851. 5

I

[illegible] 2 [illegible]

~~1619 [illegible] 37 [illegible] 5~~

~~[illegible] 8. [illegible] 15~~

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II ROMA
8
51 F
5
C. 24.ar.
Digitized by Google

8-51-F-5

Digitized by Google

Digitized by Google

PRAXIS

FORI POENITENTIALIS

AD DIRECTIONEM
CONFESSARII IN VSV
SACRI SVI MVNERIS

Volumen Prius.

BIBLIOTECA ... ROMA ...

AVCTORE
P. VALERIO REGINALDO,
BVRGVNDO SEQVANO,
E SOCIETATE IESV.

OPVS TAM POENITENTIBVS,
QVAM CONFESSARIIS
VTILE.

EDITIO NOVISSIMA, AB
ipſo Auctore recognita, & multis
in locis aucta.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Cornelio Francescucci

LVGDVNI
SVMPT. IACOBI CARDON ET PETRI CAVELLAT
M.DC.XX.

ILLVSTRISSIMO
AC REVERENDISSIMO
Domino Domno Ferdinando de Rye Biſuntinenſi Archiepiſcopo S. R. Imperij Principi, &c.

LVCVBRATIONES noſtras practicæ Theologiæ ſummam continentes, tuæ dignitatis excellentia, principatus amplitudo, generis denique ſplendor (Archipræſul Reuerendiſſime) ſibi ſummo iure vendicarunt. Suſtinui opus quoad licuit, & pluribus licèt annis preſſum, quàm Lyricus ille moneat: nec ſic tamen in animo eſſet, ancipiti iudiciorum aleæ committere, ſi rem priuatis rationibus, & non Dei, proximíque charitate metirer: ſed mentem meam cum Dei gloria animarúmque ſalute coniunctam, omnibus probatum iri confiſus ſum, ſi nominis tui præſidio muniretur, autoritatéque ſanciretur. Hæc vna nimirum cauſa, vt cæteræ abeſſent, ſatis foret, vt te potiſſimùm, hiſce noſtris commentationibus Patronum aduocarem: quippe qui animum induxerim ſub tantis auſpiciis, & ſplendore tanto, opus obſcurum ſine cuiuſquam inſimulatione poſſe prodire. Sed alia ſunt nomina, Princeps Illuſtriſſime, ac imprimis tua, familiæque tuæ clariſſimæ in noſtrum Ordinem prolixiſſima iampridem voluntas, nec vulgaria merita: quæ faciunt, vt neque Burgundo homini externus cenſeri debeas; neque à me Societatis alumno, præteriri. Ecquis non videt, vt alios omittam Illuſtriſſimi Marchionis à Varambon, te patruo digni nepotis, ac fratrum propenſum in nos animum? Aut qua ratione tuis, tuorúmque in nos ſingularibus meritis, aliquid dignum remetiri poſſimus, niſi prædicationem, & quamcumque grati animi ſi-

gnificationem? Quod ad me attinet, iniquus eſſem profectò, ſi tam ſtudioſo Societatis Patrono non ſtuderem, ſi tam amantem non redamarem, & aliquo propenſæ voluntatis teſtimonio non proſequerer: nec enim, quia id, quod debeo, haud poſſum: debeo id, quod poſſum prætermittere. Accipe igitur (Antiſtes Reuerendiſſime) hoc, qualecumque eſt, noſtræ voluntatis officium, exiguum quidem, ſed ex magna tamen tui obſeruandi voluntate profectum; eo præſertim tempore tibi deuotum oblatúmque, quo in te omnium vota conſpirarunt: ſcilicet ea Viſitatione quâ proximè gregem tuum Dolæ luſtraſti laboribus per multis exhauſtis, miróque ſenſu pietatis ac exemplo, nec impari fructu id aſſecutus es, vt te verè ποιμένα λάων, huc quaſi de cœlo demiſſum conſpirante conſenſu, ſuſpexerint vniuerſi. Has inter gratulationes, publicámque celebritatem meritorum tuorum, nihil habui dignius hoc labore meo, quod admiſcerem. Patere tantùm ſub tui nominis tutelâ in lucem, conſpectúmque fidelium, quorum ſaluti ſtudemus, exire; & ſi quid ex eo fructus, *vti ſpero*, decerpetur, tibi debebitur, tibi ſecundùm Deum referetur acceptum.

VESTRÆ CELSITVDINIS

Humilis in CHRISTO *ſeruus*

VALERIVS REGINALDVS

è Societate IESV.

AD

AD CANDIDVM LECTOREM.

IN huius Operis molitione, cuius mihi vt author, ſic & propitius adiutor fuit Dominus noſter IESVS CHRISTVS: ſectanda potius fuit familiaris docendi ratio ad vſum accommodata, quàm ſubtilis, ad eruditionem eminentem comparata tractatio. Vnde nihil eſt quod mirere, me ab accurata nonnullarum difficultatum grauiorum abſtinere examinatione. Potui enim ac etiam debui (breuitatis ſaltem ſtudio) illam Theologis Scholaſticis relinquere, præſertim cùm in talibus, nihil quoad vſum referat, affirmantémne partem, an negantem amplectaris, ſi quidem vtraque ſit probabilis: vt cenſetur eſſe, quando iis authoritatum & rationum momentis innititur, quibus virum prudentem ad aſſenſum moueri par ſit.

Nec etiam eſt quod mirere, poſt annos amplius viginti poſitos in iſtiuſmodi doctrinâ tradendâ, ſi authorum etiam recentiſſimorum veſtigiis ſic inſiſtam, vt de meo interdum nihil fere adferre videar. Quidquid enim exiſtimandum eſſet de me (quod paruꝫ refert) animarum vtilitas, ad maiorem Dei gloriam, habenda fuit mihi præ oculis; vtpote qui ſcirem, in definiendis quidem circa credenda occurrentibus difficultatibus, quo antiquiores fuerint Authores, eo maioris ponderis cenſeri ipſorum placita, tanquam viciniora traditioni, doctrinæq; Apoſtolicæ. In dirimendis tamen controuerſiis circa agenda enatis, potiorem ex aduerſo haberi rationem Doctorum recentiorum, quos conſtiterit excelluiſſe in doctrina, ac diligentes extitiſſe in euoluendis & expendendis aliorum ſententiis; atque ponderandis de nouo emergentibus agendorum, quæ ex earum inſpectione definienda ſunt, circunſtantiis: quarum tanta eſt inconſtantia, ex varietate perſonarum, locorum, & temporum: vt plerumque nihil aliud in genere ſtatui poſſit, quàm totum eſſe relinquendum prudentis arbitrio, qui illis inſpectis ac pōderatis ſtatuat, quid rationi conſentaneum cenſeatur. Quæ in re potiores partes meritò tribuuntur recentioribus, qui præſentium temporum moruḿque conditiones perſpectas habent. Iam ſi quid in eodem hoc Opere tibi occurrat, quod minus probes: Eccleſiaſticæ ac etiam tuæ cenſuræ libenter ſubiicio. De eo verò quod probaueris, gratias age Chriſto, communi noſtro Domino.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV *in Prouincia Lugdunenſi.*

EGo Antonius Suffrenus Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi Præpoſitus Prouincialis, poteſtate ad id mihi facta ab admodum R. P. Claudio Aquauiua Præpoſito Generali, facultatem concedo, vt PRAXIS FORI POENITENTIALIS P. VALERII REGINALDI, duobus voluminibus comprehenſa, & grauium Societatis noſtræ Theologorum iudicio approbata, typis mandetur. Inſuper iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſſimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. conceſſum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus noſtræ Societatis compoſitos, abſque Superiorum eius permiſſione imprimant, permitto HORATIO CAROON Lugdunenſi Bibliopolæ, vt dictam PRAXIM FORI POENITENTIALIS, ad ſex primos annos imprimere ac liberè diuendere poſſit. *Datum Lugduni die 9. Septembris 1615.*

ANT. SVFFRENVS.

APPROBATIO.

IOANNES CLAVDIVS DEVILLE, in Sacra Theologia Magiſter, & diuini verbi Prædicator, in Sancti Pauli huiuſce ciuitatis Canonicus, atque in hac Lugdunenſi Diœceſi librorum Cenſor deſignatus: fidem facimus, nos *Praxim Fori Pœnitentialis ad directionem Confeſſarij, in vſu ſacri ſui muneris, Auctore P. Valerio Reginaldo, Burgundo Sequano, è Societate* IESV, perlegiſſe, omniáque in ea iuxta orthodoxam Catholicæ Apoſtolicæ ac Romanæ Eccleſiæ, & Sanctorum Patrum ſanam doctrinam ſumma cum eruditione exponi. Lugduni apud ſanctum Paulum 10. Octobris. 1615.

IOANNES CLAVDIVS DEVILLE.

R. D. D. Thomæ de Meſchatin la Faye, huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus & Camerarius Eccleſiæ Lugdunenſis, & Vicarius Generalis in Archiepiſcopatu Lugdunenſi: Opus, quod inſcribitur, *Praxis Fori Pœnitentialis ad directionem Confeſſarij in vſu ſacri ſui muneris. Auctore P. Valerio Reginaldo, Burgundo Sequano, è Societate* IESV, vt in lucem edatur, facultatem concedo. Lugduni 10. Octobris 1615.

MESCHATIN LA FAYE.

CONCESSIO.

LIbrum hunc, qui inſcribitur, *Praxis Fori pœnitentialis ad directionem Confeſſarij in vſu ſacri ſui muneris, Auctore P. Valerio Reginaldo, Burgundo Sequano, è Societate* IESV Ego Iacobus Daueyne Regis Procurator typis mandari, tum demum in lucem exponi conſentio. Lugduni 11. Octobris 1615.

DAVEYNE.

LIBRVM hunc inſcriptum, *Praxis Fori pœnitentialis ad directionem Confeſſarij in vſu ſacri ſui muneris: Auctore P. Valerio Reginaldo, Burgundo Sequano, è Societate* IESV, ab HORATIO CAROON Bibliopola Logdunenſi in lucem dari permittimus: ſimul, ne quis citra factam ei ab ipſo poteſtatem, denuò excudat, interdicimus. Datum Lugduni die 12. Octobris M. DCXV.

SEVE.

Digitized by Google

SVMMA PRIVILEGII
A CHRISTIANISSIMO
GALLIARVM REGE
CONCESSI.

LVDOVICI XIII, Galliæ & Nauarræ Regis auctoritate ſancitum eſt, atque patentibus Literis cautum, ne quis in Regno ſuo, aliíſve locis ditioni ſuæ ſubiectis, intra proximos annos decem, à die impreſſionis primæ inchoandos, ac numerandos excudat, vendat; excudendum, vendendúmque quouis modo & ratione conetur librum, qui inſcribitur, *Praxis Fori pœnitentialis, ad directionem Confeſſarij in vſu ſacri ſui muneris, Auctore P. Valerio Reginalno, Burgundo Sequano, è Societate* IESV, præter HORATIVM CARDON Bibliopolam Lugdunenſem, aut illos, quibus ipſemet conceſſerit. Prohibitum inſuper eâdem auctoritate Regia omnibus ſuis ſubditis, eundem librum extra Regni ſui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbicumque fuerit, ad id agendum impellere, ac inſtigare, ſine conſenſu dicti HORATII CARDON. Idque omne ſub confiſcatione librorum, aliíſque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Datum in Fonte-bellaqueo, die vigeſima quarta Octobris, anno Domini milleſimo ſexcenteſimo decimoquarto.

De mandato Regis

Signatum,

BRVLART.

ARGVMENTVM
TOTIVS OPERIS.

A MEDIATORE DEI & hominum Domino noſtro IESV CHRISTO duplex erectum eſt tribunal: vnum iuſtitiæ profutura vita ſeuerum, cui peccator ſiſteretur ad punitionem: alterum miſericordiæ pro vita præſenti, cui peccator ſiſteretur ad emendationem. Illud eſt de quo ad Roma. decimoquarto D. Paulus inquit, Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti: & in poſteriori ad Corinth. capite quinto, Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnu quiſque propria corporis, ſiue bonum, ſiue malum. Iſtud verò eſt ſacramentum Pœnitentiæ, quod Concilium Trident. ſeſſ. 14. cap. 2. ait ab eodem Domino noſtro inſtitutum eſſe in forma iudicij, pro iis quos lauacro baptiſmi, ſui corporis membra ſemel efficit: hos enim, vt ibi additur, ſi ſe poſtea crimine aliquo contaminauerint, non iam repetito baptiſmo ablui (cùm id in Eccleſia Catholica nulla ratione liceat) ſed ante hoc tribunal, tanquam reos ſiſti voluit: vt per Sacerdotum ſententiam, non ſemel: ſed quoties ab admiſſis peccatis, ad ipſum pœnitentes cõfugerint, poſſent liberari. Ex quibus Concilij verbis, ſicut intelligitur ſumma Sacerdotum dignitas & auctoritas in negotio tanti momenti, quanti eſt abſolutio hominis à ſuis peccatis: ita & ſumma eorumdem obligatio applicandi ſeriò animum, ad comparanda ſibi ea, ſine quibus illud rectè geri non poteſt. Qua in re vt ipſis aliquatenus inſeruirem, voluntate eorum quibus vitæ meæ rationes commiſi, diuinóque fretus auxilio, pro ingenij mei tenuitate Inſtitutiones (quantum potui ad rudiorum etiam captum accommodatè) digeſſi tripartitas, pro triplici genere attinentium ad iudiciale forum: perſonarum, inquam, actionum, & rerum: ita vt prima pars complectatur ſpectantia ad perſonas fori pœnitentialis, tanquam eas ex quibus dependet ſacramenti Pœnitentiæ vſus. Sunt autem Confeſſarius, tanquam Iudex legitimus in illo foro: & peccator pœnitens, tanquam reus ſimul & teſtis; adeóque Aduocatus accuſator ſui, tanquam is, qui à ſe offenſi Dei cauſam agat contra ſemetipſum. Secunda verò pars contineat ſpectantia ad actiones, in quibus idem vſus conſiſtit; quæ ſunt, Quoad pœnitentem quidem, contritio cordis, confeſſio oris, & ſatisfactio operis. Quoad Confeſſarium verò, abſolutio Sacramentalis. Illæque ſacramenti Pœnitentiæ materiam conſtituunt: & hæc formam. Tertia demum pars (in tres ob prolixitatem ſecanda) ſit de rebus, circa quas idem vſus verſatur. Eæ autem ſunt peccata pœnitentis poſt Baptiſmum commiſſa: vtpote de quibus in vſu ſacramenti Poenitentiæ conteritur, confitetúrque poenitens, & pro quibus ſatisfacit, ac denique à quibus Confeſſarius ipſum abſoluit. Cæterùm in citandis Auctoribus non ero multus; immo interdum cum plures commemorandi occurrent, contentus ero indicare aliquem ex recentioribus, à quo referuntur: quoniam ad praxim nobis propoſitam id ſufficere poteſt: ſicut & paucis tantùm delibare, ea quæ à Theologis Scholaſticis aduerſus hæreticos, aut ad doctrinæ eminentiam, copioſè diſputantur. Concedat Chriſtus, intercedente Beatiſſima Matre, vt qualiſcumque iſte meus labor, cedat ad ipſius maiorem gloriam, & Eccleſiæ ſanctæ ædificationem: ſicut me imprimis habere in votis, miſericorditer largiri dignatus eſt.

INDEX

QVINDECIM

LIBRORVM PRIORVM SVO VOLVMINE AD COMMODITATEM LECTORIS, SEPARATORVM A SEPTEMDECIM poſterioribus,

INDEX CAPITVM.

LIBRI I.

Cap. 1. DE poteſtate ordinis Sacerdotalis. pag. 1, col. 2

Cap. 2. De poteſtate Iuriſdictionis. 3.2

Cap. 3. De ſpirituali Iuriſdictione in foro externo. 4.2

Cap. 4. De Iuriſdictione in foro interno. 5.2

Cap. 5. De Iuriſdictione in foro interno ordinaria. 8.1

Cap. 6. De Iuriſdictione extraordinaria, ſeu delegata in foro interno. 11.2

Cap. 7. De modis, quibus obtinetur Iuriſdictio delegata. 13.2

Cap. 8. De dubiis circa Iuriſdictionem in foro interiori. 21.1

Cap. 9. De poteſtate executionis. 27.2

Cap. 10. De poteſtate executionis impedita per Eccleſiaſticam cenſuram. 29.1

Cap. 11. De poteſtate executionis impedita per caſuum reſeruationem. 31.2

Cap. 12. De ſcientia requiſita in Confeſſario. 36.1

Cap. 13. De qualitate, & quantitate ſcientiæ in Confeſſario requiſitæ. 37.1

Cap. 14. De bonitate Confeſſarij. 40.2

Cap. 15. De approbatione Confeſſarij. 44.2

Cap. 16. De approbante Confeſſarium. 47.1

Cap. 17. De materia excommunicationis latæ in cap. Si quis ſuadente Diabolo, 17. quæſt. 4. 52.2

Cap. 18. De caſibus, in quibus excommunicatio lata in Clerici, vel Monachi percuſſorem non habet locum. 57.2

Cap. 19. De abſolutione ab excommunicatione lata in percuſſorem Clerici vel Monachi. 62.1

LIBRI II.

Cap. 1. DE prudentia Confeſſarij in audienda confeſſione Pœnitentis. 71.1

Cap. 2. De prudentia Confeſſarij in interrogando Pœnitente. 73.2

Cap. 3. De interrogationibus Pœnitenti faciendis à Confeſſario. 74.2

Cap. 4. De prudentia Confeſſarij in adhortando, & monendo Pœnitente. 89.2

Cap. 5. De Confeſſarij prudentia in diſponendo Pœnitente ad contritionem, ſeu odium, & deteſtationem ſuorum peccatorum. 92.2

Cap. 6. De Confeſſarij prudentia in dirigendo Pœnitente ad contritionem executioni mandandam. 101.2

Cap. 7. De ratione exercendi contritionem. 105.2

Cap. 8. De prudentia Confeſſarij in expendendo Pœnitentis propoſito non peccandi de cætero, iuuandique ipſum aduerſus recidiuum. 107.2

Cap. 9. De prudentia Confeſſarij in tranquillando Pœnitentis animo agitato ſcrupulis. 109.1

Cap. 10. De ſpeciali ratione tranquillandi animum certis quibuſdam ſcrupulis agitatum. 112.2

Cap. 11. De Confeſſarij prudentia in agendo cum Pœnitente, quem vt ſcrupulis, ſic & Dei timore carere inuenerit. 117.2

Cap. 12. De prudentia in iuuando Pœnitente: propoſitis tum remediis aduerſus prauas ſuas propenſiones; tum diſpoſitionibus ad progreſſum faciendum in Dei gratia, & virtutibus. 119.1

Cap. 13. De prudentia Confeſſarij in erudiendo rudi in fide, nec ſatis ſciente viam ſalutis. 122.2

Cap. 14. De diſpoſitionibus neceſſariis in anima, ad tenendam ſalutis viam, Pœnitenti inculcandis. 124.2

Cap. 15. De ratione tenendi viam ſalutis, prout Pœnitens à Confeſſario poteſt de illa moneri, ac inſtrui. 132.2

Cap. 16. De ratione vtendi antedictis, & iuuandi morti vicinum. 138.1

LIBRI III.

Cap. 1. DE natura ſigilli Sacramentalis. 143.1

Cap. 2. De vi Sacramentalis ſigilli; quæ ſit. 144.2

Cap. 3. De his, qui tenentur ſeruare Sacramentale ſigillum. 148.1

Cap. 4. De his, quæ ſub Sacramentale ſigillum cadunt, ſeu quorum reuelatione ipſum frangitur. 151.1

Cap. 5. De caſibus, in quibus licet reuelare aliquid auditum in confeſſione. 154.2

Cap. 2.

INDEX CAPITVM.

Cap.6 De obſeruatione ſigilli Sacramentalis in ordine ad complices Pœnitentis. 157.2

LIBRI IV.

Cap.1. DE conditionibus requiſitis in Pœnitente, vt cenſeatur capax ſacramenti Pœnitentiæ. 160.1

Cap.2. De examine conſcientiæ, vſui ſacramẽti Pœnitentiæ præmittendo à Pœnitente. 161.2

Cap.3. De excitatione voluntatis ad vſum ſacramenti Pœnitentiæ. 164.1

Cap.4. De ratione, qua Pœnitens debet ad vſum ſacramenti Pœnitentiæ concurrere. 165.1

Cap.5. De executione concepti à Pœnitente propoſiti vitam emendandi, per quam faciat fructus dignos pœnitentiæ. 167.1

Cap.6. De nomine, & natura orationis. 169.2

Cap.7. De varietate orationis. 170.2

Cap.8. De effectibus, ſeu fructibus orationis. 171.2

Cap.9. De præcepto, & obligatione orandi. 175.1

Cap.10. De requiſitis ad orationem, vt tanquam bona, cenſeri poſſit accommodata ad implendum præceptum diuinum datum de orando. 176.2

Cap.11. De vſu debito orationis. 183.2

Cap.12. De ieiunij nomine, definitione, & diuiſione, 189.2

Cap.13. De neceſſariis ad ieiunium Eccleſiaſticũ. 193.2

Cap.14. De modis, quibus violatur ieiunium Eccleſiaſticum. 197.2

Cap.15. De peccato, quod committitur violatione ieiunij Eccleſiaſtici. 205.1

Cap.16. De modo, quo peccatur participando in ieiunij violatione. 207.1

Cap.17. De cauſis à peccato excuſantibus non ſeruantem ieiunium Eccleſiaſticum. 210.2

Cap.18. De iis, quæ vrgent nos ad ieiunij Eccleſiaſtici obſeruationem. 217.2

Cap.19. De nomine, ac definitione Eleemoſynæ, déque illius diuiſione in ſpiritualem, & corporalem. 220.1

Cap.20. De præcepto, ex quo naſcitur neceſſitas, ſeu obligatio faciendi Eleemoſynam. 221.2

Cap.21. De iis, a quibus debet Eleemoſyna corporalis fieri de præcepto. 229.1

Cap.22. De bonis, de quibus fieri debet Eleemoſyna. 232.2

Cap.23. De iis, quibus facienda eſt Eleemoſyna, & debito modo faciendi. 234.2

Cap.24. De iis, quæ retardare, & promouere poſſunt Eleemoſynæ vſum. 241.1

Cap.25. De Eleemoſyna ſpirituali. 243.1

LIBRI V.

Cap.1. DE natura contritionis. 225.2

Cap.2. De neceſſitate contritionis exercendæ. 254.1

Cap.3. De iis, quæ ad exercitium contritionis concurrere oportet, quoad deteſtationem, quam includit in ſua natura. 257.2

Cap.4. De modo, quo deteſtatio, quam contritio in ſua natura includit, exercenda eſt in vſu ſacramenti Pœnitentiæ. 261.1

Cap.5. De modo exercendi propoſitum emendationis, quod contritio in ſua natura includit cum antedicta deteſtatione. 265.1

Cap.6. De defectibus contritionis, qui reddunt Pœnitentiæ ſacramentum inualidum. 267.2

LIBRI VI.

Cap.1. DE natura Sacramentalis Confeſſionis. 271.1

Cap.2. De neceſſitate, obligationéve faciendi Sacramentalem Confeſſionem. 272.1

Prima pars capitis. De præcepto, quo impoſita eſt obligatio faciendi Confeſſionem Sacramentalem. ibidem.

Pars 2.cap. De modo, quo imponitur obligatio faciendi Confeſſionem Sacramentalem 273.2

Pars 3.cap. De tempore, pro quo imponitur obligatio faciendi Confeſſionem Sacramentalem. 274.2

Pars 4 cap. De perſonis, quibus imponitur obligatio faciendi Confeſſionem Sacramentalẽ 279.1

Pars 5.cap. De requiſitis ad ſatisfaciendum obligationi confitendi. 281.1

Cap.3. De conditionibus, quas Sacramentalis Confeſſio ad ſuam perfectionem requirit. 282.1

Cap.4. De iis, quibus facienda eſt Sacramentalis Confeſſio. 288.2

Pars prior capitis, in qua proponuntur ea, quæ certa ſunt. ibidem.

Pars poſterior, in qua explicãtur quæ ſunt dubia. 291.1

Cap.5. De iis, per quæ Confeſſio Sacramentalis redditur inualida, ſeu inefficax ad peccatorum remiſſionem. 300.2

LIBRI VII.

Cap.1. DE propria ratione Sacramentalis ſatisfactionis. 310.2

Cap.2. De neceſſitate ſatisfactionem per Confeſſarium imponendi, & per Pœnitentem acceptandi. 311.2

Cap.3. De iis, quæ imponi poſſunt in ſatisfactionem. 315.1

Cap.4. De prudentia Confeſſarij in imponenda Pœnitentia. 317.1

Cap.5. De qualitate, & quantitate ſatisfactionis Pœnitenti a Confeſſario imponendæ. 319.1

Cap.6. De remediorum, & pœnitentiarum varietate accommodata varietati peccatorum capitalium. 324.2

Cap.7. De adimpletione ſatisfactionis, ſeu pœnitentiæ à Confeſſario impoſitæ. 330.2

Cap.8. De mutatione, & diminutione ſatisfactionis acceptatæ à Pœnitente. 333.2

Cap.9. De nomine indulgentiæ, & iis, ex quibus ipſa pendet. 336.1

Cap.10. De definitione indulgentiæ, qua, quid rei ſit explicatur 338.2

Cap.11. De illis, à quibus poſſunt indulgentiæ concedi 340.1

Cap.12. De cauſis legitimis concedendi indulgentias. 342.2

Cap.13. De modis concedendi indulgentias. 345.2

Cap.14. De indulgentiis, quoad earum acquiſitionem. 357.2

LIBRI VIII.

Cap.1. DE abſolutione Sacramentali ſecundùm ſe abſolutè. 359.1

Cap.2. De abſolutione Sacramentali in ordine ad Confeſſarium. 362.1

Cap.3. De eadem in ordine ad Pœnitentem. 364.1

Cap.4. De poteſtate abſoluendi à caſibus reſeruatis, 367.2

Cap.5. De commiſſione poteſtatis abſoluendi à caſibus reſeruatis. 370.1

Cap.6. De executione poteſtatis abſoluendi à caſibus reſeruatis. 374.1

Cap.7. De effectu ſequente executionem abſolutionis à caſibus reſeruatis. 377.a

LIBRI IX.

Cap.1. De eo, qui poteſt abſoluere ab excommunicatione lata à iure. 381.1
Cap.2. De eo, qui abſoluere poteſt ab excommunicatione lata ab homine. 385.a
Cap.3. De eo, qui abſoluitur ab excommunicatione. 387.a
Cap.4. De iis, quæ obſeruari debent ad ritè impendendam abſolutionem ab excommunicatione, cùm incurſam eſſe conſtat. 392.a
Cap.5. De iis, quæ obſeruari debent, cùm non conſtat de excommunicatione. 397.1
Cap.6. De definitione, & varia diuiſione excommunicationis. 400.1
Cap.7. De eo, à quo excommunicatio ferri debet, vt ſit valida. 404 2
Cap.8. De eo, in quem excommunicatio validè ferri poteſt. 409.2
Cap.9. De cauſa, ob quam ferri debet excommunicatio, vt ſit valida. 414.1
Cap.10. De modo, quo maior excommunicatio ferri debet vt cenſeatur valida. 410.a
Cap.11. De cauſis, quæ excuſant ab incurrenda excommunicatione; etiamſi aliàs ſit valida. 425.1
Cap.12. De ratione cognoſcendi, num quis incurrerit excommunicationem legitimè latam. 430.a
Cap.13. De Bulla dicta Cœna Domini. 453.a
Cap.14. De prima excommunicatione lata in Hæreticos cuiuſcunque ſectæ, ac eorumdem credentes, receptatores, fautores, libros legentes, tenentes, aut imprimentes, atque Schiſmaticos. 451.1
Cap.15. De ſecunda excommunicatione in appellantes à Papa ad futurum concilium, ac in dantes eis auxilium, vel fauorem. Item de tertia in Piratas, curſarios, & latrunculos maritimos, ac in eorum receptatores, fautores, & defenſores; atque de quarta in ſurripientes bona naufragorum Chriſtianorum. 464.1
Cap.16. De quinta excommunicatione in imponentes noua pedagia, ſeu gabellas, vel ea augentes. 468.1
Cap.17. De ſexta excommunicatione in falſificantem literas Apoſtolicas. 471.1
Cap.18. De ſeptima excommunicatione contra ferentes arma Infidelibus. 473.a
Cap.19. De octaua excommunicatione in impedientes eos, qui victualia ad Romanam Curiam conuehunt; & de nona in lædentes eos, qui ad eandem curiam recurrunt; & de decima in eos, qui lædunt Romipetas. 476.1
Cap.20. De vndecima excommunicatione in eos, qui occiderint S.R.E. Cardinalibus, & Epiſcopis; & de duodecima in eos, qui ad Romanam Curiam in cauſis, & negotiis ſuis recurrentes, lædunt per ſe, vel per alios. 478.1
Cap.21. De decimatertia excommunicatione in eos, qui à grauamine, vel futura executione literarum Apoſtolicarum appellant ad laicam poteſtatem. 481.t
Cap.22. De decimaquarta excommunicatione in eos, qui cauſas ſpirituales, aut ſpiritualibus annexas ab Auditoribus, & Commiſſariis Apoſtolicis, aliiſve Iudicibus Eccleſiaſticis auocant. 485.1
Cap.23. De decimaquinta excommunicatione in Iudices ſæculares, qui perſonas Eccleſiaſticas ad ſua tribunalia trahunt, aut libertatem Eccleſiaſticorum tollunt, vel in aliquo lædunt. 490.2
Cap.24. De decimaſexta excommunicatione in impedientes vſum iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, & recurrentes ad forum ſæculare. 497.1
Cap.25. De decimaſeptima excommunicatione contra vſurpantes Sedis Apoſtolicæ, vel quarumcunque Eccleſiarum iuriſdictiones, vel fructus, aut hos ſequeſtrantes: & de decimaoctaua contra eos, qui imponunt decimas, & alia onera perſonis Eccleſiaſticis, Eccleſiis, Monaſteriis, & eorum fructibus. 500.1
Cap.26. De duabus reliquis excommunicationibus Bullæ Cœnæ Domini. 505.1

LIBRI X.

Cap.1. De obligatione ad reſtitutionem conſideratam ſecundùm ſe. 509.1
Cap.2. In quo obligatio ad reſtitutionem conſideratur in ordine ad cauſas, ex quibus naſcitur. 511.1
Cap.3. De obligatione ad reſtitutionem ratione rei iuſtè acceptæ. ibidem 2
Cap.4. De obligatione ad reſtitutionem ratione rei iniuſtè acceptæ. 414.a
Cap.5. De quæſtionibus, quæ moueri poſſunt circa propoſitam obligationem. 518.1
Cap.6. De obligatione ad reſtitutionem ratione iuſtæ acceptionis. 511.t
Cap.7. De obligatione ad reſtitutionem ratione iniuſtæ acceptionis. 513.1
Cap.8. De obligatione ad reſtitutionem ratione damni iniuſtè illati rebus proximi, earum deſtructione. 514.1
Cap.9. De obligatione ad reſtitutionem ratione participationis in iniuſta acceptione. 517.2
Cap.10. De quæſtionibus, quæ mouentur circa obligationem ad reſtitutionem ratione participationis in iniuſta acceptione. 532.1
Cap.11. De eo, qui ad reſtitutionem faciendam tenetur. 539.1
Cap.12. De eo, quod eſt reſtituendum. 542.1
Cap.13. De eo, cui facienda eſt reſtitutio. 545.2
Cap.14. De reſtitutione bonorum incertorum, an ſit, & cui ſit facienda. 554.1
Cap.15. De quantitate, in qua; & de modo quo facienda eſt reſtitutio. 558.a
Cap.16. De tempore, ac loco, in quo facienda eſt reſtitutio. 560.a
Cap.17. De ordine, quo facienda eſt reſtitutio. 564.a
Cap.18. De cauſis, quæ debitorem excuſant à reſtitutione. 568.a
Cap.19. De quæſtionibus, quæ mouentur circa debitoris excuſationem à reſtitutione. 572.t
Cap.20. De præſcriptione, ſeu vſucapione, tanquam ſpeciali cauſa excuſante à reſtitutione. 579.1
Cap.21. De obligatione ad reſtitutionem damni illati in bonis animæ. 581.1
Cap.22. De obligatione ad reſtitutionem damni illati proximo in bonis corporis. 584.1
Cap.23. De obligatione ad reſtitutionem damni illati proximo in rebus honorariis. 590.2
Cap.24. De obligatione damni illati in bonis pecuniariis, venando, piſcando, lignando, aut paſcendo animalia. 597.2
Cap.25. De obligatione ad reſtitutionem, orta ex iniuſtitia commiſſa in gabellis, aut in ludo. 601.2

Cap.16.

INDEX CAPITVM.

Cap.26. De obligatione ad reſtitutionem acquiſitorum per vſuram. 607.1

Cap. 27. De obligatione reſtituendi acquiſita per ſimoniam. 618.a

LIBRI XI.

Cap.1. DE deliberatione ad iudicandum de peccatis conſideranda ex parte intellectus. 627.1

Cap.2. De iguotantia ad iudicandum de peccatis conſideranda ex parte intellectus. 629.1

Cap.3. De iguotantia inuincibili ſpecialiter. 632.1

Cap.4. De iis quæ ad generaliter iudicaudum de peccatis, conſideranda ſunt ex parte voluntaris, & primò de interiore conſenſu. 633.1

Cap.5. De regulis iudicandi in genere de peccatis, ex parte interioris conſenſus voluutatis. 636.a

Cap.6. De ratione iudicandi de peccaris ex parte dominij voluntatis in cæteras facultates hominis. 641.a

Cap.7. De generali ratione iudicandi de peccatis ex parte appetitus coneupiſcentis. 643.1

Cap.8. De ratione in genere iudicandi de peccatis ex parte appetitus iraſcentis quoad metum. 744.a

LIBRI XII.

Cap.1. DE habitudine debita inter finem, & medium quo quæritur. 649.1

Cap.2. De intentione debita in conſtitutione finis vltimi. 650.2

Cap.3. De intentione debita in conſtitutione finis medij. 652.1

Cap.4. De notandis præter antedicta in iudicando de peccatis ex fine. 655.a

LIBRI XIII.

Cap.1. DE nomine, & exiſtentia legis. 657.a

Cap.2. De natura, & cauſis legis. 658.2

Cap.3. De qualitatibus, & officiis legis. 661.1

Cap.4. De propoſitionibus practicis, legem naturalem conſtituentibus. 662.2

Cap.5. De obligatione legis naturalis. 664.2

Cap.6. De Syndereſi, & conſcientia. 666.a

Cap.7. De naturali obligatione conformandi voluntatem noſtram cum diuina. 668.a

Cap.8. De conſcientia erronea, quatenus voluntas noſtra debeat ei ex obligatione conformari. 671.1

Cap.9. De conſcientia dubia, quatenus voluntas noſtra debeat ei ex obligatione conformari. 673.a

Cap.10. De Regulis iudicandi, an in re dubia tutam formauerimus conſcientiam. 676.1

Cap.11. De conſcientia ſcrupuloſa, quatenus debeat voluntas noſtra ei conformari. 680.2

Cap.12. De ratione cognoſcendi quis ſcrupulus tanquam inanis, caréńſque fundamento contemni poſſit. 682.2

Cap.13. De diuina lege vniuersè. 685.1

Cap.14. De veteri lege. 686.1

Cap.15. De noua lege. 687.a

Cap.16. De iis, quæ neceſſaria ſunt, vt lex humana obligandi vim habeat. 690.1

Cap.17. De iis, quos lex humana obligat. 695.1

Cap.18. De modo, quo lex humana obligat. 697.1

Cap.19. De modis, quibus legis humanæ obligatio tollitur. 700.2

Cap.20. De iure canonico. 704.1

Cap.21. De iure ciuili. 706.1

Cap.22. De priuilegio. 707.2

Cap.23. De conſuetudine. 712.1

Cap.24. De definitione, & diuiſione legis pœnalis. 717.a

Cap.25. De modo interpretandi legem pœnalem. 720.1

Cap.26. De quæſtionibus, quæ mouentur circa obligationem legis pœnalis. 721.2

LIBRI XIV.

Cap.1. DE obiecto humanorum actuum, prout ex illo in hos moralis malitia deriuatur. 731.1

Cap.2. De circunſtantiis in genere, prout ex eis malitia in actum humanum deriuatur. 733.1

Cap.3. De generalibus regulis cognoſcendi, quatenus peccatorum malitia ex circunſtantiis augeatur. 735.a

Cap.4. De circunſtantia *Quis*, ſeu particularis agentis. 737.1

Cap.5. De circumſtantia, *Quid*, ſeu effectus. 740.1

Cap.6. De circunſtantia *Vbi*, ſeu loci. 741.a

Cap.7. De circumſtantia, *Quibus auxiliis*, ſeu cauſæ inſtrumentalis, *& cur*, ſcilicet cauſæ finalis. 742.2

Cap.8. De circumſtantia, *Quomodo*, ſeu modi agendi. 743.a

Cap.9. De circumſtantia, *Quando*, ſeu temporis. 745.1

Cap.vlt. De circumſtantia *circa quid*, ſeu obiecti. 746.a

LIBRI XV.

Cap.1. QVæ dicantur peccata carnalia, quæ ſpiritualia, quæque nonnulla alia. 748.1

Cap.2. De diuiſione peccati in peccatum commiſſionis, & in peccatum omiſſionis. 750.1

Cap.3. De diſtinctione peccati in mortale, & veniale. 753.1

Cap.4. De regulis iudicandi de peccato ſítne mortale, an veniale. 755.1

Cap.5. De regulis iudicandi de peccato ſítne mortale, an veniale ex ſuo genere. 756.a

Cap.6. De documentis, per quæ cognoſcendum eſt quæ lex humana obliget ad peccatum mortale. 758.1

Cap.vlt. De reliquis regulis iudicandi de peccato num ſit mortale, an veniale, cum quibuſdam additionibus eodem ſpectantibus. 764.1

PRIMA PARS

DE PERSONIS FORI POENITENTIALIS EX QVIBVS PENDET SACRAMENTI pœnitentiæ vſus.

HAS perſonas in Argumento operis attigimus eſſe, tum Confeſſarium, tum peccatorem pœnitentem: in quorum vtroque ad iſtiuſmodi vſum legitimum, quædam ante eum, quædam in eo, & quædam poſt eum requiruntur; de quibus ſigillatim dicturi, partem hanc diſtinguemus quatuor libris; in quorum primo agetur de diſpoſitione, quam talis vſus prærequirit in Confeſſario. In 2. verò, de prudentia, cum qua idem Confeſſarius debet in executione ſui miniſterij procedere. In 3. porrò, de ſecreto, quod poſt perfectum pœnitentiæ ſacramẽtum ſeruare tenetur. In 4. demum, de requiſitis in pœnitente, præter ea, quæ commodiùs in ſequenti parte proponentur, cùm de actionibus ipſius dicetur.

PRIMÆ PARTIS LIBER PRIMVS.

De diſpoſitione quam legitimus Sacramenti pœnitentiæ vſus prærequirit in Confeſſario.

CONSISTIT hæc diſpoſitio in iis, quæ concurrere oportet in Confeſſario, vt cenſeatur Iudex idoneus pro foro pœnitentiali. Ea verò ſunt,

1 *Poteſtas ordinis.*
2 *Poteſtas iuriſdictionis: quæ vel eſt in externo cauſarum, vel in interno conſcientiæ foro: & hæc rurſus, vel ordinaria vel, extraordinaria ſeu delegata.*
3 *Poteſtas executionis, quæ eſt iuriſdictio in foro pœnitentiali, prout nec per cenſuram Eccleſiaſticam, nec per caſuum reſeruationem eſt impedita.*
4 *Scientia quæ ex parte intellectus: &*

5 *Bonitas, quæ ex parte voluntatis: in Confeſſario debet comes eſſe poteſtatis.*
6 *Approbatio, quam in Confeſſario ad ſcientiam & bonitatem, vt plurimùm, additam eſſe oportet.*

Atque de his quantum Deus dederit ad inſtitutum noſtrum accommodatè dicturi, librum hunc ſexdecim capitibus (aliquot additis per modum appendicis) diſtinguemus: quorum

1 Erit de poteſtate ordinis ſacerdotalis.
2 De poteſtate iuriſdictionis vniuerſè.
3 De iuriſdictione in externo, ſiue cauſarum foro.
4 De iuriſdictione in interno, ſeu pœnitentiali foro.
5 De eadem ordinaria.
6 De extraordinaria ſeu delegata.
7 De modis quibus iuriſdictio delegata obtinetur.
8 De dubiis, quæ mouentur circa iuriſdictionem in foro interno.
9 De poteſtate executionis.
10 De eadem impedita per cenſuram Eccleſiaſticam.
11 De eadem item impedita per reſeruationem caſuum.
12 De ſcientia in Confeſſario requiſita.
13 De quantitate & qualitate eiuſdem ſcientiæ.
14 De bonitate Confeſſarij.
15 De approbatione eiuſdem.
16 De eo à quo debet Confeſſarius approbari.

Cui per modum appendicis addetur tractatus de excommunicatione lata in Clerici vel Monachi percuſſorem, tanquam cenſurâ, quâ maximè omnium executio iuriſdictionis impeditur in vſu Sacramenti Pœnitentiæ.

CAPVT PRIMVM.

De poteſtate ordinis ſacerdotalis.

SVMMARIVM.

1 *Neceſſitas poteſtatis ordinis ſacerdotalis in Cõfeſſario.*

2 *Poteſtas duplex ordinis ſacerdotalis.*
3 *Quid res ſit poteſtas de qua hic agitur, & vnde appelletur nomine clauium.*
4 *Quomodo intelligendum ſit remitti à ſacerdotibus peccata, déque triplici poteſtate peccata remittendi.*
5 *Quòd confeſſio facta non Sacerdoti ſacramētalis nō ſit.*
6 *Quòd neque ea ſit poſita in præcepto.*
7 *Quando licita ſit, & in conſilio confeſſio facta non Sacerdoti.*
8 *Quando nec licita ſit, nec in conſilio.*
9 *Quòd confeſſio facta non Sacerdoti ſit iteranda.*

Num. 1. PLVRA quidem adferri poſſunt ad oſtendendum neceſſariam eſſe in Confeſſario poteſtatem ſacerdotalis ordinis. (Illa habet Suárez *tomo 4. diſp. 24. ſect. 1.*) ſed ad noſtrum inſtitutum ſufficit vna Concil. Tridentio. aperta definitio, ſeſſ. 14. cap. 6. & can. 10. qua ſtatuit ſolos Sacerdotes eſſe abſolutionis ſacramentalis miniſtros; neque ad alios extendi debere verba Domini Matthæi 18. Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo.] Et Ioan. 20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. & quorū retinueritis, retenta ſunt.] Vnde intelligitur quod idem Suarez docet in eadem *ſect. 1. n. 7. & ſequentib.* (patetque ex receptiſſimo Eccleſiæ vſu) neque ex diſpenſatione, neque ob neceſſitatem, pœnitentiæ ſacramentum à non Sacerdote poſſe adminiſtrari.

Quid & quotuplex ſit poteſtas ordinis ſacerdotalis.

SECTIO I.

Nu. 2. VT autem intelligatur quænam ſit poteſtas ordinis ſacerdotalis, obſeruandum eſt, quòd vt duplex diſtinguitur corpus Chriſti: vnum naturale, quod eſt verum illud ex beatiſſima Virgine natum, inuiſibiliter in Sacramento altaris, & viſibiliter in cælo exiſtens: alterum ciuile ſeu myſticum, quod eſt Eccleſia, cœtuſve fidelium: ita etiam duplicem diſtingui poteſtatem ordinis ſacerdotalis (quam diuiſionem pluribus perſequitur à Turrecremata *lib. 1. de Eccleſia c. 93. 94. & 95.*) vnam in corpus Chriſti verū: ad ipſum ſcilicet conficiendum in ſacroſanctæ Euchariſtiæ conſecratione, & offerendum ſacrificandúmque: alteram in corpus Chriſti myſticum, nimirum ad Sacramenta fidelibus adminiſtranda in peccatorum remiſſionem, & diuinæ gratiæ adeptionem. Illam Chriſtus diſcipulis ſuis contulit Lucæ 22. dicens: Hoc facite in meam commemorationem:] Hác verò verbis illis, quæ ex Concilio Trident. antè habitum eſt, num. 1. non ad alios, quàm ad Sacerdotes extendenda eſſe.

Atque priorem Sacerdotes accipiunt in ſua ordinatione, cùm Epiſcopus eis tradens calicem cum vino aquâ mixto, ſuperpoſitáque cum pane patena dicit: Accipite poteſtatem ſacrificandi pro viuis & mortuis.]

Poſteriorem verò, cùm interpoſitis quibuſdam: idem Epiſcopus ponens manus ſuper capita eorum, inquit: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, &c.] hæcque eſt de qua in præſentiarum agitur.

Nu. 3. Relictis autem cæteris (de quibus videri poſſunt Sotus *in 4. diſt. 20. q. 1. art. 1.* & Suarez ad 3. partem D. Thom. *tomo 4 diſp. 16.*) Theologorum Scholaſticorū diſcuſſioni: ad inſtitutum noſtrum ſufficiet de ea notaſſe paucis, nihil aliud eſſe in re quàm ſacerdotalem characterem (prout in eadem diſput. ſect. 3. Suar. notat) quo nomine ſignificatur ſpiritalis quędam & indelebilis qualitas impreſſa animæ Sacerdotis in ſua ordinatione; quæ ſit quidem vna in ſe, ſed per diuerſos reſpectus ad diuerſa officia, dicatur plures poteſtates; nempe vna conficiendi Euchariſtiā, ſeu tranſſubſtantiandi panem in corpus Chriſti verum, & vinum in ſanguinem; & alteram adminiſtrandi Sacramenta; quæ eſt huius loci propria, non quidē ſimpliciter, ſed quatenus inſtituta ad remittendum peccata per adminiſtrationem Sacramenti pœnitentiæ.

Ratio nominis clauium, quo ſignificatur huc ſpectans poteſtas ordinis.

SECTIO II.

SIc autem accepta, metaphoricè ſignificatur nomine clauium (de qua re pluribus Sotus loco citato, & Suarez in ſect. 4.) quia ſicut per clauem tollitur obſtaculum introitus in domum, id eſt, reſeratur ianua, vt in domum pateat ingreſſus ſic per talem poteſtatem aufertur ab homine peccatum, quod excludit ipſum ab ingreſſu regni cœlorum. Ideo verò plurali numero idem nomen cōmuniter vſurpatur, quòd talis poteſtas duas in ſe includat; vnam informandi ſe de ſtatu pœnitentis, examinandive ipſum de ſuis peccatis habet enim Confeſſarius eam poteſtatem in ſuum pœnitentem, vt poſſit ipſum obligare ad manifeſtandum ſua peccata, tanquam iudex reum, quæ poteſtas dicitur clauis ſcientiæ. Alteram verò ferendi in ipſum ſententiam, abſoluendo à peccatis, vel retinendo peccata; per negationem ſcilicet abſolutionis, ſi ſe exhibeat illa indignum, aut per impoſitionem pœnitentiæ, ad quam acceptatam implendam manet obligatus Hæcque dicitur clauis poteſtatis. Quæ cum ita ſint, tales claues aptè comparantur cum ciuili poteſtate iudicis, qua poteſt & examinare reum, & ſententiam in eum proferre. De illis in extrauag Ioan. 22. Quia quorūdam. De verb. ſignif. §. Quòd autem, mentio eſt expreſſa, cùm approbatione definitionis vſu tritæ. Clauis eſt ſpecialis poteſtas ligandi atque ſoluendi, qua Eccleſiaſticus iudex dignos recipere, & indignos excludere debet à regno.

Iam quod dictum eſt per illas à Sacerdotibus peccata remitti, ſic accipi debet, vt non negemus remiſſionem peccatorum eſſe à ſolo Deo, tanquam à cauſa omnino principali & independente, ipſo dicēte Iſaiæ 43. Ego ipſe ſum qui deleo iniquitates tuas propter me.] item eſſe à Chriſto, tāquam à cauſa meritoria ex definitione Conc. Trid. *ſeſſ. 6. cap. 7.* (de qua re Bellarmin. *lib 1. de iuſtificatione cap. 2. in tomo 3. controuerſiarum.*) ſed tantùm tribuamus Sacerdotibus miniſterialem poteſtatem, qua ad ipſam peccatorum remiſſionem concurrant; non quidem ad inſtar manus cum anima ad ſcribendum concurrentis, vt inſtrumentum coniunctum; ſed vt inſtrumentum externum per applicationem Sacramenti ad peccatorem; nimirum ad inſtar calami concurrentis ad ſcriptionem, per applicationem atramenti ad papirum. Itaque, vt bene notatum eſt à Soto *in 4. diſtinct. 20. quæſt 1. artic. 1 concluſ. 1.* triplex diſtinguitur poteſtas remittendi peccata: vna primæua ac natiua, quę propria eſt Dei, cui ſoli naturaliter conuenit poſſe peccata dimittere, iuxta illud antè ex Iſaia citatum, & illud Lucæ 5. Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus?] Quod & ratio confirmat: quia vt peccata de ſe, ſunt Dei offenſæ, iuxta illud Pſalm. 50. Tibi ſoli peccaui:] ſic de ſe, Dei eſt illa remittere. Nu. 4.

Altera eſt, quæ dicitur poteſtas excellentiæ propria Chriſti hominis, peccata (pro quibus abundantiſſimè

tiſſimè ſatisfecit)remittentis cùm voluerit,iuxta illud Luc.5. Vt ſciatis,quia filius hominis poteſtatem habet in terra dimittẽdi peccata,ait Paralytico,Tibi dico ſurge,&c.]Tertia eſt quæ dicitur poteſtas miniſterialis propria Sacerdotum,tanquam miniſtrorum Chriſti,qui poſtquam factus homo,genus humanũ redemit, eidem voluit conſulere per homines à ſe conſtitutos iudices,ſuáque authoritate munitos, ad quos peccatorum noſtrorum cauſas referremus, & ipſi nos iudicarent abſoluendo, vel ligando,per ipſorúmque iudicium emendaremur.De quibus plura dicere non attinet ad noſtrum inſtitutum:ſed potius pro praxi quædam notare,quæ inferuntur ex propoſita neceſſitate poteſtatis ordinis in Confeſſario.

De confeſſione facta non Sacerdoti.

Sectio III.

Num. 5. INfertur ergo 1.ex defectu idonei Confeſſarij non cenſeri ſacramentalem confeſſionem eam, quæ fit non ſacerdoti,etiamſi alijs ſacris ordinibus is initiatus ſit, multóque minus factam ſimplici clerico, aut laico, vel fœminæ, quantumuis eſſet Abbatiſſa cui ſua monialis confiteatur:ex cap.Noua,de pœnitent. & remiſſ. quia, qualicumque dignitate polleant tales perſonæ,carent clauibus à Chriſto in Eccleſia relictis, ad aperiendum aditum in cœlum per remiſſionem peccatorum. Quam rationem in memorato cap. Summus Pontifex attigit loquens:Licèt Beatiſſima virgo Maria dignior & excellentior fuerit cunctis Apoſtolis; non tamen illis, ſed iſtis Dominus claues regni cœlorum commiſit.]Quod verò confeſſionis factæ non Sacerdoti,apud veteres vſum aliquem fuiſſe inueniatur, non eſt,quòd talis confeſſio tanquam ſacramentalis vſurparetur ad conſequendam gratiam,quæ per ſacramentum confertur, ſed tantùm vt pœnitens teſtatum faceret, ſe paratum eſſe confiteri ſacramentaliter,ſi præſentem haberet Confeſſorem.Videri poteſt Sotus *in 4. diſt. 18 quæſt 4.art.1.concluſ 3.*

Num.6. Infertur 2.Tum illud quod habetur in principio c.1.de pœnitentia,diſt 6.ſi deeſt Sacerdos; confiteatur proximo.]Tum aliud quoduis eiuſmodi,quo videatur iniungi cõfeſſio facienda non Sacerdoti, minimè continere præceptum,etiamſi ad articulũ mortis referatur: ſed tantummodo conſilium, prout ad principium eiuſdem c,1.num.7.Nauar. docet: quia non inuenitur datum præceptum,ſiue diuinum,ſiue humanum de alia confeſſione,quàm de ſacramentali ideóque datum eſſe,aſſerendum non eſt argumento c.Legatur 24. q. 2. Sicque omnes ſentire Nauar. ipſe annotat in Enchir *cap 2.num.4.*

Dubiũ autẽ eſt quod mouent Frãciſcus à Victoria De ſacram nu.143. & Sotus loco citato;ſi præceptũ nõ ſit,an ſaltẽ ſit licitũ ac ſalutare conſiliũ,confiteri non Sacerdoti.Explicatur verò tribus propoſitionibus. Prima eſt,nec licitum, nec ſalutare conſilium eſſe,non Sacerdoti confiteri eo animo,vt det abſolutionem à peccatis; quia ob magnã irreuerentiam ſacramẽti graue ſacrilegij crimen eſſet, vt Nauar. bene notat ad cit.princip.num.78.

Num.7. Secunda eſt, licitum ac ſalutare conſilium eſſe, exiſtentem in articulo mortis. cui copia Confeſſarij deeſt,confiteri peccata ſua fideli amico; non vt abſoluatur ab eo,ſed vt ei propter Chriſtũ ſe humiliet, excitétque in ſe pudorem, vel ab illo iuuetur conſilio, ac diſponatur ad contritionem, & ſatisfactionem,Deoque commendetur.Probatur tùm per citata verba capit,1.de pœnit.diſt. 6. Si deeſt Sacerdos, confiteatur proximo.]Tùm per.cap.Fures. de furtis.: Vbi vulnerati furis confeſſio facta Diacono ſic commendatur, vt ratione illius ſtatuatur non eſſe negandã illi communionem (ſubintellige cũ gloſa) ſiue Euchariſtiæ,ſiue ſacræ ſepulturæ: Tum demum per vſum Eccleſiæ,qui frequentior olim fuit, quàm nunc:cùm videatur tantùm vigere in naufragio, vt attigit à Victor.loco citato.Quod ſi quis obijciat id eſſe diffamare ſeipſum, quod illicitum eſt: idem à Victoria bene reſpondet, negando diffamationem ſui eſſe,quando propria peccata declarantur, ad auxilium contra illa obtinendum.

Tertia propoſitio eſt non eſſe licitum nec ſalutare conſilium confiteri non Sacerdoti; nequidem in articulo mortis,niſi is ſit perſona prudens, ſecretique tenax,& quæ profutura ſit,nec obfutura.Huius priorem partem Nauarr. *ad idem principium numer.* 79.probat:quia non magis licet detrahere ſibi,quàm detrahere alteri (quod ſumma iniquitas eſt. cap. Summa iniquitas 6. quæſt. 1.) ſicut non licet magis vitam ſuam quàm alienam in diſcrimen vocare. At confiteri tali laico qui non prodeſſet, aut non eſſet ſeruaturus ſecretum, nihil aliud eſſet quàm ſibi detrahere. Poſteriorem partem verò probat per cap. Hoc videtur 22. quæſt. 5. ex quo habetur eum non detrahere alteri,qui crimen illius, etiam occultum, indicat ei, qui prodeſſe poteſt, & veriſimile eſt quod obfuturus non ſit. Quare nec ſibi detrahet is, qui peccata ſua confitebitur alteri qui proderit, nec oberit. Ex quo eodem Nauar. in Enchir. *capite* 21. *num.* 41. aduerte, iuxta communem Theologorum ſententiam peccatum illius qui non Sacerdoti confitetur abſque neceſſitate,cùm poſſit confiteri Sacerdoti: aut cum neceſſitate quidem, ſed animo accipiendi ab eo ſacramentalem abſolutionem, aut detegendo imprudenter mortalia peccata, perinde mortale eſſe, ac fuerit aliquod aliud crimen committere, ad obtinendam à Deo peccatorum ſuorum veniam, ſi quidem ſciat abſolutionem ſacramentalem tentatam à nõ Sacerdote,ſacrilegam eſſe; aut ſi ſciat graue peccatum eſſe diffamare ſeipſum, & detegit nihilominus in tali confeſſione peccata, de quibus non poteſt ſe diffamare ſine peccato mortali: ob grandem ſui læſionem inexcuſabilem. Quod ſi tale quid faceret, bona ſimplicique fide,credens eſſe licitum, excuſaretur per ignorantiam: præſertim cùm agat id,in quo nemini nocet,niſi ſibi, ſatiſfaciendo plus quàm debeat ſuo propoſito; prout bene notat idem Nauarrus ad memoratum principium num.81.

Num.9. Poſtremò ex eadem neceſſitate poteſtatis ordinis infertur, quòd idem author habet in ſequenti num.83. eum qui tempore neceſſitatis eſt confeſſus peccata ſua mortalia non Sacerdoti, teneri denuo confiteri Sacerdoti habenti ſufficientem poteſtatem,peccaréque mortaliter non confitendo eo tempore quo tenetur ex præcepto; non minus quàm ſi non fuiſſet illo modo confeſſus. In quo omnes conuenire,idem etiam annotat in Enchir. *capite* 21. *num.*41.Et ratio eſt in promptu, quia nondum ſubiecit illa ſua peccata clauibus Eccleſiæ,iudicióve Sacerdotis, ſicut ſacramentalis confeſſio in præcepto poſita,requirit.

CAPVT SECVNDVM.

De poteſtate iuriſdictionis.

SVMMARIVM.

10 *In quo conſiſtat iuriſdictio.*

11 *Iuriſdictio alia temporalis,alia ſpiritalis.*

12 *Spiritalis quadam eſt in foro externo, & quadam in interno.*
13 *Iuriſdictio in foro externo eſſe poteſt ſine poteſtate ordinis; non item iuriſdictio in foro interno.*
14 *Iuriſdictio in foro interno, in quo conſiſtat: qualiter adhuc eadem differat à iuriſdictione ſpiritali in foro externo.*

Nu. 10. POTESTAS iuriſdictionis, vt nomen ipſum indicat; eſt ea qua quis præeſt iuridicundo; ideoque conſiſtit in prælatione ſuper aliquam multitudinem, aut etiam ſuper aliquam certam perſonam, vt regatur, & vt ſecundum leges iuſtitia ei adminiſtretur.

Poteſtas iuriſdictionis multiplex.

SECTIO PRIOR.

Nu. 11. DVplex autem eſt poteſtas iuriſdictionis; vna temporalis, ſeu ſæcularis, ad temporale bonum ordinata, qualis eſt ciuilis Regum, & aliorũ Principum, inſtituta ad reip. pacem. Altera ſpiritalis, qualis eſt Eccleſiaſtica in Papa, & in aliis Eccleſiaſticis gerentibus curam animarum, ad quarum ſalutem ea ordinatur. De qua diuiſione pluribus à Turrecrem.
Nu. 12. *lib. 1. de Eccleſia cap. 87. & aliquot ſequentibus.* Spiritalis adhuc duplex eſt vna ad regendum populum Chriſtianum in externo, cauſarumque foro; altera ad curandum eundem populum in interno, pœnitentialique foro; per illam poteſt quis in definiendis cauſis, quæ inter ipſius ſubditos controuertuntur, ius dicere, ſententiámve ferre, etiam in inuitos; vnde coercitiuam dictam eſſe notat à Turrecrem. *in lib. 1. de Eccleſia cap. 96. concl. 1.* Per hanc verò in cauſa Dei offenſi, facta à ſubdito ſuo confeſſione, poteſt illum abſoluere à culpa, & obligare ad ſatisfactionem, non tamen inuitum; quia nemo, niſi volens, ſuſcipit pœnitentiæ ſacramentum ad quod eiuſmodi prolatio ſententiæ pertinet: ideoque voluntaria eſſe debet, non modo ex parte proferẽtis, ſed etiam ex parte eius in quem profertur. De hac etiam diuiſione pluribus à Turrecrem. *in cit. c. 96. & ſequẽtibus.*

Diſcrimina inter iuriſdictionem ſpiritualem in foro externo, & ſpiritualem in interno.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 13. POteſt autem prior illa, ſine poteſtate ordinis in præcedẽti cap. deſcripta, & eſſe, & exerceri, prout patet ex Archidiaconis, & aliis, qui in Prælatos inſtituuntur, antequam facti ſint Sacerdotes; poſterior verò hæc, non poteſt. Immo (etſi alij alia dicant de quo legendus eſt Suarez in D. Thomam *tomo 4. diſput. 16. ſect. 3.*) videtur habitualiter ſeu aptitudinaliter eadem eſſe cum poteſtate ipſa ordinis, cui tamen actualiter ſuperaddat applicationem materiæ circa quam exerceatur, ſiue (quod idem eſt) illa prædito, datos eſſe ſubditos in foro conſcientiæ abſoluendos & ligandos. Hócque ſignificat Sotus *in 4. diſtinct. 20. quæſtion. 1. artic. 1. col. penult.* cùm ſic inquit: Poteſtas clauium non dicit niſi meram potentiam, iuriſdictio autem non eſt propriè potentia, ſed applicatio materiæ ad agens, vt ſequatur actio; nempe applicatio ſubditorum ad ſacerdotem, vt ſequatur abſolutio, quæ ſcilicet alioqui non ſequeretur: ſicut nec fieret conſecratio corporis Chriſti ſine pane; nec in vacuo fieret calefactio, quamuis ignis in eo exiſtens vim haberet calefaciendi, quia materia non eſſet ei admota. Vnde, vt idem author addit, dum Sacerdoti confertur beneficium curatum, non datur ei poteſtas clauium, quam per Characterem Sacerdotalem iam habebat; ſed applicatur ei populus, in quem illam exerceat, eaque applicatione facta ipſe eſt proprie iudex. Quæ eſt etiam Nauarri doctrina *ad cap. Placuit, de pœnitentia diſt. 6. num. 46.* vbi eam illuſtrat exemplo licentiæ Principis, quam medico dat vtendi ſua arte, ſuperaddit enim eidem arti, non quidem vim aliquam operandi; ſed tantùm applicationem materiæ circa quam operetur, hoc eſt, populum, cuius curationi incumbat.

Ex qua doctrina intelligitur duplex adhuc eſſe Nu. 14.
inter eaſdem ſpirituales iuriſdictiones diſcrimen. Vnum eſt, quòd per poſterioris collationem, duntaxat ſubiiciatur materia, in quam exerceatur clauium poteſtas adepta in ſuſceptione ordinis ſacerdotalis: per collationem verò prioris, obtineatur prælatio qua quis in eos quibus præficitur poſſit in externo, publicoque foro, de iis quæ ad ſpirituale regimen ipſorum pertinent, ſententiam proferre etiam in inuitos: quod quidem additur, quia ad talis ſententiæ validitatem non requiritur voluntas ſe ei ſubmittendi, ſicut ad validitatem ſententiæ quę in interno foro profertur, prout iam n. 12. attigimus. Alterum diſcrimen eſt illud, cuius meminit Gabriel *in 4. diſt. 18. quæſt. 2. art. 1. concluſ. tertia.* quòd prior poteſtas ſit arbitrandi inter hominem & hominem; dicaturque gladius, quia ſubditos pœnis coërcet; poſterior verò ſit arbitrandi inter Deum & hominem, & dicatur clauis, eo quod aditum aperiat ad cœlum, quæ ſola quidem ad vſum Sacramenti pœnitentiæ neceſſaria eſt, quia tamen in eodem vſu pendet ex priore, per quam dati, limitari, tolli, aut ſuſpendi poteſt; non erit abs re incidenter de eadem priore paucis dicere.

CAPVT TERTIVM.

De ſpirituali iuriſdictione in foro externo.

SVMMARIVM.

15 *Actus varij ad quos iſtiuſmodi iuriſdictio extẽditur.*
16 *Totalis plenitudo illius eſt in Papa.*
17 *In Prælatis aliis, eſt limitata.*
18 *A Chriſto transfuſa eſt in D. Petrum, & ipſius ſucceſſores.*

SVFFICERE poteſt ad noſtrum inſtitutum tria de hac annotaſſe in præſentiarum.

Primum eſt, quòd ea ſe extendat ad actus varios; Nu. 15.
qui ſunt; viſitare ſubditos, inquirere in illorum mores, & punire, legatos mittere, contumaces rebelléſque accerſere, & illorum compeſcere audaciam, ad concilium vocare eos quorum intereſt adeſſe, determinata in Concilio confirmare, pœna Eccleſiaſtica coërcere delinquentes, vt excommunicare, & à talibus pœnis, vt ab excommunicatione, abſoluere; caſus reſeruare, & reſeruatos relaxare; dare indulgentias, diſpenſare in voto & in iuramento; hæreticos & ſcripta ipſorum condemnare, ſcripta antequam in lucem edantur examinare, & iudicare num ſanum, an peſtiferam doctrinam contineant, quæ verè ſint articuli fidei exponere, quæ ſint canonicæ ſcripturæ teſtari, dubia circa fidem & circa religionem orientia ſoluere, ritus & cæremonias ordinare, conſtituere Epiſcopos & alios Eccleſiæ miniſtros, beneficia Eccleſiaſtica diſtribuere, & de bonis temporalibus ad Eccleſiam pertinentibus diſponere, aliquę

vita functoin in Catalogo Sanctorum cum Chriſto regnantium ſcribere, ordinare vt certis diebus memoria illius ſit venerabilis in populo Chriſtiano,& forte adhuc plures alij, de quibus qui ex profeſſo differere voluerit, in vnoquoque materiâ longi tractatus inueniet. Sed ne quidē de illis, quiad hoc noſtrum inſtitutum pertinent, iſte eſt proprius dicendi locus.

Nu. 16. Secundum eſt, rotalem huius poteſtatis plenitudinem eſſe in Papa cap. Ad honorem, de authoritate & vſu pallij. Et cap. cum ex eo, de pœnit. & remiſſ. (de qua re plenius à Turrecremata *lib.* 2. *de Ecclesia cap.* 52.) ita vt is illam habeat in omoes Chriſtiani orbis Prælatos, ac in omnes ſubditos ipſorum cap. finali, de foro competen. & cap. Antiqua, de priuilegiis: poſſitque cognoſcere de eorumdem omnium cauſſis. cap. Antiquis, cap. Aliorum, & cap. Cuncta, 9. quæſt. 3. atque id ex officio cap. vnico Extra Vt Eccleſ. benef. ſine diminut. confer. §. Cùm enim adcour cæteris ipſe præeminear dignitate & officio, ex cit. cap. Antiqua, vbi de Romana Eccleſia dicitur: quod diſponente Domino, ſuper omnes alias ordinariæ poteſtatis habeat principarum, vtpote mater vniuerſorum Chriſti fidelium, & magiſtra. Cæteri autem Eccleſiæ Prælati ex citato cap. Ad honorem, vocati ſunt in partem ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis (de qua re fuſè à Turrecr. in *ſequenti cap.* 53.) ſicut ipſe Papa: qui idcirco reſtituit depoſitos Epiſcopos, & inſtitotus deponit, diuidit vnum Epiſcopatum in duos, aut in vnum duos vnit, eximit à ſuperioris iorisdictiooe, vt Abbatem à iuriſdictione Epiſcopi, & Epiſcopū à iuriſdictione Archiepiſcopi, approbat Concilia, dubia de articulis fidei ſoluit, Synodum generalem facit, ſedem Epiſcopalem transfert de loco in locum, mutat Epiſcopos, nec vllus appellat ab ipſo. Quæ notans gloſa ad cap. Sicut vnire. de exceſſib. Prælat. verbo Pertinere, refert de illis hos verſus.

Reſtituit Papa ſolus, deponit & ipſe,
Diuidit, ac vnit, eximit, atque probat.
Articulos ſoluit, Synodúmque facit generalem,
Transfert, & mutat, appellat nullus ab ipſo.

Nu. 17. In aliis autem Prælatis eadem poteſtas ineſt ſecundum limitationem eis immediatè vel mediatè conſtituram à Papa, à quo illam omnes accipere Bellarm. confirmat *tom.* 1. *lib* 4. *cap.* 24. *in controuerſia* de S. Pontif. & latius Turrecr. *in ſumma de Eccleſia lib.* 2. *cap.* 54. *ac ſequentibus.* Et certè (vt reliqua omittam) inæqualitas iuriſdictionis id ſatis indicat. Nam videmus vnum Epiſcopum, intra fines ſuæ iuriſdictionis habere decem oppida, alium viginti, aliom aliquot prouincias: quod argumento eſt non accipere immediatè a Deo talem iuriſdictionem; Alioqui enim Epiſcopi omnes haberent æqualem, ſicut habent æqualem poteſtatem ordinis. Dici verò non poteſt, à quo alio potios illam acceperiot, quàm à Papa torius Eccleſiæ Principe: qui ſic eandem illis attribuerit, vt alius maiorem, alius minorem ſub ſe haberet populum.

Nu. 18. Tertium eſt, eandem de qua agimus poteſtatem, à Chriſto eſſe transfuſam in D. Petrum, & in ipſius ſucceſſores ſummos Pontifices cap. In nouo, diſt. 21. cap. Omnes, diſt. 22. & cap. 1. de trāslatione Epiſcopi. Probatúrque ex eo, qood Chriſtus Matth. 16. promiſerit D. Petro ſe daturum illi claues regni cœlorum, & promiſſum præſtiterit Ioann. 21. cùm ei dixit bis, *Paſce agnos meos*, & tertio addidit, *Paſce oues meas*, nomine clauium Matth. 16. ſignificans ſummam poteſtatem in vniuerſam Eccleſiam; & Ioannis 21. ſignificans per agnos, omnes fidelea: & per oues, Prælatos: qoi ſunt eorum quaſi matres. De qua re Bellar. in eadem controuer. de Summ. Pontif. *lib.* 1. *capit.* 10. *& aliquot ſequentibus*: in quorum 13. & 16. confirmat ex profeſſo illorum Chriſti verborum ſenſum eſſe quem tangimus.

CAPVT QVARTVM.

De iuriſdictione in foro interno.

SVMMARIVM.

19 *Quid oſtendat iuriſdictionem hanc à præcedenti diuerſam eſſe.*
20 *Neceſſaria eſt hæc iuriſdictio ad miniſtrandum pœnitentiæ ſacramentum.*
21 *Iuriſdictio in foro interno tota eſt in Papa.*
22 *Papa quomodo Eccleſiæ princeps dicatur.*
23 *Quomodo iſta iuriſdictio ſit in aliis Sacerdotibus dependenter à Papa.*
24 *Ea dependentia non obſtante, tùm Epiſcopi, tùm Parochi, ſunt in Eccleſia auctoritate Dei, nec Papæ, ſed Dei auctoritate abſoluunt à peccatis.*
25 *Quomodo fiat applicatio ſubditorum, in qua maximè conſiſtit iſtiuſmodi iuriſdictio.*
26 *Proprius Sacerdos dicitur, tùm communiſſimè, tùm communiter, tùm propriè.*
27 *Quarumdam propoſitionum intelligentia, petita ex propoſita diſtinctione.*

DE hac iuriſdictione prout in ſe includit poteſtatem ordinis, nihil ſupereſt addendum antedictis in cap. 1. vnde hîc occurrit conſideranda tantùm, vt eidem poteſtati ſuperaddit applicationem ſubditorum; qua potiſſimum ratione ipſo iuriſdictionis nomine ea ſignificatur, cùm in Confeſſario præter Sacerdotalem ordinem, iuriſdictio requiri dicitur. Atque de ea vniuersè (prout in præſentiarum ſpectatur) notabimus quæ pro praxi nobis propoſita generalium documentorum loco, eſſe poſſunt.

Notādum eſt igitur primò, iſtiuſmodi iuriſdictionem ab ea, de qua proximè dictū eſt, diſtingui, prout à Turrec. *lib.* 1. *de Eccleſia cap.* 96. *concl* 2. ex eo probat; quod multi Sacerdotes curam habentes animarum, ſine illa, iſtam habeant, vt indicio eſt, quòd excommunicare non poſſint, niſi fortè ex commiſſione ipſis data, contra verò aliqui illam ſine hac habeant, vt patet in Archidiaconis, quorum dignitati non eſt annexa animarum cura in foro interno. Nu. 19.

Notandum eſt ſecundò eandem iuriſdictionem neceſſariò requiri in Confeſſario, ita vt is nequeat abſque illa, ſiue in quadrageſima, ſiue alio tempore, validè abſoluere, iuxta receptam ſententiam, quæ roboratur definitione Concilij Florent. in Inſtruct. Armenorum, de ſacramento pœnitentiæ, & Concilij Tridentin. ſeſſion. 14. capite 7. vbi affertur in confirmationem, quòd natura & ratio iudicij id expoſcat, vt ſententia in ſubditos duntaxat proferatur. Accedit & quòd feratur obligando per modum imperij quo vrgetur obſeruatio eius quod per eam decernitur. Vnde ſequitur Confeſſario opus eſſe iuriſdictione, qua pœnitens ei ſubiiciatur in pœnitentiali foro, quod quidem non eſt minus ordinatum, quàm ſeculare, in quo non poteſt quilibet Iudex quemlibet hominem iudicare, ſed tantùm ſibi ſubditum; cùmve in quem habet iuriſdictionem. Accedit etiam, quod Chriſti inſtitutione ſacramentum pœnitentiæ ſit quoddam iudicium, vt conſtat ex verbis Concilij Trid. quæ in argumento huius operis retulimus: vnde ſequitur ad illius adminiſtrationem, iure diuino requiri miniſtrum, qui ha- Nu. 20.

 beat

bear iuriſdictionem, tanquam Iudicis authoritatem, ad iudicium exercendum : adeóque meritò ſtatuit, ad idem ſacramentum adminiſtrandum, ſic neceſſariam eſſe iuriſdictionem, vt ſine ea adminiſtratum, ſit nullum. In quo ipſum differt ab aliis ſacramentis; ad quorum adminiſtrationem iuriſdictio requiritur tantùm iure Eccleſiaſtico, prohibente ne ea ſine hac adminiſtrentur. Cui prohibitioni contrauenientes adminiſtrando ea ſibi non ſubditis; peccant quidem, ſed tamen valida ſunt taliter adminiſtrata: vt hinc patet, quòd non ſit denuò confirmandus, vel ordinandus, qui ab Epiſcopo alieno cõfirmatus fuit, vel ordinatus; ſicut denuò abſoluendus eſt is, qui à Sacerdote non ſuo; id eſt, à non habente in ipſum iuriſdictionem, nec ordinariam, nec delegatam, abſolutus fuit. Siquidem nullius momenti eſt abſolutio ea quam Sacerdos in eum profert, in quem nec ordinariam, nec delegatam habet iuriſdictionem; vt totidem verbis Conc. Trident. in cit. capit. 7. ſtatuit.

De diuerſa ratione qua hæc iuriſdictio eſt in Papa, & in aliis Sacerdotibus.

SECTIO PRIOR.

Nu. 21. NOtandum eſt 3. iuriſdictionem huiuſmodi (perinde ac eam de qua dictum eſt in præcedenti cap.) eſſe totam in Papa. datam ei à Christo ex cap. In nouo. diſt. 21. & cap. Omnes diſt. 22. confirmatúrque per illud Matt. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum:] quo promiſſum eſſe ſummum principatum, intelligitur ex vi Metaphoræ; quia claues domus, vel ciuitatis, ſunt penes eum qui in domo vel ciuitate princeps eſt. Vnde in ſcriptura per illas ſignificatur principatus Iſaiæ 22. cùm dicitur: Dabo clauem Dauid ſuper humerum eius; & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & nõ erit qui aperiat.] Quod de Christi principatu, ſummáque poteſtate dici, patet ex ea. 3. Apocalyp. Accedit illud in eo ipſo cap. 16. Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis; & quodcumque ſolueris ſuper terra, erit ſolutũ & in cœlis:] quod gloſa ad hanc iuriſdictionem refert, illud ſic interpretans, Quemcumque indignum remiſſione iudicaueris dum viuit, apud Deum indignus iudicabitur; & quemcumque iudicaueris ſoluendum dum viuit, remiſſionem peccatorum cõſequetur. Ad idẽ faciunt aliquot Canones qui habentur 9. quæſt. 3. ſub finem: atque cap. Cuncta per mundum, de maiorit. & obedientia. Facit quoque ratio, quia in S. Pontif. tanquam in ſupremo totius Chriſtianæ reip. principe, reſidere debet plenitudo poteſtatis, extendens ſe ad omnia neceſſaria, aut expedientia ſaluti eiuſdem reip. Quare reſidebit & iuriſdictio, qua omnes fideles ei ſubiiciantur in foro conſcientiæ neceſſaria ad aperiendum peccatoribus per ſacramentum pœnitentiæ, regnum cœlorum.

Nu. 22. Obiter aduerte differenter à Christo homine (quem Deus Pater dedit caput ſuper omnem Eccleſiam, ad Epheſios cap. 1.) Papam dici Eccleſiæ principem, habentem poteſtatis plenitudinem: miniſterialis enim eſt poteſtas Papæ, quippe qui à Christo eſt ſuper vniuerſam Eccleſiam conſtitutus, tanquam fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam; Christi verò hominis præcellens eſt poteſtas, tanquam filij in domo ſua: nempe Papa eſt vt Moyſes, fidelis in tota domo Dei, tanquam famulus; Christus verò tanquam filius in domo, quæ domus nos ſumus, ad Hebr. ca. 3. Aduerte 2. nihil antedictis obſtare quòd in particulari à Christo dictum ſit D. Petro, Tibi dabo claues regni cœlorum] Matth. 16. & Paſce oues meas.] Ioan. 21. Quod etiam voluerit, vt id ad D. Petri ſucceſſores pertineret, argumento eſt, quod hos etiam conſtituerit Eccleſiæ ſuæ fundamentum dicendo, ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam,] Nam Eccleſiam ſuam immortalem non fundauit ſuper hominem mortalem, ſed ſuper ipſum, & ipſius ſucceſſores, qui defuturi non ſunt, ſicut nec Eccleſia ipſa deficiet. Adhæc, ſicut Eccleſia opus habuit Principe viſibili, in quo ipſa fundaretur, & qui cum ipſa perſeueraret; ſic etiam opus habuit poteſtate pleniſſima ligandi & ſoluendi, quæ in eodem Principe perſeueraret, non deficiendo in Petri ſucceſſoribus.

Cæterum licet iuriſdictio hæc detur Papæ à Deo, præſupponit tamen in eo humanam electionem ipſius factam legitimè, ſeu ſecundum Eccleſiæ receptam conſuetudinem. ſicut voti obligatio, quæ eſt de iure diuino, requirit illius emiſſionem factam ab homine. Vide cap. In nomine Domini. diſt. 23.

Notandum eſt 4. de eadem iuriſdictione, quatenus inuenitur in aliis Sacerdotibus, vocari in controuerſiam, an ad illos ab ipſo S. Pontifice deriuetur; an verò illi eam à Deo immediatè habeant. Nu. 23.
Quod latiùs diſcutere, non eſt præſentis inſtituti; cui ſatis eſt obſeruaſſe rationes quas adferunt Bellarm. & Suarez, *ille tomo 1. in controuer. de S. Pontif. lib. 4. cap. 14. & hic ad 3. part. D. Thomæ tomo 4. diſput. 25. ſect. 1. à num.* 10. pluresque alias, quas habet à Turrec. *in lib. 2. de Eccleſia, cap. 54. & ſequentibus*, ſufficienter oſtendere deriuari à Papa in Sacerdotes eos, in quibus reſidere inuenitur, id eſt, quamuis originaliter ea ſit à Deo, vtpote quæ ad beatitudinem ſupernaturalem ordinata, excedit omnem facultatem naturæ; ad eos tamen deuenire per poteſtatem capitis, à Deo datam Papæ. Itaque ſicut in corpore humano, virtus membrorum ex capite, & in arbore virtus ramorum ex radice; ita in Eccleſia iuriſdictio cæterorum deriuatur a Papa, quem Christus ſuum in Eccleſia Vicarium deſignauit, omnes qui ad illam ſpectarent ei ſubiiciens, cùm dixit diuo Petro Ioan. 21. Paſce agnos meos, paſce oues meas:] prout in cap. Solita, de maioritate & obed. & in extrauag. commun. Vnam ſanctam. eod. tit. confirmatur ex eo, quòd Christus oues meas, non autem has, vel illas dicens, nullas exceperit, ſed omnes commiſerit.

Quoniam verò Papa non potuit ſolus ſufficere regendis omnibus fidelibus, ſuam illam iuriſdictionem taliter accepit, vt poſſet in alios in partem ſollicitudinis vocatos eã deriuare, prout videretur neceſſitas vtilitaſque Eccleſiæ exigere. Hincque eſt, quòd cùm iſtiuſmodi iuriſdictio in Summo Põtifice reſideat cum omni plenitudine (ex antedictis, *num.* 21. atque ex aliis quæ adfert à Turrecr. *lib. 2. de Eccleſia cap. 52.*) in cæteris reſideat tantummodo limitata, reſtrictáque ad certam fidelium partem; hocque, limitatione reſtrictionéque facta per Eccleſiam Romanam: quemadmodum expreſſum eſt in cap. Decreto, & ſequenti. 2. quæſt. 6. cùm dicitur, Eccleſiam Romanam vices ſuas impertiuiſſe aliis Eccleſiis, vt in partem vocatæ ſint ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis. In quam ſententiam plura à Turrecr. *in ſequenti cap. 53.* Et confirmatur ex eo quòd iuriſdictionis huius vſum nemo habeat in Eccleſia, niſi fultus authoritate Summi Pontif. qui ei populum aliquem ſubiecerit, inſtituendo ipſum in officio coniunctam habente curam animarum: quod interdum facit immediatè, vt inſtituendo aliquem in Archiepiſcopum; interdum verò mediatè, vt dùm Archiepiſcopus ab ipſo inſtitutus, alium inſtituit in Epiſcopum; & hic alium in Abbatem, vel in Parochum; aut ex his aliqui tribuunt alteri Sacerdoti fa-

cultatem

cultatem audiendi cõfeſſiones ſuorum ſubditorum. Confirmatur item ex eo, quòd Papa poſſit aliquos eximere à Prælatorum ſuorum ſubiectione, vt Epiſcopum à ſubiectione Archiepiſcopi; Abbatem, aut etiam Curatum à ſubiectione Epiſcopi; & dare facultatem alteri, quàm ſuo proprio Sacerdoti, confitendi. Quod qua ratione recte fieret, ſi immediate à Deo, non autem mediante Papa iuriſdictionem haberent, vix explicari poteſt. Quod etiam cogit fateri, quantumcumque probabile ſit (vt oſtendit Sotus *in 4. diſtinct. 20. quæſt. 1. art. 2.*) Apoſtolos ſuam iuriſdictioné in vtroque foro habuiſſe immediate à Chriſto, prout munus Apoſtolicum exigere videbatur; Epiſcopos tamen, qui ipſorum ſucceſſores ſunt, cap. Quorum vices, *diſt.* 68. non accipere talem authoritatem, niſi per Romanum Pôtificem, vt probat Suarez, *in citata ſect. 1 num. 12.* fateturque Sotus *in memorato art. 2. concl. 4. ſub finem.*

Nu. 24. Qui & admonet *in ſequenti art. 4. concl. 4.* cauendum eſſe ne eliciamus ex his, Epiſcopos & Parochos eſſe in Eccleſia, Papæ tantùm, non Dei authoritate. Tam enim id dicendum non eſt, quam non eſſe ſacramentum ordinis, pro inſtitutione miniſtrorum Eccleſiæ: aut Papam poſſe facere vt nulli ſint in Eccleſia Epiſcopi & Parochi. Elici ergo tantummodo debet, quòd per Papam ſinguli Epiſcopi ſuis diœceſibus, & ſinguli parochi ſuis parochiis mancipentur attribuanturve. Videndus eſt Suarez *in eadem ſect. num 6. & aliquot ſequentibus.* Admonere pariter potuit Sotus, ne eliciamus Sacerdotes à peccatis abſoluere authoritate Papæ, non Dei. Nam quamuis poſſint tantùm ſubditos a ſummo Pontifice mediate, aut immediate ſibi datos, abſoluere; poteſtatem tamen abſoluendi (quam cum ſacerdotali charactere eamdem eſſe antea nu. 3. annotauimus) non habent ab eo, ſed à Deo, interuenientibus Chriſti meritis, & Epiſcopi ordinantis miniſterio, ordiniſque Sacerdotalis ſuſceptione.

De applicatione ſubditorum, per quam iuriſdictio hæc acquiritur, & proprius Sacerdos conſtituitur.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 25. NOTANDVM eſt 5. applicationem ſubditorum, in qua maxime iuriſdictio hæc conſiſtit, fieri tum via ordinaria, tum delegatione: vnde ſumitur diſtinctio eiuſdem iuriſdictionis in ordinariam & delegatam, roborata Concilij Trident. authoritate *in ſeſſ. 14. cap. 7.* Via autem ordinaria fieri cenſetur, quando populo Chriſtiano præficitur aliquis, cui ex officio incumbat animarum cura, & munus paſcendi; vt cum quis conſtituitur Epiſcopus alicuius diœceſis, aut Curatus alicuius parochiæ. Delegatione verò, quando is, qui via ordinaria iuriſdictionem obtinuit, illam cum altero communicat: non quidem inſtituendo ipſum paſtorem ouium proprium, ſeu qui eas paſcat ex officio; ſed qui proprij paſtoris vices in Sacramenti adminiſtratione gerat. Atque iuriſdictionem habens priore via, non poteſt ea priuari, niſi iuſta aliqua cauſa ſubſit. cap Omnes, diſt. 22. iuncta gloſa in verbo Iniuſtitiam. Habens verò poſteriore modo, poteſt ea priuari pro arbitrio illius qui dedit ei ſubditos, vices tantùm ſuas committendo, non autem inſtituendo ipſum in paſtorem.

Nu. 26. Notandum eſt 6. ex iſtiuſmodi iuriſdictione pendere quòd quis cẽſeatur alicuius Sacerdos proprius, cui debeat confiteri ad ſacramentalem abſolutionem conſequendam; ex cap. Omnis vtriuſque ſexus, de pœniten. & remiſſ. §. Si quis autem. & ex Concilio Trident. ſeſſ. 14. cap. 7. vbi ad eiuſdem abſolutionis validitatem iuriſdictio exigitur in Confeſſario, vel ordinaria, vel delegata. Pro cuius rei maiore intelligentia aduerte quod ex D. Bonauentur. Nauarr. ad cap. Placuit, *de pœnitent. diſtinct. 6. num.* 131. habet; proprium Sacerdotem tripliciter dici, communiſsimè, communiter, & propriè. Communiſsimè quidem, de omni Sacerdote, qui ſibi confitentem poteſt abſoluere, ſiue ex officio tanquam Paſtor, ſiue ex commiſsione taquam delegatus: quem aliqui, ad vitandam ambiguitatem, malunt dicere legitimum Sacerdotem. Communiter verò dici anguſtius de eo ſolo, qui ex officio poteſt abſoluere, iuriſdictionem habens ordinariam: vt habet Papa in tota Eccleſia, Epiſcopus in ſua diœceſi, & parochus in ſua parochia: idque ſumpto generaliter nomine, tum Epiſcopi, vt comprehendat Archiepiſcopos, Primates, & Patriarchas; tum etiam parochi, vt comprehendat eos qui in dignitate conſtituti ſunt infra Epiſcopum, ſi incumbat eis cura animarum; quo modo Præpoſitus generalis in ordine Religioſo dicitur Sacerdos proprius omnium Religioſorum qui ſunt talis ordinis, & Prouincialis eorum Religioſorum qui ſunt in ipſius Prouincia, & Superior immediatus religioſæ domus, Religioſorũ qui in ea morãtur. Similiter Decanus dicitur Sacerdos proprius Clericorũ ſæcularium, qui ſunt de collegio cui ipſe præeſt. Dici pariter poteſt proprius Sacerdos, quicunque ſimilem habet animarum curam, quocumque vocetur nomine.

Propriè denique proprium Sacerdotem dici anguſtiſsimè de eo, cui ex officio incumbit animarum cura, neque alium paſtorem habet ſubordinatum ſibi. ſic proprij Sacerdotis appellatio tribuitur parochis, & particularibus familiarium Religioſorum Præfectis, hoc eſt, Prioribus, Guardianis, & aliis ſimili munere fungentibus.

Nu. 27. Ex qua diſtinctione intelligendus eſt germanus ſenſus trium harum propoſitionum practicarum. Inualida eſt omnis confeſsio facta non proprio Sacerdoti. Nemo poteſt ab alieno Sacerdote abſolui, ſine proprij licentia. Erroneum eſt dicere, confeſſum habenti à Papa generalem poteſtatem audiendi confeſsiones ita abſolui, vt teneatur iterum cõfiteri proprio Sacerdoti. In prima enim, proprius Sacerdos accipi debet communiſsimè, quandoquidem acceptus communiter, aut propriè, falſam propoſitionem facit; cùm non ſolùm ordinarius, ſed etiam alius de licentia, ſeu delegatione ipſius abſoluere poſsit, vt ſequitur ex antedictis *num.* 25. & patet ex extrauaganti communi Vas electionis. De hæreticis: vnde habetur erroneum eſſe contrarium ſentire. In ſecunda verò propoſitione accipi debet communiter, alioqui falſa eſt: quandoquidem non omnis qui iuriſdictionem habet tantùm delegatam, poteſt illam alteri committere, ex cap. finali §. Cæterum. De officio & poteſtate Iudicis delegati. Vbi inter cætera ſtatuitur, nulli, cui commiſſum fuerit iniungere pœnitentias, licere id alteri committere. Quod Nauar. ad memoratum cap. Placuit, *num.* 37. accommodans ad hoc propoſitum, illud interpretatur procedere, cùm tacite negatur ſubdelegandi poteſtas; vt cenſetur negari, quando induſtria perſona eligitur tantùm ad miniſterium, ſine animo plenæ conceſſionis faciendæ: quia tunc non cenſetur aliud ſuæ fidei commiſſum, quam miniſteriũ illud ad quod electus, ſubſtitutuſque eſt; (inquit ipſe in præcedenti *num.* 72.) non autem cùm delegandi poteſtas tacitè conceditur: vt cenſetur concedi, quando ordinarius ea mente ſuas vices alteri plenè committit, vt omnia circa Sacramentorum adminiſtrationem gerat, quæ ipſemet poteſt. Hinc ex eod. Nauar. ibidem *num.* 69.

illi qui cum licentia Vicarij confitentur alieno Sacerdoti legitimè confitentur;ſiue fuerit Parochi Vicarius perpetuus; de quo ius idem ac de principali Parocho ſtatuit in Clement. vnica de officio Vicecurati; ſiue Generalis Vicarius Epiſcopi, cuius vnũ idemque Tribunal eſt, cum Tribunali Epiſcopi cap. Non putamus. De conſuetudine,& capit. Romana. De appellationibus. vtrobique in 6. ſiue ſummus Papæ Pœnitentiarius,habens ſuo officio eam facultatem annexam(non item alij ſimplices Pœnitentiarij eiuſdem Papæ; ex Palud.*in 4.diſt.17.quæſt.4.art.1. concl.3.*)ſiue etiam fuerit Vicarius temporalis poſitus in Parochia, aut ab Epiſcopo propter abſentiam Parochi;aut à Parocho ipſo, vel à Vicario perpetuo; etiam ad modicum tempus;quia omnium ſic ponentium(inquit Nauarrus *in citato num. 70.*) mens eſſe conſueuit, vt ſic poſito concedatur ſaltem implicitè ac tacitè facultas agendi omnia illa, quæ Parochus agere poſſet atque adeo dandi facultatem Parochianis,vt confiteantur alieno:alioqui(addit idem *in ſequenti num.* 71.) non poſſet Vicarius in ſolemnibus feſtis alios Sacerdotes in partem curæ vocare; contra generalem Eccleſiæ conſuetudinem. Idem docet Medina *in Codice de confeſſione qu.*32.& latius perſequitur Sanchez *in lib. 3.de matrim diſp.*31.Nec refert quod ſolus Principis delegatus(qualis non eſt Vicecuratus)ſubdelegare valeat,ex cap. Cum cauſam. De appellationibus:nam ex gloſa ad cap. Is cui. De officio deleg. in 6.notabili 3. id non habet locum quando quis ſuo delegato ſpecialem dat ſubdelegandi facultatem, quam nomine ipſius exerceat: non ſecus ac ſi procuratorem conſtituens, facultatem ei concederet alium adhuc conſtituendi nomine ipſius. Quod notabile Nauar. *in citato num.* 71. monet non tantùm procedere, quando ſubdelegandi poteſtas conceditur expreſsè; ſed etiam quando tacitè; quod (vt ille addit)exiſtimandum non eſt fieri, niſi quando ex vſu,vel ex ſufficientibus coniecturis, idipſum appareret.

Denique, quod nomen proprij Sacerdotis intelligi debeat propriè in tertia propoſitione antè poſita initio huius numeri patebit per dicenda in ſequẽti cap.7.cùm declarabitur quartus modus acquirendi iuriſdictionem delegatam.

CAPVT QVINTVM.

De iuriſdictione in foro interno ordinaria.

SVMMARIVM.

28 *Huius iuriſdictionis diuiſio in habitualem & actualem improbatur.*

29 *Diuiſio eiuſdem iuriſdictionis in Papalem, Epiſcopalem,& Parochialem.*

30 *A Papali nemo eximi poteſt, à cæteris poteſt.*

31 *Quomodo in Papam iuriſdictio hæc poſſit haberi: & quis habeat in ipſius familiares.*

32 *Quis habeat in Cardinales,& eorundem familiares.*

33 *Quis in eos qui pollent Epiſcopali dignitate.*

34 *Quam iuriſdictionem Archiepiſcopus habeat in ſubditos ſuorum Suffraganeorum.*

35 *Cuius iuriſdictioni ſubiiciantur illi qui ſunt de laica familia Epiſcopi.*

36 *Cuius iuriſdictioni ſubiiciantur Prælati inferiores Epiſcopo.*

37 *Qui comprehendantur nomine Prælatorum.*

38 *Difficultas de Prouincialibus, Prioribus, Guardianis,& huiuſmodi aliis.*

39 *De iuriſdictione in Clericos non exemptos.*

40 *Vnde habeant Sacerdotes ſæculares facultatem eligẽdi ſibi Confeſſarium.*

41 *Quis iuriſdictionem habeat in Religioſos non Prælatos,& in Moniales.*

42 *Quis in Imperatorem,Regem,& alios Principes maiores.*

43 *Quis in minores Principes,& alios dominos ſæculares.*

44 *Quis in alios Sæculares.*

DVPLICEM eſſe in conſcientiæ foro iuriſdictionem: vnam ordinariam,& alteram delegatam,patet ex antedictis. De ordinaria autem addendum eſt primò,diuiſionem illius in habitualem,& actualẽ quã,Nauar.approbat in Enchir.*c.4.n.*1.nõ videri niti firmo fundamento;nã per habitualẽ,vel intelligit poteſtatem Ordinis ad abſoluendũ;& ita illi cum Neotericis,quos reiicit, quæſtio erit tantùm de nomine:nimirũ quod ipſi nolint, vt ille,eam poteſtatem eſſe appelladam nomine iuriſdictionis. vel intelligit aliquam aliam poteſtatem;quæ nulla fingi poteſt, niſi ea cuius reſpectu Sacerdos habet ſubditos in foro conſcientiæ;talis autem non diſtinguitur ab actuali; neque Sacerdos eam in ſua ordinatione accipit; cùm ſimplex Sacerdos nullos ſubditos habeat etenim cur hos potius quàm illos habeat;ratio reddi non poteſt. Habere verò omnes fideles alienum eſt à ratione; quia iuriſdictionem haberet ampliorem Epiſcopali,& æqualem Papali, quod abſurdum eſt. *Nu.* 28.

Addendum eſt ſecundò,quòd cùm iſtiuſmodi iuriſdictio quædam ſit Papalis,quædã Epiſcopalis,& quædam Parochialis, primam a duabus reliquis differre: tùm origine, quod immediatè ſit à Chriſto: tùm independentiâ,quòd non dependeat ab aliis,ſicut aliæ ab ipſa depẽdent: tùm demùm vniuerſitate, quòd vniuerſaliſſima ſit, quoad loca, perſonas, & cauſas,ac etiam quoad modum vtendi illa,vel per ſe, vel per alios, concedendique aliis eam prout libuerit.Reliquę autem ſint determinatæ;ſic tamen, vt in hoc foro,quidquid poteſt Sũmus Pontifex in vniuerſa Eccleſia,id poſſit Epiſcopus in ſua Diœceſi,& Parochus in ſua parochia:exceptis iis, quæ ſpecialiter fuerint illis prohibita, aut reſeruata Superiori. Ad quod facit cap. Nuper. in fine De ſententia excommunicationis: & quòd iuriſdictio in foro pœnitentiali circa oues proprias,annexa muneri paſtorali,ſit de ſe vniuerſalis, niſi limitetur. De qua re Suarez *tomo 4 diſp.*25.*ſect.*1.*num.*13. *Nu.* 29.

Addendum eſt tertiò à Papali iuriſdictione cùm vniuerſaliſſima ſit,& immutabilis, neminem eximi: ab Epiſcopali verò, quamuis de ſe ſit vniuerſalis in omnes fideles habitantes in ipſius diœceſi; aliquos tamen,Papæ authoritate, ab ea eximi poſſe. Immo hac ratione fieri poſſe,vt aliqua ſint loca, quæ non habeant Epiſcopum: ſed tantùm Abbatem aliquem, aut alium ſimplicem Prælatum,qui Papæ priuilegio particeps ſit iuriſdictionis Epiſcopalis, & ſuperior ſit iis,qui proximam & immediatam gerunt curam animarum, ſicut contingit Generalibus, & Prouincialibus religionum exemptarum a iuriſdictione Epiſcoporum. Similiter quamuis parochialis iuriſdictio de ſe ſit vniuerſalis in omnes fideles, qui intra terminos parochiæ degunt, domiciliúmve habent, ex cap.finali.De parochiis:multos tamen ſiue Papæ, ſiue Epiſcopi priuilegio ſolere ab ea eximi.

Addendum eſt quartò (quod doceri praxis nobis propoſita exigit)quis, cui per iſtiuſmodi iuriſdictionem ſubiiciatur.Id quod perſequũtur D. Antoninus & Syluester, *ille 3.par tit.*17. *cap.* 2. *&* 3. *hic* in verbo *Confeſſor.*1.*qu.*2.*&* 3.vterque poſt Palud.*in 4.diſt.* 17. *quæſt.*3.*art.*2.

Quis

Quis in Epiſcopum & ſuperiores Prælatos, eorumque familiares iuriſdictionem habeat in foro interno.

Sectio I.

PRogrediuntur autem hac methodo, vt priùs de Eccleſiaſticis, poſteriùs de laicis id doceant, facta progreſſione à ſuperioribus ad inferiores. Papa igi-
Nu. 31. tur (inquiunt illi) etiamſi in Eccleſia ſupremus ſit, nec habeat ſuperiorem; quia tamen poteſt in foro interno ligari tanquam peccato obnoxius, nec à Chriſto relictus eſt ſine remedio; poteſt ſe ſubiicere cui velit Sacerdoti, qui accepta iuriſdictione ad eum effectum ſufficienti, ipſum ſacramentaliter abſoluat. Vnde autem adueniat talis iuriſdictio, difficile eſt explicare, vt videre licet apud Nauar. *ad capnt. Placuit de pœnitent. diſt. 6. à n. 15. ad* 22. quod relinquemus Theologorum ſcholaſticorum diſcuſſioni, ne inſtituti noſtri limites egrediamur. Qui verò ſunt de familiâ Papæ, proprium habent Sacerdotem (quod idē eſt ac ſubiici iuriſdictione ordinaria) ſummum Pœnitentiarium; cui tanquam ipſius Papę Vicario ſubſunt in foro pœnitentiali, non alteri: exceptis iis, qui per orbem terrarum diſperſi, familiares ſeu de familia Papæ eſſe dicuntur: nam tales à iuriſdictione aliorum ordinariorum exempti non ſunt, niſi nouo aliquo priuilegio potiantur, vt notat Sotus *in 4. diſt.* 18. *quæſt. 4. art. 2. col* 8.

Nu. 32. Secundò, omiſſa diſtinctione, qua cum Palud. D. Antoninus, & Syluefter vtuntur, tenendum eſt vt certum, Cardinales gaudere priuilegio eligendi ſibi Confeſſarium, ſiue id habeant ex iure, ſiue ex conſuetudine, aliáve Summi Pontificis conceſſione; prout Suarez notat *tom. 4. diſput. 27. ſect. 2. num.* 6. & vſus non improbatus oſtendit. Qui autem ſunt de illorum familia, poſſunt ſibi eligere Confeſſarium de ipſorum licentiâ: cùm de conſuetudine ſint ipſis ſubiecti, tanquam habentibus curam ſuæ familiæ; prout notat Caietanus *in Summula, verbo Abſolutio à peccatis* 2. *in fine.*

Nu. 33. Tertiò, qui Epiſcopali pollent dignitate, niſi ſint exempti, proprios Sacerdotes habent ſuos immediatos ſuperiores; Epiſcopus, Archiepiſcopum; hic Primatem, Primas Patriarcham; & hic Papam. Quod autem Sotus in ſequenti col. 9. ait, & cum eo Suarez *tom. 4. diſp. 25. ſect. 2. n.* 10. Archiepiſcopum eſſe ſuperiorem Epiſcopo, tantùm in foro externo; quoad forum verò internum, Epiſcopos nulli alteri quàm Papæ ſubiici, nos remorari non debet; quia pro vſu ſacramenti pœnitentiæ notare ſufficit, vnumquemque eorum etiam non exemptum poſſe ſibi Confeſſarium liberè eligere per conceſſionem Gregorij noni, in cap. finali De pœniten. & remiſſ. quam Palud. & D. Anton. aiunt valere etiam quando iidem Prælati fuerint Romæ; quia datur abſolutè, & ſine determinatione certi loci. Notat etiam Suarez *tom. 4. diſput. 27. ſect. 2. num.* 5. extendi ad Epiſcopos conſecratos, qui non habent populum: & ad confirmatos, ſed nondum conſecratos, quia vtrique cenſentur verè, & ſimpliciter Epiſcopi: & ideo priuilegium loco citato Epiſcopis conceſſum (quod ampliandum eſt interpretatione, non reſtringendum) talibus quoque competit. Addunt Palud. & D. Antoninus virtute dictæ conceſſionis cenſeri datam à iure poteſtatem, per quam Epiſcopi poſſint ab eo quem elegerint in Confeſſarium abſolui ab omnibus iis peccatis, & cenſuris, à quibus ipſimet poſſint ſubditos ſuos abſoluere: itemque poteſtatem diſpenſandi cum illis in omnibus caſibus, in quibus ipſi poſſunt cū ſuis ſubditis diſpenſare, quoniam Papa voluit ipſis pari modo per Confeſſarium electum proſpicere, quo per ipſos proſpicit aliis.

Iam quod idem Sotus notat *in præcedent. col. 3.* Archiepiſcopum non eſſe proprium Sacerdotem in Epiſcopatu ſui Suffraganei, patet ex cap. Paſtoralis De officio ordin. Excipitur tamē vnus caſus, quem Syl- Nu. 34.
ueſter attigit *Confeſſor 1 quæſt.* 1. nempe dum ipſe eundem Epiſcopatum viſitat: tunc enim iuriſdictionem habet in foro interno, in ſui Suffraganei ſubditos, ex cap. fin. De cenſib. in 6. Excipiuntur etiam plures alij caſus quoad forum externum, quos idem Syluester refert in verbo Archiepiſcopus *num.* 2.

Qui autem ſunt de familia laica Epiſcopi, ex Pa- Nu. 35.
lud. *in citata quæſt. 3. artic. 3. concl.* 4. exiſtentes in alia diœceſi, debent Epiſcopo eiuſdem diœceſis, vel Parocho ad cuius parochiam venerunt, vel alteri de ipſorum licentia confiteri; quia Epiſcopi non gaudent priuilegio Cardinalium. Eamque ſummulariorum ſententiam eſſe notat Franciſcus à Victoria *de ſacramentis num* 154. cui tamen ipſe non acquieſcit, nec eſſe neceſſarium acquieſcere, ſatis conſtat ex conſuetudine, cuius meminit loco ſupra citato Caietanus, his verbis: Conſuetudo non eligendi Confeſſorem, ſed habendi curam animarum præſcripta, operatur vt tam Cardinales curam habeant familiæ ſuæ, & de eorum licentia, ſui familiares confiteri poſſint cui velint: quam quicumque alij huiuſmodi curam habentes, poſſint ſimiliter abſolutionis beneficium per ſe, vel per alium, ſuis impertiri.]

Qui in Prælatos exemptos Epiſcopo inferiores, iuriſdictionem habeant, in foro interiori.

Sectio II.

QVartò, Prælati inferiores Epiſcopo, ſi exem- Nu. 36.
pti ſint (vt multi Canonicorum Præpoſiti, & monaſteriorum Abbates, communiterq; Generales ordinum Religioſorum,) priuilegium habent ſicut Epiſcopi eligendi ſibi Cōfeſſarium, per citatum cap. finale De pœnit. & remiſſ. non itē alij nō Prælati, ſiue regulares, ſiue ſęculares; qui ſi ſint membra Collegij, tum in ſuo capite, tū in ſuis mēbris exempti, tenētur confiteri ſuis immediatis Prælatis: nec poſſunt alteri, niſi de ipſorū licētia Si verò ita ſint exēpti, vt nullū præter Papam Prępoſitum habeant, qui curam ipſorum gerat, debent ab eodem Papa, vel à ſummo Pœnitentiario ipſios, habere licentiā eligendi ſibi Confeſſarium, ſine qua abſolui non poſſunt: ſicut nec cęteri ſine licentia proprij ſui Sacerdotis.

Cæterùm, ex Eccleſiaſticis Epiſcopo inferioribus, Nu. 37.
illi cēſetur propriè Prælati, de quib⁹ hîc agitur, qui iuriſdictionem ordinariam in Eccleſiaſtico foro externo habent, prout habere cenſentur illi, qui de iure, aut conſuetudine legitimè præſcripta poteſtatem habent citandi ſuos ſubditos, illiſque reddendi ius in foro externo. Neque neceſſarium eſſe, vt ſimul habeant iuriſdictionem in foro interno, contra Palud. Suarez *tom. 4. diſp. 27. ſect. 2. num.* 8. cum Sylu. docet: quia memoratum cap. finale abſolutè loquitur de Prælatis: neque priuilegium, quod in eo datur, reſtringendum eſt interpretatione, ſed potius ampliādum, iuxta 15. regulam iuris in 6. Tandiu autem poſſunt prædicti facultate hac vti, quamdiu prælationis officium retinent: nec enim deſinentes eſſe Prælati, gaudent eâ licentiâ Prælatis conceſſa; etiamſi eadem gaudeāt, quantumcumq; longè abſint à ſuo territorio, quoniam abſentia non obſtat quominus maneāt Prælati; & ideo Prælatorum facultate vti poſſint, prout notat Syluester *in verbo Confeſſor. 1. qu. 8. verſ.* 3. Infertur autem ex dictis quod Palud. & D. Antoninus

nus addunt; Abbatiſſam quantumuis exemptam, non poſſe iſtiuſmodi permiſſionis virtute Confeſſarium ſibi eligere: quia iuriſdictionem non habet, cuius (tanquam ſpectantis ad Eccleſiæ claues) incapax eſt. cap. Dilecta, De maiorit. & obedien. & cap. Nona, De pœnit. & remiſſ. Vide Sotum in *4. diſt. 20. quæ. 1. art. 4. concl. 5.* Inferre quoque licet quod Suarez habet loco citato, eum qui iuriſdictionem habet, aliiſve præeſt ſolùm ex commiſſione; vt Vicarium tam Epiſcopi, quàm aliorum Prælatorum, qui vice tantummodo aliorum vtuntur iuriſdictione, non comprehendi nomine Prælatorum gaudentium priuilegio, de quo agimus; quia non habent iuriſdictionem propriam, quod Prælatorum eſt.

Nu. 38. An verò comprehendantur Prouinciales, Priores, Guardiani, & huiuſmodi alij, qui in ordine religioſo exempto, ſupra ſe habent ſuum Generalem, aliqua Controuerſia eſt, de qua Siueſt. *Confeſſor. 3. quæſt. octaua.* duas refert ſententias, vnam Hoſtienſis Panorm. & Angeli negantium memoratum cap. finale extendi ad iſtiuſmodi Prælatos; alterum Palud. contrarium affirmantis, quam Sotus ſequitur *in 4. diſtinct. 18. quæſt. 4. art. 2. col. 9.* duplici ratione ductus tùm quòd illi (vt ea quæ Syluiſpſe habet in verbo Prælatus, nu. 1. & 2. oſtendunt) perinde ſint Prælati; ac Priores conuentuales monachorum: quos, ſi exempti ſint, Diuus Anton. & idem Silu. cum Palud. ponunt in numero eorũ qui gaudent memorato Epiſcoporũ priuilegio. Tùm etiam quòd in religionibus ita ſit in vſu, & more receptum. Eidem quoque ſententiæ ſubſcribit Suarez *in citata diſput. 27. ſect. 2. num. 9* ponderando verba citati cap. finalis (poſſunt eligere Confeſſorem ſine ſui ſuperioris licentia) quæ indicant inter exẽptos Prælatos, quibus illic conceditur licentia Confeſſarium eligendi, cenſendos eſſe eos, qui ſuperiores habent, atque adeò illos, de quibus propoſita difficultas mouetur. Contraria autem ſententia procedere poteſt, cùm ſecundùm priuilegia, vel conſtitutionem Religionis à ſede Apoſtolica approbatam, Prælatus inferior habuerit Cõfeſſorem deſignatum à ſuo Prælato ſuperiore (quod etiam notat Suarez in ſequenti num. 10.) quia non eſt veriſimile Papam iure illo generali voluiſſe derogare ſpectantibus ad conuenientem ordinem religionis, argumento ca. 2. De pœnit. & remiſſ. in 6. Quæ ratio oſtendit etiam quod idem ſubiũgit, eum qui gaudet iſtiuſmodi priuilegio, debere curare, vt in illius vſu ſeruet propria iura & priuilegia religionis, eligendo Confeſſarium intra, & non extra eam. Cæterùm quod de Epiſcopis anteà num. 33. dictum eſt; pari ratione de talibus Prælatis dicendum eſt. nimirum per Confeſſarium à ſe electum abſolui poſſe à peccatis, & cenſuris, à quibus ipſi poſſunt alios abſoluere; nam & ipſis per electos Confeſſarios prouidetur, ſicut per ipſos prouidetur ipſorum ſubditis.

Quis iuriſdictionem in foro interno habeat in Clericos non exemptos.

SECTIO III.

Nu. 39. QVinto Clerici non exẽpti, ſiue Prælati, ſiue alij, proprios Sacerdotes habẽt eos qui dicti sũt in præced. *num. 26.* etiamſi de conſuetudine Sacerdotes ſæculares, non modo habentes curam animarum, ſed etiam alij, qui dicuntur Sacerdotes ſimplices, eligere poſſunt ſibi Cõfeſſarios, quos voluerint Sacerdotes, ſiue ſæculares ſiue religioſos; modò tamen electi, vel Parochiale beneficium habeant, vel per examen, aut aliàs ab Epiſcopo iudicati idonei, approbationem obtinuerint. Nulli enim alij poſſunt audire ſæcularium confeſſiones, vt decernitur in Conc. Trid. ſeſſ. 23. ca. 15. Talis conſuetudinis Sotus loco citato mentionẽ faciẽs, addit eam habere locum, etiãſi religioſus qui eligitur, non ſit a ſuo Prælato expoſitus ad audiendas confeſſiones: quia quamuis peccat dignus ſit, audiens contra ſuæ regulæ, aut ſui ſuperioris præſcriptum: tamen ſacramentum tenere poteſt, propter facultatem, quam alter habet illum eligendi: & bonam fidem, cum qua procedit. Meminerunt etiam eiuſdem conſuetudinis Medina in Codice de confeſſione *quæſt. 31.* & Nauar. ad cap. Placuit *De pœnit. diſt. 6. num. 15.* qui multùm laborat *ibidem num. 28. & aliquot ſequentibus.* in explicando qua auctoritate dictis Sacerdotibus talis electio liceat, vt per illam electi habeant ſufficientem in eligentes iuriſdictionem.

Non enim auctoritate, iuris ſcripti, quia nullum proferri poteſt: nec item iuris non ſcripti, ſeu conſuetudinis, quia, vt habetur in cap Si quis Epiſcopus. De pœnit. & remiſſ. in 6. nulla poteſt conſuetudine introduci, quòd aliquis præter ſui ſuperioris licentiam, Confeſſorem ſibi eligere valeat, qui eum poſſit ſoluere, vel ligare. Tandem autem *in num. 4.* id refert ad tacitam ſuperiorum facultatem; proximè propoſita verba cap. Si Epiſcopus. interpretans, ſubaudiendo exceptionem: Niſi eadem conſuetudo expreſsè, vel tacitè tali electo facultatem fecerit actualem abſoluendi: vt cenſetur feciſſe cum approbata eſt à ſuperiore. Id quod attigerunt locis citatis Medina & Sotus col. 10. & bene declarat Caietanus *in verbo Abſolutio à peccatis 2. verſu Licentia:* dicẽs ex eo quòd Epiſcopus, qui dictis Sacerdotibus de Confeſſore prouidere tenetur, eorum conſuetudinem ſcit, & tacet, exurgere tacitam licentiam, quæ dat robur abſolutionibus: faciens vt eæ non ſint inanes ex defectu iuriſdictionis: conſuetudinem verò concurrere, tantùm vt teſtem licentiæ tacitæ. Vbi aduerte non eximi propterea Sacerdotes a iuriſdictione ſui Parochi, ſicut nec eximuntur fideles qui per bullam Papæ eligere poſſunt Confeſſarium, ita vt in alijs, quæ ad paſtorale munus pertinent, eadem illorum ſubiectio, ſubordinatioque maneat. Quod etiam tom. 4. diſp. 25. ſub finem Suarez annotat. Nu. 40.

Religioſi verò, qui ſecundum ſtatuta ſuorum Ordinum proprijs Prælatis confiteri debent, aut ab eis prohibiti ſunt alijs confiteri; nequeunt abſque licentia eorundem Prælatorum confiteri alienis: ne quidem Religioſis, & expoſitis legitimè ad audiendas confeſſiones: vt habetur ex Extrauag. commum inter cunctas. De priuileg. §. Sed quia multoties. Vnde intelligitur Prælatorum in ſuos Religioſos iuriſdictionem eſſe ordinariam: cùm eam habentis ſit, date licentiam confitendi alieno, ex cap. Omnis vtriuſque ſexus: De pœnit. & remiſſione §. Si quis autem. Idem pari ratione iudicandum eſt de Monialibus, quæ ſunt ſubiectæ Religioſis. Aliæ verò, quæ Papæ, aut Epiſcopo immediatè ſubijciuntur, illum habent proprium Sacerdotem, quem illi deſignauerint, vices ſuas ei committendo: quod etiam Suarez ibidem notat. Illi autem Religioſi, qui vel à Papa vel à ſuo Superiore (vt ſolet dari iter facturis) licentiam habent eligendi ſibi Confeſſarium, poſſunt adhuc, ſicut ante Concil. Trident. eligere, ſiue regularem, ſiue ſæcularem Sacerdotem, etiam non approbatum ab Epiſcopo: quod Nauar. probat in Enchir. cap. 4. num. 2. quia Concilium in hac re nihil quoad Religioſos mutauit, vt patet conſideranti verba illius in ſeſſ. 25. cap. 25. Nu. 41.

Quis iuriſdictionem ordinariam habeat in Sæculares ſiue Principes, ſiue alios.

SECTIO IV.

SExto, inter Sæculares Imperator, & Auguſta, (vt Palud. Diuus Anton. & Sylu. et Hoſtien. habent Nu. 42.

locis

locis citatus in fine numeri 30.) de antiquiſſima conſuetudine confitentur ſuis Capellanis: de qua tamé re nihil certi haberi notat Sotus in citata col. 10. ita vt de illis forte eadem ſit ratio, quæ de Rege habente (inquit ille) proprium Sacerdotem, Epiſcopum loci vbi regia ipſius eſt ſita, aut vbi inungitur, & coronatur: immo vbicunque haberet ædes regias, & moram traheret habitandi, poſſet & Epiſcopo, & Parocho loci confiteri.

Additque idem iudicium eſſe de aliis magnis principibus: puta ducibus, Comitibus. Hæc Sotus, admonens non eſſe neceſſarium minutatim talia perſequi, cùm Magnates abundent diplomatis Pontificus ad eligendos quos voluerint Confeſſarios. Quod ſi qui talibus careant, ex Palud. D. Anton. & Sylu. ibid. Reges quidem proprium Sacerdotem ad quem recurrere poſſunt, pro licentia eligendi ſibi Confeſſarium, habent Epiſcopum illius ciuitatis, in qua inunguntur, & coronantur.

Nu. 43. Minores verò principes, ſi ſub ſe habeant plures ciuitates, quarum vna ſit omnium principalis ſui ducatus, vel comitatus, habent illius Epiſcopum, a quo licentiam accipiant. Siu non vna, ſed duæ ſint principales, ab vtriuſque Epiſcopo, prout requirit bonum pacis inter Eccleſiæ Principes, licentiam obtinere debent: non item (vt voluit Hoſtienſis) ab Archiepiſcopo: qui non habet iuriſdictionem in ſubditos ſuorum Suffraganeorum, quoad forum internum: niſi cùm ipſorum diœceſim viſitat. Idem per proportionem dicendum eſt de aliis dominis, qui habentes dominia in diuerſis locis, non habét ea ſuper Epiſcopales ciuitates: debere licentiam accipere ab Epiſcopo in cuius diœceſi principaliter dominium habent: vel, ſi æqualiter habeant in duabus diœceſibus, debere ab Epiſcopis vtriuſque petere. Idem ſimiliter dicendum eſt de dominis, qui in eadem diœceſi obtinent diuerſarum villarum dominia: nempe ſi in harum vna principaliter habeant dominium, in qua vel non ſint plures Parochiæ, vel vna ſit principalis, proprium Sacerdotem ipſorum eſſe eiuſmodi viuius, vel principalis Parochiæ Curatum. Si verò nulla ſit, in qua principale dominium habeant, aut in qua principalis Parochia cenſeatur eſſe: tunc nulli Curato ſubſunt, ſed immediate Epiſcopo.

Nu. 44. Septimò addunt Ballinos, Seneſchalcos, alióſque eiuſmodi præpoſitos; qui ſi nullibi manſionem habeant, niſi ſecundùm quod aſſiſiæ, id eſt comitia, requirunt modò huc, modò illuc diſcurrendo; poſſunt vbique confiteri Epiſcopis, in quorum diœceſibus, vel Parochis, in quorum parochiis hoſpitium delegerunt. Sin principaliter degant alicubi, proprius Sacerdos eorum eſt idem qui cæterorum illius loci, etiamſi domos parentum extra talem locum habeant: quia per ſuum illud officium, quaſi domicilium acquirendo, ſortiuntur ibi forum. Addunt etiam poſtremò cæteros laicos, non conſtitutos in poteſtatibus, ſubeſſe illis Parochis in quorum parochiis degunt principaliter: vel ſi in duabus degunt æqualiter, cenſeri parochianos illius, in qua degunt, quando confiteri volunt, próque proprio Sacerdote habere talis parochiæ Curatum. Nauar. tamen ad c. Placuit de pœnit. diſt. 6. num. 78. vult eum, qui ex æquo eſt Parochianus duorum, vtrique indifferenter confiteri poſſe, argumento cap. Cum quis §. 2. De ſepulturis in 6. Quod idem tenent Suarez *tom 4. diſp. 26. ſect. 1. num. 5.* & Sanchez *lib. 3. de matrim. diſp. 25. num. 5.* & Henriq. *lib. 6. ſuæ ſummæ cap. 7. num. 2.* vbi in margine litterâ h, addit debere recipere Sacramentum ab eo Parocho, cuius parochiam inhabitat: quia indecens eſt, vt in ſua parochia illi alter præferatur.

CAPVT SEXTVM.

De iuriſdictione extraordinaria ſeu delegata in foro interno.

SVMMARIVM.

45 *Quòd iuriſdictio in foro interno, delegari poſſit: cui, & à quo poſſit.*

46 *Differentia inter Papam, Epiſcopum, & Parochum in poteſtate delegandi iuriſdictionem in foro interno.*

47 *Generalis Vicarius Epiſcopi, aut alterius habentis iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem, & Vicarius perpetuus Parochi, tanquam habentes iuriſdictionem ordinariam poſſunt eam delegare; non item Vicarius foraneus Epiſcopi, & temporalis Parochi.*

48 *Modi quibus in generali Vicario Epiſcopi ceſſat iuriſdictio ordinaria.*

49 *Qualiter iuriſdictionem ſuam delegare poſſint duo, qui ſunt in ſolidum Parochi eiuſdem parochiæ.*

50 *Nonnunquam delegatus Epiſcopi, vel Parochi poteſt ſui delegare.*

51 *Qualiter poſſit Parochus delegare curam ſuam paſtoralem.*

52 *Qualiter Vicarius, cui ab Epiſcopo commiſſa eſt ad tempus aliqua parochia, poſſit ſubdelegare.*

53 *Parochus vt per ſe, ſic per alterius miniſterium poteſt ſuam iuriſdictionem delegare.*

54 *Vicarius, quem Parochus præſens aſſumit nequit delegare; ſicut nec religioſus per priuilegium ſuæ religionis audiens confeſſiones, tanquam aſſumptus à Papa ad illud miniſterium.*

IVRISDICTIONEM in pœnitentiali foro delegari poſſe manifeſtum eſt ex c. Omnis vtriuſque ſexus. De pœnit. & remiſſ. & ex cap. Si Epiſcopus. eod. titul. in 6. & ex Conc. Flor. in inſtructione Armenorum. De ſacramento pœnitentiæ, & ex Conc. Trid. ſeſſ. 14 cap. 7. ac demum ex communi Eccleſiæ vſu, quo Ordinariorum onus leuari, aut defectus ſuppleri ſolet iſtiuſmodi delegatione: de qua oportet hic ea notare, quæ in praxi nobis propoſita, poſſint generalium documentorum locum tenere. Nu. 45.

Notandum eſt igitur primò, iuriſdictionem in foro interiori delegari non poſſe, niſi Sacerdoti, qui ſufficienti ſcientia præditus ſit, & ab Epiſcopo approbatus, iuxta dicenda *in ſeq. cap. 10. & 15.* de neceſſitate eiuſdem ſcientiæ & approbationis ad miniſtrandum validè Sacramentum pœnitentiæ. Eam verò delegare, ad eos tantùm pertinere, qui habent ordinariam (de qua antea *in cap. 5* dictum eſt) prout conſtat ex cap. finali, De officio deleg. in fine. Vbi ratio hæc tangitur: quòd delegare, non tam ſit iuriſdictionem, quàm iuriſdictionis miniſterium committere. Excipitur tamen Sedis apoſtolicæ legatus, quem ſubdelegare poſſe habetur ex principio eiuſdem cap. finalis: Id quod fit ob ſummi principis authoritatem; cuius ſolius cùm ſit dare iuriſdictionem ordinariam, aut quæ ordinariæ æquipolleat, ex cap A iudicibus 2. quæſt. 6. mirum non eſt delegato ipſius id concedi, quod cæteris negatur. Vide antedicta num. 27.

De iis in particulari, qui poſſunt delegare iuriſdictionem in foro interno.

SECTIO PRIOR.

NOtandum eſt ſecundò inter habentes iuriſdictionem ordinariam (ad quos cæteri reducuntur) Nu. 46.

tur) poni primò Summum Pontificem qui illam habet vniuerſaliſſimam, 2. Epiſcopum, & 3. Parochum; quorum ille in ſua diœceſi, & hic in ſua Parochia habet vniuerſalem. Atque ſummum Pontificem delegare poſſe cuilibet Sacerdoti capaci, pro quolibet loco, & pro quibuſcunque perſonis, non expectato Epiſcopi, aut Parochi conſenſu (de quo vide in ſeq. nu. 66. & 67.) cõſtat ex plenitudine poteſtatis, quam ipſum habere in Eccleſia, docuimus in præced. n. 21. Poſſe quoque Epiſcopum in ſua diœceſi delegare, patet ex c. Quoniam & ex c. Inter cætera de officio ord. & ex c. Cum Epiſcopus eodem tit. in 6. & ex c. 2. De pœnit. & remiſſ. item in 6. Poſſe deniq; Parochũ delegare in ſua Parochia, cõſtat ex c. Omnis vtriuſq; ſexus. De pœnit. & remiſ. per illud quod dicitur; [de licentia proprij Sacerdotis, alienũ abſoluere poſſe.] Iam quòd ſicut Papa inuitis Epiſcopo, & Parocho; ita & Epiſcopus inuito Parocho delegare poſsit: nõ cõtrà, Parochus inuito Epiſcopo; ſicut nec tam hic, quàm ille inuito Papa: ratio hæc oſtendit: quia ſuperior poteſt delegationem inferioris impedire: quandoquidem poteſt caſus reſeruare, & ex conſequenti impedire inferiorem, vt ne quidem per ſe abſoluere poſsit. Inferior verò ſuperiorẽ in vſu ſuæ iuriſdictionis impedire nequit quia cum par in parem non habeat imperium; multo minus habebit
Nu. 47. inferior in ſuperiorem.

Notandum eſt tertiò, quoties mentio fit Ordinarij, qui ſuam iuriſdictionem delegare poteſt, eo nomine (niſi materia ſubiecta aliud expoſcat) intelligi, non modo Epiſcopum, ſed etiam alios omnes iuriſdictionem habentes ordinariam, annexàmve paſtorali curæ, authoritate ſummi Pontificis, qui ſolus tanquam Princeps ſupremus, poteſt Ordinarium conſtituere; iuxta illud in c. A iudicibus 2. q. 6. Ordinarij ſunt, qui ab Apoſtolico, vt Eccleſiaſtici; vel ab Imperatore, vt ſæculares, legitimam accipiunt poteſtatem. Hincq; eſt quòd Epiſcopi Vicarius generalis (qui à ſummo Pontifice iuriſdictionem habet per c. 2. de officio Vicarij in 6.) cenſeatur ordinarius, ſeu ordinariam habere iuriſdictionem, prout ibid. gloſſa verbo. officialem, expreſsit: & ideo poſsit confeſsiones audire omnium eorum, qui ſunt de diœceſi illius Epiſcopi, & aliis licentiam audiendi concedere: quod late tractat Sanchez *li. 3. de matrim. diſp. 29. q. 1. & 2* admonens in nu. 4 *aliis citatis*, idem eſſe dicendum de Vicario capituli ſede vacãte & de Vicario generali aliorum habẽtium iuriſdictionem in ſuos, Epiſcopalem; hoc eſt, etiam in externo foro. Vbi aduerte (quod idem *aliis citatis*, addit *n. 11.*) Vicarium generalem dici eum, qui Ordinarij vices gerit conſtitutus in eodem loco & tribunali, in quo Ordinarius ipſe conſueuit ius dicere: alio enim modo conſtitutus Vicarius *qui foraneus dicitur*, eſt tantummodo delegatus (quod etiã citatis aliis Sanchez ibid. *n.* 10. notat, quia iuriſdictionem habet tantummodo ab Epiſcopo, qui nequit Ordinarium conſtituere, cum id ſit ſolius Papæ, vt prædictum eſt. De Vicario autẽ parochi perpetuo, quod is poſsit Ordinarius dici, patet ex eo, quòd ius Pontificium de ipſo idem ſtatuat ac de Parocho, in clemẽtina vnica. De officio Vicarij. De temporali autem Vicario, quem Parochus inſtituit, certum eſt quòd multò minùs, quàm foraneus ab Epiſcopo inſtitutus dici poſsit Ordinarius.

Nu. 48. Cæterùm ceſſat illa generalis Vicarij iuriſdictio ordinaria (de qua re latiùs Sanchez in ſequent. diſput. 10.) primò, morte Epiſcopi, cum quo ille reputatur eadẽ perſona, quia vtriuſq; idẽ prorſus eſt tribunal, ex c. 2. de cõſuetud. & ex c. Romana. de appellat. vtrobique in 6. Secundò ceſſat ſeu ſuſpenditur talis iuriſdictio ſuſpenſione iuriſdictionis Epiſcopi: ex cap. 2. de officio Vicarij. in 6. Cùm enim ſit idem vtriuſque tribunal, ceſſante, aut per Eccleſiaſticam cenſuram ſuſpenſa iuriſdictione Epiſcopi, ceſſabit; aut ſuſpendetur iuriſdictio Vicarij ipſius Poſtremò ceſſat reuocatione facta per ipſum Epiſcopum, ſi ea nota ſit eidem Vicario; non quidem qualicumque notitiã, ſed accepta ab eodem Epiſcopo, reuocationem ipſam ei intimante per ſeipſum, aut per ſuam epiſtulam, aut per ſuum procuratorem, aut alium nuntium ad id deſtinatum; nam res per eaſdem cauſas naſcitur, & diſſoluitur: De regulis iuris, regula prima. Ad conſtitutionem verò generalis Vicarij requiritur vnio voluntatum: & conſtituẽtis, tanquã donantis, & eius qui conſtituitur, tanquam acceptantis: quare ad oppoſitam diſſolutionem requiritur, non modo voluntas Epiſcopi reuocantis, ſed etiam illius declaratio facta Vicario, vt ſuam voluntatem voluntati illius conformet prout debet.

Notandum eſt quartò, cùm duo Parochi eidem Nu. 49.
parochiæ in ſolidum præſunt, poſſe vtrumuis illorum, altero inuito, vt miniſtrare pœnitentiæ ſacramentum, ſic & tertio licentiam miniſtrandi dare vt ex Syluest. Sanchez habet, lib. 3. de matrimonio. diſput. 24 in fine, & probat: quia par in parem non habet imperium, cap. innotuit, de electione.

De delegato Epiſcopi & Parochi.

Sectio Posterior.

Notandum eſt quintò nonnumquam delegatũ Nu. 50.
Epiſcopi, aut Parochi poſſe ſubdelegare, vt patet ex iis quæ idem Sanchez *in ſeq. diſput.* 31. plenius tractat: quorum aliqua attigiſſe, poteſt ſufficere ad praxim nobis propoſitam. Primũ eſt (pro quo plures authores idem ibidem refert *n.* 2.) delegatum ad vniuerſitatem cauſarum poſſe vnam vel alterã cauſam ſubdelegare, non tamen vniuerſam ſuam delegationem. De quo tanquam potiſſimùm pertinente ad forum externum, contenti erimus monere quod habetur *in ſeq. n.* 4. delegatum ad vniuerſitatem cauſarum cenſeri eum, cui facta eſt commiſſio vniuerſalis quoad cauſas, licet reſtricta ſit quoad tempus; vt ſi committantur cauſæ tali anno occurrentes: vel quoad quantitatem, vt ſi committantur cauſæ decem librarum: vel quoad locum, vt ſi cauſæ certi territorij indefinite delegentur.

Secundum eſt, parochum inconſulto Epiſcopo Nu. 51.
curam ſuam paſtoralem ſubdelegare non poſſe niſi ad breue tempus: tùm quia ius præcipit, vt per ſe, & non per Vicarium ſuæ Eccleſiæ deſeruiat. ca. Extirpandæ. §. Qui verò. De præbendis: tùm quia, ſi ei diſpenſatio per ſeptennium concedatur cauſa ſtudij quod ius permittit in cap. Cum ex eo §. Porro. De electione. in 6.) debet Epiſcopus, prout ibidem ſtatuitur, ſollicite prouidere, vt per Vicariũ ab ipſo deputandum, animarum cura diligenter exerceatur. Tempus autem breue indicabitur, ſi non accedat ad ſpatium trium hebdomadarum; iuxta illud in cap. Si quis in clero. 7 q. 1. Similiter Diaconus vel preſbyter ſi a ſua Eccleſia per tres hebdomadas defuerit, huic damnationi ſuccumbat. De hoc in eadem diſput. Sanchez, *num.* 11.

Tertium eſt, delegatum ab Epiſcopo, quem præ- Nu. 52.
ficit toti alicui Parochiæ, vt curam illius gerat; ſiue quia ipſemet eſt Parochus immediatus, vt in nonnullis diœceſibus Hiſpaniæ contingere ait Sanchez *in ſeq. n.* 13. ſiue alia iuſta de cauſa poſſe ſubdelegare; non quidem Parochiæ curam omnem, ſed aliquam eius partem, iuxta ante dictum num 50. Cum enim delegetur ad omnes cauſas, ſeu miniſteria Parochialis officij, in tota parochia, poteſt vnam vel alteram cauſam ſeu miniſterium (vt audiendi confeſſiones) ſubdelegare. Quod Sanchez *in ſeq nu.* 14. *aliis citatis*,

proce

procedere vult,non tantùm cùm delegatus fuerit ad longum tempus, ſed etiam cùm ad breue; ad quod cum Parochus delegare poſſit, vt ante attigimus n. 51. poterit item Vicarius ab eo conſtitutus partem aliquam poteſtatis ſibi delegatæ pariter committere alteri ad breue tempus; totam verò nullo modo: niſi conſuetudo obtinuerit, vt tales Vicecurati, dum ad breue tempus abſunt, ſubſtituant aliquem miniſtraturum omnia Sacramenta in Parochia: quiquidem ſubſtitutus, non dicetur delegatus ipſius Vicecurati, ſed Epiſcopi, qui talis conſuetudinis cõſcius, eam patitur. illa enim ſcientia & tolerantia, eſt tacita licentia data eidem Vicecurato, ad ſubſtituẽdum ſibi alium, eo quo dictum eſt modo. Ita docentes authores *ibid. num.* 15. Sanchez refert.

Nu. 53. Quartum eſt, quamuis Parochus non poſſit ſuo delegato dare facultatem ſubdelegãdi, poſſe tamen ei ſic dicere, Do facultatem miniſtrandi Sacramentum pœnitentiæ, Sacerdoti quem deſignaueris. Rationem reddit Sanchez *in ſeq. n.* 17. quia tunc delegatus non cenſetur ſubdelegare, ſed ſolummodo eſſe nudus miniſter delegantis, qui per illum exequitur ſuam voluntatem committendi alteri adminiſtrationem Sacramenti.

Nu. 54. Quintum eſt, Vicarium locantem ſuas operas, quem Parochus præſens aſſumit vt ſe adiuuet, non poſſe delegare. Ratio eſt, quia Parochus ipſe non cenſetur tunc illi ſuas vices committere, ſed tantùm miniſterio illius vti: ſicut cùm alium Parochum, aut ſimplicem Sacerdotem approbatum aduocat ad ſe iuuandum in audiendis confeſſionibus tẽpore Paſchatis. Quæ eadem ratio reddi poteſt cur Religioſi, qui ad audiendas confeſſiones cenſentur à Sũmo Pontifice delegati eſſe, per facultatem Superioribus ipſorum conceſſam, deputandi ad hoc miniſterium quos inuenerint idoneos; cur (inquam) non poſſint, illam ſuam iuriſdictionem aliis committere; quia ſcilicet talis delegatio non ita fit, vt Summus ipſe Pontifex committat eis ſuas vices, ſed tantùm eorum miniſterio vtatur in executione huius muneris, paſſim neceſſarij in populo Christiano ſibi diuinitus commiſſo.

CAPVT SEPTIMVM.

De modis quibus obtinetur iuriſdictio delegata.

SVMMARIVM.

55 *Quando cenſeatur iuriſdictio per commiſſionem obtineri.*
56 *Parochus inſtitutus ante ſuſceptum ſacerdotium poteſt ſuam iuriſdictionem alteri committere.*
57 *Nulla eſt commiſſio iuriſdictionis facta à paſtore, aut nominatim, aut ob Clerici percuſſionem notoriam excommunicato: vel ab intruſo, aut ab eo qui paſtorali titulo priuatus eſt.*
58 *Neceſſitas in articulo mortis dat omnibus Sacerdotibus iuriſdictionem ad quemuis fidelem, à quibuſuis peccatis, & cenſuris abſoluendum.*
59 *Quis in hac re cenſeatur mortis articulus.*
60 *Iuriſdictionis quam prædicta neceſſitas dat, capaces ſunt etiam excommunicati denunciati, ac publicè percuſſores clericorum: imò & hæretici.*
61 *Quæ varietas inueniatur in participatione iſtiuſmodi iuriſdictionis.*
62 *Quando debeat ſe præſentare Superiori conualeſcẽs, quem in articulo mortis inferior abſoluit à caſu reſeruato.*
63 *Aliæ neceſſitates confitendi non dant iuriſdictionem, & ob quam earum nihilominus, habens reſeruata poſſit ante recurſum ad Superiorem abſolui.*

64 *Qui comprehendantur nomine vagabundorum habentium libertatem eligendi ſibi Confeſſarium.*
65 *Qui tantùm habet venialia, aut tantùm mortalia, de quibus iam eſt ritè confeſſus, poteſt ſibi eligere Confeſſarium.*
66 *Facultas eligendi Confeſſarium quomodo interpretanda, & de facultate audiendi confeſſiones Religioſis mendicantibus à ſummo Pontifice conceſſa.*
67 *Potuit Papa talem facultatem dare, non requiſito Epiſcoporum & Parochorum conſenſu.*
68 *Varietas licentiæ quâ iuriſdictio delegatur.*
69 *Non obtinetur iuriſdictio per licentiam tacitam ex ratihabitione de futuro.*
70 *Obtinetur autem per eandem ex ratihabitione de præterito, vel præſenti: idque qua ratione.*
71 *Obtinetur quoque, vt per ſpecialem, ſic & per generalem licentiam expreſſam.*
72 *Item vt per explicitam, ſic & per implicitam: & ad quæ ſe extendat licentia ſimpliciter data.*
73 *Tam tacita, quàm expreſſa: & tam implicita, quàm explicita licentia qua iuriſdictio delegatur, poteſt intelligi ſine limitatione.*
74 *Conſuetudo non dat iuriſdictionẽ, ſed teſtis eſt datæ.*
75 *Ratio conſuetudinis qua Sacerdotes ſibi eligunt Confeſſarium.*
76 *Vnde ſit quod viatores poſſint in Paſchate confiteri & communicare in Parochia in qua tunc fuerint.*
77 *Cui poſſint viatores confiteri, explicatur aliquot propoſitionibus.*
78 *Difficultas tractatur de viatoribus, qui domicilium ſuum retinere ſtatuentes, peregrinantur ſine Sacerdotis ſui licentia.*
79 *Quid tenendum ſit de talibus, cùm diutius alicubi manere ſtatuunt, vt de ſcholaſticis, præſidiariis militibus, & id genus aliis.*
80 *Quid de illis qui ad breue ſolùm tempus alicubi hærere ſtatuunt.*

HI modi ex Caiet. in ſummula verbo, abſolutio à peccatis ſecundò, ſunt ſex: commiſſio, neceſſitas, libertas, facultas, licentia, & conſuetudo: de quibus ſigillatim agere oportet, quantùm requiritur ad noſtrum inſtitutum.

Primus modus per commiſſionem.

QVod igitur attinet ad commiſſionem; iuriſdictio extraordinaria per eam habetur, cùm ille, qui ex paſtorali officio habet ordinariam (vt Papa, & cæteri de quibus in præcedenti capite dictum eſt) audientiam confeſſionum alicui commiſerit. Nu. 55.

Quod aduerte iuxta receptam ab omnibus ſententiam, teſte Nauar. ad cap. Placuit. De pœnit. d. 6. n. 140. locum habere in eo etiam, qui ante ſuſceptũ ſacerdotium inſtituitur Parochus: quamuis enim is non poſſit audire confeſſiones ſuorum Parochianorum, ob defectum poteſtatis ordinis; poteſt tamen, imò & debet, alteri cõmittere earum audientiam: argumento cap. Suffraganeis. De electione. Et confirmatur, quia tali inſtitutione verè conſtituitur Paſtor, illique fit ſubditorum applicatio ſufficiens ad abſolutionem ſacramentalem, ſi illius dandæ poteſtatem ordinis haberet: qua catens illam applicationem alteri committere & poteſt, & debet; vt paſcantur oues ſibi commiſſæ: ſeu populo ſibi applicato præſtetur debitum obſequium. Nu. 56.

Aduerte præterea ex Palud. *in 4. diſt.* 17. *ſub finem*, & ex D. Ant. tertia parte *tit.* 17. *c.* 9. *ſub finem*: commiſſionem ad audiendas confeſſiones ab Epiſcopo vel alio paſtore communicato factam alteri, Nu. 57.

etiam non excommunicato, minimè tenere: atque officialem ab ipſo inſtitutum, tanquam iuriſdictione carentem nihil agere audiendo: textu c. 1. De officio Vicarij, §. fin. in 6. Quod tamen ad excommunicatum nominatim denunciatum, vel ob notoriam Clerici percuſſionem, reſtringendum eſt, cùm cæteri ab Eccleſia tolerentur, per Extrauagantem Martini 5. vt in ſequentibus cap. 10. ſeu n. 114. declarabitur. Atque idem quod illi de excommunicato; pari, ac etiam maiori ratione dicendum eſt de Parocho, qui ſine vlla Superioris authoritate, ſe in beneficiu intruſit vel gerit ſe pro Parocho Eccleſiæ, cuius nō habet poſſeſſionem: vel qui notoriè ipſo iure, aut per ſentētiam Iudicis eſt ſuo titulo priuatus: quandoquidem ex communi ſententia, teſte Nauar. *loco cit. n. 177. & duob. ſequentib* nulli horum facta confeſſio eſt valida, ſed iteranda: tantùm abeſt vt illi iuriſdictionem habeant, quam alteri committere poſſint. Vide quæ habentur in ſeq. n. 98. 99. 100. & 101.

Secundus modus per neceſsitatem.

Nu. 58. QVod attinet ad neceſſitatem; ea dat iuriſdictionem extraordinariā in articulo mortis, prout habetur ex cap. De his. & ſequentibus 26. q. 6. & ex aliis quæ habes notata in margine Concilij Trid. ſeſſ. 14. cap. 7. vbi idem Concilium definit, in articulo mortis omnes Sacerdotes, quoſlibet pœnitentes, à quibuſuis peccatis & cenſuris abſoluere poſſe. Ad cuius definitionis plenam intelligentiam, quædam notanda ſunt; omiſſa difficultate (tanquam non attinente ad vſum) an ſit, & à quo ſit delegata iſtiuſmodi iuriſdictio. De qua Suarez tom. 4. diſput. 26. ſect. 4. num. 6.

Nu. 59. Primò igitur notandum eſt, iudiciu Soti *in 4. d. 18. q. 4. art. 4. col.* 4. articulum mortis in hac materia vocari tantùm, cùm quis eſt morti proximus: ſed probabilius eſſe, quòd dicatur etiam cùm quis exponitur mortis, ſiue violentæ, ſiue naturalis periculo probabili; ſeu ex quo mortem imminere admodum veriſimilis coniectura eſt, prudentis iudicio; vt in imminenti naufragio, in bello, quo tempore cum hoſte cōfligendum eſt, in graui & acuta febri, aliiſque ſimilibus magnis vitæ periculis, ex Nauarro in Enchir. *cap. 1. num.* 8. in quibus Eccleſiam piam matrem ſuis filiis deeſſe velle, credendum non eſt. Et confirmatur, quia cùm in malis cauendis neceſſitas vrgeat, non modò ex parte euentus, ſed etiā ex parte periculi eiuſdem (ſiquidem qui amat periculum peribit in illo) certè in mala morte cauēda per pœnitentiæ Sacramētum, in remiſsionem peccatorum ſuſceptum neceſsitas vrgebit, non tantùm cùm propè adeſt talis mors, ſed etiam cùm illius probabile periculum. Vnde ſi Eccleſia in eo ſuſceptionem illam impediret aliqua reſeruatione caſuum, vel negatione iuriſdictionis; non ageret ſecūdum Chriſti miſericordiam: qua ſuis fidelibus peccato mortali contaminatis voluit per eandem ſuſceptionē prouidere: per quam ipſi (pro humana conditione ex magna parte imbecilles) poſſent ex imperfectè contritis, perfectè contriti fieri ſpecialiter autem in tali periculo, in quo (ſi aliàs vnquam) obligat præceptū ab ipſo Chriſto de eadem ſuſceptione Ioannis 20. datum, interprete Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 5.

Exiſtimandum igitur eſt Eccleſiam, quæ à Spirituſancto regitur, in tanta neceſsitate non modo nō ponere, ſed omnino tollere, quantum in ſe eſt, impedimentum omne adminiſtrandi pœnitentiæ Sacramentum, atque adeo veram eſſe ſentētiam quam Sotus reprehēdit: nempe in hoc negotio articulum mortis vocari, non tantùm cùm quis eſt morti proximus; ſed etiam cùm expoſitus eſt mortis periculo, non tamen cuicunque, ſed probabili, vt Sylu. *in verbo abſolutio. 1. nu.* 10. declarauit inquiens: Non poſſe abſolui a ſimplici Sacerdote omnem transfretare volentem, ſed credentem, aut dubitantem probabiliter ſe naufragaturum, aut alias de vita periclitaturum. Similiter non quēlibet obſeſſum ab hoſtibus, ſed telis impugnatum, nec quamuis mulierem prægnantem, ſed eam quæ periclitatur de vita, arbitrio prudentis viri. Quæ etiam eſt ſententia Palud. in 4. *diſt. 20 q. 1. art. 2. concl.* 5 Nauarr. in Enchirid. *cap.* 27. *num.* 271. & Couarr. ad cap. Alma mater. *p. 1. §. 1. n.* 8. eámque à Magiſtris Salmanticenſibus teneri refert Alfonſus a Vualdo in Cādel. aureo *cap. de abſolutione n.* 60. quibus aſſentitur Suarez *to. 4. diſp. 26. ſect.* 4. Quod autem Sotus obiicit, ſacros canones quibus hoc priuilegium conceditur nunquam loqui, niſi de articulo mortis, nihil efficit: quia iidem canones confundunt inter ſe, articulum, & periculum mortis, vt obſeruat Couar. loco citato, & patet ex cap. Eos qui. De ſententia excommunicationis in 6. vbi quòd prius dictum eſt mortis articulus, pòſt vocatur periculum. Adde quòd in cap. Si quis ſuadente Diabolo 17. quæſt. 4. id priuilegium detur his verbis niſi mortis vrgente periculo.

Secundò notandum eſt Medinam cum quibuſdam aliis, quos ipſe refert in Cod. De confeſsione, *quæſt.* 23. à numero Sacerdotum qui poſſint abſoluere in articulo mortis, excipere excommunicatum non toleratum; hoc eſt, nominatim denunciatum, aut notorium Clerici percuſſorem ſed id non videri neceſſarium, propter ſuprà *num.* 58. recitata verba Concilij Tridentini generaliſſima, quæ impulerunt Nauar. loco citato (cui aſſentitur Suarez *in citata ſect. 4. n. 5.*) relicta ea Medinæ ſentētia, quæ communis erat, cōtrariam ſequi. quia ſicut verba illa, (quoſlibet pœnitentes, à quibuſuis peccatis, & cenſuris) non patiuntur exceptionem fieri vllius pœnitentis, vel peccati, & cenſuræ, ita nec illa, omnes Sacerdotes) patiuntur fieri vllius Sacerdotis ne quidem hæretici, quicquid in contrarium dubitet Sotus *in cit. art. 4. col.* 5. & D. Thom. 3. *p. quæſt.* 81. *art. 7. ad* 2. inſinuare, alicui videri poſſit inquiens, in nullo caſu hæreticum poſſe Sacramenta alia a Baptiſmo licite conferre. Nam etiam ante Concil. Trid plures viri docti ſenſerut (excepto caſu in quo eſſet periculum ſubuerſionis) licitum eſſe ab hæretico recipere pœnitentiam in articulo mortis, prout notat Melchior Canus in relectione de pœnitentia *parte* 5. adferens Palud. Sylu. Ioannem Maiorem, & authorem gloſſæ ad cap. Non eſt vobis De ſponſalibus: & addens rationes quibus eorum ſententia confirmatur. Quarum præcipua eſt, quòd multis (eorum aliquos Canus ipſe commemorat, plures à Vualdo *in citato c. de abſolutione num.* 62.) viſum ſit, quemlibet Sacerdotem in mortis articulo poteſtatem abſoluendi habere iure diuino: & quamuis habeat iure tantùm humano (quod contendit Sotus *in eod. art. 4. ſub initium*; & poſt eum Suarez, plures alios in eandem ſententiam referens *to. 4. diſp. 26 ſect. 4. num. 7.*) Eccleſia tamen non poſſet illam reſcindere per contrariam legem rationabilem, quia contra rationem eſt, piam matrem filio de æterna ſalute periclitanti aliquid ſubtrahere, quo poſſet tale periculum euadere. Irrationabilem verò legem in ſua Eccleſia Spirituſſanctus vigere nunquam permittet. Pro omni alia ratione ſufficit nobis Conc. Trid. authoritas ſatis manifeſta. Nu. 60.

Tertiò notandum eſt, Eccleſiam non concedere prædictam facultatem iudicio Soti *ibidem col.* 4. niſi cùm proprius Sacerdos haberi non poteſt. Pro quo facit; tum quòd tunc demùm vrgeat neceſſitas, alias Nu. 61.

alias non tùm quòd aliquid ſimile ſtatuatur in cap. fin. 26.q.6 his verbis: Presbyter inconſulto Epiſcopo non recóciliet pœnitentem, niſi abſente Epiſcopo vltima neceſſitas cogat.] Vnde, vt habet Franciſcus a Victoria *de Sacramentis nu.* 156. ſi proprius Sacerdos ſit præſens, vel poſſit facilè haberi, conſtitutus in articulo mortis abſolui nequit, niſi ab eodem proprio Sacerdote: largè tamen ſumpto hoc nomine (vt ipſe monet) nimirum tam pro eo qui delegatam, quàm qui ordinariam habet iuriſdictioné. Et ſumendum eſſe, hinc patet: quia cùm ſemper cuſtoditum ſit in Eccleſia, vt nulla ſit reſeruatio in mortis articulo, prout habet Conc. Trid. in cit. c.7. ſicut à non reſeruatis quilibet Sacerdos habens cómunem iuriſdictionem poteſt abſoluere, nullo ſpectato ordine inter ipſum & alios ſimili iuriſdictione præditos; poterit quoque abſoluere a reſeruatis in articulo mortis, in quo ceſſat reſeruatio: præſertim cùm ob hanc à Papa factam, nullum ius ſpeciale acquiratur Epiſcopo, & Parocho; ideóque cæteri quia iuriſdictionem (ſicut illi) communem alicunde habét in hoc foro, manét illis æquales. Eodem modo, vt *in præced. num.* 4. Suarez notat, ſimplex Sacerdos non approbatus nequit abſoluere præſente approbato; neque ab Eccleſia exclusus præſente tolerato ab ea. Imo ſi abſens ſit ſuperior, nec facilè haberi poſſit; inferior vt licitè, ſic etiam validè à reſeruatis in articulo mortis (etiam non petita licentia ab eo cui reſeruatur) poteſt abſoluere, prout deducitur ex eo quod Conc. Trid. loco citato ait, quemlibet Sacerdotem in articulo mortis poteſtatem habere abſoluendi à quibuſcunque peccatis, & cenſuris reſeruatis. Hæc enim verba ſatis indicant ſimplicibus Sacerdotibus ſufficientem tunc temporis adeſſe poteſtatem abſoluendi à reſeruatis, ita vt tunc opus nó ſit pro ea obtinenda ad Superiorem recurrere. Pro quo facit traditum à Nauarr. in Enchir. *cap.* 17. *n* 9. *ad* 5. quòd irretitus excommunicatione reſeruata Papæ, ſi impedimentum habeat eum adeundi perſonaliter, licet ad eum mittere poſſit, tamé ab Epiſcopo abſolui valeat; quia ius non imponit illi, vt mittat: ſed vt vadat ad eum, ſi poſſit.

Quinimò idem in lib. 5. Conſiliorum, *tit. de pœnit. & remiſſ. conſil.* 15. ponderádo generalitatem memoratorum verborum Conc. Trid. tenet iam non eſſe locum exceptioni propoſitæ, qua limitetur iuriſdictio in articulo mortis conceſſa: nam cùm in eo nulla ſit reſeruatio, ſed quilibet Sacerdos poteſtaté habeat abſoluendi à quibuſcunque peccatis, & cenſuris reſeruatis, nihil eſt cur ex defecto iuriſdictionis inualida dicatur abſolutio, tunc data ab inferiore, etiamſi poſſet ſuperior haberi. Quamquam (vt bene ibid. n. 3. Nauar. ipſe addit) cóſultè facturus eſt, qui præſente ſuo Parocho, vel Superiore, ab eo potius, quàm ab alio ſe abſolui curat; niſi ille alius eſſet de iis qui ex priuilegio habent iuriſdictionem ad abſoluendum à caſibus Summo Pontifici reſeruatis; Nam tali confiteri, vt notat Suarez *to.4. diſp.30. ſect.* 3. *n.*5. conſultum eſſet: tum quia id ſecurius eſt; vbi enim talis aliquis adeſt, non videtur omninò impeditus aditus ad Summum Pontificem, cùm habens iuriſdictionem ab alio, ſit quodammodo vnum eum illorùm etiam quia vtilius eſt; cùm æger inde liberetur ab onere comparendi coram Summo Pontifice quod ſi conualuerit, ſubire tenetur, iuxta cap. De cætero. De ſententia excommunicationis. & cap. Eos qui. eod. tit. in 6. Iſtud enim eſt quod tale priuilegiú ſpeciale operatur ſupra commune in hac re conceſſum omnibus Sacerdotibus. Dixi, conſultum, non autem neceſſarium: quia reſeruatio facta Summo Pontifici non comprehendit articulum mortis, vt patet ex dictis; nec idipſum priuilegium aliquam inducit neceſſitatem eo vtendi, ſed relinquit liberum ſequi ius ordinarium.

Quartò notandum eſt, quòd in Ench *cap.26.n.27.* idem quoque Nauar. habet, & bene declarat Suarez in ſeq. n. 7. in eo de quo agimus caſu abſolutum, ſi à morte liberetur, non teneri ſe præſentare Superiori propter peccatum, quod habuerat reſeruatum: vtpote cuius tota remiſſio purè facta eſt in pœnitentiali foro; niſi illud reſeruatum eſſet ob excommunicationem ei annexam: quod quando cótingit, tenetur ſe Superiori ipſi præſentare quàm primùm poteſt commodè: quia licet fuerit verè abſolutus; ius tamé (ad rigorem eccleſiaſticæ diſciplinæ) ei talem obligationem ſpecialiter imponit ſub excómunicatione; in citato cap. Eos qui. Ideóque pœnitens de illa monendus eſt, ſicut & de alia, qua iniuriam ab ipſo paſſis tenetur ſatisfacere; vel reipſa ſi poteſt: vel ſi nó poteſt, data cautione per pignus, aut per fideiuſſorem: aut his deficientibus per iuramentum, prout explicant idem Nauar. in Enchir. *cap.27.n.47. &* 48. & Couar. ad cap. Alma mater. De ſententia excóm. *in 6. part.* 1. *§. n.* 11. 12. Vbi aduerte, quòd ſi Sacerdos aliunde haberet poteſtatem abſoluendi à reſeruatis, quá ex neceſſitate de qua agimus, vt ex aliquo priuilegio ſibi aut pœnitenti conceſſo à Summo Pontifice, non eſſe opus talem præſentationem iniungere, quia memoratum cap. Eos qui (vt *in præced. nu.*6. idem Couarr. notat) loquitur de eo excómunicato, qui ob imminentis mortis articulum, aut aliud impedimentum legitimum, abſoluitur ab eo qui non habet alioqui poteſtatem, non modo ordinariam, ſed nec delegatam abſoluendi à talibus caſibus reſeruatis. *Nu.* 62.

Quintò notandum eſt (de quo latè Suarez to.4. diſp.30. ſect. 3. aſſertione 2. & diſp. 31. ſect. 3.) extra mortis articulum nullum Sacerdotem poſſe abſoluere directè à peccatis reſeruatis propter vllam occurrentem occaſionem; niſi vel ex iure, vel ex ſpeciali priuilegio, aut declaratione Superioris conſtet facultatem eſſe illi commiſſam. Hoc patet per illud quod habet Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap 7. Extra mortis articulum Sacerdotes nihil poſſe in caſibus reſeruatis. Illud enim regula eſt, quam cùm exceptio firmet, procedit in omni caſu eius generis, præterquá in excepto: nam ſi in aliquo non procederet, nulla ratio eſſet cur potius illius, quàm alterius exceptio taceretur. Nequeunt igitur ob quamlibet occurrentem neceſſitatem inferiores Sacerdotes (quantumuis aliàs præditi eſſent ſufficienti iuriſdictione etiá ordinaria) à reſeruatis abſoluere: ſed extra mortis articulum (vt Concilium ibidem addit) eniti debét, vt pœnitentibus perſuadeant ad Superiores & legitimos iudices pro beneficio abſolutionis accedere: perinde ſcilicet ac debent ſimplices Sacerdotes, ad Ordinarios vel ipſorum delegatos remittere, ſibi confiteri volentes, contaminatos peccato mortali: circa quod ex defectu iuriſdictionis nihil poſſunt. *Nu.* 63.

Verumtamen moderationem propoſita regula admittit in caſibus reſeruatis Papæ: vt quoties ad ipſum, vel ad ipſius legatum, aut delegatum aditus non patet, niſi cum magna difficultate & mora, poſſit peccator abſolui ab inferiore Sacerdote, cum onere comparendi coram eodem Papa. Ratio eſt, ne per dilationem pœnitentiæ, periculum immineat animarum: argumentú cap. finalis. De pœnitent. & remiſſ. in 6. néve reſeruatio, quæ pro bono charitatis introducta eſt, contra charitatem militet. Et quia in eo ſic ſubuenitur neceſſitati ſubditi, vt ſeruetur rigor per reſeruationem intétus: nihil impedit quominus benignè interpretari poſſimus voluntatem Superioris reſeruantis, quòd ita fieri velit. Concilium autem Trident. dicens tales nihil poſſe in caſi-

bus reſeruatis : ſic intelligi poteſt, vt ſignificet eos non habere iuriſdictionem, per quam poſſint à reſeruatis, per ſe, directéque abſoluere, ſicut poſſent ablata reſeruatione. Nam cùm non dicat abſolute, nihil poſſe;ſed cum limitatione, nihil poſſe in caſibus reſeruatis; non excludit omnem poteſtatem & iuriſdictioné in perſonas, quas reſpectu aliorū caſuum habet in hoc foro ſibi ſubditas. A quibus caſibus eaſdem ſufficienter diſpoſitas poſſunt (interueniente graui cauſa, quæ confeſſionis dimidiationem excuſet)per ſe & directè abſoluere;nam ad valorem Sacramenti pœnitentiæ non eſſe ſimpliciter neceſſariam iuriſdictionem ſuper omnia peccata mortalia, quibus pœnitens ligatus eſt, ex eo patet; quòd ſi ex obliuione inculpabili,aut ex neceſſitate vitãdi aliquod graue incommodum externum (ſiue à pœnitente, ſiue à Confeſſario incurrendum) peccatum reſeruatum omittatur in confeſſione de aliis non reſeruatis : eâ factâ coram inferiore Sacerdote bona fide;iſque abſolutionem det,perficietur Sacramentum, quo tam reſeruata, quàm non reſeruata delebuntur:etſi non eodem modo,ſed hæc per ſe & directè:illa verò,indirectè ſolùm & concomitanter: nempe quia non poteſt in pœnitente vnum peccatū mortale deleri ſine alio : cùm id fiat per infuſionem diuinæ gratiæ:cui cùm peccatum quodcunque mortale obſiſtat, ad vnius deletionem interuentu ipſius gratiæ diuinæ, ſequitur omnium aliorum deletio. De qua re pluribus agere ſpectat ad eum locum ſequentis partis, in quo tractandum eſt ex inſtituto de abſolutione à reſeruatis.

Tertius modus per libertatem.

QVod attinet ad libertatem(qua ex Caiet.*citato huius capitis initio*.homo eſt talis ſtatus,vt nulli particulari tanquam proprio Sacerdoti ſubiiciatur)ea in aliquo inuenitur,vno ex his tribus modis: nempe vel eo quod ſit perſona nulli alteri ſubiecta, vt Papa:vel eo quod nunquam in eodem loco permaneat:ita vt maior ratio nō ſit cur ſubiiciatur vni particulari miniſtro Sacramenti pœnitentiæ, quàm alteri;vt vagabundi,qui nullibi conſiſtunt, ſed huc illúcque vagantur:aut licet domicilium cum liberis alicubi habeant; communiter tamen ſunt in continuo motu, itaut conſueuerint, etiam in Paſchate, extrà inueniri : Vel denique ratione materiæ:nimirum quia tantùm habent peccata venialia, propter quæ nulli Confeſſario ſubiiciuntur à iure : & ideo poſſunt de illis à quocunque Sacerdote abſolui.Atque quoad Papam nihil occurrit addendum ad ea quæ num. 31.dicta ſunt.

Nu. 64. De vagabundo notandum eſt,vagos dici eos qui nullibi certam & conſtantem ſedem domiciliúmve habent, ſed hinc inde vagantur;ac etiam qui priſtinum domicilium omnino deſerentes nauigant, vel iter faciunt quærentes vbi ſe collocent. Nã & tales ſine domicilio ſunt,ex lege 27.§. Celſus.ff. Ad municipalem:ideóque vagi cenſentur. Pro quo plures authores citat Sanch.*lib.3. de matrim.diſp.15.n.2.* Illúdque extendit, primò ad eum, qui relicto priori domicilio iter facit ad locum in quo domicilium conſtituere deſtinauit:quia talis dum eſt in via caret omni domicilio,nam prius non tantùm animo,ſed etiam facto iam reliquit omnino, & poſterius nondum acquiſiuit. Atque vt tã hoc quàm illud ad deperditionem pertinet antiqui domicilij : ita etiã ad acquiſitionem noui requiritur,tū animus habitandi perpetuò in eo,tum etiam habitatio de facto. Ita Sanch. *initio præced. diſp.* 23. vbi n.2. annotat ad acquirendum domicilium alicubi, non eſſe opus ibi diu habitaſſe, ſed ſtatim ac cœptum eſt ibi habitari animo manendi perpetuò,acquiri domicilium.

Extendit ſecundò pari ratione in illa diſput. 15. Sanchez, ad eum qui relicta parochia nondum ſtatuit ad quam aliam migraturus ſit,ſed quærens domum,interim in aliqua commoratur ad breue tempus.Nam & talis priorem Parochiam amiſit, necdū nouam acquiſiuit,ſicut nec nouū domicilium; imo nec habitationem, cùm ad eam non ſufficiat modico tempore alicubi eſſe:nec enim inter habitantes, ſed inter aduenas numeratur,qui breui ſolùm tempore alicubi hæret.

Extendit tertiò ad eum, qui relicta priori Parochia,ad aliam ſe transfert; & quia domus quam inhabitare inſtituit, nondum expedita eſt alio habitatore,hoſpitatur interea in aliqua domo alterius Parochiæ;nam & in tali caſu, prius domicilium relictum eſt omnino, necdum habitatione cœptum eſt acquiri nouum.

Extendunt quartò Palud.& D.Anton. *ille in 4.d. 17.quæſt.5.art.3.concl.4.& hic 3.p.tit.17.cap.4. caſu.4.* Tum ad mercatores,ſi nullibi habeant domicilium, ſequentes ſemper nundinas; aut habeant quidem hoſpitium in certo loco, ſed communiter eò non declinent in Paſchate; nam tales non videntur illic habere domicilium reſpectu Sacramentorum. Tum etiam ad eos qui de familia ſunt Principis, qui in miniſterio dominorum ſuorum, ſic nunquam conſiſtunt in eodem ſtatu, vt quantumuis alicubi domicilium habeant, eò tamen non redeant niſi ad horam.

Addunt iidem,quòd ſi vagetur quis tantùm intra vnam diœceſim,is debeat confiteri de licentia Epiſcopi talis diœceſis; aut ſi eam commodè habere non poteſt, de licentia Parochi in cuius Parochia eſt tunc temporis. Ratio eſſe poteſt, quòd reſpectu illius diœceſis,quam non deſerit,ſtabilis ſit;& Parochus in ſua Parochia ſuppleat vices Epiſcopi, tanquam in ſollicitudinis partem vocatus.

De cæteris autem vagis in præced. caſu 3. iidem ſtatuunt poſſe confiteri non ſolùm Parocho, ad cuius Parochiam venerint;ſed etiam alteri Sacerdoti, etiam ſimplici,quem elegerint. Quod Sotus *in 4.d. 18.quæſt.4.art.2.col.*10.negat quidem:ſed illud tenere poſſumus cum Nauar.*ad cap. Placuit De pœnit.d. 6.num* 80.rationem hanc adferente:quòd,cùm nulli particulari Paſtori Eccleſia tales ſubiiciat:ſiquidem ratione domicilij(quo illi omnino carent) ipſa voluit ſubiectioné eiuſmodi contrahi (prout patet ex vſu cõmuni)ideóq; liberum eis relictū ſit,cui velint Sacerdoti ſe ſubiicere.Quod eſt,ab ipſa Eccleſia,tacitè ſaltem, conceſſam eis eſſe facultatem eligendi ſibi Confeſſarium. Cuius electionis capaces ſunt ſimplices etiam Sacerdotes:cùm in ſua ordinatione poteſtatem acceperint remittendi peccata iis quos habuerint legitimè ſubditos. Iura autem, quæ tollunt libertatem confitendi cuilibet Sacerdoti,intelligenda ſunt ex Palud.de eo qui,cùm ſemel ſe alicui commiſerit,factus eſt illius Parochianus, capiendo in Parochia domicilium. Quod Nauar. loco citato confirmat ex verbis illis cap. Placuit De pœnit.d.6. Deinceps nulli Sacerdotum liceat quemlibet commiſſum alteri Sacerdoti ad pœnitentiam ſuſcipere, ſine eius conſenſu, cui priùs ſe commiſit. Itemque ex illis aliis cap. Omnis vtriuſque ſexus De pœnitentiis & remiſſ. Si quis alieno Sacerdoti voluerit iuſta de cauſa ſua confiteri peccata, licentiam priùs poſtulet,& obtineat à proprio Sacerdote. Addit rationem idem Nauarrus *in ſequenti num.*81.quia qua lege tenetur Parochianus Parocho confiteri,eadem tenetur Parochus Parochianum audire. Quare cùm nullus Parochus ſit, qui magis teneatur vaga-

bundi

Digitized by Google

bundi confeſſionem audire, quàm alterius aduenæ; neque vagabundus habebit Parochum, cui teneatur confiteri; ſed quem libuerit Sacerdotem poteſt eligere: approbatum tamen ab Epiſcopo, vel habentem Parochiale beneficium; cùm nullus alius reſpectu ſæcularium ſit idoneus Confeſſor; ex Concil. Trid. ſeſſ. 23. cap. 15. Neque ab Eccleſia præciſum per cenſuram incurſam ob notoriam Clerici percuſſionem, vel in ipſum nominatim quacumque alia iuſta de cauſa fulminatam, & denuntiatam: quia peccaret mortaliter confitendo tali ſcienter, vt docebitur in ſequenti num. 363. Procedit autem hæc doctrina quoad ea etiam loca, in quibus pro vagabundis deputatus eſſet Confeſſor, niſi Papæ authoritate ſic eſſet deputatus, vt ibi nullus alius eos abſoluere poſſet. Quod etiam Sanch. notat in lib. 3. de matrim. diſp. 25. num. 12.

Nu. 65. De habente tantùm venialia notat Nauarr. in præced. num. 22. non inueniri quidem textum expreſſum, quo probetur ipſum poſſe cui voluerit Sacerdoti confiteri: credendum tamen eſſe, quòd talem poteſtatem à lege habeat tacitam: nam etſi vocari poſſit in controuerſiam an habeat iure diuino: nulla tamen ratio eſt dubitandi, quin habeat iure ſaltem humano ſeu, tacito ſaltem Summi Pôtificis, Eccleſiæve conſenſu, prout recepta conſuetudo oſtendit. Et confirmatur ex eo quòd non ſit credibile Eccleſiam eodem rigore regere, ſimilitérque in facienda confeſſione reſtringere habentem ſolùm venialia, ac habentem mortalia: immo quadam ratione magis reſtringere, cum nihil ſit quod compellat venialia proprio Sacerdoti confiteri, ſicut mortalia; vt vna eſt (teſte Nauarr. *ibid. num. 23.*) omnium fere Canoniſtarum ſententia ad cap. Omnis vtriuſque ſexus. De pœnitentiis & remiſſ. Neque audiendus eſt *citatus initio huius capitis* Caietanus, dicens talem poteſtatem non dari à lege, vel Legiſlatore, ſed ſolùm a confitente ſe ſubiiciente: itaut non ſit cenſenda iuriſdictio, neque ſufficiat ad abſolutionem à minore excommunicatione. Non eſt, inquam, audiendus, quia (vt rectè vrget Nauar. *in ſequent. num. 26.*) nullus poteſt eſſe Sacramenti miniſter ſine iuriſdictione ordinaria, vel delegata, prout patet ex ſupra dictis *num.* 20. Deinde cùm ligatus minori excommunicatione, ante debeat ab ea abſolui, quàm à peccatis, qui ſufficientem habet poteſtatẽ abſoluẽdi à quolibet veniali, debet etiam habere ad abſoluendum à minore excommunicatione, quæ propter peccatum veniale incurri poteſt.

Hanc doctrinam ſequens Suarez *tomo 4. diſp. 26. ſect. 5.* duo addit, quorum prius eſt (de quo ille num. 6.) idem ac de venialibus, in hac re eſſe de mortalibus iam confeſſis dicendum, ob parem conſuetudinem & rationem. Poſterius eſt (*de quo ille in ſeq. num. 10.*) cùm iſtiuſmodi licentia confitendi à Summis Pontificibus manarit, & ex eorum tacito conſenſu duret (quod vſitata conſuetudo traditioque oſtendit) nullum inferiorem Prælatum poſſe eam auferre: quamquam tamen ea poteſt per cenſuram ligari in aliquo: ſiquidem & ordinaria poteſt, iuxta poſt dicenda in cap. 10.

Quartus modus per facultatem.

Nu. 66. QVod attinet ad facultatem, ea eſt primò, qua certi alicuius ſtatus hominibus ius concedit eligere Confeſſarium: vt Epiſcopis, & ſuperioribus Prælatis, ac etiam inferioribus exemptis, vt in cap. 5. antea propoſuimus ex cap. finali. De pœniten. & remiſſ. Ad quod de illa nihil aliud occurrit addendum, quàm quod ex Palud. Diuo Anton. & Nauarr. habet, & aliquot rationibus probat Suarez tom. 4. diſp. 27. ſect. 2. n. 21. ſic interpretãdam eſſe, vt cenſeatur non eſſe ad vnum tantummodo Confeſſarium eligendum, qui poſtquam ſemel fuerit electus immutabilis maneat; ſed eſſe ad eligendum ſuo arbitrio, hunc vel illum, ac etiam ſæpe eundem.

Eſt 2. facultas ea, quam ius concedit quibuſdam audiendi confeſſiones, qualis eſt conceſſa Religioſis mendicantibus per Clementinam Dudũ De ſepulturis: cui hodie in iure communi ſtatur, tãquam ei ex qua iudicium ferendum ſit, de aliis Summorũ Pontificum conſtitutionibus ad tale priuilegium ſpectantibus, corpori iuris inſertis. Circa quas conſtitutiones aduertendum eſt, eas quidem mẽtionem tantùm facere Dominicanorum, & Frãciſcanorum, ſed idipſum eorum priuilegium extenſum eſſe ad duos alios ordines mendicantium, nempe a Ioanne 22. ad Carmelitas, & a Clemente 5. ad Auguſtinianos, vt ex Ioanne Andrea ad cap. Omnis vtriuſque ſexus. De pœnitent. & remiſſ. habet Nauarr. *ad cap. Placuit. De pœnit. diſt. 6. n. 59. & 184.* In ſequenti nu. 186. addens ipſos teneri probare eam extenſionem, ſi negetur: quia non eſt expreſſa in iure communi. Aduertendum eſt 2. à ſæcularibus aduerſus iſtiuſmodi priuilegium ſuccłamatum eſſe iam inde ab initio dictorum ordinum: nonnullis illorum vrgentibus, etiam, quòd Papa poteſtatem non haberet tale dandi: inter quos ponitur Henricus Gandauenſis quodlibeto primo. Nonnullis verò addentibus neq; Deum eiuſmodi poteſtatem habere: ita enim Ioannes de Poliaco ſenſit: cuius opinio, vt hæretica, dãnata eſt a Ioanne 22. in extrauaganti communi Vas electionis. De hæreticis. Nonnullis item (inter quos Hoſtiẽſis, Archidiaconus, & Ioannes Monachus referuntur ab Adriano *quodlibeto 5. de cõfeſſione*) dicentibus Confeſſos Religioſis tali priuilegio munitis, teneri iterum cõfiteri propriis Parochis. Succlamatum eſſe, inquam, vt ſine ratione valida, (quemadmodum videre eſt apud Sotum *in 4. d. 18 quæſt. 4. art. 3.*) ita & ſine effectu: adeò vt temporis progreſſu non modò non ſit ſublatum idem priuilegium, ſed potius frequenter confirmatum a Summis Pontificibus, vt oſtendit idem Sotus *ibidem col. 6.* atque adeo communicatum cum aliquibus aliis Religioſis familiis, quas poſtea dignatus eſt Deus in Eccleſia ſua ſuſcitare. Et certe quin poſſit Papa tale priuilegium dare, nemo Catholicus negabit, confitens ipſum eſſe omnium fidelium Paſtorem ordinarium.

Quod ſi quis dicat poſſe quidem; ſed ita vt requiratur præterea conſenſus Epiſcopi, & Parochi, qui ſunt etiam proprij Sacerdotes: ille ſuorum diœceſanorum, & hic ſuorum parochianorum; refellẽdus eſt per illud quod Nauar. ad citatum cap. Placuit. *num.* 58. habet ex communi Canoniſtarum doctrina, & huic rei accommodat Paludanus *in 4. diſt. 17. quæſt. 4. initio art. tertij*, quòd iuriſdictio quidem, cum eſt penes plures quatenus vnum ſunt (vt ea quę eſt penes capitulum ſede vacante) non poſſit ab vno ſine alio committi: (ſic enim Pœnitentiarium ſede vacante non vnus ex Canonicis, ſed totum capitulum inſtituit) quoties verò aliqua iuriſdictio eſt in ſolidum penes multos, perfectéque reſidet apud vnumquemque, ita vt eorũ quilibet poſſit ſine alio procedere: tunc vnum ſine alio delegare poſſe, cæteráque omnia perinde facere, ac ſi nullus alius cum ipſo in ea iuriſdictione concurreret. At ligandi abſoluendique in conſcientiæ foro poteſtas, eſt in ſolidum penes Papam, Epiſcopum, & Parochum: Igitur quilibet eorum poteſt ſine aliorum licentia abſoluere ſubditum ſuum, aut illius abſolutionem alteri committere. Id quod vſus quotidianus confirmat: Parochus enim ſiue per ſe, ſiue per alium à ſe commiſſum abſoluturus ſuum Parochianum, non Nu. 67.

requirit ad id Papæ aut Epiſcopi conſenſum, niſi caſus eſſet reſeruatus. Cuius certè rei cauſa alia reddi non poteſt, quàm iam propoſita: quę quidem æquè, ac etiam efficaciùs oſtendit, neque Papam, aut Epiſcopum, qui per ſe, aut per alium à ſe commiſſum, abſoluturus ſit ſuum ſubditum, requirere conſenſum Parochi: ita vt is qui à Papa, vel à ſuo Epiſcopo habet facultatem eligendi Confeſſarium, poſſit ab electo abſolui, nulla licentia à Parocho petita. Quod confirmatur: quia cum Parochi licentia de ſe ſufficiat, illud Papæ, vel Epiſcopi priuilegium nihil præter ius largiretur, nihilque operaretur: quorum hoc aduerſatur capitulo In his. De priuilegiis: & illud cap. Si Papa. eodem titulo in 6. §. Si autem. Atque conſtitutionibus Clemētis, & Alexandri, veritatem huius rei ſic declaratam fuiſſe, vt nemo poſtea Pariſiis ei cōtrauenire auſus ſit, meminit D. Antoninus. *3. part. tit. 17. c. 5. in fine*, & alij ab ipſo citati. Legi poteſt Suarez, *tom. 4. diſp. 26. ſect. prima num. 9.* Illud autem quod confeſſi Religioſis habentibus prædictum priuilegium, teneantur confeſſiones ſuas iterare Parocho, in Extrauaganti communi Inter cunctas. De priuilegiis §. Sed quia. repudiatur hoc argumento: quòd perinde abſurdum ſit rite confeſſum iterare debere confeſſionem: ac debitorem liberatum debito, adhuc manere obligatum ad ſoluendum. Vbi & additur in §. Super confeſſione, ſtandum eſſe ſimplici verbo petentis Euchariſtiæ aut Extremæ vnctionis Sacramentum; ſi dicat ſe confeſſum dictis Religioſis, niſi poſſit ei obiici quòd ſit excommunicatus, aut notorius peccator. Cætera quæ ſuper hac re diſceptantur, vt parum aut nihil neceſſaria pro praxi nobis propoſita, qui volet videat apud Sotum in citato art. 5. qui bene reſpondet obiectionibus ſæcularium aduerſus tale Religioſorum priuilegium. Videri quoque poteſt Suarez in ſequent. ſect. 2.

Quintus modus per licentiam.

Nu. 68. QVod attinet ad licentiam, prænotandum eſt eam eſſe poſſe aut tacitam, aut expreſſam; illa eſt quæ habetur per ratihabitionem proprij Sacerdotis & eſſe poteſt vel de futuro ſcilicet quando ille creditur, cùm ſciuerit, ratum habiturus factum: vel de præſenti, aut præterito; nempe cum ante Sacramenti adminiſtrationem, vel quo tempore adminiſtratur, adeſt tacitus ſeu interpretatiuus conſenſus Parochi aliquo ſigno externo manifeſtatus: vt cùm ſubditus cōfitetur alieno in præſentia ipſius, qui id videns tacet, cùm facilè impedire poſſit: vel cùm duo Parochi tanta ſunt familiaritatē inter ſe coniuncti, vt vnus ſciens ſuos parochianos alteri confiteri, gaudeat, & admittat confeſſionis ſchedulas. Expreſſa verò licentia eſt, quæ habetur per expreſſam proprij Sacerdotis conceſſionem ſubditis factam: ſiue explicitè, ſiue implicitè. Explicitè quidem, vt cùm Curatus dicit populo, Quiſque confiteatur cui vult: quod idem eſt, ac ſi dicat; Do vnicuique licentiam confitendi cui vult: aut cùm alicui Sacerdoti facit poteſtatem audiendi confeſſiones in ſua Parochia, vel in ea exercendi omnia ad curam animarum pertinentia: idem enim eſt, ac ſi det ſuis parochianis licentiam ei confitendi. Implicitè verò, vt quando Parochus dat ſuo parochiano licentiam peregrinandi ad ſacra loca: in ea enim includitur licentia confitendi, quia confeſſio debet eſſe comes talis peregrinationis.

Nu. 69 Cùmque hæc ita ſint; tenendum eſt primò; per licentiam tacitam ex ratihabitione de futuro, id eſt, qua Sacerdos alienus probabiliter credit, quòd Parochus ratum habebit factum, non acquiri iuriſdictionem, ad validitatem Sacramenti ſufficientem. Quod probatur, quia iuriſdictio data per licentiam de futuro, præſens non eſt, prout eſſe debet, vt Sacramentum pœnitentiæ validè adminiſtretur. In hocque omnes Doctores conuenire annotans Sanchez aliquot citatis lib. 3. de matrim. *diſp. 35. num. 17.* & in fine ſequentis num. 19. addit (aliquot etiam citatis) quòd ſi eadem die licentia ſit conceſſa, & Sacramentum adminiſtratum; neque cōſtet quodnam horum præceſſerit, præſumi licentiam præceſſiſſe: quia cùm duo actus eodem die fiunt, nec conſtat vter eorum præceſſerit, eum cenſendum præceſſiſſe, qui neceſſarius eſt ad alterius valorem.

Tenendum eſt ſecundò, iuriſdictionem ad Sacramentum pœnitentiæ ſufficientem acquiri per licen- Nu. 70.
tiam tacitam, quæ habetur ex ratihabitione de præſenti; tunc contingentem, cùm vidente, & ſciente, ac tacente Sacerdote proprio, qui poteſt contradicere, Sacramentum ipſum pœnitentię adminiſtratur. Ratio eſt, quia ſcientia & patientia in iis quæ ſunt modici præiudicij, operantur conſenſum. At audire confeſſionem alicuius ex parochianis modicum aut etiam nullum adfert præiudicium Parocho: Ergo huius ſcientia & patientia cenſenda eſt inducere conſenſum, & legitimam licentiam. Pro hoc etiam plures authores citans *ibidem num.* 20. Sanchez admonet *in ſequenti num.* 21. & 22. tum idem prorſus dicendum eſſe, quando ratihabitio eſt de præterito, quia tunc quoque per licentiam habetur de præſenti iuriſdictio ſufficiens ad valorem Sacramenti: tum etiam ſcientiam prædictam proprij Sacerdotis cum taciturnitate, non inducere ſimpliciter licentiam adminiſtrandi pœnitentiæ Sacramentum, ſed tantùm pro ea vice: quia neque ſi daret expreſſam licentiam ad audiendam illam confeſſionem, licentia eſſet ſimpliciter, ſed tantùm pro eo actu. Nota verò, vt quis exiſtimare poſſit, ſe memorato modo licentiam tacitam obtinuiſſe, requiri vt conſtet ipſi, Paſtorem videntem & tacētem ſcire aut credere quòd ipſe careat ſufficienti iuriſdictione, non enim intēdet licentiam dare ei quem exiſtimat iam habere. Itemque credere eundem Paſtorem talem eſſe, qui liberrimè contradiceret, ſi factum non probaret Collatio enim iuriſdictionis habet rationem liberalis donationis.

Tenendum eſt tertiò, iuriſdictionem ſufficiētem Nu. 71.
acquiri per licentiam expreſſam, non modo cùm fuerit ſpecialis, hoc eſt, ſpecialiter ad audiendas confeſſiones data Sacerdoti alieno; ſed etiam, cum fuerit generalis: hoc eſt, data generaliter ad exercenda, quæ pertinent ad curam animarum, vel ad Sacramenta omnia adminiſtranda. Ratio eſt, quia verbo generali, debent omnia comprehendi; iuxta cap. Si Romanorum. diſtinct. 10. §. Dicendo, vbi gloſa id notat citatis aliis canonibus. Idem dic de licentia data indefinitè ad Sacramenta miniſtranda, quia eo nomine maximè ſignificantur Sacramenta pœnitentiæ & Euchariſtiæ, tanquam præcipuæ neceſſitatis.

Tenendum eſt quartò, acquiri quoque ſufficien- Nu. 72.
tem iuriſdictionem non modo per expreſſam licentiam explicitam, ſed etiam per implicitam, qualis eſt quæ ſpeciali æquiualet: & contingit: tùm eo, quo ſuperiùs num. 68. in fine dictum eſt modo: tùm etiam quandocunque ex verbis proprij Sacerdotis communiter intelligitur talem concedi, etiamſi Sacramentum pœnitentiæ non nominetur ſpecialiter. ex Caietano In verbo Excommunicatio: cap. 64. Et ratio eſſe poteſt; quia per talem quoque licentiam voluntas ipſius proprij Sacerdotis ſatis apparet; & ad

iuriſ

iuriſdictionem delegatam acquirendam ex parte concedentis, ſufficit voluntas ipſius ſignis extemis declarata ſufficienter arbitrio boni viri.

Tenendum eſt quintò, licentiam ſimplicem conceſſam ſiue eligendi Confeſſarium, ſiue audiendi confeſſiones, ſe extendere ad peccata mortalia, quia propter ſola venialia non eſſet neceſſaria. Non extendere autem ſe ad ea mortalia, ad quæ poteſtas concedentis ſe non extendit, quia nemo poteſt iuriſdictionem delegare ampliorem, quam ipſe habeat. Nec item ad omnia peccata ad quæ delegans habet iuriſdictionem, ſi aliqua ſibi ſpecialiter reſeruauit. Nam talia non comprehenduntur ſub ſimpliciter data licentia, ſed oportet ea ſpecialiter exprimi. ex cap. Si Epiſcopus. De pœnitentiis & remiſſionibus in 6. De qua re Suarez agens tomo 4 *diſp.* 27. *ſect.* 4. *dubit.* 1. addit num. 6. eandem licentiam non extendi per ſe extra abſolutionem à peccatis, & ea quæ ſunt cum illa connexa, ſicut eſt abſolutio ab excommunicatione, quæ illi præmitti debet: non autem diſpenſatio in voto, vel in irregularitate, quibus manentibus, abſolutio à peccatis dari poteſt: neque ad Confeſſarij munus pertinet talium (ſicut nec præceptorum) obligationem tollere, ſed potius ad obſeruationem illorum adiuuare.

Nu. 73. Cæterùm licentia tacita, ſicut & expreſſa; itemque implicita, ſicut & explicita, poteſt ſine limitatione intelligi. Vnde quod Caiet. ait, licentiam confitendi alieno, quam implicitè proprius Sacerdos ſuo ſubdito dare cenſetur, ei dando facultatem peregrinandi, limitandam eſſe ad ſolam confeſſionem poſitam in præcepto; aut ad ſolitas, quoad eos qui conſueuerunt ſæpe confiteri. Nauarrus *ad cap. Placuit. De pœnit. diſtinct.* 6. *num.* 66. *& aliquot ſequentib.* reiicit, contendens nullum talis limitationis faciendæ, dari ſolidum fundamentum: quoniam quæcunque ratio cenſetur mouere Paſtorem dum peregrinaturo dat expreſſam explicatámque licētiam confitendi, cenſeri quoque poteſt mouere, dum ſolùm dat tacitam, vel implicitam: quia propoſitum illius ſemper eſt, ſubdito de neceſſariis quoad animam, in ſua peregrinatione prouidere. Quare tam tacita, quàm implicita licentia intelligenda eſt ſine limitatione. quandoquidem expreſſam debere ſine limitatione intelligi conſtat, per illud quod ab omnibus receptum eſſe habet idem Nauarrus *ibidem num.* 41. eum qui facultatem habet eligendi Confeſſarium, poſſe quemcunque Sacerdotem, etiam non habentem curam animarum, eligere: quod & confirmat *ibidem num.* 49. *& aliquot ſequentibus.* Tum quia ius nihil aliud exigit etiam ab habente mortalia (vt patet ex cap. Omnis vtriuſque ſexus, De pœnitentiis & remiſſ.) quàm vt confiteatur propriu Sacerdoti, vel alienu, de ipſius licentia, nulla facta reſtrictione alieni, ad eum qui curam habet animarum: Tùm quia conſuetudo ſic interpretata eſt ius. Adhuc enim vbique ſeruatur, quod habet Adrianus, *in 4. de confeſſione dubio* 1. poſt quintam quæſt. vigore facultatis eligendi Confeſſorem idoneum, indifferenter quemcumque adiri. Et certè cùm paria ſint, vt rectè notauit Nauarrus *in citato num.* 42. Parochiano dari à Parocho licentiam eligendi Confeſſarium: & à Parocho ei, quem Parochianus elegerit, committi poteſtatem audiendi confeſſiones; nihil eſt neceſſarium vt is qui eligendus eſt, tunc habeat curam animarum, quia alius eſt æquè capax commiſſionis, ſi adſint cætera in idoneo Confeſſore neceſſaria.

Vbi aduerte obiter ex Palud. *in 4. diſt.* 17. *quæſt.* 5. *art.* 2. *concl.* 1. Confeſſorem electum non habere poteſtatem ab eligente, ſed à Superiore qui eligendi licentiam dedit; vt qui per literas Pœnitentiariæ eliguntur, poteſtatem habent non ab eligentibus, ſed ab ipſo Pœnitentiario. Porro ſi non datur ratio reſtringendæ dictæ licentiæ, ex parte Confeſſarij: multo minus datur ex parte confeſſionum: quarum frequentiam Paſtor in ſuo ſubdito non poteſt non maximè probare, & optare. Vnde etiā quoad iſtiuſmodi limitationem Sotus *in 4. diſt.* 18. *quæſt.* 4. *art.* 4. *col.* 10. reprehendit quoque memoratam Caietani ſententiam.

Sextus modus per conſuetudinem.

Nu. 74. QVod attinet ad cōſuetudinem: ea (vt rectè monet Caietanus in verbo Abſolutio à peccatis 2. verſus finem) non dat reuera iuriſdictionem; prout ſatis conſtat ex eo, quod in cap. Si Epiſcopus. De pœnitentiis & remiſſionibus in ſexto dicitur. Nulla poſſe conſuetudine introduci, quòd aliquis, præter ſui Superioris licentiam, Confeſſorem ſibi eligere valeat, qui eum poſſit ſoluere & ligare. Itaque conſuetudo tantùm eſt teſtis tacitæ licentiæ à proprio Sacerdote ſufficienter conceſſæ, nec reuocatæ; ſed continuatæ cum ipſius tacito conſenſu. Accedit quod delegare iuriſdictionem ſit Superioris habentis ordinariam: non autem ſubditorum ipſius, quorum eſt conſuetudo. Id quod *tom.* 4. *diſp.* 25. *ſect.* 5. Suarez plenius tractans: inde *ibidem num.* 6. infert iuriſdictionem conſuetudine obtentam, ſemper pendere à voluntate proprij Sacerdotis; ità vt non obſtante conſuetudine, ſemper ſit in illius poteſtate eam reuocare, ſi velit.

Qua in re, vt idem author *in ſeq. num.* 7. addit, aduertendum eſt, ex cuius Superioris voluntate manarit conſuetudo: ex illius enim, vel alterius qui ſit eius ſuperior (non item ex inferioris) voluntate eam iuriſdictionem reuocari poſſe tenendum eſt.

Nu. 75. Atque ex his intelligitur, quòd Sacerdotes etiam ſimplices dicuntur poſſe ſibi de conſuetudine eligere Confeſſarium, interpretandum eſſe (quemadmodum attigit Caietanus loco citato) quòd cum Epiſcopus ſciens Sacerdotes ſuos, quibus de Confeſſario prouidere tenetur, conſueuiſſe inuicem ſe abſoluere, id patiatur valens impedire; cenſeatur tacitam licentiam illis dare, ex qua abſolutio robur obtineat. conſuetudine nihil ad eam conferente, niſi vt eiuſdem licentiæ teſte.

Nu. 76. Ad quem etiam modum ex eod. Caiet. ibidem, interpretari licet, quòd viatores dicuntur de conſuetudine in Paſchate ſuſcipere pœnitentiæ & Euchariſtiæ Sacramenta in loco in quo tunc fuerint; etiamſi malit ipſe dicendum eſſe, quòd talis licentia habeatur generaliter à Papa; eo quod legerit Eugenium quartum conceſſiſſe ſeu declaraſſe viuæ vocis oraculo, viatores vbi ſe inuenerint in Paſchate, cenſendos tanquam adeptos incolatum, quoad Sacramenta Pœnitentiæ. & Euchariſtiæ. Siue autem hoc, ſiue illud dicatur, parui refert, pro praxi: difficultas verò de viatoribus, cui de cōſuetudine poſſint confiteri, ſufficienter explicari videtur ſequentibus propoſitionibus.

Explicatio difficultatis de viatoribus cui de conſuetudine poſſint confiteri.

Nu. 77. PRima eſt de viatoribus, qui relicto priori domicilio, aliud ſibi quærunt iter faciendo, aut nauigando, necdum ſtatuerunt vbi conſiſtere debeant, idem eſſe, ac antè de vagabundis cenſendum. Hanc

Digitized by Google

expreſſerunt à Victoria & Nauarr. *ille de Sacram. num.155.& hic ad cap. Placuit. De pœni. diſt.6.nu.82.* Et probatur, quia tales viatores ſunt ſine domicilio, perinde ac vagabundi, lege Eius 2.ff. Ad municipalem.§.2.ſub finem.

Secunda eſt: viatores, qui ſibi domicilium delegerunt, ſeu tranſtulerunt ex vna Parochia in aliam, effici Parochianos illius Parochiæ in quam migrarunt animo ibi perpetuò reſidendi. Hæc habetur ex cap finali de Parochiis.

Tertia eſt qui non mutant, ſed cumulant domicilia, vnum habentes in vna Parochia, in quo vnam anni partem, alterum, in quo alteram partem tranſigant, Parochianus eſſe Parochorum vtriuſque Parochiæ. Hæc deducitur ex cap. Cum quis. De ſepulturis in 6. vbi decernitur, ſi talis eligat ſepeliri extra eas Parochias, inter vtramque diuidendam eſſe portionem canonicam, id eſt. quartam partem emolumentorum: quæ tertia illa Eccleſia ex funere accepit, debitam Parochiali Eccleſiæ. Secus verò eſt de iis, qui, cùm habeant domicilium in ciuitate vel caſtro, recreationis gratia, vel vt opus aliquod etiam rurale exerceant, eunt aliquando ad villam ruralem: non enim ex eo fiunt Parochiani loci in quo eſt villa, adeo vt ibi morientes, debeant in Parochiali Eccleſia dictæ ciuitatis, vel caſtri ſepeliri, vel in alia, in qua maiorum ſuorum ſepultura ab antiquo extitit: dummodo poſſit eò ſine periculo deportari, vt definitur in cap. Is qui, eodem titulo & libro.

Quarta propoſitio eſt, Viatores, qui prius domicilium retinere ſtatuunt, nec nouum ſibi conſtituere volunt, ſi abſint ab illis ſuis domiciliis de licentia ſuorum Parochorum, aut Epiſcoporum, cenſendos eſſe licentiam tacitam habere confitendi alieno. ſicut antè *num.*68.dictum eſt de peregrinantibus. Hæc eſt Nauarr *in ſeq.num.*85.quam probat, quia his quoque ſui ſuperiores dum expreſſam licentiam recedendi dant, tacitam quoque confitendi alieno dare meritò cenſentur tanquam de neceſſariis ad vitæ ſpiritualis ſuſtentationem, curantes per alios prouidere ſuis, quibus non poſſunt per ſe in eorum abſentia.

Nu. 78. Magna autem difficultas eſt de iis qui abſque Superioris licentia abſunt prædicto modo à ſuis domiciliis, num poſſint alieno confiteri, ſaltem Parocho loci ad quem venerunt. De qua Sylu.*Confeſſor.1. quæſt.*10.citatis authoribus, & Nauar. *in eodem n.85. & aliquot ſequentibus*, allatis rationibus in vtramque partem, ſtatuunt non poſſe; non modò cùm non elegerint habitationem (vtpote qui abſentes à domiciliis ſuis nolunt vbi ſont, diutius morari) ſed etiã cùm alicubi elegerunt habitationem, ſiue maiorem ſiue minorem annali. Probatur, quia ratione nudæ habitationis nemo ſortitur forum conſcientiæ, ſi alibi habeat domicilium: quia nullum ius datur (vt in ſequent num 88. notatum eſt ab eodem Nauarro) per quod probetur ſortiri. Cæterùm quia iam conſuetudo paſſim inualuit in contrarium, quæ pro eo Suarez habet *tomo 4. in partem tertiam diſput.25. ſect.2.* attendenda ſunt.

Nu. 79. Ac primò quoad viatores, qui in vno loco domicilium habent, & alibi quaſi domicilium, habitationémve diuturnam quidem, ſeu pro maiori anni parte; non tamen fixam (quales cenſentur tum ſcholaſtici, tum milites præſidiarij, tum etiam litigantes, ac mercatores, quando in alienis oppidis diu morantur) ſentit ille, quòd per idipſum quaſi domicilium ſubiiciantur Parochis illorum locorum in quibus habitant. Pro quo facit quòd moraliter neceſſarium ſit eos, ſicut alios incolas, habere ad quos ſpectet ex officio miniſtrare ipſis Sacramenta eo tempore quo ibi demorantur. De quo Thom. Sanchez copioſè *in lib.3.de matrim.diſp.23.quæſt.1.* Non eſſe autem opus cum Nauarro vti reſtrictione, vt id dicatur tunc procedere, cùm huiuſmodi homines nequeunt facilem recurſum habere ad proprios ſuos Sacerdotes, præſertim cum ipſe fateatur talem recurſum ferè ſemper difficilem eſſe, ideoque introductam eſſe memoratam conſuetudinem, quæ non deſinit vim habere vniuerſalis legis (quam ſufficit eſſe de contingentibus vt plurimùm) ex eo quòd talis difficultas in qua fundatur, ceſſet in aliquibus particularibus.

Aduerte hic obiter (quod loco cit. *num* 14 Sanchez habet alios referens) ad acquirendum quaſi domicilium non eſſe opus, vt quis maiori anni parte in Parochia habitarit: ſtatim enim atque animum habens habitandi maiori anni parte, incipit habitare, fit quaſi Parochianus, ſicut ſtatim ac quis incipit habitare, animum habens ibi perpetuò manendi, Parochianus fit ſimpliciter, iuxta ea quæ habet Sylueſter in verbo domicilium, num 2.

Quoad viatores autem iter agentes, eóſve qui habentes proprium domicilium, extra illud peregrinantur, nec alibi ſtatuunt cõſiſtere, niſi ad breue tempus; vt vſuuenire ſolet mercenariis locantibus operas ad fodiendum, aut aliud opus eiuſmodi faciendum: Suarez *in citata ſectione 2.num.*8. aliis citatis, valde probabile iudicat aliam eſſe de eis rationem, quam de præcedentibus: quia cùm nec domicilium, nec quaſi domicilium de nouo acquirant, eundem ſemper firmum retinent Parochum: cui, iuxta cap. Omnis vtriuſque ſexus. De pœniten. & remiſſ. confiteri debeant, non alteri, niſi de ipſius licentia. Et ita de rigore iuris tenendum eſſe, oſtendit conſuetudo, quæ olim viguit inter fideles, vt facultatem peterent à ſuis propriis Sacerdotibus ad faciendum iter: qua conceſſa cenſebatur ſimul data licentia confitendi alteri, ſi opus eſſet. Sed quia iam deſiit talis conſuetudo: nec ideò exiſtimandi ſunt proprij Sacerdotes velle ſubtrahere præſidium ſpeciale Sacramentorum Pœnitentiæ & Euchariſtiæ ſuis ſubditis, cùm ſibi neceſſarium aut ſaltem vtile eſſe iudicauerint: teneri poteſt quod addit idem Suarez ibidem, tales de tacito conſenſu ſuorum Parochorum poſſe confiteri vel Parocho loci ad quem perueniunt, vel alteri habenti ab eo, vel ab Epiſcopo loci, iuriſdictionem delegatam. Quamquam, addit ille, ſi fuerint ibi alij habentes iuriſdictionem à Papa ſecurius erit illis confiteri, quia res erit magis certa. *Nu. 80.*

Addit hic quoque exigi bonam fidem; quia ſi quis ad hoc tantùm ageret iter, vt haberet occaſionem confitendi alieno, & fugiendi cenſuram proprij Sacerdotis volentis amputare occaſiones peccatorum, iam illa non eſſet neceſſitas, ſed mera voluntas; nec intentioni Paſtorum, nec Eccleſiæ conſuetudini cõformis. Sicque ex defectu iuriſdictionis cenſenda eſſet confeſſio inualida. Ad confirmationem ſuæ ſententiæ idem Suarez *in ſeq.n.9.* inducit quod ex Caiet. ante allatum eſt Eugenium 4. declaraſſe viatores vbi ſe inuenerint in Paſchate, tanquam incolas eſſe cenſendos, quoad Pœnitentiæ & Euchariſtiæ Sacramẽta. Ea enim declaratio non eſt limitatio licentiæ viatoribus conceſſæ accipiendi ab alieno Sacramenta Pœnitentiæ & Euchariſtiæ, ſed potius extenſio: quia ſi de aliqua tali acceptione dubitari potuit, maximè de illa quæ contingit in Paſchate, quia eo maximè tempore obligatio eſt accipiendi Sacramenta ipſa à proprio Sacerdote. Vnde ſi ex eadem declaratione poſſint tunc accipi ab alieno Sacerdote, poterunt etiam quocumque alio tempore, ſi neceſſitas, aut ſpecialis vtilitas id exigat.

CAPVT

CAPVT OCTAVVM.

De dubiis circa iuriſdictionem in foro interiori.

SVMMARIVM.

81 *Non tenetur Parochus ſub peccato, audire ſui ſubditi confeſſionem, niſi vrgeat confitendi neceſſitas.*

82 *Peccat nihilominus venialiter, ſine iuſta cauſa recuſans audire.*

83 *Per eiuſmodi recuſationem non eſt cenſendus facere poteſtatem confitendi alteri pro arbitrio.*

84 *Eum, cui malitioſè proprius Sacerdos licentiam petitam negat, non poſſe eo ipſo confiteri alieno.*

85 *Quod procedit, etiamſi nullum vrgeat confitendi præceptum, inſtéque adſit cauſa alteri quàm eidem proprio Sacerdoti confitendi.*

86 *Reſponſio ad id quod ex cap. Placuit. De pœnitent. diſt. 6. in contrarium obiicitur.*

87 *Præſumptio de authoritate in eo caſu, alieno conceſſa, ſiue à ſuperiore Prelato, ſiue etiam à Chriſto.*

88 *Quomodo poſſit peccator (vt concubina Curati) ſuo complici validè confiteri, & ab eo abſolui.*

89 *Spes futuræ ratificationis proprij Sacerdotis non ſufficit, vt ſubditum ipſius poſſit alienus in confeſſione audire & abſoluere ſacramentaliter.*

90 *Nec ſufficit ſpes de præſenti quòd ipſi placeat id fieri.*

91 *Quòd non ſufficiat voluntas præſumpta proprij Sacerdotis, etiamſi nec indicium, nec cauſa appareat, cur ipſi non placeat.*

92 *Non poteſt Parochus alienum abſoluere, etiam non habentem alia mortalia, quàm in parochia ipſius commiſſa.*

93 *Non modo iuriſdictionem habens ordinariam, ſed etiam habens tãtùm delegatã poteſt vbiuis locorũ audire, & abſoluere eum in quẽ illam habet.*

94 *Religioſis à iure conceſſum priuilegium audiendi confeſſiones quantum operetur.*

95 *Generalis licentia eligendi Confeſſarium non extinguitur extincto eo à quo conceſſa eſt, niſi eam ad ſuum placitum reſtrinxerit.*

96 *Per talem licentiam liberum eſſe, nunc vnum, nunc alium eligere, quoties placuerit.*

97 *Repetenda eſt confeſſio facta habenti impedimẽtum iuris naturalis, aut diuini.*

98 *Itémque facta ei cui nullus ſuperior legitimus iuriſdictionis titulum contulit.*

99 *Non eſt autem ex eo repetenda, quòd facta ſit ei, cui ſuperior contulit quidem iuriſdictionis titulũ, ſed inualidum ob aliquod latens impedimentum; ſi quidem talis defectus vbi, & quando confeſſiones audit, communiter ac probabiliter ignoratur.*

100 *Valere poteſt ſacramẽtalis abſolutio data ab eo, qui verum iuriſdictionis titulum quẽ priùs habebat, amiſit: ſi talis amiſſio ſit ignota, ſecus, ſi ſit notoria.*

101 *Ad quid teneatur qui bona fide confeſſus eſt Sacerdoti non habenti in ipſum iuriſdictionem.*

102 *Quomodo liceat adminiſtrare Pœnitentia Sacramentum cum iuriſdictione dubia. Atque obſeruanda quando ſit confeſſio habenti iuriſdictionem dubiam.*

103 *Quòd impropriè dictum dubium de iuriſdictione Sacerdotis, non obſtet quin is ſacramentaliter abſoluere poſſit.*

104 *Quando valida ſit confeſſio facta ei, qui audiendi facultatem petiit, ſed quid reſponſum ſit, non intellexit.*

105 *Ob reuocationem facultatis audiendi confeſſiones, eæ non redduntur inualidæ, niſi illa intimata ſit.*

106 *Tres caſus, in quibus exceptionem patitur generalis facultas conceſſa ad abſoluẽdum à reſeruatis.*

MVLTA dubia mouentur circa iuriſdictionem in foro interno, de qua nobis eſt ſermo, quibus ſupereſt ſatisfaciendum.

Primum eſt, an iuriſdictionem habens ordinariam, teneatur ſui ſubditi confeſſionem audire, quoties ille poſtulauerit.

MOuetur iſtiuſmodi dubium tantummodo de habente iuriſdictionem ordinariam: quia ei ſoli ratione iuriſdictionis incumbit ex officio ordinaria animarum cura paſtoralis: non item aliis, niſi aſſumantur ad ſubeundas illorum vices. Non habet autem difficultaté quoad Epiſcopos, & alios maiores Prælatos. Conceditur enim facilè, quod propter vniuerſaliorem, quæ incumbit ipſis, Eccleſiæ adminiſtrationem, poſſint (quando in contrarium nulla grauis neceſſitas vrget) ſubditum ſuum petentem ſibi confiteri, remittere ad ipſius Parochum, à quo audiatur, aut per quem de alio idoneo ipſi prouideatur. Tota igitur difficultas eſt de eodẽ Parocho, aut alio qui ſimili munere fungitur, vel qui eius vices gerit. Sotus autem, & Nauarrus, *ille in 4. diſt. 18. quæſt. 4. art. 2. & hic ad capit. Placuit 1 de pœnit. diſt. 6. num* 152. quibus aſſentitur Suarez *to. 4. diſp 32. ſect. 2.* aſſerunt Parochum teneri audire confeſſionem ſui ſubditi id petentis, etiamſi nulla neceſſitas vrgeat, niſi ſeriis ipſe negotiis detineatur quia Paſtoris officium eſt, gregi ſuo miniſtrare pabulum; quod Parochus non exequitur, niſi populo ſuo procuret non ſolùm neceſſaria, ſed etiam vtilia ad ſalutem.

Medina autem *in Cod. De confeſſione quæſt. 37.* poſt Richard. *in 4. d. 18. art. 2. qu 3.* (quem etiam ſequuntur Syluester & Fumus, *ille Confeſſor. 1. num. 14. & hic verb. Abſolutio num. 28.*) exiſtimat, ne Curatum quidem teneri ſub pœna peccati mortalis audire ſuorum confeſſiones, extra caſum in quo confiteri illi adſtringuntur, vel iure humano, vt ſemel in anno: vel iure diuino, vt in veroſimili mortis periculo: vel quoties tale remedium eis neceſſarium eſſe videtur ad aliquod peccatum mortale vitandum. Namque aliàs nec lege fraternæ charitatis, nec ratione paſtoralis officij tenetur. Non quidem lege charitatis fraternæ, quæ omnes æqualiter reſpicit, iuxta illud Eccleſiaſtici 17. Mandauit illis vnicuique de proximo.] Vnde cùm alius Sacerdos non peccet mortaliter contra legem fraternæ charitatis, nolendo audire alicuius confeſſionem; nec peccabit Curatus. Ille autem alius extra caſum neceſſitatis non peccat mortaliter, quia lex charitatis fraternæ non obligat ſub mortali, niſi cùm proximus laborat graui neceſſitate, ſeu quando veriſimile eſt ipſum ſine opera noſtra ſalutem ſiue animæ, ſiue corporis adipiſci non poſſe. Quare nec Curatus nolens ſuum parochianum audire extra tempus neceſſitatis confitendi, cenſendus eſt peccare mortaliter contra charitatem. Nu. 81.

Nec etiam ratione paſtoralis officij mortaliter peccare contra iuſtitiam, probatur: quia officio ſuo ſatisfacit, ſi onera ſibi à iure, vel à Superiore impoſita compleat: Sed neque ius, neque Superior imponit Curato Sacramentum pœnitentiæ miniſtrare ſubditis, niſi cùm neceſſarium eſt hos illud recipere. Vnde quamuis Curato commiſſa ſit cura ſubditorum tanquam patri filiorum ſpiritualium: tamen ſicut pater carnalis ſatisfacit ſuo officio dando filio neceſſaria, aliis abundantioribus denegatis: ita etiam Curatus ſuo ſatisfacere iudicandus eſt, Sacramenta

neceſ

neceſſaria tunc miniſtrando, ſubdito, cum eorum ſuſcipiendorum neceſſitas vrget.

Nu. 82. Negandum tamen non eſt, quin officium paſtoris, ſi non de neceſſitate, ſaltem de congruitate exigat à Curato, vt ſuis operam præſtet, iuxta priorem ſententiam: ita vt eam denegans vituperatione dignus ſit, & venialiter peccet; idque nonnunquam grauiter; vt cum lucrandum eſſet Iubileum, aut ſubditus oſtenderet ſe pati aliquam indigentiam ſpiritualem, opportunoque tempore peteret, nec rationabilis negandi cauſa adeſſet. Non peccaret tamen mortaliter contra debitum iuſtitiæ, quia licet ſubditus aliquod ius habeat petendi Sacramentum à ſuo Curato, quoties vult confiteri, non habet tamen coactiuum, quo poſſit contra eundem agere, & extra caſum neceſſitatis compellere ad Sacramentum ipſum miniſtrandum, ſicut nec filius poteſt compellere patrem ad aliqua non neceſſaria, licet commoda, ſibi largienda.

Secundum dubium eſt, an proprius Sacerdos recuſans audire ſubditi confeſſionem, cenſeatur eo ipſo tacitè dare et licentiam adeundi alium, ita vt paſſus repulſam poſſit quemcumque Confeſſarium eligere.

Nu. 83. HVius partem affirmantem, hoc eſt, poſſe; tenet Richardus, Sylueſter, & Fumus locis citatis: negantem verò, hoc eſt, non poſſe; tenet Sotus vbi ſuprà, quæ videtur probabilior. Neque enim licet talem licentiam facilè ſibi fingere, cùm ad validitatē confeſſionis ea tantopere ſit neceſſaria: neque propoſita Parochi recuſatio ſit illius datæ ſufficiens argumentum. Etſi enim facilis & miſericors eſſe debeat Parochus, peccetque ſe præbendo difficilem ex *D.Th. in 4.d.17.q.3 art.3. ad 6.* tamen meritò præſumitur velle, vt ea expreſſe petatur, dum ipſe ſua ſponte eam non offert, præſertim cùm tam facilè poſſit reſponſum dare dicendo, adeas alium, quàm dicendo, Nolo te audire. Accedit, tum quòd volens alieno confiteri, teneatur licentiam à proprio Sacerdote petere, ac obtinere, ex præſcripto c. Omnis vtriuſque ſexus De pœnitentiis & remiſſ. tum etiam quòd Curato recuſanti audire ſubditum, adeſſe poſſint occaſiones negandi licentiam confitendi cuilibet cùm vereri debeat ne is adeat aliquem minus idoneum, qui non inducat ad vitæ emendationem, & peccatorum odium: vel non cogat ad reſtitutionem faciendam: aut ad declarandum peccatorum numerum & circumſtantias, quæ ſunt cauſæ iuſtæ negandi talem licentiam, iuxta doctrinam quam pro Curatis de ea tradunt D. Antnn. & Sylu. ille 3.p.tit.17.c.16. & hic Confeſſor. 1.q.16.

Tertium dubium, An ſi Curatus petitam licentiam malitioſè neget ſubdito, poſſit hic eo ipſo confiteri alieno.

Nu. 84. DE hoc, repudiatâ ſententiâ contrariâ Paludani Franciſcus à Victoria *de ſacram. num.* 145. cum D.Thom. *in 4.diſt.17.q.3. art.3. quæſtiuncula 4 ad 5* & cum Caiet. in verbo Abſolutio ex parte abſoluentis, ſentit recurrendum eſſe pœnitenti ad ſuperiorem, vt ad Epiſcopum, vel Papam, à quo ſi non poſſit licentiam obtinere, habere ſe tanquam Confeſſoris copia carentem, ita vt contritus poſſit (quod addit Medina in Cod. de confeſſ. q.30. eandem ſententiam approbans) Miſſam celebrare, aut Euchariſtiam ſumere. Eidem ſententiæ aliis in eam citatis ſubſcribit Suarez *tom. 4. diſp. 27. ſect. 4. n. 20. & 21.* Ad cuius rationem poteſt hæc addi a pari: quòd extra mortis articulum alienus non magis habeat facultatem abſoluendi à mortalibus ſine licētia proprij Sacerdotis quàm inferior abſoluendi à reſeruatis ſine licentia Superioris cui reſeruata ſunt. At Superiore facultatem abſoluendi à reſeruatis negante, etiam malitioſè, inferior abſoluere non poteſt, cùm perſeueret reſeruatio, validitatem abſolutionis ſacramētalis impediens, ex Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 7. & can. 11. Quare nec poterit alienus abſoluere, negante licentiam proprio Sacerdote. Quod Canus in relect. de pœnitentia p. 6. adeo verum eſſe putat, vt dicat nullum, niſi indoctum & temerarium, admiſſurum eſſe contrarium. Et confirmatur per verba illa cap. Omnis vtriuſque ſexus. De pœnitentia & remiſſ. Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iuſta de cauſa, ſua confiteri peccata, licentiam priùs poſtulet, & obtineat a proprio Sacerdote: cum alter ipſum non poſſit abſoluere vel ligare.]

Vnde loco citato Medina ponderando verbum (voluerit) infert neceſſariam eſſe dictam licentiam in confeſſionibus etiam voluntariis, ſeu quæ extra tempus Paſchale fiunt ex deuotione. Inferri quoque poteſt ponderatis verbis, Iuſta de cauſa,) quod tangunt Franciſcus a Victoria loco citato & Sotus, *in 4. d. 18. q. 4 art. 2.* in nullo caſu extra mortis articulū, licitum eſſe confiteri alieno abſque proprij Sacerdotis licentia: ne quidem cum adfuerit iuſta cauſa non confitendi eidem proprio: vt cum timeretur ſcandalum, vel reuelatio confeſſionis; vel aliquid cognoſceretur in ipſo propter quod meritò deſeratur: vt inſcitia, indiſcretio, aut aliud ſimile. Confirmatur à pari hæc illatio: quia mortuo Parocho, vel excommunicato nominatim denuntiato, aut ob iniuſtam Clerici percuſſionem notoriam (qui, cùm ſuæ iuriſdictionis vsū non habeat, delegare non poteſt, ex c. Romana. De officio Vicarij in 6.) non licet Parochianis cuilibet confiteri eo nomine, quòd nequeant licentiam à ſuo Parocho obtinere: ſed illi tantùm, quem Epiſcopus, vel Papa prouiderit. Quare neque illud licet, quando Parochus licentiā malitioſè denegat; ſed tunc ad Superiorem (cui ius ſuū malitia inferioris non tollit) recurrendum eſt: ſicut cum quis caſum habet Epiſcopo reſeruatum, à quo malitioſè recuſat abſoluere, recurrendum eſt ad Papam pro abſolutione. Nu. 85.

Et certè ſi aliquo iure concederetur cōfiteri cuilibet Sacerdoti, hoc ipſo quòd iuſta adſit cauſa non confitendi proprio, inde aperiretur via multis abuſibus qui committerentur, dum quiſque facilè anſam arriperet, fingendi malitiam, vel defectum perniciosum in proprio Sacerdote: quod incommodū maius eſt, quàm illud quod contrariæ ſentētiæ propugnatores obiiciunt, fore vt alicui ſubtrahatur remedium à Chriſto inſtitutum, quo poſſit ex attrito fieri contritus. Nāque ſine Sacramento pœnitentiæ reipſa ſuſcepto, poteſt cōtritio obtineri, cùm vt ſuſceptione Sacramenti pœnitentiæ, ſic & ſuſceptione Euchariſtiæ (ad quam is qui ob inopiam Confeſſarij confeſſus non eſt, ſi vrgeat neceſſitas, admittitur, iuxta Cōnc. Trid. ſeſſ 13. cap. 7.) poſſit quis ex attrito fieri contritus. Quæ reſponſio eſt Soti in ſuprà citato art. 2.

Nu. 86. Quod autem pro eadem contraria ſententia affertur ex cap. Placuit De pœnitentia diſt 6. cùm alicuius proprius Sacerdos ignarus fuerit, licere alieno Sacerdoti illum ad pœnitētiam ſuſcipere ſine eiuſdem proprij cōſenſu: Canus loco citato intelligendum cenſet de pœnitentia publica, quæ cum impoſita eſſet ab vno Sacerdote, curabat pœnitens per alium

alium Sacerdotem relaxari: quod illic Vrban.2. prohibet fieri, niſi prior Sacerdos adeo imprudens & ignatus fuerit, vt pœnitentiam indixerit indiſcretam. Quod ſi quis contendat, ad rem quoque eam, de qua agimus, accommodandum eſſe illum canonem Nauarrus in eundem, num. 141. & aliquot ſequentibus, quatuor adhibet reſponſiones, quarum quarta, quam cæteris repudiatis amplectitur, eſt: illum canonem limitatum eſſe hac ex parte, per poſt editum cap. Omnis vtriuſque ſexus De pœnitent. & remiſſ. quodquidem exigit, vt qui iuſta de cauſa velit alieno Sacerdoti confiteri, id faciat priùs petita & obtenta licentia à Parocho: de qua re latiùs Suarez in citata diſp.27. ſect. 2 num. 12.

Nu. 87. Quod verò in eadem reſponſione Nauarrus addit, petitam licentiam, ſiue obtineatur, ſiue non, ſufficere ad confitendum alieno Sacerdoti, quando iuſta de cauſa proprius deſeritur, iam antè refutatum eſt & adhuc ex eo reiicitur, quòd ſufficiens iuriſdictio delegata non habeatur, niſi conceſſa à proprio Sacerdote, iuxta citatum cap. Omnis vtriuſque ſexus. Neque ea in tali caſu cenſenda eſt concedi ab Epiſcopo, vel à Papa: quia id tantùm eſt præſumptio voluntatis ipſorum, nullo externo ſigno ab eis indicatæ, nec per aliquam conſuetudinem teſtificatæ, aut per ius aliquod intimatæ: proindeque inſufficiēs ad moralem certitudinem, quæ in re tanti momenti exigitur. Neque concedi à Chriſto, patet: quoniam (vt in priùs citato n. 21. Suarez argumentatur) quantumcunque caſu vel iniuria deſit inſtitutum ad ſalutem neceſſarium remediū, non ideò ſtatim Chriſtus in eo diſpenſat, vel de alio prouidet, vt ſi deſit aqua ad Baptiſmum neceſſaria, non ſtatim diſpenſat vt vinum poſſit ad eum ſufficere.

Nu. 88. Addit ad antedicta Sotus *in fine cit. art. 2.* de peccatore, qui peccati ſui complicem habet Sacerdotem ſuum proprium, vt de concubina Curati, ſi ſine aliorum ſcandalo (quod valdè difficile eſt) poſſit ei confiteri, poſſe quoque ab eodem validè abſolui, ſi nullum alium ponat obicem: quæ eſt etiā Richardi ſententia in *4. diſtinct. 17. art. 3 quæſt. 7.* & communis. Sin autem aliquod eiuſmodi adſit periculum, talem quidem poſſe Curatum ipſum deſerere: non tamen ſine ipſius licentia alteri confiteri. De qua re videri poteſt Medina in Codice de confeſſione, quæſt. 33.

Quartum dubium, An ratione ſpei ratificationis proprij Sacerdotis, poſſit alienus confeſſionem alicuius excipere, & ipſum abſoluere.

Nu. 89. Doctores, vt Syluester *Confeſſor. 1. quæ. 6. verſu* 8. à Victoria *De Sacram. num.* 153. Nauarr. in Enchir. *cap. 9. num. 5. & ad cap. Placuit De pœnit. diſt. 6 n.* 105. ac Sotus *in 4 diſt. 18. quæſt. 4. art. 3.* communiter iſtud explicant diſtinctione, quam in præced. capit. num. 69. & 70. iam attigimus. Si illa ſpes ſit de futuro; nempe quòd Superior, qui facultatem dare poteſt, ratum habebit id, quod factum fuerit; tunc omnium conſenſu nullum eſſe Sacramentum, ne quidem ſi Papa ratum haberet.

Ratio optima eſt, quòd Sacramentum collatum cum defectu, alicuius eorum quæ pertinent ad ipſius ſubſtantiam, nulla ratihabitione futura, ne quidem Papæ, validum eſſe poſſit; cùm ſubſtantia Sacramentorum ex Chriſti tātùm ſit inſtitutione. De ſubſtantia autem Sacramenti pœnitentiæ eſt, vt miniſter illius ſit Sacerdos habens actu iuriſdictionem, ſiue ordinariam, ſiue delegatam, ex Concil. Trid. ſeſſ. 14. c. 7. Accedit prout bene vrget Franciſcus à Victoria; quòd in ſubſtantia Sacramenti nihil ſit pendens ex futuro: ſique aliquid ad ſubſtantiam illius ſpectans deſit ab initio, id nullius hominis authoritate poſtea ſuppleri poſſit. Vnde illa regula iuris in 6. *ratihabitio æquiparatur mandato*, non habet hic locum; ſed tantum in rebus quæ pendent ex voluntate & mandato hominis: vt rectè explicat Med. in Codice de confeſſione *quæſt. 31. corol. 1.* Neque propoſitæ ſententiæ aduerſatur, quod Epiſcopus alienus aliquem ordinare poſſit, quando ſcit proprium Epiſcopum ipſius id ratum habiturum. Sic enim refertur in c. Lugdunenſis 9. q. 2. D. Epiphaniū quoſdā Clericos in diœceſi D. Chryſoſtomi ordinaſſe. Nō aduerſatur, inquā, quia, vt rectè ait Palud. *in 4. d. 17. q. 3. art. 3. ſub finem.* ex eo quòd quis ab alieno Epiſcopo ordinetur, nihil detrahitur eorum quæ ad ſubſtantiam Sacramenti Ordinis ſunt neceſſaria: ſicut cùm aliquis alieno Sacerdoti, ſine proprij licentia confitetur. Epiſcopus enim, quantùcunque alienus ſit, Epiſcopus eſt; & ideo ſufficiēs Miniſter Ordinis.

Sin autem dicta ſpes ratihabitionis ſit de præſenti; vt cùm quis ſibi tantum de proprio Sacerdote pollicetur, vt nō dubitet ipſum velle ſuos ſubditos audiri à ſe, & abſolui, tunc Doctores Sacramentum validum eſſe communiter dicunt. Alij quidem ſine reſtrictione, vt Nauar. ibid. cùm rem exēplo illuſtrat, ſic inquiens; Sunt duo Sacerdotes quorum alter eſt meus Parochus, alter verò eidem Parocho ſatis ſamiliaris, vel conſuetudine cognitus; adeóque illi probatus, vt tantumdem, aut etiam plus (ſaltem tacitè) illi placeat ſuos ei confiteri, quàm ſibi quo caſu poſito, confeſſio à me eidem facta valebit, propter præſentem parochi ratihabitionem tacitam. Ita ille.

Alij vero, & melius vtuntur reſtrictione, qua negant ad illam validitatem ſufficere proprij Sacerdotis complacentiam; vt Franciſ. à Victoria, inquiens loco citato, ratihabitionem de præſenti, ſi per eam intelligamus complacentiam virtualem, conſiſtentem in eo, quòd ſi moneretur proprius Sacerdos de tali auditione cōfeſſionis, ea ipſi placeret, nō ſufficere ad licentiam audiendi confeſſiones. Ad quod cōfirmandum Suarez *tomo quarto diſputatione 16. ſect. prima numero* 16. rationem adfert: quia interior voluntas non ſufficit ad dandam talem iuriſdictionem, cùm debeat conferri humano modo, neque homines cognoſcant interiores voluntates, niſi per externa ſigna. Quare dicta complacentia, niſi per externum ſignum ſufficienter innoteſcat, cenſenda nō eſt conferre hanc iuriſdictionem. Talis ſigni exemplum eſſe poteſt, ſi proprius Sacerdos aliquando dixerit, Mihi placeret talem Sacerdotem audire confeſſiones meorum parochianorum; aut ſi videat ſuū ſubditum confiteri alteri, & tacens diſſimulet, cum poſſit reſiſtere: Eo enim caſu dat ſignum externum interioris complacentiæ, ſufficiens ad licentiam tacitam: ſiue (vt vocat Sotus) ad conſenſum interpretatiuum, vt ſubditus confiteatur alieno. Quod ſi externum ſignum tale fuerit, vt rem relinquat dubiam, non eſſe cenſendū ſufficiens, bene addit Suarez tùm quia non ſatis manifeſtat voluntatem: tùm quia tētantem abſoluere, exponit periculo nihil faciendi. — Nu. 90.

Porro Medina in cit. quæſt. 31. corol. penult. eam reſtrictionem temperandam eſſe ſignificat, cùm ait; quòd ſi proprius Sacerdos nullum ſignum externū dederit ſuæ voluntatis concedēdi, vel negandi ſubditis licētiam confitendi alieno; caſúſque occurrat, in quo rationabiliter de illius voluntate cōcedendi ideo præſumatur, quòd nec vlla adſint indicia contrariæ in eo voluntatis, nec vlla cauſa negādi appareat; tunc ob præſumptionem ipſam rationabilem tacitæ licentiæ proprij Parochi, poſſe parochianos licitè confiteri alieno Sacerdoti, ab eóque abſolui; quandoquidem rationabilis præſumptio, quoad effectum excuſandi à noua culpa, æquiparatur ſcientiæ. Quamquam, ſi veritas ſit contra præſumptionē, — Nu. 91.

confeſſio

confeſſio erit nulla. Itaque (inquit ille) quamdiu de veritate præſumptioni oppoſita non conſtiterit, licitè ſtari poterit præſumptioni; cùm autem de ea conſtiterit, nempe quòd Curatus nunquam verè conſenſit ſuos Parochianos cõfiteri Sacerdoti alieno, confeſſiones huic factæ ab illis, erunt iterandæ. Quæ ſententia in praxi facilior eſt quidem, quam præcedens, ſed minus ſecura; quia talis præſumptio non ponit in proprio Sacerdote conſenſum, ſeu voluntatem dandi licentiam; ſed tantùm ponit in aliis de tali voluntate opinionem, ſeu fiduciam, quæ non dat iuriſdictionem, vt patet: quia ſi proprius ipſe Sacerdos poſtea expreſsè nolit ratum habere factũ, nec in iuriſdictionem pro illo tempore præterito conſentire, dicendum eſt nullam fuiſſe abſolutionem; aut alienum Sacerdotem iuriſdictionem habuiſſe, ſine vlla voluntate proprij Sacerdotis, imò contra eius voluntatem; quod abſurdum eſt.

Quintum dubium, An habens tantùm peccata commiſſa in aliena parochia, poſſit ab eiuſdem parochiæ Curato audiri in confeſſione, & abſolui abſque alia licentia.

Nu. 92. AD hoc reſpondendum eſt negatiuè, per illud quod ex Gloſa penult. in cap. Placuit 1.16. q.1. communiter receptum Nauarr. *ad cap. Placuit De pœnit. d.6. n.83.* teſtatur: videlicet neminem ratione delicti ſortiri forum conſcientiæ; id eſt, neminem eo ipſo quod alicubi deliquerit, illius qui ibi præeſt iuriſdictioni ſubiici quoad forum pœnitentiale, etiamſi ſortiatur forum cauſarum: in quo qui præeſt iuriſdictionem ſuam poteſt ſecundum ius in eum exercere, ex cap. 1. De priuilegiis in 6. Cuius differentiæ Suarez *to.4. in 3. partem diſp.25. ſect.1. in fine.* aliis citatis rationem hanc adfert; quia iudicium fori cauſarum ordinatur ad externam gubernationẽ, & publicam punitionem, quæ fit ad aliorum exemplum: ideóque expedit vt ibi puniatur delictum, vbi committitur: hoc verò iudicium ordinetur ad æternam ſalutem, & peccatoris reconciliationem cum Deo. Quocirca nihil refert, quod in hoc, vel in illo loco committantur peccata, quando à Superiore non reſeruantur.

Sextum dubium, An habens iuriſdictionem in aliquem, quoad forum conſcientiæ, poſſit illum audire in confeſſione, & abſoluere extra locum eiuſdem iuriſdictionis.

Nu. 93. AD hoc Sylueſter in verbo Confeſſor. 1. quæſt. 14. ſignificat reſpondendum eſſe diſtinctione; nempe quòd iuriſdictionem habens ordinariam, id poſſit; non autem habens tantùm delegatam. Ait enim proprium Sacerdotem poſſe abſoluere parochianos ſuos ſiue intra territorium parochiæ ſuæ, ſiue extra: quia iis quæ fiunt ſine ſtrepitu & externa ſolemnitate iudicij, nullius territorium læditur. Extraordinarius autem Confeſſarios, vt Religioſos mendicantes, ait non poſſe extra territorium abſoluere: quoniam in Clementina Dudum. De ſepulturis. § Statuimus: ita illis Epiſcopo pręſentatis conceditur facultas audiendi quoſcumque ſibi confiteri volentes, vt extra ciuitates & diœceſes, in quibus fuerint deputati, nullatenus ſint audituri. Quam reſponſionem Sotus *in 4. diſtin. 18. quæſt. 4. art. 3.* reiicit ex eo, quòd in eadem Clementina, §. Per huiuſmodi; Religioſis prædictis tantum poteſtatis tribuatur, quantum Curatis cõceſſum eſt à iure. Vnde conſtat nullam rationem eſſe diſtinguendi inter vtroſque in hac re: quod Xiſtum 4. determinaſſe meminit à Victoria *De Sacram. num.* 131.

Illud verò citatum ex §. Statuimus; ſic accipi poteſt, vt non fuerit illic Pontificis animus reſtringere Nu. 94.
locum, ſed perſonas; ſenſuſque ſit, nõ quòd nullatenus illi poſſint confeſſiones audire extra ciuitates & diœceſes in quibus deputati fuerint: ſed quòd extra eas non poſsint audire confeſsiones illorum qui ad alias ciuitates & diœceſes pertinent: ne ſcilicet ipſi putent ſe, vbi ſemel præſentati ſunt, eſſe totius orbis Confeſſores, vt inquit Sanchez *lib.3. De matr. diſp.34. n.2. in fine.* Aduerte tamen per priuilegium Xiſti 4. cuius meminit Nauarr. *in Ench. c.27. n.265.* eoſdem habere poteſtatem audiendi confeſsiones omnium qui ad ſua loca confitendi cauſa venerint, licet non ſint de Epiſcopatu ad quem fuerint præſentati. Tantùm ergo illis negatur poteſtas audiendi tales extra loca pro quibus deputati ſunt.

Septimum dubium, An licentia generalis eligendi Confeſſarium, ſiue à Papa, ſiue ab alio qui dare potuit conceſſa, extinguatur extincto concedente.

DE hoc Nauar. ad cap. Placuit De pœnit. diſt. 6. Nu. 95.
n.161. & quinque ſequentibus diſputat, ſtatuítque non extingui: quia licet mandatum de faciendo aliquid expiret morte concedentis, ex cap. Relatum. & ex cap. Gratum. De officio delegati: non tamen gratia facta; ex cap. Super gratia, eodem titulo, in ſexto. Sic enim (vt ex eodem cap. haberi notat Gloſa ſummaria) mortuo Papa non expirant gratiæ per ipſum ad beneficia conceſſæ: nec etiam poteſtas conferẽdi aliqua beneficia, facta alicui nulla perſona expreſſa, expirat morte concedentis, ex cap. Si cui. De præbendis, in ſexto. Pari ergo ratione iudicandum eſt non expirare licentiam audiendi confeſſiones, morte illius qui conceſſit. Adde ex Soto *in 4. d. 18. q. 4. art. 3. col.* 10. (quod Sanchez de matrim. lib. 8. diſp. 18. tractat num. 49. & ſequent.) nec per excõmunicationem ab ipſo incurſam: ita vt ſi quis, poſtquam facultatem audiendi confeſſiones alteri delegauit, excommunicetur etiam nominatim, non ideo ceſſet in delegato ipſius, iuriſdictionis vſus.

Hoc ipſum dubium Suarez tractans *in cit. tomo 4. diſp. 27. ſect. 4. num. 8. & duobus ſeq.* aſſentitur Nauarro: excipiens tamen caſum, in quo facultas concederetur ſub hac forma, Vſque ad beneplacitum noſtrum. Cum enim beneplacitum perſonæ ex ipſa perſona pendeat, talis conceſsio limitatur ad perſonam concedentis: ideóque per huius mortem illa extinguitur. Adde & per amotionem ab officio; ratione cuius ex perſona ipſa, ſimiliter pendet gratia conceſſa. Si quæras à quo iuriſdictionem accipiat electus poſt mortem eius, qui eligendi poteſtatem contulit. Reſpondet Suarez accipere ab eo met, virtute illius voluntatis efficacis quam tunc habuit, cùm prædictam facultatem conferebat: quia voluntas non retractata abſque alia noua, ſufficit ad rationem priuilegij, non obſtante concedentis morte. Eſt enim gratia: quæ, vt prædiximus, non expirat morte concedentis.

Octauum dubium, An licentia de eligendo Confeſſario finiatur per primam electionem.

DE hoc etiam diſſerit Nauarrus loco citato nu- Nu. 96.
mero 166. & quatuor ſequentibus: admittítque cum Palud. eum qui habet facultatem eligendi Confeſſarium poſſe nunc eligere vnum, nunc alium toties quoties voluerit. Fundamentum illius eſt, quòd quamuis ſermo ſimpliciter prolatus debeat in

Digitized by Google

onerosis & odioſis intelligi de primo tantùm actu, (ſic enim diſpēſatio facta alicui, vt poſſit duo beneficia incompatibilia obtinere, intelligitur de duobus primis beneficiis, ex cap. Non poteſt. De præbendis. in ſexto. Et promiſſio dotis facta alicui cum nupſerit, intelligitur tantùm de primis nuptiis, ex lege Doris promiſſio. ff. De iure dotium; in parum oneroſis tamen, & ſatis fauorabilibus, intelligi poteſt cum extenſione ad actus iteratos: argumento legis Placet. ff. De liberis & poſthumis: addito quod vt odia reſtringi, ſic conueniat fauores ampliari, ex Regula 15. iuris, in ſexto. Iam verò gratia, de qua loquimur, eligendi Confeſſarium nemini oneroſa eſſe videtur, ſed tota eſt fauorabilis: vtpote conceſſa in animæ fauorem ad liberius exequendum conſilium de optimo Confeſſario deligendo, datum in cap. 1. De pœnitentia diſtinct. 6. per illa verba Sacerdoti meliori quàm poteſt confiteatur.] Quare conſentaneum eſt ſentire, quòd ea non conſumetur primo actu. Libenter tamen admitto id, quod ex Ioanne Andrea adfert Syluester *in verbo Confeſſio 1. quæſt.* 7. tutius eſſe in facultate exprimi, vt quoties confiteri voluerit qui eam petit, Confeſſarium eligere poſſit.

Nonum dubiū, An eo ipſo, quòd quis ſe gerit pro Parocho, vel alio Ordinario habeat iuriſdictionē, ad hoc ſaltē ſufficientē, vt is, qui illi bona fide confeſſus eſt, non teneatur confeſſionem ſuam tanquam inualidam iterare.

Nu. 97. AD huius explicationem faciunt quæ latè diſputat Sanchez *in lib. 3. De matrimonio, diſp.* 22. Ea complectemur aliquot propoſitionibus, tacitis authoribus quos ille commemorat abundè.

Prima eſt: inualidam eſſe confeſſionem factam habenti impedimentum iuris diuini, vel naturalis; ſicut habet non initiatus ſacerdotali ordine, qui requiritur iure diuino in miniſtro Sacramenti Pœnitentiæ, per antedicta in cap. 1. Itemque is, qui Sacerdos quidem eſt, ſed caret iudicio, naturaliter requiſito ad eiuſdem Sacramenti adminiſtrationem. Quæ propoſitio de ſe patet: quia defectus iuris diuini, vel naturalis nequit humano iure ſuppleri: ſicut nec inferior in Superiorem ius imperiumve exercet; quod ne quidem pari in parem conceditur: ex lege, Nam Magiſtratus. ff. De receptis arbitris. Vnde eſt, quòd Eccleſia circa Sacramentorū ſubſtantialia, quorum author eſt Chriſtus, nihil poſſit: prout ſatis inſinuatum eſt in Concilio Trident. ſeſſ. 21. initio cap. ſecundi.

Nu. 98. Secunda propoſitio (pro qua *loco cit. num.* 49. Sanchez multos citat) eſt: iterandas eſſe confeſſiones factas Sacerdoti, qui etſi communi errore Parochus aut Prælatus legitimus putaretur, nullum tamen habuit iuriſdictionis titulum collatum à legitimo Superiore valente illum conferre. Hæc quoque patet: quia iuriſdictio non acquiritur, niſi eam conferente eiuſmodi Superiore, nec confeſſio ſine iuriſdictione poteſt eſſe valida. Dictum eſt valente illam conferre, tum propter Archiepiſcopum, qui etſi aliquid ſuperioritatis habeat in Epiſcopatu ſui Suffraganei; non tamen talem qua in illo conferre poſſit iuriſdictionem neceſſariam ad confeſſionis validitatem; tum etiam propter eum qui quamuis ſit verus Prælatus, ſuam tamen iuriſdictionem delegat in caſu in quo non poteſt: vt cùm eſt nominatim excommunicatus; tùm demum propter electum ad prælaturam, ſed nondum confirmatum; niſi dignitas talis eſſet, quæ confirmatione non indigeret, ſed illius collatio ſeu prouiſio obtineret vim confirmationis. De qua re Sanchez in ſequenti num. 52.

Tertia propoſitio eſt, non eſſe cenſendas inuali- Nu. 99.
das ex defectu iuriſdictionis, confeſſiones factas ei, cui à Superiore valente conferre, collatus fuerit paſtoralis titulus, ob aliquod vitium latens inualidus; ſi communiter exiſtimetur accepiſſe validum, ſufficientemque habere iuriſdictionem, ſiue ordinariam, ſiue delegatam. Id quod contingere poteſt ei, qui per ſimoniā acquiſiuit parochiale beneficium: iuxta illud in 2. Extrauaganti communi De ſimonia. §. Per electiones. Viribus omnino careāt beneficiorum adeptiones, quæ ſimoniaca contigerit labe fieri.] Ad cuius propoſitionis confirmationem inducitur caput Infamis 3. quæſtione 7. §. Verumtamen. Itemque lex Barbarius Philippus. ff. De officio Prætoris. Vtriuſque verba Sanchez habet *initio citatæ diſputationis*. Ratione verò confirmatur, quia ſequerentur alioqui inconuenientia grauia & ſcandala, dum populus confeſſus ei, quem à Superiore accepiſſet, ſiue ordinarium, ſiue delegatum paſtorem, & bona fide admiſiſſet, compelleretur de animæ ſuæ ſtatu dubitare: vtpote qui tali confitendo, in vanum laborauerit. Cum igitur eiuſmodi malis Eccleſia poſſit occurrere, iuriſdictionem in tali caſu delegādo ei qui falsò alioqui creditur eam habere, exiſtimanda eſt id facere: & nominatim per memoratum §. Verumtamen: quem de iuriſdictione in foro externo intelligi, nihil refert; quia (vt bene adnotat Sanchez *lib. 3. De matrimonio diſp.* 22. *num.* 13.) in initiato ſacerdotali ordine forum internum animæ quoad iuriſdictionē, eiuſdem rationis eſt cum foro externo Eccleſiaſtico, prout patet ex eo, quòd Sacerdos, qui in externo foro Eccleſiaſtico abſoluere poteſt aut ligare, poſſit etiam in foro interno animæ: vnde ſequitur poſſe confeſſiones validè audire.

Cæterum vt propoſitio hæc procedat, oportet populi errorē eſſe communem; propterea quod ex errore paucorum (quantumuis Superior qui titulum contulit ſit de eorum numero) non oriuntur facilè inconuenientia grauia & ſcandala, ſi cæteri communiter ſciant veritatem. Oportet quoque probabilem eſſe; quia improbabilis, ſeu craſſus & ſupinus error, cùm æquiparetur ſcientiæ, non excuſat errantem; ex cap. 2. De conſt. in 6. Non refert verò impedimētum illud, quo titulus à Superiore collatus inualidus eſt, eſſe alibi notorium, aut etiam aliquando notoriū fuiſſe vbi confeſſiones audiuntur: quia nunc non eſſe ibi notorium, ſufficit ad communem & probabilem errorem conſtituendum inter eos qui tali Confeſſario expoſito confitentur: adeoque ad ipſos bona fide confitentes excuſandos. Videri poteſt Sanchez in præced. num. 6. & aliquot ſequentib.

Quarta propoſitio (quam idem *in ead. diſput. q.* 6. Nu. 100.
latè tractat) eſt, valere abſolutionem datam ab eo qui cùm anteà bonum haberet titulum, aliqua de cauſa illum amiſit: dummodo tamen amiſſio illa non ſit notoria: vt ſi Parochus ipſo iure, aut per ſententiam Iudicis priuatus ſit titulo ſuo, poſſeſſionéque ſui iuris; ſed non adeo notoriè, quin poſſeſſionem facti retineat, & à Superiore toleretur. Ratio eſt, quia geſta per talem, valent in foro conſcientię, argumento ante memoratæ legis Barbarius Philippus. & authoritate Gloſæ ad cap. Dudum 2. De electione. Verbo Deceptæ, à Canoniſtis communiter approbatæ, teſte Panormitano, ad idem caput num. 20. Qui & vult id adeo verum eſſe, vt tali Parocho confeſſi, non teneantur ſuas confeſſiones iterare, quando poſtea ſciunt illum fuiſſe iure ipſo priuatum ſuo titulo: id quod Nauarrus *ad c. Placuit de pœnit. diſtinct. 6. num.* 180. mirificè commendat. Procedit autem ſiue talis tanquam Ordinarius, ſiue tanquam delegatus ſe geſſerit: Id quod latiùs Sanchez tractat *in præced. quæſtione* 2. & ſatis conſtat à pari per illud

quod ſtatuitur in cap. Infamis, tertia, quæſtion. ſeptima Si ſeruus, dum putaretur liber, ex delegatione ſententiam daret ; quamuis poſtea in ſeruitutem depulſus , ſententiam ab eo dictam , rei iudicatæ firmitatem tenere.

Porro ſi amiſſio eiuſmodi notoria eſſet, abſolutionem datam non valere conſtat ; per illud quod ſub initium priùs citati capituli Dudum , quidam ipſo iure priuatus ſuo titulo, dicitur damnabiliter decepiſſe animas , quarum cura nullatenus ad eum amplius pertinebat. Id quod (*inquit Nauar. in præced. n.* 179.) nulla alia ratione verificari poteſt , quàm quia abſolutiones ſubditorum, qui ei per priuationem tituli ſubſtracti fuerant, nullæ erant.

*Nu.*101. Aduerte quod *in ſequenti num.* 181. & 181. idem habet dignum obſeruatione: eum qui bona fide confeſſus eſt intruſo, vel alteri non habenti in ipſum iuriſdictionem: putans (ſed errando per ruſticitatem quādam) id ſibi licere; vbi primum ſe non potuiſſe tali confiteri reſciuerit, teneri factas ei confeſſiones iterare, non item alias, quas deinceps fecit ſuo Parocho, aut alteri iuriſdictionem ſufficientem in ipſum habenti: quantumcumque dum faceret, recordaretur peccatorum confeſſorum eidem intruſo , aut non habenti iuriſdictionem, nec tamen ea expreſſerit, eo quòd bona fide putaret ſe de illis iam eſſe legitimè confeſſum Et ita quibuſdam, qui cùm ad trigeſimū, aut quadrageſimum annum perueniſſent , recordabantur confeſſiones peccatorum ſe in pueritia feciſſe alienis Sacerdotibus, idem Nauarrus reſpondit, vt ipſe teſtatur *in citato n.* 181. eos teneri tales confeſſiones iterare : non autem illas quas proptiis Sacerdotibus legitimè feciſſent.

Decimum dubium, An liceat Pænitentiæ Sacramentum adminiſtrare cum iuriſdictione dubia, aut tantùm probabili.

HVius explicationem bonam habet Suarez *tomo quarto diſput.* 16. *ſectione ſexta.* Eam complectemur duabus propoſitionibus, præmiſſa diſtinctione dubij in propriè dictum , quo intellectus ſuſpenſus manet, & anceps, nec in alterutram partem determinari poteſt, per iudicium poſitiuum probabile: & in impropriè dictū, quo intellectus determinatur quidem ad alteram partem per iudicium probabile, ſed incertum.

*Nu.*102. Quæ cum ita ſint , pro explicatione iſtius dubij prior propoſitio eſt. Cùm dubium fuerit propriè dictum, nūquam licere durante eo vti hoc miniſterio, niſi concurrente duplici conditione : vna eſt, vt euidens occurrat neceſſitas. Altera vt abſolutio detur ſub cōditione, & cum onere illa peccata denuo, nacta opportunitate confitendi alicui iuriſdictionē habenti certam. Hęc probatur, quia ſine iuriſdictione Sacramentum Pœnitentiæ non perficitur. Ergo quantum quis dubitat de iuriſdictione, tantum dubitat de validitate eiuſdem Sacramenti: atque ad eo adminiſtrans illud cum propriè dicto dubio, apertè ſe exponit periculo faciendi Sacramentum nullum: quod temerè faciens, mortaliter peccat, tāquam temerè exponens ſe ſacrilegij periculo, perinde ac ille ſe exponit , qui materia vel forma dubia in quouis Sacramento adminiſtrando voluntariè vtitur. Concurrentibus autē duabus propoſitis conditionibus, ceſſat periculū talis peccati, cùm ceſſet inordinatio voluntatis, & irreuerentia Sacramēti. Nam neceſſitas facit, vt nō agatur temerè, & ex irrationabili voluntate. Abſolutio verò ſub conditione tollit ſacrilegij periculum, cùm nihil ea ponat in eſſe, ſi conditio ipſa non ſubſit: ſi vero ſubſit , perficiatur Sacramentum. Circa quod monet Suarez talem neceſſitatē debere conſurgere, tum ex parte miniſtri, nempe vt non occurrat alius qui certiorem habeat iuriſdictionem : alioqui enim neceſſitas non vrgeret; tum ex parte pœnitentis, vt quando is debet neceſſariò Euchariſtiam ſuſcipere, aut quando poſtea per longum tempus nequit confiteri : nam alioqui dubiam confeſſionem faceret ſine rationabili cauſa: & per conſequens ſine excuſatione a peccato.

Monet etiam, tunc optimum eſſe conſilium confiteri aliquod veniale peccatum , vt tollatur omne dubium de valore Sacramēti ex defectu iuriſdictionis, quia quilibet Sacerdos *ex antedictis nu.* 65. ſufficientem habet ad abſoluendū directè à venialibus; licet forte non habeat abſoluendi directè à mortalibus : de quibus cùm confeſſio fit illi, de cuius iuriſdictione dubitatur dubio propriè dicto , ea iteranda eſt, oblata opportunitate cōfitendi Sacerdori iuriſdictionem certiorem habenti. cùm ſemper maneat morale dubium, an eadem mortalia fuerint verè ſuppoſita clauibus , prout ſupponi debent ab eo à quo commiſſa ſunt, quamdiu non habet moralem certitudinem id ſe ſufficienter præſtitiſſe.

*Nu.*103. Poſterior propoſitio eſt : Impropriè dictum dubium de iuriſdictione Sacerdotis non obſtare quominus is Sacramentum Pœnitentiæ adminiſtrare poſſit. Probatur , quia opinione probabili vti licet in moralibus: de quibus certa ſcientia non habetur; ſicut nec de ſalubribus , & inſalubribus : itavt pro moraliter certo recipiatur quod verſatur in opinione probabili qualis eſt ea quæ nititur ratione , quæ ad aſſentiendum, poſſit virum prudentem mouere. Sed obiici poteſt , probabilitatem opinionis de iuriſdictione Sacerdotis nō facere vt ea in illo ſit reipſa, prout neceſſarium eſt ad validitatem Sacramēti Pœnitentiæ. Cui obiectioni vt ſatisfaciat, multa dicit Suarez : ſed ſufficit quod inter cætera ille docet n. 8. opinionem probabilem , in qua Confeſſarius fundatur ad audiendam confeſſionem , non facere quidem vt is iuriſdictionē reipſa habeat ; facere tamen vt confeſſio ei facta bona fide , ſit recta , ipſéque dando abſolutionem conficiat verum Sacramentum , virtute iuriſdictionis quam à iure habet abſoluendi a venialibus: (quorū proinde aliqua tūc in confeſſione exprimere conſultum eſt) Concurrūt enim ex parte quidem pœnitentis , vt ſupponimus, debita diſpoſitio cum integra confeſſione : ex parte Confeſſarij verò , iuriſdictio circa aliquam partem materiæ, quæ ſufficit ad valorem abſolutionis, quando pœnitens bona fide procedit. Sic enim qui peccatum habet reſeruatum , ſi illius obliuiſcatur dum confeſſionem quantum poteſt integrā facit ſuo Parocho : hicque (etiamſi iuriſdictionem non habeat in tale peccatū) illū abſoluat, valida eſt abſolutio, vt docebimus ſuo loco in ſequēti parte, cū de abſolutione à reſeruatis agetur ex inſtituto: neque reſeruationē poſtea detegens tenetur iterare totā confeſſionē, ſed tantùm de reſeruato confiteri Superiori. Pari ergo modo valida poteſt eſſe abſolutio data ab habente dubiam iuriſdictionem circa mortalia. Quanquā, quia in re tanti momēti conuenit tenere certum, & relinquere incertum; bene monet idem autbor: niſi grauis rationabiliſque cauſa vrgeat , tam Confeſſario , quàm pœnitenti vtendum ſemper eſſe illa meliori ac tutiori via , vt Confeſſarius certam aut probabiliorem habens iuriſdictionem , præferatur dubiam, aut minus probabilem habenti. Adde quia in dubia iuriſdictione fieri poteſt , vt peccata reſpectu quorum dubitatur , non ſint ſufficienter ſuppoſita Eccleſiæ clauibus: Confeſſarium debere Pœnitentē monere, vt denuo confiteatur illa certam iuriſdictionem habenti.

Vndecimum dubium, An ſi Parochus vel Epiſcopus conceſſerit Sacerdoti licentiam audiendi confeſſiones, & idem Sacerdos adhuc ignarus conceſſionis, confeſſiones audiat: an, inquam, illæ valeant.

Nu.104. AD huius explicationem faciunt quæ habet Sanchez in libro tertio de matrimonio *diſp.36.* Ea autem continentur diſtinctione hac. Si Parochus eam licentiam conceſſerit Sacerdoti, qui ad illam petendam nuntium miſerit, valebunt confeſſiones: quoniam eiuſmodi licentia rationem habet priuilegij, quod impetratum per procuratorem vel nuntium valet à tempore, quo intimatum eſt eidem procuratori vel nuntio, ab ipſoque acceptatum, tanquam donatio: in qua ſicut in cæteris contractibus, negotium tranſigi poteſt per procuratorem, vel nūtium ad id deſtinatum. Si vero Parochus conceſſerit licentiam motu proprio vel ad inſtantiam alicuius non miſſi à Sacerdote cui conceſſit, non valent cōfeſſiones factæ eidem Sacerdoti licentiam ignoranti, aut ſcienti quidem, ſed per alium, quàm per impetrantem, aut per nuntium ad petendum a ſe miſſum, vel certe deſtinatum a concedente ad conceſſam licentiam ei intimandam. Ratio eſt, quia hæc licentia cùm ſit conceſſio facta homini ad actum externum, oportet ita externā eſſe vt innoteſcat eidē. Quando autē is cui conceditur, nondū de illa factus eſt certior: perinde eſt reſpectu illius ac ſi interna tantùm eſſet. Debere verò certiorem fieri per nuntium ad id deſtinatum, probatur ex eo quod talis conceſſio ſit donatio quædam; & donatio, vt omnino valida ſit, & irreuocabilis, tale quid requirat: cùm ſit quidā quaſi cōtractus, cuius perfectio in voluntatum vnione conſiſtit; neque abſentium voluntates in vnum veniunt, niſi voluntas vnius eorum per epiſtolam ſeu nuntium ad id ab eo miſſum intimetur, pro quo in præced. lib. 1. *diſp. 6. n. 3.* plures authores idem Sanchez refert.

Duodecimū dubium, Quid dicendum ſit quādo licentia conceſſa reuocata eſt, nec de reuocatione conſtat.

Nu.105. COnſentaneè proximè dictis, ad hoc reſpondēdū eſt cum memorato authore in eadē diſp. 36. num. 9. non ſufficere ad ceſſationem iuriſdictionis reuocatam eſſe licentiam datam, niſi reuocatio per nuntium ad id deſtinatum intimetur illi, cui conceſſa fuerat: ita vt ante eam intimationem confeſſiones eidem factæ, ſint validæ, etiamſi ille aliunde reuocationem norit. Ratio eſt, quia per eaſdem cauſas res naſcitur, & diſſoluitur: De regulis iuris. Extra. Sed collatio licentiæ ad audiendas cōfeſſiones, vt efficax ſit, requirit notitiam illius per nuntium ad id deſtinatum, vt antè habitum eſt. Ergo illius diſſolutio, ſeu reuocatio parem notitiam requiret. Nota obiter quod idem author addit *ibid. in fine*: licentiam ſemel conceſſam reuocari poſſe ad libitum, quia eſt merè gratuita, omninóque pendens à voluntate concedētis. Nota item cum eodem, *in ſequenti diſp. 37. num. 2.* ordinariè credendum eſſe dicenti ſe licentiam à proprio ſuo Sacerdote habere confitendi alieno: quia pœnitentiale forum non exigit aliud teſtimonium, quàm Pœnitentis confitentis.

Decimumtertium dubium, An facultas generaliter conceſſa alicui ad abſoluendum à quibuſuis peccatis & cenſuris, ſit ſemper accipienda generaliter, an verò patiatur exceptionem aliquam.

AD quod reſpondendum eſt iuxta pòſt dicenda in ſecunda parte lib. 4. cùm agetur de abſolutione à caſibus reſeruatis: tres haberi exceptiones, quibus eam generalitatem reſtringere oportet. Nu.106. Prima eſt criminis hæreſeos, cuius abſolutio non conceditur, iuxta Romanæ curiæ ſtylum, niſi de eo nominatim fiat mentio. De qua re Nauarr. in Enchir. c. 27. *vbi circa finem agit de regulis Confeſſariorum.* §. 5. Secunda eſt criminis particularis, quod præuiſum à Superiore, probabiliſſimum eſt, quòd illius abſolutionem nunquam commiſiſſet: vt ſi quis in graue ſcandalum populi Chriſtiani, & reipublicæ perniciem, iniquè occidiſſet Prælatum magni nominis: nam, vt habet 81. reg. iuris in 6. in generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis non eſſet veroſimiliter in ſpecie conceſſurus.

Tertia eſt caſuum occultorum reſeruatorum Papæ, nec deductorum ad forum externum: quorum abſolutionem Conc. Trid. ſeſſ. 24. de reform. cap. 6. committit Epiſcopo. Quia enim ſic ſit talis cōmiſſio, vt Epiſcopus per ſe abſoluere debeat, vel per Vicarium ad id ſpecialiter deputatum, generalis facultas ab ipſo Epiſcopo data abſoluendi ab omnibus caſibus ſibi reſeruatis, patitur exceptionem in memoratis, qui requirunt ſpecialem mentionem de ipſis factam, vt cenſeantur commiſſi.

CAPVT NONVM.

De poteſtate executionis.

SVMMARIVM.

107 *Poteſtas executionis hic dicitur liber iuriſdictionis vſus præter naturalē habilitatē neceſſarius ad pœnitentiæ Sacramentum adminiſtrandum.*

108 *Modi quibus impediri poteſt poteſtas vſus iuriſdictionis.*

109 *Qui poſſit in alio executionē iuriſdictionis impedire.*

110 *Per quam Eccleſiaſticam cenſuram poteſtas executionis impediatur poſt Concilij Conſtantienſis decretum, Ad euitanda, &c.*

111 *Duplex eiuſdem decreti tenor, & ſecundum quem ſit vſu receptus.*

112 *Qui eſt nominatim excommunicatus, non eſt cenſendus eo ipſo nominatim denunciatus.*

113 *Quod dicitur de excommunicatione, dicēdum eſt pari ratione de aliis cenſuris, quoad effectum impediendi poteſtatem executionis.*

AD Sacramentum pœnitentiæ à Chriſto in forma iudicij inſtitutum, vna poteſtas executionis neceſſaria eſt, quam Sacerdos habere debet à natura: nimirum poſſe audire, aut alio modo percipere confeſſionem Pœnitentis: itemque loqui poſſe ad dandam abſolutionem, quæ in verbis conſiſtit: ac denique ratione vti poſſe, ad ferendum iudicium de eiuſdem Pœnitentis ſtatu. Nu.107. Neceſſaria eſt & altera, quæ pleniore indiget explicatione, tradenda hoc loco: quæ non eſt aliud quam liber & non impeditus iuriſdictionis in foro interiori vſus: ideo neceſſarius Confeſſario ad abſoluendum validè, quòd ſine eo, iuriſdictionem habeat tāquam gladium in vagina conditum, quem nequit educere ad ſecandum.

In aliquo autem iuriſdictionis vſus impeditur duobus modis, vltra eum qui nouo iure Concilij Tridentini ſeſſ. 25. cap. 15. conſtituitur (is eſt defe- Nu.108.

ctus approbarioois Epiſcopalis,io eo qui in Sæculares iuriſdictiooem habet tantummodò delegatam) cuius explicatio habebitur per illa, quæ poſtea in c. 15. & 16. ex inſtituto dicenda ſunt de eadem approbatione. Prior modus eſt per excommunicationem, aut aliam eccleſiaſticam cenſuram, qua iuriſdictio ſuſpenditur, ſeu exerceri prohibetur ſufficiẽti Superioris authoritate. Poſterior verò eſt per caſuum reſeruationem. De vnoquoque aotem eorum duobus ſequentibus capitibus ſigillatim dicturi, quædam præcognoſcenda annotabimus in præſenti.

Quis iuriſdictionem habentium poſsit illius executionem in altero impedire.

SECTIO PRIOR.

Nu.109. NOtandom igitur eſt primò ex Paludano, in 4. *diſtinct. 17. quæſt. 4. art. tertio concl. 2.* cum iuriſdictionem habentium, alij habeant ordioariam ex officio paſtorali, alij extraordinatiã ex commiſſione. Et ordinariam habentium in ſolidum, reſpectu eorumdem ſubdirorum, alij ſint pares; vt duo qui eiuſdem parochiæ conſtituti ſint Parochi in ſolidum; alij verò aliis ſuperiores, vel inferiores vt Papa, Epiſcopus, & Parochus. Notandũ eſt, inquã, eos qui extraordinariam, ſeu delegatam tantùm habent, ſicut nulli iuriſdictionem dare poſſunt, ita illius vſum in nullo impedire poſſe. Vnde (inquit Palud.) ſi quis talium prohiberet, ne aliquis alteri confiteretur ſioe ſua licentia, derideretur. Eorum verò qui ordinariam habent in ſolidum, paréſque ſunt, vnum poſſe, contra inhibitionem alterius, non tantùm per ſe illam exercere, ſed etiam exercitiom illius alteri committere; quia par in parem non habet imperium: lege Nam Magiſtratus. ff. De receptis arbitris. Ex cæteris autem, illum qoi ſuperior eſt, multo maiore ratione poſſe iuriſdictione ſua vti, ſiue per ſe, ſioe per commiſſarium ſuum, contra inferioris prohibitionem: quia multominùs in maiorem, quàm in parem habetur imperium. Eum porrò qui inferior eſt, licèt poſſit ſua iuriſdictione vti, & eam committere alteri, ſine Superioris licentia; non poſſe tamen contra eiuſdem inhibitionem, cum Superior in inferiorem habeat poteſtatem coactiuam, ex citata lege, Nam Magiſtratus: talique prohibitione Superior inferiori, aſſumpto (*iuxta antedicta n. 23.*) in partem ſuæ ſollicitudinis, ſubditos ſubtrahat. Quo fit, vt ille tentans contra eandem prohibitionem iuriſdictione vti, ſiue audiendo confeſſiones, ſiue earum auditionem alteri committendo, nihil validè faciat: perinde ac Carpentarius, à cuius conſpectu amota ſunt omnia ligna, incaſſum conatur vti arte ſua fabrili.

Quæ cenſura Eccleſiaſtica impediat iuriſdictionis executionem.

SECTIO POSTERIOR.

Nu.110. NOtandum eſt ſecundò, excommunicationem eſſe duplicem: vnam generalem, quæ generaliter fertur in eum qui hoc vel illud fecerit, aut facere omiſerit: alteram ſpecialem, qua aliquis excommunicatur nominatim: id eſt, expreſſo proprio nomine ipſius, aut ſaltem appoſitis aliquot ſignis, qoæ ipſum tam ſpeciatim deſignent, quàm ſi proprio oomine exprimeretur: neutram autem impedire eam de qua agimus, poteſtatẽ execntionis, exceptis duobus caſibus, propter decretum Concilij Conſtantiẽſis, quo Chriſti fidelibus indulgetur communicatio in Sacramentorum adminiſtratione & ſuſceptione eum Eccleſiaſtica cenſura innodato: niſi illa contra ipſum ſpeciatim & expreſse fuerit Iudicis authoritate publicata: aut niſi incurſa ſit ob Clerici percuſſionem ita ootoriam, vt nulla tergiuerſatione celari poſſit, nec ioris ſuffragio excuſari. Quod decretum oon inuenitur quidem inter acta Concilij Conſtantienſis: authoritate tamen virorum fide dignorum, qui eidem Concilio ioterfuerunt, fuiſſe in eo conſtitutum, & deinde à Martino quinto in perpetuũ confirmatum docet Diuus Antoninus par. 3. *tit. 25. c. 3.* verba quibus conceptum eſt referens: quod etiã faciunt alij nonnulli: differenter tamen, prout notatũ eſt à Couarr. ad cap. Alma mater, *parte 1. §. 2. num. 7.*

Alij enim referunt illud cum Diuo Antonino, Nu.111. ſecundùm tenorem antiquum prout editum eſt in ipſo Concil. Conſtan. inter quos ſunt Caietanus & Sotus: *ille in verbo excommunicatio, c. vlt. verſu, Minor excommunic. & hic in 4. diſt. 22. quæſt. prima articulo 4.* Eóque modo, ad euitãda ſcandala, & multa pericula, ſubueniendúmque timoratis conſcientiis, per illud indulgetur fidelibus, vt in adminiſtratione vel ſuſceptiooe Sacramẽtorum, vel alia communicatione nullum vitare teneatur prætextu cuiuſcumque ſententiæ aut cenſuræ Eccleſiaſticæ: niſi hæc aduerſus illum fuerit à Iudice publicata ſpecialiter, & expreſsè: aut niſi eam incurrerit ob Clerici percuſſionem ita notoriam, vt nulla tergiuerſatione celari poſſit, aut aliquo iuris ſuffragio excuſari.

Alij autem referunt ſecundùm tenorem innouatum in Concil Baſilienſi ſeſſione 20. Inter quos ſuot *in eodem num.* 7. Couarr. alios referens, & Nauarr. *in Enchir. cap. 27. n. 15 & ad c. 1 §. laboret, De pœnitentia diſtinct. 6. n.* 10. Qua innouatione illud immutatum eſt, quòd cum ſecundùm antiquum tenorem permittatur communicatio, etiam in diuiois, cum omui excommunicato generaliter, donec ſpecialiter & expreſsè contra eum ſit excommunicatio à Iudice denunciata: aut niſi incurſa ſit ob Clerici percuſſionem ita notoriam, vt nulla tergiuerſatione celari poſſit: ſecundùm tenorem nouum, talis fiat priuilegij reſtrictio, vt communicatio nõ permittatur cum vllo, cuius excommunicatio notoria fuerit. Quod cùm ita ſit, difficultas mouetur, ſecundùm quem tenorem ex illis duobus, hodie accipiendum ſit memoratum decretum. De qua re in vtramque partem authores loco citato proponit Couarr. nec audet quidquã ſimpliciter defioire: quamquam magis propenſus eſt in eam partem, vt putet accipiendum eſſe ſecundùm tenorem antiquum. Et id meritò; quia vt tum ipſe, tum etiam Sotus *loco cit. & in præcedenti diſt. 1. qu. 5. art. 6 propoſ.* 4. bene notat, vſus ioualuit vt idipſum decretum retineatur ſecundum illius antiquum tenorem, & ſine metu retinendum eſſe addit ipſe Sotus. Non enim obſtat conſtitutio Concilij Baſilienſis, quæ (vt Nauarr. notat in *Ench. c. 27. n. 35.*) eſt vſu recepta tantùm ſecundùm tenorem antiquum, coius eſt confirmatio, non autem reuocatio, ex D. Antonino, *in fine citati cap. 3.* Accedit quòd (vt bene aduertit Couarr. *in ſequenti num 9.*) ſi conſtitutio Concil. Baſilienſis accipiatur prout verba illius ſonant, tanquam prohibens communicationem cum quouis excommunicato notorio; parum conſentanea ſit fini ad quem dirigitur nempe ad euitanda ſcandala, multáque pericula, & ſubueniendum conſcientiis timoratis, prout initio eiuſdẽ cõſtitutionis dicitur.

Nam paſſim pleriſque in locis obuij ſunt notorij hæretici, aut ſimoniaci, aliíque criminoſi à iure excommunicati, quorum communicatio ſi vitanda ſit, vix poſſunt ſcandala & pericula abeſſe, & conſcientiarum timoratarum adeſſe tranquillitas: ita vt, quantumuis eſſet verbis hærendum, dici poſſit cum

Nauarr.

Nauarr. *in fine citati num.* 35. neceſſitatem communicandi paſſim & negotiandi cum hæreticis, ſimoniacis, aliiſque excommunicatis notoriis, in multis regionibus, id quod non eſt lege licitum, facere licitum. Extra De regulis iuris.

Adhuc mouetur alia difficultas hic explicanda. An ille in quem nominatim excõmunicatio fertur, cenſeri debeat eo ipſo non tantùm nominatim excommunicatus, ſed etiam nominatim denunciatus.

Nu. 112. De ea autem authores & rationes proponit in vtramque partem Nauarr. *ad ca.* 1 *§. Laboret. De pœnit. diſt. 6. num. 22. 23. & 24.* eorúmque ſententiam ſequitur, qui volunt non eſſe cenſendum denunciatum, niſi data in ipſum ſententia, fuerit publicata. Tum quia omnium ferè vſus habet (inquit ille) vt nemo vitetur ob excommunicationem ſpeciatim in ipſum latam, donec denuncietur vitandus: conſuetudo autem eſt optima legum interpres. cap. Dilectus. De cõſuetud. Tum quia propoſitum Concilij Conſtantienſis decretum, conſtitutum eſt ad vitanda ſcandala & pericula quæ timoratis conſcientiis contingere ſolent. Quæ autem eiuſmodi contingere poſſent ex obligatione vitandi excommunicatos generaliter, antequam ſpecialiter Iudicis authoritate publicè denuncientur vitandi: contingere pariter poſſunt ex obligatione vitandi excommunicatos ſpecialiter, antequam ſimiliter denuncientur: vtrouis enim modo ſiue generaliter, ſiue ſpecialiter lata ſit excommunicatio, effectus eoſdem ſortitur. Vnde meritò putandum eſt nos ab vtraque obligatione liberari per idem decretum; quod, cùm ſit lex fauorabilis, debet interpretatione extendi potius, quàm reſtringi: iuxta regulam 15. iuris in Sexto.

Quanquam tamen ſi excommunicatio à Iudice publicè in aliquem nominatim feratur, nulla videtur alia denuntiatio expectanda, vt excommunicatus cenſeatur vitandus, quia nominatim excommunicari in publico, idem eſt, ac nominatim publicari, ſeu publicè denunciari excommunicatum eſſe. Eandem ſententiam pluribus aliis in eam citatis ſequitur Gregorius Sayrus in tomo primo theſauri caſuum conſcientiæ. lib. 2. cap. 12. num. 16.

Nu. 113. Iam quod in hac re de excommunicato dicimus, ſimiliter dicendum eſt de irretito aliis cenſuris, nominatim denunciato: nempe in Sacramentorum ſuſceptione vitandum eſſe, ſi ſuſpenſio talis ſit, per quam ei prohibeatur generaliter vſus omnis officij Eccleſiaſtici, aut ſpecialiter vſus officij Sacramenta miniſtrandi: aut interdictum ſit tale, quo ei tam actiua, quàm paſſiua participatio Sacramentorum prohibeatur.

Hoc patet ex eo quod Concilij Conſtantienſis decretum vniuersè de cenſuris denunciatis loquatur ſecundùm vtramque verborum formam tam nouã, quàm antiquam, quibus ipſum conceptum eſſe referunt authores memorati in præced. num. 111. Videri poteſt Nauar. in cap. 1. §. laboret. De pœnitentia, diſtinct. 6. à num. 12. ad 22. vſque.

CAPVT DECIMVM.

De poteſtate executionis impedita per Eccleſiaſticam cenſuram.

SVMMARIVM.

114 *Abſolutionem ſacramentalem datam ab excommunicato nominatim denunciato eſſe nullam.*

115 *Valere autem datam ab alio excommunicato, ſi præter cenſuram nihil aliud, eam impediat.*

116 *Talem ratione cenſuræ non peccare, cum abſolutionem dat iuſtè petenti eam.*

117 *Aliquando valida eſſe poteſt confeſſio facta excommunicato nominatim denunciato, aut publico Clerici percuſſori.*

118 *Quid requirat denuntiatio cenſuræ impedientis poteſtatem executionis.*

119 *De notitia talis denunciationis, requiſita ad idem impedimentum efficiendum.*

120 *De notitia percuſſionis Clerici neceſſaria, vt cenſura propter illam incurſa impediat poteſtatem executionis.*

121 *Quid ſit notorium ſiue iuris, ſiue facti.*

122 *De quo notorio, in ſuo decreto Concilium Conſtan. loquatur, quodque rarò tale contingat, quale idem Concilium requirit.*

De hac congruenter antedictis occurrit dicendum cum Nauarro in Enchir. *cap. 9. num. 6.* abſolutionem datam ab excommunicato, vel ſuſpenſo, abſolutè, aut ab officio aut iuriſdictione nominatim Iudicis authoritate denuntiato, nihil valere: itaut confeſſio, ſuper quam data fuerit, iterari debeat; quia talis repellitur à Iudicis officio, ex cap Exceptionem. De exceptionibus: & ſententia illius ex cap. Ad probandum. de ſententia & re iudicata, eſt infirmanda, id eſt, reputanda irrita, iuxta gloſam in verbo caſſata (*pro quo in lib. 3 de matrimonio diſput. 22. num. 36. Sanchez. alia inra citat*) idemque iudicandum eſt de eo qui incurrit in cenſuram ob ſacrilegam manus iniectionem in Clericum ita notoriam, vt nulla tergiuerſatione celari poſſit, nec per aliquod iuris remedium excuſari: quantumcumque non ſit nominatim denunciatus. *Nu.* 114.

Quod verò attinet ad cæteros cenſura innodatos, etiam illo eodẽ modo notorios dicendũ eſt valere abſolutionem ab eis datam, niſi aliquid aliud interueniat, vnde valor illius impediatur. Cũ enim tolerentur ab Eccleſia per memoratum priuilegium; actus, quos illi exercuerint ratione publici officij Eccleſiaſtici, obtinent ſuum valorem, prout cum Panormit. & Felino in ſupracit. cap. Ad probandum, communiter reſoluit Nauarrus ait in ſequenti nu. 7. per legem Barbarius Philippus. ff. de officio prætoris. & per cap. 1. §. Verumtamen. tertia quæſt. 7. Plures ita reſoluentes Sanchez refert in præced. nu. 31. Si quis obiiciat excommunicatum non denunciatum, perinde ac denunciatum extra Eccleſiam eſſe. Reſpondendum eſt cũ Felino, dignitatẽ, non perſonam facere, quòd quis validè exerceat actus ſui officij. Excommunicatum autem non denunciatum, quantumuis ſit notorius (de qua re idem Sanchez *in ſeq. num. 43. & 44.*) dummodo non ſit notorius percuſſor Clerici, tolerari in officij ſui dignitate & vſu, valeréque per ipſum geſta: itaut audiendi non ſint, qui negant confeſſionem illi ſcienter factam, eſſe validam: ſicut & qui negant ipſum poſſe excommunicare, aut ab excommunicatione abſoluere, quaſi ab illo geri quidem poſſint pertinentia ad iuriſdictionem in temporalibus, non autem in ſpiritalibus; de qua re idem Sanchez *in eadem diſput. 22. num. 34. & 35.* *Nu.* 115.

Ad id verò quod obiici poteſt ex cap. Illud §. Licet, de Clerico excommunicato, illicitum eſſe excommunicato Sacramenta miniſtrare: & in memorato Concilij Conſtan. decreto expreſsè haberi, excommunicatos in nullo per illud releuari: vnde ſequitur illos perinde ac antea peccare miniſtrando: itaut quemquam eorum ad id inuitare, ſit ad peccatum inducere: quod non licet. Reſpondendum eſt; hoc ipſo, quòd non excommunicatis facta eſt poteſtas ſuſcipiendi Sacramenta ab excommunicatis, relictam his eſſe poteſtatem ea illis miniſtrandi: quandoquidem maneret alioqui eadem difficultas ſuſcipiendi, quæ fuit ante Concilium ipſum Conſtantienſe: neque eſſet per illud conſultum conſcientiis *Nu.* 116.

timoratis: non enim quietas & ſine ſcrupulis eſſe cõtingeret, ſollicitando tales, ad id quod non poſſet ab illis ſine peccato præſtari. Adde quòd ex ea poteſtate facta fidelibus, excommunicati non cenſantur releuati per decretum Concilij Conſtantienſis; ſed potius reſtricti cum onus, de quo ſe propter excommunicationem excuſare poterant, ſuſtinere coguntur, ſicut nec releuantur debitores, ſed reſtringuntur potius, cùm creditoribus permittitur, debitum ab ipſis repetere: neque ipſi impediuntur ſoluere, alioqui futuri melioris conditionis, quam eſſent non excommunicati.

Aduerte autem hanc excommunicati excuſationem a peccatis, requirere ex parte quidem ipſius, vt pœniteat ipſum peccati propter quod in cenſuram incurrit: imò & cuiuſcumque alterius mortalis, quo conſcientiam ſuam grauatam ſentit: ſine qua pœnitentia, nec liceret non excommunicato, conſcio ſibi peccati mortalis, tali adminiſtrationi ſe ingerere; iuxta poſt dicenda in c. 14. *ſect. 2. ſeu à n.* 161. Ex parte verò alterius a quo inducitur ad miniſtrandum, vt is habeat iuſtâ cauſam inducendi: quia diſpenſatio per memoratum decretum facta, ne teneatur in Sacramentorum vſu excommunicatum vitare, requirit iuſtam cauſam vt valeat: cùm facta ſit in iure diuino, ſicut & facta in voto, vel in iuramento. Chriſti enim præceptum eſt de eadem euitatione Matth. 18. illis verbis, Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus & publicanus.]

Nu. 117. His addendum eſt quod in ſequenti num. 46. adhuc tradit Sanchez notatu dignum pro praxi. validam eſſe poſſe ſacramentalem abſolutionem datam ab excommunicato nominatim denunciato, aut à percuſſore Clerici notorio, quando in audiendis cõfeſſionibus exponitur in loco, vbi impedimentum ipſius communiter ignoratur. Tunc enim concurrunt communis error, & titulus putatiuus, à legitimo ſuperiore collatus, vnde iuriſdictionem acquiri ſufficientem ad validitatem confeſſionis, habitum eſt in præcedentibus c. 8. *dub. 9. ſeu n. 99. & 100.* Si tamen idipſum quod communiter ignoratur, confitẽs ſciat, confeſſio ipſius erit inualida; non quidẽ ob defectu iuriſdictionis, ſed propter obicem quem ponit peccãs mortaliter cõmunicando in diuinis cũ tali excommunicato, quem ſecretum tenetur ſecretè vitare, iuxta cap. Cum non ab homine. De ſenten. excommunic. ideóque & in confeſſione illi ſecretò facta. Quamquam poteſt excuſari inuincibiliter ignorans non licere tali confiteri, aut etiam graui neceſſitate vrgente coactus id facere, tanquam ſuo paſtori, cum alium habere nequeat qui ſibi ſubueniat. Nam quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum Extra, de regulis iuris regula quarta.

Appendix ad antedicta, cuius prior pars eſt de denũciatione cenſuræ, requiſita vt in foro interno impediatur executio iuriſdictionis.

Antequam ad ſequens caput veniamus, addendum eſt pro praxi, quid cenſuræ denunciatio requirat, vt impediat poteſtatem executionis, & quęnam Clerici percuſſio cenſeatur notoria, ob quam incurſa cenſura adferat idem impedimentum.

Nu. 118. Atque de priore ſciendum eſt, quod attigit Henriquez in Summa Theologiæ moralis *lib. 13. c. 5. §. 1. lit. E.* ipſã requirere, vt quis publicè & notoriè proprio nomine, aut ex aliis indubitatis ſignis illũ certò demonſtrantibus declaretur excommunicatus, aut alia cẽſura irretitus: qualis declaratio cẽſetur eſſe ea quæ ſolet fieri in Eccleſia tẽpore Miſſæ, aut pro tribunali, Iudice coram multis fulminante eadem ſententiam, aut etiam literis declaratoriis conſultè, à tali certa perſona incurſæ, affixis in loco publico, iuxta conſuetudinem regionis. Nec ſufficit aliquem aliquẽ priuatim declaratum eſſe excommunicatum, aut alia cenſura innodatum, quoniam talis declaratio non eſt publicatio. Nec etiam ſufficit, publice declaratum eſſe talem, qualis cognitus conſequenter cognoſcitur excommunicatus eſſe, vt cum quis publicè de hæreſi nominatim damnatus eſt: requiritur vt expreſſe à Iudice declaratus ſit, nominatim incurriſſe in excommunicationem, prout docet Nauarr. *in miſcell. 47. de oratione num. 2. & in lib. 5. conſiliorum, tit. de hæreticis conſil. 15 num. 2.* quoniam, inquit, aliud, eſt hæreticum eſſe, & aliud eſſe excommunicatum; & per conſequens aliud denunciatum eſſe hæreticum, & aliud denunciatum eſſe excommunicatum: adeo vt non omnes qui ſciunt aliquem eſſe hæreticum, ſciant eſſe eo ipſo excõmunicatum. Quamquã tamen ratione periculi infectionis, dubium non eſt, illum eſſe iure diuino vitandum, dicente D. Ioan. *in ſua 2. Epiſtola.* Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite eum recipere in domum, & Aue ne ei dixeritis.] Nec porro ſufficit quòd quis ſufficienter cognoſcatur de numero eſſe eorum in quos publicata eſt a Iudice aliqua excommunicatio, niſi in tali ſententia ille notetur expreſſo nomine proprio, vel appoſitis circumſtantiis, quæ illum certò demonſtrent; cùm aliter cenſeri non poſſit nominatim denunciatus. *Pro quo authores Georg. Sayrus citat lib. 2. theſauri caſuum conſcientiæ. c. 12 n. 17.* Vnde ſequitur quod ex Aſtenſi habet Syluester *Excommunicatio. 5 num.* 8 Si Papa excommunicet Titium cum fautoribus ſuis, illum eſſe vitandum, non item iſtos, quouſque nominatim ſpecificentur per publicam denunciationem, quam Concilium Conſtant. requirit ad obligationem euitandi excommunicatum.

De qua obligatione addendum eſt, requirere talis denunciationis notitiam probabilem: qualem habere cenſetur, non modo is, qui audiuit ſententiam denunciare: ſed etiam is qui ex fama publica, aut teſtificatione ipſius excommunicati, aut Epiſcopi, vel Parochi à quo denũciata eſt, aut alterius viri fide digni id didicit. Authores ita ſentientes refert Sayrus *in ſeq. n. 22. & 24.* Pro quo facit quod per ſolam famam publicam cognoſcens ſe excommunicatum eſſe, debeat à diuinis abſtinere, *ex c. Illud. §. Licet. De clerico excommunicato.* *Nu.* 119.

Cæterùm ſi coniecturæ probabiles haberentur, quòd talis fama eſſet falſa, vt ſi deprehẽderetur eam eſſe ſparſam ab æmulis illius qui fertur denũciatus, aut ab hominibus parum fide dignis; aut certe fide dignis quidem, ſed qui decepti fuerint, tunc non eſt obligatio eum vitandi, iuxta Palud. *in 4. diſt. 18. q. 6. a. 2. verſu res ignorata:* & Syluestrum *in verbo Excommunicatio 5. num.* 18. præſertim cùm in tali caſu perſuaderi, nõ ſit prudentis, ſed leuis corde de quo Eccleſiaſtici 19. Qui credit citò, leuis corde eſt.] Idem dicendum eſt, cùm is qui ſciebatur denunciatus, cõmuniter habetur pro abſoluto, aut veroſimile eſt abſolutum eſſe: vt quando vir integer vitę eſſe, animęque ſuæ curam gerere ſatis apparet; longumque tẽpus effluxit ex quo denunciatus fuit: quod ex Panorm. & aliis Canoniſtis habet Couarr. in ſequenti num. 6.

Item quòd cum eo, quem publica fama eſt verberaſſe Clericũ, non ſit communicandum, antequam ſe de eo ad arbitrium Epiſcopi purgauerit, aut ad cautelam abſolutionis beneficium conſecutus ſit: *ex cap. Cum deſideres. § Secundæ quæſtioni De ſent. excommunic.* Nec refert quòd fama ſola publica non

det

det certam notitiam:quia in caſu ſpectante ad animę ſalutem (qualis eſt hic noſter de euitatione excommunicati) illa eſt ſufficiens teſtimonium, donec facta inquiſitione, de contrario probabiliter conſtiterit: quandoquidem in dubiis, vbi de periculo animæ agitur in vtroque foro, tutior via eſt eligenda; vt annotant Canoniſtæ *ad memoratum c. Illud*, teſte Couarr. *ad cap. Alma mater 2. parte §.2 num. 4.*

Poſterior pars de notitia excõmunicationis incurſæ ob Clerici percuſsionem, neceſſariâ ad impediendum eam de qua agimus poteſtatem executionis.

Nu. 120. DE poſteriori nobis propoſito ad explicandum, conſtat ex decreto Concilij Conſtantienſis duo ad illud requiri. Vnum, vt adeo manifeſtè conſtet aliquem in eiuſmodi excommunicationem incurriſſe, quòd nullo modo (ſiue vt habet idipſum decretum) nulla tergiuerſatione celari poſſit. Alterum vt notorium ſit, Clerici percuſſorem nullo iuris remedio ſe excuſare poſſe: quæ duo cùm rarò concurrant; rarò etiam ſic excommunicatum vitare tenemur.

Nu. 121. Ad cuius rei euidentiam notandum eſt, duplex notorium diſtingui, vt pluribus explicatum habes apud Angelum, Syluestr. in verbo notorium. Vnum iuris, de quo aliquis in iudicio clara indubitatáque probatione conuictus eſt, aut per ſententiam Iudicis condemnatus, aut quod ipſe ſponté confeſſus eſt. Alterum verò facti, cuius teſtis eſt ſenſus, nec datur locus inficiationi. Quę definitio, iuxta Nauarr. *in Enchir. cap. 25. num. 73* ſic accipienda eſt, vt ſenſus ſit, notorium facti eſſe illud, quod euidenter ſcitur a maiori parte vicinorum, aut Collegij, dummodo in eo ſint ſaltem decem (quot ſcilicet requiruntur ad conſtituendum populum; iuxta cap. Vnio. 10. *quæſt*. 3. § *finali*. vnde Gloſa finalis id colligit) ita vt notitia pauciorum quam ſex, nunquam faciat notorium facti. Nec etiam notitia ſex hominum illud facere poſſit, niſi hi ſint maior pars illius congregationis reſpectu cuius dicitur notorium; prout Nauarr. ibidem probat contra Syluestrum; qui ex eo quòd decem homines conſtituunt populum, definit in parochia etiam mille hominum notitiam quam ſex viri graues habent, facere notorium facti: quia oporteret alioqui (quod abſurdum eſt) numerare vniuerſum populum ad cognoſcendum an maior pars noſſet factum Cui rationi obſiſtit, quòd vix vnquam talis neceſſitas numerandi contingat: cùm locutio famoſa ex rei euidentia proueniens, vt ſolet in notorio facti, vix eſſe poſſit, quin ſine difficultate intelligatur notitiam eſſe maioris partis populi eiuſdem viciniæ, aut Collegij.

Nu. 122. Quæ cum ita ſint, Couarr. *ad c. Alma mater part. 2. §.2 num. 9. in fine.* ſecutus Coſinam in Pragmatica ſanctione, ſentit notorium iuris non ſufficere ad obligationem euitandi Clerici percuſſorem, ſed requiri notorium facti: quod ſolum exprimitur in decreto Concil. Conſtantienſis: cuius verba ſunt hæc, Adeo notoriè cõſtiterit incidiſſe, quòd factum non poſſit aliqua tergiuerſatione celari, nec aliquo ſuffragio (iuris nempe vel rationis) excuſari.] Quæ duæ conditiones ſatis oſtendunt quod propoſuimus, rarò poſſe contingere notorium, quod requiritur ad obligationem euitandi in Sacramentorum participatione, Clerici percuſſorem: præſertim cùm ſuffragium illud eſſe poſſit, non modò verum, vt quòd aliquis ad ſui defenſionem Clericum percuſſerit: ſed etiam apparens, & diſputatione ſuſtentabile, vt loquitur Sylu. Id probans: quia nihil alioqui in hac re decretum Concilij Conſtantienſis concederet: quandoquidem ſine eo, verum ſuffragium poſſet ſortiri effectum ſuum liberandi, ſiue ipſum ab excommunicatione, ſiue alios ab obligatione ipſum vitandi. Plenam notitiam eiuſdem excommunicationis tanquam antedictis neceſſariam; & multis aliis in hac diſciplina adferentem lucem; tradomus peculiari tractatu addito ad calcem huius libri.

CAPVT VNDECIMVM.

De poteſtate executionis impeditâ per caſuum reſeruationem.

SVMMARIVM.

123 *Origo & ratio reſeruationis caſuum.*
124 *In quo conſiſtat talis reſeruatio, & quàd ſtrictè interpretanda ſit.*
125 *Superiores cum reſtrictione qua voluerint, iuriſdictionem ſuam committere poſſunt: quod inferiores Ordinarios facere non conuenit.*
126 *Peccata venialia à nullo reſeruari propriè poſſunt, ſicut nec mortalia, iam alias debitè confeſſa.*
127 *Mortalia autem nondum confeſſa, non omnia, ſed ea tantùm, quæ expedierit ad commune bonum Eccleſiæ, reſeruari poſſunt reſpectu inferiorum Ordinariorum.*
128 *Peccata quæ interiora tantùm ſunt, etſi poſſint, non tamen conuenit reſeruari.*
129 *Peccata reſeruata Papæ.*
130 *Excommunicationes eidem reſeruatæ in Bulla Cœnæ Domini.*
131 *Reſeruata in Decreto & Decretalibus.*
132 *Reſeruata in Clementinis & Extrauagantibus.*
133 *Reſeruata extra corpus iuris.*
134 *Peccata in particulari reſeruata Epiſcopo.*
135. *Peccata cum cenſurâ Epiſcopo reſeruata iure, vel conſuetudine communi, & de reſtrictione cum qua reſeruata ſunt.*
136 *Peccata eodem modo eidē reſeruata, ſed ſine cenſura.*
137 *De amplicatione in eis facta à Syluestro & Nauarro.*

SICVT per Superiorem Prælatum Sacerdoti abſoluturo exhiberi oportet materiam remotam, quæ eſt perſona abſoluenda: ita neceſſarium eſt exhiberi materiam propinquam, quæ eſt peccatum mortale: itaque nemo inferiorum Sacerdotum quenquam à mortali abſoluere poſſit, niſi iuriſdictionem in eum acceperit à Superiore. Vt autem Superiores non ſubiiciunt abſque diſcrimine omnes ſuos ſubditos omnibus Sacerdotibus, quos in partem ſuæ ſolicitudinis aſſumunt; ita nec ſubiiciunt omnia peccata eorumdem ſubditorum: ſed ex eis tot ſubtrahunt, quot intelligunt ſufficere ad conſulendum ſaluti fidelium, & ad bene regendam & moderandam Eccleſiam. Ex quo fonte orta eſt peccatorum reſeruatio: pro qua aduerſus hæreticos Sotus *in 4. diſtinct. 18. quæſt. 2. art. 5. circa 2. argumentũ*. vrget rationem regiminis, quæ expoſcit grauiora peccata grauiori iudicio ſubiici; tum, vt melius corrigi poſſint, & commodiùs aduerſus ea remedium adhiberi, ſi pernicioſa ſint reipublicæ: tum vt nefarij homines à patrandis talibus ſceleribus maiori metu reuocentur. Nobis verò ſufficit, quòd eadē reſeruatio expreſſè approbetur in Conc. Tridentino ſeſſ. 14. cap. 7. tanquam magnopere pertinens ad populi Chriſtiani diſciplinã; neque in externa tantùm politia, ſed etiam coram Deo vim habens: ideóque obſtet (quemadmodum in eadem ſeſſ. Can. 11. definitur) quominus Sacerdos verè abſoluat. *Nu.* 123.

Digitized by Google

Nu.124. Conſiſtit autem in limitatione, ſeu reſtrictione iuriſdictionis in inferiore Sacerdote, facta a Superiore poteſtatem ad id habente. prout habet Papa in tota Eccleſia; & Epiſcopus in ſua diœceſi; non autem extra eam: quia licet ratione ſtatus & officij quiuis Epiſcopus ſuperior ſit quibuſuis Parochis: tamen non omnium, ſed eorum tantùm, qui ſunt de ipſius diœceſi, poteſt iuriſdictionem reſtringere; adeo vt reſeruatio peccatorum per illum facta, nihil impediat vſum iuriſdictionis eorum, qui ſunt de alia diœceſi.

Porro ſtrictè interpretanda eſt reſeruatio caſuum: cùm rationem quamdam habeat pœnæ, quæ reſtringenda eſt interpretatione, ex regula 15. iuris in ſexto. Vnde fit, quòd in materia reſeruationis non valeat argumentum à pari; imò nec à maiori; ita vt non ſequatur, Legens librum hæreticum incurrit in excommunicationem Papæ reſeruatam, Ergo & audiés hæretici concionem. Nec obſtet, quod iſtud ſit illo periculoſius; quia reſeruatio pendet potius ex voluntate Superioris reſeruantis, quam ex ratione quæ illum mouere potuit ad reſeruandum; ex illa enim potiſſimum vim ſuam accipit. Hic duo ſequuntur tradenda. Vnum, quæ peccata reſeruari poſſint. Alterum, quænam ſint reſeruata De abſolutione a reſeruatis, in ſequenti parte tractabitur proprio loco: nempe lib. 8. à nu. 40.

Quæ peccata reſeruari poſſint.

SECTIO PRIOR.

Nu.125. ISTud cum Soto *in eodem art.* 5. explicabimus aliquot propoſitionibus. Prima eſt, Superiores poſſe quæcumque voluerint peccata mortalia ſibi reſeruare, quando non habentibus ordinariam iuriſdictionem delegant ſuam: vt Epiſcopi ſimplicibus Sacerdotibus, & Prælati religionum ſimplicibus Religioſis. Hæc probatur: quia cùm tales nullam habeant iuriſdictionem, niſi commiſſione libera Ordinariorum; ſicut ex horum voluntate & arbitrio pendet, quòd eam illi accipiant, vel retineat; ita etiam, quòd eam habeant cum hac, aut illa ampliatione, vel reſtrictione.

Aduerte autem primò, quòd Suarez *tomo quarto diſput. 29. ſect. 1. num. quarto.* annotat: Parochos habere quidem ius reſeruandi ſibi peccata, ſicut cæteros delegantes; conſuetudinem tamen eſſe vt eo nõ vtantur; quia ordinariè id neceſſarium non eſt; cum communiter oporteat tam idoneum eſſe ab ipſo delegatum quàm ipſummet delegantem.

Nu.126. Aduerte ſecundò: quòd etſi peccata venialia iuriſdictionem requirant in abſoluente: à nullo tamen propriè reſeruari poſſe; Tum quia ratione eorum nõ ſumus pœnitentiali foro obnoxij; ſed arbitrio noſtro relictum eſt a Chriſto, clauibus ea ſubijcere; vt patet ex Concil. Tridentino *ſeſſione 14. cap. 5.* Tum quia licet Ordinarius poſſit ſuam iuriſdictionem committere, cum ea qua voluerit reſtrictione; nõ poteſt tamen facere, vt pœnitens cogatur ad ipſum recurrere pro abſolutione à venialibus: quandoquidem multis alijs, quàm Sacramenti pœnitentiæ remedijs, expiari poſſunt, vt Concilium Trident. ibidem expreſſit adeo vt nolenti de illis confiteri neganda nõ ſit abſolutio à mortalibus, ſi de eis confiteatur. Quã doctrinam tradens Suarez *in ſequent. ſect. 3. numero 2.* addit eam habere quoque locum in peccatis mortalibus iam debitè confeſſis. Quod patet; quia nec item ratione illorum obnoxij ſumus foro pœnitentiali: cùm non ſit neceſſitas eadem peccata iterum confiteri, ex Extrauag. communi, Inter cunctas. §. Cæterùm, de priuilegijs.

Nu.127. Secunda propoſitio eſt, Superiores reſpectu Inferiorum habentium iuriſdictionem ordinariam, non poſſe quæcumque libuerit peccata ſibi reſeruare; ſed quæ expedierit ad commune Eccleſiæ bonum, & ſubditorum ædificationem; in quam, non autem in deſtructionem, authoritas ſupra reliquos Paſtores eſt illis tributa: prout habet Concilium Trident. *in eadem ſeſſ. 14. cap. 7.* Ad cuius propoſitionis confirmationem facit, quòd tales paſtores cum ſint Ordinarij, poſſint ratione ſui paſtoralis officij (*iuxta illud Ioan. 20.* Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis) abſoluere ab omnibus peccatis, niſi aliunde impediantur. Cuiuſmodi impedimentum eis ſine iuſta cauſa afferre, perinde iniurium eſt (licet inæqualiter) atque eos paſtorali officio priuare ſine iuſta cauſa; Immo tantus poſſet eſſe abuſus reſeruationis (vt addit Sotus) quòd Parochi non tenerentur Superiori parere, ſed poſſent eo inconſulto à peccatis ſic reſeruatis abſoluere; præſertim cùm nimiæ reſeruationes ſint in grauamen populi; & ideò illicitæ; vt patet ex eo quòd Paſtores Eccleſiæ reſeruandi poteſtatem nõ habeant tanquam abſoluti domini, & propter ſuum commodum; ſed vt Chriſti Vicarij propter bonum ouium: ideoque, ſi per reſeruationem nimium oneroſi ſint ſubditis, vel eos exponant aliquibus periculis, grauiter peccabunt contra charitatem, abutendo poteſtate ſua.

Non eſt tamen dubitandum quin in ea re, vtẽdum ſit magna prudentia, maturoque conſilio, ne aliquid perperam in negotio tanti momenti agi contingat. Vnde quamdiu de abuſu non conſtat apertè, abſtinendu eſt ab abſolutione, & præſumendum pro Superiore quòd is iuſtam reſeruandi cauſam habuerit, etiamſi nos lateat. Cui præſumptioni quia fere ſemper locus eſt, rariſſime licere poteſt, id quod dicit Sotus Videatur *in cit. diſput. 29. ſect. 4* Suarez; & addatur ex eodem *in præced. ſect. 1. num.* 8. quòd Superior poſſit non tantùm ſibi, ſed etiam alteri caſus reſeruare, vt Papa Epiſcopo, & Epiſcopos Decano vel Archidiacono. Videatur adhuc quod idem in eadem diſput. *ſect. 3. num.* 12. & ſequentibus habet de reſtrictione facultatis reſeruandi caſus in Prælatis Religioſorum.

Nu.128. Tertia propoſitio eſt, peccata interiora, id eſt, quæ latent intus in anima (vt conſenſus in hæreſim, aut in conſpirationem aduerſus Eccleſiam) Superiores abſoluta quidem poteſtate poſſe ſibi reſeruare; ſi tamen faciant, grauiter errare. Priorem partem probat Sotus: quia reſeruatio peccati eſt reſtrictio quædam, ſeu non conceſſio iuriſdictionis, quæ quoad peccata occultiſſima & ſolo interno affectu commiſſa, perinde neceſſaria eſt, ac quoad alia mortalia, ex Concilio Tridentino in citato cap. 5. Vnde Papa dicente, Nolo quemquam habere facultatem abſoluendi à conſenſu voluntatis in hæreſim: nemo, niſi de ipſius licentia, ab eo peccato abſoluere poteſt, tanquam ſufficiẽti iuriſdictione carens. Veruntamen Eccleſia non vtitur ordinariè tali reſeruatione, quamuis vti poſſit: ſed committens alicui iuriſdictionem ad abſoluendum à mortalibus, cenſetur date ad abſoluendum à quibuſuis internis, ita expedire iudicans; eo quod talia nec alijs nocumentum adferant, nec curatione egeant, quæ non videatur poſſe ab Ordinarijs adhiberi. De qua etiam re agit Suarez *in ead. diſput. ſect. 3. num. 3.* Poſteriorem vero partem Sotus confirmat, quia peccata cordis ſunt tum frequentiſſima, tum etiam occultiſſima: ita vt homo vix poſſit diſcernere an conſenſerit, necne: & in talibus dubijs, ſemper ad Papam recurrere, eſſet onus intolerabile. Itaque cùm peccatum aliquod a Superiore reſeruatum eſſe dici-

tur,

tur,nunquam intelligitur de interno actu,qui nullo ſigno externo ſe foras protulerit. Cæterùm, quamuis omnia mortalia peccata externa diuiſiuè , imò & collectiuè ſumpta (vt in ſeq.num.4.docet Suarez) reſeruari poſſint : tamen licitè , & ſecundum rectum procedendi ordinem,non poſſunt quælibet talia reſeruari,ſed tantùm ea quæ ſpecialem grauitatem habent reſeruationis rigori proportionatam. Ad quod facit præcedens propoſitio ſecunda.

Quæ peccata ſint reſeruata.

Sectio Posterior.

Nu.129. QVod ex Diuo Antonino Nauar.habet in Ench. *cap.27.num.* 254.multi quoque alij annotarunt (quorum meminit Henriquez in Summa *lib. 6. cap.* 14.§.1.*lit.E,in margine*) nulla peccata reſeruata eſſe Papæ,niſi ob annexam eis excommunicationem,per quam Papa ipſe talia peccata ſic punit,vt illius relaxationem ſibi reſeruet;vnde fit,vt idem Nauar. pluresque alij addunt (quorum Henriquez etiam meminit *ibidem litera F*) quod Parochus poſſit ab omnibus peccatis Papæ reſeruatis abſoluere,poſtquam per legitimam abſolutionem , ſiue ab ipſomet Papa , ſiue ab alio ex commiſſione ſufficienti ipſius,ablata fuerit excommunicatio, ſecundùm quam vnumquodque eorum reſeruatur.

Iam quot & quæ excommunicationes reſeruatæ ſint Papæ,quibúſve peccatis ſingulæ ſint annexæ , & quas perſonas ligent , perſequi explicando eſt alterius loci;ſicut & de excommunicatione generalem inſtituere tractationem:quæ ordine doctrinæ debet præmitti tali explicationi. Attamen earum Catalogum hic intexere,nec alienum eſt , nec,vt exiſtimo, ingratum futurum.In eo ponemus primo loco contentas in Bulla Cœnæ Domini. Secundò verò , inſertas corpori iuris Canonici,ac poſtremò extra hoc ac extra illam repertas.

Excommunicationes reſeruatæ in Bulla Cœnæ Domini.

Nu.130. COntentæ igitur in Bulla Cœnæ Domini ſunt hæ.Prima in hæreticos cuiuſcumque ſectæ,eorumdem fautores , libros legentes , tenentes , aut imprimentes , ac ſchiſmaticos. Secunda in appellantes ad futurum Concilium , eorumque fautores. Tertia in piratas & eorum receptatores & fautores. Quarta in naufragorum Chriſtianorum cuiuſcũque generis bona,etiã in litoribus inuenta, ſurripientes. Quinta in imponentes noua pedagia & gabellas,vel augentes. Sexta in falſificantes literas Apoſtolicas, aut ſupplicationes à quocumque authoritatem habente ſignatas,aut falsò fabricantes literas Apoſtolicas. Septima in deferentes arma , aut alia vſui bellico idonea ad Turcas vel alios Chriſtiani nominis inimicos:& ad reipub.Chriſtianæ ſtatum pertinentia,iiſdem in damnum Chriſtianorum nunciantes. Octaua in impedientes eos qui victualia & alia neceſſaria Romam conuehunt Nona in eos qui ad Sedem Apoſtolicam venientes , vel ab ea recedentes, ſuâ aut aliorum operâ lædunt ; & ſine iuriſdictione vexant in Curia commorantes. Decima in eos qui lædunt Romipetas ac peregrinos,etiam in vrbe morantes,vel abeuntes.Vndecima in offendentes S.R.E. Cardinales & alios Prælatos.Duodecima in lædentes eos qui per ſe vel per alios recurrunt ad Romanam curiam pro ſuis negotiis. Decimatertia in eos qui à grauamine , vel futura executione literarum Apoſtolicarum appellant ad poteſtatem laicam. Decimaquarta in eos qui impediunt & prohibent expeditionem literarum Apoſtolicarum , aut aliarum expeditionum ad gratias impetrandas. Decimaquinta in Iudices ſæculares qui Eccleſiaſticas perſonas trahunt ad ſua tribunalia,quique Eccleſiaſticam libertatem tollunt,aut in aliquo perturbant Decimaſexta in eos qui Prælatos impediunt ne ſua iuriſdictione vtantur:quique illorum,& delegatorum iudicia eludentes,ad curiam ſæcularem recurrunt, aut contra illos decernunt:atque præſtantes auxilium. Decimaſeptima in vſurpãtes Sedis Apoſtolicæ. & quarumcumque Eccleſiarum iuriſdictiones , vel etiam fructus ſequeſtrantes. Decimaoctaua in imponentes decimas,& alia onera perſonis Eccleſiaſticis,monaſteriis aut eorum fructibus. Decimanona in Iudices ſæculares qui ſe interponunt in cauſis capitalibus ſeu criminalibus contra Eccleſiaſticas perſonas. Vigeſima in occupantes terras Eccleſiæ Romanæ,& illius iuriſdictionem vſurpantes. Harum explicatio ſatis copioſa habebitur in ſequenti *parte,lib. 5. qui eſt totius operis nonus à cap. 13.ad finem vſque.*

Excommunicationes reſeruatæ in Decreto,Decretalibus & 6.Decretalium.

EX cõtentis in corpore iuris Canonici Prima habetur in ea.Si quis ſuadente diabolo 17.q.4.(quã vnicam eſſe in decreto Gratiani oſtendit Suarez *to. 5 diſp.22.ſect.1.*) in percuſſorem Clerici vel Monachi lata:de qua agemus in appendice addenda ad calcem huius libri,de cæteris verò conſequenter memorandis,paſſim pro re nata tractabimus in 5.par.to.2.præſertim.Eas in citata diſput. Suarez copioſè accuratéque perſequitur eo ordine quo à nobis paulopoſt proponentur. Secunda igitur eſt lata à delegato Papæ in eum qui rei iudicatæ parere contemnit. Illa enim poſt annum tranſactum , manet reſeruata Papæ ex cap.Quærenti. De officio delegati. in antiquis Decretalibus.Tertia eſt lata in falſarios literarum Apoſtolicarum ex cap. Ad falſariorum De crimine falſi:quæ habetur etiam in Bulla Cœnæ Domini. Quarta eſt,excommunicatio promulgata ab Epiſcopo contra eos , qui literas falſas Apoſtolicas habentes,non deſtruũt eas,aut non reſignãt intra 20. dies. Poſtquam enim talis contracta fuerit , recurrendum eſt ad Papam pro abſolutione,ex cap. Dura. De crimine falſi.§.Adiicientes. Quinta eſt , ex cap. Conqueſti.De ſententia excommunicationis lata in ſacrilegos , qui violenter Eccleſiam confregerint, eámque ſpoliare minimè dubitauerint. Sexta eſt lata in incendiarios ; qui poſtquam ſunt per Eccleſiæ ſententiam publicati,pro abſolutionis beneficio ad Apoſtolicam ſedem ſunt mittendi,ex cap. Tua nos De ſentent.excommunic. Septima eſt lata in Clericos,qui cum excommunicatis à Papa communicant in diuinis,ex cap. Significauit. De ſenten. excommunic Octaua eſt lata in eos qui in bonis aut perſonis ſuis grauant eos qui excommunicationis,aut ſuſpenſionis , aut interdicti ſententiam tulerunt in aliquem,ex cap. Quicumque De ſententia excommunicationis in 6. Nona eſt lata per cap. Eos qui, eodem titulo,in illos,qui poſt abſolutionẽ à priori excommunicatione reſeruata Papæ obtentam ſub conditione comparandi coram Summo ipſo Pontifice,vel ſatisfaciendi parti læſæ:talem conditionem Nu.131.

non

non implent tempore debito. Decima eſt lata in ca. Fœlicis. De pœnis eod lib. contra eum qui in Cardinalem S.R.E. manus violentas iniecerit, aut illum hoſtiliter inſecutus fuerit: quæ habetur etiam reſeruata in Bulla Cœnæ Domini.

Excommunicationes reſeruatæ in Clementinis & Extrauagantibus.

Nu. 132. VNdecima habetur ex Clemen. 1. De hæreticis §. Verum, contra Inquiſitores vel eos qui vices ipſorum gerunt, ipſorúmve loco ad illud officium agendum deputãtur: ſi io vſu ſui officij ita deliquerint, vt odij, gratiæ, vel amoris, lucri, aut temporalis commodi obtentu, contra iuſtitiam & conſcientiam ſuam omiſerint contra aliquem procedere, vbi fuerit procedẽdum ſuper huiuſmodi prauitate: aut obtentu eodem, prauitatem ipſam vel impedimentum officij ſui imponendo, eum ſuper hoc præſumpſerint quoquo modo vexare. Duodecima habetur in Clemen. Religioſi De priuilegiis, lata contra Religioſos, qui Sacramenta Extremæ vnctionis aut Euchariſtiæ miniſtrare, vel Matrimonia ſolemnizare ſine Parochialis presbyteri licentia ſpeciali: vel qui excommunicatos à Canone, præterquam in caſibus eis à Summo Pontifice conceſſis, abſoluunt: vel etiã à ſententiis per ſtatuta Synodalia, aut prouincialia promulgatis, ſeu à pœna & culpa (vt aiũt) abſoluere præſumpſerint. Decimatertia habetur ex Clemen. Cupientes. §. Sanè. De pœnis lata in Religioſos & in Clericos ſæculares violantes conſtitutionem Bonifacij in cap 1. De ſepulturis in 6. ne aliquis Clericus ſæcularis aut Religioſus inducat quempiam, ad vouendum, iurandum, vel fide interpoſita ſeu alias promittẽdum, vt apud eorum Eccleſias ſepulturam eligant, vel iam electam vlterius non mutent. Decimaquarta habetur ex Clemen. Grauis. De ſententia excommunic. lata in violãtes interdictum per vnam ex quatuor actionibus: quarum prima eſt: quemquam quomodolibet cogere ad officia Diuina celebranda in loco interdicto. Secunda eſt, aliquos præſertim excommunicationis vel interdicti cenſura ligatos, euocare ad prædicta officia audienda Tertia, prohibere ne excommunicati publici aut interdicti ab Eccleſiis exeant, dum in eis Miſſarum ſolemnia celebrantur, etiam à celebrantibus admoniti. Quarta eſt, publicè excommunicatum, aut interdictum exiſtentem in Eccleſia dum Miſſarum ſolemnia celebrantur, etiam nominatim monitum à celebrante vt exeat, nihilominus permanere atque exire nolle. Decimaquinta excommunicatio habetur ex Clemen. Si quis ſuadente. De pœnis: lata in eos qui violentas manus iniiciunt in Epiſcopum. quæ habetur quoq; ex Bulla Cœnæ Domini. Decimaſexta habetur ex Extrauag. 1. De ſepulturis lata in dilacerãtes & exenterantes corpora hominum defunctorum, vt conſeruentur vel vt decoquantur, quo oſſa poſſint in alia loca transferri. Decimaſeptima ex Extrauag. prima de Simonia, contra eos qui aliquid ob ingreſſum religionis dant vel recipiunt per modum pacti & conuentionis. Decimaoctaua ex Extrauag. prima De regularib. in qua Martinus IIII. prohibet ne Religioſi mendicantes ad aliam Religionem tranſeant, excepta Carthuſienſi, abſque Sedis Apoſtolicæ licentia ſpeciali: excommunicationiſque ſententiam ipſo facto incurrendam & ſibi reſeruatam fert tam in recipientes quam in receptos contra eam conſtitutionem. Decimanona, quam ex 2. Extrauag cõmuni, De Simonia incurrunt qui ſimoniæ peccatum committunt. Quam intellige de ſimonia reali conſummata, id eſt, in qua de facto datum & acceptum eſt temporale pro ſpirituali, vt pleniùs lib. 25. totius operis à nu. 172. declarabimus agentes de ſimonia. Vigeſima habetur ex Extrauag. Graue nimis. De reliquiis & vener. Sanctorum: in qua Sixtus IIII. excommunicationem ipſo iure latam, ſibique reſeruatam profert, in præſumentes affirmare illos qui credunt aut tenent Beatiſſimam Virginem Mariam ab originali peccato fuiſſe præſeruatam, alicuius hæreſis labe pollutos ideo fore, vel mortaliter peccare, vel etiam illos qui officium Conceptionis eiuſdem ſanctiſſimæ Virginis celebrant, vel conciones audiunt eorum qui ipſam ſine macula peccati conceptam eſſe prædicant, vel libros talem doctrinam continentes pro veris legunt, tenent vel habent, alicuius peccati reatum incurrere. Profert ſimiliter in eos qui affirmant hæreſim eſſe aut peccatum mortale eum incurrere, qui docuerit aut aſſeruerit Beatam Virginem in originali peccato conceptam fuiſſe.

Excommunicationes reſeruatæ extra corpus iuris Canonici & bullam Cœnæ Domini.

QVod attinet ad excommunicationes quæ tam extra corpus iuris quàm extra bullam Cœnæ Domini latæ inueniuntur per varias conſtitutiones, aut motus proprios Summorum Pontificũ, ſufficiet eas attigiſſe quæ ſunt totius Eccleſiæ communes, & poſitæ in quotidiano vſu. Quoad cæteras enim quæ ſpeciales ſunt pro aliqua cõgregatione, vel natione, aut quæ non ſunt in vſu, ignorantia excuſare poteſt à periculo ſacrilegij, prout indicat Suarez, *in cit. diſp. 22. in initio, & in fine ſect. 6.* Itaque contenti erimus attingere eas quarum explicationem idem author perſequitur. Prima eſt lata à Leone 10. in Concil. Lateran. ſeſſ. 11. contra Prædicatores qui contrauenerint iis quæ ibi præcipiuntur. Quorum primum eſt, vt Euangelicam veritatem & ſanctam Scripturam iuxta Doctorum Eccleſiæ declarationem pertractent; nihilque adiiciant contrarium aut diſſonum vero ſenſui Scripturæ. Secundum eſt, vt tempus præfixum futurorum malorum, vel aduentus Antichriſti, aut certum iudicij diem prædicere non præſumant. Tertium, ne alia futura quaſi ſibi ſpecialiter reuelata dicant, aut alienas inaneſque diuinationes aſſeuerent. Quartum, vt à Prælatorum aliorumque Superiorum, eorumque ſtatus ſcandaloſa detractione abſtineant. Secunda ſumitur ex quodã motu proprio Pij V. qui incipit Regularium perſonarum, lata in fœminas quæ ingrediuntur Monaſteria Carthuſienſium, & aliorum virorum vitam regularem agentium. Tertia ex eiuſdem Pontificis conſtitutione quæ incipit Intolerabilis, contra eos qui committunt crimen ſimoniacæ confidentiæ beneficialis: vt cenſentur: tum alij quorum ibidem mentio eſt: tum ij qui beneficium recipiunt ab aliquo ſub confidentia, quòd poſtea vel illud eidem reſtituent, vel alteri dabunt, vel fructus eius aut eorum partem aut penſionem eidem, vel alteri ſoluent. Quarta eſt, quam Concil. Trident. *ſeſſ. 22. cap. 11. de reform.* fert in quoſcumque ſiue Clericos ſiue Laicos qui præſumunt vſurpare quacumque arte, aut modo bona, res, iura, redditus, aut iuriſdictiones alicuius Eccleſiæ aut beneficij ſæcularis vel regularis, Montium pietatis, vel aliorum piorum locorum: vel impedientes ne ab eis percipiantur, ad quos iure pertinent. Tales enim ſubiicit anathemati donec plene reſtituant, & à Romano Pontifice abſoluantur. Nu. 133.

Pro praxi autem circa haſce omnes, notandum eſt ex cap. Nuper & cap. Si concubinæ De ſententia excommunicationis (quod Nauarr. in Enchir. *cap. 27. num. 112.* habet, & declarat) eum qui cum aliquo par-

ticipat in peccato, propter quod excommunicatus eſt.; vt ſit dando circa illud fauorem, conſilium vel auxilium in eandem excommunicationem ſimiliter reſeruatam iocurrete.

De peccatis Epiſcopo reſeruatis.

*Nu.*134. DE peccatis Epiſcopo reſeruatis monendum occurrit, quædam illorum reſeruari de iure aut conſuetodine particulari illius diœceſis, cuius ipſe paſtor eſt; quædam verò de iure, aut conſuetudine communi totius Eccleſiæ: tamque hoc quàm illo modo; quædam eſſe reſeruata ratione cenſuræ annexæ, & quædam ſecundùm ſe. Atque de reſeruatis à iure vel conſuetudine particulari, certam regulam dari non poſſe, communem omnium ſententiam eſſe notat Nauar. *in ſequent. num.* 159. Nam vnaquæque prouincia in ſuo ſenſu abundat. *cap. Vtinam diſtinct.* 76. vnúſque Epiſcopus iudicat aliqua ſuo Epiſcopatui conuenire, quæ alius iudicat non conuenire ſuo; ídque (vt fieri poteſt) vterque probabiliter. Vnde Curati, & alij eis ſubiecti confeſſiones audituri, dare debent operam, vt in promptu habeant caſus, quos in particulari, Epiſcopus ſuus in ea diœceſi ſibi reſeruat: ſimúlque aduertere, quod monet Sylueſter *in verbo caſus, quæſt.* 5. Si quem Epiſcopus abſoluere noluerit, eo ipſo inferiorem impediri, illum abſoluere, iuxta cap. Inferior, diſtinct. 21.

*Nu.*135. De reſeruatis autem à iure, vel conſuetudine cõmuni totius Eccleſiæ; notandum eſt, eius generis eſſe, ratione quidem cenſuræ annexæ, tum leuem Clerici aut Monachi percuſſionem, quatenus ob eam ex affectu mortali profectam, & ſtatui clericali notabiliter iniurioſam (ioxta dicenda in ſeq num. 240. & 241) incurritur excommunicatio; quæ reſeruata eſt Epiſcopo *per cap. Peruenit. De ſentent. excommunicat.* Tum omne illud propter quod Papa imponit excõmunicationem, reſeruando ſibi illius abſolutionem; quando crimen fuerit occultum, nec deductum ad forum contentioſum, ex priuilegio Epiſcopis conceſſo per Concil. Trid *ſeſſ. 24. de reſorm. c.* 6. In quo per occultum, id intelligi quod publicum non eſt, ſed paucis tantummodo notum (prout à Nauar. & quibuſdam aliis recentioribus intelligi, notat Sanchez *diſp. 37. nu. 11. lib. 2 de matrimonio*) ex eo doceri poteſt, quod cauſa illius reſtrictionis ad caſus occultos, nec deductos ad forum externum, ſit euitatio ſcandali, quod quando crimen paucis tantùm eſt notum, non contingit adeo notabile, vt ad ei obuiandum neceſſarius ſit ad Papam recurſus pro abſolutione: præſertim cùm eidem etiam prouiderit Concilium: dum voluit Epiſcopum per ſe tantùm & non per Vicariũ abſoluere ab hæreſi occulta, atque ab aliis caſibus, per Vicarium quidem, ſed ſpecialiter ad id deputatum: itavt non ſufficiat quòd Epiſcopus illi generaliter poteſtatem abſoluendi a caſibus ſibi reſeruatis conceſſerit, niſi ſpecialem mentionem fecerit eorũ, à quibus per Concilij Tridentin. priuilegium abſoluere poteſt.

Aduerte verò, quod etiamſi crimen fuerit publicum, ſi tamen iuſtum aliquod impedimẽtum interueniat adeundi Papam, ligatum cenſura ei reſeruata, abſolui poſſe ab Epiſcopo: quod de ligato propter enormem Clerici percuſſionem, varia iura expreſſerunt: dum ob ſexum, ægritudinem, ætatem, & alia iuſta impedimenta adeundi Sedem apoſtolicam, à viro prudente, ex circunſtantiis perſonæ, loci, & temporis conſideranda, Epiſcopo committunt illius abſolutionem, prout exponetur in appendice adiiciẽda huic libro. Atque ea de re agens Nauarrus *in Ench. c. 27. nu. 88. & 89.* rectè monet *ibid. in reſponſione ad 1. quæſt.* ſicut ob Clerici percuſſionem enormem ita & ob quamcumque aliam cauſam excommunicatum, cuius abſolutio reſeruata ſit Sedi apoſtolicæ, poſſe ab Epiſcopo abſolui, ſi ob iuſtum impedimentum nequeat eandem Sedem adire: quia in omnibus idem ius eſſe, eadem ratio ſuadet. ſcilicet ne reſeruationem, quæ pro bono charitatis introducta eſt, contra charitatem imminente animarum periculo vigere contingat. Videri poteſt Suarez *tom. 4. diſput. 30. ſect. 3 num. 9.* referens ex Syluestro eam eſſe opinionem interpretum iuris. Eundémque reprehendens quod excipiat caſus Bullæ Cœnæ Domini, & omnes illos, in quibus nullus alius à Papa abſoluere poteſt, niſi in articulo mortis. Nam, inquit ille, in his perinde ac in aliis procedit ratio propoſita: Nõ poſſe autem ab alio inferiore abſolui idem Nauar. *in ante citato num.* 111. ex Innocentij communiter recepta ſententia habet, agens de excommunicationibus Epiſcopo reſeruatis. Ad quod facit quod dici ſolet, reſeruationem propter iuſtum impedimentom ex Papali fieri Epiſcopalem. Faciunt etiam quæ habet Suarez *in ſequenti num. 12. & 13.* Quocirca eidem inferiori opus eſt ad id Superioris facultate, in qua danda liberalis eſſe debet, maximè quando impediente infirmitate aut paupertate, nequeũt ſubditi ipſum adire: nam eorum grauamen & detrimentum poteſt illi cauſa eſſe grauis peccati, tanquã abutenti contra charitatem poteſtate à Chriſto conceſſa paſtoribus: non in ſuum, ſed in gregis ſibi commiſſi commodum & ædificationem, non in detrimentum & deſtructionem. An autem dare, & quomodo dare teneantur, exponetur in ſequenti lib. 8. à num. 40. cùm ex inſtituto dicetur de abſolutione à reſeruatis.

Secundùm ſe autem, quæ peccata ſint Epiſcopo *Nu.*136.
reſeruata de iure vel conſuetudine, magnam eſſe inter authores controuerſiam idem Nauar. *in eodem cap. 27. num.* 156. monet. Ex communiore verò ſentẽtia iſta eius generis commemorat ibidem & tribus ſequentibus numeris.

Primò incendium domorum, frugum, aut aliarum rerum ex propoſito, ſeu intentione mala factum. Itẽque conſilium, & auxilium ad illud præſtitum, iuxta cap. Peſſimam 23. quæſt. 8. Intellige autem cum Caietano in verbo Incendiarius, ſi quidem per illud, illatum damnom fuerit manifeſtum, & cætera ſint periculo expoſita.

Secundò, peccatum propter quod imponenda eſt ſolemnis pœnitentia; nempe notorium peccatum graue, & ſcandaloſum, vt concubinatus notorius, blaſphemia publica; quam tamen reſeruationem *tomo 4. diſput. 19. ſect. 3. num. 6.* Suarez ait omnium confeſſione iam non eſſe in vſu, quando ipſa ſolemnis pœnitentia in vſu eſſe deſiit: aut ſi quæ talis ſuperſit, ea pertineat ad forum contentioſum, vnde ratione illius non reſeruatur peccatum in pœnitentiali foro; niſi in eum effectum, accederet aliquod ſpeciale ſtatutum Superioris.

Tertio homicidium voluntarium, ſeu dedita opera perpetratum, & realis abſciſſio membri; non item mentalis, aut verbalis; etiam perueniens ad percuſſionem: vt ex Diuo Anton addit Nauarrus, & confirmatur per illud quod ex Palud habet Sylu. *in verbo Caſus, ſub finem*, reſeruationem intelligi de actibus exterioribus cum effectu, nõ autem de interioribus: itaut homicidium cordis non reſeruetur Epiſcopo.

Quartò peccatum falſatij, id eſt, falſitas admiſſa in Scripturis exhibendis (excipe falſitatem commiſſam in ſcripturis literarum Apoſtolicarum, propter quam impoſita eſt excommunicatio reſeruata Papæ in Bulla Cœnæ Domini quæ explicatur in ſeq. lib. 9. nu. 320) aut in dicendo teſtimonio, aut in ta-

cenda

cenda veritate coram Iudice;dicendo ſcilicet ſe nihil ſcire de eo ſuper quo interrogatur, aut multa ſubticendo,cùm iurauerit ſe dicturum puram veritatem,vt ex Panorm. *Sylu.loco cit.quæſt.* 4. admonet. Cui peccato in hac re ſecundùm Nauarr. *in citato cap.*27.*num.* 258. æquiparatur illud quod committitur ab Aduocatis,Procuratoribus,& Notariis,ſcripturas & inſtrumenta vnius partis oſtendendo parti aduerſæ;quod idem notat Syluest.*in eadem qu.*4.

Quintò,violatio Eccleſiaſticæ libertatis, id eſt, qua perſonæ,vel res Eccleſiaſticæ grauantur iniuſte: ſed ordinariè peccatum iſtud punitur excommunicatione reſeruata Papæ in Bulla Cœnæ Domini.

Sextò, violatio Eccleſiaſticæ immunitatis, quâ ſcilicet quis in Eccleſia,vel loco ſacro, aut ſpatio priuilegiato in circuitu Eccleſiæ offendit proximum in perſona,vel rebus:ex quibus duobus caſibus omne ſacrilegium videri caſum eſſe Epiſcopalem de conſuetudine,infert poſt Syluestrum *ſub finem citata quæſt* 4. Nauarr. *in ſequenti num.* 259. Poſtremò ſortilegium & diuinatio: quod peccatum (omiſſum à Nauarro) expreſſum eſt à Syluestro *in fine eiuſdem quæſt.*cui apertè fauet Extrauagans communis, Inter cunctas. De priuileg. §. Incendiarios: vbi cum homicidis voluntariis,falſariis,& violatoribus immunitatis Eccleſiarum,libertatiſque Eccleſiaſticæ, ſortilegi ponuntur in numero eorum, quorum abſolutionem rationabilis conſuetudo reſeruauit Epiſcopis.

Nu. 137. Aduerte autem cum Suarez *in tertiã partem tomo* 4. *diſputatione vigeſimanona ſect.* 3. *numero.*10. quòd Syluester & Nauar. antecitati, homicidium voluntarium extendunt ad realem abſciſſionem membri: & peccatum falſarij,ad peccatum tacendi veritatẽ,& reliqua memorata in quarto peccato;ac demum violationem immunitatis Eccleſiæ,ad omne ſacrilegium. Hoc inquam ex eo reiici poſſe, quòd nullo iure muniti, in materia odioſa ampliatione vtantur,quam illa non admittit,etiam roboratam argumento à ſimili, vel paritate rationis: itaut præcisè ſtandum ſit verbis legis, latæ de tali materia,aut ſi non ſit lex ſcripta, ſed conſuetudo, videndum ſic quid ea ipſa præcisè ferat;niſi per aliquam ſpecialem conſtitutionem, aut conſuetudinem alicubi receptam,ampliata ibi eſſe cenſeatur.

CAPVT DVODECIMVM.

De ſcientia requiſita in Confeſſario.

SVMMARIVM.

138 *Quòd præter iudiciariam poteſtatem requiratur in Confeſſario ſcientia.*

139 *Mortale peccatum eſt ingerere ſe audiendis confeſſionibus,ſine debita ſcientia, à quo peccato nec approbatio Epiſcopi nec iuſſio Superioris excuſat,niſi in dubio.*

140 *Quem poſſint tuta conſcientia Superiores exponere audiendis confeſſionibus.*

141 *Quòd defectus ſcientiæ in Confeſſario ſit de numero eorum,qui confeſſionem reddunt inualidam.*

142 *Ratio duplex deprehendendi,an alicuius confeſſio, ob defectum ſcientiæ in Confeſſario,ſit inualida.*

Nu. 138. PRIMARIVM Confeſſarij munus in foro pœnitentiali eſt ligandi & ſoluendi ſubditos ſibi confitentes. Cuius executionem actum eſſe iudiciarium,tenendum eſt de fide,ex Concil. Trident. *ſeſſ.* 14 *can.* 9. atque de neceſſitate requirere non modo poteſtatem,de qua hactenus,ſed etiam debitam ſcientiam,quæ vicem teneat lucis neceſſariæ Confeſſario ad talem actum; ſicut lumen materiale neceſſarium eſt Clauigero ad vſum Clauis materialis,prout expreſſis verbis traditur in Extrauag. Ioan. 22. *Quia quorundam. De verborum ſignificatione* §. *Quod autem* 1. apertáque ratione probatur,in ca. primo De pœniten. diſtinct. 6. §. Caueat, cùm de ſpirituali Iudice,hoc eſt,de Confeſſario,ſic dicitur:Oportet ſciat cognoſcere quidquid debet iudicare:iudiciaria enim poteſtas hoc poſtulat,vt quod debeat iudicare,diſcernat.] Cui rationi aliæ addi poſſunt ex Nauarr. in eundem locum: ſed res tam clara eſt,vt nemo ſit,niſi ſalutis ſuæ immemor, nec mentis compos,quin ſibi eam ita perſuadeat,vt nullatenus velit Confeſſarium eligere ignarum,ſed potius ſequi monitum in principio eiuſdem cap. primi datum,cùm dicitur: Qui vult confiteri peccata ſua,vt inueniat gratiam, quærat Sacerdotem ſcientem ligare & ſoluere;ne cum negligens circa ſe extiterit,negligatur ab illo,qui eum miſericorditer monet,& petit,ne ambo in foueam cadant, quam ſtultus euitare noluit.]

Quæ verba oſtendunt primò,illud quod Nauarr. Nu. 139.
ex communi ſententia in Enchir. *cap.*4.*nu.* 4. adfert, peccare mortaliter eos qui ſine debita ſcientia,dant operam audiendis confeſſionibus, cognoſcentes ſe non intelligere quod oporteret, quantalibet præfulgeant bona vita, ac conſcientia & ſubtilitate ingenij,induſtriáque naturali ad alia munera obeũda. Et ratio confirmat, quia indignè digniſſimum Sacramentum adminiſtrant,iudicantes ſolummodò caſu,& tanquam ſi cæcus cæco ducatum præſtet. Neque excuſabit approbatio ab Epiſcupo facta per examen,etiam bona fide:quoniam ea non reddit ſcientẽ:ſicut nec obedientia,ex qua aliqui Religioſi à ſuis Superioribus iubentur audire confeſſiones. Vnde ex eodem Nauar. *in ſeq.num* 6. in tali caſu mortaliter peccarent & iubentes, & iuſsũ exequentes. Ratio eſt, quia non niſi indignè tam dignum munus ſine ſufficienti ſcientia exerceri poteſt. Quæ ratio oſtendit etiam quod idem *in cit.num.*4. adhuc habet:mortaliter peccare Superiorem qui exponit,aut expoſitum tolerat eum qui non habet ſcientiam ad hoc munus ſufficientem.

Obedientia autem illud tantùm efficere poteſt (quod poſt eundem *in ſeq.num* 6. admonet Suarez *tomo 4 diſput.*28.*ſect.*2.*num.*7.) vt inferior excuſetur à peccato, ſi de ſua capacitate dubitans, tali dubio ſcrupulóque depoſito,credat ſuo Superiori, dicenti quod idoneus ſit ad Sacramentum hoc miniſtrandum:dummodo aliud non conſtet ſibi euidentiſſimè (quo caſu agens contra conſcientiam, ædificaret in gehennam cap. Literas. §. Porro. De reſtitut. ſpoliatorum) ſtando enim Superioris iudicio,cui ſuum in dubio ſubmittere debet,nõ peccat in ea re. Addit verò Suarez ibidem,approbationem Epiſcopi bona fide factam,poſſe idem efficere reſpectu Sacerdotum ſeculariũ ſua ſponte hoc munus aſſumentium: quia Epiſcopus quoque Superior eſt,cuius iudicio illi ſtare poſſunt,quando contrarium non conſtat euidenter.

Doctrinam hanc Sylueſter expoſitis ad audien- Nu. 140.
das confeſſiones tradens pro regula *in verbo Confeſſor* 3.*num* 3. alteram ſubiungit pro exponentibus: quòd ſi viderint exponendum,habere tantùm grammaticam,per quam lecta intelligat, & conſtet quod viderit,lectitaritque,Defecerunt,id eſt,Summam confeſſionalem D. Antonini,aut alium ſimilem librum; (quod intellige cum Armilla *verbo Confeſſor num.* 2. lectitaſſe ſufficienter ad praxim) neque ita ſtolidum eſſe,quin dubitet,vbi dubitandum eſt; neque temeratium-

rarium & præſumptuoſum in iudicando, poſſe talem ſecurè exponere.

Nu.141. Oſtendunt ſecundò antè propoſita verba, defectum ſcientiæ debitæ in Confeſſario eſſe de numero eorum qui reddunt confeſſionem inualidam, & iterandam. Si enim is validitati abſolutionis non obſtaret, nihil eſſet cur ob eum diceretur Pœnitens, tanquam circa ſe negligens, negligi à Deo, & cum ſuo Confeſſario cadere in foueam; *iuxta illud nimirum Matth. 15.* Si cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.] quodquidem in validè abſolutum non quadrat. Et certè, cùm ignarus ſit tanquam cæcus, qui de coloribus non iudicat, vt nec quiſquã alius de incognitis, iudicium quod ille protulerit, nequit prudenter validum cenſeri, taléque eſſe cui meritò ſtandum ſit. Id quod cum in omnibus aliis iudiciis homines ſibi facilè perſuadeant, cur idipſum aliqui non faciant de iudicio pœnitentiali; ratio alia eſſe nũ poteſt, quàm quòd ſuis affectibus ſeruientes; tam naturale, quàm fidei lumen menti ſuæ impreſſum, opprimant; tanquam claudentes oculos ne videant, nec conſcientiæ ſtimulis verberentur. Nam alioqui res ipſa loquitur, vt pote manifeſtiſſima: tum ex multiplici perſona, quam Confeſſarius in tali iudicio ſuſtinet, Vicarij Chriſti, Iudicis, Medici, Paſtoris, Doctoris, & Sacerdotis proprij: tum ex multiplici munere quod in eodem obire debet: nimirum Pœnitentem excitandi ad veram contritionem, iuuandi interrogationibus ad faciendam integrè confeſſionem; docendi, monendi, arguendi, obiurgandi, conſolandi, animi morbis medendi, ſatisfactionem imponendi, ad vitæ emendationem confirmandi, aduerſus relapſum corroborandi, iudicandi de ipſius non modo externis actionibus, & verbis; ſed etiam de internis cogitationibus, omninóque de eiuſdem diſpoſitione; num ea ſufficiens ſit ad abſolutionem, ac demum munus proferendi ſententiam, ex qua hominis æterna ſalus pendet. Qualia ſine ſcientia vt par eſt, præſtari non poſſe, apertum eſt. vide quæ habentur in ſeq nu.148. & in præced. lib. 1. nu. 27.

Nu.142. Porrò qui debeant confeſſionem iterare, eoquod illam Confeſſario ignaro fecerint, eruditus ac prudens Confeſſarius cognoſcet duobus modis, vt notat Nauar. *in Enchir. cap. 9. num. 9.* Altero, exploratum habendo omnimodam ignorantiam illius prioris Confeſſarij, quem aliunde probè nouerit de peccatis ignorare illa quæ communiter paſsímque ſciuntur; vt verbi gratia quòd peierare, aut per ſe authoritatéque priuata vindictam ſumere de iniuria accepta, ſit peccatum. Iterandam enim eſſe confeſſionem, quando ignorantia talis ac tanta fuerit, habet à Victoria *de ſacrament. num.* 168. ex communi opinione. Altero modo verò, eiuſmodi ignorantiam colligendo ex diſcurſu confeſſionis, quam Pœnitens tunc facit: nempe, ſi oſtendat Confeſſarium in rebus grauibus, quas (iuxta dicenda in ſequenti capite) nunquam ignorare debuit, nullum ei inieciſſe conſcientiæ remorſum.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

De qualitate & quantitate ſcientiæ in Confeſſario requiſitæ.

SVMMARIVM.

143 *Perfecta Cõfeſſarij ſcientia, quænam ſit: quòdque ea non requiratur de neceſſitate ad vſum Sacramenti Pœnitentiæ.*

144 *Regula generalis dari non poteſt de mediocri ſcientia Confeſſarij, ſufficiente confeſſionibus dignè audiendis.*

145 *Talis ſcientia requirit peritiam iudicandi, tum de Pœnitente, an abſolui poſſit; tum de illis de quibus confitetur, an peccata ſint, & an mortalia, vel venialia.*

146 *Quæ oporteat Confeſſarium de peccatis ſcire.*

147 *Tres caſus in quibus poteſt à peccato excuſari ignarus audiens confeſſiones.*

148 *Quid tenendum ſit de confeſſione ignaro facta, bona fide.*

149 *Cognoſcenda à Confeſſario de eo cuius confeſſionem excipit, & inter ea irregularitatem eſſe numerandam.*

150 *Quaſcunq; à Confeſſario talis cognitio exigatur.*

151 *Pœnitentem peccare, inualidamque confeſſionem facere, qui ei confitetur, quem nouit non habere ſcientiam ſufficientem.*

152 *Abuſus damnabilis ſubſtituentium ſibi Vicarios ignaros.*

153 *Præſentem ſcientiam eſſe in Confeſſario neceſſariam.*

QVALIS quantaque ſit ea ſcientia, cuius defectus in Confeſſario parit antedicta incommoda, aut eorum ſaltem apertum periculum, ſub mortali vitandum, iuxta illud *Eccleſiaſtici 3.* Qui amat periculum, peribit in illo] explicatur ſequentibus propoſitionibus.

Prima eſt: Ad eminentem Confeſſarij ſcientiam, per quam vndequaque ſibi ſufficiat, requiri vt vtramque practicam Theologiam, tam moralem, quàm ſacramentalem calleat; ac iuris, præſertim Canonici, peritiam habeat, conſtitutionéſque Synodales regionis, in qua confeſſiones audit, teneat. Hæc habet Nauarr. *in Enchir. cap. 4. num. 1. & ad §. Caueat. num. 9. de pœnit. diſtinct. 6. cap. 1.* Et probatur, quia nemo poteſt cenſeri Confeſſarius ſuis numeris abſolutus, niſi omnibus ſibi confiteri volentibus ſatisfacere poſſit per ſeipſum. Hoc autem non poteſt ſine plena Theologiæ practicæ, & iuris ſaltem Canonici cognitione, dixi (ſaltem Canonici) quia non videtur ad id tã neceſſaria eſſe iuris ciuilis notitia, quàm vrget Nauarrus: vt argumento eſt, quòd ab eiuſdem iuris ſtudio Eccleſia, vibrato etiam excommunicationis gladio, reuocet non modo Religioſos, & in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutos ſæculares; ſed etiã Presbyteros ſimplices cap. finali. Ne Clerici vel Monachi. Porrò, ſicut certum eſt Confeſſarium iſtiuſmodi eminenti doctrina inſtructum, idoneum eſſe audiendis confeſſionibus vbiuis locorum, & quarumuis perſonarum: ſic etiam conſtat non eſſe neceſſarium vt quicumque non eſt ea inſtructus, iudicetur ad id munus ineptus alioqui cum, vt loco citato Nauarrus rectè argumentatur, non modò nunc, ſed etiã antea, in Eccleſia nonniſi admodum pauci, aut penè nulli fuiſſent idonei Confeſſarij: quod cùm abſurdum ſit, concedendum eſt, mediocrem aliquam ſcientiam poſſe in foro interno ſufficere; ſicut in externo ſufficere idem author communiter concedi, ibidem tradit. Nu.143.

Secunda propoſitio eſt: Quæ ſcientia mediocris ſufficiens ſit confeſſionibus dignè, ac ſine peccato mortali audiendis, non poſſe aliqua certa regula determinari, ſed relinqui arbitrio boni viri, prudenter conſiderantis qualitatem loci vbi audiendæ ſunt, & cõditiones perſonarum tam Pœnitẽtis, quàm Confeſſarij. Hæc, quam Caiet. attigit in Summula *verbo Confeſſionis iteratio, ſub finẽ,* cõfirmatur per illud quod Nauarr. *in eod. num. 4. & ad §. Caueat ante memoratum nu. 17.* notat, & ante eum Panorm. *ad cap. Cum in cunctis. de electione num. 4* non quemcumque idoneum ad audiendam confeſſionem alicuius certæ perſonæ, vel in aliquo certo loco, eſſe pariter idoneum ad audiendas confeſſiones quarumuis aliarum perſonarum, aut in quouis alio loco, quia audiens confeſ- Nu.144.

ſiones in aliquo vico, aut pago ruſticorum ſimpliciumque hominum, non indiget tanta ſcientia, quanta ille qui audit in ciuitate, vbi plures & grauiores occurrunt difficultates exequendi pro dignitate, illa quæ ei de neceſſitate incumbunt ex officio. Similiter ſcientia maiore indigẽt; qui audit in ciuitate in qua homines ſunt ſubtiliori ingenio, aut mercimoniis, aliiſve arduis negotiis implicantur, vel in qua ſubtiliores ſolent contractus fieri, quàm in aliis. Adde & qui in toto regno audit, quàm qui in vna tantum ciuitate. Itèm qui in ciuitate, aliòve loco audit, vbi nõ habentur viri docti qui conſulantur; quàm vbi habentur. Adhæc maior requiritur ſcientia in Epiſcopo; quàm in Parocho; non tantùm quia ille eſt omnium de Diœceſi Ordinarius Confeſſarius, & hic, tantùm eorum qui ſunt de vna Parochia: ſed etiam quia Epiſcopus eſt is, ad quem in ſuis difficultatibus debent Parochi recurrere, tanquam ad ſuum, & ſuorum Iudicem ſummumque paſtorem, qui eorum inſtructioni debet prouidere ne per ignorantiam, in ipſis etiam diuinis Sacramentis offendant. Videri poſſunt quæ in eam ſententiam habet Petrus à Soto *in inſtitutione Sacerdotum, titulo primo qui eſt de ſcientia Sacerdotibus neceſſaria. Lect. 2. propoſit. 2 corol. 3.* Denique, quo Pœnitentes caſus habent grauiores, & plures, vt communiter Reges, Principes, Epiſcopi, Iudices, aliique Magnates, eò doctiores Confeſſarios habere debere dubium non eſt. Ex quibus relinquitur manifeſtũ, certà generali regula determinari nõ poſſe, quæ ſcientia in Confeſſario requiratur ad dignè exequendum ſuum munus; ſed id arbitrio prudentis ex inſpectione conditionum loci & perſonarum, relinquendum eſſe.

Nu. 145. Tertia propoſitio eſt: Confeſſario neceſſariã ſaltẽ eſſe ſcientiam, quã ſciat, poſſitne eum qui ſibi confitetur abſoluere an non: & an ea de quibus ille confitetur, ſint peccata, vel non: & an peccata mortalia, vel venialia ſique in aliquo eſſet difficultas, dubitare ſciat. Hanc Nauarr. habet partim in Enchir. *ca.* 4 *n.* 4. partim ad §. Caueat De pœnitẽtia diſt. 6. *c.* 1. *n.* 10. vbi illam ex D. Th. refert: ſicut & Sylu. Cõfeſſ. 3. n. 2.

Confirmatur autem per illud quod in cap. Omnis vtriuſque ſexus. De pœnitentiis & remiſſ. § Sacerdos ſtatuitur, debere Sacerdotem inquirere peccatoris circunſtãtias, & peccati. Inde enim conſtat Confeſſariũ debere minimùm ſcire, an peccatori, cuius cõfeſſionẽ audit, aliquid inſit propter quod illum abſoluere non poſſit: & an peccata illius ſint mortalia, aut venialia: quas enim circunſtantias peccatoris, & peccati inquirere, ſciréque debeat, ſi has non debeat, dici non poteſt. Et certe vſum poteſtatis ligandi & abſoluendi, a Chriſto in Eccleſia relictæ, requirere in Confeſſario ſcientiã, qua diſcernat inter caſus in quibus poſſit, vel nõ poſſit abſoluere; patet ex definitione clauis (quo nomine metaphoricè talis poteſtas ſignificatur) approbata in Extrau. Ioan. 22. Quia quorũdam. De verborum ſignificatione. Qua dicitur eſſe ſpiritalis poteſtas ligãdi atque ſoluendi, qua Iudex Eccleſiaſticus dignos recipere, & indignos excludere debet a regno. Accedit ad eandem propoſitionis huius confirmationem, doctrina tradita in Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 5. cũ neceſſitas integrã peccatorũ confeſſionem faciendi Cõfeſſario infertur ex eo, quòd Chriſtus è terris aſcẽſurus ad cœlos, Sacerdotes ſuiipſius Vicarios reliquerit tanquã Præſides, & Iudices, qui pro poteſtate clauium, remiſſionis aut retentionis peccatorũ, in quæ fideles ceciderint, ſententiã pronunciẽt. Atque illationis ratio deinde redditur, quòd conſtet Sacerdotes nõ poſſe tale iudiciũ incognita cauſa exercere: neque æquitatẽ in iniungendis pœnis ſeruare, ſi in genere duntaxat, & non potius in ſpecie, ac ſigillatim fideles ipſi peccata ſua declaraſſent. Ex hac enim doctrina allatam propoſitionem de ſcientia neceſſaria Confeſſario deduci patet, quia confeſſione facta Confeſſario neſcienti diſcernere inter ea quæ ſunt, & nõ ſunt peccata: aut quæ ſunt mortalia, vel venialia, aut à quibus abſoluere poteſt, vel non poteſt per inde ac non facta cõfeſſione, manet cauſa incognita, ſaltem cognitione requiſita, ad eam æquitatem iudicij, de qua Concilium loquitur, quidquid ſit de validitate ſacramenti, quam interdum contingere non obſtante talis cognitionis defectu, oſtendunt paulo poſt dicenda.

Enimuero cum duplici moderatione intelligenda eſt hæc eadem propoſitio. *Nu.* 146. Prior eſt, quam attingit Nauar *ad cit. §. Caueat nu.* 21. vt ea procedat tantum quoad peccata illa quæ communiter ſciuntur peccata eſſe: vt ſeptem capitalia (inquit D. Antoninus *parte* 3. *tit.* 17. *cap.* 16. §. 2.) quia ſunt elementa quædam & principia quæ de neceſſitate ſcire oportet; itemque illorum ſpecies tales, quæ nominatæ ſtatim intelliguntur alicuius talium generum malitiã annexam habere; vt inobedientia habet ſuperbiæ; fornicatio, luxuriæ; furtum, auaritiæ; ebrietas, gulæ; detractio, inuidiæ; & ſimilia communiter nota, quæ Sacerdotem ignorare rarò contingit, ita vt neceſſe non ſit hac ex parte nos formare ſcrupulos, inquit Franc. à Victoria *de ſacramentis num.* 168. Itemquè procedat quoad mortalia & venialia in genere nempe vt Confeſſarius nõ ignoret in genere quod peccatum pro mortali, quodq; pro veniali habendum ſit (id quod in ſequẽti libro vigeſimoquinto à n. 19. explicabitur ex inſtituto) adeò vt difficultates ſaltẽ percipere ſciat, & dubitare de non communiter notis, an ſint mortalia, necne, vt conſulere valeat peritos, a quibus diſcat quid ſequi debeat. Aduerte verò obiter, quod ex Corduba Suarez adfert *tom.* 4. *diſput.* 28. *ſect.* 2. *num.* 17. cum non ſit de neceſſitate huius ſacramenti, vt Sacerdos & Pœnitẽs cognoſcant totam grauitatem culpæ, probabile eſſe, quod Confeſſio ſit valida, quantumuis Pœnitẽs confiteatur aliquod peccatum vt veniale, quod eſt verè mortale, & Confeſſarius eadem ignorantia laboret.

Aduerte etiam, in re propoſita non eſſe faciendã diſtinctionem inter eos qui onus confeſſiones audiendi ex obedientia aſſumunt, & eos qui ſua ſponte ad illud ſe offerunt, quaſi hi de omnibus, de quibus Pœnitẽtes confitentur, teneantur iudicare, num peccata ſint mortalia néne; illis verò ſufficiat quod ante dictum eſt. Nam, vt Nauar. *in Enchir. c.* 4. *nu.* 3. argumẽtatur: nullus canon adferri poteſt in quo talis diſtinctio fundetur: ſique ea eſſet vera, pauci aut nulli ex Confeſſariis ſæcularibus ſalui fierent.

Itaque generaliter conſtitutũ ſit, quod habet Sylu. *in verbo Confeſſor tertio q.* 9. Confeſſarium non teneri ſemper audito quouis peccato iudicare vtrum ſit mortale; quia vix alioqui reperiretur in toto mũdo vnus Confeſſarius idoneus: ſed ſufficit vt iudicet de iis quæ ſcire tenetur iuxta antedicta. De aliis verò difficilibus poteſt ſuſpendere iudicium, dummodo opportunum remedium apponat, ne denuo committantur, ſi dubitet eſſe mortalia: quod ſæpe contingere poteſt ex incertitudine facti, aut ex materiæ leuitate, aut ex defectu plenæ aduertentiæ, aut ex ignorantia, vel ſcrupulis Pœnitentis, aliiſque circunſtantiis, per quas poteſt iudicio faciendo impedimentum adferri. Nec etiam tenetur cognoſcere omnes ſpecies peccatorum minutiſſimas, quarum cognitionem ſuis diſputationibus ægrè aſſequuntur docti Theologi: ſed communiores, & mediocribus Confeſſariis vt plurimum notas. Quando autem ei ſe offert Pœnitens, implicatus grauibus negotiis, & difficultatibus, ſimoniæ, vſuræ, cenſuum, cambiorum, teſtamentorum aut ſimilium,

debet

debet illum remittere ad virum aliquem doctum, à quo plenius inſtruatur de eo quod licitè vel illicitè actum fuerit: ea enim omnia ex ſe ſcire non tenetur Confeſſarius, ſicut nec eſſe Doctor in Theologia, vel in iure; ſed ſufficit vt neſciens, ad doctiores recurrat pro talium difficultatum reſolutione.

Poſterior moderatio traditæ propoſitionis eſt, vt ea intelligatur exceptionem pati in tribus caſibus, in quibus ex Nauarr. *in ſeq. num.* 5. à mortali peccato excuſari poteſt imperitus audiens confeſſionem.

Nu. 147. Primus eſt, quando Pœnitens ſibi ipſi valde ſufficiens eſt, non tantùm ad confitendum peccata, & eorum circumſtantias, ac numerum; ſed etiam ad exponendam Confeſſario peccatorum ſuorum grauitatem dicendo exempli gratia. Iſtud eſt mortale ſacrilegium, cum excommunicatione non reſeruata: Illud eſt furtum, cum obligatione ad reſtitutionem: & ſic de cæteris. Neque id tantùm, ſed ſimul etiam talis eſt, qui meritò iudicetur bonam rectamque habere conſcientiam; vt non tantum poſſit, ſed etiam velit Sacerdotis ignorantiam ſupplere, inſtruendo ipſum ſufficienter. Quod tamen parum decet, nec conſultum eſt pœnitenti ipſi: quia Confeſſario docto & idoneo confitens, ſi ille fortè erret, ipſe excuſatur per ignorantiam probabilem, tamquam is qui nititur authoritate viri docti, & ad munus ſuū obeundum idonei: quod non contingit confitenti Cōfeſſario indocto, ac ignaro. Seruet igitur quod præſcribitur initio cap. 1. De Pœnitent. diſtinct. 6. his verbis: Qui vult confiteri peccata ſua, vt inueniat gratiam, quærat Sacerdotem ſcientem ligare & ſoluere] vide præced. nu. 138.

Secundus caſus eſt, quando pœnitentes ſunt perſonæ ſpiritales, accedentes crebrò ad confeſſionem, ideoque ſubinde, nō niſi venialibus peccatis obligati tenentur; quæ cùm nō ſint materia neceſſaria Sacramenti pœnitentiæ (ex definitione Concil. Trid. *ſeſſ. 14. cap.* 5.) quòd pleraque illorum nō intelligantur à Confeſſario, non impedit confeſſionis validitatem: ſicut nec impediret, ſi talia in confeſſione à pœnitente ſilerentur.

Tertius caſus eſt, quando Pœnitens verſatur in articulo mortis, nec præter ipſum imperitum adeſt alius, à quo audiri poſſit. Quem caſum ob ſimilem extremam neceſſitatem ſpiritalem Nauarr. ibidem extendendum eſſe vult, ad eos qui degunt apud infideles, cum deeſt illis copia Confeſſarij peritioris ſiue ij liberi ſint, ſiue ſerui. Ratio verò exceptionis faciēdæ in his caſibus hæc reddi poteſt: quòd in eis cum ſufficiente diſpoſitione Pœnitentis, concurrat (vt ſupponimus) ſufficiens poteſtas Confeſſarij, cuius acquirendæ, imperitus capax eſſe poteſt, ex omnium ſententia, *vt monet Suarez in cit. diſp. 28. ſect. 2. num. 13.* Et patet ex eo quòd proprius Sacerdos ignarus poſſit iuriſdictionem in ſuos validè delegare, ipſeque depulſa ignorantia, confeſſiones eorum audiendo ex officio, illà per ſe vti.

Nu. 148. Immo idipſum quod in hac re neceſſitas dicitur facere, idem Suarez *in præcedenti nu.* 12. cenſet bonā quoque fidem confitentis facere; quando ſimul adeſt ſufficiens tùm contritio, tùm confeſſio ex parte Pœnitentis. Quod probat, quia cùm interueniat tunc ex parte Pœnitentis confeſſio integra, ſi ex parte quoque Sacerdotis interueniat talis eiuſdem perceptio. quæ etſi non ſit exacta cognitio, ſufficiat tamen ad cognoſcendum materiam adeſſe ad Pœnitentiæ ſacramentum ſufficientem: nihil obſtabit quin ipſū ſit validum, ſi ſuper eamdem materiam ſacramentalis forma verborum proferatur cum intentione & iuriſdictione ad id requiſita; quia nihil ſubſtantiæ deerit: præſertim Pœnitente procedente bona fide, prout ponimus. Si quis obiiciat quod ſub finem præcedentis capitis habitum eſt, ex communi opinione iterandam eſſe confeſſionem factam ignaro, cuius ignorantia tanta eſt, vt ipſa ſit etiam eorum, quæ à paucis ignorantur. Reſpondendum eſt id procedere quando, etiamſi bona fide confeſſio facta eſt, poſtea tamen deprehenditur Confeſſarius ob imperitiam nihil eorum quæ audiuit intellexiſſe tanquā peccata (qua ſola ratione conſtituunt materiam ſacramenti pœnitentiæ) ſed ſolùm percepiſſe vt facta quædam; de quo, vt inquit à Victoria, *de ſacram. nu.* 168. non oportet formare ſcrupulum, cùm rarò occurrat talis Confeſſarius. Vel procedere quando mala fide agitur, vt fieri poteſt duobus illis modis, quos affert Suarez *in fine cit. ſectionis* 2. Prior eſt, quando cognouit illum cui confitebatur, ita imperitum eſſe, vt ſuam conſcientiam diiudicare non ſufficeret: & nihilominus ei confeſſus eſt. Poſterior verò, quando inter confitendum aduertit Confeſſarium non percipere ſufficienter grauitatem peccati ſui, & nihilominus de eo confeſſus eſt ſolùm ſimpliciter, illo nō inſtructo, nec ſufficienter informato.

Quarta propoſitio eſt: neceſſarium eſſe Confeſſario quinque in particulari cognoſcere de eo, cuius confeſſionem excipit. Primum, An ſit excommunicatus. Secundum, An teneatur ad aliquam reſtitutionem famæ, vel pecuniæ, vel alterius ablati. Tertium, an ſit in ſtatu damnationis: habendo ſcilicet voluntatem perſeuerandi in peccato mortali, aut quid aliud, per quod impediatur validitas confeſſionis, iuxta dicenda ſuo loco in ſequenti lib. 6. à n. 147. cùm de ipſa confeſſione agetur. Quartum, an habeat caſum reſeruatum. Quintum an in illum, quē audit, iuriſdictionem ſufficientem habeat. Hanc propoſitionem ex Caietano *in verbo Confeſſor.* acceptam Nauarrus approbat. *De pœnitent. diſtinct. 6. cap. primo* §. *Caueat nu.* 24. Et meritò: quia talibus ignoratis Cōfeſſarius nequit ſcire an eum qui ſibi confitetur abſoluere poſſit, cùm id ſit ignorare illa quæ de neceſſitate Sacramēti cōcurrere oportet ad rectè validéq; abſoluendū; prout patet ex cōmuni doctrina de validitate confeſſionis loco antememorato tradenda. Nu. 149.

Tria autem aduertenda ſunt in hac re, quæ idem Nauarrus *ibidem* conſequenter perſequitur. Primum eſt, quod quamuis verum ſit irregularem abſolui poſſe à peccato, non ablata irregularitate; non ideo tamen negandum eſſe, quin Confeſſario Clericos frequenter audienti neceſſaria ſit cognitio caſuum, in quibus irregularitas incurritur: quia munus Confeſſarij non ſolum eſt peccatorem abſoluere; ſed etiam ſuper iis, à quibus abſtinere debet, præbere conſilium, & remedium adhibere accommodatum; *iuxta cap. Omnis vtriuſque ſexus. De pœnitent. & remiſſ. §. Sacerdos.* Si autem neſciat in quibus caſibus fiat quis irregularis *(de illis dicetur lib. 30. tract. 2.)* nec ſciet ſuo Pœnitenti aliquem talem caſum habenti, conſilium dare de eo, ad quod ſub mortali tenetur; abſtinendi, inquam, ab vſu ordinum, donec ab irregularitate qua tenetur, liberetur: vel beneficium quod irregularis acquiſiuit, relinquendi. Quæquidem conſilia ſequi recuſantem, debet ſine abſolutione dimittere; cùm ſic celebrandi, aut ſic retinendi beneficium voluntatem habere, ſit in malo ſtatu perſeuerare velle; *argument. cap. Pœnitentia 1. & 2. De Pœnitentia. Diſtinct. 3.* Idipſum quod Nauarrus de irregularitate ait, maiori ratione dicendum etiam eſt de ſuſpenſione, & interdicto. Et ita ad quinque memorata in allata propoſitione, addendum eſt ſextum, An pœnitens ſit irregularis, aut irretitus aliquā cenſurā Eccleſiaſticā.

Secundum eſt, neceſſarium eſſe omnibus Confeſſariis, ex quinque in propoſitione memoratis, cognoſcere tria prima, cum ſexto illis ſuperaddito;

quartum verò de caſibus reſeruatis, neceſſarium præſertim eſſe iis qui nequeunt ab iiſdem caſibus abſoluere; quintum autem iis maximè, qui non habuerint iuriſdictionem, qua poſſint quoſcumque fideles ad ſe venientes audire. Id quod ante Nauarrum notauit etiam Caiet. *in eodem verbo Confeſſor.*

Nu. 150. Tertium eſt, iam dictam cognitionem non eſſe ita exigendam, vt Confeſſarius in promptu habere debeat omnes excommunicationes in particulari, omnéſque caſus in qoibus pœnitens manet in ſtatu dãnationis ob voluntatem peccandi mortaliter, aut omnes caſus reſeruatos, aut omnes irregularitates, & cenſuras Eccleſiaſticas; ſed vt audiendo confeſſionem, ſciat de talibus dubitare; & habito conſilio doctioris, vel recurſu ad libros, ſciat recte iudicare. Nã, ex recepta ſententia Innocẽtij *ad cap. Cum in cunctis. De electione.* ſcientia cenſetur ſufficiens, per quam quis ſtudio, ac librorum reuolutione concluſiones ad ſuum officiũ pertinentes explicare valeat, atque adeo (prout addit Nauarr.) per quam Confeſſarius conſilio adiutus doctiorum virorum, & librorum quos poſſit ſine magna difficultate inuenire, de pertinentibus ad ſuum munus ſufficienter inſtruatur. Ad quam inſtructionẽ ſpectantia perſequemur Deo iuuante ex inſtituto, in ſequẽti ſecunda & tertia parte.

Nu. 151. Quinta propoſitio eſt: Pœnitentem peccare mortaliter, & ad iterãdam confeſſionem teneri, qui eam facit Confeſſario, quem nouit ita imperitũ, vt ſuam conſcientiam diiudicare non ſufficiat. Hanc habet Suarez *tomo 4. diſput. 18 ſect 2. num. 9.* addens eam procedere non obſtante quòd talis Confeſſarius ſit approbatus, & publicè expoſitus, aut etiã proprius paſtor eiuſdem Pœnitentis. Ratio eſt, quòd eligat indignum, & inducat illum ad id quod non poteſt licitè præſtare: & quòd circa ſe negligẽs, negligatur a Deo, *iuxta cap primum, De Pœnitentia. Diſt. 6. in principio.*

Nu. 152. Vnde, atque ex aliis antedictis, intelligitur abuſum eſſe intolerabilem, quem meritò Nauarrus *ad citatum* §. *Caueat num. 9.* optat quotidie argui a Concionatoribus; vt qui animarum curam ſuſceperunt, illarum regimen (quod eſt ars artium, *vt dicitur in ca. Cum ſit, De ætate & qualitate*: ordinariéque requirit notabilem ſcientiam propter neceſſitatem audiendi confeſſiones quorumcumque ſubditorum, qui ſunt diuerſæ conditionis) committunt Vicariis, quibus nihil eſt plus eruditionis, quàm viſum eſt ſufficere, vt Sacerdotio initiarentur: non curantes quis doctior ſit, cui Vicariatum concedant: ſed quis minori mercede inſeruiat, quod quidem eſt ab omni ratione alienum, vt ſatis oſtendit ſententia ab omnibus Theologis & Canoniſtis recepta, teſte Petro a Soto *in inſtit. Sacerd. De ſciẽtia Sacerdotibus neceſſaria. lect. 1.* Quòd quilibet ordinem aliquem, aut gradum habens in Eccleſia, teneatur ſcire, quæ neceſſaria sũt ad ritè exercendos ſui ordinis actus Nec enim (inquit ille benè) ſine ratione dirigente poteſt aliquis humanus actus fieri: nec ratio recte dirigere, niſi per ſcientiam inſtructa: ita vt carens ſcientia eorum quæ operatur, non niſi temerè operetur.

Vnde & infert, ei qui ordinatur tantùm ad celebrandum, ſeu qui vult eum tantùm Sacerdotij actũ exercere, nec ad alium adſtringi; ſufficere vt habeat ſcientiam illorum quæ ad talem peragẽdum neceſſaria ſunt; vt eſt (ſecundũ receptam ſententiam teſte Nauar *in cit. n. 19.*) quòd ſciat legere & conſtruere verba illius idiomatis in quo eſt Miſſam celebraturus. Eum autẽ qui omnes ſacerdotales actus exercere vult in Eccleſia, aut curam animarum habere, teneri ſcire quæ ad integritatem & vſum Sacramentorum pertinent; præcipuè illorum quæ adminiſtraturus eſt: & communem fidei ac morum doctrinam populo neceſſariam. Ad adminiſtrationem autem Sacramenti Pœnitentiæ, oſtendimus multa eſſe neceſſaria, quæ ignorantur a pleriſque Sacerdotibus.

Nec ſatis eſt, quòd appareant progreſſu temporis *Nu.* 153.
comparaturi ſufficientem ſcientiam; quia dictæ adminiſtratio non eſt contenta poſſibili, ac futura ſcientia, ſed actualem præſentemque requirit: cùm per futuram ſcientiam ratio non magis dirigatur de præſenti, quam per nunquam futuram, vt manifeſtum eſt. Nec item ſatis eſt quòd dicturi ſint Pœnitentibus, vt antequam ad confeſſionem veniant, conſulant doctiores, a quibus intelligant, num habeant excommunicationem, aut caſum reſeruatum, aut obligationem reſtituendi, aut aliud quod difficultatem parere poſſit. Nam, vt Nauar. *in ſeq. num. 27.* cõtra vrget, nihil tale eſt vſu receptum, indéq; multi à confitendo retraherentur, præſertim cùm id meritò moleſtum ſit, & anſam præbeat propalationi occultorum criminum, compellatq; Pœnitẽtem, ad bis confitenda (ſaltem indirectè) eadem peccata; ſemel quidem docto qui conſulitur; cũ non poſſit ſtatuere, an quis liber ſit ab excommunicatione, aut ab alio impedimento abſolutionis, niſi is aperiat illi totam ſuam conſcientiam; iterum viro indocto, à quo, tanquam proprio Sacerdote, accipienda eſt abſolutio: quem adhuc debebit certiorem facere, quòd omnia ſua crimina prædicto docto aperuerit: alioquin dubius manebit, nec niſi temere abſoluet, cæcuſq; cæco ducatum præbens ambo in foueam cadent: quo nihil indignius, miſerius, & horribilius; quandoquidem relictum fidelibus à Chriſto ſpeciale remediũ ſalutis, ea ratione fiet illis occaſio æternæ damnationis.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

De bonitate Confeſſarij.

SVMMARIVM.

154 *Bonitas in Confeſſario requiritur non tantùm quà Pœnitenti, ſed etiam quà ſibi bonus ſit.*
155 *Pertinentia ad bonitatem Confeſſarij.*
156 *Neceſſaria eſt maximè in Confeſſario charitas, cum humilitate, & patientia.*
157 *Applicatio ad noſtrum inſtitutum ex D. Bernardo, quod tres mulieres cum aromatibus venerunt ad Chriſti ſepulchrum vt eum mortuum vngerent.*
158 *Mentis, tanquam primæ mulieris, quaſi aromata, zelus iuſtitiæ, compaſſio proximi, & diſcretio.*
159 *Linguæ verò, tanquam ſecundæ mulieris, modeſtia in increpando, copia in exhortando, & efficacia in perſuadendo.*
160 *Manus denique, tanquam tertiæ mulieris, continentia, miſericordia & pietas.*
161 *Peccatum eſt mortale, Sacramentum Pœnitentiæ adminiſtrare in peccato mortali.*
162 *Malitia Confeſſarij, in peccato mortali Sacramentum Pœnitentiæ adminiſtrantis, non reddit de ſe illud inualidum.*
163 *Peccatum eſt mortale ab excommunicato non tolerato ab Eccleſia, Sacramentum ſuſcipere, quantumcumque ad adminiſtrandum vltrò ſe offerat, ac etiam proprius Paſtor ſit.*
164 *Quando liceat Sacramentum ſuſcipere ab excommunicato tolerato ab Eccleſia, aliòve qui illud miniſtraturus eſt in malo ſtatu.*
165 *Quando liceat improbum miniſtrum non paratum, nec ſe offerentem inducere ad Sacramentum adminiſtrandum.*
166 *Excommunicatus toleratus per pœnitentiam ad Deum conuerſus, licitè miniſtrat Sacramentum, quando ex officio, aut vrgente neceſſitate, ad id obligatur.*

167 *Licitè Sacramentum petitur à Sacerdote, quem non conſtat in malo ſtatu eſſe, etiamſi non conſtet eſſe in bono ſtatu.*

Nu. 154. IN Confeſſario bonitas requiritur, non tantùm qua Pœnitenti bonus ſit, inſtructus virtutibus ad munus ſuum dignè obeundum requiſitis: ſed etiam qua ſibi ſit bonus, diuinâ auctus gratia, eliminante ab anima omne mortale peccatum. Ipſe enim, cuius genibus humiliter aduoluitur peccator, exponens ei ſuos languores ita diſpoſitus in ſe debet eſſe, vt in nullo eorum in quo iudicare paratus eſt, ſit iudicandus, ne in quo alterum iudicat, ſeipſum condemnet; ac dum alterius repurgationi a peccatis incumbit, ſemet ſimiliter inquinatum contemnens, audiat meritò illud Eccleſiaſtici 14. Qui ſibi nequam eſt, cui alij bonus erit?] Debet igitur cognoſcere ſeipſum, ſique aliquid quod in aliis damnandum eſt, in ſe deprehendat, debet illud (iuxta D. Auguſtini præſcriptum, *relatum de pœnitentia diſt. 1. cap. 1. §. Sacerdos*) à ſe proiicere, atqueadeo per veram pœnitentiam recuperationi diuinæ gratiæ operam dare: præſertim cùm in ſtatu peccati mortalis conſtitutus, toties mortaliter peccet, quoties confeſſiones audit: etiamſi validè abſoluat, vt inferius in hoc ipſo cap. tractabitur, ſub titulo de adminiſtratione Sacramenti Pœnitentiæ per Confeſſarium exiſtentem in ſtatu peccati mortalis: addita explicatione difficultatis huc quoque ſpectantis, An liceat confiteri tali Confeſſario. Prius enim perſequi oportet quæ pertinent ad ipſam, de qua ex inſtituto agimus, Confeſſarij bonitatem.

De iis quæ ad Confeſſarij bonitatem pertinent.

Sectio I.

Nu. 155. AD hanc igitur bonitatem (vt in directorio notat Polancus *ca. 1. ar. 3.*) pertinet vt exterius nihil in Cõfeſſarij vultu, & geſtibus, vel motibus corporis, vel etiam in veſtitu videatur, nec in voce audiatur, quod non deceat virum maturum, qui meminit ſe locum Dei tenere. Interius verò, vt ſecum reputans cuius vices gerat, tanquam in eius oculis cõſtitutus, cum reuerentia & timore munus ſuum obeat, ac humiliter de ſe ſentiens Pœnitentes ſibi præferat, & ſe meliores exiſtimet, ſatagendo eos lucrari ad amplificandum Chriſti regnum; augendam, ac ditandam ſanctis viris Eccleſiam, extirpandam diaboli tyrannidem; ac Chriſti ſanguine redemptas animas ad ſalutis portum deducendas.

Nu. 156 Cæterùm cùm ad hoc plurimæ virtutes in Confeſſario requirantur, vt bene oſtendit, piéque in particulari inculcat Gaſpar Loartes *lib. 1 inſtitutionis Sacerdotum*: eminere tamen ipſe potiſſimum debet in charitate: quia cùm ſit medius inter Deum & peccatorem confitentem, debet per amorem vnitus eſſe Deo, vt ea quæ pro peccatore petierit, tanquam amicus obtinere valeat. Itemque proximum amare ſicut ſeipſum, vt de æterna ſua ſalute ob peccata commiſſa periclitanti non detrectet ſubuenire cum humilitate & patientia. Quibus duabus virtutibus ipſum munitum eſſe oportere patet: humilitate quidem, quia licet Confeſſarij munus nobiliſſimum ſit, ex eminenti authoritate ligandi & ſoluendi in terra, quæ ligentur & ſoluantur in cœlis, non modo Angelis, ſed & Beatiſſimæ Virgini non conceſſa, cap. Noua. De pœnitent. & remiſſ. ex vſu tamen humilliimum eſt, vt pote ei ſimile, quo Chirurgus ſaniem abſtergit ex vulneribus, & cuique pro ſua conditione emplaſtra, aliáque id genus remedia applicat: quæ ſimilitudo eſt D. Baſilij *in regulis fuſiu. diſputatis reſpon. 30.* Patientiâ verò munitum eſſe oportet, quia longè difficilius eſt animi, quam corporis vulnera curare. Cum enim in morbis corporis is maxime morbum cognoſcat, & ſentiat qui patitur; maximéque omnium cupiat ſanari, medicum accerſat, & deſiderio ſanitatis nullum, quamuis ingratum, refugiat medicamentum: in anima contra omnino euenit, vt plerumque infirmus præ omnibus, morbum ſuum ignoret, medicum refugiat, curationémque ægrè admittat: ideo hac in re opus eſt patientia: nec deſpondendum animo, ſed habendum in memoria illud eiuſdem D. Baſilij *in præced. reſpon.* 10. nihil eſſe in rerum natura, quod diligentiâ non corrigatur; neque eſſe vitium adeo graue, quod Dei timore non peruincatur. De illius ergo, qui ex lapidibus poteſt excitare filios Abrahæ, confiſi miſericordiâ non defuturâ, demus operam comparandæ bonitati, per quam tanti huius miniſterij ſimus miniſtri idonei.

Ad illam verò imprimis ſpectant nouem ea quæ D. Bernard. in ſermo 2 de Reſurrect. præclarè explicat ſub typo trium mulierum, quæ cum aromatibus venerunt ad ſepulchrum Domini noſtri, vt eum vngerent. Peccator enim fidem habens ſine charitate, eſt quaſi ſepulchrum, in quo Chriſtus iacuit mortuus, iuxta illud quod D. Paulus ait *ad Epheſ. tertio.* Chriſtum per fidem habitare in nobis: & D. Iacobus *in ca. 2. ſua epiſtola*, mortuam eſſe fidem ſine operibus: ſeu non operantem per charitatem: ſicut corpus ſine ſpiritu mortuũ eſt. Fides, inquit D. Bernar. ſine charitate in animo eſt Chriſtus mortuus in ſepulchro, quem ſuſcitare noſtrum non eſt, ſed vngere incumbit. Itaque amore Chriſti accenſæ, ad eum in peccatore vngendum veniant cum aromatibus quaſi tres mulieres, mens, lingua, & manus. Nu. 157.

Ac mens quidem cum aromatibus zeli iuſtitiæ, compaſſionis proximi, & diſcretionis per quam duo illa temperentur, ne in ſpiritu vehementi conterantur naues Tharſis; ſed Confeſſarius æmulari opportunè, & nihilominus ignoſcere ſciat, temporaque aptè miſcens temporibus, obſeruet quando oleum miſericordi, quando vinum feruoris adhibere debeat, ex mandato cœleſtis Samaritani curam habens eius, qui incidens in latrones, plagis acceptis relictus eſt ſemiuiuus. De qua re plurib. D. Bern in eod. ſermone. Bene addens terrã cordis noſtri nõ proferre talia virtutum germina, ſed potius vitiorum tribulos & ſpinas nobis germinare, ideoque emenda eſſe ab eo qui ait *Eſa. 55.* Venite, emite abſque argento & commutatione vinum & lac.] Vinum enim ſua auſteritate zelum iuſtitiæ; & lac, ſua dulcedine compaſſionem proximi ſignificat. Ememus autem (inquit D. Bernard.) numo propriæ voluntatis, ex propria faciẽtes communem, quærendo non particulariter quæ noſtra ſunt; ſed communiter quæ Dei quoque ſunt, & proximi, prout Chriſtiana charitas exigit.] Quæ emptio ſit abſque argento & commutatione; quia propria voluntas ſic in pretium datur, vt non alienetur, ſed ſolùm in melius mutetur, vtpote reddita apta, tùm ad alia bona, tùm maximè ad ea de quibus agimus, ad quæ inepta alioquin eſt. Quomodo, inquit D. Bernardus, compatietur fratri, qui propria voluntate neſcit compati niſi ſibi ipſi: aut quando amans ſeipſum, diliget iuſtitiam, & odio habebit iniquitatem. Et quis neſciat nihil eſſe quod diſcretionis ſpiritum ſic extinguat, quomodo voluntas propria, ſubuertens corda hominũ & rationis oculos claudens?] Nu. 158.

Mentem verò comitetur lingua tanquam altera Maria, habens quoque ſua tria aromata: modeſtiam in increpando, copiam in exhortando, & efficaciam in perſuadẽdo: quæ à natura non habentur, ſicut nec Nu. 159.

præcedentia:ſed apud Patrem luminum comparanda ſunt:à quo deſcendit omne datum optimum, & omne donum perfectum.] *Iacobi* 1. præſertim cum talia debeant eſſe quæ in cor hominis influūt, quod inſcrutabile eſt.] *Ierem.* 17. nec vlli notum, niſi ei, cuius oculis omnia nuda ſunt & aperta] *ad Hebr.* 4. Emenda verò ſunt (inquit D. Bernardus) nummo confeſſionis, per quam templū Spiritusſancti, quod ſumus nos, emundatur à peccatorum ſordibus impedientibus ne ille inhabitet in nobis, diffundens charitatem in cordibus noſtris, nobiſque aſſiſtens det quid & quo modo loquamur.]

Nu.160. Linguæ denique adiungatur manus; quia cuius vita deſpicitur, reſtat vt prædicatio contemnatur: illaque habeat ſua tria aromata, continentiam in ordine ad ſeipſum, ne peccans in corpus ſuum, tollenſque membra Chriſti, & faciens membra meretricis, pauendo pudendóque dedecori ſe addicat. Deinde miſericordiam in ordine ad proximum, quam debet ei cum quo ſaluandus eſt. Poſtremo pietatem in ordine ad Deum, vt omnia ſuſtineat pro eo, qui pro ipſo maiora factus homo ſuſtinuit, maximaque largiturus eſt. Quæ tria adhuc emenda ſunt ab eo, qui eſt omnis ſufficientia noſtra, cùm ne quidem cogitare aliquid boni, ſufficientes ſimus ex nobis] 2. *ad Corinth.* 3. Ementur autem nūmo ſubiectionis, ſeu obedientiæ, quæ dirigit greſſus noſtros, & ſanctæ conuerſationis gratiam promeretur; ſicut contraria lex eſt in mēbris noſtris inuenta per inobedientiam: de qua *ad Rom.* 5. Per vnius hominis inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi.] Ex quibus omnibus relinquitur, Confeſſario ad conſequendam bonitatem ſibi ad ſuum munus neceſſariam, non tam ſtudio (vt ad conſequendam ſcientiam) opus eſſe, quam mortificatione affectuū: præſertim carnalium, præ cæteris abominabilium in eo qui tam diuinum, tamque ſalutare & excelſum munus, tanquam Chriſti cooperator, exequitur: itémque conſcientiæ repurgatione: maxime autem, cùm a pecuniarū excæcante cupiditate, ponderando illud *Matth.* 16. Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur?] tum etiam ab illa acceptione perſonarum qua nonnullis tantum defertur, vt cum illis non agatur, ea qua par eſt libertate, nec ſeruato quantum oportet iudicij rigore, quod eſt contra Iudicis officium, *iuxta illud Eccleſiaſtici* 7. Noli quærere fieri Iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua.] Accedere debet innocentia vitæ, per quam diuinis bonis cumulati incremur.

De adminiſtratione Sacramenti Pœnitentiæ per Confeſſarium contaminatum peccato mortali.

Sectio II.

DVo de hac occurrunt docenda pro praxi: vnum eſt, per eam Confeſſarium peccare mortaliter; alterum, eam non obſtare de ſe quominus Sacramētum ipſum ſit validum.

Nu.161. De priori ergo ſciendum eſt, commune eſſe Sacramento Pœnitentiæ cum omnibus alijs Sacramētis, vt miniſtrans ipſum in peccato mortali, peccet mortaliter; ideoq; explicationem hanc eſſe illi cum iiſdem alijs communem quam latè poſt Sotum & Nauarrum (*illum quidem in 4. diſtinct. 1. quæſt. quinta art. 6. hunc verò ad c. 1. De pœnitentia diſt 6. §. Sacerdos*) Suarez perſequitur tomo 4. diſputat 16. ſect. 3 Ratio verò talis peccati in eo conſiſtit, quòd Sacramentorū adminiſtratio, cultus ſit Dei, ab eo ſic inſtitutus, vt in miniſtro, per quem exhiberetur, requireret ſanctitatem, maiore ratione quam ab iis quibus dixit *Leuit.* 19. Sancti eſtote, quia ſanctus ego ſum.] Ob maiorem nimirum dignitatem muneris, ad quod ea de cauſa nemo admittatur, niſi ad illud deputatus ſit per conſecrationem ſacramentalem, hoc eſt, per ſuſceptionem Sacerdotalis ordinis. In qua, ſi obex non ponatur, animæ puritas datur In ea enim gratia diuina (ſicut in aliorum Sacramentorum ſuſceptione) confertur ex opere, vt vocant, operato; ſeu non ex ſuſcipientis, ſed ex Chriſti merito. Cùm igitur hæc ita ſint, & nouæ legis Sacramenta digniſſima ſanctiſſimaque, dignè ſāctéque miniſtrari oporteat, meritò ſtatuitur eū mortaliter peccare, qui peccato mortali contaminatus ea adminiſtrat: vtpote Deo iniurius; cum notabili irreuerentia rerum diuinarū impudenter diuinæ voluntati ipſius & inſtitutioni contrauenieus. Etenim ſi in adminiſtratione Sacramentorum vti vaſe immundo, irreuerentia eſt, propter indecentiam, qua Sacramentum, res adeò ſancta, veréque hominem ſanctificans, tractatur tanquam profana: eaque indecentia poteſt tanta eſſe, vt ob notabilem irreuerentiam quam habet coniunctam cenſeatur peccatum mortale: apertè intelligitur miniſtrantem Sacramentum in peccato mortali peccare mortaliter, quandoquidem immunditia peccati mortalis infinite maior eſt quacunque alia; & concurſus miniſtri, deputati ad tale miniſterium, longè ei propinquior, excellentiórque eſt quocunque concurſu vaſorum.

Vnde habendum eſt pro documento in praxi fori pœnitentialis: quòd cùm ſit irreuerentia maxima, mortali peccato contaminatum audere miniſterium exhibere in Sacramentorum operatione, idem quoque peccatum eſſe genere ſuo mortale; illudque eò grauius, quò iniquitas miniſtri grauior fuerit, & Sacramentum dignius.

Ex quo documento colligitur, Sacerdotem miniſtraturum Sacramentum teneri ad veram contritionem, qua peccatum deteſtetur ex amore Dei, tanquā parentis optimi: vel ſi ſolum habeat attritionem, qua peccatum deteſtetur ſolùm ex timore Dei, tanquam Iudicis peccata vindicantis, teneri confeſſionem ſacramentalem præmittere, vt ex attrito fiat contritus: quia, vt conſtat ex Conc. Trident. ſeſſ. 14. cap 4. per ſolam attritionem homo non diſponitur ſufficienter ad diuinam gratiam conſequendam. Neque refert probabile eſſe quod ad ſuſceptionem Sacramenti, poſſit quis ſufficienter diſponi per ſolam attritionem. Nam ipſa ſumptio Sacramenti cùm ex attrito contritum faciat, ſecundùm probabiliorem ſententiam, adfert ſecum gratiam, tollitque immunditiem animæ adminiſtratio verò Sacramenti non item: neque enim dat miniſtro gratiam, vt faciat ex attrito contritum. ideoque in illo prærequirit hanc aliunde prouenientem, tanquam animæ munditiem Aduerte autem quod notatum eſt à Nauar *loc. cit. numero* 21. propoſitum documentum procedere in eo peccatore, qui nouit, aut credit ſe in peccato mortali manere; non autem in eo qui probabiliter ſe contritum eſſe putans, eſſet tantummodo attritus: aut qui facta diligenti conſcientiæ diſcuſſione, non eſſet ſibi peccati mortalis conſcius Quantumcumque enim verè, & coram Deo eſſet in illo malo ſtatu, excuſaretur tamen per ignorantiam inuincibilem, adminiſtrans Sacramentum cum eo defectu. Difficultates verò, quæ circa idem documentum moueri ſolent, cum nihil attineant ad Sacramentum Pœnitentiæ, non eſt neceſſe in præſentiarum attingere.

Sequitur vt dicamus de poſteriori quod eſt, mali- Nu.162.
tiam Confeſſarij peccato mortali contaminati non impedire validitatem Sacramenti Pœnitentiæ: id

quod *in præced.num.*1.Nauarr.expreſſit,&bene oſtẽdit Medina *in Cod.de Confeſſione quæſt.*24. & ſatis patet per illud quod Sotus fusè tractat *in præced. art.* 5. per malos miniſtros Sacramenta valide conferri poſſe. Quod & apertè confirmatur ex eo,quodConcil.Trid.*ſeſſ.*14.*cap.*6. *& Can.* 10. definit poteſtatem abſoluendi non impediri per peccatum mortale.Ad cuius rei intelligentiam Caietanus docta(vt meritò vocatur à Soto *in prius citato art.ſexto col.*2.) vſus eſt diſtinctione. loquiens Sacramẽti exhibitionem ſpectari poſſe dupliciter: vno modo ex opere operato, hoc eſt,tanquam Dei inſtrumentum quo ipſe vtitur ad infuſionem gratiæ in animam; altero modo ex opere operantis, id eſt,vt actio eſt humana,exiens à Dei miniſtro. Atque priore modo non requirere probitatem Miniſtri,quia ſine ea ſortitur ſuum effectum;nec enim per malum Miniſtrum contaminatur Chriſti donum, quod per illum ſicut purus fluuius tranſit,& venit ad fertilem terram; ad modum quo per lapideos canales aqua trãſit in areolas. *Cap. Si iuſtus.prima quæſt.prima.*Neque à Iuda collatusBaptiſmus,tanquam inoalidus, fuit repetendus. Cap. Dedit,eadem quæſtione. Poſteriore verò modo requirere;quia cùm homo tunc ſit Dei Miniſter, coagens ei,debet(quoad eius fieri poteſt) ſimili bonitate, qua ipſe operari: & quo melior, & in omnibus virtutibus eminentior fuerit, eò aptius inſtrumentũ erit diuinæ bonitatis, vt per ipſum dignetur Pœnitenti largiri plenius gratiæ &virtutũ incrementũ.

De ſuſceptione Sacramenti Pœnitentiæ,quando Confeſſarius illud adminiſtrat contaminatus peccato mortali.

Sectio III.

De hac magna difficultas eſt,omnibus Sacramẽtis quoque communis,An ſit licita: ſiue, An liceat petere & accipere Sacramentum à Miniſtro qui ſcitur contaminatus peccato mortali, vel Eccleſiaſtica cenſura innodatus,in eóque malo ſtatu illud miniſtraturus. Eam autẽ aliis citatis fusè diſputat Suarez,*tomo* 3.*diſp.*18.& ante eum Sotus *in* 4. *diſt.* 1. *quæſt.* 5.*art.ſexto.* Pro explicatione verò illius, ſtatuemus aliquot propoſitiones, præmiſſa diſtinctione; quòd nequam ille Miniſter,vel toleretur ab Eccleſia in ſuo miniſterio, vel non toleretur:vt is qui nominatim, vel ob notoriam Clerici percuſſionem excommunicatus eſt,aut ab officio ſuſpenſus:nõ item alius ſiue excommunicatus,ſiue ſuſpenſus; quem ne in Sacramentorum participatione quidem,vitare tenemur,ex priuilegio Martini quinti in Conc. Conſtan.quod explicatũ eſt in præcedẽti c.9.ſectione poſteriore,ſeu à n.110. Rurſus idẽ Miniſter, vel ſit expoſitus ad miniſtranda Sacramenta,vt ille qui ſedet in certo loco ad audiendas confeſſiones: vel non ſit quidem illo modo expoſitus,ſit tamen paratus, vt ſi quis Sacramentum ab ipſo petat,ſtatim conferat.

*Nu.*163. Suppoſita igitur hac diſtinctione, ſit prima propoſitio. Peccatum eſſe de ſe mortale, ſuſcipere Sacramentum à non tolerato ab Eccleſia,ſiue is expoſitus ſit,ſiue non:& ſiue paratus ſit,ſiue non;ſiue ex officio ei incumbat miniſtrare,ſiue non. Probatur, quia talis ſuſceptio in re graui, (vtpote ad ſalutem æternam pertinente,)directè eſt contra obedientiã debitam Eccleſiæ:quæ per ſuam cenſuram, præſertim excommunicationem maiorem, non tantùm illum qui excommunicatur arcet à miniſterio Sacramentorum:ſed etiam aliis prohibet directè, ne cum illo communicent,præſertim in ſacris,&maximè in Sacramentorum perceptione,prout conſtat ex communi doctrina de effectis maioris excommunicationis,tradenda in ſequent.libro 32.tract.1. Quæquidem propoſitio,quam reſtrictionem patiatur quoad caſum neceſſitatis, iudicandum eſt ex antedictis in capite ſexto numero 58. & aliquot ſequentibus. Eam autem Sotus(apud quem eſt octaua) cenſet extendendam ad hæreticos, ſchiſmaticos,& apoſtatas à fide; ſi ſint hæreſeos, ſchiſmatis, aut apoſtaſiæ damnati.Cui fauet quòd à talibus,qui per ſuam culpam ab Eccleſiæ vnitate diuiſi ſunt, non debeant fideles,niſi neceſſitas in mortis articulo vrgeat,Sacramenta ſuſcipere. §. *Laboret. De Pœnitent. diſtinct. 6. cap.primo.*Sed,vt bene monet Suarez,cùm priuilegiũ Concilij Conſtantienſis generale ſit,extendatúrque ad omnes excommunicatos, niſi ſint notorij Clericorum percuſſores,aut nominatim excommunicati: tales,& nihilominus ſimoniaci,quos Sotus illis adiungit, quamdiu non fuerint ab Eccleſia denuntiati excommunicati, non erunt ratione Eccleſiaſticæ cenſuræ vitandi;ſed tantùm ratione ſcandali,aut alterius mali inde impendentis.Nec dici poteſt vitandos eſſe, eoquod ſint extra Eccleſiam:quia occulti quoque hæretici,ſchiſmatici,vel apoſtatæ per ſuam culpam,diuiſi ſunt ab vnitate Eccleſiæ,&cenſura irretiti:nec tamen cenſentur vitandi Eccleſiæ præcepto,potius quàm alij excommunicati occulti.

Ad irregulares autem eidem Soto extendenti hãc propoſitionem, fauet:quòd eorum cõparatione nihil ſpecialiter indultum ſit per priuilegium Concilij Conſtantienſis. Sed aduerſatur,quòd cùm per violationem cenſuræ.irregularitas contrahatur,non eſſet ſufficienter conſultum timoratis conſcientiis,ſi quẽ per tale priuilegium non tenemur vitare ratione cenſuræ,teneremur ratione irregularitatis, tũ ex ea cauſa,tum ex multis aliis paſſim, naſcentis. Vnde quantumuis in tenore dicti priuilegij non fiat expreſſa mentio irregularitatum:implicita tamen cenſeri poteſt facta in illis verbis, Cuiuſcumque ſentẽtiæ,aut cenſuræ Eccleſiaſticæ.]Quia enim conſtitutio fauorabilis eſt,eam interpretari poſſumus cum eiuſmodi extenſione: ſicut Doctores priuilegium à iure conceſſum Epiſcopis abſoluendi ab excommunicatione incurſa ob percuſſionem Clerici,vel Monachi, cùm adeſt iuſtum impedimentum adeundi Papam extendunt ad omnem excommunicationem ipſi Papæ reſeruatam, propter paritatem rationis, prout antè num.135.habitum eſt.

Secunda propoſitio eſt:licere vrgente aliqua neceſſitate,Sacramentum ſuſcipere à quocumque miniſtro tolerato:dummodo expoſitus ſit, vel paratus illud miniſtrare,& ad id ex officio,vel ex delegatione ſufficientem poteſtatem habeat.Hanc receptiſſimam eſſe inquiens Sotus probat:quia ſic ſuſcipiens, *Nu.*164.
Sacramentum,non cooperatur peccato conferentis, præbendo illi occaſionem aliquam ruinæ; vtpote quem inuenit paratiſſimum ad conferendum: ita ut illum eo ipſo iam lapſum,nihil ad labendum impellat:neque petit vt ipſe peccet, ſed tantùm vt Sacramentum conferat,quæ actio eſt de ſe bona:& quam ille à praua voluntate(ſi quam habeat) reſipiſcens, poteſt ſanctè exercere: perinde ac vſurarius expoſitus,aut paratus ad fœnerandum, poteſt mutata praua ſua voluntate fœnerandi,gratis mutuam pecuniã dare petenti. Ad quam rationem accedit textus præclarus in cap.finali.15.quæſt.8.qui legendus eſt. Aduerte verò prædictam neceſſitatem non debere eſſe extremam,aut valde grauem; ſed ſufficere contingentem ordinariè: qualis eſt indigentia diuinæ gratiæ ad progreſſum faciendum in vita ſpiritali, & ad ſuperandas difficultates quæ in ea contingunt. Si enim propter neceſſitatem, vel notabilem aliquam

vtilitatem temporalem licet vti opera eius qui illam exhibebit peccando: vt pagani, qui rogatus pro me in iudicio teſtimonium ferre, malitia ſua id faciet iurando per falſos Deos; vel vſurarij, qui rogatus dare indigenti mutuò pecuniam, dabit exigendo vſuram: multo magis propter ſpiritalem neceſſitatem, aut vtilitatem notabilem (qualē adfert debitus Sacramentorum vſus) licebit accipere Sacramentum ab eo, qui illud ſuâ malitiâ cōferet cū mortali peccato.

Excipiendus tamē eſt caſus, in quo ſine vllo meo detrimento, abſtinendo a ſuſceptione Sacramenti poſſum tale peccatum impedire: quia lex charitatis in Deum, & in proximum, a me tunc exigit; vt auferam occaſionem, quæ offertur irreuerentiæ Sacramenti, & vt ſubueniam indigentiæ & miſeriæ, cui proximum per ſuam malitiam moraliter expoſitum video. Sic ergò (*vt in citato art. 6. propoſ. prim.*, inquit Sotus) ſi plures Sacerdotes ſedeant ad audiendas confeſſiones, & inter eos ſciam Petrum in concubinatu viuere; poſſum quidem illum præ aliis eligere, ſi ſciam ipſum cæteris doctiorem eſſe, & conſcientiam meam ſapientiùs poſſe diſcutere: tamen ſi cæteri pares illi eſſent, culpa eſſet illum præeligere, nō tamē mortalis, vt idem addit; niſi fortè peccator eſſet tàm publicus, quòd mea confeſſio illi facta, ſcandalum generaret populo, aut aliud peccatum graue inde imminere probabiliter crederetur. v. g. quod ex audita confeſſione excitaretur ad ſumendam vindictam de aliquo, aut ad tentandam alicuius puellæ pudicitiam.

Ex quibus ſolui poteſt dubium, de quo Suarez *in cit. diſp. 18. ſect. 1. in fine*. An peccatum ſit miniſtrare Sacerdoti celebranti indignè, non ex alio defectu, quàm malitię ſuę; aut illi præbere veſtes, vel alia neceſſaria ad celebrandum. Conſtat enim non eſſe; quia celebratio Miſſæ, cui tūc quis cooperatur, actio eſt de ſe bona, eíque malitia miniſtri aduentitia eſt, ex circumſtantia tantùm malam illam reddens: ad quam circumſtantiam, is qui inſeruit celebranti, aut veſtes præbet, nullo modo cōcurrit. Quamquam in eo quoque locum habet regula charitatis, vt ſi quis commodè poſſit vitare tale obſequium, vt peccatum impediatur, vitare debeat. Sed moraliter loquendo vix poteſt talis commoditas occurrere, propter periculum offenſionis proximi, & facilitatem aliundè ſibi prouidendi de miniſtro & veſtibus neceſſariis.

Nu. 165. Tertia propoſitio eſt, Nemini licere improbum miniſtrum neque paratum, neque offerentem ſe ad Sacramentum miniſtrandum, ad id inducere; niſi vel petentem neceſſitas extrema vrgeat, vel exhibentem obliget officium. Probatur, quia tali inductione daretur alteri occaſio peccandi, quod non licet. Si opponas, eam inductionem nō eſſe cauſam vt Miniſter ipſe peccet, ſed vt Sacramentum adminiſtret: quod ſanctè poteſt, reſipiſcendo à ſua malitia, vt antè dictum eſt. Occurritur, proximè quidem eam inductionē non eſſe per ſe cauſā vt dictus Miniſter peccet: eſſe tamē cōſequenter: ſiue (vt Sotus *propoſ. 1* ait) eſſe materialiter: quia offertur ei aliqua materia, ex qua ſumet occaſionem hîc & nunc peccandi; quod ſufficit, vt talis occaſio cenſeatur data eſſe ab eo qui ſciuit & credidit, illud inde ſecuturum eſſe: perinde ac ille occaſionem incendio dediſſe cenſetur, qui aliquid etiam de ſe licitum faciens, applicuit ignem ad aliquid, vnde ſciuit aut credidit incendium ſecuturum. Ratio autem exceptionis poſitæ in eadem propoſitione, eſt quòd (vt habetur in cap. Cum Eccleſia Vulturana. De electione: & in lege Iniuriarū. ff. De iniuriis) is nemini iniuriam faciat, qui iure ſuo vtitur: ac proinde nec peccet, ſi eo rationabiliter vtatur: vt vti meritò cenſetur is, qui extrema neceſſitate compulſus, petit ſibi Sacramentum miniſtrari à quocunque Sacerdote, qui tali neceſſitate laboranti tenetur ſubuenire: vt quādo in articulo mortis conſtitutus, peccati mortalis ſibi conſcius confeſſionem ſuam excipi poſtulat: vel quando in alia minori neceſſitate conſtitutus: v. g. conſtituendi ſe in Dei gratia die aliquo ſolemni, vel lucrādi Iubilæum, vel implendi aliquod præceptum, petit ſibi Sacramentum aliquod a ſuo paſtore conferri, ad quod ex officio tenetur, & iure compelli poteſt. Neque id, vt ex dictis patet, eſt peccatorem inducere ad peccandum, ſed ad præſtandū illud, ad quod tenetur; nec quia id præſtabit peccando, neceſſarium eſt iure ſuo cedere cum proprio detrimento: cùm maximè ex ſola malitia ipſius, tale peccatum oriatur; quæ doctrina eſt Caiet. *ad tertiam part. D. Thomæ, quæſt. 64. art. 6. ad 2.* Quod ſi neceſſitas & detrimentum abfuerint, abſtinendum eſt a tali petitione: quia tunc lex charitatis locum habet, qua, cùm ſine detrimento meo poſſum, debeo occaſionem ruinæ proximo adimere.

Hic duo reſtant admonenda. Alterum eſt, cùm *Nu. 166.*
quis ius habet petendi ab aliquo Sacerdote vt Sacramentum ſibi adminiſtret; non inde impediri ab ea petitione, quòd talis Miniſter irretiatur excommunicatione, dummodò tamē toleratus ſit. Etenim is non peccat miniſtrando; ſi quidē per debitā pœnitentiam (prout tenetur iure diuino, in quo Eccleſia non diſpenſat) ſe ad Dei gratiam diſpoſuerit. Nam, vt rectè ait Sotus *propoſ. 6.* ius non permitteret talem petitionem, niſi ſimul cum illo cui fit, diſpenſaret vt ſine peccato violationis cenſuræ Eccleſiaſticæ præſtare poſſit illud quod ab eo petitur. Alioqui enim ipſe relinqueretur perplexus, dum ex vna parte videret ſe nō poſſe negare debitū iuſtè petitum: & ex altera, ſe non poſſe illud reddere ſine ſacrilega cenſuræ violatione. Quòd enim excōmunicati dicātur excluſi a participatione tā actiua, quàm paſſiua Sacramentorum; ſenſus eſt, inquit Sotus *propoſ. ſeptima*, quòd nec poſſint Sacramenta ſuſcipere, nec ad ea conferenda ſeſe ingerere, niſi cōpulſi. Ita vt Sacramenta miniſtrare non debeant, etiamſi tolerati ſint, niſi curam animarum habeant; vel petentes ſint in extrema neceſſitate; quoniam aliàs nullo iure ad id compelluntur. Quam Soti doctrinam tuetur Nauarr. *in Miſcellaneo 47. De oratione, n. 2.*

Alterum quod monendum reſtat eſt, quod habet *Nu. 167.*
Suarez *in citata ſectione prima paulo ante finem*, nō eſſe neceſſarium vt petenti Sacramentum conſtet Miniſtrū eſſe bene diſpoſitum, quia hæc cura non eſt illi commendata; ſed ſufficit vt illi nō conſtet eſſe malè diſpoſitum. Vnde vt obligetur ad non petendum, opus erit moraliter ei conſtare miniſtrum malè diſpoſitum eſſe, & cum ea mala diſpoſitione miniſtraturum Sacramentum: quod difficillimum eſt iudicare: niſi vbi manifeſtò conſtat, illum eſſe in diuturna conſuetudine, & proxima occaſione alicuius peccati. Extra eum caſum verò, etiamſi contigerit videre Sacerdotem paulo antea mortaliter peccantem, poteſt ab illo peti Sacramentum, quantumuis non ſit paratus, neque ex officio illud dare teneatur: quia ſemper ſperare licet futurum, vt ſe conuenienter diſponat, quod breuiſſimo tempore facere poteſt per actum contritionis.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

De approbatione Confeſſarij.

SVMMARIVM.

168 *Approbatio Confeſſarij diuerſa eſt à delegatione iuriſdictionis.*

169 *Statutū Concilij Tridentini de eadem approbatione.*

170 *Peccat*

170 *Peccat mortaliter qui contra idem ſtatutum, Sacramentum Pœnitentia adminiſtrat, niſi excuſet neceſſitas in articulo mortis; vel materia lenitas, cùm Pœnitens tantùm habet venialia.*

171 *Pariter peccat qui ab eo idem Sacramentum mala fide ſuſcipit eſt.*

172 *Difficultas, an confeſſio bona fide facta Confeſſario non approbato ſit valida: cuius pars negans tenenda.*

173 *Approbatio, ſicut & iuriſdictio, obtineri poteſt per Epiſcopi ratihabitionem de præſenti.*

174 *Approbatio Epiſcopi neceſſaria eſt Religioſis habētibus à Papa facultatem audiendi ſæcularium confeſſiones.*

175 *Ad audiendas Religioſorum confeſſiones ſufficit iuriſdictio ſine approbatione.*

176 *Papa poteſt ſi velit iuriſdictionem ad Sacramentū Pœnitentiæ ſufficienter concedere ſine approbatione, non item alij Ordinarij.*

177 *Publicum ſufficientis doctrinæ teſtimonium nō tollit eam de qua agimus neceſſitatem approbationis.*

178 *Facultates à Summo Pontifice conceſſæ ad audiēdas confeſſiones, intelligendæ ſunt cum conditione iſtiuſmodi approbationis.*

179 *Poſt decretum de approbatione perinde ac ante, Sæculares Sacerdotes poſſunt de conſuetudine ſibi eligere Confeſſarium quemcumque Sacerdotem de approbatis ſecundùm formam eiuſdem decreti.*

Nu.168. APPROBATIONEM eſſe diuerſam à delegatione iuriſdictionis conſtat ex his. Tum quòd Religioſi mendicantes per ſua priuilegia iuriſdictionem habeant à Summo Pontifice delegatā, approbationē verò habeant ab Epiſcopo: Tùm quòd ab eodem Summo Pontifice data in Iubilæo facultas Confeſſarium eligendi, requirat in electo approbationem Epiſcopi: Tùm etiam quòd poſſit Epiſcopus approbare aliquem non delegata ei ſua iuriſdictione; itemque poſſit ſimpliciter ipſum approbare, & ſuam iuriſdictionem delegare tantùm ad certum tempus, aut pro certo tantùm loco. Tùm demū quòd delegatio iuriſdictionis ſit conceſſio quædam & velut gratia liberaliter facta à Superiore: iſtiuſmodi verò approbatio ſit opus iuſtitiæ; nempe iuſtum iudicium ſeu publica ſententia, authenticáque atteſtatio quædam, de Sacerdotis eam iure ſuo petentis ſufficientia, quantum ad ſcientiam & alia requiſita ad audiendas confeſſiones, ſi iuriſdictio ei delegetur.

Nu.169. Iam de approbatione ipſa ſic ſtatuitur in Concilio Trident. ſeſſ. 23. cap. 15. Quamuis Presbyteri in ſua ordinatione à peccatis abſoluendi poteſtatem accipiant, decernit tamen ſancta Synodus, nullum etiam regularem, poſſe confeſſiones ſæcularium etiam Sacerdotum, audire; nec ad id idoneum reputari, niſi aut Parochiale beneficium habeat, aut ab Epiſcopis per examen, ſi illi videbitur eſſe neceſſarium; aut aliàs idoneus eſſe iudicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat; priuilegiis & conſuetudine quacumque, etiam immemorabili, non obſtantibus.] Cui ſtatuto congruenter nonnulla occurrunt notanda.

De peccato & inualiditate prouenientе ex defectu approbationis Confeſſarij.

SECTIO PRIOR.

Nu.170. NOtandum eſt igitur primò, mortaliter peccare Sacerdotes non habentes parochiale beneficium, ſi confeſſiones ſæcularium audiant non approbati ab Epiſcopo, quia indignè adminiſtrant Pœnitentiæ Sacramentum: (quandoquidem ſecundùm hanc Eccleſię definitionem nō ſunt illius idonei miniſtri) niſi quòd excipiendi videantur duo caſus; alter eſt articuli mortis, & alter quando Pœnitēs habet tantummodò peccata venialia. In illo enim neceſſitas, & in hoc libertas eadem ratione approbationem inducunt (de tacita ſaltem Papæ voluntate) qua ratione iuriſdictionem induci habitum eſt in præcedēti c. 7. nu. 58. & 65. Neque enim exiſtimandū eſt Eccleſia in articulo mortis abſolutioni ſacramētali impedimentum vllum obiicere: aut ad confeſſionem de venialibus ſolummodò faciendam, propoſitum decretum extendere: cum ratio illius inſtituendi hæc (ſi quæ alia) cenſenda ſit: vt tolleretur abuſus, quo grauibus peccatis obnoxij, Confeſſariis vtuntur non ſufficientibus ad ea diiudicanda. Vnde quia Religioſi, moraliter loquendo, in hoc minus offendunt, maiorem ordinariè gerentes ſuæ conſcientiæ curam, habentéſque Superiorem qui ipſis ſpecialiter inuigilet: nihil quoad eos hac ex parte Concilium innouauit.

Alicui autem ex iiſdem Sacerdotibus extra dictos caſus ſæculares confitentes mala fide (vt ij qui non ſunt ignari iſtiuſmodi impedimenti) dubium non eſt peccare mortaliter, tanquam cooperantes illorum mortali peccato; & conſequenter facere confeſſionem, ex defectu ſaltem ſufficientis contritionis, inualidam. *Nu.171.*

De eo verò qui alicui tali confiteretur bona fide, nempe ignorando inuincibiliter huiuſmodi impedimentum: An, ſicut excuſatur à peccato, ſic faciat confeſſionem validam, habet difficultatem aliquam. Nam, vt Medina in Cod. de confeſſione *queſtion.* 34. contendit, quòd etiamſi per ſtatuta Synodalia prohibeatur, ne quis Sacerdos confeſſiones audiat, antequam ſit per Prælatum examinatus: nihilominus (quia talis prohibitio non eſt de ſe ſuſpenſio iuriſdictionis) valeat confeſſio quæ bona fide de licentia Curati fuerit facta Sacerdoti non examinato, etiamſi is peccet audiendo confeſſiones contra ſui Superioris prohibitionem. Pari quoque ratione vrgeri poſſe videtur ob memoratum Concilij Trident. decretum, peccare quidem Sacerdotem qui ſine approbatione Epiſcopi audiendis confeſſionibus ſæcularium dat operam; non ideò tamen confeſſiones illi bona fide factas eſſe inualidas. Sed ex aduerſo non niſi approbatum ab Epiſcopo iuxta idipſum decretum; poſſe abſoluere à mortalibus (ſicut habet Lopés in Inſtructorio conſcientiæ *part. 1. cap. 56. §. Inſuper.*) tā conſentaneū eſt ipſius Concilij verbis, vt temerariū ſit contradicere: habēt enim, Eum qui in ſua ordinatione poteſtatē abſoluendi accipit, nō poſſe ſine approbatione Epiſcoporum audire confeſſiones ſæculariū, neque ad id reputari idoneum] quæ vix aliquid minus indicare poſſunt, quàm per defectum approbationis; Sacerdotis non Parochi poteſtatem ita ſuſpendi, quoad confeſſionem ſæcularium, vt in actum ſuum validè abſoluendi, exire nequeat: præſertim cùm ex aperta definitione Concilij Florēt. in inſtructioni Armenorū, ad Sacramenti validitatem præter debitam materiā & formā, oporteat idoneū miniſtrū cōcurrere. Neq; dici poſſit de propoſito decreto, quod Medina de ſtatutis ſynodalibus dicit: nimirum tantummodò prohibere non approbato auditionem confeſſionum. Ea enim verba Concilij nō indicant fieri ibi prohibitionem, ſed potius limitationem poteſtatis abſoluendi in Sacerdote: vt ſcilicet eius vſus quoad confeſſiones ſæcularium, non extendatur ad non habentes parochiale beneficiū, niſi ſint ab Epiſcopis approbati. *Nu.172.*

Vnde licet inferre, quòd ſæculares teneantur ad

repeti

repetitionem confeſſionum, quas fecerunt Sacerdotibus non approbatis ab Epiſcopis, nec habentibus parochiale beneficium. Ad quod facit quod Suarez annotat *tom. 4. diſput. 28. ſect. 4. num. 9.* Concilium generaliter, & indifferenter requirere iſtiuſmodi approbationẽ ad exercendum munus Cõfeſſoris, quacumque ratione ei iuriſdictio delegetur. Additque poſtea *in ſeq. n. 14.* eandem eſſe neceſſariam, non modò neceſſitate præcepti, ſed etiã neceſſitate Sacramẽti; itaut Sacerdos, ſine illa Sacramẽtaliter abſoluere tentãs nihil faciat; nõ ſolùm per accidẽs, ob indiſpoſitionem ſeu malam conſcientiã Pœnitentis; ſed etiã per ſe, ex defectu neceſſariæ conditionis: quantumcumque Pœnitens bonam fidem habeat. Si obiicias, Eccleſiam nihil poſſe Sacramentorum inſtitutioni addere, quod ſimpliciter neceſſarium ſit. Reſpondetur: neque in hac re addere aliquid inſtitutioni Sacramenti Pœnitentiæ, ſed cùm iuriſdictionis collatio ab ipſa pendeat, *iuxta antedicta, in cap. 4. nu. 23.* ipſa ſtatuit conditionem, quæ ſi Sacerdoti deſit, is habeat iuriſdictionis ſibi delegatæ vium impeditum: ita vt tentans abſoluere nihil faciat, eo modo quo dictum eſt *in num.* 114. De excommunicato non tolerato.

Nu. 173. Cæterùm non negauerim, vt ad iuriſdictionem, ſic ad approbationem conſequendam ſufficere poſſe Epiſcopi ratihabitionem de præſenti; ſiue quòd Epiſcopus videat Sacerdotem non approbatum audire confeſſiones, & toleret, cùm poſſit prohibere. Cur enim dicamus per eiuſmodi diſſimulationem obtineri ab Epiſcopo iuriſdictionem ſufficientẽ ad abſoluendum, non item approbationem, nulla ratio videtur perſuadere: cùm præſertim neceſſitas iuriſdictionis ordinariæ, vel delegatæ ad validitatem abſolutionis, longè clariùs determinetur, in ipſo etiam Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 7. quàm neceſſitas approbationis in antè memorato decreto; atque modus approbationis relinquatur Epiſcopis valde liber, vt hæc eius verba ſatis iudicant. Niſi ab Epiſcopis per examen, ſi illis videbitur eſſe neceſſarium, aut aliàs, idoneus eſſe iudicetur.]

Quibus neceſſaria ſit approbatio de qua agimus.

Sectio Poſterior.

Nu. 174 AD hoc intelligendum faciunt ſequentia notabilia Notandum eſt igitur ſecundò: dictam approbationem ad audiendas confeſſiones ſæculariũ, requiri etiam in Religioſis habentibus à Papa priuilegium eas audiendi. Vnde cùm ante Concilium Trident. per Clementinam Dudum De ſepulturis §. Statuimus & § Si verò. Itémque per Concilium Lateranenſe ſub Leone decimo ſeſſ. 11. tales Religioſos, vt idonei cenſerentur, ſufficeret à ſuis Superioribus Epiſcopo præſentari, ſiue ille approbaret, ſiue non (de quo Nauar. in Enchir. *cap. 27. num.* 160. *& aliquot ſequentibus.*) nunc id non ſufficit: quia Cõcilium ipſum Trident. aliis Presbyteris non habentibus parochiale beneficium parem facit Regularẽ, non obſtantibus priuilegiis quibuſcumque. Quare debent Religioſi, ſicut iidem Presbyteri, ab Epiſcopo obtinere approbationem ad audiendas confeſſiones ſæcularium.

Nu. 175. Ad audiendas verò confeſſiones Regularium (excepto caſu, quo vellent eligere Confeſſarium extraordinarium virtute Iubilæi concedentis omnibus facultatem eligendi quem velint de approbatis: de quo Suarez *tomo 4. diſputat. 28 ſect. 6. num.* 11.) non requiritur approbatio, nequidem in Sacerdote ſæculari: ſed ſufficit licentia quam illi ſiue à Papa, ſiue à ſuo Superiore habuerint eligẽdi ſibi Confeſſarium; vt Nauar. *in Enchir. cap. 4. in additione ad 1. dictum* (quod in nonnullis exemplaribus deeſt) ex eo confirmat, quòd Concilium Trident. nihil circa Regulares mutauerit de iure antiquo: ſecundùm quod illi habentes licentiam eligendi Confeſſarium, poterant eligere Sacerdotem ſimplicem nondum expoſitum ab Epiſcopo ad audiendas confeſſiones, prout triuialem multúmque receptam ſententiam fuiſſe ait Franciſcus à Victoria, *De Sacram. num.* 150. Pro qua authores & rationes affert Suarez *in citata diſput. 28. ſect. 3. num. 4. & 5.* in quibus memorandis non eſt neceſſe immorari.

At verò hæc non ſunt ita accipienda, quaſi Papa dare nequeat priuilegium audiendi confeſſiones, quin is cui dederit debeat neceſſariò ab Epiſcopo approbari: ſed quòd ſemper dare cenſeatur ſaluo iure communi, quando non oſtendit ſe in aliquo ei derogare velle. Alij autem Ordinarij, quia nihil poſſunt aduersùm ius commune, cui etiam ipſi ſubſunt; priuilegium dare non poſſunt, ex quo quis idoneus ſit audiendis confeſſionibus ſæcularium, niſi eum vel ipſi approbent ſi poſſint; vt Epiſcopi (paucis exceptis de quibus in principio ſequẽtis capitis) vel ſi non poſſint, vt inferiores Epiſcopo, illud conferant ei, qui iam approbatus eſt, vel qui antè approbetur, quàm confeſſiones audiat. Nu. 176.

Notandum eſt tertiò, vt ſæculares validè confiteantur Sacerdoti non habenti beneficium Parochiale, in eodẽ Sacerdote requiri iſtiuſmodi approbationẽ eſſe verã ſine exceptione: ne quidẽ Doctorũ habentiũ ſuæ ſcientiæ publicũ Academiæ teſtimoniũ. Quod Suarez notãs *in ſeq. ſect. 4. n. 3.* illud probat *ibid. n. 6.* ex eo, quòd Conciliũ vniuerſaliter loquatur abſque limitatione; imò potius (cùm ſcilicet dixit, etiam Sacerdotum) addita ampliatione de Sacerdotibus, qui propter ſtatum & conſuetudinem frequenter confitendi, eligendique Confeſſarium videri poterant excipi ab ea generali regula. Ad id verò de quo Romæ dubitatum eſt, An in hac re Sacerdotum nomine comprehendantur Prælati habentes à iure facultatem eligendi Confeſſarium: reſpondit ſuper ea re conſultus Greg. 13. tutius eſſe in tali dubio adhærere Concilio Trident. Quod Suarez refert in eadem ſect. num. 8. Nu. 177.

Notandum eſt 4. quotieſcumque per bullam, aut priuilegia conceditur facultas eligendi Confeſſariũ idoneum, debere intelligi de approbato ab Epiſcopis, iuxta Concilij Tridentini decretum propoſitum, vt omnes Doctores tenere habet Alphonſus à Viualdo in Candelabro aureo *c. de Confeſſione num.* 26. Ratióque eſt, quia dicta approbatio non obſtantibus quibuſcumque priuilegiis, in Confeſſario idoneo requiritur per idẽ decretũ: quod cùm ſit ius ordinariũ à Cõcilio recẽter conſtitutũ, de re grauiſſima, ex qua pendet valor Sacramenti, cenſendus eſt Papa nolle ei derogare; niſi cùm id expreſsè declarauerit; vel ex modo ab ipſo factæ conceſſionis ipſum id velle, ſufficienter conſtiterit. Itaque cùm abſolutè concedit facultatem eligendi Confeſſarium, id intelligendum eſt (etiamſi non exprimat) de Confeſſario iuxta formam dicti decreti approbato. Similiter & omnia priuilegia à Summis Pontificibus conceſſa nõnullis Religionibus, vt Religioſi earũ poſſint confeſſiones audire, intelligenda ſunt ſub eadem conditione approbationis. Quod vtrumque Suarez notat *in eadem ſect. 4. num. 9.* Nu. 178.

Notandum eſt 5. quòd ſicut regulares poſt decretum, de quo agimus, adhuc retinent libertatem eligendi Confeſſarium non approbatum (vt antè *num.* 175. dictum eſt) ſic etiam Sacerdotes ſæculares retinere facultatem longa conſuetudine ſibi quæſitam eligendi in Confeſſarium quemlibet de Sacerdotibus Nu 179.

dotibus approbatis, non impeditis per cenſuram Eccleſiaſticam: quia Concilium non ſuſtulit eam facultatem, ſed ſolum reſtrinxit, ne quis ab illis eligatur, niſi approbatis. Adhuc enim tolerandæ talis conſuetudinis, optima ratio fuit, quod Sacerdos quotidie celebrare poſſit: teneatur antè celebrationi promittere confeſſionem, ſi peccati mortalis conſcius ſibi ſit, & habeat copiam Confeſſarij ex decreto eiuſdem Concilij Trid. ſeſſ. 13. cap. 7. & can. vltimo: ideòque rationabile fuit talem ei facultatem permittere, ad facilè habendum Confeſſarium pro implendo illo ipſo præcepto.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

De approbante Confeſſarium.

SVMMARIVM.

180 *Approbatio actus eſt iuriſdictionis, non autem ordinis Epiſcopalis.*

181 *Nomine Epiſcopi approbantis Confeſſarium, non comprehenditur is qui nullum habet populū ſibi ſubditum: comprehenditur autem Capitulum ſede vacante.*

182 *Comprehunduntur item Abbates qui iuriſdictionem habent in Sæculares Epiſcopalem, non autem Generales, & Prouinciales religionum.*

183 *Diuerſæ ſententiæ de Epiſcopo, cuius approbatio requiritur in idoneo Confeſſore.*

184 *Cæteris probabilior quòd is ſit Ordinarius Sacerdotis approbandi.*

185 *Solutio rationis quæ oſtendere videtur, eſſe Ordinarium Pœnitentis.*

186 *Cum datur omnibus à Summo Pontifico facultas eligendi ſibi Confeſſarium, quis à quo approbatus eligi poſſit.*

187 *Quando poſſit Epiſcopus pro audiendis ſuorum cōfeſſionibus, alienum Sacerdotem approbare.*

188 *Approbatio a proprio Epiſcopo ſimpliciter & ſine reſtrictione data Sacerdoti; ſufficit pro tota Eccleſia.*

189 *Sufficit pariter collatum ei eſſe Parochiale beneficiū.*

190 *Is qui dimiſit Parochiale beneficium, ſine approbatione idoneus non eſt audiendis ſecularium confeſſionibus.*

191 *Quid nomine Parochialis beneficij ſignificetur in hac materia.*

192 *Approbatio non obtinetur ex eo, quod iuſtè petita ſit, & iniuſtè negata.*

193 *Solutio rationis in contrarium.*

194 *Nè quidem obtineri eo modo à Religioſis habentibus à Papa priuilegium audiendi confeſſiones.*

195 *Peccant Epiſcopi grauiter ſine iuſta cauſa negantes approbationem Religioſis habētibus Papale priuilegium audiendi confeſſiones.*

196 *In iiſdē approbatis, ad validè abſoluendum (ſi cætera neceſſaria adſint) non eſt opus præſentatione præſcripta in Clemen. Dudum. De ſepulturis, nec facultate ſui Superioris, niſi ex accidenti.*

197 *Approbatio, vt valeat, debet eſſe ex iudicio, quo reipſa iudicetur quis ad hoc munus idoneus: neque obeſt quòd fortè res aliter habeat.*

198 *Eundem valorē non impedit quòd ſine ſcripto, vel ſimoniacè obtenta ſit approbatio.*

199 *Per directā collationem iuriſdictionis cenſetur facta approbatio, non item per indirectam.*

200 *Approbatio limitata, deficit extra limites præſcriptos: data verò ſimpliciter, non extinguitur.*

201 *Approbatio etiam data ſimpliciter, ſiue Sæcularibus, ſiue Religioſis reuocari poteſt.*

202 *Non tamen ſine iuſta cauſa: quam adeſſe, præſumendum eſt in dubio pro Superiore.*

203 *Approbatio accepta in vno Epiſcopatu ceſſat in Sacerdote transferente domicilium in alium Epiſcopatum.*

204 *Quatenus Papali ſuo priuilegio vti poſſint Religioſi approbati.*

CONSTAT ex decreto Concilij Tridentini, Epiſcopi eſſe dare eam, de qua agimus approbationem: circa quod moueri poſſunt aliquot quæſtiones, quarum explicationem bene perſecutus eſt Suarez tomo 4. in 3. partem D. Thom. diſput. 28. ideóque contenti erimus quæ ille habet, quam paucis fieri poterit perſtringere, ſufficienter ad praxim nobis propoſitam.

Prima quæſtio. Qui comprehendantur nomine Epiſcopi, cui commiſſa eſt approbatio Confeſſarij.

HVius explicationem Suarez in illa diſp. 28. ſect. 5. in principio repetit: tum ex communi vſu; tum ex eo, quod iſta approbatio nō ſit actus ordinis, ſed iuriſdictionis Epiſcopalis; vt argumento eſt, quòd is qui Epiſcopus non eſt, vt Vicarius generalis Epiſcopi, vtens ipſius iuriſdictione, illam dare ſoleat nemine reclamante; quia cùm Concilium non præſcribat vt Epiſcopus approbet per ſeipſum, iudicatur ei relictum eſſe liberum, vt id faciat per ſuum Vicarium. Accedit ſufficiens actus iuriſdictionis ſignum eſſe, quòd iſtiuſmodi approbatio inſtituatur ad bonum regimen, debitámque curam animarum. Nu. 180.

Vnde ſtatuit idem author Primò: neque Epiſcopum, (etiamſi conſecratum) qui nullum populum ſibi ſubditum habet; neque Epiſcopum tantummodo electum, necdum per confirmationem conſtitutum ſuper ſubditam plebem, habere poteſtatem approbandi: quia neuter eorum habet Epiſcopalem iuriſdictionem. Nu. 181.

Statuit ſecundò Capitulum ſede vacante, hìc comprehendi nomine Epiſcopi, haberéque propoſitam poteſtatem approbandi: quia tunc ſuccedit Epiſcopo in iuriſdictione Epiſcopali, *ex cap. Cum olim, de maiorit. & obed. vbi gloſa finalis id notat.* Videri poteſt ad idem cap. Felinus. Et certè cùm iſtiuſmodi actus iuriſdictionis Epiſcopalis ſit valdè neceſſarius ad curæ paſtoralis adminiſtrationem, quæ tunc commendatur Capitulo, non eſt veriſimile ipſum ita priuatum eſſe poteſtate muneris illud exercendi, vt tempore vacationis oporteat recurrere ad Sedem apoſtolicam, pro alicuius Sacerdotis ſimplicis approbatione ad audiendas confeſſiones.

Statuit tertiò, hìc Epiſcopi nomine comprehendi quoque eos Abbates qui Summi Pontificis priuilegio exercent iuriſdictionem Epiſcopalem in populum ab omni Epiſcopi iuriſdictione ordinaria exēptum. Nam ſi Vicarij Epiſcoporum approbare poſſunt, quia Epiſcopi ipſi illos vice ſua conſtituunt: ſi item poteſt Capitulum Cathedrale, quia ſuccedit Epiſcopo ſede vacante; cur non poterunt quoque idē efficere memorati Abbates à Summo Pontif. ſuper aliquem populum, loco Epiſcoporum conſtituti cū Epiſcopali iuriſdictione. Nu. 182.

Statuit quartò, non comprehendi hìc ipſo nomine Epiſcopi religionum Generales & Prouinciales: quia quantumuis ipſi cum ſuis exempti ſint ab ordinaria iuriſdictione Epiſcoporum, in ſuóſque iuriſdictionem habeant quaſi Epiſcopalem; non habent tamen in Sæculares, pro quorum confeſſionibus audiendis requiritur approbatio. Non poſſunt igitur pro audiendis confeſſionibus Sæcularium quemquam, etiam de ſuis, approbare: quandoquidem id eſſet reſpectu eorundem Sæcularium exercere iuriſdictionem,

dictionem, qua tales Prælati carent. Ex quibus omnibus illud relinquitur conſtitutum, nomine Epiſcopi in propoſito decreto Concilij Trid. comprehendi omnem & ſolum eum, qui iuriſdictionem Epiſcopalem ita participat in ſæculares, vt is ſupra ſe non habeat proprium Epiſcopum, præter Summum Pontificem.

Secunda Quæſtio. Cuius Epiſcopi approbatio ſit neceſſaria, vt Sacerdos non habens ordinariã curam animarum, cenſeri poſſit idoneus audiendis confeſſionibus.

HAnc fusè tractat Suarez *in ſect. ſexta eiuſd. diſp.* 28. Difficultas autem in eo conſiſtit, quòd cùm interdum alius ſit Epiſcopus loci in quo facienda eſt confeſſio, & alius Pœnitentis, vel Confeſſarij: interdum verò idem ſit loci & Pœnitentis, non item Confeſſarij: vel contra, idem loci & Confeſſarij, non item Pœnitentis; cuiuſnam ex eis approbatio ſit neceſſaria, & ſufficiens Sacerdoti ſimplici ad audiendas confeſſiones. De ea igitur quatuor ſententias Suarez refert.

Nu. 183. Prima eſt, cuiuslibet Epiſcopi indifferenter approbationem ſufficere. Quam reicit tanquam nimis laxam, nimiámque licentiam concedentem: quæ eſſe non poteſt de mente Concilij, volentis proſpicere incommodis non modo turbarum & diſſenſionum, ſed etiam peruerſionis fidei ac deprauationis motũ, quæ ſequũtur ex nimia libertate Sæcularium in eligendis Confeſſariis non idoneis. Quæ ſane incommoda perinde ac antea contingerent, ſi illi adhuc poſſent eligere à quouis Epiſcopo approbatum.

Secunda eſt, eſſe neceſſariam approbationem datam ab Epiſcopo loci in quo fit confeſſio: Quam itẽ reicit, quia accidentarium eſt Sacramento Pœnitentiæ, quòd in hoc, vel in alio loco perficiatur: dum modo iuriſdictio Confeſſarij in Pœnitentem retineatur. Sic enim Parochus ſui Parochiani confeſſionem audire poteſt in Parochia, immo & in Diœceſi aliena, vt antea habitum eſt in cap. 3. dubio 6. Et ratio eſt, quia Sacramentum Pœnitentiæ per ſe quidẽ requirit iuriſdictionem determinatam; non tamen termino localis præſentiæ vel abſentiæ; ſed perſonę in confeſſione audiendæ.

Tertia eſt, neceſſariam eſſe approbationem datam ab Epiſcopo Pœnitentis. Hanc probabilem facit, quòd Concilium per iſtud decretum voluerit proſpicere ſaluti animarum: ad quam maximè neceſſarium videtur, vt Epiſcopus Pœnitentis, ei prouideat de digno Sacramenti pœnitentię miniſtro. Illius ergo potius quàm alterius erit de Confeſſario ferre ſententiam, verum ad id munus dignus ſit, ſeu (quod idem eſt) ipſum approbare.

Nu. 184. Quarta ſententia eſt, neceſſariam eſſe approbationem illius Epiſcopi qui eſt Ordinarius Confeſſoris. Hanc Suarez *ibid. num. 6. & 7.* præferendam cenſet, propter duas reſponſiones datas de mente Papæ à Congregatione Cardinalium inſtituta Romæ, ad explicationẽ difficultatum quę oriuntur circa decreta Concilij Tridentini. De quibus, quia paucis dici non poteſt, contenti erimus ratione, quam ille ſubiungit: quòd per ſe loquẽdo approbatio ſit actus iuriſdictionis, ideóque pertineat per ſe ad Superiorẽ, qui iuriſdictionem habet in eum qui approbatur, atque adeò ad Ordinarium Confeſſarij. Quod confirmatur: quia approbatio, per ſe loquendo, reſpicit non quidem pœnitentem, ſed confeſſarium; cùm ſit iudicium ſeu teſtimonium authenticum de eius ſufficientia ad audiendas confeſſiones: quod pronunciare ſpectat ad Epiſcopum qui eſt eiuſdem Confeſſarij ordinarius Iudex.

Iam argumento allato pro tertia ſententia, reſponderi poteſt; Epiſcopum ratione iuriſdictionis quam habet in ſuum populum, eſſe ſibi plenè ſufficientem ad prouidendum illi de idoneo Confeſſario: & ita licet approbatio ſimplici Sacerdoti data legitime, ipſum per ſe & ex vi decreti Concilij Trid. reddat propriè capacem cuiuſcumque iuriſdictionis delegatæ in foro interno: nihilominus ea non impedit, quin deleganti ei iuriſdictionem, liberum ſit exigere conditionem ſine qua non cenſeatur facta delegatio: vt quòd is cui delegat, Doctor ſit, quòd trigeſimũ annũ attigerit, aut aliud eiuſmodi: atque inter cætera, quòd is ſit vnus de iis quos ipſe approbarit: adeò vt ſubdito petenti facultatem eligendi Confeſſarium poſſit Epiſcopus eam concedere cum limitatione non eligendi alium quàm à ſe approbatum: ac etiam iniungere Parochis ſuæ Diœceſis, ne ſuam iuriſdictionem delegent aliis, quàm iiſdem a ſe approbatis: eoquod tales ei ſufficiant ad conſulendum ſuis ouibus: nec fortè expediat aliorum operâ vti in eadẽ diœceſi. Adde quòd Epiſcopus poſſit delegare pro certo tantùm loco, vel ad certum tantùm tempus, vel pro certis tantùm perſonis, prout interdum iuſta cauſa exigere poteſt: præſertim cùm idoneum ac ſufficientem Confeſſorem eſſe, non pendeat ex ſola ſcientia: ſed etiam ex moribus, ætate, & aliis conditionibus à prudente penſandis: ex quibus nonnunquam iudicabitur quis ſimpliciter idoneus ad audiendas confeſſiones, nonnunquam pro certo tantùm loco, vel certo tempore, aut pro certis tantùm perſonis; vt pro pueris, non pro grandioribus: pro viris, non pro mulieribus: & ſic de cæteris. Nu. 185.

Atque cum hac propoſitæ quæſtionis reſolutione congruit, quod Suarez *in ſeq. ſect. 7. num. 6. & 7.* probabile iudicat; dum Summus Pontifex concedit omnibus facultatem eligendi in Confeſſorem approbatum ab Ordinario, poſſe eligi Presbyterum alterius Diœceſis approbatum a ſuo Ordinario: præſertim cùm Confeſſor, quando eligitur per priuilegium Papæ; confeſſiones audiendo non gerat ſe in eo actu tanquam ſubditus Epiſcopi Diœceſis in qua audit, ſed ſolũ vt delegatus Papę. Quod ſi Papa præſcriberet eligendum approbatum ab Ordinario loci, tenenda eſſet contraria ſententia de approbato ab Epiſcopo proprio Pœnitentis: quæ etiam ſententia tanquam ſecurior conſulenda eſt in praxi; vt videlicet habens priuilegium eligendi Confeſſarium, eligat potius approbatum à ſuo proprio, quàm ab alieno Epiſcopo. Id quod Suarez ad hoc mone Nu. 186.

Tertia Quæſtio. An Epiſcopus Sacerdoti alienæ Diœceſis poſſit vt iuriſdictionẽ, ſic approbationem ſufficientem dare ad audiendas confeſſiones ſuorum ſubditorum.

AD hanc Suarez *in priùs citata ſect. 6. num.* 13. reſpondendum cenſet cum diſtinctione: nempe non poſſe quamdiu talis Sacerdos ei ſubditus non eſt: qood ſequitur ex ſententia approbata in explicatione proximæ præcedentis quæſtionis. Dum verò ei ſubditus ſit, vel ratione alicuius miniſterij Eccleſiaſtici ad quod obligatur in ipſius epiſcopatu, vel ratione translationis domicilij in eundem Epiſcopatum, vel etiam ratione habitationis (per quam etiã efficitur quis ſubditus iuxta antedicta in cap. 7. ſub finem) poſſe approbare pro eo ſaltem tempore quo fuerit ſubditus. Nam nec Concilium Trid. prohibet id fieri, nec quidquam eſt cur fieri repugnet, aut cur Nu. 187.

cenſeatu

cenſeatur Epiſcopi poteſtatem excedere: vt ex eo confirmatur, quòd dici non poſſit a quo Epiſcopo poſſint Regulares exẽpti approbari, tanquam ipſius ſubiecti, niſi admittatur ratione domicilij vel habitationis, eos Epiſcopo loci in quo reſident, ſufficiẽter ſubiectos fieri, vt poſſint ab ipſo approbari. De qua re idem author agens *in ſeq. num.* 14 talis ſubiectionis teſtem eſſe addit communem modum loquendi & ſentiendi, quo iidem Regulares, quandiu in aliquo Epiſcopatu domicilium habent vel habitant, Epiſcopum illius, vocant ſuum Epiſcopum, atque vt talem illum reuerentur, illique parent in iis in quibus ſubiecti eſſe cenſentur.

Quarta Quæſtio. An vnius Epiſcopi approbatio ſufficiat pro tota Eccleſia.

Nu. 188. Hanc in memorata ſect. 7. Suarez diſputat, admonens in num. 5. eam non moueri de approbatione ſecundùm quid tantum, id eſt, qua Sacerdos pro certo tantùm loco, aut pro certis tantùm perſonis approbatur: cùm conſtet eam non ſufficere vltra terminos cõceſſionis, nec plus valere quam velit Epiſcopus à quo datur tanquam is cui à Concilio Trid. cõmiſſa eſt. Mouetur ergo de approbatione datâ ſimpliciter & abſque reſtrictione ad loca vel perſonas, atque adeo declarando ſimpliciter hunc Sacerdotem eſſe idoneum ad pœnitentiæ Sacramentum miniſtrandum. Partem autem affirmantem in Hiſpania Doctores Salmanticenſes ſecutos eſſe refert Alphonſus à Viualdo in Candelabro aureo *cap. de confeſſione num.* 28. *concluſ.* 3. Complutẽſes verò, partem negantem. Suarez autem ſequitur affirmantem, cui libenter aſſentior: quoniam ea facilis eſt in praxi, nec expoſita difficultatibus, quibus eſt pars contraria, nec quidquam ex decreto Conc. Tridnet. habetur vnde illa arguatur: quandoquidem ipſum abſolutè & ſine determinatione loquitur de Epiſcopis, quorum approbationem in Sacerdote non habente beneficium Parochiale requirit, vt cenſeatur idoneus audiendis Sæcularium confeſſionibus, itaut ratione inueſtigandum ſit quinã ſint tales Epiſcopi: atque eſſe Epiſcopos proprios Confeſſorum, non item proprios Pœnitẽtium, ſi diuerſi ſint, ſatis bona ratione antè num. 184. oſtenſum eſt.

Quando igitur contigerit Sacerdotem per ſuum Epiſcopum approbatum ſimpliciter, & ſine reſtrictione ad certa loca, aut certas perſonas; vbicunque locorum ſit, cenſendus eſt habere approbationem (niſi fortè reuocata ſit, aut aliter ceſſarit, vt fieri poteſt iuxta pòſt dicenda *in explicatione vltimæ quæſtionis*) quæ per decretum Concilij Trid. requiritur in Confeſſario idoneo Vnde ſiue ſæcularis ſit, ſiue regularis eligi poteſt ab omni eo cui facta eſt eligendi poteſtas, ſiue à Sũmo Pontif. ſiue ab Epiſcopo, ſiue etiam à Parocho proprio, prout idem Suarez tractat *in ead. ſect.* 7. *nu.* 10. *&* 18. Obiici autem poteſt, quòd Epiſcopus non habeat poteſtatem dicendi ius extra ſuum territorium. Sed facile reſpondetur, id nihil obſtare; quia ſententia in vno loco data, quatenus perſonæ in quã data eſt adhæret ſuo modo, vbique locorũ habet ſuum effectũ: ſic enim excõmunicatus ab vno Epiſcopo, eſt vbique excõmunicatus, & ad doctoratũ promotus in vna Academia, vbique publicum teſtimoniũ habet ſuæ ſciẽtiæ; & ita in aliis.

Nu. 189. Cæterum quod hic dicitur de ſimpliciter approbato, dici quoque debere de habente Parochiale beneficium ſatis perſpicuè idem Suarez oſtẽdit *in præced. ſect.* 4. *num.* 18. videlicet ipſum vbique capacem proximè eſſe iuriſdictionis, ſi ei cõferatur ab eo qui poteſt eam delegare, aut eligatur ab eo, cui per bullam aut aliud Priuilegium facta eſt poteſtas eligendi Confeſſarium. Nam Concilium nullam iſtiuſmodi approbationem ad audiendas confeſſiones ſæcularium, requirit in eo qui Parochiale habet beneficium: ſed integrum relinquit antiquum ius, quo (iuxta receptam ſententiam, vt attigit à Victoria *de ſacram. num.* 150.) potuit Parochus eligi in Confeſſarium per quemcunque qui ſufficientem eligendi facultatem haberet.

Vbi aduerte, quod etiam ibidem num. 20. Suarez ipſe habet; ad iſtud non ſufficere quòd quis habuerit beneficiũ Parochiale ſi illud dimiſit; quia Concilium expreſsè dicit, niſi Parochiale beneficiũ habeat: & in iis quæ pendent ex iure poſitiuo, ſtandum eſt verbis eiuſdem iuris. Nec obſtat quòd talis tam ſit ſufficiens dimiſſo, quàm retẽto Parochiali beneficio: quia in non habente beneficium Parochiale, Concilium expreſsè requirit approbationem factã ab Epiſcopo: itaut non ſufficiat, quòd quis ſit Doctor in Theologia, vel in Iure canonico; aut quòd communi conſenſu iudicetur ad iſtud munus idoneus: quia Concilium voluit talem approbationem ex iuriſdictione Epiſcopi pendere, ſicut pendet Parochorum inſtitutio; omnémque exceptionem excluſit, cùm ſimpliciter dixit: Nullum, etiam Regularẽ, &c. adeo vt nemo ratione doctrinæ, aut ſanctitatis, aut dignitatis cuiuſcumque excipiendus videatur, niſi habeat Parochiale beneficium. Nu. 190.

Vbi etiam aduerte, quod idem addit *in ſequenti n.* 21. ipſo nomine Parochialis beneficij hic intelligi non tantum illud quod communiter vocatur beneficium curatum: ſed etiam ſuperiora beneficia, quæ habent annexam ordinariam iuriſdictionem in hoc foro: vt Epiſcopatus, & quædam Abbatiæ, vel Archidiaconatus, nonnullæque aliæ dignitates. Eadem enim (ac etiam maior) eſt ratio, cur de talibus prouiſi, non egeant approbatione, vt cenſeãtur idonei, quibus iuriſdictio delegetur, atque de Parochis. Id verò dici nequit de Prælatis Religionum, vt addit Suarez; quia licet habeant iuriſdictionem ordinariã in hoc foro, non habent tamen Parochiale beneficium, ſicut Concilium Trid. requirit: neque illa iuriſdictio ipſorum eſt in Sæculares, reſpectu quorum idem Concilium agit de approbatione. Nu. 191.

Quinta Quæſtio. An ſufficiat approbationem petiſſe, ſi iniuſtè negetur

Hanc Suarez proponit & tractat, *in eadem diſp.* 28. *ſect.* 5. *à num* 5. *ad* 11. bene præmonens certũ eſſe, quòd ſi iuſta de cauſa negetur approbatio, nihil referre quòd petita ſit; quia Concilij ſtatutum, nullius alioqui eſſet momenti: quandoquidem poteſt quiuis ſiue dignus, ſiue indignus ſit, eam petere. Immo, niſi euidenter conſtet iniuſtè negari, nihil refert quòd petita ſit; cùm in dubio ius Superioris ſemper integrum maneat, iuſtéque feciſſe præſumatur, quando oppoſitum non conſtat. Tota ergo difficultas eſt, quando euidenter conſtat perſonam quæ petit, idoneam eſſe: & ſine cauſa ex mala voluntate repellitur Procuius parte affirmante facit, quod cõſenſus debitus, & iniuſtè negatus eamdem vim habeat in iure, quam cõſenſus datus. Ideo enim ſtatuitur in c. Licet De Regularibus, ſufficere Regulari volenti tranſire ad perfectiorẽ ordinem, ſi à ſuo Superiore licentiam ad id petat, etiamſi non obtineat. At conſenſus Epiſcopi in approbationem Sacerdotis illam petentis ſecundùm ſuum meritum, eſt debitus; cùm approbatio non ſit opus gratiæ, ſed iuſtitiæ: quam Epiſcopus ipſe negans contra merita perſonæ petentis, & abſque iuſta cauſa, facit iniuriam. Nu. 192.

Contraria tamen pars tenetur communiter: quia Concilium ſtatuens, nullum niſi habentem Parochiale beneficium aut approbatum ab Epiſcopo, idoneum eſſe audiendis confeſſionibus; ſatis indicat ad eam idoneitatem requiri approbationẽ actu datam. Nam particula conditionalis *Niſi* eam vim habet, vt ſi conditio requiſita non ponatur reipſa, nõ ſequatur effectus. Sic enim facto ſtatuto ne quis bonis ſuis priuetur, niſi per ſententiam Iudicis declaratus fuerit hæreticus; quamdiu Iudex aliquem non declarat talem eſſe, etiamſi fortè id iniuſte faciat, ille non priuatur bonis ſuis: & ſic de ſimilibus.

Nu.193. Rationi autem allatæ in contrarium, reſpõdetur, negando eſſe vniuerſè verum, quod conſenſus debitus & iniuſtè negatus tantum operetur, quantum reipſa exhibitus. Id enim falſum eſſe conſtat quoad Sacramentorum adminiſtrationem. Poteſt autem verum eſſe quoad aliquas actiones; præſertim eas de quibus in iure id declaratur, vt fit in memorato capitulo Licet: non verò in decreto Conc. Trid. de quo agimus; in quo potius contrarium ſignificatur, vt patet ex dictis.

Nu.194. Iam quod hæc reſolutio non patiatur exceptionem in Religioſis mẽdicantibus, Suarez *in ſeq. n.* 13. contra Nauarrum bene probat; quia talis exceptio repugnat verbis illis Cõcilij (Nullum, etiam Regularem, poſſe confeſſiones Sæcularium etiam Sacerdotum audire) quibus Regulares in hac re pares facit aliis Sacerdotibus non habentibus Parochiale beneficium. Et certè nihil eſſet cur Regularium meminiſſet, ſi nihil de illis ſtatuere voluiſſet. Quid verò de illis ſtatuerit, dici non poteſt, niſi idem quod de cæteris: nimirum egere approbatione actu obtenta ab Epiſcopo, vt cenſeantur idonei audiendis confeſſionibus. Si dicas id quidem ſtatuere de Regularibus, ſed exceptis iis qui haberent ſuo ordini conceſſum à Papa priuilegium audiẽdi Sæcularium confeſſiones, vt habere ſolent Religioſi mendicantes. Reſpondetur verba Concilij (Non obſtantibus quibuſcumque priuilegiis) ſatis indicare cõtrarium; ſicut & bullas, quarum Suarez *ibidem nu.* 14. meminit: quarum vna eſt Pij V. edita anno Domini 1571. quæ incipit, Romani Põtifices. altera Gregorij XIII. edita ſequenti anno 1572. quæ incipit. In tanta. Illis enim ſtatuitur etiam in Theologia magiſtros eorumdem ordinum, egere approbatione iuxta formam præſcriptam à Concil Trident.

Nu.195. Circa quod, idem Suarez *in ſequenti num.* 15. duo admonet. Alterum, grauiter peccare Epiſcopos qui talibus Religioſis ſine iuſta cauſa, iſtiuſmodi approbationem denegant: cùm ſic illos impediant vti priuilegio à Papa conceſſo, quod tenentur ſaluum ipſis ſeruare, iuxta cap. Quanto, De priuilegiis. Alterum eſt, in prædictis Religioſis ad audiendas confeſſiones, non eſſe cum approbatione Epiſcopi, neceſſariam ſolemnitatem, qua olim per Clemen. Dudum De ſepulturis §. Statuimus, debuerunt præſentari Epiſcopo per ſuos Superiores, aut per ſeipſos, vt admitterentur ad audiendas confeſſiones in ipſius Diœceſi.

Nu.196. Non eſſe, inquam, neceſſariam: quia Concil. Trid. Confeſſarios regulares faciens pares Sæcularibus in neceſſitate approbationis, veroſimile eſt pares quoque feciſſe in ſufficientia eiuſdem approbationis: itaut in Sacerdotibus regularibus, nunc non requiratur plus quàm in Sæcularibus ad audiendas confeſſiones; ne quidem reſpectu ſuorum Superiorum: à quibus cùm fuerint deputati, ſi cætera eis neceſſaria adſint, poſſunt non requiſita alia eorum facultate tùm validè, tùm etiam licitè confeſſiones audire. Quod Nauar. *in Ench. cap.* 4. *num.* 2. probat: quia confeſſiones audire eſt opus charitatis: & ſicut Religioſus abſque alia Superioris facultate (dummodo non deſit mandatis ſibi ab eo factis, nec ſibi prohibita tranſgrediatur) poteſt inter duos inimicos pacem conciliare, aut bonum conſilium petenti dare; ita (maiori etiam ratione) poteſt audiendo confeſſiones pacem componere, inter Deum & hominem, hùncque ſalutaribus conſiliis iuuare ad æternam ſalutem conſequendam. Hócque idem Nauar. notat obſeruare communiter Religioſos nullum habentes ſtatutum aut præceptum contrarium. Tale autem aliquod habentes, peccarent cõtraueniendo, & eſſet inualida confeſſio ſi præceptum obligaret ſub mortali, ac Pœnitens id ſciens, illum nihilominus induceret ad ſe audiendum. Eiuſmodi enim inductione peccando mortaliter, poneret obicem gratiæ Sacramenti. De qua re Medina in Codice de confeſſione *quæſt.* 34. §. *Si quæras.*

Sexta quæſtio. An valeat approbatio Confeſſarij, quouis modo data ab Epiſcopo.

HÆc aliquot dubiorum explicationem quærit. *Nu.197.*
PRIMVM EST, An valeat approbatio, ſi Epiſcopus eam det, abſque iudicio, aut etiam contra iudicium, puta videns illum cui dat non eſſe idoneum. Ad quod Suarez *in eadem diſp.* 28 *ſect.* 5. *nu.* 7. reſpondet: quod vt approbatio valeat, non eſſe quidem neceſſarium, eam eſſe ex iudicio reipſa, nec exiſtimatione ſola vero; vel factam eſſe cum ſumma diligentia: alioqui enim ſcrupuli & dubitationes paſſim occurrerent de Sacramenti validitate, cùm ſæpe appareat deceptionem & negligentiam contingere in approbando. Nihilominus tamen neceſſarium eſſe vt talis perſona iudicetur idonea audiẽdis confeſſionibus; ſiquidem non eſſet alioqui approbatio, ſed tantùm fictio, quâ exteriùs is fingitur idoneus, qui in rei veritate, interiùs non iudicatur eſſe; quod eſt contra propriam rationem approbationis, & contra verba & intentionem Cõcilij: cum dicat (aut aliàs idoneus iudicetur) quod iudicandi verbum interiorem mentis actum denotat.

SECVNDVM DVBIVM EST, An vt approbatio va- *Nu.198.*
leat, ea debeat haberi in ſcriptis: Ad quod reſpondetur conſultum quidem eſſe, vt ea in ſcriptis recipiatur, quò certius de recepta conſtet cùm opus fuerit; id tamen non eſſe ad illius validitatem neceſſarium. Nec enim Concilium id requirit, vſuſque communior eſt, vt concedatur ſolo verbo.

TERTIVM DVBIVM EST, An ſi contingat approbationem pecuniâ obtineri, ea ſit inualida, ſicut eſt collatio beneficij quæ pecuniâ obtinetur. Pro huius parte affirmante facit quod Concilium requirat vt gratis detur. Verùm id non impedit quominus negãtem ſequamur. Nam vt bene addit Suarez *in ſequenti num.* 10. verba illa Concilij (quæ gratis detur) non imponunt conditionem, quæ ſi expleta non fuerit, approbatio non valeat: (quia id nõ fuit neceſſarium, nec fortè expediens:) ſed tantùm continent præceptum datum Epiſcopis, vt gratis approbationem iſtam concedant.

QVARTVM DVBIVM EST, An delegatio iuriſdictionis aliquando annexam habeat approbationem ſufficientem. De quo prænotandum eſt non moueri de poſſibili; quia certum eſt poſſe, tùm Papam, tùm etiam Epiſcopum cum iuriſdictione approbationem conferre Sacerdoti vtráque carenti; Parochum verò non poſſe, vtpote carentem neceſſaria ad id iuriſdictione Epiſcopali.

Nec item moueri de iuriſdictionis delegatione *Nu.199.*
directa, quâ Epiſcopus tradit alicui ſimplici Sacerdoti ſubditos, quorum audiat confeſſiones, vt cùm inſtituit temporalem Parochi Vicarium. Cum enim

ſic

ſic inſtitutus nequeat id munus exequi ſine approbatione, intelligẽdum eſt hanc illi cum iuriſdictione dari, ſaltem in ordine ad populum qui illi committitur, & ad tempus pro quo committitur. Neq; id aduerſatur Concilio, quia relinquit Epiſcopo liberum per examen, aut alias, iudicare idoneum. Denique nec mouetur de iuriſdictione quam Papa delegat, faciendo fidelibus poteſtatem eligendi Confeſſarium, vt ſolet in Iubilæis; vel dando Sacerdoribus priuilegium, quale conceſſum eſt Religioſis mendicantibus audiendi confeſsiones quorumcunque fidelium ad ſe venientium. Nam vſus oſtendit tale priuilegium intelligẽdum eſſe, vt ſeruata Concilij Tridẽtini forma, interueniat approbatio Confeſſarij facta ab Epiſcopo.

Mouetur ergo de iuriſdictione indirectè delegata ab Epiſcopo, nempe per facultatem ſubditis ſuis datam eligendi ſibi Confeſſarium. Ac pro parte affirmante facit, quòd Concilium Epiſcopo liberum relinquat approbandi modum, verbis illis; Per examen, aut alias: & quod Epiſcopus facultatem approbandi committere poſsit alteri, vt communis vſus oſtendit: quo eam committere ſolet, non tãtum ſuo Vicario generali, ſed etiam ſuperiori Religionis; vt quem ille de ſuis approbauerit, ipſe approbare indicetur. Vnde patet nihil obſtare quominus Epiſcopus, dando facultatem ſuis ſubditis eligendi ſibi Confeſſarium, cenſeatur ſimul eis virtualiter concedere facultatem illum ſuo nomine approbandi.

Negantem verò tenendam eſſe bene probat Suarez *in ſequenti ſect. 7. num.* 17. quia per datam ab Epiſcopo facultatem eligendi Confeſſarium, approbari electum, idem eſt in re, ac per Epiſcopum, poſſe Sacerdotem non approbatum eligi pro audiendis ſuorum confeſſionibus: quod repugnat intẽtioni Concilij: neque fieri poteſt niſi diſpenſando in illius decreto: quod Epiſcopus nequit, vt nec in alio iure communi. Accedit quòd talis approbatio fieret vniuerſaliter: quandoquidem per eam in confuſo quilibet Sacerdos approbaretur; poſſet enim quilibet eligi ab habente eiuſmodi facultatem. Id autem præterquam quòd eſt alienum à ratione, repugnat quoque intentioni Concilij exigentis approbationem perſonæ, quæ per examen aut alias iudicetur idonea: & per conſequens in particulari factam perſonæ determinatæ: non autem perſonæ in confuſo, de qua tanquã incognita, iudicari nequit eo modo, quo Concilium requirit, in ordine ad approbationem neceſſariam ad cõfeſſionis validitatem, etiamſi vnius tantùm confeſſio eſſet audienda.

Si quid autem ratio in contrarium efficiat, illud tantùm eſt, quòd ſi Pœnitens fuerit vir doctus, poſſit Epiſcopus ei committere approbationem, ſicut poſſet alteri: quia Pœnitentem eſſe, non facit virum doctum peioris conditionis eſſe, quam alias eſſet. Tale verò quid, tanquam inſolitum præſumendum non eſt in dubio: multò verò minus quando in perſonis approbantibus, & approbatis deeſt capacitas; cùm in concedente intentio ſic approbandi, haud valeat moraliter ineſſe.

Quæſtio vlt. An ſemel conceſſa approbatio auferri poſſit, aut aliter ceſſare.

Nu. 200. PRo huius explicatione ſequentia documenta notatu digna ſufficient. Primum eſt, Approbationem ſecundum quid tantùm, id eſt pro certo loco, vel ad certum tempus, vel pro certis perſonis, deficere extra terminos eiuſmodi præſcriptos in cõceſſione. Ratio eſt, quia cùm approbatio commiſſa ſit Epiſcopo, non valet plus quàm data eſt ab eo. Vnde Suarez *in citat. ſect. 7. n. 3.* infert, quòd quando Epiſcopus approbat Sacerdotem, cuius non eſt Ordinarius, quia reſpectiuè tantùm poteſt eum approbare, pro ſuis nimirum ſubditis, cæteros non poſſe talem eligere, tanquàm ſufficienter approbatum, ſicut nec poſſent, ſi Epiſcopus approbans eſſet quidem Ordinarius approbati, ſed approbaſſet ipſum limitatè pro ſolis perſonis ſuæ Diœceſis.

Secundum documentum eſt, quod idem author habet *in ſeq. ſect. 8. num. 2.* Approbationem ſimpliciter factam durare quamdiu non reuocatur, neque extingui per mortem concedentis. Ratio eſt, quia approbatio non eſt tantùm gratia, ſed etiam iuridica quædam declaratio; ideóque ſuam vim retinet quamdiu non reuocatur.

Tertium documentum (*de quo idem author ibidem*) eſt, Approbationem poſſe ex iuſta cauſa reuocari. Probatur, quia nõ eſt immutabilis, cùm habeat fundamentum mutabile: fundatur enim in ſcientia, bonis moribus, & aliis conditionibus, in miniſtro requiſitis ad hoc miniſterium conuenienti modo exercẽdum: ſecundùm quas illum mutari poſſe dubium non eſt: aut certè in quibus diiudicandis erratum eſſe potuit, quando approbatio dabatur. Accedit quod Sacerdotes per approbationem non acquirãt nouum aliquod ius, ſicut per adeptionem Parochialis beneficij: neque Epiſcopus approbando obligauerit ſe vllo titulo quo teneretur ita ratam habere approbationem, vt nuſquam poſſet eam in dubium reuocare: præſertim cùm moraliter contingat plures indignos, vel negligentiâ, vel malitiâ, vel caſu inter dignos approbari; ideóque ad vitandum ſcandalum conueniat tales ad examen reuocare. Nu. 201.

Atque hac de cauſa ſucceſſori approbantis conceditur (vt ſuæ conſcientiæ ſatisfaciat) ad examen vocare approbatos à ſuo prædeceſſore; & quos non inuenerit idoneos reprobare, & ſic reuocare approbationes. Quod procedere etiam quoad Religioſos mendicantes approbatos, patet ex Bulla Pij V. edita anno Domini 1571. quæ incipit Romani Pontifices. Vbi habetur ipſos à ſucceſſore approbantis, pro maiori conſcientiæ ſuæ quiete, poſſe de nouo examinari: non autem ab eodẽ Epiſcopo, à quo præuio examine approbati fuerit. Circa quod Suarez ponderando verba (præuio examine) notat non impediri Epiſcopum, quin eoſdem Religioſos ſine examine approbatos, poſſit poſtea examinare, & eorum approbationem reuocare, ſi non ritè factam eſſe inuenerit.

Quartum documentum (de quo adhuc Suarez *in cit. ſect. 8 num. 7.*) eſt, Probabile eſſe Epiſcopum non poſſe datam ſubdito approbationem reuocare ſine iuſta cauſa. Ratio eſt, quia vt ante diximus, approbatio eſt iuridica quædam declaratio, quæ ſe habet tanquam iuſta ſententia, inferiori petenti debita à ſuo Superiore: quam ſi negare non poteſt ſine iuſta cauſa, multò minus poteſt reuocare cõceſſam: ita ut ſic facta reuocatio videri poſſit nulla, tãquam ablatio rei per iuſtam ſententiam adiudicatæ, iuſtéque poſſeſſæ; nec ita pendentis ex voluntate Iudicis, vt is per contrariam ſententiam validam, poſſit ſine iuſta cauſa illam auferre. Quia tamen non poteſt facile conſtare talem reuocationem eſſe ſententiam ſine iuſta cauſa latam; & in dubio ſemper eſt pro Superiore præſumendum, ea non eſt contemnenda, ſed timenda, ne in præiudicium animæ tàm propriæ, quam Pœnitentis, confeſſionem inualidam fieri contingat: quandoquidem approbatio conditio eſt ex qua illius valor pendet. Nu. 202.

Quintum documentum eſt, Approbationem in vno Epiſcopatu acceptam ad audiendas confeſſiones, ceſſare per tranſlationem domicilij in alium Nu. 203.

Epiſcopatum:itaut Sacerdos qui ab Epiſcopo proprio approbatus in ſua diœceſi domicilium mutat transferendo illud in aliā Diœceſim, indigeat noua approbatione ad audiendas ibidem confeſſiones. Ratio eſt;quia tunc de eo non verificatur quòd approbationem habeat à ſuo Epiſcopo; ſiquidem ille qui eā dedit antea, nō eſt amplius Epiſcupus ipſius; ſed alter In cuius Diœceſim tranſtulit domicilium. At verò, is qui non habet approbationem proprij Epiſcopi,etiamſi antè habuerit, ſicut & qui nō habet Parochiale beneficium, etiamſi antè habuerit; non cenſetur de præſenti idoneus ad confeſſiones audiēdas.Id quod procedere etiam quoad Religioſos mouet Suarez *in prius citata ſect.7.num.8.* idcóq; maius in hac re onus ipſos ſuſtinere, quàm ſæculares,cum ſæpius domicilium mutent ex vna Diœceſi in aliam Quamquam,vt ille addit,num 9. redeūtes ad eundem Epiſcopatum, eádemque ſubiectionem ſubeuntes,recuperant approbationem, tanquam de intentione Epiſcopi à quo data fuerat (niſi eam reuocarit)redeuntem ad ſuum ſtatum, prout communis vſus oſtendit, quo in tali caſu approbatio non petitur de nouo.

Nu.204. Addit idem ibidem *nu.11.& tribus ſequentibus*, de iiſdem Religioſis:quòd priuilegio à Papa ipſis conceſſo audiendi confeſſiones,vti non poſſint de iure communi,niſi approbati fuerint ab Ordinario loci in quo degunt;& quòd ab eodem approbati poſſint audire omnes qui ſunt de illa Diœceſi: immo (ex priuilegio Sixti IV.quod iam antea num.93. attigimus)& eos qui ſunt alterius Diœceſis,ſi veniant ad ipſorum loca cōfitendi cauſa:non verò ſi extra eandem Diœceſim ipſi excurrant ad loca volentium ipſis confiteri: tum quia memoratum priuilegium id eis non cōcedit:tum quia approbatio ab Epiſcopo obtinenda ex decreto Conc.Trid.non facit obtenta,vt tale priuilegium magis amplum ſit, quàm antea:ſed ſolummodo ſucceſſit in locum præſentationis ipſorum Religioſorum, quæ facienda erat iuxta Clement.Dudum De ſepulturis.§ Statuimus. & Extrauagantem communem Super cathedram eod. tit. & §. Itaque Religioſi mendicantes in vno Epiſcopatu approbati, non conſequuntur inde, vt per ſuum priuilegium poſſint in alia Diœceſi audire confeſſiones,ſicut nec antea cōſecuti ſunt,per præſentationem ipſorum factam Epiſcopo. Quare ſi aliqui eorum aliquid amplius poſſint, id erit propter aliquod ſpeciale priuilegium ipſis conceſſum: quale eſt quod Suarez *in cit num.13. & in præced.10. ſub finem.* refert noſtræ Societatis Religioſis conceſſum à Gregorio XIII. vt poſſint audire confeſſiones dum iter agunt ſiue terra, ſiue mari, vbi non ſunt approbati,ſi alibi approbati fuerunt.

TRACTATVS AD ANTEDICTA per modum appendicis additus. De excommunicatione lata in percuſſorem Clerici vel Monachi 17. quæſt.4. cap. Si quis ſuadente Diabolo.

FRequens antea de iſtiuſmodi excommunicatione facta mentio exigit,vt ad calcem huius libri tractatum de ea adiiciamus. In eo autem illud præfari oportet: authorem capituli Si quis ſuadēte diabolo 17. quæſt. 4. in quo excommunicatur percuſſor Clerici vel Monachi,fuiſſe quidem Innocentium II. vt Gratianus illi tribuit: (quod etiam facit Bonifacius VIII. in cap. Vnico de Clericis coniug. in 6.)quia tamen is,prout notat Couar.*in lib.practicarum q.c.31.num* 4. illud edidit in Concilio Lateranenſi,tacito eiuſdem Innocentij nomine, ea tribuitur ipſi Concilio in cap. Non dubium De ſenteot. excommunic. Agunt vero de eadem excommunicatione Palud.& Richard.in 4.diſt.18 ille qu.3.art.3. & hic art.11.quæſt.5.D. Anton.3. part. tit 24. cap.1. Angelus & Tabienſis vterque in verbo excommunicatio 5.caſu 1.Roſella eodem verbo 2.& Sylueſt. eodem 6.per totum,Caiet eodem adhuc verbo c.10. Nauar.in Ench.cap.27.a num.76. ad 93.& plerique alij recentiores, vt Suarez tomo 5.ad 3. partem D. Thom.diſput.22. ſect.2. Lud.Molina de iuſt.& iure tract.3.diſp.50.& ſeq.vſque ad 65.& Gregorius Sayrus cæteros commemorans in lib.3.theſauri caſuum conſcientiæ cap.26.27 & 28. Ac quæ dicenda ſunt, ad tria capita reuocantur, quorum primum erit de propoſitæ excommunicationis materia: ſecundum de caſibus in quibus talis excommunicatio non habet locum: tertium de illius abſolutione, quæ eſt vnica ratio eiuſdem tollendæ.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

De materia excommunicationis latæ in cap. Si quis ſuadente Diabolo 17. quæſt.4.

SVMMARIVM.

205 *Quid intelligi debeat per violentam manus iniectionem in Clericum vel Monachum, ob quam impoſita eſt excommunicatio.*

206 *Intelligi non modo percuſſionem: ſed etiam cōſpurcationem Clerici iniurioſam & violentam, factā rebus adhærentibus perſonæ ipſius.*

207 *Itémque violentam detentionem ipſius aut compulſionem,niſi ea fiat tantùm verbis.*

208 *Non continetur ſurreptio rerum facta dormienti, aut aliàs non ſentienti.*

209 *Clericum de ipſius voluntate percutiens iniurioſè, non excuſatur ab excommunicatione.*

210 *Quando Clericus ipſe in eam incurrat percutiendo ſeipſum.*

211 *Animus inferendi iniuriam Clerico vel Monacho, iſque mortalis requiritur ad eandem incurrendam & ſufficit:quantumuis non ſit cum externa læſione notabili.*

212 *Quis intelligatur nomine Clerici,cuius percuſſione, propoſita excommunicatio incurritur.*

213 *Quatenus incurratur excommunicatio hæc percuſſione Clerici non geſtantis habitum & tonſuram Clericalem: & quod non incurratur percuſſione geſtantis eundem habitum ſi non ſit Clericus.*

214 *Qui intelligantur nomine Monachi,cuius percuſſione hæc cenſura incurritur.*

215 *Actiones acceſſoriæ ob quas incurritur.*

216 *An in excommunicationem hanc incurrat qui mandauit manus violentas iniici in Clericum vel Monachum, & reuocauit mandatum ante executionem.*

217 *Quid ſi non reuocarit quidem, ſit tamen mortuus ante executionem.*

218 *Quando in excommunicationem incurrat, qui ratam habet iniectionem manuum in Clericum violentam ſuo nomine factam.*

219 *Quando in excommunicationem incurrat percutiens Clericum,in pœnam qua dignus eſt.*

220 Quando *incurrat Iudex Eccleſiaſticus, puniendo Eccleſiaſticum ſibi ſubditum.*

221 *Quòd is incurrat qui cùm poteſt non impedit iniectionem manuum de qua agimus.*

222. *Clericum*

222 *Clericum non incurrere in excommunicationem ex eo, quòd ſubiiciat ſe verberationi in ſatisfactionem pœna qua dignus eſt.*

IN excommunicatione nobis ad explicandum propoſita, vt & in quauis alia, duplex diſtinguenda eſt materia: vna remota, altera propinqua. Illa eſt perſona, quæ eam incurrit; hæc verò, actio vitioſa ſeu peccatum propter quod incurrit. Atque perſona poteſt eſſe quiuis Chriſtianus habens vſum rationis: ſiue vir, ſiue fœmina, ſiue ſenex, ſiue iuuenis, etiam puer, vt indicant verba *Si quis*. & rectè Nauarr. confirmat *in Enchir. cap. 17. num. 76.* Actio autem vna eſt principalis nimirum iniicere manus violentas in Clericum vel Monachum ſuadente Diabolo, & plures acceſſoriæ, de quibus poſtea.

De actione principali ob quam propoſita excommunicatio incurritur.

SECTIO PRIOR.

Nu. 205. TAlis actio eſt iniicere manus violentas in Clericum vel Monachum ſuadente diabolo: quam, vt excommunicationem inducat, oportet circumſcriptam eſſe tribus conditionibus.

De prima conditione propoſitæ actionis, vt ſit violenta.

PRima eſt, vt ſit effectus violentus & iniurioſus perſonæ Clerici vel Monachi: ſeu quo vis cōtra ius quod vnuſquiſque habet in corpus ſuum, infertur tali perſonæ in detrimentum graue reuerentiæ & honoris ei debiti. Cuiuſmodi effectum aduerte appellari manuum iniectionem, non quòd manibus ipſum perfici neceſſe ſit, ad incurrendam hanc excommunicationem (lata eſt enim ad tuendam ſtatus Clericalis dignitatem: quæ non minus læditur tali effectu, ſi alia ratione, quàm manu perficiatur) ſed vt notant Caiet. & Nauarr. *ille in verbo Excomm. cap. 10. & hic in ſeq. num. 77.* quòd cum manus ſit *ὄργανον ὀργάνων*, prout ab Ariſtot. dicitur, atque adeo potiſſimum membrorum, quibus tanquam inſtrumentis in exteriori executione vtimur, à præcipuo modo quo poteſt idem effectus perfici, nempe miniſterio manuum, appellatur iniectio manuum violentarum in Clericum vel Monachum.

Nu. 206. Cùm igitur non ille ſolus qui manibus perficitur, ſed etiam quilibet alius effectus illius generis, cuius meminimus, cauſa ſit ſufficiens incurrendæ huius excommunicationis, ſi cæteræ conditiones poſt notandæ adſint; inferimus ei ſubiici.

Primò non tantùm eum qui Clericum vel Monachum manu, pugno, pede, enſe, baculo, ſaxo, alióvo corporis membro, vel inſtrumento externo percutit: ſed etiam qui puluere, aqua, ſaliua, aut alia huiuſmodi re iniurioſè conſpergit: vt ad propoſitum. ca. Si quis ſuadente diabolo Gloſa expreſſit, verbo Manus: & poſt eam authores initio memorati: communémque ſententiam eſſe notant Roſella num. 16. & Sylu. num. 5. verſ. 6. locis initio citatis.

Secundò ſubiici (quod iidem quoque authores expreſſerunt) illum qui vim facit rebus adhærentibus Clerici vel Monachi perſonæ (cùm in hanc illa redundet) nempe eum qui aliquid ipſi è manibus vel corpore eripit vi (inquit Nauar.) ſeu frāgit, vel ſcindit violenter, vt inquiunt locis citatis Angelus, & Sylu. num. 11. addita hac moderatione: niſi res ſit quā quis taliter capere poteſt authoritate propria: vt ſi ſua ſit quam Clericus furto ſublatam fugiens aſportet: quia vim vi vt in perſona, ſic in reb. propulſare licet, prout argumentatur Palud. Intellige autem, ſi continuò id fiat: non item poſt aliquod temporis interuallum; quando Clericus ſi non de iure, ſaltem de facto eſt talis rei plenus poſſeſſor, vt Syluester quoque admonet. Et ratio eſt, quia tunc non eſſet repellere vim, ſed inferre. Similiter eum qui immittit manum fræno equi, cui Clericus inſidet, aut abſcindit cingulum ephippij vt Clericus ipſe cadat, vel inuitus deſcendat, prout addit Palud. Quòd ſi occidat equum cui Clericus inſidet, vel laceret veſtes quibus ipſe induitur, ait D. Ant. verſari in controuerſia, An incurrat in hanc excommunicationem: ſtatuitq; probabilius eſſe quòd incurrat: quia quamuis pœnæ ſint legum interpretatione reſtringendæ in materia odioſa: in fauorabili tamen ſunt ampliandæ, *iuxta 15. Regulam Iuris in 6.* Atque propoſitus Canon Si quis ſuadēte Diabolo, eſt maxime fauorabilis reſpectu Ordinis Clericalis, cui vt conſuleretur conſtitutus eſt idem canon.

Tertiò ſubiici eum qui illicitè Clericum detinet Nu. 207.
in carcere, vel in cuſtodia ſiue publica, ſiue priuata: quod etiam expreſſerunt D. Anton. & Nauar. Patētque ex cap. Nuper De ſentent. excommunicationis. Immo & eū qui illicitè capit, vt ex eod. cap. deducit Panorm. *ad cap. Vniuerſitatis De ſententia excom. num. 6.* cuius ſententiam ſequitur Caietan. Quam vt Canoniſtarum communem attingens Iacobus à Graphiis *lib. 2. deciſ. aurearum cap. 48. num 12.* excipit illum qui capit aut capere facit Clericum gerentem ſe pro laico, ſicut excipiendum eſſe intelligitur ex cap. Si Iudex *in fine. De ſentent. excommun. in 6.* Idem ac de eo qui in carcere detinet, iudicium eſt de illo, qui claudit domum in qua eſt Clericus, ne poſſit inde liberè, aut ſine pudore exire, vt expreſſit Angelus loco cit. Item de illo qui milites conſtituit vt ipſum capiant, ſi inde exierit, vt Palud. habet, & poſt ipſum Sylu *excommunic 6. n. 12.* Addens ſimiliter illum qui arreſtat vel ſecum ad iudicium ire facit quaſi vinctum & captum. Itémque illum qui ipſum adeo atrociter inſequitur, vt is quaſi coactus ad euadendum ſe in aquam det præcipitem, vel alteri periculo ſe obiiciat, cadat aut lædatur grauiter: quod communem ſententiam eſſe notat *in cit. n. 77.* Nau. Intelligendum eſt autem, cùm inſecutio ipſa moraliter fuerit non modo occaſio, ſed etiam vera cauſa præcipitij, alteriuſve periculi: ſicut fuiſſe iudicari poteſt, quando illa eſt adeo vehemens vt facile talis effectus inde oriri potuerit. Ex iſta ratione, conciliari poſſunt pugnantes ſententiæ quas idem Nauarr. refert de ead. re, D. Anton. & Sylu. ex vna parte: & Angeli ac Armillæ ex altera.

Hic tria obſeruāda ſunt. Primum eſt: ſi quis Clerico præcipiat exilium, vel vt intra aliquem locum ſe contineat, nec interueniat aliud, quàm vis ea præcepti, eum non incidere propterea in excommunicationem ex Caiet. *in cit. cap. 10. notab. 1.* deducique poteſt ex Clement. 1. De pœnis, iuncta ipſius Gloſa in verbo De prædictis. Idem iudicandum eſt ſi quis metu verbali ſeu minis aut iniuriis cogat Clericum aliquid ſibi dare, vel fundum ſuum ſibi relinquere, ex D. Anton. §. 1. *ſub finem*, Angelo *num. 29.* Syluestro *num. 5. ſub finem & num. 12. verſu 5. locis initio citatis.* Ratio eſt, quia tali metu nulla cenſetur fieri Clerico violētia, quandoquidem nec contactu phyſico tangit vllo modo Clericum: nec ita pertingit ad ipſius perſonam vt cenſeatur ei exterior vis fieri, per quā aut lædatur, aut detineatur ſeu impediatur quominus ire poſſit quò velit. Attamen ſi metus fundaretur in aliqua actione violenta circa perſonam: vt cum quis Clerico dicit ſequere me, alioqui ego te interficio: quia non eſſet purus metus, ſed permixtus cum violentia; incurreretur hæc cenſura prout notat Suarez *tomo 5. diſp. 22. ſect. 1. num. 31.*

Nu.108. Secundum eſt, ſi quis Clerico dormienti aut aliàs non ſentienti ſurripiat zonam qua cingitur, aut pallium vel pileum quo tegitur, aut pecuniam quam habet in marſupio vel marſupium ipſum præſcindat; quantumuis locis cit. D. Ant. & Syluester *n. 14. verſ. 4.* nonnullíque alij (quos hîc refert) ſentiant ipſum in excommunicationem incurrere: probabilius tamen eſſe, quod contra ſentiunt locis citat. Palud. & Caiet. *in ſeq. notab. 2.* pluréſque alij, quorum etiam Sylueſter meminit. Ratio verò eſt quia in illis caſibus non datur violentia redundans in perſonam Clerici, ſed ſolùm dolus.

Nu.109. Tertium eſt quantumuis Clericus conſentiat vt ab aliquo verberetur, ipſum tamen verberantem incurrere in excommunicationem: quod notant Sylu. & Caiet. *ille in priùs cit. num. 5. verſ. 1. & hic notab. 3.* Et ratio eſt, quoniam ea non eſt iam lata in fauorem Clerici, quàm ordinis & ſtatus Clericalis; vnde vt locum habeat, ſufficit percuſſionem iniurioſam eſſe eidem Clericali ſtatui, ſeu Clericorum collegio: quantumcumque Clerico voluntaria ſit, non autem violenta. Quæ ratio datur in cap. Contingit 3. de ſentent. excommunic. Vbi exemplum ponitur de Clericis quibuſdam qui in Archiepiſcopatu Bracharenſi ſecundùm morem patriæ, quem Laici obſeruabant, ſi quem iidem Clerici offendiſſent & vellent ſatisfacere offenſo, corpora ſua ſupponebát triginta ſeu pluribus aut paucioribus percuſſionibus fuſtium. In quem locum Gloſa & Panormit. aliíque annotant tales percutientes incurriſſe in excommunicationem.

Nu.110. Idem iudicandum eſſe de Clerico ſi ſeipſum iniurioſè percutiat vt ea communi ſententia interpretum eiuſdem cap. annotat Panormit. *num. 6.* & ſequitur Nauar. in Enchir. cap. 27. *num.* 78. Id quod eadem ratio confirmat, quia etſi in ea re iniuriam ſibi minimè faciat (quandoquidem volenti non fit iniuria) facit tamen ordini Clericorum in cuius fauorem proximè, hæc excommunicatio lata eſt. Sed aduerte, quod ſi percutiat ſe deuotionis zelo, excuſabitur ex Nauart. *in Enchir, c. 15. num.* 11. vt ſi coram Deo in amaritudine animæ, peccata ſua recogitans, pugno tundat pectus, aut palma faciem: vel ad domandam carnem ſe flagris cædat: aut etiam (addit Nauar.) vellat ſibi capillos, vel alapas impingat ob mortem parentum vel amicorum.

De ſecunda conditione propoſitæ actionis vt fiat animo iniuriandi.

Nu.211. SEcunda conditio actionis de qua agimus eſt, vt fiat animo iniuriam inferendi Clerico vel Monacho, prout illa verba *Suadente diabolo* ſignificare annotat Panorm. ad cap. 1. & ad cap. Si vero 2. De ſentent. excommunicationis, *illic num. 4. & hic ſub finem.* Vnde ipſe infert eum qui per iocum aut ignorantiam percutit Clericum, non incurrere in hanc excommunicationem. Cæterùm quia ex cap. Nemo Epiſcoporum 11. *quæſt. tertia* oportet peccatum propter quod excommunicatio maior incurritur, mortale eſſe: dubitatur, An ad incurrẽdam hanc excommunicationem ſufficiat animum illum, ſeu affectum interiorem, cuius impulſu violẽtæ manus iniiciuntur in Clericum, peccatum eſſe mortale: neque referat, quòd actu exteriori modica tantùm violentia inferatur: vt vſuuenit cùm quis ex odio mortali vibrat ſaxum in Clericum, & hunc leuiter tantùm contingit.

Cui dubitationi occurrendum videtur dicendo: Cùm animus iniiciendi manus ita peruerſus eſt, vt mortale peccatum conſtituat, iniectionem ipſam externam, etiamſi leuiter tantùm contingatur Clericus; ſufficientem eſſe poſſe, ad eum qui tali animo fuit ſubiiciendum huic excommunicationi: ſi ex ſic fiat vt ſecundùm moralem exiſtimationem ſufficiat ad grauem iniuriam contra honorem & reuerentiam debitam tali perſonæ. Non enim requirit vt corporis læſio notabilis ſit reipſa, vt patet ex eo, quod ante ex communi doctrina retulimus, ſpuendo vel iaciendo aquam aut puluerem in Clericum (affectu ſcilicet ita illicito vt peccatum ſit mortale) hanc cenſuram incurri: cùm tamen Clericus ex illis externis actibus non accipiat notabilem corporis læſionem. Ratio idem confirmat: quia per actum externum abſque notabili læſione, notabilis iniuria inferri poteſt ſtatui Eccleſiaſtico; ad cuius dignitatem retinendam lata eſt propoſita excommunicatio. Quod ſi iniectio ipſa manuum fiat abſq; notabili læſione, & abſque notabili ignominia, quantumuis fiat animo mortali, locus datur excuſationi. Ratio eſt, quia excommunicatione punitur tantùm peccatum externum, illúdque mortale: ad quod conſtituendum, leuis iniuria non ſufficit. Nec obſtabit ſi forte interueniat conatus grauiter lædendi: quia conatus ſine effectu non obeſt, *ex cap. Adoleſcens. De ſponſal.*

Si quæras an incidat in hanc excommunicationem, qui capiens Clericum per capillos aut veſtes proteſtatur dicens: Niſi Clericus eſſes, ego te egregie percuterem. Reſpondent Tabien. & Sylueſter *ille num. 41. & hic nu.* 10. vterque Excommunicatio 5. incidere, ſi id faciat animo iniuriandi: quod intelligendum eſt congruenter iam dictis.

De tertia conditione propoſitæ actionis, vt exerceatur circa Clericum aut Monachum.

Nu.212. TErtia conditio eſt, vt is circa quem propoſita iniectio manuum exercetur, id eſt patiens, ſit Clericus vel Monachus Nomine verò Clericorum intelliguntur non modo ij qui ſacris aliquibus ordinibus; ſed etiam qui ſola prima tonſura initiati ſunt ea Gloſa propoſiti cap. Si quis ſuadente Diabolo *verbo In Clericum:* id confirmante ex eo, quòd diſtinct. 21. cap. Clericos, in numero eorum qui Clerici nuncupantur, cum iis qui ſacris Ordinibus initiati ſunt, recenſeatur Pſalmiſta; quo nomine ſignificatur is qui habet primam tonſuram ex Sylu. verbo Eccleſia *quæſt. 5. verſu* 4. vbi eandem ſententiam expreſsè ſequitur; *ſicut & in verbo Excommunicat. 6. numer. 3.* & Angelus *Excommunic. 5. caſu 1. numer. 27.* Caiet. *in cit cap. 10. notab. 7.* & Nauar. *in Enchir. c. 27. num. 79.* (quibus fauet cap. Cùm contingat, de ætate & qualitate) etiamſi, *addunt Sylueſter ſub finem citati num. tertij, & Nauar. loco citato*, ille ſit coniugatus: dummodo vnicam eámque virginem duxerit: & geſtet habitum & tonſuram Clericalem *ex cap. 1. De Clericis coniugatis in 6.*

Nu.213. Notat autem Iacobus à Graphiis in lib. 2. deciſ. aurearum *cap. 48. num. 27.* conditionem hanc ſic eſſe accipiendam, vt locum habeat quantumcũque Clerici non incedant cum habitu Clericali, nec inſeruiant alicui Eccleſiæ in diuinis. Etſi enim tales priuentur priuilegio fori per Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 6. itavt poſſint conueniri coram Iudice laico: non priuantur tamen priuilegio Canonis, imponentis hanc excommunicationem percuſſoribus illorum. Verumtamen (quod idem author addit) iuxta cap. finale De Clericis coniug. ſi quis percuteret Clericum primæ tonſuræ, vel in minoribus Ordinibus

nibus conſtitutum,qoi habitum dimiſerit,& ad ſæcularem vitam redierit, oon incurreret hanc excommunicationem,ſicut nec incurreret percutiens eum qui neque Otdinem vllum oeque tonſuram Clericalem habens, fert habitum Clericalem: ex Panorm.ad caput.Si verò a.ſub finem. De ſentent. excommun.

Nu.214. Nomine verò Monachi intelliguntur inprimis omnes vtriuſque ſexus,qui profeſſi ſunt religionē aliquam ab Apoſtolica ſede approbatam; vt locis quoque citatis Angelus, Sylu.Nauarr. & Caiet. expreſſetunt: apertéque patet quoad Religioſos profeſſos,ex cap.Cùm illorom.De ſenten. excommun. & quoad Religioſas Profeſſas,ex cap. De monialibus eod.tit.Intelliguntur prætetea ſecundùm eoſdē authores,Nouitij & Nouitiæ,Conuerſi & Conuerſæ earumdem Religionum. Ac de Nouitiis patet ex cap.Religioſo §.Quamuis.De ſenten.excommunic. in 6.quorum nomine (inquit Angelus) intelliguntur ingreſſi approbatam Religionem, vt experiantur an in ea manere debeant. De conuerſis verò patet ex cap.Non dubium. eod.titulo: quorum nomine(addit Angelus, eum eóque tradunt Caiet. & Syluester,*ille in cit.notab.7.& hic in cit.num.3.*) comprehenduntur omnes qui mutato habitu ſe & ſua alicui de religionibus approbatis dedicarunt, ſiue mares, ſiue fœminæ. Dictum eſt, ſe & ſua: qoia,vt tradit Panormit. *ad cap. Vt priuilegia, de priuilegiis num.*3.Si adhuc ſtant in ſæculo, habentes vſumfructum ſuorum bonorum, oon gaudent hoc priuilegio; ſicut nec Nooitius vel Nouitia egrediens religionem ante profeſſionem, vt expreſſit Paludan. *in 4. diſtinct.* 18. *quæſtione 5.art.*1. *verſu ſed hoc quæri ſolet.*

Opponi autem poteſt,quod cùm reſtringi potius, quàm relaxari debeat pœna ex cap. Statutum. De elect.in 6.non videatur conſentaneum,vt Monachi nomine in propoſito Canone.Si quis ſuadente diabolo(qui pœnalis eſt)intelligantur Nouitij & Conuerſi:quia tali ioterpretatione extenditur, oon autem reſtringitur illius pœna. Ad quod reſpondet idem Panorm.*ad cap.Non dubium.De ſenten.excom.* quòd vbi in conſtitutione concurrunt odium & fauor: (prout accidit in propoſito Canone: qui etſi contineat odium ex parte percutientium, continet tamen fauorem ex parte Clericorum & Monachorum)magis attendeudus ſit fauor,quàm odium.

Quinimo noo ad Nouitios modo & Conuerſos, aut eos qui ſacris ordinibus aut prima tonſura initiati ſunt; ſed adhoc ad alius qui hoc priuilegio gaudeant, nomen Clerici vel Monachi hic extendendum eſſe,videre eſt apud Sylu. *in memor.num.*3. *& in verbo Eccleſia* 1. *quæſt.*5. De quibus vniuerſè ſufficiet illud annotaſſe (quod communem ſententiam eſſe refert Nauar. *quæſt.*1 *.de redditibus eccleſiaſticis monitione* 55.*num.*2.) omnem perſonam deputatam & donatam perpetuò alicui Eccleſiæ ſiue ſæculari,ſiue regulari(ſaltem ſi defert habitum aliqua ex parte Religioſum) licet non emittat tria vota ſubſtantialia,*paupertatis inquam,caſtitatis & obedientia*, cenſeri perſonam Eccleſiaſticam: idcóque gaudere hoc priuilegio. Quod ſimiliter ſentiendum eſſe de Heremita,qoi adſtrictus eſt alicui regulę aut Superiori qui Religioſus ſit:aut ſaltem qui iſto priuilegio gaudeat: idem Syluester expreſſit tum locis cit.tum diſtinctiùs in verbo Heremita quæſt. 1. & poſt ipſum attigit ipſe Nauarr.in Enchir. *cap.*27.*nu.* 79.*De quo videri poteſt Suarez tomo 5.diſput.*22.*ſect.*1. *num.* 21. *&* 22. Secus autem eſt de Heremita vago, ſeu nulli Superiori vel regulæ adſtricto: abſonum enim eſt talem cenſere perſonam Eccleſiaſticam cùm ſit merè laicus;pro libito recedere valens, nec ad vllum vſum eccleſiaſticum, piúmve deputatus authoritate Prælati eccleſiaſtici,qui id poſſit: itaut de eo non ſit in hac re aliter iudicandum, quàm de illo qui habitum Clericalem vel Religioſum gerit tantùm ex deuotione.Hoc etiam annotans Iacobus à Graph.*lib.*2.*deciſ.aurearum cap.* 48. *num.*26. conſequenter mooet,illud quod dictum eſt de Religioſis profeſſis, procedere quantumcunqoe ipſi efficiantur apoſtatæ & eiiciantur aut licentientur ad manendum extra clauſtrum,aut incedant ſine habitu; dummodo Religioſi eſſe ſciantur.Exceptiones quas iſta patiuntur patebunt per poſt dicenda in proximè ſequenti cap.

De actionibus acceſſoriis ob quas excommunicatio hæc incurritur.

Sectio Posterior.

Nu.215. ETſi in propoſito cap. Si quis ſuadente Diabolo fiat tantùm mentio de iniiciente manus viulentas in Clericum vel Monachum:à iure tamen additâ interpretatione,aut certè extenſione, excommunicationem per ipſum decretam incurrūt, non modo talis iniectionis executor: ſed etiam *iuxta cap. Quanta.& cap.Mulieres.§.Ille verò,De ſenten.excom.* ille qui eam mandauerit, aut ad eam conſilium,auxilium, vel fauorem præſtiterit.Id quod notant D. Anton.3.*par.tit.*24.*cap.*1.Syluester excommunicatio Sexto *num.5.verſic.*3. Angelus *Excommunicatio* 5. caſu primo *num.*31. *& ſequent.* ac Nauarr. io Enchirid. *cap.*27.*nu.*78. Aduerte autem id eſſe intelligendum de eo tantùm cuius mandatum, auxilium,cōſilium, aut fauor,tanquam moralis cauſa,in ipſam iniectionem manuum violentam aliquid ita influit, vt ipſe cenſeatur concauſa & cooperator iniicientis; qui cauſa eſt phyſica, atque executor eiuſdem iniectionis.Vnde ſumitur ratio cur tale ſiue mādatum, ſiue auxilium,ſiue conſilium, ſiue fauor non dicatur hic principalis, ſed acceſſoria actio, propter quam excommunicatio de qua agimus,incurritur. Aduerte etiam quòd quamuis ad incurrendam excommunicationem ob tale mandatum, auxilium,&c. opus ſit executioni mandari iniectionem manus in Clericū vel Monachum(cùm ad cauſam de facto veram,requiratur effectus de facto verus) poſſe tamen contingere vt executor non iocurrat in excommunicationem:vt ſi inuincibiliter Ignoret Clericum eſſe eum quem percutit.Incurrat autem mandans vel ferens auxilium aut dans conſilium vel fauorem: ſi nimirum non laboret ſimili ignorantiâ, & iniectio maouum executioni mandetur.

Nu.216. Quæri potest 1.ſi mandans reuocet mandatū ante executionem, ipſe in hanc excommunicationem incurrat.Reſpondet Sylu.Excommunic.6. *q.*5. *caſu tertio* adhibita diſtinctione,quam attingit gloſa *ad cap.Mulieres. De ſenten. excommunicationis ſub finem.* Vel enim de tali reuocatione ſufficienter conſtitit mandatario, qui nihilominus executus eſt iniectiooem:& tunc mandans non incurrit,quia effectus non eſt illi tribuendos,ſed malitiæ mandatarij: niſi fortè mandatum haberet aliquid conſilij ſeu perſuaſionis admixtum,vnde mandatarius ipſe non obſtante mandati reuocatione, motus eſſet ad executionem. In hoc enim à præcisè mandante conſulens diſtinguitur;quòd etiamſi reuocet ſuum conſilium, conetúrque rationibus diſſuadere illud quod conſuluit;ſi is cui datum eſt, ea eodē conſilio priùs accepto ad exequendum moueatur; tunc vtrique tribuitur effectus:quia vterque in illum influit.

Vel certè de eadem reuocatione non conſtitit mandatario, iſque mãdatam manuum iniectionem violentam in Clericum executus eſt: tunc vterque in excommunicationem incurrit. Si opponas fieri poſſe, vt tunc ipſe mandans contritus ſit & gratiæ Dei reſtitutus. Occurrit idem Syluester; ſatis eſſe quòd peccatum quo damnum infertur præceſſerit, vt ſubiciatur quis pœnæ propter illud impoſitæ. Quia igitur ex hypotheſi peccatum mandantis, etiam per pœnitentiam, deletum concurrit moraliter ad iniectionem manus in Clericum tanquam cooperatio, perinde ac non deletum; cẽſendum eſt cauſa eſſe ſufficiens, ſicut ad ciuiles pœnas ſubeundas, ita & ad hanc excommunicationem incurrendam, eadem iniectione tanquam complemento eius, interueniente.

Nu.217. De eo autem qui excedit è vita antequam iniectio manuum quam præcepit, mandetur executioni, An in excommunicationem incurrat poſtquam mandata eſt executioni, pluribus diſſerit Syluester: ſed tenendum videtur non incurrere: quod expreſsè docet gloſa *ad cap. Mulieres ſub finem. De ſentent. excomm.* quia mandatoris morte ſoluitur mãdatum ff. mandati, lege Inter cauſas §. primo: nec quiſquam niſi ſuper terram excommunicatur 24. *quæſt.* 1. *cap. Quodcumque*: etſi probabile admodum eſt quod idẽ Syluester ex aliis refert: cùm mandatum eſt notorium, & mandans ſine ſignis pœnitentiæ & ſine reuocatione mandati exceſſit e vita, ipſum eſſe tanquam excommunicatum habendum, nec ſepeliendum in loco ſacro: non tamen ratione vinculi quo Eccleſia militans ipſum ligauerit, ſed ratione peccati notorij in quo pertinax exceſſit ex hac vita: ſciens illud tali pœna puniri, complemento illius adueniente.

Nu.218. Secvndo qværi potest, An is qui ratam habet iniectionem manus in Clericum, ſuo nomine factam incurrat in hanc excommunicationem. Reſpondendum eſt incurrere, prout definitur in cap. Cùm quis De ſenten. excommun. in 6. per regulam 15. iuris eodem libro habentem, quòd ratihabitio retrotrahatur ac mandato comparetur. Quod ſi ratam habet factam alterius nomine, etiamſi peccet, nulla excommunicatione innodatur, vt conſequenter in eod. cap. definitur per præcedentem 9. regulam, habentem: quòd quis ratum habere non poſſit id quod ipſius nomine geſtum non eſt.

Cæterum cùm ad incurrendam excommunicationẽ interior affectus non ſufficiat, niſi is exterius manifeſtetur: iuxta illud *cap. Erubeſcant diſtinct.* 32. De manifeſtis quidem loquimur, ſecretorum autem cognitor Deus & Iudex eſt: is qui gaudet de tali iniectione facta ſuo nomine, illam non incurrit: ſi nullo externo ſigno prodat ratihabitionem, penitus celans eam in mente. Quod tamen aduerte poſſe dupliciter contingere: vno modo, non tantum factum non approbando aliquo externo ſignó: ſed etiam reprehendendo eum qui factum perpetrauit: altero modo habendo ſe, vt loquuntur, negatiuè, id eſt, nihil in alterutram partem dicendo agendóve exterius, quo oſtendat ſe approbare factum vel reprobare. Hócque poſteriore modo fieri poteſt vt incurrat in excommunicationem: vt quando ei conſtat tale factum, ſuo nomine patratum eſſe, atque ei conſtare alij ſciunt: tunc enim diſſimulando nec contradicendo cenſetur ſigno externo ſufficienter declaraſſe interiorem ratihabitionem. Cùm enim ille qui dum contradicere debet, tacet, cõſentire videatur: talis taciturnitas habetur pro externo ſigno interioris ratihabitionis, prout indicant Angelus verbo Conſentire, & Sylu. verbo Conſenſus, *ille n.* 4. *& hic quæſt.* 5. vbi vocant ratihabitionem tacitam.

Sed aduerto non incurrere ob ſolam taciturnitatem exteriorem deficiente interiore ratihabitione, quia per illam ſine hac non habet reuera ratum illud quod factum eſt ſuo nomine: quantumuis in foro externo, in quo ex ſignis externis proceditur, poſſit præſumi excommunicatus. Aduerte item ad hoc vt quis ob eam quam diximus ratihabitionem, in excommunicationem incurrat, opus eſſe vt quo tempore ipſius nomine geſta eſt iniectio manuum in Clericum, ipſe fuerit in eo ſtatu, vt eam præcipere, atque adeo ipſi tanquam præcipienti, eadem imputari potuerit. Nam ſi tunc infans fuit aut furioſus, quantumuis poſtea vtens rationis iudicio approbet factum, non incurret in excommunicationem: quia id non ſufficit ad veram ratihabitionem, quæ ex Panormit. *ad cap.* 1. *de conuerſione infidelium ſub finem* requirit inter cætera vt ille qui ratum habet, ad ratihabitionem ipſam habilis ſit, quo tempore peragitur illud, quod per ipſum habetur ratum. Ratio eſt, quia id quod non fuit in alicuius poteſtate cùm perageretur, non poteſt rationabiliter ei tanquam cauſæ tribui.

Tertio qværi potest, An is qui præcipit Clericum percuti in pœnam, qua, ac etiam maiore verè dignus eſt, in excommunicationem incurrat. Nu.219.
Cui quæſtioni vt ſatisfiat notandum eſt ex Caiet. verbo Excommunicatio *cap.* 10. *notab.* 4. iniectionẽ manuum in Clericum violentam, poſſe duobus modis eccleſiaſtico ſtatui iniurioſam eſſe: altero abſolutè, & ſecundùm ſe, vt accidit cùm iniquè, immeritóque aut plus quàm ille meruit percutitur; altero ex diſpoſitione iuris poſitiui, vt ſit quando cauſa correctionis percutitur aliter quàm ius diſponit. Reſpondetur ergo tam hoc quàm illo modo, violentam iniurioſamque manuũ iniectionem in Clericum præcipere, ſufficientẽ cauſam eſſe incurrendi excommunicationem ex eod. Caietan. & Nauar. in Enchir. *cap.* 27. *num.* 76. Et probatur, quia cùm ſtatutum ſit lege eccleſiaſtica vt eccleſiaſtici non poſſint puniri à Iudicibus laicis; immo nec ab eccleſiaſticis: niſi legitimam ad id poteſtatem habeant: ſiue Epiſcopi non ſint, ſiue pro delictis illos puniant, ſiue ad explorandam alicuius rei veritatem torqueant, id faciant per ſeipſos, aut in caſu neceſſitatis per Clericum aut Religioſum; nunquam autem per laicum, *ex cap. Vniuerſitatis. De ſenten. excommunic.* Cũ inquam ita ſit lege eccleſiaſtica ſtatutum, fit vt ſi Iudex laicus pœnam percuſſionis in Clericum ſtatuat, & eam per ſe vel alium exequatur, tam ipſe quàm executor incurrit in excommunicationem: etiamſi reus fuerit dignus illã, ac etiam maiore pœna.

Similiter vt ſi Iudex eccleſiaſticus, qui Epiſcopus non eſt quidem, habet tamen poteſtatem legitimam in Eccleſiaſticum puniendum, punitionem ſine priuilegio Sedis apoſtolicæ exequatur per laicum, aut nulla neceſſitate exigẽte, per aliquem Clericum aut Religioſum: tam ipſe quàm executor in excommunicationem incurrit, *ex eod. cap. Vniuerſitatis*: etiamſi Eccleſiaſticus ille qui ſic punitur in talem modum punitionis conſentiat, *vt habet gloſa vltima ad idem cap.* Diximus Iudex Eccleſiaſticus, qui Epiſcopus non eſt, quia non licet Epiſcopo aliquem manibus ſuis cædere, *ex cap. Non liceat diſt.* 86. Et ratio eſt, quòd id ſit indecens ſtatui ipſius. Itaque ſi Epiſcopus pœnam percuſſionis vel torturæ in aliquem Eccleſiaſticum ſuum decernat, debet eam exequi per alium, qui non niſi Eccleſiaſticus eſſe poteſt: ita vt illam per laicum exequens incurrat in excommunicationem. Quod ſi non habeat Eccleſiaſticum per quem puniat, poteſt tunc per ſeipſum punire, *vt gloſa expreſſit ibidem, & diſt.* 45. *in ſumma.* Nu.220.

Admo

Admonet autem duo ſuper hac re Nauar. *in ſeq. num.*36. Alterum laicos, per quos Iudices Eccleſiaſtici torqoent Clericos, non incurrere in hanc excommunicationem, cum deſint Clerici ad id idonei. Sicut enim cùm Clericus aliter corrigi non poteſt; mandato Prælati per laicum corrigitur *iuxta cap. Vt fama. De ſenten. excommunic. & cap. Si Clericos. eod. tit in 6.* Sic cùm non poteſt per Clericum idonee torqueri, per laicum eiuſdem Prælati mandato torquetur: quod eſt argumentum Syluestri *Excommunicatio 6. num. 6. caſu 11. ſub finem.* Alterum eſt, Iudicem Eccleſiaſticum, qui per laicum ibi torquet aut cædit Clericum, vbi conſuetudo præſcripta id fert, non eſſe excommunicatum, quantumuis peccet: quia, *inquit Nauar.* conſuetudo etiamſi non excuſet à culpa, excuſat tamen à pœna ſaltem ordinaria. vide ſeq. n. 226. & 227.

Nu. 221. QVARTO QVÆRI POTEST, An is qui debet & poteſt impedire violentam manuum iniectionem in Clericum non impedit, incurrat in hanc excommunicationem tanquam auxilium dans aut fauorē. Cui quæſtioni ſatisfit diſtinctione. Nam vel debet ex iuſtitia, vt Officialis, cui ex officio tale quid incumbit: iſque citra controuerſiam incurrit non impediendo, *prout patet ex cap. Quantæ. De ſenten. excommunic.* Vel debet tantùm ex charitate, túncque ſi potuit impedire ſine damno periculoque ſuo, ſed doloſè noluit (quòd nimirum gauderet ita fieri) incurrit iuxta Panormit. *ad idem cap. Quantæ. num. 6.* & Angelum Excommunicatio *5. caſu 1. num. 35.* & Syluestrum eodem verbo *ſexto, num. quinto verſic. 5.* & communem ſententiam eſſe annotat Nauarr. *in Enchir. cap. 24. num. 20.* vbi tamen ipſe innuit contrarium (quod tenet gloſa eiuſdem cap. Quantæ) ſed ipſa communis ſententia videtur tutior: cum ſub finem illius cap. generaliter dicatur: eos delinquentibus fauere (& ex conſequenti in excommunicationem incurrere) qui cùm poſſint, manifeſto facinori deſinunt obuiare. Vnde Nauar. ipſe *in ſeq. cap. 27. num. 78.* cōfirmat quoad forum externum, quemlibet incurrere in excommunicationem, qui agnoſcit facinus (violentæ ſcilicet iniectionis manuum in Clericum) eſſe manifeſtum, ſeque poſſe commode ei obuiare, nec obuiat. Si autem potuit impedire & omiſerit: non quidem ex dolo, ſed ex negligētia (non tamen craſſa quæ dolo æquiparatur) aut ex timore etiam vani, aut ne ſe iurgiis immiſceret; etſi ea omiſſione peccet: liber tamen eſt ab hac excommunicatione, vt locis cit. annotant Sylu. & Angelus, qui communem ſententiam eſſe ait. *Videri poteſt to. 5. in 3. partem diſput. 22. ſect. 1. num. 56. Suarez.*

Nu. 222. QVINTO QVÆRI POTEST, An ſi Clericus in ſatisfactionem ſe ſponte ſubiiciat verberibus, in hanc excommunicationem incurrat tanquam non impediens memoratam iniectionem manuum. Ad quod negatiuè reſpondendum eſt, cum Angelo *in ſeq. nu. 36.* & Syluestro *in ſeq. num. octauo*: quia ex hypotheſi id non facit doloſe, ſed ad ſatisfactionem, & vt maius malum vitet. Accedit quod in cap. Contingit 1. de ſentent. excommunic. Pontifex de iis Clericis loquens qui in ſatisfactionem ſubiiciebant ſe triginta percuſſionibus, præcipiat vt ſi quis Clericus id denuo fecerit excommunicetur. Vnde manifeſtū eſt, quòd Clerici illi qui iniurioſè percuſſioni ſe ſponte ſubiiciunt, etiamſi peccent, excommunicati non ſint ipſo facto, ſed ſolùm ſint excommunicandi. Neque eſt quod quis opponat, cùm percutiens in hanc excommunicationem per primum ictum incurrat, Clericum percuſſum qui reliquis ictibus conſentit, in eandem incurrere, tanquam participantem cum excommunicato in crimine criminoſo. Nam vt poſt Ioan. Andream *ad regulam Delictum, de regulis iuris in 6.* & Panormitanum *ad memoratum cap. Contingit num. 8.* notant Angelus & Sylu. locis cit. ac Nauar. in Enchir. *cap. 6. n. 16.* omnes illi ictus qui fiunt vno impetu, reputantur pro vno, pérque omnes vna excommunicatio incurritur à verberante. Quapropter Clericus ſubiiciens ſe vltrò triginta ictibus, non magis cenſendus eſt ea re cum excommunicato participare in crimine criminoſo dum infligitur ſecundus, tertius aut alius ictus, quā cùm primus. Neque eſt etiam quòd opponat quis Clericum ſe ita ſubiiciendo fauere percuſſioni: quia Summus Pontifex talem fauorem ad incurrendam excommunicationem hāc non ſufficere declarauit: cùm in eod. cap. Contingit, ſtatuit, ipſum non excommunicatum, ſed excommunicādum eſſe. Quanquam tamen ſi Clericus verberationem ſui iniurioſam apertè conſuleret aut præciperet, non videretur ab excommunicatione excuſandus potius, quàm alius ſimiliter conſulens aut præcipiens, ſicut nec ſi ipſemet ſe verberaret.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

De caſibus in quibus excommunicatio lata in Clerici vel Monachi percuſſorem non habet locum.

SVMMARIVM.

223 *Excuſatio prima, ratione ignorantiæ inuincibilis: & ſecunda, ratione imperfectionis actus.*
224 *Excuſatio tertia, ratione neceſſitatis.*
225 *Excuſatio quarta, ratione turpis operationis Clerici cum perſona percutienti coniuncta.*
226 *Excuſatio quinta, ratione correctionis ac 1. in Prælato puniente Clericum ſuum.*
227 *Prælatum poſſe ſuum Clericum comprehendere, & in carcerem mittere per laicum; quomodo ſit intelligendum.*
228 *Quomodo liceat laico apprehendere Clericum, & in carcere detinere ſine mandato ſui Superioris.*
229 *Excuſatio magiſtri, patris, domini vel heri, & ſenioris Clerici.*
230 *Quomodo intelligenda ſit talis excuſatio.*
231 *Excuſatio magiſtri corrigentis diſcipulum Clericum procedit etiamſi hic conſtitutus ſit in maioribus Ordinibus.*
232 *Excuſatio violenter expellentis ab Eccleſia Clericum aut Monachum turbantem diuina officia.*
233 *Excuſatio percutientis eum qui nihil de Clericatu præ ſe fert.*
234 *Excuſatio percutientis Clericum gerentem arma militaria, aut immiſcentem ſe enormitatibus.*
235 *Excuſatio percutientis Clericum ioculatorem aut digamum.*
236 *Excuſatio percutientis Clericum coniugatum, publicè & perſonaliter exercentem officium macellariorum, aut laniorum, aut tabernariorum.*
237 *Excuſatio percutientis Clericum degradatum.*
238 *Excommunicatio, aut ſuſpenſio, aut irregularitas Clerici non excuſat ab excommunicatione eum qui ipſum percutit.*

QVi Clericum percutit excuſari poteſt ab excommunicatione. Primò ratione ignorantiæ inuincibilis, iuxta cap. Si verò ſecundò de ſentent. excommunic. vbi decernitur percutientem Clericū, quem ignorauit talem eſſe, non innodari ſententia excommunicationis. Id quod *ex Nauarr. in Enchir. cap. 27. num. 80.* procedit, etiamſi percutiens det tunc operam rei illicitæ, adeóque peccet. Et ratio eſt, Nu. 223.

quòd

Digitized by Google

quòd talis pœna non ſit impoſita pro quauis mortali culpa; ſed tantùm pro ea quæ admixtum habet volũtarium ſacrilegium in perſonam Clerici: quod non contigit in eo qui inuincibiliter ignorat Clericum eſſe illum quem percutit. Iam quòd ignorantia vincibilis non ſufficiat ad iſtiuſmodi excuſationem, ex eo patet: quòd reportaretur alioqui fructus de peccato negligentiæ: quod abſurdum eſt.

Secundò ratione modi, nempe *vt Caiet. verbo Excommunicatio cap. 10. notab. 6. caſu 3. & D. Anton. 3. parte tit. 24. cap. 1. §. 2. ſub finem, Angelus & Syluester locis citatis, ille num. 2 & hic num. 6* docent: cùm manus violenta imperfecta eſt ex defectu deliberationis. Si quis enim abſque deliberatione ſubito quodam animi impetu ſiue *vt loquitur à Graphiis lib. 1. deciſ. aurearum cap. 42. n. 33.* cum tanta animi ſurreptione, vt nec ſe vindicare nec iniuriam inferre intendens, manus in Clericum iniiciat; deindeque aduertens ad id quod facit, ſtatim abſtineat: non eſt excommunicatus, prout habet Caiet. *in ſeq. caſu 4.* Addens nec quando ipſa manuum iniectio violenta in Clericum eſt imperfecta ex defectu actus externi: nimirum cùm adeo leuis eſt, vt habenda ſit pro nulla: aut omnino talis eſt (quòd communem ſententiam eſſe annotat Nauar. in Enchir. *cap. 27. n. 85*) quæ ſi vſurpata eſſet in laicum non cõſtitueret peccatum mortale. Ratio eſt, quia excommunicatio hęc imponitur ob violentam & iniurioſam manuum iniectionem in Clericum, quæ peccatum ſit mortale completum. Nam incompletum, ſeu peccatum tantummodo veniale, non eſſe ſufficientem cauſam excommunicationis maioris, manifeſtum eſt ex cap. Nemo Epiſcoporum 11. quæſt. 3. Addit prætetea idem Caiet. *in ſeq. caſu 5.* cùm eadem iniectio imperfecta eſt ex defectu intentionis; ſeu quia non intenditur violentia iniurioſa: vt accidit cùm quis corrigẽs Clericum, in quem habet poteſtatem, modum excedit per imprudentiam, non putans excedere. Huc poteſt reuocari, quòd percutiẽs Clericum non ex odio, ira, vel indignatione; ſed ex leuitate ioco ſa, non incurrit in hanc excommunicationem, vt expreſsè definitur in cap. 1. de ſenten. excomm.

Nu. 224. Tertiò ratione vrgentis neceſſitatis. Exemplum eſt, cùm quis fugiens ſe perſequentes obuiam factus Clerico, eum ex equo cui inſidet, deſcendere cogit, vt illo conſcenſo euadere poſſit, aut enſem, aliamve rem ad defenſionem ſuam neceſſariam ei aufert. Tunc enim non incurrit in hanc excommunicationem, iuxta D. Anton. *in cit. cap. 1. § primo, verſu Fugiens.* Caiet. *ſub finem cit. notab. 6.* & Nauarr. *in præced. num* 84. Ratio verò eſt, quia non facit id animo inferendi iniuriam Clerico, ſed ſubueniendi præſenti ſuæ neceſſitati. Quæ an extrema debeat eſſe necne, dubitatio eſt: de qua ibidem D. Antoninus ſtatuit talem eſſe debere, quæ à peccato mortali excuſet iudicio viri prudentis. Pari ratione ſentiendum eſt ex Nauarro *in eod. num.* 84. non incurrere eum qui licitè vim aliquam Clerico inferret propter ipſius neceſſitatem; nimirum vt eum liberet ab aliquo magno malo; aut ipſum impediat delinquere: ſicut enim faciendo id licitè, excuſatur a peccato mortali, ita & ab excommunicatione. Alterum exemplum eſt, cùm quis defendendo ſe, aut res ſuas, vel ſuum honorem, aut etiam alium, vel res ipſius, Clericum percutit cum moderamine inculpatæ tutelæ. In quo caſu, quamdiu vera iuſtaque adfuerit ratio defenſionis, non incurri in excommunicationem tenent D. Anton. *in eod. cap. 1. §. 1. caſu* 6. Angelus *Excomm. 5. caſu 1. num. 13 14. & 15.* Sylu. *Excomm. 6. num 6. caſu 9.* Caiet. *in cit. notab.* 6. Nauarr. *in Enchir. cap. 27. n. 82.* & ſequitur Suarez tom. *5. diſp. 22. ſect. 1. nu. 39.* Patétque ex cap. Si verò primò, & ex cap. Ex tenore, de ſent. excomm. Item ex ratione quam iam inſinuauimus (& habet Syluester) quòd ibi non ſit manus violenta, ſed violentiæ repulſiuia, defenſioque iuſta atque licita, quandoquidem, vt habetur in eod. cap. Si verò, vim vi repellere omnes leges, omniaque iura permittunt.

Ex quo eod. Syluestro aduerte primò eã percuſſionem debere fieri cum inſtat aduerſarij violentia, ſiue vt loquitur Pontifex in eod. cap. Si verò, *incontinenti*: non autem cum iam ea ceſſauit. Secũdò non eſſe licitum alicui ad defenſionem rerum ſuarum Clericum percutere cum mutilatione, niſi is in defenſorem ipſum inſurgat ad rapiendum: quia tunc licet reſiſtere ei tanquam inferenti vim perſonæ. Tertiò ſi percutiens Clericum defenſionis cauſa nõ ſeruet moderamen inculpatæ tutelæ, id eſt, excedat modum; vt fieri ſi occidat vel mutilet quando poteſt vim illatam propulſare percutiendo leuiter) non excuſari ab excommunicatione, ſi id faciat ex deliberatione, ſin autem ex indeliberatione, excuſari: *quod etiam Angelus aſſerit in cit. num. 14.*

Quæres, An ſi is quem Clericus inuadit, poſſit fugiendo euadere, non fugiat ſed percutiat inuaſorem, incurrat in hanc excommunicationem? Reſpondent iidem authores non incurrere ſi fuga eſſet ei ignominioſa. Si enim licet alicui Clericum percutere ad defenſionem rerum ſuarum, multo magis licebit ad defenſionem ſui honoris. Quibus conſentaneum eſt quod Caiet. *in eod. notab* 6. Angel. *nu. 21.* Sylu. *nu. 9* Nauar. *nu. 85. locis citatis* definiunt: mulierem de ſtupro interpellatam a Clerico, ſi vel mordendo vel alia huiuſmodi ratione eum ad defenſionem caſtitatis violenter à ſe propellat, non incidere in hanc excommunicationem; ſi non modo verbis, ſed etiam facto interpellet. Si enim verbis tantummodo interpellaret (*inquiunt illi*) quia poſſet verbis, aut declinando ab eo, ſe ſufficienter defendere: non ſeruaret moderamen incolpatæ tutelæ mordendo, aut aliud ſimile faciendo, ideóque ceſſaret excuſatio. Cõſentaneum etiam eſt, vt ſi Clerico iuſtè prohibitus ſit ingreſſus alicuius loci, & ipſe nihilominus ingredi conetur: is cui commiſſa eſt cura impediendi aditum, vim illi faciendo quantum ad arcendum ipſum iudicabitur neceſſarium, non incurret in excommunicationem.

Quartò ratione turpis operationis Clerici cum vxore, matre, ſorore aut filia. Nam vt expreſſerunt locis cit. D. Anton. *caſu* 7. Angelus *n. 16.* Sylu. *caſu* 10. Nauar. *num.* 84. qui ſic cum talibus perſonis Clericum inuenit, ſine excommunicatione ipſum percutit, *iuxta cap. Si vero 1. De ſentent. excommunic §. Nec ille*: vbi idem ſtatuitur de hoc caſu ac defenſiune cũ moderatione inculpatæ tutelæ: atque id in odiũ tanti criminis: & ob iuſtum dolorem illius qui ſic eſt a Clerico iniuria affectus: quemquidem adeo iuſtum dolorem, quia non poteſt facile compeſcere, Canon ei parcit, *vt habet Gloſa ibidem verbo Turpiter.* Intelligi debet verò ſiue leuiter, ſiue etiam grauiter percutiat *inquiunt Angel. Sylu. & Nauarr.*) quia ius memoratum non diſtinguit; ſed abſolutè meminit illius qui in Clericũ violentas manus iniicit. Quãquam tamen qui in eo caſu mutilat vel occidit, *vt monet Angelus*, grauiter peccat iuxta cap. Quicumque percutit 23 q 8. Immo, *vt idem addit*, ſi id faceret maturo conſilio, & negotio attentiùs perpenſo, non autem ex ſubito feruore iræ, quia ceſſaret ratio ob quam per Canonem excuſatur, in excommunicationem incurreret. Idémque iudicium eſſe ait in ſequenti n. 20. ſi quis procuret vt Clericus ab vxore vocetur ad turpitudinem, & ſic ipſum verberet; quia cùm tunc tam ipſe, quàm vxor ſint in dolo, tali percuſſione incurrunt in excommunicationem. In quibus *Nu. 225.*

bus Nauar. & Sylu. ei aſſentiuntur: ſicut & in eo quod præmittit num. 18. non eſſe antedicta reſtringenda ad actum copulæ carnalis: ſed extendenda quoque ad amplexus, oſcula, & alia id genus ſigna propinqua operis nefarij explendi vel expleti.

Cæterùm in hac re, quia pœnæ non ſunt extendendæ vltra id quod verba legis ſonant: in propria ſua ſignificatione nomina matris, vxoris, & filiæ ſũt hìc accipienda ſine extenſione; itavt nomine vxoris non intelligatur ſponſa de futuro: ſponſam verò de præſenti, id eſt, eam cum qua celebratum eſt matrimonium, ſed nondum conſummatum, intelligendam eſſe putat Gloſa ad cit. cap. Si verò: quod Syluester approbat. Neque nomine matris intelligẽdæ ſunt omnes aſcendentes; aut nomine filiæ, omnes deſcendentes, vt intelligit Innocẽtius, quod Angel. & Sylu. & ante eos citata gloſa reiiciunt: nec nomine ſororis omnes collaterales. Ratio in promptu eſt, quia percutiens Clericum in tali facinore deprehenſum, non excuſatur ab excommunicatione, niſi ex indulgentia propoſiti cap. Si verò: quod non facere talem extẽſionem patet ex ipſius verbis, quibus ſtatuit non excuſari ab excommunicatione illũ, qui percutit Clericum inuẽtum in ſtupro, vel adulterio cum ea, quæ ita proximâ conſanguinitatis lineâ, illum non attingit. Quanquam ex Sylu. & Nau. per filiam & ſororem non tantùm legitima: ſed etiam naturalis intelligenda eſt, non item adoptiua, quæ non eſt verè filia aut ſoror.

Nu.226. Quintò ratione correctionis: quò referuntur multi caſus. Primus eſt cum Iudex ſeu Prælatus Eccleſiaſticus ea ratione qua licitum illi eſſe intelligitur ex proximè præcedenti cap *ſect. poſteriore quæſt. 3.* punit ſuum Clericum. Non enim ex eo in excommunicationem incurrere; communis conſenſus eſt, receptúſque vſus ſatis docet; etiam quod conſtitutũ in maioribus ordinibus. Dixi (ſuum) quia ſi in alienum ipſe, vel per ſe vel per alium manus iniiciat, etiam correctionis gratia, non excuſatur ab excommunicatione: vt poſt Panormit. *ad cap. Vt fama De ſenten. excommunic.* annotant Angelus & Syluester *locis citat. ille num. 5. & hic caſu* 11. ſequitúrque Nau. *in Ench. cap. 27. num.* 86. Requiritur autem in ea punitione ex eod. Sylu primò vt talis Prælatus ſaltem habitu, intendat correctionem dum percutit, aut percuti iubet ſuum Clericum: neque id principaliter faciat ex odio, malitia, vel ira, *vt habet Nauar in præced. num.* 81. ſed ſi quid eiuſmodi, correctioni miſceatur; ipſum non dux ſed comes illius ſit, prout habet à Graphis in lib. 2. deciſ. aurearum *cap. 48. nu.* 37. Secundò vt in corrigendo non excedat modum notabiliter, *iuxta cap. Vt fama ſub finem De ſenten. excommunic.* Quamquam ſi excedat quidem, non tamen ex propoſito ſed per imprudentiam (*quod Angelus admonet n. 11. ſub finem*) non eſſet excommunicatus. Tertiò vt correctionem non exequatur per laicum, niſi Clericus ipſe, aliter ſit incorrigibilis: in quo caſu ſicut capi, ita & corrigi poteſt per laicum ex mandato Superioris, cui ex officio incumbit ipſũ corrigere, neque aliter poteſt. Id quod deducitur ex citato cap. Vt famæ. Etenim accideret alioqui id, quod dicitur ibidem, vt per impunitatis audaciam fiant qui nequam fuerant, nequiores.]

Nu.227. Etſi autem Prælatis Iudicibúſve eccleſiaſticis nõ ſit cõceſſum Eccleſiaſticos ſibi ſubditos punire per laicos: eos tamen licet per hos comprehendere, & in carcerem mittere, vt ex cap. Si Clericos De ſent. excommunic. in 6. poſt Palud. *in 4. d. 18. quæſt 5. art. 1.* Syluester ipſe conſequenter annotat. Sed aduerte id intelligendum eſſe, dummodo iuſta cauſa interueniat talis comprehenſionis, & incarcerationis; illa enim deficiente ceſſat ratio correctionis. Item dummodo Clerici qui capi mandantur non tantùm ſint ſubditi Prælatorum mandantium, *vt habet Panorm. ad cit. cap. Vt fama n. 5.* ſed etiam ad hos pertineat illos corrigere; ſicut idem Panormit. *in ſequent num. 6.* pertinere ait ad eos qui habent in ſubditos iuriſdictionem in foro externo ordinariam, vt Epiſcopi in ſuos Eccleſiaſticos: Abbates in ſuos Monachos. Aduerte etiam vt dicta incarceratio Clerici per laicum fieri licitè poſſit, non eſſe neceſſe vt ille iam appareat incorrigibilis, *ex cit. cap. Si Clericos.*

Cæterùm etiamſi licitum eſt, dum Clerici capiũtur, aut detruduntur in carcerem, ipſis inferre violentiam, quæ neceſſaria eſt ad defenſionem capientium, vel detrudentium, & ad ſuperandam ipſorum Clericorum renitentium rebellionem, *ex cap. Vt fama De ſenten. excom.* non poteſt tamen inferri maior quàm ſit neceſſarium, vt ibidem exprimitur. Vnde ſi Clericus captus: *inquit Gloſa ad cit. cap. Si Clericos verbo Excedatur,* quierè ſe duci permittat, & ducentes non reſiſtentem calce, pugno, vel alio modo percutiant, in excommunicationem incurrunt: non itẽ ſi conſiderata qualitate perſonæ aut aliis circumſtantiis iudicaretur ad eum cautè ducendum expedire vt per veſtes traheretur, vel manus ei ligarentur, idque ita fieret, vel aliquid ſimile. Adde ex eod. cap Si Clericos: quòd cùm Clericus detrudendus eſt in carcerem, aut in eo detinendus ad cautelam, nempe vt compareat in iudicio, & ſententiæ pareat: ſi ipſe offerat ſufficiẽtes fideiuſſores aut pignora ne in carcerem detrudatur aut detineatur, in excõmunicationem incurrere eum qui tunc illum in carcerẽ detruderet, vel in eo detineret: niſi exceſſus enormitas vel alia cauſa rationabilis aliter ſuaderet.

Adhæc etiamſi ius memoratum non permittat Nu.228.
laicis capere vel detrudere in carcerem Clericos etiam incorrigibiles (*addit Panor. ad cit. cap. Vt fama, nu. 9.* excipiendo eos, qui depoſiti ſunt, & curiæ ſæculari traditi *iuxta cap. Cum non ab homine. De iudiciis*) niſi de mandatis eorum Superiorum, quorũ eſt illos corrigere: attamen, vt poſt eundem Panormit. docent ex profeſſo locis cit. Angelus & Syluester *ille n. 12 & hic, tum in eod caſu 11. tum in ſequent. n.* 14.

Laicus in duobus caſibus abſque excommunicatione poteſt, etiam vi adhibita, ſi opus ſit, Clericum ſine mandato Prælati ipſius, apprehendere & detinere in eum finem, vt præſentet ipſum eidem ſuo Prælato. Prior talis caſus eſt, cùm Clericus debitor eſt, & fugit aut fugam meditatur: tunc enim comprehendi poteſt à creditore ad præſentãdum ipſum Prælato ſuo, à quo cogatur ſoluere debitum. Poſterior eſt, cùm Miniſter iuſtitiæ ſæcularis (aut etiam *vt habet Syluester in cit. num.* 14 quiuis inde læſus) inuenit Clericum in fragranti delicto: tunc enim licet eum comprehendere ad præſentandum ipſum quã citiùs *inquit Caiet. in cit. cap. 1e. notab* 4. ſuo Prælato à quo puniri queat. Similiter cùm inuenit ipſum de nocte vagantem, éſtque in illo præſumptio ſceleris: quæ ſi abſit (vt abeſt in perſona carente de ſe tali ſuſpicione, & comitata ſocio cum lumine) in excommunicationem ille incurreret, qui vim ei adferret etiam comprehendẽdo ad ipſum ſtatim præſentandum ſuo Prælato. Addit Angelus cùm Clericus commiſit delictum aliquod, poſſe detineri per viginti horas, ad vocandum teſtes ne ſit locus fugiciationi. Rationem verò cur in talibus caſibus iniiciendo manus violentas in Clericum non incurratur excommunicatio, Caiet. hanc reddit ibidẽ: quòd in illis non committatur ſacrilegium illud pro quo ea decreta eſt quandoquidem non ad iniuriam, ſed ad iuſtitiam tẽditur: neque Eccleſiaſtica iuriſdictio vſurpatur: ſed potius iuſtum miniſterium Iudici Eccleſiaſtico exhibetur.

Caſus in quibus ratione correctionis excuſantur, qui non ſunt Prælati Clericorum.

Nu.229. SEcundus caſus principalis eſt,cum Magiſter percutit Clericum diſcipulum, diſciplinæ correctioniſve cauſa. Tũc enim io excommunicationem non incurrere tradunt Palud *in quartum diſt.*18. *q.*5. *art.*2.Richard.*ead.diſt.art.*11.*quæſt.*5.D.Aoton 3 *parte tit.*24.*cap.*1.§.2.*caſu* 5.& locis citatis Angelus *n.*9. Syluest.*num.*6.*caſu* 8.Nauar. *num.*82. Caiet. *notab.*6. Et patet ex cap.1.& cap.Cum voluntate De ſenten. excommunic.

Tertius caſus eſt; *de quo iidem authores Richard. Palud.Caiet.Nauarr.& Syluest.ibid.D.Anton. caſu* 12. *Angel.num.*10.cùm pater carnalis diſciplinæ & correctionis causâ percutit ſuum filium Clericum.

Quartus eſt,*de quo item Palud.Sylu.& Nauar.ibidem* cùm ſimili de cauſa propinquus percutit propinqoum Clericum; vt v.g.frater fratrem:adde potiori ratione,& mater filium.

Quintus, *de quo Richard.Palud.Angel. & Nauar. ibidem.* cùm herus famulum ſuum Clericum, aut alius,qui familiæ caput, aliquos Clericos de eadem familia percutit correctionis gratia, aut ad ipſos à ſuis inſolentiis cobibendos.

Sextus, *de quo Richard ibidem, Angel. n.*11.*Sylu. caſu* 12.*Caiet notab.*6. cùm ſeniores Clerici zelo deuotionis,pueros & adoleſcentes in minoribus ordinibus cooſtitutos percutiunt leuiter, ſeu ſeruata moderatione, reſpectu habito ad percutientem & percuſſum,ac percuſſionis finem,qui eſt huius emẽdatio. Nam neque in his caſibus ob percuſſionem Clerici in excommunicationem incurri expreſſum eſt in cit.cap.Cùm voluntate.

Nu.230. Id intelligendum eſt autem,vt ex eodem capitulo patet,dummodo talis percuſſio principaliter fiat cauſa diſciplinæ,vel correctionis;neque ſcienter deliberatéque modus excedatur in ea: ſi enim principaliter ex ira vel odio vel malitia, Magiſter v.g.ſuũ diſcipulum Clericum etiam pœna dignum percutiat,nun excuſabitur ab excommunicatione, vt notant Caiet. *ibidem*, & Sylu. *in ſuperius citato caſu* 8. Quanquam,vt hic præterea notat poſt Panorm. *ad cap.Veniens De ſenten.excommunic. num* 1. ſi interuenirет quidem aliqua ira, ſed principaliter percuteret cauſa correctionis vel diſciplinæ, non incideret in excommunicationem.Similiter ſi in percutiendo excederet modum,liber non eſſet ab excommunicatione,niſi id abſque propoſito,& per inaduertentiã ei accideret: quia tunc imprudentia illum excuſaret ex Caiet.*in eod.notab.* 6. *caſu* 5.Soto *in* 5. *De iuſt. & iure q.* 2. *art.* 2. *ſub finem.* Angelo *caſu* 11. & Sylu. *caſu* 12.etiamſi (vt hic addit) imprudentia propter non adhibitam diligentiam quam debuit & potuit, culpabilis eſſet:quia ad hanc excommunicatiooem incurrendam dolus requiritur, vt indicant verba Si quis ſuadente Diabolo:& is qui ex imprudentia ſeu ignorantia agit (niſi craſſa eſſet aut affectata) non agit ex dolo.

Nu.231. Cæterùm quia memoratum cap. Com voluntate expreſsè loquitur de Clericis conſtitutis in minoribus ordinibus, excuſatio in his quatuor poſtremis caſibus de quibus ibid. particulariter mentio habetur, extendenda oon eſt ad percuſſionem Clericorum conſtitutorum in maioribus ordiuibus: *prout illic verbo In maioribus Gloſa expreſſit.* Intelligenda eſt enim, eum eius reſtrictione ad modum percuſſionis, de qua in eodem capitulo eſt ſermo: nimirum de accommodata correctioni puerorum: cui ſubiicere maioribus ordinibus initiatos iodecentiã habet ac dedecus ordiois. Vnde in aliis caſibus, vt annotant Syl. caſu 8.& Nao.n.82.à patre filius, & à Magiſtro diſcipulus in maioribus ordinibus conſtitutus, poteſt eo quo prius dictum eſt modo puniri abſque excommunicatione.Quodquidem de magiſtro (cui pater, cuius vicem ille gerit, æquiparatur) confirmari poteſt ex eo quod io cap. 1. De ſent.excommunicationis abſolutè ac ſine diſtinctione ſermo ſit de magiſtris & diſcipulis,faciendo illis poteſtatem hos percutiendi correctionis & diſciplinæ gratia Et ita cùm non modo Clerici,ſed etiam laici poſſint eſſe magiſtri: ſicut contra non modo laici ſed etiam Clerici tam conſtituti quàm non conſtituti in ſacris ordinibus, diſcipuli eſſe poſſint:eidem Canoni cõgruẽter dicere poſſumus Magiſtros laicos ſine excommunicatione eam quę dicta eſt diſcipuli ſui, in maioribus etiam ordinibus conſtituti,correctionem valere exequi.Id quod citati authores ſatis indicarunt cùm abſolutè & ſioe reſtrictione locuti ſunt. Neque eſt quod quis opponat id indecẽs eſſe: officium enim magiſtri & diſcipuli poteſt illud cohoneſtare.Attamẽ quod ad praxim attinet;videtur, vt loco cit. habet Sotus, ſtandum vſui recepto in foro eccleſiaſtico, atqueadeo cũ talibus potius verbis quàm verberibus agendum eſſe, iuxta doctrinã quæ de tali correctione traditur diſt. 45. *per totam.* Admonet verò D.Anton.*in cit.caſu* 5.& Sylu.*in caſu* 8.quòd ſi principalis magiſter ſub ſe alios magiſtros habeat,quibus cõmittit diſcipulos Clericos docendos,& prohibeat ne eos percutiant, non ideo diſciplinæ aut correctioois gratia percutiẽtes in excommunicationẽ incurrere: quia per talem prohibitionem non poteſt tolli priuilegium quod docenti datur corrigendi eos quos docet.

Septimus caſus eſt *de quo Angel.num.*11.*Caiet.notab.*6.*Nauar.num.*87. quando presbyter vel quilibet alius ratione officij quod habet io Eccleſia, violenter etiam, expellit Clericum vel Monachum turbãtem in ea diuinum officium. Nam non incurrere in excommunicationem, dummodo id animo quietandi officia diuina(non item ex ira vel odio) principaliter faciat,nec modum excedat, habetur ex cit. cap.Cum voluntate, *& ex cap.Veniens De ſent. excõ.* Quod cum Panormit. *ad hoc poſterius cap. ſub finem* & Angelo loco cit. intellige quantumuis eiiciẽs nõ habeat prælationem ſuper eũ quem eiicit. Idem iudicium eſt ex Nau.loco cit de eo qui Clericum excommunicatum denũtiatum aut notorium percuſſorem Clerici ex Eccleſia eiicit ingreſſum in eam, vt interſit diuinis officiis. Id quod deduci poteſt ex prædicto cap. Veniens.Ratioque eſt;quia talis præſentiâ ſuâ turbat diuina officia. Prius tamen monẽdus eſt vt exeat, omninóque abſtinendum eſt à ſanguinis effuſione,prout monet Palud.*in* 4.*diſtinct.*18. *quæſt.*6.*art.*3.*concluſ.*2. Nu.232.

De excuſatione ratione amiſſionis priuilegij Clericalis.

POſtremo qui Clericũ percutit, poteſt ab excõmunicatione ex eo excuſari,quòd ille priuilegiũ in propoſito cap Si quis ſuadente Diabolo cõceſsũ, amiſerit.Id quod contingit in aliqout caſibus. Primus eſt,quando quis Clericum neque tonſurâ neq; veſtium genere quidquã de Clericatu præ ſe ferentem tertiò monitum ab Epiſcopo, neque inde correctum,percutit:talis enim ſic incedens amittit priuilegium iſtiuſmodi. Nec enim ipſe de priuilegio Clericorũ debet aliquod ſubſidium habere,tãquam effectus illius immunitatis exortis,quæ pro Cleri- Nu.233.

corum tutela, & laicorum volentia coërcenda dig-
gnoſcitur inſtituta, *prout ſtatuitur in c.Contingit.2.De
ſentem.excommunic.* Ob percuſſionem igitur illius ex-
communicationem hanc non incurri, expreſſerunt
Richard.*in 4.diſtinct.18.art.11.quæſt.5.* & D. Anton.
3.*par.tit.24.cap.1.§.2.caſu* 2.& alij ſupra cit. Neque
opus eſſe alia declaratione notat Suarez *tomo 5.diſp.
22 ſect. 1. num.* 11. Rationem reddens, quòd in illo
cap. ad excuſationem eiuſmodi Pontifex nihil re-
quirat præter publicam incorrigibilitatem & perti-
naciam poſt trinam Superioris monitionem. De qua
monitione annotat Panorm.*ad cit.cap.Contingit* &
poſt eum Sylu.*excomm.6.n.°6.caſu* 3.debere fieri, non
quidem ſimul: id eſt, vnâ pro tribus: ſed cum aliquo
dierum interuallo: quod etiam habet Gloſa *ad Clem.
1.de vita & honeſt.Cleric.verbo Tertia.* Itē debere fieri
nō ab alio quàm ab Epiſcopo, aut certè ab eo qui in
Clericum ipſum habeat iuriſdictionem quaſi Epi-
ſcopalem. Addit Syluester ſufficere poſſe generalem
monitionem per edictum Epiſcopi, quo præcipiat vt
infra tantum temporis, vt vnum menſem, omnes
Clerici habitum Clericalem accipiant. Quamuis au-
tem, vt loco cit. animaduertit Panormit. per ſolam
dimiſſionem habitus vel tonſuræ Clericalis, Cleri-
cus ipſum Canonis priuilegium non perdat: cùm ad
id præter eam, ius requirat trinam monitionem fa-
ctam ab Epiſcopo: tamen vt recuperet idipſum pri-
uilegium amiſſum, ſufficit vt talem habitum & ton-
ſuram reſumat: quod Angelus *excom.1.caſu 1 nu.* 23.
confirmat ex Clement.1 de vita & honeſt. Clerico-
rum vnde Gloſa ibid verbo Quamdiu, idem colligit:
ſequitúrque Syluester *excomm.6.num.* 4. Hæc autem
intelligenda ſunt procedere quantumuis percutiens
ſciat illum quem percutit Clericū eſſe: alioqui enim
memoratum ius nihil ſpeciale concederet, cum con-
ſtet ab excommunicatione excuſari omnem eum
qui percutit Clericum, quem Clericum eſſe inuin-
cibiliter ignorat: *pro quo textus eſt expreſſus in cap. Si
verò 2.de ſentent excommunic.*

Addit loco cit. Suarez differentiam in hac re inter
Clericos cōſtitutos in minoribus ordinibus & con-
ſtitutos in maioribus: quòd illi omnino deſerentes
habitum & tonſuram Clericalem; itavt non ſemel
aut iterum, ſed continuata conſuetudine illis non
vtantur, amittant iſtud priuilegium quamdiu perſe-
uerant in tali ſtatu: hi verò non amittant idem fa-
ciētes, donec ter per ſuum Prælatum admoniti, ſe in-
corrigibiles oſtendant iuxta antedicta. Ratio diffe-
rentiæ eſſe poteſt, quòd illis ſit liberum à ſtatu Cle-
ricali reſilire: his non item: ideóque nequeant, vt illi,
tanquam non Clerici ex eo haberi, quòd externo
habitu nihil de Clericatu præ ſe ferant.

Nu.234. Secundus caſus eſt: cùm quis dimiſſo Clericali ha-
bitu arma geſtat militaria, nec ſe correxit ter moni-
tus illo modo qui traditus eſt pro præcedenti caſu.
Nam cùm talis priuetur Clericorum priuilegio *per
cap.In audientia, De ſentent.excomm.* qui percutit ipſū
non incurrit in hanc excommunicationem. Immo
ex Nauarr.*in Enchir.cap.27.nu.*80.id habet locum ſi
Eccleſiaſticus geſtet quidē habitum Clericalem, ſed
admonitus eo, quo dictum eſt modo, à militaribus
actis non abſtineat. Verùm id non habetur ex pro-
poſito iure, neque, vt Suarez *in ſequent.num.*17.bene
oſtendit, pro ipſo Nauarro facit cap. Finale De vita
& honeſt. Cleric. quod ille citat.

Tertius caſus: cùm quis percutit Clericum qui re-
licto Clericali habitu, ſe immiſcet enormitatibus.
Talem enim amittere priuilegium Canonis, patet ex
cap.1.De Apoſtatis & ex cap.Cùm non ab homine
& ex cap.Perpendimus De ſentent.excomm. etiam
admonitus non ſit *vt habent Gloſa penult.ad dictū c.
Cum non ab homine.* & Panorm.*ibid.num.*6.Angelus
verbo Clericus 10.*num.*1.*&* 2.& Sylu.eod.verbo 3.
*quæſt.*9.& Nauar.*cap.27.num.*81.quia iſti Canones
non præexigunt admonitionem ſicut priùs citati.

Aduerte verò illud quod dictum eſt de primo ca-
ſu; ipſum nimirum procedere, quantumcumque per-
cutiens ſciat eum quem percutit eſſe Clericum: Pa-
norm.ibid.notare in hoc quoque & præcedēti pro-
cedere eadem ratione. Aduerte etiam illum ſe enor-
mitatibus immiſcere, iuxta citatus Canones (*quod
monet idem Panormit.ad memoratum cap. Perpendimus
num 3.*) qui armis acceptis ſeditionem in populo in-
iuſtumque bellum facit. Addit Angel. *in cit. num.* 2.
illum qui atrociter delinquit publicè, prout faciunt
publici latrones armati, aſſaſini, & alij qui crimina
cum ſæuitia & graui proximi iniuria contra iuſtitiā
ac reip pacem committunt: talia enim ſunt crimina,
quæ in memoratis iuribus inſinuātur. Quæ iura cū
pœnalia ſint, non ſunt interpretatione extendenda
ad alia crimina. Aduerte denium, eadem iura ſic li-
berare ab excommunicatione percutientem Cleri-
cum, vt non faciant immunem à peccato: quando-
quidem præſcribunt vt pœnitentia illi iniungatur
etiam grauior, quàm ſi in caſu ſimili percuſſiſſet
laicum.

Quartus caſus eſt: cùm percutitur is qui ſe iocula- Nu.235.
torem ſeu mimum aut ſcurram facit per annū: talis
enim caret omni Clericali priuilegio: vt & quando
fecit quidem breuiori tempore, ſed ter monitus non
reſipuit, prout habent Angelus *in verbo Clericus 9. n.*
10.Sylu.*eod verbo 3. quæſt.* 8 Nauar. loco cit. ex cap.
vnico De vita, & honeſt. Clericorum in 6. Quæ mo-
nitio, *vt ait Gloſa ibidem verbo Moniti*, debet per Præ-
latum vel Iudicem ipſius Clerici fieri eo modo quo
dictum eſt in 1.caſu. Aduerte ex eadē Gloſa, in ver-
bo Ioculatores, hic non comprehendi eos qui iocu-
lantur priuatim aut infirmitatis ſolandæ vel alterius
honeſtæ rei cauſa: non verò publicè nec quaſi artem
iocculandi factitando. Adde, quia verbum exercendi
importat frequentationem actuum; neque compre-
hendi eum qui ſemel tantùm, aut iterum tale quid
faceret. Adde etiam cùm conſtitutio loquatur indi-
ſtincte, ea includi etiā initiatos maioribus ordinibus.

Quintus eſt, cùm percutitur Clericus bigamus,
hoc eſt, qui contraxit matrimonium cum duabus, vel
cum vnica quidem tantùm, ſed corrupta; talis enim
priuatur omni priuilegio Clericali per cap. Vnicum.
De Bigamis in 6. Id quod notant Caiet.*in verbo Ex-
communicatio cap.10.notab.7.*Sylu. *verbo Clericus 3 q.
vlt.& Excomm.6.nu. 6.caſu* 14.Nauar.loco cit. Ad-
uerte autem hæc non eſſe intelligenda de Bigamis
conſtitutis in maioribus ordinibus *ex Gloſa ad cit.
cap.Vnicum verbo Bigamus* & Palud.*in 4.diſt.27. q. 4.
art.*2.& Sylu.*verbo Bigamus qu.vltima:* vbi rationem
adfert quod tales non poſſint amplius tāquam laici
viuere: ſicut poſſunt (immo & debent ſub excōmu-
nicatione ex eod cap. Vnico) qui in minoribus ordi-
nibus facti ſunt bigami. Addit ibidem Sylu. quod ſi
Bigamus efficiatur Religioſus, quamuis ratione Cle-
ricatus non gaudeat hoc priuilegio, gaudere tamen
ratione Religionis; quia cap propoſitum quo tol-
litur priuilegium bigamis, mentionem tantùm fa-
cit de Clericis: priuilegium verò Canonis datur
quoque Monachis; vt patet ex verbis illis *Si quis ſua-
dente Diabolo Clericū vel Monachum, &c.* De Clerico
vxorato quidem: ſed non bigamo, ſi portet habitum
& tonſuram Clericalē, quòd gaudeat iſtiuſmodi pri-
uilegio, habetur ex cap.1.de Clericis cōiugatis in 6.

Sextus caſus eſt, cum Clericus coniugatus exercet Nu.236.
publicè & perſonaliter officium Macellariorum, aut
Laniorum, aut Tabernariorum, aut Cauponum, &
ter nominatim monitus à Diœceſano loci, nō deſi-
ſtit: aut poſtquam deſtitit iterum illud aſſumpſit. Ta-

lis enim perdit priuilegium Clericale vt habent Angelus *Clericus 9. num. 7.* Sylu. *eod. verbo 3. quaeſt. 5. & 6.* Nauar. *cap. 27. num. 81. in fine:* eſtque textus expreſſus, in Clemen. 1. De vita & honeſt. Clericorum. Quod ſi talis (vt conſequenter in ead. Clement. ſtatuitur) non eſſet côniugatus, & incederet omnino vt laicus, id eſt, ſine veſte & tonſura Clericali, priuilegiom quoque amitteret Clericale, tam in rebus propriis quàm in perſona, quamdiu inſtiterit in præmiſſis. Quod ſi incederet vt Clericus, amitteret quidem priuilegium in rebus, id eſt (*vt Gloſa verbo in rebus, interpretatur*) non gauderet immunitate conſocta: gauderet tamẽ priuilegio in perſona, quale conceſſum eſt per cap. Si quis ſuadente Diabolo; & ideo in excommunicationem incurreret, qui manus violẽtas in eundem iniiceret. Aduerte verò ex eadem Gloſa, verba illa *Publicè & perſonaliter*, indicare quòd ſi prædicta officia Clericus exerceat perſonaliter quidem, ſed occulrè: vel publicè quidẽ ſed per alium, vt per ſeruum vel aliam perſonam interpoſitam, non eſſe locum huic caſui. Neque item ad eum ſufficere, vt trina monitio per alium ordinariũ quàm per Epiſcopum fiat; neque vt fiat generaliter: quia committitur ſpecialiter Diœceſanis locorum: præcipitúrque vt fiat nominatim. Porro ſi à tali officio deſiſtens habitum ac tonſuram Clericalem reſumpſerit, gaudete ſuo Clericali priuilegio, ſi nihil aliud obſit, in eadem Gloſa infertur ex illis verbis eiuſd. Clemen. Quamdiu præmiſſis inſtiterit.]

Nu. 237. Poſtremus caſus eſt, cùm Clericus eſt degradatus realiter, id eſt, cum iis ceremoniis quæ proponuntur in cap. Degradatio De pœnis in 6. Talis enim priuatur omni Clericali priuilegio iuxta idem cap. in fine: & ideo non incurrit in excommunicationẽ qui illum percurit, vt ibidem notat gloſa vlt. Degradatus verò verbaliter (quo nomine ſignificatur is, qui depoſitus eſt ab ordinibus vel gradibus eccleſiaſticis abſque cæremonijs quæ fiunt in reali degradatione) non priùs amittit priuilegia Clericalia, quàm poſt degradationem inueniatur incorrigibilis, eâque de cauſa anathematizetur: & poſtquam anathematizatus eſt, iterum inuentus fuerit incorrigibilis iuxte cap. Cùm non ab homine; de iudiciis.

Nu. 238. Cæterum quia excommunicatus aut ſuſpenſus aut irregularis nullo iure ſpecialiter priuatur ſuo Clericali priuilegio: neque ex eo quod talis ſit deſinat eſſe Clericus, excommunicationi planè ſubiici videtur qui illi manus violentas intulerit: niſi interueniat excuſatio aliqua ex iis quæ hactenus propoſitæ ſunt. Item, quia Clericus qui reperiretur non fuiſſe baptizatus, non eſſet verè Clericus iuxta cap. Veniens De presbyt. non bapt. ſicut non poteſt gaudere priuilegiis Clericorum, ita nec in excommunicationem incurreret qui illum percuteret, quamuis Clericus eſſe putaretur.

CAPVT DECIMVMNONVM.

De abſolutione ab excommunicatione lata in percuſſorem Clerici vel Monachi.

SVMMARIVM.

239 *Diſtinctio perſonalis iniuriæ Clerico factæ in leuem, enormem & mediocrem.*
240 *Quando cenſeatur enormis.*
241 *Quando leuis aut mediocris.*
242 *De caſu in quo Religioſus poteſt à ſuo Prælato abſolui.*
243 *An procedat cùm percuſſus, eſt alterius clauſtri Religioſus.*
244 *Ad quem recurrendum ſit, cùm proprius Prælatus habet impedimentum abſoluendi.*
245 *Si religioſus percuſſerit Clericum ſæcularem, à quo abſolui debeat, & à quo Nouitius iſtiuſmodi excommunicatione irretitus.*
246 *De articulo mortis & de fœmina.*
247 *De habente capitales inimicitias & de puero.*
248 *De officiali quid ſit in hac retenendum.*
249 *Quid de delicato & de conſtitutis in poteſtate non valentibus ire Romam.*
250 *De paupertate, morbo & ſenectute, impediente ne quis valeat recurrere ad Sedem apoſtolicam pro abſolutione.*
251 *De excuſatione ſodalis & ianitoris.*
252 *De ſubiectione excuſante in ſeruo, aut in filiofamilias.*
253 *An pariter excuſet aliqua ſubiectio mariti, reſpectu vxoris: aut liberti reſpectu patroni.*
254 *Quid agendũ ei de quo fama eſt publica quòd Clericum percuſſerit; & de eo qui habet impedimentum legi conſonum aut à lege tolerandum.*
255 *De leuis percuſſione ob quam non eſt recurrendũ ad Sedem apoſtolicam: & de debilitate, qua quis impeditur eam adire.*
256 *Quadã obſeruanda circa priuilegium non adeũdi Sedem apoſtolicam pro abſolutione à reſeruatis.*
257 *Quando nec Epiſcopus adiri poteſt, an poſſit Curatus abſoluere, oppoſita ſententia: quarum negans videtur probabilior.*
258 *Epiſcopus, & Prælatus religioſis ſuã poteſtatẽ abſoluendi à reſeruatis poſſunt alteri committere.*
259 *De ſatiſfactione facienda Clerico percuſſo, & promiſſione adeundi Sedem apoſtolicam à percuſſore ſub iuramento exigenda, antequam ei ab inferiore detur abſolutio.*
260 *Quod in hac re dicitur de excommunicatione incurſa ob percuſſionem Clerici, locum habet in quacumque alia reſeruata.*

EX iure Canonico habentur varij caſus, In quib. pro abſolutione ab excommunicatione lata in percuſſorem Clerici, recurrendum non eſt ad Sedem apoſtolicam, etiamſi illi ſit reſeruata. Qui caſus indicantur dictionibus horum verſuum apud Panor. *ad cap. Cùm illorum de ſenten. excommunic. nu. 1.*

Regula, mors, ſexus, hoſtis, puer, Officialis
Delicioſus, inops, æger ſenex atquè ſodalis
Ianitor, adſtrictus, dubius cauſa, leuis ictus,
Debilis abſolui ſine Summo Antiſtite poſſunt.

Eorum autem explicationi præmittere oportet pro faciliore intelligentia, diſtinctionem iniuriæ perſonalis Clerico factæ, in grauem ſiue enormem, mediocrem, & leuem.

DE DISTINCTIONE *iniuriæ Clerico illatæ, in grauem, mediocrem, & leuem ad ſequentium intelligentiam.*

SECTIO I.

DIſtinctio hæc colligitur partim ex cap. Peruenit De ſenten. excomm. quod enormem & leuem commemorat: partim ex Extrauaganti Perlectis (eam refert Nauarr. in Enchir. *cap.* 27. *num.* 91.) quæ mediocris quoque facit mentionem. Dicitur autem in hoc negorio leuis iniuria, non quidem illa quæ non eſt peccatum mortale, cùm talis non ſit cauſa ſufficiens excommunicationis: ſed quæ licet peccatum mortale ſit; reſpectu tamen aliarum grauiorum nec enormis, nec mediocris eſt arbitrio Epiſcopi, vel alterius cui iuxta poſt dicenda commiſſa eſt abſolutio, de qua eſt nobis ſermo: tali enim arbi- *Nu.* 239.

trio

triò ſtandum eſſe (*quod poſt gloſam ad cap. Cùm illorũ. De ſenten excommuni. verbo effuſionẽ ſanguinis, admonet Panormit. ibidem n. 13.*) expreſſum eſt in memorata Extrauag. circa finem. Adde ex Hoſtienſis ſententiâ communiter recepta, teſte Nauar. *in ſequent. num 92.* arbitrio quoque Confeſſarij habentis, à Papa vel ab Epiſcopo poteſtatem ſufficientem ad eiuſmodi abſolutionem. Iam tale arbitrium, vt in eadem Extrauag. indicatur, formandum eſt ex variis circunſtantiis; præſertim facti, perſonæ læſæ, vel lædentis, loci, vel temporis.

Quando iniuria cenſenda ſit enormis.

Nu. 240. ITaque iniuria enormis cenſebitur ex circumſtãtia facti iuxtà eãdem Extrau. & cap. Cùm illorum De ſenten. excommun. (quod annotant Panorm. *ad idem cap. num.* 8. D. Anton. 3 *par. tit.* 14. *cap.* 1. §. 3. *caſu vltimo.* Caiet. verbo Excommunicatio *cap.* 10. *notab.* 7. Sylueſt. *Abſolutio 4. num.* 1 Nauar. in Enchir. *c.* 27. *nu.* 92.) ſi quis Clericum iniuſtè occidat, vel aliquod membrum ei abſcindat, aut etiam mutilet, id eſt, ſic lædat. vt ad munus ſuum exequendum reddat ipſum ineptum: aut ei infligat notabile vulnus; vnde multum ſanguinis effundatur; aut non adhibito præſenti remedio effundendum erat: niſi id contingat in corporis parte ex qua ſanguis facilè erumpit, vt in naribus, aut in aliqua venula: quia percuſſio ex eo nõ habebitur grauis, inquiunt Panorm. in ſequen. num. 10. & Nauar. loco cit.

Aduerte verò non modò cum multa effuſione ſanguinis Clerico illatam iniuriam enormem eſſe poſſe, verumetiam abſque vlla planè effuſione illatam. Quod Sylu. notat poſt gloſam ad cap. vnicum de conſecr. Eccleſiæ, verbo Sanguinis: & patet, quia occiſio Clerici poteſt eſſe abſque sãguinis effuſione, vt ſi ſtrãguletur. Adde quòd memorata Extrauagãs inter iniurias non leues in hoc negotio ponat; ſi percuſſione relinquatur ſignum aut liuor in carne: ſi frangatur dens, ſi multi capilli euellantur, ex quibus non ſoleat ſequi multa ſanguinis effuſio.

Aduerte ſecundò in hac re non eſſe neceſſarium ad grauem iniuriam, vt læſio exterior Clerici ſit grauis in ordine ad ipſum percuſſum, ſi ſit grauis in ordine ad ſtatum Clericalem: licet Clericus non lædatur grauiter in ſua perſona: vt contingere poteſt ſpuendo in illum per contemptum.

Porro ex circumſtantia perſonæ læſæ vel lædentis cenſebitur iniuria enormis (vt poſt Hoſtien. D. Antoninus *loco cit.* & Sylue. *in ſequenti num.* 2. tradunt) quoties inferior & ſubditus in ſuum Superiorem manum iniecerit. Quamuis enim memoratum cap. Cùm illorum, mentionem faciat tantùm Epiſcopi & Abbatis: idem tamen dici poſſe de aliis Prælatis & Superiorib[9], ſatis ſignificatur in dicta Extrauag. Perlectis, cùm inter circumſtantias perſonæ, ex quibus iniuriæ interdum cenſentur graues, quæ alioqui ſunt ex ſe leues aut mediocres, ponit ſi eſt Magiſter, Iudex, Prælatus, Pater, Patronus aut Dignitas, qui iniuſtè percutitur à ſubdito aut ab alio ſe viliori. Cenſebitur quoque enormis (*vt in eod. nu.* 2. *Sylu. habet*) ratione ſcandali quod generatur ex talis perſonæ percuſſione, vt verbi gratia, ſi percutiatur Sacerdos veſtibus ſacris indutus: quod eſt exemplum Caietani. Vbi aduerte ex ſola dignitate perſonæ non iudicari de enormitate iniuriæ: vt argumento eſt, quòd non omne peccatũ, etiam mortale, dicatur enorme; quantumuis commiſſum contra Deum. Cum illa igitur coniuncta eſſe debet proportionata quantitas læſionis: quãdoquidem tam parua hæc eſſe poteſt, vt percuſſio, aut violentia minimè cenſenda ſit enormis: quod idem iudicandum eſt de aliis circunſtantiis iniuriam minuentibus arbitrio prudentis.

Quod verò ad circumſtantiam loci attinet: quamuis poſt Ioannem Andream ad cit. cap. Cum illorum, Sylu. in prius citato nu. 1. ſtatuat iniuriam cenſeri poſſe enormem, ex eo, quòd inferatur in platea, vel in Eccleſia, vel in cœmiterio, vel in clauſtro vel in theatro vel coram Prælato ac Iudice: adde & de loco vulneris, (vt quod in oculo) nihilominus tamẽ probabile eſt quod Nauar. *in cit. num.* 92. exiſtimat, id tãtùm eſſe verum, cum percuſſio eſt in ſe notabilis, vel magnum aliquod ſcandalum gignit in populo: etiãſi negandum non eſt, quin id poſſit multum ad hoc facere, vt arbiter nonnunquam iudicet, iniuriam non eſſe leuem, quam alias leuem iudicaret.

Ex circunſtantia autem temporis, vt Caiet. indicat, iniuria poteſt enormis iudicari ex eo, quòd factum reddat notorium: vt quãdo ipſum patratur in ſolemniori die feſto: vbi nota regulam generalem quam habet Syluester *in cit. num.* 2. poſt Panorm. *ad ſæpe memoratum cap. Cùm illorum num* 9. omnem violentã in Clericũ iniectionẽ manuum, eſſe enormem iniuriam, ratione (vt illi loquuntur) notorietatis.

Quæ iniuria illata Clerico cenſenda ſit leuis, & quæ mediocris.

DE hac iniuria ex oppoſitis eorum quę proximè dicta ſunt iudicandũ eſt: vt verbi gratia iniuria leuis eſſe iudicabitur ex circunſtantia facti *per ſæpius memoratam Extrau. Perlectis,* ſi quis malo animo Clericum ita percutiat, palmã, pugno, pede, baculo, vel lapide aliàve eiuſmodi re, vt ex percuſſione non relinquatur ſignum, aut liuor in carne, nęc per ipſam fiat membri alicuius mutilatio vel dentium fractio, aut multorum capillorum euulſio, vel demum multi ſanguinis effuſio; niſi fortè ex naribus, aut ex aliqua alia parte ex qua ſanguis facilè erumpere ſolet: multo etiam magis iudicabitur ſi quis illum arripiat per veſtes aut per habenas equi cui inſidet. Nu. 241.

Aduerte autem, quod in eadem Extrauag. tangitur; iniurias quæ ex ſe leues ſunt, ſpectata ſola circũſtantiã facti: aliquando graues eſſe ſpectatis aliis circunſtantiis; perſonæ. ſcilicet læſæ, aut lædentis, loci, vel temporis: vt ſi quis baculo percutiat patrẽ, etiãſi nullum ex percuſſione ſignum relinquatur, cenſebitur percuſſio enormis ex circumſtantia perſonæ: ſicut contrà iniuriæ, quæ ex vna circunſtantia ſunt graues, poſſunt leues eſſe ex aliis: vt percuſſio patris, quæ grauis eſt ex circumſtantia perſonæ; poteſt leuis eſſe ex circunſtantia facti: vt quando neceſſitate compellente facta eſt, ad ſe iuſtè defendendum; & ſic de cæteris.

DE MEDIOCRI autem iniuria non poteſt certa regula tradi, prout notat Nauar. *in eod. num.* 92. niſi quòd ea iudicanda ſit talis, quæ inter enormem & leuem eſt media arbitrio Epiſcopi, aut Confeſſarij facultatem habentis abſoluendi in ejuſmodi caſu. In dubio autem, prout habetur ſub finem citatæ Extrauag. iniuria mediocris cenſenda eſt potius quam leuis. Atque his ita expoſitis veniendum eſt ad explicationem nobis propoſitam caſuum in quibus ad Sedem apoſtolicam recurrendum non eſt pro abſolutione ab excommunicatione lata in percuſſorem Clerici vel Monachi.

DE CASIBVS *in quibus non eſt recurrendũ ad Sedem apoſtolicam pro abſolutione ab excõmunicatione lata in percuſſorem Clerici vel Monachi.*

SECTIO II.

HOs proponemus eodem ordine quo indicantur ante propoſitis verſibus. Primus igitur eſt Ro- Nu. 242.

gula, hoc eſt, quando Religioſus Religioſum percu- tit: tunc enim percutiens poteſt a ſuo Prælato abſolui ab excommunicatione ex ca. Monachi De ſentent. excom. ſi quidem (quod plenius tractat *Suarez tom. 5. diſp. 22. ſect. 1. num. 72. & 74.*) iniuria ſit leuis aut mediocris: non item ſi ſit grauis, *ex cap. Canonica, & ca. Cum illorum eod. tit.* Per Prælatum autem intellige Abbatem, Præpoſitum, Guardianum, omnemque Priorem conuentualem non habentem ſupra ſe Superiorem in illo conuentu, *ex gloſa ad idem c. Cum illorum verbo Abbatem, & Panorm. ibid. num 13.* Quod idem tradens Sylu. *Abſolutio 4. num. 3 caſu 1.* moderationem hanc adhibet ſi is canonicè electus ſit: cùm ſolus talis in religione dicatur Prælatus iuxta ea quæ idem habet in verbo Prælatus quæſt. 1. & 2. Quæ etiam ratio eſſe poteſt eius quod ille addit, non eſſe extendendum priuilegium huiuſmodi ad Priorem trium vel quatuor Religioſorum, qui inſtituitur & remouetur ad arbitrium Superioris.

Cæterum procedit caſus iſte, ſiue religioſus ante ingreſſum religionis percuſſerit, ſiue poſtquam ingreſſus eſt, *ex gloſa ad prædictum ca. Cum illorum verbo Talibus.* Procedit item ſiue percuſſerit in clauſtro ex citato cap. Monachi, ſiue extra clauſtrum, prout Panormit. *ad idem ca. nu. 5.* ex eo confirmat; quòd maius delictum ſit, quod committitur percutiendo in clauſtro, quàm extra illud; quandoquidem ibi ſilentium ſeruari debet: ideóque à percuſſione ibi abſtinere oportet multo magis quàm alibi maximè cùm per illam ipſius clauſtri immunitas violetur. Quocirca ius dando priuilegium percutienti in clauſtro, cēſendum eſt à fortiori dare etiam percutienti extra clauſtrum.

Dubia de abſolutione Religioſorum.

Hic occurrunt aliquot dubia.

Nu. 243. PRIMVM EST, ſi Religioſos percutiat Religioſum alterius clauſtri, à quo Prælato abſoluendus ſit: ſuóne an eius qui percuſſus eſt. Reſpondetur ex cap. Cùm illorum. De ſenten. excommun. abſoluendum eſſe ab vtroque: quod Panorm. *ad idem ca. num. 15.* & cum eo Angelus & Sylu. *ille excommunicatio 5. caſu 1. nu. 42. & hic abſolutio 5. quæſt. 6.* ita accipiant, vt velint eſſe quidem abſoluendum à proprio Prælato; ſed alterum aduocandum eſſe ad remittendam iniuriam, & accipiendam ſatisfactionē; quia *inquit Panorm.* non videtur eſſe alia ratio cur alienus Abbas aduocetur ad abſolutionem non ſubditi ſui. Quamquam tamen propter aperta verba citati cap. quibus ſtatuitur abſoluendū eſſe ab vtroque; tutius videtur quod alij dicunt (& approbat Sylu.) vt alter alteri ſuas vices in eo committat. Nihil autem intereſt in hac re, quòd vterque Religioſus ſit eiuſdem ordinis, niſi quod habentes communem Prælatum, vt Prouincialem vel Generalem, criminoſus poſſit ab illo abſolui tanquam habente iuriſdictionem, ſuperiorem iuriſdictione vtriuſque Prælati immediati.

Nu. 244. SECVNDVM dubium eſt: ſi Prælatus Religioſi qui percuſſit, impedimentum aliquod abſoluendi habeat, ad quem recurrēdum ſit pro abſolutione. Reſpondent in iiſdem locis Angelus & Sylu. *ille nu. 40. & hic quæſt. 2.* recurrendum eſſe ad proprium Epiſcopum, qui abſoluat in eo caſu, in quo eiuſdem Religioſi Prælatus poteſt ipſum abſoluere. Quod quāuis indubitanter concedatur de non exemptis; de exemptis tamen, *vt videre licet apud eoſdem authores*, controuerſia eſt: quam *in ſequent. quæſtio. 3.* Sylu. poſt Panorm. rectè dirimit diſtinctione; dum ait partem negantem de rigore iuris veriorem eſſe, quia per exemptionem efficitur quis immediatè ſubditus Papæ: vnde ſequitur quod Epiſcopus iuriſdictionem in illum non habeat niſi in caſib. ſibi expreſſe conceſſis, neque in alijs poſſit ipſum abſoluere ab excommunicatione. Partem verò affirmantem admittendam eſſe ex æquitate: quæ poſtulat vt in materia fauorabili ſecundum legiſlatoris intētionem agatur, verbis omiſſis. Quia igitur Papa eximendo aliquem, non intendit facere ipſum deterioris cōditionis quam cæteros. Omnibus verò Catholicis conceſſum ſit, vt pro leui iniuria, aut legitimo interueniente impedimento adeundi Sedem apoſtolicam, poſſint per Epiſcopum abſolui ab iſta excommunicatione: certè qui id negant exēptis, faciunt contra eximentis intentionem, niſi forte (vt rectè addit Sylu.) tales ſint exempti, quorum priuilegia prohibeant ipſos ab aliquo abſolutionē petere, qui non ſit eiuſdem ordinis.

Si quæras, quid iuris ſit ſi Monachus percutiat ſuum Abbatē. Reſpondetur pro abſolutione eſſe recurrendum ad Summum Pontificem: quia percuſſio eſt enormis ex circumſtantia perſonæ: ſecus ſi percutiat alienum Prælatum, niſi Epiſcopus ſit, in quo conſecratio dignitatem auget maximè. Cæterùm ſi, Abbas ſubditum ſuum percutiendo vltra menſurā debitæ correctionis incurrat in hanc cenſuram, abſoluendus eſt ab Epiſcopo ſecūdùm antedicta: cùm enim iudex eſſe nequeat in propria cauſa: locus eſt illi clauſulæ citati cap. Monachi. Et ſi diſcretio Abbatis non ſufficiat, ad eorum correctionem: eſt prouidentia diœceſani Epiſcopi adhibenda.]

TERTIVM dubiū eſt: ſi Religioſus percutiat Clericum ſæcularem, à quo ſit abſoluendus: Reſpondetur quamuis talis iuxta cap. Cùm illorum De ſent. excommunic. non niſi a Sede apoſtolica abſolui debeat, vt ſcandalum vitetur: tamēne eo prætextu occaſionem euagandi haberēt, poſtea in cap Religioſo, de ſenten. excommunic. in 6. facta eſt Epiſcopo poteſtas illum abſoluendi in eo caſu in quo poſſet Clericum ſuum vel laicum, qui Clericum percuſſiſſet; nempe ſi percuſſio leuis fuerit, vel interueniat aliquod impedimentum ex iis, de quibus poſtea dicetur. A ſuo Prælato verò abſolui non poteſt, niſi talis percuſſor ita exēptus ſit, vt ratione delicti cōueniri non poſſit, niſi ſub ſuo Prælato; quia tunc abſolueretur ab eodem ſuo Prælato de conſenſu Epiſcopi, vt annotant locis citatis Angelus & Syluest. *ille num. 44. & hic caſu 8.* vbi prædictum cap. Religioſo, intelligit de Epiſcopo proprio percutiētis ita loqui, vt ſi ille qui percuſſus eſt, fuerit alterius diœceſis, debeant duo Epiſcopi conuenire. Nu. 245.

QVARTVM dubium eſt: ſi Religioſus nondum profeſſus, ſed adhuc Nouitius in hanc excommunicationem inciderit, an abſolui poſſit à ſuo Prælato? Reſpondetur poſſe, dūmodo iniuria nō fuerit enormis, quod Sylu. quæſt. 9. probat: quia talis ex cit. cap. Religioſo, gaudet priuilegio canonis, tanquam perſona Eccleſiaſtica (ex gloſa ad verbum non poſſit) ibi comprehenſa nomine Monachi. Quare pariter gaudebit priuilegio cap. Monachi & cap. Cùm illorum. De ſenten excommunic in quibus ille pariter poteſt nomine Monachi comprehendi.

Addit autem Syluester ex Hoſtien. id procedere, etiamſi talis in excommunicationem incurrerit ante Nouitiatum, ſeu cùm adhuc eſſet in ſæculo: & ſubiungit eum qui in Nouitiatu fuerit ab hac excommunicatione abſolutus, ſi exeat priuſquam religionem profiteatur, teneri quamprimum commodè poterit ſe præſentare ei à quo aliàs abſolui debuit: alioqui reinci dere in eamdem excommunicationem: quia per cap. Eos. De ſenten excommunic. in 6. illi qui propter legitimum impedimentum adeundi eum à quo de iure abſoluendi ſunt per aliū

abſoluuntur

Digitized by Google

abſoluuntur ab excommunicatione reſeruata, ſubiiciuntur iterũ eidem excõmunicationi, niſi priori illi præſentent ſe quamprimum commode poſſunt ſublato eo impedimento. In Nouitio autem impedimentum adeundi eum à quo potuit ab hac excommunicatione abſolui, eſt quòd non deceat vagari eum qui eſt in religione. Quæ cauſa mouet Summũ Pontificem priuilegium in hac re conferre Religioſis, vt patet ex cap. Cum illorũ, & cap. Religioſo, ſupra citatis. Tale verò impedimentum ceſſare in Nouitio religionem deſerente manifeſtum eſt. Cæterùm hæc omnia accipienda ſunt ſecundùm ius commune. Quod ſi quid aliud conſtiterit ſecundùm peculiaria aliquarum Religionum priuilegia, id attendendum erit.

Nu.246. Secundus caſus in quo irretitus hac excommunicatione poteſt per alium quam per S. Pontificem abſolui, eſt (*mors*) id eſt, cùm talis conſtitutus eſt in articulo mortis. Qui caſus expreſſus habetur in ipſo cap. Si quis ſuadente Diabolo, itémque in cap. Non dubium, & in cap. Neſcitur, & in cap. Quòd de his, De ſenten. excommunic. De qua re obſeruanda, quia ſunt communia cæteris excommunicationibus reſeruatis, reiicienda ſunt in ſequentem librum nonum vbi *cap. 1. ſect. 3.* tradentur.

Tertius caſus eſt (*ſexus*) hoc eſt, ſi fœmina irretiatur hac excommunicatione. Etenim ab Epiſcopo loci *iuxta c. Mulieres, & c. Ea noſcitur, & c. Quamuis De ſentent. excommun.* abſolui poteſt, cuiuſcumque conditionis illa fuerit, ex communi ſentent. teſte Panor. *ad memoratum cap. Mulieres num.* 2. Et ratio eſt quam Syluester habet *Abſolutio 4. n. 3. caſu* 3. quia ius in hac re loquitur de mulieribus indiſtinctè; ſeu nõ diſtinguendo quales ſint, fortéſne an debiles: viduæ, vel virgines, aut maritatæ: diuites an pauperes; neque qualiter percuſſerint leuitérue an mediocriter vel atrociter: adeo vt gaudeant hoc priuilegio abſolutè quatenus ſunt mulieres quibus non expedit vagari. Hoc autem ſi in quibus aliis, maximè in Monialibus debet habere locum, quibus idipſum ſpecialiter adhuc conceditur in cap. De Monialibus De ſentent. excommunicationis. Vbi gloſa *verbo Per Epiſcopum* & Panorm. *n.* 5. putant illud extendendum eſſe ad Moniales exemptas: quia Põtifex indiſtinctè loquẽs de monialibus, eas quoque iſtiuſmodi excommunicatione irretitas, cenſendus eſt abſolui velle per Epiſcopum, in cuius Diœceſi fuerint monaſteria ipſarum. Excipe autem cum Angelo *Excommunicatio 5. caſu 1. n. 45.* niſi aliter in priuilegiis ſuæ exemptionis caueatur: nempe vt non niſi per aliquem eiuſdem ordinis abſoluantur.

Nu.247. Quartus caſus eſt (*hoſtis*) id eſt, ſi is qui irretitur hac excõmunicatione habeat capitales inimicitias; vel alia iuſta impedimenta propter quæ iudicio viri boni, ſine magno vitæ periculo, iter Romanum cõficere non poteſt, aut propter latronum continuas excurſiones, aut bella, aut graues peſtilentias ſæuiẽtes in locis per quæ iter faciendum eſt. Nam Diœceſanus Epiſcopus poteſt talem abſoluere per priuilegium cap. De cætero. De ſenten. excom. etiamſi iniuria ſit grauis: quandoquidem abſolutè & ſine diſtinctione conceditur. Quod autem Angelus *in ſeq. num.* 51. & Sylu. *in ſeq. caſu* 4. ac Nauar. *in cit. cap.* 27. *n.* 88. docent iſtud procedere etiamſi tales inimicitiæ contractæ fuerint culpâ ipſius excommunicati, accipiendum eſt cum hac exceptione: niſi ille in eis perſeueret ſuâ culpâ: nempe quòd alter quidem velit ei reconciliari, ſed ipſe nolit. Nam ſi volens fouere inimicitias gauderet propoſito priuilegio, malitia ſua ei prodeſſet: quod non eſt de intentione iuris.

Quintus eſt (*puer*) id eſt, ſi quis ante pubertatis annos, doli tamẽ iam capax, ita vt mortaliter peccare potuerit in hãc excommunicationem incurrerit. Nam ipſum, etiamſi poſt pubertatem petat abſolutionem, Epiſcopus Diœceſanus poteſt abſoluere *ex cap. 1. & c. Quamuis & cap. vlt. De ſenten. excomm.* vbi hæc ratio redditur; quòd propter defectum ætatis, in qua fuit commiſſus exceſſus, rigor ſit manſuetudine temperandus. Quæ verba indicant, excommunicationem de Papali Epiſcopalem fieri propter excuſationem, quam habet delictum tunc commiſſum. Atque iſtud procedere quantumuis iniuria enormis fuerit, argumento eſt quod ea iura non diſtinguant in hac re.

Cæterùm cùm quis ante pubertatem ab hac excommunicatione abſoluitur, non eſſe ab eo exigendum ſub iuramento, quòd poſt pubertatem præſentabit ſe S. Pontifici, notat Angelus *in eod. caſu 1. n. 58. ex cit. cap. Quamuis.* Cui accedit, quòd poſt pubertatem poſſit ab incurſa ante pubertatem abſolui per Diœceſanum Epiſcopum ex cit. cap. vltimo. Et ratio eſt, quia talis excommunicatio ab initio, iuxta proximè dicta, fuit cenſura Epiſcopo tantúmodo reſeruata. Porro contingit pubertas anno 14. finito: extra quod tempus Nauar. quidem *in eodem n.* 88. ſignificare videtur non eſſe locum excuſationi adeundi Sedẽ apoſtolicam: ſed pro Angelo quem contrà ſentientem ille reprehendit, facit quòd memorata iura abſolutè loquantur, & quòd peregrinatio iuuenis periculoſa ſit, ſi non corpori: ſaltem animæ, prout patet ex iis quæ contingunt frequenter. Quod ſi conſiderata conditione perſonæ & modo iter peragendi, aliiſque id genus circumſtantiis perpenſis periculũ abeſſe cognoſcatur, locus eſſe poteſt opinioni Nauarri, prout Suarez *tom. 5. diſp. 22. ſect. 1. n. 67.* admonet rationi congruenter: cùm tunc impedimento ceſſante omnino, ceſſet exemptio conceſſa ob impedimentum.

Sextus caſus eſt (*Officialis*) id eſt, cùm Officialis turbam irruentem arcendo, percutit Clericum non ex deliberatione ſed caſu: cum culpa tamen mortali propter non adhibitam quam debuit & potuit diligentiam in cauendo ſibi ab iniuria inferenda. Ille enim ab Epiſcopo ſuo abſolui poteſt, ſi iniuria leuis aut mediocris fuerit, non autem enormis, *ex cap. Si verò 1. De ſenten. Excommunicationis* vbi gloſa per Officialem intelligit, Iudicem vel Apparitorem alicuius poteſtatis vel Principis, hoc eſt, vt Sylu. *Abſolutio 4. num.* 8. interpretatur: eum qui reos ad iudicium cogit. Qui & addit quòd ſi Officialis laicus nõ caſu, ſed deliberatè Clericum percuſſerit, etiamſi percuſſio fuerit leuis, ipſum non poſſe ab Epiſcopo abſolui, prout deducitur ex eod. cap. Si verò Ad quod Panormit. idem annotans, rationem addit quia talis iniuria, alioqui in ſe leuis, efficitur ex eo grauis, quòd non tantùm lædat Clericum; ſed etiam prætextu Officij quo fungitur vſurpet in eum iuriſdictionem: adeóque violando libertatem eccleſiaſticam inferat grauẽ iniuriam ſtatui Clericali: quod non ita contingeret, ſi tanquam perſona priuata percuteret. De qua re etiam Syluester. Nu.248.

Septimus eſt (*delicioſus*) id eſt, cùm irretitus hac excommunicatione eſt ita delicatus, vt Romani itineris moleſtias ferre non poſſit. Is enim pro abſolutione non eſt ad Sedem apoſtolicam mittendus; nec item per Epiſcopum ſtatim abſoluendus, ſed priùs perſonæ ſtatus, & negotij veritas intimanda eſt Papæ, idémque (delicatus inquam) de commiſſo ſcelere poſtea prout Papa decreuerit, corrigendus & abſoluendus *ex c. Mulieres De ſenten. Excom.* Vbi idem ſtatuitur de iis qui ſunt magnæ potentiæ; quia (inquiunt Angelus *Excom. 5. caſu 1. nu. 52.* & Sylu. *in præced. n. 3. caſu. 15*) ipſi ſuas terras nequeunt ſine periculo aut incommodo graui deſerere. Nu.249.

Digitized by Google

In quibus autẽ perſonis excuſationes iſtæ habeãt locum, deferendum eſſe ad arbitrium Epiſcopi admonet gloſa ad memoratum cap. Mulieres *verbo Laborem*. Sed ſatis probabiliter ait Suarez in citata *ſect.* 5. *nu.* 80. ſi res de ſe euidens ſit, non requiri alienum arbitrium; ſin ſit dubia, ſufficere poſſe iudicium viri prudentis in ea re. quia ius propoſitum, non committit Epiſcopo vt iudicet an perſona ſit magnæ potentię, vel delicata: ſed declarat tali conditione ſuppoſita quid agendum ſit: nempe conſulendum eſſe Summũ Pontificem: ab eo ſcilicet qui abſolutione indiget. qui poteſt id perinde facere ſiue per ſe ſiue per alium, ac per Epiſcopum.

Si quæras, An interea dũ conſulitur Papa, talis perſona ante acceptum reſponſum abſolui poſſit ſub cautione iuratoria quòd parebit reſponſo & conſilio Papæ: Reſpondetur ex ead. Gloſa poſſe, cùm in mora periculum fuerit: mortis ſcilicet aut alterius grauis mali, vt peccati mortalis (quod eſt malum grauius morte) aut maximi damni temporalis, cui Papa ſua reſeruatione nolit occaſionem dare. Cùm autem non eſt periculum in mora; Epiſcopus (niſi aliàs de iure poſſit) nequit tales abſoluere, nondum accepto Papæ reſponſu vel conſilio: etiamſi cognoſcat excuſationem hanc in ipſis locum vere habere: ipſique iurent quòd eidem reſponſo vel conſilio Papæ parebunt. Id quod Panormit *ad idem cap. Mulieres num* 6. deducit ex vi verborum illorum. Reſpondemus quod ſtatus perſonæ priùs, & veritas negotij eſt intimanda Romano Pontifici.] Porro non eſt exigenda cautio in hoc caſu, vt in aliis, de præſẽtando ſe Papæ, vt monet *in ſeq num.* 9. Syluest. 1: & ratio eſt, quia impedimentum ipſorum eſt perpetuum.

Nu.250. Octauus caſus eſt (*Inops*) id eſt, cùm quis tanta inopia premitur, vt S. Pontificem, aut ipſius legatum, à quo debeat abſolui, adire non poſſit. Tunc enim ſi incurrerit in hanc excommunicationem poterit per ſuum Epiſcopum abſolui, *ex cap. Quod de his, & ex cap. Quamuis De ſententia excommunication.* Id quod, vt notant ex Ioann. Andrea & Panormitano Angelus *in citat. caſu primo numero* 51. Sylueſter *Abſolutio quart. numero tertio caſu octauo* & Nauar. in Enchiridi. *cap. vigeſimo ſeptim. numero octuageſimo octauo* intelligendum eſt de paupere, qui aliàs non eſt mendicus, ſed viuit ex artificio, quod nequit in via exercere: vel ſi mendicus ſit quidem, ſolitus eſt tamen ſibi vel vxori aut reliquæ familiæ prouidere ſua mendicatione: quod facere nequit ſuſcipiẽdo illud iter: Quod ſi ſolitus eſt prouidere ſibi ex artificio, vel ex mendicatione: idipſumque facere poteſt adeundo Papam vel Legatum ipſius, non poteſt abſolui ab Epiſcopo, niſi iniuria fuerit leuis, de qua ſuperius num. 241.

Quodquidem pari ratione intelligendum eſt de eo qui aliunde quàm ex artificio aut ex mendicatione ſibi ac familiæ prouidet, ſi Romam adeundo poſſit idem præſtare. Sicque accipi debet illud quod in cap. Ea noſcitur De ſenten. excommunic. habetur: Siue pauperes, ſiue diuites in hanc excommunicationem incurrant Sedi apoſtolicæ, vel ipſius Legato vt beneficium abſolutionis obtineant, neceſſe eſſe præſentari.]

Nonus caſus eſt (*Æger*) id eſt, cùm quis ita detinetur infirmitate, vt non poſſit ſubire laborem adeũdi Sedem apoſtolicam: aut eum qui ex illius commiſſione poſſit ipſum abſoluere. Talis enim ſi incurrat in hanc excommunicationem, poteſt ab Epiſcopo ſuo abſolui *iuxta cap Ea noſcitur & cap. Quod de his & cap. Quamuis De ſenten. excomm* etiamſi iniuria enormis fuerit: cùm hæc iura nõ diſtinguant. Id autem intelligendum eſt, ex Sylueſtro *in ſequenti caſu* 9 & Nauar. *in cit. num.* 88. de infirmo qui affligatur morbo inſanabili, aut ſanè diuturno: ſiue is adiunctum habeat periculum mortis, ſiue non habeat, vt febris quartana, febris hectica, podagra & eiuſmodi alij ob quos meritò iudicatur tale iter ab eo perfici non poſſe.

Decimus caſus eſt (*Senex*) id eſt, cùm quis eſt ætate ita prouecta vt Sedem apoſtolicam, eúmve à quo ex illius commiſſione poteſt abſolui, adire nequeat. Talis enim poteſt ab hac excommunicatione abſolui per Epiſcopum ſuum *ex cap Ea noſcitur, ex cap. Quod de his, & ex cap. Quamuis De ſenten. excommunic.* etiãſi iniuria fuerit enormis, cùm hęc iura, vt iam diximus, abſque diſtinctione loquantur. Hoc autem ex Panor. *ad cit. cap. Quamuis nu.* 2. (quod etiam notant Angelus *in cit. num* 51. & Sylu. *in ſeq. caſu* 10.) procedit quãtumuis ſenex valeret quidem adhuc viribus (quæ in aliis citius, & in aliis tardius deficiunt) ſed iudicio boni viri, præſertim Epiſcopi, periculose ratione ætatis tale iter aggrederetur. Quod etiam Sylueſter in eod. num. 3. caſu 1. notat. Nu.251.

Vndecimus caſus eſt (*Sodalis*) id eſt, cùm Clerici ſæculares viuũt collegialiter, ſub eodem tecto dormientes, & in eadem domo veſcentes; hi enim ſi ſe inuicem percuſſerint, iniuriáq; leuis vel mediocris fuerit, ab excommunicatione quam inde incurrant, abſolui poſſunt à ſuo Epiſcopo *iuxta cap. Quoniam De vita & honeſt. Cleric.* Vbi Panormit. id notat & poſt ipſum Sylueſter in ſequent. caſu 11.

Duodecimus eſt (*Ianitor*) id eſt, cùm Ianitor prætextu ſui officij percuſſit Clericum arcendo illum ab ingreſſu ianuæ ſibi commiſſæ: nam ab excommunicatione quam inde incurrit, poteſt abſolui per Epiſcopum ſi iniuria fuerit leuis, aut mediocris, non item ſi enormis vt expreſſum eſt initio cap. Si verò primò De ſentent. excom. Quod debet intelligi ex Gloſa 1. ibidem & annotat Syluest. *in ſequenti caſu* 12. etiãſi talis percuſſio non eſſet fortuita, ſed à Ianitore ipſo intenta, factáq; animo inferendi iniuriam. Id enim indicatur illis verbis eiuſdem capituli *malignatus Clericum læſeris.*] Atque in eo differentia eſt inter Ianitorem & Officialem laicum de quo in præced. caſu ſexto. Nu.252.

Decimustertius caſus eſt (*adſtrictus*) id eſt, cùm is qui ſui iuris nõ eſt, ſed in alterius poteſtate, vt filiuſfamilias aut ſeruus percuſſit: talis enim poteſt ab hac excommunicatione abſolui per Epiſcopũ diœceſanum *iuxta cap. Mulieres De ſenten. excom* vbi Gloſa *verb. Sui iuris*, vult iſtud locum habere tantùm in filiisfamilias impuberibus: ſed ea non videtur in eo ſequẽda; quia filiifamilias quatenus impuberes ſunt, priuilegium iſtud habent per alia iura ſub nomine puerorum, prout in caſu 5. antea traditum eſt. Cùm ergo in propoſito cap. ipſum detur filiisfamilias nouo quodam nomine: nimirum prout ſui iuris nõ ſunt ad eiuſdem capituli explicationem, non videtur diſtinguendum inter filiosfamilias puberes & impuberes ſed abſolute prout verba ſonant eſſe de filiisfamilias intelligendum: ſicut cum Panormit. intelligũt Angel. *Excommunic. quinto caſu* 1. *num.* 54. & Sylu. *Abſol.* 4. *nu.* 9. *quæſt.* 7. Vbi rationem reddunt, quòd licet filius exiſtens ſub poteſtate patris, poſtquam eſt pubes, ſit ſui iuris quoad ea quæ ad perſonam ſuam ſpectant: qualia ſunt Religio & Matrimonium, ſecundum D. Thomam 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 8. non eſt tamen quoad ea quæ concernunt gubernationem domeſticam: ita ut nihil poſſit facere in quo expendat, aut ſubtrahat ſe à lucrando patri ſecundùm ſuam conditionem; cui aſſiſtere & obedire commodáque patriæ poteſtatis exhibere tenetur, vt bene *ibid. num.* 5. ait Panormit. Itaque filiusfamilias factus pubes, nondum emancipatus, ſed adhuc po-

ſitus

iutus ſub poteſtate patris, ſi Sedem apoſtolicam adire nequeat ſine præiudicio & diſplicentia patris, non tenetur adire: ſed per Epiſcopum diœceſanum poteſt ab hac excommunicatione abſolui iuxta priuilegiũ propoſiti cap. Mulieres. Etenim talis priuilegij ratio eſt, ius alienum; quale cenſetur ius patris in filium quamdiu hic ſub illius eſt poteſtate. Atque ceſſante tali præiudicio & diſplicentia, tenetur filius ipſe familias Sedem apoſtolicam adire, quemadmodum expreſſit Nauar. in Enchir. *capite* 27. *numero* 88. Cæterum quia omnibus cõceſſum eſt, vt ab Epiſcopo ſuo abſolui poſſint, cùm hæc excommunicatio incurſa fuerit pro allata Clerico iniuria leui, de qua in ſequenti caſu decimoſexto; certum eſt priuilegiũ iſtud locum habere, quando iniuria Clerico illata, mediocris fuerit: alioqui enim filiisfamilias prout adhuc ſunt alieni iuris, nihil ſpeciale per idem priuilegium concederetur, quod alienum eſt à ratione. Immo locum etiã habere cum enormis fuerit iniuria, argumento eſt, quòd ius non diſtinguat nec vtatur reſtrictione in ea re quoad filiosfamilias: ſicut vtitur quoad ſeruos *in cap. Relatum De ſenten. excommunic.* vbi ſtatuitur illos ad Sedem apoſtolicam eſſe mittendos pro abſolutione ab hac excommunicatione (niſi fortè hæc incurſa fuerit pro iniuria leui) exceptis duobus caſibus: quorum alter eſt cùm ſeruus percuſſerit Clericum in fraudem domini ſui; nempe vt ſe ſubtraheret ab ipſius obſequio iturus Romam. Alter cum dominus non fuit in culpa, & ex abſentia euiſdem ſerui ſui graue damnum pateretur. Videri poteſt Syneſt loco citato. Aduerte autem ex eodem Syluestro *in preced. nu. 3. caſu* 13. & Nauar. *in cit. num* 88. nomine ſerui hic non comprehendi famulum liberum, ſed tantùm eum, qui eſt ſeruilis cõditionis: itúnque ſi poſt abſolutionem manumittatur aut facultatem habeat à domino, teneri ſe præſentare Sedi apoſtolicæ *iuxta cap. Eos De ſent. excom. in.* 6. Idémque iudiciũ eſt de filiofamilias poſtquam emancipatus eſt, niſi aliunde excuſetur: vt v.g. quòd iniuria fuerit leuis: vel quòd in hanc excommunicationem incurrerit ante pubertatem iuxta antedicta caſu ſexto.

Nu. 253. Dubitatio verò eſt, Num hoc priuilegium datũ iis qui non ſunt ſui iuris, extendi etiã debeat ad maritum, & ad libertum, qui tenentur dare operam, ne vxor & patronus damnum accipiant in eo, quod iure illis debetur. Atque Angelus *in eod. caſu* 1. *nu.* 55. poſt Hoſtienſem cenſet extendi debere: quia tales perſonæ non ſunt ſui iuris. Sylu. verò *Abſolutio* 4. *ſub finem* poſt Gloſam & Panormit. *ad cit. c. Relatum*, id negat: quia præceptum mittendi percuſſorem Clerici ad Sedem apoſtolicam pro abſolutione ab excommunicatione generale eſt, à quo nemo excuſatur niſi priuilegiatus ex cap. Cùm illorum & cap. Quamuis De ſenten. excommunicationis. At maritus & libertus non ſunt in hac re priuilegiati, nam eſſent maximè per cit. cap. Mulieres, eo quod ſimilitudine quadam filiorumfamilias, & ſeruorum non ſint ſui iuris. Verùm vt Syluester in eod. verbo numero tertio caſu 1. ex eodem Hoſtienſi habet, ius priuilegiatum non extenditur ad ſimile ob identitatem rationis, ſicut ius commune. Et cauſa eſſe poteſt, quòd priuilegium habeat vim ex voluntate ſola concedentis.

Nu. 254. Decimusquartus eſt (*dubius*) id eſt, vt Syluester in eodem numero tertio, caſu decimoquarto, interpretatur; is de quo publicâ famâ ſparſum eſt, quòd Clericum verberauerit. Talis enim *iuxta cap. Cum deſideres, De ſententia excommunication.* vitandus eſt, niſi ab ea re ad arbitrium Epiſcopi ſe purgauerit, aut ad cautelam beneficium abſolutionis conſequatur ab eodem Epiſcopo.

Decimusquintus eſt (*cauſa*) id eſt, cùm quis habet Canonicum ſeu legitimum impedimentum propter quod Sedem apoſtolicam aut Legatum ipſius adire nequit; talis enim ſi Clericum percuſſerit, poteſt per Epiſcopum proprium abſolui *iuxta cap. De cætero & ca. Quòd de his. & ca. Quamuis De ſenten. excommunic.* Cùm autem impedimentum legitimũ (vt rectè monet Sylu. *in ſequ. caſu* 15.) dupliciter dici poſſit: tum quod eſt à lege expreſſum, tum quod eſt legi conſonum, vel à lege tolerandum: hoc poſteriore modo ſumitur in hoc loco: priore modo enim non venit in numerum cum aliis: ſed eos omnes complectitur) itaut ſit illud, *prout à Sylu. definitur*, quod arbitrio boni viri æquale eſt vel maius aliquo expreſſo in lege. Rationabiliter enim (*inquit ille*) ſicut in naturalibus quando eadem eſt cauſa, idem quoque eſt effectus: ita in moralibus vbi eſt eadẽ ratio iuris, erit & idem ius. Sic igitur impedimentum legitimum poteſt eſſe in eo qui damnatus eſt ad carcerem, vel ad exilium perpetuum, aut valdè longum, ſicut in eo qui detinetur inſanabili aut valde longa infirmitate. Item iuxta Nauar in Enchir. *cap.* 27. *num.* 90. in eo qui curam habet animarũ, & iuſtè timet has ob abſentiam ſuam notabile damnum accepturas: cui per Vicarium idoneum occurrere non poſſet: ſicut & in eo qui familiam habet, cui Romam audiens prouidere non poteſt de neceſſariis.

Decimusſextus eſt (*leuis ictus*) id eſt, quando iniuria perſonalis facta Clerico, leuis eſt: tunc enim, is qui illam intulit, poteſt ab excommunicatione inde cõtracta abſolui per ſuum Epiſcopũ *iuxta cap. Peruenit. De ſenten. excomm.* Quodquidem capitulum eſſe hoc ſenſu accipiendum, recte ad illud Panormit. (cuius ſententiam ſequũtur Angelus *in dicto caſu primo numero trigeſimooctauo*, Syluester *Abſolutio quarto numero tertio caſu decimo ſexto*, & Caietan. *verbo Excom. cap.* 10. *notab.* 7.) confirmat refutando, quod Gloſa ibidem habet, ipſum continere tantùm ſpecialem indulgentiam ſeu commiſſionem: non autem ius commune. Id quod non eſſe rationi conſentaneum probat: tũ quia non apparet cui Pontifex loquatur in ea Decretali, & cuius ſit illud priuilegium: tum quia interpretatio benignior eſt amplectenda: & in dubio attendenda conſuetudo, nec mutanda. Nu. 255.

Poſtremus caſus eſt (*debilis*) id eſt, cùm quis membri alicuius vſu deſtitutus, nequit adire Sedem apoſtolicam, vel alium priuilegio illius cõmunitum; talis enim ſi in hanc excommunicationem incurrerit, etiam quando iniuria grauis eſt, poteſt per Epiſcopũ loci abſolui *iuxta cap. Ea noſcitur, & c. Quamuis De ſenten. excommunic.* Et ratio eſt quod impedimentum eiuſmodi ſit perpetuum. In hoc autẽ genere hominum (vt poſt Panormit. *ad illud cap. Ea noſcitur. nũ.* 2. notat Sylu. *in ſequenti caſu* 17.) ſunt cæci, claudi, & alij ſimili modo membris ita impediti vt Sedem apoſtolicam, eũmve cui competit ipſos abſoluere, adire non poſſint. Si enim quis altero tantùm oculo orbus eſſet, altero videns optimè, aut ita parum claudicaret, vt pro nihilo reputandum foret, non gauderet hoc priuilegio.

Obſeruationes quædam ſupradictis addendæ.

Sectio III.

De hac abſolutione quæ per alium quàm per S. Pontificem dati poteſt, reſtant quædam ob- Nu. 256.

ſeruanda ex Nauarr. in Enchir. *capite 27. numero 90.*

Primum eſt, vt ob impedimentum temporaneum poſſit quis abſolui ab Epiſcopo, ſufficere vt ipſum ſit tanti temporis, quantum neceſſarium eſt à diſceſſu ad appulſum: id eſt, quantum ponendum eſt in peragendo itinere, quo ille diſtat à Papa aut ab alio à quo Papę authoritate abſoluendus eſt. Nam Eccleſia non cenſetur ei ſubtrahere priuilegium, quamdiu facit quod in ſe eſt; neque Eccleſia ipſa inde fruſtratur ſua intentione, quia ſi talis impedimento ceſſante iter non arripiat, recurrit in eandem excommunicationem per cap. Eos De ſenten. excommunicationis in 6.

Secundum eſt, eum non gaudere priuilegio quo poſſit per Epiſcopum abſolui ab hac excommunicatione, qui licet ad Sedem apoſtolicam ire nequeat, poteſt tamen legatum eius adire. Pro quo facit quod ſub finem cap. Ea noſcitur De ſenten. excommunic. præcipitur: vt talis ſublato impedimento ad Sedem apoſtolicam vel eius legatum accedat, accepturus mandatum apoſtolicum. Vnde ſequitur quod vt Epiſcopus abſoluere non debet, quando Papa adiri poteſt: ita nec debere cùm adiri poteſt Legatus ipſius munitus abſoluendi poteſtate. Niſi ſit caſus in quo abſoluendi poteſtas Epiſcopo conceſſa eſt per Concil. Trid. ſeſſ. 24. de reform. cap. 6. prout habebitur in ſeq. num. 259.

Tertium eſt, eum qui per iuſtum impedimentum non poteſt adire Papam vel alium priuilegio ipſius munitum quantumuis poſſit ad eos pro abſolutione mittere: ad id tamen non teneri: ſed poſſe per Epiſcopum ſuum abſolui. Ratio eſt, quia ius non obligat illum ad mittendum, ſed ſolùm ad eundum ſi poſſit; alioqui abſoluatur per ſuum Epiſcopum.

Nu. 257 Quartum eſt, ſi in ſuperius memoratis caſibus non daretur copia Epiſcopi, vel Epiſcopus ex nequitia nollet abſoluere, non poſſe Parochum aut alium Sacerdotem (niſi forte ad hoc eſſet aliquo ſpeciali priuilegio Pontificis munitus) extra mortis articulum abſoluere irretitum hac excõmunicatione. Etſi enim contrarium viſum eſt Innocentio *ad c. 1. De ſentent. Excom.* cui aſſentiuntur Angelus & Sylu. *vterque Abſolutio tertio, ille nu. 17. & hic ſub finem, itemque Abſolutio 4. nu. 5.* nihilominus tamen fundamentum Nau. loco citat. vix patitur ab ipſius ſententia diſcedere: nempe quod hæc abſolutio ita ſit reſeruata S. Pontifici, vt nulli alij liceat eã impetrari ſine ipſius priuilegio, quod in iure ſolis Epiſcopis conceditur vt patet ex dictis: minimè verò iis qui ſunt Epiſcopo inferiores: velut Archidiaconi, Archipresbyteri vel Curati. Sed de tota ea re documenta ſequenda in praxi, trademus in ſequenti libro 8. nu. 79 & aliquot ſequentibus. Interea illud obiter monendum eſt, de articulo mortis ſpecialem rationem eſſe: vt ſi in eo ad Epiſcopum proprium recurri nequeat (vt nec ad Papam) à Curato proprio vel ab alio Cõfeſſario legitimo, & his deficientibus à quouis Sacerdote, poſſit hæc abſolutio dari, iuxta Conc. Trid ſeſſ. 14. ca. 7.

Nu. 258 Quintum eſt ex Angelo *Excommunic. 5. caſu 1. n.* 59. & Sylu. *Abſolut. 4. nu. ſexto poſt Gloſam ad ca. finale De offic. Ordinarij*: eum cui facultas abſoluendi confertur priuilegio perpetuo ratione dignitatis, poſſe vices ſuas alteri committere iuxta idem cap. Ideoque inferiorem Epiſcopo ex ipſius commiſſione poſſe abſoluere ab hac excommunicatione in caſibus in quibus eidem Epiſcopo talem abſolutionem concedi habitum eſt antea. Quod illi addunt pariter de inferiore Abbatis, vel alterius Prælati Religioſi, qui ei commiſerit abſolutionem pro caſu (Regula) qui primus eſt antea propoſitorum.

Nu. 259 Sextum eſt, quod Caiet. in *verbo Excommunicatio cap. 10 ſub finem* Sylu. *Abſolut. 3. nu.* 16. Nauar. *cap.* 27. *num.* 89. & alij paſſim admonent: antequam Epiſcopus abſoluat in ſupradictis caſibus: eum qui abſoluendus eſt; prius quantum poteſt debere non modo Clerico quem iniuria affecit, ſatisfacere *iuxta cap. Porro, & cap. Parochianos, & cap. Ea noſcitur. De ſent. Excomm.* ſed etiam priùs præſtare iuramentum, quòd ceſſante impedimento quo detinetur, ſe præſentabit apoſtolicæ Sedi, mandato ipſius pariturus *iuxta c. De cætero & cap. Quod de his & c. Quãuis De ſent. excom.*

Quod aduerte ita eſſe accipiendum, vt quoties impedimentum fuerit perpetuum, ſicut eſt in mulieribus, ſenibus & nonnullis aliis, tale iuramentũ exigi non debeat. Id quod locu cit. Sylu. annotat ex Innocentio *ad memorata cap. Quamuis*, ex quo ipſum colligitur. Ratióque accedit, quia ridiculum eſſet tale iuramentum aut exigere, aut præſtare, quandoquidem eſſet de eo quod fieri non poteſt. Adde nec exigi debere quoties caſus occurrerit; in quo Epiſcopus abſoluere poteſt, non quidem ratione impedimẽti, ſed ratione dignitatis Epiſcopalis: vt quando leuis eſt iniuria. Ratio patet, quia tunc abſolutio conceditur Epiſcopo, non ob impedimentum adeundi Sedem apoſtolicam, ſed in gratiam dignitatis Epiſcopalis. Quoquidem modo, cùm in Conc. Trid. ſeſ. 24. de reform. cap. 6. concedatur Epiſcopis ipſis vt in quibuſcunque caſibus occultis Sedi Apoſtolicæ reſeruatis, delinquentes quoſcumq; ſuos ſubditos in ſua Diœceſi abſoluere poſſint; fit ea de cauſa vt Epiſcopus ipſe in talibus caſibus non teneatur ante abſolutionẽ exigere à Pœnitente iuramentũ, quòd ſiſtet ſe S. Põtifici, mandatis ipſius pariturus. Idemq; dicẽdum eſt pariter de eo qui à caſibus reſeruatis abſolueret ex priuilegio, quale plerumque dari ſolet in Iubilæis.

Poſtremum eſt ſicut excõmunicatus, de quo hactenus dictũ eſt, poteſt ab Epiſcopo abſolui, ſi legitimũ Nu. 260
impedimentum habeat adeundi Sedẽ apoſtolicã, aut ad ipſius Legatum: ita etiam excõmunicatum quacumq; alia excõmunicatione S. Pontifici reſeruata poſſe ſimiliter ab Epiſcopo abſolui, dum ſimili impedimento laborat; prius ſatisfacta parte læſa quãtum oportet, & præſtito iuramẽto quòd ſe præſentabit ipſi S. Pontifici cumprimum poterit. Iſtud ante Nau. *initio citat. n. 90.* Panormit. notabit, *ad c. De cætero n. 1. De ſent. excom.* Et Sylu. *Abſol. 4. n. 7* cõmunem ſententiã eſſe ait quæ videtur ſatis colligi ex cap. Ea noſcitur & cap. Quod de his De ſentẽt. excom. & ex cap Eos eod. tit. in 6. in quibus Papa loquitur indiſtinctè de excommunicatis qui Sedem apoſtolicam, à qua abſoluendi erant, adire nequeũt; & ea de cauſa permittit Epiſcopis, ipſorum abſolutionem. Accedit, quod præſumendum ſit de pietate Apoſtolica, quòd vbi par eſt ratio, pari benignitate, & indulgentia in filios vti velit: niſi aliud ſignificetur in reſeruatione excommunicationis: vt fit dicendo quod eã irretitus non poſſit per alium quàm per Papam abſolui, excepto mortis articulo.

Cæterùm quia meminimus aliquoties Legati Sedis apoſtolicæ, non erit abs re obiter monere antequam finem faciamus: Legatũ Papæ a latere, ſeu Legatum Cardinalem, poſſe ab excõmunicatione eidem Papæ reſeruata abſoluere (quantumcumq; iniuria enormis fuerit) quãdiu extra almam Vrbem eſt in ſua legatione: ſiue excommunicati de ea ſint prouincia ad quam mittitur, ſiue extranei ſeu aliunde venientes, vt communem Doctorum ſentẽtiam eſſe notat Sylu. *in verbo Delegatus q. 12. per c. Ad eminentiã & cap. Quamuis De ſent. excomm.* Alios Legatos verò *iuxta cap. penult. De offic. Legati*, id non ita poſſe: quia vt ad idem cap. *verbo Commiſſum* Gloſa notat, tantùm poſſunt abſoluere dũ ſunt inter terminos prouinciæ ſibi cõmiſſæ: ac tantùm eos qui ſunt de ea ipſa Prouincia. De qua re D. Anto. 3. p. tit. 24. c. 1. ſub finem.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER SECVNDVS

DE PRVDENTIA,

CVM QVA OPORTET CONFESSARIVM PROCEDERE in executione munerum ſacri Miniſterij ſui.

PRÆFATIO.

CVM in iudicio fori pœnitentialis, vt ab initio diximus, non tam agatur vt Pœnitens puniatur, quàm vt emendetur, & ſaluetur: iuxta illud Domini noſtri *Ioan.* 2. Non miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt mundus ſaluetur per ipſum:] Confeſſarius in illo exercendo, ſuſtinet partes non modò Iudicis, ſed etiam Medici: ſicut & peccata non modò ſunt reatus, & debita, ſed etiam lethales morbi, grauiſſimáque vulnera animæ inflicta. Vnde vltra priùs traditam in præcedenti libro *cap.* 12. *&* 13. ſcientiam iudicialem, ſeu requiſitam ad ferendam ſententiam in foro Pœnitentiali; neceſſaria illi eſt medica: prout Nauarr. *De Pœnitent. diſtinctio.* 6. *cap.* 1 §. *Caueat. numer.* 32. appellat, idem ſignificans quòd alij, cùm dicunt præter ſcientiam ſpeculatiuam, requiri in Confeſſario practicam: aut præter ſcientiam requiri prudentiam. De qua *in cap. Omnis vtriuſque ſexus, De pœnitent. & remiſſio.* §. *Sacerdos*, ſic dicitur: Sacerdos autem ſit diſcretus & cautus, vt more periti Medici ſuperfundat vinum & oleum vulneribus ſauciati: diligenter inquirens & peccatoris circunſtantias, & peccati: quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere conſilium, & cuiuſmodi remedium adhibere; diuerſis experimentis vtendo ad ſaluandum ægrotum.] Ex quibus verbis intelligere licet, eam, de qua agimus, ſiue ſcientiam medicinalem, ſiue ſcientiam practicam, ſiue prudentiam, generaliter conſiſtere in induſtriâ, qua Confeſſarius tractare debet cum Pœnitente, exequendo munera ſui Miniſterij in vſu Sacramenti Pœnitentiæ: adeóque ipſam variam eſſe, pro eorundem munerum varietate. Hæc autem qualis ſit, ſic accipe. Cum in vſu Sacramenti Pœnitentiæ Confeſſarius gerat Officium, tum Iudicis à Chriſto conſtituti in hoc foro: tum Patris ſpiritalis, vt Chriſti coadiutoris, ad faciendos ex filiis Diaboli, filios Dei: qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt: tum etiam Medici animarum ad earum conſeruationem, & incrementum in diuina gratia, & virtutibus tanquam vitâ, ſanitatéque ſpiritali: tum demum Magiſtri ad earum directionem in vita ſpiritali. Ex officio Iudicis incumbit illi primariò quidem, munus

abſoluen

abſoluendi à peccatis,& ligandi ad pœnam pro eis imponendam in ſatisfactione. De quo agere differemus in ſequentem partem,in qua locus eſt proprius dicendi de Sacramentali abſolutione & ſatisfactione. Secundariò verò, ſeu in ordine ad primarium prædictum,incumbit illi primò,munus audiendi confeſſionem Pœnitentis. Secundò, munus eundem Pœnitentem interrogandi ad plenè & integrè aperiendam conſcientiam ſuam,totúmque animæ ſuæ ſtatum patefaciendum.

Ex officio autem Patris ſpiritualis, incumbit illi primò munus adhortandi & monendi Pœnitentem. Secundò munus eum diſponendi ad contritionem, deteſtatione peccatorum ſuorum. Tertiò munus excitandi ipſum ad eandem deteſtationem mandandam executioni ac inſtruendi de ratione qua mandanda eſt. Quartò munus expendendi propoſitum ipſius non peccandi de cætero, eiq; prouidendi de remediis aduerſus relapſum in peccatum.

Ex officio porro Medici animarum,incumbit illi, primò munus diiudicandi in iis de quibus Pœnitens confitetur;quæ nam ſint vera peccata,& quænam tantummodo ſcrupuli. Secundò munus iudicandi de peccatorum varietate & grauitate; maximè num ſint mortalia an venialia. Tertiò munus iudicandi de peccatorum & peccatoris circumſtantiis: *ex cap. Omnis vtriuſque ſexus De pœnitent. & remiſſ. §. Sacerdos.* Ad quæ tria munera debitè exequẽda inſtruetur Confeſſarius per dicenda in tertia parte de ratione iudicandi de peccatis. Quartò munus tranquillandi animum Pœnitentis agitatum ſcrupulis; aut contrà, perniciosè vacuum non modo ſcrupulis, ſed etiam Dei timore hunc incutere, per inculcationem pœnarum, præſertim inferni maximarum, quæ ipſum manent. Quintò munus ipſum muniendi præſidiis conſeruandæ augendæq; ſpiritalis ſanitatis.

Ex officio denique Magiſtri incumbit illi munus erudiendi rudem in fide, informandíque ignarũ de via ſalutis,& de diſpoſitionibus ad eam neceſſariis in anima; déque ratione eam tenendi. Pro qua munerum varietate,ex qua pendet prudentiæ nobis propoſitæ varietas,variis capitibus librum hunc diſtinguemus,omiſſis iis quæ aliò pertinere præmonuimus. Atque primum erit de prudentia Confeſſarij in audienda confeſſione Pœnitentis. Secundum de prudentia in eodem Pœnitente interrogando. Tertium de interrogationibus eidem faciendis à Confeſſario. Quartum de prudentia in adhortando,ac monendo Pœnitente. Quintum de prudentia in eodem diſponendo ad contritionem, deteſtationémve ſuorum peccatorum. Sextum de prudentia in illo excitando ad eandem exequendam. Septimum de ratione qua contritio mandanda eſt executioni. Octauum de prudentia expendendi in Pœnitente propoſitum non peccandi de cætero, iuuandíq; ipſum aduerſus reciduum. Nonum & Decimum de prudentia in tranquillãdo ipſius animum ſcrupulis agitatum. Vndecimum de prudentia Confeſſarij in agendo cum Pœnitente, quem deprehendit, vt ſcrupulis,ſic & Dei timore carere. Duodecimum de prudentia in Pœnitente iuuando remediis aduerſus prauas ſuas propenſiones, & adiumentis ad progreſſum faciendum in Dei gratia & virtutibus. Decimumtertium de prudentia in erudiendo rudi in fide, nec ſatis ſciente viam ſalutis. Decimumquartum de diſpoſitionibus neceſſariis in anima ad tenendam viam ſalutis. Decimumquintum de ratione tenendi eandem viam. Quibus nonnulla appendicis loco addentur de vſu priùs dictorum, & ratione ſupplendi, quæ deeſſe, addendáque videantur.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT PRIMVM.

De prudentia Confeſſarij in audienda confeſſione Pœnitentis.

SVMMARIVM.

1 *Animi præparatio cũ qua debet Confeſſarius ad tanti momenti opus accedere, quòdque tam ſibi quàm Pœnitẽti gratiã Spiritusſancti implorare debeat.*
2 *De ſeueritate cum ſuauitate miſcenda in audienda confeſſione.*
3 *Accendere debet Confeſſarius in ſe deſiderium ſalutis animarum, & quomodo.*
4 *Curare debet vt Pœnitens decenter ſe habeat.*
5 *Cunctantem in aggrediendo confeſſionem debet monere, vt ea quæ magis conſcientiam ſuam grauant, quamprimum proponat, ad manifeſtationem ſtatus animæ ſuæ.*
6 *Vitandus inter confitendum, mutuus Confeſſarij & Pœnitentis aſpectus.*
7 *Vitandum etiam ſignum externum interioris abominationis peccatorũ, quæ in confeſſione audiuntur.*
8 *Ratio agendi cum Pœnitente dicente ſua peccata in confeſſione.*
9 *De ſupplendis defectibus illius.*
10 *Modus perducendi illum ad omnia peccata ſua detegenda, cum exiſtimatur aliqua celare.*
11 *Attendendum, An aliquid dicat vnde intelligatur aliquas præcedentes confeſſiones feciſſe inualidas.*
12 *Pauci potius ſeriò, quàm multi perfunctoriè Pœnitentes audiendi, iique cæteris præponendi, qui maximè indigent aut maioris momenti ſunt.*

Num. 1. AD hanc prudentiam pertinet primò vt Confeſſarius forti animo ad opus tanti momenti exequendum accedat; vitam etiam ipſam Chriſti imitatione, paratus profundere potius, quam officio ſuo deeſſe in hac templi Dei repurgatione à peccato, per quod, vt per idolum quoddam abominabile, polluitur, fitque Dæmonis habitatio, in ipſius Dei grauiſſimam iniuriã, & animæ Chriſti ſanguine perfuſæ, ſummam perniciem. Neque ſibi adeo fidat, etiam poſt diligentem operam poſitam in paranda neceſſaria ſcientia, vt non præmoniat ſe oratione antequam audiat confitentem. Debet igitur per illud *Pſalm.* 50. Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innoua in viſceribus meis.] vel illud, Veni ſancte Spiritus, &c.] aliúdve ſimile, implorare Sancti Spiritus aſſiſtentiam, in negotio adeo difficili ſic neceſſariam, vt niſi Deus ſuâ gratiâ aſſiſtat, nullæ vires & induſtriæ humanæ ſufficiant ad ipſum fructuoſè perficiendum, iuxta illud *Eccleſiaſtis cap.* 7. Conſidera opera Dei, quod nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit;] & illud *in priori ad Corinth. cap.* 3. Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.] Quibus verbis ſignificatur exteriorem hominis correptionem nihil operari niſi excitatoris interioris concurſus accedat. Implorare autem debet eam aſſiſtentiam, vt neceſſariam Tum ſibi vt ex eo intelligitur, quòd Dominus diſcipulis imponens hoc onus audiendi confeſſiones *Ioan.* 20 ante dixerit, Accipite Spiritumſanctum] quam; Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis:] Tum etiam confitenti cuius confeſſio procedere impetratiuè debet ab interiori contritione, quæ Dei donum eſt, & Spiritusſancti impulſus, etiam imperfecta illa quæ attritio dicitur, vt definitum eſt *in Concil. Triden. ſeſſ.* 14. *cap.* 4.

Confeſſarius igitur, quemadmodum habet Polãcus *in Direct. cap.* 2. *art.* 1. accedens ad audiendas confeſſiones, primùm omnium per orationem eleuata mente ad Deum, debet ab eo humiliter petere gratiam: Pœnitentibus quidem, vt verè ad ipſum redeãt ſacramentique finem conſequantur: ſibi verò, vt rectè ſuo munere fungatur, nec ob vllam occaſionẽ occurrentem deſerat veritatem, aut ab eo quod agendum eſt deſiſtat; nec ſua negligentia impediat efficaciam ſanguinis Chriſti, diuinæque ſuæ liberalitatis influxum in Pœnitentem: atque ſumma bonitas ipſius, & potentia ſuppleat vilis inſtrumenti ſui defectus. Iſta eſt communis doctrina, de qua videri poteſt Nauarr. *in Enchir. ca.* 10. *in principio.* Quanti autem ea ſit momẽti, ex eo intelligitur; quòd ſi deprauata iudicia in foro externo tantopere reprehendãtur, multo magis reprehendenda ſunt in foro interno concernente animam, in cuius ſalute plus innumeris partibus poſitum eſt, quam in omnibus temporalibus bonis.

Pertinet ſecundò, quod Nauarr. *ibidem num.* 2. tangit, vt in ipſo Confeſſario paterna quædam, & ſpiritualis grauitas eluceat, itaut nihil videatur in vultu & geſtibus, vel motibus corporis, nec in voce audiatur, quod non deceat virum maturum, & qui meminit ſe Dei locum tenere, à quo ſit Iudex conſtitutus in cauſa maximi omnium momenti Suſcipiat tamen Pœnitentem beneuole, paratus ipſum iuuare, ſecumque onus portare: & habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius diſcrimine, diſcretionem in varietate, prout habetur *in cap.* 1. *De pœniten. deſtinct.* 6. §. *Quibus cognitis*: indicántque verſus illi ex Diuo Thoma ab eodem Nauar. propoſiti: *Num.* 2.

Confeſſor dulcis, affabilis, atque ſuauis,
Prudens, diſcretus, mitis, pius, atque benignus.

Quanquam vt cauere debet ne terrorem incutiat ei quem conſolari oportet; ita etiam ne clementiã nimia vtatur erga eum, quem acriter increpare conuenit: ſic enim incideret in peccatum Heli grauiſſimè reprehenſum, & punitum a Deo 1. *Reg. ca.* 2. Item quia familiaritas nimia parit contẽptũ, debet Confeſſarius ſeuerum potius quàm familiarem ſe exhibere in confeſſionibus audiendis, præſertim fœminarum: vt Polancus expreſſit *in Directorio cap.* 1. *ar.* 4. Et Dominus noſter exemplo ſuo docuiſſe monſtratur ex eo, quòd matri ſanctiſſimæ in nuptiis familiariter vini defectum denuncianti, verbis illis ſeueritatem præ ſe ferentibus, reſponderit. Quid mihi & tibi mulier.] *Ioan.* 2. quódque nunquam ei à maleuolis exprobata ſit amicitia mulierum, ſicut amicitia peccatorum & publicanorum: quod illi non omiſiſſent, ſi in ea florenti ætate, non vxoratũ notaſſent familiariter cum mulieribus tractantem, ſicut cum publicanis & peccatoribus. Accedit quòd ipſius diſcipuli *Ioan.* 4. mirati ſint, quòd cum muliere loqueretur; tanquam de re ſcilicet inuſitata. In vniuerſum autem obſecrare debet potius, quàm aſperè increpare: ſenes quidem tanquam patres vel matres: iuuenes verò tanquam fratres, aut ſorores in omni caſtitate.

Pertinet tertiò; quod Polancus etiam expreſſit *in ſequen. cap.* 2. *art.* 1. vt Confeſſarius teneuet deſiderium ſalutis animarum, & diuini honoris, ac in toto confeſſionis decurſu exerceat charitatem in Pœnitentem, ob quam principaliter debet acceptare officiũ audiendi confeſſiones; non autem principaliter ob lucrũ, fauorẽ, curioſitatem, vel carnalẽ voluptatem quod eſſet peccatum mortale, vt notat Nauarr. *in fine citati ca.* 10. Excitet igitur & retineat compaſſionis affectum erga peccatorem longè deterius habentem eo, qui *Lucæ* 10. in latrones incidiſſe dicitur; oculiſque mentis obiiciat illum ſibi, tanquam imaginem *Num.* 3.

Google

ginem Dei quæ perfuſa Chriſti ſanguine,diuinę gratiæ reſtituta ſit,formoſiſſimáq;effecta:ſed per cõmiſſum peccatum mortale,turpiſſima reddita iuxta illud *Ezechielis 16.* Abominabilem feciſti decorem tuum.] Ad quam priſtino nitori reſtituendam,iſtud ſingulare à Chriſto Domino miſericorditer inſtitutum eſt remedium;per quod peccata delentur,& ex filiis tenebrarum fiunt filij lucis,ſoluti à laqueis quibus à Diabolo captiui tenebantur ad ipſius voluntatem iuxta Apoſtolum *poſterioris ad Timoth.ca.2. in fine*.Meminerit quoque aſſiduè Confeſſarius,quæ ſint in hoc negotio ſuæ partes; ſeipſum reputando tum vt Stabularium illum Euangelicum, ad quem miſericordiſſimus Samaritanus impoſitum iumento ſaucium ſemiuiuum adduxerit curandum, cum pollicitatione compenſationis omnium quæ ſupererogarit:tum etiam vt ſpeculatorem illum datum domui Iſrael,ad quem diriguntur illa verba *Ezech.3.* Si dicente me ad impium,morte morieris,non annunciaueris ei,neque loquutus fueris,vt auertatur à via ſua impia,& viuat;ipſe impius in iniquitate ſua morietur:ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab impietate ſua,& a via ſua impia; ipſe quidem in iniquitate ſua morietur,tu autem liberaſti animam tuam.]Quibus etiam conſiderationibus corroborabitur idem Cõfeſſarius ad ſuſtinendas patienter varias moleſtias,& tædia quæ in audiendis confeſſionibus contingunt; partim ob horrenda & fœdiſſima peccata,quæ narrantur: partim ob graues & intricatos caſus qui occurrunt;partim ob periculum errandi in re tanti momenti:partim ob ingeniorum,quæ tractantur varietatem & duritiem;necnon ob exiguam præparationem,cum qua non rarò peccatores ad confitendum accedunt : quam ſupplere ſpectat ad Confeſſarij officium.

Num. 4. Pertinet quartò quod poſt Nauarr. & Polancum proponit Iacobus à Graphiis *lib.1.deciſionum aurearum cap.24.num.2.* vt Confeſſarius aduertat: An Pœnitens(quem ſibi ſubiectum agnoſcat oportet) decenter ſe habeat;nempe An vtrumque genu flectat, An caput aperiat,An ita ſe componat,vt non Sacerdotis faciem, ſed Crucifixi imaginem intueri velle videatur:quæ omnia ſi viderit ipſum ſua ſponte facere,laudet Deum;ſin ſecus,monere debet vt faciat, ac ſecum reputet ſe non coram homine peccatore, ſed coram Altiſſimo conſtitutum eſſe,à quo humiliter,& cum ſumma reuerentia, veniam ſuorum peccatorum poſtulare debeat. Præterea illum doceat(ſi tam rudis ſit vt neſciat)ſe munire ſigno crucis dicendo:In nomine Patris & Filij, & Spiritusſancti,eum eóque dicat confeſſionem generalem vſque ad verba *Mea culpa.* Quamquam poſtremum iſtud non eſt neceſſarium,vt Nauar.monet *in eod.cap.10.num 5.*

Num. 5. Pertinet quintò quod ibidem Nauarr. ſubiungit, vt ſi pœnitens non incipiat ſtatim confiteri, ipſum admoneat,vt omnia ſua peccata quorum memoriam habet,& de quibus conſcientia magis ipſum remordet, quæque ſibi in extremis conſtituto à Dæmone obiici coram cœleſti Iudice maximè timeret, ſtatim exponat;culpam ſibi ſoli aut certè potius & principalius imputando,quàm cœlo vel Dæmoni,vel carni, vel ſodalibus, vel naturali complexioni;circumſtantiáſque neceſſarias declarando; itaut per ipſum non ſtet, quominus à Confeſſario,perinde atque à ſemetipſo intelligatur animæ ſuæ ſtatus.

Num. 6. Pertinet ſextò: quod etiam Polancus habet *in cit. art.4.* vt nec qui confitetur faciem Confeſſarij, nec Confeſſarius faciem confitentis videat,præcipuè in confeſſionibus mulierum:ſed Pœnitente conſtituto ad latus,ſi nihil fuerit intermedium quod ei præbendo aurem mutuum aſpectum prohibeat, manu ab eodẽ latere appoſita maxillæ, excludi poterit faciei aſpectus.Sic autem exteriùs conſtitutus Confeſſarius,interiùs mente ad Deum eleuata tacitè oret vt diuina maieſtas Pœnitenti auxilium præſtare dignetur ad verè agnoſcenda,& cum vera contritione confitenda ſua peccata. Quæ mentis eleuatio poteſt & debet breuiter fieri,vt nihil obſit attentioni neceſſariæ in audienda confeſſione. Oret pariter & pro ſeipſo,ſi ex tali auditione tentationem aliquam in ſe ſentiat;medicos corporum imitatus,qui viſitantes infectum morbo contagioſo, ſolent habere aliquid odoriferum per quod à contagione ſe protegi, defendique poſſe ſperant.De quo antidoto nihil ad ſui conſeruationem ſolicitis contingit frequenter, vt quam in aliis peſtilentiam ſpiritalem curare volunt, ipſis adhæreſcat;quaſi inſiliente in eos habente Dæmonium, & ita inualeſcente contra eos, vt nudi & vulnerati relinquantur ad modum filiorum Scæuæ Iudæi,de quibus *Act.19.*

Num. 7. Pertinet ſeptimò,quod ea communi omnium ſententia habet Nauarr. *in cit.cap.10 num.6.* vt cum aliquod graue, turpéve peccatum in confeſſione declarari Confeſſarius audierit,nulla ſigna admirationis,abominationis,aut pauoris oſtendat,ſiue ſpuendo,ſiue ſe cruce ſignando,aut ſeipſum aliqua ratione commouendo:ne inde pudore, aut alia perturbatione affectus Pœnitens, à confeſſione deſiſtat,ſaltem plenè facienda. Quin potius,ac ſi nihil audiret,diſſimulet vſque ad finem confeſſionis, & tũc,cum vult ei pœnitentiam imponere,grauitatem & fœditatem peccatorum,quibus ſe contaminauit,exponat: ſemper memor,tum præſentiæ Dei cui cooperatur, vt cum timore ſancto officium ſuum peragat:tum etiã humilitatis Chriſtianæ,vt quàm ea ſe,ac ſecluſis Dei donis (de quibus tanquam alienis bonis malè impenſis redditurus eſt rationem) vilis ſit expendens, ſe aliis minimè præferat.

Num. 8. Pertinet octauò quod idem author ibidem addit: vt ſi Pœnitens per ſeipſum peccata ſua recenſeat, Confeſſarius patiatur ipſum pro ſua volũtate exponere quæ meminit, ac confiteri ſtatuit,quantumcumque rudi craſſáque Minerua,& ſine ordine exponat. Quia enim eo tempore,quaſi parturiens laborat,agendum eſt cum illo,ſicut cum fœmina parturiente agi ſolet:cum qua nihil attentatur,quo vel turbetur vel impediri poſſit partus. Accedit quod ſic confeſſio magis ſpontanea eſſe cenſebitur, faciliúſque agnoſcetur, quibus peccatis magis implicatus extiterit,& quæ magis ſint interrogando attingẽda. Quanquam tamen ſi Confeſſarius aliqua non intellexit,præſertim de mortalibus, curare debet replicanda,vt melius intelligat: ſique Pœnitens in aliquo delinqueret contra neceſſarias conditiones confeſſionis(in ſequenti lib.6.cap. tertio exponendas) benignè,ac manſuetè reprehendendus eſt,& docendus de eo,quod ipſum ſeruare aut cauere oportet. Vt ſi verborum inuolucris,aut nimia copia vtatur,ſuauiter moneri poteſt confeſſionem ſimplicem nudamque eſſe debere. Item ſi perſonam aliquam velit nominare,aut ſi dicat,non occido,non iuro,nulli malè volo, ſuauiter monendus eſt ab iſtis abſtinendum eſſe in confeſſione,cuius ratio, naturáque poſtulat, vt ſit propriorum tantùm peccatorum non alienorum:itémque ſit accuſatio ſui,non autem excuſatio, aut commendatio. Monendus ſimiliter eſt ſi ſuperflua dicat, ea quæ ad rem non pertinent non eſſe commemoranda in confeſſione, & ſic de cæteris, quorum admonitio non impediat curſum Pœnitentis, ſed potius dirigat, vt bene monet Polancus *in Directorio cap.1.art.2.ſub initium.*

Num. 9. Pertinet nonò, vt cùm prudentia, & induſtria Confeſſarij eò ſpectet,vt quoad fieri poteſt,ſupplendo Pœni-

do Pœni-

do Pœniteotiũ defectus, illos diſponat ad finem Sacramenti Pœnitentiæ conſequendum: ſique videat ſuum Pœnitentem velle peccata ſua occultare, vel probabiliter credat ipſum obliuiſci illorum, aut exiſtimare mortalia non eſſe, quæ ſunt: cautè (inquit Nauarr. *in eod. cap. 10. num. 7. ſub initium*) & prudẽter eumdẽ ad peccata ſua dicẽda pertrahat, admoneatque eſſe in confeſſione exprimenda peccata, etiam ea de quibus dubitamus an illa commiſerimus, aut an peccata ſint mortalia vel venialia, exprimendo, quòd dubitemus, nec ſimus certi. Quòd ſi recordemur nos mortaliter deliquiſſe, ſed in quo deliquerimus, ignoremus, confitendum eſſe, quòd mortaliter deliquerimus; etiamſi ignoremus in quo. Atque ſi Confeſſarius hæc præſtare omittat, cenſebitur ſcienter abſoluere indignum: vt ex Archid. admonet Sylu. *Confeſſio primò q. 17.* Ratio autem qua Confeſſarius debet aut memoriâ lapſum monere, aut ignarũ inſtruere, ſatis intelligetur ex poſt dicẽdis in c. 4.

Nu. 10. Modus verò pertrahendi Pœnitentem ad dicendum ſua peccata eſſe poteſt, tũ per interrogationes, de quibus in ſequen. cap. 3. tum per cohortationes, quas ratio aut interior Spiritusſancti vnctio ſuggeſſerit ad rem accommodatas: vt verbi gratia proponendo ei ſuauiter, quod agat cum Deo nihil ignorãte, & ad eam quam expectat ab ipſo remiſſionem peccatorum exigente eorundem peccatorum integram confeſſionem; per quam ſeipſum talem omnino coram Sacerdote linguâ manifeſtet exteriùs, qualem ſe in corde agnoſcit interiùs: itaut reticendo de induſtria aliquod mortale, quo ſuam conſciẽtiam nouit grauari, ſe nouo ſcelere contaminet, ac inſtar Iudæ proditoris, dicendo Peccaui, laqueum collo inſerat, quo ſpiritualiter ſuffocetur.

Addẽdo præterea perſuaſionem illam reticendi, non niſi à Diabolo prouenire poſſe, nobis tã promptum & efficax aduerſus æternam mortem remedium inuidente. Nec enim aliunde prouenire poſſe videtur, quòd homo Chriſtianus ſe à confitẽdo tantopere auerſum ſentiat: quandoquidem ei ſua fides oſtendit: tum honeſtiſſimum opus eſſe illud, quo à ſordibus mundatur anima: tum iuſtiſſimum, quo redditur Deo honor ablatus: tum vtiliſſimum, quo patet in cœlum aditus. Ad quod confirmandum facit quòd tam audax fuerit in peccando; cùm tamẽ eadem fides oſtendat id eſſe tum turpiſſimum, vtpote quo fœdatur anima: tum iniuſtiſſimum, quo honor Deo debitus in Dæmonem transfertur: tum etiam pernicioſiſſimum, quo ipſa etiam æterna miſeria incurritur. Itaque niſi ipſe Dæmoni ſe mancipatum velit, & illius rabiem per omnẽ æternitatem in ſe experiri; det locum clauibus, quibus cœlum ſibi clauſum reſeretur; ſoluanturque vincula, quibus tenetur captiuus à Diabolo ad ipſius voluntatem: miſereatur animæ ſuæ, quâ poſt Deum, nihil habere debet charius: aduertat quòd eam coniecerit in ſtatum Dæmoniaci muti à Domino ſanati *Matth. 9. & Luca 11.* vt indicio eſt, quod ex communi Doctorũ ſententia, idem Dæmoniacus, peccato mortali infectum myſticè deſignet, ac referat tãquam pictura & vmbra quædam: & ideo ſi horribile ſit & miſerabile à Diabolo hominem poſſideri corpore, multomagis eſſe, poſſideri animâ: Forti proinde animo imitetur Dauidem tantum regem Pœnitentem, quem imitatus eſt peccantem: vt cum lætificauerit Angelos, iuxta illud *Luca 15.* Gaudium eſt in cœlis ſuper vno peccatore pœnitentiam agente:] & ipſe gaudens in Domino dicat cum eodem Dauide *Pſalm. 31.* Delictum meum cognitum tibi feci, & iniuſtitiam meam non abſcondi. Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.]

Addere etiam poterit Cõfeſſarius; nihil eſſe quòd peccata tua verearis dicere: quia quodcumque confeſſus fueris, ita reticere debeo, vt mille mortes potius oppetere debeam, quam vel vnicum ex iis reuelare audeam. Item vt ſibi perſuadeat ſe confiteri Chriſto ſcienti omnia, qui & paratus eſt eum ſuſcipere non minore benignitate (iuxta illud *Pſalm. 102.* Quomodo miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus timentibus ſe: quoniam ipſe cognouit figmentum noſtrum) quàm filium ſuum prodigum clemens ille pater *Luc. 15.* recepit: dummodo ipſe, ſicut idem prodigus, pœniteat ex toto corde, ac ipſi Chriſto omnia ſua peccata, audiente Sacerdote (quẽ in hoc negotio ſuum Vicarium conſtituit) cum vero emendationis propoſito confiteatur. Cauere tamen debet Confeſſarius, ne nimius ac concionabundus in his ſit. vna enim de conditionibus confeſſionis eſt breuitas, excludens ab ea quæ ſuperflua ſunt, tam ex parte Confeſſarij, quam ex parte Pœnitentis.

Pertinet decimò ad propoſitam prudentiam illud *Nu.* 11.
quod habet Nauar. *in eu. cap. 10. num. 3. verſ. 5.* vt Cõfeſſarius in toto confeſſionis decurſu attentè conſideret, An propter aliquem defectum ex iis de quibus ex inſtituto dicendum eſt in ſequenti libro 6. cap. 5. teneatur Pœnitens iterare aliquas ſuas confeſſiones præcedentes: ſique eum teneri (iuxta dicenda in ſequenti cap. 3. ſect. 1.) inuenerit, nec Pœnitens ipſe aduertat, moneat ipſum, quod debeat iterum examinare conſcientiam ſuam; cum eòque agat, ſicut cum eo agendum eſſe qui non diſcuſſit ſufficienter conſcientiam, dicetur in ſequenti num. 28.

Pertinet vndecimò vt Confeſſarius velit potius *Nu.* 12.
duos audire bene, quàm viginti perfunctoriè: quandoquidem hoc quam illud melius eſt; vt bene ait Caiet. *in verbo Confeſſor §. de prudentia Confeſſarij.*

Pertinet poſtremò quod Polancus monet *in Direct. cap. 1. artic 4. in fine*, vt quando Confeſſarius audire nequit omnes, libentius eos audiat, qui plus indigent, & quorum ſpiritualis profectus redundat ad maiorem Dei gloriam, & maius commune bonum.

CAPVT SECVNDVM.

De prudentia Confeſſarij in interrogando Pœnitente.

SVMMARIVM.

13 *Modus quo ad officium Confeſſarij, Pœnitentem interrogare ſpectat.*
14 *De mortali peccato quod committitur id officij omittendo.*
15 *Non ideo Confeſſarius liberatur ab obligatione interrogandi Pœnitentem, quòd hic videatur bene feciſſe conſcientiæ ſua examen.*
16 *Spectantia ad propoſitam prudentiam Confeſſarij.*

OFFICIVM quidem Confeſſarij de ſe, vt *Nu.* 13.
Sotus bene notat *in 4. diſtinct. 18. art. 4. col. 14* non eſt interrogare Pœnitentem, ſed audire confitentem: cùm in foro pœnitentiali non procedatur ſicut in criminali per vim coactiuam ad extorquendam à reo confeſſionem, ſed per ſpontaneam voluntatem confitentis; itaut ſufficiat ſimplicem illius confeſſionem audire, nec per ſe ſit de ratione Sacramenti Pœnitentiæ interrogationes fieri in illius adminiſtratione, ſed ſolùm ex accidenti; nimirum cum acciderit Pœnitentem aliquid de neceſſariis, in confeſſione omittere: tunc enim id

coniunctum eſſe cum ipſo audiendi officio, patet, tum ex præcepto quod de interrogando datur. *De Pœnit. diſt. 6. cap. primo* §. *Diligẽs & De pœnit. & remiſſ. cap. Omnis vtriuſque ſexus* §. *Sacerdos*: tum ex eo quòd Confeſſarius fungatur officio Medici, qui infideliter ageret, ſi ægrotum aliquas morbi circunſtantias peſtilentes videret tacere ex ignorantia, nihil inquireret. Item officio Iudicis, qui ſimiliter perfidè agit, ſciens teſtem aliquid tacere, de quo ius habet interrogandi, & id omittit ac diſſimulat. Item officio auditoris rationũ dati & accepti, qui negligit in fraudem domini ſui, multa recepta ſilentio pertranſiri.

Nu. 14. Vnde fit, vt Confeſſarius omittens interrogationes debitas, peccet mortaliter ex Angelo, verbo *Interrogationes in principio* (quem ſequitur Nauarr. *ad cit.* §. *Diligens nu. 7. & in Enchir. cap. 5. nu. 2.*) quoties animaduertit & credit aliquid eſſe de quo neceſſarium ſit Pœnitentẽ interrogari, vt valida ſit & fructuoſa ipſius confeſſio, neque interrogat. Ratio eſt: quia tunc ſupradictum præceptum obligat, ſi vnquam aliàs, illiuſque violatio eſt cum graui damno ſpirituali proximi & iniuria Sacramẽti Pœnitentię; ſiquidem per eam ſubtrahitur Pœnitenti conſilium ac remedium debitum: & in Sacramento Pœnitentiæ, forma illius applicatur inſufficienti materiæ, id eſt, abſolutio Sacramentalis applicatur confeſſioni defectuoſæ. Meritò igitur ait Angelus, quòd Confeſſarius probabiliter credens eum quem audit confitentem omittere ex obliuione, vel ignorantiâ, vel ex negligentiâ aliquid neceſſarium ad validitatem confeſſionis (vt poteſt credere de magna parte hominum qui ferè rudes ſunt, aut ignari, aut valde negligentes in examinanda conſcientia, aut non norunt exprimere ſpecies, numerum, & circunſtantias peccatorum, aut ſi norunt non faciunt) peccet mortaliter ſi ex negligentia, vel ex timore prætermittat interrogationes quas ei conſcientia probabiliter dictat eſſe de neceſſitate faciendas; multóque magis ſi planè aduertat videátque eſſe penitus neceſſarias.

Nu. 15. Quod iuxta Melchiorem Canum *in relect. De pœniten. par. 6.* (quem Suarez aliquot aliis citatis ſequitur *tomo 4. diſput. 32. ſect. 3. num. 7.*) intellige procedere, etiamſi probabile ſit Confeſſori, Pœnitentem pro ſuo captu idoneam adhibuiſſe diligẽtiam in inquirendis ac commemorandis peccatis ſuis, & horum circunſtãtiis: ſed ipſe probabiliter nihilominus credat aliquam peccati circunſtantiam neceſſariam ſe inuenturum per ſuam interrogationem. Quamquam, *vt idem Canus addit*, & ante eũ Angelus loco citato, non debet Confeſſarius eſſe nimium ſcrupuloſus in interrogando, quæ poſſibile eſt Pœnitentẽ commiſiſſe: ſed ſolùm debet interrogare circa ea, quæ ab eo commiſſa eſſe probabiliter credit. Immo ſi non ſciat certò eſſe commiſſa, poterit ad depellẽdum ſcrupulum conſiderare dictam extenſionem Cani, non eſſe ab omnibus receptam. Nam præter Medinam, cuius *in præced. num 6.* meminit Suarez: à Victoria *De ſacram. num. 193.* ſic ait: Si probabile ſit, quòd Pœnitens, fecerit ſufficientem examinationẽ, licet credat Confeſſarius, quòd ille alia peccata habeat præter ea quæ dixit: interroget ſi commodè poteſt; ſed non tenetur tunc interrogare. Iam ſi Cõfeſſarius probabiliter iudicet quòd confitens ſciat & aduertat ſe prætermittere illud ipſum de quo videretur interrogandus (niſi fortè obſeruaret dicere non audere ex verecundia; vt addit Angelus) poterit quoque ſibi perſuadere, quòd illud non perpetrauerit, aut de illo iam aliàs confeſſus fuerit.

Id quod approbat Nauar. *in Enchir. loco cit.* Addens omittere aliquam interrogationem per inaduertentiam aut obliuionẽ non videri eſſe mortiferum: Immo interdum nullum peccatum eſſe, expreſſit Sylu. *Confeſſor. 3. quæſt. 14.* quando omitum inaduertentia fuerit inuincibilis non itẽ aliàs: quia vincibilis, ſiue ex leui ſiue ex leuiſſima negligentia proueniat; a mortali quidem non tamen a veniali liberat omittentem.

Nu. 16. Atque intelligitur ex his, ad prudentiam Confeſſarij in interrogando Pœnitente, pertinere vt quoties timet, aut dubitat, aut probabiliter putat ipſum ſilere aliquid quod ad validitatem confeſſionis declarari neceſſarium ſit, curet per interrogationes ſupplendum illud, quod videt deeſſe: ſin autẽ bona fide credat nihil ab eo omiſſum eſſe de neceſſariis: aut aliquid omiſſum timeat, aut dubitet ſine probabilitate, & ex ſcrupulo tantùm, vel ex aliquo inani timore abſtineat ab interrogationibus, quas imprudenter vſurpans venialiter ſaltem peccaret, ex Nauarr. *ad ante memoratum* §. *Diligens num. 7.*

Pertinet præterea quod habet Polan. *in Direct. cap. 2. art. 2.* vt plus aut minus; hoc aut illo modo interroget pro qualitate Pœnitentis; & quæque de illis quæ sũt ei magis propria, ſpectaris ſtatu & officio, conditionéque ipſius: itemque de aliis quæ ex ipſius dictis elici poſſunt. Adde ex Sylu. *Confeſſor. 3. ſub finem*: vt caueat ne imprudẽter interrogando det Pœnitenti occaſionem ridendi, & poſtea iocandi de ineptis interrogationibus ſibi factis. Caueat etiam ſe aut Pœnitentem ad aliquod malum prouocare interrogando.

Pertinet adhuc vt cõſideret, & inter ſe diſtinguat ea, quæ ante vel poſt confeſſionem, & ea quæ in cõfeſſione interroganda ſunt, vt ordinatè procedat ſicut expedit dum vacat Pœnitenti: cui ſi mors, vel phreneſis, vel linguę impedimentum timeretur, ſũmus ordo eſt non ſeruare ordinem alium, quàm quem diſcretio dictauerit, vt rectè ait Polancus *in cit. art. 2.* Quæ autem ſint ante, & quæ poſt cõfeſſionem, quæque in confeſſione interroganda, praxis nobis propoſita exigit vt in particulari tradatur: quod fiet ſub titulo interrogationum Pœnitenti à Confeſſario faciendarum.

CAPVT TERTIVM.

De interrogationibus Pœnitenti faciendis à Confeſſario.

SVMMARIVM.

17 *Explicatio difficultatis, An ante inchoationem confeſſionis, facienda ſint Pœnitenti à Confeſſario interrogationes aliquæ.*

18 *Interrogationes faciendæ reſpectu iuriſdictionis: & quòd de caſibus reſeruatis interrogatio non ſit neceſſariò facienda.*

19 *Facienda reſpectu contritionis; & quid agendum ſit cum eo, qui inimicitias gerere inuenitur.*

20 *Quid item cũ obligato ſub mortali ad aliquid exequendum.*

21 *De non abſoluendo exiſtente in ſtatu peccati mortalis, quem deſerere non vult.*

22 *Quid agendum ſit, quando Confeſſarius dubitat an peccatum mortale ſit illud, in quo Pœnitens perſeuerare ſtatuit.*

23 *Quid item cùm in tali negotio Confeſſarius & Pœnitens contrarias ſententias ſequuntur.*

24 *Quid cùm vterque dubitat.*

25 *Interrogationes faciendæ habito reſpectu ad confeſſionem de præſenti inſtituendam.*

26 *Alia, habito reſpectu ad antea inſtitutam.*

27 *Quid agendum cum eo qui non implenit impoſitam Pœnitentiam,*

Pœnitentiam, aut antea non fecit confeſſionem integram.

28 *Quid agendum cum eo qui inuenitur non feciſſe ſufficiens conſcientiæ ſuæ examen.*

29 *De erudiendo eo qui nimis rudis in fide eſſe deprehenditur.*

30 *Ratio accommodandi ſe in ea re ad captum rudiũ.*

31 *Confeſſionem inchoaturus Pœnitens, ad integram faciendam excitandus.*

32 *De eo qui confiteri vult non per ſe referendo ſua peccata, ſed reſpõdẽdo interrogationibus Confeſſarij.*

33 *Prudentia in interrogando Pœnitente dum confitetur, & de quibus interrogandus ſit.*

34 *Obſeruanda in talibus interrogationibus.*

35 *Modus interrogandi de peccato carnis.*

36 *Interrogationes generales quæ ſubiungi poſſunt confeſſioni factæ à Pœnitente.*

37 *Speciales magis ordinariæ & omnibus communes; ſecundùm Decalogi ordinem digeſtæ.*

38 *Speciales diuerſorum ſtatuum propriæ ſecundùm varietatem eorumdem digeſtæ.*

POENITENTEM à Confeſſario interrogationibus dum confitetur iuuandum eſſe ad plenè integréque aperiendum conſcientiam ſuam, ac totum animæ ſuæ ſtatum patefaciendum, habetur ex cap primo De pœniten. diſt. 6. §. Diligens: & poſt peractam confeſſionem debere interrogationibus ſuppleri integritatis defectus, qui in ea contigerint, manifeſtum eſt ex dictis in proximè præcedenti cap. An autem aliquæ præmittendæ ſint inchoationi confeſſionis, difficultas eſt.

Nu. 17. De qua à pleriſque ſtatuitur, ſtatim poſt confeſſionem generalem, antequam Pœnitens ſpecialem narrationem ſuorum peccatorum inchoet, interroganda eſſe ea, quæ poſſunt abſolutionem impedire, aut difficilem reddere; ne poſt eam in toto, aut in maiori parte factam, Pœnitens ipſe cogatur abſque abſolutione recedere. Pro qua opinione Nauar. *ad citatum §. Diligens num.* 11. adfert. Tùm quod fruſtra expectetur euentus, cuius nullus eſt effectus, vt habet receptum axioma; ideoque ad abſolutionẽ conſequendam, confeſſio fruſtra fiat ei, qui nequit illam dare. Tum quòd ſcandalizandus ſit Pœnitens, ſi poſtquam totam ſuam vitam Confeſſario aperuit, audiat ab eo, Non poſſum te abſoluere. Pro contraria opinione verò adfert. Tum quòd *in cap. Quod quidam De Pœniten. & remiſſ.* habeatur confeſſionem illius, qui à peccato recedere nolit, non eſſe reſpuendam. Tum quòd ſæpe contingat vt adhortationibus Sacerdotis quæ ab eo (tanquã ſpirituali ſcilicet Medico ſatagente cognitum ægri morbum curare) poſt confeſſionem fiunt, Pœnitens reddatur ad abſolutionem obtinendam diſpoſitus. Tum denum quòd experientia doceat, eum qui confeſſus eſt ſua peccata, magis quàm ante confeſſionem, ſolicitum eſſe vt abſoluatur, ne grandis ille labor in præmeditãdis & confitẽdis peccatis ei pereat. Propter quæ rationũ in vtramque partem momenta idem Nauar. *in ſequ. num.* 13. meritò addit, non videri dicendum, quòd confeſſioni præmittenda ſit neceſſariò interrogatio eorum quæ abſolutionem impedire, aut difficilem reddere poſſunt: neque ex altera parte negandũ eſſe, quin ea licitè præmitti poſſit. Atque vtiliter præmitti Polancus *in Directorio cap. 2. ar. 1. ſub finem* ex eo confirmat, quòd ſi cohortatione adhibita, leniendo ſcilicet, conſolando, in ſpem erigendo, & cùm opus fuerit etiam increpando (iuxta *cap. 1. De Pœniten. diſt. 6. §. Quibus cognitis*) Pœnitens non inueniatur paratus à peccato recedere, cum eo teratur tempus quod cum alio vtiliùs expenderetur. Quamquam tamen vt Nauar. addit ibidem, ſi Confeſſarius ſit Parochus, non debet tunc eum audire tenetur (vt in Quadrageſima) reſpuere ſibi ſubditum: qui non obſtante comminatione ei facta de ipſo non abſoluendo, vult confiteri.

Interrogationes præmittendæ ante Confeſſionis inchoationem.

SECTIO I.

HArum quædam faciendæ ſunt habito reſpectu ad iuriſdictionem (quam Confeſſarius *ex dictis de ea in praeced. libro*, debet liberam habere in Pœnitentem, vt eum abſoluere poſſit) nempe ſi Pœnitens ſit homo ignotus, & Confeſſarius iuriſdictionem habeat limitatam; ille interrogandus eſt, cuius Parochiæ ſit; & an habeat diplomata Apoſtolica, vel ſuorum Ordinariorum, quibus ei concedatur libera electio Confeſſarij: Quo reſpondente, etiam tãtùm illud, ſe vndecumque ſit, poſſe ab ipſo abſolui tanquam ſubditum, debet Confeſſarius putare ſatisfactum ſibi eſſe, vt expreſſit Nauar. *ad eundem §. Diligens num.* 11. Præterea (quæ interrogatio, ſicut & ſequentes, ei etiam qui ſubditus eſſe cognoſcitur, fieri poteſt) An ſciat ſe habere aliquam excommunicationem, aut caſum reſeruatum. Atque ſi ex reſponſione Confeſſarius cognoſcat excommunicationem habere, ſed à qua poſſit ipſum abſoluere: abſoluat antequam à peccatis, eo modo quo Nauar. explicat *in Enchir. cap. 26 num. 7. 8. & 9.* Sin autem inueniat habere reſeruatam, mittat ad eum cui reſeruata eſt, aut ad alium cui ad id ſufficientem delegauerit iuriſdictionem aut certè talem ſibi procuret, vt per ſe poſſit ſuo Pœnitenti ſatisfacere. Idem iudicandum eſt, ſi inueniatur caſum habere reſeruatum ſine excommunicatione. Longiorem autem hæc res explicationem requirit quidem, ſed ad ſequentem partem (in qua ex inſtituto dicendum eſt de abſolutione à caſibus reſeruatis) propriè ſpectat, vbi Deo iuuante copiosè tradetur. Tantùm illud hîc monendum eſt, per ſe loquendo, nõ eſſe neceſſarium, iſtiuſmodi interrogationem de caſu reſeruato fieri à Cõfeſſario. Nam vel Pœnitens talis eſt, qui ſcire cẽſeatur an habeat caſum reſeruatum; túncque ſi de aliquo tali caſu conſcius ſibi ſit, interrogare debebit Confeſſarium ipſum, an habeat poteſtatem abſoluendi ab eo; quod non faciens præſumi poteſt nullum talem habere. Vel talis eſt, qui cenſeatur ignorare caſus reſeruatos: & tunc nihil proderit interrogatio. Quod ſi omiſſa eiuſmodi interrogatione aliquis talis caſus ex cõfeſſionis decurſu deprehendatur: ideoque illâ facta Pœnitens abſolui non poſſit, ipſe tale incommodum debet ſuæ indiſcretioni vel ignorantiæ imputare, non autem Confeſſario qui illud facilè præuidere non potuit. Ita notat Suarez *tomo 4. diſp. 32 ſect. 3. num. 2.* Nu. 18.

Interrogationes præmittendæ in ordine ad contritionem. §. I.

QVædam verò aliæ interrogationes faciendæ ſunt habito reſpectu ad contritionem. Cuius generis eſt, An ex animo doleat ſe offendiſſe Deum, & propoſitum firmum habeat relinquendi ſtatum peccati. Qua in re inuentus deficere, iuuandus eſt per poſt dicenda in ſequenti cap. 5. & 6. ſique nihil cum eo profici poſſit, dimittendus eſt ſine abſolutione, tanquam obicem ei ponens. Huius itẽ generis eſt interrogatio, An gerat cũ aliquo inimicitias, ad quas omnino deponendas, monẽdus eſt ſe ſic teneri, Nu. 19.

neri,vt alioqui non debeat expectare ſuorũ peccatorum remiſſionem,prout Dominus noſter nobis inculcatum voluit cum orantes dicere præſcripſit [Dimitte nobis debita noſtra , ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris] inducenduſque eſt ad reconciliationem præmittendam confeſſioni,ſi commodè poſſit:aut ſi non poſſit , ad firmum propoſitũ eam exequendi cumprimum nanciſcetur commoditatẽ.Cum dicat Dominus *Matth.*5.Si offers munus tuũ ad altare,& ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſũ te, relinque ibi munus tuum ante altare & vade recõciliari fratri tuo.]

Nu. 20. Eiuſdem item generis eſt interrogatio,An debitu aliquod habeat,ſitque in mora ſolutionis;ſiue pecunia ſit reſtituenda, ſiue fama reparanda,ſiue votum implendum.Atque ſi tale debitum exiſtere comperiatur , debet Confeſſarius conſiderare num Pœnitens poſſit tunc ſatisfacere:ſique non poſſit,ſufficit vt habeat propoſitum firmum ſatisfaciendi ſtatim, ac facultas illi ad id fuerit.Si verò poſſit, neque vrgeat neceſſitas confeſſionis,debitúmque facilè & breui tempore impleri valeat,facere debet Confeſſarius, vt prius impleatur quàm confeſſioni vacetur ; quia obligatio ad illud,eſt vt fiat quamprimum fieri poteſt,prout patet per tradita *à Nauarr.in Enchir. ca.* 17.*num*.54.*& aliquot ſequen.* de tempore reſtituendi id quod debetur.Quòd ſi vel neceſſitas confeſſionis vrgeat,vel non poſſit facilè & breui tempore ſatisfieri , Confeſſarius debet inducere Pœnitentem ad firmum propoſitum ſatisfaciendi , quamprimum poterit commodè;admonendo eum,ſi nimium differat,lapſurum in peccatum mortale,& amiſſurum gratiam quam per ſacramentalem abſolutionẽ cõſequetur.Quod docens Nauar.*in Enchir.ca.*26.*nu*.5. excipit eum qui in confeſſione præterita(quod etiã interrogatione inueſtigandum eſt,ſi Pœnitens non aperiat) reſtitutionem promiſit , nec reſtituit cum potuit & debuit.De quo idẽ Nauar.*in præced.ca*.17. *num*. 59. poſt D. Anton.& Caiet. ſtatuit non debere abſolui,niſi prius actualiter reſtituat,quia licet habenda ſit Pœnitenti fides in iis quæ pro ſe aut cõtra ſe dicit;prouideri tamen debet,ne qui ſemel defecit,iterum deficiat. Quanquam (addit ille) Pœnitens occurrere poſſet talis,nempè adeò dignus cui fides adhibeatur,ac tales circunſtantiæ loci & temporis,taleſque cauſæ,vt Confeſſarius ſolo reſtituẽdi propoſito contentus eſſe debeat, iudicando prudenter non dari opportunitatem aliquid amplius faciendi. Vult autem iſtud etiam procedere quoad eos qui prohibentur abſolui ante reſtitutionem realem: vt ſubtrahentes decimas aut impedientes earum ſolutionem ex Concil.Trident.*ſeſſ*.25.*cap*.12.

Nu. 21. Eiuſdem adhuc generis eſt interrogatio,quã Polan.ponit *in Directorio cap*.2.*a*.1.An ſit in aliquo ſtatu peccati mortalis,quem non ſit paratus deſerere; Nam qui proponit ab aliquo peccato mortali non abſtinere in poſterum:vt nolens reſtituere,vel concubinam relinquere,vel odium deponere,vel renũciare officio,quod nequit ſine peccato mortali exercere,vel aliud eiuſmodi,abſoluendus non eſt ; etiãſi aliquatenus,inefficacive voluntate tale quid vellet.De qua re textus habetur expreſſus *in cap. Quod quidam De pœnit.& remiſſ.* Ratioque aperta eſt,quia talis confitetur ſine contritione,includente cũ ſumma deteſtatione peccati , propoſitum firmum non peccandi de cætero. Defectus autem contritionis, (vt certum eſt) confeſſionem reddit inualidam & abſolutionem ſacrilegam Quo fit,vt nõ debeat tali abſolutio impendi,etiamſi illam importunè ſatagat extorquere ; ſcandalum aliquod & deſperationem præ ſe ferendo.Id quod Nauar.in Enchir.*cap*.10.*nu*. 4.annotans,addit tale ſcandalum eſſe pharisaicum; quia illud ipſe ſibi accipit,ac proinde negligendum, iuxta *cap.Inter verba* 11.*quæſt*.3.Neque eſt quòd quis opponat ad ſcandalum aut aliud graue malũ vitandum,poſſe peccatori occulto miniſtrari Euchariſtiã in publico Nam ea miniſtratio non includit (ſicut miniſtratio Sacramenti pœnitentiæ)rationem iudicij in quo oporteat informari de ſtatu ſuſcepturi,vt vel ipſe admittatur tanquam dignus,vel repellatur tanquam indignus.Quãquam autem dicens ſe peccatum aliquod mortale relinquere non poſſe,nullatenus abſolui debeat,niſi propoſito mutato in melius:tamen confiteri volens audiri poteſt,iuxta cit. *cap. Quod quidam.*nec dimitti debet(*iuxta cap.falſas. De pœnit.diſtinct.*5.)ſine admonitione qua inducatur vt quotquot poterit bona opera non omittat facere, peccatáque euitet,vt Deus mentem ipſius illuminare & cor emollire ad agendum pœnitentiam dignetur. *Prout loco citato habet etiam Nauarrus.*

Notandum autem eſt primò ex Syluestro *Confeſſor* 3.*quæſt*.10.*& Nauar.in Enchir.cap*.23.*nu*.21. *& cap*. 26.*num*.3.non debere Confeſſarium negare abſolutionem Pœnitenti tanquã volenti in peccato mortali perſeuerare,ſi ipſe nequit intelligere venialéne peccatum ſit,an mortale illud in quo is perſeuerare ſtatuit;ſed debere inducias & tempus ab eodẽ petere,ad conſulendum ſuos libros,aut peritiores, vt ſciat quam in partem debeat ſententiam proferre; aut ſaltem ei perſuadere vt firmiter ſibi proponat, quod ab eo de quo agitur,ſicut ab aliis mortalibus in poſterum abſtinebit , ſi mortale eſſe iudicetur à viris idoneà ſcientia & conſcientia præditis , quorum iudicio ſit meritò fidendum : cuiuſmodi propoſitum recuſans habere (niſi valde doctus eſſet, itaut credi poſſet ipſum in ſua perſuaſione ſufficiẽti ratione duci) iudicabitur carere contritione ad abſolutionem ſacramentalem neceſſaria , cum non appareat auerſus omnino à quocunque peccato mortali.Ne autem negatio abſolutionis innoteſcat aliis , debet Confeſſarius ei dicere , quòd propter circunſtantes,cum eleuatione manus dicet ſuper ipſum aliquam orationem ſine abſolutione,vt ſic nõ recedat confuſus.Quod eſt ſimiliter obſeruandum cum eo qui ob aliam cauſam abſolui non poteſt: ipſo quoque monito per talem confeſſionem,quam abſolutio ſecuta non eſt,præcepto confitendi ſatisfactum non eſſe,*iuxta ante citatum cap. Quod quidam:*vbi ea dicitur non eſſe vera pœnitentia : qualis nimirum à Deo & ab Eccleſia peccatoribus præcipitur. Iſtud vtrumque aliis citatis admonet Iacobus à Graphiis *in lib*,1.*deciſ. aurearum* , *cap*.24. *num*.14. Nu. 22.

Notandum eſt ſecundò ex Medina *in Cod. de confeſſione quæſt*.19.*dubio vltimo*.ſi iudicante Confeſſario peccatum mortale committi in aliquo facto vel contractu,non acquieſcat Pœnitẽs:& Confeſſarius tam eminens ſit,Pœnitens verò tam ſimplex,vt meritò putare debeat,ſe non melius ab aliis , quàm ab eodem Confeſſario doceri poſſe:negandam eſſe abſolutionem parere nolenti,tanquã indigno nec ſatis auerſo à peccato:non item ſi Pœnitens alios haberet,ſi non plus,ſaltem æquè ac Confeſſarium , fide dignos,à quibus de contrario informatus eſſet, aut informari ſperaret:etiãſi(*addit Medina ibidẽ in corollario*)tam informantes quàm informatũ decipi, Confeſſarius ipſe putaret;immo& certus fortè eſſet de falſitate opinionis,quam confitens amplectitur. Nu. 23.

Enim vero ſequenda videtur in eo ſententia Nauarri *in cit. cap*.26, *num*.4. tria dicentis.Primum eſt:Confeſſarium ſi credat euidenti ſe textu vel ratione niti ,& Pœnitentem dubia,non debere hunc abſoluere.Ratio eſt,quia cùm de aliquo controuertitur, certitudo vnius partis tollit probabilitatem alterius:

Digitized by Google

alterius: nec enim id cenſeri poteſt probabile, cuius contrarium eſt certum. Abſolutio autem dari non poteſt ei, quem probabile eſt diſpoſitum non eſſe. Secundum eſt; ſi videat Confeſſarius ſe non adeo forte ratione niti, Pœnitentem verò niti pari, vel ferè pari, haberéque aliquem pro ſe clarum doctorem, poſſe ipſum abſoluere. Ratio eſt, quia probabilitas vnius partis controuerſiæ, ſecum patitur probabilitatem alterius, licétque in bona conſcientia id ſequi quod eſt probabile: adeout ſequens non ſit eo nomine indiſpoſitus ad percipiendam abſolutionem ſacramentalem. Iam verò eam diſpoſito negare, graue peccatum eſt; non modo quia illi fit grauis iniuria, ſed etiam quia æquitas ratióque iudicij poſtulat vt Iudex audita cauſa rei, eum abſoluat ſi inuenerit abſolutione dignum: præſertim in Pœnitētiali foro, in quo Confeſſarius tanquam miniſter Christi debet abſoluere eum qui coram Christo apparet abſolutione dignus. Tertium eſt; iſta procedere ſiue Confeſſarius ex officio audiat confitentem, vt proprius Parochus: ſiue ex ſola charitate, vt alius qui habens ſolùm delegatam iuriſdictionem non obligatur audire ex officio. Neque enim inter eos vllam in hac re differentiam eſſe, hinc patet: quia ex quo delegatus ſuſcipit in ſe onus aliquem audiendi in confeſſione, tenetur ei præſtare quidquid deberet Ordinarius cuius locum tenet, vicéſque ſupplet. Videri poteſt Suarez *tomo 4. diſp. 32. ſect. quinta per totam.*

Nu. 24. Notandum eſt tertio ex Nauar. *in Enchir. ca. 26. n. 5. poſt Angelum Confeſſor 4. §. 3. & Sylu. in citata qu.* 10. ſi tam Confeſſarius quam Pœnitens dubij ſint, num aliquod peccatum ſit mortale néene, tunc eligendo partem tutiorē, eſſe ab illo abſtinendum, ac tale tanquā periculū perditionis vitandum. Etenim excuſatio dubia nequit præualere legis obligationi certæ, prout bene docet Th. Sanchez in opere morali lib. 1. cap. 10. nu. 54. & 55. Sin autem dubium ſit, An Pœnitens teneatur aliquid facere, vel dare, aut pœnam aliquam ſuſtinere, benigniorem partem ſequendo, eſſe pro reo dandam ſententiam, per tuta quæ affert Syluester loco citato.

Interrogationes faciendæ in ordine ad Confeſſionem. §. 2.

Nu. 25. QVædam adhuc interrogationes faciendæ ſunt habito reſpectu ad confeſſionem; ſiue eam quæ proximè facienda eſt, ſiue aliam antea factam. Huius generis eſt interrogatio illa quam proponit Polancus *in Directorio ca. 2. a.* 1. Quis ſit confitentis ſtatus, quæ conditio, quod officium: niſi Confeſſarius iam hæc ſciret. Refert enim intelligere ſi coniugatus ſit, ſi publico aliquo munere fungatur, quam artem faciliter, ſi ſit Religioſus, ſi Eccleſiaſticus ſacris ordinibus initiatus, ſi beneficium habens Eccleſiaſticum, & huiuſmodi alia: vt conuenienter ex propriis cum eo procedatur in ſupplendis per interrogationes defectibus, qui in ipſius confeſſione contigerint. Debent enim tales interrogationes conuenientes eſſe ſtatui, officio, & conditioni Pœnitentis: nempe de illis peccatis, quæ in eo ipſo ſtatu, officio & cōditione committi conſueuerunt: ne perinde interrogarentur milites de peccatis Clericorum, vtrum recitarint horas canonicas: vel contra Clerici de peccatis militum, vtrum ruſticos vexauerint, & ſic de cæteris peccatis diuerſorum ſtatuum: quæ Nauar. in Enchir. *ca.* 25. *per totum* latè perſequitur. Aduerte obiter quod idem docet *ad principium cap. Conſideret De pœnit. diſt. 5. num.* 97. quia non tenetur Pœnitens manifeſtare ſeipſum niſi quoad ea, quæ ſunt neceſſaria ad Pœnitentiæ Sacramentum; neque teneri declarare an ſit coniugatus, ſi matrimonium non offendit; neque, an ſit Religioſus, ſi vota religionis non violarit, & ſic de reliquis.

Eiuſdem generis interrogatio eſt, Quampridem confeſſus ſit: ſique plus anno inueniatur confeſſionem omiſiſſe, debet Confeſſarius ipſum monere, vt ſe accuſet de tranſgreſſione præcepti ad illam faciendam obligantis: & alterius, Euchariſtiam ſumēdi circa Paſcha. Si verò minus anno quidem, ſed à multis menſibus, debet ſolicitior eſſe in examinando, quàm ſi à paucis tantùm hebdomadis.

Eſt item eiuſdem generis interrogatio, An ſibi ſit conſcius de aliquo defectu commiſſo in aliqua ſua præcedenti confeſſione, ex quo exiſtimet fuiſſe nullam; cui ſiue fatenti, ſiue neganti credendum eſt, tanquam teſti in iudicio inſtituto ad ipſius ſalutem. *Nu.* 26.

Eſt & illa alia, An peregerit pœnitentiam impoſitam ſibi in præcedenti confeſſione; ſique eam per contemptum, aut negligentiam notabilem omiſerit implere, de eo accuſet ſe: cùm id ſit peccatum mortale; niſi paruitas materiæ excuſet, aut impoſita tantùm eſſet conſulendo eam, non autem præcipiendo, ex Nauarr. *ad cap. Contrarium De pœniten. diſt. 5. nu.* 18. Videat quoque Confeſſarius an talem pœnitentiam relaxare aut mutare conueniat, iuxta ea quæ dicenda ſunt in ſequenti lib 7. cap. 8. *Nu.* 27.

Eſt denique eiuſdem generis adhuc illa. An conſcientiæ ſuæ ſatisfecerit, ea quæ memoriæ occurrerunt peccata dicendo in præteritis confeſſionibus; ita vt Confeſſarius probè omnia intellexerit. Atque ſi aliquod tacuiſſe deprehendatur vnde ex defectu integritatis, confeſſio ipſa ſit inualida, monendus eſt teneri ad eādem iterandam, & alias quaſcumque ante factas, in quibus ſimiliter defecerit: horteturque vt pateat ſe & ſumat tempus ad omnia confitenda; vel ſi mors aut phrenesis immineret, vel appareret non facturus ſi inde receſſerit hortetur ipſum vt tunc dicat omnia quantum recordari poterit, neque putet aliquod tacere, ſibi licere ex eo, quòd iam illud in prædictis confeſſionibus declarauerit, cùm omnes fuerint inutiles. Ita Polancus *in Direct. ca. 2. ar.* 1. Cui adde *quod habet Henriq. alius in margine citatis in Sūma ſua lib. 5. cap.* 14 §. 5. ſi Confeſſarius non audiuit, vel non intellexit integram Pœnitentis confeſſionem, quia erat valde ignorans, vel idiomatis ignarus: aut quia diſtractione, dormitatione vel ſurditate impeditus, non percepit quæ dicebantur. Pœnitentem (niſi id aduertendo peccans, obicem poneret) abſolutum ab ipſo habente ſufficientem iuriſdictionem, percipere fructum ſacramenti: neque teneri repetere, niſi ea peccata quæ putat Confeſſarium eadem non audiuiſſe. Itemque eum qui bona fide confitetur ignoranti: quem poſtea nouit neſciuiſſe diſtinguere inter mortalia, & venialia, & inter reſeruata & non reſeruata: non videri cogendum iterare confeſſionem: poſito quod talis Confeſſarius potuerit tunc & voluerit abſoluere ſibi oblatum bene diſpoſitum, etiamſi in prudentia circa medicinam & ſatisfactionem imponendam defecerit. Quamquam tutius eſſet confeſſionem repetere oblata commoditate propter periculum inualiditatis, quod rarò deeſt in tali caſu. Vide dicta in præced. lib. nu. 142.

Interrogationes præmittendæ in ordine ad cauendos & ſupplendos defectus Pœnitentis: §. 3.

ADde quoque Confeſſarium, quantum licet per Pœnitentis valetudinem, debere defectus il-

lius per interrogationes ſupplere, quando videbitur aliquid omittere ad confeſſionis integritatem neceſſarium: ſicut & cùm ſine ſufficienti examine offert ſe ad confeſſionem.

Nu. 28. De quo examine Polancus *in eodem art.* 1. interrogationem hanc præcedentibus adiungendam cenſet, An conſcientiam ſuam diſcuſſerit ad præſentem confeſſionem inſtituendam: quia ſi dicat ſe non diſcuſſiſſe, & veroſimile ſit, quod poſt redibit paratior, dimittendus eſt, vt ſe diſcutiat, præfixo ad id tempore ſufficienti, iuxta rationem ſtatus perſonæ, & longioris moræ poſitæ in omittenda confeſſione, niſi mors vel phreneſis immineret, aut nequeat ſine ſcandalo communio differri, aut alia grauis neceſſitas vrgeat, ex Nauar. *ad ca.* 1. *De Pœniten. diſt.* 6. §. *Diligens num.* 15. Quo tempore, vt idem monet, Adrianum ſecutus, ſufficiet (intellige quoad Pœnitentem, non quoad Confeſſarium: ne putes excludi interrogationes proximè dictas) pœnitentia omiſſæ prædiſcuſſionis, cum ea quæ illi poſſibilis fuerit peccatorum recordatione: id eſt, ſufficiet confeſſio negligentiæ in examinanda conſcientia, & omnium aliorum peccatorum quorum tunc poterit recordari. Quodſi veroſimile non ſit, quòd rediturus ſit ad confeſſionem (oportet enim Confeſſores cauere ne Pœnitentem conüciant in deſperationem; vt in hac re omnes conſulere notat à Victoria *De Sacram. nu.* 193.) vel ſi dicat ſe quidem aliquo modo, ſed ſatis obiter diſcuſſiſſe conſcientiam ſuam, monendus eſt (*inquit ibidem Polancus*) vt inpoſterum diligentiùs ſe præparet, & vt quod recordatur ſincerè dicat, cũ omni qua poteſt humilitate & diſplicentia peccatorũ; eodémque modo reſpõdeat ad interrogationes, quas ipſe facturus eſt, ad ſupplendum ipſius defectum in examinanda conſcientia. Immo cùm humanitùs vix fieri poſſit, vt qui longo iam tempore non eſt confeſſus, & ſolitus eſt frequenter peccare; ſiue ex praua conſuetudine, ſiue ratione officiorum & negotiorum quæ geſſit, vix inquam, etiamſi iuuetur Confeſſarij interrogationibus, fieri poſſit, vt ſatis integrè ſua peccata confiteatur, ſi nihil præmeditatus ad confeſſionem veniat, dimittendus eſt, vt ante præcogitet quæ confiteatur, tanquam neſcientiâ culpabili neſciens; reddere integram rationẽ de ſuis peccatis; ſicut debet iuxta inſtitutionẽ Chriſti ad eorũ remiſſionem, per hoc Sacramentum conſequẽdam. Neque enim qui talis inuenitur (vtpote indiſpoſitus) eſt abſoluendus, niſi neceſſitas faciens impoſſibilem præcogitationem, aliud ſuadeat, vt bene monet Nauar. *in præced. num.* 14. quia tunc adeſt ſufficiens cauſa excuſans confeſſionis dimidiationem in eo qui nihil reticere, ſed omnia quantum poteſt, dicere intendit: vnde ob eum defectum, non eſt dimittendus tãquam indiſpoſitus ad abſolutionem recipiendam. Quod ſi quem expediat paratè ſe ad totius vitæ confeſſionem, propter præcedentes ſuſpectas de inualiditate, poterit ad id dirigi, ipſum monendo primò, vt per tempora ætatis, pueritiæ, adoleſcentiæ &c. ſe examinet. Secundò vt per varia ſua officia & occupationes. Tertiò ſecundùm varias ſuas diſpoſitiones ſanitatis vel ægritudinis, proſperitatis vel aduerſitatis. Quartò ſecundùm loca, id eſt, regiones, ciuitates & domos, in quibus verſatus eſt. Quintò ſecundùm perſonas cum quibus conuerſatus eſt; examinando quid cum illis tractauerit. Ac demum peccata tam cordis, quàm oris, & operis, quæ ſe commiſiſſe deprehendit, reducat in ordinem Decalogi; ſubiiciens ſingulis ſpeciebus probabilem numerum: dicendo verbi gratia: Quinquies circiter habui turpes cogitationes cum delectatione: & ſic de cæteris.

Nu. 29. Nonnunquam etiam qualitas Pœnitentis oſtendentis ſe rerum diuinarum valde rudem, exigit interrogationes adhuc præmitti, An ſciat articulos fidei, & præcepta Decalogi, atque Eccleſiæ. Item num intelligat quid ſibi velit confeſſio ad quam faciendam accedit: & cum qua diſpoſitione accedere debeat. Nam talia ignorans de eis inſtruendus eſt, *iuxta cap. Deus qui. De Pœniten. & remiſſ.* Quod etiam ratio oſtendit; quia peccator, vt Dei filius, & regni cœleſtis hæres reddatur (quò Sacramentum Pœnitentiæ ſpectat) debet in Chriſtum credere *iuxta illud Ioan.* 1. Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.] Debet etiam obſeruationem mandatorum Dei ſibi omnino proponere *iuxta illud Matthæi* 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.] At neſciens articulos fidei nequit in Chriſtum credere: *dicente Apoſtolo ad Rom.* 10. Quomodo credent ei quem non audierunt?] Nec quiſquam poteſt ſibi proponere obſeruationem mandatorum, quorũ non habet notitiam; ac multo minus executioni ea mandare. Attamen non eſt omnino neceſſarium, vt Pœnitens prædicta ſciat ordinatè, ſed ſufficere poteſt vt interrogatus valeat de ſingulis reſpõdere. Etſi Apoſtolorum Symbolum & orationem Dominicam non tenere, ſaltem lingua vulgari, graue peccatum ſit veniale (quod etiã notat Iacobus à Graphiis *in lib.* 1. *deciſ. aurearum ca.* 24. *nu.* 27.) propter *ca. Vos ante omnia, de conſecr. diſtinct.* 4. cuius expreſſum præſcriptum eã ignoratione infringitur.

Iam accommodate ſe ad captum rudiũ in eorum *Nu.* 30.
inſtructione, difficile quidem non eſt, quoad ea quæ continentur in præceptis Decalogi & Eccleſiæ mandatis: quoad materiam verò articulorum fidei, difficultatis habet plurimũ; cuius minuendæ rationem Gaſpar Lotares in fine ſuæ inſtructionis Confeſſariorum duplicem dat. Prior eſt, vt eiuſmodi articuli in charta depicti repræſententur, vt ſic imagines conſpectæ, ſint illis ſcripturæ aut literarum loco. Ex qua docendi ratione voluptatem capientes pertrahentur ad diſcendum, iuuabunturque ad ea memoriæ commendanda cũ maiori facilitate, quàm ſi verbis tantùm inculcarentur. Adde quòd inde inſtigabuntur ad pietatem, conſiderando cum facilitate & voluptate depicta religionis noſtræ myſteria. De modo autem quẽ ille tradit tales imagines pingendi & illis vtendi, nihil dicemus: quia res eſt quæ pendet ex induſtria vniuſcuiuſque. Poſterior ratio eſt: ſi Confeſſarius iubeat, vt qui ſic rudis eſſe inuenitur, omnibus anni feſtis, à Parocho, aut ab alio, à quo inſtrui poſſit, ſciſcitetur quæ ſit eius diei feſtiuitas: vnde fiet, vt Articulorum, de quibus toto anno inſtitutæ ſunt feriæ, non tantùm reddantur memores; ſed etiam neceſſariam cognitionem aſſequãtur. Documentum notandum pro praxi, addit ille inquiens: Cum Confeſſarius aduertet rudes illos, & ignaros bonum habere propoſitum & promptam oſtendere voluntatem ad diſcendi (ſiue prædicto, ſiue alio aliquo modo) articulos fidei; iamque eorum aliquam notitiam habere, etſi craſſiorem, poterit eos abſoluere; priùs accepta ab ipſis ſponſione, quòd bonum illud propoſitum quod habent, opere complebunt. In quo ſi negligentes fuiſſe inueniantur, nec vllam propenſionem oſtendant exequendi commẽdata ſibi ad emergendum ex tanta caligine & inſcitia, non erunt abſoluendi: tanquam ij qui occulto quodàm virtualique contemptu, negligant id, quod ſibi ad ſalutem neceſſarium eſt, nolendo intendere animum ad id, ſine quo ſunt ad abſolutionem ipſam obtinendam inepti.

Cauendum autem eſt ne quiſquam talium antè abſoluatur quàm myſteria ſaltem Trinitatis & Incarnationis doceatur quantum ſufficiat ad credendum verum Deum, Vnum in natura diuina infinitæ excellentiæ, & Trinum in perſonis, indicatis per nomina

mina

mina Patris & Filij & Spiritusſancti, quæ ipſe vſurpat muniendo ſe ſigno ſanctæ Crucis. Item Ieſum Chriſtum Dei Patris Filium, qui propter noſtram ſalutem factus eſt homo io vtero Beatiſſimæ Virginis, per operationem Spiritusſancti: itaut ſimul ſit verus Deus, & verus homo. Nam ſine tali fide, non poteſt quis conſtitui in via ſalutis: diceote eodem Domino noſtro *Ioan.* 17. Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te ſolum verum Deum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.] Cæterùm ratio qua familiariter de articulis fidei inſtrui poſſunt rudes, tradetur io ſequenti cap. 13. ſect. priore.

Interrogationes à Confeſſario interſerendæ confeſſioni Pœnitentis.

SECTIO II.

Nu. 31. PRæmiſſis quæ propoſitę ſunt interrogationibus, quantum opus eſſe iudicauerit, debet Confeſſarius dicere Pœnitenti, vt iam tandem quæ ſecum recogitauit, prout memoria ſuggerit, verbis ſuis exprimat; nihil reticendo de induſtria, cùm ſit coram Deo, in cuius præſentia peccauit, & quem fugere nõ poteſt: ſicut nec Adamus potuit poſt perpetratum peccatum abſcondens ſe in medio ligni Paradiſi. Neque audiente Sacerdote dicere vereatur: quia nulla ratione, niſi ipſemet in ſuum commodum liberè id velit, ille poteſt audita reuelare; cúmque ex duobus malis minus ſit eligendum, peccatum ſuum vni Sacerdoti detegat potius quàm vt ipſum palàm fiat Angelis & hominibus in die iudicij *iuxta illud Nahum tertio*: Reuelabo pudenda tua in facie tua, & oſteodam gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam.] Cuius rei figuram geſſit illud quod 2. *Reg.* 12. per Nathan dicitur Dauidi, peccatum ſuum occultanti. Tu feciſti abſconditè, ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu Solis.]

Nu. 32. Quod ſi ille vt melius confiteatur malit interrogari quam ſolus referre ſua peccata, non eſt ea de cauſa condemnandus, ſed potius iuuandus, vt admonet Nauar. *in Enchir. cap.* 10. *num.* 6. modò tamen habeat propoſitum referendi omnia mortalia quibus ſe grauari putat, quantumcumque non attingantur interrogando; alioqui enim ſi ſtatueret tacere aliquod mortale ſi de eo non interrogaretur, peccaret mortaliter ex eodem authore ibidem: tanquam is ſcilicet qui vellet facere confeſſiooem murilam: nihilominus excitãdus eſt ac ioſtigandus vt ore proprio quæ meminit confiteatur, etiamſi nequeat facere niſi inordinatè & imperfectè: ſic enim ex illius relatione diſcet Confeſſarius, quas partes debeat in interrogando attingere. Renuente autem illo ac dicente ſe nihil ſcire quod proferat (cùm ſi diligentiam aliquã in examinanda conſcientia poſuerit, vix fieri poſſit, quin memoria teneat peccata aliqua de quibus ſe accuſare valeat) dimittendus eſt tanquam is qui nullam diligentiam poſuit: monendo, vt ſe præparet iuxta ſuperius num. 28. dicta, de eo qui inuenitur non diſcuſſiſſe conſcientiam. Quamdiu autem quis dicit, quæ meminit, & eo ordine quo meminit, audiendus eſt attentè nec interrumpendus, niſi vt dirigatur. Et poſtquam dixit quod per ſe dicere potuit, ſi non videatur dixiſſe omnia, quæ dicta eſſe oportuit, interrogandus eſt; prius tamen animatus, & diuinæ miſericordiæ propoſita ſpe inuitatus, vt verè, integrè, & liberè reſpondeat ad interrogata; nec quidquam per verecundiam taceat (quod in pueris præſertim & mulieribus periculoſum eſt) ſed nec dicat amplius quàm ſciat; immo certa pro certis, & dubia pro dubiis, prout ipſe meminerit dicat. *Ita Polan. in Direct. cap.* 2. *art.* 2.

Quanquam prudentiæ Confeſſarij relictum eſt, vt Nu. 33.
dum aliquid interrogandum occurrit, ſtatim interroget, antequam Pœnitens ad alia pergat, ne id memoriâ excidat, & omittatur cum periculo deficiendi in neceſſariis ad confeſſionem: vel ne à Pœnitente moleſtè exigere oporteat, vt quod iam dixit iterum dicat: vel ſi Pœnitentis interturbatio timeretur ex nimis frequenti ipſius interruptione, poſtquam dixit quæ ad vnum aliquod preceptom, vel genus peccati pertinent; de iis quæ circa illud omiſſa ſunt, interrogetur antequam is ad alia progrediatur.

De quibus prædictas interrogationes fieri oporteat. §. 1.

EA verò quæ Pœnitens per ignorantiam, aut verecundiam, aut negligentiam tacens, debet Confeſſarius diligeoter prudentérque interrogando elicere: *prout præſcribitur in* §. *Deligens De pænitent. diſt.* 6. *c.* 1. ſunt illa quæ de neceſſitate exprimenda eſſe in Sacramentali confeſſione, docebitur io ſequenti libro ſexto cap. 4.

Primum autem eſt; quodcumque mortale peccatum, etiam merè internum. Vnde quia contingere poteſt, vt actus externus, qui de ſe tantùm eſt veniale peccatum, ab agẽte putetur mortale: aut vt is proueniat ex affectu, vel iotentione mortali: Pœnitens (niſi aliqua rationabili de cauſa iudicaretur noo eſſe neceſſariũ) de aliquo tali confitens (*vt de furto rei leuis*) interrogandus eſt num (*verbi gratia*) rem magni pretij furari putarit; id enim putans mortaliter peccaſſet, vt pote illud agendo quod mortale eſſe conſcientia ei dictabat. Item qui confitetur ſe læſiſſe alterum, ſed leuiter: interrogandus eſt, num habuerit animum grauiter lædendi: aut læſerit ardens illius odio, vel motus alio affectu mortali, vel intentione finis mortaliter mali: quia id eſſet peccatum mortale. Secundum eſt circumſtantia quæcumque mortaliter aggrauans peccatum, mutando ipſius ſpeciẽ. Sic dum Pœnitens confitetur ſe vulneraſſe hominem, interrogandus eſt, num is eſſet Clericus: quia ob circumſtantiam perſonæ, incurreret in excommunicationem Papæ reſeruatam. Item num io loco ſacro, quia talis circumſtantia conſtituit ſacrilegium, in ex materia mortale. Præterea num vulnerando haberet animum occidendi, quia commiſiſſet homicidium mentale. Sic etiam confitens ſe abuſum aliqua muliere, interrogandus eſt, num eſſet conſanguinea ipſius, num maritata, & ſic de cæteris quæ repugnando præceptis diuerſis diſtinctam peccati ſpeciem faciunt, quemadmodum in tertia parte propriis locis explicabitur præſertim lib. 14 à num. 7. Tertium eſt, ſpecies peccati; Ita confitens ſe malum deſiderium habuiſſe, interrogandus eſt, cuiuſmodi fuerit illud deſiderium, & ſic quotieſcumque ex confeſſione non intelligitur peccatum in ſua ſpecie quantum intelligi debet iuxta dicenda in ſequenti antea meioorato lib. 6. cap. 4. Quartum eſt, peccatorum numerus cuius confitendi rationem ibidem quoque exponemus, numer. 115. & aliquot ſeqoentibus.

De modo quo interrogationes fieri oportet. §. 2.

CIrca interrogationes autem de his faciendas, Nu. 34.
nutandum eſt primò, in multis peccatis, maximè in carnalibus, examinandum eſſe Pœnitentem. An illorum occaſio maneat: verbi gratia, habeátne

Digitized by Google

domi eam cum qua peccauit: aut aliter vtatur aliquorum ſocietate, quæ ſit ei cauſa ruinæ: quia tales & aliæ, ſi quæ ſint mortaliter peccandi occaſiones, tollendæ ſunt.

Notandum eſt ſecundò ex Nauar. ad ante memoratum §. *Diligent num. 1. & in Enchir. c. 5. num. 3. & 4.* non eſſe formandas interrogationes de iis quæ ad peccata confitenda non pertinent; nec de omnibus peccatis, ſed tantùm de iis, quę homines illius qualitatis, cuius eſt is qui confitetur, committere ſolent: itémque de conſuetis, & quæ communiter nota ſũt: vt cenſentur vſitatiores tranſgreſſiones præceptorum Decalogi & Eccleſiæ. Item ſeptem crimina capitalia, ac omiſſiones circa opera miſericordiæ; & circa cuſtodiam ſenſuum, aliaque eiuſmodi. Itaque de occultioribus, & inconſuetis peccatis quæ perditiſſimi homines inuenerunt (cuiuſmodi ſunt, multæ iniuſtorum contractuum ſpecies) tacendum eſt, niſi fortè de illis occaſionem interrogandi Pœnitens dederit: quo caſu adhuc ita caute & diſſimulanter procedendum eſt, talibuſque circumlocutionibus vtendum, vt ſi Pœnitens ipſe illa commiſerit profeteat: ſin minus, illa non addiſcat.

Notandum eſt tertiò (quod Nauarr. in Enchir. *cap. 5 num. 1.* ſe experientia didicisſe ſignificat) interrogationes neceſſarias eſſe potiſſimùm ad intelligẽdum peccatorum numerum, & ſpeciem; eo quod multi exiſtiment ſe ſufficienter confiteri de numero: ſi dicant, multoties in hoc vel in illo deliqui: quos falli certum eſt, cùm peccata numero tantùm diſtincta, non minus multa ſint, quàm quæ diſtinguuntur ſpecie: totáque peccatorum commiſſorum multitudo in confeſſione aperienda ſit Confeſſario ex Concilio Trident. *ſeſſ. 14. c. 5.* quod conſtat non fieri illo modo ſufficienter. Qua de re plenius proprio loco tractabitur in eodem memorato lib. 6. à n. 121.

Præterea multi adeo generaliter confitentur, vt nequeat diſtinctè intelligi; de qua peccati ſpecie cõfiteantur, & an ſit aliquid mortale, an tantùm veniale. Atque modus interrogandi numerum nõ eſt alius quàm vt dicẽte Pœnitente, Multoties in hoc peccaui; quæratur ab eo, quoties, quia tenetur verum numerum dicere ſi illum ſciat, aut veriſimilem quantum recordari poteſt. Sique non ſatis recordentur, iuuandus eſt ſecundùm ea quæ adhuc in eod. lib. 6. n. 215. & aliquot ſequẽtibus tradentur de modo explicandi in confeſſione peccatorũ cõmiſſorũ numerũ.

In interroganda verò ſpecie, ſaltem peccati carnis, dare debet operam Confeſſarius (*quod Nauarrus ad citatũ §. Diligens n. 4. tangit*) vt verbis honeſtis vtatur, & à longè ſumat interrogationis initium, à communioribus gratim ad particularia deſcendendo; ita tamẽ vt Pœnitente illa in ſeipſo non agnoſcente, ad hæc non procedatur interrogãdo: vt ſi quis interrogatus de cõtactu inhoneſto, reſpondeat negãdo, nõ debet de hac vel illa ſpecie cõtactus interrogari: ſimiliter vt habita peccati ſpecie in carnalibus, non deſcẽdatur nimiũ ad ſingulas quaſque circũſtantias minutatim interrogãdas, ne Confeſſarius ipſe ſeipsũ aut Pœnitentẽ alliciat ad aliquã delectationem: quã qui ſectatur talibus interrogationibus, idem author ex Angelo, non Confeſſarium ſed confeſſionis contaminatorem eſſe, mortalitérque peccare admonet; tanquam nimirum ſacramento valde iniurioſum, & ſibi vel proximo noxium. Quando igitur de pollutione voluntaria, vel de fornicatione interrogat Cõfeſſarius; prout admonet idẽ Nauarr. tũ ad principiũ *cap. Conſideret, de Pœniten. diſt. 5. n. 83. tum in Enchir. c. 5. num. 4* nihil de modis quibus tam fœda turpitudo miſero contigit, ipſe interrogandus eſt; ſed ſufficiat dicere quoties id cõtigerit, dummodo explicet quidquid neceſſarium eſt ad cognoſcendam peccati ſui ſpeciem. Immo verò volens longius, nimíſque diſtinctè declarare modos, quibus fœdam turpitudinem commiſit, prohibendus eſt ac docendus non eſſe neceſſarium, neque vtile talia dicere, quæ non variant peccati ſpeciem: quam ſufficit expreſſiſſe, neque ea cognita opus eſt ad alia aperienda deſcendere, quæ illam non variant.

Specialis modus interrogandi de peccato carnis. §. 3.

POrrò quia homines communiter inueniuntur **Nu. 35.**
magis inuoluti in peccato carnis, quàm in alio: periculoſiſſimúmque eſt tam Confeſſario, quàm Pœnitenti, multum in illius interrogatione morari, conſultum videtur, hîc ex Angelo in verbo *interrogatio. nu. 9.* attexere modum interrogandi; quo poſſint de peccato carnis expeditè pertranſiri ea, quæ in confeſſione exprimenda ſunt tanquam ſpecies diſtinctæ; & ex ore Pœnitentis elici, quæ fortè ex verecundia taceret. Qui modus eſt, vt dum Confeſſarius per præcepta Decalogi diſcurrens interrogando venit ad ſextum Non mœchaberis: primùm petat à Pœnitente, num opere aut voluntate peccatum aliquod inhoneſtatis luxuriæve commiſerit: ſique neget, & videatur Confeſſario rem aliter habere poſſe ſpectata conditione & ſtatu perſonæ: petat deinde num delectatus ſit cogitatione aliqua rerum carnalium; quo fatente ſe delectatum eſſe voluntariè, docendus eſt ea in re commiſiſſe peccatum mortale, contra nonum præceptum: quod præceptum ei declarandum eſt, ſi neceſſitas exigat, ſimúlque interrogandus eſt, quoties tale quid ei contigerit. Quod ſi numerum inire non valeat, vt ſæpè fit in talibus, propter frequentiam: interrogandus eſt; quanto tẽpore fuerit obnoxius talibus cogitationibus, quamque ſæpe eas habuerit in die vel in hebdomada: aut etiam maiorem fortè temporis partem in eis poſuerit. Quod idem ſeruandum eſt in peccatis omnibus, quæ ſæpiſſimè committuntur, vt idem author addit. Petat 3. num delectatus ſit audire loqui de huiuſmodi rebus, num aſpexerit aliquid vnde turpiter delectatus ſit: aut num tetigerit ſe vel aliam perſonam propter huiuſmodi delectationem: quo fatente, interrogandus eſt, quoties id ei contigerit. Petat 4. nũ propterea pollutionem aliquam habuerit per ſe aut cum alia perſona: ſique per ſe habitam dicat, non eſt interrogandus de modo, ſed tantùm de numero, ſicut cum cogitationes confitetur: ſin habitam cum aliqua perſona confiteatur, interrogandus eſt, num ea eſſet coniugata, num aliqua affinitate vel conſanguinitate ſibi coniuncta, num religioſa, aut ſacris ordinibus initiata. Ex his enim intelligetur num tale peccatum fuerit fornicatio; an adulterium, an inceſtus, an ſacrilegium. Circa quod adhuc petendũ eſt: num in eo quæſierit generationem vitare, & num aliquid in eo præter ordinem naturæ admiſerit, non ſeruata viri & fœminæ commixtione; quam natura ad generationem inſtituit: quo fatente interrogandus eſt, quoties facinus perpetrauerit; non item quo modo, nec item quo in loco corporis. Quod monet Angelus ſeruandum quoque eſſe cum de crimine nefando confitetur; *de quo D. Paulus ad Rom.* 1. aut cum de beſtialitate.

Addit idem Author, quando voluntaria delectatio de turpitudine carnali fuerit cum affectu turpis operis perpetrandi, inueſtigandam quoque eſſe interrogationibus peccati ſpeciem, perinde ac ſi perpetratum eſſet ipſum opus, cum quo in malitia talis affectus

Google

affectus cómunicat: *iuxta illud Oſeæ 9.* facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt. Itaque erit quęrendum num perſona cum qua deſiderauit peccare, fuerit ſoluta, an matrimonio copulata, nú affinis, &c.

Quòd ſi variis turpibus deſideriis ęſtuauerit, interrogandus eſt, ex eodé etiam authore, num ſępius variauerit mentem de vna perſona in aliam, ſecundùm quod occurrebant memoriæ: & an magis ſteterit in deſiderio perpetrádi criminis cú vna perſona, quàm cum alia.

Interrogationes ſubiiciendæ confeſſioni factæ à Pœnitente.

Sectio III.

Nu. 36. POſt confeſſionem ſi quid memoriâ excidiſſe, aut ignorantiâ aliquâ omiſſum eſſe puter Confeſſarius, debet de eo Pœnitentem interrogare in particulari. Ad ſupplendum verò defectum integritatis, qui in cófeſſione facilè poteſt oriri ex negligẽtia diſcutiendi conſcientiam, vel ex ignorantia eorum quę illam vitiare poſſunt, vſurpandæ ſunt variæ interrogationes quas ad tria capita reducere licet: vt quædam fiant in genere: quædá verò in particulari quidem; ſed de iis quæ communia ſunt omnibus Chriſtianis: & quædam demum de iis quæ ſont diuerſorum ſtatuum propria. Primi modi ſunt, an aliquid de ſe bonum, fecerit malo fine; qui ſi mortalis fuerit, debet de tali facto confiteri, tanquam de mortali: vt ſi concionem adiit, gratiâ ſolicitandæ mulietis ad turpitudinem, peccauit mortaliter, etiamſi non ſolicitauerit, & ſic de ſimilibus. Deinde an mala aliqua committere voluerit, aot cómittendi periculo probabili ſe expoſuerit, etiamſi voluntatem executioni non mandauerit, quia malæ voluntates non excuſantur à peccato ex eo quòd opus non ſequatur exteriùs Præterea an alios induxerit ad ſecum peccandum, quia talis inductio eſt nouum peccatum. Item; An participatit peccatis alienis: quia ſic ipſe pariter peccauit, etiam mortaliter *iuxta Apoſtolum ad Rom. c. 1. in fine.* Vbi aduerte obiter plures modos eſſe talis participationis, indicatos his verſibus.

Conſulo, præcipio, conſentio, prouoco, laudo,
Non rego culpam, non punio, non reprehendo,
Participo, protegóque, meum incaput iſta redundant.

Quorum ſenſus eſt: eú peccare participatione peccati alieni. 1. Qui dederit malum conſilium, vel author fuerit alteri, vt malum committeret. 2. Qui præceperit vel coegerit aliquem committere aliquod malum. 3. Qui conſenſerit peccatis aliorum eáque probarit. 4. Qui prouocauerit alios ad peccandum. 5. Qui adulando iis qui malè agunt, vel laudando opera ipſa mala, author fuerit aliis peccandi. 6. Qui cùm poſſet & deberet, non manifeſtauit aliorum peccata iis quorum officium erat illa corrigere. 7. Qui non impediuit peccatú, puniendo vel remouendo occaſiones prout debebat. 8. Non reprehendendo vel non monendo peccantes, cùm deberet & poſſet facere. 9 Qui ſocius aut quocumque alio modo particeps fuit criminis 10. Qui protegit malè agentes, excipiendo eos hoſpitio, fouendo, aut defendendo.

Adhuc poteſt *ex Polanco in Directorio cap. 2. art. 2. ſub finem* addi interrogatio; An ipſe præueniat tétationes, eis aditum præbendo, an verò eis reſiſtendo, & num excludat bonas inſpirationes, an verò eis obediat. Quibus cognitis poterit Pœnitens meliùs à Confeſſario dirigi ac iuuari. Adde ad ex-

ternum. An aliquid aliud habeat quod grauet ipſius conſcientiam: ſique nihil habeat, moneatur totam confeſſionem claudere per illam clauſulam generalem. *De omnibus vitiis & peccatis meis, Dico mea culpa, mea culpa*, vſque ad finem generalis confeſſionis. Quòd ſi iuſta videatur adeſſe cauſa deſcendendi ad particulares interrogationes, non erunt omittendæ quoad peccata in quæ homines communiùs labi cognoſcuntur. Eaſdem proinde ſubiiciemus modo ad recordationem ſatis accommodato. Erit enim vt ſeruato ordine præceptorum Decalogi, circa vnumquodque eorum præmittamus faciendas de peccatis commiſſis cogitatione: deinde ſubiungamus de commiſſis verbo, tertiò addamus de commiſſis opere, ac poſtremò de commiſſis omiſſione. Reliquas verò ſubiiciamus de peculiaribus ac propriis peccatis diuerſorum ſtatuum, ordine eo quem hi poſtulare videntur.

Interrogationes ſpeciales faciendæ circa præcepta Decalogi quoad peccata magis ordinaria.

Sectio IV.

Circa primum præceptum Decalogi.

DE commiſſis igitur circa primum Decalogi præceptum interrogationes iſtæ fieri poſſunt. *Nu.* 37.

Quoad cogitationem. An in fide firmus fuerit, vel de rebus fidei dubitauerit. An de Deo ac rebus diuinis aliquam opinionem non bonam habuerit. An deſperarit de ſua ſalute, ac vitæ emendatione, peccatorumque remiſſione obtinenda à Deo; aut ex aduerſo, an talia propriis viribus & ſine pœnitentia ſe obtinere poſſe præſumpſerit. An pœnitentiam vitæque emendationem differat vſque ad ſenectutem, aut mortis horam. An ſic afficiatur ad res huius múdi, vt ideo omittat ſeruire Deo. An ob aliquod mundanum commodum aut incommodum deliberarit Deum offendere. An Deum amauerit ſuper omnia, amicitiam ipſius præferendo rebus omnibus. An purè pro ipſius amore, non autem ob aliquod mundanum commodum ei ſeruierit. An Deum réſve diuinas faſtidierit.

Quoad verba verò, An fidem negauerit, ſiue ex toto, ſiue ex parte. An audacius de rebus fidei diſputauerit. An protulerit, aut docuerit aliquá hęreſim. An diuinis officiis aliqua prophana, aot indigna, aut deuotionis impeditiua admiſcuerit. An Dæmonem inuocauerit ſiue expreſsè, ſioe tacitè: vt fit per ſuperſtitioſas quaſdam orationes. An Deum, aut Sanctos ipſius blaſphemauerit. An de Deo queſtus ſit aliquâ impatientia.

Quoad opera autem: An aliquas Iudæorum, Machometanorú, Hæreticorum, aut Paganorú ceremonias vſurpauerit. An aliquos libros prohibitos apud ſe tenuerit vel legerit. An vſus ſit incantationibus, ſortilegiis, auguriis, ſuperſtitionibus, diuinationibus, per aſtra, aut ſomnia, aut animalium ſtrepitum, aut lineas apparentes in manu, quid ſiue ſibi, ſiue alteri euenturú eſſet prædicendo, aut ab aliis qui tale quid profiterentur conſilium petendo. An ſe vel aliquem ſuorum, aut aliquod ſuom animal curari fecerit verbis, aut rebus ſuperſtitioſis. An tulerit aliquos characteres, ſeu figuras reprobatas. An Deum tentauerit exigendo ab eo miracula abſque neceſſitate.

Quoad omiſſionem. An timens id quod ab aliis dicetur, vel fiet, omiſerit confiteri fidem, ieiunare, aliúdve bonum opus facere ad quod obligabatur.

An

Digitized by Google

An neſciat ad ſalutem neceſſaria, vt myſteria ſacroſanctæ Trinitatis & Incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti: Symbolum Apoſtolorum intelligendo illud, Orationem Dominicam. Præcepta, quæ dicuntur Dei & Eccleſiæ: & a Chriſto inſtituta Sacramenta. An ſuis Superioribus tanquam Dei locum tenentibus obedire neglexerit. An proximum peccantem fraternè corripere omiſerit.

Circa ſecundum Præceptum.

QVoad cogitationem. An ſibi propoſuerit iurare aut teſtari falſum, aut mentiri in præiudicium proximi.

Quoad verba. An cum iuramento aliquid affirmauerit, aut negauerit contra veritatem. An ſollicitauerit aliquem ad iurandum falſum. An minatus ſit cum iuramento, non habens intentionem implendi quod minabatur. An cum iuramento promiſerit aliquid de ſe malum. An celauerit veritatem, quam iuramento legitime adactus, dicere tenebatur. An habeat conſuetudinem iurandi. An vouerit aliquid illicitum, aut licitum quidem, ſed malo fine.

Quoad opera. An contrauenerit iuramento ſui officij. An violauerit votum à ſe emiſſum.

Quoad omiſſionem. An omiſerit implere quod bene iurauit, aut licitè vouit.

Circa tertium Præceptum.

QVoad cogitationes. An habuerit propoſitum, diem feſtum violandi faciendo vel mandando fieri opera prohibita ab Eccleſia, aut non audiendi Miſſam. Aut non ieiunandi, aut non confitendi vel non ſumendi Sacroſanctam Euchariſtiam eo tempore quo præcipitur ab Eccleſia: aut decimas non ſoluendi Eccleſiæ.

Quoad verba. An tempore notabilis partis Miſſæ fabulatus ſit, aut orando mentem occupauerit in cogitationibus alienis à deuotione. An ſacramentalem confeſſionem fecerit integre, & cum debita præparatione.

Quoad opera. An in die feſto per notabile ſpatium (vt duarum horarum) operatus ſit, aut operantibus conſenſerit: ſiue mandando, ſiue approbando. An audiendo Miſſam diebus feſtis irreuerenter indecéterque ſe habuerit. An curarit ſibi ſubiectos eidem intereſſe: aut contrà: eos ne intereſſent, impediuerit. An aliquod Sacramentum ſuſceperit in ſtatu peccati mortalis, aut excõmunicatus: aut ſi Sacerdos ſit. An in tali ſtatu vel ſuſpenſus, aut irregularis, aut aliter prohibitus adminiſtrarit, aliúdve munus ab Eccleſia ſibi prohibitum exequi præſumpſerit. An in Eccleſia aut in Cœmeterio flagitium aliquod quo prophanaretur vel libertas ipſius læderetur, commiſerit. An res aliquas ſacras tractarit ſine reuerentia. An violentia aliqua vſus ſit circa perſonas Eccleſiaſticas: ſiuè eas verberãdo, ſiue tributis & exactionibus vexando. An ſine permiſſione vſus ſit cibis vetitis.

Quoad omiſſionem. An omiſerit audire miſſam in die feſto, & ſemel in anno confiteri & ſacroſanctam Euchariſtiam ſumere in Paſcha cum debita præparatione. An omiſerit ſeruare ieiunium Eccleſiaſticum poſtquam 21. annum exceſſit. An aliquod peccatum mortale celarit confitendo ſacramentaliter. An omiſerit Eccleſiæ ſoluere Decimas. An neglexerit ſiue filios, ſiue alios de ſua familia, inſtruere de iis quæ ad Chriſtianam doctrinam ſpectant: & bonis moribus eos imbuere & curare vt ſacramẽta ſuo tempore ſuſciperent.

Circa quartum Præceptum.

QVoad cogitationem. An aliquod malum optatit patri vel matri, aut ſuis Superioribus. An ſtatuerit eis non obedire, nec honorem & obſequium debitum deferre. Aut ex aduerſo. An ita inordinate ad eos afficiatur, vt non vereretur ipſorum gratia, Deũm offendere. An temere de eis iudicet.

Quoad verba. An oblocutus ſit de parentibus, Prælatis, Principibus, magiſtratibus aliiſque Superioribus, de iiſque ſit queſtus iniuſtè.

Quoad opera. An iiſdem perſonis cum impatientia iratus fuerit, eiſque moleſtiam exhibuerit. An eas minoris fecerit quam debuerit, aut puduerit talis patris filium eſſe. An malè rexerit familiam ſuam, malúmque exemplum ſuis dederit. An ſubuenerit parentum & amicorum neceſſitati cum potuit, illóſque in ſuis afflictionibus conſolatus ſit. An vxori & liberis neceſſaria ſuppeditarit. An ingratus fuerit ſuis benefactoribus, & moleſtus ſuis proximis extiterit.

Quoad omiſſionem. An omiſerit vnicuique honorem deferre, ſecundùm ſuum gradum. An omiſerit implere ea ad quæ per teſtamentum parentum defunctorum tenetur, qualia ſunt procuratio celebrationis miſſarum, & aliorum ſuffragiorum Eccleſiaſticorum, largitio aliqua Eleemoſynarum: ſolutio aliquorum debitorum, vel aliquorum piorum legatorum.

Circa quintum Præceptum.

QVoad cogitationes. An ſuam aut proximi mortem vel notabile malum, ſiue animi ſiue corporis alicui optarit. An oderit aliquem, de eóque vindictam ſumere cupiuerit. An doleat de bono proximi & lætetur de malo. An recuſet ei loqui.

Quoad verba. An infamarit aut iniuriis affecerit proximum & nominatim aliquem de ſua familia. An alicui maledixerit, aut malè imprecatus ſit. An irriſerit aut deceperit verbis aliquem. An conſuluerit vel mandarit aut ſollicitauerit malum aliquod inferri proximo.

Quoad opera. An occiderit, percuſſerit, aut aliter male tractarit aliquem iniuſte. An cauſa vel author fuerit aliquarum factionum & inimicitiarũ, aut pugnarum, vel tumultuum. An vehementer aut cum impatientia iratus ſit alicui, aut in corrigendo ſibi ſubditos, limites rationis exceſſerit. An de facto exerceat inimicitias, aut dedignetur loqui alicui, aut nolit condonare ei à quo accepit iniuriam, etiamſi offerat ſe ad ſatisfactionem. An litem iniuſtam alicui intenderit, aut adhuc perſequatur. An aliquibus fuerit malo exemplo, aut iuuerit male facientes, vel impedierit bene agere volentes. An temerè expoſuerit ſe mortis periculo. An procurarit ſterilitatem vel aborſum fœminæ. An durus fuerit & inhumanus pauperibus, aut eos irriſerit: nec de ſuis ſuperfluis eos iuuerit.

Quoad omiſſionem. An omiſerit auxilium ferre proximo quem vidit verſari in aliquo euidenti periculo ſalutis, ſiue animæ ſiue corporis. An omiſerit tueri bonum proximi, cum potuit ſine incommoditate. An corripuerit male agentes, præſertim eos quos debuit ex officio.

Circa ſextum Præceptum.

QVoad cogitationem. An turpes cogitationes habuerit in quibus ſibi complacuerit, aut turpibus deſideriis conſenſerit.

Quoad

Quoad verba. An verba laſciua protulerit, aut audierit & quo fine, & an ſæpe talia vſurpet. An cecinerit cantilenas laſciuas. An laudauerit ſeipſum de admiſſa turpitudine: aut aliquam fœminam diffamarit, & impedierit ne expeteretur in coniugem.

Quoad opera. An aſpexerit impudicè, vel quid aliud egerit affectu libidinis; aut dona vel promiſſa, aut literas aut ſchedulas & aſſignationes miſerit, aut ſe ornarit intentione talis turpitudinis. An libros impudicos legerit, aut recreationis etiam gratia cantarit, aut cantare fecerit cantiones laſciuas, ſiue humana voce ſiue muſicis inſtrumentis. Et an de nocte tale quid vſurparit intentione libidinis. An duxerit & ducere docuerit choreas inhoneſtas. An impudice tetigerit ſeipſum aut alium: indeque inciderit in pollutionem: aut vt incideret procurarit: vel occaſionem dederit. An fœminam aliquam cognouerit, eámque an ſolutam vel coniugatam, conſanguinitate vel affinitate aliqua ſibi coniunctam, virginem aut religioſam. An ſe nefando ſodomiæ crimine contaminarit, aut ſacrilegium commiſerit votum habens caſtitatis. An aliquem docuerit & induxerit ad eiuſmodi turpitudinem. An vtatur conſuetudine perditorum, ſitque obnoxius iſtiuſmodi turpitudini. An crapulâ & ebrietate (quæ luxuriæ fomites ſunt) notabile detrimentum ſibi in anima vel corpore intulerit.

Quoad omiſſionem. An matrimonio coniunctus debitum coniugale negarit coniugi, nullam habens excuſationem non reddendi. An non fugiat occaſiones labendi in peccatum carnis, nec armet ſe aduerſus illas, oratione & carnis mortificatione. An negligat curam ſuæ domus, non curans quis in eam ingrediatur, aut ex ea egrediatur.

Circa ſeptimum Præceptum.

QVoad cogitationem. An habuerit, vel adhuc habeat voluntatem capiendi aut retinẽdi alienum, aut nocendi proximo in ſuis bonis, vel fraudandi ipſum.

Quoad verba. An mendaciis, iuramentis, fallaciis, vexationibus, ac litibus iniuſtis, quæſierit ſibi alienum, ſiue per miniſterium officialium iuſtitiæ, ſiue alia via. An licite promiſſa non impleuerit.

Quoad opera. An furatus ſit, & quantum. An bona Eccleſiaſtica ſeu beneficia obtinuerit per ſimoniam. An ea bonis naufragorum aut aliorum qui ſimilem paſſi ſunt iacturam ceperit aliquid animo ſibi retinendi. An vendendo vel emendo vſus ſit aliqua fraude circa mercium ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem aut pretium. An inierit aliquem contractum vſurarium. An creditâ pecuniâ pluris vendiderit quàm feciſſet pecuniâ præſenti, & quantum exceſſerit pretium ordinarium. An mutuò dederit ad vſuram ſiue apertam, ſiue palliatam aliquo cõtractu. An aliquid receperit, cuius nõ fecerit mentionem in ratione dati & accepti. An per vim aut clã quod ſuum eſt ab alio detentũ abſtulerit propria authoritate, cùm facilè poſſet recuperare authoritate Iudicis. An luſerit quæ alienare nõ potuit. Aut an luſerit cum iis qui alienare non potuerunt: vt minores ætate, filiifamilias, vxores, Religioſi, & mancipia. An damnum aliquod intulerit bono communi, aut priuato alicuius: aut illud mandauerit vel conſuluerit vel approbarit, nec cum poſſet & deberet impedierit, nec reuelarit. An participarit in re furtiua: aut eam quam furtiuam eſſe ſciuit aut probabiliter ſuſpicatus eſt emerit ſibi. An furto accepta, domi ſeruarit, ac celarit. An malè conſumat bona ſua. An mercedem maiorem acceperit quàm meritus eſſet. An celarit vitia & defectus notabiles rerum, quas vendidit.

Quoad omiſſionem. An ſoluat quæ debet, præſertim pro mercede alieni laboris. An obligatus fuerit ad procurationem executionis teſtamenti vel alterius negotij, & neglexerit procurare cum notabili aliorum detrimento. An aliquorum pupillorum cura ei commiſſa fuerit, quorum bona conſeruare & augere non curarit. An inuenta retinuerit ſibi nullâ facta inquiſitione cuius eſſent. An ex auaritia inhiet lucro. An iuſtas ac iuſtè impoſitas gabellas & tributa ſoluere contempſerit cùm exigerentur.

Circa octauum Præceptum.

QVoad cogitationem. An ob leues coniecturas male iudicauerit de proximo, aut de eo malè ſuſpicatus ſit.

Quoad verba. An alteri aperuerit tale ſuum iudicium, aut ſuſpicionem. An ordinariè mentiatur. An ſubornauerit aliquem teſtem. An abſque neceſſitate peccatum proximi ſecretum patefecerit. An detraxerit vitæ alienæ, aut murmurarit, aut detrahentibus vel murmurantibus aurem præbuerit. An infamarit aliquem, præſertim perſonam publicã: vt Principem, Iudicem, Prælatum, Concionatorem, &c. An aliquos libellos diffamatorios euulgarit. An vocatus iuridicè in teſtem, recuſarit dicere veritatem, quam ſciuit, aut in præiudicium proximi plura dixerit quàm interrogaretur.

Quoad opera. An ſemen aliquod diſcordiarum inter aliquas perſonas, aut malos rumores ſparſerit. An oblocutione ſua aliquem impedierit à conſecutione notabilis boni. An litigans, propugnationi ſuę cauſæ inſeruerit crimen aliquod occultum aduerſæ partis, nihil ſpectans ad illud de quo principaliter litigatur. An falſis accuſationibus, & calumniis, aut alio artificio effecerit, vt pars aduerſa caderet cauſà, nec ius ſuum conſequeretur.

Quoad omiſſionem. An audiens murmurationes & detractationes aduerſus aliquem, non ſit conatus illum excuſare, & defendere cum potuit: immo fortè ſibi in eis complacuerit, aut etiam eas fouerit.

Circa 9. & 10. Præceptum.

AN inſidiatus ſit alieno thoro, alienámve ſponſam aut vxorem ad turpitudinẽ ſolicitarit aut ſcandalizarit. An aliena bona concupiuerit ſiue mobilia, ſiue immobilia: aut dignitates, officia, munera, & beneficia. An procurauerit talia ipſis auferri vt ſibi darentur. An tactus ſit inuidia dolendo de bonis proximi. An inordinatè amauerit bona huius ſeculi, nec requieuerit à nimia ſolicitudine, ea ſiue licitè ſiue illicitè acquirendi.

Interrogationes ſpeciales faciendæ circa varios hominum ſtatus, ac primò circa ſtatum Eccleſiaſticum.

SECTIO V.

CVm duo ſint genera Chriſtianorum, vt ex D. Hieronymo refertur 12. *quæſt.* 1. *capite Duo ſunt*, Vnum Clericorum ſeu Eccleſiaſticorum, & alterum laicorum: prius referemus interrogationes faciendas Eccleſiaſtico: Ac primò communes, quales ſunt: An ſtatũ eũ elegerit, ſolùm aut principaliter vt viueret ex Eccleſiæ bonis. An cum non ſufficiẽti eruditione ordines ſuſceperit: ſæpe Latinam linguam nõ intelligens *Nu.* 38.

Digitized by Google

ligens, nec Sacramentorum, ſaltem Baptiſmi, Eucharistiæ & Pœnitentiæ, materiam & formam ſciens. An ſciat quid ſit Sacerdotem eſſe, & ad quæ ipſe teneatur. An Simoniacè promotus ſit ad ordines, dederítve aliquid pro ſua promotione. An ſuſceperit ante legitimam ætatem, aut exiſtens in ſtatu peccati mortalis: aut ligatus excommunicatione vel ſuſpenſione: aut irregularis, vel publica laborans infamia. An in tali ſtatu exercuerit aliquem ſacrum ordinem. An ſine decenti habitu & tonſura Clericali inceſſerit, aut aliquo habitu vſus ſit, qui dedeceret ipſius ſtatum, & alios ſcandalizaret. An exercuerit munus aliquod ſæculare, quale eſt Medici, Aduocati in foro ciuili, Procuratoris, Mercatoris, Hiſtrionis, & ſimilium. An aliquem actum ſacri ordinis exercuerit ſine ornamentis requiſitis. An recitarit horas canonicas deuotè & attentè: aut inter recitandum, voluntariè diſtractus ſit, aut verba non pronunciarit integrè. An peccati mortalis ſibi conſcius Miſſam celebrarit non præmiſſa ſacramentali confeſſione, habendo copiam Confeſſarij. An celebrarit poſt ſumptum aliquid cibi vel potus: aut in loco vel tempore non conuenienti. An ſeruarit conſuetas ceremonias. An celebrarit in altari fracto: vel ſine, aut cum corporali immũdo, aut ſine deuotione & attẽtione: aut nimis feſtinanter & ſine reuerentia: aut lucri potius gratia quàm ex deuotione. An plures Miſſas in die celebrarit ſine licentia. An accepta eleemoſyna pro pluribus Miſſis dicendis, vnā tantùm dixerit. An ſuâ culpâ omiſerit celebrare ſolẽnioribus anni feſtis. An celebrarit cũ vino acetoſo: &c. An ſua negligẽtia aliquid de ſanctiſſimo Sacramento deciderit in terram, aut ex calice effuſum ſit. An paſſus nocturnam pollutionem ex mortali cauſa prouenientem, celebrarit Miſſam. An Miſſam dixerit in aliquẽ malum finem, aut in ea vſus ſit ſuperſtitione aliqua. An domi foueat ludos, aut ſuſpectam perſonam. An vitam agat ſcandaloſam, ebrioſus, fraudulentus, turpis, venator, ſeditioſus, &c. An vtatur nimia familiaritate mulierũ illas comitando, manum illis porrigendo, aut aliud id genus aulicum obſequium exhibendo.

Quoad Confeſſarium ſpecialiter. §. 1.

AN confeſſiones audierit ſine licentia, aut non idoneus ad id munus, aut ſolius commodi ſui temporalis gratia. An in aliquo violarit Sacramentale ſigillum, detexeritve aliquid auditum in confeſſione. An perfunctoriè audierit, vt plures expediret, omiſſis debitis interrogationibus, & aliis ad Pœnitentem iuuandum neceſſariis. An in dubiis omiſerit doctiores conſulere. An malè impoſuerit ſatisfactionem. An abſoluerit vbi non debuit ob aliquod impedimentum. An vſus ſit interrogationibus indiſcretis, quibus aperuerit viam ad peccatum, quam Pœnitens ignorabat. An Pœnitentem prouocarit ad aliquod malum.

Quoad Curatum. § 2.

AN procurarit ſibi curam animarum, cùm ad eam incapax ſit. An etſi capax eſt, ſolicitus tamen non eſt obligationi ſuæ ſatisfacere. An curet vt Eccleſię altaria, eorúmque ornamenta conſeruentur munda. An per ſuam negligentiam aliquis Parochianorum ſine ſacramentis e vita exceſſerit. An recuſet audire ſuorum confeſſiones cùm legitimè petũt. An curet ſcire qualiter ipſius Parochiani viuant: iiſque mederi quos inuenerit infectos peccato. An gerat curam pauperum, qui neceſſitate premuntur in ſua Parochia. An ægros viſitet, conſolando eos, hortandóque ad patientiam & ad conformandam voluntatem ſuam cum Dei voluntate, ac monendo de ſuſcipiendis ſacramentis ſuo tempore, ac teſtamento condendo. An doctrinam Chriſtianam tradat, myſteria noſtræ religionis explicando, tradendóque rationem confitendi, communicandi corpori Chriſti, orandi & audiendi Miſſam; monendóque de iis quę ad ſingulorum officium ſpectant. An omiſerit vrgere alicuius teſtamenti executionem. An renouauerit ſuo tempore Sacramentum Euchariſtiæ, & ſacrum oleum, ſanctúmque Chriſma.

Quoad beneficiarium. §. 3.

AN beneficium obtinuerit aut procurarit ſimoniacè ſeu data aliqua pecunia, aut aliquo quod ſit pecunia æſtimabile: quale eſt obſequium exhibitum Prælato ad beneficium ab eo in compenſationem obtinendum. An habeat beneficium requirens perſonalem reſidentiam, nec ipſe reſideat. An in eo acquirendo fecerit alicui iniuriam, cui potiori iure debebatur. An ſatis fecerit obligationi quam habet recitandi horas canonicas, & geſtandi habitum & tonſuram Clericalem. An malè expenderit reditus ſui beneficij, & an ex iis ſuperfluum aliquid habuerit, de quo non fecerit pauperibus eleemoſynam.

Quoad Epiſcopum. §. 4.

INterrogationes faciendæ Epiſcopo, propterea ſilentio prætetiri poſſunt: quod ipſe cui incumbit ſatisfacere cæterorum difficultatibus, tantæ ſcientię eſſe præſumendus ſit, vt per interrogationes iuuari nihil opus habeat. Quia tamen Confeſſarius audiẽs confeſſionem ipſius, non ideo liberatur obligatione cauendi, ne eidem confeſſioni ad integritatem, aliaſque conditiones neceſſarias aliquid deſit, conſultum erit attingere, quæ Bartholomæus à Medina in inſtructione Confeſſariorum *lib. 1. cap. 16. §. 1.* commemorat peccata ipſius grauiora, tanquam pernicioſa populo ei commiſſo, & ſcandaloſa. Primum eſt, non annuntiare ouibus ſuis Euangelium, aut non ſatagere, vt in ſuo Epiſcopatu concionatores idoneos habeat. Secundum, non reſidere in ſua Diœceſi, moram ibi faciendo ad inſtar boni patris in ſua domo: nauarchi in ſua naui, & boni paſtoris in ſuo ouili. Tertium, non viſitare totam ſuam Diœceſim, vt debet, ad prouidendum neceſſitatibus pauperum, afflictos conſolandum, & delinquentes corrigendum. Quartum, Eccleſiaſtica officia & beneficia viris probis, ad eaque idoneis non conferre. Quintum, oues ſuas non diligere: aut non magis curare quàm ſi nũquam de illis, ſummo Paſtori Chriſto rationem eſſet redditurus. Sextum, Epiſcopatum appetiuiſſe ac ſategiſſe, vt fauore humano illum adipiſceretur. Septimum, alium Epiſcopatum quærere per interceſſores ac internũtios ſæculares. Octauum, ſubditos ſuos infeſtare, nouis impoſitionibus, & litibus. Nonum, indignis ſacros ordines conferre. Decimum non merentibus dare beneficia aliis poſtpoſitis, vt fieri poteſt, eo quod illi ſint conſanguinei vel affines: domeſtici vel familiares, & iſti ſint exteri. Vndecimum deeſſe pauperibus in neceſſitate. Duodecimum ex reditibus Eccleſiaſticis inſtituere patrimonia, & palatia ſumptuoſa ad ſui memoriam conſeruandam. Decimumtertium, Non curare vt in ſuo tribunali pauperum cauſę expediantur, quàm cito fieri poteſt. Decimumquartum excedere in victu & veſtitu, nec debitum ſeruare ordinem in iis quæ ſpectant ad ipſius domum & familiam, nec in cæteris. Ex quibus peccatis quinque prima pernicioſa eſſe populo, cætera ſcandaloſa, manifeſtum eſt: nec ordinariò

dinatiò excuſationem ea habere in re tãti momenti quanti eſt regimen Eccleſiæ Dei, intelligi poteſt tum ex aliis, tum ex illa ſetia cohortatione D. Pauli *Act.* 20. Attendite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritusſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.]

Quoad Religioſum. §. 5.

Hic quoque faciendæ interrogationes ſilentio præteriri poſſunt, cùm præſumendum ſit in religione non deeſſe inſtitutionem, per quam quilibet Religioſorum valeat conſcientiam ſufficienter & diſcutere & Confeſſario aperire. Cuiuſmodi præſumptione videri poteſt factum, vt Conc. Trid. *ſeſſ.* 23. *cap.* 15. in Confeſſariis Religioſorum non exegerit Epiſcoporum approbationem, ſicut in Confeſſariis ſæcularium. Veruntamen quia id non obſtat quominus audiens Religioſi confeſſionem cauere debeat, ne aliquid neceſſariorum in ea omittatur: erit adhuc conſultum ſubiicere peccata, quæ prædictus Bartholomæus in ſequen. §. 14. commemorat Religioſorum. Primum eſt, Religionem ingredi per ſimoniam ſeu datâ pecunia, aut aliquo pecunia æſtimabili. Secundum, non habuiſſe bonam intẽtionem ingrediendo, vt contingit ei qui intendit non ſuſtinere laborem, ſed tantùm commodè viuere. Tertium, reticuiſſe impedimenta ingrediendi: ſiue infirmitatis corporis, ſiue alia. Quartum, ex arctiori ad laxiorem migraſſe ſine diſpenſatione. Quintum, induxiſſe aliquem ad ſuam religionem, labores illius tacendo, aut de illa mentiendo, ab aliáque meliori reuocando. Sextum, non ſeruaſſe vota tum caſtitatis, labendo in aliquod peccatum carnis, tum paupertatis, habẽdo aliquid proprium, tum etiam obedientiæ, non obſequendo ſuis Superioribus, aut ſtatuta ſuæ religionis tranſgrediendo. Septimum, malè functũ eſſe officio dato ſibi à Superiore. Octauũ, inordinatum affectum habere erga aliquam perſonam. Nonum, in viſitatione Superioris non dixiſſe quod ſciuit, quódque dicere tenebatur. Decimum, aliquam ſuæ religionis ceremoniam præcipuam nõ obſeruaſſe: vt carnem comediſſe contra ſuum inſtitutum. Vndecimum, tempus otioſè inutilitérque cõſumpſiſſe. Duodecimum, immodeſtum fuiſſe, aut murmuratorem, aut impatientem, aut negligentem in oratione & in ſacramentorum ſuſceptione. Decimumtertium, inordinato amore affici erga conſanguineos & affines, itémque temporalia iſta proſequi, ac de terrenis rebus ita loqui, vt ei ſapere videantur. Decimumquartum, depoſuiſſe habitum, aut non recitaſſe diuinum officium, aut non oraſſe pro benefactoribus ſiue viuis ſiue defunctis. Hæc ille: quæ manifeſtum eſt non eſſe in Religioſo diſſimulanda, vtpote de ſe grauia: aut periculoſa aut ſcandaloſa.

Interrogationes ſpeciales faciendæ circa ſtatum laicalem, ac primo in ordine ad familiam.

Sectio VI.

Interrogationes quæ ſuperſunt faciendæ laicis, ſic diſtingui poſſunt: vt cùm illi ſint tum familiæ tum reipublicæ partes quædam, in ordine ad familiam fiant Primò quoad cõiugem. Secundò, quoad filiumfamilias. Tertiò quoad ſeruũ. Quartò quoad tutorem & teſtamenti executorem. In ordine ad rempublicam verò, fiant tum quoad eos, qui lucro ſe vacant, vt opifices & mercatores: tum quoad eos qui literis vacant, vt Magiſtri & Scholaſtici: tum quoad eos, qui corpori curando incumbunt, vt Medici, Chirurgi, & Pharmacopolæ; tum quoad iuſtitiæ miniſtros, vt Iudices, Aduocatos, Procuratores, Apparitores, tum quoad eos qui ipſam rempublicam adminiſtrant ſiue in vrbe vt Magiſtratus, & ipſorum Officiales: ſiue in tota prouincia, vel regno: vt Principes & Gubernatores ab ipſis conſtituti, ac etiam milites, quorum opera hi vtuntur ad bellum & præſidia.

Quoad coniugem, §. 6.

An contraxerit matrimonium habens votum caſtitatis, aut in aliquo gradu prohibito. An cum duobus vel duabus ſimul contraxerit. An alicui fidem dederit contrahendi cum ea, vel cum eo, nec ſeruauerit. An clandeſtinè, aut animo fallendi, vel in ſtatu peccati mortalis, vel voluptatis tantùm, non autem ſuſcipiendæ prolis gratia, contraxerit. An vir vxorem cognoſcat indebito tempore, & cum periculo nocendi fœtui. An abſque iuſta cauſa neget coniugi debitum coniugale, &c. An ei fidem coniugalem ſeruet. An pacificè viuant inter ſe nécne. An curam & ſolicitudinem bonam gerant negotiorum domeſticorum. An blanditiis carnalibus ſint nimis addicti, & maritalem agentes vitam, ſint inter ſe concordes. An maritus ſuis prouideat de neceſſariis, aut nimium vacet ludo. An eos quos habent in ſua familia, inſtruant de ſpectantibus ad Chriſtianam doctrinam, imbuántque bonis moribus, & educent in Dei timore. An iiſdem ſint ſcandalo, iurando, maledicendo aut aliqoid malè agendo. An permittant aliquod peccatum domi ſuæ committi ſicut permiſit Heli; ideo grauiter à Deo reprehenſus & punitus *ex* 1. *lib. Reg. cap.* 2. *&* 4. Aut non curent qualiter ſui domeſtici viuant; quod quàm ſit damnabile patet per illud *prioris ad Tim. cap.* 5. Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.] An vxor marito obediat in iis, quæ iuſte imperat. An aliquid ei ſurripiat. An opportunè ei præparet, ſufficientérque adminiſtret neceſſaria. An ex paternis largiatur, quod eſt domi neceſſarium. An patiens ſit & humilis. An contra, turbulenta ſit, & arrogans, nec curam vllam habeat domus.

Quoad filiumfamilias. §. 7.

An iurauerit mendaciter aut dubitans de veritate. An maledicat, iniuriis afficiat, inuocet Diabolum, aut frequenter nomen illius in ore habeat. An adeptus vſum rationis, non obtulerit ſe Deo ad ſeruiendum ei tanquam ſuo Creatori. An ſit inobediens & moleſtus patri, & matri, magiſtris, & præceptoribus, ſenibus & Eccleſiaſticis. An furetur, ſéque dedat gulæ & ludo. An vtatur cantilenis turpibus. An rixatus ſit cum aliis, aut eos irriſerit. An fuerit criminator, aut ſpurcus, aut impudens. An abfuerit à ſuis lectionibus, aut manſerit otioſus, aut perditorum vſus ſit ſocietate. An ſit indeuotus, non orans Deum, nec mane & veſperi ſe illi commendans.

Quoad dominum. §. 8.

An fuerit notabiliter negligens in procurandis iis quæ ſpectant ad ſpiritualem ſalutem ſeruorum ſuorum. An illis conſtitutis in graui & periculoſa ægritudine non procurarit adminiſtrari ſacramenta Euchariſtiæ & Pœnitentiæ. An negligat curare vt ſerui ſciant neceſſaria ipſis ad ſalutem æternam. An eos ſine iuſta cauſa impediat audire

Miſſam diebus feſtis. An iiſdem diebus cogat eos laborare in caſu non conceſſo. An peccata ſeruorum impune permittat, & ſinat ſeruos cùm ancillis libere conuerſari cum occaſione multorum peccatorum. An ſeruis in victu neceſſario deſit, vel in ægritudine deneget eis neceſſaria. An afficiat illos contumeliis, præſertim eos vocando nominibus indignis: qualia ſunt, diabole, & alia id genus quæ nemo bonus libenter audiat. An ſeruos immodicis laboribus oneret, nimiſque rigidè & aſperè tractet. An crudeliter eos caſtiget. An debita eis ſoluat.

Quoad ſeruum. §. 9.

AN diligens ſit in obſequio domini ſui, ei obediens ac ſeruiens ex amore tanquam Chriſto. An in aliquo peccato obtemperet domino ſuo. An domini ſui bona augere ſtudeat. An verò deperire ſinat, aut etiam ſibi vſurpet. An aliquid domi geſtum, quod debet ſeruare ſecretum, referat externis. An ſit rixoſus, rebellis, piger, querulus, criminator, immodeſtus ac malis moribus. An aliqua ratione turpiter ſe gerat cum fœminis quæ domi ſunt.

Quoad Tutorem & teſtamenti executorem. §. 10.

AN diſtulerit executionem teſtamenti: ſiue per negligentiam, ſiue deditâ operâ, vt interea vti poſſet bonis defuncti. An priùs ſatisfecerit donis gratuitis defuncti quàm illius debitis ex iuſtitia. An diſtulerit ſatisfacere iis quibus defunctus aliquid legauit, & ideo illi compulſi ſint aliquas expenſas facere ad obtinendam talem ſatisfactionem. An cùm venderentur ſub auctione aliqua pupillorum bona, antequam alij emptores aduenirent, auctionem ipſam accelerare fecerit, vt res ſibi minore pretio maneret, quàm alioqui venderetur. An ſua negligentia aliquid de talibus bonis ſit amiſſum aut deterius effectum. An pupillis & viduæ prouiderit de neceſſariis.

Interrogationes circa ſtatum laicalem in ordine ad Rempublicam, & quoad eos qui ſubſunt illius regimini.

SECTIO VII.

Quoad Opificem. §. 11.

AN in executione ſui operis fideliter ſe geſſerit, nec quemquam fefellerit aut grauarit. An rem vnam pro alia tradiderit, aut aliter deceperit in ſubſtantia, quantitate, aut qualitate rei traditæ. An ſuum opificium vendiderit quàm carè potuit, excedendo etiam rationis limites. An detraxerit aliis eiuſdem artis, eiſque inuiderit, aut etiam conatus ſit delere bonam opinionem de ipſis conceptam. An mentiatur, iuret ac peieret, promittatque ad certum diem aliquid quod non præſtat. An plus materiæ poſtulet, quàm requiratur ad perficiendum opus, vt reliquum ſibi retineat. An nouas formas ſui operis excogitet in malum finem, vel vt irrationabilem mercedem exigat. An tyrones ſuos pro quibus inſtituendis pecuniam accipit, in aliis rebus, quàm ſuæ artis occupet, nec inſtituat quantum obligatur.

Quoad Mercatorem. §. 12.

AN vendiderit, aut vendat aliquas res, quibus homines communiter male vtuntur, aut quas emptorem in malum vſum emere præſumebat probabiliter: vt venenum, laruas, taxillos, &c. An paratus ſit vendere ſupra iuſtum pretium, quod non licet, ne quidem etiſi credita pecunia id faciat: aut emere infra iuſtum pretium, quod nec licet, etiamſi id faciat pecunia præſenti. Ad quod facit illud *prioris ad Theſſal. cap.* 4. Ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem ſuum: quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus.] An Chriſtiani nominis hoſtibus aut hæreticis vendiderit equos, arma, aut alia quibus iuuarentur ad bellum gerendum aduerſus eoſdem Chriſtianos. An merces vitiatas aut adulterinas vendiderit emptori, vitio non declarato. An vſus ſit monopolio, conueniendo cum cæteris mercatoribus, ne alio quàm certo ab ipſis conſtituto pretio rigoroſo merces venderentur aut emerentur: vel ipſe in eundem finem merces omnes vnius generis emerit. An cariùs merces ſuas vendat iis qui illarum æſtimationem non norunt, quàm iis qui norunt. An ſupra iuſtum pretium à Magiſtratu determinatum. An fideliter tradat emptori merces venditas, vel antequam domo ſua efferantur, redimat illas longè viliori pretio, quàm vendiderit. An vſus ſit cambiis illicitis, aut contractibus vſurariis: vel talibus vtendi fuerit aliis author aut mediator. An in mercium qualitate, vel quantitate ſeu pondere aut menſura deceperit emptorem, vel vnam rem pro alia ei dederit. An falſificarit ſuas merces, aut immiſcuerit putrefactam vel corruptam, ſanæ & integræ. An in negotiando ſeruet ſociis fidelitatem.

Quoad Magiſtrum ſeu Doctorem. §. 13.

AN cùm ſe incapacem cognoſceret, ſuſceperit docendi onus. An fauore aut muneribus curarit ſe præferri digniori. An docendo obloquatur aliis doctoribus. An per arrogantiam ad ſe oſtentandum curioſa doceat relictis vtilibus. An negligenter vacet ſuis lectionibus. An ſcientias prohibitas doceat, aut operam in eis ponat. An docens ius ciuile; aut medicinam admittat ad ſuam ſcholam Sacerdotes aut Religioſos. An docuerit aut defenderit opinionem aliquam falſam aut periculoſam. An impugnarit veritatem, aut nouitatum amator ſit. An negligat profectum ſuorum auditorum, nec eis bonum exemplum præbeat. An ad gradum admiſerit aliquem indignum. An ſeruarit ſtatuta Academiæ. An laudet & commendet ſeipſum, & cæteros magiſtros contemnat illiſque obloquatur ac detrahat. An modo illicito, aliorum magiſtrorum auditores ad ſe attraxerit. An alicuius promotionem ad gradum per maleuolentiam impedierit, aut factiones vel diſſenſiones fouerit in Academia.

Quoad Scholaſticum. §. 14.

AN honorem magiſtro ſuo detulerit, eique obedierit in omnibus quibus debuit. An ei oblocutus ſit, aut eum irriſerit. An ſtuduerit in indebitum finem, nempe ad acquirendas diuitias, aut

cunſe

conſequendos honores principaliter: non autem ad maiorem Dei obſequium vt illi ſeruiat, & ſeruiendo æternam ſalutem conſequatur. An contra veritatem contendat, ne appareat victus. An amator ſit doctrinarum peregrinarum & nouarum. An malè terat tempus, omittendo lectiones, nec ſtudendo, nec progreſſum in literis faciendo. An malè expendat bona parentum in ludis, & in aliis nequitiis. An vtatur conſuetudine prauorum: aut ipſe aliis author ſit prauitatis. An in dando ſuffragio aliquid commiſerit contra iuſtitiam: aut ad quid ſimile alium induxerit. An ſeruet Academiæ ſeu Collegij ſtatuta & leges. An de ſua ſcientia multum præſumat, & alios arroganter contemnat.

Quoad Medicum & Chirurgum. §.15.

AN antequam ſtuduerit ſufficienter, tentarit aut tentet mederi morbo alicui periculoſo, aut ad gradum promotus ſit. An priuſquam nouerit qualitatem morbi, ei applicet pharmacum periculoſum. An poſtquam morbi qualitatem detexit, attentus non ſit in medendo, aut negligens in viſitando ægro, aut in ſtudendo, aut in capiendo conſilio: aut recuſet cum aliis conferre quando morbus fuerit periculoſus. An detrahat exiſtimationi aliorum eiuſdem profeſſionis & contemnat bonas eorum curationes. An in morbo periculoſo omittat maturè monere ægrum vt ſolicitus ſit de ſalute animæ ſuæ, & ſacramenta recipiat. An protrahat morbos ad augendum ſuum lucrum. An auſus ſit vti experientia periculoſa cum notabili vitæ diſcrimine ægrotantis. An ægrotanti aliquid pro ſalute corporis conſuluerit in præiudicium ſalutis animæ. An alicui fœminæ pharmacum præbuerit, aut conſilium aliquod dederit ad impediendum conceptionem fœtus, aut ad abortiendum. An conueniat cum pharmacopolis ad vitiandas potiones, aut has taxet ſupra conſuetum pretium. An plures ægrotos ſuſcipiat curandos quam poſſit curare. An ſine ſufficienti cauſa diſpenſet cum ſuis infirmis in fractione ieiunij, aut in eſu carnium. An ſua culpa æger mortem obierit, aut incurrerit in periculum moriendi. An recuſet adeſſe pauperi non habenti alium à quo in ægritudine ſua curetur. An ex odio, aut faſtidio, aut moroſitate ægri deſtiterit circa eum præſtare quod debuit. Aduerte non eſſe abſoluendos Chirurgos, eos, qui non approbati peritorum iudicio, temere ſe ingerunt ægris curandis, aut qui vſurpant ſibi munus Medicorum, nec hos conſulunt, quoad illa quæ ſunt ipſorum propria.

Quoad Pharmacopolam. §.16.

AN munus ſuum exercuerit antequam noſſet neceſſaria ad illud debite exequendum. An componendo medicinas defecerit in aliquo eorum quæ ſibi præſcripta erant: aut omiſerit aliquid de iis quæ Medicus expreſſiſſet in ſua ordinatione. An ſuis medicinalibus compoſitionibus ſeu confectionibus aut ſcrupulis, vnum pro alio ponat: vt mel pro ſaccharo. An vitiata pro integris, admixta alienis pro puris vendiderit. An dederit vnam potionem pro alia. An dederit aliquid ad impediendum conceptum fœtus, aut ad abortiendum. An aliquid venenoſum tradiderit ei qui periculum illius ignoraret: aut quem malè vſurum præſumebat. An aromata aut pharmaca dederit corrupta, aut quæ nullam haberent virtutem. An peccauerit circa qualitatem & quantitatem ſuorum aromatum, & aliorum quæ habuit venalia, malè ponderans aut malè menſurans. An vendat irrationabili pretio: & ſubornet Medicos ad taxandum medicinas, pluris quàm ratio ferat.

Hactenus interrogationes faciendæ laicis qui reipublicæ partes ſunt, regimini aliorum in ea ſubiectæ. Deinceps ſequuntur faciendæ iis quibus tale regimen eſt commiſſum pro communi ſalute tuenda, ſiue armis, ſiue iuſtitiæ adminiſtratione, ac etiam adminiſtris ipſorum. Tales igitur ſunt.

Reliquæ interrogationes circa ſtatum laicalem in ordine ad rempublicam quoad eos qui præſunt illius regimini & adminiſtros ipſorum.

SECTIO VIII.

Quoad Principem. §.17.

AN in totum vel ex parte dominium ſuum, vel ordinem, ſiue ſtatum, vel ius primogeniti iniuſtè poſſideat. An oneret ſubditos iniquis exactionibus vel contributionibus. An precibus, vel metu cogat ſubditos mutuas ſibi pecunias dare, vel ſe obligare ipſius creditoribus pro debitis quæ contraxit. An à ſubditis ſuum, vel iumentorum ſuorum aliquod ſeruitium exigat non ſoluendo mercedem. An iubeat ſeruos ſuos diuerſari in domibus ſubditorum, non habens ad id ius, nec iuſtum pro eo pretium perſoluens. An ad vtendum ſuo arbitratu operâ ſuorum ſubditorum, vel ad vlciſcendum ſe de illis, euocarit eos ad militiam, vel per milites oppreſſerit. An pacem inter ſubditos conſeruet, & iuſtitiam illis adminiſtret. An ſibi reſeruet pecunias ad aliquod negotium ſeu opus publicum contributas, puta ad reſtaurationem pontium, viarum, &c. An ex communibus bonis quippiam vſurpauerit, vel in ſuam poteſtatem redigere conetur. Idem iudicium eſt de bonis ſeu pecuniis apud ſequeſtrum depoſitis, vel oppigneratis, de bonis defunctorum vel ad templorum fabricam pertinentibus: quæ omnia reſtituere debet cum fructibus qui ex iis antea percipiebantur. An non impedierit peccata publica & abuſus ſibi cognitos, quos impedire potuerit & debuerit. An negligat quod Deus in ſuis ædibus, & palatiis offendatur, ludis vetitis, turpitudine morum, aliiſque id genus. An in ſuis dominiis permittat vſuras vel iniquos contractus. An contra voluntatem eius qui læſus eſt, lædenti cõdonet & pœnam remittat. An omittat ſoluere ſuis creditoribus debita, & ſeruis mercedem, & opificibus pro ſe facta opera. An malè impendat ſuos redditus. An venatorias ſyluas habeat cum notabili damno ſubditorum. An negligat ius ſuum ſubditis reddere. An negligat pauperes. An Eccleſiam vel homines Eccleſiaſticos non reuereatur: vel quid contrarium Eccleſiæ libertati commiſerit.

Quoad Iudicem. §.18.

AN iniquè iudicauerit, propter affinitatem vel conſanguinitatem, amicitiam, gratiam, dam-

nium vel incommodum priuatum, metum, &c. An temere iudicarit non adhibitâ prius diligentiâ neceſſaria ad cauſam cognoſcendam. An ſuæ iuriſdictionis fines prætergreſſus ſit, iudicans de cauſis vel hominibus, de quibus non poterat. An iniuſtè condonarit pœnam corporalẽ, mutando eam in pecuniariam. An recuſarit vel diſtulerit iudicium, iis qui illud ſuo iure poſtulabant. An agẽdo cum litigatoribus, nimia aſperitate vtatur, iraſcẽs aut verbis vtẽs iniurioſis. Innomera ſunt alia peccata quæ contra ius naturale cõmiſſa pendent ex iam dictis ac veluti ſcaturiunt tanquam ex fonte: puta odium, prauus affectus, vehemens lucri cupiditas, timor humanus, defectus ſcientiæ vel ſtudij, &c. Ad quæ accedunt alia quæ toties tótque modis committuntur, quàm multa ſunt ea quæ iudicibus ipſis prohibentur, ſi forte contra faciant: maximè autem ſi ſe corrumpi permittant.

Quoad Gubernatorem & Præfectum. §. 19.

AN cum non eſſet capax nec idoneus, ſui tantùm commodi gratiâ, cum Magiſtratum ſeu munus ſit adeptus fauore, donis, &c. nullam habendo rationem publicæ vtilitatis. An ſeruet, quę iureiurando promiſit, ſe bene fideliterque in ſuo munere verſaturum, conſeruando leges, & conſuetudines regni ac prouinciæ. An aliquod officium vendiderit quod fuerat gratis concedendum. An inquirat vtrũ officiales ius ſuum vnicuique reddant. An curet vt publica negotia, factionibus & priuatis affectibus ſemotis tractentur, monendo eos, qui his malis mederi queunt, ſi quid ſecus fieri contingat. An diſſimulet ea quæ iniuſte ab aliis inferioribus Præfectis cõmittũtur, propria commoda ſectando, alios turbando, vexandóque, non ſoluendo operariis debitam mercedem, vel debita creditoribus: lucrum quærendo ex depoſito vel pignore, & grauando populum; ac præſertim pauperes & viduas. An ſæpe viſitet publica loca, vt carnarias, piſcarias, vinarias & piſtorias tabernas, ſeu fora & porticus rerum venalium, plateas, &c. vt intelligat ſi quid per fraudẽ in illis fiat cum populi damno. An annonæ moderatũ pretium imponat vel imponendum curet. An prouideat ne deſit annona, & ne ea vendantur, quæ vitioſa ſunt vel corrupta. An viſitet carceres, vt videat quomodo tractentur qui ſunt in cuſtodia. An iniuſtè quempiam tradat in carcerem, vel pro dimiſſione è cuſtodia aliquid exigat; vel carcere nimis ſenero ac incommodo vtatur. An curet vt vigiles & excubiæ ſuo munere fungantur. An obeat vigilias, & prouideat ne populus a latronibus vel graſſatoribus & maleficis moleſtiam patiatur. An viſitet Xenodochia & domos ad quas pauperes ſe recipiunt. An det operam, ne quæ mulier infamis in iis locis verſetur; & vt homines flagitioſi, otioſi & vagi pellantur. An magno ſtudio curet ne quod peccatum publicè permittatur, vt concubinatus, circulatorum & præſtigiatorum ludicra, ſcenicorum licentia, &c. An permittat vt in comœdiis & ludorũ ſpectaculis, laſciuæ mulieres in ſcenam prodeant; quæ eſt corruptela morum, nomine Chriſtiano indigna. An procuret, vt quod datum eſt pauperibus iis diſtribuatur. An grauet pauperes, nec cito expediat negotia illorum. An ſibi vſurparit bona Eccleſiæ vel aliquid commiſerit libertati eiuſdem cõtrarium, vel aduerſus perſonam eccleſiaſticam. An curet ne ſui ſerui & domeſtici impediãt liberum aditum ad ſuas ędes, iis qui ad ipſum recurrunt. An remiſſus negligénſque ſit in expediendis negotiis.

Quoad Maiorem, Scabinum, aut alium Officialem vrbis. §. 20.

AN procurarit vel emerit tale officium, & an illud publicæ vtilitatis, an proprij commodi cauſa exerceat. An ſeruarit ſuum iuſiurandum de munere ſuo rectè & fideliter adminiſtrando: & an ea perſpecta habeat quæ ad idipſum munus pertinẽt. An ſibi vſurparit agros vrbis proprios, vel poſita in ærario eiuſdem. An reipublicæ bona malè collocet & expendat. An cura ſibi demandata diſtribuendi aut vendendi aliqua bona reipublicæ, æquitatem ſeruarit: vel an ea tradiderit ſuis ſeruis, propinquis, amicis, &c & non pauperibus. An retineat pecunias ſibi traditas ad comparandam annonam vel ſtipendia præſidiariorum militum. An diſſimulet quæ laniones & tabernarij, &c. iniquè perpetrant vt ipſe vel ſerui ſui meliora, & viliori pretio obtineant. An abſit à conſilio vel iudicio, cum in iis tractatur aliquod negotium ad ipſius propinquos vel amicos pertinens, ne illis aduerſetur, quando hæc abſentia vergit in publicum damnum. An iis quæ in publicis negotiis rationi ſunt conſentanea aduerſetur, eo quod fuerint ab aduerſariis propoſita. An in eiuſdẽ generis negotiis excitet factiones & diſcordias, pertrahens populum ad ſuas partes, nec proloquens ea quæ teſte conſcientia, dicenda eſſe intelligit. An publica officia alicuius momenti ſuis domeſticis, propinquis vel amicis, licet minus idoneis, committat; non conferens ea, prout ratio & æquitas poſtulat. Similiter an iis quos oderit, procuret ſeu tribuat id genus munera, quibus multa onera ſunt adiuncta. An quia eſt talis officialis reipublicæ, vilius emat vel pluris vendat. An locrifacta expendat in res illicitas. An imminuerit domos vel alia loca conſtituta ad deuotionem fouendam. An creditoribus debita non ſoluat vel mercedem operariis, vel artificibus pretium pro opera & artificio. An ea habeat cognita quæ legibus officij ſui præſcribuntur. An det operam vt leges immunitatum & priuilegiorum ſeruẽtur. An quia Gubernator vel Officialis eſt, eximat ſeipſum vel ſuos propinquos ab onere excipiendi hoſpitio copias militares, vel ſibi ſumat immunitatem alicuius alterius publici oneris: cuiuſmodi ſunt pendere tributa, contribuere, &c. catenus grauando magis cæteros.

Quoad Militem. §. 21.

AN curarit ſe referri in numerum militum vt acciperet ſtipendium, & poſtea fugerit aut tẽpore neceſſitatis à militia abfuerit. An in accipiẽdo ſtipendio fraude vſus ſit: aut non fuerit contentus cibis in hoſpitio appoſitis, quamuis ſufficientes eſſent. An hoſpites ſuos vexarit, aut minis aliáve ratione pecuniã ab eis extorſerit. An aſſignatum ſibi hoſpitium reliquerit ob acceptam ab hoſpite pecuniam, ſéque cum ſociis ad aliud hoſpitium contulerit. An iuret, blaſphemet, abneget Deum vel Sãctos, &c. An violentia & ſuperſtitionibus vtatur, aut ſecum habeat mulierem concubinam, &c.

Quoad Aduocatum. §. 22.

AN cauſam aliquam ſuſceperit defendendam, quam nouit iniuſtam eſſe, etſi nonnullis iuſta videatur. An abſque vllo delectu ſuſcipiat quamlibet

bet cauſam; nihil examinans verùm iuſta ſit an iniuſta, vel an ſolùm attendat ad ordinem vel formalicatem iuris, nihil expendens cauſæ meritum. An proſequatur defenſionem cauſæ quam in ipſa tractatione animaduertit & intelligit iniuſtam eſſe, licet à principio putauerit iuſtam. An ſit idoneus ad ſuum officium exercendum, & an legitime ſuſceperit Doctoris gradum. An negligat ſtudere ad ſuſceptam cauſam defendendam. An clientem ſuum inſtruat ad mentiendum, fallendum, improbè vrgendum, vel ad vtendum fraude aliqua pro obtinenda cauſa. An ſupra conſtitutam ſibi mercedem, aliquid accipiat non ſponte oblatum, vel exigat: vel etiam fingat opus eſſe diligẽtiori examine cauſæ, aut longiore opera, vt à cliente plus pecuniæ accipiat. An recuſarit defendere cauſam pauperis non habentis alium patronum, ideóque non cõſecuturi ſuum ius. An mercede cõductus ad cauſas alicuius ſuſcipiendas negligẽs in eo officio extiterit aut parum ſollicitus. An plures ſuſcipiat lites, quàm vt iis ſatisfacere poſſit. An aduerſario reuelarit ſecreta notabilis momenti, in præiudicium ſui clientis.

Quoad Notarium. §. 23.

AN violauerit iuſiurandum quo promiſit quod fideliter ſe gereret in ſuo officio, & an ea ſciat quæ ad illud rectè obeundum ſunt neceſſaria. An illud munus ſuſceperit cùm non eſſet idoneus. An nouerit communes clauſulas quas ius requirit in diuerſis ſcripturis cõtractuum & aliorum negotiorum. An cum opus eſt exquirat hominis eruditi cõſilium & iudicium. An breuius ſcripta confecerit, quàm vt partes re ſatis declarata, in eam conſideratè conſentirent. An in examine teſtium plus ſcripſerit vel minus, quàm ipſi dixerint, aut procuret ab illis dici quæ taceri deberent. An tale munus ſuis adminiſtrantibus exequendum relinquat. An fideliter ad Iudicem referat quæ in examine peracta ſunt; non inuoluendo, celando aut obſcurando rem de qua agitur. An ſuâ culpâ & negligentia abiit à iudiciis cum alicuius notabili damno. An valeat induſtriâ, ad lites perſpicuè, diſtinctéque ordinãdas ac diſponendas. An negligens ſit in ſeruandis ſcripturis, vnde cauſam det multiplicationi litium. An cõbuſſerit aut lacerarit ſcripturas, aut in eis immutarit aliquid in alicuius fauorem. An ad emungendam à partibus pecuniam, moroſum ſe ac difficilem exhibeat, aut impedimẽta cauſetur, aut alias excogitet dilationis occaſiones. An ſubdolè cum appatitoribus pactus ſit ad informationes faciendas vel mandata danda, non requirẽtibus partibus aut Iudice non ordinãte. An lucrum ex mulcta quærens, ſubornarit delatorẽ criminis. An nouum officialem docuerit modos indebitos quæſtus faciendi. An quamuis inter partes conuenerit, nihilominus vrgeat litem Iudicis ſententiâ dirimi. An prætextu ſui officij proprias vlciſcatur iniurias. An aliquid lucretur modis illicitis. An vilius emat quàm par ſit, ab iis qui eius fauorẽ expetunt. An ſupra conſtitutam ſibi à Principe mercedem quid acceperit. An permittat eos qui ſub ſe ſcribunt mercedem exigere ab vna ex partibus, cum ab altera iam ſit perſolutum. An cum ab ipſo ſcripturæ aliquæ exiguntur, eas fingat ſe inuenire non poſſe, vt plus accipiat in compenſationem laboris in quærẽdo ſuſcepti. An ex re litigioſa apud ipſum depoſita aliquid ſibi vſurparit, aut ei ad quẽ ſpectabat non tradiderit, quàm citò oportuit, aut eam detinens compulerit expenſas facere ad eam recuperandam. An recuſet opem ſuam pauperibus non habentibus defenſorem, qui ideo cauſa cadunt. An diu ſuſpenſam teneat cauſam, & negotia clientum, qui non habent vnde mercedem ei perſoluãt. An cum vrbe egreditur ad expediendum aliquod negotium, eâdem operâ alia ſuſcipiat, & pro ſingulis integram mercedem poſtulet, perinde ac ſi ſingulorum tantùm gratia eò eſſet profectus. An perſcripſerit aliquem illicitum contractum. An ſubornarit vel admiſerit aliquos falſos teſtes. An ſcripſerit teſtamentum eius qui carebat iudicio. An ſuo officio, vt par eſt, functus ſit.

Quoad Procuratorem. §. 24.

PRocurator de pluribus, de quibus Aduocatus interrogari ſolet, poteſt interrogari. Interrogandus igitur eſt. An ſeruauit iuſiurãdum quo promiſit ſe functurum ſuo munere. An diligenter examinet cauſam & omnia quæ ad illam pertinẽt, priuſquam eam ſuſcipiat. An ſine diſcrimine quaſlibet cauſas ſuſcipiat, nihil inquirendo de æquitate ipſarum. An negotio aliquo in ſe ſuſcepto, ad id neceſſariam omnem diligentiam non conferat, nec viros doctos conſulat. An partes inducat, ad eligendos Aduocatos ſeu legiſperitos ſibi familiares, ſed minus idoneos quàm ſint alij. An abſit à conſultationibus & iudiciis, in quibus Clientum ſuorum negotia tractantur, & an ipſius incuria eiuſmodi negotia differantur, vel pereant. An falſum dixerit cum iurauit ſe non petere malitioſè dilationem. An plures ſuſcipiat lites quàm vt eis ſatisfacere poſſit. An ſtipendia plura & maiora æquo exigat.

Quoad Apparitorem. §. 25.

AN ſeruet iuſiurandum quo promiſit ſe fideliter in ſuo munere verſaturũ. An accepto mandato capiendi aliquem, ſpe compenſationis eum præmonuerit vt ſibi caueat. An plura negotia expediens eodem die, tantumdem pro ſingulis exigat, quantum pro diuerſorum dierum expeditionibus acciperet. An in hoſpitiis expenſas factas integrè perſoluerit. An conniueat peccatis tabernariorum & aliorum eiuſmodi, quòd munera ab illis accipiat. An luſtrans domos aſperiùs agat vt aliquid muneris extorqueat. An prætextu ſui muneris, aliquibus immeritis faceſſat negotiũ, aut violẽtia vtatur, &c. An conſilium inierit de aliquo capiendo vel ſiſtendo Iudici, vt inde quæſtum facere poſſet. Cæteræ interrogationes de minus communibus nonnunquam faciendæ intelligi poterunt ex dicendis in 3. parte. Eas Angelus & Tabiena in verbo, *Interrogationes*, attingunt.

CAPVT QVARTVM.

De prudentia Confeſſarij in adhortando & mouendo Pœnitente.

SVMMARIVM.

39 *Qui ſint vel non ſint, vel tamen paucis, adhortãdi.*
40 *Qui obiurgandi, qui conſolandi.*
41 *De admonitione Pœnitentis errantis ex ignorantia.*
42 *Obligationem eſſe monendi, quando ignorantia fuerit vincibilis.*
43 *Quando omiſſio admonitionis inducat obligationem ad reſtitutionem.*
44 *Dubius inquirens de rei veritate, ea illi aperienda eſt, etiãſi fructus non ſperetur, non itẽ ſcrupuloſo.*
45 *Monendus eſt Pœnitens inuincibiliter ignorans ſuum errorem, ſi fructus inde ſperetur.*
46 *Quid agendum ſit, ſi non ſperetur.*
47 *De eo quod agendum eſt Confeſſario in quibuſdam euentibus: præſertim Matrimonij inualidi.*

48 *Quando abſolutioni ſit præponenda admonitio, & quando poſtponenda.*

49 *Quando Pœnitens deprehenditur omittere, faciátne ex ignorantia vel ex malitia, expendendum eſt, antequam abſolutio ei detur.*

POſtquam pro munere Iudicis Confeſſarius per interrogationes adiunctas confeſſioni Pœnitentis, huius interiorem animæ ſtatum ſufficienter explorauit: prudentiæ illius eſt videre an debeat néćne pro munere patris ſpiritualis, aliquam ſiue obiurgando, ſiue conſolando adhortationem addere, & an aliquid ſit de quo debeat eundem monere.

Nu. 39. Pertinet autem primò ad iſtiuſmodi prudentiam vt ſicut adhortationem, cum neceſſaria non fuerit, omittere debet, ſic longiore aut breuiore vtatur, ſecundùm quod Pœnitentis neceſſitas, diſpoſitióque exegerit. Qui enim paucioribus grauati peccatis frequentiùs confitentur, & ſunt bonæ conſcientiæ: aut pluribus quidem peccatis grauati ſunt, ſed diſcretione ac intelligentia ſufficienti pollent, & cum debito dolore de peccatis firmum conceperunt propoſitum vitam deinceps emendandi, non ſunt longis adhortationibus fatigandi.

Nu. 40. Pertinet ſecundò; vt duriores & obſtinati, qui grauiſſimis onerati peccatis, exiguum admodum compunctionis & Pœnitentiæ ſpecimen exhibent, arguantur increpentúrque. Puſillanimes verò qui tantum de ſuis peccatis conceperunt dolorem, vt non obiurgatione, ſed conſolatione egeant, confortentur: ſicque (ad inſtar Samaritani *Luc.* 10. vinum & oleum in plagas ſauciati infundentis) pro Pœnitentium conditione increpatio aut conſolatio vſurpetur. Ad quod faciunt pòſt dicenda in capite 6. & 7.

Nu. 41. Pertinet tertiò; vt Confeſſarius cum neceſſitas vel vtilitas exigit, admoneat vel admonere omittat Pœnitentem, quem diſcuſsâ debitè cōſcientia confitentem, videt aliquod peccatum tacere per obliuionem aut ignorantiam inuincibilem: nimirum quia nullo modo meminit, ſe illud commiſiſſe, aut omnino ignorat illud eſſe peccatum mortale de neceſſitate confitendum. Ipſe verò Confeſſarius certò nouit tale ab eo commiſſum eſſe: quia ſcilicet committi vidit; aut probè inſtructus eſt de grauitate illius peccati, quod tanquam leue tacetur à Pœnitēte. Ad id autem ritè debitéque præſtandum; tenenda eſt doctrina quam latiùs quidē perſequitur Adrianus *in 4. de Confeſſione dub. 7. poſt 5. q.* ſed vt breuius, ſic & melius Sotus *in 4. diſt. 18. quæſt. 2. art. 4.* ſub finem, & Canus in releċt. *De Pœnit. parte 6.* §. Hinc verò: & Medina *in Cod. de confeſſ. quæſt.* 19. quibus nouiſſimè acceſſerunt Suarez & Sanchez alios citans, ille *tomo 4. diſputatione 32. ſect 4. & hic libro 2. de Matrim. diſp.* 38. Summa autem eiuſdem doctrinæ comprehenditur his propoſitionibus.

De admonitione ignoranter errantis.

Sectio I.

Nu. 42. PRima eſt. Quando Cōfitentis obliuio vel ignorantia vincibilis fuerit (quod colligi poterit ex eiuſdem Confitentis conditione, & ex dubitationibus quas patitur: ac etiam ex interrogationibus quas facit) Confeſſarius obligatur ipſum inſtruere & admonere de eo quod nouit debere in confeſſione exprimi, & aduertit per talem obliuionem aut ignorantiam taceri. Hanc propoſitionem quam ſine controuerſia receptam eſſe notat Canus, ſatis confirmat obligatio, quam Confeſſarius habet ſupplēdi in Confeſſione, quod neceſſarium eſt ad illius validitatem. Nam talis ſiue obliuio, ſiue ignorantia, quę de ſe culpabilis eſt, non excuſat à mortali peccato: ideóque in tali caſu Sacerdos obligatur (*quemadmodum loco cit. propoſ. 2. notat Sotus*) Pœnitentem inſtruere quidquid ſequatur, id eſt, ſiue proſit, ſiue obſit admonitio; eúmque informare de veritate, vt eâ cognita reſipiſcens conteratur de tali peccato, ſicque legitime confiteatur. Quod ſi non reſipiſcat & nihilominus abſolutionem petat, peccat mortaliter (*vt ſ loco cit. §. Similiter docet Medina.*) peccato ſacrilegij commiſſi contra Sacramenti ſanctitatem, in eius notabilem iniuriam: ſique Confeſſarius eam impendat, tanquam malè fungens Iudicis & Medici officio in re grauiſſima, infideliterque diſpenſans Dei myſteria, peccat quoque mortaliter; nec abſolutio valet.

Nu. 43. Iam quod viſum eſt quibuſdam tunc Confeſſarium teneri quoque ad reſtitutionem, ſi peccatum fuerit commiſſum in damnum proximi, reiici poteſt: quia Confeſſarius ex officio quod gerit, tenetur quidem lege iuſtitiæ conſulere animæ Pœnitentis ſibi confitentis, ſed aliorum bono conſulere non tenetur, niſi de communi lege charitatis. Vnde ſi interrogetur à Pœnitente, an reſtituere debeat, ipſéque neget: tunc quidem tanquam cooperator iniuriæ, tenetur ad reſtitutionem, ſicut teneretur quiuis alius ſimiliter interrogatus, ſi conſuleret non reſtituere. Sed ſi Pœnitens nihil interroget, Confeſſarius ex eo ſolùm quòd audiat vſurarium, *verbi gratia*, & culpabiliter tacens, nihil eum de reſtitutione moneat, quāuis peccet cōtra charitatem, non tamen contra iuſtitiam: quia ex Officio quod gerit, non tenetur bono illius tertij, cui facienda eſt reſtitutio, ita conſulere vt contra debitum iuſtitiæ agat, non admonendo faciendam eſſe reſtitutionem.

Nu. 44. Secunda propoſitio eſt; Quæcumque ſit ignorātia Pœnitentis, ſi dubius de aliqua re interroget Confeſſarium, hunc teneri veritatem illi aperire, quantumcumque id nihil ſit profuturum: pro qua plures authores adfert Sanchez *loco cit. nu.* 14. Ratio verò eſt: quia Pœnitentis conſcientia ſic læſa eſt illo dubio, vt ipſe deſinat eſſe in bona fide: taciturnitatémque Confeſſarij poſſet ipſe interpretari in ſuum fauorem, approbationémve ſui erroris. Veruntamen reſtringi poſſe videtur hæc ipſa propoſitio: vt non procedat quando Pœnitens interrogat, non vt verè dubius, ſed vt ſcrupulo agitatus; quia per ſcrupulum (cum is ſit dubium carens fundamento) non aufertur bona fides, & inuincibilis ignorantia; adeo vt Confeſſarius ad vitanda grauia incommoda ſecutura; poſſit tacere aut dicere, vt abiiciat ſcrupulum. *Ita habet Sanchez ibidem.*

Nu. 45. Tertia propoſitio eſt. Quando Pœnitentis obliuio vel ignorantia fuerit inuincibilis, tenetur Confeſſarius illū admonere de eo quod ex tali obliuione vel ignorantia dicere prætermittit, ſi fructum, veroſimiliter ſperat ex facta informatione veritatis. Hanc Canus confirmat loco citato. Tum quia Confeſſor abſoluens Pœnitentem errantem circa materiam peccati mortalis, & in omnibus paratum corrigi, opere ſuo errorem illius confirmat. Tum quia Confeſſarius quidem, vt Confeſſarius, Iudex tãtùm eſt & Medicus qui munus ſuum circa peccatum (à quo excuſat ignorantia inuincibilis) exercet: tamen vt ſimul eſt proprius Sacerdos, & paſtor ac doctor, infideliter ageret contra Magiſterium ſibi commiſſum, niſi errantem doceret: cum videamus Pœnitentes ad eum, tanquam ad Dei Vicarium accedere, non tantùm vt abſoluantur, ſed etiam vt inſtruantur.

Nu. 46. Quarta propoſitio eſt: cùm nulla ſpes eſt Confeſſario,

ſatis, quòd ex informatione veritatis profecturus ſit Pœnitens, tunc ſatius eſſe in ſua ignorantia eum relinquere, ſiue ſit ignorantia iuris diuini, vel humani, ſiue ignorantia facti;& ſiue peccatum, à quo excuſat ignorãtia, ſit in damnum proximi, ſiue non. Pro hac plures citat Sanchez *in ead. diſp. num.6.* & cum Nauar. cenſet procedere non modò quoad peccatum commiſſum, ſed etiam quoad committendum, quando ipſum inuincibiliter ignoratur, nec ſpes eſt probabilis, quòd is qui admiſſurus eſt illud, acquieſcet abſtinendo ab eo, ſi moneatur. Quod eſt (vt rem exemplo illuſtremus) in ſua ignorantia inuincibili relinquendum eſſe, & eum qui matrimonium contraxit cum impedimento dirimente; & eũ qui contracturus eſt quando probabiliter creditur, nihilominus in propoſito perſeueraturus. Addit etiam Sanchez ibidem *num.* 17. & 18. procedere etiamſi Confeſſarius illud de quo moneret ſic ſciret, vt ipſum probare poſſet: item etiamſi malum quod ex admonitione timetur ſecuturum, prouenire deberet non ex infirmitate, ſed ex malitia admoniti. Ad huius propoſitionis confirmationem Medina & Canus locis citatis adferunt dictum D. Auguſtini, *quod refertur in cap. Si quis 2 De Pœniten. diſtinct.7.* Si ſcirem nihil tibi prodeſſe, non te monerem, non te terrerem.] Itemque alterum, (quod vt rationi conſentaneum vſurpatur à Theologis ex Salluſtio) fruſtra niti, & nihil aliud laborando quàm odiũ quærere, extremæ dementiæ eſt.] Quibus accedit ratio eandem ſatis confirmans: quod nulla lex obliget ad actus inutiles & otioſos, qualis eſſet dicta admonitio, vtpote quæ longè aberraret à fine, in quem ordinatur; qui eſt confitentis bonum: ſicut & finis correptionis fraternæ, eſt bonum eius qui corrigitur.

Quod autem Adrianus in contrarium adfert; oſtendendo potiùs permittendum eſſe ſcandalum, quam omittendam veritatis declarationem; Canus admonet intelligendum eſſe de publico Doctore, cuius doctrina, licet aliquibus ſit odor mortis in mortem, debet tradi tamen populo. Itaque doctrina quidem quæ ad bonum publicum ordinatur, intermittenda non eſt, propter malum priuatum: ſed doctrina quæ pro fine habet bonum priuatum: ceſſante tali fine, ipſa etiam ceſſare debet. Vnde conſequens eſt ceſſare deber. Vnde conſequens eſt ceſſare debere præfatam admonitionem, quando creditur non ceſſura in Confitentis bonum priuatum, quod illa pro fine habet; niſi ex illius ignorantia timeretur malum boni communis, quod præferendum eſt bono priuato. Id quod annotans Sanchez *in cit. diſp. 38. num.15.* in exemplum adfert: ſi Parochus ex ignorantia populum ſuum erroribus in fide, aut in moribus imbueret: aut publica fama eſſet de inualiditate matrimonij duorum cohabitantium.

Reſolutio ex dictis de eo quod agendum eſt Confeſſario in quibuſdam euentibus, vt cenſeatur cum iſtiuſmodi prudentia procedere.

SECTIO II.

EX dictis, vt Canus ſubiungit, reſoluitur facilè quid in multis euentibus Confeſſario agendum ſit, vt cum iſtiuſmodi prudentia cenſeatur procedere, nempe ſi Berta nupſit Petro occultè non conſummato matrimonio, deinde publicè contraxit cũ Ioanne, & conſummauit, cum eoque manet bona fide inuincibiliter ignorans ius diuinum, per quod irritum eſt poſterius matrimonium, propter prius valide contractum. Item ſi duo contraxerint in 3. vel in 4. gradu affinitatis ignorantes inuincibiliter ius humanum quod prohibet & reddit inualidum tale matrimonium. Item ſi bona fide Berta contraxerit matrimonium cum Petro, credens probabilibus argumentis, priorem ſuum maritum eſſe mortuum: ideóque laborans inuincibili ignorantia facti; puta neſciendo inuincibiliter, quòd de facto idē prior maritus adhuc viuat. Item ſi quis contractum vſurarium fecit ignorans inuincibiliter eum talem eſſe, eo quod in illo ſit vſura palliata valde occulta: ipſeque viros doctos, & fide dignos adierit à quibus informaretur, & reſponſum accepit tale quid licitum ſibi eſſe.

Itaque in his omnibus & ſimilibus prudenter, *Nu.* 47.
prout tenetur, aget Confeſſarius: ſi credens ſuum conſilium profuturum, admoneat: ſin minus, non admoneat: ſiue id ſit in detrimentum proximi, ſiue non: & ſiue ſit contra ius humanum, ſiue contra diuinum, inquit Canus, addens id intelligendum eſſe, cum nec ſtatim, nec poſtea fructus admonitionis ſperatur. Quam etiam doctrinam Medinà, *in citata quæſt.19. corol poſt tertium dictum*, inculcat inquiens. Si veroſimile ſit, quod confitens, ſi ei veritas quam inuincibiliter ignorat, notificetur, ita ſcandalizabitur quòd nunquam finis notificationis eueniet: nempe quòd propterea non recedet a peccato, nec proximo læſo ſatisfaciet: Confeſſarium male agere informando illum de tali veritate, deberéque ſine tali informatione ipſum abſoluere: vt ſi quis iuridicè in iudicio torquendus, potet omnino ſibi licere veritatem negare ad liberandum ſe à morte & infamia, non eſt monendus, id ei illicitum eſſe: ſed ſufficiet in vniuerſum interrogare, an ſit paratus mori, potiùs quàm Deum offendere. Si enim Pœnitens non tenetur particulares comparationes ſumere ad explorandam ſuam contritionem, multò minus tenetur Confeſſarius eas ab illo interrogare. Si autem ſcandalum quod timet euenturum, momentaneum ſit, ita vt, tunc quidem non ſperetur fructus admonitionis: eum tamen breui ſecuturum ſpes ſit, tenetur Pœnitentem ipſum informare de veritate quam ignorat. Pro qua doctrina Sanchez *in cit. diſp. nu.16.* plores authores referens, addit cum eodem Medina præſtare monitionem fieri poſt abſolutionem quàm ante; ne ex perturbatione impediatur Sacramenti fructus. Conſtitutum ſit ergo ex his, dum vtilitas & ſcandalum concurrunt: vidẽdum eſſe, quod illorum præponderet: ſique vtilitas præualeat ſequenda eſt regula: Melius eſſe ſcandala permitti, quam veritatem deſeri; ſin ſcandalum ſit maius, ſeruanda eſt regula vitandi ſcandala. Addit adhuc Canus, ſi alicunde conſtaret fore vt Pœnitens moneatur ab alio Confeſſario qui imprudenter medebitur illi malo, conſultius eſſe ignorantem admonere; niſi adhibendum ſit remedium intolerabile: prout cẽſebitur ſi exemplis ſupra poſitis addas; ſuſceptos eſſe filios ex exiſtimato matrimonio, diuturnam cohabitationem, ſcandalum publicum, & ſimilia: quo euento, inquit Canus, nullus tam imprudens erit, quin præſens horreat periculum (perplexitatis nimirum, & difficultatis) in quod conicientur illi qui ſunt in bona fide; occaſioniſque peccandi iis qui ſunt in bono ſtatu. Id quod aliis citatis Sanchez *in preced. num.7.* ita verum eſſe vult, vt in eo caſu Confeſſarius, nolentem reddere debitum coniugale, debeat ad id cogere, tanquam à peccato, ob ignorantiam inuincibilem, excuſatum ſi reddat: & peccantem contra conſcientiam, ſi non reddat. Neque mentietur dicendo illum eſſe ſuum coniugem, cùm ſit communi exiſtimatione, ſicut nec mentita eſt B. Virgo cum dixit

Chriſto: Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te.] quia quamuis S. Ioſeph non eſſet verè pater Chriſti, erat tamen reputatione communi.

Infert idem Sanchez *in ſeq. num. 11.* argumento à maiori: quando Pœnitens ſub lethali culpa tenetur ad aliquid adeò difficile, vt Confeſſarius credat ipsũ tunc admonitionem recepturum non eſſe æquo animo, aliàs autem admiſſurum melius: hunc (Confeſſarium inquam) quamdiu Pœnitentem ipſum nouit excuſari per ignorantiam inuincibilem, poſſe tacere, & in tempus opportunius admonitionem differre: adeóque prudenter agere Confeſſarios illos qui non omnia ad quæ Pœnitentes tenentur, ſimul primáque vice aperiunt, ne deterriti omnino abſtineant à Confeſſione, ſed paulatim docent ipſos de iis ad quæ tenentur. Quaquidem in re opus eſt magna circumſpectione, In eáque, vt plena periculi, implorandum ſeriò diuinum auxilium.

Quando abſolutioni ſit præponenda admonitio, & quando poſtponenda.

Sectio III.

Nu. 48. AD eandem, de qua agimus prudentiam pertinet quartò, vt Confeſſarius aduertat, num Pœnitentis admonitionem differre debeat poſt abſolutionem, an eidem præmittere. Si enim iuxta primam propoſitionem ante traditam faciẽda ſit ignoranti vincibiliter: dubium non eſt præmittendam eſſe abſolutioni, quæ alioqui eſſet inualida. Sin iuxta ſecundam propoſitionem facienda ſit ignoranti inuincibiliter, cum admonitio ſperatur profutura, obſeruare oportet doctrinam Medinæ *in cit. corollario*, ſtatuentis, ſi Confeſſori veroſimile ſit, quòd ſi confitentem abſoluat, priuſquam de veritate eum informet, non proficiet ad finem retrahendi eum à peccato aſſueto: vel permouendi ad ſatisfaciendum proximo per ipſum læſo: proficiet autem, ſi eum informet ante abſolutionem: tunc Confeſſorem ipsũ antequam talem Pœnitentem abſoluat, teneri de præfata veritate eum informare; & admonitum abſoluere; ſi quidem à tali peccato abſtinere & proximo ſatisfacere promittat: aut ſaltem (quando Confeſſor talis fuerit cui tanquam minus perito non teneatur confitens adhibere fidem) data fide quòd faciet illud de quo admonetur, ſi ab aliis fide dignis edoctus fuerit, id ſibi faciendum eſſe. Quòd ſi neque hoc neque illud proponat, non eſt abſoluendus: quia eum non verè pœnitet, obicémque ponit abſolutioni; quæ ſi illi impendatur, erit nulla.

Addit quoque idem author, Confeſſorem ſi probabiliter iudicet, confitendum inuincibili ignorantia laborantem, non ceſſaturum à peccato aſſueto, præſertim in præiudicium proximi continuato: neque eidem proximo læſo ſatisfacturum, niſi abſolutio negetur, hácque negata receſſurum à peccato & ſatisfacturum; poſſe, atque etiam debere eam negare nolenti parere poſtquam ſuus error ſufficienti authoritate, aut ratione conuincente, demonſtratus illi fuerit: quia ſe præbet indignum ipſa abſolutione: cùm in eo ignorantia inuincibilis ceſſet, veritate ſufficienter ei oſtenſa. Quod tamen, *vt idem etiam author admonet*, tunc tantùm procedit, cùm taliter admonitus nullum ſubterfugium habet, quin ob demonſtrationem veritatis ei factam teneatur ſententiæ Confeſſoris adhærere Nam ſi excuſationem aliquam habeat, qualis eſt quòd ab aliis fide dignis oppoſitum audiuerit, exhibétque ſe paratum magis informari à viris doctis eo nomine, quòd non reputet ſe ſufficientem ad ſoluendum motiuum à Confeſſore allatum, quod forte alij ſoluere ſcient: abſolutio neganda non eſt parato facere omne illud ad quod ſe teneri comperent: quia cùm veritas per tale motiuum non demonſtretur et ſatis euidenter, adhuc in ſua ignorantia inuincibili perſeuerat: niſi eſſet perſona ſimplex, quæ erret ex ſua ſimplicitate, non autem ex eo quòd malè à viris alioqui doctis, & fide dignis informata ſit: talis enim pro ſua qualitate tenetur Confeſſori parere: quod nolens, culpabilis efficitur ipſius ignorantia, indignúſque eſt qui abſoluatur. Hæc hactenus Medina rationi conſentanea.

Pertinet quintò ad eam de qua agimus Confeſſarij prudentiam, vt audita confeſſione aduertens aliquid omiſſum eſſe à Pœnitente, quod oportuerit exprimi: antequã abſoluat, examinet an talis omiſſio ſit ex ignorantia, an ex mera malitia: ſíque ex ignorantia eſſe deprehenderit, vtatur prout admonet Sotus *in 4. diſt. 18 quæſt. 2. art. 4. ſub finem* acumine in perpendendo ex qualitate perſonæ quæ confitetur, & ex aliis coniecturis, num talis ignorantia qua peccatum aliquod in confeſſione prætermiſſum eſt, craſſa ſit, & quam confitens teneatur vincere, itaut oporteat iuxta antedicta, eum monere. Talis verò ignorantiæ maxima coniectura erit, vt bene monet Sanchez *in cit. diſp. 38. num. 3.* ſi Pœnitens de bono ſuo ſtatu dubiam conſcientiam habere deprehendatur; non item ſi aliàs habuerit, & nũc ſe bonam habere demonſtret: quia fieri poteſt vt aliquos conſuluerit qui conſcientiam ipſius ſedarint. Nec item coniectura eſt ſufficiens, quòd confiteatur peccatum aliquod cui illud quod reticet, eſt conſequens; vt ſe cognouiſſe carnaliter ſororem illius quam poſtea duxit in vxorem, vnde conſequẽs eſt matrimonium eſſe nullum: quia huiuſmodi nullitas non ita ſequitur ex tali facto, quin cognito ipſum eſſe peccatum, poſſit inuincibiliter ignorari tale matrimonium eſſe nullum, & facere copulam illicitam. Si verò deprehenderit omiſſionem eam eſſe ex malitia; nimirum quod Pœnitens velit reticere peccatum, curet quantum poteſt ne perperam det abſolutionem, laborétque interrogationibus veritatem ex illius ore prudenter elicere: caueat autem indicare, ſe tale aliquid noſſe ex aliena confeſſione. Quod ſi omni quam poteſt adhibita diligentia, & induſtria, viderit ſe nihil proficere, geret ſe cum eo, tanquam cum indiſpoſito: de quo non abſoluendo dicetur in ſequenti libro octauo cap. 2. Exemplum huius rei eſſe poteſt, ſi Confeſſarius ſciat ſuum Pœnitentem acquiſiuiſſe beneficium per ſimoniam, aut pecuniam dediſſe ad vſuram, aut vti alicuius perſonæ turpi conſuetudine, aut aliud mortale perpetraſſe, quod diſſimulat inter confitendum, quia non vult malè accepta reſtituere, aut vitæ ſuæ turpitudinem veretur aperire, aut non ſtatuit eam emendare. Nu. 49.

CAPVT QVINTVM.

De Confeſſarij prudentia in diſponendo Pœnitente ad contritionem, ſeu odium & deteſtationem ſuorum peccatorum.

SVMMARIVM.

50 *Confeſſario debet nota eſſe Pœnitentis contritio, antequam illum abſoluat.*

51 *Cum non oſtendente contritionem, qua ratione agendum ſit.*

52 Qualis

52 *Qualis imperfecta contritio deprehenſa in Pœnitente ſufficere poſſit ad illius abſolutionem.*
53 *Signa contritionis ad abſolutionem ſufficientis.*
54 *De lachrymis.*
55 *De confeſſione amara.*
56 *De alacri pœnitentiæ impoſitæ acceptatione.*
57 *De quibuſdam aliis effectus contritionis eam indicantibus.*
58 *De abnegatione ſui & deſiderio patiendi pro gloria Dei.*
59 *Munire debet ſe precibus Confeſſarius diſpoſiturus Pœnitentem ad contritionem.*
60 Peccati indignitas naturalis.
61 *Indignitas peccati ex inobedientia erga Deum.*
62 *Indignitas peccati ex odio quo Deus illud proſequitur.*
63 *Indignitas peccati ex abuſu diuinæ erga nos bonitatis: eóque tali, vt Chriſto Dæmon anteponatur.*
64 *Indignitas ex Dei perfectione, & noſtra nequitia.*
65 *Ei quem indignitas peccati non mouet ad eiuſdem odium, inculcanda eſt diuinæ iuſtitiæ ſeueritas, & quomodo.*
66 *Peccator abutens Dei patientia, iram illius accendit.*
67 *Cum ſeueritate diuinæ iuſtitiæ, iuncta eſt benignitas Dei vocantis nos ad pœnitentiam.*
68 *Per peccatum mortale iacturam facimus præteritorum meritorum, & ſpecialis fauoris, quo Deus amicos ſuos proſequi ſolet.*
69 *Idem cœlum nobis claudit, & Spiritum adoptionis filiorum Dei à nobis excludit.*
70 *Itémque ſpoliat diuinâ gratiâ, & charitate ac Spiritusſancti donis virtutibúſque eam ſequentibus.*
71 *Miſeria maxima exiſtentis in mortali peccato.*
72 *Plagæ per mortale peccatum infliguntur animæ, primo corruptionis in ſubſtantia. 2. cæcitatis in mente. 3. obliuionis Dei in memoria. 4. peruerſitatis in voluntate. 5. debilitationis in facultatibus exequentibus. 6. infirmitatis in corpore.*
73 *De ratione qua poteſt ex his Pœnitens diſponi ad contritionem.*
74 *Debita æternæ damnationis, quæ per peccatum mortale contrahuntur.*
75 *Quàm horrendæ pœnæ inferni ad quas peccatum mortale addicit.*
76 *Diſpoſitio Pœnitentis ad contritionē, conſideratione miſeriæ damnatorum.*
77 *Durities nolentis conuerti, eſt opus Diaboli: non Dei, vel naturæ.*

PRÆCIPVI momenti eſt hæc prudentia, quæ præ cæteris, vt fructuosè exerceatur, requirit in Confeſſario illa quæ ad ipſius bonitatem ſpectare ex D. Bernardo retulimus in præcedenti libro cap. 14. ſect. prima: quoniam contritio in primis eſt, per quam peccator ſpirituali vitæ reſtituitur, & cui tanquam fundamento ſuperſtruuntur cætera, quæ ſpectant ad legitimum Sacramenti Pœnitentiæ vſum. Cum autem ea duo includat (expreſſa in ipſius definitione *propoſita à Conc. Triden. ſeſſ. 14. cap. 4.*) nempe deteſtationem peccati, & propoſitum emendationis vitæ: in præſentiarum inſiſtemus potiſſimùm in iis perſequendis, quę poſſunt Pœnitentem diſponere ad contritionem vt continet peccati commiſſi deteſtationem: poſtea perſecuturi quæ faciunt ad propoſitum emendationis. Diuidemus autem caput hoc aliquot ſectionibus: in prima dicetur de ratione cognoſcendi, An Pœnitens ſit ad abſolutionem obtinendam ſufficienter contritus: in ſecunda ſigna contritionis proponentur: in reliquis adferentur motiua ad contritionem.

De ratione cognoſcendi, An in Pœnitente ſit contritio ad abſolutionem ſacramentalem ſufficiens.

SECTIO I.

PErtinet primò ad propoſitam prudentiam, vt Confeſſarius nō proferat temere abſolutionem, *Nu. 50.*
quando ex confeſſione Pœnitentis non deprehendit in eo contritionem ſufficientem ad illam ei impendendam: nec enim præceſſiſſe, ideo præſumere debet (quidquid aliud dixerit Ioannes Maior, *referēte Nauar. in Enchir. cap. 1. num. 41.*) quòd nemo ſit adeò imprudens, qui quo tempore ſua peccata ſacramentaliter confitetur, illa non deteſtetur ſaltem virtualiter. Tale enim fundamentum non eſſe ſatis firmum Nauar. ipſe oſtendit; quia ſequeretur alioqui quemlibet ſacramentaliter confitentem habere iuſtam contritionem; quod aduerſatur communi doctrinæ de inualiditate confeſſionis ſacramentalis ex defectu contritionis: nam nullus alioqui talis defectus contingeret. Immo aduerſatur Concilio Trident. *ſeſſ. 6. cap.* 14. quod ad iuſtificationem peccatoris prę ter confeſſionem & abſolutionem Sacerdotalem ac ceſſationem à peccatis, requirit horum deteſtationem, ſeu cor contritum & humiliatum. Et in ſeſſ. 14. cap. 4. ait, nuſquam Eccleſiam docuiſſe, nec ſenſiſſe Sacramentum Pœnitentiæ, abſque bono motu ſuſcipientium conferre gratiam, qui bonus motus eſt contritio, de qua in eodem cap. ex inſtituto agitur: & ſine qua Sacramentum Pœnitentiæ nullum eſſe conſtat, cùm ſit eius pars eſſentialis.

Si ergo iudicauerit Confeſſarius ſuum Pœniten- *Nu. 51.*
tem non oſtendere contritionem ſufficientem ad abſolutionem: vt quia parui facit donum Pœnitētię, non curans illud à Deo petere; vel non ſtatuit firmiter ſtatum peccati deſerere, aut occaſiones propinquas peccandi à ſe remouere; aut paratus eſt animo, malléve peccare mortaliter, quàm damnū aliquod ſuſtinere, vel alicui non obſequi, etiam in illicitis; aut demum recuſet inimico reconciliari, aut aliud agere ad quod tenetur ſub mortali. Si, inquam, quid tale iudicauerit, poterit ipſi Pœnitenti proponere ad cōfeſſionem fructuoſam requiri, vt ſua illa peccata ſic deteſtetur tanquam Dei offenſas, vt generaliter malit in quodcumque malum incurriſſe, quàm in peccatum, quo Deum ſummum omnium bonum à ſe alienauit; cumque ſibi de patre amantiſſimo ac miſericordiſſimo fecit inimicum, & ſupra quàm dici poteſt reddidit iratum. Cauere autē debet Confeſſarius nimium aggrauare peccata quæ in confeſſione audit aut reprehenſionibus terrere Pœnitentem, maximè ſi talis eſt qui propter verecundiam aut timorem aliquid eorum quæ commiſit taciturus videatur: ſed potius compaſſione benignè oſtenſa, eum animare *ſecundum antedicta num.* 10. ad ſincerè dicenda omnia quæ conſcientiam ipſius grauant. Etenim vbi adfuerit animus reticēdi aliquid neceſſarium, nulla poteſt adeſſe contritio ad Sacramentum ſufficiens.

Admonet vero Sotus *in 4. diſt. 18. q. 3. art. 3. paulo* *Nu. 52.*
ante ſolutionem argumentorum: non eſſe quod Confeſſarius multum laboret in diſcutiendo. An Pœnitentes plebeij adferant contritionem perfectam, dolendo de peccatis ſuis ex puro Dei amore: an verò tantùm imperfectam ex ſeruili timore. Id enim cognitu difficillimum eſt, nec neceſſarium ad abſolutionem non conferendam temerè, dūmodo conſtiterit eam eſſe propter Deum, cuius amicitiam tanti faciant, vt

pro

pro nulla re, à ſe læſam velint: atqueadeo auerſentur peccatum ſupra omne malum: ad inſtar ſcilicet caſtæ coniugis, quæ pro amore quo complectitur virum ſuum, mallet quæcumque mala experiri potius, quàm ei datam fidem, proſtitutione ſui corporis frangere: ad quod Confeſſarius debet animum illis addere per poſt dicenda.

Quod ſi videat ſe non poſſe animum ipſorum ad tam excelſum contritionis gradum attollere, conetur ſaltem ad hoc inducere, vt ipſi verè propter Deum, doleant ſe talem contritionem non habere: quia id ſufficiet, ſaltem ad eam imperfectam contritionem, cum qua ſacramentaliter abſolui poſſint, tanquam valentes illud ex Pſal. 118. vſurpare. Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore.] Ita Nauar. *in Enchir. cap. 1. n. 21. habet ex Paludano.* Immo, vt ipſe addit, ex omnium Theologorum ſententia, explicátque in num. 22. Ac pro eo facit illud Pſ. 9. Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum audiuit auris tua.] Aduerte tamen id non procedere, niſi talis doloris cauſa ſit peccati deteſtatio efficax, ſeu qua peccatum omnino diſpliceat ? itaut firmum propoſitum habeatur nullo modo illud committendi de cætero: tale quid enim neceſſarium eſſe ad validitatem Sacramenti Pœnitentiæ, inde conſtat, quòd ex Conc. Trid. *ſeſſ. 14. cap. 4.* ad talem validitatem, requiritur ſaltem attritio, quæ voluntatem peccandi excludat: per propoſitum ſcilicet non peccandi de cætero eidem voluntati poſitiue repugnans (*quale initio eiuſdem capitis expreſſum cenſetur in definitione contritionis*) non autem per nudam ceſſationem ab ipſa voluntate peccandi, repugnantem ei ſolummodo negatiuè, neque ſufficientem ad eliminationem peccati mortalis ab anima, in qua cum tali ceſſatione, illud perſeuerare nihil obſtat. *Hoc ipſum Suarez notat tomo 4. diſp. 20. ſect. 2. num. 6.*

De ſignis contritionis ad obtinendam abſolutionem ſufficientis.

Sectio II.

Nu. 53. Porrò animi ad prædictum contritionis gradum eleuati, hæc ſigna eſſe poſſunt.

Primum eſt veram Pœnitentiam magnifacere, eam vehementer deſiderare, & aſſiduis precibus à Deo petere ne dolere ſi eam non ſentias.

Secundum eſt ſummo odio proſequi peccatum, & maiori, quàm vllum aliud malũ, atqueadeo malle mori, & aliud quoduis malum pati, quàm peccare.

Nu. 54. Tertium eſt effuſio lachrymarum, quæ etſi non ſit neceſſaria ad contritionem (*quod notat Nauar. in Ench. cap. 1. num. 23.*) illam tamen nonnunquàm ita ſequitur vt ſicut vitis iudicatur viua, quando præciſa emittit lachrymas, ſic Pœnitẽs iudicetur vitam ſpiritualem inchoaſſe per cõtritionem, cum lachrymas effundit ex dolore de peccatis, prout ſunt offenſa Dei, dummodo coniunctum habeat propoſitũ non peccandi de cætero: iuxta illud ſponſæ Cant. 5. Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos?] & illud ad Rom. 6. Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo?] Cuius coniũctionis neceſſitas, habetur ex cap. Pœnitentiam. *De Pœnit. d. 3.* cum dicitur: Pœnitentiam agere, eſſe perpetrata mala plangere & plangẽda non perpetrare.] Sicut enim ſola aqua munda purgat veſtium ſordes, ſic dolor mundans animam à peccatis, eſt is ſolus, quo quis toto corde dolet de iiſdem peccatis, firmiter proponens ad ea non redire iuuante Dei auxilio. Aqua enim lutoſa, eſt non mundans ſed inquinans; cum quis flendo peccata præterita, admiſcet propoſitum redeundi ad vomitum, vel non vitandi occaſiones peccatorum. Vnde ſolet comparari lauanti laterem crudum, qui quanto magis lauat, tanto magis lutoſum facit. Vnde ex cap. Irriſor *de Pœnitent. diſt. 3.* Irriſor eſt, non Pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet: nec videtur Deum poſcere ſubditus, ſed ſubſannare ſuperbus: canis reuerſus ad ſuum vomitum, eſt Pœnitens ad peccatum.] Item ex cap ſequenti: Inanis eſt pœnitentia, quam ſequens culpa coinquinat, nihil proſunt lamenta ſi replicantur peccata.] Aduerte obiter lachrymas emittere, adeo non eſſe certum contritionis ſignum; nec lachrymas non emittere, ſignum eſſe impœnitentiæ: quia iſtud euenire poteſt ex dura corporis conſtitutione; & illud ex tenera & facili: præſertim in pueris & fœminis.

Quartum ſignum eſt amara confeſſio, qualem ſignificant verba Iob *cap.* 10. Dimittam aduerſum me eloquium meũ, loquar in amaritudine animæ meæ, dicam Deo noli me condemnare.] & *Iſaiæ* 38. Recogitabo tibi annos meos in amaritudine animæ meæ.] & *Ierem.* 2. Scito & vide quia malum & amarum eſt reliquiſſe te Dominum Deum tuum, & non eſſe timorem mei apud te.] & *cap. 6.* Luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum.] Prouenit enim talis amaritudo (tãquam ſpirituales lacrymæ) ex contritione quæ à Pœnitente concipitur, conſiderata peccati perpetrati nequitia. Nam peccator Deo vocante, ac mentem eius illuminante, aduertens vna ex parte ſuam nequitiam: qua mala pro bonis Deo retribuit: donis ad obſequium ipſius acceptis, indigniſſimè (*prout oſtendent dicenda in ſeq. ſect.*) abutẽdo ad ipſius offenſam. Ex altera parte verò expendens diuitias bonitatis, longanimitatis, & benignitatis diuinæ erga ſe immundum vas iræ, ſuffunditur pudore ſui, & accẽditur Dei amore, vnde ſequitur dolor de ipſius offenſa; qui aliquando redundans in ſenſus, excitat exteriores lachrymas, quas conſtituimus contritionis ſignum: & quæ confeſſionem peccatorum faciunt amaram. *Nu.* 55.

Quintum ſignum eſt, alacris Pœnitentiæ impoſitæ ſuſceptio; verus enim interior dolor de peccato compellit peccatorem omnia libenter ſufferre. *cap. Perfecta De Pœniten diſt. 3.* Vbi aduerte pro non contrito habẽdum omnino eſſe eum qui pœnitentiam medicinalem & ad ſalutem neceſſariam admittere non vult; vt ſi nolit vitare perſonam quæ illi cauſa eſt ruinæ; aut relinquere beneficium ſimoniacè obtentum: aut reſtituere acceptas vſuras, aut reſarcire iniuriam illatam proximo: ſatis enim per hæc oſtendit ſe non dolere propter Deum omnibus rebus præferendum; in cuius amore ſummo conſiſtit vita animæ: ſicut nec is oſtẽdit ſe firmum emendationis propoſitum habere, qui non eſt animo paratus acquieſcere ſanis Confeſſarij conſiliis, & aſſumere præſcripta remedia aduerſus morbos animi, malas inclinationes, prauos habitus, ac diutinam peccandi conſuetudinem. Et certè qui non facit pro vitãda morte animæ quod faceret pro vitãda morte corporis, oſtendit ſe plus diligere ſuum corpus quã animam ſuam: & plus vitam carnalẽ, quàm ſpiritalem, & plus creaturam quam Creatorem. Quis enim expoſitus apertè mortis periculo, ſi ei dicat Medicus infallibiliter morieris, niſi ieiunes in Quadrageſima, aut niſi diebus Veneris & Sabbathi, à carnibus abſtineas, recuſet id facere? Similiter ſi Iudex dicat alicui: pro certo ſuſpenderis, niſi reſtituas alienum quod retines. Aut ſi dicat: niſi relinquas concubinã, vterque ignominioſè ducti per vrbem, agemini in crucem. At mors æterna à Chriſto denunciatur recuſantibus prædictas pœnitentias, *Per illud Luc. 13.* *Nu.* 56.

Niſi

Niſi pœnitentiam habueritis omnes ſimiliter peribitis.] Cum gaudio ergo debet facere immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte, moriturus.

Nu. 57. Sextum ſignum, ſunt quædam effecta propria ipſius contritionis, vt quod Pœnitens confiteatur quam bene poteſt, quódque ſtudeat vitare peccata, & occaſiones peccatorum: pota malas ſocietates, loca ſuſpecta, incautos aſpectus, verba inordinata, & ſimilia: quibus ſi facta confeſſione, delectetur, ſeque implicet ſicut prius, non oſtendit ſe ſatis cõtritum: & multo minus ſi aliena non reſtituat cum poteſt, ſi pœnitentias impoſitas implere negligat: ſi æquè ac prius tardum ad ea quæ Dei ſunt, & ad ſuam ſalutem ſpectant ſe inueniat: ſi cum iis à quibus diſſidet, loqui, aut amanter conuerſari renuit; ſi concubinam ex toto à ſe non abiicit, & ſimilia à verè contrito aliena. Pertinet etiam maximè ad hoc ipſum ſignum, ſi *iuxta D. Ioan. Baptiſtæ præſcriptum Matth.* 3. Pœnitens faciat fructum dignum Pœnitẽtiæ: exercendo actus virtutum contrarios peccatis, in quibus prius obſorduit: itaut qui (*iuxta Apoſtolum ad Rom.* 6.) antea exhibuit membra ſua ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, is nunc exhibeat membra ſua ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.] Pertinet ſimiliter iniuriarum ab aliis acceptarum liberalis condonatio, & ſitis quædam conuertendi alios, & procurandi eorum ſalutem, præſertim complicum, ſeu ſociorum ſui peccati: dummodo id fiat euitando animæ propriæ pericula.

Nu. 58. Septimum ſignum eſt, ſibi vileſcere, & teneri magno deſiderio patiẽdi propter Deum à ſe offenſum. Talia enim comitari cõtritionem inde intelligitur, quòd per hanc, ad ſalutis viam, per peccatum derelictam, reuertamur. Illa autem ſunt, eiuſdem viæ quaſi veſtibulum, *iuxta verba Domini Matth.* 16. & *Luc.* 9. Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipsũ, tollat Crucem ſuam, & ſequatur me.] Nam ſequi Chriſtum eſt viam ſalutis declinando à malo, & faciendo bonum tenere: ad quod præexigitur abnegatio ſui, & volũtaria tolerantia aduerſorum; prout eadem verba aperte indicant.

Iam Confeſſarius ex eo arbitrari poterit Pœnitentem ſeipſum abnegare, ſibíve vileſcere, quòd illum experiatur facilem ac tractabilem, & paratum ſe ſubmittere, non tantùm ſuis Superioribus; ſed etiam paribus; immo & inferioribus, ſi opus ſit ad gloriam Dei: neque erubeſcentem homines abnegando ſe propter Deum: exemplo Sanctæ peccatricis Luc. 7. quæ recumbente Domino in domo Phariſæi, venit & ſtans retro ſecus pedes ipſius, cœpit eos lachrymis rigare & capillis ſuis tergere, & oſculari.] Item ſua peccata nec velantem artificio verborum, nec grauate ſed voluntariè, præmiſſa diligenti examinatione conſcientiæ, aperientem: nec excuſatione diminuentem, ſed potius candidè explicantem alacritérque patefacientem, & cum accuſatione ſui exaggerantem, tanquam qui poſſit cum Manaſſe (*ex fine Paralip.*) dicere. Peccaui ſuper numerum arenæ maris & multiplicata ſunt peccata mea, & non ſum dignus videre altitudinem cœli præ multitudine iniquitatis meæ.]

Deſiderio verò magno patiẽdi ipſum teneri exiſtimare poterit, ſi is petat iniungi ſibi bonam pœnitentiam; aut ſi ad impoſitam implendam ſe promptum oſtendat, ac libentiſſimè præſcripta remedia aduerſus peccãdi occaſiones admittat: paratus ſtrenuè ſe gerere in pugna ineunda aduerſus propriam concupiſcentiam; quæ cum conceperit parit peccatum] *Iacobi* 1. atque adeo ſubtrahere ſibi iucunda & vtilia, & aſſumere contraria; exemplo Chriſti præeuntis: in quo qui dicit ſe manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare.] 1. *Ioan.* 2.

Illud monendum eſt obiter, quòd ſæpius relabi in idem peccatum, aut non admittere grauem & difficilem pœnitentiam ſibi à Confeſſario iniungendam vel iniunctam non impleuiſſe, argumenta potius ſint fragilitatis & imbecillitatis, aut deſuetudinis exercendi opera pœnalia & difficilia, quàm impœnitentiæ. In quam ſententiam Petrus à Soto *in Inſtit. Sacerd. de perfectione contritionis, lect.* 17. *ſub finem.* Qui vitam, inquit, ita inſtituit, vt à conſuetudine peccandi & facilitate ſe cohibeat; quamquam nonnunquam labatur, etiam in mortalia, etiamſi aliquando frequentius: modò non pro nihilo ducat, non contemnat pœnitentiam, vel poſthabeat, ſatis mutaſſe vitam videri poteſt; modò conetur in hoc proficere, quod omni Chriſtiano quidem, ſed Pœnitenti putamus maximè neceſſarium.]

De ratione diſponendi ad contritionem durum corde; ac primò ex indignitate peccati.

Sectio III.

Pertinet ſecundò ad propoſitam Confeſſarij prudentiam: vt cum Pœnitentem ſuum deprehenderit ſine contritione ac durum eſſe; ſtudeat illum emollire, ſeu diſponere ad odium & deteſtationem peccatorum ſuorum, tanquam ad prioris contritionis partem: cui ad complementum totius, debet accedere propoſitum non peccandi de cætero. *Nu.* 59.

Quo in negotio Confeſſarius ipſe recurrere debet ad Chriſti auxilium, tam ſibi, quàm Pœnitenti humiliter implorandum: quia nemo corrigere poteſt quem ille deſpexerit.] *Eccleſiaſtis ca.* 7. Et neque qui plantat, neque qui rigat eſt aliquid, ſed qui incrementum dat Deus] 1. *Corinth.* 3. Atque fretus ſpe bona talis auxilij, adhibere motiua ad tale negotiũ accommodata; quæ ſunt indignitas, & pernicies peccati. Naturaliter enim, vt apprehenſa rei dignitate & vtilitate, amor illius & deſiderium in voluntate excitatur; ſic & apprehenſa indignitate & pernicie, excitatur odium & deteſtatio illius. Iam peccati, præſertim mortalis, indignitas; & ſecundùm ſe, & ſecundùm omne circũnſtantiarum genus, facile apprehenditur, ſequentibus perpenſis; & ideo Pœnitenti duro ſuauiter, & cum affectu compaſſionis inculcandis, ad ipſius emollitionem.

Primum eſt eiuſdem peccati conditio naturalis, *Nu.* 60.
qua eſt quoddam naturæ monſtrum tum teterrimũ ſua pernicie de qua poſtea: tum turpiſſimum ſua imperfectione, quæ tanta eſt vt ipſum perfectionis non modo expers ſit, ſed etiam omnino incapax. Quia enim directè contrarium eſt Deo; qui ſeipſum negare non poteſt ex *poſteriori ad Timoth.* 2. *cap.* nihil perfectionis ab eo poteſt accipere. Nulla autem perfectio eſt niſi accepta à Deo; ex quo, per quem, & in quo ſunt omnia] *ad Rom.* 11. Vnde patet peccatum ſuâ naturâ, non tantùm à Dei, ſed etiam ab omnium creaturarum ſocietate alienum eſſe: nihilque eo indignius, turpius & vilius, cogitari poſſe; niſi ſtatum peccatoris excipias eo nomine, quòd eiuſdem peccati ſeruus ſit iuxta illud Ioannis 8. Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.]

Secundum eſt, quòd per peccatum Deo negetur *Nu.* 61.
obedientia debita: quod quantæ indignitatis ſit, patet ex eo, quòd ſit quaſi velle de ipſius manibus eripere ſceptrum ſummi, quod habet, vniuerſaliſſimíque imperij: atque adeo velle (*qua doctrina eſt D. Bernar. ſerm.* 3. *in tempore reſurrect.*) ipſum quaſi de medio tollere, cùm Deus eſſe non poſſit, ſine ſumma ſupra omne quod eſt, dignitate & imperio. Ipſum inquam,

qui

qui Princeps eſt maieſtatis infinitæ, tantopere de nobis bene meritus; & multo veriùs pater noſter, quàm illi qui nos carnaliter genuerunt: cùm ſolus animam dederit, illíque ad corporis formationem tam parum cootulerint; vt ea quoque Deo ipſi abſolutè tribuatur *Iob* 10. cùm dicitur, Manus tuæ Domine fecerunt me, & plaſmauerunt me totum in circuitu.] *Et 2. Machab. cap.* 7. cùm mater ſancta, ſanctis filijs ait: Neque ſpiritum & animam donaui vobis & vitam, & ſingulorum membra non ego ipſa compegi, ſed mundi Creator qui formauit hominis natiuitatem.] Hinc Matth. 23. ait Dominus: Nolite vocare vobis patrem ſuper terram, vnus enim eſt pater veſter qui in cœlis eſt.] Adde qooque ſponſum eſſe, qui ſponſam ſeruituti addictam turpiſſimi immaniſſimique Tyranni Dæmonis, ac ſupplicio ignis inferni cruciandam, ſibi ſociarit, vt aſſereret in libertatem filiorum Dei, & regni cœlorum faceret cõſortem. Sic igitur peccatum habet indignitatem; tum reatus læſæ diuinæ maieſtatis; tum ingratitudinis infinitæ; tum etiam nefandi parricidij & adulterij; atqueadeo indignitatem maiorem, quam poſſit cogitari, propter rebellionem, quæ in eo patrando exercetur, aduerſus tantæ liberalitatis dominum, tantæque bonitatis patrem, ac tãtæ maieſtatis ſponſum; idque ab homine viliſſimo; qui breui viuens tempore repletur multis miſerijs] *Iob* 14. Nihílque habet vel habere poteſt quin acceperit ab eo quem offendit: *iuxta illud prioris ad Cor.* 4. *cap.* Quid habes quod non accepiſti?]

Nu. 62. Tertium eſt, odium grauiſſimum quo Deus ſemper eſt proſecutus peccatum: ſeueriſſimis legibus illud vetans, & pœnis grauiſſimis puniens illius reos: vt patet ex Angelis malis, primo parente & iis qui perierunt in diluuio, & in incendio Sodomæ, finitimarúmque ciuitatum, ac de iis demum qui igne æterno cruciantur apud inferos. Adde & pœnas quas voluit Chriſtum perferre, ob in ſe ſuſceptas iniquitates noſtras: etiamſi vnicus ac dilectiſſimus eſſet filius, innocẽs, impollutus, & ſegregatus à peccatoribus] *ad Hebr.* 7. Certè conſtat indigniſſimum eſſe, non tantùm contraniti tantæ potentiæ, ſed etiam nolle ſe accommodare voluntati. Tum Domini tantæ maieſtatis: qui & nos ad obſequium ſuum condidit: *iuxta illud Prou.* 16. Vniuerſa propter ſeipſum operatus Dominus] atque venundatos ſub peccato redemit, non corruptibilibus auro & argento, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati & incontaminati Chriſti] 1. *Pet.* 1. immo & ſeruos inutiles conduxit mercede æternæ beatitudinis. Tum etiam patris de noſtra ſalute adeo ſoliciti, vt carne ſanctiſſima eiuſdem Chriſti veri Dei & hominis nos paſci voluerit. Tum denique ſponſi tam beneuoli, vt nos dotarit ſuo Sancto Spiritu: *iuxta illud ad Rom.* 5. Charitas Dei diffuſa in cordibus noſtris per Spiritumſanctum qui datus eſt oobis.] Pudeat nos iuſtam cauſam dediſſe antiquis illis querimoniis *Iſaiæ* 1. Filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſraël autem me non cognouit, & populus meus noo intellexit. Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, ſemini nequam, filiis ſceleratis.] *Et cap.* 5. Quid eſt quod vltra potui facere vineæ meæ & non feci ei: An quod expectaui vt faceret vuas, fecit autem labruſcas?] & *Ierem.* 2. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas, quæ continere noo valent aquas.]

Nu. 63. Quartum eſt, beneficium Dei vbique præſentis, nos ſuſtinentis, ſuáque in nobis dona conſeruantis, & noua ſubinde conferentis; quo perpenſo cognoſcitur (quod valde indignum eſt) ante ipſius vidẽtis & reclamantis oculos peccando, nos inferre illi iniuriam eius generis, cuius eſt, ſi ſeruus ampliſſima mercede cõductus à Domino ad ſuum obſequium, plurimiſque muneribus auctus liberaliſſimè, iiſdem ipſo vidente abuteretur ad illum offendendum: aut infans infirmus, a patre amantiſſimè ſuſtẽtatus, gladium quem in ſua poteſtate habet (vt nos habemus noſtram voluntatem) in eiuſdem patris pectus adigere impius conaretur. Vnde rurſus antiquis querimoniis datur occaſio, *Ierem.* 18. Nunquid redditur pro bono malum, quia foderunt foueam animæ meæ?] *Et ad Hebr.* 6. Rurſus crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes.]

Quintum eſt, breuis hæc vita noſtra, quam agimus ſuper terram conſtituti inter cœlum, ſedem Chriſti, Sanctorúmque omnium; & infernum, ergaſtulum Dæmonis, & omnium ſceleratorum: atque allecti & attracti tum à Chriſto ad tenendam viam ſalutis obſeruatione mandatorum: tum à Dæmone ad ſequendam viam perditionis, eorundem mandatorum tranſgreſſione: peccantes mortaliter, nos gerimus, ac ſi conſtituti Iudices, cui adhærere præſtet, Chriſtóne an Dæmoni; Dæmonem præferemus Chriſto, ad illum conuerſi, & ab hoc auerſi. Quod quàm indignũ ſit patet ex exprobratione, quæ ideo poteſt Chriſto fieri à Dæmone: nimirum, quòd illum pro quo ſaluando carnem humanam ipſe ſuſcepit; & tam multa tum egit, tum paſſus eſt in ea: quémque tot donis diuinis ad hoc locupletauit, vt ſuam in cœlo ruinam repararet, habeat ſuo obſequio non coactum ſed volentem mancipatum.

Ad iſtud attende anima, quæ redempta lotáque Chriſti ſanguine, charactere ipſius inſignita, deſpõſata fide, & ab eo dotata Sancto Spiritu; quæ coram tanto ſponſo [ſpecioſo præ filiis hominum] abominabilis per peccatum efficeris, iuxta illud 16. Ezech. Abominabilem feciſti decorem tuum.] Time peccator eum, cui millia millium Angelorum miniſtrãt, & decies millies cẽtena millia aſſiſtunt: Quiquidem Angeli illud Ierem. 3. tibi meritò exprobrent: Frons mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere.] Quique pro eo quo ardent diuini honoris zelo, te tanquam vita indignum malè mulctarent, ſi Chriſtus ipſe permitteret: Itaut illud *Threnorum* 3. vſurpare debeas, Miſericordiæ Domini quòd non ſumus conſumpti, quia oon defecerunt miſerationes eius.] Ad tam bonum igitur Dominum conuertere, humiliter petens cum Dauide Pſ. 12. Vſquequo exaltabitur inimicus meus ſuper me, reſpice & exaudi me Domine Deus meus, illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus præualui aduerſus eum.]

Sextum eſt infinita Dei maieſtas & perfectio, Nu. 64.
cootra quam homo, terra & cinis peccando ſuperbit: quo nihil poteſt cogitari indignius; præſertim cùm ille contra quem peccatur, Dominus ſit, cui timor; & pater, cui honor omnis debetur. Hinc illa querimonia aduerſus peccantes *Malach.* 1. Si pater ego ſum, vbi eſt honor meus; & ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus?]

Poſtremum eſt noſtra nequitia in eum: in quo viuimus, mouemur, & ſumus.] *Act.* 17. quique peccata nobis remiſit, gratiam contulit, vitam æternam promiſit, & de cuius ſolius munere venit quidquid boni, ſiue animæ, ſiue corporis obtinemus: & quidquid mali, cui obnoxij ſumus, euadimus. Indigniſſimum enim eſt eam nequitiam tantam eſſe, vt ſummum benefactorem noſtrum variis partibus membriſve noſtris offendamus, non vno tãtùm, ſed multiplici peccatorum genere: non ſemel aut bis, ſed multoties, idque leuiſſimas plerumque ob cauſas,

atque

Digitized by Google

atque adeo ſponte; neque ad id multum ſtimulatis immo quaſi per ludum ac iocum. Quem non pudeat obnoxiu eſſe illi obiurgationi Moſis *Deut.* 32. Hæccine reddis Domino popule ſtulte & inſipiens? numquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit & creauit te. Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es Domini Creatoris tui.] Guſta anima Chriſtiana, & vide quàm ſuauis ſit Chriſtus tuus: qui dilexit te charitate perpetua, & ideo attraxit te miſerans tui.] *Ierem.* 31. Adeóque naſcendo in ſtabulo, dans ſe tibi in ſocium: diſcipulis conueſcendo in cœna, tradens ſe in cibum: moriens in cruce, tradens ſe in pretium; & denique in cœlo ad dexteram Patris ſedens, traditurus ſe in præmium. Amantem igitur nos, redamemus, nec recedamus à Deo ſalutari noſtro: quo nihil melius occurrere poteſt. Diuites enim eguerunt, & eſurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.] *Pſalm.* 33. Exaltatum a terra vt nos ad ſe traheret, in cruce mortuum pro peccatis noſtris conſideremus: indéque ad eorum deteſtationem excitemus nos, ne tantæ bonitatis diuitias contemnentes, theſaurizemus nobis iram in die iræ iuſti iudicij Dei, *iuxta Apoſtolum ad Rom.* 2.

De eâdem ratione ex ſeueritate diuinæ iuſtitiæ.

Sectio IV.

Nu. 65. QVando notatum fuerit non ſufficere alicui antedicta ad concipiendum peccati odium, ideoque ipſum non eſſe de illorum numero qui oderunt peccare virtutis amore: ſed potius de aliorum, qui oderunt peccare formidine pœnæ. Pertinet tertiò ad Confeſſarij prudentiam tali inculcare diuinæ iuſtitiæ ſeueritatem; qua iniuriam per peccatum ſibi illatam Deus vlciſcitur; propoſitis nimirum iudiciis ſeueris quæ omnipotens exercuit in Luciferum, & cęteros Angelos peccantes, quibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos.] 2. *Pet.* 2. Deinde in primos noſtros parentes, quos ex Paradiſo voluptatis expulſos, vitam laboribus & moleſtiis plenam, ac morbis mortíque obnoxiam agere fecit *Gen.* 3. qualem & nos illius miſeriæ hæredes nos agere patet experientia. Præterea quomodo aquis ſuffocauerit omnes homines, exceptis quatuor viris & totidem fœminis, tempore Noë *Gen.* 7. Atque igne conſumpſerit Sodomam & finitimas ciuitates tempore Abrahæ *Gen.* 18. Item terra dehiſcente viuos in infernum protruſerit Dathan, Core, & Abiron tempore Moſis, *Num.* 16. Atque immiſſa peſtilentia in Iſrael tempore Dauidis propter ipſius peccatum, extinxerit ſeptuaginta millia virorum, 2. *Reg.* 14. multáque alia eius generis fecerit, quæ tum in ſacris literis, tum in aliis hiſtoriis commemorantur, aut etiam quotidiana experientia cognoſcuntur: accommodanda ad peccata ſimilia quibus Pœnitens ſe inquinauerit: vrgendo ob ea meritò ſimilem aliquem miſerum vitæ exitum ſibi timere debere ab eodem iuſto Iudice Deo, qui non eſt perſonarum acceptor, vt ſæpius repetitum habetur in ſacris literis Deut. 10. 2. Paral. 19. ad Rom. 2. ad Epheſ. 6. ad Coloſſ. 3. 1. Pet. 1. Apoc. 10. Quæ repetitio apertè indicat id, & eſſe pro certiſſimo documento tenendum, & frequenter eſſe ad memoriam reuocandum.

Nu. 66. Nec quemquam fallere debet, quòd Deus infinita ſua bonitate tale ſupplicium inferre misericorditer tardet: quia talem tarditatem grauitate ſupplicij compenſat, *iuxta illud Eccleſiaſtici* 5. Ne dixeris peccaui, & quid mihi accidit triſte, Altiſſimus enim eſt patiens redditor:] & illud *ad Rom.* 2. Benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit, ſecundùm autem duritiem tuam & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die irę, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera eius:] Illam enim iram ſuprà quam dici vel cogitari poteſt, accendet peccatoris indurati ingratitudo, qua leuiſſimam ac momētaneam, quæ ex peccato percipitur, voluptatem, & antepoſuit, & pergit anteponere amicitiæ Dei: quod quidem puderet committere erga quemcumque hominem, qui beneficia ſine comparatione minora quàm ille contuliſſet: nec, vt ille, poſſet illatam ſibi iniuriam punire æterno (qui Diabolo & Angelis eius paratus eſt) igne, omnium timendorum maxime timendo *iuxta illud Matth.* 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Sed potius timete eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.] Certè non fallit Apoſtolus *ad Heb.* 10 dicens, horrendum eſſe incidere in manus Dei viuentis] nec fallebatur Iob vir ſimplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo (*vt deſcribitur initio hiſtoriæ ipſius*) cum verebatur omnia ſua opera; ſciens quòd Deus non parceret delinquenti] *ex cap.* 9. *eiuſdem hiſtoriæ*: Et cùm ſemper quaſi tumentes ſuper ſe fluctus ſic timuit Deum] *ex ſequen. ca.* 31. Quàm igitur nequam ſibi eſt, qui negligit audire Sapientis ſaluberrimum monitum *Eccleſiaſtici* 30 Miſerere animæ tuæ placens Deo; & contine, & congrega cor tuum in ſanctitate eius.] Nam *ex* 1. *Petri cap.* 4. Si vix iuſtus ſaluabitur, impius & peccator vbi parebunt?]

Cum diuinæ iuſtitiæ ſeueritate magna benignitas coniuncta, §. Vnicus.

IAm cum tanta ſeueritate, quanta ſit Dei benignitas, ad pœnitentiam nos adducentis ex his patet, quæ ſimul inculcanda ſunt Pœnitenti, tum vt is ex terrore ad amorem inducatur Dei, ſicut filum inducitur in corium traiectione ſetæ ex cap. ſicut ſeta. De Pœniten. diſt. 2. tum vt nos ea ratione, cum zelo diuinæ iuſtitiæ coniungamus compaſſionem proximi, quæ per diſcretionem illi admiſceri debet tanquam vino oleum ad curationem ſauciati ex Parabola Lucæ 10. *Nu.* 67.

Primum igitur eſt, quòd morte æterna non punierit nos exemplo, ſicut Dæmones; ſed Pœnitētiæ tempus nullo noſtro merito nobis conceſſerit, interea tamen priuans ſuis donis cœleſtibus, vt in ſeq. ſectione exponetur: ſicut Rex qui proditori miſericorditer donās vitā, aufert caſtra ei antea commiſſa.

Secundum eſt, quòd non deſiſtat nos conſeruare quantumcunque vitā & viribus quas confert ad ipſius offenſam impiè abutamur.

Tertium, quòd nequitia noſtra non obſtante, velit nos rebus omnibus (licèt inimicos) non ſecus vti ac ſanctiſſimos: atque adeo nobis cœlum ac ſydera, aerem, & terram, animalia & plantas, aliáque corporea velit ſeruire, immo & vnum ex beatis Angelis nobis adeſſe cuſtodem, eo etiam tēpore, quo noſtro & ipſorum communi domino fidem frangimus, & corporea ipſa quaſi cogimus nobiſcum communi Domino rebellare. Sic igitur benigniſſimus ipſe Dominus, vt dicitur Matth. 5 Solem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.] id quod experientia quotidiana docet in condemnationem noſtræ iniquitatis.

Quartum, quòd res ad faciendum verbum eius creatas prohibuerit, ne in nos perfidos, & deſertores iuſte impetu facto, vlciſcerentur domini ſui iniuriam: præſertim ſatellites ipſius Angeli ſancti, coercueritque

eueritque infernales carnifices, in quorum poteſtate cum eſſemus conſtituti, moliebantur vitam nobis eripere, ad adimendam reſipiſcendi ab ipſorum laqueis commoditatem omnem. Immo & repreſſerit, ne vehementiùs ſollicitarét, impellereturve ad ſcelera: cum dubium non ſit quin ad grauiora lapſuri eſſemus, niſi nos auxilio ſuo diuino iuuiſſet aduerſùs tentationes, vel eas à nobis auertiſſet: ſicut & auertit plurima vitæ quoque noſtræ corporalis pericula, quæ nos nec aduertere, nec ſentire ſolemus.

Poſtremum, tunc etiam temporis, cum pertinaciter illum fugeremus, miſericordiſſimè cum ſumma patientia nos inſecutus ſit, ad ſéque reuocarit: tum tacitis ſuis afflatibus diuinis, tum etiam apertis proximorum, aut aliquorum euëtuum extraordinariorum monitis: itaut geſſerit ſe nobiſcum, gerátque ſicut ſe bonus aliquis pater gereret, cum vnico filio chariſſimo, vi febris de mente deiecto; cui aſſidet & miniſtrat cum magna ſollicitudine, pietate & patiētia, quantumcumque nec beneficia, nec patrem agnoſcat, ſed ipſum malè excipiat, grauiter laceſſens iniuriis, & contumeliis. Quæ tanta Dei benignitas & patientia in peccatores tandem vertetur in indignationem & iram *iuxta illud Pſalm.* 2. Qui habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos, tūc loquetur ad eos in ira ſua, & in furore ſuo conturbabit eos.] Et ſi quandiu in hac vita ſumus, reconciliationi locus eſt, *iuxta illud Ioan.* 6. Eum qui venit ad me, non eiiciam foras.]

De eadem ratione tertiò, ex iactura bonorum quæ fit per peccatum mortale.

Sectio V.

PErnicies, quam peccatum mortale affert, & ad illius odium ſeu deteſtationem magnū eſt motiuum, conſiſtit tum in iactura præſtantiſſimorum bonorum, tum in inuectione ingentium malorum. Ideóque ad prudentiam quoque Confeſſarij pertinet 4. vtramque Pœnitenti inculcare cum opus fuerit ad eum emolliendum ad contritionem: atque de priore, in hac, & de poſteriore, in ſequenti ſectione.

Nu. 68. Iactura igitur iſtiuſmodi: *de qua myſticè primo Threnorum*: Manum ſuam miſit hoſtis ad omnia deſiderabilia eius,] eſt primò meritorum noſtrorum præteritorum; quia per peccatum mortale in nobis mortificantur omnia noſtra bona opera, itaut quaſi [argentum verſum in ſcoriam] *ex Iſaia cap.* 1. vltra non imputentur nobis ad meritum æternæ ſalutis: *iuxta illud Ezech* 18. Si iuſtus auerterit ſe, & fecerit iniquitatem, omnes iuſtitiæ quas fecerat non recordabuntur.]

Secundò priuamur paterna illa beneuolentia, (de qua Iſaiæ 66. Quo modo ſi cui mater blandiatur, ita ego cōſolabor vos) & præcipua cura, tutela ac blāditiis, quibus parens optimus vti ſolet erga bonos, & pios. Quò ſpectat illud *Ierem.* 22. Si fuerit Iechonias filius Ioachim regis, ſicut annulus in manu dextera mea, inde euellam eum] Et illud *Pſal.* 118. Spreuiſti omnes diſcedentes à iudiciis tuis, quia iniuſta cogitatio eorum.] Et illud *Prouerb.* 1. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam, mane conſurgent, & non inuenient me, eo quòd exoſam habuerint diſciplinam, & timorem Domini non ſuſceperint.] Adde & illud *Iſai.* 59. Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos, & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis ne exaudiret.] Ac illud *Ierem.* 5. Peccata veſtra prohibuerunt bonum à vobis.]

Tertiò ſpoliamur iure cœleſtis hæreditatis; facti mancipia Diaboli ex filiis Dei, qui paulò poſt eramus Reges futuri, & fruituri fœliciſſima, iucundiſſimaque vita perpetua in illo Dei tabernaculo, in quo is tantum habitabit, qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam] *Pſalm.* 14. Vnde exiſtimare debemus, in eo inſtanti, quo mortaliter peccauimus, contra nos prolatam fuiſſe ſententiam, qua ex cœlo exules eſſe pronuntiati ſumus, ſpoliati bonis omnibus ſpiritalibus eò ducentibus: & Sathanæ ipſiuſque miniſtris addicti cruciandi, perinde quadam ratione ac nefarius ſacerdos per degradationem ab eccleſiaſtica dignitate alicuius declaratur, ſacerdotalibus indumentis exuitur, & brachio ſæculari traditur mulctandus.

Quartò abalienatur à nobis Spiritus adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba pater: quique teſtimonium reddit Spiritui noſtro, quòd filij Dei ſumus,] *ad Roman* 8. & per quem nobis datum, charitas diffunditur in cordibus noſtris] *ad Rom.* 5. atque adeo per quem Spiritu viuere, & Spiritu ambulare (in via nimirum ſalutis) dicimur *iuxta illud ad Galat.* 5. Si Spiritu viuimus, Spiritu & ambulemus.] Et ratio eſt, quia vita animæ noſtræ conſiſtit in charitate: vnde dicitur 1. *Ioan.* 3. Qui non diligit, manet in morte,] & peccatum mortale illam extinguens, dicitur generare mortem *Iacob.* 1. Peccatum (inquit) cum conſummatum fuerit generat mortem] itémque fides ſine illa eſt mortua ſicut corpus ſine Spiritu mortuum eſt] *ex ſequenti cap.* 2. neque vllum noſtrum opus cenſetur vitæ æternæ meritorium eſſe, niſi ex illa proueniat, *vt patet ex cap.* 13. *prioris ad Corinth.* *Nu.* 69.

Quintò ſpoliamur gratia diuina; qua decorante animam ea ita placet Deo, vt tanquam ſiue filiam, ſiue ſponſam chariſſimam velit æterni ſui regni eſſe conſortem: quod vox illa ſponſi *Cant.* 4. ſignificat. Veni de Libano ſpōſa mea, veni de Libano, veni coronaberis.] Spoliamur & charitate, eamque comitātibus Spiritusſancti donis, & virtutibus infuſis (*tanquam Madiam omnia vaſtante in terra Iſrael Iudicū* 6. *aut Antiocho diripiente omnia vaſa tēpli* 1. *Machab.* 1.) quibus facultates animæ noſtræ roborātibus, idonei ſumus; prōpti alacréſque reddimur ad opera æternæ ſalutis meritoria. Non enim tantùm ſunt ornamēta filiæ regis, cuius omnis gloria ab intus in fimbriis aureis circumamicta varietate] *Pſal.* 44. Sed etiā adiumenta neceſſaria ad vitam æternæ ſalutis meritoriam agendam, quæ ſicut, cum adſunt, magnam præbent gaudendi materiam *iuxta illud Iſaia* 61. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me veſtimento ſalutis, & indumento iuſtitiæ circumdedit me; quaſi ſponſum decoratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis] ſic etiam cum abſunt (quod noſtrâ culpa fit per peccatum mortale) magnam præbent materiam doloris vehementis, qualem ſenſit Iob, cū in cap 19. diceret, Spoliauit me gloria mea, & abſtulit coronam de capite meo, deſtruxit me vndique & pereo, quaſi euulſæ arbori abſtulit ſpem meam.] Et qualem ſentiret mercator, qui multis laboribus ex India aduectas merces vno iactu taxilli miſerè perdidiſſet. *Nu.* 70.

Væ illi qui paſſus talem iacturam nullo dolore tangitur, ſe fortè diuitem eſſe, nulliúſque egere dicens (*vt ille de quo Apoc.* 3.) cùm verè miſer ſit & miſerabilis, pauper & nudus] vtpote qui ad inſtar deſcendentis ab Ieruſalem in Hierico *Luc.* 10. ſpoliatus bonis omnibus, & plagis impoſitis ſemiuiuus relictus; ſic priùs lucrata perdiderit, vt ei commoditas in poſterum lucrandi adempta ſit: Immo qui in longè miſeriore *Nu.* 71.

gè miſeriore ſtatu, quàm ille coniectus ſit, prout longè grauior, perniciosiórque eſt bonorum ſpiritualium & æternorum, quàm corporalium, & caducorum iactura: minúſque perniciosæ ſunt plagæ corporis, quàm plagæ animæ: cui tandem adferunt mortem, *de qua Pſal.33.* Mors peccatorum peſſima] & interea ſemiuiuum relinquentes peccatorem: nempe viuentem quidem carne, ſed mortuum Spiritu. Adde ad eiuſmodi iacturam & plagas animæ, accedere reatum, quo peccator debitor eſt pœnæ ignis æterni, parati Diabolo & Angelis eius, *vt patet ex ſententia in eo proferenda, ex D. Matth. 25. cap.* Plerumque etiam accedere temporalia detrimenta infamiæ, morborum, paupertatis, & indigentiæ. Accedere denique ad miſeriæ cumulum, quod, anima peccato mortali inquinata, ſit vt nauis vndique agitata ventis, à nautis deſerta: ciuitas præſidio militũ deſtituta, quæ ab hoſtibus cingitur, & in qua ciues diſſident, & proditores conſilio præſunt: aut virgo à procis vndique ſollicitata, quam pater cuſtos caſtitatis eius deſeruit: vel vidua ſolatio deſtituta: cui vndique lites intentantur, & moleſtiæ inferuntur. Quò ſpectare cenſeri poteſt illud *Pſ.70.* Conſilium fecerunt in vnum dicentes Deus dereliquit eum, perſequimini & comprehendite eum, quia non eſt qui eripiat.]

De eâdem quartò, ex multitudine & magnitudine malorum, quæ per peccatum mortale incurruntur.

SECTIO VI.

PErnicies quam peccatum mortale adfert, cum iactura bonorum coniunctam habet inuectionẽ multorum & ingentium malorum: quorum alia iam ſunt præſentia, & alia adhuc miſericorditer à Deo differuntur, dante peccatori locum pœnitẽtiæ, quo abutitur in ſuperbiam ex Iob cap.14. illáque plagarum, & hæc debitorum nomine intelligi poſſunt.

Plagæ quæ per peccatum mortale infliguntur animæ. §. 1.

Nu. 72. PRima autem plaga eſt in animæ ſubſtantia, tum corruptionis cuiuſdã, *iuxta illud* Pſal.37. Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ,] *& illud* Pſalm 52. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in iniquitatibus.] Tum deturpationis: qua Dæmonis turpiſſimi, nigri & pallidi, non cœleſtis ſponſi pulcherrimi, candidi & rubicundi (*ex Cantic.cap 5.*) ſpeciem referat: itaut in eam cadat illud *Thren.*4. Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum,] & illud *Ezech.* 16. Abominabilem feciſti decorem tuum:] Tum denique monſtroſitatis, qua adinſtar Nabuchodonoſor *Dan.*4. monſtroſam quandam beſtiarum ſpeciem induit, *iuxta illud* Pſal. 48. Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.]

Secunda plaga eſt cæcitatis in intellecto; cuius iudicium, voluntas per peccatum peruerſa, peruertit, vt malum dicat bonum, & contra bonum, malũ: *iuxta illud Iſa.*5. Væ qui dicitis malum, bonum: & bonum, malum; ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes.] Item illud *Pſalm.* 81. Neſciuerunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant,] & illud *Sopho.*1. Ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerũt] & illud *Sap* 2. Excæcauit illos malitia illorum. Id quod Sodomitis ita contigit, vt ſimul cæcitate oculorum percuterentur, *Gen.* 19. Et illud *Prou.*4. Via impiorum tenebroſa, neſciũt vbi corruant.] Nimirum ſicut Balaam *Numeror.*22. (qua comparatione D. Petrus *in* 2. *ſua Epiſt.* cap.2. vtitur) neſciuit Angelum ante ſe ſtare diſtricto gladio, quia via illius erat peruerſa. Adde etiam illud *ad Epheſ.*4. Hoc dico, & teſtificor, vt non ambuletis, ſicut gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei, per ignorantiam quæ eſt in illis propter cæcitatẽ cordis ipſorum.] Ea igitur quæ illicite amata, idem Apoſt *ad Philip.*3. arbitratus eſt vt ſtercora, intellectum excæcant, ſicut & ſtercus hirundinum cadens in oculos Tobiæ cæcitatem ei attulit, *Tob.* 1.

Tertia plaga eſt obliuionis Dei in memoria: *de qua Deut.*32. Oblitus es Dei creatoris tui,] *&* Pſal.9. Non eſt Deus in conſpectu eius, inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore. Auferentur iudicia tua a facie eius.] *&* Pſal.53. Non propoſuerunt Deum ante conſpectum ſuum: *&* Pſal.85. Non propoſuerunt te in conſpectu ſuo.] *&* Pſal. 105. Obliti ſunt Dei qui ſaluauit eos.]

Quarta plaga eſt peruerſitatis in voluntate: qua ſeruituti appetitus ſenſitiui (*tanquam domina ancillæ nequiſſimæ*) ipſa addicitur, & famulari cogitur, quæ dominari deberet: peccatum enim propenſioni illi: *de qua Gen.*8. Senſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia,] tanquam ferociſſimæ beſtiæ frænum detrahens, aut tanquam intemperantiſſimo mancipio libertatem tribuẽs; omnia perturbat & peruertit; nec ſenſu obtemperante rationi, nec ratione obtemperante Deo, ob omnem humanum; immo & diuinum timorem abiectum; ſicut ei accidit, qui *Luc.*18 dixiſſe refertur, Deum nõ timeo, nec hominem reuereor.] Quod autem filij huius ſæculi, prudentiores ſunt filiis lucis in generatione ſua.] *Luc.* 16. id illis accidit ſicut noctuæ contingit in tenebris melius, quàm aues reliquas volatum ſuum dirigere.

Quinta plaga eſt debilitatis in facultate exequẽdi, conſtituentis eam infirmitatem, *de qua in* Pſal.6. Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum, ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea.] Ex quibus plagis intelligitur lapſum in peccatum recte à D. Bernardo in ſerm. 1. in Cœna Domini, comparari lapſui in cloacam plenam lapidibus; quo is qui labitur, non ſolum fœdatur; ſed etiam in ſuis membris grauiter læditur. Si quæ verò aliæ ſint eiuſdem modi plagæ, eæ ad has reducuntur, quarum perniciem augent, per ea quæ ſecum ferunt detrimenta in bonis; ſiue honorariis, ſiue pecuniariis, ſiue etiam corporeis.

Ratio qua ob acceptas per peccatum plagas, peccator ad illius odium inducendus eſt. §. 2.

ATque per hæc adducetur peccator in odium peccati ſi inculcetur ei, quantam inde habeat occaſionem erubeſcendi coram Deo & Sanctis eius de viliſſimo pauperrimóque ſtatu, in quem ſe coniecit per peccatum. Namque adeo illum tales plagæ veris bonis exinaniunt, vt meritò poſſit vſurpare illud Pſal.71. Ad nihilum redactus ſum & neſciui;] ſibique accõmodare illud dictum diabolo, *Ezech.*28. Nihil factus es.] Certè aperta eſt Apoſtoli doctrina *in priori ad Corin.*13. dicentis, ſe ſine charitate nihil eſſe.] Imprudenter autem tale quid paruipendenti, Nu. 73.

quia commoditatibus temporalibus (quibus fortè Dei beneficio abundat) cõtentus eſt: inculcare oportet de talibus tanquam conceſſis ad procurandum Dei gloriam, eſſe rationem reddẽdam vſque ad nouiſſimum quadrantem, *Matth. cap. 5.* neque conceſſum eſſe illis diu vti; *iuxta illud Luc.* 12. quòd dicenti, Anima habes multa bona, poſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare;] reſponderit Deus: Stulte hac nocte repetent à te animam tuam, quæ autem paraſti cuius erunt;] & illud *Iob* 20. Gaudium hypocritæ ad inſtar puncti.] Nec etiam talis vſus facit hominem contentum, ſeu quiete animi frui. Impij enim (*vt dicitur Iſai.* 57.) quaſi mare feruens, quod quieſcere non poteſt,] In quos proinde aptè quadrat illud *Pſal.* 106. Anima eorum in malis tabeſcebat, turbati ſunt & moti ſicut ebrius: omnis ſapientia eorum deuorata eſt;] itémque illud *Iſai.* 48. Non eſt pax impiis,] Eſto ducant in bonis dies ſuos: in puncto tamen in infernum deſcendunt] *Iob* 21. Adde quòd riſus dolore miſcebitur & extrema gaudij luctus occupat] *Prou.* 14. Item quòd abundantiam & delectationem ipſorum ſumma egeſtas moleſtiáque excipiet. Sic enim is qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide, ne quidem aquæ guttam habere poteſt, qua linguam ſuam refrigeret, cruciatus in flamma,] *ex D. Luc. cap.* 16. Et experitur verum eſſe de peccato, quod dicitur *Prou.* 5. Fauus diſtillãs labia meretricis, nouiſſima autem illius amara quaſi abſynthium;] Vrgendum vlteriùs eſt, cum talibus commoditatibus peccatores grauiſſimis vinculis onerari, de quibus *Prou.* 5. Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur;] & *Pſal.* 37. Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Miſer factus ſũ, & curuatus ſum vſque in finem.] Cuius rei typum geſſit Manaſſes inter cætera de ſe dicens in ſua oratione *qua habetur in fine Paralip.* Incuruatus ſum multo vinculo ferreo, & nõ poſſum attollere caput meum. Talia vincula tunc demum ſentiuntur à peccatore, cùm (ad inſtar auis eſcâ conſumptâ) recedere conatur: prout D. Aug. accidit, *iuxta illud quod ais in lib. 8. Confeſſionum cap.* 5. Suſpirabam ligatus non ferro alieno, ſed ferrea mea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & me conſtrinxerat.] Sic autem conſtrictos peccatores teneri ab immaniſſimo humani generis hoſte captiuos ad ipſius voluntatem habetur *ex 2. ad Timoth. cap.* 2. in fine, & in tali captiuitate, multa perpeti patet *per illud Pſal.* 31. Multa flagella peccatoris;] & illud, quòd qui peccauerunt, in inferno poſiti *ex cap. 5. Sap.* dixerunt, Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis, & ambulauimus vias difficiles.] Ex quibus intelligitur peccatoris duræ ceruicis (etiam abundantis commoditatibus huius vitæ) conditionem comparari poſſe cum ea, qua aſinus, non quidem ſolutus cui inſideat Chriſtus ad ingreſſum triumphalem in Ieruſalem, *vt Matth.* 21. ſed ligatus ad obſequium crudeliſſimi Domini, onere graui oppreſſus, & fuſtibus crudeliter verberatus, cui ad eſum ſuppetant aliquot cardui: cum quibus prædictæ commoditates comparari poſſunt, ſicut comparantur cum ſpinis in parabola de ſemente *Mat. 13. Marci 4. Luca* 8.

De debitis quæ per peccatum mortale contrahuntur. §. 3.

Nu. 74. QVòd attinet ad debita peccatoris, ſeu mala quibus poſt hanc vitam expoſitus eſt niſi reſipiſcat, ea talia ſunt, quę nec humana cogitatio comprehendere, nec lingua exprimere valeat: ſicut nec præmia, ſeu bona iuſtis parata, *iuxta illud Apoſtoli 1. Cor. 2. ex Iſaia cap.* 64. Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit, quæ præparauit Deus iis qui diligunt illum.] Comprehenduntur autem nomine pœnæ æternæ damnationis. Quæ duplex eſt, vna dicitur pœna damni, qua pariter omnes damnati excluduntur a beatifica viſione Dei, regnóque cœlorum, iuxta illud quod in Apoc. *cap.* 21. *ſub finem* dicitur; quòd in eam quæ ibi deſcribitur cœleſtem Ieruſalem non introibit aliquid coinquinatum.] Ad quod etiam facit illud *Pſalm.* 5. Non Deus volens iniquitatem tu es. Neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos. Odiſti omnes qui operantur iniquitatem.] Itémque illud *Pſa.* 72. Qui elongant ſe à te peribũt: perdidiſti omnes qui fornicantur abs te.] Accedit etiam, quòd ratio talis excluſionis ſit carentia charitatis, tanquam veſtis nuptialis; quâ ſpoliamur per quodcumque peccatum mortale. Altera verò pœna æternæ damnationis, dicitur pœna ſenſus: qua torquentur damnati impariter, pro imparitate numeri & grauitatis peccatorum ab vnoquoque commiſſorum, iuxta illud *Apoc.* 18. Quantum ſe glorificauit & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum] Vnde fit vt homo qui plura & grauiora peccata (de quibus non egit pœnitentiam) commiſit, quàm multi Dæmones; vnus ille plura & grauiora, quàm multi iſti patiatur tormenta: cùm non ſit perſonarum acceptio apud Deum, vt antea pluribus ſacræ Scripturæ locis citatis habitum eſt.

Quàm autem horrenda ſit iſtiuſmodi pœna, col- *Nu. 75.*
ligere licet ex ſententia, per quam miſeri ſunt à Chriſto eidem addicendi: cùm ex *Matth. 25. cap.* dicet, Ite maledicti in ignem æternum qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius.] Nam illud *Ite maledicti*; oſtendit pœnam ignominioſiſſimam, quæ ſeparat à ſocietate Sanctorum cum Dei indignatione. Illud verò *in ignem æternum*, pœnam acerbiſſimam, camque nunquam finituram. Illud denique, *qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius*: pœnam immaniſſimam & ex nequiſſimorum ſocietate moleſtiſſimam.

Ratio concipiendi odium peccati, ob debita, per illud contracta. §. 4.

COnſideret igitur Chriſtianus, aut tanquam mi- *Nu. 76.*
les baptiſmali charactere Chriſti inſignitus, mox coronandus, ſi legitimè certaſſet: aut tanquam filius adoptatus, mox ad regni ſolium ab adoptante euehendus, ſi paruiſſet paternis iuſſibus: aut tanquã ſponſa ad delicias regales (de quibus *Luc.* 22. Ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi Pater regnum vt edatis & bibatis ſuper mẽſam meam in regno meo) mox admittenda, ſi fidem ſeruaſſet: Conſideret inquam, ſe à tam fœlici conditione excidere per peccatum mortale: adeoq; exoſum Deo reddi, vt is ipsũ tanquam nihili factum ac fœdiſſimè deturpatum, omnimóque abominabilem, velit à domo ſua alienũ eſſe & in infernũ abiici, tanquam in cloacã ſordium vniuerſi receptaculum immundiſſimum: atque igno inextinguibili in æternum cũ Dæmonibus cruciari abſque vllo prorſus ſolatio vt argumẽto eſt quòd (*ex cap. 5. Sapien.*) Deus armabit creaturã ad vltionẽ inimicorum & pugnabit cum illo orbis terrarum cõtra inſenſatos.] Deſcendat in infernum viuens: ne deſcendat mortuus; ſeriò conſiderans *ex Iob cap.* 10. terram tenebroſam & opertam mortis caligine, terram miſeriæ & tenebrarũ vbi nullus ordo ſed ſẽpiternus horror inhabitat.] Itẽ *ex Apoc. cap.* 21. Stagnũ

ardens

Digitized by Google

ardens igne & ſulphure dæmonibus teterrimis tanquam ſerpentibus ſæuiſſimis totum ſcatens; & tum ex aliis ſacræ Scripturæ locis, *vt ex Iſai. ca. 34. à verſu 8. & ex ca. 1. Sophoniæ à verſu item 8.* tum ex libris piis in quibus de nouiſſimis hominis agitur, expendat omnis generis miſerias ibi perferendas maiores ac moleſtiores, quàm mens humana capere poſſit vel lingua exprimere: eas vtcumque indicant, qui ibidem conſtituti, præ anguſtia ſpiritus gementes (*ex citato cap. 5. Sapientiæ*) ac ſtridentes dentibus *ex cap. 24. & 25. D. Matth.* deſiderant mortem fugientem ab eis, *ex Apoc. c. 9.* dicúntque montibus. Cadite ſuper nos, & collibus operite nos,] *ex præcedon. cap. 6. ſub finem & ex cap. 23. D. Lucæ.* Ex qua conſideratione ſi in peccatoris voluntate non exciterur motus, tum pudoris, de tam miſero præſenti ſuo ſtatu: tum timoris de impendente futuro omnium miſerrimo: tum demum ſummi odij peccati, vt deteſtandi tantorum malorũ fontis; vix aliud ſupereſſe videtur, quàm vt pro eo oretur: & moneatur de eodem miſero ſuo ſtatu per ſimilitudinem, qua D. Paulus vtitur ad Hebr. 6 quod terra ſæpe venientem ſuper ſe bibens imbrẽ proferens ſpinas & tribulos, reproba eſt: cuius conſummatio in combuſtionem.]

Nu. 77. Itemque doceatur illam ſuam duritiem, non eſſe opus alterius, quàm Diaboli, tenentis ipſum captiuũ ad ſuam voluntatem iuxta Apoſtolum 2. *ad Timoth.* 2. Neque enim eſt Dei, niſi permittentis, vt in Pharaone; neque eſt naturæ opus: vt ex eo patet, quòd ſoleant homines tam faciles eſſe ad concipiendum, tum pudorem de turpitudine ſui ſtatus; tum timorem impendentium ſibi grauium malorum, tum demum odium eorum quæ grauiter eis nocent, vt difficillimum ſit eos cohibere à talibus motibus & intra rationis limites coërcere. Neque refert quod tale quid eis contingat circa temporalia, quæ ſenſu percipiuntur. Nam ſpiritalia percipiuntur fide quæ certiorem notitiam dát, quàm ſenſus: ſpiritualiumque iactura infinitis partibus maior eſt & formidabilior: quàm iactura temporalium vt ſatis inſinuatum eſt a Domino noſtro cum dixit *Luc* 12. Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. Oſtendam autẽ vobis quem timeatis, timete eum qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam.] Itẽ (*quod bene notatum eſt à D. Chryſoſt. hom. 5. ad populum Antiochenum*) triſtitia quam contritionem dicimus, concepta propter Deum de iactura ſpiritalium, eſt aduerſus hanc remedium, *iuxta illud in poſteriori ad Corinth.* 7. Quæ ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur.] Suſcepta verò triſtitia de iactura temporalium, nihil ad eam reſarciendam proficit: quantumcumque enim triſtetur quis de liberis vel bonis amiſſis, vel de infamia aut morbis contractis, non ideo facta iactura reſarcietur vt conſtat experientiâ. Itaque aduertat peccator induratus, quem ſuus tam miſer ſtatus nihil mouet, quod in manu ſit Diaboli carnificis ſæuiſſimi: à quo ducitur ad æternum gehennæ ſupplicium: quandoquidem vita hæc noſtra curſus eſt ad mortem, quam ſeuerum Dei iudicium ſequitur, & cum eo ſupplicium peccatoribus impœnitentibus cõſtitutum. Ducitur verò quaſi obuerſo dorſo: ne ollam ſuccenſam ſibi paratam videns, terreatur Miſereatur miſer animæ ſuæ, & dum ei conceditur remedium pœnitentiæ ad ſe liberandum, illo vtatur: cum ad id non deſint ei inuitationes diuinæ miſericordiæ: tum per interiores inſpirationes, tum per exteriores monitiones ſiue proſperitatum ſiue afflictionum, ſiue etiã concionum ac bonorum exemplorum ſe offerentium. Quas inuitationes, qui contemnit, quàm malè ſibi proſpiciat pro eo tempore quo (ipſo etiam Dæmone vrgente vt in deſperationem inducat) compelletur ad tribunal tremendum & ſupplicium horribile faciem conuertere: Euitet dum poteſt comminationem factã *Prouer.* 1. Quia vocaui & renuiſtis, extendi manum meam & non fuit qui aſpiceret, deſpexiſtis omne conſilium meum & increpationes meas neglexiſtis, ego quoque in interitu veſtro ridebo] dumque licet dicat ſaluberrimum Peccaui: cuius ſingulæ literę indices illi eſſe poſſint miſeriæ, in qua verſatur: puta 1. præmiis meritorum omnium priuatus. 2. egeſtate oppreſſus. 3. cæcitate mentis percuſſus 4. charitate diuina ſpoliatus. 5. amaritudine repletus. 6. viam perditionis ingreſſus. 7. iram Dei meritus; certè ſi depulſa mentis caligine poſſet ſeriò dicere, Iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meum cõtra me eſt ſemper: ſeriò quoque vſurparet illud, Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam, &c.

CAPVT SEXTVM.

De Confeſſarij prudentia in dirigendo Pœnitente ad contritionẽ executioni mandandã.

SVMMARIVM.

78 *Maxima Dei miſeratio in peccatores, qua pro illis ad pœnitentiam vocandis, miſit vnigenitum Filium ſuum.*

79 *Miſeratio qua homines peccatores ad ipſum reuertentes recipit.*

80 *Miſeratio qua benigniſſimè ad ſe vocat, patientiſſiméque ſuffert peccatores.*

81 *Miſeratio qua velut naturali propenſione miſeretur peccatoris.*

82 *Miſeratio liberaliſſimè offerentis peccatori veniam ſuorum peccatorum.*

83 *Nulla eſt grauitas aut multitudo peccatorũ ob quã Pœnitenti deſperandum ſit de Dei miſericordia: & qualiter ad ſpem concipiendam excitari poſſit.*

84 *Continuatio diuinorum in nos beneficiorum tum communium tum particularium.*

85 *Dignitas contritionis.*

86 *Facilitas tum euadendi æternam damnationem, tũ gratiam & cætera diuina dona recuperandi, tum etiam conſequendi vitam æternam beneficio contritionis.*

87 *Vtilitates contritionis, repurgandi animã à peccatis, claudendi infernum & aperiendi cœlum.*

88 *Non eſſe faſtidiendam contritionem ob illius difficultatem.*

89 *Rationes quibus poteſt Pœnitenti diſſuaderi contritionis dilatio. ac primo ex periculo in mora.*

90 *Deinde ex difficultate quam talis mora parit reſurgendi à peccato: & facilitate quam adfert labendi in nouum peccatum.*

91 *Poſtremò ex miſeria quæ in tali mora notatur.*

92 *Illuſio Dæmonis in nectenda tali mora.*

VT nonnullis corpore ægris vſuuenit, deſiderare quidem liberationẽ à morbo, quo detinentur, propter multitudinem tum commoditatum quibus priuat: tum incommoditatum quas adfert; auerſari tamen ſumptionem potionis ad illam conſequendam neceſſariæ: ſic etiam quibuſdam peccatoribus contingit, vt optent quidem peccatorum ſuorum, præſertim mortalium, remiſſionem; tot quot ante dicta ſunt detrimenta adferentium: auerſentur tamen executionem contritionis neceſſariæ ad eamdem remiſſionem: quod prouenire poteſt, vel ex quadam deſperatione conſequendi talem remiſſionem; vel ex quodam

horrore contritionis tanqoam ex nauſea potionis amaræ ægro obiatæ: vel ex quadam ſocordia per quam illius executio differtur de die in diem: vel denique ex ignoratione modi eam exequendi, quæ anxium reddens, ab ipſa executione auocat. Quæ cùm ita ſint, prudentiæ erit Cnnfeſſarij primò Pœnitentem ſuum cum neceſſarium eſſe viderit, in ſpem diuinæ miſericordiæ erigere. Secundò ei gratam reddere contritionem. Tertiò diſſuadere illius dilationem Quartò ratiooem illius exercendæ ei tradere: quam perſequemur ſeparatim in ſequenti cap. De cæteris verò dicemus in præſenti.

De erigendo Pœnitente in ſpem diuinæ miſericordiæ.

Sectio I.

PErtinet igitur primò ad iſtiuſmodi prudentiam Cooſeſſarij, vt pœoitentem erigat in ſpem veniæ à Deo conſequendæ, cùm illum aduertit ita perterritum conſideratione diuini iudicij, & multitudinis ac grauitatis ſuorum peccatorum vt ad deſperationem inclinare videatur. Ad id autem conferre poteſt commemoratio miſerationum quas Deus exercer, exercuitque in peccatores: ſicut commemoratio iudiciorum confert ad durum perterrendum.

Nu. 78. Principalis autem huiuſmodi miſeratio, eſt quòd Dei filius venerit peccatores ad pœnitẽtiam vocare *Matth. 9.* atque adeo naſcens dederit ſe io ſocium, conoeſcens in edulium, moriens in pretium, regnãs daturus ſe io præmium. Nimirum, vnigenitus Dei filius per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil quod factum eſt: de ſinu Patris in terram deſcendens vt quæreret & ſaluum faceret quod perierat: non tantum ſe exhibuit peregrinationis noſtræ ſocium, ſed etiam in ea mortem acerbiſſimam pro nobis paſſus eſt. Immo & ſeipſum in eadem dedit in cibum, daturus in patria, quod diſpoſuit oobis regnum, vt edamus & bibamus ſuper menſam ſuam in regno ſuo.] *Lucæ 22.* Vbi & Aduocatus noſter eſt apud Patrem, & propitiatio pro peccatis noſtris.] *primæ Ioan. 2.* Hæcque ſunt vnguenta precioſa, quæ diuina booitas in nos peccatores effudit, vt poſt ſe traheret, & in eorum curreremus odorem (*quod petit ſponſa Cant. 1.*) confidentes in ea charitate ineffabili qua ſic dilexit mundum vt vnigenitum ſuum daret, vt omnis qui credit in ipſum non pereat ſed habeat vitam æternam.] *Ioan. tertio.* Quàque idem Filius humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.] *ad Philip. 2.* vt exaltatus à terra omnia traheret ad ſeipſum] *iuxta ipſius prædictionem Ioan. 12.* Ergóne diffidemus de eo qui proprio Filio nõ pepercit, ſed pro nobis tradidit illum: quomodo enim non etiam omnia nobis cum illo donabit?] *vt D. Paulus argumentatur ad Rom. 8.* Quin potius, hauriemus aquas de fontibus Saluatoris] *iuxta prædictionem Iſaiæ cap. 12.* hoc eſt, Ex ſeria conſideratione eorum quæ Chriſtus pro nobis egit & paſſus eſt, ſpiritales lachrymas ciebimus, compungemúrve de tanta tamque enormi noſtra ingratitudine, quanta eſt peccantium in talium beneficiorum largitorem amantiſſimum: ratione qoorum infinitis nominibus, illi omnis laus, honor, & gloria, perpetua gratiarum actio, perpetuúmque obſequiom à nobis debetur.

Nu. 79. Altera miſeratio eſt, qua Deus peccatores reuertẽtes ad ſe recipit benigniſſimè, prout oſtendit parabola de prodigo. *Luc. 15.* Neque eos exhorteſcit quãtumuis abominabiles; ſic enim non exhorruit confitentem latronem, nec lachrymantem peccatricem, nec Chaoaneam ſupplicatorem, nec deprehenſam in adulterio mulierẽ: nec ſedentẽ in telonio Matthæũ, nec orantem publicanum: nec diſcipulũ negantem, nec perſequentẽ Apoſtolum, nec demũ ſuos crucifixores ad ipſum reuertẽtes reiecisſet: pro quibus ipſũ ridentibus, orauit pendens in Cruce. Quamprimum Dauid Pœnitens dixit, Peccaui Domino] audiuit à propheta, Dominus qooque tranſtulit peccatũ tuũ.] *2. Regum 12* Facinoroſiſſimi reges (Manaſſes inquã, *2. Paralip. 33.* & Nabuchodonoſor, *Dan. 4.*) conuerſi ad Deum, ſtatim ſunt ab eo miſericordiam cõſecuti. Hinc ipſe Dauid *Pſal. 76.* Nunquid in æternum proiiciet Deus, aut noo apponet vt cõplacitior ſit adhuc: aut in finem miſericordiam ſuam abſcindet à generatione in generationem: aut obliuiſcetur miſereri Deus, aut continebit in ira miſericordias ſuas?]

Tertia miſeratio, eſt benignitatis patientiæ & ſua- Nu. 80.
uitatis, qua vtitur io reuocandis ad ſe peccatoribus in viam ſalutis. Hanc oſtendunt tum illud *Matth. 11.* Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos] tum illud *Apo. 3.* Ecce ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuã, intrabo ad illũ & cœnabo cũ illo, & ipſe mecũ] tũ etiã illud *Iſaiæ 3.* Expectat Dominus vt miſereatur veſtri & ideo exaltabitur parcens vobis] *& in ſequen. c. 43.* Conuertimini ad me & ſalui eritis omnes fines terræ, quia ego Deus & noo eſt alius.] Ecce qui non minus nos, quàm Angelos peccantes, poſſet ſtatim io infernum præcipitare, & alios Abrahæ filios ſibi de lapidibus excitare] *Matth. 3.* non modo tempus ad horrendum illud ſupplicium per Pœoitentiam euadeodum, miſericordiſſime concedit (*miſericordiæ enim Domini quod nõ ſumus conſũpti. Thren. 4.*) ſed etiam ad vtendum beneficio tam inſignoi, benigniſſime inuitat.

Quarta miſeratio eſt, qua velut naturali propen- Nu. 81.
ſione Deus miſeretur peccatoris; & quaſi inuitus ad illius punitionem procedit. Hinc Ezech. 18. dicitur nolle mortem peccatoris ſed magis vt conuertatur & viuat:] & Eccleſia ipſum orans ait: Deus cui proprium eſt miſereri ſemper & parcere.] Sicut nimirum proprium eſt apum ſemper mellificare: non eſt autem pungere, niſi cum irritãtur: ita Dei proprium eſt ſemper miſereri: punire autem ſolummodo cùm prouocatur. Vnde tanquam ab hoc alienus nobis proponitur per illud *Iſa. 28. de ipſo dictum.* Iraſcetur, vt faciat opus ſuum, alienum opus eius vt operetur opus ſuom, peregrinum eſt opus eius ab eo.] Et per illud *in præcedenti c. 1.* Heu conſolabor ſuper hoſtibus meis, vindicabor de inimicis meis.]

Quinta miſeratio eſt, liberaliſſimè offerentis Pœ- Nu. 82.
nitenti veniam ſuorum peccatorum: perinde ac ſi reum læſæ maieſtatis extremo ſupplicio afficiendum, Rex ad ſe vocatum inuitaret ad petendam veniam, libentiſſimè conceſſurus eam pœnitenti, & emendationem ex animo pollicenti. Hanc indicant tum illud *Ierem. 3.* Tu fornicata es cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me & ſuſcipiam te.] Et paulo poſt. Saltem à modo voca me, pater meus, dux Virginitatis meæ tu es.] tum illud *Iſai. 49.* Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum vt non miſereatur filio vteri ſui: & ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui.] tum demum illud (vt cætera omittam) *Cant. 4.* Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni coronaberis:] *Et cap. 6.* Reuertere reuertere Sunamitis: reuertere reuertere & intueamur te.]

Ne autem quis ob grauitatem aut multitudinem Nu. 83.
ſuorum peccatorum ſe à tanta benignitate excludi exiſtimare debeat, facit illud Domini *Matth. 11.* Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, &

ego

ego reficiam vos]Qui enim omnes dicit, nullū excipit. Igitur quiſquis eſt amaro animo, hortante Dauide *in Pſal.* 33. guſtet & videat quàm ſuauis eſt Dominus: ſibique perſuadeat, quòd is ſolus ſit vir beatus, qui ſperat in eo.] Etenim vocans eum ad ſe caro, tantùm dicere poteſt, inficiam: mundus verò, deficiam: & Diabolus, decipiam ac interficiam; ſolus autem Chriſtus, reficiam. Quid ergo reſtat niſi vt ſtatuat apud ſe cum eodem Dauide *Pſal.* 72. Mihi adhærere Deo bonum eſt, & ponere in Deo ſpem meam;]& vt in ſpiritu humilitatis animóque contrito cum eodem, *in Pſalm.* 34. precetur, Dic animæ meæ, ſalus tua ego ſum,] & cum S. Iob *cap.* 13. Manum tuam longe fac à me, & formido tua non me terreat]Ac demum ſeipſum excitet ad ſentiendum de Deo in bonitate per illud Pſal. 41. Quare triſtis es anima mea & quare conturbas me: ſpera in Deo, &c.]& illud *Pſal.* 102. Benedic anima mea Domino & noli obliuiſci omnes retributiones eius. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitā tuā, qui coronat te miſericordia & miſerationibus, &c]Illum autē ad hæc, iſto ferè modo hortari poterimus. Ne quæſo fugias bonū paſtorem qui pro ſuis ouibus animam ſuam poſuit: & poſt errantem vadit, & quærit, inuentámque imponit humeris, & lætus reportat ad ouile *Luca* 15.] Pius Samaritanus (*Luca* 10.) te ſpoliatum & plagis impoſitis ſemiuiuum relictum, iumento ſuo imponet, & de tua curatione erit ſollicitus. Accipe adſtàrem tibi, ſéque demittentem vt te iacentem ſubleuet, & audi exigentē tuū cōcurſū per illud *Zacharia* 1, Conuertimini ad me ait Dominus exercituū: & ego cōuertar ad vos,] ac etiam per pœnitentiæ præceptum à quo ſuas conciones inchoauit *ex Matth. cap.* 4. *cum dicitur*, Exinde cœpit Ieſus prædicare & dicere, Pœnitentiam agite, appropinquabat enim regnū cœlorum.] Audi precor benigniſſimam illam cohortationem Domini Dominantium *Ezech.* 18. Proiicite à vobis omnes præuaricationes veſtras in quibus præuaricati eſtis: & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Et quare moriemini domus Iſraël; quia nolo mortem morientis dicit Dominus Deus: reuertimini & viuite.]Animaduerte quæſo, quod conſtrictus peccatorum tuorum funibus, tenearis à Diabolo captiuus, ad ipſius voluntatem excarnificandus; quódque tibi Chriſtus occurrat vltrò offerens libertatem filiorum Dei, ſi pœnitere velis. Id quod te facere, & eſt rationi cōſentaneum; & tibi facile: ipſo præſertim opem ferente iuxta illud promiſſum ſuū *Zacharia* 1. Conuertimini ad me & ego cōuertar ad vos.] Quod facturus eſſes pro temporali corporis tui vita (*ſi traditus carnifici exurendus flammis*, te ad ſe Rex benignè inuitaret, *pœnitenti pollicens liberationē à ſupplicio: & ſuppeditationē neceſſariorum ad vitā iucundam*) ne detractes facere pro æterna animæ tuæ morte vitanda, æternáque vita conſequenda. Tanquam alter Saulus (*Actorum* 9.) perſecutus es Chriſtum peccando (*iuxta illud ad Hebr.* 6. Rurſum crucifigentes Chriſtum in ſemetipſis) circumfulget te lux de cœlo gratia ſcilicet Dei te præueniens, audi interiùs vocantem & dicentem: quid me perſequeris: & reſponde humiliter, Domine quid me vis facere; atque adi Eccleſiam: illéque ad te diriget, à quo audias quid te oporteat facere: nempe idoneū Confeſſarium tanquam alterum Ananiam: cui obediens ipſe reſtituet te ſpirituali ſanitati per abſolutionem ſacramentalem: ſquammis peccatorum cadentibus de oculis cordis tui, vt viſum recipias ad videndum & guſtandum quoniam ſuauis eſt Dominus, & quòd Beati qui ſperant in eo Pſalm. 33.

Nu. 84. Poſtrema miſeratio cæteras complectens numero plurimas, eſt continuationis diuinorum in nos beneficiorū tam communium, quàm particularium, quibus nos Deus ad ſe allicit ad inſtar mulieris grana manu deiicientis in terram, vt pullos certa voce vocatos attrahat ad ſe. Communia beneficia indicantur in Symbolo Apoſtolorum, & reducuntur ad creationem, redemptionē, iuſtificationē & glorificationem. Particularia verò diuerſa ſunt diuerſorū à quibus ea notari debent, quia plurimum valent ad erigendos ipſos in ſpem diuinæ miſericordiæ, & ad admittendam cum perfecto voluntatis conſenſu præparationem, qua modo admirabili peccatorem, etiam alia cogitantem, dignatur Deus diſponere ad diuinæ ſuæ gratiæ receptionē. Qui modus talis eſſe ſolet. Primò mentem occupans, eam ſic illuſtrat, vt moueat ad cognoſcendam rerum caducarum vilitatem, & ad conſiderandum vitæ propriæ ſtatū, poſitis ei ante oculos periculis in quibus verſatur. Deinde timorem diuinorum iudiciorum incutiat. Tum ad ſpem veniæ cōſequendæ cum erigat ex cōſideratione infinitæ miſericordiæ diuinæ: ex eáque (*in indignos & ingratos ſummam Dei bonitatē oſtendēte*) tandem perducat ad effectum pietatis erga Deum ipſum: ex quo affectu ſequitur dolor de commiſſa in eundē offenſa; ſeu contritio, quæ eſt proxima diſpoſitio ad ipſam diuinam gratiam recipiēdam. Qua nihil poteſt nobis contingere melius, nec fructuoſius: vtpote quæ conciliatrix eſt bonorum: & expultrix malorum, de quibus dictum eſt in præcedenti capite.

De Contritione reddenda Pœnitenti grata.

SECTIO II.

PErtinet ſecundò ad propoſitam Confeſſarij prudentiam, vt cum notauerit ſuum Pœnitentem auerſari aut faſtidire contritionem, conetur eam illi reddere amabilem & gratam: quod cum Dei auxilio obtinere poterit maximè, proponendo illi eiuſdem contritionis tum dignitatem eximiam, tum etiam vtilitatem maximam.

De dignitate contritionis ex illius effectis.

§. 1.

DIgnitas autem in hoc conſiſtit, quòd à Deo tanti fiat, vt per eam facilis ſit, nō modo emūdatio à turpiſſima peccati macula: ſed etiam euaſio mortis æternæ, & recuperatio gratiæ perditæ, cæterorúmque donorum, quæ cum ea datus Spiritus ſanctus effundit in corde accipientis: (*ad Rom. c.* 5. *verſu* 5.) & demum adeptio vitæ æternæ. Quibus nihil optabilius poteſt eſſe peccatori ſeriò conſideranti, ante ſe quidem, tremendum tribunal diuini iudicij, ad quod inceſſanter properat propiúſque quotidie accedit, ſicut & ad mortem, cui illud proxime ſuccedit, dicente Apoſtolo ad Hebr. 9. Statutū eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium.] Poſt ſe verò multa peccata cōmiſſa & merita omnia amiſſa: iuxta illud quod de iuſto auertente ſe à iuſtitia ſua, & faciente iniquitatem, dictum eſt Ezech. 18. Iuſtitiæ eius quas fecerat non recordabuntur] Supra ſe autem, Deum iratum & ad puniendum paratum: *iuxta illud Pſal.* 7. Deus Iudex fortis & patiēs, nunquid iraſcitur per ſingulos dies: niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrauit, arcum ſuum tetendit, & parauit illū, & in eo parauit vaſa mortis.] Infra ſe porro, Infernum, hoc eſt, *ex Iob cap.* 10. Terrā *Nu.* 85.

 miſeriæ,

miſeriæ,vt pote locum tormentorum, tum animæ tum etiam corporis:tum quoad totam ſubſtantiam, tum quoad omnes facultates:omniſque conſolationis adeo expertem; vt cruciato in flamma, ne quidem aquæ guttula ſuppetat ad linguæ refrigerationem *Luca* 16.]Terram item tenebrarum:vtpote quę conuerſa in ſulfur,& torrentes ipſius in picem ardentem(*ex Iſaia cap*.34.*verſ*.7.)eſt ad inſtar clibani ignis(*ex Pſal*.20.*verſu* 10.)flammam intra ſe retinētis,ex fumi abundantia totam caliginoſam & tenebroſiſſimam.Vmbra porro eſt mortis: quia cum ibi miſeri maximos patiantur dolores & anguſtias, iis comparandos qui acerbiſſimi contingunt morientibus;non tamen ideo moriūtur,*iuxta illud Apoc*. 9. Deſiderabunt mori & mors fugiet ab eis.]Vbi prætetea nullus eſt ordo:quia omnia ibi geruntur cum deprauatiſſima volūtate.Sempiternus quoque horror inhabitat:ex pœnarū varietate, & ex tortorum ſæuitia,*qui ex Ierem.cap*.16.*verſu* 13.nullam dant requiem:& ex vocibus clamantium & vlulantium prę dolore,*ex Iſaia cap*.65.*verſ*.14.ac demum ex flammæ obſcuritate & ex timore cum tremore. Illic enim ignis crucians,non illuminat, nec metus amittitur, cum ſemper tolerari incipiat quod timebatur. Ad quam terram finali ſententia Chriſti, relegādi ſunt peccatores cruciandi cum Diabolo & Angelis eius Matth.25.Denique conſideranti à dextris quidem, ciues cœleſtes contriſtatos de ipſius ſtatu perditionis:à ſiniſtris verò, Dæmones tenentes ipſum captiuum executuri dictam maledictionis ſententiam. Quæ cum ita ſint,atque aduerſus talia contritio ſit ſpeciale ac ſingulare remediū:dubium non eſt quin maximè optabilis ſit,gratiſſimaque debeat eſſe cuilibet(*iuxta Sapiētis monitū Eccleſiaſtici,cap*.30.)miſereri animæ ſuæ placēdo Deo.Quod enim per eam poſſit peccator tot ac tanta incommoda euadere; conſtat ex diuino illo promiſſu *Ezech*.18.Conuertimini & agitę pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas]

Quam facile ex contritione effecta illius ſequantur. § 2.

Nu. 86. IAm verò facilitas, cuius meminimus euadendi pœnam æternam per contritionem, declaratur exemplo illius qui in ſcelere deprehenſus à Iudice, ſine tergiuerſatione damnatur morte;& conſtrictus vinculis ad patibulum ducitur Semper enim ſumus in conſpectu Dei ,ſiue bene ſiue male agentes *iuxta illud* P*ſal*.118.Omnes viæ meæ in conſpectu tuo:]. ſicque comprehenſus in operibus manuum ſuarum peccator(P*ſal*.9.*verſ*.17.)ſine tergiuerſatione mortis ſententiam accipit iuxta illud *Ezech*.18.Anima quæ peccauerit ipſa morietur]& illud *ad Romanos* 7.Stipendia peccati mors.]Atque peccatorum ſuorū quaſi funibus conſtrictus peccator P*rouerb.cap* 5. ad patibulum,quod tanquam alter Aman ſibi in inferno erexit,ducitur;ſuppliciū ignis æterni ſubiturus: quod ſine difficultate euadere poteſt contritus dicente Deo *Ezech*.18.Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis,vita viuet & non morietur.]

Facilitatem quoque gratiam & alia diuina dona ac merita perdita recuperandi per contritionem, oſtendit parabola de prodigo Luc.15.cui pater pœnitenti,& ad ſe reuertenti obuiauit dato amplexu;ſtolam primam,calceamenta in pedibus, annulum in manu dedit.Sic enim Deus peccatori verè pœnitenti reſtituit gratiam cum donis ſupernaturalibus eam comitantibus,& meritis bonorum operum antea factorum in gratia, reſtaurando quod fuit deſtructum per peccatum.*Qua de re in tomo opuſculorum,opuſc*.5.Suarez:in qua immorari non eſt præſentis inſtituti.Facilitas demum vitam æternam poſt admiſſum peccatum conſequendi beneficio contritionis,illuſtratur exemplo illius,cui cum pinguiſſimum beneficium Papa pollicitus eſſet,ſi bene ſe gereret in ipſius obſequio; aliquid cōmiſit ,propter quod ille mutauit eam ſuam voluntatem : qui tamen eidem proponit optionem,vt ſi de tali offenſa doleat ex animo, emendationiſque firmiſſimum propoſitum cōcipiat ,fruiturus ſit promiſſo. Cuiuſmodi optionem peccatori pœnitenti Deum ſimiliter dare in ordine ad regnum cœlorum , ſatis indicant verba illa Domini noſtri *Math*.4. Pœnitentiam agite,appropinquauit enim regnum cœlorū.] Et illa *Eccleſiaſtici* 12 Altiſſimus odio habet peccatores.& miſertus eſt pœnitentibus:]reſtituendo ſcilicet eos ſuæ gratiæ,vt tandem faciat participes ſuæ gloriæ iuxta illud P*ſal*.83.Gratiam & gloriam dabit Dominus:non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia.]

De vtilitatibus contritionis. § 3.

QVod attinet ad vtilitates contritionis eæ ſunt: *Nu* 87.
Quum tres iam memoratæ, ex quibus tanquam præcipuis,ſpectauimus ipſius dignitatem, tum aliæ multæ eiſdem coniunctæ. Contenti erimus tres referre.Prima eſt,repurgationis animæ a peccatorum ſordibus & corruptione:vnde cenſeri poteſt cōtritio, fons ille patens domini Dauid in ablutionem peccatorum:*de quo Ierem*.13.& comparari illi amaræ potioni quæ datur infantibus ad repurgandum vermibus ſtomachum ipſorum: aut etiam mari cadauera proiiciēti ad littus. Cui vtilitati alia duplex maxima, coniuncta eſt;tum vt anima fiat habitatio Spiritusſancti,quæ erat Dæmonis,*ex ca. Reſuſcitatus De pœnitentia diſtinct*.1.tum vt cum remiſſione peccatorum conſequatur reſtitutionem præcedētium meritorum. Opus enim Diaboli non eſt fortius & efficacius opere Chriſti. Si ergo peccatum deſtruit gratiam & charitatem cum omnibus præcedentibus meritis:deletio quoque peccati,quæ opus Chriſti eſt,peccatum ipſum ſic deſtruit, vt ſimul reparet quidquid per illud fuit perditum.Hinc in libro De vera & falſa Pœnitentia *cap* 14.*tomo* 5. *operum Diui Auguſtini* dicitur : Pium eſt credere vt receptâ Dei gratia,quæ in Pœnitēte deſtruit mala priora,etiam remuneret bona : vt cum deſtruxerit quod ſanum non inuenit , amet & diligat bonum quod etiam in peccante prius plantauit.Figura eius rei habetur in eo quod Ioelis 2. ait Deus: Reddam vobis annos quos comedit locuſta,bruchus,& ærugo.]

Vtilitas ſecunda eſt,quòd contritio extinguat Inferni incendium *iuxta illud ante citatum ex Ezech*.18. Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas.]Tertia eſt quod aditum aperiat ad gaudia regni cœleſtis iuxta illud *Matth*.5.Beati qui lugent quoniam ipſi conſolabūtur]& illud *Ioannis* 16.Triſtitia veſtra vertetur in gaudium] & illud P*ſal*.125. Qui ſeminant in lachrymis,in exultatione metent. Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua: venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos:] quod eſt facientes fructus dignos pœnitentiæ, repoſitam habere æternorum gaudiorum mercedem iuxta illud *Iſa*.61.Spiritus Domini ſuper me, &c. Vt ponerem lugentibus Sion,& darem eis coronam pro cinere,oleum gaudij pro luctu ,pallium laudis,pro ſpiritu mœroris.]

Neque eſt quòd quis rem tam ſalutarem faſtidiat *Nu*. 88.
ob

Digitized by Google

ob moleſtiam triſtitiæ quam habet coniūctam: quia ſi talis moleſtia quotidie ſuſcipitur pro damnis temporalibus quibus nullum adfert remediū, quis eam ſuſcipere recuſet ad tot ac tantas vtilitates conſequendas: quot & quantas adfert contritio, præſertim cùm ſufficiat talem triſtitiam eſſe in voluntate; nec neceſſe ſit redundare in ſenſum ciendo lachrymas, vt iam in præcedenti num. 54. docuimus. Accedit quod non deſit conſolatio Spiritusſancti mouentis & adiuuantis nos in tam ſalutari opere, *ex Conc. Trid ſeſſ. 14. cap. 4.* ita ut dicere liceat *ex Pſal. 93.* Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.

De diſſuadenda Pœnitenti contritionis dilatione.

Sectio III.

Nu. 89. PErtinet tertiò ad propoſitam Confeſſarij prudentiam, vt cum inuenerit Pœnitentem bene quidem affectum ad contritionem; ſed illius executionem velle diutius differre: ſtudeat ipſum mouere, ad ſtatim exequendam. Tum ex eo, quòd indignū ſit, ſtare Chriſtum ante oſtium noſtrum, ſeu expectare nos vt miſereatur noſtri, *Iſaiæ* 30. nóſque miſeros negligere tantam miſericordiam. Tum ex eo quòd temerarium ſit vibratum in te gladiū arcúmque tenſum (*ex Pſal. 7.*) non ſtatim declinare, ſicut & ignem te corripientem non ſtatim excutere. Non tardes (*inquit Sapiens Eccleſiaſtici quinto,*) conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: ſubitò enim veniet ira illius.] Et Dominus *Matth.* 24 Eſtote parati quia neſcitis qua hora filius hominis venturus ſit.] *Et Luc.* 12. Quod ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo, moram facit dominus meus venire, & cœperit percutere ſeruos & ancillas, & edere & bibere & inebriari: veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua neſcit, & diuidet eum, partémque eius cum infidelibus ponet.] Neque dicas (*vt monet Sapiens in cit. c. 5. Eccleſiaſtici*) Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur: miſericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatores reſpicit ira illius.] Neque etiam nequam ſis, quia ille bonus eſt, miſericorditer te expectans ad pœnitentiam, ac etiā vrgens per immiſſiones morborum aliarúmque incommoditatum huius vitæ: & terrores futuri iudicij, dando nobis ſignificationem vt fugiamus (quod per contritionem fit) a facie arcus *ex Pſal.* 59. tanquam miſſo Angelo qui diſtricto gladio nos à via noſtra peruerſa reuocet ad inſtar Balaam, *de quo Numerorum cap. 22. & 2. Pet. 2.*

Nu. 90. Tum etiam ex eo quod pernicioſum ſit in ſordibus peccati diutius hærere: quia talis longior mora difficilem reddit reuerſionem ad Deum per pœnitentiam. Cum enim longè ſit à peccatoribus ſalus] *Pſal.* 118. peccatum eſt quaſi ventus contrarius, longè expellens à portu ſalutis: & quò grauius eſt, aut iteratur ſæpius, eò longius expellit, & regreſſum facit difficiliorem. Ad quod pertinet illud *Ierem.* 13. Si mutare poteſt Æthiops pellem aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis bene facere, cum didiceritis malum.] Tum præterea, quod peccatum diſponat ad facilius labendum in nouum peccatum; quaſi abyſſo inuocante abyſſum, & ſanguine ſanguinem tangente. Ad quod facit illud *Pſal.* 68. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum] Facit etiam illud *quod D. Paulus in cap. 1. ad Rom.* de gentilibus habet: ac illud *Apoc.* 22. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc.] Quibus accedit, quod excluſo Spirituſancto & Dæmone dominante in anima, talis mora viam muniat (eodem Dæmone ſatagēte) ad duritiam cordis: iuxta illud *Prou.* 18. Impius cum in profundum venerit peccatorum contemnet.]

Tum denique ex eo, quòd ſi miſerabile in regno ſit, Regem potentiſſimum habere infenſum, grauiſſima ſupplicia inferre parantem, nihil de illo placando curare oblata commoditate: longè miſerabilius ſit Regem Regum ſic habere iratum, vt ſtatuat illa punire æternis ſuppliciis, ſupra quam cogitari poteſt grauiſſimis: & nihilominus negligere oblatam de præſenti occaſionem (expectata futurā omnino incertā) reconciliandi eum ſibi per contritionem: *de qua Pſalm.* 50. Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.] Certè per mortem tollitur nobis omnis talis occaſio: quandoquidem ſolum tempus huius vitæ, eſt tempus obtinendi à Deo miſericordiam & liberationem à reatu æternæ damnationis: cui obnoxij ſunt, qui ſe addixerunt Diaboli ſeruituti. De qua Ioan. 8. Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati, & 2. *Pet.* 2. A quo quis ſuperatus eſt, eius & ſeruus eſt.] Tollitur, inquam, omnis talis occaſio, quia in morte *ex cap.* 11. *Eccleſiaſtis*: ſi ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonem, in quocumq; loco ceciderit, ibi erit. Hortante igitur Apoſtolo *ad Gal.* 6. Dum tempus habemus operemur bonum.] & maximè bonum contritionis, per quod à Deo in animam cætera deriuantur. Nu. 91.

Nec ſinam' nobis illudi à Diabolo, qui ſolet ab illius ſaluberrimo vſu eós quos captiuos tenet auertere, obtrudendo cōuiuiorum, ludorum, chorearum aliorúmque id genus oblectationes: cū quibus contritioni tam vacari non poteſt, quàm nemo poteſt ſimul flare & ſorbere, vt habet prouerbium. Qua in re idē facit callidus hoſtis, ac faceret is qui detractā puero pretioſiſſimā gemmā, pomum ne fleat offerret, non dando in manu, ſed oſtendendo à longè. Ingerit enim recordationem præteritarum voluptatum tēporalium, per quam faſtidium inducit æternarum: ſicut memoria carnium & cæterarum rerum quibus Iſraelitæ vſi fuerant in Ægypto, illos fecit faſtidire manna ſuauiſſimum, quo alebantur, & abiicere deſiderium terræ promiſsionis *Num. cap.* 11. cum quo faſtidio inducit pœnitentiæ horrorem, qualem iidem Iſraëlitæ habuerunt deſerti, per quod iuſſu Dei eundum illis fuit ad terram promiſsionis. Nu. 92.

CAPVT SEPTIMVM.

De ratione exercendi contritionem.

SVMMARIVM.

93 *Spectantia ad exercitium contritionis de peccatis mortalibus.*
94 *Ratio ritè fructuoſéque talis exercitij perficiendi.*
95 *Ratio exercendæ contritionis de venialibus.*
96 *Peccatorum venialium indignitas pernicioſa.*
97 *Qualiter oporteat de peccatis venialibus coram Chriſto confundi.*
98 *Ratio trinæ tunſionis pectoris, dicendo mea culpa, &c. in ſignum contritionis.*

PERTINET adhuc ad propoſitam Confeſſarij prudentiam, non tantùm vt ſuum Pœnitētem ad contritionem exercendam excitet, ſed etiam cùm opus eſſe viderit, inſtruat de ratione illam exercendi: de qua ideo dicemus, & paucis. Contritio igitur vel habenda eſt de peccatis mortalibus vel de venialibus.

Ratio

Ratio exercendi contritionem de mortalibus. §. 1.

Nu. 93. SI de mortalibus; primò relinquere oportet affectum peccati. Secundò ſumpto tempore locóque idoneo, petere à Chriſto gratiam recordandi ac cognoſcendi peccata à nobis commiſſa, de illíſque dolendi. Tertiò reuocare in memoriam multitudinem eorundem peccatorum. Quartò indignitatem & perniciem illorum (de quibus in præced. cap. 5.) ponderare: ſimúlque de illis dolere propter Deum, & veniam petere, cum ſpe eam obtinendi, & cum propoſito nun relabendi ſiue in eadem, ſiue in alia mortalia: ac de eis ſuo tempore confitendi & pro eis ſatisfaciendi.

Nu. 94. Ad iſta autem ritè peragenda & fructuosè, iuuerit prouidere Chriſtum ante conſpectum noſtrum: & contritionem (quæ donum Dei eſt, *vt habet Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 4.*) ab eo petere cum animi demiſſione. Deinde concepta fiducia de ipſius miſericordia, erigere mentis oculos ad ipſum qui *ex Sap. c. 11.* diligit omnia quæ ſunt, & nihil odit eorum quæ fecit] intuendo quantopere peccatum oderit: adeo nimirum vt voluerit creaturas ſuas præſtantiſſimas, tam Angelos quàm homines ob ipſum, grauiſſimis addictas ſuppliciis æternis. Tertiò conſiderare quòd vt ab eiſdem ſuppliciis nos eriperet, pro iis ſatisfaciẽdo diuinæ iuſtitiæ, miſericordiſſime dolores immenſos ac mortem acerbiſſimam perferre voluerit. Denique ex tanta erga nos miſericordia, qua nobis ſuo ſanguine gratiam promeruit, & peccatorum remiſſionem: erecti in ſpem & deſiderium liberationis ab æterna illa miſeria: ipſum liberatorem noſtrũ magno amoris affectu complecti: vt redemptorem, ſatisfactorem & aduocatum noſtrum: atque ipſam gratiam & peccatorum remiſſionem petere inſtãter: quam non negabit bonus paſtor qui perditã ouem quæſiuit, humeriſq; ſuis impoſitam in ouile reportauit *Luc. 15.* Cui petitioni comitem adiũgere oportet conſiderationem qua coram ipſo Chriſto, confundamur erubeſcentes de miſero noſtro ſtatu: perpendentes, quid perdiderimus per peccatum mortale: nempe Deum bonorum omnium fontem, æternam fœlicitatem, atque adeo noſipſos. Quid acquiſierimus; nempe æternas inferni pœnas cum animæ morte: in eo peioris conditionis, quàm beſtiæ effecti: vtpote duplicis mortis rei, cùm illæ vni tantùm ſint obnoxiæ. Expendendo præterea ſummam peccati; tum indignitatẽ, de qua antea nu. 59. & aliquot ſequẽtibus: tum etiam ingratitudinem noſtram, qua peccando, iniquiſſimè inſurreximus aduerſus Deũ optimum maximum, ac ſanctiſſimum, & in nos beneficentiſſimum: támque noſtri amantem, vt pro nobis mori dignatus ſit, cui proinde tanquam munificentiſſimo benefactori, gratiam referre; & tanquam principi ſummo, obſequium & honorem deferre omni iure debuimus: peruersè antè ei obſtiterimus ipſo inſpiciẽte: immo ſurſum in crucem egerimus, eiuſque ſanguinem conculcauerimus: vtpote id agentes, quod eſſet ſufficiens cauſa mortis ipſius, & fructuum eiuſdem, ſufficiens impedimentum.

Ratio exercendi contritionem de venialibus. §. 2.

Nu. 95. CVm autem contritio habẽda eſt tantùm de venialibus; oportet primò diligenter cauere ne nobis blandiantur, nec exuamus omnem affectum aut diſpoſitionem ad illa; occaſiones diſſimulando nec repellendo. Cuius rei gratia ad Chriſtum recurrendum eſt, vt nobis det vires ad eam peragendam neceſſarias, & lumen ad detegendum, ſi quæ fraus fortè lateat. Secundò intueri Chriſtum ipſum tanquam exemplar & ideam puritatis, ac ſanctitatis infinitæ; cui nihil tam contrarium ſit & abominabile, quàm peccatum etiam veniale: quod cùm maculet animam, ad illius quoque deletionem, ſanguinem ſuum fudit: ipſe, qui *ex cap. 5. ad Epheſ.* voluit exhibere ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam.] Tertiò intueri noſipſos: expendendo primò peccatorum noſtrorum varietatem & multitudinẽ; adde & alienorum, quibus cooperati fuerimus. Secundò quanta fuerit negligentia noſtra & ſocordia in illis cauendis, quamque facile & temerè; immo per contemptum quodammodo, & ludum commiſſa ſint; etiamſi nobis adfuerit ſufficiens diuinorum notitia, cum diuinæ gratiæ impulſu: internîſve Spiritusſancti ſtimulis, ac externis adiumentis ſiue exẽplorum bonorum ſiue ſanctarum inſtructionum.

Nu. 96. Tertiò quanta ſit indignitas peccatorum etiam venialium; quibus Creator & Dominus omnium ac munificentiſſimus bonorum innumerabilium largitor offenditur per ſummam impudentiam & ingratitudinem, à viliſſimo mãcipio ac miſero & miſerabili paupere, cæco, & nudo: cui, vtpote tepido, minatur Chriſtus, *Apoc. 3.* Incipiam te euomere ex ore meo.] Adde & quibus in conſpectu Chriſti inuerecunde polluitur maculatúrve anima, pro qua mundanda tantopere laborauit; tam multa docuit, inſtituitque tum verbo, tum exemplo: atque *ex cit. cap. 5.* mundatam lauacro aquæ in verbo vitæ, voluit mundam permanere in perpetuum: hæc eſt enim voluntas Dei *ex priori ad Theſſal. cap. 4.* ſanctificatio noſtra.] Et quamuis peccatum veniale gratiam non adimat animæ, tamen tanquam diſplicens Deo, ipſã maculat ad eum modum quo filius coram patre maculam imprimens veſti nouæ pretioſæ, quã idem pater vult ſeruari mundam. Quæquidẽ diſplicentia tanti momenti eſt, vt nulla omnino de cauſa, peccatum quodcumque veniale cenſeatur licitũ: ne quidem ad liberandum ab interitu totum mundum: quia ſcilicet eſt contra Deum infinitum, omnibus rebus præferendum. Quibus denique tanquam ſordibus contaminatur templum ſanctum Dei, quod ſumus nos *ex priori ad Cor. cap. 3.* vnde quaſi contriſtato Spiritusſancto; qui, *vt ibidem dicitur*, habitat in nobis: charitas quæ ab ipſo diffunditur in cordibus noſtris *ad Rom. cap. 5.* refrigeſcit, & reliquæ diuinitus infuſæ virtutes, non modo non augentur ſed etiam deprimuntur: impeditæ ne erumpant in præclaras actiones. neque illas emittant, niſi remiſsè, languidéque, & veluti exangues quoſdam fœtus. Præterea ad illuminationes & afflatus eiuſdẽ Spiritus, atque monita Angeli cuſtodis excipienda ſentiendáque redditur animus durus & ſegnis: ac etiam redigitur in anguſtias quaſdam tenebrarum, & moleſtiarum ac ſollicitudinum, aſſiduè ſpinarum inſtar pungentium: efficitúrque obnoxius pœnis grauiſsimis purgatorij in futura vita: in præſenti verò, omnis generis tentationibus in pœnam noſtræ ſocordiæ: ob quam Diabolus permittitur nos aggredi audaciùs; ſiue ſollicitando ad peccata mortalia, ad quæ venialia ipſa procliuem parant lapſum, iuxta illud *Eccleſ. 19.* Qui ſpernit modica paulatim decidet.] ſiue iniiciendo ſcrupulos anxietateſve animi, quibus pax illius turbatur, quam vitæ puritas gignit: ſiue reddendo grauem & moleſtam, immo & vilem vitam ſpiritalem: quam cum ſuauem, amabilem & honorabilem reddat feruor amoris Dei, peccatum veniale diminuens ipſum, conſequenter diſponit animum ad ſpiritalis vitæ faſtidium & contemptum.

Poſtremò

Digitized by Google

Nu. 97. Poſtremò oportet quaſi rurſum cõuerſis ad Chriſtum oculis, coram illo confundi de tam exiguo noſtro profectu, ac tanta noſtra paupertate: cum in ſuis donis erga nos adeo liberalis fuerit, condemnando noſtram ignauiam: per quam tam ſteriles ſumus & frigidi, vt nos non fœcundet, nec calefaciat ſanguis Chriſti cum tanto feruore ſuper nos effuſus: pòſtque tot accepta beneficia, adeo infideles ſumus, & ſine affectione tum erga Deum, quẽ fraudamus debito obſequio & gloria, quæ ex vitæ noſtræ puritate illi acceſſiſſet; tum erga Sãctos in cœlo regnantes, quos priuamus gaudio quod capiunt ex ſancta noſtra conuerſatione: tum erga animas in purgatorio detentas, quibus non detulimus expetitam & expectatam à nobis opem; tum demum erga proximos adhuc viuentes, quos malis exemplis remorati ſumus in via ſalutis, cum debuerimus memores mortis acerbiſſimæ à Chriſto pro illis obitæ, ſedulò operam ponere in iuuandis ipſis per preces, exhortationes, & exempla ad progreſſum in eadem via faciendum: id quod peccata etiam venialia impediunt vtpote quæ faciunt preces languidas, cohortationes frigidas, & vitam diſſolutam & incompoſitam. Cum tali autem confuſione oportet Chriſtum ipſum intueri tanquam fontem omnis bonitatis, & miſericordiæ abyſſum, ab eóque per ipſius ac B. Virginis, aliorumque Sanctorum merita, petere aquam illam viuam (de qua *Ioan* 4.) non tãtùm ſordes peccatorum mundantem, ſed etiam reſtinguentem ſitim malarum cupiditatum noſtrarum, quibus reſiſtere oportet ad vitæ emendationem; cuius propoſitum firmum ita requiritur ad contritionem: vt ſine illo nequeat ad Sacramentum pœnitentiæ ſufficere, vt conſtat ex Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 4.

De trina tunſione pectoris dicendo mea culpa, &c. in ſignum contritionis.

Sectio III.

Nu. 98. Locus hic exigere videtur, vt rationem reddamus communis vſus fidelium in Eccleſia, quo in ſignum interioris contritionis de ſuis peccatis, vtuntur illa repetitione verborum *mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa* ad imitationem publicani *Luc.* 18. tundendo pectus, in quo ſedes eſt cordis: ex quo peccata prouenire habetur *Matth.* 15. *verſ.* 19. & *Marc.* 7. *verſ.* 21. Trina igitur repetitio verborum, cum trina pectoris tunſione, oſtendit deteſtationem omnium peccatorum, naſcentium (*ex prima Ioan. cap.* 2.) vel ex concupiſcentia carnis, vel ex concupiſcentia oculorum, vel ex ſuperbia vitæ (quod eſt; prouenire ex inordinato amore vel voluptatum, vel diuitiarũ, vel honorum) & perpetratorũ vel cogitatione, vel verbo, vel opere, idque vel contra Deum, vel contra ſeipſum, vel cõtra proximum. Quam deteſtationem comitetur dolor de amiſſa Dei gratia in præſenti vita; & gloria cœleſti in futura: deq; obligatione ad inferni ſupplicium. Quo dolore tam iuſto perculſi, confitentes aduerſum nos iniuſtitiam noſtram Domino, vt remittat iniquitatem peccati noſtri, dicimus mea culpa: quia Dei & Spiritusſancti dona perdidi. Mea culpa: quia omni merito me ſpoliaui & me poteſtati Diaboli ſubdidi. Mea maxima culpa: quia reatum æternæ damnationis contraxi & inextinguibili igni ardoribúſque ſempiternis me addixi, auditurus tremendam illam Chriſti ſententiam. Ite maledicti in ignẽ æternum: priuãdus dulciſſima Sacroſãctæ Trinitatis viſione, & ſuauiſſimã ſocietate Beatiſſimæ Virginis & Sanctorum omnium. Non deſpero tamen, ſed quamuis pauper & debilis, ac ſupra modum grauatus & infirmus, in lacu miſeriæ & luto fecis merſus, iratúmque habẽs peccatis meis Deum & Sanctos: recogitabo cũ Ezechia (*ex Iſaia cap.* 38.) annos meos in amaritudine animæ meæ] dicens mea culpa Deus. Item cum Dauide *ex Pſal.* 6. Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis ſtratum meum rigabo] dicẽs mea culpa Deus: dimittam cum *S. Iob* cap. 10. Aduerſum me eloquium meum, loquar in amaritudine animæ meæ, dicam Deo, Mea maxima culpa. Peccaui enim cum Rege Manaſſe ſuper numerum arenæ maris, & non ſum dignus intueri altitudinem cœli, præ multitudine iniquitatum mearum, quia excitaui iracundiam tuam & malum coram te feci.] *& cætera quæ in ipſius oratione habentur addita ad libros Paralipomenon.*

Caput Octauum.

De prudentia Confeſſarij in expendendo Pœnitentis propoſito non peccandi de cætero, iuuandique ipſum aduerſus recidiuum.

Summarium.

99 *Expendendum eſſe à Confeſſario propoſitum Pœnitentis.*

100 *Propoſitum Pœnitentis vt capax ſit abſolutionis, non tantùm debet eſſe vitandi peccatum mortale, ſed etiam occaſionem ex qua illud ſecuturum probabiliter creditur.*

101 *Recidiſſe in peccatum non eſt ſignum impœnitentiæ ſufficiens ad denegandam abſolutionem.*

102 *Quod procedit etiam in eo qui pluries recidit, dummodo aliqua ſit emendatio, aut emendationis inchoatio.*

103 *Praxis à Nauar. tradita quoad verſantem cum perſona quæ illi eſt occaſio peccandi.*

104 *Remedia aduerſus recidiuum.*

Ad hanc Confeſſarij prudentiam pertinet, vt quia contritio cum deteſtatione & odio peccati requirit propoſitum firmum emendandi vitam, & abſtinendi pro virili ab omnibus peccatis ſaltem mortalibus, próque commiſſis ſatisfaciendi: tum Deo, tum proximo per ea læſo: Confeſſarius petat (ſi non appareret ſatis) An habeat tale propoſitum: ſíq; deprehenderit non habere ſatis firmum: neque ipſũ ſatis paratum eſſe ad peccatum aliquod mortale relinquendum, vel illius occaſiones proximas, vel ad reſarciendum notabile damnum proximo à ſe iniuſte illatum: conetur quacumque poterit accommodata ratione (maximè vrgẽdo peccati indignitatem & perniciem, vt ſupra cap. 5.) animam ipſius Chriſto lucrifacere: ſique nihil poſſit efficere, non abſoluat ſed dimittat ad imitationem dicẽtium *Ierem.* 51. Curauimus Babylonem & non eſt ſanata, derelinquamus eam.] Attamen prius monitũ de malo ſtatu in quo permanet, & adiuncta exhortatione qua excitetur ad vacãdum bonis operibus, & ad cauenda peccata vt præparetur ad receptionem diuinæ gratiæ, per quam ex illo ſtatu perditionis emergat, antequam omnem emergendi facultatem mors adimat. *Nu. 99.*

Proponentem verò ſeriò peccata relinquere, conſolari oportet, propoſita ſpe remiſſionis illorum per ſuſceptionem Sacramenti, in quo Dei miſericordia per meritum paſſionis Chriſti ſupplebit, quod ex parte ipſius defuerit: dummodo ſtudeat facere quod in ſe eſt: & præſertim ſincerè integréque cõfiteri de omnibus de quibus ſentit cõſcientiam ſuam grauatã: dolénſque de illis ex animo propter Deum, concipiat firmum propoſitũ deſerendi peccati ſtatum.

Quo

Digitized by Google

Nu.100. Quo quidem propoſito carere cenſendus eſt, non modo is qui in aliquo mortali peccato ſibi complaçet, ſed etiam is qui aliquam occaſionem peccati mortalis non vult deſerere: ſi infirmitatis propriæ, ſibi conſcius, dubitet aut credat vel debeat probabiliter credere, ſe in peccatum mortale prolapſurum eâ vtendo: nempe quia didicit experientia ſe non ſubſiſtere datâ eiuſmodi occaſione, ſed ſtatim aut quaſi ſtatim cadere. Hoc annotans Caiet. *in ſummula verbo periculum*, addit nullam neceſſitatem vtendi tali occaſione, vincere obligationem abſtinendi ab ea: cum ex *Eccleſiaſtici cap.3.* Qui amat periculum in illo peribit] & dicat Dominus *Matth.5.* Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum & proiice abs te, &c.] Vnde quod Nauar. habet *in Ench. cap.3. num. 5. litera f*, poſſe abſolui adoleſcentes qui verſantur inter mulieres, emẽdo, vendendo, & conuerſando abſque cohabitatione illarum in eadẽ domo: etiamſi nolint à tali conuerſatione abſtinere, quæ illis ſæpe fuit occaſio mortaliter peccandi verbis, aut tactibus impudicis, aut etiam copula: hoc, inquam, & quodcumque ſimile, in quo ibidem memoratus auctor facit libertatem abſoluendi, ſic temperandum videtur, vt minime procedat quando Pœnitens expertus eſt, ſe tali occaſione data, ſtatim aut quaſi ſtatim cadere: niſi accedant nouæ rationes & circunſtantiæ ob quas rationabiliter ſperare poſſit ſe non peccaturum etiam tali occaſione data. Confirmatur per illud, quod Nauar. ipſe habet *ibidem lit. D*, occaſionem propinquam, à qua Pœnitens neceſſariò debet abſtinere, vt abſolui poſſit: eſſe non tantùm eam quæ peccatum eſt mortale; ſed etiam eam ex qua, bene perpenſis occurrentibus circunſtantiis, credit aut credere debet Confeſſarius, Pœnitentem ſuum nunquam illâ vſurum eſſe ſine peccato: inter quas circunſtantias ſi quæ valeat ad id perſuadendum, maximè valet hæc: quòd Pœnitens expertus ſit ſe tali data occaſione ſtatim aut quaſi ſtatim cadere. In illo enim (iſto poſito) nequeũt concurrere quatuor illa, quæ idem quoque Nau. ibidem adhuc, lit. E, requirit, vt abſolui poſſit ille qui non vult relinquere occaſionem peccati mortalis; quarũ prima eſt, vera pœnitudo peccatorum. Secunda verum propoſitum nunquam redeundi ad illa. Tertia propoſitum ſemper, cum Dei auxilio, cauendi ne peccetur tali occaſione occurrente. Quarta notabilis cauſa (verbi gratiâ, pro ſubleuãda inopia, vel pro vitando ſcandalo, aut alio eiuſmodi) non abſtinendi ſe a tali occaſione: nequeunt, inquam; quia ſaltem quoad ſecundam, cum qui non vult relinquere occaſionem, quâ datâ ſæpe expertus eſt ſe ſtatim, aut quaſi ſtatim peccare, manifeſtum eſt non habere verum propoſitum nunquam redeũdi ad peccatum. Et quoad tertiam probatur: quia non cauetur ſed admittitur peccatum, ſubeundo tale periculum; de quo, ſi de quoquam alio, meritò intelligitur illud ante citatum Qui amat periculum in illo peribit.] Vide dicenda in ſequ. lib. 5. à num. 61. ad 65. Hîc occurrit obiter notandum, quando Pœnitens Confeſſario exigente propoſitum emendationis, is ait: Promitto Deo me non relapſurum; etiamſi verba indicare videantur quod faciat votum; non facere tamen; quia nihil tale intendit, ſed tantùm vult indicare firmitatem talis ſui propoſiti.

Pars altera capitis, De prudentia iuuandi relapſum in peccatum.

Nu.101. NOtandum eſt ex Nauar. in cit. cap. 3. nu. 5. lit. I, ſi quis in idem peccatum reciderit, non eſſe illi eo ſolo nomine abſolutionem negandam, tanquam impœnitenti: quia recidiſſe in idem peccatum, non eſt argumentum neceſſarium defectus veræ Pœnitentiæ, ſed ſignum infirmitatis. Vnde communiter abſoluuntur ſemel in anno confitentes, ſi nullum aliud adferant impedimentum, quantumuis in peccata de quibus confeſſi erant recidiſſe deprehẽdantur. Procedit autem illud ex eodem Nauar. etiamſi confitens nolit abſtinere ab eo quod fuit ei occaſio recidendi: vt conuerſatio cum aliqua perſona, aut aliud ſimile dummodo non ſit aliquid de ſe mortale: aut non ſit occaſio propinqua peccati mortalis, ſeu qua datâ ſtatim aut quaſi ſtatim cadatur in mortale, interueniantque quatuor circumſtantiæ antea memoratæ ex Nauarro ipſo.

Procedit etiam in eo qui bis, ter, aut ſæpius recidit: argumento eius, quòd non tantùm ſemel aut ſepties ſed ſeptuagies ſepties in nos peccãti parcendum ſit. *cap. Septies. De Pœniten. diſtin. 3. ex Matth. cap. 18. & Luc.* 17. Attamen ex eodem Nauar. ibid. non videretur abſoluendus Pœnitẽs recidiuus, tanquam non dans ſignum ſufficiens propoſiti firmi non peccandi de cætero, ſi nulla emendatio neque emendationis inchoatio præteritis vicibus in eo extitiſſe obſeruaretur: aut ſi infirmitas imbecillitáſq; illius, aut ingens propenſio ad peccatum aut externæ occaſiones recidendi perſuaderent nullam ſecuturam emendationem. Nu.102.

Vbi nota praxim quam idem addit pro caſu difficili & ſatis frequenti, vt eum Pœnitens occaſionẽ habet recidendi ex cohabitatione ſeu conuerſatione cum aliqua perſona, iubendum eſſe illi antequam abſoluatur, vt forti, Chriſtianóque animo dicat eidem perſonæ, cum qua malè verſatur, & peccat: ſibi denegari abſolutionem niſi ſeparentur: proinde vehementer obſecrare per Deum, vt ineant rationem, qua honeſtè ſeparentur. Quo peracto (inquit ille) abſoluerem concurrentibus quatuor antedictis circunſtantiis, & poſtea quãuis non ſequeretur ſeparatio, ſi tamen ſequeretur notabilis emendatio, abſoluerem ſpe maioris correctionis futuræ, commẽdata re Ieſu Chriſto Domino noſtro, & vtendo prudentia ac circumſpectione varia, quæ debet ob varietatem circunſtantiarum adhiberi: propoſito ante oculos, primùm remedio ſpirituali animarum, deinde etiam honoris & bonorum temporalium quantum fieri poſſet. Hæc ille. Quibus exemplo tanti viri Confeſſarios in magnis & quotidianis difficultatibus vti non eſt inconueniens: dummodo procedatur cum illa cuius meminit circumſpectione, & concepto timore quem tale negotiũ exigit; in quo Medicus ægrum ſuum occidẽdo, ſeipſum ſimul occidit: ſecus quàm accidat in curatione corporali. Nu.103.

Remedia aduerſus reciduum.

POrrò aduerſus reciduũ adhibenda remedia, hæc ex Gerſone commemorat Polancus *in direct. ca. 3. art. 2.* & cum eo Iacobus à Graphiis *lib. 1. deciſ. aurearum cap.* 29. Primum eſt ſequenti die cum recidere contigerit, ieiunare in pane & aqua. Secundum recitare certum Pſalmorum numerum. Tertium aliquid charum, vel certè aliquam pecuniam dare in eleemoſynam. Quartum confiteri intra triduũ poſt peccatum commiſſum. Quintum cùm ſuccumbẽdo tentationi contigerit conſenſus in peccatum, flexis genibus ad miſericordiam Dei conſequendam aliquas orationes dicere: aut certè, vt Iacobus à Graphiis attigit, cùm cæterorum præſentia id impedit, ſaltẽ manu ad pectus admotâ (quod fieri poteſt aliis non aduertentibus) dolere. Sextum recidiuo iuxta Nu.104.

condi

conditionem ipſius,& peccatorum grauitatem, vltra pœnitentiam quàm par fuerit impoſitam, iniungere aliquid recitandum, vt Pater & Aue, aut aliquid huiuſmodi, in memoriam gratiæ reſurgendi à Deo per Sacramentum obtentæ. Septimum addi poteſt ex Nauar. *in Enchir. cap. 26. num. 25.* vt contra tentationem peccati in quod relabi contingit, imploret diuinũ auxilium per preces alicuius Sancti qui virtute contraria plurimum enituit: & vt firmiter proponat ac etiam interdum voueat, ſaltem ad tempus, ſe illam vel illam pœnitentiam facturum, ſi adhoc relabatur: tanquam ſibi legem imponens, quâ ſeipſum coërceat ac ſibimet terrori ſit: quaſi Dei authoritate gladio accinctus ad pugnam, pro tuendo ipſius diuino honore aduerſus proprios affectus. ſcilicet eos per pœnitentiam mortificando. In qua pugna, difficultas illa occurrit, quòd is impugnandus ſit, qui diligitur, *iuxta illud ad Epheſ. 5.* Nemo vnquã carnem ſuam odio habuit, ſed fouet & nutrit eam.] Verùm amore coronæ gloriæ & timore gehennæ talis difficultas facilè ſuperatur, dum ſimul in mentem venit, quod regnum cœlorum vim patitur & violenti rapiunt illud] *Matth.* 11. Quódque non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit] *2. ad Timoth.* 2. Itemque veniunt in mentem Sanctorum exempla, qui cum tanta auſteritate vixerunt: ac etiam exempla illorũ qui mundanã militiã ſequuntur in qua tã multa incómoda, & plerumque inani ſpe fulti perferunt. Non voueat autẽ recidiuus ſe nunquã tale peccatũ admiſſurũ aut ſe ingreſſurũ religionẽ ſi denuo admittat: argumento cap. Clericos, de cohabitatione Cleric. & mulierum: in quo prohibetur ne Clerici concubinarij per iuramentum compellantur concubinas dimittere. Ad neceſſarium autem auxilium diuinum obtinendum, iuuerit petendo illud, humilitatem exercere (ſi tempus & locus patiãtur) flexis in terram genibus corã imaginè Crucifixi, deteſtando noſtram erga ipſum nequitiam & ingratitudinem: atque ſi placet oſculando terrã ipſam a qua ſuſtineri, nos reddidimus indignos. Etenim cor ſic contritum & humiliatum non deſpiciet Deus. Addi poteſt ad extremum conſideratio, quòd cum turpitudo & pernicies peccati omnẽ aliam ſuperet, (vt ſatis patet ex antedictis num. ſexageſimo & aliquot ſequentibus) quiddam tamen adhuc vilius & peius ineſſe cenſeatur in relapſu, quam in peccatis primò commiſſis, iuxta illud Ierem. 2. Quam vilis facta es, nimis iterans vias tuas:] & illud Prouer. 26. Sicut canis qui reuertitur ad vomitum ſuum, ſic imprudens, qui iterat ſtultitiam ſuam] & illud Domini Matth. 12 & Luc. 11. Fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.

CAPVT NONVM.

De prudentia Confeſſarij in tranquillando Pœnitentis animo agitato ſcrupulis.

SVMMARIVM.

105 *Libertinis vtiles ſunt ſcrupuli, timoratis pernicioſi.*
106 *Damna quæ ſcrupuli adferunt.*
107 *Præparatio ad diuinam gratiam per confeſſionem ſacramentalem, humilitatem, & timorem Dei.*
108 *Aduerſus ſcrupulos medicina: lectio librorũ piorũ.*
109 *Oratio cum ieiunio & alijs bonis operibus, maximéque ſacroſanctæ Euchariſtiæ ſumptio; aduerſus ſcrupulos generalis medicina.*
110 *Pharmaca aduerſus humores iudicium debilitantes, vnde ſcrupuli prouenire obſeruentur.*
111 *Sequi prudentiorum & bonorum iudicium, remediũ eſt aduerſus ſcrupulos accommodatum.*
112 *Eſt item ſecundum eorundem iudicium, & nonnunquam ſecundum proprium, ſcrupulos impugnare ac repellere.*
113 *Contemnendos eſſe inſurgentes ſcrupulos.*
114 *Agendum eſſe contra ſcrupulos, nec cedendũ eſſe illis per puſillanimitatem.*
115 *Ratio roborandi animum contra puſillanimitatem.*
116 *Ratio qua agendum eſt contra ſcrupulum.*
117 *Quales medicinæ qualibus ſcrupulis curandis cenſeantur accommodatæ.*
118 *Duo ſcrupulorũ prima genera, & duæ primæ cauſæ.*

PRæter munera Iudicis & Patris, Confeſſarius erga Pœnitentem debet munus Medici exercere, ad quod pertinet imprimis mederi illius morbis: hoc eſt (cùm hi ſint peccata & ſcrupuli) illum & à peccatis per applicationem remedij ad id instituti a Deo, reddere liberum: & per ſalutares commonitiones ſcrupulis agitatum, reddere tranquillum. De quorum priore illud tantum occurrit monendum in præſentia, tale remedium, eſſe Pœnitentiæ Sacramentum: ad cuius ſalutarem vſum requiſita, partim tradita ſunt hactenus, partim deinceps tradentur ſuis locis. De poſteriore verò ſpecialiter nunc acturi, perſequemur rationem, qua poſſit animo ſcrupulis vexato tranquillitas adferri. Quæ ratio duplex eſt; vna generalis ſeu quæ vſui eſſe poteſt in omni genere ſcrupulorum, & altera ſpecialis diuerſis ſcrupulorum generibus accommodata: illam tradimus in hoc cap. & hanc in ſequent.

Præmittendum eſt autem, iis quidem qui laxioris ſunt conſcientiæ, nec pernicioſam peccandi libertatem (aut potius ſeruitutem) adhuc à ſe depulerunt, vtiles eſſe ſcrupulos, qui eorum conſcientiam conſtringant, vt tandem ad mediocritatem traducantur. Iis verò qui non ita laxam habent conſcientiam, ſed puritati imprimis dant operam, idque omni ope & ſtudio adnituntur vt Domino Deo placeant, vehementer obſunt ſcrupuli; faciunt enim vt ſæpius peccent, quàm alioqui peccarent. Nam in iis quæ indifferẽtia ſunt, qui liberiore vtitur cõſcientiâ minus peccat: quia multa ex illis, immo & ex malis aliqua, ſæpe ſibi licere exiſtimat: vnde quia non agit contra conſcientiam ſæpe excuſatur. Qui verò arctam nimis & infirmam habet conſcientiam, de omnibus ferè dubitans, ſæpe agit contra conſcientiam, quod eſt peccatum; ideoque ille frequentius peccat, quàm peccaret ſi liberiore vteretur conſcientia. *Nu.* 105.

Perturbant præterea ſcrupuli mirum in modum quietus animos, eiſque ſuauem Spiritus dulcedinẽ, & pacem eripiunt; itaut plurimum alacritatis & promptitudinis ſeruiẽdi Deo, mœrore depereat; atque cum orandum eſt, meditandum, legendum, ſtudendũ, ſeſe offerentes ſcrupuli, in rem propoſitam, attentè incumbere non patiuntur. Scrupulis quoque ita ſæpe turbatur rationis iudicium, vt mens prorſus hebeſcat, ac etiam de ſtatu ſuo dimoueatur: corpus item adeo vehementer commoueatur, ac cerebrum ita agitetur, vt homo interiores ſuas ineptias exterius prodat, ſéque aliis ridendum exhibeat, ac inconſtãs identidem effectus modò ſuſceptam actionem, ob nouum aliquem ſcrupulum, intermittat; modò ob contrariam dubitationem reſumat. Itémque puſillanimis effectus, ſi concionandum vel docendum, vel ad Dei gloriam aliud agendum ſit, difficultatibus occurrentibus ſe impugnari permittens, ſic expugnatur, vt nuſquam in conſpectum hominum venire audeat, redditúſque ad omnia ineptus, qui ſine ſcrupulis, multa præclara eniti poſſet, donis naturalibus & præſidiis plurimis inſtructus. Quod notatum eſt a Gerſone *in tract. de di-* *Nu.* 106.

Digitized by Google

uerſis Diaboli tentationibus. Aduerſus hæc igitur & alia grauia incommoda, aliquot animi ſcrupuloſi, quaſi medicinæ ſalutares traduntur à Diuo Anton. 1. *part. tit.* 3. *cap.* 10. §. 10. & ad Caiet. & Sylu. *in verbo Scrupulus quæſt.* 3. & ad Nauarr. *in Enchir. cap.* 27. *num* 282. *& nonnullis ſequentibus* & à Cordubenſi in quæſtionario *lib.* 3. *quæſt.* 13. *&* 14.

Nu. 107. Prima eſt, debita præparatio ad diuinam gratiam obtinendam, quâ interius foueatur, ac roboretur animus. Præparatio autem eſt vt idem animus à peccarorum ſordibus perpurgetur, confeſſionis ſacramentalis quaſi ſcopis. In maleuolam enim animam nõ introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis.] *Sapientiæ* 1. itemque exornetur quaſi aulæis, tum humilitatis, quia Deus ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam.] *Iacob.* 4 tum timoris Domini, quia initium ſapientiæ timor Domini] *Pſal.* 110. Atque ea quæ ad fructuosè inſtituendam confeſſionem requiruntur tradẽtur in ſequenti lib. quarto ex inſtituto.

De humilitate verò illud paucis monendum eſt: ex parte quidem intellectus requirere vt habeas firmiter perſuaſum, te imbecillem eſſe ad omne bonum inchoandum & perficiendum, niſi gratia Dei te anteuertat & manu ducat iuxta illud Domini. *Ioã.* 15. Sine me nihil poteſtis facere] & illud Sapientis *Prouerb.* 16. Cor hominis diſponit viam ſuam, ſed Domini eſt dirigere greſſus eius.] Ex parte verò voluntatis requirere vt ſoli Deo optes, gloriã & honorem, téque corã illo proſternas toto animo & affectu, ad inſtar Seniorum qui *ex cap.* 4. *Apoc.* adorabant viuentem in ſæcula ſæculorum, & mittebant coronas ante thronum dicẽtes: Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem & virtutem.] Atque inter cætera, ad eam acquirendam mirifice iuuare, ſi nobis ob oculos ponamus vitam Chriſti & mores Sanctorum iam cum ipſo regnantium: facta enim illorum cum nobis comparatione, facilè perſpiciemus quàm longè à Chriſtiana perfectione abſimus, & quantùm ad eam conſequendam egeamus ſpeciali Dei auxilio.

De timore autem Dei monendum eſt, ipſum conſeruare eam munditiam, quæ per Sacramentalem confeſſionem acquiritur. Nam iuxta illud *Pſal.* 111. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis] continet animam in obſeruatione diuinorum mandatorum; inſtar calcaris ſcilicet, quo vrgetur ad executionem bonorum quæ Deus præcipit: & inſtar fræni quo retrahitur à perpetratione malorum quæ Deus prohibet. Illum verò foueri in animis noſtris, imprimis conſideratione nouiſſimorum id eſt mortis, & ſupremi iudicij, æternorũmque ſuppliciorum, adeo vt illa cuius meminimus, cõſeruatio mundiciei animi, tribuatur tali conſiderationi cum dicitur Eccleſiaſtici 7. In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.] Quibus adde cum Caiet. *in verbo Scrupulus*, illum non diſponere ſe vt par eſſet, ad obtinendum aduerſus ſcrupulos ſupernaturale auxilium, qui peccata etiam tantùm venialia paruipendit: quoniam nõ eſt mirum illi deeſſe angelicam cuſtodiam ad perſeuerandum, qui ſibi deeſſe paruipendit.

Nu. 108. Secunda medicina eſt ſacra lectio: ad quam D. Paulus hortatur diſcipulum ſuum Timotheum, *in priori Epiſtola cap.* 4. loquiens, Dum venio attende lectioni.] Quamuis autem per lectionem ſacram, præcipuè intelligatur lectio librorum ſacræ Scripturæ diuinitus inſpiratæ: eo tamen nomine hîc etiam intelligitur lectio aliorum librorum piorum ab Eccleſiaſticis doctoribus conſcriptorum ad rectam morum informationem: propoſitâ in exemplum Chriſti & Sanctorum vitâ, traditiſque documentis vtilibus ad illuminandos mentis oculos, vt in agendis cernant vitij turpitudinem, & virtutis honeſtatem, ac Dæmonis in fallendo verſutiam, arteſque varias, additis conſiderationibus accommodatis inflammãdæ voluntati, ad tenendam conſtanter anguſtam ſalutis viam. Quæ medicina, diſpoſitiu eſt præcedentis ad effectum ſuum conſequendum. Non eſt autem temere vſurpanda, ſed cum ea moderatione, vt delectus librorum habeatur iuxta cuiuſque captum & ægritudinem animi; nec delecti legi debent cum curioſitate diſcendi; ſed cum deſiderio bene agendi: quoniam illo modo lectos non iuuare obſeruatum eſſe experientiâ, monet Diuus Auguſt. in libro De opere Monach. cap. 17.

Tertia medicina eſt deuota oratio: quã D. Anton. Nu. 109.
annotat valere præcipuè ad tollendos ſcrupulos, prout proueniunt ex tentatione Diaboli. Nam quòd Diabolus in lunatico ſanato à Chriſto *Matthæi* 17. corporaliter geſſit, quãdoque in ignem & quandoque in aquam illum proiiciens, idem ſpiritaliter gerit in ſcrupuloſo, eum transferens ex vno ſcrupulo in alterum contrarium. Quare quod ibidem Dominus dixit, Hoc genus Dæmoniorum nõ eiicitur niſi oratione, & ieiunio] locum habere quoque poteſt in eiectione Dæmonis agitantis animum ſcrupulis: itaut meritò deuota oratio ponatur inter ſcrupulorum medicinas.

Requirit autem deuota oratio vt efficax ſit. Primò vt nihil Deo indignum in ea petatur; quale eſt quid turpe, aut vtile non relatum in debitum finem. Secundò, vt fiat per Chriſtum, id eſt, vt non petamus quaſi fulti noſtris meritis, ſed meritis Chriſti: per quem vt ait Apoſtolus ad *Epheſ.* 1. habemus acceſſum ad Patrem. Tertiò, vt fiat cum animi auerſione à peccato, iuxta illud *Pſal.* 65. Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus.] Et illud *Iſaiæ* 1. Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam, dicit Dominus, quia manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt.] Quartò, vt cum fiducia petamus nihil hæſitantes *ex cap.* 1. *Epiſt. D. Iacobi.* Humiliter enim confidendum eſt Deum daturum quod petimus, ſi nobis expediat. Quintò: vt feruenter & perſeueranter petamus: quod indicatum eſt à Domino per parabolam de eo qui media nocte ab amico petiit commodatò tres panes, quos prius recuſatos obtinuit perſeuerans pulſando & petendo. *Luc.* 11.

Ad orationem autem rectè adiungi ieiunium ſatis indicant citata Domini verba. Hoc genus Dæmoniorum non eiicitur niſi in oratione & ieiunio] Similiter (*quod habet Caiet. in verbo Scrupulus*) rectè adiungi alia bona opera, tam propria quàm aliena, dubitari non poteſt: inter quæ meritò commendatur imprimis frequentatio Sacroſanctæ Communionis: quæ præter cætera quibus hominem cumulat commoda, robore ſpiritali complet animam ipſius, prout myſticè ſignificatum eſt 3. *Regum* 19. per panem ſubcineritium, in cuius fortitudine Elias ambulauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus:] vireſque Diaboli tentantis eneruat, vt indicatur per illud *Pſal.* 22. Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſos eos qui tribulant me.]

Quarta medicina, ſunt pharmaca quæ ab arte Nu. 110.
medicinæ præſcribuntur aduerſus melancholiam & alios humores iudicium debilitantes: ſi quidem ſcrupuli inde prouenire deprehendantur. In quam ſententiam D. Antoninus dictum accipit illud *Eccleſiaſtici* 38. Altiſſimus creauit de terra medicinam, & vir Sapiens non abhorrebit illam: admonens tamen non expedire ad conſcientiæ ſanitatem, medicinaliter in omnibus viuere; cùm (*vt ex D. Ambroſio habetur, in cap. Contraria de Conſecrat. diſt.* 5.) Contraria diuinæ cognitioni ſint præcepta medicinæ, quæ

à ieiu-

Digitized by Google

a ieiunio reuocant, lucubrare non ſinunt, ab omni intentione meditationis abducunt: itaut qui ſe medicinis dederit, ſeipſum ſibi abneget.]

Nu. 111. Quinta medicina (*quam Gerſon ſæpe inculcat in tertia parte ſuorum operum*) eſt iudicio Sapientiorũ, etſi Prælati Superioresve non ſint, ſuum iudicium humiliter ſubiicere. Ea autem hunc ſenſum habet (*vt Cordubenſis exponit in citata quæſt. 14. verſ. Quintus modus*) vt ſcrupuloſus debeat, exercendo humilitatem Deo acceptiſſimam valdéque meritoriam, ſubiicere ſuum iudicium, non ſolum obedientiæ iudicióque ſuorum Superiorum, ſed etiam ſapientiorum & bonorum virorum; & ſecundum illud, quantumcumque ſibi aliud videatur, captiuando intellectum formare conſcientiam, quòd liceat ſibi id agere quod illi iudicant licere. Nam quamuis, ne quidem ad imperium Superioris, liceat alicui vllo modo illud agere quod apertè cognoſcit illicitum eſſe: illud tamen de quo dubitat, nec ſibi ſatisfacere poteſt, agere ei licet depoſita dubitatione & tutâ conſcientiâ ſibi formata ex ſuperiorum aut etiam ex aliorum ſapientiorũ ac bonorum conſilio. Ratio eſt: quia cum nobis non ſufficimus, rationabiliter confugimus ad ſapientiores, & eos ſequimur, quemadmodum indicat Scriptura, cùm vna ex parte admonet *Prouerb.* 3. Ne innitaris prudentiæ tuæ.] & ex altera *Tobiæ* 4. Conſilium ſemper à ſapiente perquire. Et certè qui hanc medicinam reſpueret, cæteris fructuosè vti non poſſet: quia in moralibus omnia particularia debent ex generalibus regulis dirigi ſecundùm iudicium prudentis ſeu viri docti, ac bene ad particularia ipſa affecti. In quo vſu tuti ſunt imprimis Religioſi, qui obligantur ſuis Superioribus, in dubio obtemperare, *vt rectè vrget Gerſon aduerſus profeſſum inobedientẽ ex verbis Domini Luc.* 10. Qui vos audit me audit, & qui vos ſpernit me ſpernit.] Et vt idem habet *in lib. 4. De conſolatione Theologiæ proſa 3. lit. H.* Religionum inſtituendarum principalis cauſa fuit authoritas regiminis, cui magis obedientia præſtaretur, quàm propriæ rationi, quæ in plurimis valde dubia eſt, debilis & incerta.

Nu. 112. Sexta medicina (quam multis etiam locis in tertia parte Gerſõ habet: *vt in tract. De meditatione. Alphab. 68. lit. P. & in tract. de remediis cõtra puſillanimitatẽ. Alphab. 69. lit. vlt. & in tract. De diuerſis Diaboli tẽtationibus. Alphab. 70. lit. Q. & in tracta. De remediis contra Spiritũ blaſphemiæ. Alphab. 71. lit. N. O. P.*) eſt animoſa impugnatio & repulſio ſcrupulorũ, ac puſillanimitatis facientis hominem his obnoxium. De qua repulſione (ei accommodantes illud *Iſa.* 35. Dicite puſillanimis, confortamini & nolite timere) duo poſt eundem Gerſonẽ D. Antoninus, Sylueſt. & Cordub. tradunt *locis antea num 106. in fine, citatis.* Vnũ eſt illam debere fieri ex aliorum conſilio, quorum iudicio præcedens regula præſcribit ſuum ſubmittere. Quanquam tamen (vt Sylu. addit & Cordub. approbat) quiſque eam tutâ conſcientiâ facere poteſt ex proprio conſilio, quando probabilem ſufficientémque rationem habuerit, quòd ita facere poſſit, quódque ipſe (maximè ſi doctus ſit) ita alteri conſuleret in ſimili negotio: nam tunc quoque ageret cũ morali certitudine: quod ſufficit ad excuſationem à peccato. Alterum eſt talis repulſionis modum eſſe: præuio ſam dicto prudenti conſilio, tum contemnere ſcrupulos, tum etiam contra eos agere.

Nu. 113. Contemnere quidem quia *vt ex eodem Gerſone D. Antoninus habet,* mille ſurgunt apud aliquos ſcrupuli more canũ oblatrãtes, & lacerare minantes eos qui volunt ire per viam Dei, quos conuincere ac compeſcere melius quàm per contemptum nequeas. Et ratio eſt quia ſic ſurgunt operante Diabolo qui *vt ex D. Greg. addit D. Aug.* ſimilis eſt myrmicoleoni, qui cùm inſidietur formicis, ipſáſque occidat (vnde nomen accepit) cæterorum animalium grandiorum pedibus conculcatur & atteritur. Diabolus enim eos qui puſillanimes ſunt, & ad ipſius inſultus facilè pauent, quaſi formicæ hærentes animo, ſcrupulis obiectis ſolet obruere. Dum enim cogitationem non auertunt à re de qua ſcrupulus iniicitur (vt Caiet. *in verbo Scrupulus* obſeruat) ex illo vno ſcrupulo multi ſequuntur non ſecus ac in lateribus ordinatè hærentibus, moto vno, alij cadendo ſequuntur: itaut animum ipſum in quem cadunt facilè obruant. Ab iis verò qui iuxta D. Petrum *in 1. ſua epiſt. cap. 5.* illi reſiſtunt fortes in fide, contemptus & quaſi pedibus ipſorum protritus, aufugit: iuxta illud *D. Iacobi c. 4.* Reſiſtite Diabolo & fugiet à vobis.]

Contra ſcrupulos autem oportet agere, quia vt qui nauigare non audet, cum ſæpius ſuperato illo timore, nauim conſcenderit, & maria tranauerit, nauigationis pericula amplius non pertimeſcit: vt etiam qui ſub trabe aliqua vel ſaxo pendenti tranſire timet, etiamſi alios tranſire videat, vbi ſemel iterúmque ac tertiò tranſiit, metum omnem deponit: ita qui ſæpius audacter contra ſcrupulos agit, percipit ſe tandem nullo modo moueri iis quibus antea terrebatur. Roborandus eſt igitur animus aduerſus puſillanimitatem, quæ hominem reddit obnoxium ſcrupulis, in iiſque ingerendis ſeruit Diabolo, qui proinde eam fouet, eique vires addere ſolet in homine pauido, obiectu naturalium quos patitur defectuum (quemadmodum notat Gerſon *in tract. De remediis contra puſillanimitatem Alphab. 69. lit. vlt.*) vſqueadeo, vt interdum faciat ipſum extra ſe eſſe, niſique fortiter reſiſtat, ſemel aut iterum ſuperatus, vix deinde poſſit curari, adducive ad inanem timorem deponendum. Et ita nonnunquam notantur aliqui eò puſillanimitatis deueniſſe, poſtquam Dæmoni difficultates obtrudenti ceſſerunt, oppugnatíque ſe expugnari permiſerunt: vt malint quiduis potius perpeti, quam in publicum prodire ad docendum, vel aliquid ſimile agendum. Nu. 114.

Roborandi autem animi aduerſus puſillanimitatem, prædicti authores rationem hanc tradunt; vt quemadmodum is qui vult lignum curuum reddere rectum, debet ipſum retorquere in partem oppoſitam curuando: ita qui vult rectam facere conſcientiam ſcrupulis diſtortam debet agendo contra eoſdem ſcrupulos, eam inflectere in partẽ oppoſitam. Iſtud eſt quod tum ex iiſdem authoribus, tum ex aliis quibuſdam habet Nau. *ad cap. Si quis autem De Pœniten. diſt. 7. num. 65.* vtile ſanctúmque eſſe ſcrupuloſos frequenter & fortiter contra ſuos ſcrupulos agere; tutiorem etiam partem omittendo, vt animæ tranquillitate ſibi quæſita, ſedato & integro pectore, Chriſto ſeruiant, Chriſtum ament & colant. Nu. 115.

Quod tamen, *vt idem admonet in ſeq. num.* 78. intelligẽdum eſt, non vt id quod minus tutum eſt faciant animo ſuo dubitante, An id tutum ſit néc ne; ſed vt primùm credant illud ipſum minus tutum, ſatis tutum eſſe, etiamſi de eo ſcrupulum habeant, aliúdque tutius ſit, atqueadeo ipſis occurrant argumenta in contrarium, & apparentiæ quibus ſatisfacere non poſſint: dummodo pro ſe habeant ſufficientia argumenta, rationabilitérque credant, ac in eis maneat moralis certitudo. Quam non tolli neceſſariò, per apparentiam oppoſiti argumenti, quod non poſſis ſoluere; patet ex eo quòd etiamſi aliquãdo patiamur apparẽtias contra fidei articulos, quas ſoluere non poſſumus, nõ deſinamus propterea habere certitudinem fidei de illis, neque propriè dubitemus: cum alioqui eſſemus infideles iuxta illud *in cap. 1. De hæreticis.* Dubius in fide infidelis eſt.] Nu. 116.

Septimam medicinam memorant authores con-

ſtituunt interpretationem legum benignam: *De qua in ſeq. lib. 13. cap. 12. ſeu num.* 116. Neque neceſſe eſt in ea nunc hærere, quia reſpectu habito ad ſcrupuloſ; Medico potius, quam ægro præſcribitur, vt de ſe patet.

Nu. 117. Cæterùm vt in corporali, ſic in ſpiritali medicina pro principio habendũ eſt, *vt ſub initium tractatus De remediis contra puſillanimitatem attigit Gerſon,* contraria aptè adhiberi ad contrariorum curationem: variaque antidota variis morborum generibus accommodanda eſſe, ſpectando cuiuſque morbi cauſam. Vnde ſi cauſa ſcrupuli ſit aliquod argumentum, ad illius curationem adhiberi poterit quinta medicina ante tradita de ſequẽdo iudicio prudẽtiorum. Si verò cauſa ſcrupuli ſit corporis male affecti, ac cerebri propterea perturbati vitium, is ſanandus eſt remedio quartæ medicinæ ante traditæ: hoc eſt remedio pharmacorum, & aliorum quibus curatur corpus. Sin autem ſit tentatio Diaboli, applicanda eſt tertia medicina deuotæ orationis, vt iam ex Diuo Anton. attigimus. Sin ex conſuetudine virorum aut lectione librorum ſcrupuloſorum, ab ea abſtinendum eſt. Sin ex ignorantia, legendum, conferendum, conſulendum, ac prudentioribus obtemperandum. Sin ex inconſtantia in rebus agendis, aſſueſcẽdum eſt, id quod ſemel rectè deliberatum fuerit, conſtanter exequi, nihilque dubitatione contraria moueri: quod eſt, in remedium ſumere ſextam medicinam ante traditam: cui ne moderatio ex Nauarr. addita deſit, cauẽdum eſt: taliúmque ſcrupuloſorum Confeſſario danda eſt opera, vt non timide, ſed fidenter abſolutéque præcipiat illis id, quod eſt agẽdum. Nam ſi Medicus medendo vacillauerit, non poterit eſſe in ægroto ſecuritas: ſiquidem iuxta cuiuſdam Poetæ dictum dubiam ſalutem qui dat afflictis, negat. Sin autem ex vehementi imaginatione oriatur ſcrupulus, auertenda eſt ab huiuſmodi cogitatio, & paulatim deſueſcenda phantaſia, vt non ita laxis habenis feratur, nóſque nolentes rapiat. Si denique ex nimia ſolicitudine cauendi omne id quod malum eſt, aut ex indiſcreto puritatis ſtudio, vel inordinato Dei timore: conſiderandum eſt nos non poſſe ſine ſpeciali Dei auxilio bene agere; ac magna ex parte tales ſcrupulos ex eo oriri, quòd nimium noſtris viribus fidamus, nec diuinam opem ſatis imploremus, nec ad ipſius miſericordiam ſatis attendamus, illúdque minimè expendamus, nec Deum tyrannum eſſe, nec nos eſſe Angelos.

Nu. 118. Iam cùm ſcrupuli ſint varij; & eorum quidam pertineant ad ea quæ facta ſunt; quidam verò ad ea quę facienda ſunt: illis prioribus ſolet homo vexari pręſertim ex eo, quòd ſæpe inter ſenſum & conſenſum nequeat ſatis diſtinguere: vnde fit vt in multis ſic angatur, vt ſe putet tunc mortaliter peccaſſe, cùm nullum peccatum admiſit: ſuſpicans nimirum, ſe nõ ſolum ſenſiſſe ſed etiam conſenſiſſe; vt cum paſſus turpem cogitationem, turbatur quòd ſe in eam cõſenſiſſe exiſtimet; quam turbationem Dæmon videns, conatur quantum poteſt eam augere. Poſterioribus vero ſcrupulis vexatur homo non ferè modo: dum nimirum habet omnia ſuſpecta: ideóque non agit libere, ſed trepidat, ignorans An id quod agendum eſt peccatum ſit nécne. Quodquidem non tantum ignaris ſed etiam doctis ſolet interdum accidere: qui ſciunt quidem in genere indicare quid ſit vel non ſit peccatum: quid peccatum mortale, & quid tantùm veniale: immo & in particulari tale iudicium quoad alios ferre ſciũt; ſed quoad ſe ac ſuas actiones ſingulas, eadem libertate vti non poſſunt: vnde & ipſi turbationes, non ſecus ac ignari, patiuntur; ſiue in loquendo, ſiue in agendo, dum ſubinde ſuſpicantur in verbis ſuis ineſſe vel mendacium, vel detractionem: & in factis defectum debitarum circunſtantiarum.

CAPVT DECIMVM.

De ſpeciali ratione tranquillandi animum certis quibuſdam ſcrupulis agitatum.

SVMMARIVM.

119 *Scrupuli de cogitationibus fœda libidinis vel blaſphemia vel infidelitatis & de motibus iræ, vel inuidiæ, vel odij cum remediis quibus curandi ſunt.*

120 *Eorum primum eſt conſiderare, quòd peccatũ mortale requirat deliberatum conſenſum.*

121 *Alterum remedium, tales ſcrupulos contemnere.*

122 *Tertium, occaſiones illorum auferre, ſéque Deo & Sanctis commendare.*

123 *Quando & qualiter de talibus ſcrupulis confeſſio fieri valeat.*

124 *Scrupulis agitatus labens in aliquod peccatum mortale, debet per veram Pœnitentiam confidenter recurrere ad Dei miſericordiam.*

125 *Scrupulus vexatorum inani ſuſpicione, quòd in agẽdo peccarint mortaliter. & illius remedium.*

126 *Quædam quæ poſſunt talibus inculcari ad ipſorum conſolationem.*

127 *Scrupulus vexatorum inani dubitatione, An de peccatis ſufficientem dolorem habeant, aut ſufficiens emendationis propoſitum, atque illius remedium.*

128 *Scrupulus vexatorum inani perſuaſione, quòd ſuas confeſſiones debitè non fecerint: illiuſque remedium.*

129 *Rationes quibus ſic vexati induci poſſint ad deponendam anxietatem iterandi confeſſiones iam factas.*

130 *Scrupulus vexatorum anxietate nimia confitendi peccata venialia, & remedium.*

131 *Scrupulus vexatorum, quòd non recordentur, An aliqua ſua peccata in ſuis confeſſionibus expreſſerint.*

132 *Scrupulus ſe in oratione vocali vexantium iteratio eorum qui dixerunt, quaſi non dixerint attentè, aut non pronunciarint plenè.*

133 *Item ſe vexantium quòd neſciant, An aliquid de ſuis precibus omiſerint.*

134 *Scrupulus eorum qui vexant ſe, eo quod in ſuis orationibus & piis exercitiis non ſentiant conſolationes.*

135 *Scrupulus quo aliqui vexantur ſumpturi Sacroſanctam Euchariſtiam tanquam indigni, quantumcumque non ſint ſibi conſcij peccati mortalis: & ad ſe diſponendum, quam potuerint diligentiam adhibuerint.*

VSus nobis propoſitus exigit vt non contenti communibus, deſcẽdamus ad ſpecialia, in quibus ille maximè conſiſtit. Conſequenter ergo antequam ad alia veniamus, tradendus eſt modus tranquillandi animum agitatum certis ſcrupulis, quos augendo Dæmon ſolet vexare hominem: & qui præter generale remedium, requirunt aliquod ſpeciale. Illorum autem variæ ſunt ſpecies. Nu. 119.

Prima frequentior eſt, cogitationum fœdæ voluptatis, quæ non modo placentes, ſed etiam diſplicentes ſæpe in animum ſe ingerunt, eúmque ita occupant, vt is tanquam de conſenſu ſibi conſcius excrucietur.

Secunda

Secunda rarior quidem ſed moleſtior, eſt cogitationum blaſphemiæ aut infidelitatis, quas Dæmon ſubitò obtrudit, itaut quis videatur audire aliquem ad aurem, vel ſeipſum intus loqueutem ac dicentem, Ego Deum nego, Dæmoni me dedo: vnde turbatur quaſi Deum verè negauerit, aut Dæmoni ſe dederit: cum tamen abhorreat maximè à talibus.

Tertia eſt ſubitorum motuum impatientiæ, vel iræ, vel inuidiæ, vel odij: ex quibus dum tentatio iurandi aut verberandi aut conuitiandi ſuboritur, conſenſus præberi videtur, méńſque turbatur non ſatis diſtinguens voluntatem ſubreptitiam à deliberata. Ad quorum omnium curationem eadem remedia accommodari poſſunt, quæ ex variis Gerſonis tractatibus Cordubenſis habet *in quæſtionario lib. 1. q. 14.*

Nu.120. Primum eſt, vt qui talibus ſcrupulis à Dæmone vexantur conſiderare debeant nunquam eſſe peccatum, ſaltem mortale, in huiuſmodi cogitationibus horrendis niſi cum voluntas plenè conſentit, illaſve amplectitur cum delectatione, deliberatè gaudendo eas adeſſe; quod patet ex cõmuni doctrina in ſeq. lib. 11. (præſertim c. 1. & 5.) tradenda de ratione iudicãdi de peccatis ex parte cauſæ efficientis. Imo cùm diſplicẽt, nec eis cõſentitur, ſed potius animũ pulſantibus reſiſtitur, imputãtur ad meritũ propter difficultatem & moleſtiam quæ ſuſtinetur eis reſiſtendo. Ex tali enim conſideratione intelligent ſe non debere inquietari, nec animo frangi, ſed alacriter & fortiter pergere in via Domini, eoquod (tanquam hoſti ſuo deficiant arma fortiora quibus grauiter ſaucientur) ſordibus horrendis quidem, nihil tamen aut parum lædentibus ab hoſte ipſo impetantur.

Nu.121. Alterum remedium eſt, tales ſcrupulos ſpernere nec eiuſmodi ſuggeſtionibus turbari, quaſi cõſenſus illis adhibitus ſit. Nam ſi quis aduerſus eas diſputare velit, & nouas rationes quærere, quibus in illis, aut id genus aliis, conſcientiam ſuam quietam reddere velit; quòd ſenſerit quidem, non tamen conſenſerit: nouas ſemper difficultates offeret tẽtator calidiſſimus; tuncque maximè gaudebit, & ſe de eo triumphum agere exiſtimabit, dum occupabit ipſum illis concertationibus inutilibus, ad quas importunus veterator prouocat, tunc maximè cùm diligenter & attentè vel orare vel meditari vel Miſſam audire vel celebrare vel ſtudere cupimus. Atque ille quidem, qui in vita ſpiritali minimè exercitatus eſt, vult cum eo cõgredi fixo pede: exercitatus verò & peritus harum verſutiarum, quaſi talem oppugnationem non pateretur, rem opúſque ſibi propoſitum perſequitur, ſecutuſque pergit, ac tentationem tanquam inanem canis latratum ſpernit; violenter mentem ab illa reuocando, & applicando ad aliud, aut certè illam negligendo perinde ac faceret, ſi quis ei narrans aut monſtrans aliquid, quod audire vel videre dedignaretur, ad alia interim applicaret ſe auerſa facie. Dolet enim ſuperbus hoſtis dum ſe ſperni videt, & ideo ſpernentem deſerit, ſe contemni diu non ferens. Vnde videri poteſt vtile, vt qui oppugnatur dum ſolus eſt, interdum ad contemptum, verba hæc adiiciat quibus ipſumDæmonem eiuſque conatus ſe diuinâ miſericordiâ fretum negligere confiteatur. Te tuáſque artes peſſime coluber nihil formido: ego; quod Deus permittit, tuam tentationem ſentio, ſed per ipſius miſericordiam non conſentiam: illam me affligentem patienter fero; quia iuſtũ eſt, vt ob mea peccata affligat, ſicque purget, vt deinceps Deo meo placeam. Intelligo me Chriſti militem, cùm me rerum tam nefandarum tẽtationibus aggrederis, ſicut illum in deſerto, volens vt te adoraret anguis turpiſſimè perſuadere.

Nu.122. Tertium remedium eſt (quod Gerſon expreſſit in tract. de diſcretis exercitiis deuotorum) vt qui talibus ſcrupulis agitatur, tollat occaſiones vel otij, vel negligẽtiæ, vel curioſitatis, vel alias ſi quas tales dat iſtiuſmodi procellarum, atque ſigno crucis ſe muniat ſuſpirando ad Chriſtum, inuocando Beatam Virginem, ſanctum Angelum ſuum cuſtodem, cæteroſque Sãctos, quos habet in ſpeciali veneratione; genu flectendo, aliúdve ſignum pietatis exercendo, prout loci commoditas patitur, in reuerentiam myſterij contra quod forte tentatur; ſique hæc non proſint, dolorem aliquem, cum diſcretione tamen, ſibi infligat, atque adhuc nihilominus perſeuerantibus importunis eiuſmodi tentationibus, patienter ferat: confidens per diuinam miſericordiam, non ſolùm ei non nocituras, ſed ad magnam coronam profuturas. Hæc Gerſon. De peccatis autẽ venialibus quæ in tali pugna admittuntur, ſiue ex negligentia, ſiue aliunde oriantur, admonet Cordub. pœnas illis debitas deleri per feruorem charitatis, cum quo in illa pugna Deo adhæretur.

Nihil verò eſt, (vt Cordubenſis monet) cur quis Nu.123.
cum anxietate aliqua aut ſolicitudine curet tales tẽtationes confiteri aut reconfiteri: niſi quòd ex humilitate & timore conſcientiæ, id interdum poſſit, dummodo faciat Sacerdoti diſcreto, & iſtarum difficultatum diiudicandarum perito. Nam ſcrupuloſus prout ſolet, confitẽs ſeuerè accuſando ſe de blaſphemiarum aut aliorum nefandorum peccatorum cogitationibus, incidere poterit in Confeſſarium indiſcretum, qui non modo non leuabit ipſum, ſed magis affliget, & in deſperationem maiorem coniiciet: vbi diſcretus faciet quod Gerſon *in illo tractatu de diſcretis exercitiis deuotorum*, narrat feciſſe Religioſũ quemdam patrem in his rebus verſatum, multáque experientia præditum, cui cum Monachus agitatus moleſta blaſphemiarum tentatione, quam ob rerum fœditatem detegere non audebat, diuino fauente auxilio aperuiſſet, is ſubtiliſit dixítque: Manum capiti meo impone; qua impoſita ſubiecit ſe in ſe totum, illud peccatum eiuſque pondus accipere. tantùm daret operam ne ea res amplius eum anxium mœſtúmque haberet; quod cum ille vehementer miraretur, interrogauit Pater: An vnquam huiuſmodi cogitationes ei placuiſſent: quo reſpondente ſe magnopere ab illis abhorruiſſe. Tu ergo inquit, non eas agis, ſed pateris, & ita te fatigatum Dæmon vult in extremam deſperationem inducere. Sicque factum eſt, vt Monachus ille diuturnâ qua vexabatur moleſtiâ liberatus ſit. Non debet verò de talibus ſcrupulis cõfitens deſcendere nimis ad particularia, quorum cõſideratione & commemoratione magis inquietaretur animus; ſed ſummatim referre & tangere quantum ſufficiet vt Confeſſarius intelligat eiuſdem cõfitentis mentem, animæque ſtatum: exempli gratia dicendo in genere. Tales aut ſuper tali materia habui malas cogitationes, quæ per Dei gratiam mihi non placuerunt, nec eis deliberatè conſenſi, licet forte in eis moratus ſim, eas non repellendo tam cito quam debuerim. Addere etiam debebit cauſam culpabilem ex qua prouenire potuerunt; verbi gratia ex curioſitate, negligentia, otio, aſpectu incauto, labore vel abſtinẽtia indiſcreta, aut huiuſmodi aliis: ad pleniorem culpæ ſcilicet manifeſtationem & certiorem debiti remedij accommodationem.

Quibus adde bonum, vtiléque eſſe cum conſilio Confeſſarij; vbi quis iã percipit tales cogitationes à Dæmone ſuggeri, nullo modo de iis cõfiteri; niſi certũ eſſet de cõſenſu illis præſtito: aut quod maius eſt, de opere; id eſt, quod illarũ interior motus externùs proceſſerit in operationẽ, quod rarò aut potius nunquam, ſolet bonæ conſcientiæ euenire. Enimuero quia euenire poteſt ante lapſum, habenda eſt memo-

ria iuſtiriæ diuinæ,ad vitandum ipſum : ſicut & diuinæ miſericordiæ,ad reſurgendum poſt ipſummet lapſum.

Nu.124. Quæ miſericordia tanta eſt,vt ſi quis, commiſſis etiam vniuerſis totius mundi peccatis, doleret, ſe tã bonum dominum offendiſſe, firmitérque proponeret ab illius offenſa abſtinere;veniam & gratiæ abũdantiam conſequeretur:vt argumento nobis ſunt illi , qui per talem Pœnitentiam ad Deum conuerſi, euaſerunt magni Sancti : vt conſtat de Magdalena. Vnde perſonas deuotas quas vrgentibus iſtiuſmodi ſcrupulis contingit ea infirmitate labi in aliquod peccatum mortale,id agere oportet , quod ſolent pueri non ſatis fortes ad ambulandum,qui libentiùs ambulãtes,ſæpe cadunt,nec per ſe reſurgere valent; & cum nolint pertinaciter manere proſtrati in terra , humiliter & confidenter ad piam matrem tendunt manus,vt iacentes leuet ; quæ pro ſua pietate materna illorum miſerta,ſtatim accurrit:quod idem peccator Pœnitens à Dei bonitate debet maiore ratione(ſine præſumptione tamen)ſpetare , ipſo dicẽte *Iſai.*49.Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum,vt non miſereatur filio vteri ſui:& ſi illa oblita fuerit,ego tamen non obliuiſcar tui.]

Nu.125. Quarta ſpecies ſcrupulorum indigentium ſpeciali remedio,ſtatui poteſt eorum quibus aliqui vexantur circa res à ſe geſtas,dũ ob leues aliquas rationes ſuſpicantur actiones ſuas peccata mortalia fuiſſe: itaut communicare , aut celebrare ideo non audeant,quin Confeſſarium adierint : vnde ſæpe non redduntur tranquilliores , eo quod recedentibus à Confeſſario nouus ſtatim ſuboriatur ſcrupulus ,qui eos æquè ac prior inquietos facit. Iis autem hoc morbo leuandis Gerſon *in tract.de diuerſis Diaboli tẽtationibus Alphab.*70.*lit.penult.*remedium præſcribit, vt imprimis debitè inquirant , ſedulóque notent, ad quæ ſecundùm ſuum ſtatum obligentur ,vel non obligentur ſub peccato mortali : ac circa illa ſibi à peccato ſolicitè caueant ; ab eóque , ſi in illud labi ipſis contingat,conſcientiã emundare ſtudeant;plus interea confidẽdo in diuina miſericordia , quàm in vlla ſua diligentia:atque conſiderando nulli ita præſumendũ eſſe de ſua mundiria,vt exiſtimet ſe aliquãdo poſſe] præſtare opera,quæ ea parte ſua ſint digna maieſtate diuina:cùm *ex Iſaia c.*64.quaſi pannus mẽſtruatæ ſint omnes iuſtitiæ noſtræ:] aut immunem eſſe ab omni peccato,cum potius ex animo dicendũ ei ſit illud *Pſal.*142.Non intres in iudicium cũ ſeruo tuo Domine:quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.]

Vt autem in tali inquiſitione & notatione ſint tutâ conſcientiã,non eſt illis opus abſoluta & infallibili certitudine;*vt rectè monet Gerſon*:ſed ſufficit moralis & humana quæſita per prudentiũ & deuotorũ hominũ conſilium,aut per iudiciũ propriæ rationis & ſui Confeſſarij;iuxa antedicta nu.111.Vnde cùm moralis certitudo ſecum patiatur aliquam anxietatẽ, hæſitationem,& ſuſpicionem de contrario ea communi doctrina;nõ eſt cur quiſquam ſe à cœpto ideo auocet,quòd ſuper eo ſentiat aliquam formidinem; etiamſi(quod interdum ſolet agente Dæmone) id ita contingeret , vt in animo perturbationem & in corpore motionem , cordíſque palpitationem efficeret.Etenim ſi tali formidini cedat , nulla ſpes trãquillitatis & deuotionis obtinendæ ei relinquetur. Id autem quòd in ea re pleriſque ſcrupuloſis nocet eſt , quòd optent omnia cum ſumma tranquillitate facere,ac frui ſtatu qui non eſt præſentis vitæ, vnde ſi minima in contrariam partem imaginatio ſeſe offerat,turbantur è veſtigio , cùm ſe ſpe ſua, votoque fruſtratos eſſe aduertunt.

Nu.126. Quod autem attinet ad negligentias veniales & alia peccata venialia,quæ in tali lucta cum Dæmone committuntur, dum inconſtantes , impatientes, queruli,ſegnes,& tardi efficimur : Cordubenſis *in quæſtionario, lib.*1.*quæſt.* 14. admonet ſolicitè quidem ea cauenda eſſe ; ſed ſine anxietate & inquietudine animi,faciendo quod poteſt commodè fieri, & reliquum miſericordiæ Dei Patris amantiſſimi humiliter committendo,cuius auxilio multo magis, quàm vllis noſtris viribus aut induſtriâ nitendum nobis eſt;prout iſtiuſmodi ſcrupuloſis inculcat Nauar. *in Enchir.cap.*27.*num.*290. Ad quorum conſolationem iſtud quoque addi poteſt, ſæpe fieri vt tunc opera ipſorum magis Deo placeant,dum fiunt cum maiore metu & reuerentia ac circunſpectione,& humilitate.Immo afflictio quam patiuntur purget animũ, augeatque meritum,ipſóſque humiliores reddat , & diligentiores.Cùm aliàs ſæpe contingat , vt qui nimis ſecundo vento feruntur, inſoleſcant : & negligentes,incautique fiant,& imperfectiones ſua emẽdare,& occaſiones peccati vitare;Deique & Sanctorum auxilium implorare contemnant; vt tam ſit his periculoſa trãquillitas nimiam confidentiam generans;quàm fructuoſa illis eſt vexatio , ſanctum timorem,& diuinæ Maieſtatis reuerentiam in animo fouens.

Quinta ſpecies ſcrupulorum eiuſdem modi , eſt *Nu.127.*
eorum quibus homines animo vexantur nimis dubitando;An de peccatis commiſſis , tantùm ſibi diſpliceant,tantúmque doleant,quantum tenentur,déque futuris cauendis ſufficiens propoſitum habeant. Quibus tum idem quod præcedentibus adhiberi poteſt remedium : tum iſtud particulare ex Gerſone.*in tract.de diuerſis diaboli tẽtationibus,Alphab.*70.*lit.T*,vt tentatione aliquos vrgente,quòd non tam doleant de perpetratis peccatis,quàm de iacturis aliquarum rerũ temporalium,opponatur neque hominem poſſe,vt manifeſtum eſt,tantum ac talem de ſuis peccatis dolorem habere , quantum & qualem poſtularet diuinæ maieſtatis offenſa: neque eſſe neceſſe(vt verbis Gerſonis vtar) corporalem de peccato dolorem tantum eſſe,quantus fortaſſe eſſet de morbo , vel de alio temporali incommodo : quia ſufficit peccatum commiſſum ita diſplicere homini,qui illud commiſit,vt nullatenus Deum in ſimili caſu offendere vellet De qua re plenius in ſequenti parte cum de contritione. Maior autem ille dolor de temporalibus incommodis quàm de peccatis , contingit ex parte ſenſus in quem illa cadunt , hæc non item , ſed tantùm in intellectum,qui peccata ipſa repręſentãs voluntati tanquam mala omnium maxima,facit vt ſupra quoduis aliud malum diſpliceant,quod ſufficere poteſt.

Si verò tentatio in hac ſcrupulorũ ſpecie,aliquos ideo vrgeat,quòd nõ habeãt tale ac tãtum propoſitũ cauendi ſibi à peccatis, vt malint mori , flammam, aliáque id genus grauiſſima tormenta perperi,& honoris ac bonorum omnium iacturam facere , quàm peccare:Gerſon *in tracta.*8.*ſuper Magnificat Alphab.*88.*lit.O.*præſcribit non eſſe faciendas tales propoſitiones comparatiuas;neque ſi in animum ſe ingerãt, eſſe illis reſpõdendũ determinando ſe ad alterã partem comparationis eligendam;quoniam ei , cui illæ ingeruntur,non adeſt caſus in quo teneatur de præſenti facere alterutrius electionem ; vt ex eo patet, quòd eam faciendo (*prout idem Gerſon rectè notat in tract.de diuerſis Diaboli tentationibus lit. X*)exponit ſe periculo peccandi , ſiue in proponendo offendere Deum ad temporale aliquod incommodum vitandum ; ſiue in præſumendo arroganter de ſe in contrarium,quorum neutrum licet.Itaque tacẽdum eſt, & ad alia diuertendus animus,aut ad ſummum verè & humiliter coram Deo dicendum : ſi talis offerret

ſe caſus,

ſe caſus,ſcio quid tunc eligere deberem,quid autem eligerem neſcio: nunc autem Deum meum per ſuã gratiam offendere nolo: & quoad futurum quamuis meæ infirmitatis mihi conſcius,non audeam,nec ſine arrogantia poſſim dicere quod diuus Petrus. Etſi me oportuerit mori tecum,non te negabo]tamẽ cõfido in Domino,quod non me patietur tentari ſupra id quod poſſum,ſed faciet cum tentatione prouentum]ipſe cuius oculi viderũt imperfectũ meum, & cuius ſalutaribus præceptis moniti audemus dicere,Ne nos inducas in tentationem,ſed libera nos à malo]adiutor erit in opportunitatibus in tribulatione.]

*Nu.*128. Sexta ſpecies eſt eorum ſcrupulorum,quos nonnulli patiũtur circa confeſſiones ſuas grauiſſimos & moleſtiſſimos,dum nunquam putant ſe ſatis perfectè & integrè confeſſos, eo quod aliquam circunſtantiam vel peccatum,aut omiſerint,aut non ſatis dilucidè expreſſerint: itaut confeſſiones crebrò repetant,& de eodem peccato ſæpe confiteantur, ſe ſuoſque Confeſſarios fatigantes dum trepidant timore,vbi non eſt timor.]

Pro remedio autem(ex Gerſone *in tract.de remediis cõtra puſillanimit. Alphab.70.lit.B,C,& in tract.de diuerſis diaboli tentat. lit. Z.*)talibus præſcribẽdũ eſt, vt ceſſent à reiteratione confeſſionis eorum peccatorum,de quibus An ſint mortalia,vel An ſint ſufficienter à ſe confeſſa dubitant ſcrupuloſè, id eſt,ſine probabilitate,notitiáve ſufficiente ad perſuadendũ ſibi prudenter quod talia ſint mortalia,vel quod indebitam de illis confeſſionem fecerint. Ceſſent,inquam,abiiciendo ſe ad pedes diuinæ miſericordiæ, cui principaliter,non autem diligentiæ noſtræ,confidere debemus,quãdo agitur,vt de obtinenda gloria in futuro ſæculo; ita & de obtinenda gratia & peccatorum remiſſione,in præſenti.Cum igitur certò aut probabiliter ſciuerint aliquid mortale eſſe,de quo nunquam confeſſi ſunt(vt ſi progreſſu temporis dum legunt,audiunt, diſcunt doctiores effecti, vident multa mortalia eſſe,quæ prius iudicabant non eſſe)conſentaneum eſt de talibus confiteri:aliàs verò vitanda ipſis eſt peccatorum repetitio in confeſſione.

*Nu.*129. Ad quod vt inducantur iuuabit illis proponere quòd talis anxietas & inquietudo non iuuet, ſed quadam ratione impediat Dei in nobis habitationem per ſuam gratiam: quandoquidem *vt rectè argumentatur Gerſon in dict.lit.B,*factus eſt in pace locus eius]*Pſal.*75. immoderatáque illa puritatis cura, ac peccati nimius timor ei non placet; quia quamdiu Deum ita timemus,non videmur eum ſatis diligere, habẽtes ipſum de nimia ſeueritate ſuſpectum. Vnde fit, vt inani metu concepto,minuatur fiducia accedendi ad ipſum, nobis tantoperè neceſſaria. Multo ergo fructuoſior,Deoque gratior erit humilitas,qua ſe Patri benigno totum committentes dicant illud Danielis 9.Non in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces noſtras ante faciem tuam ſed in miſerationibus tuis multis.]Secundò quod ſtultum ſit aliquem fatigare ſe in eo quod eſt ſibi impoſſibile. Nemo autem per ſuam illam diligentiam abſque ſpeciali Dei reuelatione poſſit eò pertingere,vt certò & infallibiliter cognoſcat ſe ſic verè ac ſufficiẽter contritum,atque confeſſum eſſe de ſuis peccatis: vt in Dei ſit gratia,cum dicat Sapiens *Eccleſiaſtis* 9. Neſcit homo vtrum amore, an odio dignus ſit.] Tertiò quòd tali confeſſionis repetitione, non modo non fiant quietiore & ſedatiore animo,ſed vt ipſi experiũtur magis ac magis perturbentur; ſicut aqua cum eſt agitata,ſi ſitulam qua continetur, ſæpius loco moueas,non inde tranquillatur,ſed magis agitatur. Quartò,quòd ex Nau. *in Enchir. cap.21.nu.42* mortaliter peccet,qui ſemel bene factam peccatorũ confeſſionem ſæpius ob ſcrupulos ita repetit,vt vel ſe obiiciat periculo amentiæ,per nimiam de re triſti cogitationem,vel notabile ſcandalum præbeat Cõfeſſario,vel ſibi infamiam inurat erga aliquem tertium.Et quamuis hæc pericula non adſint, peccet ſaltem venialiter; quia tenetur procurare conſcientiæ tranquillitatem, quam talis repetitio impedit. Qui ergo huiuſmodi eſt,ſemel bene confeſſus iudicio docti Confeſſarij, quieſcere debet: nec per frequentes eorumdem peccatorum confeſſiones, vulnus ſuum refricare ac renouare; neque quod bene ſanatum eſt vlcus,amplius attingere: ſed poſteriorum oblitus ad anteriora ſe conuertere,& de miſericordia Dei bene ſperare, neque eam ſecuritatem quærere quæ in hac vita non habetur, niſi accedat aliqua peculiaris reuelatio. Poſtremò ſi eruditus ſit & bonæ conſcientiæ,monendus eſt,quòd nollet in ſimili caſu alteri dare conſilium illud, quod pro ſe capit;quódque non debeat damnare prudentes ac pios viros,quos videt talibus rebus cõmuniter non moueri. Certè ſi nollet alteri dare conſilium quod pro ſe accipit,nec damnare alios qui illud non ſequũtur, ſatis aduertere poteſt,ſe non ſequi illud ex recta ratione,ſed ex aliqua inordinata paſſione,quæ ſi abeſſet,perinde rectè certóq; iudicaret in ſuo negotio,ac in alieno: vt bene annotat Caiet.in verbo Scrupulus. Neque verò conſultum eſt cum eo multitudine rationum agere, niſi ad perſuadendum vt ſine diſcurſu,quaſi captiuato intellectu, omnem de ſcrupulis diſcurſum abiiciat: ferè enim ea infirmitas animi,eſt quaſi dolor quidam capitis,qui vt ſanetur ſomnum & quietem requirit.

Septima ſpecies ſcrupulorum eſt eorum quibus adhuc circa attinentia ad confeſſionem contingit ſcrupuloſos inquietari dupliciter.

Vno modo ſolicitudine nimia confitendi quæque *Nu.*130. peccata venialia. Quibus ſalutare erit proponere quod ex Concil. Triden. *ſeſſ.* 14. *cap.* 5. perſuaſum habere debeant,talia in confeſſione taceri ſine culpa,deleríque poſſe multis aliis modis, quos ex iure canonico collectos refert Hoſtienſis in ſua ſumma *tit.de Pœnit.& remiſſ.§ De quibus peccatis*:nempe digna Euchariſtiæ ſumptione,aquæ benedictæ aſperſione,ieiuniis,eleemoſynarum largitione,orationis dominicæ recitatione,deuota pectoris tũſione. Proponi etiam poterit remedium à Gerſone loco citato præſcriptum, vt iuxta dictum Sapientis in cap.7. Eccleſiaſtis,nolint eſſe iuſti multum,& abſtineant à tali ſolicitudine generante inquietudinem Deo minimè acceptam: iuxta illud *Matth* 6. Ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ &c.] neque prudẽter ſuſceptam,quãdoquidẽ peccatis grauioribus ſigillatim & in particulari propoſitis,ſufficere illis poteſt leuiora in genere referre ſuccinctè: multo magis in Dei miſericordia confidendo, quàm in vlla ſua diligentia. Et certè vanam eſſe talem ſolicitudinem ex eo patet: quòd ſecundùm communem Theologorum ſententiam in ſtatu naturæ lapſæ, homini ſine ſpeciali Dei priuilegio,omnia peccata venialia vitare,ſit moraliter impoſſibile.

Altero modo cõtingit ſcrupuloſos inquietari ex eo *Nu.*131. quòd non recordentur, An hæc vel illa peccata in ſuis præcedentibus cõfeſſionibus expreſſerint, quibus curandis Caiet.*verbo Confeſſio,in expoſitione conditionis quinta* & Nauarr.*ad cap.Si quis autem De pœnit. diſtinct.7.num.*77.hoc remedium præſcribunt: vt interrogentur de diligentia,quã confeſſuri adhibuerunt in recogitandis peccatis & in recogitatis integrè confitendis;ſique inueniantur vſi mediocri diligentia,ſuadendum eſt illis vt deponant dubitationẽ (qua manente, inquit Nauarr. iterum confitendum

Digitized by Google

eſſet) & ſe de illis confeſſos eſſe credant, hoc argumento: quod ſapientioris & boni viri iudicio, diligentiam ad quam tenebantur poſuerint in confitendo Nec in ea re (inquit Caiet.) exponant ſe periculo grauis damni ſpiritualis nulla neceſſitate compulſi: quia cum laborent tali infirmitate, quæ in ipſis firmitatem iudicij circa rem propoſitam impediat, vehementíque timoris perturbatio conſtantiam ipſis adimat, & tot dubitationibus opprimat, vt rectè iudicare non poſſint: certè ſpiritualis Medici conſiliũ illis ſufficere poteſt ad moralem certitudinem & tutam conſcientiam formandam.

Quin etſi ea forte ratione exponerentur periculo non confitendi aliqua ſua peccata mortalia, adhuc tamen excuſarentur: quia non tenentur confeſſionis integritatem cum certo periculo hærendi talibus ſcrupulis, animam dirè cruciantibus: quod eſt damnum maius aliis, quæ ab ipſa confeſſionis integritate excuſare cenſentur: de quibus in ſequenti libro 6. cap. 5. ſect. 6.

Nu. 132. Octaua ſpecies eſt eorum ſcrupulorum, quibus vexantur illi, qui nimium ſcrupuloſi ſunt in reiterãdis orationibus vocalibus: ſiue totis, ſiue quoad aliqua verba, quaſi non dixerint attentè, aut verba non protulerint plenè. Quibus Gerſon *in tract. de remediis cõtra puſillanim. Alphab. 70. lit. B.* ait præſcribendum eſſe vt abſtineãt ab huiuſmodi iteratione. Primò quia id non facit animum tranquillum, ſed potius magis inquietum, vt experiẽtia docet in iis qui tales iterationes multiplicant. Secundò, quia non conciliat attentionem, ſed potius impedit. Nam tales, dum ſic mentem anxiè applicant ad obtinendam attentionem, ipſi pro obiecto ſibi attentionẽ ipſam conſtituunt: vnde fit vt magis euagentur, attẽdendo non ad verba quæ proferunt, ſed ad attentionẽ quã imaginantur. Tertiò, quia talis iteratio neceſſaria nõ eſt: nam vt oratio vocalis meritoria ſit, & impetret apud Deum ex D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 83. *art.* 13. non requiritur vt per totam ei attentio actualis adſit, ſed ſufficit vis primæ intẽtionis ſeu propoſiti cum quo aliquis accedit ad orandum: dummodo tamen ſe ab attentione non diſtraxerit ſponte ſua, aut per notabilem negligentiam: vt vſu venit (*inquit Gerſon,*) hominibus qui ex deprauata conſuetudine ad omnia ſpiritualia pigri & ad cuncta quæ carnis ſunt prompti, tempore perſolutionis horariarum precum, quæ illis non ſapiunt, cogitationibus ſecularibus & carnalibus quibus oblectantur, animum paſcunt; ſæpéque inter patinas animo verſantur. Tales enim euagationes quę proueniũt ex affectu vitiato per dęmonis artem adferente ſomnolentiam & faſtidium in orando, non admittunt excuſationem: ſicut illæ admittunt quæ proueniunt ex infirmitate: ſiue accidẽtali, vt in iis quorum modica & venialis tantùm eſt negligentia: ſiue naturali, vt in iis qui phantaſias ita habent volubiles, vt velint nolint, ad leuem aliquẽ quaſi venti flatum facile à ſuo propoſito ad alia diſtrahantur: quibus *vt notat Cordubenſis*, melius eſt dolere humiliter de ſuo defectu, confidendo in miſericordia Dei, quàm iteratione animum inquietare.

Nu. 133. Porrò circa hanc orationum iterationem interdum contingit ſcrupulis angi aliquẽ, non iam quod ſine attentione, aut non plenè proferendo orationes ipſas dixerit, ſed quod an omnino dixerit non recordetur; vt accidit ei, qui cum peruenit ad laudes, non meminit an dixerit matutinum integrum: & in veſperis incœpturus hymnum, non meminit an dixerit omnes præcedẽtes quinque pſalmos; & in Miſſa dicturus Euangelium non meminit an dixerit graduale: vel iam dicturus orationẽ Dominicam, aut ſumpturus Sanctam Communionem, non meminit vtrũ verba conſecrationis protulerit ſuper panem & vinum. Quo tempore ex Nauarr. *in cit. num. 77. & in præced. num. 76.* abſtinere debet à reiteratione; & animoſè ad ſequentia pergere, ſi rationabiliter credat quod dixerit: vt poteſt ex eo rationabiliter credere, quòd conſueuerit integrè dicere, nec aduertat quidquam vnde ſe a tali conſuetudine defeciſſe iudicare debeat: non credenti autem quod dixerit, tale cõſilium ei dari non poteſt vt admonet idem Nauarr. Et ratio eſt quia nõ vt propriè ſcrupuloſo ſed vt dubio dari deberet conſilium, iuxta ea quæ dici ſolent de conſcientia dubia tradenda ſuo loco in ſequenti lib. 13. cap. 9. Ea de re ſic præſcribitur in rubricis miſſalis, ſect. de defectib. formæ. Si celebrans valde probabiliter dubitat ſe aliquid eſſentiale omiſiſſe, iteret formam: ſaltem ſub tacita conditione non conſecrandi ſi perfecta iam ſit conſecratio.

Nona ſpecies eſt eorum ſcrupulorum quibus nõnulli affliguntur, eo quod in ſuis orationibus & aliis piis exercitiis, cor vt ipſis videtur habeant aridum, & deuotione erga Deũ careant: vtpote conſolatione & ſuauitate, quam talia adferre ſolent deſtituti: inde enim ſuſpicantur ſe peccatis aliquibus occultis inquinari, ac reprobos eſſe. Quibus Gerſon in tract. de remediis cõtra puſillan. *& in libro 4. De cõſolatione Theologica, proſa 3.* hoc remedium præſcribit, vt attendant ſuauitatem conſolationis in ſuis exercitiis, non cenſeri ſignũ de ſe ſufficiens & infallibile inexiſtentis diuinæ gratiæ gratum facientis: quandoquidem illam (vt exemplo Begardorum & quorũdam aliorum Gerſon confirmat) aut potius illius quandam ſpeciem ex ſuis deliramentis hæretici percipere contingit, in quibus non inuenitur gratia gratum faciens, cùm impoſſibile ſit ſine fide placere Deo] *ad Hebr.* 11. Quare id fit Dæmone illudẽte ipſis ac transfigurante ſe in Angelum lucis. Poteſt enim malignus hoſtis corporeas facultates quadam tranquillitate fouere, apparẽtéque voluptate delectare: indéque incautos euſque allicere, vt tandem ſecũdùm ſpirituales quoque vires, multũ inde gaudeãt, magnáque conſolatione fruantur. itaut vix credere poſſint, quin à Deo ſit tanta ſuauitas. Cuius contrarium ex eo cognoſcitur, quòd per eã illi erigãtur in ſuperbiam, atque vſu indiſcreto ſeu potius abuſu talis deceptoriæ conſolationis deiiciantur in mala contraria virtutibus comitibus charitatis inſeparabilibus (ſicut & charitas ipſa inſeparabilis eſt à gratia gratum faciente) quas virtutes enumerat Apoſtolus *in priori ad Cor. 13. illis verbis*: Charitas patiẽs eſt, benigna eſt, charitas non æmulatur, nõ agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati: omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.] Nu. 134.

Alterum remedium eſt: vt attendant quòd cum vera deuotio cõſiſtat in bona voluntate, qua homo paratus eſt, ſe ſuáque impendere ad Dei obſequium, illiúſque beneplacitum in omnibus ſequi; dum quis opus pium exercens agnoſcit in ſe talem voluntatẽ, quam non comitatur conſolationis ſuauitas; exiſtimare debeat, id diuina diſpoſitione contingere, ob maius ſuum bonum; nempe ſibi ſubtrahi cõſolationem, ne eſſet ei occaſio præſumptionis aut negligẽtiæ, aut vanę glorię, aut alterius periculi peccãdi, vel vt mereretur magis, dum quaſi ſuis impenſis militat ſeruítque Deo. Itaque ſe totum diuinę miſericordię cõmittere, & humiliter de illius auxilio cõfidere debet faciẽdo quod in ſe eſt, ſimulque petẽdo cõſeruationem & augmentum conceſſę bonę voluntatis; ac demum ſentiendo de illo tanquam de patre amantiſſimo & noſtræ vtilitatis ſtudioſiſſimo, iuxta

illud

illud *Iſaiæ* 49. Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſui; & ſi illa oblita fuerit, ego non obliuiſcar tui.

Tertium remedium eſt vt attendant tempus iſtud eſſe ſerendi, non metendi: aderit tempus retributionis bonorum operum: in quo inebriabuntur ab vbertate domus Domini, *ex Pſal.* 35. Item in maiori periculo verſari fruentem dulcedine deuotionis, quam illum cui denegatur, cùm de illa cõfidens imperfectum ſuum conſiderare negligat, & ob ſuam præſumptionem fiat à Deo remotior potius quàm propinquior. Contra verò aridus contendens ad deuotionem cum ſui abnegatione, & diuinæ miſericordiæ magnificatione, ob ſuam humiliationem poterit Deo acceptior eſſe, dummodo contendens non negligat facere quod in ſe eſt.

*Nu.*135. Decima ſpecies ſcrupuli eſt, qua ij vexantur qui etiam poſt factam quantâ potuerunt diligentia cõfeſſionem de peccatis ſuis, refugiunt tanquam indigni, ſumere ſacroſanctam Euchariſtiam, eo quod Apoſtolus *in priori ad Corinth. cap.* 11. de ſumente illã indignè dicat; quòd iudicium ſibi mãducet & bibat non diiudicans corpus Domini.

Pro remedio autẽ ex Gerſ. *in tract. de preparatione ad Miſſam*, proponendum eſt ad Sacramentum illud omni veneratione & reuerentia digniſſimum fructuoſè ſumẽdum, non requiri certitudinem, ſpeciali Dei reuelatione tibi euidentem, quod ſis in Dei gratia: immo ne ſi quidẽ talem haberes, deberes te iudicare dignum tali ſumptione, ſed adhuc cum Centurione dicere, Domine nõ ſum dignus vt intres ſub tectum meum. Sufficere igitur poteſt certitudo moralis, ſeu quod accedens ad tantum Sacramentum ſumendum, tantam diligentiam poſueris in repurganda conſcientia, quantam adhibuiſſes in opere faciendo, ex quo maximum lucrum expectares; ſic vt nullius peccati mortalis non expiati te conſcium ſentias: & quodcumque a te prius commiſſum ſic deteſteris, vt firmiſſimè proponas nullatenus de cætero ſuccumbere iuuante diuina gratia quæ ipſa Euchariſtiæ ſumptione tibi accreſcet, roburque ad reſiſtendum fortiter tentationibus addet tibi bona fide agenti; neque in te ſuſcepturo, neque in Sacerdote miniſtraturo, impedimentum vllum ſiue peccati ſiue cenſuræ eccleſiaſticæ cognoſcenti: atque adeo nihil obſtare quominus à diuina miſericordia expectes eiuſdem ſumptionis vberem fructum. Nec te moueat quod carne pugnante aduerſus ſpiritum, te ſentias aridum, dummodo voluntate ſincera deuotionem deſideres & ad eam ſeriò contẽdas. Deus enim qui audit deſiderium pauperum ex Pſal 9. nos noſtràque iudicat ſecundùm liberæ noſtræ voluntatis arbitrium: nõ autem ſecundùm ea quæ nobis inuitis & contradicentibus caro ſenſualitaſve ingerit: qualia ſũt imaginationes volubiles fantaſiæ variæ, carnis illecebræ, ac ſtimuli, appetitiones vindictæ, inconſtantiæ circa agenda, vacillationes circa credenda, aliàque id genus, quibus quandiu non conſentimos, tantum abeſt vt diuinam gratiam in nobis deſtruant, vt potius virtutem perficiant: iuxta illud *poſterioris ad Corinth. ca.* 12. Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus Sathanæ qui me colaphizet: propter quod ter Dominum rogaui vt diſcederet à me, & dixit mihi. Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur.]

Accedit ad hæc, quòd quamuis nullius peccati ſibi conſcio, liberum eſſe poſſit, vel abſtinere ab Euchariſtia excuſando ſe cum Centurione (cuius verba ante retulimus) vel ipſam alacriter ſuſcipere imitatione Zachæi, Lucæ 19. qui Dominũ in domo ſua ſuſcepit gaudẽs: iſtud tamẽ eſſe lõge melius quã illud, patet ex immẽſis fructibus, quos talis ſuſceptio profert virtute paſſionis Chriſti, cuius eſt memoriale: præſertim pinguedinem deuotionis ac roborationem in charitate, vnde anima iuuatur maximè ad perrumpendas difficultates, quas caro illi adfert in via ſalutis.

CAPVT VNDECIMVM.

De Confeſſarij prudentia in agendo cum Pœnitente, quem vt ſcrupulis, ſic & Dei timore carere inuenerit.

SVMMARIVM.

136 *Opponuntur ſcrupuloſis libertini, quibus prodeſſe poſſunt aliqua ex medicinis, quæ præſcribuntur ſcrupuloſis, alia non item, ſed potius nocere.*

137 *Earum loco aſſumendus Dei timor dictus ſeruilis, naſcens ex conſideratione pœnarum inferni.*

138 *Pœnarum inferni, tum grauitas, tum multitudo, vrgenda eſt maximè ad libertinum concutiendum timore Dei.*

139 *Earumdem pœnarum conſideratio debet Confeſſario commendata eſſe.*

140 *Ratio qua libertinus videtur poſſe ex pœnis inferni diſponi ad timorem Dei.*

141 *De diabolica perſuaſione dicentium, nihil eſſe quòd ſe vexent: quia Deus iam nouit quid de ipſis ſit futurum.*

142 *Quando & quomodo ſuaderi poſſit minus malum ad vitandum maius.*

SCRVPVLOSIS oppoſiti ſunt ij (libertinos vocant) qui poſt concupiſcentias ſuas euntes, & earum ardore cauteriatam habentes conſcientiam, nullis non modo ſcrupulis, ſed nec Dei timore auertuntur à ſua voluntate, contra illud Sapientis præſcriptum *Eccleſiaſtici cap.* 18. Poſt concupiſcentias tuas ne eas, & a voluntate tua auertere.] Sic igitur liberas vitijs relinquentes habenas, non proponunt Deum ante conſpectum ſuum; atq; a facie eorum iudicia ipſius auferuntur, & ideo inquinatæ ſunt viæ illorum in omni tempore.] *ex Pſal.* 9. Prudentiæ autem Confeſſarij eſt aduertere, inter prius propoſitas medicinas ſolas tres primas poſſe talibus prodeſſe: ad quarum proinde vſum debitum illos inducere debet quantum poteſt. Quoad cæteras autem, ne eis abutantur (prout facilè poſſunt, vt conſcientiam obmurmurantem non ſentiant, ſed peccent ſine remorſus moleſtia) monendi ſunt eas non inſtitui ad curationem infirmitatis qua laborant, ſed potius morbi contrarij: laxatiuam enim habere vim pro ſcrupulis: non autem reſtrictiuam, pro nimia ipſorum libertate. *Nu.*136.

Itaque loco earum aſſumendum eſſe timorem Dei, ex conſideratione pœnarum inferni tanquam remedium: tum efficax aduerſus peccandi licẽtiam. (Oderunt enim peccare mali formidine pœnæ, prout experientia docet) tum opportunum ad peccatorem reducendum ad Deum, iuxta illud Pſal. 77. Cùm occideret eos quærebãt eũ, & reuertebãtur, & diluculo veniebant ad eũ. Quãuis igitur talis timor nõ ſufficiat ad iuſtificationem peccatoris, vtiliter tamẽ ille eo concutitur, vt in Conc. Trid. *ſeſſ.* 14. *cap.* 4. confirmatur ex eo, quòd Niniuitæ ad prædicationem Ionæ plenam terroribus egerint pœnitentiam, & à Domino impetrarint miſericordiam. Quod vt contingat libertino, Confeſſarius bene curat. cùm ex timore pœnarum inferni, ſatagit ipſum adducere ſeu diſponere ad eam ſaltem contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, & eſt impulſus Spiritusſancti *Nu.*137.

ſincti nondum quidem inhabitantis,ſed exterius ita mouentis vt idoneum reddat ad Dei gratiam conſequendam per ſuſceptionem Sacramenti Pœniten. tiæ ex eodem Conc. Trid. loco cit.

Nu.138. Porro quod in conſideratione pœnarum inferni,timorem propoſitum generat,eſt maximè grauitas & multitudo earum inenarrabilis : vt vere illud vſurpare liceat,Non mihi ſi linguæ centū ſint, oraque centum, Omnia pœnarum percurrere nomina poſſem.Quanquam tamen ex ſacris literis & ſanctis Patribus,notatæ inueniūtur in libris piis,quæ ſufficiant ad quemcumque fidelem non omnino obſtinatum permouendum.

Nu.139 De illis legēdi ſunt a Cōfeſſariis D. Anton.3 *par. tit.14.cap.5.* & illi qui ſcribunt de quatuor nouiſſimis:vt Dionyſius Carthuſianus & alij paſſim obuij: idque diligenter;tam vt compaſſionis affectu, moueantur erga proximum illis expoſitum : quam vt procedant ſolliciti de ſua ſalute,expoſita eidem periculo, ſi ipſorum culpâ & ſocordia ille mortem æternam incurrat, qui cura & diligentiâ ipſorum, eam euaſiſſet.Neque enim,ſi Medicus corporis,ſua incuriâ ægrū adducens in vitæ diſcrimen,ſanus nihilominus manet;ita medicus animæ, exponendo Pœnitentem ſuum periculo æternæ damnationis, eam euadit : ſed illi pariter obnoxius manet : itaut cæcus cæco ducatum præſtans, ambo in foueam cadant.

Nu.140 Præparari autem poteſt ad iſtiuſmodi timorem libertinus,intimandu ei,quòd eadem fide qua credit vnum eſſe Deum Creatorem cœli & terræ,& ipſius Filium vnigenitū pro nobis hominem factum,& in cruce mortuum:debere etiam credere eiuſdē Chriſti veri Dei & hominis aduentum ad iudicium : in quo reſumptis corporibus ſine fine victuri, omnes homines excepturi ſuā ſententiam,qua iuſtis æterna gloria,& iniquis æterna ſupplicia decernētur,*vt patet ex cap.25.D. Matthæi.* Præterea quòd nihil ſit quod poſt Deum tanti facere debeat,quàm animam ſuam:cum nihil habeat tam intimum : ideoque in ſeipſum crudelem iniquumque eſſe, exponendo illam æternis ſuppliciis : à quibus vt illam liberaret Chriſtus acerbiſſimum ignominioſiſſimúmque crucis ſupplicium ſubire dignatus eſt:cuius tantam miſericordiam contemnens,ſenſurus ſit iuſtitiæ rigorem,in terra illa miſeriæ & tenebrarum: in qua (*vt habet inter alia D.Gregor.lib.9.Moral.in Iob.ca.39.*) fit miſeris mors ſine morte,finis ſine fine,defectus ſine defectu:quia & mors viuit, & finis ſemper incipit, & deficere defectus neſcit.]

Euerſio cuiuſdam præſidij Diabolici quo libertini ſe muniunt.

Nu.141. NOn deſunt autē qui eò dementiæ deuenerunt, vt quamuis vera eſſe credāt quæ de pœnarum inferni multitudine & acerbitate dicūtur, ſe credere affirment ; nihil tamen eorum timore moueantur : hoc Diabolico, adeóque falſo præſidio fulti, quòd nihil ſit cur ſe priuare debeant huius vitæ iucunditatibus, nec animo ſuo obſequi : cum neſciant vtrum poſt multos toleratos labores, & ſpreta huius vitæ cōmoda,ſint fœlicē exitū habituri:id enim pēdere ex vnius Dei beneplacito immutabili.Quibus occurrēdū eſt æquum eſſe: vt illi ſibi perſuadeāt,Deū pro infinita ſua bonitate, nihil de ipſis ordinaturū,niſi quod iuſtiſſimū eſt, & rectiſſimū:ideoque exequantur quod ſuarū partiū eſt:ſatagendo *iuxta D. Petrum Epiſtola ſecunda capite primo* vt per bona opera certam ſuam vocationem & electionē faciāt.]Deus enim non deerit,quem impoſſibile eſt mentiri,*ad Hebr.6.* aut negare ſeipſum *2.ad Timoth.2.* Ipſe autem *Ezech. 33.* proteſtatur. Viuo ego nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius a ſua via & viuat.] Et ex Apoſtolo *in priori ad Timotheū.2.* vult omnes ſaluos fieri.] Cùm igitur ad æternæ vitæ conſecutionem oporteat nos a malis abſtinere & bona agere (*iuxta illud Ioan.5. Procedent qui bona egerunt,in reſurrectionem vitæ;qui verò mala egerunt,in reſurrectionem iudicij*) ſicut & agricolam oportet agrum ſuum colere ad percipiendos ex eo fructus : ſane perinde ſtultum eſt,viam ſalutis poſitam in declinando à malo,& in faciendo bonum: ideo tenere nolle,quòd neſciatur an ſalus ipſa ſuſceptos labores ſit ſecutura : non ſecus quàm ſi agricola arare & ſerere nollet,eoquod certus non ſit,an ex laboribus percepturus ſit fructus quos expectat. Adde,quòd etſi nulla expectaretur æterna ſalus, recta ratio tamen dictet, ſeruiendum eſſe Deo : ac eidem præcipienti obtemperandum:tum propter ſummam ipſius excellentiam ac maieſtatem ; tum propter tot beneficia creationis,conſeruationis,redemptionis & alia particularia in nos collata.Immo etſi per impoſſibile,neque beneficia a Deo accepta, nos ad id obligarent, obligat ſufficienter humanæ naturæ conditio,quæ requirit vt homo viuat ſecundùm rectam rationem dictantem bona ſequenda eſſe & mala vitanda. Vrgeri demùm poterit, quòd qui ſe ſtulta illa ratione perſuaderi ſinit ;vel expectat a diuina miſericordia æternam ſalutem,vel a diuina iuſtitia mortem æternam, deſperátve. Atque ſi æternam ſalutem expectet, iniquiſſimus eſt,& ſupra quam dici poteſt peruerſus,vitam agens qua inceſſanter offendat Deum a quo expectat tam immenſum bonum, quod alij maximis laboribus quærunt,Sin autem de æterna ſalute deſperet, quod Diaboli eſt non hominis;cui quamdiu agit hanc vitam,patet ad Chriſtum ſalutis authorem aditus:iuxta illud *Ioan.6.* Eum qui venit ad me non eiiciam foras] vrgeri poterit quòd in Inferno nullum relinquetur peccatum impunitum, iuxta illud *Matth. 5.* Non exies inde donec reddas nouiſſimum quadrantem] quódque peccatis ipſis proportione reſpondebit pœna : iuxta illud *Apocalyp. 18.* Quantum ſe glorificauit, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.

Quæ cùm ita ſint,à conſuetudine peccandi qua multiplicat & aggrauat pœnas in Inferno luendas, meritò debet omni conatu auocare ſe; & obſequi ſuauiſſimæ & conſolationis pleniſſimæ adhortationi Iſaiæ *cap. 55.* Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas,& reuertatur ad Dominum, & miſerebitur eius, quoniam multus eſt ad ignoſcendum.]

Hîc obiter aduerte illum qui cum homine talis farinæ tractat,non poſſe quidem facere aliquod minus malum,ad impediendum ipſum à perpetratione alterius mali maioris,ex cap. Quod ait diſt.14.quando tamen ille omnino ſtatuit peccare,poſſe ipſi perſuadere, vt peccatum minus faciat potius quàm maius:vt cùm nullo modo vult abſtinere à peccato carnis, potius fornicationem quam adulterium committat.Ratio eſt quia id non eſt ſuadere peccatum,à quo vellet ipſum omnino auocare;ſed diſſuadere maius peccatum,quemadmodum annotant Caiet & Armilla *in verbo Tyrannus*; & pluribus confirmat Sotus *lib.6.de iuſtitia & iure quaſt.1.art.5.* Nu.142.

* * *

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT DVODECIMVM.

De prudentia Confeſſarij in iuuando pœnitente propoſitis tum remediis aduerſus prauas ſuas propenſiones: tum diſpoſitionibus ad progreſſum faciendum in Dei gratia & virtutibus.

SVMMARIVM.

143 *Vndecim remedia propoſita à Polanco aduerſus malas noſtras propenſiones.*

144 *Tria quæ omnibus proponi poſſunt ex eodem.*

145 *Diſpoſitio prima ad diuina gratia & virtutum in nobis augmentum, eſt earumdem acceptarum bonus vſus: & quæ ad hunc conferant.*

146 *Altera diſpoſitio non abuti illis, ſed ſeruare diligenter & ex illis proficere.*

147 *Tertia eſt quorundam internorū adiumentorum: nempe rectæ intētionis, capacitatis eiuſmodi augmenti, ac deſiderij boníque propoſiti eo vtendi.*

148 *Quarta eſt adiumentorum externorum: nempe diligentia in captanda occaſione perficiendi: in commendando ſe precibus ſeruorum Dei, in inuocando Sanctos cum Chriſto regnantes; & piè frequentando ſacramenta.*

149 *Modus agendi cum eo qui apparet idoneus ad ſtatum conſiliorum Euangelicorum.*

150 *Eradicandi in nobis prauos affectus difficultas quidem magna eſt, ſed quæ ſuperari poteſt iuuante Chriſto.*

151 *Ratio ineundi certamen aduerſus prauos noſtros habitus, ad eos ab anima noſtra eliminandos.*

152 *Ratio faciendi nobis propria Chriſti merita.*

VT ad Medici corporalis officium non tantùm ſpectat ægrum reſtituere corporali ſanitati, ſed etiam eidem in futurum conſulere, pro conſeruanda augendáque ſanitate: ſic præter iam dicta, quæ pertinent ad recuperationem ſpiritalis ſanitatis, in Dei gratia & virtutibus eam comitantibus cōſiſtentis: Confeſſario incumbit ex officio, munire Pœnitentem remediis aduerſus ea quibus talis ſanitas labefactari poteſt, & adiumentis quibus incrementum capiat; ideoque de illis conſequenter dicēdum eſt: quod fiet primò traditis remediis aduerſus prauas noſtras inclinationes. Secūdo propoſitis diſpoſitionibus requiſitis ad prædictum incremētum. Tertiò tradita ratione eradicandi vitia ſeu prauos animæ noſtræ habitus. Quartò propoſita ratione, Chriſti merita faciendi nobis propria. Namque ad peccatum, quo labefactatur animæ ſanitas, propenſos nos faciunt, tum prauæ inclinationes naturales, tum etiam mali habitus acquiſiti. Ad incrementum verò eiuſdem ſanitatis, tum bona ad illud diſpoſitio, tum Chriſti merita nobis applicata.

De remediis aduerſus malas propenſiones naturales.

SECTIO I.

Nu. 143. REmedia & quaſi præſidia, quibus muniri poſſumus aduerſus prauas noſtras inclinationes, ſunt ea quæ à Polanco numerantur *in ſuo* directorio *cap. 3. art. 2.* Primum, firma & ſæpe renouata voluntas non offendendi Deum; ſed ei verè ſeruiendi. Secundum, promptitudo occurrendi prauis cogitationibus, à quibus reliqua mala oriuntur. Tertium, reprehēſio ſui & recordatio diuinæ præſentiæ. Quartum, recurſus ad Angelum cuſtodem, ad Sanctos, & præcipue ad Chriſtum Crucifixū & ipſius Matrem ſanctiſſimam cum aliqua opportuna oratiuncula. Quintum, recordatio diuinorum beneficiorum ac conſideratio mortis & iudicij omni hora imminētis, atque adeo breuitatis, incertitudinis, fragilitatíſque huius vitæ. Sextum, dolor de peccato ſtatim atque ipſum committi accidit, cum inflictione alicuius pœnæ propter illud ac cum propoſito confitendi ſuo tempore. Septimum largitio eleemoſynæ. Octauum, conuerſatio cum bonis, & euitatio prauę ſocietatis. Nonum, lectio librorum piorum, & auditio concionum. Decimum, exercitium operum miſericordiæ & Sacramentorum Pœnitētiæ & Euchariſtiæ vſus deuotus & frequens. Vndecimum, ſtudium humilitatis, timoris Dei, & orationis, ſuper omnia autem charitatem habere, quod eſt vinculū perfectionis [*ex Apoſtolo ad Coloſſ. tertio*: & ſine quo nihil ſumus, nec cætera nobis proſunt, *ex eodem in priori ad Corinth.* 13.

Cæterùm tria ſunt, prout idem Polancus monet, quæ fere omnibus ſalubriter proponi poſſunt. Nu. 144.

Primum eſt, mane ſe totum offerre Deo cum memoria Chriſti Ieſu pro nobis oblati in cruce, gratiámque petere vitandi eo die lapſum in peccata, præſertim ea ad quæ ſumus procliuiores, ac perſeuerandi in ipſius amicitia; dicendo Pater, Aue, Credo, &c.

Secundum eſt, ſe aliquātum temporis quietè colligendo (quod noctu ante ſomnum opportune fieri ſolet) diſcutere ſuam conſcientiam, & conſiderare beneficia à Deo accepta, & mala ei reddita, tranſgreſſione diuinorum ſuorum mandatorum, addita humili petitione veniæ cum expreſſo emendationis propoſito, dicendo, Pater, Aue, Credo, &c.

Tertium eſt, crebrò confiteri ſacramentaliter; quod præſidium multa complectitur, & eſt inſtar multorum. Pauca autem, vt idem auctor bene monet, & faciliora ad intelligendum, retinendum & exercendum ſimplicioribus proponenda ſunt: vt verbi gratia; mane dicere ter Pater, & ter Aue, ac ſemel Credo, contra malas cogitationes, & mala verba, malaque opera: totidem vel plura; agendo gratias Deo de beneficiis ab ipſo acceptis, & petendo veniam de offenſis contra ipſum commiſſis, implorandóque auxilium ad eas cauendas, adiūcto propoſito emendationis. Præterea admonere, vt offerentes ſe prauas cogitationes ſtatim repellant, caueántque voluntate illis conſentire, omnique ſtudio tueantur animæ puritatem, ac bonis operibus inſiſtant pro ratione talenti accepti, & crebrò confiteantur.

De diſpoſitionibus ad gratiæ & virtutum incrementum.

SECTIO II.

DIſpoſitiones autem ad gratiæ & virtutum augmentum hæ poſſunt eſſe. Prima, acceptorum à Deo donorum bonus vſus, ſine quo illa augent obligationem, non vtilitatem & meritum. Vndē miſericordiæ Dei eſt, cum talē non vſum in aliquo præuidet, illa non augere, ne augeatur ſerui inutilis pœna: *de qua Matth.* 25. Seruum inutilem eiicite in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentiū.] Confert autem ſpecialiter ad iſtiuſmodi vſum: Primò, crebra ad eundem aſpiratio voluntatis, cum ſtudio placendi Deo: atque deſiderio profectus noſtri in virtute, per quem noſtra ſpiritualis paupertas ſubleuetur, & noſtræ imperfectioni remedium afferatur. Nu. 145.

feratur. Secundò memoria Dei præſentis, recognoſcendo noſtrum debitum occupandi nos in ipſius ſeruitio. Tertiò intueri Chriſtum nobis exemplo præeuntem in ipſo vſu virtutis, & nominatim in eo cui de præſenti incumbendum eſſe ratio dictat: ab eoque auxilium, quaſi iaculata oratione, petere cum ſponſa *Cant.* 1. Trahe me poſt te: curremus in odoré vnguentorum tuorum.] Petere, inquam, cum magna fiducia ab eo, qui liberaliſſimus & miſericordiſſimus mediator redemptórq; noſter eſt. Nam qui tãta operatus & paſſus eſt pro noſtro profectu: amantior noſtri quam noſmetipſi, bonus paſtor omniũ, quærens ouem errantem & inuentam humeris ſuis imponens, ac pro grege ſuo dignatus mori, non denegabit illud quod promiſit *Matth.* 7. Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis; omnis enim qui petit accipit & qui quærit inuenit, & pulſanti aperietur]

Nu. 146 Secunda diſpoſitio ad augmentum gratiæ & virtutum eſſe poteſt, non tantum perſeuerare in accepta gratia, ſed etiam bene ad eam habere ſe: vt continget primò, non abutendo eã, vt illi ſolent qui ſuperbiendo, Deum oppugnant ſuis donis. Secundò ſeruando eam diligenter, magníque æſtimando dona Dei, & pro illis gratias agendo ex animo, ac petendo vt in nobis perſeuerent. Quæ petitio quotidie fieri debet ob quotidiana pericula perdendi rem neceſſariam ad ſalutem. Tertiò demum, ſollicitè negotiando cum tali talẽto accepto: nimirum in exercenda pietate erga Deum, benignitate erga proximum, & mortificatione erga noſipſos. Idque ſeriò: quia ſcriptum eſt *Ierem* 48. Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter]

Nu. 147 Tertia diſpoſitio eſt quorumdam internorum adiumentorum: Quorum primum conſiſtit in rectitudine intentionis: quæ contingit cùm augmentum gratiæ non aliter intendimus, quàm vt Deo maximè placeamus & proximum iuuare poſſimus, prout Chriſtiana charitas exigit. Secundum verò conſiſtit in reddendo animam, vas capax talis augmenti tanquam liquoris abundantioris: quod fit per profundam humilitatem, qua homo ſentit ſuam inanitatem, & quod ſibi deeſt intuens, de ſe omnino diffidit, ac ſeipſum abnegat. Tertium conſiſtit in dilatatione deſiderij, tanquam oris animæ, vt Deus impleat illud. Nihil autem aliud eſt talis dilatatio, quàm actus voluntatis magnopere, frequẽter, & inſatiabiliter expetentis gratiæ augmentum. Quartũ conſiſtit in animæ ſtudio, quo diligentia adhibetur circa pia opera (orationes, inquam, ieiunia, & eleemoſynas, ac cætera quæ ad eadẽ reducuntur) vt fiãt inſtanter, fortiter & perſeueranter ad promerendum apud Deum, propoſitum augmentum.

Nu. 148 Quarta diſpoſitio eſt, quorumdam aliorum adiumentorum externorum. Quorum primum conſiſtit in non omittendo opportunitatem tẽporis; ſiue diei feſti, in quo tãquam opportuniore ad conſequenda Dei dona, exercitium operum pietatis maximè cõmendatum eſſe ſolet: ſiue etiam vocationis Dei per interiores inſpirationes, aut etiam exteriores afflictiones vel proſperitates. Nam *Apoc.* 3 talium donorum largitor ait. Ego ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis audierit vocem meã, & aperuerit ianuam, intrabo & cœnabo cum eo.] Secundum verò, conſiſtit in poſtulando à ſeruis Dei adhuc viuentibus vt orent pro nobis, ac dignentur nos ſuorum meritorum facere participes Tertium autem in inuocando deuotè Sanctorum cum Chriſto regnantium ſuffragia, & præcipuè Beatæ Virginis. Quartum demum in ſuſceptione debita Sacramentorum Pœnitẽtiæ & Euchariſtiæ: ad quam tanquam continentem gratiarum omnium fontem, cum quanto poſſumus feruore accedendum eſt.

Quæ quatuor attingentes Polancus *in ſequẽti ar.* 3. & Iacobus a Graphiis *in lib.* 1 *deciſ. aurearũ cap.* 30. addunt, quod non videtur ſilentio prætereundũ, nõ expedire (etiamſi perfectionis ſit) ad ſtatũ conſiliorũ Euangelicorũ ſtatim ſtimulare Pœnitẽtes progreſſum facientes in virtute, ne quidẽ idoneos ad eum ſtatum: quia multi ſunt, qui eò magis illum refugiunt, quò ſibi perſuaderi ſentiunt. Securum autem eſſe tales ad meliora & ſaluti viciniora adducere: interea cum dexteritate interrogando de inſpirationibus Dei, nũ aliquas ſentiant inuitatores ad perfectiorem vitæ ſtatum aſſumẽdum: ſique aliquas in ſe ſentiant: admonere ne ſurdi ſint ad vocationem Dei. Si verò non ſentiant hortari vt Deo offerant ſe, paratos ad omnia, quæ fuerint ei gratiſſima: ac quiſque prout fuerit diſpoſitus, ad optima eſt excitandus. Quod ſi aliquem inueniat Confeſſarius diſpoſitum ad tenendã conſiliorum viam, non debet occaſionem negligere eum iuuandi: quia non exequeretur alioqui fideliter ſuum munus. Quanquam autem eum dirigere debeat, non tamen ad vnam potius, quam ad aliam Religionem inuitare; ſed ei liberam relinquere ſuam vocationem, niſi in aliquo ipſum decipi conſtaret: quia tunc eſſet conſilio iuuandus. Nu. 149

Ratio extirpandi ab anima vitioſos habitus ad euitationem peccatorum.

SECTIO III.

Vitioſi habitus inſtar ſpinarũ ſunt, quæ in agro cordis noſtri latibulum præbent antiquo ſerpenti cuius inhabitatione ita deprauatur, vt pro fructibus bonorum operum producat peccata. *De quibus Matth.* 15. De corde exeunt cogitationes malę, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ: hæc ſunt quæ coinquinant hominem.] In illis ergo extirpandis inſudandum eſt ad peccatorum euitationem: quodquidem magnam habet difficultatem, quæ quaſi obſtetricantem Dei manũ requirat, vt educatur coluber tortuoſus iuxta dictum Sancti Iob. *in cap.* 26. Vnde poteſt quidem in nobis augeri diffidentia de nobis, non tamen minui cõfidentia in Chriſto, dicente Apoſtolo ad *Philip.* 4. Omnia poſſum in eo qui me confortat: [Ille enim poteſt, etiã ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ *Matth. cap.* 3. & ad hoc venit in mundum vt redimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operũ *ad Titum* 2. Ita ut nemo ſit qui deſperare debeat, ſe poſſe cum tempore ſuperare quodcũque vitium, quantumcumque in ipſo altiſſimas egerit radices ſi quæ ſuarũ partium ſunt præſtiterit, firma in Chriſtum innixus ſpe: quam excitare fouerẽque debet, ipſum humiliter conſiderando: tum vt Creatorem, apud quem non eſt impoſſibile omne verbũ *Lucæ* 1. & ideo poteſt reformare in nobis ſuam imaginẽ, per vitium deformatam: Tum vt patrem, qui filio petenti ſpiritum bonum, non poteſt illũ eũ negare, iuxta illud *Luc.* 11. Si vos cũ ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quanto magis Pater veſter de cœlo dabit ſpiritum bonum petẽtibus ſe.] Ad quod facit parabola de filio prodigo *Lucæ* 15. cui reuerſo ad patrem tam benignè de omnibus idem pater prouidit Tum demum vt Medicum miſſum ad impertiendam ſalutem omnibus qui indiguerint: ipſo dicente *Matth.* 18. Filius hominis venit ſaluare quod perierat. [Eiuſque rei gratiã, ſanguinem ſuum fudit, & corpus ſuum in ſacrificium & cibum reliquit in Nu. 150

Eucha

Euchariſtia: factus Medicus noſter, & medicina; redemptor, & pretium redemptionis noſtræ. Sic igitur ſanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato *1. Ioan.* 1. habemúſque redemptionem per ſanguinem eius *ad Epheſ.* 1. Adhæc ſi cum peccatores adhuc eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt, multo magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum *ex cap. 5. Epiſtola ad Rom* Vnde nullus poteſt eſſe locus puſillanimitati, aut diffidẽtiæ: quia licet magna ſit indignitas noſtra: in infinitum tamẽ Dei miſericordia eam vincit. Neque iuſtitia ipſius obſiſtit; ſed potius fauet; cum exigat, vt ipſe det nobis illud quod à nobis petit; cum dare nequeamus, niſi de manu ipſius illud acceperimus. Creator eſt, quem dubitare non poſſumus, malle videre purum opus ad imaginem ſuam factum, quàm vitiis contaminatum. Si bonus Dominus ſeruum: & pater filium, volentem ex vitiorum cœno emergere, libentiſſimè adiuuat: quis non expectet idem auxilium à Deo, qui eſt ipſa bonitas, nec vnquam deeſt ſperantibus in ſe. Magno igitur fortique animo, quæ in hac re ſunt noſtrarum partium, auxilio freti Chriſti, conemur exequi: qualia cenſentur ſex ſequentia.

Sex à nobis præſtanda ad vitiorum eradicationem.

Nu.151. PRimum eſt Chriſti auxilium pro mentis illuminatione implorare: vt fieri poteſt per illud *Pſal.* 12. Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus præualui aduerſus eum.)

Secundum eſt, vt conemur noſipſos intimè cognoſcere, perſcrutando accuratè omnes inclinationes noſtras, & earum radices, per quas ortum & incrementum capiunt ab amore noſtri inordinato: (quales radices communiter ſeptem diſtinguuntur; ſuperbia, ira, inuidia, gula, luxuria, auaritia & acedia, ac capitalia peccata vocantur) cumque eas inuenerimus, ſtudeamus euellere: non quidem omnes ſimul, ſed vnam poſt aliam: incipiendo ab ea, quæ magis nos infeſtat & magis eſt in nobis peccandi incentiuum: nam habens plures hoſtes potẽtes, ſi vult omnes ſimul deiicere: aut etiam hodie hunc, & illo nondum debilitato, cras cum alio congredi, nullum vincet.

Tertium eſt habere notata, memoriæque commendata (vt præſto ſint, cum opus erit) illa quæ inducunt in diſplicentiam, odiúmque vitiorum: præſertim illius cuius eradicationi ſpecialiter ſtudemus: & quæ contra impellunt in complacentiam, amoremque pulchritudinis virtutum, maximè illius cui propoſitum vitium aduerſatur. De quibus in eum finem legendi ſunt libri pij, & de iiſdem apud ſe meditandum ſæpe, & cum aliis colloquendum. In eam rem vſui eſſe poſſunt *in præcedent. capite quinto ſectione tertia & ſequentibus*, dicta de turpitudine & pernicie peccati.

Quartum eſt, vt cùm vitiorum radices habeant varias quaſi fibras, tum occaſionum peccandi, tum malarum propenſionũ, tam à natura corrupta quàm à praua conſuetudine prouenientium: in iis euellendis incipiamus à minus difficilibus, & ex illis paulatim aſſurgamus ad difficiliores diffidendo de propria infirmitate, & confidendo in Chriſti auxilio, quod oportet implorare, talis vitij turpitudine mẽti cũ pudore & dolore obiectâ, excitatóque deſiderio liberationis ab ea, vt valeamus progredi in cœpta ſalutis via reſiſtendo ſuperuenientibus tentationibus; ſimul etiam adhibere Aduocatos, Beatiſſimã Virginem ac reliquos Sãctos, & nominatim eos qui excelluerunt in virtute contraria vitio quod extirpare ſatagimus: interea manentes ſpe fixi in ipſo Chriſto, & conantes omni ſtudio euitare periculum per tale vitium labendi in peccata, quibus iuxta Apoſtolum *ad Hebr.* 6. rurſum crucifigamus nobiſipſis Filium Dei & oſtentui habeamus.

Quintum vt in certamine quod cõtra certum vitium inimus, idipſum vitium perſequamur inſtanter, donec ita debilitetur, vt iam facile ſit ipſum reprimere ſecundùm rationis arbitrium: efficere verò, vt non ſentiatur, nec neceſſarium eſt, nec etiam fieri poteſt. Et licet præcipuâ diligentiâ cum tali vitio ſit, particulariter pugnandum cætera tamen non ſũt interim negligenda, ſed eorum vniuerſalis horror ſemper habendus eſt, ſíque aliquod eorum incipiat nos infeſtiùs, & cum aliquo peccandi periculo vrgere, ſtatim quaſi protrito capite reprimi debet.

Poſtremum eſt, vt ſtrenui, animóque virili ſimus in aggredienda hac ſpiritali pugna, ne terreamur labore, nec deſiſtamus rei difficultate (in quo magnum eſt victoriæ ſignum) tum etiam in ea proſequenda conſtanter, non diffidendo de victoria, etiãſi infirmi & fragiles ſæpius qualibet die labamur; immo potius inde faciendo prouẽtum humilitatis; cui talis lapſus materiam præbet. Neque enim in iſtiuſmodi certamine qui cadit vincitur, modò ſurgere ſtudeat: ſed qui fugiendo arenam pugnare deſinit, aut ſe aduerſario dedit.

Ratio faciendi Chriſti merita nobis propria, ad incrementum gratiæ & virtutum.

SECTIO IV.

Nu.152. CHriſtus caput totius Eccleſiæ, ſicut habuit plenitudinem gratiæ, ita habuit & meriti non tantùm pro ſe, ſed etiam pro omnibus qui ei tãquam viua membra vniuntur. Illis enim promeruit ea ratione, qua ſolet quis ſingulis ſui corporis membris viuis, quando aliquid agit remuneratione dignum: Sicque incremẽti meritorum habemus adiumenta, non tantùm intra nos: gratiam, inquam, & virtutes tum Theologicas tum morales infuſas ac Spiritusſancti dona: ſed etiam extra nos, Chriſtum videlicet Dominum noſtrum meritorum abyſſum infinitam, propter gratiam ſine mẽſura per quam meruit, perſonæque merentis dignitatem infinitam. Etenim talium meritorum participes fieri poſſumus: quod ſciens D. Bernardus, *vt in ipſius vita refertur lib. 1. cap.* 12. Diabolo ipſum in extremis conſtitutum accuſanti reſpondit; Fateor, nõ ſum ego dignus, nec pròpriis poſſum meritis regnum obtinere cœlorum: cæterùm duplici iure illud obtinens Dominus meus; hæreditate ſcilicet Patris & merito paſſionis; altero ipſe contentus, alterum mihi donat; ex cuius dono, iure illud mihi vendicans non confundor. Cum autem maximi omnium momenti ſit talis participatio, debemus magnâ curâ ad illam nos diſponere; ſicut poſſumus per illa quæ nos ipſi Chriſto vniunt, & quaſi incorporant; qualia ſunt, tum fidei, ſpei, & charitatis erga ipſum vſus, *de quo in ſequenti cap.* 14. *ſect.* 6. tum etiam imitatio ipſius in cæterarum virtutum exercitio, per quod in via ſalutis, declinando à malo, & faciendo bonum ſic ambulemus, vt intueamur ac ſequamur ipſius quaſi veſtigia: quod (præter notitiã comparandam conciones audiendo, pios libros legendo aut meditando vel colloquẽdo de vita ipſius, ac etiam vſum imaginum) requirit vt ipſum habeamus aſſiduè ante cõſpectum noſtrum, *prout exponetur in eodem cap.* 14. *ſect.* 4. Tum præterea ſacroſanctæ Eu-

charistiæ ſumptio debitè obita, prout in ſeq. libro vigeſimonono, capite quinto, ſexto & ſeptimo dicetur. Tum demú ſpeciale ſtudium ad hoc adhibendum vt nos ipſum Chriſti meritum induamus, nobiſque redemptionis noſtræ fructum reddamus proprium: qui fructus eſt tum ſatisfaciendi pro peccatis, tanquam debitis noſtris: tum promerendi nobis in hac vita gratiam, & in futura gloriam: tum demum agendi vitam Deo placentem. Iſtiuſmodi ſtudij autẽ vtiliter exercendi modus, iſte eſſe poteſt.

Primò conuerti ad Chriſtum, à quo eſt omne bonum, iuxta illud *Ioan.* 1. De plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.] & coram eo recognoſcere: tum noſtram ac noſtrarum actionum imperfectionem: tum etiam debitum quo adſtringimur ipſum honorandi, ipſique placendi ac iuuandi membra ipſius: nempe tum noſipſos, tum etiã proximos noſtros, pati nobiſcum paupertate egeſtateque preſſos.

Secundò, conſiderare theſaurum meritorum inæſtimabilẽ in iis quæ Chriſtus (Perſona infinitæ dignitatis) egit paſſuſque eſt ex iuſtitia, obediẽtia, charitate, & gratia ſine mẽſura, quódque ipſe talia merita ſua, poſſit omnibus ſuis membris cõmunicare, ac efficere, vt nobis applicentur tanquam noſtra.

Tertiò, in nobiſmetipſis excitare deſiderium participationis ipſorum Chriſti meritorum; optando vehementer indui veſte confecta ex tam pretioſis velleribus agni illius immaculati: ea potiſſimùm intẽtione, vt Deum honoremus, & ei maximè placeamus, proximos item iuuemus, nóſque ipſi eadem veſte recti protegamus ad roborationem gratiæ & virtutum nobis diuinitus infuſarum, animæque noſtræ maius decus & ornamentum: vt tum ipſa tum actiones ipſius, gratiores ſint in conſpectu Dei.

Quartò, erigi in ſpem tanti beneficij conſequendi: tum quia id maximè conuenit ſummæ Chriſti erga nos miſericordiæ, cuius typum quemdam geſſit miſericordia ſancti Iob, dicentis *in cap.* 31. Si deſpexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & abſque operimento pauperem; ſi non benedixerint mihi latera eius, & de velleribus ouium mearũ calefactus eſt, &c.] Tum quia conuenit dominicæ incarnationis fini: qui eſt maxima Dei gloria, noſtráque perfectio. Tum quia conuenit quoque bonitati, magnificẽtiæ, liberalitatique diuinæ, vt in via nobis conferat quod ſummum eſt inter bona præſentis vitæ; ſuam ſcilicet meritum: ſicut in patria nobis cõfert quod item ſummum eſt; puta viſionem, & fruitionem ſuæ eſſentiæ. Tum demum quia maximè honorificum eſt humanitati Chriſti, vt ſic locupletare poſſit & velit ſuos.

Poſtremò addere orationem, qua deuotè inſtantérque petamus à diuina bonitate per ipſa ſumma Chriſti merita, & Beatæ Virginis, Sanctorúmque omnium interceſſionem, vt de inexhauſto eorumdem meritorum theſauro paupertatem & indigentiam noſtrã ſubleuare dignetur, vt calefacti de velleribus illius agni ſui, qui tollit peccata mundi, ſeruiamus ipſi in ſanctitate & iuſtitia, omnibus diebus noſtris. Ad hoc enim idem agnus innocens & impollutus occiſus eſt, in quo fundaretur, & à quo inchoaretur & per quem promoueretur perficeretúrque omne bonũ noſtrum. Cui laus ſit ab omni creatura, *de qua Apoc.* 5. Et omnem creaturam quæ in cœlo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo, omnes audiui dicentes ſedenti in throno & agno, benedictio & honor & gloria & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Amen.]

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

De prudentia Confeſſarij in erudiendo rudi in fide, nec ſatis ſciente viam ſalutis.

SVMMARIVM.

153 *Declaratio myſterij ſacroſanctæ Trinitatis accommodatè ad captum rudiorum.*

154 *Similis declaratio myſterij Incarnationis.*

155 *Propoſitio aliorum myſteriorum in ſymbolo Apoſtolico expreſſorum.*

156 *Ratio qua ab Eccleſia inculcantur.*

157 *Via ſalutis poſita in adimpletione diuinæ voluntatis, & vniuersè quid Deus velit à nobis.*

158 *Vitanda ad tenendam viam ſalutis.*

159 *Detrimenta per peccatum accepta recedendo à via ſalutis, cum ratione ea reparandi.*

CVM editus iuſſu Conc. Trident. Cathechiſmus ad Parochos ſufficienter ea ſuppeditet quę huc ſpectare poſsũt: ſiue quoad res, de quibus rudem erudire oportet; ſiue quoad modum erudiendi: contenti erimus attingere familiarem modum agendi cum nonnullis adeo rudibus, vt de principiis fidei in ipſa etiam cõfeſſione doceri debeant, vt abſolutionis Sacramentalis bene capaces cenſeãtur: quod aduertere, in cõque Pœnitentem ſuum iuuare accõmodatè ad ipſius captum, prudentiæ eſt Confeſſarij: ſicut & neſcientem, informare de via ſalutis; quod vtrumque qua ratione paucis fieri poſſit ſequitur tradendum.

Modus familiaris erudiendi rudem in fide.

SECTIO PRIOR.

HIc modus poteſt eſſe ille, quẽ attigit Iacobus à Graphiis *in lib. 1. deciſionũ aurearũ cap. 24. n. 3.* vt declaretur, quid ſibi velit quòd formemus ſignũ crucis, ducta manu à capite ad imũ pectus; deinde à ſiniſtro humero ad dextrum dicentes, In nomine Patris & Filij & Spiritusſancti. Hæc enim verba indicãt ſacroſanctæ Trinitatis myſterium; ad quod recolendũ inſtitutus eſt in Eccleſia dies Dominicus: in eóque conſiſtit, quòd Deus totius mundi (ex articulo primo ſymboli Apoſtolici) cõditor, & rector, ſupremúſque Dominus, ex quo toti pendemus, vnicus ſit quidem in ſua natura diuina; trinus tamen in perſonis ſuis diuinis: ſicut figura triãgularis vna eſt in ſua natura, & trina in tribus angulis in quibus conſiſtit; atque primam earum à nullo alio habentem originem, nomine Patris ſignificari: ſecundam verò, habentem originem à Patre, ſignificari nomine Filij: & demum tertiam à Patre Filioque ſimul habentem originem, ſignificari nomine Spiritusſancti; neque eam differentiam originis obſtare quominus Deus ſit vnicus, cùm omnium trium vna eadémque ſit diuinitas duratione, omnique perfectione infinita: ita vt Pater ſit quidem perſona alia à Filio & Spiritusſancto: non ſit tamen alius Deus, ſed vnus & idem, adeo vt vnitas in trinitate; & trinitas in vnitate veneranda ſit: quod ſimpliciter credere, nec vexare ſe inquiſitione modi, quo id fieri poſſit, monendus eſt Pœnitens: ne velit ſapere pluſquã oportet, quia factus ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria.] iuxta Sapientem Prouerb. cap. 25. Nu. 153.

Productio verò manus à capite ad imum pectus ſignificat deſcenſum filij Dei in ſanctiſſimæ Virginis Mariæ vterum: ſeu ipſum non quidem hominis ſed Spiritusſancti operatione cõceptum eſſe, & hominẽ factum in ipſo beatiſſimæ Virginis Mariæ vtero; Nu. 154.

prout

prout declaratur per ſecundum ſymboli Apoſtolici articulum:ſic vt ſimul ſit verus Deus, ſicut æternus Pater ipſius; & verus homo ex anima & corpore conſtans,ſicut temporalis mater ipſius. In quo conſiſtit alterum noſtræ religionis præcipuum myſterium,quod dicimus Incarnationis:quia eſt Filij Dei incarnati per humanæ naturæ aſſumptionem: quæ vtcumque adumbrari poteſt ſimilitudine:ſi rex in throno ſedens aliquem ad ſe in eum aſſumeret ſecum ſeſſurum. De quo myſterio,vt de præcedenti ſimpliciter credendo,monendus eſt Pœnitens.

Nu. 155. Natus autem de eadem Virgine in ſtabulo,poſtea paſſus eſt ſub iudice Pontio Pilato, crucifixus,& in cruce mortuus,ac mortui corpus mandatum eſt ſepulturæ,& anima deſcendit ad loca ſubterranea,in quibus animæ iuſtorum commorabantur,donec per eandem Chriſti mortē aperiretur eis cœlum, quod per peccatum Adami primi omnium parentis,erat clauſum. Tertia autem die animā redditā corpori,is rediit ad vitam,& quadrageſimo poſt die cœlum aſcendit;vbi glorioſus ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis;vnde & venturus eſt iudicare omnes homines;conſtituris ad dexteram iis qui bona egerunt,& deceſſerunt in Dei gratia:& ad ſiniſtram,iis qui mala egerunt & deceſſerūt in peccato mortali: vt in illos ſententiam æternæ ſalutis,& in hos ſententiā proferat æternæ perditionis. Iam quod formantes ſignum crucis,manum à ſiniſtro humero ad dextrum reducimus,ſignificat cauſam aſſumptæ naturæ humanę a Filio Dei,eſſe,vt a ſiniſtra ſua ad dextram,id eſt,à ſtatu damnationis,ad ſtatū ſalutis homines transferret,iuxta illud *ad Rom* 4. Traditus eſt propter delicta noſtra:& reſurrexit propter iuſtificationem noſtram] ſiue vt paſſione ſua, pro peccatis noſtris Deo ſatisfaceret: & ſua reſurrectione excitaret nos ſpe futuræ beatitudinis,ad ſtudium ſanctitatis morum:per quam Deo placentes conſequeremur æternam ſalutem. In quem etiam finem Spiritumſanctum dedit Eccleſiæ ſuæ Catholicæ(extra quam ſalus obtineri non poteſt) vt eam regeret,& vnumquemque fidelē in ea ſuis cœleſtibus donis confirmaret,diuiniſque impulſibus ad ipſum ſalutis portum proueheret. Vbi monēdus eſt ille qui eruditur, nomine Eccleſiæ ſignificari cōgregationem Chriſti fidelium,qui credūt,tenēntq; quidquid ſancta Romana Eccleſia credit & tenet. Poſuit etiam ſanctorum hominum,ſacramentorúmque communionem (de quorum,præſertim Pœnitentiæ & Euchariſtiæ, vſu,quē idem tūc vſurpare ſtatuit,inſtituendus eſt pro ipſius captu)tāquam adiumenta ad peccatorum remiſſionem & conſecutionē diuinæ gratiæ:quæ eſt æternæ ſalutis quoddam quaſi ſemen, ex quo prouenit æterna gloria,nō ſolum animæ,ſed etiam corporis reſtituendi vitæ,iterúmque animæ ita ſociādi vt ab ea ſiue beata fuerit ſiue miſera nunquam ſeparandum ſit.

Quibus propoſitis, prudentiæ erit monere, ea omnia contineri in Symbolo Apoſtolorum, quod cum oratione Dominica & ſalutatione Angelica addiſci recitaríque ſolet à fidelibus,tāquam continēns ea quæ communiter debent nobis ob oculos verſari ad fouendum in nobis pietatis bonorúmque operum ſtudium,& pietatē:vitæque improbitatem auerſandam iuxta illud ad Titum 2. Apparuit gratia Dei ſaluatoris noſtri omnibus hominibus;erudiens nos vt abnegantes impietatę & ſæcularia deſideria, ſobriè,iuſtè & piè viuamus in hoc ſæculo,expectantes beatam ſpem & aduentum magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti:qui dedit ſemetipſum pro nobis,vt nos redimeret ab omni iniquitate,& mūdaret ſibi populum acceptabilem ſectatorem bonorum operum.]

Addi etiam poterit ad recolēdam memoriā my- *Nu.* 156.
ſterij ſanctiſſimæ Trinitatis bonorum omnium vberrimi fontis,Eccleſiā celebrare diem Dominicum & particulariter illum qui proximè ſequitur Pētecoſten. Beneficium autem maximum Chriſti Incarnationis ac Natiuitatis,memoria recolendum eamdem Eccleſiam inculcare obſeruatione ſolemnitatum Annūciationis Beatæ Mariæ,& Natalis Domini cum præcedente Aduentu. Beneficium verò Paſſionis(cuius repræſentatio eſt celebratio Miſſæ) inculcare obſeruatione diei veneris,& temporis quadrageſimalis;& erectionis crucis, non modo in tēplis,ſed etiam extra ea in vrbibus,domibus & agris. Myſterij autē reſurrectionis Chriſti (ac noſtræ etiā aliquo modo)memoriam inculcare celebratione tū diei Dominicæ,tum etiā ſolemnitatum Paſchaliū: quibus ſuccedit feſtum Aſcenſionis Domini in memoriam myſterij eiuſdem Aſcenſionis. Porro futurus Chriſti aduentus ad iudicium inculcatur ſimul cum aduentu primo,in quo incarnatus de Spirituſancto,homo factus eſt. Beneficium verò dati Eccleſiæ Spirituſſancti inculcatur obſeruatione annua ſolemnitatis Pentecoſtes. Eiuſdem Eccleſiæ vnitas indicatur templo materiali omnibus communi, in quo omnes preces fiūt pro omnibus qui de ea ſunt. Sanctorum communio & remiſſio peccatorum inculcantur:illa quidem,celebratione præcipuè ſolēnitatis omnium Sanctorum, & feſto corporis Domini,ac vſu panis benedicti:hæc verò vſu tum aquę benedictæ,tum indulgentiarum,tum etiam ieiuniorū. Noſtra denique reſurrectio & vita æterna inculcātur:illa quidem ſolemnitate Paſchali(vt iam attigimus)conſeruatione reliquiarum ſanctarū; & vſu cœmeteriorum inſtitutorum ad religioſam ſepulturam defunctorum:hæc verò celebratione adhuc feſtorum Aſcenſionis Domini:& omnium Sanctorum:ac ſupplicationum & cantuum lætitiæ in Eccleſia.

Ratio informandi paucis,eum qui neſcit ſpectantia ad viam ſalutis.

SECTIO POSTERIOR.

CVm propoſita ignorantia coniuncta eſt alia, eorum quæ ſpectant ad ſalutis viam:cui remedium aliquod adhiberi conſentaneum eſt, antequā Pœnitens ea laborans dimittatur:quod videtur ſic paucis fieri poſſe, cùm non datur tempus agendi pluribus.

Primò inculcandum eſt æternam ſalutē ad quam *Nu.* 157.
aſpirat non contingere niſi facienti voluntatē Dei dicente Domino *Matth.* 7. Qui facit voluntatē Patris mei,qui in cœlis eſt,ipſe intrabit in regnum cœlorum.] Quænam autem ſit Dei voluntas quam facere oportet,declarari mādatis,*de quibus Matth.* 19. *dicitur*, Si vis ad vitam ingredi ſerua mādata. Paucis autem comprehēſam haberi verbis illis *Michaa cap.* 6. Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te:vtique facere iudicium & diligere miſericordiam,& ſollicitum ambulare cum Deo tuo.] Quibus verbis ſignificatur voluntatē Dei eſſe,vt vitam agamus,reſpectu quidē noſtri, in ieiunio,ſeu mortificatione cōcupiſcentiæ noſtræ,quę cum conceperit,parit peccatum: *Iacobi* 1. Id enim eſt facere iudicium,tollendo ſcilicet eidem concupiſcentiæ licentiam quam contra ius fáſque,ſibi ſumit: dum in proſecutione iucundi,aut fuga moleſti ex-

chariſtiæ ſumptio debitè obita, prout in ſeq. libro vigeſimonono, capite quinto, ſexto & ſeptimo dicetur. Tum demũ ſpeciale ſtudium ad hoc adhibendum vt nos ipſum Chriſti meritum induamus, nobiſque redemptionis noſtræ fructum reddamus proprium: qui fructus eſt tum ſatisfaciendi pro peccatis, tanquam debitis noſtris: tum promerendi nobis in hac vita gratiam, & in futura gloriam: tum demum agendi vitam Deo placentem. Iſtiuſmodi ſtudij autẽ vtiliter exercendi modus, iſte eſſe poteſt.

Primò conuerti ad Chriſtum, à quo eſt omne bonum, iuxta illud *Ioan.* 1. De plenitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia.] & coram eo recognoſcere: tum noſtram ac noſtrarum actionum imperfectionem: tum etiam debitum quo adſtringimur ipſum honorandi, ipsique placendi ac iuuandi membra ipſius: nempe tum noſipſos, tum etiã proximos noſtros, pari nobiſcum paupertate egeſtateque preſſos.

Secundò, conſiderare theſaurum meritorum inæſtimabilẽ in iis quæ Chriſtus (Perſona infinitæ dignitatis) egit paſſuſque eſt ex iuſtitia, obediẽtia, charitate, & gratia ſine mẽſura, quódque ipſe talia merita ſua, poſſit omnibus ſuis membris cõmunicare, ac efficere, vt nobis applicentur tanquam noſtra.

Tertiò, in nobiſmetipſis excitare deſiderium participationis ipſorum Chriſti meritorum; optando vehementer indui veſte confecta ex tam pretioſis velleribus agni illius immaculati: ea potiſſimùm intẽtione, vt Deum honoremus, & ei maximè placeamus, proximos item iuuemus, nóſque ipſi eadem veſte tecti protegamus ad roborationem gratiæ & virtutum nobis diuinitus infuſatum, animæque noſtræ maius decus & ornamentum: vt tum ipſa tum actiones ipſius, gratiores ſint in conſpectu Dei.

Quartò, erigi in ſpem tanti beneficij conſequendi; tum quia id maximè conuenit ſummæ Chriſti erga nos miſericordiæ, cuius typum quemdam geſſit miſericordia ſancti Iob, dicentis *in cap. 31.* Si deſpexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum, & abſque operimento pauperem; ſi non benedixerint mihi latera eius, & de velleribus ouium mearũ calefactus eſt, &c.] Tum quia conuenit dominicæ incarnationis fini; qui eſt maxima Dei gloria, noſtráque perfectio. Tum quia conuenit quoque bonitati, magnificẽtiæ, liberalitatique diuinæ, vt in via nobis conferat quod ſummum eſt inter bona præſentis vitæ; ſuum ſcilicet meritum: ſicut in patria nobis cõfert quod item ſummum eſt; puta viſionem, & fruitionem ſuæ eſſentiæ. Tum demum quia maximè honorificum eſt humanitati Chriſti, vt ſic locupletare poſſit & velit ſuos.

Poſtremò addere orationem, qua deuotè inſtantérque petamus à diuina bonitate per ipſa ſumma Chriſti merita, & Beatæ Virginis, Sanctorúmque omnium interceſſionem, vt de inexhauſto eorumdem meritorum theſauro paupertatem & indigentiam noſtrã ſubleuare dignetur, vt calefacti de velleribus illius agni ſui, qui tollit peccata mundi, ſeruiamus ipſi in ſanctitate & iuſtitia, omnibus diebus noſtris. Ad hoc enim idem agnus innocens & impollutus occiſus eſt, in quo fundaretur, & à quo inchoaretur & per quem promoueretur perficeretúrque omne bonũ noſtrum. Cui laus ſit ab omni creatura, *de qua Apoc. 5.* Et omnem creaturam quæ in cælo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo, omnes audiui dicentes ſedenti in throno & agno, Benedictio & honor & gloria & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Amen.]

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

De prudentia Confeſſarij in erudiendo rudi in fide, nec ſatis ſciente viam ſalutis.

SVMMARIVM.

153 *Declaratio myſterij ſacroſanctæ Trinitatis accommodatè ad captum rudiorum.*

154 *Similis declaratio myſterij Incarnationis.*

155 *Propoſitio aliorum myſteriorum in ſymbolo Apoſtolico expreſſorum.*

156 *Ratio qua ab Eccleſia inculcantur.*

157 *Via ſalutis poſita in adimpletione diuinæ voluntatis, & vniuersè quid Deus velit à nobis.*

158 *Vitanda ad tenendam viam ſalutis.*

159 *Detrimenta per peccatum accepta recedendo à via ſalutis, cum ratione ea reparandi.*

CVM editos iuſſu Conc. Trident. Cathechiſmus ad Parochos ſufficienter ea ſuppeditet quę huc ſpectare poſsũt: ſiue quoad res, de quibus rudem erudire oportet; ſiue quoad modum erudiendi: contenti erimus attingere familiarem modum agendi cum nonnullis adeò rudibus, vt de principiis fidei in ipſa etiam cõfeſſione doceri debeant, vt abſolutionis Sacramentalis bene capaces cenſeãtur: quod aduertere, in cóque Pœnitentem ſuum iuuare accõmodatè ad ipſius captum, prudentiæ eſt Confeſſarij: ſicut & neſcientem, informare de via ſalutis; quod vtrumque qua ratione paucis fieri poſſit ſequitur tradendum.

Modus familiaris erudiendi rudem in fide.

SECTIO PRIOR.

HIc modus poteſt eſſe ille, quẽ attigit Iacobus à Graphiis *in lib. 1. deciſionũ aurearũ cap. 24. n. 3.* vt declaretur, quid ſibi velit quòd formemus ſignũ crucis, ducta manu à capite ad imũ pectus; deinde à ſiniſtro humero ad dextrum dicentes, In nomine Patris & Filij & Spiritusſancti. Hæc enim verba indicãt ſacroſanctæ Trinitatis myſterium; ad quod recolendũ inſtitutus eſt in Eccleſia dies Dominicus: in cúque conſiſtit, quòd Deus totius mundi (ex articulo primo ſymboli Apoſtolici) cõditor, & rector, ſupremúſque Dominus, ex quo toti pendemus, vnicus ſit quidem in ſua natura diuina; trinus tamen in perſonis ſuis diuinis: ſicut figura triãgularis vna eſt in ſua natura, & trina in tribus angulis in quibus conſiſtit: atque primam earum à nullo alio habentem originem, nomine Patris ſignificari: ſecundam verò, habentem originem à Patre, ſignificari nomine Filij: & demum tertiam à Patre Filioque ſimul habentem originem, ſignificari nomine Spiritusſancti; neque eam differentiam originis obſtare quominus Deus ſit vnicus, cùm omnium trium vna eadémque ſit diuinitas duratione, omnique perfectione infinita; ita vt Pater ſit quidem perſona alia à Filio & Spiritusſancto: non ſit tamen alius Deus, ſed vnus & idem, adeò vt vnitas in trinitate; & trinitas in vnitate veneranda ſit: quod ſimpliciter credere, nec vexare ſe inquiſitione modi, quo id fieri poſſit, monendus eſt Pœnitens: ne velit ſapere pluſquã oportet, quia factus ſcrutator maieſtatis opprimetur à gloria. iuxta Sapientem *Prouerb. cap. 25.* Nu. 153.

Productio verò manus è capite ad imum pectus ſignificat deſcenſum filij Dei in ſanctiſſimæ Virginis Mariæ vterum: ſeu ipſum non quidem hominis ſed Spiritusſancti operatione cõceptum eſſe, & hominẽ factum in ipſo beatiſſimæ Virginis Mariæ vtero; Nu. 154.

prout

prout declaratur per ſecundum ſymboli Apoſtolici articulum:ſic vt ſimul ſit verus Deus, ſicut æternus Pater ipſius; & verus homo ex anima & corpore conſtans;ſicut temporalis mater ipſius. In quo conſiſtit alterum noſtræ religionis præcipuum myſterium,quod dicimus Incarnationis:quia eſt Filij Dei incarnati per humanæ naturæ aſſumptionem: quæ vtcumque adumbrari poteſt ſimilitudine: ſi rex in throno ſedens aliquem ad ſe in eum aſſumeret ſecum ſeſſurum. De quo myſterio,vt de præcedenti ſimpliciter credendo,monendus eſt Pœnitens.

*Nu.*155. Natus autem de eadem Virgine in ſtabulo,poſtea paſſus eſt ſub iudice Pontio Pilato, crucifixus,& in cruce mortuus,ac mortui corpus mandatum eſt ſepulturæ,& anima deſcendit ad loca ſubterranea,in quibus animæ iuſtorum commorabantur,donec per eandem Chriſti mortē aperiretur eis cœlum, quod per peccatum Adami primi omnium parentis,erat clauſum.Tertia autem die animâ redditâ corpori,is rediit ad vitam,& quadrageſimo poſt die cœlum aſcendit;vbi glorioſus ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis;vnde & venturus eſt iudicare omnes homines;conſtitutis ad dexteram iis qui bona egerunt,& deceſſerunt in Dei gratia:& ad ſiniſtram,iis qui mala egerunt & deceſſerūt in peccato mortali: vt in illos ſententiam æternæ ſalutis,& in hos ſententiā proferat æternæ perditionis. Iam quod formantes ſignum crucis,manum à ſiniſtro humero ad dextrum reducimus,ſignificat cauſam aſſumptæ naturæ humanę à Filio Dei,eſſe,vt a ſiniſtra ſua ad dextram,id eſt,à ſtatu damnationis,ad ſtatū ſalutis homines transferret,iuxta illud *ad Rom.*4.Traditus eſt propter delicta noſtra:& reſurrexit propter iuſtificationem noſtram] ſiue vt paſſione ſua, pro peccatis noſtris Deo ſatisfaceret:& ſua reſurrectione excitaret nos ſpe futuræ beatitudinis,ad ſtudium ſanctitatis morum:per quam Deo placentes conſequeremur æternam ſalutem. In quem etiam finem Spiritumſanctum dedit Eccleſiæ ſuæ Catholicæ(extra quam ſalus obtineri non poteſt)vt eam regeret,& vnumquemque fidelē in ea ſuis cœleſtibus donis confirmaret,diuiniſque impulſibus ad ipſum ſalutis portum proueheret. Vbi monēdus eſt ille qui eruditur, nomine Eccleſiæ ſignificari cōgregationem Chriſti fidelium,qui credūt,tenēntq; quidquid ſancta Romana Eccleſia credit & tenet.Poſuit etiam ſanctorum hominum,ſacramentorúmque communionem (de quorum,præſertim Pœnitentiæ & Euchariſtiæ, vſu,quē idem tūc vſurpare ſtatuit,inſtituendus eſt pro ipſius captu,)tāquam adiumenta ad peccatorum remiſſionem & conſecutionē diuinæ gratiæ:quæ eſt æternæ ſalutis quoddam quaſi ſemen, ex quo prouenit æterna gloria,nō ſolum animæ,ſed etiam corporis reſtituendi vitæ,iterúmque animæ ita ſociādi vt ab ea ſiue beata fuerit ſiue miſera nunquam ſeparandum ſit.

Quibus propoſitis, prudentiæ erit monere, ea omnia contineri in Symbolo Apoſtolorum, quod cum oratione Dominica & ſalutatione Angelica addiſci recitarique ſolet à fidelibus,tāquam continēns ea quæ communiter debent nobis ob oculos verſari ad fouendum in nobis pietatis bonorúmque operum ſtudium,& pietatē:vitæque improbitatem auerſandam iuxta illud ad Titum 2. Apparuit gratia Dei ſaluatoris noſtri omnibus hominibus:erudiens nos vt abnegantes impietatē & ſæcularia deſideria, ſobriè,iuſtè & piè viuamus in hoc ſæculo,expectantes beatam ſpem & aduentum magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti:qui dedit ſemetipſum pro nobis,vt nos redimeret ab omni iniquitate,& mūdaret ſibi populum acceptabilem ſectatorem bonorum operum.]

Addi etiam poterit ad recolēdam memoriā myſterij ſanctiſſimæ Trinitatis bonorum omnium vberrimi fontis,Eccleſiā celebrare diem Dominicum & particulariter illum qui proximè ſequitur Pētecoſten.Beneficium autem maximum Chriſti Incarnationis ac Natiuitatis,memoria recolendum eamdem Eccleſiam inculcare obſeruatione ſolemnitatum Annūciationis Beatæ Mariæ,& Natalis Domini cum præcedente Aduentu.Beneficium verò Paſſionis(cuius repræſentatio eſt celebratio Miſſæ) inculcare obſeruatione diei veneris,& temporis quadrageſimalis;& erectionis crucis, non modo in tēplis,ſed etiam extra ea in vrbibus,domibus & agris. Myſterij autē reſurrectionis Chriſti (ac noſtræ etiā aliquo modo)memoriam inculcare celebratione tū diei Dominicæ,tum etiā ſolemnitatum Paſchaliū: quibus ſuccedit feſtum Aſcenſionis Domini in memoriam myſterij einſdem Aſcenſionis. Porro futurus Chriſti aduentus ad iudicium inculcatur ſimul cum aduento primo,in quo incarnatus de Spirituſancto,homo factus eſt. Beneficium verò dati Eccleſiæ Spiritusſancti inculcatur obſeruatione annua ſolemnitatis Pentecoſtes.Eiuſdem Eccleſiæ vnitas indicatur templo materiali omnibus communi, in quo omnes preces fiūt pro omnibus qui de ea ſunt. Sanctorum communio & remiſſio peccatorum inculcantur:illa quidem,celebratione præcipuè ſolēnitatis omnium Sanctorum, & feſto corporis Domini,ac vſu panis benedicti:hæc verò vſu tum aquę benedictæ,tum indulgentiarum,tum etiam ieiuniorū.Noſtra denique reſurrectio & vita æterna inculcātur:illa quidem ſolemnitate Paſchali(vt iam attigimus)conſeruatione reliquiarum ſanctarū: & vſu cœmeteriorum inſtitutorum ad religioſam ſepulturam defunctorum:hæc verò celebratione adhuc feſtorum Aſcenſionis Domini:& omnium Sanctorum:ac ſupplicationum & cantuum lætitiæ in Eccleſia. *Nu.*156.

Ratio informandi paucis, eum qui neſcit ſpectantia ad viam ſalutis.

SECTIO POSTERIOR.

CVm propoſita ignorantia coniuncta eſt alia, eorum quæ ſpectant ad ſalutis viam:cui remedium aliquod adhiberi conſentaneum eſt, antequā Pœnitens ea laborans dimittatur:quod videtur ſic paucis fieri poſſe, cùm non datur tempus agendi pluribus.

Primò inculcandum eſt æternam ſalutē ad quam aſpirat non contingere niſi facienti voluntatē Dei dicente Domino *Matth.*7. Qui facit voluntatē Patris mei,qui in cœlis eſt,ipſe intrabit in regnum cœlorum.]Quænam autem ſit Dei voluntas quam facere oportet,declarari mādatis,*de quibus Matth.*19. *dicitur,*Si vis ad vitam ingredi ſerua mādata. Paucis autem comprehēſam haberi verbis illis *Michææ cap.*6. Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te:vtique facere iudicium & diligere miſericordiam,& ſollicitum ambulare cum Deo tuo.]Quibus verbis ſignificatur voluntatē Dei eſſe,vt vitam agamus,reſpectu quidē noſtri, in ieiunio,ſeu mortificatione cōcupiſcentiæ noſtræ,quę cum conceperit,parit peccatum:*Iacobi* 1.Id enim eſt facere iudicium;tollendo ſcilicet eidem concupiſcentiæ licentiam quam contra ius fáſque,ſibi ſumit: dum in proſecutione iucundi,aut fuga moleſti ex- *Nu.*157.

cedit rectos rationis limites. Reſpectu verò proximi, in eleemoſyna; qua is iuuetur in ſua neceſſitate, hoc enim eſt diligere miſericordiam. Reſpectu denique Dei, io oratione, ac omni deuotione erga eum; quod eſt, ſollicitum ambulare cum Deo: ſcilicet ſeruiendo illi in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus noſtris.] *Lucæ* 1.

Nu.158. Det ergo operam caueátque, ne in ipſo vigeat aut concupiſcẽtia; ſiue voluptatis ſiue curioſitatis ſiue vanitatis (quarum prima concupiſcentia carnis: ſecunda, concupiſcentia oculorum: & tertia, ſuperbia vitæ) *dicitur prima Ioannis 2.)* aut peruerſa voluntas erga proximum; aut negligentia in ſeruitio Dei. Viget autem concupiſcentia voluptatis, in guloſis, & in luxurioſis, ad quos illi reuocantur, qui mollibus veſtiuntur. Concupiſcentia verò curioſitatis, in curioſis & auaris; quorum illi nimis appetunt ſcire, & videre pulchra: hi vero, habere chara. Concupiſcentia demum vanitatis in ſuperbis, in quibus viget nimius appetitus fauoris, laudis, & honoris. Quibus omnibus inculcãda ſunt verba *Eccleſiaſtici* 18. Poſt concupiſcentias tuas nõ eas, & à volũtate tua auertere: ſi præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, facient te gaudium inimicis tuis.] Quæ verba oſtendunt, non modo conſentiendum non eſſe concupiſcentiis: ſed etiam in primo earũ motu, eas repellẽdas eſſe, iuxta illud *in ſequenti capite* 21. Quaſi à facie colubri fuge peccata.

Peruerſitas verò voluntatis erga proximum viget; tum in iracundis; maleuolentiam quam intus gerunt in animo, prodentibus exteriùs verbis iniurioſis, ſeu maledictis, actibus vindicatiuis, ſignis in facie, geſtibus & clamoribus: tum in inuidis, dolentibus de proſperitate, & gaudentibus de infortunio proximi.

Negligentia denique prædicta viget in acedioſis torpentibus in Dei ſeruitio; rarò, aut ſine debita reuerentia, & attentione orãtibus vel Miſſam audientibus; leuitérque tantùm ſe ad Sacramenta Pœnitentiæ & Euchariſtiæ parantibus.

Commendãda demum eſt ſaluberrima memoria præſentiæ Dei, tanquam actionum noſtrarum teſtis præſentis, qui idem nos miſericorditer nunc ſuſtinens, erit poſtea ſeuerus iudex, faciẽs reddere rationem vſque ad vltimum quadrãtem: ad cuius tribunal progreſſio quædam eſt & acceſſus vita noſtra: vnde ita inſtitui ea debet, vt illum habere poſſimus placatum, ne nobis cõueniat quod ab ipſo Chriſto *Matth.* 26. dictum eſt de Iuda, Bonũ eſſet ei, ſi natus non fuiſſet homo ille.

Nu.159. Adhuc qui eruditur moneri poteſt de detrimẽtis quæ accipiuntur relictã via ſalutis, & de ratione qua reparari poſſunt, eandem viam tenendo. Per peccatum igitur recedendo à via ſalutis, detrimenta accipiuntur, non modò ordinariè à peccatore, ſed etiam à proximo multoties; à Deo autem, nonquam; iuxta illud *Iob* 35. Si peccaueris quid ei nocebis, & ſi multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies cõtra eum? Accepta autem à proximo reparantur per reſtitutionem, quam iure naturæ tenetur facere, qui illa iniuſtè intulit; aut ſi eam facere non poteſt, recurrere ad Chriſtum: In quo recurſu oportet primò agnoſcere ipſa detrimenta illata, & cum dolore offerre nos Chriſto paratos ad quaſuis pœnas patiẽdas eo nomine libenter, quòd per noſtram culpam illi quos ſanguine ſuo redemit, detrimentum patiãtur cum aliqua diminutione honoris ipſius.

Secundò tantum de ipſius potentia, ſcientia, & bonitate credere & ſperare, vt perſuaſũ habeamus, quòd poſſit, ſciat, & velit pro nobis ſatisfacere; ſi vt par eſt, id ab eo per deuotãm orationem petamus. Quæ faciẽda eſt adhibitis interceſſoribus Sãctis, & reuocatã in memoriam paſſione Domini, quã nobis omne bonum meruit vere miſericors.

Accepta verò a nobis detrimẽta, ſunt peccati macula, & innumera alia mala quæ eã ſequuntur *iuxta illud Pſal.* 31. Multa flagella peccatoris.] de quorum reparatione, in ſequenti lib. 5. cum de contritione, ad eandem reparationem inſtitutã, vtpote quæ pœnitentia eſt, de qua Dominus noſter *Luc.* 13. *ait.* Niſi pœnitentiam habueritis omnes peribitis.] Accedit ad ea ipſa mala, exiguus valor eorum etiam bonorũ operum, quæ etſi proueniãt ex radice diuinæ gratię & charitatis, ideóque ſint æternæ ſalutis meritoria; ob negligentiam tamẽ & tepiditatem noſtram, neque nobis tam fructuoſa, neque proximo tam proficua, neque Deo tam honorifica ſunt quàm deberent eſſe.

Pro eorumdem autem reparatione recurrendum eſt ad Chriſtum qui infinita ſua munificẽtia & magnificentia ac illimitata poteſtate, dare poteſt noſtris actionibus quantum volet valorem, ſuaque acceptatione eas extendere, ad quamplurimorum vtilitatem. Coram illo igitur humiliter conſtituti gratias ei agamus de eo quod bonum fuerit in iiſdem actionibus: quodque imperfectum in eis eſt recognoſcamus confuſi, & intimè de tali imperfectione dolẽtes cõ deſiderio magno tã honoris diuini promouẽdi, quàm vtilitatis proximi procurãdæ. Atque ipſas denique noſtras exigui valoris actiones cum actionibus illius infiniti pretij offeramus eidẽ, petẽdo ſuppliciter per paſſionis ſuæ merita ac Sanctorũ interceſſionem, vt pro infinita ſua benignitate & miſericordiã dignetur quod illis deeſt ſupplere ad ipſius gloriam, & noſtram, ac proximorum æternam ſalutem.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

De diſpoſitionibus neceſſariis in anima ad tenendam ſalutis viam Pœnitenti inculcãdis.

SVMMARIVM.

160 *Tales diſpoſitiones præcipuæ; bona voluntas, coniũctio animæ cum Chriſto, & conatus noſter: & in quo duæ priores conſiſtant.* Contenta in hoc & in ſequẽti cap. pie Lector, magni facito, eo nomine, quòd maxima ex parte ſint profecta ab vno ex iis Patribus per quos diuina bonitas dignata eſt noſtram Societatẽ inchoare.

161 *Noſter conatus in quo conſiſtat, quidque requirat.*

162 *Coniunctio noſtra cum Chriſto per fidem, quódque hæc debeat eſſe recta, magna, & fortis.*

163 *Coniũctio per ſpem, quidque de nobis diffidendum ſit, & in Chriſto confitendum.*

164 *Tam diffidẽtia de nobis quàm confidentia in Chriſto debet eſſe recta, magna & fortis: & quomodo.*

165 *Coniunctio noſtra cum Chriſto per charitatem.*

166 *Ad quam coniunctionem abnegatio ſui ipſius concurrit cum dilectione Chriſti.*

167 *Tàmque illa, quàm hæc debet eſſe recta, magna & fortis, & quomodo.*

168 *Neceſſitas proponendi Chriſtum ante conſpectum noſtrum ad tenendam viam ſalutis: & modus quo id fieri debet.*

169 *Adiumenta remota ad id faciendum.*

170 *Adiumenta propinqua.*

171 *Præcipuum eorum quod eſt feruere amore Chriſti, quomodo foueatur exercitio fidei.*

72 *Quomodo exercitio ſpei.*

173 *Quomodo exercitio charitatis.*

174 *Humiliationis noſtræ neceſſitas, & quæ ad eam iuuent.*

175 *Debet eſſe recta, magna, & fortis.*

176 *Ratio illam exercendi intra nos.*

177 *Ratio illam exercendi extra nos.*

178 *Ratio*

178 *Ratio illam exercendi cum proximo.*
179 *Neceſſitas aduerſa patiendi propter Chriſtum: & quæ ſint ad id communia adiumenta.*
180 *Conſiderationes ſpeciales iuuantes ſpecialiter ad patienda aduerſa quæ nobis inferuntur ab aliis.*
181 *Voluntaria ſuſceptio aduerſorum qualis eſſe debeat.*

Nu.160. PRÆCIPVÆ iſtiuſmodi diſpoſitiones ſedulò Pœnitentibus inculcandæ, ſunt præter bonam voluntatem, tum animæ coniunctio cum Chriſto, tum eiuſdē animæ conatus. Bona autem voluntas in hoc conſiſtit, vt in omni vita velis Dei ſeruare mandata, declinando a malo & faciendo bonum: atque (ſecūdum illud Apoſtoli *in priori ad Corinth* 10. Siue manducatis ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in Dei gloriam facite) intendas Dei gloriam: ſeu tanquam finem, tibi proponas diuinum honorē. Sub quo aduerte cōtineri cognitionem diuinæ perfectionis, reuerentiā & timorem maieſtatis; amorē bonitatis cum exhibitione obedientiæ ei debitæ: ac demum perfectionem tam propriam, quàm proximi propter Deum: nempe vt huius voluntas fiat, eique placeatur in omnibus. De cuius bonæ voluntatis neceſſitate in anima, ad agendam vitam æternæ ſalutis meritoriam, nullum dubium eſt: quandoquidem hæc tanta merces ſolis mādata ex amore Dei ſeruātibus redditur: iuxta illud *Matthæi* 19. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata] Seruātibus intellige propter Deū ex charitate dilectum, iuxta illud quod *in priori ad Corint.* 13. docet Apoſtolus, facta ſine charitate nihil prodeſſe; ad ipſam ſcilicet æternam ſalutem.

Diſpoſitiones præter bonam voluntatem neceſſariæ: tum animæ coniunctio cum Chriſto; tum conatus eiuſdem animæ.

SECTIO I.

COniunctio autem cum Chriſto verſatur in eo, vt anima illi inhæreat tanquam fundamento vnico ſalutis; qua dignum nihil operari poſſumus niſi ipſo adiuuante & cooperante. Nam *ex priori ad Corint.* 3. Fundamētū aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitū eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus.] & ex Actis *c.* 4. Nō eſt in alio aliquo ſalus: nec enim aliud eſt nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat ſaluos fieri.] Vnde idem Dominus ait *Ioā.* 14 Ego ſum via, veritas, & vita: nemo venit ad Patrem niſi per me.] Et cap. 15. Sine me nihil poteſtis facere. Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes & areſcet: & colligent eum, & in ignem mittent & ardet.] Fit verò eiuſmodi coniunctio per mentem & voluntatem, quibus anima beneficiū fidei, ſpei, & charitatis aſſurgit ad Chriſtum eique iungitur: illis (*quarū miniſterio vna agitur meritoria*) reſignatis in ipſius poteſtate: vt cum Apoſtolo ad Galat. cap. 2. dicere liceat: Viuo iam nō ego. viuit verò in me Chriſtus.] Pro quo facit Concil. Tri. *ſeſſ. 6. de iuſtificatione cap.* 7.

Nu.161 Conatus demum noſter conſiſtit in ſedulitate cooperandi gratiæ Dei, cuius cōcurſus cum noſtro conatu perinde requiritur ad opera ſalutis æternæ: ac concurſus Magiſtri tenentis ac impellentis debilem puerili manum, ad exarationem elegantium literarū. Id quod patet per illud Apoſtoli *in priori ad Corinth. cap.* 15 Abundantius illis omnibus laboraui; non ego, ſed gratia Dei mecum.] De qua gratia, nihil eſſe quod quis diffidat, ſatis patet per illud promiſſum Domini *Apoc.* 3. Ecce ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis audierit vocem meam & aperuerit ianuam, intrabo & cœnabo cum illo & ipſe mecum.] Noſtri verò conatus neceſſitatem cooperandi cum eadem

gratiā, ſufficienter indicāt verba Domini *Matth.* 11. Regnū cœlorū vim patitur, & violēti rapiunt illud] & *Luc.* 13. Contendite intrare per anguſtam portā]

Cæterum in eo conatu, non tam virium naturaliū robore, & quaſi lacertis: quàm induſtriâ verſandum eſt; perinde ac in extruēdis magnis ædificiis ad magna ligna & grandiores lapides eleuandos, aptéque inter ſe coaptandos, plus valet induſtria quàm vires corporis quantumcumque magnæ. Conſiſtit autem talis induſtria; tum in eo vt ſemper Chriſtum prouideamus in conſpectu noſtro tanquam verum Deum, a quo eſt omne auxilium noſtrū, ne ipſimet noſipſos perdamus: iuxta illud *Oſeæ* 13. Perditio tua ex te Iſraël, tantummodo in me auxiliū tuū:] tū etiā in eo vt nos coram illo humiliemus, acceptum ei ferentes quidquid boni agimus: iuxta illud *Iſaiæ.* 26. Omnia opera noſtra operatus es nobis Domine] reputantéſque nos ſeruos inutiles: iuxta illud *Luc.* 17. Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis: dicite ſerui inutiles ſumus.] Tum demū in eo, vt quæ aduerſa contingūt in ea de qua agimus via, patienter feramus pro ipſius nomine: De quibus ſingulis accommodatè ad quotidianam praxim dicēdum eſt aliquid, poſtquam dixerimus de triplici ante memorata animæ coniunctione cum Chriſto.

De coniunctione noſtra cum Chriſto per fidem.

SECTIO II.

HAnc coniunctionem ſignificauit Apoſtolus cùm *ad Epheſ.* 3. dixit Chriſtum per fidem habitare in cordibus noſtris.] Eius autem neceſſitatem ad tenendam viam ſalutis indicauit, cùm *ad Heb.* 11. dixit, Impoſſibile eſt ſine fide placere Deo.] ſicut & ipſe Chriſtus Dominus cum *Ioan.* 17. dixit. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtū.] Vnde ſumi poteſt argumentum inculcandi Pœnitenti, vt magno ſtudio diuinum fidei donum in ſe conſeruet: tum refrenando mentem à vana curioſitate, ac eam captiuando in obſequium Chriſti:] *iuxta præſcriptum eiuſdē Apoſtoli in poſteriori ad Corinth. cap.* 10. Tum voluntatem repurgando à ſordibus peccatorū, quas ad infidelitatem diſponere idem Apoſtolus ſatis indicauit, cū *in poſteriore ad Timoth. cap.* 3. dixit; Corruptos mēte & reprobos circa fidem, captiuas ducere mulierculas oneratas peccatis.] Tum demùm implorando Chriſti auxilium, vt adiuuet incredulitatē noſtram; quod petiit pater, volens obtinere filij ſui liberationem à Dæmone *Marci* 9. fidemque ipſam nobis adaugeat, quod ſibi petierunt Apoſtoli *Lucæ* 17. Nu.162.

Inculcandum etiam eſt eidem Pœnitenti, quòd fides ipſa requirat; Tum rectitudinem, quâ ſit abſque obliquitate vllius erroris: Tum magnitudinem, quâ extendat ſe ad omnia, quæ tanquam diuinitus reuelata proponuntur ab Eccleſia Catholica: quorum præcipua & cæterorum velut fundamenta ſunt ea, de quibus rudem erudiendum eſſe diximus in priore ſectione præcedentis capitis: Tum demum fortitudinem, quâ fiat vt nulla tentatione vel apparentia rationum adulterinarum, ipſa mutetur.

De eadem coniunctione per ſpem.

SECTIO III.

NOſtram cum Chriſto coniunctionem beneficio ſpei indicant verba illa *Pſalmi* 72. Mihi Nu.163.

adhærere Deo bonum eſt; ponere in Domino Deo meo ſpem meã.] *Et Iſaiæ* 50. Quis ambulauit in tenebris & non eſt lumen ei, ſperet in nomine Domini, & innitatur ſuper Deum ſuum.] illius verò neceſſitatem ad ſalutem indicauit Apoſtolus cum dixit *ad Rom.*8. Spe ſalui facti ſumus.

Inculcandum eſt autem Pœnitenti vſum ſpei cõiungentis nos Chriſto, conſiſtere in eo, vt de nobis diffidentes, in Chriſto ipſo confidamus omnino. Quod nobis neceſſarium eſſe ad progrediẽdũ in via ſalutis, ſatis patet per illud *poſterioris ad Cor.*3. Non ſumus ſufficiẽtes cogitare aliquid à nobis, tãquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt:] Neque de eo dubitare ſiuũt infirmitates noſtræ ex peccato originali in nobis relictæ, prauáque cõſuetudine auctæ: ignorantia inquam, quâ neſcimus; imbellicitas, quâ nõ poſſumus quãtũuis ſciremus; & malitia, quâ nolumus, licet ſciremus & poſſemus viam ſalutis tenere, ſeu vitam hanc agere ſecundùm Dei voluntatem, ad promerendam æternam ſalutem. Itaut in nobis, tãquã ex nobis, æternæ mortis potius, quam ſalutis ſemina habeamus: neque infeſtiorem nobis ipſis, patiamur aduerſarium in eadem ſalutis via. In quam ſententiam D. Paul. ait *ad Rom.* 7. Scio quod non habitat in me, hoc eſt, in carne mea, bonum.] Conſtitutum igitur habeamus, nobis eſſe penitus innitendum in Chriſto, qui ſummâ ſua ſcientia, potentia, & bonitate, ſcit & poteſt, vultque noſtræ infirmitati abundanter ſuccurrere: vtpote qui incarnatus eſt de Spiritu ſancto, ex Maria Virgine natus, innumera operatus & paſſus in vita, ac tãdẽ in cruce mortuus eſt, vt vitam æternam habeamus & abũdantiùs habeamus, iuxta illud *Ioan.* 10. Veni vt vitam habeant & abundantiùs habeant.] Etenim Sapientia eſt æterni Patris, vt omnia cognoſcat: & ipſa Dei virtus & potẽtia, vt quidquid velit hoc agat & perficiat: ac etiam bonitas infinita, vt in nos velit omne bonum effundere, & effundat.

*Nu.*164. Addi poteſt curandum eſſe, vt tam noſtra diffidẽtia de nobis: quàm confidentia in Chriſto; ſit tũ recta, tum magna, tum fortis. Recta autem erit diffidentia de nobis, ſi proficiſcatur ex deſiderio conſequendi auxilij diuini, ad vitam ex Chriſtiana pietate agendam. Magna verò erit, ſi congruenter dicto Apoſtoli ante relato *ex poſteriori ad Corinth. cap.* 3. extendat ſe ad cogitationes etiam minimas: fortis demùm cenſebitur, ſi ſit ſine deiectione animi, omnemque deſperationem excludat. Similiter confidentia in Chriſto erit recta, ſi eorum ſit, quæ à Chriſto petere indignum non eſt, nec à ſalute alienum, iuxta ea quæ communiter traduntur ſeruãda eſſe in oratione. Et erit magna, ſi excludat omnem diffidentiam de paterna Chriſti cura noſtri: quæ quanta ſit declarauit *apud Iſai. cap.* 49. illis verbis. Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, vt nõ miſereatur filio vteri ſui, & ſi illa oblita fuerit, ego tamen tui non obliuiſcar] Id quod in anguſtiis poſito fiduciam addit orandi *cum S. Iob, in cap.*17. Libera me & pone me iuxta te, & cuiuſuis manus pugnet contra me.] Erit denique fortis, ſi quibuſcumque exortis tentationum procellis firma perſiſtat, vt accidit in eodem S. Iob. cùm *in cap.*13. dixit: Etiamſi me occiderit in ipſo ſperabo.] Et in Dauide cum *in Pſal.*16. dixit: Si conſiſtant aduerſum me caſtra non timebit cor meum, ſi exurgat aduerſum me prælium in hoc ego ſperabo.]

De eadem coniunctione per charitatem.

SECTIO IV.

*Nu.*165. HAnc oſtendunt verba 1. *Ioan. cap.*4. Deus charitas eſt, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo.] Ipſa eſt per quam nos tanquam oleaſtri in Chriſtũ tanquã in bonam oliuam inſerti (*iuxta Apoſt. ad Ro.* 11.) participes efficimur vnctionis qua vnxit illũ Deus Spiritu ſancto.] *Act. cap.* 10. Indéque naſcitur ille voluntatis affectus; quo Sancti ſic ipſum amplectũtur, ſicque in eo cõquieſcũt: vt pro nulla re mũdi, ſiue cõmoda, ſiue incommoda, velint ab eo ſeparari. Nec quidquã ſit quod ipſi magis exhorreant quam peccatum mortale, per quod fit talis ſeparatio. Hæc enim cauſa eſt cur tã dira & dura Sãcti Martyres ſupplicia volũtariè paſſi ſunt: ne videlicet à Chriſto ipſo, momẽto tẽporis ſeparati inuenirentur. Inde etiam prouenit ſolemnis volentium piè in Chriſto viuere, quotidianarum mortificationum vſus, quo ob illius amorem exuitur amor proprius, ac reprimuntur naturæ corruptæ, prauæque conſuetudinis propenſiones ad peccatum. Id quod Apoſtolus *ad Gal.* 5 vocat crucifigere carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis. *Et in cap.* 8. *ad Rom.* Spiritu facta carnis mortificare. Quo loci apertè etiam ſignificat tale quid neceſſarium eſſe ad agendam vitam æternæ ſalutis meritoriam, inquiens: Si ſecundum carnem vixeritis moriemini, ſi Spiritu facta carnis mortificaueritis viuetis.]

Vita igitur Chriſtiana in voluntate (quæ eſt illius *Nu.*166. proximum principium præter diffidentiam & confidentiam, de quibus in præcedenti ſectione dictum eſt, requirit tum abnegationem ſui, qua reprimatur amor proprius atque concupiſcẽtia, quæ cùm cõceperit parit peccatum] *Iacobi* 1. Tum Dei amorem: ex quo vita agenda eſt, vt ſit æternæ ſalutis meritoria; iuxta ea quæ de neceſſitate Charitatis latius docet D. Paulus *in priori ad Corinth.* 13. Ad quod etiam facit quod præclare D. Bernardus ſerm. 3. in tempore reſurrectionis, habet de neceſſitate mutandi voluntatem propriam in communem.

Atque de abnegatione ſui docendus eſt Pœni- *Nu.*167. tẽs, quod ea debeat recta eſſe, magna, & fortis. Recta autem cenſebitur primò, ſi proueniat ex zelo iuſtitiæ Chriſtianæ, qua abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria, ſobriè, iuſtè & piè viuimus in hoc ſæculo: ad quod vt nos erudiret, Dei Verbum in carne apparuiſſe habetur eſt cap. 2. Epiſt. ad Titum. Secundò, ſi tendat ad Dei gloriam quæ ſcopus eſt præfixus vitæ Chriſtianæ: dicente Apoſtolo *in priori ad Cor.* 10 Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue quid aliud agitis, omnia ad Dei gloriam facite. Tertiò, ſi procedat ſecundùm Deum: nempe ſequendo, imitandóve Chriſtum; qui paſſus eſt pro nobis, nobis relinquẽs exemplum vt ſequamur veſtigia eius.] 1. *Pet.* 2. Magna verò cenſebitur, ſi anima nihil velit, niſi propter Deum: non cognoſcere quidquam, non agere, non quieſcere, non delectari, non honorari, ac ne viuere quidem. Fortis demum cenſebitur, quando anima fulta Dei auxilio ſteterit firma aduerſus impetus amoris proprij, & illa quæ ſecundùm eumdem amorem ſunt, auerſabitur: contrariáque vt paupertatem, dolorem, contumelias & ſimilia amplectetur exemplo Chriſti, qui talia amplexus eſt pro noſtra ſalute; monſtrans nobis viam quæ ad illam ducit.

Similiter de amore Dei, docendus eſt; quòd debeat quoque rectus eſſe, magnus, & fortis. Rectus eſt autem, cùm Deum diligimus, quoniam prior dilexit nos, ſeu propter ſuam bonitatem infinitam, qua innumeris nos auxit beneficiis: itaut honorem ipſius conſtituamus finem omnis deſiderij noſtri. Magnus verò ſic debet eſſe, adeoque ſuper omnia, tãtúſve vt nihil ſit, quod plus, immo quod tantùm amemus, quàm Deum. Propter ipſum autem amemus proximum tanquam noſipſos: non modo amicum, ſed etiam inimicum: quandoquidem D. Ioannes *in ſua Epiſt.* 1. *cap.*4. mendacem aſſerit eum, qui dicit Dili-

go Deum

go Deum & fratrem ſuum odit.] Denique fortis eſſe debet, vt nullis aduerſis tepeſcat, aut tentationibus extinguatur; iuxta illud *Cant.* 8. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem] & illud *ad Rom.* 8. Certus ſum quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque Poteſtates, neque Virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura vlla poterit nos ſeparare a Charitate Dei, quæ eſt in Chriſtu Ieſu Domino noſtro.]

Atque hæc ſunt quibus ad vitam æternæ ſalutis meritoriam agendam, idonei efficimur interuentu trium Theologicarum virtutum: quæ etiam in nobis ſacroſanctæ Trinitatis imaginem illuſtriorem reddunt: ſpe omnipotētiam Patris; fide, ſapientiam Filij; & charitate bonitatem Spiritusſancti, referendi vim corobotante in ea. Nos etiam inſtar Clauorum, ita Chriſto configunt cruci, vt non noſtro, ſed illius nutu vitā agamus, imitatione Apoſtoli de ſe dicentis *ad Gal.* 2. Chriſto confixus ſum cruci, viuo ergo non iam ego, viuit verò in me Chriſtus.] Quod vtrūque cenſeri poteſt ſimul inculcatum introductione illius pij vſus, quo initio cuiuſque operis, ſignum crucis in nobis formamus, dicendo: In nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti.

De conatu animæ, adhibitā induſtriā, prouidendi aſſiduè Chriſtum in conſpectu noſtro.

Sectio V.

Nu. 168. HVius neceſſitatem ad ſalutis viam tenendam oſtendunt illa verba *Pſal.* 9. Non eſt Deus in conſpectu eius, inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore:] & illa *Pſal.* 15. Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper; quoniam à dextris eſt mihi ne commouear.]

Prima igitur & cōmendatiſſima conatus noſtri induſtria ad vitā ſanctè agendā, eſt ſibi ante oculos proponere Chriſtū, implorando ipſius miſericordiā, & timendo iuſtitiam. Quoniam autem id difficilius ſit ſecundùm naturam ipſius diuinam, debemus cogitare ipſum ſecundùm naturam humanam coniunctam diuinitati. Hic enim eſt vnus ex fructibus Incarnationis Diuini Verbi, vt noſtro modo ſenſibilē & imaginabilem poſſimus concipere, & quaſi oculis cernere Emanuelem (*quod eſt interpretatum Nobiſcum Deus, ex Matth. cap.* 1. ſub finem) ſiue, quod idem eſt, hominem in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter] *ad Coloſſ. tertio.* Oportet verò concipere in ea figura, quæ ad id quod ipſo iuuante conamur, ſit magis accommodata: ſiue infantis iacentis in præſepio, vel inter matris brachia conſtituti, ſiue pueri inter doctores poſiti interrogantis ac reſpondentis cum omnium admiratione; ſiue viri præ filiis hominum ſpecioſi, qui in aliorum ſalute procuranda totus incumbat, tum mirabilia faciens, tum multa dura & ignominioſa pariēs; ſiue in Cruce morientis, ſiue à mortuis reſurgentis, ſiue in cœlum aſcendentis aut ſedentis in dextera Dei Patris. Neque refert quod ſolummodo ſecundùm diuinitatem vbique adſit; nam ſecundùm humanitatem exiſtenti in cœlo, nihilo ſumus occultiores, quàm ſi hic nobis præſens adeſſet. Hortandus igitur eſt Pœnitens, ſedulam operam dare, vt in eo Chriſti memoria vigeat; & cum ambulat, vt comitantē: cum ſedet, vt aſſidentem: cum loquitur, vt teſtem: cùm comedit, recreat ſe aut quiduis agit vel patitur, vt aſſiſtentē, ac ſpectantē cogitet: & maximè cùm in iis verſatur, in quibus errare ſolet; & in iis in quibus maximè indiget ipſius auxilio, ob deuotionem in illis requiſitam: vt in Sacramentorum vſu, & in aliis ſpectantibus ad diuinum cultum, præſertim in celebratione ſacrificij Miſſæ.

De adiumentis prouidendi aſſiduè Chriſtum in conſpectu noſtro.

Sectio VI.

ADiumenta verò ad id Pœnitenti indicandā, *Nu.* 169.
quædam ſunt remota, quædam propinqua. Primum illorum eſt, idipſum vehementer optare. Secundum orationibus noſtris idem ſtudioſè petere: Tertium in ſilentio & quiete, quàm ſæpe poſſumus ſeriò meditari myſteria vitæ ipſius Chriſti: memoria enim facile reddit, quod ei ſeriò impreſſum fuerit. Quarrum ponderare quāti momenti ſit in humana vita: ſiue intellectus vſum ſpectes, ſiue voluntatis, ſiue aliarum facultatum, ad Chriſtum conuerti, & ſpem omnem appellendi ad portum ſalutis bene viuendo, reponere potius in auxilio ipſius, & actuali impulſu, quàm in habitibus noſtris ſiue naturalibus ſiue acquiſitis ſiue etiam diuinitus infuſis; ſicut appulſus nauis ad portum plus pendet ex proſpero afflatu ventorum, quàm ex ipſius armamentis; & recta exaratio literarum plus pendet ab impulſu quo magiſter mouet manum pueruli, quàm ab aliqua huius habilitate. Ad quod confirmandum induci poſſunt verba Dei *Ierem.* 17. Maledictus qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius, &c.] Atque ad obtinendum abundantiùs à Chriſto hunc impulſum, quando in executione mandatorum ipſius verſamur; perinde conducit in conſpectu noſtro ipſum prouidere, ac ſeruum iuuat, ad magis experiendam domini ſui ditiſſimi liberalitatem, ita verſari in eius obſequio, vt ſemper ſit in conſpectu ipſius.

Adiumenta autem propinqua prouidendi Chri- *Nu.* 170.
ſtum aſſiduè in conſpectu noſtro ſunt. Primum in ea re aſſueſacere ſe, procedendo ſenſim, donec per conſuetudinem acquiſierimus facilitatem: v.g. deſignatis ad illud horis, in quibus eo vti nobis magis neceſſariū eſſe iudicamus: ſique in illis defuerimus, pœnam aliquam nobis imponemus. Secundum eſt ſtatuere firmiter nihil nos facere velle in quibuſcumque negotiis & occupationibus, niſi propter Chriſtum, & ſecundum Chriſtum: etiam in recreationibus corporis; cui quoque ex charitate conſulendum eſt: quia Dei eſt, & vt Deo ſeruiat. Tertium eſt, cum ratio dictauerit nobis aliquid faciendum vel omittendum, illud exequi quaſi ex Chriſti præſentis conſenſu vel iuſſu, & propter ipſius amorem: aliud facturi, ſi aliud ei placere intelligeremus. Quartum eſt, in imagine aliqua deuota & ad nos iuuādos ſpecialiter accommodata, quaſi iuxta nos conſtituere Chriſtum qui ſpectator ſit & teſtis eius quod loquimur, vel agimus, aut patimur. Quintum eſt inter agendum habere commendatum vſum aſpirationum voluntatis, eleuationūmque mentis ad Chriſtum: petendo vt nobis adſit nec nos deſerat: vt fieri poteſt per illud *Pſal.* 24. Oculi mei ſemper ad Dominum, quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos. Reſpice in me & miſerere mei, quia vnicus & pauper ſum ego:] & illud *Pſal.* 26. Ne auertas faciem tuam à me. & ne declines in ira à ſeruo tuo. Adiutor meus eſt, ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.] Sextum eſt, ſtudium imitandi illum in agendo, noſtráſque actiones, illius actionibus quaſi altari impoſitas, offerendo ipſi. Quod eſt vitam ordinatam omnino ad ipſius gloriam agere, inſiſtendo veſtigiis ipſius, adeóque ponendo nobis ante oculos:

oculos: primò, obedientiam ipſius erga patrem; ſecundò, zelum gloriæ diuinæ; tertiò, dilectionem hominum; quartò, humilitatem; quintò, patientiam & cæteras præſtantiſſimas virtutes: quæ cum fulgeant eminenter in ipſius paſſione; eiuſdem proinde memoria recolenda eſt aſſiduè. Præſertim cum *ex Apoſtolo in priori ad Corinth. cap.* 1. ipſa quæ Iudæis eſt ſcãdalum, gentibus autem ſtultitia, nobis ſit ſapientia, & virtus:] vtpote mentem noſtram illuminans, & voluntatem roborans, ad abnegandam impietatem, & ſæcularia deſideria, atque ad ſobriè, iuſtè, & piè viuendum in hoc ſæculo *iuxta eundem Apoſt. ad Titum* 2.

De præcipuo adiumento, quod eſt feruere Chriſti amore, & quomodo talis feruor foueatur.

SECTIO VII.

Nu. 171. POſtremum adiumentum efficaciſſimum; eſt feruere in nobis ipſius Chriſti amorem. Ea enim vis eſt feruentis amoris, vt rem amatam faciat quaſi ob oculos aſſidue verſari; prout quotidiana experientia docet in iis, qui perditè amãt. Fouetur autem in nobis talis feruor exercitio triũ Theologicarum virtutum & deuota Euchariſtiæ ſumptione, de qua ritè ac fructuosè obeunda commodiore loco dicendum erit ex inſtituto: nempe lib. 29. c. 6. & 7.

Exercitij autem fidei vnus modus eſt, altiſſimè, piiſſiméque de Chriſto ſentiendo, meminiſſe eorum quæ ipſe egit & paſſus eſt pro nobis. Nempe exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens: factúſque eſt humanis infirmitatibus (excepta ignorantia & peccato) obnoxius; paupertati nimirum & indigentiæ; laboribus, & doloribus; contemptui & calumniæ, tandémque acerbiſſimæ morti. Meminiſſe, inquam, cum affectu compaſſionis erga illum, & deteſtationis peccatorum noſtrorum: ponderando talium in eo infirmitatum multitudinem & diuturnitatem, quas innocentiſſimus, nobiliſſimus, noſtrique amantiſſimus pro iiſdem peccatis noſtris abolendis pertulit. De qua re plenior inſtructio peti poteſt ex Franciſco Aria in lib. De meditatione, pio & erudito, & ex aliis qui ſatis obuij ſunt.

Non omittemus tamen (quod vſui eſſe poteſt ad fouendã eam de qua agimus Chriſti pro nobis paſſi memoriam ſalutarem) quæ in ipſa paſſione geſta ſunt, ordine ſuo diſtingui poſſe ad hunc modum, pro varietate locorum in quibus contigerunt.

In cœnaculo.

1 *Suorum pedes abluit.*
2 *Corpus in cibum præbuit.*
3 *Sacerdotes inſtituit.*
4 *De proditore monuit.*
5 *Pium ſermonem habuit.*
6 *Hymnum Deo exhibuit.*

In horto.

1 *Coram ſuis contriſtatur.*
2 *Ter ſuum Patrem precatur.*
3 *Ab Angelo conſolatur.*
4 *Illum Iudas oſculatur.*
5 *Illúmque Petrus tutatur.*
6 *Atque derelictus ligatur.*

In domo Annæ.

1 *Annæ interrogatio.*
2 *Chriſti dulcis reſponſio.*
3 *Eius colaphizatio.*
4 *Seruique increpatio.*
5 *Oſtiaria quæſtio.*
6 *Turpis Petri reſponſio.*

In domo Caiphæ.

1 *A teſtibus accuſatur.*
2 *A Caipha adiuratur.*
3 *Ab eodem condemnatur.*
4 *Rurſus à Petro negatur.*
5 *A militibus velatur.*
6 *Manè rurſum condemnatur.*

In domo Pilati.

1 *Pilato eſt præſentatus.*
2 *A Iudæis accuſatus.*
3 *Ab illo examinatus.*
4 *Innocens eſt declaratus.*
5 *Falſis rurſum oneratus.*
6 *Tacentem Præſes miratus.*

In domo Herodis.

1 *Herodi præſentatio.*
2 *Eius interrogatio.*
3 *Iudæorum accuſatio.*
4 *Nulla Chriſti reſponſio.*
5 *Alba veſtis irriſio.*
6 *Paciſque reformatio.*

In prætorio.

1 *Latroni comparatur.*
2 *Grauiter flagellatur.*
3 *Purpurâ decoratur.*
4 *Et ſpinis coronatur.*
5 *Populo præſentatur.*
6 *Iniuſtè condemnatur.*

In monte Caluariæ.

1 *Dirè crucifigitur.*
2 *Piè in cruce loquitur.*
3 *Sanctiſſimè moritur.*
4 *Latus eius aperitur.*
5 *De cruce deponitur.*
6 *Deuotéque ſepelitur.*

De his legenda eſt hiſtoria Euangelica apud D. Matthæũ cap. 26. & 27. D. Marcum cap. 14. & 15. D. Lucam cap. 22. & 23. & D. Ioannem à cap. 13. ad 20. Ac cũ eorũ memoria, coniungenda eſt Primò compaſſio de tanta Chriſti afflictione, cũ beatiſſima Virgine. Secundò, compunctio de propriis peccatis, cũ B. Petro & B. Magdalena. Tertiò, ſtudium imitationis, exemplo Sanctorum in Eccleſia militantium. Quartò, gratiarũ actionis cũ electis in cœlo regnantibus. Quintò, admirationis; quis, quid, a quibus, pro quibus, quo affectu talia gererentur. Sextò, exultationis pro redẽptione noſtra, & tanta Dei clementia. Septimò, feruentis amoris erga tantũ noſtrũ amatorem.

Alter modus exercendæ fidei erigens nos ad ſpem, eſt conſiderare Chriſti merita parta tot ſuis actionibus & paſſionibus cum tanta patientia, humilitate, obedientia, & charitate obitis, eſſe inæſtimabilia, atque adeo infinita, tanquam profecta ex gratia ſine menſura, & ex Verbi diuini perſona infinita, humanam ſupplente in ipſo Chriſto. Siquidem meritum ita ſequitur dignitatem perſonæ operantis, vt quo ipſa maior fuerit, eo ſit operatio ſublimior, maioriſque meriti. Conſiderare pariter quòd Chriſtus nobis tanquam caput membris meruerit: quandoquidem ad hunc finem tanta egit & paſſus eſt, vt à peccato ſeruituté que Diaboli liberaremur, iuſtificaremur, & glorificaremur. Quod ſuaue IESV nomen indicat, de quo Angelus ad S. Ioſeph Matthæi 1. Vocabis nomen eius IESVM. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.]

Tertius modus ad ardorẽ Charitatis exercendæ nos promouens, eſt ponderare, quàm vehemens ſit in nos Chriſti amor, qui ipsũ vniuerſorum Dominũ ſummum, fecit vincula pati & verbera: & gloriam Angelorum, fieri opprobrium hominum, beatitudi-

nem

nem Sanctorum, diris tormentis cruciari: ac demum immortalem, mori: vt nimirum ipſius humiliatione eleuaremur, ignominia, glorificaremur, &c. Quibus accedit ad amoris cumulum inſtitutio Sacroſanctæ Euchariſtiæ, per quam ſeipſum totum communicat nobis in pignus æternæ gloriæ, & memoriale oblationis in cruce factæ: per quam nobis ad eamdem gloriam patet aditus.

Nu. 172. Exercitij verò ſpei modus eſt primò, in Chriſto fiduciam, eámque firmiſſimam habere: primò iuſtificationis noſtræ. Ipſe enim eſt qui lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo] *Apoc.* 1. & eſt noſtra redemptio, ſeu liberatio à captiuitate, & ſeruitute Diaboli, iuxta illud *Apocal.* 5. Redemiſti nos in ſanguine tuo:] & illud 1. *Petri* 1. Scientes quòd non corruptibilibus auro & argento redempti eſtis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti & incontaminati.] Noſtra item emundatio à ſordibus, & curatio à vulneribus peccatorum: dicenté D. Ioanne *in prima ſua Epiſt. cap.* 1. Sanguis Ieſu Chriſti filij eius emundat nos ab omni peccato:] & D. Petro *in ſua item prima cap.* 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit ſuper lignum: vt peccatis mortui iuſtitiæ viuamus, cuius liuore ſanati eſtis.] Ac demum noſtra reconciliatio, ſeu reſtitutio in Patris gratiam, & filiorum adoptionem.] *de qua D. Paulus ad Rom.* 2. Per quem (de Chriſto loquitur) habemus acceſſum per fidẽ in gratiam iſtam & gloriamur in ſpe gloriæ filiorũ Dei.

Secundò verò, eandem firmiſſimam fiduciam habere promotionis noſtræ in omni bono: & nominatim in gratia & virtutibus, quibus ſobriè, quoad nos: iuſtè, quoad proximum, & piè, quoad Deum viuere] poſſimus in hoc ſæculo expectantes beatam ſpem.] De plenitudine enim ipſius omnes accepimus *Ioan.* 1. ipſéque eſt illuminatiu, ſanctificatio, & virtus noſtra: nos ſubinde donis ſuis augẽs, & noſtros defectus ſupplens in via ſalutis, iuxta illud quod ipſemet ait *Ioan.* 14. Nemo venit ad Patrem niſi per me.

Tertiò autem, eámdem adhuc fiduciam habere perfectionis noſtræ, ad gloriæ conſecutionem. Nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat ſaluos fieri] *Actorum* 4. Ipſe via eſt, veritas & vita] *Ioan.* 14. Tanquam via nos inſtruẽs, & promouens ad omne bonum: & tanquam veritas, nos liberãs à ſeruitute peccati iuxta illud *Ioan.* 8. Veritas liberabit vos.] Quod de liberatione à ſeruitute peccati dictum eſſe, ſatis patet conſideranti quæ ibidem antecedunt & quæ ſequuntur. Denique tanquam vita nos ad gloriam euehens; iuxta illud *ad Coloſſ.* 3. Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria.] Cæterùm ex immẽſo illo amore, quo nos complectitur Chriſtus, talia nobis ipſe auidiſſimè cupit; plúſque per infinitam ſuam erga nos miſericordiam paratus eſt ea conferendo noſtri miſereri, quàm nos à miſeria noſtra liberati. Quantum enim ſitiat noſtram ſalutem ſatis oſtendunt; tum alia quæ ipſe pro ea geſſit; tum maximè, quòd ſe exinaniuerit, verus Deus accipiens formam ſerui; quódque tam acerba, & ignominioſa morte vitam finire voluerit: & quòd ſeipſum nobis in cibum vitæ æternæ reliquerit: ac demum quòd ſedens ad Patris dexteram pro nobis apud eum Aduocatus ſit, 1. *Ioan.* 2. Ex quibus per exercitium fidei bene conſideratis ac ponderatis, facilè ſpei exercitium de quo agimus ſequetur: conuincente intellectum ratione ea, quam D. Paulus attigit *ad Rom.* 8. verbis illis. Qui etiam proprio Filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit?]

Nu. 173. Modus denique exercitij charitatis eſt, eum redamare qui tantopere nos ab omni æternitate amauit, vt ipſe tantus cum ſit, ſe adeo mirabili modo nobis dederit in carne, in cruce, in Euchariſtia, & adhuc mirabiliore daturus ſit in cœlo. Ex quo tanto motiuo, amor proueniens in voluntate terrenis affectibus minimè deprauata, non niſi feruens erit; quem ſequatur aſſidua Chriſti memoria, & comitetur, tum actio gratiarum, tum veneratio nõ modò ſapientiæ, potentiæ, & bonitatis ipſius diuinæ, atque ſingularium donorum cœleſtium, quibus quatenus homo exornatus eſt ſupra menſuram (*iuxta illud Ioan.* 3. Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum) ſed etiã infirmitatum pro nobis ſuſceptarum: puta dolorum, contumeliarum, aliarúmque moleſtiarum, quas amabiles & venerabiles effecit, nobis per eas tot ac tantorum bonorum author exiſtens. Comitetur item: tum deſiderium aſſimilationis Chriſti, non modo in virtutibus; ſed etiam in infirmitatibus: vt paupertatem diuitiis: ignominiam & iniurias, gloriæ & laudi humanæ præferentes; veſtibus iis induamur, quibus ipſe indutus eſt. Tum etiam imitatio, qua inſiſtentes ipſius veſtigiis, cum charitate in Deum & proximum, ac cum zelo diuinę glorię, patientiáque & humilitate, cum quibus egit & paſſus eſt Chriſtus, agamus & nos ac patiamur in hac vita.

De conatu animæ, adhibitâ induſtriâ humiliandi ſe in conſpectu Chriſti.

SECTIO VIII.

QVantumcunque multa & magna pro Chriſti Nu. 174.
gloria egerimus, aut patiamur, conſentaneum eſt, vt in omni vita nos in cõſpectu ipſius humiliemus, nobiſque ex vera noſtri cognitione vileſcamus, cum vinum noſtrum mixtum ſit aqua: id eſt, bono quod facimus, multas imperfectiones admiſceamus: vt pote qui deſumus in plurimis, quæ à nobis præſtari poſſent, interea exiſtentes Deo debitores ſupra quàm cogitari poteſt. Cuius humiliationis neceſſitatem ad tenendam ſalutis viam, ſatis indicant verba Domini, *Matth.* 18. Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis, vt efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.] *& in præcedenti cap.* 16. *& Luc.* 9. Qui vult venire poſt me abneget ſemetipſum,] adde quod *Iacobi* 4. Deus ſuperbis reſiſtat, & humilibus det gratiam.] ſine qua gratia irritus eſt omnis noſter conatus progrediendi in ipſa ſalutis via dicente Domino *Ioan.* 15. Sine me nihil poteſtis facere.] Ad illius verò exercitium, ſequentia nos iuuant. Primò, ante oculos habere Chriſtum humiliatum ad noſtrã inſtructionem & prouocationem. Secundò, intuendo noſtrarum actionum imperfectionem, & debiti magnitudinem, ac Dei cui debentur infinitam dignitatem; erubeſcere ac dolere quod in tam multis deficiamus. Tertiò, excitari ſpe in Chriſtum mediatorem noſtrum, ac teneri deſiderio obtinendi ab eo tantam perfectionem. Quartò, eamdem deuotè petere ab ipſo, qui cùm noſtri amantiſſimus ſit, atque ex ſe liberaliſſimus, non negabit illam, quam vt ab ipſo diſceremus, iuſſit *Matth.* 11. dicens Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.]

Iam vt perfecta ſit humiliatio huiuſmodi, debet Nu. 175
recta eſſe, magna & fortis. Recta eſt, cùm excludit fictionem, includit diſcretionem (quæ maximè neceſſaria eſt in ordine ad externa ſigna, quibus illa ſe foras prodit) proceditque ex amore veritatis & iuſtitiæ, propoſita Chriſti imitatione; ac demum tendit ad Dei honorem: quemquidem verè humilis nulla vnquam ratione detinere; ſibive vſurpare velit. Magna verò eſt cum ei adſunt paulò poſt attingẽda de variis rationibus illius exercendæ: fortis denique

eſt

eſt cũ nec iniuriis debilitatur, nec honoribus diminuitur, ſed potius augeſcit; cùm verè humilis ſe honoribus indignum iudicet ex animo: dicente Domino *Luc.* 17. Cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis; dicite ſerui inutiles ſumus.] Cæterùm & intra nos, & extra nos, & cum proximo exercetur noſtra humiliatio in conſpectu Chriſti. Id autem qua ratione fieri debeat, in particulari explicandum eſt.

De ratione humiliationẽ exercendi intra nos.

SECTIO IX.

Nu. 176. INtra nos igitur exercetur humiliatio noſtra in conſpectu Chriſti: tum ex parte intellectus, tum ex parte voluntatis. Atque ex parte intellectus, exiſtimando nos eſſe ſeruos ipſius inutiles, ob imperfectionem noſtri obſequij, quod per noſtram corruptionem, nequitiam, tepiditatem & incuriam, mixtum eſt vanitate, negligentiâ, ingratitudine, aliaque multiplici indignitate; ita vt longiſſime abſit ab ea excellentia, cum qua Deo exhiberi exigunt maieſtas ipſius infinita, & multitudo magnitudóque beneficiorum ipſius in nos collatorum: tam communium (creationis, conſeruationis, redemptionis, &c.) quàm particularium: ex quibus naſcuntur innumeræ obligationes obſequendi in omnibus tanto benefactori, nec aliter quàm ſecundùm ipſius beneplacitum, vtendi eiſdem beneficiis. Quibus obligationibus quàm non reſpondeamus, ſatis ſignificatur cùm *Iſaia* 64. iuſtitiæ noſtræ dicuntur tanquam pannus menſtruatæ.] Sed eſto reſpõdeas officio, ſi iuſtè egeris (vt dicitur Iob 35.) quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Sicut ſi peccaueris (quod ibidem additur) quid nocebis ei, & ſi multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ quid facies contra eum?] Eiuſdem exiſtimationis comes eſt accuſatio, qua coram Chriſto nos conſtituimus reos, non modo indignos pane quo veſcimur; ſed etiam pœna dignos ob tot mala commiſſa, tot bona omiſſa, tot dona perdita, vel ſeruata infructuosè, neque ad vſum in quem accepta erant reuocata: tot demum peccata perpetrata in ipſum, nos interea tam miſericorditer ſuſtinentẽ, immo nouis quotidie beneficiis cumulantem. Quòd ſi in mentem veniant bona quæ egimus, non eſt in eis conſiderandis hærendum, niſi exigeret Dei gloria: atque tunc quoque totũ eidẽ ſincerè tribuendum eſt à quo procedit, iuxta illud *in priori ad Corinth.* 4. Quid habes quod nõ accepiſti?] ſibi verò nequaquã: quia id & iniquum eſſet, iuxta illud, quod ibidem ſequitur] Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?] & pernicioſum, quia bonum opus inde tanquam vredine tactum marceſcit, infructuoſúmque eſt, iuxta doctrinam Domini *Matth. ſexto videndam ibidem ſatis apertam.*

Ex parte autem voluntatis, humiliatio intra nos exercetur volendo bona, ſi quæ in nobis ſunt, latere potius quàm patere, iuxta eandem Domini noſtri doctrinam, noſque potius ignorari & contemni: quàm celebrari & magnificari. Ad quod facit illud *Eccleſiaſtici* 11. Ante mortem ne laudes hominem quemquam]Item noſtram voluntatem infringi potius, quàm ex illius arbitrio agi; in quo maximè conſiſtit abnegatio ſui, de qua Dominus *Matth.* 16. *& Luc.* 9. verbis illis, Qui vult venire poſt me abneget ſemetipſum.] Denique ſubeſſe potius, quàm præeſſe iuxta exemplum Domini. Qui non venit vt miniſtraretur ei, ſed vt miniſtraret.] *Marci* 10.

De ratione exercendi humiliationẽ extra nos.

SECTIO X.

EXtra nos autem in conſpectu Chriſti humiliatio noſtra exercetur in ſermone, geſtu, inceſſu, veſtitu, aliiſque exterioribus ſignis. In ſermone curandum eſt vt pauca ſint, & conſiderata verba noſtra, ſine clamore, pertinacia, & defenſione defectuum noſtrorum, & hyperbolica amplificatione rerum ad nos pertinentium; de quibus nec loquendum eſt libentes, niſi notabilis vtilitas exigat, cum non ſit verè humilis, velle res ſuas notas celebreſque eſſe: ſed reputationem ex dictis profectam, omnẽmque oſtẽtationem deuitare. In geſtu verò & reliquis, curandum eſt vt medium teneatur inter exceſſum, & defectum: ſicque mediocritas, quæ virtutis eſt propria, retineatur. Ad quod pro regula ſtatui debet communis vſus virorum prudentium ſimul & humilium: neque cùm id agimus quod decet, quid cæteri, etiam ij quibuſcum viuimus contra faciant, aut dicant vel de nobis ſentiant, curandum eſt. Exceſſus verò ille contingit cùm nimis clara & ſplendida affectantur: defectus autem cum nimis obſcura & ſordida: qui eo perículoſior eſt, quo maiorem habet ſpeciem humilitatis. Ad exceſſum quoque ſpectat in executione noſtrorum operum; ea quæ ſupra vires noſtras ſunt, aggredi. Quanquam ſi talia iniungantur à Superioribus, audendum eſt in illis, non quidem fidendo in nobiſmetipſis; ſed in auxilio diuino, quod humiliter obedientibus adeſſe ſolet; etiã in iis quę ſupra vires noſtras eſſe apparẽt: ita vt obedientia in talibus ſit optima moderatrix & regula: præſertim dicente Domino *Luc.* 10. Qui vos audit me audit.] Nu. 177.

De ratione exercendi humiliationem cum proximo.

SECTIO XI.

CVm proximo denique noſtra humiliatio exercetur. Tum obediendo Superioribus, noſque illis ſubmittendo totos, hoc eſt, non tantùm quoad executionem eorum quæ præceperint, ſed etiam quoad voluntatem & iudicium noſtrum: volentes quod ipſos velle nobis conſtiterit, & acquieſcentes ipſorum iudicio in omnibus in quibus non eſt peccatum: iuxta illud D. Bernardi *in tract. de præcepto & diſpenſ.* Siue Deus ſiue homo Vicarius Dei, mandatum quodcumque tradiderit, pari profectò obſequẽdum eſt curà, pari reuerentià deferendum, vbi tamẽ Deo contraria nõ præcipit homo.] Tum etiam poſthabendo nos cæteris omnibus: quia cùm noſtrorũ defectuum nobis conſcij ſimus, alienorum verò ignari (iuxta illud *prioris ad Corinth. cap.* 2. Quis hominum ſcit, quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt?) neminem ſanè habemus, quem in conſpectu Chriſti, nobis deteriorem exiſtimemus. Et ita D. Paulus peccatorum primum ſe eſſe dixit *in priori ad Timoth. c.* 1. Hócque nituntur tanquam fundamẽto ea quæ traduntur de ratione exercẽdi iſtiuſmodi humiliationem. Sunt autem primum quidem, vt reputemus alios ſuperiores nobis, iuxta illud *ad Philipp.* 2. in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes.] Secundum, vt alios honore præueniamus, iuxta illud *ad Rom.* 12. Honore inuicem præuenientes:] illis ſcilicet potiores partes deferendo. Ad quod vtrumque inducemur intuendo mente in eis, agnoſcendóque ac venerando Deum tanquam in ipſius imagine & filio, Chriſtíque membro. Tertium eſt, vt à nullo exigamus præſtari nobis omnia, quæ ratio poſceret, cùm nec nos Deo præſtemus plurima quæ ei iuſtiſſimè debemus. Item aliorũ defectus libenter patiamur, ſcientes quòd tam Deus, quàm homines patiantur noſtros: nõ tantùm æquales illis, Nu. 178.

ſed

ſedetiam maiores. Quartum eſt, vt reprehenſiones factas nobis ab aliis, feramus æquo animo: noſtrũ errorem confitendo cum opus eſt, & alienum tegendo vel excuſando ſi res patiatur. Quintum eſt, vt pauperum & abiectorum conuerſationem præferamus conuerſationi diuitum & nobilium, niſi maior Dei gloria contrarium poſtulet: quia in illis expreſſiùs elucet imago humilitatis Chriſti nobis in exemplum propoſiti, qui nõ habuit vbi caput ſuum reclinaret] *Matthæi* 10. & factus eſt opprobrium hominum & abiectio plebis.] ex prædictione Dauidis *in Pſal.* 21. & deſpectus ac nouiſſimus virorum.] ex prędictione *Iſaiæ* 53. *cap.* Neque his obſtant perfectiones, quas nobis ineſſe ita notamus, vt eas negare non poſſimus: quia omnes ſunt Dei dona (*iuxta illud Apoſtoli* Quid habes quod non accepiſti?) de quibus exacta ratio reddenda eſt, vnde præbetur nobis magna occaſio ſequẽdi monitũ Sapientis *Eccleſiaſtici* 3. Quãtò magnus es humilia te in omnibus.]

De conatu, adhibitâ induſtriâ ferendi patiẽter aduerſa pro Chriſto.

Sectio XII.

Nu. 179. ADuerſa tanquam à quatuor regionibus flantes venti, in nos irruunt, immiſſa vel à Deo, nos paternè caſtigante, vel à Dæmone nos hoſtiliter perſequente, vel à proximo nos affligente, vel denique à nobis ipſis: qui tum ad extirpanda vitia, tum ad virtutes inſerendas, tum etiam ad æternam vitam promerendam ſuſcipimus voluntariè varia afflictionum genera. Neceſſitas autem illa patienter ferendi pro Chriſto ad tenendam ſalutis viam, ex eo patet, quòd Chriſtus Dominus volenti poſt ſe venire præſcribat, ſicut abnegare ſeipsũ, ita & portare crucẽ ſuam, ſeu patienter ferre quæ in ea via contigerint aduerſa, & incommoda. itavt patientia nobis ſit neceſſaria vt voluntatem Dei facientes reportemus promiſſiones.] *prout D. Paulus inculcat ad Hebr. cap.* 10. Ratio verò illa patienter ferendi, quædam communis eſt aduerſis omnibus: quædam particularis ac propria iis quæ ab aliis infliguntur, & quædam iis quæ ipſimet nobis infligimus.

Atque ad communem, iſta pertinent. Primum ac præcipuum, conuerti ad Chriſtũ implorando ipſius auxilium, ipſúmque intuendo tanquam exemplar inſtruens nos, per ea quæ ipſe pertulit: tum in tota vita, tum maximè in illius fine, adeò dira ac dura, coniunctáque cum tanta dolorum acerbitate, tantáque ignominia, ac omnis generis indignitate, vt nihil patiamur tam graue, quin longe grauius & indignius paſſus ipſe ſit pro nobis: vt facilè aduertet qui bene eiuſdem paſſionis circumſtantias expenderit. Vnde ſublata nobis eſt omnis occaſio conquerendi; cùm ſufficiat diſcipulo, ſi ſit ſicut magiſter eius: & ſeruo, ſi ſit ſicut dominus eius.] *Matth.* 10. Secundum eſt, ad nos mentem reflectere, conſiderando quod Chriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquẽs exemplum, vt ſequamur veſtigia eius.] 1. *Pet. cap.* 2. quódque ſi ſocij ſumus paſſionum illius, erimus & conſolationis] ex *poſteriori ad Corinth. cap.* 1. ſiue quòd ſi compatimur, conglorificabimur. Item condignas non eſſe paſſiones huius temporis ad futurã gloriã quæ reuelabitur in nobis] *ad Rom. cap* 8. Tertium eſt, voluntate ſic affici circa aduerſa vt deſideremus illa patienter ferre; & quando adfuerint, deſideremus nobis pariter adeſſe patientiæ donum: déque nobis diffidentes, confidamus in Chriſto, qui amore noſtri paſſus, vel dabit ipſam patientiæ virtutem: vel ſi expediat liberabit nos præſenti moleſtia, quæ perſeuerans placere debet, tanquam ea per quam *iuxta Apoſtolum ad Hebr.* 12. Chriſtus ſe nobis offert tanquam filiis, de æterna ſalute noſtra ſollicitus, vt pro illa obtinenda patiamur amore illius, qui amore noſtri dignatus eſt etiam in cruce mori. Quidquid igitur aduerſi nobis acciderit id diuina ordinatione immiſſũ eſſe exiſtimandũ eſt, ac tanquam de manu patris amantiſſimi, ſcientiſſimique Medici, accipiendum; qui illud auertere potuiſſet, & ſine dubio auertiſſet, ſi expedire vidiſſet: neque patietur nos tẽtari ſupra id quod poſſumus, ſed faciet cum tẽtatione prouentum vt poſſimus ſuſtinere] *ex priori ad Corinth. cap.* 10. Illius enim promiſſio eſt *Pſal.* 90. Clamauit ad me & ego exaudiam eum, cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam & glorificabo eum] Cum igitur ea ſit Dei bonitas, vt maioribus neceſſitatibus maiori auxilio adſit; & ex maiori tentatione, maiorem eliciat prouentum, quo maiores afflictiones nos pulſant; eo gratiores eſſe nobiſque magis placere debent: quod facile eſt, ſi *iuxta Apoſtolum ad Galat.* 5. carnem noſtram crucifixerimus cum vitiis & concupiſcentiis: ſique Spiritu viuentes Spiritu & ambulemus. Non item ſi inimici crucis Chriſti terrena ſapiamus, *vt ij de quibus idem Apoſtolus ad Philipp. c.* 3. *loquutur.*

De adiumentis patienter ferendi aduerſa nobis inflicta ab aliis.

Sectio XIII.

SPecialiter autem ad patienter ferenda pro Chriſto aduerſa, quę inferuntur nobis ab aliis, ſequẽtes conſiderationes iuuabunt. Prima eſt, faciendam eſſe (vt dici ſolet) de neceſſitate virtutem: etenim multa mala ſunt, quibus cùm obnoxia ſit hæc vita, ea pati neceſſitas vrget nos. Id quod ferendum eſt patienter pro Chriſto, vt proſit nobis ad ſalutem. *Nu.* 180

Secunda eſt, impatientiã in aduerſis ferendis, ſiue intus latentem, ſiue externis dictis aut factis expreſſam, non alleuare, ſed aggrauare illorum pondus & moleſtiam: quia impatientes tãtò magis cruciantur, quantò magis contra ſuam voluntatem patiuntur. Nobis ergo patientia debet eſſe commendata, qua æquo animo, qui de manu Domini bona ſuſcepimus, mala quoque ſuſtineamus.

Tertia, diuinã iuſtitiam nullũ peccatũ relinquere impunitum. Melius autem eſſe in hoc ſæculo puniri quam in futuro: vbi lõgè grauiora & acerbiora ſunt ſupplicia. Pręſentis ergo vitæ mala libenter acceptãda ſunt tanquã leuiora iis, quę peccatis noſtris debẽtur, ac tanquã ea quibus apud Deũ mereri poſſumus, adhuc in via conſtituti. Nã *ex Apoſtolo in poſteriori ad Corinth. cap.* 4. Id quod in præſenti eſt momentaneũ & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.] Quod idem eſt ac ſi dicatur, breuiſſimo tempori tribulationis huius vitæ, reſpondere infinita gaudiorum ſæcula.

Vnde ſequitur, huius vitæ tribulationem, ſicut & proſperitatem, habendam eſſe pro Dei beneficio, pariterque pro ea gratias illi agendas eſſe per ſacrificium laudis offerendum ad imitationem Dauidis, cum *in Pſal.* 33. diceret, Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. In Domino laudabitur anima mea, &c.] Accedit ad beneficij rationẽ, quod aduerſa ſint quaſi ſubſidia oblata ad ingreſsũ in regnũ cœlorũ: in quod per multas tribulationes oportere nos intrare, habetur Actorum cap. 14. itavt illi à quibus inferuntur, in benefactorum

potius

potius, quàm in malefactorũ habendi ſint numero.

Quarta eſt, ad conſecutiooem æternæ ſalutis nobis eſſe viuendum non ex propria ſed ex Dei voluntate, iuxta illud *Matth.7.* Noo omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cœlorum; ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum] adeóq; vt in agendo, ſic & in patiendo voluntatem noſtrã ſubiiciendam omnino eſſe voluntati diuinæ: ac quã noſtris humeris crucem Deus impoſuerit, æquo fortique animo ferendã eſſe. Ad quod opus eſt exui amore proprio, per quem aduerſa nobis dura & iograta redduntur; indui verò Chriſti crucifixi amore, per quem eorundem aduerſorum perpeſſio ſuauis redditur, dolceſcens ex deuota recordatione, affectuoſóque amplexo crucis: quod præfiguratum eſt *Exod.15.* per lignum, quod à Moyſe Dei iuſſu miſsũ in aquas amaras, effecit eas dulces. Talis ſuauitatis participes fuerunt Apoſtoli, cùm ibant gaudentes à conſpectu Concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati] *ex cap.5. Act.* Iteúmque ſancti illi Martyres, qui cùm acerbis ſuppliciis cruciarentur ſæuiſſime, dicebant ſe nuoquam tam iucundè epulatos eſſe. Illi etiam quos D. Paulus *ad Hebr.10.* ait, rapinam bonorum ſuorum cum gaudio ſuſcepiſſe] Et demũ ordinarie illi qui multum feruent charitate, & tanquam pleni Deo (*qui per eam in Sanctis manet 1. Ioan. cap.4.*) voluntatis appetitum habent ſatiatum: quod nequeunt præſtare res aliæ: quibus qui paſcuntur ſeruientes amori proprio, nũquam ſatiantur vt docet experientia. Etſi enim res omnes quæ in mundo ſunt io vnum congeras vt earum amore animam impleas, ſatiéſve illius appetitum voluptatis, adhuc tamen illa manebit inanis, vtpote quæ Dei infiniti capax eſt. Igitur filij hominum vſquequo diligitis vanitatem & quæritis mẽdacium?] *Pſal.4.* Relinquitis fontem aquæ viuæ & foditis vobis ciſternas diſſipatas quæ continere non valent aquas] *Ierem.2.*

De voluntaria ſuſceptione aduerſorum.

SECTIO XIV.

Nu.181. DE perpeſſiope volũtaria, ſeu quam patiens offerendo ſe Chriſto in ſacrificium, ſibi ipſe infligit, monendum reſtat particulariter; rectitudinem illius pendere ex debita intentione & ex diſcretione cum qua ſuſcipi debet. Cenſebitur autem intentio debita, quando perpeſſio ipſa ſuſcipietur ſiue ex amore Chriſti crucifixi; vt ipſum in infirmitatibus quas oostri cauſa ſuſcepit honoremus: ſiue ex odio peccati, vt in uobis vitia mortificemus, carniſque illecebras quibus fouentur, reprimamus: ſiue ex zelo iuſtitiæ, vt Deo ſatisfaciamus pro noſtris reatib.

Diſcretio verò aderit, quoad eos, qui ſub regula viuunt; quando ſequentur in omnibus Superioris ſui præſcriptum; ſe totos in ſimplicitate cordis ei aperientes & ſubmittentes. Quoad alios autẽ, quandò ſeruauerint quod ratio dictat, quale eſt. Primò, ſi frequentes ſint in mortificationibus, ſint etiam varij, modò in vno genere, modò in alio ſe exercentes, ſic enim fiet, vt non opprimatur afflicta natura, & vt nauſea euitetur. Secundò, cùm in mortificatione ratio præcipuè habeatur animæ, eatenus eligatur talis perpeſſio, quatenus ad bonum ſpirituale conducit. Cauendo interea irrationabilem corporis læſionem: quod fiet dando operam vt perpeſſio ipſa punitiua ſit, non læſiua: ſeu quæ carnem affligat quidem, ſed uon corrumpat vitam, reddátve hominem inutilem. Tertiò, vt ſicut afflictio propter Chriſtum ſuſcipitur, ita etiam propter Chriſtũ relinquatur, ſi quid occurrat Deo gratius, quod ita fieri poſtulet.

De eiuſdem perpeſſionis magnitudine notãdum occurrit, eam ſpectari: tum ex grauitate malorũ quę tolerantur; tum ex eorundem multitudine & continuatione: tum ex amoris vehementia, cum qua propter Deum, vel proximum tolerantur: tum ex conditione perſonæ tolerãtis: tum ex cõmodis relictis.

De fortitudine denique eiuſdem monendum eſt, eam conſiſtere in perſeueraotia, quæ creſcat potius quàm abrumpatur ob longam continuationem aduerſorum, neque difficultates deterreant: ſed generosè ſeminetur in lachrymis, quod cum exultatione metetur, iuxta illud *Pſalm.125.* Qui ſeminant in lachrymis in exultatione metent. Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua, venientes autem veniẽt cum exultatione portantes manipulos ſuos.]

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

De ratione tenendi viam ſalutis prout poteſt Pœnitens à Confeſſario de illa moneri ac inſtrui.

SVMMARIVM.

182 *Ea in quibus via ſalutis conſiſtit.*
183 *Circumſpectione vitandum eſt præſens peccandi periculum, & quæ ad eam pertineant.*
184 *Remedia generalia ad vitandum futurum peccandi periculum, quorum primum eſt oratio.*
185 *Non eſſe diſputandum cum Diabolo, ſed ei fide in Chriſtum crucifixum reſiſtendum, formato ſigno crucis ſi non manu, ſaltem mente.*
186 *Recurſus ad patrem ſpiritualem & preparatio animi ad quiduis potius patiendum, quam peccandum.*
187 *Cuſtodia cordis & linguæ.*
188 *Operatio boni continetur in via ſalutis; ac quòd ea requirat bonam memoriam & bonum intellectum.*
189 *Bonam quoque voluntatem requirit: quam rectam, magnam, ac fortem eſſe curandum eſt.*
190 *Requirit denique bonam executionem: quam curandum eſt eſſe cum acceleratione, alacritate & perfectione.*
191 *Quæ ad id conferant.*
192 *Operatio boni in ordine ad Deum triplex.*
193 *Ad eam iuuantia nos.*
194 *Adiumenta operandi bonum in ordine ad proximum.*
195 *Adiumenta operandi bonum in ordine ad noſipſos.*
196 *Documenta quædam particularia pro diuerſi generis hominibus.*

CVm ſalutis via conſiſtat in eo, vt in conſpectu Chriſti conſtituti, cum humilitate & patiẽtiã ſecundũm antedicta, declinemus a malo & faciamus bonum ex vero illius amore (vt patet per illud quod ex *Pſal.33.* inculcat D. Petrus *in priori ſua epiſtola, cap.3.* Homini diligenti vitam, & volenti dies videre bonos, declinandum eſſe a malo, & faciẽdum bonum) dicendum nobis eſt: tum de ratione diuertendi à malo ſeu vitandi periculum peccandi; quod poteſt eſſe aut præſens, aut futurum: tum de ratione faciendi bonum, ſiue in ordine ad Deum, ſiue in ordine ad proximum, ſiue in ordine ad noſipſos. Nu.182.

De ratione vitandi præſens peccandi periculum.

SECTIO I.

RAtio vitandi præſens peccandi periculum conſiſtit in circumſpectione; ad quã ſequentia pertinent. Nu.183.

dnent. Primum eſt, vt ſtatim ac mala cogitatio inducens, ad aliquod peccatum inſurgere aduertitur, Chriſto propoſito ante conſpectum noſtrum; in eo tanquam in exemplari conſiderando illa quæ particulariter egit vel paſſus eſt, vt ad talis peccati vitationem nos inſtrueret: Exemplum ſit, quod vt nos ad euitationem arrogantię inſtrueret, abiecerit ſe ad diſcipulorum pedes lauando eos *ex cap.13. D. Ioann.* Vbi id ad noſtram inſtructionem ſe feciſſe declarat inquiens: Exemplum dedi vobis vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis]

Secundum eſt (tunc præſertim neceſſarium cùm tentatio vehementius vrget) vt Chriſtus præſens conſideretur quaſi petens à nobis ne ipſius vulnera, iniurias, dolores, & igoominias renouemus: ſanguinemque ſuum omni auro & gemmis pretioſiorem perdamus effuſum pro noſtra ſalute; cuius tanti theſauri iactutam facimus ſuccumbendo tentationi peccati mortalis. Quæ conſideratio magnam vim habet ad nos ſiue amore, ſiue metu Chriſti permouendos ad obſiſtendum animosè offerenti ſe periculo peccandi.

Tertium eſt, vt Chriſtus conſideretur quoque, tanquam fortiſſimus adiutor, qui præſto eſt nobis, ſi confidentes in eo, & de nobis diffidentes, humiliter auxilium ipſius imploremus per interceſſionem Sanctorum ſuorum; maximè Beatiſſimæ Matris: ſiue item conſideretur tanquam ſpectator & Iudex vitæ noſtræ: vnde incumbit nobis neceſſitas circumſpectionis, qua (*vt eſt apud Michaeam in c.6.*) ſolicite ambulemus cum Deo noſtro: vt cum eo ſcilicet, qui *ex Iob cap.31.* conſiderat vias noſtras, & cunctos greſſus noſtros dinumerat.]

Cæterùm intueri Chriſtum præſentem conſiderando illum tanquam Iudicem, expedit maximè iis qui facile labuntur in peccatum; quique ita duri sũt corde, vt non facilè compungantur; talibus enim timor vtilis eſt. Conſiderando verò adiutorem, iis qui in vitæ probitate ita profecerunt, vt non ægrè moueantur ad bonum, nec facilè peccent. Quos nondũ perfectos iuuat adhuc ſpe in Chriſtum erigi & ſuſtentari. Conſiderando demum vt ſpectatorem ſeu teſtem, iis, qui ſic iam perfecti ſunt, vt omnia agant ex Dei puro amore; qui tam pij affectus ſibi conſcij, recreantur, & accenduntur aduertentes ſe agere Chriſto ſpectante & teſte.

Quartum eſt, vt inter agendum nunquam permittamus nos ita animo perturbari vt ratio deſit ſuo officio: quod obtinere Dæmon ſatagit maximè; ei quaſi arci machinas ſuas ſæpiſſimè admouens, immiſſis tentationibus quibus conatur efficere, vt omnia ipſa rationis arce, ſuſque deque ferantur; ne cum eo cum quo par eſt timore, enormitas & pernicies peccati, lapſuſque facilitas attendatur.

Quintum, præcognitas habere proprias inclinationes malas, & ea meditatione, vel piorum librorum lectione, vel concionũ auditione, vel alia ratione pro cuiuſque captu, parata habere remedia quibus quaſi armis muniti, illarum impetum ſuſtinere ac propulſare valeamus vincendo præſentem tentationem.

Sextum eſt, vt nihil agamus vel dicamus præcipitanter, ſed ſemper rationem ſequamur, non autem præcurramus; neque à noſtra poteſtate quaſi egrediamur; ſique egredi cõtingat, ad nos redeamus, nec excuſatione culpam augeamus. Vbi aduerte ſtatim atque peccauimus, inſpiciendum eſſe modum & occaſionem qua ſic lapſi ſumus, ſtatimque de adhibẽdo remedio, conſilium capiendum eſſe: quia tũc ſolent optima remedia occurrere: & Dæmon, quaſi in ipſo facto deprehenſus, confunditur; nobiſque diſplicet magis peccatum, illuminante nos Deo, qui non vult mortem morientis ſed magis vt conuertatur & viuat.] *Ezechielis 33.*

De ratione vitandi futurũ peccandi periculũ.

SECTIO II.

HÆc ratio conſiſtit in vſu eorum quę cenſentur Nu.184.
remedia eſſe aduerſus peccata: quorum nonnulla ſunt ſpecialia pro vnaquaque peccatorum ſpecie: alia verò communia pro quibuſuis propulſandis accommodata. De illis commodius dicetur in ſequẽti *lib.7.nu. 57.* cum agetur de prudentia Confeſſarij in imponenda ſatisfactione: quam curandum eſt talem eſſe, vt contineat remedium aduerſus peccata, quibus Pœnitens obnoxius eſſe cognoſcitur. De communibus dicemus in præſentiarum.

Primum igitur eſt oratio, qua quis ad Chriſtum conuerſus de ſe diffidens, & in eo confidens, quotidie mane ſe munit contra omnia mala quæ poſſunt ſibi per totum diem accidere, addita pia aliqua meditatione, vel lectione; præſertim de ipſius Chriſti paſsione, cuius conſiderationem aliquid ſpiritualis roboris addere ad viam perditionis declinãdam, indicat illud Domini *Ioan. 3.* Sicut Moyſes exaltauit ſerpẽtem in deſerto, ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis qui credit in ipſum non pereat; ſed habeat vitam æternã.] Quod idem eſſe quoque iudicandum de conſideratione nouiſsimorum noſtrorum, patet per illud *Eccleſiaſtici 7.* In omnibus operibus tuis memorare nouiſsima tua, & in æternum non peccabis:] Itaut oporteat pium illud monitum ad vitanda peccata commendatum eſſe.

Mors tua, mors Chriſti, fraus mundi, gaudia cœli
Et dolor inferni ſunt meditanda tibi.

Secundum eſt, cum dæmon hominem tentatu- Nu.185.
rus ſeu ſolicitaturus ad peccatum, ſoleat difficillima quæque contingentia in reſiſtendo proponere ei, vt territum deſiſtere faciat ab incœpto: aut ſi id non ſuccedat, diſputationem ita callidè inſtruere: vt rationum multitudine & improbitate fatigatum ſuccumbere faciat. Cum, inquam, hoc ita ſit, conſultiſſimum eſſe, fugam potius ordinare; recurrendo ad Chriſti auxilium, quàm cum tortuoſo illo ſerpente quaſi manus conſerere. Nam in illa colluctatione (quæ *teſte Apoſtolo ad Epheſ. 6.* nobis eſt aduerſus Principes tenebrarum harũ) perniciosum eſſe quaſi propriis viribus ſubnixos, in arenam deſcendere: nõ rarò docet experientia in nonnullis, qui Dæmonis potiùs, quàm Dei inſtinctum ſecuti, vel res difficiliores audacius aggrediuntur, vel cum Dæmone libenter diſputant: quorum illi facilè deſpondẽt animum: hi verò citò turpiterque victi, citò ac turpiter cadẽtes, deſperant omnino de victoria vnquam obtinenda. Immo, quod peius eſt, interdum non verentur talis miſeriæ ſuæ culpam referre in Deum: quaſi nimis difficilem ſalutis viam, & naturam noſtram nimis imbecillem fecerit. Quæ impietas arguitur per illud *Ozea 13.* Perditio tua Iſrael: tãtummodo in me auxilium tuum.]

Tertium eſt, recurſus ad Chriſti crucem in omni tentatione formãdam: tum manu cùm poteſt, quod magnũ habet momẽtum ad hoſtem noſtrũ in fugã vertendum: tũ etiã ac maximè mẽte, per fidẽ quę eſt in Chriſtũ pro nobis mortuum, vt Diabolum ipſum deſtrueret, qui habebat mortis imperium] *ad Heb.2.* Tanto enim ſplendore micat talis fides igne charitatis accenſa, vt Princeps tenebrarum illum non ferat; ſed citò fugiat aut grauiſsimè crucietur. Vnde hortatur D. Petrus *in priori ſua epiſtola cap. 5.* Aduerſarius veſter Diabolus tanquam Leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide.]

Tanquam muniti ſcilicet, præſidio firmiſſimo Crucifixi, qui teterrimum illum Leonem vicit, Leo de tribu Iuda, *Apoc.* 5. ac ita vicit, vt fortior ſuperueniẽs *ex Luca cap.* 11. vniuerſa arma eius abſtulerit in quibus confidebat.]

Nu. 186. Quartum eſt, recurſus ad conſilium Patris ſpiritualis, ſe integrè illi aperiẽdò, corque nudũ exhibẽdo, ſubmittendóque ſe illi cũ voluntate obediendi in omnibus tanquam tenenti locum Chriſti: qui defectus ipſius ſi qui contingant, ſupplebit: quandoquidem eius magiſterio tantam addidit authoritatem, vt ſicut ſeipſum audiendum eſſe voluerit, dicens *Luc.* 10. Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit.]

Quintum eſt, præparatio animi ad ferenda quæcumque aduerſa potius, quam ad Chriſtum offendendum peccando: atque ferenda non tantùm modica illa, quæ quotidiana ſunt; ſed etiam grauiſſima, & qualia pro nobis ipſe pertulit: ſpinis capite coronato, clauis manibus ac pedibus perforatis, reliquóque corpore verberibus conciſſo; Paſſus enim eſt pro nobis, nobis relinquens exemplum vt ſequamur veſtigia eius.] 1. *Petri* 2. Nec eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum: ſufficitque diſcipulo, vt ſit ſicut magiſter eius, & ſeruo, ſicut dominus eius.] *Matt.* 10. Neque coronabitur, niſi qui legitimè certauerit] nec legitime certabit qui ducem exemplo præeuntem non eſt paratus ſequi, & laborum ac moleſtiarum ſocius fieri, dicente Apoſtolo ad Rom. 8. Si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur vt conglorificemur.]

Nu. 187. Sextum eſt, cuſtodia cordis: (*de qua Prouerb.* 4. *Omni cuſtodia cuſtodi cor tuum.*) ſeu non permittere cor noſtrũ vllo modo allici erga rẽs vllas huius mũdi, niſi quatenus & quouſque Deo placere arbitramur; ſiue affectus ſit amoris, ſiue odij, ſiue gaudij, ſiue triſtitiæ, ſiue cuiuſuis alterius paſſionis. Itaque cum ſentimus nos non ſecundum Deum moueri amore, vel odio, vel alia paſſione erga rem aliquam, ſtatim excludendus eſt talis affectus, tanquam hoſtis perturbaturus animam noſtram; ac in ſuo quaſi ſemine perimendus, vt pacem internam conſeruemus; quâ cum nihil ſit in mundo amabilius, debemus omni ſtudio & cura, inuigilare vt ſertam tectam ſeruemus eam, tueamurque: cui Dæmon maximè inſidiatur, dans operã vt quos lapſu in peccatum mortale ſibi ſubiicere nequit, ſaltem reddat in ſeipſis perturbatos.

Cum cordis cuſtodia valde coniuncta eſt cuſtodia linguæ. cui qui bene ſtuduerit plurimorum peccatorum occaſionem vitabit: vt conſtat ex iis quæ D. Iacob. *in ſua Epiſtola cap.* 3. habet de ipſa lingua: & inter cætera: [quòd maculet totum corpus, & inflammet rotam natiuitatis noſtræ, inflammata a gehenna: & ſit inquietum malum, plena veneno mortifero.] In duobus autem potiſſimùm ſpectatur cuſtodia linguæ. Prius eſt, ne de aliis malè loquaris. Poſterius ne de teipſo ea efferas, quæ ad laudem tantùm propriam pertineant. Addi poteſt extirpatio vitioſorum habituum: qui vt nati ſunt ex vſu peccandi, ſic ad eumdem faciunt propenſos; pro communi ſcilicet habituum natura. *De qua extirpatione vide antedicta numero* 150. *&* 151.

De ratione operandi bonum.

SECTIO III.

Nu. 188. AD operationem boni, quam cum peccati euitatione via ſalutis, ſeu vitæ æternæ beatitudinis meritoria complectuntur; hortatur nos Sapiens per illud *Eccleſiaſtæ* 9. Quodcumque facere poteſt manus tua inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu properas.] Circa eam autem curandum eſt, *vt tanquam ſint omnium optimo deſtinata*, optimè fiat. Ad quod quatuor requiruntur, bona memoria, bonus intellectus, bona voluntas, & bona executio.

Bona quidem memoria, qua conſeruemus bonas inſpirationes, & bona propoſita, recordemurque eorum quæ agenda ſunt, ac prout expedierit ruminemus illa quæ iuuare, excitareque nos poſſunt ad profectum, & ad bene operandum: vt myſteria noſtræ religionis, præſertim Incarnationis & Paſſionis Chriſti: Dei item in nos beneficia; eius præcepta, & quatuor nouiſſima: ac demum obſequij Deo debiti dignitatem & excellentiam.

Bonus verò intellectus ideo requiritur, vt ſciamus bonum a malo diſtinguere, & ex bonis, melius; & ex melioribus, optimum eligere. Item præponere certa incertis, communia particularibus, permanentia caducis; atque adeo per nos, aut per alios à nobis conſultos dignoſcere quid iuuare poſſit ad declinanda quæ Deo diſplicent, & ad exequenda quæ illi placent; vt ſecundum illud diſponamus, & ordinemus totum vitæ noſtræ ſtatum, orationes, lectiones, omniaque alia exercitia noſtra. Denique in particularibus noſtris actionibus finem debitum ſciamus nobis præſtituere: & præmeditari, quo modo quàm acceptiſſimas Deo illas faciamus: pariter curando ſollicitè, vt diſcretè præmeditatis vtamur.

Nu. 189. Bona porro voluntas requiritur, vt ſuauiſſimum nobis proferat pacis fructum, *de quo Luce* 2. Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.] Procurandum eſt autem primò, vt habeat rectitudinem intentionis: qua homo purè quærat Dei honorem: vitæ ſuæ ſtatum vniuerſum actuſque omnes dirigẽdo eò, vt Dei beneplacitum adimpleatur: quod eſt quidem parui laboris, præſertim exercitatis; ſed nihilominus eſt fructus eximij: ſiquidem talis intentio opera bona (ex ſe alioqui vilia) quaſi deaurans auro charitatis; facit adeo pretioſa, vt meritoria ſint æternæ ſalutis. Ad quam etiam rectitudinem pertinet, vt velimus operari bonum, non tantum propter Deum, ſed etiã ſecundum Deum. hoc eſt non aliter volendo operari, quam ipſe vult nos velle: rectitudinis enim voluntatis noſtræ optima regula eſt Dei voluntas.

Secundò procurandum eſt, vt habeat magnitudinem deuotionis, ſeu promptitudinis ad omnia quæ ſpectant ad Dei ſeruitium: itaut quis paratus ſit agere, & pati magna ac difficilia propter Dei honorem & proximorum ſalutem: & quando illa peregerit ſe nihil dignum Deo egiſſe reputans, ſuppleat operis defectum magnitudine amoris, quo velit ſi poſſet, infinitè illum honorare.

Tertiò curandum eſt, vt habeat fortitudinem, quâ quis nunquam fatigatus, continuet ac multiplicet quantum poteſt bona opera: ſemper volens ſiue agere ſiue pati, id quod tunc gratius Deo fore putat: item non ſinat in ſe memoratam promptitudinem tepeſcere, ſiue in ſanitate, ſiue in ægritudine, ſiue in aliis proſperis vel aduerſis: itaut in omnibus ſẽper quærat Dei honorem & proximi ſalutẽ: ac demũ, quà ſic perſeueret vſque ad vitæ finẽ, quod fortitudinis maximè propriũ eſt. Cæterũ quò quis plus habebit de his, eò meliorem habebit voluntatem.

Nu. 190. Bona denique executio ad tenẽdam ſalutis viam requiritur; quia bona cogitatio, & bonus voluntatis vſus ſine bona executione mandatorum Dei non dat aditum ad regnum cœlorum; patet per illud *à Chriſto Domino noſtro dictum Matth.* 19. Si vis ad vitam

tam

tam ingredi, ſerua mādata.] Procurandum eſt autem, vt ipſa habeat primò accelerationem, quâ non procraſtinet quis; nec ſine neceſſitate differat operari quidquam eorum quæ magis Deo placere exiſtimat. Secundò alacritatem, qua quidquid propter Deum agit, alacriter feruidéque agat. Tertiò perfectionem, quâ res inceptas ad finem perducat, nec torpeſcendo vllum Dei donum relinquat otioſum. Quinimo non contentus ſe in rebus debitis exoluiſſe obligationum, aliquid ex liberalitate ſupereroget: cū præceptorum obſeruatione, conſiliorum obſeruationē data commoditate coniungendo.

Nu. 191. Ad quam procurationem conferunt primò, aſſiduè ad Chriſtum ſuſpirare pro motu gratiæ obtinendo, ac cum ſui diffidentia confidentiaque in illo; precari dicendo. Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me feſtina] vel aliud eiuſmodi. Secundò, rerum à nobis agendarum plenum habere iudicium; efficacémque voluntatem cum innouatione propoſiti bene operandi. Tertiò extimulare nos, ſtimulo amoris Chriſti, & ſpei in ipſum, addita impoſitione alicuius pœnæ, quam ſubeamus, ac ſeuerè à nobis exigamus ſi contingat nos deficere. Quarto, collectum habere animum in id quod agitur quantùm fieri poteſt: non autem ipſum in res plures diſpergere. Quinto, magnifacere, magníque momenti id eſſe ducere, quod agimus, nec ad alia agenda nimis feſtinare. Sextò, habere memoriā mortis, quæ quandocumque acciderit, præſcindet omnem occaſionem operandi meritoriè, ſibique benè prouidēdi pro vita futura, iuxta illud Eccleſiaſtis cap. 11. Si ceciderit lignum ad auſtrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Forte autē mors ipſa accidet cras. vel etiam hodie; breues enim dies hominis ſunt, *Iob.* 14. vt merito dicas cum eodem *in præcedenti cap.* 10. Nunquid non paucitas dierum meorum finietur breui?] Vigilate *dixit Dominus*: quia neſcitis diem neque horam] *Matth.* 25.

De adiumentis operandi bonum in ordine ad Deum.

SECTIO IV.

VT ad vitandum malum dantur remedia, ſic ad operandum bonum dantur adiumenta: de quibus dicendum eſt, primò quoad operationem boni in ordine ad Deum: deinde in ordine ad proximum: ac tandem in ordine ad nosipſos.

Nu. 192. Operatio autem boni in ordine ad Deum complectitur triplicem Dei cultum; quorum primus eſt internus, conſiſtens in actibus fidei, ſpei, & charitatis rectæ, magnæ, & fortis eâ ratione qua expoſitum eſt num. 162. & aliquot ſequentibus. Secundus eſt externus, vt adoratio, & oblatio ſacrificij, quibus recognoſcimus Deum eſſe creatorem & ſummumDominum omnium. Tertius eſt internus ſimul & externus, conſiſtens in orationibus, laudibus, gratiarum actionibus; lectionibus & ſermonibus de Chriſto honorificè habitis, & plenis reuerentiâ ac piis in ipſum affectibus.

Nu. 193. Iſtiuſmodi autem operationem, cultum Dei continentem adiuuat Chriſtus conſideratus tanquam vnicus Magiſter noſter iuxta illud *Matth.* 23. Magiſter veſter vnus eſt Chriſtus.] Etenim, quia Deum nemo vidit vnquā (*qua ratio tangitur Ioan.* 1. *verſ.* 18.) ſolus vnigenitus filius qui eſt in ſinu Patris, qua ratione à nobis ipſe coli velit, poteſt nobis enarrare; & maximè, quòd ſicut quæ ſunt hominis nemo nouit niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt, ita & quæ Dei ſunt nemo cognouit niſi Spiritus Dei: *vt habet Apoſtolus in priori ad Corinth. cap.* 2. Ob oculos igitur habendus eſt Chriſtus, conſiderando eâ quæ egit & paſſus eſt, conſtituit, & docuit, vt quoad mētem nos inſtrueret de ratione, quâ Deus à nobis colendus eſt in hac vita & glorificandus: quaſi manu ducendo in notitiam potentiæ, ſapientiæ, bonitatis, cæterarúmque diuinarum perfectionum ipſius: & ex illis prouenientium beneficiorum: creationis inquam, conſeruationis, redemptionis, iuſtificationis & glorificationis futuræ, quæ nobis per Symbolum Apoſtolorum inculcantur.

Quoad voluntatem verò, nos prouocaret ad tam dignum benefactorem amandum ſuper omnia; laudibus, gratiarū actionibus, omníque obſequio proſequendum. Quippe menti lucem; & voluntati deuotionem impertit, quibus tantæ maieſtati (cui decies millies centena millia miniſtrant:] *Dan.* 7 cultum debitum reddimus. Tum fidei oculo ipſum intuendo vt creatorem in quo viuimus, mouemur, & ſumus, *Actorum* 17. ſeu quo largiente, habemus eſſe, tā naturæ quàm gratiæ, & poſſumus operari & operamur opera, tam naturæ quàm gratiæ. Tum deinde cum vera humilitate nos totos ei ſubmittendo, totamque ſpem noſtram collocando in eius omnipotentia, ſapientia, & bonitate Etenim qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis tradidit illum, (ad Rom 8.) manum auxiliatricem porriget, ſciens nihilum noſtrum, ſeu tenebras & imbecillitates ac peruerſitates, propter quas ſumus ex nobis inepti ad cultum debite ei exhibēdum. Ac denique accendēdo nos ad eiuſdem ſummæ maieſtatis amorem, quo prouocemur ad laudes illius celebrandas; orationes tam pro aliis quàm pro nobis, gratiarumque actiones illi offerendas: & ad cultum ipſius promouendum inter homines; ac gloriam eius quærendam in omnibus.

De adiumentis operandi bonum in ordine ad proximum.

SECTIO V.

IStiuſmodi eſſe iſta cenſentur. Primum fratres noſtros Chriſtianos intueri nō ſecundum faciem exteriorem, ſed ſecundùm interiorem Dei imaginē, ſanguine Chriſti ita perfuſam, vt illi ſint capaces regni cœleſtis, hæredes quidem Dei, cohæredes autē Chriſti, ſi compatiantur vt conglorificentur, *ad Roman. octauo.* *Nu.* 194

Secundum, meminiſſe tremendi iudicij in quo dicturus eſt Chriſtus *ex D. Matth. cap.* 25 Amen dico vobis quamdiu feciſtis vni ex fratribus meis minimis, mihi feciſtis:] cōſequentérque putare, ſi fratres noſtri egeant corporali auxilio, nos illud exhibēdo, ſeruire Chriſto in ſuo membro: ſi verò egeant ſpirituali, recolligere ſanguinem ipſius in talibus animabus perditum: vtpote in eis factum ſine ſuo fructu emundationis earum à ſordibus peccatorum, & redemptionis à ſeruitute Diaboli.

Tertium eſt, ad melius nos excitandos, Chriſtum ipſum intueri præſentem, qui nos hortetur vel amicè vel comminatoriè, ne ſe deſpiciamus in ſuo mēbro, pro quo ſanguinem ſuum ſudit, quémque tanti fecit, vt multa præſtantiſſima agere, multa vtiliſſima inſtituere, multáque duriſſima & ignominioſiſſima pati miſericordiſſimè voluit.

Quartum eſt ſuppliciter ab eodem petere, vt dignetur nos iuuare ad præſtandum illud quod in hac re ipſe à nobis exigit: ſiue ſpiritale, ſiue corporale miniſterium, proximo exhibendum ſit.

Poſtremum eſt, minimè tentari ſi ex obedientia, aut iuxta rationis dictamen præſcriptúmve, occupandi ſimus circa paucos, vel in rebus minoribus; quaſi nos poſſimus pluribus prodeſſe & in rebus maioribus occupari. Nam Deus, à quo bonorum operum merces expectatur, non tam intuetur quantitatem operis, quàm laboris in operando ſuſcepti amore ipſius. Vnde eſt, quòd vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundùm ſuum laborem *ex priori ad Corinth. cap. 3.* Et certè, cùm nec qui plantat nec qui rigat aliquid ſit (*ex Apoſt. ibidem*) ſed qui incrementum dat Deus] dubium non eſt, quin Deus poſſit ſua acceptatione, exiguo operi magnum valorem dare, & illud ita extendere, vt proſit quampluri mis.

De adiumentis operandi bonum in ordine ad noſipſos.

Sectio VI.

Nu. 195. Iſtiuſmodi hæc eſſe cenſentur. Primum habere Chriſtum ob oculos, tanquam exemplar & rectiſſimam bene viuendi regulam: præcipuè autẽ circa idquod acturi ſumus, intueri actiones ipſius ſimiles, nobis pro modulo noſtro imitandas, ſimulque obligationem quam habemus bene agendi conſiderare, ponderatis ipſius beneficiis & laboribus pro nobis ſuſceptis.

Secundum eſt, ipſos mentis oculos flectere ad nosipſos qui tam malè tantæ obligationi ſatisfaciamus; & conſiderare Chriſtum quaſi oſtendentem nobis ſuum ſanguinem, quo perfudit animas noſtras, vt eas bonorum operum fertiles faceret: ac etiam ad melius conandum excitantem nos: tum prouocatione ad amorem ſui, eoquod amore noſtri, peccata ipſe noſtra pertulerit ſuper lignum, vt peccatis mortui iuſtitiæ viuamus, 1. *Petri* 2. tum etiam exprobratione cum minis pœnarum, quas ingratitudo noſtra iuſtè meretur.

Tertium eſt, conſiderare nos tanquam ſeruos coram domino ſuo conſtitutos: ac ſpectatorem actionum noſtrarum habere Chriſtum (aſſiſtentibus ei Sãctis innumerabilibus) vt Iudicem, qui reddet vnicuique ſecundùm opera ſua] *ad Rom. 2.* Itaot nos in vita gerere debeamus, tanquam ſpectaculum facti Deo, Angelis & hominibus,] *ex priori ad Corint. ca. 4.*

Poſtremum eſt, excitare fiduciam in Chriſtum, non tantùm ſpectatorem, ſed etiam adiutorem noſtrum: qui cùm ſit fons perennis & inexhauſtus, ex quo manat omne datum optimum, & omne donum perfectum, quod deſurſum eſt à Patre luminum] *Iacobi* 1. facile augebit noſtræ cognitionis & modicarum virium riuulum, quantum ipſe volet amantiſſimus Pater & potentiſſimus liberaliſſimúſque Dominus.

Per pias igitur preces ad ipſum recurrendum eſt, implorato Sanctorum ac imprimis Beatiſſimæ Virginis patrocinio; petendo gratiam qua operemur bona, cum diligentia, diſcretione & bona voluntate. Formula precandi ordinariè vſurpanda, eſt oratio Dominica cum ſalutatione Angelica, prout oſtendit receptus vſus recitandi Roſarium, iis omnibus commendatiſſimus qui ſtudent ſobriè, iuſtè, & piè viuere in hoc ſæculo expectantes beatam ſpem &c.] *ad Titum* 2.

Documenta ſalutis, quæ diuerſis hominum generibus in vſu Sacramenti Pœnitentiæ dari poſſunt à Confeſſario.

Sectio VII.

Qvæ hactenus tradita ſunt de via ſalutis eò pertinent, vt Confeſſarius in promptu habeat documenta quibus Pœnitentem de illa inſtruat; prout in Domino neceſſarium eſſe iudicauerit: quem non moneo, non eſſe tam multa tradita, vt omnia eidem ſimul inculcentur; quia ſatis conſtat non eſſe conſultum; tum quia ipſe obrueretur tot documentorum varietate, & multitudine: tum quia non conuenit cum eo diutiùs in confeſſionali hærere, quam opus ſit, ad audienda ipſius peccata pro munere Iudicis: & ad remedia ſalutaria ei adhibenda pro munere Medici: iuxta illud quod ab initio diximus hoc Pœnitentiæ tribunal eſſe miſericorditer à Chriſto inſtitutum ad peccatoris emendationem, ſeu ſpiritalem animæ curationem. Itaque modus de illis inſtruendi Pœnitentem erit, vt nominatim ea illi inculcentur, quibus opus habere cognoſcitur ex diſcurſu cõfeſſionis ipſius; ad quod deprehendendum, poteſt mediocre etiam iudicium ſufficere, ei qui & tradita probè tenuerit, & ad confeſſionem ſibi factam bene attenderit.

Adhuc verò vltra eadem, quæ quibuſuis Pœnitentibus communia ſunt, dantur particularia quædam pro diuerſis generibus hominum diuerſa: quorum nõnulla ex ſacris literis deſumpta, iiſdem communibus adiungemus.

Ac primò, pro Eccleſiaſticis *ex D. Matth. cap. 5.* Nu. 166.
quòd ſint: tum ſal terræ, quod ſi euanuerit, ad nihilum valet vltra, niſi vt mittatur foras & conculcetur ab hominibus.] Tum lux mundi: quæ ſic lucere debet coram hominibus, vt videant ipſorum bona opera & glorificent Patrem ſuum qui in cœlis eſt.] Et pro Prælatis ſpecialiter, *ex Actis Apoſtolorum cap. 20.* quòd debeant attendere ſibi & ſuo gregi in quo eos Spiritusſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo:] cùm maximè ſint pro animabus ſuorum ſubditorum rationem redditurі dicente Apoſtolo *ad Hebr. 13.* Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis; ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant & non gementes; hoc enim non expedit vobis.] Id quod inculcandum eſt iiſdem ſubditis: addendo & illud dictum à Domino *Lucæ* 10 Qui vos ſpernit me ſpernit] monendoque ſi vita minus laudabilis ſit, non ideo contemnendam eſſe dignitatem: vt ſatis indicauit Dominus *Matth. 23.* de Scribis & Phariſæis ſedentibus ſuper cathedram Moyſi dicens: Omnia quæcumque dixerint vobis ſeruate & facite; ſecundùm opera verò eorum nolite facere.] Monendo pariter, Prælatis etiam malè viuentibus obloquentes, impium Cham patris irriſorem, imitari: qui non effugit maledictionem, quantumuis idem pater ebrius turpiter nudaretur: quia illum non irridere debuit, ſed potius auerſa facie tegere, vt fecerunt reliqui fratres.] *Geneſ. 8.*

Pro Principibus & aliis quibus commiſſum eſt regimen populi: Quod non ſit poteſtas niſi à Deo: *ad Rom. 13.* cui cum timore ſeruire debeant *iuxta illud in Pſal. 2* Et nũc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram; ſeruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam ne quandó iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta.] Debeant item commẽdatiſſimã habere iuſtitiã, *iuxta illud Sap. 1.* Diligite iuſtitiã, qui iudicatis terrã] ſolicitéque cauere, ne eã peruertant, Iudicem habentes Deũ, *iuxta illud Pſ. 81.* Deus ſtetit in Synagoga Deorũ, in medio autẽ Deos diiudicat. Vſquequo iudicatis iniquitatem, & facies peccatorũ ſumitis. Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem iuſtificate. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate]

liberate.] Circa quod ſuauiter moneri poſſunt, vt corã Deo (à quo remiſſionem peccatorum expectãt & vitam æternam) conſtituti ponderent, quòd ſint ſubditorum ſuorum conſerui, cõmunem habentes Dominum, qui non eſt perſonarum acceptor: ſed ſicut communi erga nos vſus eſt miſericordiã, inſtituendo pro omnibus eadem Sacramenta, aliáque ſalutis remedia; ſic cõmuni vtetur iuſtitia; reddendo vnicuique ſecundùm opera ſua. Expendant verba illa *Sap.6.* Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab Altiſſimo; qui interrogabit opera veſtra; & cogitationes ſcrutabitur; quoniam cum eſſetis miniſtri regni illius, non rectè iudicaſtis, nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundùm voluntatem Dei ambulaſtis. Horrẽde & citò apparebit vobis; quoniam iudicium duriſſimum his qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia, potentes autem potenter tormenta patientur: non enim ſubtrahet perſonam cuiuſquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiuſquam; quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus.]

Pro populo autem ſubiecto; quòd debeat ſub pœna damnationis ſe principibus ſuis ſubmittere, dicente Apoſtolo *ad Rom.13.* Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt à Deo, ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.] Item quòd iiſdem honorem deferre, & tributa ac vectigalia debita ſoluere debeat: dicente eodẽ Apoſtolo ibidem, Reddite omnibus debita, cui tributum tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem timorem: cui honorem honorem.] Cum quis autem de illorum vexatione conqueritur, hortandus eſt orare pro illis, ſicut hortatur ipſe Apoſt. *in priori ad Tim. cap.2.* addens id eſſe bonum & acceptum coram Saluatore noſtro Deo.]

Pro coniugibus. Quod viri debeant diligere vxores, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam] *ad Epheſ. quinto.* Neque amari eſſe ad illas.] *ad Coloſſenſ. tertio*, ſed quaſi infirmiori vaſculo muliebri impertientes honorem, tanquam cohæredibus gratiæ vitę *1. Petri 3.* Vxores verò, quòd debeant viris ſuis ſubditæ eſſe ſicut Domino: quoniam vir caput eſt mulieris, ſicut Chriſtus caput eſt Eccleſiæ. Vnde ſicut Eccleſia ſubiecta eſt Chriſto, ita & mulieres viris ſuis in omnibus, *ex cit. cap 5. ad Epheſios.* Moneri itẽ debent de eo, in quo facilè labũtur: eis quidem permiſſum eſſe ornare ſe, ſicut aliquando (*vt habet D. Petrus in prima ſua epiſtola cap. 3.*) ſanctæ mulieres ſperantes in Deo ornabant ſe ſubiectæ propriis viris: ſed tamẽ cum verecundia & ſobrietate, nõ in intortis crinib[us], aut auro, aut margaritis, aut veſte pretioſa] *vt habet D. Paulus in priori ad Timoth. c. 2.* Alioqui expectent illam ſeueram comminationem *Iſaiæ 3.* In die illa auferet Dominus ornamenta calceamentorum, & lunulas; & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & diſcriminalia & periſcelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acos, & ſpecula, & ſiodones, & vittas, & theriſtra. Et erit pro ſuaui odore, fœtor: & pro zona, funiculus; & pro criſpanti crine, caluitium, & pro faſcia pectorali, cilicium.]

Pro parentibus. Quòd debeant filiorum ſpecialem curam gerere, dicente Apoſtolo *in priori ad Timoth. cap. 5.* quòd qui ſuorum, maximè domeſticorũ, curam non habet fidem negauit, & eſt infideli deterior. Nec debeant illos ad indignationẽ prouocare: vt non fiant puſillo animo] *ad Coloſſ. 3.* Sed educare illos in diſciplina & correctione Domini.] *ad Eph. 6.*

Pro filiis, quod debeant parentibus per omnia in Domino obedire.] *ex eodem Apoſtolo in iiſdem locis.* In quorum poſteriore duplex motiuum tangit, vnum boneſtatis, quia id iuſtũ eſt: alterum vtilitatis, quia promiſſionem habet in ſuo præcepto. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt bene ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram.

Pro dominis. Quòd manſueti eſſe debeant erga ſeruos, ac minas remittere, ſcientes quòd vtrorumque Dominus in cœlis ſit, apud quem non eſt perſonarum acceptio: quod idem Apoſtolus, *in eodem cap. 6.* illis inculcat. Item hortãdi ſunt, vt iuſtas mercedes illis fideliter ſoluant: *iuxta præceptum eiuſdem Apoſtoli ad Coloſſ. 4. cum ait*, Domini quod iuſtum eſt & æquum ſeruis præſtate; ſcientes quod & vos Dominum habetis in cœlo.]

Pro ſeruis & mercenariis. Quod debeant *ex eodem cap 6. & ad Coloſſ. cap. 3. ſub finem* obedire dominis carnalibus cum timore & tremore in ſimplicitate cordis ſui, non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti faciẽtes voluntatem Dei ex animo cum bona voluntate ſeruientes, ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes, quoniam vnuſquiſque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus ſiue liber.] Eodem ſpectat quod *ad Titum 2.* præſcribit ſeruos dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes, non cõtradicentes, non fraudantes: ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes: vt doctrinam Saluatoris noſtri Dei ornent in omnibus.]

Cæterùm qui diuitiis abundãt, monendi ſunt de eo quod habetur in Pſal. 61. Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.] & de eo, quod habet D. Paulus *in priori ad Timoth. ca. 6.* Diuitibus huius ſæculi præcipe non ſublime ſapere, neq; ſperare in incerto diuitiarum: ſed in Deo viuo (qui præſtat nobis omnia abundè ad fruendum) bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam.] Faciant ergo ſibi amicos de mãmona iniquitatis, qui eos cùm defecerint recipiant in æterna tabernacula] iuxta Domini monitum *Lucæ 16.* & meminerint *ex poſteriori ad Corinth. cap. 9.* quòd qui parcè ſeminat, parcè & metet.

Iis verò qui neceſſaria habent quidẽ, non tamen abundant, inculcandum eſt illud *prioris ad Timoth. ca. 6. ad frænandam nimiam acquirendi ſolicitudinẽ.* Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid poſſumus: habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus. Nam qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueũ diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem, &c.

Iis denique qui neceſſariis indigent, ſuadendum eſt vt laborent patienter, ad illa comparanda, memores ſententiæ à Deo pronunciatæ *Gen. 3.* In ſudore vultus tui veſceris pane tuo] & documenti à D. Paulo traditi *2. ad Theſſ. 3.* Si quis non vult operari non manducet.]

Senes autem monendi ſunt de præparatione ad mortem, cuius neſcimus diem neque horam. *Matth. 25.* déque mortificandis propriis affectibus & conformanda hac vita diuinis præceptis: quæ ſunt aduerſarius ille cum quo conſentiẽtes eſſe debemus dum ſumus in via: ne fortè tradat nos Iudici & Iudex miniſtro, qui mittat in carcerem vnde non exeamus donec reddiderimus nouiſſimum quadrantem] *ex D. Matth. cap. 5.* Oportet tandem exuere veterem hominem, & induere nouum: ſeu, iuxta Apoſtolum ad *Titum 2.* abnegare impietatem & ſecularia deſideria, & ſobriè & iuſtè & piè in hoc ſæculo viuere expe-

ſtantes beatam ſpem & aduẽtum gloriæ magni Dei, Salnatoris noſtri Ieſu Chriſti.] Hęc ætas clamat; Ecce venit ſponſus.] fides noſtra ſit viua, quę operetur per charitatem, Lucerna ſit in manibus, non tantùm lucens, ſed etiam ardens: ne dicentes Domine aperi nobis, audiamus Neſcio vos: & inuenti ſine eadem charitate, tanquam non habentes veſtem nuptialem, iubeamur ligatis manibus & pedibus mitti in tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium.] *Matth. 22.*

Iuuenes autem docendi ſunt, quòd ſi velint bene ſibi eſſe, in reliqua vita; debeant incumbere obſeruationi diuinorum mandatorum, iuxta illud *Threnorum 3.* Bonum eſt viro, cùm portauerit iugum ab adoleſcentia ſua.] Et illud, quod ab eorundem mandatorum via nunc recedentes, poſtea remordente ac inquietante conſcientiá compellentur illud *ex Pſal. 24.* vſurpare. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris Domine.] Seminẽt igitur in benedictionibus, vt de benedictionibus & metant] exiſtiméntque non tantùm futuræ, ſed etiam præſentis vitæ pœnas & moleſtias ſibi imminere ex licentia indulgendi ſuis affectibus. Denique iiſdem affectibus ſuis indulgentes fœminæ, non modò in ornatu immoderato (de quo antea) ſed etiam in inceſſu ſuperbo, aut laſciuo terrendæ ſunt illa graui comminatione *Iſaiæ cap. 3.* Pro eo, quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant, ambulabant pedibus ſuis, & compoſito gradu incedebant: decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit, &c.]

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

De ratione vtendi antedictis, & iuuandi morti vicinum.

SVMMARIVM.

197 *Diſcretio cum qua vtendum eſt antedictis.*

198 *Conſultum eſt Confeſſarium, proprio ſtudio ſibi cõparare exempla, & Sanctorum dicta, quibus iuuet Pœnitentem.*

199 *Pro extraordinaria induſtria, recurrere debet ad Deum.*

200 *Neceſſitas ſpecialis prudentiæ in iuuando moriente, ſeu conſtituto in mortis articulo.*

201 *Adhortandus eſt moriens cùm adhuc valet iudicio, tum ad huius mundi contemptum, tum ad gratiarum actiones & amorem Dei, tum ad ſpem in eum, tum ad patientiam, tum ad examen conſcientiæ.*

202 *Interrogandus eſt, tum de fide, & ſpe in Deum, tum de propoſito emendationis, & conſcientiæ quiete, tum etiam de amore Dei & proximi: & an teneatur ad aliquam reſtitutionem.*

203 *Monendus eſt orare Deum, Beatam Virginem, Sãctos Angelos, & alios Sanctos, erga quos peculiarem habet deuotionem.*

204 *Agenda circa morientem.*

205 *Addita ad Rutlinum notatu digna pro iuuandis ægris.*

Nu. 197 CIrca dicta hactenus, aut dicenda in ſequentibus de ſpectantibus ad Confeſſarij prudentiam, ſupereſt monendum diſcretionis eſſe; vt quia non omnes omnium ſemper capaces ſunt, Confeſſarius iis vtatur, proponendo illa Pœnitentibus, vel omittendo, ſecundùm quod exegerint temporis & perſonarum circumſtãtiæ, accommodandóque ſe ad cuiuſque captum & diſpoſitionem. Nã aliquibus, vt iis qui ſæpius rectéque confitentur & noti ſunt, ſatis eſt, *inquit Polancus in Directorio cap. 2. artic. 5.* audita eorum confeſſione iniungere pœnitentiam: niſi remedium aliquod ad aliquos defectus; aut conſolatio vel exhortatio, vel inſtructio aliqua adhibenda videatur. Alij verò qui ſæpius quidem confitentur, ſed minus rectè, iuuandi ſunt in ea parte, in qua non bene procedunt; vt ſi videntur non bene diſcuſſiſſe conſcientiam, vel peccata non ſatis exprimere, iuuandi ſunt interrogationibus antea traditis *in præced. cap. 3.* Sin dolor deeſſe, vel propoſitum firmum abſtinendi ab aliquo peccato mortali, vel ſatisfaciendi, vel aliud neceſſarium ad Sacramentum; iuuandi ſunt per ea ex antedictis *in ca. 4. & ſequentibus*, quæ ad talia inducere diſcretio Confeſſarij, ſpectatis perſonæ & temporis circumſtantiis, cenſuerit. Illi autem qui rariùs confitentur, ſed rectè & diligenter ſe diſcuſſiſſe videntur, non ſunt interrogationibus onerãdi, niſi aliquid omiſiſſe aut obſcurius dixiſſe noteutur, aut aliquid ad emendationem vitæ vel profectum ſpiritualem intelligi oporteat: quod (nec quid amplius) per interrogationes inueſtigaſſe ſatis eſt. Similiter illos qui dolorem ſufficientem & propoſitum abſtinendi à peccatis pręſe ferunt, & præterita confitendo ſatis aggrauarunt, non eſt quòd Confeſſarius excitet ad dolorem & deteſtationem, aut euitationem peccatorum: ſed ſufficit eis breuiter tactis, tanquam approbando quòd habeat talem ſenſum de eiſdem: confirmare ipſos ſpe veniæ; ſique opus ſit, adhibita conſolatione, cum admonitione de adiumentis quibus debeant in futurum vti ad tenendam ſalutis viam, deſignatis *ex cap. 12. 14. & 15.* iis quibus prudentia dictauerit, ipſos peculiariter egere. Quod ſi aliquo modo quidem; ſed non ſufficiẽter ſua peccata deteſtari viderentur, nec tam firmum propoſitum abſtinendi, quàm par eſt oſtenderent; iuuandi ſunt habita ratione perſonarum, per ea quæ ante notata ſunt in ca. 5. & tribus ſequentibus.

Cæterùm, quòd antedicta non illuſtrauerimus exemplis ac dictis Sanctorum: quæ certum eſt plurimum valere ad producendum fructum expectatum: excuſandum eſt; non modò ex eo quòd nimia prolixitas vitanda fuerit: ſed etiam quòd id relinqui Confeſſarij diligentiæ conſultum fuerit hoc nomine, quòd ad talia efficacius inculcanda, mirum in modum iuuet ea proponere, tanquam prægustatos à nobis cibos, ac inuentos ſalutares & accommodatos ad animæ ſanitatem reſtaurandam fouẽdámque. *Nu. 198.*

Accedit, à Ioanne Buſæo editum Panarium, talia abundè ſuppeditare. Illa etiam de cauſa, ipſis relinquimus curam inueſtigandi extraordinarias aliquas induſtrias flectendi rebellem Pœnitentis animum; quas etſi naturalis ſolertia nonnunquam ſuppeditat, res tamen eſt quæ pendet potiſſimùm ex Spiritusſancti impulſu: quem proinde humiliter & cum diffidentia de noſtris viribus, poſtulare oportet ſuppliciter, perſuaſum habendo, irritum ſine illius concurſu futurum noſtrum conatum: vt ſatis intelligitur ex verbis illis Apoſtoli *in priori ad Corinth. cap. 15.* Abundantiùs illis omnibus laboraui: non ego, ſed gratia Dei mecum.] Quapropter Confeſſarius ſi fructum aliquẽ ex ſuis laboribus obſeruet in Pœnitente, nõ debet illud ſibi tribuere, ſed ſoli Deo, ne ſecus faciens (ponendo obicem concurſui Dei dicentis *apud Iſai. c. 42. & 48.* Gloriam meam alteri non dabo) impediat bonum eiuſdem fructus progreſſum, ſicut nonnunquam contingere compertum eſt experientiâ. *Nu. 199.*

De ſpeciali prudentia neceſſaria Confeſſario ad eos iuuandos qui moriuntur, dicendum ſeorſim fuiſſet, niſi quæ ad eam ſpectant ita accuratè & ad

praxim

praxim accommodatè perſecutus eſſet Polancus *in libello inſcripto Methodus ad eos iuuãdos qui moriuntur,* vt nihil amplius deſiderari videatur. Eum ergo ſibi comparare Confeſſarius debet & familiarem reddere: memor quòd error qui tunc temporis committitur corrigi non poſſit, nec omiſſa commoditas emúdandi animam à peccatis, ſuſceptione Sacramenti Pœnitentiæ recuperari: morte ſcilicet adimente omnem ad id facultatem, quandoquidem vbi ceciderit lignum ad Auſtrum aut ad Aquilonem in quocumque loco ceciderit ibi erit] *Eccleſiaſt. cap.* 15. Quod eſt bene finientem vitam, eſſe fœlicitati æternæ: malè finientem verò, miſeriæ perpetuæ addicendum.

Memor item quòd ſi vnquam aliàs, debet bene paratus accedere ad iuuandum proximum; quem morbi vis, aut timor, vel alius affectus diſtrahit à ſeria conſideratione eorum quæ ad animam ſpectant, minúſque aptum reddunt ad curandum negotium ſuæ ſalutis: cùm tamen illum interea vehementiùs infeſtet Diabolus qui ſciens quod modicum tempus habet (*prout Apoc. 12. dicitur*) vires omnes exerit ad perdendum morientem. Quod ſi quis optet inſtructionem magis compẽdioſam, poterit eam petere ex doctrinali Ioannis Raulini tract. 1. cap. 16. Quia verò id opus non eſt facilè obuium, non verebor idipſum caput hic deſcribere tanquam vtilia continens facientia ad noſtrum propoſitum.

Doctrina Ioannis Raulini de ratione ſpeciali iuuandi Pœnitentem conſtitutum in articulo mortis.

NOta (inquit ille) quòd inſtante articulo mortis maximè debent prouidere amici morientis, vt ipſe conſoletur & admoneatur de ſalute ſua iuxta illud *Eccleſiaſt. 38.* Conſolare moriẽtem in exitu ſpiritus ſui.] Si enim, *vt dicit Magiſter Ioann. Gerſon*, fideles amici curam maximam gerunt corporis morientis, multò magis curam gerere debent ſpiritus ipſius: & maximè in hac extrema neceſſitate, in qua probatur fidelis amicus.

Nu. 101. Primò itaque ſecundum eundem, adhortandus eſt & hoc quadrupliciter. Primò, ad contemptum ſęculi huius: idque multipliciter, primò, dicendo ſibi Dilecte vel dilecta, cõſidera nos omnes ſubditos eſſe potenti manui Dei; & ipſius voluntati: omnes nos, cuiuſcumque cõditionis aut ſtatus, Reges & Principes, diuites & pauperes, mortis tributum ſoluere neceſſe eſt (*iuxta illud Statutum eſt hominibus ſemel mori*) & ideo conformare te debes diuinæ voluntati, quæ te vocat, & deobligare vult hac die, & vocare in ſuum regnum. Si enim voluiſti tempore præterito, vt ſerui tua obedirent tibi, & vellent quæ volebas, iuſtum eſt & ęquum, te qui ſeruum Dei hodie te profiteris, hæc eadem velle quæ Deus vult, & ſentire quòd Deus amator hominis, qui propter nos ſaluandos venit in mundum, non mittit infirmitatem & mortem hoc tempore, niſi propter ſalutem & vtilitatem tuam. Sique aliquando (vt certum eſt) moriẽdum ſit, cur non modò, ſi Deus ita vult? præſertim cum de iuſto dictum ſit *Sapien. 4.* Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum eius.] Quid deſiderabilius, quàm eſſe liberum ab omni peccandi periculo? Adhæc venimus in hunc mundum peregrinorum more; vt ex eo tranſeamus ad Patrem noſtrum benignum (qui expectat filios ſuos ad ſe reuertentes) non item vt manſionem in eo ſtabiliamus; quin potius vt bene, & meritoriè viuentes, & ipſi Deo ſeruientes, horribiles inferni pœnas euitemus & gloriã habeamus. Qui enim renuit, aut nolit reuertere ad Patrem ſuum, qui vocat illum benignè & manſuetè, indignus eſt conſortio & hæreditate ipſius. Præterea in hoc mundo plurima mala perpeſſus es, & pro vno gaudio habito, tria mala vel tribulationes ſuſcepiſti: Debet ergo tibi gratus eſſe exitus ab his malis, ad regionem viuorum, in terram viuentium, vbi omnia bona abundant: vbi inebriantur Beati ab vbertate domus Dei. Igitur illic habitare feſtines, & toto cordis deſiderio anheles, vbi bona tibi præparata ſunt quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt. Inde eſt quòd iſta vana, tranſitoria, & caduca quæ nec tecum feres, curare non debeas: quoniam Deus in infinitum in meliora commutabit.

Secundò diligenter ad gratiarum actiones & amorem Dei, adhortandus eſt, dicendo illi: Recognoſce amice vel amica diligenter cum gratiarum actione, à Deo tibi conceſſa beneficia. Primò, quòd in hac extrema hora tibi ſui cognitionem dederit: nec te morte ſubita præoccupauerit, ſicut multis accidit: & de hoc ei gratias agas. Vide quam diligendus eſt bonus Dominus qui ſic te per totam vitam nutriuit, erudiuit in fide ſua, & ab infinitis periculis & malis vſque in hanc diem liberauit, & adhuc te de periculis huius ſæculi multò ampliori beneficio, hodie ex toto te vult liberare & in æterna requie collocare. Quàm diligẽdus eſt talis Dominus qui nec te deſerit in hac neceſſitate, etiam vbi omnes amici deficiunt. Ipſe dux tuus erit in aliam regionẽ tibi ignotam, qui propter te deſcendit in mundũ factus pauper, & laborauit triginta tribus annis pro ſalute tua, paſſus horribilẽ mortẽ, vt tibi mortem tuã de qua doles, dulcẽ redderet: & reſurrexit vt te glorificaret: & in cœlos aſcendit vt locũ tibi præpararet. Cõſidera ergo te tãtis beneficiis auctum: vide quantam dilectionem & amorem debeas erga eum habere; quãtas gratiarum actiones ei debeas referre, & nunc refer ei ex toto corde, conatu, & affectione. Et inde infirmus conetur quoad poterit, affectum ſuum excitare ad Deum, & de omnibus his gratias offerre, & conſiderare quòd bonus eſt Dominus his qui recto ſunt corde. Multa alia circa hoc poſſent peramplius dici, quæ diſcretioni aſſiſtentium derelinquuntur amplianda.

Tertiò hortandus eſt de ſpe in Deum tota ponẽda dicendo. Amice vel amica neceſſe eſt in hoc tranſitu confidere in Domino Deo, qui te conducet mediantibus Angelis ſuis lucis. Non ſit tua ſpes aut confidentia in homine, qui te poſſit liberare, (cùm nemo ſit qui de manu Domini poſſit eruere) ſed in ſolo Deo: quia Beatus vir qui ſperat in eo.] Neque in amicis tuis, ſed in Deo confidas: ſiquidem & opera tua plena ſunt imperfectione. ac ſi quę valeant apud Deum, id ex dignantiſſima eſt bonitate eius, quæ appretiat ea quantum ſibi placuerit: imo & ab eo proceſſerunt. Quocirca neceſſe eſt te ſperare & confidere in ipſius miſericordia: nec te in aliquo ex te ſufficere arbitrari: ſed humiliari ſub ipſo, veniam de commiſſis criminibus ab eo humiliter poſcendo: confidendóque quòd pro infinita ſua miſericordia eam tibi non denegabit, ſi ex toto corde petieris: ita enim canit articulus fidei quem credere debes: ſcilicet peccatorum remiſſionem, qua poſſis æternam mortem euadere: qui temporalem nullo modo potes.

Quartò exhortandus eſt de patientia dicendo, Amice ſolicitè cogita te in vita tua plurima delicta perpetraſſe, de quibus pœnam ferre meruiſti: propter quod huius infirmitatis & mortis dolorem patiẽter tolerare debes, rogans Deum vt præſentis doloris acerbitas remiſſionem operetur tuorum peccatorũ, & purgatorij horribiles cruciatus in hanc afflictionem

nem tuam, per ſuam miſericordiam commutentur. Tolerabilius namque eſt hic præſentialiter, quam in futuro puniri. Quod ſi contrito corde petieris, pœnam neceſſariam tanquam voluntariam feres, & omnem culpam & fortè omnem pœnam remittet Deus, lætuſque paradiſum introibis: alioquin per impatiētiam incurres in diſcrimen æternæ damnationis. Præterea maiora tormenta demeruerūt peccata tua; ideo conſiderare debes gratiam, quam tibi Dominus facit, quando illa magna mala in hæc parua & breuia transfert. Statim enim finem apponet doloribus tuis. Scis enim Deum iuſtum eſſe & apud eum nihil præterire inultum. Ideo ſi vlciſcatur tui in hoc mundo, & non in alio, magnam tibi miſericordiam facit. Hoc enim petierunt Sancti viri vt Auguſtinus, Gregorius, Chryſoſtomus & multi alij: & ita quod magnis precibus illi obtinuerunt, Deus tibi gratis concedit: quare debes patienter tolerare.

Quartò hortandus eſt vt ad ſuam conſcientiam ſe conuertat: meditando an in ea aliquid ſit, quod Deum offendat: dicendo, Super omnia in hac extrema hora conſtitutus, meditare circa tuam ſpiritualem ſalutem: Nunquam enim fortaſſis in futurum huius meditationis cōtinget opportunitas; omnem aliam relinque ſollicitudinem & curam rerum terrenarum quas à te relinqui neceſſe eſt: & quæ te infirmum nequeunt corruentem à præcipitio eripere. Ei ergo qui omnipotens eſt, bonus, & ſapiens, te & tua committe regenda, omnem præterea cogitatum in eum dirige, aſtantes ſolummodo ſuperſtites rogans, vt pro ſalute tua Deum precibus exorent. Dedit enim tibi tempus vitæ præteritum, vt tuam ſalutem operareris, & de ea cogitares. Quod ſi negligenter circa hoc egiſti, adhuc tardat Dominus, paululum temporis quod reſtat vitæ tuæ indulgendo, vt ad illam operandam & cogitandam te applices. Etenim vſque ad extremum ſpiritum paratus eſt idem Dominus ſi pœniteas, te miſericorditer ſuſcipere. Ad hoc enim manus ſuas habet extenſas, vt quotiens ei per veram pœnitentiam occurreris, velut filius Prodigus ad pium patrem, poſt innumera flagitia te miſericorditer ſuſcipiat, & amplectatur. Ideo ne differas ad eum conuerti.

Nu.202. Secundò interrogandus eſt moriens de multis & multipliciter. Primò de fide, dicendo ei, dilecte aut dilecta vis mori & viuere in ſoliditate fidei Chriſtianæ; tanquam Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti verus fidelis, & obediens ſanctæ matris Eccleſiæ filius? Et reſpondere debet, Volo: ſicque ſi opus ſit recitetur vulgari ſermone ſymbolum fidei, & ad omnes articulos reſpondeat ſi poſſit, quod ita credit. Quodſi fortè (quod abſit) infirmitatis cauſa, vel inimici illuſione, quid aliter fantaſiæ occurrerit, quam fides indicet, illud reuocat & pro nullo haberi vult: ſed in illa fide vult reddere ſpiritum. Et poteſt ei oſtendi quomodo in illo lumine fidei, ac per illud ſolum tranſitur ad lumen æternæ gloriæ iuxta illud Pſal. In lumine tuo videbimus lumen.]

Secundò de ſpe veniæ; dicendo. Petis à Deo veniam peccatorum tuorum; ac quod contra eius amorem, maieſtatem, atque bonitatem egeris, nec eum prout debebas, honoraſti: & reſpondeat, Peto.

Tertiò de propoſito ſuo; dicendo Habes tu ſincerum propoſitum & explicitam volūtatem, vitam tuam in melius commutare & corrigere? & de cætero à peccatis abſtinere ſi vita comes ſuperfuerit, & reſpondeat, Habeo. Et oſtendatur tunc, quomodo Pœnitentia non eſt Deo grata niſi cum tali propoſito: & quòd pax cum Deo facienda eſt & non treugi. Deinde ſuper hoc ipſum interrogetur. Rogas etiam Deum, vt tibi gratiam det, tale propoſitum continuandi, & non recidiuandi verámque contritionem habendi.

Quartò de conſcientia ſua interrogandus eſt dicendo, Es tu conſcius tibi ipſi alicuius mortalis criminis de quo non ſis confeſſus? Optaſne etiam cor tuum illuminari ad oblitorum criminum, ſi quæ ſint, habendam notitiam: & An tu libenter ea confiteretis, ſi venirent ad tuam notitiam: Atque ſi aliquem ſcrupulum, vel aliquod dubium habeat in conſcientia, illud reuelet.

Quintò interrogandus eſt de amore Chriſti: An ex corde, omnibus qui tibi nocumentum intulerunt indulges ob reuerentiam & amorem Domini noſtri Ieſu Chriſti, à quo & veniam ſpetas: & ſimiliter petis indulgeri tibi & remitti ab his quos verbis aut factis, læſiſti: & tunc ſi qui ſunt præſentes quos offendit poteſt ab eis vel tacitè vel publicè vt placuerit veniam poſtulare: & generaliter ab omnibus in generali.

Sextò interrogandus eſt de his quæ ſpectant ad reſtitutionem: dicendo Ablata per te, reſtitui vis integraliter, quantùm ad id teneris iuxta tuarum facultatum valorem etiam vſque ad omnium bonorum tuorum ceſſionem & renunciationem, vbi aliàs ſatisfactio fieri non valeret: & coram Deo & hominibus veniam iniuriæ petis. Ad quas interrogationes affirmatiuè debet ægrotus reſpondere, Volo.

Tertiò admonendus eſt infirmus de orando Deum & Sanctos: & primò dicat orans ex corde Deum, Deus meus piiſſime pater. In manus tuas commendo Spiritum meum. Pater miſericordiarum, miſericordiam fac huic pauperculæ creaturæ. Adiuua me nunc etiam in hac vltima neceſſitate: ſuccurre Domine iam animæ egenti & deſolatæ, vt non à canibus infernalibus deuoretur: opera manuum tuarum ne deſpicias: quinimo operi manuum tuarum porrige dexteram. Dulciſſime Ieſu ob honorem & virtutem tuæ benedictæ paſſionis, iube me recipi intra numerum electorum tuorum. Saluator meus & redemptor reddo me totum tibi, non me renuas. Ad te venio, non me repellas. Domine paradiſum tuum poſtulo, non ob valorem meorum meritorum, ſed in virtute & efficacia tuæ benedictæ paſſionis, per quam miſerum redimere voluiſti, & mihi paradiſum pretio tui ſanguinis emere dignatus es: ipſum mihi conferre feſtina, propter quem nec tuæ diuitiæ aut tua potentia minuentur: nec ipſe paradiſus anguſtior aut minor inuenietur. *Nu.203.*

Secundò ſalutet beatiſſimam Virginem Mariam dicendo: Regina cœlorum, mater miſericordiæ, refugium peccatorum, reconcilia me vnigenito filio tuo: eius clementiam pro me indigno interpella, vt ob amorem tui mea remittat crimina. Dicat inſuper illud vel æquiualens Maria mater gratiæ, mater miſericordiæ tu nos ab hoſte protege, &c.

Tertiò Angelos ſuis precibus inuitet, dicens: Spiritus cœlorum, Angeli beatiſſimi, miniſtri Dei, aſſiſtite quæſo mihi migranti ex hoc ſæculo, & potenter eripite me ab omnium aduerſariorum inſidiis, & animam meam in veſtrum conſortium aſſumite. Tu præcipuè Angele bone cuſtos meus.

Quartò inquiratur ab infirmo cui Sanctorum vel Sanctarum magis deuotus extiterit, vt illi preces offerat dicēdo. O glorioſiſſime Sancte vel Sancta ſingularem in te dum viuerem ſpem & confidentiam repoſui. Succurre nunc mihi in hoc extremo neceſſitatis articulo laboranti; nunc auxilij ſupra modum tempus inſtat & hora: iam in adiutorium meum intende; & ſic de aliis quæ poſſunt obſeruari.

Quintò, ſunt aliqua obſeruanda circa ægrotum. *Nu.204.*

Primò,

Primò, ſi nondum Euchariſtiam, aut extremam Vnctionem ſuſceperit, interrogetur; an eadem Sacramenta deuotè paratus ſit recipere. Secundò, ſi moriturus prolixum temporis ſpatium ad ſuam recollectionem ſic habeat, vt non morte ſubita præueniatur, legendæ forent coram eo ab aſtantibus hiſtoriæ & orationes deuotæ in quibus ſanus & viuens amplius delectabatur, vel recenſenda eſſent diuina præcepta, vt profundiùs meditetur, ſi quid aduerſus ea negligenter oblitus deliquerit, vel ſimilis coram eo inſtructio recitetur. Tertiò, ſi vſum loquendi perdiderit: habeat tamen ſanam & integram notitiam ad interrogationes ſibi factas, vel orationes coram eo recitatas ſigno aliquo exteriori vel ſolo cordis conſenſu reſpondeat: hoc enim ſufficit ad ſalutem. Quartò, præſentetur ei imago Crucifixi, vel alterius Sancti quem ſanus & incolumis venerabatur ſpecialiter. Sit etiam ibi aqua benedicta; aſpergenda propter præſentiam malignorum ſpirituum, & cum ad tractus mortis peruenit, iuuetur quoad poſſibile erit orationibus aſſiſtentium. Quintò, nullatenus autem, ſi fieri poſſit, morienti amici carnales, vxor & liberi: vel diuitiæ ad memoriam reducantur, niſi in quantum id exigit patientis ſanitas ſpiritualis, & dum aliàs id omitti conuenienter nequit.

Sextò, non detur infirmo nimia ſpes corporalis ſalutis conſequendæ: ingeratur potius eidem prima monitio ſuperiùs explicata: ſæpe namque per vnam talem conſolationem inanem, falſam & incertam ſanitatis corporeæ confidentiam, certam incurrit homo damnationem. Quinimmo hortandus eſt patiens vt per contritionem & confeſſionem animæ ſanitatem procuret; quod & ad ſalutem corporis ſi ſibi fuerit expediens, valere poterit: & inde ſecurior atque conuenientior erit, & melius ſuæ poterit prouidere ſanitati. Vnde & Papa per expreſſam decretalem cuilibet medico corporis diſtricte præcipit, ne cuiquam ægroto corpoream conferat medicinam priuſquam de ſpiritualis Medici (Confeſſoris ſcilicet) requiſitione, eundem monuerit.

Nu.205. Hæc Raulinus; quibus hæc pauca addi poſſunt vtilia pro communi praxi. Primum eſt, inſinuandum eſſe ægroto qui decumbere incipit, nec aperte periclitatur de vita, morbos contingere in pœnam peccati, non modo originalis ratione cuius omnes homines ſunt morti obnoxij. Statutum enim eſt omnibus hominibus ſemel mori] *vt habetur ad Hebr. cap. 9.* ſed etiam noſtrorum propriorum: non eſt enim homo iuſtus in terra qui faciat bonum & non peccet.] *Eccleſiaſtes cap.7.* Sic Rex Ezechias alioqui bonus, ob elationem animi per quam theſauros ſuos oſtendit legatis Regis Babylonis, audiuit ab Iſaia, *ex cap. 38. prophetiæ eiuſdem.* Diſpone domui tuæ, morieris enim, & non viues.] Et Dominus noſter *Ioan. 5.* Paralytico à ſe ſanato præſcripſit inquiens. Vade, noli amplius peccare ne deterius tibi contingat.] Vnde manifeſtum eſt recurrendum eſſe in morbis, ad remedia aduerſus peccata. Quæ ſunt primum conuerſio ad Deum per pœnitentiam, & debitus vſus Sacramentorum: ſicut & aduerſus naturales morborum cauſas, ad medicamenta recurritur.

Secundum eſt, inſinuandum quoque eſſe, non debere quidem ſpernere medicamenta, iuxta illud *Eccleſiaſtici 38.* Altiſſimus creauit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam:] ſed tamen in Deo, non in illis præcipuam ſpem recuperandæ ſanitatis debere collocare: nec imitari illum de quo dicitur *in 2. Paralip.16.* Ægrotauit Aſa dolore pedum vehementiſſimo, nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum; ſed magis in medicorum arte confiſus eſt] ſed libenter ſequi Sapientis conſilium loco proximo citato dicentis; Fili, in tua infirmitate tua ne deſpicias teipſum, ſed ora Dominum & ipſe curabit te: Auerte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum.]

Tertium eſt, motiua ſpiritalia patientiæ inculcanda eſſe, & præ cæteris duo. Vnum eſt quod bonum Dominum habeamus, noſtræ ſalutis amantiſſimum, qui iis quos affligit, tanquam pater filiis ſe offert, *ex Apoſt. ad Hebr.12.* ſaluti que animæ ea ratione cõſulit: quandoquidem infirmitas grauis (*vt dicitur Eccleſiaſtici cap.38.*) ſobriam reddit animam. Adde, quòd in præſenti momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate; æternum gloriæ pondus operetur in nobis] *2. ad Cor. c.4.* Alterum inculcandum, eſt Chriſti Domini noſtri paſſio: dicendo quòd non ſit diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum: ſufficit autem diſcipulo ſi ſit ſicut magiſter eius, & ſeruo ſicut dominus eius] *Matth.10.* Chriſtum autem non in lecto molli, ſed clauis affixum cruci, cum aceto felle ſiti, potatum eſſe aceto, mixto felle: grauiſſimóſque perferentem dolores, irriſiones & blaſphemias perpeſſum eſſe. Si ſocij paſſionum ſumus, erimus & conſolationis] *ex 1. ad Cor. cap.1.* Patientia nobis neceſſaria eſt, vt voluntatem Dei facientes reportemus promiſſionem] *ad Hebr.10.*

Quartum eſt, cùm æger iudicatur eſſe in periculo mortis, curandum eſſe vt exonerata conſcientia (ſi quæ ſint quæ illam grauent) cogitationem omnino auocet à cura temporalium, & eam transferat ad curam æternæ ſuæ ſalutis, rogetque amicos ne ſe ab ea auocent ſermonibus alienis, præſertim iis quibus reuocet à cogitatione de periculo mortis, quod euadere non eſt in ſua poteſtate, ſicut eſt euadere periculum mortis æternæ per veram conuerſionem ad Deum, quocũque etiam breuiſſimo ea fiat tempore huius vitæ: quod tantum diuinæ erga nos clementiæ beneficium, in negotio tanti momenti negligere, extremæ dementiæ eſt. Relinquat huius vitæ innumeris malis obnoxiæ, & incertæ curam: & aſpiret ad fœliciſſimam & æternam: non exhorreſcat portum, expoſitus maris tempeſtatibus: nec auerſetur veſtibulum aulæ regiæ, in qua refocillandus eſt peregrinus laboribus fatigatus. Dicat cum Dauide *Pſal.121.* Lætatus ſum in iis quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus.] Quid melius quam eſſe cum Deo & Sanctis eius?

Quintum eſt, agonizantem monendum eſſe, quòd illud ſit tempus præcipuum pugnæ cum Dæmone, cui dictum eſt à Deo *Gen.3.* Et tu inſidiaberis calcaneo eius:] proinde imploret auxilium illius, de qua ibidem additum eſt; Et ipſa conteret caput tuum.] Cui monitioni poterit ſuauiter adiungi huiuſmodi exhortatio. Ad Chriſtum ducem tuum potentiſſimum conuerte mentis oculos, qui paratior eſt ad te iuuandum, quàm Dæmon ad te infeſtandum. Mentem arma fide in qua fortis repellas tela nequiſſimi ignea: non quidem diſceptando cum eo, ſed captiuando intellectum in obſequium ipſius Chriſti *iuxta Apoſtolum 2. ad Cor.10. verſ.5.* at dicendo; Credo quia ex Chriſti doctrina, ita tenet ſancta Eccleſia à Spirituſancto edocta. Voluntatem verò arma ſpe in ipſum quoque Chriſtum, pro te crucifixum: cuius miſericordiæ non eſt numerus. Addito tamen diuinæ iuſtitiæ ipſius timore, ſi Dæmon non iam conſcientià propriorum ſcelerum voluntatem pulſet ad deſperationem: ſed ad præſumendum de aliqua noſtra ſanctitate, eam inclinet perniciosè: quandoquidem vix iuſtus ſaluabitur ex *1. Pet.4.* Ad amandum quoque ſe charitate exhortandus eſt; & maximè is qui decumbit vulneratus ab alio, aut qui afficiendus eſt extremo ſupplicio: inculcando nullam

ſuper

ſupereſſe ſpem æternæ ſalutis ei qui pro Chriſto nolit acceptas iniurias condonare. Charitatis igne in holocauſtum, eſſe cor noſtrum, offerẽdum Chriſto, qui pro nobis ſeipſum obtulit Patri. Imitandus eſt, ipſe paſſus pro nobis, relinquens nobis exemplum vt ſequamur veſtigia eius.] 1.*Pet*.2. Maximè autem in eo quòd pendens in cruce pro ſuis crucifixoribus orauit. Ei non multopoſt offerendus es iudicandus: vt tibi coram eo bene ſit. Petis vt dimittat tibi debita tua, ſicut dimittis debitoribus tuis. Dimitte ergo vt dimittatur tibi antequam tradaris tortoribus, & ligatis manibus & pedibus mittaris in tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium. Eſto indigne tractatus ſis, aut falsò accuſatus, materiam meriti habes maiorem, imitando propius Chriſtum in condonatione iniuriæ; ſicut & in obeunda morte; quam ille innocentiſſimus paſſus eſt indigniſſimam. Laus Deo.

LIBER TERTIVS
DE SACRAMENTALI SIGILLO, QVOD CONFESSARIVS SERVARE TENETVR PERACTA SACRAMENTI POENITENTIÆ ADMINISTRATIONE.

PRÆFATIO.

HACTENVS expoſita ſunt, quæ ſpectant ad Confeſſarij conditiones antecedentes aut comitantes Sacramenti Pœnitentiæ vſum: ſupereſt vna, quæ eundem vſum ſequi debet, nempe fidelitas; ſigillum ſecretúmve Sacramentale ex eo dicta, quòd audita in Sacramentali confeſſione compellat altiſſimo ſilentio contegi. Illius autem explicationem paſſim Theologi perſequuntur *in* 4. *diſt*.21. *aliqui diſt*.18 vt Sotus *quæſt*.4.*art*.5. *&* 6. Canoniſtæ, in cap. Omnis vtriuſque ſexus. De Pœnit. & remiſſ. Summularij in verbo Confeſſio, vel Confeſſor: aliíque agentes de Pœnitentiæ Sacramento, vt à Victoria *in ſumma de Sacramentis, num*.186. & aliquot ſequentibus, Medina *in Cod. de Confeſſ. quæſt*.45. *& deinceps vſque ad finem*. Nauarr. *in Enchir. cap*.8. *& ad cap. Sacerdos. De Pœnitent. diſtinct*.6. Quibus acceſſerunt recentiores, vt Suarez *tomo* 4. *diſput*. 33. *&* 34. & Henriquez alios in margine citans *lib*. 6. *ſummæ Theologiæ moralis, cap*.19. *& ſex ſequentibus*. Quæ autem faciunt & ſufficiunt ad noſtrum inſtitutum complectemur ſex capitibus: quorum primum erit de natura iſtiuſmodi ſigilli. Secundum de illius vi obligandi, quanta ea ſit. Tertium de illis qui tenentur ipſum ſeruare. Quartum de iis quæ ſub ipſum cadunt, ſeu quorum reuelatione ipſum frangitur. Quintum de caſibus in quibus licere poteſt reuelare aliquid auditum in confeſſione. Sextum de prudentia vtendi licentia à Pœnitente data reuelandi quæ dixerit in confeſſione.

***

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

De natura ſigilli Sacramentalis.

SVMMARIVM.

1 *Quid & quotuplex ſit Sacramentale ſigillum.*
2 *Sigillum Sacramentale inſtitutum eſt à Chriſto.*
3 *Sigillum Sacramentale maius eſt quocumque alio, grauiſſimaque pœna iure canonico punitur illius violatio.*
4 *Ea eſt ſacrilegium, ſuo genere mortale, etſi de ſe non reddat confeſſionem inualidam.*
5 *Humanum tantum eſt ſigillum, non autem Sacramentale, cum ſine ſacramentali confeſſione dicitur Sacerdoti, Hoc tibi dico in confeſſione.*
6 *Ex confeſſione facta non Sacerdoti, aut non habenti ſufficientem iuriſdictionem poteſt oriri ſigilli Sacramentalis obligatio, ob bonam fidem Pœnitentis.*
7 *Non occurrit Sacramentale ſigillum, quando Confeſſarius certus eſt moraliter non fieri Sacramentalem confeſſionem: ſecus ſi dubitet.*
8 *Ex confeſſione facta tantum ad petendum conſilium non oritur iſtiuſmodi ſigillum; quod tamen non requirit illam ſic factam eſſe, vt abſolutio ſecuta ſit.*

Num. 1. QVONIAM vt ſigillum rem obſignatam, tenet occultam: ſic obligatio ſeruandi aliquod ſecretum, impedit ne ipſum manifeſtetur: per metaphoram (inquit Nauarr. *in Enchir. cap.8. num.1.*) obligatio ſeu debitum aliquid occultandi dicitur ſigillum: diuiditurque (*quod idem addit in ſeq. num.2.*) in ſigillum ſecreti, & in ſigillum confeſſionis. Illud eſt obligatio quædam à iure naturali inducta ad occultãdum ſecretum ſibi ab altero commiſſum: dictat enim ratio naturalis non eſſe faciendum alteri, quod tibi factum nolis; nemo autem velit publicari ſecretum quod alteri commiſit. Ergo nec debet ſibi commiſſum publicare: dicente Domino *Matth.7.* Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines; & vos facite illis.] Accedit quod niſi id obſeruetur, pereat amicitia, ſocietas, & commercium inter homines.

Num. 2. Iſtud verò eſt, obligatio quædam a Chriſto Domino introducta ad occultandum id quod in Sacramentali confeſſione detectum fuerit; prout omnes doctores catholicos concedere notat Gabr. Vaſquez, de pœniten. q.93. art.4. dub.1. initio. Etenim Dominus ipſe inſtituendo confeſſionem peccatorum omnium, etiam occultorum: tacite ſaltem, & per quandam conſequentiam cenſetur ea inſtituiſſe, ſine quibus confeſſio non niſi incommode fieri poteſt: inter quæ certum eſt ponendum eſſe ſecretum; quandoquidem confeſſio à nemine amaretur; immo eſſet omnibus exoſa, niſi ſeruaretur ſummè ſecreta. Non videtur ergo dubitandum, quin lex de celanda confeſſione cenſeri poſſit ab ipſomet Chriſto Domino lata. Quæ ratio eſt Nauarri *ad cap. Sacerdos. De Pœnit. diſt. 6. num. 33.* & aliorum paſſim. Cui congruenter, vſus in Eccleſia obtinuit vt tale ſecretum ſit omnino inuiolabile, prout exponetur in ſeq. cap.2. Quærenti verò vbi habeatur lex illa Chriſti, iuſve diuinum de ſigillo confeſſionis? Reſpondendum eſt *ex Soto in 4. diſtinct. 18. quæſt. 4. art. 5. col. 4.* ibi haberi, vbi occultorum confeſſio iubetur; cuius difficultatem minui obligatione ad ſecretum ſeruandum, expoſcit ſuauitas iugi, & leuitas oneris Domini.

Sigillum autem confeſſionis meritò cenſeri, maius quolibet alio ſigillo hinc intelligitur; quia ad celandum quodlibet aliud ſigillum, homo tenetur tantùm lege naturæ: ad illud verò ſeruandum tenetur, tum lege naturæ: nam cùm homini tanquam Deo commiſſum ſit, ratio dictat nullatenus reuelandum eſſe: tùm etiam lege diuina poſitiua, vt patet ex iam dictis: tum demum lege humana, qua arcte & ſub graui pœna talis ſigilli violatio prohibetur, cùm dicitur *in cap. Sacerdos. De pœniten. diſt. 6.* Sacerdos ante omnia caueat, ne de his qui ei confitentur peccata ſua, alicui recitet, quòd ea confeſſus eſt: non propinquis, non extraneis, neque (quod abſit) pro aliquo ſcandalo. Nam ſi hæc fecerit, deponatur: & omnibus diebus vitæ ſuæ ignominioſus peregrinando pergat.] *Et in cap. Omnis vtriuſque ſexus. De Pœniten. & remiſſ.* Caueat autem omnino, ne verbo, aut ſigno, aut alio quouis modo, aliquatenus prodat peccatorem; ſed ſi prudentiori conſilio indiguerit, illud abſque vlla expreſſione perſonæ cautè requirat: quoniam qui peccatum in pœnitẽtiali iudicio ſibi detectum præſumpſerit reuelare; non ſolùm à Sacerdotali officio deponendum decernimus, verumetiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum monaſterium detrudendum.] Vbi nota non teneri quidem ſigilli confeſſionis infractorem ſubire hanc pœnam, quouſque fuerit iuridicè condemnatus (vt patet ex communi doctrina de lege pœnali) ipſum tamen incurrere illam ipſo iure, etſi non de facto. Num. 3.

Quam pœnam aduerte etiam indicare talis ſigilli infractorem, grauiſsimi criminis reum conſtitui: puta ſacrilegij quo malitia violationis ſecreti naturæ (quæ ſuo genere mortalis eſt contra iuſtitiam) transfertur in aliam, ſecreti videlicet facti, contrariam religioni: vnde ea debet de neceſsitate in confeſsione exprimi. Id quod Nauar. notans *in ſeq. num. 39.* addit; quòd ea importet ſpecialis præcepti tranſgreſsionem; nimirum præcepti diuini, taciti ſaltem a Chriſto dati de celandis auditis in confeſsione. Verumtamen inuincibilis inaduertentia poteſt in eo excuſare, ſicut & in aliis peccatis ſuo genere mortalibus; quod etiam notat Suarez *tomo 4. diſput. 31. ſect. 1. num. 12.* Quidquid autem ſit, debet Confeſſarius cautiſsimus eſſe, ne quid dicat vel faciat, vnde aliquid de auditis in confeſsione aperiat: ſiue directè, ſiue etiam indirectè. Quanquam, quia de neceſsitate & ſubſtantia Sacramenti non eſt, vt confeſsio celetur; violatio ſigilli Sacramentalis non ponitur in numero eorum, quæ confeſsionem reddunt inualidam: *quod etiam notat Sotus loco citato.* Materiæ paruitas verò non videtur excuſare in hac re, vt nec in periurio: quoniam illa non obſtante, fit grauis iniuria Sacramento. Id quod Vaſquez in ſeq. dubio 2. notat poſt Sotum in citato articul. quinto, col. 4. Num. 4.

Caſus in quibus apparenter quidem, non tamen verè, ſigillum Sacramentale occurrit.

EX eodem Soto *in ſeq. col. 10.* & ex pluribus aliis (quos refert Sanchez *lib. 3. de matrimonio diſp. 13. num. 6.*) aduerte: quia nunquam occurrit ſigillum ſacramentale, niſi vbi confeſsio fuerit ſacramentalis: prout eſſe cenſetur facta cum intentione accuſandi ſe, ſubiiciendo peccata ſua clauibus Eccleſiæ. Num. 5.

Aduerte, inquam, cum quis ad commendandum ſecretum

Digitized by Google

ſecretum dicit alicui: Hoc tibi dico ſub ſigillo confeſſionis, non eſſe propterea ſigillum ſacramentale, ſed tantùm humanum, ſeu ſecreti humani, etiamſi alter affirmet ſe illud recipere ſub ſigillo ſacramentali. Immo etiamſi quis illud idem dicat Sacerdoti flexis genibus & præmiſſa confeſſione generali, ſi id faciat dumtaxat causâ conſeruationis ſecreti, non autem intentione confeſſionis faciendæ, ſine qua intẽtione non exurgit vinculum ſecreti ſacramentalis. Itaque non obſtantibus eiuſmodi cæremoniis (de quo monendus eſt is qui illis vtitur) ſi talis Sacerdos in iudicio legitime interrogetur ſuper tali ſecreto, poteſt & debet illud manifeſtare, tanquam ſolummodo humanum; quod eſſet nefas (vt poſt patebit) ſi ſub ſacramentali ſigillo id deberet teneri ſecretum. Ex eodem fundamento colliguntur quæ Suarez tractat *in cit. diſp. 33. ſect. 2.*

Primum eſt, confeſſionem factam laico, aut alteri non Sacerdoti, non inducere obligationem ad hoc ſigillum, etiamſi confitens inducere putet, quia non eſt confeſſio ſacramentalis.

Num. 6. Secundum eſt, confeſſionem factam alicui non Sacerdoti, aut non habẽti iuriſdictionem ſufficientem, inducere prædictam obligationem, ſi bona fide ſit facta, nempe exiſtimandu illum Sacerdotem eſſe, iuriſdictionemque ſufficientem habere. Ratio eſt, quia licet talis confeſſio non ſit de facto ſacramentalis, ob defectum legitimi miniſtri; procedit tamen ex intentione ſuſcipiendi Sacramentum illud, quod iuxta Chriſti inſtitutionem tegit peccata in vſu eiuſdem confeſſionis detecta. Et quia præceptum de Sacramentali ſigillo impoſitum eſt Confeſſario in fauorem Pœnitentis, conſentaneum eſt ipſum interpretatione extendi ad confeſſionem ab eodem Pœnitente bona fide factam, ſub ratione & intentione Sacramenti ſuſcipiendi, quantumcunque aliqua de cauſa ſacramentum non perficiatur ex Sotó in eod art. 5. poſt quintam concluſionem. Et certè bona fide procedenti, iniuria alioqui fieri iudicaretur, ipſáque ſacramentalis confeſſio odioſa redderetur, propter metum reuelationis ſecreti faciendæ, etiamſi quis bona fide confiteatur.

Num. 7. Tertium eſt, quando Pœnitens exteriùs dicit ſe velle confiteri, & ex modo dicendi, atque ex aliis circunſtantiis & ſignis, Confeſſarius moraliter certus eſt de contrario, non oritur ſigillum confeſſionis: nam talis confeſſio non poteſt rationabiliter cenſeri ſacramentalis. Secus verò eſt, ſi ille tantùm dubius fuerit, quia conſentaneum eſt in dubio iudicare in fauorem confeſſionis & Pœnitentis.

Num. 8. Quartum eſt, vt oriatur ſigillum confeſſionis, nõ ſufficere confeſſionem fieri ſola intentione petendi conſilium, & communicandi res ſuas cum Sacerdote: nec contrà neceſſarium eſſe, fieri cum intentione ita confitendi vt obtineri poſſit abſolutio: ſed ſufficere intentionem accuſandi ſe coram Sacerdote tanquam Iudice conſtituto à Chriſto, vt ab eo vel abſoluatur, vel iuuetur eo modo quo expedire cognouerit; quod ſufficit vt confeſſio ſit aliquo modo ſacramentalis: cùm ordinetur ad abſolutionem, ſaltem ſub conditione, ſi Confeſſor iudicauerit dandam: vel certe ſi Deus per miniſterium ipſius, Pœnitentem ipſum diſpoſuerit. Quo nomine *in cap. Quod quidam. De Pœnitent. & remiſſ.* præſcribitur, vt audiatur volens confiteri, etiamſi non habeat propoſitum emendationis vitæ: & per conſequens, tanquam confitens ſine contritione, non ſit abſoluendus; niſi perſuaſus bonis monitis Confeſſarij, & diuino adiutus auxilio, firmum emendationis propoſitum concipiat.

CAPVT SECVNDVM.

De vi ſigilli Sacramentalis quanta ſit.

SVMMARIVM.

9 *Sacramentalis ſigilli vis eſt tanta, vt nullum incommodum obſtet quin obſeruari debeat, etiam poſt Pœnitentis mortem.*
10 *Ratio eius rei.*
11 *Nullius Superioris, ne quidem Papæ iuſſu, licet violare ſacramentale ſigillum.*
12 *Ne quidem ad ſaluandum rempublicam: & cur.*
13 *Quod procedit, non obſtante quod confeſſio facta non mereatur abſolutionem.*
14 *Attamen Superior generaliter moneri poteſt de periculo: nullatenus autem cum perſona manifeſtatione.*
15 *Limitatio cum qua id accipiendum eſt.*
16 *Explicatio dubij, An Abbas poſſit ab officio amouere Monachum, quem ex confeſſione ſcit malè in illo verſari.*
17 *Quando poſſit Dominus dimittere ſeruum, quem ex confeſſione nouit furem eſſe.*
18 *Neque ad vitandum quodcumque graue damnum priuatæ perſonæ, licet frangere ſigillum Sacramentale.*
19 *Sacerdos mortem potius ſubire debet, quàm detegere audita in confeſſione: illam tamen facto aliquo, ad quod habet ius, vitare non prohibetur.*
20 *Ne quidem ad declarandum Confeſſario ſuo integrè animæ propriæ ſtatum licet detegere, quæ nota tantum ſunt ex ſacramentali confeſſione.*
21 *Imprudenter agit Confeſſarius ſic iniungendam pœnitentiam iniungens, vt inde poſſit detegi peccatum mortale auditum in confeſſione.*
22 *Ratio qua poteſt Confeſſarius de auditis in confeſſione interrogatus reſpondere, ne ſacramentale ſigillum frangat.*
23 *Ad vitandam ſigilli ſacramentalis violationem, coniungi poſſunt matrimonio habentes illius impedimentum: vt & Euchariſtia indigno miniſtrari poteſt: idque quando.*
24 *Pœnitens extra confeſſionem interrogatus à Confeſſario de iis quæ in confeſſione detexit, negare poteſt ſe ea dixiſſe.*

SACRAMENTALE ſigillum vim adſtringendi ad obſeruationem ſecreti habet perpetuam: hoc eſt, quæ duret etiam poſt mortem Pœnitentis, qui tunc quoque capax eſt honoris: ea enim vis naſcitur ex præcepto negatiuo obligante ad ſemper & pro ſemper: quod etiam aliis citatis notat Nauar. *in Enchir. cap* 8. *num.* 7. Tanta verò eſt eadem vis, vt exceptis aliquibus caſibus, *de quibus poſtea in cap.* 5. neque ſponte narrando, neque ad alterius interrogationem reſpondendo, neque directè, neque indirectè; neque verbis, neque factis, neque nutu, alióve ſigno externo, nullo denique modo liceat audita in confeſſione aliis manifeſtare, iuxta textum ſatis expreſſum *in cap. Omnis vtriuſque ſexus. De Pœnitent. & remiſſ.* §. *Caueat.* Et quamuis alia ſecreta, quæ ordinarie celanda eſſe lex naturæ præſcribit, ſæpe poſſint & debeant reuelari (videlicet, ex Nau. *in preced. num.* 1. quando Superior iubet, vel quando talis ſecreti occultatio nocet animæ, vel corpori, vel honori, vel rei familiari proximi) ſigillum tamen ſacramentale nulla de cauſa reuelandum eſt, niſi volente, & facultatem dante Pœnitente, aut certè interueniat aliquod eorum de quibus dicetur in ſequenti cap. 5. Id quod ſatis ſignificatur *in cap. Sacerdos.* *Num. 9.*

dos. De pœnitent. diſtinct. 6. cùm dicitur, neque pro aliquo ſcandalo vitando, reuelandum eſſe quod auditum eſt in confeſſione.

Nu. 10. Vbi Nauarr. *num.* 118. eius rei rationem affert, *latius tractatā à Medina in Cod. de cōfeſſ. quæſt.* 45. quòd nullum adeo graue malum occurrere poſſit, quin grauius ſit & maius, Eccleſiæque Chriſtianæ perniciſius, exoſam & abominabilem fieri Chriſtianis confeſſionē ſacramentalem, quæ (vt in ſequenti parte docebimus, cùm de obligatione confitendi agemus) eſt ex Chriſti præcepto, ſeu inſtitutione neceſſaria ad reconciliationē peccatoris cum Deo, quem poſt ſuſceptum baptiſmum offenderit mortaliter peccando. Simul autem ac conceſſerimus confeſſionem contra confitentis voluntatem reuelari poſſe, illa fiet exoſa communiter: & in ordine ad omnes Cōfeſſarios; eadem ratione, qua particulariter ſolet fieri, ac eſſe in ordine ad eos Confeſſarios de quorum fidelitate diffiditur. Nulla igitur de cauſa illud concedendum eſt; præſertim cùm in eo caſu, in quo confeſſio reuelari poſſe diceretur, nemo confiteri vellet, nec teneretur: quandoquidem, vt Suarez *tomo 4. diſp. 33. ſect. 1. num.* 11. argumentatur, non potuit Pœnitens per ſe, & quantùm eſt ex parte ſacramenti conuenienter in omni caſu, & ſine vlla exceptione obligari ad totam ſuam conſcientiam Confeſſori prodendam: niſi Confeſſor ipſe ſimili modo obligaretur ad illam tacendam. In contrarium autem nonnulla obiici poſſunt, quorum ſolutionem cum Medina, & quibuſdam aliis Nauarr. *in ſequen. num.* 119. *& deinceps* perſequitur, & poſt ipſum Suarez *vbi ad. ſect. 1. nu.* 15. Sed pro praxi ſufficit ſcire, illa non impedire, quin de propoſita veritate omnes doctores inter ſe conſentiant. Itaque contenti erimus, quædam ad ipſam praxim attinentia inde inferre, cum memoratis authoribus.

Primum eſt longè ſtrictius eſſe ſigillum ſecreti Confeſſionis, quàm ſigillum ſecreti naturæ, quod in multis caſibus reuelari poſſe dictum eſt.

Nu. 11. Secundum (de quo latius Medina *in Cod. de Confeſſ. quæſt. 48.*) eſt, ne Papam quidem poſſe diſpēſare cum Confeſſario, vt confeſſionem reuelet; quoniam Papa nō poteſt diſſoluere, quod eſt iure naturæ vel diuino conſtitutum; licet aliquando declaret tale ius, non habere in aliquo caſu locum.

Tertium quod vt plurimum ab omnibus Theologis & Canoniſtis receptū ait Nauarr. *ad idem cap. Sacerdos num.* 166.) eſt, ne quidem iubente Superiore ſub pœna excommunicationis Confeſſarium teneri reuelare quod per confeſſionem didicit; quia Dei potius, quam hominum præcepto obediendum eſt: diuino autem præcepto prohibetur talis reuelatio.

De eo quod non poſſit frangi ſacramentale ſigillum ad impediendum quoduis damnum graue publicum.

SECTIO I.

Nu. 12. QVartum (pro quo *in præced. nu.* 2 plures doctores refert Suarez; addens fundari in perpetua traditione Eccleſiæ) eſt: neque ſi celatio cōfeſſionis cedat in præiudicium graue communitatis, frangi poſſe ſigillum ſacramentale: vt ſi quis confeſſus eſt ſe propoſitum habere ſeminādi dogma, quod reuera eſt hæreticum: aut propoſitum habere tradendi ciuitatem hoſtibus, aut aliud eiuſmodi damnum inferendi, cui nequeat aliter obuiari, quam detegēdo confeſſionem, non licet detegere; quia nullum bonum procurare, aut damnū impedire licet per media illicita: vt per mendacium, vel fornicationem: cum non ſint facienda mala vt eueniant bona *ad Rom. cap.* 3. Reuelatio autem confeſſionis eſt intrinſece illicita, ſicut mendacium & fornicatio; prout Nauar. ſatis indicat, illam eis æquiparans *in præced. num.* 140. Et confirmatur, quia talis violatio præcepto naturali negatiuo (quod dicitur eſſe de re natura ſua mala) perinde repugnat, ac mendacium, vel fornicatio. Stante enim Chriſti inſtitutione, relata in Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 5. quā confeſſio omnibus hominibus poſt ſuſceptum baptiſmum in peccatū mortale lapſis neceſſaria eſt (ſaltem in voto, ſi reipſa fieri nequeat) tanquam medium ſine quo ſalus æterna obtineri nō poteſt; ratio naturalis apertè dictat, malum ſuapte natura, illicitúmque eſſe id facere, per quod a tali medio capeſſendo homines auertātur: quale ſanè eſt reuelare confeſſionem auditam; cùm talis auerſio nata ſit inde ſequi. Adde quòd grauia illa mala (quibus alia via Deus prouidere poteſt) cùm tantum vrgeant ad tempus, minora ſint, quàm data occaſio perpetui impedimenti vſus ſacramenti Pœnitentiæ. Qua etiam de cauſa, idipſum impedimentū cenſendum eſt malum eſſe, iniuſtificabile: ob defectum ſcilicet boni, prædicto vſu maioris, ſeu per quod idem impedimentum iuſtum ac licitum reddatur. Si quis opponat peccatum nondum commiſſum, cùm non ſit materia confeſſionis, non cadere ſub ſacramentale ſigillum. Reſpondendum eſt ſufficere: quod tale reuelari non poſſit, quin conſequēter reueletur malum propoſitum, de quo facta eſt confeſſio: quod ſufficit vt tale factum cenſeatur ſub ſacramentale ſigillum cadere, iuxta poſt dicenda in ſequent. cap. 4. Videri poteſt Suarez *in eadem diſp. 33. ſect. 3. n. 3. & 4.* præter alios antiquiores, quorum meminit Henriq. *in 1. parte ſummæ Theolog. moralis lib. 6. cap.* 19 §. 8 *lit.* Q.

Porro quartum iſtud corollarium ex communi Theologorum ſententia teſte Nau. *ad idem cap. Sacerdos nu.* 120. procedit etiam quādo *iuxta cap. Quod quidam, De pœniten & remiſſ.* facta confeſſio eſt cenſenda inualida, nec danda eſt cōfitenti abſolutio, tāquam non pœnitenti ſufficienter. Rationem idem Nauar. *in ſeq. nu.* 121. reddit quia non oportet confeſſionem, vt cenſeatur obſignata Sacramētali ſigillo, talem eſſe vt abſolutionē mereatur: quia, vt habetur *in cap. Verbum, De pœniten. diſtinct.* 1. Dominus par ius eſſe voluit & ligandi & ſoluendi; qui vtrūque pari conditione permiſit; cùm ſcilicet *Ioan.* 20. dixit: Quorū remiſeritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta ſunt. Iam verò, vt confeſſio facta cum contritione mediū eſt abſoluendi: ſic facta ſine contritione, medium eſt ligandi: adeóque negandi abſolutionem. Vnde fit, vt ſicut Sacerdos tanquam Iudex & Vicarius Dei in foro conſcientiæ, excipit priorem earundem confeſſionum, excipiat & poſteriorem: ac proinde vtriuſque confeſſionis, eadem ſit vis inducendæ obligationis ſeruandi ſecretum. *Nu.* 13.

Sicque (prout *ad idem cap. Sacerdos, num.* 124. admonet Nauarrus) occurrente caſu in quo Pœnitens confitetur deliberationem diſſeminandæ hæreſeos, vel perpetrandi alterius criminis quamlibet magni, à quo deſiſtere nolit: imò & quod proponat executioni mandare, Confeſſariū poſſe quidem, *argumento ca. Sacerdos. De officio Ordin.* Epiſcopum aliúmve, cui res ea curæ fuerit, monere generaliter vt inuigilet ſuper gregem ſuum, eoquòd lupus rapax tentet eum inuadere. Poſſe item cætera facere quibus obuietur delicto committendo, ſine aliqua tamen eius qui cōfeſſus eſt manifeſtatione: etiamſi hæc ſola remediū eſſet hæreſeos, vel alterius grauiſsimi crimi- *Nu.* 14.

nis impediendi, neque ad id ſuppeteret aliud conueniens aut ſufficiens. Quam omnium Theologorum ſententiam eſſe addit idem Nauarrus ibidem. Rationibus verò ſatis efficacibus eam niti, cõſtat ex antea propoſitis, ſufficientibus ad moralem certitudinem.

Quamquam tamen aduertendum eſt, illud quod idem vult, licitam eſſe monitionẽ Superiori factam generaliter & abſque expreſsione vllorum particularium, ex quibus in perſonarum notitiam deueniri tandem poſsit: probabile eſſe quidem in ſpeculatione: nihilominus tamen in praxi contrarium ſequendum eſſe ordinariè, ob reuerentiam Sacramento pœnitentiæ debitam. Quandoquidem in tali admonitione opus eſt tantâ, támque multiplici circunſpectione: vt difficillimum ſit illam vſurpãtem non incidere in ſigilli ſacramentalis violationem: ac læſionem ſecuritatis & libertatis confitentium. Videri poteſt Thomas Sanchez *in lib. 3. de matrim. diſput. 16. quæſt. 1.* vbi pluribus eâ de re agit. Addidi (ordinariè) propter illud, quod Martinus Delrio attigit *in lib. 6. diſquiſit. magicarum c. 1. ſect. 3. verſu* Quoad 2. limitationem. Nimirum ſi per omnia proſpiciatur ſigillo ſacramentalis integritati (vt impoſsibile non eſt) nec alia ſubſit via per quam graue aliquod damnum reipub. aut proximis imminens propellatur, quàm per prædictam admonitionem, eam vſurpari poſſe: quia talis vſurpatio ſic modificatur, veſtita circunſtantiis propoſitis, vt diuinæ legi minimè aduerſetur & ſit conſentanea legi naturali, rectæve rationi.

Num. 15. Quanquam tamen negandum non eſt quin tunc, ſicut & aliàs in ſimilibus caſibus (prout notat Sotus, *in 4. diſtinct. 18 quæſt. 4. art. 5. col. 5.*) munus ſit prudentis Sacerdotis admonere Pœnitentem, quàm potuerit vrgentiſſimè, vt ipſemet ſcelus perpetrandum reuelet: ſique id obtinere nequiuerit, non abſoluat, & generalibus verbis (ſi interueniant duæ circunſtantiæ ante memoratæ) admoneat eos, quibus periculum imminet; nempe vt ſibi proſpiciant, cauendo peccata quæ accidere ſolent.

Ad quod facit exemplum Domini (*allatum in antecit. cap. Sacerdos*) monentis Diſcipulos generalibus verbis de proditione Iudæ: Vnus veſtrûm me traditurus eſt.]

Num. 16. Cui doctrinæ congruenter, ſuppoſitóque earumdem circunſtantiarum concurſu; intelligenda eſt reſponſio, quam ad dubium quoddam Medina adhibet in citata *quæſt. 45 §. ſupereſt.* cui conſentientes tam antiquiores, quam recentiores plurimos refert Sanchez *in libro 3. de matrimonio diſputatione 16. num. 2.* Quod dubium, eſt an Abbas, qui ex confeſsione Monachi, nouit vergere in perniciem religionis, quòd is maneat in aliquo officio: poſsit illum amouere? reſponſio verò ad illud, eſt poſſe: dummodo id fiat ſine reuelatione confeſsionis, ſeu abſque eo quòd probatur Monachi peccatum: puta ſi Abbas ipſe ſolet proprio notu & voluntate Monachos à ſimilibus officiis remouere; eoquod illi nullum ad eadem officia ius habeant: aut ſi id ſolet, nõ ob Monachorum culpam commiſſam; ſed ob periculum committendi aliquam, ſi dio in officio maneant; aut quia talis Monachus faſſus eſt ſe ad illud officium inhabilem eſſe, aut dixit ſe optare aliis rebus vacare; ſic enim ex tali Abbatis facto non reuelatur peccatum Monachi. Quod ſi videntes illum amotum, inde concipiant commiſiſſe graue aliquod peccatum, ipſis imputanda eſt eiuſmodi conceptionis malitia, tanquam iis qui temerè, & in peiorem partem, rẽ interpretentur. Non enim neceſſe eſt (quod onus eſſet penè intolerabile) vt Sacerdos euitet omnem occaſionem ſuſpicionis, quam quilibet ſuâ malitiâ ſumere poſſit, dummodo à parte rei ipſe nullam det, aut dare intendat. Quòd ſi caſus talis ſit, vt nonniſi ob culpam ſoleant Monachi à tali officio amoueri: quia tunc Abbas videretur cõfeſſionem factam reuelare, teneretur talem Monachum in officio ſuſtinere, *iuxta doctrinam à Soto traditam in citato art. 5. col. penultim.* quouſque occurreret alia cauſa eum amouendi.

Cæterùm id quod de tali reſponſione dicitur, locum habet pari de cauſa in aliis ſimilibus; cuiuſmodi eſt; illum qui ex confeſsione ſciret famulum ſuum furem eſſe, poſſe ipſum dimittere, ſi ad nutum dimitti poſsit, aut certè pecunias ei nõ committere; dummodo id faciat cum ea dexteritate, vt nullam iuſtam occaſionem det ſuſpicandi tale quid fieri ob patefactum per Sacramentalem confeſsionem peccatum: vt ſi propoſiti ſui executionem tãto tempore differat, quanto fuerit opus ad exiſtimandum eam prouenire aliunde, quàm ex audita confeſsione, cuius vix ſuperſit memoria: & ſic de aliis circunſtantiis, quas prudentis eſt ſic expendere, vt nihil agatur ad vitandum proprium damnum; quin omnino conſulatur integritati ſacramentalis ſigilli. Pluribus de his *Suarez in 3. par. D. Thom. tomo 4. diſput. 33. ſect. 7. ferè per totam, & Gabriel Vaſquez. De pœniten. q. 93. art. 4. dub. 8.* Num. 17.

De eo, quod non poſſit ſacramentale ſigillum violari ad euitandum quodcumque graue detrimentum priuatum.

SECTIO II.

QVintum eſt; neque reuelandam eſſe à Confeſſario confeſsionem auditam, quantumcumq; illius celatio cedat in graue detrimentum perſonæ ſiue tertiæ, ſiue Pœnitentis, ſiue ipſiuſmet Confeſſarij. Ratio eſt, quia cum pœnitentiæ ſacramentum inſtitutum ſit in totius Chriſtianæ reipublicæ bonum: plus expedit ſecretum ipſum ſeruari, ne fideles abhorreant ab illius vſu, timore violationis eiuſdem ſecreti, quàm ſalutẽ cuiuſquã particularis tueri. Num. 18.

Itaque ſi quis confeſſus eſt ſe falsò impoſuiſſe aliquid Petro, propter quod is ad mortem ducatur; aut ſe mendaciter retuliſſe Paulo illud, propter quod graues inimicitias cum alio gerit, nec reconciliari vult; non ideo reuelanda eſt confeſsio; etiamſi inde pendeat ſalus corporis, vel animæ proximi. Nec obiici poteſt, licitum eſſe facere pro alio, quod is facere debuiſſet; quoniam id falſum eſt, quando tale quid facere, etſi de ſe turpe non ſit reſpectu eius qui tenetur; eſt tamen reſpectu alterius, vt manifeſto exemplo declarat loco cit. Medina: quia debitum coniugale reddere vxori, non eſt de ſe turpe viro proprio: eſt autem viro alieno: ſic etiam Confeſſori turpe eſt audita in confeſsione reuelare, quod confitenti eſſet honeſtum, aut etiam ex iuſtitia alteri debitum.

Similiter ſi Titius ducatur ad mortem de homicidio accuſatus falsò, & condemnatus, eoquod infamiam metuẽs opponere noluerit ſe tunc in lupanari fuiſſe, quando alter in platea occiſus eſt; non poteſt Confeſſarius, cui id in confeſsione aperuit, veritatem Iudici manifeſtare ad illum liberãdum à morte. Item ſi quis monita reſpuens, nolit à peccato confeſſo reſipiſcere, etiamſi omnino credatur emendandus ſi ab alio redarguatur de eodem peccato; hoc tamen non eſt illi reuelandum, etiamſi talis celatio cedat in interitum animæ confitentis. Non enim poteſt ſuppoſita Chriſti antedicta inſtitutione, id licere per quod confeſſio odioſa redditur in Eccleſia. Vnde in talibus caſibus, vt rectè monet Medina, ſi Cõfeſſor occurrere vult damno corporali vel ſpirituali Pœnitentis per reuelationem confeſsionis, debet priùs impetrare ab eodem confitente licentiam, quam ſi dare nolit, opus eſt vt taceat. Num. 19.

Similiter ſi Tyrannus, vel quiuis alius perditus, gladium ad fauces Sacerdotis admoueat, eum iugulaturus, niſi reuelet quod in confeſsione audiuit, mori potius debet quàm reuelare, ne in Eccleſia reddatur odioſus tam neceſſarij Sacramenti vſus: pro quo in illa ſeruando Sacerdotale officium obligat Sacerdotem millies mortem oppetere, inquit Sotus *in eodem art. 5. col. 6.* & cum eo plures alij quos commemorat Henriq. *in ſua ſumma lib. 6. cap. 19. §. 6. lit. D.* Addens id adeo verum eſſe, vt Richardus & alij nonnulli ponant exemplum de Sacerdote, qui cum latronibus iter faciens audit vnius confeſsionem, per quem intelligit ſe in nemore ab illis trucidandum: dicentes talem debere potius mortem oppetere proſequendo iter, quàm retrocedendo cõfeſsionem reuelare. Quibus Nauar. aſſentitur quidẽ *ad cap. Sacerdos. De Pœnit. diſt. 6. n. 137. & aliquot ſequentib.* & cum eo Gabr. Vaſquez De pœnitent. q. 93. a. 4. dub. 10. n. 5. Nec negari poteſt quin id ſit generoſi animi. Nõ deſunt tamen tam recentiores, quam antiquiores qui contra ſentiant, quorum meminit Henriq. *in ſeq. cap. 24. §. 5. lit. H*, negans eam eſſe cõfeſsionis reuelationẽ quidquid tales latrones iudicẽt: quia facta, in quibus vtitur quis iure ſuo ſe ad tuẽdũ, nõ ſunt, ſicut verba per ſe inſtituta vt occultæ conceptionis & affectionis ſint ſigna. Ideo enim Sacerdos qui nouit ex confeſsione, venturos aliquos ſequẽti nocte in domũ ſuã, qui illam diripiant, poteſt alios inuitare ad cœnã, & colloquijs ac recreationibus honeſtis apud ſe nocte ea retinere, ſi aliter malum impedire nequeat: ſicut & ſe continere domi, ſi ex confeſsione nouit ſibi parari inſidias vt necetur. Item dum Confeſſor pro officio iudicis conſcientiæ, graues imponit pœnitentias, (vt ieiunium in pane & aqua) & cautiones (vt curationem domus aut perſonæ quæ ei cauſa eſt ruinæ ſpiritalis) non eſt ex eo cenſendus infractor ſigilli, quòd alij inde malum aliquod de Pœnitente ſuſpicentur, vt bene Henriquez ait *in fine eiuſdem c.* Alioqui enim perplexum ipſum eſſe contingeret, quando oporteret de neceſſitate, tales pœnitentias tanquam medicinales imponere. Accedit (quod idẽ etiam *in praeced. cap. 13. §. 7.* habet alijs citatis) quod Prælatus Religionis ob notitiam acquiſitam in confeſsione poſſit alicui negare licentiam exeundi domo; poſſit item claudere oſtium vel feneſtras per quas mors intrat, & negare alicui officium periculoſum vt emptoris, vel ſacriſtæ.

Ad quorum confirmationem inducit probatam illam conſuetudinem, qua Prælatus ideo audit ſuorum confeſsiones, ſaltem annales (vt ex ſtatuto, pius mos à ſummis Pontificibus confirmatus, viget in quibuſdam religionibus eo fine vt melius gubernet ſubditos in bonum ſpiritale, & conſolationem ac directionem ipſorum cognoſcendo vultum ſui pecoris, prout bono paſtori incumbit, iuxta illud *Ioan. 10.* Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas.] In quem finem (boni videlicet ſpiritalis: non autem politicæ gubernationis) confeſſio per ſe, tanquam medium ordinatur ex Chriſti inſtitutione. Hæc ille. Attamen ſi ex talibus, & alijs ſimilibus factis aduerteretur naſci ſcandalum, & confeſsionẽ reddi odioſam, per timorem pudoris aut detrimenti ex ea ſecuturi, ab illis abſtinendum eſſet; quoniam tali de cauſa non tantùm reuelatio, ſed etiam ſuſpicio reuelationis euitanda eſt. Et ea ratione procedit prior ſententia: quam Sanchez propugnat *in lib. 3. De matrim. diſput. 16. quæſt. 1.* Confitens tamen poſteriorem probabiliſsimam eſſe: quodquidem nobis ſatis eſt pro praxi, dato quòd vitentur antè dicta incommoda.

De ratione qua in diuerſis caſibus Confeſſarius vitare debet ſigilli Sacramentalis violationem.

SExtum eſt, ne quidem ad declarandum Confeſſario integre animæ ſuæ ſtatum, licitum eſſe Sacerdoti confitenti frangere ſigillum ſacramentale: itaut non valens aliquod ſuum peccatum confiteri niſi peccatum alterius in confeſsione cognitum ſic manifeſtando, vt is cui confitetur veniat in cognitionem certæ illius perſonæ; debeat ſilere tale peccatum, donec poſſit confiteri alicui nõ valenti illaut cognoſcere. In quam ſententiam; ac etiam pro contraria, plures authores citat Henriquez *in ſua ſumma lib. 6. cap. 19. §. 5. lit. X. & Y.* Bene monens, quod etſi detur præceptum Chriſti de integritate confeſsionis, ſicut de ſigillo ſacramentali; illud tamen cedere huic tanquam arctiori; cùm non dentur cauſæ excuſantes ab eo, ſicut dantur excuſantes ab illo tractandæ in ſeq. lib. 6. num. 150. & aliquot ſequentibus. *Nu.* 20.

Eodem etiam pertinere poteſt, quod habet Nauar. *in Enchir. cap. 8. num. 17.* non eſſe prudentis iniungere Pœnitenti graues pœnitentias, quas teneatur ſtatim, aut non multò poſt confeſsionem facere, ſi tales ſint quæ nequeant commode fieri, quin id aliqui videant, qui protinus ſuſpicabuntur eſſe à Confeſſario iniunctas ob aliqua grauia crimina. Qua autem ratione eiuſmodi incommodum caueri poſsit, exponetur in ſequenti parte, cum dicetur de prudentia Confeſſarij in imponenda ſatisfactione, lib. 7. cap. 4. *Nu.* 21.

Septimum eſt, Confeſſarium in teſtem præſentatum & iuramento adactum ad dicendam veritatem, dicere poſſe nihil ſe ſcire, vel audiuiſſe (præſertim ſubintelligendo quod poſsit aut teneatur dicere) ſi de iis interrogetur quæ per ſolam ſacramentalem confeſsionem nouit, iuxta illud D. Bernardi, Nihil minus ſcio, quam quod per confeſsionem ſcio.] Ita Nauar. *ad cap. Sacerdos. De Pœnit. diſtinct. 6. num. 141.* & plures alij, quos refert Suarez, *tomo 4. diſput. 33. ſect. 6. num. 6.* Addens *in ſeq. num. ſeptimo*, authoribus item citatis, id procedere, etiamſi interrogatio expreſse fiat, An tale quid audiuerit in confeſsione. Si opponas verum eſſe, quòd Confeſſarius audiuerit: ergo falſum eſſe quòd non audiuerit; cùm duas contradictorias ſimul veras eſſe omnino repugnet: neque difficultas tollatur dicendo quòd ſciat vt Deus, ſed neſciat vt homo; cum vere auribus carnis audiuerit. Reſpondetur, non poſſe quidem contradictoria ſimul eſſe vera, ſi vtrumque abſolute accipiatur: poſſe autem, ſi vnum abſolutè, & alterum cum additione, ſicut in præſenti caſu; in quo affirmamus Confeſſarium ſimpliciter ſcire, & audiuiſſe quæ ei detecta ſunt per confeſsionem: quia ſcit ſaltem & audiuit vt Deus: negamus autem ſcire vel audiuiſſe tali ſcientia, vel auditione quæ ſufficiat ad reuelandum: quæquidem inter ſe minime repugnant; vt nec illa duo (quorum prius eſt communi omnium Catholicorum ſententia receptum) quòd Chriſtus omnia non modo præterita & præſentia, ſed etiam futura poſsibilia cognoſcat: tanquam plenus gratiæ & veritatis: vt eſſe dicitur *Ioan. cap. 1.* Poſterius verò, quod *Matth. 13* ipſe Saluator de ſe ait, nouiſsimum ac tremendum iudicij diem minime noſſe: quia quantumuis illum nouerit ſimpliciter ſicut alia futura; non tamen ad reuelandum aliis. Ita annotat poſt Archidiaconum Nauar. *in ſequenti num. 143.* vt & Sotus *in eodem art. 4. col. 15.* Cõſequenter *col. 17.* admonẽs; quod ſi poſcen-

te tyranno, vel improbo Chriſtiano. Num Petrus confeſſus ſit ſe certu quod feciſſe: quia ſine médacio reſpondere non poteſt nun fuiſſe confeſſum, debere repellere talem interrogationẽ, tãquam apertè alienam a religione, dicendo non eſſe ſibi fas quidquam de tali re loqui. Ad vitandam autem ſuſpicionem, vel furorem interrogantis, & ad ſibi, vel Pœnitenti conſulendum; reſpondere poteſt ſine mendacio (vt aliis in eam ſeotentiam citatis habet Suarez *in cit. num. 7.*) ſe nihil tale audiuiſſe in confeſſione, ſubintelligendo tacitè, nihil quod poſſit alteri dicere. Cũ enim interrogatio iniqua eſt, nõ datur obligatio reſpondendi iuxta mentẽ indebitè interrogantis; ſed amphibologia vti licet, qua vitando mendacium illo eludatur De quo in ſeq. lib. 14. num. 10.

Nu. 23. Octauum eſt (de quo conſequenter Nauar. & latè Sanchez *in lib. 3. de matrimonio diſput. 16.* atque alij quorũ meminit Henriquez *in praced §. 5. lit. V.*) poſſe Confeſſarium eos matrimonio coniungere, inter quos legitimum impedimentum eſſe nouit ex confeſſione; vt ſi quis confeſſus ſit ſe cognouiſſe carnaliter ſororem illius cum qua vult matrimonium contrahere: quod Parochus ex confeſſione tantummodo ſciens, publicè petenti coniungi, nequit id ei negare ob impedimentum ſic cognitum: argumẽto *cap. Si Sacerdos. De offic. Ord.* Pari ratione Parochus ei quem ſcit ex confeſsione excommunicatum eſſe, vel in peccato aliquo mortali permanere, nõ poteſt Euchariſtiam negare petenti eam publicè, & coram aliis, ne reueletur confeſsio. Quod locum etiam hàbet, ſi Sacerdos tale quid extra confeſsionem ſecretò noſſet, iuxta *idem cap. Si Sacerdos. & cap. Cum non ab homine. De ſententia excommunicationis.* & rationes quas habet Nauar. *ad cap. Sacerdos. De pænitent. diſt. 6. num. 84. & 85.*

Nu. 24 His quoad confitentem, addendum eſt, eadem ratione qua Confeſſarius (quia non ſcit vt homo quæ in confeſsione audiuit) poteſt interrogatus negare ſe ea ſcire; ſic ipſum confitentem (quia nihil ei dixit vt homini) poſſe negare, etiam cum iuramento, ſe nemini id dixiſſe, ſi non niſi in confeſsione dixit; quia intelligit nulli dixiſſe tanquam homini. Quare Sacerdoti interroganti de eo quod audiuerit in confeſsione: Nonne hoc mihi dixiſti? Pœnitens reſpondere poteſt audacter, & negare; Nihil tale tibi dixi, ex Soto *in cit. col. 17. & in ſequent. art. 6. col. penul.* Qua de cauſa idem non immeritò reprehendit Superiores qui aliquando bono quidem zelo ducti, ſed imprudenter quærunt ſcire extra confeſſionem, quæ ſubditi in confeſſione declararunt. Nec enim licet Pœnitentem extra confeſſionem inducere ad ineundum ſermonem de iis quæ dixit in confeſſione, aut etiam minus benignam faciem, quam prius, eidem oſtendere: quia (inquit Sotus) illud eſt genus quoddam reuelationis ſigilli, & exprobrationis peccatorum: quam repellere poteſt Pœnitens negãdo quidquam tale illum aliquãdo à ſe audiuiſſe.

CAPVT TERTIVM.

De illis qui tenentur ſeruare ſacramentale ſigillum.

SVMMARIVM.

25 *Sacramentale ſigillum ſeruare tenetur, non modò Confeſſarius, ſed etiam quicumque alius audiuerit dicta in confeſſione.*

26 *Idque ſiue audiuerit ad modum Confeſſarij (vt is qui bona fide putatur Confeſſarius idoneus, nec eſt re vera; itemque interpres) ſiue alia ratione, vt quia caſu, aut etiã malitioſè audiuit, vel ei reuelatum eſt.*

27 *Solutio obiectionis, quod à iure ſolis Sacerdotibus prohibeatur reuelatio confeſſionis.*

28 *Obligatio ſeruandi ſacramentale ſigillum non tollitur ex eo quod Confeſſarius reuelarit de licentia Pœnitentis: aut malitioſè fecerit poteſtatem diuulgandi.*

29 *Non licet Superioribus ex notitia per confeſſionẽ habita procedere ad inquirendum in foro externo de criminibus auditis: & quomodo liceat in foro interno.*

30 *Idem iudicium eſt, ſi non per confeſſionem quidem, per viam tamen confeſſionis cognouerit, vt ex ſchedula in qua Pœnitens ſcripſit confeſſionem ſuam.*

31 *Nulla ratione licet Laico Iudici contra reum procedere ex notitia orta ex ſacramentali confeſſione; etſi generaliter monitus de periculo imminente reipublicæ, non prohibeatur vigilare, & inſidias criminoſis tendere.*

32 *Non prohibetur Superior attentior fieri & vigilãtior circa crimina audita, dummodo nullam de illis auditis det aliis occaſionem ſuſpicandi.*

33 *Quando poſſit, vel non poſſit Confeſſarius in electione negare ſuffragium illi, quem ex ſola confeſſione cognoſcit indignum; iudicaturus dignum, ſi confeſſionem ipſius non audiuiſſet.*

34 *Graue peccatum committitur non modò reuelando, ſed etiam audiendo confeſſionem, neſciente aut inuito confitente.*

35 *Quando peccet Pœnitens reuelando pœnitentiam, aut conſilium datum à Confeſſario.*

36 *Qua ratione peccetur reuelando Pœnitentiam aut cõſilium datum à Confeſſario, eadem etiam peccatur reuelando alia quæ voluit ſeruari ſecreta.*

37 *Reuelare licet ſecretum natura, bono publico, aut priuato id exigente: & cur.*

THEOLOGI omnes ad vnum (quod notatum eſt à Nauar. tũ *ad cap. Sacerdos de pœniten. diſt. 6. num. 42.* tum *in Enchir. cap. 8. num. 4.*) conſentiunt, non ſolùm Sacerdotem, cui facta eſt confeſſio, teneri ad eam celandam: ſed quẽcumque etiam alium qui eandem licitè, vel illicitè, mediatè, vel immediatè audiuerit; ſiue Clericus ſit, ſiue laicus; ſiue vir, ſiue fœmina. Ratio tanti conſenſus aperta eſt ex ſupradictis. Illi enim omnes tenentur celare cognita tantùm in confeſſione, vel ex confeſſione, per quorum detectionem redderetur odioſa, & homines ab ea retraherentur. At ſi Pœnitentes ſcirent aliquos tales, poſſe licitè confeſſionẽ reuelare, cùm ſimul ſciant multos poſſe de facto audire, ne fortè contingeret ſe audiri, auerſarentur cõfeſſionem. Accedit quòd res ad quemcumque tranſeat, cũ onere ſuo tranſeat; cap. Ex literis de Pignoribus & cap. Paſtoralis. De decimis. At Confeſſio habet illud onus annexum, vt omnino taceri debeat, ſimul ac ita facta eſt, vt ſacramentalis cenſeatur (ſicut cenſetur cùm facta fuerit animo accuſandi ſe Deo de propriis peccatis coram Sacerdote, tanquam Iudice conſtituto à Chriſto) quantumcumque abſolutio nõ ſequatur, iuxta antedicta num. 13. Quare ad quemcumque peruenerit ſacramentalis confeſſio, eum tali ſuo onere peruenit. Nu. 25.

Qui præter Confeſſarium teneantur ſeruare ſigillum ſacramentale.

SECTIO I.

HInc, prout expreſſerunt Nau. *in Ench. c. 8. num. 7.* & Syluester *verbo Confeſſio. 3. nu. 1.* præter Confeſſarium, Nu. 26.

feſſarium, & cum cui bona fide confeſſio fit accuſando ſe de peccatis, tanquam Confeſſario idoneo, qui tamen non eſt (& per conſequens nec confeſſio ei facta ſacramentalis eſt: de quo præced. num. 6.) tenentur ſigillum ſacramentale ſeruare: primò interpres, per quem linguæ ignarus confitetur Sacerdoti, cum quo ille in hac re, vna perſona reputatur, vt ex Richar. habet Sylu. Secundo is qui ſeu caſu, ſeu inſidioſe, aut doloſe alicuius cõfeſſionem audiuit. Tertiò is cui cauſa petendi conſilij, vel libidine detrahendi reuelata eſt confeſſio audita. Ad hos enim, & huiuſmodi alios, vt & ad Prælatos, à quibus petita eſt facultas abſoluendi à caſu reſeruato, & cæteros quibus Confeſſarius quoquo modo ſecretum reuelauerit; confeſſio peruenit cum ſuo onere de ea omnino tacendi. De quibus ſingulis & authores & rationes habet Suarez *in antecit. diſput. 33. ſect.* 4. Sufficit autẽ nobis antea poſitum fundamentum. quòd reuerentia ſacramenti Pœnitentiæ exigat, ab omnibus ſeruari ſecretum, ſine quo vſus illius fit odioſus & difficilior.

Nu. 27. Neque eſt quod quis opponat, ſoli Sacerdoti impoſitã eſſe à iure obligationem celãdi auditam confeſſionem. Nam, vt rectè notat Nauar. *ad cit. cap. Sacerdos. num* 46. lex illa diuina de ſeruando confeſſionis ſecreto, quæ colligitur tacitè ex confeſſionis inſtitutione, non conſiſtit in eo ſpecialiter, ne Sacerdos confeſſionem reuelet: ſed in eo generaliter, ne vlli reueletur cuiuſquam confeſſio ſacramentalis; itaut obligatio ſeruandi ſecretum confeſſionis, cadat primariò non in perſonam, ſed in ipſam confeſſionem: ſicut obligatio legis de conſeruãdo pignore non cadit primariò in perſonã cui traditur, ſed in rẽ quę traditur pignori: itaut ad quemcuque ea perueniat, cũ ſuo pignoris iure & onere tranſeat. Nec etiã refert quòd Eccleſia ſoli Sacerdoti cõfeſſionem auditam reuelanti, pœnam imponat. *in cap. Sacerdos. De Pœnit. diſt. 6. & in cap. Omnis vtriuſque ſexus. De Pœnit. & remiſ.* quia vt rectè quoque addit ibidẽ Nauar. etſi in hac re Confeſſarius & alij non ſint quoad omnia ſimiles, ſunt tamen quoad primariam qualitatem: quandoquidem, vt dictum eſt, ad omnes ſimiliter confeſſio audita tranſit onuſta onere ſuo illam celandi. Et quamuis ſoli Sacerdoti frangenti ſigillum confeſſionis, Eccleſia pœnas expreſſè imponat, quia illis frequentius, quàm aliis facultas adeſt reuelandi, nõ facit tamen alios a pœna immunes: etſi relinquat eam indeterminatam. De qua re idem Nauarrus conſequenter *num.* 47. 48. 49. 50. itémque alij quos Henriquez refert *in ſua ſumma lib. 6. cap.* 20. §. 1. *litera A.*

De ampliationibus & reſtrictionibus obligationis ſeruandi ſacramentale ſigillum.

Sectio II.

Nu. 28. Porro amplianda eſt prius propoſita doctrina, vt procedat quoad eos etiam, quibus Confeſſarius de expreſſa Pœnitentis licẽtia, aliquid de eius cõfeſſione reuelarit. Ratio eſt; quia per talem licentiam non datur noua notitia, ſed habita per confeſſionẽ manens ſub eodem ſigillo, extenditur ad tertium: itaut talis, ad quem peruenit, teneatur ſeruare ipſum ſigillum, quod eſt quaſi depoſitum quoddam Pœnitentis, quod non licet ſine ipſius volũtate contingere. Ipſo autem concedente, licet quidem, non tamẽ amplius, nec alio modò quàm ipſe velit. De quibus plenius Suarez *in eadem diſp. 33 ſect. 5. n. 9. & deinceps.*

Amplianda eſt ſecundò, vt procedat quantumuis Confeſſarius, aut alius ex ſupradictis, qui confeſſionem audiuit; dicat alteri: hoc & illud didici ab hoc & ab illo per illorum confeſſiones, quæ tibi reuelo non vt celes, ſed potius vt publices. Nam nec tunc alter ille poteſt reuelare; quia licet non teneatur ſeruare ſecretum, ratione modi quo ei reuelatur vt publicetur; tenetur tamen ex ipſa rei natura, quæ omni iure expoſcit ſecretum ſeruari, velit nolit is qui reuelat; vel is cui reuelatur. Hanc ampliationem attigit Nauar. *in præced. num.* 43.

Amplianda eſt tertiò, vt Superior per notitiã quã habuit in confeſſione ſacramentali, nõ poſſit moueri & procedere in foro exteriori, ad inquirendum particulariter de criminibus auditis, pro illis corrigendis. Quod Sotus *in 4. diſt. 18. qu. 4. art. 5. ſub finem* probat: quia ius inquirendi naſcitur ex delicti vel infamia, vel ſemiprobatione. Quod autem in cõfeſſione cognoſcitur, neutrius earum rationem habet, vt de ſe manifeſtum eſt. Quoad forum internum autem poteſt moueri & procedere ad inquirendum, iuxta illud quod ex Angelo adfert Nauar. in Enchir. *cap. 8. num. 15. §. 21.* Confeſſarium non facere contra ſigillum, qui ex Petri confeſſione intelligens Ioannẽ fuiſſe alicuius criminis complicẽ, ſi de eo Ioannem ipſum dum cõfitetur interroget, etiam in particulari, dummodo ille nequeat ſuſpicari, Petrum idipſum crimen in confeſſione expreſſiſſe (vt quãdo tale peccatum eſt, de quo ſolent Confeſſarij interrogare) nec vllam omnino mẽtionem faciat Petri. Num. 29

Amplianda eſt quartò ex Soto *ibid. conſequenter,* vt procedat non modò cùm Prælatus rem nouit per confeſſionem, ſed etiam cùm per viam confeſſionis: vt ſi ſubditus perdidit ſchedulã in qua ſcriptam habuit ſuam cõfeſſionem, idémque Prælatus inuenit: nam nec tunc poteſt procedere ad inquiſitionem faciendam, quia confeſſio tam ſacra eſt, vt illud etiam quod ad eam ordinatur, ſit perpetuo ſilentio ſepeliendum. Nu. 30.

Amplianda eſt quintò, itaut quod in hac re dicitur de Prælatis Eccleſiaſticis, intelligendum ſimiliter ſit de Prætoribus & Iudicibus ſæcularibus. Quãuis enim (inquit Sotus conſequenter) nequiſſimi Sacerdotes duo vel tres, crimẽ quod in confeſſione audierunt Iudici deferãt: ipſe tamẽ ſciens nõ alia via id eis innotuiſſe, quam per ſacramentalem confeſſionem, nullatenus poteſt ad vllam inquiſitionis viam procedere; quia tale quid habendum non eſt pro infamia, aut pro ſemiprobatione. Vnde multò minus poteſt illud in ſcriptis ſuſcipere, aut virtute illius reum capere, vel interrogare. Immo ſi bona fide in eiuſmodi cauſa Iudex cœperit procedere, cùm primùm cognouerit certò, notitiam rei otium habere ex ſola ſacramentali confeſſione, debet ceſſare, & facta omnia pro infectis habere: alioqui ſacrilegus erit proceſſus; vtpote quo res valde ſacra transfertur ad vſum actionis prophanæ, & Sacramentum redditur odioſum. Nu. 31.

Obiicienti autem inde ſequi, quòd ſi Iudex per viam confeſſionis didiciſſet grande aliquod ſcelus ſequenti nocte perpetrandum in ciuitate, nõ poſſet inſidias tendere ad comprehendendos reos, vt contra eos ex lege agat. Reſpondet Sotus *in fine cit. ar.* 5. Si Sacerdos Iudici reos manifeſtauerit, illum nõ poſſe cõtra eos procedere, nec eorũ crimẽ patefacere. Sin tantùm monuerit in genere (vt vigilaret ſuper vrbẽ, eoquod illa poſſit detrimentum aliquod capere, nõ impediri à functione ſui officij. Quod poſterius aduerte habere quidem probabilitatem in ſpeculatione: tamen in praxi ob periculum offendendi ſacramentale ſigillum, videri abſtinendum ab eo: præſertim cùm Chriſtus Sacramentum pœnitẽtiæ inſtituerit tantùm, ad medendum peccatoribus Nu. 32.

in foro conſcientiæ. Ex qua inſtitutione intelligitur nullam eſſe ſiue Confeſſarij, ſiue alterius obligationem ad peccatoris emendationem ob notitiam habitam ex ſacramentali confeſſione: egrediendo ſcilicet extra pœnitentialis fori limites. Vide dicta in præced. num. 15.

Reſtringenda autem eſt eadẽ doctrina, vt non impediat (prout Sotus addit) Superiorem, dum viſitat tempore ſolito, ex notitia per confeſſionem habita, attentiorem fieri ad tale crimen, maximè ſi vergat in damnum publicum; & attentiùs vigilare ſuper gregem ſuum: non tamen extraordinario modo, ex quo oriri poſſit ſuſpicio: ſed modo à ſuis potiſſimùm prædeceſſoribus vſitato. Pro quo facit quòd nihil vetet, quominus per confeſſionum auditionẽ homo prudentior fiat; & notitia, quã inde acquirit, lumen ei præbeat in alijs rebus agẽdis. Sicut quamuis Iudex debeat iudicare ſecundum allegata & probata, & non ſecundum propriam ſcientiam, *cap. Paſtoralis. §. Quia verò De offic. deleg. & cap. Iudicet. 3. q. 7. & lege Illicitas. §. veritas. De officio Præſidis*: ipſa tamẽ priuata ſcientia Iudicis multum iuuat illum ad perſcrutandum diligentiùs negotiũ. Quod ab omnibus admitti notat *ad citatum cap. Sacerdos. nu. 149.* Nauar.

Nu. 33. Reſtringenda eſt ſecundò (iuxta Nauar. *in præced. nu. 146.*) vt non impediat, quin Confeſſarius in electione Prælati, poſſit ſuum ſuffragium negare illi, quem per omnes alias vias haberet tanquam optimum: ſi per ipſius confeſſionem ſolam cognoſcat quòd malus indignúſque ſit. In quam ſententiam plures alios refert Sanchez *in lib. 3. De matrim. diſp. 16. num. 6.* Ea autem, *vt Suarez monet in eadem diſput. 33. ſect. 7. nu.* 12. non procedit quando electio fuerit publica, & perſona talis quæ communiter exiſtimatur digna, cui elector ſuum ſuffragium deferre debuerit: quia tunc poteſt generari ſuſpicio alicuius criminis cogniti per confeſſionem; quod (propter reuerentiam Sacramenti, & ne tanquam ex probroſa & nociua peccati detecti obiectione, inde exoſus illius vſus reddatur) planè vitandum eſt; hócque ſine timore pœnæ ſuſpenſionis decretæ *De elect. cap. Cum in cunctis § finali*, aduerſus eum qui eligit indignum. Nam, vt ex Palud. poſt Sotum idem Suarez addit; ne quidem in electionibus occultis locum habet talis pœna quoad propoſitum caſum: quia leges quæ pœnas eius generis imponunt, ſemper intelliguntur ſecundùm ſcientiam communem & cognitionem humanam. Habita autem per confeſſionẽ Sacramentalem notitia, eſt & priuata, & diuina. Accedit, ad talis medij vſurpationem, opus eſſe tanta prudentia & cautione, tótque circunſtantias requiri, vt difficillima ſit in praxi: adeo vt ad illam (etiamſi alias licitam) non teneatur quis, *prout in ſeq. nu. 7. Sanchez explicat.*

Nu. 34. Cæterùm de peccato, quod in hac ipſa re committitur, aduertendum eſt primò, graue peccatum eſſe aduertenter & ex propoſito, audire alterius confeſſionem ipſo neſciente; & adhuc grauius audita alijs reuelare, *prout oſtendit Nauar. ad cap. Sacerdos. De Pœnit. diſtinct. 6. num. 113. & 114.*

Aduertendũ eſt ſecundò (*quod communiter Doctores ſentire notat Suarez in præced. ſect. 3. nu. 1.*) materiæ paruitatem in peccato veniali, non obſtare quin reuelatio illius in confeſſione detecti, ſit mortalis: quod Sotus probat *in citato art. 5. colum. 7.* quia licet infamare hominem de veniali cognito extra confeſſionem, non ſit peccatum, aut certe tantùm ſit veniale: mortale tamen eſt reuelare illud quod per ſolam confeſſionem Sacramentalem cognitum eſt: quia etiamſi in eo non inferatur proximo grauis iniuria, infertur tamẽ Sacramento, reddendo confeſſionem venialium odioſam: ſicut periurium in re leui mortale eſt, ob iniuriam quæ grauis infertur, non quidem proximo, ſed teſtimonio diuino: adhibendo ſcilicet Deum in teſtem falſitatis.

De Pœnitentis obligatione celandi dicta ſibi à Confeſſario.

SECTIO III.

Nu. 35. Confitentem quoque teneri celare quæ Confeſſarios ei dixerit, monet idem Nauar *in ſeq. num. 115.* quoniam Sacramentale ſigillum eſt quidem ſolius confeſſionis, quæ fit à ſolo Pœnitente: tamen dicta à Confeſſario ad forum Dei ſpectant: ac proinde (*inquit ille poſt Palud.*) peccat qui detegit cõſilium, vel pœnitentiam, vel alia iniuncta ſibi à Confeſſario: ex quibus ipſe qui iniunxit, vel conſuluit efficiatur ridiculus: aut etiã (*ex Angelo in verbo Confeſſio vltimo num.* 8.) odium aliquorum incurrat: aut denique ipſemet reuelans iacturam ſuæ famæ ſine vtilitate vlla faciat. Secus verò eſſet, ſi neque in proprium confitentis, neque in Confeſſarij præiudicium cederet talis reuelatio; quia tunc nihil eſſet, quod ipſum prohiberet reuelare, ex eodem Angelo ibidem.

Nu. 36. Addit Nauar. ex Adriano: idem quod dictum eſt de Pœnitentis conſilio, dicendum eſſe de omnibus alijs quæ Confeſſarius ea mente dixit confitenti, vt inter ipſos eſſent ſecreta. Ratio eſt, quia tale ſecretum ſpectans (vt dictum eſt) ad forum Dei: eam ſaltem vim habet, quam illud ad quod tenetur is cui aliquid ſine confeſſione dictum eſt ſub ſigillo confeſſionis: qui frangens fidẽ etiamſi non faciat iniuriam Sacramento, quia non eſt ei dictum à confitente ſacramentaliter) grauiter peccat: non tantùm ob violatum ius naturæ de ſeruando ſecreto: ſed etiã ob violatum pactum, quod ex addita conditione inducit nouum vinculum, augétque obligationem ſeruandi ſecretum ipſum, *vt annotat à Victoria De Sacram. num* 190. Accedit, quod alijs citatis habet Angel. *in ſeq. nu.* 22. peccare mortaliter non modò eum qui confeſſionis; ſed etiam qui naturæ ſigillum frãgit: itaut cùm quis alicui aliqua dicit; ſiue exprimat ſe ei dicere ſub ſigillo ſecreti, ſiue nõ exprimat, is cui dicitur intelligens ſibi dici ſub ſecreto, teneatur celare; iure ſcilicet naturæ obligante ad proximum nõ lædendum in fama, & ad fidelitatem promiſſúmque ei ſeruandum: ſique reuelet, incurrat in crimen proditionis.

Nu. 37. Niſi id faceret præcipiente Superiore; cùm res eſt, quæ vel in commune, vel alicuius priuatum damnum vergit: vt ſi cognitum eſt, ipſum fœminas in confeſſione ſollicitare ad malum: quia tunc denunciari poteſt, quemadmodum notat Henriq. *in lib. 6. ſuæ ſummæ cap. 12. in fine.* Ad quod illuſtrandum facit quod in Codice de confeſſione habet Medina *quæſt. 30. ſub finem*: obligationẽ fidelitatis eſſe quidẽ de iure naturæ, ſed ceſſare in eo caſu, in quo non poteſt aliter communibus, vel priuatis damnis obuiari, niſi reuelando ſecretum: itaut perfidus nõ dicatur quis, per hoc ſimpliciter, quòd arcanum reuelat: ſed per hoc, quòd temerè, & ſine cogente cauſa reuelat. Adde quòd nemo poſſit ſe ad aliquid per promiſſionẽ obligare, contra Reip. aut alicuius particularis corporalem, aut ſpiritualem ſalutẽ: quam habere commendatam, charitas obligat. Vide tradenda lib. 6. à num. 136. ad 161.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

De iis quæ ſub ſacramentale ſigillum cadunt, ſeu quorum reuelatione ipſum frangitur.

SVMMARIVM.

38 *Sub ſacramentale ſigillum cadunt non modò peccata declarata in confeſſione, ſed etiam alia, quæ in eorum notitiam poſſunt alium adducere.*

39 *Etiamſi non fuerit neceſſarium ea exprimi in ipſa confeſſione.*

40 *Item quæcumque verecundiam, vel detrimentum poſſunt adferre Pœnitenti.*

41 *Item perſona à Pœnitente detecta, ſi reuelatio ſit in illius detrimentum.*

42 *Non eſt illicitum prodere peccata declarata in cõfeſſione, dummodo perſona nullo plane modo prodatur.*

43 *Peccatum mortale nullo modo licet prodere: veniale verò ſolummodo in genere: in ſpecie enim, quantumcumque leue reuelare, ſacrilegium eſt mortale.*

44 *De publico peccatore melius eſt tacere, quàm dicere quòd confeſſus ſit de ſuo peccato & abſolutus.*

45 *Quatenus dicere liceat, tale peccatum audiui in confeſſione.*

46 *Parciſſimè loquendum eſt de auditis in confeſſione, etiam de iis quæ non cadunt ſub ſacramentale ſigillum.*

47 *Cauere debet Confeſſarius ne petendo conſilium, Pœnitentem detegat ſine ipſius licentia.*

48 *Locutiones aliquot quibus ſigillum frangitur, quia ſubindicant peccatum mortale detectum in confeſſione.*

49 *Confeſſarius cui confitetur aliquis ſine emendatione, quid faciet, ſi ei obiiciatur, quomodo talem audiat.*

50 *De vno id dicens, quo indirectè reuelatur alterius peccatum; aut ſurgens ex confeſſionali ad conſulendum alium præſentem, frangit ſigillum.*

51 *Quid agere debeat vocatus ad miniſtrandum Euchariſtiæ ſacramentum peccatori publico.*

52 *Obſeruatio de adminiſtranda, vel neganda Euchariſtia peccatori.*

53 *Aliquot locutiones, quibus ſigillum ſacramentale nõ frangitur, eoquòd nihil indicem quoad peccatum mortale, nec quoad veniale in particulari.*

54 *De aliquo, qui neſciri vult, dicere non poteſt Confeſſarius, Talis eſt mihi confeſſus.*

SVppoſito fundamento, de cuius firmitate ſatis conſtat ex ſupradictis: quòd ea omnia ſub ſigillum ſacramentale cadant, quorum detectione confeſſio redderetur fidelibus odioſa: aliquot propoſitiones conſtituemus, quibus oſtendatur quæ ſint iſtius generis.

Nu. 38. Prima eſt, *quam ad cap. Sacerdos. De pœnit. diſtinct. 6. num. 51. Nauarrus habet, aliique communiter admittũt, vt Suarez notat diſp. 33. ſect. 5. num. 5.* ſub hoc ſigillum cadere non ſolùm peccata mortalia & venialia, ſed etiam eorum circumſtantias, ſiue neceſſariò confitendas, ſiue non neceſſariò confitendas, & alia omnia quæ etſi peccata non ſunt (*imo virtutes fortè ſint ex Med. in Cod. de confeſſ. quæſt. 27. ſub initium*) eis tamen detectis, ille cui deteguntur poſſet directè vel indirectè adduci in cognitionem, qua confeſſum perpetraſſe aliquod certum peccatum intelligeret. Ad cuius propoſitionis confirmationem, prætérquã quòd inde quoque redderetur cõfeſſio odioſa, quia Pœnitentes impedirentur confidenter loqui; faciunt verba *cap. Sacerdos. De Pœnitent. diſtinct. 6.* Ante omnia caueat, ne de iis qui ei confitentur peccata, ſua aliquis recitet, quod ei confeſſus eſt.] Et illa *capitis Omnis vtriuſque ſexus. De Pœnitent. & remiſſ.* Caueat ne aut verbo, aut ſigno aut alio quouis modo prodat peccatorem.]

Procedit autem hæc propoſitio: *vt etiam in cit. nu. 5. notat Suarez*, non modo cum ad peccatum declarandum neceſſarium fuerit tale quid in confeſſione exprimi, ſed etiam cùm fuerit vtile; imò quoties in eum finem Pœnitens (etiamſi in eo fortè agat minus prudenter) aliquid dixerit, quod in confeſſione tolerandum eſt, habita ratione communis modi confitendi hominum, multa ſæpe dicentium animo declarandi ſua peccata, quæ nihil ſunt ad id neceſſaria, imò interdum neque vtilia. Cùm ergo ſimplices & imprudentes auertendi non ſint à confeſſione, ſicut nec alij, tacenda ſunt quæcumque ab eis dicuntur ad explicationem ſuorum peccatorum, vt poſſint ſecure, & ſine timore reuelationis confiteri. *Nu.* 39.

Secunda propoſitio eſt, *quã ex Richardo habet Syl. Confeſſio 3. qu. 2.* Quidquid in confeſſione vel ex cõfeſſione tantùm cognitum, poſſet per ſe, vel per accidens, directè, vel indirectè verecundiam, vel confuſionem, vel malam ſuſpicionem, vel aliud nocumentum generare Pœnitenti ex peccato commiſſo; cadere ſub idem ſigillum. Vnde ſi Confeſſarius ex alicuius confeſſione intelligeret ipſum eſſe parentibus ſordidis prognatum, vel aliud quod infamiam generaret, id perinde tacere teneretur, ac peccatum; *quemadmodum expreſſit Sotus in 4. diſt. 18. qu. 4. art. 5. col. 7.* & ratio aperta eſt: quia ex tali reuelatione confeſſio redderetur odioſa. *Nu.* 40.

Tertia propoſitio eſt, *quam ibid. conſequenter habet idem Sotus.* non ſolùm perſonam Pœnitentis cadere ſub ſigillum confeſſionis, ſed etiam quamcumque aliam, in ipſa confeſſione detectam, ſiue ad declarandam aliquam circumſtantiam neceſſariam, ſiue etiam imprudẽter eam nominando ſine neceſſitate: ſi quidem fama & honor illius detrimẽtum pateretur ex reuelatione. Hoc ex eo patet, quod inde etiam fideles poſſent auocari à confeſſione, & ab illa abhorrere. *Nu.* 41.

Declaratio rationis, qua peccata detecta in confeſſione cadunt ſub ſacramentale ſigillum.

SECTIO PRIOR.

QVarta propoſitio eſſe poteſt; peccata cum aliqua limitatione, non autem omni ratione cadere ſub ſigillum ſacramentale. Quæ explicatur & confirmatur per ea quæ habet Medina *in Cod. de confeſſione quæſt. 47. in principio.*

Primum eſt, licitum eſſe peccata in confeſſione cognita prodere, non prodendo perſonam directè vel indirectè, neque vllo ſubſequente ſcandalo: vt ſi Confeſſor caſum quem in cõfeſſione cognouit, cõmunicet alicui ad finem ſciendi, an ſit reſeruatus, vel non; an ſit peccatum mortale, vel non: aut ſciendi quæ pro illo imponenda ſit pœnitentia. *Nu.* 42.

Secundum eſt, licitũ eſſe dicere in genere peccata per confeſſionem cognita, etiam perſonam quæ confeſſa eſt exprimendo: vt ſi Confeſſor dicat, Petrus confeſſus eſt ſua peccata: ſic enim dicendo, nec Petrum infamat, nec confeſſionem odioſam reddit, cùm omnes ſciant neminem niſi ſua peccata cõfiteri debere: nec à peccatis quemquam eſſe prorſus immunem, cùm *ex 3. Regum cap. 8.* Non ſit homo qui *Nu.* 43.

Digitized by Google

non peccet] Sique dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt] *ex 1. canonica D. Ioannis cap.1.* Eadem ratione licitum eſt dicere, Petrus confeſſus eſt ſua peccata venialia,dummodo caueatur(quod per accidens ſequi poteſt)ne per id intelligatur ipſũ omiſiſſe mortalium confeſſionem:vt enim confeſſio de ſe eſt tãtùm peccatorum;ſic minimùm eſt peccatorum venialium:ideoque vt illud,ſic & iſtud dicere non eſt magis contra ſigillum Sacramẽtale,quàm ſimpliciter dicere,Petrus eſt mihi confeſſus:quod nullus reprehendit. Dicere autem,Petrus eſt mihi confeſſus ſua peccata mortalia,eſt reuelatio confeſſionis, *vt rectè ait Sotus in cit.art.5.col.8.*quia homo poteſt ſine mortalibus cõfiteri. Vnde peccata omnia,de quibus facta eſt confeſſio,cadere ſub ſigillũ ſacramentale, verum eſt de mortalibus tam in generali, quàm in particulari;de venialibus verò,ſolùm in particulari.

Nu. 44. Tertium dictum Medinæ eſt;licitum eſſe Confeſſori dicere ſimul peccatũ in particulari & perſonam confitentem,ſi peccatum ſit publicum & omnibus notum:vt ſi de publica meretrice dicat; Iſta confeſſa eſt de ſua turpitudine,& à me abſoluta:per quæ ſignificat duo,nempe illam eſſe confeſſam, & eſſe meretricem:quorũ prius occultum eſt quidem, ſed eius reuelatio cedit in laudem confitentis, & ideo non reddit confeſſionem odioſam. Poſterius verò iam ante notum fuit omnibus, vnde nec confeſſio ex eo redditur odioſa. Verùm iſtud non eſt perinde certum,ac præcedentia.Nam Caiet.*in verbo Confeſſor.*tale quid licere negat; quia etſi peccatum illud eſt abſolutè notum omnibus;occultum eſt tamen,prout ſuppoſitum Eccleſiæ Clauibus,quia neſcitur eſſe facta de eo confeſſio. Quam Caiet.opinionem Sotus *in ſequen.col.9.*probabiliorem iudicat, & Nauar.*ad cap.Sacerdos,De pœnitent diſtinct. 6.nu.62.* abſolutè approbat. Nec dubium eſt quin tutior ſit, & in praxi ſeruanda,vt Medina ipſe non obſcurè indicat ſubiungens;quia ex ſuis illis dictis, & ſimilibus meritò in praxi timetur ſcandalum, ſatius eſſe tacere,niſi fortè aliqua neceſſitas cogat.

Similiter quamuis probabilitate non careat,quod addit Sotus,*ibidem*:& ſequitur Henriq pluribus aliis citatis *libro ſexto cap.*21.§.2.*lit.l*,licitũ eſſe dicere de ſupradicta meretrice:iſta confeſſa eſt,& beneficium abſolutionis obtinuit;quia tale dictum generale eſt: in praxi tamen non eſt facile vſurpandum:quia licet ad negandum per illud frangi confeſſionis ſigillum, dici poſſit admittere interpretationem, ex qua meretricium dictæ mulieris,minime indicari intelligatur:vt v.g.ſupponẽdo quòd ea forte iam feciſſet alteri confeſſionem de tali peccato,aut quod ex aliqua infirmitate nequiuerit facere integram:quia tamen communiter homines non interpretantur cum tali ſimplicitate aliorum dicta,exiſtimo in praxi ſeruandum eſſe quod ex Caiet.habent Nauar.*ibid.*& à Victoria *de ſacramentis num.* 186.vt Confeſſarius, qui audit confeſſionem publicorum peccatorum,licentiam ab ipſis petat,de iiſdem peccatis confeſſis loquendi ea quæ pertineant ad ipſorum honorem, & cedant ad proximorum vtilitatem;qualia ſunt,quòd confeſſi ſint talia peccata, eaque reliquerint,& veniam de ſcandalo,per illa dato petierint,ac mandata reſtituendi expleuerint. Quod autem Conc. Trid. *ſeſſ.14.cap.8. de reform.* præcipit,vt imponantur pœnitentiæ publicæ iis qui publice peccarũt cum aliorum ſcandalo,non eſt referendum ad forum internum,vt rectè oſtendit Nauarr. *in Enchir.cap.8.num.* 10 §.11.

Nu. 45. Adhuc ad traditæ propoſitionis explicationem & confirmationem facit illud quod ex cõmuni Theologorum ſententia *in 4.diſtinct.*21. Nauar. adfert *ad memoratum cap.Sacerdos.nu.*75.non eſſe confeſſionis reuelatorem qui diceret.Tale vel tale peccatum audiui in confeſſione,dummodo tantâ cautelâ id faciat,vt nullatenus in notitiam eius qui peccauit deueniri poſſit;vt ſi Confeſſarius in Hiſpania educatus docens in Gallia dicat,De tali peccato mihi aliquãdo in Hiſpania facta eſt cõfeſſio.Probatur hæc ſententia,quia in eo caſu ceſſat ratio præcepti de tacendo peccato audito in cõfeſſione;quæ eſt ne prodatur qui peccauit,vnde is conciperet confeſſionis odium,omni ratione vitandum:etiam tunc cum ad habẽdum conſilium,neceſſitas cogit tale peccatum manifeſtare,*iuxta expreſſum textum in c.Omnis vtriuſque ſexus De Pœniten & remiſ.*Ceſſante vero legis ratione,ceſſat quoque eius obligatio:ſicut & ſeparata anima à corpore vis ipſius concidit. Attamen tale aliquid dicere ſine fructo (*inquit Nauar. in ſeq.num.* 79.)peccatum eſt ſaltem veniale; non quidem tanquam violatio ſecreti,ſed tanquam verbum otioſum,aut etiam mortale,tanquam verbum ſcandaloſum,quando ſimplices putant reuelari cõfeſſionem aut communitas aliqua grauiter infamaretur.

Cum fructu verò cenſeri poteſt dicere; *vt idem addit numero octuageſimo*,quando quis,ad aliquorum accuſationem,iactat certa peccata; aut peccatorum circunſtantias non ſolere in confeſſione detegi ab aliquo certo hominum genere. Confeſſarius autem ipſe contrarium aſſerit ex vſo quem habet audiendi confeſſiones.Idem iudicandum eſt contingere,quãdo Confeſſarius vbi & quando oportet,ſiue docendo in ſchola, ſiue concionando, ſiue conſultando incideret in mentionem peccati enormis, quod aliter,quam per confeſſionem ſcire dedecus ei eſſet:ad tollendam enim opinionem malam, quam quis de ipſo conciperet,poſſet ſanctè & honeſtè dicere (*vbi peccator non cognoſceretur*) ſe talem notitiam ex auditione confeſſionis habere,etſi quàm rariſſime poteſt (*vt adhuc addit Nauarr. numer.*81.) id fieri debeat;potiſsimùm à viro leui de quo præſumi facile poſsit,quod minùs fidus ſecreti confeſsionis cuſtos ſit.

Cæterùm licet communis illa ſententia,tanquam vera in ſpeculatione,nonnumquam in praxi locum habere poſsit:tamen,*vt monet idem Nauar.in ſeq.nu.* 82.ex Panurm.*ad cit.c.Omnis vtriuſque ſexus,notabili vltimo*,contrarium ordinariè ſeruãdum eſt, & quam parciſsimè loquendum de auditis in confeſsione;nõ tãtùm de iis quæ antea poſui eſt cadere ſub ſigillũ, ſed etiam de aliis quæ aliquando dicuntur in cõfeſſione,nullo modo inſeruientia accuſationi peccatorum:vtpote quæ nec peccata ſunt,nec circunſtantiæ peccatorum,nec in cognitionem peccatorũ ducunt: quod ex D.Thoma notat Sylu.*confeſſio.3. qu.*2.& ita omne[illegible]ocere habet Suarez *in cit.ſect.3.num.*10. Addendo id eſſe ob ſcandalum, & pronitatem quæ poſſet ex conſuetudine accidere. Quamquam tamẽ ſecluſo ſcandalo Confeſſarius non prohibetur de eis loqui,niſi id vergeret in damnum Pœnitẽtis:aut Confeſſarius ipſe intelligeret talia dicta eſſe à Pœnitente ſub ſecreto, aut certè peccatum eiuſdem poſſet inde colligi;ſicut poteſt ſi duorum, quos ille audiuit,vnius laudet caſtitatem:quia videbitur inſinuare in altero neſſe aliquid vitij contrarij: *prout habet Nauar.in præced.num.*56. Num.46

Hîc obiter aduerte, nequidem cum aliis, quos Confeſſarius ſcit totum noſſe, licitum ei eſſe loqui libere de iis,quæ non aliter nouit, quàm ex confeſſione:quia notitia illa aliorũ,ita eſt extranea ſigillo confeſsionis,vt ipſum in nullo relaxet: adeo vt ſic loquendo,fiat Sacramento iniuria,etiamſi Pœnitẽti nulla fortè fieret vt quia in bonũ ipſius fieret,verbi gratia,commendando ipſius emendationem. Quid

autem

Digitized by Google

autem iuris ſit, ſi aliunde, quàm ex confeſsione cognouerit, dicetur in proximè ſequenti capite.

Documenta ex antedictis deducta.

SECTIO POSTERIOR.

CÆterùm multa in particulari ſolent Doctores ex traditis propoſitionibus inferre, *præſertim Nauarr. ad idem cap. Sacerdos. à num 53. & in Enchir. cap. octauo à num. 8.* quæ referre non erit abs re, tanquam documenta practica ex iiſdem propoſitionibus deducta.

Nu. 47. Primum eſt, Confeſſarios cautiſſimos eſſe debere in petendis conſiliis ſuper peccata audita in confeſſione, & in confitendis peccatis, quæ ipſimet commiſerint audiendo vel abſoluendo Pœnitentes; ne incauti peccatorem de aliquo peccato ſibi confeſſum, detegāt. Ac proinde ſi rei grauitas qualitaſque exigat (quod Nauarr monet *loco cit. nu. 83.*) vt conſilium alterius exquirendo detegi debeat peccator, ab hoc petenda eſt facultas cum illo altero communicandi, ipſo qui peccauit nominato; eoquod non poſſit talis caſus declarari conſultori, quin perſona quæ peccauit manifeſtetur: à qua manifeſtatione abſtinendum eſſet, ſi ex ea naſceretur ſcandalum aut notabile damnum immineret confitenti.

Nu. 48. Secundum eſt, infractorem eſſe ſigilli, qui dicit, Ille mihi cōfeſſus eſt grauia peccata, aut habuit caſum reſeruatū; aut à me dimiſſus eſt ſine abſolutione, quia per hæc peccatum mortale in illo indicatur cùm veniale nec graue dicatur, nec reſeruari ſoleat; nec abſolutionem ſacramentalem impediat. Neque refert quòd omiſſio abſolutionis de ſe non manifeſtet peccatum mortale, cùm ex pluribus aliis cauſis ea prouenire poſſit: ſiue ex parte confeſſionis, quæ in plures dies interdum producitur antequam abſolutio detur; ſiue ex parte Confeſſarij, qui ex aliqua leuitate mentis, vel ex diſtractione non abſoluit: ſiue ex parte Pœnitentis, qui Confeſſarium ſibi non ſatisfacientem relinquit non accepta ab eo abſolutione. Hoc, inquam, non refert; quia noſtra ætate rarò contingit propter tales cauſas non abſolui confeſſum, frequentiſſimè autem, propter aliquod peccatum mortale; quo obex ponitur abſolutioni; itaut dicens ſe non abſoluiſſe aliquem ſibi confeſſum, ſtatim auditorem adducat in ſuſpicionem quòd alter habuerit peccatum mortale, propter quòd non ſit abſolutus. Quod notans Nauarr. *ad idem cap. Sacerdos. num. 64.* addit de ſe ſatis notum confeſſionis reuelatorem eſſe, dicentem non abſolui talem, ſubiūctâ cauſa: quia eſt obſtinatus, aut quia non vult reſtituere, aut quia non vult concubinam relinquere.

Nu. 49. Ex quibus difficultas oritur de Confeſſario, cui vſurarius, peccator alioqui publicus, ordinariè confitetur, ſed non abſoluitur, quia non habet firmum propoſitum emendandi ſe: quid facere debeat, ſi ei exprobretur quomodo talē audiat, poſſitne ad vitandam ſacrilegij ſuſpicionem reſpondere, ſe quidē audire, ſed non abſoluere. Cui difficultati ſatisfaciēs Sotus *in 4. diſt. 18. qu. quarta, art. 5. col. 9.* ait in tali caſu, & alio ſimili, non licere aliud dicere (etiam illo mendaciter iactante ſe abſolutum vt habet à Victoria *de ſacram. nu. 186.*) quàm, *Ipſe cōfeſſus eſt mihi, & ego functus ſum meo officio erga eū.* Niſi fortè Pœnitēs ſeipſe proderet. Vt ſi hæreticus impœnitens mihi cōfeſſus in carcere (inquit Sotus) poſtea rapiatur ad incendium profitens ſe in ſua hæreſi permanere, nō eſt illicitū me fateri quod non abſoluerim, maximè addita ratione quod publicus peccator non ſit abſoluendus, quouſque ſatisfaciat publico ſcandalo. Quanquam propter periculum ſcādali, quia putare poſſet quis, id eſſe reuelare confeſſionem, conſultius eſt, idem quod prius reſpōdere; *Functus ſum meo officio.* Nam non tantùm violatio ſigilli, ſed etiam illius ſuſpicio propter ſcandalum, vitanda eſt à Confeſſario. Sicque meritò Nauarr. *in præceden. num. 54. (quod etiam habet Henriquez. aliis in margine citatis lib. 6. ſuæ ſummæ cap. 21. §. 6.)* approbat quod à quodam dictum eſt, malefacere cum qui dicit, in ciuitate vel oppido vbi audiuit confeſſiones, grauia peccata commiſiſſe eſſe Sodomitas, vſurarios, inceſtuoſos, &c. quia licet non reueletur confeſſio, ſcandalizantur tamen ſimplices, putantes per id reuelari. Vnde quamuis talis non peccet contra legem de ſeruando ſecreto confeſſionis, peccat tamen contra legem de non ſcādalizandis ſimplicibus, datam Matth. 18. Adde quod iniuſtè infamet communitatem. Oritur adhuc difficultas alia de Confeſſario: cui aliquis dicens ſe ſcire, v. g. Petrum illi confeſſum, commiſiſſe furtum notabile, quod timet ne præ pudore omiſerit confiteri; quid ille agere debeat. Reſpondēdum verò eſt cū quilibet cōfeſſum eſſe dicere poſſit ſine fractione ſigilli ſacramentalis: neque negare ſine infamatione eiuſdem Petri de crimine graui; debere petētem repellere, & obiurgare, tanquam id petentem quod nequit abſque temeritate damnabili petere.

Tertium eſt, infractorem eſſe ſigilli, qui audiuit duos vel tres, & de vno ait, Hic non habuit peccata mortalia, quia indirectè ſignificat alios habuiſſe mortalia, *inquit Nau. in Enchir. cap. 8. n. 9.* Addens *in ſequen. num.* 10. idem eſſe ſentiendum tum de eo qui confeſſione audita, ſtatim conſulit virum doctum præſentem, à quo quid agendum ſit in aliquo caſu quærit, & illicò redit, vt Pœnitentem abſoluat. Et ratio eſt, quia per id ſufficienter oſtēdit ſe graue aliquod peccatum audiuiſſe: tum de iis qui ita de peccatis in confeſſione auditis loquuntur, vt audientes poſſint per coniecturas peccatorem deprehendere: tum etiam de eo qui diceret, Ille bene confeſſus eſt, ſed alterius confeſſio mihi non ſatisfecit: hoc enim de ſe indicat peccatum aliquod mortale cognitum ex confeſſione. Nu. 50.

Quartum documentum eſt (de quo Nauarrus cōſequenter *nu. 11. & ad cit. cap. Sacerdos, num. 65. atque alij, quorum meminit Henriq. lib. 6. cap. 20. §. 4. lit. D.*) vocatum ad Euchariſtiam porrigendam concubinario, vel vſurario, vel alteri peccatori publico, non debere à Confeſſario petere An illum abſoluerit; cùm is veritatem apertè dicere non poſſit ſine reuelatione confeſſionis, niſi de licentia Pœnitentis; aut ſi ipſemet illum audiuit, nec abſoluerit; debere ſe perinde gerere, ac ſi nihil ex confeſſione ſciret; ideoque dicere: quia peccatum publicum debet propter ſcandalum, publicâ pœnitentiâ apud homines purgari; *(ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 8. de reformatione, & ex cap. 1. de Pœnit. & remiſſ.)* quouſque publicè conſtet te reliquiſſe peccatū, non debet tibi Euchariſtia miniſtrari. Quo quidem modo non reuelat cōfeſſionē, quia proponit impedimentū habens locum etiā in eo qui verè Pœnitens, abſolutus eſſet. Nam ei Euchariſtia neganda eſt illam publicè petenti; nō quidem eo nomine *(vt in præced. nu. 86. monet Nauarr.)* quòd impœnitens ſit; ſed quòd non conſtet de mutato ſtatu peccati, in quo ipſum fuiſſe palam eſt. Quam mutationem ſibi tātùm ex confeſſione notā Confeſſarius manifeſtare non poteſt: manifeſtaret autem dando ei Euchariſtiam, cuius ſumptio præexigit confeſſionem de peccato mortali perpetrato, ſi copia Confeſſarij habeatur, quemadmodum declaratum eſt in Concil. Triden. *ſeſſ. 13. can. 11.* Nu. 51.

Obiter nota, quod *in ſequenti numero* 101. & 162. ex Paludano habet Nauarrus, publicum peccatorem ſecretò quidem admitti poſſe ad ſacram communionem poſt ſecretam Pœnitentiam, etiam Nu. 52.

ante

ante publicam vitæ mutationem; non tamen publicè: quia quamuis neceſſarium non ſit publicam pœnitentiam præcedere publicam publici peccatoris admiſſionem ad communionem, oportet tamen publicè conſtare, quòd ipſe vitam mutauerit: vt cõſtabit, tum alia ratione, tum ſi Sacerdos, cui confeſſionem fecit, de ipſius licentia (ſine qua non poteſt) publicaret ipſum verè pœnitere.

Nota etiã ab occulto quidem peccatore petente Euchariſtiã ſatis eſſe intelligere, vtrùm legitimè confeſſus ſit (cui id affirmanti credendum eſt etiãſi nullum teſtimonium afferat: *ex §. ſuper confeſſione in Extrauag commun. Inter cunctas. De Priuilegiis.*) à peccatore tamen publico intelligendum eſſe vtrum deſeruerit viuendi ſtatum publicè malũ. Quod etiam habet Nauarr. *in præced. num.* 85. addens nihilominus *num.* 86. idipſum dictum de peccatore occulto, non impedire quin, vt vtile eſt, ſic etiam rationi cõſonum ſit, quòd Parochi à ſuis Parochianis ſchedulam, aliámve probationem aut indicium petunt; quo fides fiat ipſos eſſe confeſſos, dummodo tamen ſi dictam ſchedulã ſe perdidiſſe, aut aliquid aliud cauſentur, quod à vero non abhorreat penitus, eis tandem credant, iuxta memoratam extrauag. *Inter cunctas.*

No. 53. Quintum eſt (de quo adhuc Nauar. *ad idem cap. Sacerdos. num.* 68. *& ſex ſequentibus.* eum non eſſe cõfeſſionis reuelatorem, qui diceret, Audiui Petri cõfeſsionem, vel Petri peccata, vel Petrum abſolui à peccatis, vel Petrum qui me minutiſsimis ſuis peccatis onerauit, vel in quo nõ reperi peccati mortalis conſenſum; adde & quod habet Henriquez *lib* 6. *ſua ſummæ cap.* 21. §. 1. Dedi ei leuem pœnitentiam. Illum dantem ſignum contritionis abſolui. Ratio eſt, quia aliquid horum dicens, nullum peccatum mortale ſiue in genere, ſiue in ſpecie; nullumque veniale in ſpecie detectum ſibi eſſe ſignificat; ſed tantùm ſe audiuiſſe confeſsionem, & dediſſe abſolutionem, quod fit etiam coram aliis.

No. 54. Aduerte tamen quod conſequenter admonet Nauar. ibidem *num.* 71. non poſſe Confeſſarium prædicta vſurpare, quando quis ita ſecretò ei confeſſus eſt, vt nolit id ſciri ab aliquo: vt v. g à ſuo Confeſſario ordinario. qui eo cognito ſuſpicaretur graue peccatum ſubeſſe: tunc enim talia dicendo violaretur ſigillum, ſi non confeſsionis, ſaltem naturæ; ad quod confeſsionem audiens ſe adſtrinxit, aut expreſsè, ſi rogatus eſt à Pœnitente ne mentionem de ea re faceret: aut tacitè, ſi is ita latenter acceſsiſſe notatus ſit; vt ſatis facto ipſo oſtenderet ſe nolle ſciri, quòd fuerit ei confeſſus.

CAPVT QVINTVM.

De caſibus in quibus licet reuelare aliquid auditum in confeſſione.

SVMMARIVM.

55 *Communior ſententia doctorum eſt, quòd de licentia Pœnitentis poſſit Confeſſarius peccatum in cõfeſſione auditum reuelare: & qualem eſſe oporteat talem licentiam.*

56 *Eiuſdem ſententiæ fundamentalis ratio.*

57 *Quomodo poſſit Confeſſarius aliquid auditum in confeſſione reuelare de licentia Pœnitentis, cùm non poſſit de licentia Papa.*

58 *Illis coram quibus in confeſſione auditum reuelatur, debet conſtare de data licentia; ſimulque adeſſe notabilis reuelandi cauſa.*

59 *Non ſufficit licentia præſumpta, ſed requiritur actu data, ſaltem tacitè.*

60 *Nec item ſufficit licentia debita, ſi nõ ſit actu data.*

61 *Reuelare poteſt Cõfeſſarius auditum in confeſſione, ſi extra eam confitens illud adhuc eidem detexerit.*

62 *Confeſſarius conſilium poteſt petere ſine licentia confitentis, dummodo is inde nullo modo valeat detegi.*

63 *Nõ impeditur Confeſſarius detegere id quod auditum in confeſſione, ſi illud adhuc aliã viã didicerit ſiue ante, ſiue poſt eamdem confeſſionem.*

64 *Peccatum eſt nihilominus mortale, dicere ſe tale quid noſſe ex cõfeſſione; aut illud certius dicere, propter confeſſionem, quàm cognitum ſit extra eam*

65 *Propoſitum peccandi, in ſacramentali confeſſione declaratum, cadit ſub hoc ſigillum, etiamſi confitens illud emendare nolit.*

66 *Confeſſio facta animo peruertendi Confeſſariũ non inducit ſigillum ſacramentale: inducit autem facta animo accuſandi ſe, quantumuis perſeueretur in aliquo malo propoſito.*

67 *Non naſcitur ſacramentale ſigillum ex eo, quòd coram Confeſſario flexis genibus, & facto ſigno crucis aliquid ei aperiatur, dicendo, Aperio tibi in confeſſione.*

68 *Quid agendum Sacerdoti, cui obiicitur, quòd confeſſionem auditam reuelauerit.*

VNVs eſt iſtiuſmodi caſus; cùm ſcilicet Pœnitens dedit licentiam reuelandi audita: de quo in vtramque partem rationes affert Medina *in Cod. De Confeſſione. quæſt.* 49. & tam authores, quàm rationes Nauar. *ad cap. Sacerdos. De Pœnit. Diſt* 6. *num.* 153. *& aliquot ſeq.* ac etiam Suarez *tom.* 4. *diſput.* 33. *ſect.* 5. *nu.* 5. *&* 6. ac Grab. Vaſquez. *De pœnitentia quæſt.* 93. *art.* 4. *dub.* 5. nempe, cum Pœnitens Confeſſario dedit licentiam audita reuelandi.

Partem autem affirmantem, tum iidem, tum cæteri recentiores communiter amplectuntur; quos cum antiquioribus ſatis magno numero commemorat Henriquez *in ſumma Theologia moralis, lib.* 6. *c.* 23. §. 1 *lit. D.* Inquiunt enim eſſe licitum de licẽtia Pœnitentis reuelare audita in confeſsione, dummodo eadem licentia ſponte omnino, atque adeo ſine vi, metu, aut deceptione ſit data à Pœnitente; idque in ſuam vel alterius vtilitatem ſpiritalem, aut temporalem non contemnendam, vt admonet & declarat Nauar. *loco cit. nu.* 157. *&* 158. ita vt Iudice cogente reum dare Sacerdoti licentiam dicendi peccatũ ei detectum in confeſsione, nefas ſit reuelare eã data perinde ac nõ data Similiter ſi Pœnitẽs ſua quidem ſponte licentiam det, ſed in ſuam, vel alterius perniciem, vel ad iocum tantùm & recreationem, *vt Nauar addit in ſeq. num.* 159. Quò etiam pertinere cẽſeri poteſt abuſus, cuius meminit Sotus *in* 4. *diſt.* 18. *quæſt.* 4. *ar.* 6. *col.* 4. quòd laborans zelotypia dat conditionem vxori, vel ab ea accipit, vt ipſa confiteatur alicui Sacerdoti, cui faciat poteſtatem reuelãdi, num adultera ſit, an pudica; id enim cedere poteſt in damnum ſpirituale fœminæ, quæ vt extra confeſsionem, ſic in confeſsione impudenter ſe pudicã eſſe mẽtiri poteſt. Ob quam rationem, ne quidẽ ſi fœmina ſponte omnino licẽtiam concederet, deberet Confeſſor reuelare illud, quod ſcit tantùm ex confeſsione. Sicut nec cùm rogaretur à confitente detento in carcere, vt innocentiam, quam ex ſua confeſsione cognoſcit, teſtificetur Iudici Nam & inde ſumi poteſt occaſio mentiendi in confeſsione; nec talis teſtificationis vſus eſſe poteſt in iudicio, in quo non creditur reo ſuum crimen neganti. Teſtificatio autem illa non erit aliud, quàm declaratio quòd reus neget crimen de quo accuſatur. No. 55.

Explicatio

Explicatio caſus in quo de licentia confitentis poteſt Confeſſarius aliquid in confeſſione auditum reuelare.

SECTIO PRIOR.

Nu. 56. IAm cur propoſita ſententia, meritò videatur contrariæ præferenda, ratio eſt, quòd in tali caſu ceſſet fundamentalis ratio obligationis ſeruádi ſecretum confeſſionis; erat enim, ne cõfeſſio ex eius reuelatione fieret fidelibus odioſa: vbi autem cõſtat, Coofeſſarium reuelate confeſſiooem de licentia Pœnitentis ſponte ab ipſo, & in ipſius, vel alterius vtilitatem data, oulli inde poteſt coofeſſio reddi odioſa; cùm cuique conſtet io tali caſo ſuam ſibi relinqui libertatem concedendi, vel oegandi talem licentiam; & eam limitandi pro arbitrio. Deinde ſi quid impediret quominus iuſta de cauſa Pœnitens poſſet aliis peccatum ſuum reuelare per Confeſſarium, ſicut poteſt per ſeipſum; maximè eſſet, quòd obligatio celandi confeſſionem inducta ſit, non in ſolius confiteotis fauorem, ſed totius populi Chriſtiani, ne is à tam neceſſario ſalutis remedio retraheretur, ideoque nõ ſit liberum cuique tali iuri cedere, cùm *ex cap. Si diligenti. De foro competenti.* nemo poſſit iuri in fauorẽ publicũ inducto renũtiare. At hoc oon impedit, quia axioma illud iuris intelligitur, cùm fauor publicus directè reſpicit ordinẽ, vel ſtatum, vel officinm, vel dignitatem perſonarum (vt ille de quo mentio eſt in illo capitulo, nõ reſpõdendi coram Iudice ſæculari, reſpicit ſtatum Clericalem) non autem cum directè reſpicit perſonã; vt faoor ille de noo reuelanda confeſſione, qui reſpicit directè perſonã cuiuslibet confitentis, tanquam peccatoris; qui quatenus talis, *vt conſtat*, non eſt in aliquo ordine, vel ſtatu, vel officio, vel dignitate conſtitutus. Id quod Medina *in cit. q. 49. argu. 2.* pro hac ſententia vrget. Accedit ex Nauar. *loco cit. n. 156.* nihil detrahi dicto fauori per eum de quo agimus modum permittendi confeſſionis reuelationem, imò potius addi; tum ex parte Pœnitentis; quia cùm aliquando oeceſſarium ſit Confeſſarium alios conſulere ſuper ipſios ſtatu, ſi id ille facere oon poſſet de ipſius licentia, ipſemet Pœnitens cogeretur extra confeſſionem per ſe conſulere, quod grauius eſſet quam dare eam de qua agimus licentiam. Tũ ex parte Sacramenti, quia propenſiores efficiuntur homines ad confitendum, cùm certò ſciant ſuam confeſſionem nunquam alicui detegendam ſine ipſorum cõſenſu; imò neque cum eo, ſi aliqoatenos fuerit ipſis damnoſum, ſed tãtùm cùm expedierit ipſis, ad eum ſolum finem quem ipſi voluerint, & fuerit ipſis vtile, nec aliter.

Nu. 57. Cæterùm ex eodem Medina ſub finem eiuſdem quæſt. ideo licentia confitentis ſufficit in hac re, nõ obſtante præcepto naturali, & diuino de ſeruando confeſſionis ſecreto; quoniam eâ data, illud ſuper quo datur, eatenus deſinit eſſe materia eiuſdem ſecreti, quatenus ipſa ſuper illo datur: ſicut cùm creditor terminum ſolutionis prolongat, in quo ſe ſoluturum debitor ei iurauit, ſolutio, quatenus faciẽda in eo ipſo termino, deſinit eſſe materia iuramenti. Itaque lex naturalis, & diuina de non reuelãda confeſſione, intelligenda eſt cum exceptione caſus in qoo datur à confitente licentia reuelandi; quandoquidem in tali caſo ceſſat cauſa obligationis celãdi, prout expoſitum eſt. Id quod non viuenit, ſi Papa etiam de tota ſua poteſtate, det licentiam reuelandi; iuxta illud quod antè habitum eſt num. 11. ex ipſius diſpenſatione nunquam poſſe Confeſſarium audi-tam confeſſionem reuelare. Itaut in hac re idẽ cõtingat, ac cùm Petrus iurauit ſe Paulo certum debitum liquidum ſoluturum intra præfixum aliquem terminum. Nam licentia Papæ de vlterius differenda ſolutione, non releuat eundem Petrum à periurio, licentia autem per Paulum data releuat. Quod etiam annotans Medina *ibidem in reſponſione ad primam rationem*, quædam adhuc notatu digna pro praxi addit, *ſub finem eiuſd. quæſt.*

Primum eſt, Confeſſariom non poſſe confeſſionem reuelare niſi illis, coram quibus reuelatur, conſtet de data licentia à confitente; cùm alioqui ſit periculum ſcandali, & odij confeſſionis. Nu. 58.

Secundum eſt, dari debere præfatam licentiam propter aliquod notabile bonom procurãdum, vel malum euitandum, quod præponderet famæ Pœnitentis; cùm alioqui neque datâ vti liceat, propter eadem incommoda quæ prius propoſita ſont.

Tertium eſt, non ſufficere talem licentiam præſumptam eſſe, ſed requiri vt actu data ſit: quia reuelans coofeſſionem ex ſolâ licentia præſompta, de ſe facit eam odioſam. Quanquam non videtur neceſſarium vt ſit actu expreſsè data, ſed ſufficere poteſt vt ſit actu data tacitè: quod Iacobus quoque à Graphiis notat *in lib. 1. deciſ. aurearum, ca. 23. num. 13.* Ratio verò eſt, quia iſtiuſmodi quoqoe licẽtia omnem rationem ſcandali & odij confeſſioois tollit, vt ex ſe patet. Exẽplum eſt, qood prædictus aothor adfert, ſi confitens mandauerit Confeſſario poſt ſuum obitum hæredibus dicere, vt reſtituant quædam, quæ aliis debet. Nu. 59.

Nã quãuis nihil expreſſerit de reuelatione fraudis, propter qoam obnoxius fuit reſtitutioni, & hæredes facilè ſint de ea ſuſpicaturi, tali mandató audito: ipſum tamen executioni mãdare licet; quia illud daos, tacitè ſaltem, iuſta de cauſa ſimul dedit facultatem reuelandi eandem fraudem: inquantum nimirum ex eiuſdem mandati executiooe poteſt in illios noritiam deueniri: argumento *cap. Præterea. De Offic. deleg.* vbi ſub finem habetur, ex eo quod cauſa alicui committitor ſuper omnibus, quæ ad cauſam ipſam ſpectare noſcuntur, plenariam ipſum recipere poteſtatem.

Quartum eſt neque licentiam debitam, ſi non ſit actu data, ſufficere ad licitè reuelandam confeſſionem: quia non ſufficit ad tollendum ſcandalum, & odium confeſſionis: atque licet in diſtrahendis rebus temporalibus ſufficiat domini conſenſus debitus, vel præſumptus quando actualis ſofficeret: non ſufficit tamen io adminiſtrandis ſacramẽtis, vt patet ex his, aliiſqoe ſimilibus exemplis. Nã in receptionẽ baptiſmi (quamuis cætera neceſſaria adſint) ſi adulti baptizati conſenſus actualis deſit, qui ſimol adeſſe debet, grauiter peccatur, nihilque valide efficitur. Item in matrimonio, qood Petrus doloſè contrahit cum Bertha ſine actuali cõſenſu, qoem deberet habere, grauiter peccatur, nec validè contrahitur. Itaque vt in reuelatione confeſſionis ſacramentalis non peccetur, non eſt ſatis quòd caſus adſit in quo Pœnitens debeat in eam conſentire, niſi actu conſentiat. Nu. 60.

Aliqui caſus, in quibus ſine licentia confitentis, licet reuelare aliquid auditum in confeſſione.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 61. ADiunguntur præcedenti alij caſus, in quibus liceat, etiam non petitâ à confitente licentiâ, reuelare aliquid auditum in confeſſione: vt ſecundus

Digitized by Google

dus ſit, *quem atiigit idem Medina in eadē quaſt.4.9.cor col.1.* ſi ipſemet confitens extra confeſſionem illud detexerit; quia tunc non eſt materia ſecreti, quod ſub ſigillo confeſsionis neceſſariò ſeruandum ſit. Nam ſi Pœnitens illud quod in confeſsione dixit, idem extra eam, ſiue ante, ſiue poſt voluerit reuelare Confeſſario, tanquam amico, & independenter à confeſsione, conferat notitiam irreuocabilem, nec facere poteſt, vt ipſe illud ſciat tantùm ex confeſsione; adeóque teneatur illud ſeruare ſecretum ſub ſigillo confeſsionis. Quocirca poterit tale quid ſine licentia ipſius confitentis reuelare, eodem modo quo poteſt cætera quæ ſunt ſecreti naturalis.

Nu. 62. Tertius caſus eſſe poteſt, quem habent Syluester *Confeſſor.4.quaſt.5.* & *Sotus in 4.diſt.18.quaſt.4.art.6 col.4.* cùm Sacerdos indigens conſilio circa peccatum auditum, conſulit virum doctum. Nam ſine licentia Pœnitentis poteſt illud petere, dummodo perſona quæ peccauit nequeat inde venire in notitiam. Probatur *ex cap. Officij. De Pœnit. & remiſſ.* vbi non reprehenditur legatus petens conſilium de peccato quod tacità in particulari peccantis perſona, aſſerit ſe in confeſsione cognouiſſe. Addit Sotus, quòd ſi confitens nollet Confeſſarium tale conſilium capere, is non poſſet vltra procedere, ſed illum ſine abſolutione dimittere.

Nu. 63. Quartus caſus (*de quo in ſeq.q.50. Medina diſputat in vtramque partem*) eſt: quando Confeſſarius ea quæ per confeſſionem nouit, adhuc alia via didicit: quo caſu poſt D.Tho. *in 4.diſtinct. 21.* omnes ad vnū (*teſte Nauar. ad cap. Sacerdos. De pœnitentia diſtinct.6. num.163.*) conſentiunt Confeſſarium dicere poſſe, imò ſuperiore iubente teneri dicere, quæ per confeſſionem nouit quidem, ſed adhuc alia didicit via; dummodo illa perinde dicat, ac ſi per confeſſionem nullatenus nouiſſet: nimirum cauendo, ne quid proferat vnde certitudo maior, vel circumſtantia aliqua tantùm habeatur, ratione notitiæ prouenientis ex confeſſione. De qua re authores aliquot refert Henriquez *lib.6. ſuæ ſummæ c.20.§.4.lit.L.* & poſt eum Vaſquez De pœnitent.q.93.art.4.dub.7. Eademque procedit, ſiue Confeſſarius talia nouerit antequam cōfeſſio ei fieret, ſiue poſtea. Confirmatur autem ex incommodis quæ ex illius cōtrario ſequerētur: nempe confeſsionem eſſe à Chriſto inſtitutam in præiudicium publicæ iuſtitiæ; ſiquidem qui de veritate ſufficienter cognita teſtificari debuit, per auditam confeſsionem impediretur id facere. Item dolum & fraudem alicui ratione confeſsionis patrocinari: vt ſi laicus calicem furetur coram Sacerdote: & ei ſtatim confiteatur de eodem peccato, ne ipſum denunciare aut de ipſo teſtificari poſsit. Præterea criminoſus confiteretur ſuo Prælato, ne ſufficienti cognitione de ipſius crimine habita per teſtes omni exceptione maiores, ſententiam in eum proferat. Denique contingere poſſet innocentem ratione confeſsionis plecti, nocente dimiſſo. Si enim duobus, quorum alter Sacerdos ſit videntibus, delinquat tertius, qui ſtatim confiteatur eidem Sacerdoti: & alter non Sacerdos delinquentem accuſet coram Iudice, dicens talem Sacerdotem poſſe idem teſtificari: qui Sacerdos ſi veritatem neget interrogatus iuridicè, faciet puniri accuſatorem tanquam reum falſi teſtimonij; nocentem verò liberari. Quæ omnia manifeſtum eſt incommoda eſſe.

Si quis opponat, *in cap. Sacerdos. De Pœnitem. diſt.6. & in cap. Omnis vtriuſque ſexus. De Pœniten. & remiſſ.* dari præceptum de celanda confeſsione, nullâ factâ mentione talis vel alterius caſus. Occurrūnt Medina & Nauar. ille *in cit. quaſt. 50.* & hic *in ſequenti nu.163.* rationem cogere nos iſta exceptione vti, propter abſurda quę eſſent alioqui admittenda, vt patet ex dictis; ſicut & cùm Eccleſia præcipit in eodem cap. Omnis vtriuſque ſexus, vt peccator ſemel in anno confiteatur omnia ſua peccata, non excipit quidem venialia; ratio tamen cogit nos excipere ea; quia tale præceptum eſſet alioqui valde durum, ob grauiſsimam pœnam, quæ illius tranſgreſſori imponitur: immo impoſſibile eſſet ob innumeram multitudinem & varietatem eiuſmodi quotidianorum peccatorum. Pro vitando autem ſcandalo, vt Medina addit, Confeſſarius debet in tali caſu dicere modum quo ſcit illud quod reuelat: nempe quod viderit perpetrari, aut quod perpetratum eſſe reuelatione hominis fide digni extra confeſſionem acceperit.

Indicare autem nullo modo debet, ſe per confeſſionem quoque ſacramentalem id ſcire: quia peccaret mortaliter, vt ex Scoto habēt Angel. & Syluest. ille *verbo Confeſſio vltimo num.7.* & hic *eod. verbo 3. quaſt.5.* quanduquidem in eo ſigillum certo modo violatur. Quia licet tale peccatum ſit publicum: tamē ſecretum ſaltem eſt, ipſum fuiſſe in confeſsione explicatum, cùm à Pœnitente illa facta fuerit ſecretò. Addúntque idem eſſe dicendum (mortaliter nimirum peccare, ſi extra confeſsionem ſciat ſemiplenè, & reuelet plene, ſicut nouit ex confeſsione: vt ſi extra confeſsionem nouit tantum dubie, & reuelet certò & indubitanter, ſicut ex confeſsione nouit. Id quod Nauar. approbat *in Enchir. cap. 8. num. 15.* inquiens eam eſſe mentem omnium Doctorum. *Nu. 64.*

Quintum caſum Angelus & Syluest. ibidem ponunt, *Nu. 65.* cùm quis confitetur peccatum aliquod à ſe perpetrandum, nolens mutare tale malum propoſitum. In quo caſu non modò ipſi, ſed etiam ante ipſos, nobiles Theologi & Canoniſtæ, *quos Sotus commemorat in 4.diſt.18.quaſt.4.art.5.col. 12.* ſentiunt Confeſſarium non teneri talem confeſsionem celare, quia non eſt Sacramentalis: vtpote quæ non eſt facta de peccatis commiſsis, quæ ſunt Sacramenti Pœnitentiæ materia; ſed de committendis. Veruntamen videtur cum Soto ipſo dicendum, eam ſententiam niti infirmo fundamento. Nam illud ponentes concedunt non poſſe reuelari confeſsionem eius qui de peccato commiſſo confitetur, cum propoſito perſeuerandi in illo: vnde ſequitur neque poſſe reuelari factam de committendo; quia vtrobique adeſt peruerſa voluntas peccandi in futurum. Neque quòd in vno eorum caſuum, nondum ſit perpetratum peccatum ſicut in altero: impedit quominus ſub ſigillum ſimiliter cadat illud quod ſacramentaliter confitendo fuerit dictum: quia in vtroque illo caſu peccatum, ſiue præteritum, ſiue futurum præſens eſt ſimiliter in deprauata voluntate proponentis perpetrationem eius, ac ſimiliter confeſsio in vtroque eodem caſu inualida eſt, ob defectum propoſiti emendationis.

Tenendum eſt igitur cum eodem authore, & pluribus aliis, quos refert Henriquez *in ſumma Theol. moral. lib 6.c.21.§.3. lit. N*, propoſitum caſum poſſe tantummodo locū habere, cùm quis ex modo procedendi aduertitur non confiteri animo accuſandi ſe, ſed Confeſſarium peruertendi, mouendique ad malum: quia talis non eſt cenſendus intentionem habere confitendi. Quod idem Sotus confirmat ex eo, quod aliquando Romæ contigit: vt quidam Cardinalis conſpirationem moliens in Summum Pontificem, confiteretur alteri Cardinali ea intentione vt illum in ſuam coniurationem traheret. Re enim poſtea per aliam viam comperta, Cardinalis ille, qui confeſſionem audierat, accuſatus eſt ac mulctatus, eoquod rem non detexiſſet. Quo facto Summus ipſe Pontifex ſignificauit rem detegi potuiſſe in tali, alióque ſimili caſu. Quotieſcumque autem conſtiterit aliquem confiteri ſacramentaliter, id eſt, per *Nu. 66.*

modum

modum accuſationis coram Deo, etiamſi habeat ſiniſtrum propoſitum, reddens confeſſionem inualidam, ſigillum eſt ſeruandum: vt ſi quis ad confeſſionem accedat duellum initurus cum altero; aut aliquem manifeſtè pernicioſum occiſurus priuata authoritate, putans talia licere: nec à Confeſſario admonitus, quòd talia ſint peccata mortalia, volens à propoſito deſiſtere, quamuis abſoluendus non ſit, tamen illius confeſſio eſt celanda tanquam ſacramentalis; quandoquidem per ſolam propoſiti mutationem abſque alia confeſſione (tanquam contritus ſcilicet & confeſſus abſoluendus eſſet. *Ita Sotus in ſequenti col.* 13. Videri poteſt Gabr. Vaſqvez de pœnitent. quæſtione nonageſimatertia, artic. 4. dub. 3. à num. 4.

Nu. 67. Sextus caſus (*de quo plures authores Henriquez refert loco citato, litera P, & nos etiam attigimus in cap. 1.*) eſt; quando Pœnitens ſine propoſito confitendi, & abſolutionem obtinendi dicit Sacerdoti; Hoc tibi ſperio in confeſſione: etiamſi dicat flexis genibus & fronte ſigno crucis ſignata. Id enim ex communi ſententia, *teſte Nauarr. in Enchir. cap.* 18. *num.* 55. ad ſacramentalem confeſſionem non ſufficit: idcóque illa detectio, cùm ſacramentalis non ſit, obligat tantùm eo ſecreti vinculo, quo alia facta extra confeſſionem.

Nu. 68. Hic addere poſſumus cum Iacobo à Graphiis, *in lib. 1. deciſ. aurearum, cap.* 13. *num* 22. extra caſus prædictos, in dubio Confeſſarium debere ſemper inclinare ad ſeruandum ſecretum vt euiter ſcandalum, & onus probandi. Nam, vt idem addit *in ſequen. num.* 23. ex Sylu. *Confeſſio.* 3. *quæſt.* 9. ſi quis dicat Sacerdotem reuelaſſe confeſſionem, & ipſe concedat ſe tale quid, quale obiicitur, dixiſſe; debet ipſe oſtendere vnde illud nouerit extra confeſſionem. Cæterùm ſi neget ſe quidquam tale dixiſſe, negatio ipſius admittenda eſt, aduerſus alterius affirmationem; cùm non minus ei credendum ſit, quàm alteri. Siu dicat ſe licentiam reuelandi à Pœnitente habuiſſe, idem Iacobus *in preced. num.* 15. *&* 16. ſecutus Hoſtienſis, Decij, & Lapi doctrinam, diſtinguit inquiens, quòd ſi ille qui obiicit confeſſionis reuelationem ſit tertius à Confeſſario & Pœnitente diuerſus, eidem incumbere onus probandi factam eſſe reuelationem ſine Pœnitentis licentia. Cui oneri ſatisfacere cenſebitur, ſi oſtendat, quòd idem Sacerdos ſimpliciter reuelauerit, aut ſe reuelaſſe dixerit pluribus, nihil addendo de habita reuelandi licentia. Si verò ille qui confeſſionis reuelationem Sacerdoti obiicit, ſit peccator qui ei confeſſus eſt, ſecus fortè eſſet: *vt idem author addit ex Hoſtienſi ad cap. Omnis vtriuſque ſexus. De Pœnit. & remiſſ.* Sed mihi probatur quod aliquot aliis citatis habet Alphon. à Vualdo *in Cand. l. aureo. cap de ſigillo conf. num.* 39 tunc ſtandum eſſe ipſius Sacerdotis iuramento, maximè ſi vir probus ſit, & bonæ famæ; cùm de nullo (maximè de Sacerdote) præſumendum ſit malum ſine probatione. Atque reuerentia Sacramenti (ne ſcilicet temerè credatur ſigillum ipſius fractum) exigat, vt in dubio declinetur in Confeſſarij fauorem: niſi id quod obiicitur ſit dictum, aut factum ab eodem Confeſſario, in Pœnitentis aut alterius detrimentum; *De qua re Henriquez, & Suarez,* ille *in ſua ſumma l b* 6. *cap.* 19. *in fine:* & hic *tom.* 4. *diſput.* 33. *item in fine.*

* * *

CAPVT SEXTVM.

De obſeruatione ſigilli ſacramentalis in ordine ad complices Pœnitentis.

SVMMARIVM.

69 *Quomodo illicitum ſit Confeſſario Pœnitentem interrogare de complicibus.*

70 *Quod nec authoritas Prælati, nec zelus diuinæ gloriæ, talem interrogationem reddat licitam.*

71 *Quomodo & quando poſſit eiuſmodi interrogatio licita eſſe.*

72 *Confeſſarius peccatum complicis in confeſſione detectum reuelare non poteſt ſine confitentis licentia, cum ea autem poteſt.*

73 *De eadem licētia poteſt complicem ipſum corrigere.*

74 *Poteſt quis alicui certo Sacerdoti confiteri ad obtinendum ab eo auxilium aduerſus complicem.*

75 *Non poteſt Confeſſarius aliquem inducere ad ſibi confitendum, vt inde acquirat notitiam aliorum quos corrigat.*

76 *Non poteſt in eum ipſum finem de perſona complicis interrogare confitentem ſed eſt arbitrio ſuo relinquendus.*

77 *Requiſita vt confitens poſſit vti opera Confeſſarij ad corrigendum complicem.*

78 *Quando teneatur confitens vti opera Confeſſarij ad correctionem complicis.*

79 *Quando poſſit, aut etiam teneatur Confeſſarius complicem de licentia confitentis corrigere.*

80 *Eâdem ratione qua poteſt Confeſſarius complicem corrigere, poteſt & denuntiare denuntiatione paterna, non autem iudiciali.*

81 *Eodem modo quo licet vti induſtria Confeſſarij ad corrigendum complicem, licet quoque vti ad vitandum aliquod malum vel bonum aliquod procurandum iuſta de cauſa.*

QVæ ſpectant ad obſeruationem ſigilli ſacramentalis reſpectu Pœnitentis, ſatis patent ex antedictis. Cùm verò ipſum extendatur ad huius complices, antequam finem faciamus, aliquot documentis oſtendendum eſt, quatenus reſpectu eorumdem complicum ſit ſeruandum: præmiſſo quod habet Henriquez *in lib.* 6. *ſumma Theologiæ moralis ca.* 25 *à §.* 1.

Prælatum haud poſſe à Pœnitente exigere, aut ipſum interrogatione, vel iniecto ſcrupulo inducere, aut per præceptum, vel comminationem, vel ſuſpenſionem abſolutionis impellere, vt ſibi manifeſtet alienam perſonā, quando id nullo modo neceſſariū vel opportunū eſſet ad præſens iudicium, pro exoneranda ſufficienter conſcientia confitentis. **Nu. 69.** Quin potius, tanquam doctor, ex proprio munere debeat monere ſponte manifeſtantem, ne alienam perſonam nominet, nec hiſtorias narret; ſed ſimpliciter puréque dicat tantùm ea quæ faciunt ad manifeſtanda peccata, quibus ſentit conſcientiam grauatam; niſi fortè indigeret conſilio & auxilio ad ſe in futurum à peccato protegendum aduerſus eandem tertiam perſonam. Cuius doctrinæ fundamentum idem author ponit, quòd ſit contra charitatem (quia debemus proximum ſicut noſipſos amare) vt in tali re faciamus alteri, quod nollemus nobis fieri. Imò & contra rectam rationem, quæ apertè dictat illud *quod Tob.* 4. *ſanctus pater præſcribit filio.* Quod oderis ab alio tibi fieri, caue ne tu aliquando facias alteri:] quódque ſuis omnibus Dominus noſter iniungit Matth. 7. Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.]

Nu. 70. Neque tale factum excuſari poteſt per authoritatem Prælati: quoniam ad iudicium quod pe illam exercetur in foro interno, non alia perſona, nec alia peccata pertinent quàm Pœnitentis: vt ex eo cõſtat quòd tãtummodo illi, & de illius peccatis propriis detur abſolutio. In foro autem externo, non licet interrogare de peccatis, quorum non præceſſit accuſatio, vel infamia quę accuſationis locum teneat, *per citata à Nauar. in Enchir. cap.* 18. *nu.* 38. itaut interrogatus non teneatur alioqui reſpõdere ad mẽtem interrogantis, tanquam non procedẽtis iuridicè. Nec etiam poteſt tale factum excuſari per zelũ, quo Prælatus moueatur, diuinæ gloriæ; quia tale medium (vtpote periculoſum, idcóque illicitum, cùm ſit inductio, ad ocultè detrahendum de alio ſine iuſta cauſa) tam eſt ineptum ei fini, quàm mẽdacium. Itaque confeſſiones audiens exiſtimet ſe ſatis functum ſoo munere, ſi confitentem recunciliet Deo, & diſponat ad perſeuerantiã in bono. Alia autem occulta relinquat vniuerſali ſentẽtiæ Chriſti; inſcrutabili interea iudicio permittentis multa mala fieri, ac ſinentis per miniſtros peccatores officia vtilia, etiam eccleſiaſtica, exerceri; ſicut & olim per Iudam proditorem. Canete igitur debet Confeſſarius ne interrogãdo fallat tudes & inexpertus, mouendo ſic eis ſcrupulum; vt exiſtiment ſe non plenè confiteri niſi complicum peccata, etiam occulta, detegant. Atque ſi aliqua talia per ſuam aut confitentis imprudentiam cognoſcat, debet ſe perinde habere, ac ſi ex confeſſione nihil didiciſſet, committens Deo remedium malorum, quod adferte, non eſt ipſi commiſſum.

Quamquam, vt idem auctor *ibidem* § 9.. *pluribus aliis citatis* addit, non prohibetor Pœnitens, ſi velit, quantumcumque non compellatur præcepto, aliqua accuſare ſeu denunciare Prælato ad promoœndum commune bonum, vel vtilitatem proptiam. Ratio eſt, quia licitum eſt, commune priuato, & proprium alieno præponere. Quamquam prudenter cauendum eſt, ne iniuſtè, aut contra charitatem proximus lædatur.

Nu. 71. Neque etiam prohibetur Confeſſarius ad vtilitatem Pœnitentis, vt ad dandum ei auxilium, vel conſilium, auditis aliqqibus peccatis generaliter interrogare de cõplicibus (*ad inſtar ſcilicet iudicis qui viſo homine occiſo, generali interrogatione inquirit à præſentibus quis eum occidit*) non quidẽ animo curioſo, nec cõpellendo per præceptum aut comminationẽ; ſed amicè rogando vt dicat ſi velit, quod ſe poſſe licitè ac tutò dicere iudicat. Nam in eo nihil amplius facit, quàm cùm audiens generalem totius vitæ confeſſionem, pœnitente de aliquo peccato confitente, de alio quod tacere poſſet (tanquam de eo iam aliàs ſufficienter cõfeſſus) interrogat ad finem melius dirigendi ipſum in via ſalutis.

Iam verò, ſi quid ſit quod confitens teneatur dicere ad manifeſtationem peccati ſui, aut circunſtantię mutantis eiuſdem peccati ſpeciem (*de qua re idẽ auctor pluribus; & dicendum in ſequenti libro ſexto capit. quarto*) tunc licet Confeſſario prudenter de neceſſariis interrogaer, etiamſi per accidens inde ſecutura ſit notitia tertiæ perſonæ; niſi charitas exigeret eam eſſe vitandam ob notabile aliquod damnum. Cuius doctrinæ ratio eſſe poteſt, quòd alioqui perplexus eſſet Confeſſarius; cùm ex officio teneatur Pœnitentis in confitendo ſupplere defectus. Quod ſi dubia ſit talis Pœnitentis obligatio manifeſtãdi; quia dubium conſequenter erit, an Confeſſarius licitè poſſit vti eiuſmodi interrogatione, ille ab hac abſtinere deberet; cùm illicitum ſit id agere, de quo dubitatur, an ſit licitum.

Documenta de re propoſita.

PRimum autem documentum de re propoſita (*ſumptum ex iis qua Suarez diſputat tom. 4. diſput. 34. ſect. 3.*) eſt: Confeſſarium eodem ſigillo teneri ſecretum ſeruare circa peccatum cõplicis, quod Pœnitens ſuum confiteudo detexerit; qoo tenetur circa idipſum Pœnitẽtis peccatum. Iſtud ſatis conſtat ex dictis in præcedenti c. 4. indéque conſequens eſt, non eſſe licitum Confeſſario, abſque Pœnitẽtis licentia, tali notitia vti ad aliquem vſum, quo perſona eiuſdem cõplicis prodi poſſit; quia id eſſet ſigillum frangere. De licẽtia autem Pœnitentis, poſſe Confeſſorem illã vti in bonum eiuſdem Pœnitentis (& præſertim id poſtulante ſpiritali ipſius neceſſitate; vt ad eum ipſum defendendum aduerſus importunam inſectationem complicis, conantis inducere ad peccandum) patet ex eo quòd licentiã interueniente non frangatur ſigillum, iuxta antedicta in principio proximè præcedẽtis capitis. *de qua re pluribus Suarez, loco citato.* Nu. 72.

Qui & *in ſequenti ſectione 4. diſputat*, An liceat Confeſſori Pœnitentis prædicta licentiã vti ad corrigendum complicem, vel ipſius delictũ impediendum ad aliorum bonum. Partẽ autem affirmantem ſequitur pluribus aliis pro ea citatis: confirmátque ex eo, quòd tale quid non ſit contra ſigillum cõfeſſionis, vt patet ex iam dictis, neque iure aliquo poſitiuo ſit prohibitũ: nullũ enim tale aſſignatur. Nec etiam rationi aduerſetur, cùm id non minus, imò & magis rationi conſentaneum ſit (propter maximam ſcilicet huius vim *de qua in praced. cap. 4.*) quàm extra confeſſionem abſque intentione detrahendi, peccatum alterius mortale detegere alicui viro timorato, cui dicere perinde eſt ac non dicere; eo quod non oberit, & fortè proderit. Id quod licitum eſſe habet Nauar. *in Enchir. cap.* 18. *num.* 33. Immo ea eſt communis omnium ſententia, *vt notat Petr. à Nauar. in lib. de reſtit. cap. 4. num.* 175. Nu. 73.

Obiicienti autem quòd confeſſio ſit ordinis ſuperioris; vtpote facienda ex Chriſti inſtitutione, præceptóque ſupernaturali: correptio verò fraterna ſit ordinis inferioris, tanquam facienda ex naturali rationis dictamine; ideóque illam non eſſe medium ad honc finem proportionarum.

Reſpondendum eſt, quod *in lib. 5 ſumma Theologia moralis, cap* 10. § 1. *attigit Henriquez*, correptionem fraternam eſſe quoque faciendam ex inſtitutione & præcepto Chriſti *Matth.* 18. Et inter fideles eam non ſolùm eſſe ex charitate naturali, ſed etiam ex charitate infuſa, quæ obligat ad diligendos proximos altiori modo, quàm pura natura obligaret: Vnde fit vt ſi neceſſitas proximi vrgeat (inquit Suarez *in eadem ſect. 4. num.* 19.) charitas poſſit obligare ad vtendum confeſſione, aliòve medio ſupernaturalis ordinis ad eam ſubleuandam. Adhæc non eſt incommodum, vt ſuperius ordinetur ad inferius, tanquam ad finem proximum ordinatum vlterius ad aliquid vtroque eo dignius, v. g. ad gloriam Dei, ad quam ſolet correptio fraterna Vltimò referri. Id patet ex eo quòd incarnatio verbi Dei ordinata ſit ad noſtram ſalutem, quæ etſi longè inferior ſit, illius tamen finis eſt debitus: quia ſalus ipſa noſtra ad Dei gloriam ordinatur. In cuius rei confirmationem alia exempla habet Henriquez *in ſequenti li. 6. ca.* 24. § 1.

Secundum documentum (*quod ac ſequentia tangunt tã Henriquez in prius citato ca.* 10. quàm Suarez *in eadem ſect. 4. num.* 14 & deinceps) licitum eſſe Pœnitenti velle alicui Sacerdoti cõfiteri, vt ſibi & cõplici, per illius induſtriam remedium quærat; nam Nu. 74.

vtrum

vtrumque eſt charitatis officium, nihilque ſanctitati ſacramenti repugnat.

Nu. 75. Tertium eſt; non eſſe licitum Superiori, & multominus alteri Sacerdoti, procurare alicuius confeſſionem ſibi fieri, vt per illam acquirat notitiam aliorum quos poſſit corrigere. Nam ſiue id fiat neceſſitatem imponendo per præceptum, aut per reuocationem totius iuriſdictionis ad ſe, ſiue ſuadendo aut petendo, reddit confeſſionem, vt oneroſam, ſic & exoſam, cum periculo tum ſcandali, ſi Pœnitentes intelligant per ſuas confeſſiones quæri notitiam peccatorum alienorum, tum ſacrilegij quo peccata aliqua taceantur in confeſſione. Quamquã tamen, ſi Confeſſor ſimpliciter ac ordinario modo, bonáque fide fungens ſuo munere intelligat aliquid ex confeſſione, nihil obſtat quin opus ſit charitatis complicem de eo corripere dummodo id fiat de licentia Pœnitentis, prudenter ſeruatis debitis circumſtantiis.

Nu. 76. Quartum eſt, non eſſe propter finem hunc correctionis, à Pœnitente interrogãdam perſonam complicis in particulari, ſed expectandum eſſe vt ipſe ſua ſponte illam declaret; neque Confeſſarium ſeipſum ſtatim offerre debere ad eandem correctionem faciendam, quantumcumque eam conuenientem, aut etiam neceſſariam eſſe intelligat. Huius ratio eſt, ne Pœnitenti aliquod ſcandalum præbeatur, per quod ei fiat odioſa confeſſio, aut exponatur periculo infamandi proximum abſque neceſſitate: aut quia fortaſſe poteſt per ſeipſum talem correptionem facere, aut vult vti opera alterius, quam putat aptiorem. Interrogari nihilominus poteſt generaliter, ac etiam debet, num exiſtimet complicem ſui peccati, egere aliqua ſua correctione: Nempe vt intelligatur, num ea ex parte aliquam ipſe obligationem habeat, cui ſatisfacere compellẽdus ſit. Vbi tamen cauendum eſt, ne aliquid ab eo exigatur tanquam debitum ex obligatione præcepti, ad quod non conſtet ipſum reuera teneri; alioqui enim grauiter peccaretur, ſiue contra iuſtitiam adſtringendo illum ad id ad quod non tenetur: ſiue contra charitatem, inducendo ad complicem ipſum infamandum apud tertium, nulla fortè neceſſitate tale quid exigente ad ipſius emendationem.

Nu. 77. Quintum eſt, vt Pœnitens licitè poſſit vti induſtria Confeſſoris ad complicem emendandum per correctionem, requiri per ſe, & ſufficere; ex parte quidem complicis, vt talis correctionis aliqua ſit moralis neceſſitas: Nam ſi vel ille iam eſt emendatus, vel nulla eſt probabilis ratio timendi nouum illius lapſum, non eſt facile infamandus. Ex parte Pœnitentis verò: tum vt probabiliter putet ſe per ſe non ſufficere ad faciendam talem correctionem; ſi enim per ſe ſufficeret, ſine cauſa infamaret ipſum complicem: tum vt ſperet eam correctionem eſſe vtiliter faciendam per talem Confeſſarium; alioqui enim fruſtra ad id aſſumeretur. Quod ſi his concurrentibus aliqua adhuc occurrant quæ impediant; ea per prudentiam explorata, cauenda ſunt. Nã de illis, cùm accidẽtalia ſint, nihil poteſt determinatè ſtatui.

Nu. 78. Sextum eſt, præter iam dicta, vt Pœnitens teneatur vti induſtria Confeſſarij ad emẽdationem complicis per ipſius correctionem, requiri quòd tanta ſit neceſſitas eiuſdem complicis, vt charitas Pœnitentem ipſum obliget ad ei ſubueniendum, ſiue per ſe, ſiue per alium, eo quo potuerit modo: prout accidit in caſu grauis neceſſitatis, ſic vrgentis, vt alioqui ſit de nouo lapſurus in graue peccatum, vel notabile damnum illaturus proximo. Vbi aduerte, neque in tali neceſſitate teneri vti Confeſſarij induſtriã, ſed poſſe vti opera alterius; niſi tales circunſtantiæ occurrerent, quæ oſtendant moraliter ad id neceſſariam eſſe Confeſſoris induſtriam: vt quando in tali occaſione, vel loco, nullus alius ob penuriam hominum prudentium offertur, qui poſſit ſicut Confeſſarius, non tãtùm conſilio, ſed etiam auxilio impedire nouum delictum, aut proximi detrimẽtũ ſecuturũ.

Aduerte item, neque in neceſſitate, quà tenebitur Pœnitens Confeſſoris vti operâ, compelli ad facere interuentu confeſſionis, ſed poſſe rem extra confeſſionem ei proponere; niſi talis eſſet, qui videretur non ſeruaturus ſecretum naturæ, quod eſt minus ſecreto confeſſionis. Regulariter autem magis expedit, vt Pœnitens rem aperiat extra confeſſionẽ, quam in confeſſione, vt Confeſſarius poſſit liberiùs munere ſuo fungi in corripiẽdo; non eſt tamen ad id cogendus, niſi in caſu in quo ſecreta correptio non eſſet ſufficiens.

Septimum eſt, iiſdem conditionibus quibus dictum eſt Pœnitẽtem poſſe vti induſtria Confeſſarij ad correctionem complicis, dicendum pariter eſſe quod poſſit Confeſſarius talem commiſſionem acceptare, & exequi. Nec enim licitè ab eo peteretur, ſi licitè acceptare & exequi nequiret. Obligationem autem ad id Confeſſarius habere poteſt: vel ex charitate, vt quando grauis neceſſitas proximi vrgeret; vel ex iuſtitia, vt quando Confeſſarius eſt proprius paſtor complicis (cuius ſpiritualem ſalutem tenetur ex officio procurare) & prudenter iudicat ſuam correctionem medium eſſe ad eam neceſſarium. Nu. 79.

Octauum eſt, de licentia Pœnitentis Confeſſarium poſſe procedere, vt ad correctionem complicis, ſic etiam ad illius denuntiationem paternam; ſi ad hanc etiam expreſſe detur talis licentia, non autem ad denuntiationem iudicialem. Ratio eſt, quia per denuntiationem paternam ad Superiorem acceditur ſolùm vt ad patrem; qui non poteſt inde procedere ad inquiſitionem in ſubditum, aut inferre illi aliquod detrimentum; ſed ſolum cõſilio, precibus, & opera iuuare, ſicque prudenter cum eodem gerere remouendo ab illo occaſiones peccati quàm occultiſſimè, vitandóque omnem occaſionem malè ſuſpicandi de Pœnitente ipſo denuntiato, cauendóque in ſeipſo nimiam facilitatem credendi; aut mutum ſubitum, quo ſuum ſubditum denuntiatum pudore afficiat, aut aliàs malè tractet. Denuntiationem verò iudicialem tenetur Pœnitens per ſeipſum facere, quia ad eam requiritur, vt denuntians notus ſit Iudici, & quantum poteſt publicam ei notitiam conferat: quæ tamen obligatio reſpectu Pœnitentis qui particeps eſt criminis, vix contingere poteſt, quia nemo ſeipſum in iudicio denuntiare tenetur: quod moraliter loquendo faceret denunciando complicem. Poteſt autem ſæpe contingere reſpectu eorum quorum non fuerit ſocius criminis: & tunc ſuæ obligationi debet ſatisfacere per ſeipsũ: quod ſi non poſſit, vel excuſabitur; vel certè, ſi bonum commune non relinquat locum excuſationi, per alium faciet, cui rem communicet extra confeſsionem. Nu. 80.

Poſtremum eſt, eodem modo quo ad corrigendum complicem vti licet induſtria Confeſſarij, licere quoque ad vitandum aliquod magnum nocumentum, aut ad procurandum aliquod magnum bonum honeſta de cauſa. Sic (*ait Suarez. ſub finem eiuſdem 4 ſectionis*) adultera poteſt per Confeſſarium monere ſocium criminis, vt is ſe in tuto collocet, eo quod maritus ei mortem machinetur. Item ſi duo fuerint ſocij in furto, & vnus eorum morti vicinus reſtituit, poteſt per Confeſſorem monere complicem, vt intelligat vel ſe eſſe liberum, ſiquidem toto reſtituto, partem eidem complici remiſit: vel illam ipſam partem eſſe ſocij hæredibus reſtituendam. Quibus caſibus ſimiles alij excogitari poſſunt. Atq; hæc hactenus de Confeſſario. Laus Deo. Nu. 81.

LIBER QVARTVS
DE POENITENTE.
PRÆFATIO.

EADEM methodo, qua antea de Confeſſario, dicturi de Pœnitente, trademus primò quæ in eo antecedere oportet Sacramenti Pœnitentiæ vſum: nempe conditiones ſine quibus non cenſetur eiuſdem Sacramenti capax; & præparationes quibus ad præfatum vſum debet ſe diſponere; cuiuſmodi ſunt ex parte quidem intellectus, conſcientiæ examen; ex parte verò voluntatis, excitatio ad eundem vſum. Tradėmus ſecundò rationem qua ille debet ad eum ipſum vſum concurrere, exequendo rei, & accuſatoris, teſtiſque munera. Tertiò demum, quæ incumbunt ei agenda poſt talem vſum: cuiuſmodi (præter gratiarum actionem vſurpandam imitatione Leproſi, qui *ex D. Lucæ cap.* 17. vt vidit quia mundatus eſt, regreſſus eſt cum voce magna magnificans Deum, & cecidit ante pedes Domini Ieſu gratias agens) ſunt: tum impletio Pœnitentiæ à Confeſſario impoſitæ, de qua commodiùs dicetur in ſequenti parte, cùm de ſatisfactione: tum executio concepti propoſiti emendandi vitam: tum demum opera quorum vſum emẽdatio vitæ exigit: nimirum oratio, ieiunium, & eleemoſyna. Complectetur ergo hic liber in prima quidem parte capita ſequentia. Primum de conditionibus requiſitis in Pœnitente, vt cenſeatur capax Sacramenti Pœnitentiæ. Secundum de examine eidem vſui præmittendo ab eodem Pœnitente. Tertium de excitatione voluntatis ad talem vſum. Quartum de ratione qua Pœnitens ad eundem vſum concurrere debet. Quintum de executione propoſiti emendandi vitam, concepti in illo ipſo vſu. Reliqua verò in tribus reliquis partibus; quarum ſecunda erit de oratione, tertia de ieiunio, & quarta de eleemoſyna.

CAPVT PRIMVM.

De conditionibus requiſitis in Pœnitente, vt cenſeatur capax Sacramenti Pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

1 *Conditio vſus rationis, & quomodo ea deprehendatur adeſſe.*
2 *Conditio ſuſceptionis Baptiſmi.*
3 *Conditio notitia neceſſariorum ad ſalutem, ſiue agendorum, ſiue credendorum.*
4 *Conditio intentionis ſuſcipiendi tale Sacramentum.*

PRÆMONENDVM eſt hominem in hac tantùm vita capacem eſſe Sacramentorum: quia inſtituta ſunt vt medicamenta humanę naturę: poſtquam autem homo per mortem ad æternæ gloriæ terminum peruenit, non eſt ampliùs talium medicamentorum capax: cùm, tanquam nullo modo obnoxius morbis, non habeat opus Medico: damnatus verò, tanquam æger omnino deſperatus, medicamentis foueri non debet. Ad quam quidem vitæ huius conditionem, in Pœnitente, vt capax ſit Sacramenti pœnitentiæ, quatuor alias accedere oportet: Earum prima eſt (quæ à natura ſuppeditatur) vſus rationis tanquam neceſſarius ad exercendam in praxi pœnitentialis fori, Pœnitenti incumbentem contritionem & confeſsionem. *Num.* 1.

Sed

Sed aduerte difficultatem eſſe quando talis vſus contingat pueris. Quod enim cum gloſa *ad cap.1. De delictis puerorum* communiter aſſignatur ſeptimus annus, procedere quidem poteſt quoad forum externum; in quo locus eſt præſumptioni: non tamen quoad internum, in quo veritas exigitur: In rei autem veritate, alij citiùs ad rationis vſum, ſeu diſcretionem inter bonum & malum, alij tardiùs perueniunt, vt experientia docet. Atque ſeptennium nonnunquam præueniri, patet ex puero illo quinquenni, quem D. Gregorius *in lib. 4. Dialog. cap.18.* refert blaſphematem in ſinu patris ſuffocatum eſſe à Dæmone. Itaque res diiudicanda relinquitur viro prudenti ex indicijs quæ puer ipſe oſtendit diſcretionis inter bonum & malum: vt ſi verecundetur ob malefactum: aut ſi interrogetur, liceátne Innocentem interficere, aliena inuadere, Superiori maledicere, & alia eiuſmodi, & reſpondeat negatiuè: aut interrogatus an bonum ſit pauperi eſurienti panem porrigere, Eccleſiam adire ad ſeruiendum Deo, & alia ſimilia, reſpondeat affirmatiuè. quemadmodum *in Ench.* Nauarr. *cap.21. num.33. annotat.* Quæquidem indicia ſi adſint ante primum ſeptennium, exiſtimandum eſt adeſſe etiam capacitatem peccandi mortaliter, atque confitendi, etiam ſub obligatione præcepti Eccleſiæ dati in *cap. Omnis vtriuſque ſexus De Pœnit. & remiſſ. prout notatum eſt à Syluestro Confeſſio 2. quæſt.5.* Si verò necdum adſint talia ſigna expleto ipſo ſeptennio, iudicandum eſt necdum adeſſe capacitatem, & obligationem ad hoc Sacramentum, ex Hoſtienſi in ſumma *tit. de delictis puerorum. §. Patet.* Vide dicenda in ſeq. lib.6. num.50.

Num. 2. Secunda conditio eſt, ſuſcepiſſe Chriſti baptiſmum, cuius neceſſitas ſatis intelligitur ex eo quod Conc. Trid. *ſeſſ.14. cap.2.* ſtatuit Eccleſiam in neminem iudicium exercere, qui non priùs in ipſam per baptiſmi ianuam fuerit ingreſſus. Domeſticos antè fidei, quos Chriſtus Dominus lauacro baptiſmi, ſui corporis membra ſemel effecit, ſi ſe poſtea crimine aliquo contaminauerint, nō iam repetito baptiſmo ablui; ſed ante hoc tribunal (Pœnitentiale intellige) tanquam reos ſiſti voluit. Vnde conſtat (quod etiam habetur *ex ſequenti cap.5.*) Sacramenti Pœnitentiæ materiam eſſe ſola peccata poſt baptiſmum commiſſa: quibus cùm careat nondum baptizatus, cenſeri non poteſt capax talis Sacramenti. Adde quòd nec ſit aliorum ſacramentorum, *ex cap. Veniens. De presbyt. non baptizato.*

Num. 3. Tertia conditio requiſita ex parte mentis, eſt hác imbutam habere notitiā neceſſariorum ad ſalutem, nempe tum communium mandatorum Dei, & Eccleſiæ: quæ qui ignoret inter Catholicos viuens, rarus eſt, cùm modus procedendi bonorum ſatis talia inculcet: tum etiam præcipuorum myſteriorum Chriſtianæ religionis (qualia ſunt quæ in ſymbolo Apoſtolorum traduntur credenda ab omnibus) eorum ſaltem quæ ab Eccleſia ſolemnizantur inſtitutione feſtorum; *vt ex D. Thom. Nauar. habet in Ench. prælud 4. num.19. & cap.11. num.18.* Rationem de illis erudiendi rudes, habes *in præcedent. lib.2. cap.13. ſect. priore.* Cauſa autem neceſſitatis iſtiuſmodi conditionis, hæc reddi poteſt; quòd Pœnitentiæ Sacramentum de ſe (vnde dicitur ſicut & baptiſmus, ſacramentum mortuorum) inſtituatur ad peccatoris Deo mortui reuocationem ad vitam: atque adeò ad perducendum ipſum ex ſtatu perditionis ad ſtatum ſalutis: cui rei obſtat ignorantia, ſiue memoratorum mandatorum, de quibus dictum eſt à Domino *Matth.19.* Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata] ſiue præcipuorum myſteriorum credendorum fide catholica, cùm item dictum ſit à Domino. *Marci vltimo.* Qui non crediderit, condemnabitur.] Nam quæ ignorantur, ſeruari non poſſunt; & multo minus ſupernaturali fide credi: quomodo enim, *vt habet Apoſtolus ad Rom.10.* credent ei quem non audierunt?] Itaque talem ignorantiam depellere negligens, abſoluendus non eſt, tanquam deſtitutus ſufficienti propoſito emendationis, cùm in eo peccet mortaliter, *ex Nauarr. in cit. num.18.* & probatur ex detrimento quod per id animæ ſuæ infert contra charitatem quam ſibimet propter Deum debet.

Quarta conditio requiſita ex parte voluntatis, eſt Num. 4.
intentio poſitiua ſuſcipiendi ſacramentum, quod ex Chriſti inſtitutione Sacerdos adminiſtrat audita cōfeſſione. Huius neceſſitas oſtenditur à ſimili, quia *ex cap. Cùm pro paruulis. De conſecr. diſtin.4. & ex cap. Maiores. de Baptiſmo. (de qua re Suarez. tom.3. diſp.14. ſect.2. dicto 1.)* in adultis inualidus eſt baptiſmus ex defectu intentionis illum ſuſcipiendi. Quare erit & Pœnitentiæ ſacramentum ex ſimili defectu; præſertim cùm de ſe non requirat tātùm paſſionem ſuſcipientis vt baptiſmus, ſed etiam exigat actiones, per quas peccata ſua retractet, & Eccleſiæ clauibus ſubiiciat propria voluntate: quam voluntatem dicimus intentionem ſuſcipiendi Pœnitentiæ ſacramentum: cuius impulſu illæ ipſæ actiones (contritio inquam, & confeſſio) exerceantur. Non eſt autem neceſſe intentionem eſſe actualem: ſed ſufficere poteſt virtualis, quam præceſſerit actualis non retractata, ratione cuius ipſa Sacramenti ſuſceptio cenſeatur moraliter voluntaria: hinc iuxta *cap. Ægrotantes. De conſecrat. diſt.4.* vt baptiſmi, ſic Sacramenti Pœnitentiæ capaces ſunt, qui oppreſſi morbo, deſtituuntur vſu rationis, quando ipſi teſtimonio amicorum habuerunt præcedentem voluntatem ea Sacramenta ſuſcipiendi.

Quod idem dicendum eſt de lapſis in phreneſim vel amentiam, *ex Sylu. in verbo Baptiſmus.4. quæſt.14.* qui bene monet, quòd ſi neceſſitas non vrgeret, ſed ſperaretur reuocatio ad ſanam mentem, differenda eſſet adminiſtratio Sacramenti; vt ipſum reciperetur cum actuali intentione.

CAPVT SECVNDVM.

De examine conſcientiæ vſui Sacramenti Pœnitentiæ præmittendo à Pœnitente.

SVMMARIVM.

5 *Quid ſit examen conſcientiæ. & quæ illi præmittenda.*
6 *Ratio inſtituendi examen conſcientiæ.*
7 *Examen conſcientiæ debet cum diligentia fieri.*
8 *Non eſſe neceſſarium vt tanta fuerit ea diligentia, quin maior adhiberi potuerit.*
9 *Quid requiratur, vt ſufficiens adhibita eſſe cenſeatur, duæ ſententiæ extremæ.*
10 *Media cum Nauarro tenenda.*
11 *Ratio habenda eſt perſonæ, & aliarum circumſtantiarum, in determinanda ſufficientia talis diligentiæ.*
12 *Eiuſdem diligentiæ defectus ſuppleri poteſt per interrogationes Confeſſarij.*
13 *Quando id procedat, etiamſi confeſſurus exiſtimet ſe non adhibuiſſe ſufficientem.*
14 *Quid ſit agendum cum eo, qui confitetur ſe non adhibuiſſe diligentiam ſufficientem in examinanda conſcientia.*

EXAMEN conſcientiæ dicitur diſcuſſio actionū vitæ noſtræ in particulari, factā earū com- Num. 5.

paratione cum diuinis præceptis; vt corrigamus ea quæ in illis mala eſſe deprehenderimus. Ante quod (tanquam magni momenti opus) oportet ſeipſum colligere, & in illius initio, Deum conſiderare præſentem, ipſúmque adorare cum magna reuerentia, gratias ei agendo de multiplicibus beneficiis ab eo acceptis; tum naturæ, qualia ſunt creatio, conſeruatio, gubernatio, & peculiaris prouidentia: tum gratiæ; cuiuſmodi ſunt Chriſti incarnatio, merita, actiones, labores, tormenta, & mors noſtri cauſa; item vocatio ad Chriſtianiſmum, Sacramentorum inſtitutio in remedium languoris animæ noſtræ; & præparatio æternæ gloriæ. Oportet item Dei implorare auxilium ad examen ipſum pro rei dignitate inſtituendum, ad ipſius gloriam, & animæ noſtræ ſalutẽ.

Num. 6. Inſtituendi autem ratio eſſe poteſt: vt ſeruato ordine temporum, locis in quibus verſati ſumus, & perſonis cum quibus conuerſati ſumus, ac negotiis quæ geſſimus in memoriam reuocatis; expendamus quæ ab vltimo ſimili examine noſtro, cogitata ſunt a nobis, dicta, vel facta, aut omiſſa contra virtutes exercendas, ſiue erga Deum, vt contra fidem, ſpem, charitatem, religionem quibus Deo debitus cultus redditur. Siue erga nosipſos, vt contra charitatem qua nosmet moderatè, & propter Deum amamus; item contra temperantiam, qua frænamus illicitas cupiditates: & fortitudinem, qua timori & audaciæ imponimus modum; patientiam qua in aduerſis, & humilitatem qua in proſperis rebus moderationem retinemus: manſuetudinem qua reprimimus impetum iræ; & pœnitentiam quâ debemus dolere de peccatis ad eorum expiationem. Siue denique erga proximum, vt contra charitatem fraternam, per quã illum ſicut nosipſos amamus, zelum item animarũ quo harum ſalutem ad Dei gloriam procuramus; benignitatem, qua æquo animo ferimus & condonamus acceptas iniurias; iuſtitiam, qua reddimus vnicuique quod ſuum eſt; liberalitatem & miſericordiam, qua ſubuenimus indigenti noſtra ope; taciturnitatem, veritatem, affabilitatem, ſimplicitatem, prudentiam, & modeſtiam, quibus cõutimus aliis cum ea qua par eſt ædificatione, circumſpectione, moderatione, animique candore: pietatem denique, & obſeruantiam, ac obedientiam, quibus reddimus parentibus, & Superioribus debitum honorem, reuerentiam, & obſequium.

Ex quibus diuerſis virtutibus diſtinguuntur diuerſorum peccatorum ſpecies, explicandæ in confeſſione, vicibus quibus contigerint additis, ea ratione qua in ſequenti parte exponetur, lib. 6. cap. 4. ſect. poſteriore. Sed quia non omnes ita valent ingenio aut pollent doctrinâ, vt poſsint in particulari ſtatuere quæ habere debeant pro commiſsis, vel omiſsis contra aliquã virtutem datúmve de ea præceptum, catalogus eorum quæ cenſentur eius generis eſſe, texi ſolet pro minus idoneis ad tale exercitium, vt habeant vnde diſcutiendo conſcientiam cognoſcant quæ ex cogitatis, dictis, vel factis illam de ſe ita grauent, vt tanquam peccata exprimi debeant in confeſsione. Eorum catalogus continetur longa ſerie interrogationum in præced. libro ſecundo cap. 3. à ſect. 4. propoſitarum, quas ſicut Confeſſarius Pœnitenti, ita & hic ſibimet intra ſe facere poteſt.

Num. 7. Quod igitur hic addendum reſtat de eodem examine, ſunt ex traditis à Nauar. *ad cap. Fratres. De Pœniten. diſtin. 5. à num. 66.* ſumpta documenta quædam de diligentia adhibenda in illo faciendo iuxta ſtatutum Conc. Trident. *in ſeſſ. 14. cap. 5. & can. 7.* ac etiam iuxta rectæ rationis dictamen. Etenim ratio naturalis dictat, iuſtam curam, & neque maiorem neque minorem quam oportet, vnicuique adhibendam negotio. Quapropter, cùm Sacramentalis confeſsio perpetratorum peccatorum, negotium ſit notabile, ſit vt ea exigat, notabilem diligentiam in rememorandis iiſdem peccatis; nec cenſeri debet facta prout par eſt, cum non fuerit ei præmiſſum ſufficiens conſcientiæ examen: maxime cum huius defectum ſequi ſoleat in confeſsione defectus integritatis neceſſariæ ad illius validitatem: quandoquidem, loquendo moraliter, impoſsibile eſt (*vt bene notat Canus in relect. De Pœniten. part. 6.*) confeſsionem integram fieri, nulla poſita diligentia in examinanda conſcientia. Vide quæ habentur in ſeq. lib. 6. num. 147.

Documenta de diligentia ponenda in faciendo examine conſcientiæ.

PRimum eſt, vt Pœnitens cenſeatur feciſſe ſufficiens conſcientiæ examen, non requiri vt ſummam quam in ea re potuit, adhibuerit diligentiam, nec vllo modo adhibere potuerit maiorem; quia id nunquam inuenitur præceptum a Deo, neque conſentaneum eſt dicto Domini noſtri *Matth. 11.* Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue.] Etenim cùm nemo tantam diligentiam ad idipſum adhibeat, quin abſolute maiorem adhuc adhibere poſsit, nunquam obtineretur conſcientiæ quies: quod duriſsimum eſt. Num. 8.

Quid autem requiratur, Nauarr. ipſe bene explicat, tenens mediam quandam ſententiam inter duas extremas: quarum prior, vt plurimùm recepta (*inquit idem auctor in cit. num. 66.* pro ea citans Sotum & aliquot alios) eſt, illam in præſenti negotio diligentiam ſufficientem eſſe, quæ talis eſt, qualem pro re ardua in memoriam reducenda, Pœnitens adhiberet: aut, *prout a Maiore expreſſius traditum idem Nauarr. addit*; ſi homo confeſſurus, talem præmiſit diligentiam reuocandi ſua peccata in memoriam, qualem adhiberet, ſi orationem aliquam eſſet coram viris eruditis habiturus, aut de multa pecunia impenſa domino vigili & auaro rationem eſſet redditurus. Quam ſententiam idem author *ibidem num. 74.* reiicit; quia etiamſi velimus, vix tamẽ poſſumus tantâ curâ peccata noſtra recogitare: quantâ orationem coram eruditis habendam parare: vel rationem dati & accepti domino vigili & auaro reddere. Nam ad habendam in his diligentiam, iuuat naturalis propenſio hominis ad honores, & diuitias, qua in eis parandis appetitus iraſcens exacuitur ad ſuperandas omnes difficultates & moleſtias mediorum quibus parantur. Ab habenda verò in examine conſcientiæ diligentia, reuocat propenſio ad delectationes, quâ appetitus concupiſcens excitatur ad recogitationem peccatorum auerſandam tanquam malum quoddam: vtpote occaſionem triſtitiæ & doloris dantem. Accedit quod Concil. Trident. vbi ſuprà, dicens diligentem ſui diſcuſsionem, non autem diligentiſsimam, meritò cenſeatur indicare mediocrem diligentiam in propoſito examine ſufficere, neque ſummam quam exempla in medium allata inſinuant, requiri; præſertim cùm ſi talis requireretur ad validam confeſsionem, pauci eſſent è vulgo, qui non tenerentur hactenus factas confeſsiones tanquam inualidas iterare. Num. 9.

Si quis obiiciat præparantem ſe ad cõfeſsionem diſcuſsione conſcientiæ, comparari mulieri, quæ perditâ drachmâ, euertit domum, donec inueniat eam. *Luc. 15.* Reſpondendum eſt *cum Cano in relect. de Pœnit. p. 6.* id quidem eſſe, quod optimi faciunt: ſed hîc tradi, quid ad fructum Sacramẽti Pœnitentiæ conſequendum facere debeant, vel imbecilles.

Poſterior ſententia (pro qua Gerſonem & Caiet. Nauarr. citat) eſt: modicam diligentiam adhibitam in diſcutienda cóſcientia ad hoc ſufficere, vt non ſit neceſſe confeſſionem iterari, niſi talem diſcuſſionem adeò craſſam & ſupinam eſſe contingat, vt videri poſſit in ea tacitè affectata eſſe truncatio ipſius confeſſionis, de cuius integritate parum curatum fuerit. Quæ ſententia reiicitur, ex eo quod puritati conſcientiæ non debeat rationis deeſſe iudicium, *ex cap. non ſolum. De regularibus in 6.* atque rationis iudicium poſtulet, vt cum peccatorum omnium integra confeſſio ſit res magni momenti, nec modicæ difficultatis; ad eam ſicut par eſt perficiendam, requiratur diſcuſſio conſcientiæ ita diligens, vt leuem ac modicam ſuperet: quandoquidem in re graui leuiter & in difficili, ſine cura & ſollicitudine ſe gerere, alienum eſt à ratione.

Num. 10. Tenenda igitur eſt cum Nauar. ſententia media: de qua ſit ſecundum documentum. Ad confeſſionis validitatem requiri diligẽtiam in examinanda conſcientia mediocrem, ex qua ſcilicet Pœnitens iudicetur vere diligẽs fuiſſe; non verò quaſi perfunctoriè talem diſcuſſionem peregiſſe. Quodquidem iudicium relinquitur viro prudenti: itaut oporteat iſtiuſmodi diligentiam tantam eſſe, quanta (*inquit Nauarr. ad citatum cap. Fratres. num. 75.*) prudenti viro & humano more æſtimãti, videtur eſſe vt plurimum ſufficiens hominibus Deum timentibus, ac mediocrem animæ ſuæ curam gerentibus, qui ſint eiuſdem conditionis, cuius eſt Pœnitẽs, qui in examinanda conſcientia illam adhibet; dũmodo is bona fide putet illam pro ſua fragilitate mediocrẽ eſſe: vt poteſt putare, iuxta Franciſ. à Vict. *in ſumma De Sacram. n. 161.* cùm taliter examinauit, vt etiamſi amplius examinaret per aliquod tempus non recordaretur aliquorum aliorum peccatorum mortalium; non verò cùm per paruam diligentiam vlteriorem veniret in cognitionem aliquorũ huiuſmodi, quorum nondum meminit. Idem docet Canus *in relect. De Pœnitent. parte 6.* illud clarius dicens. Quod ſi putem nullum aliud peccatum venturum mihi in mentem, niſi forte ingenti quadam diſcuſſione, & magni temporis inquiſitione, me oportere non eſſe ſollicitum, eo quod ſatis ſit diligentia illa mediocris & humana.]

Num. 11. Tertium documentum eſt, in ferendo iudicio de ſufficienti examine confitentis, habendã eſſe rationem conditionis perſonæ & ceterarum circumſtantiarum, ſicut habetur in omni alio iudicio, quo prudens de mediocritate in actu humano ſeruanda determinat, iuxta Ariſtotelis *lib. 2. Ethic. c. 6.* receptiſſimam ſententiam. Hoc itaq; modo (*ex Nau. ibi. n. 71.*) iudicandum eſt, eum qui crebrò confitetur non teneri tantam vice qualibet curam adhibere in diſcuſſione conſcientiæ, quantam qui rarò; neque eum qui paucis aut paruis implicatur negotiis, quantam qui multis & magnis: neque idiotam qui neſcit perſcrutari, quãtum qui doctus eſt, & nouit loca, & latebras vbi peccata inueniat. Cæterum ex Cano *in eadem parte conſequenter:* ſi quis ſufficiẽtem diligentiam ſe feciſſe credat, ſed fallatur, à peccato mortali negligentia illius excuſatur, ſi ſit homo pius, habens mediocrem animæ ſuæ curam: non autem ſi impius, quem nulla animæ ſuæ cura tãgit, & cui minima in hac re diligentia videri ſolet maxima; neque affectus eſt in animo ea ratione, qua ille qui nulla de cauſa velit ſalutis ſuæ procurationi deeſſe.

Num. 12. Quartum documẽtum eſt; illud quod diligentiæ poſitæ in diſcutienda conſcientia deeſt ne illa cenſeatur mediocris, poſſe per interrogationes Cófeſſarij, ſuppleri ſufficienter ad hoc vt ſatisfiat memorato præcepto Concilij Triden. *ſeſſ. 14 cap. 5 de diligenti conſcientiæ diſcuſſione præmittẽda Confeſſioni*, atque vt confeſſio ipſa cenſeri poſſit integra & valida. Hoc Nauar. *in ſequen. num. 76.* deducit ex eo quod Confeſſarius, qui ſuſpicatur Pœnitentem ſine iuſta peccatorum præmeditatione ad confeſſionem accedere, debeat diligenter interrogare, prout præſcribitur *in cap. 1. De Pœnitentia diſt. 6. §. Diligens. & in cap. Omnis vtriuſque ſexus. De Pœniten. & remiſſ. per illa verba*, Diligenter inquirens, & peccatoris, & peccati circumſtantias.] Quod ſi non faciat, credens Pœnitentem, niſi interrogetur, taciturum aliquid neceſſariò confitendum, peccabit mortaliter, vt idem Nauarr. *ad eundem §. Diligens:* confirmat per cap. Iudicantem, cuncta rimari oportet, & ordinem rerum plena diſquiſitione inquirere] *30. quæſt. 5* Cui addi poteſt quòd Iudex ex officio ſuo debeat ſupplere defectum, ne alioqui iudicium reddat nullum: argumento *cap. Cauſam 1. De iudiciis.* neque nos debeamus ſanctum dare canibus, nec margaritas noſtras proiicere ante porcos] *Matth. 7.*

Quintum eſt, *quod Nauar. ad idem cap. Fratres. num. 80. & 81. vult ex præcedenti deduci.* Aliquam Pœnitentis confeſſuri diligentiam de ſe non ſufficientem, poſſe ſufficientem fieri adiuncto propoſito & voluntate reſpondendi, obediendiq; Confeſſario, quem ſcit de more interrogaturum, & putat virum eſſe in ea re induſtrium. Vnde fit vt vulgares homines, qui neſciunt peccata ſua per propria eorum loca quærere ſeu conſcientiam ſuam diſcutere circa cogitationes, verba, & opera, & affectus varios, quibus in Deum vel proximum, vel ſeipſum peccatur tranſgreſſione præceptorũ Dei, vel Eccleſiæ, ſit inquam, vt exiſtimãdi ſint diligentiam ſufficiẽtem habuiſſe in examinando ſe, ſi aliquantulam poſuerint, adiuncto prædicto propoſito reſpondendi Confeſſario, ſimul cum bona fide, qua putent ſe ſatisfacere obligationi, quam habent confitendi præuia diligenti conſcientiæ diſcuſſione: itaut alia ſit ratio eius qui bonam partem propoſiti integrè confitendi ponit in interrogationibus Confeſſarij: & alia eius qui proponit adeo induſtriè confiteri, vt Confeſſarium leuet onere interrogandi, aut qui putat ſe parum aut nihil à Confeſſario interrogandum. **Num. 13.**

Sextum eſt, (*de quo idem Nauarr. in ſeq num. 83.*) quando confitens ait ſe non reduxiſſe in memoriam ſua peccata prout debebat, videndum eſſe num id dicat, quod credat ſe non adhibuiſſe in diſcutienda conſcientia diligẽtiam, quam integritas confeſſionis exigit, an verò quòd ad inſtar S. Iob *cap. 9.* vereatur omnia opera ſua ex timorata quadam conſcientia, vt communiter vſuuenit bonis mentibus, quarum eſt ibi culpas ſuas agnoſcere, vbi non ſunt. *cap. Ad eius diſt 5.* Atque ſi hac poſteriore de cauſa dicat, aut quia non omnia venialia ſiue maiora ſiue minora (de quibus non tenetur confiteri) in mentem reduxit, ipſum poſſe ſine ſcrupulo audiri confitentem, & auditum (*niſi aliud obſtet*) ſacramentaliter abſolui. Sin autẽ priore de cauſa dicat, diſtinguendum eſſe. Nam vel vrget neceſſitas non permittens tales interrogationes fieri: nempe vrget conflictus belli, aut morbus grauis, aut naufragium, aut aliud ſimile imminẽs periculum mortis, ſiue naturalis, ſiue violentæ, aut etiam notabile ſcãdalum, túncque Pœnitens ſimiliter & audiẽdus & abſoluendus eſt, dummodo nihil aliud obſtet. Vel nulla vrget neceſſitas, & tunc debet Confeſſarius videre, num ſuis interrogationibus eã, quam Pœnitens ipſe qualemcumque adhibuit diligentiam, reddere poſſit mediocrem; ſique videat ſe poſſe, poſtquam id præſtiterit, abſoluet: ſicut in præcedẽtibus caſibus. Quod ſi videat Pœnitentem confeſſurum, nolle interro- **Num. 14.**

 gati;

gari; vel etſi velit quidem, adeo tamen nihil præmeditatum venire: vt etiam cum interrogationibus vnius & reſponſionibus alterius, non ſit futura integra confeſſio; tunc neque audiet, neque abſoluet: ſed ſuauiter alliciet, humaniterque perſuadebit, vt antequam confiteatur, conſcientiam pro ſua capacitate diſcutiat, quantum ſaltem ſufficiat, vt per opportunas interrogationes iuuari poſſit ad faciendam confeſſionem integram, & ad vitandum illum ſufficientis diligentiæ in examinanda conſcientia defectum, quo redditur inualida.

CAPVT TERTIVM.

De excitatione voluntatis ad vſum Sacramenti Pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

15 *Damna quorum cõſideratione voluntas excitari poteſt ad vſum Sacramenti Pœnitentiæ.*

16 *Commoda contraria, quorum conſideratio ad idem valet.*

17 *Ratio qua talis excitatio fit.*

18 *Nouem vtilitates, quarum conſideratione poteſt eadem voluntas permoueri.*

19 *Quæ poſſint ab vſu Sacramenti Pœnitentiæ voluntatem auertere cum remediis aduerſus eadem.*

POſt peractum conſcientiæ diligens examen, notatis peccatis de quibus facienda eſt confeſſio, oportet illa abominando, & propoſitum de illis in poſterum cauendis firmum concipiendo, recurrere ad diuinam miſericordiam, & petere veniã, próque ea conſequenda excitare voluntatem ad vſum Sacramenti Pœnitentiæ, a Chriſto in eum finem instituti. Ratio autem excitandi eſſe poteſt, ſeria conſideratio ex vna parte grauiſſimorum damnorum, quæ peccatum mortale infert animæ; ex altera parte verò ſummorum commodorum quæ ex eiuſdem peccati eliminatione ab anima Sacramentum Pœnitentiæ adfert eidem, virtute ſanguinis Chriſti.

Nu. 15. Peccatum enim mortale (*vt cætera taceam de quibus in lib 2. cap. 3. ſect. 5. & 6*) imprimis animam mortaliter vulnerat iuxta illud *Iacobi* 1. Peccatum cùm conſummatum fuerit generat mortem] *æternam nimirum*, non quidem naturalem, quæ nec quærentibus eam & deſiderantibus concedetur, iuxta illud Apoc. 9. In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam, & deſiderabunt mori, & mors fugiet ab eis] ſed mortem moralem, conſiſtentem in carentia omnis ſolatij, & in abundantia omnis deſolationis, Deo armante creaturam ad vltionem inimicorum, ex *Sapien. cap.* 5. Deinde peccatum tanquam ex putreſcente vlcere ſcaturiens ſanies fœdiſſima, deturpat animam, ita vt abominabilis ſit coram Deo, & Sanctis ipſius, iuxta illud *Pſal.* 52. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in iniquitatibus.]

Præterea vinctam, conſtrictámque tenet animam in manibus Diaboli, iuxta illud *Prouerb.* 5. Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.] Denique quod præ omnibus exhorrendum eſt, reddit eamdem animam Deo exoſam, iuxta illud *Pſal.* 5. Odiſti omnes qui operantur iniquitatem] *& illud Sapien* 14. Similiter odio ſunt Deo, impius, & impietas eius.]

Nu. 16. Ex aduerſo verò, Sacramentum Pœnitentiæ à Chriſto inſtitutum ad conſequendam peccatorum remiſſionem quam nobis ſacroſanctì ſanguinis ſui effuſione promeruit. Primò (*quaſi infuſo in animæ vulnera pretioſiſſimo eiuſdem ſanguinis balſamo*) ſanitatem ei adfert; iuxta illud 1. *Pet.* 2. Qui peccata noſtra ipſe pertulit ſuper lignum, vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus, cuius liuore ſanati eſtis.] Secundò, illius ſordes omnes, quibus Deo, & Sanctis quaſi nauſeam parit, abſtergit; iuxta illud 1. *Ioan.* 1. Sanguis Ieſu Chriſti Filij eius, emundat nos ab omni peccato.] Et illud *Apoc.* 1. Dilexit nos, & lauit nos a peccatis noſtris in ſanguine ſuo.] Tertiò, illam a captiuitate diaboli liberat, iuxta illud 1. *Petr.* 1. Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, &c.] & illud *Apoc* 5. Redemiſti nos in ſanguine tuo.] Denique reconciliat illam Deo, iuxta illud *ad Rom.* 5. Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Multò igitur magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum. Si enim cùm inimici eſſemus reconciliati ſumus Deo per mortem Filij eius, multò magis reconciliati, ſalui erimus in vita ipſius.]

Ex qua bipertita conſideratione excitanda eſt voluntas: primò ad amorem tam benigni erga nos Domini, qui cùm Angelis peccantibus non pepercerit, 2. *Petr.* 2 tantâ vſus eſt erga nos peccatores miſericordiâ. Deinde ad ſtudium ſuſcipiẽdi cum omni reuerentia, pietate, & diligentia tam dignum, támq; ſalutare Sacramentum; agnoſcendo quòd etiamſi Deus ad animarum noſtrarum curationem vtatur miniſterio Sacerdotis; in huius tamen ſcientia, vel prudentia, aut experientia non eſſe nitendum, ſed potiſſimùm in Dei auxilio: ideóque ipſum humiliter ab eo poſtulandum, & nihilominus curandum vt iis conditionibus inſtructus Sacerdos eligatur, quibus ſit idoneus non tantum ad abſoluendum, ſed etiam ad dirigendum nos in via ſalutis; ad quod vtrumque Deus vtitur miniſterio ipſius. Promoueri autem poteſt tale ſtudium extenſione conſiderationis ad ſpeciales vtilitates tribus ante memoratis comprehenſas, quales ſunt propoſitæ à Toleto *li.* 6. *inſt. vlt. Sacerd. cap.* 11. Nu. 17.

Prima eſt augmentum gratiæ, cuius minimum gradum habere, eligibilius eſt, quam totum mundum poſſidere, propter gloriam æternam in futura vita ei reſpondentem. Nu. 18.

Secunda remiſſio pœnarum Purgatorij, quarum minimæ, nulla quantumuis ſæuiſſima huius vitæ pœna, æquari poteſt, ſaltem ob æternæ gloriæ dilationem quam habet coniunctam. Id quod Suarez *tom 4. diſp.* 46. *ſect.* 3. latè explicat.

Tertia eſt debilitatio inimici per gratiæ augmentum, quo contra carnem, ſpiritus robuſtior efficitur: vt & per ſalutaria Confeſſarij monita, quibus obuiatur Diaboli fraudibus.

Quarta emundatio animæ, qua peccatum non ſinitur in ea radices altiores agere, nec in habitum vitij tranſire.

Quinta merendi facultas, quæ non datur niſi repurgatâ ab omni mortali peccato animâ: ob defectum ſcilicet charitatis, ſine qua opera noſtra non ſunt meritoria ex priori ad Corin. cap. 13.

Sexta conſcientiæ tranquillitas ex ſpe conſecutæ veniæ per ſacramentum à Chriſto inſtitutum ad remiſſionem peccatorum.

Septima minus periculum moriendi in malo ſtatu; cùm accedente ad confeſſionem ſacerdotali abſolutione, anima in bono ſtatu conſtituatur, niſi obicem poſuerit.

Octaua maior notitia ſuarum infirmitatum: eam enim parit diſcuſſio conſcientiæ in examine, quod

præmit

præmittendum eſſe, antè diximus.

Nona leuamen grauis faſtidij quod ſentitur, quando vrgente neceſſitate faciendæ confeſſionis, vſus illius fuerit alicui inſolitus: nam tunc eam non minus auerſatur ac reformidat, quam æger potionem amaram, quam raro ſumit.

Num. 19. Cæterùm quæ ab vſu Sacramenti pœnitentiæ auertere poſſe videntur ſunt. Primò, pudor peccatorum admiſſorum. Secundò, horror Pœnitentiæ. Tertiò, metus alicuius infamiæ incurrendæ. Quartò, difficultas reſtituendi id quod iniuſtè retinetur. Quintò, deſperatio alicuius peccati vitandi, vt lubricitatis, vel adipiſcendæ virtutis contrariæ, vt caſtitatis. Poſtremò, difficultas & labor in facienda, vt par eſt, confeſſione.

Aduerſus quorum primum opponere oportet confeſſionem fieri Deo cognoſcenti omnia: Confeſſario verò, non niſi vt locum illius tenenti. Item multo magis verendam eſſe confuſionem, quæ in die iudicij in cõſpectu omnium hominum continget nobis, niſi peccata noſtra per confeſſionem deleantur. Aduerſus ſecundum, ponere oportet ob oculos cruciatus Chriſti, & Sanctorum Martyrum, itémque gehennæ tormenta, & ſupplicia æterna. Aduerſus tertium, æternam damnatorum ignominiam. Aduerſus quartum, iacturam bonorum æternorum, & ſummam damnatorum miſeriam. Aduerſus quintum excitanda eſt confidentia in Chriſti gratia quæ in ipſo Sacramento cõfertur, & in præſidio Beatiſſimæ Virginis, Angeli cuſtodis, & Sanctorum quos voluerimus adhibere patronos. Aduerſus poſtremum inculcare oportet labores, curas, & moleſtias, quæ ſuſcipiuntur: tum pro comparandis & conſeruandis rebus ad hanc vitam fluxam & caducã neceſſariis, cui vita æterna eſt multis nominibus anteponenda; tum etiam pro morbis propulſandis: cùm mors animæ, quam peccatum mortale adfert, multo plus timenda vitandáque ſit, quàm mors corporis proueniens ea morbis. Vnde monet Chriſtus Dominus *Luc.* 12. Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. Oſtendam autem vobis quem timeatis: timete eum qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam.]

CAPVT QVARTVM.

De ratione qua Pœnitens debet ad vſum Sacramenti Pœnitentiæ concurrere.

SVMMARIVM.

20 *Contritio à Pœnitente pro ſuo rei munere exercenda cum dolore, pudore, & timore.*
21 *Vnde oriantur dolor & pudor.*
22 *Vnde timor.*
23 *De propoſito non peccandi, quod iidem affectus coniunctum habere debent.*
24 *Varietas diuinorum beneficiorum, quorum conſideratione cum Dei auxilio, ad tale propoſitum promouemur.*
25 *Decentia in confitendo ſeruanda à Pœnitente.*
26 *Ordo tenendus.*
27 *Ratio breuitatis ſectandæ in confitendo.*
28 *Ratio ſectanda perſpicuitatis.*

POEnitentem in foro Pœnitentiali ſuſtinere perſonam rei, accuſatoris, & teſtis, ab initio monuimus. In eiuſdem autem fori prããi, vſúve Sacramenti pœnitentiæ, tanquam reus concurrere debet per contritionem de ſuis peccatis; tanquam accuſator verò, & teſtis, per confeſſionem de eiſdem.

De contritione exercenda cum dolore, pudore, & timore, pro rei munere.

SECTIO PRIOR.

CIrca contritionem autem curare debet, vt ea contineat tum dolorem, tum pudorem, tum etiam timorem: quorum primi exemplum habetur ſingulare in peccatrice lachrymis rigãte pedes Domini, *Luc.* 7. Et in D. Petro flente amarè, *Matth.* 26. Secundi verò in publicano ſtante à longè, & nolente oculos ad cœlum leuare, ſed percutiendo pectus ſuum dicente, Domine propitius eſto mihi peccatori.] *Luc.* 18. Tertij denique in Niniuitis, qui audito propheta clamante & dicente; Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur, terrore mali impendentis concuſſi pœnitentiam egerunt, *Ionæ* 3. Quod exemplum conſiderandum nobis eſſe indicatur per illud Chriſti *Matth.* 12. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce pluſquam Ionas hic.] *Num.* 20.

Porro dolor orietur cogitando præterita; nempe quòd Deum omnium creatorem & patrem optimũ, cõſeruatorem ac Dominum potentiſſimum, moderatorem ac Iudicem ſapientiſſimum offenderim, omittendo quæ præcipit bona; committendo quæ prohibet mala; amittendo quæ contulit diuina dona. Videri poſſunt dicta *lib.* 2. *cap.* 5 *ſeu à num.* 50. Pudor verò orietur attendendo præſentia; putà per peccatum me longè eſſe à Deo, & à ſalute: immo ſecundùm præſentem iuſtitiam, deſtinatos eſſe inferno, qui Deo ipſi eramus coniuncti, & cœlo deſtinati. Item animam, aliàs pretioſiſſimo Chriſti ſanguinis balſamo delibutam, pulchram ac decoram, cœleſtique ſponſo gratiſſimam, ſic deturpari vitiorum ſordibus, tanquam vlceribus fœdiſſimis, vt non tam Dei, quàm Diaboli: nec tam Angeli, quàm beſtiæ ſimilitudinem referat, ſponſóque inuiſa ſit & abominabilis: atqueadeo deiecta in eam miſeriæ ſtatum per peccatum mortale, vt ex regni cœleſtis hærede, facta ſit Diaboli ſœuiſſimi vile mancipium. *Num.* 21.

Timor denique orietur præcogitando futura: nempe quod tendamus ad mortem ineuitabilem, incerti de illius hora. Deinde quòd huius vitæ exitum excipiat tremendum iudicium, in quo ſicut nullum bonum opus irremuneratum, ſic nullum malum impunitum relinquetur: dicente Apoſt. *in poſteriore ad Corinth. cap.* 5. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq; propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.] In quo item nullus Iudicis meritiſſimè irati fallere ſapientiam, flectere iuſtitiam, aut effugere vindictam poteſt. Omnia enim ſunt nuda & aperta oculis eius,] *ad Hebr.* 4. Immotabilis eſt in ſuis decretis, nec apud ipſum excuſatio locum habebit, nec tergiuerſatio admittetur iuxta illud quod habetur in *Pſal.* 49. Eaiſtimaſti inique, quòd ero tui ſimilis: arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.] Neque appellatione aut alia quauis ratione vltionem iudicij euadere licebit: Vnde ibidem ſubiicitur. Intelligite hæc qui obliuiſcimini Deum, ne quando rapiat, & non ſit qui eripiat.] Adde & in quo, Dæmonibus, quorum ſuggeſtionibus vltro ſuccubuiſti, imò & Angelo cuſtode, cuius internas monitiones contempſiſti, adeóque propriã conſcientiã accuſantibus, non erit qui tibi patrocinetur. *Num.* 22.

Sancto

Sanctorum enim patrocinium quod in hac vita neglexiſti non eſſe tibi in futura expectandum: parabola quæ habetur *Matth.* 22. ſatis indicat per illud quòd is qui ingreſſus nuptias ſine veſte nuptiali iubetur mitti in tenebras exteriores, nemine adſtantium pro illo deprecante: ſicut pro ficulnea infructuoſa nondum exciſa (*Luc.* 13.) cultor vineæ deprecatus eſt. Denique cogitando quòd eidem iudicio proximè ſuccedat ſupplicium peccato mortali debitum, omni pœnarum & moleſtiarum genere cumulatum (*ſicut & merces æterna cumulata eſt omni bonorum & ſolatiorum genere*) Deo ſcilicet armante non ſolùm Dæmones infeſtiſſimos hominis hoſtes, ſed alias etiam creaturas ad vltionem inimicorum *ex cap. 5. Sapien.*

Nu. 23. Cæterùm tales ac tantos eſſe oportet iſtiuſmodi affectus voluntatis, vt in ea generet talè ac tantum odium & deteſtationem peccari, quatenus eſt offenſa Dei ſuper omnia amandi, vt firmũ propoſitum ſimul concipiat, nuſquam eidem (peccato nunquam) cõſentiendi: ne quidem ſi mors ipſa obeunda eſſet. Ad quod nobis neceſſarium quidem eſt ſupernaturale diuinæ gratiæ auxilium, promouemur tamen ad illud conſideratione beneficiorum tam expectatorum pro futura vita, magnitudine & multitudine inæſtimabilium (iuxta illud quod *ex Iſaia cap.* 64. habet Apoſtolus *in priori ad Corinth. cap.* 2. Quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus iis qui diligunt illu) quàm iam exhibitorum.

Nu. 24. Quorum quædam, vt notat D Bonauentura *in libro qui inſcribitur Incendium amoris*, ſpectant ad cõplementum naturæ: ſiue ex parte corporis, vt membrorum integritas, complexionis ſanitas, ſenſuum & linguæ expeditus vſus: ſiue ex parte animæ; vt ingenij perſpicacitas, iudicij rectitudo, & voluntatis propenſio ad bonum. Quædam in adiumentum gratiæ, vt baptiſmus, & hoc ipſum Sacramentum Pœnitentiæ: quibus deletur peccati macula, reſtituitur perdita innocentia, & confertur diuina gratia: itémque Sacerdotale miniſterium, quo diſpenſatur nobis ſalutaris Chriſti doctrina, per quam ſedentes in tenebris, & in vmbra mortis illuminamur ad dirigendos pedes in viam pacis *Luc.* 1. conferuntur etiam indulgentiæ quibus relaxatur pœnæ peccatis noſtris debitæ ac demum adminiſtratur ſacroſancta Euchariſtia, quâ in vita ſpirituali ſuſtentamur ac roboramur. Quædam denique in donum ſuperabundantiæ: ad quod ſpectat, quòd nobis à Deo datus ſit primò totus mundus; inferiora quidem ad obſequiũ: paria verò ad meritum: & ſuperiora ad patrociniũ, iuxta illud *prioris ad Corinth. cap. 3. ſub finem.* Omnia veſtra ſunt, &c.] ſecundò proprius Filius: in incarnatione quidem in fratrem & ſocium: in paſſione verò, in redemptionis noſtræ pretium: & demum in altaris ſacrificio, in cibum noſtrum. Tertiò Spiritusſanctus; qui animam noſtram perfundens charitate, illam ſic Deo charam facit, vt in filiam adoptet, ſuóque Filio deſponſatam, regni cœleſtis cohæredem efficiat: ſi tamen compatiatur, vt conglorificetur. De qua re Apoſtolus *ad Rom* 8. Quicumque inquit, ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei, &c. Si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, vt conglorificemur.] *Poſſunt in præcedenti lib. 2. cap. 5. & 6. ſeu à n. 50. videri alias tradita, quæ ad contritionis exercitium ſpectare cenſentur.*

De confeſſione pro accuſatoris & teſtis munere exercenda à Pœnitente cum decentia, ordine, & breuitate coniuncta perſpicuitati.

SECTIO POSTERIOR.

Dicturi ex inſtituto plenius in ſequenti parte de confeſſionis exercitio, contenti erimus in præſentiarum notare tria, quæ pro munere accuſatoris, & teſtis conuenit pœnitentem in ea ſeruare. Num. 15.

Primum eſt decentia; tùm interna, tùm externa. Illa orietur facilè ſi conſideremus, quid facturi ſumus: coram quo, & quorſum: nempe apparituri ſumus coram Deo non ad eum laudandum, aut ad agẽdas ei gratias de beneficiis acceptis, aut aliquod bonum poſtulandum, vt communiter fit, in oratione: ſed ad nos de peccatis, quibus indigne ſummam ipſius bonitatem offendimus, accuſando: tum coram ipſomet omnipotente Deo, tum etiam coram Beata Virgine Maria cæteriſque ſanctis omnibus, ac coram Confeſſario tanquam Dei vicario: hos ſimul orando vt interceſſione ſua nos adiuuent ad obtinendam miſericordiam. Quod totum generalis formula confeſſionis ſatis indicat, quam Sacramentali confeſſioni præmittentes, oſtendimus nos id animi gerere, quod miles læſæ maieſtatis reus, concepta ſpe de venia, coram rege, & regina, ac circumſtantibus principibus crimen ſuum cõfiteretur, totus pudore ſuffuſus, lachrymarũ imbre genas rigans præ dolore, & ſe indignũ tanti monarchæ conſpectu confitens, ac rogans reginam, ac cæteros circunſtantes regis amicos, vt ſuis precibus obtineant ei miſericordiã. Ita eſt decentia quam nos docuerunt Publicanus *Luc.* 18. qui à longè ſtans nolebat nec oculos ad cœlum leuare; & Peccatrix *Luc* 7. quæ ſtans retro ſecus pedes Domini lachrymis cœpit eos rigare, & D. Petrus *Luc.* 22 qui egreſſus foras fleuit amarè. Et denique Prodigus *Luc.* 15. Qui patri dixit, peccaui in cœlum & coram te, iam non ſum dignus vocari filius tuus.] Externa decentia verò ex interna prouenire debet, in eóque conſiſtit, vt aperto capite, flexis genibus, iunctis manibus, oculis demiſſis, inclinato paululum capite maneamus. In voce denique & corporis habitu ac cæteris quæ facimus, eluceat ſimplicitas, reuerentia, atque deuotio.

Secundum eſt obſeruatio ordinis; nempe vt ſignum crucis præcedat, petatúrque benedictio illis verbis. Benedic Pater; deinde recitetur Confiteor vſque ad verba Mea culpa; & declaratis defectibus commiſſis in poſtrema confeſſione, ſi quæ examinando conſcientiam notauerimus, veniamus ad expoſitionem peccatorum quibus conſcientiam habemus grauatam. Ac poſtremò partem eiuſdem Confiteor, antea omiſſam, ſubiiciamus cum intentione petendi abſolutionem, & pœnitentiam. Num. 16.

Tertium eſt, breuitas cum perſpicuitate in expoſitione peccatorum. Pro breuitate autem, reuocanda ſunt peccata ad certa capita, vt poſſunt hoc modo. Quæ in Deum commiſſa ſunt cogitatione, verbo, vel opere, aut omiſſione cõtra tria prima præcepta, primò omnium dicantur. Quæ autem contra fidem, aut ſpem contigerunt, vel contra charitatem; aut per ſuperbiam commiſſa ſunt in Deum, reducãtur ad primum præceptum. Commiſſa verò contra votum & orandi obligationem reducuntur ad ſecundum præceptum. Commiſſa autem contra Eccleſiæ præcepta ad tertium præceptum; vbi dicantur etiam commiſſa per acediam ſeu pigritiam in Dei cultu, & per omiſſionem reuerentiæ erga res ſacras. Quæ verò contra proximum committuntur, cùm ad ſex reliqua Decalogi præcepta pertineant, ſic exponi poſſunt: vt cum iis quæ ad quartũ pertinent, coniungi poſſit ſuperbia in proximũ, & omiſſio operum miſericordiæ: Et cum iis quæ ſpectãt ad quintum, coniungi ira & inuidia. Cum iis autem quæ ad ſextum: tum ea quæ contra ſextũ commiſſa ſunt, tum etiam luxuria, & gula, aliáque intempe- Num. 17.

tantiæ genera. Cum iis verò quæ ad ſeptimum: tum auaritia & iniuſtitia, tum etiam peccata contra decimum perpetrata. Denique cum octauo tam mendacia, quam alia peccata verbo aut ſcripto commiſſa; niſi quod magna ex parte iam dicta eſſe potuerint, tanquam commiſſa circa præcedentia præcepta. Quam breuitatē iuuare quoque poterit, ſi plura peccata eiuſdem generis vno verbo explicentur; verbi gratia dicendo: Ego decies furatus ſum, & tātā eſt ſumma; niſi circumſtantiæ aliquæ locorum, temporum, perſonarum, aut negotiorum interuenerint, quæ aliquod eorum notabiliter aggrauēt: tales enim explicari debent ad patefaciendam eam aggrauationem, quā ignoratā, non informaretur ſufficienter Confeſſarius de ſtatu animæ ſui Pœnitentis.

Nu. 28. Perſpicuitatem verò adferet: ſi quod ſeruari debet non omittatur; quale eſt, vt in vnoquoque peccato commiſſionis conſideretur ac declaretur, an ſimplici cogitatione, ſolaque voluntatis complacentiā commiſſum ſit peccatum, an propoſito quoque voluntario prorumpendi in verba, vel opera prohibita: aut etiam perpetratione dicti, vel operis prohibiti. In peccato autem omiſſionis declaretur, an ex obliuione, aut ex aliqua iuſta cauſa proceſſerit talis omiſſio: an verò fuerit plene voluntaria. Denique in omnibus peccatis, vt ipſa explicētur non per ambages, ſed ea perſpicuitate verborum vt poſſit Confeſſarius intelligere quæ & qualia, quámque grauia ipſa ſint expoſitis ſpecie, & numero eorum, atque circumſtantiis ea notabiliter aggrauantibus, quales non rarò occurrunt prauorum affectuum, ex quibus aliquid dictum eſt, vel factum, vel omiſſum.

CAPVT QVINTVM.

De executione concepti à Pœnitente propoſiti vitam emendandi, per quam faciat fructus dignos pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

29 *Facere fructus dignos pœnitentiæ quid ſit.*

30 *Quorum potiſſimum operum vſum tales fructus requirant.*

31 *Neceſſitas eiuſdem vſus.*

32 *Quæ ſit Dei voluntas quam nos facere oportet ad conſequendam æternam ſalutem.*

33 *Res ſpectantes ad præſentem locum.*

34 *Documenta de iis quæ poſſunt Pœnitentem iuuare ad executionem concepti propoſiti emendandi vitam.*

35 *Aduertenda circa lectionem librorum piorum.*

36 *Obſeruanda in examine conſcientiæ.*

37 *Reliqua documenta.*

38 *De caſtigatione ſuſcipienda.*

Nu. 29. POst animam à peccati ſordibus repurgatam beneficio Sacerdotalis abſolutionis debet Pœnitenti curæ eſſe, vt *iuxta D. Ioan. baptiſtæ monitum Matth. 3.* fructos faciat dignos pœnitentiæ ad fugiendum à ventura ira ambulando ſcilicet dignè vocatione qua vocatus eſt: ſeu dignè illius vitæ conditione, cuius factus eſt particeps, cùm per baptiſmi ſuſceptionem admiſſus in Eccleſiam (*quæ eſt quaſi caſtrorum acies ordinata, Cant. 6.*) Chriſti militiæ adſcriptus eſt, illiúſque charactere indelebili ad hoc inſignitus, vt ſub vexillo ipſius ſtaret in acie contra Dæmonem: ſeruans mandata tum ipſiuſmet Chriſti tanquam ſummi eiuſdem militiæ Imperatoris (*iuxta illud Matth. vlt. Docentes eos ſeruare omnia quæcumque mandaui vobis*) tum etiam Prælatorum Eccleſiaſticorum quos ipſe Chriſtus ſub ſe eidem militiæ præfecit duces, cum authoritate quam oſtendunt verba ipſius Luc. 10. Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit.]

Talia autem quaſi militaria mandata, ſunt de Sacramentorum & bonorum operum vſu: qui magis ordinarius frequentiórque eſt Sacramentorum Pœnitētiæ & Euchariſtiæ, atque eorum bonorum operum; quæ (*vtpote pœnalia, & per conſequens pro peccatis ſatisfactoria*) ſolent à Confeſſario in ſatisfactionem ſacramentalem imponi orationis inquam, ieiunij & eleemoſynæ: quæ tanquam cæterorum bonorum operum capita præcipua, commendantur ſpecialiter; vt ab Angelo Tob. 12. ſic paſſim à ſanctis Patribus: quorum aliquot ſententias collectas poteſt qui volet, videre apud Caniſium in Catechiſmo tit. de bonis operibus. Eiuſmodi verò ordinarij frequentiſque vſus ratio eſt, quòd is imprimis neceſſarius nobis ſit ad bellum, quod in Eccleſia aduerſus dæmonem gerimus. Cum enim noſter ille hoſtis fortis, & ferox, in inſidiis aſſiduus ſit (iuxta illud 1. *Petr. 5.* Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret) plerumque fit, vt nos laqueis ſuis irretiat, & grauiter ſauciet: vnde nobis neceſſarius eſt vſus Sacramēti pœnitentiæ, inſtitutus à Chriſto ad diſſoluenda vincula quibus ab hoſte teterrimo ſuperati, detinemur captiui; & ad ſananda vulnera nobis inflicta. Item cùm anima mole corporis grauata, facilè debilitetur pugnando, ei ad hoſtis impetum ferendum, neceſſaria eſt virium reſtauratio, quam conſequitur ſacroſanctæ Euchariſtiæ vſu. Denique cùm Diabolus ipſe in ſpiritali aduerſum nos pugna, adiutorem habeat inordinatum amorem noſtri tanquam internum proditorem, ei nos tradere ſatagentem per concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ (de quibus 1. Ioan 2.) id eſt, per deſiderium nimium aut voluptatum carnis, aut diuitiarum terrenarum, aut honoris mundani; neceſſarius nobis eſt vſus ieiunij ad reprimendam carnis petulantiam: & vſus eleemoſynæ, ad refrenandam nimiam habendi cupiditatem: ac demum vſus orationis, ad reprimendam elationem animi.

De qua neceſſitate, quoad vſum Sacramenti pœnitentiæ patet per illud *Luc. 13.* Niſi pœnitentiam egeritis omnes peribitis] iuncta eiuſdem Sacramenti inſtitutione *Ioan. 20.* Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt. Quoad Sacramentum verò Euchariſtiæ, per illud *Ioan. 6.* Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem non habebitis vitam in vobis.] Quoad tria demum reliqua, non obſcurè inſinuatur: partim per illud *Eccleſiaſtici* 18. Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, facient te in gaudium inimicis tuis] partim per illud quod Dominus *Matth. 6.* fideles ſuos inſtruēs de iis quibus acquiritur regni cœleſtis merces, illorum ſpecialiter meminit; admonens ſincerè, & citra hypocriſim facienda eſſe. Adhæc conſtat eiuſmodi mercedem nulli dandam eſſe, niſi facienti Dei voluntatem: eodem Domino dicente *Matth. 7.* Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei qui in cœlis eſt intrabit in regnum cœlorum.] Nu. 31.

Quæ autem ſit Patris noſtri cœleſtis voluntas, declaratur his verbis Michææ Prophetæ in cap. ſexto: Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid Dominus requirat à te: vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſollicitum ambulare cum Deo tuo.] Quæ ad noſtrum propoſitum poſſumus hac ratione accommodare. Homo Chriſtianus ad æternæ Nu. 32.

æternæ ſalutis conſecutionem debet iudicium facere; idque tum in cauſa Dei, reſtituendo ei honorem ablatum per peccatum: ad quod ex Chriſti inſtitutione requiritur vſus Sacramenti pœnitentiæ: tum in cauſa proximi, reſarciendo damnum ei illatum: quod fit per reſtitutionem, prout iuſtitia requirit: tum demum in cauſa propria, edomando carnem ſpiritui rebellantem, vt illa huic reddatur ſubiecta; quod fit per ieiunium. Miſericordia præterea exercenda eſt, non quidem in Deum, qui omnino expers eſt miſeriæ: ſed tum in nos qui expoſiti ſumus miſeriæ non modò animæ (*quæ obnoxia eſt variis culpis & pœnis*) cui ex Chriſti munere ſubuenimus potiſſimùm vſu ſacroſanctæ Euchariſtiæ, & indulgentiarum. Sed etiam corporis, ad quam ſublevandam ita ſumus propenſi natura noſtra, vt non de eo, ſed de ieiunio ad talem propenſionem frænandam præceptum dandum fuerit; tum etiam in proximum de qua Iacob. 2. Iudicium ſine miſericordia ei qui non facit miſericordiam.] Quod quam verum ſit patet ex ſentētia in extremo iudicio proferenda quæ habetur Matth. *cap.* 25. Exercetur verò talis miſericordia largitione eleemoſynæ. Denique ad ſolicitudinem ambulandi cum Deo, maximè pertinet oratio, tantopere nobis commendata, tum ſacrarum literarum authoritate, tum Sanctorum exemplis.

Nu. 33. Ac cùm hæc ita ſint, & ſpectantia ad vſum Sacramenti pœnitentiæ, ſufficienter cognoſcantur ex antedictis, & ex poſt dicendis in ſequenti parte in qua etiam de indulgentiarum vſu, & de reſtitutione tractatus inſtituentur, tanquam de annexis ſatisfactioni ſacramentali: atque de vſu Euchariſtiæ ſacroſanctæ commodiùs agetur lib 19. qui eſt de eadem Euchariſtia. Cùm inquam hæc ita ſint, fit vt hoc loco occurrat conſequenter dicendum tantùm de oratione, ieiunio & eleemoſyna, vt de iis in quibus Pœnitentem Deo reconciliatum oportet vacare ad ſatisfactionem pro peccatis, & meritum æternæ ſalutis.

Prius autem trademus aliquot familiaria documenta quibus Pœnitens paucis inſtruatur de iis quibus iuuetur ad executionem concepti in confeſſione propoſiti emendationis vitæ.

Documenta de iis, quibus iuuari poteſt Pœnitens ad executionem concepti propoſiti emendandi vitam.

Nu. 34. PRimum igitur eſt, vt ad firmam voluntatem reſiſtendi omnibus peccatis cum Dei auxilio (*quod non ſolet negari petenti illud humiliter feruentérque in nomine Chriſti*) adiungamus voluntatem, qua optemus proficere in omni virtute: non quidem eoquòd id nobis glorioſum ſit; ſed quòd ſit gratiſſimū Deo, cuius voluntas eſt facienda ad conſecutionem regni cœlorum: & ideo caro ſubiicienda eſt ſpiritui, id eſt, amor proprius amori Dei: quod fit mortificatione quâ ſenſus non ſinitur temerè vagari, inordinatæque cupiditates appetitus ſenſitiui reprimuntur: & proprium iudicium intellectus captiuatur in obſequium Chriſti; ac demum propria volūtas mutatur in communem, quærentem non quæ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti. Cuius mortificationis neceſſitatem ſatis indicant illa D. Pauli verba *ad Rom* 8. Si ſecundùm carnem vixeritis moriemini: ſi ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. De ea eruditè, copiosè, & ad praxim accommodatè tractat P. Franciſcus Arias ſpeciali tractatu: ideo contenti erimus dictis in lib. 1. cap. 12. addere quàm illius exercitium commendatum nobis eſſe debeat (*præter neceſſitatem cuius meminimus*) oſtendi per illud, quòd Filius Dei ad hoc, inter cætera, factus ſit homo vt nos de eodem exercitio erudiret, iuxta illud *ad Tit.* 3. Apparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria ſobrie, iuſte, & pie viuamus in hoc ſæculo, &c.

Secundum documentum eſt: vt eiuſdem voluntatis renouatio, & auxilij petitio quotidie fiat in matutino & veſpertino examine; maximè verò diebus feſtis cùm auditur Miſſa, aut ſumenda eſt Euchariſtia ſacroſancta.

Tertium, vt quotidie manè, maximè diebus feſtis, dimidia hora, aut ſaltem horæ quadrans impēdatur deuotæ conſiderationi, ſiue mortis, iudicij, & inferni ad concipiendum Dei timorem qui auocet à malo; ſiue paradiſi & aliorum diuinorum beneficiorū, ad fouendum charitatis ignem, quo accendamur ad operationem boni; ſiue demum alicuius puncti (*ad illuminationem intellectus dirigentis voluntatē ex charitate operantem*) ex vita ſeu doctrina Chriſti Domini noſtri, ſiue meditādo, ſiue legendo pium aliquem librum accommodatum ad captum noſtrum: Qua in re exquirendum eſt & ſequendum rudioribus conſilium & directio peritorum in vita ſpiritali. Ac de ratione meditandi, quæ hic præſcribenda viderentur commodius tradetur cùm dicetur ex inſtituto de oratione, cuius vna ſpecies eſt meditatio.

De ratione verò legendi librum pium hæc occurrunt notanda. Primò, talem lectionem debere proportionatam eſſe legenti ſcilicet vt rudi in vita ſpiritali, quaſi adhuc animali homini nō percipienti ſublimia Dei, minime tradātur tractatus ſubtiles, aut de ſublimium myſteriorum arcanis: ſed potius de exterioribus geſtis Chriſti, quæ ſint in exēplum humilitatis, prouocéntque charitatis, & pietatis affectum. Secundò, fieri debere recta intentione, nempe animo excitandi ſe ad deuotionem & proficiendi in ſpiritu, ſeu Dei amore: non autem ſtudio ſatisfaciendi curioſitati, ſeu deſiderio ſciendi & oblectandi ſe varietate, aut nouitate rerum, vel elegantiâ ſermonis. Inſtituitur enim ad excipiendum ſemen piarum cogitationum, & ſanctorum motuum quibus decet imbutum eſſe hominem Chriſtianum pro dignitate & debito ſui ſtatus. Itémque ad inſpiciendum quaſi in ſpeculo, maculas animæ proprias, quibus per pœnitentiam eluendis incumbendum ei eſt. Ad hoc autem iuuabit conari, vt legentes ſentiamus pium in nobis affectum, quem ſenſiſſe par eſt eiuſmodi libri ſcriptorem. Tertiò, non eſſe curſim multa legenda, ſed pauca potiùs, ea penſiculādo: intermixtis (tunc præſertim cùm ſenſerimus nos pia aliqua affectione moueri) breuib. orationibus, mentiſve ad Deum eleuationibus, quibus non tam interrumpatur lectio, quàm vt animus potior effectus, reddatur aptior ad illius intelligentiam, quæ ſub cortice literæ multos myſterioſos ſenſus, ſanctiſque affectus continet, quibus caret intelligentia lectionis librorū profanorū; etiamſi ea quoque requirat penſiculationē. Et certè multa curſim legēti, id euenit quod hoſpiti, cuius domū ſi multi ac varij ingrediantur, ſtatim recedentes, ipſo tantùm obiter ſalutato; nēpe vt poſt aliquod ſpatium tēporis nullorum, aut certè valde paucorū recordetur. Quartò quāuis bonum ſit de variis libris ſpiritualibus periculū facere, quis nobis futurus ſit commodior, vno tamen electo de Patris ſpiritualis cōſilio (quod à rudibus adhuc in vita ſpiritali inquiri debet, ne cōtingat ipſos decipi) cauere oportet inconſtantiam, quà modo vnus accipiatur, modo alius: ſed potius lectio electi cōtinuetur à principio ad finem: niſi fortè nimium Nu. 35.

Digitized by Google

nium faſtidium illius exigat aſſumi alium ad cuius lectionem maior adſit diſpoſitio. Oportet quoque legere eo ordine quo conſcriptus eſt, nec medium principio, nec finem medio præponere: cum ſupponendum ſit authorem habuiſſe rationem ordinis, ad rem propoſitam docendam accommodatioris.

Num. 36. Quartum documentum eſt, vt examen conſcientiæ bis quotidie fiat, nempe ante vel poſt prandium, & iterum antequam cubitum eamus: ſaltem iſtud poſterius prętextu cuiuſcumq; occupationis nuſquã omittatur ob ſummã illius neceſſitatẽ, ad intelligendum quantum in propoſito emendationis concepto in vſurpatione Sacramẽti pœnitẽtiæ, profecerimus, aut cõtrà defecerimus: Ratio autem illius inſtituẽdi eſt, vt primò agantur gratiæ Deo pro beneficiis acceptis *quæ multa & magna in præcedenti n. 24. recẽſuimus*. Secundò, vt petatur ab eo lumẽ ad cognoſcenda peccata, & robur ſpiritale ad ea vitanda. Tertiò, vt ſecundum formam antea n. 17 propoſitam, exquiratur ab anima ratio omnium cogitationum, locutionum & operationũ ab vltimo examine, ſiue cõmiſſarum ſiue omiſſarum cõtra hominis Chriſtiani, aut proprij ſtatus debitum, vt de illis ſuo tempore fiat confeſſio. Quartò, vt petatur venia peccatorum admiſſorũ, & pudeat noſtræ ingratitudinis erga Deum, cui tot nominibus obſtricti ſumus. Quintò, meliora in poſterum proponantur & propoſita ſeruentur.

Num. 37. Quintum documentum eſt: vt electo nobis tali Confeſſario, cuius prudentia (detectis ei defectibus noſtris & perfectionibus omnibus) in vita ſpiritali dirigi poſſimus, confiteamur ſemel in hebdomada, aut minimum ſemel in menſe: ac ſacroſanctam Euchariſtiam ſumamus, ſi Confeſſarius ipſe probet.

Sextum eſt, vt frequenter vtamur breuibus orationibus, quas vocant iaculatorias, ſiue mente tantùm, ſiue voce fiant: vt ſic aſſueſcamus Deum prouidere ſemper in conſpectu noſtro, *exemplo Dauidis Pſal. 15.* & ad eum ſemper confugere, ſiue læta ſiue triſtia contingant, ac toti ex ipſius voluntate pendere, vt decet patris optimi ac prouidentiſſimi filios, & domini potentiſſimi ac munificentiſſimi ſeruulos.

Septimum eſt, vt cum quid faciendum proponitur, illud nec aggrediamur ac ſuſcipiamus, nec e contra tentamus aut omittamus, niſi Deo conſulto, id eſt, prius Dei auxilio implorato & inquiſitione facta, num diuinæ ipſius legi conſentaneum ſit an diſſentaneum.

Octauum eſt, vt ſeduli ſimus in repellendis tentationibus, & repudiandis occaſionibus peccãdi, ac in dignoſcendis prauis noſtris habitibus & naturalibus inclinationibus; in capeſſendis item occaſionibus virtutum exercendarum, & remouendis impedimentis earumdem acquirendarum: itemque in expendendis animi viribus ad opera conſilij & perfectionis, ne quid ſupra eas ſuſcipiamus: ac demum in cauſis & radicibus noſtrarum imperfectionum inueſtigandis, vt modos adinueniamus eas reſecandi, & ad virtutes in animo inſerendas & vitia eliminanda ab ea.

Num. 38. Nonum eſt, vt aliquoties externam aliquam pœnitentiam ſeu caſtigationem ſponte ſuſcipiamus: præſertim cùm relabimur in aliquos defectus ad quos ſumus procliuiores. Talis verò caſtigatio poteſt eſſe, aut in victu, minuendo de cõſuetis alimentis: aut in ſomno ſtratique modo, duriùs ſcilicet cubando: aut demum infligendo carni aliquem dolorem: cilicio, verbere, vel alia aſperitate. Qua tamen in re, cùm timeretur zelus indiſcretus, vtendum eſt conſilio Patris ſpiritualis.

Aduerſus carnem autem iſta refugientem oportet armare animam. Tum odio peccati: pro quo longè grauiores pœnæ iuſto Dei iudicio debentur ac conſtituuntur. Tum amore Chriſti pro nobis paſſi, [ſi tamen compatimur, & cõglorificabimur] *ad Rom. 8.* Tum demum vtilitate; cùm tales afflictiones ſuſceptæ ex charitate non tantùm liberent à pœnis purgatorij longè grauioribus, sed etiam cumulẽt præmiis, quibus nullo modo exæquiparari poſſunt; dicente ibidem Apoſtolo: Exiſtimo quòd non ſint condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.] Cuiuſmodi cõſideratio valde vtilis eſt aduerſus difficultatem relinquendi aſſueta ſuauia, & ſuſcipiendi inſueta, quæ homo adhuc animalis tanquam moleſta exhorreſcit. Ea enim facit illud, quod myſticè ſignificatur, cùm Exod. 4. Moyſes refugiens virgam verſam in colubrum, iubetur apprehendere per caudam: nempe vt vita ſpiritalis quæ prima facie terret ſua difficultate, conſiderato illius beato fine, amabiliſſima appareat, ſicut verè eſt. Illũ enim terrorem inanẽ eſſe, ſi adhibuerimus induſtrias humilitatis & patientiæ, ſatis intelligitur ex verbis Chriſti Matt. 11. Diſcite a me quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meũ leue.] In quibus verbis fundãda nobis eſt firma in ipſum ſpes: qua humiliter de nobis diffidentes, confidamus per ipſius miſericordiam implendum in nobis quod habetur Iſai. 40. Qui ſperant in Domino mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ, current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient.] Id quod paſſim contingere oſtendit experientia, quâ iis qui ſeriò vitæ emendationi incũbunt, initio quidem obſeruatio diuinorum præceptorum difficilis videtur & moleſta: ſed ipſo vſu facilis & iucunda redditur, ad inſtar thoracis noui, quem tanquam paulò ſtrictiorem qui initio ſentit incommodum, poſtea ipſo vſu experitur commodiſſimum. Atque hæc hactenus: iam accedamus ad dicendum de oratione, conſequenter dicturi de ieiunio & eleemoſyna.

ALTERA LIBRI PARS.

In qua de oratione agitur, tanquam eâ, cuius aſſiduus vſus debet Pœnitenti eſſe imprimis commendatus.

PRIMÒ aliquid dicemus de nomine, natura, varietate, & effectibus orationis: deinde conſiderabimus tum præceptum diuinum de ea datum; tũ conditiones quas requirit, vt idipſum præceptum per eã impleatur: tum demum vſum illius debitum.

CAPVT SEXTVM.

De nomine & natura orationis.

SVMMARIVM.

39 *Nomen orationis accipitur tum generaliter, tum propriè.*
40 *Definitio orationis.*
41 *Orare proprium eſt ſolius rei intelligentia prædita.*
42 *Orare non conuenit Deo.*
43 *Conuenit Chriſto quatenus homo eſt.*
44 *Non conuenit damnatis.*
45 *Conuenit cæteris omnibus intelligentiâ præditis.*

NOMEN orationis interdum accipitur ſpecialiter, & interdum generaliter. Sicut Num. 38.
enim ieiunare is ſpecialiter dicitur, qui ab eſcis abſtinet; generaliter verò dicitur, is

etiam qui à carnis illecebris, vitiorúmque paſſionibus ſe continet:ita is orare ſpecialiter dicitur,qui diuinam clementiam inuocat, ſed generaliter dicitur is etiam, qui bonis operibus in obſequium ſui conditoris ſe tradit,eoquod bona opera Deum ad miſericordiam prouocant: ſicut mala, iram, & furorem ipſius accendunt.Specialiter autem dicta oratio ex variis circunſtantiis ipſius, variè deſcripta eſt a ſanctis Patribus prout *in Cod.de oratione quaſt.* 1. refert, benéque declarat Medina.

Nu. 40. Inſtituto verò noſtro ad naturam illius aperiendam ſufficere poterit definitio tradita a Naua. *in ſuo tractatu de oratione preludio ſexto*: quòd ſit,petitio facta Deo aperte vel tacitè.Petitionem autē eſſe,commune eſt orationi cum precibus, quæ fiunt homini ad aliquid ab eo impetrandum: quarum quadruplicem ab ipſa oratione differentiam refert Nauarr. *in eod.tract.cap.*19.*num.* 57. Factam verò eſſe Deo eſt orationi ipſi proprium. Atq; vt pleniùs dilucidiúſq; natura eiuſdem intelligeretur additum eſt in definitione *expreſſè vel tacitè*, per quod indicatur naturam orationis conſtare,nō modò ſi expreſsè, ſed quoque ſi tacitè fiat. Vnde oratio propriè fuit,petitio illa tacita ſanationis Lazari, quam *Ioan* 11. ſorores ipſius à Chriſto petieruot dicentes. Ecce quem amas infirmatur.]Id quod ex D.Auguſt.ad eum locum Nauarrus referens,*in cit.preludio* 6.*n.*12. addit aliud exemplum de oratione quæ fit Sanctis.Eo ipſo enim cenſetur tacitè facta Deo, quòd fiat Sanctis ipſis tanquam noſtris interceſſoribus apud Deum,à quo ſperatur & impetratur quod petitur:itaut Deus ſit præcipuus quaſi ſcopus,in quem oratio noſtra dirigitur: Sancti verò ſint velut medium, per quod ea dirigitur,vt bene ſuccedat.

Nu. 41. Pro pleniore adhuc eiuſdem naturæ notitia, aduertere oportet orationem eſſe operationem rātùm rei præditæ intelligentia,*vt patet ex D. Thoma doctrina* 2.2.*quæſt.*83.*art.*1.atq; requirere concurſum mentis ſimul & voluntatis, quia non eſt nuda petitio à mente profecta, ſed coniuncta cum deſiderio, *quod eſt actus voluntatis* obtinendi petitum. Itaque beſtiæ, ſicut non ſunt capaces rationis, ita nec ſunt orationis;& ideo quòd in *Pſal.*103. Catuli leonum dicuntur quærere à Deo eſcam ſibi.] *&* *in Pſal.*146. Pulli coruorum dicūtur ipſum inuocare,]ac id genus alia: intelligi debent dicta per ſimilitudinem: propterea- quod animalia dum quadā vocis ſignificatione ſuam teſtantur indigentiam, vidētur inſito naturæ inſtinctu inuocare Deum,qui eorum prouidentiam & curam gerit, aperiénſque manum ſuam implet omne animal benedictione] ſicut & per ſimilitudinem omnia dicuntur illi obedire, propterea quod inſito naturę impetu mouentur ad fines quos illis ipſe præſcripſit, perinde acſi præcepto accepto illud implere ſtuderent.

Nu. 42. Aduertere oportet prætcrea,quòd etſi Deus mentis & intelligentiæ capax ſit, nō eſſe tamen orationis;cùm nec ſuperiorem habeat,cui deferat, nec cuiuſquam ope egeat,quam imploret. Quod verò ad Rom. 8. Spiritusſanctus dicitur poſtulare pro nobis gemitibus inenarrabilibus.] ſenſus eſt, quod faciat vt poſtulemus;nimirum tribuendo poſtulandi vim, auxilium,& gratiam:ſicut & eius quòd Matth. 10.dicitur. Non eſtis vos qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis.] ſenſus non eſt, quòd Spiritusſanctus per ſe verba proferat. Quam interpretationem ex D. Auguſtin. & quibuſdam D. Pauli antiquis interpretibus habet Azor. *in* 1. *par. Moral. inſtit.lib.* 9.*cap.* 29 *quæſt.* 6.

Num.43. De Chriſto autem Domino noſtro,cùm non tantùm ſit verus Deus, ſed etiam verus homo; certum eſt quòd ei quatenus homo eſt conueniat orare,ſicut & Patre minorem eſſe. Id enim apertè conſtat ex eo, quòd ad Ro.8.& ad Heb. 7. dicitur interpellare pro nobis.Item ad Heb.9. introiuiſſe in cœlum vt appareat vultui Dei pro nobis.] Adde illud 1.*Io.*2. Si quis peccauerit aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum.

Si quæras an omni rationali creaturæ conueniat orare poſſe. Reſpondetur non conuenire propriè damnatis, quia orare eſt actus de ſe bonus proficiſcens ex virtute religionis, & ideo ex bono pióque erga Deum affectu, quem damnati habere non poſſunt; qui Deum ipſum odio ſummo inceſſanter proſequuntur. Vnde quod dæmones rogarunt Chriſtum vt mitteret eos in gregem porcorum,*Matth.*8. & Epulo ſepultus in inferno precatur, Pater Abraham miſerere mei,& mitte Lazarum,&c.] *Luc.*16.petitiones quidem fuerunt, non tamen orationes: vt nec ea qua ex *Iob ca.*1. *&* 2. Sathan poſtulauit facultatem vexandi ſanctum ipſum hominem Iob. Num.44.

Cæteris autem omnibus præditis intelligentiā conuenit orare, ſiue Angelis, ſiue hominibus: & his ſiue iam vitā functis non modò beatis,ſed etiam detētis in Purgatorio (*de qua re videri poſſunt Azor. in eod.cap.*29.*in fine & in præced. cap.* 10. *quæſt.*12. *& Gregor. à Valen.*2.2.*diſput.*6.*quæſt.*2.*puncto* 6.*ſub finem*) petentibus à Deo vt excitet fideles ad ferendam ipſis opem bonis operibus. Vnde Eccleſia, illud Miſeremini mei,miſeremini mei ſaltē vos amici mei,&c. ex Iob c. 19. eis accommodat. Siue adhuc viuētibus, non modò iuſtis; ſed etiam peccatoribus,vt patet ex Publicano *Luc.* 18. & aliis: vt in veteri teſtamento ex Dauide 2. *Regum cap* 12. & in nouo ex D. Petro, Magdalena,Zachæo, & Latrone crucifixo. Num. 45.

CAPVT SEPTIMVM.

De varietate orationis.

SVMMARIVM.

46 *Diuiſio orationis in mentalem & vocalem.*

47. *Diuiſio mentalis in meditationem & contemplationem.*

48 *Diuiſio vocalis in communem & priuatam:quam melius eſt fieri verbis ab Eccleſia inſtitutis, quam à nobis pro arbitrio compoſitis.*

49 *Oratio quædam bona & quædam mala, aut ex obiecto aut ex circunſtantia.*

50 *Diuiſio orationis bonæ in viuam & mortuam.*

51 *Diuiſio orationis,in obſecrationem, orationem peculiariter ſic dictam, poſtulationem, & gratiarum actionem.*

DVPLEX eſt præcipua varietas orationis: prior quòd quædam ſit vocalis, & quædam mentalis;poſterior quòd quædam ſit bona,& quædam mala. Mentalis eſt quæ fit interno tantùm actu animi, qualis fuit Annæ oratio ad Deum pro ſuſcipienda prole 1.*Reg.*1. Vocalis verò quæ ita fit interiore animi actu, vt ſimul verbis externis exprimatur: non item quæ fit tantùm verbis ſine interiori mentis & voluntatis pia eleuatione ad Deum;reprobata per illud *ex Iſaia cap* 29. *vſurpatum* à Chriſto Domino *Matth* 15. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.] Num. 46.

Vtraque autem rurſus diſtinguitur;mentalis quidem,in meditationem & contemplationem:quarum illa conſiſtit in conſideratione mediorum vitæ ſpiritalis, id eſt, eorum ex quorum notitia dirigimur in ſalutis æternæ via, quæ tenetur declinando à malo, & faciendo bonum. Eius generis ſunt conſideratio- Num.47.

nes

nes de peccatis,de virtutibus & vitiis , de quatuor nouiſſimis,morte,iudicio extremo,inferno,& paradiſo;de vita,morte , & paſſione Chriſti , & de aliis Dei beneficiis.Contemplatio verò conſiſtit in conſideratione finis vitæ ſpiritalis,puta Dei,& diuinorum attributorum ipſius vt in ſe ſunt,ideóque raro in ea admittitur diſcurſus,ſeu inquiſitio,ſed ſimplex & humilis per fidem intuitus:cum in meditatione plerumque diſcurſus admittatur,de cuius vſu præclara inſtitutio habetur edita a P. Franciſco Aria, quam inſcripſitDe mentali oratione,& a P.Ludouico de ponte,quæ inſcribitur Introductio ad meditationem quę habetur initio meditationum ipſius.

Nu. 48. Vocalis verò quædam eſt communis,& quædam priuata.Communis dicitur,quæ fit ab Eccleſiæ miniſtro (*qua appellatione venire tum Religioſum, tũ ſæcularem Clericum notat Nauar.in tractatu de oratione cap. 20. num.* 40.) nomine totius populi:eo ſcilicet modo quo exprimitur cùm dicitur in libro de Eccleſiaſticis dogmatibus cap 30. Cũ ſanctarũ plebiũ præſules demandata ſibi legatione funguntur apud diuinam clementiam,humani generis agũt cauſam & tota ſecum Eccleſia congemiſcente, poſtulant & precantur. Priuata oratio verò dicitur , quæ fit ab vnoquoque priuatim pro ſe,vel pro alio.De hac intelligitur illud *prioris ad Timoth. 2. cap.* Volo viros orare in omni loco,leuantes puras manus ſine ira & diſceptatione.]Fieríque poteſt dupliciter: vno modo,verbis certis ab Eccleſia inſtitutis & determinatis:altero modo, verbis quæ quiſq;ſibi arbitrio ſuo compoſuerit pro ſuo pio affectu.Prior autem longè melior eſt,ac anteferenda multis nominibus:maximè autem,quòd cum vis orationis conſiſtat potiſſimùm in hoc,vt nobis diuinum fauorem cõciliemus formulæ orandi ad id accommodatiores ſunt illæ quas Spiritus ipſe diuinus dictauerit:quandoquidẽ (*vt inquit Apoſtolus ad Ro.*8.Quid oremus ſicut oportet neſcimus;ſed ipſeSpiritus poſtulat pro nobis gemitib inenarrabilibus.]In iiſdem enim orationibus & imprimis in oratione Dominica,Deus ſuas agnoſcit voces , & quaſi proprium ſuum , aut familiare idioma;rebus,perſonis,loco, tempori , qua ratione decet ita accommodatum,vt illud ei perplaceat , & ad inſinuãdos nos in ipſius gratiam maximè valeat. Vnde meritò Apoſtoli Chriſtum Dominum rogarunt *Luc.*11. Domine doce nos orare,ſicut Ioannes docuit diſcipulos ſuos.]

Nu. 49. Itẽ bona oratio eſt,quæ fit ſeruatis omnibus cõditionibus debitis,de quibus in ſequentibus : mala verò cui aliqua ex debitis conditionibus deeſt:iuxta illud ex D.Dionyſio communiter receptum ab omnibus(*teſte Nauarro,in præced.cap.6.num* 1.) Bonum eſt ex integra cauſa , malum autem ex ſingularibus defectibus.Duplex autem eſt mala oratio:vna quæ dicitur mala ex obiecto malo : nempe qua petitur aliquod malum;vt vindicta priuata de inimico,aut aliud id genus moraliter malum.Altera dicitur mala ex circunſtantiis:qualis eſt qua etſi petatur bonũ, non petitur tamen id quod , propter quod , à quo, vbi,quando,quomodo,aut pro quo debet: *de qua in eodem cap.6.multa Nauarrus.*

Nu. 50. Bona quoque oratio diſtinguitur rurſus , quòd quædam ſit mortua:cuiuſmodi eſt oratio exiſtentis in peccato mortali;nam in eo quoque ſtatu poteſt homo multa & bona,& Deo grata , *quãuis meritoria non ſint*,facere opera:niſi oret,aut opus aliud faciat peccando actu,vel proponẽdo peccare,ſeu Deũ offendere : qua ratione damnatur in ſacra Scriptura oratio peccatoris , *prout bene tractatum videri poteſt apud Medin. in Cod.de oratione,q.*12.Neque ipſa prodeſt:ſiue de iuſtitia,ſiue etiã de liberalitate, ſed nocet potius,vtpote quæ pœnam meretur , *prout bene docet Nauarr in prius cit cap.20.num.35.& 36.*eáque de cauſa dicitur mortifera. Quædam verò ſit viua; cuiuſmodi eſt oratio iuſti ſeu exiſtentis in Dei gratia:*de qua Pſal.*33.Oculi Domini ſuper iuſtos,& aures eius in preces eorum.] Vbi aduerte non eſſe idem, quòd oratio ſit viua,& quòd ſit efficax (*etiamſi illa maximè oratio efficax ſit,quæ viua eſt*)quia oratio mortua poteſt eſſe efficax,ſeu qua impetretur quod petitur,prout patebit per dicenda in ſeq.num.59 & 68. Aduerte quoque ex Nauarr *in eod.num.*36, quod etſi aliquis peccet(*ſiue mortaliter ſiue venialiter*) dicendo aliquam partẽ Miſſæ,aut vnius horæ canonicæ, non ideo tamen recitationem totius,peccatũ eſſe ac nullius meriti,ſed ſolum talis partis malam recitationem:ideoque enitendum eſſe, vt cum primum ad tale peccatum aduerterimus,recitãdo aliquam partem,corrigamus nos ſtatim ac emendemus.

De diuiſione orationis ſumptæ ex priori ad Timoth.cap.2.in obſecrationem , orationem peculiariter ſic dictam,poſtulationem,& gratiarum actionẽ,videri poteſt Bellarm *in Controuer.de bonis operibus lib.1.cap.*2.illius explicationem latè perſequens. Nobis poteſt ſufficere quod habetur ex D.Thom.*in cit.quæſt.83.art.* 17. eam diuiſionem ſic poſſe accipi: vt obſecratio ſit,quâ petitur à Deo quidpiam , propoſita ratione aliqua,ducta ex quapiam re ſacra,ob quam ſit impetrandum idipſum quod petitur,vt ex diuina bonitate,aut ex paſſione Chriſti.Oratio verò ſit actus ipſe orandi,vt adiunctum habet quendam mentis aſcenſum ad Deum.Poſtulatio autem ſit idẽ actus,prout eſt petitio huius vel illius beneficij pro futura aut pro præſenti vita.Gratiarũ denique actio ſit quatenus eidem petitioni præmittimus aut ſubiungimus Dei laudem in ſignum grati erga eũ animi.Hæc D.Thomas explicat per orationem de ſancta Trinitate.Nam vt in ea dicitur,Omnipotẽs ſempiterne Deus,oratio eſt;vt verò additur;Qui dediſti famulis tuis in confeſſione veræ fidei æternæ Trinitatis gloriam agnoſcere,gratiarum actio:vt autẽ adiungitur:Tribue quæſumus vt eiuſdem fidei firmitate ab omnibus ſemper muniamur aduerſis,poſtulatio eſt:vt demum ponitur. Per Dominum noſtrum,&c.obſecratio eſt. Nu. 51.

CAPVT OCTAVVM.

De effectibus ſeu fructibus orationis.

SVMMARIVM.

52 *Orationis quadruplex effectus præcipuus;meritum, ſatisfactio,impetratio & ſpiritalis refectio animæ.*
53 *Oratio vt meritoria ſit,& ſatisfactoria debet profecta eſſe à charitate.*
54 *Idipſum neceſſarium non eſt,nec etiam ſemper ſufficiens,vt ſit impetratoria.*
55 *Conditiones requiſitæ in oratione,vt ſuum impetrandi effectum certò ſortiatur.*
56 *Fides requiſita.*
57 *Spes item.*
58 *Itémque charitas.*
59 *Modi quibus contingit peccatores impetrare quod petunt in oratione.*
60 *Quæ peccata impetrationi orationis obſtare ſpecialiter,ex ſacris literis habeatur.*
61 *Humilitas item,deuotióque requiſita.*
62 *De perſeuerantia requiſita.*
63 *De conditione,vt pro nobis petamus.*
64 *De conditione,vt petamus neceſſaria vel vtilia.*

65 *De fructibus orationis iuſti, facta pro viâ functis.*
66 *De fructibus facta pro viuis.*
67 *Infructuoſa eſt facta pro damnatis.*
68 *De fructibus orationis facta a peccatore pro aliis.*

FRuctus ſeu fructuoſos effectus orationis innumerabiles eſſe, ſatis indicant illa verba Domini *Ioan.* 14. Quodcumque petieritis in nomine meo, hoc faciam.] Et *Ioan.* 16. Quidquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis.]

Nu. 52. Quatuor autem numerantur primarij; meritum, ſatisfactio, impetratio, & ſpiritalis refectio animæ; quos orans conſequitur; quia oratio quatenus actus bonus, meritoria eſſe poteſt; quatenus verò pœnalis, ſatisfactoria pœnæ pro peccatis debitæ; & quatenus petitio quædam, impetratoria eſſe: facta autem cum debita attẽtione, poteſt animam ſpiritali gaudiu, & conſulatione ex conſortio Dei reficere.

Nu. 53. Atque ad meritũ & ſatisfactionem, in bona oratione *(ſicut & in cæteris actibus bonis meritoriis, & ſatisfactoriis)* requiritur vt profecta ſit ex charitate, *vt vocant*, viæ ſeu hominis adhuc in hac vita conſtituti. Quæ conditio *(de qua in priori ad Corinth. c.* 13.) neceſſaria eſt ad quodcumque bonum opus vt nobis proſit in ordine ad æternam ſalutẽ à Chriſto promiſſam bene agentibus, prout omnium ſententiam eſſe notat Nauar. de oratione cap 20. n. 13. conclu. 2. Quod idem dicens initio præcedentis cap 8. addit num. 3. & 4. idipſum eſſe quoque ſentiendum de oratione, quæ quantumuis facta ſit ab exiſtente in gratia: aliquo reſpectu tamẽ peccatum eſt ſaltem veniale: non obſtante quòd aliis omnibus reſpectibus ſit optima. Nullum enim peccatũ eſt Deo gratum & acceptum iuxta illud *Pſalm.* 5. Non Deus volens iniquitatem tu es] & illud *Pſalm.* 65. Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, nõ exaudiet Dominus.]

Ad impetrationem verò, nec abſolutè neceſſaria
Nu. 54. eſt charitas; cùm Lucæ 18. Publicanus qui erat peccator, *& ideo extra charitatem*, indulgentiã impetrauerit orans, Deus propitius eſto mihi peccatori. Nec itẽ ea ſemper eſt ſufficiens: vt patet ex eo quòd D. Paulus, *ex poſter. ad Cor. cap.* 12. rogauerit ſibi auferri carnis ſtimulũ, nec tamen impetrauerit, quantumuis maximè feruens eſſet charitate, *iuxta illud ad Rom* 8. Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti, &c.] Quod declaratũ Auguſtini verbis habes apud Azorium 1. *part. Moral. inſt. lib.* 9. *cap.* 6. *quæſt.* 34.

Sed dices ſcripturã ſacrã videri abſolutè iuſtis orãtibus promittere impetrationem eorũ quæ poſtulauerint: vt cùm Ioannis 15 dicitur: Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.] Reſpondetur, promittere bene petentibus, vt ſatis indicauit D. Iacobus cùm *in cap.* 4. *ſuæ epiſtolæ* dixit: Petitis & non accipitis, eoquod malè petatis] Bene petere autem cẽſentur qui conditiones ſeruant, quas Dei voluntate talis promiſſio includit, vt ſuum impetrandi effectũ certò & infallibiliter ſortiri debeat: quamquidem voluntatem ſacræ literæ declarant, cùm tales conditiones requirunt ad impetrandum quod petitur in oratione.

Eæ ſunt autem ex D. Tho. 2. 2. q. 83. art. 15. ad 2. vt
Nu. 55. qui orat poſtulet 1. piè. 2. perſeueranter. 3. pro ſe. 4. neceſſaria ad ſalutem. Qui idem indicat *in corpore eiuſdem art* ad piè petendum requiri fidẽ, ſpem, charitatem, humilitatem, & deuotionem. De quibus omnibus pleniùs Bellarm. *in controuerſia de bonis operibus, lib.* 1. *cap.* 9. Quæ ad noſtrum inſtitutum ſufficiant attingemus paucis.

Requiſita ad orationem, vt effectum ſuum impetrandi certò ſortiatur.

SECTIO PRIOR.

PRimò igitur requiri fidem patet per illud *ad Rom.* 10. Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt:] & illud *Iacobi* 1. Poſtulet in fide nihil hæſitãs.] Itémque illud Domini *Matth.* 21. *& Marci* 11. Si habueritis fidẽ, & non hæſitaueritis, non ſolùm de ficulnea facietis, ſed & ſi huic mõti dixeritis, Tolle, & iacta te in mare, fiet: & omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis.] Quæ fides, vt bene idem Bellar declarat, nũ eſt vt credamus Deũ abſolutè facturum quod petimus, ſed ſolùm vt certò credamus Deũ eſſe potentiſſimũ, ſapientiſſimũ, benigniſſimum ac fideliſſimum: ideóque & poſſe & ſcire ac etiam velle facere quod petimus, ſi non ſit ex noſtra parte defectus in orãdo. De quo quia certi eſſe nũ poſſumus: nec conſequenter ſcire certò poſſumus, an quod à Deo petimus conſecuturi ſimus. Vnde ſumitur ratio eius quod habet Nauar. *in tract. de oratione cap.* 19. *num.* 160. temerarium atqueadeo ſuperſtitioſum eſſe, ſibi certò perſuadere, quòd quia dicẽdo orationem Dominicam & Salutationem Angelicam tali die, aut tali loco, aut tali modo, fortunatus erit in contrahendo matrimonio. aut proſperum habebit ſucceſſum in ſuſcepto negotio, aut non morietur ſubitò, aut eiuſmodi aliud quod optat, neceſſariò conſequetur. Si autem id dicitur de omnium præſtantiſſimis orationibus, quid quæſo dicendum erit de cæteris quæ longe minus, & interdum nihil habent authoritatis? Vide quæ habentur lib. 17. num. 175. Cæterùm.

Secundò requiri ſpem ſeu fiduciam, qua diuinæ Nu. 57.
benignitati firmiter innixi, certò confidamus Deum facturũ eſſe quod petimus iuxta illud *Pſal* 90. Quoniam in me ſperauit, liberabo eum: clamauit ad me, & ego exaudiam eum.] & illud *in priori ad Timoth. c.* 5. Quæ autem vere vidua eſt & deſolata ſperet in Deum, & inſtet obſecrationibus & orationibus nocte & die] Itémque illud *ad Hebr.* 4. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, vt miſericordiam cõſequamur, & gratiã inueniamus in auxilio opportuno.] Accedit quòd ſcriptura ſacra ad impetrandũ, in oratione requirat talem fidem, ex qua iſtiuſmodi fiducia naſcatur: vt patet ex verbis Domini *Matth. cap* 21 *& Marci* 11. antecitatis Hinc (vt Bellarminus annotat ex Caſſiano) certũ impetrationis ſigni eſt, quòd quis in oratione ſenſerit magnam impetrandi fiduciam: Deo ſcilicet in corde orantis, quandam lætitiæ ſuauitatem infundente.

Tertiò requiri charitatem quã bene affecti ad Nu. 58.
Deum, obſequamur mandatis ipſius, & vitemus offenſas eiuſdem, conſtat per illud *Ioan.* 15. Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis:] & per illud *eiuſdem Ioan. in* 1. *ſua canonica cap.* 3. Chariſſimi ſi cor noſtrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus accipiemus ab eo: quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea quæ ſunt placita coram eo facimus.] Adde & per illud *in Pſal.* 65. Iniquitatẽ ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus.] Iniqui enim tanquam habentes manus plenas Chriſti ſanguine (*vtpote ſibimetipſis illũ rurſus crucifigentes ex c.* 6. *ad Hebr. verſu* 6. non exaudiuntur ab æterno Patre: ipſo dicente *apud Iſaiam cap.* 1. Cum multiplicaueritis orationẽ nõ exaudiã, manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Quem locum D. Baſilius præclara ſimilitudine illuſtrat, inquiens Velut ſi quiſpiam filium vnicè dilectum neci tradideritiſque manus ſanguine cruentatas ſupplex preces porrigat ad patrem: an non reſponderemus, filij ſanguinem in manibus filicidæ, acrius exacerbare patrem tali inimica affectum.

Quod ſi peccatores quædam à Deo impetrent, id Nu. 59
non

non eſt tribuendum virtuti Orationis ipſorum, ſed vel virtuti fidei in Chriſtum: ſicut & perpetratio miraculorũ, de qua Domino dicturi ſunt reprobi, *ex D. Matth. c.* 7. Nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?] aut certe iræ Dei: vt quod Iſraelitæ in deſerto impetrarunt carnes, *ex cap* 11. *Numeror.* de quo in Pſal. 77. Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos.] Aut demũ extraordinariæ cuidam benignitati, qua Deus vult peccatorem beneficiis afficere, vt ipſum alliciat ad amorem ſuum Adde quòd etſi peccatores, cùm reſipiſcunt, vitámque emendare firmiter ſtatuunt, plerumque ex Dei miſericordia, *qua dignatur etiam indignis ſubuenire in neceſſariis* exaudiantur pro ſeipſis orãtes (alioqui enim fruſtra hortaretur Sapiens *Eccleſiaſtici cap.* 21. Fili, peccaſti, non adiicias iterum: ſed & de priſtinis deprecare, vt tibi dimittantur) non exaudiri tamen infallibiliter: vt Bellarmin. colligit ex particulis *fortè* & *Quis ſcit*: quibus Scriptura vtitur Ionæ 1. verſu 6. & locis 2. ver. 14.

Nu. 60. Peccata autem ſpecialiter obſtantia, quominus in oratione poſtulata impetremus, hæc in ſacris literis expreſſa habẽtur. Primò homicidium, iuxta ante citata Iſaiæ verba. Secundò iurgium & rixa, iuxta illud *prioris ad Timoth.* 2. Volo viros orare in omni loco leuãtes puras manus, ſine ira, & diſceptatione.] Tertiò implacabilitas, iuxta illud quod *Matth.* 6. Dominus orare docuit: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.] Quartò durities & inhumanitas erga egẽtes; iuxta illud *Prou.* 21. Qui obturat aurẽ ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit & non exaudietur. Quintò ſuperbia iuxta illud *Pſal.* 101. Reſpexit in orationem humilium & non ſpreuit preces eorum] iuncto eo *ex* 1. *Petr.* 5. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.] Poſtremo contemptus diuinorum: iuxta illud *Prouerb.* 28. Qui declinat aures ſuas ne audiat legem oratio eius erit execrabilis.

Nu. 61. Quartò, requiri humilitatem, quia is qui orat non in ſua iuſtitia, ſed in Dei benignitate nitatur, oſtendit Dominus *Luc.* 18. per parabolam Publicani, & Phariſæi: eam dirigens ad quoſdam qui in ſe confidebant tanquam iuſti & aſpernabantur cæteros. Patet quoque per illud *Danielis nono.* Neque enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces noſtras ante faciem tuã, ſed in miſerationibus tuis multis.]

Accedit quòd qui ad miſericordiã flectere vult, debeat ſe, *vt ſolent mendici*, pro miſero gerere, quod eſt humilitatis; de qua habetur antecitatum ex Pſal. 101. & illud *Eccleſiaſtici* 35. Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, & donec propinquet nõ cõſolabitur: & non diſcedet donec altiſſimus aſpiciat.] Humilitatis autem ſociam oportet eſſe admiſſorum ſcelerum recognitionem, & deteſtationem cum aliquo doloris ſenſu, iuxta illud *Pſal.* 50. Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies,] & illud *Danielis* 3. In animo contrito & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur, &c.] Id quod ſatis patet ex peccatricis exemplo, ſtantis retro ſecus pedes Domini & lachrymis los rigantis.

Quintò requiri deuotionem, Id eſt, ſtudium attẽtè diligenter, & cum feruore orandi, conſtat per illud *Iſai.* 29. *citatum à Domino noſtro Matth.* 15. Populus hic labiis me honorat: Cor autem eorum longè eſt à me] & per illud *Ierem* 48. Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter.] Atque hæc hactenus de prima conditione, *quæ eſt piè petendi*, neceſſaria ad infallibiliter impetrandum.

Nu. 62. De ſecunda, quæ eſt perſeueranter petendi, habetur doctrina Domini *Luc.* 11. per parabolam quã proponit de eo, qui ob importunitatẽ petendi perſeuerãter, obtinuit ab amico panes quos habuit neceſſarios: & cum *in ſequen. c.* 18. ait, Oportet ſemper orare, & nunquam deficere.] Nam continuò adiiciens parabolam de vidua quæ per perſeuerantiam in petendo, extorſit à iudice iniquo ſententiam & iudicium, ſignificat illis verbis, ſe a nobis eam perſeuerãtiam in orando requirere, quà reddamur idonei ad accipiendum quod petimus: conſiſtentem, non quidem in eo vt ab oratione nunquam ceſſemus (quod eſt nobis impoſſibile in hac vita) ſed vt nullas orandi occaſiones ſiue noctu ſiue interdiu oblatas negligamus. Quem ſenſum Bellarminus præfert aliis, qui (vt ipſe meminit) dãtur tum eorumdem verborum, tum ſimilium quæ ſunt in ſequenti cap. 21. Vigilate omni tempore orantes] & Eccleſiaſtici cap. 18. Nec impediatis orare ſemper] & 1. ad Theſſ. cap. vlt. Sine intermiſſione orate.]

De tertia conditione *ſcilicet vt petamus pro nobis,* Nu. 63.
non pro aliis, D. Auguſt. tract. 102. in Ioannem ad eam aſtruendam inducit illud *Ioan.* 16. Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.] Exaudiuntur, inquit, omnes Sancti pro ſeipſis, non autem pro omnibus exaudiuntur, vel amicis vel inimicis ſuis, vel quibuſlibet aliis; quia non vtcumque dictum eſt dabit, ſed dabit vobis] Induci quoque poteſt ratio; quòd ſcilicet, orationi prout ipſa ex Dei promiſſione eſt infallibiliter efficax, repugnet indiſpoſitio, quam orans nequit aſſiduitate orãdi tollere in alio, ſicut in ſeipſo. Aduerte verò, quòd ſi talis conditio intelligatur de oratione abſolutè, ea minimè deducatur ex verbis à D. Auguſt. allatis quandoquidem ei repugnaret alioqui illud Iacobi 5. Orate pro inuicem vt ſaluemini.] Itaque illud, *dabit vobis*, interpretatione extẽdi poteſt ad id quod datur aliis intuitu noſtri ſicut naufragio exẽpti precibus D. Pauli, *Act.* 27. dicuntur eidem dati a Deo.

De poſtrema conditione, *vt ſcilicet petamus neceſſa-* Nu. 64.
ria, vel vtilia ad æternam ſalutẽ, habetur illud 1. *Ioan.* 5. Hæc eſt fiducia quam habemus ad eum; quia quodcumque petierimus ſecundùm voluntatem eius, audit nos.] Quid autem ſecundùm voluntatem eius petendum ſit, ſatis indicatur per illud *Matth.* 6. Primum quærite regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis:] & plenius per formulam orãdi, quam in eodem cap. tradidit Dominus, quamque orationem Dominicam vocamus: *de qua in ſequentib. cap.* 11. *ſect. vltima ſeu à num.* 116. *dicemus*, quantum ſufficit ad præſens inſtitutum. Accedit ratio, quòd vt a Patre cœleſti aliquid impetremus, illud petendum ſit in nomine Filij ſui Saluatoris noſtri, qui nobis illud meruit. Quia igitur ea quæ Saluator noſter nobis meruit ſunt quæ ad æternam ſalutem noſtram conducunt, talia ſunt in oratione petenda, non autem contraria. Nam, vt bene ait D. Auguſt. in tract. 102. in Ioannẽ; *per illud Ioannis* 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Non petitur in nomine Saluatoris, quidquid petitur cõtra rationem ſalutis. De attentione ex qua pendet quartus orationis effectus, *qui eſt animæ refectio*, dicetur poſtea commodiùs, in ſeq. cap. 10. ſect. 5. ſeu à num. 82.

De effectibus ſeu fructibus orationis factæ pro aliis.

Sectio Poſterior.

QVæ hactenus dicta ſunt locum habent maximè in oratione, quam quis pro ſe facit: iam dicendum eſt de effectibus illius, quam ſiue iuſtus, ſiue peccator facit pro aliis: perſtringemus autem paucis, quæ copioſiùs tradita videri poſsũt apud Nauar.

in tract. de orat. cap. 20. à num. 33. ad finem vſque.

Nu. 65. Igitur vel iuſtus orar pro iis qui ſunt in cœlo, vel pro iis qui ſunt in purgatorio, vel pro iis qui ſunt in hoc mundo, vel pro iis qui ſunt in inferno. Si orat pro iis qui ſunt in cœlo ignorans eos eſſe in cœlo, oratio illius eſt ei meritoria, & ſatisfactoria perinde ac eleemoſyna, quam miſericordiâ motus faceret propter Deum alicui, quem bona fide putaret laborare neceſſitate. Si verò iuſtus oret pro iis quos iudicat eſſe in cœlo; oratio illius eſt reprehenſibilis, tanquam proueniés ab errore, quo illos ſua oratione egere putat in ipſorum iniuriam, iuxta illud *in cap. Cùm Marthæ. §. finali De celebratione Miſſarũ.* Iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre.] Si verò iuſtus oret pro iis qui sũt in purgatoriu, diſtinguédum eſt Nam vel ipſe orans iam beatus eſt; & oratio eius tantùm eſt impetratoria executionis diuini decreti, quo Deus ſtatuir ab æterno ipſis in purgatorio exiſtentibus donare beatam vitam interuenientibus aliorum precibus: vel idemmet orans adhuc eſt in hac vita: & oratio eius non tãtùm eſt impetratoria, ſed etiam ſatisfactoria pro iis pro quibus orat: vt patet ex teſtimoniis quæ adduci ſolent ad confirmanda ſuffragia viuorum pro defunctis. Sufficiet ad noſtrum inſtitutum attingere illud *ex lib. 2. Machabaeorum cap. 12. in fine.* Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur.] Et illud D. Gregorij *relatũ in cap. Anima 13. q. 2.* Animæ defunctorum quatuor modis ſoluuntur; aut oblationibus Sacerdotum, aut precibus Sanctorum, aut charorum eleemoſynis, aut ieiuniis cognatorũ.] Cur verò tale quid contingat potius orationi exiſtentis adhuc in hac vita quam regnantis in cœlo, cauſa eſt; quòd ſtatus huius vitæ ſit merẽdi ac ſatisfaciendi, non item ſtatus vitæ futuræ Id quod his verbis *in 4. diſt. 45 q. 3. a. 3. ad ſextum* D. Thom. attigit.

Suffragia Eccleſiæ ſunt pro defunctis, quaſi quædam ſatisfactiones viuentium vice mortuorũ: & ſecundùm hoc mortuos abſoluunt à pœna quam nõ ſoluerunt: Sed ſancti qui ſunt in patria non ſunt in ſtatu ſatisſaciendi, & ideo non eſt ſimile de eorum orationibus, & de ſuffragiis Eccleſiæ.] Cæterùm quòd vt pro viuis, ſic & pro defunctis beati orẽt, ex eo patet, quòd Eccleſia pariter pro vtriſque interceſſionem illorũ imploret: vt fidem facit collecta freqũeter in Miſſa, & ordinariè in publicis Litaniis recitari ſolita. Sic enim habet: Omnipotens ſempiterne Deus, qui viuorum dominaris ſimul & mortuorum, omniúmque miſereris quos tuos fide, & opere futuros eſſe prænoſcis; te ſupplices exoramus, vt pro quibus effundere preces decreuimus, quóſq; vel præſens ſæculum adhuc in carne retinet, vel futurum iam exutos corpore ſuſcepit, intercedentibus omnibus ſanctis tuis, pietatis tuæ clementiâ, omnium delictorum ſuorum veniam conſequantur. Per Dominum &c.

Nu. 66. Iam ſi iuſtus oret pro exiſtentibus adhuc in hoc mundo, oratio ipſius, pro iis pro quibus orat, impetratoria eſt, etiam bonorum temporalium: vt cõſtat ex eo, quòd orante Moyſe, Ioſue vicerit Amalech, *Exodi* 17. & quòd ſua oratione idem Moyſes imminentes ceruicibus Iudæorum, auerterit pœnas & flagella *Exod.* 32. Item quòd orante Elia data ſit pluuia *3. Regum cap.* 18 Eſt quoque eadem oratio peccatori, pro quo funditur impetratoria remiſſionis peccatorum: non quidem proximè, ſed remotè; id eſt, non quod Deus ad preces iuſti det gratiam peccatori nihil operanti (non enim datur niſi pœnitentiam habenti dicente Domino Lucæ 13. Niſi pœnitentiam egeritis, omnes peribitis] ſed quòd det illi ſpeciale auxilium, cui ſi cooperetur, conuertetur ad pœnitentiam, per quam diuino beneficio conſequetur remiſſionem peccatorum. Ad quod facit tum quod *Matthæi* 9. paralytico profuit fides adducentium ipſum ad Chriſtu; tum quod Chriſtus ipſe *Luc.* 16. moneat, Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis, vt cùm defeceritis recipiãt vos in æterna tabernacula.] Quibus verbis indicatur peccatores precibus pauperum, quibus fecerint eleemoſynã, iuuari ad reſurgendum à peccato. Adde illud *Iacobi* 5. Orate pro inuicem vt ſaluemini.]

Eſt denique eadé oratio ipſi orãti (*ſicut alia ipſius bona opera propter Deũ facta*) & meritoria, & ſatisfactoria. Quod ſi pro iuſto fundatur oratio iuſti, ea poteſt eſſe huic ſatisfactoria: quia etſi vnus nõ poſſit mereri alteri gloriã, *qua vnicuique redditur ſecundum opera ſua*: poteſt tamen pro eo ſatisfacere ob cõmunionem Sanctorum exiſtentium in gratia: Deo ſcilicet acceptante pœnam ab vno ſuſceptá, vice pœnę ab altero ſuſcipiendę in ſatisſactionem pro peccatis ipſius. Alioqui enim non eſſet vſus indulgentiarũ, per quas non modò Chriſti, ſed etiam Sanctorum ſatisfactiones nobis applicantur.

Tandem ſi iuſtus oret pro iis qui ſunt in inferno, Nu. 67. oratio eſt infructuoſa: & niſi ignorantia excuſet, eſt reprehenſibilis, tanquá inepta petitio conſerẽtium ad æternã ſalutẽ, pro iis qui ab illa Dei immutabili decreto, ſunt excluſi: vt patet ex illa irreuocabili ſẽtentia *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum.] Et certè ſi de quibuſquá intelligi poteſt illud 1. *Ioa.* 5. Eſt peccatum ad mortem, non dico vt pro illo roget quis:] maximè poteſt de iis qui in peccato mortali deceſſiſſe, *atqueadeo in inferno cum epulone ſepeliri*, probabiliter creduntur. Pro quibus non eſſe orandum ſtatuitur 13. *queſt. 2. cap. In præſenti & cap. Pro obeuntibus. &* 23. *qu. 5. cap. Placuit*: & in ſequenti quæſt. 8. cap. Quicumque Clericus. Pleniùs de hac re diſſerentem Azorium *in lib. 9. moral. inſtit. cap.* 31. qui volet videre poteſt: vt & de eo, quòd pro omnibus orandum ſit *ex priori ad Timoth. cap.* 2. & de eo, quòd omnis homo, etiam hoſtis, aut alienus, aut infidelis aut impius & ſceleratus ſit noſter proximus, quẽ Dei iuſſu amare debeamus, & idcirco pro eo orare quod eſt amoris, & charitatis officium. Quodquidem ad omnes illos extendi patet; quia quamdiu illi viuũt ſalutem ipſorum poſſimus ſperare à Deo: qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire *ex eod. cap.* 2. itaut nihil obſtet quin pro eis orandum ſit, vt ſanctæ fidei lumen recipiant & ab impietatis errore, improbitatéque conuerſi, ad ſanam mentem bonámque frugem reuocentur. Quo nihilominus modo, non ſit pro aliquo ex talibus orandum in particulari, differendum eſt ad eum locum in quo agetur de effectis excommunicationis. lib. 32. cap. 1 a. ſect. 2. ſeu à nu. 9. Hæcque de oratione iuſti pro aliis, hactenus.

Quod attinet ad orationem peccatoris pro aliis: Nu. 68. notandum eſt, peccatorem poſſe orare pro aliis: vel tanquam publicum Eccleſiæ miniſtrum, vel tanquã priuatũ: idque vel rogato alterius; vel propria ſpõte. Atque ſi oret tanquá publicus Eccleſiæ miniſter, illius oratio (dummodo non ſit mala) iis pro quibus fit, in Dei gratia exiſtentibus, necdum adeptis beatitudinem: prodeſt ratione valoris quem habet ex parte Eccleſiæ, ob huius in Chriſtum affectum pium, quo illam inſtituit, præcipitque fieri; non prodeſt autem ex parte orantis, ſicut prodeſſet ſi iuſtus eſſet: quia oratio peccatoris, vt talis, tanquam habentis manus plenas ſanguine Chriſti, non exauditur à Deo *iuxta antedicta nu.* 58. etiamſi eo ipſo quòd eſt peccatoris, non ſit cenſenda mala vt contra Adrianum docent Nauar. & Medina *illc in tractatu de oratione cap. 6. num. 40. & aliquot ſequentibus: hic verò in Cod. de oratione queſt.* 12. Si verò peccator

tor oret tanquam priuatus, rogatu alterius, qui ſit in Dei gratia; oratio quidẽ illius prodeſſe aliquo modo poteſt roganti, ob pium ſuum affectum, *perinde ac pio & iuſto domino prodeſt eleemoſyna quam das pauperi per manum peruerſi famuli*: non autem ex parte orantis. Si deniq; pro alio oret ſua ſponte, tanquam priuata perſona, oratio illius ob defectum charitatis, ei pro quo funditur non prodeſt, ne quidem ad ſatisfactionem pro peccatis, nec ad poſtulatum impetrandum ex merito aliquo orantis, prout plenius tractat Nauar. *in tract. De oratione, cap.* 20. *num* 33. 34. *&* 35. Sicque intelligi poteſt illud *Ioan.* 9. Scimus quòd Dens peccarores non andit; non autem quod nullo modo audiat peccatores. Nam pro diuina ſua miſericordia & liberalitate, audit pro ſe orantes vt ante diximus, num. 59. niſi ob malam circumſtantiam oratio ipſorum ſit mala, & ideo diſplicens ipſi Deo, *vt & quodcunque aliud peccatum diſplicet.* Quæ etiam eſt Nauarr. doctrina ibidem.

CAPVT NONVM.

De præcepto & obligatione orandi.

SVMMARIVM.

69 *Datur præceptum diuinum de oratione, illúdque obligans ſub mortali.*

70 *Talem obligationem communem eſſe omnibus Chriſtianis.*

71 *Non eſſe impoſitum pro certo loco.*

72 *Nihilominus interdum neceſſarium, & ordinariè melius eſſe orare in loco ſacro, quàm in profano: & in loco honeſto, quàm in ſordido.*

73 *Nec etiam impoſitam eſſe pro omni tempore.*

74 *Impoſitam eſſe tantum pro tempore neceſſitatis.*

75 *Quando neceſſitas, in qua peccetur mortaliter transgreſſione diuini præcepti de orando dati, cenſenda ſit contingere.*

Nu. 69. COMMVNE Theologorum axioma eſt quod notat Gregorius à Valen. 2. 2. *diſput.* 6. *quæſt.* 2. *puncto* 3 *col.* 1684. omnem actum ad æternam ſalutem neceſſarium, pariter eſſe præcepto diuino neceſſarium. Orationem verò talem actum eſſe, ex eo paret: quòd omnes teneamur æternæ ſalutis noſtræ curam gerere: quod ſatis indicauit Dominus noſter *Matth.* 6 cùm docens nos non eſſe de rebus ad huius vitæ ſuſtentationẽ neceſſariis ſollicitos; præcipit vt primùm quæramus regnum Dei, & iuſtitiam eius, adeoque vt neceſſaria ad æternam noſtram ſalutem: pro quibus ſine dubitatione recurrendum eſt ad Deum: quandoquidem aliunde haberi non poſſunt iuxta illud *Ioan.* 15. Sine me nihil poteſtis facere] & illud *poſterioris ad Corinth. cap.* 3. Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis, tanquam ex nobis: ſed ſufficiẽtia noſtra ex Deo eſt.] Vt autem à Deo talia obtineantur, neceſſaria eſt oratio, Dei voluntate. idque vt intelligamus a quo ſalus noſtra, ac omne bonum nobis proueniat, quò et gratias agamus, de ea præceptum diuinum habetur ex multis ſacræ Scripturæ locis: vt cum *Matth.* 6. dicitur. Sic vos orabitis, Pater noſter qui es in cœlis, &c] *& cap.* 7. Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur vobis:] *& cap.* 26. Vigilate & orate ne intretis in tentationem] *& Luc.* 18 Oportet ſemper orare, & non deficere] *& ad Rom.* 12. Orationi inſtantes] *& ad Ephe.* 6. Galeam ſalutis aſſumite & gladium ſpiritus (quod eſt verbum Dei) per orationem & obſecrationem orantes omni tempore in Spiritu] *ad Coloſſ. item* 4. Orationi inſtate vigilantes in ea] *& prioris ad Theſſal.* 5. Sine intermiſſione orate] *& Iacobi* 5. Orate pro inuicem vt ſaluemini.] Ad cuius præcepti obligationem intelligendam ſequentia occurrunt notanda.

Primum eſt: illam eſſe ſub peccato mortali: quia tale præceptum, cum ſit de re ex ſe graui, vtpote neceſſaria ad æternam ſalutem, vt prædictum eſt, obligat ſub tali graui pœna.

Nu. 70. Secundum eſt talem obligationem eſſe communem omnibus Chriſtianis: nam ad certas perſonas, ante propoſita Scripturæ teſtimonia reſtringendi, nulla ratio datur: cùm omnes naturali iure teneamur gerere curam noſtræ ſalutis, amplectendo media ad eã neceſſaria: inter quæ, *vt oſtendimus*, eſt oratio, qua petimus à Deo peccatorum noſtrorum remiſſionem, & diuinam ipſius gratiam, atque aduerſus tentationes auxilium. Cuius petitionis neceſſitas facit, vt tanta ſollicitudine probi parentes, ſuos infantulos doceant orationem Dominicam, & ſalutationem Angelicam, quotidiéque recitandam inculcent: Quod etiam in illorum defectum, præſtandum patrinis & matrinis iniungitur. De conſecr. diſtin. 4. cap. Vos ante omnia.

Nu. 71. Tertium eſt: Eam non eſſe impoſitam pro certo loco, cùm D. Paulus dicat *in priori ad Timoth. cap.* 2. Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione: Similiter & mulieres in habitu ornato &c.] Itémque Eccleſia in præfatione Miſſæ dicat. Vere dignum & iuſtum eſt, æquũ & ſalutare, nos tibi Domine ſemper & vbique gratias agere.] De qua re latè Nauarr *in tract. de oratione cap.* 5. Ad vitandam autem nimiam prolixitatem cõtenti erimus nonnulla annotare ad quotidianum vſum commoda.

Ac primò omnem orationem ſiue mentalem ſiue vocalem, & hanc ſiue priuatam, ſiue publicã priuatim recitandam: *ſecus de publicè recitanda, quæ debet in Eccleſia fieri iuxta ius commune vt ibidem num.* 11. *notat Nauar.* poſſe fieri in quouis loco iuxta antedicta. Secundò illud ipſum pati exceptionẽ in duobus caſibus Prior eſt, cùm oratio fuerit præcepta, certo loco fieri. Neque enim, qui vel ex voto, vel ex Confeſſarij impoſitione, vel ex aliqua lege, vel rationabili conſuetudine aut fundatoris ſtatuto tenetur Miſſam aut preces aliquas dicere in certo loco, ſatisfacit dicendo in alio. Pro qua re Nauar. núm. 3. iura & Doctores citat. Poſterior caſus eſt, ſi non concurrant debitæ circumſtantiæ. Nec enim licet orare in loco in quo daretur aliis ſcandalum, mouendo illis riſum, aut dando occaſionem, ipſum orantem damnandi de hypocriſi, aut ſuperſtitione. Tertiò cæteris paribus melius eſſe orare in locis ſacris quàm alibi. Pro quo Nauar. num. 4. adfert cap. Parſimoniã *iuncta Gloſa diſtinct.* 41. *& cap. Decet. De immunit. Eccleſiarum* atque ex D. Thoma hanc rationem quòd in illis ad melius orandum iuuemur ſpecialiter à Deo. Tum ratione Epiſcopalis conſecrationis ipſorum in domos Dei; & per conſequens, in domos orationis: dicente Domino *Matth.* 21. Scriptum eſt, domus mea domus orationis vocabitur.] Tum ratione ſacroſanctæ Euchariſtiæ, & reliquiarũ, aliarúmque rerum ſacrarum in eis aſſeruatarũ Tum demum ob Sanctorum præſidium, & affluentium deuotionem per quam iuuamur, vt facilius audiamur.

Nu. 72. Quartò, cæteris quoque paribus melius eſſe orare in loco honeſto, quàm in obſcœno: licet oratio mẽtalis quocumque in loco fiat, ſi cæteræ circunſtantię debitæ concurrant, placeat Deo; *vt ex D. Thom. habet Nauar. num* 6. Pro eóque facit quod in præced. num. 2. idem etiam habet ex D. Bernardo, Vbicumque fueris, intra temetipſum ora] Síque per neceſſi-

tatem detineatur quis in loco obſcœno, vt captus ab hoſte & incluſus, nihil prohibet quin poſſit ibi preces obligatorias recitare. Nec etiam reprehendendus videtur qui aliquas orationes ad quas nõ obligaretur, recitaret in eiuſmodi locis, dummodo aliæ debitæ circumſtantiæ concurrant. Quod vtrumque *numero* 8. 9. & 10. Nauar. confirmat: Tum ex eo quod ceſſante ſcandalo, vel ſpecie hypocriſis, aut cõtemptu ſacrorum verborum, & irreuerentia eius quem alloquimur, oratio non cenſeatur loci ſordibus cõtaminari; ſicut nec anima; cui contaminationis periculũ magis imminere poteſt ex circumſtantia loci publici ſuppeditantis materiam terrenarum cogitationum, per quas ipſa inquinetur. Vnde fit (*quod in pleriſque probis & piis viris ſe notaſſe ait Nau.*) vt aliqui peregrè profecti, non auerſentur, horas Canonicas recitare in ſtabulo ſecus iumenta ſua; quia ibi quietiùs recitant quàm in cubiculo diuerſorij; vbi per ſtrepitum impedirentur; præſertim cùm ex loci humilitate & ſordibus excitari poſſit orans, ad reputandum ſecum altiùs, quantum per noſtram vilitatem & ſordes, diſtemus à diuina maieſtate: quæ nos ad colloquium dignatur admittere.

Nu. 73. Quartum notandum eſt: propoſitam obligationem non eſſe impoſitam pro omni tempore; quandoquidem nequiret alioqui impleri in hac vita: cùm neceſſitas comedendi, dormiendi, faciendíque alia neceſſaria ad conſeruationem noſtram atque exequendi officia Patribus, Superioribus, & aliis proximis debita, non permittant orationi ſiue mentali ſiue vocali inceſſanter inſiſtere. Nec obſtat illud *Luc.* 18. Oportet ſemper orare: & ſimilia. Nã (prout ratio propoſita oſtendit) non poſſunt eum ſenſum habere quo imponant obligationem nunquam ceſſandi ab actu orandi. Accommodatus verò ſcolus videtur eſſe, vt particula *Semper*, intelligatur nõ de omni tempore generaliter, ſed ſpecialiter de omni tempore quo incumbit neceſſitas orandi ad ſpiritalis vitæ conſeruationem: ſicut & cùm Dauid dixit ad Miphiboſeth 2. Regum 9. Tu comedes panem in menſa mea ſemper:] non ita eſt intelligendũ quaſi Miphiboſeth perpetuò manſurus eſſet in mẽſa comedens panem: ſed quod omni tempore conſtituto refectioni corporis, ad vitæ corporeæ conſeruationem. Legat qui volet Bellarm. *in lib. 1. de bonis operibus cap. 9. conditione* 6. & Azor. in 1. part. Moral. inſtit. lib. 9. cap. 14 quæſt. 1.

Nu. 74. Iam & videri poſſet eadem obligatio impoſita pro certo, determinatóque tempore per illud *Pſ.* 54. Veſpere, mane, & meridie, narrabo & annunciabo: & exaudiet vocem meam;] & per illud *Pſ.* 118. Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi] Sed nõ eſt ita: quia inde tantùm ſequitur Dauidem ſeruaſſe illam temporis circunſtantiam in orando, non autem quòd ea ſit in præcepto. Vnde tã D. Thomas, quàm plerique alij *vt in præced. cap. 3. num. 5. Nauarr. notat*, ſtatount; neque iure naturali, neque poſitiuo diuino præfixum eſſe certum aliquod tempus ad orãdum: atque de diuino præcepto orandi perinde ſit dicendum, ac de pleriſque aliis affirmatiuis; nimirum obligare tantum pro tempore neceſſitatis: *prout notat Gregorius à Valen.* 2. 2. *diſput.* 6. *qu.* 2. *puncto* 3. *ſub finem.* Quod tamen limitandum eſt, *ex Nauar. in eod. cap.* 3. *nu.* 15. vt nihilominus iure diuino oratio fieri debeat eo tempore, quod per iuramentum, aut votum, aut pœnitentiam acceptatam præfixum fuerit.

Nu. 75. Cæterùm ad indicandum in particulari quando peccetur mortaliter tranſgreſſione præcepti diuini dati de orando, videtur de tali neceſſitate cũ Nauarr. ipſo *in præced nu.* 14. tenendum; quòd ea contingat quoties caſus adeſt, in quo quis exiſtimat ſe nõ habere aliam rationem conſequendi ſuam aut proximi ſalutẽ, ſeu vitandi aliquod peccatũ mortale, aut ex eo cõſequentem æternam damnationem, quam per orationem: verbi gratia quando quis aduertit ſe tam grauiter tentari impatientiã, luxuria, ambitione, aut alio peccati mortalis genere, vt nihil ad liberandum ſe à lapſu exiſtimet ſibi ſufficere, præter opem diuinam oratione obtinendam: (Vide dicenda ſequenti *lib.* 6 *nu.* 29.) aut quando videt aliquos ad duellum procedere, in quo ſe mutuo occidant; nec aliter eos iuuare poteſt quàm oratione.

Confirmatur verò hæc doctrina, ratione, quam ex Palud. idem Nauar habet *in eod. cap.* 3. *numero* 10. Quod vt attento ſolo iure diuino, tunc duntaxat teneamur mendicare, & propter Deum panem materialem petere, cùm non ſubeſt alia ratio conſeruandi vitam noſtram corpoream, aut alterius qui noſtræ fidei curæque creditus eſt; ita tunc demum teneamur orare & petere bona ad noſtram vel proximi ſalutem neceſſaria, quãdo nulla alia ſubeſt cõſeruandæ ratio. Vnde poſt eundem Palud. Nauarr. ipſe *in ſeq. num.* 11. 12 & 13. infert. Non peccare mortaliter eum qui vidẽs ſe peccatò mortali irretitum, non orat ſeu non petit à Deo gratiam ex eo emergendi, ſi quidem veroſimiliter credat ſibi tempus poſtea petendi & pœnitendi non defuturum. Nam nec in eo caſu peccat mortaliter non pœnitendo, iuxta communem doctrinã de obligatione ad cõtritionem: dummodo tamen ei peccatum ipſum nõ placeat. Neque item mortaliter peccare eũ qui pro proximo quem nouit peccato mortali inquinatum, omittit orare Deum, vt ab eo liberetur; quantumuis ſciat oratione ſua iuuandum *vt idem Nauar. tangit conſequenter num.* 15. ſi pariter ſciat (quod ordinariè contingit) aliud adeſſe remedium: tum pœnitentiæ, cuius nullum ſufficiens impedimentum, ipſum habere apparet: tum admonitionis, & curæ quæ de eo ab aliis geritur. Quæ doctrina facit ad ſolatium cõſcientiarum timoratarum: non quidem vt relaxetur in nobis ſtudium orandi tam pro nobis, quam pro aliis: ſed vt liberemur ab anxietatibus quas pati oporteret, ſi de omnibus omiſſionibus quæ accide-rent non orandò pro exiſtentibus in peccato mortali, pœnitendum eſſet, & confitendum tanquam de peccatis mortalibus. Ad quod ſolatium facit etiam quod habet Grego. à Valen. loco citato, non peccari per omiſſionem orationis, niſi quis eo tempore quo orare oportet aduertat vel aduertere poſsit ex præcedenti aliqua præcognitione (*qualis fuit, quam ex cap.* 26. *D. Matthæi, à Chriſto acceperunt Apoſtoli, dicente illis. Vigilate & orate, vt nõ intretis in tentationẽ*) quòd neceſſe ſit tunc orare: quia ſi id nullo modo veniat in mentem, inuincibilitérque obliuiſcatur quis orationis faciendæ; ſicut omiſsio illius non erit voluntaria, ita nec erit peccatum: quia nullum eſt peccatum niſi voluntarium.

Aduertendum tamen eſt, eum qui longo tempore non orauit, meritò debere ſibi conſciũ eſſe peccati mortalis commiſsi omittendo orationem: cùm, vt idem author bene addit, vix moraliter loquẽdo, longum tempus labatur, quin incidant grauiſsimæ tentationes, ad quas repellendas orare oporteat ex diuino præcepto. Quanquam ij qui ſunt timoratæ conſcientiæ, rarò peccant in hoc genere: quoniam frequenter orant, etiamſi fortè non recordentur, nec aduertant ſe ad id teneri.

CAPVT DECIMVM.

De requiſitis ad orationem vt tãquam bona, cenſeri poſſit accommodata ad implendum præceptum diuinum datum de orando.

SVMMA

SVMMARIVM.

76 *Orandus eſt ſolus Deus propter ſe: propter ipſum verò Sancti quoque ſunt orandi, non tamen alij, quàm iam in cœlo regnantes.*
77 *Spectantia ad remotam præparationẽ ad orationem.*
78 *Spectantia ad præparationem propinquam.*
79 *Reuerentia ad orationem requiſita.*
80 *Diſpoſitio requiſita ſiue ex parte animæ, ſiue ex parte corporis ad orandum cum reuerentia.*
81 *Deuotio requiſita ad bonam orationem.*
82 *Non modo mentalis ſed etiam vocalis oratio requirit attentionem vt bona ſit.*
83 *Qualem eſſe oporteat eam attentionem.*
84 *Triplex attentio orantis vocaliter, vna ad verba, altera ad ſenſum verborum, & tertia ad finem orationis, quæ potiſſimùm neceſſaria eſt.*
85 *Quando per defectum attentionis in oratione committatur peccatum mortale, quando veniale, quando nullum.*
86 *Documentum de eo qui oratione vocali orat ſuo marte.*
87 *De interruptione attentionis impediente orationis fructuoſos effectus.*
88 *Interruptio attentionis tacita quomodo contingat.*
89 *Ratio iudicandi de actione, cum qua ſtare non poteſt attentio requiſita ad bonam orationem.*
90 *Quando cenſeatur quis mutaſſe attendendi propoſitum.*
91 *Quando contingat mortale peccatum ex tacita interruptione attentionis.*
92 *Adiumenta ad cohibendas euagationes mentis contingentes in oratione.*
93 *Quodnam ſit orationis bona obiectum.*
94 *Quæ bona liceat abſolutè petere in oratione, & quæ tantùm ſub conditione.*
95 *Quomodo licitum ſit bona temporalia petere in oratione.*
96 *Peccati depulſionem licet à Deo petere abſolutè: aliorum verò malorum, ſub conditione.*
97 *Qua ratione interdum vſurpentur orationes, quæ nihil exprimũt eorum, quæ obtinere intendimus.*
98 *Quis ſit bonæ orationis debitus finis.*
99 *Non modo peccatum, ſed nec bonum honorarium, cùm fuerit vanũ, orationis debitus finis eſſe poteſt.*
100 *Tres caſus, in quibus bonum honorarium cenſetur vanum.*
101 *Triplex finis ad quem idem bonum aut aliud temporale relatum actualiter, aut virtualiter non eſt vanum, benéque expetitur.*
102 *Quomodo cognoſcatur ea virtualis relatio.*
103 *Tria corollaria collecta ex præcedentibus.*

CVM oratio mala, ſit peccatum, nec Deo accepta: iuxta illud *Pſalm.* 108. Oratio eius fiat in peccatum] & illud *Prouerb.* 28. Qui auertit aurem ſuam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis] oportet bonam eſſe eam, per quam implendum eſt diuinum præceptum de orando datum: ideo quæ ad eam requirantur, hic tradendum eſt, & explicandum.

De eo qui orandus eſt.
SECTIO I.

Nu. 76. PRimum igitur eſt, vt eum oremus qui orandus eſt: is autem (*vt bene docet D.Tho. 2.2. quæſt. 83. art. 4.*) eſt quidem ſolus Deus tãquam is, à quo accipiẽdũ eſt illud quod in oratione petitur. Ipſe enim ſolus ſupernaturalium gratiæ & gloriæ donorum, *quæ præcipuè petũtur in oratione*, author eſt, cauſáq; principalis: iuxta illud *Pſal.* 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus:] attamen orandi quoque ſunt Sancti, tũ Angeli, tum homines in cœlo regnantes; tanquã ij qui interceſſuri ſint apud Deum pro impetrãdo eo, quod ab ipſo petimus ex Conc. Trid. ſeſſ. 25. ſub initium, in ſecundo decreto quod propugnat aduerſus noſtri temporis hæreticos, qui ſcribunt de Sanctorum inuocatione. Legi poteſt Greg. à Val. 2.2. diſpu. 6. quæſt. 2. puncto 7. Itemque Leon Leſſius de iuſt. & iure lib. 2. cap. 32. dubit. ſexta. Nam in ea re immorari non eſt noſtri inſtituti. Ad quod ſatis fuerit monere: eam differentiam indicari per receptiſſimũ Eccleſiæ vſum quo Deum orat, per Miſerere nobis: Sanctos verò, per Ora pro nobis: quod notat Nauarr. *in tractatu de oratione cap. 1. numero 21.* Quia ergo ſolum Deũ colere licet propter ſeipſum, ſeu venerari diuino cultu: *iuxta illud à Domino noſtro citatum Matth.* 4. Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies] Sanctos verò ſolummodo propter Deum ſeu tanquam Patronos, & Aduocatos noſtros apud ipſum: quos vult à nobis tanquam amicos, & familiares ſuos coli & honorari, iuxta illud *Pſal.* 138. Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus.]

Quia inquam, hæc ita ſunt; oratio cùm ſit cultus quidẽ diuinus, vt pote religionis actus, facienda eſt ſoli Deo abſolutè, & propter ſeipſũ: Sãctis autẽ ſolùm reſpectiuè, ſeu propter Deũ; & hoc adhuc differenter: nam præter beatos Angelos, illos tantum Sanctos nominatim (*vt fit in litaniis*) orare publicè debemus, quos Eccleſia vitâ functos, in cœlo regnare per canonizationem declarauerit, prout gloſa ad cap. vnicum, de reliquiis & veneratione Sanctorum in 6. verbo, Sedis Apoſtolicæ, notat ex Innocentio & Hoſtienſi. Addens nihilominus cuilibet licere in ſecreto alicui defuncto quẽ Sãctum credit, preces porrigere, vt pro ipſo ad Deum intercedat. Quod intellige, ſi credat iam in cœlo regnare Nam non conſtat, an tales preces poſſimus porrigere detentis adhuc in purgatorio. De qua re in vtramque partẽ Authores, & rationes affert Aragonius ad cit. D. Tho. art. 4. colum. penult. ſicut nec conſtat an illi pro nobis orent: quod cum D. Thoma *in eodem art. ad* 3. Theologos negare notat Azor *in 1. par. Moral. inſt. lib. 9. c. 10. q. 12. & cap. 30. quæſt.* 4 Nobis autem ſatis eſt ad inclinandum ad partem negantem cũ ipſo D. Thoma, Alexandro, Abulenſi, D. Antonino Syl-ueſtro, & Nauar. quos Aragon pro ea citat: quòd Eccleſia pro iis qui ſunt in purgatorio orare quidem ſoleat, non tamen eos orare.

Quod attinet ad iuſtos adhuc viuentes; illorum quidem interceſſionem ad Deum pro nobis petimus, ſed talis petitio non eſt oratio de qua agimus: ſed tantùm colloquium (*ex D. Thom ibid.*) quo eam ſpiritalem eleemoſynam nobis fieri rogamus, ſicut mendici rogant aliquid panis ſibi largiri.

De præparatione ad orationem.
SECTIO II.

SEcundum quod bona oratio, *ſaltem vt bene fiat*, requirit; eſt præparatio de qua *Eccleſiaſtici* 18. Ante orationem præpara animam tuam: & noli eſſe quaſi homo qui tentat Deum.] Cùm autem multa ſint, quibus animus ad tam ſanctam, tamque ſublimem actionem præparatur (*de quibus inter cæteros præclarè Ludou. Granatenſis in 2. parte ſui tractatus de oratione*) pauca tamẽ neceſſaria attigiſſe contẽti erimus breuitatis ſtudio. Eorum autem alia pertinẽt ad præparationem remotam, & alia ad propinquam.

Atque illa ſunt, quæ faciunt vt animus ſuſcipiat ardentius,

Digitized by Google

ardentiùs, exerceâtque vtiliùs orationis ſtudium: quorum quædam procuranda ſunt, & quædam remouenda. Procurandum eſt primò vt excitetur in nobis Chriſtianæ perfectionis, *quæ eſt ad æternam ſalutem via*, ardens deſiderium: deinde vt firmiter in animo conſtitutum habeamus, nihil nos iuuante diuina gratia, omittere velle eorum, quæ ad eamdem perfectionem ſpectent: memores quòd à Domino *Matt.6.* iubeamur primum quærere regnum Dei & iuſtitiam eius; poſtremò vt excelſo, liberalique animo, nos totos Dei manibus committamus tractandos ac formandos: quandoquidem *ex cap. 3. poſterioris ad Corint.* Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis tanquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.]

Remouenda ſunt verò, quæ mentem diſtrahunt variis cogitationibus, & voluntatem diſſipant variis affectibus: vt occupationes nimiæ, quæ ſi neceſſariæ ſint, aut iuſtis de cauſis ſuſcipiendæ; danda eſt opera, vt mens, *quo expeditior ſit ad vacandum Deo in oratione*; cuſtodiatur in quiete: quod maxime fiet ſeruando ſenſus ſub diligenti cuſtodia, procurandoque exteriorem recollectionem: ac renouando frequenter memoriam diuinæ præſentiæ, imitatione Dauidis dicentis *in Pſal. 15.* Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam a dextris mihi eſt ne commouear.]

Nu. 78. Ad propinquam autem præparationem pertinẽtia, ſunt illa quæ faciunt, vt cum debita reuerentia & attentione oremus Quale eſt, primò ante orationem facere delectum ſiue punctorum conſiderandorum in oratione mentali, eaque memoriæ commendare ſiue etiam precum recitandarum in oratione vocali. Deinde paulo ante eamdem, breuiter quidem, ſed attente cogitare quo accedendum nobis ſit, quidque faciendum; nimirum accedendum eſt ad colloquium cũ Deo, & Domino noſtro, cum eóque de rebus maximis: nempe de noſtra & proximorum perfectione, ac ſalute tranſigendum. Denique magnificã quandam, & excelſam opinionem de diuina maieſtate animo concipere: de nobis verò abiectiſſimam: quod facilè fiet ponderatis ſeptem perfectionibus Deo attributis (*quarum notitia habetur ex Symbolo Apoſtolorum, quod eſt compendioſa Deò cognoſcendi via*) & comparatis cum ſeptem noſtris defectibus oppoſitis. Primò igitur, Deus eſt rerum omnium creator; quòd infinitam in eo poteſtatem, ſapientiam, & bonitatem oſtendit; homo autem ex nihilo creatus, ex ſe nihil eſt. Secundò, Deus conſeruator eſt omniũ quæ condidit, eadem ſapientiâ, poteſtate, & bonitate ſua ſuſtinens illa, ne in nihilum relabantur Homo verò, *ex c.14. Iob.* quaſi flos egreditur & conteritur & fugit velut vmbra, & nunquã in eodem ſtatu permanet] Tertiò, Deus gubernator eſt omnium rerum, omnibus pro eadem infinita ſua poteſtate, ſcientia, & bonitate proſpiciens, ſuauitérque perpetua quadã paterna curâ ad fines ſuos, illa perducens: de quo *Sapien.* 8 Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter.] Homo autem ex inſita imbecillitate nõ poteſt, ex ignorantia neſcit, & ex malitia non vult ſibi bene proſpicere, immo ne quidem boni aliquid cogitare de ſe poteſt *ex cap. 3. poſterioris ad Corinth.* Quartò, Deus redemptor noſter eſt, noſtri cauſa homo factus, grauiſſima paſſus, & ignominioſè mortuus, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter *ad Coloſſ. 2.* Homo verò de ſe peccati & diaboli mancipium, innumerabilibus præſentis & futuræ vitæ miſeriis eſt obnoxius: de quo *Iob cap. 14. cit.* Homo natus de muliere breui viuens tempore repletur multis miſeriis.] Quintò, Deus parens eſt ſanctitatis, qui gratiâ ſuâ cœleſtibus donis ſanctos efficit: homo verò in peccato conceptus & natus, fœdum quoddam vlcus eſt, & omnium turpitudinum ſentina deteſtanda. Sextò, Deus gloriæ largitor eſt: homo verò donorum cœleſtium, quæ ad illam ducunt cõtemptor & diſſipator miſerabilis, pro nihilo habens terram deſiderabilem viuẽtium, in qua videat bona Domini (*iuxta illud Pſal. 26. Credo videre bona Domini in terra viuentium*) & citato curſu pergẽs ad terram tenebroſam & opertam mortis caligine, terram miſeriæ & tenebrarũ vbi nullus ordo ſed ſempiternus horror inhabitat] *ex cap 17. Iob.* Poſtremò Deus, Iudex eſt, & vindex ſummus omnium: homo verò, æternorum cruciatuũ coram ipſius maieſtate reus eſt propter commiſſa mala, & omiſſa bona per tranſgreſſionem præceptorum.

De reuerentia ad orationis bonitatem requiſita.

SECTIO III.

TErtium ad bonam orationem requiſitum, eſt reuerentia, adorationóque diuinæ maieſtatis; ad impetrandum enim a Deo gratiam (vt bene docet D. Bonauen. in 2. par. opuſculi, quod inſcripſit Incendium amoris) debet cor noſtrum incuruari ad illius reuerentiam & adorationem: ex conſideratione ſcilicet, & admiratione tã immenſitatis, quam miſericordiæ ipſius, noſtræque vilitatis & miſeriæ: itaut plene vtramq; ſentientes ac profitentes, vnam deplorando, & alteram implorando, venerabundi ad ſacros quaſi pedes tantæ maieſtatis prouoluti, eidem nos totos ex animo penituſque ſubiiciamus. *Nu.* 79.

Tum tãquam Patri, a quo ſumus in lucem editi, educati, & æternæ hæreditatis capaces effecti. Tum tanquam Domino, qui pretio vere magno, nempe vnigeniti Filij ſui ſanguine, nos de captiuitate diaboli redemit, ſimulque ad famulandum ſibi in omnibus, nos conduxit mercede excedente omnem mentis humanæ captum: iuxta illud *quod ex Iſaia c.64 habet Apoſtolus in priori ad Cor 2.* Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quę præparauit Deus iis qui diligunt illũ] Tum demũ tanquam Iudici, corã quo accuſati ſumus clamore noſtræ conſcientiæ; & cõuicti ſumus euidentiã vitæ noſtræ, aſpectuque diuinæ ſapientiæ. Atque primo modo, *ex D. Bonau. loco cit.* ſubiicimus nos per modum inclinationis: ſecundo verò, deiicimus nos per modum genuflexionis: tertio demum abiicimus nos per modum proſtrationis.

Cæterùm quæ interior animæ cõpoſitio requiratur ad orandum cum debita reuerentia, intelligi poteſt per ante dicta n. 55. & aliquot ſequentibus de requiſitis ad piè orandũ, quia talis pietas debitã reuerentiam importat. Quæ autem requiratur exterior corporis, non definitur in particulari, ſed ſolùm in genere ſtatuitur, cuique liberum eſſe eo modo corpus in oratione componere, quo ſperat ſe faciliùs cũ debita animi deuotione, & maiore fructu in ea verſaturũ: ſiue genibus flexis, quod maxime laudatur, cõmuniſſimúmque eſt: ſiue *dummodò locus ferat*, proſtratus humi: ſiue ſedens aut ſtans Quod intellige de priuata oratione, vel de publica priuatim facta. Nam in publica publice facta, quilibet ſeruare debet ritus & mores ſiue vniuerſalis Eccleſiæ, ſiue ſuæ propriæ; quod latè explicat Nau. *in tract. de oratione, c. 4.* Cauendũ eſt verò, ne tali reuerẽtiæ admiſceatur vana aliqua obſeruatio; quia etiãſi aliæ debitæ cõditiones adſint, inde tamẽ oratio erit mala, tanquam ſuperſtitioſè, nec debito modo facta, vt ex recepta cõmuniter D. Thomæ doctrina habet idem Nauar. *in ſequen. cap. 6. num. 45.* Addens ex eodẽ; va- *Nu.* 80.

nam

nam obſeruationem cenſeri, vſum cuiuſuis rei, ad aliquem effectum, quem ea nec virtore naturali, nec inſtitotione diuina, vel bumana Eccleſiaſtica operari poteſt, neque cæremonia eſt concetnens teuerentiam & honorem Dei, vel Sanctorum ipſius. Cuius vanitatis aliquot exempla idem authot ſequentibos nomeris ſubiungit; & nimis multa quotidie occutrunt: de quibus agere eſt alterius loci: vt ad ptimum Decalogi præceptum *cap.*18. *libri* 17.

De deuotione ad orationem bonam neceſſaria.

Sectio IV.

Nu. 81. QVartum requiſitum ad bonam orationem, eſt deuotio; quà orans ſe prompta volontate cóformet ſubmittátqoe dioinę voluntati. De ea documentum Chriſtus dedit, cùm modum orandi præſcribens, inter cætera poſuir, Fiat volútas tua. Exemplum etiam dedit, cùm orando dixit, Pater trãsfer à me calicem hunc, verumtamen non mea ſed tua voluntas fiat.] Et certè deprauari orationé per hoc, qoòd bomo abſolntè petat à Deo quod lubet, non ſobiiciendo ſuam voluntarem diuinæ: patet ex eo, qoòd non humilis ſed ſuperba ſit talis oratio, vt bene ait Medina *in Cod. De oratione, quæſt.*12. Et probatur quia aliquid à Deo ita perere, perinde eſt, ac petere, Domine fiat qood ego volo, & oó quod tu vis: id quod eſt ſuperbè reniti diuinæ voluntati, & ideo apertè illicitum.

An autem ſit neceſſarium vt deuotio feruida ſit & intenſa, iraut oratio ad Deum fuſa deprauetur defectu talis feruotis, & intẽſionis, peceétque is qui ſine feruida & intenſa deootiooe orat: diſputat Medina *in ſequen. quæſt.* 13. partémque negantem ſequitur: & ad ea quibus otationis tepidiras damnarur: reſpondet diſtinguẽdo de tepiditate: quòd quædam ſit fetuori intenſóque conatui oppoſita, illum exclodens: qoædam verò oppoſita diligentiæ: quæ executioni operis debetur, & conſiſtit in eiuſdem diligentiæ omiſsiooe, admiſſa in executione: hæcque eſt tepiditas quæ tanquam culpanda reprehenditur in oratione etſi eá non deprauet omnino.

De attentione ad bonam orationẽ neceſſaria.

SECTIO V.

QVintum requiſitum ad bonam orationem, eſt attẽtio: de qua D. Thomas & interpretes ipſius agunt 2.2. *quæſt.*83. *art.*13. & latè accommodatéque ad praxim Nauar. *in tract. de oratione cap.*13. *& aliquot ſequent.* nonnullíque alij *vt Medina in ſequenti qu.*14. Nos aliquot documenta pro praxi quotidiana ootabimus.

Num. 82. Primum eſt: mentalem orationem eſſe non poſſe abſque atteotione: repugnat enim mente orare, & oon attendere; ſiquidẽ attentio nihil eſt aliud, quàm aduertentia mentis ad id quod voluntas intendit. Vode cùm primùm mens euagari incipit, orare deſinit: quia illius aduertentia ceſſat, & per conſequens conſideratio in qua mentalis oratio conſiſtit. Ab oratione autem vocali attentionem abeſſe poſſe cóſtat: qoia noo ex ſe, ſed ex orantis ſolùm voluntate, attentio illi conoenit.

Secundum eſt: ad orationem vocalem requiri attentionem non tantùm ad percipiendos ex ea fructus ſuprapoſitos, *quod omnes concedunt teſte Nauar. in eod. cap.*13. *num.*13. ſed etiam ad vitandum peccatum irreuerentiæ diuinæ, indicatum verbis Prophetæ relatis à Domino oostro *Matth.*15. Populus hic labiis me honorat, cor autem eotum longè eſt à me] & ſententiis Parrum relatis à Medina *in eadem quæſt.* 14. vbi id contingere non modò in uratione poſita in præcepro, aut publica, ſed etiam in libera, & priuata, probat à pari: quia ſi quis non ex præcepto ſed ex libera ſua voluntate vult confiteri, hoc facere debet cum contritione: alioqui per irreuerentiam Deĩ peccabit, etiamſi confeſsionem omittere poſſet. Similiter ſi quis celebrare Miſſam aut commuoicare velit, etiamſi liberum ei ſit id omittere, peccabit per eamdem irreuerentiam Dei, niſi priùs ſe probet ac diſponat. Quare & peccabit qui vult orare Deum, ſeu petere aliquid ab eo, nec curare attentionem; ita ut loquatur cum eo tanquam facie mentis auerſa ab ipſo, quod eſt irreuerenter, temerariè & cum quodá contẽpto gerere ſe, cum infinita illa maieſtare. Quam doctrinam ex D. Thoma referens, & non abſimili ratione confirmans Nauarr. *in cit. cap.*13. *à nu.*39. *ad* 47. ex ea infert: aliquos interdum peccare taliter orádo qui oon peccarẽt non orando. Similiter peccare dicendo aut audiendo Miſſam, horas cannnicas, ſeu dioina officia, qui noo peccarent non dicendo aut non audiendo illa.

Aduerte autem quod loco citato verſo Si vrgeas. *Num.* 83. habet Medina: quia non eſt in poteſtate noſtra quin diſtrahamur aliquãdo iuxta illud Pſal. 39. Cor meum dereliquit me.] nullum ius obligare orantem ad cótinuam attẽtionem actualem habendá quandiu durat oratio: ſed ſatis eſt ſi orans habeat, vel illam, vel virtualem. Quæ eſt cùm quis orat, poſt habitum attendendi, Deóque vacandi propoſitum ſiue expreſſum ſiue etiam tacitum *ex Nau. in præcedenti nu.* 16. perdurat in oratione abſque propoſito diſtrahendi ſe ad alia, etiãſi contingat ipſum actu diſtrahi. Quod quidem eſt attentionem non interrumpi diſtractione inuolótaria; ſicut interrumpitur diſtractione voluntaria: quarum illa contingit, quãdo orans ad alia diſtrahitur, non quidem ſcienter, nec ex propoſito, ſed vel contra, vel præter ſuam voluntatem: id quod excuſationem habet ob naturalem intellectus noſtri volubilitatem. Hæc verò contingit, quando orans aduertit ſe orare, & nihilominus vult alia diuerſa conſiderare: quod cooiunctam habet diuinæ irreuerentiæ culpam. Ex qua doctrina Nauarrus *in eod. cap.*13. *à num.*13. multa deducit ſpectantia maximè ad horarum canonicarum recitationem; de qua in ſequenti libro 18. *à num.* 134. dicendum erit ex inſtituto.

Tertium documentum eſt, *ſumptum ex D. Thoma loco citato*, triplicem eſſe poſſe attentionem orantis vocaliter; vnam ad verba, nempe vt ea debitè pronunciet: quam cum deuotione coniũgendam eſſe in recitatione diuini officij, diſtrictè & ſub obedientia in cap. Dolẽtes. de celebr. Miſſarum §. finali, præcipitur per verbum *Studiosè*. prout gloſa ibidem declarat. *Nu.* 84.

Alteram verò atteotionem eſſe poſſe ad ſentẽtiam verborum, non quidem ſecundùm grammaticam ipſorum interpretationem, ſed ſecundùm eum ſenſum, quem docti habere poſſunt. Quæ attentio non eſt neceſſaria: quandoquidem idiotæ illam nõn habent, nec tamen ideo damnatur ipſorum oratio; vt pater ex eo, quòd Moniales obligatæ ad recitationẽ diuini officij, nec Latinam linguam teneant, nec ea de cauſa diſcere teneantur: quanquam ad animæ refectionem talis attentio valde vtilis eſt. Tertiam demum attentionem eſſe poſſe ad finem orationis, nempe ad Deum, & ad rem pro qua obtinenda oratur. Eam D. Thomas maximè neceſſariam eſſe, & ab idiotis haberi poſſe ait. Et certè cùm oratio ſit aſcenſus quidam mentis ad Deum cum pio & humili affectu; ipſa de ſe ſic includit talem attentionem, vt ſine ea cenſenda non ſit vera oratio, ſed ficta; vnde

vt

vt Nauar. poſt Caiet. notat in ſequen. nu 33. ſi quis adeo contentus eſſet aliquo duorum primorum modorum attendẽdi, vt non procuraret hunc tertium, ipſe neque mereretur, neque obligationi ſatisfaceret; proinde cauenda eſt in recitando ſollicitudo ea proferendi omnia, per quam non promoueatur, ſed potius retardetur mentis aſcenſus ad Deum, conſideratione ipſius cum pio, humilique erga eum affectu amoris.

Num. 85. Quartum documentum eſt, per defectum attentionis in oratione, nonnunquam committi peccatum mortale, nonnunquam tantùm veniale, nonnunquam nullum. Nam peccat mortaliter qui orat ex præcepto, nec habet attentionem aut actualem, aut ſaltem virtualem, *prout tenent D. Thomas, Caiet. Palud. & D. Antoninus, quos citat & ſequitur Nauar. in eod. ca. 13. nu. 46.* Immo ea eſt communis omnium Doctorum ſententia, *vt in interpretatione eiuſdem D. Thomæ affirmat Aragonius 1. 2. quæſt. 83. artic 13. ad 3.* Rationem addens, quòd horas canonicas recitans ſine virtuali ſaltem attentione ad verba, tranſgrediatur præceptum ca. Dolentes. De celebrat. Miſſarum §. finali: ideoque peccet mortaliter: cum eiuſdem præcepti obligatio ſit ſub mortali, prout ſatis oſtendunt verba quibus in illo § finali, Pontifex præcipiẽs vtitur: nempe *Diſtrictè præcipimus in virtute obedientiæ.* Accedit, quod eùm præceptum diuinum de orando, obliget ſub reatu mortali, *vt ſuprà n. 69. diximus* peccatum mortale committi tranſgreſſione illius, quando neceſſitate ad implendum ipſum vrgente, oratio fit ſine attentione tertij modi; quoniam talis defectus facit vt ea non ſit vere oratio: vtpote facta ſine mentis ad Deum eleuatione, quæ ad naturam orationis requiritur.

Venialiter verò tantùm peccatis, qui non ex præcepto ſed ſua voluntate orat ſine attentione, quod loco citato Aragon *poſt Sotum lib. 10. de iuſtitia & iure quæſt. 5. art. 5.* probat ex eo, quòd defectus circunſtantiæ attentionis in opere aliàs non debito, inducat tantummodo indecentiam quamdam, quæ non militat plene contra charitatem.

Non peccat demum quis, eo ipſo quòd ſine particulari attentione ad verba, recitet orationem quæ in ſcriptura continetur, vel ab Eccleſia ordinatur; ſi non recitet ex præcepto, ſed ſua ſolummodo voluntate. Huius rei rationem hanc indicat Med. *in cod. De oratione, quæſt. 14 ſub finem,* quòd in recitatione eiuſmodi orationis, bene aptéque ex Spiritusſancti directione ordinata, non ſit periculum (*ſicut in oratione, quam quis proprio marte ordinaret*) ineptè imprudentérque loquendi cum Deo: cùm à tali authore oratio nihil poſſit habere niſi conuenienter ordinatum: neque periculum non recitandi integre ob defectum prædictæ attentionis, videtur magis de ſe culpam habere *niſi inde oratio ita immutaretur vt inepta redderetur)* quàm non recitare omnino: quod quia ponimus ex ſolo voluntatis arbitrio pendere, nihil eſt vnde cenſeatur culpam habere: ſicut nec cœnula ab eo qui pro ſua tantum voluntate ieiunat facta largiter, peccatum eſt: cùm illam faciens, vt nullum tranſgreditur præceptum ita nec peccat. Adde, neque illum qui recitat horas canonicas, *quantumuis doctus ſit,* peccare eo ipſo quòd non attendat ad ſenſum verborum; quia cum certum ſit, *vt Medina ibid. bene ait,* in talibus orationibus, nihil illicitum, aut ineptum contineri, orans ſatisfacit ſi in genere intendat petere à Deo quod in illis continetur; quantumuis ad contenta non attendat particulariter.

Num. 86. Addit idem Medina oranti qui ſuo marte orationem vocalem componit, & Deo offert, ad imprudentiam & indiſcretionem vitandam neceſſarium eſſe tum ad verba, tum ad ſenſum verborum attendere, ne exponat ſe periculo offendendi Deum quem orat, nec impetrandi quod ab eo petit: vnde oratio, & vana & vituperabilis eſſet non minus, immo multo magis, quàm ſit ſupplicatio tali modo facta terreno principi: itaut poſſit intelligi per illud animal de quo Malachiæ 1. Si offeratis claudum & languidum nonne malum eſt? offer illud Duci tuo, ſi placuerit ei, aut ſi ſuſceperit faciem tuam, dicit Dominus.]

Quintum documentum, *receptum communiter teſte Nauar. in ſepe memorato cap. 13. num. 16.* ad merendum, impetrandum, & ſatisfaciendum per orationem: non ſolum neceſſarium eſſe à principio illius habere propoſitum attendendi & vacandi Deo: ſed etiam non cõcipere aliud propoſitũ ſiue actuale, ſiue virtuale non attendendi. per quod deſtruatur priùs conceptum. Vbi aduerte ex eodem authore, quòd ille cenſeatur concipere propoſitum actuale ſeu expreſſum non attendendi, qui proponit non attendere ad id quod recitat: vt vſuuenit Hymnum aut Pſalmum cantilanti animi recreationiſque tantùm gratiâ. Contingere item poteſt ei qui canit in choro, in quo non ſeruatur debita attentio, & deuotio: ac etiam ei qui recitat cum domino, aut ſocio quem non intelligit ſiue balbutientem ſiue anticipantem verſum, aut verba ſyncopantem, ſiue defectum alium admittentem: propter quem obligationi recitandi non ſatisfacit. Idem iudicium eſt de eo, qui cùm prius recitauerit, aut cùm iterum recitare ſtatuat, attendere negligit, ſiue ab initio recitationis, ſiue poſtea in illius continuatione. Num. 87.

Ille autem ſolus & omnis cenſetur virtuale ſeu tacitum non attendendi propoſitum concipere, qui cogitationem habens occupatam in rebus à recitatione precum alienis: ſeque de eis cogitare, atque inde à debita attentione auerti deprehendens, non procurat mentem ſuam ab eadem cogitatione ad ipſam debitam attentionem reuocare. Cenſetur item ille qui deliberato animo occupat ſe in actionibus exterioribus, quæ eidem debitæ attentioni ita ſunt contrariæ, ſpectata eius qui recitat habilitate, vt ipſâ recitatione ſaluâ, nequeant exerceri. Cuius generis actiones ſunt legere, aut ſcribere aliquid diuerſum ab eo quod recitatur; ſurgere e lecto, ſeque induere, aliúdve externum opus facere valde feſtinanter: magna cũ ſollicitudine inſtruere focum, aut libros parare ad ſtudendum, aut vacare alteri occupationi quæ mentem omnino ad ſe trahat. Num. 88.

De qua iudicandi certa regula *vt in eodem cap. 13. nu. 50. notat Nauar.* dari non poteſt, itaut debeat boni viri arbitrio relinqui. Cuius munus erit non tantùm naturam operis exterioris, ſed etiam illius modum & agentis habilitatem ſpectare: ſeu perpendere, non modo quod tale opus multum ad ſe mentem trahat, & ab aliis abſtrahat, *vt de lectione & ſcriptione iam ſignificatum eſt*: aut contra, quòd mentem parum occupatam teneat: vt quæ in exemplum Nauar. ibidem adfert: nempe ambulatio, ac itineris confectio ſiue peditis, ſiue equitis: moderata (*ex receptu ab omnibus Innocentij ſententia, prout idem teſtatur, nu. 48.*) collectio huius, vel illius herbæ, profectio in prata vel hortos: ſed etiam ponderare modum exercitij operis. Quæ enim ante diximus feſtinanter facta, aduerſari attentioni recitationis *vtpote quæ eam valde difficilem reddunt,* ſi ipſa fiant cum moderatione; certum eſt, non ita aduerſari attentioni, quin hæc recitando preces, poſſit ſimul ſufficiens retineri. Item ponderare recitantis habilitatem retinendi, *non obſtante tali occupatione*, attentionem ad ea quæ recitat; in illam pro viribus incumbendo. Vbi aduerte occupationem illam, iſti attentioni de ſe non obſtare, haberi ex eo, quòd apud Monachos Ægyptios, *vt ex Caſſiano* Num. 89.

ſiano adfert ipſe Nauarrus, in vſu fuerit vt externis operibus occupati, preces funderent: quódque Pontifices, & alij Sacerdotes, dum ſacris veſtibus ſe induunt, certas preces dicere præcipiantur: atque in nonnullis religionibus (*inquit idem in praced. nu.* 47.) ſtatutum ſit, vt Religioſi inter ſurgendum horas Virginis pronuncient; Ex his autem multa pro praxi quotidiana colligi poſſunt; ſed huic loco ſufficiet attigiſſe duo quæ habet adhuc Nauar. *in eod. cap. nu.* 21. & 21.

Nu. 90. Prius eſt, non cenſeri quem mutare propoſitum attendendi, eo ſolo nomine quòd non attendat; niſi aduertat ſe non attendere; aut aduertat quidem, ſed procuret, ſaltem mediocriter, retrahere animum ab euagatione. Recepta enim eſt ab omnibus D. Tho. ſententia, *inquit Nauar.* quando animus in oratione vagatur, & diſtrahitur, ſi ad eum retrahendum magna aut ſaltem mediocris diligentia adhibeatur, etiamſi non ſequatur retractio, euitari culpam mortalem & venialẽ, orationémque meritoriam eſſe poſſe & ſatisfactoriam. Quod ſi non adhibeatur ſaltem mediocris diligentia, peccari ſaltem venialiter, & per conſequens orationem non eſſe meritoriam, etiamſi poſſit ſatisfactoria cenſeri hoc nomine, quòd ipſa ſufficiat ad vitandum peccatum quod illius omiſſione committeretur, trãſgrediendo præceptum humanum ſi quod eſſet de ea datum, vt cùm eſt à Confeſſario in ſatisfactionem impoſita, aut iniuncta à Superiore.

Num. 91. Poſterius eſt, communiter peccare, etiam mortaliter, eum qui actum exteriorem exercet, repugnantem omnibus tribus generibus attentionis ad orationem requiſitæ, ſi illum deliberatè tamdiu exerceat, quamdiu recitat partem notabilem orationis obligatoriæ. Ratio eſt quia hoc perinde eſt, ac deliberate nolle attendere, contra præceptum datum in cap. Dolentes. De celebr. Miſſarum. Monet autem Nauar. ideo dictum eſſe, *communiter*, quòd talis interdum excuſetur: nempe cùm quid eiuſmodi faciendi ſuperuenerit neceſſitas, etiam recitanti cum aliis; dummodo tamen is proponat ſupplere poſtea, quod ſocij interea recitarunt dum ipſe aliud facit. Dictum quoque eſſe, *Deliberatè & quandiu recitat partem notabilem* quoniam qui tale quid ageret non cogitans quid agat, aut ageret ſolùm dum ſocij recitant vnum aut alterum verſum, defectus non eſſet mortalis; quia inconſideratio & rei paruitas à peccato, ſaltem mortali, excuſant.

Sextum documentum eſt; ad diuagationes ſiue ex imbecillitate noſtra, ſiue ex arte Dæmonis, ſiue ex ſollicitudine rerum agendarum, ſiue ex geſtarum memoria prouenientes, cum Dei auxilio cohibendas ſequentia iuuare poſſe.

Num. 92. Primum eſt; ſi vt par eſt, nobile & amplum mẽti altè inſideat, certumque habeatur iudicium de dignitate ipſius orationis: vtpote quæ eſt. Tum cœleſte Sanctorum munus & officium ex Apoc. *cap.* 5. *verſ.* 8. & *cap.* 8. *ver.* 3. & 4. Tum colloquium cum Deo: nobis, qui puluis & cinis ſumus, tanta diuinæ miſericordiæ largitate & benignitate conceſſum, vt præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati audeamus dicere, Pater noſter qui es in cœlis. Tum etiam in iis quibus premimur multis ac variis neceſſitatibus, & infirmitatibus, tam animę quàm corporis, tutiſſimum præſidium ſubſidiúmque præſentiſſimum; vt Dominus noſter ſatis indicauit, oſtendens pro illis ad paternam Dei prouidentiam recurrendum nobis eſſe: cum docuit in oratione petendum, vt regnum cœlorum, ſic & panem noſtrum quotidianum: ad quem nobis comparandum (*ſicut nec ad regnum ipſum cœlorum*) non ſumus ex nobis ſufficientes iuxta illud *Aggæi* 1. Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras, ſeminaſtis multum, & intuliſtis parum; comediſtis, & non eſtis ſatiati; bibiſtis, & non eſtis inebriati; operuiſtis vos, & non eſtis calefacti; & qui merces congregauit miſit eas in ſacculum pertuſum.] Neutrum autem rectè petenti Pater omnipotens denegat, qui pro infinita ſua bonitate plus etiam vult dare, quam nos accipere; & plus paratus eſt noſtri miſereri, quam nos à miſeria liberari: vt patet ex parabola de Samaritano, & eo qui incidit in latrones, *ca.* 10. *D. Lucæ.*

Secundum quod ad euagationes cohibendas iuuare poterit, eſt executio abſoluta eorum quæ de præparationibus diximus antea, num. 77. & 78.

Tertium eſt, ſedula diligentia quà exciti timore Dei, aduigilemus, ne eas ſe ingerentes admittamus; ſed contemnamus implorato Angeli cuſtodis auxilio, cum fiducia in ipſius paterna noſtri cura, ac repreſſa ſenſuum nimiâ licentiâ, reiectâque in Dei prouidentiam pro eo tempore, curâ omni & ſollicitudine paulò vehementiori, quorumcumque negotiorum noſtrorum.

Quartum eſt, ad Dei præſentiam mentis intuitum conuertere; ipsúmque conſiderare nos reſpicientem ac ſtudioſe ad orandum ſicut oportet, adiuuantem; iuxta illud *ad Rom.* 8. Spiritus adiuuat infirmitatem noſtram. Nam vt oremus ſicut oportet neſcimus; ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.]

Quintum eſt, noſtra cooperatio in continenda cogitatione per cuſtodiam ſenſuum, ne hi alienis occupentur, & cæterarum animi virium recollectionem *ſeu reuocationem, ſi effugerint*. Quodquidem eſt ex præcepto Domini *Matt.* 6. intrare in cubiculum, & clauſo oſtio orare.]

Sextum eſt, humilitas concepta de noſtra infirmitate & miſeria ex vna parte: & ex altera, de Dei infinita maieſtate, & immenſa erga nos miſericordia; qua nos tam viles, conſpectuque ſuo indignos admittit ad ſe orandum. Sic enim illam, quam humilibus dat Deus, gratiam merebimur; qua ſuffulti oremus cum animi quiete, repreſſis euagationibus. Quę ſi nihilominus perſeuerent. & pergant moleſtæ eſſe, exiſtimandum eſt id fieri ad noſtram vtilitatem; nempe vt imbecillitatem noſtram ob oculos poſitam plene ſentiamus, & apertiùs diuinam bonitatem cognoſcamus, cum tanta patientia permittentem nos indignos in ipſius conſpectu verſari. Humiliemus nos igitur coram eo qui reſpicit in orationem humilium: bene ſperando quòd pro infinita ſua bonitate nobis aderit, ſuppeditando vires quibus etiam ex diuagationibus ipſis quæſtum faciamus, ex quibus timemus iacturam.

De obiecto debito orationis.

SECTIO VI.

SExtum ad orationis bonitatem requiſitum, eſt obiectum debitum; quodnam autem ipſum ſit, ſatis ſignificatur, cùm oratio definitur petitio decentium à Deo; nempe eſſe id omne quod honeſtè & rationabiliter à Deo peti poteſt. Cuius, *vt bene notat Azor. in* 1. *par. Moral. inſtitut. lib.* 9. *cap.* 35. *quæſt.* 2. duo prima genera diſtingui poſſunt: vnum adeptionis boni, & alterum depulſionis mali. Bonum autem quod à Deo peti honeſtè poteſt; vel eſt ſimpliciter & abſolutè bonum, vel quadam tantùm ex parte: quorum iſtud, admittit & bonum, & malum vſum; illud verò, tantummodo bonum vſum. *Nu.* 93.

Iam ſimpliciter & abſolutè bona eſſe cenſentur, peccatorum venia, vita æterna, fides, ſpes, charitas,

diuina gratia, virtutes morum, & Spiritus ſancti dona, quæ charitatem comitantur. Bona verò non abſolutè, ſed quadam ex parte cẽſentur cœterùm quædam ſupernaturalia dona iuſtis & peccatoribus cõmunia, vt gratiæ gratis datæ: puta donum linguarum, interpretatio ſermonum, gratia ſanitatum: tum plurima naturalia, ſiue interna animi vel corporis, cuiuſmodi ſunt: ingenij perſpicacitas, artes, & diſciplinæ, agilitas, robur, ſanitas, pulchritudo; ſiue etiam externa vt ſunt amicitiæ, opes, liberi, magiſtratus, dignitates, honores, potentia, principatus, gratia principum, & id genus alia.

Nu. 94. Atque bona prioris generis abſolutè peti poſſunt in oratione: ſicut in oratione Dominica petuntur. Tum diuini nominis ſanctificatio & gloria per illud, Sanctificetur nomen tuum: tum gratia neceſſaria ad faciendam à nobis voluntatem ipſius in terris, ſicut à beatis fit in cœlis: per illud, Fiat voluntas tua: tum demum executio paternæ curæ, quam gerit noſtri: per illud, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Bona verò poſterioris generis petere quidem licet, ſed non abſolutè, verùm conditione expreſſè vel tacitè adhibitâ, quatenus ſunt vtilia, aut neceſſaria ad conſequenda ea quæ ſunt abſolutè bona. Huius rationis petendi ſub conditione, Chriſtus *Matth.26.* exemplum dedit, cùm petens vt a ſe calix paſſionis tranſiret, rem totam reiecit in Patris voluntatem dicens: Non mea ſed tua voluntas fiat.

Nu. 95. Itaque tenenda eſt regula quam ex D. Auguſt. Nauar. *in tract. de oratione, cap. 19. num. 161.* communiter receptam ait: nempe nos ſanctè petere poſſe à Deo bona temporalia, tum in genere, tum in ſpecie; non quidem propter ſe & tanquam finem: ſed propter aliud, & tanquam inſtrumenta, atque auxilium tranſigendi vitam temporalem, & merendi vitam æternam: adiectâ tacitè vel expreſſâ conditione, ſi placuerit ſuæ maieſtati.

At verò alicui videri poteſt non eſſe licitam temporalium petitionem à Deo, cùm Chriſtus *Matt. 6.* prohibeat ne ſolliciti ſimus dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Rationem addens, hæc enim omnia gentes inquirunt; ſcit enim Pater veſter quia his omnibus indigetis] Ad quod dicendum eſt non prohiberi illic bonorũ temporalium petitionem à Deo, ſed nimiam & anxiam de illis ſollicitudinẽ quæ perturbat animum, & viam munit ad fraudes, dolos, aliáque peccata, ad quæ procliuis eſt, qui nimis ſollicitè opibus congerendis ſtudet. Etſi autem Deus, nec petentibus nobis, ſciat quibus egeamus, & pro immenſa bonitate ſua det ea nonnunquam (*quomodo enim alioqui ſubſiſterent qui nullum penè habent orationis vſum*) vult tamen nos orare, *dicente Domino Lucæ 11. Petite & dabitur vobis*: & vt mereamur accipere quod ante ſecula diſpoſuit dare nobis: & vt diſcamus ad ipſum recurrere, cúmque bonorum noſtrorum authorem recognoſcere. Sic Angelus Raphael Tobiæ ſeniori, quamuis ſciret Deum cõſtituiſſe iuniorem Tobiam & Saram futuram vxorem ipſius, liberare à Dæmonio, quod ſeptem eiuſdem Saræ viros necauerat; monet tamen illos, vt per tres dies continendo ſe à coniugio, nihil aliud niſi orationibus vacent.

Nu. 96. Porro vt bonum, ſic malum, quoddam eſt abſolutè, & quoddam aliqua tantùm ex parte. Abſolutè omninóque malum, eſt peccatum: quadam ex parte verò malum, eſt pœna vndecumque tandem illa ſit, & proueniat, ſiue ex peccato ſequatur, ſiue à Deo irrogetur, ſiue à dæmonibus, vel ab hominibus infligatur. Illius depulſionem in oratione poſſumus ſimpliciter a Deo petere: ſicut facimus in oratione Dominica petentes nobis debita noſtra dimitti, nec induci in tentationem, ſed a malo liberari. Huius verò depulſionem, petere tantùm conditionaliter, Chriſti exemplo cuius ante meminimus.

Duo his addit Azor. *in ſeq. quæſt. 3. & 4.* Prius eſt quod licitum eſt optare, licitum quoque eſſe ipſum à Deo petere ſub ea conditione qua eſt licitum. Sic (*inquit ille*) qui bene ſibi conſcius, timet ne de ſecuræ mentis ſtatu decidat, non peccat ſi cum D. Paulo ad Philip. 1. cupiat, & à Deo petat diſſolui, & eſſe cum Chriſto; nec item peccat, qui Chriſtianæ religionis hoſtem multa damna inferentem, à Deo petit ipſum vel emendari, vel ſi non ſit emendationis ſpes, de medio tolli, ne amplius noceat.

Poſterius eſt multa orando interdum recitari, in quibus nullum eſt verbum, quod ad petitionem noſtram facere videatur: vt cùm petentes remiſſionem peccatorum noſtrorum recitamus Pſ. 2. Quare fremuerunt gentes; aut alium ſimilem: idque excuſari, quia non ideo recitantur quòd contineant illud quod cupimus & petimus: ſed quòd nos bene afficiant erga Deum: continent enim laudes Dei, aliáque ſimilia, quibus excitamur ad affectum diuini timoris, & amoris; vel ad ſenſum propriæ infirmitatis, quibus promouemur ad humilitatem, aut ad alterius virtutis Deo gratæ ſtudium: vnde fit vt petamus ardentiùs, citiuſque impetremus quod cupimus. *Nu. 97.*

De fine debito orationis.

SECTIO VLTIMA.

SEptimum requiſitum ad bonam orationem eſt debitus finis; qualis eſt æterna noſtra ſalus ante omnia à nobis quærenda (*vt nobis Dominus præſcripſit Matth. 6.*) tanquam finis nimirum, in quem conditi ſumus: ſunt item cætera quatenus ad illam conducunt, ac ſunt media illius conſequendæ. Eorũ antè conſtituimus duo genera: vnum abſolutè bonorũ, & alterum bonorum quadam ex parte, quæ nõ de ſe, *vt illa alia*: ſed ordinatione tantùm orantis ad æternam ſalutem referuntur, tanquam media ad finem; ea qua ordinatione, non autem de ſe, bona sũt vel mala moraliter. Vnde intelligitur quòd peccatũ nequeat eſſe debitus orationis finis, ne quidem ſecundarius, cùm ei repugnet medium eſſe cõſequendæ ſalutis: proindéque ex Nauar *in tract. de oratione, cap. 6. num. 2. 3. & 4.* oratio mala eſt, quam affectus iniuria facit, vt impetret à Deo opem ad vindictam faciendam propria authoritate; aut ad vincendum in duello; aut quam facit ne cadat cauſa litigans iniuſtè, aut vt poſſit puellá potiri extra matrimoniũ, aut vt impetret victoriam pro Principe bellum iniuſtum gerente, vel impletionem quorumque prauorum deſideriorum, ſiue propriorum ſiue alienorum. *Nu. 98.*

Intelligitur etiam quòd nec bonum honorarium, hoc eſt, humana laus, honor, fauor vel gloria, debitus finis orationis eſſe poſſit, cùm fuerit vanus. Et cõfirmatur, quia vitiat infructuoſamque reddit orationẽ: *vt cõſtat ex Phariſæo orante Luc. 18. & ex verbis illis Domini Matth. 6.* Cùm oratis non eritis ſicut hypocritæ, qui amãt in ſynagogis & in angulis platearum orare, vt ab hominibus videantur. Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam.] Vnde patet orationem eam eſſe malá ex indebito fine; quà aliquid alioqui non malum, à Deo petitur ob honorem, & gloriam vanam; ſeu quod idem eſt, vt quis vane honoretur, laudetur & æſtimetur. Id quod Nauarrus conſequenter num. 10. notat. Inde inferens non mereri, ſed peccare eos qui preces aliquas recitant, & Deum vnixè rogãt, vt largiatur ipſis inge- *Nu. 99.*

nium

nium,memoriam, vocem clatam eloquentiæ coniunctam, & artium liberalium aliarúmque doctrinarum ſcientiam,vt ſibi quærant honorem vanum, & vanam laudem in ſcholis,pulpitis, & auditoriis. Peccare ſimiliter eos qui à Deo in oratione petunt, artis militaris ſcientiam cum robore,& ſtrenuitate ad cóſequendum honorem vanum per aliquod militare facinus egregium. Quod idem eſt iudicium de multis aliis,in quibus cùm tale deſiderium fuerit mortaliter malum *(quod indicãdum eſt ex circumſtantiis, præſertim ex fine in quem ipſum fertur)*erit & oratio mortaliter mala; aliàs verò mala ſolùm venialiter:quod etiam conſequenter num.11. monet Nau. Addens pari ratione,cùm bonum honorarium non fuerit vanum, orationem qua petitur non eſſe peccatum:ſicut nec deſiderium quo expetitur.

Nu. 100. Cæterum in tribus caſibus bonum honorarium cenſetur vanum,*vt ex D.Thoma.D.Anton.& Abul. habet in ſeq.num.35.idem Nauarrus.*Primus eſt quando tale quid,*nempe laus,honor, vel gloria,* capitur de rebus quæ non habentur: vel capitur maius, quàm ipſæ res mereantur. Secundus quando capitur pro maiori vel certiori teſtimonio virtutis, quàm debitum ſit.Tertius quando nec actualiter,nec virtualiter refertur in finem debitum.

Nu. 101. Qui finis,*vt ille addit num.*36.eſt,primò Dei gloria. Secundò,ſpirituale bonũ,ſiue propriũ,ſiue proximi;vt cùm laus,honor, fama, vel gloria quæritur ad maiorem commoditatem ſeruiendi Deo, & viuendi ex virtute, ac procurandi ſalutem proximi. Tertiò, bonum temporale ſibi aut proximo vtile:vt cùm quis laudari deſiderat pro meritis *(nec plus)* de arte ac dexteritate docendi,prælegendi,canendi,patrocinandi,vt iuſtam aliquam conditionem ac ſalarium idoneum conſequatur: vel cupit de donis ſibi à Deo conceſſis laudari, vel ſuſpici, vt ea de cauſa aliquibus ſuis parentibus vel amicis de bono aliquo temporali,quo digni ſunt,prouideatur.

Vbi tamen aduerte bona temporalia,*cùm moraliter non ſint ex ſe bona,ſed tantùm ex fine*,poſſe tantummodo habere rationem finis ſecundarij,ſeu ordinati ad vlteriorem finem de ſe bonum: ideóque bonum temporale proprium,vel proximi, tũc demum poſſe eſſe aptum finem recti deſiderij laudis & gloriæ,quãdo ipſum,vel actualiter & expreſse;vel virtualiter & tacite ordinatur in obſequium Dei: vel in vitam ſecundùm rectam rationem, & ex virtute agendam.Quæ vita de ſe quoque bona eſt,tanquam conformis diuinæ voluntati, cuius nobis recta ratio interpres eſt & quaſi præco: conſequentérque apta eſt de ſe, ad æternam ſalutem referri, concurrente habitu gratiæ gratum facientis,*quemadmodum ex D. Thoma, Caiet. & Maiore notat Nauarrus in præced, numero* 14.

Nu. 102. Porro quando ordinetur actualiter, de ſe parere poteſt;quando verò virtualiter,idem ibidem adhuc notat, *ex D. Bonauent. & Gabriele*, cognoſci ex eo, quòd ſi tale quid appetens,& petens,interrogaretur cur appetat,& petat,reſpondebit appetere,& petere ob Dei obſequium, vel ad vitam ex virtute & ſecundùm Deum agendam. Quod vſuuenire poteſt maximè ei, qui generaliter omnia ſua opera retulit in obſequium Dei, quando religioſum, vel aliud pium vitæ inſtitutum ſuſcepit, nec poſteà aliam contrariam intentionem habuit.

Nu. 103. Ex hac autem doctrina colliguntur multa pro praxi quotidiana quæ in eodem cap.6.à nu.12.Nau. perſequitur.Tria attingere ſufficiet ex quibus facile fuerit de aliis iudicare.Primum eſt,orationem cuius finis primarius conſtituitur lucratio quotidianarum diſtributionum, aut aliquorum fructuum, vel redituum,malum eſſe ex indebito fine, ideóque taliter orantem peccare.Secundum eſt, pari ratione peccare eum qui recitat vel canit horas in choro,reſpóſoria in cæmeterio, Miſſas in altari,nõ ob Deum ſed ſolùm ob ſtipendium quod ideo datur: aut certè ob Deum quidem, ſed magis aut æquè ob ſtipendium: quia finis eius principalis totus; aut ex parte eſt bonum temporale, & ideo indebitus per antedicta.Tertium eſt, prædicta facientem plus ob Deum, quàm ob lucrum: etiamſi non faceret, niſi lucrum ipſum ſperaret,non peccare:quia bonum opus facere minus principaliter propter lucrum,non eſt illicitum quando principaliter fit propter Deum, qui eſt debitus finis primarius omnium bonorum operum. Ad cognoſcendum autem num quis plus, aut æquè ob lucrum quàm ob Deum bonũ opus faciat, debet *ex eodem Nauarro ibidem,num.*16.apud ſe expendere, an pluris vel tanti æſtimet lucrum, quàm Deum in ordine ad illud opus. Si enim plus aut tantùm ad illud exequendum moueatur æſtimatione, & amore lucri, quàm Dei; lucrum cenſeri debet finis illius principalis totalis, aut partialis, atqueadeo opus ipſius vitiari ex indebito fine.

CAPVT VNDECIMVM.

De vſu debito orationis.

SVMMARIVM.

104 *Exercitatio memoriæ,intellectus, & voluntatis in vſu orationis mentalis.*
105 *Error eorum qui in mentali oratione impenſius laborant vt ſublimes, nec vulgares conſiderationes habeant, quàm vt voluntatem ad aliquem ſalutarem affectum promoueant.*
106 *Ratio conſiderandi ſeruanda in mentali oratione; ac primò vniuersè.*
107 *Deinde in particulari.*
108 *Coniungenda exercitatio voluntatis cum exercitatione intellectus, & quomodo.*
109 *Exemplum talis coniunctionis in via purgatiua.*
110 *Aliud in via illuminatiua.*
111 *Item aliud in via perfectiua.*
112 *Requiſita ad debitum vſum orationis vocalis.*
113 *Externa diſpoſitio corporis requiſita.*
114 *Interna diſpoſitio animæ item requiſita.*
115 *Vſus eiaculatoriarum orationum.*
116 *Explicatio orationis Dominicæ quoad præfationem Pater noſter qui es in cœlis.*
117 *Quoad primam & ſecundam petitionem.*
118 *Quoad tertiam & quartam.*
119 *Quoad quintam.*
120 *Quoad reliquas.*
121 *Appendix de recitatione Roſarij.*

DEBITVM orationis vſum ex interna Spiritusſancti vnctione, non ex humana eruditione pendere, ſignificatur per illud *ad Roman.* 8. Quid oremus ſicut oportet neſcimus,ſed ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.] Non ideo tamen damnandi ſunt,qui ſalutaria de eo tradunt documenta conformia rectæ rationi, comprobatáque vſu,& experientia virorum piorum. Quoniam autem paſſim obuij ſunt libri talia continentes, pauca tantùm notabimus de vſu mentalis orationis:ipſum conſtare exercitatione potentiarum rationalium: nempe memoriæ,intellectus & voluntatis: non quidem vnius tantùm vel alterius earum ſeorſim, ſed omnium trium ſimul, & aliqua ſubiungemus de oratione vocali.

Trium rationalium facultatum exercitatio in mentali oratione.

SECTIO I.

Nu. 104. MEntalis oratio requirit memoriæ exercitationem, quâ res pertractanda quaſi in medium producatur, & clarè apprehendatur: exercitationem verò intellectus, requirit ad rem ipſam propoſitam ruminandam accommodatè ad excitandum fouendúmque in voluntate noſtra ſalutarem aliquem affectum. Exercitationem denique voluntatis, ad inſiſtendum tali affectui, illum eliciendo promouendóque. Quia verò finis exercitationis intellectus eſt ciere voluntatis affectum: eatenus in vſu memoriæ immorandum eſt, quatenus exigit vſus intellectus: & in hoc, quatenus exigit vſus voluntatis.

Vnde tria ſequuntur. Primum eſt, in oratione parum laboris eſſe in vſu memoriæ, cùm hic ſit tantùm proferendi in medium, claréq; apprehendendi rem tractandam, quæ priùs delecta fuerit, & diſtincta in certa puncta, ſufficienter memoriæ ipſi commendata in præparatione quam ſupra numero 78. diximus ad mentalem orationem requiri.

Secundum eſt, in vſu intellectus, non tam eſſe perſequenda ea, quæ ipſum ſua nouitate, ſingularitate, & præſtantia paſcant, quàm quæ voluntatem ad ſanctum ac ſalutarem aliquem affectum moueant ac roborent. Is enim eſt conſiderationis finis in mentali oratione, non autem ſcientiæ abundantia.

Tertium eſt, inſiſtendum eſſe potiſſimùm in vſu voluntatis: cùmque is bene ſucceſſerit in vnius puncti conſideratione longiore, non eſſe ab ea deſiſtendum, vt aliorum conſiderationi ſit locus: quia habito fine per vnum medium, non eſt opus ad alia diuertere: tum ne fortè id non bene ſuccedat: tum ne bonus Spiritusſancti motus interrumpatur, quod iniurioſum ei eſſe cenſeretur.

Num. 105. Ex qua doctrina intelligi poteſt illos errare, qui mentali orationi operam dantes diutius & impenſiùs elaborant in curioſa rei propoſitæ conſideratione per ſublimes quaſdam, & minimè vulgares notiones, quàm in voluntatis permotione ad aliquem ſanctum affectum. Inde enim fit, vt interdum quidem ſentiât aliquam ſuauitatem (*quæ eſt quidam ſcientiæ guſtus, qualem interdum contingit experiri ſpeculantes ſciendi tantùm gratiâ*) ſed meditatione abſoluta, nihilo magis inueniuntur humiles, patientes, obedientes, aut prôpti ad labores perferendos pro Chriſti gloria: aut pro ſua, vel proximorum ſalute. Immo verò, ex naſcente inde ſui æſtimatione, effecti potius proprij iudicij tenaces ſibíque placentes, auerſantur labores externos, & zelum animarum tanquam Spiritus impedimenta, diminuentia prædictæ ſuauitatis ſenſum. Ad quorum errorem redarguendum facit, quòd homines rudes, quamuis non ſint ad tales ſpeculationes idonei, non deſinât eſſe capaces mentalis orationis, quá cum magno pietatis ſenſo, ac ſpiritali fructu, conſiderant noſtræ religionis myſteria, vitiorum turpitudinem & dignitatem virtutum. Facit etiam quod ex D. Thoma 2. 2. *queſt.* 83. *art.* 1. Oratio ſit actus rationis practicæ, ideóque finem habeat opus: nempe emendationem & perfectionem propriam: quarum illa requirit repreſſionem perturbationum animi, fugam vitiorum, & proſecutionem virtutum: hæc verò coniunctionem cum Deo per veram charitatem, quæ eſt vinculum perfectionis *ad Coloſſ.* 3. *verſ.* 14. Et requirit Deum, & proximum diligi, non verbo, neque linguâ, ſed opere, & veritate 1. *Io.* 3. *verſ.* 18. procurando ſcilicet exequendóq; data opportunitate, illa quæ ſunt ad Dei gloriam & proximorum ſalutem.

Ad tanti operis autem executionem requiritur conſenſus voluntatis, auerſantis vitia, & virtutes deſiderantis: Deúmque ſuper omnia amantis, & proximum ſicut ſe, propter Deũ. Vnde ad affectus eiuſmodi in voluntate excitandos vniuerſa conſideratio intellectus dirigenda eſt, totáque intentione tendendum eſt eò in oratione mentali: prout ſatis indicant de ea tractantes: cùm illius inſtituendæ rationẽ tradunt ſecundùm triplicem viam; purgatiuam, illuminatiuam, & perfectiuam: *quod mirabili compendio & artificio facit D. Bonau. in tractatu quẽ inſcripſit Incendium amoris*: Secũdùm viam enim purgatiuam inſtituitur, cùm cõſideratio dirigitur ad affectus volũtatis, accõmodatos eliminandis ab anima vitiis & peccatis: Secundùm illuminatiuam verò cùm dirigitur ad affectus accommodatos inſerendis in anima virtutibus: Secundùm perfectiuã denique, cùm dirigitur ad Dei, & proximi verũ amorem in anima ſuſcitandum ac fouendum: quò prompti & alacres reddamur ad bonorum operum executionem.

Ratio exercendi intellectum in mentali oratione.

SECTIO II.

MEritò quærat aliquis. Quænam igitur ratio conſiderandi ſeruari debeat in oratione mentali? Cui reſpondendum videtur, poſſe in genere dici congruenter ante traditis, eam ſeruandam eſſe ex qua ſalutaris motus voluntatis ſequatur: neque vim eſſe inferendam naturæ: qui enim ſunt fœliciore ingenio, itaut difficultatem non patiantur in habendis ſublimibus, miniméque vulgaribus notionibus de re ad meditandum propoſita, aut in diu protrahenda circa idem punctum commentatione, obſequi poſſunt ſuæ naturæ: dummodo ſequatur quæſitus affectus voluntatis. Similiter qui tardiore ſunt ingenio & hebetiores, non eſt quòd vim inferant naturæ, illudque attentent quod experientur nimis graue; nempe ſublimes efformare notiones, aut diutius continuare eiuſdem rei conſiderationem: ſed poſſunt ſecundùm ſuam capacitatem meditationis tempus traducere etiam variando notiones intellectus, & affectus voluntatis, in præparata punctorum meditandorum varietate. *Num.* 106

In particulari autem de ratione conſiderandi ſeruãda in meditatione dici poteſt: ſi materia meditationis ſit aliquod noſtræ religionis myſterium, ſeu hiſtoria aliqua ſacra; eſſe conſiderandas tum actiones (*in quibus ferè conſiſtit myſterij ſumma*) tum etiam verba, ac perſonas: atque in actionibus attendere licebit, tam ea quæ ipſis inſunt, vt naturam & partes: quam quę adiuncta ſunt, vt locum, & tempus in quibus: modus & auxilia, quibus: & cauſæ propter quas factæ ſunt: ponderando magnitudinem amoris pietatis, & miſericordiæ Dei erga nos, tam abundè per Chriſtum conferentis nobis omnia ad ſalutem neceſſaria. In verbis autem licebit attendere latentem in eis ſenſum: ad amores & vſum, *non autem ad ſcientiam*, referendo; finem etiam in quem dicta ſunt, & quæ vitæ præcepta contineant, aliáque id genus. In perſonis deniq; licebit attendere tum corporis debitam compoſitionem, tum animi dotes, & affectiones: ſecundùm ea præſertim, quæ fuerint accommodata negotio quod meditamur. *Nu.* 107.

Si verò materia meditationis ſit diuinum beneficium in homines: aut animaduerſio ſeu punitio; conſiderandæ ſunt illæ communes circunſtantiæ:

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Si verò ſit virtus, & ei oppoſitum vitium, conſideranda eſt illius honeſtas, vtilitas ac neceſſitas, ac data

à Chri

à Chriſto, & Sanctis exempla illius, itémque proprij actus eiuſdem, atque acquirendæ modus & ratio. Huius verò tum turpitudo, prauitas, & grauitas, ex eo quòd ſit Dei offenſa: tum etiam detrimenta quæ nobis adfert: tum demum remedia ad illud euitandum vſurpanda.

De coniungenda exercitatione voluntatis cum exercitatione intellectus.

SECTIO III.

*Num.*108. CVm omnis conſideratio intellectus in mentali oratione ad motionem voluntatis ordinetur iuxta antedicta; oportet per totã meditationẽ, actus voluntatis ſparſos eſſe cum actibus intellectus: ſic vt quæcumque intellectus inuenerit, proponenda ſint voluntati vt moueatur ad aliquem tali propoſitioni conſentaneum affectum ſalutarem, quo prompti & fortes reddamur ad vitium aliquod extirpandũ, vel virtutem aliquam inſerendam, vel aliquẽ pro Chriſto laborem ferendum, ſiue in agendo aliquod bonum, ſiue in patiendo aliquod malum. Eidem autem propoſitioni ad magis afficiendam voluntatem erga rem propoſitam, & vehementiùs impellendam, ſeptem actus adiungi poſſunt Primus eſt petitio. Secundus obſecratio. Tertius deſiderium. Quartus, reprehenſio, ſeu obiurgatio ſuiipſius. Quintus, admiratio. Sextus, interrogatio. Septimus, reſolutio.

Nu. 109. Itaque in via purgatiua, diligenter cogitatâ, & voluntati propoſita turpitudine peccati, eum detrimentis quæ adfert; ad dolendum de eo, poteſt voluntas ipſa vehementiùs vrgeri. Primò, humili petitione facta Deo, vt pro infinita ſua miſericordia det gratiã qua rebellis volũtas noſtra ad ipſum conuerſa, de eius offenſa, vt par eſt, ſummè doleat. Secundò, obſecratione, qua ipſius infinitã bonitatem obteſtemur per Ieſu Chriſti Domini noſtri ſanguinem, vt noſtram petitionem exaudire dignetur. Tertiò, deſiderio rei nobis tã neceſſariæ, quam eſt dolor de peccatis noſtris, ſine quo ab eis liberati non poſſumus. Quartò, reprehẽſione noſtri. Quid agis anima mea, quid de te fiet? verè miſera es parui faciens diuinæ maieſtatis offenſam & iram. Quintò, admiratione, quanta Dei bonitas, quanta mea nequitia! Ille Deus tantæ maieſtatis, ad obſequium omni iure ſibi debitum, beneficiis præteritis, præſentibus, & futuris innumeris me prouocat, & ad ſe vocat. Ego verò abiectiſſimum indigniſſimúmque (hei mihi) mancipium, illi impudenter audeo obſiſtere, & me ab eo auertere. Quid igitur ſupereſt renuenti dolere de tanta nequitia, quàm æterna miſeria, dilata ex ſola tanti Domini miſericordia iuxta illud *Threnorum tertio* Miſericordiæ Domini quia non ſumus conſumpti.] Sextò, interrogatione. Quid mihi eſt in cœlo, & à Deo meo quid volui ſuper terram? vbi mihi melius quàm apud meum cœleſtem Patrem amantiſſimum. At peccatũ me ab illo ſeparat & excludit. Septimò, reſolutione. Sit igitur conſtitutum apud me, de peccato meo dolere, prout requiritur ad illius remiſſionem: illudque ita auerſari deinceps, vt potius mihi moriendum ſit quàm ei denuo conſentiendum.

Nu. 110. Similiter in via illuminatiua, virtutis (*vt humilitatis*) dignitate, neceſſitate, exemplis aliiſque perpenſis, & propoſitis voluntati, hæc ad illam appetendam vehementiùs vrgeri poteſt. Primò, ex intimo corde petendo illam à Deo. Secundò, obſecrãdo per mortem crucis, ad quam ſe Chriſtus Dominus pro nobis humiliauit, vt dignetur amator humilium, petitionem noſtram exaudire. Tertiò, deſiderando vt virtus ea, qua Chriſtus vult ſuos milites eſſe inſignitos, iaciat radices in anima noſtra, & ſtirpitus ab ea euellatur contraria ſuperbia, Dæmonis inſigne. Quartò, reprehendendo noſipſos qui cùm ſimus peccatores miſeri, æternæ damnationis rei, in cineres redigendi, audeamus ſuperbire coram omnipotẽte omnium Domino: quem ſuperbis reſiſtere ſacræ Scripturæ tam apertè inculcant. Quintò, admirando qui fieri poſſit vt ego tam vilis, tótque miſeriis obnoxius, ſuperbia inflatus aſperner humilitatem, adeo gratam diuinæ maieſtati, & maximorum bonorum fontem vberrimum. Sextò, interrogando meipſum. Quid habes quod non accepiſti, vt inde glorieris? nonne tua omnia Dei dona ſunt, de quibus gloriando offendis ipſum, & iram ipſius in te prouocas, redditurus de tali abuſu formidabilem rationem. Denique reſoluendo tam Deo gratæ, & fructuoſæ virtutis acquiſitioni inſiſtendum tibi eſſe. Ad quod perpenſis iis, quæ poſſunt nobis ad id conducere aut contrà impedimentum adferre, implorandum eſt diuinum auxilium: quandoquidem non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis tanquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt] *ſicut admonet Apoſtolus in priori ad Corinth. cap.* 3.

Denique in via perfectiua, voluntati propoſita *Nu.* 111.
diuini amoris dignitate, & ſumma neceſſitate ad ſalutẽ: primò illum petemus à Deo, cuius præcipuum donum eſt. Secundò, obſecrabimus, vt per meritum paſſionis Chriſti quã is pertulit, vt in cordibus noſtris talem amorem accenderet, extincto amore proprio, dignetur ſuo ſancto Spiritu ad illũ nos inflammare. Tertiò excitabimus, excitatúmque proponemus Deo, vehemens deſiderium amandi ipſum ſuper omnia: dicendo cum Dauide *Pſalm.* 41. Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus] Quartò, ad noſipſos quaſi conuerſi, ſocordiam noſtram, incuriam, & torporem in procurando tali amore acriter reprehendemus. Quintò, in altam, vt ſic dicam, noſtri admirationem intrabimus, quòd tam ſerò, támque oſcitanter ſtudium, & operam poſuerimus in proſecutione tanti boni. Sextò, noſipſos interrogabimus. Quid poteſt anima mea tibi melius eſſe Dei amore? Quid poteſt ſine eo tibi prodeſſe, quid cum eo non eſt ſummè vtile? certè datus ex eo calix aquæ frigidæ, mercedem habet regni cœleſtis *ex D. Matth. cap.* 10. *in fine*. Poſtremò, variis incitamentis voluntatem iam propendentem confirmabimus, proponendo occaſiones, & nomina amandi Deum; quòd nihil eo ſit vtilius, iucundius ac homine dignius. In myſteriis paſſionis Domini contemplandis (quæ ſunt præcipua mentalis orationis materia) ſeptem ſolent aſſignari affectus excitandi in voluntate; commiſeratio, cumpunctio, imitatio, gratiarum actio, admiratio, ſpes & amor. De quibus accommodatè ad vſum, præclarè tum P. Franciſcus Arias in tract. de orat. par. 2. tum P. Ludouicus de Ponte in introductione ad meditationem: qui legendi ſunt.

De vſu debito orationis vocalis.

SECTIO IV.

AD debitum vſum orationis vocalis, primò, an- *Nu.* 112.
tequam ad eam accedatur, colligendæ ſunt vires animę ſecluſis aliis curis, quæ diſtractionem efficere poſſunt: *qua de re antea n.* 77. Deinde intentio dirigenda, ſeu ſtatuendus ac proponendus debitus finis, puta Dei gloria: ſiue vt Deum creatorem, gubernatorem, principium & finem vniuerſorum recognoſcamus, adoremus, magnificemus, atque glorificemus ſicut æquiſſimũ eſt. Item honor beatæ Virginis,

ginis, Angelorum, ac reliquorum Sanctorum omnium, & nominatim eorum quorum memoria celebratur. Itémque vtilitas propria & proximorum, adeóque totius Eccleſiæ: ſpeciatim autem Principum, & benemeritorum, ac defunctorum omnium in purgatorio detentorum: ac denique viuorũ, quos vel peccatum obſtringit, vt ab eo relaxentur; vel calamitas vrget, vt ab ea releuentur, conſequantúrque conducentia ad æternam ſalutem. Quæ intentio quò maiorem vim habeat, coniungenda eſt cum ea, quam puriſſimam Chriſtus habuit agens in terris, & habent omnes Sancti orantes, & laudantes Deum. Tertiò, conſideranda eſt Dei præſentia, vt tantam maieſtatem intima etiam quæque ſpectantem, reuereamur tremebundi: rei item quæ tractatur dignitas conſideranda eſt, implorandaque diuina gratia verſandi attentè, piè, & deuotè, *prout Dei gloria & noſtra ac proximorum vtilitas exigit*, in negotio tanti momenti. Quartò, concipienda ex Dei promiſſis ſpes accipiendi quod petimus dignè petentes; ad quod implorabimus quoque diuinum auxilium.

Nu.113. Quintò, inter recitandum, procuranda eſt tum externa corporis, tum interna animi compoſitio. Ad illam pertinet cuſtodia ſenſuum omnium, & decens diſpoſitio membrorum, non tantùm ne alij qui interſunt offendantur ſed etiam ne menti detur occaſio euagandi. Pertinet quoque locus ad attentionem & recollectionem accommodatus: tempus item opportunum, ne contingat tam nobile miniſterium interrumpi negotiis importunis, aut locutione vel geſtu aliquo intempeſtiuo. Pertinet denique vt pronunciatio ſit clara & diſtincta (*verbis ſcilicet neque mutilatis, neque confuſis*) temperata & ſine nimia feſtinatione, intelligentiæque accommoda; modeſta item, & ſine affectatione ac fuco, nihil prophanum redolens, ſed præ ſe ferens in omnibus ſanctitatem.

Nu.114. Ad internam autem compoſitionem pertinet primò, vitæ innocentia, motúmque integritas, quâ præditum eſſe conuenit eum qui apparet coram Deo, ad ipſum precandum verbis ab ipſo præſcriptis; vel ipſo approbante, ab Eccleſia. Deinde attentio, & deuotio, cum quibus preces conſuetæ ſimpliciter humilitérque recitentur conſilio animóque petendi à Deo id quod ipſius vel Eccleſiæ inſtitutione, per illas ſignificatur. Illarum enim vis poſita eſt in diuina benignitate, & in eiuſmodi inſtitutione, non in aliquo ſenſu à nobis mente concepto. Vnde & idiotæ illarum fructum capere poſſunt, cogitando Deum præſentem ſibi adeſſe, ſéque recitantes audire, atque ſe Chriſto Domino, ac reliquo beatorum cœtui in canendis diuinis laudibus adiunctos eſſe, licèt verborum ſenſum non capiant; ſed tantùm iuxta Eccleſiæ inſtitutionem recitare intendant, ad eũ finem qui antè dictus eſt; etiam meditando, ſi placet, pium aliquid (*præſertim de vita aut morte Chriſti: cùm non ex noſtris, ſed ex ipſius meritis nos impetraturos à Deo quod petimus ſperare debeamus*) ne ad alienas à Deo cogitationes mens euagetur, & voluntas præparetur ad aliquos ſalutares motus, & afflatus diuinos ſuſcipiendos.

Nu.115. Meminerimus tãdem præter ſtatutam certis temporibus orationem expedire, breuibus ſed frequentibus, vti mentis eleuationibus, *iaculatorias orationes vocant* in reliquo temporis decurſu, quæcumque nos negotia exerceamus: quæ orationes ſiue ſolo animo ſiue etiam voce fiant, negotia ipſa non modò non impedient, nec retardabunt; ſed multum promouebunt, Domino vbique nobis cooperante.

Explicatio orationis Dominicæ.

SECTIO VLTIMA.

CVm oratio Dominica ore Chriſti nobis tradita, aliarum omnium præſtantiſſimum exemplar cenſeatur, illius explicationem oporteret cõſequenter perſequi: niſi paſſim occurrerent catechiſmi in quibus continetur, ampliſſima etiam nonnunquam; vt in eo qui ad parochos editus eſt iuſſu Cõcilij Tridentini: cum qua qui volet conferet eam quam habent ex Patribus collectam Bellarminus, *in controuerſia De bonis operibus lib. 1. cap. 6.* Azor. *in 1. part. Moral. inſtitut. lib. 9. cap. vlt.* & Gregor. à Valen. *2. 2. diſput. 6. quæſt. 2.* Adde & eam, *vt de cæteris taceam*, quam habet Abulen. ad cap. 6. D. Matth. à quæſt. 102. *Nu 116.*

Veruntamen pro illius ſalutari vſu, quædam memoriæ retinenda, paucis attingere operę pretium videtur. Primum eſt, præfationem illam [Pater noſter qui es in cœlis] admonere nos, tùm noſtræ adoptionis cœleſtis, tum noſtræ peregrinationis terrenæ, vt ſimul intelligamus nos auxilio egere, quia peregrini ſumus; & debere fiduciam accipiendi concipere, quia filij Dei ſumus. Itémque per eamdem excitare nos ad Dei timorem, & amorem (*qui vterque affectus, eſt optima animæ diſpoſitio ad orationem.*) Ad amorem quidem, cùm oſtendat tantam eſſe Dei bonitatem, vt dignetur pater appellari à viliſſimis ſeruulis. Ad timorem verò, cùm oſtendat tantam eiuſdem excellentiam & potentiam eſſe, vt in cœlo tanquam altiſſimo ſolio reſidens, terrena ſimul ac cœleſtia moderetur: adeout amandus ſit tanquam optimus, & timendus tanquam maximus.

Secundum eſt, ex ſeptem petitionibus quæ eidem præfationi ſubiunguntur, duas primas pertinere ad finem vltimum, in quem conditi ſumus, & vitam dirigere debemus: reliquas verò quinque ad media conducentia ad eundem finem: & ideo à nobis in hac vita magno ſtudio amplectenda.

Tertium eſt, primam petitionem, *Sanctificetur nomen tuum*, pertinere ad finem noſtrum vltimum: quia is eſt Deus, cuius nomen ſanctificari petimus ſeu maieſtatem ſanctam eſſe: non quidem in ſe quia non eſt opus id petere, cùm non poſſit aliter habere: ſed in nobis per veram notitiam, ſincerúmque amorem, quibus ipſum agnoſcamus & colamus: ſeruientes ei in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus noſtris. Ita ut luceat lux noſtra coram hominibus, hique videntes opera noſtra bona glorificent Patrem noſtrum qui in cœlis eſt,] *Matth. 5.* *Nu.117.*

Quartum eſt, ſecundam petitionem *Adueniat regnum tuum*: eſſe vt cõmunicetur nobis regnum Dei, per æternam ſcilicet beatitudinem, qua fruemur Deo, tanquam vltimo noſtro fine; à cuius regni annunciatione, Chriſtum Dominum prædicationem ſuam inchoaſſe habetur ex Matth. cap. 4. cùm dicitur. Exinde cœpit Ieſus prædicare & dicere. Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum] & ex ſequ. cap. 5. cùm doceret turbas, primò dicit. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.] Item *in ca. 6. ſub finem* præcipit, nos primum quærere regnum Dei & iuſtitiam eius.] & *cap. 10.* Diſcipulis præcipit. Euntes prædicate dicentes, quia appropinquauit regnũ cœlorum] Demum poſt reſurrectionem ſuam per dies quadraginta iiſdem Diſcipulis apparens, ſermonem habuit de regno Dei ex *Actis Apoſtolorum cap. primo.* Aduerte autem ad petitionem regni cœleſtis adiungendam eſſe iuſtitiam eius, ſeu diuinorum mandatorum obſeruationem: de qua ipſe Dominus *Matth. 19.* Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata.]

Quintum

Nu. 118. Quintum eſt, tertiam petitionem *Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra*; referri præcipuè ad voluntatem ſigni: quo nomine Theologi appellant præcepta & prohibitiones quibus Deus ſignificat, quid à nobis agi, vel non agi velit. Aliquatenus autem referri ad voluntatem beneplaciti (*qua Deus, cui nemo reſiſtere poteſt, abſolutè vult aliquid fieri*) eatenus nimirum, quòd Dei beneplacitum nunquam reprehendere debeamus, neq; de eo murmurare; etiamſi nos affligi premíque velit: ſed patienter, ac libenter ei acquieſcere. Ita Bellarminus, ex communi ſententia Patrum. Addens; per cœlum intelligi Eccleſiam triumphantem in cœlis: & per terram, Eccleſiam militantem ac peregrinantem in terris: itaut id quod in illiuſmodi petitione optamus, ſit vt promptè, perfectéque Deo per ipſius gratiam, obediamus in omnibus, ſicut Sancti faciunt in cœlo.

Sextum eſt, ex communi Patrum doctrina, vt notat Bellarminus, quartam petitionem, *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*: ſic accipiendam eſſe, vt panis nomine intelligantur alimenta in genere, ſeu ſubſidia omnia neceſſaria, ad vitam tum animæ tum corporis conſeruandam. Et quoniam ſubſidia vitæ ſpiritalis; vt Sacramenta, conciones, & alia id genus, multò magis ſunt & neceſſaria & nobilia, quam ſubſidia vitæ corporalis: ideo intentionem orantis ferri debere ad panem ſpiritualem, tanquam ad id quod primariè petitur; ad panem autem corporalem, vt ad quoddam externum ſubſidium quo prouideatur corporis incolumitati vt ſeruiat animæ in procuratione ſalutis æternæ. Illius petendi formam tradidit Salomon *Prouerb.* 30. cùm dixit, Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: tribue tantùm tùm victui meo neceſſaria.]

Nu. 119. Septimum eſt: in quinta petitione *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, debitorum nomine ſignificari peccata: tum quia D. Lucas cap. 11. eam proponit his verbis, Dimitte nobis peccata noſtra; & Dominus noſter Matth. 6. ad illius expoſitionem dicit: Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter cœleſtis delicta veſtra.] Admonet autem nos, ipſum debiti nomen: quòd cum peccatum ſit iniuria illata Deo, legiſque tranſgreſſio; perpetratorē ſuum conſtituat debitorē ſatisfactionis faciendæ & pœnæ luendæ. Addimus, *Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*: non quaſi velimus Deum in miſerendo imitari nos; ſed tantùm teſtari miſericordiam nobis placere: quam petentes à Domino, repulſam pateremur, ſi eam negaremus conſeruo noſtro: iuxta illud quod *in cit. cap.* 6. ſubiungit Chriſtus. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.] Cæterùm dimittere debitoribus noſtris, eſt cum iis qui nos læſerunt, inimicitias non gerere: ſed eos etiamſi inimicos; diligere eiſque benefacere: iuxta Chriſti Domini præſcriptum, ſub finem præcedentis cap. 5.

Condonandam autem eſſe iniuriā proximo etiam non poſtulanti, ſatis indicant verba Domini *Marci* 11. Et cùm ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquē, vt & Pater veſter qui in cœlis eſt dimittat vobis peccata veſtra. Patet etiam ex eo, quòd inimicitias gerēs cū aliquo; ſicut & voluntariè perſeuerans in alio peccato mortali, dominicam orationem dicendo; in ſingulis ferè partibus illius, mentiatur. Nec enim verè dicit, Pater noſter qui es in cœlis, qui non vult eſſe Dei filius; nec Sanctificetur nomen tuum: qui facto negat Deum; nec Adueniat regnum tuum, qui nihil tam timet, quàm aduentum in iudicium, in quo vnicuique reddendum eſt ſecundùm opera ſua: nec Fiat voluntas tua, qui non ex Dei, ſed ex ſua voluntate vult viuere: nec demum cætera quæ in ipſa Dominica oratione ſubiunguntur: qui iiſdem à quibus ſe liberari petit, voluntariè ſe ſubiicit.

Octauum eſt: ſextæ petitionis finem eſſe euitationem peccati futuri; itavt petamus non induci in tētationem, ne fortè à tentatione ſuperati, legem Dei violemus. Inducit autem nos Deus in tentationem: non quidem impellendo nos ad malum, cùm non ſit author peccati (vnde à D. Iacobo *in ſua canonica, cap.* 1. ipſe dicitur intētator malorum, & neminem tentare) ſed tentationem, ſicut poſſet, non prohibendo euenire. Id quod contigit dupliciter, nonnunquam enim ita aliquem tentari permittit, vt ſuâ gratiâ ſuſtentatum non deſerat, legitimè certantem coronaturus: iuxta illud *in cit. cap.* 1. Beatus vir qui ſuffert tētationem, quoniam cùm probatus fuerit accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Nonnunquam verò iuſto iudicio aliquem, *id exigentibus peccatis ipſius*, ita permittit tentari: vt ſuccumbat ad ſuam perniciem abutens beneficiis, quæ ad ſalutem accepit. Hac igitur petitione, *conſcij nobis, tum noſtræ infirmitatis, tum potentiæ noſtrorum hoſtium*, imploramus auxilium Dei ne deſerens nos in tentationibus, his aſſentiamur decepti; vel cedamus afflicti; ponátque brachia noſtra vt arcum æreum *ex Pſalm.* 17. cuius beneficio arcus fortium ſuperetur, & infirmi accincti ſint robore *ex* 1. *Reg. cap.* 2. nec enim humanæ imbecillitatis eſt hoſtiles dæmonum impetus ſuſtinere, niſi adſit Dei gratia, quæ facilè deficientes in tentatione vires noſtras recreet, reficiat ac communiat; itaut victoriam ſi contingat, acceptam illi ferre debeamus & gratias habere: ſicut habuit Apoſtolus *in priori ad Cor. cap.* 15. *ſub finem* dicens, Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Nu. 120.

Nonum eſt: vltima petitione, *Sed libera nos à malo*, poſtulari liberationem à pœna, ſicut præcedente, poſtulata eſt liberatio à culpa. Cum enim homo natus de muliere breui viuēs tempore repleatur multis miſeriis *Iob* 14. petimus aduerſus impetum illarum, diuina ope muniri; ne occaſione earundem, per impatientiam aut aliter ad peccādum pertrahamur, ſed potius ad virtutem prouehamur iuxta illud *poſteriori ad Cor.* 12. Virtus in infirmitate perficitur] aut certè ſi nullam vtilitatem adferant animæ, tuti ſimus ab illis: vt ab inundatione aquarum, ab incendio, à fulgure, & tempeſtate, fame, peſte, bello carceribus & vinculis, exilio, inſidiis hoſtium, & proditionibus morte inopinata, aliiſque id genus, quibus in huius vitæ peregrinatione, & terremur, & affligimur, à quorum plurimis pius pater nos liberat, alia nos pati permittit: ſolatia admiſcens quæ cuiuſdam liberationis rationem habent. Additur propoſitis petitionibus particula (Amen) ſignificans fideliter, aut verè, *vt ex D. Hieronymo*: aut fiat, *vt ex D. Ambroſio* habet loco cit. Greg. à Valen. inquiens nos per eam in fine orationis excitare ac proteſtari fiduciam impetrandi, ſicut & in initio per verba Pater noſter qui es in cœlis.

Vltimum eſt; ex propoſito petitionum ordine intelligi, nos Chriſti inſtitutione debere ante omnia optare Dei gloriam: deinde noſtram cum Deo perfectam coniunctionem: tum vitam actam ex ipſius voluntate, quæ medium eſt ad eamdem coniunctionem conſequendam. Præterea ſubſidia ſiue ſpiritalia, ſiue corporalia ad talem vitam neceſſaria: ac demum liberationem tum à peccatis, tum ab occaſionibus peccandi: ſiue ſint tentationes, ſiue inſultus hoſtium, ſiue miſeriæ, & calamitates humanæ tanquam impedimenta memoratæ vitæ. Vbi aduerte, quòd cum petitionem liberationis ab huius

vitæ malis ſeu calamitaribus, Chriſtus Dominus vltimam poſuerit: contra hominis Chriſtiani officium eſſe, quòd quidam cùm calamitates aliquas patiuntur, aut aliquod earum periculum, petunt tantùm ab illis eripi, negligendo petitiones præmittendas de Dei gloria, & reliquas. Quo fit, vt non ſit mirum, ſi tanquam malè petentes non exaudiantur.

APPENDIX.

De recitatione Roſarij.

Nu. 121. Receptus apud Catholicos vſus Roſarij, in qoo orationi Dominicæ ſubiungitur aliquoties repetita Salutatio Angelica, exigit vt de illo ad extremum addamus notatu digna, quæ habentur in quodam manuali ſodalitatis Beatæ Mariæ Virginis his verbis. Roſarium apud Catholicos aliud nihil eſt, quàm ſertum qooddam ſpirituale, myſticis vocibus ex Euangelio deptomptis, tanquam roſis contextum, quod Virgini Virginum, Dei Matri offerimus. Conſtat autem oratione Dominica quinquies & Salutatione Angelica quinquagies repetita. Vnde cùm Roſarium ter dictum, efficiat numerum 150. ſalutationum: qui eſt numerus Pſalmorum Dauidicorum, idipſum trinum Roſarium vocatur Pſalterium beatæ Virginis.

Porro quinquies in Roſario orationẽ Dominicam repetimus, vt quinque vulnerum Chriſti memoriam refricemus. Salutationem verò Angelicam cuique orationi decies ſubiicimus vt in mentem nobis veniat decem mandatorum Dei obſeruatio. Eandem quinquagies toto Roſario iteramus, vt plenam peccatorum remiſſionem (quæ quinquagenario numero Iubilæi, in Scripturis ſanctis ſignificatur) interceſſione B. Virginis per merita Dominicæ paſſionis conſequamur.

Iam vt mens orantis, cui difficile videtur, & tædioſum ad eadem verba toties repetita attendere, fructu ſuo non careat, piè ordinatum eſt, vt quodlibet Roſarium quinque myſteriis addiceretur, quibus meditandis dum os verba proferret, mens occuparetur.

Primò Roſario aſſignata ſunt quinque gaudia ſanctiſſimæ Matris, *(quinque decadibus accommodata)* quibus illa ex iis, quæ circa Chriſti naturam humanam contigerunt, affecta fuit. Quorum 1. eſt Annunciatio Dominicæ Incarnationis. 2. Viſitatio Elizabethæ. 3. Natiuitas Chriſti. 4. Oblatio Chriſti in templo. 5. Inuentio pueri Ieſu inter Doctores.

In ſecundo Roſario memoranda aſſignantur quinque myſteria Paſſionis Chriſti quæ ſunt. Primum, oratio & captiuitas Domini in horto. Secundum, flagellatio. Tertium, coronatio. Quartum, Baiulatio crucis Quintum, Crucifixio.

In tertio Roſario conſideranda proponuntur quinque myſteria glorioſa; quæ contigerunt poſt Chriſti Domini mortem: quæ ſunt Primum, Reſurrectio Domini. Secundum, Aſcenſio eius in cœlos. Tertium, Aduentus Spiritosſancti in Matrem & Diſcipulos. Quartum, Aſſumptio B. Virginis. Quintum, Coronatio eiuſdem.

Ex quibus patet multiplex Roſarij vſus & fructus: qoo ſcilicet renoóatur memoria præcipuorum myſteriorum vitæ Chriſti, & B. Virginis, capitúmque fidei. Quod ſanè compendium eò eſt apud omnes vtilius, quò vſus eius latiùs patet, quam librorum: legi enim poteſt etiam à literarum imperitis, à cæcis, in equis, & in curribus, & in tenebris denſiſſimis. Numquam verò omittenda ſunt ipſa myſteria, circa qoæ intelligentia & memoria occupetur; & licet initio aliquid difficultatis habere videatur, ita ſemper eorum meminiſſe; paucorum dierum tamen vſus, rem totam facillimam reddet.

Modus facilè recitandi Roſarium.

Vt autem faciliùs fideles in recitando Roſario, myſteria propoſita percurrant, modum ſat opportunum & facilem ſubiiciemus.

Is eſt, vt antequam decadem aliquam inchoes, myſterium quod in ea meditandum eſt, breuiter in memoriam reuoces, retinendum poſtea, dum eandem abſolues. Deinde ſub initium orationis Dominicæ Deum velut præſentem animo ſubiicias, vt Patrem. Sub initium ſalutationis Angelicæ B. Virginem vt matrem; nimirum vt imaginatio circa id occupata, euagari huc illuc non poſſit. Vel certè imagineris te ferri per ea loca in quibus ea myſteria facta ſunt, illiſque te præſentem eſſe cogites, ac ſi ea oculis tuis haberes propoſita. Quod citra difficultatem, magnâ animi voluptate, ſenſúque fieri poteſt; ſicut otioſi aliquando imaginamur nos totam Hiſpaniam percurrere, videre, intuerique mira, &c.

Et die quidem Dominico & feria 5. tertij generis myſteria quæ glorioſa dicuntur. Feria 2. 3. & Sabbatho primi generis quæ gaudioſa appellantur. Feria 4. & 6. ea quæ luctuoſa nuncupantur expendi, & conſiderari poſſunt.

Ad faciliorem quoque myſteriorum conſiderationem Nauarrus *in Miſcellaneo 24. de eodem Roſario*, hunc modum ſuggerit, vt ad ſingulas decades, myſterium ipſum, cui volumus intendere in ſalutationibus Angelicis, breuiter interſeratur, hoc pacto.

IN ROSARIO GAVDIOSO.

Ad decades ſingulas cùm peruentum fuerit ad nomen IESVS *adiiciatur.*

Ad	1	Quem	Virgo concepiſti.	S. Maria Mater Dei ora pro nobis peccatoribus, &c.
	2		Viſitãdo Elizabeth portaſti.	
	3		Virgo genuiſti.	
	4		In templo præſentaſti.	
	5		In templo inueniſti.	

IN ROSARIO DOLOROSO.

Ad decades ſingulas cùm item peruentum fuerit ad nomen IESVS *adiiciatur.*

Ad	1	qui pro nobis	Sanguinem ſudauit.	S. Maria Mater Dei ora pro nobis peccatoribus, &c.
	2		Flagellatus eſt.	
	3		Spinis coronatus eſt.	
	4		Crucem baiulauit.	
	5		Crucifixus eſt.	

IN ROSARIO GLORIOSO.

Ad decades ſingulas, cùm ſimiliter peruentum fuerit ad nomen IESVS *adiiciatur.*

Ad	1	Qui	Reſurrexit à mortuis.	S. Maria Mater Dei ora pro nobis, &c.
	2		In cœlum aſcendit.	
	3		Spiritum Sanctum miſit.	
	4		Te aſſumpſit.	
	5		Te in cœlis coronauit.	

Adde,

Adde, *quod in eod. c. Miſcell. num. 3. commendat Nauarrus*, videri conſultum ac etiam fructuoſum, abſoluta quauis decade, quaſi recreandi animi cauſâ, hiſce verbis ad gratulationem excitare ſe. Abſoluta prima: Decies millies te benedicant virgo Mater glorioſa Maria, omnes Angeli, & Archangeli, vniuerſique curiæ cœleſtis Spiritus, cum quibus ſperamus te aliquando videre coleréque in cœlo. Amen.

Poſt ſecundam decadem: Vicies millies te benedicant, virgo Mater glorioſa Maria, omnes Sancti Patriarchæ, Prophetæ cæterique veteris Teſtamenti; Sancti Innocentes, Sancti Ioſeph & Ioannes Baptiſta, cum quibus ſperamus te aliquando videre, coleréque in cœlo. Amen.

Poſt tertiam: Tricies millies te benedicant virgo Mater glorioſa Maria, omnes Sancti Apoſtoli Domini Diſcipuli & Euangeliſtæ, omnéſque Glorioſi Martyres, cum quibus, &c.

Poſt quartam: Quadragies millies, &c. omnes Sancti Confeſſores, Epiſcopi, Doctores, Monachi, Eremitæ, Virgines, Vidui, Cõiugati; cũ quibus, &c.

Poſt quintam: Quinquagies millies te, &c. Sancta Anna Mater tua, & Mariæ cognatæ tuæ, amiciſſimæque tibi Magdalena & Martha, omnes Sanctæ Virgines, Viduæ, Coniugatæ, cum quibus, &c.

Tribus ſupra explicatis Roſariis, adiungi poſſunt tria alia. Primum eſt, vitæ Chriſti. In prima decade meditando Chriſtum baptizatum, & ieiunantem In ſecunda decade, legiſlatorem præcepta virtutum omnium tradentem: tum verbo (vt in ſermone quem habuit in monte: Beati pauperes, &c.) tum exemplo. In tertia decade varia edentem miracula. In quarta decade Sacerdotem varia inſtituentem Sacramenta. In quinta decade transfiguratum.

Secundum Roſarium complectitur meditationem quatuor nouiſſimorum. In prima decade meditando mortem: in ſecunda iudicium particulare: in tertia iudicium vniuerſale: in quarta, infernum: in quinta, gloriam cœleſtem.

Tertium Roſarium continet meditationes beneficiorum quæ à Deo accepimus. In prima decade meditando beneficium creationis: in ſecunda, conſeruationis & gubernationis: in tertia, Redemptionis: in quarta, Vocationis ad fidem Catholicam, Iuſtificationis a peccatis ſæpius repetitæ, beneficiorúmque particularium: in quinta, glorificationis in cœlo quam tibi ab æterno præparauit. Denique quot meditationes quinas potes coniungere, tot Roſaria diuerſa potes tribus primis ante explicatis adiungere.

Quid Corona, & quis eius recitandi modus.

Iam valde in vſu eſt id genus Roſarij quod beatæ Virginis Corona dicitur, quæ ſex decadibus cõtinetur, quibus adiicitur ſemel oratio Dominica, & ter ſalutatio Angelica, ac poſtremò cõcluditur Symbolo Apoſtolorum. Corona hæc inuenta & vſurpata videtur in honorem 63. annorum, qui a multis Diuæ Virg. tribuuntur, vt ſingulis annis reſpondeãt ſingulæ Salutationes Angelicæ, quæ ſunt 63. Corona autem hæc cùm recitatur, in quinque primis decadibus, ante dicta myſteria, pia cogitatione euolui debẽt. In ſexta autem decade eadem repeti poſſunt, primum ſcilicet, in primo Aue; ſecundum, in ſecundo; & ſic deinceps: aut in ſingulis decem illius decadis Salutationibus, bis ſingula myſteria repetãtur: aut in duabus primis ſalutationibus vnũ: in duabus ſecundis, ſecundum, & ſic deinceps: aut certè vnum aliquod myſterium in quo magis nos commoueri ſentimus, in tota vltima decade iterum mentis oculis ſubiiciatur. Ad tria autem vltima Aue Maria, virtutes ſequentes, vel alias pro cuiuſque deuotione per interceſſionem glorioſæ Virginis poſſumus à Deo poſtulare, hoc modo.

In 1. Roſario poſt IESVS, *adiciatur.*

Qui nobis augeat	Fidem rectam. Spem firmam. Charitatem perfectam.	Sancta Maria Mater, &c.

In 2. Roſario poſt IESVS, *adiciatur.*

Qui nobis	Intellectum illuminet. Voluntatem perficiat. Memoriam roboret.	Sancta Maria Mater Dei ora pro nobis, &c.

In 3. Roſario poſt IESVS, *adiciatur.*

Qui	Dirigat cogitationes. Regat verba. Gubernet opera.	Sancta Maria Mater Dei ora pro nobis, &c.

Poſt ſextam autem Coronæ decadem adiici poteſt, Centies millies te benedicant, Virgo Mater glorioſa Maria, omnes Sancti, Sanctæque Dei, cum quibus ſperamus, &c.

TERTIA LIBRI PARS

De ieiunio Pœnitenti poſito in præcepto.

CAPVT DVODECIMVM.

De illius nomine, definitione, & diuiſione.

SVMMARIVM.

122 *Ieiunium metaphoricè ſumitur pro abſtinentia à peccatis.*
123 *Propriè ſumptum, quid & quotuplex ſit.*
124 *Quid vocetur ieiunium naturæ: quid ieiunium virtutis, & quid ieiunium eccleſiaſticum, & cur de hoc tantùm præſens tractatus inſtituatur.*
125 *Definitio ieiunij eccleſiaſtici, ex cuius priore parte ſumuntur tria documenta.*
126 *Explicatione poſterioris partis eiuſdem definitionis oſtenditur differentia, quâ ieiunium eccleſiaſticum à cæteris ieiuniis ſeparatur.*
127 *Variæ diuiſiones ieiunij eccleſiaſtici.*
128 *De eccleſiaſtici ieiunio Quadrageſimali.*
129 *Illius præceptum præ cæteris commendatur ex eo, quòd ab initio naſcentis Eccleſiæ ſit ab Apoſtolis inſtitutum.*
130 *Quo modo accipiendum ſit, quòd à nonnullis ſanctis Patribus dicitur à Chriſto inſtitutum eſſe.*
131 *De ieiunio Quatuor temporum & Vigiliarum.*
132 *Quam vim conſuetudo habeat inducendi aut tollendi ieiunij obligationem.*
133 *Conſuetudo vt inducere, ſic abrogare poteſt ieiunium eccleſiaſticum.*
134 *Duo dubia, quorum ſolutione declaratur ratio, quâ conſuetudo*

conſuetudo poteſt legem eccleſiaſticam de ieiunio abrogare.

535 *Quando teneantur aut non teneantur Religioſi ſeruare ieiunia ſæcularibus conſueta.*

536 *In ieiuniis teneantur aduenæ conſuetudinibus incolarum ſi ibi cohabitent, non item ſi viatores tantùm ſint.*

137 *Dies, in quibus ieiunandum non eſt.*

138 *Ieiunium non eſt in illis prohibitum.*

Nu.112: IEIVNII nomen, latè ſumptum extenditur ad abſtinentiam à peccatis, de qua Iſaiæ 58. Noone hoc eſt ieiunium quod elegi: diſſoluere colligationes impietatis?] Et de conſecrat. diſtinct 5. cap. Ieiunium autem magnum & generale eſt abſtinere ab iniquitatibus & ab illicitis voluptatibus ſæculi, &c.] Quam acceptionem D. Thomas 2. 2. quæſt. 147. art. 2. ad 1. metaphoricam eſſe ait; ſicut ipſarum voluptas illicita non niſi metaphorice poteſt cibus vocari. Ad cuius ieiunij vſum ſpectantia habentur in præcedenti lib. 2. à num. 182.

Nu.123. Sumptum verò propriè, *ex eod. D. Thoma ibidem*, dicitur de abſtinentia à cibo & potu: & diſtinguitur *(vt notant tum alij tum Richar. in 4. & Ioan. Medina in Cod. de ieiunio, ille diſtin. 15. art. 3. quæſt. 2. hic quæſt.* 1. in ieiunium naturæ, ieiunium virtutis, & ieiunium Eccleſiæ.

Nu.124. Ieiunium autem naturæ, dicitur abſtinentia ab omni cibo & potu, quale ad Euchariſtiæ ſumptionem requiritur, per cap. Ex parte De celebr. Miſſarum: de quo cùm de ipſa Euchariſtia in ſequenti libro 29. Ieiunium verò virtutis, dicitur abſtinentia à cibo & potu, cum moderatione, quam recta ratio dictauerit: ita ſcilicet, vt homo comedendo & bibendo, in eo quod naturæ neceſſarium eſt nec deficiat, nec notabiliter excedat: ſed id ſumat quod ad vitam & debitam corporis valetudinem conuenerit: prout *explicat Medina.* Qui poſtea *in ſequenti quæſt.* 12. declarat quomodo ratio virtutis ei conueniat; quod eſt Scholaſtici inſtituti. Ieiunium denique Eccleſiæ dicitur illud de quo datur Eccleſiæ præceptum; per quod cùm determinetur præceptum diuinum, non modo quoad tempus, ſed etiam quoad modum ieiunandi (*in quo diſtinguitur à præceptis eccleſiaſticis de confeſſione, & de ſumptione Euchariſtiæ, determinantibus diuina præcepta ſolummodo quoad tempus*) fit vt obligatio, quam Chriſtianus habet ieiunandi, tota æſtimetur ex eodem præcepto eccleſiaſtico: fitque conſequenter vt totus hic tractatus inſtituendus ſit de ieiunio eccleſiaſtico. De quo agitur in iure Canonico, apud Gratianum quidem diſtin. 4. & 76. & de conſecr. diſtin. 3. & 5. in decretalibus verò tit. de obſeruat. ieiuniorum. Agitur & à Theologis ſcholaſticis, à D. Thoma in cit. qu. 147. & ab Alexandro Alenſi in 4. part. qu. 18. A reliquis verò in 4. diſtinct. 15. & nonnunquam diſtin. 16. vt à Gabriele quæſt. 3. Itémque à Summulariis in verbo Ieiunium; & à D. Anton. 2. par. tit. 6. cap. 1. ab Abulenſi in cap. 6. D. Matth. quæſt. 124. & pluribus ſequentibus, à Ioanne Medina in cit. Cod. per tredecim quæſtiones, à Couar. in lib. 4. variarum reſolutionum cap. 20. à Nauar. in Enchir. cap. 21. à num. 11. & à recentioribus, vt à Bellarm. in tom. 3. controuerſia tertia generali lib. 2. à Gregorio à Valentia ſecunda ſecundæ diſput. 9. quæſt. 2. & ab Azorio in prima parte Moralium inſtitutionum lib. 7. Quæ verò neceſſaria videntur ad Confeſſarij & Pœnitentis inſtitutionem complectemur, dicendo primò de eiuſdem ieiunij definitione & diuiſione: quod fiet in hoc eodem cap. Secundò, de neceſſariis ad illud. Tertiò, de modis quibus ipſum violatur. Quartò, de peccato quod committitur ipſius violatione. Quintò, de peccato quod committitur participando in eadem violatione. Sextò, de cauſis excuſantibus ab illius obſeruatione. Septimò, de iis quæ vrgent nos ad eamdem obſeruationem: fiétque ſequentibus capitibus. Quæ autem addenda viderentur de vſu cæterorum operum pœnalium; quæ ſiue à nobis ſponte ſuſcepta; ſiue Deo infligente, patienter à nobis tolerata, poſſunt *iuxta concil. Triden. ſeſſ. 14. cap. 9.* rationem ſatisfactionis habere, partim ſumenda ſunt ex dictis lib. 2. cap. 14. ſect. 11. 12. & 13. partim relinquenda ſunt tum Confeſſarij, tum etiam Pœnitentis prudentiæ.

De definitione ieiunij eccleſiaſtici.

SECTIO I.

DEfiniri autem poteſt ieiunium eccleſiaſticum: Voluntaria ciborum abſtinentia, quæ communi lege & conſuetudine Eccleſiæ obſeruatur. Cuius definitionis prior pars, *Voluntaria ciborum abſtinentia*, tenens locum generis, declarat id in quo ieiunium Eccleſiaſticum communicat tam cum ieiunio virtutis, quàm cum ieiunio priuato; *de quo in ſequenti num. 126. verſus finem erit mentio.* Ex ea autem deſumi poſſunt tria documenta. Nu.125.

Primum eſt, non frangi eccleſiaſticum ieiunium, niſi frangatur abſtinentia. Vnde ſequitur, eum qui guſtat cibum, nec deglutit, non frangere ieiunium; eum verò frangere qui deglutit cibum, quatumuis non guſtet, vt deglutiens oua ſorbilia. Secundum eſt, non ſeruari ieiunium eccleſiaſticum ab eo, qui inuitus abſtinet à cibo: ſeu, quia non poteſt cibum habere: non enim ieiunat voluntate, ſed neceſſitate. Tertium eſt, in hac materia, cibum à potu & à medicina, *cum quibus commune habet, quod ore ſumatur*, non eſſe diſtinguendum ex modo, quo ſumitur; quaſi nomine cibi id tantùm intelligatur, quod comeditur: cùm lac, etiamſi potetur, ſicut vinum, ſit tamen cibus: ſed eſſe ex fine & principali effectu diſtinguendum: vt id quod principaliter inſtitutũ eſt ad nutritionem, dicatur cibus, quocumque modo ore ſumatur: id verò quod principaliter facit ad bonam nutrimenti diſpoſitionem, & ciborum digeſtionem, vocetur potus: & id quod principaliter eſt contra morbos, ſiue comedatur, ſiue bibatur, vocetur medicina.

Poſterior autem pars eiuſdem definitionis, *tenens locum differentiæ*, oſtendit id quod eſt ieiunio eccleſiaſtico proprium, ſeparans ipſum à reliquis ieiuniis. Nam conſtitutum eſſe communi lege & conſuetudine totius Eccleſiæ, non conuenit reliquis ieiuniis. Etenim ieiunium virtutis conſtitutum eſt iure naturali: ſi quidem vnà cum rationis inſtinctu, inſitum eſt nobis temperantiæ, *ſicut aliarum virtutum*, præceptum, & quaſi ſemen. Ieiunium verò illud quo aduerſus peccata abſtinetur à licitis, iiſve quibus ſalua temperantiæ virtute vti poſſumus, eſt iure diuino conſtitutum per illud *Ioel. 2.* Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, &c.] Et per illud quod *Matth. 6.* Dominus noſter vt orandi ac eleemoſynam dandi, ſic & ieiunandi modum tradit. Imo verò quia vrgente corporis vel animæ neceſſitate, aut vtilitate, ratio illud ipſum dictat: iure quoque naturali conſtitutum cenſeri poteſt, perinde ac præcedens. A quo tamen differt, vt, *præter ea quæ habet Couar. lib. 4. variarum reſolut. cap. 10. num. 1.* ſatis oſtendit: quòd ſemper quidem temperanter ſobriéque ſit viuendum: non autem ſemper à licitis abſtinendum: vt patet ex reſponſione à Chriſto facta diſcipulis D. Ioannis Baptiſtæ *apud D. Matth. cap. 9.* Nunquid poſſunt Nu.126.

ſunt filij ſponſi lugere quamdiu ſponſus eſt cum illis, &c.] Itemque ex admonitione D. Pauli *in priori ad Corinth. cap.* 7. Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi.] Reliqua denique ieiunia ſunt conſtituta lege priuata; qua vel perſona aliqua, vel populus aliquis, ſe ad ieiunandum adſtrinxit.

Quæ tamen differentia non obſtat quin ieiunium Eccleſiaſticum magnam cum aliis habeat affinitatem. Nam induit rationem ieiunij virtutis, vt patet per tradita à Medina *in citata quæſt.* 12. nihilque in ſe includit, vnde medium virtutis corrumpatur, *vt bene notat Richardus loco citato.* Deinde ad ieiunium iuris diuini ſic affectum eſt, vt cùm illud abſolutè præceptum ſit; Eccleſia per ſuum præceptum determinet certum tempus & modum, quo obſeruari debeat ex D. Auguſt. epiſt. 86. ad Caſulanum: nimirum ne in eo committatur exceſſus, quem humana infirmitas non patiatur; vel defectus, ex quo parum, aut etiam nihil, fructuoſum ſit. Denique in ieiuniis priuatis forma illius retinetur. Nempe qui ex deuotione, aut ex voto, vel ex præcepto Cõfeſſarij ieiunat, abſtinet à carnibus, & eſt vna refectione contentus, ſumpta circa meridiem. Porro ieiunium eccleſiaſticum ſanctum ac ſalutare eſſe, aduerſus hæreticos noſtri temporis, propugnatum, qui volet videre poterit: tum apud Bellar. tomo 3. in tertia controuerſia generali lib. 2. cap. 11. tum apud Gregor. à Valen. ſecunda ſecundæ diſput. nona quæſt. 2. puncto 2.

Variæ diuiſiones ieiunij eccleſiaſtici.

SECTIO II.

Nu. 127. IEiunium Eccleſiaſticum latè ſumptum diuiditur primò in commune, quod in tota Eccleſia ſeruatur, & in priuatum, quod ex voto vel ex Confeſſarij, aut Superioris particulari præcepto, vel ex gentis aut ciuitatis ſpeciali ſtatuto ſuſcipitur: de quo non eſt in præſentiarum ſermo. Commune rurſus diuiditur in perfectum & in imperfectum. Illudque eſt, in quo à certis cibis, maximè à carnibus abſtinetur, & ſemel tantùm intra diem naturalem corpus cibo reficitur: hoc verò eſt, in quo licet pluſquam ſemel in die corpus reficiatur, tamen à certis cibis abſtinetur, quale ſeruatur diebus dominicis in Quadrageſima, & feria ſexta ac Sabbatho per annum, quando nullum aliud indictum eſt ieiunium, & in diebus Rogationum. Atque perfectum *ex D. Thoma* 2. 2. *in eadẽ quæſt.* 147. *art.* 5. *ad* 3. diſtinguitur in ieiunium exultationis & lætitiæ, *de quo non debet dari præceptũ, quia procedit ex inſtinctu Spiritusſancti:* & in ieiunium afflictionis, quale eſt quod ab Eccleſia inſtituitur, & de quo nobis eſt hic ſermo: quódque ex tempore, illius obſeruationi determinato ab Eccleſia, diſtinguitur in Quadrageſimale, Quatuor temporum & Vigiliarum.

Nu. 128. De quorum primo, hoc eſt, de Quadrageſimali, obſeruandum eſt, *ex cap. Quadrageſima, De conſecr. diſtinct.* 5. ipſum eſſe ieiunium quadraginta dierum ante Paſcha, in quibus dum ieiunando affligimur, Deo quaſi anni decimas damus. Quoniam autem à prima Dominica Quadrageſimæ vſque ad Paſcha, ſex hebdomadæ computantur continentes quadraginta duos dies; ex quibus ſex Dominicæ ſubtrahuntur ieiunio, itaut remaneant ſolum triginta ſex, factum eſt, vt ad implendum ſacrum quadraginta dierum numerum, quem Saluator noſter ſuo ieiunio conſecrauit, adderentur quatuor dies præcedentis hebdomadæ, ſicque initium Quadrageſimæ à quarta eiuſdem hebdomadæ feria ſumeretur: quę propterea dicitur caput ieiunij.

Quis alius ante D. Gregor. (*ex cuius homil.* 16. *in Euangelia ſumptus eſt memoratus Canon*) Quadrageſimæ fuerit in Eccleſia vſus inchoandi ieiunij Quadrageſimalis: quis item eiuſdem finiendi, videri poteſt apud Azorium in cit. lib. 7. cap. 12. quæſt. 2. & 3. ſicut & quanta fuerit in obſeruanda Quadrageſima varietas poteſt apud Bellarm. in cit. lib. 2. cap. 15. Nam res eſt longa, & quæ ad iudicium de peccatis nobis propoſitum non videtur eſſe neceſſaria.

Cæterùm Quadrageſimalis ieiunij præceptum duo habet, in quibus plurimis aliis Eccleſiæ præceptis antecellit, digna notatu hoc nomine, quòd ieiunij obſeruationem, *vltra ingentes eius vtilitates,* nobis reddant commendatam. Vnum eſt, quòd non fuerit datum ſubſequentibus temporibus; ſed ab ipſis Apoſtolis initio naſcentis Eccleſiæ: pro quo multi Authores citantur à Couar. *in memorato c.* 20. *n.* 4. ſed nobis ſufficit extare Canonem 68. eorũdem Apoſtolorum, in quo ſacrum Quadrageſimæ ieiunium, vt iam tunc inſtitutũ, obſeruare admonemur. Nu. 129.

Item de eodem mentionem eſſe apud D. Clementem in lib. 5. conſtitut. Apoſt. cap. 12. & apud D. Ignatium in Epiſtola ad Philipp. qui Apoſtolorum tempore vixerunt.

Alterum eſt, Quadrageſimæ ieiunium inſtitutum eſſe ab Apoſtolis ad exemplum Chriſti, qui inchoaturus ſacroſancti Euangelij prædicationem, ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus Matthæi 4. Pro qua re plures Patrum authoritates habet Bellarm. *in cit. lib.* 2. *cap.* 16. *in* 7. *cauſa inſtitutionis ieiunij Eccleſiaſtici.* Quòd verò aliqui ex illis (quorum Azot. in præced. quæſt. 1. meminit) docere videntur Quadrageſimale ieiunium à Chriſto eſſe inſtitutum, itaut de iure diuino ſeruandum ſit, bene Ioannes Medina explicat *in memorato Cod. de ieiunio, quæſt.* 2. Vbi etiam ſoluit alia quæ ad idem confirmandum facere videntur: in quibus immorari non eſt inſtituti noſtri, ſicut nec in recenſendis cauſis inſtitutionis eiuſdem ieiunij, quas ex Patribus Bellarm. perſequitur *in cit. cap.* 16. Etſi enim ea ſint digna ſcitu, non veniunt tamen in conſiderationem, cùm iudicandum eſt, an contra hoc præceptum peccetur in aliquo caſu.

Satis igitur fuerit paucis monuiſſe, à nonnullis Patribus, vt à D. Ambroſio, Beda, & Maximo (*quorum Medina ipſe meminit*) ieiunium Quadrageſimale non humana cogitatione inuentum, ſed diuina maieſtate præceptum dici: eo quod authoritatem habeat ab exemplo Chriſti: qui ieiunando quadraginta diebus & quadraginta noctibus, ſacrum fecit quadragenarium ieiunium, & apud Deum commendabile, atque acceptum; itaut in magna reuerentia habendum, perindéque obſeruandum ſit, ac ſi verè eſſet à Chriſto acceptum: non autem quòd Chriſtus illud inſſerit: ſicut nec cùm virginitatem, & eximiam paupertatem ſeruauit, nos ad eas præcepto adſtrinxit: ſed tantùm imitationem propoſuit. Et certè quod ſuo ieiunio non indixerit ciborum diſcretionem, quam in Quadrageſima ſeruare præcipimur, patet ex eo, quod dixit diſcipulis *Lucæ* 10. In quamcumque ciuitatem intraueritis, & ſuſceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis. Patet etiam ex diſpenſatione, quam Papa ſolet nonnullis dare comedendi oua, caſeum, ac etiam carnes in Quadrageſima; qua diſpenſatione deciperentur fideles, ſi talis diſcretio ſeruari deberet de iure diuino, in quo Papa non diſpenſat propriè, cui & ipſe tanquam inferior ſubiicitur ſicut cæteri. Nu. 130.

De ieiunio Quatuor temporum & Vigiliarum pauca tantum, & paucis attingenda ſunt tanquam ſufficientia ad noſtrum inſtitutum. Primum eſt, dictum eſſe ieiunium Quatuor temporum, eo quod tertio quoque menſe quater in anno obſeruetur ſe- Nu. 131.

ria

ria quarta, ſexta & Sabbatho. Secundum eſt, de eo multos haberi Canones in prima parte decreti diſt. 76. Tertium eſt, illius inſtitutionem ab Apoſtolis profectam eſſe, quo ad tria tempora, Pentecoſtes inquam, menſis Septembris, & menſis Decembris: prout habetur ex Patribus, præſertim ex D. Leone: videri poſſunt Bellarm. & Azor. in libris citatis: ille cap. 19. & hic cap. 14. Quoad quartum verò quod Calixtus Papa, *qui ante mille quadringentos fere annos vixit*, ipſum tribus illis addiderit, habetur ex eiuſdem Epiſtola ad Benedictum Epiſcopum, *quæ refertur diſt. 76. cap. 1.* Quartum eſt, olim vario modo celebratum fuiſſe Quatuor temporum ieiunium: de quo videri poſſunt etiã in iiſdem locis Bellar. & Azor. vt & de cauſis ob quas ipſum eſt inſtitutum. Quintum eſt, ieiunium Vigiliarum ex eo dictum eſſe, quòd maiores noſtri pridie magnarum ſolemnitatum, non modò ieiunare ſolerent, ſed etiam de nocte in Eccleſia vigilare. Qui nocturni cõuentus, quamuis in deſuetudinem abierint, retentus eſt tamen ieiunij ritus, & cum eo nomen ieiunij Vigiliarum. Sextum eſt; in quarum ſolemnitatum vigiliis ieiunandum ſit, cognoſci non modò ex Eccleſiæ præcepto, ſed etiam ex recepta regionis conſuetudine, iuxta cap. Conſilium De obſeruat. ieiuniorum §. De feſtiuitate & §. Item de illis. Quæ verò ſint eæ Vigiliæ, communis vſus ſatis oſtendit. Recenſentur in verbo Ieiunium ab Angelo & Syl. *ab illo num. 7. & ab hoc nu. 5. videri quoque poteſt Azor in præcedenti c. 13.* Septimum eſt, ſi Vigilia in diem dominicum inciderit, ieiuniũ transferendum eſſe in præcedentem diem Sabbathi ex cap. 1. De obſeruatione ieiuniorum. Quod idem locum habere, non tantùm in ieiunio indicto ab Eccleſia: ſed etiam in ſuſcepto ex voto, aut alia deuotione, oſtendit Thom. Sanchez in opere morali lib. 1. cap 37. num. 11. & aliquot ſequentibus. De ieiuniis autem quartæ & ſextæ feriæ ac Sabbathi Aduentus, itémque Septuageſimæ, Sexageſimæ ac Quinquageſimæ, & Rogationum, quæ olim fuerunt in vſu perfecti ieiunij; nunc autem non ſunt, videri poſſunt Bellar. & Azorius; qui de illis peculiaria capita habent in citatis libris.

De vi conſuetudinis ad inducendam vel tollendam in Eccleſia ieiunandi obligationem.

SECTIO III.

Nu. 132. PRæmiſſæ expoſitioni propriæ rationis ac varietatis ieiunij Eccleſiaſtici, adiungenda eſt pro praxi expoſitio duorum dubiorum: quorum prius eſt. Quam vim habeat conſuetudo in Eccleſiaſtico ieiunio inducendo vel abrogando. Poſterius eſt. An ſicut datur tempus in quo ieiunium ab Eccleſia præcipitur; ſic detur in quo ipſum prohibeatur. Ac de priori hæc documenta tenenda videntur.

Primum eſt, poſſe ieiunij obligationem induci conſuetudine. Hæc enim, ſi approbata ſit à Superiore, vim legis habet *ex cap. Dilecti, De arbitris, & ex lege, De quibus, cum aliquot ſequentibus, ff. De legibus.*

Nu. 133. Secundum eſt, poſſe ieiunium abrogari conſuetudine. Nam hæc habet quoque vim abrogandi legem humanam, ex cap. Cum tanto, de conſuetud. Et confirmatur, quia conſuetudo abrogauit ieiuniũ Rogationum, quod præcipitur in cap. Rogationes de cõſecr. diſtinct. 3. Item ieiunium quartæ & ſextæ feriæ iam inde ab Apoſtolorum temporibus in præcepto poſitum (*vt patet per citata à Bellarm. & Azorio in eiſdem libris: ab illo in cap. 17. & ab hoc in cap. 15.*) conſtat conſuetudine abrogatum eſſe, & arbitrio noſtro relictum ex cap. De vſu carnium de conſecrat. diſtinct. 5. iuncta gloſa. Denique ieiunium Aduentus, aliàs ſolitum ſeruari in Eccleſia Romana, ex cap. Conſilium De obſeruat. ieiuniorum; contraria conſuetudo iam ſuſtulit. De nonnullis vigiliis Apoſtolorum, idem dici poteſt. Nam cum in omnibus ieiunare præceptum ſit, exceptis vigiliis Apoſtolorum Philippi & Iacobi, & Ioannis Euangeliſtæ ex eod. ca. Conſilium; aliquarum ieiunium alicubi conſuetudine ſublatum eſt.

Sed duo obiici poſſunt. Vnum eſt, talem conſuetudinem eſſe malam; vtpote introductam ab hominibus gulosis contra Eccleſiaſticam regulam: ideóque cùm rationabilis & iuſta cenſeri nequeat, ſeruandam non eſſe: ſicut nec ſeruanda eſt lex irrationabilis & iniuſta. Alterum eſt, quòd ſi homo non excuſetur quando primùm peccat contra legem: ipſum neque excuſari quando perſeuerat in peccando: quandoquidem perſeuerantia in præcepti præuaricatione, auget non autem minuit peccatum: vnde ieiunium violantes, ſi initio peccent, multo magis peccabunt perſeuerantes in tali violatione: neque per eam excuſabuntur à debito ieiunij. Nu. 134.

Priori autem reſpondendum eſt cum Medina *in Co. de ieiunio quæſt. 8.* Quamuis conſuetudo ad inducendum obligationem rationabilis & iuſta eſſe debeat, ſicut & lex, cui æquiparatur; tamen ad tollendam prioris legis obligationem, non eſſe opus vt ſit rationabilis; ſed ſatis eſt ſi per tantum tempus inducta obſeruatáque ſit, vt peruenerit ad notitiam Superiorum: qui eam ſcientes, nõ contradicunt; etiamſi commode ſi vellent, contradicere poſſent & præuaricatores punire: quod quia non faciunt, meritò præſumitur, quòd velint rigorem legis amouere. Quocirca illud quod per ſe facit ad prioris legis amotionem, non tam eſt conſuetudo cõtraria, quam animus legiſlatoris tali conſuetudini conſentiens: ex quo conſenſu, non ex ſubditorum arbitrio, pendet obligatio legis: quandoquidem hæc alioqui nihil à conſilio differret.

Si vrgeas in fine citati cap. Cùm tanto, haberi, conſuetudinem iuri poſitiuo non debere præiudicium generare, niſi ſit rationabilis & legitimè præſcripta Reſpondet Medina, id eſſe intelligendum de conſuetudine inducta & ſeruata neſciente Superiore eo, cuius eſt legem condere & renouare Ea enim, vt vincat legem contrariam, debet eſſe iuſta & rationabilis ac præſcripta per longam tempus; quale eſt, decem ſaltem annorum. Secus verò eſt, de conſuetudine introducta & ſeruata, Superiore ſciente & conſentiente. Quantumcumque enim legis ratio maneat, & ideo contraria conſuetudo irrationabilis ſit: tamẽ ſi in hanc Superior conſentiat, lex ipſa vim ſuam amittit, non vi conſuetudinis, vt iam dictum eſt, ſed conſenſu Superioris. Qui cõſenſus ſi abeſſet, eadémque intentio obligandi maneret, perſeuerante ſimul iuſta ratione legis obediendum eſſet, nec conſuetudo vim haberet contra Eccleſiaſticam legem, vt nec contra diuinam, de cuius firmitate aliquid participat: iuxta illud quod in cap. Sic omnes diſtinct. 19. dicitur. omnes ſanctiones apoſtolicę Sedis accipiendas eſſe tanquam ipſius diuina Petri voce firmatas.

His conſentaneè Medina poſteriori obiectioni reſpondet: eam rationem procedere, quando durante vitioſa conſuetudine, permaneret ſimul eadem ratio legis, & legiſlatoris intentio obligandi; tunc enim quò diuturnior eſſet, eò ipſa peior eſſet, & per conſequens non excuſaret culpam, ſed aggrauaret. In caſu autem, quo non manet eadem Superioris intentio obligatoria, nihil obſtat quominus homines, qui initio conſuetudinis non excuſantur ab inobedientiæ

Digitized by Google

dientiæ culpâ, excuſentur poſtquam fuerit conſuetudo diu continuata; nimirum ceſſante tandem intentione obligatoria, quæ prius erat in Superiore.

Nu.135. Tertium documentum eſt, *de quo Azor. in ſequen. cap.19.quæſt.* 2. Si aliqua plena vel ſemiplena ieiunia ſint conſuetudine generali in aliqua prouincia, oppido, vel loco recepta, ea quoque in monaſteriis & aliorum Religioſorum Collegiis illic cōſtitutis, ſeruari debere. Sin autem in ieiuniis conſuetudo ſolùm ſit particularis, vel laicorum vel Clericorum ſæcularium: ad eam non teneri Monachos vel alios Religioſos. Prior pars probatur, quia talia ieiunia ſunt omnium, idcóque tanquam moribus omnium comprobata, debent in eo loco ſeruari: ſicut & in ipſis monaſteriis ſeruantur dies feſti qui conſuetudine vſúque communi omnium coluntur. Poſterior pars verò (*pro qua Paludanum, D. Anton. Roſellam & Syluestrum Azor adfert*) probatur ex eo, quòd non idem, ſed varius ſit modus ieiunij in ſtatu ſæcularium & & Religioſorum. Vnde ſicut non ſequitur: Religioſorum conſuetudo eſt tali tempore ieiunare, aut in ieiunio ſeruare abſtinentiam à talibus cibis: ergo ſæculares idem facere tenentur: ita nec ſequitur Clerici ſæculares aut laici tali die ieiunare conſueuerunt, ergo debent quoque Religioſi ieiunare. Excipiendus tamen eſt caſus in quo hi darent aliis ſcandalum: cùm dictum ſit à D. Paulo *in priori ad Corinth.* 8. Si eſca ſcandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem.]

Nu.136. Quartum documentū eſt, Aduenas & peregrinos in ieiuniis teneri conſuetudinibus indigenarum & incolarum apud quos commorantur & habitant, aut ad quos cohabitandi cauſa venerunt. In hoc omnes conſentire notat Azor. *in eod.cap.* 19. *q.* 4. Probatur autem apertè per cap. Illa autem diſtinct. 12. vbi habetur illud celebratum reſponſum D. Auguſtino datum à D. Ambroſio. Cùm Romam venio, Sabbathum ieiuno; cùm Mediolani ſum, non ieiuno. Sic tu ad quamcumque Eccleſiam fortè veneris: eius morem ſerua. Vnde extat verſus quem ibidem gloſa citat.

Si fueris Romæ, Romano viuito more:
Et ſi ſis alibi, viuito ſicut ibi.

An idem ſit dicendum de viatoribus, teneri inquam conſuetudine ieiunandi illorum, per quorum loca tranſeunt, aliter quàm commorandi ſeu habitandi cauſa; verſatur in dubio; cuius cum Azorio ibidem (*vbi pro vtraque parte authores refert*) videtur ſequenda pars negans tanquam mitior: præſertim cùm ei nulla ſufficiens ratio refragetur; debet tamen abeſſe occaſio ſcandali, ad quam vitandam viator quoque debet incolarum more abſtinere. Addit nihilominus Azor, viatorem qui ex lege vel conſuetudine ſuæ patriæ deberet domi à carnibus abſtinere, poſſe illis vti, dum tranſit per locum vbi nulla eſt talis lex aut conſuetudo: quia pœnæ & onera alicui communitati impoſita, non tam facilè (vt pote odioſa) extenduntur, quàm commoditates & fauores.

De diebus quibus non eſt ieiunandum.

SECTIO IV.

Nu.137. DE poſteriori dubio nobis ad explicandum propoſito, tenendum eſt traditione Patrum, *quos Bellarm. commemorat in citato lib.* 2. *cap.* 23. diebus Dominicis & die Natalis Domini, atque toto ſpatio temporis, quod eſt inter Paſcha & Pentecoſten, ieiunandum non eſſe. De Dominicis habetur prohibitio Melchiadis Papæ in cap. Ieiunium *de conſecr. diſt. tertia*. De die Natalis Domini habetur in cap. finali *De obſeru. ieiuniorum*. Secundùm cōſuetudinem autem Eccleſiæ, propter feſti excellentiam, ſi in ſextam feriam aut ſabbathum inciderit, illo eodem illi non abſtinetur à carnibus. Denique de ſpatio temporis inter Paſcha & Pentecoſten; patet per illud quod habetur ex cap. Scire debet, diſtinct. 76. in eo nec ieiunia coli, nec ad orandū Deum genua flecti, ſed iugem & continuatam eſſe feſtiuitatem propter Dominicam reſurrectionem. Vide textum ipſum lectione dignum, & plura de tota hac re apud Greg. à Valen. *in cit. quæſt.* 2. *puncto* 4. & aduerte communem nihilominus Eccleſiæ Latinæ conſuetudinem habere vt ieiunetur in vigilia Pentecoſtes: *de qua Azor in memorato lib.* 7. *cap.* 13. *quæſt.* 2.

Aduerte verò prædicta non obſtare, quominus Religioſi teneantur ſeruare ſuæ religionis ſtatuta de ieiuniis, & aliis abſtinentiis, ſi in memoratos dies incidant *prout patet ex cap. Poſt Paſcha diſtinct.* 76. Nec etiam, quominus ex deuotione laudabili poſſit quis talibus diebus ieiunare *ex cap. finali de obſeruatione ieiuniorum*. Vnde aduerte adhuc, *quod benè loco cit. monet Bellarm.* ieiunium in prædictis diebus non eſſe ſemper prohibitum; ſed ſolùm, ſi quis in illis, vel ex ſuperſtitione ieiunet, vt Montaniſtæ faciebant: vel ex errore, vt Manichæi & Priſcillianiſtæ: vel ex contemptu Eccleſiæ vt Euſtatiani & Aëriani; vel denique cum ſcādalo aliorum, vt ſi quis vnam hebdomadam ieiunaturus eligat ſine vlla rationabili cauſa hebdomadam Paſchalem; aut vnum diem ieiunaturus eligat diem Natalis domini, aut Dominicam. Quòd ſi quis vel ad carnis tentationem ſuperandam, vel cauſa corporalis morbi curandi, vel quia vouit ieiunia totius anni, aut menſis integri, non peccabit ſi tempore Paſchali, vel in die Dominica, vel etiam in die Natalis Domini ieiunauerit, *vt idem author addit ex D. Hieronymo, Epiphanio, & Aug.* Videri etiam poteſt Medina *in Cod. de ieiunio quæſt.* 10. & Thomas Sanchez in opere morali. lib. 2. cap. 37. à num. 15.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

De neceſſariis ad ieiunium eccleſiaſticum.

SVMMARIVM.

139 *Tria neceſſaria ad implendum præceptum eccleſiaſticum de ieiunio.*
140 *Præter quæ ad meritum requiritur vt in ſtatu gratiæ impleatur.*
141 *Extra quem ſtatum, ad quæ alia proſit.*
142 *In omni ieiunio ab Eccleſia inſtituto abſtinendum eſt à carnibus.*
143 *Quæ carnes in ieiunio prohibitæ ſint, quomodo cognoſcendum.*
144 *In quadrageſima ouorum & lacticiniorum vſus prohibitus, non item in aliis ieiuniis.*
145 *Solutio obiectorum in contrarium.*
146 *Quando teneatur à carnibus abſtinere, qui vouit abſtinentiam ab ouis.*
247 *De ciborum delectu in die ieiunij iudicandum eſt ex conſuetudine regionis.*
148 *Itémque de ratione ſeruandi ieiunium ſuſceptum ex voto, aut ex Superioris vel Confeſſarij præcepto.*
149 *Niſi conſuetudo ſit, quæ ex mera libertate vſurpetur.*
150 *Qui excuſantur à ieiunio, nō excuſantur pariter ab abſtinentia à carnibus, exceptis pueris ante vſum rationis, cùm de conſuetudine carnes eis dantur.*
151 *Vinum fuit, ſed iam non eſt, de numero eorum à quibus abſtinendum eſt in die ieiunij.*
152 *Per ea quæ tantùm ſumuntur in potum, non frangitur ieiunium: per ea verò quæ tam in potum,* quàm

quàm in cibum ſumuntur frangitur. De quorum numero non ſunt ceruiſia & electuaria.

153 *Sumens vinum aut ceruiſiam aut electuaria in fraudem ieiunij, cenſendus eſt frangere illud.*

154 *De vnica refectione ad ieiunium Eccleſiaſticum requiſita.*

155 *De certa hora eam ſumendi, pariter requiſita.*

156 *Ea pendet ex conſuetudine, quæ obtinuit vt meridies aliquantum præueniri poſſit.*

157 *Aliæ cauſæ ob quas præueniri poteſt meridies.*

158 *Licitum eſt horam conſuetam differre notabiliter, dummodo in eo exceſſus non fiat in detrimentum ſpiritale.*

159 *Sine fractione ieiunij in Quadrageſima ante recitatas Veſperas, & alias ante recitatam Nonam, refectio memorata ſumi poteſt.*

Nu. 139. TRIA ex communi conſenſu Doctorum neceſſaria ſunt ad ieiunium, vt per illud impleatur Eccleſiæ præceptum de eo datum. Primum eſt qualitas ciborum. Secundum eſt vnica eorundem, ad refectionem ſufficiens ſumptio in die: non quòd non ſit liberum ei qui velit & poſſit, diem ieiunij ſine cibo transfigere, ſed quòd non liceat pluries in eo refectionem ſumere. Tertium eſt competens hora talis ſumptionis; quam ſcilicet non liceat anteuertere in ſumptione cibi: prætergredi autem, quantum velis & poſſis, conceſſum eſt.

Nu. 140. Vt verò ipſum ſit vitæ æternæ meritorium; requiritur, vt ieiunans ſit in Dei gratia, quia ſi anima illius peccato mortali inquinetur, ieiunium inutile eſt ad ſalutem iuxta illud *Iſai.* 58. Quare ieiunauimus & non aſpexiſti; humiliauimus animas noſtras, & neſciſti? Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra.] Quem locum D. Hieron. expendens *lib. 2. contra Iouinianum*, inquit Non reprobauit ieiunium, ſed quale vellet oſtendit. Neque enim ventris eſuries accepta eſt Deo, quam lites & rapina & luxuria deſtruūt.] Ad quod confirmandū adfert illud *Ioel.* 2. Sanctificate ieiunium] inquiens id eſſe dictum, vt monſtraretur ieiunium ſanctificari cæteris operibus. Quod etiam ſentiunt D. Gregor. *Homil. 16. in Euangelia* inquiens: Ieiunia ſanctificare eſt, adiunctis bonis aliis, dignam Deo abſtinentiam oſtendere. Ceſſet ira, ſopiantur iurgia; incaſſum enim caro atteritur, ſi a prauis ſuis voluptatibus animus non refrenetur.] Et D. Maximus Taurinenſis *Homil. 1. de ieiunio Quadrageſima* ait: Quid eſt aliud ſanctificare ieiunium, niſi ieiunij causâ ſancta velle, iuſta facere, iniqua vitare?]

Nu. 141. Cæterùm quamuis ieiunium exiſtentis extra gratiam, non ſit meritorium æternæ ſalutis; valet tamen ad multa. 1. ad hoc, vt is qui ieiunat non committat nouum peccatum mortale tranſgreſſione præcepti Eccleſiaſtici. 2. ad macerationem carnis aduerſus vitia maximè gulæ & luxuriæ, vt experientiâ conſtat. 3. ad acquirendam facilitatem ieiunandi, optandam homini Chriſtiano. 4. ad euadenda cum Dei auxilio innumerabilia mala temporalia; ſic enim Sanctos in afflictione conſtituto populo, ieiunium indixiſſe legimus. 2. *Paralip. cap.* 20. *verſ.* 3. & 1. *Eſdræ cap.* 8. *verſ.* 21. & *cap.* 4. *libri Eſther verſu* 16. Poſtremò ſi ex pœnitentia procedat, præparat hominem ad iuſtificationem, ſeu ad peccatorum ſuorum remiſſionem à Deo conſequendam, iuxta illud *Ioelis* 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, &c.] Exemplum habes Ionæ 3. quod lege: & adde ad eam præparationem ſpectare, quòd mens per ieiunium diſponatur eleuetúrque ad orationem ac diuinorum conſiderationem: hoc enim eſt quod homil. 2. in Geneſim D. Chryſoſt. ait ieiunium apponere animæ noſtræ pennas, vt in ſublime feratur: qui legendus eſt, quando fideles ad ieiunium excitandi ſunt: vt & Gregor. à Valen. 2. 2. *diſp.* 9. *quæſt.* 4. *punct.* 1. *ſub finem*: ſi agendum ſit cum hæreticis negantibus ieiunium eſſe opus, per quod mercedem mereamur à Deo; aut per quod ſatisfaciamus Deo pro peccatis noſtris, quoad pœnam eis debitam: aut quod vſurpare debeamus ea mente vt per illud colamus Deum: in quibus immorari non eſt huius inſtituti. De ſingulis ergo trium illorum, quæ initio propoſuimus, dicere aggrediamur.

De qualitate ciborum ad ieiunium eccleſiaſticum neceſſaria.

SECTIO PRIOR.

HÆreticorum, præſertim modernorum errores circa ciborum qualitatem, quibus improbant ieiunij ritum ab Eccleſia inſtitutum cum ciborum delectu, bene refutantur: tum ab iis ad quos remittit Couarr. *lib. 4. variarum reſol. cap* 20. *num.* 15. tum à Bellarm. *in ante citato lib.* 2. *cap.* 3. 4. & 5. & Gregor. à Valentia *in memorato puncto* 2. §. *Secundo controuerſum ac Leon. Leſſio de iuſt. & iure lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 11. Quæ verò de eodem ritu pertinent ad inſtitutum noſtrum, exponemus aliquot propoſitionibus.

Prima eſt; In omnibus diebus in quibus ex inſtitutione Eccleſiæ ieiunare tenemur, abſtinendum omnino eſſe ab vſu carnium. In hac non modò Theologi, ſed etiam vtriuſque iuris interpretes conueniunt, *teſte Couarr. loco citato*: pro qua authoritates antiquorum Patrum & Conciliorum, Azor adfert *in 1. parte Moralium inſtit lib.* 7. *cap.* 10. *quæſt.* 6. Confirmatur verò: tum inductione; talis enim abſtinentia requiritur, tam ad ieiunium Quadrageſimale, quàm ad alia indicta ab Eccleſia, vt communis fidelium vſus ſatis oſtendit: tum etiam ratione, quam habet D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 8. quòd ab Eccleſia inſtitutum ſit ieiunium ad reprimendas concupiſcentias carnis; ideóque in illo ea interdicantur quæ in comedendo maximam habent delectationem, ſimúlque hominem maximè prouocant ad venerem; ſicut cenſentur carnes animalium naſcentium in terra: quæ quoniam magis conformantur humano corpori, plus delectant, pluſque ad eiuſdem corporis nutrimentū conferunt. Vnde fit vt ex illarum vſu plus ſuperflui exiſtat, quod vertatur in materiam ſeminis, cuius multiplicatio maximum eſt incitamentum luxuriæ. Ea ergo de cauſa, præcipuè à carnibus Eccleſia ſtatuit eſſe ieiunantibus abſtinendum. Nu. 142.

Cæterùm cùm dubitatur de carnibus alicuius animalis, an ſint ex prohibitarum numero, videndum eſt quid ferat communis Chriſtianorum vſus: quæ enim communiter comeduntur in die ieiunij, vt carnes limacum, ranarum, teſtudinum, non ſunt cenſendæ prohibitæ. Quod ſi nihil certò ſciri poſſit ex tali vſu, conſulendi ſunt medici, qui iudicent an talia animalia accedant potius ad naturā piſcium, quàm cæterorum animalium. Inter cætera autem huius rei indicia, illud eſſe poteſt non leue, ſi extra aquam naturaliter diu viuere non poſſint: id quod a Ioanne Maiore traditum Azor. *in fine einſdem quæſt. ſexta* proponit vt accommodatum ad cognoſcendum quorum animalium carnes non ſint in ieiunio prohibitæ. Nu. 143.

Secunda propoſitio eſt, in Quadrageſimali ieiunio prohibitum eſſe non tantùm carnium vſum, ſed etiam eorum quæ ex carne originem habent: vt lactis, butyri, caſei, ouorum; in aliis autem ieiuniis, Nu. 144.

prohibi

prohibitum tantùm eſſe carnium vſum. Hanc ſatis confirmat communis Eccleſiæ conſuetudo. Et pro priore eius parte facit, quòd in ſexta Synodo generali can. 56. præcipitur, vt in omni Eccleſia, toto orbe terrarum diffuſa, ieiunium Quadrageſimale ſeruetur, abſtinendo ab ouis & caſeo, ſicut & à carnibus animalium; quorum ſunt fructus. Pro poſteriore parte verò non datur in iure textus, ideóque ſolum innixam conſuetudine, *cum D. Thoma 2.2.q.147.art.8. ad 3.* Doctores communiter (*teſte Syluestro in verbo Ieiunium, num.15.*) eam amplectuntur.

Nu.145. Verùm poteſt in contrarium opponi cap. Rogationes, de conſecr. diſtinct. 3. in quo abſtinentia cum quadrageſimalibus cibis præcipitur in triduo ante Aſcenſionē Domini. Occurrendū eſt verò, canonem eum iam eſſe conſuetudine abrogatum, quoad abſtinentiam ab ouis & lacticiniis. Opponi etiam poteſt quòd in ca. Denique diſtinct. 4. ſic dicatur: Par eſt, vt nos, qui his diebus à carnibus animalium abſtinemus, ab omnibus quoque quæ ſementinam trahunt originem carnis, ieiunemus, à lacte videlicet, caſeo & ouis. Vnde videtur ſequi, eo ipſo, quòd prohibetur vſus carnium, prohiberi quoque vſum eorum quæ à carne ſuam originem accipiunt, vt butyri, ouorum & eiuſmodi aliorum. Reſpondēdum eſt, inde tantùm colligi, conueniēs eſſe vt in ieiunio abſtinentiam à carnibus comitetur abſtinentia ab illis, quæ ex carnibus oriuntur: non autem eſſe neceſſarium, quaſi aliter facere ſit contra rationem, & malum. Non enim ita rem habere patet ex vſitato modo ieiunandi extra Quadrageſimam. Et certè (*prout argumentatur Azor in eod. cap. 10. quaſt. 2.*) non continuò ſequitur, vt ſi lex prohibeat quod maius eſt, ſimul etiam vetet id quod eſt minus, niſi legiſlator id etiam exprimat; ſicut ſexta Synodus generalis in ante citato can. 56. expreſſe prohibet non modò carnibus, ſed & ouis, & caſeo vti in Quadrageſima.

Nu.146. Aduerte obiter ex *Syluestr. in ſeq. num.* 27. cùm alicui interdictus eſt vſus ouorum, non cenſeri conſequenter interdictum eſſe vſum carnium: & ita, vouentem abſtinentiam ab ouis nō teneri ad abſtinentiam à carnibus: niſi ita affectus eſſet cùm vouit, vt ſi abſtinētia à carnibus menti occurriſſet, eam ſimul vouiſſet: nam votum non extenditur vltra vouentis propoſitum: neque priuans ſe re minùs dilecta, cenſendus eſt conſequenter priuare ſe magis dilecta. Si quæras, de ignorante qualiter fuerit affectus dum voueret: reſpondet idem Sylu. talem non teneri ſub mortali abſtinere à carnibus; quia tam probabile eſt (cùm neutrum conſtare poſſit) quòd non habuerit, quàm quòd habuerit eiuſmodi affectum. Sequens autem id quod probabile iudicatur, excuſatur ſaltem à peccato mortali; cùm non agat contra rectam rationem.

Nu.147. Tertia propoſitio eſt; In praxi quotidiana, de modo ieiunandi quoad delectum ciborum, iudicandum eſſe ex conſuetudine regionis in qua verſamur, vt ſcilicet id ſeruari debeat, quod fuerit ibi conſuetudine legitima præſcriptum. Hæc eſt D. Thomæ *in cit. art. 8. ad 3. communiter recepta, vt aliquot aliis pro ea citatis in praced. quaſt. 1. monet Azor.* Probatur verò; quia quidquid de tali modo præcipitur, cùm illud ſit iuris tantùm humani, poteſt conſuetudine legitima; ſiue relaxari, vt cùm alicubi conſuetudo obtinuit, vt in Quadrageſima ieiunantes butyro & lacte veſcantur: ſiue reſtringi, vt cùm alicubi in diebus ieiunij extra Quadrageſimam, non alij quàm quadrageſimales cibi permittuntur.

48. Hîc obiter aduerte *cum eodem Azorio in quaſt. 2. ſub finem*: ieiunium quod certo die ſuſcipitur, ſiue ex voto, ſiue ex impoſitione Confeſſarij, ſiue ex mandato Superioris, ſiue ad lucrandum aliquod Iubilæum, ſeruari debere eo ritu & modo quo iuxta populi aut gentis conſuetudinem ieiunia eccleſiaſtica extra Quadrageſimam ſeruari ſolent: quia probabiliter creditur taliter à nobis ſeruanda iniungi, indici, aut voueri, qualiter ſunt in more poſita in loco vbi degimus, niſi aliud determinetur.

Quarta propoſitio, *continens præcedentis aliquam moderationem*, eſt, vſum vel abſtinentiam ciborum in die ieiunij, cùm ex mera libertate vſurpantur, non tranſire in conſuetudinē, quæ habeat vim relaxandi, aut reſtringendi Eccleſiæ præceptum de ciborum delectu in die ieiunij. Hæc patet ex eo quòd notat Syluester *in verbo conſuetudo, num.* 19. in iis quæ ſunt meræ libertatis, ſeu quæ fiunt abſque vlla intentione ſe ad eadem obligandi in poſterum; non inducere conſuetudinem quæ tanquam legis robur habens, obliget: prout patet inductione. Nec enim is qui ex mera libertate, abſque intentione vlla obligandi ſe, peregrinos excipit in ſua domo: nec ille qui vrbanitatis ſolùm cauſa, aliquid munus quotannis domino ſuo dat, inducit conſuetudinem, ipſum ad tale quid obligantem in perpetuum: & ſic de ſimilibus. Vnde, vt a Soto notatū eſt *in 1. de iuſtitia & iure quaſt. 7. art. 2. ante ſolutionem argumentorum*, conſuetudines introductæ tantùm ex populi deuotione, pióque affectu, non ſunt obligatoriæ. In quarum numero ille ponit conſuetudines ſeruandi nonnulla feſta & ieiunia: quæ ob defectum intentionis inducendi obligationem, non obligant; niſi ſuccreſcente deuotione, poſtea tranſierint in præceptum conſenſu populi, vel Superioris mandato. Nu.149.

Quinta propoſitio eſt; eos qui non tenentur ieiunare ob ætatem, vel laborem, vel aliam iuſtam cauſam, teneri abſtinere à carnibus, & aliis cibis in die ieiunij prohibitis. Hanc ex Archid. habet Sylu. *in verbo Ieiunium num.* 17. eámque probat Caiet. 2. 2. *D. Thoma quaſt.* 147. *art.* 8. ex communi Chriſtianorum conſuetudine, quæ præcepti eccleſiaſtici de ieiunio interpres cenſeri debet. Excipiendi tamen ſunt paruuli, qui nondum aut vix attigerunt vſum rationis, quando regionis conſuetudo fert vt eis ſiue lacticinia, ſiue etiam oua, immò & carnes in cibum dentur: talis enim conſuetudo oſtendit, neque ea ex parte ad illos extendendum eſſe præceptum ieiunij. Vide ſequentem numerum 208. Nu.150.

Sexta propoſitio eſt, licèt vinum olim fuerit de numero rerum quæ in die ieiunij ſumi prohibentur, nunc tamen non eſſe. Hanc conſuetudo confirmat quæ olim quidem fuit, vt à vino ſicut à carne abſtineretur in die ieiunij *prout aliquot Patrum authoritate oſtendit Azor. in cit. cap.* 10. *quaſt.* 7. nunc tamen ea eſt in contrarium: ſiquidem in more poſitum eſt, vt perinde ac piſcibus, leguminibus & fructibus vtamur vino in die ieiunij. Immo etiam liberius, cùm in die ieiunij non poſſit quis vti illis pluſquam ſemel in die, nec ante certam horam, *iuxta poſt dicenda*: poſſit autem vti vino, ſicut & cæteris quæ ſumuntur tantùm in potum. Quæ doctrina eſt D. Thomæ *in praceden. art. 6. ad 2.* communiter recepta teſte Nauar. *in Enchirid. cap.* 21. *nu.* 13. Pro qua facit, quòd abſtinentia à potu non ſit de natura ieiunij eccleſiaſtici, ſed ſola abſtinentia à cibo, vt patet tum ex illius definitione tradita in præcedenti num. 125. tum ex communi Eccleſiæ vſu. Nu.151.

Aduerte autem dictum eſſe, *tantùm in potum*, quoniam quæ in potum pariter & in cibum ſumuntur, in numero ciborum ponuntur ex Palud. *in 4. diſtin. 15. quaſt. 4. art. 4. concluſ.* 3. cuiuſmodi cenſet eſſe, tum fructus, vt ceraſa, poma, pira, & nuces, quia loco refectionis ſumuntur in prandio & cœna: tum etiam herbæ, quibus aliqui ſancti Patres, & illi qui ante diluuium vixerunt, vitam ſuſtenta- Nu.152.

tuit: tum demum potus, quando conficitur ex illis quæ conſueuerunt ſumi in cibum, vt iuſculum confectum ex amygdalis, aut aliis rebus contritis, vel concoctione reſolutis; *quod ille vocat brodium.* Non item potus ille, qui vel non conficitur ex comeſtibilibus vt aqua & vinum: vel ſi conficiatur, non conſueuit tamen ſumi in cibum vt ceruiſia: nec item electuaria; quo nomine Palud. ipſe quid intelligat exprimit his verbis: Dico autem omnia huiuſmodi quæ conſueuerunt ſicut ſpecies, ſumi poſt prandium ad iuuandam digeſtionem, etiamſi ex talibus confecta ſint, quæ per ſe in cibum ſumi conſueuerunt: dummodo ſic alterata ſint per decoctionem vel cõfectionem, quòd iam non in cibum, ſed in cibi adiutorium ab vtentibus communiter ſumantur; vt in dactylis & nucibus confectis contingit]Hæc ille.

Nu. 153. Cæterum non puto acquieſcendum Nauar loco cit. dicenti licitum eſſe bibere vinum ſæpius in die ieiunij; quamuis quis ad ſuſtentandum ſe, & famem ſedandam bibat. Namque ea ratione frangi poſſe ieiunium Doctores non contemnendi ſentiunt, nec ſine ratione, quidquid ipſe dicat. Illi ſunt Richard. *in 4 diſtin 15. art. 5 quæſt. 7. ad* 1. D. Anto. 2 *par. tit.* 6. *c.* 2. §. *non.* Roſella *in verbo ieiunium, num.* 5. Qui duo poſteriores, primi illius verba iſta referunt: Quãuis aliqui dicant, quòd bibere vinum in mane vel ceruiſiam, & comedere electuaria in ſero delectationis causâ, frangat ieiunium; credo tamen contrarium: quia quamuis talia aliquo modo nutriant, in hoc tamen non eſt vſus principalis illorum: aliàs, frangeret bibens vinum vel ceruiſiam in collatione, quia aliquid habent de nutrimento. Si tamen homo in mane ceruiſiam biberet, non ad extinguẽdam ſitim, ſed famem: & etiam in ſero magnam acciperet electuariorum quantitatem ad ſubueniendum fami, credo quod talis faceret fraudem ſtatuto: & conſequenter frangeret. quia legem frangit, qui in fraudem legis aliquid facit.] Horum ſententiam approbat Azor. *in cit. q.* 7. *ſub finem.* & ante eum Abulenſis *ad cap.* 6 D. Matth. *quæſt.* 164. & Med. *Cod. de ieiunio, q.* 11. *verſ.* In his. Verba Abulenſis ſunt. Siue quis ante cibum, ſiue poſt cibum bibat ſemel vel pluries, non frangit ieiunium; dum tamen non fiat in fraudem: ſcilicet vt per hoc aliquo modo ſuſtentetur homo, & ceſſet afflictio, quam inducit ieiunium. Nam tunc non ſolùm perit meritum ieiunij: ſed etiam mortaliter peccat ſic faciens.] Medinę verò iſta ſunt: In fraudem ieiunij dicitur quis electuaria, aut medicinas, aut etiam vinum, aut fructus aliquos extra refectionem ſumere, qui illa per modum refectionis, aut comeſtionis ſumit; vt inde corpus nutritionem ſumat, & ventris fames expellatur: tunc enim nomine refectionis venit huiuſmodi ſumptio intelligenda. Qui enim in fraudem legis aliquid facit, non minus quàm ſi contra legem faceret, peccat: nam facere contra legem, eſt facere quod lex prohibet: facere autem in fraudem legis, eſt cùm quis ſaluis verbis legis, eius ſententiam circumuenit. *ff. de legib. leg. Contra legem, & ſequent.*] In exemplum adfert Monachũ, qui habitum ſuæ religionis non dimittit quidem; ſed ſuperiùs habitu clericali tegit, & ita incedit. Quẽ (*inquit Medina*) Doctores dicunt nõ minùs apoſtatam eſſe, quam ſi habitum ex toto dimitteret. Item exemplum tutoris, cui prohibitum eſt rem pupilli emere, & aliam perſonam ſubmittit, vt emat. Vnde concludit, eum qui vltra vnicam refectionem aliquid ſumit per viam comeſtionis ſeu refectionis, id ſumere in fraudem legis de ieiunando. Cui rationi non ſatis video quid reſponderet Nauarrus, negans idoneam eſſe rationem pro memoratis authoribus.

De vnica refectione corporis, & hora illius ad ieiunium eccleſiaſticum requiſita.

Sectio Poſterior.

Præter abſtinentiam de qua dictum eſt, ſub præceptum ieiunij cadit modus, quo ea determinata eſt ad vnicam refectionem corporis in ſpatio temporis ab vna media nocte ad alterã proximè ſequentem; quæ non debeat ante certam diei horam ſumi. Nu. 154. Atque de vnica refectione nullus datur in iure textus expreſſus. Quod enim Capitulum Quadrageſima de Conſecr. diſtinct. 5. pro eo citari ſolet, diſtinctio memorata in illo eoquod inter diem Dominicam & alios Quadrageſimæ dies, *cùm ea nõ ſit in delectu ciborum*, debeat eſſe in numero refectionum, quæ plures liceant in Dominicis, non item in aliis diebus Quadrageſimæ. Id inquam, Couar. meritò improbat *in lib.* 4. *Variarũ reſolut. ca.* 20. *nu.* 11. Quia cùm prohibitum non ſit diebus Dominicis Quadrageſimæ, ſępius quàm bis corpus reficere; adhuc manere poteſt diſtinctio illorum ab aliis diebus, etiamſi dicatur licita eſſe in eis duplex refectio. Sufficit verò prout *Medina notat in Cod. de ieiunio qu.* 1. *verſu Ieiunium Eccleſiæ*, quòd vniuerſalis conſuetudo & communis literatorum doctrina, ieiunij conditionem ſic interpretetur, vt non niſi ſemel in die ſit comedendum: Ac quod Syluester *in verbo Ieiunium, n.* 9 ait, eam eſſe communem Theologorum ſententiam, propter vniuerſalis Eccleſiæ conſuetudinem; quæ (habenda pro lege) obtinuit vt in die ieiunij ſemel tantùm comedatur: itaut fideles communiter religioni ducant, pluries comedere. Adde eum eſſe omnium conſenſum *teſte Couar. loco citato*: idémque à D. Thoma *ſecunda ſecundæ quæſt.* 147 *art.* 6. proponi, tanquam conſtitutum ab Eccleſia, & à populo receptum.

De certa hora ſumptionis cibi, quam ieiunium eccleſiaſticum tanquam neceſſariam conditionem ita requirit, vt illam præuenire ſit ieiunium ipſum frangere, citatur cap. Solent, de Conſecrat. diſtin. 5 in quo dicitur quod nullatenus ieiunare credendi ſunt, qui ante manducauerint, quàm officium veſpertinum celebretur.] Vnde D. Thomam *in ſeq. art.* 7. & cæteros Theologos communi conſenſu adductos eſſe, vt exiſtimarent horam nonam, id eſt, tertiam poſt meridiem, ieiunantibus præſcribendam eſſe ſumendæ ſuæ vnicæ refectioni, notat Couar. *in ſequ. num.* 14. De qua re ipſe pluribus *vt & Azor in cit. lib.* 7. *cap.* 11. *quem qui volet videat.* Satis enim eſt nobis duo attigiſſe: vnum ab eodem Couar. relatum ex Panormit. ad rubricam De obſeruatione ieiuniorum; nullibi in iure ſtatutum eſſe ieiunantibus horam ſumendi refectionem pro alio tempore, quàm pro Quadrageſima: ſed communem conſuetudinem, in aliis quoque ieiuniis eamdem horam præſcripſiſſe; eoquod conueniens eſſet horam Quadrageſimali ieiunio conſtitutam, in illis ſeruari. Alterum eſt, quod idem Couar. ex propoſita D. Thomæ opinione deducit, probabile eſſe, adhuc ipſius D. Thomæ tempore, nempe ante trecentos annos, viguiſſe antiquam conſuetudinem non ſumendi cibum in die ieiunij ante horam tertiam poſtmeridianam, quod etiam notat Caiet. in verbo Ieiunium non longè ab initio. Nu. 155.

Nu. 156. Cæterum quia tota hæc res iuris eſt humani, vt idem Couar. *poſt Caietanum ad cit. D. Thomæ art.* 7. *& alios* bene notat, conſuetudine mutari potuit; itaut quod prius erat ius, *inquit Caiet.* non ſit amplius de iuris neceſſitate; & quod prius nefas erat, licitum poſtmodum ſit. Quia igitur conſuetudo, *quæ ius humanum*

manū abrogare poteſt, iam obtinuit, vt hora tertia pomeridiana præueniatur, & circa meridiem prandeatur (*ſicut & quòd ante ipſam meridiē preces veſpertina in Quadrageſima recitentur*) id ſine periculo traſgreſſionis præcepti eccleſiaſtici ſeruari poteſt. Pro qua re plures authores Azor. adfert *in cit. cap.* 11. *quæſt.* 1. *ſub finem: quibus accedunt Caiet. in verbo Ieiunium, & Medina in Cod. De ieiunio ille cap.* 1. *& hic q.* 1. *in fine, & quæſt.* 6. *in principio.* Immo vbi conſuetudo patriæ fuerit, vt meridies præueniatur, ea ſeruari poteſt, argumento cap. Conſilium. De obſeruat. ieiuniorum. Sicut ibidem Azor. ait iam ſeruari, vt ſæculares quidem hyeme meridiem præueniant vna hora, & æſtate duabus fere horis. Religioſi verò in hyeme, aut meridiem retineant, aut ſemihorâ, vel etiam vna hora præueniant: & æſtate vel vna horâ integrâ, vel vnâ horâ cum dimidia. Neque, *vt idem addit ex communi Doctorum conſenſu*, cōputanda eſt meridies ſecundùm exactum Aſtronomicum calculum, ſed ſecundum horologia vſitata inter homines; &, vt loquitur Syluester *in verbo Ieiunium, num.* 12. groſſo modo.

Certè ſi generalis conſuetudo regionis facere poteſt cibos licitos in ieiunio, qui alias ſunt illiciti, poteſt etiam facere vt hora comedendi in ieiuniu præſcripta anticipetur: quia hoc tam non eſt de ſe malū, quàm nec illud. Quinetiam præter conſuetudinem, plura poſſunt excuſare talem anticipationem; *quæ Abulenſis commemorat ad cap.* 6. *D. Matth. quæſt.* 172.

Nu. 157. Primum eſt, conditio regionis, puta quòd dies in ea ſint valde longi, vt octodecim aut 20. horarum: vnde fiat vt ſi ad meridiem vſque ieiunium ſine cibo protrahatur, natura valde debilitetur, quod non eſt intentionis Eccleſiæ. Secundum eſt, conditio temporis, nempe quòd in tali regione magni calores vigeant; aut alia contingere ſoleant, propter quæ malè habeat homo ieiunus. Nam illic expectare meridiem neceſſe non eſt, ſed cibus poteſt ſumi eà horâ, quæ exigitur vt natura ſine nocumento conſeruetur. Licet enim Eccleſia per ieiunia nos aliqualiter affligere intendat, vt pro peccatis ſatisfaciamos: non intendit tamen debilitare naturam, neque nocere; quod eſſet contra charitatem, cui ieiunia non ſunt præponenda, *vt ex D. Hieron. habetur in cap. Non mediocriter, De con ſecr. diſtin.* 5.

Tertium eſt conditio perſonarum: quibuſdā enim valde nociuum eſt diu manere ieiunos, vt cholericis, & valde reſolubilibus, id eſt, quos facile eſt exhauſtos languidóſque reddi diuturniore inedia.

Poſtremum eſt, negotiorum & operationum opportunitatúmque conditiones, iuxta quarum varietatem quando occurrerint, poſſunt ieiunantes tempus refectionis variare. Nam per ieiunium impediri non debent pia opera, quæ tenetur homo facere: quandoquidem ex cit. cap. Non mediocriter: homo rationabiliter dignitatem amittit, qui vel ieiunium charitati, vel vigilias præfert ſenſus integritati.] Exigentibus igitur cauſis piis vel honeſtis, licitum eſt ieiunantibus anticipare horam prandij ab Eccleſia præſcriptam ſine violatione ieiunij eccleſiaſtici, ſaltem qua peccetur mortaliter.

Nu. 158. Si quæras an licitum ſit eam horam notabiliter differre. Reſpondetur eſſe licitum ex communi Doctorum ſententia, *teſte Syluest. in ſeq. num.* 14. Quinimo vt aliquot aliis citatis habet Azor *in eod. cap.* 11. *quæſt.* 5. quo quis tardius diſtulerit, eo melius ieiunare iudicandus eſt; dummodo talis dilatio non fiat ex ſuperſtitione, *vt admonent Syluester & Nauar. ille loco cit. & hic in Enchir. cap.* 21. *num.* 27. *verſ.* 7. Ratióque eſt, quia quò tardius refectio prorogatur, cò lōgior eſt per inediam corporis afflictio & per conſequens maior conformitas cum intentione Eccleſiæ præcipientis ieiunium ea enim eſt, vt affligamus carnem, ad eam ſubiiciendam ſpiritui & ad ſatisfaciendum Deo pro peccatis noſtris. Qua tamen in re excedendum non eſt in detrimentum aliquod ſpiritale, *vt bene tractat Abulenſis ad cap.* 6. *D. Matt. quæſt.* 136. An autem poſſit cum aliqua vitæ abbreuiatione, Medina late *in Cod. de ieiunio quæſt.* 11. explicat: concedens de abbreuiatione inſenſibili, & negans de ſenſibili; id eſt, quæ ſenſus integritatem & mentis puritatem impediat.

Si adhuc quæras, an frangant ieiunium qui in Nu. 159.
Quadrageſima ante Veſperas recitatas, vel aliis diebus ante Nonam recitatam comedunt. Reſpondet poſt D. Anton. & Caiet. Nauarrus loco cit. non frangere, etiamſi illi qui addicti ſunt diuinis officiis, non debeant id facere ſine iuſta cauſa.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

De modis quibus violatur ieiunium eccleſiaſticum.

SVMMARIVM.

560 *Variis modis violatur ieiunium eccleſiaſticum, ac primò voluntate.*

161 *Deinde opere quoad meritum, idque multipliciter.*

562 *Opere adhuc tum quoad intentionem, tum quoad ſubſtantiam præcepti.*

163 *Ex eo quod quis variis & delicatis cibis abundè vtatur, non frangitur ieiunium, etiamſi peccetur, ſi non ſint ſibi vetiti, & vnica refectio ſumatur horâ debitâ.*

164 *Argumenta in contrarium cum ſolutione.*

165 *Ad ieiunij eccleſiaſtici adimpletionem non eſt neceſſarium refectionem ita differre, aut ſic parcè cibum ſumere vt fame affligamur.*

166 *Ieiunium eccleſiaſticum non violat, qui per ignorantiam inuincibilem comedit cibum vetitum, aut qui illum prægustat paratum pro magno Domino, aut pro ægroto.*

167 *Quid ſentiendum ſit de eo, qui talem ſumit in medicinam.*

168 *Is cui facta eſt facultas comedendi carnes in die ieiunij, non poteſt, niſi iuſtam habeat cauſam, pluries eodem die refectionem ſumere.*

169 *Obiectio in contrarium cum ſolutione.*

570 *Qui vno genere ciborum vetitorum vti poteſt in die ieiunij, quando poſſit & aliis.*

171 *Quomodo peccet aut excuſetur à peccato is qui habens licentiam comedendi oua, & lacticinia, ſimul veſcitur piſcibus.*

172 *Non frangitur ieiunium odoratione nidoris exhalantis ex carnibus.*

173 *Non frangitur ieiunium potu etiam vini, nec eſu electuariorum niſi id fiat in fraudem.*

174 *Nec item ſumptione aliquantula quantitatis cibi prout fit in prægustationibus coquorum aut eorum qui magni dominis aut ægris miniſtrant.*

175 *Nec item cùm is ſumitur per modum medicinæ, vt ne potus noceat, vel vt vitetur capitis vertigo, vel membrorum tremor, vel nimia debilitas in iis, qui vt aliis in menſa ſeruiant, diutius refectionem repetit.*

576 *Documentum de talibus notandum pro praxi.*

177 *Quando frangat ieiunium qui interruptam refectionem repetit.*

178 *Poſt ſecundam refectionem in die ieiunij tertiam, aut plures addens, non peccat violatione ieiunij eccleſiaſtici.*

179 *Obiectio in contrarium cum ſolutione.*

180 *Diſpenſatus in vnica refectione, nō modò ſumens ſecundam, ſed etiam tertiam & quartam, excuſa-*

tur à peccato violationis precepti de ieiunio, etiamſi peccet contra temperantiam.

181 *Siue vnum ſiue diuerſa numero peccata ſint, quæ committuntur pluries comedendo in diuerſis diebus ieiunij, exprimendus eſt in confeſſione, eorundem dierum numerus.*

182 *Diſpenſato ad bis comedendum in die, non licet eo ipſo anteuertere horam determinatam ieiunandi.*

183 *Qui anteuertit horam refectionis in die ieiunij, tenetur ſeruare cætera quæ ſunt de obligatione.*

184 *Conſuetudo rationabilis & præſcripta facit licitam collationem in die ieiunij, etiamſi eam non excuſet neceſſitas, aut quantitatis paruitas.*

185 *Documenta, quibus declaratur quæ ciborum quantitas, & qualitas, ieiunantibus permittatur in ſerotina collatione.*

186 *Quomodo tempus ſerotinum collationis poſſit mutari in matutinum.*

187 *Ieiunium eccleſiaſticum non poteſt vnus implere per alium, nec ab eo excuſari faciendo eleemoſynam.*

188 *Qui ieiunium eccleſiaſticum omiſit eo die in quem incidit, non tenetur alio die illud ſuſcipere.*

Nu.160. VIOLARI poteſt ieiunium eccleſiaſticum, tum voluntate, tum opere: & rurſus opere, vel quoad meritum vel quoad intentionem præcipientis, vel quoad ſubſtantiam præcepti: & hoc adhuc tripliciter (*iuxta tria ſcilicet pertinentia ad eandem ſubſtantiam tractata in præcedenti capite*) vel vtēdo cibis vetitis, vel comedendo pluries in die, vel denique horam comedendi notabiliter præueniendo. Voluntate autem dicitur quis ieiunium eccleſiaſticum violare, cùm ſeruat quidem tria illa quæ ſunt de ipſius neceſſitate; ſed carnibus aut aliis cibis vetitis vteretur, vel pluries in die comederet, ſi cōmoditatem haberet; vel horam ieiunantibus determinatam præueniret, ſi poſſet.

Nu.161. Opere verò, quoad meritum violare dicetur, qui ſeruat quidem omnia quæ in ieiunio ſeruari iuſſa ſunt, ſed cum meriti diminutione; quæ infinitis propè modis contingere poteſt, ex accidentibus noſtrarum actionum: aut etiam ſine merito, vt cùm quis ieiunat ob vanam gloriam; aut ob alium indebitum finem: aut cum prauo aliquo affectu, cui cùm mens ſeruit, ieiunium prodeſt, *vt dicitur in cap. Nihil, De conſecrat. diſtinct.* 5. Et ratio eſt quia non placet Deo *ex cap. 58. Iſaiæ.* Aut demum cùm ieiunat indebito modo, ſiue excedendo in abſtinentia, vt cùm tam immoderatè ſibi ſubtrahit cibum, vt corporis vires atterantur, nec debita proximo charitatis obſequia exhibere poſſit. *Quale ieiunium D. Hieronymus relatus in cap. Non mediocriter, De conſecr. diſt. 5. reprehendit*: ſiue deficiendo in abſtinentia, per quod committitur peccatum gulæ, cōtingens quinque modis relatis in cap. Quinque. Dē cōſecr. diſtinct. 5. Quorum primus eſt, cum quis præuenit tempus comedendi: qui modus, tùm iuxta antedicta pertineat ad ſubſtantiam ieiunij; pleniùs in ſequentibus conſiderabitur Secundus eſt, cùm plus quam debet comedit quis, etiam de cibo non vetito; excedens quantitatem, quam pro ſua conditione prudens in materia temperantiæ præſcriberet illi. Id enim quod vni eſt parum, alteri poteſt eſſe nimium, vel contrà ex Ariſtot. in 2. Ethicorum. Tertius, quando quis plures cibos quærit, quàm ei expediat, & illos vult habere delicatos, vltra neceſſitatem ſuam. Namque ſecundùm conditionem perſonæ & ſtatus, quibuſdam conuenit plures aut delicatiores cibos ſumere, quàm aliis Neque enim diuites adſtringuntur non vti pluribus neque delicatioribus cibis, quàm pauperes *ex cap. Non cogantur diſtinct.* 41. Immo dantes inopibus neceſſaria, poſſunt ipſi vti pretioſis, & dare illis vilia, vt ibidem dicitur. Quartus eſt, quando quis comedit aliquid cum magno ardore & voracitate; quod vituperabile eſſe, quantumcumque cibus viliſſimus ſit, habetur ex cap. Quiſquis. & cap. Deliciæ. & ex cap. Quod dicit, diſtinctio. 41. Quintus modus eſt, quando quis cum magna cura & ſolicitudine cibos ſibi parat vltra conditionem & ſtatum perſonæ ſuæ; quod in ieiunantibus reprehendit D. Gregor. relatus in cap. Denique, diſtinct. 4. illis verbis: Qui à carne abſtinent, nequaquam ſumptuoſiora marinarum belluarum conuiuia præparent.] Quæ reprehenſio non procedit quoad eos, de quorum ſalute cura magna eſt gerenda, eoquod publica vtilitas ex eorum vita pendeat.

Porrò violare ieiunium opere, quoad intentionē *Nu.162.*
præcipientis, eſt ſeruare quidem omnia quæ ſunt de ſubſtantia præcepti ieiunij, non tamen accommodatè ad conſequendum finem, quem Eccleſia intendit præcipiendo; quo modo violant qui ieiunant cum nimio ciborum etiam licitorum apparatu, quærentes in illis corporis delicias: cùm ieiunium ab Eccleſia introductum ſit ad corporis afflictionem. Item qui vtuntur eorumdem ciborum ſuperfluitate, quæ parit luxuriam: cùm ieiunium introductum ſit ad comprimēda carnis vitia. Similiter & qui inebriantur: cùm ex cap. Denique. diſtinct. 4. vinum bibere ita permittatur in ieiunio, vt ebrietas omnis fugiatur. Item qui immoderatè ieiunant: nempe cum notabili damno vitæ corporalis vel ſpiritalis. Nam ad tale ieiunium neminem Eccleſia intendit obligare: vt argumento eſt quòd infirmos à ieiunio excuſet. *Videri poteſt Med. in Cod. De ieiunio quæſt. decimatertia.* Item qui vitiis vacant, ad quæ comprimenda & virtutes ſtabiliendas inſtitutum eſt ieiunium *iuxta illud*, Qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia.] Denique violare ieiunium opere, quoad ſubſtantiam præcepti, eſt aliquod illorum trium quæ diximus neceſſaria ad ieiunium eccleſiaſticum, non ſeruare: nempe vel prohibitis cibis veſci, vel ſæpius in die reficere corpus, vel horam refectionis præuenire. Tot igitur modi ſunt quibus violari poteſt ieiunium eccleſiaſticum, de quibus aliquot dubia mouentur ſpectantia ad praxim.

DVBIA DE RE PROPOSITA, *quorum primum eſt, An ieiunium eccleſiaſticum violet, qui etſi à cibis vetitis abſtineat, ſemélque tantùm in die comedat, nec horam præſcriptam anticipet, tot tamen cibariis & condimentis vtitur, ſic ventrem replet, vt non modò carnis afflictionem ſentiat, ſed gulam impenſiſſimè irritet ac libidinem excitet.*

HOc proponit Couar. *in lib. 4. variarum reſolut. cap. 20. num.* 11. & in vtramque partem Authores & rationes afferr, nec habet quid certò ſtatuat.

Tenere autem poſſumus negantem, in quam ille, *Nu.163.*
vt benigniorem, magis propendet: & quam *præter Innocentium Med. & Caiet. quos ille citat*, tenet Abulenſis *ad cap. 6. D. Matt. quæſt* 166. eam ſic probans: Cùm ieiunium ſit ab Eccleſia ſtatutum, non aliter ipſum frangimus, quàm agendo contra idipſum ſtatutum. Eccleſia autem nihil aliud de ieiunio ſtatuit, quàm vt ſemel in die, certa hora comedatur; & à quibuſdam

dam cibis abſtineatur. Quandocumque ergo quis ſemel tantùm in die, hora præſcripta comederit, & à cibis vetitis abſtinuerit, quidquid aliud comedat, vel bibat; ſiue moderatè, ſiue immoderatè, & ſiue delectabiliter, ſiue aliter, non frangit ieiunium eccleſiaſticum. Attamen, *vt ille bene addit*, poteſt inde perire meritum ieiunij in totum vel in partem, ſecundùm conditionem exceſſus minuentis laborem ieiunij, ex quo pendet meritum: iuxta illud *prioris ad Corint. cap. 3.* Vnuſquiſque accipiet propriam mercedem ſecundum ſuum laborem.] Poterit etiam talis interdum peccare mortaliter: vt ſi exceſſus magnus ſit, qui etiam in non ieiunantibus increpabilis eſſet. Quanquam per id non iudicabitur ab Eccleſia tranſgreſſor ieiunij: neque ex eo capite punietur à Deo, ſed ex alio; nempe quòd peccauerit peccato gulæ excedendo in quantitate aut qualitate cibi, vel alio modo num. 161. ante propoſito ex cap. Quinque. De conſecr. diſt. 5.

Nu. 164. Pro parte verò affirmatiua, duo potiſſimùm faciunt quæ Couar. vrget, nec ſoluit. Alterum eſt, quòd præcepta ſint potius ſeruanda ſecundùm intentionem præcipientis, quàm ſecundùm verborum formam; per regulam 88. iuris in Sexto, quæ habet: Certum eſt, quòd is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.] Sed Eccleſiæ præcipientis ieiunium, intentio eſt, vt fideles corpora ſua doment ad comprimenda vitia, affligántque ſe ad ſatisfaciendum Deo: quod conſtat non fieri, cum illo exceſſu propoſito. Quare nec cum eodem ieiunium ſeruatur. Alterum eſt quod ieiunium eccleſiaſticum ſit actus temperantiæ: ideóque nihil admittat per quod virtutis modus tollatur. At ieiunium per propoſitum exceſſum degenerat in gulam, temperantiæ contrariam.

Ad prius autem reſpondendum eſt diſtinctione, qua vtitur Medina *in Cod. De ieiunio, quæſt. 6. in fine.* Præcipientis enim intentio, quædam eſt obiectiua, quæ reſpicit id, ad quod ille obligare intendit: & quædam finalis, quæ reſpicit finem ſeu effectum, quẽ vellet ex obedientia, & talis præcepti obſeruatione, prouenire. Ratio igitur allata ex regula iuris procedit de intentione obiectiua, ſecundum quam præcepta ſunt obſeruanda: non autem de finali: quia præcepta non dantur de fine, ſed de iis quæ ducunt ad finem. Vnde, *vt bene loco cit. notat Abulenſis*, quamuis finalis intentio condentis leges ciuiles ſit, *ex Ariſtotele in 2. Ethicorum*, facere ciues bonos, non cenſentur tamen eas violare qui ſic obſeruant vt boni non efficiantur; quod fere contingit obſeruantibus timore tantùm pœnæ, non virtutis amore.

Ad poſterius verò dicendum eſt, ieiunium eccleſiaſticum dici actum temperantiæ; non quòd Eccleſia illud præcipiat moderatum omnibus conditionibus virtutis temperantiæ; ſed quòd aliquibus, nempe iis, de quibus ideo potuit dari generalis regula, quòd vt plurimum, homines poſſent in eis inter ſe conuenire: vt ſunt tres illæ; abſtinere à carnibus, ouis, & lacticiniis: ſemel tantùm in die, & non ante certam horam comedere. Cur verò non præcipiatur ieiunium aliis quoque temperantiæ conditionibus moderatum, præſertim debita quantitate & qualitate ciborum, bonam rationem reddit Abulen. *in ſequen. quæſt. 172. ſub finem.* quia tales nequeunt præcepto determinari, propter diſcrepantiam, quæ in hominibus quoad eas cernitur. Nam paſſim contingit vt quod vni multum eſt, alteri paucum ſit, quódque vnus cibis vilibus vti poſſit, alteri delicatiores ſint neceſſarij.

Dubium ſecundum, An in die ieiunij refectio differenda ſit, quouſque homo per eſuriem affligatur; parcéque refectionem ſumere oporteat, vt per eſuriem homo afflictionem ſentiat.

De hoc rationes in vtramque partem proponit *Nu. 165.* Med. *in Cod. de ieiunio quæſt. ſexta*, negantémque tenet; tum quia talis afflictio non eſt expreſſa in præcepto Eccleſiæ de ieiunio. Quare hoc ſine illa ſeruari poteſt, *vt patet ex dictis, num.* 163. tum quia alioqui vnus teneretur ieiunare vſque ad meridiem, alius vſque ad veſperam, alius toto die nihil comedere: cùm conſtet alios citiùs, alios tardiùs eſurire. Id autem nemo affirmauerit, videns communem conſuetudinem eſſe in contrarium, neque ab Eccleſia reprehendi. Rationes autem pro parte affirmante bene ſoluuntur ab eod. Medina: neque difficultatem habent, ſi ſatis capiantur dicta in explicatione præcedentis dubij; atque notetur afflictionis nomen ſumi non tantùm pro dolore, quo quis formaliter & de facto affligitur: ſed etiam pro eo quod talem dolorem aut infert, aut inferre aptum eſt. Notetur præterea quòd Leuitici 16. & alibi ſacra Scriptura requirit, vt in diebus ieiunij affligamus animas noſtras, non intelligi de afflictione ſumpta priore modo, quo eſt paſſio quædam nata ſequi ex aliquo actu afflictiuo, non verò à libera noſtra voluntate elici, aut imperari: adeovt ſub præceptum cadere nequeat: ſed intelligi de afflictione poſteriore modo, quæ ſita eſt in noſtra poteſtate. Quod idem eſt ac ſi dicamus non requirere à nobis eſuriem natam ſequi ex abſtinentia à cibo, cùm ea non ſit in noſtra poteſtate: ſed requirere ipſam abſtinentiam, quam aſſumere nobis eſt liberum.

Dubium tertium, An quocumque vſu ciborum prohibitorum violetur ieiunium eccleſiaſticum.

Ad hoc reſpondetur aliquot propoſitionibus. *Nu. 166.* Prima eſt: non violari, cùm quis carnem vel alium cibum vetitum in die ieiunij comederit per ignorantiam ſeu inaduertentiam inuincibilem. Ratio eſt, quia talis ignorantia excuſat à peccato inobedientiæ: etenim peccatum non contingit vbi deeſt aduertẽtia rationis ad id quod ſub præceptum cadit.

Secunda propoſitio: Neque violari ab iis qui magnis dominis, aut ægris, tales cibos præparatos prægustant: vel vt iidem domini ſibi caueant à toxico; vel vt ægri habeant accommodatos. Iſta eſt Palud. *in 4. diſtinct. 17. quæſt. 4. art. 4. ſub finem*: qui addit procedere quantumuis ſic prægustantes deglutiant. Eſt etiam Abulenſ. *ad cap. 6. D. Matth. quæſt.* 171. quibus conſentit Nauarr. *in Enchir. cap.* 21. *num.* 13. Addens id procedere, etiamſi prægustatio fiat mane, & in Quadragesima; & res prægustata ſint oua, vel carnes. Probatur autem quia talis ſumptio cibi non inſtituitur ad reficiendum corpus, ſed ad ſatisfaciendum obſequio quod dominis & ægris debetur: quódque Eccleſia non intendit impedire.

Tertia propoſitio eſt; neque violari ab iis qui ali- *Nu. 167.* quid talium ciborũ ſumunt in medicinã. Hæc (*etiamſi Nauar. loco citato eam, ſicut præcedẽtem abſolutè admittat*) videtur *cum Abulenſi in præced. quæſt.* 168. limitanda. Nam medicina latè dicitur de omni eo quod confert ægris ad ſanitatem, quocumque modo conferat. Strictè verò, tantum de eo quod directè contra morbũ ſumitur: prioréque modo *quo cibus omnis*

quem agri ſumunt ſecundùm præcepta Medicorum poteſt medicina vocari, ieiunium frangitur ſumptione medicinæ: alioqui aſſerendum eſſet ſeruari nec frangi ieiunium ab eo qui conſilio medici ad conſeruandam ſanitatem labefactioni obnoxiam, perinde veſceretur carnibus in die ieiunij, ac in aliis diebus. Id quod abſurdum eſt: quia talis non minus reficit corpus cibis, in die ieiunij vetitis, quàm aliis diebus: quod fieri, præceptum Eccleſiæ vetat. Quate ipſum violatur non obſtante neceſſitate conſeruandi ſanitatem: quæ tantùm facit vt violans excuſetur à peccato inobedientiæ, in quod alioqui incurreret: perinde ac ille ab eodem peccato excuſatur, qui talem cibum ideo comedit in die ieiunij, quòd non poſſit alium habere quo vtarnt ad vitæ & vitium corporis conſeruationem.

Poſteriore autem modo, *quo medicina vocatur id quod ſumitur tantùm vt contrarium morbo, nec in cibum communiter ſumi conſueuit; aut ſi conſueuit, non tamen in tam modica quantitate*, non frangitur ieiunium ſumptione medicinæ: cùm talis non ſit inſtitura ad alimentum corporis, ſed ad expulſionem morbi. Hinc in praxi pro documento haberi poteſt quod idem Abulenſis habet. Ægrum ſumentem medicinam vt ſanetur ab ægritudine qua laborat, vel qua ſe in propinquo laboraturum meritò timet, non frangere ieiunium: ſiue ante, ſiue poſt prandium ſumat. Sumentem verò ſolummodo ad conſeruandam ſanitatem, nullam actu patiens ægritudinem, nec aliquam vt propinquam timens, frangere ieiunium ſi talis ſit medicina quæ modum habeat cibi.

Nu. 168. Quarta propoſitio eſt, probabile eſſe, quòd is cui ob corporis infirmitatem, conſulto medico conceſſa eſt facultas edendi carnes in die ieiunij, eo ipſo non ſit in totum ſolutus obligatione ieiunandi illo die. Hæc eſt contra Azoriom *& alios quos ipſe citat in contrarium 1. part. Moral. Inſtit. li. 7. cap. 10. quæſt. tertia*. Ad eius autem confirmationem facit regula communiter approbata, *vt habet Medina in Cod. De ieiunio. qu. 5. verſ. In eiuſdem ſententia*. Quòd quando alicui fideli ob cauſam aliquam permittitur in die ieiunij ab Eccleſiaſtica regula in aliquo recedere: in tantum id illi permittatur, quantum ſe extendit talis cauſæ indigentia. Vnde ſi quis habeat iuſtam cauſam pluries comedendi, abſque hoc quòd carnes comedat, abſtinere debet à carnibus. Et vice verſa, ſi iuſtam cauſam habeat ad comedendum carnes, non autem ad pluries comedendum, abſtinere debet à pluralitate refectionum, licet carnes comedat.

Eandem regulam ex Caietano referens & approbans Nauar. *in Enchir. cap. 21. num. 12.* infert ex ea, quòd diſpenſatus, vt pluries in die ieiunij comedat, non diſpenſetur vt veſcatur carnibus: ſic & nos pariter inferre poſſumus diſpenſatum vt carnibus veſcatur, non diſpenſari vt pluries in die comedat. Nam confeſſione Azorij in fine eiuſdem quæſt. vnica refectio perinde eſt de natura ieiunij eccleſiaſtici, ac abſtinentia à carnibus. Quod & ratio docet, quia non minus illam quàm hanc, lex eccleſiaſtica præcipit; atque aliquid eſſe de natura ieiunij eccleſiaſtici inde cenſetur, quòd lex eccleſiaſtica de ieiunio, ipſum præſcribat. Accedit quod idem inquirens *in ſequen. cap. 11. quæſt. 6.* An qui Pontificis priuilegio poteſt horam ieiunij debitam præuenire, ſit eo ipſo ieiunij lege ſolutus: reſpondet ex communi omnium ſententia, nequaquam eſſe: quia is qui ieiunij lege ſoluitur ex parte, non eſt ex toto ſolutus. Cùm enim talis lex plura contineat, idem ſic ab illa ſoluto contingit, ac ei qui ab vna lege exemptus eſt beneficio Principis. Non enim eximitur eo ipſo à cæteris.

Nu. 169. Sed obiicit ille, & ante eum Caiet. 2. 2. quæſt. 147. art. 8. conſuetudinem habere, vt is cui facultas conceditur comedendi carnes, non ſolùm prandeat ſed etiam cœnet ſine ſcrupulo. Quibus occurrendum eſt, eam conſuetudinem locum habere tantùm cùm quis iuſtam habet cauſam, non ſolùm comedendi carnes, ſed etiam pluries in die comedendi: alioqui melioris conditionis eſſet is qui non ſeruat plenè ieiunium, quàm is qui ſeruat: quandoquidem in eo pares ſunt, quòd neuter iuſtam cauſam habeat pluries in die comedēdi, & impares in eo, quòd ille excuſetur à peccato, ſi pluries comedat, hic non item. Neque ſufficiēs ratio diſparitatis poteſt eſſe diſpenſatio, quæ nulla eſt in eccleſiaſtico ieiunio, ſi detur ſine iuſta cauſa ab eo qui inferior eſt Papâ. Neque in dubio præſumi debet dari à Papa; ne ipſe in deſtructionem, non in ædificationem poteſtate ſua vti videatur in re tanti momenti, quanti eſt ieiunium eccleſiaſticum iam inde ab Apoſtolorum temporibus in eccleſia inſtitutum, & magna religione ſeruatum. Accedit, quòd ratio quæ authores eus mouet negare, ei cui facta eſt facultas anticipandi horam conſuetam, factam pariter eſſe pluries comedendi, mouere pariter debeat ad approbandam noſtram propoſitionem. Etſi enim abſtinentia à carnibus cenſeri poſſit præcipua conditio requiſita ad ieiunium eccleſiaſticum: non complectitur tamen duas reliquas, quæ tanquam diuerſi ordinis, nec ei ſubordinatæ (ſicut eſt abſtinentia ab ouis & lacticiniis) expreſſæ ſunt in præcepto ieiunij: itaut pertineant ad huius ſubſtantiam, indepenter ab illa.

Nu. 170. Quinta propoſitio eſt, Eum cui ſit poteſtas comedendi oua in Quadrageſima, tutò poſſe vti caſeo, butyro, & lacte. Hanc Azor approbat *in priùs cit. cap. 10. quæſt. 4.* tum quia ex lacticiniis illis ſolent oua apparati; tum quia illa omnia eiuſdem ſunt ordinis in hoc genere, vtpote quæ eadem de cauſa prohibentur in Quadrageſima: nempe, quia trahunt originem ex carne. Vnde vno conceſſo cenſeri poſſunt cætera conceſſa, tanquam non aliter, quàm illud prohibita. Cæterùm bene notat Abulenſ. *ad cap. 6. D. Matth. quæſt. 171. col. 2.* quòd in hac re attendenda ſit conſuetudo: quæ ſi habeat vt vtamur ſolo lacte, vel ſolo caſeo, non licebit vti reliquis; quia conſuetudo habet vim legis: ſique lex tantummodo permitteret lac, aut tantummodo caſeum cæteris negatis, non liceret eiſdem vti.

Nu. 171. Sexta propoſitio eſt, non eſſe malum ex ſe, ſi is cui ex priuilegio oua & lacticinia comedere licet in Quadrageſima, vtatur quoque piſcibus. Hæc (*de qua conſequenter Azor. quæſt. 5. differit*) probatur; quia talis cibus neque eſt de ſe prohibitus, neque ex circumſtantia illius priuilegij; quaſi ſcilicet tale nequeat ex iuſta cauſa dari ei, qui ſuſtentari poſſit cibis in Quadrageſima permiſſis. Quod non ita eſt; quia poteſt fieri vt piſces alicui noceant, ſi ſolos ſumat; non item ſi cum ouis & lacticiniis. Item vt ſi oua tantùm & lacticinia ſumat ad integram refectionem corporis, ſtomachus illa faſtidiat; aliquorum verò piſciū eſus admixtus exacuat ei appetitum comedendi. Quòd ſi piſces nocerent ipſius ſanitati; aut contrà nullatenus nocerent, non excuſaretur a peccato: quia in priore caſu peccaret comedendo piſces in detrimentum ſanitatis: & in poſteriori, comedendo oua ſine iuſta cauſa contra eccleſiaſticum præceptum de ieiunio.

Nu. 172. Septima propoſitio eſt; non frangi ieiunium odoratione nidoris exhalantis ex carnibus, & aliis rebus odorem ſpirantibus. Hæc eſt Abulenſis *in præceden. quæſt. 167.* quam probat: quia talis odor eſt ſubſtantia quædam leuis, quæ non conuertitur in odorantis ſubſtantiam ad illius nutritionem. Nam in nutritione fit conuerſio cibi in ſubſtātiam corporis nutriti:

vt

vt quod in ea deperditum eſt actione caloris naturalis reſtauretur: id quod tales odores naribus excepti facere non poſſunt, ſed ſolùm naturam debilitatam aliqualiter cōfortare & vires eius roborare. Accedit, quod etiamſi eiuſmodi odor nutriret, nō frangeretur tamen ieiunium ſuſceptione illius, quæ non eſt præcepto ieiunij prohibita, cùm non ſit comeſtio vt patet; & quidquid illo præcepto prohibetur, ſit comeſtio, vel certorum ciborum, vel facta pluries quàm ſemel, vel facta ante horam determinatam.

Quartum dubium eſt, An ſemper frangatur ieiunium ſumendo aliquid extra refectionem vnicam in die ieiunij conceſſam.

Nu. 173. AD hoc reſpondendum eſt negatiuè. Primum enim potu, *etiam vini*, ſiue ante ſiue poſt eam refectionem, non ſoluitur ieiunium ex communiter recepta Doctorum ſententia, *vt num. 151. iam antè meminimus*. Et patet, quia de cibi tantùm, non de potus abſtinētia datum eſt præceptum eccleſiaſticum. Nec etiam frangitur ſumptione electuariorum (*quo nomine quid intelligatur iam etiam nu. 151. tradidimus*) niſi ſumantur in fraudem ieiunij: nam, vt bene argumentatur Abulenſ. *ad cap. 6. D. Matth. quæſt. 169.* quamuis electuarium cibus quidam ſit; & aliquo modo nutriat; communiter tamen non ſumitur ad nutritionem, ſed ſolum ad bonam diſpoſitionem ſtomachi, quem confortat, & diſponit ad digeſtionem: vnde talis ſumptio non eſt fractio ieiunij, cùm non ſit ſumptio cibi (*ſicut nec ſumptio vini aut ceruiſia*) quæ cenſeatur refectio corporis prohibita præcepto ieiunij. Verumtamen, vt idem Abulenſis addit, ſi quis ſumeret electuarium in magna quantitate, vel eo vteretur ſicut aliis eſculētis ad extinguendam famem, frangeret ieiunium: quia non vt electuarium, ſed vt cibum ſumeret, faciēs legi fraudem, de qua diximus ante num. 153. Si quis autem non in magna quantitate, neque ad extinguendam famem, ſed ſolùm ad delectationem ſumeret, non frangeret ieiunium (quod etiam ex Richard. habet Syluester *in verbo Ieiunium, num. 9. circa medium*, perderet tamen meritum, vel in totum vel in partem, tanque inordinatum eſſe poſſet deſiderium eiuſmodi delectationis, vt ipſa electuarij ſumptione peccaretur mortaliter, *prout addit quoque Abulenſ.* etiamſi ex eo ieiunium non frangeretur: quemadmodum ex D. Thoma & Paludaño annotat Gabriel in 4. *diſtin. 16. quæſt. 3. art. 3. non longè ab initio.*

Nu. 174. Prætetea, *vt idem Abulenſis notat in præcedēti quæſt. 165. (& eſt communis ſententia)* poteſt quis tam parum de cibo ſumere, v.g. vnicam micam panis vel vnum granum vuæ, vt quamuis id ſæpius faciat, non dicatur tamen pluries comedere, quia parum pro nihilo reputatur. Quinetiam, *vt idem addit*, vſu euenire poteſt, vt quis non adeo paruam ſed aliquantulam cibi particulam ſumens extra refectionem conceſſam, non frangat ieiunium: ſic enim coqui & cæteri qui parant cibos, cùm hos prægustant ad experiendum ſintne bene conditi, non cēſentur ſoluere ieiunium: nec item illi qui de ſingulis cibis magnorum dominorum prægustant, vt hi ſibi caueant à toxico: nec Medici prægustantes illa, quæ dant in medicinam, vt videant num bene habeant, vel vt languentes inuitent ad ſumendum.

Nu. 175. Nec qui per modum medicinæ, modicum cibi ſumere compellitur, vel ne potus quo indiget ei noceat *ex Sylu. in citato num. 9. Medina in Cod. de ieiunio quæſtione 11. verſ. Sequitur etiam, & Armilla verbo Ieiunium, quæſt. 11.* vel vt ſomnum neceſſarium capere poſſit, vel reprimere chóleram ex Armilla ibidem, vel vitare capitis vertiginem, membrorum tremorem, aut aliud ſimile *ex Maiore in 4. diſtin. 15. quæſt. 3. & ex Gabriele loco citato*: vel denique ne deficiat viribus præ inanitate, *ex Palud. eadem diſt. quæſt. 4. art. 4. in fine*, quem ſequuntur Gabriel & Syluester locis citatis: ſicque procedere poteſt quod habet Abulen. *in eadem quæſt. 165.* & ante eum attigerunt Paludan. & D. Anton. *ille in præced. art. 2. concl. 7. & hic 2. part. tit. 6. cap. 2. §. 6.* ſeruientes dominis ſuis ad menſam in diebus ieiunij, vt non deficiant, poſſe modicum de cibo ſumere ante refectionem eorumdem dominorum, & poſt eam ſumere plenam refectionem, ſine fractione ieiunij. Quod eadem ratione dicendum eſt, *vt ſubiungit D. Anton. & in verbo Ieiunium, expreſſerunt Roſella num. 12. & Caiet. verbo Ieiunium, cap. 1.* de iis qui in menſa Religioſorum ſeruiunt tempore prandij, dum alij cibum capiunt, vel aliquid de more, intenta & clara voce tunc legunt. Quæ cum Abulenſi *in præced. q. 144. & 145.* intellige procedere quando debilitas aut nimia fatigatio inde ſequeretur, nam ſine cauſa non licent.

Quæ cùm ita ſint ad plenam explicationem dubij Nu. 176.
propoſiti hanc concluſionem ſtatuimus cum Angelo *in verbo Ieiunium, num. 3* quòd is qui extra vnicam refectionem in die ieiunij conceſſam, comedit aliquid eorum quæ communiter ſolent in cibum ſumi, puta panem, fructus, & herbas, frangat ieiunium, niſi comeſtio per intentionem comedentis ordinetur potius ad medicinam, quàm ad cibum, id eſt, ad ſubueniendum infirmitati corporis potius, quàm ad illud alendum, quantumcumque conſequenter alatur aliqualiter. Non enim vult Eccleſia prohibere id quod quocumque modo nutrire poteſt: ſed vt Angelus *ibidem in fine ex D. Thoma* addit, id quod principaliter ad nutriendum ordinatum eſt. Eiuſmodi autem intentio comedentis, ex Gabriele loco cit. deprehenditur ex quantitate cibi ſumpti, & ex modo ſumendi: nempe quia non multum ſumit, nec aliter quam pro præſenti infirmitate repellenda, vel pro vitanda iam inſtante (*quibus de cauſis licita eſt talis ſumptio*) non autem pro ſanitate conſeruanda, ſi nullum infirmitatis adeſt ſignum: vt ex Innocen. habet quoque Angelus ibidem, in initio.

Dubium quintum, An frangat ieiunium qui prandium cœptum interrumpit, & deinde reſumit.

AD quod diſtinctione reſpondetur à Nauarr. Nu. 177.
in Enchir. cap. 21. num. 15. Nam qui in die ieiunij facto prandio ſurrexit è menſa, cum voluntate non comedendi amplius, ſi poſtea ad eam redeat & comedat, videtur frangere ieiunium; quia per voluntatem illam, præcedens comeſtio non modo phyſicè, ſed etiam moraliter interrupta eſt, itaut ſequens in vnam numero non modò phyſicè, ſed nec moraliter cum ea coaleſcere poſſit; vtpote ab vna continuata voluntate minimè procedens. Qui verò prandium ob iuſtum aliquod negotium interueniens interrumpit cum voluntate illud ſtatim reſumendi, non frangit ieiunium, reſumendo ipſum, *ex Caiet. in cit. cap. 1.* dummodo magnum & notabile temporis ſpatium non interiiciatur. Quod quantum eſſe oporteat ad effectum impediendi ne comeſtio moraliter interrupta cenſeatur, Azor *in ante memorato lib. ſeptimo cap. 9. q. 1. in fine*, ex Maiore monet id relinquendum eſſe viri boni iudicio, in quo is rationem habebit, tum negotij ob quod interrumpitur prandium,

tum

tum etiam conditionum temporis & loci, ſum demum animi, quo quis prandium interrumpit, num videlicet ſit ad illud repetendum, an deſiſtendum omnino ab illo. Nec enim generali regula, ob varietatem & incertitudinem circumſtantiarum id vniuerſè definiri poteſt: ſicut nec per quantum tempus protrahi poſſit prandium in die ieiunij; aut quantum cibi io eo capi poſſit, rationabiliter determinari poteſt; propterea quòd diuerſa hominum complexio & conditio facit, vt alij voracius comedentes, breuiori opus habeant tempore ad ſumendum iuſtam refectionem, quàm alij qui lentiùs mandunt: item quod vni ad naturæ ſuſtentationem ſufficit, alteri ſuperfluum ſit aut diminutum.

Sextum dubium, An ieiunium eccleſiaſticum violet, non tantùm is qui ſecunda vice comedit in die ieiunij, ſed etiam qui tertia, quarta, & deinceps.

Nu. 178. DE hoc authores in vtramque partem ſatis acriter diſputant, quos citat Azor *in ſequenti quæſt.* 2. Sed ſufficiet cum eodem paucis reſpondere partem negantem videri probabiliorem; non tantùm quia plures authores eam ſequuntur; ſed etiam, quia benignior & mitior eſt; & ideo in materia ieiunij quæ pœnalis eſt, affirmanti parti præferenda; præſertim cum fulciatur & ratione & conſuetudine. Ratione quidem, quia Eccleſiæ prohibentis pluries in die ieiunij comedere, intentio obiectiua non videtur alia eſſe, quàm vt vnicam refectionem, conſtituat conditionem pertinentem ad ieiunij eccleſiaſtici ſubſtantiam: itaut debeat ſub pœna peccati ſeruari. Quod intellige, ſi poſſit fieri, cum nemo ad impoſſibile obligetur. Quia igitur poſt ſecundam comeſtionem, *(per quam impoſſibilis redditur vnica in die ieiunij)* ſeruari non poteſt præceptum de ipſa vnica comeſtione datum: relinquitur peccatum violationis eiuſdem præcepti non Incurri per tertiam, quartam vel plures comeſtiones, ſicut ſi Semæi ſæpius tráſiſſet torrentem Cedron contra prohibitionem ſibi à Salomone factam, *lib.* 3. *Regum cap.* 2. ne vnquam tranſiret, iudicatus eſſet non ſæpius quàm ſemel interficiendus, vt talis prohibitionis tranſgreſſor. Conſuetudine verò fulcitur; quia dum quis confitetur ſe ieiunium fregiſſe pluries comedendo, Confeſſarij non ſolent inquirere num bis tantùm, an verò ter, vel quater, aut pluries comederit; quod omnino interrogandum eſſet, ſi ſingulis vicibus mortaliter peccaretur. Alias rationes habet Leon Leſſius. De iuſt & iure lib. 4. cap. 2. dub. 3.

Nu. 179. Pro parte autem contraria adfertur potiſſimùm, quòd prohibere ne ſæpius quàm ſemel comedatur, præceptum ſit negatiuum, quod obligat ad ſemper, ideóque peccetur quoties ei contrauenitur. Sic enim peccat quis quoties furatur, quia agit contra præceptum negatiuum: Non furtum facies: peccat item Sacerdos quoties plus quàm ſemel celebrat, quia datur præceptum negatiuum quo id prohibetur. Et vt de cæteris taceam, quoties quis contra Eccleſiæ prohibitionem carnes in die ieiunij comedit, peccat non tantùm prima vice, ſed etiam omnibus vicibus quibus comederit. Quare ſimiliter peccabit contra eam de qua agimus prohibitionem, non tantùm is qui ſecundò comedit in die ieiunij, ſed etiam qui tertiò, quartò & ſic deinceps. Quod argumẽtum bene ſoluit Caiet. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 8. Sed paulo clarius dici poteſt differentiam eſſe inter ea quæ prohibentur; nam quædam ſunt prohibita, quia mala, vt furtum & ſimilia rectæ rationi de ſe contraria, quæ committere, ſemper eſt peccatum. Quædam verò mala ſunt tantùm quia prohibita, & ideo non eſt peccatum ea committere, niſi eo tempore pro quo prohibita ſunt, ſicut carnes, oua, & lacticinia prohibentur pro tempore Quadrageſimæ, & carnes adhuc pro quibuſdam aliis temporibus: vt communis fidelium vſus ſatis oſtendit. Et rurſus horum quædam ſunt prohibita abſolutè, idque vel ſine determinatione certi temporis, vt celebratio plurium miſſarum ab eodem Sacerdote eodem die: vel cum determinatione certi temporis, vt vſus carnium, ouorum, & lacticiniorum in quadrageſima. Quædam autem ſunt prohibita per reſpectum ad aliud, quomodo pluries comedere in die ieiunij prohibetur per reſpectum ad conditionem ieiunij, quæ eſt vt ieiunans ſit contentus vna refectione. Cùm ergo hæc ita ſint, peccatur quidem toties quoties furtum committitur, quia ipſum de ſe malum eſt: item quoties Miſſæ celebratio extra caſus conceſſos iteratur eodem die ab eodem Sacerdote: ac etiam quoties in Quadrageſima, vel alio die ieiunij carnes comeduntur: quia tam hoc quàm illud abſolutè prohibetur. Non peccatur verò quoties plus quàm ſemel in die ieiunij comeditur, quia id tãtùm prohibitum eſt habito reſpectu ad conditionem ieiunij, quæ eſt vt ieiunans tantùm ſemel in die reficiatur cibo: quæ ruit, immo impoſſibilis redditur, per ſecundam refectionem: & ideo per eam peccatur contra præceptum de vnica refectione: non item per tertiam, quartam, & reliquas; quæ nihil tale faciunt: propterea quòd eam ruinam, *vt ſic dicam*, & impoſſibilitatem inuenit iam factam. Quod ſimiliter contingeret in eſu carnium, niſi is eſſet prohibitus abſolutè; nec tantùm vt conditio ieiunij. Iam quòd abſolutè prohibitus cenſeri debeat potius, quàm pluralitas refectionum aut anticipatio horæ in die ieiunij, conſtat ex conſuetudine Eccleſiæ. Nam videmus pueros qui ob ætatem, & operarios qui ob laborem excuſantur à ieiunio, *& per conſequens à ieiunij conditionibus ſeruandis*, non excuſari ab abſtinentia à carnibus; Item nec, in diebus Dominicis Quadrageſimæ, quamuis non ieiunemus; abſtineamus tamen à carnibus: quia nimirum vſus earum abſolutè prohibitus eſt in tota Quadrageſima: non autem per reſpectum ſolummodo ad ieiunium, ſiue ad conſtituendam conditionem ad ieiunium neceſſariam.

Ex his corollarie deducitur quod Azor *in cit. cap.* 9 *quæſt.* 3. tractat: ſi cum aliquo ſit diſpenſatum, vt ſæpius quàm ſemel in die ieiunij comedat: non obſtare præceptum ieiunij, quin non tantùm bis ſed etiam ter vel quater, vel pluries comedere poſſit *(etſi à peccato gulæ non excuſabitur, ſicut nec extra tempus ieiunij)* perinde ac operarij, qui ob laborem diurnum a ieiunio excuſantur; obſtare tamen quin veſci poſſit carnibus aut aliis cibis vetitis, ſicut obſtat ne idipſum poſſint dicti operarij, neque nos poſſimus in diebus Dominicis Quadrageſimæ. Nu. 180.

Sintne autem diuerſa numero peccata, quæ diuerſis diebus Quadrageſimæ ſic committuntur; an verò vnum tantùm numero ex pluribus illis tanquam ex partibus coaleſcens, difficultatem aliquam habet, ſed in qua nos hærere non eſt neceſſe: cùm ad noſtrum inſtitutum ſufficiat ſcire, quòd illorum multitudo exprimenda ſit in confeſſione: vt Confeſſarius ea ex parte habeat ſufficienter cognitum ſui Pœnitentis ſtatum. Nu. 181.

Septi

Septimum dubium, An is, cui ex diſpenſatione licet bis in die ieiunij comedere, liceat pariter horam comedendi anteuertere, etiamſi nullam habeat iuſtam anteuertendi cauſam.

Nu. 182. AD hoc reſpondendum videtur, vt tutiorem ſic veriorem eſſe partem negantem, *per ante tradita num.* 168. *&* 169. quam tenet Nauarrus in Enchir. *cap* 2. *num.* 22. Sed Gregorius à Valentia 2.2. *diſput.* 9. *quæſt.* 2. *puncto quinto*, Caietanum ſecutus partem affirmantem tenens, eam probat: quia conditio ieiunij conſiſtens in hora refectionis habet ſe velut accidentaliter ad conditionem conſiſtentem in vnica refectione. Etenim certa hora præſcribitur tanquam modus refectionis; nempe vt ad talem vſque horam ea differri debeat. Sublato autem eſſentiali, tollitur & accidentale. Cui rationi occurrendum eſt ieiunij conditiones non eſſe hic conſiderandas per reſpectum ad ſe inuicem, ſed per reſpectum ad ieiunium ipſum, ad quod eæ pertinent æqualiter. Conditio enim certæ horæ, non minus quàm duæ reliquę, ſpectat ad ieiunij eccleſiaſtici ſubſtantiam. Nam Eccleſia illam vt de ſe afflictiuam carnis, intendit præcepto ſuo comprehendere: vt argumento eſt quòd illius perinde ac alterutrius duarum reliquarum relaxatione aut violatione, relaxatum aut violatum ieiunium eccleſiaſticum communiter exiſtimetur. Quocirca quoad eam, ſicut & quoad reliquas duas; procedit illud quod ex Caiet. refert Nauarr. loco citato: præceptum Eccleſiæ cùm in totum ſeruari non poteſt, ſeruandum eſſe quoad partem eam, quoad quam ſeruari poteſt. Vnde diſpenſatus vt pluries in die ieiunij comedat, non eſt eo ipſo diſpenſatus, vt horam comedendi anteuertat, ſicut neque vt cibis vetitis vtatur, prout idem Nauarr. per eandem rationem habet.

Octauum dubium, An qui abſque iuſta cauſa horam comedendi in die ieiunij anteuertit, eodem die ieiunium ſeruare teneatur; ſecundùm alia quæ ad illud ſpectant.

Nu. 183. AD hoc reſpondendum eſt teneri ex communi vt *ait Azor* 1. *part. Moral. inſtit. lib.* 7. *ca.* 11. *quæſt.* 7. ſententiâ: quæ ex eo probatur, quòd conſtet ex communi Eccleſiæ conſuetudine talem non poſſe ea de cauſa veſci carnibus: neque ſecundam refectionem poſſe ſumere potius, quàm carnibus veſci; nulla ratio conuincat. Nam quod aliqui dicunt ei qui horæ anticipatione frangit ieiunium, idem vſuuenire ac ei qui vas fregit, quia nequit ille amplius ieiunium integrum, ſicut nec iſte vas integrum ſeruare: reiicitur, quia cùm alicui datur præceptum de ſeruando vaſe, ſolùm obligatur ad non frangendum illud: præceptum verò datum de ieiunio ſeruando, obligat ad non frangendum ieiunium, non tantùm anticipatione horæ, ſed nec ſecunda refectione, nec ſumptione cibi vetiti; ita ut is qui ante horam determinatam cibum ſumpſit, adhuc teneatur abſtinere à ſecunda refectione & à cibis vetitis.

Nonum dubium, Quomodo ſerotina quæ vocatur collatio permittatur in die ieiunij.

CIrca hoc aduerte conſtare quidem, quòd ſimpliciter talis cœnula per receptam conſuetudinem permittatur & excuſetur: ſed dubitari, an cum ea conſuetudine concurrere debeant, neceſſitas perſonæ, aut paruitas materiæ; quæ videntur eidem dediſſe initium. Aliqui enim, *relati ab Azorio in præced. cap.* 8 *q.* 4. putant eiuſmodi refectiunculam non eſſe licitam niſi ſumatur cauſa indigentiæ in modum medicinæ, non verò in modum cibi; id eſt; ad obſiſtendum alicui infirmitati corporis, non autem ad corpus alendum: qualis indigentia eſt, ne ſtomacho officiat potus ſine cibo ſumptus ad ſomnum de nocte capiendum neceſſarius, vel etiam ad bonam ciborum digeſtionem. *De qua re Abulenſis ad* 6. *cap. D. Matthæi, quæſt.* 164.

Alij verò, *quos conſequenter refert idem Azor*, arbitrantur talem refectiunculam ſimpliciter & abſolutè licitam eſſe, quantumcunque indigentiæ neceſſitatem adiunctam non habeat: quia ad illam excuſandam à peccato, ſufficit ſola conſuetudo rationabilis præſcripta, quæ vim habet duriora, vel ſuauiora efficiendi ieiunia, quæ omnia ſunt iure humano inducta (*de quo Nauarr. in Enchir. cap.* 21. *num.* 14. dummodo tamen eis fraus non fiat: vt cenſetur fieri *ex Sylu. verbo ieiunium num.* 10. cùm eſt exceſſus in quantitate, aut conſuetudo inducit ſtudioſè aliquid quod ad nutriendum & contra famem faciat (*vt eſt cœna palliata nomine collationis cuius Nauarr. meminit, in ſequen. nu.* 15. id quod directè pugnat cũ fine, cuius gratiâ ieiunium eſt inſtitutum. Vnde fit vt tanquam irrationabilis, debeat cenſeri corruptela introducta non à viris honeſtis Deum timentibus, ſed à carnalibus & delicatis pro Deo ſuum ventrem colentibus: qui cõtra Eccleſiæ diſciplinam & ea quæ pro ſalute animarum conſtituta ſunt: non conſuetudinem, ſed tantùm corruptelam inducere poſſunt; prout bene ait Gabriel *in* 4. *diſt.* 16. *quæſt.* 3. *art.* 3. *col.* 5. Simili modo reiicienda eſt eorum ſententia qui dicunt non aliter conſuetudine excuſari prædictam refectiunculam; quàm quòd in ea modicum ſumatur, quod pro nihilo reputari poſſit. Nam ad talem excuſationem ſufficit non exire conſuetudinis terminos, *vt ex Panormit. habet ibidem Syluester.* Indéque colligit, non ſolui ieiunium, etiãſi talis refectiũcula ſumatur pro aliquali naturæ ſuſtentatione, aut ex ſenſualitate. Adde ex Nauar. *in cit. num.* 14. etiamſi nulla quoque ſit bibendi neceſſitas & voluntas: ſatis enim eſt vt vitetur exceſſus, nihil ſumendo vltra id quod ſecundùm regionis conſuetudinem rationabilem ſumi ſolet. Rationabilem dico, vt indicem vitandos eſſe abuſus, per quos refectiuncula in plenam refectionem degenerat: quod fieri non poteſt ſine fractione ieiunij eccleſiaſtici *vt bene notat Abulenſis in ſequenti quæſt.* 165. quia vnicam tantùm refectionem ab vna media nocte ad alteram ſumere, ſpectat ad ſubſtantiam ieiunij eccleſiaſtici. Nu. 184.

Decimum dubium, Quæ ciborum quantitate & qualitate conſtare debeat ſerotina collatio, vt cenſeatur permiſſa.

PRo huius explicatione faciunt ſequentia documenta notatu digna. Primum eſt Caietani *in verbo ieiunium ca.* 11. *in fine.* Quemque rectè ſibi cõſulere qui illud in collatione ſumit, quod ſuæ complexioni plus prodeſt: hoc eſt, ex cibis licitis id in illa ſumit, quod nouit magis ſibi conducere aduerſus infirmitates quibus ſe ſentit obnoxium. Sic enim ipſa collatio non refectionis ſed medicinæ potius rationem habebit. Secundum eſt, *ex Azorio in cit. li.* 7. *ca.* 8. *qu.* 8. In collatione ſerotina, ne tranſeat in cœnã, ſolùm Nu. 185.

edi

edi poſſe quæ ante vel poſt prandium aut cœnam aliàs ſumi ſolent, qualia ſunt electuaria fructus arborum: putà ficus, vuæ, nuces, pira, poma, herbæ: itémque panis in ea quantitate quæ modica meritò cenſeatur: ſi enim ſecus fiat, id eſt, vel ſumantur alij cibi qui valent potiſſimùm ad nutriendum: vt piſces & legumina: vel priùs memorati in maiori quantitate ſumantur, iam non erit refectiuncula ad ſomnum commodiùs capiendum, & naturam aliqua ex parte ſuſtentandam; ſed potius ſecunda refectio ad nutriendum inſtituta; qua ieiuniũ ſoluatur. Quamquam tamen iſta cibi modica quantitas latitudinem recipit ex varietate locorum & perſonarum. Sunt enim regiones aliæ aliis calidiores aut frigidiores: & perſonæ aliæ aliis ætate prouectiores: item aliæ aliis infirmiores: ac tandem aliæ aliis maiore labore diurno fatigatæ. Vnde fit, vt nec vbique nec omnium eadem ſit indigentia, cui ſubueniri poſſit per eamdem ciborum quantitatem & qualitatem. Quiſque igitur, videbit iuxta primum documẽtum, quid ſuæ complexioni proſit, & cauebit exceſſum, quem, *niſi aliqua cauſa iuſta excuſet*, dixerim ordinariè contingere, quando id quod ſumitur notabiliter maius eſt quarta parte eorum, quæ ieiunanti ſufficerent ad ordinariam ſuam cœnam: nam talis ferè ſemicœnat, vtpote mediam ferè partem ſumens eorum quę illi ad plenam cœnam ſufficerent. Id autem viri timoratæ conſcientiæ nolint in die ieiunij facere, niſi iuſta aliqua neceſſitate compellente. Quodquidem ſatis indicat collationem non eſſe extendendam ad eam quantitatem, per quam ea cenſeri poſſit ſemicœnatio.

Tertium documentum eſt, In collatione concedi imprimis vſum electuariorum, tanquam conferentium potius ad bonam digeſtionem, quàm ad nutritionem bonam. Deinde verò vſum fructuum & herbarum: minus autem cæteris vſum panis qui cibus eſt (*inquit Angelus in verbo ieiunium num. 3. in fine*) in vſu cæteris principalior. Quanquam teſte Sylu. *in eodem verbo num.* 10. ſecundum D. Thomam, Palud. & alios Doctores præcipuos, iſta diſtinctio panis ab aliis iam dictis, non habetur niſi de congruo, id eſt, ex eo tantùm quòd ad retinendam abſtinentiam à cibis in qua ieiunij ratio conſiſtit, conſentaneum ſit abſtinere potius ab eo qui principalior cibus eſt, quàm ab aliis qui ad excitandam cibi appetitionem, vel ſitim extinguendam, ſumi ſolent frequentiùs, quàm ad nutriendum: ideo enim tum ante tum etiam poſt prandium vel cœnam ſumi conſueuerunt.

Porrò non ſolùm quando panis vſum conſuetudo in collatione induxit, ſed etiam aliàs, is licitus eſt in modica quantitate, cùm alicui vel potus vel fructus, quibus vti conceditur, nocent ſine pane, vel ipſe nihil præter panem habere poteſt: vel etſi fructus habere poſſit, tamen ſtomachus ipſius non eſt illis opportunus. *Ita docent Sylu. & Caiet. ille loco citato & hic ſecunda ſecunda quæſt.* 147. *art.* 6. *dub.* 2. Et ratio eſſe poteſt, quòd non videatur probabile Eccleſiam matrem piam cum filiis infirmis tanta ſeueritate agere, vt velit in tali neceſſitate adſtringere ad peccatum: dummodo vitetur exceſſus: vt vitabitur *ex Azorio in cit. quæſt.* 8. ſi quantitas panis ſit trium vel quatuor vnciarum.

Quartum documentum, *quod idem Azor conſequenter tradit*, eſt. Pluribus veſci fructuum generibus in collatione, non ſoluere ieiunium: dummodo in tam parua quantitate vnumquodque eorum ſumatur vt ſimul non excedãt quãtitatẽ tolerabilem, qua vnum genus conſtaret, ſi ſolum ſine cæteris ſumeretur. Huius ratio reddi poteſt, quòd nihil in eo nocetur, quod ſit contra ſubſtantiam ieiunij eccleſiaſtici. Quæ eadem eſſe poteſt illius, quod idem author addit, licitum eſſe in collatione iuſculum aliquod ſumere ſorbendo, dummodo non ſit ex coctis cibis quæ tunc ſumi vetantur: atque adeò ſit tantùm vel cum pane vel cum fructibus aut herbis: neque excedat eam quantitatem quæ eſt in more poſita.

Si quæras An excuſari poſſint nobiles in eo, quòd maiore collatione vtantur quàm cæteri. Idem ſimul reſpondet poſſe excuſari, dummodo illi non excedãt modum: quia nituntur conſuetudine, quæ ex eo rationabilis cenſeri poteſt, quòd ipſi ſoleant, debilioris eſſe valetudinis, & aſſueti eſſe pluribus & delicatioribus cibis. In confirmationem adfert, quòd ea de cauſa paulo maior collatio ſumi ſoleat in Romanã Pontificiáque curia, idque ſine fractione ieiunij ex Caiet. *in verbo Ieiunium ſub finem.* Item quòd homines ſæculares paulo maiorem collationem ſumere ſoleant quàm viri Religioſi.

Vndecimum dubium, An tempus refectionis meridianæ, & refectiunculæ ſerotinæ mutari poſſit: ita vt hæc circa meridiem, illa verò circa noctem ſumatur.

AD hoc Caietanus & Fumus *in verbo Ieiunium,* Nu. 186.
ille cap. 1. *& hic nu.* 1. *in fine ac Nauar. in Enchir. cap.* 21. *num.* 14. ſimpliciter reſpondent non eſſe licitum veſpertinam refectiunculam transferre in refectionem matutinam: quia id non eſt communi conſuetudine receptum, nec iure permiſſum. Sed melius in præced. quæſt. 6. Azor reſpondet cum diſtinctione: nempe, quòd ſi matutina refectiuncula intelligatur ea eſſe, quæ multo ante prandij horam debitam ſumitur; ſine dubio verum eſſe ſimpliciter, quòd non liceat in die ieiunij collationem ex veſpertino tempore in matutinum transferre, niſi iuſta & legitima aliqua cauſa excuſet: vt cùm quis ob negotiorum multitudinem coactus prandium differre, ſumit aliquid cibi, ne toto die ieiunus permaneat cum damno valetudinis. Immo cùm quis nequit aliter ieiunare, agens tale quid damnandus non eſt; ſed commendandus tanquam is qui ieiunium ſeruans pro viribus, ſatisfacit Eccleſiæ præcepto, quod alioquin tranſgrederetur. Ita docet Caiet. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 6. *in explicatione* 4. *dub*ij. Addens quòd ſi talis in aliquo dubitaret, poſſet id facere cum Superioris licentia: non autem ea de cauſa omnino omittere ieiunium, quod tenetur ſeruare qua ratione poteſt: ſicut qui non poteſt totam Quadrageſimam ieiunare; poteſt autem tribus diebus in hebdomada; aliis diebus à ieiunio ceſſans, tenetur tribus illis ieiunare. Sin autem matutina refectiuncula intelligatur ea quæ ſumeretur hora deſignata prandio in die ieiunij, dilato prandio ipſo in horam in qua ſumeretur veſpertina collatio, talem mutationem cenſeri poſſe licitã hoc nomine: quòd ea nec ex toto nec ex parte ſoluat ſubſtantiam ieiunij: quia ieiunium eccleſiaſticum, vt de more nunc ſeruatur, continet vnum prandium cum vna refectiuncula; id quod, nõ obſtante propoſita mutatione, ſeruatur: neque præuenitur præſcripta comedendi hora: abſtinetúrque à cibis vetitis, vt ſupponimus. Quare nihil mutatur ſpectans ad ſubſtãtiam ieiunij: ſed ſolummodo tempus, ſine præuentione horæ ab Eccleſia præſcriptæ ad comedendum. Quanquam vt idem author bene monet: in hac quoque re, *ſicut & in cæteris quæ ad ieiunium pertinent*; melius tutiúſque eſt ſequi conſuetudinem, quam conſtat eſſe in contrarium.

Duodecimum

Duodecimum dubium, An poſſit quis per alium ſatisfacere præcepto Eccleſiaſtico de ieiunio.

Nu.187. AD hoc idem Azor *in eodem lib.7.cap. 21.quæſt.7.* bene reſpondet diſtinctione. Ieiunium enim aut præcipitur alicui vt corpus caſtiget, ac domet; aut iniungitur à Iudice tanquam pœna peccatis debita. Ac ieiunium priore modo præceptum, nemo poteſt per alium peragere: quia eſt velut negotium quod imponitur perſonaliter exequendum. Poſteriore verò modo, niſi aliod impediat, poteſt quis per alium exſoluere iniunctum ieiunium, vt argumento eſt, quòd viuorum ieiunia poſſint defunctis prodeſſe per modum ſuffragij. At ieiunium eccleſiaſticum prioris modi eſſe dubium non eſt. Qoare non poteſt impleri per alium.

Decimumtertium dubium, An poſſit quis excuſari à ieiunio, faciendo illius loco Eleemoſynam.

AD hoc negatiuè reſpondendum eſt *ex Nauar. in Enchir.cap.21.num 22.* quia debitor vnius rei non liberatur ſoluendo aliam: *ex lege Eum, & lege Manifeſti Cod. De ſolutionibus.*

Vltimum dubium eſt, An ſi quis ieiunium aliquo certo die indictum non obſeruet, ſiue quia non poteſt, ſiue quia non vult, debeat alio die illud ſuſcipere.

Nu.188. AD hoc cum Panormit. & pluribus aliis quos refert & ſequitur Azor, *in præced.cap.20.quæſt. quinta*, immo cum omnibus ex Nauar. in ſeq. numero 27. reſpódendum eſt negatiuè: quia tale onus eſt attributum tali diei: ideóque extra hunc, illud non manet, niſi aliter expreſſe conſtitutum ſit: vt in cap. Ex parte. De obſeruat. ieiuniorum conſtitutum eſt, quòd ſi Vigiliæ ieiuniom incidat in diem Dominicam illud transferatur in præcedentem diem Sabbathi. Sicut ergo is, qui non audiuit Miſſam aliquo die feſto, non tenetur propterea ſequenti die audire: nec Sacerdos qui hodie omiſit diuinū officium, tenetur cras illud bis recitare; ita nec qui ieiunium eccleſiaſticum omiſit, tenetur eade cauſa alio die ieiunare: quia illud fuit onus diei: ſicut is cui conceſſus eſt vſusfructus agri pro hoc anno, ſi non ſit vſus eo beneficio, non poteſt virtute eiuſdem conceſſionis illo gaudere alio anno: quia tale beneficiom ceſſauit cum tempore cui erat attributum. Secus verò eſſet ſi tempus attributum eſſet oneri: *vt cùm alicui iniungitur ſemel ieiunare in hebdomada*: nā talis omittens ieiunium vno die, tenetur illud implere alio die. Sicot ſi alicui eſſet conceſſus vſusfructus agri pro vno anno, ſi eo beneficio non eſſet vſus primo anno, poſſet eo vti ſequenti anno.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

De peccato quod committitur violatione ieiunij eccleſiaſtici.

SVMMARIVM.

189 *Violatio ieiunij eccleſiaſtici excuſatur à mortali per defectum deliberationis & materiæ paruitatem.*

190 *Violatio ieiunij eccleſiaſtici peccatum eſt mortale, non modò ex contemptu, vel cum ſcandalo coniungens, ſed etiam ex ſuo genere.*

191 *Violatio ieiunij eccleſiaſtici per eſum ciborum prohibitorum aut per ſecundam refectionem, aut etiam ex probabiliore ſententia, per anticipationem notabilem horæ determinatæ, peccatum eſt mortale.*

192 *Qua ratione ſufficienter in confeſſione declaretur violatio ieiunij eccleſiaſtici.*

SVPPONIMVS committi peccatū violatione ieiunij eccleſiaſtici, quoniam ea eſt doctrina Catholica, quam aduerſus hæreticos noſtri temporis benè propugnatam, qui volet videre poteſt apud Bellar. in tom. 3. Controuerſiarum lib. 2. de bonis operibus c. 7. 8. & 9. & apud Gregor. à Valen. ſecunda ſecundæ diſput. 9. quæſt. 1. puncto 2. in primo & ſecundo controuerſo. Legi etiam poteſt Azor in prima parte Moral. inſtit. lib. 7. cap. 20. quæſt. 1. 2. & 3. Quale verò peccatum ſit, mortaléne an veniale, tractamus tanquam inſtituti noſtri proprium.

Sit igitur prima propoſitio. Ex accidenti, id eſt, Nu.189.
ob defectum iudicij plenè deliberati, vel ob materiæ paruitatem violatio ieiunij eccleſiaſtici excuſatur à mortali. Probatur, quia nulla poteſt reddi ratio, cur duo illa, ob imperfectionem actus non excuſent à mortali tranſgreſſorem præcepti de ieiunio, perinde ac aliorum præceptorum tranſgreſſores.

Secunda propoſitio. Non ſeruare ieiunium eccle- Nu.190.
ſiaſticum ex contemptu præcepti Eccleſiæ, ſemper eſt peccatum mortale. Ratio eſt, quia talis contemptus (iuxta illud *Luc.* 10. Qui vos ſpernit me ſpernit; qui autem me ſpernit, ſpernit eum qui me miſit) includit Dei cōtemptum ac notabilem irreuerentiam. Vnde charitatem qua ei grati ſumus deſtrui ſatis indicatur per illud *primi Regum* 2. Qui contemnunt me erunt ignobiles.] Iam deſtructiuum eſſe charitatis animam viuificantis, proprium eſt peccati mortalis, quod inde accepit ipſum mortalis nomen.

Tertia propoſitio eſt. Tranſgreſſio præcepti Eccleſiaſtici de ieiunio, ſemper eſt peccatum mortale, quando cōiunctum habet aliorum ſcādalum. Ratio eſt, quòd & tunc ea ſit contra charitatem, cum notabili iniuria proximi, iuxta illud *ad Rom.* 14. Si propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundùm charitatē ambulas: noli cibo tuo illū perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt.] Id quod poteſt frequenter hoc tempore contingere, quia is qui tranſgreditur ieiunium, ſæpe videri poteſt vel hæreticus eſſe, vel parui facere authoritatem Eccleſiæ, vel ad idem alios ſuo exemplo inducere.

Quarta propoſitio eſt. Quantumcumque ſine ſcandalo & contemptu expreſſo contingat prædicta tranſgreſſio, ſolúmque omittat quis ieiunium, quòd nolit illud ſeruare cùm poſſit, peccatum eſt ex ſuo genere mortale. Hanc communi Theologorum, Canoniſtarum, ac Summulariorum calculo approbari notat Azor *in cit. li. 7. c. 8. q. 2.* Eámq; ex inſtituto confirmant Medina *in Cod. de ieiunio quæſt. 7.* & Couar. *lib. 4. variar. reſolut. cap. 2. n. 10.* & plenius Bellarm. & Gregorius à Valen. locis antè citatis.

Satis nobis eſt communis ſenſus Catholicorum timoratorum, abhorrētium à ieiunij violatione tanquam lethaliter ſauciante animā. Et certè nemo verus Catholicus negabit Eccleſiam potuiſſe ieiunium ſub mortali præcipere nomine Chriſti, qui dixit *Luc.* 10. Qui vos audit me audit.] Quòd autem Eccleſia voluerit illud taliter, *ſub mortali inquam*, præcipere; patet ex graui pœna, cui ieiunij Quadrageſimalis & quorumdā aliorum violatores, ſubiici vult in Can.

tur a peccato violationis præcepti de ieiunio, etiamſi peccet contra temperantiam.

181 *Siue vnum ſiue diuerſa numero peccata ſint, quæ committuntur pluries comedendo in diuerſis diebus ieiunij; exprimendus eſt in confeſſione, eorundem dierum numerus.*

182 *Diſpenſato ad bis comedendum in die, non licet eo ipſo anteuertere horam determinatam ieiunandi.*

183 *Qui anteuertit horam refectionis in die ieiunij, tenetur ſeruare cætera quæ ſunt de obligatione.*

184 *Conſuetudo rationabilis & præſcripta facit licitam collationem in die ieiunij, etiamſi eam non excuſet neceſſitas, aut quantitatis paruitas.*

185 *Documenta, quibus declaratur quæ ciborum quantitas, & qualitas, ieiunantibus permittatur in ſerotina collatione.*

186 *Quomodo tempus ſerotinum collationis poſſit mutari in matutinum.*

187 *Ieiunium eccleſiaſticum non poteſt vnus implere per alium, nec ab eo excuſari faciendo eleemoſynam.*

188 *Qui ieiunium eccleſiaſticum omiſit eo die in quem incidit, non tenetur alio die illud ſuſcipere.*

Nu.160. VIOLARI poteſt ieiunium eccleſiaſticum, tum voluntate, tum opere: & rurſus opere, vel quoad meritum vel quoad intentionem præcipientis, vel quoad ſubſtantiam præcepti: & hoc adhuc tripliciter (*iuxta tria ſcilicet pertinentia ad eandem ſubſtantiam tractata in præcedenti capite*) vel vtẽdo cibis vetitis, vel comedendo pluries in die, vel denique horam comedendi notabiliter præueniendo. Voluntate autem dicitur quis ieiunium eccleſiaſticum violare, cùm ſeruat quidem tria illa quæ ſunt de ipſius neceſſitate; ſed carnibus aut aliis cibis vetitis vteretur, vel pluties in die comederet, ſi cõmoditatem haberet; vel horam ieiunantibus determinatam præueniret, ſi poſſet.

Nu.161. Opere verò, quoad meritum violare dicetur, qui ſeruat quidem omnia quæ in ieiunio ſeruari iuſſa ſunt, ſed cum meriti diminutione; quæ infinitis propè modis contingere poteſt, ex accidentibus noſtrarum actionum: aut etiam ſine merito, vt cùm quis ieiunat ob vanam gloriam; aut ob alium indebitum finem: aut cum prauo aliquo affectu, cui cùm mens ſeruit, ieiunium prodeſt, *vt dicitur in cap. Nihil, De conſecrat. diſtinct.* 5. Et ratio eſt quia non placet Deo *ex cap. 58. Iſaiæ.* Aut demum cùm ieiunat indebito modo, ſiue excedendo in abſtinentia, vt cùm tam immoderatè ſibi ſubtrahit cibum, vt corporis vires atterantur, nec debita proximo charitatis obſequia exhibere poſſit. *Quale ieiunium D. Hieronymus relatus in cap. Non mediocriter, De conſecr. diſt. 5. reprehendit:* ſiue deficiendo in abſtinentia, per quod committitur peccatum gulæ, contingens quinque modis relatis in cap. Quinque. De cõſecr. diſtinct. 5. Quorum primus eſt, cùm quis præuenit tempus comedendi: qui modus, tùm iuxta antedicta pertineat ad ſubſtantiam ieiunij; plenius in ſequentibus conſiderabitur. Secundus eſt, cùm plus quam debet comedit quis, etiam de cibo non vetito; excedens quantitatem, quam pro ſua conditione prudens in materia temperantiæ præſcriberet illi. Id enim quod vni eſt parum, alteri poteſt eſſe nimium, vel contrà ex Ariſtot. in 2. Ethicorum. Tertius, quando quis plures cibos quærit, quam ei expediat, & illos vult habere delicatos, vltra neceſſitatem ſuam. Namque ſecundùm conditionem perſonæ & ſtatus, quibuſdam conuenit plures aut delicatiores cibos ſumere, quàm aliis Neque enim diuites adſtringuntur non vti pluribus neque delicatioribus cibis, quam pauperes *ex cap. Non cogantur diſtinct.* 41. Immo dantes inopibus neceſſaria, poſſunt ipſi vti pretioſis, & dare illis vilia, vt ibidem dicitur. Quartus eſt, quando quis comedit aliquid cum magno ardore & voracitate; quod vituperabile eſſe, quantumcumque cibus viliſſimus ſit, habetur ex cap. Quiſquis. & cap. Deliciæ. & ex cap. Quod dicit, diſtinctio. 41. Quintus modus eſt, quando quis cum magna cura & ſolicitudine cibos ſibi parat vltra conditionem & ſtatum perſonæ ſuæ; quod in ieiunantibus reprehendit D. Gregor. relatus in cap. Denique, diſtinct. 4. illis verbis: Qui à carne abſtinent, nequaquam ſumptuoſiora marinarum belluarum conuiuia præparent.] Quæ reprehenſio non procedit quoad eos, de quorum ſalute cura magna eſt gerenda, eoquod publica vtilitas ex eorum vita pendeat.

Porrò violare ieiunium opere, quoad intentionẽ Nu.162.
præcipientis, eſt ſeruare quidem omnia quæ ſunt de ſubſtantia præcepti ieiunij, non tamen accommodatè ad conſequendum finem, quem Eccleſia intendit præcipiendo; quo modo violant qui ieiunant cum nimio ciborum etiam licitorum apparatu, quærentes in illis corporis delicias: cùm ieiunium ab Eccleſia introductum ſit ad corporis afflictionem. Item qui vtuntur eorumdem ciborum ſuperfluitate, quæ parit luxuriam: cùm ieiunium introductum ſit ad comprimẽda carnis vitia. Similiter & qui inebriantur: cùm ex cap. Denique. diſtinct. 4. vinum bibere ita permittatur in ieiunio, vt ebrietas omnis fugiatur. Item qui immoderatè ieiunant: nempe cum notabili damno vitæ corporalis vel ſpiritalis. Nam ad tale ieiunium neminem Eccleſia intendit obligare: vt argumento eſt quòd infirmos à ieiunio excuſet. *Videri poteſt Med. in Cod. De ieiunio quæſt. decimatertia.* Item qui vitiis vacant, ad quæ comprimenda & virtutes ſtabiliendas inſtitutum eſt ieiunium *iuxta illud*, Qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia.] Denique violare ieiunium opere, quoad ſubſtantiam præcepti, eſt aliquod illorum trium quæ diximus neceſſaria ad ieiunium eccleſiaſticum, non ſeruare: nempe vel prohibitis cibis veſci, vel ſæpius in die reficere corpus, vel horam refectionis præuenire. Tot igitur modi ſunt quibus violari poteſt ieiunium eccleſiaſticum, de quibus aliquot dubia mouentur ſpectantia ad praxim.

DVBIA DE RE PROPOSITA, *quorum primum eſt, An ieiunium eccleſiaſticum violet, qui etſi à cibis vetitis abſtineat, ſemélque tantùm in die comedat, nec horam præſcriptam anticipet, tot tamen cibariis & condimentis vtitur, ſic ventrem replet, vt non modò carnis afflictionem ſentiat, ſed gulam impenſiſſimè irritet ac libidinem excitet.*

HOc proponit Couar. *in lib. 4. variarum reſolut. cap. 20. num.* 11. & in vtramque partem Authores & rationes affert, nec habet quid certò ſtatuat.

Tenere autem poſſumus negantem, in quam ille, Nu.163.
vt benigniorem, magis propendet: & quam *præter Innocentium Med. & Caiet. quos ille citat*, tenet Abulenſis *ad cap. 6. D. Matt. quæſt* 166. eam ſic probans: Cùm ieiunium ſit ab Eccleſia ſtatutum, non aliter ipſum frangimus, quàm agendo contra idipſum ſtatutum. Eccleſia autem nihil aliud de ieiunio ſtatuit, quàm vt ſemel in die, certa hora comedatur; & à quibuſ-
dam

dam cibis abſtioeatur. Quandocumque ergo quis ſemel tantùm in die, hora præſcripta comederit, & à cibis vetitis abſtinuerit, quidquid aliud comedat, vel bibat; ſiue moderatè, ſiue immoderatè, & ſiue delectabiliter, ſiue aliter, non frangit ieiunium eccleſiaſticum. Attamen, *vt ille bene addit*, poteſt inde perire meritum ieiunij in totum vel in partem, ſecundùm conditionem exceſſus minuentis laborem ieionij, ex quo pendet meritum: iuxta illud *prioris ad Corint. cap. 3.* Vnuſquiſque accipiet propriam mercedem ſecundum ſuum laborem.] Poterit etiam talis interdum peccare mortaliter: vt ſi exceſſus magnus ſit, qui etiam in non ieiunantibus increpabilis eſſet. Quanquam per id non iudicabitur ab Eccleſia tranſgreſſor ieiunij: neque ex eo capite punietur à Deo, ſed ex alio; nempe quòd peccauerit peccato gulæ excedendo in quantitate aut qualitate cibi, vel alio modo num. 161. ante propoſito ex cap. Quinque. De conſecr. diſt. 5.

Nu. 164. Pro parte verò affirmatiua, duo potiſſimùm faciunt quæ Couar. vrget, nec ſoluit. Alterum eſt, quòd præcepta ſint potius ſeruanda ſecundùm intentionem præcipientis, quàm ſecondùm verborum formam; per regulam 88. iuris in Sexto, quæ habet: Certum eſt, quòd is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.] Sed Eccleſiæ præcipientis ieiunium, intentio eſt, vt fideles corpora ſua doment ad comprimenda vitia, affligántque ſe ad ſatisfaciendum Deo: quod conſtat non fieri, cum illo exceſſu propoſito. Quare nec cum eodem ieiunium ſeruatur. Alterum eſt quod ieiunium eccleſiaſticum ſit actus temperantiæ: ideóque nihil admittat per quod virtutis modus tollatur. At ieiunium per propoſitum exceſſum degenerat in gulam, temperantiæ contrariam.

Ad prius autem reſpondendum eſt diſtinctione, qua vtitur Medina *in Cod. De ieiunio, quæſt. 6. in fine.* Præcipientis enim intentio, quædam eſt obiectiua, quæ reſpicit id, ad quod ille obligare intendit: & quædam finalis, quæ reſpicit finem ſeo effectum, qué vellet ex obedientia, & talis præcepti obſeruatione, prouenire. Ratio igitur allata ex regula iuris procedit de intentione obiectiua, ſecundum quam præcepta ſunt obſeruanda: non autem de finali: quia præcepta non dantur de fine, ſed de iis quæ ducunt ad finem. Vnde, *vt bene loco cit. notat Abulenſis*, quamuis finalis intentio condentis leges ciuiles ſit, *ex Ariſtotele in 2. Ethicorum*, facere ciues bonos, non cenſentur tamen eas violare qui ſic obſeruant vt boni non efficiantur; quod fere contingit obſeruantibus timore tantùm pœnæ, non virtutis amore.

Ad poſterius verò dicendum eſt, ieiunium eccleſiaſticum dici actum temperantiæ; non quòd Eccleſia illud præcipiat moderatum omnibus conditionibus virtutis temperantiæ; ſed quòd aliquibus, nempe iis, de quibus ideo potuit dari generalis regula, quòd vt plurimum, homines poſſent in eis inter ſe conuenire: vt ſunt tres illæ; abſtinere à carnibus, ouis, & lacticiniis: ſemel tantùm in die, & non ante certam horam comedere. Cur verò non præcipiatur ieiunium aliis quoque temperantiæ conditionibus moderatum, præſertim debita quantitate & qualitate ciborum, bonam rationem reddit Abulen. *in ſequen. quæſt. 171 ſub finem.* quia tales nequeunt præcepto determinari, propter diſcrepantiam, quæ in hominibus quoad eas cernitur. Nam paſſim contingit vt quod vni multum eſt, alteri paucum ſit, quódque vnus cibis vilibus vti poſſit, alteri delicatiores ſint neceſſarij.

Dubium ſecundum, An in die ieiunij refectio differenda ſit, quouſque homo per eſuriem affligatur; parcéque refectionem ſumere oporteat, vt per eſuriem homo afflictionem ſentiat.

Nu. 165. De boc rationes in vtramque partem proponit Med. *in Cod. de ieiunio quæſt. ſexta*, negantémque tenet; tum quia talis afflictio non eſt expreſſa in præcepto Eccleſiæ de ieiunio. Quare hoc ſine illa ſeruari poteſt, *vt patet ex dictis, num.* 163. tum quia alioqui vnus teneretur ieiunare vſque ad meridiem, alius vſque ad veſperam, alius toto die nihil comedere: cùm conſtet alios citiùs, alios tardiùs eſurire. Id autem nemo affirmauerit, videns communem conſuetudinem eſſe in contrarium, neque ab Eccleſia reprehendi. Rationes autem pro parte affirmante bene ſoluuntur ab eod. Medina: neque difficultatem habent, ſi ſatis capiantur dicta in explicatione præcedentis dubij; atque notetur afflictionis nomen ſumi non tantùm pro dolore, quo quis formaliter & de facto affligitur: ſed etiam pro eo quod talem dolorem aut infert, aut inferre aptum eſt. Notetur præterea quòd Leuitici 16. & alibi ſacra Scriptura requirit, vt in diebus ieiunij affligamus animas noſtras, non intelligi de afflictione ſumpta priore modo, quo eſt paſſio quædam nata ſequi ex aliquo actu afflictiuo, non verò à libera noſtra voluntate elici, aut imperari: adeovt ſub præceptum cadere nequeat: ſed intelligi de afflictione poſteriore modo, quæ ſita eſt in noſtra poteſtate. Quod idem eſt ac ſi dicamus non requirere à nobis eſuriem natam ſequi ex abſtinentia à cibo, cùm ea non ſit in noſtra poteſtate: ſed requirere ipſam abſtioentiam, quam aſſumere nobis eſt liberum.

Dubium tertium, An quocumque vſu ciborum prohibitorum violetur ieiunium eccleſiaſticum.

Nu. 166. Ad hoc reſpondetur aliquot propoſitionibus. Prima eſt: non violari, cùm quis carnem vel alium cibum vetitum in die ieiunij comederit per ignorantiam ſeu inaduertentiam inuincibilem. Ratio eſt, quia talis ignorantia excuſat à peccato inobedientiæ: etenim peccatum non contingit vbi deeſt aduertẽtia rationis ad id quod ſub præceptum cadit.

Secunda propoſitio: Neque violari ab iis qui magnis dominis, aut ægris, tales cibos præparatos prægustant: vel vt iidem domini ſibi caueant à toxico; vel vt ægri habeant accommodatos. Iſta eſt Palud. *in 4. diſtinct. 17. quæſt. 4. art. 4. ſub finem*: qui addit procedere quantumuis ſic prægustantes deglutiant. Eſt etiam Abulenſ. *ad cap. 6. D. Matth. quæſt.* 171. quibus conſentit Nauarr. *in Enchir. cap.* 21. *num.* 13. Addens id procedere, etiamſi prægustatio fiat mane, & in Quadrageſima; & res prægustata ſint oua, vel carnes. Probatur autem quia talis ſumptio cibi non inſtituitur ad reficiendum corpus, ſed ad ſatisfaciendum obſequio quod dominis & ægris debetur: quódque Eccleſia non intendit impedire.

Nu. 167. Tertia propoſitio eſt; neque violari ab iis qui aliquid talium ciborũ ſumunt in medicinã. Hæc (*etiamſi Nauar. loco citato eam, ſicut præcedẽtem abſolutè admittat*) videtur *cum Abulenſi in præced. quæſt.* 168. limitanda. Nam medicina latè dicitur de omni eo quod confert ægris ad ſanitatem, quocumque modo conferat. Strictè verò, tantum de eo quod directè contra morbũ ſumitur: prioréque modo *quo cibus omnis*

quem ægri ſumunt ſecundùm præcepta Medicorum poteſt medicina vocari, ieiunium frangitur ſumptione medicinæ: alioqui aſſerendum eſſet ſeruari nec frangi ieiunium ab eo qui conſilio medici ad conſeruandam ſanitatem labefactioni obnoxiam, perinde veſceretur carnibus in die ieiunij, ac in aliis diebus. Id quod abſurdum eſt: quia talis non minus reficit corpus cibis, in die ieiunij vetitis, quàm aliis diebus: quod fieri, præceptum Eccleſiæ vetat. Quare ipſum violatur non obſtante neceſſitate conſeruandi ſanitatem: quæ tantùm facit vt violans excuſetur à peccato inobedientiæ, in quod alioqui incurreret: perinde ac ille ab eodem peccato excuſatur, qui talem cibum ideo comedit in die ieiunij, quòd non poſſit alium habere quo vtatur ad vitæ & virium corporis conſeruationem.

Poſteriore autem modo, *quo medicina vocatur id quod ſumitur tantùm vt contrarium morbo, nec in cibum communiter ſumi conſueuit; aut ſi conſueuit, non tamen in eam modica quantitate*, non frangitur ieiunium ſumptione medicinæ: cùm talis non ſit inſtituta ad alimentum corporis, ſed ad expulſionem morbi. Hinc in praxi pro documento haberi poteſt quod idem Abulenſis habet. Ægrum ſumentem medicinam vt ſanetur ab ægritudine qua laborat, vel qua ſe in propinquo laboraturum meritò timet: non frangere ieiunium: ſiue ante, ſiue poſt prandium ſumat. Sumentem verò ſolummodo ad conſeruandam ſanitatem, nullam actu patiens ægritudinem, nec aliquam vt propinquam timens, frangere ieiunium ſi talis ſit medicina quæ modum habeat cibi.

Nu. 168. Quarta propoſitio eſt, probabile eſſe, quòd is cui ob corporis infirmitatem, conſulto medico conceſſa eſt facultas edendi carnes in die ieiunij, eo ipſo non ſit in totum ſolutus obligatione ieiunandi illo die. Hæc eſt contra Azorium *& alios quos ipſe citat in contrarium* 1. *part. Moral. Inſtit. li.* 7. *cap.* 10. *quæſt. tertia.* Ad eius autem confirmationem facit regula communiter approbata, *vt habet Medina in Cod. De ieiunio. qu.* 5. *verſ. In eiuſdem ſententia.* Quòd quando alicui fideli ob cauſam aliquam permittitur in die ieiunij ab Eccleſiaſtica regula in aliquo recedere: in tantum id illi permittatur, quantum ſe extendit talis cauſæ indigentia. Vnde ſi quis habeat iuſtam cauſam pluries comedendi, abſque hoc quòd carnes comedat, abſtinere debet à carnibus. Et vice verſa, ſi iuſtam cauſam habeat ad comedendum carnes, non autem ad pluries comedendum, abſtinere debet à pluralitate refectionum, licet carnes comedat.

Eandem regulam ex Caietano referens & approbans Nauar. *in Enchir. cap.* 21. *num.* 12. infert ex ea, quòd diſpenſatus, vt pluries in die ieiunij comedat, non diſpenſetur vt veſcatur carnibus: ſic & nos pariter inferre poſſumus diſpenſatum vt carnibus veſcatur, non diſpenſari vt pluries in die comedat. Nam confeſſione Azorij in fine eiuſdem quæſt. vnica refectio perinde eſt de natura ieiunij eccleſiaſtici, ac abſtinentia à carnibus. Quod & ratio docet, quia non minus illam quàm hanc, lex eccleſiaſticæ præcipit: atque aliquid eſſe de natura ieiunij eccleſiaſtici inde cenſetur, quòd lex eccleſiaſtica de ieiunio, ipſum præſcribat. Accedit quod idem inquirens *in ſequen. cap.* 11. *quæſt.* 6. An qui Pontificis priuilegio poteſt horam ieiunij debitam præuenire, ſit eo ipſo ieiunij lege ſolutus: reſpondet ex communi omnium ſententia, nequaquam eſſe: quia is qui ieiunij lege ſoluitur ex parte, non eſt ex toto ſolutus. Cùm enim talis lex plura contineat, idem ſic ab illa ſoluto contingit, ac ei qui ab vna lege exemptus eſt beneficio Principis. Non enim eximitur eo ipſo à cæteris.

Nu. 169. Sed obiicit ille, & ante eum Caiet. 2. 2. quæſt. 147. art. 8. conſuetudinem habere, vt is cui facultas conceditur comedendi carnes, non ſolùm prandeat ſed etiam cœnet ſine ſcrupulo. Quibus occurrendum eſt, eam conſuetudinem locum habere tantùm cùm quis iuſtam habet cauſam, non ſolùm comedendi carnes, ſed etiam pluries in die comedendi: alioqui melioris conditionis eſſet is qui non ſeruat plenè ieiunium, quàm is qui ſeruat: quandoquidem in eo pares ſunt, quòd neuter iuſtam cauſam habeat pluries in die comedēdi, & impares in eo, quòd ille excuſetur a peccato, ſi pluries comedat, hic non item. Neque ſufficiēs ratio diſparitatis poteſt eſſe diſpenſatio, quæ nulla eſt in eccleſiaſtico ieiunio, ſi detur ſine iuſta cauſa ab eo qui inferior eſt Papâ. Neque in dubio præſumi debet dari à Papa; ne ipſe in deſtructionem; non in ædificationem poteſtate ſua vti videatur in re tanti momenti, quanti eſt ieiunium eccleſiaſticum iam inde ab Apoſtolorum temporibus in eccleſia inſtitutum, & magna religione ſeruatum. Accedit, quòd ratio quæ authores eos mouet negare, ei cui facta eſt facultas anticipandi horam conſuetam, factam pariter eſſe pluries comedendi, mouere pariter debeat ad approbandam noſtram propoſitionem. Etſi enim abſtinentia à carnibus cenſeri poſſit præcipua conditio requiſita ad ieiunium eccleſiaſticum: non complectitur tamen duas reliquas, quæ tanquam diuerſi ordinis, nec ei ſubordinatæ (ſicut eſt abſtinentia ab ouis & lacticiniis) expreſſæ ſunt in præcepto ieiunij: itaut pertineant ad huius ſubſtantiam, independenter ab illa.

Quinta propoſitio eſt, Eum cui ſit poteſtas comedendi oua in Quadrageſima, tutò poſſe vti caſeo, butyro, & lacte. Hanc Azor approbat *in priùs cit. cap.* 10. *quæſt.* 4. tum quia ex lacticiniis illis ſolent oua apparari; tum quia illa omnia eiuſdem ſunt ordinis in hoc genere, vtpote quæ eâdem de cauſa prohibentur in Quadrageſima: nempe, quia trahunt originem ex carne. Vnde vno conceſſo cenſeri poſſunt cætera conceſſa, tanquam non aliter, quàm illud prohibita. Cæterùm bene notat Abulenſ. *ad cap.* 6. *D. Matth. quæſt.* 171. *col.* 2. quòd in hac re attendenda ſit conſuetudo: quæ ſi habeat vt vtamur ſolo lacte, vel ſolo caſeo, non licebit vti reliquis; quia conſuetudo habet vim legis: ſique lex tantummodo permitteret lac, aut tantummodo caſeum cæteris negatis, non liceret eiſdem vti. *Nu.* 170.

Sexta propoſitio eſt, non eſſe malum ex ſe, ſi is cui ex priuilegio oua & lacticinia comedere licet in Quadrageſima, vtatur quoque piſcibus. Hæc (*de qua conſequenter Azor. quæſt.* 5. *differit*) probatur; quia talis cibus neque eſt de ſe prohibitus, neque ex circumſtantia illius priuilegij; quaſi ſcilicet tale nequeat ex iuſta cauſa dari ei, qui ſuſtentari poſſit cibis in Quadrageſima permiſſis. Quod non ita eſt; quia poteſt fieri vt piſces alicui noceant, ſi ſolos ſumat; non item ſi cum ouis & lacticiniis. Item vt ſi oua tantùm & lacticinia ſumat ad integram refectionem corporis, ſtomachus illa faſtidiat; aliquorum verò piſciū eſus admixtus exacuat ei appetitum comedendi. Quòd ſi piſces nocerent ipſius ſanitati; aut contrà nullatenus nocerent, non excuſaretur a peccato. quia in priore caſu peccaret comedendo piſces in detrimentum ſanitatis: & in poſteriori, comedendo oua ſine iuſta cauſa contra eccleſiaſticum præceptum de ieiunio. *Nu.* 171.

Septima propoſitio eſt; non frangi ieiunium odoratione nidoris exhalantis ex carnibus, & aliis rebus odorem ſpirantibus. Hæc eſt Abulenſis *in præceden. quæſt.* 167. quam probat: quia talis odor eſt ſubſtantia quædam leuis, quæ non conuertitur in odorantis ſubſtantiam ad illius nutritionem. Nam in nutritione fit conuerſio cibi in ſubſtātiam corporis nutriti: *Nu.* 172.

vt

vt quod in ea deperditum eſt actione caloris naturalis reſtauretur: id quod tales odores naribus excepti facere non poſſunt, ſed ſolùm naturam debilitatam aliqualiter cóſortare & vires eius roborare. Accedit, quod etiamſi eiuſmodi odor nutriret, nũ frangeretur tamen ieiunium ſuſceptione illius, quæ non eſt præcepto ieiunij prohibita, cùm non ſit comeſtio vt patet: & quidquid illo præcepto prohibetur, ſit comeſtio, vel certorum ciborum, vel facta pluries quàm ſemel, vel facta ante horam determinatam.

Quartum dubium eſt, An ſemper frangatur ieiunium ſumendo aliquid extra refectionem vnicam in die ieiunij conceſſam.

Nu. 173. AD hoc reſpondendum eſt negatiuè. Primum enim potu, *etiam vini*, ſiue ante ſiue poſt eam refectionem, non ſoluitur ieiunium ex communiter recepta Doctorum ſententia, *vt num. 151. iam antè meminimus*. Et patet, quia de cibi tantùm, non de potus abſtinẽtia datum eſt præceptum eccleſiaſticum. Nec etiam frangitur ſumptione electuariorum (*quo nomine quid intelligatur, iam etiam nu. 151. tradidimus*) niſi ſumantur in fraudem ieiunij: nam, vt bene argumentatur Abulenſ. *ad cap. 6. D. Matth. quæſt. 169.* quamuis electuarium cibus quidam ſit; & aliquo modo nutriat; communiter tamen non ſumitur ad nutritionem, ſed ſolùm ad bonam diſpoſitionem ſtomachi, quem confortat, & diſponit ad digeſtionem; vnde talis ſumptio non eſt fractio ieiunij, cùm non ſit ſumptio cibi (*ſicut nec ſumptio vini aut ceruiſia*) quæ cenſeatur refectio corporis prohibita præcepto ieiunij. Verumtamen, vt idem Abulenſis addit, ſi quis ſumeret electuarium in magna quantitate, vel eo vteretur ſicut aliis eſculẽtis ad extinguendam famem, frangeret ieiunium: quia non vt electuarium, ſed vt cibum ſumeret, faciẽs legi fraudem, de qua diximus ante num. 153. Si quis autem non in magna quantitate, neque ad extinguendam famem, ſed ſolùm ad delectationem ſumeret, non frangeret ieiunium (quod etiam ex Richard. habet Syluester *in verbo Ieiunium, num. 9. circa medium*, perderet tamen meritum, vel in totum vel in partem, tamque inordinatum eſſe poſſet deſiderium eiuſmodi delectationis, vt ipſa electuarij ſumptione peccaretur mortaliter, *prout addit quoque Abulenſ.* etiamſi ex eo ieiunium non frangeretur: quemadmodum ex D. Thoma & Paludano annotat Gabriel in 4. *diſtin. 16. quæſt. 3. art. 3. non longè ab initio.*

Nu. 174. Præterea, *vt idem Abulenſis notat in precedẽti quæſt. 165. (& eſt communis ſententia)* poteſt quis tam parum de cibo ſumere, v.g. vnicam micam panis vel vnum granum vuæ, vt quamuis id ſæpius faciat, non dicatur tamen pluries comedere, quia parum pro nihilo reputatur. Quinetiam, *vt idem addit*, vſu euenire poteſt, vt quis non adeo paruam ſed aliquantulam cibi particulam ſumens extra refectionem conceſſam, non frangat ieiunium: ſic enim coqui & cæteri qui parant cibos, cùm hos prægustant ad experiendum ſintne bene conditi, non cẽſentur ſoluere ieiunium: nec item illi qui de ſingulis cibis magnorum dominorum prægustant, vt hi ſibi caueant à toxico: nec Medici prægustantes illa, quæ dant in medicinam, vt videant num bene habeant, vel vt languentes inuitent ad ſumendum.

Nu. 175. Nec qui per modum medicinæ, modicum cibi ſumere compellitur, vel ne potus quo indiget ei noceat *ex Sylu. in citato num. 9. Medina in Cod. de ieiunio quæſtione 11. verſ. Sequitur etiam, & Armilla verbo Ieiunium, quæſt. 11.* vel vt ſomnum neceſſarium capere poſſit, vel reprimere chóleram ex Armilla ibidem, vel vitare capitis vertiginem, membrorum tremorem, aut aliud ſimile *ex Maiore in 4. diſtin. 15. quæſt. 3. & ex Gabriele loco citato.* vel denique ne deficiat viribus præ inanitate, *ex Palud. eadem diſt. quæſt. 4. art. 4. in fine*, quem ſequuntur Gabriel & Syluester locis citatis: ſicque procedere poteſt quod habet Abulen. *in eadem quæſt. 165.* & ante eum attigerunt Paludan. & D. Anton. *ille in praeced. art. 2. concl. 7. & hic 2. part. tit. 6. cap. 2. §. 6.* ſeruientes dominis ſuis ad menſam in diebus ieiunij, vt non deficiant, poſſe modicum de cibo ſumere ante refectionem eorumdem dominorum, & poſt eam ſumere plenam refectionem, ſine fractione ieiunij. Quod eadem ratione dicendum eſt, *vt ſubiungit D. Anton. & in verbo Ieiunium, expreſſerunt Roſella num. 12. & Caiet. verbo Ieiunium, cap. 1.* de iis qui in menſa Religioſorum ſeruiunt tempore prandij, dum alij cibum capiunt, vel aliquid de more, intenta & clara voce tunc legunt. Quæ cum Abulenſi *in praeced. q. 144. & 145.* intellige procedere quando debilitas aut nimia fatigatio inde ſequeretur, nam ſine cauſa non licent.

Quæ cùm ita ſint ad plenam explicationem dubij propoſiti hanc concluſionem ſtatuimus cum Angelo *in verbo Ieiunium, num. 3* quòd is qui extra vnicam refectionem in die ieiunij conceſſam, comedit aliquid eorum quæ communiter ſolent in cibum ſumi, puta panem, fructus, & herbas, frangat ieiunium, niſi comeſtio per intentionem comedentis ordinetur potius ad medicinam, quàm ad cibum, id eſt, ad ſubueniendum infirmitati corporis potius, quàm ad illud alendum, quantumcumque conſequenter alatur aliqualiter. Non enim vult Eccleſia prohibere id quod quocumque modo nutrire poteſt: ſed vt Angelus *ibidem in fine ex D. Thoma* addit, id quod principaliter ad nutriendum ordinatum eſt. Eiuſmodi autem intentio comedentis, ex Gabriele loco cit. deprehenditur ex quantitate cibi ſumpti, & ex modo ſumendi: nempe quia non multum ſumit, nec aliter quàm pro præſenti infirmitate repellenda, vel pro vitanda iam inſtante (*quibus de cauſis licita eſt talis ſumptio*) non autem pro ſanitate conſeruanda, ſi nullum infirmitatis adeſt ſignum: vt ex Innocen. habet quoque Angelus ibidem, in initio. Nu. 176.

Dubium quintum, An frangat ieiunium qui prandium cœptum interrumpit, & deinde reſumit.

AD quod diſtinctione reſpondetur à Nauarr. *in Enchir. cap. 21. num. 15.* Nam qui in die ieiunij facto prandio ſurrexit è menſa, cum voluntate non comedendi amplius, ſi poſtea ad eam redeat & comedat, videtur frangere ieiunium; quia per voluntatem illam, præcedens comeſtio non modo phyſicè, ſed etiam moraliter interrupta eſt, itaut ſequens in vnam numero non modò phyſicè, ſed nec moraliter cum ea coaleſcere poſſit; vtpote ab vna continuata voluntate minime procedens. Qui verò prandium ob iuſtum aliquod negotium interueniens interrumpit cum voluntate illud ſtatim reſumendi, non frangit ieiunium, reſumendo ipſum, *ex Caiet. in cit. cap. 1.* dummodo magnum & notabile temporis ſpatium non interiiciatur. Quod quantum eſſe oporteat ad effectum impediendi ne comeſtio moraliter interrupta cenſeatur, Azor *in ante memorato lib. ſeptimo cap. 9. q. 1. in fine*, ex Maiore monet id relinquendum eſſe viri boni iudicio, in quo is rationem habebit, tum negotij ob quod interrumpitur prandium, Nu. 177.

rum

tum etiam conditionum temporis & loci; tum demum animi, quo quis prandium interrumpit, num videlicet ſit ad illud repetendum, an deſiſtendum omnino ab illo. Nec enim generali regula, ob varietatem & incertitudinem circumſtantiarum id vniuersè definiri poteſt: ſicut nec per quantum tempus protrahi poſſit prandium in die ieiunij; aut quantum cibi in eo capi poſſit, rationabiliter determinari poteſt; propterea quòd diuerſa hominum complexio & conditio facit, vt alij voracius comedentes, breuiori opus habeant tempore ad ſumendum iuſtam refectionem, quàm alij qui lentiùs mandunt: item quod vni ad naturæ ſuſtentationem ſufficit, alteri ſuperfluum ſit aut diminutum.

Sextum dubium, An ieiunium eccleſiaſticum violet, non tantùm is qui ſecunda vice comedit in die ieiunij, ſed etiam qui tertia, quarta, & deinceps.

Nu.178. DE hoc authores in vtramque partem ſatis acriter diſputant, quos citat Azor *in ſequenti quæſt.* 2. Sed ſufficiet cum eodem paucis reſpondere partem negantem videri probabiliorem; non tantùm quia plures authores eam ſequuntur; ſed etiam, quia benignior & mitior eſt; & ideo in materia ieiunij quæ pœnalis eſt, affirmanti parti præferenda; præſertim cum fulciatur & ratione & conſuetudine. Ratione quidem, quia Eccleſiæ prohibentis pluries in die ieiunij comedere, intentio obiectiua non videtur alia eſſe, quàm vt vnicam refectionem, conſtituat conditionem pertinentem ad ieiunij eccleſiaſtici ſubſtantiam: ita vt debeat ſub pœna peccati ſeruari. Quod intellige, ſi poſſit fieri, cùm nemo ad impoſſibile obligetur. Quia igitur poſt ſecundam comeſtionem, *(per quam impoſſibilis redditur vnica in die ieiunij)* ſeruari non poteſt præceptum de ipſa vnica comeſtione datum: relinquitur peccatum violationis eiuſdem præcepti non incurri per tertiam, quartam vel plures comeſtiones, ſicut ſi Semei ſæpius trãſiſſet torrentem Cedron contra prohibitionem ſibi à Salomone factam, *lib.* 3. *Regum cap.* 2. ne vnquam tranſiret, iudicatus eſſet non ſæpius quàm ſemel interficiendus, vt talis prohibitionis tranſgreſſor. Conſuetudine verò fulcitur; quia dum quis confitetur ſe ieiunium fregiſſe pluries comedendo, Confeſſarij non ſolent inquirere num bis tantùm, an verò ter, vel quater, aut pluries comederit; quod omnino interrogandum eſſet, ſi ſingulis vicibus mortaliter peccaretur. Alias rationes habet Leon Leſſius. De iuſt & iure lib. 4. cap. 2. dub. 5.

Nu.179. Pro parte autem contraria adfertur potiſſimùm, quòd prohibere ne ſæpius quàm ſemel comedatur, præceptum ſit negatiuum, quod obligat ad ſemper, ideóque peccetur quoties ei contrauenitur. Sic enim peccat quis quoties furatur, quia agit contra præceptum negatiuum: Non furtum facies: peccat item Sacerdos quoties plus quàm ſemel celebrat, quia datur præceptum negatiuum quo id prohibetur. Et vt de cæteris taceam, quoties quis contra Eccleſiæ prohibitionem carnes in die ieiunij comedit, peccat non tantùm prima vice, ſed etiam omnibus vicibus quibus comederit. Quare ſimiliter peccabit contra eam de qua agimus prohibitionem, non tantùm is qui ſecundò comedit in die ieiunij, ſed etiam qui tertiò, quartò & ſic deinceps. Quod argumẽtum benè ſoluit Caiet. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 8. Sed paulo clarius dici poteſt differentiam eſſe inter ea quæ prohibentur; nam quædam ſunt prohibita, quia mala, vt furtum & ſimilia rectæ rationi de ſe contraria, quæ committere, ſemper eſt peccatum. Quædam verò mala ſunt tantùm quia prohibita, & ideo non eſt peccatum ea committere, niſi eo tempore pro quo prohibita ſunt, ſicut carnes, oua, & lacticinia prohibentur pro tempore Quadrageſimæ, & carnes adhuc pro quibuſdam aliis temporibus: vt communis fidelium vſus ſatis oſtendit. Et rurſus horum quædam ſunt prohibita abſolutè, idque vel ſine determinatione certi temporis, vt celebratio plurium miſſarum ab eodem Sacerdote eodem die: vel cum determinatione certi temporis, vt vſus carnium, ouorum, & lacticiniorum in quadrageſima. Quædam autem ſunt prohibita per reſpectum ad aliud, quomodo pluries comedere in die ieiunij prohibetur per reſpectum ad conditionem ieiunij, quæ eſt vt ieiunans ſit contentus vna refectione. Cùm ergo hæc ita ſint, peccatur quidem toties quoties furtum committitur, quia ipſum de ſe malum eſt: item quoties Miſſæ celebratio extra caſus conceſſos iteratur eodem die ab eodem Sacerdote: ac etiam quoties in Quadrageſima, vel alio die ieiunij carnes comeduntur: quia tam hoc quàm illud abſolutè prohibetur. Non peccatur verò quoties plus quàm ſemel in die ieiunij comeditur, quia id tãtùm prohibitum eſt habito reſpectu ad conditionem ieiunij, quæ eſt vt ieiunans tantùm ſemel in die reficiatur cibo: quæ ruit, immo impoſſibilis redditur, per ſecundam refectionem: & ideo per eam peccatur contra præceptum de vnica refectione: non item per tertiam, quartam, & reliquas; quæ nihil tale faciunt: propterea quòd eam ruinam, *vt ſic dicam*, & impoſſibilitatem inuenit iam factam. Quod ſimiliter contingeret in eſu carnium, niſi is eſſet prohibitus abſolutè; nec tantùm vt conditio ieiunij. Iam quòd abſolutè prohibitus cenſeri debeat potius, quàm pluralitas refectionum aut anticipatio horæ in die ieiunij, conſtat ex conſuetudine Eccleſiæ. Nam videmus pueros qui ob ætatem, & operarios qui ob laborem excuſantur à ieiunio, *& per conſequens à ieiunij conditionibus ſeruandis*, non excuſari ab abſtinentia à carnibus; Item nec, in diebus Dominicis Quadrageſimæ, quamuis non ieiunemus; abſtineamus tamen à carnibus: quia nimirum vſus earum abſolutè prohibitus eſt in tota Quadrageſima: non autem per reſpectum ſolummodo ad ieiunium, ſiue ad conſtituendam conditionem ad ieiunium neceſſariam.

Ex his corollariè deducitur quod Azor *in cit. cap.* 9 *quæſt.* 3. tractat; ſi cum aliquo ſit diſpenſatum, vt ſæpius quàm ſemel in die ieiunij comedat: non obſtare præceptum ieiunij, quin non tantùm bis ſed etiam ter vel quater, vel pluries comedere poſſit *(etſi à peccato gulæ non excuſabitur, ſicut nec extra tempus ieiunij)* perinde ac operarij, qui ob laborem diurnum a ieiunio excuſantur; obſtare tamen quin veſci poſſit carnibus aut aliis cibis vetitis, ſicut obſtat ne idipſum poſſint dicti operarij, neque nos poſſimus in diebus Dominicis Quadrageſimæ. Nu.180.

Sintne autem diuerſa numero peccata, quæ diuerſis diebus Quadrageſimæ ſic committuntur; an verò vnum tantùm numero ex pluribus illis tanquam ex partibus coaleſcens, difficultatem aliquam habet, ſed in qua nos hærere non eſt neceſſe: cùm ad noſtrum inſtitutum ſufficiat ſcire, quòd illorum multitudo exprimenda ſit in confeſſione: vt Confeſſarius ea ex parte habeat ſufficienter cognitum ſui Pœnitentis ſtatum. Nu.181.

*

Septimum dubium, An is, cui ex diſpenſatione licet bis in die ieiunij comedere, liceat pariter horam comedendi anteuertere, etiamſi nullam habeat iuſtam anteuertendi cauſam.

Nu.182. AD hoc reſpondendum videtur, vt tutiorem ſic veriorem eſſe partem negantem, *per ante tradita num.* 168. *&* 169. quam tenet Nauarrus in Enchir. *cap.* 2. *num.* 22. Sed Gregorius à Valentia 2.2. *diſput.* 9. *quæſt.* 2. *puncto quinto*, Caietanum ſecutus partem affirmantem tenens, eam probat: quia conditio ieiunij conſiſtens in hora refectionis habet ſe velut accidentaliter ad conditionem conſiſtentem in vnica refectione. Etenim certa hora præſcribitur tanquam modus refectionis; nempe vt ad talem vſque horam ea differri debeat. Sublato autem eſſentiali, tollitur & accidentale. Cui rationi occurrendum eſt ieiunij conditiones non eſſe hic conſiderandas per reſpectum ad ſe inuicem, ſed per reſpectum ad ieionium ipſum, ad quod eæ pertinent æqualiter. Conditio enim certæ horæ, non minus quàm duæ reliquæ, ſpectat ad ieiunij eccleſiaſtici ſubſtantiam. Nam Eccleſia illam vt de ſe afflictiuam carnis, iotendit præcepto ſuo comprehendere: vt argumento eſt quòd illius perinde ac alterutrius duarum reliquarum relaxatione aut violatione, relaxatum aut violatum ieiunium eccleſiaſticum communiter exiſtimetur. Quocirca quoad eam, ſicut & quoad reliquas duas, procedit illud quod ex Caiet. refert Nauarr. loco citato: præceptum Eccleſiæ cùm in totum ſeruari non poteſt, ſeruandum eſſe quoad partem eam, quoad quam ſeruari poteſt. Vnde diſpenſatus vt pluries in die ieiunij comedat, non eſt eo ipſo diſpenſatus, vt horam comedendi anteuertat, ſicut neque vt cibis vetitis vtatur, prout idem Nauarr. per eandem rationem habet.

Octauum dubium, An qui abſque iuſta cauſa horam comedendi in die ieiunij anteuertit, eodem die ieiunium ſeruare teneatur; ſecundùm alia quæ ad illud ſpectant.

Nu.183. AD hoc reſpondendum eſt teneri ex communi *vt ait Azor* 1. *part. Moral. inſtit. lib.* 7. *ca.* 11. *quæſt.* 7. ſententiâ: quæ ex eo probatur, quòd conſtet ex communi Eccleſiæ conſuetudine talem non poſſe ea de cauſa veſci carnibus: neque ſecundam refectionem poſſe ſumere potius, quàm carnibus veſci: nulla ratio conuincat. Nam quod aliqui dicunt ei qui horæ anticipatione frangit ieiunium, idem vſuuenire ac ei qui vas fregit, quia nequit ille amplius ieiunium integrum, ſicut nec iſte vas integrum ſeruare; reiicitur, quia cùm alicui datur præceptum de ſeruando vaſe, ſolùm obligatur ad non frangendum illud: præceptum verò datum de ieiunio ſeruando, obligat ad non frangendum ieiunium, non tantùm anticipatione horæ, ſed nec ſecunda refectione, nec ſumptione cibi vetiti; itaut is qui ante horam determinatam cibum ſumpſit, adhuc teneatur abſtinere à ſecunda refectione & à cibis vetitis.

Nonum dubium, Quomodo ſerotina quæ vocatur collatio permittatur in die ieiunij.

CIrca hoc aduerte conſtare quidem, quòd ſimpliciter talis cœnula per receptam conſuetudinem permittatur & excuſetur: ſed dubitari, an cum ea conſuetudine concurrere debeant, neceſſitas perſonæ, aut paruitas materiæ, quæ videntur eidem dediſſe initium. Aliqui enim, *relati ab Azorio in præced. cap.* 8 *q.* 4. putant eiuſmodi refectiunculam non eſſe licitam niſi ſumatur cauſa indigentiæ in modum medicinæ, non verò in modum cibi, id eſt; ad obſiſtendum alicui infirmitati corporis, non autem ad corpus alendum: qualis indigentia eſt, ne ſtomacho officiat potus ſine cibo ſumptus ad ſomnum de nocte capiendum neceſſarius, vel etiam ad bonam ciborum digeſtionem. *De qua re Abulenſis ad* 6. *cap. D. Matthæi, quæſt.* 164.

Alij verò, *quos conſequenter refert idem Azor*, arbitrantur talem refectiunculam ſimpliciter & abſolutè licitam eſſe, quantumcunque indigentiæ neceſſitatem adiunctam non habeat: quia ad illam excuſandam à peccato, ſufficit ſola conſuetudo rationabilis præſcripta, quæ vim habet duriora, vel ſuauiora efficiendi ieiunia, quæ omnia ſunt iure humano inducta (*de quo Nauarr. in Enchir. cap.* 21. *num.* 14. Nu.184.
dummodo tamen eis fraus non fiat: vt cenſetur fieri *ex Syl. verbo ieiunium num.* 10. cùm eſt exceſſus in quantitate, aut conſuetudo inducit ſtudioſè aliquid quod ad nutriendum & contra famem faciat (*vt eſt cœna palliata nomine collationis cuius Nauarr. meminit, in ſequen. nu.* 15. id quod directè pugnat cũ fine, cuius gratiâ ieiunium eſt inſtitutum. Vnde fit vt tanquam irrationabilis, debeat cenſeri corruptela introducta non à viris honeſtis Deum timentibus, ſed à carnalibus & delicatis pro Deo ſuum ventrem colentibus: qui cõtra Eccleſiæ diſciplinam & ea quæ pro ſalute animarum conſtituta ſunt: non conſuetudinem, ſed tantùm corruptelam inducere poſſunt; prout bene ait Gabriel *in* 4. *diſt.* 16. *quæſt.* 3. *art.* 3. *col.* 5. Simili modo reiicienda eſt eorum ſententia qui dicunt non aliter conſuetudine excuſari prædictam refectiunculam; quàm quòd in ea modicum ſumatur, quod pro nihilo reputari poſſit. Nam ad talem excuſationem ſufficit non exire conſuetudinis terminos, *vt ex Panormit. habet ibidem Syluester.* Indéque colligit, non ſolui ieiunium, etiãſi talis refectiũcula ſumatur pro aliquali naturæ ſuſtentatione, aut ex ſenſualitate. Adde ex Nauar. *in cit. num.* 14. etiamſi nulla quoque ſit bibendi neceſſitas & voluntas: ſatis enim eſt vt vitetur exceſſus, nihil ſumendo vltra id quod ſecundùm regionis conſuetudinem rationabilem ſumi ſolet. Rationabilem dico, vt indicem vitandos eſſe abuſos, per quos refectiuncula in plenam refectionem degenerat: quod fieri non poteſt ſine fractione ieiunij eccleſiaſtici *vt bene notat Abulenſis in ſequenti quæſt.* 165. quia vnicam tantùm refectionem ab vna media nocte ad alteram ſumere, ſpectat ad ſubſtantiam ieiunij eccleſiaſtici.

Decimum dubium, Quæ ciborum quantitate & qualitate conſtare debeat ſerotina collatio, vt cenſeatur permiſſa.

PRo huius explicatione faciunt ſequentia documenta notatu digna. Primum eſt Caietani *in verbo ieiunium ca.* 11. *in fine.* Quemque rectè ſibi cõſulere qui illud in collatione ſumit, quod ſuæ complexioni plus prodeſt: hoc eſt, ex cibis licitis id in illa ſumit, quod nouit magis ſibi conducere aduerſus infirmitates quibus ſe ſentit obnoxium. Sic enim ipſa collatio non refectionis ſed medicinæ potius rationem habebit. Secundum eſt, *ex Azorio in cit. li.* 7. *ca.* 8. *qu.* 8. In collatione ſerotina, ne tranſeat in cœnã, ſolùm Nu.185.

edi

edi poſſe quæ ante vel poſt prandium aut cœnam aliàs ſumi ſolent, qualia ſunt electuaria fructus arborum: putà ficus, vuæ, nuces, pira, poma, herbæ: itémque panis in ea quantitate quæ modica meritò cenſeatur: ſi enim ſecus fiat, id eſt, vel ſumantur alij cibi qui valent potiſſimùm ad nutriendum: vt piſces & legumina; vel priùs memorati in maiori quantitate ſumantur, iam non erit refectiuncula ad ſomnum commodiùs capiendum, & naturam aliqua ex parte ſuſtentandam; ſed potius ſecunda refectio ad nutriendum inſtituta; qua ieiunium ſoluatur. Quamquam tamen iſta cibi modica quantitas latitudinem recipit ea varietate locorum & perſonarum. Sunt enim regiones aliæ aliis calidiores aut frigidiores: & perſonæ aliæ aliis ætate prouectiores: item aliæ aliis infirmiores: ac tandem aliæ aliis maiore labore diurno fatigatæ. Vnde fit, vt nec vbique nec omnium eadem ſit indigentia, cui ſubueniri poſſit per eamdem ciborum quantitatem & qualitatem. Quiſque igitur, videbit iuxta primum documētum, quid ſuæ complexioni proſit, & cauebit exceſſum, quem, *niſi aliqua cauſa iuſta excuſet*, dicerim ordinarie contingere, quando id quod ſumitur notabiliter maius eſt quarta parte eorum, quæ ieiunanti ſufficerent ad ordinariam ſuam cœnam: nam talis fere ſemicœnat, vtpote mediam ferè partem ſumens eorum quę illi ad plenam cœnam ſufficerent. Id autem viri timoratæ conſcientiæ nolint in die ieiunij facere, niſi iuſta aliqua neceſſitate compellente. Quodquidem ſatis indicat collationem non eſſe extendendam ad eam quantitatem, per quam ea cenſeri poſſit ſemicœnatio.

Tertium documentum eſt, In collatione concedi imprimis vſum electuariorum, tanquam conferentium potius ad bonam digeſtionem, quàm ad nutritionem bonam. Deinde verò vſum fructuum & herbarum: minus autem cæteris vſum panis qui cibus eſt (*inquit Angelus in verbo ieiunium num. 3. in fine*) in vſu cæteris principalior. Quanquam teſte Sylu. *in eodem verbo num.* 10. ſecundum D. Thomam, Palud. & alios Doctores præcipuos, iſta diſtinctio panis ab aliis jam dictis, non habetur niſi de congruo, id eſt, ex eo tantùm quòd ad retinendam abſtinentiam à cibis in qua ieiunij ratio conſiſtit, conſentaneum ſit abſtinere potius ab eo qui principalior cibus eſt, quàm ab aliis qui ad excitandam cibi appetitionem, vel ſitim extinguendam, ſumi ſolent frequentiùs, quàm ad nutriendum: ideo enim tum ante tum etiam poſt prandium vel cœnam ſumi conſueuerunt.

Porrò non ſolùm quando panis vſum conſuetudo in collatione induxit, ſed etiam aliàs, is licitus eſt in modica quantitate, cùm alicui vel potus vel fructus, quibus vti conceditur, nocent ſine pane, vel ipſe nihil præter panem habere poteſt: vel etſi fructus habere poſſit, tamen ſtomachus ipſius non eſt illis opportunus. *Ita docent Sylu. & Caiet. ille loco citato & hic ſecunda ſecunda quæſt.* 147. *art.* 6. *dub.* 2. Et ratio eſſe poteſt, quòd non videatur probabile Eccleſiam matrem piam cum filiis infirmis tanta ſeueritate agere, vt velit in tali neceſſitate adſtringere ad peccatum: dummodo vitetur exceſſus: vt vitabitur *ex Azorio in cit. quæſt.* 8. ſi quantitas panis ſit trium vel quatuor vnciarum.

Quartum documentum, *quod idem Azor conſequenter tradit*, eſt. Pluribus veſci fructuum generibus in collatione, non ſoluere ieiunium: dummodo in tam parua quantitate vnumquodque eorum ſumatur vt ſimul non excedāt quātitatē tolerabilem, qua vnum genus conſtaret, ſi ſolum ſine cæteris ſumeretur. Huius ratio reddi poteſt, quòd nihil in eo notetur, quod ſit contra ſubſtantiam ieiunij eccleſiaſtici. Quæ eadem eſſe poteſt illius, quod idem author addit; licitum eſſe in collatione iuſculum aliquod ſumere ſorbendo, dummodo non ſit ex coctis cibis quæ tunc ſumi vetantur: atque adeò ſit tantùm vel cum pane vel cum fructibus aut herbis: neque excedat eam quantitatem quæ eſt in more poſita.

Si quæras An excuſari poſſint nobiles in eo, quòd maiore collatione vtantur quàm cæteri. Idem ſimul reſpondet poſſe excuſari, dummodo illi non excedāt modum: quia nituntur conſuetudine, quæ ex eo rationabilis cenſeri poteſt. quòd ipſi ſoleant, debilioris eſſe valetudinis, & aſſueti eſſe pluribus & delicatioribus cibis. In confirmationem adfert, quòd ea de cauſa paulo maior collatio ſumi ſoleat in Romanā Pontificiáque curia, idque ſine fractione ieiunij ex Caiet. *in verbo Ieiunium ſub finem.* Item quòd homines ſæculares paulo maiorem collationem ſumere ſoleant quàm viri Religioſi.

Undecimum dubium, An tempus refectionis meridianæ, & refectiunculæ ſerotinæ mutari poſſit: ita vt hæc circa meridiem, illa verò circa noctem ſumatur.

AD hoc Caietanus & Fumus *in verbo Ieiunium, ille cap.* 1. *& hic nu.* 1. *in fine, ac Nauar. in Enchir. cap.* 21. *num.* 14. ſimpliciter reſpondent non eſſe licitum veſpertinam refectiunculam transferre in refectionem matutinam: quia id non eſt communi conſuetudine receptum, nec iure permiſſum. Sed melius in præced. quæſt. 6. Azor reſpondet cum diſtinctione: nempe, quòd ſi matutina refectiuncula intelligatur ea eſſe, quæ multo ante prandij horam debitam ſumitur; ſine dubio verum eſſe ſimpliciter, quòd non liceat in die ieiunij collationem ex veſpertino tempore in matutinum transferre, niſi iuſta & legitima aliqua cauſa excuſet: vt cùm quis ob negotiorum multitudinem coactus prandium differre, ſumit aliquid cibi, ne toto die ieiunus permaneat cum damno valetudinis. Immo tùm quis nequit aliter ieiunare, agens tale quid damnandus non eſt; ſed commendandus tanquam is qui ieiunium ſeruans pro viribus, ſatisfacit Eccleſiæ præcepto, quod alioquin tranſgrederetur. Ita docet Caiet. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 6. *in explicatione 4. dub.* Addens quòd ſi talis in aliquo dubitaret, poſſet id facere cum Superioris licentia: non autem ea de cauſa omnino omittere ieiunium, quod tenetur ſeruare qua ratione poteſt: ſicut qui non poteſt totam Quadrageſimam ieiunare; poteſt autem tribus diebus in hebdomada; aliis diebus à ieiunio ceſſans, tenetur tribus illis ieiunare. Sin autem matutina refectiuncula intelligatur ea quæ ſumeretur hora deſignata prandio in die ieiunij, dilato prandio ipſo in horam in qua ſumeretur veſpertina collatio, talem mutationem cenſeri poſſe licitā hoc nomine: quòd ea nec ex toto nec ex parte ſoluat ſubſtantiam ieiunij: quia ieiunium eccleſiaſticum, vt de more nunc ſeruatur, continet vnum prandium cum vna refectiuncula; id quod, nō obſtante propoſita mutatione, ſeruatur: neque præuenitur præſcripta comedendi hora: abſtinetúrque à cibis vetitis, vt ſupponimus. Quare nihil mutatur ſpectans ad ſubſtātiam ieiunij: ſed ſolummodo tempus, ſine præuentione horæ ab Eccleſia præſcriptæ ad comedendum. Quanquam vt idem author bene monet: in hac quoque re, *ſicut & in cæteris quæ ad ieiunium pertinent*; melius tutiúſque eſt ſequi conſuetudinem, quam conſtat eſſe in contrarium.

Nu. 186.

Duodecimum

Duodecimum dubium, An poſſit quis per alium ſatisfacere præcepto Eccleſiaſtico de ieiunio.

Nu. 187. AD hoc idem Axor *in eodem lib. 7. cap. 21. quæſt. 7.* bene reſpondet diſtinctione. Ieiunium enim aut præcipitur alicui vt corpus caſtiget, ac domet; aut iniungitur à Iudice tanquam pœna peccatis debita. Ac ieiunium priore modo præceptum, nemo poteſt per alium peragere: quia eſt velut negotium quod imponitur perſonaliter exequendum. Poſteriore verò modo, niſi aliud impediat, poteſt quis per alium exſoluere iniunctum ieiunium, vt argumento eſt, quòd viuorum ieiunia poſſint defunctis prodeſſe per modum ſuffragij. At ieiunium eccleſiaſticum prioris modi eſſe dubium non eſt. Quare non poteſt impleri per alium.

Decimumtertium dubium, An poſſit quis excuſari à ieiunio, faciendo illius loco Eleemoſynam.

AD hoc negatiuè reſpondendum eſt *ex Nauar. in Enchir. cap. 21. num* 22. quia debitor vnius rei non liberatur ſoluendo aliam: *ex lege Eum, & lege Manifeſti Cod. De ſolutionibus.*

Vltimum dubium eſt, An ſi quis ieiunium aliquo certo die indictum non obſeruet, ſiue quia non poteſt, ſiue quia non vult, debeat alio die illud ſuſcipere.

Nu. 188. AD hoc cum Panormit. & pluribus aliis quos refert & ſequitur Azur, *in præced. cap. 10. quæſt. quinta,* immo cum omnibus ex Nauar. in ſeq. numero 27. reſpōdendum eſt negatiuè: quia tale onus eſt attributum tali diei: ideóque extra hunc, illud non manet, niſi aliter expreſſè conſtitutum ſit: vt in cap. Ex parte. De obſeruat. ieiuniorum conſtitutum eſt, quòd ſi Vigiliæ ieiunium incidat in diem Dominicam illud transferatur in præcedentem diem Sabbathi. Sicut ergo is, qui non audiuit Miſſam aliquo die feſto, non tenetur propterea ſequenti die audire: nec Sacerdos qui hodie omiſit diuinū officium, tenetur cras illud bis recitare; ita nec qui ieiunium eccleſiaſticum omiſit, tenetur ea de cauſa alio die ieiunare: quia illud fuit onus diei: ſicut is cui conceſſus eſt vſusfructus agri pro hoc anno, ſi non ſit vſus eo beneficio, non poteſt virtute eiuſdem conceſſionis illo gaudere alio anno; quia tale beneficium ceſſauit cum tempore cui erat attributum. Secus verò eſſet ſi tempus attributum eſſet oneri: *vt cùm alicui iniungitur ſemel ieiunare in hebdomada:* nā talis omittens ieiunium vno die, tenetur illud implere alio die. Sicut ſi alicui eſſet conceſſus vſusfructus agri pro vno anno, ſi eo beneficio non eſſet vſus primo anno, poſſet eo vti ſequenti anno.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

De peccato quod committitur violatione ieiunij eccleſiaſtici.

SVMMARIVM.

189 *Violatio ieiunij eccleſiaſtici excuſatur à mortali per defectum deliberationis & materiæ paruitatem.*

190 *Violatio ieiunij eccleſiaſtici peccatum eſt mortale, non modò ex contemptu, vel cum ſcandalo contingens, ſed etiam ex ſuo genere.*

191 *Violatio ieiunij eccleſiaſtici per eſum ciborum prohibitorum aut per ſecundam refectionem, aut etiam ex probabiliore ſententia, per anticipationem notabilem horæ determinatæ, peccatum eſt mortale.*

192 *Qua ratione ſufficienter in confeſſione declaretur violatio ieiunij eccleſiaſtici.*

SVPPONIMVS committi peccatū violatione ieiunij eccleſiaſtici, quoniam ea eſt doctrina Catholica, quam aduerſus hæreticos noſtri temporis benè propugnatam, qui volet videre poteſt apud Bellar. in tom. 3. Controuerſiarum lib. 2. de bonis operibus c. 7. 8. & 9. & apud Gregor. à Valen. ſecunda ſecundæ diſput. 9. quæſt. 1. puncto 2. in primo & ſecundo controuerſo Legi etiam poteſt Azor in prima parte Moral. inſtit. lib. 7. cap. 20. quæſt. 1. 2. & 3. Quale verò peccatum ſit, mortalène an veniale, tractamus tanquam inſtituti noſtri proprium.

Sit igitur prima propoſitio. Ex accidenti, id eſt, ob defectum iudicij plenè deliberati, vel ob materiæ paruitatem violatio ieiunij eccleſiaſtici excuſatur à mortali. Probatur, quia nulla poteſt reddi ratio, cur duo illa, ob imperfectionem actus non excuſent à mortali tranſgreſſorem præcepti de ieiunio, perinde ac aliorum præceptorum tranſgreſſores. Nu. 189.

Secunda propoſitio. Non ſeruare ieiunium eccleſiaſticum ex contemptu præcepti Eccleſiæ, ſemper eſt peccatum mortale. Ratio eſt, quia talis contemptus (iuxta illud *Luc.* 10. Qui vos ſpernit me ſpernit: qui autem me ſpernit, ſpernit eum qui me miſit) includit Dei cōtemptum ac notabilem irreuerentiam, Vnde charitatem qua ei grati ſumus deſtruī ſatis indicatur per illud *primi Regum* 2. Qui contemnunt me erunt ignobiles.] Iam deſtructiuum eſſe charitatis animam viuificantis, proprium eſt peccati mortalis, quod inde accepit ipſum mortalis nomen. Nu. 190.

Tertia propoſitio eſt. Tranſgreſſio præcepti Eccleſiaſtici de ieiunio, ſemper eſt peccatum mortale, quando cōiunctum habet aliorum ſcādalum. Ratio eſt, quòd & tunc ea ſit contra charitatem, cum notabili iniuria proximi, iuxta illud *ad Rom.* 14. Si propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundùm charitatē ambulas: noli cibo tuo illū perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt.] Id quod poteſt frequenter hoc tempore contingere, quia is qui tranſgreditur ieiunium, ſæpe videri poteſt vel hæreticus eſſe, vel parui facere authoritatem Eccleſiæ, vel ad idem alios ſuo exemplo inducere.

Quarta propoſitio eſt. Quantumcumque ſine ſcandalo & contemptu expreſſo contingat prædicta tranſgreſſio, ſolúmque omittat quis ieiunium, quòd nolit illud ſeruare cùm poſſit, peccatum eſt ex ſuo genere mortale. Hanc communi Theologorum, Canoniſtarum, ac Summulariorum calculo approbari notat Axor *in cit. li. 7. c. 8. q. 1.* Eamq; ex inſtituto confirmant Medina *in Cod. de ieiunio quæſt. 7.* & Couar. *lib. 4. variar. reſolut. cap. 2. n. 10.* & pleniùs Bellarm. & Gregorius à Valen locis antè citatis.

Satis nobis eſt communis ſenſus Catholicorum timoratorum, abhorrētium à ieiunij violatione tanquam lethaliter ſauciante animā. Et certè nemo verus Catholicus negabit Eccleſiam potuiſſe ieiunium ſub mortali præcipere nomine Chriſti, qui dixit *Luc.* 10. Qui vos audit me audit.] Quòd autem Eccleſia voluerit illud taliter, *ſub mortali inquam*, præcipere; patet ex graui pœna, cui ieiunij Quadrageſimalis & quorumdā aliorum violatores, ſubiici vult in Can.

68. Apoſtolorum: nempe, vt ſi ſint Clerici deponantur: ſi laici, excommunicentur. Et in Concilio Gangrenſi Can. 19. *refertúrque in cap.* Si *quis eorum diſt.* 30. cùm anathema dicitur ei qui abſque neceſſitate corporea, tradita in commune ieiunia, & ab Eccleſia cuſtodita, ſuperbiendo diſſoluit. Nemtnem autem dignum eſſe excommunicatione, niſi ob mortale peccatum, conſtat ex cap. Nemo Epiſcoporum 11. q. 3.

Nu. 191. Quinta propoſitio. Quamuis quis cætera ſeruet, ſi ieiunium eſu carnium violet, peccat mortaliter. Hæc patet quoque ex communi Catholicorũ timoratorum ſenſu: quiſquis enim talis eſt experitur in ſe quod D. Chryſoſt. dicit, *Hom.* 16. *ad populum Antiochenum*; quòd etſi millies exhortetur, & infinita crucient, & cogant aliquid lege ieiunij non conceſſum guſtare, omnia tamen pati malit, quàm prohibitum tangere nutrimentum. Accedit quòd in Concil. 8. Toletano cap. 9. non tantùm excommunicentur, ſed etiam præcipiatur vt à carnibus integro anno abſtineant, qui illarum eſum præſumpſerint attentare in Quadrageſima, ſine ineuitabili neceſſitate & euidẽti languore, aut ætatis impoſſibilitate.

Sexta propoſitio. Idem pariter dicendum eſt de eo qui ieiunium violat vſu ouorũ & lacticiniorum in Quadrageſima: niſi conſuetudo contraria aut diſpenſatio excuſet. Habent hanc Caiet. & Syluester, *ille* 2. 2. *q.* 147. *art.* 8. *& hic in verbo Ieiunium num.* 17. confirmatúrq; ſimiliter ex communi verorum Catholicorom ſenſu.

Septima propoſitio. Non eſt quidem dubium, quin violatio ieiunij per ſecũdam refectionem, peccatum ſit mortale: dubitatur tamen, an ſit quoque per anticipationem horæ ad comedendum præſcriptæ. Prior pars etiam conſtat ex communi Catholicorum ſenſu. De poſteriore autem ſatis conſtare poteſt ex diſſenſione authorum. Nam multi, quorum meminit Azor *in ſeq. cap.* 11. *quæſtione* 4. & poſt eum Leoo Leſſius (illis aſſentiens) de iuſt. & iure libr. 4. cap. 2. num. 13. putant anteuertere horam conſuetam ieiunij etiam ſine iuſta cauſa, non eſſe peccatũ pluſquam veniale, niſi per contemptum id fiat. Alij verò in maiore numero, quorum idem ſimul meminit, exiſtimant mortaliter peccare eum qui ſine cauſa legitima, debitam, ſeu in eo loco conſuetá horam ieiunij notabiliter præuenit. Quæ ſententiarum varietas ex eo orta videtur, quòd vna ex parte obſeruatio horæ debitæ ſit conditio ieiunij ſpectans ad ipſius ſubſtantiam: ideóque violatione illius, ſicut & duarum reliquarũm, cenſeatur ſimpliciter violatum ieiunium, atqueadeo cum peccato mortali. Ex altera verò parte talis conditio, cùm non ſit periode principalis ac cæteræ, ſed ſolùm conſequens & adiuncta ad conditionem vnicæ refectionis tãquam modus quidam illius, quo non ante certam horam in die ieiunij ſumenda eſt; videri poteſt quòd peccatum violatione illius commiſſum, minus ſit quàm quod committitur violatione duarum aliarum conditionum.

Cæterùm etſi hoc verum eſt, ea tamen, *vt ſic dicam*, minoritas, non apparet tanta vt cenſeri poſſit minuere peccatum in infinitum: ideoque poſterior ſententia (quam, citatis Paludano & Caietano, Nauar. ſequitur in Enchir. cap. 21. num. 27.) videtur non tantùm vt tutior, ſed etiam vt probabilior tenenda: & quia plures ac nobiliores habet authores, vt videre eſt apud Azorium: & quia melius fundamentum habet: Tum rationis, vt patet ex iam dictis: Tũ conſuetudinis, quia boni Catholici ad eam quoq; conditionem ſe ita adſtringi ſentiunt, vt ſi illam violauerint nolint tale peccatum reticere in confeſſione, quaſi leue. Tum demum iuris, quia iuxta cap. Solent De conſecr. diſtinct. 1. qui horam præueniunt, nullatenus ieiunare credendi ſunt. Nec eſt quod quis dicat eum Canonem abrogatum eſſe, cùm iam anticipetur hora tertia poſtmeridiana de qua loquitur. Nam etſi in ea anticipatione diſceſſum ſit à more & inſtituto veteris Eccleſiæ, non tamen in eo, quòd certa hora ſeruetur, quam non liceat in die ieiunij comedendo præuenire. Non negauerim tamen facilius excuſationem à peccato locum habere in ea conditione, quàm in reliquis; quæ per ſe & independenter pertinent ad ieiunij ſubſtantiam. Sic enim Nauar. in Enchir. *cap.* 21. *num.* 27. *verſu* 7. alios citans, excuſat à tali peccato eum qui præuenit, eoquod nõ vacabit ei comedere horá conſuetá, vel quia debet iter arripere, vel ob hoſpites quos ſuſcepit.

Octaua propoſitio. Qui bona fide credit ſe iuſtam cauſam habere ad non ieiunandum, etiamſi reuera non habeat, non peccat *ſaltem mortaliter*, non ieiunãdo. Ratio eſt, quia vbi adeſt bona fides, abeſt peruerſa voluntas, ſine qua peccatum non eſt mortale. Hãc ex Palud. D. Anton. Sylu. & Caietano tradens Nauar. *in præced. num.* 20. addit, Confeſſarium ei qui dubitat, an ſine notabili ſuæ ſanitatis damno ieiunare poſſit, conſulere debere, vt experiatur; ſique cognouerit ieiunium ſibi notabiliter nocuum eſſe, iuſtè poterit à ieiunio ceſſare: ſin adhuc dubitauerit, debebit ad Superiorem pro diſpenſatione confugere, ſine qua in dubio, nec illi quos ætas incuruat, aut languor extenuat, aut neceſſitas arctat, præſumere debent prohibita violare. *prout habetur ex* 8. *Concilio Tolet. cap.* 9. *in fine.*

Nona propoſitio. Frangens ieiunium anticipando horam debitam, prima tantùm anticipatione peccat contra præceptum de ieiunio eccleſiaſtico: comedendo autem cibos vetitos, toties peccat quoties comedit. Hæc patet per dicta præcedenti capite in explicatione ſexti dubij.

Decima propoſitio. Ad declarandum ſufficienter *Nu.* 192.
in confeſſione peccatum quod ieiunij eccleſiaſtici violatione committitur, dicendum eſt quomodo violatum ſit; nempe, vel quòd ſola anticipatione horæ, vel quòd ſola pluralitate refectionum, vel quòd vtrãque ſimul, vel quòd adhuc cibi vetiti vſu; de hoc addendo quoties contigerit. Ratio eſt, quia Confeſſarius debet intelligere non tantùm peccatorum ſpeciem, ſed etiam numerum & grauitatem infinitè, mortaliterve auctam: quod non fit in confeſſione facta de violatione ieiunij, niſi fiat eo, quo proponimus modo: cùm ratio multiplicationis & aggrauationis peccati in tali violatione, pendeat ex varietate dictarum conditionum ſpectantium ad ſubſtantiam ieiunij. Adde pari ratione declarandum eſſe, num ieiunium eo die quo violatum eſt, iniungeretur duplici præcepto: vt fit cùm de præcepto ieiunandum eſt in vigilia S. Matthiæ, & ea incidit in aliquem diem Quadrageſimæ. Nam tunc vel duplex peccatum committitur, *prout Nauarro viſum eſſe proponit Azor. in eodem libro ſeptimo cap.* 20. *quæſt.* 7. vel ſi vnum tantùm committitur, *vt Azor ipſe probabilius exiſtimat*, ipſum eſt duplo grauius, quàm ſi non eſſet talis præceptorum concurſus. Nam pluribus cauſis obligatus ieiunare, non ieiunans plus peccat: vt per ſe notum eſſe nec egere probatione ait Maior *in* 4. *diſtinct. decimaquinta quæſt.* 3. Eãdem etiam de cauſá declarandum eſt, quot diebus ſine iuſta cauſa quis vel violauerit, vel violare voluerit ieiunium in Quadrageſima: quia etiamſi nolimus aſſentiri eidem Azorio *in ſequenti quæſt.* 8. dicenti tot numero committi peccata, quot fuerint illi dies, fatendum tamen eſt ſingulis diebus tale peccatum mortaliter aggrauatum eſſe: præſertim cùm præceptum de Quadrageſimali ieiunio, *vt Gabriel in* 4. *diſtinct.* 16. *quæſt.* 3. *art.* 3. *dub.* 5. *in fine*, bene notat, feratur & ſuper totam

Qua

Quadrageſimam, & ſuper ſingulos dies illius: ideóque ieiunium cuiuſlibet diei Quadrageſimæ ſit in præcepto: ſiquidem alioqui is qui in die Cinerum violaſſet ieiunium, quia non poſſet integram Quadrageſimam ieiunare, nihil deinceps peccaret non ieiunando in ea: vtpote impoſſibilitate ipſum excuſante.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

De modo quo peccatur participando in ieiunij violatione.

SVMMARIVM.

193 *Quis talis modus ſit, & quotuplex eſſe poſſit.*
194 *Non peccat famulus vel ancilla parans, aut miniſtrans cibos domino quem ſcit frangere ieiunium; & ſic de aliis miniſteriis: cum qua limitatione hoc ſit accipiendum.*
195 *Quando & quomodo peccet qui alium in die ieiunij ad cœnam inuitat.*
196 *Peccant mortaliter, tum patresfamilias ſuis familiaribus, tū hoſpites ad ſe diuertentibus* apertā vt vocant mensā, *cœnam præbentes in die ieiunij.*
197 *Rationes in contrarium cum ſolutione.*
198 *Procedit ea doctrina etiamſi priuatim ac ſecretò tale quid fiat.*
199 *Quod prædictis licere poſſit, quando familiares aut hoſpites valde moleſti ſunt cœnam negantibus.*
200 *Iidem incerti, an cœnam petentes iuſtam cauſam habeant cœnandi, non peccant mortaliter eam dando.*
201 *Peccat mortaliter qui ſine iuſta cauſa compellit famulos aut operarios ad violationem ieiunij.*
202 *Quando & quomodo peccent aut non peccent, qui in diebus ieiuniorum venales exponunt cibos vetitos.*

COMMVNE eſt omni peccato mortali, vt illud incurrat, non tantùm is à quo perpetratur, ſed etiam is qui perpetranti conſentit: cum dicat Apoſtolus *ad Rom.* 1. Digni ſunt morte non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.]

Nu. 193. Modus igitur quo peccatur participando in violatione ieiunij, cōſiſtit in eo quod præbeatur eidem violationi conſenſus: qui quadruplex eſſe poteſt ex *Gloſa ad ca.* 1. *De offic. Delegat. verbo Pari pœna*: vnus negligentiæ, alter conſilij, tertius cooperationis, & quartus authoritatis ſeu defenſionis. Atque iuxta eamdem gloſam in caſu negligētiæ (*niſi fortè negligentia fuerit nimis craſſa*, conſentiens minus peccat quàm perpetrans: & in caſu Concilij minus punitur conſentiens, *ſcilicet tanquam minus etiam peccās*, quàm perpetrans peccatum. In caſu autem cooperationis, æqualiter peccant conſentiens & perpetrās peccatum. In caſu denique authoritatis ſeu defenſionis magis peccat, magiſque puniendus eſt conſentiens quàm perpetrans peccatum: *quæ omnia ex iure canonico eadem gloſa habet confirmata.*

Ad quos quatuor modos reuocantur nouem illi qui communiter traduntur peccandi peccato alieno: de quibus Nauarrus in Enchir. cap. 11. num. 13. & nos commodiùs in ſeq. libro ſcilicet 16. nu. 31. & 32. Cæterùm cùm conſtet peccatum mortale committi à nobis, ſi noſtro conſenſu, cauſa fuimus cur alter qui ieiunare ſtatuerat mutet voluntatem, nec ieiunet cùm teneatur: illud quod poteſt de re propoſita difficultatem habere eſt, An mortaliter peccemus cùm quis iam apud ſe ſtatuit tranſgredi præceptum ieiunij: & quāuis talis tranſgreſſio nobis diſpliceat, ei tamen cooperamur propter aliquod noſtrum incommodum. Ad quam difficultatem exhauriendam aliquot particularia dubia occurrunt, quibus ſatisfaciendum eſt.

Primum dubium, An peccet famulus vel ancilla menſam vel cibos parans, aut cibos ipſos miniſtrans domino, quem ieiunium ſoluere nouit.

PRo cuius parte affirmante facit, quòd in hoc famulus vel ancilla videatur domino ieiunium violanti cooperari; quod eſt peccatum. Nu. 194. Pro negante verò, quòd domino petenti ſolitum obſequium, ſi res ſit de ſe non mala, famulus illud ei præſtans tanquam iure debitum, congruenter rationi agat. Dictat enim ratio domino non eſſe quidem obtemperandum, ſi rem de ſe malam petat, quæ non poteſt bene fieri: eſſe tamen, ſi petat rem de ſe indifferentem, & ei debitā: quia licèt petat affectu deprauato, à famulo tamen executioni mandari poteſt, nullatenus conſentiendo tali deprauationi, & per conſequēs ſine peccato. Hæc pars probabilior videtur & tenenda ſicut cum Caiet. tenet Azor, *in prima par. Moral. inſtit. lib. 7. cap.* 20. *qu.* 11. Nam ad contrariam rationem facile eſt reſpondere: famulum vel ancillam in eo caſu non cooperari peccato domini: cùm non ſuppeditet ei materiam peccandi, vtpote apponens tantùm quæ illius ſunt, *non autem ſua de quibus poſſit diſponere.* Neque obſequatur illius voluntati, prout peruerſa eſt, ſed prout exigit miniſteriū, quod ex officio debet ei præſtare. Quod ſi miniſterio, alioqui licito, idem dominus abutatur ad peccatum, nullatenus imputari debet famulo vel ancillæ.

Quod idem iudicandum eſt de aliis miniſteriis non malis ex ſe; niſi tantopere connexa ſint peccato, vt malitia ipſius ad illa extendatur: vt fit quando ad peccatum ipſum poſitiuè ac directè, proximéque ordinantur. Exemplum eſt miniſterij, quod hero ſuo per feneſtram intranti domum alienam vt furetur, occidat, vel fornicetur: famulus exhibet, tenendo ſcalas applicatas, aut ſuſtentando pedem ipſius, aut ſubiiciendo ei humeros vt aſcendere poſſit. Porro miniſteria modo prius dicto ſolos famulatus non excuſat à malitia: ſed requiritur adhoc alia iuſta cauſa: qualis eſt neceſſitas vrgens, eáque proportionata peccato quod herus intendit: vt quò maior fuerit eius malitia, eò vrgentior neceſſitas compellat miniſterium exequi.

Secundum dubium, An mortaliter peccet, qui in die ieiunij ad cœnam inuitat eum quem nouit cœnaturum.

AD hoc, *quod tractant Maior, Caietanus & Nau. citati ab Azorio in ſequen. quæſt.* 12. reſpondetur aliquot propoſitionibus. Nu. 195. Prima eſt, mortaliter peccare eum qui ſic inuitat, ſi quidem inuitatus cœnet, ieiunium alioqui ſeruaturus. Ratio eſt, quia verè cauſa eſt alteri mortaliter peccandi, quod eſt peccatum mortale: dato quòd ipſe inuitans, certò nouerit aut probabiliter crediderit aut dubitauerit, inuitatum obligari ad ieiunium ſeruandum. Secus eſſet verò, ſi vel ſciret, vel probabiliter crederet à ieiunando excuſatum eſſe: quia bona fide inuitaret.

Secunda propoſitio eſt, Mortaliter peccare eum qui alterum iam ad cœnam paratum, inuitat ad cœnandū. Ratio eſt quam reddit Caiet. *ſecunda ſecundæ*

queſt. 147. *art.* 4. *ſub finem*: quia non licet ne paratos quidem ad malum, allicere ſeu inducere ad illius executionem: cùm non tantum velle, ſed etiam exequi malum, ſit peccatum.

Tertia propoſitio eſt. Non eſſe peccatum mortale aliquem qui alibi cœnaturus erat, inuitare vt potiùs tecum cœnet. Ratio eſt *quam habet Caiet. loco citato*: quia id non eſt inuitare ad cœnandum, ſed offerre domum & locum cœnæ, téque in cœna ſocium, qui *ex ſuppoſitione* iuſtam cœnandi cauſam habeas. Id enim non videtur magis rationem peccati de ſe habere, quàm cùm hoſpites inuitant aliquos vt ad ſe potius, quã ad aliũ diuertãt. Accedit quòd in eo caſu, ſi quæ cauſa detur abſtinendi à tali inuitatione, ſit vt vitetur peccatũ fractionis ieiunij Ea autem nõ habet locum in illo, qui ſi non cœnet tecum, ſtatuit cœnare alibi, etiamſi peccaturus ſit. Quanquam non video qua ratione, ſic inuitatis poſſint ad cœnandum cibi miniſtrari, cùm id ſit eis ſuppeditare peccandi materiam. In quam ſententiam plura ſequenti dubio.

Quarta propoſitio eſt, *quam contra Nauarr. in Enchir. cap.* 21. *num.* 24. *tenet Azor loco citato*: eum non excuſari à peccato qui alterum vrbanitatis, hoſpitalitatis, aut amicitiæ gratià ad cœnam ſimpliciter inuitat in die ieiunij. Hæc probatur; quia talis excuſatio non nititur fundamento ſufficienti. Illud enim quod Nauar. ponit licere iuſta de cauſa alium inuitare ad actum aliquem ſuo genere bonum vel indifferentem, ſi nullatenus conſentiatur in eum quatenus male fit, aut ex aliqua circumſtantia malus eſt: vt ex eo patet quòd liceat mutuum ab eo petere, qui ſcitur nonniſi ad vſurã daturus: & ſacramentum petere à proprio Parocho, qui ſcitur etiã, illud in peccato mortali adminiſtraturus: & ſic de multis aliis. Illud inquam fundamentum facilè euertitur: vt enim Azor bene ait, non peccamus quidem quando vtentes iure noſtro petimus ab altero aliquid de ſe bonum, vel indifferens; quod etſi nõ eſt præſtiturus ſine peccato, ipſum nihilominus tale eſt quod poſſit ſi velit præſtare ſine peccato: *ſicut poteſt vſurarius, ſi velit pecuniam mutuã dare ſine vſura: & ſic de reliquis, quæ Nau. in exemplum adfert in ſequẽti n.* 25. Sed ſi tale ſit, quod alius à quo petitur præſtare non poſſit ſine peccato (quale eſt, ſine iuſta cauſa in die ieiunij cœnare) peccamus inuitantes ad illud, vtpote quod ita malum eſt, vt etiamſi quis velit eo bene vti non poſſit.

Tertium dubium eſt, An mortaliter peccet paterfamilias, qui illis quos habet in ſua familia: aut hoſpes, qui iis qui ad ſe diuertunt cœnam miniſtrat, nullam iuſtam habentibus cauſam excuſationis à ieiunio.

HOc valde torſit Gabrielem vt ipſe indicat *in* 4. *diſtinct.* 16. *queſt.* 3. *art.* 3. *dub.* 6. vbi illud latiùs tractat. Ei autem his propoſitionibus ſatisfieri poſſe videtur.

Nu.196. Prima eſt, mortale peccatum eſſe ſi paterfamilias indifferenter apertâ, vt vocant, menſâ omnibus de familia ſua, tam iis qui ſciuntur ad ieiunium ſeruandum teneri, quàm iis qui creduntur à ieiunando excuſari, miniſtrat cœnam in die ieiunij. Item ſi hoſpes ſimiliter faciat iis qui ad ipſum diuertunt: non ſecus ac faceret aliis diebus, nulla admonitione de ieiunio facta, nulláque ratione habita an habeant nécne iuſtam cauſam non ieiunandi. Hæc *ſuppoſito, quod ex præced. c. patet: ſcilicet mortaliter peccare illũ qui in die ieiunij cœnat abſque iuſta cauſa*, probatur, quia in tali caſu cœnam miniſtrare aduerſatur dilectioni Dei & proximi, ſcandaloſúmque eſt. Ergo peccatum eſt mortale.

Probatur conſequentia per illud 1. *Ioan.* 3. Qui non diligit manet in morte.] *& illud Matth.* 18. Væ homini per quem ſcandalum venit] Antecedens verò probatur argumentis Gabrielis *cuius doctrinam Nauar. approbat in eod. cap.* 21. *num.* 16. Primum enim contra dilectionem Dei eſt, non cauere in nobis & in aliis quantum poſſumus, offenſam ipſius: cùm charitas hoc ipſo, quòd ad dilectionem Dei mouet, inclinátve, remoueat auertátque ab illius offenſa. Illi autem qui eo quo diximus modo cœnam miniſtrãt, non cauent offenſam Dei mortalem quantum poſſunt. Ergo peccant mortaliter. Deinde contra proximi dilectionem eſt, *atque adeò peccatum mortale ex cap. Facientis diſtinct.* 86. non eruere illum à peccati mortalis periculo cùm poſſis, vel non corrigere mortaliter peccantem, aut in peccatum mortale prolapſum. Ergo multo magis erit illi cooperari ad corruendum in peccatum: vt is facit qui ſuppeditat cœnam in die ieiunij non ſeruanti ipſum abſque iuſta cauſa. Conſequentia eſt manifeſta præſertim quoad patresfamilias, de quibus *in priori ad Timoth. cap.* 5. Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam nõ habet, infidelis eſt, & infideli deterior.] Quoad cæteros quoque, patet per illud *Eccleſiaſtici* 17. Mandauit Deus vnicuique de proximo ſuo.] Cuiuſmodi curam certum eſt eo maiorem debere eſſe circa animæ, quàm circa corporis damna cauenda: quia hæc ſunt illis pernicioſiora. Probatur autem antecedens ex D. Auguſt. *relato in ca. Non putes* 23. *queſt.* 5. Non putes, inquit, te tunc amare ſeruum tuum, quando eum non cædis; aut tunc amare filium tuum, cum ei non das diſciplinam; aut tunc amare vicinum tuum, quando eum non corrigis: non eſt iſta charitas, ſed languor: feruet charitas ad emendandum & corrigendum; ſi ſunt boni mores, delectent: ſin autem mali, emendentur] & cap. Qui vitiis, ead. quæſt. Qui vitiis nutriendis parcit & fauet ne contriſtet peccantium voluntatem: tam non eſt miſericors, quàm qui non vult cultrum rapere puero, ne audiat plorantem: & non timet ne vulneratum doleat aut extinctum. Denique quod id quoque ſcandaloſum ſit, ſeu cauſam præbeat ruinæ, probatur: quia plerique talium qui ieiunare valent, non ſoluerent ieiunium, niſi paratam menſam haberent: iuxta illud tritum, Obiecta mouent potentiam. Deinde multi alij moribus infirmi, cognoſcentes adeò publicè & indifferenter præberi ſecundam refectionem, idipſum imitantur vel errore decepti putantes præceptum ieiunij non ligare; cùm tam apertè ab his, de quibus meliora præſumunt, non ſeruari videant; aut propria cupiditate illecti, cui ſuccumbãt inuitati exemplo multitudinis: eorum, *præſertim ſe maiorum*, qui adeò publicè, & ſine ſenſu offenſæ diuinæ violant ieiunium, quodquidem exemplum ſi non præberetur, tam vniuersè & apertè, multi ſine dubio ſe à violatione ieiunij cohiberent, qui non faciunt.

Sed videtur in contrarium eſſe conſuetudo, qua Nu. 197.
tam in principum curiis, quàm in domeſticis communitatibus, & hoſpitiis, cœna volentibus datur indifferenter. Ea enim cenſeri poteſt non modò præſcripta, cùm illius initij non ſit memoria, ſed etiam rationabilis: quia ſi principes aut patres-familias, vel hoſpites non vterentur prædicta, vt vocant, apertâ menſâ, darent occaſionem iniuriis, maledictionibus, blaſphemiis & prauis iudiciis, quibus iudicabuntur non facere id ex deuotione, ſed ex tenacitate,

nacitate, vel ex alia indebita cauſa: quæ peccata grauiora ſunt fractione ieiunij: vt argumento eſt, quod vxor, quæ ieiunando talium occaſionem præberet marito, ſoleat excuſari à ieiunio ipſo ſeruando.

Reſpondendum autem eſt cum Gabriele, conſuetudinem eam non eſſe communem apud homines ſollicitos de æterna ſua ſalute: & corruptelã eſſe potius, quàm conſuetudinem cenſendam: vtpote quæ ad peccatum inducit; nempe ad violationem præcepti de ieiunio non abrogati: laxátq; fræna carnali concupiſcentiæ: & ideo irrationabilis eſſe cenſenda eſt, nec præfato præcepto præiudicare *iuxta cap. Ex parte & cap. Cùm tanto de conſuetud.* Idque maximè, quia ſicut in via doctrinæ non multorum inſipientium, ſed potius paucorum ſapientum ſententiã ſequimur: ita in via morum, paucorum potius de ſua ſalute ſollicitorũ, quàm multorum illam parum curantium, rationi agendi adhærere debeamus; cùm ex Diui Mat. c. 7. anguſta ſit porta & arcta via quæ ducit ad vitam, paucíq; ſint qui inueniunt eam.] Contra verò, lata ſit porta & ſpacioſa via quæ ducit ad perditionem, multique ſint qui intrant per eam.] Cui rationi robur addit illud diuinum monitum *Exod.* 23. Non ſequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquieſces ſententiæ, vt à vero deuies.] Cùm autem dicitur recuſando cœnam dari occaſionem blaſphemiis; & aliis quibus maius peccatum committitur quàm omiſſione ieiunij, negandum eſt dari: quia nolle alteri ſuppeditare materiam ieiunium frangendi cum peccato mortali, non eſt illum inuitare ad blaſphemandum. ſicut nec recuſare vinum, volenti ſe eo ingurgitare: aut depoſitum gladium, volenti ſe, vel alium occidere. Ex propria igitur malitia inde occaſionem peccandi accipit, ſicut Phariſæi ex verbis Chriſti Domini *Matth.* 15. de quibus cùm Diſcipuli dicerent: Scis quia Phariſæi audito verbo hoc ſcandalizati ſunt; ait eis Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum.]

Sed vrgebit aliquis cœnam eſſe rem de ſe licitam quam vt debitam poſſit à domino ſeruus (*ſicut & promiſſam mercedẽ*) à patre, filius; ab hoſpite, pro pretio iuſto extraneus petere. Quare dari poterit; eo tantùm animo, vt debito ſatisfiat; nullo modo autem vt communicetur illius deprauatæ voluntati. Reſpondetur, *ex Nauar. in eodem nu.* 16. quòd etiamſi in eo non communicetur ipſius deprauatæ voluntati, communicari tamen actui, quo eadem deprauata voluntas executioni mandatur: nimirum ſuppeditando materiam vel inſtrumentum ad talem executionem perficiendam, aut continuandam: quod illicitum eſt perinde ac cùm ſeruus petit à Domino mercedem ſibi iuſtè debitam, ſcitútque petere ad executionem prauæ voluntatis quam habet fornicandi: tunc enim dans quod ab eo petitur, grauiter peccat tanquam cooperator ſceleris. Procedit autem tradita propoſitio nõ modo cùm quis propria ſponte nec requiſitus cœnam ſuis miniſtrat; ſed etiam cùm à ſuis requiſitus: quia talis requiſitio nõ reddit licitam eam cooperationem ad requirentis necem ſpiritalem: ſicut nec requiſitio regis Saul impediuit, ne à Dauide dignus morte iudicaretur iuuenis Amalecites, qui eumdem regem ab ipſo requiſitus occidit, *ex libr. 2. Reg. cap. primo.* Aduerte patremfamilias aut hoſpitem non excuſari in hac re tanquam præſtantes id ad quod tenentur. Non enim ad aliud tenentur, quam ad ſuppeditationem neceſſariarum ad victum honeſtum, rationíve conſentaneum.

Nu. 198. Secunda propoſitio. Peccatum mortale committitur non modò cùm publicè & palàm; ſed etiam cùm priuatim & ſecretò, cœna in die ieiunij præbetur ei qui ſcitur aut probabiliter creditur non habere excuſationem iuſtam; nempe quia dicit ſe nolle ieiunare etiamſi poſſit, aut apparet legitimæ ætatis bonæ nec debilis conſtitutionis: nec fatigatus inedia nec grauatus labore. Probatur, quia hic modus quamuis vt diuerſus eſt à præcedenti, liberet à ſcandalo; non tamen à peccato tranſgreſſionis præcepti eccleſiaſtici; cui cooperari in tali caſu perinde eſt contra dilectionem Dei & proximi, atque in caſu propoſitionis præcedentis.

Sed aduerte quòd ſi filij aut famuli eſſent valde Nu. 199.
moleſti patrifamilias, nec huius piis monitionibus flecti vellent, animo obſtinato ſuæ cupiditati ſeruire ſtatuentes, non eſſet peccatum mortale, illos ſuo arbitrio relinquere: quia nullo præcepto obligatur paterfamilias cogere ſuos filios aut famulos ſeruare ieiunium, ſed ſolùm ex charitate corrigere & monere: quod ex Ledeſino notat Azor *in cit. lib. ſeptimo cap. 20. qu. 12.* Ad quod facere videtur illud ad Epheſ. 6. Vos patres nolite prouocare ad iracundiam filios veſtros, ſed educate illos in diſciplina & correptione Domini] Quamquam nolim aſſerere, quòd poſſit talibus cœnaturis ſuppeditare piſces & alios cibos non permiſſos in collatione, *de qua antea n.* 184. quia id eſſet cooperari peccato illorum perinde ac pranſuris ſuppeditare carnes vel oua. Illos verò cibos quos in prædicta collatione ſumi receptum eſt cõſuetudine rationabili, ſuppeditare etiam in quantitate ad refectionem ſufficiente, nolim dicere peccatum mortale: quia id res eſt de ſe non illicita, & qua alter vti poſſit abſque peccato, ſi velit: putà ſibi temperando ab exceſſu, nec plus de talibus ſumendo quàm recepta conſuetudo ieiunantibus concedat. Cauendum tamen eſt a ſcandalo puſillorum, qui videntes tantam copiam ciborum, exiſtimabunt non tantùm cœnulam, ſed etiam plenam cœnam eſſe licitam in die ieiunij. Quæ pernicioſa opinio non ratione, ſed gula ſuadente ſic iam inualuit, vt ab ea bona pars hominum, nec exhortationibus Prædicatorum, nec obiurgationibus Confeſſariorum, nec conſcientiæ aculeis, æternique ſupplicij terroribus diuinitùs incuſſis, ab ea iam deduci poſſit. Aduerte præterea, metum damni grauis, adeóque cadentem in virum conſtantem (de quo in ſeq. lib. 11. cap. vltimo) poſſe in re propoſita, vtpote iuris tantùm humani, excuſare: excepto caſu in quo metus ipſe incutietur in contemptum Eccleſiæ, & conſequenter Spiritusſancti, à quo regitur: cuius honor anteferendus eſt rebus omnibus.

Tertia propoſitio. Excuſantur à peccato mortali Nu. 200.
patresfamilias & hoſpites dando cibos in die ieiunij cœnaturis, requiſiti ab eis, non modò cùm ipſi iudicãt tam probabile eſſe, quòd iuſtam excuſationẽ à ieiunio habeant, quàm quòd non habeant: *vt cùm apparẽt iuniores, aut valde ſenes, aut corpore debiles, aut inedia vel labore cõfecti*: ſed etiã cùm incerti ſunt, nec habẽt quod probabiliter credãt: vt fieri poteſt, cũ illi poſtulando cœnam, aſſerunt ſe latens impedimentum ieiunandi, aut diſpenſationem habere: & nihilominus indicia quædam contraria apparent, non tamen ſufficientia ad probabiliter credendum. Hanc propoſitionem Medina *in Cod. de ieiunio, quæſt. 11. ſub finem* probat: quia de proximis non eſt præſumẽdum quod deterius eſt, nec quod illi ſint æternæ ſuę ſalutis immemores, quando talis præſumptionis cauſa iuſta non habetur. Cauẽdum eſt tamen à ſcandalo puſillorum. Nam quãuis ſufficiat ad liberationem a peccato violationis ieiunij, quòd quis ſciat ſe iuſtã illius excuſationem habere, *etiamſi latentem*: non ſufficit tamen ad liberandum à peccato ſcandali, quo frater infirmus eiuſmodi excuſationis cauſam ignorans, inducitur eo exemplo ad violandum ieiunium

cum detrimento ſuæ ſalutis. *De qua re plenius Gabriel loco citato ante ſolutionem argumentorum.*

Nu.201. Quarta propoſitio. Is mortaliter peccat qui in die ieiunij familiam ſuam, quę alioquin ieiunare tenetur & poteſt, compellit ad opera, quæ cum ieiunij obſeruatione ſtare non poſſunt, ſi in aliā diem commodè differri queant. Hanc ex Gabriele habet Azor *in cit. q.* 12. ſine probatione: quæ eſſe poteſt, quòd mortale peccatum ſit abſque cauſa & ex ſola animi libidine impedire aliquem ab impletione præcepti ipſum obligantis ſub mortali: ſic enim qui Sacerdoti ſurripit breuiarium, ſciens fore vt non poſſit dicere Horas canonicas; aut Sacerdos ipſe idem præuidens illud in fluuiē abiieit, peccat mortaliter; ſicut & ille qui alterum apud ſe detinet, vnde nouit ſecuturum vt Miſſam die feſto non audiat; & ſic de ſimilibus, de quorum numero ſunt, *vt ex Maiore Azor habet*, patresfamilias, qui cùm poſſint commodè, non præbent familiæ ſuæ ſufficienter cibos, cum quibus ſeruare queant ieiunium ad quod obligantur. Nam & tunc impedimentum adfertur obſeruationi præcepti de ieiunio. Ponuntur ſimiliter ex Caiet. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 4. *& ex aliis quos in præced. cap.* 17. *q.* 8. *refert Azor*, qui operarios ieiunaturos conducere nolunt: id enim eſt eos ad ieiunium omittendum excitare. Quanquam tamen *ex eodem Caiet.* duo ſunt, per quæ poſſunt à peccato excuſari. Alterum, ſi ideo nolint, quod ieiunaturi qui minus operis facturi ſunt, nihil volunt diminuere de mercede, quæ debet operi reſpondere. Alterum ſi vrgeat neceſſitas expediendi opus, tunc enim recuſare poſſunt ieiunantes per quos expediri non poteſt. Idem quoque docet Abulenſis *ad 6. cap. Diui Matthæi, quæſtione* 143. *in fine.*

Dubium quartum, An mortaliter peccent qui in diebus ieiuniorum cibos prohibitos venales exponunt.

Nu. 202. DE hoc Azor *in eodem lib. 7. cap. 20. in fine*, duas refert opiniones, benéque iudicat ipſum ſic explicari diſtinctione. Vel publicè ac palàm venales exponunt: & ſic dubitandum non videtur, quin peccent mortaliter, tanquam dantes multis occaſionem mortaliter peccandi violatione ieiunij; vnde fit, vt talem expoſitionem, tanquam animabus pernicioſam, non permittat Magiſtratus, ſuæ & ſuorum ſalutis curam aliquam gerens: vel certè venales exponunt priuatim & occultè pro infirmis: túncque ſi probabiliter credant ad ſoluendum ſine iuſta cauſa ieiunium, emi ab emptoribus, peccare vendendo. Si verò id ipſis incertum ſit, nec ſufficienter appareat; poſſe ipſos excuſari à peccato; ſicut & eos (*iuxta ante dicta num.* 200.) qui cibos præbent eœnaturis quos incertum eſt, an habeant iuſtam cauſam non ieiunandi. Quę etiam eſt expreſſa doctrina Medinæ *in fine tit. quæſtionis* 11. illam confirmantis hac ratione, quòd non ſit temere de proximo iudicandum, nec ei danda occaſio ſcandali: vt videtur fieri, cùm venditores publici, cibos quos venales habent, petentibus denegāt, ſine fundamento præſumentes de illorum peccandi voluntate: vnde temere iudicantes, occaſionē dant rixarum & iurgiorum. Addit Medina tales venditores nō teneri exactè diſcutere an emptores habeāt néc ne, ſufficientem cauſam qua excuſentur à ieiunio; quoniam talem diſcuſſionem facere conuenit ſpecialiter patrifamilias reſpectu ſuorum domeſticorum, quorum ſpecialem debet curam gerere. Quòd ſi venditor habeat cauſam aliquā dubitandi de aliquo tali impedimento, debet ad dubium rationabiliter deponendum ſuper eo prudenter interrogare ementem; túncque maximè cum probabiliter iudicat, ſe poſſe illum iuuare, & à praua voluntate deducere, ſi abſque iuſta cauſa ieiunium ſoluere velle inueniatur.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

De cauſis à peccato excuſantibus non obſeruantem ieiunium eccleſiaſticum.

SVMMARIVM.

203 *Hæreſis Begardorum & Beguinarum, quòd ſoli peccatores obligentur ad ieiunium.*

204 *Iuſta cauſa excuſat à peccato non obſeruantem, quæ varia eſt.*

205 *Per cauſam impotentiæ adoleſcentes vſque ad* 21. *annum excuſantur à ieiunio eccleſiaſtico.*

206 *An id ſit intelligendum cum aliqua reſtrictione.*

207 *Quando poſſint adoleſcentes ad ieiunium adſtringi præcepto.*

208 *Adoleſcentibus, in quibus prædicta excuſatio locum habet, non licet in die ieiunij cibis vetitis vti, & quando liceat infantibus.*

209 *Qui ſenes excuſentur à ieiunio Eccleſiaſtico, ac qui infirmi.*

210 *Excuſantur mulieres prægnantes & lactantes.*

211 *Qui pauperes excuſentur.*

212 *Neceſſitas excuſans à ieiunio.*

213 *Excuſatio agricolarum, & laborioſas artes exercentium.*

214 *An ea extendatur ad diem ieiunij, in quo laborem intermittunt.*

215 *Nec labor maximus neceſſarius eſt, nec minimus ſufficit ad excuſandum à peccato violationis ieiunij.*

216 *Mediocris requiritur: vnde ſtatuitur in particulari de artificibus, qui cenſeantur à ieiunio excuſari, qui verò non.*

217 *Excuſatio eorum, quibus aliquod debitum incumbit, quod exequi nequeunt ieiunando.*

218 *Labor quem quis nequit cum ieiunio ſuſtinere, excuſat, cùm fuerit neceſſariò ſuſcipiendus, aliàs minimè.*

219 *Ex pietate excuſatur à ieiunio qui incumbit operi, quod maius eſt eodem ieiunio, nec ipſum ſecum patitur.*

220 *Voluntaria peregrinatio ad loca ſancta, quando excuſet ab obſeruatione ieiunij.*

221 *Quando ob amicitiam, aut metum grauem liceat frangere ieiunium.*

222 *Excuſatio exiſtimantis bona fide ſe iuſtam habere cauſam non ieiunandi. Quæ excuſatio in aliis quoque præceptis humanis locum habens requirit duas conditiones.*

223 *De ſupplendo defectu per authoritatem Superioris, cùm dubia eſt cauſa excuſationis.*

224 *Quòd non eſt neceſſarium, ſi Papa diſpenſet, aut ſi Epiſcopus in ieiunio inſtituto per ſuum, aut ſui prædeceſſoris decretum.*

225 *Ieiunium pro tota Eccleſia indictum quatenus relaxari poſſit ab Epiſcopo, ac etiam à Parocho, & à religioſarum familiarum Prælatis.*

226 *Documenta de relaxatione ieiunij notanda pro praxi.*

227 *Superior in diſpenſando non debet ſcrupuloſus eſſe, nec rem in ſubditi conſcientiam reiicere.*

228 *Qua ratione valeat* Parochus *relaxare ieiunium in cauſa dubia.*

219 *Non poteſt Confeſſarius in cauſa dubia ieiunium relaxare.*

Præ

PRÆCEPTVM eccleſiaſticũ de ieiunio obligare quemlibet Chriſtianum, niſi rationabili de cauſa excuſetur, Caiet. *in verbo ieiunium, cap. 3.* oſtendit ex eo, quòd ipſum generale ſit, & toti populo Chriſtiano commune, prout recepta Eccleſię vniuerſæ conſuetudo declarat: quæ eſt ſententia expreſſa D. Thomæ *2.2. quæſt. 147. art. 4. & aliorum, quos in 4. diſtinct. 16. quæſt. 3. art. 2. Gabriel commemorat.* Aduerſus hæreticos noſtri temporis contrarium docentes agit Leon Leſſius de iuſt. & iure li. 4. cap. 2. dubit. 5. quem qui volet videat, Ac ſimul, quæ ille adfert pro communi ſententia Doctorum aſſerentium memoratam obligationem eſſe ſub mortali: Nobis enim ſufficere poteſt ad confirmationem receptus vſus piorum Catholicorum qoi de illius violatione ſolent confiteri & à Confeſſariis interrogari tanquam de mortali.

Nu.203. Illud autem quod Begardi & Beguinæ abſurdè ſenſerunt obligare ſolos peccatores, non autem iuſtos & perfectos, bene refellitur ab Abulẽſi *ad cap. 6. D. Matth. qu. 138.* & ab Alphonſo à Caſtro aduerſus hæreſes, *verbo Ieiunium, hæreſi tertia:* & à Bellarm. in controuerſia de bonis operibus *lib. 2. cap. 10.* De quo errore ad noſtrum inſtitutum ſufficiet notaſſe, eum damnatum eſſe ab Eccleſia in Cõcilio Viennẽſi *vt patet ex Clement.* Ad noſtrum De hæreticis: & quòd nemo tam ſanctus ſit in quo *ex cap. 5. epiſt. ad Galat.* caro non concupiſcat aduerſus ſpiritum. Vnde cùm ieiunium non ſolùm ſit ſatisfactorium pro peccatis præteritis: ſed etiam iuuet pro vitandis futuris; próque ſe præſeruando ab illis: nullus tam ſanctus eſt, quin ei vtile ſit carnem edomare per ieiunium exemplo D. Pauli; qui quamuis raptus fuiſſet in paradiſum, & audiuiſſet arcana verba quæ non licet homini loqui: atque reſponſum accepiſſet, Sufficit tibi gratia mea: corpus tamen ſuum caſtigabat, & in ſeruitutem redigebat ne prædicans aliis, ipſe reprobus efficeretur] *ex priori ad Corinth. cap. 9.*

Nu.204. Etſi verò id ita ſit, non omnes tamen Chriſtiani qui prædictum præceptum non ſeruant, peccant, ſed ſolùm qui nullam iuſtam cauſam habent non ſeruandi: qui enim iuſtam habent, excuſantur. Quæ cauſa, *vt loco cit. docet Caiet.* poteſt eſſe vel vera, vel exiſtimata, vel authorizata: ac ruſſus vera multiplex, ſed quæ ad tria capita reuocari poſſit, nempe ad impotentiam, pietatem, & neceſſitatem. Cùm enim excuſatio ab obligatione præcepti humani ex eo naſcatur, quòd Superioris à quo datur voluntas ſit conſulere ſubditorum bono, *vtpote qui præcipiendi poteſtatem acceperit non in diſtrictionem, ſed in ædificationẽ, ex poſteriori ad Corinth c. 13.* taléque bonum, ſit vel corporis, vel ſpiritus, vel externæ ſubſtãtiæ: quando per obſeruationem præcepti læderetur corpus, impotentia excuſat ab illa: quando verò læderetur ſpiritus, excuſat pietas: quando denique læderetur ſubſtantia externa, excuſat neceſſitas. De quibus ſingulis ſigillatim dicamus oportet.

De difficultate autem quæ hîc præponenda videretur Leſſius bene tractat in memorato cap. 2. dubit. 7. & 8. ſcilicet An peregrini obligentur ſeruare ieiunium loci in quo verſantur. Itemque an obligentur ſeruare ſpeciale ieiunium ſui loci proprij abſentes ab eo Sed breuitatis ſtudio poteſt ſufficere; eadem ratione illam ſolui qua in ſequenti libro 19. capite 21. ſoluetur ſimilis de obſeruatione feſtorum.

De cauſa impotentiæ.

SECTIO I.

EX impotentia à ieiunio eccleſiaſtico excuſat Caietanus, primo loco adoleſcentes vſque ad annum vigeſimumprimum completum; ſed vtrùm bene dubitari poteſt. Nam pro contra ſentientibus: *de quibus Azor in 1. part. Moral. inſtit. lib. 7. cap. 17. qu. 2.* ratio hæc facit, quod adoleſcentes ante illam ætatem multa peccata committere ſoleant, quibus perinde ac maiores natu per ieiunium occurrere debent: & vt occurrant compellendi videntur.

Excuſatio adoleſcentum.

SEd authoritas D. Tho. *in citato art. 4. ad 2.* quam *Nu.205.* non modò Caiet. ſed etiam Abulen. *in ſequen. q. 139.* pluréſque alij (*quorum Azor quoque meminit*) ſequuntur ſufficit ad tenendum tutâ conſcientiâ id quod dictum eſt, prout communiùs teneri monent. D. Anton. *2. par. tit. 6. & Gabr. in 4. diſt. 16. illo cap 2. §. 4. & hic quæſt. 3. art. 1, notab. 4.* Nam ſatis bona ratione D. Thomas vtitur: nempe, quòd adoleſcentes vſque ad eam ætatem ſoleant indigere frequenti cibo, & in magna copia propter abundantem in eis vim caloris, cibum ipſum facilè abſumentis: & operantis non ſolùm vt nutriat, ſed etiam vt naturæ debitum incrementum in eis præſtet. Cùm igitur Eccleſia non intendat quemquam præcepto ieiunij obligare, cum detrimento notabili bonorum corporis, exiſtimandum eſt adoleſcentes non antè obligari ad ieiunium eccleſiaſticum quàm abſoluerint vigeſimumprimum annum ſeu tertium ſeptennium, in quo ſecundum phyſicos abſoluitur hominis accretio. Quã rationem & alia ad rem hanc ſpectantia, bene tractat loco citato Abulenſis. Sed pro praxi nobis propoſitâ ſufficiet addere reſponſionem ad rationem in contrarium allatam: quòd etſi tales adoleſcentes multa peccata committant, non ideo tamen neceſſarium eſſe vt præcisè per ieiunium ab Eccleſia præceptum, debeant pro illis Deo ſatisfacere: nam non deſunt alij ſatisfaciendi modi.

Si quæras num ante eam ætatem adoleſcentes, ſi *Nu.206.* non ad omnia, ſaltem ad aliqua ieiunia teneantur.

Reſpondendum eſt ſecundùm Abulenſ. ibidem, teneri: quia cauſa ſupradicta per quam excuſantur à ieiunio, *quod ſcilicet frequentiore, & abundantiore cibo egeant ratione augmentationis,* non datur æqualiter toto illo tempore, ſed quanto quis magis accedit ad finem augmentationis, tanto minor eſt augmentatio & per conſequens tanto minor cauſa ſæpius comedendi. Deinde *vt Medina argumentatur in Cod. de ieiunio quæſt. nona,* quamuis tales non poſſint omnia ieiunia, poſſunt tamen aliqua ſine corporis aut ſanitatis detrimento ſeruare: vt ieiunia Quatuor temporum, vigiliarum, & duorum vel trium dierum hebdomadæ in Quadrageſima. Eos ergo ab his eximendi nulla eſt iuſta cauſa. Verumtamen quia D. Thom. loco citato, *& cum eo tum Caiet. tum etiam Nauar. ille ad eum locum D. Thomæ, & hic in Enchir. cap. 21 nu. 16.* abſolutè & ſine tali reſtrictione dicunt, non ante vigeſimumprimum annum adoleſcentes ad ieiunium eccleſiaſticum teneri, non putarim inconmodum, ſi ad quæſitum reſpondeatur negatiuè; maximè cùm videamus conſuetudine ſeruari vt adoleſcentes ſecundùm quod ætate creſcunt, ad ieiunium vel inuitentur vel compellantur ab iis qui ipſorum curam gerunt: quod conueniens eſſe D. Thomas conſe-

quenter admonet: non quaſi tam ſint adſtricti præcepto ieiunij, ſed tanquam aſſuefaciendi ad illud ſeruandum cùm ad legitimam ætatem peruenerint. Accedit quod ex contraria ſententia, timoratis magna conſcientiæ perturbatio, & animi anxietas oriri poſſit, dum non conſtat nec facile iudicari poteſt, ad quæ ieiunia quis dum ætas paulatim creſcit, teneatur.

Nu.207. Nota verò primò, cum Nauar. *ibidem ex D. Thoma* vrgente graui neceſſitate poſſe adoleſcentes præcepto adſtringi ad ieiunium: ſiue neceſſitas ſit publica: qualis fuit ea propter quam Ionæ 3. datum eſt præceptum, vt homines & iumenta non guſtent quidquã: ſiue ſit priuata, vt ea quam patitur perſona vitiis implicata, in cuius remedium Confeſſarius imponit ieiunium. Nec obſtat quod detrimentum ex tali ieiunio ſequatur: quia ipſum eſt priuatum & corporale, quod publico & ſpirituali poſtponi debet.

Nota ſecundò, prædictam excuſationem locum habere etiam in Religioſis, qui nondum vigeſimumprimum annum exceſſerunt; ſiue ſint nouitij, ſiue profeſſi, *vt ex Gabriele & Roſella notat Azor in cit. qu.* 2. quia in illis perinde ac in aliis cauſa excuſationis locum habet. Attamen, *vt idẽ alios ſecutus in ſequenti qu. 3 ſenis*, non excuſantur à ieiuniis quæ iniunguntur, per regulam ſuæ religionis, eo quod illius obligationi voluntate ſua ſe ſubmiſerunt, quia ſicut extra religionem potuiſſent ſe ad ieiunium ſeruandum adſtringere; verbi gratia, illud vouendo: ſic etiam potuerunt in religione, obligando ſe ad obſeruationem præceptorum illius.

Nu.208. Nota tertiò, adoleſcentes excuſatos à ieiunio, non excuſari pariter ab abſtinentia à carnibus, & aliis cibis prohibitis, vt cõmunis Eccleſiæ vſus ſatis oſtendit. Infantibus autem nondum præditis vſu rationis infra ſeptennium tales cibos præbere, eſſe licitum: niſi conſuetudo ſit in contrarium: *prout ex Caiet. & Cordub. notat ibidem Azor.* Cuius rei ratio eſſe poteſt quam *in citatã qu.* 139. tangit Abulenſis: quia ad infantes non extenditur obligatio, cùm per ſe nihil agant, ſed ipſi agantur, id eſt, moueantur ad alterius imperium. Conſuetudine autem in contrarium exiſtente id ſcandaloſum eſſet, maximè hoc tempore in quo tale quid poſſet porrigentes de hæreſi ſuſpectos reddere.

Excuſatio ſenum.

Nu.209. SEcundo loco ex impotentia Caiet. ait *in cit. ca.* 3. ſenes à ieiunio excuſari: de quo nihil eſſe iure cõſtitutum communis omnium ſententia eſt: *vt à multis notatum Azor habet in memorato cap. 17. quæſt. 4.* ideoque dum ſenes firmo & valido ſunt corpore, ieiunium ſeruare debere: itaut ætas ſenilis, nõ præbeat iuſtam excuſationis occaſionem, niſi ſimul adſit aliqua ſenilis ætatis infirmitas: quæ cùm non contingat ſimiliter in omnibus (quandoquidem natura nõ determinauit in ſenibus tempus defectus, ſicut in pueris determinauit tempus profectus ſeu augmenti) atque alij aliis tardiùs ſeneſcant, fit vt definitum non ſit tempus certum, in quo debeat quis ex ſenili ætate à ieiunio excuſari, *prout bene notat Abulenſ. in ſeq. qu.* 147. ſed relinquatur prudentis arbitrio definiendum, quis ex hoc capite legitimam cauſam habeat, prout Nauarr. *in Enchir. ca. 21. num.* 16 annotat. Ait tamen Sylu. *in verbo Ieiunium qu. 6. verſ. 2.* quod regulariter ratione ſenilis ætatis, meritò excuſentur à ieiunio qui ſeptuageſimũ annum expleuerunt. In quam ſententiam Azor, *in eadem quæſt.* 4. alios citat: & Gabr. *in 4. diſtinct. 16. qu. 3. art. 1 notab.* 4. communiter eã à doctoribus teneri aiunt. Cæterùm poſſumus in fauorem ſenum cum Caiet. in citato cap. tertio tenere, ſicut tenet Axor; quòd excuſetur à ieiunio eccleſiaſtico ſexagenarius, niſi ex robuſtiore complexione conſtet ipſum poſſe abſque notabili læſione ſui, illud ſeruare. Rationem reddit Caietan. *tum ibidem tum 2. 2. qu. 147. art.* 4. quia communiter vitæ humanę terminus eſt annus ſeptuageſimus iuxta illud Pſalmi 89 Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni.] Vnde ætas ſenilis qua homo ad interitum vergit, poteſt communiter in anno 60. conſtitui: iuxta illud *ad Hebr.* 8. Quod antiquatur & ſeneſcit, prope interitum eſt.] Quare ſexagenarij, *niſi euidenter conſtet quod poſſint ſeruato ieiunio, cibum ipſis opportunum digerere, ac vitam tolerare*: poſſunt debilitati quam ſentiunt ſubuenire, frequenti & modico alimento: quoniam ſenectus eſt morbus incurabilis, cum quo non eſt expectandus caſus maioris roboris habendi, præſertim quia in tali expectatione experimentum eſt periculoſum.

De excuſatione infirmorum.

TErtio loco ex impotentia, Caiet. à ieiunio eccleſiaſtico excuſat infirmos, quando ieiunium manifeſte eis nocere poteſt; aut ex Medicorum timorem Dei habentium ſententiã, tale quid meritò cauendum eſt. Idem ſentiunt tum Gabr. & Sylu. *illo loco cit. & hic in ſequenti quæſt.* 9. tum etiam Abulenſis *in ſeq. quæſt.* 148. diſtinguens infirmos in ægros, qui patiuntur morbum aliquem ex alteratione vel corruptione humorum: & in debiles, qui ſiue ex præcedenti ægritudine, ſiue ex naturali quadam impotentia non poſſunt totum cibum eis ad ſuſtentationem neceſſarium ſimul & ſemel ſumptum digerere: ſed grauantur & relinquuntur in eis humiditates quædam indigeſtę morbum generantes: quorum priores in edendo vel abſtinendo à cibis, ſequi debent non ieiuniorum, ſed medicorum regulam, inquit Abulenſis: poſteriorum verò eadem eſt ratio, quę ſenum. Eamdem doctrinam ex Palud. habet Nauar *in cit. nu.* 16. Additque ex ipſo Caiet. *ad antea memorat. art.* 4. excuſari etiam ratione infirmitatis, illos qui tam debilis complexionis ſunt, vt vacuo ſtomacho dolorem capitis, aut vertiginem patiantur, aut tota nocte calere & dormire nequeant. Si quæras an hoc procedat quantumcumque infirmitas contracta ſit propriã culpâ. Reſpondetur affirmatiuè ex Paludano *in 4 diſtinct. 15 quæſt. 4. art. 2. concluſ.* 5. & Roſella *in verbo Ieiunium num.* 21. quia non obſtante propria culpa, talis infirmitas (vt ſupponimus) vere ſecum vehit impotentiam ad ieiunandum ſine læſione notabili. Vide ſequentem numerum 218. in fine.

Excuſatio mulierum quæ ſunt prægnantes aut quæ lactant.

QVarto loco ex impotentia Caiet. à ieiunio ex- Nu.210.
cuſat mulieres prægnantes & lactãtes: cui conſentiunt tum Palud. Gabr. & Nauar. locis cit. tum etiam Abulenſis & Syluester: *ille ad cap. 6. D. Matth. qu. 146. & hic in cit. quæſt. 9. verſu* 5. qui indicat ad talem excuſationem requiri, vel debilitatem de qua antè dictum eſt: vel quòd timendum ſit de earum periculo ſi ieiunent, vel de abortu aut defectu alimenti pueri: cuius nocumenti vitandi causâ non tantùm poſſunt, ſed etiam debent ieiunium dimittere, vt docent etiam tum Caiet ipſe *ad eundem art. 4. verſu ad* 2 & cum eo Nauar. *in eodem num.* 16. tum etiam Abulen *in citata qu.* 146. Addens id procedere ſiue mulieres ſuos, ſiue alienos infantes nutriant.

Aduerte

Aduerte autem ex eod. Caiet. quia mulieres communiter non ſunt tam robuſtæ naturæ, vt vnica refectione poſſint tantum alimenti ſumere, & digerere quod pro ſe & prole ſufficiat, prægnantes & lactentes vt tales, à ieiunio excuſari: cùm lex ſit de iis quæ vt plurimum contingunt.

Excuſatio pauperum.

No.211. POſtremo tandem loco ex eadem impotentia excuſat Caiet. pauperes qui hora prandij non poſſunt habere ſufficientem refectionem: vt ſolet contingere iis qui oſtiatim mendicantes non inueniunt quod eis ſufficiat ad famem ſuam explendam, *prout habet Abulen. in præced. quæſt. 142. eadémque eſt ſententia D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 4. ad 4. & Palud. in præced. concl. 3.* Secus verò eſſe de iis pauperibus qui habere poſſunt ſufficienter ad vnam plenam refectionem, vt iidem authores addunt; quod ex ſe manifeſtum eſt: quia in illis ratio impotentiæ ceſſat. Excipiendus eſt tamen, *prout aliis citatis Azor habet in ſæpe memorato lib. 7. cap. 17. quæſt. 7.* ille qui cibos ad refectionem ſufficientes habere poteſt quidem, ſed quibus non licet in die ieiunij veſci: vt ſi mendico hæreticus præbeat refectionem, in qua apponat carnes ſine aliis cibis, qui ad illam ſufficere valeant.

De cauſa neceſſitatis.

SECTIO II.

No.212. NEceſſitas aliquem à ieiunio excuſat, *prout Caietanus tradit in verbo Ieiunium, cap. 3.* quandocumque ei faciendum eſt aliquid, quod non patitur ieiunij obſeruationem: ipſúmque eſt neceſſarium ad ſalutem animæ vel corporis: vt ſi ad ſaluandam vitam ei longè, & citò fugiendum ſit, nec commode id facere poſſit ieiunans: vel neceſſarium eſt ad conditionem ſtatus ſui temporalis: vt ſi bellum gerens, ita ieiunio debilitetur vt arma geſtare, & cæteros belli labores ferre oon poſſit: vel ad vitandum damnum temporale; vt ſi ex agro colligendum ſit ei frumentum, aut ex prato fœnum: vel ad aliquid acquirendum de raro contingentibus: vel ad aliud quod etſi requirat laborem impoſſibilem cum ieiunio, eum tamen ideo ſuſcipere debeat, quòd aliter nequeat ſe, ſuámque familiam alere, veſtire, dotare filias, ſuſtentare filium in ſtudiis, &c.

Excuſatio agricolarum & artes laborioſas exercentium.

No.213. EX prædictis Caietan. infert non modò in agricultura, ſed etiam in quacumque alia arte laborantes, ſi qui non poſſint ieiunare cum tali labore: ſine quo vix, aut ne vix quidem poſſunt acquirere omnia ſibi, ſuæque familiæ neceſſaria, non teneri de eodẽ labore minuere, vt poſſint ieiunare. Quod idẽ ſentientes Azor *in ſeq. q. 8.* plures refert. Iam ſi laborantes, ſint aliàs diuites; non poſſuot quidem ex hac præcisè neceſſitatis cauſa excuſari ne laborem ſuum minuere debeant, vt præcepto de ieiunio ſatisfacere valeant: ex priuilegio tamen cenſeri poſſunt excuſari poſito eo quod referunt, tum alij quorũ idem Azor *ibidem* meminit: tum etiam Medina *in Cod. de ieiunio quæſt. nona*: Eugenium quartum conceſſiſſe, aut potius declaraſſe: opifices qui laborioſas artes exercent vt fabros ferrarios, latomos & ſimiles: atque agrorum cultores ſiue diuites ſint, ſiue pauperes, non teneri ad ieiunia ſub peccato mortali: & à Confeſſariis abſolui poſſe conſulendo illis; vt eleemoſynis aliiſque piis operibus vacent.

Dixi autem (aut potius declaraſſe) qoia ex Nauar. *in eod. num.* 16. illud non tam fuit priuilegium, quàm declaratio iuris communis: in hoc fundati, quòd artifices qui volunt in talibus laboribus vitam agere, vix carere ſoleant aliqua neceſſitate per quam excuſari poſſint. Siquidem ea non debet extrema eſſe, & quæ hominem niſi is prouideat, ſit extinctura: ſed ſufficiat talem eſſe per quam homo reddatur indigens eorum quæ ad vitæ ſuſtentationem requiruntur; qualia ſunt non tantùm cibus & potus quotidiani, ſed etiam domos & veſtes, aliáque adminicula ad vitam, quæ languoribus eſt cõmuniter obnoxia; itaut bene valentes ſibi quoque debeant de iis prouidere, quibus languentes effecti, ſuſtentare ſe poſſiot: prout bene notat Abulenſ. *ad cap. 6. D. Matthæi, quæſt.* 143. Addendo, quòd ſi quis lucrum ad quotidianum cibum ſufficiens faciat ex ſuo labore, noo dicatur habere ſuſtentationem, niſi adhuc aliquid ei ſuperabundet, vnde veſtes & alia ſibi ac ſuis neceſſaria habere poſſit. Ideóque ex neceſſitate habendi talia, aſſumens laborem cum quo ieiunare nequit, excuſatur à peccato violationis ieiunij. Qua tamen in re vt idem recte monet cauenda eſt ſuperabundans prouidentia: qua ſcilicet quis plura, quàm ſint ſibi neceſſaria eſſe iudicet, ob inexplebilem habendi cupiditatem, quæ refrænanda eſt Dei timore, & amore cœleſtium rerum. Quia nihil prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur.] *Matth.* 16.

Sed quæret aliquis. An prædicta excuſatio ex neceſſitate laborandi, habeat locum pro eo etiam die ieiunij in quo operarij laborem intermittunt; ſiue quòd ſit dies feſtus, ſiue quòd occurrat occupatio, quæ ieiunio non adfert impedimentum. Reſpõdendum eſt cum Aaor. *in cit. quæſt.* 8. eam locum habere poſſe in duobus caſibus. Alter eſt, cùm niſi ieiunium ſoluaot reddentur ad labores & operas inepti in poſterum. Alter verò, cùm ex labore præterito ſuot nimium defatigati. Cui reſponſioni fauet quod Abulenſ. habet *in præced. quæſt. 141. in fine*, viatores qui ſubſiſtentes alicubi in die ieiunij ita debilitarentur ieiunando, vt non poſſent conuenienter perſequi ſuam peregrinationem, excuſari à ieiunio. Porro in dubio; num aliquis talis caſus occurrat necne, determinandum relinquitur arbitrio viri boni: ſicut & cùm de aliquibus artificibus dubitatur, an talem laborem coniunctum habeant cum exercitatione ſuæ artis, vt meritò excuſentur à ieiunio. *Quod etiam ibidem Azor notat.* No.214.

Ratio iudicandi. De labore ſufficienti ad excuſandum à ieiunio.

AD quod arbitrium rectè formandum iuuabit aduertere illud, quod Abulenſis *in ſeq. quæ.* 143. habet; quòd non debeat quis putare ſe excuſatum à ieiunio propter quamcumque afflictionem quam ſentiat ieiunando ſimul, & laborando: quia illi etiam qui non laborant, aliqualiter affliguntur ſi ieiunent, nec tamen ideo excuſantur à ieiunio. Neque etiam contra putare debeat ſe tam ſtrictè obligatum ad ieiunium, vt oporteat ipſum ſuſtinere omnem afflictionem quam poteſt; atque adeo non obſtante labore ieiunare. Etenim inde ægritudo & debilitas nata eſt ſequi: facta ſcilicet corporis reſolutione nimia per nimium illius motum: Id verò eſt contra intentionem Eccleſiæ præcipientis ieiunium. Nam ea eſt No.215.

inda

inducendi homines ad virtutis ſtatum: non quidem pro vno, vel paucis diebus, ſed pro toto vitæ tempore. Cui fini repugnat, Eccleſiam per ſuum præceptũ exigere ab illis vt totum omnino quod poſſunt, faciant: quia inde primis diebus ſic debilitarentur, vt poſtea exequi quæ præſtare deberent, nequirẽt. Quæ eadem ratio eſt, cur etſi operarij mercede conducti teneantur laborare fideliter, niſique faciant, debeant tanquam rei furti, mercedem acceptam reſtituere: peccatum tamen ſit mortale pro ordinaria mercede, illos ad laborem ſic ſupra modum vrgere: quòd pro ſequentibus diebus debilitentur, ideóque lucrum eis ceſſet: quod iidem vrgentes refundere tenentur vt Abulenſis addit.

Nu. 216. Itaque in iudicio ferendo de artifice aliquo, an ratione laboris quem ſubit in exercitio ſui operis, excuſetur à ieiunio, habenda eſt ratio mediocritatis vt nec nimius, *qui ſcilicet corpus atterat*, requiratur ad eam excuſationem: nec ita leuis, vt parumper vexans corpus ſufficere putetur. Iuxta quod libenter aſſentior Azorio loco citato, arbitranti excuſari à ieiunio ſutores, figulos, argentarios in pecuniis cudendis, vel vaſis fabricandis laborantes, item textores, fullones, cęmentarios, piſtores, coriarios, & alios in labore ſimiles: non autem ſartores, pictores, tonſores, aduocatos, ſcholaſticos, notarios, & alios qui minus quàm ſupra dicti laborant dum ſuas artes exercent. Quæ ſententia eſt Abulenſis *in eadem q* 143. Quam probat, quia in talibus exercitationibus eſt paruus corporum motus, & per conſequens parua eorum reſolutio, quæ ad reſtaurationem ſubſtantiæ exhauſtæ non requirat frequentem cibi ſumptionem. Neque in contrarium vrgeri poteſt ante memoratum priuilegium Eugenij 4. quia ipſum nihil habet per quod tales eo comprehendi cenſeri poſſint: vt patet conſideranti illius tenorem cuius ſuprà num. 213. meminimus.

Cæterum operarios qui ita robuſti ſunt, vt labor eos nihil impediat à ieiunio, ab hoc non excuſari exiſtimat ibidem Abulenſis, inquiens eos, qui fortes labores habent, ſi poſſint laborando ieiunare; ad id teneri. Ad quod facit traditum à Medina *in Cod. de ieiunio quæſt. 9. verſu De infirmis*, pro generali regula. Vt cauſam habentes ad non ieiunandum, non recedant à præcepto de abſtinentia in die ieiunij, vltra quam recedere eis permittitur, quia in illo exceſſu, quo vltra exigentiam cauſæ recedunt, perinde eſt ac ſi recedendi cauſam non habeant. Hincque eſt, quòd perſona in qua apparet cauſa aliqua excuſationis, non ſit ſtatim à ieiunio excuſanda omnino, ſed cauſę exigentia ſit attendenda. Vnde frequenter, *vt addit Medina*, peccant Medici, qui cùm id ſolùm concedere debeant infirmis in die ieiunij quod infirmitas poſtulauerit, indiſtinctè eis indulgent non ieiunare.

Excuſatio non valentium cum ieiunio exequi opera ad quæ tenentur.

Nu. 217. SEcundo loco ait Caiet. in eodem cap. 3. à ieiunio excuſari ex neceſſitate eum, cui debitum aliquod opus incumbit, quod exequi non poteſt ſeruans ieiunium. Sicut enim lex ieiunij non impedit opera neceſſaria, iuxta antedicta; ita nec opera debita: ſicque, *vt ille ait* excuſatur is qui tenetur ad iter, quod non poteſt facere cum obſeruatione ieiunij. Item vir qui ſi ieiunet non poteſt vxori debitum ſuo tempore reddere: ſimiliter vxor quæ ob ieiunium non poteſt ſe viro gratam ſeruare, eoquod macilenta & pallida per illud effecta, ab eodem viro deſpiciatur. In quibus Caietano conſentiunt Nauarrus & Medina, *ille in fine antea citati num. 16. & hic quæſt. 9. ſtem citat. verſu. Ad hanc*, qui rationem adfert, quòd Eccleſia inſtituens ieiunium, non intendit obligare cum tali notabili damno, quale creditori inferretur, ſi ei notabilis momenti debitum non redderetur.

Tertio loco dici poteſt eos qui in repub. officio curſorum funguntur, ſimiliter excuſari: quãdo executio officij ipſorum neceſſaria eſt, nec cum ieiunio eſt ipſis poſſibilis. De qua re Abulenſ. ad cap. 6. D. Matth. & Palud. in 4. diſtinct. 15. *ille quæſt.* 141. *& hic quæſt. 4. art. 2. concl. 6.* volens excuſari tales non ſolùm cùm non poſſunt, ſed etiam cùm non æquè bene poſſunt, ſine tali officio viuere. Volens ſimiliter excuſari eos qui ſe locarunt ad annum integrum: non item eos qui ad certum diem, nulla neceſſitate cogente; quia tunc ceſſat ratio debiti in qua iſtiuſmodi excuſatio fundetur. Idem ex Medina *in cit. quæſt. 9.* dicendum eſt de mercatoribus ſæpe iter agentibus ad nundinas & loca varia, ſi laborem cum ieiunio impoſſibilem ſuſcipiant ex neceſſitate: ſiue eoquod non poſſint aliter ſe & familiam ſuam ſuſtentare. Idem etiam ex Nauar. *in eodem num.* 16. de iis qui ex officio vel ex obedientia obligantur docere verbo aut ſcripto, vel audire confeſſiones: nec poſſunt ieiunãdo tali obligationi ſatisfacere. Idem etiam in vniuerſum de iis quibus laborem, quem cum ieiunio ſuſtinere nequeunt, neceſſarium eſt ſuſcipere ad ſui vel ſuorum ſuſtentationem: aut ad famæ, honoris, ſtatus, rerúmque habitarum conſeruationem: aut ad bonum aliquod notabile acquirendum iuſtum, & honeſtum; ad quod aliàs non ſperatur opportunitas. Hoc à Medina notatum *ibidem verſu Hoc tamen*, probatur: quia Eccleſia inſtituens ieiunia, non intendit homines ad ea obligare tanto rigore, vt illorum cauſa debeant vel damna notabilia ſentire: vel lucra alioqui iuſta & licita amittere: prout patet à ſimili, quia piſcario halecum, opus alioqui ſeruile, in diebus feſtis, etiam Dominicis, permittitur per cap. Licet, de feriis: quoniam ea non eſt ſemper opportuna. Item non obſtante prohibitione facta Iudicibus tũc iudicandi, conceditur diebus feſtis iudicialis ſtrepitus ſi neceſſitas vrgeat, aut pietas; ex cap. finali eod. tit. Solet etiam ex hoc eod. cap. indulgeri meſſis & vindemia in iiſdem diebus quando timetur ne fructus pereant.

Nu. 218.

Porro cùm neceſſitas non vrget, vt quis ſuſcipiat laborem non patientem ſecum ieiunium, quia nihil indiget eo ad aliquid comparandum quod ſibi aut ſuis neceſſarium ſit; aut licet egeat, poteſt tamẽ eum differre donec ieiunij dies tranſierit. Cùm inquam, tale quid contigerit, ieiunium ſoluens non excuſatur à peccato ob ſuſceptum laborem, quia non ſoluit vrgente neceſſitate, ſed pro voluntatis libito. Præcepta autem præferenda ſunt iis quæ ſunt voluntatis. Ideo enim conſilia intelliguntur ſequenda ſaluis præceptis: nec temporalia lucra præferenda ſint ſpiritalibus. Hæcque eſt omnium communis ſententia vt aliquot in eam citatis notat Azor *in memorato lib. ſeptimo cap. 17. quæſt. 9.* Vbi etiam mouet quæſtionem de eo quem contingit ſua culpâ ita labore fatigatum eſſe, vt ieiunium ſeruare non poſſit, An peccet illud ſoluendo. Ad quam eodem modo quo ad propoſitam de eo qui indiſcretè peregrinationem ſuſcepit. Palud. *in cit. articulo* 1. *concl.* 5. reſpondet; nempe non peccare: quia neceſſitas illum excuſat, licet in eam ſuâ culpâ deuenerit; ſicut & illum qui ſuâ culpâ in grauem morbum incidit. Quodſi, *addit Azor*, in fraudem legis ſe labore fatigauerit: peccatum quidem commiſit, in eo quod laſſitudine voluerit cauſam dare violationi ieiunij: eâ tamen datâ non peccauit ſoluendo poſtea ieiunium.

De cauſa pietatis.

SECTIO III.

Nu.219. EX pietate Caietanus *in eodem capite tertio*, à ieiunio excuſari ait quoſcumque, qui alicui maiori bono incumbunt, quod præſtare nequeunt ieiunando. Idémque docens ad ſecundã ſecundæ D. Thomæ *quæſt.* 147. *art.* 3. *ſub finem*: rationem addit, quia ſi ieiunium obſeruaretur, cùm eſt impedimentum maioris boni, ageretur contra intentionem Eccleſię: quæ quoniam præcipit ieiunium vt promotiuum ad bonum, nullo modo intendit obligare ad illud, prout impedimentum eſt maioris boni: quandoquidem intentioni promouendi ad bonum, repugnat vt maius bonum impediatur. Vnde ipſe infert excuſari à ieiunio eos qui pietatis ſeu miſericordiæ operibus, ſiue ſpiritalibus ſiue corporalibus vacant, ſi cum ea vacatione ieiunare nequeunt: quia talia opera meliora ſunt ieiunio; ſicut & miſericordia virtus eſt melior, quàm abſtinentia ex D. Thom *ſecunda ſecundæ quæſt.* 30. *art.* 4. Quam doctrinam Nauar. approbans in Enchir. *cap.* 21. *num.* 17. monet ex eod. Caiet. & Syluestro, reſtringendam eſſe; vt non procedat in iis, qui aliquod talium operum principaliter faciunt ob mercedem, vt ſolent mercenarij. Sic enim *inquit Caiet. loco poſterius citato*, nõ excuſantur à ieiunio qui concionantur aut confeſſiones propria ſponte audiũt, vt pecunias lucrentur. Dictum eſt, *principaliter*: quia vt addit Nauar. ſi facerent principaliter ob neceſſitatem ſuſtentandi ſe *de qua ante dictum eſt n.* 218. vel ob pietatem ſeu causâ miſericordiæ, aut diuini cultus; ob mercedem autem minùs principaliter tantùm, locus eſſet excuſationi.

Nu.220. Addit Caiet *in cit. ca. tertio*, quod etiam Nauar. approbat & conſentaneum eſt iis quæ docet Abulenſis *in præced. quæſt.* 140. peregrinationem ad loca ſancta non neceſſariam, ſed tantum voluntariam, non excuſare à ieiunio, exceptis duobus caſibus. Alter eſt cum perſona quæ peregrinatur talis authoritatis eſt, vt ex illius peregrinatione multum augeatur communis deuotio. Alter verò cùm feruor deuotionis ſic accendit ad peregrinandum, vt animæ peregrinanti vtilius ſit peregrinari, ſine ieiunio, quàm ieiunare ſine tali peregrinatione. Ratio vtriuſque eſt: quòd ieiunium non debeat eſſe impedimentũ maioris boni, ſicut eſſet in poſteriore caſu, vt de ſe manifeſtum eſt: & in priore ex eo probatur, quòd bonum commune melius ſit bono priuato. Dixit autem, *non neceſſariam*, quia ſecus eſſet, quando ex voto aut Superioris iuſſu, vel à Cõfeſſario impoſita, deberet peregrinatio ſuſcipi, nec poſſet commode differri: *vt ex Gabriele habet etiam Nauar. in ſequenti nu* 18. Huc referri poſſunt duo dubia quæ tractat Azor in 1. parte Moral. inſtit. *lib.* 7. *cap.* 18. *quæſt.* 1. & 7.

Nu.221. Vnum eſt An amici, vel ſocij gratiâ liceat frangere ieiunium. Alterum, an idem liceat ob metum grauem, qualis eſt imminentis mortis, captiuitatis, carceris, tormentorum, iacturæ honorum ex toto vel ex magna parte. Ad quorum prius reſpondendũ eſt licere, cùm proximi neceſſitas id exegerit, vt in caſu quo Spiridion Epiſcopus carnem in Quadrageſima comedit, *de quo idem Azor.* Ratio eſt, quia id cenſetur eſſe miſericordiæ opus. Non licere autem cùm neceſſitas proximi nihil tale exegerit: quia in eo nec infirmitatis nec pietatis aut neceſſitatis cauſa excuſans aderit.

Poſterius autem diſtinctione explicatur. Nam ſolui non poteſt ieiunium, ſi talis metus incutiatur in odium Catholicæ Religionis: ſicut fieri poteſt ab hæreticis noſtri temporis & ab aliis infidelibus. Tũc enim malum quoduis potius ferendum eſſe, quàm frangendum ieiunium: patet ex Martyrum exemplo, qui duriſſima pati maluerunt, quàm acquieſcere compellentibus in odium Chriſtianæ Religionis, comedere idolothyta.

Sin autem incutiatur alia de cauſa, ſolui poteſt ieiunium. Sic vxor cuius ieiunium viro Catholico ingratum eſt, ideoque illam vexat clamoribus, iurgiis, diſſidiis, ac etiam verberibus ad vitandam taliũ malorum grauem moleſtiam, poteſt ſoluere ieiuniũ: *vt præter eos quorũ Azor meminit ſentiunt Abulenſis & Caiet. ille in ſeq. qu.* 149. *& hic loco citato ex ſecunda ſecunda.* Ratio verò hæc reddi poteſt: quòd pax ſummopere grata ſit Deo, iuxta illud *Pſal.* 75. Et factus eſt in pace locus eius: contrariáque diſcordia inter coniuges, adeo ingens malum ſit, vt negari non debeat ipſum de iis eſſe, ob quæ ieiunij omiſſio permiſſa cenſeri poteſt ex intentione Eccleſiæ, volentis iugum imponere tantùm leue, ad Chriſti imitationem.

Quod autem ille putat in eo caſu opus eſſe diſpenſatione: hic verò opus eſſe commutatione in aliud opus, authoritate Epiſcopi, Nauar. ait *in cit. ca.* 21. *num.* 19. id magis eſſe conſilij, quàm præcepti. Et ratio eſt, quod ab omnibus receptũ ſit, *teſte Syluestro in verbo ieiunium num.* 20. quando ex euidentia cauſæ ſoluendi ieiunium, (quam vel ipſi habemus, vel vir bonus ac eruditus, *ſiue medicus ſit ſiue Confeſſarius ſiue alius*, ſe de nobis habere dicit) ſufficienter certũ eſt, quòd ieiunare nequeamus: nos poſſe propria authoritate ieiunium dimittere: vitato interea ſcandalo, quoad fieri poteſt.

De cauſa exiſtimata.

SECTIO IV.

HActenus de triplici cauſa vera excuſante à ieiunio: reſtat vt dicamus de cauſa exiſtimata & de authorizata. Nu.222. Illa igitur ex Caiet. *in memorato ca.* 3. eſt rationabilis cauſa quæ ad ſoluendum ieiunium ſufficiens exiſtimatur ab eo qui ieiunare debet, vel à ſuadentibus, *eruditis ſcilicet & bonis viris, quales debet in dubio conſulere*, vt non ieiunet: etiamſi in rei veritate, ea non ſit cauſa ſufficiens. De illa documentum hoc, idem Caiet. tradit. Quòd ſi abſque fraude aliqua credat quis, ſe à ieiunio excuſari ob laborem vel aliud occurrens: ideoque frangat illud, non cenſeatur peccare violatione præcepti de ieiunio; ſicut cenſeretur fraudulenter agens. Huius ratio eſt, quòd talis, nec per ſe agat contra præceptum de ieiunio: vtpote qui nullam illius violandi habet voluntatem: itaut ipſum nequaquam frangeret, niſi crederet ſe in occurrente caſu excuſari à peccato violationis eiuſdem. Nec item contra agat per accidens; quia ſupponimus interueniſſe diligentiam, tum in examinãda cauſa, an ea eſſet rationabilis; tum in euentibus conſiderandis ac præuidendis, ad ſcandalum aut proximi damnum vitandum.

Quæ doctrina accommodata eſt tranquillandis conſcientiis perſonarum timoratarum, quæ alioqui vexarentur ſcrupulis, ſubinde verentes ne ſe contaminarint peccato tranſgreſſionis ieiunij; vel collationem largiorem faciendo, vel aliter ieiunium ſoluendo: ſiquidem tutam conſcientiam formare non poſſunt niſi ex eo, quòd cauſam habuerint, quam illi iuſtam ac rationabilem eſſe putarunt; vt corporis debilitatem, vel nocturni ſomni defectum vel aliud huiuſmodi. Quod cum ita ſit, monendi quidem ſunt vt ſollicitè cauſam eiuſmodi expendant: nec patiantur ſibi à carne & dæmone imponi: ſed non ſunt facilè de peccato violationis ieiunij damnandi: ne ſeruantes ieiunium prout poſſunt, atqueadeo ſufficienter ad vitandum peccatum ſaltem mortale: contingat eis illud omnino omittere:

Digitized by Google

omittere: tam in damnátis quàm ipſorum perditionem animæ iuxta illud. Si cæcus cæco ducatum, præſtet ambo in fooeam cadent.]Prout ſcilicet contingetet ſi ter ieionanti in hebdomada tempore Quadrageſimæ, eoquod putet ſe pluties ieiunare non poſſe; aliquo dicente ei, quòd non excuſetur à peccato, niſi ieiunet quotidie, ipſéque ieiunium omittat omnino. Cauendum eſt tamen incurrere in aliud extremum, vt ſine rationabili cauſa excuſetur aliquis: quia in eo peccaretur; prout peccatur à Medico declarante ſine rationabili cauſa, quòd poſſit quis ieionium frangere ſiue cœnādo, ſiue vetitos cibos edendo; *quod Syluester notat in verbo Ieiunium quæſtione 7. in fine.*

Idem cum Caiet. ſentientes in hac re Sanchez in opere morali lib. 1. cap. 17. nu. 21. multos refert. Ex quo in præced. nu. 20. adde eamdem cauſam locum habere in aliis præceptis humanis, ſi duæ conditiones adſint. Prior eſt, vt qui tale præceptum violauit, ſit in ea præparatione animi, vt ſi noſſet eam cauſam non eſſe ſufficientem ad excuſandum, minimè violaret. Poſterior eſt, vt illa ignorantia non ſit craſſa: ſicut cenſetur eſſe quando in examinanda tali cauſa, talis modica diligētia adhibita eſt, vt penè nulla reputetur & dolo æquiparanda videatur. Cur verò in iure humano potius quàm in naturali talis cauſa excuſans admittatur, Sanchez ipſe rationē adfert, quòd ſuauitas obligationis humani iuris, benigniorem in animæ fauorem admittat interpretationem exiſtimantis bona fide ſe iuſtam cauſam habere excuſationis ab obſeruatione præcepti de quo agitur.

De cauſa authorizata.

SECTIO V.

Nu.223. QVod attinet ad cauſam authorizatam, ea eſt, quæ quamuis rationabilis videatur, dubitatur tamen an ſit ſufficiens ad excuſandum à ieiunio: ideoque ad Superiorem recurritur, vt ipſius authoritate ſuppleatur quod deeſt. De ea documentum hoc Caiet. tradit *in eod. cap. 3.* vt qui aliquam à ieiunio excuſantem cauſam habet rationabilē quidem, ſed ſuo iudicio, aut alterius cuius cōſilio regitur, non ſufficientem, ſed dubiam; exponat negotium ſuum fideliter Superiori, ſequatúrque arbitrium ipſius, authoritate ſua id quod deeſt supplentis: ſiue diſpēſando, cùm ei videtur ſufficiens adeſſe cauſa: ſiue cōmutādo ieionium in eleemoſynam, vel orationē, aliúdve opus pium, cùm de ſufficientia cauſæ diſpenſandi dubitat; vt ſic ſuppleat quod iudicat deeſſe ad eamdem ſufficientiam. In talibus autem caſibus nomine Superioris *vt Caiet. addit* intelligitur Epiſcopus: aut ſi is adiri commodè non poteſt proprius Curatus: & apud Religioſos, ipſorum Prælatus ſiue mediatus vt Generalis aut Prouincialis; ſiue immediatus vt Prior, Guardianus, Rector, & eiuſmodi alij: quandoquidem nulla ratio perſuadet oportere paſſim pro eiuſmodi minimis, Papam adire, vel etiam Epiſcopum, quando difficile quoque fuerit ipſum adire.

Nu.224. Addit idem Caietanus *ſub finem eiuſdem cap.* poſſe authoritate Epiſcopi ieiunium transferri ex vno die in alium: vt ieiunium vigiliæ Sancti Ioannis occurrens in feſto corporis Chriſti, transferri in diem præcedentem: ſicut occurrens in die Dominico extra Quadrageſimam ordinarie transfertur in præcedentem diem Sabbathi ex cap. 1. De obſeruatione ieiuniorum. Eadem docet Syluester *in verbo Ieiunium qu. 7.* Vbi & bene addit, *quod etiam Abulenſis quæſt. 147. habet* quando nulla ſubeſt cauſa, nullius quàm Romani Pontificis authoritate, ieiunium in vniuerſa Eccleſia indictum, relaxari poſſe. Ratio eſt, quia ad legis relaxationem requiritur poteſtas ſupra eam: & fideles omnes excepto Papa ſubiiciuntur legi ieiunij tanquam inferiores: qui legem Superioris relaxare non poſſunt, vt habetur in Clement. Ne Romani, de electione; ſecus autem eſſet de ieiunio quod in diœceſi iniungeretur Epiſcopali authoritate, quia ad illud relaxandum Epiſcopus ſufficientem habet authoritatem.

Cùm autem ſubeſt cauſa, generale etiam ieiunium Nu.225.
vt iam diximus, poteſt ab eo in ſua diœceſi relaxari; & eo abſente à Parocho in ſua parochia, tanquam à Iudice ordinario pro pœnitentiali foro: itémque à Prælato in Religioſa familia cui præeſt. Ac poteſt non quidem diſpenſando abſolutè, liberandóve ſimpliciter a ieiunij lege; ſiue ex toto, ſiue in his vel illis diebus (*quod refutatur per antè propoſitam rationem:*) ſed ex Nauarr. *in Enchir. cap. 21. num. 21.* ſingulariter alicui iuſta de cauſa indulgendo, ne hoc vel illo die ieiunet, aut etiam, *quando neceſſitas occurrens exegerit;* hac aut illa hebdomada Quadrageſimæ. Immo pro magnitudine neceſſitatis, tota vna Quadrageſima non ieiunet. Nam non eſſet aliuqui ſatis proſpectum fidelibus, ſi ad Romanum Pontificē oporteret omnino recurrere in neceſſitatibus quotidie occurrentibus, cùm ob loci diſtantiam, aut alia impedimenta, frequenter contingat vt ille conſuli non poſſit.

Si opponas Epiſcopum nullam poteſtatem habere in ieiunij lege, & multo minus cæteros. Reſpondetur ex eodem Nauarr. quòd conſuetudo recepta, ſufficientem illis ad id poteſtatem dederit, vt dare potuiſſe deducitur ex cap. Cùm contingat. de foro compet. & ex cap. Duo ſimul. De officio ordin. Vt autem in tali diſpenſatione error vitetur, conſeotaneum eſt cauſæ defectum ſuppleri commutatione ieiunij in eleemoſynam vel orationes vel aliud pium opus, prout diſpenſans iudicauerit magis in Domino expedire.

Documenta de re propoſita.

SVperſunt de hac re notanda aliquot documenta Nu.226.
pro communi praxi. Primum eſt, quando Papa ſine iuſta cauſa in ieiunio diſpenſat, validam eſſe diſpenſationem: ipſum tamen in eo peccare. Cùm verò cæteri diſpenſant ſine cauſa, non tantùm ipſos peccare, ſed etiam diſpenſationem nihil valere, *prout communem Canoniſtarum ſententiam eſſe notat Azor in prima part. Moral. inſtit. lib. 7. cap. 18. quæſt. 6.* Quoad peccatum autem probatur: quia contra rationem eſt, ac etiam ſcandaloſum, & per conſequens peccatum, præcepto tam ſancto velle vulnus infligere ſine cauſa. Quoad inualiditatem verò, quia geſta quidem ab habente ſufficiētem poteſtatem valida eſſe poſſunt, non tamen geſta à non habente poteſtatem, vt de ſe patet. Sed aduerte (*quod etiam notat Azor*) excuſationem dari à peccato & validam eſſe diſpenſationem, ſi Prælatus bona fide putet iuſtam adeſſe cauſam relaxandi ieiunium in caſu ei propoſito; illud alioqui nullo modo relaxatutus.

Secundum eſt, in ieiunio quod ſuſceptum eſt voto, eum poſſe diſpenſare qui in cæteris votis idem poteſt: eum item poſſe, tum illud ipſum, tum etiam in pœnitentiam à Confeſſario impoſitum, commutare; qui poteſt cætera opera pia ſiue ſuſcepta voto, ſiue in pœnitentiā impoſita commutare; nam ipſum eiuſdem eſt cum illis ordinis.

Tertium eſt, ex eadem cauſa iuſtaa, qua prædicti poſſunt ſubditis ſuis relaxare ieiunium poſſe & ſibiipſis. Iſtud ex Syluestro, Soto & Caietan. Azor habet *loc. cit.* & probat, quia licet nemo propriè iuriſdictione vtatur in ſeipſum, permittitur tamen eodem iure

vti,

vti, quo cæteri: cùm non debeat deterioris conditionis eſſe, quàm illi.

Nu.227. Quartum eſt, *quod conſequenter Azor. ex Nauarr. & Caiet. habet*: Prælatum non debere in hac parte ſcrupuloſum eſſe, nec rem in ſubditi conſcientiam reiicere: ſed ieiunium relaxare petenti, quantumuis cauſa cur relaxari poſſit, dubia ſit. Ratio eſt, quia nulli periculo peccati, vel erroris, aut fraudis ſe exponit: quia in dubio melior eſt conditio ipſius, quoad rem arbitrio ſuo commiſſam: ſicque in dubio cenſendus eſt liberũ ſuæ poteſtatis vſum potius habere, quàm cogi ab ea abſtinere. Subditi verò alia eſt conditio; cùm in dubio, res non ſit arbitrio ſuo relicta, ſed ipſe ad Superiorem recurrere compellatur, tanquã is qui in propria cauſa nequit iudex eſſe; ſibíque relictus exponatur periculo peccati & erroris: a quo periculo liberatur, conformandu ſe iudicio ſui Superioris, in re de cuius malitia non habet euidentiam: immo & medici aut Confeſſarij, alteriuſve boni & periti viri iudicio, aſſerentis quòd legitimam à ieiunio habeat excuſationem: quia quantumuis res fortè aliter haberet, excuſaretur tamen à peccato per ignorantiam probabilem, cùm ad illud vitandum, in tali caſu id fecerit, quod faciendum eſſe habetur ex communi Doctorum ſententia.

Nu.228. Quintum eſt dubium eſſe, An quando cauſa fuerit incerta & dubia, Parochi authoritas ſufficiat ad relaxandum ieiunium. Pro cuius vtraque parte authores idem Azor *in eod. cap.* 18. *quæſt.* 3 proponens: ſententias ipſorum putat conciliari poſſe diſtinctione: dicendo nimirum quòd ea quæ negat ſufficere, locũ habeat, cùm eſt facilis: quæ verò affirmat, cùm eſt difficilis ad Epiſcopum aditus. Ita ut abſente Epiſcopo cùm vrget neceſſitas, Parochus tanquam ſupplens illius vicem, poſſit quando cauſa fuerit dubia, ieiunium relaxare, eo modo quo ante dictum eſt, non item præſente Epiſcopo, qui facilè adiri poteſt. Neque conſuetudinem plus authoritatis in hac re tribuiſſe Parocho, *etiamſi aliud Azorio videatur*, argumento eſſe poteſt, quòd ſit vſu receptum, vt viri bonæ conſcientiæ, niſi neceſſitas vrgens impediat, recurrant ad Epiſcopum pro habenda facultate ſoluendi ieiunium, ſiue in comedendo pluries, ſiue in vtendo cibis vetitis. Nec certè apparet qua ratione conſuetudo, quæ plus illi tribueret, poſſit rationabilis cenſeri. Vnde retinenda videtur ſententia Caietani *in cit. ca.* 3. facultatem relaxandi ieiunium Parocho de conſuetudine conceſſam, reſtringentis ad caſum in quo Epiſcopus nequit cõmodè adiri. *Qua etiam reſtrictione Nauarr. vtitur in Enchir. cap.* 21. *n.* 21. Itaque ſi aliquis dubitans num ſufficientem habeat cauſã, recurrat pro relaxatione ieiunij ad Parochũ, hic talem cauſam examinare debet: quam ſi certò comperiat, nec dubitet ſufficientem eſſe, declarabit illum poſſe tali de cauſa ieiunium ſoluere. Is enim, cui ſuo, vel alterius boni & periti viri iudicio euidens eſt, ſe iuſtam cauſam habere ſoluendi ieiunij, nulla opus habet relaxatione. Si verò examinatam inueniat incertam ac dubiam, vtetur medici Deum timentis, aut alterius boni peritique viri cõſilio, qui certò iudicet cauſam ſufficientem: contentus erit ſolâ, ſicut prius, declaratione ſufficientiæ. Sin autem neque hac ratione poſſit aliquid certi de cauſæ ſufficientia cognoſcere, pœnitentem pro relaxatione remittet ad Epiſcopum ſi commodè adiri poſſit; aut etiam ad Papam, ſi talis relaxatiò peteretur quæ videretur abſolutiò à lege ieiunij Eccleſiaſtici; vel ſi non adeſſet commoditas Superioris facilè adeundi, relaxare eo modo quo ante dictum eſt, cũ commutatione in eleemoſynam, vel in orationes vel alia pia opera, prout res poſtulare videbitur.

Nu.229. Poſtremum eſt Confeſſarium vt ſpiritualem medicum poſſe quidem Pœnitenti ipſum interroganti fidem facere, quòd iuſtam cauſam habeat ſoluendi ieiunium, ſi rem ita habere certò agnoſcat; non autem ieiunium in dubia cauſa relaxare: ſicut nec poteſt Medicus, aut alius vir peritus & bonus ab aliquo conſultus: *quod ex Angelo, Roſel. & Syln. notat Azorius lib.* 7. *cap.* 18. *quæſt.* 4.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

De iis quæ vrgent nos ad eccleſiaſtici ieiunij obſeruationem.

SVMMARIVM.

230 *Vrgent nos ad ieiunij obſeruationem, tum illius præceptum, tum Chriſti & Sanctorum exemplum: de quo varij ſacræ Scripturæ loci notantur.*

231 *Ieiunij honeſtas & iucunditas.*

232 *Eiuſdem vtilitas triplex, quarum prima eſt, vitia comprimere.*

233 *Secunda, mentem eleuare.*

234 *Tertia, virtutem largiri & præmia.*

235 *Coniungenda cum ieiunio, vt ipſum ſit meritorium.*

236 *Quæ debeat ieiunans ſeruare, tanquam ſibi, aut tanquam proximo, aut tanquam Deo debita.*

NE in examinandis cauſis à ieiunio eccleſiaſtico excuſantibus caro abhorrens ab illo, perturbet iudicium rationis, habere oportet ob oculos ea, quæ ad eiuſdem ieiunij eccleſiaſtici obſeruationem nos vrgent; qualia ſunt. Primò, præceptum grauiſſimum, de quo dictum eſt hactenus. Secundò, exemplum in primis Chriſti Domini, qui ieiunauit quadraginta diebus & quadraginta noctibus, ſæpéque eſuriit. Deinde Sanctorum, quibus ſine dubitatione idem quod Apoſtolo *ex priori ad Corinth. cap.* 9. curæ fuit, vt caſtigarent corpus ſuum & in ſeruitutem redigerent ne reprobi efficerentur: prout contigit ei, qui epulabatur quotidie ſplendidè *Luc.* 16. Nu.230.

In veteri Teſtamento Sanctorum ieiunantium exempla proponuntur. Cap 24. Exod. verſ. 18. & cap. 34. verſ. 28. cap. 9. Deut. verſ. 9. & 18. de Moyſe: cap. 20. Iudicum, verſ. 26. de filiis Iſraël pugnantibus contra filios Beniamin: cap. 7. lib. 1 Regum verſ. 6. de iiſdem congregatis in Maſphat ſub Samuele Propheta; & cap. 31. in fine de filiis Iabes Galaad, qui ſepelierunt Saulem: cap. 3 lib. 2. Regum verſ. 35. de Dauide ob occiſum Abner iurante ſe nihil guſtaturum ante Solis occaſum: & cap 12. verſ. 16. de eod. qui monitus à Nathan, ieiunauit pro paruulo ex Bethſabee ſuſcepto: cap. 20. libr 2. Paralip. verſic. 3. de Ioſaphat prædicante ieiunium vniuerſo Iuda: cap. 8. lib. 1. Eſdræ verſ. 21. de Eſdra prædicante quoque ieiunium; & cap. 1. lib. 2. verſ. 4. de Nehemia qui ieiunaſſe dicitur: cap. 3. Tobiæ verſ. 10. De Sara quæ dicitur tribus diebus, & tribus noctibus non manducaſſe: ca. 4. libri Eſther verſ. 3. De Iudæis ieiunantibus: & cap. 4. Iudith, verſ. 7. de iiſdẽ qui dicuntur humiliaſſe in ieiunio animas ſuas: quod antè factum erat à Dauide dicente *in Pſalm.* 34. Humiliabam in ieiunio animam meam: & in ſequen. cap. 8. verſ. 6. De ipſa Iudith dicitur, quòd ieiunabat omnibus diebus vitæ ſuæ præter ſabbatha: & cap. 36. Ieremiæ verſ. 9. prædicatur ieiunium in conſpectu Domini omni populo in Ieruſalem. Danielis cap. 10. verſ. 3. Daniel ipſe commemorat ſuum ieiunium, & Ionæ 3. ad prædicationem Ionæ Niniuitæ ieiunant. In nouo Teſtamento autem ieiunantium exempla habentur Matt. 9. verſ. 14. de diſcipulis Ioannis Baptiſtæ: cap. 2. D. Lucæ

verſ. 37. de Anna propbetiſſa: cap. 13. Actorum verſ.2.& 3. & de Prophetis & Doctoribus qui erant Antiochiæ: & cap.14.verſ.21. de D.Paulo & Barnaba. Habentur & propè innumera ex hiſtoriis Eccleſiaſticis & Patrum vitis. Nam exemplum Chriſti imitati ac Diui Ioannis & SS. Apoſtolorum qui exbibuerunt ſeipſos (*iuxta D. Paulum in poſteriori ad Corinth, cap.6.*) ſicut Dei miniſtros in multa patientia, in ieiuniis, in vigiliis, &c.] plurimum in hac pietatis Chriſtianæ palæſtra ſe exercuerunt & excelluerunt.

De ieiunij boneſtate & iucunditate.

SECTIO I.

Nu.231. TErtiò ad ieiunandum nos vrgere poſſunt, illius tum honeſtas, tū iucunditas, tum maximè ingens illius vtilitas. Honeſtas illius tanta eſt, quanta gulæ ei oppoſitæ turpitudo, non modò in Chriſtiana, ſed etiam in prophana philoſophia prudentum conſenſu damnata tanquam homine indigna. Illius verò iucunditatem Sapiens oſtendit *Eccleſiaſtici 31.* cùm ait: Somnus ſanitatis in homine parco, dormiet vſque mane, & anima ipſius cum ipſo delectabitur.] Oſtendit quoque experientia, quà conſtat magnam ex ſanitate aut ſanitatis diuturnitate capi oblectationem; ſicut ex ægritudine, & illius diuturnitate, magnam moleſtiam. At ex ieiunio ſanitatem, & ex crapula ægritudinem prouenire dubium non eſt: quia ieiunium facit vt ſtomachus ſupra cibum præualere poſſit: ad bonam illius digeſtionem, & proportionalem in ſingula membra diſtributionem; vnde ſanitas cauſatur, & vita prolongatur: contrarium verò facit crapula. In quam ſententiam Diuus Chryſoſt *in homil. De Iona Propheta.* Si diligenter inquit ſcrutari volueris, inuenies ieiunio corpora roborari validiùs: & ſi meum reſpuis ſermonē, medicorum te doceat diſciplina, qui parcitatem, ſalutis nominant matrem. Nam pedum dolores, capitis vertigioem, ſubitaneas mortes, & cætera quibus febres, atqoe languores comparantur, ex luxuriis atque voluptatibus aiunt generari: & tanquam de fonte, noxios riuos ad corporum læſionem & ad animarum perturbationem commeare teſtantur. At verò diabolus, carnis noſtræ cauſam, quaſi iuſtum patrocinium arripiens, interna tētatione ſuggerere ſolet, *vt inquit D. Auguſt. in tractatu de vtilitate ieiunij.* Quid facis quia ieiunas: defraudas animam tuam, non ei das quod delectat, tibi ipſi ingeris pœnam, tuus ipſe tortor & cruciator exiſtis. Deo ergo placet quod te crucias; ergo crudelis eſt qui delectatur pœnis tuis. Reſponde, *inquit D. Aug.* huic tentationi. Excrucio me planè, vt ille parcat; do de me pœnas, vt ille ſubueniat, vt placeam oculis eius: Nam & victima excruciatur, vt in aram imponatur: minus premet mētem meam caro mea. Et tali diſſuaſori, malo ſeruo ventris: reſponde per hanc ſimilitudinem, & dic. Si iumēto forte inſideres, ſi equo vtereris, qui geſtiendo poſſet te præcipitare, nōne vt ſecurus iter ageres cibaria ferocienti ſubtraheres, & fame domares, quem fræno non poſſes. Caro mea iumētum meum eſt: iter ago in Ieruſalem, plerumque me rapit, & de via conatur excludere. Vita mea Chriſtus eſt: ita exultantem carnem non cohibebo? Si quis hoc ſapit, etiam ipſe experimento probat quàm vtiliter ieiunetur.

De ieiunij vtilitate.

SECTIO II.

Nu.232. DEnique vtilitatem ieiunij maximam eſſe non modo reſpectu corporis iuxta antedicta; ſed multo magis reſpectu animæ, patet ex fructibus, quos ipſum pro ſpiritali vita fouenda proferre tradunt ex doctrina antiquorum Abulenſ. ad cap. 6. D. Matthæi quæſt.174. Bellarm. tom.3. controu. lib.2. de bonis operibus cap.11. Gregor. à Valen. 2.2. diſput.9. quæſt.2. punct. 2. Azor in prima parte Moral. inſtit. lib.7. cap.22. quæſt.3. & Leoo Leſſius de iuſt. & iure lib.4. cap.2. dub.11. Ne autem prolixiores ſimus, tres tantùm attingemus indicatos per illud quod canit Eccleſia. Æterne Deus, qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largiris & præmia.] quiquidem ad vitam ſpiritalem conducunt ſecundum triplicem quæ in ea diſtingui ſolet viam; ſcilicet purgatiuam, illuminatiuam, & perfectiuam. Primus igitur *qui ad animæ expurgationem pertinet*, eſt vitia comprimere: quod fit tripliciter: 1. per peccatorum expiationem; ieiunia enim ſuſcepta ex charitate Chriſtiana, promerentur peccatorum veniam, hoc eſt, pœnas culpis ante dimiſſis debitas, remittūt ac delent. Deinde quantumuis fiant extra charitatem, diſponunt ad obtinendam à Deo cordis contritionem, aut perfectam aut ſaltem ſufficientem ad ſacramenti ſuſceptionem, per quam deleantur peccata. Ad cuius rei probationem facit, quod habetur de mitigatione iræ diuinæ per ieiunium Niniuitarum *Ionæ tertio*: & per ieiunium regis Achab *libr. 3. Regum cap.21. ſub finem.* Facit etiam, *& clarius*, exhortatio Ioëlis *in cap.2. ſuæ Prophetiæ*: & D. Ioan. Baptiſt. apud D. Matth. cap.3. Cùm enim dixiſſet Phariſæis & Sadducæis ad ſe venientibus, Quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? addidit, Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, ſignificans tales fructus, *inter quos conſtat eſſe ieiunium*, valere ad iram Dei effugiendam: quod non contingit eis ſine contritione, dicente Domino Luc. 13. Niſi pœnitentiam habueritis omnes ſimiliter peribitis. Quibus ſacræ Scripturæ authoritatibus accedunt aliæ Patrum, quas qui volet poterit videre apud Greg. à Valentia loco cit. in 4 controuerſo inter nos & ſectarios.

Secundò, vitia ieiunio comprimuntur per carnis macerationem: de qua D. Paulus *in priore ad Cor. c.9.* Caſtigo corpus meū & in ſeruitutē redigo. Intelligit enim, *vt interpretātur D. Chryſ. & Theophylact. in comm.* caſtigationem per ieiunia: de qua etiam ex D. Ambr. canit Eccleſia; Carnis terat ſuperbiam Potus cibique parcitas.] Authoritates Patrum de eadem refert Azor loco cit. inter quas præclara eſt illa D. Cypr. *in ſerm. De ieiunio.* In ieiuniis, inquit, vitiorum ſentina ſiccatur, petulantia marcet, concupiſcentiæ languēt, fugitiuæ abeunt voluptates, extinguitur Aetnæ ardentis incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intus, montes conterminos non adurit. Eſt & alia D. Baſil. *homil. 1. de laudibus ieiunij.* Sicut vermes qui in puerorum inteſtinis germinant, pharmacis quibuſdam vehementer acribus & amaris excutiuntur: ita peccatum, in intimis receſſibus habitans, extinguit enecàtque, ſimul atque in animam ſuperuenerit, ieiunium.

Tertiò, vitia comprimuntur ieiunio, per ſuperationem tentationum diaboli; Hoc indicatur per illud 1. Petr. 5. Fratres ſobrij eſtote & vigilate, quia aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret.] Et certè ſi ieiunium valet ad liberandum energumenum à diaboli poſſeſſione, iuxta illud *Matt. 17.* Hoc genus dæmoniorum non eiicitur niſi per orationem & ieiunium: quidni valebit etiam ad repellendas eiuſdem tentationes: impetrato diuino auxilio in ſpiritalis mortis periculo, ſicut impetratur in periculo mortis corporalis, vt patet ex his quæ contigerunt Iſraëlitis tēpore regis Ioſaphat 2. *Par.* c.20 ac tēporib. Iudith, & Eſther, *ex vtriuſq; hiſtoria: illius quidē in c.4. & 6. huius verò in c.4.*

Hinc

Hinc vt ait Maximus Taurinenſis homil. 25. murus quidam eſt Chriſtianis ieiunium, inexpugnabilis diabolo, intranſgreſſibilis inimico: quis enim vnquam Chriſtianorum ieiunauit, & captus eſt?

Nu.233. Secundus ieiunij fructus *ſpectans ad illuminationẽ animæ in vita ſpirituali*, eſt mentem eleuare: ſicut crapulæ & ebrietatis (iuxta illud quod Chriſtus Lucæ 21. admonet, ne corda noſtra grauentur crapula & ebrietate) eſt aggrauare, ſeu ita mẽtem noſtram ventri obedientem reddere, vt ad terrena deprimatur, nec ad cœleſtium cogitationẽ, niſi ægrè admodum, ſe efferre poſſit. Ad hanc eleuationem pertinet primò, quòd ieiunium valeat ad voluntatẽ, directione mentis inclinãdam ad interiorem pœnitentiam: vnde illud huic in ſacris literis coniungitur: vt cum Ioëlis ſecundo dicitur; Conuertimini ad me in toto corde veſtro in ieiunio.] Item cùm 1. Reg. cap. 7. de filiis Iſrael dicitur; Ieiunauerunt in illa die, & dixerunt, Peccauimus Domino.] Pertinet ſecundò, quòd valeat ad exacuendam, attentioremque reddendam mentem ad orationem. Vnde in ſacris quoque literis coniungi inueniuntur oratio & ieiunium, *vt Tob.* 12. cùm dicitur, Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna] & in priori ad Corinth. ca. 7. Vt vacetis ieiunio & orationi] & in cap. 13. Actorũ, Ieiunantes & orãtes] & in ſeq. cap. 14. Cum oraſſent cum ieiunationibus.] Pertinet tertiò, quòd per ieiunium mens expeditior & paratior ſit ad ſapientiam rẽſque diuinas percipiendas. Ieiunium enim vt ait D. Chryſoſt. *homil. 1. in Geneſim*, leues pennas animæ producit; vt in ſublime feratur, & ſumma contemplari queat. Sic Moyſes quadraginta dierum ieiunio animam præparauit, antequam ad Dei colloquium auderet accedere, *Exod.* 24. Sic Elias 40. dies ieiunat vt Deum in mõte Oreb ſub ſpecie auræ tenuis videre poſſet. Sic Daniel ieiunio trium hebdomadarum præparatur ad reuelationes Domini recipiendas, *ex c.* 10. *Prophetiæ ipſius.* Accedit illud *Eccleſiaſtis c.* 2. Cogitaui in corde meo abſtrahere à vino carnem meam, vt animam transferrem ad ſapientiam. Adde ex D. Bernardo *ſerm. in vigilia ſancti Andreæ*, Eccleſiã inſtituiſſe ieiunia vigiliarum, vt animi paratiores eſſent ad vacandum rebus diuinis.

Nu.234. Tertius ieiunij fructus, *qui ad perfectionem vitæ Chriſtianæ pertinere cenſetur*, ponitur virtutem largiri & præmia. Quo modo virtutem largiatur explicat D. Baſil. *in conſtitutionibus monaſticis c.* 5. Ventris, inquit, moderatio, animi perturbationum compreſſio eſt: perturbationum autem compreſſio, animi pax eſt, atque tranquillitas: animi verò tranquillitas nihil aliud eſt, quàm virtutum fœcundiſſimus fons.

Præmium autem largiri, ſeu æternæ ſalutis meritorium eſſe ieiunium aduerſus ſectarios, tum authoritate Scripturæ, tum Patrum teſtimoniis probat loco citato Gregorius à Valent. *in* 5. *controuerſo.* Nobis ſufficit illud Domini *Matth.* 6. Tu autem cùm ieiunas vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans: ſed Patri tuo qui eſt in abſcondito. Et Pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.] Quodquidem intelligendum eſſe de redditione ęternæ mercedis, patet ex verbis proximè ibi poſitis: Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Theſaurizate autẽ vobis theſauros in cœlo.] Vbi obſeruãdum eſt cum Bellarm. in ſupra cit. cap. 11. col. 2. Catholicos non dicere quod fingunt ſectari, ieiunium vniuersè ſumptum ſine relatione ad vllum bonum finem, eſſe ex opere operato meritorium. Nam fatemur, ſicut edere & bibere, ita & abſtinere à cibo & potu rem eſſe de ſe indifferentem, nec laudabilem aut vituperabilem eſſe, niſi ob relationem illius ad bonum vel malum finem: vt patet ex eo qui abſtinet, quia non habet quod comedat & bibat; aut qui vitio ſtomachi, vel palati abhorret a cibo & potu. Deinde opus operatum vocant Catholici, illud cuius fructus & meritum pendet ex ſola Dei inſtitutione; non autem ex virtute & deuotione operantis: quomodo dicimus baptiſmum, ſuſcipientem iuſtificare ex ſola Chriſti inſtitutione: ideóque effectum ſuum ſortiri, quantumcumque is à quo miniſtratur inimicus ſit Dei & ſine deuotione. Aſſerunt verò Catholici ieiunium meritorium eſſe non vi alicuius talis inſtitutionis, ſed iuxta antememoratum monitum à Chriſto datum *Matth.* 6. ex bona diſpoſitione & deuotione ieiunantis, cui à Deo repromiſſa eſt merces.

Adiungenda ieiunio ad percipiendas ipſius vtilitates.

SECTIO III.

CÆterùm vt tot, támque vberes fructus ex noſtro ieiunio percipere poſſimus, oportet primò ei coniungi pœnitentiam de peccatis: alióqui enim non eſſet fructus dignus pœnitentiæ; ſeu qui ex vera pœnitentia ortus, teſtetur nos ex animo reſipuiſſe, qualem D. Ioannes Bapt. *Matth.* 3. requirit in peccatore, ad æternum incendium placato Deo vitandum. Nu.235. Secundò ad eamdem perceptionem præter veram fidem & firmam ſpem requiritur charitas; extra quam opera noſtra meritum non habent *ex priori* ad Corinth c. 13. Tertiò, requiritur debita intentio, quà ieiunij finis primarius ſit non noſtra, ſed Dei gloria, iuxta memoratum Domini noſtri monitum. Secundarius verò ſit aliquid rationi conſentaneum, per quod ieiunium ipſum pertineat ad aliquam virtutẽ: prout ſuſceptum ad Dei cultum (*vt illud Annæ Propheteſſæ Lucæ* 2. *verſ.* 37.) pertinet ad religionem: & prout ſuſceptum ad profitendum aduerſus ſectarios ſe Catholicum eſſe, pertinet ad fidẽ: & prout ſuſceptum ſtudio obediendi Eccleſiæ, pertinet ad obedientiam & prout ſuſceptum in pœnam peccati, pertinet ad pœnitentiam: & demum prout ſuſceptum amore Chriſti animóque imitandi ipſum, pertinet ad charitatem.

Quartò adiungendæ ſunt ieiunio debitæ circumſtantiæ: ita vt ieiunans ſeruet ea quę tum ſibimet, tum proximo, tum etiam Deo debentur. Nu.236. Sibi autem debet ieiunans ex parte quidem corporis, vt ſeruet in ieiunando modum cum quo corpus ſuum in tali ſtatu conſeruet, vt poſſit ea facere quæ ipſi ex officio incumbunt, ad vitia vitanda & ad proficiendũ de virtute in virtutem: cùm alioqui *ex cap. Non mediocriter de conſecr. diſt.* 5. De rapina holocauſtum offerat qui ciborũ nimia egeſtate, vel ſomni penuria immoderatè corpus ſuum affligit. De moderatione autem in corporis caſtigatione & mortificatione ſeruãdã, bona documenta particularia videri poſſunt apud Roſſignolũ *in li.* 2. *de diſciplina Chriſtianæ perfectionis c.* 12. Ex parte verò animæ, ieiunans ſibi debet cauere, ne per gulæ tentationem, meritum ieiunij aut perdatur aut minuatur. Quæ tentatio poteſt contingere quinque modis, quorum habita eſt mentio in præced. nu. 161. De remediis autem aduerſus eandem dicetur in ſequenti lib. 7 cap. 6. ſect. 2. Proximo autem ieiunans debet ſubſidium in ipſius neceſſitate: ſic vt exercendo erga ſe iudicium, exerceat erga alios miſericordiam, iuxta illud Iſaiæ 58. Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi, &c frange eſurienti panẽ tuum & egenos, vagóſque induc in domum tuam; cùm videris nudum operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris: tunc erumpet quaſi mane lumen tuum &c.] Hinc

Digitized by Google

ieiunium ita moderandum eſt, vt non modò non impediat à præſtandis iis ad quæ tenemur ex iuſtitia; ſed nec ab iis ad quæ tenemur ex charitate: quandoquidem irrationabiliter homo dignitatem amittit, qui ieiunium præfert charitati: *ex cap. Non mediocriter De conſecr. diſt. 5.*

Denique Deo debet ieiunans, vt non tantùm à cibis, ſed ſimul à vitiis ieiunet. Nam vt dicitur in cap. Nihil 1. *eadem diſt. 5.* Nihil prodeſt homini ieiunare & orare, & alia religionis bona agere, niſi mens ab iniquitate, & obtrectationibus lingua cohibeatur. *Iſaia* 58. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè, nolite ieiunare vſq; ad hunc diem, vt audiatur in excelſo clamor veſter: nunquid tale eſt ieiunium quod elegi, &c.]

De coniungenda abſtinentia ab iniquitatibus, & ab illicitis voluptatibus huius ſæculi cum ieiunio corporali, vt ipſum ſit æternæ ſalutis meritorium, vide præclaram doctrinam D. Aug. quæ habetur in cap. Ieiunium eadem diſtinct. 5. Eam votis omnibus nos amplecti faciat Chriſtus Ieſus: cuius gratia apparuit omnibus hominibus erudiẽs nos, vt abnegantes impietatem & ſecularia deſideria ſobriè, iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem & aduentum ipſius: qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem ſectatorem bonorum operum.

QVARTA LIBRI PARS.

De eleemoſyna cuius vſus incumbit Pœnitenti.

DICEMVS primò, de eleemoſynæ nomine & definitione, deque illius diſtinctione in ſpiritualem & corporalẽ. Secundò de corporali inquiremus, an detur præceptum ex quo naſcatur, neceſſitas obligationis illam faciendi, & quando talis neceſſitas contingat, ſeu pro quo tempore obliget eiuſmodi præceptum. Tertiò, quos item obliget: ſiue qui debeant talem eleemoſynam facere ex obligatione. Quartò, ex quibus bonis ea fieri debeat. Quintò, quibus eadem fieri debeat, & quis ſit debitus modus eam faciendi. Sextò, quænam ſint ea, per quæ promoueatur, aut retardetur vſus illius. Quibus ſeptimò accedet explicatio obligationis ad eleemoſynam ſpiritualem.

CAPVT DECIMVMNONVM.

De nomine & definitione eleemoſynæ, déque illius diuiſione in ſpiritualem & corporalem.

SVMMARIVM.

237 *Varia acceptio nominis eleemoſyna, & in qua hîc ſumatur.*
238 *Quid ſit eleemoſyna ſecundùm Theologos.*
239 *Sine charitate ea poteſt eſſe actus moraliter bonus, ſed non meritorius.*
240 *Quod datur Clericis pro celebratione Miſſæ, & diuinorum officiorum, non eſt eleemoſyna.*
241 *Eleemoſyna quedam ſpiritualis, & quedam corporalis, ac quid & quotuplex vtraque ſit.*
242 *Ratio qua vnaqueque earum ſeptuplex eſſe oſtenditur.*
243 *Opera miſericordiæ corporalia, ſeptem ponuntur, non quòd non ſint plura, ſed quòd ad ea reuocentur cætera.*

ELEEMOSYNÆ nomen à Græcis mutuatum deriuatur a verbo ἐλεῶ, ſonante Latinè miſereor, ſeu miſericordiam exerceo, etſi hîc non accipiatur pro quolibet actu miſericordiæ (cùm erga nos quoque miſericordiam exerceamus) *iuxta illud Eccleſiaſtici 30.* Miſerere animæ tuæ placens Deo] ſed tantum proximi. Cùmque ex vſu non modò communi, ſed etiam ſacræ Scripturæ, eleemoſyna ſecundùm iſtam acceptionem dicatur, tum de re per quam ſubuenimus neceſſitati proximi, vt cùm dicitur *Luc.* 12 Vendite quæ poſſideritis, & date eleemoſynam] *& Act.* 3. Rogabat autem vt eleemoſynam acciperet:] tum etiam de actione, per quam eidem neceſſitati ſubuenimus; vt cùm dicitur *Tob.* 12 Eleemoſyna à morte liberat] *& Eccleſiaſtici* 17. Eleemoſyna viri, quaſi ſacculus cum ipſo. Cumque hæc ita ſint, iſto tantùm poſteriori modo accipitur eleemoſyna in præſentiarum. Nu. 237.

Definitio eleemoſynæ.

CVius hæc definitio, *ſumpta ex D. Thom 2. 2. quæſt. 32. art. 1.* communiter approbatur: qua dicitur eſſe opus quo aliquid indigenti datur ex compaſsione, propter Deum. Sed aduerte eam eſſe eleemoſynæ, non quidem acceptæ ſecundùm ſe abſolutè; ſed vt imperata à charitate meritum habet æternæ ſalutis; pro qua Chriſtianus ſub Chriſto militat. Id enim quod ad illam ſecundùm ſe abſolutè ſpectat, tantùm eſt, actum eſſe virtutis miſericordiæ. Quæ virtus miſeriam reſpicit, vt eam tollat; inclinátque ad compatiendum indigenti, tanquam miſeriam patienti: itaut ea quæ fit à peccatoribus dicatur ſimpliciter eleemoſyna *vt patet ex cap. 4. Danielis ver. 24. & ex D. Matthæi cap. 6. in principio, & ex D. Luca cap. 11. ver. 41.* Nu. 238.

Neque negandum eſt quin ſic quoque ea ſit actus virtutis, *puta miſericordiæ*, ſi de virtute moraliter loquamur: quantumuis non ſit Theologicè, ſeu prout de virtute loqui ſolent Theologi: arbitrantes in homine Chriſtiano (vtpote cui debet propoſitum eſſe rectè agere, non tantùm ſecundùm propriam rationem cuiuſque virtutis, ſed etiam conuenienter ad conſecutionem æternæ ſalutis) actum virtutis perfectæ, tantùm eſſe eum, qui valet ad conſequendam æternam beatitudinem. De quorum actuum numero eleemoſyna non eſt, ſine charitate, cuius imperio exerceatur propter Deum. Manifeſta ſunt enim Apoſtoli verba *in priori ad Corinth. cap.* 13. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Nu. 239.

Cæterùm eleemoſynam imperio charitatis exerceri, eſt ex actu charitatis, *quo propter Deum amatur is, qui miſeriæ ſubiicitur*, naſci diſplicentiam de alterius indigentia, cum inclinatione voluntatis ad eam ſubleuandam. Quæquidem diſplicentia, actus eſt virtutis miſericordiæ; & ipſum ſubleuationis opus ex ea proueniens, dicitur eleemoſyna, ſeu opus miſericordiæ; quia quamuis imperari à charitate, & eſſe illius effectum, commune ſit eleemoſynæ cum operibus aliarum virtutum: iuxta illud eiuſdem Apoſtoli *in eodem loco,* Charitas omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, &c.] tamen peculiare illi eſt, conſecutione

tione quaſi naturali prouenit ex charitate, vt præter experientiam confirmat illud 1. *Ioan.* 3. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?]

Nu.240. Porro ex propoſita definitione Medina *in Cod. De eleemoſyna quæſt. prima* infert, non eſſe propriè eleemoſynam, id quod Clericis pro Miſſæ celebratione, aut pro ſepultura, aliiſque officiis Eccleſiaſticis peragendis datur: quia ſecluſâ omni ipſorum indigẽtiâ, ſtipendium ſuum ob huiuſmodi miniſteria debetur eis; dicente Christo *Lucæ* 10. Dignus eſt operarius cibo ſuo.] Id quod D. Paulus *in priori ad Corinth. c.* 9. confirmat: tum ratione dicens; Quis militat vnquam ſtipendiis ſuis; tum ex lege veteri dicens: Scriptum eſt in lege Moyſi, Non alligabis os boui trituranti: nunquid de bobus cura eſt Deo, an propter nos vtique hoc dicit?] tum denique ex Christi ordinatione dicens, Dominus ordinauit iis qui euangelium annunciant, de euangelio viuere.] Nec refert quòd loquatur de prædicatione Euangelij; quia prædictorum Eccleſiæ miniſteriorum eadem eſt quæ illius ratio.

De diſtinctione eleemoſynæ in ſpiritualem & corporalem.

Nu.241. IAm D. Thomas *in cit. quæſt.* 32. *art.* 2. & cæteri communiter, duo genera eleemoſynarum ſeu operum miſericordiæ diſtinguunt; vnum corporalium, quæ ad corporalem proximi miſeriam ſeu indigentiam ſubleuandam ſpectant, ſignificanturque verbis huius verſus:

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Nempe viſitare infirmos, & in carcere conſtitutos, dare potum ſitienti, dare cibum eſurienti, redimere captiuos, veſtire nudos, colligere hoſpites; & ſepelire mortuos. Alterum genus eſt ſpiritalium, quibus ſpiritali neceſſitati proximi, ſeu indigentiæ quoad animam ſubuenitur; quæ ſignificantur verbis alterius verſus:

Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora.

Quorum primum indicat duo opera miſericordiæ, quorum vnum eſt docere proximum, alterum eidem rectè conſulere. Reliquis verò ſingulis ſingula indicantur: verbo quidem *caſtiga*, correptio fraterna; verbo verò *ſolare*, conſolatio proximi in neceſſitate ſpiritali, hoc eſt, in tentatione, & afflictione animæ conſtituti: verbo autem *remitte*, condonatio iniuriarum nobis illatarum à proximo: verbo porro *fer*, patiẽtia in ferendis defectibus aliorum: verbo denique *ora*, oratio pro proximis, in neceſſitate poſitis.

Nu.242. Ratio autem huius diſtinctionis à D. Thom. loco cit. redditur: ſed facilior eſt quã Bellarminus *in controuerſia de bonis operibus lib.* 3. *ca.* 2. habet hoc modo: Omnis miſeria humana, aut ad corpus, aut ad animam pertinet; illaque aut in hac vita, aut poſt mortem toleratur. Quæ verò in hac vita contingit, aut eſt carentia rerum, quibus omnes egent; aut eſt aliqua particularis ærumna. Rurſus carentia illa aut eſt interior: vt carentia cibi, & carentia potus; aut exterior, vt carentia veſtium, & carentia domicilij. Cui quadruplici carentiæ ac miſeriæ corporali, reſpondent quatuor genera eleemoſynæ: videlicet paſcere eſurientem, potare ſitientem, veſtire nudum, & excipere hoſpitio peregrinum. Particularis ærumna verò, eſt vel interior, vt morbus; vel exterior vt captiuitas. Cui alia duo genera eleemoſynæ reſpondent, viſitare ægrotum, & redimere captiuum. Miſeria denique poſt mortem eſt carentia ſepulturæ, cui reſpondet vltimum genus eleemoſynæ corporalis, quod eſt ſepelire mortuos.

Miſeria autem quæ pertinet ad animam; aut culpa eſt, aut pœna: ſi culpa, non poteſt ſimpliciter tolli à nobis; poteſt tamen qui in eam incidit iuuari tribus modis. Primò oratione ad Deum: ſecundò remiſſione iniuriæ: tertiò correptione fraterna. Si pœna eſt: aut intellectum lædit, vt ignorantia, quæ eſſe poteſt tum theoretica, tum practica; aut lædit affectum, vt triſtitia ac dolor: aut conſuetudinem cum aliis, vt moroſitas ſeu morum incommoditas ac difficultas. Et quidem ignorãtiæ theoreticæ remedium adhiberi poteſt per doctrinam: practicæ verò per conſilium; triſtitiæ, per conſolationem; & moroſitati per patientiam: ſicque ſeptem ſunt genera eleemoſynæ ſpiritualis: orare pro peccatoribus; condonare iniurias, corripere delinquentes, docere imperitos, conſilium dare imprudentibus, conſolari afflictos, & tolerare alienam infirmitatem.

Sex prima eleemoſynæ corporalis genera, Dominus noſter, Matth. 25. commemorat cum ea commendatione, vt declaret ſe iuxta illorum executionem, vel omiſſionem, ſententiam vel damnationis vel ſalutis pronunciaturum in extremo iudicio: ſeptimi generis, *quod eſt ſepelire mortuos*, non meminit; ſed illud ſatis indicauit cùm *Matth.* 26. dixit: Bonum opus operata eſt in me. Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum ad ſepeliendum me fecit.] Quibus verbis accedit commendatio illa Angeli *Tobiæ* 12. Quando orabas cum lachrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abſcondebas per diem in domo tua, & nocte ſepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.]

Aduerte autem ex D. Thoma *loco cit. ad* 2. ea genera non eſſe ita accipienda quaſi non ſint alia miſericordiæ opera corporalia, quibus nomen eleemoſynæ conueniat: ſed quòd ad illa poſſint cætera faci- Nu.243.
lè reuocari alioqui enim dirigere cæcum, ſuſtentare claudum, protegere viduam & pupillum, dotem prouidere virgini pauperi, & huiuſmodi alia, ſunt veræ eleemoſynæ corporales. De quibus *Iob cap.* 19. Auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium reddebat mihi: eoquod liberaſſem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non erat adiutor: benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum.] *Et infrà*: Oculus fui cæco, & pes claudo.]

CAPVT VIGESIMVM.

De præcepto ex quo naſcitur neceſſitas ſeu obligatio faciendi corporalem eleemoſynam.

SVMMARIVM.

244 *Datur præceptum faciendi eleemoſynam, tum naturale, tum diuinum, tum etiam eccleſiaſticum.*

245 *Ab obligatione illius is excuſatur qui non habet vnde eam faciat.*

246 *Item qui etſi habeat, ignorat tamen proximi neceſſitatem: de qua inquirere quando teneatur.*

247 *Item cùm ſcit alios ei neceſſitati ſubuenturos; aut ipſe ſubuenire non poteſt, niſi coniiciendo ſe, aut ſuos in parem neceſſitatem.*

248 *Eadem obligatio exigit in dante ſuperfluitatem bonorum, & in recipiente egeſtatem.*

249 *Superfluum quoddam naturæ, & quoddam perſonæ, quidque vtrumque ſit.*

250 *Neceſſitas quædam extrema, quædam grauis, & quædam communis; & quid quæque earum ſit.*

251 *Receptum eſt, obligationem ad eleemoſynam faciendam contingere, cùm quis habet ſuperfluum, & alius ſcitur premi extrema neceſſitate.*

252 *Quod procedit quando habet ſuperfluum naturæ; etiamſi non habeat ſuperfluum ſtatus.*

253 *Procedit etiam quantumcumque neceſſitas non ſit extrema, dummodo ſit grauis.*

254 *Tuncque omittendo eleemoſynam peccari mortaliter, habetur ex verbis Chriſti, & ex ratione.*

255 *Sed raró contingit talis peccati caſus.*

256 *Qui habet quidem ſuperfluum naturæ, non tamen ſtatus, non tenetur ſub mortali grauem neceſſitatem patienti, niſi ſit extrema, ſubuenire cum graui ſuo detrimento.*

257 *Is qui habet ſuperfluum tam naturæ quàm ſtatus non tenetur ſub mortali ſubuenire communem tantùm neceſſitatem patienti.*

258 *Non eſt peccatum de ſe mortale, ſuperfluum habere; quantumuis in ſubuentionem pauperum non retineatur.*

259 *Quod licèt de ſe indifferens ſit, pluribus tamen modis peccatum eſſe poteſt; & quibus.*

260 *Eleemoſyna liberaliter danda eſt conſtituto in extrema aut graui neceſſitate, quando non eſt ſpes quòd acceptum refundere poſſit.*

261 *Sufficit dare commodato ei, qui hic indigens habet alibi bona.*

262 *Itē ei qui indiget re, quæ non eſt vſu conſumptibilis.*

263 *Itémque ei qui etſi non habeat actu; habet tamen in ſpe, quod poſſit retribuere: niſi ei datū ſit de ſuperfluis ſtatus non reſeruatis ad vtilitates publicas.*

264 *Diues qui non ſubuenit indigenti, ceſſante indigētiā ad nullam reſtitutionem tenetur ei faciendam.*

265 *Dicta Patrum quæ ei doctrinæ obſtare videntur, quomodo ſint accipienda.*

266 *Eadem doctrina extendenda eſt ad damna ſecuta omiſſione eiuſmodi ſubuentionis, exceptis aliquot caſibus.*

267 *Diues poteſt authoritate Iudicis adigi ad talē ſubuentionem: quòd cùm non proficit, preſſus extremā neceſſitate poteſt id quo indiget capere, ſiue per ſe ſiue per alium; non item preſſus tantùm graui.*

268 *Qui habet vnde ſufficienter tribuat neceſſitatem patienti, non poteſt de aliorum bonis accipere quibus innitur ad eam ſublenandam.*

Nu.244. MEDINA *in Cod.* de eleemoſyna *quæſt.3.* probat dari tum naturale, tum diuinum, tum etiam eccleſiaſticum præceptum faciendi eleemoſynā corporalem. Naturarale quidem: quia ad legem naturæ pertinet vt fratres diligamus, idque verè. Vera autem dilectio non eſt, ſi in ſolo affectu ſiſtat, nec ad effectum deducatur iuxta illud 1. *Ioan.3.* Filioli non diligamus verbo nec linguâ, ſed opere & veritate.] Diuinum verò, per illud *Deut.15.* Ego præcipio tibi vt aperias manum fratri tuo egeno, & pauperi qui tecum verſatur in terra.] & per illud *Eccleſiaſtici quarto* Eleemoſynam pauperis ne defraudes.] Quæ verba cōtinent præceptum inducens debitum faciendi eleemoſynam: de quo ibidem. Declina pauperi ſine triſtitia aurem tuam, & redde debitum tuum, &c.] Adde etiā, per parabolam de Samaritano *Luc.10. cui Dominus ſubiunxit*, Vade, & tu fac ſimiliter.] Itémque per ſententiam quam idem Dominus *Matth.* 25. ait à ſe proferendam eſſe in extremo iudicio. Deniq; eccleſiaſticum per illud, quòd D. Paulus in ſuis Epiſtolis, eleemoſynas non modò iniunxerit fidelibus, ipſéq; exegerit: ſed etiam diſcipulo *in priori ad Timoth. cap. vlt.* mandarit vt præciperet diuitibus facilè tribuere, & communicare. Ad idem facit cap. Fratrem noſtrum *diſtin.86.*

Porro vna eademque eſt triplicis illius iuris in hac re obligatio, nobis triplici illo modo à Deo intimata. Quamquidem eſſe ſub mortali ex ſacra Scriptura tripliciter deducitur. Primò ex eo quòd illius omiſſioni attribuat ſupplicium ignis æterni. *Matth.* 25. Ite maledicti in ignem æternum qui paratus eſt Diabolo, & Angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare.] Secundò ex eo quòd eidem tribuat Dei abalienationem ab homine *Prouerb.* 21. Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur.] Tertiò ex eo quòd eidem attribuat defectum charitatis: cùm 1. *Ioan.* 3. dicitur, Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas manet in eo?] Nam non habere in ſe manentem Dei charitatem, eſt manere in peccato mortali, iuxta illud quod in eodem c.3. dicitur. Qui non diligit manet in morte.] Adde quòd eleemoſyna ſit neceſſaria ad plenè ſatisfaciendum præcepto de dilectione proximi, quod nos obligat non tantùm ad bene volendum proximo: ſed etiam ad ei benefaciendum, vt iam attigimus. Et confirmatur: quia ſi lex humanæ amicitiæ requirit, vt inter amicos ſit mutua beneficiorum communicatio, multò magis id requiret lex diuinæ charitatis.

Caſus aliquot in quibus non eſt obligatio faciendi corporalem eleemoſynam.

SECTIO I.

CÆterùm cùm iſtiuſmodi præceptum ſit affirmatiuum, conſtat non pro omni, ſed pro certo tempore obligare; ad quod tempus cognoſcendum, notandi ſunt aliquot caſus in quibus talis obligatio non contingit.

Primus eſt, cùm alicui non ſuppetit facultas faciendi eleemoſynam; ſiue ob rerum penuriam, ſiue ob aliquas circumſtantias, obſtantes quominus ipſe tali, taliter indigenti, tali tempore, tali modo, &c. poſſit ſuccurrere. Ratio eſt quia lex non eſt, eorum quæ cenſentur, aut abſolutè, aut moraliter impoſſibilia; iuxta illud Domini *Matth.* 11. Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue.] Et ita a D. Ioan. *in ca. cap.* 3. nominatim reprehenditur is qui habuerit ſubſtantiam mundi huius. Vbi aduerte quòd ſi quis tantùm habeat vnde vni ſubuenire poſſit, & duo pauperes occurrant neceſſitatem extremam patientes, ita alicui illorum indifferēter ipſum teneri ſubuenire, vt neutri ſubueniens, peccet duplici nomine; nempe & quia vni, & quia alteri non ſubuenit: ſicque de pluribus, ſi plures occurriſſent, *ex Medina in ſequenti quæſt. 4. §. Si quæras.* Nu.245.

Secundus caſus eſt, cùm etſi facultas prædicta ſuppetat, tamen ignorat quis proximi neceſſitatem. Ratio eſt, quia non poteſt prouidere neceſſitati quam non nouit. Vnde in eodem cap. 3. reprehenditur nominatim is, qui non tantùm habuerit ſubſtantiam huius mundi; ſed etiam viderit proximum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo. Nu.246.

Si quæras, an præceptum eleemoſynæ obliget ad faciendam aliquam inquiſitionem egentium, quâ omiſſa non ſit excuſabilis ignorantia. Nauar. negatiuè reſpondet in Enchir. *cap. 24. num. 9. (cui fauet Med. in Cod. de eleemoſyna quæſt. 3. in fine.)* nec malè: quia cognitio neceſſitatis proximi non eſt iuris cuiuſdam vniuerſalis, vt eam quilibet inquirere teneatur; ſed eſt facti cuiuſdam particularis, pertinentis ad perſonam ipſius proximi: vnde inquiſitio illius incumbit tantùm ei ex officio, qui curam eiuſdem proximi

gerit:

gerit: vt cenſetur gerere Prælatus, vel paterfamilias, vel alius cui commiſſa ſit pauperum cura. Nam cum non ſit alioqui ratio, cur quiſpiam priuatus debeat de vnius potius, quam de alterius proximi neceſſitatibus inquirere: deberet inquirere de neceſſitatibus omnium: ſaltam eorum qui eſſent in eodem loco & qui in vicino: quod pene intolerabile eſſet: quandoquidem ea inquiſitio ſic hominem occupatum teneret, vt vix aliis negotiis occupari poſſet. Adde quòd ad eum qui neceſſitatem patitur pertineat, ſuam neceſſitatem exponere. Verumtamẽ ſi quis deditâ operâ curaret manere in ignoratione grauis indigentiæ proximi, & propriæ ſufficientiæ: declinando ſcilicet commoditatem id ſciendi, non excuſaretur: præſertim Sapiente præcipiente Eccleſiaſtici 4. Declina pauperi ſine triſtitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & reſponde illi pacificè in manſuetudine.]

Quod ſi quæras. An is qui habet ſuperfluum, oblato ſibi notabiliter indigante, teneatur eidem præciſè eleemoſynam elargiri. Reſpondetur negatiuè: quia licèt teneatur indigenti occurrenti impertiri eleemoſynam, non tamen præciſè huic vel illi, ſed cui voluerit: *vt ex D. Thoma quodlib. 8. art. 11.* habet *Nauarr. in præced. num. 5.* maxime quando putat veroſimiliter quòd occurret alius cui eleemoſynam dare melius erit: *ex Sylu. in verbo Eleemoſyna quæſt. 1. in fine.*

Nu.247. Tertius caſus eſt: cùm etſi facultas ſuppetat, & proximi neceſſitatem cognoſcat quis; ſimul tamen certò, aut ſaltem probabiliter ſcit fore, vt per alium tali neceſſitati ſubueniatur. Ratio eſt, quoniam ille cui alter ſubuẽturus eſt, non indiget tertij ope. Hinc D. Thomas ait 2. 2. *quæſt. 31. art. 5. ad 3.* tunc eſſe ſub mortali neceſſarium facere eleemoſynam, cùm euidens & vrgens apparet neceſſitas: nec in promptu eſt, quis ei ſubueniat. Vbi aduerte ad excuſationem à tali peccato, non ſufficere quòd intelligas poſſe per alium, vel alios tali neceſſitati ſubueniri: niſi probabiliter quoque iudices ſubueniendum eſſe de facto. Nam tu cum illis aliis ſubuenire teneris: non quidem coniunctim, & dependenter ab illis: ſed diuiſim, & independenter: itaut tenearis per te ſubuenire quando nondum tibi probabiliter conſtat alium aliquem determinatè tali neceſſitati ſubuenturum: neque enim obligatio aliorum, tuam in hac re poteſt aliter diminuere, quam præueniendo te in tali ſubuentione.

Quartus caſus eſt: quando etſi poteſt quis abſolutè ſubuenire neceſſitati proximi, quam bene nouit, neque ſcit ei ſubueniendum eſſe per alium; ſed præſtare nequit, quin ipſe aut ſui incurrant incommodum maius, aut ſaltem par ei, à quo liberaret proximum ſubuentione ſua. Ratio eſt, quia ordo charitatis poſtulat, vt cæteris paribus, magis ſe & ſuos diligat, quàm alios: & per conſequens maiorem ſui & ſuorum, quàm aliorum curam gerat. Quod non faciens argui poteſt dicto Apoſtoli *in priori ad Timoth. cap. 5.* Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.]

Quibus ita conſtitutis: de tempore pro quo præceptum eleemoſynæ obligat ſtatui poteſt: illud eſſe in quo proximus laborat neceſſitate quam ego noui, & cui ſubuenire poſſum ſine maiori aut pari meo incommodo; nec quemquam ſcio, qui ei de facto ſubuenturus ſit. Qualis autem eſſe debeat neceſſitas proximi, & qualis facultas mea ſubueniendi ei, vt cenſeatur talis obligatio contingere, difficultatem aliquam habet, quæ tolletur per dicenda in ſequentibus capitibus: ad quæ priuſquam aggrediamur, ſatisfaciendum eſt vni aut alteri, huc maximè ſpectanti.

Explicatio difficultatis de tempore in particulari, pro quo præceptum faciendi corporalem eleemoſynam obligat.

SECTIO II.

HÆc refertur eò, vt in particulari intelligatur quando certum illud tempus, de quo ante habita eſt mentio, eleemoſynam faciendi ex præcepto, cenſeri debeat adeſſe.

Supponere autem oportet primò, duo requiri vt Nu.248.
quis ad eleemoſynam faciendam obligari cenſeatur: vnum ex parte dantis, nempe ſuperfluitatem bonorum: alterum ex parte accipientis, nimirum neceſſitatem. Nam neque is qui nullo modo ſuperfluum habet, tenetur dare neceſſitatem patienti: neque is qui ſuperfluum habet tenetur dare non patienti neceſſitatem.

Supponere oportet ſecundò *ex D. Thom. 2. 2. quæſt.* Nu.249.
32. art. 5. & 6. Caiet. in 10. 2. opuſc. tract. 5. cap. 6. Medina in Cod. De eleemoſyna, quæſt. 3. Nauar. in Enchir. cap. 24. nu. 6. & ex Summularis in verbo Eleemoſyna ſub initiũ: tum ſuperfluum ex parte dantis, tum neceſſarium ex parte accipientis, poſſe eſſe vel naturæ, vel perſonæ. Dicitur autem ſuperfluum naturæ, id ſine quo viuere poteſt, tum is qui illud habet, tum etiam familia quam ipſe alere, ſuſtentaréque debet. Superfluum verò perſonæ id dicitur, ſine quo habens illud non ſolùm viuere & familiam ſuam alere poteſt: ſed etiã ſtatum, conditionem, ac dignitatem propriam conſeruare: quale eſt (*ex Caietani doctrina, quam Nauar. loco cit. approbat*) illud omne quo is non indiget vt filias dotet ſufficienter, aut vt filij decentes ſuæ conditioni ducant vxores: aut vt familiæ quam ipſum habere deceat, ſuppeditet decentia quoad victum, & veſtitum, atque alios ſumptus conuenientes: aut vt ipſemet habeat neceſſaria ad amicos excipiendos, ad conuiuia, & donationes honeſtas, aliaque huiuſmodi, quæ intra limites virtutis quiſque poteſt pro qualitate ſui ſtatus exercere, iudicio pij ac periti viri. Vnde Nauarrus ipſe infert hominem laicum non eſſe facilè iudicandum plus habere quàm quæ ſint ſuo ſtatui neceſſaria. De Eccleſiaſtico verò addit aliam rationem eſſe: quia non licet ei in tot fines coaceruare pecuniam.

Neceſſarium autem naturæ id dicitur quod alicui abſolutè neceſſarium eſt ad conſeruationem vitæ ſuæ & ſuorum. Neceſſarium denique perſonæ dicitur, quod ad vitam ſtatúmque decentem ſuum ac ſuorum neceſſarium eſt; quod vt annotat *ex Syluestro in verbo Eleemoſyna num. ſecundo Nauarrus loco cit.* non conſiſtit in indiuiſibili, ſed latitudinem habet eo maiorem, quo maior fuerit ſtatus: plura enim decent Principem, quàm ſimplicem nobilem, & plura hunc quàm plebeium. Vbi aduerte quod congruenter doctrinæ D. Baſil. *in oratione ad diuites* habet Bellarm. *in controu. de bonis operibus lib. 3. cap. 7. ſub initium*: non ideo opes debere neceſſarias iudicari, quòd non ſeruentur otioſæ; ſed inſumantur in veſtibus, aut hortis, aut ædificiis: niſi & hæ ſint neceſſaria naturæ, aut perſonæ. Nam ſicut talia dicuntur alioqui ſuperflua, ſic etiam dicentur opes in eis inſumendæ.

Supponere oportet tertiò, indigentis neceſsita- Nu.250.
tem eſſe poſſe triplicem: extremam, grauem, & communem. Extrema autem neceſsitas cenſenda eſt, non ſolùm cùm quis efflaturus eſt ſpiritum. ſed etiã cùm apparet quòd ipſe ob defectum neceſſariorum morietur, niſi de illis ei ſubueniatur nunc temporis, cùm ſubuentiones poſſunt ei prodeſſe. Ita Caietan.

in Summula verbo eleemoſyna Immo ex Soto *in li.5.de iuſtitia & iure quæſt. 3. art. 4.* ad talem neceſſitatem ſufficit adeſſe veroſimile periculum infirmitatis incurabilis, aut alterius miſeriæ, quæ homines conficere ſolet; ſi quidem præueniri caueríque poteſt. Id quod attigit etiam Paludanus *in 4. diſtinct. 15. qu. 3. art. 1. concl. 1.* Quæ verò ſit grauis neceſſitas, certâ regulâ definiri nequit, ſed id committẽdum eſt prudentis arbitrio, penſata tum qualitate mali, quod timetur; tum probabilitate incurrendi in illud, niſi obuietur ſubueniendo: tum demum qualitate perſonæ cui impendet, aliiſque circunſtantiis: vt v. g. ſi viro nobili immineat periculum perdendi proprium & decentem ſtatum: nempe quòd redactus ſit in eas anguſtias, vt ex ſtatu nobili ad mechanicum ſe demittere cogatur, aut vt liberi ipſius magnam egeſtatem pati, aut notabilem bonorum iacturam facere cogantur ob calamitatem ipſius: aut etiam ipſe de honore & fama grauiter periclitetur, aut ægrotet grauiter, etſi non adeo, vt videatur animam ſtatim efflaturus *ex Soto in cod. lib. quinto quæſt. 8. art. 1. ſub finem.* Communis autem neceſſitas eſt, quæ viri prudentis arbitrio, cenſetur eſſe infra grauem, modo antedicto acceptam. Iſtiuſmodi eſt regulariter hominum oſtiatim mendicantium: & eorum qui vtcumque quidem tuentur ſuum ſtatum, ſed non ſine magno labore, nec ſine difficultate. Quibus ita ſuppoſitis, priùs quæ de propoſita difficultate communiter recepta ſunt, poſteriùs quæ ſunt controuerſa trademus.

Quæ ſint communiter recepta de difficultate propoſita.

SECTIO III.

Nu.251. Receptum eſt primò, duabus circunſtantiis ſimul concurrentibus, contingere obligationem faciendi eleemoſynam ei, qui ſcitur illâ egere, & neſcitur ei ſubuentum iri per alium: prior circunſtantia eſt, ſi neceſſitas fuerit extrema: poſterior, ſi quis præter ea quæ neceſſaria ſunt ad ſuam & ſuorum vitam ſuſtentandam, habuerit aliqua per quæ poſſit tali neceſſitati ſubuenire; quantumcunque ei non ſint ſuperflua, conſideratâ decentiâ ſtatus ſui, & ſuorum. Iſta eſt D. Thomæ doctrina *in memorato art. 5.* & vt habet Medina *in Cod. de eleemoſyna, quæſt. 3.§. verum,* certa Doctorũ ſententia. Quæ probatur, tum quia dato quòd tempus extremæ neceſſitatis non ſit illud, pro quo præceptum eleemoſynæ obliget; nullum omnino poteſt aſſignari pro quo obliget: tum quia ſecundùm ordinem charitatis tenetur quiſque plus diligere proximum, quoad vitam ipſius corporalem, quàm ſeipſum & ſuos quoad alia bona temporalia; niſi ea quoque ſint neceſſaria ipſi ad ſuam, ſuorúmque vitam ſeruandam. Cuius exceptionis addendæ ratio eſt; quòd iuxta eumdem ordinem charitatis nullus teneatur in pari neceſſitate alios ſibi, aut extraneos familiaribus ſuis præponere; niſi ille qui patitur extremã neceſſitatem, vir eſſet inſignis, ex cuius vita ſalus reipublicæ aut Eccleſię, notabiliter penderet. Quod à D. Thoma traditum 2. 2. *qu. 32. art 6.* communiter teneri notat Gregor. à Valentia *ad 2.2. diſput. 3. quæſt. 9. puncto 4. col.* 809.

Nu.252. Receptum eſt ſecundò, prædictam obligationem eſſe ſub peccato mortali (*quod probatum eſt in ſequenti num. 254.*) à quo excuſatur quidem is qui tantùm habet neceſſarium naturæ: non tamen is qui habet tantummodo neceſſarium ſtatus, ſi ſuperfluum naturæ habeat. Id quod manifeſtè ſequitur ex pauloantedictis, & ita tenet Couarr. *lib. 3. variarum reſolut. cap. 14. num. 5.* plures citans in eamdem ſententiam: quibus accedunt præter Nauarr. in Enchir. *c. 24. nu. 5.* recentiores cõmuniter, inter quos eſt Bañes *ad cit. art. 6. D. Thom. dub. 1.* contrariam ſententiam attribuens D. Antonino; obiciénſque pro ea, quòd ex ſententia præmiſſa ſequatur hominem aliquando teneri totũ patrimonium ſuum conſumere in vſum pauperum: & ex aliquo ſuo ampliſſimo ſtatu excidere: vt quando publica famis neceſſitas viget. Cui obiectioni indicat occurri poſſe: quòd valeat expenſis paucis ſubueniri; etiamſi egeant multi: quia non vnus, ſed multi ſunt qui in publica neceſſitate eleemoſynam conferunt: ad quam poſſunt magiſtratus authoritate cõpelli. Ac licet is qui neceſſitates videt, teneatur ſubuenire pro viribus: non tamen cum reipub. aut ſuo maiore damno. Poteſt enim contingere, vt magis interſit reip. aliquos homines grauem neceſſitatem pati, quàm familiam aliquam ex ſuo ſtatu excidere. Maxime autem, quòd (*vt Medina notat in prius citata qu. 3. §. Ad id autem*) experientia doceat multos lapſos è ſtatu in quo fuerant, vel in deſperationem venire, vel furta & rapinas committere, vel alia flagitia perpetrare, quæ ſaluo ſuo ſtatu minimè perpetrarẽt, Cæterum id totum oportet arbitrio pij & prudentis viri relinquere definiendum, habita ratione fragilitatis humanæ, prout ipſe quoque Bañes conſequenter monet.

Tertiò receptum eſt communiter (quod notat Pe- Nu.253.
trus à Nauar *lib. 3. de reſtit. c. 1. n. 358. plures ita ſentientes referẽs*) extra neceſſitatẽ quoq; extremã, cùm quis ſuperfluum habet tum naturę tum etiã perſonæ, contingere obligationem dandi eleemoſynam: nempe in magna & graui neceſſitate: puta ad leuandum aliquem longa & graui infirmitate, vel aliqua notabili infamia, aut ne excidat à ſuo nobili ſtatu, vel vt liberetur à captiuitate iniuſta, vel ne in magnum aliquod malũ incurrat. Iſtud Bañes ait, *in præced. dubio,* certiſſimum eſſe: pro quo faciunt multæ authoritates Patrum relatæ à Bellarm. & Gregor. à Valen. *ab illo in cit. li. 2. de bonis operibus, c 7. & ab hoc in eod. puncto 4. col* 817. Immo & à Gratiano; D. Hieronymi diſtinct. 42. cap. 1. 9. Quomodo etiam: D. Ambroſij diſtinct. 47. cap. Sicut hi: & diſtinct. 86. cap Non ſatis; ac D. Auguſtini 14. quæſt. 4. cap. Quid dicam. Faciunt etiam authoritates Scripturæ ſacræ: de quibus videri poteſt Gregor. à Valentia *in præced. col.* 815. & 816. Sufficit enim vt breuitati conſulamus duas notaſſe: vnam ad docendum quòd dare indigenti ſuperfluum tam naturæ, quàm perſonę ſit in præcepto. Alteram ad docendum quòd tale præceptum obliget extra neceſſitatem extremam. Prior igitur eſt Lucæ 3. vbi D. Ioann Bapt. à turbis quibus dixerat. Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur] interrogatus: Quid ergo faciemus? reſpondit, Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui eſcas habet, faciat ſimiliter.] declarans præceptum eſſe ſub pœna ignis æterni, vt indigentibus elargiamur noſtra ſuperflua; quę ipſe ſignificauit per duas tunicas, & duplices eſcas. Nam, vt rectè explicat D. Hieronymus *in epiſt. ad Hedibiam, quæſt. 1.* vna tunica dicitur veſtimentum vnicuique neceſſarium: ſique alicui tres, aut quatuor veſtes per hyemem neceſſariæ ſint, illæ omnes vna tunica ſunt.

Poſterior locus eſt Matthæi 25. vbi inter cæteros, Nu.254.
dicuntur æterno igni addicendi: qui non cooperuerint nudos, non viſitauerint infirmos, & incarceratos, non ſuſceperint hoſpitio peregrinos; quæ non ſunt neceſſitates de ſe extremæ. Neque enim indumentum eſt quid tale, ſine quo nequeat homo viuere; nec etiam viſitatio infirmorum aut incarceratorum eſt illis ad vitam omnino neceſſaria: nec ſi peregrini non excipiantur hoſpitio, ideo exponuntur morti,

morti, vt bene argumentatur Medina in Cod. de eleemoſyna quæſt. 3. Tertia eadem ſententia. Quare ad obligationem præcepti de eleemoſyna neceſſarium non eſt interuenire extremam neceſſitatem; ſed poteſt grauis ſufficere. Vnde D. Ioannes Bapt. non dixit, Det extremè egẽti, ſed, Det non habenti. Faciunt denique rationes quæ apud memoratos authores videri poſſunt: vnam attigiſſe ſatis erit. Nempe, quòd ſi quis ſuperfluum habens nollet alicuius amici neceſſitati graui ſubuenire, ſufficientem amicitiæ diſſoluendæ cauſam præberet. Igitur cùm id, quod pauperi datur vel negatur in tali neceſſitate, Chriſto detur aut negetur: vt conſtat ex ipſius verbis *Matth.* 25. amicitia inter ipſum & illum, qui ſic non ſubuenit, diſſoluitur: & per cõſequens peccatur mortaliter; quod non fieret niſi præceptum cuius tranſgreſſione peccatur, obligaret ſub mortali. Accedit quòd quamuis diuites ſuarum opum iuſtè acquiſitarum ſint reuera domini, habito reſpectu ad alios homines, non tamen reſpectu habito ad Deum: cuius comparatione non debent tam domini quàm diſpenſatores dici, vt argumentũ eſt, quod ſint de illis rationẽ ipſi Deo reddituri: qui pater omnium communis, mundum creauit in communem omnium vtilitatem: & per ſuam prouidẽtiam ordinauit, vt in illo eſſent aliqui diuites ſuperflua habentes, & alii pauperes neceſſariis carentes: volendo ſicut hos patientiam, ita illos miſericordiam exercere ad conſecutionem regni cœleſtis. Quod exercitium negligentes diuites, ſicut contra Dei voluntatem agunt, ita & pauperibus iniuriam perinde faciunt, ac faceret diſpenſator Principis, eiſdem negans conceſſum ab illo vitæ ſubſidium. Quæ doctrina eſt D. Thomæ *2.2. quæſt. 32. art. 5. ad* 2. vbi adſert præclara D. Baſilij verba in oratione ad diuites auaros.

Obiicientibus autem diuitibus ſuperfluum quod nunc habent ſe reſeruare ad neceſſitates ſuas, & ſuorum, ipſis fortè superuenturas. Reſpondendum eſt cum eod. D. Thoma *ibid. ad* 3. non eſſe reſeruandas opes propter caſus omnes qui aliquando accidere poſſent, ſed ſolùm propter eos qui adeo probabiliter imminent, vt niſi iis nunc proſpiciamus, poſtea prouideri non poſſe videatur: alioqui enim peccatur contra præceptũ Domini *Matth.* 6. quo prohibemur ſolliciti eſſe de craſtino. Nam is cenſetur ſollicitus eſſe de craſtino, qui hodie ſollicitus eſt pro ea re, de qua ſatis tempeſtiuè cras cogitare poterit.

Nu. 255. Aduerte autem, quòd etſi multi ſint qui grauiter egeant, & multi qui habeant vltra neceſſaria ad vitam: non eſſe tamen multos caſus in quibus contingat hæc obligatio. Quæ *iuxta ante tradita nu.* 246. *& duobus ſequentibus*, requirit 1. indigentias eſſe nobis notas, quæ nos plerumque latent; cùm ij etiam qui patiuntur illas plerumque occultẽt præ pudore, neque nos ſub mortali tenemur, de illis inquirere, *quemadmodum Nauar. expreſſit in Enchir. c. 14. n. nono*: aut ſi appareant, latet eas eſſe verè graues: plerumque enim incertum eſt, quæ & quanta ſit in paupere neceſſitas: & ſitne vera an ſimulata, quæ in ipſo apparet. Requirit ſecundò, non ſubueniri per alium. Et verò nonnunquam ſatis certum eſt, alios diuites non eſſe adeo auaros, vt nolint tali indigenti ſubuenire. Requirit poſtremò, adeſſe nobis ſuperflua, quibus poſſimus indigentiæ occurrenti ſubuenire: id quod interdum non ſatis conſtat. Suntque multa alia incerta, *vt bene monet Medina in Cod. de eleemoſyna, qu.* 3. *in fine*: ob quorum ignorantiam diuites non ſunt facile condemnandi de peccato mortali, ſi eleemoſynas non faciant: ſed tunc demum, *vt idem Medina ſubdit*, quando ſuperfluitatis ſimul & indigentiæ certitudo habetur.

Quæ ſint controuerſa de difficultate propoſita.

SECTIO IV.

PRimum eſt, An obligetur quis ſub mortali ſubuenire proximo, in graui neceſſitate, *non tamen extremâ*, conſtituto; ſi habeat quidem ſuperflua naturæ, ſed ſolùm neceſſaria perſonæ: de qua re agens Greg. à Valen. 2.2. *diſp. 3. q. 6. in poſteriore par. puncti* 5. pro parte negante adfert Caiet. in Summula verbo, eleemoſyna: quam Sylu. etiam in eodem verbo, & Petrus à Nauar. in lib. 3. de reſtitutione ſequuntur: *ille quæſt. 1. concl. 4. & hic cap. 1. num.* 358. Pro affirmante verò parte adfert Palud. in 4. diſt. 15. q. 3. & Adrianum quodlib. 11. art. 2 concl. 2. & Dominicum Bañes 2.2. *quæſt.* 32. *art. 6. dub.* 4. quam & probabiliorem iudicat. Quidquid autem ſit in ſpeculatione, negans teneri poteſt in praxi: hoc maximè nomine, quòd cùm magna ſit multitudo eorum qui graues patiuntur neceſſitates, ſiue in fama, ſiue in corpore, ſiue in rebus externis, ſi ſub mortali obligatio eſſet illis ſubueniendi, etiam cum aliquo proprij ſtatus detrimento, innumeri penè damnãdi eſſent peccati mortalis, qui de talibus neceſſitatibus non ſunt ſolliciti, tanquam nihil vltra habentes, quàm quod eſt ipſis opus ad ſe ſuóſque decenter ſuſtentandus. Sacræ verò Scripturæ, & ſanctorum Patrum authoritates, quas idem author adfert, non eſt neceſſe intelligi de propoſito caſu (alioqui pars ipſa affirmans, non probabilior, ſed certa: contrariáque negans erronea eſſet dicenda) ſed de caſu de quo dictum eſt antea n. 251. Quanquam ſi is qui tantùm habet neceſſaria ad ſtatum, grauem proximi neceſſitatem auertere poſſet ſine magno ſuo detrimento, non videretur excuſandus à peccato mortali: tanquam claudens viſcera ſua à fratre, quem videt neceſſe habere: & ideo non habens charitatem Patris in ſe manentem, iuxta D. Ioannem *in* 1. *ſua epiſt. cap.* 3. *Nu.* 256.

Secundum controuerſum eſt, An qui ſuperfluum habet tam naturæ, quàm ſtatus, teneatur ſubuenire patienti communem tantùm neceſſitatem.

DE hoc magna cõtentione certatur inter Theologos ſcholaſticos; ac in vtramque partem diuerſos citant Couar. in lib. 3. variar. reſol. cap. 14. n. 5. Med. in Cod. de eleemoſyna, quæſt. 3. Bañes 2.2. q. 32. art. 6. dub. 1 parte poſteriore, & Greg. à Valentia 2. 2. diſp. 3. quæſt. 9. punct. 4. in principio poſterioris partis. Quorum Medina negantem amplectitur, in eámque Couar. propendet: Bañes verò & à Valentia partem affirmantem. Quod autem videtur pro praxi tenendum; exiſtimo, *ſaluo meliori iudicio*, bene declarari ſequentibus propoſitionibus.

Prima eſt; Tutius quidem eſſe propoſiti dubij partem affirmantem ſequi in praxi, quia nihil periculi habet: negantem nihilominus non eſſe reiiciendam; tanquam probabilitate carentem. Ratio eſt, quòd boni authores illam teneant, qui argumentis contrariis ſatis bene reſpondent, *vt videre eſt apud Medinam*. Atque hanc Bañes admittit loco cit. concluſ. 5. *Nu.* 257.

Secunda eſt: ratione neceſſitatis in propoſito caſu non eſſe obligationem ſub mortali dandi eleemoſynam. Probatur; quia ſalua charitate Chriſtiana quâ quiſque tenetur diligere proximum ſicut ſeipſum, is qui ſuperfluum habet poteſt non ſubuenire tali neceſſitati. Nam lege charitatis non tenemur proximis

procu

procurare vt commodè viuant, quandoquidem nec nobis ipſis tale quid procurare tenemur iuxta illud *prioris ad Timoth. cap. 6.* Habentes alimenta, & quibus tegamur, iis contenti ſimus.] Cùm igitur ille qui communem tantùm patitur neceſſitatem habeat vnde poſſit ſeipſum ſuſtentare, non erit contra charitatem & mortale, ei negare quod eſt quidem ei neceſſarium: non tamen vt viuat, ſed ſolùm vt meliùs commodiúſque viuat.

Nu. 258. Tertia propoſitio eſt: neque prædictam obligationem contingere ratione ſuperflui, quaſi ipſum, quatenus nec ad vitam nec ad ſtatum eſt diuiti neceſſarium, ſit eo ipſo indigentium; etiamſi ij communi tantùm neceſſitate premantur. Probatur, quia ſi ea de cauſa mortale de ſe eſſet, ſuperfluum habere in alium finem quàm in ſubuentionem pauperum; pariter eſſet illud acquirere; quia non minus cenſendum eſt peccatum eſſe, quod is qui nullo indiget, ea quæ ſunt pauperum ſibi acquirat, quàm quòd acquiſita retineat in alium finem, quàm in ipſorum pauperum ſubuentionem. Iſtud autem non eſt peccatum mortale; cùm alioqui dicẽdum eſſet, hominẽ quamprimùm ad talem fortunam peruenit, vt habeat vnde poſſit naturam & perſonam competenter ſuſtentare, mortaliter peccare negotiando ad lucrandum aliquid amplius. Similiter habentem quæ ei ad decentem ſuum ſtatum ſufficiunt, peccare quoque accipiendo alia bona, etiamſi ei legitimè donentur aut iure hæreditario debeantur: quandoquidem ſuperflua erunt: cùm ex hypotheſi iam habeat ſufficientia. Quæ quoniam duriora ſunt, neque de talibus ſolet pœnitẽtibus eſſe ſcrupulus, vel à Confeſſariis eis inijci: neque detur ratio efficax, quæ illa admittere compellat, relinquitur ſanè, neceſſe admittendum, quòd peccatum mortale ſit ſuperfluum tam naturæ quam ſtatus retinere in alium finem quàm in pauperum ſubuentionem: excepto caſu extremæ aut quaſi extremæ ſeu grauis neceſſitatis: In quo caſu procedit *(inquit Medina in eadem q. 3. §. ad 2.)* quòd Patres dicunt, diuites ſuperflua retinentes, aliena rapere: & non ſua, ſed quæ aliena ſunt retinere. Nam pauperes, *addit ille*, qui ſolùm communem patiuntur neceſſitatem; non dicuntur proprie diuitum bonis indigere, cùm ſine illis vitam tranſigere poſſint.

Nu. 259. Quarta propoſitio, Quamuis retinere ſuperfluum non ſit de ſe malum ſed *(vt habet Med. ibidem §. Similiter)* ſit indifferens: frequenter tamen peccatum poſſe eſſe; primò quidem, ſi quis ad malum finem retineat: media enim induunt malitiam finis ad quem ordinantur. Secundò, ſi ad finem iudicio pij & prudentis viri, indebitum; vt ad acquirendum ſibi honorem, aut ſtatum quem homines ei ſimiles non ſolent honeſtè prætendere. Nam talis inordinatio aduerſatur rectæ rationi, & ideo peccatum eſt: de cuius grauitate iudicari debet ex circunſtantiis. Tertiò, ſi in nullum bonum finem retineat; licet enim non retineat in malum, peccat tamen ſaltem venialiter, tãquam agens temere, nullo ſibi propoſito fine debito, ſéque inordinatè gerens ac malè ſibi conſulens, dum contrà quàm perfectio Chriſtiana requirit, ſuperfluis abundans, non ſubuenit mendicis: quantumcũque talis ſubuentio maximis Chriſti promiſſis, & frequẽtiſſimis Sãctorum cohortationibus, & exemplis, commendatiſſima habeatur in vita Chriſtiana. Certe indignum eſt, te denegare fratri ſubuentionẽ, quam ſine tuo incommodo præſtare potes, qui iubens *Exod. 23.* aſinum te odientis iacentem ſubonere ſubleuare cum eo, nec aliter pertranſire. Quartò, ſi retineat ex immiſericordia in pauperes, non videtur excuſandus à mortali: cùm enim, *qua aperire deberet*, claudit ab illis viſcera ſua; charitas Dei non manet in eo, *ex 1. epiſt. D. Ioan. cap. 3.* Quod & confirmatur per parabolam de diuite epulone *Luca 16.* & per illud *Iacobi 2.* Iudicium ſine miſericordia ei qui non facit miſericordiam.] Quintò, ſi retineat ex auaritia, putà non alium finem prætendens, quam abundare, & diuitias augere, eas recondere & cuſtodire, nihil de pauperibus curans: neque in diuina largitate tam confidens, quàm in diuitiis: in hiſque totum ſuum principalem affectum collocans. Quem excuſandi à mortali ratio non apparet; quandoquidem talis eſt qualis *Luca 12.* damnatur à Domino, propoſita parabola de eo, cuius cùm ager vberes fructus attuliſſet dixit, Deſtruam horrea mea, &c.] qualis item ab Apoſtolo ad Epheſios 5. dicitur idolorum ſeruus: qualémque vt ſeruum diuitiarum, Chriſtus negat poſſe ſeruire Deo *Matth 6.* dicens Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ.] ac etiam quem *in ſeq. cap. 19.* ait tam difficile eſſe intrare in regnum cœlorum, quàm camelum trãſire per foramen acus: & in quem maximè proferenda eſt condemnationis ſententia *de qua Matth. cap. 25.* contra quem demum à Sanctis paſſim tam multa dicuntur. De particulari obligatione Eccleſiaſticorum faciendi eleemoſynam ex ſuis redditibus, dicetur proprio loco in libr. 30. tract. 3. à num. 74.

Tertium controuerſum, An indigenti ſit eleemoſyna facienda donando, an verò ſufficiat mutuando eam facere.

SEntentia eſt Adriani quodlibeto 1. ar. 2. quam ſequuntur Couarr. ad regulam, peccatum par. 2. §. 1. num. 4. & Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 61. & cap. 24. num. 5. diuitem ſatisfacere præcepto eleemoſynæ quo tenetur ſubuenire pauperi extremam aut grauem neceſſitatem patienti, ſi ſubueniat mutuando ſeu intendendo obligare eum, vt cùm venerit ad pinguem fortunam, tantumdem reſtituat. Contrariam autem ſententiam *(cæteris eam tenentibus citatis)* ſequuntur Petrus à Nauarro in lib. 3. de reſtitutione, & Greg. à Valen. 2. 2. ille cap. 1. num. 365. & hic diſp. 3. quæſt. 9 puncto 4. in fine prioris partis.

Cæterùm neutra videtur abſolute vel reiicienda vel ſequenda, ſed cum duplici limitatione, *vt bene notat Medina in Cod. de eleemoſyna, quæſt. 6.* Prior limitatio eſt ex parte recipientis; qui nonnunquã ita inops eſt vt non habeat actu propria bona, quæ retribuere poſſit, nec etiam artem, nec vires, nec induſtriam, nec denique modum aliquem vnde vitæ neceſſaria aliter quàm mendicando valeat acquirere; vt ſunt claudi, cæci, & alij morbo incurabili laborantes, item qui ſenectute, *quæ grauis & incurabilis infirmitas eſt*, ſunt confecti. Nu. 260. Nonnunquam verò, etiamſi bona temporalia illi deſint, pollet tamen viribus quibus laborare poteſt, & operam ſuam locare, aut artem aliquam habet vel induſtriam per quam poteſt aliis prodeſſe, vnde mereatur mercedem, ſeu ſtipendium: quo ſi velit poſſit propriæ neceſſitati ſubuenire. Ei igitur qui priori modo inops eſt; facienda eſt eleemoſyna gratis & liberaliter propter Deum, ſine vlla ſpe retributionis ab ipſo prouenturæ; quia is verè pauper eſt, deſtitutus omni humano ſubſidio. Sicque procedit poſterior ſententia. Ei verò qui inops eſt poſteriore modo, ſubueniri debet quidem; ſed neceſſarium non eſt id fieri largiendo eleemoſynam per modum donationis: itaut quantum illi de tuis rebus dederis, tantumdem poſſis ſperare & acquirere de rebus illius: ſiue quas actu iam poſſideat & vendere poſſit: ſiue quas propriam operam locando vel obſequium impendendo aliis, acquirere poſſit. Atque ita procedit prior ſententia.

Quæ

Nu.261. Quæ extendi etiam poteſt ad caſum in quo is qui extremè indiget in vno loco, bonis abundat in alio: prout contingere poteſt diuiti peregrinanti in terra aliena: etſi enim is qui poteſt, teneatur ipſum ab ea neceſſitate liberare, non tenetur tamen ſub mortali id gratis facere: ſed mutuando, vel locando rem ſuam. Quodquidem à Soto notatum *in li.4. de inſtit. & iure quaſt. 7. art. 1. ſub finem* admittunt Bañes, & à Valentia, *hic loco cit. & ille 2. 2. quaſt. 32. art.6. dub. 3.* Et meritò; quia nec talis verè pauper eſt, nec ſic humana facultate deſtitutus quin poſſit retribuere. Quod idem eadem ratione dici poſſe videtur de eo qui etſi de præſenti nollibi bona habeat, tamen ſpes eſt moraliter certa, quòd poſtea habebit: quia quamuis nunc grauiter ægrotet, facilè tamen reſtituetur ſanitati, viréſque habebit quibus poterit artem ſuã aut induſtriam qua pollet, exercere, & acquirere ad rependendum quod in neceſſitate ſibi conceſſum fuerit: quo nomine pauper omnino eſſe, & humana facultate deſtitutus negari poteſt. Accedit quòd Tobias quamuis operibus miſericordiæ maximè deditus eſſet, Gabelo tamen egenti ſubuenerit dando mutuò pecuniam ſub chirographo quem apud ſe habebat, *Tobiæ cap.* 1. Item quòd Ioſeph vir iuſtus, *Gen.* 47. Ægyptiis graui neceſſitate preſſis non liberaliter, ſed pro tributo quintę partis fructuum colligendorum ex agris ipſorum, dederit triticum: quia non erant verè pauperes: cùm adhuc haberent poſſeſſiones quas in pretiũ dare poſſent: eſsétque veroſimilis ſpes, quod debitè laborantes habituri eſſent commoditatem reddendi, quod exigebatur ab ipſis pro tritico eis dato ad ſubueniẽdum ſuæ neceſſitati.

Nu.262. Eſt adhuc alius caſus, ad quem eadem extenſio fieri poteſt; putà cùm res, qua ſubueniendum eſt proximi neceſſitati, non eſt vſu conſumptibilis, eidémque neceſſitati ſolo eius vſu ſubueniri poteſt; ſæpenumero enim ad ſubleuandam pauperis neceſſitatem ſufficit rei vſus. Quo proinde liberaliter conceſſo, nõ eſt neceſſe ſimul illius rei dominium transferri: quod eſt ſufficere, vt talis res mutuò detur, ita vt debeat reſtitui trãſacta neceſſitate. Pro quo facit, quòd præceptum de eleemoſyna non obliget ad plus dandum, quàm requiratur ad ſubuentionem occurrentis indigentiæ proximi, *iuxta D. Thomam in cit. quaſt.32. art.10.* Sic igitur ſi ad euadendas manus hoſtium qui me iniuſtè ad necem quærunt, opus habeam equo tuo, non teneris illum mihi donare, ſed ſolùm commodare; quem neceſſitate tranſacta tibi reſtituam: & ita de ſimilibus.

Nu.263. Poſterior limitatio propoſitarum ſententiarum, *quæ eſt ex parte dantis eleemoſynam*, traditur a Medina loco cit. his ferè verbis. Qui de iis quæ ſunt neceſſaria ad ſtatum, aliquid notabile largitur exiſtenti in extrema neceſſitate, qui etiamſi non habeat actu vnde retribuere poſſit, habet tamen in ſpe: *quia ſcilicet de eo ſperatur quod veniet ad pinguiorem fortunam*, non videtur ille teneri huic gratis neceſſaria miniſtrare, ſed poſſe eum obligare conditionaliter; vt ſi ad pinguem fortunam venerit, æquiualens reddat. Quod ſimiliter dicendum videtur ſi quis in eodẽ caſu det de ſuperfluis ſtatus, quæ alioqui in rebus reip. neceſſariis, ſeu valde vtilibus expendenda erant: præſertim quando ſic datum, in notabili fuerit quantitate. Ratio autem eſt: quia licet obligationem alicui ad id imponere, ad quod alioqui ratio naturalis ipsũ adſtringit. Id quod in caſu propoſito fieri, patet ex eo, quòd ille qui de neceſſariis ad publicas vtilitates acceperit, ſi veniat ad pinguem fortunam, quâ poſſit ſupplere quæ deſunt iis à quibus accepit, nec velit: iudicatur contra rationem naturalem impiè & inhumanè agere. Secus verò eſſet ſi de ſuperfluis ſtatus acceperit, quæ non ad publicas neceſſitates, aut vtilitates reſeruabantur: ſed ad diuitias augendas, aut in fines malos, & inutiles. Atque per hęc ſolui poterunt dubia occurrentia de Aduocatis & Procuratoribus, reſpectu clientum; & de Medicis & Pharmacopolis, reſpectu ægrorum; aliiſque reſpectu eorum quos iuuare debent in extrema, aut graui neceſſitate.

Quartum controuerſum eſt, An omittens eleemoſynam, cùm eam facere tenetur, obligetur ad aliquam reſtitutionem ceſſante neceſsitate.

PRo parte affirmante adſerri poteſt quòd talis retineat alienum: vt patet ex verbis D. Baſilij relatis à D. Thoma 2. 2 *quaſt.32. art.5. ad* 2. D. Ambroſij relatis in cap. Sicut hi, diſtinct. 47. D. Hieronymi relatis in cap. Hoſpitalem diſt. 42. & D. Auguſtini relatis in cap. Quid dicam 14. quæſt. 4.

Sed pars negans tenenda eſt cum Medina *in Cod.* Nu.264.
de rebus reſtituendis quaſt. 3. cauſa 1. §. *Eſt alia quaſt.* vbi bene hoc diſputat: & cum eo Nauarr. *in Enchir. cap. 24. num.7.* & Sotus *in 5. de inſt. & iure qu.3. art.4. ante ſolutionem argumentorum.* Ratio eſt: quia cùm reſtitutio ſit actus iuſtitiæ, niſi detur peccatum contra debitum ex iuſtitia, non conſurgit illius obligatio: non enim ſufficere ſi peccatum detur tantùm contra debitum charitatis, cõmunis eſt ſententia Theologorum, *vt ex Medina in ſequen. qu. 9. habet Couarr. ad regulam peccatum 2. parte §. 3. num. 5.* in eam citans D. Thomam & aliquot alios. At eleemoſyna etiam extremè indigenti, debetur tantùm ex charitate: ſeu tanquam opus miſericordiæ à charitate imperatum. Si enim deberetur ex iuſtitia oporteret indigentem dominium habere rei poſſeſſæ a diuite in eleemoſynam ei elargiendæ: alioqui enim non auferretur illi quod ſuum eſt; in quo conſiſtit peccatum contra iuſtitiam, inducens obligationem ad reſtitutionem. At non habet: nam dici non poteſt aliũde habere, quam ex eo quòd iure naturæ in extrema neceſſitate omnia ſint communia: vnde ſequitur potius oppoſitũ: nempe in ea neceſſitate res à diuite iuſte alioqui poſſeſſas, non eſſe proprias pauperis potius, quam ipſius diuitis. Deinde eſto quod ius naturæ ob extremam neceſſitatem res diuitis faciat proprias pauperis extremè indigentis; non facit tamen ſecluſa ea neceſſitate: quia ratio faciendi, tunc ceſſat. Quo fit vt pauper poſtquam liberatus eſt à neceſsitate, non habeat plus iuris in bonis diuitis, quàm habuerit ante neceſſitatem Denique cùm alicubi multi ſunt diuites, pauper ibi extremè indigens, vel ius & dominium habet in res omnium illorũ (neque enim cauſa eſt cur potius habeat in res vnius quam alterius) vel certè nullius: quod poſterius ſi dicatur habetur intentum: nempe nihil tali pauperi à neceſſitate liberato deberi ex iuſtitia reddendum, tanquam ſuum. Si verò dicatur prius, dicendum erit conſequenter omnia ſuperflua omnium illorum diuitum eſſe illi pauperi egeſtatem euadenti, reddenda tanquam ſua: quod abſurdum eſt.

Dicta autem Patrum quibus ſignificant ſuperflua Nu.265.
diuitum aliena eſſe; ſic accipienda ſunt ex Medina *in fine ante memorata cauſa* 1. vt ſenſus ſit talia pauperum eſſe, tanquam eis debita & cõmunicanda, quando neceſſitas ipſorum poſtulauerit: atque eum qui id omiſerit perinde peccare ac ſi aliena raperet: quia diuites auari qui nolunt indigentibus ſubuenire, raptoribus æquiparantur in culpa, non item in obligatione reſtituendi. Qua etiam ratione, vt idem Medina attigit *quaſt. 9. item memorata*, accipiendum eſt illud D. Ambroſij quod habetur diſtinct. 86. Paſce fame mo

me morientem: quiſquis enim paſcendo hominem ſeruare poteris, ſi non pauiſti, fame occidiſti. Accipiendum eſt item quidquid in eam ſententiam inuenitur à Patribus dictum: nimirum, vt ſignificentur parificari quoad culpam, is qui extremè indigentem perire permittit cùm poſſit illi ſubuenire, & is qui perimit, quoniam vterque ſimiliter peccat contra charitatem. Non autem quoad obligationem ad reſtitutionem: quia non peccat perinde contra iuſtitiam qui perire permittit, ac is qui perimit: quia peccatum illius totum conſiſtit in omiſſione eleemoſynæ, quæ non iuſtitiæ, ſed miſericordiæ actus eſt elicitus; & charitatis, imperatus.

Nu.266. Cæterùm extendenda eſt hæc reſponſio *iuxta Nauarr.* ad damna ſecuta: ita vt diues nec rem quæ in eleemoſynam largienda erat pauperi extremè indigenti, teneatur eidem dare, tranſacta neceſſitate: nec etiam reſarcire damna ex negatione eleemoſynæ ſecuta: vt ſi fortè ex negatione, mēbrum aliquod amiſit, aut in notabilem morbum incidit. Ratio eſt: quia nec id imputatur ad culpam admiſſam contra iuſtitiam; ſed tantùm ad admiſſam contra charitatem: ita vt inducat quidem obligationem ſatisfaciendi Deo per pœnitentiam: non autem homini per reſtitutionem. Oppoſitum tamen, quod Petrus à Nauar tenet *in lib. 5. de reſtitutione cap. 1. num. 135.* admiſerim, non modò in caſu quo quis ratione officij aut ob acceptum ſtipendium ſpeciali obligatione tenetur proſpicere indemnitati neceſſitatem patientium, *prout Medina & Nauarr concedunt*: ſed etiam quo quis in extrema neceſſitate conſtitutus, iure ſuo petens aut aliter habere contendens ex bonis diuitis, quantum requiritur ad ſubueniendum ſuæ præſenti indigentiæ, diues ipſe reluctatur. Nam cùm is qui in tali neceſſitate cōſtitutus eſt, ius habeat, vt ex bonis diuitis tantum capiat, quantum ſuæ indigentiæ ſat eſt; meritò id prædicto modo impediens, dici poteſt iniuriam facere, ac iuſtitiam violare, perinde ac dicitur is, qui quempiam alium habentem ius ad rem aliquam, impedit indebitè, ne eamdem ipſe obtineat. Cui doctrinæ conſequens eſt, eidem diuiti incumbere obligationem reſarciendi damna, quæ ex tali facto ſuo ſecuta fuerint, quorum ſufficientem cauſam culpabiliter dat contra iuſtitiam.

Nu.267. Porro quod diues poſſit à iudice cogi ad ſubueniendum extremè indigenti ſignificauit D. Thomas *2. 2. quæſt. 118. art. 4. ad 2.* cùm debitum legale vocauit illud, quo diuites ad talem ſubuentionem tenentur: & ita notauit ibidem Caietanus, & ſentiunt plures alij quos refert Couar. *in lib. 3. var. reſolut. cap. 14. numero 5.*

Habet etiam Caiet. extremè indigentem, qui nec petendo, nec implorando iudicis officium obtinere poteſt id quo indiget ad ſubleuādam ſuam indigentiam, poſſe illud propria authoritate capere, ſiue clam, ſiue aperte, *quanquam ſemper vitandum eſt ſcandalū*, ſine vllo furti, aut rapinæ vitio. Quæ eſt doctrina D. Thomæ *in preced. quæſt. 32. art. 7. ad tertium & quæſt. 66. art. item 7.* & poſt ipſum Soti *in lib. 5. de iuſt. & iure qu. 3. art. 4.* Fundamentum verò eſt, quòd ius gentium quo diuiſa ſunt rerum dominia, non potuerit præiudicare facultati, quæ cuiuis competit, vt ſuæ extremæ indigentiæ poſſit prouidere ex iis, quæ à natura ad illam ſubleuandam ordinata ſunt. Quod tamen aduerte non procedere, ſi eum à quo caperet, in parem neceſſitatem coniiceret: quia in eo caſu alter non tenetur ei ſubuenire. Nam quando cætera ſunt paria, melior cenſetur eſſe conditio poſſidentis.

Addit verò Sotus, non licere propria authoritate idem facere in neceſſitate graui: quia etiamſi diues adeò abundet, vt poſſit & debeat ſubuenire talem neceſſitatē patienti; tamen multi alij ſunt egeni, diuerſis locis ac tēporibus occurrentes, in pari neceſſitate conſtituti: quibus ſubuenire conuenientius eſſe iudicabit. Quodquidem arbitrio ipſius relictum eſſe cēſetur eo ipſo, quòd præceptum eleemoſynæ detur ſine determinatione ad certam circunſtantiā. Accedit quòd ſi ea libertas daretur egenis, pateret via furtis, & rapinis: ſiquidem facile quiſque putaret ſe grauem pati neceſſitatem, & alium ſuperflua habere, quæ poſſit ad ſubleuandam indigētiam ſuam capere.

Cæterùm eadem ratione qua dictum eſt licere neceſſitatem extremam patienti capere alienum ad eam ſubleuandam, dici quoque poteſt, idem licere alteri qui videns talem neceſſitatem ipſius, nequit ei de ſuo ſubuenire. Quæ eſt doctrina D. Th. 2. 2. *qu. 32. & 66. vtrobique art. 7. ad 3.* & poſt ipſum Soti *lib. 5. de iuſt. & iure quæſt. 3. art. 4. ad 3.* Medinæ in Cod. de eleemoſyna *quæſt. 4. §. Redeundo*, & Gabr. in 4. *diſtinct. 16. quæſt. 4. art. 2. concl. 3.* Et ratio eſt, quia ſi poteſt per ſe licitè capere, poterit quoque pro ipſo alius, qui tenetur quo modo licitè poteſt, ei ſubuenire. Cauendum eſt tamen in ea re ſcandalum, & ne is à quo capitur conſtituatur in ſimili neceſſitate: nam ei fieret alioqui iniuria. Vnde Nauar. *in Ench. cap. 17. n. 153.* cùm dixiſſet quod vxor poteſt de bonis mariti eleemoſynā facere extremè indigenti: id limitat, addens quòd cauere debeat, ne ob id maritus ipſe egeat extremè. Extra neceſſitatem autem extremam *vt addit ibidem Medina*, nemini licitum eſt de alienis bonis indigēti ſubuenire, ſine conſenſu veri domini expreſſo, aut rationabiliter præſumpto: quia ſecundum Apoſtolum, Non ſunt facienda mala, vt eueniant bona,] *ad Rom. 3.* túncque furtum committeretur accipiendo alienum inuito domino.

In eadem quæſt docet Medina, quod notandum Nu.268.
eſt pro praxi, illicitum eſſe habenti propria & ſufficientia bona, accipere de bonis alterius diuitis, vt patienti extremam neceſſitatem taliter ſubueniat, vt ipſe illi de bonis ſuis propriis ratam det, & ab aliis diuitibus abſentibus, aut ſubuenire nolentibus, tantumdem accipiat, vt de alienis ſimul & ſuis ſubleuet eiuſmodi neceſſitatem. Ratio eſt, quia ſicut non eſt licitum alicui aliena ſine domini licentia ſubripere ad ſubueniendum propriæ neceſſitati, ſi alias habeat vnde ſubueniat: ita nec ad ſubueniendum alienæ neceſſitati.

Ad quod facit illud D. Auguſtini relatum in cap. Fortè 14. quæſt. 5. Fortè aliquis cogitat, multi ſunt Chriſtiani diuites auari & cupidi, non habebo peccatum, ſi ſuum illis abſtulero, & pauperibus dedero. Vnde enim illi nihil boni agunt, mercedem habere potero. Sed huiuſmodi ſuggeſtio à Diaboli calliditate ſuggeritur. Nam ſi totum tribuat pauperibus, quod abſtulerat; addit potius peccatum (alienando ſcilicet non ſuum) quàm minuat. Neque refert quod in illo caſu obligatio ſubueniendi tali pauperi concernat omnes illos diuites, nec fiat illis iniuria, cùm de bonis ipſorum id agitur, quod ipſi agere deberēt. Nam ſi hoc excuſaret illum qui de propriis bonis ratam dat ad ſubueniendum extremè indigenti, excuſaret pari ratione, nihil de illis dantem: ſed tantummodò ex alienis ſubuenientem: quia tunc etiam id ageret quod alij de quorum bonis accipit, deberent agere. Nec reſponderi poteſt obligationem tantùm eſſe ſubueniendi pro rata. Nam ea imponitur ſine eiuſmodi reſtrictione, etiamſi conditionata ſit. Quod vt melius intelligas, aduerte duplicem eſſe obligationem, qua quis teneatur ad aliquid: vnam abſolutam directè concernentem ſingulos; ita vt ex eo, quòd vnus illam obſeruet, alius non excuſetur: talis eſt obligatio diuinorum & eccleſiaſticorum mandatorum, quæ fidelibus dantur obſeruanda à

ſingu

ſingulis: alteram verò conditionatam, qua tenetur quis ad aliquid, ſi alius id non faciat; non item alio id facere. talis eſt quæ communitatem aliquam directe concernit, non item ſingulos qui de ea ſunt. In cuius exemplum adfert Medina eam, quæ imponitur homini ducendi vxorem ad finem multiplicandi genus humanum: quæ obligatio quandiu ab aliquibus ſufficienter completur, cæteri non cenſentur illius violatione peccare: cùm verò nullus eſt qui complere velit, omnes quos eadem obligatio tangit, peccant: nam certum eſt tali violatione committi peccatum. Quodquidem cõmunitati ſic tribuere, vt nullus de eadem in particulari peccet, abſurdum eſt dicere: ac cur vnus potius, quam alter peccare dicatur, nulla eſt ratio: cùm omnes & pariter obligentur, & pariter tranſgrediantur obligationem. Itaque ſi eſſent decem diuites videntes pauperem fame pereuntem, nullúſque ipſorum ei ſuccurreret omnes & ſinguli peccarent mortaliter; ſicut ſi in aliqua Eccleſia, *inquit Medina*, plures Sacerdotes obligati ſint, non plus vnus quàm alius, ad dicendum vnam Miſſam in die Paſchæ, & nullus eam dicat. vnuſquiſque eorum peccat: quia etiamſi nullus abſolutè teneretur tunc dicere, tenebatur tamen conditionaliter, nempe aliis non dicentibus.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

De iis à quibus debet eleemoſyna corporalis fieri de præcepto.

SVMMARIVM.

269 *Extra neceſſitatem extremam fieri debet eleemoſyna ab iis qui diuitiarum habent proprietatem, & liberum vſum.*

270 *Poſſunt aliquando tutores, & curatores eleemoſynã facere de bonis minorum, quorum curam gerunt.*

271 *Differentia inter vxorem filium, Religioſum & ſeruum, tum quoad ſubiectionem, tum quoad bona temporalia in ordine ad faciendam eleemoſynam.*

272 *Quatenus iidem poſſint facere eleemoſynam.*

273 *Poſſunt modicas de præſumpto Superioris conſenſu.*

274 *Poſſunt etiam de conceſſis ad ſe ſuſtentandum illud quod ſibi ſubtraxerint, erogare.*

275 *De bonis ſuis caſtrenſibus, aut quaſi caſtrenſibus poſſunt filij facere eleemoſynam: & quæ ſint talia bona: de aliis bonis non item.*

276 *Vxor poteſt facere propria authoritate eleemoſynam de bonis paraphernalibus: & quando poſſit, de iis quæ lucratur.*

277 *Quando eleemoſyna facta ab inferiori ſine authoritate Superioris inducat obligationem ad reſtitutionem.*

278 *Vxor de bonis ſibi communibus cum marito poteſt eleemoſynam facere in huius vtilitatem, ſiue corporalem ſiue ſpiritualem.*

279 *Quando poſſit cùm maritus abſens eſt.*

280 *Quando cùm maritus amens, aut fatuus eſt.*

281 *Quando ſanguine ſibi proximè iunctis poſſit ex iiſdem bonis ſubuenire.*

282 *Quando vxor ob mariti iniquum vſum bonorum communium, poſſit ex illis ſibi accipere.*

283 *Quas eleemoſynas facere poſſit, qui familiæ religioſæ caput eſt.*

EX dictis in præced. cap. ſatis conſtat in extrema neceſſitate faciendam eſſe eleemoſynam ab illis omnibus qui poſſunt, ſiue de ſuo, ſiue de alieno.

Nu.269. Extra eam neceſſitatem verò, ab illis qui ſubſtantiam huius mundi habent, *vt loquitur D. Ioan. in 1. epiſt. cap. 3.* hoc eſt, qui diuites ſunt habentes dominium & proprietatem diuitiarum, & liberam earum diſpoſitionem. Nam de propriis tantum debet extra neceſſitatem extremam eleemoſyna fieri, vt in ſequenti cap. docebitur: nec poteſt quis rem eam quæ alteri ſubiicitur, ſine euidem conſenſu alienare: & per conſequens nec eleemoſynam de ea facere. Quod D. Thomas docẽs 2. 2. *quæſt. 32. art. 8.* diſtinguit quatuor genera perſonarum, quæ ob ſubiectionem impediuntur facere eleemoſynam: nempe vxores, quæ ſunt in poteſtate maritorum; filij, qui in poteſtate parentum: ſerui, qui in poteſtate dominorum: & Religioſi, qui in poteſtate ſuorum Prælatorum. Omnes enim hi eleemoſynam facere non debent de re ſecundùm quã ſubiiciũtur, niſi in extrema pauperum neceſſitate, in qua communia ſunt omnia, vel de Superiorum ſuorum conſenſu.

Addit Medina *in Cod. de eleemoſyna quæſt. quarta in initio*, vt mente captos, ita & pupillos, ac minores, qui tutoribus & curatoribus ſubiiciuntur. Quoad quos ſolum monendum eſt, *ex eodem authore in fine eiuſdẽ quæſtionis*, de ipſorum debito aut præſumpto conſenſu, eoſdem tutores, & curatores poſſe pauperibus ſubuenire, officiúmque pietatis, & fraternæ charitatis taliter exercere, qualiter illi ſi adultæ ætatis eſſent, exercere deberent. Neque enim cenſenda eſt cura ſeu tutela commiſſa contra bonos mores, & contra pietatem erga pauperes habendam. Addit etiam idem Medina, illos quorum bona ſunt ipſo facto confiſcata, vt reorum læſæ maieſtatis, ſiue diuinæ, vt hæreticorum, ſiue humanæ vt rebellium. Sed id difficultatem habet minuendam per illud quod in libro decimotertio *num. 289.* docendum eſt de lege pœnali; eam non obſtare quominus rei, bonorum ſuorum dominium retineant, donec interuenerit Iudicis ſententia criminis declaratoria. De quatuor autem prius memoratis generibus, aliquot documenta tradenda tractandaque occurrũt pro praxi. *Nu.270.*

Documenta de eleemoſyna quæ fieri poteſt ab vxore, aut filio, aut ſeruo, aut Religioſo.

SECTIO PRIOR.

PRimum eſt; Non eſſe parem illorum omnium ſubiectionem, ſed aliorùm maiorem eſſe, aliorum minorem: vxorum enim minima omnium eſt: Nam eæ in multis rebus dominantur, & cum viris quaſi diuiſim habent imperium. Etenim ipſæ de communi conſuetudine, domeſticis ac minoribus negotiis præſunt: ſicut viri forenſibus & maioribus. Quæ conſuetudo conſentanea eſt naturæ, cum creata ſit fœmina vt eſſet vitæ ſocia viri, non autem ancilla, ſicut nec domina. Vnde nec de capite viri, nec de pedibus, ſed de latere formata eſt: vt is iuxta ſe ponendam cognoſceret, quam de ſuo latere ſumptã didiciſſet, *vt notatum à D. Auguſtino, refertur à Magiſtro ſenten. lib. 1. diſt. 18.* Filiorùm autem ſubiectio minor eſt, quam Religioſorum; quia illi non parum habent libertatis: hi verò, per obedientiæ votum ſe totos arbitrio ſuorum Prælatorum addixerunt. Et denique minor eſt ſubiectio Religioſorum quàm ſeruorum ſeu mancipiorum; quia in illis genus quoddam libertatis inuenitur; in hoc conſiſtens, quòd imperium Prælatorum ſit politicum, quod teneatur ac ordinatur ad commodum & vtilitatem ſubditorum, iuxta illud Apoſt. *ad Hebr. 13.* Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: ipſi enim peruigilant tanquam rationem pro animabus veſtris reddituri. Domini verò in ſeruos imperium habent, & poteſtatem tanquam in ſuam poſſeſſionem; ideóque or- *Nu.271.*

dinant & referunt eorum operas, in propriam ſuam vtilitatem, non autem in illorum commodum: ſicque maxima omnium eſt ſubiectio ſeruorum: de qua legi poteſt Sotus *in 4. de iuſtit. & iure quaeſtion. 2. artic. 2.*

Secundum documentum eſt differentiam quoque cerni inter quatuor prædicta perſonarum genera, quoad bona temporalia, de quibus fieri poteſt eleemoſyna, nam vxor habet dominium ſuæ dotis & ſuæ portionis bonorum quæ durante matrimonio acquiruntur. Filij verò non ſunt domini paternorum bonorum, etiamſi ius ad illa habeant. Religioſi autem profeſſi, nullum ius nec dominium habent in particulari, etiamſi habeant in communi. Serui denique ius, aut dominium bonorum ſiue in communi ſiue in particulari nullum habent.

Nu. 272. Item vxores, & filij etiam dum ſubiiciuntur viris & patribus, poſſunt habere bona aliqua ſua, ſecundùm quæ non ſubiiciantur illis: conſequentérque poſſunt de talibus facere eleemoſynam, ſine eorum quibus ſubduntur licentia, ſiue expreſſa ſiue etiam tacita ex D. Thom. *in cit. art. 8.* quem ſequuntur non modo ipſius interpretes ſed etiam Paludanus & Richardus *in 4 diſt. 15. ille quaeſt. 5. artic. 6. & hic ar. 2. q. 6.* itémque Abulenſ. ad cap. 6. D. Matth. *quaeſt. 57. & 58.* & Syluest. in verbo eleemoſyna *quaeſtion. 5.* aliíque communiter Religioſi verò profeſſi & ſerui (*ſecus de famulis qui liberi ſunt, & ſibi acquirere poſſunt vt bene in ſequenti quaeſt. 59 monet Abulenſis*) quidquid acquirunt, vel monaſteriis vel dominis ſuis acquirunt; vnde extra caſum extremæ neceſſitatis, eleemoſynã facere non poſſunt, ſine conſenſu expreſſo vel rationabiliter præſumpto Prælatorum, vel dominorum ſuorum: ſicut nec poſſũt vxores & filij de bonis quæ maritis vel patribus ſubiiciuntur. Cuius doctrinæ D. Thomas ibidem rationem hanc adfert: quòd hic ſit ordo naturalis, vt inferiora ſecundùm regulam ſuperiorum regantur in iis in quibus ſubiiciuntur. Vt igitur talis ordo ſeruetur in largitione eleemoſynæ, nõ debet ab eo qui alteri ſubiicitur, de iis fieri in quibus ſubiicitur, niſi quantum illi fuerit à Superiore commiſſum.

Nu. 273. Tertium documentum eſt: eiuſmodi commiſſionem præſumi rationabiliter in duobus caſibus Prior eſt quando res quæ dantur ſunt parui momenti, & quæ communiter conſueuerunt dari illis pauperibus qui eleemoſynas oſtiatim petunt: nam in talibus rebus non eſt neceſſarium requirere Superioris ſui voluntatem. Quæ rationabiliter etiam tunc eſſe præſumitur cũ quid tale prohibet expreſsè *ex Abulen in citata quaeſt 57. & Nau. in Enchir. cap 17 nu 153.* atque ex aliis quos refert Petrus à Nauar *in lib. 5. de reſtitut. cap 1. num. 83.* quia veroſimile eſt ipſum id facere, ne ſubditi eleemoſynas tribuant extra modum conſuetum. Quamquam ſi crederent ipſum vere nolle; vt faciant etiam conſuetam & moderatam deberent à facienda abſtinere; vt iidem addunt iuxta cap. Quod Deo 23 quæſt. 5 Nec refert quòd ibi ſermo ſit tantùm de vxore quia de cæteris idem pari ratione immo & maiore, dici poteſt ſicut dicit Abulenſis de filiis. *quaeſt.* 58. & de ſeruis & famulis *quaeſt 59 ad cap.* 5. *11 vbi*

Nu. 274 Poſterior caſus eſt, quando Superiores dant aliquid certum ſubditis ſuis, vt ex illo ſe alant, aut aliter in proprios vſus inſumant: cenſetur enim ipſis liberum relinquere, vt ſi quid velint ſibi ſubtrahere, in pauperum eleemoſynam, id faciãt. Sic ergo quãdo ſeruo quotidie cibi potúſque taxata portio conceditur a domino, id quod ille per abſtinentiam ſubtraxerit ſibi ex eadem portione, cenſetur tacito interpretatiuóque domini conſenſu ei relictum: itaut poſſit illud dare in eleemoſynam. Et pari ratione ex Abulen *in cit. quaeſt. 59.* ſi vnoquoque die dominus à ſeruo certum penſum exigat, aut certum laboris diurni pretium, cenſetur etiam tacite conſentire, vt quod idem ſeruus amplius acquiſierit, ſit eiuſdem: itaut illud tanquam proprium, non requiſito domini conſenſu, poſſit in eleemoſynam dare. Niſi forte tantum abſtinentiæ, aut laboris aſſumeret, vt inde immineret ei mortis aut grauis ægritudinis periculu, aliúdve in ſeruitio domini notabile detrimentũ

Simili exceptione limitanda etiam eſt pareitas vxoris in ſimili caſu (*quo ſcilicet ei à viro certa portio pro quotidiano victu taxata eſſet ex Nauar. in ſeq. n. 154.*) nempe dummodu ea non ſit in præiudicium familiæ. Nonnumquam enim fit, vt non tantùm ſibi, ſed etiam filiis & famulis ſubtrahat ac minuat de neceſſariis, vt ſibi lucretur: quod ei non licet in damnum aliorum, prout bene notat Petrus à Nauar. *lib. 3. de reſtit cap num.* 88. Sic item filij ex Nauar. *in Enchir. cap. 17 num.* 157. itémque Religioſi ex Medina, *in citata qu. 4. §. Idem dicatur:* ac tũ vtrique illi, tum etiam ſerui ex Sylu. *in verbo Eleemoſyna, quaeſt. 5 in initio,* cùm peregrinantur, aut in ſcholis verſantur, poſſint de bonis à Superioribus ad ſe ſuſtentandum conceſſis, dare eleemoſynam: quia putandum non eſt eoſdem Superiores tam ſeueros eſſe, vt quando prædicta ratione ſuis illis inferioribus bona tradunt, ipſos in nullo velint pauperibus ſubuenire. Id quod procedit ex Abulenſi *in ſeq quaeſt. 60.* non tantum cum Superior inferiori aſſignauerit certã pecuniam, quam putauit ei ſufficere ad moderatam ſuſtentationem: ſed etiam cum relictum eſt ipſius libertati id expendere quod honeſte ipſi ſuffecerit, quia eo ipſo, quòd talibus conceditur licentia manendi in ſcholis, aut peregrinandi, cenſetur quoque conceſſa faciendi ea quæ honeſte & piè ſolent ſcholares, & peregrinantes facere: argumento ca. Præterea. De officio deleg. dummodo tamen ſeruetur moderatio, exceſſuſque vitetur quem probabiliter Superior videatur non probaturus: de quo certa regula dari non poteſt, ſed relinquitur prudentis arbitrio. Addiderim ex eodem fundamento, caſum in quo aliquis talium, eleemoſynam etiam largam ex bonis ſui Superioris alicui dederit, illã multum indigenti; conceptã prudenter ex circunſtantiis magna ſpe, quòd Superior ipſe id ratum habebit; vt quia alter eſt ei conſanguinitate, aut amicitia maxime coniunctus.

Quartum documentum eſt: bona de quibus filij poſſunt eleemoſynam facere propria authoritate, & ſine conſenſu patris eſſe caſtrenſia, & quaſi caſtrenſia. Dicuntur verò caſtrenſia quæ filius acquiſierit in bello vt ſtipendium, & præda iuſti belli ex Abul. *in cit. quaeſt. 58.* atque id quod degẽti in militia donatur occaſione militię, à parentibus, cognatis aut aliis; ac quidquid aliud acquiſierit in militia, illud non acquiſiturus niſi militaſſet *ex Sylu. in verbo Peculium n. primo.* Quaſi caſtrenſia autem bona filiorum dicuntur, quę illi acquirunt ex officio publico: putà Medici, Aduocati, Magiſtri, & ſimilium: ſiue ſit ſalarium publicum, ſiue non Nam vt contra eumdem Syluestrum notat Petrus à Nauar. *in cit. cap 1 num* 68. ſatis eſt quòd cauſa ob quam datur, ſit publica, vt ars vel ſcientia, licet ſalarium non ſit publicum: ſicut ſatis eſt ad caſtrenſia quòd accipiatur occaſione militiæ, etiamſi non dentur vt publicum ſalarium. Dicuntur etiam quaſi caſtrenſia quæ à filiofamilias Clerico, acquiruntur ex officio ſuo Clericali, vel ex beneficio Eccleſiaſtico. Nam ea non pertinere ad patrem, omnes fateri notat idem author *in ſeq. num. 71.* De cæteris bonis quæ acquiſierint filij, nequeunt ipſi, ſicut nec de aliis bonis parentum eleemoſynam facere: quia quoad ea parentibus ſubiiciuntur: prout in ſequenti libro 20. ca. 2. ſect. 2 in fine ſeu nu. 14. dicitur. *Nu. 275.*

Quintum

Nu.276. Quintum documentum eſt: bona de quibus vxores poſſunt eleemoſynam facere propria authoritate ſine mariti conſenſo eſſe: tum parapheroalia: quo nomine à Græcis ſumpto, ſignificantur vt Naua. habet *in Enchir. cap. 17. nu. 153.* quæ vxor dum nubit in ſuos vſus ſibi referuat præter dotem, quam marito dat pro oneribus matrimonij. Tum etiam propria lucra, id eſt, *ex eodem Nauarro in ſequen. num.* 155. illa quæ vxor à qua maritus dotem accepit ſufficientem ad onera matrimonij, lucratur per artem quam nouit texendi, aut ſarciendi, aut acu pingendi, vendendi, & emendi, aut aliam ſimilem; non deſerendo debitam domus adminiſtrationem.

Quod documentum habetur ex D. Thoma 2. 2. *quæſtion. 32. art. 8. ad* 2. communitérque à Theologis ſcholaſticis, & ſummulariis receptum eſſe habet Sylu. *in verbo Eleemoſyna nu.* 8. Intelligendum autem eſt *vt monet Nauar. in eodem nu.* 155. dummodo propria familia verè talibus bonis non egeat: quia ex præcepto chatitatis ſubueniendum eſt. Primò domeſticis, iuxta cap. Non ſatis diſt. 86. tenetúrque marito cooperari in ferendis oneribus matrimonij. Dúmodo item conſuetudo, aut lex ſpecialis prouinciæ vel ciuitatis non ſit in cootrarium; vt eſſe cenſetur ea, quæ in quibuſdam locis, *teſte Sylueſt. in verbo Parapbernum*, fert vt omnia bona mulieris mobilia ſint vtrique coniugi communia; vnde ſequitur quòd vxor nulla habeat paraphernalia de quibus pro arbitrio diſponere poſſit. Quinimo vt obſeruatum eſt ab Abulenſ. *ad cap. 6. D. Matth. quæſt.* 57. conſuetudo quòd vxor habeat boua paraphernalia apud paucas gentes eſt; ſed communiter conſuetum eſt, vt quidquid vxor habet quãdo aſſumitur in matrimonium ſiue ſit propriè dos, ſiue non, computetur nomine dotis, & totum pertineat ad viri adminiſtrationem. Accipiendum eſt autem propoſitum documentum non deducendo expenſas neceſſarias ad eiuſdem vxoris honeſtam ſuſtentationem: quoniam eas maritus debet ratione dotis & obſequiorum, *vt loco cit. monet Sylu.* Addens aliam eſſe rationem vxoris, quæ non dedit ſufficientem dotem pro oneribus matrimonij: quia debet cooperari viro vſque ad ſupplementum onerum, & quod ſupererit de lucro, erit ipſius non mariti.

Nu. 277. Sextum documentum eſt. Accipientes eleemoſynam ab eis, qui poteſtati alterius ſubduntur, factam de iis in quibus ſubduntur non interueniente requiſito talis Superioris conſenſu, teneri ad reſtitutionem. Ratio eſt, quia non acquiſierunt rei acceptæ dominium: quandoquidem accéperunt illam ab eo, à quo alienari non potuit. Quod ſi accipientes nolint vel nequeant reſtituere, id tenentur facere qui dederunt, niſi impotentia excuſet ipſos: vt communiter excuſat Religioſos & ſeruos, cùm illi monaſterio, & hi domino acquirant quidquid acquirunt: aut certè niſi eius quod dederunt, habuerint proprietatem, ſicut habent pupilli, & minores bonorum ſuorum: vxores, bonorum dotalium & filij, bonorum aduentitiorum, ſeu donatorum illis ab alio quàm à patre aut quam de boois patris. In bis enim caſibus non diſtraxerunt alienum: quamuis peccarint diſtrahendo ſine conſenſu eorum, ad quos adminiſtratio ſpectabat.

Aduerte tamen quia pater bonorum aduentitiorum filij, & maritus bonorum dotalium vxoris atq; communium ſeu acquiſitorum durante matrimonio, non habet adminiſtrationem nudam: ſicut habet tutor, aut curator bonorum pupilli vel minoris: *vtpote acceptam in eorum tantum, non in ſuã vtilitatẽ:* ſed eam habet cum vſufructu: reſtitui debere eorumdem bonorum fructus diſtractos, ſine ipſius patris, aut mariti conſenſu: qui inde contra ſuam voluntatem, *vt ſupponimus*, illis fraudantur. De qua re Petrus à Nauar. *in lib. 3. de reſtitut. cap. 1. num. 69. & quinque ſequentibus*, excipiens vnum caſum in illo num. 69. quoad bona aduentitia: nempe cùm donata fuerint filiis cum conditione, quòd patri non acquiretur vſusfructus eorum; de talibus enim perinde ac de caſtrenſibus, liberum eſt filio diſponere.

Caſus in quibus vxor poteſt eleemoſynam facere de bonis ſibi communibus cum marito.

SECTIO POSTERIOR.

SEptimum documentum eſt, præter caſus, qui ex antedictis intelliguntur; dari aliquos in quibus ſine peccato, & obligatione ad reſtitutionem, vxores poſſunt eleemoſynam facere de boois ſibi cum marito communibus: de quibus caſibus Petrus à Nauar. in eodem cap. 1. latè, à num. 93. ad 163.

Primus eſt, cùm in eo vtiliter ageret rem viri; vt Nu. 278 ad liberandum eum ab aliquo damno temporali: ſicut *ex lib. 1. Regum cap. 25.* fecit prudens Abigail, datis panibus, & certis aliis rebus Dauidi, vt auerteret eum à deletione domus mariti ſui Nabal.

Secundus eſt, quem ratione à pari, aut etiam à fortiori Nauar. *in Enchir. cap. 17. num. 154.* confirmat ex præcedentibus, & Petrus à Nauarr. *in eodem cap. 1. num. 83.* approbat citans Syluestrum & Gabrielem: cùm maritus eſt malignus, ſeu crudelis, & ſceleratus: illaque occultè largitur moderatas eleemoſynas, vt ab eo iram Dei auertat, & vt eum ſuâ diuinâ gratiâ illuminet, conuertátque ad pœnitentiam (*dummodo caueat eiuſdem mariti ſcandalum, ſeu ne inde ei det occaſionem magis peccandi*) etiamſi credat, *vt addit Sylu. in verbo Eleemoſyna, num.* 8. quòd ſi ipſe tale quid ſciret, id illi diſpliceret.

Tertius caſus eſt, *quem pro Paludano contra Nauar.* Nu 279 *propugnat Petrus à Nauar. in eodem cap. 1. nu. 86. & 87.* quando maritus abſens eſt, nec ſuo loco relinquit diſpenſatorem: quia niſi aliud per Superiorem fuerit ſtatutum, deficiente viro, mulier eſt velut caput filiorum propriæque domus gubernatrix. Quare marito abſente, cùm aliud per ipſum, aut per Superiorem non ſtatuitur, illa ſuſcipit gubernationem domus, & tanquam gubernatrix, *licet non ordinaria*, poteſt eleemoſynas, ſicut & alias non magni momenti diſpenſationes, facere; cum nec ius, nec ratio detur quæ aliud exigat.

Quartus caſus eſt, *quem iidem authores notãt*: Cum Nu. 280 maritus fuerit amens: tunc enim dum marito tutor non aſſignatur à Iudice, vxor adminiſtrationem habet, eâdem ratione qua in caſu præcedente. Quod autem Paludan. & Sylu. volunt hunc caſum extendendum eſſe ad fatuum, Petrus à Nauar. *in cit. num.* 87. cenſet limitandum, vt non procedat niſi tanta ſit fatuitas, vt arbitrio viri prudentis, maritus ipſe egeat curatore. Nam ex eo tantùm quòd is ſtultè imprudentérque ſe gerat, non poteſt vxor eo ipſo, quòd prudentior ſit, ſe in adminiſtrationem ingerere.

Quintus caſus, quem habet etiam Petrus à Nauar. Nu. 281. in ſeq. num. 159. cum pater, aut mater vxoris aut filij prioris matrimonij egent, etiamſi non extremè. Tunc enim ſi via iuridica ad eorum ſubuentionem maritus adduci non poteſt ſine ſcandalo, aut rixis aliiſque inconuenientibus, vxor ipſa poteſt illos ſuſtentare ex ſuis bonis, vel dotalibus vel communibus: quia parentes & filij ius habent petendi alimenta à filia, & à matre; ideóque maritus adminiſtrationem habens talium bonorum tenetur miniſtrare illis neceſſaria: (*computando tamen ea vxori tãquam alienata ex bonis eius*) quod dum non præſtat,

quaſi bellum iniuſtè ex ſua parte gerit;vnde fit vt rationabiliter reddatur,auferendo occultè ab eo illud quod habet in ſua poteſtate;quandoquidem ſine inconuenienti non poteſt iuridice cogi ceſſare à tali iniuſtitia.

Addit idem author *aliis citatis ibidem,numero 160.* vxorem poſſe pariter ſubuenire fratribus ſuis pauperibus,miſerè atque afflictè,iuxta ſuum ſtatum viuentibus. Id quod eſt ſatis rationi conſentaneum : pro eóque facit lex Manente ff. de iure dotium his verbis: Manente matrimonio non perditura vxori , ob has cauſas dos reddi poteſt;vt ſeſe ſuóſque alat , vt fundum idoneum emat,vt in exilium vel in inſulam relegato parenti præſtet alimoniã , aut egentem virum,fratrem,ſororémve ſuſtineat. Quæ lex cùm ſit iuſta,& rationabilis,iniuſte & irrationabiliter maritus impedit vxorem,illius beneficio vti. Vnde ſi hæc ab illo licentiam petens,*prout debet* , non poteſt eam obtinere,ne quidem per viam iuſtitiæ,non videtur à ratione alienum,quòd ipſa occultè poſſit de ſuo,ſine alterius detrimento,neceſſaria miniſtrare fratri , aut ſorori grauiter indigenti , aut ſecundùm rationem ſui ſtatus,miſerè egenti; nimirum quia vel laborare non poteſt,vel non decet vt laboret.

*Nu.*282. Sextus caſus fundatur in eo quod idem Petrus à Nauar.*in præced.num.*115. *&* 116. tenet cum Couar. contra Nauarrum:vxorem ſeruatis cõditionibus iuſtæ compenſationis (de quibus dicturi ſumus *ſeq. lib.* 23 *n.*7.)poſſe tantumdem de bonis mariti occultè accipere,quantum ab illo læſa eſt ac damnificata in eo, quòd bona ipſius,ſiue propria ſiue etiam communia, illicite diſsipauerit,aut alienauerit in magna quantitate,ſine ipſius conſenſu.Nam vxor habet dominium & poſſeſſionem talium bonorum: vir autem ſolummodo adminiſtrationem:quo fit,vt ea alienare poſſit tantùm ex cauſa rationabili,& in ea quantitate quæ non præſumatur eſſe in fraudem vxoris: alioqui enim non eſſet adminiſtratio , ſed diſſipatio eorumdem bonorum.

Aduerte verò iſtud non eſſe extendendum ad caſum in quo talis bonorum perditio eſſet ex contractu oneroſo:vt ex emptione,& venditione,vel conductione , aut ſimilibus : quia talium reſpectu ſicut lucra:ita & damna ſunt vxori cum viro communia. Quod idem author *in fine citati num* 116.ex Corduba, & Sylu annotans,infert non videri , quòd de perditis à marito per ludum,liceat vxori facere prædictam compenſationem : quoniam maritus per ludum vt perdere,ſic & lucrari poteſt ex fortuna & induſtria.

Cenſerem ſaluo meliori iudicio addi poſſe caſum ſeptimum : ſcilicet , cum vxori dedecus eſſet inter compares,ſi ipſa non faceret eleemoſynas moderatas,ſola tenacitate,vel alio inordinato mariti affectu eam prohibente. Tunc enim poſſe eas facere neſcio marito,inde doceri videtur;quòd ipſa non ſit ancilla ſed ſocia : nec ſit expers adminiſtrationis familiæ, quamuis ſubiecta viro tanquã familiæ capiti ; quódque non perinde ac filio , vir debeat ei ſuſtentationem qualem ipſe voluerit , ſed decentem pro qualitate ſtatus & facultatum:in cuius ſuſtentationis quaſi pretium,dotem illi tradidit,& obſequium operáſque ſuas obligatas illi habet. Ad decentem autem ſuſtentationem pertinent ea quæ mulieres illius conditionis,& ſtatus habere,& facere ſolent communiter. Quare irrationabiliter videtur vir eiuſmodi ſumptus vxori prohibere.Et ideo ipſa non videtur teneri,tali prohibitioni acquieſcere : niſi intercedat peculiaris aliqua ratio,cur potius ei,quàm aliis ſuæ conditionis & ſtatus mediocribus mulieribus , ſimiles ſumptus interdici debeant;vt eſſet, ſi deuenirent ad maiorem paupertatem,quàm ſit aliorum ſui ſtatus; aut plures haberent liberos : nam tunc æquitas exigit,vt & vtriuſque ſumptus temperẽtur,& vt mulier pareat viro non egredienti fines æquitatis. Imò etiam in dubio parere quoque tenetur;neque ab illo plus exigere debet,quam quæ communia ſunt mediocribus ſui ſtatus.

Octauum documentum eſt. Religioſum,qui toti alicui religioſæ familiæ præeſt,& habet ſuprẽmam illius adminiſtrationem;puta Abbatem,vel authoritate ſimili præditum in domo & familia religioſa:non modò poſſe facere eleemoſynam ; ſed etiam teneri quidquid ſupereſt vltra neceſſitates monaſterij , erogare in pias cauſas:iuxta illud Chriſti *Lucæ* 11. Quod ſupereſt date eleemoſynam.]In quam ſententiam citatur cap.Quia tua.12. quæſt. 1. cui Abulenſ. ad cap. 6. D.Matth. quæſt. 60. rationem addit : quia ad Abbatem & eiuſmodi alios , pertinet conſiderare totale bonum monaſterii,atqueadeo iudicare quid in eo ſit neceſſarium,& quid ita ſuperabundans, vt poſſit & debeat in eleemoſynam dari,iuxta fidelium voluntatem à quibus largita ſunt monaſterio : quæ non fuit vt Monachi diuites efficerentur , cùm profiteantur paupertatem : ſed ſolùm vt ſuſtentarentur : ac quod eorum ſuſtentationiupereſſet , in alios pauperes erogaretur : de quo quidem ſuperabundante,non eſt iudicandum tantùm ſecundùm neceſſitates præſentes:ſed etiam ſecundùm eas quæ probabiliter poſſunt euenire,vt bene idem Abulenſis ibid.oſtendit. *Nu.*283.

CAPVT XXII.

De bonis de quibus fieri debet eleemoſyna.

SVMMARIVM.

284 *Bonorum varia diſtinctio.*

285 *De bonis quæ poſſidentur in communi,quomodo poſſit fieri eleemoſyna.*

286 *Ex bonis alienis extra neceſſitatem extremam , non poteſt elemoſyna licitè fieri,ſine domini conſenſu.*

287 *De bonis illicitè acquiſitis quæ certis perſonis reſtituendæ ſunt,nec debet fieri eleemoſyna.*

288 *Quæ ſint talia bona.*

289 *De eorum numero eſſe acquiſita per vſuram.*

290 *Quando ſint item ea,quæ Aduocati, Medici & operantes manibus accipiunt ſupra iuſtum ſtipendiũ.*

291 *Quando acquiſita per ludum non poſſint dari in eleemoſynam.*

292 *Illicitè acquiſita quæ nec retineri poſſunt , nec certis perſonis reſtituenda ſunt,dari debẽt in eleemoſynã.*

293 *De illicitè acquiſitis quæ retineri poſſunt,eleemoſyna poteſt fieri,dummodo vitetur ſcandalum & quando de acquiſitis per meretricium.*

294 *De acquiſitis per artes & actiones prohibitas.*

AD huius rei explicationem,diſtinguendum eſt de bonis: quædam enim ſunt licitè acquiſita,& quædam illicitè:illorúmque alia poſſidentur vt propria,quorum ſcilicet dominium ſoli poſſidenti competit:& alia vt cõmunia, quorum videlicet dominiũ pluribus competit in cõmuni.Horum autem , *illicitè inquã acquiſitorum*,quædam certis perſonis reſtituẽda ſunt,nempe iis,quæ læſæ ſunt illicitè accipiẽdo:cuius generis bona cẽſentur eſſe,quæ per furtũ,rapinã,concuſſionem,iniuſtè incuſſum metum,fraudem , aliáve id genus media,ſunt acquiſita. Quædã verò licèt certis perſonis reſtituenda non ſint,licitè tamẽ retineri non poſſunt:cuiuſmodi cenſentur quæ per ſimoniã aliúdve peccatum quo pretium accipitur pro eo quod dandum fuit gratis , ſunt acquiſita. Quædam demum quæ quamuis turpiter acquiſita ſint , licitè tamen, vt propria retineri poſſunt : qualia ſunt quæ acquiruntur per meretricium , aut per contractum *Nu.*284.

cum

cum excõmunicato, aut per negotiationem in tempore aut in loco ſacro factam,& eiuſmodi alia; quæ modo quidem illicito acquirantur, non tamen impediente liberam dominij tranſlationem: itaut ea efficiantur poſſidentis,iſque poſſit illa retinere tanquam propria. Quæ cùm ita ſint, propoſita quæſtio his propoſitionibus explicatur.

Prima eſt: Ex propriis bonis licitè acquiſitis, non tantùm poſſe,ſed etiam debere fieri eleemoſynam: dummodo is qui talium bonorum poſſeſſionem habet,habeat ſimul eorum adminiſtrationem. Hæc ſatis patet ex dictis in præcedenti capite.

Nu.285. Secunda eſt: Ex bonis quæ ita poſſidentur in communi,vt illorum certa portio ſit vnicuique debita, nec quidquam illius ad communem maſſam pertineat,quin diſtribuatur inter ſingulos,non poſſe licitè fieri eleemoſynam,niſi de conſenſu expreſſo,aut rationabiliter præſumpto ſingulorum, quorum intereſt. Hæc probatur: tum per cap. Cum omnes De conſtitutionibus iuncta gloſa: tum ratione: quia iniuria fieret alioqui iis,ſine quorum conſenſu alienarentur, certum ius habentibus ad aliquam portionem talium bonorum. Hinc, vt Medina notat *in Cod.de eleemoſyna.qu.4.verſus finem*,ſociis aliqua in communi poſſidentibus, non poteſt vnus ſine aliorum cõſenſu ſaltem rationabiliter præſumpto,eleemoſynam ex illis facere. Neque maior pars Capituli ex bonis quæ prædicto modo poſſidentur, aliquid alienare poteſt etiam erogando in eleemoſynam,niſi omnium quorum intereſt accedat conſenſus. Quod enim ad omnes attinet ab omnibus approbari debet, *vt habet regul.29.iuris in ſexto*. Sic ergo inquit Medina, Capitulum extra caſum neceſſitatis,de bonis communibus iure diſtribuendis inter Canonicos & Portionarios eleemoſynam facere nequit ſine eorum conſenſu expreſſo, aut rationabiliter præſumpto: niſi conſuetudo contraria legitimè præſcripta, ius eidem Capitulo tradiderit ad talia bona ſine conſenſu Portionariorum diſpenſanda.

Nu.286. Tertia propoſitio eſt: Extra neceſſitatem extremam,aut ſine domini conſenſu expreſſo, aut rationabiliter præſumpto,non debere fieri eleemoſynam ex bonis alienis. De hac inter omnes conſtat. Tum quia eleemoſyna præcipitur fieri ex propriis *Eſa.58.* Frange eſurienti panem tuum:] idque natura eius poſtulat,cum ſit donatio,qua in alium gratuitò transfertur rei dominium: quod non habetur in re aliena: de qua proinde eleemoſyna fieri non poteſt. Confirmatur: quia eleemoſyna facta ex alieno non placet Deo: vt ſatis indicat Sapiens cùm *Prouerb.3.* præcipit,Honora Dominum de tua ſubſtantia.] Immo ei diſplicere patet. quia eſt vſurpatio rei alienæ inuito domino, & per conſequens peccatum contra ſeptimum præceptum decalogi: ideóque illam Deus auerſatur ſicut & ſacrificium illud,de quo dicitur *Eccleſiaſtici* 34. Qui offert ſacrificium ex ſubſtantia pauperis, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris.]Itaque,*vt dicitur in ca. Eleemoſyna,14. q.5.*Eleemoſyna oculis Redẽptoris noſtri illa placet, quæ non ex illicitis & iniquitate congeritur; ſed de rebus conceſſis bene acquiſitis impenditur.] Accedit quod violatio charitatis per eleemoſynæ omiſſionem, non tribuatur cuilibet, ſed habenti ſubſtantiam huius mundi,1.*Ioan.3* per quod indicatur eleemoſynam faciendam eſſe de bonis quæ quiſque habet,non de alienis. Procedit autem hæc propoſitio quantumcumq; is de cuius bonis accipitur, eleemoſynam facere teneretur,& negligeret facere, *vt bene docet Abulen.ad c.6.D.Matth.quæſt.* 49. Non enim eſt cuiuſque adigere alterum ad id,ad quod tenetur. Vnde *ex cap. Non eſt.1.quæſt.*1.Qui hac intentione mala accipit, vt bene diſpenſet, grauatur potius quàm iuuetur.]& *ex cap.ſæpe* 14.*quæſt.*5. etiamſi totum quod abſtulit tribuit pauperibus, addit potius peccatum,quam minuat.

Nu.287. Quarta propoſitio eſt de bonis illicitè acquiſitis, quæ certis perſonis,*iuxta cap.Si res aliena 14.quæſt.6.* reſtituenda ſunt, non eſſe faciendam eleemoſynam. Hæc,quam D.Thomas habet 2.2.*quæſt.*32. *art* 7. manifeſta eſt ex præcedenti; receptaque communiter nemine contradicente, *vt notat Abulenſis in præced. quæſt.*46.Et confirmatur: quia illud quod quis reſtituere tenetur non eſt ſuum, ſed eius cui reſtituendum eſt.Nec obſtat illud *Luc.* 16. Facite vobis amicos de manunona iniquitatis.] Non enim ſenſus eſt, de inique acquiſitis faciendam eſſe eleemoſynã: ſed de diuitiis,quæ licet iuſto titulo poſſideantur; tamẽ iniquitatis arma eſſe poſſunt, diſtributæque ſunt inæqualiter: itaut vno egente alius ſuperabundet. Cuius loci alias interpretationes D.Thomas,& poſt eum Abulen. adfert: *ille in eod. art. 7. ad* 1 *& hic in præced. q.* 36. Quænam autem ſint illa, quæ illicitè acquiſita certis perſonis reſtituenda ſunt, docebitur in ſequenti lib 10. *à num.* 164 cùm agetur de eo cui facienda eſt reſtitutio,cuius obligatio orta eſt ex iniuſta acceptione.

Nu.288. Hic ſolum monendum eſt ex eodem D. Thoma, quòd illa ſint per furtum, aut per rapinam, aut per vſuram acquiſita: atque ex iis quæ ſunt duorum priorum generum poſſe,*prout notat Abulenſ. in ſequẽ. quæſt.*48.fieri eleemoſynam,ſi ſint pecuniæ;dummodo aliæ æquales reſtituantur: non autem ſi ſint res aliæ; vt animalia, veſtes, libri aut ſimilia: Cuius differentiæ ratio eſt ex ipſo D.Thoma; quod in pecunia nihil ſpectetur aliud quàm valor; qui vt ſupponimus idem eſt in re quæ ſubrepta fuit, & in ea quæ reſtituitur In aliis verò rebus, ſpectetur quantum domino placerent eæ quæ ablatæ ſunt,& quantam caperet ex eis voluptatem: quod nequit pretio compenſari niſi ex eiuſdem domini æſtimatione,atque conſenſu.

Nu.289 De tertio genere autem:hoc eſt de acquiſitis per vſuram;late quidem Aragonius diſſerit in expoſitione D.Thomæ:ſed ſatis eſt notare, non poſſe magis de illis fieri eleemoſynam, quàm de acquiſitis per furtum,vel rapinam,ex cap. Nolite 14. *quæſt.* 5. & ex eo quòd ſecundum ſententiam probabiliorem,*quam Caiet.bene confirmat in tomo 2.opuſc.tract.8. quæſt.* 1. in vſurarium non transferatur dominiũ eorum quę ſoluuntur, quamuis transferatur poſſeſſio: ſicut nec abiicitur dominium mercium, cùm ob tempeſtatem eæ abiiciuntur in mare; ſed ſolum poſſeſſio: vnde ſi maneant ſaluæ,non ſunt primò occupantis, ſed primi domini.

Nu.290. Idem dicendum eſt de datis Iudici, quaſi redimẽdæ vexationis cauſa, vt proferret iuſtam ſentẽtiam, vel ne proferret iniuſtam.aut teſti,ne taceret veritatem,vel ne diceret falſum, *ex Abulenſ. ad cap.6. D. Matth.quæſt* 44. Idem quoque de iis quæ Aduocati aut Medici aut manibus operantes acceperint ſupra ſtipendium determinatum ipſis lege, vel conſuetudine, vel conuentione cum parte: *iuxta eundem in ſequen quæſt.*47. quia rationem habent furti: vtpote per concuſſionem vel fraudem extorta, ideoque reſtituenda danti.

Nu.291. De acquiſitis per ludum D.Thomas *in cit.art.7.ad* 2.ſtatuit non poſſe in eleemoſynam dari ab eo qui lucratus eſt ludendo cum eo, qui rem ſuam non potuit alienare:vt cum minore,furioſo, vel alio huiuſmodi; aut cum eo quem ex cupiditate lucrandi traxit ad ludum. Ratio eſt quia tenetur talia reſtituere tanquam acquiſita per acceptionem iniuſtam, ab eo qui dominium transferre non potuit, aut à ratione alienus fuit. Quam doctrinam habet quoque Abu-

lenſis *in ſequen. quæſt.* 56. in quatuor præcedentibus latius diſſerens de ludo, vt & Bañes in interpretatione D. Thomæ. Sed de eo commodius in ſequenti libro decimo num. 384. & aliquot ſequentibus.

Nu. 292. Quinta propoſitio eſt de bonis illicitè acquiſitis, quæ nec certis perſonis reſtituenda ſunt nec retineri poſſunt, eleemoſynam eſſe faciendam. Hæc quoque eſt D. Thomæ *in eod. art.* 7. & communiter recepta vt notat Gregor. à Valen. 2. 2. *diſput.* 3. *quæſt.* 9. *puncto* 5. *ſub finem.* Probatur verò; quia eius generis ſunt illa, quæ tam dantur, quàm accipiuntur contra iuſtitiam diuinæ legis: quæ cum nec recipiens, *tanquam iniquè parta*, retinere nō debeat, nec ea reſtituēda ſint danti, qui eorū dominium a ſe in alium tranſtulit; neque *ex ſuppoſitione*, debeantur alicui certæ tertiæ perſonæ læſæ: ſanè pro Deo, cuius honor læſus eſt, eroganda ſunt in pauperes, ſiue in pias cauſas. In exemplum iſtius generis bonorum D. Thomas adfert acquiſita per ſimoniam & ſimilia; qualia cenſentur data & accepta ad ferēdam iniuſtam ſententiam, aut ad dicendum falſum teſtimonium. De quibus in interpretatione D. Thomæ ſatis fusè Aragonius, & ante eum Abulenſis ad cap. 6. D. Matthæi *qu.* 39. *&* 44. ſicut & de eo quod quæritur, Num ſit præceptum an ſolummodo conſilium talia in eleemoſynam erogare, ante condemnationem Iudicis: de quo etiam in ſua interpretatione Bañes. In iis verò hîc non hærebimus, quia ſatis nota fient ex dicendis in ſequenti lib. 10. num. 175. & aliquot ſequentibus.

Nu. 293. Sexta propoſitio eſt de bonis illicitè acquiſitis quæ retineri poſſunt, eleemoſynam fieri poſſe. Hæc adhuc eſt D. Thomæ ibidem: & probatur quia talium habetur dominium. Ergo de illis tanquam de propriis bonis poteſt eleemoſyna fieri niſi, *vt D. Thomas addit*, ſcandalum inde naſceretur, propter quod, & propter diuinorum reuerentiam, prohibita eſt meretricis oblatio publica per illud Deut. 23. Non offeres mercedē proſtibuli in domo Domini. Itaq; iuxta propoſitionem hanc, de eo quod meretrix in moderatam mercedem ſuæ proſtitutionis acceperit, eleemoſynam facere poteſt: niſi, *quod latius explicat Abulēſ. ad idem cap. 6. quæſt.* 37. ſub alterius poteſtate conſtituta, ſuorum bonorum adminiſtrationem non habeat; vel acceperit ab eo qui alienare non potuit. In illo enim caſu donare, & in hoc retinere non poteſt acceptum, per dicta in præced. capite. Quibus adde & illud quod ipſa per blanditias & fraudem extorſerit: quia cùm tale cenſeri non poſſit liberaliter donatum, ea non fecit illud ſuum.

Nu. 294. Similiter *ex eodem Abulenſi in ſequen. quæſt.* 38. poteſt hiſtrio vel mimus de acquiſitis per ſuam artem facere eleemoſynam. itemque leno de acquiſitis per lenocinium *ex eod. in quæſt.* 40. ac etiam *ex ſequen. qu.* 41. ac ſortilegus, de acquiſitis per ſortilegia, necromantiam, & alias artes prohibitas. Ratio enim eadem eſt omnium: nempe quod quamuis actus per quos lucrum fecerunt, prohibiti ſint iure; non tamen idipſum lucrum eſt prohibitum: ita vt poſſint illud retinere tanquam iuſtum, ſeu nullo iure de ſe prohibitum, atque adeo eleemoſynam ex eo facere. Eadem ratione *in ſequen. quæſt.* 41. idipſum de iis addit, quibus ſiue ratione ſui ſtatus, ſiue ratione temporis non licebat venari: nempe, quòd de acquiſitis per talem venationem poſſint facere eleemoſynam, ſi ea nullius certi domini fuerint, ſed primò capientis. Id quod de cæteris pari ratione dici poteſt quoties modus quidem acquirendi malus eſt ex aliqua circunſtantia: acquiſitio tamen ipſa non eſt iniuſta, ſeu cum proximi læſione, quæ impediat dominij acquiſitionem.

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM.

De iis quibus facienda eſt eleemoſyna: & debito modo eam faciendi.

SVMMARIVM.

295 *Facienda eſt eleemoſyna omnibus qui ea indigent, etiam peccatoribus, & inimicis, tum noſtris, tum fidei.*
296 *Quatuor caſus in quibus poteſt quis non teneri eleemoſynam facere indigenti.*
297 *Alienigenis quoque facienda eſt eleemoſyna.*
298 *Conditiones cum quibus fieri debet.*
299 *Intentio cum qua fieri debet.*
300 *Ordo in ea ſeruandus.*
301 *Nouem, ratione quorum vnus poteſt alteri præferri in eroganda eleemoſyna, ad duo reuocata.*
302 *Quis cui in eleemoſyna eroganda præferendus ſit in particulari ſtatuere eſt difficile.*
303 *Inter neceſſitates, publica priuatæ; & inter priuatas, extrema graui, & hæc communi præponderare debet, cùm ea de re agitur.*
304 *Diſtributor eleemoſynarum alienarum poteſt ſeipſum aliis præferre, ſi ſimiliter egeat.*
305 *Iuſtus minus indigens, peccatori magis indigenti præferendus eſt.*
306 *Aliquando bonus præferri poteſt conſanguineo.*
307 *Pater mater vxor & filius in extrema neceſſitate præferri debent ei qui à morte liberauit.*
308 *Quando & frater.*
309 *Quando liceat in extrema neceſſitate alium nobis præferre.*
310 *Parentes in extrema neceſſitate præferri debent filiis, non item extra eam.*
311 *Pater debet præferri matri.*
312 *Parentes ſunt vxori præferendi in extrema neceſſitate, non item extra eam.*
313 *Vxor præferenda eſt filio.*
314 *Pater corporalis præferendus eſt patri ſpirituali in eroganda eleemoſyna.*
315 *Duplex genus debiti de quo vtroque poteſt fieri eleemoſyna extremè indigenti.*
316 *Quando parentes, vxor, & filij extremè indigentes, fortè etiam fratres, præferri poſſunt creditori preſſo pari neceſſitate.*
317 *Quando præferendi coniunctiores ſanguine, coniunctioribus ſpiritu, vel contrà.*
318 *Ratio qua debet eleemoſyna eſſe larga ex parte dantis.*
319 *Ratio qua ex parte recipientis; qui ſi non ſit pauper ſed paupertatem ſimulet, non acquirit receptam.*

CVM dicat Dominus noſter Luc. 6. Omni petenti te tribue, dubium non eſt, ex obligatione propoſita in præced. cap. 20. faciendam eſſe eleemoſynam omnibus proximis qui illâ indigent, & quatenus indigent. *Nu.* 295.

Peccatoribus etiam, & inimicis, itémque extraneis faciendam eſſe eleemoſynam.

SECTIO I.

NEque peccatorum faciendam eſſe exceptionem tanquam inimicorum Dei, patet ex eo, quod Matth. 5. iubemur imitatores eſſe Patris noſtri cœleſtis, qui ſolem ſuū oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Nec item inimicorum noſtrorum, tanquam indignorum noſtrâ ope: quia præcipit Apoſt. ad Rom. 12. Si eſurierit inimicus

Digitized by Google

cus tuus ciba illum, ſi ſitierit potum da illi.] Si obiicias illud Eccleſiaſtici 12. Da miſericordi, & non ſuſcipias peccatorem.] Reſpondet D. Thomas 2. 2. *quaeſt. 23. art. 9. ad 1.* ad intelligendum eſſe de peccatore quatenus peccator eſt; *qua ratione ne quidem amãdus eſt*; ſed quatenus proximus iuxta illud *in c. Odio, diſtinct.* 86. Odio habeantur peccata, non homines.] Aut certè intelligendum eſt de caſu, in quo probabiliter conſtat futurum, vt qui eleemoſyna egent, ſi ea fiat non reſipiſcant à ſuis peccatis. Sicut enim ſub mortali tenemur tales corripere, quando ſpes eſt correctionis; ſic eadem de cauſa tenemur illis eleemoſynam ſubtrahere: iuxta illud *ex D. Auguſt. relatũ in cap. Non omnis 5. q. 5.* Vtilius eſurienti panis tollitur, ſi de cibo ſecurus iuſtitiam negligat, quàm eſurienti panis frangatur, vt iniuſtitiæ ſeductus acquieſcat.] De qua re Medina *in Cod. de eleemoſyna q 7.* & Abulenſ. *ad cap. 6. D. Math quaeſt. 62. & 64. Vbi ad tertium*, monet de reipublicæ hoſtibus, & inimicis fidei, idem eſſe dicendum ac de aliis peccatoribus: nempe quòd illis in neceſſitate ſubueniri debeat, quantum ad hoc, vt non pereant; non autem, quantum ad hoc, vt in aliquo confortentur ad impugnãdum vel rempub. vel ſanctam fidem.

Nu. 296. Nota autem cum Cardinali Toleto in tract. de peccatis capital. cap. 31. poſſe aliquem in quatuor caſibus non teneri eleemoſynam erogare indigenti.

Primus eſt, cùm is laborare poteſt, & comparare ſibi victum, vult que vacare, & torpere otio, niſi eſſet talis perſona, cui multum indecens, adeóque ignominioſum eſſet ſeruire aliis, aut manibus laborare. Secũdus eſt, cum ex acceptione eleemoſynæ occaſionem caperet peccandi, ſeu perſeuerandi, in peccato. Tertius eſt, cùm per iuſtam ſententiam iudicis condemnatus eſſet fame perire. Quartus, cum oppugnaretur iuſto bello, & cogeretur fame preſſus ſe tradere: in quo caſu graue peccatum eſſet cibum ei præbere, ſicut & in ſecundo, non item in duobus aliis.

Nu. 297. Si quæras an alienigenis facienda ſit eleemoſyna ſicut indigenis: reſpondetur affirmatiue quia & tales verè ſunt proximi ex charitate diligendi: & vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo] *ex cap. 17. Eccleſiaſtici.* Confirmaturque per illud quod Tobias filio inculcat in cap 4. ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam, & noli auertere faciem tuã ab vllo paupere.] Vnde Medina *in cit. quaeſt. 7. §. Hac deberent*, damnat reip. rectores, ſtatuentes vt omnes pauperes extranei ſeu aliunde veniẽtes, à ſuis populis expellatur; nec niſi per vnũ aut alterũ diẽ in populo commorari permittantur: hoc enim non eſt præceptum de eleemoſyna datum implere ſufficienter: quandoquidem neceſſitate proximi durante, durat & obligatio ſubueniendi illi. Videant ergo quàm grauiter peccent qui non modo eam ſubuentionem negant: ſed etiam miſeros baculis à ſe abire compellunt. Quanquam tamen, vt idem ibidem monet, quando populus pauperes ſuos, & extraneos ſimul alere non poſſet, tunc cæteris paribus potius naturalibus, quã extraneis eſſet ſubueniendum.

Eadẽ doctrina eſt etiã Alphonſi à Caſtro *in lib. 1. de lege pœnali c. 5. documẽto 1. in explicatione tertij defectus propter quẽ lex poteſt fieri iniuſta.* Cui nõ obſtat, quòd extranei nõ ſint ſatis noti: quia nõ requiritur vt examinemus quales ſint qui eleemoſynã petunt, cũ indifferẽter omnibus quantũ poſſumus, ſubuenire debeamus, vt Medina *loco cit. §. Sunt etiam*, probat aliquot Patrum authoritatibus; & latiùs *in ſequenti q. 67.* tractat Abulen. Textus autem eſt expreſſus in cap Quieſcamus diſtin. 42. vbi hæc ratio tangitur quòd faciendo tale examen, aliquando volentes excludere malos pauperes, excludemus bonos; ſicut ſi Abraham & Loth illud feciſſent, fortaſſe nõ recepiſſent Angelos hoſpitio. Neque periculum eſt amiſſionis fructus, cuicumque eleemoſynam demus ad ipſius ſuſtentationẽ: quia Deus non retribuet mercedem, ſecundùm differentiam eorum quibus ea datur; ſed ſecundùm differentiam voluntatis eorum à quibus propter Chriſtum datur alieni tanquam pauperi eiuſdẽ Chriſti Videri poteſt Abulenſis. Quod ſi non poſſumus ſubuenire omnibus, qui ſint præferẽdi intelligemus ex paulo poſt dicendis.

Reſtat hic oſtendendum, faciendam eſſe eleemoſynã, non modo iis pauperibus qui inopiã inuoluntariã patiuntur; ſed etiam iis qui voluntariã paupertatem ſunt complexi iuxta Chriſti conſilium *Matth. 19.* Si vis perfectus eſſe vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & veni ſequere me] Sed nobis ſatis eſt ex communi Eccleſiæ vſu, abundè patere rei veritatem, cuius contrarium docens Ioan. Vviclef damnatus eſt in Concil. Conſtantienſi ſeſſ 8. Videri poſſunt D. Thomas opuſc. 19. cap. 7. Med. qu. vltima de eleemoſyna, Bellarm. tom. 1 in controuerſia de membris militantis Eccleſiæ lib. 2. cap. 42. & ſequentibus, Greg. à Valen. 2. 2. diſput. 10. quæſt. 5. nam in ea re immorari non eſt huius noſtri inſtituti. Porro vt debito modo fiat eleemoſyna, quædã ſunt attendenda, ſeruandáque ex parte ipſius eleemoſynæ, quædam ex parte illius cui fit, & quædam ex parte bonorum ex quibus fit.

Attendenda & ſeruanda ex parte elemoſynæ, vt ea debitè fiat.

SECTIO II.

Atque attendenda & ſeruanda ex parte ipſius eleemoſynæ ſunt primò, vt fiat ex charitate ſeu propter Deum; alioqui enim meritoria non eſſet: dicente Apoſtolo *in priore ad Corinth. 13.* Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero nihil mihi prodeſt. *Nu. 298.*

Secundò vt fiat promptè, non autem extorqueatur importunis precibus, nec differatur de die in diem: iuxta illud *Prouerb. 3.* Ne dicas amico tuo vade & reuertere, cras enim dabo tibi, cùm ſtatim poſſis dare.] Cuius promptitudinis præclarum exemplum habetur in Abraham *Geneſis* 18 rogante hoſpites vt ad ſe diuerterent, nec expectãte vt ab illis rogaretur. Itemque in Loth, idem faciente *Gen.* 19. & in Tobia, per ſingulos dies pergente ad pauperes quibus eleemoſynas faceret *ex c. 1. hiſtoria ipſius.*

Tertiò vt fiat hilariter, iuxta illud *poſterioris ad Corinth. 9.* Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate. Hilarem enim datorẽ diligit Deus] Quartò vt fiat humiliter, exiſtimando ſe non dare, ſed accipere beneficium: cùm dicat Dominus *Lucæ 16.* Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula.] nam vt ait D. Gregor. *In lib. 21. Moral. cap. 14.* Si eorũ amicitiis æterna tabernacula acquirimus; dantes procul dubio penſare debemus, quia patronis munera potius offerimus, quàm egenis dona largiamur. Quintò vt fiat abundanter, pro modo propriarum facultatũ; iuxta illud Tob. 4 Quomodo potueris ita eſto miſericors, ſi multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum fuerit, etiam exiguum libenter impertiri ſtude. Et certè, *vt notatum eſt à D. Chryſoſt. hom. 37. ad populum Antiochenum*, Qui dicit Deo, Miſerere mei, Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam, debet pauperum miſereri ſecundùm magnam eleemoſynam

ſuam.

ſuam. Quæ magnitudo ſpectari poteſt (*vt notat Bellarm. in controuerſia de bonis operibus lib. 3. cap. 5.*) tú ex magnitudine rei quæ datur, tum ex promptitudine voluntatis ad dandum, tum demum ex dignitate perſonæ quæ eleemoſynam facit. Nam cæteris paribus, ſemper maior eleemoſyna cenſetur eſſe, & Deo gratior, quo plura, vel pretioſiora dantur: quia donu ipſum abſolutè maius eſt. Itémque cæteris paribus, quo maiore voluntatis promptitudine, & feruore datur; quandoquidem ea promptitudo includit voluntatem plura dandi ſi ſuppeterent. Ac demum cæteris quoque paribus; eleemoſyna Deo gratior eſt, quo ille à quo proficiſcitur, ſanctior eſt, & Deo ipſi gratior: iuxta illud quod ex Geneſi cap. 4. habetur; Deum ad Abel reſpexiſſe primùm, deinde ad munera eius. Quod ſi tria hæc inter ſe conferantur, primum locum (*vt notat quoque Bellarm.*) obtinebit promptitudo voluntatis: ſecundũ ſanctitas perſonæ: & poſtremum, rerum quo donantur magnitudo vel pretium. Pro quo facit quòd Dominus *Luc.* 21. eleemoſynam duorum minutorum viduę pauperis, antepoſuerit ingentibus donariis diuitum: eo quod ſcilicet, illa dans totum victum ſuum, parata erat ſi potuiſſet, plura & maiora donare, quàm diuites donarint, ſuperans cæteros in eo voluntatis actuali feruore, quibus inferior fuit in doni magnitudine.

Attendenda & ſeruanda ex parte facientis eleemoſynam.

SECTIO III.

NOtat Abulenſ. *ad cap. 6. D. Matth. quæſt.* 68. ex parte facientis eleemoſynam tria attendenda, ſeruandáque eſſe; nempe iuſtum, intentionem, & ordinem Iuſtum autem ſeruatur, cùm quis eleemoſynam de eo dat, cuius liberam iure habet adminiſtrationem, iuxta antedicta in cap. 21. De intentione verò ſeruanda in eleemoſyna eroganda, tradenus aliquot documenta ſub finem huius capitis.

Nu. 299. Nunc notandum eſt ſolùm principalem intentionem facientis eleemoſynã, debere eſſe Dei gloriam. Non enim mercedem referet ſi ſuam gloriam principaliter intendat, vt patet ex cap. 6. D. Matthæi; aut ſi remunerationẽ refundendã à recipiente, principaliter propoſitã habeat. Hinc Dominus *Luc.* 16. monet ad conuiuiũ inuitandos eſſe, nõ illos qui reinuitare poſſunt, itaut fiat retributio: ſed illos qui non habent retribuere. & retribuetur in retributione iuſtorũ:] aut denique ſi voluptatis ſuæ tantùm gratiâ illã faciat; quia nõ laude & præmio, ſed vituperio & pœna eſſet digna, tanquam relata ad malum aut ſaltem indebitum finem: qualis, *ex eodem Abulenſ. in praced. q. 67. ſub finem* (*ad idque facit cap.* Donare *diſtinct.* 86.) cenſenda eſt, quę hiſtrioni, aut cytharœdo, aut alicui cæterorum, quorum artes ad ſolam oblectationem comparatæ ſunt, datur vt ſuis artibus vtantur: nõ ad Dei gloriam, aut ad aliquam neceſſitatem: ſed ad ſolam voluptatem. Ratio horum eſt, quòd ad meritum requiratur vt opus fiat ex charitate; quâ nihil plus, nec tantum amatur quàm Deus. Quod ſi minus principaliter ex eleemoſyna quæratur aliquod temporale commodum licitum, non perdetur quidem omnino meritum illius, minuetur tamen: quia intentio erit minus ſincera. Porro cenſetur eleemoſyna ob temporale commodum principaliter fieri, quando commodu temporale pluris æſtimatur quã Dei gloria per eleemoſynam promouenda: fieri verò minus principaliter, quando minoris æſtimatur prædictũ commodum, quàm illud Dei obſequium.

De ordine autem attendendo & ſeruando à faciente eleemoſynam, notandum eſt: illum eſſe quem *Nu.* 300.
exigit charitas, cuius inſeparabilis comes eſt eleemoſyna iuxta illud 1. *Ioan.* 3. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo?] Iam verò, vt ex Ariſtot. 9. *Ethic. cap.* 2. D. Thomas habet 2. 2. *quæſt.* 31. *art.* 3. *ad* 3. benéque declarat Abulenſis *in ſeq. quæſt.* 69. quis ſit ordo ille quem in eroganda eleemoſyna ſeruari charitas exigit, explicari non poteſt vniuerſali regula; ſed oportet ex inſpectione circumſtantiarum de eo decernenda committere prudentis arbitrio: cui ad id ſequentia documenta poterunt vſui eſſe.

Primum eſt, cæteris paribus in eleemoſyna largienda præferendos eſſe meliores. Ratio eſt, quia cùm ſint magis digni vitâ, ſubueniendum potius eſt illorum vitæ, nec ipſi de bonitate debent reportare incommodum, vt nec mali de ſua malitia commodum. Secundum eſt, cæteris paribus, conſtitutos in maiori neceſſitate præferendos eſſe. Ratio eſt, quia inſtituitur eleemoſyna ad ſubueniendum neceſſitati indigentis; ideóque de ſe exigit vt potius fiat magis, quàm minus indigenti. Tertium eſt, cæteris paribus præferendos eſſe eos à quibus ſalus communis, ſiue corporalis ſiue ſpiritalis maximè pendet. Ratio eſt, quia bonum commune anteponendum eſt bono particulari: tanquam ſalus totius, ſaluti partis: prout bene explicat D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 26. *art* 3. Quartum eſt, cæteris paribus præferendos eſſe coniunctiores; eóque magis quo plures coniunctiones fuerint: ſanguinis, vel affinitatis; ſocietatis vel inſtituti vitæ: aut quo maius aut arctius in eodem genere fuerit coniunctionis vinculum. Ratio eſt quam habet D. Thomas, & latius perſequitur Abulen *ille in præced. quæſt.* 31. *art.* 3. *& hic qu.* 65. *in cap.* 6. *D. Matthæi*, quod gratia atque virtus imitentur naturam, quæ ſuam actionem prius effundit in propinquum, quàm in remotum; vt patet ex igne calefaciente, & ex aliis paſſim. Quintũ eſt, illum cæteris paribus pręferendũ eſſe, qui ius habet ad rem, quæ in eleemoſynam erogatur. Ratio eſt, quia obligatio quæ naſcitur ex iuſtitia, maior eſt eâ, quæ ex liberalitate: vnde licet aliquando maior affectus debeat eſſe ad eũ cui deuincti ſumus ob accepta beneficia, quàm ad eum cui aliquid ex iuſtitia debemus; eo quod plus ex illo boni, quàm ex hoc in nos redundauerit, tenemur tamen, magis huic debitum ex iuſtitia, quàm illi debitum ex gratitudine, perſoluere. Sextum eſt, benefactorem cæteris paribus, eſſe aliis præferendum; quoniam ei debitores ſumus, & in benefaciendo magis eſt attendendum, vt reddatur quod debitum eſt, quàm vt gratis impendatur, quod debitum non eſt.

His adde, *ex gloſa ad cap Non ſatis diſtin.* 86. *verbo* *Nu* 301.
Liberalitas: nouem numerari, ratione quorum vnus poteſt præferri alteri in erogatione eleemoſynæ. Primum eſt fides, Secundum cauſa, nempe captiuitas. Tertium locus. Quartum tempus. Quintum modus. Sextum neceſſitudo. Septimum ætas. Octauum debilitas. Nonum nobilitas. Quæ Abulen. tractat ad cap. 6. D. Matth. quæſt. 68. & in ſequen. quæſt. 69. reuocat ad duo: nempe ad bonum, & ad neceſſarium. Ad bonum quidem, fidem, & nobilitatem, quia melius eſt dare eleemoſynam fideli quàm infideli, & fideli iuſto quàm iniuſto: iuxta illud *ad Galat* 6. Dum tempus habemus operemur bonum, maximè ad domeſticos fidei: & illud *in cit. cap. Non ſatis.* Etſi omnibus debetur miſericordia, iuſto amplius. Item melius eſt dare pauperi nobili propter ipſius verecundiam (quæ, vt dicitur in cap. Conſideranda. diſtinct. 86. ingenuos prodit natales) quàm ignobili. Ad quod facit illud *in eod. cit. cap. Non ſatis.* Qui præſertim egere erubeſcit.]

erubeſcit.] Ad neceſſarium autem, reuocat ſeptem reliqua: quia, inquit, magis neceſſarium eſt dare debili, aut ſeni, aut conſanguineo, aut exiſtenti in periculoſo loco, aut in tempore afflictionis, aut detento in captiuitate, quam cæteris qui talia non patiuntur. Adde & pluribus potius modicum, quam paucis multum: is enim eſt modus præſcriptus in cap. Dominus, eâdem diſtinct. 86.

Attendenda & ſeruanda ex parte eius, cui ſit eleemoſyna.

Sectio IV.

Nu. 302. Difficultas in modo faciendi eleemoſynam ex parte illius cui fieri debet, tunc maximè contingit, cùm plures ſimul concurrunt indigentes quibus omnibus ſimul ſatisfieri nequit, nec ſatis apparet quis cui præferendus ſit. Quid ergo attendendum ſeruandúmque ſit, declarare oportet quoad poteſt: nec enim poteſt plenè, cùm parum ſit vniuersè dicere tale quid, eſſe tum neceſſitatem, tum bonitatem, tum etiam coniunctionem: quandoquidem in talibus etiam, tanta cõtingit varietas tam graduum, quàm magnitudinis & paruitatis; vt omnia in eis metiri, & exactè iudicare, ex quibus vnus alteri ſit in eleemoſyna præferendus, nõ modo difficile ſit, ſed etiam penè impoſſibile. Quis enim explicet & expendat ſufficienter, quot & quibus gradibus poſſit vnus alio egentior eſſe, aut melior, aut coniunctior; aut egentior quidem non tamen melior, aut coniunctior: adeout ex Medina *in Cod. de eleemoſyna quæſt. 7. ſub finem*: in particularibus caſibus cùm res non eſt patens, pendere oporteat ex interiori vnctione, ſeu diuina inſpiratione: quæ, *ſi adſint bona fides ac ſana cõſcientia*, non deerit quærentibus, vt par eſt, maiorem Dei gloriam: præſertim ſi exequantur quæ ſuarum ſunt partium, ſiue in inquirendo prudentiorum conſilio, cùm ſe ſibi non ſufficere ſenſerint: ſiue in ponderandis, & quaſi commenſurandis inter ſe trium prædictorum (hoc eſt, neceſſitatis, bonitatis, & coniunctionis) variis gradibus magnitudinis, aut paruitatis concurrentibus; vt in quo ex indigentibus, maioris ſint ponderis prudenter iudicent, adiuti partim documentis antea traditis, partim ſequentibus: quorum quædam certa ſunt, & quædam dubia.

Nu. 303. Primum certum eſt, quòd cùm neceſſitas poſſit eſſe vel publica vel priuata, publicam præponderare priuatæ cuique; etiam extremæ tam propriæ, quàm alienæ; & tam bonorum quàm malorum, & tam cõiunctorum quàm alienorum. Vt enim pars toti, ſic priuatum publico ſubſeruire debet. Et hac ratione procedit quod D. Thomas *2. 2. quæſt 31. art. 3. ad 2.* ait iuuandum eſſe potius commilitonem extraneum, quàm cognatum aduerſarium.

Secundum eſt, *de quo Abulenſis ad cap. 6. D. Matth. quæſt. 69.* Inter priuatas neceſſitates, extremam præponderare, quantumcumque aliæ inueniantur eſſe cum maiore bonitate, & maiore coniunctione; quoniam talis neceſſitas maximè omnium reddit hominem commiſeratione dignum. Itaque ſi extraneus peccator grauiſſimus extremè egeat præferẽdus eſt, etiam patri viro ſancto non egenti extremè. Aduerte verò ex eodem Abulen ibid. duobus exiſtentibus in extrema neceſſitate; ſi vnius neceſſitas maior ſit eoquod ipſe propinquior ſit morti, cui ſubueniẽdũ ſit ſtatim: & alter poſſit adhuc expectare, aut poſſit ei ſubueniri alio modo, præferendum eſſe poſitum in præſentiori periculo: aliàs autem præferendum eſſe meliorem, aut coniunctiorem.

Tertium eſt, grauem quoque neceſſitatem præponderare cõmuni neceſſitati, hoc maximè nomine, quòd inter omnes conſtet, eſſe de præcepto illi ſubueniendum: non conſtet autem de neceſſitate communi: vt patet ex iis quę in cap. 20. dicta ſunt de duobus primis controuerſiis. Aduerte autem ex Abulen. *in ead. quæſt. 69* quando vna grauis neceſſitas grauior eſt alterâ, non eſſe quem præferendum eo ipſo, quòd grauiorẽ patiatur; quia exceſſus bonitatis, aut coniunctionis in altero, poteſt prudentis arbitrio præponderare tali exceſſui. Neq; enim ſi extraneus aliquanto plus egeat quam pater, neuterque ſit in extrema neceſſitate, debeo illi ſubuenire potius, quam patri ſi non poſſim vtrique.

Quartum eſt, eum qui neceſſitatem ſolùm communem patitur, præferendum eſſe nullam patienti, etiam bono & coniuncto, vt intelligitur ex eo, quòd Dominus *Luc. 14.* Facientem prandium, aut cœnam monet non vocare amicos, aut fratres, aut cognatos, aut vicinos diuites, ſed pauperes.

Quintum eſt, diſtributorem eleemoſynarũ alienarũ, poſſe ſeipſum, aut ſuos præferre, ſi perinde egeant ac alij, quibus alioqui erogarentur. Hoc habetur ex D. Thoma 2. 2. *quæſt. 32. art. 9. ad 3.* Et probatur, quia officium diſpenſatoris non facit ipſum deterioris conditionis, quàm eſſet ſine eo. Vnde non ſunt damnandi eccleſiaſtici, qui in eleemoſynis quas pauperibus debent ex ſuis redditibus facere, præferunt aliis ſuos pari neceſſitate preſſos, nec minus dignos. Pro quo facit cap. Eſt probanda, diſtinct. 86. Nu. 304.

Primum dubium eſt, An peccatori magis indigenti ſit potius dãda eleemoſyna, quàm iuſto minus indigenti. Ac pro parte affirmatiua facit, quòd eleemoſyna ſit actus miſericordiæ, cuius motiuum eſt non bonitas, ſed indigentia proximi. Negans autem videtur probabilior, quia licet in magis indigẽte ſit maior miſericordiæ materia, tamen in magis iuſto, maior eſt materia charitatis, quæ in amore conſiſtens, habet bonum pro obiecto. Iam verò Chriſtianus in agendo, rationem potiſſimùm habet charitatis: ex qua bonitas, & valor actus magis creſcit, quam ex quacumque alia virtute. Immo ex ea, reliquæ virtutes habent, vt aliquid apud Deum valeant. Nu. 305.

Secundum dubium eſt, An in eleemoſyna eroganda aliquando bonitas præponderet coniunctioni. Ac pro parte negatiua facit quod D. Thomas 2. 2. *quæſt. 26. art. 8.* docet, conſanguineos cæteris præferendos eſſe in iis quæ pertinent ad naturam, ſeu ad naturæ ſuſtentationem & conſeruationem. Sed affirmans tenenda eſt, prout ad eum D. Thomæ locum tenent Bañes & Aragon. itémque Gregor. a Valen. *diſp. 3. quæſt. 4. puncto 5. corol. 5.* quia ſiue bonitas dicatur quâ quis in ſe bonus, & ex conſequenti, amabilis eſt: ſiue qua nobis bonus, ſeu benefactor noſter eſt; inueniri poteſt ratio ob quam prudentis arbitrio extraneus præferendus erit conſanguineo: vt cùm hic fuerit tantum in tertio aut quarto gradu: & ille ob ſummam probitatem fuerit amiciſsimus, aut nos beneficiis ſuis deuinxerit. Dictum verò D. Thomæ intelligendum eſt cæteris paribus. Qua ratione nihil obſtat quin filio ſi ſit moribus perditis, extraneus optimè moratus, aut de nobis optimè meritus, præferatur. Nu. 306.

Tertium dubium eſt, An is qui nos à morte liberauit præferendus ſit in extrema neceſsitate quibuſcumque noſtris conſanguineis. Pro cuius parte affirmatiua facit, quòd maximi ponderis ſit charitas & fortitudo, qua liberator vitam ſuam liberrimè in noſtram defenſionem expoſuit. Sed congruenter doctrinæ D. Thomæ 2. 2. *quæſt. 31. art. 3. ad 3.* negans tenenda videtur ſaltem quoad parentes, filios & vxorem. Ex ea enim liberatione tantùm conſurgit obligatio retributionis ex gratitudine, propter beneficium Nu. 307.

cium liberaliter collatum: ex coniunctione verò cum patre aut filio, vel vxore conſurgit obligatio quaſi ex iuſtitia. Nec enim ſolùm ex charitate, & gratitudine, ſed etiam ex pietate quæ iuſtitiæ rationem quandam habet, tenetur filius patri ſuccurrere, & pater filium educare ac erudire, eique in neceſſitate ſubuenire. Similiter ratione coniunctionis, vir vxori non ſolùm ex liberalitate, & gratitudine, aut vxor viro: ſed etiam quaſi ex iuſtitia debet defenſionem, & ſubſidium in neceſſitate. Cùm ergo obligatio ex iuſtitia præponderet obligationi ex gratitudine: in neceſſitate extrema præferendi erunt, tū pater & mater, tum etiam filius & vxor, ei qui nos à morte liberauit: quia ad illos iuuandos arctior eſt obligatio, quàm ad hunc: ſicut & arctior eſt ad eum qui ſolùm commodauit, *quia eſt obligatio ex iuſtitia*: quàm ad eum qui omnino donauit: quia tantùm eſt obligatio gratitudinis & liberalitatis.

Nu. 308. Quod attinet ad cæteros conſanguineos; liberator, propter beneficij magnitudinē, meritò eis præferendus videtur: niſi quod fratres ob arctiſſimam ſanguinis coniunctionem cenſeri poſſunt præferendi, quando liberator ipſe abſque periculo, & graui detrimento ſuo opem nobis tulerit: præſertim cùm obligatio gratitudinis non ſit de ſe tanta, vt non ſatisfacere ei, cenſeatur mortale ex ſuo genere. Ad rationem autem oppoſitam, reſpondendum eſt: charitatem eam, maximi quidem ponderis eſſe; ſed non inducere benefaciendi obligationem, cui cedat obligatio conſurgens ex prædicta coniunctione.

Nu. 309. Quartum dubium eſt, An in extrema neceſſitate poſſim alterum mihi præferre. Pro cuius parte negatiua facit quod ordo charitatis ex D. Thoma *in praeced. q. 26. art.* 4. poſtulet vt homo magis ſe diligat quàm proximum; atque adeo propriam vitam corporalem præferat vitæ corporali proximi. Cùm enim iubetur hunc diligere ſicut ſeipſum *Leuit. 19. & Matth.* 22. ſatis indicatur, amorem ſui priorem eſſe amore proximi cuius conſtituitur regula. Sed quāuis inde ſequatur, quod omnium conſenſu receptum eſt, neminem in æquali neceſſitate priuata, teneri alterum ſibi præferre: id tamen non impedit quominus poſſit quis laudabiliter propter Deum, ſibi in extrema neceſſitate præferre alterum, quem nouit eſſe vtiliorem reipublicæ, aut Eccleſiæ; vel virum valde bonum, aut amicum, aut patrem, vel filium, aliumve multum ſibi coniunctum: de quo verificetur antiquum illud prouerbium, Amicus alter ego. Quod enim licitum ſit pro alterius vita tuenda ſuā periculo exponere, ſatis indicat D. Thomas *in citato art. 4. ad 2. & in ſeq. art. 5. ad 3.* Cuius doctrinam propugnant ſectatores ipſius, Caiet. inquam, Bañes, & Aragonius in ſuis commentariis ibidem, & Gregor. à Valen. diſput. 3. quæſt. 4 puncto 3. Franciſcus item à Victoria in relectione de homicidio, & Sotus lib. 5. de iuſt. & iure *ille à num. 24. & hic quæſt. 1. art. 6.* Pro qua facit: tum illud Chriſti, *Ioannis* 15. Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis] & illud 1. *Ioan.* 3. Nos debemus pro fratribus animas ponere.] Quæ authoritates, cùm ſint abſque limitatione ad ſpiritalem proximi ſalutem, intelligi poſſunt etiam de ſalute ipſius corporali: quam *iuxta cap. Paſce diſtinct.* 86. anteponere debemus conſeruationi noſtratum rerum: etiamſi pro eadem conſeruatione liceat vitam corporalem exponere periculo; prout exponetur in lib. 21. num. 64. & aliquot ſequentibus.

Ad argumentum ergo propoſitum reſpondendū eſt, illud quod D. Thomas inſinuat in loco prius citato, hominem ſeruare ordinem charitatis quando pro vita proximi propriam exponit periculo, recta ratione idipſum dictante: quia tunc ſibi deligit bonū virtutis, quod in ea re cernitur præſtātius, *vtpote alterius ordinis, iuxta propoſita verba Domini*, quàm cernetetur in vitæ corporalis conſeruatione. Si opponas ideo me nō poſſe alienū præferre patri, quòd hic in ordine charitatis, ſit mihi proximus. Ergo nec poſſe præferre mihi. Reſpondetur non valere conſequentiam, quia non poſſum præferre alienum patri ſine patris iniuria; cum ipſe ius habeat, vt poſt me proximè, in extrema neceſſitate ex rebus meis alatur. Mihi autem præferendo alium non lædo meipſum: ſed iuxta iam dicta, maius bonum inde conſequor.

Quintum dubium eſt, vtrùm in neceſſitate, parentes debeāt præferri filiis. De quo D. Thomas 2. 2. *Nu.* 310.
quæſt. 26. art. 9. ad 3. ſentit (vt explicant Aragonius ibidem & Gregor à Valen *in citata quæſt. 4. puncto* 5.) in extrema neceſſitate præferendos eſſe, non autem extra eam. Quorum prius tenet Magiſter ſenten. lib. 3. diſtinct. 29. pro eoque refert authoritates D. Hieronymi & D. Ambroſij. Confirmatur verò, quia licet filius ſit maximè coniunctus: parentes tamen, præterquam quod ipſi quoque valde coniuncti ſunt, beneficiis ſuis ita nos ſibi obſtrinxerunt, vt illis ſicut Deo, æqualia reddere non poſſimus, prout notatum eſt ab Ariſt. *in* 8. *Ethic. cap. vlt.* Qui ea de cauſa *in ſequ. lib. 9. cap.* 2. ait filium honeſtiùs ſubuenire parenti, quàm ſibi ipſi. Quare & quàm filiis: ſicut, & turpiùs occideret parentem, quàm filium ob apertam iniquitatem, & impietatem maiorem in eum qui illi eſt cum Deo vitæ author.

Pro poſteriori autem aliquot, *poſt D. Thomam*, rationes adfert Gregor. à Valen. Hæc autem vna ſufficere poteſt, quòd ab ipſa natura ſit parentibus commiſſa cura filiorum; quā ſicut per generationem dederunt eis eſſe, ita etiam illos ad debitum vitæ ſtatū perducunt, tanquam cauſæ influentes in ſuos effectus: qui ab illis pendent vt in acquirendo eſſe, ita & in eodem conſeruando, ad ſuamque perfectionem perducendo. Hinc enim, vt Apoſtolus habet *in poſteriori ad Corinth. cap.* 12. Non debent filij theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis.] Hinc etiam natura in parte ſenſitiua, indidit hominibus maiorem inclinationem ad amandum & benefaciendum filiis, quàm parentibus; vt ſcilicet intenſior eſſet amor per quem tolerabiliores fierent labores ordinariè ſuſcipiendi pro filiis, qui egent ordinariè parentes non item. Hos enim rarò contingit plus egere quam filios. Dixi in parte ſenſitiua, quia nuda voluntatis inclinatione, appretiatiuè, *vt loquuntur*, plus parentes diliguntur, quàm filij.

Quod autem addit Aragonius, in extrema neceſſitate ſubuenire filio patre relicto, non eſſe mortale; vt nec eſt relicto conſanguineo in tertio gradu, non facilè admiſerim: quia pondus paternæ conditionis in re tanti momenti, quanti eſt extrema neceſſitas, aliud ſuadere videtur: niſi contigerit patrem fuiſſe erga filium inſigniter crudelem, aut impium: quo caſu vt notat Bañes *ad praeceden. art. 8. D. Thomæ*, liceret præferre ei inſignem amicum; vt eum qui noſtri curam in fouendo, & educando nos ſuſceperit, quos ille abiecerat.

Sextum dubium, An cæteris paribus pater in *Nu.* 311.
eleemoſyna ſit præferēdus matri. Ad quod D. Thom. *in cit. quæſt. 26. art.* 10. reſpondet affirmatiuè: Tum authoritate D. Hieronymi ad cap. 44. Ezechielis: cuius verba ſunt, Poſt rerum parentem Deum, charius quoque pater diligatur, & mater: filius, & filia, &c.] Tum ratione: quia vterque parens diligitur vt principium naturæ, ſed pater eſt excellentius, & nobilius principium filij, quàm mater: quia ille eſt actiuum, ideoque ſimilis Deo: & hæc paſſiuum principium. Nec refert quod mater ferat partus dolores

ingentes

ingentes, multos labores ſuſcipiat in educando, familiam ſuam tractet: quia pater vt in generatione, ſic & in educatione influit vt principalius principium: vnde & familiæ caput eſt, laboratque in acquirendis & conſeruandis bonis ex quibus familia viuat. Quanquam interdum tantus eſſe poteſt exceſſus bonitatis in matre, vt præponderet dicto exceſſui excellentiæ, & dignitatis: quem non eſſe tantum, vt cæteris etiam paribus, matrem præferre patri ſit mortale, Aragonius ad eum D. Thomæ locum ſatis congruenter rationi exiſtimat.

Nu. 312. Septimum dubium, Vtrum parentes ſint præferendi vxori. Ad quod congruenter doctrinæ D. Thomæ *in ſequen. art.* 11. Aragon. ibidem & Greg. à Valer. *in cit. punct. 5. corol.* 10. reſpondent extra neceſſitatem extremam debere vxorem præferri: & hoc propter arctiorem in communi conuictu, & vitæ ſocietate coniunctionem viri & vxoris, quàm patris & filij; indicatam per illud *Gen. 2. citatum à Domino Matth.* 19. Dimittet homo patrem & matrem & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.] Itemque per illud quod naturæ inſtinctu amor quo diligitur vxor, intenſior ſit in parte ſenſitiua, quàm ſoleat eſſe is, quo diliguntur parentes; ad familiaritatem nimirum inter coniuges ipſos fouendam: & ad conſeruandum ſtudium iuuandi ſe mutuo in neceſſariis, iuxta obligationem quæ innuitur verbis illis Gen 2. Non eſt bonum hominem eſſe ſolum: faciamus ei adiutorium ſimile ſibi.]

In neceſſitate verò extrema, parentes vxori præferri debere iidem ſentiunt: quia illi ſunt in maiori pretio habendi; tum propter arctam coniunctioné: tum propter ingentia ab illis accepta beneficia: inter quæ eſt, eſſe ipſum abſoluté; quod a filiis prudenti iudicio, ac ſenſuali affectu excluſo, bene perpenſum, ingenerat in eorũ voluntate, inclinationem ad eſſe parentum (a quibus ſuum acceperunt) conſeruandum, quando in extremo periculo verſatur: adeoque ad parentes ipſos, aliis quantumuis coniunctis, præferendos in extrema neceſſitate. Cuius inclinationis argumentum eſſe poteſt commune rationis dictamen, quo parentes tam vxori quam filiis in exhibitione honoris iudicamos præferendos, tãquam perſonas in maiori pretio habendas a nobis

Nu. 313. Octauum dubium eſt, Vtrum vxor ſit præferenda filio in extrema neceſſitate. Ad quod cum Aragonio *in interpretatione D. Thomæ 2. 2. quæſt. 26. art. 9. in fine*, videtur reſpondendũ affirmatiuè: quia vxoris & viri coniunctioné cæteris maiorem eſſe, habetur ex citata Scripturæ authoritate, Et erunt duo in carne vna.] Maioriſque pretij eſſe vxorem quàm filium ex eo probatur; quòd illa ſit principium generationis filij, & principium habeat rationem excellentioris boni, quàm effectus: atque ex duobus quãdo in pereundi periculo nequit vtrumque ſeruari, illud ſecũdùm rectam rationem debeat præferri, quod pretioſius eſt. Accedit quod vir ratione contractus & cõuentionis matrimonialis, non minus teneatur prouidere ac ſubuenire vxori, quàm filiis. Iam quod dictum eſt de viro in comparatione ad vxorem, intelligendum eſt pari ratione de vxore in comparatione ad virum; quod nimirum debeat in extrema neceſſitate, hunc præferre filiis, non autem parentibus.

Nu. 314. Vltimum dubium eſt, An Pater ſpiritualis ſeu magiſter, qui nos bonis moribus & literis inſtruxit, præferendus ſit patri carnali. Pro cuius parte affirmante facit, quòd bona ſpiritalia, quæ pater ſpiritalis communicat, præſtantiora ſunt corporalibus, quæ accipiuntur à patre carnali. Sed partem negantem probabiliorem facit; quòd pater carnalis in filium influat naturaliter, independenterque ab illo; atque ratione beneficij quod taliter confert, maneat ad illius educationem & inſtitutionem obligatus, ad ipſiuſque bona idem filius ius habeat. Pater verò ſpiritalis moraliter ſolùm influat, *puta mouẽdo per inſtructionem*; atque adeo dependenter à conſenſu filij ſpiritalis: neque obligatio ipſius ſit tam fixa, quàm patris carnalis: quandoquidem ei liberum eſt relinquere ipſum educandi munus; non item patri carnali. Atque hæc hactenus de ordine ſeruãdo in eleemoſyna eroganda, conſentanea iis quæ à D. Thoma in cit. quæſt. 26. & à cæteris Theologis cum Magiſtro ſenten. lib. 3. diſtinct. 29 traduntur de ordine charitatis ſeruando, vt opera noſtra Chriſto ſint accepta. Ea paucis comprehenſa habent Syluester in verbo Charitas quæ. 2. & Nauarrus ad cap. Charitas eſt, de pœnit. diſtinct. 2. §. Diligere.

Attendenda & ſeruanda ex parte rei, quæ datur in eleemoſynam.

PRæter illa quæ iam patent ex præced. cap. 22. tria videntur attendenda in re, quæ danda eſt in eleemoſynam. Primum, An ſit alteri debita, quantumcumque iuſtè poſſeſſa. Secundum ad quid ſit de ſe ordinata. Tertium num melius ſit totam ſimul quàm per partes, & paucioribus in magna, quàm pluribus in parua quantitate, eam erogare.

Circa primum autem notandum eſt ex D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 31. *art.* 3. *ad* 3. vnum debitum eſſe, quod non eſt numerandum in bonis eius qui debet, ſed potius in bonis eius cui debetur: vt ſi quis habeat aliquid commodatum, aut depoſitum, aut precario acceptu, aut ex furto, vel rapina, aut ex aliqua cauſa obligatum certæ perſonæ, cui reſtitui debeat tanquam ei proprium. Alterum verò debitum eſſe, quod in bonis debitoris, non autem eius cui debetur numerandum eſt; cuiuſmodi cenſetur quod debetur ex mutuo, aut ex alio contractu, quo dominium rei traditę acquiritur. Notandæ ſunt prætetea ſequentes propoſitiones. Prima eſt, debitori non egenti extremè re ſibi debita, præferendum eſſe alium, ea extremè indigentem. Hæc ſatis patet ex dictis antea. Nu. 315.

Secunda, Si nondum aduenerit tempus ſolutionis aut reſtitutionis debiti, me poſſe meipſum, aut patrem vel matrem, vxorem, vel filium (*ac forte fratrem ob primum conſanguinitatis gradum*) extrema neceſſitate laborantem, præferre ei cui debetur. Ratio eſt, quia non teneor ex iuſtitia, neque iure cogi poſſum rem debitam reſtituere ante præſcriptum terminum elapſum: ſed ſolùm teneor ex charitate, ex qua poſſum mihi, & teneor parentibus, vxori, & filiis (*& forte fratribus*) priùs ſubuenire, quàm extraneo, etiamſi propter ius quod ad rem debitam is habet, ex quadam æquitate cenſeatur præferendus nobis coniunctis, in inferiore conſanguinitatis gradu. Itaque ſi quis mihi commodauit aut locauit equum ad duos menſes, & intra primum menſem, tam pater meus quàm locator egeant illo extremè ad euadendas manus hoſtium, ipſos ad mortem quærentium, patri potius, quàm locatori debeo dare. Nu. 316.

Tertia propoſitio eſt, Idem quoque vſuuenire, *elapſo etiam termino*, cùm debitum fuerit poſterioris generis. Ratio eſt quia res illa, vt pecunia vel frumentum, vel vinum vel aliud tradendum in ſolutionem, antequam hæc fiat, manet in rebus debitoris; qui de ſuo debet parentes, filios, vxorem (*ac fortaſſe etiam fratres*) prius quàm cæteros iuuare in neceſſitate, non obſtante debito: cuius ſolutionem differendi, talis neceſſitas iuſtam præbet cauſam.

Quarta propoſitio eſt, Controuerſiam eſſe quidem inter Doctores, *vt videre eſt apud Tuetum in tracta-*

tu De

in De ſeptem peccatis mortalibus, c. 39. An elapſo item termino, cùm debitum fuerit prioris generis, noſipſos, aut parentes, vxorem vel filios aut etiam fratres in extrema neceſſitate præferre poſſimus creditori cui debetur: nihilominus videtur tenendum tanquam probabilius (*ſicut cum Soto Toletus ipſe tenet*) poſſe præferre. Quodquidem patet de nobis ipſis, quia in extrema neceſſitate omnia ſunt communia, meliurque eſt conditio poſſidentis: *vt benè explicatum videri poteſt apud Caiet. 2.2. quæſt. 62. art. 5. ad 4.* De parentibus verò, filiis & vxore probatur; quia hos in tali caſu præferre non impedimur ex eo, quòd res ſit aliena: quia impediremur quoq; noſipſos præferre.

Adde quod per extremam neceſſitatem res ita fiant communes, vt locus ſit prudentiæ, quâ penſatis perſonarum diuerſis conditionibus, & inter ſe comparatis, decernatur quæ præferenda ſit vt D. Thom. attigit loco citato. De fratribus res eſt ita incerta, vt Franciſcus à Victor. *referente Aragonio ad eundem locum D. Thomæ concluſ. vlt.* ſenſerit ſine periculo peccati mortalis liberum eſſe cui malueris ſubuenire: Toletus autem loco citato probabilius putat præferendos eſſe fratres. Aduerte autem cum eodem Aragonio in præced. concl. tertia, propoſitionem hanc procedere quantumcunque creditor in extremam neceſſitatem prior inciderit: quia licet graue peccatum commiſſum ſit, differendo ſubuentionem ei debitam: ex eo tamen non eſt amiſſum ius ſubueniendi ſibi aut ſuis antedictis, qui in parem neceſſitatem interea inciderunt.

Num. 317. Circa ſecundum notandum eſt: rem quæ in eleemoſynā eroganda eſt, de ſe ordinari, vel ad vitæ corporalis, vel ad vitæ ſpiritualis ſubſidium. Atque in erogatione rei, quæ prioris modi eſt, præferendos eſſe eos qui nobis coniunctiores ſunt carne, vt conſanguinei; in erogatione verò illius quæ poſterioris modi eſt, præferendos eſſe ſpiritu coniunctiores; vt ſunt ſanctiores, & in ſpiritali vitæ inſtituto nobis magis coniuncti. Vnde ſoluitur dubium quod latius perſequitur Abulenſis *ad cap. 6. D. Matth. quæſt. 66.* num potius ſubueniendum ſit patri infideli, quam proximo fideli: illi enim magis ſubueniendum eſt ſubſidio corporali, vt victu, veſtitu, & ſimilibus: huic verò magis ſubſidio ſpiritali, vt conſolatione, correptione fraterna, & aliis id genus.

Circa tertium notandum eſt ex Abulenſ. *in ſequen. quæſt.* 71. quòd cùm eleemoſynam erogare ſit opus liberalitatis, cōſentaneū eſſe, vt abūdans ſit & larga.

Num. 318. Eam autem abundantiam & largitatem eſſe, vel ex parte dantis, vel ex parte recipientis. Ex parte dantis eſt larga, quando quis tantum dat quantum ſibi decens eſt dare: ſique talis vult ſtatum mutare relinquendo ſeculum, poteſt ſimpliciter largas facere eleemoſynas; atqueadeo, *ne quid propriū ſeruet*, ſimul potius, quàm per partes ſuas omnia diſtribuere; quantumcumque contingeret ea viliori pretio vendi, & ideo minus habere, quod in eleemoſynam erogetur. Id quod latè tractat idem Abulenſ. *in præced. quæſt.* 70. Ratio verò præcipua eſt, quòd proprium habere repugnet eſſentiali voto religionis, itaut ne Papæ quidē indulgentiâ poſſint ſimul ſubſiſtere, ex cap. Cùm ad monaſteriū § finali, de ſtatu monachorum, cùm dicitur. Nec exiſtimet Abbas quod ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo Monacho diſpēſare: quia abdicatio proprietatis, ſicut cuſtodia caſtitatis, adeo eſt annexa regulæ monachali: vt contra eam nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere.] *hæc ibi.* Et certè volentibus ſequi ſe, Chriſtus Dominus indixit *Matth.* 10. ne aurum poſſiderent nec argentum; *& in ſequen. cap.* 19. vt venderent omnia quæ poſſiderent, & darent pauperibus.

Quod verò melius ſit citò facere eleemoſynam, dando pauca pauperibus, citóque ingredi religionem, quam diutius in ſeculo expectare vt dentur magnæ eleemoſynæ, conſtat ex epiſtola D. Hieron. ad Paulinum, ex qua idipſum late confirmat Abulenſis. Quod ſi quis ſtatum mutare nolit, abundantem & largam ſicut oportet, eleemoſynam cenſebitur facere, quando ſeruata proportione ad ſuas facultates, & ſtatum ſuum, ſufficientem eam eſſe recta ratio dictauerit. Vt enim vituperabilis eſſet ea, in qua ſic deficeret, vt minus quam par eſſet neceſſitati pauperis ſubueniret: ſic etiam eſſet illa, in qua adeo excederet, vt à mendicitate alium liberans, ipſe mendicare cogeretur aut ſuis ſubtraheret neceſſaria. Quod cauendum eſt, *quia in eo charitatis ordo turbaretur*, éſtque ſeruandum illud quod Tobias filio præſcribit: *Tob. 4. his verbis.* Quomodo potueris, eſto miſericors, ſi multum tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri ſtude.] Veruntamen citra lapſum à proprio ſtatu & prædictam ſubtractionem, laudabile eſſet, etiam de nobis neceſſariis, ſecundùm conditionem proprij ſtatus, aliquid dare in eleemoſynam: vt feciſſe cenſetur vidua, quæ laudatur à Chriſto *Marci* 12. *in fine.*

Num. 319. Iam ex parte recipientis eleemoſynam hæc cenſeri poteſt abundans, & larga dupliciter; vno modo quia ſufficienter ſupplet illius indigentiam: qualiter largam neceſſe eſt fieri pauperi exiſtenti in extrema neceſſitate. Nam ſi iuſtus trahatur ad mortem ſolummodo vt certa pecunia ab eo extorqueatur, tota numeranda eſſet ſi aliter non liberaretur; alioqui graue peccatum committeret is apud quem in tali caſu plus valeret ſua pecunia, quam vita morientis ex cap. Non ſatis diſtinct 86. Extra neceſſitatem verò extremam, *inquit Abulenſ.* licet laudabile ſit totam pauperis indigentiam leuare, melius tamen eſt eleemoſynam diuidere in plures, *vt patet ex ca. Dominus diſt.* 86. *cùm dicitur* Dominus non vult ſimul effundi opes, ſed diſpenſari.] id eſt, non vult omnia ſimul dari vni, ſed diuidi inter multos. *Et ex cap. Pulchra ead. diſtinct cum dicitur*, Pulchra liberalitas eſt, in ipſo quoque dato menſuram tenere, vt abundes pluribus, id eſt, ſic dare cuilibet, vt poſſimus dare pluribus; prout interpretatur Abulenſ. *in citata quæſtione* 71.

Altero modo eleemoſyna cenſeri poteſt abundans & larga, quia ſuperat indigentiam pauperis, non ſolùm liberans eum à paupertate: ſed etiam diuitem faciens: quod laudabile non eſt. Immo & ei tantum dare, vt à paupertate liberetur, *etiamſi diues non fiat*, non eſt tam laudabile quàm dare multis, quorum præſentibus neceſſitatibus ſubueniatur: ad cum modum quem D. Paulus *in priori ad Corinth.* 13. indicat cum ait: Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas.] Nam diſtributio importat diuiſionē rei in partes diuerſas tribuendas: vnde gloſa ibidem habet; per illud eleemoſynæ cautelam doceri; vt non vni ſed pluribus detur, vt pluribus proſit. Obiter nota eum qui per ſimulationē paupertatis, aut infirmitatis, aliquid in eleemoſynam obtinuit, illud tanquā falſo titulo acceptum & mala fide retentum, teneri reſtituere donatori, ſi is notus ſit, meritóque præſumatur velle ſibi reddi, réſque ſit notabilis. Aliàs debere dari vero pauperi conſentaneè eiuſdē donatoris voluntati dandi ei qui verè pauper eſſet. Si opponas donationem eiuſmodi factam eſſe Chriſto, à quo donator mercedem perinde accipiet, ac ſi illa facta eſſet vero pauperi: Reſpōdetur nō aliter factam eſſe Chriſto, quàm vt factam pauperi, qui cùm non fuerit verus, nec fuit vera eleemoſyna: deficiente ſcilicet conditione paupertatis, quam obiectum eleemoſynæ intrinſecè includit. Qua de re Sotus, de iuſt. & iure.

libro nono quæſtione ſeptima articulo tertio ad quartum, & plenius Ludouic. Molina de iuſtitia iure tract. 2. diſputatione 210.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM.

De iis quæ retardare, aut promouere poſſunt eleemoſynæ vſum.

SVMMARIVM.

320 *Auaritia indignitas.*
321 *Dignitas eleemoſynæ, quódque ea in ſe contineat orationem & ieiunium, itque his magis ſatisfactoria.*
322 *Temporalis vtilitas eleemoſynæ.*
323 *Eiuſdem vtilitas ſpiritualis.*
324 *Eleemoſyna quæ non eſt facta propter Deum, facienti nec meritoria eſt æternæ ſalutis, nec ſatisfactoria.*
325 *Quando poſſit præcipienti illam fieri, eſſe meritoria: & quod per eam vnus non poſſit mereri pro alio.*
326 *Facta in charitate propter Deum, vnde habeat quid maioris meriti ſit, aut maioris ſatisfactionis.*
327 *Sententia Theologorum de peccante ex infirmitate, cui vſus eleemoſynæ eſt familiaris.*

PRÆTER Sanctorum exempla & documenta varia (quæ ſatis magno numero collecta habentur in quodam libello edito de eleemoſyna, & operibus charitatis, qui circumfertur ſine nomine authoris) ad eleemoſynæ vſum inuitant illius tum dignitas, tum vtilitas: retardat vero vnica auaritia, tam indigna homine, támque ei pernicioſa, quàm digna eſt & vtilis eleemoſyna.

*Nu.*320. De qua indignitate multa quidem dici poſſunt: ſed ad fouendum aduerſus talem nequitiam ſtudium eleemoſynæ, ſufficiet propoſuiſſe homini cordato, fide Chriſtiana imbuto, nihil eſſe auaro ſceleſtius, nihilque eſſe iniquius quàm amare diuitias, *vt habetur Eccleſiaſtici decimo.* Et ratio eſt quia per auaritiam, homo rei, quam Deus pedibus ipſius conculcandam dedit, ſe ſubiicit; in eáque ſpem ſuam ac totum ſtudium ſuum collocat, tanquam de ea faciens Deum ſuum: vnde *ex capite quinto epiſtolæ ad Epheſ.* habendus eſt idolorum ſeruus, adeoque alienus ab hæreditate regni Chriſti & Dei: prout ſatis Chriſtus ipſe indicauit, cum Matth. decimonono dixit, Facilius eſſe camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum.] Itémque Apoſtolus *in priori ad Timotheum ſexto capit.* dicens, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli, & deſideria multa nociua; quæ mergunt in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas.]

*Nu.*321. Dignitas autem eleemoſynæ patet ex eo; quòd conſiſtat in communicando bonum noſtrum, ad ſubleuandam alienam indigentiam: id quod ſuperioris eſt atque eminentioris, *ex Diuo Thoma* 2. 2. *quæſtione* 30. *articulo* 4. Item ex eo, quòd inter bona opera externa, oratio, ieiunium, & eleemoſyna cenſeantur omnium digniſſima tanquam aliorum quaſi capita: intérque eadem tria, eleemoſyna cæteris potior iudicetur tanquam duo reliqua continens; perinde ac in homine intellectiuum continet ſenſitiuum & vegetatiuum; prout docet Abulenſ. *ad caput ſextum, Diui Matthæi quæſtione trigeſimaſecunda*, & communiter tenent Theologi cum Diuo Thoma; cuius hæc ſunt verba *in quarto ſententiar. diſtinctione decima quinta, quæſtione ſecunda articulo* 2. *ad ſecundam quæſtiunculam.* Eleemoſyna includit in ſe virtutem orationis, & ieiunij. Orationis quidem; tum quia eleemoſyna eum cui data eſt, conſtituit debitorem ad orandum & ieiunandum pro eo qui dedit: tum quia eleemoſyna data propter Deum eſt quaſi quædam oblatio facta Deo, iuxta illud Chriſti *Matthæi* 25. Quod vni ex meis minimis feciſtis, mihi feciſtis.] Oblatio autem facta Deo, vim habet orationis, tanquam imperatoria: iuxta illud *Matth. quinto,* Beati miſericordes quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.] Perinde ſcilicet ac munus inter homines, vim habet precis ad aliquid ab alio impetrandum, *vt bene ait Med. in Cod. de eleemoſyna quæſtione ſecunda* §. *An autem.* Ieiunij verò rationem habet eleemoſyna, quatenus exteriora bona ad corporis conſeruationem ordinantur. Inde enim fit, vt eorumdem ſubtractio per eleemoſynam, virtute contineat quodammodo ieiunium, quo maceratur corpus: ſicut & oratio illud ipſum continet, quia erectio intellectus ad Deum, parit debilitatem corporis. Quocirca eleemoſyna complexiùs (*vt Diuus Thomas loquitur*, quaſi dicas plus complectendo) vim habet ſatisfactionis quàm oratio: & oratio quàm ieiunium] Id quod inſinuatur per illud *prioris ad Timoth. capite quarto.* Corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt] Vnde, vt D. Thomas addit, eleemoſyna magis inducitur, tanquam vniuerſalis medicina peccati, quam oratio *vt Luc.* 11. Date eleemoſynam & omnia munda ſunt vobis] *& Danielis* 4. Peccata tua, eleemoſynis redime.] *& Tob.* 4. Eleemoſyna ab omni peccato liberat, & non patietur animam ire in tenebras.] *& in priori ad Timoth.* 4. Pietas ad omnia vtilis eſt promiſſionem habens vitæ quæ nunc eſt, & futuræ.] Quibus verbis Apoſtolus alludit ad quartum præceptum decalogi de honore, ſeu ſubuentione parentum: cui ſoli apponitur promiſſio vitæ quæ nunc eſt, per illa verba. [vt ſis longæuus ſuper terram]. ex qua tanti Doctoris tam ſolida doctrina ſatis patet, quàm commendatus eſſe debeat eleemoſynæ vſus iis, quibus curæ eſt facere fructus dignos pœnitentiæ: vt debet eſſe omnibus expectantibus æternam ſalutem. Neque eſt quod quis propter hæc putet ſibi remittendum orationis & ieiunij ſtudium: quia etſi ad ſatisfactionem pro peccatis præteritis, & ad meritum vitæ æternæ plus valeat illi eleemoſyna; plerumque tamen ad cauenda peccata futura, & ſuperandas. quæ ad illa trahunt tentationes, minus conducit (*vt bene tractat Abulenſ. in citata quæſt.* 32. *ad* 1.) tanquam minus ſcilicet efficax ad carnem edomandam.

Vtilitas autem eleemoſynæ, quę cum eiuſdem dignitate promouere poteſt illius vſum, eſt tum temporalis, tum ſpiritalis benedictionis; vt ſatis oſtendunt proxime citata D. Pauli verba: & illud *Tob.* 4. Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna omnibus facientibus eam.] Et confirmatur de temporali per illud quod habetur *Prouerb.* 28. Qui dat pauperi non indigebit:] & quod *ibidem in præced. cap.* 3. præſcribitur: Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis omnium frugum tuarum, & implebuntur horrea tua ſaturitate, & vino torcularia tua redundabunt.] Quod ſpectare ad eleemoſy- *Nu.*322.

nam conſtat; tum ex eo, quod in margine ponitur addendum, *da pauperibus*: tum ex eo, quod *in ſequẽti c. 14. verſ. 31.* is dicatur honorare Deũ qui miſeretur pauperis. Accedit illud *Eccleſiaſtici 29.* Perde pecuniam propter fratrem, pone theſaurum in præceptis altiſſimi, & proderit tibi magis, quàm aurum:] & illud *Pſalm. 40.* Beatus vir qui intelligit ſuper egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus.] Accedit etiam abundantia rerum quam conſecuti ſunt Tobias & Iob, vt videre eſt in ipſorum hiſtoriis cap. vltimo.

Nu. 323. De ſpirituali verò vtilitate, quæ eſt remiſſionis peccatorum & conſeruationis in diuina gratia ad æternam mortem euadendam, habentur Sacræ ſcripturæ loca: *Tob. 12.* Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt quæ purgat peccata] *Eccleſiaſtici cap. 3.* Ignẽ ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis:] *& cap. 29.* Conclude eleemoſynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo:] *& Iſai. 1.* Subuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam, venite & arguite me dicit Dominus: ſi fuerint peccata veſtra, vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur:] *Lucæ 16* Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula.] Accedit etiam quod habetur Matth. 25. de ſententia proferenda in die iudicij: quodquidem ſi quem non moueat ad eleemoſynæ vſum, amore beatitudinis: mouere ſaltem debet timore æternæ damnationis: ſicut & illud *Eccleſiaſtici 4.* Eleemoſynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne tranſuertas à paupere.] Cui poſtea ſubiungitur Maledicentis tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius, exaudiet autem illum qui fecit eum.] Quomodo autem ex eleemoſyna, cùm ſit corporea, tales effectus ſpiritales prouenıant, efficientérne an ſolùm diſpoſitiuè, difficultatem habet relinquendam Theologis ſcholaſticis, qui in interpretatione D. Thomæ 2. 2. quæſtione 32. articulo 4. eam tractant, *vt Bannes & Aragon. & latius Gregor. à Valen. diſput. 3. quæſt. 9. puncto 3* Quia verò ob tales effectus, eleemoſyna tum gloriæ meritoria tum pro peccatis ſatisfactoria eſſe dicitur: oportet exponere, (*quoniam ad praxim facit*,) quando contingat eam talem eſſe, præpoſitis aliquot documentis ex Abulenſi *in ſeq. quæſt. 33.*

Quando contingat eleemoſynam eſſe meritoriam & ſatisfactoriam.

Nu. 324. PRimum eſt, eleemoſynam non eſſe vitæ æternæ meritoriam, niſi fiat propter Deum, ideo enim facta ob inanem gloriam, mercede apud Deum caret *ex cap. 6. D. Matth.*

Secundum eſt, neque eſſe ſatisfactoriam pro pœna peccatis noſtris debita diuinæ iuſtitiæ. Satisfactio enim tunc contingit, cùm aliquid in compenſationem datur ei cui debetor: pœnam autem pro peccatis debemus Deo: cui nihil datur per eleemoſynam, quæ non fit propter ipſum. Vnde ſequitur eam non eſſe ſatisfactoriam

Tertium eſt, etiamſi per eleemoſynam factam primaria intentione propter inanem gloriam, non ſatisfiat Deo: ſatisfieri tamen homini, etiam Dei authoritate eam præcipienti, vt v. g. Confeſſario eam imponenti in pœnitentiam. Nam ſicut is qui tenetur alteri ſoluere centum, æquè ei ſatisfacit illa ſoluendo ob inanem gloriam, ac ſoluendo ob Dei gloriam: *quandoquidem tam vno, quàm altero modo ſoluens, ſe à debito liberat.* ita etiam is qui ob inanem gloriam dat eleemoſynam ſibi a Confeſſario impoſitam, quamuis nullam pœnam peccatis ſuis debitam redimat, quia nihil dat Deo; id tamen conſequitur, vt præceptum Confeſſarij non tranſgrediatur, nec illius violati reus iudicetur.

Quartum eſt, eleemoſynam factam ſolùm ob inanem gloriam, poſſe ſatisfactoriam eſſe apud Deum, *Nu. 325.* pro alio qui propter Deum ipſum eam fieri mandauit: vt ſi defunctus illam iniunxiſſet hæredi, & hic iniunctam exequatur principaliter ob inanem gloriam: pluris ſcilicet æſtimans expectatam gloriam, quam impletionem obligationis. Ratio eſt, quia in tali caſu, defunctus qui eleemoſynam fieri iuſſit, cenſetur illam facere iuxta illud. Qui per alium facit, per ſeipſum facere videtur.] Vnde illius intentio nõ autem executoris, ſpectanda eſt: ideóque ſi propter Deum iuſſerit fieri, propter Deum facta eſſe reputabitur, quantumcumque executor in ea facienda vanam gloriam propoſitam habuerit. Quod ſi defunctus non iuſſerit fieri, ſed alter proprio motu eam pro illo faceret: prodeſſet illi facta propter Deum, non autem facta propter inanem gloriam; niſi forte ex accidenti; nempe quòd contingeret accipientes talem eleemoſynam moueri ad orandum pro tali defuncto, cuius cauſa illam fieri putabunt, etiamſi in rei veritate fiat ſolum ob vanam gloriam.

Quintum eſt, vnius eleemoſynam non poſſe alteri meritoriam eſſe, etſi poſſit eſſe ſatisfactoria. Ratio eſt, quia gradus vitæ æternæ non datur alicui propter alterius bonum opus, ſed tantùm propter ſuum, iuxta illud *poſterioris ad Corinth. 5.* Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit ſiue bonũ ſiue malum.] *& illud Apoc. 22.* Ecce venio citò, & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundùm opera ſua.] Poteſt tamen quis alium iuuare factà eleemoſynà ad obtinendam illi à Deo gratiam, per quam operetur digna ſalute æternà.

Sextum eſt, eleemoſynam quæ facta propter Deũ *Nu. 326* ab exiſtente in charitate, meritoria illi eſt & ſatisfactoria; rationem maioris meriti accipere potiſſimùm ex magnitudine feruoris charitatis, quo ipſa fit: rationem verò ſatisfactionis maioris ex magnitudine rei de qua fit: hoc eſt, cæteris paribus magis meritoriam eſſe quę fit ex maiori charitatis feruore: magis verò ſatisfactoriam eſſe quæ fit in maiori quantitate, aut in maiori valore. Ratio eſt, quia ſicut meremur vitam æternam per actum charitatis, ita etiam meremur excellentiorem gradum vitæ æternę per actum perfectiorem charitatis. Item cùm ſatisfactio fiat per actum bonũ laborioſum, ſeu pœnalem: quanto eleemoſyna plus pœnæ habet, tanto ea eſt magis ſatisfactoria. Tanto autem plus habet pœnæ, quanto plus per eam res propriæ diminuuntur; vt fit cùm plura aut pretioſiora in eleemoſynam dantur. Quare, ea erit tunc magis ſatisfactoria. Quod intellige cæteris paribus: quia poteſt fieri, vt quis minorem eleemoſynam det cum tanto feruore charitatis, vt non modo plus mereatur, ſed etiam plus ſatisfaciat, quàm alter dans maiorem eum longè minori feruore.

Septimum his addi poteſt *quod ex communi Theologorum ſententia Bannes & Aragonius loco citato propoſitione vltima habent*, viros miſericordes etiam in *Nu. 327.* peccato exiſtentes, ſi non ex malitia, ſed ex humana fragilitate peccare ſoleant, ante mortem vtplurimũ accipere à Deo veram pœnitentiam: ſicque euadere damnationem æternam, *iuxta illud Matth. 5.* Beati miſericordes quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.] & illud *Tob. 4.* Eleemoſyna a morte, & ab

omni

omni peccato liberat, nec animam patietur ire in tenebras.] Id quod illuſtrari poteſt exemplo quod habetur in Actis *capite decimo*, de Cornelio Centurione. Hæcque hactenus de corporali eleemoſyna. Superest vt de eleemoſyna ſpiritali dicamus.

CAPVT XXV.

De eleemoſyna ſpirituali.

SVMMARIVM.

328 *Sacra Scriptura authoritates de ſeptem eleemoſyna ſpiritualis generibus.*

329 *Quæ & quorum ſit obligatio faciendi eleemoſynam ſpiritualem.*

330 *Quomodo ea ſit inferiorum, reſpectu ſuperiorum.*

331 *Illud circa quod præcipuè verſatur obligatio faciendi eleemoſynam ſpiritalem, eſt peccatum mortale pendens in futurum.*

332 *Peccatum commiſſum non pendens in futurum, correctioni iudiciali Superioris ſubiicitur, etiam deletum pœnitentiâ: non autem correctioni fraternæ.*

333 *Obligatio faciendi eleemoſynam ſpiritalem verſari quoque poteſt circa peccatum veniale, cùm inducit probabile periculum peccati mortalis, aliàs non.*

334 *Peccans ex ignorantia inuincibili quando ſit corripiendus.*

335 *Ad eandem obligationem, certa notitia peccati, de quo proximus eſt corrigendus, ita requiritur, vt dubia aliquando ſufficere poſſit, idque quando.*

336 *In dubio Prælatus tenetur de peccato ſubditi inquirere, non item alius.*

337 *Omittenda eſt correctio fraterna, non item iudicialis; cùm ex ea peccator fieret peior.*

338 *Quod procedit etiamſi ſpes ſit, quod ex tali correctione poſtea is emendabitur.*

339 *Non eſt omittenda correctio ex qua ſcitur proximus non futurus deterior, etiamſi neſciatur an futurus ſit melior.*

340 *In dubio ne proximus deterior fiat, correctio adhibenda eſt, quando nulla alioqui ſpes eſt eum liberandi ab animæ interitu ſempiterno.*

341 *Adhibenda eſt correctio fraterna, quando ſcitur, quòd ea non nocebit, etiamſi dubitetur an profutura ſit.*

342 *Omittenda eſt, cùm æquale dubium fuerit an profutura ſit, an verò nocitura niſi eſſet extrema illius neceſſitas. Neque eſt obligatio illam faciendi, quando ne apud alios quidem ſperatur ex ea vtilitas.*

343 *Opportunitas ex parte perſonæ requiſita ad obligationem faciendi eleemoſynam ſpiritalem.*

344 *Opportunitas requiſita ex parte loci & temporis.*

345 *Quando licitum ſit correctionem fratris differre.*

346 *Quando dilatio fraternæ correctionis ſit meritoria: quando peccatum mortale, & quando veniale.*

347 *De manſuetudine coniungenda cum prudentia, in corrigendo delinquente.*

348 *Homo priuatus ſpiritalem proximi neceſſitatem cognoſcens, tenetur ei ſubuenire ſi poſſit ſine ſuo incommodo.*

349 *Debemus anteferre bonum noſtrum ſpiritale, bono ſpiritali proximi.*

350 *Non licet peccare ob quodcumque ſpiritale, ſiue bonum conſequendum, ſiue malum fugiendum.*

351 *Quomodo accipiendum ſit, quòd ex duobus malis, eligendum ſit minus.*

352 *Cui periculo peccandi liceat ſe exponere pro ſalute animæ proximi.*

353 *In extrema neceſſitate ſpiritali proximi, debemus ad ſubueniendum ei, velle pati aliquam iacturam in bonis noſtris ſpiritalibus.*

354 *Quid extra eam neceſſitatem.*

355 *In omiſſione exercitiorum ſpiritualium cauendum nobis eſt ab affectu carnali.*

356 *Ob eandem à charitate & obedientia profectam, nihil meriti deperditur.*

357 *Triplex neceſſitas ſpiritalis; communis, grauis, & extrema, & quæ in vnaquaque earum ſit obligatio ſubueniendi proximo.*

358 *Præcepto diuino obligamur vitam corporalem exponere pro ſpiritali vita proximi.*

359 *Quod procedit cùm neceſſitas ſpiritalis proximi fuerit extrema.*

360 *Item cùm neceſſitas grauis fuerit, procedit comparatione eorum quibus ex officio cura ſalutis animæ incumbit.*

361 *Non item comparatione aliorum: quibus tamen laudabile eſt tale diſcrimen ſubire.*

SPIRITALIS eleemoſyna, qua quis à proximo miſeriam peccati depellere misericorditer conatur: tanto præſtantior eſt corporali, quantò malum peccati, peius eſt malo corporali.

Illius ſeptem eſſe genera oſtenſum eſt in 19. cap. *Nu. 328.*
præcedenti. De quorum primo, *quod eſt docere*, habetur in Pſalm. 50. Docebo iniquos vias tuas] & Daniel. 12. Qui docti fuerint fulgebunt quaſi ſtellæ firmamenti; & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, in perpetuas æternitates.] De ſecundo verò *quod eſt conſulere*, habetur ad Galat. ſexto. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis.] De tertio, *quod eſt corripere*, in Pſalm. 140. Corripiet me iuſtus in miſericordia] & in Eccleſiaſtici capite 19. Corripe amicum, corripe proximum;] & Matthæi 18. Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum, &c.] De quarto, *quod eſt conſolari*, in priori ad Theſſal. capite 5. Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes.]. De quinto, *quod eſt condonare offenſam*. Luc. ſexto. Dimittite, & dimittemini.] De ſexto, *quod eſt ſuſtinere defectus aliorum*, ad Roman. 15. Debemus nos firmiores, imbecillitates infirmorum ſuſtinere.] De ſeptimo denique, *quod eſt orare pro aliis*, Iacobi 5. Orate pro inuicem vt ſaluemini.]

Oſtendunt autem eiuſmodi verba, eam quam noſtri inſtituti eſt conſiderare, obligationem faciendi talem eleemoſynam. Quæ obligatio intelligitur *Nu. 329.*
etiam ex cap. Prouidendum & cap. Conſentire diſtinctione 83. & ex cap. Facientis diſtinctione 86. & ex capitulo. Tum Sacerdotes 24. quæſtione 3. Ac eam confirmant antedicta de obligatione ad eleemoſynam corporalem faciendam ſ[illegible] cum non minor, immo maior, ſit miſeria ſpiritalis quam corporalis: ideóque magis exigens charitatis & miſericordiæ ſubſidium. Qua de cauſa perinde cenſenda eſt ſub mortali eſſe, ac corporalis: tam reſpectu eorum qui ipſa, *ſpiritali ſcilicet eleemoſyna*, indigent: quàm eorum qui eam facere poſſunt: etſi in

his aliqua diuerſitas notatur: nimirum quod quidam arctius aliis ad eam obligentur. Etenim Prælati ſubditis ſuis in ſpirituali neceſſitate ſubuenire obligantur non tantùm lege charitatis; ſed etiam ex proprio munere, & quadam lege iuſtitię. Quod idem iudicium eſt de iis qui ſtipendium capiunt, aut mercede conducuntur ad ſubleuandam ſpiritalem indigentiam. Sic igitur maior eſt paſtorum, quàm aliorum obligatio docendi ſuæ curæ commiſſos ignorantes neceſſaria ad ſalutem: prout ſatis patet per ſtatutum Concil. Tridentin. ſeſſ. 24. de reform. cap. 4. & 7. Maior ſimiliter eſt iuuandi conſilio, obligatio conſiliariorum, qui in eum finem conſtitutum habent ſtipendium, aut mercede conducuntur, quàm aliorum. Maior item eſt corrigendi peccantes obligatio Superiorum ſiue Eccleſiaſticorum, ſiue Laicorum, quàm aliorum. Ac corrigendi non tantùm correctione fraterna, ſed etiam iudiciali, per punitionẽ in bonum commune. Cuius rei maxime gratiâ, Principibus tributa, & vectigalia penduntur; & Iudici ac Magiſtratibus ſtipendia publica aſſignantur. Quod idem iudicium eſt de aliis qui mercede ad tale quid conducuntur. Dici quoque poteſt, maiorem eſſe patrisfamilias in ordine ad ſuos ſubditos quàm priuatę perſonæ; cùm ex ſuo munere teneatur peculiari ratione, ipſis ſuis proſpicere & particulare bonum ipſorum curare.

Obligatio ſubditorum faciendi ſpiritalem eleemoſynam ſuis Superioribus.

SECTIO I.

Nu. 330. IMmo & maiorem eſſe ſubditorum in ordine ad ſuos ſuperiores, ob peculiare debitum bis benefaciendi, quando neceſſitas exegerit. In quo tamen officio, præſertim correctionis fraternæ, ij debent cum ea reuerentia, & humilitate procedere, vt obſecratio videatur potius eſſe quàm increpatio, dicente Apoſtolo *in priori ad Timoth. capite quarto.* Seniorem ne increpaueris: ſed obſecra vt patrem.] Quæ doctrina eſt D. Thomæ *ſecunda ſecundæ quæſtione trigeſimatertia articulo quarto*, cámque bene illuſtrat Aragonius ibidem, ſtatuens has concluſiones pro praxi notandas.

Prima eſt, Subditis non licere de peccatis occultis, ſuos Superiores publicè reprehendere. Hæc patet: quia nec eo modo licet alium reprehendere, cùm dicat Dominus Matth. decimooctauo. Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipſum ſolum]

Secunda eſt, Prælatum de publico peccato erroris circa fidem, publicè corripiendum eſſe. Hæc probatur ex facto D. Pauli, *de quo ad Galat. capite ſecundo*, qui publicè redarguit D. Petrum, eo quod aliis occaſionem daret ſuſpicandi quòd legalia deberent neceſſariò ſeruari in lege Euangelica. D. enim Paulus in authoritate regiminis inferior fuit D. Petro, quem Ioan. vltimo Chriſtus conſtituit ouium ſuarum paſtorem vniuerſalem: quamuis, in executione eiuſmodi authoritatis par ei fuerit, vt notat *D. Thomas ad eu. caput ſecundum lect. 3.* de qua re memoratus Aragonius loco citato ſub finem.

Tertia eſt, Superiorem de quocumque alio peccato publico publicè corripiendum eſſe, ſi ipſum vergat in aliorum ſcandalum, ſeu cauſa ſit aliis perpetrandi ſimilia. Pro hac facit textus ſatis apertus in cap. Paulus dicit *2. quæſt. 7.* Faciunt etiam reprehenſiones vehementiſſimæ Sacerdotum & Principum, præſertim apud Iſaiam *cap 1. ver. 10. & cap. 56. ſub finem*: & apud Ezechielem *cap. 3. & 22.* Adde illud Dauidis Regis *in Pſal. 149.* Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me.] Procedit autem concluſio hæc, quantumcumque non ſit ſpes emendationis eorumdem Superiorum: ſi lapſus aliorum, niſi talis publica reprehẽſio fiat, probabiliter timeatur: quia finis publicæ reprehenſionis peccatorum, non eſt tantum ſalus peccantium; ſed etiam cõmune bonum aliorum. Quod ſufficere, etiamſi illa non ſperetur, patet ex eo quod D. Ioan Baptiſta *Matth.* 3. & Dominus noſter *in ſequen. c.* 15 grauiſsimis verbis reprehenderint Phariſæos, quibus ſciebant ſuam correctionem non profuturam.

Vltima concluſio eſt: Quando ex publica reprehenſione Superiorum, *immo & quorumcumque aliorũ*, nulla ſperatur vtilitas, ab illa abſtinendum eſſe. Pro hac aliquot Patrum authoritates adfert Aragonius: ſed ea ſatis de ſe nota eſt. Nam quæ ad aliquem finem ordinantur, eatenus vſurpanda ſunt, quatenus ad illum conducunt. Vbi autem nulla ſpes eſt vtilitatis, ceſſat planè finis publicæ reprehenſionis: hæc igitur debet pariter ceſſare. Cæterùm præceptum de eleemoſyna ſpiritali cùm ſit affirmatiuum, nõ obligare pro omni, ſed pro aliquo certo tempore dubium non eſt. Tale autem cenſetur eſſe illud in quo concurrunt hæ conditiones: ſufficiens nimirũ materia; eiuſdem notitia; ſperata vtilitas, & opportunitas; de quibus ſigillatim dicendum eſt. A Doctoribus autem communiter traduntur, cùm agunt de correctione fraterna, quæ primas partes tenet inter propoſita eleemoſynæ ſpiritalis genera.

De prima conditione requiſita ad obligationem faciendi eleemoſynam ſpiritalem: quæ eſt ſufficiens materia.

SECTIO II.

DE hac dicendum eſt primò, omne peccatum Nu. 331.
mortale proximi, dummodo aliqua ratione pendeat in futurum, eſſe materiam ſufficientem ad obligationem de qua agimus. Ratio eſt, quia per tale peccatum perditur proximus, ad quem lucrandum datum eſt præceptum de ſpiritali eleemoſyna iuxta illud *Matth.* 18. Si te audiuerit, lucratus eris fratrem tuum.] Dictum eſt autem, *dummodo ratione aliqua pendeat in futurũ*: quia ſi non ſit recidendi periculum, eo quod peccator iam omnino emendatus ſit, ceſſat obligatio correctionis: ceſſante ſcilicet perditione proximi.

Quamquam negandum non eſt, quin peccatum Nu. 332.
præteritum per pœnitentiam deletum pertineat ad Prælati correctionem: non quidem fraternam, quæ fit vt qui delinquit emendetur: ſed iudicialem, quæ fit vt ipſe puniatur ad bonum publicum, *cus conſulere Superioribus incumbit*; aut in ſatisfactionem tertij, qui licet teneatur noxas aduerſum ſe commiſſas remittere ex animo, damni tamen ſibi illati ſatisfactionẽ exigere poteſt in iudicio.

Difficul

Difficultas eſt autem, An materia ſufficiens cenſendum ſit in hac re, peccatum non pendens in futurum, ſi nondum ſit deletum pœnitentiâ. Pro cuius parte affirmante Bañes 2. 2. *quæſt.* 33. *art.* 2. *dub.* 1. *ad* 4. rationem hanc adfert; quòd ego cuſtos fratris mei ſim ex præcepto charitatis: & ideo tenear quamprimum commode poſſum à miſeria eum eripere. Pro negante verò, *quam Abulenſis ſequitur ad eu. cap.* 18. *D. Matth. quæſt.* 83. facit quod proximo non debeam plus ex charitate, quàm ille ſibi. At non tenetur ſub pœna noui peccati mortalis: *vt oſtendetur in ſequenti libro* 5. *cap.* 2. *ſect.* 3. de eo quod commiſit agere ſtatim pœnitentiam: ſed poteſt eam differre, niſi imminente corporalis mortis periculo ſimul immineret periculum mortis animæ, ob eam obitam in malo ſtatu. Ergo neque ego tenebor. Quam ſententiam, relictâ contraria tanquam duriore, qui ſequi volet in praxi non videtur peccati ſaltem mortalis damnandus: præſertim cùm pœnitentia illa, ex qua pendet emendatio, ſit actus internus; de quo, *vt pote nos latente*, iudicare non poſſumus.

Nu. 333. Dicendum eſt ſecundò, Peccatum quoque veniale eſſe materiam ſufficientem, quando conijcit hominem in probabile periculum peccati mortalis. Nam ſi obligamur ſub mortali, ſubuenire cùm poſſumus homini quem videmus verſari in periculo mortis corporalis: multò magis obligabimur à mortis ſpiritalis periculo, cùm poſſumus ſeruare eum quem cernimus expoſitum probabili periculo peccandi mortaliter aut exponere eidem periculo alios: vt fit cùm ex veniali peccato vnius, imminet aliis ſcandalum mortale. Sic enim *ex cap.* 2 *epiſt. ad Galat.* D. Paulus admonuit ac reprehendit D. Petrum de modo conuerſandi cum Iudæis, ob ſcandalum quod poterat ex eo ſequi in gentibus ad fidem conuerſis. Nec enim exiſtimandum eſt D. Petrum Spirituſancto plenum peccaſſe in eo pluſquam venialiter: bona nimirum fide, & inaduertentia excuſante ipſum à mortali. Quod ſi periculum prædictum abſit, peccatum veniale non eſſe ſufficientem materiam eius de qua agimus obligationis; patet ex eo, quòd impoſita ſit ad vitandum ſpiritalem mortem fratris, quam ſolum peccatum mortale adfert.

Nu. 334. Ob quam cauſam eum qui per ignorantiam inuincibilem tranſgreditur præceptum obligans ſub mortali; *vt eum qui non ieiunat, aut nō recitat diuinum officium*, non tenemur arguere: eo quod talis ignorantia excuſet ipſum à mortali. Excipe *quod monet Bañes in ſeq. dub.* 3. *concl. vltima*, niſi factum vel omiſſio redundaret in ſcandalū proximi, vel in irreuerētiam Dei & religionis; vt v.g. ſi quis ignorans vel oblitus quod hodie indictum ſit ieiunium, paret ſibi carnes; aut ſi in die feſto faciat opus ſeruile, aut rem diuinā facturus eat ad altare ſine caſula, & ſic de ſimilibus: de quibus non monere ignorantem graue peccatum eſſe poteſt ob proximi læſionem aut Dei irreuerentiam notabilem. Adde fieri poſſe in tali caſu, vt ceſſante obligatione correptionis fraternæ; alia ſubſit ratione officij, quæ ad talem ignorantiam tollendā adſtringat: qualis eſt in Prælato reſpectu ſuorum ſubditorum, ne ij ſint aliis ſcandalo, aut ne occaſionem dent alicui diſſolutioni Religioſæ diſciplinæ, aut bono communi detrimentum adferant: *de qua re idem Bañes in eod. dubio concl.* 1. Cæterùm vbi nulla ſpes eſſet quòd tali ignorantiâ laborans, cognitâ veritate ſe emendaret, nulla obligatio eſſet ipſum monendi; immo eſſet non monendi: quia admonitio eſſet illi occaſio contaminandi ſe peccato mortali, à quo eâ omiſſâ excuſaretur per perſeuerantem in eo ignorantiam inuincibilem.

De ſecunda conditione, quæ eſt antedicta materiæ notitia.

SECTIO III.

AD obligationem de qua agimus requiri, vt certum ſit fratrem eſſe in peccato, de quo corripiendus eſt: Nauar. attigit *in Enchir. cap.* 24. *numer.* 12. *Nu.* 335.
Ad quod facit illud *Eccleſiaſtici* 11. Priuſquam interroges, ne vituperes quemquam.] Habet autem potiſſimum locum quando iuxta præſcriptum Chriſti *Matth* 18. adhibendi ſunt teſtes, aut admonendus eſt Prælatus ne manifeſtando eis dubium quod habemus de peccato proximi, huic noceamus in fama: quod eſſet contra charitatem eidem proximo debitam. Quòd ſi admonitio facienda eſſet ſoli proximo de cuius peccato dubitatur, ſententia Adriani in 4. De correctione fraterna, non caret probabilitate; tali non eſſe obiiciendum peccatum tanquam certum; ſed tanquam dubium proponendum placidè, cum coniecturis ob quas dubitatur, num ipſe in peccato aut in periculo peccandi ſit. Quam ſententiam in praxi ſequendam eſſe, maxime cum proximus creditur, non ægre laturus admonitionem, probatur à ſimili: quia ſi dubitarem latere aſpidem vbi ille imprudenter vult ſedere, deberem illum monere de impendenti mortis corporalis periculo: multo magis debeo monere de impendenti per peccatum periculo mortis animæ. Neque verò tantùm vt probabilis, ſed etiam vt certa tenenda eſt talis ſententia, quando ex omiſſione admonitionis timeretur aliquod reipublicæ aut tertiæ perſonæ malum. In quo caſu non tantum peccatorem ipſum, à quo malum timetur, monere oporteret: ſed ſi id non ſufficeret ad tale malum auertendum, monere quoque Superiorem. Idem iudicandum eſt, ſi is de quo dubitatur an ſit in peccato mortali, ita periclitetur de corporali vita, vt niſi admoneatur dubitandum ſit conſequenter de illius æterna ſalute.

Adde etiam, quòd Prælatus in dubio teneatur vt *Nu.* 336.
corrigere peccata ſuorum ſubditorum (*quorum ſanguis de manu ipſius requiretur Ezechielis c.* 3. *verſu* 18. *&* 20. *& cap.* 33. *verſ.* 6. *&* 8.) ita & illa inquirere ad corrigendum. Nam incumbit illi ex officio ſuper gregem ſuum vigilare, & infirmitatibus eius remedia adhibere, non tantùm cùm illas certò nouit: ſed etiam cùm illarum habet indicia, quæ dent ei occaſionem timendi. Cauendum autem ei eſt, ne ſubditis obiiciat tanquam certum, quod eſt dubium; nec alios qui rē ignorant, faciat de ſuo ſubdito ſuſpicari peccatum aliquod in particulari, de quo infametur. In eo enim poteſt grauiter peccare, cum obligatione ad famæ reſtitutionem. Priuatus autem non modo non tenetur; ſed nec debet peccata proximorum inquirere, vt ea corrigat: *ex D. Thomæ doctrina in* 2. 2. *qu.* 33. *art.* 2. *ad* 4. cuius ille priorem partem probat; quia cùm beneficia nō debeantur certæ perſonæ, ſed communiter omnibus proximis: ſiue ea ſint corporalia, ſiue ſpiritalia, non eſt neceſſe inquirere, quibus illa impendamus, ſed ſufficit vt impendamus iis qui occurrunt. Poſteriorem partem verò ex eo confirmat, quòd alioqui efficiamur exploratores vitæ aliorum: contra illud quod dicitur *Prouerb.* 24. Ne quæras impietatem in domo iuſti & non vaſtes requiem eius.] De his pleniùs Bañes *in interpretatione D. Thomæ ad ſequentē art.* 3. *dub.* 2. Tantùm addiderim pro praxi, non eſſe de mortali facilè damnandum priuatum

omittentem correctionem fraternam: quia præceptum datum de ea, non eſt adeo euidens lumine naturali, quin facile poſſit ab indoctis ignorari ignorantia inculpabili. Vide ſeq. num. 346. & 356. verſu Ad euitandos.

De tertia conditione quæ eſt vtilitas ſperata.

SECTIO IV.

Nu. 337. Finis in quem eleemoſyna ſpiritalis inſtituitur eſt emendatio peccatoris. De qua ſi non ſit ſpes, obligatio eiuſdem eleemoſynæ faciendæ ceſſat, tanquam inutilis. Qua de re pro praxi notanda ſunt ſequentia documenta.

Primum eſt, ſi timeatur quod peccator per correctionem, non modo non emendabitur, ſed etiam peior fiet, abſtinendum eſſe ab ea. Ita docet D. Thomas *in ſequen. art.* 6. Rationem reddens, quòd finis correctionis fraternæ ſit particularis emendatio fratris: ideoque hac ceſſante, ceſſandum etiam ſit ab illa. De correctione verò iudiciali reſpiciente bonum commune; ac pertinente ad ſolos Dei, & iuſtitiæ ipſius miniſtros non eſt idem: quia bonum ipſum commune talem corrigi (*etiamſi correptus veroſimiliter peior fiat*) exigit: vt cæteri inde timorem habeant, neque exemplo ipſius peccent; quia peſtilente flagellato, ſtultus ſapientior erit] *Prouerb.* 19. Et qui non vult amore iuſtitiæ, cogetur timore pœnæ ſe intra modeſtiæ limites continere. Quanquam ad vitandum graue detrimentum publicum, quod ex huiuſmodi correptione ſequeretur, ea omitti poſſet: *vt intelligitur ex capite Quia circa, De conſanguinit. & affinit.*

Nu. 338. Secundum documentum eſt, omittendam quoque eſſe correctionem fraternam, ſi frater ex eo peius ſit facturus; quidquid ſperetur quòd eiuſdem correctionis occaſione, emendatio ſequetur poſtea. Ratio eſt, quia non licet facere mala vt veniant bona] *ex capite tertio ad Rom. ver.* 8. Iſtud Bañes *ad cit. articulum ſextum D. Thomæ* vltro admittit in duobus caſibus. Prior eſt cùm peccatum committendum occaſione noſtræ correctionis, directè fuerit contra Dei honorem: vt ſi conculcaturus eſt ſacramentum, aut blaſphematurus, vel cùm fuerit nociuum tertiæ perſonæ: vt ſi perpetraturus eſt homicidium: vel demum fuerit ſcandaloſum, vt ſi commiſſurus eſſet publice aliquod flagitium. Poſterior caſus eſt, cùm ſpes emendationis expectatæ ex noſtra correctione, fuerit incerta ſeu non innixa ſufficientibus coniecturis. In caſu autem in quo certa eſſet talis ſpes, vult non procedere interdum. Verùm quidquid ſit in ſpeculatione, tunc quoque videtur ſeruandum in praxi propoſitum documentum; quia in procuranda ſalute animæ proximi, muneris noſtri tantùm eſt imminentibus peccatis obuiare: nec quidquam facere licet, per quod in eadem incurratur; quidquid emendationis poſtea ex aliis cauſis ſecuturum ſit: ſicut nec mihi licet erga meipſum ſic me habere, vt peccare velim eo quod ſperem occaſione mei peccati, me poſtea euaſurum meliorem.

Nu. 339. Tertium documentum eſt, Si certò ſciatur proximum non fore ex noſtra correctione deteriorem, etiamſi neſciamus fore meliorem; eam non eſſe omittendam. Ratio eſt, quia licet de ſalute proximi tunc dubitemus, non tamen deſperamus. Vnde ſicut medici corporis non dimittunt ægrotos de quorum incolumitate dubitant, ſi de ea non deſperant; ita nec debeamus in tali caſu dimittere peccatorem: agendo tamen cum eo adhibitâ omni quæ poteſt diligentia & cautela; ne occaſionem accipiat peius faciendi increpatus ſeuerius, aut exprobratione ſuorum peccatorum ad iram prouocatus. Quod ſi ſeruatâ lenitate & modeſtia in corripiendo, ille deterior fiat, imputabitur malitiæ ipſius: qua id quod debuerat eſſe odor vitæ in vitam, ipſi eſt odor mortis in mortem] *iuxta Apoſt. in poſteriori ad Corinth. capite* 2.

Quartum documentum eſt, Si dubitetur quidem, ne proximus deterior fiat ex noſtra correptione, certò tamen ſciatur nullam ſpem eſſe emendandi ipſum, & liberandi ab animæ interitu, niſi ea adhibeatur, debere adhiberi. Hoc confirmatur ſimilitudine Medicorum corporis, qui dubitantes num aliqua potio futura ſit ægroto ſalubris, an pernicioſa: licitè illi eam præbent, ſi certò eis conſtet, ſine ea ipſum moriturum eſſe. *Nu.* 340.

Quintum documentum eſt, Adhibendam eſſe correptionem, cùm certum eſt, quòd non nocebit, etiamſi dubitetur an ſit profutura. Hoc habet Bañes *ad præcedent. articulū ſecundum dub. vlt. concluſione ſecunda.* Et patet per illud D. Auguſtini relatum de pœnitentia *diſtinctione ſeptima, capite Si quis autem,* Do tibi pœnitentiam quia neſcio: nam ſi ſcirem nihil tibi prodeſſe, non tibi darem, non te admonerem, non te terrerem.] Patet etiam exemplo medici corporis, qui tenetur infirmo applicare medicinam, quam certus eſt non poſſe ei nocere, & poſſe prodeſſe. *Nu.* 341.

Sextum documentum, Si æquale dubium ſit, num mea correptio profutura ſit an nocitura, me debere ab ea abſtinere. Quo dubio laboramus cum corripiendus nobis eſt ignotus, neſcientes ipſius ingenium: vt poſt Caietan. Bañes *in ſequenti concluſione tertia* attigit. Addens bonam huius documenti rationem; quod in eo caſu exponam me periculo ſcandalizandi proximum: præbendo illi occaſionem afficiendi me iniuria, aut aliter peccandi. Quare tunc melius erit ac tutius ipſam correctionem ſuſpendere: niſi fortè adeſſet caſus extremæ neceſſitatis, in quo ſcilicet morte imminente aliquis cognoſceretur impœnitens; nec alio medio iuuari poſſet ad ſufficienter reſipiſcendum pro euadenda morte æterna, quàm talis correctionis: quæ tunc eſt tantum ipſius bonum, vt ei facilè cedat periculum mali quod ex ea timetur. Id quod illuſtratur exemplo medici qui breui morituro interdum medicinam adhibet vehementem, quam probabiliter exiſtimat ei profuturam, & æquè probabiliter, quòd mortem ſit ei allatura. *Nu.* 342.

Septimum documentum, Vbi nec apud ipſum peccatorem, nec apud alios circumſtantes ſperaretur vtilitas ex correptione, non eſſe obligationem faciendi illam. Sic enim *ex Nauarr. in Enchir. capite vigeſimoquarto numero decimotertio*, ſi agens in tertis hæreticorum videret aliquem docentem hæreſes, aut indignè tractantem ſacramentum, vel ſacram imaginem, nec ex eo, quòd ſe illi opponeret, vllum fructum ſperaret, non teneretur ſe opponere; aut ipſum corripere: imò ſi timeret maius malum, teneretur ab ea oppoſitione, & correptione ceſſare, vt ſatis intelligitur ex antedictis.

De

De quarta conditione, quæ eſt opportunitas.

SECTIO V.

Nu. 343. AD nbligatinnem faciendi ſpititualem eleemoſynam tequititut opportunitas: tum ex parte petſouæ, tum ex parte temporis & lnci. Ex parte quidem perſonæ; quòd alius nnn adſit ad quem id magis ſpectet. Nam ſi Ptælatus adſit, aut alius maintis authotitatis, aliáve tatione aptiur ad tale quid faciendum, nnn eſt tuum, ſed illius cortipere peccatorem qui occuttit. Quanquam ſi illi ad quos ſpectat cortipete cognoſcantur ſun muneti deeſſe, obligatio eſt ſupplendi defectum illotum, perinde ac cùm diuites nnn ſubueniunt pauperi extremè indigenti, tenuinres qui poſſuut, obligantur vicem ipſorum in ſubueniendo ſubite: præſertim cùm teneamur multò diligentiùs proximum ſeruare, vel eripere à motte animæ, quàm à motte corpotis, tanquã lnngè maioris mnmenti. Quaprnpter cùm indifferenter quilibet proximum à cnrpnrali motte, pet cotporalem eleemoſynam, *vt patet ex ſententia in extremo iudicio proferenda ex D. Matthæi cap. 25.* liberare teneatur ſi poteſt, multò magis tenebitur liberare à mnrte animæ per eleemnſynam ſpiritalẽ, item ſi poteſt. *Quod argumentum eſt Adriani in 4. de fraterna correptione, nõ procul ab initio.*

Nu. 344. Ex parte vetò loci & tempntis nppnrtunitas tequiritut: quia quo locn & tempore non pnteſt corteptio fieri ſine graui ſcandalo, aut nncumeuto proximi, non eſt facienda: neque etiam tunc, aut vbi meritò timetetur, correptione augendum potius quàm minuendum peccatum: vt ſi cnmmntus ferueuſque ira cortiperetur, aut id fieret cnram aliis à quibus deridcretur: vnde ex corteptione incitaretur ad malum potius, quàm ad emendationem; perinde ac ligntum appoſitione nõ extinguitur ignis, ſed magis inflammatur.

Nu 345. Cæterùm ad diſcernendum quando licitum ſit cotteptionem fratris differte, aut etiam omittere; quandn verò illicitum, & peccatum mnrtale aut veniale, nntanda ſunt ſequentia. Primum eſt, quandn ex dilatione correptionis timeretut in intermedio tempnre lapſus fratris in peccatũ mortale, aut ipſius mors cnrpotalis in peccatn mortali, aut eiuſdem vel reipub vel etiam tertiæ perſonæ detrimentum notabile, quod vitati poſſet ipſa cnrrectione fraterna: peccatum de ſe mottale eſſe eam differre: cùm id ſit contta charitatem in materia graui. Secundum eſt, quando nihil prædictotum timeretur, ſi cnrrectin in aliud tempus diffetretur ſine cauſa, talem dilationem de ſe non eſſe peccatum pluſquã veniale: quia non ſit cum graui Dei vel proximi iniutia. Tertium eſt, Si & nihil iam dictorum timeretur, & aliqua iuſta de cauſa iudicetur aliud tempus npportunius expectandum eſſe: dilationem non modo licitam, ſed etiam debitam eſſe poſſe: vt quandn multum refert expectare aliud tempus. Id quod telinquitur prudentis arbittio.

Nu. 346. Hæc indicata ſunt à D. Thoma *ſecunda ſecundæ quæſtione trigeſimatertia, articulo ſecundo ad tertiũ*, cùm dixit tribus modia corteptinnem ftaternam omitti poſſe; vnn modn meritotiè, cùm ex charitate nmittitur: pro quo adfert verba D. Auguſtini *in libro primo de ciuitate Dei capite 9.* Altero modo cum peccato mortali: vt cùm quis probabilitet præſumens de aliquo delinquente, quòd poſſet ipſum à peccato retrahere, id omittit ob timorem, vel cupiditatem. Tertio modo cum peccato veniali: vt cùm timor & cupiditas tardiotem quidem faciunt hnminem ad corrigenda delicta fratris, nnn adeo tamen, vt correctinnem nmitteret: ſi per eam ſe fratrem à peccato retracturum ſciret: ita ſcilicet vt in animo ſuo charitatem præpnnat timori, & cupiditati. Cui dnctrinæ congruenter à mortali facile excuſari poſſunt homines priuati, ptopterea nmittentes fraternam cotteptionem, quòd aliquibus cõiectutis, *etſi ſatis leuibus*, ſibi petſuadeant nihil per eam ſe profectutos, aut certè tuoc temporis ad eam non teneri: ſic autem affecti ſunt animo, vt cngnoſcentes ſe teneri, aut profecturos eſſe, nollent omittere, ſed charitatem præpnnere ſiue timnri, ſiue cupiditati, prnut præceptum de ſpiritali eleemoſyna obligat. De qua obligatione duæ ſunt difficultates; vna, An ea tanta ſit, vt ſpiritali neceſſitati ptoximi debeamus ſubuenire cum noſtro ſpiritali dettimento. Altera, An teneamur eidem ſubuenire cum vitæ prnpriæ periculo.

Nu. 347. Quas antequam explicemus illud antedictis addendum eſt, à nonnullis inter cnnditinnes requiſitas ad nbligationem corripiendi delioquentem, poni manſuetudinem & prudentiam: ſed hæ requiruntur tantùm vt correptio debitè fiat. Licèt autem manſuetudo in cotripiendo debeat ordinariè retineri: nnnnunquam tamen expedit aliquam ſeueritatem ſeruari in obiurgandn, præſertim à Prælatis. Cæteris verò Spiritus manſuetudiuis, benignitatis, & humilitatis ſemper ferè cnmmendatus eſſe debet: præſertim cùm tales plerumque ſimus, quibus poſſit nbiici, Medice cura teipſum] deceatque nos noſtræ conditionis eſſe memores, qui pati miſetiæ obnnxii ſumus, plerumque delictis iis infecti, de quibus alios corrigere neceſsitas nobis ex hac obligatione incumbit.

Explicatio difficultatis, An teneamur ſpiritali neceſſitati proximi ſubuenire cum noſtro ſpiritali detrimento.

SECTIO VI.

PRo priotis autem difficultatis explicatinne pleniote, accnmmodatè ad vſum quotidianum, cnnſtituemus aliquot propoſitinnes.

Nu 348. Prima eſt Hominem ptiuatum non teneri quidẽ inquirete aliorum ſpiritales neceſsitates, *ſicut tenetur ſuas tanquam gerens curam animæ propriæ* iis tamẽ cognitis tenetur eas patienti ſubuenire, quæcumque ſint, ſi abſque aliqua ſua iactura poteſt id facere; vt quando poteſt ſola mnnitinne. Prinr pars probatur: qunniam inquiſitin neceſſitatum alienarum ad eos tantùm pertinet, qui alinrum curam gerunt, vt Prælati & Curati qui pro nfficin ſuo, tenentur ſpiritali ſaluti ſubditorum ſuorum inuigilare. Pnſterior verò probatur ex eo, quòd lex charitatis, & miſericordiæ non minus id exigat in ſpititali neceſſitate, quàm in cnrporali de qua Exodi 23. dicitur: Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis; ſed ſubleuabis cum eo.

Nu 349. Secunda prnpoſitio eſt, Nns debere anteferre bonum noſtrum ſpiritale, bnnn ſpiritali proximi. Ratin eſt quia lege charitatis plus debet homo ſuã, quàm proximi animam diligere ex D. Thom. 2. 2. *quæſt. 26. articul. 4.*

*art.*4.Et confirmatur:quia communicatio in ſummo bono,in qua fundatur charitas; magis immediatiúſque obuenit homini per ſuam animam,per quam tale bonum participat , quam per animam proximi, per quam illud ſolummodo comparticipat.

*Nu.*350. Tertia propoſitio eſt,Non eſſe licitum, peccando detrimentum ſpiritale pati propter ſpiritale bonum etiam totius communitatis : quod eſt , non eſſe licitum committere peccatum etiamſi id appareat neceſſarium eſſe ad ſalutem, non vnius tantùm hominis,ſed etiam totius communitatis. Hæc eſt D. Thomæ *in cit.art.*4. communiter a Theologis recepta *vt notat Gregor.à Valen.*2.2.*diſput.*3.*quæſt.*4.*puncto* 3.proceditque quantumcumque peccatum fuerit ſolummodo veniale ex eod.D.Thoma *in ſeq.quæſt.*43.*art.*7. *ad* 5.Probatur autem per illud *Matth.*16. Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?] Indicat enim peruerſum eſſe , propriæ ſaluti anteponere ſalutem etiã totius mundi. Item per illud D. Pauli *ad Rom.*3. Et non ſicut blaſphemamur,ſicut nos quidam aiunt dicere,Faciamus mala vt eueniãt bona.]Accedit quòd implicet contradictionem , aliquid ſimul licere & peccatum eſſe;cùm illud ſit placere, & hoc diſplicere Deo.

*Nu.*351. Sed obiici poteſt ex ca.Duo mala,diſtin.13. quòd ex duobus malis , minus eligendum ſit. Reſpondet autem Bañes ad citatum art.4.D.Thomę,dubio priore:id non habere locum in iis quæ mala ſunt intrinſecè naturâve ſuâ : adeout nunquam poſſint, licitè fieri: vt mendacium, quod dicere nunquã licet,*prout D. Auguſt.docet ad Pſal.quintum* Vnde illud Michææ 2.Vtinam non eſſem vir habens ſpiritum,& mendacium potius loquerer;intelligendum eſt,*vt ex D.Hieron.Bañes habet*, nõ quod Propheta optet mendaciũ, ſed id quod tali mendacio eſſet coniunctum; nempe liberationem populi à malis quæ ipſe prædicebat:ad eum modum nimirum , quo alicui imminentia ipſi mala denunciantes dicimus,Placeat Deo vt ſim mẽdax.In iis autem quæ extrinſecè, ſeu ob prohibitionem tantummodo Superioris,mala ſunt:propoſitam regulam moralem poſſe locum habere. Itaque allata propoſitio non eſt ita accipienda, quaſi negemus licere,cùm ad proximi ſalutem neceſſe fuerit,quędam facere, quæ etſi mala ſint,non tamen intrinſecè : vt in die feſto operari; carnes alicui in die ieiunij apponere, & ſimilia; quæ non aliter mala ſunt , quàm quia prohibentur ab Eccleſia. Nam ſi ad ſalutem proximi neceſſarium ſit aliqua talium fieri , ipſa per eam neceſſitatis circunſtantiam ſic iuſtificantur , vt fiant licite , tanquam prohibitione eorum non vrgente in tali caſu.

Obiici etiam poteſt , quòd ſi nullo modo liceat peccatum committere pro ſalute etiã ſpiritali proximi, neque licere pro eadem exponere ſe periculo peccandi, quod falſum eſt : quia prudens charitatis feruor, nonnunquam excitat hominem cum muliere vt à turpi vita eam reuocet, familiariter tractare, quod non caret peccandi periculo. Excitat etiam Religioſum cum ſæcularibus verſari ad procurandam ipſorum ſpiritalem ſalutem : qui erit in maiori peccandi periculo , quàm ſi contineret ſe in ſua cellula.

*Nu.*352. Reſpondendum eſt;talem obiectionem in tantùm procedere,cùm peccandi periculum non fuerit probabile,vt ſi quis expertus ſit ſe non ſolere ſuccumbere:aut quamuis nondum expertus ſit,exiſtimat tamẽ ſe cum Dei auxilio non conſenſurum in peccatum. Si enim ſic affectus,res huiuſmodi de ſe periculoſas rationabili de cauſa propter Deum aggrediatur;non modò non peccabit,ſed opus inſigne charitatis magnique meriti faciet;nec auxilium diuinum deerit ei ad lapſum vitandum; ſi ſollicitus ſit nihil omittere eorum per quæ ab illo ſibi caueat.Cum autem peccandi periculum probabile fuerit;quia ei ſe exponere,eſt in probabilem peccati cauſam conſentire , & ex conſequenti peccare : iuxta illud Eccleſiaſtis 3. Qui amat periculum peribit in illo]nullo ſane modo id ex prudenti charitatis feruore poteſt fieri.

*Nu.*353. Quarta propoſitio eſt,Pro ſpiritali ſalute alicuius communitatis , *immo & pro particulari priuata perſona,ſi extrema neceſſitas vrgeat* , teneri quemque velle pati aliquam iacturam,*citra culpam tamen*, in bonis ſuis ſpiritalibus,ſi aliter ſubueniri non poſſit , neque cõſtet quòd alius ſubuẽturus ſit.Exemplo ſit vir doctus,& ad procurandam aliorum ſalutem idoneus: qui in eo munere experiatur ſe minus feruidum in oratione,quàm fuerit cùm vitæ contemplatiuæ omnino vacaret : is enim tenetur talem iacturam pati potius,quàm alios in ea neceſſitate deſerere. Probatur:quia ſi proximus ſit in extrema, aut quaſi extrema neceſſitate corporali, tenebitur quis ſub mortali ſuam etiam feruentiſſimam contemplationem relinquere ad ſubueniendum ei per eleemoſynæ corporalis ſubſidiũ:multò magis igitur, ſi ille ſit in extrema ſpiritali neceſſitate,tenebitur eidem ſubuenire per eleemoſynam ſpiritalem : quæ & ſuperioris generis eſt,& finem longè de ſe præſtantiorem reſpicit.Adde illud Apoſtoli *ad Philip.*1. Coarctor autem e duobus, deſiderium habens diſſolui , & eſſe cum Chriſto , multo magis melius : permanere autem in carne neceſſarium propter vos.] His enim verbis ſatis oſtendit ſe ſpiritale ſuum commodum accelerandæ conſecutionis gloriæ , poſtpoſuiſſe ſpiritali commodo eorum quos inſtruebat. Sicut & exemplo ipſius feciſſe exiſtimandus eſt B.Martinus,cùm morti vicinus dixit:Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius,non recuſo laborem.

*Nu.*354. Quinta propoſitio eſt , In aliis proximorum neceſſitatibus ſpiritalibus , obligationem ſubueniendi cum aliqua ſpiritali iactura,non eſſe eandem in priuatis,ac in aliis quibus alienæ ſalutis cura incumbit ex officio:Probatur,quia non poſſet alioquin declarari qua ratione horum maior ſit quàm illorũ obligatio;aut cur hi potius,quàm illi communiter accipiant ſtipendium a proximis, dicanturque ex officio teneri ad ſubueniendum : ac niſi ſubueniant , potius cenſeantur infideliter agere ,quam alij

*Nu.*355. Pro praxi autem quotidiana aduerte primò , cauendum eſſe à tentatione diaboli ; qua quis velit non tam ex charitate, quam ex carnalitate exercitia ſua ſpiritalia omittere ad procurandam aliorum ſpiritalem ſalutem ; de ea ſollicitus , non quidem affectione ſincera : ſed quærente quæ ſua ſint, non quæ Ieſu Chriſti , *iuxta illud ad. Philippenſes cap.* 2. Omnes quærunt quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti.]

*Nu.*356. Aduerte 2. omiſſione exercitij ſpiritalis ad ſubueniendum ſpiritali proximi neceſſitati , *immo* , *&* *temporali* , propter Deum , ſeu Dei intuitu : nempe quia ad id præceptum Dei , vel Superior Dei authoritate præcipiens obligat ; vel certè ponderatis circunſtantiis iudicatur id , ad maiorem Dei gloriam eſſe.Eiuſmodi inquam omiſſione, nihil meriti amitti : ſiquidem tunc meritum habetur ; tum boni operis, quod erga proximum exercetur ; tum etiam mortificationis , qua quis ſe propter Deum priuat proprio ſpiritali commodo : tum demum operum omiſſorum, quando ſic ea omittit quis , vt abſolutè cupiat ea Dei amore facere. Atque ita Religioſus qui ſpiritalibus exercitiis ſe totum pro Dei amore tradidit;ſi Superioris iuſſu debeat occupationem

nem admittere, ab iiſdem exercitiis diſtrahentem: vt literarum ſtudium, vel procurationem negotiorum, nihil amittit meriti, quandiu ſui non obliuiſcitur. Nam amplum ac ſecurum conſequitur fructum obedientiæ ſuæ; quâ propriam voluntatem propter Deum mactat; neque amittit meritum debitum illis exercitiis, quibus optat vacare pro Dei amore: & vacaret, niſi maior Dei gloria ſuaderet alia præferenda.

Nu. 357. Aduerte poſtremò, vt corporalem ſic ſpiritalem neceſſitatem eſſe poſſe; tum communem, cui proximus illam patiens poſſit prouidere ſine magna difficultate: vt poteſt is qui peccatum ſuum agnoſcens valet ipſum depellere per conuerſionem ad Deum: tum etiam grauem, cui illam patiens nequit ſine magna difficultate prouidere, vt quando ipſe laborat aliqua vincibili ignorantia, aut praua aſſuetudine: tum demum extremam, cui non niſi cum ſumma, & penè impoſſibili difficultate, ille qui eam patitur prouidere poteſt; vel ob defectum ingenij ad ignorantiam vincendam: vel ob voluntatis infirmitatem ad ſuperandas peccati illecebras. Cuiuſmodi neceſſitatis exempla ſunt, cùm populus rudior, qui nequit ſatis veritatem iudicare, ſeducitur ab hæretico concionatore. Item cùm quis exercet negotiationem iniuſtam, quam talem eſſe neſcit, ſed culpabiliter: quia contentus eſt, quòd iniuſtitiam non detegat; neque ipſe ſit idoneus ad eam detegendam: neque alius appareat, qui ipſum moniturus ſit. Item cùm puella à patre proſtituenda meritò creditur, ſpiritaliter peritura. Similiter cùm quis in periculo mortis conſtitutus coniicit probabiliter, ſe ſufficientem contritionem habere non poſſe, ſine ſacramentali confeſſione, petit Confeſſarium. In quibus caſibus & aliis ſimilibus obligatio eſt ſubueniendi proximo, non modò cum aliquo noſtro ſpiritali detrimento, *citra culpam tamen*, ſed etiam cum vitæ propriæ periculo, vt in ſequentibus dicetur.

Ad vitandos autem ſcrupulos qui circa talem obligationem conſcientias timoratorum vexare poſſent: notandum eſt cum Gregorio à Valen. 2. 2. *diſputatione 3. quæſtione 4. puncto 3. ſub finem* non eſſe cenſendum proximum laborare extrema neceſſitate, ſi quomodocumque ad tempus futurus ſit extra Dei gratiam; ſed ſi certò aut probabiliter putetur extra eam moriturus, & ideo incurſurus æternam damnationem; quia nimirum apparet breui efflaturus animam; aut ex circunſtantiis iudicatur longo tempore in malo ſtatu perſeueraturus, probabiliterque in eo migraturus ex hac vita. Notandum eſt etiam nos de tali neceſſitate proximorum non teneri inquirere, qui curam illorum non gerimus. Etenim ea inquiſitio actus eſt prouidentiæ habendæ de aliorum commodis vel incommodis: quæ incumbit tantùm iis qui curam illorum ex officio gerunt: nec cæteris aliud incumbit, quàm ſubuenire occurrenti eis proximorum neceſſitati. Accedit quod nec ſi eam cognoſcamus, debere nos pro ea angi ſollicitudine, ſi probabiliter credamus alios eſſe qui laboranti ſint opem laturi, aut ſi neminem ſciamus quidem, ſed nec ſpem probabilem habeamus, quòd poſſimus per noſtram operam neceſſitati eiuſmodi efficaciter ſubuenire, ideóque ſimus id fruſtra conaturi: quod non eſſet prudentiæ.

*

Explicatio alterius difficultatis, An teneamur ſpiritali proximi neceſſitati ſubuenire, cum vitæ propriæ periculo.

SECTIO VII.

Nu. 358. EXponere periculo vitam propriam pro ſpiritali proximorum ſalute exemplum Chriſti inuitat: de quo *prima Ioann. tertio.* In hoc cognoſcimus charitatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.] Id autem eſſe in præcepto, indicant verba ipſius Chriſti *Ioannis 15.* Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos.] & patet ex eo, quòd charitatis ordo ex D. Thoma ſecunda ſecundæ *quæſtione quadrageſimaquarta articulo octauo*, ſit in præcepto tanquam internus modus illius dilectionis, de qua datum eſt præceptum charitatis. Atque talis ordo poſtulet, vt ſalus animæ proximi, ſaluti noſtri corporis præferatur; ex eiuſdem D. Thomæ doctrina *in præcedenti quæſtione vigeſimaſexta, articulo quinto*, communiter à Theologis recepta; vt monet Gregor. à Valentia *in eodem puncto tertio aſſertione quinta.* Vbi præter rationem D. Thomæ, hanc adfert: quòd ſimus inuicem membra eiuſdem myſtici corporis Chriſti, *ex capite quarto epiſt. ad Epheſ.* Ratióque dictet, vt in corpore membrum vnum, illud quod habet in ſe incomparabiliter minus, expendat pro bono maiori alterius membri.

Nu. 359. Pro quo tempore autem obliget tale præceptum explicatur propoſitionibus ſequentibus. Prima eſt, occurrente proximi extrema neceſſitate ſalutis, vnumquemque teneri ſub mortali vitam pro eo expònere ſi id fuerit ad ipſi ſubueniendum, neceſſarium & efficax remedium. Hanc tangit Nauar. *in Enchir. capite vigeſimo quarto numero vndecimo.* & ad citatum D. Thom. articulo quinto, exprimunt Bañez, Aragon. & Gregor. à Valentia, communitérque recipitur tanquam ex eo ſatis perſpicua: quòd præceptum affirmatiuum, quale eſt propoſitum, ſi quando aliàs, maximè in caſu extremæ neceſſitatis vim obligandi habeat. Itaque ſi quem cognoſcam, cum ignorantia vincibili eſſe in peccato mortali, cui non obuiabit niſi ipſum de modo quo illud vincere debeat inſtruxero; atque adeo in illo perſeueraturus ſit cum periculo probabili moriendi in ſtatu damnationis, teneor ipſum inſtruere etiam cum propriæ vitæ periculo. Similiter ſi ſciam idiotam peruertendum ab hæretico, & in hæreſi, aut cum ignorantia rerum fidei ad ſalutem neceſſariæ diſceſſurum ex hac vita, teneor quoque cum eodem periculo ipſum inſtruere: quia neceſſitas ſpiritalis tunc eſt extrema; & ſic de ſimilibus.

Nu. 360 Secunda propoſitio eſt. Pari quoque modo in graui proximorum neceſsitate, obligari eos quibus ex officio incúbit cura ſalutis animæ ipſorum. Hæc etiam traditur ab iiſdem authoribus, communitérque recipitur per illud *Ioan. decimo.* Bonus paſtor animam dat pro ouibus ſuis.] Quod non eſſe tantùm intelligendum de ouibus exiſtentibus in extrema neceſſitate, patet: quia non poſſet alioqui inde colligi maiorem eſſe Paſtorū quàm aliorum obligationem ſubueniendi in ſpiritali neceſſitate ſuis ouibus; quandoquidem omnes tenentur ſubuenire patienti extremam, vt præcedens propoſitio oſtendit.

Hinc

Hinc Gregor. à Valent. *in eodem puncto 3. ſub finem*, infert paſtores animarum tempore peſtis non obſtante periculo vitæ, teneri audire cõfeſſiones ſuorum ſubditorum, eiſque alia ſacramenta & ſpiritalia ſubſidia impendere; neq; poſſe tunc relinquere munus paſtoris; niſi eſſet alius idoneus, qui in eodem munere vellet ſufficienter occupari. Sicut nec miles ad bellum conductus poteſt ſuo muneri renũciare cùm hoſtes ingruunt & inuadunt. Nam vt is pro eo maximè tempore cenſetur conductus: ſic & paſtor ab ouibus neceſſaria ad temporalem vitam accipit potiſſimùm, vt in neceſſitate ſpiritali eis ſubuenire teneatur. Videri poſſunt quæ habet Bañes *ad præcedentis quæſt. 33. art. 3. dub. 4 concl. 4. & plenius Suarez in tertiam partem tomo 4. diſp. 44. ſect. 3.*

Nu. 161. Tertia propoſitio eſt, perfectionis quidem eſſe, non tamen obligationis ſub peccato, in graui (*non tamen extrema*) neceſsitate ſpiritalis ſalutis proximorum, priuatam perſonam ſubuenire eis cum periculo propriæ vitæ, aut alterius grauis iacturæ. Hæc eſt D. Thomæ 2. 2. *quæſt. 26. art. 5. ad 3.* & interpretum ipſius. Probatur verò, quia non eſt rationi conſentaneum cum tanta ſeueritate obligare ex charitate in tali caſu, in quo neceſsitatem patiens, *cùm non ſit extrema*, poteſt ipſe ſibi ſubuenire faciendo quod in ſe eſt; præſertim cùm non ſit defuturum ſufficiens Dei auxilium, illud vt par eſt requirenti. Laudabile verò eſt ac perfectionis, generoſo animo vitæ periculum aliáque detrimenta temporalia ſubire pro bonis ſpiritualibus proximi: iuxta illud *Ioan. 15.* Maiorẽ charitatem nemo habet vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.] Quod cùm dicatur abſq; limitatione, intelligi poteſt non tantùm de extrema, ſed etiam de alia graui neceſſitate proximorum. Et ita, *vt ad citatũ D. Thomæ locum Caiet. notat*, laudantur religioſi, qui tempore peſtis, vitam ſuam periculo exponunt, adminiſtratione ſacramentorum, aliiſque ſubſidiis iuuando infirmos in ſpiritalibus, quamuis ad id non teneantur, ſed licitè poſſint corruptum aerem fugere.

Laus Deo & Beatæ Virgini.

PRAXIS

PRAXIS FORI

POENITENTIALIS

PARS SECVNDA:

DE ACTIONIBVS, IN QVIBVS CONSISTIT SALVTARIS vſus Sacramenti Pœnitentiæ.

Authore P. VALERIO REGINALDO *Burgundo Sequano, è Societate* IESV.

PRÆFATIO.

VT Pœnitentiæ Sacramento commune eſt cum cæteris nouæ legis Sacramentis (excepto Euchariſtiæ Sacramento) quòd in vſu conſiſtat; ſic eidem peculiare eſt ac proprium, vt conſiſtat in vſu habente formam iudicij, quod ipſius miniſter tanquam Iudex exerceat in Pœnitentem tanquam reum, quando hic illi ſe offert corde contritus, propriòq; ore de peccatis, quorum reus eſt, accuſans ſemetipſum, paratus opere implere ſatisfactionem ſibi imponendam. Offert, inquam, ſe vt iuxta Chriſti inſtitutionem abſoluatur, in remiſſionem eorũdem peccatorum. Sicq; actiones nobis ad explicandum propoſitæ, tanquã eæ in quibus Sacramenti Pœnitentiæ vſus conſiſtit, iſtæ ſunt: Pœnitentis quidẽ, tum contritio cordis, tum confeſſio oris, tum etiam ſatisfactio operis. Confeſſarij verò, abſolutio à peccatis eidẽ Pœnitenti impertienda. Cuius abſolutionis vſui, ſicut coniunctum eſſe oportet vſum abſolutionis ab excommunicatione, ita illius explicationi huius explicationem conuenit eſſe coniunctam: præſertim cùm facilè Confeſſarius exponatur periculo committendi ſacrilegium, perperam abſoluendo Sacramentaliter, ſi abſoluendo ab excõmunicatione procedat temerè ac ſine debita ſcientia. Ratione cuius periculi ſubiungenda eſt porro explicatio reſtitutionis: eoquod oporteat ipſam paſſim comitari ſatisfactionem Sacramentalẽ, atq; adeo notam eſſe Confeſſario, ad vitandum periculum ſacramentaliter abſoluendi indiſpoſitum. Sic igitur pars hæc complecti debet ſex libros, 1. de contritione. 2. de confeſſione. 3. de ſatisfactione cum ſua appendice de indulgentiis. 4. de Sacramentali abſolutione, 5. de abſolutione ab excõmunicatione, nonnulliſq; aliis, quæ de excõmunicatione Confeſſarius habere debet cognita, ad cauendum periculum perperam abſoluendi ſacramentaliter, & 6. de reſtitutione tanquam ſatisfactionis Sacramentalis comite: ac neceſſaria cognitu ad illud idem periculum vitandum.

LIBER

LIBER PRIMVS,

AC OPERIS TOTIVS QVINTVS

DE CONTRITIONE AD SALVTAREM SACRAMENTI POENITENTIÆ VSVM SPECTANTE.

DE contritione, prout ſpectat ad ſalutarem Sacramenti Pœnitētiæ vſum explicanda occurrunt, 1. illius natura. 2. neceſſitas ipſius exercendæ. 3. Quæ concurrere oportet ad illius exercitiū, quoad deteſtationem quam in ſua natura includit. 4. Modus eiuſdem deteſtationis exercendæ. 5. Modus exercendi propoſitum emendationis, quod illa adhuc in ſe includit. & 6. Defectus contritionis, per quos ea reddit pœnitentiæ Sacramentum inualidum. Vnde liber hic ſex capita continebit; quibus ſingulis quodque prædictorum explicabitur. Alia verò quæ huc quoque ſpectare videntur, iam tradita ſunt in prima parte lib. 2. cap. 5.

CAPVT I.

De natura contritionis.

SVMMARIVM.

1 *Contritio eſt voluntatis actus, & quis.*
2 *Dolor ſiue voluntatis, ſiue appetitus ſenſientis non eſt de eſſentia contritionis, ſed eſt tantùm illius effectus.*
3 *Deteſtatio, quæ contritionem ſacramentalem conſtituit, debet eſſe actualis.*
4 *Quando contritio virtualis ſufficere poſſit ad remiſſionem peccati mortalis.*
5 *Ad peccatorum inculpabiliter oblitorum remiſſionem ſufficit contritio virtualis.*
6 *Ratio nominum contritionis, compunctionis, ſciſsionis cordis, & pœnitentiæ.*
7 *Ad naturam contritionis cum deteſtatione præteritorum peccatorum pertinet propoſitum non peccandi de cætero.*
8 *Quod, an actuale eſſe debeat, verſatur in controuerſia.*
9 *Debere eſſe, colligitur ex ſacris literis, & Concilijs.*
10 *Idem docetur ratione à ſimili.*

Num. 1. CONVENIT inter Catholicos, contritionem conſiſtere in aliquo voluntatis actu, quem pœnitens exerceat circa proprium ſuum peccatum eidē volūtati repræſentatū ab intellectu, illud cōſiderāte, quatenus ab ipſomet pœnitente perpetratū eſt. Quiſnam autē ſit actus ille, ita declaratur. Sicut in perpetratione peccati, Pœnitens ita affectus fuit, vt primū tentaretur, hoc eſt, moueretur ad peccatum à Dæmone, vel à mundo, vel à carne, motu quodam indeliberato, *quem primò primum vocant*: Deinde, vt ad illud mentem aduertens, haberet quoddam illius deſiderium, ſeu amorem quo placuit voluntati: præterea gaudium in eadem voluntate: ac demum voluptatem in appetitu ſenſitiuo. Sic contrario modo affectus idem Pœnitens in repudiatione peccati; primùm à Deo mouetur motu præueniente vſum liberi arbitrij; ad modum illius qui primò primus dicitur; quem indicant verba Pſalm. 84. Conuerte nos Deus ſalutaris noſter.] & Ierem. 31. Conuerte me, & conuertar.] & in fine Threnorum, Conuerte nos ad te, & conuertemur.] Deinde verò, ad peccatum à ſe perpetratum aduertens, ſibi diſplicet peccaſſe, oditve peccatum: quæ diſplicentia ſeu odium, dicitur deteſtatio, horror, abominatio, & execratio peccati: nihilque eſt aliud, quàm motus in voluntate hominis, ex peccati commiſſi conſideratione prorumpēris in hunc actū *Velim nō peccaſſe.* iuxta illud quod ſequitur apud Ierem. *cap.* 31. Poſtquam conuertiſti me egi pœnitentiam, & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum, confuſus ſum, & erubui; quoniam ſuſtinui opprobrium adoleſcentiæ meæ.] Tertiò, concipit de eodem peccato dolorem in voluntate, qui dicitur dolor cordis. Conſiderans enim peccatum, quod ei diſplicet, quódque odit non poſſe non eſſe factum: & conſequenter apprehendens illud tanquam malum quod vitari non poteſt, triſtatur: ſiquidē ex apprehenſione mali quod vitari non poteſt oritur triſtitia. Poſtremò ex triſtitia voluntatis, mouetur quoque in homine appetitus ſentiens, ingeneratúrque in eo triſtitia, adeout homo ipſe aliquando prorumpat in gemitus.

Quæ cùm ita ſint, actus Pœnitētis in quo eſſentia contritionis conſiſtit, eſt dicta deteſtatio ſeu odium peccatorum à Pœnitente ipſo commiſſorum. Virtus enim pœnitentiæ, cuius primus actus eſt contritio, ad talem deteſtationem odiúmve inclinat de ſe.

Neque dolor ſiue voluntatis, ſiue appetitus ſenſitiui, ad illam ſpectat; ſed eſt illius effectus: dolor quidem voluntatis effectus neceſſariò coniunctus: vtpote qui ex contritione ipſa neceſſariò conſurgit in homine viatore; ſicut lumen in corpore perſpicuo, ex præſentia corporis lucidi. Dolor verò appetitus ſenſitiui eſt effectus non neceſſariò coniunctus; ex eadem tamen frequenter proueniens: & deſiderandus in Pœnitente: non ex debito obligationis, ſed decentiæ tantùm, & vtilitatis: atque is moderatus; *prout notatum eſt à Nauar. in Enchir. cap. 1. num. 23. &* 24. Quod ſi in definitione contritionis pro genere dolor ponitur in Concil. Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 4. cùm dicitur eſſe animi dolor & deteſtatio de peccato cōmiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero:] nomen doloris, *quod notat Nauar. in præced. num.* 16, accipitur cauſaliter, ad indicandā cauſam per effectum ſuum nobis notiorem, apertéque monſtrantem differentiam qua diſtinguitur pœnitentia viatorum ab illa beatorum: quā ſine dolore meminerūt peccatorum à ſe aliquando commiſſorum, nollentque ea commiſiſſe. Itémque ab illa viatorum, quā nollent quidem peccaſſe, ſed non conſiderantes actu, quòd ipſi peccarint, non dolent; quia ſine actuali conſideratione, dolor non eſt natus ſequi pœnitentiam. *Ita ex Soto & Adriano habet Nauar. in eod. cap. 1. num.* 6. Num. 2.

De

De deteſtatione conſtituente naturam contritionis.

SECTIO PRIOR.

Num. 3. POrro, cùm deteſtatio peccati poſſit eſſe actualis, aut virtualis (*qualis eſt contenta in dilectione Dei, tantarum virium vt ex ea nata ſit ſequi diſplicentia de peccato quocumque, quod memoriæ occurreret*) debere actualem eſſe ad conſtituendam contritionem ſufficientem delendis peccatis mortalibus D. Thomas expreſſit 3. *parte quæſt.* 87. *art.* 1. & deducitur ex Cõcilio Trident. loco citat. Vbi contritionem non ſolùm ceſſationem eſſe à peccato, & vitæ nouæ inchoationem; ſed veteris etiam continere odium: confirmat contra hæreticos noſtri temporis, per verba illa præceptiua *Ezechielis* 18. Proiicite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis; & facite vobis cor nouum & ſpiritu nouum.] Hoc enim præceptum, ſi de peccati odio ſeu deteſtatione tantum virtuali intelligeretur, poſſent ſimiliter de aliis actibus virtutum ad ſalutem neceſſaria, data præcepta intelligi de virtualibus. Vnde quod habetur ad Hebræos 11. Impoſſibile eſt ſine fide placere Deo,] ſic poſſet intelligi, vt ſola quædam virtualis fides ad ſalutem ſufficiat. Quod dicere temeritas eſt manifeſta, *inquit Sotus in* 4. *diſtinct.* 15. *quæſtione* 1. *artic* 2. *columna* 6.

Num. 4. Quanquam tamen (vt confirmat, communémque ſententiam eſſe ait Nauar. *in Enchir. cap.* 1. *nu.* 19.) ad remiſſionem peccatorum etiam mortalium, *iuxta illud Prouerbiorum* 10. *Vniuerſa delicta operit charitas*] *& illud* 1 *Petri* 4. *Charitas operit multitudinem peccatorum*] ſufficere poteſt virtualis peccatorum deteſtatio incluſa in actu amoris, quo Deus ſuper omnia alia diligitur; (ſiquidem perfectè diligens Deum perfectè ad eum conuertitur, ſicque conuerſus, auerſionem ab eo, adeóque peccatum mortale ex ea ſequens, deteſtatur) Sufficere inquam poteſt, quando defectus temporis, aut inculpata inconſideratio peccatorum fuit in cauſa, quominus horum actualis deteſtatio adiungeretur eidem actui amoris. Exemplum eſt, ſi Tyrannus accedat ad occidendum aliquem niſi fidem neget, aut aliud peccatum perpetret; & is ſine memoria ſuorum præteritorum peccatorum, eleuata mente ad Deum, eligat magis mori propter ipſius amorem, quam peccare. Item ſi quis accedat ad mulierem occiſurus eam, niſi turpiter ei conſentire velit; & illa, quemadmodum præcedens; ſine memoria ſuorum præteritorum peccatorum, potius eligat mori, quam conſentire peccato. Quod ſi licuerit talibus ſumere tempus ad examinandam conſcientiam, peccatáque ſua actu deteſtanda, & ſumere noluerint, nec adhibere diligentiam ſufficientem ad reuocanda in memoriam ea, de quibus nondum egiſſent pœnitentiam: aut in aliquibus talibus memoriæ occurrentibus ſibi aliquo modo complaceant, nec actu ea deteſtentur: non præſumentur habuiſſe veram contritionem incluſam in actu amoris Dei; quandoquidem per talem amorem, non ita ferrentur in Deum, nec ita afficerentur animo, vt quidquid occurreret eis, quod à tali motu retardaret, illud deteſtarentur; ac ſummè dolerent, illud à ſe perpetratum eſſe: de eóque confiterentur habentes copiam Confeſſarij. Ad quod faciendum tenetur is etiam qui ſubiturus eſt Martyrium: ſicut & tenetur baptizari, dum poteſt, ſi nondum eſt baptizatus; vtrumque enim ſimiliter eſt in præcepto.

Præterea cùm ſingularis contritio, quæ poſt diligentem peccatorum inquiſitionem formatur de iis quæ memoriæ occurrunt, ſit contritio virtualis eorum quorum homo ſic oblitus eſt, vt adhibitâ morali diligentiâ, non poſſit in memoriam ea reuocare: talem quoque virtualem, quoad ipſa peccata oblita, ſufficere, patet: quia ſi non niſi actuali deteſtatione talia peccata remitti poſſent, nuſquam poſſent: cùm actualis deteſtatio non ſit ſine actuali cognitione. Id autem abſurdum eſt; quia ab occultis nos liberari poſſe, ſatis indicat illud *quod ex Pſal.* 18. *precando vſurpamus*; Ab occultis meis munda me Domine.] Deinde, ſicut de contritione habetur *Lucæ* 13. Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis;] Sic etiam habetur de baptiſmo Ioannis 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spirituſancto, non poteſt intrare in regnum Dei.] Ergo ſicut omnium iudicio ſufficit Baptiſmus in voto, cùm in re haberi non poteſt: ita ſufficiet deteſtatio virtualis in dilectione Dei incluſa, quando actualis nequit vllatenus haberi. Num. 5

Cæterum eadem de qua agimus deteſtatio, ſicut per metaphoram contritio dicitur, eo quod cor hominis, inhæreſcendo peccatis effectum rigidum & durum (*de quo Eccleſiaſtici* 3. *Cor durum malè habebit in nouiſſimo*) per eam molleſcat, eodemque affectu extincto, cedat ad inſtar lapidis in puluerem reſoluti. Ita etiam, *vt notatum eſt à Soto in* 4. *diſtin.* 17. *quæſt.* 2. *art.* 1. *col.* 5. dicitur compunctio, & ſciſſio cordis, eo quod per eam cor, ſeu voluntas intumeſcens ſuperbia, ita afficiatur, vt peccatum à ſe emittat perinde ac pus ex apoſtemate puncto & ſciſſo erumpit. Quæ ſciſſio cordis, cum conuerſione ad Deum, tanquam eodem ſpectans, iniungitur *Ioelis* 2. cùm dicitur: Conuertimini ad me in toto corde veſtro in ieiunio & fletu, & planctu: & ſcindite corda veſtra.] Appellatur etiam actualis pœnitentia, deriuato nomine à pœna rerum malè geſtarum, quam actu ipſi intra nos de nobis ſumimus. Ad quod facit illud quod *in cap. Pœnitentia* 2. *De pœn. diſtinct.* 3. habetur ex Diuo Aug. Pœnitere eſt pœnam tenere, vt ſemper puniat in ſe vlciſcendo, quod commiſit peccando. Num. 6.

De propoſito emendationis complente naturam contritionis.

SECTIO POSTERIOR.

IAm verò ad integritatem contritionis, cum deteſtatione peccatorum pertinere propoſitum emendationis, ſeu propoſitum non peccandi de cætero, ſatis oſtenditur per illud, quod Concil. Florent. *in inſtruct. Armenorum* ſtatuit ad contritionem pertinere, vt doleat quis de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Et quod Concilium Trid. *ſeſſ.* 14 *cap.* 4. contritionem definiat dolorem & deteſtationem de peccato, cum propoſito non peccandi de cætero. Sed dubitatio eſt, An contritionis exercitium ad Sacramentum Pœnitentiæ neceſſarium, requirat tale propoſitum actuale, id eſt, quo Pœnitens actu proponat ambulare in nouitate vitæ; ſeu, quod idem eſt, vitam de cætero inſtituere ex præſcripto diuinorum mandatorum: An verò ſufficiat eſſe virtuale, ſeu incluſum in aliquo alio actu, tanquam in ſua cauſa, vt cenſetur eſſe in ante memorata deteſtatione peccatorum, ex ea enim, cum efficax perfectáque fuerit, natum eſt ſequi propoſitum abſolutè, & in omni caſu vitandi in poſterum omne peccatum mortale. Num. 7

Atque in vtramque partem diuerſos authores referunt Bellarminus, & Suarez: *ille in tomo* 2. *lib.* 2. *de*

Pœniten.cap.6.& hic *tomo 4.diſput.4.ſect.tertia.* Quã-uis autem pars negans non ſit omnino reiiciẽda, cùm & authores & rationes ſatis probabiles habeat, faueatque humanæ infirmitati: aſſirmans tamen videtur ſequenda in praxi, & Pœnitenti conſulenda; nempe exercitium prædictum requirere propoſitum actuale non peccandi de cætero. Ratio eſt; tum quia id, & ſecurius eſt, & magis receptum: quod maximè attendendum eſt in re maximi momenti, qualis eſt contritio neceſſaria neceſſitate medij, *vt in ſequen. cap. docebitur*, ad exeundum à miſerrimo ſtatu peccati: tum quia magis eſt ſacræ Scripturæ; & ſacris Conciliis conſentanea.

Num. 9. Nam in contritione ſeu conuerſione ad Dominum, pariter coniungunt deteſtationem perpetratorum peccatorum, & propoſitum nouæ vitæ, ſeu obſeruationis diuinorum mandatorum: vt cùm *Ezech.* 18. dicitur: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis quę operatus eſt (*quod deteſtationem*) & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam; (*quod noua vita propoſitum indicat*) vita viuet & non morietur.] Iterum *in eodem cap.* Proiicite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouũ. *Et ad Epheſ.4.* Deponite vos veterẽ hominẽ, qui corrũpitur ſecundùm deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouũ hominem.] Prætetea ex Conc. Flor. *in inſtruct. Armenorum*, & ex Conc. Trid. *ſeſſ.14.c.4.* prout iam attigimus, Contritio definitur animi dolor ac deteſtatio de peccato, cum propoſito non peccandi de cætero.] Quæ poſteriora verba, ſi de propoſito virtuali intelligerentur, fruſtra ſuperfluéque adderentur; quandoquidem hoc ipſo quòd contritio dicitur deteſtatio de peccato commiſſo, ſatis intelligitur eſſe cum propoſito virtuali non peccandi de cætero: ſi cognoſcatur quid ſignificetur nomine iſtiuſmodi propoſiti.

Deinde ſicut actualis deteſtatio peccati, virtualiter includit propoſitum non peccandi: ſic etiam viceuerſa actuale propoſitum non peccandi, virtualiter includit deteſtationem peccati; & nihilominus ad contritionem, præter dictum propoſitum, requiritur actualis deteſtatio, *vt in cit. cap.4.* declarauit Concil. Tridentin. his verbis, Declarat igitur ſancta Synodus, contritionem non ſolùm ceſſationem à peccatis, & nouæ vitæ propoſitum; ſed etiam veteris odium continere.] Cur igitur non dicemus pari ratione præter actualem deteſtationem requiri actuale propoſitum?

Num. 10. Et certè videmus in humanis vſuuenire, vt domini à ſeruis, parentes à filiis, quibus poſt offenſionem reconciliantur, exigant non tantùm deteſtationem & dolorem de peccato perpetrato; ſed etiam, imò & præcipuè, propoſitũ expreſſum melioris vitæ: idémque in reconciliatione peccatoris cum Deo vſuuenire debere, natura ipſa ſuggerit. Addi poteſt in confirmationem, quòd Concil. Trident. *ſeſſ.6. cap. 6.* in diſpoſitione peccatoris ad iuſtificationem, ponat iſtiuſmodi propoſitum, tanquam diſtinctum ab amore Dei, & ab odio ſeu deteſtatione peccati. Itẽ quòd nihil magis vſitatum ſit in debita adminiſtratione huius Sacramenti, quàm exigere à fidelibus propoſitum cauendi de cætero peccata; & qui illud non habere cognoſcuntur, non abſoluantur tanquam non contriti. Quæ in contrarium obiici poſſent rectè ſoluuntur à Bellarmino *in ſeq. cap. 7.* quem qui volet conſulat; nobis enim ſufficit pro praxi monere, dati aliquos caſus, in quibus ſufficere poteſt virtuale propoſitum, quos ſeq. num. 57. & 58. explicabimus.

CAPVT II.

De neceſſitate contritionis excercendæ.

SVMMARIVM.

11 *Contritio non eſt abſolutè neceſſaria homini ad æternam ſalutem conſequendam.*
12 *Neceſſaria autem eſt, ſuppoſito quòd ille actu peccauerit mortaliter.*
13 *Idque neceſſitate tum medij.*
14 *Tum præcepti.*
15 *Quod obligat ſub peccato mortali.*
16 *Nunquam debet peccatum noſtrum nobis placere, diſplicere autem actu illud, de quo iam nos fuiſſe contritos meritò exiſtimamus, neceſſarium non eſt.*
17 *Nec de oblitis, nec de obiter aut ſpeculatiuè tantùm occurrentibus memoriæ, tenemur contritionem expreſſam habere.*
18 *Salutare quidem conſilium eſt, non tamen præceptum, de peccato commiſſo conteri, ſtatim ac venit in mentem, etiamſi plenè & practicè veniat.*
19 *Id confirmatur duabus præcipuè rationibus.*
20 *Notanda ad ſolutionem rationum quæ in contrarium proponuntur.*
21 *Non eſt de ſe peccatum ſaltem mortale, differre contritionem, cum neceſſitas non vrget.*
22 *Non eſt ſpecialis obligatio de peccatis conterendi in die feſto.*
23 *Speciale præceptum conterendi, per ſe obligat tantùm pro mortis articulo.*
24 *Per aliud verò, quando ne contingat in peccato mortali ſuſcipere vel adminiſtrare aliquod Sacramentum, aut grauis neceſſitas publica, aut votum, vel iuramentum vrget aliquem conteri.*
25 *Quomodo contritio cadat ſub præceptum; cùm ſit ſupernaturale Dei donum.*

EO pertinet hæc explicatio vt intelligatur ſitne, & quomodo ſit contritio ad æternã ſalutem conſequendam neceſſaria. Atque non eſſe neceſſariam abſolutè; ita nempe vt nemo hominum abſque ea ſalutem conſequi poſſit, D. Thomas *in 3. parte quæſt.84. art.5.* rectè confirmat ex illis verbis 2. *Paralip. cap. vlt.* Tu Dominus Deus iuſtorum non poſuiſti pœnitentiã iuſtis Abraham, Iſaac, & Iacob, iis qui tibi non peccauerunt.] Adde & illud *Luc.5.* Non egent qui ſani ſunt medico, ſed qui malè habent. Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.] *Num. 11*

Eſſe verò neceſſariam facta ſuppoſitione, quod quis cõtaminatus ſit mortali peccato (*quod excludere ab æterna ſalute, ſicut & à diuina gratia, certũ eſt de fide*) conſtat ex eo, quòd Deus, qui Angelis peccantibus non pepercit, 2. *Petri* 2. promittat quidem miſericorditer hominibus peccatoribus veniam & ſalutem: ſed nõ niſi pœnitentibus, vt patet per illud *Pſal.50.* Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.] & illud *Iſaia 56.* Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, contritum corde, & trementem ſermones meos.] Et illud *Ezec.18.* Si impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis ſuis, vita viuet & nõ morietur:] *& infrà.* Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas.] itémque illud citatum *ex ca 5.* D. Lucæ, Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam] Accedit quòd D. Petrus *Act.3.* ait Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur peccata veſtra.] Neque licet aliter ſentire propter Concilij *Num. 12*

Triden.

Triden. definitionem *ſeſſ.*14 *cap.* 1. cuius verba ſunt. Fuit quidem pœnitentia vniuerſis hominibus, qui ſe mortali aliquo peccato inquinaſſent, quouis tempore ad gratiam & iuſtitiam aſſequendam neceſſaria.] *& cap.*4. Fuit autem quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus neceſſarius.] Obiter verò monendum occurrit; quamuis inter hæc, Reconciliari Deo; Gratiam Dei recuperare; Iuſtificari; Remiſſionem peccatorum conſequi, aliqua diſtinctio Metaphyſica cernatur; ea tamen deinceps à nobis indifferenter vſurpanda eſſe, quia nunquam de facto ſeparantur; ſed ſemper ſimul dantur.

Neceſſitatem contritionis eſſe tam medij quàm præcepti.

Sectio I.

*Num.*13 PORRO neceſſaria eſt peccatoribus ad ſalutem contritio, neceſſitate tam medij, quàm præcepti: Neceſſitate quidem medij, ſeu tanquam medium ſine quo contaminati peccato mortali ſalutem vitámve æternam obtinere nequeunt; patet per illud à Domino dictum *Luc.*13. Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.] & illud D. Pauli *ad Rom.* 2. Secundùm duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei.] & illud *Apoc.*2. Veniam tibi citò, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.] Ac demum facit illud, quòd Patres pœnitentiam appellarint ſecundam poſt naufragium tabulam; approbatum à Concilio Trident. *ſeſſ.6. cap.* 14. *& ſeſſ.*14. *can.*2.

*Num.*14 Neceſſitate præcepti verò, peccatoribus neceſſariam eſſe contritionem ad ſalutem, id eſt, contritionem iniunctam illis eſſe ſub præcepto, quod ſit de numero eorum de quibus à Domino dicitur *Matth.* 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata:] communiter Theologi docent: quibus rationibus, videre poteſt qui volet apud Sotum *in 4. diſtin.* 17. *quæſt.*2. *art.*6. Satis enim eſt ad noſtrum inſtitutum notaſſe illud *Ezech.*18. Proiicite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum.] Et illud *Ioelis* 2. Conuertimini ad me in toto corde veſtro, & ſcindite corda veſtra.] & illud *Matth.* 4. Pœnitentiam agite.] & illud *Apoc.*2. Pœnitentiam age:] apertè indicare præceptum pœnitentiæ.

*Num.*15 Quod cùm ſit de re ad ſalutem omnino neceſſariâ ex antedictis, ipſum quoque neceſſariò eſt de numero eorum quæ ſeruanda ſunt volenti ingredi ad vitam æternam: peccatúmque impœnitentiæ, quod in illius tranſgreſſione conſiſtit, eſt mortale, vt ſatis indicant ſupra citata verba D. Pauli *ex cap.* 2. *Epiſt. ad Rom.* Et ratio confirmat: quia ſi nolle reſarcire iniuriam notabilem homini illatam, peccatum eſt mortale, vt indicant verba Domini *Matth.*5. Si offers munus tuum ad altare, &c. vade priùs reconciliari fratri tuo:] multo magis erit, nolle reſarcire iniuriam per peccatum mortale Deo illatam. Similiter, ſi is non euadit peccatum mortale tanquam homicida, qui non vult cibum capere eo tempore quo offertur illi, tanquam illud ſine quo omnino viuere non poteſt; quanto minus euadet is, qui vocatus ad pœnitentiam, reſpuit eam tunc exercere, cùm nequit aliter euadere eam mortem, de qua *in Pſalm.* 33. dicitur, Mors, peccatorum peſſima?]

* * *

De obligatione præcepti contritionis quæ habeantur certa.

Sectio II.

DE obligatione autem eiuſdem præcepti Theologi Scholaſtici diſſerunt pluribus (*maximè Suarez, vt poſterior ab aliis dicta examinans tomo quarto diſputatio. decimaquinta*) & cum eis Nauarrus *ad tertiam & reliquas partes Gloſa ſummæ, De Pœniten. diſt.* 5. Sed contenti erimus ea attingere, quæ pro praxi ſufficiant: ac primò ſequentia ab omnibus recepta notat Nauarrus.

Primum eſt, nos teneri omni tempore cauere ne peccatum quod admiſimus, nobis vnquam placeat: quia id eſſet conſentire in peccatum ipſum, atque adeo peccare *iuxta caput. Sed penſandum eſt. diſtinctione ſexta, & cap. Sicut trib. De pœnitentia diſtinctione ſecunda.* *Num.*16

Secundum eſt, nos non teneri (*etiamſi ſaluberrimum conſilium ſit, prout habet Nauar. in Ench. cap.*1. *num.*32.) ad habendam contritionem de peccatis iam ſemel cõtritis; vt argumento eſt quod (*ſecundum verſionem 70. Interpretum*) Nahum primo dicitur, Non vindicat Deus bis in idipſum in tribulatione:] quod refertur *in cap. Quid ergo* 23. *quæſt.*5. Cui adde illud ex *cap.*11. *Epiſt. ad Roman.* Sine pœnitentia, ſunt Dei dona.] Item illud *Ezech.* 18. Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, vita viuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius quas operatus eſt, non recordabor.] Itémque illud *Michææ vlt.* Proiiciet peccata noſtra in profundum maris.] quo ſignificatur peccata nobis à Deo remiſſa, perpetua obliuione ſepeliri, ſicut ea quæ in mare proiiciuntur ne vnquam illorum memoria extet. Quinimo nec nos teneri ad habendam contritionem de iis de quibus probabiliter exiſtimamus nos iam contritos fuiſſe, etiamſi fortè non fuerimus ſufficienter ad obtinendam peccatorum noſtrorum remiſſionem. Quod hinc patet: quia aliàs cùm nemo ſciat an amore vel odio dignus ſit (*ex Eccleſiaſtici capit. nono*,) ac quiſque cum Iob capite nono dicere debeat; etiamſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorat anima mea:] nuſquam is qui commiſerit peccatum mortale quietus eſſe poterit, ſed ſemper iudicare debebit, ſe adhuc teneri ad illius contritionem, quantumcumque iam adhibuerit diligentiam in conterendo & confitendo de illo: quo fieret, vt tale præceptum in grauamen potius, quàm in ſolamen animarum eſſet inſtitutum: quod abſurdum eſt.

Tertium eſt, neque nos teneri ad habendam contritionem expreſſam de iis quæ non occurrunt memoriæ: quia cùm voluntas in incognita ferri nequeat, teneremur ad impoſſibile: quod abſurdum eſt. *Num.*17 Immo nec teneri ad habendam confeſtim de iis quæ occurrunt quidem memoriæ, ſed tantùm obiter, & aliud agentibus: vt contingit, dum doctori in Schola docenti, vel diſputanti, aut in templo concionanti, memoria alicuius ſui peccati occurrit. De quo ſi teneretur, eo ipſo ſtatim conteri, diuerſæ actiones in eo ſimul confundendæ eſſent; cõtra ordinem qui in agẽdis ſeruandus eſt, naturæ quodam præſcripto. Quin nec ſufficit, vt plenè nihilque aliud agenti occurrat huiuſmodi memoria: niſi practica ſeu ad praxim directa occurrat; nempe vt peccati meminerim, quò illud vel abominer, vel de eo mihi placeam. Nam ſi memoria ſit tantùm ſpeculatiua, vt in eo qui peccati meminit tantùm, vt diſputet quodnam & quale ipſum ſit: quamuis plenè, & nihil aliud agenti occurrat talis memoria, non tenetur eo ipſo ſtatim

conteri, ſicut nec eo ipſo quod Deus alicui ſpeculatiue occurrit, is tenetur ſub peccato elicere actum dilectionis Dei quo ſuper omnia diligatur.

Explicatio difficultatis de eadem obligatione, An ea occurrat, quoties peccatum mortale commiſſum venit in mentem plenè & practicè.

SECTIO III.

Nu. 18. VErſatur autem in controuerſia, num quando peccatum mortale perpetratum occurrit memoriæ plenè & practicè, id eſt, tanquam deteſtandum vel approbandum, ſibíve de eo diſplicendum aut placendum, committatur nouum peccatum, transgreſſione antememorati præcepti, ſi contritio tunc non habeatur. De qua re propoſitis in vtramque partem rationibus Nauarr. *loco citato, cui recentiores communiter aſſentiuntur*, iudicat opinionem eſſe veriorem eſſe, quæ habet, non eſſe tunc temporis ſub pœna peccati noui habendam contritionem de peccato quod ſic occurrit memoriæ; ſed ſatis eſſe, vt ipſum non placeat etiamſi non diſpliceat; aut diſpliceat quidem, non tamen adeo, vt diſplicentia perueniat ad eum gradũ ac ſtatum, quem exigit contritio. Quod intellige, niſi fortè periculum tantum offertetur conſentiendi, vt ipſum non poſſet aliter euitari, quàm per expreſſam contritionem. Nam in tali caſo homo, etiam de peccato iam remiſſo recurrente in memoriam, teneretur conteri actu; cùm omnis occaſio proxima peccati ſit vitãda, iuxta illud *Eccleſiaſtici* 21. Quaſi à facie colubri fuge peccata.] Et illud Eccleſiaſtis 3. Qui amat periculum, peribit in illo.] Intellige etiam ita ut non negetur ſaluberrimum conſilium eſſe, *prout Nauar. rectè tradit in Ench. c.* 1. *num.* 31. *&* 33. ſtatim atque cognoſcit quis ſe peccatum mortale admiſiſſe, de eo pœnitere, ac contritionem habere, *iuxta illud Eccleſiaſtici* 5. *Ne tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem.*] propter vitæ ſcilicet præſentis fragilitatem, & futuræ ſummam, cui expoſitus eſt peccator, & æternam miſeriam.

Nu. 19. Porrò duplex præcipuè ratio eſt, cur meritò hæc opinio iudicetur verior, quàm contraria. Prior eſt, quòd præceptum de habenda contritione ſit affirmatiuum, ſicut de ſuſcipiendo baptiſmo; nec minus huius, quàm illius obſeruatio ſit ad ſalutem neceſſaria: quandoquidem ſicut *Luca* 13. dictum eſt: Niſi pœnitentiam habueritis, omnes peribitis.] ita *Ioan.* 3. dictum eſt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto non poteſt introire in regnum Dei.) Cùm ergo affirmatiua præcepta non obligent, *vt loquuntur*, pro ſemper; ſed ſua habeant ſtata tempora, in quibus omiſſio illorum eſt peccatum: ſicut non cenſetur adeſſe tempus ſuſcipiendi baptiſmi ſub pœna peccati mortalis quoties catechumeno ſua peccata venerint in mentem practicè, ſeu vt expianda per baptiſmum (alioquin enim malè ab Eccleſia *cap. Duo tempora, de conſecr. diſtinct.* 4 tempora Paſchæ & Pentecoſtes præfixa fuiſſent ad baptizandum: addita prohibitione, ne dies alij miſcerentur tali obſeruantiæ) ita nec cenſendum eſt adeſſe tempus habendi contritionem ſub eâdem pœnâ, quoties peccatori Chriſtiano, memoriæ occurrunt practicè ſua peccata. Neque eſt quòd quis obiiciat illud *Threnorum* 2. Deduc quaſi torrentem lachrymas per dies & noctes, non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.] Id enim non eſt præceptũ, cùm huius vitæ ſtatus nõ ferat tale quid; ſed eſt ſalutaris admonitio ad ſeriam pœnitentiam agendam.

Poſterior ratio eſt, quòd cõtraria ſententia ſit nimis dura, & parũ conſentanea ei quod Dominus ait, ſuum iugum ſuaue, & onus leue eſſe, *Matth.* 11. vtpote adſtringens Chriſtianum ad peccatum mortale, niſi eùm peccati ſui tanquam abominandi memor eſt, deteſtetur illud ſuper omne deteſtabile propter Deũ ſummè dilectum, cum propoſito vitandi de cætero omne peccatum mortale, & reſcindendi omnes occaſiones illius propinquas. Quæ, & alia requiſita ad perfectam contritionem, *in ſequenti capite tradenda*, conſtat hominibus, magna ex parte infirmis, laborioſa eſſe, & difficilia; adeout plerumque ad illa ſuſcipienda ægrè moueri poſſint, etiam propoſitis tam multis, támque magnis incommodis, quæ peccatũ ſecum affert. Si que vera eſſet dicta contraria ſẽtentia, non videretur conſultum, vt concionatores generaliter inuitarent populum ad confeſſionẽ faciendam, quia ex tali inuitatione ordinariè quidem plerisque in mentem veniunt ſua peccata vt deteſtabilia, ſed pauci ita deteſtantur illa, ac dolent de illis; vt ad perfectionem contritionis attingant. Deinde qui ſe parat ad confeſſionem faciendam, ſtatim ac incipit meminiſſe aliquorum ſuorum peccatorum mortalium, mortaliter peccaret, niſi ſtatim haberet illorum contritionem. At id nimis durum eſt, vt ex eo patet, quòd raro, nec facilè id fiat. Quare ſententia ex qua ſequitur, cenſenda eſt nimis dura.

Rationes verò, quæ pro eadem afferri poſſunt, benè à Nauarro ſoluuntur *ad citatam* 3. *partem, & reliquas gloſæ ſumma De pœnitẽtia, diſt.* 5. *& à Med in Cod. De pœnitentia, tract.* 1 *quæſt.* 6. Sed ſatis erit (ad vitandum prolixitatis faſtidium) paucis ſolutionum perſtrinxiſſe ſummam.

Quæ eſt, nos concedere ſaluberrimum conſilium eſſe de peccato conteri, quoties in memoriam recurrit; immo id neceſſarium eſſe cùm quis verſatur in periculo probabili committendi nouum peccatum mortale, vel delectandi ſe in præterito niſi conteratur: aut cùm quis per conſcientiam erroneam, quam non deponit, ſe putat tunc teneri ad contritionem ipſam. Deinde damnum, quod per peccatum alteri infertur, ſtatim quidem reſarciendum eſſe, illique quod ſuum eſt reſtituendum, cùm nunquam liceat iniuſtè detinere, ſicut nec inuadere alienum *ex cap. Sæpe, de reſtitut. ſpoliatorum*: iniuriæ tamen ſine damno illatæ, non eſſe de neceſſitate ſtatim ſatisfaciendum, ſubeundo pœnam pro ea illata exoluendam: ſed tantùm quando pœna ipſa exigitur: iuxta illud, quod communiter receptum eſt, neminem in conſcientia, donec condemnetur, ad pœnam exoluendam teneri. Quia igitur contritio eſt ſolutio quædam pœnæ, quam Deus a peccatore exigit propter iniuriam ei per peccatum illatam ſine damno vllo ipſius; iuxta illud *in cap.* 35. *libri Iob*, Si peccaueris, quid nocebis ei?] Neque certum præfiniit tẽpus; ſed pro immenſa illa clementia, qua non vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat, *Ezech.* 18. totum huius vitæ ſpatium ad conterendum, pœnitendúmve nobis miſeris tribuit, *ex ca. Nemo, & cap. Nullus, De pœnitentia, diſtin* 7. Vnde relinquitur præceptum de contritione habenda non ita obligare peccatorem, vt ſemper peccet quoties non conteritur, dum ei peccata perpetrata veniunt in memoriam practicè, ſiue vt abominanda. *Nu.* 20.

Adde cum Nauarro *loco cit. num.* 24. *&* 25. quamuis ille, qui Dei amicus eſt, teneatur omni tempore non fieri inimicus, vel non fieri inimicior, ſi iam inimicus ſit, (ad hoc enim illum obligant omnia præcepta quorum tranſgreſſione homo inimicus Dei conſtituitur) non teneri tamen nullo vnquam tempore *Nu.* 21.

pore

pore perſeuerare in inimicitia Dei iam contracta; quia nullum datur præceptum negatiuum vetans talem perſeuerātiam; adeout malum quidem ſit manere in tali inimicitia, quia malus ſtatus eſt, ſicut & habere vitioſum habitum; non ſit tamen peccatum, quod non de ſtatuum, vel habituum, ſed de actuum eſt numero. Adde etiam non eſſe ſemper peccatum impœnitētiæ, immo nec actum de ſe illicitum (ſi credamus Medinæ *in citata quæſt.6.ad 6.*) aut potius, ſecundum Sotum *in 4.diſtinct.17.quæſt.2.art.6.col.7.* venialiter tantùm illicitum, velle pœnitentiam differre, nolléque niſi ad aliquod tempus pœnitere; quia præceptum, in cuius tranſgreſſione peccatum impœnitentiæ conſiſtit, non obligat pro omni tempore, ac proinde aliquod tempus datur in quo non pœnitere, aut nolle adhuc pœnitere, non eſt tale præceptum tranſgredi; cùm obliget more aliorum affirmatiuorum, pro aliquo tantum certo tempore; de quo quidem ſequitur, vt quodnam ipſum ſit, exponamus.

De tempore pro quo præceptum contritionis obligat.

SECTIO IV.

Nu. 22. SOtus igitur nonnullíque alij, quos Medina commemorat *eadem quæſt. dubio penult.* ſic ſenſerunt vt dicerent hominem diebus feſtis ſingulari præcepto teneri de peccatis ſuis conteri, ſed meritò idem author, *ſicut & Sotus loco citat. concil.*; eorum ſententiam reiicit: quia cùm multos dies feſtos in anno Eccleſia inſtituerit; ea tamen diuinum præceptum de pœnitentia explicans, duxit ſatis eſſe peccatorem compellere ad ſemel in anno pœnitendum. Et quamuis finis inſtitutionis feſtorum ſit interior animæ ſanctificatio: hæc tamen non eſt id, quod per præceptum de obſeruatione feſtorum iniungitur, ſed media quædam conducentia ad illam: nempe audire Miſſam, & abſtinere ab omni opere ſeruili: itaut non reſtituens ſe ſanctitati per pœnitentiam in die feſto, non peccet tranſgreſſione dicti præcepti.

Nu. 23. Vera autem atque adeò, *vt expreſſit Nauarr. in Enchir. cap.1.num.31.* omnium communis ſententia eſt, tempus in quo peccator cōteri tenetur (intellige per ſe, ſeu vi ſpecialis præcepti de contritione à Deo dati) eſſe imminentem articulum mortis naturalis, vel violentæ. Talis enim articulus indicat adeſſe veroſimilem huius vitæ terminum, in quo ſaltem, *ſi vnquam alias in hac vita*, dictum præceptum obligare debet: Ad quod tamen tempus pœnitentiam differre, eſſe ſalutem animæ in magnum diſcrimen adducere, patet per illud quod ex D. Auguſtino refertur *in cap. Si quis, & cap. finali. De pœnitent. diſtinct. 7.* dubiam eſſe ſalutem illorum quos non ante, ſed poſt ægritudinem pœnitet: de quo Nauarr. *in præced. n.19.* Ratio verò eſſe poteſt, quòd in eo cernatur interpretatiuus contemptus Dei, qui ſæpius per gratias præuenientes illos excitat, ac mouet ad reſipiſcentiam agendámque pœnitentiam, conterendumve de ſuis peccatis: nihilominus non curant atque negligunt. Per quod exponere ſe periculo æternæ damnationis patet per illud *Prouerb.1.* Quia vocaui & renuiſtis, extendi manum meam & non fuit qui aſpiceret, deſpexiſtis omne conſilium meum, & increpationes neglexiſtis: ego quoque in interitu veſtro ridebo. Itemq; per illud ad Rom.2. An diuitias bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quod benignitas Dei ad pœnitentiā te adducit. Secundùm autem duritiem tuam & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ iuſti iudicij Dei.

Nu. 24. Porro antea dictum de tempore obligationis conterēdi monet ipſe Nauarrus eſſe intelligēdum per ſe, quoniam extra tempus articuli mortis dantur caſus, in quibus peccator conteri tenetur per aliud, ſiue ex vi alicuius præcepti, quod peccator ipſe tranſgreditur, aliquid agens non contritus. Primò enim omniū conſenſu *ex eod. Nauar in citat. n.31.* qui peccati mortalis ſibi conſcius adminiſtrat, vel ſuſcipit aliquod Sacramentum, non prius de illo ſufficienter contritus, eo ipſo peccat, iuxta illud quod dicitur *in capit. Per Iſaiam 1. quæſt.1. verſu hoc penè.* Omnia Sacramenta cum obſint indignè tractantibus: proſunt tamen per eos dignè ſumētibus. Cuius dicti ſicut prior pars apertè oſtendit peccatum indignè adminiſtrātis Sacramentum, ſic poſterior pars à contrario, innuit peccatum indignè ſuſcipientis: clarius indicatum *in cap. Illud diſtinct.95.* vbi de ſacramento extremæ vnctionis dicitur, Non pœnitentibus iſtud infundi nō poteſt, quia genus Sacramenti eſt. Ratióque idipſum oſtendit, quia diuinæ gratiæ ad quam producendam Sacramenta ſunt à Chriſto inſtituta (& conſequēnter horum ſanctitati) peccatum mortale repugnat. Secundò, *ex eod. Nauar. ibid. poſt Adrianum*, ad contritionem concipiendam peccator tenetur inſtante grandi neceſſitate populi, cū abſque feruore orationis non poteſt prouideri. Quod maximè locum habere poteſt, quando accedit authoritas Summi Pontificis ſuo diplomate tale quid præcipientis, aut momentis: vt fit in Iubileis pro calamitatibus Chriſtianorum. Tertiò tenetur quis eo tempore quo ſe de peccato contritionem habiturum vouit, aut iurauit; *vt ſi iurauit ſe quoties in tale peccatum inciderit, ſtatim de eo conterendum*, ipſe quoties inciderit, tenetur ſtatim conteri.

Si quis quærat, quomodo contritio peccatori imponatur ſub præcepto, cùm ſit ſupernaturalis; ſeu quæ ſine diuina & ſupernaturali gratia exerceri nequeat (*de quo latè Suarez tomo 4. diſput. 3. ſect. 6.*) atque adeo donum Dei ſit & Spiritusſancti impulſus, non modo perfecta, ſed etiam imperfecta ex Conc. Trid. *ſeſſ.14. cap.4.* Inde enim ſequi videtur eam non eſſe in noſtra poteſtate. Reſpondendum eſt, ſicut illud quod per amicos, ita & illud quod per Dei auxilium poſſumus, nos dici ſimpliciter poſſe. Et certè cùm piiſſimus Dominus peccatori ſemper adſit ad oſtium cordis pulſans, *Apocal.3.* ſeu, quod idem eſt Dei gratia hominibus in hac vita ſemper ſit parata ſufficiens ad agendam Pœnitentiam (*quod benè explicat Suarez in ſeq. diſput. 8. ſect. 2.*) ſemper eſt in poteſtate peccatoris, concurrente Spiritusſancti impulſu, contritionem elicere, quam ſibi perſuadeat, ſi non ita perfectam eſſe, vt peccatum mortale ab anima eliminet, *quod ſine reuelatione diuina ſcire nequit*: ſufficientē tamen ad excuſandum à tranſgreſſione præcepti de quo agimus. Sicque, *vt habet Sotus in cit. art. 6 col. 5.* cùm quis humano more ad arbitrium prudentum, putat ſe eſſe contritum, licèt verè non niſi attritus imperfectéve contritus ſit, excuſatur à tranſgreſſione eiuſdem præcepti, etiamſi non recipiat gratiam, extra Sacramentum. Num. 25

CAPVT III.

De iis quæ ad exercitium contritionis concurrere oportet, quoad deteſtationem quam includit in ſua natura.

SVMMARIVM.

26 *Ad exercitium deteſtationis concurrere debent antecedenter, tum fides in Chriſtum, tum odium peccati: conſequenter verò dolor de peccato cōmiſſo.*

27 *Deteſtatio debet eſſe voluntaria.*
28 *Item concepta eſſe de peccato, vt ipſum eſt offenſa Dei.*
29 *Itemque ſumma eſſe.*
30 *Non quidem abſolutè, ſed ſolùm comparatè, argumento doloris eam naturaliter ſequentis.*
31 *Dolor is ſummus eſt comparatè ex obiecto, & ex fine.*
32 *Non eſt ſummus comparatè, ex affectu voluntatis ſecundum intenſionem.*
33 *Neque ſecundùm teneritudinem cordis, & facilitatem dolendi.*
34 *Neque ſecundum firmitatem qua nequeat vlla tentatione labefactari.*
35 *Sed ſecundùm appretiationem: vt quis vniuersè malit quoduis malum pati, quàm peccare.*
36 *Etſi non teneatur, deſcendendo ad particularia, facere comparationem, vel cum aliquibus eorum, vel cum omnibus ſimul.*
37 *Quid ergo hac ex parte contritio requirat.*
38 *Deteſtatio peccati debet eſſe cum ſpe veniæ.*
39 *Debet procedere ex amore Dei, vt perfecta ſit.*
40 *Sufficiens ad Sacramentum (etiamſi imperfecta) procedere poteſt ex timore Dei, & quals iuxta Concilium Tridentinum.*

AD exercitium contritionis, *quæ eſt declinatio quædam à malo, ad faciendum bonum* concurrit: tum deteſtatio peccati, tanquam auulſio noxiarum plantarum ab agro cordis noſtri: tum etiam propoſitum emendationis, ſeu non peccandi de cætero, tanquam bonum ſemen miſſum in eundem agrum cordis noſtri, per quod profetat fructus dignos pœnitentiæ, ad ſugiendum à ventura ira *iuxta monitum D. Ioan. Baptiſtæ Matthæi 3.*

Num. 26 Ad illam autem debitè exercendam quædam cōcurrere oportet antecedenter, quædam conſequenter & quædam comitanter. Quia enim reconciliatio peccatoris cum Deo, ad quam talis deteſtatio ordinatur, non contingit ſine fide iuxta illud *ad Hebræos 11.* Impoſſibile eſt ſine fide placere Deo:] exercitium illius prærequirit id, quod Conc. Trid. *ſeſſ. 6. cap. 6.* habet, vt peccator excitatus & adiutus diuinâ gratia, liberè moueatur in Deum, credens vera eſſe quæ diuinitus reuelata & promiſſa ſunt: atque illud imprimis; à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu] Prærequirit etiam vt peccator oderit ſuum peccatum tanquam malum omnium maximum: vtpote quo Dei amicitia diſſoluitur, & ira prouocatur itaut nihil eo peius ac pernicioſius homini contingat. Per tale enim odium, voluntas ad deteſtationem peccati excitatur: quia ſecum adfert deſiderium deſtruendi illud, eliminandive ab anima. Ad quod deteſtatio medium eſt, tum neceſſarium, vt patet ex dictis ſub initium præcedentis capitis: tum etiam accommodatiſſimum, tanquam diſplicentia de peccato commiſſo; complacentiam, quæ in eo committendo contigit, deſtruens, vt iniuria illata Deo reſarciatur.

Coniunctum verò conſequenter habet dolorem; quia diſplicentia de eo quod factum eſt, cùm infectum eſſe nequeat, non eſt ſine dolore, ſed illum habet naturaliter conſequentem: de quibus actibus Suarez *tomo quarto diſputatione quarta ſectione prima*, nonnulla diſputat, in quibus non immorabimur: quia non ſunt ad praxim neceſſaria; ſicut ſunt conditiones quas ipſa peccati deteſtatio debet habere comites, vt contritionem perfectam conſtituat: quæ ideo à nobis ex inſtituto ſunt explicandæ.

Conditiones quas deteſtatio comites habere debet, vt contritio ſit perfecta.

SECTIO I.

PRima igitur eſt: voluntariam ſpontéq; ſuſceptam Num. 27
eſſe. Hanc Con. Tr. *ſeſſ. 14 in fine, quarti ca.* expreſſit, cùm dixit hæreticos falsò docere contritionem eſſe extortam & coactam, non liberam & voluntariam; & cùm *in eadem ſeſſ. can. 5.* Anathema dixit, idipſum aſſerenti. Confirmatur autē primò ex eo, quòd contritio actus ſit virtutis pœnitentiæ; ad quē actum tanquam liberum ſeu poſitum in hominis poteſtate, hortati ſunt: tum D. Ioan. Baptiſta *Matth. 3.* tum Dominus noſter *in ſeqn. cap. 4. dicendo* Pœnitentiam agite.] Vnde licet intelligere, quod cùm non dixerint pœnitentiam patimini ſed agite: pœnitentiam habere nomen à pœna, eo quod ſit quædā præteritæ culpæ priuata vindicta, quam reus, non quidem (*ſicut publicam*) ab alio illatam patitur volens nolens: ſed ſua ſponte eligat vt animaduertat in proprias culpas.

Secundò confirmatur, quia Ierem. 8. reprehenduntur à Deo peccatores, eo quod actū illum nō habeant. Nullus eſt, inquit, qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo, dicens quid feci?] Deinque confirmatur, quia de eodem actu datur præceptum per verba illa *Lucæ 13.* Niſi pœnitentiam habueritis omnes peribitis:] ſicut per illa ſimilis formæ *Ioan. 3.* de ſuſceptione Baptiſmi. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei]& per illa *Ioan. 6.* de ſumptione ſacroſanctæ Euchariſtiæ: Niſi manducaueritis carnem filij hominis non habebitis vitā in vobis]At nemo iuſte reprehenditur, aut præceptum accipit de eo quod non eſt in ipſius libera poteſtate. Quare pœnitentia ſeu contritio debet in peccatore eſſe voluntaria, ſeu profecta à libera voluntate. Vnde inferre licet cum Nauar. *in Enchir. cap. 1. nu. 4.* rationem contritionis non inueniri in deteſtatione illa peccatorum, quæ repente, & ſine deliberatione quibuſdam contingit, non attendentibus talia perpetrata eſſe contra Deum, ſummum ſuum bonum; nec item in violenter extorta: qualis eſt illa qua damnati *Sap. 5.* dicuntur pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes.]

Conditio ſecunda deteſtationis ad perfectam cō- Num. 28
tritionem requiſita, eſt vt concepta ſit de peccato, non ſub quacumq; ratione. v.g. quia graui pœnæ aut infamiæ obnoxium fecit, vt in Antiocho contigit *ex lib. 2. Machab. cap. 9.* aut aliud incommodum innexit: ſed ſub ea, qua ipſum eſt offenſa Dei qualem fuiſſe in Dauide conſtat per illud *Pſal. 118.* Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam.] Nec dubium eſt fuiſſe in iis de quibus dicit *Apoſt. 2. ad Corint cap. 7.* Contriſtati eſtis ſecundùm Deum.] In quem locum D. Ambroſ. ait, Triſtatur ſecundum Deum, qui dolet ſe feciſſe, quod odit Deus.] Confirmatur vero huius conditionis neceſſitas ex eo, quòd Pœnitens id faciat per cōtritionem, ad quod Iſaias hortatur *in cap. 55.* dicens, Derelinquat impius viam ſuam, & reuertatur ad Dominum.] Non facit autem, niſi oderit deteſteturve peccatum ſuum ſub ea ratione qua eſt offenſa Dei. Nam illa reuerſio, reconciliatio eſt impij cum Deo quem offendit peccando: atque vt hominis reconciliatio cum homine quem offendit non fit, ſi ille oſtendat ſe pœnitere ob ſuum tātùm commodum vel incommodum, non ob ipſius offenſionem; ſic certè ac etiam multo maiore ratione putandum non eſt reconciliationem hominis cum Deo fieri; ſi ille non propter Deum offenſum deteſtetur ſuum peccatum,

ſed

ſed tantùm propter timorem incommodorum quæ ſubire debet occaſione eiuſdē peccati ſui. Quàquā *vt bene notat Nauar. in ſequen. nu.* 11. ob talia pœnitere minus principaliter (dummodo principaliùs id fiat ob Dei offenſam) non obſiſtit contritioni: ſicut nec dilectioni Dei, qua propter ſemetipſum principaliter diligitur, obſiſtit, quòd minus principaliter diligitur, propter ipſius in nos collata aut conferenda beneficia Dauide dicente *in Pſalm.* 118 Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionem.] Adde ex Concil. Triden. *ſeſſ.* 14. *cap.* 4. Non eſſe malū pœnitere ſolummodo metu pœnæ, vel alterius mali, dummodo voluntas peccandi excludatur,] id eſt, interprete Nauar. loco citato dūmodo non pœniteat quis ita affectus, vt ſi talia incommoda abeſſent, non pœniteret, ſed peccare pergeret. Vide tradenda in ſeq. n. 71. 72. 73. & 74.

Quòd deteſtatio debeat ſumma eſſe, non tamen abſolutè.

SECTIO II.

Nu. 29. COnditio tertia eſt, *Summam eſſe*, ſeu quà Pœnitens deteſtetur peccatum ſuum ſuper omne deteſtabile. Hæc ex eo confirmatur, quòd ſicut homo *ex Deuter. cap.* 6. *Matth.* 22. *& Luc.* 10. debet diligere Deum ex toto corde: ita *ex Ioelis cap.* 2. debeat ad illum conuerti ex toto corde,] *& ex Deuteron. cap.* 4. illum quærere toto corde, & tribulatione animæ.] Quod nō facit, niſi vt toto affectu dilectionis obligatur ferri in Deum; toto ſimiliter affectu odij deteſtetur peccatum. Sicut igitur illa obligatio ad dilectionem, talis eſt, vt homo teneatur magis diligere Deum, quàm quiduis aliud: ſic iſta obligatio ad cōuerſionem ad Deum per deteſtationem peccati, talis eſt, vt homo teneatur peccatum, quatenus offenſa Dei eſt, ab ipſóque auertit, magis deteſtari, quàm vllum aliud malum: itaut nihil magis ac nihil æquè, ne quidem mors, aut æternū ſupplicium illi diſpliceat. ac peccatum; quodquidem eſt ſummè ſeu ſuper omne deteſtabile, ipſum deteſtari; ſeu odiſſe ſupra omne malum. Et certè ſicut Deus quia ſummum bonum eſt, meritò ſtatuitur amandus ſuper omne amabile; ita peccatum, quia malum eſt ſummum, (*vtpote quo idem ſummum bonum amittitur*) meritò cēſetur deteſtandum ſuper omne deteſtabile. Ita enim comparatum eſt, vt quantùm quid amatur aut amabile eſt; tantùm illud quo amittitur odio habeatur, aut odibile iudicetur. Sic mater quantum amat vitam filij, tantùm illius mortem odit, de eáque dolet iuxta illud D. Auguſtini 21. *de ciuit. Dei cap.* 26. In amiſſione rerum neceſſe eſt, vt tantùm vrat dolor, quantùm hæſerat amor.] Vnde manifeſtū relinquitur dolorem de peccato tanquam de amiſſione Dei ſummi noſtri boni commenſuratum eſſe illi amori, quo Deus ipſe diligitur ſuper omnia: adeóque ſimiliter vtrumque ſummum eſſe. Iam ſi dolor ſummus ſit, erit & deteſtatio peccati, ex qua ille promanat naturaliter: ſicque vt amor quo Deus amandus eſt, ſummus eſſe debet: ita & deteſtatio qua deteſtandum eſt peccatum tanquam offenſa Dei, debet eſſe ſumma. Quod qua ratione in particulari accipiendūm ſit, ſeu, quod idem eſt, quo ſenſu dicatur cōtritionem eſſe peccati deteſtationem ſummam, non modica difficultas eſt. Relictis autem ſcholaſticis ſubtilitatibus, *pro quibus videri poteſt Suarez. tom.* 4. *diſputat.* 3. *ſect.* 9. *&* 10. illud quod pro praxi Confeſſario ſufficit, exponemus quàm paucis fieri poterit.

De modo quo deteſtatio peccatorum debet ſumma eſſe.

SECTIO III.

Nu. 30. CVm igitur duobus modis contingere poſſit, voluntatis dolorem de peccatis (*& ex conſequenti deteſtationem ex qua promanat tanquam proprietas*) ſummum eſſe: vno modo abſolutè, nempe quia is tantus eſt, quàm maximus in ſe eſſe poſſit: altero modo comparatè, nempe quia omnem alium dolorem ſuperat; non requiritur vt priore modo ſit ſummus ex omnium ſententia, *teſte Nauarr. in Enchir. capite* 1. *num.* 7. Tum quia nullum præceptum ad id obligat. Scriptura enim à nobis exigit eodem modo actus charitatis & pœnitentiæ, quo fidei & ſpei aliarúmque virtutum. At hos non exigit cum conditione ſummæ perfectionis, ſed ſolùm hortatur vt creſcamus in virtute. Vnde D. Chryſoſtomus, *quod refertur De Pœnitentia Diſtinct.* 3. *cap. Talis.* Quantulamcumque, inquit, & quamlibet breui tempore geſtam non reſpuit, *ſupple Dei pietas*, pœnitentiam. Suſcipit etiam ipſam, nec patitur, quamuis exiguæ conuerſionis perdere mercedem.] Tum quia ſemper eſſemus anxij, dubitantes an maioris perfectionis dolor noſter eſſe poſſit; ac putantes *quocumque motu feramur in Deum, aut auertamur à peccato*, nos præceptis charitatis & pœnitentiæ minime ſatisfacere, adeoque manere in ſtatu peccati: vnde adduceremur in deſperationē de noſtra ſalute, aperireturque via blaſphemandi impie prouidentiam Dei, qui medicinam animæ noſtræ inſtituerit, in qua pacem & tranquillitatem interiorem nullam inueniamus. Tùm demum, quia peccatum mortale in minimo ſuæ intenſionis gradu ſufficiens eſt ad ſtatum æternæ damnationis. Ergo conſentaneum eſt ad ſtatum æternæ ſalutis, actum charitatis, aut pœnitentię charitate formatæ, ſufficere in minimo etiam intenſionis ſuæ gradu, præſertim cùm ſacræ literæ nullum talem certum definiant, nec tale quid poſſit nobis aliunde innoteſcere. Vnde quod dicitur de grauiori peccato grauiorem requiri pœnitudinem & dolorē, intelligendum eſt, quod requiratur de cōſiliu & honeſtate: vel quòd ſit eo vtilior, quo maior eſt: non autē, quòd requiratur de neceſſitate, vt ſit maior prout habet communis ſententia, *Nauarro teſte in ſequenti nu.* 35. Caue autem ideo ſentire de ſatisfactione, quę iuxta grauitatem criminis & perſonæ facultatem, grauis imponenda eſt, vt lib. 7. cap. 5. docebitur congruenter *Concil Trid. ſeſſ.* 14. *cap.* 8.

De modo quo deteſtatio peccatorum debet comparatè ſumma eſſe.

SECTIO III.

Nu. 31. DOlor verò comparatè ſummus eſſe poteſt multipliciter. Primò, ex obiecto, id eſt, ex eo quod ſit de ſummo omnium malo. Qua ratione, omnium ſummum eſſe dolorem illum de quo agimus, manifeſtum eſt; cùm ſit de peccato mortali quod maximum omnium malorum eſſe conuincitur; tum ex iactura quæ per ipſum fit ſummi & infiniti boni: tum ex infinito paſſionis Chriſti merito, quo ea iactura reſarcienda fuit: tum demum ex immenſis pœnis, in æternum, ſine vllo ſolatio duraturis, quibus ipſum punitur, non deletum virtute meritorum Chriſti.

Secūdò, ex ordine ad finem: nempe quòd vt amor finis de ſe maior eſt quàm mediorum illius gratiā amabilium: atque adeò maximus eſt, ſummi & vlti-

mi finis;cuius gratiâ cætera omnia ſunt amabilia:ſic dolot de malo in quo eſt amiſſio finis,maior ſit dolore de malo,in quo eſt amiſſio mediorum ad eum conducentium; atque adeò maximus de malo, in quo eſt amiſſio ſummi vltimique finis:vt in peccato mortali eſt,amiſſio æternæ ſalutis; eo ipſo,quòd hominem æternæ ſummæque miſeriæ addicit. Qui duo modi, cùm in quocumque dolore de peccato mortali notentur, non poſſunt ſufficere ad contritionem,quæ dolor eſt de peccato ipſo, noo quiuis; ſed ſpecialis,ac præcipuus.

Tertiò ex affectu dolentis: quem contingere poteſt maiorem eſſe alio,aut etiam maximum omniū; vel ſecundùm ipſius vehementiam, & intenſiooem, vel ſecundùm teneritudinem quandam cordis & facilitatem ad talem motum: vel demum ſecundùm firmitatem in eo admittendo.

Nu. 32. Atque ſummum eſſe ſecundùm intenſionem non requiritur ad contritionem.Quod vt de eo abſolutè ſumpto, antea probatum eſt, ita etiam iiſdémque argumentis probatur de ipſo comparato cum aliis doloribus;ſiue in eadem,ſiue in diuerſa perſona repertis. Si enim dolor abſolutè, *vt oſtenſum eſt*,in infimo gradu ſuæ intenſionis ſufficit ad contritionē: negari non poteſt maiorem eo ac vehementiorē dari poſſe,non modo in diuerſa,ſed etiam in eadē perſona. *De qua re Nauar. videri poteſt in Enchir. c. 1. n. 9. & 23.* Ex qua infertur,non eſſe ſufficiens ſignum defectus contritioois in Pœnitente;quòd is experiatur ſe vehementiùs dolere de morte patris,aut de alio incōmodo, quàm de proprio peccato:niſi fortè dolor talis eſſet quoDeus mortaliter offenderetur:qualis fuit Iudæ proditoris.Nam is contritionem excluderet: vtpote quo dolēs auerrit ſe à Deo,perinde ac aliàs mortaliter peccans:quod contrarium eſt cooverſioni ad Deum,quam contritio importat.

Nu. 33. Nec item requiritur ſummum eſſe ſecundùm teneritudinem cordis & facilitatem dolendi, quaſi nullus alius dolor dari debeat, quo cor tantopere compungatur,aut voluntas tam facile afficiatur. Nā etſi tale quid deſiderandum eſſet: in noſtra tamen poteſtate ſitum non eſt,propter reſiſtentiam appetitus ſentientis & corporis complexionem, in pleriſque ad contrarium inclinantem. Adde quòd eâdem ratione obligemur ad ſummè amandum Deum, & ſummè credendum doctrinæ ab ipſo reuelatæ, qua ad dolendum ſummè de noſtris peccatis: neceſſariā autem non eſſe ad ſatisfaciendum eiuſmodi obligationi,ſuauitatem aut facilitatem amoris vel credulitatis omni alia maiorem,quia talis non eſt io noſtra poteſtate. Sicut ergo nō iudicatur quis carere amore Dei debito,eoquod experiatur ſe facilius moueri, ac ſuauius affici in filium quàm in Deum: aut non credere quemadmodum oportet,ſi maiore facilitate acquieſcat doctrinis Mathematicis, quàm doctrinæ diuinitus reuelatæ:ita nec putandus eſt contritione carere,eoquod facilius moueatur ad dolendum de aliquibus tempotalibus incommodis,quàm de propriis peccatis.

Nu. 34. Nec demum requiritur vt ſumma ſit ſecundùm firmitatem: eo ſenſu vt Pœnitens de bona mente quam concepit,deiici nuſquam poſſit. Neque enim homo tale quid ſibi polliceri poteſt;cùm in hac vita nullus,neque Dei amor,neque de peccato dolor ſit ſine ſpeciali Dei priuilegio tam excellens,quin poſſit vehementiori aliqua tētatione ſuperari.Hinc ex recepta Innocentij ſententia Nauar. *ibidem num. 23.* ait non eſſe neceſſarium vt Pœnitens credat ſe amplius non peccaturum mortiferè: quod ſuperbiam quandam ſaperet,ſicut oppoſitum ſapit humilitatem: ſed ſatis eſt,vt nolit amplius peccare & proponat id ſeruare,cum ope diuina.

Nu. 35. Supereſt ergo requiri eo ſenſu, vt Pœnitens debeat de peccato dolere ex tali huius odio,ſeu deteſtatione,quòd eligat potius quidlibet,quàm peccatum. Probatur,quia repudiatis omnibus modis præcedentibus.ille vnus ſupereſt,quo dolor ad contritionem neceſſarius cenſeatur ſummus:& de quo accipiatur id quod communiter dicitur,deteſtationem ex qua idem dolor proximè oritur, ſummum eſſe;non quidem intenſiuè,ſed appretiatiuè. Id quod declaratur exemplo matris,quæ quamuis intenſius doleret de morte filij ſui natu minimi tenerè dilecti, quàm de morte filij grandioris,non dilecti tanto amoris ſenſu: appretiatiuè tamē magis dolebit de morte huius, in quo maioris æſtimationis ratio amandi datur: quàm de morte illius:itaut data optione de alterutrius morte, minimum potius, quàm maiorem extinctum velit.

Conuerſio igitur illa ad Deum ex toto corde, quam à nobis ſacræ Scripturæ exigunt, in eo conſiſtit,vt non partim peccata deteſtemur,partim ad illa afficiamur: neque vt vnum peccatum odio habeamus,& alteri adhuc adhæreamus:ſed omnia deteſtemur & ab omnibus ſimpliciter auertamur: idque tam perfectè vt nullum ſit malum quod vitatum malimus,quàm peccatum. Quò referri poteſt illud *Lucæ* 14. Si quis venit ad me & non odit patrē ſuum & matrem ſuam,& vxorem,& fratres,& ſorores adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.] Probatur autem hac ratione, quam D. Thomas attigit *quodlib. 1. art. 9.* Qui contritus eſt, charitatem habet;ſine qua peccati remiſſio nō contingit. Charitatem verò habens,Deum pluſquam ſemetipſum diligit. Vnde mauult ſe ſibi,ac multo magis cætera perdere, quàm Deum. Cùm ergo peccans mortaliter,ſibi perdat Deum:relinquitur vt contritus malle debeat,ſaltem generatim,quæuis mala pati quàm peccare mortaliter.

Nu. 36. Vbi aduerte, *quod D. quoque Thomas tangit*,non eſſe ita accipiendam iſtiuſmodi appretiationem, quaſi contritio requirat vt Pœnitens actu ſibi proponat ob oculos omnia mala pœnæ:ac illorum comparatione cum peccato facta,paratus ſit quoduis illorum aut omnia ſimul,perpeti potius, quàm peccare. Nec enim, ea de re habetur ſpeciale præceptum, nec tale quid eſt de natura contritionis: cùm hæc poſſit in momento temporis haberi, *vt in ſeq. nu. 52. docebitur*, non item illa comparatio ſufficienter fieri, non modò,à peccatore,ſed neque ab homine iuſto:qui & in eo non attentâ ſatis ſua imbecillitate ad reſiſtendum tentationibus; decipi poteſt præcipitanter dicens, quod D. Petrus: Etſi oportuerit me mori tecum non te negabo.]Et quamuis viri perfecti, ad ſe corroborandum & dolorem acuendum, vtile eſſe poſſit aliquas tales comparationes facere exemplo D. Pauli *ad Rom.* 8. cùm dixit: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, &c.] ſæpe tamen optimum conſilium eſt, eas non facere; ne animus in bono propoſito perturbetur, & vacillare incipiat. Neque proponendas eſſe Pœnitenti à Confeſſario ad capiendum experimentum de illius contritione,meritò indicat Nau. *in ſeq. num.* 21. quia laqueus inde iniiceretur imperfectis, præſertim iis quos ex imbecillitate,facile eſt claudicare in electione.

Nu. 37. Quod igitur contritio hac ex parte videtur requirere, eſt vt ſi huiuſmodi cōparationes Pœnitenti in mentem venerint, non poſſit poſitiuè tentationi cedere, mallendo peccare quàm incommodum aliquod ſubire; ſed eam vincere ita repudiando peccatum quatenus eſt Dei offenſa, vt nullo modo ſe eo inquinatum velit: nec admittere quidquam præcepto charitatis contrarium, quo diuina bonitas ita

offenda

offendatur, vt qui illud admittit, charitate ipſa excidat, effectus eâ indiguus iuxta illud *Matth.* 10. Qui amat patrem aut matrem pluſquam me non eſt me dignus.] Hócque modo accipi debere puto quod Nauar. *ibidem* attigit: oportere contritũ eo eſſe animo, vt actu vel virtute malit generatim quamlibet pœnam pati, quàm peccare, aut peccaſſe mortiferé. Nam ex ratione D. Thomæ antè propoſita ſatis intelligi poteſt, id nihil eſſe aliud, quam oportere contritum eo eſſe animo, vt generaliter nihil omnino admittere velit, quo Deum ex charitate dilectum offendat, ſibique ipſum perdat. Porro ſi de hac victoria aliquo modo diffidat, cohibere debet ſe à facienda electione, actúmque ſuæ voluntatis ſuſpendendo, commendare ſe humiliter Deo, ac ipſius voluntati ſe totum reſignare, dicẽdo: Fiat voluntas tua, & cætera, quæ habentur in oratione Dominica: maximè illud, Ne nos inducas in tentationem: ſed libera nos à malo.

His conſentaneum eſt quod *in ſequenti numero* 22. ex D. Bonauentura & Turrecr. habet Nauar. peccatorem quidem qui ſecũ ſtatuit, potius peccare mortaliter, quàm mori, non eſſe abſoluendum: ſi tamen circa hoc nihil deliberauerit, etſi dubitet quid faceret, dum ſe in tali articulo conſtitutum conſpiceret, non eſſe denegandam abſolutionem, dummodo de præſenti habeat propoſitum non peccandi; & nollet offendere Deum occurrente etiam tali occaſione.

Reliquæ conditiones deteſtationis ad contritionem requiſitæ.

SECTIO IV.

Nu. 38. QVarta conditio deteſtationis de qua agimus, eſt eſſe cum ſpe veniæ conſequendæ: ſine qua ſpe, ſaltem virtuali, ipſa venia non cõtingit *ex cap. Sceleratior. De pœnit. diſt.* 3. *& apertius ex Conc. Trid. ſeſſ.* 14 *cap.* 4. Vnde neceſſe non eſt, diutiùs nos in ea confirmanda immorari: ſed ſufficit monere, quòd per eam ſalutaris deteſtatio peccatorum, ſeparetur à pernicioſa deſperantium: qualis fuit Antiochi, & Iudæ proditoris.

Quinta conditio eſt, procedere vel ex amore Dei parentis optimi ſuper omnia amandi, tanquam ſummi noſtri boni; vel ex timore eiuſdem præ omnibus timendi, tanquã ſummi Iudicis, qui animam & corpus poteſt perdere in gehennam *Matth.* 10.

Nu. 39. Illud enim perfecta contritio requirit: & iſtud imperfecta, quæ attritio dicitur: ſufficeréque poteſt ad pœnitentiæ Sacramentum. Quæ doctrina eſt Concilij Trid. *loco citato*: vbi dum contritio dicitur perfecta eſſe charitate, ſatis ſignificatur ad eius perfectionem requiri, vt procedat ex motiuo dilectionis Dei ſuper omnia, quę eſt charitatis actus formalis. Et confirmatur, quia contritio perfecta reconciliat hominem Deo, etiam ſine Sacramento actu ſuſcepto, *vt idem Concil. ibidem docet.* Id quod ea nequit efficere, niſi coniuncta dilectioni Dei ſuper omnia, iuxta illud *primæ Ioan. tertio.* Qui non diligit, manet in morte: atque illud, quod in priori *ad Corinth.* 13. ait D. Paulus, ſe nihil eſſe ſine charitate. Itemque illud quòd remiſſio peccatorum quam ſancta Magdalena lachrymis obtinuit, tribuatur dilectioni: dicente Domino *Lucæ* 7. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.] De qua re plura ſubtiliter diſputãtur à Scholaſticis, in quibus immorari non eſt noſtri inſtituti. Videri poteſt Suarez *tomo* 4. *diſput.* 4. *ſect.* 2.

Nu. 40. Cùm verò in eodem citato capite 4. de imperfecta contritione ad pœnitentiæ Sacramentum ſufficiẽte dicitur, quòd vel ex cõſideratione turpitudinis peccati, vel ex metu gehennæ concipiatur, ſatis indicatur, eam requirere antedictum timorem ex quo procedat. Id quod manifeſtum eſt de concepta ex metu gehennæ. Confirmatur verò de concepta ex metu aliarum pœnarum: quia *vt Suarez tangit in ſequ. diſp.* 5. *ſect.* 1. *in fine.* talis metus non eſt mere humanus & naturalis, ſed diuinus & ſupernaturalis; iuxta illud quod Concil. ipſum Trid. ibidem ait, contritionem ex illo conceptam, donum eſſe Dei, & Spiritusſancti impulſum. Quamuis igitur pœnæ ſint temporales, tamen conſideratæ vt à Deo infliguntur, & vt nobis indicant ipſius iram, ac quodammodo inchoant diuinum ſupplicium æternum niſi emendemur, conſtituunt timorem ſupernaturalem, qui reuocatur ad timorem gehennæ: ſicut expectatio bonorum temporalium a Deo ſub aliqua habitudine ad vitam æternam ac ſupernaturalem prouidentiam Dei, reuocatur ad ſpem ſalutis æternæ. Eam autem quæ concipitur ex conſideratione turpitudinis peccati, prouenire etiam ex timore ſupremi iudicij Dei, probatur: quia talis conſideratio non eſt ſecundum meram rationẽ naturalem; *vt etiam attigit Suarez in eadem ſect. n.* 12. Et patet, quia non ſufficeret alioqui ad contritionem de qua agimus vtpote ſupernaturalem; quippe quæ Dei donum eſt, & Spiritusſancti impulſus *ex eodem Concil. Triden.* Debet igitur eſſe ſecundùm rationem eleuatam ad ſupernaturalem ordinem, ſeu debet eſſe conformata Regulæ diuinitùs reuelatæ in ordine ad æternæ ſalutis cõſecutionem: ita nimirũ, vt peccati turpitudo conſideretur prout repugnat virtutibus nobis diuinitus infuſis: ad proſecutionẽ æternæ ſalutis; quæ eſt finis noſter ſupernaturalis: ſecundum quam repugnantiam impedit eiuſdem ſalutis conſecutionem, iuxta illud, quod dicitur *Apocal.* 21. In cœleſtem Ieruſalem non intraturum aliquid coinquinatum.

Cæterum cùm contritio (vt dictum eſt) non modò perfecta, ſed etiam imperfecta donum ſit Spiritusſancti, poſtulanda eſt à Deo deuota oratione, & diſponenda ad illam anima, per conſiderationes aliquas, ex multis & variis illis quæ traditæ ſunt *lib.* 1. *cap.* 5. 6. *&* 7.

CAPVT IV.

De modo quo deteſtatio, quam contritio in ſua natura includit, exercenda eſt in vſu Sacramenti pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

[illegible] *Deteſtatio in vſu Sacramenti pœnitentiæ habenda eſt neceſſariò de omni peccato mortali, cuius reus eſt pœnitens.*
42 *Non item de omni veniali.*
43 *Diuerſi modi quibus peccata venialia aliter remitti poſſunt, quam per Sacramenti pœnitentiæ vſum.*
44 *Non remittitur peccatum veniale, quandiu non diſplicet ſaltem virtualiter.*
45 *Quando contingat talis diſplicentia virtualis, & quo modo operetur.*
46 *Vnum peccatum veniale remitti poteſt ſine alio.*
47 *Diſplicentia de venialibus quando materia Sacramenti conſtituitur, debet eſſe actualis: & qua ratione cum propoſito emendationis.*

48 Con

48 *Contritio habenda eſt neceſſariò de iis de quibus dubitatur, an ſint mortalia.*

49 *Non ſufficit ad contritionem deteſtari peccata ſua in genere.*

50 *Non eſt neceſſe haberi ſingulas deteſtationes de ſingulis mortalibus, ſed per vnam de omnibus poteſt conteri quis, ſufficienter ad eorum remiſſionem.*

51 *Rationes quibus id probatur.*

52 *Illa vna deteſtatio extendi debet ad omnia mortalia, quorum reus eſt Pœnitens.*

53 *Talis poteſt ſufficere ad validitatem Sacramenti pœnitentiæ.*

54 *Non refert an antecedat vel comitetur vel ſequatur recogitationem peccatorum in particulari.*

55 *De peccato oblito ſicut confeſſio facienda eſt, ita & habenda contritio, ſi recurrat in memoriam.*

Nu. 41. PRo modi propoſiti declaratione conſtituemus aliquot propoſitiones. Prima eſt; deteſtationem cùm exercetur in vſu Sacramenti pœnitentiæ, habendam eſſe neceſſariò de omnibus peccatis noſtris mortalibus poſt baptiſmum commiſſis, nondum per talem aliquem vſum deletis. Probatur, quia Sacramentalis confeſſio facienda eſt de omni eiuſmodi peccato: *ex Concil. Triden. ſeſſ. 14. cap. 5.* Ergo & habenda contritio, ex qua illa pendet tāquam effectus ex propria cauſa: & ad quam intus latentem, in propoſito vſu exteriùs manifeſtandam inſtituitur, tanquam ſenſibile ſignum. Adde quòd vt per quodcunque peccatum mortale auertimur à Deo, ſic cuiuſcumque talis, oporteat eſſe deteſtationem, per quam conuertamur ad Deum *ex Ezech. cap. 18 & 33.*

Nu. 42. Secunda eſt, In eodem vſu non eſſe neceſſariò habendam de omnibus venialibus. Hæc patet per illud quod in Concil. Triden *loco cit.* habetur: de venialibus quidem poſſe fieri Sacramentalem confeſſionem, non tamen neceſſariò faciendam eſſe: quia multa ſunt alia remedia, quibus expiari poſſunt.] Quænam verò ſint ea remedia, Concilium non exprimit. Ex iure autem canonico ſeptem commemorat *Hoſtienſis in ſua ſumma, tit. De Pœniten. & remiſſ.* à nobis hic paucis perſtringenda.

Remedia aduerſus peccata venialia præter vſum Sacramenti Pœnitentiæ.

SECTIO I.

Nu. 43. PRimum igitur eſt digna Euchariſtiæ ſumptio. Secundum aquæ benedictæ aſperſio. Tertium ieiunium, & eleemoſynæ largitio. Quartum oratio Dominica. Quintum deuota tunſio pectoris. Sextum generalis confeſſio in Eccleſia facta. Septimum benedictio Epiſcopalis. Eadem poſt ipſum proponens Paludanus *in 4. diſt. 16. quæſt. 1. art. 2. concl. 4.* de illis refert hunc verſum:

Orans, tinctus, edens, confeſſus, dans, benedicens.

In quo per orantem ait indicari, tum orationem Dominicam, tum pectoris tunſionem imitatione Publicani dicentis Deo, Propitius eſto mihi peccatori.] *Luc.* 18. tum orationem factam in Eccleſia conſecrata iuxta illud 3. *Reg. cap.* 4. Qui orauerit in domo hac, propitiaberis.] Per tinctum verò, aquam benedictam. Per edentem, Sacroſanctæ Euchariſtiæ, imo omnis Sacramenti dignam ſuſceptionem. Per confeſſum, tum generalem, tum etiam ſpecialem confeſſionem peccatorum ſiue Sacramentalem ſiue non Sacramentalem. Per dantem porro, facientem eleemoſynas ſiue ſpirituales ſiue corporales. Per benedictionem demum, tum panem benedictum, per Sacerdotem in die Dominica, tum etiā benedictionem Epiſcopalem, & benedictionem Virginum.

Ex eo autem, ait idem Palud. hæc potius quàm alia bona opera, conſtitui remedia aduerſus peccata venialia, quòd plus incitent ad motum liberi arbitrij deteſtantis peccata: item quòd ad pœnæ remiſſionē plus valeant, ex merito & precibus totius Eccleſiæ. De modo verò quo talia remedia cenſeri debeant vim habere venialia remittendi, magna difficultas eſt. De qua Suarez videri poteſt *tom. 4. diſput. 11. ſect. 2.* in ea enim immorari ſcholaſtici eſt, non præſentis inſtituti.

Cui ſufficit monuiſſe, nunquam remitti peccatum veniale, quamdiu ipſum vel actu, vel virtute placet: quia manente cauſa, manet effectus: immo & quādiu non diſplicet, ſaltem virtualiter etiamſi dicta remedia vſurpentur: vt indicatum eſt à D. Thom *in 3. part. quæſt. 87. art. 3. ad* 1. dum ait ea ipſa remedia cauſare peccatorum venialium remiſſionem, in quantum inclinant animum ad actum pœnitentiæ; ſiue ad peccati deteſtationem explicitam, vel implicitam virtualémve; eoquod alioqui fatendum eſſet, vna ſimplici ſumptione aquæ benedictæ obtineri omnium venialium remiſſionem, etiam eorum quorum complacentia haberetur, ſi fortè memoriæ occurreret. Virtualem verò deteſtationem ſeu diſplicentiam poſſe ſufficere D. ipſe Thom. *in præced. art.* 1. probat ex eo, quòd peccatum veniale non ſit auerſio a Deo; ideóque non requirat de ſe ſicut mortale, formalem ad Deum conuerſionem vt deleatur. Nu. 44.

Cæterùm contingit talis diſplicentia virtualis ex eod. Diuo Thom. *in eodem art.* 1. cùm aliquis ſic affectu fertur in Deum, & res diuinas: vt quidquid ſibi in memoriam occurreret, quod ab eo motu ipſum retardaret, diſpliceret ei, ac doleret ſe in illud aliquo modo influxiſſe vitioſè. Hinc ſi quis ita feruenter Deū diligat, vt reuera diſplicerent ei omnia peccata ſua venialia ſi memoriæ occurrerēt, omnia quoq; illa quoad culpam deleri exiſtimandum eſt. Sin autē non ita feruenter diligat, dicendum eſt illa ſolùm deleri quorum habet diſplicentiam: ſeu quibus contrarius eſt actus ille charitatis quem exercet. Vt is qui ex amore Dei proponit obedire in omnibus ſuo Superiori, cenſetur habere virtualiter diſplicentiam de omnibus ſuis inobedientiis venialibus: non autē de diſtractionibus in oratione, aut de aliis culpis ſimiliter diſparatis, quæ non retardant ab affectu obediēdi propter Deum: ac proinde ipſas quidem inobedientias, non tamen cæteras veniales culpas deleri per talem charitatis actum, cum quo manere poſſunt, ſicut & cum habitu charitatis, tanquam ei non repugnantes. Debet verò cum eādem diſplicentia adeſſe propoſitum ſaltem virtuale, cauendi futura venialia: non quidem omnia collectiuè, *vt debet de mortalibus:* quia id impoſſibile eſt, ſine ſpeciali Dei priuilegio: ſed vitādi ſingula in particulari (*quod poſſibile eſt, alioquì non eſſent peccata*) ſi velit omnium remiſſionem obtinere. Quod ſi aliquorum tantùm velit obtinere, debet propoſitum habere illa ipſa emendandi ſeu vitandi ea in poſterum. Nu. 45.

Vbi aduerte vnum peccatum veniale poſſe remitti ſine alio, non autem vnum mortale ſine alio (*prout Diuus Thom. docet ex inſtituto 3. part. quæſt. 86. art. 3.*) ideoque non eſſe neceſſariò habendam omnium venialium diſplicentiam, & propoſitum ea vitandi de cætero; ſicut habenda eſt omnium mortalium, ad remiſſionem, vel vnius eorum. Cuius diſcriminis ratio eſt; quia diuina gratia, quæ in peccati remiſſione confertur, vt peccator ex diſplicente, efficiatur placens Deo: nullum omnino peccatū mortale (quod eſt illius priuatio) ſecum patiatur. Eam verò cum peccato veniali eſſe, nihil obſtet: vt ſatis indicauit diſcipulus Chriſti dilectus: inquiens *in 1. ſua epiſtola cap. 1.* Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, Nu. 46.

noſipſos

noſipſos ſeducimus & veritas in nobis non eſt.]

Aduerte etiam quod antè dictum eſt, virtualem contririonem ſufficere ad remiſsionem venialium: non eſſe ita accipiendum, vt quis debeat eſſe contẽtos tali contritione, ſi poſt factam diligentem conſcientiæ diſcuſsionẽ mortalia ei non occurrant, aſſumatqoe venialia pro materia in ſacramentali cõfeſſione. Nam ad Sacramentum pœnitentiæ requiritur formalis ſeu actualis contritio (*qualem peccatori imponi dum pœnitere iubetur, bene probat Suarez. tom. 4. diſp. 9. ſect. 1.*) ſicut & formalis confeſsio, quæ conſtet recogitatione & accuſatione actuali peccatorum ſuorum: itaot contritione actuali non habita, cenſeatur Pœnitentiæ Sacramento materia deeſſe. Quod pro praxi annotatum ab Alph. à Viualdo *in Cand. aureo cap. De contritione nu. 9.* & à Iacobo à Graphiis *lib. 1. deciſ. aurear. cap. 16. n. 4.* Suarez *in ſeq. diſp. 20. ſect. 6.* bene confirmat ex eo quod Conc. Trident. *in citata ſeſſ 14.* de pœnitentiæ Sacramento & partibus ipſius, ſimpliciter & abſolutè loquatur: & contritionis motum ad illud requiri ſatis indicet *in cap. 4.* per illa verba [fuit autem quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum, hic contritionis motus neceſſarius.]

Aduerte denique peccatum quidem eſſe non cõteri nec emendationem proponere de omnibus venialibus, quæ per Sacramentalem confeſſionem clauibus Eccleſiæ ſubiiciuntur; non eſſe tamen mortale; quia integritas contririonis de venialibus, non eſt (*ſicut nec integritas confeſſionis de iiſdem,*) de neceſſitate huius Sacramenti: quod etiam notat Suarez *loco cit. num. 7.* Et probatur: quia ipſum poteſt ſortiri effectũ ſuum diuinæ gratię, ſine illa integritate; quandoquidem peccatum veniale etiamſi placeat, non eſt obex diuinæ gratiæ in animam inducendæ, nec remiſſionis aliorum peccatorum. Vnde ſicut non obeſſet Sacramento, nullo modo ſuppoſitum clauibus, ita nec de ſe oberit, non ſuppoſitum ſufficienter. Exceperim tamen caſum in quo vellet quis nihilominus pariter abſolui ab iis peccatis de quibus ſine contritione confitetur: quandoquidem tali ſacrilega intentione iniuriam inferret Sacramento, formæ ſcilicet ipſius ſubiicere intendens materiam ineptam perinde, ac ſi quis in conſecratione ſacroſanctæ Euchariſtiæ hoſtiis conſecrandis ordeaceas de induſtria immiſceret, putans id licere.

Nu. 48. Tertia propoſitio eſt: De peccato de quo dubitatur, num ſit mortale an veniale pœnitendum eſſe tanquam de mortali: aut ſaltem cum conditione ſi eſt aut quatenus eſt mortale. Hanc habet Nauarrus *in Enchir. cap. 1. num. 16.* Et probat per illud D. Auguſtini relatum *in cap. Si quis autem. De pœniten. diſt. 2.* Tene certum, dimitte incertum. Quodquidem in re coniuncta cum ſalute æterna, qualis eſt pœnitentia de peccatis, nemo negabit locum maximè habere, ſi ſo quaquam alia habere debeat.

De deteſtatione peccatorum mortalium requiſita ad eorum remiſsionem.

SECTIO II.

Nu. 49. QVarta propoſitio eſt, Ad peccatorum mortaliom remiſſionem non ſufficere contritionem, qua quis in genere dumtaxat ſua peccata deteſtetur, confitens ſe eſſe peccatorem: aut etiam qua de peccatorum duntaxat generibus aut ſpeciebus deteſtationes eliciat: confitens v.g. ac dolens ſe furem eſſe, ſe blaſphemum eſſe, ſe periorũ eſſe: & ita de reliquis peccatis ſecundùm ſuum genus aut ſpeciem. Confirmatur hæc propoſitio ex eo, quòd contritio ſeu conuerſio ad Deum eſſe debeat ex toto corde *Ioelis 2.* qualis non eſt dolentis ſolum in genere ſe peccatorem eſſe, aut vniuerſaliter ſe furem eſſe, aut blaſphemum, aut periurum, & ita de reliquis: cùm adhuc dolere poſſit, & reſtet dolendum de ipſis peccatis in particulari: vt de tot furtis, aut de tot blaſphemiis, aut de tot periuriis. Deinde peccator per vnumquodque ſuum peccatum, conuerſus ad creaturam, auertitur à Deo. Ergo contritio per quam conuertitur ad Deum ex toto corde, debet eſſe de omni peccato, quo auerſus eſt à Deo; ideoque ad eam non ſufficit deteſtatio peccatorum in genere; ſed requiritur deteſtatio ſingulorum in particulari.

Nu. 50. Eſt autem controuerſia, An pœnitenti vna contritio ſufficere poſſit de omnibus, ac ſingulis peccatis commiſſis, tam quæ memoriæ occurrunt, quam quæ non occurrunt: ſimilis ei quâ quis conuerſus ad cumulum ſordium, abhorret ab omnibus illis; tam iis quæ incurrunt, quàm iis quæ non incurrunt in ipſius aſpectum: an verò neceſſarium ſit ſingulas de ſingulis peccatis mortalibus haberi deteſtationes. Nam vt videre eſt apud Nauar. *in Enchir. cap. 1. nu. 25.* multi ſenſerunt iſtud eſſe neceſſarium: alij verò prius illud ſufficere, quibus ipſe aſſentitur *tum ibidem tum in ſequen. num. 40. & in cap. 22. num. 3.* Aſſentiuntur etiam Franc. à Victoria *num 116. de Sacram.* Caietanus *in ſũmula verbo Contritio, vt tomo primo opuſc. tract. 4. queſt. 2. & Sotus in 4. diſt. 17. queſt. 2. art. 3. col. penult.* & recentiores communiter.

Nu. 51. Idque meritò, quia contritio neceſſaria ad peccatorum remiſſionem haberi poteſt momento temporis ex probabiliore Theologorum ſententia: quam propugnat Suarez *tomo 4. diſput. 4. ſect. 5.* & ſufficienter probatur per illud *Ezech. 33.* Impietas impij non nocebit ei in quacumque die conuerſus fuerit ab impietate ſua.] Nam ibi dies ſumitur pro momento temporis: ſicut & cùm antè immediatè dicitur: Iuſtitia iuſti non liberabit eum, in quacumque die peccauerit. Si enim momento temporis per peccatum homo excidit à Dei gratia; multo magis momento temporis per conuerſionem ad Deum reſtituetur eidem gratiæ; cùm diuinæ clementiæ ea ſit natura, vt magis ad ignoſcendum, quàm ad condemnandum ſit prona. *cap. Quia diuinitatis. De pœniten. diſtin. 1.* At ſingulæ deteſtationes de ſingulis peccatis commiſſis haberi non poſſunt in momento temporis: quia requirunt ſingulorum peccatorum cognitionem: ac talis cognitio, diligens conſcientiæ examen, ad quod non ſufficit momentum temporis. Deinde, vt Nauar. rectè argumentatur *in cit. num. 25.* ſi ad peccatorum remiſſionem neceſſariò concipiendæ eſſent de ſingulis peccatis mortalibus ſingulæ pœnitudines, contingeret caſus in quo quis adhuc viuens priuaretur poteſtate conſequendi vitam æternam, contra textum expreſſum *in cap. 1. de Pœniten. diſtinct 7. in cap. Ponderet. diſtinct. 50.* Denique vt argumentatur Sotus *loco cit. col. antepenult.* impoſſibile penè eſt, vt cùm ingens fuerit peccatorum numerus, & maximè cùm pleraque eorum contigerint in rebus lętis, ſingulos de ſingulis concipere dolores interciſos. Adeout meritò dicendum ſit cum Franc. à Vict. *in citato num. 116.* quod ſicut in confeſſione, dicendo millies Peccaui fornicatione, vnicus talis confitendi actus terminatur ad ſingulas illios numeri fornicationes: ita vnus actus interior quo Pœnitenti diſplicent eædem mille fornicationes, terminatur ad vnamquamque earum: & Pœnitens ipſe cenſetur de omnibus & ſingulis eorumdem conteri.

Quinta

Num. 52 Quinta propoſitio, *quæ ex præcedenti ſumitur*, eſt: Ad remiſſionem peccatorum mortalium ſufficere vnam contritionem, quæ ad omnia quorum Pœnitens reus eſt, extendat ſe in particulari, id eſt, qua Pœnitens omnem mortalem ſuam culpam deteſtetur, ſeruatis conditionibus perfectæ contritionis in præcedent. capite expoſitis. Ad huius confirmationem præter antedicta, afferri poſſunt exempla Diui Pauli euntis Damaſcum, & latronis in cruce pendentis, qui tam breui tempore conuerſi ſunt ad Deum, vt illud non fuerit ſufficiens ad reuocanda diſtinctè in memoriam omnia ſua peccata. Quod ſimiliter ſentiendum eſt de iis qui iuxta antedicta, conuertuntur aut conuerti poſſunt in momento. Accedit etiam, quòd talis contritio, etiamſi perficiatur ſimplici actu voluntatis, ſit vera deteſtatio omnium peccatorum: adeoque pœnitentia quæ peccatori præcipitur: præſertim cùm in ſingulari pœnitentia, *non autem in plurali, pœnitentiæ*, præcipiatur de omnibus peccatis. Atque ita omnes Theologos tenere ait Suarez *in cit. diſp. 4. ſect. 6. nu. 2.*

Si quis opponat contritioni reſpondere confeſſionem tanquam ſignum externum quo manifeſtatur: ideóque ſicut vnus actus confeſſionis ſufficere non poteſt ad omnium peccatorum mortalium remiſſionem: ita nec poſſe vnum actum cõtritionis quantumcumque is ad omnia ſe extendat. Reſpondendum eſt cum Caietan. *in citat. quæſtione ſecunda*, confeſſionem fieri homini tanquam iudici, qui non niſi de cognitis iudicare poteſt; atque peccata quæ non fuerint ei diſtinctè expoſita, manere ei incognita. Contritione autem cor offerri Deo, qui non penſat quantum & quot, ſed ex quanto offeratur: iuxta illud quod de Magdalena *Luc.* 7. dicitur. Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum:] *Non autem quia diſplicuerunt ei multa.* Sufficere ergo poteſt vnus contritionis actus ſicut vnus ſatisfactionis, aut vnus abſolutionis.

De deteſtatione peccatorum requiſita ad validitatem Sacramenti Pœnitentiæ.

SECTIO III.

Num. 53. SExta propoſitio eſt: vnum etiam actum antedictum deteſtationis de omnibus peccatis commiſſis, poſſe ad confeſſionem validam ſufficere. Probatur, quia vnus talis actus ſufficere poteſt ne confeſſio cenſeatur mera narratio, aut eſſe ſine interiori dolore. Quem item poſſe ſufficientem eſſe ad percipiendam Sacramentalem abſolutionem, patet ex eo, quòd ſufficiens eſſe poſſit ad peccatorum remiſſionem. Quare ad validitatem Sacramenti pœnitentiæ non ſunt neceſſariò exercendi tot actus deteſtationis, quot ſunt peccata, de quibus tanquam reus illorum, Pœnitens confitetur: etiamſi negandum non eſt, eos valde vtiles eſſe. Si quis dicat neceſſarios eſſe ad compenſandam iniuriam Deo illatam: vt nimirum homo ſui ipſius iudex conſtitutus, ac peccatorum ſuorum vindex, illam ſingulis contritionibus vindicet, quam ſingulis peccatis intulit. Reſpondendum eſt, eam compenſationem poſſe perinde fieri vna contritione ac multis: vt argumento eſt, quòd vnus dolor intenſus de omnibus peccatis, ſit maior compenſatio quàm multi remiſſi habiti de ſingulis: vt patet ex D. Paulo & D. Magdalena, nonnulliſque aliis, qui quamuis non potuerint in momento in quo conuerſi ſunt, omnia ſua peccata ſigillatim conſiderare ad concipiendas de ſingulis ſingulas deteſtationes: vnam tamen de omnibus conceperunt tam intenſam, vt eis valuerit non modo ad culparum remiſſionem, & pœnarum æternarum eis debitarum mutationem in temporales; ſed etiam ad harum omnium relaxationem: id quod aliquot gloſis citatis expreſſit Nauarrus *in Enchirid. capite primo numero quadrageſimotertio.* Et ad confirmationem facit illud *Lucæ 7.* Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum] vbi nomen peccati extendi ad dictas temporales pœnas, non eſt alienum a ſacræ Scripturæ vſu. Nam iis ſignificandis vſurpatur *ſecundo Machabæorum ſub finem capitis duodecimi*, cùm dicitur, Sancta & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare vt à peccatis ſoluantur.] Per peccata enim eo loco, communiter intelliguntur pœnæ quibus defuncti cruciãtur in purgatorio, quæ temporales ſunt.

Num. 54 Cæterùm perinde eſt, ſiue ante reuocata ſigillatim in memoriam peccata, ſiue poſt, ſiue etiam inter reuocandum concipiatur illa vna deteſtatio, extendens ſe ad omnia mortalia a Pœnitente perpetrata: prout idem Nauarr. *in præcedent numero vigeſimoquinto*, expreſſit inquiens, Non eſt neceſſe, vt Pœnitens recogitans, confiteúſve ſua peccata, de vnoquoque mortifero ſpecialem & ſingularem pœnitudinem concipiat: ſed ſatis eſt, vt concipiat generalem eiuſmodi pœnitudinem, quæ virtute ſe extendat ad omnia mortifera; ſiue id faciat ab initio cùm incipit reuocare in memoriam confitenda; ſiue inter reuocandum, ſiue alio quouis tempore, vel temporis momento.] Cuius doctrinæ ratio eſt, quòd iuxta antedicta, ille qui omnia ſua peccata deteſtatur propter Deum, habeat formalem & ad Sacramentum ſufficientem cõtritionem, etiamſi de illis non cogitet diſtinctè, ſeu ad nullum particulare deſcendat, nec in hoc vel illo ſingulariter ſiſtat: intentionem ſuam ad omnia indefinitè extendens: quod perinde facere poteſt nondum recogitatis, ac iam recogitatis in particulari ipſis peccatis. Ad quod faciunt quæ diſputat Suarez *tomo quarto diſputatione quarta ſect. ſexta a num. nono*, quem vide ſi lubet.

Num. 55 Eidem autem doctrinæ congruenter dici poteſt, illum qui ex contritione, quam ante de ſuis peccatis concepit, conſeruato firmo propoſito non peccandi de cætero, excitatur ad faciendum conſcientiæ ſuæ debitum examen; eóque vt par eſt facto, confitetur, idoneum eſſe abſque noua aliqua ſpeciali contritione ad obtinendam Sacramentalem abſolutionem: cùm in tali confeſſione, vt in ſuo effectu, perſeueret illa præcedẽs generalis contritio de ſe ſufficiens, vt ponimus. Id Sotus *in cit. column. penultim.* indicauit, inquiens Pœnitentium vſum non eſſe, niſi in principio habere contritionem generalem, quæ ſufficit ad gratiam: & deinde peccata inueſtigare ad confitendum: aut omnia ſua peccata in mentem reuocare ante vllum deteſtationis actum, omnibúſque rememoratis vnam deteſtationem applicare. Quanquam tamen negandum non eſt quin, *vt idem monet in fine præcedent. columnæ*, conſultum ſit ſpeciales adhuc de ſingulis peccatis deteſtationes concipere.

Septima propoſitio eſt. Si peccatum mortale penitus oblitum & per antedictam contritionem, etiam in vſu Sacramenti pœnitentiæ remiſſum in memoriam redeat; de eo eſſe denuo conterendum, ſicut & eſt confitendum. Hanc Medina *in tractat. prim. De pœnitent. quæſtione tertia verſu Ex dictis*, probat: quia neceſſarium eſt de peccatis pœnitere, ſicut & confiteri; non ſolùm ad finem conſequendi eorum remiſſionem; ſed etiam adimple-

rionem

tionem præcepti, de quo antea dictum eſt *in capite ſecundo.* Ad quam impletionem non ſufficit ſola virtualis deteſtatio peccati: vt patet ex dictis *in præcedent. capite primo numero tertio,* & à D. Thoma traditum Suarez *tomo quarto diſputatione nona ſectio. ſecunda* pleniùs confirmat. Eiuſmodi eſt autem deteſtatio illa quæ de oblito peccato commiſſo habetur, dum quis cætera quæ memoriæ occurrunt ita deteſtatur actu, vt ſimiliter deteſtaretur illud ſi occurreret. Vnde tenendum eſt quod ex eodem D. Thoma habet Iacobus à Graphiis *in libro primo decis. aur. capite quinto numero vigeſimo tertio* cùm peccata oblita recurrunt in memoriam, debere hominem de illis conteri, ſicut de aliis, perinde ac pauper, qui quod non ſit ſoluendo excuſatur à ſolutione, cum venerit ad pinguiorem fortunam tenetur ſoluere quod debet.

CAPVT V.

De modo exercendi propoſitum emendationis, quod contritio in ſua natura includit cum antedicta deteſtatione.

SVMMARIVM.

56 *Ad tale propoſitũ non requiritur, vt quis perſuadeat ſibi ſe non amplius peccaturum mortaliter.*
57 *Defectus temporis & inculpabilis inconſideratio, excuſant non habentem propoſitum actuale.*
58 *Itémque articulus mortis.*
59 *Quæ peccata eiuſmodi propoſitum reſpiciat.*
60 *Quomodo reſpiciat venialia.*
61 *Quas occaſiones peccandi non reſpiciat.*
62 *Quas reſpiciat.*
63 *Documenta diiudicandi vtrum occaſio aliqua peccandi ſit proxima.*
64 *Peccatum eſt mortale, manere in occaſione proxima peccandi mortaliter.*
65 *Propoſitum emendationis in vſu Sacramenti Pœnitentiæ, debet habere coniunctum propoſitum confitendi & ſatisfaciendi.*
66 *Rationes quibus id probatur.*
67 *Non eſt neceſſarium tale propoſitum coniunctum, actuale eſſe.*

Num. 56 QVæ ad talem modum pertinent complectemur aliquot documentis.

Primum eſt *ex Nauarro in Enchirid. capite primo numero decimotertio.* Non eſſe neceſſarium ad contritionem, tale propoſitum ita exerceri, vt Pœnitens credat, ſe amplius non peccaturum mortiferè. Ratio eſt quia id ſaperet quamdam ſuperbiam. Satis ergo eſt vt nolit amplius peccare, ſtatuátque id cum Dei auxilio ſeruare.

Caſus in quibus ſufficere poteſt tale propoſitum eſſe virtuale.

SECTIO I.

Num. 57 SEcundum eſt: idipſum propoſitum actuale eſſe debere quidem, iuxta probabiliorem ſentẽtiam antea confirmatam *in capite primo numero nono,* nihilominus ſententiam de propoſito virtuali, quòd ipſum ſufficiat ad contritionem, admittendam eſſe (*quod notat Nauarrus in ſequent. numero decimoquinto,*) in caſu in quo temporis defectus, vel aliqua inculpabilis inconſideratio Pœnitentis, cauſa fuit ne is haberet actuale propoſitum. Exemplum eſt cùm quis præ nimio dolore de peccatis ſuis præteritis, non aduertit animum ad vitam futuram: vt Dauidi contigiſſe videtur: quandoquidem ex *ſecundo Regum capite duodecimo,* ipſo dicente; Peccaui Domino:] ſtatim ſubdidit Nathan Propheta: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum.] Ratio autem patet: quia talis caſus eſt impoſſibilitatis, cùm omne actuale propoſitum prærequirat actualem conſiderationem iuxta illud tritum: Nihil volitum niſi cognitum.

Adde quod attigit Suarez *tomo quarto diſputatione quarta ſectio tertia numero quarto,* eandem quoque ſententiam admittendam eſſe, cùm homo pœnitentiam agit conſtitutus in articulo mortis: quia, quando vita in futurum eſt moraliter deſperata, nihil eſt cur talis actus neceſſarius eſſe cenſeatur. *Num. 58* Ad quod facit conſuetodo, nam ſi hominem decotiatum ad mortem exhortemur ad pœnitentiam, non ſumus adeo ſolliciti de illius vita in futurum, ſed de deteſtatione præteritorum peccatorum: quia licet aliquantulum vitę ei ſuperſit, moraliter tamen id quaſi nihil reputatur: atque pauculo eo tempore perſeuerando in dolore & deteſtatione præteritæ vitæ, ſatis pro eodem tam breui, diuinorum mandatorum obſeruantiã proponere ceſetur. Adde adhuc tanquam corollarium, id quod idem author poſtea habet *in ſequent. diſputatione vigeſima ſect. 4. numero trigeſimoquarto.* Si quis bona fide verè deteſtetur peccatum de quo confitetur, nec tamen aduertat ad formale propoſitum cauẽdi ſibi in futurum, ſed illud omittat: id tamen ſine culpa, eo quod talis inaduertentia ſit excuſabilis: tunc ad validitatem Sacramẽti Pœnitentiæ poſſe ſufficere propoſitũ virtuale, in deteſtatione incluſum: quia quantumcumque propoſitum actuale ſic deſit: non deeſt tamen dolor excludens voluntatem peccandi, qui adiunctam habens ſpem veniæ, ſufficit ad Sacramẽtum, iuxta Concilium Tridentinum *ſeſſione decima quarta capite quarto.*

De eodem propoſito, reſpectu peccatorum.

SECTIO II.

TErtium eſt, prædictum propoſitum reſpicere omnia & ſingula peccata mortalia; tum præterita, ne in eis delectetur Pœnitẽs: tum præſentia, ne ea committat: tum etiam futura, vt ea euitet. Non reſpicere autem venialia niſi de conſilio; cùm non impediant reconciliationẽ hominis cum Deo; vtpote quæ ſimul cum charitate in homine ipſo eſſe poſſunt. *Num. 59*

Si tamen de iis quoque velit quis confiteri, debet pariter de iiſdem conteri vt bene docet Suarez *in ſeq. ſect. 6.* & manifeſtum eſt: quia cõfeſſio non eſt ſacramentalis, niſi vt ſignum externum contritionis, quæquidem cum peccatorum deteſtatione, habet adiũctum propoſitum ſimilia cauendi in futurum: neque cenſeri quis poteſt verè & efficaciter peccata ſua deteſtari, quin habeat virtualiter tale propoſitum; ac procuret actuale habere, ſi aduertat ſe non habere. *Num. 60*

Attamen quia venialia, quæ nobis contingunt ex ſurreptione, vix longo tempore à nobis vitari poſſunt ſine ſpeciali Dei priuilegio, non poſſumus

hiocre propoſitum omnino abſolutum illa cauendi; vnde ſufficit vt Pœnitens proponat ſe diligentiam omnem adhibiturum ad illa vitanda vel minuenda quantum humano modo potuerit; Quod etiam habet Suarez *diſputatione quarta ſectione tertia numero quinto.* Ex quo *ut prius citata ſectione 6.* adhuc adde: quando confeſſio eſt de ſolis venialibus peccatis, non eſſe de eiuſdem ſubſtantia, vt contritio (cuius eſt ſignu externũ) ſiue quoad deteſtationem, ſiue quoad propoſitum emendationis, efficax ſit & abſoluta de illis omnibus; quia cùm peccata venialia non ſint materia neceſſaria Sacramenti Pœnitentiæ; vnúmque poſſit ſine alio remitti: ſicut ad validitatem confeſſionis non eſt neceſſarium eam integram eſſe de omnibus venialibus; ita nec neceſſarium eſt doloroſam eſſe vniuerſali contritione de iiſdem omnibus. Vnde licet colligere duo pro praxi. Vnum eſt, multo maiorem operam dandam eſſe in quærendis mediis neceſſariis ad euitanda peccata mortalia, quàm ad euitanda venialia. Alterum eſt, nos facilius abſoluere poſſe relabentes in eadem peccata venialia, quàm relabentes in eadem mortalia: quia frequens relapſus in mortalia, eſt efficacius ſignum defectus neceſſarij propoſiti, peccata in poſterum vitandi quàm frequens relapſus in venialia.

De eodem item propoſito, reſpectu occaſionum peccandi.

Sectio III.

Nu. 61. QVartum eſt, idipſum propoſitum reſpicere quoque occaſiones, & quaſi ſemina peccatorum: tum ne Pœnitens illis vtatur, tum ne eas præbeat aliis. Qnod tamen non eſt intelligendum de occaſionibus peccandi venialiter; quia ſi propoſitum numquam peccandi venialiter neceſſarium nõ eſt, multo minus eſt vitandi occaſiones peccandi venialiter: nec item de occaſionibus remotis peccandi mortaliter ſi hæ ſint res in ſe licitæ, vt mercatura, militia, & cæteræ artes vel officia, quæ poteſt quis ſine peccato exercere. Quoniam cùm nihil ferè ſit in hoc mundo, quin poſſit eſſe occaſio peccati, oporteret nos de eo exiſſe: *prout ait Apoſtolus in priori ad Corinth. cap. 5.*

Nu. 62. Intelligendum eſt ergo de occaſionibus propinquis peccandi mortaliter: adeout homo teneatur propoſitum habere vitandi omnem eam occaſionem quâ ſine peccato mortali nunquam, aut rarò ſe vſurum credit, vt credere meritò debet, ſi iam expertus eſt aliquoties, eam eſſe fragilitatem ſuam vt ſtatim ſuccumbat data eiuſmodi occaſione, ſiue ipſa ſit in ſe peccatum, vt officium fœnerandi, munus lenonis, & ſimilia: ſiue ſit in ſe indifferens, vt conuerſari cum aliqua perſona vendendo vel emendo vel laborando: aut ſit etiam alioqui bona, vt audire alicuius certæ perſonæ confeſſionem.

Ratio verò neceſſitatis extendendi propoſitum emendationis, ad occaſiones eius generis; ſumitur ex eo, quod talem aliquam oblatam non vitare, peccatum ſit mortale iuxta illud Eccleſiaſtis 3. Qui amat periculum peribit in illo]De ea autem & à ſemetipſo vitanda, & non danda aliis præclarè & ad praxim vtiliſſimè Nauar. *in Enchir. cap. 3. num. 5. lit. B, & deinceps ad finem fere vſque capitis, & in cap. 14. nu. 31 lit A, & deinceps, item ad finem vſque cap. qui legendus eſt,* aduertendo interea *quod Suarez monet in ſeq. diſp. 32. ſect. 2. num.* 4. vix poſſe certam regulam ea de re tradi: ſed totam pendere maximè ex prudentia Confeſſarij, qui ad diffiniendum de ea his documentis iuuari poterit.

Primum eſt, expendendum eſſe animum Pœnitentis: qui quamdiu credit, aut probabiliter dubitat ſe non vſurum aliqua occaſione, quin mortaliter peccet, tenetur habere firmum propoſitum illam vitandi: alioqui enim tanquam amans periculum, peribit in illo. Num. 63

Secundum eſt; ſi neceſſarium ſit habere propoſitum vitandi quodcumque peccatum mortale; multo magis eſſe vitandi occaſionem peccati mortalis, quæ & ipſa mortale peccatum adhuc fuerit.

Tertium; vt aliquid, quod non eſt de ſe peccatum cenſeatur proxima occaſio peccati, reſpectu alicuius Pœnitentis; requiri vt ipſum tale ſit quod frequẽter inducat homines illius conditionis ad peccatum: vel certè vt conſtet experimento, habere talem effectum in tali homine. Ratio eſt: quia nequit aſſignari aliud in quo conſiſtat eiuſmodi, vt ſic dicam, proximitas. De qua aduerte, poſſe perinde iudicari, ac de proximo periculo lapſus funambuli iudicatur ex eo, quod ipſe ſit de genere hominum debilium pedibus, aut aliter ineptorum ad illud exercitium: vel ex eo, quòd tale quid attentans, labi cum graui læſione corporis ordinarie ſoleat.

Quartum eſt, adhuc requiri, vt talis occaſio ſit voluntaria, ſeu libere aſſumpta: non autem oblata inuito, & quantum poteſt repugnanti. Nam ſi voluntaria non ſit, ſed potius quædam moralis impotentia reſiſtendi, nec etiam voluntarium erit illud quod ex ea ſequetur: & per conſequens nec peccatum cùm nullum peccatum ſit niſi voluntarium 15. *quæſt. 1. in initio.* Qualiter autem procedere debeat Confeſſarius cum eo qui deficit in tali propoſito, iam traditum eſt *in precedente libro ſecundo cap.* 8. Nu. 64.

Quod verò Caietanus *in ſummula verbo Periculũ* ſignificat captare talem occaſionem; eſſe ex ſuo genere veniale peccatum cuiuſdam incautelæ; admitti poteſt cùm occaſio fuerit remota, quia tunc procedit illius ratio: nimirum quòd occaſione præſente; adhuc in libertatis arbitrio reſtet, mortaliter peccare. Quando verò occaſio peccati mortalis fuerit antedicto modo proxima; tenendum eſt cum Nauar. & aliis quorum meminit Henriquez *in ſumma Theolog. pract. libro quarto capite 24 §. quarto litera B,* Pœnitentes quamuis cum aliquo dolore confiteantur omnia ſua peccata, non eſſe abſoluendos, ſi in aliqua proxima occaſione mortaliter peccandi perſeuerent, tanquam ij qui maneant in ſtatu peccati mortalis, per huius virtualem affectionem; tanquam amorem periculi, in quo peribunt.

De adiungendo propoſito confitendi & ſatisfaciendi, propoſito emendationis in vſu ſacramenti pœnitentiæ.

SECTIO IV.

SVpereſt monendum: quòd etſi contritio ſecundùm ſe ſpectata, contenta ſit propoſito de quo dictum eſt hactenus: nihilominus in ordine ad ſacramentum pœnitentiæ requirere ſpecialiter, vt ſit cum propoſito debitè confitendi & ſatisfaciendi; hoc enim patet per illud quod in Concil. Trident. *ſeſſ 6. cap.* 14. ſtatuitur Chriſtiani hominis pœnitentiam poſt lapſum, requirere non modò ceſſationem à peccatis, & eorum deteſtationem: verumetiam eorumdem ſacramentalem confeſſionem, ſaltem in voto, & ſuo tempore faciendam, ac ſacerdotalem Nu. 65.

abſolu

abſolutionem, itémqoe ſatisfactionem per ieionia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia.] Adde illud, quod in ſequenti *ſeſſ.14.cap.4.* ſtatuitur; etſi aliquando contritionem charitate perfectam eſſe contingat, hominémqoe Deo reconciliari priuſquam ſacramentum pœnitentiæ actu ſuſcipiatur: ipſam nihilominus reconciliationem, ipſi cõtritioni ſine ſacramenti voto, quod in illa includitur, non eſſe adſcribendam.]

Nu. 66. Vnde ſequitur, quia contritio votum ſacramenti includit hoc nomine, quòd in lege euangelica requiratur, vt Pœnitens deteſtetur peccata ſua cum propoſito ſuſcipiendi Pœnitentiæ ſacramentum, quod pro fidelibus, quoties poſt Baptiſmum in peccatum labuntur, Deo recooeiliandis inſtitutum eſt à Chriſto, *ex eadem ſeſſ.14.cap.1.& Can.1.* Sequitur, inquam, contritiooem debere eſſe cum propoſito confitendi Sacerdoti ſufficientem iuriſdictionem habẽti *(quod vocãt propoſitum ſubiiciendi peccata ſua Eccleſiæ clauibus)* & pro illis ſatisfaciendi; quandoquidem actos ipſi confeſsionis & ſatisfactionis, cõtritionem in animo latentem, tanquam effectus ſuam cauſam (ſunt enim actus per eam imperati à voluntate informatâ habitu virtutis Pœnitentiæ) reddunt ſenſibilem, atque adeo ſacramentalem, ſeu qualem oportet eſſe ſacramenti materiam: quæ non niſi ſenſibilis eſſe poteſt ex communi doctrina de Sacramentis. Quocirca cum ipſa contritione, iidem actus, ad integritatem ſacramenti pœnitentiæ, debent concurrere ex Dei inſtitutione, *vt in cit.ſeſſ.14.cap.3* definitur. Vnde patet perfectam contritionem in lege euangelica requirere, vt ipſa ſit cum propoſito coofitendi & ſatisfaciendi debito tempore.

Quod quidem confirmatur adhuc ex diſcrimine, quod cernitur inter pœnitentiam ad baptiſmum neceſſariam, & eam quæ ad Sacramentum pœoitentiæ requiritur. *De quo Nauar.in Enchir.ca.1.num.58.* Nam vt deducitur ex Concil. Trident. *in præced.ca.1.* Deus ſe nobis offert vt Pater in Baptiſmo; & ideo ad hunc ſufficit diſplicentia vitæ præteritæ cum propoſito nouæ: in ſacramento verò pœnitentiæ ob ingratitudinem noſtram, amiſſiámque innocentiam & gratiam in Baptiſmo conceſſam, offert ſe tanquam Iudex, exigens non tantùm deteſtationem vitæ præteritæ & propoſitum nouæ: ſed etiam propoſitum ſe ſobiiciendi clauibus Eccleſiæ, ſeo confitendi ac caſtigandi, puniendíque peccata commiſſa: quod Concilium ibidem admonet à Patrib. indicatum eſſe, cùm pœnitentiam dixerunt eſſe laborioſum quemdam baptiſmum.

Num.67 Quod autem Maior & Caietanus referente Nauarr. *in præced.num.15.* & cum eis vterque Sotus Dominicus in 4. *diſp.17.qu.2.art.1.in fine*; Petrus verò in *lectione 17. De Pœniten.ſub finem.* dicunt ſufficere ad perfectam contritionem vt eiuſmodi propoſitum ſit virtuale (qoale cenſetur includi in propoſito abſtinendi in futurum ab omni peccato mortali. Nauarr. ipſe non admittit ſimpliciter, ſed vult tantùm habere locum, quando defectus temporis vel aliqua inculpabilis incõſideratio Pœnitentis, fuit cauſa quominos haberet actuale propoſitum. Cuius ſententia vt tutior probanda eſt, & Pœnitentibus conſulenda; non tamen vt ſimpliciter neceſſaria: quia vt ipſemet *notat ad cap. Ecce nũc De pœnitẽ. Diſtinct. prima num.1.* quamuis Concil. Trident. *ſeſſ.14.cap.4.* ad iuſtificationem requirat cum contritione votum Sacramenti, tamen quia non requirit expreſsè votũ actuale, ſed generaliter votum, intelligi poteſt in genere, actuale aut virtuale ſufficere.

CAPVT VI.

De defectibus contritionis qui reddunt pœnitentiæ ſacramentum inualidum.

SVMMARIVM.

68 Datur aliqua contritio ſufficiens ad validitatem ſacramenti pœnitentiæ, etiamſi defectum aliquem perfectæ contritionis patiatur.

69 Conditiones perfectæ contritionis quarum defectu cognoſcitur, quando illa inualidum reddat pœnitentiæ ſacramentum.

70 Defectus voluntarij in contritione, reddit ſacramentum Pœnitentiæ inualidum.

71 Quæ contritio imperfecta ſufficere poſſit ad validitatem ſacramenti pœnitentiæ ex Concil. Trident.

72 Non ſufficere ad eam, quòd pœnitens de peccato doleat propter infamiam & alia mala, quæ per illud ſibi intulit; non autem quia Deum offendit.

73 Talem tamen dolorem vtilem eſſe.

74 Attritio cum ſacramento ſufficiens ad gratiam iuſtificantem, debet fundari in fide Chriſti.

75 Non debet de neceſſitate eſſe cum deteſtatione peccati, tanquam deteſtandi ſuper omne deteſtabile.

76 Debet eſſe cum ſpe veniæ, ſaltem virtuali.

77 Item cum propoſito firmo emendationis.

78 Rationes quibus id probatur: & notandum in iudicando de illo propoſito.

79 Debet eſſe cum propoſito, ſaltem virtuali, confitendi & ſatisfaciendi.

NOn modo perfectam contritionem, qualem ex omnibus conditiooibus ad eam neceſſariis deſcribit Nauarr. *in Enchir. initio primi cap.* ſed etiam aliquam imperfectam, Num.68
ſeu quæ defectum aliquem talium conditionum patiatur, ſufficere poſſe ad ſacramentum pœniteotiæ habetur ex Concil Trident. *ſeſſ.14.cap.4.* Vbi præter contritionem charitate perfectam, quâ homo poteſt reconciliari Deo ſine pœnitentiæ ſacramento reipſa ſuſcepto: *non tamen ſine illius voto*: aliam ponit imperfectam, quæ quamuis ſioe ſacramento pœnitentiæ per ſe ad iuſtificationem perducere peccatorem nequeat: tamen eum ad Dei gratiam in ſacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit: *quæ ſunt ipſius Concilij verba.* Iam vt intelligatur quænam ſit talis imperfecta contritio: ſcire oportet ex quarum conditionum perfectæ contritionis defectu, cenſeatur ſacramenti pœnitentiæ materia deficere, ſufficienter ad reddendum ipſum inualidum.

Cuius rei gratia notandum eſt primò, omni contritioni, ſiue perfectæ, ſiue imperfectæ ad idem Sacramentum ſufficienti, conuenire, vt ſit dolor & deteſtatio de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Hæc enim eſt definitio, quam initio *citati cap.4.* Concilium Tridentinum tradit illius contritionis, quam facit primam Sacramenti pœnitentiæ materialem partem, atque adeo neceſſariam ad illius validitatem ſicut alia ſubſtantialia.

Notandum eſt ſecundò, omni contritioni imperfectæ; tam ſufficienti ad eiuſdem ſacramenti validitatem, quàm non ſufficienti, conuenire, quòd nec perfecta ſit charitate, nec per ſe poſsit peccatorem perducere ad iuſtificationem: in hoc enim generaliter diſtinguitur à contritione perfecta; vt patet ex ante memoratis verbis Concilij Trident.

Quinam ſint illi defectus contritionis, per quos pœnitentiæ ſacramentum redditur inualidum.

SECTIO I.

Num. 69 NOtandum eſt tertiò, de varietate contritionum imperfectarum iudicari ex varietate conditionum perfectæ contritionis; per quarum defectum, illæ ſunt imperfectæ. Cuiuſmodi conditiones, *vt videre eſt apud Nau. & ex antedictis à nu. 27. ſatis patet*: ſũt primò, vt ſit deteſtatio volũtaria peccati, ſecũdò, vt ſit de peccato ipſo quatenus eſt offenſa Dei, tertiò vt ſit ſumma, id eſt, qua peccator deteſtetur peccatũ ſuum ſuper omne deteſtabile, quartò, vt ſit cum ſpe, ſaltem virtuali, veniæ à Deo obtinendæ, quintò, vt peccandi voluntatem excludat, ſitque cum propoſito ſaltẽ virtuali, vitandi de cætero peccata: imprimis autem mortalia, ſeruãdiq; præcepta omnia, & peculiariter de confeſſione Sacramẽtali ſuo tẽpore faciẽda, & de ſatisfactione. Ex harum igitur ſingulis, diſtingui poſſunt conſtitutę per earum defectum, contritiones imperfectæ. Quæ metaphoricè ex eo attritiones dicuntur, quòd per illas cor hominis induratum peccato, non perinde molleſcat depulſo ipſo peccato, ac per veram contritionem perfectam: ſicut nec lapis per attritionem, perinde ac per contritionem, ſic in minimas partes redigitur, vt tangenti cedat, ſed tantum in partes minores diuiditur. De vnaquaque autẽ vidẽdum eſt illud quod propoſuimus conſiderandum; num ſcilicet ex ſuo defectu ita ſit imperfecta, vt inualidum reddat Pœnitentiæ ſacramentum, tanquam non ſufficiens ad peccatorum remiſſionem, non obſtante quòd reipſa fiat confeſſio, & abſolutio detur.

Nu. 70 Atque de contritione imperfecta ex defectu primæ conditionis: cùm ad inſtar illius quæ reperitur in dãnatis ea coacta ſit, & extorta: certum eſt, ne quidem cum ſacramento ſufficere ad peccatorum remiſſionem: & per conſequens neque ad ipſius ſacramenti validitatem. Ad confirmationem ſufficit authoritas Concilij Triden. *ſeſſ. 14 cap. 4.* vbi dicitur, quòd Eccleſia nunquam docuerit vel ſenſerit ſacramentum Pœnitentiæ abſque bono motu percipientium, gratiam conferre: & hæreticos (qui tale quid ſcriptores Catholicos tradidiſſe calumniantur, falsò etiam docere contritionem (*intellige quamcumque preparantem ad gratiam iuſtificantem iuxta Can. 5. eiuſdem ſeſſionis*) extortam eſſe & coactam, non liberam & voluntariam.]

De ea contritione imperfecta, cum qua ex Concilio Trid. ſacramentum pœnitentiæ poteſt eſſe validum.

SECTIO II.

Num. 71. DE ea quæ imperfecta eſt ex defectu ſecundæ conditionis, (nimirum quod non concipiatur expreſſe de peccato ſub ea ratione, quà eſt Dei offenſa habetur ex Concil. Triden. *in citato cap. 4.* eam ſi concipiatur ex conſideratione turpitudinis peccatorum, aut ex metu gehennæ, aut pœnarum aliarum à Deo infligendarum in ipſorum peccatorum vindictam (quod explicuimus in præced. nu. 40.) præparare ad gratiam iuſtificantem obtinendam, dummodo voluntatem peccandi excludat, & ſit cum ſpe veniæ, id eſt, vt Nauar. interpretatur *in Enchir. cap. 1. nu. 11.* dummodo quis reſpectu malorũ quæ proueniunt ex peccato non ea mente pœniteat, vt ſi illa non interuenirent ipſe non pœniteret, imò peccare pergeret; quodquidem eſſet, ne implicitè quidem virtute ve propter Deum offenſum, de peccato ſuo pœnitere; & per conſequens, nõ eo modo pœnitere, quo requiritur ad obtinendam peccatorum remiſſionem, conuertendo ſe ad Dominum iuxta illud *Eſaiæ 45.* Conuertimini ad me, & ſalui eritis.] *& cap. 55.* Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas & reuertatur ad Dominum.]

Vnde intelligitur reiiciendam eſſe ſententiam cuius *in eod. nu. 11.* meminit Nauarrus, dicentium ad condonationem peccati per ſacramentum pœnitentiæ, ſufficere attritionem qua pœnitens dolet de peccato, non propter Deum: ſeu, non quia Deum offendit: ſed propter infamiam aut alia mala quæ ſibi intulit peccando. Nempe quia dilapidauit ſuam ſubſtãtiam: ex nobili aliquo ſtatu excidit: effectus eſt infamis: vires & pulchritudinem corporis perdidit; mulctatus eſt grandi pecunia: aut damnatus eſt ad triremes: aut afficiendus eſt extremo ſupplicio. Accedit etiam quòd talis attritio ac dolor de peccatis, magis fundetur in amore ſui, quam Dei, & ex metuo purè humano oriatur; cùm attritio ſufficiens cum ſacramento ad iuſtificationem, aliquid ampſius requirat, tanquam Dei donum & impulſus Spiritusſancti ex Concil. Trident. *ſeſſ. 14. cap. 4.* ſitque ordinis ſupernaturalis eo modo quo expoſitum eſt antea *in cap. 5. ſub finem.* Nu. 72.

Quanquam negandum non eſt quod attigit Nauar. *ibidem & in ſeq. num. 41.* talem attritionem tanquam pœnitentiam terrore plenam, ſi voluntatem peccandi excludat & ſit cum ſpe veniæ (ſine quibus conditionibus infructuoſam eſſe patet ex Fœlice præſide, qui diſputante D. Paulo *Act. 24* de iudicio futuro, valde perterritus eſt, ſed inde non euaſit melior) bonam eſſe & vtiliter peccatorem eà concuti: quia iuuat ad retundendam cordis humani ſuperbiam, & refrænandum peccandi affectum, excitandámque mentem ad Dei & iuſtitiæ diuinæ memoriam: vnde anima diſponitur ad excipiendum ac ſequendum Spiritusſancti impulſum, de quo mentio eſt in Concil. Trid loco citato: atque adeo ad agendam talem pœnitentiam, quæ ſaltem cum Sacramẽto ſufficiat recuperationi diuinæ gratiæ; etiamſi de ſe ad eam non ſufficiat: itaut comparetur ſetæ in cap. Sicut ſeta, de pœnit. diſtin. ſecunda: quia, *vt rectè* Sotus ait *in 4. diſtinct. 14. quæſt. 2 art. quinto col. 4.* ſicut ſeta quamuis non ſit accommodata ad connectenda fruſta corij; eſt tamen ad inducendum filum quo connectuntur; ita etiam timor ſeruilis quamuis per ſe non ſufficiat ad conglutinandam inter nos & Deũ amicitiam, ſeruit tamen multùm charitati in animã introducendæ, qua talis conglutinatio perficitur. Ad quod facit illud Eccleſiaſtici *cap. 1.* Timor Domini expellit peccatum, nam qui ſine timore eſt non poterit iuſtificari. Num. 73

Dubitaret fortè aliquis, An prædictam attritionem quam diximus cum Sacramento ſufficere ad gratiam iuſtificantem obtinendam, neceſſarium ſit fundari in fide Chriſti. Nam pro parte negante facit, quòd dolor, quem quis de peccatis concipit, quia ſunt contra rectam rationem, videatur poſſe ſufficere ad reconciliationem ipſius cum Deo: ſicut conſenſus in aliquo, quod eſt contra rationem rectam, ſufficit ad perdendum diuinam gratiam. Sed tenendum eſt contrarium: quia nulla attritio quæ non fundatur in Chriſti fide explicita vel implicita poteſt ſufficienter diſponere ad gratiam iuſtificantem vt patet ex Concil. Trident. *ſeſſ. 6. cap. 6.* Et confirmatur per illud *ad Hebr. 11.* Accedentem ad Deum credere Num. 74

cere oportet quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.] Itemque illud ibidem, Impoſſibile eſt ſine fide placere Deo.] Ratio autem oppoſita nihil efficit: quia multo plus requiritur ad reſurgendum ex peccato, quàm ad ruẽdum in peccatum. Nam ad hoc ſola vis liberi arbitrij ſufficere poteſt, non autem ad illud: quia talis ruina prouenit ex defectu in agẽdo, cuius homo eſt ex ſe ſatis capax: ſurrectio verò ei oppoſita, pendet ex conatu; ad quem homo non eſt ex ſe ſufficiens: ſed requirit excitantem & adiuuantem Dei gratiam, cui liberâ ſuâ voluntate aſſentiatur & cooperetur: vt *in citata ſeſſ.6 cap.5.* expreſsè traditur. Qua in re immorari non eſt huius inſtituti. Tantùm monendum eſt, fidem Chriſti, in qua iſtiuſmodi attritionem fundari debere diximus, nũc cenſeri explicitam, cùm iuxta idem Conc. Tri. *in cit.c.6.* credimus à Deo iuſtificari impium per gratiã eius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Quem ſcilicet propoſuit, *vt habetur ad Rom tertio*, propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionẽ iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum, &c.] Implicitam verò tunc cenſeri, cùm eſt alicuius obiecti cognitio, ex qua per conſequentiam deduci poteſt antedicta fides explicita: cuiuſmodi cognitio eſt, ſi quis credat non poſſe peccatum ſibi aliter remitti quàm per beneplacitum Dei, & eâ ratione quam ipſe conſtituerit: ex tali enim cognitione rectè deduci poteſt, à Deo iuſtificari impium, per gratiam, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hæc enim apertè ex illa colligitur; factâ confirmatâque hac ſub ſumptione. Sed Dei voluntas eſt vt hominibus remittantur peccata per Chriſti merita: prout ſcilicet *in ſequen. cap. 7.* declaratur à Concilio Tridentino.

De alijs contritionibus imperfectis, quid ſit ſentiendum.

SECTIO III.

Nu. 75. De attritione ſeu cõtritione imperfecta ex defectu tertiæ conditionis: qualis eſt eorum quos pœnitet peccaſſe, ob id principaliter quod peccatum eſt offenſa Dei; & qui ſtatuunt amplius non peccare ſed non concipiunt peccatum, ſuper omnia deteſtabilia deteſtandum, neque reputant ipſum vitandum eſſe ſuper omne vitabile: Nauar. *in Enchir. cap. 1. nu. 37.* aduerſus Caietanum (*quem etiam reprehendit Sotus in 4. diſtinct. 18. qu. 3 art. 3. col. 9.*) probat eam ad peccatorum remiſſionem ſufficere (quod intelligo de iuris ſaltem rigore) cum abſolutione Sacramentali, ſuſcepta ab eo qui Sacerdoti confitens credit ſine craſſa ignorantia, ſe dolorem ſufficientem habere, neque effectui Sacramentali, id eſt gratiæ, obicem ponere. Fundamentum illius eſt, quòd ſacræ literæ (*vt pluribus locis allatis oſtendit*) à peccatoribus expreſſè exigant tantùm vt agant pœnitentiam, non autem vt peccatum ſuum concipiant tanquam quid maximè omnium vitabile & deteſtabile: neque interpretatione ad tale quid, ſiue Concilia ſiue Patres, ſiue communis fidelium vſus, eadem loca extendere norentur. Quare nec nos debemus extendere; cùm maximè id coniunctum habeat periculum perturbationis conſcientiarum ob difficultatem quàm contingeret experiri in vincendo naturalem inclinationem, qua ſolemus maiori doloris ſenſu tangi de pleriſque incommodis temporalibus, quàm de noſtris peccatis. Quamquam non ideo negandum eſt, quin opus ſit, vt peccator animi propoſito, malit quodcumque aliud malum, etiam mortem quàm peccatum.

Nu. 76. De attritione quæ conſtituitur ex defectu quartæ conditionis, id eſt, ex eo, quòd non ſit cum ſpe, fal-

tem virtuali, veniæ obtinendæ à Deo, dubium non eſt quin cum ſacramento ad iuſtificationem peccatorumve remiſſionem non ſufficiat: quia eſt pœnitentia contaminata peccato diffidentiæ, ſimilis ei quam Iudas habuit, diſponens non ad ſaluationem, ſed ad perditionem, *cap. Sceleratior. De pœnit. diſtinct. 3.* Deinde quia ex Concil. Triden. *ſeſſ. 6. cap. 6.* præparatio neceſſaria ad iuſtificationem peccatoris, conſtituitur: ſicut fides, ita & ſpes qua peccator erigatur fidens, Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore.

Nu. 77. De attritione verò quæ ex defectu quintæ conditionis conſtituitur, & eſt (prout poſt Caiet. eam deſcribit Nauar *in præced. nu. 36.*) eorum quos pœnitet mortaliter peccaſſe, vellentque non peccare, ſed non ſtatuunt firmiter à peccatis abſtinere; dicendum eſt, neque ſimul cum ſacramentali abſolutione ad gratiam obtinẽdam ſufficere *iuxta cap. Quod quidam De pœnit. & remiſſ.* atque regulam illam *iuris in 6.* non datur venia, niſi correcto. Vnde vt notatum eſt à Caie. *in verbo Confeſſionis iteratio*, peccatum ſacrilegij committit; tum Pœnitens qui cum contritione taliter imperfecta petit vel accipit abſolutionem, tũ Confeſſarius qui illam impertit. Quam ſententiam ſequens Sotus *loco cit.* rationem addit nominis, quo prædictum propoſitum non peccandi, velleitas appellatur: nempe quòd ipſum tanquam ſolummodo conditionatum & infirmum, ac quaſi claudicãs, propriè exprimatur per verbum vellem. Notandum verò eſt diligenter in hac re pro praxi, quod idem Sotus monet *in præced. diſt. 17. qu. 2. art. 5. ſub initium*, cõtritionem & attritionem ad hoc ſacramentum ſufficientem conuenire debere, non ſolum in hoc, quòd vtraq; ſit deteſtatio peccati ſuper omne deteſtabile; ſed etiam quòd ſit cum abſoluto propoſito nũquam peccandi in futurum pro re vlla mũdi: quoniam aliàs actus ille deteſtationis, ne quidem cum ſacramento ſufficeret ad gratiam diuinam & peccatorum remiſſionem obtinendam.

Nu. 78. Pro quo facit memoratum cap. Quod quidã. De pœnitentiis & remiſſ. vbi ſtatuitur non eſſe veram pœnitentiam eorum, qui quamuis confiteri velint de criminibus à ſe perpetratis, aſſerunt tamen ſe ab eis abſtinere non poſſe. Facit item quod conuerſio peccatoris ad Deum, vt ab illo veniam peccatorum miſericorditer conſequatur; debeat eſſe ex toto corde *Ioelis 2.* qualis non eſt, ſi quis nũ ſit firmus, ſed aliquo modo claudicet in propoſito non peccandi de cætero. Accedit quòd neque apud homines iudicetur vera pœnitentia illius, qui de iniuria illatâ veniam petit abſque firmo propoſito emendationis. Nec enim vir vxorem adulteram pro verè pœnitente habet, quamdiu videt eam adhuc affici ad adulterum ſuum, necdum firmiter proponere ab illius cõſuetudine abſtinere. Quare nec apud Deum vera eſſe iudicabitur pœnitẽtia peccatoris, qui nondum apud ſe firmiter propoſuit deſerere illud per quod, *vt Scriptura loquitur*, fornicatur à Deo ſuo;] neque ea talis eſſe, per quam ille cenſeri poſſit Deum ex toto corde quærere ad ipſum inueniendum: ſeu ad ipſum offenſum ſibi reconciliandum; quandoquidem ipſemet Deus ait *apud Ierem. cap. 19.* Quæretis me & inuenietis, cùm quæſieritis me in toto corde veſtro.]

Aduerte autem, non eſſe cenſendum pœnitentem memorato propoſito firmo carere, qui infirmitatis humanæ ſibi conſcius timet, ne ab illa firmitate excidat, & in mortale peccatum aliquando labatur. Talis enim timor poteſt conſiſtere cum abſoluta voluntate adhibendi omnem operam ad vitandum in poſterum omne mortale. Quæ voluntas etiamſi efficax ſit, id eſt, Pœnitentem ſic diſponat, vt is ipſâ durante vitet omne mortale: tamen quia ex inconſtantia ingenij humani, illa facilè mutari poteſt; me-

ritò timetur ne mutetur de facto, & in peccatum mortale incurratur.

De attritione denique quàm defectus vltimæ cõditionis conſtituere poteſt, patet idem ſentiendum eſſe, ac de proximè præcedenti, cùm conſtet in lege Euangelica de confeſſione & ſatisfactione propoſita eſſe præcepta obligantia peccatores ſub mortali: itaut non habere propoſitum confitendi & ſatisfaciendi ſuo tempore, ſit non habere propoſitum vitandi omne mortale peccatum, adeóque carere conditione ad habendam Sacramentalem abſolutionem neceſſariá iuxta antedicta.

LIBER SECVNDVS, AC OPERIS TOTIVS SEXTVS, DE SACRAMENTALI CONFESSIONE.

PRÆFATIO.

NON agitur hic de confeſſione fidei, quæ fit coram tyranno: de qua *Matth.* 10. Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo:] & *ad Roman.* 10. Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.] Neque de confeſſione laudis ſeu recogitationis diuinarum perfectionum, & gratiarum actione; frequenter ſignificata in Pſalmis Dauidis, per verba Confitemini, Confitebor, & Confiteantur; atque *Matth* 11. cùm Chriſtus ait, Cõfiteor tibi Pater Domine cœli & terræ,] ſed agitur de cõfeſſione fraudis, hoc eſt, de recognitione propriorum peccatorum, non tamen omni: quia non de ea quæ fit Iudici in foro externo: vt illa quam Ioſue exegit ab Acham dicens: Confitere, atque indica mihi quid feceris; ne abſcondas] *Ioſue* 7. Nec itẽ de interiori quæ fit ſoli Deo, dum nos aut generaliter agnoſcimus peccatores; aut noſtras conſcientias diſcurientes, diuerſorum peccatorum coram eo reos noſſe animaduertimus. Nec denique de exteriori, quæ vt Deo, ſic & homini locum Dei tenenti fit quidẽ, ſed generaliter, vt fieri ſolet in introitu Miſſæ, vel immediatè ante ſacroſanctæ Euchariſtiæ ſumptionem, per vſitatam illam formulam verborum, Confiteor Deo omnipotenti, &c. Agitur ergo de confeſſione, quæ fit Sacerdoti locum Dei tenenti, Eccleſiæque claues, ſeu iuriſdictionem ſufficientem habenti, accuſando ſe diſtinctè de omnibus peccatis propriis. Hæc enim eſt quæ Sacramentalis dicitur. Atque cognoſcenda de ea pro praxi nobis propoſita, complectemur quinque capitibus: quorum primum erit de ipſius natura. Secundum de neceſſitate ſeu obligatione ipſam faciendi. Tertium de conditionibus quas ad ſuam perfectionem requirit. Quartum de iis de quibus facienda eſt. Quintum de iis per quæ redditur inualida, ſeu inefficax ad Sacramentum pœnitentiæ conſtituendum.

CAPVT

CAPVT I.

De natura ſacramentalis confeſſionis.

SVMMARIVM.

1 *Definitio confeſſionis ſacramentalis.*
2 *Confeſſio in foro externo facta, etiam proprio Sacerdoti, non eſt ſacramentalis.*
3 *Nec item facta in foro interno, ſi ſit hypothetica, aut excuſatio, aut iactantia.*
4 *Aut nuda narratio, aut negatio peccatorum, vel falſa eorum exaggeratio, aut narratio ſuorum bonorum operum.*
5 *Confeſſio facta abſenti non eſt ſufficiens ad obtinendam ſacramentalem abſolutionem.*
6 *Non eſt confeſſio ſacramentalis, quæ fit non Sacerdoti aut non habenti iuriſdictionem.*
7 *Nec quæ fit ad alium finem, quàm ad obtinẽdam peccatorum abſolutionem; nec demum generalis conſueta fieri per ſola verba Confiteor Deo, &c.*

Num. 1. AD explicationem naturæ confeſſionis ſacramentalis quatuor definitiones adferuntur à Palud. in 4. diſtinct. 17. quæſt. 2. art. primo. Nobis autem vna hæc ſufficit, qua dicitur actus pœnitentis externus, quo in conſcientiæ foro accuſat ſe de ſuis peccatis coram proprio Sacerdote, vt ſacramentaliter ab eis abſoluatur.

Cuius definitionis prima pars, *actus Pœnitentis externus*, indicat illum non cõfiteri, qui immobilis manens, nullum actum externũ verbo, vel nutu, vel alio ſimili ſigno exercet: neque talẽ abſoluẽdũ eſſe; ob defectũ ſcilicet materiæ ſẽſibilis ad ſacramẽtũ neceſſariæ, iuxta illud quod ſacramẽtum dicitur, inuiſibilis gratiæ viſibilis forma. *Cap. Sacrificiũ, De conſecr. diſt. 2.*

Num. 2. Secũda pars, *quo in conſcientiæ foro accuſat ſe de ſuis peccatis*, excludit eas confeſſiones quæ fiunt in foro externo coram Iudicibus: etiamſi fuerint Eccleſiaſtici ac proprij Sacerdotes. Præterea corrigit abuſum quorumdam, qui vt aliquod proprium peccatum detegant, multa ſimul aliorum peccata impertinenter narrant: vt viri, vxorum: vxores, virorum; ſerui, dominorum; alij, aliorum; quæ omnino tacenda ſunt, quando propria (quorum tantùm & non alienorum manifeſtatiua debet eſſe confeſſio ſacramentalis) poſſunt ſine illis ſufficienter aperiri. Adhuc denotat non quemlibet actum externum pœnitentis eſſe confeſſionem ſacramentalem (ſicut nec quilibet eſt talis, qualem propoſita definitionis verba declarant) adeóque nullam ſequentium confeſſionum, habere confeſſionis ſacramentalis naturam; itaut illis ſacramentalem abſolutionem ſuperaddere, ſit ſacrilegium.

Num. 3. Prima eſt hypothetica illa, qua ſacerdote præeũte & interrogante, ſi hoc vel illud feceris, nonne petis veniam à Deo; Pœnitens reſpondet. Ita Domine. Etenim talis non eſt accuſatio ſui de propriis, neque manifeſtatio alicuius abſolutæ deteſtationis illorum, per quam ſufficienter conſtare poſsit adeſſe materiam abſolutionis; ne eam temerè impendendo, ſacrilegium committatur. Secunda eſt, excuſatio qua nonnulli culpam ſuorum peccatorum transferunt aut in naturam ſuam, aut (quod eſt genus blaſphemiæ) in Deum quaſi cauſantem peccandi neceſſitatem, iniungendo nimis ardua; aut in Dæmonem: aut in fortunam, vel fatũ aliamve cauſam ſimilem. Qui manifeſtè ex eo arguuntur, quòd certiſsimũ ſit, nullum eſſe hominis peccatum, excepto originali, quin libera ipſius voluntate perpetretur. Tertia eſt, iactantia & oſtentatio peccatorum ſuorum, qualis contingere poteſt quibuſdam perditis, qui lætantur cùm male fecerint, & exultant in rebus peſſimis [*prout habetur Prouerb. cap. 2.* Cùm deberent culpam ſuam humiliter agnoſcere, ac cum Dauide à Nathan propheta reprehenſo 2. *Reg.* 12. dicere, Peccaui Domino.]

Quarta eſt, nuda narratio peccatorum abſque vlla interiori contritione, aut cum prolixa rerum impertinentium commemoratione, & inutili verborum multiplicatione; eò ſpectante vt peccata quæ aperienda ſunt, certa ratione tegantur. Nam talis confeſsio, non eſt vera accuſatio, ſed rhetorica quædam excuſatio. Quod ſi ad perfectam peccati cognitionem, opus ſit hiſtoriam narrare; bonum quidem eſt id facere, & fieri debet: ſed ſolùm quæ ſunt ad talem finem neceſſaria, referre oportet. Quinta eſt, negatio peccatorum: qualis contingit quibuſdam ignaris dicentibus: Nihil malè feci, non ſum furatus, non fornicatus, &c. Sexta eſt, enumeratio bonorum operum: qualis fit à dicentibus: Audiui ſacrum omnibus diebus feſtis: ieiunaui Quadrageſimam; dedi eleemoſynas, & ſimilia, imitatione Phariſæi orantis *Lucæ* 18. Septima eſt nimia exaggeratio & falſa impoſitio peccatorum, quæ pœnitens ipſe non fecerit: qualis contingit legenti ex aliquo libro formulam confeſſionis, nun habita ratione, quorum ſit ſibi conſcius, aut non ſit. De quibus omnibus debet confeſſarius ſollicitè pœnitentem ſuum inſtruere, cùm aduerterit ipſum in eis delinquere. Num. 4.

Tertia definitionis pars, contenta illis verbis, *coram ſacerdote proprio*, excludit primò, *per verbum corã*, confeſsiones factas abſenti per literas aut internuntium: Quas non eſſe ſufficientes ad obtinendam abſolutionem ſacramentalem communis ſententia eſt, quam amplectuntur Sotus in 4. diſt. 18. q. 2. art. 6. Toletus in Inſtruct. Sacerdotum lib. 3. c. 6. Greg. à Valen. & Suarez in 3. partem, ille diſp. 7 q. 11. puncto 1. Quid autem: hic verò tomo 4. diſp. 19. ſect. 3. nu. 7. & ante illos Nauarrus *ad cap. Fratres, De pœn. diſt* 5. *n.* 94. confirmat tum *ex cap. Quem pœnitet De pœnit. diſt.* 1. *per illa verba*: Præcepit Dominus mũdandis, vt oſtẽderent ora ſacerdotibus; docens corporali præſentia, confitenda peccata, non per nuntium, non per ſcripturam manifeſtanda.] Tum ex eo, quòd abſolutionis forma, *quæ habet Abſoluo te*, præſupponat abſoluendum præſentem eſſe, perinde ac forma conſecrationis Euchariſtiæ, *Hoc eſt corpus meum*, præſupponit panem conſecrandum præſentem eſſe vi pronominis Hoc, quod in communi loquendi vſu dirigitur ad rem præſentem. Tum demum ex eo, quòd ſacramenta omnia perſonæ propriæ concurſum exigant cùm ſuſcipiuntur, excepto matrimonio, quod per procuratorẽ contrahi poteſt *ex cap. Finali De procuratoribus in ſexto.* Accedit quòd nouiſſimè à ſummo Pontifice Clemente VIII. tanquam erronea damnata ſit propoſitio, qua aſſeritur licere per literas, ſeu internuntium peccata propria Confeſſario abſenti ſacramentaliter confiteri, & ab eo item abſente abſolutionem obtinere. Num. 5.

Excludit ſecundò, *per verbum ſacerdote*: confeſsiones factas laico, aut alteri non ſacerdoti: quas non eſſe ſacramentales patet ex Concil. Trident. *ſeſſ.* 14. *cap* 6. *& Can.* 10. vbi definitur ſolos ſacerdotes eſſe abſolutionis ſacramentalis Miniſtros. Nam ſine ab- Num. 6.

ſolutione, Sacramentum pœnitentiæ eſſe nequit: cùm illa ſit eius forma eſſentialis.

Excludit tertiò, *per verbum proprio*, factas ſacerdoti non habenti iuriſdictionem: quas etiam non eſſe ſacramentales, intelligitur ex eodem Concil. *in ſeq. cap.* 7. vbi definitur nullius momenti eam abſolutionem eſſe, quam ſacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut delegatam nõ habet iuriſdictionem.

Num. 7. Poſtrema denique pars definitionis, vt *ab illis ſacramentaliter abſoluatur*, excludit confeſſiones quæ fiunt in alium finem (vt ad habendam conſolationem vel conſilium à Confeſſario) quàm ad obtinendam abſolutionem. Nam tales non ſunt ſacramentales: quandoquidem ſecluſa abſolutione nullum datur pœnitentiæ ſacramentum. Excludit item generalem confeſſionem, *cuius formula Confiteor communiter nominatur, à voce, à qua incipit*, etiamſi fiat proprio ſacerdoti, vt ſolet à populo ante Euchariſtiæ ſumptionem. Nam nec talem eſſe ſacramentalem, ex eo conſtat quod iuxta Concil. Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 5. Confeſſio ſacramentalis, ad obtinendam ſuper ea abſolutionem de peccatis in foro pœnitentiali, requirat vt Pœnitens, non in genere duntaxat, ſed in ſpecie ac ſigillatim ſua ipſe peccata declaret. Per illam autem confeſſionem peccata declarantur ſolùm in genere; ideóque abſolutio ei addenda non eſt; ſed ſolùm deprecatio, per illa verba Miſereatur tui, &c. ac illa, Indulgentiam & abſolutionem peccatorum tuorum, &c.

CAPVT SECVNDVM.

De neceſſitate, obligationé-ve faciendi Sacramentalem Confeſſionem.

HIc pro vſu nobis propoſito, conſideranda occurrunt; primò, præceptum, quo talis neceſſitas ſeu obligatio imponitur. Secundò, modus quo imponitur. Tertio, tẽpus pro quo imponitur. Quartò, perſonæ quibus imponitur. & Quintò, requiſita ad ſatisfaciendum eidem obligationi.

PRIMA PARS CAPITIS.

De præcepto, quo impoſita eſt obligatio faciendi Confeſſionem Sacramentalem.

SVMMARIVM.

8 *Sacramentalem confeſſionem à Chriſto inſtitutam & ad ſalutem neceſſariam eſſe, tenendum eſt de fide.*

9 *Ratio eius rei.*

10 *Præceptum eccleſiaſticum de confeſſione annua, non eſt diuerſum à diuino de facienda confeſſione, ſed tantùm illius determinatio quoad tempus.*

11 *Cur ab Eccleſia facta ſit talis determinatio.*

12 *Non facit Eccleſia contra officium piæ matris, dum grauibus pœnis impoſitis, compellit ad cõfeſſionem annualem.*

13 *Talis compulſio grata eſſe debet fideli habenti peccatum mortale.*

14 *Quæ ſub anathemate à Concil. Trident. de ſacramentali confeſſione prohibeantur negari.*

HÆretici noſtri temporis (contra quos diſſerunt copioſè Bellarm. *toto lib.* 3. *De Pœnitent in tom.* 2. *controuerſiarum*, & Gregorius à Valen. *in D. Thomam tomo* 4. *in diſput.* 7. *quæſt.* 9. *puncto ſecundo*) negant vllum eſſe præceptum diuinum confitendi ſacramentaliter: ideóque vſitatam in Eccleſia confeſſionem ſacramentalem, nihil neceſſariam eſſe ad ſalutem; humanúmque tãtummodò inuentum eſſe.

Fides verò Catholica eſt, ex definitione Concil. Num. 8.
Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 5. *& can.* 6. 7. *&* 8. Sacramentalem confeſſionem inſtitutam eſſe à Chriſto, & de iure diuino ad ſalutem conſequendam neceſſariam ei, qui poſt Baptiſmum in peccatum mortale lapſus eſt.] Quam fidem Concilium *in citato cap.* 5. ſtabilit per illud *Ioan.* 20. Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis; & quorum retinueritis retenta ſunt.] Per quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus (vt Concilij verbis vtar) è terris aſcenſurus ad cœlos, ſacerdotes ſuiipſius Vicarios reliquit, tanquam Præſides, & Iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferatur, in quę Chriſti fideles poſt baptiſmũ ceciderint, quò, per poteſtatem clauium remiſſionis aut retentionis peccatorum ſententiam pronuntient. Conſtat autem ſacerdotes huiuſmodi iudicium prudenter exercere non poſſe incognitâ cauſâ; nec æquitatem in Pœnitentiis iniungendis ſeruare, ſi Pœnitentes in genere duntaxat & non potius in ſpecie ac ſigillatim ſua peccata ipſis declarent. Conſequenter igitur conſtabit fideles, ex Chriſti inſtitutione teneri confeſsionem ſacramentalem facere de omnibus peccatis mortalibus, quæ poſt factam diligentem ſui diſcuſsionem inuenerint grauare ſuam cõſcientiam, vt eorum remiſsionem obtinere, & æternam ſalutem conſequi valeant. Iſtúdque eſt, quod aduerſus hæreticos pluribus adſtruunt, tum memorati Authores, tum alij, quos citat Couarr. *ad cap. Alma mater; De ſentent. excommunic. in ſexto par. priore* §. 1. *num.* 6.

Ad noſtrum autem inſtitutum ſufficit conſtitu- Num. 9.
tum habere, quòd Chriſtus Dominus ante propoſitis verbis *ex* 20. *cap. D. Ioan.* non ſolùm dederit diſcipulis, & ipſorum ſucceſſoribus, poteſtatem abſoluendi fideles à peccatis: ſed etiam fidelibus ipſis neceſſitatem impoſuerit eadem peccata illis confitendi, perinde ac ſi Princeps aliquem pro ſe gubernatorem mittens in remotam regionem, ei dicat. Quidquid illic ſtatueris de cauſis ad me referendis, ratum habebo; cenſeretur eo ipſo, hominibus illius prouinciæ neceſsitatem imponere: vt quidquid litis habuerint ab ipſo definiendæ, debeant referre ad talem gubernatorem, cui ſuas vices & authoritatem delegauit. Ad confirmationem facit argumentum à ſimili: quod mandatum Apoſtolis datum de docendis & baptizandis omnibus gentibus *Matth. vlt.* adſtringat omnes gentes ad audiendum Dei verbum, & baptiſmum ſuſcipiendum.

De præcepto Eccleſiaſtico determinante diuinum de facienda ſacramentali confeſſione.

EI autem præcepto diuino acceſsit (*datum in cap.* Nu. 10.
Omnis vtriuſque ſexus. De pœnit. & remiſſ. refertur, ex Concilio Lateranenſi) eccleſiaſticum præceptum non tanquam ab illo diuerſum, ſed tanquam determinatio illius quoad tempus.

Namque datur de ſacramentali à Chriſto inſtituta confeſſione omnium peccatorum facienda ſemel in anno, ab omni vtriuſque ſexus fideli, qui ad annos diſcretionis peruenerit.] Quo fit vt illud tranſgrediens omittendo ſemel in anno confiteri, vnum tantùm peccatum committere cenſeatur; tanquã vnius ſolummodo præcepti tranſgreſſor. Eadem enim eſt ſubſtantia præcepti modificati, & modificantis; cùm modificans præſupponat ſubſtantiam rei per modificatum pręceptæ, tantúmque addat circumſtantiam, modúmve aliquem ſeruandum in illius adimpletione. Quia

ne. Quia ergo Chriſtus daus confitendi præceptum non aſſignauit tempus, ſed illud reliquit Eccleſiæ determinandum: hæc (vt habet Concil. Trident. *ſub finem cit. cap. 5.*) non ſtatuit, vt Chriſti fideles confiterentur, quod iure diuino neceſſarium & inſtitutum eſſe intellexerat: ſed vt præceptum confeſſionis ſaltem ſemel in anno, ab omnibus & ſingulis fidelibus, cùm ad annos diſcretionis perueniſſent, impleretur.

Nu. 11. Ratio autem quæ mouit Eccleſiã vt talem determinationem faceret ſub grauiſſima pœna (vt ſcilicet eam traoſgrediens, viuus ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, & mortuus eccleſiaſtica careat ſepultura) fuit nõ quidem periculum obliuionis peccatorum, vt aliqui ſenſerunt; ſed, vt alij exiſtimarunt (vtroſque commemorat Azor. *in 1. par. Inſtit. moral. lib. 7. cap. 19. quæſt. 8.*) vt tam neceſſarius & ſalutaris vſus confeſſionis conſeruaretur & frequentiùs vſurparetur à fidelibus.

Nu. 12. Occurrendum eſt verò hæreticis talem determinationem, vt nimis rigidam ſugillantibus, præſertim cùm ſeruitia coacta Deo non placeant iuxta illud D. Pauli *in 2. ad Cor. c 9.* hilarem datorem diligit Deus.] Occurrendum eſt inquam: legem tanquam pædagogum terrere malè volentem, per eámque id præſtari, quod ſignificatur verbis illis *Pſalm.* 31. In camo & fræno maxillas eorum conſtringe, qui non adproximant ad te.] & illis *Luc.* 14. Exi in vias & ſepes, & compelle intrare vt impleatur domus mea diſcumbentium.] Et certè rigidus nõ eſt, ſed imitatione Patris cœleſtis miſericors, qui prodigo fame pereunti & porcos paſcenti author eſt, vt ad patrem redeat: aut qui vulneribus cõfectum & ſemiuiuum relictum imponit in iumentum vt perducat ad ſtabulum vbi curetur; aut qui ouem in deſerto errantem imponit in humeros vt in tuto loco conſtituat. Pari ergo ratione nec Eccleſia cenſenda eſt rigida, ſi fideles ſuæ curæ commiſſos cernens per peccatum diuina gratia ſpoliatos, ab æterna ſalute abalienatos, & prædæ diaboli expoſitos, compellat tantorum malorum capeſſere remedium à Chriſto miſericorditer conceſſum.

Nu. 13. In quo tantum ineſt momenti ad vitam ex pietate Chriſtiana agendam, vt dubium non ſit, quin talis compulſio, militiam Chriſti profitenti, maximè grata eſſe debeat: vtpote qui nequit ſine Dei gratia certare: ſine meritis coronam accipere: ſine ſpiritali robore ad finem vſque certaminis, hoſtibus obſiſtere: nec captiuus triumphum victor agere. Quam etiam ob cauſam miſericordię potius quam rigori tribuendum eſt, quod Concil. Triden. anathematizat.

Nu. 14. Primò, *in ſupra memorato can. 6* eũ qui negauerit cõfeſſionẽ Sacramentalem vel inſtitutã, vel ad ſalutem neceſſariam eſſe iure diuino; vel qui dixerit modum ſecretè confitendi in Eccleſia ſemper obſeruatum, alienum eſſe ab inſtitutione, & mandato Chriſti, inuentúmque eſſe humanum.] Item *in Can. 7.* Eum qui dixerit neceſſarium non eſſe diuino iure ad peccatorum remiſſionem omnia & ſingula mortalia confiteri, quorum memoria, cum debitã & diligenti præmeditatione habeatur, etiamſi occulta ſint: vt quæ ſolo voluntatis conſenſu, abſque verbis & operibus committuntur.]

Num. 15. Poſtremò in Can. 8. Eum qui dixerit confeſſionem omnium peccatorum, qualem Eccleſia ſeruat eſſe impoſſibilem, & traditionem humanam à piis abolendam: aut ad eam non teneri omnes & ſingulos vtriuſque ſexus fideles, iuxta magni Concil. Lateranen conſtitutionem ſemel in anno: & ob id ſuadendum Chriſti fidelibus, vt non confiteantur tempore Quadrageſimę. In his enim pia mater diſtringit gladium Eccleſiaſticæ diſciplinæ; non vt afflictis afflictionem det, ſed vt ab afflictione ſpirituali, ſuos liberet: iuxta illud quod excommunicatio *in cap. 1. De ſenten. excommunicat. in 6.* medicinalis dicitur, diſciplinans non eradicans.

PARS SECVNDA CAPITIS.

De modo quo imponitur obligatio faciendi confeſſionem ſacramentalem.

SVMMARIVM.

15 *Obligatio faciendi confeſſionem ſacramentalem impoſita eſt ſub reatu peccati mortalis.*
16 *Modi quibus illius tranſgreſſio cõtingit cõmiſſione.*
17 *Satisfit ei obligationi per votum faciendi confeſſionem, cùm non poteſt reipſa fieri.*
18 *Obligatio faciendi confeſſionem ſacramentalem, nec conſuetudine abrogari poteſt, nec in aliud melius mutari: nec in ea propriè diſpenſari.*
19 *Determinatio iuris diuini facta in hac re ab Eccleſia, præceptum eſt obligans ſub mortali.*
20 *Quod tamen Papa de plenitudine poteſtatis abrogare poteſt, vt & in eo diſpenſare.*

Nu. 15. OBLIGATIONEM de qua agimus faciendi confeſſionem ſacramentalem, ſub peccati mortalis reatu eſſe, dubitandum non eſt: cùm de re graui ſit, vtpote ad ſalutem neceſſaria ex Chriſti inſtitutione, iuxta antedicta. Contrahitur autem is reatus, non modò omiſſione qua per inobedientiam, confeſſio omittitur eo tẽpore, pro quo præcipitur, iuxta dicenda in proxima capitis parte; ſed etiam commiſſione, qua per ſacrilegium confeſſio fit repugnanter Chriſti inſtitutioni.

Nu. 16. Puta, vel ſine ſufficienti examine, vel non integrè & clarè, vel ſine ſufficienti dolore de peccatis perpetratis prout ſunt Dei offenſa, vel ſine firmo emendationis propoſito, vel denique non electo Confeſſario idoneo. Quibus modis ſcienter facta confeſſio, non modo animæ ſalutaris non eſt, ſed etiam perniciosa eſt, & nouum peccatum; quod ne in præcedenti confeſſione contigerit, primùm omnium inquirẽdum eſt in examine, tam eo quo pœnitens diſcutit ſuam conſciẽtiam, quàm eo quo Confeſſarius vtitur ad habendam plenam notitiam ſtatus ſui Pœnitentis. Et cauſa eſt, quia præter maculam qua fœdat animam, habet coniunctam inualiditatem confeſſionis, in qua contigerit: itaut ipſa repeti debeat. De quibus in ſequen. cap. quinto plenius dicetur.

Nu. 17. Item quia impoſſibilium non eſt obligatio, conſtat quando confeſſio non poteſt reipſa fieri, vt quia non datur copia Cnnfeſſarij, ſufficere illius votum, id eſt, firmum propoſitum illam faciendi, ſi daretur aut cùm dabitur facultas. Itaut idẽ vſueniat in Sacramentali confeſſione, quod in baptiſmo, qui ita eſt neceſſarius ad remiſſionem peccatorum ante illum admiſſorũ, vt in re haberi debeat, ſi fieri poſsit; ſin minus ſufficiat haberi in voto, ſeu propoſito quo peccator firmiter velit illum ſuſcipere, ſi iam daretur, aut ſi poſtea detur illius ſuſcipiendi commoditas.

Nu. 18. Præterea quoniam propoſita obligatio, à Chriſto eſt immediatè impoſita fidelibus, conſtat eam non poſſe vlla humana authoritate (ne quidem Papali) mutari: neque enim poteſt contraria conſuetudine abrogari: vtpote quę ſtabilita eſt immutabili Dei voluntate: nec etiam poteſt commutari in aliud opus Deo gratius, aut ad ſalutem hominis magis neceſſatium:

tiũ;quia quod Deus requirit imprimis à peccatore, eſt ad regnum cœlorum ducens pœnitentia: vt non obſcurè ex eo deducitur,quod tum Præcurſor Chriſti *Matth.*3 tum etiam Chriſtus ipſe *Matthæi* 4 ſuam prædicationem inchoauerit illis verbis, Pœnitentiã agite appropinquauit enim in vos regnum cœlorũ.] Sine ſacramentali autem confeſſione in re vel in voto, non poteſt eſſe pœnitentia quæ exigitur à Chriſtianis in peccatum mortale poſt baptiſmum lapſis,vt manifeſtum eſt ex antedictis *n.*8.*&* 9.Deducitúrque ex eo quod Conciliũ Trident.habet *in citata ſeſſ.*14.*cap.*4. reconciliationem non eſſe tribuendam contritioni ſine ſacramenti voto . quod in ea includitur.Nec denique minui poteſt diſpenſatione, qua aliquis fidelium eximatur à tali obligatione:quia ad id requiritur authoritas in legem quâ imponitur; certum eſt autem nullam talem homini conceſſam eſſe,in Chriſti præceptum de ſacramentali confeſſione. Quanquã tamen Papa poteſt ipſum interpretari,quando dubitatur, an in aliquo caſu ob occurrentem cauſam talis obligatio cenſeri poſſit aliquatenus ceſſare:ſicut fieri poteſt concurrente in contrarium lege naturali;vt ſi ex mea confeſſione mihi mors immineret, cui obuiare debeo , iure naturali. præualente iuri poſitiuo, etiam diuino: quale eſt Chriſti,de facienda ſacramentali confeſſione.

*Num.*19 Iam de addita determinatione Eccleſiæ ad Chriſti præceptum,dubitandum non eſt,quin & ipſa contineat præceptum , illudque obligans ſub reatu peccati mortalis.Id enim manifeſtum eſt tum ex Conc. Trid *ſeſſ.*14.*Can.* 8. vbi anathemati ſubiicitur is qui negauerit omnes & ſingulos Chriſti fideles teneri ad confeſsionem omnium peccatorum faciendã ſemel in anno,iuxta magni Conc.Lateran.conſtitutionem. Tum etiam ex graui pœna quæ tranſgreſſori imponitur;nempe vt viuens arceatur ab ingreſſu Eccleſiæ & moriens careat eccleſiaſticâ ſepulturâ:nam talis pœnæ grauitas ſufficienter indicat præcepti obligationem ſub mortali.

*Num.*20 Poteſt tamen eadem determinatio authoritate Papæ tolli,cùm ſit iuris tantùm eccleſiaſtici , ſupra quod ille plenam poteſtatem habet. Vnde ſi Papa eam abrogaret, quamuis peccaret id faciens ſine cauſa iuſta;valida tamen eſſet abrogatio,ſicut & diſpenſatio , quam alicui daret vt poſsit vltra annum confeſsionem differre. Princeps enim poteſt quem vult à ſua lege eximere,quantumuis peccet eximens ſine iuſta cauſa;qualis moraliter loquendo, vix eſſe poteſt reſpectu annuæ confeſsionis. Vnde fit vt vix vnquam talis diſpenſatio vel petatur vel concedatur, vtpote quæ abſurda , & à ratione aliena iudicatur: cùm tam communis noſtra neceſsitas , quàm adeo ſalutaris vſus confeſsionis,ſuadeat non modo ſemel in anno,ſed etiam ſæpius,vt in menſe , ac interdum in hebdomada ſemel confiteri. Eadem, de hac ſiue abrogatione ſiue diſpenſatione docet Suarez *in* 3. *partem tomo* 4.*diſp.*36.*ſect.*1.*num.*6.7.*&* 8.

PARS TERTIA CAPITIS.

De tempore pro quo imponitur obligatio faciendi confeßionem ſacramentalem.

SVMMARIVM.

21 *Non imponitur talis obligatio pro omni tempore,ſed tantùm pro aliquo: de quo inter Doctores quædam ſunt certa,& quædam dubia.*

22 *Imponitur pro articulo mortis.*

23 *Obligatio impoſita medicis monendi ægros de facienda ſacramentali confeſſione.*

24 *Aduertenda circa eandem obligationem pro communi vſu.*

25 *Tenetur confiteri,qui conſcius ſibi peccati mortalis, copiam habet Confeſſarij:non habiturus poſtea,vrgente mortis probabili periculo,*

26 *Aliquot caſus in quibus per accidens contingit obligatio faciendi confeſſionem ſacramentalem.*

27 *In illis obligatio confitendi incumbit etiam illis,qui ſibi videntur contriti.*

28 *Præceptum diuinum de confeſſione,obligat extra mortis articulum,& quando.*

29 *De obligatione faciendi confeſſionem ſacramentalẽ, ad vincendam aliquam tentationem,quid tenendum ſit.*

30 *Statim poſt lapſum in peccatum mortale confiteri, ſalutare quidem conſilium eſt , non tamen præceptum.*

31 *Nec item præceptum eſt ſcribere peccata commiſſa, cùm periculum eſt,ne obliuioni tradantur antequam fiat de illis confeſſio.*

32 *Obligatio faciendi confeſſionem annuam.quomodo ſit iuris diuini,& ad interna delicta extendat ſe,& Papa non poſsit in ea diſpenſare.*

33 *An ea ſit pro aliqua determinata anni parte.*

34 *Obligatio ad annuam confeſſionem imponitur abſolutè:non verò ſolummodo vt præparatio ad ſacroſanctam Euchariſtiam.*

35 *Ex conſuetudine confitendi in Paſchate, non naſcitur obligatio.*

36 *Annus intra quem confeſsio fieri præcipitur,computandus eſt ab vno Paſchate in alterum.*

37 *Qui anno elapſo non eſt confeſſus,manet obligatus ad quamprimum confitendum.*

38 *Salutare quidem conſilium eſt , vt qui intra annum confeſſus eſt. denuo intra eundem confiteatur , ſi denuo labatur in peccatum mortale ; non eſt tamen in præcepto.*

39 *Solutio obiectionum in contrarium.*

40 *Facta iam confeſſione intra annum , non eſt in præcepto de peccatis in illa oblitis eodem anno confiteri.*

41 *Qui hoc anno confitetur habens ſolùm peccata præcedenti anno commiſſa,non obligatur per eccleſiaſticum præceptum eodem anno adhuc confiteri.*

CONSTAT præceptum de facienda ſacramentali confeſsione obligare,non pro omni,ſed pro aliquo tantum tempore , cùm ſit affirmatiuum , imponens actionẽ in qua non poſſumus omni tempore,ſeu abſque intermiſſione verſari. Difficultas autẽ eſt quodnam ſit illud tempus. Atque non eſſe iure diuino determinatum,communis ſententia eſt , quã & Nauarr. *De pœniten.diſtinct.*5 *ad tertiam partem gloſſæ ſummæ nu.*28.confirmat:quia nullum tale ius proferri poteſt,erubeſcẽdúmque eſt,ſine lege dicere aliquid lege definitum eſſe.*cap. Legatur* 24. *quæſt.*2 Accedit quod præceptum confeſsionis, non magis adſtringat,quàm præceptum baptiſmi:cuius adimpletioni nullum tempus eſt determinatum ex D.Thom. 3.*par quæ.*68.*art.*3.Vbi Caiet.in confirmationem adfert quòd ſanctus Martinus,S.Ambroſius,& Conſtãtinus Magnus longo tempore catechumeni fuerint antequam baptizarentur. Quoniam autem neceſſe eſt aliquod talis obligationis tempus eſſe,ne dicendum ſit ipſum eſſe fruſtra datum à Deo: inquirunt Doctores quodnam illud ſit. Atque inter eos quædam certa ſunt de quibus Nauarr. & Couarruuias ille *in eod.nu.*28.*&* *duobus ſequentibus* .& hic *ad cap. Alma mater,parte priore* §.1.*num.*7.quædam verò ſunt dubia:de illis prius dicemus. *Num.*21

De

De iis quæ certa ſunt inter Doctores.

SECTIO PRIOR.

Num.22 PRimò certum eſt, præceptum de facienda confeſſione ſacramentali obligare pro eo tempore in quo adeſt veroſimilis articulus mortis, id eſt, ex Couarr. *loco citato*, in quo frequenter ſolet mors contingere, & probabili ſuſpicione ac prudenti iudicio timetur: aut prout ex Panormit. habet Nauarr. *in Enchir cap.2.nu.8.* quo contingente homines communiter moriuntur: vt cùm naufragium probabile, aut prælium ſeu cóflictus imminet; aut laborat quis graui & acuta febri; aut adeſt partus ei fœminæ, quæ nunquam peperit, aut quæ illum experta eſt difficilem: & ſic de aliis ſiue naturalis ſiue violentæ mortis; manifeſtis aut probabilibus periculis. Ratio autē huius certitudinis eſt: Tum quòd iſtud præceptum, tunc maximè, ſi vnquam, obligare debeat, quando contingit maxima illius neceſſitas ad ſalutem: vt cótingit in articulo mortis. Tum quòd impleri debeat ante mortem, neque in articulo mortis poſſit in aliud tempus differi.

Num.23 Hinc facta eſt ab Eccleſia conſtitutio, quæ habetur *in cap. Cum infirmitas De pœniten. & remiſſ.* renouataque eſt à Pio quinto, anno Domini 1566. *in bulla quæ incipit, Super gregem*: vt cùm Medici vocantur ad curandos ægrotos, priuſquam curationem corporis incipiant, eos moneant de peccatorum confeſſione facienda: neque poſt tertium diem (vt addit idem Pius quintus) illos viſitent, niſi de illorum confeſſionibus ſibi conſtet, per fidem Confeſſarij datam in ſcriptis.

Num.24 Sed aduerte primò iuxta Sylu. *in verbo Medicus, qu. 3.* eam conſtitutionē in omni ægritudine ſeruandam eſſe. Iuxta Caiet. verò, *in eod. verbo*, eſſe ſeruandam in ægritudine, ob quam neceſſe ſit decumbere in lecto. Iuxta Angelum autem & Roſellam (quod refert & ſequitur Nauarr. *in Enchir cap.25. num 61. & cum eo Suarez tom.4. diſput.35 ſect.3. num. 4.*) ſeruandam ſolùm eſſe in ægritudine periculoſa; ſiue iam adſit periculum, ſiue nondum adſit quidem, ſed adfuturum medicus ipſe iudicat: quia morbus eſt ſuo genere grauis. Itaque tunc dicta conſtitutio obligat, cùm vel morbus iam grauis eſt; vel medicus à principio prudenter iudicat periculum adeſſe mortale ne grauis fiat. Iſtud enim eſt quod poſtulat talis conſtitutionis finis, qui eſt obſeruatio diuini præcepti de facienda confeſſione.

Aduerte ſecundò, quod ex Caiet. *in verbo, Medicus*, habent Nauarr. & Fumus ille *loco cit.* & hic *in verbo Medicus num. 1.* ſatis eſſe ſi Medicus ægrotum admoneat per Parochum aut eos qui illius curam gerunt, ſiue domeſticos ſiue alios amicos: qui id cómodius facient. Nam ea eſt bonorum & honoratorum Medicorum conſuetudo, ſecundùm quam talis conſtitutio eſt recepta & obſeruata, inquit cum Caiet. Nauarrus.

Aduerte tertiò, additum Pij quinti: *ne poſt tertium diem Medicus adeat ægrotos, qui non fuerint confeſſi*: ne nimis rigidum & cótra charitatem eſſe videatur, intelligi debere ſecundùm eoſdem authores, vt procedat quando opera ipſius Medici non fuerit illis neceſſaria; ſiue quia morbus nondum eſt adeò grauis, ſiue quia poterunt ſibi aliunde prouidere. Alioqui enim vrgente neceſſitate, ſeu imminente alioqui probabili mortis periculo; etiam Turcæ & Iudæo ſubueniendum eſſet ex charitate: quia tenemur non tantùm bonis ſed etiam malis benefacere quando neceſſitas exigit. Quod verò idem Pontifex addidit de fide Confeſſarij habenda in ſcriptis, Suarez *in ſequen. num.* ait non eſſe receptum; *vt forte nimium onerosum, & parum neceſſarium*, communi conſuetudine, ſecundum quam obligatio dictæ conſtitutionis, & iuramentum de ea obſeruanda factum, interpretandum eſſe, idem quoque monet. Plura de hac re Sanchez in opere morali lib.3 cap.16.

Num.25 Secundò certum eſt, eo tempore quo quis habet copiam confeſſarij, illam poſtea vrgente mortis probabili periculo non habiturus, teneri iure diuino ad confeſſionem mortalium quibus conſcientiam ſuam grauari nouit. Hoc Couarr. *loco cit. concluſ.5.* (inquiens omnes in eo conſentire) probat poſt Ganum *in relect. De pœniten. par.5.* quia impedimentum præuiſum, nó cogit quidem præuenire impletionem præceptorū, quæ dantur certo tempore implenda; vt præceptum de ieiunio implendū in Quadrageſima; cogit tamen præuenire impletionem eorum, quæ ſine determinatione temporis dantur implenda, ſaltē ſemel in vita; qualia ſunt quę dātur de mediis ad ſalutē neceſſariis: vt de baptiſmo, de conuerſione ad Deum per pœnitentiam, & ſimilibus: de quorum numero cenſetur eſſe præceptum, quo iniuncta eſt à Chriſto Sacramentalis confeſſio.

Tertiò certum eſt, multa eſſe tempora in quibus præceptum de confeſſione obligat per accidēs: quia nimirum aliquod aliud præceptum vrget illius impletionem, vt contingit in his caſibus.

Num.26 Primus eſt, cùm quis in conſcientia iudicat ſe teneri certo tempore confiteri ſeipſa, hoc enim nequit tunc omittere ſine peccato: dicēte Apoſtolo *ad Rom. 14.* Omne quod nó eſt ex fide (id eſt, quod cótra propriam conſcientiam fit) peccatum eſt: ibi enim fides pro propria perſuaſione accipitur, vt patet conſideranti antecedentia in textu: & aduertenti quòd multa ſint opera infidelium quæ non ſunt peccata, vt largitio eleemoſynæ & ſimilia.

Secundus caſus eſt, cum quis ex voto aut iuramento, quo ſe adſtrinxit: vel ex pœnitentia a confeſſario legitime impoſita, tenetur aliquo tempore ſe ipſa confiteri. Ad id enim tunc ſeruandum, compellitur ratione præceptorum de implendo votu aut iuramento, aut de peragenda iuſta pœnitentia accepta. Quod ſimiliter dicendum eſt, cùm quis ex ſtatu, cui ſe addixerit, confiteri tenetur aliquo præcepto obligante ſub peccato.

Tertius caſus eſt, cum quis eſt ſumpturus Sacroſanctæ Euchariſtiæ Sacramentum: pro quo plures authores refert Couar. *in præced. concluſ.4.* ſed loco omnium eſſe poteſt authoritas Concilij Triden. *ſeſſ. 13. cap 7. & can. 11.*

Circa quem caſum aduertendum eſt: ſpeciale eſſe Euchariſtiæ ſacramento vt ad illius ſumptionem præter contritionem requiratur prævia confeſſio ſacramentalis peccatorum mortalium, quorum ſibi conſcius fuerit is qui illud ſumpturus eſt. Namque (vt Nauar. *ad supramemoratam tertiam partē Gloſa nu. 41.* & alij, quos refert & ſequitur Suarez *in citata diſp. 35. ſect.3. num. 13.* notant) nullum datur præceptum, quo ſub peccato mortali fideles teneantur confeſſionem ſacramentalem (etiamſi teneantur cótritionem quæ tollat obicem gratiæ per ſacramentum conferendæ) præmittere ſuſceptioni aliorum ſacramentorum: niſi ipſa Euchariſtia ſimul ſumenda ſit, ſicut in receptione cuiuſque ordinis ſacri ſolet, iuxta receptam, vt habet Nauar. *in Enchir. cap. 21. num.7*, Eccleſiæ conſuetudinem. Vide dicenda lib.29. nu. 103.

Poſtremò certum eſt, ex Eccleſiæ determinatione, vnumquemque fidelem cùm ad annos diſcretionis venerit, teneri proprio ſacerdoti ſemel in anno confiteri: *quod iam attigimus*.

Num.27 Cæterum incidens in omnia hæc tempora obligatio

gatio confitendi, procedit quantumcumque ſibi quis contritus videatur; nam & tuc ipſa eſt ex Chriſti inſtitutione, quã voluit peccata mortalia poſt baptiſmũ commiſſa ſacerdotum ſententiæ ſubiici. Quocirca in eo qui ſibi conſcius eſt peccati mortalis, quidquid ſibi videatur contritus, obligatio confitendi, non magis ceſſat aliis temporibus in quibus eam contingere dictum eſt, quam tempore ſumendæ Euchariſtiæ: de quo expreſſum eſt idipſum, in Concil. Trid. *ſeſſ. 13. cap. 7. & Can. 11.* Vbi & excommunicantur aliter docere, prædicare vel pertinaciter aſſerere, ſeu etiam diſputando defendere præſumentes. Adde neque eandem obligationem aliis temporibus, ex eo ceſſare, quòd iam fuerit confeſſio facta ſemel in anno. Nam determinatio Eccleſiæ relinquit præceptum diuinum in ſuo vigore; neque ſtatuit, ne plus quàm ſemel in anno fiat confeſſio, ſed ne minus quàm ſemel.

Dubia de tempore pro quo impoſita eſt obligatio faciendi confeßionem Sacramentalem.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 28. PRimum dubium eſt, An præceptum diuinum confeſſionis, per ſe vlque ſua obliget extra mortis articulum. De quo diuerſas ſententias refert Suarez *in ead. ſect. 3. nu. 6. 7. & 8.* approbans eam quę ſtatuit præceptum illud tale eſſe, vt obligare debeat extra mortis articulum; quia pœnitentiæ ſacramentum (cuius inſtitutione illud datum eſſe ante num. 9. habitum eſt) non eſt inſtitutum peculiariter in eum finem, vt homo iamiam tranſiturus ex hac vita, vltimò diſponatur: is enim potius eſt extremæ vnctionis finis: ſed vt curentur ſpirituales morbi ipſius, atque præcindantur occaſiones incurrendi in ſimiles. Quare credibile non eſt tale præceptum vi ſua non obligare extra mortis articulum.

Si quæras quodnam ſit tempus illud pro quo obligat extra mortis articulum? Reſpondetur eſſe illud quod Eccleſia pro poteſtate ſibi a Chriſto relicta, determinauerit. Nam ſicut ei Chriſtus poteſtatem dedit iudicandi de Chriſtianorum peccatis, ita & definiendi tempus in quo tale iudicium fieri debeat: nec vllus alius modus excogitari poteſt, deſignandi tempus, in quo extra mortis articulum contingat obligatio ſubeundi idipſum iudicium. Ea autem deſignatio habetur *in cap. Omnis vtriuſque ſexus. De pœnit. & remiſſ.* cùm præcipitur vt omnes vtriuſque ſexus fideles, cùm ad annos diſcretionis peruenerint, proprio ſacerdoti omnia peccata ſua confiteantur, ſaltem ſemel in anno.

Nu. 29. Secundum dubium eſt, An obligatio confitendi contingat, quando confeſſio cenſetur medium eſſe moraliter neceſſarium ad ſuperandam aliquam tentationem ſeu occaſionem peccandi. Iſtud etiam tractat Suarez in ſequenti numero 10. & 11.

De eo autem tria videntur tenenda. Primum eſt negari non poſſe, quin frequenter confiteri, ſit optimum & vtiliſſimum remedium aduerſus tentationes: quoniam per confeſſionem rite obitam, anima pondere peccatorum exonerata, & diuinæ gratiæ habitu tecta & roborata, valentior redditur ad ſpiritualem pugnam.

Secundum eſt, Propoſitam neceſſitatem moraliter loquendo, non niſi raro poſſe contingere: quia cogitari non poteſt caſus, in quo nequeat tentatio ſuperari, aut nouum peccatum mortale vitari, aliter quàm per confeſſionem ſacramentalem. Nam ad vincendam quamcumque tentationem, & periculum peccandi mortaliter ſuperandum, poteſt ſufficere diuinum auxilium excitans nos & adiuuans. Quod non dari efficax niſi præcedente ſacramentali confeſſione, nulla ratio perſuadet; præſertim cùm ipſa confeſſio, vt debitè fiat, requirat potius ſuperationem tentationis, quàm contra; quandoquidem coniunctum habere debet firmum propoſitum non peccandi mortaliter de cætero; data quacumque occaſione, quod eſt tentationem ſuperaſſe.

Tertium eſt: dato caſu, in quo reuera hîc, & nunc, in hac perſona, & cum his circunſtantiis confeſſio exiſtimatur eſſe medium neceſſarium ad vincendam tentationem, & periculum peccandi mortaliter; tunc obligationem eſſe confitendi, non quidem ortam ex præcepto confeſſionis; ſed ex præcepto quo homo tenetur vitare peccatum illud, de quo tentatur, cum lapſus periculo. Tale enim præceptum obligat, vt ad vitationem peccati, ſic & ad media quæ ſunt ad illam neceſſaria: ſicque confeſſionem omittendo in eo caſu, mortaliter peccatur; non quidem tranſgreſſione præcepti diuini de confeſſione, ſed alterius per quod prohibetur peccatum illud, cuius probabili periculo quis exponit ſe, per eam omiſſionem.

Tertium dubium eſt, An is qui ſuccumbens tentationi, lapſus eſt in peccatum mortale, obligetur cõfiteri quamprimùm. Circa quod aduerte, de ſe manifeſtum eſſe, quòd ſaluberrimũ conſilium ſit, vt ſtatim ac quis lapſus eſt in peccatum mortale, de eo confiteatur ob innumera damna quæ ipſum ſecum adfert. Vide ſeq. nu. 71. Item ſententiam eſſe receptam communi conſenſu *teſte Nauar. in Enchir. cap. 21. num. ſexto* quòd non teneatur peccator, ſimulac peccauit, de peccato commiſſo illico confiteri, etiamſi habeat copiam confeſſarij. Clementiſſimus enim Dominus nobis in peccatum poſt baptiſmum lapſis, præceptũ quidem impoſuit confitendi, quod ſub pœna noui peccati eſſet aliquando implendum: illud tamen, *Aliquando*, non reſtrinxit ad primum occurrens, ſed extendit ad omne *quando, vt ſic dicam*, huius vitæ: prout Eccleſiæ vſus oſtendit; tum in eo, quòd præfixum ſit ſpatium vnius anni ad implendam obligationem confitendi a Chriſto impoſitam: tum in eo, quòd Confeſſarij etiam docti & pij, auditis variis peccatis toto anno commiſſis, non ſoleant Pœnitentes admonere de aliis nouis, quæ commiſerunt per confeſſionis dilationem vſque ad illud tempus; neque de talibus Pœnitentes ipſi ſoleant accuſare ſe, aut ſcrupulo angi. *Vide ſequent. lib. 13. num. 95.* *Nu.* 30.

Itaque tota difficultas verſatur in caſu, quo quis probabiliter timet, ſi diutius confeſſionem differat, ſe peccata commiſſa obliuioni traditurum. Nam Medina & alij quorum meminit Suarez *tomo 4. diſp. 36. ſect. 5. num. 5.* exiſtimant tunc obligationem eſſe ſtatim confitendi, vel ſcribendi peccata ad ſuccurrendum memoriæ quia homo diuino iure tenetur integrè confiteri: & ex conſequenti idipſum tunc facere cùm poteſt, nec poſtea poterit propter obliuionem. Nauar. verò *in Enchir. cap. 21. nu. 35.* & alij quorum Suarez meminit, *nu. ſexto ſequenti*, ſentiunt, quòd licet id ſit ſalutare conſilium, non ſit tamen obligatorium: quia ius eccleſiaſticum non adſtringit ad ſæpius quàm ad ſemel in anno cõfitendum: quamuis regulariter atque moraliter loquendo vix ſit aliquis, qui confitendo tantùm ſemel in anno poſſit recordari omnium peccatorum, quæ tam cogitatione, quàm verbo, aut opere commiſerit. Neque iure diuino aſtringimur ad memoriter retinenda omnia peccata quæ commiſimus: ſed ad talem moralem diligentiam, quando tempus obligationis occurrit, faciendam; vt omnia quantùm fieri poteſt reuocemus in memoriam & integrè confiteamur. Iſtud enim eſt, quod ex inſtitutione Sacramenti *Nu.* 31.

menti pœnitentiæ colligi dicitur in Concil. Triden. *ſeſſ. 4. cap. 5.* oportere ſcilicet, à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum poſt diligentem diſcuſsionem, conſcientiam habent; in confeſsione recenſeri. Adde, quòd vt Sylueſt. argumentatur, *Confeſſio primo quæſt. 2. in fine*, obliuiſci peccati mortalis non ſit peccatum mortale; ideoque eum de quo agimus, non exponere ſe periculo peccati mortalis ita vt teneatur ſcribẽdo prouidere ne memoria excidãt. Alioqui enim (inquit idem Syluester) teneretur ſemper deferre ſecum inſtrumenta ſcribendi, quod ſtultum iudicaretur.

Nu. 32. Qvartvm dvbivm est, An obligatio confitendi ſemel in anno, ſit aliqua ratione iuris diuini. Ad hoc pluribus aliis citatis reſpondent Azor & Suarez: ille *in prima part. Inſtitut. lib. 7. cap. 29. qu. 8.* & hic *tom. 4. diſput. 36. ſect. 1. num. 5.* obligationem ad confeſsionem annuam; vt annua eſt, ſiue vt facienda eſt quotannis, eſſe iuris canonici: vt verò eſt obligatio faciendi quotannis confeſsionem qualem Chriſtus inſtituit, eſſe iuris diuini. Id quod patet per illud quod ſub initium huius capitis habitum eſt, in hac re Eccleſiam præcepto Chriſti tantùm addidiſſe determinationem, quoad circumſtãtiam temporis; non autem diuerſum præceptum dediſſe. Ex qua reſponſione colligere licet, quòd etiamſi Eccleſia iuriſdictionem non habeat per ſe ſtatuendi aliquid de actibus & delictis quæ ſuâ naturâ notitiam humanam fugiunt: nihilominus tamen eum qui peccata interna ſolummodo habeat, obligari ad annuam confeſsionem: quia id quod Eccleſia hanc iniungẽs intendit, eſt frequentem facere externum vſum cõfeſsionis, quam ad reparationem lapſi poſt baptiſmum Chriſtus Dominus fieri iuſsit. Vnde ea non egreditur ſuæ iuriſdictionis terminos, quaſi ſtatuat de internis actibus. Et ita nec illi qui tantum habent peccata interna, ab ipſa annua confeſsione excuſantur: quandoquidem quoad ſubſtantiam eſt illamet, quam Chriſtus Dominus præcepit faciendam de omnibus peccatis, quantumuis interna illa ſint vt Conc. Trident. expreſsit *in ſeſſ. 14. cap. 5. & Can. 7.* Licet quoque ex eadem reſponſione colligere, diſpenſationẽ Summi Pontificis in præcepto annuæ confeſsionis non excuſare ab obligatione confitendi in periculo mortis, vel non habendi poſtea copiam Confeſſarij occurrente eodem periculo; vel dum ſumenda eſt Euchariſtia, quia talis obligatio iuris diuini eſt, non admittentis mutationem cùm ſit à Deo immutabili conditum.

Nu. 33. Qvintvm dvbivm est, An ex vi præcepti de annua confeſsione, obligentur fideles, aliqua certâ determinatâque anni parte confiteri. Iſtud in vtramque partem citatis authoribus tractant fuſiùs Azor, & Suarez: ille *in præced. cap. 28. qu. 7.* & hic *in ſeq. ſect. 3.* partẽmque negantẽ ſequuntur: ſicut & Franciſcus à Victoria de ſacram. nu. 137. & Sanchez, in 4. diſt. 18. quæſt. 1. art. 4. cõcl. 1. Nec immeritò: quia verba præcepti *in cap. Omnis vtriuſque ſexus De pœniten. & remiſſ. Semel in anno*, non determinant obligationem ad certam anni partem; ſed quauis anni parte impleri poſſe, indicant: ſicut cùm præcipitur alicui ieiunare ſemel in hebdomada; liberum ei relinquitur, qua voluerit hebdomadæ die ieiunare. Deinde cùm in eodem capit. tradatur quoque præceptum de annua Euchariſtiæ ſumptione, determinatâ ſimul certâ anni parte, per illa verba: *Suſcipiant reuerenter ad minus in Paſcha Euchariſtiæ Sacramentum*: talis differentia ſatis oſtendit obligationem præcepti de confeſsione, non eſſe ab Eccleſia determinatam ad certam anni partem; ſicut eſt obligatio de Euchariſtiæ ſumptione.

Nu. 34. Nec verò dici poteſt, non duo præcepta, ſed tantummodo vnum eſſe, quo iniungitur ſacroſanctæ Euchariſtiæ ſumptio in Paſchate, & ob illam ſacramentalis confeſsio, tanquam neceſſaria præparatio. Nam ſententia communis eſt in contrarium: pro qua plures authores & rationes iidem adferunt, Azor *in ſequen. quæſt. 9.* & Suarez *in prius cit. ſect. 1. numero 4.*

Satis autem nobis eſt vſus Eccleſiæ quo ab iis qui ex rationabili cauſa excuſantur ab Euchariſtiæ ſumptione, exigitur nihilominus vt ſemel in anno confiteantur. Sic enim pueri qui nondum admittuntur ad Euchariſtiam, tanquam illius nondum capaces, cenſentur obligati ad confeſsionem annuam: eoquod ad annos diſcretionis iam peruenerint.

Si opponas conſuetudinem quoque eſſe Eccleſiæ, in Concil. Trident. *ſeſſ. 14. cap. 5.* valde commendatam vt præceptum confeſsionis impleatur in Quadrageſima: vnde ſequitur pari modo ipſum tunc eſſe implendum. Ei oppoſitioni Medinam ſecutus Azor reſpondet probabile eſſe anni partem, quam ius indeterminatam reliquit faciendæ confeſsionis annuæ, determinatam eſſe conſuetudine interpretante ius ipſum, ac declarante annuam confeſsionem peccatorum quam idem ius iubet, faciendam eſſe in Quadrageſima, ſeu Paſchatis tempore.

Suarez verò cõcedens conſuetudinem, negat eam Nu. 35.
eſſe obligatoriam; quia recepta non eſt inter fideles tanquam determinans obligationem annuæ confeſsionis ad tempus Paſchale: ſed tanquam deſignans tempus cæteris anni partibus ad ſatisfaciendũ obligationi confitendi commodius; propter aliud eccleſiaſticum præceptum de ſumenda quotannis in Paſchate ſacroſancta Euchariſtia: cuius impletio exigit præparationem per ſacramentalem confeſsionem ex Conc. Trident. *ſeſſ. 13. cap. 7.* Itaque ex ea conſuetudine non naſcitur obligatio. Pro quo facit, quod idem Concilium in ſequenti ſeſſion. 14. cap. 5. poſtquam ex memorato cap. Omnis vtriuſque ſexus, docuit nos teneri ſemel in anno confiteri, & morem eſſe in Eccleſia, confitendi in Quadrageſima: ſubdit. Quem morem ſancta Synodus maximè probat & amplectitur, tanquam pium & meritò retinendum. Quibus poſtremis verbis, ſatis apertè indicat, non vt confiteri ſemel in anno, ita & in Paſchate confiteri, eſſe de neceſſitate præcepti.

Si quis vrgeat, non omnes qui conſueuerunt in Paſchate confiteri, ad Euchariſtiæ ſumptionem obligari, *vt patet de pueris*: vnde ſequitur eorum ſaltem reſpectu conſuetudinem confitendi in Paſchate, non eſſe ob conditionem iam dictam. Reſpondendum eſt, de vi conſuetudinis non eſſe iudicandum ex iis quæ faciunt pueri; quibus proprium eſt non admodum diſcernere quid ex qua obligatione fiat; ſed ſequi ea quæ vident cæteros facere. Si quis præterea vrgeat dari Epiſcopalia ſtatuta quibus obligatio confitendi ſemel in anno, determinatur ad tempus Paſchale. Reſpondendum eſt, Epiſcoporum intentionem non eſſe vniuerſali determinationi Eccleſiæ aliam adiungere; ſed ſolùm procurare, vt ea obſeruetur: vrgendo illud tempus determinatè, in quo debet quoque ex vi præcepti Eccleſiæ vniuerſalis, vrgere Euchariſtiæ ſumptionem: cui ipſam confeſsionem præmittere oportet. Cur autem Eccleſia cùm certam anni partem determinauerit ad ſumptionem ſacroſanctæ Euchariſtiæ, indeterminatum reliquerit tempus faciendi confeſsionem ſacramentalem Suarez *in citata ſectione tertia, numero tertio*, cauſam adfert: quòd pro iis qui poſt baptiſmum lapſi ſunt in peccatum mortale, confeſsio ſit inſtituta, tanquam remedium; cuius vſum non expedit de die in diem differre.

Nu. 36. Sextvm dvbivm est, Quomodo computādus ſit annus, in quo eſt obligatio ſemel confitendi. Reſpondendum videtur; quòd cùm varij aſſignentur modi (quos Suarez refert & expendit *in ſequent. numero* 5. 6. 7. *&* 8.) faciendæ talis computationis, illum cum eodem & cum Azorio *in cuato cap.* 28. *quæſt.* 6. pro praxi probandum eſſe: quo talis annus computatur ab vno Paſchate ad alterum Paſcha, proximè ſequens; comprehendendo omnes illos dies in quibus poteſt præceptum ſumendi Euchariſtiam impleri: nempe à Dominica Palmarum, ad Dominicam in Albis incluſiuè. Ratio eſt quia huic modo computandi fauet communis ſenſus fidelium exiſtimantium obligationem, quam habent confitendi ſemel in anno, cœptam ab vltimo Paſchate, in proximo finiri: & ita Eccleſiæ Prælati, in ipſo Paſchate, non antè, compellunt ſubditur ſuos præceptum confitendi implere. Neque refert quòd talis modus non conſtet ex verbis præcepti Eccleſiaſtici; quia conſuetudo Eccleſiæ eſt optima legis Eccleſiaſticæ interpres. Nec à ratione alienum eſt vt in hac re, ad animæ tantùm negotium ſpectante, annus non vulgariter, ſed more Eccleſiaſtico intelligatur, computetúrque Nec item refert quòd cùm tempus Paſchatis mobile ſit, fiat vt inter vnam, & aliam confeſſionem, interdum intercedant tredecim menſes, interdum vndecim ſolummodo: non refert inquam, quia quamuis id ſit contra conſuetudinem anni vulgaris, non eſt tamen contra rationem anni eccleſiaſtici: ſeu quem Eccleſiaſtica conſuetudo induxit, & ſeruat legitimè.

Nu. 37. Saptimvm dvbivm est, Ad quid obligetur is, qui anno elapſo non eſt confeſſus. Reſpondetur teneri quamprimùm confiteri: itaut eo magis ac magis peccet, quo magis ac magis confeſſionem voluntariè differt. Ita contra D. Anton. & Sylu. cum Maiore, Soto, Medina, Nauarr. & à Victoria tam hos quàm illos citans tenet Suarez *in eadem diſputat.* 36. *ſect.* 4. Probatur verò: quia cum Eccleſiæ præcipientis annuam confeſſionem intentio ſit, efficere vt confeſſio ipſa non differatur nimiùm: eadem pariter eſt, ſic obligare ad non differendum, vt intra annum ea fieri debeat: ſique non fiat, ſemper continuéque maneat obligatio eam non vltra differendi: perinde ac contingit in obligatione ſoluendi cenſum annuum: vt ſcilicet ea non tollatur ex eo, quòd ſolutum non ſit elapſo anno, ſed potius creſcere indicetur.

Quod verò in contrarium obiicitur, præceptum affirmatiuum determinatè obligans pro aliquo tempore; non obligare illius tranſgreſſorem tranſacto eodem tempore. vt patet ex præcepto audiendi Miſſam die feſto, vel ieiunandi in Quadrageſima. Neque enim qui die Dominica Miſſam non audierit, tenetur illam audire feriâ ſecunda: neque is qui omiſit ieiunare Quadrageſimam, tenetur quadraginta diebus ſequentibus ieiunare, vt obligationi impoſitæ ab Eccleſia ſatisfaciat. Hoc inquam reiicitur, quia procedit tantùm quando temporis deſignatio, per præceptum affirmatiuum facta, eſt ad obligationem omnino determinandam pro illo ipſo tempore, vt in duobus caſibus propoſitis, & quibuſdam aliis: non autem cùm fit ad ſuſpendendam, ſeu differendam obligationem vſque ad illud tempus deſignatum; vt in caſu annuæ confeſſionis, & in quibuſdam aliis: quos diſcernendi à præcedentibus non videtur alia ratio aſſignari poſſe, quàm vt conſiderentur materia & forma præcepti, ac intentio præcipientis, vtrum oſtendant potius vnum quàm alterum præcepti modum. Hìc occurrit monendum, eius qui ſiue iuſtè ſiue iniuſtè omiſit hoc anno confiteri, & circa initium ſequentis anni confitetur, non ſatisfacere olibgationi confitendi illo anno. Quia licet talis confeſſio verè in præſenti anno fiat: tamen ſecùdùm æſtimationem moralem, non ad eum ſed ad præcedentem annum, ea ſpectat, cùm fiat vt ſatisfiat obligationi eiuſdem præcedentis.

Octavvm dvbivm est, An qui iam ſemel in anno cõfeſſus eſt, ſi denuo intra illum labatur in peccatum mortale, teneatur ante eundem elapſum denuo confiteri; An verò ſufficiat propoſitum firmum habere illud confitendi primo tempore in quo incumbet obligatio confitendi. Quod aduerte non proponi de eo quod in praxi ſeruandum eſt, tanquàm animæ ſalutare: nemo enim eſt qui neget ſaluberrimum eſſe non differre diutiùs confeſſionem poſt peccatum mortale perpetratum. Neque proponi de eo quod facere incumbit ex vi iuris diuini, ſi articulus mortis occurrat, vel ſit ſumenda ſacroſancta Euchariſtia, vel conſcientia dictet obligationem eſſe ſub mortali. Certum eſt enim, peccatum mortale eſſe tunc non confiteri. Sed proponi de eo, quod incumbit ex vi iuris Eccleſiaſtici. Reſponderi autem poteſt, *ſicut reſpondet à Victoria De Sacrament. numero centeſimo trigeſimoſeptimo*, non teneri. Ratio eſt, quia quod *in cap. Omnis vtriuſque ſexus. De pœnit. & remiſſ.* ſtatuitur, omnes fideles debere ſemel in anno confiteri omnia ſua peccata, non eſt neceſſe intelligi de confeſſione omnium peccatorum quæ vſque ad anni finem committuntur: ſed peccatorum quorum memoriam poteſt homo habere dum confitetur, ſiue eo anno, ſiue aliàs commiſſorum, necdum confeſſorum. Nam id præceptum *vt antè notauimus*, ſolùm eſt determinatio præcepti diuini iniungentis confeſſionem integram de peccatis, quæ memoriæ occurrunt factâ diligenti conſcientiæ examinatione. *Nu.* 38.

Sed obiicit Suarez *in prius citata ſect.* 3. *num.* 9. fideles conſcios ſibi peccati mortalis, quamuis iam ſemel in anno confeſſi ſint, ſi in Paſchate nec confiteantur nec communicent, exiſtimare ſe duo peccata mortalia committere. Item eum, qui iam ſemel in anno confeſſus eſt, ſed tantummodo de venialibus, cùm nullius peccati mortalis ſibi conſcius eſſet; ſi eodem anno labatur in peccatum mortale, teneri ex vi præcepti Eccleſiaſtici intra illum denuo confiteri. Ergo maiori ratione tenebitur ſi de mortalibus confeſſionem iam fecerit. Ad quorum prius reſponderi poteſt, exiſtimationem eam eſſe ex ignorantia & conſcientia erronea: vt & illam qua pleriquè putant ſe ex eiuſdem præcepti vi, teneri in Paſchate confiteri, quantumcumque nullius peccati mortalis fuit ſibi conſcij. Ad poſterius verò confeſſionem de venialibus nõ eſſe eam quæ præcipitur *in cap. Omnis vtriuſque ſexus*, ſed de mortalibus iuxta dicenda in ſequenti parte huius capitis. Vnde qui illam fecit, nondum dicitur ſemel in anno confeſſus ſecundùm eiuſdem cap. præſcriptum. Non eſt tamen negandum quin ſi is qui poſt iam factam ſemel in anno ab Eccleſia præſcriptam confeſsionem lapſus eſt in peccatum mortale, videat ſe caſum reſeruatum habere à quo abſolui non poterit in proxima confeſſione facienda ex obligatione; quia non habebit copiam Confeſſarij habentis ſufficientem iuriſdictionem. Quin inquam, teneatur vti commoditate quæ tunc ipſi offertur confitendi apud aliquem præditum iuriſdictione ſufficienti ad ipſum abſoluendum. *Nu.* 39.

Nonvm dvbivm est, An ſi quis in confeſsione facta hoc anno aliqua peccata mortalia omiſerit per obliuionem excuſabilem, vel ob aliquam cauſam rationabilem, teneatur vi præcepti eccleſiaſtici ſtatim *Nu.* 40.

confi

confiteri eadem peccata; An verò poſſit differre illorum confeſsionem vſque ad tempus obligationis ſequentis anni. Ad quod à Victoria & Nauarr. ille *loco cit.* & hic *in Enchir. cap. 2. nu. 9.* reſpondent non teneri. Ratio eſt, quia cùm tale præceptū peccatorem obliget tantùm ad peccata omnia, quibus conſcientia ipſius grauatur, ſemel in anno confitenda, quantum memoriæ occurrunt facta diligēti conſcientiæ diſcuſsione: ſeu quantum fieri poteſt, & neceſſe eſt, ad integritatem Sacramēti iure diuino præſcriptam: atque ſufficienter, vt manifeſtum eſt, tale quid præſtiterit ille, qui eo quo propoſitum eſt modo, confeſsionem fecerit; nihil ſanè eſt cur negetur ſufficienter quoque ſatisfeciſſe eccleſiaſtico præcepto; ne dicatur quòd debeat iterum, eodem anno ſub pœna peccati mortalis confiteri: vnde confeſsionem differre poteſt in tempus, in quo primùm occurret illius faciendæ obligatio. Vide ſequentem num. 56.

Nu. 41. VLTIMVM QVÆSITVM EST, An is qui in caſibus duorum præcedentium dubiorum confitetur hoc anno de peccatis commiſsis tantùm anno præcedenti, ita ſatisfaciat obligationi confitendi, vt non teneatur ex vi Eccleſiaſtici præcepti, hoc ipſo anno iterum confiteri. Ad quod congruenter antedictis reſpondendum eſt eo modo ſatisfacere. Diximus enim per confeſsionem factam præcedenti anno, ſufficienter ſatisfactum eſſe obligationi confitendi illo anno; neque negari poteſt per eam de qua dubium iſtud proponitur, ſufficienter ſatisfieri obligationi huius anni; dato quod ipſa facta ſit integrè & ſeruatis omnibus aliis ad ſacramentalem confeſsionem requiſitis iure diuino: cui vt ſæpe diximus ius eccleſiaſticum nihil addit niſi determinationem ad tempus.

PARS QVARTA CAPITIS.

De perſonis quibus imponitur obligatio faciendi confeſsionem ſacramentalem.

SVMMARIVM.

42 *Infideles ad confeſsionem ſacramentalem neque diuino, neque humano iure obligantur.*
43 *Fidelis qui poſt factum diligens conſcientiæ examen, nullius culpæ mortalis ſibi conſcius eſt, non obligatur præcepto confeſsionis.*
44 *Nec item obligantur habentes ſolummodo venialia.*
45 *Exceptis duobus caſibus.*
46 *Cauſa ob quas confiteri debeant habentes ſolummodo venialia, etiamſi non teneantur ſub præcepto.*
47 *Quomodo ab Eccleſia imponi poſſit confeſsio peccatorum venialium.*
48 *Obligatio confitendi imponitur lapſis in peccatum mortale.*
49 *Quomodo Papa ei obligationi ſubiiciatur.*
50 *Quomodo pueri.*
51 *Quæ inopia Confeſſarij excuſet item ab obligatione confitendi.*

QVOD hîc explicandum occurrit eſt, quinam ſint illi quos præceptum confitendi obligat. Id quod declaratur aliquot propoſitionibus.

Nu. 42. Prima eſt, Infidelem neque diuino neque Eccleſiaſtico præcepto obligari ad ſacramentalem confeſsionem. Ad huius probationem, Dominicus Sotus & Ioannes Medinaille *in 4. diſt. 18. q. 1. art. 3. concl. 1.* & hic *in Cod. de confeſſ. quæſt. 5. ſub finē*, bona argumenta adferunt: ſed ſufficit nobis authoritas Conc. Trident. *ſeſſ. 14. cap. 2.* dicentis Eccleſiam in neminem iudicium exercere, qui non prius in ipſam per baptiſmi ianuam fuerit ingreſſus] *& in cap. 5.* Chriſtum è terris aſcenſurum ad cœlos Sacerdotes ſui ipſius Vicarios reliquiſſe, tanquam Præſides, & Iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferrentur in quæ Chriſti fideles ceciderint.] Et verò obligatio confitendi impoſita iure diuino, non eſt alia, quam quæ ſequitur ex poteſtate relicta à Chriſto in Eccleſia ad exercendum pœnitentiale iudicium, ſeu ad miniſtrandum Pœnitentiæ ſacramentum: prout antea *initio huius capitis*, iã docuimus ex illo *c. quinto*, Quæ poteſtas cùm tradita ſit tantùm in domeſticos fidei, quos ipſe Dominus lauacro baptiſmi, corporis ſui membra ſemel effecit, vt *in cit. cap. 2.* habet idem Concilium: relinquitur diuino iure ad confeſſionem ſacramentalem non obligari infideles. Multo verò minùs iure eccleſiaſtico, cùm, vt *in ca. Gaudemus De diuortiis* habetur, conſtitutionibus canonicis illi non arctentur.

Secunda propoſitio, Eum qui culpæ poſt baptiſmum commiſſæ conſcius ſibi non eſt: nullius recordari valens facto diligenti conſcientiæ examine, non obligari præcepto confitendi. Ratio eſt, quia tale præceptum, ſiue diuinum ſiue eccleſiaſticum, datur pro lapſis in peccatum: vt de diuino conſtat per illud *Ioan. 20.* Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis:] per quod datum eſſe idipſum præceptum, declarat Conc. Triden. *ſeſſ. 14. cap. 5.* De eccleſiaſtico verò conſtat ex illis verbis *ca. Omnis vtriuſque ſexus De pœniten. & remiſſ.* Omnia peccata ſua ſaltem ſemel in anno confiteatur.] Si opponas illud *1. Ioan. 1.* Si dixerimus quia peccatum non habemus nosipſos ſeducimus] Reſpondet Sotus *in ſequenti concluſione 2.* per illud, nos tantùm moneri, ne affirmemus nos eſſe ſine peccato: quia multa nos latere poſſunt: non autem, vt ſi nullius culpæ noſtræ memores eſſe poſſumus, nos in conſcientiæ iudicio conſtituamus reos alicuius peccati certi, de quo tanquam à nobis commiſſo, confiteri obligemur. Nu. 43.

Tertia propoſitio eſt, Habentem ſolùm peccata venialia non obligari præcepto confitendi. De hac quoad præceptum diuinum dubitari non poteſt propter aperta verba Concil. Trident. *ſeſſ. 14. ca. 5.* dicentis Chriſtum ſacerdotes ſui ipſius Vicarios reliquiſſe, tãquam Præſides & Iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferrentur, in quæ Chriſti fideles ceciderint. Inde enim patet confeſſionem quam Chriſtus præcepit ſolummodo eſſe peccatorum mortalium; ita vt venialia citra culpam poſsint in ea taceri, prout expreſſum etiam eſt *in eod. ca. 5.* Quoad præceptum eccleſiaſticum verò controuerſia quidem eſt: de qua in vtramque partem authores referunt Azor & Suarez: ille *in 1. par. Moral. Inſt. li. 7. c. 28. quæſt. 3.* & hic *tom. 4. diſput. 36. ſect. 2. nu. 6.* Pars autem negans, pro qua communis ſentētia, à nobis tenenda eſt tanquam noſtræ propoſitioni cōformior. Quæ probatur; quia cùm in memorato *cap. Omnis vtriuſque ſexus* præcipiatur, vt omnes fideles omnia ſua peccata ſemel in anno confiteantur: ſi illis verbis comprehenderentur venialia, fideles tenerentur illa omnia confiteri, quod abſurdum eſt: vtpote impoſsibile. Quare is qui non habet peccatum mortale, non comprehenditur ſub illo præcepto. Accedit quòd illud ſit tantùm determinatio præcepti diuini, nec quidquam præcipiat, quin diuino præcepto mandatum ſit, præter temporis determinationem ex Conc. Trident. *ſub finem citati cap. 5.* At, vt dictum eſt, ex diuino præcepto ſolus ille tenetur confiteri, qui ſibi conſcius eſt peccati mortalis. Ergo & ex præcepto eccleſiaſtico. Nu. 44.

Patitur tamen hæc propoſitio exceptionē in duobus caſibus ex Nauarr. in Enchir. cap. 21. num. 30. Nu. 45.

quos referemus in ſequenti numero 93.

Nu. 46. Quarta propoſitio. Etiamſi habens ſolùm venialia non teneatur ex vi præcepti confiteri, debere tamen: tum ad vitandum ſcandalum, ne putetur tranſgreſſor præcepti eccleſiaſtici, aut imparatus ad ſacrã menſam accedere: tum ad exercendum humilitatem erga ſuum proprium ſacerdotem, aperiendo illi animæ propriæ ſtatum; tũ ad obtinẽdum à Deo nouam gratiam, & remiſſionem alicuius partis pœnæ peccatis debitæ: tum etiam ad ſecuritatem, cùm fieri poſſit, vt putet quis venialia eſſe, quæ ſunt mortalia: vel vt habeat aliquod mortale occultum, ad cuius deletionem vis ſacramenti requiratur; tum demum ad augendum propoſitum nunquam peccandi mortaliter, & ad diminuendum habitum peccandi venialiter. Hæc etiam Nauar. ex Sylu. in eandem ſententiam conſequenter adfert.

Nu. 47. Difficultas autem, *de qua in vtramque partem plures authores citat Azor. in ſequenti q. 4.* An ab Eccleſia præcipi poſſit confeſſio peccatorum venialium: itaut hæc, quæ ſunt illius materia libera, fiant materia neceſſaria: videtur explicanda diſtinctione: dicendo non poſſe quidem per ſe ac directè, poſſe tamen per accidens, & indirectè; nimirum præcipiendo generaliter & abſolutè externum vſum ſacramẽtalis confeſſionis pro certis diebus; eo modo quo in Clement. c. 9. *Sanè De ſtatu Monach.* iniungitur monachis S. Benedicti, vt ſingulis menſibus ad confeſſionem ſaltem ſemel, accedant. Nam ad talem vſum obligatus, conſequenter obligabitur ad confitendum de venialibus, quando in tempore determinato, nullius peccati mortalis ſibi conſcius fuerit. Inde enim obligatio præcepti non ceſſat, tanquam impoſſibilis ob defectum materiæ confeſſionis: licet enim peccata venialia non ſint confeſſionis materia neceſſaria, ſunt tamen ſufficiens ex Concil. Trident. *ſeſſ. 14. cap. 5.* Quod autem fideles ad talem vſum obligari valeant ex eo patet; quòd ipſi poſſint ad eũdẽ actum tanquam laudabilem ac ſalutarem ſeipſos voto obligare. De memorata verò iniunctione Clementinæ, aduerte obiter; difficultatem eſſe num contineat præceptum: quam Azor & Suarez tractant ille *in ſeq. cap. 19 q. 1. & 2.* hic verò *in ead. diſput. 36. ſect. 5. n. 7. & 8.* reſoluúntq; de ea re iudicandum eſſe ex inſtituto & conſuetudine religionis. Quos conſulat qui volet. Vide dicenda à num. 105. ad 108.

Nu. 48. Quinta propoſitio eſt, præcepto confeſſionis obligari omnes fideles poſt baptiſmum lapſos in peccatum mortale, etiamſi internum tantùm fuerit. Hæc eſt de fide ex Conc. Trid. *ſeſſ. 14 cap. 5. atque Can. 7. &* 8 in quo excommunicatur expreſsè is, qui dixerit ad confeſſionem non teneri omnes & ſingulos Chriſti vtriuſque ſexus fideles, iuxta magni Concil. Later. conſtitutionem, ſemel in anno.

Nu. 49. De Papa autem & pueris quomodo teneantur difficultas eſt. Ac de Papa ea eſt ſolùmmodo quoad præceptum humanum; nimirum an obligetur ſicut cæteri fideles, confiteri ſemel in anno: certum eſt enim, præcepto diuino ipſum obligari, perinde ac cæteros. Explicatur verò diſtinctione eadem difficultas. Nã cùm in præcepto duplex vis inſit, vna coactiua, & altera directiua. præceptum eccleſiaſticum de annua cõfeſſione, non obligat Papam vi coactiua: quaſi puniri poſsit ſi illud non ſeruet, ſicut puniuntur cæteri: qui viui arcentur ab Eccleſia, & mortui priuantur ſepulturà eccleſiaſtica: nam cogere eſt ſuperioris, quem Papa non habet in Eccleſia. Obligari autem vi directiuà; quia Papa ſicut cæteri (vt ſeruetur capitis cum membris cõformitas, vbi non eſt diuerſitatis ratio) debet ſe conformare præcepto fidelibus omnibus communi, quando eadem eſt in eo quæ in cæteris ratio ſeruandi illud: prout eſſe patet, quoad præceptum de annua confeſſione. Naſcitur verò talis obligatio ex iure naturali: quod præſcribit, vt quod quiſque iuris in alterum ſtatuit, ipſe eo vti debeat, iuxta dictum Sapientis Patere legem quam ipſe tuleris.] *cap. Cum omnes. De conſtitut.* Hanc reſolutionem propoſitæ difficultatis habet Couarr. *ad ca. Alma mater. De ſentent. excommunicat. in 6. parte priore §. 1. num. 5.* plures eandem tradentes referens. Vide dicenda lib. 13. num. 168.

De pueris autem conſtat quidem ſi poſt baptiſmum in peccatum mortale lapſi ſint, ad confeſſionem obligari: non modo præcepto diuino, quod omnibus taliter lapſis imponitur, vt in præcedenti n. 48. docuimus: ſed etiam præcepto eccleſiaſtico, quod extẽditur ad omnes Chriſti fideles qui ad annos diſcretionis peruenerint. Difficultas autem eſt quando incipiant obligari, tanquam habentes rationis vſum ſufficientem ad peccandum mortaliter: de qua re vide antedicta *in 1. parte lib. 4. cap. 1. nu. 1.* Si quis verò obiiciat ex cap. 1. & 2. de delictis puerorum, non adſtringi humana lege pueros ante decimumquartum annum. Reſpondet Azor. *in ſequenti quæſt. 6.* inde tantum haberi, ante decimumquartum annum pueros quamuis rationis iam compotes, non eſſe pœnâ legis vltata puniendos, ſed arbitrio Iudicis, ſicque pueros ſi omittant confiteri ſemel in anno non ſubiici pœnæ in cap. Omnis vtriuſque ſexus De pœnitent. & remiſſ. impoſitæ, iuxta communem Doctorum ſententiam illos ab ea excuſantium *vt Suarez notat in ſeq. ſect. 8. num. 5.* hoc eſt viuos non arceri ab Eccleſia, nec mortuos carere eccleſiaſticâ ſepulturâ. Neque obſtat, quòd pueri etiam ante annos pubertatis, percuſſione Clerici, in excommunicationem *Si quis ſuadente diabolo 17. quæſt. 4* incurrant, *ex cap. 1. & vltimo de ſenten. excommunic.* vbi ratione ætatis cõceditur illis vt ab Epiſcopo ſuo abſolui poſſint: qui alioqui ad Romanam curiam recurrere tenerentur. Non obſtat, inquam: quia excommunicatio prædicti capituli. Si quis ſuadente diabolo. eſt latæ, vt vocant, ſententiæ, ipsóque facto incurritur. nullâ expectatâ Iudicis executione: pœna verò *cap.* Omnis vtriuſque ſexus, eſt ſententiæ ferendæ; ſeu quæ non eſt impoſita, ſed imponenda eſt a Iudice, vt verba futuri temporis, *arceatur & careat*, ſatis indicant: vnde in ea exequenda locus eſt arbitrio Iudicis, non autem in ipſa excommunicatione capituli Si quis ſuadente diabolo. Num. 50

Sexta propoſitio eſt, fideles ab executione præcepti de confeſſione excuſari per inopiam Confeſſarij. Num. 51
Hæc de ſe nota eſt; ſi inopia fuerit talis, vt Confeſſarius omnino haberi nequeat; quia nemo ad impoſſibile obligatur: túmque talis executio eſt aperte impoſſibilis. Si verò fuerit talis inopia vt haberi quidem poſſit Confeſſarius, ſed non ſine difficultate extraordinaria: quia, verbi gratia, longum iter conficiendum eſt vt habeatur: aut graue aliquod nocumẽtum perferendum: eandem propoſitionem habere etiam locum, ex eo probatur, quòd Domini iugum ſuaue ſit: à qua ſuauitate exiſtimandum non eſt ſanctam Eccleſiam ipſius ſponſam velle recedere: præſertim aduertentem ad id quod eſt iuris naturæ: vt in hac re eſt, hominem nimias moleſtias, infamiam, & alia grauia nocumenta vitare: niſi in contrarium vrgeat periculum maioris mali: quale eſt æternæ damnationis Quod quando aliquis peccati mortalis ſibi conſcius probabiliter timet, dubitans de ſua contritione; non debet per infamiam aut vllum aliud temporale detrimentum reuocari a confeſſione. Id quod Suarez annotat *in eadem diſput. 36. ſect. 6. num. 5.*

PARS

PARS QVINTA.

De requiſitis ad ſatisfaciendum obligationi confitendi.

SVMMARIVM.

53 *Per confeſsionem imperfectam ex defectu integritatis, aut contritionis, vel examinis ſufficientis: non ſatisfit præcepto confitendi; ſi talis facta ſit deditâ operâ, aut ex ignorantia affectata.*

54 *Idem dicendum eſt quoad præceptum diuinum, ſi ignorantia fuerit craſſa.*

55 *An idem quoque dici poſsit, quoad præceptum eccleſiaſticum.*

56 *Si defectus integritatis contingat per obliuionem aut inaduertentiam naturalem, non obſtat ſatisfactioni propoſita obligationis.*

57 *Idem dicendum de defectu plenæ contritionis ex tali inaduertentia.*

58 *Confeſſus non accepta abſolutione, obligatur iterum confiteri.*

59 *Obiectio in contrarium cum ſolutione.*

HIc duo dubia occurrunt explicanda. Prius eſt, An is ſatisfaciat præcepto Confeſſionis, qui illam facit imperfectam: vtpote qui non confitetur omnia ſua peccata; aut quamuis confiteatur omnia quorum memoriam habet, id tamen facit ſine legitima contritione cordis, aut ſine debita conſcientiæ diſcuſſione. Poſterius eſt, an ſatisfaciat qui confeſſus proprio Sacerdoti, non accipiat ab eo abſolutionem. Prius autem explicatur his propoſitionibus.

Explicatio dubij, Num præcepto confitendi ſatisfiat per confeſsionem imperfectam.

SECTIO PRIOR.

Nu. 53. PRima eſt; nec diuino nec humano præcepto confeſſionis ſatisfacere illum, qui modo aliquo ex dictis, imperfectam facit deditâ operâ, aut per negligentiam ſeu ignorantiam affectatam. Probatur, quia talis nec facit, nec facere curat id quod Chriſtus inſtituit, & quod ſecundùm Chriſti intẽtionem Eccleſia quotannis fieri præcipit. Nam vt in Concil. Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 5. dicitur: ex Chriſti inſtitutione oportet à Pœnitentibus peccata omnia mortalia quorum poſt diligentem ſui diſcuſsionem, conſcientiam habent, in confeſsione recenſeri; quod confeſsionem ſic imperfectam facientes, certum eſt non ſeruare.

Nu. 54. Secunda propoſitio eſt; eum qui pari modo imperfectam facit per ignorantiam craſſam, *non tamen affectatam*, non ſatisfacere præcepto diuino. Hæc probatur eadem ratione qua præcedens: quia non facit quod Chriſtus inſtituit, nec excuſatur per ignorantiam; cùm adhibitâ morali diligentiâ illam vincere potuerit.

Nu. 55. An autem ſatisfaciat eccleſiaſtico, difficultas eſt; de qua in vtramque partem authores adfert Azor. *in cit. cap.* 29. *quæſt.* 3. & affirmantem ſequitur vt mitiorem, & quæ pœnitẽtes peccatorum ſuorum confeſsionem facientes liberet à crebris ſcrupulis, quibus grauiter diuexarentur, tanquam rei violationis præcepti de annua confeſsione, ſi eis non conſtaret ſe integrè & cum ſufficienti conſcientiæ diſcuſsione, & cum ſummo dolore de peccatis, & cum perfecto emendationis propoſito, confeſsionem perfeciſſe. Propter quam rationem facilè ei cõſenſerim, quoad caſum in quo pœnitens incertus eſſet, an in aliquo prædictorum defeciſſet ſuâ culpa; quia tunc locus eſſe poſſet excuſationi a peccato, ob graue illud incommodum, quod tactum eſt: non verò quoad caſum, in quo certus eſſet ſe defeciſſe. Nam præterquã quòd in eo caſu non adeſt occaſio diuexationis per ſcrupulos: pro parte contraria eſt vrgens ratio; nempe quod Eccleſia annuam confeſſionem præcipiens, eam iubeat quam Chriſtus inſtituit: additâ tantùm determinatione temporis, *ex Conc. Trid. ſeſſ.* 14. *ſub finem cap.* 5. Certum eſt autem Chriſtum inſtituiſſe integram de omnibus peccatis mortalibus, coniunctam cum debita cordis contritione ſeu peccatorum commiſſorum deteſtatione. Ergo eamdem Eccleſia præcipit; & per conſequens non niſi eâ factâ de omnibus peccatis mortalibus integrâ, cùm eorumdem deteſtatione, impletur præceptum eccleſiaſticum; ſed peccatur illius violatione; niſi cauſa iuſta interueniat quæ excuſet. Immo & ſacrilegium committitur, confeſsionem faciendo contra Chriſti inſtitutionem, atque inſufficienter ad Sacramentum pœnitentiæ perficiendum.

Tertia propoſitio eſt; per confeſſionem imperfectam ex defectu integræ declarationis peccatorum, ſi proueniat ex obliuione ſeu inaduertentia naturali, impleri præceptum confitendi, ſiue diuinum ſiue eccleſiaſticum ſufficienter ad excuſationem à peccato tranſgreſsionis: quamquam peccata oblita, ſi in memoriam poſtea recurrant, confiteri oportet. Vide præced. n. 40. Huius prior pars patet quia naturalis obliuio ſeu inaduertentia cum ſit inuincibilis, excuſat à peccato. Poſterior verò probatur ex eo, quod talia peccata non ſint ſuppoſita Sacerdotis proprij iudicio, vt ex Chriſti inſtitutione debẽt omnia poſt baptiſmum commiſſa prout habet Conc. Trid. *ſeſſ.* 14. *initio cap.* 5. Nu. 56.

Difficultas autem eſt, An hæc propoſitio procedat cùm ex inaduertentia, confeſsio facta fuerit quidem cum deteſtatione peccati, vt ipſum eſt Dei offenſa, non tamen tam plena quàm opus eſſet ad obtinendum Sacramenti Pœnitentiæ effectum, qui eſt Dei gratia, per quam peccator iuſtificatur. De qua difficultate in vtramque partem authores refert Couar. *ad cap. Alma mater De ſenten. excomm. in* 6. *parte priore* §. 4. *nu.* 13. *verſu* 3. & affirmantem partem, tanquam apud Theologos communiorem meritò approbat: ſicut & Franc. a Vict. De ſacrament. *num.* 157. & Nauarr. *in Enchir. cap.* 9. *num.* 10. Eam verò bona ratione Caiet. Sotus & Canos, *quos Couar. citat*, confirmant: nempe quòd is qui ad iudicium viri prudentis bona fide credit ſe præſtitiſſe ea, quæ requiruntur ad confeſsionem ſacramentalem; præcepto de confeſsione ita per eam ſatisfaciat, vt ad iterandam nõ teneatur. Nam alioqui non eſſet locus tranquillitati conſcientiæ, ſed quacumque diligentiâ poſitâ, ſemper eſſet cogitandum de illius iteratione ad præcepti impletionem; quod eſſet onus grauiſsimũ & intolerabile, à quo tam non poſſet releuari homo, quàm ipſe neſcire poteſt vtrum ſit Dei amore aut odio dignus *Eccleſiaſtis cap.* 6. & quam non debet eſſe de propitiato peccato ſecurus, *Eccleſiaſtici cap.* 5. Nu. 57.

Explicatio alterius dubij, An ſatisfiat, non accepta abſolutione.

SECTIO POSTERIOR.

DE poſteriori dubio notandum eſt, non proponi de eo qui non accepit abſolutionem culpa ſuâ, vt quia non oſtendit dolorem de peccatis, aut quia dixit ſe non poſſe in poſterum à peccatis abſtinere. Nu. 58.

Nam conſtat talem non ſatisfacere præcepto: quandoquidem eſt de ratione confeſſionis à Chriſto præceptæ, vt ordinetur ad abſolutionem, tanquam ſacerdotis ſententiam, excipiendam, iuxta antedicta ſub initium huius capitis. Proponitur ergo dubium de eo tantùm, qui prout potuit, dignè confeſſus eſt: ſed ex malitia ſacerdotis, vel ex aliquo caſu repentino, abſolutionem ſacramentalem non accepit. In vtramque partem autem plures authores citat Suarez *in cad. diſput. 36. ſect. 7.* negantémque tenet: hoc eſt, talem non ſatisfacere præcepto confeſſionis, ne quidem eccleſiaſtico: ita vt maneat obligatus ad iterum eo anno confitendum. Ratio eſt quia quamuis pœnitens in eo caſu poſſit à peccato tranſgreſſionis pro eo tempore excuſari: nihilominus tamen non implet ipſa præceptum, quo Chriſtus fideles in peccatum mortale lapſos, obligauit ad ſuſceptionem ſacramenti Pœnitentiæ: cùm conſtet ad illud præter confeſſionem ſacerdoti factam cum cordis contritione, requiri eiuſdem ſacerdotis abſolutionem. Et per conſequens nec implet Eccleſiæ præceptum: quod, vt ſæpe dictum eſt, à diuino diuerſum non eſt quoad ſubſtantiam, ſed tantùm in eo, quòd addat illi temporis determinationem. Et certè; quòd non ſit datum de confeſſione ſecundum ſe ſimpliciter: ſed de ea vt ad conſtitutionem ſacramenti pœnitentiæ concurrit cum aliis, patet ex eo, quòd in ipſo *cap. Omnis vtriuſque ſexus*, cum confeſſione iniungatur ſtudium implendi pœnitentiam impoſitam. Id enim indicat, ibi ſermonem eſſe de confeſſione ſuper qua abſolutio datur, impoſita ſalutari pœnitentia.

Nu. 59. Sed pro contraria parte (quam Azor ſequitur *in eodem cap. 29. qu. 4.*) *ex eodem capitulo* obiicitur, quòd ſumptio ſacramenti Euchariſtiæ in Paſchate ibi præcepta, differri poſſit de confeſſarij conſilio ob rationabilem cauſam: quare poterit & abſolutio à peccatis facta confeſſione. Reſpondendum eſt quod ſicut conſilium confeſſarij (prout verbum *differri*, importat) pro eo ſolùm tempore excuſat à præcepto violationis præcepti de ſumenda Euchariſtia: non autem liberat ab omni obligatione illud implendi quamprimum commodè poterit: ita nec conſilium de differenda abſolutione liberabit ab obligatione quamprimùm confitendi, ad illam conſequendam. Neque aduerſatur illud *ex cap. Quod quidam. De pœnitent. & remiſſ.* quòd recipienda ſit confeſſio eorum qui publici peccatores ſunt & vitam emendare nolunt, licèt abſolui non debeant. Non enim ſenſus eſt admittendos eſſe, quaſi faciant confeſſionem ſufficientem ad implendum eccleſiaſticum præceptum; ſed vt corripiantur, dirigantur, & moueantur ſalutaribus conſiliis & documentis, vt Deo iuuante illi tandem præparentur ad legitimè confitendum.

CAPVT TERTIVM.

De conditionibus quas Sacramentalis confeſſio ad ſuam perfectionem requirit.

SVMMARIVM.

60 *Quæ ſint eæ conditiones, & quomodo colligantur.*
61 *Explicatio primæ conditionis, vt ſit ſimplex.*
62 *Superfluitas verborum non eſt toleranda in confeſſione etiamſi hanc non vitiet.*
63 *De ſecunda conditione, vt ſit humilis.*
64 *De tertia, vt ſit pura.*
65 *Non eſt in confeſſione mentio facienda alienorum peccatorum: ſique fiat, num illam vitiet.*
66 *De quarta conditione, vt ſit fidelis.*
67 *Quando peccatum mortale committatur, infideliter confitendo peccatum mortale.*
68 *Falsè affirmare vel negare aliquod peccatum veniale in confeſſione, non eſt peccatum pluſquam veniale.*
69 *Niſi quis illud ſolum fateret ſacramenti materiam, nullum aliud ſimul aperiens.*
70 *Idem dicendum de mendacio circa peccatum mortale, de quo iam aliàs ritè facta eſt confeſſio, & de iis quæ nihil ad confeſſionem attinent.*
71 *De quinta conditione, vt ſit frequens.*
72 *De ſexta conditione, vt ſit nuda.*
73 *De ſeptima conditione, vt ſit diſcreta.*
74 *De octaua conditione, vt ſit lubens.*
75 *De nona conditione, vt ſit verecunda.*
76 *Quæ verecundia vitanda in confeſſione, & quæ debeat huius comes eſſe, ratione cuius vitanda ſit familiaritas inter confeſſarium & pœnitentem.*
77 *De decima conditione confeſſionis, vt ſit integra.*
78 *De vndecima condit. vt ſit ſecreta.*
79 *Quæquidem non impedit quominus interdum poſſit confeſſio publicè fieri.*
80 *Excuſat autem à facienda per interpretem aut per ſcripturam.*
81 *Verbis facienda eſt confeſſio: cùm verò non poteſt, facienda eſt nutibus.*
82 *Etſi per ſcripturam fieri non eſt neceſſe, licitum tamen eſt, ſicut & fieri per interpretem.*
83 *Non eſt de ſe peccatum mortale eum confiteri nutibus aut ſcripto, qui voce id facere poteſt.*
84 *Illicitum eſt confiteri ſine iuſta cauſa, tertio audiente.*
85 *Peccant mortaliter ſacerdotes ſimul audientes multos pueros iam doli capaces.*
86 *Peccatum eſt de ſe mortale plures ſacerdotes ſimul audire vnum eundémque pœnitentem.*
87 *De duodecima conditione, vt ſit lachrymabilis.*
88 *De decimatertia conditione, vt ſit accelerata.*
89 *De decimaquarta conditione, vt ſit fortis.*
90 *De decimaquinta conditione, vt ſit accuſans: & de decimaſexta, vt ſit parere parata.*

SVMMVLARII in verbo Confeſſio, & paſſim alij de Sacramento pœnitentiæ tractantes (*eius de confeſſione*) tradunt confeſſionem ipſam ſibi vendicare ſexdecim conditiones, quas inter cæteros ſatis latè perſequitur Nauar. *ad cap. Fratres. De pœniten. diſt. 5.* expreſſas his verſibus. *Nu.* 60.

Sit ſimplex, humilis confeſſio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda ac diſcreta, libens, verecunda,
Integra, ſecreta & lachrymabilis, accelerata,
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

Is verò numerus in ſupplemento *3. partis D. Thomæ quæſt. 9. art.* 4. colligitur ad hunc modum. Confeſſio ſacramentalis poteſt ſpectari; tum generaliter, vt eſt actus virtutis; tum ſpecialiter, vt eſt actus virtutis pœnitentiæ; tum ſpecialiſſimè, vt eſt talis actus pœnitentiæ, nempe manifeſtatiuus interioris contritionis, cuius ſignum eſt externum; tum demum vt eſt pars ſacramenti pœnitentiæ. Atque vt actus virtutis, debet primò eſſe diſcreta, ſeu prudens. Secundò, lubens, ſeu voluntaria. Tertiò, pura, ſeu facta rectâ intentione. Quartò, fortis, ſeu nulla ex parte impedita per timorem aut verecundiam. Etenim actio virtutis requirit vt prudenter, voluntariè, recta intentione & conſtanter fiat. Vide dicenda lib. 16. num. 5. 6. 7. & 8. Vt autem eſt actus talis virtutis, nimirum pœnitentiæ: primò, debet eſſe verecūda. quia pœnitentiæ actus ſumit initiū ab horrore turpitudinis peccati. Secundò, debet eſſe lachrymabilis: quia idem actus ab horrore procedit ad dolorem de peccato cōmiſſo. Vide dicta li. 5. n. 1. Tertiò, debet eſſe humilis: quia

quia idem etiam actus terminatur in abiectione ſuppliius. Vt verò eſt pœnitentiæ actus manifeſtatiuus contritionis, quia talis manifeſtatio impediri poteſt. Primò, per falſitatem, debet eſſe fidelis. Secundò, per obſcuritatem, debet eſſe nuda. Tertiò, per verborum multitudinem, debet eſſe ſimplex. Quartò, per ſubtractionem, debet eſſe integra. Denique vt eſt pars ſacramenti & concernit iudicium ſacerdotis, qui eſt illius miniſter, debet primò, eſſe accuſans, per reſpectum ad confitentem. Secundò, patere parata, per reſpectum ad ſacerdotem cui fit ipſa confeſſio. Tertiò, ſecreta, per reſpectum ad conditionem fori pœnitentialis, in quo de occultis conſcientiç agitur. Quod ſit freq̄uẽs, & quod accelerata ſeu ſtatim poſt peccati commiſſionem facta, non pertinet ad eſſe, ſed tantum ad bene eſſe confeſſionis, vt in citato art. 4. notatur. Iam de vnaquaque earum ſigillatim dicamus.

Prima conditio, Simplex.

Num. 61 SIMPLEX debet eſſe confeſſio, id eſt, taliter facta, vt verbis ſuperfluis careat, & vt claré à confeſſario intelligantur peccata ſecundùm ſuam ſpeciem: immo & ſecundùm numerum, & ſecundum grauitatem malitiæ, quam ſiue ex obiecto, ſiue ex circunſtantiis notabilem habuerint. Vnde conditio hæc deeſt confeſſioni in qua peccata natraotur ita artificioſé, vt a coofeſſario non ponderentur: vel ita generaliter & confusè, vt ipſe nequeat percipere, ſitne mortale an veniale illud de quo fit confeſſio, vt ſi quis generaliter dicat, Non recitaui preces horarias cum debita attentione: habui turpes cogitationes: aut ſi dicat ſub diſtinctione, Appetij vindictam vel deliberatè vel ex primo motu. Senſi motus libidinis: vel cum conſenſu vel ſine conſenſu. Talis enim facit confeſſionem inuolutam, & quaſi plicatam; cùm æque de veniali ac de mortali: imò & de eo quod per indeliberationem nullum peccatum eſt, ea intelligi poſſit. Vide præced nu. 3. & 4.

Igitur bene, atque vt par eſt confeſſurus (ex Nauar. *ad cit. cap. Fratres, num.* 10.) omiſſis plicis illis generalibus, quæ confeſſionem reddunt ambiguam, declaret ſimpliciret peccatum ſuum vtendo nomine ſpecifico, quod ſufficiat ad intelligendam peccati quantitatem ſeu grauitatem: mortalene ſit an veniale, & cuius ſit ſpeciei: ſeruata interim diſcretione, vt in peccatis laſciuiæ, verba ſint ſobria, pudica, & honeſta quantùm fieri poteſt.

Num. 62 Non redditur autem inualida confeſſio (dummodo confeſſarius poſsit, prout ad pœnitentiæ ſacramentum requiritur, iudicare de peccatis de quibus ea fit: fuerintne mortalia an venialia) ex eo, quòd in illa addantur ſuperflua, vt ferè ſolet ab idiotis & ſcrupuloſis, ſi id non alia intentione fiat, prout citatis Angelo & Nauarr. habet Henriq. lib. 5. cap. 3. in Marg. litt. B, quàm vt peccata magis explicentur. Quanquam vt D. Anton. 3. *part. tit.* 14. *cap.* 19. §. 12. admonet, debet confeſſor talia ſuperflua reſecare, ſique aliqua proponantur, quæ indigeant conſolatione, vt tribulationes; vel conſilio, vt dubia: date operam, vt poſt abſolutionem differantur, nec confeſsioni admiſceantur.

Secunda conditio, Humilis.

Num. 63 SEcundò humilis debet eſſe confeſsio. Tum interiùs quoad intellectum & affectum: vt ſcilicet cōfitens ſibi ipſi attribuat ſua peccata, *inquit D. Anton. in ſeq.* §. 1 ſ. non autem Deo, ſpiritui ſuo ſuauiter; vel diabolo, impugnanti; vel homini irridenti, vel concupiſcentiæ appetitum inclinanti; agnoſcatque, *inquit Sylu. confeſſio* 1. *quæſt.* ſe miſerum & infirmum. Tum etiam exteriùs, tam quoad verba, ſeu modos loquendi: vt ſcilicet non dicat peccata ſua cum iactantia, aut ea eleuando quam quoad corporis compoſitionem, nempe vt tanquam reus petens de peccatis veniam gratis concedendam per meritum ſanguinis Chriſti, ſit flexis genibus & aperto capite: niſi neceſſitas excuſet: etſi hac non excuſante non peccatur in eo pluſquam venialiter *ex Nauar. in ſequenti num.* 11. nec inualida eſt confeſſio, ſi cætera neceſſaria concurrant præter illam corporis compoſitionem. Vide præced. num. 3. & 75. ſequentem.

Tertia conditio, Pura.

TErtiò debet confeſſio eſſe pura, ſiue cum debita iotentione. Ad quod exigitur vt principaliter fiat ad placandum Deum. Secundariò nihilominus poteſt confitens, ſicut & faciens aliud bonum opus, ſpectare aliquid aliud, *dummodo licitum*, vt euaſionem alicuius infirmitatis, vel alicuius infortunij: quia motiuum ſecundarium non excludit finẽ principalem. Vbi nota quod Henriq. tangit *loco cit. lit. H*, vitiari confeſſionem, ſi ſola intentione temporalis commodi conſequendi, aut incommodi vitandi fiat, excluſo expreſſe principali fine, qui eſt reconciliatio cum Deo, ſeu remiſſio peccatorum: non item ſi is ipſe finis proponatur, etiam dato quòd confeſſio nullatenus fieret, ſi tale commodi aut incommodi motiuum non interueniret. Vide præced. n. 7. & 74. ſequentem. Nu. 64.

Debet quoque confeſſio ita eſſe pura, vt vitentur in ea quæ continent peccatorum alienorum detectionem, per quam peccatum detractionis ibi committatur, vbi peccatorum omnium purgatio quæritur. Quanquam ex Nauar. *in ſeq. num.* 13. impertinentium propoſitio, aut peccatorum alienorum manifeſtatio in confeſſione non impediunt quominus ea ſit valida; ſi confitens non aduertat ſe in eo peccare: vel ſi aduertat quidem, ſed de tali peccato pœniteat, illúdque cum cæteris ſufficienter aperiat cōfeſſario. Quiquidem debet talia confeſſioni ſuæ admiſcẽtem monere, vt de illis taceat: ne & ipſe tanquam conſentiens alienæ detractioni, reus illius apud Deum conſtituatur. Si autem pœnitenti occurrat aliqua peccati circunſtantia confitenda, quæ ſine alterius perſonæ manifeſtatione aperiri nequeat Confeſſario, quid in eo caſu agendum ſit in ſequen. c. 5. exponemus agendo de integritatis defectu in cōfeſſione. Nu. 65.

Quarta conditio, Fidelis.

QVartò debet confeſſio eſſe fidelis, ſeu digna cui fides adhibeatur, veráxve, vt Nau. ad ante memoratum *cap. Fratres, num.* 14 interpretatur. Tradens conſequenter *vſque ad num.* 28. *& in Enchir. cap.* 21. *num.* 37. *&* 38 quando ſit vel non ſit peccatum mortale mentiri in confeſſione: cuius doctrina his propoſitionibus comprehenditur. Nu. 66.

Prima eſt: peccatum eſſe mortale mentiri in confeſſione, affirmãdo vel negando falsò peccatum aliquod mortale; de quo nondum facta fuit alia legitima confeſſio. Hanc, in qua Nauar. ipſe omnes conuenire ait: Sotus *in 4. diſtin.* 18. *quæſt.* 2. *art.* 4. *concluſ.* 3. confirmat: quia is, qui in confeſſione negat ſe feciſſe mortale quod fecit, quia tacet quod fuit de neceſſitate exprimendum, facit confeſſionem mutilam, atque adeo nullam ex defectu integritatis: ſicque in

materia graoi, ſacrilegiom committit. Similiter is qui affirmat ſe mortale commiſiſſe, quod non commiſitſcùm in foro Dei, Iudicem decipiat circa pertinens ad cauſæ ſubſtantiam: illiuſque iudiçium peruertat impediatque ferre prudens, ac io re graui errandi det occaſionem. Accedit quod tam hoc quàm illud, ſit occaſio data impendendi perperam ſacramentalem abſolutionem: puta ſubiiciendo ei materiam illegitimam. Idem pariter ſentiendum eſſe (peccare inquam mortaliter) Nauar. *ad idem cap. Fratres, n.26.* expreſſit de eo, qui io confeſſione (cùm in illa debeat ſe talem ore prodere, qualis eſt corde) pro certo affirmat, aut negat ſe feciſſe mortale, de quo an fecerit dubitat, incertúſque eſt. Excipi tamen debet ille qui ex indiſcreto feruore mentiretur abſque intentione fallendi confeſſarium. Immo qui putaret ſe potius bene facere, dum tutiorem, vt ſibi videtur, viam eligit: accuſaodo ſe fortiter, & abundè: exceſſum amplectens ad contrarium defectum ſecuriùs vitandum. Cuius exceptionis rationem idem Nauar. attigit *in ſequenti n.27.* quòd etſi mentiri in re graui, ſeu cum notabili irreuerentia Dei, vel iniuria proximi cenſeatur mortale: id tamen non habeat in tali caſu locum: quia ſine intentione fallendi, etiamſi falſum dicatur, non contingit mendacium niſi materialiter: cùm, *vt habetur ex D. Auguſt. in cap. Beatus 22. quæſt. ſecunda,* mendacium ſit falſa ſignificatio vocis, cum voluotate fallendi. Quamuis autem eo modo confitens excuſetur à mortali; non tamen à veniali, vt Caietanus ootat, *in verbo Confeſſio Sacramentalis, Condit.4.* quia indiſcretè ſe accuſans, agit contra rectam rationem.

Nu. 68. Secunda propoſitio eſt: non eſſe pluſquam veniale mentiri in confeſſiooe affirmando vel negaudo falsò peccatum aliquod veniale. Hæc non eſt tam certa qoàm præcedeos; ſed de ea controuerſia eſt inter Theologos, quos in vtramque partem citat Suarez *tomo 4. diſput.22. ſect.10. num.6. & 7.* Eam verò aduerſus Caiet. Sotus *in citata concl.3.* ex eo confirmat: quòd vt in aliis caſibus, ita & in hoc leuitas materiæ à mortali excuſare debeat. Et certè ſi velle, aut etiam facere peccatum veniale non eſt de ſe pluſquam veniale omnium iudicio; nec eſſe debet affirmare vel negare falsò peccatum veniale. Si inſtes cum Caiet. non eſſe quidem de ſe; eſſe tamen ex circumſtantia ſacramenti; cuius materia perperam idipſum veniale conſtituitur. In eo enim peccatum mortale perinde cernitur, ac quando Concionator pro materia & argumento ſuæ concionis aſſumit falſum aliquod miraculum: quia vt hoc modo concionans, concionis: ita illo modo confitens confeſſionis quãtùm in ſe eſt, veritatem tollit. Reſpondetur peccatum veniale non eſſe materiam neceſſariam ſacramenti pœnitentię, neque excludere materiam neceſſariam, cùm liberum ſit Pœnitenti illud in confeſſione exprimere vel tacere, vt in ſequenti c. docebitur.

Adde quòd nec tale mendacium obſter, quin poſſit quis integrè & cum debito dolore validè confiteri ſua peccata mortalia: præſertim cùm cenſeatur à ſacramẽto idipſũ veniale ſubtrahere mutato propoſito cõfitendi illud prout cẽſendus eſt facere is, qui vult ſuper eo mentiri. Aut certè vult illud ſubiicere tantummodo, vt materiam leuem, & minimè neceſſariam: cuius admiſtione minimè tollatur veritas & efficacia ſacramenti pœnitentiæ (vt nec Euchariſtiæ veritas ex admiſtione modicæ feſtucæ io Hoſtia) ſicut è contrario, perniciosè & in iniuriam Religionis tollitur veritas concionis, in qua falſum miraculum prædicatur. Accedit in ea re, vtpote non neceſſaria & leui; neque confeſſario graoem iniuriam fieri, neque ſacramẽto notabilem irreuerentiam inferri; cum nec iuriſdictio illius, nec ſubſtantia iſtius detrimentum ex ea patiatur.

Nu. 69. Verumtameo, vt Nauar. *in citato nu.27.* ootat, negandum non eſt Caietani ſententiam; nempe mortaliter peccare eum qui circa veniale in confeſſione mentitur, locum habere quando confitens nullum aliud peccatum mortale vel veniale confeſſario aperiret. Tunc enim peccaret mortaliter: non quia mentiretur, ſed quia ſacramentali abſolutioni non ſubiiciendo materiam veram & ſufficientem, committeret ſacrilegium, continens grandem rei ſacræ irreuerentiam: atque adeo ootabilem Dei iniuriam: cùm, *ex D. Thoma 2.2. qu.99. art. 1.* omne illud quod ad irreuerentiam rerum ſacrarum pertinet, ad iniuriam etiam Dei pertineat, habẽs ſacrilegij rationem.

Porro dici non poteſt iſtiuſmodi irreuerentiam contingere ſaltem ex parte, quãdo reliquis partibus confeſſionis veris, admiſcetur aliquod mendacium circa veniale. Namque, *vt conſequenter Nauar. ait,* quando materia ad ſacramentum ſufficiens proponitur addito aliquo, quod ooo eſt formæ ſacramentalis capax: dummodo id noo vitiet ſacramentum, non committitur dicta ootabilis irreuerentia ſacramenti: quia forma ſacramentalis, intentione ſaltem implicita Mioiſtri, cadit ſuper eam tantùm materiæ partem, ſuper quam aptè cadere poteſt: vt Sacerdos cui porrecta eſſet Hoſtia triticea admixtum habens aliquid materiæ, ad Euchariſtiam ineptæ, dum verba conſecrationis profert, cenſetur ſuper aptam materiam non ſuper ineptam proferre. Contingeret autem eiuſmodi notabilis irreuerentia, ſi quis intenderet tale quid ineptum, facere reipſa materiam ſacramenti.

Nu. 70. Tertia propoſitio eſt, Non eſſe peccatum mortale mentiri io confeſſione, circa peccatum etiam mortale, de quo iam aliàs facta eſt debitè confeſſio, aut circa aliquid nihil pertineus ad propiorũ peccatorũ inſtitutam confeſſionem. Prior pars probatur, quia, peccata mortalia de quibus iam facta eſt confeſſio, perinde ac venialia poſſunt pro arbitrio in confeſſione taceri, vel exprimi, vt in ſequen. cap. docebitur. Quoad poſteriorem partem verò, probatur à minori ad maius, quia ſi mentiri in confeſſione circa venialia, quæ rationeio habere poſſunt materię ſacramenti, non eſt peccatum mortale: multo minus erit circa alia quæ nihil ad confeſſionem attinent. Hinc Nau. *ad memora. ca. Fratres, nu.23.* ſicut aſſerit qooad peccatum veniale, non peccare mortaliter eum, qui à confeſſario interrogatus, num aliqua ludrica verba protuliſſet, falsò negat ſe protuliſſe, ſciens ſe noo teneri reſpondere, vt nec confiteri de eo ſi nolit: ita etiam *in ſequen. num.24. & 25.* aſſerit quoad peccatum mortale iam ritè per confeſſiooem expiatum, non peccare mortaliter eum qui interrogatus à confeſſario, num aliquando rem habuerit cum muliere, id falsò negat, eoquod illud de quo antè legitimè confeſſus eſt, nolit iterum confiteri. Item quoad nihil pertinens ad confeſſionem: neque eum peccare mortaliter qui interrogatus à confeſſario, num pater aot auus ipſius hoc vel illud geſſiſſet, falsò reſponderet ſe neſcire, cùm tamen ſciat: ſed id negat, eoquod videat ad ſuorum peccatorum confeſſionem nihil pertinere.

Quinta conditio, Frequens.

Nu. 71. QVintò debet confeſſio frequẽs eſſe: quod duobus modis intelligitur: altero vt qui freqũeter cadit, frequenter confiteatur; altero, vt eadem peccata is qui iam ritè illa confeſſus eſt, pluries confiteatur:

tur: quorum modorum neuter eſt in præcepto. Non quidē prior vt patet per tradita io tertia parte præcedentis capitis, de tempore in quo præceptum confeſſionis ſiue diuinum ſiue eccleſiaſticum obligat. Neque poſterior, quia nemo authoritate vlla humana cogi poteſt, ad confitendum iterum ea peccata quæ legitimè ſemel confeſſus eſt; ſicut nec ad iterum ſoluendum debitum, quod iam legitimè ſoluit. Id quod plenius tractat Nauar. *ad cap. Placuit, de Pœnit. diſt. 6. a num. 107. ad 123.* Sed pro quotidiana praxi ſuffiet monere eum eodem ad prius citatum cap. Fratres num. 28. & 29. quòd etiamſi non ſit de præcepto tales confitendi modos ſeruare; eſſe tamen de conſilio; his nominibus maximè ſalutari, quòd confeſſio ſacramentalis, Dei timorem & peccatorum odium valde conſeruet; & pœnam temporalem, in quam mutata eſt æterna, minuat propter verecundiam quam confitens ſuffert; & propter abſolutionem ſacramentalem, per quam non ſolùm augetur gratia, ſed etiam pœna in purgatorio ſuſtinenda minuitur ſecundùm receptam, *inquit Nauarr.* ſententiam. Quanquam tamen, vt idem inſinuat in ſequenti n. 30. præſtat aliquando peccata iam rite confeſſa obliuioni tradere potius, quàm eorum confeſſionem iterare: vt quando per eam iterationem (ſicut contingit ſcrupuloſis) inquieta redditur conſcientia, & confeſſarios moleſtia afficitur, tempúſque melioribus occupationibus impendendum, perditur: aut quando peccata ſunt carnis, vel alia quorum recordatio inducit io periculum conſentiendi malo.

Sexta conditio, Nuda.

Nu. 72. SExtò debet confeſſio eſſe nuda, id eſt, iuxta omnium *ex Nauar. ibidem num. 31.* interpretationem; non veſtita coloribus, ſeu fucis aut lenocinijs vel ambagibus verborum: quibus peccata, ſicut grana glumis operiantur, & ita obſcurentur, vt non percipiantur a confeſſario: aut minus conſideretur grauitas turpitudóque illorum: qualis apparitura eſt coram Iudice Chriſto; neque ſatis intelligatur quid à pœnitente ipſo dicatur. Qua in re non minus peccatur, quàm ſi peccatum taceretur: mutilam ſcilicet faciendo confeſſionem, atque adeo indebitam materiam ſubiiciendo ſacramentali abſolutioni. Nam nihil intereſt: an quis taceat interrogatus, an obſcurè reſpondeat, vt incertum dimittat interrogantem: *lege De ætate ff. De interrog. §. Nihil intereſt.* Vnde ſicut inutilem inualidámque facit confeſſionem is, qui in hac tacet illud quod de neceſſitate dicēdum fuit, ita & is qui ſic obſcurè loquitur, vt à confeſſario nō intelligatur, aut certe intelligatur aliter quàm ipſemet pœnitens nouit; vt cùm nouit certò à ſe commiſſum eſſe aliquod peccatum, & confeſſarius intelligit cum dubio.

Septima conditio, Diſcreta.

Nu. 73. SEptimò, debet cōfeſſio eſſe diſcreta, hoc eſt, prudens, & quantùm ad verba: vt ſcilicet verbis honeſtis peccata explicentur, præſertim peccata carnis: & quantùm ad circunſtantias, vt non niſi neceſſariæ dicantur, ſi has à non neceſſarijs pœnitens diſtinguere ſciat: & quantum ad modum narrandi, ſcilicet quæ ſimul exprimi poſſunt; non dicantur diuiſim, aut contra: vt v.g. dici poteſt ter peierauı, nec eſt dicendum ſemel peierauı, iterúmque, & adhuc tertiò: ac demum quantum ad idoneum confeſſarium, (cuius conditiones in prima parte libro primo expoſuimus) vt quæratur diſcretus, qui nec interroget, nec reſpondeat quæ non oportet: adeunti enim indiſcretum, contingere poteſt quod Iudæ proditori qui ductus pœnitentiâ non ad Apoſtolos, ſed ad Phariſæos acceſſit, cum deteſtatione peccatum ſuum confitens: à quibus non eſt curatus, ſed in deſperationem inductus. Certè ſi æger bonum Medicum quæris: ſi cauſam tuam coram Rege examinandam, non niſi perito Aduocato & Iudici committis, cur non eligas bonum confeſſarium, non eſt alia ratio, niſi quia peccatum tuum tibi non diſplicet ſufficienter, nec ſatis exhorreſcis miſerum animæ tuæ ſtatum. Notat autem Caietanus *in verbo Confeſſio ſacramentalis* exponens hanc ipſam conditionem: ſaltem imprudentiæ peccatum incurri à pœnitente, cuius confeſſio non fuerit diſcreta.

Adde & committi poſſe peccatum mortale, ob aliquam grauem iniuriam, inde illatam ſacramento; vt cùm indiſcretè electus eſt confeſſarius non habēs ſufficientem poteſtatem, aut carens diſpoſitione neceſſaria ad intelligendam integrè confeſſionem quæ ei fit: ſiue quia eſt valde ignorans, ſiue quia non tenet idioma, quo confitens vtitur: ſiue quia diſtractus aut dormitans, aut ſurdus non audit ſufficienter. Quanquam excuſare poteſt bona fides in pœnitente, cui nullatenus venit in mentem, tale quid de ſuo confeſſario ſuſpicari.

Octaua conditio, Lubens.

OCtauò debet confeſſio eſſe lubens, id eſt, *ex Sylu. Confeſſio primò, quæſt.* 1. ſine coactione, non modo abſoluta, ſeu per vim; ſed neque conditionata, ſeu per metum aut verecundiam. Debet enim ſponte fieri propter Deum, ad quem peccatori reconciliandum ipſa inſtituitur. Attamen ex Nauarr. *ad idem cap. Fratres nu. 54. & aliquot ſequentibus*; nihil impedit quominus is qui propter Deum principaliter confitetur, minus principaliter ad id motus ſit ex verecundia, vel importunis precibus, vel alia temporali humanáque de cauſa: ita vt *(ait idem ibidem nu. 55.)* ille ſatisfaciat præcepto confitendi ſufficienterve confiteatur, *ſi cætera interueniant*. qui principaliter confitetur ad obtinendam à Deo peccatorum ſuorum veniam; etiamſi fortè confeſſurus non eſſet, niſi timor, aut pudor ipſum ad id impuliſſet. Nam res iudicanda eſt ſecundum id quod principaliter intenditur: ſic enim à Simonia excuſatur Sacerdos, qui Miſſam principaliter dixit propter Deum: quamuis non dixiſſet niſi precibus, aut ſpe temporalis commodi ad dicendum inuitatus eſſet. Accedit quod negari non debeat quin vt contritio quædam nata ex metu (attritio dicitur) poteſt ſufficiens eſſe ad obtinendam ſacramentalem abſolutionem, ex Concil. Trident. *ſeſſ. 14 cap. 4.* ſic etiam confeſſio, per quam eadem contritio efficitur ſenſibilis, vt poſſit eſſe ſacramenti materia, ſit ad ipſum ſufficiens: id quod Caiet attigit *loco cit. in expoſitione huius conditionis.* Atque conſentaneum ei eſt, quod Petrus à Soto habet *in inſtitut. Sacerd. de confeſſione lect. 7.* nihil referre ſi nonnihil grauatè ſuſcipiatur confeſſio: dummodo tamen vera deliberatio animi ſit, velle Deo obedire, & ſaluti propriæ conſulere. Vide præced. numer. 7. & 64. Nu. 74.

Nona conditio, Verecunda.

NOnò debet confeſſio eſſe verecunda, id eſt *(interprete Caiet. ibid. in expoſitione huius cōditionis)* Nu. 75.

io qua

in qua pœnitens erubeſcat: tum intus apud ſemetipſum, de turpitudine & fœditate animæ propriæ: tum foris apud cōfeſſarium de opprobrio, ſeu quòd defectuoſus habeatur à confeſſario. Vnde, *vt Nauar. habet in ſeq. num. 59.* is qui confitetur peccata quaſi narrando hiſtoriam, vel ſe iactando, nulla ex parte erubeſcens, non ſatisfacit. Quod videtur propterea contingere, quia in taliter confitente deficit contritio ſufficiens ad obtinendam ſacramentalem abſolutionem: ſicut etiam cenſeri poteſt deficere in eo qui confitetur ſine proxime præcedenti conditione.

Nam qui deteſtatur peccatum ſuum ſuper omne deteſtabile, *quod contritio requirit*; erubeſcit de illius turpitudine: libentérque id amplectitur, quod liberat ab ea, & à pernicie coniuncta cum ea; prout liberat ſacramentalis confeſſio. Etſi autem verecundia in confeſſione ſalutaris eſt: quandoquidem ex Dei gratia imputatur ad partem ſatisfactionis pœnæ peccatis debitæ: *ad quod facit cap. Quem pœnitet, De pœnit. diſtinct. 1.* Vide præced. n. 3. & 63.

Nu. 76. Nihilominus tamen cauendum eſt, ne eò vſque procedat, vt Dei timorem & amorem ſuperans, impediat omnia crimina perpetrata confiteri: ſic enim pernicioſa eſſet pœnitenti; ſicut eſt laboranti lue venerea, quòd ob verecundiam nolens eam detegere medico, miſerè conſumitur. Hinc hortatur Sapiens *Eccleſiaſtici* 4. Pro anima tua ne confundaris dicere verum. Eſt enim confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gloriam & gratiam.] Quarum confuſionum prior retrahit à confeſſione: poſterior verò debet illi comes eſſe: cuius exemplum habetur in S. Magdalena *Luc.* 7. in qua fuit tanta, vt exteriorem confuſionem ipſa non ſentiret: ad inſtar illius qui duplici infirmitate laborans; vnius earum grauiore dolore ita premitur, vt alterius minorem dolorem non ſentiat. Aduerte ex hac conditione haberi, non eſſe conſultum, eligere confeſſarios nobis familiares, quos ſciamus pari nobiſcum ſcelere contaminatos, aut noſtri ſceleris conſcios. Itémque confeſſariis vitandam eſſe familiaritatem perſonarum (præſertim fœminarum, quarum confeſſiones audire ſolent. Vide dicenda lib. 8. n. 48.

Decima conditio, Integra.

Nu. 77. DEcimò debet confeſſio integra eſſe; nempe vt Caiet. habet *ibidem* in expoſitione huius condit. quantum ad peccata mortalia, alias non confeſſa, tam dubia quàm certa; & eorum circumſtantias de neceſſitate confitendas: in quibus ſcienter mutilata confeſſio, non eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, ſed illius ſimulatio: niſi tacendi interueniat iuſta aliqua cauſa: quorum plena cognitio habebitur per dicenda in ſequentibus capitibus. Neceſſitas autem huius conditionis non modò traditur; ſed etiam rationibus confirmatur *in cap. Sunt plures, De pœnit. diſt. 3.* quod legendum eſt. Et pro rudibus addēdum exemplum crimino ſi rei multorum crimin ū capitalium, à Rege de illis veniam petentis. Nam malitioſè vel vnum reticens aduertente Rege, qui præceperit omnia cum deteſtatione & dolore confiteri, veniam ipſam non conſequetur: ſed magis in ſe prouocabit eiuſdem Regis iram. Item exemplum ægri de vita periclitantis ex acceptis pluribus plagis lethalibus; quarum ſi vel vnam celet Medico, quæ non curetur, in eodem periculo perſeuerabit: perſeuerante ſcilicet cauſa ſufficiente pereundi. Quod accommodando ad rem præſentem, accommodari quoque poterit illud Iacobi 2. Qui totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus.] Addi poteſt etiam *ex 2. Reg. cap. 10.* figura de ſeruis Dauidis, quos in conſpectum ſuum venire noluit habentes dimidiam barbæ partem, & veſtem vſque ad nates præciſam ab Hanon Rege Ammonitarum. Cæterùm ſic curanda eſt confeſſionis integritas, vt in ea non tantùm mutilatio, ſed etiam ſuperfluitas vitetur: exprimendo quidem omnia quæ faciunt ad plenè informandum confeſſarium de animæ ſtatu: ſed reiectis cæteris; tanquam reddentibus confeſſionem quaſi monſtruoſam. Vide dicenda à num. 150. ad 163.

Vndecima conditio, Secreta.

VNdecimò debet cōfeſſio eſſe ſecreta, id eſt, vni ſacerdoti vice Dei facta, non enim tenetur pœnitens tertio audiente confiteri: vt ſatis indicatum eſt *in cap. Omnis vtriuſque ſexus, De pœniten. & remiſ.* per verbum *Solus*; & nouiſſimè in Concil. Trident. *ſeſſ. 14. cap. quinto* eſt apertè expreſſum. Confirmatúrque ratione: tum in expoſitione huius conditionis, à Caietano: quia confeſſio cùm ſacerdoti fiat in perſona Dei omnia exploratiſſimè cognoſcentis, excludit omnem teſtem: tum etiam *in 4. diſt. 18. quæſt. 2. art. 6. conc. 2.* à Soto: quia in confeſſione, aperienda ſunt etiam peccata occultiſsima; quæ publicare ſine iuſta cauſa repugnat legi naturæ, quam lex gratiæ non tollit. Quāquam (vt Canus habet in relect. De pœnit. par. 6.) in articulo mortis conſtitutus, aduertens ſe contritum non eſſe de mortalibus, quibus conſcientia ipſius grauatur: (ideóque tantummodo ope ſacramenti pœnitentiæ reipſa ſuſcepti ſe poſſe diuinæ gratiæ reſtitui) tenetur confiteri, etiamſi non poſsit id facere audiente ſolo confeſſario: quia tenetur quamcumque aliam iacturam poſtponere iacturæ æternæ ſalutis ſuæ. *Nu.* 78.

Tria autem hîc occurrunt obſeruanda. Primum eſt, nihil obſtare quominus pœnitens iuſta aliqua de cauſa faciat, ſi velit, publicè ſuorum peccatorum confeſſionem: quemadmodum loco cit. Conc. Trid. expreſsit his verbis. Cæterùm quoad modum confitendi ſecretò apud ſolum ſacerdotem, etiamſi Chriſtus non vetuerit, quin aliquis in vindictam ſuorum ſcelerum, & ſui humiliationem, tum ob aliorum exemplum, tum Eccleſiæ offenſæ ædificationem, delicta ſua publicè confiteri poſsit: non eſt tamen hoc diuino præcepto mandatum, nec ſatis conſultè humana aliqua lege præciperetur, vt delicta, præſertim ſecreta, publica eſſent confeſsione aperienda. Vnde rectè Nauar. *in Enchir. cap. 2. num. 5.* notat tolli ſcrupulum de valore & iuſtitia confeſsionum, quæ fiunt in mari à periclitantibus, vel aliter audiente tertio. Vide ſeq. nu. 86. *Nu.* 79.

Alterum quod obſeruandum occurrit, eſt; ex hac conditione poſſe probabiliter inferri, neminem teneri ad faciendam confeſsionem per interpretem, aut per ſcripturam: quia per interpretem facta manifeſtat: & facta per ſcripturam (quæ ſignum eſt permanens, amittique poteſt) nata eſt peccatum manifeſtare alij, quàm ſacerdoti, cui fit. Vide ſequent. nu. 82. *Nu.* 80.

Tertium eſt, pœnitentem debere peccata ſua confiteri propriis verbis, ſi id facere poſsit; quia cùm in omnibus ſacramentis ſemper id accipiatur, cuius eſt communior vſus (*quo argumento vtitur* D. Thomas *in quodlibet. 1. art. 10.*) in manifeſtatione peccatorum conuenit vti verbis quibus homines conſueuerunt ſenſa animi ſui ſignificare aliis: hocq; nomine Concilium Florentinū in inſtructione Armen. confeſsionem oris dicit materiam ſacramenti pœnitentiæ. Quamquam id nō impedit quominus ſacramentalia *Nu.* 81.

confeſsio

cõfeſſio licitè poſſit aliter fieri. Nã quando pœnitẽs mutus eſt aut ignarus cuiuſuis linguæ, quã ſacerdos calleat, neque alius eſt à quo audiri poſſit: vrgente neceſſitate tenetur meliori quo poteſt modo confiteri nutibus: vt D. Thomæ & omnium ſententiam eſſe notat Sotus *in cit.ar.6.col.6.* Et probatur quia nutus pro vocibus ſeruiunt;nec magis nati ſunt publicum facere illud quod exprimunt,quàm voces. Porro meliori quo poteſt modo confiteri,eſt(interprete Soto) non quod pœnitens teneatur ſummam adhibere diligentiam in exquirendis fingendíſque nutibus,quos ſacerdos intelligat;ſed quod ea in re illam præſtare debeat,quæ in re graui adhiberi debet.

Nu. 82. Præterea non valens verbo confiteri,licitè ac validè ex D.Thoma *in cit. art.* 10. poteſt confeſſionem inſtituere non tantùm nutibus, ſed etiam ſcriptura: id eſt,in charta deſcriptis ſuis peccatis, quæ confeſſarius legat,ipſomet pœnitente præſente & innuente de illis ſe dolere, ſéque accuſare vt ſacramentaliter abſoluatur. Qua in re Caiet. loco cit. monet hac cautela vtendum eſſe,vt pœnitens talem ſcripturam teneat manibus ſuis, nec tradat in libertatem confeſſarij, vt ſic confeſſio minus habeat de publico. Addit idem auctor conſequenter, modum quo ſine vllo periculo ſigni publici confiteri poſſit mutus ſciens ſcribere & legere. Habeat, inquit, vnum folium in quo ſcripta ſint nomina ſpecierum omnium peccatorum mortalium, & circunſtantiarum neceſſariarum:& vnum aliud in quo ſint numeri:& rurſus habeat aliquas ſchedulas,in vnáque cõtineatur *Commiſi*: in alia *Æſtimo ſeu credo*: in alia *Dubito*: in alia *Non recordor*:& ſic poterit complere confiteri,monſtrando digito in foliis peccatum de quo remordet ipſum conſcientia, & ſimiliter eius circunſtantiam, ſimiliterque numerum: ſique non eſt numerus certus, ſed æſtimatus, poteſt illum monſtrando, ſimul monſtrare ſchedulam *Æſtimo.* Iuxta quem modum, cùm nullum ſit periculum publicationis peccati ex ſcriptura, vt patet:non videtur dari excuſatio vtendi illo ad integritatem confeſſionis. Præterea quando confeſſarius fuerit ignarus linguæ, itaut nequeat pœnitentem intelligere: poteſt idem pœnitens per interpretem confiteri. Cuiuſmodi confeſſionem ſemper fuiſſe,& eſſe in vſu Eccleſiæ notat Nauar. *in Enchir.cap* 21 *.num.*36. ſicut & eam quæ à pœnitente per ſcriptum fit, ipſo legente ſua peccata coram confeſſario: quod ibidem Caietanus laudabile ait eſſe,& poſt ipſum Nauar. ad antea memoratum *cap. Fratres nu.*89. cùm prius *in præced.num.*87. ex tradita huius conditionis explicatione intuliſſet, quòd nemo teneatur ad conſcribenda ſua peccata,vt memoriæ ſuccurrat: quantumuis id liceat, dummodo fiat cautiſſimè. Vide præced.nu 80.

Nu. 83. Iam licet Diuus Thomas loco citato, indicare videatur, *dicendo ſcilicet non recipere gratiam*, mortaliter peccare & inualidè confiteri eum, qui cùm loqui poſſit, & à Confeſſario intelligi,confitetur nutibus aut ſcripto; tamen ex Soto loco cit.cùm nullum ſit præceptum Eccleſiæ in contrarium, cenſeri poteſt talis confeſſio valida, ſi facta ſit cum circunſtantiis neceſſariis,& nominatim cum integritate. Cum qua fieri nutibus, ab illo qui peccata habet explicatu facilia, cõcedi poteſt; non itèm ab illo qui habet talia, quæ non facilè exprimantur propoſito modo; velut contractus illiciti.Itaque ex illo ſolo extraordinario modo,ſi abſit contemptus,haud contingit peccatum pluſquam veniale, conſiſtens in non ſeruando communem & receptum confitendi vſum ſine rationabili cauſa:qualis cenſenda eſſet ex Cano *in Relect. De pœniten.par.6.* tanta puellę verecundia, vt voces edere nequeat: aut ægroti tantus gutturis angor,vt vix ægréque confiteri poſſit: aut aliud ſimile per quod pœnitens ad voce confitendum efficitur moraliter impotens,iudicio boni prudentiſque viri.

Quartum & poſtremum quod hîc obſeruandum *Nu.* 84.
occurrit, eſt illicitum eſſe ſine iuſta cauſa ſcienter confiteri ſua peccata tertio audiẽte Quod Nauar. *ad idem cap. Fratres num.*90. probat: tum quia nihil minus eſt infamare ſe,quàm alium 11. *quæſt.*3. *cap. Non ſunt audiendi &* 12.*quæſt.*1 *cap. Nolo*:tum quia ſecundùm Apoſtolum in poſteriori ad Corinth. cap. 8. Non ſolùm coram Deo,ſed etiam coram hominibus prouidenda ſunt bona.]& ex Eccleſiaſtici cap.41.Habenda eſt cura de bono nomine.

Adde,quod grauius eſt,& expreſſerunt Syluest.& *Nu.* 85.
Nauar ille *in verbo Confeſſio* 1.*nu.*23. & hic *in Enchir. cap.* 8. *num.* 13. mortaliter peccare ſacerdotes ſimul audientes multos pueros in vnum congregatos,iam doli capaces. Rationem reddit Nauar. quia tales iniuriam faciunt ſacramento pœnitentiæ, abutendo eo ad iocum & riſum. Deinde, inquit Syluest. quia tranſgrediuntur præceptum eccleſiaſticum *capituli Omnis vtriuſque ſexus, De pœniten.& remiſſ.* iniungentis vt qui ad annos diſcretionis venerit,ſolus omnia peccata ſua confiteatur proprio ſacerdoti.

Vnde & infert etiam,peccare mortaliter plures ſa- *Nu.* 86.
cerdotes ſimul audientes vnum eundémque pœnitentem: quia dicitur ſingulari numero ſacerdoti proprio. Sed tamen aduerte quod idem auctor monet:in articulo neceſſitatis,id eſt, quando imminente morte vnus poſt alium confiteri non poteſt, vt in naufragio,licere plures ſimul audire,nec enim per id euacuatur virtus ſacramenti. Similiter conſentiente pœnitente, plures ſacerdotes vnius pœnitentis confeſſionem ſimul audire poſſe, quando id exigitur vt ille ſaniori conſilio regatur ac ſufficiẽter inſtruatur. Talemque confeſſionem ſacramentalem eſſe Sylu. ipſe confirmat aduerſus Scotum. In quo non immorabimur tanquam in re minus frequenti. Vide præcedentem num.79.

Duodecima conditio, Lacrymabilis.

DVodecimò debet confeſſio eſſe lachrymabi- *Nu.* 87.
lis, vnde poſſit pœnitens dicere illud *Pſal.* 55. Deus vitam meam annunciaui tibi, poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo:]non quod confeſſio neceſſariò facienda ſit cum exterioribus lachrymis: quandoquidem hæ non ſunt in noſtra poteſtate:ſed cum interioribus: quæ ſunt diſplicentia præteritæ vitæ, ſeu perpetratorum peccatorum:& propoſitum nouę, ſeu obſeruationis diuinorum mandatorum: quod idem eſt ex Sylu. *in ſeq. num.* 24. atque faciendam eſſe cum contritione:aut ſaltem cum attritione ea,quæ ſacramento reipſa ſuſcepto, ſufficiat ad obtinendam diuinam gratiam. Quod cùm ita ſit & ſufficienter in præcedẽti libro tractata ſint quæ ad contritionem ſpectant, nihil eſt cur diutius in tali conditione hæreamus.

Decimatertia conditio, Accelerata.

DEcimotertiò debet confeſſio eſſe accelerata, *Nu.* 88.
id eſt, ſtatim poſt peccati commiſſionem facta. Quæ conditio, vt ſub initium huius capitis ex Diuo Thoma notauimus, non pertinet ad eſſe, ſed tantùm ad bene eſſe confeſſionis. Quod patet ex eo, quod in præced. num. 30. & 31. docuimus, conſilium eſſe non præceptum, ſtatim poſt admiſſum peccatum mortale, de eo confiteri. Vide dicta lib.5. à num. 18. ad 26.

Decima

Decimaquarta conditio, fortis.

Nu. 89. DEcimoquartò debet confeſſio eſſe fortis, id eſt, facta cum tanta animi conſtantia, vt nihil in ea de neceſſariis dicendis omittatur ob metum, aut verecundiam, aut aliud ſimile. Quamuis autem, *vt rectè monet Caiet. verbo Confeſſio ſacramentalis in expoſitione huius conditionis*, metus aut verecundia ſic debeat in confeſſione ſuperari, vt pœnitens audeat per ſemetipſum ſua peccata dicere. Ad hanc tamen conditionem ſufficere poteſt ea fortitudo, qua quis ſiue per ſemet dicendo, ſiue interroganti confeſſario reſpondendo, deſiderat omnia, *iuxta doctrinam in ſequen. cap. tradendam*, confiteri: neque confeſſionem complere niſi explicatis omnibus: itaut timor non dominetur in animo, ad dimidiandam mutilandamve confeſſionem. Quo ita dominante, vt pœnitens illo pereitus ſtatuat tacere aliquod ſuum peccatum neceſſariò confitendum, tanquam dimidiatam ſeu truncatam faciens confeſſionem, ſacrilegium committit: ex ſuáque timiditate in æternæ mortis damnationem incurrit, iuxta *cap. Sunt plures. De pœnitem. diſtinct. 3.* Quanquam ex Nauarr. ad ſæpe memoratum *cap. fratres, num. 101.* ſi ipſe interrogationibus confeſſarij pulſatus, omnia ſua peccata confiteretur, ſatisfaceret huic conditioni: prout indicant verba illa *cap. 1. De pœniten. diſtinct. 6.* Diligens igitur inquiſitor & ſubtilis inueſtigator, ſapienter & quaſi aſtutè interroget à peccatore, quod forſitan ignorat vel verecundia velit occultare. Quibus interrogationibus iungere debet Confeſſarius ex eodem Nauarr. admonitionem pœnitentis, vt pœniteat ipſum illius ſuæ puſillanimitatis, quâ deterrebatur à confitendis neceſſariis: ac peccatum quod volendo talia occultare commiſit, confiteatur cum cæteris ſuis peccatis: quia tale quoque eſt de genere criminum capitalium.

Decimaquinta conditio, accuſans.

Nu. 90. DEcimoquintò debet confeſſio eſſe accuſans, *intellige ſui ipſius*, id eſt, qua pœnitens peccata ſua ſibi imputet, non aliis cauſis: vt cœlo, vel mundo, vel carni, vel ſociis, vel naturali complexioni, aliive rei quàm ſibi. Id quod criminis eſſet non parui, inquit Caiet. *ibidem in expoſitione huius conditionis*, nimirum ſacrilegij: cùm talis confeſſio non ſit accuſatio, prout ſacramentalis debet eſſe, iuxta illius definitionem traditam in præceden. cap. 1. ſed excuſatio ad abſolutionem obtinendam inepta. In cuius exemplum affertur: tum ea, qua Aulicus confitens ſuos amores, dicit homines illius ſortis vix poſſe abſque illis viuere: tum ea, quæ mercator ſua furta confitens, dicit ſe non poſſe aliter facere, eo quod talis mos inoleuerit. Quanquam vt Nauarr. habet *in ſequen. n. 105.* non videtur alienum dicere, ſufficientem eſſe accuſationem quâ pœnitens peccata ſibi principaliter imputat, quamuis minus principaliter eadẽ imputet, diabolo vel aliis creaturis, quæ etſi non potuerunt iuſtam dare peccandi cauſam, dederunt tamen nonnullam occaſionem. Vide ſeq. nu. 130. & 131.

Decimaſexta conditio parére parata.

POſtremò debet confeſſio, eſſe parére parata, id eſt facta à pœnitente cum ea diſpoſitione animi, vt paratus ſit iuxta confeſſarij arbitriũ ſatisfacere Deo pro peccatis ſuis; ſi modò tale arbitrium ſit æquum, vt conſequenter addit Nauarr. num. 106. De qua conditione, ſitne in præcepto, an ſolùm in conſilio, patere poterit per ea quæ in ſequen. libr. dicenda ſunt de ſatisfactionis neceſſitate. Atque hæc hactenus de conditionibus quas ſacramentalis confeſſio requirit, vt debitè fiat. Quas verò ex eis ſic requirat, vt per ipſarum defectum reddatur inualida, patebit ex dicendis in ſequenti cap. 5.

CAPVT QVARTVM.

De iis, de quibus facienda eſt ſacramentalis confeſſio.

QVædam de his certa ſunt, & quædam dubia, vtraque perſequemur: illa in priore, & hæc in poſteriore parte huius capitis.

PRIOR PARS CAPITIS.

In qua proponuntur ea quæ certa ſunt.

SVMMARIVM.

91 *De omnibus peccatis mortalibus poſt baptiſmum commiſſis facienda eſt ſacramentalis confeſſio.*

92 *Peccata venialia ſunt quidem materia ſufficiens confeſſionis, non tamen neceſſaria.*

93 *Duo caſus in quibus veniale eſt neceſſariò confitendum.*

94 *Peccatorum, de quibus iam aliàs ritè facta eſt confeſſio poteſt iterum ipſa fieri.*

95 *Solutio eorum quæ in contrarium obiici poſſunt.*

96 *Etſi autem ſint materia ſufficiens, non tamen neceſſaria, ſicut nec peccata venialia.*

97 *Eorum aliqua confiteri licet aliis tacitis, niſi confeſſio de illis antea facta fuerit inualida.*

98 *Non eſt illicitum hodiè aliqua eorum vni ſacerdoti confiteri, & cras alia confiteri alteri, ſed melius eſt, omnia vni.*

99 *De omnibus peccatis mortalibus nondum confeſſis, (etiamſi occulta ſint) tam quoad numerum, quam quoad ſpeciem eorum & circunſtantias mutantes ſpeciem, facienda eſt confeſſio.*

100 *Extenſiones cum quibus iſtud accipiendum eſt.*

101 *Qui notus eſt confeſſario non tenetur confiteri circunſtantiam perſonæ.*

102 *Sacerdoti cui iam aliàs nota ſunt peccata pœnitentis, ſufficiens confeſſio fit, ſi hic illi dicat ſe confiteri de omnibus quæ ei nouit à ſe commiſſa eſſe.*

103 *Propoſitio indicans omnia neceſſaria ad confeſſionis integritatem.*

PRIMVM ergo certum eſt, de neceſſitate ſacramenti pœnitentiæ eſſe, vt in confeſſione omnia peccata mortalia poſt baptiſmum commiſſa exprimantur, quantum poteſt moraliter fieri: idque eidem ſacerdoti, & in eadem confeſſione, adeóque in ordine ad vnam & eandem abſolutionem. Pro quo decreta Conciliorum *(inter quæ manifeſtiſſimum eſt illud Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 5. & Can. 7.)* ac Patres adfert Suarez *tom. 4. diſput. 22. ſect. 1.* & ex D. Thoma rationem hanc addit; quòd vnum peccatum mortale remitti nequeat ſine alio, nec Sacerdos poſſit abſolutionem diuidere; ſed vnum remittendo, ſimul remittere cætera omnia: ſique contrarium intendat nihil faciat. Quare & Pœnitens, quando vnum mortale confitetur, debet cætera ſimul confiteri: ſique intendat confeſſionem diuidere, nihil facit. Probatur, quia abſolutioni adæquata eſſe debet confeſſio: ſiquidem hæc ideo neceſſaria eſt, quòd abſolutio nõ Nu. 91.

debeat

debeat dari de incognitis ex Conc. Trident. ſeſſ. 14. cap. 5. Itaque oportet mortalia, vt quoad remiſſionem & abſolutionem ſic & quoad confeſſionem ſacramentalem connexa eſſe, nec diuidi in vſu ſacramenti pœnitétiæ, inſtituti ad reconciliationem peccatoris cum Deo: quæ non contingit, niſi eliminato ab anima omni peccato mortali.

Nu. 92. SECVNDÒ CERTVM eſt, peccata venialia eſſe quidem debitam materiam confeſſionis: hanc tamẽ non eſſe neceſſariò de illis faciendam: itaut liberum ſit illa tacere. Id quod habetur definitum à Concil. Trident. *in eo, cap. quinto.* Et ratio oſtendit: quia pœnitentia eſt ſecunda poſt naufragium tabula. Peccatum autem veniale non eſt naufragium; nec enim frangit innocentiæ nauẽ ſeparando hominẽ à Deo. Intelligendum verò iſtud eſt ſiue quis habeat ſola venialia, ſiue habeat quoque mortalia, ex probata ab omnibus, *inquit Nauarr. in Enchir. cap.* 21. *numer.* 34. ſententia. Neque obſtat quod *in cap. Omnis vtriuſque ſexus, De pœniten. & remiſſ.* expreſſe præcipiatur confeſſio omnium peccatorum, nam id tantum intelligendum eſt de mortalibus, vt ibidem in verbo Omnium; interpretatur gloſa recepta, vt addit Nauar. ab omnibus tum Canoniſtis tum Theologis. Vide dicta in præcedenti lib. 5. num. 46. Idque meritò quia (*vt rectè argumentantur Caiet. tom.* 1. *opuſc. tract.* 5. *quæſt.* 1. *Franciſcus à Victoria de ſacram. num.* 129. *& Canus in relect. de pœnitent part.* 6.) intentio Eccleſię in eo præcepto, non eſt præcipere confeſſionem; ſed iure diuino præceptam determinare quoad tempus: ideóque præceptum eccleſiaſticum obligat tantùm ad confeſſionem mortalium, ſicut & diuinum, cum quo idem eſt: Nec enim Eccleſia præcipit aliam confeſſionem quam quæ inſtituta eſt à Chriſto.

Nu. 93. Attamen duo caſus dantur relati à Nauar. *loco cit.* in quibus neceſſariò de veniali, ſicut & de mortali, facienda eſt confeſſio ſacramentalis. Alter quando de aliquo veniali dubitatur an ſit mortale: ob eam enim dubitationem tenetur quis de illo confiteri iuxta dictum D. Auguſtini relatum *in cap. Si quis autem De pœnitent. diſtin.* 7. Tene certum, dimitte incertum. Siquidem Pœnitens tacendo peccatum de quò dubitat an ſit mortale, exponit ſe periculo peccandi mortaliter per mutilationem confeſſionis: a cuiuſmodi periculo ſe liberat declarãdo illud in cõfeſſione. Vbi aduerte ex Syluest. *confeſſio* 2. *quæſt.* 2 hunc caſum intelligendum eſſe de dubio quo quis quaſi in æquilibrio conſtitutus, non magis ad vnam partem, quàm ad alteram oppoſitam declinat, ſaltem notabiliter, etiamſi aliqualiter cõiecturet de earum vna, ſed ſine probabilitate. Quo dato, ſequitur non modò eum qui ſcit, ſed etiam eum qui probabili ratione de aliquo peccato exiſtimat quòd non ſit mortale, haud teneri de illo confiteri. Neq; obſtabit lenis aliqua formido de contrario; cùm ſine tali, vix vnquam cõtingat opinio: cuius differentiam per quam à ſcientia ſeparatur, Philoſophi ponunt in ea ipſa formidine, quam ſcientia à ſe excludit. Vide initium poſterioris huius capitis.

Alter caſus *ſumptus ex D. Bonauentura in* 4. *diſtinct.* 16. *ſub finem*, eſt: quando quis tam opere afficitur ad aliquod peccatum veniale, vt timeat ſe per illud inducendum ad mortale, niſi confitendo frænet fortiter talem affectum; nam conſentiret alioqui in mortale, conſenſu ſaltem interpretatiuo.

Nu. 94. TERTIÒ CERTVM eſt, de mortalibus iam aliàs ritè confeſſis, eandem rationem eſſe ac de venialibus in hoc, quòd ſint materia ſufficiens confeſſionis, etiã ſola & ſine admixtione aliorum peccatorum. Quod communem opinionem eſſe nec qui contradicet, t ſe vidiſſe nemmẽ Caiet. ait *in memorato tract.* 5. *q.* 4. In illiuſq; cõfirmationẽ Nau. *ad c. quem pœnitet. De pœn. diſt.* 1. *num.* 9. inducit idipſum cap. habens hæc verba. Quanto pluribus confitebitur in ſpe veniæ turpitudinem criminis, tantò facilius conſequetur miſericordiam remiſſionis] inducit, inquam, dum ait: Infertur iſta notabilis concluſio; quod non ſolùm peccata nondum confeſſa, ſed etiam iam cõfeſſa legitimè, iamque condunata, poſſunt eſſe ſufficiens materia ſacramenti pœnitentiæ. Quod etiam ipſe attigit *in Enc. c.* 21. *n.* 42. Et rationẽ affert *ad c. Fratres. De pœnit. diſt.* 5. *n.* 29. quòd quamuis per primã confeſſionem & contritionem peccata illa cõdonentur: pœna tamen temporalis in quam æterna fuit commutata pro illis ſubeunda, minuitur tali iteratione: tũ propter verecundiam, quam confitens patitur: tum propter abſolutionem ſacramentalem, per quã non ſolùm augetur gratia, ſed etiam *ſecundum receptam ſententiã*, minuitur pœna in purgatorio ſuſtinenda. Ad quam rationem accedit conſuetudo virorum bonorum, eadem peccata ſæpe confitentium: quæ, vt ait à Vict. *de Sacr. n.* 170. maximum pro hac re habet argumentum. Accedit etiam illud Extrau. *communis, ſ inter cunctas.* §. *Cæterum. De priuil.* non eſſe quidẽ de neceſſitate iterum eadem confiteri peccata, tamen propter erubeſcentiam, quæ bona pars eſt pœnitentiæ, ſalubre eſſe.

Solutio autem illorum quæ in contrarium obiici Nu. 95.
poſſunt, in his cõſiſtit, vt habetur ex Caiet. *in ead. q.* 4. Primò, peccata eſſe tãtùm remotam materiam ſacramenti pœnitentiæ, propinquam verò, quæ multiplicanda eſt, vt forma ſacramenti multiplicari poſſit, eſſe contritionem, confeſſionem & ſatisfactionem: quæ de vno eodémq; peccato poſſunt eſſe plures iteratæ. Secundò, iam remiſſum eſſe peccatum quoad culpam, ac etiam quoad pœnam, non impedire quominus ipſum ſit materia ſufficiens ſacramẽti: alioqui enim is qui tantam de ſuis peccatis contritionẽ concepit, vt remiſſionem illorum ſit à Deo conſecutus, tam quoad pœnam, quàm quoad culpam, non poſſet de iiſdem peccatis confiteri: quod nemo dixerit quia vt rectè ait idem Caiet. *in ſolutione* 3. *argumenti* confitẽdum eſt, quòd tale & tale peccatum fecerimus, nõ autem quòd talis peccati vinculo detineamur. Atq; ad hoc, vt pœnitens à cõfeſſario abſoluatur, ſatis eſt, vt ille contritus & paratus ad pœnitentiam, exponat ſua peccata tanquam ea quibus ſe obligauit. Quod hinc confirmatur, quia peccata poſt factum diligens conſcientiæ examen oblita in confeſſione, tenemur poſtea confiteri ſi in memoriam recurrant: nõ quòd illis adhuc contaminati ſimus (quandoquidem remiſſa ſunt cum cæteris ante confeſſis) ſed quòd illis contaminati fuimus.

Poſtremò, ſacramentum pœnitentiæ, ex propria ſua ratione habetẽ, vt medicinale ſit & curatiuum infirmitatis peccati actualis: hancque infirmitatem conſiſtere non ſolùm in culpa & pœna ſiue æterna, ſiue temporali, in quam æterna ipſa fuerit mutata; ſed etiam in multis aliis malis, vt patet argumento vulnerum quæ ex peccato originali in baptizatis remanent. Quibus malis quoniam anima ob peccatum tenetur alligata, poteſt & in eo (deleta etiam iam culpa & pœna) verificari forma ſacramenti pœnitentiæ, Abſoluo te ab omnibus peccatis tuis.] conferendo nimirum gratiam, quæ quatenus eſt ſacramentalis ſacramenti pœnitentiæ, extenditur non ſolùm ad culpam & pœnam, ſed adhuc ad alios per peccatum contractos animæ morbos ſanandos.

QVARTÒ CERTVM eſt, peccatorum iam ritè Nu. 96.
confeſſorum eandem ac venialium rationem eſſe in eo quòd nõ ſint cõfitenda de neceſſitate. Quodquidem (ſicut & præcẽdens) communem Catholicorum ſententiam habere notat Nauarr. *in Enchir. cap.* 9. *num.* 1. *& cap.* 21. *num.* 58. Ratio autem patet ex eo, quòd non ſit obligatio ad confeſſionem aliquorum

peccatorum, quùm ſit etiam ad eorum contritionem: cùm ea hac illa debeat procedere vt ſit ſacramentalis. At nulla eſt obligatio ſaltem de iure diuino ad iterandam contritionem peccatorum, de quibus iam habita eſt. vt docuimus in præcedẽti lib. num. 16. Ergo nec eſt ad iterandam confeſſionem peccatorum, de quibus iam facta fuit. An verò aliqua poſſit eſſe de iure humano poſtea examinabitur.

Hinc conſequens eſt, in confeſsione peccatorum iam aliquando legitimè cõfeſſorum, ſicut & in confeſsione venialium, liberum eſſe quædam eorum dicere, & quædam reticere: quod expreſſerunt Franc. à Victoria & Sotus in ſumma de Sacram. num. 166. & hic in 4. distinct. 18 quæſt. 2. art. 5. col. 4.

Nu. 97. Vbi aduerte ideo dictum eſſe *legitimè confeſſorum*, quòd per confeſsionem quæ iuxta dicenda in ſequen. capite, inualida eſt, non ſatisfiat obligationi confitendi. Vnde ſequitur diſcrimen inter eum qui confeſsionem iterat ob præcedentis inualiditatem, & eum qui iterat tantùm ob deuotionem: quòd ille teneatur confiteri omnia peccata mortalia in aliis inualidis confeſsionibus confeſſa, nec poſsit aliquod eorum ſcienter tacere, ac ſi nuſquam de illis confeſſus eſſet. De qua re monendus eſt pœnitens; ſicut & de eo, quòd debeat exprimere quoties eo modo confeſſus ſit, & in tali ſtatu Euchariſtiam ſacram ſuſceperit; cum toties ſacrilegium commiſerit. Iterans verò confeſsionem tantùm ex deuotione, poſsit pro arbitrio quædam peccata iam ritè confeſſa exprimere, & quædam tacere; niſi dixerit confeſſario ſe velle confiteri peccata omnia mortalia totius vitæ, & dedita operâ taceat aliquod mortale quia tunc peccaret mortaliter; vt à Victor. loco cit probat ex eo, quòd pernicioſè mentiatur, confeſſorem decipiendo circa principalem materiam ſacramenti, peruertendóque illius iudicium. vide dicta num. 67. Secus tamen eſſet ſi taceret ex ignorantia, ob defectum perfectæ examinationis conſcientiæ: quia vt idem author addit, confeſsio generalis de peccatis iam ritè confeſsis non requirit tantam conſcientiæ examinationem, quantam confeſsio de nondum cõfeſsis.

Nu. 98. Vt autem liberum eſt, quædam ex iam ritè confeſſis iterum confiteri, & quædam tacere: ſic ex Soto loco cit. liberum eſt partem eorum hodie confiteri, & ab illis abſolui, & partem aliam cras, & ſimiliter abſolui: & ſic per hebdomadam. Imò vni Sacerdoti vnam partem eiuſmodi peccatorum, & alteri alteram: niſi quòd videretur eſſe genus hypocriſis; aliquem non oſtendere ſe tam peccatorem quam ſit. Verùm conſultius eſſe vni idoneo totam conſcientiam aperire, haud dubium eſt.

Nu. 99. Qvintò certvm eſt in ſacramentali confeſsione omnia peccata mortalia, tam quoad numerum, quam quoad ſpeciem exprimenda eſſe; quantumuis interna tantum ſint: vt ea quæ contra duo vltima decalogi præcepta committuntur. Omnia, inquam, quæ nondum legitimè confeſſa, poſt diſcuſsionem ſui diligentem memoriæ occurrunt; ſimul expreſsis circunſtantiis ſpeciem mutantibus. Sic enim definitum habetur in Concilio Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 5. & *can* 7. Et ratio in promptu eſt, quia confeſsio inſtituitur ad ſubiiciendum peccata clauibus Eccleſiæ, vt earum virtute remiſsio illorum obtineatur: dicente Domino *Ioan.* 20. Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis.] per quod Apoſtoli, & ſucceſſores ipſorum conſtituuntur iudices in foro pœnitentiali: In quo vt ferant ſententiam ſecundùm æquitatem, debent totam cauſam audire, exploratámque habere: quod fieri non poteſt, niſi pœnitens confiteatur ſua peccata, declarando non modò ſpeciem illorum; ſed etiam numerum: cùm vnumquodque illorum ſiue in eadem ſiue in diuerſa ſpecie, contineat diſtinctam ab aliis, propriámque malitiam ac Dei offenſam. Accedit quòd vnius mortalis remiſſio ſine alterius remiſſione obtineri non poſſit ex Theologorum omnium (vt Nau. teſtatur *ad cap. Sunt plures, De pœnitentia diſt.* 5.) ſententiâ; confirmatâ per illud eiuſdem cap. Impium eſt à Deo dimidiam ſperare veniam] Ratioque aperta eſt: quia cum remiſſio peccati mortalis non fiat ſine conuerſione ad Deum, nec ſine infuſione diuinæ gratiæ; per quodcumque peccatum mortale autem homo maneat auerſus à Deo & diuina gratia priuatus, ſequeretur, eundem ſimul eſſe conuerſum ad Deum, & auerſum à Deo: gratia diuina locupletatum ſimul eſſe; & eadem priuatum: quod abſurdum eſt.

Cæterum iſtud extenditur quoque ad ea peccata Nu. 100.
de quibus pœnitens dubitat an ſint mortalia; prout patet per dicta num. 91. ac pari, imò & maiori ratione, ad ea quæ ipſe omnino putat eſſe mortalia, quamuis non ſint: aut quæ putat à ſe perpetrata eſſe, cùm mortalia ſint, quãuis nõ perpetrauerit. Extenditur etiam, tam ad peccata quæ extra confeſſionem iam ſunt nota confeſſario, quàm ad ea quæ ignota ſunt. Tam enim illa, quàm hæc de neceſſitate confitenda eſſe ſententia eſt communis, vt notat Syluester *in verbo Confeſſio* 2. *quæſt.* 3. Rationémque addit, quòd ea peccata non ſint manifeſta confeſſario in forma iudicij interioris, inquantum ipſe eſt Dei Vicarius: quaſi dicat, quod talia peccata non ſint nota ſacerdoti in foro ſacramenti pœnitẽtiæ: atque omne peccatum in aliquo foro iudicandum, debeat in eodem foro eſſe notum. Cui argumento Canus *in Relect. de pœnit. par.* 5. hæc addit. Tum quòd talia peccata, vt per ſacramentum remittantur, requirant abſolutionem, & hæc requirat eorum confeſſionem, tanquam materiam cui illa tanquam forma applicetur. Tum quòd ſi peccator non confiteatur talia peccata, nequeat confeſſario innoteſcere, an ille de eis pœniteat & proponat emendationem: vnde nec poterit idem confeſſarius diſcernere an abſoluere debeat, vel ligare.

Aduerte tamen ex Nauar. *in præced. num.* 60. in hac Nu. 101.
re aliam eſſe rationem circũſtantiarum: quàm principalium peccatorum. Etenim quia hæc confitens, illas quoque implicitè confitetur; ſi confeſſario erudito iam ſint notæ, non eſt neceſſe de illis explicitè confiteri. Sic, inquit ille, ſacerdos vel monachus, qui confitetur ſe peccatum aliquod admiſiſſe quod voto ſuo, vel ſtatui directè ſit contrarium: confeſſario qui probè nouit ipſum eſſe ſacerdotem vel monachum, non tenetur cõfiteri perſonæ circunſtantiam, quamuis in infinitum aggrauet idipſum peccatum, mutando ſpeciem.

Aduerte verò ex Medina *in Cod. de Confeſſ. quæſt.* 8. Nu. 102.
videri probabile, quòd ſufficere poſſit ad integritatem confeſſionis, quoad ea quæ iam ſufficienter nota ſunt confeſſario, vt dicat pœnitens: Accuſo me Pater de illis peccatis quæ ſcis me commiſiſſe. Sic, inquit ille, ſi mulier non habet alia peccata cõfitenda quàm ea quæ cum ſuo confeſſario commiſit, ſatisfacit dicendo, Confiteor & doleo me peccaſſe in illis quæ noſti me tecum commiſiſſe. Item ſi aliquis extra confeſſionem verbo vel ſcripto omnem ſuam vitam peccaminoſam Sacerdoti detexit, tanquam narrans hiſtoriam: volens poſtea ab illo abſolui, facit ſatis ſi in illis omnibus, quæ retulit ſe reum eſſe eidem cõfeſſario fateatur, poteritque abſolui. Cuius doctrinæ fundamentum eſt, quòd non videatur ad aliud neceſſaria peccatorum confeſsio explicita; niſi vt ſacerdos integram habeat notitiam de peccatis, ſuper quibus ſententiam abſolutiuam debet proferre. Vnde ſi ſacerdos habeat aliundè ſufficientem peccatorum pœnitentis notitiam, ipſéque pœnitens

ſe om

Digitized by Google

ſe omnium illorum quæ ſacerdos nouit reum eſſe fateatur: ſiue ea cognouerit ex reuelatione ipſi vel alteri facta, ſiue ex facti euidẽtia, ſiue aliunde, id habendum eſt pro confeſsione ad hoc ſufficiente, vt à tali confeſſario abſolui poſsit is, qui ſe de illis cum dolore confiteri ait, & deprehenditur. Quanquam de conſilio melius eſt integram de nouo confeſsionem inſtituere.

Nu. 103. Ex dictis ad iudicandum de integritate confeſsionis (ex qua potiſsimùm, & ex contritione pendet validitas illius) hæc propoſitio ſtatuitur. Ad confeſſionis integritatem ſpectare, vt pœnitens confiteatur omnia & ſingula peccata mortalia, quæ poſt factam diligentem conſcientiæ diſcuſsionem memoriæ occurrerint; ſiue cogitatione tantùm perpetrata ſint, ſiue verbo, ſiue opere: ſiue publica ſint & nota, ſiue ſecreta; itémque de quibus dubitat an mortalia ſint néc ne; aut quæ putat eſſe mortalia, quamuis reuera non ſint: aut quæ putat ſe feciſſe, etiamſi reuera non fecerit: ita tamen vt confiteatur dubia tanquam dubia, certa tanquam certa, incerta tanquam incerta, & ea de quibus timet tanquam eiuſmodi.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

In qua explicantur quæ ſunt dubia.

SVMMARIVM.

104 *Peccata ante baptiſmum commiſſa, non ſunt materia confeſsionis Sacramentalis.*
105 *De obligatione Monachorum Benedictinorum ad confeſſionem menſtruam.*
106 *Ab ea non excuſatur Monachus habens tantum peccata venialia.*
107 *Solutio rationum contrariarum.*
108 *Non poteſt lege humana induci obligatio ad iterandam confeſſionem iam ritè factam.*
109 *Solutio obiectionis in contrarium.*
110 *Doctrina Caietani, quòd quædam peccatorum ſpecies non ſunt de neceſſitate exprimendæ in confeſſione.*
111 *Fundamentum talis doctrinæ.*
112 *Contraria ſententia tenenda, & cur.*
113 *Exceptio caſus, in quo diuerſitas peccatorum obſcurior eſſet, & ea tam à Confeſſario, quàm à Pœnitente ignoraretur.*
114 *Et caſus in quo diuerſitas eſſet tantum phyſica, non vero moralis.*
115 *Is qui determinatè ſcit peccatorum ſuorum numerum tenetur illum determinatè exprimere.*
116 *Explicandus eſt numerus peccatorum, non narranda hæc ſigillatim ac ſeorſim, ſed dicendo ſimul totum ipſum numerum.*
117 *Non explicatur ſufficienter per verbum* ſæpe, frequenter, *aut* multoties.
118 *Affectus committendi peccatum intermiſſus & repetitus, non explicatur ſufficienter, confitendo tantum ipſam commiſſionem. Et alia notanda de ipſa explicatione peccati.*
119 *Quas actiones peccati comites opus ſit in confeſſione exprimere.*
120 *Qui ſcire potuit ſuorum peccatorum mortalium certum numerum, peccat mortaliter non confitendo illum.*
121 *Quomodo ſatisfiat præcepto confitendi peccatorum numerum, cùm is certò ſciri non poteſt.*
122 *Qui conſuetudinem habuit committendi aliquod peccatum, qua ratione eidem præcepto ſatisfacere poſſit.*
123 *Duæ conditiones quibus eadem ratio eſt temperanda.*
124 *Sollicitudo mediocris in inquirendo numero certo peccatorum, ſufficere poteſt ad ſatisfaciendum dicto præcepto.*
125 *Pœnitens quocumque modo confitendi peccatorum ſuorum numerum vtatur, intentionem debet habere declarandi omnia quantum eſt in ſua poteſtate.*
126 *Quid agendum ſit, cùm deprehenſus fuerit error commiſſus confitendo veroſimilem numerum peccatorum.*
127 *Circunſtantiæ aggrauantes ex vno genere in aliud genus: vel ex vna ſpecie in aliam ſpeciem.*
128 *De circunſtantia virginitatis, an ſit exprimenda in confeſſione de peccato carnis.*
129 *Circunſtantiæ multiplicantes peccatum intra eandem ſpeciem, vel facientes mortale de non peccato vel tantum veniali.*
130 *Circunſtantiæ aggrauantes aut minuentes tantùm venialiter.*
131 *Circunſtantias diminuentes in infinitum non confiteri ſcienter, peccatum eſt mortale.*
132 *Circunſtantia aggrauans peccatum intra eandem ſpeciem exprimenda eſt in confeſſione, ſi illud de veniali faciat mortale.*
133 *Fundamentum opinionis, quòd de neceſſitate exprimi debeant circunſtantiæ aggrauantes in infinitum intra eandem ſpeciem.*
134 *Fundamentum contrariæ opinionis.*
135 *Quid tenendum ſit in praxi.*
136 *Euerſio fundamenti prioris opinionis.*
137 *Duo caſus quorum exceptione reſtringenda eſt poſterior opinio.*
138 *Quando conſuetudo peccandi ſit exprimenda in confeſſione.*
139 *Quomodo vt de ſpecie, ſic & de numero peccatorum iudicetur ex circunſtantiis.*
140 *Notabile de confeſſione ruſticorum, quoad circunſtantias & numerum peccatorum.*
141 *Ad confitendum ſufficienter circunſtantiam, quæ per obliuionem omiſſa eſt, non eſt neceſſe repetere peccatum quod ipſa aggrauauit.*
142 *Confirmatio eius rei.*
143 *Circunſtantiarum ſicut & peccatorum non modò numerus, ſed etiam ſpecies eſt exprimenda, cum ſua varietate, ſi ſit varia.*

HACTENVS de iis quæ certa videntur, ſequitur vt dubia proponamus & explicemus. Prius his breuiter notatis. Primò, pœnitentem dubitare poſſe: tum an aliquid fecerit: tum an illud fuerit mortale: tum an de eo iam confeſſus ſit. Secundò, ipſum non teneri de eo confiteri, de quo an illud fecerit, aut an mortale ſit dubitat rationibus in vtramque partem ſufficientibus ad probabilitatem: quia tunc liberum eſt ei negantem perinde ac affirmantẽ eligere, tanquam ſimiliter rationi conſentaneam. Tertiò, idem iudicium eſſe, cùm dubium negatiuum fuerit: id eſt pro cuius neutra parte habentur rationes ſufficientes ad probabilitatem. Nam & tunc nulla cauſa datur eligendi vnam præ alia. Quę tamen duo non obſtant communi Theologorum ſententiæ de cõfitendis certis vt certis, & veris dubiis vt dubiis. Qua de re plura Su. tu. 4. in 3. par. diſt. 22. de pœn. ſect. 9. Ægid. de Coninck 1. par. diſp. 7. de pœn. dub. 8. & nos aliquid paulo antè, num. 93. Quartò, ſi quis certus ſit moraliter, ſe admiſiſſe mortale: incertus verò, an de eo iam ſit confeſſus, eum teneri ad confeſſionem, ſicut is qui debitum nouit, &

eſt incertus de ſolutione, ex ſeq. lib. 13. num. 105. Poſtremò, dubitantem qui habet pro vna parte aliquas rationes,& pro altera nullas; teneri ſequi eam quæ rationibus fulcitur. Sic ergo tenetur quis confiteri de mortali; de quo vt à ſe commiſſo, rationes aliquæ in mentem ei occurrunt: de non commiſſo autem,nullæ. Vide dicta nu.93.

Primum dubium, An peccata mortalia ante baptiſmum commiſſa,confitenda ſint de neceſsitate.

Nu.104. AD hoc paucis reſponderut cum Medina *in Cod. De confeſſ.quaſt.5.ſub finem*, non eſſe audiendum Angelum de Clauaſio *verbo Confeſſio 1. num. 2.* cùm dixit talia peccata eſſe de neceſſitate confitenda. Nam pœnitentiæ Sacramentum, eſt ſecunda poſt naufragium tabula:ſeu remedium aduerſus peccata mergentia nos in interitum: inſtitutum pro tempore quo illis delendis baptiſmus non poteſt amplius vſui eſſe; vt non poteſt cùm commiſſa ſunt in illius ſuſceptione, vel poſt illius ſuſceptionem; quia baptiſmus nequit iterari. Peccata mortalia igitur de quibus eſt ex neceſsitate confitendum:ſunt commiſſa, aut ſumendo baptiſmum indebitè (*verbi gratia, ſine firmo propoſito nouæ vitæ*) aut poſt baptiſmum ipſum ſuſceptum. Accedit ad confirmationem: tum vſus Eccleſiæ, nec talem confeſsionem exigentis, nec imponentis ſatisfactionem pro peccatis commiſsis ante baptiſmum, etiamſi exigat illorum deteſtationem cum firmo propoſitò emēdationis: tum etiam authoritas Concilij Triden. *ſeſſ. 14 cap.2.* vbi propoſita doctrina ſatis clarè traditur. Vide dicenda lib.27.num.73. & 74.

Secundum dubium eſt, An poßit humana lege præcipi venialium confeſſio.

Nu.105. HOc inquiritur propter *Clement. primam De ſtatu Monac.§.Sanè*, vbi præceptum datur Monachis Benedictinis ſemel confitendi ſingulis menſibus.De quo Sotus *in 4.diſtinct.18.q.1.art.3.col.penult.* ſentit non obligare habentem ſolummodo venialia, ſicut nec præceptum Cap. Omnis vtriuſque ſexus. De pœniten.& remiſ.quoniam vt per hoc,ita & per illud Eccleſia intendit tantùm declarare præceptum diuinum de confeſsione, illud abbreuiando in Monachis:vt quo modo omnes fideles tenentur ſingulis annis confiteri,ſi habeant peccata mortalia,ita illi teneantur ſingulis menſibus.Eandem ſententiam ſequitur Sylu. *Confeſſio, primo, q. 13.* conſequenter docens ſatis eſſe dictis Religioſis nō habentibus mortalia,ſi ſe præſentent ſuo Confeſſori dicentes, nihil ſe habere neceſſariò confitendum; ſed ſe in multis leuibus deliquiſſe: ſicut (inquit ille) de laicis tenet communis doctorum ſchola: nimirum illis non habentibus mortalia, ſufficere, vt proprio ſacerdoti ſe præſentent, dicentes nihil ſe habere neceſſariò confitendum. Quibus eumdem ſacerdotem debere credere monet à Victoria *De Sacram.n.*129. vt & Sotus *in ſeq.col.vltima.* Addens exceptionē: niſi alia legitima viâ conſtiterit talem pœnitentem prauum & impoſtorem eſſe. Quanquam tamen iidem authores aliique communiter monent, vtile eſſe vt non habens mortalia, de venialibus confiteatur. Rationem reddit Nauar.*in Enchir.c.21.n.*34. quia per id augetur gratia, & minuitur pœna purgatorij, & renouatur propoſitū cauēdi ſibi in poſterū etiam à venialibus.

Caietan.verò *in tomo primo opuſc.tract.5.quæſt.1.* & Nu.106.
poſt eum Nauar.*ad cap.Placuit,De pœniten.diſtinct.6. num.122.* ſentiunt eam eſſe dicti præcepti obligationem, vt Monachus cui imponitur habens tantùm venialia,teneatur de aliquo corū cōfiteri.Memorata enim conſtitutio obligat abſolutè ad menſtruam confeſſionem;tanquam (perinde ac alia quæ ibidem præcipiuntur)conducentem maximè ad obſeruationem monaſticæ diſciplinæ: cui ſe prouidere velle Pontifex oſtendit. Cùm ergo confeſſio fieri poſſit tam de venialibus quàm de mortalibus; nihil ſanè eſt cur talis Monachus non habens mortalia excuſetur à menſtrua confeſſione: ſi quidem venialia habeat de quibus ſibi conſcius,illam facere poſſit.

Ad argumenta verò Soti reſpondendum eſt, ne- Nu.107.
gando dictum Clementinæ præceptum, eſſe tantùm determinationem iuris diuini, ſicut eſt præceptum Decretalis *Omnis vtriuſque ſexus, De pœniten.& remiſ.* aſſerendóque eſſe præceptum humanum de vſu confeſſionis, tanquam medio valde accommodato ad reſtituendam & conſeruandam Religioſam diſciplinam:ſicut & cùm Religionum fundatores aut reformatores præcipiunt frequentem confeſſionis vſum, non intendunt determinare de eo datum præceptum diuinum: ſed ſimpliciter vſum confeſſionis præcipere. Ratio autem cur præceptum Decretalis, potius, quàm Clementinæ in hac re cenſeatur tantùm determinatio iuris diuini,eſt quòd illa iniungat omnium peccatorum confeſſionem ſub grauiſſimis pœnis excluſionis ab Eccleſia in vita, & priuationis ſepulturæ eccleſiaſticæ in morte. Id quod intelligi non poteſt,niſi de confeſſione mortalium,quam ius diuinum imponit. Namque de omnibus venialibus confitendis non poteſt rationabiliter dari præceptum:& maximè ſub tam grauibus pœnis: cùm impoſſibile ſit homini omnia ſua venialia peccata in memoriam reuocare;iuxta illud *Pſa.*18.Delicta quis intelligit?]Adde quod habet à Victoria loco citato, conſentaneum non eſſe Eccleſiam piam matrem filiis ſuis perfectioribus (quales cenſentur qui tantùm habent venialia) ſub tam grauibus pœnis confeſſionem venialium imponere, quæ confiteri non tenentur qui habent mortalia.

Clementina autem memorata, cùm abſolutè iniungat confeſſionem,relinquit liberum non habenti mortalia, perinde ac habenti, de quibus velit venialibus confiteri, dummodo de aliquibus confiteatur; nec tranſgreſſori aliam pœnam imponit,quàm vt regulari ſubiiciat diſciplinæ, id eſt, pœnæ quam regula dictat, vt gloſa interpretatur ad verbum *Regulari.* Quæ pœna in regula ſancti Benedicti eſt (vt ex einſdem regulæ declaratorio *cap.46.*citat Iacobus à Graphiis,ipſe Benedictinus *in lib.1.Deciſ.aurearum cap.9.num 11.*) quod non confitenti ſemel in menſe imponatur,vt comedat in terra cum pane & aqua,& dicat ſuam culpam in Capitulo.

Quod verò Sotus & Sylu.adhuc vrgent:ſi daretur præceptum eccleſiaſticum obligans ad confitendum venialia,Eccleſia mutaret materiam Sacramenti, faciendo neceſſariam de non neceſſaria. Reiicitur, negando id eſſe mutare materiam Sacramenti:quia ex Chriſti inſtitutione,venialia ſunt materia ſufficiens ſacramenti pœnitentiæ: neque præcipere illorum confeſſionem,magis efficit illam quam ipſi obiiciūt mutationem,quàm vouere confeſſionem aut ſub iuramento eam promittere. Cùm ergo votum emiſſum de facienda confeſsione ſingulis menſibus,non reprehendatur tanquam alienum ab inſtitutione Sacramenti pœnitentiæ; ſed commendetur tanquam factum de opere ſupererogationis admodum ſalutari: nihil eſt cur vrgeatur præceptum de eadem confeſsione perperam dari. Vide dicta num. 47.

Tertium

Tertium dubium, An ad peccata iam ritè confeſſa, iterum confitenda poſſit quis humano præcepto obligari.

Nu. 108. DE hac re ſatis fusè diſſerit Nauar. *ad cap. Placuit, De pœnitentia diſtinct. 6. nu.* 107 *& aliquot ſequen.* ſtatuitque poſt Gerſonem, Palud. alióſque nonnullos, quos commemorat, neminem ſine ſuo conſenſu à quoquam homine, quantacumque polleat authoritate, poſſe obligari ad confitenda iterum peccata, de quibus iam legitimè confeſſus eſt, & ab eis abſolutus. Rationes ipſius ſunt duæ. Altera, quòd Eccleſia non obliget ad nimis difficile, argumento c. *Alligant 26. q. 7*: valde autem difficile ſit, iam factam mortalium confeſſionem iterare: ſicut & iam perſolutam grandem pecuniæ ſummam iterum ſoluere. Vnde obiicienti quod antea dictum eſt, præcipi poſſe confeſſionem venialium: ille occurrit *ibidem nu.* 121. inquiens non valere hanc conſequentiam. Statui poteſt, vt quis teneatur cõfiteri venialia. Ergo vt & teneatur confiteri mortalia iam confeſſa: quoniam nemo nõ videt durius eſſe bis mortalia omnia confiteri, quàm ſemel venialia & ea tantùm quæ volueris. Altera ratio ipſius eſt, quòd habeatur ex iure communi, nullam eſſe neceſſitatem iterandi confeſſionem iam ritè factam, vt ex extrauag. communi Vas electionis. De hæret. Vbi ſtatuitur contra Ioan. de Poliaco, illos qui confitentur Fratribus poteſtatem generalem habentibus audiendi confeſſiones, non magis teneri eadem peccata confiteri, quàm ſi ea confeſſi fuiſſent proprio ſuo ſacerdoti. Item *ex Extrauag. Inter cunctas, De priuilegiis. §. Cæterùm.* vbi expreſſe dicitur non eſſe de neceſſitate iterum eadem peccata confiteri. Nuſquam autem inueniatur in cod. iure communi (*addit in præced. num.* 116. *idem Nauar.*) neque vlla ratione probari poſſit iam legitime confeſſum & abſolutum, ſiue à ſuo Parocho, ſiue a Fratribus, ſiue ab aliis poteſtatem habentibus, teneri de iiſdem iterum confiteri.

Nu. 109. Statutum autem Monachorum Ciſtercienſium (quod in ipſorum priuilegiis a duobus Summis Pontificibus confirmatum Nauar. ibidem *nu.* 118. refert.) vt omnes ſemel in anno ſuis Abbatibus confiteantur, ea quæ aliis Confeſſariis prius confeſſi eſſent, & ab iiſdem abſoluti: non repugnat huic doctrinæ, quæ non procedit quando quis ſuo conſenſu obligatur. Sicut igitur qui vouit, aut iurauit ſe facturum totius vitæ confeſſionem generalem obligatur ratione voti, vel iuramenti ad confitendum iterum peccata mortalia iam ritè confeſſa: ſic & qui regulam profitetur præcipientem confeſſionis iterationem, ad hanc obligatur ratione talis præcepti cui ſua ſponte ſe ſubiecit. Quoniam ergo, inquit Nauarrus: qui Ciſtercienſium ordinem profitentur, tacitè volunt ſe ſubiicere omnibus illius ordinis ſtatutis; ideo tacite ſaltem, conſentiunt in obligationem iterandi confeſsionem peccatorum ſuorum: ſicut is qui ſacrum ordinem ſuſcipit, obligat ſe ad caſtitatem ſeruandam.

Dubium quartum, An omnes peccatorum ſpecies, etiam ſpecialiſsimæ ſint confitendæ.

Nu. 110. CAuſæ dubitandi eſt, quòd ex vna parte quando ſunt plures peccatorum ſpecies in vno actu, plura quoque ſint peccata in genere moris; ſicut & ſunt plures malitiæ ſeu defectus, repugnantes rectæ rationi. Quare qui de aliqua peccati ſpecie tacet in confeſſione, non confitetur integrè de omnibus & ſingulis peccatis ſuis, prout debet iuxta Conc. Trid. *ſeſſ. 14. cap. 5.* Et ne tergiuerſari liceat, Concilium expreſsè ibidem definit, circumſtantias in infinitum aggrauantes peccatum mutando ſpeciem, confitendas eſſe: de quibus magis dubitari poterat, quàm de peccatis ſpecie diſtinctis. Ex altera parte verò Caiet. *in tom. 1. opuſc. tract. 5. quæſt. 3.* ſentit non eſſe neceſſarium in confeſſione exprimi eas peccatorum ſpecies, quæ vt plurimum notæ non ſunt, & quibus non expreſſis confeſſarius perinde condemnaturus eſt vel abſoluturus pœnitentem, ac ſi eas expreſſiſſet; itaut ea de cauſa, nulla ſit opus diuerſitate, ſiue in iudicio faciendo de ſtatu pœnitentis, ſiue in imponenda pœnitentia, ſiue in conſilio dando, & ſiue in medicina adhibenda. Quam ſententiam approbant Canus *in relect. de pœniten. par. 6.* & Nauar. *ad princip. cap. Conſideret, De pœniten. diſt. 5. num.* 18. & vterque Sotus, Dominicus *in 4. diſt. 18. quæſt. 2. art. 4. concl. 2.* & Petrus *in Inſtit. Sacerd. De confeſſione, lectione 9.*

Fundamentum autem quo Caiet. nititur eſt differentia quæ cernitur inter iudicium purè vindicatiuum, & iudicium medicinale inſtitutum ad emendationem & ſalutem eius qui iudicatur. In illo enim exacta culparum cognitio requiritur: ad hoc nimirum vt pœna tanta ſit, quantam quis per culpas meritus eſt. In hoc verò non exigitur exacta cognitio culparum, ſed qualis & quanta neceſſaria eſt ad curationem & emẽdationem malefactoris qui iudicatur. Cumque a Chriſto cõſtitutum ſit duplex iudicium, cui ſubiicerentur fideles in peccatum prolapſi, vnum pro præſenti vita, & alterum pro futura: illud (quod nos vocamus iudicium extremum) eſt prioris generis, cùm in eo exactiſſimè ab vnoquoque exigendæ ſint pœnæ, ſuis peccatis debitæ, iuxta illud *Matth. 5.* Non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem. Illud verò (quod nos appellamus iudicium pœnitentiale) eſt poſterioris generis: quia in eo non tam agitur vt Pœnitens puniatur, quàm vt emendetur & ſaluetur; iuxta illud *Ioan. 3.* Non miſit Deus Filium ſuum in mundum vt iudicet mundum, ſed vt mundus ſaluetur per ipſum. Quæ differentia, non obſcurè inſinuatur *in cap. Omnis vtriuſque ſexus De pœnit. & remiſſ.* cùm dicitur: More periti Medici, ſacerdos diligenter inquirat peccatoris circumſtantias & peccati: iuncto *cap. Deus qui, eodem titulo*: ex quo habetur moderandam eſſe pœnitentiam, non tam ſecundùm quantitatem exceſſus, quàm ſecundùm pœnitentis contritionem per diſcreti ſacerdotis arbitrium: penſatà qualitate perſonarum, & conſideratis circumſtantiis omnibus, prout ſaluti earum viderit expedire. Vnde ſatis patere videtur in confeſſione ad iudicium ipſum pœnitentiale pertinente, non eſſe omnino neceſſarium exprimi eas peccatorum ſpecies, quæ nec admodum notæ ſunt, nec in aliquo variant iudicium confeſſarij circa ſtatum pœnitentis: nec impediunt tale proferri, quod accommodatum ſit & ſalutare pœnitenti ipſi. Nu. 111.

Cæterùm prior pars videtur tenenda abſolutè (vt tenet Suarez *tom. 4. diſp. 21. ſect. 2.*) propter authoritatem manifeſtam Conc. Trid. *ſeſſ. 14. cap. 5. & Can. 7.* atque communem vt Caiet. fatetur Doctorum conſenſum; nimirum non eſſe ſatis ſua peccata in genere exponere etiam dicendo; commiſi tria peccata mortalia contra primum præceptum; aut admiſi tria peccata luxuriæ; vel alio ſimili modo; & multominus aliquo generaliori: vt dicendo multoties peccaui mortaliter contra Dei præcepta: tam variis modis mortaliter offendi Deum vt non valeam explicare: ſed exponenda eſſe ſingula in ſpecie ſua: nempe dicendo. Contra primum præceptum offendi mor- Nu. 112.

taliter per hæreſim, deſperationem, & ſuperſtitionem, ſi talia ſint tria illa peccata. Item peccato luxuriæ offendi mortaliter per fornicationem, adulterium, inceſtum, & ſic de ſimilibus, addito etiam numero, ſi iterata fuerint eiuſdem ſpeciei peccata, prout tradetur in explicatione ſequentis dubij. Vbi aduerte obiter diſtinguere ſpecies peccatorum incumbere tantùm confeſſario, nam pœnitenti ſufficit à ſe commiſſa enarrare clare ac dilucidè.

Poſterior pars vero videtur admittenda tantùm, vt modificatio prioris partis in duobus caſibus. Alter eſt cùm tam à confeſſario, quàm à pœnitente inuincibiliter ignoratur diuerſitas ſpecifica taliu peccatorum, quæ etiam vt plurimum ſit ignota: quia enim ea obſcurior eſt, Confeſſarius ad illius ſcientiam non ita tenetur, quin poſſit illam inuincibiliter ignorare: ſicque ſit, tum vt talis ignorantia non conſtituat ſcientiæ defectum, quo confeſsio redditur inſtituat ſcientiæ defectum, quò cõfeſsio redditur inualida: tum vt poſsis admitti quod habet Nauarr. *in citato num.* 18. *& in ſequenti* 115. doctrinam de cõfeſſione peccatorum in ſua ſpecie, non procedere in ſpeciebus illis, quæ vt plorimũ non ſunt notæ. Quod ſi diuerſitas illa dignoſcatur vel à Pœnitente, vel à Confeſſario: noo video cur vel ille non debeat eam exprimere, vel hic illum de ea exprimenda monere: nec ſufficiat ita confusè declaraſſe, vt talis diuerſitas noo intelligatur apertè. Nam Concilium Tridentin. *ſeſſ.* 14. *cap.* 5. definit exprimenda eſſe in confeſsione omnia & ſingula peccata quæ poſt factam diligentem conſcientiæ diſcuſsionem venerint in mentem. Deinde quòd aliqua peccatorum diuerſitas ſpecifica, ſit vt plurimùm nota, & aliqua nõ ſit: poteſt quidem ſufficiens cauſa eſſe ignorantiæ inuincibilis: non tamen excuſatioois ab ea exprimenda in confeſsione: quia non impedit quominus contineat diuerſæ virtuti, diuerſóque præcepto repugnantem malitiam moralem offensámque Deí, per quam varietur pœnitentis ſtatus; vt in ſe, ita & in iudicio confeſſarij.

Nu. 114. Alter caſus (de quo in citata lectione nona Petrus à Soto intellexit Caietani ſententiam) eſt, cùm diuerſitas ſpecifica peocatorũ fuerit tãtùm in genere naturæ: tunc enim quia malitia moralis io illis eſt eiuſdem ſpeciei, nihil eſt opus diuerſitatem declarare, vt v.g Si quis peccauerit in diuinando, vel prolabendo in hæreſim, ſatis eſt ſi dicat, Toties peccaui peccato diuinationis: neque neceſſe eſt addere, ſemel per pytomantiam, iterum per hydromãtiam, ac demum per oecromantiam, Item, toties lapſus ſum in hæreſim; nec neceſſe eſt dicere, ſemel lapſus ſum in hæreſim Lutheranam, iterum in Caluinianam, demum in hæreſim nouorum Arrianorum; quia in talibus non eſt diuerſitas ſpecifica moralis, ſed tantùm phyſica. Idem iudicium eſt de eo, qui peccauit per crapulam: nec enim neceſſe eſt, vt exprimat omnia ciborum genera quibus ſe ingurgitauit: ſicut nec neceſſe eſt, vt fur exprimat ſe furatum eſſe argentum, aut aurum, aut pannum, aut aliud ſimile: dummodo rei pretium explicet. Ita habet alter Sotus *in ſequenti concluſ.* 6.

Dubium quintum, Quomodo in confeſſione explicandus ſit peccatorum perpetratorum numerus.

Dvplici reſponſione huic ſatisfaciendum eſt. Priore quidem, quoad eum qui ſciuerit determinatè certum numerum ſuorum peccitorum: poſteriore verò, quoad eum qui neſciuerit.

Reſpondetur ergo primò: ſcientem teneri talem numerum peccatorum exprimere; vt *v. g.* ſi ſciat ſe decem vicibus peieraſſe, teneri determinatè dicere, decies peieraui. Ratio eſt quia cùm numerus peccatorum neceſſariò aperiendus ſit in confeſsione, vt omnium ore affirmant habent Nauarr. & à Victoria ille *ad princip. cap. Conſiderent, De pœniten. diſt.* 5 *num.* 40. & hic *de Sacramen. nu.* 178. Decimum autem vel centeſimum peccatum periurij, v. g. non minus ſit peccatum quàm primum vel ſecũdum eiuſdem ſpeciei; ſanè ſi non licet in confeſsione ſcienter tacere primum vel ſecundum, nec licebit centeſimum: proindéque certò ſciens ſe decies peieraſſe, ſi præ pudore aut alia ſimili de cauſa confiteatur dicendo nouies peieraui, peccat mortaliter vt expreſſerunt Syl. & à Victoria ille *Confeſſio* 1. *quæſt.* 11. *ſub finem* & hic *loco citato.* *Nu.* 115.

Nota autem primò, ex Soto *in* 4. *diſt.* 18. *q.* 2. *art.* 4. *col.* 3. & aliis quos refert & ſequitur Suarez *tomo* 4. *diſput.* 22. *ſect.* 5. *num.* 37. non eſſe opus ita exprimere oumerum peccatorum eiuſdem ſpeciei, vt dicantur ſingula per ſe, & quaſi hiſtoricè oarrando: ſed ſatis eſſe dicere vno verbo (quemadmodum habet Nauarr. *in Enchir. cap.* 6. *num.* 18. *verſu* 16.) millies blaſphemaui: millies peieraui: millies feci contra meum votum, vel iuramentum; decies conſului alicui, vt in peccato mortali perſeueraret: aut illud toties feci ad finem fornicandi, & ſic de aliis: niſi fortè aliquod talium peccatorum haberet annexã circumſtantiam mortaliter aggrauantem, ratione cuius eſſet de illo ſeorſim facienda particularis mentio. Ratio verò talis doctrinæ eſt; tum quòd breuitas, quæ vna eſt de perfectionibus confeſsionis, id exigat: tum quòd vſus peccata ſua narrandi, ita ferat. *Nu.* 116.

Nota ſecundò (quòd ex Caiet. habet Nauar. *ad ſupramemoratum principium num.* 42. *&* 43.) ad exprimeodum in confeſsione peccatorum numerum, non ſufficere vt Pœnitens dicat: ſæpe, ſeu frequenter, ſeu multoties tale peccatum commiſi. Ratio eſt, quòd aliter ſit iudicandus, & medendus is qui bis tantùm, quàm qui centies furatus eſt. Verbum autem, ſiue ſæpe, ſiue frequenter, ſiue multoties: in duobus actibus verificatur: iuxta *gloſam cap. Monaſteria, de vita & honeſt. Cleric, verbo Frequentare*: receptam ab omnibus vt Nauarr. notat *in cit. numer.* 43. Ideoque nihil amplius ad declarationem peccati ſui teneretur dicere qui centies, quàm qui bis furatus eſſet; quod patet eſſe à ratione alienum cùm certum ſit non poſſe ex tali declaratione ſufficiens de illius ſtatu iudicium ferri à confeſſario; cùm relinquat eum dubium & incertum in eo de quo poſſet & deberet certiorem ipſum facere; perinde ſcilicet ac ille qui ſciens ſe furatũ eſſe, aut peieraſſe, dicit: ſi furatus ſum vel peierauerim confiteor. Nam ſicut hic circa peccati ſpeciem, ita ille circa oumerum deficit in modo declarandi ſua peccata. Vide dicta in præced. lib. 2. num. 34. in fine. *Nu.* 117.

Nota tertiò: quamuis in confeſsione ſufficienter exprimi cenſeatur interior affectus, per actum externum, qui ab eo prouenit: vt interior affectus furandi, per furtum; itaut ſufficiat confiteri dicendo furatus ſum, nec opus ſit addere habui voluntatem furandi, quia hoc ex illo ſatis intelligitur. Attamen cùm iterati fuerint plures affectus noo coaleſcentes in vnum numero (vt quando vno ceſſante per expreſſam mutationem intentionis, alter reſumitur) tunc non ſufficit ſolùm actum externum exprimere, quia per eum non intelligitur talium affectuum numerus: quem confiteri oportet non ſecus ac numerum actuum externorum; quandoquidem obligatio confitendi ad vtrumque genus peccati pariter extendi *Nu.* 118.

venditur iuxta Concil. Trident. *ſeſſ. 14. cap. 5.* Sic igitur (vt ex Maiore habet ibidem Nauarrus) qui decies voluit aliquid vltra ſortem vi mutui capere, etiam circa eamdem pecuniam, non ſatisfacit ſi dicat ſe ſemel dediſſe pecuniam ad vſuram, niſi adhuc exprimat ſe decies id facere voluiſſe. Quanquam in turpibus cogitationibus & prauis affectionibus (communiter, pro humana conditione, effrenes & quaſi momētaneas interruptiones habentibus admixtas) numerus vix aliter declarari poteſt, quàm per durationem earumdem dicendo: Tali malæ cogitationi, aut tali prauæ affectioni tamdiu hæſi. Id quod Suarez attigit tomo 4. diſput 22. ſect. 5. n. 18. Et ratio eſſe poteſt: Tum quòd ſit moraliter impoſſibile talium interruptionum quaſi naturaliter contingentium inire numerum, Tum quòd non ſit magna differentia malitiæ; inter eum qui per horam hæſit in cogitatione turpi ſine intermiſſione: & eum qui tādiu, quoad cætera æqualiter, in eadem cogitatione hęſit: etiamſi datâ aliquâ occaſione ter aut quater nonnihil diſtractus ſit, ſi ſtatim, quaſi naturaliter ratione prioris commotionis, ad eamdem turpitudinem reuolutus ſit.

Nota quartò, quòd etſi tota formalis malitia peccati conſiſtat in ſolo actu interno: externum tamen non exprimi in confeſſione ſufficienter, eiuſdem interni expreſſione; itaut ei qui fornicatus eſt non ſufficiat dicere: Habui in me efficacem affectum fornicandi: ſed dicere debeat ſe fornicatum eſſe. Ratio eſt: quia externus actus peccati mutat notabiliter rationem iudicij pœnitentialis, mutatione ſtatus peccati & peccatoris: quia complacentiā internā reddit vehementiorem, diuturniorem & efficaciorem. Ipſa quoque peccati experientia, horrorem peccandi minuit, & ad peccandum audaciam addit. Idcirco requiritur omnino, vt idem actus externus confeſſario aperiatur, ad rectum iudicium ferendum in pœnitentiali foro.

Nu. 119. Nota quintò quod habent Sotus & Nauarrus: ille *in eod. art. 4. col.* 11. & hic, *tum in ſequenti nu.* 48. *tum in Enchir. cap. 6. num.* 16. *&* 17. quando multę actiones ſunt de ſe diſpoſitiones ad vnam aliquam finalem, non eſſe quidem neceſſarium illas explicare, ſi hæc completa fuerit: vt qui hominem interfecit, non tenetur dicere; quòd inſidiatus ſit illi, quòd gladio accinctus itineri ſe dederit animo interficiendi illum; &c. nec fornicatus tenetur præmiſſos turpes tactus & oſcula: quia tales diſpoſitiones cum illo ſuo fine idem numero peccatum conſtituunt: cùm per ordinationem ad eum ſic malitiam eius induant, vt ſit eadem omnium, ſicut omnium partium corporis, eadem eſt anima. Si verò ea ipſa finalis actio non fuerit completa (vt ſi prædictus non interfecerit) neceſſarium eſſe actiones quæ ad eam dirigebantur, exprimi in ſeipſis: quandoquidem in illa (cùm non ſit nec fuerit) exprimi nequeunt. Idem eſt iudicandum de peccatis, quæ ſunt quidē actiones annexæ alicui peccato externo, ſed nō ſunt de ſe diſpoſitiones ad illud præuiæ: ad quod ordinantur tantùm ex intentione peccantis: vt ſi quis ad occidendum inimicum, aſciuit ſibi ſocium, aut ad violandum puellam interpoſuit alium, qui eam ad id ſollicitaret: id enim & aliud eiuſmodi exprimendum eſt in confeſſione: neque ſufficeret dicere interfeci hominem; aut puellam violaui. Ratio eſt quia eius generis diſpoſitiones non habent cum actione finali connexionem per quam hac poſitâ, illæ intelligantur interueniſſe. Atque hæc hactenus quoad eum qui determinatè ſcit peccatorum ſuorum numerum.

De modo explicandi numerum peccatorum, cùm is non ſcitur determinatè.

QVoad eum verò, qui neſcit peccatorum ſuorum numerum, reſpondetur ſi per latam ſuam *Nu.* 120.
culpam neſciat: putà quia de ea re non præcogitauit cùm potuerit, peccare mortaliter tacendo numerum ſuorum peccatorum, nec illius confeſſionem valere, prout expreſſit Nauar. *in Enchir. cap. 6. num.* 14. Et confirmatur quia talis reticentiæ, quæ tollit confeſſionis integritatem à Chriſto inſtitutam, nulla datur iuſta cauſa.

Sin debitam diligentiam adhibuerit quidem, ſed *Nu.* 121.
neſcire potuerit certum ſuorum peccatorum numerum, debere prout idem addit, ſecum rationem ponere, quoties in die, vel hebdomada, vel menſe, plus minùſve peccatum illud admiſerit, & veroſimiliorem numerum exponere dicendo v.g. decies circiter peieraui: quod ſufficere cùm neſcitur certus peccatorum numerus Caiet. probat *in tomo* 1. *opuſc. tract.* 5. *quæſt.* 5. quia peccatorum numerus declarandus eſt in confeſſione, non vt facit differentiam in iudicio abſolutè, ſed vt facit differentiam in iudicio ſalutari: ſiue prout habet Petrus à Soto *in inſtitut. Sacerdotum lectione nona*, quia iudicium hoc, non ad integram peccatorum punitionem, ſed ad ſalutem potius animarum ordinatur. Quamuis autem iudicium abſolutè, requirat notitiam omnium rerum de quibus ipſum ferendum eſt; attamen prout ordinatur ad iudicati ſalutem, mutationémve mali ſtatus in bonum, tam exacta cognitio non requiritur, ſed veroſimilis ſufficere poteſt ad adhibendam medelam conuenientem.

Vnde ait Caiet. quod communiter approbatur, *Nu.* 122.
quando conſuetudo peccandi pręceſſit, non eſſe neceſſarium vt Pœnitens vel Confeſſarius de huiuſmodi numero etiam veroſimili ſollicitus ſit: ſed potius de explicando ſtatu per tempus & frequentiam perpetrationis delicti: nempe, quòd per tantum temporis, vt per decennium, conſuetudinem habuerit quotidie peierandi: quòd per integrum annum omiſerit diuini officij recitationem ad quam tenebatur, quòd abſque legitima cauſa non ſeruauerit ieiunia eccleſiaſtica, & ſic de ſimilibus caſibus: in quibus ex declaratione frequentiæ & procliuitatis peccandi, ſtatus pœnitentis ad illius curationem magis intelligitur, quam ex declaratione veroſimilis numeri. Sic cum eod. Caiet. Nauar. & à Vict. aiunt: ille *in ſeq. num.* 15 & hic *De ſacrament. num.* 178. ſi audienda ſit meretrix ad pœnitentiam conuerſa; quæ decem annos in lupanari fuerit, non ſit opus eam ſollicitam reddere; an centum millia peccatorum commiſerit plus minúſve, ſed ſatis erit vt ita dicat, Ego decem annos fui in hoc vitio, quoſlibet homines (quoties ſacerdotes vel alios voto caſtitatis adſtrictos, quoties coniugatos vel ſolutos; non eſt neceſſe eam multum ſollicitam reddere addit Caiet.) admiſi: & in qualibet hora parata fui admittere. Ratio eſt, quia ex eo confeſſarius tantam accipit notitiam, quanta illi neceſſaria eſt ad finem confeſſionis conſequendum; ſeu ad prudens iudicium & remedium adhibendum ad peccatricis confitentis curationem ſpiritualem. Ad cuius doctrinæ confirmationem induci poteſt illud *cap. Conſideret, De pœniten. diſt.* 5. Conſideret quantùm perſeuerauerit, & defleat quod perſeueranter peccauit.

Eam autem Sotus *in eodem art. 4. non longè ab initio,* *Nu.* 123.
cenſet temperandam duabus conditionibus. Altera

eſt, vt ſi interuenerint circunſtantiæ mortaliter aggrauantes, quæ per illum generalem confitend. modum non ſatis intelligantur, tales explicentur: vt ſi dicto modo confitens meretrix admiſerit flagitium contra naturam, aut conſanguineo commixta ſit. Altera eſt, vt frequentia, ſi abſque magna difficultate fieri poſſit, diſtinctè exprimatur, dicendo quoties in die vel in hebdomada vel in menſe, ſæpiuſne cum coniugatis aut ſacro ordine initiatis, quam cum ſolutis: an verò ſæpius cum his, quam cum illis peccatum perpetratum ſit durante ea conſuetudine: quoniam (inquit Sotus) etiamſi duæ mulieres ſint eodem tempore, mente ad turpitudinem paratiſſimæ, vna tamen poteſt eodem tempore decies opere peccare, & alia centies: quarum proinde eſt diuerſa ratio: ſicut & duorum latronum ad omne facinus paratorum, quorum alter magna & multa fecit latrocinia, & alter tantùm pauca, & fortè exigua. Itaque debebit dicere toties ferè, aut paulo plus vel minus, id mihi accidebat in die, aut in hebdomada, aut in menſe. Tunc demum ergo tempus conſuetudinis generaliter ſicut propoſitum eſt, expreſſiſſe ſufficit, cum peccatorum numerus ita excreuit, vt pœnitens nequeat facile illum inire: ſicut accidit ei qui aſſiduam habuit conſuetudinem iurandi, aut qui perinde ac maritus concubinam in domo & lecto habuit. Quam difficultatem aduertens confeſſarius, non debet nimiùm inſtare vt pœnitens ipſe per ſingulos dies, vel hebdomadas, vel menſes dicat numerum peccatorum: quia dum ipſe ad talem ſupputationem cogitur, ſæpiſſime, incertum numerum confitendo, mentitur. Ita notat à Victoria *in eodem num.* 178.

Nu. 124. Præmonens non eſſe neceſſarium magnam adhibere diligentiam ad cognoſcendum diſtinctè certum numerum peccatorum. Cogitat aliquis (inquit ille) ſe falſum iuraſſe multoties, ſemel in qualibet ſeptimana, paulo plus vel minus; ſique amplius cogitaret vel fatigaret ſe, poſſet reperire certum numerum: dico quòd illud non eſt neceſſarium. Nam dummodo parum plus vel minus attingat numerum peccatorum, licet non determinatum, nihil impedit eorum quæ ſunt in confeſſione facienda in ordine ad ſalutem pœnitentis. Non enim impeditur abſolutio, cui ſufficit talis notitia: nec ſatisfactio quæ non eſt imponenda ad æqualitatem, ſed prout confeſſarius cognito ſufficienter ſtatu pœnitentis, arbitratus fuerit, hæc ille.

Nu. 125. Admonet item Caiet. loco cit. quia pœnitens ad reconciliationem ſuam cum Deo (cui exoſus redditur per quodcunque mortale) tenetur accuſare ſe de omnibus mortalibus, ipſum conſequenter teneri intentionem habere explicandi in confeſſione omnia ſua peccata mortalia, illaque comprehendendi ſub quocumque dicendi modo, quo vtetur confitendo. Neque enim per ante aſſignatos modos, liberatur pœnitens vel confeſſarius à moleſtia difficultatis inueſtigandi certum numerum peccatorum: ſed ij dantur ad faciliorem rationem explicandi peccata omnia iuxta Chriſti inſtitutionem. Addunt Sylu. & Nau. ille *Confeſſio, 1. qu. 11. in fine*, hic verò *ad princ. ca. Conſideret, De pœnit. diſt. 5 nu.* 61. numerum peccatorum ſatis manifeſtari, quando ex complexu verborum confitentis, confeſſarius eum æque intelligit, ac ipſe confitens.

Nu. 126. Admonent præterea Sotus & à Victoria: ille *in citato art.* 4 & hic *in sequenti nu.* 179. cùm in confitendo incerto numero notabilis error fuerit commiſſus, ſi is poſtea deprehendatur, cõfitendum eſſe de exceſſu ſi fuerit notabilis, non item ſi notabilis non fuerit. Exempli gratia, aliquis confeſſus eſt ſe decies peierаſſe, paulò pluries: poſtea verò deprehendit ſe peieraſſe vicies, tenetur confiteri eas vices quæ numerum priùs dictum excedunt immodico exceſſu: non item ſi deprehendat ſe duodecies peieraſſe, quia antea dicens (paulò pluries) duas illas vices tanquam modicas, cenſetur complexus quantum moraliter potuit: adeoque ſufficienter ad notitiam, quã moraliter modo peccata confeſſario innoteſcant ſatis, vt poſſit de illis iudicare accommodate ad forum pœnitentiale iuxta antè habita nu. 122. Hanc doctrinam Suarez attigit tomo 4. diſputat. 22 ſect 5. in fine. Eſſe verò ſimul cum numero in tali caſu exprimendam peccati ſpeciem, dicendo v. g. numerus peccatorum de quo non ſum confeſſus, eſt trium furtorum, quatuor periuriorum, ſex detractionum: non autem in genere tredecim peccatorum mortalium: patet, quia confeſſio oblitorum recurrentium in memoriam facienda eſt eodem modo quo facta fuiſſet in præcedenti confeſſione ſi memoriæ occurriſſent. At facta fuiſſet dicendo ter peccaui furando, ter peierando, &c. alioqui non fuiſſent diſtinctè expreſſa omnia peccata ſecundum propriam ipſorum ſpeciem.

Dubium de circunſtantiis.

SExtum dubium eſt, An ſolæ circunſtantiæ in infinitum ſeu mortaliter aggrauantes mutãdo ſpeciem, ſint de neceſſitate confitendæ. Huic vt ſatisfaciamus ſupponemus ex Nauarr. *in Enchir. c. p. 6. num.* 3. inter circunſtantias, aggrauantes mortaliter peccatum, cum eodem confitendas de neceſſitate, *congruenter definitioni Concilij Trident. ſeſſ. 14. ca. 5.* numerari ſequentes.

Quatuor genera circunſtantiarum aggrauantium.

SECTIO I.

PRimò quidem, eam quæ trahit peccatum ex vno genere mortalis ad aliud: vt cùm quis furatur ad mœchandum: qui non ſatis diceret in confeſſione commiſi furtum: ſed debet exprimere circunſtantiam finis per quem tale furtum rationem induit fornicationis: quæ genere diſtinguitur ab illo. Nu. 127.

Secundò verò, eam quæ trahit peccatum ex vna ſpecie mortalis, in aliam eiuſdem generis: quomodo circunſtantia obiecti in peccato carnis, facit vt quod ſine eadem circunſtantia, tantùm eſſet ſimplex fornicatio, ſit vel ſtuprum commiſſum circa Virginem, vel adulterium circa perſonam coniugatam, vel inceſtus, circa perſonam conſanguineam aut affinem, vel ſacrilegium circa perſonam Deo dicatam.

Vbi nota obiter ex Soto *in 4. diſt. 18. qu. 2. ar. 4. col.* 13. non eſſe neceſſarium vt confeſſarius cum pueri aut puellæ mentalem conſenſum in rem veneream confitentur, ſuffundere ſeipſum, & illos vel illas pudore; interrogando an ſint virgines, ad declarationẽ circunſtantiæ ſtupri. Ratio illius eſt, quòd in ſtupro ſimplici, ſeu à quo abeſt violentia, nõ cernatur modus iniuriæ, in qua ſufficienter fundetur peccati ſpecies diſtincta à fornicatione, ſicut in raptu, vel adulterio vel huiuſmodi aliis. Quanquam, vt idem addit, quando confitentur opus perpetratum, bonum eſt quærere, an fuerint virgines, quia ſiue ſtuprum fuerit diuerſæ, ſiue eiuſdem ſpeciei, graue ſibi detrimẽtum eo ipſo intulerunt, perdẽdo irrecuperabilẽ virginitatis aureolam. Obiicit autem aduerſus Sotum Nauarr. *in Enchir cap. 6 num.* 7. quòd ſtuprum mentale & externum ſint eiuſdem ſpeciei: ſed facile eſt occurrere, quòd Sotus fundetur in eo, quòd ſtuprum Nu. 128.

externum adferat ſecum damnum, quod purè mentale non adfert, quantumuis eiuſdem ſpeciei ſit. Vide dicenda lib. 12. n. 22.

Nu. 129. Tertiò autem numerari eam quæ multiplicat peccatum in eadem ſpecie morali; vt facit circunſtantia temporis, quando quis non audit ſacrum die dominico: in quem incidit feſtum S. Ioannis Baptiſtæ (exempli gratia) itaut non ſufficiat dicere, ſemel omiſi ſacrum die feſto; ſed addendum eſt illum diem fuiſſe Dominicum & ſacrum D. Ioãni Baptiſtæ; quia in hoc caſu, ſicut & in duobus præcedentibus, non vnum ſed duo peccata committuntur tranſgreſſione duorum præceptorum, diuerſam obligationem imponentium: cùm ſic ſint inter ſe diuerſa ob diuerſas rationes præcipiendi, vt vnum non includatur in altero, nec tantum ſit alterius renouatio circa actum eũdem ſpecie. Neque mirum videri debet vno acto committi duo peccata eiuſdem ſpeciei: quia qui culpabiliter diſplaudens bombardam occidit decem homines, committit decem homicidia, quæ omnia debet in confeſſione exprimere, itaut dicendo tantùm, commiſi homicidium, non ſatisfaciat, ſicut ſatisfaceret ſi tantùm vnum occidiſſet. Similiter vxoratus fornicans cum aliena vxore, duo adulteria committit: vnum in ordine ad huius maritum, & alterum in ordine ad ſuam vxorem: cui vtrique facit iniuriam, in confeſſione declarandam tanquam numero diuerſam.

Quartò denique, numerari eam quæ de non peccato, aut de peccato tantùm veniali facit mortale: quia mortalis circunſtantia, cuicumque accidat, ſemper conſtituit mortalem Dei offenſam: & ideo in confeſſione de neceſſitate exprimendam. Sic ille, qui pauperi dedit eleemoſynam, vt induceret ipſum ad perpetrationem homicidij: aut furatus eſt calamum ſocij, vt eum prouocaret ad blaſphemandum, licet non teneatur confiteri de tali eleemoſyna vel furto, tenetur tamen de vtriuſque circunſtantia: nempe de fine mortaliter malo.

Quatuor alia genera circunſtantiarum.

SECTIO II.

Nu. 130. SVpponimus ſecundò, cæterarum circumſtantiarum quatuor eſſe genera. Primum earum, quæ in finitum, ſeu venialiter tantùm aggrauant peccatum. de quibus certum eſt quòd poſſint ſubiici confeſſioni, ſed non eſſe neceſſarium eas ſubiicere: quoniam par eſt ratio earum, ac peccatorum venialium, vt bene ait Nauarr. *ad ante memoratum principium cap. Conſideret num.* 14. Cum quo *in Enchir. cap. 6. n. 4.* inde inferes peccantem ob fiduciam, quòd poſtea veniam obtinebit, non teneri de neceſſitate id confiteri: non eſt circunſtantia multum aggrauans, imò potius imminuens peccatum.

Secũdum eſt earum quæ minuunt tantùm venialiter, vt quando mulier inuenta ſola in luco ſecreto, multis blanditiis & tactibus impudicis doniſque illecta, conſenſit turpitudini, aut quando famem patiens in neceſſitate, non tamen extrema, furatus eſt: cuiuſmodi circunſtantias quamuis plerique putarint eſſe de neceſſitate tacendas in confeſſione: eo quod declaratio illarum videatur excuſatio peccati, non accuſatio: Nauarrus tamen in ſequenti num. 6 aliique plures (*quorum meminit Henriquez lib. 5. Summæ Theologiæ Moral. cap. 7. §. 3. lit. N, O*) tenent contrariũ nullam nimirum obligationem eſſe illas tacendi, ſicut nec dicendi: quia nec ratio, nec lex vlla dari poteſt, quâ ſufficienter talis obligatio probetur: neque eas exprimens cum peccato ſuo, excuſat ſe; quia ſufficienter culpam quam habet imputat ſibi, nihil adiiciens ei aut detrahens. Quinimo, vt addit Nauar. ſi confeſſarius de illis pœnitentem interroget ad pleniorem cognitionem peccati, is reſpondere tenetur; ac etiam non interrogatus, illas confiteri (ſalua tamen confeſſionis diſcretione) quando ex illarum occultatione confeſſarius caperet occaſionem alicuius mali: aut, *iuxta illud Eccleſiaſtici* 41. Curam habe de bono nomine,] Pœnitenti eſſet propriæ famæ conſulẽdum. Sic puella, quę iuuenem admiſit preſſa inopia, vel mortis metu, quamuis peccauerit mortaliter: tamen ad conſulendum ſuæ famæ debet exprimere illas circunſtantias neceſſitatis vel mortis: quibus peccatum ipſius multum minuitur. Quæ doctrina eſt Soti & Franciſci a Victoria: illius quidem *loco cit. col. 8.* & huius *de Sacramentis num.* 175.

Tertium genus circunſtantiarum, eſt earum quæ diminuunt peccatum in infinitum, id eſt, de eo quod alioqui eſſet peccatum mortale, faciunt non peccatum, aut peccatum tantùm veniale. Exemplum eſt, cùm quis capit alienum, ſed extrema neceſſitate cõpulſus: aut communicat in diuinis cum nominatim excommunicato, ſed id facit ſine plena aduertentia. Illa enim extrema neceſſitas acceptionem alieni facit non peccatum, & defectus plenæ aduertentiæ facit illam communicationem cum excommunicato, eſſe tantùm venialiter malam, quæ cum plena aduertentia eſſet mortaliter mala. Cuiuſmodi circumſtantias de neceſſitate eſſe in confeſſione exprimendas; ſententia eſt communis teſte Nauarr. *in eod. cap. 6. n. 6.* quam à Vict. *loco citat.* probat: quia mendacium alioqui eſt tale quid dicere in cõfeſſione: cùm tanquam mortale proponatur, quod non eſt: in quo peccari poteſt mortaliter (quod Sotus *in eod. art. 4. col. 7.* attigit) ſicut & expreſsè mentiendo circa mortale. Itaque ſi ille qui in exemplum allatus eſt, confitendo abſolute, de induſtria dicat furatus ſum notabilem quantitatem: aut Miſſam audiui cum nominatim excommunicato grauiter peccat; quia cùm verba illa de ſe indicent peccatum mortale, cuius non eſt reus, fallit confeſſarium in materia notabili. Nu. 131.

Quartum & poſtremum genus eſt earum circunſtantiarum quæ aggrauant in infinitum intra eãdem ſpeciem: quæ aggrauatio interdum ſic fit, vt peccatum quod in ſe paruum eſt ſeu veniale, fiat magnum ſeu mortale. Exẽplum eſt, cùm quis furatus eſt quinque aſſes, exiſtimans ſe furari quinque nummos aureos: tuncque dubium non eſt quin circunſtantia aggrauans aperienda ſit in confeſſione; idque etiamſi mentalis tantùm culpa fuerit, quæ inde non deſinit rationem habere peccati mortalis in confeſſione exprimendi de neceſſitate. Interdum verò ſic fit, vt peccatum, quod iam in ſe magnum, mortaléve eſt, duplo aut amplius fiat maius, vel etiam maximum; & de talibus circunſtantiis dubitatur an ſint de neceſſitate in confeſſione exprimendæ: vt v.g. An ei qui furatus eſt centum nummos aureos ſufficiat dicere. Commiſi furtum mortale, perinde ac ſi vnum tantùm aureum furatus eſſet: an verò teneatur exprimere quantitatem, per quam tale furtum intra eandem ſpeciem (*vtrumque enim eſt ſpecies furti*) aggrauatur ſupra furtum vnius aurei. Nu. 132.

Difficultas de circunſtantiis aggrauantibus in infinitum intra eandem ſpeciem: num ſint de neceſſitate exprimendæ in confeſſione.

SECTIO III.

DE hac in vtrãmque partem varios authores referunt Henriq. & Suarez: hic *tomo 4. diſput. 12. ſect. 3.*

ſect.5. & iſte *lib.5.cap.7.lit. Q. & V.* Duorum nobiliorum & in docendo accuratiorum meminiſſe ſufficiet Soti & Nauar. quorum ille partem affirmantem & hic negantem propugnat.

Nu.133. Partis affirmantis autem fundamentum Sotus *in 4.diſt.18.quæſt.2.art.4.col.10.* illud conſtituit potiſſimum; quòd is qui cõtinuè peccat tota vna hora: v.g. continuando ſine interruptione propoſitum occidendi inimicum, non minus peccet cæteris paribus, quam is qui eodem tempore ter aut quater interruptum tale propoſitum repetiit; nec item qui ſemel furatus eſt centum aureos, quam is qui totidem furatus eſt tribus vel pluribus vicibus, aut qui ſemel flagrantiſſimo in aliquem exarſit odio, quam ille qui bis vel ter proſecutus eſt aliquem odio non adeò vehementi: nec etiam qui extra templum furatus eſt mercatori centum, quàm qui decem in templo: aut qui prudens & ſciens laicum interfecit, quàm qui imprudens, cum aliqua tamen ſua culpa, occidit ſacerdotem. Quare non minus ad integritatem confeſſionis pertinet, vt declarentur circunſtãtiæ mortaliter aggrauantes peccatum intra eãdem ſpeciem, quam numerus aut circunſtantię mutantes ſpeciem, quemadmodum oſtendunt exempla propoſita: tum de quantitate, quæ eſt circunſtantia obiecti; tum de continuatione & intenſione, quæ ſunt circunſtãtiæ modi, non mutantes ſpeciem. Ad confirmationem facit, quòd Confeſſarius de peccatis cenſere debeat, non tantùm ex ipſorum numero & ſpecie, ſed etiam ex grauitate: iuxta quam debeat Pœnitentibus iniungere ſatisfactiones ſalutares pro facultate ipſorum, & criminum qualitate: itaut leuiſſima quadam opera pro grauiſſimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum particeps, efficiatur ex Concilio Trid. *ſeſſ.14 cap.8.*

Nu.134. Partis autem negantis præcipuum fundamentum Nauar. *in Enchir. cap.6. n.7. & ad princ. cap. Conſideret, de pœnit. diſt.5. n.6. & aliquot ſequentibus*, ponit, tum quòd confeſſio res eſſet penè impoſſibilis, & conſcientiarum quædam tortura. Si enim tantam difficultatem experiuntur & pœnitentes & confeſſarij in perquirendis circumſtantiis ſpeciem mutantibus, & numero peccatorum, quid quæſo fiet ſi examinari debeat vniuſcuiuſque peccati grauitas, ad declarandum illius notabilem exceſſum, cum pauca ſint etiã vnius ſpeciei peccata, quæ non ſint alia aliis maiora ratione perſonæ, aut modi, aut moræ, aut antecedentium, aut conſequentium. Neque dum pœnitentes Confeſſario importuni fiunt ſubinde redeuntes, ac dicentes. Non ſatis expreſſi vehementiam affectus cum qua turpitudinem commiſi, nec moram quam in ea committenda traxi, nec oſcula & eiuſmodi alia quibus ad illa mihi viam munaui: vix eis poteſt alia ratione ſatisfieri, vt tuta & tranquilla maneat conſcientia ipſorum; quàm dicendo illiuſmodi quæ in genere morum non mutant ſpeciem, nec augent numerum peccatorum, non eſſe de neceſſitate confitenda. Ad quæ & ad alia ſimilia incommoda *quę loco poſterius cit. perſequitur*, Nauarrus ad idem confirmandum: ratio hæc accedit, quòd præceptum confeſſionis ſit poſitiuum, obligans ex ſola Chriſti Domini voluntate: de qua quandiu non conſtat extendi ad aliquid; ipſum nequit dici neceſſariò comprehendi præcepto confeſſionis. At Chriſti voluntatem fuiſſe obligare fideles ad confitendas ſuorum peccatorum circumſtantias aggrauantes intra eandem ſpeciem, non conſtat, neque ſacrarum literarum authoritate, neque Sanctorum Patrum Eccleſiæ vel traditione; neque Conciliorum definitione, vt ſatis indicatur per illud quod Conc. Trid. ſeſſ.14. cap.5. tradendo doctrinam fide Catholica tenendam de confeſſione, docendóque de quibus ea ſit ex neceſſitate facienda: meminerit tantùm peccatorum omnium & ſingulorum ac circunſtantiarum quę in infinitum aggrauant, mutando ſpeciem: relinquens liberum vt in ſpeculatione, ſic & in praxi ſequi vtramuis propoſitæ dubij partem, tanquam probabilem: vtpote nobilium Doctorum authoritate, & rationum ſatis validarum firmamento munitam.

Cæterum quidquid ſit in ſpeculatione, puto in praxi poſteriorem ſententiam tanquam benigniorem ſequendam eſſe, quando in eo genere nihil actũ eſt contra conſuetum modum peccandi, aut quando peccata ſunt quæ nihil nocent proximo, vt interna, & ea quorum aggrauatio eſt in ſola mora temporis, aut in ſola intentione actus voluntatis. Nam ea ſententia multum demit de illo horrore patefaciendi liberè animæ ſuæ ſtatum, quo plerique à ſalutari confeſſionis vſu retrahuntur. Si enim difficultatem experiuntur in enumerandis ſpeciatim ſuis peccatis, & in eorum numero declarandu: quid quæſo fiet, ſi ab iis exigatur vt declarent quanto tempore in vnoquoque malo voluntatis propoſito, aut in dicto, vel opere illicito moram traxerint: quoties illud interrumpere & ab eo abſtinere potuerint nec fecerint: quanta rationis plena aduertentia ſeu iudicij plenitudine peccauerint. Aut certè ſi non vincantur rei difficultate, ſed hac quoque ex parte ſatisfacere confeſſionis integritati conſtituant; in anxietatem & conſcientiæ quandam torturam incurrunt, dum ſubinde timent ne ſatis plenè huius vel illius grauitatem expreſſerint: & ſic pace vix vnquam fruentur: quod eſt magnum impedimentum guſtandi quam ſuauis ſit Dominus, vt inflammemur ad illius amorem, in quo perfectum noſtrum bonum conſiſtit. *Nu.135.*

Fundamentum verò alterius ſententiæ, ex eo tollitur; quòd obligatio confitendi peccata & circunſtantias, tota ſit a Chriſti voluntate nobis declarata: atque talis voluntatis obligandi nos ad confitẽdum circumſtantias non mutantes peccati ſpeciem, nullam habeamus certam declarationem: ſiue per expreſſum aliquem ſacræ Scripturæ textum: ſiue per aliquam Eccleſiæ traditionem aut definitionem: ſiue etiam per neceſſarium aliquem rationis diſcurſum. Nam is maximè eſſet quem Conc. Trid. loco citato vſurpat ad oſtendendum circunſtantias mutantes peccati ſpeciem, eſſe de neceſsitate in confeſsione exprimendas: quòd ſcilicet peccata ipſa ſine illis, neque à pœnitentibus integrè exponantur, neque iudicibus innoteſcant ſufficienter, vt de grauitate criminum rectè cenſere poſsint, ac pro illis pœnam quam oportet imponere pœnitentibus. Talis verò diſcurſus non eſt neceſſarius reſpectu circumſtantiarum non mutantium peccati ſpeciem: cum procedat facta ſuppoſitione inſtitutionis Chriſti de remiſsione peccatorum obtinenda per formam iudicij, requirentis quidem ipſorum peccatorum manifeſtationem, ſed talem tantummodo qualem eadem ſua inſtitutione Chriſtus ipſe voluit. Voluiſſe autem manifeſtationem eiuſmodi fieri confeſsione peccatorum cum omnibus circunſtantiis ipſorum: tam non mutantibus quàm mutantibus ſpeciem, nihil pro certo exploratum habetur, ſed in opinione relinquitur. Iam quod Concilium Trid. probat confitendas circunſtantias mutantes ſpeciem, quia ſacerdoti innoteſcere debent peccata pœnitentis, vt huic pœnam quam oportet ille imponat: intelligendum eſt, non quod cauſa totalis & integra confitendi circunſtantias quæ mutant ſpeciem, ſit abſolutè; quòd per illas creſcat peccatorum malitia; ſed quòd malitia ſimul & numerus peccatorum per illam augeatur, atque teneamur ex Chriſti inſtitutione omnia peccata noſtra mortalia confiteri. Circumſtantia *Nu.136.*

autem

Digitized by Google

autem non mutans ſpeciem licet augeat malitiam, non auget tamen numerum peccatorum: ideóque deſinitio Concil. Trid. ad eam extendenda non eſt. Ad quod facit illud notatum à Nauarr. *in Enchir.ca. 6. num.* 7. quod multi ſanctiſſimi ac doctiſſimi viri, qui eidem Concilio interfuerunt, de hac re poſtea diſſeruerint, tanquam poſita in opinione: quòd non feciſſent, ſi aliquid determinatum eſſe de fide cognouiſſent.

*Nu.*137. Attamen poſterior ipſa opinio reſtringenda eſt ex Nauarr. *in ſeq. num.* 8 exceptione duorum caſuum, alter eſt, in quo tali circunſtantiâ tacita, tegitur confeſſario reſeruatio peccati cum tali circumſtantia perpetrati. Sic enim cùm certæ quantitatis furtum Epiſcopo reſeruatur per ſynodalem conſtitutionem, non eſt ſatis dicere ſum furatus: ſed dicendum eſt in tali quantitate: aut etiam tegitur excommunicatio impoſita ob peccatum cum tali circunſtantia cómiſſum: ſic cũ in bulla Cœnę Domini excõmunicentur mutilantes, vulnerantes aut interficientes peregrinos Romam deuotionis causâ accedentes, is qui aliquem huiuſmodi interfecit, non confitetur ſufficienter dicens, commiſi homicidium; niſi addat circunſtãtiam hominis occiſi, ratione cuius excommunicationem incurri nouit. Aut item tegitur reſtitutio aliqua facienda, ratione cuius talis circunſtantia aperienda eſt; quia confeſſarius debet ex ea iudicare de facultate pœnitentis, reſtitutionem ipſam faciendi; & arbitrari quando & quomodo ſit facienda, aut demum ex eodem Nauarro *ad memoratum principium cap. Conſideret. nu.* 14. eo quod confeſſio, ſiue explicita ſiue implicita, numeri veroſimilis peccatorum, aliter fieri nequeat: quoniam is ipſe numerus in tali circunſtantia continetur aut certè per eam indicatur. Namque longa peccati continuatio, aut vehementia, ex magna intenſione praui affectus, vt plurimùm, non modò malitiam, ſed etiam numerum peccati auget ſiue per ſe, ſiue per aliquid concomitans. Sic ille qui ita incenſus eſt irâ: vt inimicum occidens delectet ſe in vulneribus ipſius, non tantum admittit homicidium, ſed etiam peccatum ſæuitiæ (de quo *D. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 159. *art.* 2.) quandquidem pœnitens taceret tacitâ circunſtantiâ modi quo perpetrauit homicidium: & ſic de aliis id genus, in quibus notabiliter exceditur peccandi modus cõmunis. Alter caſus eſt, quando confeſſarius talem circunſtantiam interrogat, nec ea ſileri poteſt abſque periculo alicuius ſpiritalis incommodi: immo & pari ratione, ſi non interroget quidem, ſed à pœnitente cognoſcatur eiuſmodi incommodum ſecuturum ſi ea taceatur; nempe ſe non accepturum à confeſſario congruam medicinam: aut ſe poſiturum obicem diuinæ gratiæ. Quæ ſunt exempla Sylũ. *in verbo Confeſſio* 1. *quæſt. nona in fine.*

*Nu.*138. Iam quòd tertium caſum addere videtur Nauarrus: inquiens eum qui prauam conſuetudinem habet peccandi, teneri illam explicare, vt ſtatus ipſius confeſſario innoteſcat, & is debitam pœnitentiam poſſit iniungere; non eſt ſic accipiendum, quaſi tale quid abſolutè ſit de neceſſitate. Neque enim (*vt Canus ait in relect. De pœnit. par.* 6.) neceſſe eſt pœnitentes macerare de recidiuo malitiam habente conſtitutam in generali erga Deum benefactorem ingratitudine, quæ cùm cernatur in omni peccato, ſicut & generalis inobedientia: ſatis intelligitur à confeſſario per confeſſionem peccatorum, quantumuis ea non exprimatur. Quanquam, vt ille ſubiungit, conſilium optimum eſt, recidiuum & peccandi conſuetudinem explicare confeſſario: non ſolùm ob verecundiam, cuius fructus in confeſſione maximus eſt: verùm etiam ob remedium: quoniam aliter ſimplici febri, aliter hecticæ medemur. Neque negandum eſt, quin pœnitens teneatur neceſſariò reſpondere confeſſario ſecundùm conſuetudinem receptam, vt certior fiat, interroganti, An ipſe cum debita diſpoſitione, nempe cum dolore ſufficienti, & firmo emendationis propoſito ad confeſſionem accedat: recidiuum enim arguit tale propoſitum eſſe infirmum, confeſſariique iudicium mutat. Aut an perſiſtat in aliqua propinqua occaſione peccandi mortaliter: confeſſarios enim de iis quę abſolutionem impedire poſſunt, tenetur ſe informare: & conſequenter pœnitens tenetur illi reſpondere; tanquam iuſta ac debita interroganti pro Iudicis authoritate qua fungitur. Immo & conſuetudinem ipſam vltro detegere debet, ſi aduerterit, ſe alioqui non accepturum medicinam congruam.

Admonitio de circunſtantiis in particulari.

Sectio IV.

QVod hîc à nobis inſtitutum noſtrum exigit, vt a generalibus ad particularia deſcendentes, doceamus de vnaquaque circunſtantia, An in confeſſione exprimi debeat néne, requirit doctrinam *in ſequent. lib.* 14. Deo iuuante, tradendam proprio loco, explicando in particulari quænam augeant vel minuant; ſiue in finitum, ſiue in infinitum: & quæ mutando ſpeciem ac quæ intra eamdem ſpeciem; quibus cognitis nemo eſt quin poſſit per hactenus dicta ſtatuere quænam ex illis ſint, aut non ſint de neceſſitate in confeſſione exprimendæ, maximè adiutus lectione eorum quæ Nauarr. habet in Enchir. cap 6.

Interea tamen illud paucis monendum eſt, de peccatorum numero, ſicut & de ſpecie, ex circunſtantiis iudicari per repugnantiam ad rectam rationem quã influunt in ea ipſa peccata. Itaque non dicimus tria furta, actum eum quo quis ſurripit rem ad tres homines pertinentem, quia obiectum per quod pugnat cum recta ratione, nõ ſunt tres homines, ſed res aliena, quę vna eſt. Dicimus autẽ tres detractiones eſſe, ob locutionem eam qua quis trium hominum famam lædit: & tria homicidia, vnam catapultæ diſploſionem, quâ quis tres homines occidit; quia homo eſt obiectum ex quo tales actus habent quod repugnent rectæ rationi. Sic etiam dicimus diuinationes per aquam & per ignem non diſtingui ſpecie in genere moris, quia illę ex aqua & igne per quę differunt, non accipiunt ſuam diſſonantiam à recta ratione. Dicimus ſimiliter non diſtingui ſpecie furta quibus boues, equi, veſtes, aurum, & huiuſmodi alia ſurrepti ſunt, quoniam illa ex his ſecundùm ſuam naturam ſumptis non habent quod rectæ rationi repugnent, ſed ſecundùm illud quod ſunt alienũ pecuniâ æſtimabile, in quo omnia prædicta furta ſunt vnius ſpecici. Diſploſioné verò bombardę quâ quis nefariè occidit patrem in templo, dicimus tria peccata ſpecie diſtincta: quia homo, pater, & locus ſacer, quorum ſingulorum reſpectu, illa repugnat rectæ rationi, differunt inter ſe ſpecie in genere morum. *Nu.*139.

Non erit etiam abs re, pro remedio difficultatis ſatis frequentis, addere quod Henriquez *in Inſtitut. moralis Theologiæ lib.* 5. *c.* 8. §. 1. habet his verbis. Ruſtici qui neſciunt diſcernere ſpecies morales aut numerum: ſed groſſo modo confitentur, explicantes grauiores quaſdam circunſtantias & tempus peccati conſueti, quia amplius à Parocho indocto nõ interrogantur, hi non ſunt cogendi repetere totius vitæ confeſſiones. In quam ſententiam Bartholomæus *Nu.*140.

Medina

Medina *in inſtruct. Confeſſariorum lib. 2. cap. 8. ſub finem* ait, illum quidem qui ex propoſito omiſerit cõfiteri peccatorum ſuorum numerum, teneri ad iterationem confeſſionis: alium verò non item, ſi paratus erat quantum poſſet eum dicere, quando a Confeſſario interrogaretur. Sufficere enim, ſi cõfiteatur de negligentia, quam in eo commiſerit, & numerum peccatorum mortalium de quibus cõfeſſus eſt indicet, quantùm poterit commode reminiſci. Quanquam vt meritò ille addit, tutius eſt generalem confeſſionem de omnibus peccatis admiſſis inſtituere. Vide ſequentem num. 153.

Poſtremum dubium eſt, An oblitus confiteri circunſtantiam de neceſsitate confitendam, teneatur ſimul cum ea iterum confiteri peccatum quod illa aggrauauit; an verò ſufficiat illam ſolum confiteri, non detecto aliter eodem peccato.

Nu. 141. HOc fusè tractat Nauarr. *ad princip. ca. conſideret. De pœniten. diſtinct. 5. a num. 104. ad 127.* & paucis totam illius ſolutionem attingit *in Enchir. ca. 6. ſub finem*; inquiens ſatis eſſe confiteri circunſtantiam, vt ſi quis iurauerit ſe non furaturum, non occiſurum, non blaſphematurum: & cum in talia peccata incurriſſet de illis confitens, non meminit dicere ſe de iis non committendis iuramentum præſtitiſſe; ſatis illi erit poſtea confiteri, dicendo ſe ter licita iuramenta tranſgreſſum eſſe, aut ſe feciſſe tria peccata quæ iurauerat ſe non facturum: niſi forte talis eſſet circũſtantia, cuius malitia intelligi non poſſet in ſua ſpecie non declarato peccato iam confeſſo: vt ſi quis in Eccleſia homicidium perpetraſſet, ſpeciem ſacrilegij in eo commiſſi declarare non poſſet, non declarato ipſo homicidij peccato.

Nu. 142. Huius doctrinæ potiſſimum fundamentum eſt, quòd negari non poſſit quin is legitimè confeſſus ſit, qui peccatum ſuum declarauit omiſsâ per obliuionem inuincibilem illius circunſtantia, non ſecus ac omiſſo alio peccato: quandoquidem propria & ſpecialis malitia peccati poteſt plenè innoteſcere abſque illius circunſtantia, quæ accidentalis ei eſt. Neque obſtat quòd ſtatus pœnitentis, ea confeſſione non intelligatur tam malus eſſe, quam reuera ſit; quia idipſum ſimiliter contingit ex obliuione aliorum peccatorum mortalium. Sicut igitur omiſſo per obliuionem inuincibilem vno peccato, non eſt neceſſe iterare cæterorum confeſſionem; ita nec omiſsâ circunſtantia, neceſſe eſt iterare confeſſionem peccati in ea ſecundùm ſuam ſpeciem & numerum ſufficienter manifeſtati. Quod ſi quis vrgeat rationem circunſtantiæ poſtulare, vt ad illius declarationem intelligatur in ſpecie, id cuius eſt circunſtantia: negandum eſt tale quid poſtulare: quod Nauar. *ad memoratum principium nu.* 108. ex eo confirmat, quòd is qui facit opus genere ſuo bonum, & ex aliqua tantùm circunſtantia malum eſt, mortaliter, ſatisfaciat confeſſioni, dicendo in genere ſe feciſſe aliquod opus de ſe bonum, ſed quod tali circũſtantia mortaliter mala veſtiatur: vt qui pauperi dedit eleemoſynam, vt ipſum induceret ad perpetrandum homicidium, ſatisfaceret confitendo ſe feciſſe bonum opus, vt induceret alium ad patrandum homicidium: nec eſt neceſſe, vt ſpecificet illud bonum opus fuiſſe eleemoſynam: & ita de ſimilibus, in quibus malitia non tenet ſe ex parte actus; ſed tota pendet ex circunſtantia: quam ſpecificare proinde ſufficit. Simili ergo modo, quia peccatum iam ſufficienti confeſſione deletum, tacitâ per obliuionem ipſius mortali circunſtãtiâ, nihil attinet ad huius malitiam, quam habet totam ex eo, quod de ſe repugnet rationi; non verò ex eo, quòd accidat actui, ſiue bono ſiue malo. Quia, inquam, hoc ita eſt, nec neceſſe eſt peccatum iam ante confeſſum iteratò confiteri, ſit vt ad debitam confeſſionem circumſtantiæ etiam mutantis ſpeciem omiſſæ ex obliuione, neceſſarium nõ ſit actum peccati iam confeſſi, cuius erat circunſtantia, declarare in ſua ſpecie: ſed ſatis ſit dicere v. g. duodecies violaui licitum iuramentum quod oblitus eram dicere in alia mea confeſſione. Quinimo ob eam rationem, cùm ſimul in mentem venerunt peccatum & circunſtantia, poteſt de illis tanquam de duobus diuerſis peccatis heri confeſſio, nec obligatio eſt vnum confiteri tanquam alterius circunſtantiam: quod aliis citatis litera N, Henriquez notat *lib. 5. cap. 3. 9. 4.*

Aduerte autem, quia oblitorum confeſſio facienda eſt perinde, ac facta fuiſſet ſi ea in memoriam venisſent cum aliis ante confeſſis; ſi circumſtantiæ oblitæ plures fuerint inter ſe diuerſæ ſpeciei, puta periurij, violationis voti, contaminationis loci ſacri, eas eſſe exprimendas non tantùm ſecundùm numerum ſed etiam ſecundùm ſpeciem ſuam, perinde ac peccata oblita; quia ad illarum perinde atque ad horum, confeſſionem obligamur. Sic ergo quia ſcandalum formale (quo quis peccat dum aliquid dicit vel facit eo animo vt alium inducat ad perpetrandum peccatum mortale, trahitur ad ſpeciem illius peccati quod intẽditur ac proponitur pro fine: ad illius ſufficientem explicationem in confeſſione, tenetur Pœnitẽs non ſolum dicere quod voluerit inducere alium ad peccatum mortale: ſed etiam exprimere debet in ſpecie ad quod mortale: vt ad homicidium, vel blaſphemiam, vel aliud. Ita Nauar. *in Ench. cap. 6. n. 19.* Nu. 143.

CAPVT QVINTVM.

De iis, per quæ confeſsio ſacramentalis redditur inualida, ſeu inefficax ad peccatorum remiſſionem.

SVMMARIVM.

144 *Cõfeſſio valida inualida, informis, formata, quæ ſit.*
145 *Defectus ex parte confeſſarij, quibus confeſſio ſacramentalis redditur inualida.*
146 *De defectibus ſpecialiter, attentionis & intentionis, ac prolationis verborum ſacramentalium.*
147 *De defectu vſus rationis in pœnitente, & defectu examinis conſcientiæ.*
148 *De defectu ſufficientis ſaltem attritionis.*
149 *Quando confeſſio ſit inualida ex malo fine, vel ex mutatione confeſſarij.*
150 *Defectus integritatis confeſſionis reddens ipſam inualidam, quomodo contingat.*
151 *Iuſta cauſa illum excuſat.*
152 *Cuiuſmodi eſt obliuio, aut ignorantia inuincibilis.*
153 *Non tenetur iterare totam confeſſionem is qui de aliquo peccato confeſſus non eſt, eo quod neſciret eſſe mortale: nec is qui non declarauit ſuorum peccatorum numerum, neſciens id eſſe neceſſarium.*
154 *Altera cauſa excuſans eſt neceſſitas ſeu impotentia.*
155 *Exempla de ignaro idiomatis, & de patiente deliquium, & de naufragantibus.*
156 *Tertia cauſa iuſta, periculum grauis damni imminens ex confeſſione peccati.*
157 *Quod in hac re cenſeri debeat graue damnum.*
158 *Ratio cauendi tale damnum.*
159 *Iuſta cauſa tacendi aliquod peccatum, non excuſat ab obligatione confitendi de aliis.*

160 Caſus

160 *Caſus in quibus licet in confeſſione reuelare compli-cem.*
161 *Non eſt iuſta cauſa tacendi peccatum, quòd confeſ-ſarius minoris, quam antea faciet confitentem.*
162 *Iuſta cauſa tacendi peccatum in confeſſione eſt, ne ſacramentale ſigillum violetur.*
163 *Defectus propoſiti confitendi reddit confeſſionem in-ualidam.*
164 *Admonitio de modo iterandi confeſſionem factam inualidè.*
165 *Defectus ſatisfactionis non reddit confeſſionem in-ualidam.*
166 *Defectus autem propoſiti ſatisfaciendi, inualidam reddit in duobus caſibus.*
167 *An ille qui non impleuit ſatisfactionem acceptam in præcedenti confeſſione, teneatur hanc iterare, difficultas eſt: cuius pars negans cenſetur proba-bilior.*
168 *Quòd detur confeſſio valida, ſeu ſufficiens ad im-plendum præceptum de confitendo, quamuis non ſit cum diuinæ gratiæ conſecutione & remiſſione peccatorum.*
169 *De ratione qua id contingit.*
170 *De modo quo poſtea talem effectum ſortiatur, diſſen-tiunt Doctores.*
171 *Monitũ pro confeſſariis de abſolutione indiſpoſiti.*
172 *Aliquot propoſitiones quibus explicatur quatenus in pœnitente excommunicatio obſtet quominus va-lide confiteatur.*

Nu.144. CONFESSIO quædam valida eſt, quædam in-ualida: & rurſus valida, quædam informis, & quædam formata. Cenſetur autem va-lida eſſe, cùm nihil ei deeſt ſpectans ad ſubſtantiam ſacramenti pœnitentiæ: ſique nec deſit effectus eiuſdem ſacramenti, hoc eſt, diuinæ gratiæ infu-ſio, dicitur formata: ſin deſit idem effectus, ea dici-tur informis. Inualida verò cenſetur eſſe, cùm ali-quid ei deeſt ſpectans ad prædictam ſubſtantiam: ex eo enim defectu irrita redditur, itaut tanquam nulla repetenda ſit ad conſequendum ſacramenti effe-ctum, hoc eſt, Dei gratiam, & peccatorum remiſſio-nem. Contingunt verò defectus eius generis, ac de-riuantur in confeſſionem, tum ex confeſſario, tum ex pœnitente: de quibus ſigillatim eſt nobis di-cendum.

Defectus ex parte confeſſarij quibus confeſſio redditur inualida.

SECTIO I.

Nu.145. PRimus iſtiuſmodi, eſt ordinis ſacerdotalis defe-ctus: quem reddere confeſſionẽ inualidam, pa-tet per illud quod habet Conc. Trident. *ſeſſ.14.c.6.* ſo-los ſacerdotes eſſe abſolutionis Miniſtros. Secundus eſt, defectus iuriſdictionis, iuxta illud quod *in ſeq. c.* 7. habetur: nullius momenti abſolutionem eam eſſe, quam ſacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut delegatam nõ habet iuriſdictionem. Tertius eſt, defectus liberi vſus iuriſdictionis ob caſum reſerua-tum, iuxta illud quod *in fine eiuſdem c.7.* habetur: ex-tra mortis articulum, ſacerdotes nihil poſſe in caſi-bus reſeruatis. Quartus eſt, defectus ſcientiæ neceſ-ſariæ, ac ſufficientis approbationis, ad cuius & trium præcedentium plenam intelligentiam requiſita, per-ſecuti ſumus in præcedenti libro primo.

Nu.146. Quintus eſt, defectus attentionis in confeſſario: per quem reddi confeſſionem inualidam Angelus & Syluester probant *in verbo Confeſſio* 1. ille *num.* 21. & hic *num.* 6. quia confeſſio importat reuelationem peccatorum, tanquam apertionem quandam mor-borum, quæ reuelatio eſſe non poteſt niſi pœniten-te referente ſua peccata, & confeſſario illa perci-piente. Itaque quoties confeſſarius ob ſomnum, aut ob aliquam occupationem non aduertit aliqua pec-cata mortalia, aut circumſtantias de neceſſitate con-fitendas, inualida eſt & iteranda confeſſio. Secus au-tem, ſi ad aliqua venialia vel circumſtantias non ne-ceſſarias, vt bene Angelus addit. Conſentit his Na-uar. *in Enchir. cap. 9. num. 11.* cùm docet nihil valere abſolutionem, qua quis datâ operâ, & ſtudioſè con-feſſus eſt lethalem culpam alicui ſacerdoti, à quo non intelligebatur bene, ſiue quia confeſſio nõ fuit aperta & clara, ob verba obſcura: ſiue quia confeſ-ſarius dormitabat. Se quoque conſentire Franc. à Victoria *De Sacram. nu. 169.* ſatis ſignificat, inquiens quod ſine dubio, ex quacumque cauſa confeſſor non aduertat ad peccata confitentis, confeſſio ſit iteranda. Quanquam, vt ille addit, poteſt pœnitens inuincibiliter, & ideo excuſabiliter, ignorare an cõ-feſſor audiuerit nécne. Quod ſi aliquo pacto ei conſtet confeſſorem vel non audiuiſſe, vel non in-tellexiſſe omnino, tenetur, addit idem, iterare con-feſſionem, cùm prior fuerit nulla.

Ex quibus patet illud, quod conſequẽter Angelus attigit: confeſſariũ cùm non attendit vel non intel-lexit dicta à pœnitente, debere de eo ipſum monere.

Sextus defectus eſt, intentionis abſoluendi in confeſſario. Quem reddere confeſſionem inuali-dam, patet ex eo, quòd in omni ſacramentorum ad-miniſtratione, neceſſaria ſit intentio, ſaltem faciendi quod Eccleſia facit, prout definitum eſt in Concil. Trident. *ſeſſ.7. Can.11. Vide dicenda lib.27. nu.11.36. & aliquot ſequentibus.* Pateteque ex eo, quòd *in ſequ. ſeſſ.14. ca.6.* negetur quis vere & coram Deo abſolu-tus, ſi vel ei nulla contritio adſit, vel Sacerdoti ani-mus ſeriò agendi, & vere abſoluendi deſit. Quan-quam tamen ad curandam conſcientiæ inquietudi-nem, præſumendum ſemper eſt, quòd confeſſarius habuerit talem intentionem, ſaltem virtualem, con-tentam in actuali, quâ in eo quod facit, intendit tan-quam Eccleſiæ Miniſter, id exequi circa pœniten-tem, quod eſt ſui ſacerdotalis muneris. Vt igitur in-epte faceret is, qui anxius eſſet, An ille a quo bapti-zatus eſt habuerit intentionem ad tale ſacramentum ſufficientem: aut, An ille cuius Miſſam audit, verba Conſecrationis protulerit cum debita intentione: ſic & ille qui turbatur dubitando abſque manifeſta ra-tione, An confeſſario ſuo adfuerit debita intentio ipſum abſoluendi.

Septimus defectus eſt, prolationis verborum ab-ſolutionis. Ex quo prouenire ſacramenti inualidita-tem certum eſt: cùm talia verba ſint talis ſacramenti forma ſicut & verba conſecrationis, ſunt forma ſa-cramenti Euchariſtiæ. Qua de cauſa vt bene Caiet. notat *in verbo Confeſſio ſacram. condit. 11.* abſolutio ſacramentalis nullatenus fieri poteſt in ſcriptis, tan-tùm: ſique fiat, etiam pœnitente in præſentia con-ſtituto, nulla eſt: perinde ac verba formæ Euchari-ſtiæ aut Baptiſmi, ſi tantùm proponantur in ſcriptis, nihil operantur valens ad ſacramentum. Ad hoc fa-cit quòd Concilium Trident. ſeſſ. 14. cap. 3. habet formam ſacramenti pœnitentiæ poſitam eſſe in illis verbis Miniſtri, Ego te abſol-uo, &c. Dicendo enim *in verbis Miniſtri*, apertè inſinuat ſe loqui de verbis ore prola-tis.

Defectus ex parte Pœnitentis, quibus confeſſio ſacramentalis redditur inualida.

SECTIO II.

Nu 147. HOrum primus eſt, defectus vſus rationis: quem reddere confeſſionem inualidam patet: quia confeſſio ſacramentalis eſt de ſe libera, & actus virtutis; qui non contingit ſine vſu rationis. Vnde eſt quod præceptum de annua confeſſione *in cap. Omnis vtriuſque ſexus, De Pœniten. & remiſſ.* expreſſe iis ſolis imponitur, qui ad annos diſcretionis peruenerint. Atq; ita nullæ ſunt cōfeſſiones factæ à pueris antequam ſciant diſcernere inter bonum & malum (de quo vide dicta in præced. libro 4. in princip.) nec item factæ ab amentibus & furioſis: niſi habeant lucida interualla, & confiteantur cùm ſunt ſana mente. Attamen ſi pœnitens confiteatur cum intentione obtinendi abſolutionem, & dormiret cùm hanc accipit, aut in animæ deliquium labatur, aliove caſu priuetur rationis vſu, retinens virtute prædictam intentionem, ſi nihil aliud obſit, effectum ſacramenti conſequetur: vt ex eo patet, quòd animam agenti, ſi ante amiſſum rationis vſum peccatum aliquod verbo, aut alio ſigno confeſſus ſit, debeat abſolutio impendi ex communi ſententia.

Secundus defectus eſt, ſufficientis examinis conſcientiæ: hoc enim ad ſacramentalem confeſſionem neceſſarium eſſe habetur ex Concil. Trident. *ſeſſ. 14. cap. 5. & can. 7.* Confirmaturque ratione: quia naturalis ratio dictat iuſtam curam, & neque maiorem neque minorem quàm oportet, vnicuique negotio adhibendam eſſe. Vnde ſequitur quia confeſſio ſacramentalis perpetratorum peccatorum, negotium eſt adeo notabile, vt meritò exigat notabilem diligentiam in peccatis, de quibus facienda eſt, commemorandis. Sequitur inquam, vt ſine ſufficienti conſcientiæ examine non debeat cenſeri facta ſicut par eſt: neque valida; niſi aliquid interueniat, quod iuxta poſt dicenda, excuſet illam ſufficientiam, præſertim cùm integritas alioqui deeſſe meritò cenſeatur: quandoquidem moraliter impoſſibile eſt confeſſionem integram facere, nullâ poſitâ diligentiâ in diſcutienda conſcientia: vt bene Canus argumentatur *in relect. de pœniten. par. 6.* Quid autem requiratur vt pœnitens cenſeatur feciſſe ſufficiēs conſcientiæ examen iam expoſitum eſt in præceden. *lib. 4 nu. 8. & ſequentibus.*

Nu. 148. Tertius defectus eſt, ſufficientis ſaltem attritionis. De contritione autem vel attritione ſufficienti cuius defectu confeſſio redditur inualida, quæ dicenda ſunt; ſatis intelliguntur ex proximè præced. libro præſertim à num. 69. ad finem vſque. De defectu verò illius, hic occurrit monendum: non impedire quidem, quin eo laborans audiri poſſit in confeſſione *iuxta cap. Quod quidam, De pœnit. & remiſſ.* impedire tamen quominus abſoluendus ſit, & confeſſionem faciat validam, quia ſine ſufficienti ſaltem attritione, confeſſio non eſt idonea materia ſacramenti pœnitentiæ: cui, ad ipſius complementum, abſolutio poſſit validè, & ſine ſacrilegio addi tanquam forma. Iudicatur autem ille tali defectu laborare, qui ſibi in aliquo peccato mortali complacet, aut non habet dolorem de commiſſo; aut nullū propoſitum emēdationis vitæ, aut non firmum & abſolutum, aut non vult relinquere ſtatū peccati, vel occaſiones peccati proximas: quod eſt habere propoſitum ſaltem virtuale committendi nouum peccatum.

Aduerte autem quòd cùm repugnet eam confeſſionem per quam anima contaminatur peccato mortali, valere ad illam a peccatis emundandam, eam cenſeri inualidam quæ fit ob finem mortaliter malum; vt eam quæ fit ad patefaciendum ſibi aditum ad aliquod flagitium perpetrandum: non item eam quæ ob finem tantùm venialiter malum vt factam ob inanem gloriam. Ita Nauarrus & Sotus: ille *in Enchir. cap. 21. num. 40.* & hic *in 4. diſt. 18. quæſt. 3. articulo tertio ad tertium.* Rationem reddens: quia cùm peccatum veniale non ſit obex gratiæ, fieri poteſt vt non obſtante fine venialiter malo, talis confeſſio non tantùm ſit valida, ſi non habeat alium defectum: verumetiam vt abſolutio ſit fructuoſa. Secus eſſet verò, ſi finis mortaliter malus fuerit. Nu. 149

Quòd autem Nauar. addit non peccare mortaliter eos, qui ne honeſtam de ipſis conceptam exiſtimationem amittant, confeſſario alicui familiari confiterentur omnia peccata ſua etiam obſcœna: & poſtea alteri pio & graui, ſolum leuiora; extendendum non eſt ad eos qui de induſtria, vt ſibi concilient opinionem falſam probitatis, duos habent confeſſarios: vnum vulgarem & liberiorem, cui grauia confitentur: & alterum timoratum, & bonæ famæ, cui ſolùm leuia. Nam in eo eſſe ſacrilegium mortale expreſſit Franc. à Vict. *De Sacram. num. centeſimo nonageſimoſexto* & poſſe eſſe hypocriſim mortalem habet Sylueſter *Confeſſio primo num. 8.* Ratio verò quam illi tacent eſſe videtur, quòd in ea re admittatur notabilis irreuerentia Dei, dum ſacramentum ab ipſo inſtitutum ſumitur in teſtimonium quoddam & confirmationem falſitatis. Non condemnaretur tamen, (vt addit à Victoria, & ſequuntur Nauar. in Enchir. cap. 21. num. 40. ac Suarez tomo 4. diſputatione vigeſimaſecunda ſect. 1. num. 13.) ille qui cum non eſſet ſolitus peccare, lapſus ſemel in peccatum mortale, vt retineat bonam opinionem, in qua erat apud confeſſarium ſuum ordinarium, alteri confitetur. Ratio eſt, quòd id non ſit contra integritatem Sacramenti: quia vtraque confeſſio fit integrè. Neque de ſe malum eſt, aut valde inordinatum velle tali ratione bonam æſtimationem ſuam conſeruare, nec perdere. Caue autem iſtud, vel illud ante dictum Nauarri extendas ad eos qui de induſtria mutant ſubinde Confeſſarium, ne animæ ſuæ ſtatus deplorandus plenè intelligatur, & ſeuerior medicina, prout deberet, eis applicetur: quia reuerentia tanti iudicij, non patitur tales fraudes: ſed arguit grauis peccati: oſtenditque deficere ſufficientem dolorem, ac propoſitum emendationis requiſitum ad abſolutionem ſacramentalem, itaut tales fraudulenti meritò timere debeant ne inualida fuerit abſolutio ipſis data.

De inualiditate confeſsionis ſacramentalis ex defectu integritatis eius.

SECTIO III.

NOtandum eſt primò, defectum integritatis in confeſſione, reddere hanc inualidam ex eo patere, quòd à Chriſto inſtituta ſit integra de omnibus peccatis mortalibus quoad fieri poſſet, quando *Ioan.* 20 abſolutè & ſine reſtrictione dixit, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.] Quibus verbis obſtrinxiſſe fideles ad recenſenda in confeſſione omnia peccata, quorum conſcientiam habuerint, patet ex Conc. Trid. *ſeſſ. 14. cap. 5.* Nu. 150.

Secun

Secundò notandum eſt, *ex Nau. in Enchir. cap. 9. nu. 11.* talem defectum contingere, cùm aliquis prudens & ſciens omiſerit confiteri ſecundum ſuam ſpeciem & numerum peccatum aliquod mortale; aut de quo probabiliter dubitat an ſit mortale: vel aliquam circumſtantiam de neceſſitate exprimendam: aut qui confeſſus ſit quidem, ſed dedita operâ alicui confeſſario; à quo tale peccatum aut circunſtantia non intelligebatur bene, ob verborum obſcuritatem, vel ob defectum attentionis in eodem confeſſario: quem videbat dormitare aut alio modo ab attentione impediri, aut qui confeſſionem diuiſerit, partem ſuorum peccatorum vni ſacerdoti, & partem alteri confitendo: quod *ex cap. Conſideres, De Pœn. diſt. 5. §. Cautus,* minimè licet: ne quidẽ cùm quis ita abſoluitur, vt adhuc ad Superiorem pro abſolutione aliquorum reſeruatorum remittatur; iuxta receptam ſententiam, vt addit Nauarrus. Eiuſdem §. Cautus, verba ſunt. Cautus ſit pœnitens ne verecundia ductus, diuidat apud ſe confeſſionem, & diuerſa velit diuerſis ſacerdotibus manifeſtare.] Quibus accedunt illa *cap. Omnis vtriuſque ſexus, De pœniten. & remiſſ.* Omnia ſua ſolus peccata proprio Sacerdoti confiteatur.] Accedit item cõmunis Eccleſiæ cõſuetudo iam inde ab ipſius incunabulis *(inquit Nauar. ad eundem §. Cautus, n. 7.)* ad hanc vſque diem ſeruata, & à Chriſto per Apoſtolos & ipſorum ſucceſſores, quaſi per manus ad poſteros tranſmiſſa. Vide præced. num. 77.

Nu. 151. Notandum eſt tertiò, nõ omnem talem defectum reddere confeſſionem inualidam: ſed tantummodo eũ, cuius nulla eſt iuſta cauſa: vtpote procedentẽ vel ex malitia, vel ex puſillanimitate, vel ex pudore aut verecundia: vel ex omiſſione examinis conſcientiæ, vel ex negligentia quadam craſſa & ſupina: quæ non poſſunt excuſare ab obligatione faciendi integrè confeſſionem de omnibus mortalibus: quam neceſſariam eſſe declaratur *in cit. cap. Omnis vtriuſque ſexus* & in Concil. Trident. *ſeſſ. 14. c. 5. & Can. 7.* Ex quo que confirmatur, quòd cùm peccati mortalis venia non obtineatur, *ex eodem, cap. 5.* niſi in ordine ad claues, quibus ipſum ſubiicitur per confeſſionem: tam alienum ſit à confeſſione, eam truncatè fieri; quàm eſt à venia peccatorum, eam dimidiatè à Deo ſperare: de quo *in cap. Sunt plures, De pœniten. diſtin. 3.* dicitur: Quædam impietas infidelitatis eſt ab illo qui iuſtus & iuſtitia eſt, dimidiam ſperare veniam. Vide dicta num. 99.

Iam quod idem defectus integritatis ex iuſta cauſa contingens, non impediat confeſſionis validitatem, patet: quia tunc datur locus excuſationi ab obligatione præcepti de confitendo integrè quod (vtpote diuinum poſitiuum) non obligat adeò ſtrictè, vt teneatur quis illud ſeruare, quacunque neceſſitate vrgẽte in contrarium, aut quocumque alio præcepto concurrente. Accedit, quòd *(vt rectè Canus in relect. De pœniten par. 6. argumentatur)* lex Chriſti obliget ad integritatem confeſſionis, rationi conſentaneam: vnde ſequitur peccatum quod rationabiliter tacetur & irrationabiliter explicatur, non eſſe materiam confeſſionis à Chriſto inſtitutæ.

Aduerte ergo, confeſſionem quidem ita neceſſariam eſſe ad pœnitentiæ ſacramentum, vt hoc ſine illa perfici nequeat: quia iudicium de reo requirit illius accuſationem, per quam is cognoſcatur à Iudice: idipſum tamen ſacramentum perfici poſſe, quantumcumque confeſſio non ſit integra: ſi quidem nequeat integritas exhiberi, impoſſibiliſve ſit, ſiue abſolutè, ſiue moraliter ob iuſtã cauſam: Tunc enim, non obſtante defectu aderit accuſatio & manifeſtatio Rei, quantum adeſſe debet ex obligatione: præſertim cùm impoſſibilium non ſit obligatio.

Videri poteſt Suarez *tom. 4 diſput. 23. in principio.*

Porro talis cavsa ivsta cenſetur eſſe, Primò obliuio ſeu ignorantia inuincibilis; quando nimirum quis præmiſſa diligenti conſcientiæ diſcuſſione non recordatur vnius aut plurium peccatorum à ſe commiſſorum: per talem defectum enim, confeſſio non efficitur inualida iuxta illud quod in Concil. Trid. *ſeſſ. 14. cap. 5.* habetur: Nihil aliud in Eccleſia à pœnitentibus exigi, quàm vt poſtquam quiſque diligentius ſe excuſſerit & conſcientiæ ſuæ ſinus omnes, & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus Dominum & Deum ſuum ſe mortaliter offendiſſe meminerit. Et illud quod habet piorum hominum vſus dicendi generaliter in ſua confeſſione: Accuſo me etiam de aliis quorum memoriam non habeo: quod fruſtra fieret, ſi obliuio ab integritate confeſſionis non excuſaret, *vt rectè notat à Victoria de Sacr. n. 165.* Quod ſi poſtea in memoriã recurrant, ea ſunt debito tempore confitenda; ſiue eidem ſiue diuerſo ſacerdoti, quemadmodum expreſſit Sotus *in 4. diſt. 18 quæſt 2. art 5. col 4.* perinde ac ſi de nouo perpetrata eſſent: niſi quod reſeruata, deſinant ſecundo confeſſario eſſe reſeruata poſt abſolutionem primi confeſſarij: qui potuit ab illis abſoluere, & intentionem habuit abſoluendi, *prout communiter ſolent & debent confeſſarij*, quantum ipſe potuit & pœnitens indigebat. Ratio eſt quia virtute talis abſolutionis tollitur reſeruatio & peccatum manet ſimplex, vt Nauar habet *in Enchi. cap. 26. nu. 13.* alios commemorans. Quibus accedit Canus *in citata parte 6.* bene monens illum ſecundum ſacerdotem debere habere iuriſdictionem in pœnitentem, qua poſſit ipſum abſoluere à peccato mortali.

Hic adhuc occurrit notandum quod habet Nauar. & Sylu. ille quidem *ad cap. Fratres De pœnit. diſt. 5. num 82. & in Enchir. cap. 9. num. 12.* hic verò *in verbo Confeſſio primo quæſt. 3.* cum quis per ignorantiam aliquod peccatum mortale omiſit in confeſſione, eoquod erroneè putaret ipſum non eſſe tale, etiamſi error vincibilis fuerit, nec à mortali perpetrantem excuſarit: excuſare tamen ab iteratione totius confeſſionis: itaut ſufficiat pœnitentem ipſum in ſequenti confeſſione peccatum omiſſum declarare. Sic ergo *(inquiunt iidem auctores)* pueri & puellæ qui grandiores facti, nouè agnoſcunt peccatum eſſe mortale, quod aliàs omiſerunt confiteri, eoquod ignorarent illud tale eſſe: non tenentur iterare confeſſionem eorum quæ confeſſi fuerunt legitimè, ſed tantùm eorum quæ omiſerunt. Atque quod illi ſtatuunt de peccato, pari ratione ſtatuendum eſt de circunſtantia peccati omiſſa, & de numero peccatorum non expreſſo in confeſſione. Quo modo idem Nauar. *in lib. 5. Conſil. tit. de pœnit. & remiſſ. Conſil. 3.* ſtatuit ruſticum qui inter confitendum aſſerit ſe non ſolitum interrogari a Parocho de numero peccatorum, eoquod ille contentus ſit, ſi Pœnitens dicat, v. g. Ego blaſphemaui Deum & Sanctos pluries, & pluribus modis. Statuit, inquam, eiuſmodi ruſticum nõ teneri ad iterandas tales confeſſiones bona fide factas: obligari tamen ad confitendum veroſimilem peccatorum numerum, quem non eſt confeſſus in aliis confeſſionibus. Vide dicta in præced num. 140.

Secvnda cavsa ivsta, cenſetur impotẽtia integrè confitendi, ſiue proueniat ex parte pœnitentis, ſiue ex parte cõfeſſarij; vt cùm alteruter morbo oppreſſus non habet tempus, aut ille dicendi, aut hic audiendi integrè peccata perpetrata: Nam tunc (excepto caſu quo neceſſitati prouenienti ex parte confeſſarij occurri poteſt per alium confeſſarium) dari debet abſolutio, quia id quod pœnitens tunc dicere cœpit confeſſio eſt; & id quod omiſit non fuit in ſua poteſtate perficere: in quo non eſt minor

Nu. 152. Nu. 153. Nu. 154.

cauſa excuſationis, quàm in obliuione: vt rectè notat à Victoria *in præcedenti num.* 164.

Nu.155. Vnde intelligitur rectè Nauar. ſtatuere *in libro* 5. *conſil. de pœnit. & remiſſ. conſil.* 10. ignarum linguæ qua confeſſarius loquitur, poſſe ſacramentaliter abſolui ſi vnum aut duo peccata ſua ſic exprimat vt à confeſſario intelligantur, velitque omnia confiteri, & id facere conetur, ſed propter linguæ ignorantiam nequeat ab ipſo confeſſario intelligi. Quod idem ſentiẽdum eſt de muto, qui vult & conatur ſua peccata ſignis ac nutibus exprimere, nec ita poteſt, vt omnia intelligantur à confeſſario; ſed aliqua tantùm. Id quod ſecundùm omnes (prout habet Th. Sanchez lib. 1. de Matrimon. diſp. 8. n. 12. §. Cæterum) procedit quoad mutum ſimul & ſurdum. Nam hoc aſſumit idem Sanchez ad probandum talem poſſe ſponſalia & matrimoniũ contrahere: quod tamẽ negat de ſurdo & cæco, quia nõ modò verbis ſed nec aliis ſignis inſtrui poteſt de ſacramentorum ſalutari vſu. Idem quoque ac de muto ſentiendum eſt de iis qui verſantur in tali periculo naufragij, vt nequeant omnes integrè confiteri, & poſſint ſinguli non integrè: tunc enim cenſeri poteſt neceſsitas illos ſic excuſare, vt ad recipiendum abſolutionis beneficium, cuique illorum ſatis ſit declarare confeſſario aliqua peccata cum propoſito reliqua confitendi debito tempore ſi euaſerit: quandoquidem is eſt articulus neceſſitatis, qui non permittit vnicuique eorum aliquid amplius facere: ſaltem abſque aliorum grauiſſimo damno ſpirituali pro quo vitando poſſe confeſsionem truncari ſequens cauſa oſtendit.

De damno quod excuſat defectum integritatis in confeſſione.

Sectio IV.

Nu.156. Tertia iusta cavsa cenſetur periculum imminens, id eſt, quando ex confeſsione alicuius peccati, graue damnum animæ aut corporis aut famæ ſubſequeretur: ſiue ab ipſo pœnitente, ſiue à Confeſſario, ſiue ab aliqua tertia perſona ſuſtinendum; tunc enim tale peccatum tacendum eſt, facta reliquorum confeſsione. Pro quo rationes Nauarr. habet *in Enchiridio c.* 7. quarum præcipua eſt: quòd diuina lex poſitiua cedat legi naturæ: & confeſsionis integritas ſit de lege poſitiua diuina; vitare verò prædictum damnum ſit de iure naturæ: cui Chriſtus Dominus noluit quidquam derogatum inſtitutione ſacramentorum. Et certè conſentaneum non eſt, vt confeſsio illiuſque integritas à Chriſto inſtituta in commodum ſuorum fidelium, ita incommodet eos, vt illa reddatur ipſis exoſa & formidabilis: quod, propter maximam illius neceſsitatem, cauendum eſt omni ſtudio.

Addit verò idem author. Primò, pœnitentem non debere nominare perſonam cum qua peccauit. Secundò, ſacerdotem cùm præuidet velle nominare, niſi ſtatim prohibeat pariter peccare. Tertiò non eſſe confitendam peccati circunſtantiam quando talis confeſsio fieri nequit abſque infamia tertiæ perſonæ: quia ius naturæ iubet famæ & vitæ alterius ſicut propriæ conſulere, vt Sotus argumentatur *in* 4. *diſt.* 18. *q.* 2. *artic.* 5. *ad* 4. Addens id habere locum quando infamia illa notabilis fuerit: vt eſſe cenſeri poteſt, quando confeſſarius non ſeruans ſecretum eidem tertiæ perſonæ crimen ſuum exprobrabit, aut alteri patefaciet: aut quamuis ſecretum ſeruet vlciſcetur, damnúmque notabile tali perſonæ inferet. Ad quod illuſtrandum Sotus ipſe adfert exemplũ confeſsionis de fornicatione cõmiſſa cum ſorore confeſſarij: qui facta mentione talis peccati ſtatim cognoſcet ſororem ſuam illud admiſiſſe, cui id exprobraturus eſt, aut in ea vindicaturus. Quod ſi nullum timeretur eiuſmodi periculum, ſed hoc tãtùm, quod confeſſarius perſonam ſibi notam ſciet deliquiſſe, ſeruabit autem ſecretum: etiamſi deinceps non ſit eiuſmodi perſonam tanti æſtimaturus, quàm antea: debet in confeſſione talis circunſtantia explicari, ex ſententia D. Thomæ, D. Bonauenturæ, Durandi, plurimorúmque aliorum quos Henriquez refert *in lib.* 5. *moral. Theolog. cap.* 9. *in margine lit. Q*, itemque Suarez tomo 4. diſput. 34. ſect. 2. Probatur autem: quia ſi detur iuſta cauſa obligandi me ad reuelandum crimen meum occultum, eadem quoque dabitur detegendi crimen alienum, quatenus ad reuelationem eiuſdem criminis mei fuerit neceſſarium perinde ac cum reus non poteſt aliter infirmare contra ſe lata teſtimonia, illi permittitur aliquod crimen contra ſe teſtificantis propalare, inquantum neceſſarium eſt ad ipſã infirmationẽ. Et certe ſi ei tale quid licet ad mortem corporis vitandam: & illud licebit ad vitam animæ recuperandam. Adde quòd confeſſionis ſigillo teneatur celare culpas aliarum perſonarum, quo perſonæ confitentis; vnde ſicut non eſt cauſa ſufficiens truncandæ confeſſionis: quòd propterea confeſſarius non eſt tanti æſtimaturus pœnitentem, quanti antea æſtimabat; ita nec quòd tertiam perſonam peccati complicem (præſertim cùm ſimul peccando, ſe ſuâ culpâ tali incommodo obnoxiam reddiderit) niſi forte eidem perſonæ tam magni referret non eſſe in mala æſtimatione apud confeſſarium, vt meritò notabile ei damnum inde creatum cẽſeretur: prout non modo idem Sotus, ſed etiam plures alij (*quorum meminit Henriquez ibidem lit. V*,) propoſitam ſententiam temperant.

Aduerte autem *ex Cano in relect. De pœnit. part.* 6. in Nu.127.
hac re notabile damnum cenſendum eſſe creatum ei cui iudicio viri prudẽtis illata eſt iniuria magna, aut ſaltem mediocris: non autem, cui tantùm modica quę non ſufficit ad præualendum Chriſti inſtitutioni de confeſſionis integritate neceſſaria pœnitenti vt à confeſſario efficacius iuuetur ad concipiendum verum dolorem, & vt melius muniatur remediis aduerſus recidiuum. Et certè ſi neceſſarium eſſet tegere circunſtantiam, ex qua ſacerdos intelligeret crimen tertiæ perſonæ, quantumcumque nullum aut tantùm modicum damnum ab alio incurreretur, Parochi non poſſent audire cõfeſſiones ſuorum ſubditorum in iis pagis aut oppidulis, vbi ipſi norũt omnes viros & vxores: filios & filias reliquóſque conſanguineos. Quæ ratio vrget tunc maximè, cùm adeſt tempus implendi præcepti eccleſiaſtici, aut cùm elaberetur alioqui occaſio ſiue feſti alicuius celebrandi cum præcipua deuotione, ſiue lucrandi Iubilæi, ſiue obtinendæ abſolutionis ab aliquo caſu reſeruato, aut diſpenſationis in aliquo voto, vel impedimento.

Quod verò idem Canus addit pœnitentem in articulo mortis debere explicare ſui peccati circunſtantiam, non obſtante infamia tertiæ perſonæ, rectè Sotus reiicit: quia tantumdem, ac etiam plus pœnitens tunc tenetur famæ proximi conſulere, quàm alio tempore. Quare, non eſt magis neceſſaria tunc illa explicatio, quàm alio tempore Neque dici poteſt eam tertiam perſonam debere ſubire tale diſpendium pro ſalute pœnitentis: nam id poteſt tantùm habere locum quando pœnitens ipſe nullum aliud habuerit peccatum: de quo confiteatur ad ſacramẽtalem abſolutionem obtinendam, in tanto ſalutis

æternæ

æternæ diſcrimine : quo caſu eadem tertia perſona debet ſubire diſpendium non tantum mediocris infamiæ de qua loquitur Canus : ſed etiam grauis & magnæ, qualis eſt infamiæ publicæ. Immo & diſpendium mortis, cùm ordo charitatis poſtulet, vt ſalutem ſpiritalem proximi, noſtræ corporali in extrema neceſſitate anteponamus.

Nu. 158. Quartò, *addit Nauarr. in cit. cap. 7.* cùm pœnitens non poteſt confiteri aliquam circumſtantiam neceſſariam ſine graui ſuo aut alieno damno, debere ex communi Doctorum ſententia, apud proprium ſuum paſtorem procurare facultatem cõfitendi alteri ; aut ita diſſimulare vocem & habitum, ſicque ſe cautè gerere, vt nullo modo agnoſcatur. Quod intellige iuxta Canum antè memoratum, quando non adeſt alius confeſſor, quàm ille cui reuelando peccatum, ſubſequeretur graue damnum. Cùm enim adeſt alius ſufficientem habens iuriſdictionem, is ſine dubitatione adeundus eſt: tunc omnium ceſſante omni ratione aliquid tacendi in cõfeſſione. Similiter ſi pœnitens ſciat ſe breui habiturum alium cui commodè & ſine periculo famæ alienæ poſſit integrè confiteri, is expectandus eſt. Id quod annotat Henriquez *in ſumma Theol. moral lib. 5. cap. 9. §. 6.* & præmittit (quod obſeruatione dignum eſt) cùm in particulari circunſtantia tacenda eſt, vt graue aliquod malum vitetur, confitendum eſſe genus peccati externi: v. g. dicendo ſe fornicatum eſſe, cùm inceſtum commiſerit ; aut exprimendum eſſe conſenſum internum illius determinatæ ſpeciei v. g. dicendo ſe concupiuiſſe matrem. Ratio eſt quia inſtitutio ſacramenti pœnitentiæ perinde poſtulat, vt confeſſio integra fiat, ac vt ſecretum ſeruetur. Quando autem infamia proximi ſufficienter vitatur, *vt fit confitendo prepoſitis modis*, non datur locus excuſationi nec impedimentum quin debeat confeſſio ea ratione fieri.

Nu. 159. Quintò reiicit Nauarrus opinionem dicentium pœnitentem, cùm nequit confiteri ſine prædicto damno, excuſari ab obligatione confeſſionis. Inquit enim teneri ad confeſſionem reliquorum peccatorum mortalium, ex quibus nullum imminet damni periculum. Cuius rei rationem habet Medina *in Cod. de conf. quæſt. 10. in fine* : quia præceptum, quod in toto impleri non poteſt, debet ſeruari in eo in quo poteſt, vt patet ex præcepto de ieiunanda Quadrageſima ; quod qui implere non poteſt ieiunando integram Quadrageſimam, obligatur ipſum ſeruare ieiunando eam Quadrageſimæ partem quam poteſt. Quod ſi nullum aliud habeat mortale peccatum, non obligatur confiteri : quoniam habens tantùm venialia, nulla neceſsitate confitendi vrgetur : & à cõfeſsione mortalis quod habet, cum vt ſupponimus, excuſat periculum imminens grauis damni. Id quod tangit Suarez *in tom. 4 diſput. 23. ſect. 2. nu. 6.*

Vbi etiam docet duo notanda pro praxi. Vnũ eſt, non eſſe licitum vti iſtiuſmodi truncatione confeſſionis, niſi vrgeat neceſsitas implendi præceptum de confeſsione: ſiue diuinum, vt in articulo mortis, aut cùm ſumenda eſt ſacroſancta Euchariſtia : ſiue Eccleſiaſticum, vt cùm adeſt finis anni : aut certè id poſtulat magna vtilitas, quæ alioqui elaberetur. Pro quo facit quod ex Concil. Trid. *ſeſſ. 14. cap. 5.* de neceſsitate huius ſacramenti ſit quidem, vt confeſsio fiat de omnibus peccatis quæ memoriæ occurrunt: ſed tamen talis neceſsitas non ſit tanta, quin ea cedat notabili hominum vtilitati, ad quam cùm ſit inſtituta confeſsio, non debat ei obſiſtere. Alterum eſt, Soti quidem ſententiam eſſe, eum qui ob cauſam propoſitam omiſit in confeſsione peccatum aliquod declarare, teneri quamprimùm ei adfuerit cõmoditas, de illo confiteri : ſed tamen non videri maiorem rationem eſſe id dicendi de tali peccato, quàm de oblito ; cuius confeſſionem differri poſſe ille concedit: nec enim ad impletionem præcepti minùs ſufficiens eſt confeſſio mutilata ob iſtiuſmodi cauſam, quam mutilata ob obliuionem.

Addit ſextò Nauarrus, ſi confeſſarius talis eſſe cognoſcatur, qui plurimùm prodeſſe poſſit eiuſmodi tertiæ perſonæ ad vitæ emendationem: nullo modo verò obeſſe; nihil eſſe cur in confeſſione taceatur illud quo eiuſdem perſonæ peccatum detegetur; quia id non eſt illum infamare nec damno afficere. Nu. 160. Adde quoque ex D. Bonau. cum Soto *ibidem conſequenter*, licere Pœnitenti explicare circunſtantiam, per quam tertia perſona detegitur, vt de remedio contra peccatum ſibi neceſſario prouideat : nempe puella v. g. reuelare poteſt eum à quo ſollicitatur ad turpitudinem, ſi id ſibi profuturum iudicet. Et ratio eſt, quia non ſolùm in confeſſione, ſed etiam extra eam : nec ſolùm illi qui poteſt prodeſſe, ſed etiam illi qui obeſſe poteſt: ſollicitatus ad malum poteſt illum à quo ſollicitatur reuelare ad ſe protegendum ab ipſius iniuria: quoniam qui alteri iniuriam intentat, quandiu in tali malitia perdurat, facit ſe obnoxium damno, quo eadem iniuria eſt propulſanda, poſtquam reliqua remedia (vt correptio fraterna, aliáve ſuauiora) nihil profecerunt. Neque in eo committitur peccatum detractionis, ſicut nec peccatum homicidij, cùm aduerſus inuaſorem, ita vitam ſuam defendit quis cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt illũ occidat; quoniam iura id concedunt. Quamquam tamen, *vt rectè idem Sotus ſubiungit*, nunquam reuelatio facienda eſt confeſſori vt ipſe obſit : ſed tantùm vt conſilium det : neque ille facilè ſuſcipere debet curã tractandi negotium extra confeſſionem, aut illud reuelandi de pœnitentis licentia, ne faciat religionem confeſſionis odioſam. Sed tantùm dare conſilium ſalutare: ad quod ſi nihil ſit opus reuelatione perſonæ, ea tacenda eſt etiam à pœnitente.

Adde adhuc ex D. Ant. 3. *par. tit. 14. cap. 19. §. 11.* ſi quis circunſtantiam alterum prodentem exprimat bona intentione, ſeu non quidem animo illum prodendi aut ſe excuſandi, ſed inducendi confeſſarium ad orandum pro illo, aut illum ſecreta ſua monitione corrigendum, non peccare; ſed bene agere. Similiter nec confeſſarium ſi interroget pœnitentem de perſona cum qua peccauit, ſi id faciat non ex curioſitate, ſed ex charitate; nempe vt prudenter periculo prouideat, quia eſt Prælatus. Quanquam, *vt idem D. Anton bene monet*, non debet illum cogere ad dicendum, ſi nolit dicere. Vbi nota obiter quod Henriq. habet *in citato cap. 9 §. 10.* Prælatum in occulto pœnitentiæ foro, ius inquirendi de aliis non habere magis, quàm confeſſarium priuatum ; nec poſſe magis in eodem foro compellere, etiam addito præcepto ſub excommunicatione ; quàm alium confeſſarium: neque ei licere pœnitentem prohibere, ne alium pro conſilio adeat : adeóque iniurium eſſe, ſi abſolutionem ei neget; aut minis & metu, etiam reuerentiali, eum terreat, aliter quàm liceat cæteris confeſſariis. Vide dicta lib. 3. à n. 69. ad finem libri.

Poſtremo loco monet *in eod. 7. cap.* Nauar. non eſ- Nu. 161.
ſe iuſtam cauſam confitendi alieno confeſſori, quòd proprius poſt auditam pœnitentis confeſſionem curam illius magis ſollicitè geret, ac minus bene, quã antea de illo opinabitur : niſi fortè pudor adeò magnus eſſet, vt pœnitens videret ſe verſari in periculo tacendi aliquod mortale. Nam ne amans periculum, pereat in illo] *Eccleſiaſtici 3.* petere debet facultatem confitendi alteri.

Svperest qvarta cavsa, nẽpe violatio ſigilli Nu. 162.
cõfeſſionis: hoc eſt, quãdo ſacerdos non poteſt facere ſuam confeſſionem integram, niſi reuelet peccatum in confeſſione auditum, quamuis ſit tãtùm ve-

niale. Tunc enim ſuum peccatum ex quo talis reuelatio ſequeretur, debet tacere cum propoſito illud confitendi, quando poterit ſine dicti ſigilli præiudicio. Rationem affert Nauarr. *in Enchir. cap. 8. num. 6.* quòd ex communi Theologorum ſententia vnus tantùm ſit caſus, in quo liceat reuelare audita in confeſsione: nimirum quãdo confitens, ſponte omnino dederit licentiam reuelandi, ad ſuam vel alterius non contemnendam vtilitatem ſpiritalem aut temporalem. De qua re antea lib. 3. cap. 5.

De defectibus propoſiti confitendi, & propoſiti ſatisfaciendi.

SECTIO V.

Nu. 163. QVoad propoſita confitendi, & ſatisfaciendi, notandũ eſt primò, defectu prioris confeſsionem reddi inualidam: quia cùm intentio tam ſuſcipientis, quàm conferentis ſacramentum ad eiuſdem validitatem ſit omnino neceſſaria: fatendum eſt confeſſionem factam ſine propoſito confitendi, inualidam eſſe, tanquam non ſacramentalem.

Notandum eſt ſecundò, confeſsionem hoc defectu ad inualiditatem ſufficienter, tunc etiam laborare, quando ea fit quidem intentione confitendi: ſed ob finem aliquem mortalem, vt vſuuenit confitenti eo animo, vt Deus proſperet ſuos contractus ſimoniacos, vel vſurarios, vel vt det ſucceſſum ſuis impuris amoribus. Tunc enim confeſsio non eſt integra, niſi mutato propoſito, illud quoque peccatum explicetur: de eóque, ſicut & de cæteris expoſitis vel exponendis, pœnitens ex animo doleat, ſéq; accuſet.

Nu. 164. Vbi aduerte, quòd quando contingeret ex hoc vel alio defectu cõfeſsionem inualidam eſſe; etiamſi pœnitens eam omnino iterare obligetur; tamen ſi idem confeſſarius ſit qui recordetur peccatorum de quibus ille confeſsionem fecit inualidam; aut certè pœnitentiæ quam illi impoſuerit, ſufficit peccatum quod ſcienter omiſit, & intentionem cum qua omiſit, declarare particulariter: reliqua verò peccata perperam prius confeſſa repetere generaliter ad hunc modum. De omnibus quoque peccatis quæ tibi pater priùs eram confeſſus, dico Deo meam culpam & tibi: &c. Ita Syluester & Nauarrus ille *in verbo Confeſſio 1. quæſt. 3. verſic. 2.* & hic *in Enchirid. c. 9. ſub finem.* Vbi addit eamdem rationem eſſe poſſe, ſi confeſſarius, ſaltem in confuſo, recordetur ſtatus in quo tunc pœnitens erat. Quod ſi nullum ex tribus illis cõcurreret, noua omnino cõfeſsio eſſet inſtituenda, perinde, ac ſi confiteretur alteri, quàm ei cui priorem inualidam fecit. Vide dicenda lib. 8. num. 11.

Nu. 165. DE POSTERIORE DEFECTV, propoſiti inquam, ſatisfaciendi notandũ eſt, quòd etſi certum ſit de fide ex Concil. Flor. *in inſtruct. Armenorum & ex* Conc. Trident. *ſeſſ. 6. cap. 14 & ſeſſ. 14. cap. 3. & 8. & can. 4.* ſatisfactionem verè eſſe partem materialem ſacramenti pœnitentiæ; hoc tamen ab illa non ita pendere vt neceſſe ſit ipſum inualidum eſſe quotieſcumque illa defecerit: quoniam ſacrilegium alioqui eſſet abſoluere expirantem, quantumuis dederit ſufficiẽs contritionis ſignum: cùm ſacerdos non imponat ei ſatisfactionem, quam implere nequit. Aliter autem rem habere, ſatis oſtendit communis Eccleſiæ vſus.

Nu. 166. Attamen duo dantur caſus in quibus reſpectu ſatisfactionis ſacramentum Pœnitentiæ cenſeri debet inualidum ſpectantes ad hunc locum. Prior eſt, cùm quis ad confeſsionem accedit habens propoſitum non exequendi quæ confeſſarius iniunxerit: ſi ea ſint talia in quibus tenetur illi obedire: vt in facienda reſtitutione alicui perſonæ læſæ: in fugiendis occaſionibus peccatorum: in eorumdem remediis acceptandis. Namque tale propoſitum excludet illud, quod ad idem ſacramentum eſt omnino neceſſarium ex parte contritionis; nempe non peccandi de cætero; & eſt graue peccatum indebite accedentis ad ſacramentum ipſum: ideóque confeſsionem facit inualidam ex defectu integritatis; niſi animo mutato, de eodem ſicut de cæteris à ſe commiſsis, ille & pœniteat & confiteatur.

Quod idem iudicandum eſt ex Nauarr. *in Enchir. cap. 9. num. 14. & ad cap. Fratres, de Pœnitent. diſtinct. 5. num. 50.* cùm quis acceſſerit quidem ad confeſsionem cum animo ſatisfaciendi: tamen pœnitentiam ſibi à cõfeſſario impoſitam, & a ſe acceptatam contempſit, antequam abſolutionem acciperet, nec curauit tunc de ea recordari, vt illã poſtea impleret. Id enim fuit ſaltem interpretatiuè animum concipere eam non implendi, & per conſequens graue peccatum. Vnde licet eam poſtea impleat, tamen ex defectu integritatis confeſsio eius inualida fuiſſe cenſenda eſt, quandoquidem ante acceptam abſolutionem ſcienter in ea tacuit tale peccatum.

Poſterior caſus eſt, cùm quis ſciens quidem ad perfectionem huius ſacramenti pertinere ſatisfactionem, nullam tamen quantumcumque modicam ſibique facillimam vult admittere. Ratio eſt quia talis non poteſt cenſeri ad ſacramentum, *quod vult imperfectum*, ſeriò & cum debita diſpoſitione accedere: cùm debeat ad illud accedens offerre ſe confeſſario, tanquam reum iudici, cui in pœnitentiali foro data eſt à Chriſto, vt ſoluendi ita & ligandi poteſtas; ad quam ſatisfactionis impoſitio pertinet ex Concil. Trident. *ſeſſ. 14. can. 15.* Adde cum Nauarro *in Enchir. cap. 26. nu. 20. verſ. 15.* quòd nullus pœnitens ſit adeò ſaxeus, qui bona fide confiteatur, nec velit tantillam pœnitentiam acceptare.

CÆTERVM, An ille qui habuit quidem ſufficiens Nu. 167.
propoſitum, ſed non impleuit pœnitentiam præcedentis confeſsionis, impoſitam pro peccatis mortalibus, eamdem iterare teneatur tanquam inualidam, non conuenit inter authores. Nam Angel. & Syluest. Confeſsio 1. ille *num. 13.* & hic *num. 6.* cenſent teneri, ſi fuerit impoſita pro mortalibus: idque Syluester procedere vult tantum in illo qui talis pœnitentiæ oblitus eſt: nam illius adhuc memor, implendo eam liberatur ab onere iterandi confeſsionem. Nauarr. autem *ad cap. Contrarium De pœnitent. diſtinct. 5. n. 20. & deinceps*, citans pro ſe D. Thomam, Adrianum & Caiet. docet confeſsionem non eſſe neceſſariò ex eo iterandam, quòd pœnitens iniunctam ſibi pœnitentiam impleuerit extra ſtatum gratiæ: neque ex eo, quòd illam nullatenus impleuerit, ſiue per obliuionem, ſiue per negligentiã, ſiue per contẽptum. Quam ſententiam ſequitur à Victoria *de Sacr. n. 167.* & communem eſſe omnium magiſtrorum Salmáticenſium ait à Viualdo *in Cand. aureo c. De cõfeſſione n. 76.* veriorémq; eſſe, quamuis altera ſecurior ſit habet Armilla *in verbo Confeſſio, n. 10. &* ſine ſcrupulo teneri poſſe monet Nauar. Confirmatur autem hac potiſsimum ratione: quòd, *vt ſupponimus*, confeſsio in qua talis pœnitẽtia fuit impoſita, valida fuerit: vnde cùm Dei dona ſint ſine pœnitentia ad *Rom.* 11. quidquid poſtea ſequatur nõ efficiet illam inualidam neq; à pœnitente exigenda erit illius iteratio, ſed tantùm impletio pœnitentiæ omiſſæ; aut ſaltem (vt Caiet. habet *verbo confeſsionis iteratio verſ. Ex ſatisfactionis defectu*) pœnitentiæ æquiualentis cum dolore & confeſsione de peccato mortali perpetrato, illam omittendo ex contemptu, vel ex notabili negligentia. De negligentia leui alia eſt ratio ex Nauarr. *in præced. num. 18.* cum non ſit mortalis.

Duo

Duo caſus in quibus etſi confeſſio ſit valida, eſt tamen ſine conſecutione gratiæ, & peccatorum remiſſione.

SECTIO VI.

Nu.168. EX eo quòd confeſſio inualida ſit, totelligitur non valere ad peccatotum remiſſionem: ſed ex eo, quòd ſit valida, non habetur continuò, eam eſſe cum peccatorum remiſſione. Nam dati poſſe confeſſionem validam informem, id eſt, quæ valeat quidem ad ſatisfaciendum præcepto confitendi ſiue diuioo, ſiue eccleſiaſtico: non habeat tamen adiunctam diuinam gratiam & peccatorum remiſſionem: rectè *in tomo 1. opuſc. tractatu 5. quæſt. 5.* Caietanus, itémque Sotus & Canus: ille *in 4. diſtinct.* 18. *qu. 3. art.* 2. & hic *in relect. De pœnit. part.* 6. ex eo conficmant, quòd is qui ad iudicium viri prudentis, bona fide credit ſe ſufficienter præſtitiſſe ea quæ tequiruntur ad confeſſionem ſacramentalem, oon teneatur eam iterare, per eámque ſatisfaciat præcepto de confeſſione. Nam nullus alioqui eſſet locus tranquillitati conſcientiæ: ſed quacumque diligentia poſita io cõfeſſiooe facienda (cùm de propitiato peccato oon debeant, viti etiam pij, eſſe ſine metu, Eccleſiaſtici quinto) ſemper cogitandum eſſet, de iteratione confeſſionis & impletiooe præcepti, quodquidem eſſet onus grauiſſimum & intolerabile. Quare fatendum eſt talem confeſſionem validam eſſe, cùm omnis inualida, ſit iteranda: neque per eam ſatisfiat præcepto, cùm non ſit ſacramentalis, de qua præceptum ipſum datur. Idem etiam docent Nauarr. & à Victoria ille *in Enchir. cap. 9. nu.* 10. & hic *de Sacram. nu.* 157. Et cõfirmatur, quia is qui bona fide putat ſe accedere ad pœnitentriæ ſacramentum cum ea contritione & confeſſione peccatorum quæ tequiritur ex Chriſti inſtitutione, exequitur humano modo, quæ ſunt ſoarum partium: itaut excuſabilis ſit quantumuis deficiat ex parte rei: putà, non contritus, aut non confeſſus ſufficienter: ſicut Iudex in foro externo ſi iudicans ſecundùm allegata & probata, condemnet innocentem probatum nocentem, excuſatur etiamſi iniuſtam proferat ſentẽtiam: quia ſeruat omnia ſubſtantialia, humano modo requiſita ad tale iudicium. Videri poteſt Henriquez *in ſumma Theolog. moral. lib. 5. cap.* 11.

Quod verò talis confeſſio facta bona fide poſſit eſſe ſine Dei gratia iuſtificante, & ideo informis, concluditur ex eo, quòd alioqui, recta eſſet hæc illatio. Iſte, ad iudicium viri prudentis ſcit ſe credere probabiliter, quòd præſtiterit ſufficienter ea quæ requiruntur ad ſacramentalem confeſſionem. Ergo ſcit ſe eſſe in Dei gratia. At non eſt recta: quia falſum cõcludit, iuxta illud *Eccleſiaſtici 9.* Neſcit homo vtrum amore vel odio dignus ſit.] Quæ cùm ita ſint, relinquitur dari aliquam cõfeſſionem validam, quæ ſit informis, ſeu abſq; forma diuinæ gratiæ: hæcque ſententia eſt à Theologis (vt notat Couarr. *ad ca. Alma mater. de ſentent. excomm. in 6. part.* 1. §. 4. *num.* 13.) magis communiter recepta, quamuis non deſint (*quorum idem meminit*) qui ſentiaot omnem confeſſionem qoocumque modo ob aliquod gratiæ impedimentum informẽ, prorſus inualidam eſſe, & ideo iterandam. Qua de re videri poteſt Suarez *tom. 4. diſput.* 20. *ſect.* 5. nam diutius in ea nos immorari nihil eſt neceſſe: cùm ad noſtrum inſtitutum ſufficiat ſcire prius traditam ſententiam, quæ benignior eſt, & animarum fauet tranquillitati; nos poſſe tutò ſequi tanquam authoritate & ratione ad moralem certitudinem ſufficiẽte, munitam. Vide præcedentem, n. 57.

PORRÒ iſtiuſmodi informitas confeſſionis ex eo Nu.169.
naſcitur, quòd confitens careat neceſſaria & ſufficiẽti diſpoſitione; nempe quòd uon præmiſerit ſufficiens conſcientiæ examen, vel non deteſtetur ſummè vt par eſt, ſua peccata prout ſunt offenſa Dei: vel non habeat ſatis firmum propoſitum nouæ vitæ; ignorat tamen ſine lata ſua culpa ſe in aliqoo horum deficere; imò bona fide putat ſe cum ſufficienti diſpoſitione confiteri. Etenim (quia non ſequitur, Putat quis probabiliter ſe ſufficientem feciſſe diligentiam in examinanda conſcientia, aut ſe contritum eſſe. Ergo verè res ita habet) fieri poteſt vt quamuis quis deficiens confitendo, non peccet, tanquam violans ſacramentum, quia ignorantia inuincibilis illum excuſat; non conſequatur tamen gratiam & peccatorum remiſſionem: quia non eſt verè ad eam diſpoſitus: iſtúdque eſt facere confeſſionem validam quidem, ſed informem, fictámve: vt aliqui propterea illam appellant, quòd is à quo fit, per ea quæ gerit exteriùs, oſtendat ſe pœnitere; cum tamen interiùs non habeat veram pœnitentiam.

Conſentiunt autem iſtiuſmodi ſententiæ autho- Nu.170.
res; recedente ea fictione: hoc eſt, vbi pœnitens poſtea fuerit verè contritus & conuerſus ad Deum ex toto corde, aduenire ſuſcepti ſacramenti effectum, id eſt, gratiam Dei & remiſſionem peccatorum: ſed diſſentiunt in eo, quòd aliqui, vt D. Ant. & Canus, ille *in 3. par. tit.* 14. *cap.* 19. §. 5. & hic *in relect. de pœnit. p.* 6. ex ſententia D. Thom. dicant fieri vi ſacramenti ante ſuſcepti: ſicut cum baptizatur quis in peccato mortali, qui poſtea contritus conſequitur effectum eiuſdem baptiſmi cui obicem per tale peccatum poſuerat. Aliqui verò, inter quos eſt Sotus *in ſeq. art. 3. ſub finem.* exiſtimant fieri vi alterius confeſſionis formatæ quæ ſecuta ſit in re vel in voto. Sed vtrumuis dicatur parum refert ad noſtrum inſtitutum, modò conſtet id in quo illi conſentiunt, non teneri pœnitentem ad iterandam eiuſmodi confeſſionem: ſatiſque eſſe illi, ſi poſtea deprehendens talem defectum confiteatur de eo cum debito dolore, vt ex D. Tho. habet D. Ant loco citato. Vide dicenda libr. 7. nu. 10.

Ex his illud emolumenti capiet confeſſarius: vt Nu.171.
cùm imprimis cauere debeat ſacrilegium in abſoluendo indiſpoſitum, intelligat quando indiſpoſitio contigerit pœnitente ſciente & aduertẽte, aut ignorante quidem, ſed ignorantia craſſa, ſi detur abſolutio non eſſe locum excuſationi à ſacrilegio, non modò ex parte ipſius pœnitentis, ſed etiam ex parte confeſſarij, ſi laboret ſimiliter ignorantia tantùm craſſa. Quando verò contigerit indiſpoſitio, tam pœnitente quàm confeſſario illam probabiliter ignorante, excuſationi à ſacrilegio locum eſſe, datámque abſolutionem validam eſſe, etiamſi non ſit cum remiſſione peccatorum. Cæterùm craſſa eſſe cenſetur in hac re ignorantia, exiſtimantis eum ſufficienter diſpoſitum, qui nullo modo examinauit conſcientiam, aut certe cum negligentia ſumma, vt vſuuenit quibuſdam hominibus vecordibus ac deſidibus, qui videntes ſe pluribus criminibus implicitos, nullam ferè adhibent in examinanda conſcientia diligentiam: quod perinde eſt ac ſi eamdem facere nollent, *inquit Sotus in eodem art. 3. col. 4.*

Quanquam ex Medina *Cod. de Confeſſione, quæſt. 19. ſub initium*: tale dum confitentur poſſunt abſolui, ſi de ſuis peccatis & ſimul de negligentia eiuſmodi doleant, adſitque articulus neceſſitatis ex imminenti morte vel graui ſcandalo, excuſans dimidiationem confeſſionis, iuxta antedicta *num. 154. & aliquot ſequentibus.* Quod ſi nullus adeſſet talis articulus neceſſitatis, abſoluendus non eſſet, etiamſi de priore negligentia doleret: qoia cùm illi ſuppetat tempus ad conſcientiam diſcutiendam, debet illud antè ſu-

mere, quam petere abſolutionem, ne huic obicem ponat, ſine cauſa dimidiando peccatorum ſuorum confeſſionem. Similiter ignorantia craſſa eſſe cenſetur exiſtimantis ſufficienter diſpoſitum eum qui nullam in ſe ſentit peccati deteſtationem, neque illius deſiderium; nec apud ſe ſtatuit deſerere peccatum aliquod mortale, vel illius propinquã occaſionem. Nam cum talibus defectibus nullum probabile argumentum eſſe poteſt ſufficientis diſpoſitionis. Cenſeri autem poteſt probabilis ignorantia, cùm quis ſufficiẽter diſpoſitus iudicatur ex eo, quòd mediocrem diligentiam in examinanda conſcientia ſe poſuiſſe oſtendat per modum ſuum confitendi, & reſponſionem ad omnia interrogata: dans ſigna veræ pœnitentiæ, qualia propoſuimus *in prima parte lib. 2. cap. 5. ſect. 1.*

Explicatio difficultatis de excommunicatione, Num ita reddat excommunicatum incapacem ſacramenti pœnitentiæ, vt confeſſio ab illo facta, ſit inualida.

Nu. 172. DVo ſunt quæ vt confeſſarium adminiſtrationis, ſic pœnitentem ſuſceptionis ſacramenti pœnitentiæ incapacem faciunt: nempe reſeruatio caſuum, & excommunicatio. Atque de reſeruatione, quòd abſolutionem ſacramentalem, & ex conſequẽti confeſſionem, inualidam reddat & quando: ſatis patere poterit per dicenda in proximè *ſeq. li. 8. cap. 4. & deinceps*, de abſolutione à caſibus reſeruatis. De excommunicatione verò idem reſtat hoc loco explicandum: quod fiet ſequentibus propoſitionibus.

Prima eſt quam Caiet. attigit *in verbo Abſolutionis impedimenta, & in verbo Confeſsionis iteratio*; expreſſitque Nauarr. *ad cap. Fratres De pœnitent. diſtinct. 5. nu. 38. & in Enchir. cap. 9. num.* 4. inualidam eſſe abſolutionem à peccatis (& ex conſequenti, de eis factam confeſſionem) datam excommunicato, qui non ſolùm intelligit ſe excommunicatum eſſe: verumetiam nouit lethalem culpam eſſe; recipere vel procurare dari ſibi talem abſolutionem, antequam ab excommunicatione abſoluatur. Ratio in promptu eſt: quia cum excommunicatus ſiue maiori ſiue minori excommunicatione, à ſacramentorum perceptione excludatur, grauiterque peccet percipiendo *ex ca. Si celebrat, De Clerico excommun. miniſtr.* talis ipſo actu ſuſcipiendi abſolutionem, grauiter peccans obicem ponit effectui abſolutionis, qui eſt diuina gratia, nõ compatiens ſecum peccatum mortale: ſicque quantum in ſe eſt, pœnitentiæ ſacramentum contaminans, ſacrilegium admittit. Quod eſt argumentum Caietani *in verbo Abſolutionis impedimenta*, Addentis tale ſacrilegium committi quidem ſuſcipiendo abſolutionem à peccatis, quia hęc eſt forma perficiens ſacramentum: nõ tamen exercendo actus contritionis, aut confeſſionis, aut ſatisfactionis, quoniã tãtùm ſunt materia inchoans ſacramentum pœnitentiæ.

Secunda propoſitio, *quam Nauarr. habet ad cit. cap. Fratres, num.* 48 eſt: inualidam eſſe vt prius, abſolutionem à peccatis, datam excommunicato ſcienti, aut ſecundùm qualitatem ſuam debẽti ſcire, ſe in eo ſtatu abſolui non poſſe à confeſſario cui ſe ſubiicit. Ratio eſt: quia talis confeſſio pœnitentis integra nõ eſt, niſi ipſe confiteatur de ſacrilegio, quod in ea ſe committit, ſacramentum pœnitentiæ contaminando quantum in ſe eſt. Vel ſi integra ſit quidem, eo quod tale quoque peccatum cum cæteris à ſe commiſſis confiteatur: eſt tamen ſine propoſito vitandi de cætero omne peccatum, cùm includat peccatum voluntatis contaminandi ſacramentum pœnitentię accipiendo abſolutionem ab eo, qui illam ipſi dare non valet. At verò confeſſio inualida redditur per defectum ſiue integritatis, ſiue propoſiti vitandi de cætero omne peccatum.

Tertia propoſitio eſt: validam eſſe abſolutionem à peccatis (*& ex conſequenti eorumdem confeſsionem*) quando pœnitens probabiliter ignorabat aut non aduertebat, ſe excommunicatum eſſe, itaut quando abſoluebatur, neque crederet neque aduerteret ſe peccare. Hanc loco ante citato attigit Caietanus, & expreſſit Nauar. *ad idem ca. Fratres num. 45. & in Enchir. cap. 9. num.* 3. Probátque primò, quia rem quæ culpa caret in damnum vocari non conuenit; *ex cap. 2. De conſtit. & ex c. Sine culpa, De regulis iuris in ſexto.* Deinde quia excommunicatus diuina celebrans, ob ignorantiam probabilem excuſatur vt à peccato, ſic & ab irregularitate *ex ca. Apoſtolicæ, de Clerico excõm. miniſtr.* Quare ſuſcipiens ſacramentum pœnitentiæ, ob eandem ignorantiam ſimiliter excuſabitur vt à peccato ſacrilegij, & ſic & à priuatione fructus eiuſdem ſacramenti, quem natum eſt proferre in omni fideli à quo ſuſcipitur, nullum ponendo obicem. Denique quia nullo iure nec vlla ratione perſuaderi poteſt, abſolutionem à peccatis datam excommunicato, eſſe ipſo iure nullam. Cui argumento Caietanus in verbo Confeſſionis iteratio, robur ex eo addit, quòd ſint alia excommunicatis prohibita, quæ ius declarat ſi fiant eſſe nulla: vt collationem beneficij factam excommunicato *ex cap. Poſtulaſtis, De Clerico excomm. Miniſtr.* Vnde coniectura ducitur, quòd excommunicatio iure poſitiuo, non reddat abſolutionem à peccatis inualidam, cùm id in illo non ſit ſimiliter expreſſum.

Quod ſi opponas *ex cit. cap. Si celebrat*, haberi, ſacramẽta collata ab excommunicato minore excommunicatione non carere virtutis effectu, eo quod is non videatur à collatione, ſed à participatione ſacramentorum remotus. Quaſi nimirum ſint effectu caritura, ſi ab illo ſuſciperentur. Reſpõdetur ex Nauar. *ad cap. Conſideret, De pœniten. diſtinct. 5. §. Cauius, n. 30.* excommunicatum remoueri à ſacramentorum participatione, verum eſſe hoc ſenſu; quòd excommunicatus malè faciat dum ſciens & prudens ſuſcipit ſacramentum: non autem quod ab eo ſuſcepta ſint nulla. Nam *ex cap. 1. De eo qui furtiuè Ordines ſuſcepit*, is qui excommunicatus inſignitur Ordine verum ſacramentum Ordinis ſuſcipit: etiamſi ab illius executione ſuſpendatur. Deinde *ex cap. Significaſti, De eo qui duxit in matrimonium, &c.* matrimonium ab excommunicato contractum, tenet. Adhæc nemo auderet Confirmationem iterare illi, qui antea eam accepiſſet excommunicatus. Quare excommunicationem ita remouere à ſacramentorum perceptione, vt illa reddat nulla; nec in ſacramentis quæ iterari poſſunt (vt Matrimonium & Pœnitentia) nec in iis quæ iterari non poſſunt (vt Confirmatio & Ordo) locum habet. Itaque ſaluo meliori iudicio Pontifex in cit. cap. Si celebrat; probans valida eſſe ſacramenta collata ab excommunicato minore excommunicatione: quia is non eſt à tali collatione remotus: non videtur ſupponere ſacramenta de facto inualidè ſuſcipi aut conferri, eo ipſo, quòd ſuſcipiens aut conferens excludatur per excommunicationem ab eorum vſu: ſed quòd etiãſi id ita eſſet, tamẽ non carere effectu collata ab excommunicato minore excommunicatione, qui tantùm ab illorum perceptione, non autem à collatione eſt remotus.

Quarta propoſitio eſt, Eum qui ſe ſciret ac fateretur excommunicatum: & errore ductus ſecundùm ſuam qualitatẽ iuſto (*ſiue ſiue iuris ſiue facti*) putaret

ſe poſſe

ſe poſſe à confeſſario ſuo abſolui, etiamſi ab eo abſoluatur à peccatis priuſquam ab excommunicatione, verè à peccatis abſolutum eſſe. Hanc *ad idem cap. Fratres, num. 45.* Nauarrus habet: & probari ait ex eo quod tunc, ea præcedenti propoſitione excommunicatio interueniens, non reddat, *tanquam obex*, abſolutionem inualidam. Has eaſdem propoſitiones refert & approbat Cou. ad cap. *Alma mater de ſent. excomm. in ſexto, part. 1. §. 6. n. 7.*

Quinta propoſitio *pro qua authores citat Nauarr. in Enchir. cap. 9. nu. 4.* eſt, Excommunicatum excommunicatione quæ in foro interno & coram Deo iniuſta eſt, poſſe abſolui à ſuis peccatis. Ratio eſt: quia talis in eo foro non eſt excommunicatus, ſed in externo tantùm, & quoad Eccleſiam. Ad quod facit etiam quod de taliter excommunicato generaliter Caiet. & Couar. docent: ille 2. 2. *quæſt. 70. art. 4.* & hic *in ſeq. §. 7. n. 7. verſu Illud tamen.* Cùm abfuerit ſcandalum, talem poſſe abſque peccato, diuinis immiſcere ſe, hoc eſt, eiuſmodi cui conſtat ſe innocentem eſſe, ideóque excommunicationem ſic in ſe latam, nullam eſſe quoad Deum: ſuámque innocentiã nequit probare, poſſe interim diuina celebrare vitato ſcandalo; vt celebrando in loco ſecreto: aut coram iis tãtùm, qui illius innocentiã ſibi facilè perſuadẽt.

Sexta propoſitio eſt, Quamuis ille qui excommunicatus, à peccatis abſolutus eſt ſecundùm tres proximè præcedentes propoſitiones, non teneatur confeſſionem iterare: tenetur tamen quærerè abſolutionem ab excommunicatione, qua manet irretitus: nec poteſt in eo ſtatu immiſcere ſe diuinis. Ita expreſsè habet Caiet. *in verbo Abſolutionis impedimenta.* & ea ſuperioribus inferri Nauar. monet *in prius cit. nu. 48.* Sic autem infertur: Cùm ex hypotheſi excommunicatio non tollatur à confeſſario non abſoluente ab ea, vel quia non meminit, vel quia non potuit: profectò eadem perſeuerat in pœnitente, etiamſi reconciliatus ſit Deo: donec is fuerit ab illa abſolutus, *ex cap. A nobis 2. de ſent. excomm.* Quocirca tenetur ſub pœna peccati mortalis, perinde ac prius abſtinere à diuinis, à quibus Eccleſia, cui ex Chriſti præcepto parere tenetur, ipſum excludit ex cap. Illud, & cap. Si celebret, De Clerico excommunicato miniſtrante.

LIBER TERTIVS, ET TOTIVS OPERIS SEPTIMVS, DE SACRAMENTALI SATISFACTIONE.

PRÆFATIO.

AMBIGVVM eſt ſatisfactionis nomen; interdum enim ſumitur pro debiti ſolutione, quâ tantum reſtituitur, quantum ablatum eſt: interdum etiam pro reſponſione ad aliquam interrogationem, vt cùm prima Petri tertio dicitur: Parati ſemper ad ſatisfactionem, *id eſt reſponſionem*, omni poſcenti vos rationem, de ea quæ in vobis eſt ſpe & fide.] Interdum autem pro defenſione alicuius, ſeu purgatione à crimine ei obiecto: in qua ſignificatione ſatisfaciẽdi verbum D. Paulus ſumpſit Act. 24 dicens: Bono animo pro meipſo ſatisfaciam; id eſt, libenter me purgabo à crimine mihi obiecto. Interdum præterea pro iniuriæ illatæ compenſatione, quantum ſatis eſt ad vindictam: quæ acceptio eſt in vſu, tam apud Theologos, quàm apud Iuriſp. cùm de actionibus & paſſionibus iniurioſis agunt: vt cùm de detractionibus, conuitiis, &c. Interdum denique ex accommodatione ſacrorum Scriptorum ad ſignificandã compenſationem iniuriæ Deo illatæ ab homine. In qua ſignificatione ſumitur interdum latiùs, pro omni remedio, ad Deum, quem peccatis noſtris offendimus, placandum adhibito: ſiue à nobiſmet ipſis qui peccauimus, ſiue ab alio. Sicq; dicimus Chriſtũ ſatisfeciſſe pro peccatis totius humani generis: & Theologi quærunt, An vnus homo poſſit pro alio ſatisfacere. Interdum verò ſumitur anguſtiùs pro eo tantùm remedio, quod ad placandum Deum peccatis offenſum exhibetur ab eo, qui peccauit: Quod quidem remedium eſt opus pœnale, ex Dei acceptatione ſatisfactorium pro pœna peccatis debita; ſiue poſt hanc vitam in purgatorio ſiue in hac vita perferatur. Quod fieri poteſt dupliciter: vno modo propria ſponte, altero modo ex impoſitione Confeſſarij. Atque hac demum ratione conſtituit ſatisfactionem, quæ eſt pars Sacramenti Pœnitentiæ De cuius impoſitione per Confeſſarium & acceptatione per Pœnitentem, ac impletione per hunc, & relaxatione per illum inſtituimus dicere in hoc libro: priùs expoſita propria ipſius ratione. Primum ergo caput erit, de eadem propria ratione. Secundum, de neceſſitate imponendi & acceptandi ſatisfactionem in vſu Sacramenti Pœnitentiæ. Tertium de iis quæ imponi poſſunt in ſatisfactionem. Quartum, de prudẽtia Confeſſarij in imponenda ſatisfactione. Quintum, de quantitate & qualitate ſatisfactionis imponendæ. Sextum, de remediis & pœnitentiis variis, quæ aduerſus varia peccata iniungi debent pœnitenti à confeſſario. Septimum de adimpletione ſatisfactionis impoſitæ. Octauum, de eiuſdem relaxatione. Reliqua erunt de Indulgentiis per modum appendicis.

CAPVT

CAPVT I.

De propria ratione ſatisfactionis ſacramentalis.

SVMMARIVM.

1 *Definitio ſatisfactionis ſacramentalis, cum explicatione.*
2 *Poſt remiſſam peccati culpam, remanet aliqua pœna perſoluenda ſiue hic, ſiue in Purgatorio.*
3 *Eam minuit, tum contritio, tum ſacramenti ſuſceptio.*
4 *Satisfactionem fieri per opera pœnalia, quomodo accipi debeat.*
5 *Quomodo talia opera ſignificentur ieiunij, eleemoſyna, & orationis nominibus.*
6 *Satisfactio ex eo dicitur pœnitentia, quòd ſit huius effectus & externum ſignum.*
7 *Ea vt ſacramenti pœnitentia pars, reſtauratio eſt iuſtitiæ læſæ, tantum imperfecta.*
8 *Maior eſt cæteris paribus efficacia ſatisfactionis ſacramentalis, quàm propria ſponte ſuſcepta.*
9 *Supra ſponte ſuſceptam, hoc habet ſacramentalis ſatisfactio, vt etiam facta in peccato mortali aliquid valere poſsit, ad tollendam pœnam peccatis debitam.*
10 *Quomodo id poſsit.*

AD rationem propriam ſeu naturam ſacramentalis ſatisfactionis declarandam, plures quidem inueniuntur traditæ definitiones: ſed vnâ ſatis accurata & familiari contenti eſſe poſſumus; qua ſatisfactio ſacramentalis dicitur eſſe, voluntaria paſſio pœnæ pro peccato, ad placandum Deum a confeſſario impoſita pœnitenti, propoſitum habenti Deum ipſum non offendendi de cætero. Hanc omiſſis illis verbis *à confeſſario impoſita*, Nauar. *ad cap. Satisfactio, De pœnitent. diſtinct. tertia, num.* 2. tradit, & conſequenter explicat: inquiens, verbum *voluntaria*, ſignificare ſatisfactionem eſſe opus virtutis, prout in Supplem. 3. par. D. Thomæ *quæſt.* 12. *art.* 1. probatur ex eo, quòd nullus actus operetur deletionem peccati, niſi ſit actus virtutis, cùm vnum contrarium deſtruatur per ſuum contrarium: per ſatisfactionem autem, vt partem ſacramenti pœnitentiæ, peccatum deſtruitur. Quod verò ſequitur, *paſſio pœna*, ait generaliter ſumi pro quocumque labore, & dolore animi vel corporis, vel honoris, vel pecuniæ iactura. Quod deinde ſubiungitur, *pro peccato ad placandum Deum*, ait excludere paſſiones quæ ob aliud, quàm ob peccatum; vel in alium finem, quàm ad Deum placandum aſſumuntur. Additum autem eſt conſequenter, *a Confeſſario impoſita*, proptereaquod auſteritates & pœnitentiæ voluntariæ, quas pœnitens pro arbitrio ſuſcipit, vt per eas Deo pro peccatis ſuis ſatisfacere poſſit; non conſtituunt eam de qua agimus ſatisfactionem, quia non ſunt à confeſſario impoſitæ. Additum eſt præterea, *pœnitenti*, quia ſacramentalis ſatisfactio non alteri, quàm pœnitenti confitenti imponi poteſt: ſiquidem virtute clauium ſententia in eum ſolummodo profertur, qui ſe eis ſubiicit: vt facere cenſetur is qui ſacerdoti confitetur, tanquam Iudici habenti à Chriſto authoritatem abſoluendi à peccatis, & ligandi ad pœnam pro illis ſubeundam. Poſitum eſt poſtremo, *habenti propoſitum Deum non offendendi de cætero*, quia vt ad cæteras ſacramenti pœnitentiæ partes, ita & ad hanc neceſſarium eſt tale propoſitum; Deinde quia ſatisfactio, de qua agimus debet eſſe actus virtutis pœnitentiæ, quæ non modo præteritum, ſed etiam futurum peccatum reſpicit; inclinando ad illius odium & auerſionem; habetque rationem quamdam medicinæ; vt ad præterita peccata curanda ſic ad futura præcauenda.

Quædam notanda ad plenè intelligendam propriam rationem ſatisfactionis Sacramentalis.

SECTIO PRIOR.

VT autem tota res melius intelligatur, quædam explicationi huic adiungenda ſunt. Primum eſt expreſſe definitum eſſe in Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap 14. & Can. 30. & ſeſſ. 14 cap. 8. & Can. 12. Quando in Sacramento pœnitentiæ remittitur peccatorum mortalium culpa, non deleri ſemper (ſicut in baptiſmo) totam pœnam eiſdem debitam; ſed æterna dimiſsâ, temporalem aliquam plerumque manere delendam, per dignos fructus pœnitentiæ: quod latius diſputatum aduerſus hæreticos; qui volet videre poteſt apud Bellarm. *lib* 4. *De pœniten.* Satis enim nobis eſt, notaſſe quòd ad talem pœnam tollendam inſtitutæ ſint indulgentiæ, ex Extrauag commun. Vnigenitus. De pœnit. & remiſſ. ad eamque luendam, poſt hanc vitam quidem, ſi aliqua nondum dimiſſa ſupereſſit animæ decedenti in gratia Dei, ordinatas eſſe Purgatorij pœnas; prout inter cætera definitum eſt in Concilio Florentino. Num. 2.

In hac vita verò, inſtitutas eſſe pœnas non ſolùm à nobis pro peccato vindicando ſponte ſuſceptas, aut Sacerdotis arbitrio, pro menſura delicti impoſitas, ſed etiam temporalia flagella patienter à nobis tolerata propter Deum, ex Conc. Trid. ſeſſ. 14 cap. 9. Iam vt culpa mortalis, finita quidem eſt ratione conuerſionis ad creaturam ſed infinita ratione auerſionis à creatore ſecundum receptam (*teſte Nauar. De indulgentiis notab.* 16. *num.* 2.) D. Thomæ ſententiam: ſic etiam pœna eidem culpæ debita, finita eſt quidē quoad intenſionem, ſed infinita quoad durationem; vtpote æterna, iuxta illud Matth. 25. Ite maledicti in ignem æternum.] Atque de prædicta illa pœna tēporali notat Caiet. *in to.* 1. *Opuſc. tract.* 4. *q.* 4. quòd ea ſit ipſamet æterna ſubtracta æternitate per culpæ remiſſionem, qua peccator diuinæ gratiæ reſtitutus, deſinit obnoxius eſſe eidem pœnæ æternæ, quæ propria eſt illorum qui tanquam hoſtes puniuntur.

Addit idem per contritionem minui eiuſmodi pœnam, quia in homine viatore contritio, quatenus pœnalis à charitate procedens, ſatisfactoria eſt, ſicut cætera bona opera: itaut *inquit ille*, duo hæc ſint certa: nempe quanto maior eſt contritio, tanto plus tolli de pœna temporali debita peccato: deinde poſſe contritionem tantam eſſe vt totam eamdem pœnam tollat: nō quidem vi ſua *quod dicere Pelagianum eſſet*: ſed virtute meritorum Chriſti, quibus noſtræ ſatisfactiones vniri debent, vt ſufficientiam aliquam habeant, prout conſtat ex Concil. Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 8. Item per Sacramentum pœnitentiæ eamdem pœnam aliqua ex parte tolli, idem author ex eo confirmat, quod ſuſceptione Sacramenti, paſſionis Chriſti meritum, *pœnæ peccatis noſtris debita remiſſiuum*, applicetur membris eiuſdem Chriſti, per charitatem ei vnitis. Num. 3.

Secundum notandum, eſt ſatisfactionem in pœnitente, correſpondere conuerſioni ad creaturam per peccatum, ſicut contritio correſpondet auerſioni à Deo per idipſum peccatum. Et quia per conuerſionem ad creaturam, in Dei contemptum, nimium Num. 4.

conceſſum eſt concupiſcentiæ circa aliqua bona temporalia delectabilia, vel nobis vtilia; debere ſatisfactionem fieri per bona opera pœnalia quibus & Deus honoretur; & concupiſcentiæ temporalia ſubtrahantur; vt ſic compenſatio fiat ex lege iuſtitiæ, detrahendo ei qui habet plus iuſto, & addendo ei qui minus habet. Quæ ratio adfertur in Supp. tertiæ partis D. Thomæ *quæſt.* 15. *art.* 1. ad docendum non per alia bona opera, quàm pœnalia, fieri ſatisfactionem pro peccatis. Quod aduerte, verum eſſe quidem; omnem tamen actum virtutis, licet vno reſpectu delectabilis ſit, alio nihilominus eſſe pœnalem, & ſenſualitati repugnantem: hacque ex parte aptum eſſe ad ſatisfactionem. In quo & in quibuſdam aliis (*de quibus paucis & bene Henriquez. in ſumma lib. 5. cà. 19.*) immorari, ſcholaſtici inſtituti potius eſt, quam huius noſtri. Fortè autem D. Thomas reſpexit ad id quod Eccleſiæ vſus habet: vt quamuis homo quibuſcumque ſuis operibus Deo gratis, tam internis quàm externis; vt mereri, ſic ſatisfacere poſſit: tamen à confeſſario non niſi opera habentia ſuapte natura aliquam pœnam ac difficultatem, imponantur pœnitenti in ſatisfactionem.

Nu. 5. Porrò cùm ex 1. *epiſt. D. Ioan. cap.* 2. concupiſcentia triplex ſit: carnis, ſeu voluptatum corporis: oculorum, ſeu bonorum temporalium: & ſuperbiæ vitæ, ſeu honoris; conueniens eſt vt Deo ſatisfaciamus ſubtrahendo nobis tria iſta genera bonorum, per ieiunium, eleemoſynam, & orationem, quæ communiter ſtatuuntur eſſe bona opera, per quæ poſſumus Deo pro peccatis ſatisfacere: eo quod ieiunium ſubtrahat concupiſcentiæ, delectationes carnis: & eleemoſyna, commoditates rerum temporalium, ac demum oratio, ſuperbiam vitæ cohibeat per animi demiſſionem, cum qua debet ipſa fieri.

Vbi aduerte latè ſumi ieiunij, eleemoſynæ & orationis nomina: vt nimirum ieiunij nomine intelligantur quæcumque nata ſunt laſciuiam carnis edomare: vt flagella, vigiliæ, cilicia, humicubationes, peregrinationes, & id genus alia: quæ carnes affligere ſolent: non tantùm quæ ſponte ſuſcipiuntur à pœnitente aut ei à ſacerdote iniunguntur: ſed etiam temporalia flagella, quæ a Deo infliguntur; vt morbi, paupertas, & huiuſmodi alia: dummodo, *vt à ſancto Iob*, patienter ferantur: quandoquidem vidua eſt virtus quam non patientia firmat, vt dixit Prudentius. Et vt ait D. Iacobus *in cap. 1. ſuæ Epiſt.* Patientia opus perfectum habet.] Quibus flagellis (de quorum numero eſt ipſa etiam mors ineuitabilis, prout notat Nauarr. *in Enchir. cap.* 26. *num.* 23.) apud Deum Patrem per Ieſum Chriſtum nos ſatisfacere poſſe Concil. Trident. definit *in cit. ſeſſ.* 14. *cap.* 9. Satisfacimúſque de facto per talia, patiendo illa piè, tanquam à Deo immiſſa; eadémque offerendo in compenſationem noſtrarum offenſarum: vt ex D. Thomæ doctrina & Concilij Trident. approbatione, habet Nauarrus *in præcedenti cap.* 3. *num.* 4. Vide ſeq. num. 21.

Nomine eleemoſynæ verò, intelliguntur non tantum pecuniarum largitiones ſed etiam (vt ex Soto Nauarrus, & ex D. Thoma Syluester habent: ille *in cod. cap.* 3. *num.* 2. & hic *in verbo ſatisfactio quæſt.* 8.) opera miſericordiæ corporalia vt mortuos ſepelire, infirmos viſitare, ac hoſpitalia & carceres, & quidquid aliud impenditur in vtilitatem proximi ex *Supplem. 3. par. D. Thomæ quæſt.* 15. *art.* 3. *ad* 5. Denique nomine orationis intelliguntur non tantùm meditationes, & preces vocales: ſed etiam, *vt addunt Nauarr. & Sylu.* omnia ſpiritualia opera miſericordiæ: itemque, vt inſinuatum eſt in citato ſupplemento, opera religionis, ſeu pertinentia ad Dei cultum, vt v. g. Miſſæ ſacrum celebrare, vel audire: libros pios legere, confeſſiones excipere, concionari, & alia eiuſmodi.

Tertium notandum, eſt quamuis ſatisfactio vulgo dici ſoleat pœnitentia; eam tamen ſolum eſſe pœnitentiæ in interiore voluntate exiſtentis effectum, ſignúmque externum: nempe ſicut cùm videt quis fumum, cognoſcit ipſum ex igne procedere; ita cùm quis macerat carnem ſuam ieiunio, aut alia ratione affligit, cognoſcitur in corde dolorem habere, ex quo procedat indignatio illa ſancta contra ſeipſum; non ſecus ac cùm quis videns aliquem, qui diſtringit gladium, aut lapidem vel fuſtem arripit, vt illum percutiat, oſtendit latens in corde ſuo odium quo illum proſequitur. Eadem ratione igitur homo aſſumens ieiunia & alias mortificationes, vt de peccato ſuo propter Deum vindictam ſumere in ſeipſo poſſit; oſtendit odium internum quo proſequitur peccata ſua propter Deum, cuius ſunt offenſa. Nu. 6.

Quartum eſt ſatisfactionem eò ſpectare, vt iuſtitia per illatam iniuriam læſa, reſtauretur ſecundùm æqualitatem actionum. Id quod fieri poteſt dupliciter, vno modo, ſecundùm abſolutam & perfectam æqualitatem: vt quando inter duos homines æquales, actio contumelioſa recompenſatur per aliam contrariam, tantum habentem honoris, quantum prior habuerat contumeliæ. Altero modo ſecundùm æqualitatem imperfectam; vt cùm quis à proprio ſeruo grauiſſimis affectus iniuriis contentus eſt ſi is de ſuo crimine veniam petat: aut cùm is qui pertulit ab alio iacturam decem millium aureorum patitur ſatisfieri ſibi ceſſione bonorum omnium ipſius, licet ea ad ſummam tot millium nequaquam perueniant. Non poſſe autem ſatisfactionem priore modo fieri Deo ab homine pro ſuis peccatis, inter omnes conuenit: quia quidquid ſumus & habemus totum eſt Dei; illudque exiguum ac finitum. Vnde cùm peccando infinitum bonum, diuinamque maieſtatem offenderamus, niſi aliqua acceptatio & donatio intercedat, nemo poteſt Deo ſatisfacere pro peccatis, quibus in eum iniurius fuit. Quare poſteriore tantùm modo ſatisfactio, quæ acceptatione & donatione Dei nititur, locum habet in ſacramento pœnitentiæ. Hic nota pro praxi, verba præclara Concilij Tridentini ſeſſione 14. capite 8. Neque verò, ita noſtra eſt ſatisfactio hæc, quam pro peccatis noſtris exoluimus, vt non ſit per Chriſtum Ieſum. Nam qui ex nobis, tanquam ex nobis, nihil poſſumus, cooperante eo qui nos confortat, omnia poſſumus. Ita non habet homo vnde glorietur: ſed omnis gloriatio noſtra in Chriſto eſt, in quo viuimus, in quo mouemur, in quo ſatisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre.] Ex quibus concipe immenſam in nos Dei miſericordiam, quos cum extemplò, poſſet iuſtè, ſicut dæmones, punire plagis inflictis pro menſura delictorum: expectat tamen & condonationem promittit, ſub conditione aliquorum bonorum operum; ad quæ & vires ſuppeditat, Nu. 7.

& per Chriſti merita vim attribuit ſatisfaciendi, per liberalem eorum acceptationem
in remiſſionem pœnarum, quas
infligendi ius ei acqui-
ritur per pec-
catum.

De

cauſa excuſationis, quàm in obliuione: vt rectè notat à Victoria *in præcedenti num.* 164.

Nu. 155. Vnde intelligitur rectè Nauar. ſtatuere *in libro* 5. *conſil. de pœnit. & remiſſ. conſil.* 10. ignarum linguæ qua confeſſarius loquitur, poſſe ſacramentaliter abſolui ſi vnum aut duo peccata ſua ſic exprimat vt à confeſſario intelligantur, velitque omnia confiteri, & id facere conetur, ſed propter linguæ ignorantiam nequeat ab ipſo confeſſario intelligi. Quod idem ſentiẽdum eſt de muto, qui vult & conatur ſua peccata ſignis ac nutibus exprimere, nec ita poteſt, vt omnia intelligantur à confeſſario; ſed aliqua tantùm. Id quod ſecundùm omnes (prout habet Th. Sanchez lib. 1. de Matrimon. diſp. 8. n. 12. §. Cæterum) procedit quoad mutum ſimul & ſurdum. Nam hoc aſſumit idem Sanchez ad probandum talem poſſe ſponſalia & matrimoniũ contrahere: quod tamẽ negat de ſurdo & cæco, quia nõ modò verbis ſed nec aliis ſignis inſtrui poteſt de ſacramentorum ſalutari vſu. Idem quoque ac de muto ſentiendum eſt de iis qui verſantur in tali periculo naufragij, vt nequeant omnes integrè confiteri, & poſſint ſinguli non integrè: tunc enim cenſeri poteſt neceſsitas illos ſic excuſare, vt ad recipiendum abſolutionis beneficium, cuique illorum ſatis ſit declarare confeſſario aliqua peccata cum propoſito reliqua confitendi debito tempore ſi euaſerit: quandoquidem is eſt articulus neceſſitatis, qui non permittit vnicuique eorum aliquid amplius facere: ſaltem abſque aliorum grauiſſimo damno ſpirituali pro quo vitando poſſe confeſsionem truncari ſequens cauſa oſtendit.

De damno quod excuſat defectum integritatis in confeſſione.

Sectio IV.

Nu. 156. Tertia iusta causa cenſetur periculum imminens, id eſt, quando ex confeſsione alicuius peccati, graue damnum animæ aut corporis aut famæ ſobſequeretur: ſiue ab ipſo pœnitente, ſiue à Confeſſario, ſiue ab aliqua tertia perſona ſuſtinendum; tunc enim tale peccatum tacendum eſt, facta reliquorum confeſsione. Pro quo rationes Nauarr. habet *in Enchiridio c. 7.* quarum præcipua eſt: quòd diuina lex poſitiua cedat legi naturæ: & confeſsionis integritas ſit de lege poſitiua diuina; vitare verò prædictum damnum ſit de iure naturæ: cui Chriſtus Dominus noluit quidquam derogatum inſtitutione ſacramentorum. Et certè conſentaneum non eſt, vt confeſsio illiuſque integritas à Chriſto inſtituta in commodum ſuorum fidelium, ita incommodet eos, vt illa reddatur ipſis exoſa & formidabilis: quod, propter maximam illius neceſsitatem, cauendum eſt omni ſtudio.

Addit verò idem author. Primò, pœnitentem non debere nominare perſonam cum qua peccauit. Secundò, ſacerdotem cùm præuidet velle nominare, niſi ſtatim prohibeat pariter peccare. Tertiò non eſſe confitendam peccati circumſtantiam quando talis confeſsio fieri nequit abſque infamia tertiæ perſonæ: quia ius naturæ iubet famæ & vitæ alterius ſicut propriæ conſulere, vt Sotus argumentatur *in 4. diſt. 18. q. 2. artic. 5. ad 4.* Addens id habere locum quando infamia illa notabilis fuerit: vt eſſe cenſeri poteſt, quando confeſſarius non ſeruans ſecretum eidem tertiæ perſonæ crimen ſuum exprobrabit, aut alteri patefaciet: aut quamuis ſecretum ſeruet vlciſcetur, damnúmque notabile tali perſonæ inferet. Ad quod illuſtrandum Sotus ipſe adfert exemplũ confeſsionis de fornicatione cõmiſſa cum ſorore confeſſarij: qui facta mentione talis peccati ſtatim cognoſcet ſororem ſuam illud admiſiſſe, cui id exprobraturus eſt, aut in ea vindicaturus. Quod ſi nullum timeretur eiuſmodi periculum, ſed hoc tãtùm, quod confeſſarius perſonam ſibi notam ſciet deliquiſſe, ſeruabit autem ſecretum: etiamſi deinceps non ſit eiuſmodi perſonam tanti æſtimaturus, quàm antea: debet in confeſſione talis circunſtantia explicari, ex ſententia D. Thomæ, D. Bonauenturæ, Durandi, plurimorúmque aliorum quos Henriquez refert *in lib. 5. moral. Theolog. cap. 9. in margine lit. Q*, itemque Suarez tomo 4. diſput. 34. ſect. 2. Probatur autem: quia ſi detur iuſta cauſa obligandi me ad reuelandum crimen meum occultum, eadem quoque dabitur detegendi crimen alienum, quatenus ad reuelationem eiuſdem criminis mei fuerit neceſſarium perinde ac cum reus non poteſt aliter infirmare contra ſe lata teſtimonia, illi permittitur aliquod crimen contra ſe teſtificantis propalare, inquantum neceſſarium eſt ad ipsã infirmationẽ. Et certe ſi ei tale quid licet ad mortem corporis vitandam: & illud licebit ad vitam animæ recuperandam. Adde quòd confeſſionis ſigillo teneatur celare culpas aliarum perſonarum, quo perſonæ confitentis; vnde ſicut non eſt cauſa ſufficiens truncandæ confeſſionis: quòd propterea confeſſarius non eſt tanti æſtimaturus pœnitentem, quanti antea æſtimabat; ita nec quòd tertiam perſonam peccati complicem (præſertim cùm ſimul peccando, ſe ſuâ culpâ tali incommodo obnoxiam reddiderit) niſi forte eidem perſonæ tam magni referret non eſſe in mala æſtimatione apud confeſſarium, vt meritò notabile ei damnum inde creatum cẽſeretur: prout non modo idem Sotus, ſed etiam plures alij (*quorum meminit Henriquez ibidem lit. V*,) propoſitam ſententiam temperant.

Aduerte autem *ex Cano in relect. De pœnit. part. 6.* in hac re notabile damnum cenſendum eſſe creatum ei cui iudicio viri prudẽtis illata eſt iniuria magna, aut ſaltem mediocris: non autem, cui tantùm modica quę non ſufficit ad præualendum Chriſti inſtitutioni de confeſſionis integritate neceſſaria pœnitenti vt à confeſſario efficacius iuuetur ad concipiendum verum dolorem, & vt melius muniatur remediis aduerſus recidiuum. Et certè ſi neceſſarium eſſet reticere circunſtantiam, ex qua ſacerdos intelligeret crimen tertiæ perſonæ, quantumcumque nullum aut tantùm modicum damnum ab alio incurreretur, Parochi non poſſent audire cõfeſſiones ſuorum ſubditorum in iis pagis aut oppidulis, vbi ipſi norũt omnes viros & vxores: filios & filias reliquóſque conſanguineos. Quæ ratio vrget tunc maximè, cùm adeſt tempus implendi præcepti eccleſiaſtici, aut cùm elaberetur alioqui occaſio ſiue feſti alicuius celebrandi cum præcipua deuotione, ſiue lucrandi Iubilæi, ſiue obtinendæ abſolutionis ab aliquo caſu reſeruato, aut diſpenſationis in aliquo voto, vel impedimento. Nu. 127.

Quod verò idem Canus addit pœnitentem in articulo mortis debere explicare ſui peccati circunſtantiam, non obſtante infamia tertiæ perſonæ, rectè Sotus reiicit: quia tantumdem, ac etiam plus pœnitens tunc tenetur famæ proximi conſulere, quàm alio tempore. Quare, non eſt magis neceſſaria tunc illa explicatio, quàm alio tempore. Neque dici poteſt eam tertiam perſonam debere ſubire tale diſpendium pro ſalute pœnitentis: nam id poteſt tantùm habere locum quando pœnitens ipſe nullum aliud habuerit peccatum: de quo confiteatur ad ſacramẽtalem abſolutionem obtinendam, in tanto ſalutis

æternæ

æternæ diſcrimine: quo caſu eadem tertia perſona debet ſubire diſpendium non tantum mediocris infamiæ de qua loquitur Canus; ſed etiam grauis & magnæ, qualis eſt infamiæ publicæ. Immo & diſpendium mortis, cùm ordo charitatis poſtulet, vt ſalutem ſpiritalem proximi, noſtræ corporali in extrema neceſſitate anteponamus.

Nu. 158. Quartò, *addit Nauarr. in cit. cap.* 7. cùm pœnitens non poteſt confiteri aliquam circumſtantiam neceſſariam ſine graui ſuo aut alieno damno, debere ex communi Doctorum ſententia, apud proprium ſuum paſtorem procurare facultatem cõfitendi alteri; aut ita diſſimulare vocem & habitum, ſicque ſe cautè gerere, vt nullo modo agnoſcatur. Quod intellige iuxta Canum antè memoratum, quando non adeſt alius confeſſor, quàm ille cui reuelando peccatum, ſubſequeretur graue damnum. Cùm enim adeſt alius ſufficientem habens iuriſdictionem, is ſine dubitatione adeundus eſt: tunc nimirum ceſſante omni ratione aliquid tacendi in cõfeſſione. Similiter ſi pœnitens ſciat ſe breui habiturum alium cui commodè & ſine periculo famæ alienæ poſſit integrè confiteri, is expectandus eſt. Id quod annotat Henriquez *in ſumma Theol. moral. lib.* 5. *cap.* 9. §. 6. & præmittit (quod obſeruatione dignum eſt) cùm in particulari circunſtantia tacenda eſt, vt graue aliquod malum vitetur, confitendum eſſe genus peccati externi: v. g. dicendo ſe fornicatum eſſe, cùm inceſtum commiſerit; aut exprimendum eſſe conſenſum internum illius determinatæ ſpeciei v. g. dicendo ſe concupiuiſſe matrem. Ratio eſt quia inſtitutio ſacramenti pœnitentiæ perinde poſtulat, vt confeſſio integra fiat, ac vt ſecretum ſeruetur. Quando autem infamia proximi ſufficienter vitatur, *vt fit confitendo præpoſitis modis*, non datur locus excuſationi nec impedimentum quo debeat confeſſio ea ratione fieri.

Nu. 159. Quintò reiicit Nauarrus opinionem dicentium pœnitentem, cùm nequit confiteri ſine prædicto damno, excuſari ab obligatione confeſſionis. Inquit enim teneri ad confeſſionem reliquorum peccatorum mortalium, ex quibus nullum imminet damni periculum. Cuius rei rationem habet Medina *in Cod. de conf. quæſt.* 10. *in fine*: quia præceptum, quod in toto impleri non poteſt, debet ſeruari in eo in quo poteſt, vt patet ex præcepto de ieiunanda Quadrageſima: quod qui implere non poteſt ieiunando integram Quadrageſimam, obligatur ipſum ſeruare ieiunando eam Quadrageſimæ partem quam poteſt. Quod ſi nullum aliud habeat mortale peccatum, non obligatur confiteri: quoniam habens tantùm venialia, nulla neceſsitate confitendi vrgetur: & à cõfeſsione mortalis quod habet, eum vt ſupponimus, excuſat periculum imminens grauis damni. Id quod tangit Suarez *in tom.* 4 *diſput.* 23. *ſect.* 2. *nu.* 6.

Vbi etiam docet duo notanda pro praxi. Vnũ eſt, non eſſe licitum vti iſtiuſmodi truncatione confeſſionis, niſi vrgeat neceſsitas implendi præceptum de confeſsione: ſiue diuinum, vt in articulo mortis, aut cùm ſumenda eſt ſacroſancta Euchariſtia: ſiue Eccleſiaſticum, vt cùm adeſt finis anni: aut certè id poſtulat magna vtilitas, quæ alioqui elaberetur. Pro quo facit quod ex Concil. Trid. *ſeſſ.* 14. *cap.* 5. de neceſsitate huius ſacramenti ſit quidem, vt confeſsio fiat de omnibus peccatis quæ memoriæ occurrunt: ſed tamen talis neceſsitas non ſit tanta, quin ea cedat notabili hominum vtilitati, ad quam cùm ſit inſtituta confeſsio, non debet ei obſiſtere. Alterum eſt, Soti quidem ſententiam eſſe, eum qui ob cauſam propoſitam omiſit in confeſsione peccatum aliquod declarare, teneri quamprimùm ei adfuerit cõmoditas, de illo confiteri: ſed tamen non videri maiorem rationem eſſe id dicendi de tali peccato, quàm de oblito; cuius confeſſionem differri poſſe ille concedit: nec enim ad impletionem præcepti minùs ſufficiens eſt confeſſio mutilata ob iſtiuſmodi cauſam, quam mutilata ob obliuionem.

Addit ſextò Nauarrus, ſi confeſſarius talis eſſe cognoſcatur, qui plurimùm prodeſſe poſſit eiuſmodi tertiæ perſonæ ad vitæ emendationem: nullo modo verò obeſſe; nihil eſſe cur in confeſſione taceatur illud quo eiuſdem perſonæ peccatum detegetur; quia id non eſt illum infamare nec damno afficere. *Nu.* 160. Adde quoque ex D. Bonau. cum Soto *ibidem conſequenter*, licere Pœnitenti explicare circunſtantiam, per quam tertia perſona detegitur, vt de remedio contra peccatum ſibi neceſſario prouideat: nempe puella v. g. reuelare poteſt eum à quo ſollicitatur ad turpitudinem, ſi id ſibi profuturum iudicet. Et ratio eſt, quia non ſolùm in confeſſione, ſed etiam extra eam; nec ſolum illi qui poteſt prodeſſe, ſed etiam illi qui obeſſe poteſt: ſollicitatus ad malum poteſt illum à quo ſollicitatur reuelare ad ſe protegendum ab ipſius iniuria: quoniam qui alteri iniuriam intentat, quandiu in tali malitia perdurat, facit ſe obnoxium damno, quo eadem iniuria eſt propulſanda, poſtquam reliqua remedia (vt correptio fraterna, aliáve ſuauiora) nihil profecerunt. Neque in eo committitur peccatum detractionis, ſicut nec peccatum homicidij, cùm aduerſus inuaſorem, ita vitam ſuam defendit quis cum moderamine inculpatæ tutelæ, vt illũ occidat; quoniam iura id concedunt. Quamquam tamen, *vt rectè idem Sotus ſubiungit*, nunquam reuelatio facienda eſt confeſſori vt ipſe obſit: ſed tantùm vt conſilium det: neque ille facilè ſuſcipere debet curã tractandi negotium extra confeſſionem, aut illud reuelandi de pœnitentis licentia, ne faciat religionem confeſſionis odioſam. Sed tantùm dare conſilium ſalutare: ad quod ſi nihil ſit opus reuelatione perſonæ, ea tacenda eſt etiam à pœnitente.

Adde adhuc ex D. Ant. 3. *par. tit.* 14. *cap.* 19. §. 11. ſi quis circunſtantiam alterum prodentem exprimat bona intentione ſeu non quidem animo illum prodendi aut ſe excuſandi, ſed inducendi confeſſarium ad orandum pro illo, aut illum ſecreta ſua monitione corrigendum, non peccare; ſed bene agere. Similiter nec confeſſarium ſi interroget pœnitentem de perſona cum qua peccauit, ſi id faciat non ex curioſitate, ſed ex charitate; nempe vt prudenter periculo prouideat, quia eſt Prælatus. Quanquam, *vt idem D. Anton. bene monet*, non debet illum cogere ad dicendum, ſi nolit dicere. Vbi nota obiter quod Henriq. habet *in citato cap.* 9 §. 10. Prælatum in occulto pœnitentiæ foro, ius inquirendi de aliis non habere magis, quàm confeſſarium priuatum; nec poſſe magis in eodem foro compellere, etiam addito præcepto ſub excommunicatione; quàm alium confeſſarium: neque ei licere pœnitentem prohibere, ne alium pro conſilio adeat: adeóque iniurium eſſe, ſi abſolutionem ei neget, aut minis & metu, etiam reuerentiali, eum terreat, aliter quàm liceat cæteris confeſſariis. Vide dicta lib. 5. à n. 69. ad finem libri.

Poſtremo loco monet *in eod.* 7. *cap.* Nauar. non eſſe iuſtam cauſam confitendi alieno confeſſori, quòd proprius poſt auditam pœnitentis confeſſionem curam illius magis ſollicitè geret, ac minus bene, quã antea de illo opinabitur: niſi fortè pudor adeò magnus eſſet, vt pœnitens videret ſe verſari in periculo tacendi aliquod mortale. Nam ne amans periculum, pereat in illo] *Eccleſiaſtici* 3. petere debet facultatem confitendi alteri. *Nu.* 161.

SVPERAST QVARTA CAVSA, nẽpe violatio ſigilli cõfeſſionis: hoc eſt, quãdo ſacerdos non poteſt facere ſuam confeſſionem integram, niſi reuelet peccatum in confeſſione auditum quamuis ſit tãtùm veniale. *Nu.* 162.

niale. Tunc enim ſuum peccatum ex quo talis reuelatio ſequeretur, debet tacere cum propoſito illud confitendi, quando poterit ſine dicti ſigilli præiudicio. Rationem affert Nauarr. *in Enchir. cap. 8. num. 6.* quòd ex communi Theologorum ſententia vnus tãtùm ſit caſus, in quo liceat reuelare audita in confeſsione: nimirum quãdo confitens, ſponte omnino dederit licentiam reuelandi, ad ſuam vel alterius non contemnendam vtilitatem ſpiritalem aut temporalem. De qua re antea lib. 5. cap. 5.

De defectibus propoſiti confitendi, & propoſiti ſatiſfaciendi.

SECTIO V.

Nu.163. QVoad propoſita confitendi, & ſatiſfaciendi, notandũ eſt primò, defectu priore confeſsionem reddi inualidam: quia cùm intentio tam ſuſcipientis, quam conferentis ſacramentum ad eiuſdem validitatem ſit omnino neceſſaria: fatendum eſt confeſsionem factam ſine propoſitu confitendi, inualida eſſe, tanquam non ſacramentalem.

Notandum eſt ſecundò, confeſsionem hoc defectu ad inualiditatem ſufficienter, tunc etiam laborare, quando ea ſit quidem intentione confitendi: ſed ob finem aliquem mortalem, vt vſuuenit confitenti eo animo, vt Deus proſperet ſuos contractus ſimoniacos, vel vſurarios, vel vt det ſucceſſum ſuis impuris amoribus. Tunc enim confeſsio non eſt integra, niſi mutato propoſito, illud quoque peccatum explicetur: de eóque, ſicut & de cæteris expoſitis vel exponẽdis, pœnitens ex animo doleat, ſeq; accuſet.

Nu.164. Vbi aduerte, quòd quando contingeret ex hoc vel alio defectu cõfeſsionem inualidam eſſe; etiamſi pœnitens eam omnino iterare obligetur; tamen ſi idem confeſſarius ſit qui recordetur peccatorum de quibus ille confeſsionem fecit inualidam; aut certè pœnitentiæ quam illi impoſuerit, ſufficit peccatum quod ſcienter omiſit, & intentionem cum qua omiſit, declarare particulariter: reliqua verò peccata perperam prius confeſſa repetere generaliter ad hunc modum. De omnibus quoque peccatis quæ tibi pater priùs etiam confeſſus, dico Deo meam culpam & tibi: &c. Ita Sylueſter & Nauarrus ille *in verbo Confeſſio 1. quæſt. 3. verſic. 2.* & hic *in Enchirid. c. 9. ſub finem.* Vbi addit eamdem rationem eſſe poſſe, ſi confeſſarius, ſaltem in confuſo, recordetur ſtatus in quo tunc pœnitens erat. Quod ſi nullum ex tribus illis cõcurreret, noua omnino cõfeſsio eſſet inſtituenda, perinde, ac ſi confiteretur alteri, quàm ei cui priorem inualidam fecit. Vide dicenda lib. 8. num. 11.

Nu.165. DE POSTERIORE DEFECTV, propoſiti inquam, ſatiſfaciendi notandũ eſt, quòd etſi certum ſit de fide ex Concil. Flor. *in inſtruct. Armenorum & ex* Conc. Trident. *ſeſſ. 6. cap. 14 & ſeſſ. 14. cap. 3. & 8. & can. 4.* ſatiſfactionem verè eſſe partem materialem ſacramenti pœnitentiæ: hoc tamen ab illa non ita pendere vt neceſſe ſit ipſum inualidum eſſe quotieſcumque illa defecerit: quoniam ſacrilegium alioqui eſſet abſoluere expirantem, quantumuis dederit ſufficiẽs contritionis ſignum: cùm ſacerdos non imponat ei ſatiſfactionem, quam implere nequit. Aliter autem rem habere, ſatis oſtendit communis Eccleſiæ vſus.

Nu.166. Attamen duo dantur caſus in quibus reſpectu ſatiſfactionis ſacramentum Pœnitentiæ cenſeri debet inualidum ſpectantes ad hunc locum. Prior eſt, cùm quis ad confeſsionem accedit habens propoſitum non exequendi quæ confeſſarius iniunxerit: ſi ea ſint talia in quibus tenetur illi obedire: vt in facienda reſtitutione alicui perſonæ læſæ: in fugiendis occaſionibus peccatorum: in eorumdem remediis acceptandis. Namque tale propoſitum excludet illud, quod ad idem ſacramentum eſt omnino neceſſarium ex parte contritionis; nempe non peccandi de cætero; & eſt graue peccatum inducere accedentis ad ſacramentum ipſum: ideóque confeſsionem facit inualidam ex defectu integritatis; niſi animo mutato, de eodem ſicut de cæteris à ſe commiſsis, ille & pœniteat & confiteatur.

Quod idem iudicandum eſt ex Nauarr. *in Enchir. cap. 9. num. 14. & ad cap. Fratres, de Pœnitent. diſtinct. 5. num. 50.* cùm quis acceſſerit quidem ad confeſsionem cum animo ſatiſfaciendi: tamen pœnitentiam ſibi à cõfeſſario impoſitam, & à ſe acceptatam contempſit, antequam abſolutionem acciperet, nec curauit tunc de ea recordari, vt illã poſtea impleret. Id enim fuit ſaltem interpretatiuè animum concipere eam non implendi, & per conſequens graue peccatum. Vnde licet eam poſtea impleat, tamen ex defectu integritatis confeſsio eius inualida fuiſſe cenſenda eſt, quandoquidem ante acceptam abſolutionem ſcienter in ea tacuit tale peccatum.

Poſterior caſus eſt, cùm quis ſciens quidem ad perfectionem huius ſacramenti pertinere ſatiſfactionem, nullam tamen quantumcumque modicam ſibique facillimam vult admittere. Ratio eſt quia talis non poteſt cenſeri ad ſacramentum, *quod vult imperfectum*, ſeriò & cum debita diſpoſitione accedere: cum debeat ad illud accedens offerre ſe confeſſario, tanquam reum iudici, cui in pœnitentiali foro data eſt à Chriſto, vt ſoluendi ita & ligandi poteſtas; ad quam ſatiſfactionis impoſitio pertinet ex Concil. Trident. *ſeſſ. 14. can. 15.* Adde cum Nauarro *in Enchir. cap. 26. nu. 20. verſ. 15.* quòd nullus pœnitens ſit adeò ſaxeus, qui bona fide confiteatur, nec velit tantillam pœnitentiam acceptare.

CÆTERVM, An ille qui habuit quidem ſufficiens Nu.167.
propoſitum, ſed non impleuit pœnitentiam præcedentis confeſsionis, impoſitam pro peccatis mortalibus, eamdem iterare teneatur tanquam inualidam, non conuenit inter authores. Nam Angel. & Syluest. Confeſsio 1. ille *num. 13.* & hic *num. 6.* cenſent teneri, ſi fuerit impoſita pro mortalibus: idque Sylueſter procedere vult tantum in illo qui talis pœnitentiæ oblitus eſt: nam illius adhuc memor, implendo eam liberatur ab onere iterandi confeſsionem. Nauarr. autem *ad cap. Contrarium De pœnitent. diſtinct. 5. n. 20. & deinceps*, citans pro ſe D. Thomam, Adrianum & Caiet. docet confeſsionem non eſſe neceſſariò ex eo iterandam, quòd pœnitens iniunctam ſibi pœnitentiam impleuerit extra ſtatum gratiæ: neque ex eo, quòd illam nullatenus impleuerit, ſiue per obliuionem, ſiue per negligentiã, ſiue per contẽptum. Quam ſententiam ſequitur à Victoria *de Sacr. n. 167.* & communem eſſe omnium magiſtrorum Salmãticenſium ait à Viualdo *in Cand. aureo c. De cõfeſſione n. 76.* veriorémq; eſſe, quamuis altera ſecurior ſit habet Armilla *in verbo Confeſſio, n. 10. &* ſine ſcrupulo teneri poſſe monet Nauar. Confirmatur autem hac potiſsimum ratione: quòd, *vt ſupponimus*, confeſsio in qua talis pœnitẽtia fuit impoſita, valida fuerit: vnde cùm Dei dona ſint ſine pœnitentia ad *Rom.* 11. quidquid poſtea ſequatur nõ efficiet illam inualidam neq; à pœnitente exigenda erit illius iteratio, ſed tantùm impletio pœnitentiæ omiſſæ; aut ſaltem (vt Caiet. habet *verbo confeſſionis iteratio verſ. Ex ſatiſfactionis defectu*) pœnitentiæ æquiualentis cum dolore & confeſsione de peccato mortali perpetrato, illam omittendo ex contemptu, vel ex notabili negligentia De negligentia leui alia eſt ratio ex Nauarr. *in præced. num. 18.* cum non ſit mortalis.

Duo

Duo caſus in quibus etſi confeſſio ſit valida, eſt tamen ſine conſecutione gratiæ, & peccatorum remiſsione.

SECTIO VI.

Nu.168. EX eo quòd confeſſio inualida ſit, intelligitur non valere ad peccatorum remiſſionem: ſed ex eo, quòd ſit valida, non habetur continuò, eam eſſe cum peccatorum remiſſione. Nam dari poſſe confeſſionem validam informem, id eſt, quæ valeat quidem ad ſatisfaciendum præcepto confitendi ſiue diuino, ſiue eccleſiaſtico: non habeat tamen adiunctam diuinam gratiam & peccatorum remiſſionem: rectè *in tomo 1. opuſc. tractatu 5. quæſt. 5.* Caietanus, itémque Sotus & Canus: ille *in 4. diſtinct. 18. qu. 3. art. 2.* & hic *in relect. De pœnis. part. 6.* ex eo confirmant, quòd is qui ad iudicium viri prudentis, bona fide credit ſe ſufficienter præſtitiſſe ea quæ requiruntur ad confeſſionem ſacramentalem, non teneatur eam iterare, per eámque ſatisfaciat præcepto de confeſſione. Nam nullus alioqui eſſet locus tranquillitati conſcientiæ: ſed quacumque diligentia poſita in cõfeſſione facienda (cùm de propitiato peccato non debeant, viri etiam pij, eſſe ſine metu, Eccleſiaſtici quinto) ſemper cogitandum eſſet, de iteratione confeſſionis & impletione præcepti, quodquidem eſſet onus grauiſſimum & intolerabile. Quare fatendum eſt talem confeſſionem validam eſſe, cùm omnis inualida, ſit iteranda: neque per eam ſatisfiat præcepto, cùm non ſit ſacramentalis, de qua præceptum ipſum datur. Idem etiam docent Nauarr. & à Victoria ille *in Enchir. cap. 9. nu. 10.* & hic *de Sacram. nu. 157.* Et cõfirmatur, quia is qui bona fide putat ſe accedere ad pœnitentiæ ſacramentum cum ea contritione & confeſſione peccatorum quæ requiritur ex Chriſti inſtitutione, exequitur humano modo, quæ ſunt ſuarum partium: itaut excuſabilis ſit quantumuis deficiat ex parte rei: putà, non contritus, aut non confeſſus ſufficienter: ſicut Iudex in foro externo ſi iudicans ſecundùm allegata & probata, condemnet innocentem probatum nocentem, excuſatur etiamſi iniuſtam proferat ſentẽtiam: quia ſeruat omnia ſubſtantialia, humano modo requiſita ad tale iudicium. Videri poteſt Henriquez *in ſumma Theolog. moral. lib. 5. cap. 11.*

Quod verò talis confeſſio facta bona fide poſſit eſſe ſine Dei gratia iuſtificante, & ideo informis, concluditur ex eo, quòd alioqui recta eſſet hæc illatio. Iſte, ad iudicium viri prudentis ſcit ſe credere probabiliter, quòd præſtiterit ſufficienter ea quæ requiruntur ad ſacramentalem confeſſionem. Ergo ſcit ſe eſſe in Dei gratia. At non eſt recta: quia falſum cõcludit, iuxta illud *Eccleſiaſtici 9.* Neſcit homo vtrum amore vel odio dignus ſit.] Quæ cùm ita ſint, relinquitur dari aliquam cõfeſſionem validam, quæ ſit informis, ſeu abſq; forma diuinæ gratiæ: hæcque ſententia eſt à Theologis (vt notat Couarr. *ad ca. Alma mater. de ſentent. excomm. in 6 part. 1. §. 4. num. 13.*) magis communiter recepta, quamuis non deſint (*quorum idem meminit*) qui ſentiant omnem confeſſionem quocumque modo ob aliquod gratiæ impedimentum informẽ, prorſus inualidam eſſe, & ideo iterandam. Qua de re videri poteſt Suarez *tom. 4. diſput. 20. ſect. 5.* nam diutius in ea nos immorari nihil eſt neceſſe: cùm ad noſtrum inſtitutum ſufficiat ſcire prius traditam ſententiam, quæ benignior eſt, & animarum fauet tranquillitati; nos poſſe tutò ſequi tanquam authoritate & ratione ad moralem certitudinem ſufficiẽte, munitam. Vide præcedentem, n. 57.

Nu.169. PORRÒ iſtiuſmodi informitas confeſſionis ex eo naſcitur, quòd confitens careat neceſſaria & ſufficiẽti diſpoſitione; nempe quòd non præmiſerit ſufficiens conſcientiæ examen, vel non deteſtetur ſummè vt par eſt, ſua peccata prout ſunt offenſa Dei: vel non habeat ſatis firmum propoſitum nouæ vitæ; ignorat tamen ſine lata ſua culpa ſe in aliquo horum deficere; imò bona fide putat ſe cum ſufficienti diſpoſitione confiteri. Etenim (quia non ſequitur, Putat quis probabiliter ſe ſufficientem feciſſe diligentiam in examinanda conſcientia, aut ſe contritum eſſe. Ergo verè res ita habet) fieri poteſt vt quamuis quis deficiens confitendo, non peccet, tanquam violans ſacramentum, quia ignorantia inuincibilis illum excuſat; non conſequatur tamen gratiam & peccatorum remiſſionem: quia non eſt verè ad eam diſpoſitus: iſtúdque eſt facere confeſſionem validam quidem, ſed informem, fictámve: vt aliqui propterea illam appellant, quòd is à quo fit, per ea quæ gerit exterius, oſtendat ſe pœnitere; cum tamen interius non habeat veram pœnitentiam.

Nu.170. Conſentiunt autem iſtiuſmodi ſententiæ authores; recedente ea fictione: hoc eſt, vbi pœnitens poſtea fuerit verè contritus & conuerſus ad Deum ex toto corde, aduenire ſuſcepti ſacramenti effectum, id eſt, gratiam Dei & remiſſionem peccatorum: ſed diſſentiunt in eo, quòd aliqui: vt D. Ant. & Canus, ille *in 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 5.* & hic *in relect. de pœnit. p. 6.* ex ſententia D. Thom. dicant fieri vi ſacramenti ante ſuſcepti: ſicut cum baptizatur quis in peccato mortali, qui poſtea contritus conſequitur effectum eiuſdem baptiſmi cui obicem per tale peccatum poſuerat. Aliqui verò, inter quos eſt Sotus *in ſeq. art. 3. ſub finem*, exiſtimant fieri vi alterius confeſſionis formatæ quæ ſecuta ſit in re vel in voto. Sed vtrumuis dicatur parum refert ad noſtrum inſtitutum, modò conſtet id in quo illi conſentiunt, non teneri pœnitentem ad iterandam eiuſmodi confeſſionem: ſatiſque eſſe illi, ſi poſtea deprehendens talem defectum confiteatur de eo cum debito dolore, vt ex D. Tho. habet D. Ant loco citato. Vide dicenda libr 7. nu. 10.

Nu.171. Ex his illud emolumenti capiet confeſſarius: vt cùm imprimis cauere debeat ſacrilegium in abſoluendo indiſpoſitum, intelligat quando indiſpoſitio contigerit pœnitente ſciente & aduertẽte, aut ignorante quidem, ſed ignorantia craſſa, ſi detur abſolutio non eſſe locum excuſationi a ſacrilegio; non modò ex parte ipſius pœnitentis, ſed etiam ex parte confeſſarij, ſi laboret ſimiliter ignorantia tantum craſſa. Quando verò contigerit indiſpoſitio, tam pœnitente quàm confeſſario illam probabiliter ignorante, excuſationi à ſacrilegio locum eſſe, datamque abſolutionem validam eſſe, etiamſi non ſit cum remiſſione peccatorum. Cæterùm craſſa eſſe cenſetur in hac re ignorantia, exiſtimantis eum ſufficienter diſpoſitum, qui nullo modo examinauit conſcientiam, aut certe cum negligentia ſumma, vt víuuenit quibuſdam hominibus vecordibus ac deſidibus, qui videntes ſe pluribus criminibus implicitos, nullam ferè adhibent in examinanda conſcientia diligentiam: quod perinde eſt ac ſi eandem facere nollent, *inquit Sotus in eodem art. 3. col. 4.*

Quanquam ex Medina *Cod. de Confeſſione, quæſt. 19. ſub initium*: tale dum confitentur poſſunt abſolui, ſi de ſuis peccatis & ſimul de negligentia eiuſmodi doleant, adſitque articulus neceſſitatis ex imminenti morte vel graui ſcandalo, excuſans dimidiationem confeſſionis, iuxta antedicta *num. 154. & aliquot ſequentibus*. Quod ſi nullus adeſſet talis articulus neceſſitatis, abſoluendus non eſſet, etiamſi de priore negligentia doleret: quia cùm illi ſuppetat tempus ad conſcientiam diſcutiendam, debet illud ante ſumere,

mere, quam petere abſolotionem, ne huic obicem ponat, ſine cauſa dimidiaudn peccatorum ſuorum confeſſionem. Similiter ignorantia craſſa eſſe cenſetur exiſtimantis ſufficienter diſpoſitum eum qui nullam in ſe ſentit peccati deteſtationem, ueque illius deſiderium; nec apud ſe ſtatuit deſerere peccatum aliquod mortale, vel illius propinquã occaſionem. Nam cum talibus defectibus nullum probabile argumentum eſſe poteſt ſufficienus diſpoſitionis. Cenſeri autem poteſt probabilis ignorantia, cùm quis ſufficiẽter diſpoſitus iudicatut ex eo, quòd mediocrem diligentiam in examinanda conſcientia ſe poſuiſſe bſtendat per modum ſuum confitendi, & reſponſionem ad omnia interrogata: dans ſigna veræ pœnitentiæ, qualia propoſuimus *in prima parte lib.2.cap.5.ſect.1.*

Explicatio difficultatis de excommunicatione, Num ita reddat excommunicatum incapacem ſacramenti pænitentiæ, vt confeſsio ab illo facta, ſit inualida.

Nu.172. DVo ſunt quæ vt confeſſarium adminiſtrationis, ſic pœnitentem ſoſceptionis ſacramenti pœnitentiæ incapacem faciunt: nempe reſeruatio caſuum,& excommunicatio. Atque de reſeruatione, quòd abſolutionem ſacramentalem, & ex conſequẽti confeſſionem, inualidam reddat & quando: ſatis patere poterit per dicenda in proximè *ſeq. li.8.cap.4. & deinceps*, de abſolutione à caſibus reſeruatis. De excommunicatione verò idem reſtat hoc loco explicandum: quod fiet ſequentibus propoſitionibus.

Prima eſt quam Caiet. attigit *in verbo Abſolutionis impedimenta, & in verbo Confeſsionis iteratio*; expreſſitque Nauarr. *ad cap. Fratres De pœnitent. diſtinct.5.nu.38. & in Enchir.cap.9.num.* 4. inualidam eſſe abſolutionem à peccatis (& ex conſequenti, de eis factam confeſſionem) datam excommunicato, qui non ſolùm intelligit ſe excommunicatum eſſe: verumetiam nooit lethalem culpam eſſe; recipere vel procurare dari ſibi talem abſolutionem, antequam ab excommunicatione abſoluatur. Ratio in promptu eſt: quia cum excommunicatus ſiue maiori ſiue minori excommunicatione, à ſacramentorum perceptione excludatur, grauitérque peccet percipiendo *ex ca. Si celebrat, De Clerico excommun. miniſtr.* talis ipſo actu ſuſcipiendi abſolutionem, grauiter peccans obicem ponit effectui abſolutionis, qui eſt diuina gratia, nõ compatiens ſecum peccatum mortale: ſicque quantum in ſe eſt, pœnitentiæ ſacramentum contaminans, ſacrilegium admittit. Quod eſt argumentum Caietani *in verbo Abſolutionis impedimenta*, Addentis tale ſacrilegium committi quidem ſuſcipiendo abſolutionem à peccatis, quia hęc eſt forma perficiens ſacramentum: nõ tamen exercendo actus contritionis, aut confeſſionis, aut ſatisfactionis, quoniã tãtùm ſunt materia inchoans ſacramentum pœnitentiæ.

Secunda propoſitio, *quam Nauarr. habet ad cit. cap. Fratres, num.* 48 eſt: inualidam eſſe vt prius, abſolutionem à peccatis, datam excommunicato ſcienti, aut ſecundùm qualitatem ſuam debẽti ſcire, ſe in eo ſtatu abſolui non poſſe à confeſſario cui ſe ſubiicit. Ratio eſt: quia talis confeſſio pœnitentis integra nõ eſt, niſi ipſe confiteatur de ſacrilegio, quod in ea committit, ſacramentum pœnitentiæ contaminando quantum in ſe eſt. Vel ſi integra ſit quidem, eo quod tale quoque peccatum cum cæteris à ſe commiſſis confiteatur: eſt tamen ſine propoſito vitandi de cætero omne peccatum, cùm includat peccatum voluntatis contaminandi ſacramentum pœnitentię accipiendo abſolutionem ab eo, qui illam ipſi dare non valet. At verò confeſſio inualida redditur per defectum ſiue integritatis, ſiue propoſiti vitandi de cætero omne peccatum.

Tertia propoſitio eſt: validam eſſe abſolutionem à peccatis (*& ex conſequenti eorumdem confeſſionem*) quando pœnitens probabiliter ignorabat aut non aduertebat, ſe excommunicatum eſſe, itaot quando abſoluebatur, neque crederet neque aduerteret ſe peccare. Hanc locn ante citatn attigit Caietanus, & expreſſit Nauar. *ad idem ca. Fratres num.45. & in Enchir.cap. 9. num.* 3. Probátque primò, quia rem quæ culpa caret in damnum vocari non conuenit; *ex cap.* x. *De conſtit. & ex c. Sine culpa, De regulis iuris in ſexto.* Deinde quia excommunicatus diuina celebrans, ob ignorantiam probabilem excuſatur vt à peccato, ſic & ab irregularitate *ex ca. Apoſtolica, de Clerico excõm. miniſtr.* Quare ſuſcipiens ſacramentum pœnitentiæ, ob candem ignorantiam ſimiliter excuſabitur vt à peccato ſacrilegij, & ſic & à priuatione fructus eiuſdem ſacramenti, quem natum eſt proferre in omni fideli à quo ſuſcipitur, nullum ponendo obicem. Denique quia nullo iure nec vlla ratione perſuaderi poteſt, abſolutionem à peccatis datam excommunicato, eſſe ipſo iure nullam. Cui argumento Caietanus in verbo Confeſſionis iteratio, robur ex eo addit, quòd ſint alia excommunicatis prohibita, quæ ius declarat ſi fiant eſſe nulla: vt collationem beneficij factam excommunicato *ex cap. Poſtulaſtis, De Clerico excomm. Miniſtr.* Vnde coniectura ducitur, quòd excommunicatio iure poſitiuo, non reddat abſolutionem à peccatis inualidam, cùm id in illo non ſit ſimiliter expreſſum.

Quod ſi opponas *ex cit. cap: Si celebrat.* haberi, ſacramẽta collata ab excommunicato minore excommunicatione non carere virtutis effectu, eo quod is non videatur à collatione, ſed a participatione ſacramentorum remotus. Quaſi nimirum ſint effectu caritura, ſi ab illo ſuſciperentur. Reſpõdetur ex Nauar. *ad cap. Conſideret, De pœnitent. diſtinct.5. §. Cauius, n.30.* excommunicatum remoueri à ſacramentorum participatione, verum eſſe hoc ſenſu; quòd excommunicatus malè faciat dum ſciens & prudens ſuſcipit ſacramentum: non autem quod ab eo ſuſcepta ſint nulla. Nam *ex cap.1.* De eo qui furtiuè Ordines ſuſcepit, is qui excommunicatus inſignitur Ordine verum ſacramentum Ordinis ſuſcipit: etiamſi ab illius executione ſuſpendatur. Deinde *ex cap. Significaſti, De eo qui duxit in matrimonium, &c.* matrimonium ab excommunicato contractum, tenet. Adhæc nemo auderet Confirmationem iterare illi, qui antea eam accepiſſet excommunicatus. Quare excommunicationem ita remouere à ſacramentorum perceptione, vt illa reddat nulla; nec in ſacramentis quæ iterari poſſunt (vt Matrimonium & Pœnitentia) nec in iis quæ iterari non poſſunt (vt Confirmatio & Ordo) locum habet. Itaque ſaluo meliori iudicio Pontifex in cit. cap. Si celebrat; probans valida eſſe ſacramenta collata ab excommunicato minore excommunicatione: quia is non eſt à tali collatione remotus: non videtur ſupponere ſacramenta de facto inualidè ſuſcipi aut conferri, eo ipſo, quòd ſuſcipiens aut conferens excludatur per excommunicationem ab eorum vſu: ſed quòd etiãſi id ita eſſet, tamẽ non carere effectu collata ab excommunicato minore excommunicatione, qui tantùm ab illorum perceptione, non autem à collatione eſt remotus.

Quarta propoſitio eſt, Eum qui ſe ſciret ac fateretur excommunicatum: & errore doctus ſecundùm ſuam qualitatẽ iuſto (*eóque ſiue iuris ſiue facti*) putaret

ſe poſſe

ſe poſſe à confeſſario ſuo abſolui, etiamſi ab eo abſoluatur à peccatis priuſquam ab excommunicatione, verè à peccatis abſolutum eſſe. Hanc *ad idem cap. Fratres, num.* 45. Nauarrus habet: & probari ait ex eo quod tunc, ex præcedenti propoſitione excommunicatio interueniens, non reddat, *tanquam obex*, abſolutionem inoalidam. Has eaſdem propoſitiones refert & approbat Cou. ad cap. *Alma mater de ſent. excomm. in ſexto, part.* 1. §. 6. *n.* 7.

Quinta propoſitio *pro qua authores citat Nauarr. in Enchir. cap.* 9. *nu.* 4. eſt, Excommunicatum excommunicatione quæ in foro interno & coram Deo iniuſta eſt, poſſe abſolui à ſuis peccatis. Ratio eſt: quia talis in eo foro non eſt excommunicatus, ſed in externo tantùm, & quoad Eccleſiam. Ad quod facit etiam quod de taliter excommunicato generaliter Caiet. & Couar. docent: ille 2. 2. *quæſt.* 70. *art.* 4. & hic *in ſeq.* §. 7. *n.* 7. *verſu Illud tamen.* Cùm abfuerit ſcandalum, talem poſſe abſque peccato, diuinis immiſcere ſe, hoc eſt, eiuſmodi cui conſtat ſe innocentem eſſe, ideóque excommunicationem ſic in ſe latam, nullam eſſe quoad Deum: ſuámque innocentiã nequit probare, poſſe interna diuina celebrare vitato ſcandalo: vt celebrando in lòco ſecreto: aut coram iis tãtùm, qui illius innocentiã ſibi facilè perſuadẽt.

Sexta propoſitio eſt, Quamuis ille qui excommunicatus, à peccatis abſolutus eſt ſecundùm tres proximè præcedentes propoſitiones, non teneatur confeſſionem iterare: tenetur tamen quærere abſolutionem ab excommunicatione, qua manet irretitus: nec poteſt in eo ſtatu immiſcere ſe diuinis. Ita expreſsè habet Caiet. *in verbo Abſolutionis impedimenta*. & ex ſuperioribus inferri Nauar. monet *in prius cit. nu.* 48. Sic autem infertur: Cùm ex hypotheſi excommunicatio non tollatur à confeſſario non abſoluente ab ea, vel quia non meminit, vel quia non potuit: profectò eadem perſeuerat in pœnitente, etiamſi reconciliatus ſit Deo: donec is fuerit ab illa abſolutus, *ex cap. A nobis* 2. *de ſent. excomm.* Quocirca tenetur ſub pœna peccati mortalis, perinde ac prius abſtinere à diuinis, à quibus Eccleſia, cui ex Chriſti præcepto parere tenetur, ipſum excludit ex cap. Illud, & cap. Si celebret, De Clerico excommunicato miniſtrante.

LIBER TERTIVS, ET TOTIVS OPERIS SEPTIMVS, DE SACRAMENTALI SATISFACTIONE.

PRÆFATIO.

AMBIGVVM eſt ſatisfactionis nomen; interdum enim ſumitur pro debiti ſolutione, quâ tantum reſtituitur, quantum ablatum eſt: interdum etiam pro reſponſione ad aliquam interrogationem, vt cùm prima Petri tertio dicitur: Parati ſemper ad ſatisfactionem, *id eſt reſponſionem*, omni poſcenti vos rationem, de ea quæ in vobis eſt ſpe & fide.] Interdum autem pro defenſione alicuius, ſeu purgatione à crimine ei obiecto: in qua ſignificatione ſatisfaciẽdi verbum D. Paulus ſumpſit Act. 24 dicens: Bono animo pro meipſo ſatisfaciam; id eſt, libenter me purgabo à crimine mihi obiecto. Interdum præterea pro iniuriæ illatæ compenſatione, quantum ſatis eſt ad vindictam: quæ acceptio eſt in vſu, tam apud Theologos, quàm apud Iuriſp. cùm de actionibus & paſſionibus iniurioſis agunt: vt cùm de detractionibus, conuitiis, &c. Interdum denique ex accommodatione ſacrorum Scriptorum ad ſignificandã compenſationem iniuriæ Deo illatæ ab homine. In qua ſignificatione ſumitur interdum latiùs, pro omni remedio, ad Deum, quem peccatis noſtris offendimus, placandum adhibito: ſiue à nobiſmet ipſis qui peccauimus, ſiue ab alio. Sicq; dicimus Chriſtũ ſatisfeciſſe pro peccatis totius humani generis: & Theologi quærunt, An vnus homo poſſit pro alio ſatisfacere. Interdum verò ſumitur anguſtiùs pro eo tantùm remedio, quod ad placandum Deum peccatis offenſum exhibetùr ab eo, qui peccauit: Quod quidem remedium eſt opus pœnale, ex Dei acceptatione ſatisfactorium pro pœna peccatis debita; ſiue poſt hanc vitam in purgatorio ſiue in hac vita perferatur. Quod fieri poteſt dupliciter: vno modo propria ſponte, altero modo ex impoſitione Confeſſarij. Atque hac demum ratione conſtituit ſatisfactionem, quæ eſt pars Sacramenti Pœnitentiæ. De cuius impoſitione per Confeſſarium & acceptatione per Pœnitentem, ac impletione per hunc, & relaxatione per illum inſtituimus dicere in hoc libro: priùs expoſita propria ipſius ratione. Primum ergo caput erit, de eadem propria ratione. Secundum, de neceſſitate imponendi & acceptandi ſatisfactionem in vſu Sacramenti Pœnitentiæ. Tertium de iis quæ imponi poſſunt in ſatisfactionem. Quartum, de prudẽtia Confeſſarij in imponenda ſatisfactione. Quintum, de quantitate & qualitate ſatisfactionis imponendæ. Sextum, de remediis & pœnitentiis variis, quæ aduerſus varia peccata iniungi debent pœnitenti à confeſſario. Septimum de adimpletione ſatisfactionis impoſitæ. Octauum, de eiuſdem relaxatione. Reliqua erunt de Indulgentiis per modum appendicis.

conceſſum eſt concupiſcentiæ circa aliqua bona temporalia delectabilia, vel nobis vtilia; debere ſatisfactionem fieri per bona opera pœnalia quibus & Deus honoretur; & concupiſcentiæ temporalia ſubtrahantur; vt ſic compenſatio fiat ex lege iuſtitiæ, detrahendo ei qui habet plus iuſto, & addendo ei qui minus habet. Quæ ratio adfertur in Supp. tertiæ partis D. Thomæ *quæſt.* 15. *art.* 1. ad docendum non per alia bona opera, quam pœnalia, fieri ſatisfactionem pro peccatis. Quod aduerte, verum eſſe quidem; omnem tamen actum virtutis, licet vno reſpectu delectabilis ſit, alio nihilominus eſſe pœnalem, & ſenſualitati repugnantem: ideoque ex parte aptum eſſe ad ſatisfactionem. In quo & in quibuſdam aliis (*de quibus paucis & bene Henriquez in ſumma lib. 5. cap. 19.*) immorari, ſcholaſtici inſtituti potius eſt, quàm huius noſtri. Fortè autem D. Thomas reſpexit ad id quod Eccleſiæ vſus habet: vt quamuis homo quibuſcumque ſuis operibus Deo gratis, tam internis quàm externis; vt mereri, ſic ſatisfacere poſſit; tamen à confeſſario non niſi opera habentia ſuapte natura aliquam pœnam ac difficultatem, imponantur pœnitenti in ſatisfactionem.

Nu. 5. Porrò cùm ex 1. *epiſt. D. Ioan. cap.* 2. concupiſcentia triplex ſit: carnis, ſeu voluptatum corporis: oculorum, ſeu bonorum temporalium: & ſuperbiæ vitæ, ſeu honoris; conueniens eſt vt Deo ſatisfaciamus ſubtrahendo nobis tria iſta genera bonorum, per ieiunium, eleemoſynam, & orationem, quæ communiter ſtatuuntur eſſe bona opera, per quæ poſſumus Deo pro peccatis ſatisfacere: eo quod ieiunium ſubtrahat concupiſcentiæ, delectationes carnis: & eleemoſyna, commoditates rerum temporalium; ac demum oratio, ſuperbiam vitæ cohibeat per animi demiſſionem, cum qua debet ipſa fieri.

Vbi aduerte latè ſumi ieiunij, eleemoſynæ & orationis nomina: vt nimirum ieiunij nomine intelligantur quæcumque nata ſunt laſciuiam carnis edomare: vt flagella, vigiliæ, cilicia, humicubationes, peregrinationes, & id genus alia: quæ carnes affligere ſolent; non tantùm quæ ſponte ſuſcipiuntur à pœnitente aut ei à ſacerdote iniunguntur: ſed etiam temporalia flagella, quæ à Deo infliguntur; vt morbi, paupertas, & huiuſmodi alia: dummodo, *vt à ſancto Iob*, patienter ferantur: quandoquidem vidua eſt virtus quam non patientia firmat, vt dixit Prudentius. Et vt ait D. Iacobus *in cap. 1. ſuæ Epiſt.* Patientia opus perfectum habet.] Quibus flagellis (de quorum numero eſt ipſa etiam mors ineuitabilis, prout notat Nauarr. *in Enchir. cap. 26. num. 23.*) apud Deum Patrem per Ieſum Chriſtum nos ſatisfacere poſſe Concil. Trident. definit *in cit. ſeſſ. 14. cap. 9.* Satisfacimúſque de facto per talia, patiendo illa piè, tanquam à Deo immiſſa, eadémque offerendo in compenſationem noſtrarum offenſarum; vt ex D. Thomæ doctrina & Concilij Trident. approbatione, habet Nauarrus *in præcedenti cap. 3. num. 4.* Vide ſeq. num. 21.

Nomine eleemoſynæ verò, intelliguntur non tantum pecuniarum largitiones ſed etiam (vt ex Soto Nauarrus, & ex D. Thoma Syluester habent: ille *in cod. cap. 3. num. 2.* & hic *in verbo ſatisfactio quæſt. 8.*) opera miſericordiæ corporalia vt mortuos ſepelire, infirmos viſitare, ac hoſpitalia & carceres, & quidquid aliud impenditur in vtilitatem proximi *ex Supplem. 3. par. D. Thomæ quæſt. 15. art. 3. ad 5.* Denique nomine orationis intelliguntur non tantùm meditationes, & preces vocales: ſed etiam, *vt addunt Nauarr. & Sylu.* omnia ſpiritualia opera miſericordiæ: itemque, vt inſinuatum eſt in citato ſupplemento, opera religionis, ſeu pertinentia ad Dei cultum, v. g. Miſſæ ſacrum celebrare, vel audire: libros pios legere, confeſſiones excipere, concionari, & alia eiuſmodi.

Tertium notandum, eſt quamuis ſatisfactio vulgo dici ſoleat pœnitentia; eam tamen ſolum eſſe pœnitentiæ in interiore voluntate exiſtentis effectum, ſignúmque externum: nempe ſicut cùm videt quis fumum, cognoſcit ipſum ex igne procedere; ita cùm quis macerat carnem ſuam ieiunio, aut alia ratione affligit, cognoſcitur in corde dolorem habere, ex quo procedat indignatio illa ſancta contra ſeipſũ, non ſecus ac cùm quis videns aliquẽ, qui diſtringit gladium, aut lapidem vel fuſtem arripit, vt illum percutiat, oſtendit latens in corde ſuo odium quo illum proſequitur. Eadem ratione igitur homo aſſumens ieiunia & alias mortificationes, vt de peccato ſuo propter Deum vindictam ſumere in ſeipſo poſſit; oſtendit odium internum quo proſequitur peccata ſua propter Deum, cuius ſunt offenſa. Nu. 6.

Quartum eſt ſatisfactionem eò ſpectare, vt iuſtitia per illatam iniuriam læſa, reſtauretur ſecundùm æqualitatem actionum. Id quod fieri poteſt dupliciter, vno modo, ſecundùm abſolutam & perfectam æqualitatem: vt quando inter duos homines æquales, actio contumelioſa recompenſatur per aliam contrariam, tantum habentem honoris, quantum prior habuerat contumeliæ. Altero modo ſecundùm æqualitatem imperfectam; vt cùm quis à proprio ſeruo grauiſſimis affectus iniuriis contentus eſt, ſi is de ſuo crimine veniam petat: aut cùm is qui pertulit ab alio iacturam decem millium aureorum patitur ſatisfieri ſibi ceſſione bonorum omnium ipſius, licet ea ad ſummam tot millium nequaquam perueniant. Non poſſe autem ſatisfactionem priore modo fieri Deo ab homine pro ſuis peccatis, inter omnes conuenit: quia quidquid ſumus & habemus totum eſt Dei; illudque exiguum ac finitum. Vnde cùm peccando infinitum bonum, diuinamque maieſtatem offenderimus, niſi aliqua acceptatio & donatio intercedat, nemo poteſt Deo ſatisfacere pro peccatis, quibus in eum iniurius fuit. Quare poſteriore tantùm modo ſatisfactio, quæ acceptatione & donatione Dei nititur, locum habet in ſacramento pœnitentiæ. Hæc nota pro praxi; verba præclara Concilij Tridentini ſeſſione 14. capite 8. Neque verò, ita noſtra eſt ſatisfactio hæc, quam pro peccatis noſtris exoluimus, vt non ſit per Chriſtum Ieſum. Nam qui ex nobis, tanquam ex nobis, nihil poſſumus, cooperante eo qui nos confortat, omnia poſſumus. Ita non habet homo vnde glorietur: ſed omnis gloriatio noſtra in Chriſto eſt, in quo viuimus, in quo mouemur, in quo ſatisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre.] Ex quibus concipe immenſam in nos Dei miſericordiam, quos cum extemplò, poſſet iuſtè, ſicut dæmones, punire plagis inflictis pro menſura delictorum: expectat tamen & condonationem promittit, ſub conditione aliquorum bonorum operum; ad quæ & vires ſuppeditat, & per Chriſti merita vim attribuit ſatisfaciendi, per liberalem eorum acceptationem ad remiſſionem pœnarum, quas infligendi ius ei acquiritur per peccatum. Nu. 7.

De

niſi oporteret eam declaratoriam eſſe alicuius obligationis ſub mortali.

10 *Non eſt exigendum à Pœnitente promiſſum quod obliget ad nouum peccatum mortale, niſi ius poſtulet.*

Nu. 11. CONFESSARIVM regulariter teneri ſatisfactionem Pœnitenti imponere, patet tum authoritate Concilij Trident. *ſeſſ. 14. cap. 8. & cap. Omnis vtriuſque ſexus. De pœnit. & remiſſ.* tum etiam ratione: quia Confeſſarius tenetur quantùm poteſt integrum facere Pœnitentiæ Sacramentum, quod in forma iudicij inſtitutum, requirit Iudicis æquitatem, qua iudicans inter Deum & hominem, ſicut abſoluit hominem quē inuenit diſpoſitū, ſic debet curare vt is ſatisfaciat Deo. Dixi *regulariter*, propter duos caſus in quibus Cōfeſſarius poteſt nullam ſatisfactionem Pœnitenti imponere. Prior eſt quando Pœnitens nullā omnino implere poteſt: quod cōtingit rarò, vt interdum in mortis articulo. Impotētia enim tunc excuſat, & ita excuſat vt tamen non impediat adminiſtrationem ſacramenti pœnitentiæ: de cuius integritate ſatisfactio ipſa eſt quidē (cuius materiam ſimul cum contritione & confeſſione conſtituit, ex Concilio Floren. in inſtruct. Arm. & Conc. Triden ſeſſ. 14. cap. 3. & can. 4.) ſed non de eſſentia; vt argumento eſt, quod idipſum ſacramenmentum ſic verè perficiatur, vt gratiam conferat ante eam adimpletam: quod Theologos communiter ſentire notat Suarez *tom. 4. d ſp. 38. ſect 3 n. 4.*

Poſterior caſus eſt, quando Confeſſarius ex Pœnitentis confeſſione, & ex aliis indiciis intelligit ipſum ſufficienter ſatisfeciſſe pœnæ debitæ ſuis peccatis; quia ſicut æquitas iudicij poſtulat vt puniatur qui debet, ita etiam vt liberetur qui iam ſoluit: ſicq; nun eſt de æquitate iudicij, vt ſatisfactio imponatur ei qui iam ſufficienter ſatisfeciſſe intelligitur. Cæterùm quia difficile eſt talem ſufficientiā cognoſcere, conſultum eſt, ſaltem ad integritatem Sacramenti, ſemper aliquid in ſatisfactionem imponere.

Nu. 12. Quibus duobus caſibus Caiet. *in Summula verbo Satisfactio*, tertium addit: cùm Pœnitens nullam vult ſatisfactionem ſuſcipere, ſed omnem differre luendam in purgatorio. Cui aduerſatur quod cùm Concil. Florent. *in inſtruct. Armenorum, De Sacramento Pœnitentiæ* & Concil. Trident. *ſeſſ. 14. cap 3. & Can. 4.* ſatisfactionem faciant eiuſdem ſacramenti partem; dubium non ſit, quin Confeſſarius ſub graui peccato teneatur aliquid ſemper in ſatisfactionem imponere debenti ac valenti eam implere: quandoquidem reddit alioqui Sacramentum mutilum truncatā vnā ipſius parte. Accedit quod is nequeat iudicari ad pœnitentiæ ſacramentum ſeriò accedere qui ſciens illud eſſe imperfectum ſine ſatisfactione, hanc *nullā neceſſitate cogente*, recuſat vel modicam ſuſcipere: cùm maximè, vt Confeſſor tenetur ſatisfactionem imponere; ſic Pœnitens teneatur illam acceptare: quandoquidem ipſe quoque concurrit ad Sacramentum ſuppeditando materiam. Quo fit vt teneatur integritatem illius ſeruare: ſe nimirum tanquam reum offerendo confeſſario, Iudici inſtituto à Chriſto cum poteſtate abſoluendi à peccatis & ligandi ad pœnam, imponendive ſatisfactionem ex Concil. Tridēt. *ſeſſ. 14. can. 15.* Et certè vt bene ait Nauarr *in Enchir. cap. 26. num. 10.* nullus eſt pœnitens adeo ſaxeus qui bona fide confitens, nolit vel tantillam pœnitentiam acceptare.

Nu. 13. AN AVTEM de præcepto teneatur, quaſcumque, ſibi impoſitam acceptare difficultas eſt. Cui vt ſatisfaciamus, præmonendum eſt authores conſentire, Pœnitentem non teneri acceptare pœnitentiam in qua imponenda confeſſarium erraſſe manifeſtè conſtat: nulla enim lex talem obligationem inducit. Dixi *manifeſtè*: quoniam in dubio ſtandum eſt Sacerdotis iudicio, prout notat Sotus *in 4. diſt. 20. q. 2. art. 2.* Vt autem cenſeatur cōfeſſarius erraſſe in imponenda pœnitentia, non eſt neceſſe vt excedat pœnam in purgatorio luendam a pœnitente pro ſuis peccatis: ſed, vt idem Sotus ibidem indicat, ſatis eſt vt excedat pœnam pro eis in pœnitentiali foro iniungendam, conſiderata qualitate perſonæ, commoditate ac poſſibilitate eam peragendi, & reliquis circunſtantiis: quarum, vt pòſt dicetur, habenda eſt ratio in imponenda pœnitentia. Quare, vt habet Nauar. *ad cap. Conſideret. De pœnitent. diſtinct. 5 §. Ponat ſe num. 8.* ſi valde melancholico ieiunium in pane & aqua, aut vitatio honeſtarum recreationum imponeretur, aut ſi debiliſſimo multa ieiunia, aut occupatiſſimo multæ preces quotidie recitandæ, iniungerentur: is melius facit non acceptando talem Pœnitentiam, quàm acceptando; tantùm abeſt vt teneatur acceptare. Quod cùm ita ſit, in eo tantùm difficultas verſatur, An ſi ſacerdotem erraſſe non conſtet omnino; quin potius videatur iuſtam pœnitentiam impoſuiſſe, pœnitens teneatur de præcepto eam acceptare. De qua in vtramque partem argumenta & authores habet Nauarr *in Enchir. cap. 16 num. 10.* & latius in memorat. commentario *ad §. Ponat ſe:* per totum.

Expoſitio difficultatis, An teneatur Pœnitens acceptare pœnitentiam ſibi impoſitam, cùm non apparet iniuſta.

SECTIO I.

PRo explicatione autem cum eodem Nauarro vtendum eſt diſtinctione Pœnitentiæ, in ſatisfactoriam, id eſt, quæ homini imponitur ad ſatisfaciendum Deo in hoc mundo pro temporali pœna debita culpa ipſi remiſſæ: & in medicinalem ſeu neceſſariam ad cauendū à peccato; itaut pœnitens ad eam teneatur ſine vllo confeſſarij iuſſu: qualis eſt alieni reſtitutio, odij mortalis depoſitio, concubinæ dimiſſio, aut officij quod abſque peccato mortali exercere nequit, & euitatio conuerſationis, per quam ſe credit in peccatum mortale relapſurum.

Hac igitur diſtinctione poſita: dicendum videtur Pœnitentem teneri huius poſterioris generis pœnitentiam acceptare: ſique nolit nullatenus eſſe abſoluendum ob defectum ſufficientis contritionis quo laborat, tanquam nolens abſtinere omni mortali peccato: cùm reſpuat remedium neceſſarium ad aliquod tale vitandum. Sicque Nauarr. monet accipiendos eſſe canones, qui adferuntur in confirmationem ſententiæ Paludani & aliorum (eos Alphonſus à Viualdo commemorat *in Candel. aurea. De ſatisf. n. 25.*) aſſerentium Pœnitētem de præcepto teneri acceptare quamcumque pœnitentiam iuſtam pro ſuis peccatis impoſitam ei à Confeſſario, tanquam habentē poteſtatem ipſum obligandi. Nu. 14.

Pœnitentiam verò prioris generis, nullo præcepto teneri acceptare: itaut illa recuſanti (niſi omnem reſpueret, in notabilem iniuriam ſacramenti) non ſit eo ſolo nomine deneganda Sacramentalis abſolutio, dummodo verum propoſitum habeat Deo plenè ſatisfaciendi, vel viuens per bona opera & indulgentias: vel mortuus per purgatorij cruciatum. Nam exiſtimari poteſt diuina clementia (inquit Nauarr *in cit. comment. num. 11.*) ob fragilitatem noſtram dediſſe nobis optionem ſatisfaciendi ſibi, vel hîc, vel Nu. 15.

in purgatorio. Et certè excluſa Sacramentali ſatisfa-
ctione acceptata, nullum haberi præceptum, quo
homo ſub mortali teneatur in præſenti vita ſatisfa-
cere pro temporali pœna culpæ ſibi remiſſæ debitâ:
ſatis confirmat communis Eccleſiæ conſuetudo: quâ
potiſſimùm innixus, ſententiam hanc Nauarrus ap-
probat. Ea enim habet vt nulli denegetur abſolutio
eo ſolo nomine, quòd nolit acceptare talem aliquam
Pœnitentiam ſibi iniunctam, dummodo ſit eo ani-
mo, quo ante propoſitum eſt. Quam conſuetudinem
rationabilem eſſe oſtenditur per illud, quòd ea tem-
poralis pœna poſſit in hoc ſæculo ſolui, & in futuro:
electióque in eo conueniat homini ipſi perinde ac ſi
aliquis ſub diſiunctione debeat præſtare vnum
de duobus, quorum vtrumuis eligere ſit reli-
ctum in eius arbitrio. Itaque liberum eſt homini
poſt contritionem & confeſſionem velle hic vel in
purgatorio pœnam temporalem ſoluere. De qua re
bene diſſerit Medina *in cod. de ſatisfactione, quæſt. 6. §.
verum.*

Accedit etiam ad confirmationem, quod ex D.
Thoma & aliis Theologis *in 4. diſt.* 20 idem Nauar.
habet *in præced. num.* 5. ſi pœnitentia à Confeſſario
iniuncta confitenti, non ſit tanta, quãtam illius pec-
cata exigunt, confitenté ipſum per eam peractam nõ
eſſe abſolutum à tota pœna temporali peccatis illis
ſuis debita. Sicque dum confeſſarius ob corporalem
imbecillitatem Pœnitentis, vel ob animi languorem,
imponit minorem pœnitentiã quam debeatur pec-
catis de quibus confeſſus eſt, ea ipſa pœna, qua parte
per ſatisfactionem non recompenſatur, manet in
purgatorio luenda. Nam etſi talis pœnitentia fuit
iuſta ſecundùm vſum fori pœnitentialis (in quo non
tantùm qualitatis criminũ, ſed etiam facultatis pœ-
nitentium ratio habenda eſt ex Concil. Trident. *ſeſſ.*
14. *c.* 8.) nõ fuit tamen ſic iuſta, vt per eam ita diuinæ
iuſtitiæ ſatisfieret, quòd ea peracta à Pœnitente, is à
purgatorio liberetur. Vnde intelligitur conſenta-
neum eſſe, vt volens ibidem omnino ſoluere, non
cogatur talem pœnitentiam iniunctam ſuſci-
pere.

Nu. 16. Iis autem quæ ex ſacris canonibus aut Patribus
pro ſententia contraria vrgentur: Nauarr. *in memo-
rato comment. num.* 9. reſpondet, quod iam antè atti-
gimus, intelligi de pœnitentia medicinali: aut de ſa-
tisfactoria iam acceptata: aut etiam de acceptanda,
non quidem ex præcepto, ſed ex conſilio: vt ſenſus
ſit pœnitenté optimè quidem facturũ ſi pœniten-
tiam ei diſcretè taxatam acceptauerit, & acceptatam
peregerit. (In eo enim, & merebitur exiſtens adhuc
in via; & ratione liberæ ſubiectionis, quâ ſponte ſe
ſubiicit Deo; lõgè plus ſatisfacit quã in Purgatorio,
vbi eſt tantùm locus ſatiſpaſſioni, in qua ſolum-
modo reſpicitur pœnæ æqualitas cũ debito) ſed ad
id nullo præcepto obligari, quemadmodum ante
memorata conſuetudo oſtendit: confirmatque au-
thoritas multorum grauium Doctorum (aliquos
commemorat idem Nauarr. *in Enchir. cap.* 26. *nu.* 20.
plures Alphonſus à Vitaldo *in Candel. aureo, cap. de
ſatisfact. n.* 24.) negantium præceptum eſſe de eadem
acceptatione.

Nu. 17. Sed obiici poteſt illud pro quo plures authores
citat Suarez *tomo 4. diſput.* 38. *ſect.* 7. *nu.* 2. Confeſſa-
rium in Pœnitentem tanquam iudicem in reum, ha-
bere poteſtatem ligandi ipſum ad pœnam, ſicut ab-
ſoluendi à culpa. Vnde ſequitur Pœnitentem dum
impoſitione Pœnitentiæ ligatur à ſuo Confeſſore,
teneri impoſitam acceptare. Cui obiectioni Nauarr.
in eodem comment. num. 13 occurrit; quòd cùm conſtet
Confeſſarium non poſſe abſoluere nolentem, ſed
tantùm volentem: concedendum eſſe quidem, poſſe
ligare volentem & acceptantem pœnitentiam; non
item nolentem, ſed in purgatorio vel per alia bona
opera pro peccatis ſatisfacere deliberantem, aut cer-
tè volentem adire alium Confeſſarium, cui de inte-
gro confiteatur, à quo minorem pœnitentiam expe-
ctat quod iuſtè poſſe habet idem author *in præced.
num* 6. Quamuis in eo videatur aliquid peccati ſal-
tem venialis ineſſe: cum rationi aduerſetur, Sacra-
mentum relinquere inchoatum, & fugere iuſtum Sa-
cerdotis iudicium; cui iam ſemel te ſubdidiſti: niſi
aliqua rationabilis cauſa id cohoneſtet.

Addit Nauarr. num. 11. notatu dignum in hac re:
quòd etſi iudex fori externi poſſit delinquenti, ve-
lit nolit, pœnam meritam imponere, non poſſit ta-
men Iudex fori interni: quia tale forum non reſpi-
cit ſicut externum, publicam vtilitatem, ſed priua-
tam animæ pœnitentis, itaut pœnitentia in eodem
foro iniuncta, tanquam mandatum in vtilitatem
pœnitentis factum, tranſeat in conſilium: etiamſi ac-
ceptata ſic liget, vt neceſſariò implenda ſit: perinde
ac votum, quod ſuſcipere, eſt quidem conſilij tan-
tùm; ſed ſuſceptum implendum eſt de neceſſitate
præcepti. Accedit quod hæc ſatisfactio ſit quoque
in remedium aduerſus relapſum: quò fit vt debeat
accommodari diſpoſitioni pœnitentis: cui nonnun-
quam expedit, ſatisfactionem hic & nunc, vel ſe-
cundùm ſe totam, vel ſecundùm partem imponi ſuo
conſilio potius, quàm ſub præcepto, propter ipſius
diſpoſitionem, cuius habenda eſt ratio; ſicut in me-
dicina corporali ratio habetur diſpoſitionis ægri.
Aliàs verò, dubium non eſt ſatisfactionem ſacra-
mentalem imponendam eſſe præcipiendo iuxta do-
ctrinam Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 8.

Si obiicias contra eundem caſum ſatisfactionis
impoſitionem non eſſe ſacramentalem, niſi ſit actus Nu. 18.
poteſtatis ligandi à Chriſto in Eccleſia inſtitutæ,
qualis non eſt ſatisfactio relicta in arbitrio pœni-
tentis; cùm hic, illâ etiam ſuſceptâ liber nec ligatus
maneat. Reſpondetur ſatisfactionem eo modo im-
ponere, non eſſe quidem ligare imponendo ſimpli-
citer neceſſitatem agendi; eſſe tamen ligare in ordi-
ne ad finem conſequendi per pœnitentiæ Sacra-
mentum, remiſſionem pœnæ propriis peccatis de-
bitæ: ad quam per ſe primò inſtituitur ſatisfactio,
ſicut ad culpæ remiſſionem contritio & confeſſio.
De qua re videri poteſt Suarez *in citata diſputatione*
38. *ſect.* 3. *num.* 2. Nobis ſufficiet monere illam illu-
ſtrari poſſe exemplo eorum quæ in bullis indulgen-
tiarum iniunguntur exequendæ ab eo qui ipſas ve-
lit lucrari, ſibive pœnas Purgatorij, peccatis ſuis de-
bitas relaxari virtute clauium Eccleſiæ.

Explicatio alterius difficultatis, An ſatisfactio ſit de neceſſitate imponenda ante Sacramentalem abſolutionem.

Sectio Poſterior.

ANtedictis de neceſſitate imponendæ ſatisfa- Nu. 19.
ctionis coniuncta eſt difficultas, quando illa
imponi debeat. De qua tenendum eſt cum Nauar-
ro *in Enchirid. capite vigeſimoſexto numero decimo*, &
cum aliis quos refert Suarez *tomo 4. diſputatione tri-
geſimaoctaua, ſectione tertia numero ſexto*, imponendam
eſſe quidem ordinariè ante abſolutionem: ſed nihil
obſtare quominus poſt eam imponi poſſit, cùm tam
ſit Sacramentalis poſt, quàm antè impoſita, vt idem
Nauarr. *ad princip. cap. 1. de pœnitent. diſ. 6. n. 35.* probat
ex eo

ex ... quòd illa quæ incontinenti fiunt, ineſſe videantur ex lege *Lecta §. diebam, ff. de rebus cred.* & ex lege *Legem. Cod. de pactis, & ex ca. Preterea, de teſtibus cogendis*; additque eam eſſe receptam ſententiam. Quam aduerte non procedere quoad pœnitentiam, quæ pœnitenti per modum declaratæ obligationis, id iniungitur, quod illi neceſſarium eſt ad tuendam animæ ſuæ puritaté, eo quod ad illud ſub mortali teneatur, etiamſi à Confeſſario non iniungatur. Cuiuſmodi eſt reſtitutio notabilis damni aliis per ipſum illati; ſiue in fama, ſiue in rebus externis, ſiue in perſona; quam reſtitutionem omittere dum fieri poteſt, peccatum eſt mortale: depoſitio item odij mortalis, & ablegatio ancillæ cum qua nequit abſq; teterrimi periculo viuere: ac etiá euitatio cuiuſcumque alterius cauſæ peccati mortalis. Cùm enim abſolutio non ſit danda ei, qui non ſtatuerit omnino abſtinere à quouis peccato mortali, antequam confeſſus abſoluatur, iniungenda eſt ei reſtitutio, ad quam teneri cognoſcitur, & euitatio occaſionum proximarum peccandi mortaliter, quas deprehenditur habere.

Nu. 20. Aduerte autem quòd licet à tali antequam abſoluatur, ſit exigendú de præſenti firmum propoſitum quòd reſtituet, vel quòd vitabit dictas occaſiones, aliudve præſtabit, ad quod ſub mortali tenetur: ipſú tamen non eſſe ad id obligandum voto vel iuramento vel alia promiſſione, quæ nouum vinculum inducat; niſi ius id fieri poſtulet: nempe (vt Nauarr. *in Enchir. cap. 16. num. 2. notat*) in excommunicato notorio. item in incendiario. 3. in mutilatore. 4 in manifeſto raptore aut Eccleſiæ violatore. 5. in vſurario publico. 6. in inferente publicè iniuriam perſonis Eccleſiaſticis.

CAPVT III.

De iis quæ imponi poſſunt in ſatisfactionem.

SVMMARIVM.

21 *In ſatisfactionem imponi poſſunt Pœnitenti, tum bona opera pœnalia, quæ cõprehẽduntur latè ſumptis nominibus ieiunij, eleemoſynæ & orationis: tum etiam illata à Deo mala, voluntariè patientérque tolerata.*
22 *Internum opus imponi poteſt in ſatisfactionem.*
23 *Poſſunt & omnia bona quæ acturus eſt, & mala quæ pœnitens paſſurus eſt patienter in ſua vita.*
24 *Ratio eius rei.*
25 *Aduertẽda de clauſula, Quicquid boni feceris, &c. adiuncta Sacramentali abſolutioni.*
26 *Vnde orta ſit conſuetudo imponendi modicas Pœnitentias.*
27 *Bona opera generatim impoſita in ſatisfactionem, non ſunt tam ſatisfactoria, quàm impoſita particulariter.*
28 *Imponi poſſunt in ſatisfactionem opera aliàs debita.*
29 *Probatio eius rei.*
30 *Duplex obiectio in contrarium, cum earum ſolutione.*

PONENOVM eſt pro fundamento, quod Nauarr. habet *ad princip. c. 1. De pœnitent. diſtinct. 6. num. 43.* quidquid à Pœnitente aſſumi poteſt in ſatisfactionem pœnitentialem, id per Confeſſarij miniſterium dari poſſe in Pœnitentiá. Ratio eſt, quia derogaretur alioqui Eccleſiæ clauibus, maiorem virtutem voluntati hominis, quàm eis tribuendo: quod à fidelium opinione longe abeſſe debet.

Quo poſito ſtatuitur, in ſatisfactionem imponi poſſe ea omnia per quæ hominem pro ſuis peccatis ſatisfacere poſſe Deo, antea diximus; nempe ea bona opera pœnalia, quæ comprehenduntur latè ſumpto nomine ieiunij, aut eleemoſynæ aut orationis; non tantùm ſuſcepta ſponte propriá; ſed etiam à Deo immiſſa, ſi quidem voluntariè & patienter tolerentur. Nam pœnæ inflictæ a Deo, quatenus volútariè & patienter acceptatæ per pœnitentes contritos, ſatisfactoriæ ſunt, ſicut & meritoriæ, vt bene docet Medina *in Cod. De ſatisfact. quæ. 5. §. Nunc reſpondendum*: quia ipſa voluntaria propter Deum acceptatio, eſt actus patiẽtis, procedens à charitate ideóque acceptatur a Deo ad præmium & ad pœnæ remiſſionem. Dixi (*per pænitentes contritos*) quoniam pœnæ toleratæ per pœnitentes obſtinatos in peccato mortali, non ſunt ſatisfactoriæ: ſicut nec ſatisfaceret homini (quod exemplum Sylu. *in verbo, Satisfactio, num. 2.* adfert ex D. Thoma) qui pro alapa data, ſe coram eo proſterneret, & aliam ſimul daret. Addit Medina ibidem, ſibi videri probabile, pœnitenti voluntariè & patienter pœnam inflictam ſuſtinenti, in ſatisfactionem cedere; non modo eam quæ ei met illata fuerit; ſed eam etiam quæ ob ipſius peccatum, aliis perſonis ſibi coniunctis.

Quòd imponi poſſint tam opus internum quàm omnia quæ pœnitens acturus eſt bona, & paſſurus patienter mala.

SECTIO PRIOR.

TRia hic occurrunt pro praxi obſeruáda. Primũ eſt quod habet Suarez *tom. 4. diſpu. 38. ſect. 6. n. 2.* bonum opus externum magis quidem accommodatum eſſe ad ſatisfactionem, quia ſolet eſſe magis pœnale; nihilominus poſſe imponi internum actum: vt ſi pœnitens ita ægrotet, vt nihil externũ facere poſſit, iniungi ei poteſt, vt actum internum eliciat, v. g. corde dicat, Ieſus Maria. Item ſi confeſſor iudicet expedire ad bonum pœnitentis, vt aliquoties vel aliquibus diebus ſibi intra ſe proponat vitare peccata, id illi in ſatisfactionem imponere poteſt. Nec obſtat quòd materia ſacramenti debeat eſſe ſenſibilis: quia ſufficit ſenſibilem eſſe per accidens: vt patet ex contritione, quæ eſt actus per ſe internus. Fit autẽ eiuſmodi ſatisfactio per accidens ſenſibilis, quando exterius imponitur, & exterius acceptatur. Sicut igitur poteſt confeſſarius abſoluere à peccatis internis, ita etiam poteſt in ſatisfactionem imponere actum internum. Nu. 22.

Secundum eſt, ex Nau. *ad princ. c. 1. De pœn. diſt. 6. n. 36.* & aliis quorum meminit Suarez *in ſeq. nu. 6.* valde vtile eſſe vt confeſſarius pœnitenti in remiſſionem peccatorum ſuorum, cum eo quod cenſuerit illi particulariter imponendum, iniungat generatim bona quæ in poſterum fecerit, & mala quæ patienter ſuſtinuerit: quoniam opera ſatisfactoria à confeſſario in ſatisfactionẽ impoſita, plus tollunt de pœna in purgatorio luenda, quàm quæ propria ſponte à pœnitẽte ſuſcipiũtur: vt ab omnibus receptum eſſe idẽ Nauarrus ait, *ſub finem ſequentis nu. 37.* quod plenius expreſſit *ad c. Falſas, De pœni. diſt. 5. n. 11.* Addẽs id hodie ſeruari ab omnibus confeſſariis: qui per illam clauſulam in formula abſoluendi poſitam, *Quidquid boni feceris & mali ſuſtinueris, ſit tibi in remiſſionem peccatorum tuorum*, pœnitentibus iniungunt in ſatisfactionem bona quæ fecerint & mala quæ ſuſtinuerint in vita ſua. Nu. 23.

Id quod eſſe rationi conſonum in eodem num. 6. Nu. 24.

Nu. 24. Id quod eſſe rationi conſonum in eodem num.6. Suarez probat à ſimili: quia ſi peccatum in communi poteſt eſſe materia huius ſacramenti, poterit & ſatisfactio in communi. Ne tamen poſſint inde aliqua abſurda inferri, ipſum reſtringendum eſt, prout idem addit, ad ſatisfactionem pro peccatis de quibus facta eſt illa confeſſio: de quibus ſolis iudicium fit per Eccleſiæ claues, quarum beneficio Pœnitentis actus eleuantur ad eſſe ſacramentale. Vndè poſtquam talia peccata quoad pœnam, fuerint omnino remiſſa, ceſſabit talis effectus ſatisfactionis ſacramentalis.

Nu. 25. Nota autem circa eandem clauſulam (*Quidquid boni feceris, &c.*) quòd ea non ſit de ſacramenti eſſentia, nec ita neceſſaria quin poſſit omitti: vt ſuo loco in ſequen. lib. exponetur: neque à Sacerdote profertur tanquam ſententia obligatoria à iudice in reum lata; ſed per modum deprecationis. Quo fit vt ea nō ſit de ſe fundamentum ſufficiens ad aſſerendum, à Sacerdote tanquam Iudice ligatore, pœnitenti in ſatisfactionē imponi quidquid boni facturus aut mali paſſurus eſt. Nihilominus tamen cenſeri poteſt ſufficiēs, ratione cōmunis vſus. Neq; obſtat quòd nō ſit pura pœnitentiæ iniunctio (vtpote quæ nihil imponit pœnitenti neceſſariò faciendum; ſed totum relinquit ipſius voluntati) nam ea eſt conditionalis: quandoquidem relatiuum tempori futuro adiunctum, conditionem denotat; vt argumentatur Nauarr. *in cit. num.* 36. Qui conſequenter num. 37. addit ea de cauſa, nullo Pœnitentis arbitrio expectato, ſatisfactioni applicari ſi quæ ipſa ex charitate faciat bona opera, aut patienter toleret mala.

Nu. 26. Nota ſecundò ex tali vſu imponendi generaliter in pœnitentiam bona facienda, & mala perferenda patienter à pœnitente, inoleuiſſe (iudicio eiuſdem Nauarr. ibidem) morem pœnitentias minuendi, ſeu modicas iniūgendi: nempe quòd illud in quo eæ fortè deficerent, ſuppleri poſſe videretur per illa; quæ vt plurimùm homines faciunt bona, vel patienter ſuſtinent mala; ſi & ipſa in ſatisfactionem imponantur.

Nu. 27. Nota tertiò, ex eodem *Nauarr. in ſeq. num.* 39. bona opera ita generatim & ſub conditione iniuncta, non eſſe tam ſatisfactoria quàm illa quæ ſpeciatim & purè iniunguntur: quia quo quis magis obligat ſe ad aliquid faciendum, eò illud ad quod ſe obligat, cæteris paribus eſt melius & Deo gratius: vt factum ex voto, quàm factum omnino liberè; prout à Theologis eſt receptum per rationes quas adfert gloſa *ad Clement. primam, De reliq. & venerat. Sanctorum, verbo Seipſum.* Quamquam tamen illa ipſa generatim iniuncta, plus ſatisfactoria ſunt, quam ſi nullo modo iniungerentur. Itaque vt idem Nauarr. addit ibidem, tres ſunt gradus bonorum operum, quibus ſatisfacimus. Primus maximè ſatisfactorius, eorum quæ purè & ſpeciatim nobis imponuntur à Confeſſario. Secundus minùs ſatisfactorius, eorum quæ ſub conditione ſi ea fecerimus, nobis imponuntur. Tertius multo adhuc minùs ſatisfactorius, eorum, quæ nos ipſi noſtra tantùm ſponte aſſumimus.

Imponi poſſe in ſatisfactionem ſacramentalem opera iam aliàs obligatoria.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 28. TErtium obſeruandum reſtat (cuius contrarium Franciſcus à Victor. *De Sacram. num.* 103. putat eſſe erroneum) in ſatisfactionem ſacramentalem imponi poſſe opera aliàs debita: pro quo plures authores citant à Viualdo & Henriq. hic *in ſua ſumma lib.* 5. *cap.* 19. §. 5. *lit. O*, & ille *in* *and. aureo c. De ſatisfact. nu.* 10. Idque confirmant efficaciter Caiet. & Nauar. ille in tomo 1. opuſc. tract. 6. quæ. 1. & hic tum in Enchir. cap. 26 nu. 24. tum ad princ cap. 1. de pœnit. diſt. 6. num. 41. & ſeq. quia opera debita alia ratione, quàm ob iniunctionem Confeſſarij, vt ieiuniū Quadrageſimale vel Quatuor temporum, recitatio horarum Canonicarum, auditio Miſſæ in die feſto, & alia ad quæ quis tenetur de præcepto Dei, vel Eccleſiæ, aut ex voto; vel iuramento, ſunt ſatisfactoria pro pœna in purgatorio luenda. Quare ad eum finem facienda & applicanda, poſſunt à confeſſario imponi, ſeu per eccleſiæ claues in ſatisfactionem ſacramentalem eleuari.

Nu. 29. Patet conſequentia: Tum per illud quòd duplex obligatio diuerſis titulis ſibi inter ſe non repugnantibus poſſit cadere in idem opus: vt obligatio præcepti & voti in auditionem Miſſæ in die feſto: ſæpéque expediat ita fieri, ſaltem ratione humanæ infirmitatis: maximè cùm Deus, bonorum noſtrorum nullatenus indigens, obliget nos ſuis præceptis non in ſuam, ſed in noſtram vtilitatem. Tum etiam per eam rationem quam Nauar. perſequitur *ad cit. principium num.* 41. ſcilicet quòd per opus alias debitum, poſſit non tantùm debitum ipſum perſolui, ſed ſimul etiam effici, vt operanti debeatur merces æternæ vitæ. Sic enim (*confeſſione omnium,*) is qui ex charitate parentes honorat ſatisfacit debito, ad quod per quartum præceptum decalogi obligatur, ſimúlque vitam æternam meretur. Quod cùm ita ſit fieri quoque poterit, vt temporalis pœna in purgatorio luenda recompenſetur per tale opus. Nam ſi aliàs debitum eſſe, non tollit ius accipiendi mercedem futuram, nec item tollet ius compenſandi per illud ſeu ſatisfaciendi pro debito præterito. Cùm enim tam excellens tamque immenſa ſit vitæ æternæ merces: & ipſius comparatione, adeò exile debitum pœnæ temporariæ in purgatorio luendæ: ſanè alienum eſt à ratione dicere, idipſum quod ſufficit ad vitam æternam promerendam, non poſſe valere ad tollendum id, quod tantùm eſt eiuſdem vitæ adipiſcendæ impedimentum quoddam.

Accedit quod Martyrium aliquando ſubeundum ſit ex præcepto: nec tamen dubitari poſſit, quin per illud ſemper ſatisfiat pœnæ in purgatorio debitæ, cùm nuſquam ſoleat Eccleſia pro Martyribus orare.

Nu. 30. Nec obſtat quod pro decem, quæ debeo Titio ex emptione nō poſſim ſatisfacere reſtituendo alia decem, quæ ab ipſo accepi mutuo. Nam ſatisfactio, de qua agimus, non eſt ad perfectam commutatiuæ iuſtitiæ æqualitatem, ſicut quando Titio ita ſuum redditur, vt ipſe nihil minus, & ego nihil plus habeam: ſed ad æqualitatem imperfectam, quæ magis naturam amicitiæ, quàm iuſtitiæ ideo ſapiat, eoquod talia opera hominis exiſtentis in gratia, & operantis ex charitate, Deus in ſatisfactionem acceptet perinde atque alia ab ipſo pro peccato vindicando ſponte ſuſcepta, aut ſacerdotis arbitrio pro menſura delicti impoſita; aut etiam iuxta Concil. Trident. *ſeſſ.* 14. *ca.* 9. *& Can.* 13. à Deo ipſo immiſſa, & ab eodem homine patienter tolerata: ſicut ſi Titius decem quæ ab illo accepi mutuo acceptaret in ſolutionem pro decem, quæ illi debeo ex emptione.

Nec etiam obſtat, quòd ſecundùm omnes *teſte Nauar. in Enchir, num.* 24. *ante citato.* Confeſſarius imponens pœnitentiam ieiunij aliquot dierum; in dubio non cenſeatur imponere illud ad quod pœnitens aliàs tenetur; ita vt is, cui impoſitum eſſet ieiunium trium dierum, non ſatisfaciat ieiunando tribus diebus Quatuor temporum; communiſque ritus eccleſiæ habeat vt non imponantur pœnitentiæ de ieiuniis

alis & orationibus aliàs debitis. Hoc inquam non obſtat vt Caiet. notat *loco cit. in ſol. 2. argumenti* & poſt eum Nauar. *ad memoratum princip. num.* 44. quia Confeſſarius (quem cor & charitas Pœnitentis latet) iudicium ſuum inclinans ad tutiorem partem: prætereundo in ſatisfactione id quod eſt amicitiæ, conuertit ſe ad id quod eſt iuſtitiæ: qua ratione ſatisfactio requirit vt fiat per opera non aliàs debita. Vnde ſi quid propoſita obiectio efficiat, tantum eſt, non ordinariè: ſed tarò talia opera in ſatisfactionem imponenda eſſe: non autem nihil ea prodeſſe ſi imponantur: aut non eſſe conſultum imponi cùm timetur Pœnitentem non impleturum præceptum, quo ad talia opera obligatur: ſperatúrque quòd per eam nouam rationem obligationis inducendus ſit ad ipſum implendum. De eadem re, aliis citatus Sanchez in opere morali lib. 1. cap. 14. nu. 6. & 7.

CAPVT IV.

De prudentia Confeſſarij in imponenda pœnitentia.

SVMMARIVM.

31 *Non eſt imponenda ſatiſfactio quæ ſit in præiudicium tertij.*
32 *Nec quæ peccatum occultum in confeſſione detectum manifeſtet.*
33 *Vitandum, ne videatur eſſe ineptè impoſita.*
34 *Pœnitenti contraria peccatis ipſius imponenda eſt ſatiſfactio, ad radices illorum excidendas.*
35 *Imponenda tantùm eſt Pœnitenti ſatiſfactio, quam creditur impleturus.*
36 *Nec nimis leuis, nec nimis grauis imponenda eſt.*
37 *Non niſi leuem admittere volens, reiiciendus non eſt, in re poſita in ipſius arbitrio.*
38 *Monendus tamen quam maiorem mereatur, niſi ex monitione incommodum timeatur.*
39 *Recuſans id ad quod aliàs tenetur ſub mortali, non eſt abſoluendus.*
40 *Tertius modus imponendi pœnitentiam notandus.*
41 *Cum conſtituto in articulo mortis qualiter procedendum ſit in imponenda ſatiſfactione.*
42 *Vt Sacramentalis ſatiſfactio imponatur præcedere debet confeſſio Sacramentalis.*
43 *Satiſfactio omiſſa vno tempore, implenda eſt alio.*

AD prudentiam Confeſſarij in imponenda pœnitentia, de qua lib. 2. dicere diſtulimus in hunc locum, ſequentia pertinent.

Nu. 31. Primum eſt, *quod D. Anton. 4. par. tit. 17. cap. 20. §. 1. habet*, ne imponatur Pœnitentia cuius impletio ſit in præiudicium tertij: vt ſi ſeruo imponatur magnum ieiunium, vel longa peregrinatio, vel aliud notabile impedimentum obſequiorum debitorum domino: vel fœminæ non habenti paraphernalia, iniungantur magnæ eleemoſynæ in præiudicium viri.

Nu. 32. Secundu eſt, *quod conſequ. idem author habet*, vt pro peccato occulto, nō imponatur pœnitentia manifeſta, ſeu cuius impletio oſtendat Pœnitentem graue aliquid admiſiſſe. quoniam frangeretur alioqui confeſſionis ſigillum: & ita Nauarr. *ad cap. Sacerdos, De pœniten. diſtinct. 6. num.* 103. meritò ait, incautos eſſe confeſſarios, qui ieiunia & cæteras, quæ nequeunt aliis neſcientibus impleri; graues pœnitentias imponunt paulo poſt confeſſionem implendas: quoniam attento quòd noſtra ætate via quiſquam facit graues pœnitentias propria ſponte ſuſceptas, inde inducunt alios ad ſuſpicandum, quòd pœnitentes grauia peccata commiſerint, propter quæ tales pœnitentiæ ſint impoſitæ. Si quis tamen verſaretur inter eos, apud quos in vſu eſſet, aliquas graues pœnitentias nonnunquam ea deuotione ſuſcipi: vt in monaſteriis, aut collegiis, aut ſodalitiis quibuſdam, orationes longiores, meditationes, vigilias, & verberationes; poſſent tales iniungi, & quæcumque aliæ, quas multi vbi Pœnitens degit, ſolent ex deuotione vſurpare; vt Romæ, flagellationes in nocte cœnæ Domini: non item inſolitæ: aut ex quibus ſpectata qualitate vel conſuetudine perſonæ, colligi facilè poſſet iniunctas eſſe ob mortale peccatum in confeſſione detectum. Exemplum eſt, ſi Confeſſor in confeſſione iniungat Pœnitenti vt capite & pedibus nudis cereum teneat in Miſſa coram populo: quod ſe vidiſſe ait & improbat idem Nauar. *in ſeq. nu.* 106. Item (quod habet Henriquez *libr. 5. Summæ Theolog. Moral. cap. 21. §. 6.*) ſi fœminis aut Religioſis, qui in communi menſa cibum ſumunt, grauia ieiunia in pane & aqua imponantur, vnde grauis peccati à maritis, aut à Prælatis arguantur.

Tertium eſt, *quod attingunt Nauar. & Sotus*: ille *in Enchir. cap.* 18. & hic *in 4. diſt. 20. quæſt. 2. art. 3. concl.* 2. ne ita imponatur pœnitentia vt ineptè impoſita eſſe videatur: vt ſi imponatur magna eleemoſyna homini pro ratione ſui ſtatus pauperi: aut prolixæ orationes, homini continuè occupato: aut ieiunium aſſiduè laboranti, & veſcenti pane in ſudore vultus ſui: aut auſteritas magna, delicato, vel conſtituto in altiori dignitatis gradu: aut aliquid quod ſit cōtra ipſius honorem, nec deceat ab ipſo impleri: aut quod periculum habeat lapſus ſpiritalis; vt fœminam ſine viro peregrinationem ſuſcipere, vel etiam cum illo longinquam (vt ex Hoſtienſi addit Nauarrus) aut ad melancholiam & deſperationem pronum, vti tantùm pane & aqua, & recreationes omnes etiam honeſtas vitare. Etenim Pœnitentiæ (inquit bene Henriquez *in præced.* §. 2.) non tantùm numero & qualitati peccatorum proportionatæ eſſe debent: ſed etiam diſpoſitioni perſonæ: vt leuior ei imponatur qui oſtendit magnæ contritionis ſigna; aut qui apparet infirmior, ſiue corpore ſiue animo: aut qui de grauioribus nihil videtur impleturus. Neque iuuenibus feruentioribus, qui graues pœnitentias expetunt, imponendæ ſunt tales, quibus ſub onere gemant, aut breui deficiant viribus. Nu. 33.

Quartum eſt, *quod loco citato D. Antoninus attigit*: vt Confeſſarius multum laboret, Pœnitentibus contrariam peccatis pœnitentiam imponere ad excidendas eorum radices & occaſiones *iuxta cap. Satisfactio. De pœnit. diſt.* 3. putà luxurioſo, quæ valere poterunt ad continentiam retinendam: vt curare & deſerere familiaritatem perſonarum, quæ illi eſſe poſſunt cauſa ruinæ; itémque ieiunia, verberationes & alias corporis macerationes vſurpare. Auaro autem, imponere eleemoſynam: & Superbo, opera humilitatis *iuxta cap. 1. De pœniten. diſt.* 2. & ſic de cæteris: curando in omnibus: vt cum in Pœnitentiæ ſacramento, ſatisfactiones non ſolùm ſint vindictæ peccatorum, ſed etiam medicinæ: eæ quas ipſe impoſuerit, non minus, immo potius ſint remedium præſeruatiuum à reciduo, quàm expiatio pœnæ præteritis peccatis debitæ: quemadmodum ex D. Thom. & aliis Theologis habet Iacobus à Graphiis *in lib. 1. deciſ. aurearum cap. 31. num.* 7. Nu. 34.

Quintum eſt, *quod idem à Graphiis conſequenter addit*, vt Confeſſarius ſemper curet eas pœnitentias imponere, quas credat veroſimiliter, Pœnitentem ipſum impleturum: ne obſint, quæ prodeſſe debent; quandoquidem per violationem illatum, ſtatus ipſius deterior futurus eſt, quàm alioqui foret. Quapropter monendus eſt (quantumcumque *iuxta Sotum loco citato* non oſtendat ſe difficilem) ne pro- Nu. 35.

poſitam pœnitentiam acceptet, niſi ſe eam impleturum firmiter proponat: etiamſi pœnæ peccatis ſuis debitæ non ſatisfaciens in hac vita, debeat illam ſoluere in Purgatorio, vbi longè grauior erit, & multo minus efficax ad ſatisfaciendum: *in eod. art. 3. non longè à principio*, idem Sotus tangit. Et ratio eſt, quia in hac vita homo pœnitentiam impoſitam ſuſcipit & peragit ex plena libertate: in futura vita verò, neceſſitate compellente: perinde ac cum quis Iudice cogente ſoluit debitum: quod non imputatur ei ad laudem & meritum, ſicut ſi ea plena libertate ſolueret. Accedit, quòd in hac vita iudicium pœnitentis ſit miſericordiæ, & in futura rigoris iuſtitiæ.

Nu. 36. Sextum eſt, *quod idem à Graphiis in ſeq. nu. 8. & 9. adhuc habet*, Confeſſarium debere diligenter cauere, ne pœnitentiam adeò leuem imponat, vt pœnitens illam contemnat, illiúſque leuitate illectus relabatur faciliùs: neque contra adeo grauem, vt ille eam cum animæ ſuæ præiudicio omittat: ſed ſic grauitatem cum lenitate temperet, vt neque nimis rigida, neque nimis facilis eſſe videatur.

Nu. 37. Quodſi Pœnitens ipſe dixerit ſe pœnitentiam mediocrem, quam ipſe iudicio Confeſſarij meretur, facere non poſſe, ſed velle tantùm facere paruam, debet hic illi morem gerere in re quæ arbitrio ipſius relicta eſt, prout pluribus aliis citatis habet Henriquez *lib. 5. Summæ cap. 20. §. 5. lit. Q.* Cùm enim confeſſarius non tantùm gerat officium Iudicis ad vindictam peccati: ſed etiam pij Medici ac Patris ſpiritalis, ad curationem animæ, debet vti ea prudentia (vt bene loco cit. concl. 2. ait Sotus) qua ſolet Medicus, qui non ſemper rigore vtitur medicaminum, quæ morbus exigit, ſed ad ægri debilitatem attendit, qui ſi rigorē illum ferre nequeat, remiſſius cum eo agit. Si ergo Pœnitens Confeſſario ſuam imbecillitatem exponat, iſque præſumatur propter debilitatem corporis aut animi, ſpirituſque languorem & teporem, non impleturus pœnitentiam condignam, iniungenda eſt ei, quam libenter admittet, etiamſi eſſet vnum Pater & Aue, aliúdve modicum: (addito quòd alia bona quæ fecerit vel mala quæ pertulerit patienter, ſint etiam ei in pœnitentiam) potius quàm ſinendus, vt recedat afflictus vel deſperatus ob pœnitentiæ difficultatem.

Nu. 38. Id quod ex D. Thoma & Hoſtien. adferens D. Anton. *3. parte tit. 17. c. 20. in initio*, addit ex Palud. quando pœnitentia minor quàm deberet, ſic imponitur; indicandum eſſe pœnitenti quanto maiorem mereatur: cùm Canones pœnitentiales ſeptennalem imponant pro vno mortali: ne decipiatur; putans impoſitam, condignam eſſe ac ſufficere. Si tamen ex tali declaratione timeretur nimia deiectio, vel deſperatio, abſtinendum eſſet ab ea: & potius humaniore adhibita adhortatione, ſuadendum vt velit Deo ſatisfacere, ſiue hic ſiue in purgatorio. Quæ voluntas ei ſufficere poteſt iuxta Nauar. alios citantem *in Enchir. cap. 26. num. 20.* Et confirmatur per illud quod idem bene docet *ad cap. Conſideret, De pœniten diſt. 5. §. Ponat ſe, nu. 11.* relictum eſſe ipſius arbitrio ſiue hic, ſiue in Purgatorio ſatisfacere pœnæ debitæ peccatis ſuis.

Nu. 39. Aduertendum eſt verò, ſi id quod pœnitenti imponitur tale ſit, vt ſub mortali teneatur illud præſtare etiamſi non iniungeretur; ipſéque ille recuſet, non debere ſacramentaliter abſolui, vt iam ante attigimus: quia tanquam impœnitens, incapax eſt talis abſolutionis iuxta illud *in cap. Tunc vera 11. quæſt. 3.* Tunc vera eſt abſolutio præſidentis, cùm interni ſequitur arbitrium Iudicis] id eſt, Dei: qui nunquam abſoluit impœnitentem. *De pœniten. diſtinct. 1. cap. Neminem* Quod D. Antonin. annotans, addit procedere etiamſi talis inſiſtat pro abſolutione, oſtendendo ſcandalum & deſperationem ſi non abſoluatur. Nam ei nullo modo aſſentiendum eſt, ſed declarandum id non poſſe fieri, neque ſi fiat profuturum ipſi. Quod verò is permaneat in ſcandalo, non debet nos reddere ſollicitos, quaſi rei ſimus illius: quia nō eſt à nobis datum, ſed ab eo acceptum ſicut Phariſæorum ſit, non paruulorum ſcandalum *ex cap. Inter verba 11. quæſt. 3.*

Septimum eſſe poteſt, quod Polancus habet in Direct. *cap. 2. art. 4.* vt diſpoſitis ad maiorem pœnitentiam admittendam, maior imponatur habita ratione criminum perpetratorum, dummodo ea talis ſit quam illi videantur adimpleturi. Concedatur item Pœnitenti vt impoſitam Pœnitentiam poſſit redimere, vt ieiunia eleemoſynis: quædam etiam relinquantur ipſius arbitrio, dicendo hoc facies, aut ſi malueris illud. Nu. 40.

Octauum ſit, quod Nauar. *in Enchir. cap. 26. nu. 33.* habet, & ante eum ex Palud. D. Anton. *3. parte tit. 10. cap. 2. ſub initium, per cap. 1. 26 quæſt. 7.* vt conſtitutis in articulo mortis non imponatur magna pœnitentia exterior mox agenda, ſed ad interiorem contritionem quam fieri poteſt maximam, ipſi moueantur: non tam proponendo pœnas inferni, quam ſpem miſericordiæ Chriſti pro ipſis crucifixi: quia tunc magis quis deſperatione quàm præſumptione oppugnatur. Item admoneātur vt iubeant de bonis ſuis eleemoſynas rationabiles fieri, & Miſſas celebrari: rogéntque amicos ſi quos præſto habeant, vt precibus & aliis bonis operibus iuuent ipſos, ad pœnitentiam pro ſuis peccatis agendam. Quò etiam ſpectat quod ex Hoſtienſi D. Antoninus addit pœnitentem in articulo mortis conſtitutum monendum eſſe à confeſſario, quæ pœnitentia illi imponi deberet ſi bene valeret, quámque debeat implere, ſi conualeſcat: aut pro ea eleemoſynas facere, ſuíſque hæredibus iniungere faciendas. Nu. 41.

Quod ſi timeretur inde accepturus occaſionem aliquam deſperationis, ſeruandum eſſet quod antea num. 38. dictum eſt: moneri tamen poſſet vt conualeſcens ſe denuo præſentet confeſſario, petendo ſibi taxari condignam ſuis peccatis pœnitentiam, quod tunc fieri non poteſt, manente ipſius infirmitate. Ratio autem monitionis huiuſmodi redditur, quia plus valet cæteris paribus, *vt iam ante attigimus*, impletio ſatisfactionis à confeſſario impoſitæ, quàm ſuſceptæ propria tantùm ſponte, perinde ac impletio voti. Addit D. Antoninus de tali, ſi redeat ad eũdem cōfeſſarium non teneri denuo confiteri peccata pro quibus ſatisfactio eſt taxanda, ſi confeſſarius ipſe adhuc illorum recordetur, quãtum ſufficit ei ad moderandam pœnitentiam: aliàs verò, debebit denuò confiteri.

Pro quo notandum eſt ſequens documentum. Si pœnitens conſiderando Sacramentalem ſatisfactionem, maioris efficaciæ eſſe quàm ſponte ſuſceptam; velit per illam potius, quam per hanc Deo ſatisfacere: ideóq; poſtulet aliquam ſibi imponi, debere tunc confiteri, ex Nauar. *ad cap. Cõtrarium, De pœniten. diſt. 5. num. 23.* Et patet quia vt Concil. Trident. habet *in ſeſſ. 14. cap. 5.* Sacerdos iudicium pœnitentiale incognitâ causâ exercere non poteſt, neque æquitatem in pœnis iniungendis ſeruare: niſi in ſpecie & ſigillatim ſua pœnitens peccata ei declarauerit. Idē iudicium eſt, ſi ab alio, quàm eo cui confeſſus eſt, vel ab eodem quidem, ſed qui oblitus eſt peccatorum, quæ ei detecta fuerant, petat aliquam ſibi imponi, quia non meminit antea impoſitæ quam non impleuit. Nu. 42.

Quodſi idipſum petat memor pœnitentiæ à ſe omiſſæ; cautum eſt (*inquit D. Anton. in ſequen. tit. 17. ca. 20. §. 1. ſub finem*) ei declarare ac permittere, vt ſi Nu. 43.

die

die aliqua, ſiue ex negligẽtia, ſiue ex obliuione omiſerit iniunctam pœnitentiam; vt ieiunium, vel orationes vel aliud huiuſmodi, poſſit alio die ſupplere. Ratio eſt quam reddit Caiet. *verbo Satisfactio §. 1. in fine*, quòd principale in ſatisfactione ſit ipſum opus, non circumſtantia temporis. Qua etiam ratione Fumus *eodem verbo num. 5.* vtitur ad ſtabiliendam determinationem: quam ait poſſe conſolari multos; nempe ſi pœnitens non impleuit loco & tempore deſignatis, vel partem vel totum quod ei fuerit iniunctum, impleat poſtea. Quanquam ſi tempus ipſum tanquam pars ſatisfactionis imponatur; vt ſi præcipiatur ieiunare in æſtate, quia ieiunium tunc habet ſpecialem difficultatem; ieiunando hyeme non implebit tota pœnitentia, ratione variæ conditionis temporis, quæ ſpectata eſt in illa imponenda.

CAPVT V.

De quantitate & qualitate ſatisfactionis Pœnitenti à Confeſſario imponenda.

SVMMARIVM.

44 *Tanta & talis ſatisfactio imponenda eſt Pœnitenti à Confeſſario quæ cenſeatur iuſta.*
45. *Solus Deus nouit definitè, quæ ſit iuſta.*
46 *Relinquitur arbitrio Confeſſarij determinare quantitatem & qualitatem pœnitentiæ iuſtæ.*
47 *Iniuncta minor, quàm diuina iuſtitia exigat, non liberat omnino à pœna peccato debita.*
48 *Non ita relinquitur arbitrio Confeſſarij ſatisfactio, vt pro libito eam imponere poſſit.*
49 *Satisfactio non modò in remedium futuri, ſed etiam in vindictam præteriti peccati impoſita eſſe debet & reſponſio ad illud, quod Chriſtus peccatum remiſerit ſine impoſitione pœnitentiæ.*
50 *Quæ conſideranda ex parte pœnitentis in arbitranda pœnitentia.*
51 *Ratio arbitrandi ex eadem parte.*
52 *Conſideranda ex parte peccati in arbitranda pœnitentia.*
53 *Ratio arbitrandi ex eadem parte, eſt per Canones pœnitentiales, & quomodo.*
54 *Canones pœnitentiales ſecundùm ordinem peccatorum Decalogi, & ſacramentorum ad quæ pertinent.*
55 *Conſideranda ex parte finis in arbitranda ſatisfactione.*
56. *Generalia remedia aduerſus peccata quæ in ſatisfactionem imponi poſſunt.*

Nu. 44. DVBIVM non eſt, quin vt Nauarr. *in Enchir. c. 16. nu. 15.* docet, pœnitenti à confeſſario imponenda ſit tanta ac talis ſatisfactio, quæ iuſta cenſeatur. Id enim præter alia quæ ille adfert, ſatis confirmat authoritas Concilij Trident *ſeſſ. 14. c. 8* docentis, quòd ſacerdotes Domini debeant quantum Spiritus & prudentia ſuggeſſerit pro qualitate criminum & pœnitentium facultate, ſalutares & conuenientes ſatisfactiones iniungere: ne ſi fortè peccatis conniueant & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leuiſſima quædam opera pro grauiſſimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.

Nu. 45. Verumtamen quia, *vt idem in ſeq. nu. ſcribit*, iuſta pœnitentia cenſetur, quæ exæquat, nec maior nec minor eſt eâ pœnâ, quæ pro peccatis per contritionẽ & confeſſionẽ condonatis, reſtat luenda in purgatorio; certũ eſt, quòd Deus ſolus eã cognoſcat, ſicut ſolus nouit grauitatem peccati & vim contritionis: ac quã pœnæ partem abſolutio Sacramentalis tollat; quantique meriti ſit opus ſatisfactorium, ſiue impoſitum à Confeſſario, ſiue propriâ ſponte ſuſceptum. Quo fit vt Confeſſarius in æſtimanda iuſta pœnitentia nequeat id ſpectare & ſequi, quod diuina iuſtitia definite exigit, cùm id notitiam ipſius fugiat.

Vnde quantitas & qualitas iuſtæ pœnitentiæ relinquitur ſemperque relicta fuit prudentiæ Confeſſarij arbitrio, prout *ibidem num. 17.* Nauar. docet *per cap. Menſuram, De pœniten. diſtinct. 1. & cap. Tempora. 26 quæſt. 7. & cap. Deus qui, De pœniten. & remiſſ.* Beneque præterea admonet, ad hoc relinqui eidem arbitrio, vt animæ negotia, tam quoad hunc mundum, quam quoad alterum, gerantur ſeruatâ rationis moderatione; non autem ad eum effectum vt Pœnitens impleta quacumque ſibi à Confeſſario iniuncta pœnitentia, ſiue magna ſiue parua, liberetur ab omni Purgatorij pœna. Nu. 46.

Nam quæ iniuncta eſt minor, quam diuina iuſtitia exigat, etiam impleta, relinquit obligatum ad luendum illud pœnæ debitæ reliquum, quod ipſa non exæquat. Indéque Nauar. ipſe *in citato num. 15.* ait dictam eſſe falſam pœnitentiam *in cap. Falſas, De pœniten. diſt 5.* non quòd nihil proſit, vel abſolutionem reddat inualidam, ſed quod pœnitentem fallere poſſit præbendo ei occaſionem credendi, ſe per illam planè ſatisfacere, cùm res aliter ſe habeat. Itaut idem conſequenter, meritò approbet dictum à Ioanne Maiore *in 4. diſt. 10.* non eſſe veri amici paruam pœnitentiam imponere: neque eſſe prudentiæ, paruitate illius lætari. Quamquam vt ex communi ſententia habet Suarez *tomo 4. diſput. 38. ſect. 4. num. 4.* ſi rationabilis cauſa propter impotentiam aut fragilitatem Pœnitentis exigat leniorem ſatiſfactionem, talis poteſt imponi ei, interea monito quòd non ſit ſufficiens ad eximendum ipſum omnino à pœna Purgatorij. Nu. 47.

De Confeſſarij arbitrio, cui relinquitur iuſtæ ſatisfactionis taxatio.

SECTIO I.

PORro Confeſſarij arbitrio relictam eſſe iuſtæ pœnitentiæ quantitatem & qualitatem, eſt, eam non eſſe taxatam à iure, ſed illius taxationem relinqui prudentiæ Confeſſarij, tanquam Iudicis ſimul & Medici ſpiritalis, prout conſtat ex vſu communi Eccleſiæ.

Attamen non ita relinquitur, vt ad libitum ſuum, ſine alia circumſpectione poſſit illam facere: ſed (vt bene confirmat Sotus *in 4. diſt. 10. qu. 2. art. 3. concl. 1.*) ſpectatis peccatorum & peccatoris circumſtantiis: quia non exercet hoc munus propriâ ſuâ authoritate, ſed Dei, tanquam inſtrumentum, quod non niſi ad nutum ipſius moueri deceat. Pro quo faciunt tum alia quæ Sotus adfert: tum illud Ioan. 20. Accipite Spiritũ ſanctũ. Quorũ remiſeritis peccata, &c.] per quod Chriſtus ſatis inſinuauit, non eſſe à Sacerdotibus poteſtate remittendi peccata vtendum proprio arbitratu ſed ſecundùm iudicium directum à Spirituſancto. Non eſt ergo dubium quin Confeſſor peccet, offenſas contra Deum factas condonans ſine prudentia; præſertim cùm pœnitentias nimis leues imponendo, faciat iniuriam Deo: & imponens nimis graues, faciat proximo. Cuius peccati ipſum clarè admonet Conc. Trid vt patet ex illius verbis propoſitis initio huius capitis. Nu. 48.

Quibus cùm ſubiungit; Habeant autem præ oculis vt ſatisfactio quam imponunt non ſit tantùm ad vitæ nouæ cuſtodiam, & infirmitatis medicamen- Nu. 49.

tum;ſed etiam ad peccatorum præteritorum vindictam] oſtendit Confeſſorem ipſum in imponenda ſatisfactione ſic debere rationem habere emendationis pœnitentis, vt ſimul habeat iuſtæ vindictæ peccatorum ipſius: ſeu,quod idem eſt,curare vt non modo medicinalis, ſed etiam ſatisfactoria ſit pœnitentia;Quam vt iam ante attigimus, determinare ex æqualitate, quâ peccati grauitatem magnitudo pœnæ exequet;non eſt moraliter poſſibile,ob defectum notitiæ quantitatis eorum quæ inter ſe conferenda eſſent;puta prædictæ grauitatis & magnitudinis, ex vna parte;ex altera verò, tum diſpoſitionis eum qua pœnitens ad ſacramentum accedit: tum portionis meritorum Chriſti, quæ iuxta inſtitutionem ipſius, applicatur ſuſcipienti ſacramentum: Itaut confeſſarius,tantùm poſſit.ac etiam debeat obſeruare, vt ſecundum rationes quaſdam generales, pro grauioribus delictis grauiores pœnitentias imponat, quantùm prudentia & Spiritusſancti inſtinctus dictauerit:de quibus quæ à Theologis Scholaſticis traduntur Suarez perſequitur *in eu.diſpu. 38 ſect. 5.* Sufficit autem nobis cum Soto reſpondere ad obiectionem illam:quòd Chriſtus Ioan. 8. peccata remiſerit ſine impoſitione ſatisfactionis, cùm dixit mulieri deprehenſæ in adulterio,Nec ego condemnabo, vade iam noli amplius peccare.]

Reſpondetur ergo id à Chriſto Domino factum eſſe pro ſua poteſtate excellentiæ, nec debere à ſacerdotibus trahi in exemplum:quorum poteſtas tantum eſt miniſterij & inſtrumenti;quod non proprio, ſed cauſæ principalis nutu,vt in aliis, ſic & in hac re moueri debet:prout iam attigimus inſinuatum eſſe à Chriſto, per illud Ioan.20. Accipite Spiritum ſanctum quorum remiſeritis peccata remittuntur eis.]

Itaque conſtitutum ſit ex hactenus dictis, ad iuſtam.ſeu quantam & qualem oportet,ſatisfactionem pro peccatis auditis in confeſſione, imponendam; requiri in Confeſſario tum Spiritusſancti impulſum,tum conſiderationem trium horum,peccatoris inquam,peccati,& finis,id eſt,ſalutis animæ; quibus eadem debet commenſurata eſſe:ſicut Medicina infirmo, infirmitati, & ſanitati,vt benè ait Caietan. *in verbo Satisfactio.* Atque de Spiritusſancti inſtinctu pro praxi nobis propoſita, nihil aliud occurrit monendum, quàm vt deuotâ humilique oratione imploretur; nec illi obex prauæ mentis ponatur. De cæteris plura ſunt notanda, quod de vnoquoque ſigillarim,deinceps fiet.

Conſideranda ex parte pœnitentis in arbitranda ſatisfactione.

SECTIO II.

Nu. 50 EX parte pœnitentis igitur, in arbitranda imponendáque ſatisfactione oportet confeſſarium conſiderare ac ponderare: primò poſſibilitatem & commoditatem ipſius, ad talem pœnitentiam implendam. Deinde quantitatem contritionis quam is habet de peccatis commiſſis. Præterea qualitatem perſonæ, robuſtáne ſit an debilis: iuuenis an ſenex aſſueta pœnitentiis an non:denique cæteras circumſtantias; vt ſcandalum, vel detrimentum aliorum, Ineptum enim eſt talem imponere pœnitentiam quam pœnitens implere non poſſit:aut quamuis abſolutè poſſit,non tamen commodè, itaut ſit expoſitus periculo non implendi impoſitam. Conſentaneũ eſt verò cæteris paribus,minorem pœnitentiam magis contrito imponi ob idem peccatum, quam minus contrito,cum per maiorem feruorem contritionis maior pars pœnæ remitti nata ſit.

Præterea perſonis infirmis, aut non aſſuetis pœnitentiæ agendæ, imponenda eſt ſatisfactio, habita ratione infirmitatis ipſarum, vt quantumcunque grauiorem ipſarum peccata mereantur & exigant; non imponatur tamen niſi quanta & qualis ipſarum infirmitas, ſiue corporalis, ſiue ſpiritalis languórve aut tepor animi ferre poteſt;iuxta documentum ante traditum *in præcedenti num. 37. & 38.* In quam ſententiam præclarè Caiet. *in verbo Satisfactio* ait: Ægro ſecundùm corpus forti, ac bene conſtituto, dari poteſt fortis medicina: debili autem, minimè; ita pœnitenti benè præparati & robuſti animi, ſatisfactio quam meretur imponenda eſt, debiliter autem diſpoſito, danda eſt ſatisfactio paruula iuxta debilitatem ſui animi; vt paruulus ignis foueatur appoſitâ paleâ, ne ſuffocetur appoſitis magnis lignis deſuper. Hæc ille. Atque in tali caſu Sacerdos quemadmodum habet D. Anton. *4. part. tit. 17. cap. 20. ſub initium.* ſi non poteſt gaudere de omnimoda purgatione pœnitentis, ſaltem gaudeat quod liberatum à gehenna in purgatorium tranſmittit.

Cauere tamen debet,ne minorem quam peccato- Nu. 49.
rum grauitas exigere videatur, imponat ſine iuſta cauſa.Nam alioqui ex Concil. Triden. ſeſſ. 14. cap. 8. negligeret iuſtitiam,& peccatis alienis communicaret:dado ſcilicet pœnitẽti ipſi occaſionẽ paruifaciẽdi peccata, liberiuſque in ea relabẽdi,à quibus ſe tãta facilitate abſolui videt. Vnde cùm adfuerit iuſta cauſa leues pœnitentias pro grauibus peccatis imponendi, monendus eſt idem pœnitens (vt aliis citatis habet Alphon. à Viualdo in candelabro aureo,de ſatisfact. nu. 10.) id fieri ratione ſuæ imbecillitatis corporeæ aut etiam ſpiritalis,ne puſillanimis factus,cõcipiat horrorem confeſſionis: quod ei pernicioſius eſſet,quàm grauiter in purgatorio puniri,ob periculum ſcilicet malè moriendi. Cum iis tamen qui in eadem peccata crebrò recidunt, ſeueriùs agendum eſt ad ipſos terrẽdos. Quamquam confeſſarius nunquam debet pœnitentiam imponere, quam omnino credit pœnitentem non impleturum ex aliqua imbecillitate;prout Suarez attigit to. 4. diſput. 38. ſect. 7. n. 4. Et ratio eſt:quia exponeret eum grauibus animę damnis in cuius commodum ſacramentum pœnitentiæ eſt inſtitutum. Ne tamen inde inferas, abſolui poſſe eum, cui ad exeundum ex ſtatu peccati, ſcias neceſſariam eſſe pœnitentiam, quam pariter ſcis ipſum non impleturum, adeoque perſeueraturum in ſtatu peccati mortalis.

Porro minores nec proportionatas grauitati peccatorum,pœnitentias imponendi iuſta cauſa ex Nauarr. *in Enchir. cap. 26. num. 21.* (& patet ex dictis) eſt tum impotentia implendi maiorem pœnitentiam, tum magnitudo contritionis de peccatis confeſſis; tum ſenectus & debilitas pœnitentis, tum aliqua lucratio indulgentiarum, per quas ſupplentur pœnitentiæ punitiuæ:tum demum iniunctio & directio omnium bonorum operum totius vitæ Pœnitentis in ſatisfactionem pœnæ peccatis ipſius debitæ. Adde & bonorum operum quæ ab aliis, pro ſe fieri curauerit;ex D. Anton. *in eod. ca. 20. §. 1. in fine.* Curare quoque debet confeſſarius, vt pœnitentiæ ſint preſeruatiuæ à relapſu in peccata:quia homo per ſacramentum reſtituitur diuinæ gratiæ, vt deinceps ambulet ac perſeueret in operibus bonis. Quin imo poteſt interdum pro minore peccato grauior pœnitentia imponi pœnitenti illius capaci, ad deterrendum ipſum ne facile recidat.Nam ea quoque ratione qualitati pœnitentis ſatisfactio proportionatur. Nec obſtat quod non proportionetur peccato;quia quàtumuis

rimuis grauitatem peccati fortè ſuperet, talis tamen inæqualitas compenſatur per maiorem fructum ſpiritalem ex ea conſequentem.

Conſideranda ex parte peccati in arbitranda ſatisfactione.

SECTIO III.

Nu. 52. EX parte autem peccati, in arbitranda ac imponenda ſatisfactione, conſideranda eſt à confeſſario: tum natura, tum grauitas ipſius peccati. Natura quidem: quia vt corporeis, ſic ſpiritualibus morbis conſentaneum eſt, adhibere medicinam ex contrariis, eo modo quo ante num. 34. traditum eſt. Grauitas verò, quia non debent pro grauibus delictis leuia opera iniungi, vt Concil. Trident. expreſſit per illa verba, quæ retulimus initio huius capitis. Aduerte verò, dari quidem aliquam rationem iudicandi de peccatorum grauitate quantum ſatis eſt ad intelligendum quod quo grauius ſit, vel minus graue (vt patebit in ſequenti lib. 14. cap. vltimo) & conſequenter cognoſcendi in genere pro quo maior vel minor ſatisfactio ſit imponenda: cùm dubium non ſit grauioribus maiorem deberi: nullam tamen dari certam rationem determinandi in particulari, quam magna vnicuique debeatur pœna, cuius toleratione ita ſatisfiat diuinæ iuſtitiæ in hac vita, vt nihil ſuperſit ſoluendum in vita futura. Nam ſicut gradus pœnæ pro vnoquoque peccato luendæ in Purgatorio (qui coram iuſtitia diuina certus definitúſque eſt quoad rigorem & durationem) nobis eſt incognitus: ita etiam incognita eſt magnitudo pœnæ in hac vita ſuſtinendæ, quæ ſic ei commenſurata ſit, vt ſufficiat ad ipſam totam redimendam.

Nu. 53. Itaque hac ex parte ad Confeſſarium dirigendum in ſatisfactione imponenda conuenienter, ſeu correſpondenter grauitati peccatorum in confeſſione auditorum, nihil poteſt in particulari aſſignari præter canones pœnitentiales (quorum aliquot collecti habentur in fine decreti Gratiani) tanquam regulas directorias valde viris Eccleſiaſticis neceſſarias ad pœnitentias pœnitentibus imponendas; vt ibidem habet eorum inſcriptio. Ob quam neceſſitatem cenſeri poteſt dictum *in cap. Quæ ipſis. Diſtinct.* 38. vix Sacerdotis nomen conſtare in eo, qui tales Canones ignorauerit. Non eſt tamen ſic accipienda ea ipſa neceſſitas, vt benè monet Nauarr. *ad cap Falſas, De pœniten. diſt. 5 nu.* 18. quaſi oporteat Sacerdotes in foro conſcientiæ imponere pœnitentias in iiſdem canonibus aſſignatas; vſus enim contrarium docet: tùm in aliis, tum in eo quod *(inquit idem author in præced. num.* 3.) nemo Presbyterorũ inueniatur qui ob ſimplicem fornicationem decem annis pœnitentiam agat ipſi conſtitutam *in cap. Presbyter diſtinct. octuageſimaſecunda.* Atque ſi talis de neceſſitate imponenda eſſet, quid quæſo fieret cum presbytero, qui toto anno in concubinatu vixiſſet: quandoquidem non ſufficeret ad agendum talem pœnitentiam mille annorum vita. Ratio igitur eiuſmodi neceſſitatis eſt, quòd per eos canones Confeſſarij poſſint doceri, quæ pœnitentiæ quantitas & qualitas cui peccato magis conueniat. Quorum canonum ſtatutum licet ipſi impediantur ſequi, ob pœnitentis infirmitatem, ſiue corporis ſiue animæ, vel ob aliam cauſam: tamen habent vnde ſalubriter eundem moneant, dicendo ei (iuxta Nauarr. *in Enchirid. capite vigeſimoſexto num.* 19.) quamuis ſolus Deus ſciat iuſtam pœnitentiam pro peccatis tuis tibi imponendam, nihilominus diuino impulſu directi ſancti Patres, per ſuos Canones talem pro tali peccato de quo cõfeſſus es, aut pro alio non abſimili impoſuerunt. Addẽdo etiam (quod refert Gratianus *in cap. Hoc ipſum 33. quæ. 2.*) priſcos Chriſtianos ſolitos fuiſſe pro vnoquoque maximo peccato mortali facere ſeptem annorum pœnitentiam (intellige eius rationis cuius debere eſſe arbitraretur Sacerdos, perſpecta conditione ac diſpoſitione perſonæ) iudicantes tam longam pœnam, tam magnæ offenſæ purgandæ adhiberi oportere; ſe autem nolle tam grauem imponere niſi ipſe ſponte velit ſuſcipere. Quo reſpondente ſe velle, ſi iudicetur impleturus, iniungenda eſt ei pœnitentia, quæ videbitur iuſta; facta comparatione ad eas quæ prædictis canonibus pœnitentialibus præcipiuntur. Hócque eſt quod Nauarr. notat *in citato num.* 18. Parochos, ſecundùm omnes, debere pœnitentias ſuas imponere ad inſtar præfixarum à iure, pro foro exteriori. Cùm ergo certum ſit, Confeſſarium debere dictos canones in promptu habere, ſaltem ad pœnitentias in illis præſcriptas, pœnitenti (niſi deiectus omnino videretur) inſinuandas, vt is intelligat quàm graui pœna dignus ſit; libentique animo eam quæ imponitur ſubeat, ac diligenter caueat ſe iterum inquinare talibus peccatis, quæ ſunt tam grauibus pœnis expianda. Cum inquam ita ſit; ad doctrinæ complementum iidem canones ſubiiciendi ſunt, tanquam regulæ directiuæ ad iniungendas pœnitentias commenſuratas grauitati peccatorum declaratorum in confeſſione.

Canones pœnitentiales in arbitranda ſatisfactione conſiderandi à Confeſſario.

AD horum faciliorem recordationem & commodiorem vſum, conducet eos proponere ſe- *Nu.* 54.
cundùm ordinem præceptorum decalogi & Sacramentorum, ad quæ pertinere cognoſcuntur.

Pertinentes ad præcepta Decalogi.

ad 1.

DIuinationes aliquas in aliquibus rebus obſeruare præſumens, 40. dies in pœnitentia ſit. *cap. 1. De ſortilegiis.* *Diuinationes obſeruãs.*

Reſpiciens furta in aſtrolabio, ſeu conſulens diuinatorem, etiam bono zelo, & cum ſimplicitate, ſuſpenditur à diuinis per annum. *cap. 2 eod. tit.* *Diuinatores conſulens.*

Qui ędes magicis cantionibus luſtrat, aliúdve ſimile admittit, & qui ei conſentit & conſulit, Pœnitens ſit 5. annis *cap. Qui diuinationes 26. quæſt. 5.* *Magicis cãtionib. vtẽs.*

Votum ſimplex caſtitatis violanti ducta vxore, conſtituitur pœnitentia trium annorum *cap. Si vir diſt. 27.* *Votum ſimplex violans.*

Qui blaſphemiam in Deum & Beatam Virginem & Sanctos publicè coniecerit, pœnitentiam agat 7. annis, ſecundùm formam præſcriptam *in cap. Finali. De maledicis.* *Publicè blaſphemans.*

ad 2

Iurans non redire ad pacem cum proximo, redeat, & per annum pœnitens ſit *cap. Qui Sacramento 22 quæſt. 4.* *Iurans non redire ad pacem.*

Qui periurium ſciens admiſerit, 40. dies in pane & aqua, & 7. ſequentes annos Pœnitens ſit; & nunquam ſit ſine pœnitentia, *cap. Quicumque 6. quæ. 1.* *Peierans ſponte.*

Qui coactus peierat, ſi liber ſit, 40. dies & 7. *Peierans compulſus.*

& 7. annos ſequentes: ſi ſeruus, 5. Quadrageſimas & legitimas ferias pœnitens ſit, *cap. Qui compulſus 22. quæſt. 5.*

Peierans in manu Epiſcopi. Qui peierat in manu Epiſcopi, vel in cruce conſecrata, pœniteat tribus annis: ſi verò in cruce non conſecrata, anno; ſi ignoranter & coactus tribus Quadrageſimis iuxta *cap. Qui peierat eadem quæſt.*

Inducens alios in periur. Qui ſciens in periuriū alios induxerit, 40. dies pœniteat in pane & aqua & 7. ſequentes annos, & nunquam ſit ſine pœnitentia: & alij qui conſcij fuerint, ſimiliter pœniteant *cap. Si quis peierauerit 22. quæſt. 5.*

Dominum vel vxorem interficiens. Qui dominum vel vxorem interfecerit, nunquam equitet aut vehatur, non contrahat matrimonium: decem annis carne non veſcatur, vinum non bibat *cap. Quicumque & cap. Admonere 33. quæſt. 2.*

Occidens matrem. Matrē occidens decem annis Pœnitens ſit *cap. Latorem ead. quæſt.* vbi forma agendi pœnitentiam præſcribitur.

Occidens Clericum vel Monachum. Occidēs Clericum vel Monachum Deo ſeruiat in monaſterio omnibus diebus vitę ſuæ & 7. annis publicam pœnitentiam agat. *cap. Qui occiderit 17. quæſt. 4.*

ad 5. *Occidens Presbyterū.* Occidens presbyterum 12. annis in pœnitentia ſit *cap. 2. De pœnit. & remiſſ.*

Homicida. Epiſcopus homicida, ſit Pœnitens annis 15. & deponatur, & omnibus diebus vitæ ſuæ peregrinetur: Presbyter annis 12. Diaconus decem: tres in pane & aqua: Clericus & Laicus ſeptem, tres in pane & aqua. *cap. Si quis homicidium diſt. 50.*

Caſu committenti homicidium pœnitentia quinque annorum imponitur. *cap. Eos cum duobus ſequentibus, ead. diſt.*

Sacerdos fornicarius. Sacerdos qui fornicatur pœnitentiam agat annis decem *cap. Presbyter diſt. 82.* in quo etiā præſcribitur pœnitentiæ modus.

Monialis fornicans. Monialis quæ fornicatur, & qui eam cognuſcit Pœnitēs ſit 10. annis. *cap. Deuotam 27. q. 1.*

Inceſtuoſus. Si pater & filius aut duo fratres cū vna muliere: aut ſi cum matre & filia, aut cum duabus ſororibus, aut cum duabus commatribus aliquis concubuerit, octo annis pœniteat. 30. *quæſt. 4. cap. Si pater, & 32. q. 9. cap. Si quis viduam.*

Fornicans cum filia ſpirituali. Si Sacerdos fornicatus eſt cum filia ſua ſpirituali, id eſt, quam baptiſauit, aut de baptiſmo vel confirmatione ſuſcepit: aut cum illa quæ ei confeſſa fuit peccata ſua, Pœnitens ſit 12. annis, & in monaſterio ſeruiat Deo omnibus diebus vitæ ſuæ. Si Epiſcopus id admiſerit, pœnitentiam agat annis 15. Mulier verò detrudatur in monaſterium vbi perpetuu viuat *cap. Si quis & cap. Non debet 30. quæſt. 1.*

Adulter & fornicator. Adultero, fornicatorive conſtitui pœnitentiam ſeptem annorum habetur *ex cap. Prædicandum 22. quæſtione 1. prout gloſa declarat.*

ad 6 *Occultans coitum cum ſponſa fratris.* Qui fornicatus eſt cum muliere, & frater eius id neſciens illam duxerit, pœniteat 7. annis, eo quod crimen fratri celauerit. *cap. Si homo 31. quæſt. 5.*

Peccantes contra naturam. Eccleſiaſtica conſuetudine vſurpatum eſt, vt maiorum criminum pœnitentia 7. annorum ſpatiu concludatur: niſi vel officij excellentia vel criminum magnitudo vulgarem conſuetudinem excedens, præmiſſum ſpatium tranſcendere cogat; veluti dum contra naturam humanæ ſocietatis parentibus vel liberis, vel alus eiuſmodi perſonis impudice adhæremus, vel dum relicto naturali vſu contra naturam more Sodomitico fornicamur, vel vſque ad coitum animalium prolabimur. Ita habetur *in cap. Hoc ipſum 33. q. 2. Et in cap. Clerici de exceſſibus Prælatorum.* eiuſmodi nefandi criminis reus, præcipitur deponi ſi Clericus ſit, & excommunicari, ſi Laicus.

Incendēs Eccleſiam. Qui Eccleſiam incenderit, pœniteat 15. annis, ac eam ſedulò reſtituat & pretium det pauperibus. *cap. Si quis Eccleſiā 17. q. 4.*

Incendens domum vel aream. Qui domum vel aream cuiuſquam incenderit volentarie, ſublata & incenſa omnia reſtituat, & tres annos pœniteat; *cap. Si quis domum De iniuriis & damno dato.*

Patronus abſumēs res Eccleſiæ. Patronus qui res Eccleſiæ abſumit, ad reſtitutionem male acceptorum compellitur & per annum excommunicationi ſubiicitur. *cap. Filiis 16. quæſt. 7.*

Menſuras adulterans. Menſuras adulterans, 30. diebus ieiunet in pane & aqua *cap. 2. De empt. & vēditione.*

ad 7. *Fur.* Clerico furi ſeptem annorum, Laico 5. annorum pœnitentia imponitur, ſi res ſit notabilis; ſin vilis ſit, pœnitentia vnius anni *cap. Si quis Clericus 17. quæſt. 4.*

Iniuſtè accuſans. Qui iniuſtè quempiam accuſat ad mortem, 40. diebus continuè in pane & aqua ieiunabit, & per 7. annos pœnitentiam aget: non tamen in aqua & pane, ſed arbitrio Sacerdotis. Si verò ob eam occaſionē non vitam, ſed membrum quis perdiderit, accuſator ieiunabit Quadrageſimis tribus in pane & aqua. *cap. Accuſaſti De accuſationibus.*

Pertinentes ad Sacramentorum vſum.

Scienter rebaptizans. Scienter rebaptizatus, ſi per hæreſim id ſcelus admiſerit, afficiatur pœna 7. annis feria 4. & 6. ieiunans. Si verò fecerit pro immunditia, ſiue curatione aliqua corporis, tribus annis: *cap. Qui bis de conſecr. diſt. 4.*

Rebaptiſmi. *Eccleſiaſtici rebaptizati.* Si Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus ſponte ſunt rebaptizati, quamdiu viuunt pœnitentes ſint. Alij verò Clerici & Moniales pœnitentiam agant 10. annis *cap. Eos quos ead. diſtinct.* Vbi pœnitentiæ modus præſcribitur.

Celebrās ſine cōmunione. Sacerdos celebrās abſque ſumptione Sacramenti, per annum pœnitentiam agat, & interea temporis non communicet *cap. Relatum De conſecrat diſt. 2.*

Inuoluens mortuū pannis altaris. Sacerdos qui pannis altaris mortuum inuoluit, Pœnitens ſit annis decem & mēſibus 5. Diaconus autem tribus annis & menſibus ſex, *cap. Nemo 2. De conſecrat. diſtinct. 1.*

Polluens chriſma calicem, &c. Sacrilegus polluens chriſma, calicem, vel altare, Pœnitens ſit 7. annis, *cap. De viro, 12. quæſt. 2.* Vbi præſcribitur pœnitentiæ agendæ modus.

Excommunicatus celebrans. Sacerdos excōmunicatus ſi celebrat, annis tribus in pœnitentia ſit, hebdomadibúſque ſingulis feria 2. 4. & 6. à carnibus & vino abſtineat *cap. De illis 11. q. 3.* incurritque in irregularitatem reſeruatam Papæ *cap. 1. De ſentent. excomm. in 6.*

Sacer

Degradatus celebrans.

Sacerdos à Sacerdotij gradu remotus in perpetuum, ſi celebrare præſumat, priuatur Euchariſtia vſque ad vltimum vitæ diem, & eſt excommunicatus: viaticum tamen in fine ſumens *cap. Accedens. diſtinct.* 50.

Euchariſtiæ.

Sinens cadere guttam ſanguinis Chriſti.

Si gutta ſanguinis Chriſti in terram cadat, Sacerdos in pœnitentia ſit 40. diebus ſi ſuper altare & ad pānum vnum tranſeat duobus diebus: ſi vſque ad pannos duos, diebus quatuor: ſi vſque ad tres, diebus nouem: ſi vſque ad quatuor, diebus 20. *cap. Si per negligentiam De conſecr. diſt.* 2. vbi alia ad hoc genus pœnitentiæ pertinentia traduntur.

Vomens Euchariſtiā.

Qui per ebrietatem aut voracitatem euomit Euchariſtiam, ſi laicus eſt, 40. diebus; ſi Clericus, 60. Si Epiſcopus, 90. diebus pœniteat. Sin per infirmitatem diebus ſeptem *cap. Si quis per ebrietatem. De conſecrat. diſtinct.* 2.

Communionem dās hæretico aut ab eo illā recipiens aut eū Miſſam celebrare permittens, aut ad hæreticos deficiens.

Ignoranter communionem dans hæretico, vel ab eo accipiēs, per annum ſit pœnitens. Sin ſcienter, annis quinque. Item qui neſciens permittit ipſum in Eccleſia celebrare, diebus 40. pœniteat: ſin ſciat, ſed permittat pro eius reuerētia, anno vno: ſin pro damnatione Eccleſiæ Catholicæ, proiiciatur ab eccleſia tanquam hæreticus: aut ſi reſipiſcat 10. annis pœniteat, quod ſi ad hæreticos defecerit & poſtea ducatur pœnitentiā, 12. annis pœniteat, *cap. Si quis dederit* 24. *quæſt.* 1.

Pœnitentiæ.

Pœnitens ad vomitum rediens.

Solemniter pœnitens, ſi poſtea ad vomitum redierit, pœnitentiam agat decem annis. *cap. Si quis verò, De pœnitent. diſtinct.* 5.

Reuelator confeſſionis.

Confeſſarius qui pœnitentis peccatum patefacit in monaſterium detrudatur ad agendum pœnitentiam *ca. Omnis vtriuſque ſexus De pœnitent. & remiſſ.*

Ordinis.

Epiſcopus ordinans inuitum.

Epiſcopus qui Clericum inuitum & reclamantem ordinat, ſubiicitur annuali pœnitentiæ. *cap.* 1. *diſtinct.* 74.

Vendentes ſacra miniſteria.

Epiſcopus diſſimulans corrigere venditiones miniſteriorum, menſibus duobus: Sacerdos vendens, menſibus 4. Diaconus tribus, excommunicationi ſubiaceat: cæteri Clerici pro arbitrio Superioris competenti pœna puniantur. *ca. Quidquid.* 1. *qu.* 1.

In horis canonicis à conſuetud. Metrop. Eccleſiæ diſcrepans.

Qui miſcēdis horis canonicis & aliis officiis diuinis diſcrepat à conſuetudine metropolitanæ eccleſiæ ſuę, priuatur communione ſex menſibus, *ca. De his. diſtinct.* 12.

Matrimonij.

Ducēs alienam ſponſam.

Qui alienam ſponſam de præsēti, accipit in vxorem, pœnitens ſit 7. annis & 40. diebus in pane & aqua, *c.* 2. *De ſponſa duorum.*

Supponens partum.

Mulieri quæ partum ſupponit de alieno viro conceptum, pœnitentiæ & ſatisfactionis modus relinquitur præſcribendus arbitrio prudentis Confeſſarij *c. Officij De pœnitent. & remiſſ.*

Occultans fratri crimē ſponſæ.

Fornicatus cum muliere quam frater id neſciens ducit in vxorem: eo quod frater fratri crimen celauerit, 7. annis pœniteat, *cap. Si homo* 35. *quæſt.* 3.

Dirimentes ſponſalia filiorum.

Parentes filiorum ſponſalia dirimentes, atque iidem filij eādem de cauſa, ſi de ipſorum conſenſu contracta fuerint; communione priuantur annis tribus, in *cap. vnico* 31. *quæſt.* 3.

Contrahens cum adultera.

Qui contraxerit cum ea cum qua adulterium commiſit, pœnitens ſit annis quinque *cap. Si qua* 31. *quæſt.* 1.

Cognoſcens adulteram.

Vxorem quæ adulterata eſt cognoſcens ante peractam pœnitentiam, duobus annis pœnitens ſit 32. *qu.* 1. *cap. Si quis* 1.

Sacerdos qui adeſt clandeſtinis deſponſationibus.

Sacerdos qui intereſt clandeſtinis deſpōſationibus, per triennium, ab officij ſui adminiſtratione amouetur *extra. de clandeſtina deſponſatione in fine.*

Ducēs filiam ſpiritualem.

Qui filiam ſuam ſeu quam de ſacro fonte ſuſcepit duxerit in vxorem pœnitens ſit 7. annis. *cap. Non oportet,* 30. *quæſt.* 1.

Contrahens matrimoniū contra interdictum Eccleſiæ.

Qui matrimonium contrahit contra interdictū Eccleſiæ, per mēſem aut arbitrio ſacerdotis condignam agere pœnitentiam debet ex *cap.* 1. *De matrimonio contracto contra interdictum eccleſiæ.*

Nota quod habet Iacobus a Graphiis *in fine lib.* 1. *Deciſ. aurearum* quando in propoſitis canonibus ad tempus præſcriptum non additur modus pœnitentiæ agendæ, cū relinqui arbitriū ſacerdotis, inſpecta pœnitentis qualitate & diſpoſitione. Ieiunia autem triū Quadrageſimarū addit eſſe illa, quæ ante Natale Domini & Paſcha Reſurrectionis, ac tredecim dierum ante feſtum Sancti Ioann. Baptiſtæ, olim celebrabantur. Legitimas autem ferias aliqui volunt dici 2. 4. & 6. alij verò 4. 6. & Sabbathum: ſed parui id refert ad noſtrum inſtitutum.

Conſideranda ex parte finis in arbitranda ſatisfactione.

SECTIO V.

EX parte denique finis ſatisfactionis (qui eſt ſalus animæ) in ſatisfactione ipſa arbitranda, imponendave confeſſarius ſalutem ipſam debet ita cōſiderare, quemadmodum habet *in directi c.* 2. *art.* 4 Polancus, vt ſua intentio in imponendo, feratur in extirpationem vitiorum; ac proinde his contraria imponat, quantum à pœnitente admittenda implendáque eſſe iudicatur. vt eleemoſynas, contra auaritiam: ieiunium contra luxuriam: auditionem verbi Dei, & lectionem librorum piorum contra negligentiam cogitandi de ſua ſalute: & orationes, ad gratiam contra vitia ipſa à Deo impetrandam: vt ſepties Pater & Aue, ad impetranda ſeptem Spiritusſancti dona, & ſeptem virtutes, ſeptem peccatis capitalibus cōtrarias: aut quinquies, ad impetrandā reformationem quinque ſenſuum; aut ter ad reformationem trium principalium potentiarum animæ, hoc eſt, intellectus, voluntatis, & memoriæ: aut etiam ad bene habendum ſe ad Deum, ad ſeipſum, & ad proximum: tum corde, tum ore, tum etiam opere: aut ad promerēdum aduerſus recidiuum auxilium ſpeciale Dei (qui reſpicit orationem humilium) coram diuina ipſius maieſtate proſternendo ſe in genua, terrā deoſculatā (ſi locus ſecretus ſit) dicere Pſalmum Miſerere mei Deus, vel alium huiuſmodi, cum animi auerſione à peccato. Confert etiam, inquit conſequenter Polancus, pro pœnitentia aliquando imponere euitationem aliquarum occaſionum peccati, & præciſionem cauſarum illius: vt allocutionem alicuius perſonæ, ingreſſum in domum illius, & ſimilia. *Nu.* 55.

Vtiliter etiam iniungeretur (ſi pœnitens libenter admittat) aliquid ex latè patentibus remediis aduerſus vitia: quale eſt octauo vel decimoquinto quoque die confiteri: &, vt habet Iacob à Graphiis *in lib.* 1. *deciſ. aur. cap.* 31. *num.* 29. certis diebus loco accommodato exercere ſe in meditationibus: puta in conſideratione ſuorum peccatorum, quibus gratiam Dei, & regnum cœleſte perdidit, ex filio Dei, effectus *Nu.* 56.

filius

filius dæmonis, ſpoliatus omnibus mediis conſequendæ ſalutis æternę, conſtiturus reus æternę damnationis; adeóque in infernum præcipitandus: vbi tormenta ſunt ſine fine, ſine interruptione, ſine temperamento, & tortores qui nunquam laſſantur: vbi timor reum conturbat, conſcientia confundit & increpat, ac denique diluuium eſt omnium pœnarum: quas moriens in peccato mortali, ligatis manibus & pedibus in tenebras exteriores eiectus, horrende patiatur ſine vlla vnquam ſpe euadendi. Præterea in mortis conſideratione; qua (ſicut equi muſcas agitatione caudæ) abigimus inſidentes in anima tentationes ſeu ſollicitationes ad peccatum; mortem enim ad quam velis remiſque inceſſanter tendimus cogitantes: de fortitudine & aliis bonis corporis non ſuperbiemus; quæ omnia videmus per aliquam infirmitatem (eiuſdem mortis tãtummodo prænunciam) amittenda eſſe. Nec item de generis nobilitate, aut aliis eiuſmodi bonis: quia cernimus vnam eſſe omnium moriendi conditionem, ſicut vna eſt naſcendi. Nec demum de diuitiis, quia ſcimus, neque ob eas quemquam excipi à lege mortis: quæ æquo pede pulſat pauperum tabernas, regúmque turres.

Præterea in conſideratione tremendi iudicij Dei, in quo de minimis quibuſque actionibus, verbis, & cogitationibus noſtris reddituri ſumus rationem, & ſatisfacturi diuinæ inſtitiæ vſque ad vltimum quadrantem: nec inuenturi locum pœnitentiæ, aut recuperaturi tempus quod conceditur ad redimenda debita, pro quibus ad pœnas horrendas condemnãdi ſumus, miſericordiâ Dei conuersâ in iudicium.

Præterea in conſideratione ingratitudinis noſtræ erga Deum; qui tamdiu nos in peccatorum cœno hærẽtes ſuſtinuit, cùm multi pro paucioribus & minoribus peccatis, quàm noſtra ſint, iam crucientur in inferno: quique tot ſanctis inſpirationibus contemptis, perſeuerantes in peccato miſericorditer conſeruauit in vita, vt tandem per pœnitẽtiam tam horrendas inferni pœnas, emendatione vitæ euaderemus. Denique in conſideratione Paſſionis Chriſti; ea qua tanquam ex remedio inæſtimabilis ineffabiliſque excellentiæ ac infiniti valoris, intelligitur quantæ malignitatis morbus, peccatum ſit, ac quàm graue ſit debitum, quod tanto pretio fuit ſoluendum.

In quibus, vt & in aliis proponendis ſemper habenda eſt prudenter ratio capacitatis & diſpoſitionis pœnitentis. Vide, vt idem à Graphiis habet *in fine eiuſdem cap. 32.* illis qui videbuntur minus ad iſta idonei imponendum potius eſt, vt aliquid pium legant, vel Dei verbum audiant. Qui etiam rectè addit, iis qui peccato aſſueti ſunt, non per vnam ſed per plures hebdomadas talia exercitia eſſe iniungenda. In quibus omnibus interna vnctio docebit timoratum & cum Deo coniunctum confeſſarium. Cui etiam debebit curæ eſſe, pœnitentem ipſum animare ad iniuncta conſtanter exequenda; reſiſtendo fortiter diabolo tentanti. Difficilem enim initio tantùm futuram pugnam: quia vires pugnando creſcent & hoſtes debilitabuntur; iuxta illud D. Iacobi *ca.* 4. Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis] Caueat igitur in re tanti momenti negligenter agere, & primas partes aduerſario concedere. In Chriſti auxilio humiliter confidat cum Apoſt. dicente *ad Philipp.* 4. Omnia poſſum in eo qui me confortat.

CAPVT VI.

De remediorum, & pœnitentiarum varietate accommodata varietati peccatorum capitalium.

SVMMARIVM.

57 *Aduerſus luxuriam puncta conſideranda.*
58 *Cautela adhibenda.*
59 *Pœnitentia imponende.*
60 *Remedia aduerſus gulam.*
61 *Aduerſus eamdem imponenda in pœnitentiam.*
62 *Pœnitenti à Confeſſario inculcanda aduerſus acediã.*
63 *Pœnitentia peculiares eâ laborantibus imponende.*
64 *Aduerſus auaritiam remedia.*
65 *Pœnitentia auaris imponende.*
66 *Remedia aduerſus ſuperbiam.*
67 *Pœnitentia eâ laborantibus imponende.*
68 *Remedia aduerſus inuidiam.*
69 *Pœnitentia apta aduerſus eamdem.*
70 *Remedia aduerſus iracundiam.*
71 *Ratio ferendi patienter alterius iram.*
72 *Pœnitentia iracundis imponenda.*
73 *Imponenda blaſphemãtibus ſeu maledicentibus Deo, aut ipſius Sanctis: quod plerumque fit ex ira.*
74 *Admonitio pro vſu antedictorum.*

QVIA praxis nobis propoſita exigit, vt quantum fieri poteſt ad particularia deſcendamus, ſubiiciemus antedictis, quæ aduerſus peccata capitalia tanquam nouas radices ex quibus cætera pullulant, poſſunt peculiaria remedia adhiberi & in pœnitentiam aptè imponi.

Contenti autem erimus iis quæ à Gaſparo Loarte tradita ſunt in inſtructione Confeſſariorum *li. 2. cap. 21. & aliquot ſequentibus*: tanquam profectis à viro, tum pio, & docto; tum etiam in iſtiuſmodi praxi multum exercitato. Ad quæ alia quidem addi poſſent, ſed diligentiæ, ſicut & prudentiæ Confeſſarij multa relinquenda ſunt: itaut ſufficiat attigiſſe ea per quæ is ſufficiẽter dirigatur: præſertim cùm prolixitas nimia, in re alioqui relicta arbitrio, faſtidium parere ſoleat. Adde opus nuper editum à Ioan. Buſæo, quod inſcripſit πανάριον, ei qui volet ſuppeditaturum abundè tam ſacræ Scripturæ, quàm Patrum authoritates, accommodatáque exempla.

Aduerſus luxuriam particularia remedia & pœnitentiæ accommodatæ.

PRimum dicemus de luxuria, tetro & abominando crimine, paſſim hominibus adeo familiari, vt dici meritò nunc poſſit, quod de tempore diluuij dictum eſt *Geneſis* 6. Omnis caro corruperat viam ſuã.] Quod crimen grauiſſimum eſt perniciosiſſimúmq; omnium, cùm non tantùm animam inficiat, ſed ipſum quoque corpus corrumpat: ideóque bonos & zelo diuini honoris feruentes Confeſſarios decet diligentem nauare operam, ad communem eam peſtem curandam, atque pluribus aduerſus eam inſtructos eſſe remediis qualia memoratus Loartes adfert: tam puncta conſideranda, quàm cautelæ à Pœnitente adhibendæ.

Quorum punctorum primum eſt: quantum ma- *Nu.* 57.
lum pro momentanea voluptate, luxuria inuehat & in animam & in corpus. Illam enim præ cæteris peccatis mortalibus de ſpiritali ſtatu dimouet, obtenebrans intellectum, & voluntatem deprauans per vehementiam paſſionis; itaut ſubacta mancipatáque corpori, reuocetur à perfecta voluntate quærendi Deum (quo nomine ſuffocare ſemen verbi Dei cenſetur, *ex cap. 8. D. Lucæ verſ.* 14.) ineptáque fiat ad ſpiritalia, ac tantùm ſapiat quæ carnis ſunt, homine quaſi in beſtiam degenerante. Corpori verò præter

illud

illud de quo 1. *Corinth.* 6. Qui fornicatur, in corpus ſuum peccat] adfert vitæ diminutionem, virium debilitationem, formæ deturpationem, bonorum temporalium diſſipationem, aliaque multa incommoda, quæ patent experientiâ. Quibus accedit (iuxta illud 1. ad Corinth 6. Neque fornicarij, neque molles, neque maſculorum concubitores, &c. regnum Dei poſſidebunt) reatus gehennæ, omni alia pœna grauioris; cuius timorem Dominus nobis commendat Matth. 10. *verſu* 28. Reputet ergo quiſque momentaneum eſſe quod delectat, & æternum quod cruciat.

Secundum eſt, vt occurrente carnis tentatione, habeatur in memoria præſentia Dei, & ſancti Angeli cuſtodis: quos tantæ turpitudinis facinus latere non poſſit: de quo instinctu ipſo naturæ contingit erubeſcere coram quocumque viro honeſto: etiam iis qui ſunt perditis moribus. Recordetur tanquã Chriſtianus, quòd ſit templũ Spiritusſancti, quod qui violauerit diſperdet illum Deus *ex priori ad Corinth. ca.* 3. Quæ violatio inſinuatur verbis eiuſdem Apoſtoli 2. *ad Theſſal. cap.* 4. Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos à fornicatione & ſciat vnuſquiſque vas ſuum poſſidere in ſanctificatione.] Item voluptatis amans cogitet longè amabiliorem eſſe illam de qua *in Pſal.* 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.]

Tertium eſt: ſi quantumcumque fame preſſus recuſas vti cibo, cui ſcis admixtum eſſe venenum (iuxta illud *Iob cap.* 6. Non poteſt aliquis guſtare quod guſtatum affert mortem) cur nõ reſpues delectationem carnis adferentem animæ æternum interitum?

Quartum eſt: naturam huius deteſtandi vitij eſſe, vt quò diutius in eo perſeueratur eò magis crucier deſiderio inſatiabili; vtpote æſtum libidinis non reſtinguens, ſed magis ac magis inflammans, tanquam ignis qui tantò magis inflammatur & ardet, quantò plus fomenti acquirit: vnde ipſum ſtatim, tanquam a facie colubri fugiendum eſt, & excutiendum a ſe, tanquam ignis illapſus in ſinum.

Num. 58 Prima cautela Pœnitenti præſcribenda, eſt vt ſtudioſiſſime euitet conuerſationes & occaſiones quas antè habuit tentationum; vt otium, quia multam malitiam docuit otioſitas *Eccleſiaſtici* 33. Aſpectus item & tactus: quia mors aſcendit per feneſtras noſtras *Ierem.* 9. Itemque conſuetudinem cum perſonis ſuſpectis, præſertim illam, quæ eſt ſolius cum ſola, aut cum turpiloquiis: quandoquidem corrumpunt bonos mores colloquia praua.] 1. *Corinth.* 15. Ac demum, nimiã curam carnis (cui indulgere eſt hoſtem domeſticum pernicioſè armare) aliáque pericula & cauſas vitare talis turpitudinis: cuius tentationem fugiendo potius, quam reſiſtendo ſuperari D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 35. *artic.* 1. *ad* 4. annotat per illud 1. *Corinth.* 6. Fugite fornicationem.

Secunda cautela eſt, vt tentationum initiis reſiſtatur. Si enim pateſiat illis aditus oblectando ſe in eis, ita præualebunt, vt nequeant ſine magna difficultate poſtea expelli. Magna igitur adhibenda eſt cura, & vigilandum vt exortæ, ſtatim repellãtur (quod eſt, *ex Pſalm.* 136. paruulos ſuos tenere, & allidere ad petram) concepto timore Dei: cuius iram tali peccato peculariter accendi, patet ex cap. 6. Geneſis: vbi habetur, quòd tactus intrinſecùs & pœnitens ſe feciſſe hominem in terra, dixerit: Delebo hominem quem creaui, à facie terræ.]

Tertia cautela eſt: vt ſi quis per incuriam permiſerit tentationem in carne ſuâ radices agere, confugiat ad Dominum; intimo cordis affectu petens ab ipſo auxilium, ſéque beatiſſimæ Virgini, & Angelo ſuo cuſtodi, aliiſque Sanctis commendans: memor quòd non poſſit eſſe continens niſi Deus det. *Sapien.* 8. Intereáque carnem ipſam dolore aliquo afficiens per quem conceptus ardor extinguatur; ſimúlque memoria recolens acerbiſſimas gehennæ flammas, quibus efficitur obnoxius præbendo conſenſum carnali oblectationi: ac ſimul quid de ſe dicat S. Apoſtolus *in priori ad Corinth. cap.* 9. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.] Denique commendatum habens frequentem, cum debita præparatione, vſum Euchariſtiæ, tanquam rei, quæ iuxta Zachariam *in cap.* 9. Frumentum eſt electorum & vinum germinans Virgines.]

Pœnitentiæ autem in eiuſmodi peccatum prolapſis, iniungendæ; ſunt potiſſimùm quæ carni caſtigandæ deſeruiant: vt ieiunare, ſuperflua in cibo & potu reſecare per abſtinentiam & ſobrietatem, verberatione aut ciliciis, humicubatione, aut durioris ſtrati vſu carnem domare, vigilare, ſummóque mane ſurgere, templa obire cum deuotione; hoſpitalibus inſeruire, ægrotis miniſtrare, fœtorémque ſordidorum locorum perpeti, & id genus alia: quibus caro ſubigitur, refrænatur, ac ſpiritui ſubiicitur. Diuitibus autem & aliis infirmioribus, qui harum carnis macerationum, non videbuntur capaces, eleemoſynæ ſunt commendandæ, quibus pauperes foueant, puellis indotatis ſubueniant ad matrimonium ineundum, orphanos nutriant, in ſtudiis alant, aliaque ſimilia opera faciant pro conditione & facultate cuiuſque. Miſericordes enim miſericordiam conſequuntur a Domino: cui non minus facile eſt internam eam lepram mundare, quam fuit externam, quando ei dictum eſt, Domine ſi vis potes me mundare.] *Matth.* 8.

Aduerſus gulam.

PRo remediis aduerſus hoc peccatum inculcari poſſunt Pœnitenti ſequentia. Primum eſt, tanti peccati pernicies; de qua in ſacris literis habentur exempla. Gula enim matris Euæ, fuit perditio humani generis *Gen.* 3. Lot vir alioqui iuſtus per ebrietatem eò delapſus eſt, vt cum propriis filiabus commiſceretur] *Gen.* 19. Ob gulam Eſau iure ſuæ primogenituræ excidit, *Gen.* 25. Holofernes vino obrutus a Iudith truncatus eſt capite. *Iudith* 13. Herodes denique in ſuo natali inter epulas caput Diui Ioannis Baptiſtæ præcepit amputari, *Matth.* 14. Eandem perniciem oſtendunt etiam tum temporalium bonorum iactura; tum varij corporis morbi, quos atque adeo mortem ex eo peccato prouenire medici teſtantur, & experientia ſatis docet. Adde quoad animam, patefacere in eam aditum vitiis omnibus, & intercludere virtutibus, vt ipſa quoque experientia docet. Vnde Dominus *Luca* 21. præcipit, vt attendamus nobis ne forte grauentur corda noſtra in crapula & ebrietate. Num. 60

Secundum eſt: breuitas voluptatis, quæ ex hoc peccato percipitur: nec enim diutius durat, quàm quamdiu editur & bibitur cibuſque aut potus ab ore in fauces delabitur, nullo perſeuerante veſtigio perceptæ voluptatis; imò ſi modus excedatur, continuò præſto eſt moleſtia. Nam ſtomachus ſe ciborum onere prægrauatum, faſtidióque affectum ſentit, crudijtas & alia incommoda ſequuntur.

Tertium eſt multiplex fructus quem profert contraria abſtinentia; ex qua quoad corpus, proueniunt ſanitas, vita longa, alacritas, dexteritaſque ad quodnis opus, compendium ſumptuum, cura, labor, moleſtiaque minor. Quoad animam verò, aptitudo ad orandum, contemplandum, ſtudiis vacandum, ad vitanda peccata, & ſectandas virtutes, &c.]

Quartum eſt; euitatio occaſionum huius vitij

nempe (iuxta illud *Prouerb.* 23. Noli eſſe in conuiuiis potatorum, nec in comeſſationibus eorum qui carnes ad veſcendum conferunt) non verſari cum epulonibus & temulentis; fugere conuiuia, in quibus modum ſeruare difficile eſt; præſertim in iis in quibus ſuperuacanei ſumptus fiunt in cibo & potu: de quibus conſultum eſt ne cogitare quidem.

Quintũ; memoria fellis & aceti, quo Christus in paſſione potatus eſt: & temperantiæ qua ipſe & ipſius Diſcipuli vſi ſunt: atque ſancti illi Patres qui putabant vitioſum cibo cocto veſci, vt non rarò D. Hieronymus in ſuis Epiſtolis meminit. Adde & pauperes, qui in toto terrarum orbe plurimi cum fame & ſiti conflictantur.

Sextum eſt, expectatio cœnę cœleſtis. Decet enim in huius mundi quaſi ientaculo ſobrios nos eſſe, vt in illam cœnam admiſſi, mereamur ſatiari ab vbertate domus Dei & torrente voluptatis illius inebriari, iuxta dictum Dauidis *in Pſal.* 35. Quibus adde ſtatum abominabilem eorum quos *ad Philipp.* 3. flens, dicit inimicos crucis Chriſti, quorum Deus venter eſt.] Statum item Epulonis qui deſcribitur Lucæ capite 16.

Nu. 61. Pro pœnitentiis particularibus aduerſus idem peccatum, imponi hæ poſſunt; aliquo die ieiunare aut abſtinere: aliquamdiu ſibi temperare à rebus, quarum vſus expetitur, magis cauſa voluptatis, quàm neceſſitatis; vt ab aromatibus, condimentis, fructibus, & à cæteris quæ irritant gulam; potiſſimum autem ab iis, quibus maxime quis delectatur. Iniungi etiam poſſet admixtio alicuius rei amaræ in memoriam amaritudinis, quam Chriſtus in cruce ſitiens ſenſit: quoniam tale quid à Sanctis factitatum inuenitur, vt à S. Franciſco cùm cibum ſuum aſpergeret cinere: Dauidis imitatione dicentis *in Pſal.* 101. Cinerem tanquam panem manducabam.

Excedentibus in potu poteſt iniungi, vt ad tempus ab vſu vini abſtineant, aut aliud aquâ probè dilutum & parciùs bibant, neque extra menſam bibant. Item quoties bibituri ſunt, præſentiæ Dei meminerint; & aliquid orationis occultè ac nemine aduertente, fundant. Poteſt etiam iniungi Pœnitenti vt quoties in tale peccatum lapſus fuerit; aliquam pœnitentiam ſibi imponat, quam exequatur ſequenti die: vt parciùs ac tardiùs cibum ſumere quàm vellet, aut cibis vti vilioribus, vel malè paratis, aut aliud pœnitentiæ opus facere.

Aduerſus acediam ſeu pigritiam.

Nu. 62. ACedia peccatum eſt non leue, dilectioni Dei & pietati ac promptitudini quam cultui ipſius debemus contrarium: tanquam tædium quoddam, & tarditas in rebus ſpiritalibus, ac ignauia quædam ad bonum inchoandum, & inchoatum perficiẽdum. Ei quem Confeſſarius ſenſerit hoc morbo laborare, remedia hæc adhibebit. Primò, proponet meditandum quàm breue ſit huius vitæ tempus, conceſſum ad opera meritoria præſtanda: ex quo tamen pendeat quidquid per omnem futuræ vitæ æternitatem ſibi euenturum eſt; & de quo coram Chriſto Iudice redditurus ſit ſtrictiſſimam rationem.

Secundò, in memoriam ei reducet quantos labores ſubeant, quot diſcrimina adeant homines dum diuitias & honores ſectantur: quanta ſollicitudine, aulici principibus placere & eis ſeruire ſtudeant; bonum autem nullum eſſe maius æterna ſalute: nullúmque eſſe dignius diuina maieſtate: itaut maximè quemque pudere debeat, negligentem eſſe in diuino obſequio.

Tertiò, inculcabit labores aſſiduos, moleſtias, orationes, aliáque pia exercitia tum Chriſti & Sanctorum, tum etiam multorum adhuc in ſancta conuerſatione viuentium: vt quod illi facere conſueuerunt, ipſe quoque gnauiter faciat, cum eamdem quam illi expectet mercedem.

Quartò, incitabit ad æſtimandum ſecum, quòd præſens dies ipſi ſupremus ſit: quandoquidem incertus eſt de craſtino: dicente Domino *Matth.* 25. Vigilate quia neſcitis diem neque horam.] Dicat ergo apud ſe: incertus de craſtino: Cur hunc ſaltem diem, mihi fortè vltimum, non impendam vt debeo: percepturus ex breui hoc labore æterna gaudij præmia: nonne in medio incendio, aut in procelloſo mari conſtitutus; omnem diligentiam adhiberem, ad quamprimum inde me eripiendum: multo magis conuenit, me nunc vigilantem ac ſedulum eſſe, qui verſor inter tot pericula æterni incendij & ſubmerſionis in profundum infernalis abyſſi.

Quintò, admonebit acediæ profligandæ laborem, oſtendere ſe præcipuè initio: ſi quis enim æternæ ſalutis deſiderio motus, ſibi vim aliquam faciat; conſuetudine, magis ac magis difficultas minuetur, nec ipſe amplius tædium illud experietur quod ſentit initio. Ad quod tædium leuandum; ſi ipſum perſeueret, conſulendum eſt vt exercitia mutet: nempe ſi in meditationibus aridum ſe ac frigidum comperiat, tranſeat ad vocales orationes faciendas: ſique nec inde guſtum percipiat; occupet ſe in aliqua lectione, vel in aliquo ſtudio pio. Si denique nec tunc afficiatur, aggrediatur aliquod corporis exercitium, opúſve miſericordiæ; ſic vt nunquam deſidiæ ſe dedat, otióve ſe torpere ſinat.

Pœnitentiæ peculiares eidem peccato accommodatæ hæ aſſignantur. Prima eſt, vt aliquo hebdomadis, aut menſis die, dum præſertim ab illo ignauo ſpiritu ſe oppugnari animaduertit, virũ aliquem Religioſum inuiſat, cuius in Deo colendo zelum, flagrãſque ſtudium perſpectum habet: cum quo communicet, ac conuerſetur; quia talis conuerſatio cum hominibus zelo pietatis flagrantibus, ſolet in aliorum animis ſimilem zelum accendere, & in nimium remiſſis mutationem aliquam afferre. *Num.* 63

Vitet autem commercium carnalium hominum, mundanis deliciis deditorum; quod magnam præbere ſolet iſtiuſmodi tentationi occaſionem.

Secunda eſt, cum immoderatus cibus & potus, ac ſomnus, inutiliaque colloquia iſtud peccatum magnopere promouere ſoleant, ad obuiandum ei malo, certum ieiunium, aut vigilia, aut ſilentium imponatur.

Tertia eſt, exercitium aliquod manuum domi aut foris peragendum, quod Pœnitenti ipſi congruat, & frugiferum ſit pro ipſius ſtatu & conditione.

Quarta, ſub noctem exquirere, An elapſo die fortaſſis otio indulſerit: & conſcius ſibi talis defectus, pro vnaquaque hora otioſè ac inutiliter tranſacta, minimùm dicat defixo in terra vultu orationem Dominicam cum ſalutatione Angelica.

Quinta, vt quoties audit horæ pulſum, apud ſe dicat: Eſto memor rationis, quam Domino Deo redditurus es de hac hora: hoc enim erit illi incitamentum ad horam ſequentem vtiliter tranſigendam.

Aduerſus auaritiam.

QVæ hactenus dicta ſunt pertinent ad bellum gerendum contra carnem, hoſtem noſtrum domeſticum; quæ iam ſequuntur pertinent ad gerendum cum externo hoſte, qui eſt mundus: ſuos

aſſeclas

aſſeclas plerumque præcipitans in auaritiæ barathrũ quæ peccatum eſt commune tam diuitibus, qui opes ſuas immoderatè amant & retinent: quam pauperibus qui nimia cupiditate inordinatóque modo incumbunt diuitiis acquirendis.

2. Remedia vtriſque inculcanda, ſunt primò quod
Nu. 64 ex Chriſti Domini doctrina *Matth. 5. & 19.* amor ſtudiúmque paupertatis ſit ad beatitudinem & perfectionem via. Illic enim dicitur: Beati pauperes ſpiritu quooiam ipſorum eſt regnum cœlorum] & hic, Si vis perfectos eſſe, vade & vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus.] Amor diuitiarum verò radix ſit omnium malorum, vt dicitur *in priori ad Timoth. 6.* Vbi & additur, Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueum diaboli.] Spinæ ſunt diuitiæ (iuxta Domioi doctrinam *Luc 8. verſ. 14.*) quę acquiruntur, conſeruantur & amittuntur cum magnis moleſtiis: ſicut & ſpina in pedem intrat, & manet in eo, ab eóque extrahitur cum dolore & moleſtia.

Secundò, quòd io Chriſti famulatu magni fiant, honoratique ſint, non qui diuitiis inhiant, ſed potius qui illas ſpernunt eiuſdem Chriſti exemplo; qui in ipſo ingreſſu in mundum paupertatem elegit, naſcens in ſtabulo, eámque per totam vitam ſeruauit, non habens vbi caput ſuum reclinaret; ac tandem in morte ita coluit, vt nudus omníque humano ſolatio deſtitutus vitam finierit. Quodquidem exemplum beatiſſima Virgo, Apoſtoli, reliquíque Sancti ſtudioſè ſecuti ſunt. Et meritò cùm auaritia ſit quædam ſimulachrorum ſeruitus *ad Coloſſ. 3. ver. 5.* Ac facilius ſit camelum per foramen acus tranſire; quàm diuitem iotrare in regnum cœlorum] *Matth. cap. 19.* Nihilque proſit homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimeotum patiatur] *ex praeced. cap 16. ver. 26.*

Tertiò, quòd huic tráſitoriæ breuíque vitę pauca neceſſaria ſiut & ſufficiant: nempe victus & veſtitus quibus nos contentos eſſe iubet Apoſtolus 1. ad Timoth. cap. 6. ver. 8. itaut nihil opus ſit tanta cootentione & moleſtiá: quãtá ſe fatigant diuitiarum amatores: præſertim cùm Chriſtus *Matth. 6.* promiſerit talia eſſe adiicienda iis, qui primùm quæſierint regnum Dei & iuſtitiam eius. Itaque hortante Apoſtolo *ad Heb. 13.* mores ſint ſine auaritia, contenti præſentibus. Ipſe enim dixit: Noo te deſeram oeque derelinquam, &c.]

Quartò, non immeritò Pſalmiſtam monere *Pſalm. 61.* Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere:] nam nõ modo voluntatis deſiderium non ſatiant, ſed acuunt potius: ſicut aqua ſalſa epota ſitim oon extingoit ſed accendit, eóque magis quò magis fuerit potata. Et ita, vnde ſolatium & qoies quæritur, inde moleſtia inquietudóque augentur, prout patet experientiá. Quod qui in ſe agnoſcunt, erubeſcant conquerente Deo *apud Ierem. ca. 2.* Duo mala fecit populus meus, me dereliqoerũt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſſipatas quæ cõtinere non valent aquas]

Quintò, experientia quoque conſtare id quod ait Apoſtolus *in priori ad Timoth. cap. 6.* Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quòd nec auferre quid poſſumus.] Nec quemquam eſſe quin dicere poſſit cum Iob *in cap. 1.* Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc.] Cum vno funerali linteo mandaberis terræ, ſicut vides cæteris contingere. Cur ergo tanta auiditate diuitiis congregandis & conſeruandis incumbis, quas te oporet aliis relinquere, qui eas pro arbitratu conſument, parum de te curaturi, ac fortè etiam tuam hanc irriſuri ſollicitudinem: quæ te ſecerit obliuiſci bonorum cœleſtium, quorum comparatione nihil ſunt totius mundi opes: itaut meritò dictum ſit *Eccleſiaſtici 10.* Nihil nequius eſſe, quàm amare pecuniá.] Conſidera igitur hortante D. Gregorio *in homilia 37. in Euãgelia*: quæ & quanta nobis promiſſa ſint in cœlis, & vileſcent animo omnia, quæ habentur in terris.

In pœnitentiam hoc crimine infectis Loartes ait Num. 65
imponendum: opulentis quidem ac diuitibus, vt eleemoſynas erogent. Quodquidem continuato tẽpore fieri potius, *etiamſi parum detur*, quam ſimul largiri multum, nonnumquam expediet hoc nomine; quòd ex aſſidua conſuetudine dandi ſæpius eleemoſynam, paulatim naſcetur habitus liberalitatis, quæ eſt auaritiæ deſtructiua. Addi quoque poſſet, vt hoſpitalia alióſque inopes viſitent; vt videntes illorum miſeriam & inopiam, de durina ſua aliquid remittant, & ad miſericordiam flectantur.

Pauperibus verò auaris qui ardent deſiderio comparandi diuitias quas oon habent; iniungi poteſt ne cum diuitibus, præſertim auaritiæ deditis, conuerſentur: & caueant ſibi ab inſpectione pecuniarum, opúmque alienarum, ne inde ioflammentur illarum cupiditate. Interdum quoque pauperiorum, quam ipſi ſint, domos ingrediantur; illorum oeceſſitates & penuriam conſiderent; ſique poſſint opitulentur. Itẽ vt aliquam in die vel hebdomada horam aut horæ partem inſumant meditandæ paupertati Chriſti inopis, ac nudi in cruce pendentis.

Aduerſus ſuperbiam.

QVæ ſequuotur pertinent ad pugnam aduerſus Num. 66
Diabolum, tertium noſtrum hoſtem, nos prouocantem præcipuè ad ſuperbiam: odibilem coram Deo & hominibus; omnis peccati initium vt dicitur *Eccleſiaſtici* 10. Aduerſus eam autem, cùm ſit appetitus inordinatus excellentiæ & præeminentiæ; remedia ſunt, quę vilem hominis conditionem miſerúmque ſtatum oſtendunt: nempe corporis quidem interna fœditas, quam manifeſtant excrementa ex eo promanantia, ſqualor, incommoda famis & ſitis, æſtus & frigoris, multiplicium morborum & ærumnarum; ac tandem mortis & corroſionis à vermibus. Animæ verò, ignorantia & errores, vitia innumera, prauę affectiones, timor, ſolicitudo, mœror, anxietas, & plurimorum peccatorum reatus; quibus miſer eſt, & miſerabilis, æternæ obnoxia morti: de qua *in Pſal. 33.* Mors peccatorum peſſima;] & ad inſtar Diaboli facta nihili, iuxta illud *in ſequen. Pſal. 72.* Ego ad nihilum redactus ſum & neſciui.] Deinde quamuis homo careret omnibus prædictis incommodis, abundè miſer & miſerabilis efficeretur per ipſum ſuperbiæ peccatum, cui Deus ſpecialiter aduerſatur, fauens maximè contrariæ humilitati, iuxta illud *Iacobi 4.* Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam.] Sic Luciferi & ſequacium ſuperbiam puniuit gehennæ ſupplicio æterno, *ex Iſaia 14. cap.* Superbiam primorum noſtrorum parentum, expulſione à paradiſo terreſtri & corporali morte, aliiſque innumeris calamitatibus *ex cap. 3. Geneſis.* Ad quæ adiũgi poſſunt exempla punitionis qua ſeuerè puniuit in hac etiam vita, ſuperbiam tum Saulis 1. *Reg. 15.* tum Roboam 3. *Reg. 12.* tum Nabuchodonoſoris *Dan. 4.* tum Aman, *Eſther. 7.* tum Antiochi *lib 1. Machab. cap. 6. & lib. 2. cap. 9.* tum etiam multorum aliorum. Humilitatem verò beatiſſimæ Virginis vt excellentiſſimam, tanto beneficio cumulauit, vt ipſa Dei mater & dici & eſſe mereretur: exaltantur enim humiles vt ipſa profitetur in ſuo Cantico, & apertè Dominus pronunciauit *Luc. 14. & 18.*

Remedium quoque aduerſus eamdem ſuperbiam eſt inſtabilitas & inconſtantia eorum de quibus ho-

mo gloriatur: vt ſanitas, pulchritudo, fauor, diuitiæ, nobilitas & ſimilia quæ fluxa eſſe, faciléque euaneſcere conſtat. Quæ verò iudicantur bona eſſe hominis ſolida, vt virtutes & bona opera, ille ſibi tribuere non debet, ſed ea Deo accepta referre; neque de illis gloriari; iuxta illud *in priori ad Corinth. cap.* 4. Quid habes non accepiſti, ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi nō acceperis?] præſertim cum ipſa de ſe ſint adeò imperfecta, vt *ex Iſaia cap.* 64. cenſeantur quaſi pannus menſtruatæ. Itaque (hortante Apoſtolo 2. *Cor.* 10. Qui gloriatur in Domino glorietur: non enim qui ſeipſum cōmendat ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.] Vana gloria vitāda eſt omni ſtudio, tanquam bona opera euacuans laude apud homines, & mercede apud Deum: quorum illud conſtat experientia, & hoc ex Domini doctrina, *Matth.* 6.

Remedium denique præter cætera efficaciſſimū, eſt, animo reuoluere exempla quæ Chriſtus Sanctus Sanctorum, Rexque Regum dedit humilitatis in ſua natiuitate, totóque vitę ſuę curſu, factus ſubditus beatiſſimæ Virgini, ac Sancto Ioſepho: non dedignatus lauare Diſcipulorum ſuorum pedes, aliáque agere quibus doceret quæ à ſe diſcere diſcipulos ſuos volebat, cùm dixit *Matth. vndecimo.* Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.] Quodque eſt ſingulare humanæ ſuperbiæ antidotum; humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis] *ad Philip.* 2.

Num. 67 Pœnitentiæ laborantibus ſuperbiâ imponendæ, hæ aſſignantur. Quandoque in actibus humilitatis ſe exercere: ſimplicioribus & vilibus hominibus ſe adiungere: inferiorem locum in menſa eligere, Hoſpitalia viſitare, pauperibus & ægrotis miniſtrare, cibum porrigere, lectos ſternere: vilia & contemptibilia miniſteria obire. Is autem quibus talia publicè facere diſpliceret; iniungi poſſet vt ea minimùm in ædibus priuatis exequantur. Item quando ſoli fuerint, humi ſe proſternant, ſemetipſos conuitiis & probris onerent humilitatis ergô: quod à D. Franciſco factitatum habetur in ipſius vita. Præterea Roſarium recitent flexis genibus & ad vnamquamque orationem Dominicam, ac ſalutationis Angelicæ decadem oſculentur terram.

Superbientibus autem aduerſus parentes, aut Superiores, omnino tanquam medicinalis pœnitentia iniungenda eſt ſubmiſſio & obedientia: per illud *ad Hebr.* 13. Obedire præpoſitis veſtris & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant & non gementes: hoc enim non expedit vobis.]

Aduerſus inuidiam.

SVperbiæ inuidia comes eſt: vt in Diabolo ſuperbo (cuius inuidia peccatum introiuit in orbem terrarum *Sapien.* 2.) ſic in hominibus quos ad ſuperbiam pertractos, inflammat inuidiâ ſeu mœrore ex aliorum profectu.

Nu. 68. Aduerſus quod peccatum, remedium poteſt eſſe. Primò, oſtendere illius grauitatem: quæ patet ex eo, quòd ſit directè contrarium charitati, virtutum omnium præſtantiſſimæ, & ſine qua nihil ſumus, nihilque nobis ad æternam ſalutem prodeſt *ex priori ad Corinth. cap.* 13.

Secundò inculcare illius perniciem: nam eſt inſtar vermis intra lignum nati; qui ipſum vnde natus eſt rodendo conſumit. Vnde *Prou.* 14. dicitur: Putredo oſſium inuidia] ſimulque addere, ex aliis peccatis aliquid voluptatis capi; ſed hoc cruciare corpus pariter & animam, ex temporalibúſque pœnis, ad ſempiternas abripere, priuando tum præſentis, tum futuræ vitæ gaudio, ſine vllo neceſſitatis, vel vtilitatis motiuo.

Tertiò, exponere Pœnitenti quòd inuidus ſimilis ſit furioſo laceranti ſe propriis dentibus; illúmque per antecedentia remedia ſtudeat reuocare à ſuperbia: quæ procreat ipſam inuidiam, dum ſuperbus ægrè fert alios ſibi ſuperiores aut æquales eſſe. Illum item conetur ab amore terrenarum rerum (qui vtrumque illud vitium generat & fouet) adducere ad amorem cœleſtium, quæ ſunt vera perpetuaque bona, omnibus benè viuentibus propoſita: ad quorum fruitionem, quo plures admittuntur; eo ſinguli vberiore cumulantur lætitia, adeout nullus ſit inuidiæ locus.

Quartò, inculcare magnæ cæcitatis eſſe, amatorem propriæ excellentiæ tangi inuidiâ; per quam ſe profitetur alio inferiorem, aut non ſuperiorem: itémque ſe mœrore inutili vexare de eo, ex quo feruens charitate, poſſet lætitiæ fructum capere.

Poſtremò, inducere ad expendendum ſecum, quòd inuidus pugnet cum naturæ lege, dictante non eſſe faciendum alteri quod tibi factum nolis.

Quia ergo inuidus nollet alios de ſuo bono triſtari, nec ipſe debet de alieno. Pariter inducere ad conſiderandum, quàm multa ſint, quæ nos inuitant ad congaudendum aliis, de ipſorum bonis. Omnium noſtrum vna eſt fides, vnum baptiſma, vnus Deus & Pater omnium *ad Epheſ.* 4. Vna omnium mater Eccleſia, omnes ex Adamo & Eua originem trahimus, & ad vnum finem tendimus, eandemque beatitudinem expectamus. Quæ omnia ſunt motiua conciliatiua charitatis, & inuidiæ eliminatiua ab anima.

Pœnitentiæ quæ infectis hac labe imponi poſſunt; *Num.* 69
duæ proponuntur potiſſimum. Prior, vt recitent Roſarium pro iis quibus inuident, quóſve odio habēt; & dent operam, vt de eis bene coram aliis loquantur ac vbicumque ipſos deprehenderint accuſatos & malitioſè traductos, quàm fideliſſimè poſſint excuſent, eos quandoque viſitent, cum illis colloquantur, alióve officij genere ipſis gratificentur.

Poſterior verò vt aliquoties animo intueantur Chriſtum ligno crucis affixum, pro ſuis crucifixoribus orantem, ac ſanguinem ſuum effundentem: ſimúlque cogitent eum in quem odium vel inuidiam exercent, eſſe de numero eorum quos Chriſtus ipſe ſanguine ſuo aſperſit, & expiauit. Quæ etſi inuito fortè animo, ab ipſis initio fient; vſu tamen ipſo, & difficultas tolletur & fructus cum voluptate percipietur.

Si ex inuidia ſecuta ſit detractio, monendus eſt Pœnitens de obligatione ad reſtitutionē famę læſæ, & inculcandum ei Tobiæ monitum *in cap.* 4. Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne aliquando alteri facias.] Item quàm indignum ſit, os habere tanquam ſepulchrum patens; ex quo emittantur fœtores ad corrumpendum bonum proximi odorem, ſine vlla tua vtilitate: imò cum damno maximo: quandoquidem detrahendo, non minus læditur propria, quàm aliena fama: nec enim eſt qui bene ſentiat de detractore.

Aduerſus iracundiam.

AD peccatum iræ diabolus quoque per ſuper- *Num.* 70.
biam excitat hominem; quod ſpecialiter aduerſatur manſuetudini, quàm vt ab ipſo diſcamus præcipit Chriſtus *Matthæi* 11. Familiare autem eſt Principibus ac magnatibus: quibus in remedium proponi poterit primò, quàm ſit à ratione alienum exardeſ-

exardeſcere irâ in alterum ſimilis naturæ: cùm ne quidem beſtiis ferocibus tale quid vſuueniat,etiamſi armatis à natura ſufficienter ad nocendum; quod homini non eſt conceſſum.

Secundò, ex tali immoderata ira ſibimet multa mala inferre:turpes enim vultu & geſtibus,contemptibiléſque effici, balbutire linguâ, ac in ſermone hærere perplexos: iudicio in omni re deſtitui, non valere ſeipſum refrænare, ac cohibere:& cæteris faſtidio,offendiculóque eſſe.

Tertiò, propria delicta contra Deum commiſſa exigere vt longè maiora ipſi ferant, quàm ea quæ Deo permittente contigerunt,ob quæ ſic excandeſcunt. Proinde imitentur Dauidis manſuetudinem, qui *ex 2. Regum cap.*16. maledicētē ſibi Semei nō permiſit occidi:maledictionémq; tanquam Dei præcepto factam, cum humilitate & māſuetudine ſuſcepit, ſperans ſe ideo miſericordiam à Deo conſecuturum.

Quartò, reuocent in memoriam Chriſti Domini patientiam,qui conuitiis probríſque appetitus, obmutuit,& dolores tantos ac tam multos,tormentáque grauiſſima innocenter perferens, non eſt comminatus neque conqueſtus. Intuentes enim ſeipſos in tam lucido ſpeculo,facilè cognoſcent,quàm longè abſint à manſuetudine requiſita in vero Chriſti ſectatore.

Quintò,vbi ſe excandeſcere ſentient, iram intus continere ac compeſcere ſtudeant, nec ſinant foras erumpere.Recedant ab iis contra quos irâ commouētur,& ſe aliis negotiis applicent,ſéque Deo commendēt,donec ira ipſa deferbuerit.Vnde fiet vt magnam delectationem ex eo ſentiant,quòd nihil opere,aut verbo admiſerint,vnde ipſos pœnituiſſet.

Num.71 Ad ferendam autem alterius iram patienter,quod neceſſarium eſt ad illam in ſeipſo cohibendam:iuuabit:Primò,ſe à conſpectu irati ſubducere. Secundò, ſi id non poſſit commodè,iratum demulcere bonis verbis:quia reſpōſio mollis frangit iram.] *Prouerb.*15. Tertiò,ſi neque hoc locum habeat,ſeruet ſilentium, donec iraſcens ſuam iram decoxerit:cogitando irati cerebrum de ſuo ſtatu dimotum eſſe:ideóque locum eſſe commiſerationi potius,quam indignationi:ſicut & cùm quis agitur furiis;iuxta illud, quod communiter ira dicitur furor breuis.

Num.72 Pœnitentiæ iis accommodatæ qui iræ ſuccubuerint eſſe poſſunt;primò,vt orent pro iis quos offenderint,ac beneficiis proſequantur, vt benefaciendo compenſent offenſas:ſicque iuxta monitum Apoſtoli *ad Rom.*12.ignitos carbones charitatis congerant ſuper caput ipſorum.

Secundò, vt interdum ſemetipſos afficiant conuitiis & verbis iniurioſis laceſſant,exemplo D.Franciſci,vt aſſueſcant ſcommata & dicteria contumelioſa aliorum excipere patienter.

Tertiò,cùm iræ (vt nonnunquam ſolet) admixtus fuerit affectus odij,& deſiderij nocendi, iniungenda eſt conſideratio verborum Domini *Matth.* 6. Si dimiſeritis hominibus peccata eorum,dimittet & vobis Pater veſter cœleſtis delicta veſtra: ſi autem non dimiſeritis hominibus,nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.]Quæ verba apertè oſtendunt deponendum eſſe odium & appetitum vindictæ ad cōſecutionē æternę ſalutis:de qua nos aſſiduè ſollicitos eſſe debere;idem Dominus ſatis admonet *in ſeq.cap.*25.inquiens; Vigilate quia neſcitis diem neque horam:]ac inter cætera prouidere, ne qui toties noſtri miſertus eſt, non miſerentibus proximi exprobret illud *Matth.*18.Serue nequam omne debitum dimiſi tibi quoniam rogaſti me.Nonne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui,ſicut & ego tui miſertus ſum?] ac tradat tortoribus.

Quartò, cùm ex ira ſecutum fuerit homicidium præter reſtitutionem de qua dicetur *lib.decimo*,poterit imponi in pœnitentiam longa peregrinatio ſine viatico,vt ſentiat pœnam Caim *Gen* 4.cuius eſt imitatus nequitiam. Item iniungi exercitium operum miſericordiæ in ſepeliendo mortuos, viſitando captiuos,hoſpitalium miniſteria obeundo,orando, ſacramenta Pœnitentiæ & Euchariſtiæ piè vſurpando, procurando ſacra fieri pro eo quem trucidauit.Confeſſarius autem,cui talis caſus reſeruatus fuerit, abſoluere non debet ab eo,aut diſpenſare in irregularitate quæ ex eo ſequitur:ſed remittere ad Superiorem.

Num.73 Quintò cùm ex eadem ira fuerit ſecuta blaſphemia in Deum vel Sanctos (vt etiam ſolet) imponendam eſſe grauiſſimam Pœnitentiam Nauarr. habet *in Enchir cap.*12.*nu.*83. ex decreto Concilij Lateran. ſub Leone 10.Ex Gaſpharo autem Loarte *in memorato lib.*2.*nu.*28.eſſe poteſt Primò,vt 1.Roſarium B Virginis recitet:& ad finem cuiuſque orationis dominicæ oſculatus terram dicat,Gloria Patri & Filio & Spirituiſancto:aut Sit nomen Domini, Sanctorúmque omnium benedictum in ſæcula ſæculorum. Secundò vt linguâ ſignum crucis in terra imprimat, ad membrum maledictionis eā ratione caſtigādum: Tertiò,Litanias de nomine Ieſu,& Beatæ Virg. quibus continentur laudes ipſorum,cum aliis precibus recitet:aut ſi non poſſit neſciens legere, vel alia de cauſa,illud ſæpius vſurpet;laus,honor,& benedictio ſit Deo & omnibus Sanctis.Quartò,vt aliquam pœnam ſibimet imponat,quā ſponte ſubeat, quoties in tale deteſtabile peccatum relapſus fuerit;qualis eſſet os ſuum vel pectus ferire,terram oſculari; pſalmum aliquem vel ſaltem orationem dominicam & Salutationem Angelicam recitare, eleemoſynam aliquā largiri,aliquot verbera ſibi infligere, ieiunare, proximo quoque tempore confiteri:aut aliquid aliud facere per quod maiore deinceps cura caueat ſibi à tali lapſu. Extendat quoque ac vſurpet eaſdem pœnas, quoties incurrerit in occaſiones talis peccati quas euitare debuit: quales ſunt aleatum luſus, & cōſuetudo iurandi per Deū aut per ea quæ Dei ſunt, & rixæ.Extendat etiā,cùm peierauerit,præſertim ex conſuetudine temerè iurandi, & cùm maledixerit, ſeu malum imprecatus fuerit proximo,cum redditurus ſit rationem de minimo etiam verbo otioſo, ex *D.Matth cap.*12.*verſ.*36. Ne autem facilè tam ſalutaris propoſiti obliuiſcatur,quotidie ante ſomnum exquirat an eo die lapſus ſit;ſique ſe culpabilem inuenerit; pœnam propoſitam exoluat, antequam cubitum eat;aut ſi tunc non poſſit, ſequenti die mane defectum illum ſuppleat.

Poterit adhuc induci,vt non tantùm in ſua, ſed etiam in aliorum ſimili morbo laborantium, curatione operā collocet:eos quos audierit perperam iurare aut blaſphemare, humaniter & commodis rationibus admonendo ad maiorem Dei gloriam. Admoneri quoque ſeriò debebit de abominatione iſtiuſmodi peccati:quod tanquam rationem habens infidelitatis,grauiſsimū eſt,atque adeò deterius homicidio ex D.Thoma 2.2.*qu.*13.*art* 3. vnde ſi exhorreret ſe vel ſemel,mentem infidelitate, vel manus humano ſanguine polluiſſe;quomodo non vereatur linguam conceſſam ad Deum laudandum & gratias ei pro beneficiis agendas,contaminare blaſphemiis: quibus non modò Deus grauiſsimè offenditur, ſed etiam proximus quilibet,ſēnſum aliquem pietatis erga ſuum creatorem habens,valde ſcandalizatur. Adeóque contaminare,abſque vllo motiuo expectati emolumenti;quandoquidem nec vtilitas nec voluptas poteſt inde accipi ſine corporis ſine animæ:imò verò poſſunt incommoda grauia non modo animæ

ſed etiam corporis,in hac quoque vita: vt patet per illud *ex lib. 4. Regum cap. 19.* quod ob blaſphemiam Sennacherib, vna nocte in ipſius exercitu, Angelo Domini percutiente centum octoginta quinque millia perierint.Pax io regno eſſe non poteſt ei,qoi cum Rege bellum gerit: quomodo erit bellum gerenti cum Creatore in quo viuimus,mouemur & ſumus?] Hortendum eſt incidere io manus Dei viuentis] *Ad Hebr.10.*

Admonitio pro ante traditorum vſu.

Num.74 SVbiungit memoratus Loartes *in cap.19.* admonitionem aliquot puncta continentem. Primum eſt,non omnia tradita remedia, eſſe ſingulis Pœnitentibus proponenda: quia id nimis prolixum eſſet; ſed quæ ex audita confeſſione iudicabuntur cuique neceſſaria eſſe, & ſufficere poſſe ad ipſius curationẽ. Non igitur omnia alicui ſpeciali peccato aſſignata, debent cuilibet indifferenter accommodari,ſed tantùm ea quæ ab eo,cuius confeſſionem excipit Confeſſarius,capi poſſunt,& eſſe vſui.

Secundũ eſt,cùm Pœnitẽs variis peccatis implicitus ab omnibus pariter oppugnatur;itaut differentibus peccatis æque conſulendum ſit, tunc ſufficere vnicum ſingulis remedium attribuere; niſi quòd conueniat plura adferri aduerſus illud a quo Pœnitens vehementiùs impugnari inuenitur.

Tertium eſt,quod dicitur de remediis, idem eſſe dicendum de pœnitentiis aſsignatis pro variis peccatis:nempe vt non omnes indifferenter imponantur, ſed prout peccati & peccatoris conditio exegerit;ac cùm fuerint peccata diuerſa, pro vnoquoque aliqua pœnitentia imponatur, accommodata ei ſecundum antedicta:ſique aliquod ex iiſdem peccatis grauius fuerit, plures ex talibus pœnitentiis imponere conueniet.

Quartum eſt, conſultum eſſe vt Confeſſarius eiuſmodi Pœnitentias adiunctis remediis in promptu habeat, ſimúlque diligens ſit in aliis, *quæ multa ſunt*, comparandis librorum lectione,& communicatione cum iis quos nouit in hac exercitatione bene verſatos:& imploratione auxilij Spiritusſancti;ex cuius maximè impulſu dirigi oportet in peccatoris curatione,vt ea ſit cum fructu. Remedia particularia aduerſus varias ſpecies peccatorum,ex memoratis fontibus manantium, relinquemus Confeſſario, lectione librorũ piorum (quam debet familiarem habere) ſibi comparãdas,præſertim cùm nimia prolixitas vitanda ſit:& quæ cõparauerimus propriâ induſtriâ tanquam magis placentia,inculcentur cum maiore ſenſu. Adde & quòd antedicta ſufficiãt ad Confeſſarium ipſum dirigendum in illis eligendis, vt & in ſupplendo illorum defectu,quod fit docendo tale ſpeciale peccatum,ex tali fonte generali oriri, cui adhiberi debeant hæc vel illa remedia. In particularibus verò pœnitentiis imponendis pro particularibus peccatis;poterit dirigi tum antea propoſitis: tum etiã canonibus pœnitẽtialibus,io eum finem deſcriptis in proximè præcedenti capite. De cæteris quæ particulariter circa nonnulla ſunt obſeruanda dicendum erit ſuis locis, cùm ex inſtituto quæ ſingulorum ſunt propria tractabuntur in ſequenti parte tertia.

CAPVT VII.

De adimpletione ſatisfactionis,ſeu pœnitentiæ à Confeſſario impoſitæ.

SVMMARIVM.

75 *Improportionatam ſatisfactionem ſibi impoſitam non tenetur Pœnitens implere. Nec etiam proportionatam,cùm conſtiterit abſolutionem datam, fuiſſe inualidam.*

76 *Acceptatam ſatisfactionem legitimam non implere, ſitne veniale an mortale;& quod non ſicut conſilij eſt impoſitam ſatisfactionem acceptare: ſic eſſe acceptatam implere,ſed neceſſitatis eſſe.*

77 *Eam non implere per obliuionẽ, aut negligentiam: niſi obliuio ſit affectata & negligentia grauis,non eſt peccatum mortale. Nec item cùm impoſita eſt pro peccatis venialibus, aut pro mortalibus iam aliàs ritè confeſſis: niſi ſit grauis, impoſita iuſtâ aliquâ de cauſa. Nec demum cùm pro mortalibus leuis impoſita fuerit.*

78 *Satisfactio præcepta à Confeſſario per modum monitionis,de eo ad quod Pœnitens tenetur, non inducit obligationem.*

79 *Quid ſit iudicandum de ſatisfactione non impleta eo tempore,pro quo impoſita eſt. Quid item de ſatisfactione ſtatim implenda.*

80 *Satisfactionem,vt in medicinam inſtituitur, Pœnitens per ſe tantùm implere poteſt:vt verò inſtituitur in ſolutionem pœnæ peccatis debitæ,poteſt tum per ſe,tum per alium de conſenſu Confeſſarij.*

81 *Ex iuſta cauſa poteſt Confeſſarius ſuo Pœnitenti imponere ſatisfactionem implendam ſiue per ſeipſum ſiue per alium. Et requiſita vt fructuoſa ſit ſatisfactio vnius pro alio:quæ ſunt charitas, & rationabilis cauſa.*

82 *Debet Pœnitens eſſe abſolutè paratus per ſe exequi iuſtam ſatisfactionem à ſe acceptatam: neque pro ipſo ſuſcepta ab alio, valet ei ſi non impleatur. Nec eadem operâ poteſt quis pro ſe & pro alio ſatisfacere:atque rationes cur non debeat facilè Confeſſarius ſatisfactionem imponere per alium implendam.*

83 *Quando poſsit aut non poſsit Confeſſarius Pœnitentem obligare ad implendam ſatisfactionem priuſquam abſoluatur.*

84 *Ad Sacramenti integritatem valere poteſt ſatisfactio facta in peccato mortali.Satisfactióque facta in peccato mortali non ſortitur quidem effectum ſuum remiſsionis pœnæ, manente tali ſtatu:eo tamen mutato in ſtatum gratiæ,probabile eſt ſortiri. Et quod pœnitens non ſatisfaciat ſuæ obligationi faciendo opera aliqua bona loco impoſitorum à confeſſario.*

Quæſtio prima occurrit, an peccet qui impoſitam à Confeſſario,& à ſe acceptatam ſatisfactionem, pœnitentiámve non implet.

AD hanc communiter reſpondetur, non peccare,ſi conſtet ei,quòd impoſitio contineat intolerabilem errorem:vt cenſetur,cum ſatisfactio eſt nimis improportionata peccatis confeſſis, aut Pœnitenti ipſi. Tunc enim ea tanquam ſententia iniuſta,non ligat.Sic tenẽtes authores refert Henriquez *in ſua ſumma lib.5.cap.25.§.3.lit.O. in margine.* Immo ne ſi quidem proportionata ſit, ſed Pœnitenti ipſi conſtet abſolutionem ſibi datam fuiſſe inualidam. Pro quo idem Henriquez *in ſeq. §. 7.* duas rationes adfert. Prior eſt, qòd acceptata ſit ſatisfactio, ſub conditione compenſationis, per illius fructum. Poſterior eſt, quòd ſecunda ſententia non obliget, cùm non obliget primaria: præſertim in hac re, in qua abſolutione exiſtente inualida, percipi nequit fructus ſatisfactionis Sacramentalis; qui nullus eſt, niſi repetita de nouo confeſſione cum impoſitione ſatisfactionis, accipiatur abſolutio Sacramentalis valida. Num.75.

Extra

Nu. 76. Extra eos caſus autem, ac quando impoſita fuerit ſatisfactio legitima, eum qui acceptatam non implet peccare, doctores conſentiunt quidem: ſed de grauitate peccati diſſentiunt. Nam Caiet. *in tomo 1. opuſc. tract. 6. quæſt. 2. ad 2.* exiſtimat peccare ſolùm venialiter, dũmodo contemptus abſit: cui Fumus aſſentitur *in verbo Satisfactio n. 5.* Fundamentum ipſorum eſt, quòd ſatisfactio ſit ſolutio pœnæ temporalis, quæ ſi hîc non ſoluatur, ſoluetur in Purgatorio; ideóque illius omiſſio non excludit à regnu cœlorum. Multi verò alij, tam recentiores quàm antiquiores, quos commemorat Alphonſus à Viualdo *in priore parte Candel. aurei, cap. De ſatisfactione, num. 26.* ſentiunt mortaliter peccare eum qui pro ſuis peccatis mortalibus à Confeſſario impoſitam ſibi & à ſe acceptatam ſatisfactionem notabiliter magnam, non implet, omittendo eam ſcienter ac voluntariè. Nam in materia graui peccat, & ideo mortaliter: perinde ac in voti violatione peccat quis, cùm nec paruitas rei nec indeliberatio excuſat. Multa autem inſinuantur in hac ſententia, quæ vt obſeruatione digna pro praxi, tradenda ſunt plenius & apertius.

Primum eſt, quòd quamuis *ex præced. num. 15.* liberum ſit Pœnitenti recuſare vel admittere pœnitentiam a Confeſſario impoſitam, poſtquam tamẽ præceptam (ſecus ſi tantùm conſultam) acceptauerit, obligatur eam implere, nõ eo tãtùm nomine, quòd acceptauerit: ſed etiam quòd ad eam obligatos ſit à Confeſſario: qui perinde poteſtatem habet ligandi ad pœnam, atque abſoluendi à culpa ex definitione Concil. Trident. *ſeſſ. 14. cap. 8. & Can. 15* Et cuius ſententia nõ minorem habet vim in foro interno, quam alterius Iudicis ſententia in foro externo: quæ implenda eſt ſub mortali, vt patet ex graui pœna, quæ non implenti iniungitur *in cap. 2. de maiorit. & obedient.* Itaque vt vouere conſilij eſt, & reddere votum ſemel nuncupatum, eſt præcepti *ex cap. Magnæ, De voto & voti redempt.* ita acceptare pœnitentiam iniunctam liberum quidem eſt Pœnitenti, dummodo velit hic vel in purgatorio, aliter ſatisfacere; verumtamen acceptatam implere tenetur.

Adde quod in cap. Omnis vtriuſque ſexus, de pœniten. & remiſſ. eodem planè tenore dicatur, vt omnis fidelis ſua peccata confiteatur, & vt pœnitentiam ſibi iniunctam à Confeſſario ſtudeat implere. Videri poteſt Suarez in 3. partem tom. 4. diſput. 38. ſect. 7. num. 2. multos citans in eamdem ſententiam; quam addit non poſſe hodie negari ſine temeritate.

Nu. 77. Secundum eſt: ſi ſatisfactionem impoſitam contingat non impleri per obliuionem vel negligentiam leuem, id non eſſe putandum peccatum mortale: nam obliuio niſi ſit affectata ponitur inter ſpecies ignorationis excuſantis à peccato mortali, tanquam impedimentum plenæ libertatis in agendo vel omittendo. Deinde cùm negligentia, quã id omittitur quod debet & poteſt fieri, dicitur eſſe peccatum mortale; intelligendum eſt de negligentia notabili: vt ex aliis notatum refert *Nauarr. ad cap. Contrarium De pœniten. diſtinct. 5. numero* 18. Et ratio eſſe poteſt, quòd ne quidem homo, amicitiam initam cum homine, rationabiliter ſcindat ob leuem ipſius negligentiam.

Tertium eſt: non implere pœnitentiam, tantùm pro venialibus impoſitam, ſi abſit contemptus, non eſſe communiter peccatum mortale. Hoc Nauarr. expreſſit *in Enchir. cap. 21. num. 43.* Cuius ratio eſſe poteſt, quòd peccato leui, proportionata ſit ſatisfactio leuis, ſeu non magna notabiliter. Cur verò dictum ſit, *communiter*; ratio eſt quòd interdum Confeſſarius iuſta de cauſa imponat magnam pœnitentiam pro aliquibus venialibus, eo quod tali remedio opus ſit ad euitandum aliquod graue malum alioqui ſecuturum. Nec obſtat, quod Confeſſarius debeat ſatisfactionem imponere ſecundum qualitatem peccatorum, ex Concil. Trid. *ſeſſ. 14. cap. 8.* quia poteſt interdum contingere, vt peccatum veniale quod eſt in ſe leue, ſit graue in ſuo effectu: quia niſi emendetur generaturum eſt aliquod graue malum. Sic (vt habet Henriquez *in ſua ſumma lib. 5. c. 10. §. 3.*) Religioſo pro multis & periculoſis venialibus peccatis, dignè imponitur grauis pœnitentia claue non errante. Hocque dictum de venialibus, pariter dici poteſt (quod idem author inſinuat *ibidem & ex Soto. & aliis habet Suarez. tom. 4. diſput. 38. ſect. 7. num. 3.*) de mortalibus iam aliàs debitè confeſſis, pro quibus tanquam non amplius excludentibus à gratia Dei, leuis ſatisfactio, vt & pro venialibus, communiter imponenda eſt. Quanquam iuſta de cauſa, vt cùm quis inſtituit confeſſionem generalem totius vitæ, grauem imponi nihil obſtat.

Quartum eſt: nec peccatum mortale eſſe ſatisfactionem non implere, ſi impoſita ſit quidem pro mortalibus, ſed leuis; vt fieri poteſt ob pœnitentis infirmitatem. Iſtud ſententiam communem eſſe habet Henriquez *in ſequenti §. 4. lit. M.* Ratio autem eſt, quam habet Suarez *in cit. nu. 3.* quia licet cauſa tunc ſit grauis, tamen materia præcepti non eſt ſufficiens ad tantam obligationem vt patet: quia ſi illa eſſet materia partialis, omiſſio illius non eſſet mortalis ob materiæ paruitatem; Ergo neque eſt, licet ſit totalis. Idem iudicium eſt, vt ex Medina idem Suarez addit; ſi Confeſſarius, etiamſi grauem ſatisfactionem imponat, velit tamen Pœnitentem obligare ſolummodo ſub veniali. Quod poſſe probatur argumento à minori ad maius quia iuxta antedicta *num. 17. & 18.* poteſt eam imponere tantùm conſulendo, atque adeo ſine obligatione.

His pro praxi adde primò, quod *in citato num. 43.* Num. 78. habet Nauarrus, ſi Confeſſarius Pœnitenti præcipiat ſatisfactionem aliquam non in redemptionem pœnæ in Purgatorio pro peccatis ſuis luendæ, ſed in monitionem eius ad quod tenetur: vt ſi præcipiat ne in poſterum omittat annuam confeſſionem, & communionem, aut vt reſtituat quod iniuſtè retinet, aut aliud eiuſmodi, ad quod ſub mortali tenetur, etiamſi à Confeſſario non iniungatur; tale quid non implere, eſſe quidem peccatum mortale: ſed non aliud quàm eſſet, ſi non præciperetur à Confeſſario.

Adde ſecundò, ſi Confeſſarius deſignet tempus Nu. 79. intra quod implenda eſt ſatisfactio, vt cùm iniungit ieiunium duorum dierum in proximè ſequenti hebdomada, illam eſſe implendam intra illud tempus; ſique fortè intra illud non impleatur, non ideo ceſſare obligationem implendi; ſicut ceſſat in præceptis ieiunij Eccleſiaſtici, vel audiendi Miſſam die feſto, quando tempus aſſignatum effluxit. Ratio eſt, quia intentio Confeſſarij in imponenda pœnitentia, eſt ſatisfactio pro peccatis, cui tempus aſſignat ſolùm; ne diutiùs differatur, nulla vrgẽte cauſa iuſta. Quamquam tamen ſi vt ieiunium Eccleſiaſticum, ſic & ſatisfactio imponatur in honorem determinati temporis: vt ſi in honorem feſtorum Beatæ Mariæ Virginis imponatur ieiunium ſeruandum in eorum vigiliis; quia erit onus diei, perinde ac ieiunium Eccleſiaſticum; ſi quis illud omiſerit, non tenebitur ſupplere alio die. Quæ doctrina eſt eiuſdem Nauarri *in Enchiridio cap. 12. num. 54.*

Adde tertiò, quod habet Henriquez *in cit. lib. 5. cap. 22. §. 6.* ſi Confeſſarius non deſignarit certum tempus, Pœnitentem eſſe liberiorem ad differendam ſatisfactionem: quia ſi contritionis & confeſsionis præcepta non obligant ad executionem, ſtatim poſt peccatum perpetratum, nec præceptum ſatisfactionis obligabit ſtatim poſt ipſum datum; niſi daretur

ad præſeruationem à relapſu: quia tunc ſtatim ac vrgeret periculum relabendi, implenda eſſet: iuxta intentionem Confeſſarij. Attamen extra hunc caſum, ſi dilatio executionis meritò nimia eſſe cenſeretur, dici poſſet adeſſe peccati mortalis caſum ante propoſitum, prout Suarez attigit *in cit. ſect. 7. nu. 6.* Et patere poteſt ex eo quòd talis dilatio ſit contra intentionem debitam imperantis ſatisfactionem ipſam ad Sacramenti integritatem: quæ temere oegligi non poteſt abſque notabili irreuereotia Dei: cùm is, qui Angelis peccantibus non pepercit, pro oobis hominibus vilibus ſaluberrimum hoc remedium inſtituerit aduerſus futuræ vitæ immaniſſima purgatorij ſupplicia. Quod remedium qui temere negligit, vt in ſeipſum crudelis, ſic in Deum ingratus eſt, & Sacramento iniurius.

QVÆSTIO II.

An Pœnitens teneatur ſatisfactionem ſibi impoſitam implere per ſeipſum.

Nu. 80 AD hæc in verbo Satisfactio, Angelus & Syloeſt. vterque nom. 3. congruenter doctrinæ Theologorum, quos magno oumero commemorat Suarez *tomo 4. diſput. 58. ſect. 9. num. 1.* reſpondent ſatisfactionem Sacramentalem ad duo inſtitui: & ad ſolutionem pœnæ pro peccato præterito debitæ, & ad medicinam pro futuro peccato vitando. Atque ex ea parte, qua ad ſolutionem inſtituitur, Pœnitentem poſſe (de voluntate tamen Confeſſoris ſicut paulo poſt exponetur) illam implere per alterum. De fide enim eſt quòd fidelis vnus poſſit pro altero ſatisfacere: quandoquidem id negans debeat conſequenter negare Sanctorum communionem, quam in Symbolo profitemur. De qua re aduerſus oostri temporis hæreticos agit Sotus *in 4. diſtinct. 19. quæſt. 2. art. 4.* Ea verò ex parte, qua ad medicinam ſatisfactio inſtituitur, eſtque præſeruatio à peccatis; noo niſi per ſeipſum à Pœnitente impleri poſſe: quia medicinam præſeruatiuam ſanitatis ſumere debet is per ſeipſum, qui vult effectum illius conſequi. Nihil enim (vt Sotos conſequenter bene ait) ieiuniũ aut flagellũ vnius prodeſt alteri ad corporis caſtigationem, quæ ei neceſſaria eſt ad peccatum vitandum: etiamſi per accidens oratio & cætera bona opera vnius facta in gratia poſſint de congruo mereri alteri gratiæ augmentum (iuxta dicenda *in ſeq. nu. 96.*) quod eſt efficax remedium aduerſus tentatiooes, ſeu peccandi occaſiones. Cùm ergo ſatisfactio Sacramentalis ſoleat potiſſimum imponi tanquam medicina aduerſus peccatum futurum, & ad correctionem Pœnitentis, fit ſane (vt ex D. Thoma Sotus addit, haberúrque *ex cap. Omnis vtriuſque ſexus, De pœniten. & remiſſ.*) quod hic illam per ſeipſum implere debeat; præſertim cùm talis ſit rationabilis voluntas Confeſſarij: quam ſatis iodicant ipſius verba dicentis, Recitabis pro pœnitentia tales preces. Tantum dabis in eleemoſynam. Toties ieiunabis. Atque eam eſſe communem ſententiam ootat Soarez. Vnde ille cui ieiunium impoſitom eſt, oon ſatisfacit tali præcepto per ieiunium quod nomine ipſius facit aliquis alius.

Num. 81 Attamen ſi Confeſſarius aliqua ratione ductus, iudicaret impooendam eſſe ſatisfactionem quam Pœnitens aut per ſeipſum aut per aliam perſoluat: præſertim ieiunium, vel peregrinationem, vel aliquid eiuſmodi; nihil obſtat quomious id facere poſſit: quandoquidem communis lex eſt, vnum pro alio ſatisfacere poſſe, vt patet ex vſu fori externi. Nec obſtat quod in foro interno ſatisfactio, ſicut contritio & confeſſio, debeat eſſe actus Pœnitentis: quia ſatisfactio facta ex petitione alicuius, aliquo modo cenſetur eſſe ipſius, vt patet de eleemoſyna, quam quis pro ſe dari, obtinet ab alio.

Sic igitur (vt Caiet. *in verbo Satiſfactio §. poſteriore,* expreſſit) ſatisfactio Sacramentalis perſolui poteſt per alium ad id voluntarium: ſiue acceptet eam imponi ſibi à Confeſſario, ſiue à Pœnitente acceptatam, in ſe ſuſcipiat de conſenſu Coofeſſarij qui impoſuit, vel alterius Coofeſſarij qoi iuxta dicenda in ſequenti cap. poſſit impoſitam motare: ita nimirum vt à Iudice fiat motatio ſententiæ quoad perſonam ſatiſfactricem.

Immo verò, *addit ille,* poſſet quoq; id fieri ſub ratihabitiooe Confeſſarij in articulo neceſſitatis ſiue (prout Angelus & Syl. *loco cit.* habẽt) in caſu quo nũquam in hoc mundo ſatisfactionem ipſam implere iuncta eſt. Quodquidem procedit, *vt ex Palud. Syluest.* poteſt is, cui in*ſubiungit,* etiamſi ita eſſet eidem iniuncta, vt præciperetur illam per ſeipſum implere: qoia ſic de intentione imponentis iudicandum eſt, vt exiſtimetur noluiſſe Pœnitentem ſuum, vel obligare ad impoſſibile, vel ipſum in Purgatoriũ mittere.

Duo autem, *inquit Caietanus, & ante memorati attingunt,* exiguntur ad ſatisfactionem fructuoſam vnius pro alio. Alterum eſt charitas; intellige cum Soto *loco cit conclus. 2.* tam in eo qui ſatisfacit, quàm in eo pro qoo fit ſatisfactio, quia charitas eſt per quam iuxta Apoſt. *ad Galat. 6.* alter alterius onera portat;] vniuſque opera communicantur alteri, tanquam ei eum qoo reputatur vnus eſſe in Chriſto: iuxta illud *ad Rom. 12.* Multi voum corpus ſumus in Chriſto; ſinguli autem alter alterius membra.]

Alterum verò eſt rationabilis cauſa: quia maius bonum omittendum non eſt, niſi aliqua ratiooabilis cauſa perſuadeat. Maius autem bonum eſt, quemlibet ſatisfacere per ſe, quam per alium: quia hoc tantùm eſt, pœnæ ſolutio: illud verò eſt, & pœnæ ſolutio, & ſibi ipſi meritum pro vita futura, & medicina pro præſenti. Qua de caoſa, *vt ex D. Thoma habẽt locis cit. Syluester & Sotus,* etiamſi ad hoc vt ſatisfactio facta pro alio valeat, non exigatur vt is pro quo facta eſt impotens ſit ad ſatisfaciendum per ſeipſum: tamen permittendum oon eſt eam per alium fieri, quando oulla apparet iuſta cauſa non faciẽdi per ſeipſum: ſeruandúmque eſt quod in memorato cap. Omnis vtriuſque ſexus præſcribitur: vt quiſque fidelium iniunctam ſibi pœnitentiam, propriis viribus ſtudeat adimplere. Iuſtæ cauſæ autem exempla adfert ibidem Syluester. Tum ex Paludano: quando Pœnitens in aliis Deo magis acceptis occupari vult; vt in concionando, vel in gerendo bello contra hoſtes fidei: aut quando volens magis ſatisfacere; curat imponi pœnitentiam meliori ſe, vt ipſa ſit efficacior & fructuoſior. Tum etiam ex D. Thoma; quando apparet in Pœnitente defectus corporalis, per quem impotens eſt ad ſuſtinendum illud quod impooi debet: aut apparet ſpiritalis defectus, ob quem promptus non eſt ad portandum pœnitentiæ onus.

Addit conſequenter idem Sylu. Primò, iſtud ſatisfactionis genus oon prodeſſe ei pro quo fit, niſi ſit abſolutè paratus exequi per ſe id, quod iuſtè ipſi iniunctum eſt: quia ad id obligatur per propoſita verba *cap. Omnis vtriuſque ſexus.* Secundò addit, cum cuius ſatisfactiooem alter in ſe ſuſcepit nec impleoit, manere obnoxium eidem ſatisfactioni; ac proinde ſi ante illam impletam moriatur, noo euolare ſtatim in paradiſum. Pro qua facit ratio: quia nemo in paradiſum ingreditur, oiſi ſit extra omne debitum quod contraxit peccando in Deum. Is verò, de quo agimus, manet in debito pœnæ; cùm ad liberationem à tali debito, noo ſufficiat voluntas ſatisfaciendi; ſed Num. 82

dij,ſed requiratur vt opus ipſum per quod ſatisfactio fit,præſtetur. Quod debent ij aduertere qui in ſe ſuſceptas defunctorum ſatisfactiones differunt; vel qui illa, quæ per ſe implere poſſunt in ſatisfactionem pro ſuis peccatis, differunt poſt ſuam mortem peragenda per eos quos inſtituent hæredes.

Tertiò addit *idem adhuc num.* 5. ſatisfacientem pro alio, mereri quidem pro ſeipſo, non item pro alio (quod proprium eſt Chriſti ex D. Thomæ ſententia recepta; *teſte Nauar. in comm. de indulgentiis notab.* 13. *num.* 5.) non tamen eadem operá ſatisfacere pro ſeipſo: quoniam in ſatisfactione attenditur æqualitas iuſtitiæ, opuſque illud iuſtè impoſitum in ſatisfactionem, ita æquator reatui pro quo imponitur; vt iuſtitia non patiatur ad alterius compenſationem extendi.

Cæterùm in hac re commendatum habere debet Confeſſarius, vt non facilè, ſed iuſta tantùm & neceſſaria de cauſa ſatisfactionem per alium implendàm imponat; memor quòd talis modus nec adeo vſitatus ſit in Eccleſia, nec multum accommodatus ad huius Sacramenti finem, cui ſatisfactio ipſa debet per modum medicinæ ſeruire: neque multum conſentaneus eiuſdem inſtitutioni, quæ pro materia illius requirit actus Pœnitentis; nec ſatisfactio per alium, ſit Pœnitentis niſi per accidens: nimirum quòd ea ex ipſius intentione & petitione exerceatur: prout explicat Suarez *in citata ſect. 9. num.* 4.

QVÆSTIO III.

An Confeſſarius poſſit Pœnitentem obligare ad ſatisfactionem impoſitam, priùs implendam quàm abſoluatur.

Num. 83 HÆc explicanda eſt diſtinctione, ſicut Suarez explicat, *in memorata diſput.* 38. *ſect.* 7. *num.* 7. nempe ſi ſermo ſit de ſatisfactione vt eſt peccati vindicta. Confeſſarium nihil tale poſſe per ſe loquendo; quia nullum ius ad id habet, nec iuſtam cauſam: dato quòd Pœnitens ſatisfactionem impoſitam accepter, nulláq; detur ſufficiens ratio exiſtimandi, quòd non ſit illam adimpleturus. Cuiuſmodi ratio ſi daretur, oporteret differre abſolutionem: perinde ac cùm pœnitentiam in aliqua priore confeſſione impoſitam aliquis iniquè, ac ſæpius omiſit. Quamquam vt in hoc caſu, ſic in illo opus eſt prudentia, quâ videatur quid ad Dei gloriam & proximi vtilitatem magis expediat. Sin autem ſermo ſit de ſatisfactione, vt medicinalis eſt, & neceſſaria ad exeundum à ſtatu peccati, vt cenſetur reſtitutio damni illati, & euitatio conſuetudinis perſonæ ſuſpectæ: Confeſſarium cùm expedire iudicauerit, negare poſſe abſolutionem Pœnitenti, donec talem pœnitentiam impleuerit. Ratio eſt: quia tunc potius agitur de condigna diſpoſitione ad remiſſionem peccatorum quàm de ſatisfactione pro pœna in Purgatorio luenda; neque præceptum, quo talis ſatisfactio imponi debet à Confeſſario, tam eſt inductiuum nouæ obligationis, quàm declaratiuum obligationis, cui Pœnitens ſubiicitur de ſe, vt poſſit moraliter cõſtare de ipſius diſpoſitione, ac ſufficienti propoſito vitandi peccata in poſterum.

QVÆSTIO IV.

An neceſſe ſit ſatisfactionem implere in ſtatu gratiæ.

PRo huius explicatione Suarez *in ſeq. ſect.* 8. tria docet. Primum eſt, quod plenius tractat Abulenſis *ad 6. cap. D. Matth. quæſt.* 33. ſatisfactionem factam in peccato mortali, ſufficere ad integritatem Sacramenti pœnitentiæ, & ad implendam obligationem à Confeſſario impoſitam, quia Confeſſarius tantùm præcipit opus, non autem modum: vnde fit, vt ad illius, ſicut & ad aliorum præceptorum impletionem perfectio operis ſufficiat, etiamſi ipſum fiat extra charitatem: Imò vt idem Suarez addit, etiamſi ipſum malè fiat ſitque peccatum ex aliqua circunſtantia: vt ſi ieiunium imponatur & Pœnitens in quantitate cibi aut potus excedat prandendo. Dummodo enim formam ieiunij ſeruet, præceptum de ieiunando ſibi impoſitum implebit, ſecundùm illud quod pertinet ad ſubſtantiam ieiunij, prout præcepti. Nu. 84

Secundum eſt, ſatisfactionem impletam in peccato mortali, quamdiu is ſtatus perſeuerat, non ſortiri effectum ſuum remiſſionis pœnæ temporalis debitæ peccatis confeſſis. Ratio eſt: quia cùm talis effectus ſit ſupernaturalis, vtpote aliquo modo præparans hominem ad gloriam (nempe remouendo aliquod illius impedimentum, quod eſt reatus temporalis pœnæ luendæ poſt remiſſum reatum culpæ) non eſt cur is ipſe effectus conferatur alteri, quam ei qui Dei amicus, diſpoſitus eſt ad gloriam adipiſcendam: qualis non eſt inquinatus peccato mortali.

Tertium eſt, difficultatem magnam eſſe, An talis ſatisfactio facta in ſtatu peccati mortalis, ſortiatur effectum ex opere operato, ſeu ex merito paſſionis Chriſti, quando is qui fecit, reſtitutus fuerit ſtatui diuinæ gratiæ. In eo autem diſcutiendo hærere, non eſt noſtri, ſed ſcholaſtici inſtituti. Satis ergò ſit monere: partem affirmantem, quæ fauorabilior eſt, non carere probabilitate, vt videre licet apud memoratum Suarez *ibidem num.* 5. alios idem tenentes citantem: ac bene monentem conſiderandum eſſe, quòd licèt opus illud ſatisfactorium, vt eſt opus operantis ſit mortuum, nec reuiuiſcere poſſit, diuinæque gratiæ effectum ſortiri: tamen vt eſt opus ſacramentale, (iuxta antea habita num. 10. ſemper eſſe opus ex ſe viuum, etiamſi ratione ſubiecti quodammodo mortificatum, non poſſit in illo diuinæ gratiæ effectum habere ſecundùm præſentem diſpoſitionem. Itaque ſicut bona opera per peccatum mortale mortificata reuiuiſcunt, remoto per pœnitentiam ipſo peccato: ita ſatisfactio Sacramentalis facta in peccato mortali, ablato eodem peccato, incipit habere ſuum effectum.

Explicationem quæſtionis, An ei qui non impleuit ſatisfactionem à ſe acceptatam, ſufficiat confiteri peccatum ſuæ omiſſionis, an verò debeat repetere totam confeſſionem propter quam impoſita fuit, habes in præced. libro 6. nu. 167.

Explicationem alterius, An is qui oblitus ſatisfactionis ſibi impoſitæ petit imponi ſibi nouam, debeat eadem peccata denuò confiteri, habes præcedenti nu. 42. & 43. huius libri.

CAPVT VIII.

De mutatione & diminutione ſatisfactionis acceptatæ à pœnitente.

SVMMARIVM.

85 *Duo modi quibus per interpretationem poteſt ſatisfactio relaxari.*

86 *Satisfactio etiamſi iuſtè impoſita, & acceptata, mutari, aut diminui poteſt à Confeſſario iuſta de cauſa.*

87. *Quid in hac re amplius poſſit Confeſſarius qui ſatisfactionem*

factionem impoſuit, quàm alius.

88 *Superior Confeſſarij poteſt ſatisfactionem ab eo impoſitam mutare, aut minuere.*

89 *Poteſt & Confeſſarius æqualis, ac etiam inferior.*

90 *Argumentum in contrarium, cum illius ſolutione.*

91 *Exceptio caſus, in quo Superior ſibi reſeruaſſet talem mutationem, aut diminutionem, aut pœnitentia fuerit impoſita ob peccatum reſeruatum.*

92 *De ſatisfactionis relaxatione per indulgentias notanda pro praxi.*

93 *Ad relaxationem iuſtæ ſatisfactionis ſacramentalis, ſecundum probabiliorem ſententiam requiritur iteratio confeſſionis peccatorum pro quibus impoſita fuit.*

QVæ huc pertinent ſufficienter ad praxim poſſunt aliquot propoſitionibus comprehendi. Quibus præmittendum eſt, præter mutationem & diminutionem, de qua agimus, faciendam à Confeſſario, dari ipſius ſatisfactionis interpretationem, quę non eſt actus poteſtatis Sacerdotalis, ſed prudentiæ & doctrinæ: habétque in hac re locum duobus modis.

Num. 85 Altero, cùm quis rationabiliter iudicat clauem à principio erraſſe, ſeu impoſitam eſſe ſatisfactionem iniuſtam; ideóque declarat Pœnitentem non teneri ad illam implendam. Altero, cùm à principio quidem fuit iuſtè impoſita, ſed poſtea Pœnitens factus eſt impotens ad eam implendam: vel orta eſt alia cauſa ſufficiens, quæ illum excuſet: in quo etiam caſu locus eſt interpretationi. Nam cùm impotentia aliáve cauſa excuſandi ſufficiens adeſt, reuera non tenetur Pœnitens mutationem poſtulare; quia ratio obligationis ceſſat in præcepto, quando ipſum cadit in actum, qui vel moraliter poſſibilis vel conueniens non eſt. Extra eiuſmodi caſus verò, non eſt Pœnitenti liberum ne quidem in melius, propriâ authoritate mutare illud quod in ſatisfactionem ſibi à Confeſſario impoſitum acceptauerit; etiamſi poſſit mutare illud de quo votū fecit: quia, vt bene ait Hēriquez *in 1. part. Theol. Moral. lib. 5. cap.* 10. §. 5. homo per ſuam tantùm voluntatem adſtrictus eſt voto; ad pœnitentiam verò implendam, adſtringitur per ſententiam Confeſſarij, tanquam Superioris ſui.

Num. 86 Prima autem propoſitio de mutatione aut diminutione facienda per Confeſſarium eſt, iuſtam ſatisfactionem mutari aut diminui poſſe iuſta de cauſa: nempe vt habet Nauarr. *in Enchir. cap.* 16. *nu.* 12. quia Pœnitens bona fide putat ſe talem implere non poſſe, aut non ſine magna difficultate, aut periculo ſalutis animæ vel corporis.

Et probatur quia ſi in voto locum habent commutatio, & diſpenſatio (per quam obligatio voti implēdi tolli, etiam in totum poteſt: cùm adeſt iuſta diſpenſandi cauſa: nihil eſt cur negetur habere quoque locum in ſatisfactione acceptata à Pœnitente. Debet verò iuſta adeſſe cauſa; quia vt votum rationabile, ſic ſententia iuſta Confeſſarij acceptata ita obligat, vt ſeruari omnino debeat, quando nulla cauſa ſubeſt cur eam mutari, aut relaxari oporteat. Quilibet enim Confeſſarius Iudex eſt abſolutus, tanquam Chriſti Miniſter immediatus: qui vt ſoluere à culpa, ſic ligare poteſt ad pœnam, vt bene argumentatur Sotus *in 4. diſtinct. 20. quæſt. 2. art. 3.*

Num. 87 Ex quo ſub finem eiuſdem articuli aduerte, in commutanda aut diminuenda ſatisfactione, Confeſſarium qui illam impoſuit non habere maiorem poteſtatem, quàm cæteros Confeſſarios: niſi quòd Pœnitente qui illam acceptauit, pro tali mutatione ad ipſum recurrente intra tempus, quo idem iudiciū moraliter cenſetur adhuc durare, poteſt ſuam ſententiam mitigare, ſicut mitigaſſet antequam ſatisfactio acceptaretur à Pœnitente; tanquam durante adhuc iudicio, negotium nondum in rem iudicatam tranſierit. Tempus illud autem eſſe triduo dierum, idem Sotus definit inquiens; Si quis hodie vel heri quempiam abſoluit, iſque recurrit præſens, cras vel poſtridie; quando adhuc in memoria ſunt peccata; videtur idem iudicium durare. Sin autem longum tempus defluxerit, negotium videtur iam tranſire in rem iudicatam; & ideò non poteſt aliud facere Sacerdos qui ſatisfactionem impoſuit, quàm quod de alio Sacerdote dicitur. Hæc ille ſatis rationi congruenter. Quamuis vt meminit à Viualdo *in priore parte Candelabri aurei cap. De ſatisfactione num.* 30. non defuerint qui plures dies aſſignarent permanſioni morali talis iudicij, ad effectum de quo agimus ſufficienti: quod relinquitur prudenti penſandum ex inſpectione circumſtantiarum, cum humili imploratione diuini auxilij. Cæterùm ſi nulla grauis neceſſitas in contrarium vrgeret, & Cōfeſſarius nihil apud ſe certi ſtatuere poſſet, deberet, *quia tutius eſt*, perinde agere in ea re cum pœnitente, ac iuxta poſt dicenda, ageret alter, qui talem ſatisfactionem non impoſuiſſet.

Secunda propoſitio eſt: ſatisfactionem à Pœni- Num. 88
tente acceptatam, quando iuſta adeſt cauſa, mutari, aut diminui poſſe; tum ab eo, qui illam impoſuit; tum ab ipſius Superiore. Hanc ſatis aperta ratio confirmat; quia licet Confeſſarius habeat à Chriſto authoritatem præcipiendi ſatisfactionem; tale tamen præceptum eſt humanum; vtpote quod pendet à voluntate hominis; ſicut lex Eccleſiaſtica eſt humana, etiamſi feratur à Papa, qui ſuam poteſtatem habet à Chriſto. In præcepto autem humano, & is qui illud dedit, & Superior ipſius (quandoquidem huius correctioni ſententia illius ſubiicitur, poteſt diſpenſare: præſertim quando adeſt iuſta diſpenſandi cauſa. Quare in præcepto quoque ſatisfaciendi, tam Confeſſarius qui illud dedit, quàm Superior ipſius diſpenſare poterunt: ita vt pœnitentiam à Parocho impoſitam mutare, aut diminuere iuſta de cauſa poſſit, tum idem Parochus, tum Epiſcopus ipſius, tum etiā Papa: & impoſitam ab Epiſcopo; tum ipſe, tum Papa.

Tertia propoſitio eſt, Ab æquali, imò & ab infe- Num. 89
riori Confeſſario poſſe ex iuſta cauſa minui vel mutari ſatisfactionem à Pœnitente acceptatam. De hac eſt quidem difficultas aliqua, & in vtramque partem authores refert Suarez *tom. 4. diſput. 38. ſect.* 10. *num.* 4. Sed vt idem notat, ea eſt communis ſententia, quæ probatur ex eo, quòd talis modus minuendæ vel mutandæ pœnitentiæ, ſit in vſu: vt Sotus, *qui contrariam partem ſequitur*, fatetur *in cit. art. 3. ſub fine.* Deinde, quòd omnes Confeſſarij reſpectu eorum peccatorum, in quæ iuriſdictionem habent non impeditam, ſint æquales in munere confeſſiones audiendi & abſoluendi, cùm proferant vltimam & definitiuam ſententiam, tanquam immediati miniſtri Chriſti, ratione poteſtatis Ordinis in qua omnes ſunt æquales. Quare ſicut ad perfectam poteſtatem Confeſſarij, atque ad perfectum Sacramenti pœnitentiæ vſum, maiúſque remedium animarum, pertinet vt vnus & idem Sacerdos, iterata ei confeſſione poſſit mutare impoſitam ſatisfactionē, vel de ea aliquid demere ob bonā diſpoſitionem Pœnitentis (qui nimirū multo melius diſpoſitus accedit quàm prius: ſiue quia maiorem habet contritionem; ſiue quia aliis viis ſatisfecit, aut lucratus eſt indulgentias) ſic etiam in diuerſis Sacerdotibus ſufficientem habentibus poteſtatem, idem contingere exiſtimandum eſt. Quod confirmatur: quia Pœnitens antea factam confeſſionem iterare poteſt: vt eidem Confeſſario, ſic & diuerſo idoneo, cuius prudenti iudicio, impoſitio ſatisfactionis perinde relinquitur, ac ſi nondum

de talibus

de talibus peccatis facta eſſet confeſſio. Iſtud enim iudicium tale eſt, vt ad bonum Pœnitentis ordinatum: in fauorem eiuſdem, ſit ſuper eandem cauſam iterabile: non quidem per modum appellationis: ſed per modum noui iudicij, æqualis iudicio præcedenti: quorum iudiciorum neutrum officit alteri: ſed ipſum in ſua integritate relinquit: eoquod reus in pœnitentiali foro, fauorem hunc obtineat, vt ſuper iiſdem peccatis ſi velit ſæpius iudicari poſſit, ſiue ab eodem, ſiue à diuerſis habentibus ſufficientem iuriſdictionem. Ac cum Deus ſit contentus vna competenti ſatisfactione (iuxta illud quod dicitur non iudicare bis in idipſum 23. *qua.* 5. *cap. Quid ergo ex Nahum, cap.* 1.) Pœnitens ipſe non tenebitur plures pluribus illis iudiciis competentes pœnitentias ſibi impoſitas implere, ſed vnam quam libuerit; quod etiam Suarez notat *in ſeq. num.* 7. *ſub finem.*

Num. 90 Atque ex his ſatis conſtat infirmum eſſe argumentum allatum à Soto pro contraria ſententia. Nempe quòd quiuis Sacerdos pœnitentiam iniungens ſit Iudex abſolutus, ſuo tantùm ſuperiori ſubditus, cùm par in parem non habeat imperium: ideóque alius ipſi æqualis vel inferior, ſententiam ipſius mutare nequeat. Reſpondetur enim ex dictis conſtare, quòd in hac iudicij iteratione par in parem non exerceat imperium: ſicut nec idem exercet in ſeipsũ. Nam poſterius iudicium non inſtituitur ad derogãdum priori; ſed ad conſulendum Pœnitenti, in cuius fauorem talis iteratio conceditur; vt ei liberum ſit pœnitentiam nouam præſenti diſpoſitioni accommodatiorẽ ſuſcipere, omiſſa eâ quam in præcedenti confeſſione admiſerat. Sic ergo fit (abſque hoc quòd par in parem exerceat imperium, aut inferior in ſuperiorem) prout Nauar. *in Enchir. cap.* 26. *nu.* 22. expreſſit, vt Epiſcopus pœnitentiam à Papa, & Parochus ab Epiſcopo impoſitam poſſit iuſta de cauſa mutare, aut diminuere.

Num. 91 Excipe tamen cum Syluestro *Confeſſio* 1. *quaeſt.* 27. & cum Roſella *Confeſſio* 2. *nu.* 2. niſi certum ſit, quòd Superior reſeruauerit ſibi talem mutationem, aut diminutionem: aut niſi crimen, pro quo impoſita eſt pœnitentia, fuerit Superiori reſeruatum: circa quod inferior ſicut nihil poteſt quoad culpam, vt Pœnitentem ab ea abſoluat: ita nec quoad pœnam, quæ per Eccleſiæ clauem impoſita fuerit, eidem culpæ annexam. Vnde quia eiuſdem poteſtatis clauium eſt, abſoluere à culpa, & ligare ad pœnam: fit vt inferior ſicut circa abſolutionem à reſeruatis, ita circa ſatisfactionem pro eis à Superiore impoſitam, nihil poſſit, niſi de ipſius licentia. Quam, *vt memorati authores inquiunt*, præſumitur dare, quando ipſe non poteſt facilè adiri, neceſſitáſque vrget, vel vtilitas ſuadet fieri ſatisfactionis ab ipſo impoſitæ commutatioñẽ aut diminutionem. Videri poteſt Suarez *in cit. ſect.* 10. *num.* 13. *& ſequent.* Atque addi ex Nauar. loco citato, cùm ſpes adeſt breui adeundi Superiorem, qui pro reſeruatis impoſuit pœnitentiam, huius impletionem differendam eſſe potius, quàm ab alio Sacerdote faciendam ipſius mutationem vel diminutionem. Cæterùm non debet Confeſſarius præbere ſe facilem in mutanda vel minuenda pœnitentia, quam alius impoſuit: tum ne obſit bonæ æſtimationi alienæ, tum ne petentibus præbeatur occaſio facilitatis non implendi ſuas pœnitentias. Potius ergo remittendi ſunt ad Confeſſarios qui illas impoſuerunt, ſi commodè adiri poſſint, ſin minus agendum eſt iuxta antedicta.

Num. 92 Quarta propoſitio (pro qua plures authores refert Suarez *in praeced. num.* 6.) eſt, Superiorem qui habet poteſtatem dandi indulgentias, poſſe pœnitentiam ab alio impoſitam relaxare pro quantitate indulgentiarum quas dare poteſt. Ratio eſt: quia per indulgentias remitti poteſt pœna debita pro aliqua culpa. Ergo & tolli obligatio ſatisfaciendi pro illa. Aduerte autem incidenter, ex Nauarr. *in commentario De indulgentiis notabili* 31. *num.* 9. ex communiter recepta ſententia abuſum eſſe, quorumdam vſum, qui nullo vel ſuo vel Pœnitentis muniti priuilegio, ei concedunt indulgentias. Nam inferiores Epiſcopo nihil tale poſſe; niſi ex Superioris, id eſt, Papæ vel Epiſcopi priuilegio: patet *ex cap. Accedentib. De exceſſib. Prælat.* Ideóque audiendi non ſunt contra ſentientes, quorum meminit à Viualdo *in priore parte Candelabri aurei cap. De indulgentiis num.* 6.

Aduerte etiam quod *loco cit.* monet Suarez, poſſe per indulgentias remitti pœnitentias impoſitas vt ſatisfactoriæ ſunt, non item prout ſunt medicinales: quia indulgentia non datur in deſtructionem, ſed in ædificationem animæ. Tollere autem medicinam curatiuam peccati, magnum eſt detrimentum animæ. Quare non eſt ad id inſtituta poteſtas dandi indulgentias: neque ea intentione dantur. Vnde infert idem author his temporibus, conſiderato modo quo pœnitentiæ imponi ſolent, rarò vel numquam licere propter indulgentias omittere impoſitas: vtpote quæ ordinariè ſunt leuiſſimæ, & quæ vix ſufficiant per modum medicinæ præſeruatiuæ à peccatis in futurum: ac quæ requirantur ſaltem ad Sacramenti integritatem, & ad obedientiam ſuo iudici exhibendam, atque ad aſſueſcendum bonis operibus. Vnde ſumi poteſt ratio eius quod Henriquez habet *in ſua ſumma multis* authoribus in margine citatis *lib.* 5. *cap.* 22. §. 6. *lit. B*, conſecutâ indulgentiâ etiam plenariâ Iubilæi, non debere Pœnitentem ſe reputare liberum a pœnitentiæ iniunctæ præcepto.

Reſtat dubium, An iterari debeat confeſſio peccatorum, pro quibus impoſita eſt ſatisfactio, quando hæc iuſta de cauſa minuenda eſt aut mutanda. De qua re Franciſcus à Victoria *De Sacram.* & Nauarr. *in Enchir.* ille *num.* 211. & hic *cap.* 26. *num.* 22. ſentiunt non eſſe neceſſariam talem iterationem. *Nu.* 93. Sotus verò *in* 4. *diſtin.* 20. *quaeſt.* 2. *art.* 3. *ſub finem*, idem cenſet quidem ſi clauis errauerit, id eſt, ſi prior Confeſſarius nimis improportionatã peccatis aut Pœnitenti, pœnitentiam impoſuerit; quia tunc poteſt talis relaxatio extra confeſſionem fieri: atque adeo fieri à Sacerdote, non tantùm vt Confeſſarius eſt habens iuridicam authoritatem ea declarandi quæ pertinent ad Pœnitentis ſibi ſubditi conſcientiam; ſed etiam vt pius doctor. Qua ratione ad ferendum rectum iudicium, nihil is amplius requirit, quàm vt ſufficienter informetur de tota re: quòd poteſt fieri ſine Sacramentali confeſſione; & faciendum eſſet ſi doctor qui conſulitur, non eſſet Sacerdos; cùm de ignotis nemo prudenter iudicet. Si autem clauis non errauerit, ſed pœnitentia fuerit debitè impoſita, vult Sotus ne Superiorem quidem poſſe mutare aut minuere impoſitam, niſi audita confeſſione peccatorum pro quibus impoſita eſt. Quod idem aſſerens Suarez *in ead. ſect.* 10. *num.* 8. bene probat: quia in Pœnitentiali foro, poteſtas eadem eſt ligandi ac ſoluendi. Quare ſicut Superior non poteſt extra confeſſionem ligare ſeu imponere pœnitentiam Sacramentalem: ita nec poteſt ab illa ſoluere, ſeu illam mutare. Confirmatur: quia talis mutatio eſt actus iuridicus iudicij fori pœnitentialis; ſicut & impoſitio, quæ per eamdem aufertur. Requirit ergo Sacramentalem confeſſionem; ſine qua prædictum iudicium eſſe non poſſe, ſatis declarant Concilium Tridentinum ſeſſ. 14 cap. 5. Et patet, quia omnis talis actus iudicij debet cognitâ cauſâ circa quam verſatur prout idem Concilium vrget. Inferre autem licet ex hac doctrina, Pœnitentem non ſatisfacere ſuæ obligationi, ſi loco pœnitentiæ ſibi a Confeſſario impoſitæ, faciat quoduis aliud

Digitized by Google

aliud opus etiam longè melius. Qui enim non exequitur ſententiam iudicis, cenſeri nequit præcepto illius ſatisfacere Neq; tale ſecundum opus,(cùm ipſum nõ ſit perficiẽti iniunctum virtute clauium) poteſt rationem habere ſatisfactionis Sacramentalis. Inferre item licet, eum qui per obliuionem, etiam culpabilem aut aliter, factus eſt impotens ad implẽdam ſatisfactionem in Sacramento ſibi impoſitam, non teneri loco illius, alia opera ſatisfactoria peragere, atque ſi peregerit, manere nihilominus obligationem implendi illam ſi in mentem recurrerit.

APPENDIX.

De indulgentiis, cuius prima pars eſt de illis ſecundùm ſe.

HACTENVS dicta de ſatisfactionis relaxatione, exigunt vt per modum appendicis adiungamus tractatum de lucratione indolgentiarum, quibus ſuppletur ſatisfactio à nobis iuſto Dei iudicio ſubeunda pro peccatis noſtris. Suppletur inquam, dum per poteſtatem in Eccleſia relictam; Chriſti ſatisfactio ſic nobis applicatur(iuxta illud quod in ſacris literis dicitur, nobis datus, & pro nobis paſſus. Iſaiæ 9. ver. 6. Ioannis 3. ver. 16. ad Rom. 8. ver. 32. ad Galat. 1. ver. 4. ad Tit. 2. ver. 14. 1. Petri 2. ver. 21. &c.) vt pœnæ quas ille pertulit, in iudicio ipſo diuino admittantur in compenſationem illarum quas ex rigore iuſtitiæ deberemus pro peccatis noſtris ſuſtinere. Atque Bellarminus *in cap. 1. libri prioris de indulgentiis*, & Henriquez *in ſumma Theologiæ moralis initio libri 7.* referunt magno numero Doctores de indulgentiis tractantes, quibus nouiſſime acceſſerunt Gregor. à Valen. tum in ſpeciali libro de illis edito; tum ad D. Thomam *tomo 4. diſput. 7. quæſt. 20.* & Franciſcus Suarez *tomo item 4. diſput. 49. & ſequentibus.* Conſiderandæ ſunt autem ſecundùm ſe primò; deinde quoad conceſſionem; & tandem quoad acquiſitionẽ earum. Atque de ipſis ſecundùm ſe poteſt ad praxim nobis propoſitam ſufficere, vt declaratâ vi nominis, ea tradantur ex quibus pendet res per ipſum ſignificata, quidque eadem res ſit, definitione explicetur.

CAPVT IX.

De nomine indulgentiæ, & iis ex quibus ipſa pendet.

SVMMARIVM.

94 *Qua acceptione nomen indulgentiæ ſumatur in hac tractatione.*
95 *Homo peccans fit reus culpæ, ſimul & pœnæ, non tamen liberatus omnino à culpa, ſimul liberatur omnino à pœna.*
96 *Hominis iuſti (Chriſto excepto) bona opera meritoria ſunt tantum operanti: ſatisfactoria verò aliis quoque poſſunt eſſe.*
97 *In Eccleſia eſt theſaurus ſatisfactionum non modo Chriſti, ſed etiam Sanctorum.*
98 *Eadem ſatisfactiones nobis applicari poſſunt, & prodeſſe.*
99 *Ratio qua id probatur.*
100 *De ſatisfactionibus Sanctorum quatenus poſſunt nobis applicari, monita notanda.*
101 *Poteſtatem eſſe in Eccleſia datam à Chriſto concedendi indulgentias, Concil. Trident. & determinat & confirmat.*
102 *Concedi poſſunt indulgentiæ extra Sacramentum.*

DE nomine indulgentiæ notandum eſt, ex vi vocis ſignificare lenitatem quandam, præſertim patrum erga filios; & ſumi apud prophanos authores, tum in malam partem, vt idem ſit quod blanda & licentioſa permiſſio: ſiue (vt Quintilianus *lib. 1. Rethoric. inſt. cap. 2.* interpretatur) mollis educatio: tum in bonam partem, vt ſit quædam lenitas & clementia, qua homo ab iis quos habet ſibi obnoxios, non exigit omnia ſecundùm rigorem iuſtitiæ: quo modo ſumpſit Cicero ad Atticum, cùm dixit. Cæſarem pro ſua indulgentia in omnes, probaturum ſpero. Ad rem autem præſentem id nomen non eſt tranſlatum, habita ratione prioris acceptionis, quaſi indulgentia hîc ſignificet aliquid permiſſum in Eccleſia contra legem Dei, vel peccandi licentiam ab Eccleſia conceſſam: quia indulgentia de qua hic agitur reſpicit peccata præterita; denotans quandam eorum relaxationem, in qua cernitur iuſtitia coniuncta cum miſericordia. Indulgentia autem, acceptione illa profanâ, reſpicit peccata futura, denotans vt diximus illorum licentioſam permiſſionem, quæ miſericordiæ ſpeciem quandam habet, iuſtitiæ nullam. Tranſlatum eſt igitur habita ratione poſterioris acceptionis, quæ quadrat optimè cum re præſenti, in eo conſiſtente, quòd Deus non exequatur in nos rigorem eum quem ſua iuſtitia exigere videtur, vt ipſi ſoluamus quam debemus pœnam: ſed nobis indulgeat, vt per poteſtatem à Chriſto in Eccleſia relictam, eiuſdem Chriſti ſatisfactio nobis applicetur; itaut pœnæ quas ille pertulit; in compenſationem earum quas ex rigore diuinæ iuſtitiæ nos pro peccatis noſtris ſuſtinere deberemus; admittantur in diuino iudicio: ſicut ſi debita per nos contracta, ex alterius pecunia, ipſo volente ſoluantur. Num. 94

De iis ex quibus eſſe indulgentiæ pendet; ac 1. De peccantis reatu, & Chriſti ac Sanctorum ſuperabundante merito & ſatisfactione.

SECTIO PRIOR.

QVod attinet ad ea, ex quibus eſſe indulgentiæ pendet, notandum eſt primò, hominem cùm peccat reum fieri culpæ & pœnæ: non eodem tamen modo, ſed cum peccat mortaliter, incurrit in culpam qua perditur amicitia, & contrahitur inimicitia Dei, ac reatus æternæ pœnæ ignis infernalis: cùm verò peccat venialiter non perdit amicitiam Dei, nec inimicus ipſius conſtituitur, ſed amittit feruorem amicitiæ: itaut illum cum minore intenſione charitatis amet, quàm amaſſet ſine tali peccato: ſicque reus, non quidem pœnæ æternæ, ſed pœnæ temporalis, in hoc vel in futuro ſæculo luendæ. Licet autem reatus pœnæ ſequatur ad hunc modum ex culpa; tota pœna tamen non tollitur ſemper culpa ſublatâ: ſed plerumque poſt huius remiſſionem, aliquid illius ſupereſt luendum: prout definitur in Concil. Trid. *ſeſſ. 14. cap. 8. & Can. 12.* abundéque confirmat aduerſus noſtri temporis hæreticos Bellarm. *in tom. 2. controuer. libr. 4. De pœnitentia.* Ad noſtrum autem inſtitutum ſufficere poſſunt dicta in præced. num. 2. Quomodo Num. 95

verò

verò ex culpa ſequatur de neceſſitate pœnæ, nec tamen pœna tota tollatur ſublata culpa: ſimilitudine (quam ex D. Auguſt. *lib. 15. De Trinitate* D. Thomas habet *in quodlibeto 2 art. 16.*) declaratur: quòd vt ad infixionem teli ſequitur vulnus, nó autem ad reuulſionem, ſequitur ſanatio vulneris: ita ad peccati patrationem ſequatur quidem reatus pœnæ, non autem ad remiſſionem culpæ, remiſſio totius pœnæ. Telum, inquiunt illi, peccati abſtrahitur per remiſſionem peccati, ſed vulnus ſanatur per reformationem imaginis, quæ fit per opera ſatisfactionis.

Nu. 96. Notandum eſt 2. bona opera hominis iuſti, ſeu exiſtentis in gratia Dei; ſicut habent quòd ſint bona, & quod pœnalia, ita etiam habere quod ſint meritoria, & quod ſatisfactoria. Meritoria quidem: tum vitæ æternæ, tum augmenti gratiæ: iuſto enim propter ſua bona opera, datur augmẽtum gratiæ in hac vita, & poſt mortem gloria æterna. Satisfactoria verò ſint pro temporalibus pœnis quæ debentur pro peccatis venialibus, aut mortalibus iam quoad culpam quidem remiſſis, ſed nondum quoad totam pœnam. Inter eos verò bonorum operum effectus diſcrimen cernitur, quòd nullus homo iuſtus præter Chriſtum poſſit alteri homini augmentum gratiæ mereri per ſua bona opera, ſicut poteſt ſibipſi: etiamſi vnus interdum alteri à Deo impetret auxilium ad opera perficienda, per quæ ipſe ſibi mereatur: poſſit autem vnus iuſtus pro altero, vt & pro ſeipſo, quoad pœnam ſatisfacere: Ratio huius diſcriminis eſt, quã D. Anton. tangit *in 1. parte, tit. 10. cap. 3. §* 1. quòd ſolus Chriſtus ſibi & aliis plus meruerit quàm acceperit, vel accepturus ſit in ſeipſo: tantummodo enim in ſeipſo accepiſſe gloriam ſui corporis, & celebrationem ſui nominis, Theologi in tractatu de incarnatione docere ſolent: inquientes non accepiſſe animæ gloriam propter ſua merita, ſed propter vnionem hypoſtaticam ante omne meritum: ideoque ſuperſit ex ipſius meritis quod aliis communicetur: non itẽ ex meritis aliorum iuſtorum, quibus etiam ſupra cõdignum merces rependitur: iuxta illud ad Romanos 8. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.]

De hac re legi poteſt Greg. à Valen. tom 4. diſput. 1 qu. 19. puncto 3 vbi eam ſatis perſpicuè breuiterque tradit.

Nu. 97. Præter Chriſtum autem multi Sancti fuerunt qui plus ſatisfecerunt, quam ipſi deberẽt: vt qui ob nulla aut pauciſſima, eaque venialia ſua peccata, nullius aut modicæ tãtùm ſatisfactionis debitores fuerunt, multis autem bonis operibus ſatisfactoriis abundarunt: quò factum eſt vt ſatisfactiones ipſorum ſuperabundarent ſuperarentque pœnas ſuis illis peccatis debitas Ad quod confirmandum facit illud Iob cap. 6. Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior, in ſtatera; quaſi arena maris hæc grauior appareret.] Illud item, quod B. Virgo Maria nullum vnquam habuerit peccatum, & bonorum operum illius tanta fuerit copia, vt iudicetur in ea cæteros omnes Sanctos perinde ſuperaſſe, ac mare omnia flumina ſuperat in aquæ copia. Itémque illud quod ſancti Apoſtoli & Martyres pluriміſque alij iuſti, plus pœnę tẽporalis amore Dei pertulerint, quàm ſuis peccatis deberetur cùm innocentiſſimam vitam egerint, à peccato tanquam à facie colubri fugientes. Quæ cùm ita ſint relinquitur rum Chriſti immaculati agni, tum ſanctiſſimæ Matris ſuæ ac plurimorum Sanctorum ſatisfactiones non fuiſſe ipſis applicatas, cùm nõ haberent debita. Neque dici poteſt eas periiſſe ac ſine fructu conſeruatas eſſe in complacentia & acceptatione Dei; quia conſequenter dici deberet contra definitionem Cõcil. Trident. *ſeſſ. 14. cap.* 8. noſtras ſatisfactiones non niti Chriſti ſatisfactionibus. Adhæc D. Paulus *in poſteriori ad Corinthios cap.* 8. decepiſſet Corinthios ipſos, cùm eis ſpem abſolutè fecit, fore vt per Titi, & alterius quem cum eo ad illos miſerat, bona opera; ipſorũ ſpiritali inopiæ ſubueniretur. Abſolutè enim inquit, vt illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit implementum. Id quod non minus ad inopiam ſatisfactionis, quam ad aliam quamcumque ſpiritalem, poteſt referri.

Iam verò eaſdem Chriſti & Sanctorum ſuperabundantes ſatisfactiones nobis applicari ac prodeſſe, qui ſatisfactione indigemus, conſentaneum eſſe dicere, ſic oſtenditur. Sacræ literæ *ad Rom. 12. prioris ad Corinth. 12. ad Eph. 4. ad Coloſſ* 1. nobis proponentes Eccleſiam tanquam vnum quoddam corpus, & fideles in eodem corpore tanquam membra ſibi inuicem coniuncta, apertè ſignificant, quòd vt in eodem corpore, membra ſuis officiis ſibi mutuo proſunt quoad poſſunt: ſic fideles in Eccleſia, alios aliorum ſpiritali indigentiæ ſubuenire quãtùm poſſunt: & proinde vi charitatis qua inter ſe vniuntur, bona opera ſua facere ea intentione, *ſaltem implicita*, vt proſint alij aliis, quos iuxta legem charitatis diligũt ſicut ſeipſos: atque adeo ſiquid ex iiſdem bonis operibus ſuperſit ſatisfactionis, vltra neceſſaria ad remiſſionem pœnæ temporalis propriis peccatis ipſorum debitæ, id aliis ſatisfactione indigentibus communicetur. Et ita in Eccleſia, ratione prædictæ vnionis (perinde ſcilicet ac in familia ratione cognationis, hæreditas ab vno derelicta tranſit in alterum) ſatisfactiones eorum qui illis non indigent, fiunt aliorum qui illis indigent: quibus conuenienter applicatæ acceptantur a Deo in ſolutionem pœnæ temporalis debitæ peccatis ipſorum; perinde ac ſi proprias ſuas offerrent. Atque iſtud eſt quod ſibi volunt Catholici cùm iuxta Clementis Sexti definitionem *in Extrauag. Unigenitus De pœnit. & remiſſ.* ac Leonis decimi, *in bulla De indulgentiis contra hæreſim Lutheri edita anno Domini 1518. quinto idus Nouembris*, affirmãt in Eccleſia militante eſſe theſaurum meritorum ſeu ſatisfactionum Chriſti ac Sanctorum, ex quo ſubueniatur indigentibus ſatisfactione: diſpenſando nimirum eis aliquid de ipſis Chriſti & Sanctorum ſatisfactionibus; quibus tanquam aliena pecunia ex communi ærario ſumpta, exoluant ſua debita. In hócque indulgentiarum ratio, & origo conſiſtit. *Nu. 98.*

De aliis ex quibus idipſum eſſe indulgentiæ pendet, nempe de theſauro ſatisfactionum Chriſti, & Sanctorum, déque poteſtate illum diſpenſandi.

SECTIO POSTERIOR.

NOtandum eſt tertiò, Chriſti merita ſupereſſe ſufficienter non tantùm ad culpæ & pœnæ æternæ remiſſionem, iuſtificationémve noſtram, iuxta Concil. Trident *ſeſſ. quinta cap. 3. & ſeſſ. 6. cap.* 2. & 7. ſed etiam ad remiſſionem pœnæ temporalis debitæ peccatis noſtris (qua ex parte conſtituunt theſaurum ante memoratum) patere ex ſancta Scriptura quæ docet Chriſtum plus nobis profuiſſe, quàm Adam obfuerit *ad Rom. cap. 5. verſ.* 15. Inde enim conſequens eſt, quòd cùm peccatum Adæ non tantùm culpam ſed etiam pœnam temporalem inuexerit; merita Chriſti non tantùm ad culpæ, ſed etiam ad pœnæ temporalis remiſsionem nobis valere. Docet item merita Chriſti ſuperabundare ad peccatorum remiſsionem, cùm in ſequenti *verſ.* 20. dicitur, Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit gratia:] & *in cap. 1. epiſt. ad Epheſ.* cùm dicitur, In quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſsionem pec- *Nu. 99.*

catorum ſecundùm diuitias gratiæ quæ ſuperabundauit in nobis.] Similiter patet ex eo, quòd vnus iuſtus poſsit pro alio ſatisfacere, & per cõſequens merita iuſtorum aliqua ratione ad eumdem memoratum theſaurum pertinere. Namque *ad Coloſſ.1.* inquit D. Paulus, Gaudeo in paſsionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt paſsionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius quod eſt Eccleſia.] Vbi aduertendum eſt quod ipſe abſolutè loquendo, nec determinando vllum modum quo id agere intenderet, ſignificauerit ſuam voluntatem fuiſſe, vt ſuæ paſsiones (quas vocat paſsiones Chriſti, quia in vtilitatem Eccleſiæ, quæ corpus eſt Chriſti myſticum, cõferebantur) prodeſſent Eccleſiæ omni ratione, omnique titulo quo poterant: præſertim cùm tanta ipſe ferueret charitate, vt non ſolum ſuperimpendere ſed etiam ſuperimpendi optaret pro animabus aliorum *ex cap. 12 poſterioris ad Corinth.* Tales autem paſsiones potuerunt prodeſſe ad ſatisfaciendum pro temporali pœna peccatis debita; cùm id commune ſit omni operationi hominis iuſti, quatenus ea moleſtiam aliquam habet, & eſt coniuncta cum gratia. Quare Apoſtolus intendebat etiam inter cætera, vt ad remiſsionem pœnæ temporalis prodeſſent iis qui ſatisfactione indigerent. De qua re pluribus agere non eſt neceſſarium ad noſtrum inſtitutum. Cui ſufficere poteſt ſequentia vlterius monuiſſe.

Nu. 100. Primum eſt, merita Sanctorum non addi meritis Chriſti, quaſi hæc ſine illis non ſufficiant ad conſtitutionem theſauri, ex quo poſsint ſumi ſatisfactiones pro omnium hominum peccatis. Namque ſola conſtituunt infinitum & inexhauſtum, iuxta illud 2. *Ioann.* 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius mundi.] Et illud *Clementis 6. in cit. Extrauag. Vnigenitus.* Propter vnionem hypoſtaticam ſuffeciſſet modica gutta ſanguinis Chriſti pro redemptione totius humani generis.

Secundum eſt, non eſſe neceſſarium vt merita Sanctorum ad theſaurum pertineant, totam pœnam temporalem per illa auferri poſſe; ſed quod ſaltem minima poſsit, quódque deeſt ex parte illorum, ſuppleatur per merita Chriſti. Tertiû eſt, hoc quod dicimus de meritis Sanctorum, meritis Chriſti nõ derogare magis, quàm quod dicitur de propriis meritis quibus iuſtus poteſt pro ſeipſo ſatisfacere. Hoc inquam patere, quia ſicut Chriſti merita poſſent nobis ſufficere ſine ſatisfactione Sanctorum, ita etiam poſſent ſine vlla noſtra ſatisfactione. Verumtamen, ſicut nihilominus conuenit nos aliquid facere: ita etiam conuenit in Eccleſia, alios aliorum ad inſtar membrorum, ſentire auxilium, vnde agnoſcant ſe communione Sanctorum indigere.

Quartum eſt, in Eccleſia non alium quidem quàm Chriſtum, dare nobis vitam æternam, gratiam, & peccatorum remiſsionem: iuxta illud *Act.* 4. Non eſt in aliquo alio ſalus:] quoad alias tamen vtilitates, inter quas eſt remiſsio pœnæ temporalis debitæ peccatis; iuuari poſſumus à Sanctis tanquam membra à membris eiuidem corporis myſtici ſub Chriſto capite.

Nu. 101. Notandum eſt 4. relictam eſſe à Chriſto in Eccleſia poteſtatem antedictum theſaurum diſpenſandi ſuis membris indigentibus. Id quod Concil. Trident. *ſeſſ. 25. in decreto de indulgentiis* definit, confirmátque per illud *Matth.* 16. Quodcumque ſolueris ſuper terram erit ſolutum & in cœlis.] Cùm enim dicitur, *quodcumque*, intelligitur omne vinculum tam culpæ, quàm pœnæ: quandoquidem tam hoc quàm illud impedit ingreſſum in regnum cœlorum. Item per illud *Ioann.* 20. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis:] quod cùm abſolutè & ſine reſtrictione dicatur, intelligendum eſt de peccatis: tam qoad pœnam, quam quoad culpam. Præterea per antiquiſſimum eiuſdem poteſtatis vſum in Eccleſia: de quo conſtat *ex poſteriore ad Corinth. cap.* 2. vbi D. Paulus dicitur aliquid pœnæ Corinthio fornicario remiſiſſe. Quod feciſſe vtendo poteſtate relicta à Chriſto in Eccleſia concedendi indulgentias, bene aduerſus hæreticos oſtendit Grego. a Valen. in citato libro de indulgentiis cap. tertio. Neque obſtat quòd olim non concederentur indulgentiæ tam largæ quam nunc: quia tunc non fuit tanta neceſsitas, quanta nunc eſt largas concedendi: eoquod Chriſtiani longè quàm nunc feruentiores erant in bonis operibus: vnde fiebat vt non indigerent tantopere indulgentiis, quàm nos. Iſtiuſmodi poteſtatem aduerſus hæreticos propugnant idem Greg à Valen. & Bellarm. ille *in cit. cap.* 3. *& ſequen.* 4. hic verò *in libro priore de indulg. cap. uẽ* 3. *&* 4. de eáque multa diſputat Suarez *tomo* 4. *diſput* 49 *ſect.* 1. 2. *&* 3. Sed pro praxi ſufficit nobis propoſita doctrina Concilij Trident. pro qua rationes habet Sotus *in* 4. *diſt.* 21. *quæſt.* 1. *art.* 1. Contenti erimos vnam attigiſſe: quòd fruſtra eſſet in Eccleſia ſupramemoratus infiniti valoris theſaurus, niſi Chriſtus in illa reliquiſſet clauem, quâ is aperiretur, id eſt, poteſtatem quâ is diſpenſaretur indigentibus. Hinc ergo, vt habet Leo decimus in memorata bulla, Chriſtus in Eccleſia reliquit claues, quarum eſſet aperire regnum cœlorum ſuis fidelibus, tollendo illius ingrediendi impedimenta; culpam ſcilicet & pœnam pro actualibus peccatis debitam: culpam quidem mediante Sacramento Pœnitentiç, pœnam verò temporalem pro actualibus peccatis ſecundùm diuinam iuſtitiam debitam, mediante Eccleſiaſtica indulgentiâ. Hæc Pontifex.

Ex quibus intelligitur, vi poteſtatis in Eccleſia à Chriſto relictæ, merita ipſius applicari nobis non tantùm in Sacramento; ſed etiam extra Sacramentum. Quod Sotus loco citato confirmat ex eo, quòd abſolutè dictum ſit à Chriſto, Quodcumque ſolueris;] & Quorum remiſeritis peccata &c.] Inde enim intelligitur non cum reſtrictione, ſed abſolutè accipiendam eſſe poteſtatem, per illa verba relictam in Eccleſia, relaxandi peccata. Quo modo eam accepiſſe nec ad Sacramentum reſtrinxiſſe meritò putandus eſt S. Paulus, qui Corinthio abſenti indulgentiam authoritate Chriſti conceſſit: cum Sacramentum conferatur tantùm præſentibus Quod verò dicitur Eccleſiam non habere poteſtatem remittendi peccata niſi Sacramentis alligatam, intelligendum eſt de mortalium remiſſione quoad culpam, requirente infuſionem diuinæ gratiæ, quam miniſtri Eccleſiæ non niſi per Sacramenta poſſunt conferre. Remiſſio autem peccati quoad pœnam, culpâ prius remiſſa, non requirit gratiæ infuſionem, ideóque poteſt authoritate Eccleſiæ ſine Sacramento fieri. *Nu.* 102.

CAPVT X.

De definitione indulgentiæ, quâ quid rei ſit explicatur.

SVMMARIVM.

103 *Definitio indulgentiæ.*
104 *Cur indulgentia dicatur remiſsio.*
105 *Quomodo dicatur eſſe pœnæ remiſſio, cùm quædam detur & à pœna & à culpa.*
106 *Reſponſio cæteris accommodatior.*
107 *Cuius pœnæ indulgentia ſit remiſſio.*

108 *Ex*

108 *Explicatio aliquot partium traditæ definitionis.*
109 *Indulgentiæ non ſunt piæ fraudes Eccleſiæ, vt impiè dicunt hæretici.*
110 *Etiam perfectiorum eſt, quærere indulgentias.*
111 *Vſus legitimus indulgentiarum multa requirit, quæ non facile conueniunt.*

Nu. 103. QVid rei ſit indulgentia, poteſt aliquatenus ex iam dictis conijci, quod plenè declaratur per definitionem traditam à Nauar. *in Commen. de indulgentiis, num. 20.* qua dicitur eſſe remiſſio pœnæ temporalis debitæ peccato actuali pœnitentis, extra Sacramentum ab Eccleſiaſtico Prælato, ob rationabilem cauſam facta, compenſando eam ipſam pœnam ex Eccleſiæ theſauro ſatisfactionum.

Nu. 104. Indulgentia autem vt in hac definitione, ſic & in Extrauag. Vnigenitus, *De pœniten. & remiſſ.* dicitur remiſſio, quia per eam fit quædam relaxatio & condonatio, in qua ſimul interueniunt miſericordia & iuſtitia. Sicut enim cum pro damnato ad triremes, alius ſubſtituitur, qui eam pœnam ſuſtineat; aut pro debitore centum aureorum, ſoluitur ex ærario publico: miſericordia eſt, quòd is qui debet non ſoluat de ſuo: iuſtitia verò, quòd non liberetur à debito ſine plena ſolutione: ſic in indulgentia miſericordia eſt, quod pro vno detur ſatisfactio ex pœnâ alterius; iuſtitiæ verò, quòd is plenè ſatisfaciat pœnæ debitæ. Dicitur deinde, *Pœna*, ad differentiam remiſſionis culpæ, quæ fit per Sacramentum, non per indulgentiam.

Nu. 105. Si dicas inueniri conceſſas indulgentias à pœna & à culpa. Reſpondent aliqui illud verbum, *à culpa* non eſſe profectum à Sede Apoſtolica: ſed à quæſtuariis. Cui reſponſioni fauet, quod in Concil. Trid. *ſeſſ. 25. in decreto de indulgentiis:* cauſa abuſuum in populo Chriſtiano circa indulgentias, refertur ad prauos quæſtus factos pro illis conſequendis. Quæ reſponſio non ſatisfacit, quia Nau. *vt citat comm. notab. 20. num. 18.* ait, ſua ætate paſſim in Gallia appellatas eſſe indulgẽtias à pœna, & à culpa; itaut probabile ſit ſub ea forma fuiſſe profectas a Summo Pontifice. Aliter ergo idem *in præced. num. 16.* cenſet reſpondendum eſſe: ac dicendum cum D. Anto. *3. par. tit. 10. cap. 3.* indulgentiam à culpa dici impropriè: nam propriè tantùm eſt à pœna; cuius ſolius per ſe directéque eſt remiſſio, & culpæ tantùm ex accidenti, ac indirectè: nempe quòd dicta remiſſio pœnæ per indulgentias, ſupponat in illo qui eam conſequitur, omnis mortalis culpæ remiſſionem, cùm non poſſit concedi exiſtenti in peccato mortali: ſed vt habetur *in Clemen. Vnigenitus, De pœniten. & remiſſionibus,* ſolis verè pœnitentibus & confeſſis, id eſt, iis qui per contritionem & confeſſionem ſunt ſuorum peccatorum mortaliũ veniam conſecuti. Sed quia iſta ratione vna indulgentia non eſt magis à pœna & culpa, quàm alia; & Sedes Apoſtolica vtens prædictâ formâ in quarumdam indulgentiarum conceſſione; meritò cenſetur ſignificare, ſe circa culpæ remiſſionem aliquid operari, quod non operatur in aliarum conceſſione: non enim fruſtra & temere fit, quod aliquando exprimat culpæ nomen, quod ſolet, vt plurimum, reticere.

Nu. 106. Vnde poteſt conuenientius reſponderi cum Palud. in 4. diſt. 20. quæſt. 4. ſub finem, talem indulgentiam dici à culpa; non quidem mortali: cum quam Eccleſia nihil poteſt, niſi per adminiſtrationem Sacramẽti, ſed veniali: ad cuius remiſſionem cum poſſit Eccleſia ipſa inſtituere Sacramentalia (vt diximus *in præced. lib. 5. ca. 4. ſeſſ. prima,*) poteſt etiam indulgentiam ſic concedere, vt opus pium (quod iuxta poſt dicenda ad eam lucrandam requiritur) velut recitatio vel ſeptem Pſalmorum pœnitentialium, per largitionem eleemoſynæ, &c. velut in miſſæ, quæ dicitur in Sacramentum, ad culpæ venialis remiſſionem, quam ſimul concedendo fieri poſſe, patet ex Concil. Tridẽt. *ſeſſ. 14. cap. 1.* ſicut aſſumptio deuotam aquæ benedictæ, ſumptio orationis generalis confeſſionis recitationem, aut Epiſcopalis benedictionis ſuſceptionem, valet vt talis inſtitutionis per prædictum pium opus, tamquam per Sacramentale quoddam (non autem per indulgentiam cum eam illud ſuſcipitur) omnes veniales culpæ remittuntur, ſi indulgentia ſit ab omni culpa & pœna; vel earum pars aliqua, quæ fuerit determinata in indulgentiæ conceſſione. Quod dicere minus habet periculi, quàm illud quod habet, & ſequitur Gregor. à Valen. ad D. Thomam *tom. 4. diſput. 7. quæſt. 20. puncto 3. col. 1883.* indulgentiam dici à pœna, & à culpa, quia cum remiſſione pœnæ conceditur facultas eligendi Confeſſarium qui abſoluat à quauis culpa.

Dicitur 3. *temporalis,* quia pœna æterna quæ debe- Nu. 107.
tur peccato mortali, non tollitur per indulgentiam, ſed per contritionem & pœnitentiæ Sacramentum, quo peccatum ipſum mortale, remittitur. Id quod habetur etiam ex antè memorata Extrauag. Porro pœnam temporalem dicimus, quæ ad tempus, luenda eſt in Purgatorio pro peccatis propriis, niſi in præſenti vita redimatur.

Dicitur 4. *debita actuali peccato:* quoniam pœnæ peccato originali debitæ, vt mors, fatigatio, morbus, & id genus aliæ, non remittuntur per indulgentias.

Dicitur 5. *Pœnitentis:* quia non pœnitenti indulgentia non conceditur, ex eiuſdem Extrauagantis verbis expreſſis, quæ Nauar. expendit *in cit. commen. notab.* 17. Aduerte autem, ſimpliciter dici *Pœnitentis,* non autem copulatiuè pœnitentis & confeſſi, ſicut in eadem Extrauag. habetur: quia indulgentia concedi poteſt Pœnitenti, qui non eſt confeſſus actu, vt in eod. comm. tractat Nauar. *notab.* 18. & in ſequentibus ſuo loco declarabitur.

Dicitur 6. *extra Sacramentum facta,* ad differentiam Nu. 108.
remiſſionis quæ in Sacramẽto fit pœnæ temporalis, cum qua conuenit quidem, quòd vtraque ſit temporalis pœnæ peccatis debitæ; ſed differt, quòd facta per indulgentiam, fit cum compenſatione per quam de theſauro Eccleſiæ tantum ſoluitur, quantum indulgentiam ipſam acquirenti, remittitur. Sacramentalis verò ſine compenſatione fit, per diuinam liberalitatem: vt ex Palud. poſt D. Anton. Nauar. habet *in præcedenti num. 20. nu. 1. cap. 22.* ſic probat, quia diuinam magnificentiam decet nobis miſeris cum animoſum iuſta de remiſſione peccata, conterentibus; aliquid pœnæ condonare, ſine reſpectu ad alterius ſolutionem, & ſatisfactionem.

Dicitur 7. *à Prælato Eccleſiaſtico:* quoniam, ea quæ fit à Rege, vel alio Iudice laico non eſt indulgentia de qua loquimur; vtpote quam ſolus Prælatus Eccleſiaſticus, prout poſtea docebitur, concedere poteſt.

Dicitur 8. *ob rationabilem cauſam:* quia, vt expreſſum eſt in antè memorata Extrauag. Chriſtus commiſit theſaurum indulgentiarum diſpenſandum per D. Petrum & ipſius ſucceſſores, propriis & rationabilibus de cauſis: & *in cap. Cum ex eo, de Pœnit. & remiſſ.* damnantur indiſcretæ indulgentiæ.

Quod reliquum eſt in definitione, excludit remiſſiones pœnæ temporalis peccatis debitæ, factas etiam extra Sacramentum per orationes, ieiunia, eleemoſynas, & alia bona opera eius qui eſt in Dei gratia. Tales enim remiſſiones non comprehenduntur nomine indulgentiæ, quia non fiunt cum compenſatione ſatisfactionum ex theſauro Eccleſiæ.

Atque ex his ſatis liquet illud, quod habetur in Nu. 109.

formula profeſſionis fidei, poſita in quadam Pij IV. bulla quæ eſt vna ex illis quæ circunferuntur cum Concil. Tridentin: ſalutarem eſſe indulgentiarũ vſum legitimum. Liquet item Ioannis Vviclef damnati in Concil. Conſtantienſi *ſeſſ.* 8. atque hæreticorum noſtri temporis (aduerſus quos in Concil. Tridentin. *ſeſſ.* 25. editum eſt decretum de indulgentiis) impiam eſſe ſententiam, qua aſſerunt indulgentias ad nihil aliud valere, quàm vt ſint piæ quædam fraudes, quibus mater Eccleſia falſis præmiis indulgentiarum propoſitis, ad pia opera ſuos filios excitat; nempe ad ieiunia, peregrinationes, audiendum verbum Dei & ſimilia: periode ac mater prouocat paruulum filium ad ambulandum præmonſtrato pomo, quod poſtea non dat ambulanti: talis enim ſententiæ falſitatem propoſita definitio oſtendit apertè, declarando naturam indulgentiæ conſiſtere in eo, vt per illam in Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia, pœna de ſe ſatisfactoria vnius membri innocentis, iuſta de cauſa applicetur ſatisfactioni pœnæ alterius membri nocentis eiuſdem corporis: non ſecus ac in homine linguâ vel manu peccante, terga verberantur in talis peccati pœnam.

Nu. 110. Quod autem quidam etiamſi prædictum vſum non improbarent: negarunt tamen perfectorum eſſe indulgentias quærere; reiicitur à Nauarr. *in comment. De indulg. notab.* 5. Tum quia velle indulgentias, eſt velle per alienas pœnas ſatisfacere diuinæ iuſtitiæ modo debito: quod cùm licitum bonúmque ſit, erit & meritorium in Dei gratia factum, & per conſequens viro perfecto dignum. Tum quia cupere diſſolui & eſſe cum Chriſto, perfectorum eſt, & per conſequens, velle tollere impedimenta quæ remorarentur à conſpectu Chriſti ſi mori contingeret: de quorum impedimentorum numero eſſent pœnæ illæ quæ per indulgentias relaxantur.

Obiicientibus autem perfectorum eſſe amplecti pœnas & ſitire crucem Chriſti: indulgentiam autem quærere, ſit eas fugere. Reſpondet idem author, imperfectionis quidem eſſe indulgentiam quærere vt ea habita tepidè Chriſto inſeruias, minúſque medelæ, & cautelæ impendas peccatis vitandis, ac radicibus eorum extirpandis: non autem quærere, vt Deo per alienas pœnas debito modo ſatisfacias; quod in ſe, *vt prædiximus*, bonum eſt & meritorium: neque eſt malum ex eo, quòd tollat executionem ſatisfactionis, quæ valet ad meritum & ad medicinam aduerſus peccata. Nam quod quis relaxationem ſatisfactionis ſibi impoſitæ à Confeſſario, ſit per indulgentiam conſecutus, non impedit quin (vt communiter conſulitur) eamdem impleat ad conſequendas ſalutares quos profert fructus.

Nu. 111. Porro legitimus indulgentiarum vſus tunc contingit, cùm in eo concurrunt omnia quæ poſtea dicentur requiri ad illarum conceſſionem & acquiſitionem. Sicut verò non eſt facile talem vſum contingere, ita nec eſt difficile multos, *præſertim ſocordes*, decipi putantes ſe potiri fructu indulgentiarum, cùm res ſecus habeat. Poſſunt multi alij errores per eamdem definitionem confutari; vt contendit Gregor. à Valen. *in lib. de indulgen. cap.* 2. Sed in ea re tanquam remotiore à praxi nobis propoſita, non immorabimur: videri poteſt Suarez *tom.* 4. *in tertiam par. diſput.* 49. *ſect.* 5.

CAPVT XI.

De illis, quibus poſſunt indulgentiæ concedi.

SVMMARIVM.

112 *Summus Pontifex poteſt, ac ſolus poteſt plenam indulgentiam conferre.*
113 *Epiſcopi, & Superiores Prælati infra Papam, poſſunt ex officio conferre indulgentias.*
114 *Extra propriam ditionem lucrandas, dare poſſunt ſuis: vita functis autem, tanquam non ſubditis, dare nequeunt.*
115 *Nullus Epiſcopo inferior poteſt ex officio indulgentiam dare, ne quidem ſi exemptus, poteſtatem in ſuos habeat quaſi Epiſcopalem.*
116 *Ex commiſſione Papæ vel Epiſcopi, poteſt quicumque Clericus indulgentias concedere.*
117 *An poſſit laicus ex Papæ commiſſione.*
118 *Inualidam eſſe indulgentiam Pœnitenti à Confeſſario non Epiſcopo conceſſam propria authoritate: vt & conceſſam ab Epiſcopo excommunicato non tolerato.*
119 *Qui comprehendantur nomine ſubditorum, quibus poteſt Epiſcopus indulgentiam concedere.*
120 *Indulgentia ab Epiſcopo conceſſa ſupra modum ei à iure determinatum, quatenus valeat.*
121 *Qualis ſit Legati Apoſtolici & Summi Pœnitentiarij facultas concedendi indulgentiam.*
122 *Nec Vicarius Epiſcopi, nec Capitulum ſede vacãte, poteſt concedere indulgentiam, niſi ex commiſſione.*
123 *Epiſcopus confirmatus à Papa, aut per huius literas promiſſus, nondum tamen conſecratus, poteſt indulgentiam concedere.*
124 *Abbates aliíque Religioſarum familiarum Superiores nequeunt indulgentiam concedere, etiamſi poſſint facere participes bonorum operum ſui ordinis.*
125 *Documenta oſtendentia differentiam inter communicationem eiuſmodi operum & indulgentiam.*

QVÆ ſpectant ad eos qui poſſunt indulgentias concedere, & ex communi Doctorum ſententia haberi notat Ioſephus Angles *in* 2. *par. Florum Theolog. cap. De indul. ar.* 3. *ſub initium*, iſta ſunt.

Primò, Romanum Pontificem Petri ſucceſſorem & Chriſti in terris Vicarium, poſſe concedere indulgentias; tum particulariter vni, vel alteri, tum generaliter multis, ac etiam omnibus Chriſti fidelibus, pro remiſſione vel totius vel partis pœnæ temporalis debitæ peccatis ipſorum. Id quod patet tum authoritate Extrauag. communis Vnigenitus, De pœniten. & remiſſ. tum etiam ratione: quia Summus Pontifex obtinet in Eccleſia ſummum principatum; ideoque pleniſſima diſpenſatio theſauri ſatisfactionum Chriſti & Sanctorum, quo in communi dicata eſt Eccleſia, ei competit: perinde ac diſpenſatio communium bonorum reip. ſummo illius principi competit. Nu. 112.

Secundò ſolum Romanum Pontificem poſſe concedere indulgentiam plenam. In quo Doctores *ad cap. Quod autem, De pœniten. & remiſſ.* cõſentire notat Nauarr. *in comment. de indulg. notab.* 31. *nũ.* 2. Patet verò ex eo, quòd cæteri Prælati, non niſi certi temporis, & ſolis ſuis ſubditis poſſint indulgentiam concedere, vt paulo poſt docebitur. Quod autem Nauar. conſequenter ex Panormit. & Felino excipit Concilium legitimè congregatum: Suarez *tomo* 4. *diſput.* 55. *ſect.* 1. oſtendit non habere locum, ſi ipſum Concilium ſumatur vt condiſtinctum à Summo Pontifice: ſed tantùm vt Sũmus ipſe Pontifex ei per ſe, aut per ſuos legatos præſidet, & tanquam caput cum membris in vnum corpus myſticum coaleſcit. Fundamentum ipſius eſt, quòd Chriſtus ſoli D. Petro dixerit

Matth.

Math. 16. Tibi dabo claues regni cœlorum,] & *Ioã.* 21. Paſce oues meas.] Cætera qui volet apud eundem videat, Scholaſtici potius, quàm præſentis inſtituti propria.

Nu. 113. Tertiò. præter Summum Pontificem, Epiſcopos & ſuperiores Prælatos ex officio indulgentias conferre non tamen vt illum plenas & pro tota Eccleſia, ſed quæ nõ ſint plurium quàm quadraginta dierum, aut quando Eccleſia, ſiue ab vno Epiſcopo tantùm ſiue a pluribus dedicatur, vnius anni: iuxta expreſſam determinationem generalis Concilij Lateran. relatam *in cap. Cum ex eo De pœniten. & remiſſ.* innouatam à Bonifacio 8. *in cap. Finali eodem titu. in 6.* Itẽ quæ non pertineant ad omnes fideles iuxta definitionẽ Innocẽtij tertij *in cap. Quod autem, De pœniten. & remiſſ.* Et ratio eſt: quia ſicut illi non ſunt Prælati totius Eccleſiæ, quibus tanquam ſummis Principibus conueniat plena bonorum communium diſpenſatio; ſed ſunt quaſi ſecundarij Principes ſub ſummo conſtituti; quibus cùm aliqua tantum pars Eccleſiæ attributa ſit regenda, diſpenſatores ſunt quidem theſauri ſatisfactionum, qui in Eccleſia cõſeruatur: poſſúntve indulgentias concedere: ſed non plenas, & intra vnam tantùm Eccleſiæ partem ſibi attributam, nempe *ex cap Noſtro. De pœniten. & remiſſ.* Archiepiſcopus, intra ſuum Archiepiſcopatum, & Epiſcopus intra ſuum Epiſcopatum, *prout gloſa annotat ad verbum Prouinciam.*

Nu. 114. Quodquidem ex Palud. *in 4. diſt 20. quaſt. 4. artic. 3. principali concl. quarta,* intelligendum eſt quoad perſonas, non quoad locum. Nam cùm indulgentiæ dētur perſonis, non autem loco, Epiſcopus indulgentiam quadraginta dierum ſicut & licentiam confitendi alieno, dare poteſt ſuis ſubditis viſitátibus locum aliquem pium extra ipſius Diœceſim. Quam Paludani ſententiam ſequitur Suarez *in ead. diſp. 55. ſect. 3. nu. 17.* Sed improbat in præcedenti numero 6, quod ille ſubiungit ſi plures Epiſcopi ſimiliter faciant ſuis ſubditis: atque Epiſcopus loci omnes ibidem conceſſas confirmet, illos qui ſunt de confirmantis diœceſi viſitantes talem locum, poſſe tot quadragenas indulgentiarum lucrari, quot ab illis pluribus Epiſcopis ſunt conceſſæ. Improbationis rationem adfert: quòd ea confirmatio ad talem effectum non habeat aliam vim. quàm delegationis propriæ poteſtatis: quæ non eſt maior quàm concedẽdi indulgentiam 40. dierum. Eam autem conceſſam alicui loco non poteſt multiplicare per ſe; etſi ſucceſſor ipſius, *vt idem docet conſequenter num. 7.* poteſt eidem loco concedere ſimilem indulgentiam, quam vtramque, ſubditi ipſius lucrari poterunt: vt & eam quæ eidem loco conceſſa adhuc eſſet ab Archiepiſcopo.

Nu. 115. Quartò: nullum Epiſcopo inferiorem poſſe ex officio indulgentiam concedere. Hoc patet ex cap. Accedentibus, De exceſſibus Prælat. Et ratio eſſe poteſt, quòd poteſtas diſpenſandi theſaurum Eccleſiæ competat miniſtris ipſius, prout expedit ad Eccleſiaſtici miniſterij finem, qui eſt eiuſdem Eccleſiæ vtilitas: ad quam expedite vt talis theſaurus diſtribuatur tantùm per Summum Pontificem, & Epiſcopos, patet: quia ipſi ſoli in Eccleſiæ communitate locum obtinent Principum (ad quos ſolos pertinere ſolet reis pœnas debitas remittere) vt de Summo Pontif. manifeſtum eſt, & de aliis Epiſcopis ex eo probatur, quòd quiſque Epiſcoporum tanquam Princeps præſit ſuæ diœceſi: quæ propter varietatem fidelium quos complectitur, formam quandam habet Reip. in qua ei qui præeſt competit communi vtilitati proſpicere: ſiue puniendo ſontes, ſiue relaxando pœnas. Quodquidem nequit dici de inferiorib. Prælatis, qui regunt conuentus vel Parochias tanquam familias quaſdam, non tanquam Rempub. aliquam: itaut non ſint tam Principes, quam Principum quidam coadiutores. Neque obſtat quod aliqui ſint exēpti, iuriſdictionẽ habentes quaſi Epiſcopalem: quia probabile eſt Summos Pontifices, ſicut ſoli tanquam ſummi Principes eam acceperũt a Chriſto: ſic etiã ſolis Epiſcopis tanquam propriis & ordinariis Eccleſiæ Principibus: illam iure ordinario communicaſſe: vt ſatis intelligitur *ex cit. cap. Accedentibus.* Oſtendit quoque propoſita ratio, quòd cùm Papa toti Eccleſiæ præſit, omniúmque curam debeat gerere: non item alij Epiſcopi, poteſtatem conferendi indulgentias illi competere plenè, non item his: ſed ea ratione, vt ea poſſit in illis ab ipſo Papa limitari ac reſtringi.

Vltimò ex commiſſione Papæ vel Epiſcoporum, poſſe quemque Clericum indulgentiam concedere. Nu. 116.
De hoc plenius Suarez *in ſequen. ſect. 6.* ſed nobis ſufficit id conſtare ex eo, quòd indulgentiæ conceſſio, actus ſit haud requirens Sacerdotalem ordinem (ſicut Sacramentalis abſolutio, aut pœnitentiæ Sacramentalis impoſitio requirit) ſed contentus ſola Papali aut Epiſcopali iuriſdictione. Ad quam quæcumque ſpectant, delegabilia eſſe ſententia eſt (teſte Nauar. *in citato notab 31. num. 8.*) recepta communiter. Quæquidem delegatio, tanquam muneris Eccleſiaſtici, debet quidem fieri Clerico: non eſt tamen neceſſe vt fiat initiato Sacerdotali, aliòve ſacro ordine: etiamſi deceat eam Epiſcopo fieri potiùs, quàm alteri Sacerdoti: & huic quàm alteri Clerico data opportunitate.

An autem poſſit ex commiſſione Papæ laicus in- Nu. 117.
dulgentias conferre diſputari ſolet: ſed nobis ſufficit paucis ea de re monere: non videri tale quid negandum plenitudini poteſtatis quam Papa habet a Chriſto: quandoquidem eiuſmodi collationis miniſter, non eſt iure diuino particulariter deſignatus, ſicut eſt abſolutionis Sacramentalis.

Documenta pro praxi ex antedictis deducta.

NAuar. ibidem à numer. 9. ex antedictis deducta Nu. 118.
aliquot documenta notatu digna adfert. Primum eſt abuſum eſſe, ſi Confeſſarius inferior Epiſcopo, Pœnitenti quem ſacramentaliter abſoluit, indulgentiam concedat nullo munitus ad id proprio, vel Pœnitentis priuilegio: quia id præſtare non poteſt ex officio, quod de iure annexum eſt dignitati Epiſcopali, vt patet *ex cit. cap. Accedentibus.* Videri poteſt Suarez *in ead. diſput 55 ſect. 4.*

Secundum eſt, Epiſcopum & Superiores Prælatos excommunicatos nominatim, aut ob notoriam Clerici percuſſionem, non poſſe indulgentiam concedere: quia per *cap. Audiuimus 24. quaſt. 1.* carent, vel ſuſpenſi ſunt omni iuriſdictione: quam indulgentiæ conceſſio requirit neceſſariò; cùm hæc ſit quidam illius actus. Sceleratos autem perinde ac ſanctiſſimos poſſe eas concedere: quoniam per peccata mortalia iuriſdictio nõ tollitur, neque ſuſpenditur ſecundum omnes teſte Nauar. *loco citat. num. 11.*

Tertium, eſt Epiſcopum & Superiores Prælatos Nu. 119.
infra Papam, non poſſe indulgentiam aliis concedere quàm ſubditis ſuis. Quo nomine comprehendi omnes pertinentes ad ipſorum diœceſim: non modo eos in quos poſſunt omnes actus iuriſdictionis exercere, ſed etiam exemptos Palud. *in 4. diſt. 20 qu. 4 ar 3. principali concl. 4.* bene probat ex eo, quod neq; taliũ intentio fuerit petere, neque Papæ, concedere exemptionem in ipſorum malum, ſeu detrimentum, quo carerent fructu indulgentiæ conceſſæ ab Epiſcopo, cæteris illo gaudentibus in eadem diœceſi. Præterea

congruenter *cap. Quod autem, De pœnitent. & remiſſ.* comprehendi eos quibus fuerit à ſuis Superioribus facta poteſtas talem indulgentiam quærendi. De quorum Superiorum numero eſſe Parochum *ad idē cap. Quod autem verbo Iudices*, attigit gloſa communiter (teſte Naua. *in ſequenti num* 15.) recepta. Nec obſtat quod Parochus non poſſit dare indulgentiam, quia vt Palud. argumentatur *in præced. concl.* 3. ſi Curatus nondum Sacerdos poteſt alteri Curato ſuos ſubiicere, à quo accipiant ſacramentalem abſolutionem, quam ipſe dare non poteſt: poterit quoque eoſdem ſubiicere Epiſcopo, vt ab eo accipiant peccatorum indulgentiam, quam ipſe nequit illis conferre. Poſtremo comprehendi eos, qui mediatè ſaltem, ſūt ſubditi; vt Archiepiſcopo cenſentur eſſe, qui ſunt de Epiſcopatu ſuffraganeorum ipſius: iuxta cap. Paſtoralis, De offic. Ordinarij: quibus ipſum poſſe indulgentiam concedere habetur expreſsè *ex cap. Noſtro, De pœniten. & remiſſ.*

Nu.120. Quartum eſt, indulgentiam ab Epiſcopo vel alio Superiore Prælato infra Papam vltra modum ante traditum *ex cap. Cùm ex eo, De pœnit & remiſſ.* conceſſam, non valere *ex cap. fin. eod. tit. in 6.* niſi quoad id quod ipſe concedere potuit, vt ibidem annotat gloſa communiter teſte Nauar. *loco cit. num.* 16. recepta, Videri poteſt Suarez *in eadem diſp. 55. ſect. 3. nu.* 11. & aliquor ſequentib.

Nu.121. Quintum eſt: quòd ſecundùm gloſam ad caput finale, De officio legati (communiter receptam teſte Nauar. *in ſequenti num.* 25.) Legatus Apoſtolicus intra fines ſuæ legationis poſſit indulgentiam concedere etiam perpetuam: id ei non conuenire ex officio, ſed (prout explicat Suarez *in priùs citata ſect. tertia num.* 22.) ex generali vel ſpeciali commiſſione Papæ. Adde pariter ex commiſſione tantùm, Summo Pœnitētiario competere quòd poſſit concedere indulgentiam centum annorum, prout idem Nauar. meminit *in eodem notabili* 31. *num.* 17. Namque ſola Epiſcopalis dignitas eſt, cui tale officium annexum eſt iure ordinario: etſi dici poteſt, quod ex Panorm. ſubiungit Nauar. Summum ipſum Pœnitentiarium talem poteſtatem obtinuiſſe conſuetudine præſcripta, ſciente ac tolerante Papa.

Nu.122. Sextum eſt, neque generalem Epiſcopi Vicarium neque Capitulum Sede vacante, habere poteſtatem concedendi indulgentias: niſi quidem conſuetudo ſit in contrarium, vt ex Calder. habet Nauar. *in eodem notab.* 31. *num.* 6. quod tamen intelligendum eſt de conſuetudine ſecundùm ſe, & vt eſt quidam communis vſus, qui nihil in hac re poteſt niſi accedat authoritas Papæ illam ſcientis & approbantis. Videri poteſt Suarez *in ſequenti ſect. 4. nu.* 2. *&* 3. Neque refert quòd Capitulum ſuccedat Epiſcopo in iuriſdictione, quia numquam ſuccedit in dignitate: cui, *vt antè habitum eſt*, de iure poteſtas iſtiuſmodi coniuncta eſt, & quaſi ei reſeruata.

Nu.123. Septimum eſt, eos qui in Epiſcopos aut Superiores dignitates electi ſunt, & confirmati à Summo Pontifice, etiamſi non ſint in Epiſcopos conſecrati, immò etiamſi nondum ſint Sacerdotes, poſſe indulgentiam conferre ſecundùm D. Thomæ, & Panorm. ſententiam communiter receptam vt habet Nauar. *in præced. num.* 4. Addens idipſum quoque eſſe dicendum de prouiſo per literas Apoſtolicas; ſiue cum præſentatione, ſiue abſque illa. Id quod Suarez approbat *in præced. ſect. 3. nu.* 18. Ratio verò eſſe poteſt quòd illi per dictam confirmationem vel prouiſionem præficiantur populis, quos regunt tanquam proprij ipſorum principes Paſtores: quod eſt acquirere Epiſcopalis dignitatis iuriſdictionem: cuius actus quidam eſt, conceſſio indulgentiarum.

Nu.124. Octauum eſt: Abbates aliarúmque religioſarum familiarum Prælatos cōcedentes ſuis indulgentiam, id generali, aut ſpeciali priuilegio, tanquam Papæ vel Epiſcopi commiſſarios facere, aut nullius valoris conceſſionem eſſe. Nam illi non ſunt de numero Prælatorum quibus commiſſa eſt diſpenſatio communis theſauri Eccleſiæ: cùm non polleant Epiſcopali dignitate. Neque refert quod poſſint bona opera & ſatisfactiones ſuorum ſubditorum aliis accommodare (vt cenſentur cùm omnium bonorum ſui ordinis, participes faciunt bene de eo meritos) quia id non eſt concedere indulgentiam, ſeu applicare alienas ſatisfactiones ſumptas ex communi Eccleſiæ theſauro: cùm illi ea hoc nihil ſumere poſſint: ne quidem ipſas ſuorum ſatisfactiones in eodem theſauro iam repoſitas: vt cenſentur repoſitæ omnes præteritæ ſuperabundantes: ſiquidem eo ipſo quòd neceſſariæ non fuerunt ipſis ad ſatisfaciendum pro ſeipſis, neque fuerunt particulariter applicatæ aliis, acceſſerunt ad communem Eccleſiæ theſaurum. Itaque poſſunt tantùm ſatisfactiones ſubditorum futuras applicare aliis, ſicut ſubditi ipſi per ſe poſſent ſinguli ſuas, & quilibet etiam laicus, poſſet ſuas; ex Nauar. *in eodem notab.* 31. *num.* 18. Qui etiam habet in præced num. 14. Epiſcopum poſſe facere participes bonorum, quæ fiunt in ſuo Epiſcopatu, eos qui ſunt alterius Epiſcopatus, etiam Epiſcopo ipſorum inuito, quia id aliud quid eſt ab indulgentia. Itémque *in ſeq. num. 20. & tribus ſequentibus* infert ex hac doctrina ſequentia documenta.

De hac re Sotus in 4. *diſp.* 21. *qu.* 1. *art.* 4. *ſub finem* & latius Suarez *in ead. diſp.* 55. *ſect.* 3.

Primum eſt, dictam communicationem bonorum operum non tollere obligationem adimplendi pœnitentiam à Confeſſario impoſitam, quàm indulgentia tollit. Secundum eſt, illam non reuocari per eas bullas indulgentiarum quibus omnes aliæ indulgentiæ ſuſpenduntur. Tertium eſt, vno nomine talem communicationem videri commodiorem, quàm indulgentiam: eo quod nimirum, illa non tantum, ſicut hæc, proſit ad ſatisfactionem pro temporali pœna in præſenti vel in futuro ſeculo ſubeunda; ſed etiam valeat de congruo, ad obtinendum augmētum diuinæ gratiæ in anima conſeruatæ: aut ad ſe præparandum ad illius perditæ recuperationem & ad bene operandum, ac firmius fortiuſque reſiſtendum Dæmoni, mundo, & carni. Altero autem nomine cenſeri minus commodam: nempe quòd per indulgentiam pœna peccatis debita certius ſoluatur, cum talis ſatisfactio fiat ea theſauro infinito, qui deficere nequit: facta verò per dictam communicationem nitatur meritis ſatisfactoriis, quæ ſuperſunt communitati, omnia valoris finiti, & interdum pauca, aut etiam nulla, propter ipſius communitatis ſuperuenientem neceſſitatem, cui omnia applicantur. Nu.125.

CAPVT XII.

De cauſis legitimis concedendi indulgentias.

SVMMARIVM.

126 *Pia cauſa neceſſaria eſt ad validam conceſſionem indulgentiæ.*
127 *Obiectio in contrarium cum ſolutione.*
128 *Quis actus talem cauſam continere cenſeatur.*
129 *Notanda pro eiuſdem cauſæ ſufficienti intelligentia.*
130 *Difficultas de proportione requiſita inter indulgentiam, & ipſam cauſam piam.*
131 *Non eſſe neceſſarium ad validitatem indulgentiæ vt cauſa pia, propter quam datur, æquiualeat ei.*
132 *Sed quæcumque pia cauſa ſufficere poteſt, vt indulgentia valeat; non tamen vt ſit diſcreta.*

133 *Obiectio in contrarium cum ſolutione.*
134 *Magna indulgentia conceſſa pro cauſis piis quæ apparent parua, quo modo excuſentur.*
135 *Quid ſit reſpondendum obiicientibus abuſum.*

COMMVNIS Doctorum conſenſus eſt (*vt initio 7.cap. lib.de indulg.* Gregor. à Valent. & Suarez *tomo 4.diſput.54.ſect.1 num.2.*notant)vt indulgentia ſit valida, non ſufficere voluntatem concedentis, ſufficientem concedendi poteſtatem habentis: ſed adhuc requiri cauſam piam, id eſt, iuxta D. Anton.*in 1.part.tit.10.cap.3.§.2.verſu 2.*opus aliquod ad Dei honorem,& proximorum Eccleſiæve vtilitatem ordinatum. Cuius tanti conſenſus ratio eſt: tum quod in Concil. Conſtan. ſub finem inter articulos de quibus interrogandus eſſet ſuſpectus de hæreſi Vvicleſi,tunc graſſante,iſte ponatur à Martino quinto, Num credat Papam omnibus Chriſtianis verè contritis & confeſſis, ex cauſa pia & iuſta poſſe indulgentias concedere in remiſſionem peccatorum: tum quòd Clemens ſextus in Extrauag. communi Vnigenitus, De pœnit. & remiſſ. aperte dicat Chriſtum commiſiſſe theſaurum indulgentiarum, diſpenſandum per Papam & ipſius ſucceſſores, propriis & rationabilibus de cauſis. Quod idem dixit Leo decimus *in Bulla de indulgentiis edita anno Domini* 1518. *quinto idus Nouembris.* Accedit quòd Innocentius tertius *in cap. Cùm ex eo De pœniten.& remiſſ.* damnet indulgentias indiſcretas: quales cenſentur quæ ſine rationabili cauſa dantur. Accedit quoque ratio: quia Prælati non ſunt domini theſauri indulgentiarum, ſed tantùm diſpenſatores, vt citata verba *Extrauag. Vnigenitus* ſatis oſtendunt: proindéque non habent poteſtatem aliquid ex illo ſumendi, niſi ſecundum intentionem Chriſti & Sanctorum ex quorum bonis,id eſt ſatisfactionibus, ille conſtat. At Chriſti & Sanctorum intentio fuit,vt non niſi in Eccleſiæ vtilitatem, & diuinæ gloriæ incrementum memoratus theſaurus diſpenſaretur. Nec enim dubium eſt quin omnia ſua retulerint in eum finem. Quę cùm ita ſint, vt indulgentia validè conferatur, præter ſufficientem conferentis authoritatem, requiritur cauſa pia ſeu iuſta,& rationabilis.

Nu.127 Si quis opponat relaxationem pœnitentiæ à Confeſſario iniunctæ,factam etiam ſine cauſa a Romano Pontifice, poſſe ita valere; vt is cui iniuncta eſt non teneatur illam implere. Reſpondet Nauar. *De indulg. notab.15.num.11.* poſſe quidem Papam,etiam ſine vlla cauſa;indulgentiam concedere quà tollat obligationem implendi pœnitentiam iniunctam, non tamen quâ pœnam condonet taxatam iudicio Dei pro peccato remiſſo: quia quantumuis iure humano conſtituta (de quorum numero eſt pœnitentiæ impoſitio tanquam facta ab homine) ſi bene conſtituta ſint non debeant ſine iuſta cauſa deſtrui: eorum tamen deſtructio, ſine iuſta cauſa per Papam fac^ι, tenet; non verò deſtructio eorum quæ ſunt iure diuino conſtituta,cuiuſmodi eſſe iſtud, vt indulgentia non detur ſine iuſta ac rationabili cauſa;ratio paulo ante propoſita ſatis oſtendit,& latiùs tractat Suarez *in citata ſect.1.& ſequen.2.*

De cauſa pia requiſita ad conceſſionem indulgentiæ.

SECTIO I.

Nu.128. PORRO dicta pia cauſa(vt ex Caiet.habet Gregor.à Valent. *non longè à citato initio*) contineri poteſt quocumque actu,ex quo aliqua Eccleſiæ vtilitas,aut Dei gloria redundet:ſiue per ſe, ſiue ob aliquem reſpectum,quem is habeat ad aliquid ex quo talis vtilitas vel gloria proueniat, aut probabiliter exiſtimetur prouentura, etiamſi res ſecus fortè habeat: vt v.g.quando Papa pro indulgentia obtinenda,aliquod pium opus faciendum iniungit in eum finem, vt inter duos principes ſtabiliatur pax, quæ videtur cedere in Eccleſiæ commodum, & reuera cedit in detrimentum.

Poteſt item eſſe: tum actus exterior,vt recitatio aliquarum precum, eleemoſyna, peregrinatio: tum interior,vt meditatio paſſionis Chriſti,examen conſcientiæ, &c. Poteſt quoque eſſe non modo actus proprius,ſed etiam alienus,vt eſt ille quo continetur pia cauſa,pro qua defunctis indulgentia per modum ſuffragij conceditur; is enim executioni mandatur, non ab ipſis defunctis,ſed ipſorum nomine à viuis. De qua re poſtea cap. vltimo quæſtio. quinta. Poteſt præterea eſſe non modo actus futurus quem tunc oporteat exequi,cùm acquiritur indulgentia:ſed etiã præteritus; vt cùm morientibus indulgentia datur propter opera bona quæ ipſi,vel alij fecerunt:neque aliud ſiue ab ipſis,ſiue ab aliis loco ipſorum faciendum exigitur:prout ex Durando & quibuſdam aliis conſequenter refert Gregor.à Valen.& Nauar.attigit *in comment. De indulgen.notab.22.n.36.* Poteſt denique eſſe actus alioqui debitus & poſitus in præcepto, Quod cum Angelo & Cordub.contra Syluestrũ idẽ Gregorius tenens,in illius ac præcedentium confirmationem adfert: quòd omnibus illis modis indulgentia concedatur ob cauſam quæ in Eccleſiæ vtilitatem & Dei gloriam cedat. Quodquidem,iuxta antedicta, ſufficit vt Eccleſiæ theſaurus cenſeatur ſecundùm Chriſti & Sanctorum intentionem diſpenſari. An autem quælibet talis cauſa ad indulgentiam neceſſaria, debeat eidem æquiualere, nec quantulacumque cauſa pia ad quantamcumque indulgentiam ſufficiat,difficile eſt ſtatuere:noſtro autem inſtituto ſatisfaciemus notando ſequentia.

Nu.129. Primum eſt:diſtinguendum eſſe in hac difficultate inter cauſam propriam indulgentiæ,ſeu relaxationis pœnæ temporariæ pro peccatis debitæ; & cauſam propriam conceſſionis indulgentiæ; hæc enim eſt opus aliquod pium iuxta prædicta:illa verò, ſunt Chriſti & Sanctorum ſatisfactiones peccatori applicatæ ex theſauro Eccleſiæ.

Secundum eſt: non eſſe neceſſarium ad validitatem indulgentiæ,vt opus pium pro quo ipſa datur,in complacentia & acceptatione diuina æquiualeat remiſſioni per indulgentiam ipſam factę;alioqui enim eadem remiſſio eſſet referenda ad idipſum opus, quo(vtpote æquiualente)tota compenſaretur: non autem in diſpenſationem theſauri Eccleſiæ. Quodquidem dicere, eſt indulgentiæ vim & rationem tollere,vt patet ex definitione illius tradita in præced.cap.10.

Tertium eſt,rationabilem eſſe alicuius indulgentiæ cauſam,intelligi poſſe dupliciter; primò de ea quæ ad hoc ſufficit, vt indulgentia verè, validéque detur ſecundùm intentionem Chriſti & Sanctorum, quorum ſunt ea bona quæ diſpenſantur. Secundò,de ea quæ ad hoc ſufficit, vt ſecundùm intentionem prædictam,indulgentia non modo verè & validè,ſed etiàm diſcretè,& ſine ſcandali periculo concedatur. Quo poſteriore intellectu, communiter admittitur cauſam rationabilem non cenſeri quamcumque piã, ſed quæ ſi non abſolutè,ſaltem ſecũdùm proportionem æquiualeat indulgentiæ: ita ſcilicet vt quanto maior indulgentia conceditur, tanto maiorem cauſam piam ſuppetere oporteat. Id quod recta ratio ſic dictat,vt contrauenitendo agatur indiſcretè,& puſillis occaſio detur contemnendi indulgentias, tanquam res parui momenti:aut quæ potius ad viuendi licentiam quàm ad vitæ emendationem facere videantur

deantur: aut etiam exiſtimandi Prælatos à quibus conceduntur diſſipatures potius eſſe quam diſpenſatores bonorum alienorum; ſatisfactionum, inquam Chriſti, & Sanctorum, ex quibus conflatur Eccleſiæ theſaurus.

Explicatio difficultatis de proportione requiſita inter indulgentiam, & cauſam piam propter quam illa datur.

SECTIO POSTERIOR.

Nu.130. Diſſenſio verò eſt inter Doctores (quorum ſententias diſcutiunt Gregor. à Valen. & Suarez: il e *in antea cit ca.7.* & hic *tom.4. diſput.54. ſect.3.*) Num vt cauſa priore intellectu rationabilis cenſeatur abſolutè ſufficiens ad verè validéque concedendam indulgentiam; ſatis ſit eam eſſe pium opus, quantumcumque non æquiualeat eidem indulgentiæ. Atque ad explicationem, omiſſa ſubtiliore diſcuſſione, *quã memorati authores, ei qui volet ſuppeditabunt*, contenti erimus pro praxi notare vnum ex tribus dici debere in hac re. Primum eſt, indulgentiam non valere niſi opus pium propter quod datur, remiſſioni quæ propter illud datur æquiualeat, ſaltem ex affectu & deuotione operantis. Secundum eſt, indulgentiam datam pro opere pio non æquiualenti, valere quidem, non tamen abſolutè quantum ipſa ſonat, ſed ſecundùm eam proportionem, qua ſuæ cauſæ reſpondet: vt ſi concedatur indulgentia centum annorum pro opere quod æquiualeat tantùm indulgentiæ viginti annorum: implendo illud non centum; ſed viginti tantùm annorum indulgentia acquiratur. Tertium eſt, quamcumque cauſam piam ſufficere, vt indulgentia valeat, eámque proinde valere tantùm quantùm ſonat: etiamſi fieri poſſit, vt is qui indulgentias maximas, propter cauſas minimas concedit, peccet ex quadam indiſcretione, aut ratione alicuius ſcandali inde ſequentis.

Nu.131. Primum autem propterea non videtur dicendum, quòd tollat omnem indulgentiarum vim, cùm commune ſit omnibus operibus bonis, vt tantum valeât, quantum eſt boni affectus in operante: ideóque inutilis eſſet indulgentia, ſine qua tantumdem ac cum ea obtineretur. Nec fauet quod Bonifac. Octauus *in Extrauag. Antiquorum. De pænitem. & remiſſ.* poſtquam conceſſit pleniſſimam indulgentiam iis qui centeſimo quoque anno viſitauerint Baſilicas vrbis Romæ, ſubiunxit vnumquemque eo plus meriturum & indulgentiam efficacius conſecuturum, quo Baſilicas illas deuotiùs viſitarit. Nam aduerbium illud *efficacius* non poteſt ſignificare exceſſum ex parte indulgentiæ, cuius ibi mentio eſt; quia cùm ſit pleniſſima, non poteſt plenior reddi, vt rectè gloſa *verbo conſequetur*, explicat. Significare ergo videtur exceſſum eum quem notat Gregor. à Valen. *ſub finem cit. ca.7.* vt is qui deuotiùs peregerit opus illud pium, poſſit moraliter certior eſſe de conſecuta ea pleniſſima indulgentia.

Sed neque ſecundum dicendum eſſe; patet ex eo, quod habeat incommodum graue; nempe, Summum Pontificem conſtitutum à Chriſto in Eccleſia magiſtrum veritatis, in quodam vſu muneris ſui, quantum in ſe eſt, decipere aliquando totam ipſam Eccleſiam. Etenim ſi Summorum Pontificum indulgentiæ non valeant abſolutè quantum ſonant; ſed ſolùm ſecundum proportionem cauſæ piæ propter quam dantur, deceptio in illarum conceſſione contingit: cum ex vna parte iidem Pontifices loquantur abſolutè, dicentes ſe tantam indulgentiam tale opus facientibus concedere: nullatenus indicata neceſſitate eâ æquiualentiæ ſecundùm proportionem, quam aliqui authores inducunt (de ea Suarez *tom.4. diſput. 55. ſect.3. nu.3. & 4.*) & ex altera parte fideles bona fide ſe tantam indulgentiam conſequi exiſtiment, quanta proponitur ſi præſtiterint illa quæ ad eam conſequendam imponuntur facienda, nihil cogitantes de prædicta neceſſitate. Quare decipiuntur, quod eſt graue incommodum.

Quocirca reſtat vt tertium videatur dicendum cum ipſo Gregor. à Valen. & pluribus aliis (quorum idem tum Suarez meminerunt: ille *in eod. cap.7. proponens 4. ſententiam*, & hic *in præced. nu.1.*) quod & vſui in Eccleſia recepto, & intentioni Chriſti ac Sanctorum conſentaneum eſſe, non ægrè ſibi perſuaſerit is, qui ſequentia conſiderauerit. Primum eſt, nemine repugnante, ad indulgentiam concedendam non requiri cauſam æquipollentem, vt v.g. ad indulgentiam 20. dierum concedendam, non eſſe neceſſarium talem cauſam interuenire, quæ per ſe mereatur tantam remiſſionem pœnæ, quantam in ſatisfactionem per viginti dies ſubire peccata commiſſa merentur: ſed aliam minorem, quæ cenſeatur rationabilis eſſe, cur Prælatus eamdem 20. dierum pœnam relaxet. Quanto autem minor eſſe poſſit, ſolum Deum certò ſcire, ſicut & quanta pœnitentia debeat à Confeſſario imponi, vt ea ad ſatisfaciendum pœnæ pro peccatis confeſſis debitæ, ſufficiat adæquatè. Nu.132.

Secundum eſt, in hoc diſpenſationis genere, Chriſtum & Sanctos noluiſſe tam exercere proportionalem iuſtitiam; cuique iuxta ſuum meritum, plus aut minus tribuentem; quam gratiam & liberalitatem, vt nomen ipſum indulgentiæ indicat, quo Eccleſia talem diſpenſationem cenſuit appellandam.

Tertium eſt, minimam gloriam diuinam, quæ ex quocumque opere pio Eccleſiæque vtili redondare poteſt, pluris fieri à Chriſto & Sanctis, quàm quodlibet pium opus ſatisfactorium, vt ſatisfactoriũ eſt; cùm eamdem gloriam conſtituerint omnium ſuarum ſatisfactionum finem; neque ipſi vereantur ne conflatus ex eis theſaurus, *cum infinitus ſit*, aliquando deficiat, quantumcumque pro paruis operibus magnæ indulgentiæ concedantur.

Sed obiicitur in contrarium, quòd nulla minima indulgentia poſſit ſine cauſa validè conferri. Ergo nec maior aut maxima indulgentia ſine maiori aut maxima cauſa. Reſpondendum eſt verò, quòd quamuis indulgentia non cenſeatur ſecundùm Chriſti & Sanctorum intentionem valida, niſi detur ob piam aliquam cauſam: non requiri tamen maiorem vel maximam cauſam piam, ad maiorem vel maximam indulgentiam, niſi vt detur prudenter, neque ſequatur inde offenſio vel diſſolutio populi, nec dantes peccent. Sicut igitur diſpenſator regis, id quod ad aliorum vtilitatem relictum eſt in domo regia; ſi diſpenſans illis, perperam id faciat, peccat quidem; ſed diſpenſatio eſt valida, quia non agit contra ſubſtantiam præcepti ſui Regis; ſed tantùm contra modum quo præceptum ſecundùm intentionem illius executioni mandandum fuit. Itaque Pontifex quantumuis peccaret dando magnas indulgentias pro paruis cauſis, tamen daret validè. Nu.133.

Neque verò de tali peccato damnandi ſunt Superiores, quoties amplas dant indulgentias, pro cauſis quæ nobis paruæ videntur; vt cum plenariam pro recitatione orationis Dominicæ & ſalutationis Angelicæ quinquies repetita in honorem quinque vulnerum Chriſti, ad impetrandum aduerſus Eccleſiæ hoſtes diuinum auxilium; & ſic de ſimilibus. Etſi enim cauſa per ſe videatur parua, tamen habito reſpectu ad Eccleſiæ vtilitatem & Dei gloriam (quam talis cauſa alio atque alio tẽpore poteſt adferre maiorem Nu.134.

Digitized by Google

iorem vel minorem) meritò præſumitur Pontifex cùm indulgentiam cõceſſit compertum habuiſſe, ex tali cauſa tantam Eccleſiæ vtilitatem, & Dei gloriam conſecuturam, quæ ſufficeret ad tantam Eccleſiaſtici theſauri diſpenſationem rationabilem. Accedit quòd ſi vnquam, nũc maximè locum habeat illud *cap. Fraternitatis diſtinct.* 24. Defectus noſtri temporis quibus non ſolùm merita, ſed etiam corpora ipſa hominum defecerunt, diſtrictionis non patitur in omnibus manere cenſuram. Vnde ſicut in imponendis rectè & prudenter pœnitentiis, non tam ſpectatur quantum pœnæ pro peccatis confeſſis meritò debeatur; quàm quantum Pœnitens pro ſua infirmitate facilè ſit ſubiturus; multúmque receditur à taxatione quam Canones pœnitentiales faciunt; quámque olim maiores noſtri vſurparunt. Sic etiam in concedendis Indulgentiis, rectè & prudenter Pontifex id ſpectat, quod fideles (de ſubſidio magnopere indigentes) non ſint recuſaturi; ne alioqui animum deſpondeant difficultate rei, qui contra animãtur facilitate, adducuntúrque ad Sacramentorum vſum alioqui neglectum: & ad Eccleſiæ tum reuerentiam, cuius tantam poteſtatem eſſe agnoſcunt: tum etiam amorem cuius tantam maternam pietatem experiuntur: ac demum ad glorificandum Deum, vt Patrem miſericordiſſimum quem vident tam benignè ſecum agere. Vnde (vt rectè notat Alphonſus à Viual. in priore parte Candel. aurei *cap. de indulg. num.* 11.) ſine cauſa Sotus *in* 4. *diſtinct.* 21. *quæſt.* 2. *a.* 2. *verſ. Noſtris temporibus*, videtur contemnere indulgentias; vni grano benedicto, vel vni altari affixas; quibus conceditur plenaria indulgentia vel liberatio animæ à purgatorio. Nam ſi ob actum quantumcumque modicum contritionis Deus liberaliſſimè peccatori reatum pœnæ æternæ condonet: cur negabitur (non obſtante quòd orationes vel alia pia opera, quæ ad tales indulgentias lucrandas iniunguntur, ſint modica) condonare iuſtificatis certam pœnam, adhuc ipſorum peccatis præteritis debitam.

Nu. 135. Quod ſi ex ea liberalitate aliqui capiant occaſionem diſſolutè viuendi, vel reuocentur ab agenda pœnitentia, non eſt Pontificum culpa; ſed talium malitia: vel concionatorum, aliorúmve qui eiuſmodi indulgentias promulgant, negligentia, dum non admonẽt eas nihil prodeſſe perſeuerãtibus in ſtatu peccati mortalis; à quo exiiſſe non ſunt putandi qui vitam in eo ducere, nec pœnitẽtiam per quam is deſeratur, agere volunt. Dicentibus autem hæreticis ridiculas eſſe tales indulgentias, cùm aditum in cœlum faciant adeo facilem. Reſpondendum eſt, multo magis ridiculum eſſe quod illi dicunt ſola perſuaſione, qua quis firmiter credit ſibi remiſſa eſſe peccata per Chriſti merita, ipſum ita liberari ab omni culpæ & pœnę reatu, vt nihil ei ſuperſit quo impediatur ab ingreſſu regni cœlorum. Ea enim ratione peccatori inimicóque Dei, multo faciliorẽ faciunt viam in regnũ cœlorũ, quàm nos faciamus iuſtificato & in Dei gratia reſtituto. Calumniantibus verò, interdum indulgentias dari pro certa pecuniæ ſumma; ſicque dantes incurrere in peccatum illius cui dictum eſt *Actorum* 8. Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam exiſtimaſti donum Dei pecunià poſſideri:] Occurrendum eſt ſecundùm Eccleſiæ inſtitutum talem pecuniam nunquam exigi: vt quaſi negotiatione quadam, emeretur peccatorum remiſsio: ſed vt largitione eleemoſynæ ad aliquem bonum finem relatã, ſuppeteret cauſa idonea, diſpenſandi per indulgentiam ex theſauro Eccleſiæ. Quòd ſi abuſus aliqui per paſtores irrepſerint, eos damnat Eccleſia, (vt videre eſt in *decreto De indulgen. ſeſſ.* 25. Concilij Trident.) quæ & indiſcretas indulgentias promulgari ſub pœna peccati mortalis prohibet *per Clement.* 1. *De priuileg.* 5. *Quibus etiam*.

CAPVT XIII.

De modis concedendi indulgentias.

SVMMARIVM.

136 *Pœna grauitas, quæ grauitati peccati reſpondet, eſt tum intenſionis tum extenſionis.*

137 *Grauitas intenſionis magis conuenit pœnæ luendæ in purgatorio, quàm grauitas extenſionis: non item luendæ in hac vita.*

138 *Per indulgentiam remittitur pœna peccatis debita, non ſolum vt taxata à Confeſſario vel à canonibus Eccleſiaſticis: ſed etiam vt a diuina iuſtitia.*

139 *Soli Deo notum eſt quanta extenſionis eſſe debeat pœna pro peccatis luenda in hac vita: ſicut & quantæ intenſionis ſit futura in purgatorio.*

140 *Indulgentia aliquot annorum, quomodo ſit accipienda.*

141 *Diſtinctio indulgentiæ in plenam, pleniorem, & pleniſſimam, quomodo ſit accipienda.*

142 *Conceſſio indulgentiæ, eſt strictè interpretanda.*

143 *Indulgentia plena ſeu plenaria quænam ſit.*

144 *Quæ plenior, & quæ pleniſſima.*

145 *Corollaria ex precedentibus deducta.*

146 *Indulgentia in forma iubilæi quid amplius habeat, quàm alia pleniſſima: & quid Iubilæi nomine ſignificetur.*

147 *Ne quidem pleniſſima indulgentia iuuat in foro externo.*

148 *Tres modi concedendi indulgentiam, relaxando tantùm partem pœnæ.*

149 *Quomodo ſit accipiendum, quod ſimul cum plena, datur aliquot dierum indulgentia.*

150 *Indulgentia data abſolutè & ſine reſtrictione, comprehendit pœnas tam iniungendas quàm iniũctas in Sacramentali confeſſione.*

151 *Documentum vtile pro parante ſe ad lucrandas indulgentias.*

152 *Indulgentia datur tum viuis tum mortuis, ſed illis per modũ abſolutionis, & his per modũ ſuffragij.*

153 *Indulgentia quædam à Papa immediatè datur, & quædam mandatur dari per alium.*

154 *Indulgentia quædam datur cum determinatione ad certum tempus vel locum: & quædam ſine ea determinatione.*

155 *Perennis ac longi temporis indulgentia lucrifieri poteſt pluries, alia tantùm ſemel.*

156 *De indulgentia conceſſa pro articulo mortis.*

157 *Ratio exequendi miniſterium commiſſum indulgentiam concedendi in articulo mortis.*

158 *Indulgentiæ quæ ſit duratio.*

159 *Duratio indulgentiæ quæ nec data eſt cum limitatione temporis, nec expreſſè in perpetuum.*

160 *Regula Cancellariæ eam limitantes.*

161 *Indulgentia etiam in perpetuum conceſſa per reuocationem ceſſare poteſt.*

162 *Pro arbitrio poteſt ab habente poteſtatem talis reuocatio fieri validè, imò & licitè, niſi obſtent ſcandalum, aut promiſſio facta in contrarium, aut animarum notabile detrimentum.*

163 *Non antè nocet reuocatio, quàm venerit in notitiam eorum, qui ipsâ indulgentiâ gaudebant.*

164 *Iudicium faciendum de reuocatione & ſuſpenſione indulgentiæ.*

165 *Duratio indulgentiæ non requirit durationem cauſæ propter quam conceſſa eſt.*

PRÆSCRIPTVS quidem eſt a Chriſto modus quo peccata mortalia debeant ab Eccleſiæ miniſtris

Google

miniſtris remitti, nempe Sacramentorum adminiſtratio: non item modus quo dum legitima adeſt cauſa, relaxari debeant temporales pœnæ, quibus poſt eam remiſſionem adhuc plerique manent obnoxij, ſed relictus eſt determinationi eiuſdem Eccleſiæ: quæ non vnum ſed plures vſurpat.

Notanda ad talium modorum intelligentiam.

SECTIO PRIOR.

Nu. 136. AD eos autem intelligendos notandum eſt primò; pœnam peccato debitam ita ei correſpondere, vt quod ſceleratius committitur, ſeuerius puniatur 24. quæſt. 1. cap. Non afferamus: ſicque ſecundùm menſuram delicti plagarum modus *Deut.* 25.] & quantum quis ſe glorificauit & in delicijs fuit, tantum detur illi tormentum & luctus Apoc. 18.] & in carcerem à iudice miſſus, non exeat inde donec reddat vltimum quadrantem, Matth. 5.] Sicque fieri, vt ea ipſa pœna ſuam habeat quantitatem; tum intenſionis, quæ ſecundùm grauitatem illius: tum extenſionis, quæ ſecundùm maius aut minus tempus quo durat, attenditur. Quam quantitatem necesſe non eſt æqualiter eſſe vtriuſque modi: ſed ſiue maioris ſit intenſionis, quàm extenſionis, ſiue contra: ſufficit vtroque illo modo coniunctim eam correſpondere peccati grauitati.

Nu. 137. Notandum eſt ſecundò conſentaneum eſſe ſentire pœnam temporalem alicui peccato correſpondentem, quatenus luitur in purgatorio, magnitudinem ſuam habere magis ſecundùm intenſionem, quàm ſecundùm extenſionem: quatenus verò luitur in hoc mundo magis habere ſecundùm extenſionem quàm ſecundùm intenſionem; id eſt, magis ſecundùm durationem, quàm ſecundùm acerbitatem: quia homo in hoc mundo debet vitam ſuam temporalem conſeruare, & operibus ad eam neceſſarijs vacare: multum verò intenſa pœnitentia nocet temporali vitæ, nec permittit ad opera neceſſaria attendere.

Accedit quod extenſione Pœnitentiæ magis quàm intenſione inducatur homo ad bene operandum: quod illi ſolemne, perpetuumque eſſe debet in hoc mundo. In purgatorio autem conuenit pœnam acerbiorem eſſe, quam diuturniorem: quia locus eſt ſatisfaciendi, in quo anima ſubijcitur rigori diuinæ iuſtitiæ, purgaturque (vt habet bulla Eugenij quarti, qua continetur Sacramentorum doctrina in Concilio Floren.) a peccatorum reliquijs: quò nitidè, ad nitidiſſimam Dei præſentiam & viſionem admittatur. Quâ præſentiâ illam *Dei amicam*, longiore tempore priuari; minus conuenit, quàm breuiori tempore torqueri pœna acerbiore.

Nu. 138. Notandum eſt tertiò, quòd ex D. Thom. & Alberto magno habet D. Antoninus 1. *par. tit.* 10. *cap.* 3. §. 3. indulgentiam remittere non ſolùm temporalem pœnam taxatam à Confeſſario vel à Canone Eccleſiaſtico; ſed etiam taxatam à diuina iuſtitia. Quod idem vult Sotus *in* 4. *diſtinct.* 21. *quæſt.* 2. *art.* 1. *concl.* 1. cùm ait indulgentiam tantum valere, non ſolùm in foro Eccleſiæ, ſed etiam apud Deum, quantum ſonat; ita vt æquiualenter ei quod ſonat, liberet non ſolùm ab obligatione implendi pœnitentiam à miniſtro Eccleſiæ impoſitam; ſed etiam à pœna purgatorij. Quod idem patet ex ſupra memorata bulla Leonis decimi: in qua ſtatuitur debere (ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ Romano Pontifici reſeruata) ab omnibus teneri & prædicari: omnes qui veraciter indulgentias legitimè in Eccleſia conceſſas fuerint conſecuti, à tanta temporali pœna ſecundùm diuinam iuſtitiam pro peccatis actualibus ſuis debita liberari, quanta conceſſæ & quæſitæ indulgentiæ æquiualet. Confirmatur etiam ex eo, quod ad claues regni cœlorum, Eccleſiæ conceſſas a Chriſto, ſpectet tollere peccatum ex omni parte, quà impedit ingreſſum in cœlum: cùm abſolute dictum ſit, Quodcumque ſolueritis ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis; & quorum remiſeritis peccata remittuntur eis.] Impeditur autem ingreſſus, vt per alia, ſic per pœnas temporales culpa remiſſa pro peccatis ſecundùm diuinam iuſtitiam debitas: vt oſtendunt omnia argumēta quibus doctrina Catholica de purgatorio (quæ corruit illo fundamento ſublato) propugnatur aduerſus hæreticos; quæ videri poſſunt apud Bellarm. *in tomo* 2. *controuerſia* 6. *lib.* 1.

Notandum eſt quartò, quod vt ſoli Deo notum eſt in particulari, quantum pœnæ temporalis in purgatorio luendæ ſecundùm diuinam iuſtitiam debeatur cuique peccato; ita eidem ſoli notum eſſe, quam diuturna huius vitæ pœna requiratur ad illam æquiualenter compenſandam; nihilominus Sanctos patres edidiſſe Canones quibus certæ durationis pœnitentias, pro certis peccatis præſcripſerunt, quas probabiliter exiſtimarunt ſufficere pro pœnis quæ eiſdem peccatis ſecundùm iuſtitiam diuinam debebentur; aut ſi fortè non ſufficerent, id quod deeſſet remitteretur in reconciliatione Pœnitentis. Nu. 139.

Quæ cùm ita ſint duo ſtatuuntur. Alterum eſt, quando aliquot annorum indulgentia conceditur, tantum pœnæ purgatorij condonari tam luctanti, quantum per totidem annorum pœnitentiam in hac vita peractam, condonatum fuiſſet. Quod ait Innocentio *ad cap. Quod autem De pœnitent. & remiſſ.* & Palud. *in* 4 *diſtinct.* 20. *quæſt.* 4. *artic.* 2. communiter receptum eſſe ait Nauarr. *in comment. de indulgen. notab.* 11 *num.* 8. Alterum eſt, non eſſe quod quis offendatur indulgentijs quæ dantur centum, aut mille aut plurium annorum, eo quod non ſoleat vita hominis eſſe tam longa. Nam eæ ſic ſunt accipiendæ, vt per illas relaxetur tantum pœnæ purgatorij peccatis, ſecundùm diuinam iuſtitiam debitæ; quantum a pœnitente in hoc mundo redimeretur agendo pœnitentiam centum, aut mille aut plurium annorum, ſi tamdiu viueret. Quod nihil abſurdi continere potet: quia cùm per aliquot canones admoneamur pro vnoquoque mortali peccato ſi graue ſit, imponendam eſſe pœnitentiam ſeptem annorum, ſin grauius decem annorum; ſin demum grauiſſimum quindecim annorū, ac etiam totius vitæ, vt ea correſpōdeat pœnæ purgatorij, talibus peccatis ſecundùm diuinam iuſtitiam debitæ; manifeſtum eſt fieri poſſe, vt quis egeat huius vitæ pœnitentijs centum, mille, ac etiam plurium annorum; ſicut fieri poteſt vt centies vel millies, ac etiam ſæpius ſe peccatis eiuſmodi contaminauerit in vita ſua. Nu. 140.

Primus modus concedendi indulgentiam: nempe relaxando totam pœnam.

SECTIO II.

HIs ita poſitis facile eſt intelligere, quòd cùm varij ſint modi concedendi indulgentias, primam & præcipuam varietatem illorum in hoc conſiſtere; quòd talis conceſſio fiat nonnunquam relaxando totam pœnam, quam quis ſecundùm iuſtitiam diuinam luere debet in purgatorio pro omnibus ſuis peccatis: nonnunquam verò partem tantùm aliquam eiuſmodi pœnæ remittendo: ſaltem per ſe; quod addo, quia poteſt accidere vt indulgentia quæ conce-

ditur

ditur quadraginta, verbi gratia, aut centum annorum ſufficiat alicui ad ipſum liberandum ab omni purgatorij pœna peccatis ſuis debita.

Nu.141. Cæterùm quod Sotus ait *in cit. art. 1. col. antepē.* priore modo conceſſam indulgentiam dici indifferenter tum plenam, tum pleniorem, tum pleniſſimam, Nauarr. *in comment. de indulgen. notab.* 9. reiicit: non quidem approbando differentiam quam Sotus ipſe refert Adrianum & Summiſtas dare: ſed aliam aſsignando; nimirum quòd plena dicatur qua relaxatur tota pœna debita peccatis omnibus cõfeſsis, plenior verò, qua tota pœna debita, tum peccatis omnibus confeſsis, tum etiam mortalibus in confeſsione oblitis, obliuione quæ non impedierit eorum deletionem: pleniſsima denique, qua tota pœna debita peccatis tam confeſsis quam oblitis, támque mortalibus quàm venialibus. Fundamentum autem ſic diſtinguendi inter ſe plenam, pleniorem & pleniſsimam indulgentiam, idē Nauarr. ponit. Tum in verbis primæ Extrauagantis cõmunis. De pœnit. & remiſſ. quę ſunt: Non modò plenam & largiorem, imò pleniſsimam omnium ſuorum concedimus veniam delictorum. Hæc enim indicant Pontificis mentem eſſe, maius aliquid concedere quàm ſimpliciter concedendo plenam indulgentiam. Tum etiam in eo, quòd conceſsio indulgentiæ ſit ſtrictè interpretanda duabus de cauſis præter cæteras.

Nu.142. Altera eſt quod *iuxta cap. Cùm ex eo, de Pœnit. & remiſſ.* per illam eneruetur pœnitentialis ſatisfactio, tantopere nobis vtilis, & ad quam nos tanto ſtudio Eccleſia inuitat per tot canones pœnitentiales, & per ieiunij Quadrageſimalis, Quatuor temporum & quarundam Vigiliarum, impoſitionem ſub pœna peccati mortalis. Altera eſt, quòd cùm indulgentiam concedens ſoluat de alieno alterius debita; præſumi debeat id potius facere parcè, quàm effuse; ne cēſeatur potius diſſipator, quam fidelis diſpenſator bonorum domini ſui. At non eſſet ſtricta interpretatio, in qua tantùm poſitiuo, quantum comparatiuo; & vtrique, quantum ſuperlatiuo tribueretur. Quare putandum eſt aliquid minus concedi per plenam, quam per pleniorem: & per hanc, quàm per pleniſſimam indulgentiam.

Nu.143. Quòd vero idipſum minus aptè aſſignetur eo quo ante poſitum eſt modo, ſic oſtenditur. Quia relaxatio pœnæ peccatis confeſſis debitæ eadem eſt, ac relaxatio pœnitentiarum iniunctarum; aut quæ iniungi debuerunt à Confeſſario (nec enim pœnitentiæ iniungi poſſunt niſi pro peccatis confeſſis cùm cætera maneāt incognita, nec ſine cognitione poſſit in iniungendis pœnis æquitas ſeruari ex Concil. Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 5.) indulgentia plena ſeu plenaria, (inter quæ duo nomina nihil intereſſe quoad ſignificationem Nauarr. notat *in eod. notab. 9. num.* 14.) aptè dicitur quæ tollit omnes pœnitentias iniunctas, aut quæ erant iniungendæ. Sicut enim olim (de quo Nauarr. in eodem comment. notabili 11. *nu.* 15. 16. *&* 17.) quia vſitatior forma cõcedendi indulgentias erat, vt expreſsè ad pœnitentias iniūctas eæ reſtringerentur fiebat vt plena, plenariáve indulgentia intelligeretur, conceſſa tantùm de pœnitentiis iniūctis, niſi aliquid amplius conceſſum ſignificaretur. Ita nunc quia mutata illa antiqua conſuetudine videmus æque, immo magis frequenter indulgentias conceſſas ſimpliciter quam cum reſtrictione ad pœnitētias iniūctas: meritò plenam ſeu plenariam ita accipimus, vt ſit qua relaxantur omnes pœnitentiæ iniunctæ, & quæ debuerant iniūgi: atque adeo quâ relaxatur tota pœna peccatis confeſſis debita. Et certè cum olim canones pœnitentiales (quibus ſufficienter taxata credebatur pœna pro vnoquoque peccato debita) eſſent in vſu quotidiano, *vt in citato num.* 15. ex aliis habet Nauarr. fierétque vt bona Chriſtianorum pars, multorum annorum, quadragenarum, menſium, & dierum onerata eſſet pœnitentiis, meritò præſumebatur Pōtifex, concedendo plenam indulgentiam, intendere animum ad illarum remiſſionem. Nunc autem cum ab eorumdem Canonum ſeueritate ita receſſum eſt, vt pauciſſimi etiam dies, ac nulli pene anni pœnitentiæ iniungantur; ne plena ſeu plenaria indulgentia à Papa conceſſa, parum aut nihil plerumque proſit; meritò interpretamur concedentis animum eſſe, non tantùm pœnitentias iniunctas, ſed etiam eas quę iniungi debuerant ſufficientes ad redimendam tantam purgatorij pœnam pro peccatis confeſſis debitam a Pœnitente.

Iam verò, ſi indulgentia plena, ſimpliciter dicatur ea, quâ omnes pœnæ peccatis confeſſis debitæ relaxantur, meritò plenior dicetur, quæ totam pœnam temporalem peccatis mortalibus tam cõfeſſis quàm oblitis debitam, tollit: & pleniſſima, quæ omnem tam venialibus quàm mortalibus, tã confeſſis quàm oblitis (alioqui de neceſſitate confitendis) pœnam condonat: cum non poſſit meliori ratione explicari quid amplius valeat plenior quàm plena; & quid vtraque hæc minùs valeat, quàm pleniſſima. Si quis opponat plenitudinem non accipere augmentum *ex cap. Si omnia 6. quæſt.* 1. ideóque non dari de facto indulgentiam pleniorem plena. Reſpondet Nauarr. *in eod. notab. 9. nu.* 6. quod plenum eſt vno reſpectu, plenius eſſe poſſe altero reſpectu; vnde ſicut modius qui vt raſus, eſt plenus; poteſt plenior eſſe, vt cumulatus; ita indulgentia quæ plena eſt reſpectu pœnitentiarum pro peccatis confeſſis iniunctarum, & iniungendarum, plenior eſſe poteſt per additionem remiſſionis pœnæ debitæ pro peccatis mortalibus oblitis, factam remiſſioni pœnæ debitæ peccatis ore confeſſis. Nu.144.

Ex quibus infertur primò, nec plenam, nec pleniorem indulgentiam pertinere ad primum, de quo agimus modum concedendi indulgentias: cùm neutra per ſe tollat totam pœnam quam quis pro ſuis peccatis ſecundùm diuinam iuſtitiam deberet luere in purgatorio. Nu.145.

Infertur ſecundò, conceſſa plenâ indulgentiâ ſimpliciter, non cenſeri conceſſam pleniſſimam nec pleniorem, cùm illa ſit quid minus quam hæc, & conceſſio indulgentiæ ſit ſtrictè interpretanda. Quam illationem Nauarr. conſequenter habet *num.* 7. Ex quo *in num.* 10. *&* 15 aduerte quoque indulgentiam plenam ſeu plenariam omnium peccatorum, & indulgentiam plenam ſeu plenariam ad inſtar anni Iubilæi, cenſeri pleniſſimam. Nam Pontifex dicendo omnia peccata, nullum excipit cuius pœnam non relaxet; quódque indulgentia anni Iubilæi pleniſſima ſit, apertè conſtat ex ſecunda Extrauag. communi De pœnitent. & remiſſ. & per conſequens, eam pariter quæ ad inſtar illius datur pleniſſimam eſſe, prout ipſe Nauarr. oſtendit *in ſequenti notabili* 26. Ex quibus patet non eſſe confundendam indulgentiam plenam peccatorũ, cum indulgentia omniũ peccatorum aut cum indulgentia in forma Iubilæi, quoniam minor eſt: ſicut nec confundi debet cum plenaria de pœnitentiis iniunctis, quoniam maior eſt: vtpote quæ etiam ad iniungendas extenditur, cùm ad iniunctas, altera ſit reſtricta. Hic tria occurrũt obiter notanda.

Primum eſt, indulgentiam in forma Iubilæi plus cæteris pleniſsimis habere ex accidenti, hoc nomine, quòd ſimul cum ea ſæpe concedatur facultas abſoluendi à caſibus reſeruatis, & commutandi vota: & interdum diſpenſandi ſuper rebus malè poſſeſsis, quarum veri domini ignorantur. Nu.146.

Secundum eſt, indulgentiam Iubilæi, quam Bonifacius 8. *in 1. Extrauag. communi De pœnit. & remiſſion.* conceſsit centeſimo quoque anno, Clementem ſextum

tum *in ſeq. 1. Extrauag.* ad quinquageſimum quemque annum tranſtuliſſe, & Paulum ſecundum, ac ſucceſſorem ipſius Sixtum quartum, ad quemque annum vigeſimum quintum, vt fidem facit ſubſequens quarta Extrauagans: atque hoc modo manere in Eccleſia annum Iubilæi ſic dictum ob analogiam quam tanta remiſſio ſpiritalis in eo facta, habet cum remiſſione temporali, quæ quinquageſimo quoque anno fiebat apud Iudæos iuſſu Dei *Leuit.* 25. vbi talis annus dicitur Iubileus. De qua appellatione & comparatione inter vtramque remiſſionem Nauarr. *in comment. de indulg. notab.* 1. 2. 3. *&* 4. qui etiam oſtendit *in ſequenti notab.* 7. ante editam à Bonifacio octauo prædictam Extrauag. fuiſſe in Eccleſia Catholica Iubilæi vſum. Ipſum qui volet conſulat.

Nu. 147. Tertium eſt, quod idem Nauarr. habet *notab.* 11. *numer.* 20 indulgentiam quantumlibet pleniſſimam, nihil relaxare de pœnis in foro externo debitis; itaut illam adeptus, poſſit in hoc per Iudicem ſiue ſæcularem, ſiue eccleſiaſticum caſtigari. Adde nec relaxare pœnitentias in confeſſione iniunctas in medicinam: & tanquam neceſſarias ad peccata vitanda in poſterum; Quoniam illa cederet alioqui in præiudicium pœnitentis. Hæcque hactenus de modo conceſſionis indulgentiæ, relaxando totam pœnam.

Secundus modus concedendi indulgentiam: nempe relaxando tantùm pœnæ partem.

SECTIO III.

De poſteriori verò modo, quo in indulgentia pars tantùm pœnæ peccatis debitæ remittitur: ſciendum eſt, cum plures particulares ſub ſe continere, qui tamen ad tres reuocantur.

Nu. 148. Primus eſt, quo datur plena, ſeu plenaria indulgentia peccatorum, certum aliquid facientibus: Talem enim indulgentiam non eſſe totius pœnæ peccatis debitæ, niſi aliud contineat quo ea amplietur, patet ex ſupradictis. Quod Nauarr. *notab.* 6. *num.* 11. monet eſſe notandum, ne decipi contingat in lectione authorum qui contrarium ſupponere videntur; vt D. Anton. 1. *par. tit.* 10. *cap.* 3. §. 4.

Secundus eſt, quo indulgentia datur cum limitatione expreſſa ad certam partem pœnæ peccatis debitæ; vt cùm datur indulgentia tertiæ aut quartæ partis peccatorum, & nihil amplius; aut cùm datur tantùm de pœnitentiis iniunctis: vltra quas reſtant non iniunctæ, & pœnæ peccatis non confeſſis debitæ: aut cùm tam de iniunctis quàm de iniungendis datur; quod eſt (iuxta ſupradicta) dari de pœnis debitis pro omnibus peccatis confeſſis: præter quæ ſuperſunt peccata in confeſſione oblita, quorum pœnæ non relaxantur per talis modi indulgentiam ſtrictè (per ſuperiùs nu. 142. tradita) interpretandam.

Tertius modus eſt, quo indulgentia conceditur limitata certo numero dierum & annorum; vt quadraginta, vel centum, vel etiam plurium aut paucorum. Exemplum eſſe poteſt quod teſte Nauarro *notab.* 11. *nu.* 11. noſtra etiam ætate Romanus Pontifex concedit ſingulis diebus Dominicis Aduentus, & Quadrageſimæ, quinque, & ſeptem annos, & totidem Quadragenas de vera indulgentia.

Nu. 149. Porro tria ſunt circa hos modos notanda. Primũ eſt, quod ex Cordub approbat Gregor. à Valen, *in lib. De indulgen. cap.* 6. quando primus modus cum tertio miſcetur, id eſt, cùm præter plenariam indulgentiam conceduntur adhuc aliquot dies; id addi ad cautelam: quâ cùm diuerſæ ſint Doctorum ſententiæ de ſufficientia cauſæ concedendi indulgentias, is qui indulgentiam quærit, certus ſit nihil ex parte cauſæ impedire quin ſaltem quoad illos dies, eam lucretur.

Secundum eſt, indulgentiam ſiue plenam, ſiue li- Nu. 150.
mitatam certo dierum vel annorum numero, datam abſolutè & ſine illa additione, *de iniunctis*, comprehendere tam iniungendas quàm iniunctas pœnitentias; itaut is qui plenariam indulgentiam lucratur, liber ſit non modò ab obligatione perſoluendi pœnitentiam ſibi à Confeſſario impoſitam (quod Nauarr. *notab.* 31. *num.* 43. probat per illud, quod *in cap. Cum ex eo, de pœniten. & remiſſ.* ſatisfactio pœnitentialis, per indulgentiam eneruari dicitur) ſed etiam à pœna pro peccatis confeſſis luenda in purgatorio. Ei verò qui lucratur indulgentiam quadraginta vel centum dierum, tantum pœnæ in Purgatorio luendæ condonetur, quantum redimeret per pœnitentiam totidem diebus in præſenti vita actam. Id quod Sotus & Nauarr. ille *in 4. diſtinct.* 21. *quæſt.* 2. *art.* 1. *concl.* 3. & hic *not.* 11. *à num.* 9. confirmant pluribus rationibus. Sed hac vna contenti erimus; quòd tam Epiſcopi quam Papa poſſint, & velint ſub tali forma, tam iniungendas quàm iniunctas comprehendere. Quodquidem Caietanus de Papa vltro concedens de Epiſcopis negat; quia *in cap. Cum ex eo. de pœniten. & remiſſ.* Epiſcopis limitatur omnis poteſtas quam ipſi habebant concedendi indulgentias. Si enim aliqua relinqueretur illimitata, adhuc locus eſſet indiſcretis indulgẽtiis: ad quas impediendas Canon ille editus eſt. At in eo limitatur ſolùm poteſtas dandi indulgentias de iniunctis. Quare Epiſcoporum non eſt alia. Eidem verò, *loco citato, nu.* 10. rectè occurrit Nauarrus inquiens, quòd cùm ipſe fateatur difficilius, maiúſque eſſe tollere pœnitentiam iniunctam: quæ iudicio hominis ſimul & Dei pro peccatis debetur: quam iniungendam quæ debetur tantùm iudicio Dei: fateri quoque debeat Epiſcopos ſicut poſſunt tollere iniunctas pœnitentias, poſſe quoque tollere iniungendas. Licet autem in prædicto canone fiat tantùm expreſſa mentio pœnitentiarum iniunctarum: in illo tamen limitari, non tantùm harum indulgendarum poteſtatem, ſed etiam poteſtatem indulgendi iniungendas, vt patet ex ratione quæ in eo redditur talis limitationis: nempe vt tollatur abuſus indulgentiarum indiſcretarum: quæ ratio pariter habet locum in indulgentiis de pœnitentiis iniunctis & de iniungendis. Velle autem Papam & Epiſcopos illud quod dictum eſt, hinc ſatis patet; quia ea cui nulla pœnitentia iniuncta eſſet, aut certè modici temporis: vt ſæpius hodie fit, parum aut penè nihil prodeſſent tales indulgentiæ. quod abſurdum eſt: quia vt idem Nauarr. bene argumentatur *in ſeq. num.* 8. res in dubio, ita interpretanda eſt, vt valeat, ex lege Quoties ff. de reg. iuris. Accedit quod verba, *concedimus tot dierum indulgentiam*, ſecundùm propriam ſuam ſignificationem, æquè comprehendant dies iniunctos, ac non iniunctos; & luendæ pœnæ in Purgatorio, æquè ac alios dies.

Tertium eſt, quod ex Palud. habet Nauar. *notab* 9. Nu. 151.
num. 12. ei qui ſe parat ad lucrandas indulgentias de iniunctis pœnitentiis datas, expedire plurimùm vt priùs confiteatur peccata, rogétque Confeſſarium vt tot dies, vel annos pœnitentiæ iniungat, quot indulgentia quam lucraturus eſt continet, vel illos omnes annos & dies qui ad integram deletionem peccatorum ſuorum ſunt neceſſarij. Iniungat inquam, ſub præcepto diſiuncto; quòd vel totam illam pœnitentiam impleat, vel ſibi quærat indulgentiam, quæ tali impletioni æquipolleat. Vbi nota ex eodem *in ſequen. notab.* 11. *num.* 19. indulgentias vnius anni de pœnitentiis iniunctis, lucrifactas ab eo cui impoſita eſt grauior pœnitentia, plus de ſe prodeſſe, quàm ei cui impoſita eſt leuior: non tantùm quoad hoc ſeculum; ſed etiam quoad futurum; cùm per indulgentiam, nõ tantùm tollatur obligatio ſuſtinendæ pœnæ iniunctæ,

peregrinandi,&c.ſed etiam remittatur tantum pœnæ purgatorij,quantum fuiſſet remiſſum illam ſuſtinendo. Plus autem cæteris paribus remiſſum fuiſſet ſuſtinendo grauiorem quam leniorem. Dixi, *cæteris paribus*: quoniam ob maiorem charitatem qua quis patitur,poſſet tantum aut plus ſatisfacere quid leue faciendo,quàm alter faciendo aliquid grauius, cum minore charitatis feruore.

Alij modi concedendi indulgentiam.

SECTIO IV.

Nu. 152. TRes adhuc notantur varietates in modo concedendi indulgentias:quarum prima in eo conſiſtit,quòd viuis indulgentia detur per modum abſolutionis ſeu donationis;& defunctis per modum ſuffragij ſeu impetrationis à Deo; quemadmodū definit Leo decimus *in Bulla de indulgentiis edita anno Domini* 1518.

Circa eam verò notandum eſt, non diſtingui duos iſtos modos, quaſi viuis indulgentia concedatur virtute clauium, poteſtatiſve ligandi & ſoluendi à Chriſto relictæ in Eccleſia; non item defunctis (vtroque enim modo authoritate Apoſtolicâ concedi,habetur ex eadem bulla) ſed propterea diſtingui, quòd indulgentiæ quæ dantur viuis, proximè directéqoe dentur illi qui facit opus præſcriptum:perinde ac ſolet abſolutio à peccatis proxime dari ei, qui facit confeſſionem,quam ipſa prærequirit:quæ verò dantur defunctis,transferantur ab vno ad alium, id eſt,non dentur ei qui facit opus pium,ſed alteri pro quo illud facit.Id enim eſt dari per modum ſuffragij: quandoquidem ſuffragium reſpicit alterum pro quo fit.Quę ratio huius diſtinctionis ſumitur ex eo quod in citata Bulla dicitur, Romanum Pontificem diſpenſare thesaurum meritorum Chriſti; vel per modum abſolutionis indulgentiam conferendo:vel per modum ſuffragij illam transferendo.

Aduerte autem iſtud ipſum quod dicitur viuis per modum abſolutionis, & defunctis per modum ſuffragij indulgentiam dari, intelligendum eſſe de eo quod fit ordinariè:cùm nihil obſtet,quominus viuo perinde ac defuncto, Papa concedat indulgentiam iniungendo ei opus, quod alius pro ipſo faciat ex Nauar.*notab.*12.*num.*23.*&* 24.Itémque poſsit defuncto indulgentiam concedere propter præterita merita ipſius in Eccleſiam,ex eodem Nauar.*in ſequ. nu.* 33.34.35.*&* 36.

Differentia autem generalis poni poteſt in eo, quòd viuis indulgentia concedatur tanquam ſubditis,exercendo actum poteſtatis iudiciariæ,quam Papa tanquam Vicarius Chriſti habet,vt ad puniendū, ſic ad liberandum à pœna,cōpenſando eam ex Eccleſiæ theſauro diſpenſationi ipſius diuinitus cōmiſſo.

Mortuis autem concedatur,non vt ſubditis quos iudicet,ſed vt charitate coniunctis,quibus indigentibus ſubueniri poteſt ex theſauro Eccleſiæ. De qua tota re latè diſſerit Suarez *tom.*4.*diſput.*53. in quibus immorando egrederemur noſtros limites.

Satis ergo nobis ſit notare ſecundò,abſolutionem vt eſt actus clauium, ſumi tum ſpecialiter pro ſola remiſsione peccatorum facta per modum ſententiæ Iudicis:tum generaliter non tantùm pro illa.ſed etiā pro alia facta aliter quàm per modum ſententiæ.Indulgentiam autem dici non poſſe abſolutionem priore modo;quia conſequenter dicendum eſſet Papam dum indulgentias perpetuas cōcedit,abſoluere nondum natos,atque adeo futuros poſt multos annos:quod abſurdum eſt.Itaque dici poſteriore modo; nimirum, quòd fit remiſsio quoad temporales pœnas;facta, non quidem per modum ſententiæ ſicut abſolutio Sacramentalis:ſed per modum diſpenſationis bonorum communium factæ indigentibus. Id quod *in Extrauag.Unigenitus,De pœniten.& remiſſionib.& in citata Bulla Leonis X.*ſatis ſignificatur,cùm poteſtas per quam ipſa ſit, vocatur poteſtas diſpenſandi theſaurum meritorum Chriſti in Eccleſia relictum.

Aduerte verò obiter, quòd vt remiſſio peccatorum mortalium quoad culpam,& pœnam æternam, non eſt de eſſentia abſolutionis Sacramentalis, ſed effectus ex ea, iuxta Chriſti inſtitutionem, conſequens,ita nec remiſſionem pœnæ temporalis,eſſe de indulgentiæ eſſentia (quæ conſiſtit in memorati theſauri diſpenſatione) ſed illius tantummodo effectum: qui ſæpe ipſam conſequitur poſt multos dies vel menſes vel annos:vt quæ extenditur ad nondum natos.

Secunda varietas in eo eſt,quòd quædam imme- *Nu.* 153.
diatè à Papa concedatur, hoc vel illud facienti; & quædam ab eo mandetur concedi per Confeſſarium, vel alium Eccleſiæ miniſtrum. Inter quas *ex Nauar.notab.*30.*nu.*14.differt;quòd illa, *tanquam lata nimirum ſententia quæ in rem iudicatam tranſierit*: ipſo iure,& ſine alicuius abſolutione acquiratur.Hæc verò,*tanquam ſententia ferenda*,non acquiratur niſi mediante abſolutione miniſtri, cui datum eſt mandatum de concedenda. Cuius abſolutionis forma (de qua latiùs Suarez *diſput.*56.*ſect.*1.*nu.*5.6.7.*&* 8.)non requirit quidem certa determinatáque verba;imò ſine verbis,poteſt conſtare ſcriptis, aut aliis externis ſignis quæ verbis æquipolleant: nihilominus talia eiuſdem abſolutionis ſigna requirit,quæ determinatè illam indicent:cùm in iis quæ humano more inter homines tranſiguntur,id quod vnus confert alteri debeat ſigno externo indicari.

Vnde quamuis maximè conueniens ſit forma, quam idem author refert ex D.Anton.& Syluestro; Authoritate Sedis Apoſtolicæ mihi commiſſa,concedo tibi talem vel talem remiſsionem. Ea tamen non eſt neceſſaria;ſed ſufficere poteſt quæcunque: dummodo ſit ſignificatiua remiſsionis ſeu abſolutionis;etiamſi non indicet authoritatem à qua procedit,nec effectum quem determinatè producit; nēpe talem vel tantam pœnarum relaxationem:adeout poſsit talis indulgentia concedi in confeſsione per verba abſolutionis Sacramentalis;ſi Confeſſarius ea proferens intendat,ſicut abſoluere à peccatis, pro poteſtate quam habet conferendi Sacramentum pœnitentiæ:ita & à pœna eiſdem peccatis debita liberare,pro poteſtate ſibi commiſſa conferendi indulgentiam.De quibus Suarez pleniùs.Sed nobis ſufficit eam eſſe communem doctrinam ex Nauar.*in cōment. De indulgen.notab.*30.*n.*8.quæ à pari confirmatur per ea quæ dicentur in ſequen.lib.nono nu.78.de forma abſolutionis ab excommunicatione: vtraque enim abſolutio ab eadem poteſtate pendens,eundem modum habet ab ea proueniendi.

Tertia varietas in eo conſiſtit,quòd aliquando in- *Nu.* 154.
dulgentia abſolutè, & ſine illius determinatione ad certum locum vel tempus concedatur,aliquod pium opus facientibus: vt à Sixto IV. omnibus, & ſingulis Chriſti fidelibus præſentibus & futuris vbicumque degentibus,qui tertiam Roſarij partem, Id eſt,quinquies Pater & quinquagies Aue Maria dixerint conceditur indulgentia quinque annorum, & totidem Quadragenarum prout refert Nauar. *in Miſcell.*1.*de Roſario nu.*3.*& in ſequen.Miſcel.*14.*nu.*1. Aliquando verò detur cum dicta determinatione: qui modus adhuc varius eſt.Nam ex D.Anton.2.*parte tit.*10.*cap.*3.§.4.& Nauar.*in comment.de indulg. notab.*30.*num.*2.conceditur viſitantibus certum locum certo tempore;vt plena conceditur viſitantibus Romæ certas Eccleſias vigeſimoquinto quoque anno,

qui annus Iubilæi dicitur; itémque aliæ quas videmos paſſim conceſſas viſitantibus à Veſpera in Veſperam certa loca, certis diebus: quarum etiam meminit Nauar. *notab.* 31 *num.* 36. *&* 37.

Nu. 155. Ac earum differentiam ab illis quæ ſunt præcedentis formæ perenneſque dicuntur, hanc adfert ex S. Thoma, quòd ſemel tantùm quæri poſſint (intellige in vnoquoque ex iis diebus pro quibus ſunt conceſſæ) illæ verò quæri poſſint ſæpius: nempe, *vt Nauar. ſubiungit*, bis aut plures eodem etiam die; dummodo non toties & tali modo, vt fraus quædam & irriſio eſſe videatur: vt videretur ſi quis ſubinde egrediendo Eccleſiam, vellet eam viſitanti conceſſam indulgentiam lucrifacere. Nota autem ex eodem authore *in ſequen. notab.* 32. *numero* 46. *verſus finem*, hanc differentiam non eſſe extendendam ad indulgentias temporales, quæ non ſunt determinatorum dierum ſed longioris temporis: quoniam eæ tanquam perennes, durante tempore pro quo conceduntur poſſunt ſæpius lucrifieri. Sic enim, vt ibidem ipſe ex instituto probat, poteſt quis in anno Iubilæi bis, ter, & plures indulgentiam tunc conceſſam lucrari, faciendo viſitationes ad id requiſitas. Sic etiam à Palud traditum *in* 4. *diſtinct.* 10. *queſt.* 4. *art. primo* §. *tertio concl.* 3 ipſe quoque. *tum ibidem tum in præced. notab.* 15. *&* 19 approbat: nempe indulgentiam in perpetuum vel in aliquod certum tempus longius conceſſam viſitantibus aliquam Eccleſiam, lucrifieri poſſe quolibet menſe & quolibet die.

De indulgentia conceſſa pro articulo mortis.

SECTIO V.

Nu. 156. QVædam porro indulgentia ita conceditur vt extra mortis articulum quæri poſſit, & quædam demum in mortis tantùm articulo. Circa quem modum Nauar notat *in notab.* 30. *num.* 3. mortis articulum in hac materia, *niſi aliud exprimatur*, intelligendum eſſe non tantùm verum, ſed etiam præſumptum: ſicut & in materia de extrema vnctione: itaut probabiliter moriturus poſſit vti indulgentia pro articulo mortis ſibi conceſſa: quam lucrabitur, ſi cætera requiſita concurrant, quantumuis non moriatur. Sed id certe ex eodem authore *in Miſcell.* 18. *de Roſario B. Virginis Mariæ num.* 4. indulgentiam datã pro mortis articulo vnâ tantùm vice; non acquiri in articulo mortis præſumptæ, ſed tãtùm mortis veræ, ſi conceſſionis formula nullum requirat miniſteriũ Confeſſarij, vel alterius per quem ea debeat in tali articulo concedi: ſed Papa ipſe per ſe eam pro tali tẽpore concedat. Ratio eſt: quia intentio taliter cõcedentis cenſetur eſſe vt virtute gratiæ quam impertitur, is qui illam adipiſcitur ex hoc mundo exeat liber ab onere ſuſtinendi in vita futura pœnas peccatis ſuis debitas: qui exitus non contingit in præſumptæ, ſed tantùm in veræ mortis articulo: quo fit vt talis indulgentia non proſit in articulo mortis præſumptæ tantùm nec veræ: neque in illo vſurpata, conſummatur, ſed remanet adhuc pro vero mortis articulo.

Quod ſi conceſſionis formula prædictum Confeſſarij miniſterium requirat: patet indulgentiam conceſſam acquiri etiam in articulo mortis præſumpto: quoniam ea poſſet alioqui fruſtranea eſſe. Si enim articulus veræ mortis expectari debeat vt Miniſter ille poſſit ad cõcedendum adhiberi, nec ſufficiat quod quis probabiliter credatur moriturus: fiet plerumque vt mors præueniens reddat ſuperuacaneã illam Summi Pontificis gratiam. Cuiuſmodi periculum ideo non timetur in indulgentia conceſſa priore modo, quòd adueniente mortis articulo, ipſo iure ea quæratur; neque requiratur miniſterium cuiuſquam alterius à Papa. Ex quo diſcrimine, inter vtrumque talem indulgentiæ concedendæ modum, conſequens eſt alterum: nempe quòd indulgentia poſteriore modo cõceſſa prodeſſe poſſit in articulo mortis præſumptæ, atque in eo vſurpata conſummetur, nec ipſa remaneat pro veræ mortis articulo: cuius contrarium diximus de conceſſa priore modo.

Rationem exequendi dictum miniſterium poſt D. Antonium *in ſequen.* §. 5. Nauarrus *in cit. notab.* 30. tractat, ponderatã formã qua per viam ſpecialis indulti indulgentia conceditur dicẽdo: quòd talis habeat facultatem eligendi idoneum Confeſſorem in articulo mortis, qui vigore ei conceſſæ indulgentiæ, valeat eum abſoluere ab omnibus peccatis de quibus eſt corde contritus & ore confeſſus, exceptis iis quæ perpetraſſet ſub fiducia talis gratiæ. Sufficiet autem ad antedicta hæc addere. Nu. 157.

Primum (quod is habet *num.* 8.) eſt ad talem indulgentiã concedendã per Confeſſarium, ſufficere ſi ipſe dicat. Concedo tibi indulgentiam prout in hac bulla continetur, vel dicat aliud æquipollens; quia nulla certa verba præſcripta ſunt ad concedendam indulgentiam, ſicut nec ad dandam abſolutionem ab excommunicatione, iuxta communiter receptam ſententiam.

Secundum, de quo Nauar. *in ſeq. num. nono*, eſt ſicut in articulo mortis, cum non poteſt Sacerdos haberi, poteſt confeſſio fieri Clerico non Sacerdoti, & in huius defectu laico (ea ratione ſcilicet, qua traditum eſt in priori parte lib. 1 cap. 1. ſect. 3.) ita etiam defectu Sacerdotis, Clericum non Sacerdotem; & defectu tam huius quàm illius, laicum poſſe exercere miniſterium cõcedendi prædictam indulgentiam: cùm id nec ſit ſacramentaliter abſoluere; nec prærequirat ſacramentalem abſolutionem ſicut prærequireret, ſi in forma conceſſionis diceretur: Ab omnibus peccatis de quibus es ſacramentaliter abſolutus. Quo caſu ſolus Sacerdos poſſet eſſe idoneus Confeſſarius, cùm ſolus poſſit audita confeſſione Sacramentaliter abſoluere.

Tertium, de quo Nauar. *ibidem num.* 12. eſt. Eum qui factus eſt mentis impos, ſi cùm eſſet ſana mente declarauit ſe confiteri & abſolui velle, capacem eſſe ſupradictæ indulgentiæ accipiendæ in articulo mortis, habendo ſpeciale illud, quod ſuprà commemorauimus indultum; quemadmodum capax eſſet abſolutionis Sacramentalis iuxta tradenda *in ſeq. lib.* 8. *ca.* 3. *ſect.* 1. Pro hoc autem ac pro præcedenti addito, facit quòd liceat indulgentiam (cùm ſit fauor) reſpectu eius cui conceditur, late interpretari, dummodo non obſtet, quòd reſpectu concedentis cenſeretur indiſcreta, & abuſus diſpenſationis bonorum alienorum ei creditæ.

De duratione & ceſſatione indulgentiæ cõceſſæ.

SECTIO VLTIMA.

INdulgentiã pro certo tãtùm tẽpore conceſſam nõ Nu. 158.
durare vltra illud, ex eo patet; quòd indulgẽtia tãtũ valeat quantũ ſonat, vt quoad cætera, ſic & quoad durationem, cùm non excedat voluntatem concedẽtis, expreſſam ipſius verbis. Conceſſam verò expreſsè in perpetuũ, conſtat ob eãdem rationẽ ſemper durare, etiam mortuo eo qui cõceſſit; vt eſt ſententia cõmuniter recepta teſte Nauar. *in commẽt. de indulg. not.* 31. *num.* 15. Quæ procedit ſiue ille ſit Papa, ſiue alius, vt Suarez declarat *tom.* 4. *diſp.* 57. *ſect.* 2. *n.* 4. Probatur verò quia cõcedentis præcedẽs volũtas nõ retractata moraliter, manet ad eum moralem effectum ſufficienter;

cienter, prout confirmatur à ſimili; quia nec literæ ſalui conductus pereunt mortuo concedente: nec licentia celebrandi extra locum ſacrum, aut recipiendi Ordines conceſſa ab Epiſcopo, ceſſat ipſo mortuo: & ſic de ſimilibus. Veruntamen deſtructo loco cui indulgentia conceſſa eſt, ipſa cenſetur reuocata, vt idem Nauar. *in ſequent. numero* 27 habet ex Palud. Et ratio eſt: quia vt indulgentia certæ perſonæ data ad vitam, durat quamdiu illa viuit; ſic data certo loco, etiam perénis, durat tantum quamdiu is manet, non item eo deſtructo; quia licet indulgentia non concedatur propriè ipſi loco, ſed hominibus, qui eam lucraturi ſunt: tamen quia conceditur lucranda certo tantum loco, eo deſtructo cenſetur ablata poteſtas lucrandi: perinde ac pro certo tempore conceſſa, eo tranſacto, ipſa lucrifieri non poſſet: quandoquidem vt tempus elapſum, ſic locus deſtructus amplius non eſt. Perpetuitas ergo iſtiuſmodi cernitur maximè in illis indulgentiis, quæ religionibus aliiſve communitatibus & familiis, quæ ſucceſſione continua perſeuerant, conceduntur in perpetuum, ſiue expreſsè, ſiue etiam virtualiter: vt concedi cenſentur eæ quæ ſine limitatione temporis dantur.

Nu. 159. Id quod ex communi ſententia, authoribus in eam citatis, habes Suarez *in præced. ſect.* 1. *num.* 5. Et probat, quia cùm Superior in tali indulgentia non ponat limitationem temporis, nec nos debemus ponere. Non enim eſt noſtrum limitare Superioris voluntatem, ſive definitum terminum aſſignare. Quare vel illa nullo tempore valet, quod dici non poteſt; vel valet ſine limitatione temporis: perpetuáque eſt. Sic D. Anton. ait *in* 1. *par. tit.* 10. *cap.* 3. §. 4. quando indulgentia datur omnibus viſitantibus certum locum, certo die intra annum, eam permanere donec reuocetur à Papa, vel ab alio authoritate ipſius, ſufficienter ad id munito. Quod tamen intelligendum eſt cum hac exceptione: niſi in contrarium regula Cancellariæ fuerit: qua Sedes Apoſtolica declarauerit limitaueritque verba. Nam, *vt Suarez notat loco cit.* ſecundùm talem declarationem & limitationem Papa cenſendus eſt loqui, ſi loquatur abſque alia ſpeciali declaratione.

Nu. 160. Vnde notandum eſt quod Nauarr. *in cit. comment. notab.* 9. *num.* 8. *&* 9. habet ex regula 57. & 59. Cancellariæ indulgentiam pro certis diebus cuiuſlibet anni futuri conceſſam, reſtringendam eſſe ad viginti annos: & conceſſam alicui Eccleſiæ vel capellæ tacita alia qualibet parua eidem conceſſa, nihil valere. Item ſi indulgentia petatur ſimpliciter pro feſto, vel feſtis loci pij, & Papa conceſſerit per (fiat) tantummodo cenſeri conceſſos tres annos ſi Eccleſia fuerit Cathedralis, vel inſignis Collegiata, aut ſolēne monaſterium: alioqui duos annos, & duas quadragenas. Sin conceſſerit per (fiat vt petitur) Cathedrali, Collegiatæ, & monaſterio, quatuor: aliis verò, tres annos conceſſos videri.

Nu. 161. Quod attinet ad ceſſationem indulgentiæ conceſſæ: ea contingit maximè per reuocationem, factā ſiue ab eo qui conceſſit, ſiue ab ipſius ſucceſſore (tanquam eo qui moraliter eſt idem) ac multo magis ab ipſius Superiore. De qua re ſatis conſtat ex communi Eccleſiæ vſu, quo reuocari videmus indulgentias granis benedictis & aliis ſimilibus rebus attributas. Conſtat etiam ex Extrauag. communi Quemadmodum, De pœniten. & remiſſionib. per quam durante Iubilæo, omnes aliæ indulgentiæ vbique ceſſant. Atque alle eidem authores inter ſe conſentire, Suarez notat *in citata ſect.* 1. *num.* 5. Conſequenter inquirens, An pro arbitrio, & abſque cauſa talis reuocatio fieri poſſit.

Nu. 162. Statuis autem poſſe, tum validè, tum etiam licitè: quia indulgentia ab initio fuit beneficium gratuitum, quod potuit liberè, & ſine alia cauſa licitè negari, tanquam dependens ex ſola concedentis voluntate. Quare poteſt quoque liberè non conſeruari pro tempore futuro: quod idem eſt ac reuocari. Patet conſecutio: quia per conceſſionem indulgentiæ perpetuæ nullum ius acquiritur illi cui conceditur; quandoquidem ea non obſtat, quin talis indulgentia maneat in ratione cuiuſdam gratię pendentis ex voluntate concedentis. Vnde nulla ei fit iniuria, ſi tali fauore pro arbitrio priuetur. Quanquam ex alio capite poteſt reuocatio illicita eſſe: vt ſi generet ſcandalum, eo quod ſit ſignum odij: vel ſi concedens promiſerit ſe non reuocaturum; vel ſi ea creditur valde fructuoſa animabus, nec nocumentum vllum afferre: quia contra charitatem & officium boni paſtoris ille tunc ageret.

Communis autem Doctorum ſententia eſt (quod Suarez nominatis aliquot eis notat *in ſequen. num.* 8.) indulgentiam non extingui reuocatione, donec hæc peruenerit ad notitiam eorum qui illa gaudebant. Eam enim eſſe intentionem Summi Pontificis valde probabile eſt: cùm alioqui contingeret multos fideles facere opera ad indulgentiam requiſita, & fraudari fructu illius, ſine ſua culpa; quod credibile non eſt Papam intendere. Vnde infertur pro praxi quod idem author habet *in ſequenti num.* 9. Si quis bona fide peccata reſeruata rite confeſſus eſſet, & abſolutus ab eis, in virtute indulti conceſſi in ordine ad indulgentiam illam quam reuocatam eſſe inuincibiliter ignorat: infertur inquam, talem confeſſionem poſſe cenſeri validam, taliſetque abſolutum manere liberum; etiam a cenſuris atque ab onere comparendi coram Superiore. Eam enim mentem eſſe Papæ credibile eſt: cùm aliud, & periculoſum ſit, & valde oneroſum. Nu. 163.

Cæterum hæc de reuocatione dicta, dicenda pariter eſſe de indulgentiæ ſuſpenſione Suarez bene monet *in fine ſequentis num. decimi*: quia ſuſpenſio indulgentiæ eſt reuocatio quædam illius ad tempus, quo elapſo ipſa reſtituitur. Cùm autem in dubio interrogamur ſuper reuocatione, aut ſuſpenſione indulgentiarum, aut facultatum quæ ſimul cum eis plerumque conceduntur: puta commutádi vota, vel diſpenſandi in eis, vel componendi de male acquiſitis, quorum veri domini ignorantur, vel eligendi Confeſſarium qui abſoluat à caſibus reſeruatis, vel edendi oua, aut lacticinia in Quadrageſima: vel celebrandi ſuper altare portatile, vel dicendi hoc aut illud officium: tunc, inquam, debemus attente legere, & expendere literas Apoſtolicas, illam de qua agitur reuocationem continentes: ſicque ex eis iudicium ferre ea ratione qua fert Nauarrus *in ſæpe memorato comment. de indulgen. notab.* 14. 15. 16. 27. 28. 29. *&* 33. Cuius doctrina in tali difficultate magnam lucem adfert, vt & illa quam habet Suarez *tom.* 4. *diſput.* 56. fere per totam; in quibus breuitatis ſtudio non immorabimur, præſertim cum talium literarum interpretatio doctrinam eminentem requirat: ideóque conſultius ſit ſimplices Confeſſarios, quorum inſtitutionem habemus propoſitā, ad Doctores pro illarum intelligentia recurrere: quam id per ſe conari, quod impar eſſe ipſorum viribus facilè contingit. Nu. 164.

Supereſt monendum durationi indulgentiæ non obſtare quòd ceſſet cauſa propter quam conceſſa eſt. Nam ſi cauſa temporalis ſufficiens fuit ad indulgentiam concedendam pro aliquo ſpatio temporis: hæc toto eo tempore manet, quamuis cauſa non duret tamdiu. Sic enim pro dedicatione Eccleſiæ quæ in vno die fit, dari poteſt indulgentia lucranda intra totum anni ſpatium. De qua re Suarez in fine memorati tomi quarti. Nu. 165.

CAPVT VLTIMVM.

De indulgentiis, quoad earum acquiſitionem.

SVMMARIVM.

166 *Requiſita ad indulgentiæ acquiſitionem ſunt poteſtas, cauſa iuſta concedendi, atque capacitas acquirendi.*

167 *Ad validitatem indulgentiarum non requiritur literas expediri de illarum conceſſione.*

168 *Solus exiſtens in ſtatu gratiæ, capax eſt indulgentiarum.*

169 *Probabile eſt exiſtentem in peccato mortali quo tempore lucranda eſt indulgentia, etiamſi faciat opera præſcripta, nec tunc, nec poſtea diuina gratia reſtitutum, eam lucrari.*

170 *Cùm nemo ſciat an ſit in ſtatu gratiæ, quomodo poſſit ob lucratam indulgentiam ſe exiſtimare liberum à ſatisfactione per Confeſſarium ſibi impoſita.*

171 *Ad acquiſitionem indulgentiæ, quando neceſſaria ſit confeſſio Sacramentalis actu facta.*

172 *Quando ſufficiat illius propoſitum, etiamſi indulgentia conceſſa ſit, verè pœnitentibus & confeſſis.*

173 *Qualis confeſſio, & quando, facienda ſit ad lucrandam indulgentiam confeſſis conceſſam.*

174 *Quomodo ſatisfactio requiratur ad acquirendam indulgentiam.*

175 *Quorſum concedatur indulgentia, ſi ad eam acquirendam opus ſit ſatisfactione.*

176 *Ad acquirendam indulgentiam neceſſaria eſt executio pij operis, propter quod conceſſa eſt.*

177 *Non ſufficit ad id voluntas exequendi, neque executio partis, ne quidem ad partem indulgentiæ acquirendam; neque impedimentum in eo excuſat.*

178 *Non ante perfectum totum opus impoſitum, acquiritur indulgentia.*

179 *Rationes dubitandi, an neceſſarium ſit totum perfici in ſtatu gratiæ.*

180 *Reſolutio dubij, ſufficere poſſe vltimam partem fieri in ſtatu gratiæ.*

181 *Solutio allatorum in contrarium.*

182 *Facultates ſimul cum indulgentia conceſſas, ſine ea acquiri, etiam in peccato mortali, non repugnat.*

183 *Qui indulgentiam conſequi vult, debet per ſeipſum implere opus pro ea acquirenda impoſitum, niſi per alium impleri poſſe ſit expreſſum.*

184 *Implendum eſt ſecundum formam in conceſſione præſcriptam.*

185 *Exceptio, ex quadam æquitate, & tacita intentione indulgentis.*

186 *Ad indulgentiam conſequendam impoſitum exhortando, non præcipiendo.*

187 *Præſtandum ad indulgentiam acquirendam, cùm imponitur opus indeterminatum.*

188 *Peccans implendo opus impoſitum, quando impeditur indulgentiam acquirere.*

189 *Relaxatio pœnarum per indulgentiam extenditur ad pœnas, tam peccatorum quæ conceſſionem illius præceſſerunt quàm quæ ſecuta ſunt.*

190 *Idque etiamſi quis hæc commiſerit, ex certa ſpe conſequendæ indulgentiæ.*

191 *Relaxatio pœnæ peccatis anterioribus debitæ, quæſita per indulgentiam, non amittitur ob relapſum in peccatum mortale.*

192 *Indulgentias acquirere poſſunt tantùm qui ſunt in ſtatu gratiæ: de quorum numero ſunt qui detinentur in purgatorio.*

193 *Inferior Papa non poteſt indulgentiam pro defunctis concedere: quid ſit Papam id poſſe per modum ſuffragij.*

194 *Quando proſit defunctis indulgentia.*

195 *Prodeſt illis, etiamſi is qui opus impoſitum exequitur ſit in ſtatu peccati mortalis.*

196 *Pro bonis quæ defunctus geſſit adhuc viuens, poteſt ei concedi indulgentia.*

197 *Indulgentiam lucraturo, etiam in articulo mortis, expedit habere animum ſatisfaciendi Deo.*

198 *Ob quæſitam defuncto indulgentiam, non ſunt omittenda Eccleſiaſtica ſuffragia pro eo facienda, & cur.*

199 *Superior capax eſt acquirendæ indulgentiæ, quam concedit.*

PRIMA QVÆSTIO.

Quænam requirantur ad indulgentiarum acquiſitionem.

PRo huius explicatione dicendum eſt: conſtare ex definitione Leonis decimi in bulla de indulgent. edita anno 1518. ex parte quidem concedentis, requiri poteſtatem clauium Eccleſiæ à Chriſto inſtitutarum ad regnum cœlorum fidelibus ſuis aperiendum, tollendo ab eis impedimenta ingrediendi in illud: ex parte vero indulgentiæ ipſam concedi ob rationabilem cauſam; ac demum ex parte acquirentis ipſum eſſe in gratia. ſiue vt memoratus Pontifex loquitur, fidelem eſſe qui charitate iungẽte membrum ſit Chriſti. Quod eſt, vt dici ſolet, ad acquirendam indulgentiam requiri authoritatem in concedente, pietatem in opere, & habilitatem in acquirente. Nu. 166.

Atque de duobus prioribus requiſitis nihil aliud ſupereſt addendum ad antedicta, quam non eſſe neceſſarium ad validitatem indulgentiarum, literas de earum conceſſione expediri ab habente concedendi facultatem: etiamſi id conducat ad probationem eiuſdem conceſſionis. Nam voluntas concedendi, quæ ipſi cõceſſioni vim tribuit, non tantum ſcripto ſed etiam verbo, & alio ſigno externo ſufficienter exprimi poteſt. Vnde ex Nauarro *in comment. de indulg. notab. 31. num.* 45. Religioſi qui ſub virtute obedientiæ, & interminatione maledictionis æternæ *in Clemen. 1. §. 1. de priuileg.* prohibentur prædicare indulgentias indiſcretas, ſecus facientes non peccant præſertim mortaliter, quantumcumque de literis conceſſionis earum nihil cognoſcant, dummodo verè conceſſas eſſe ab eo qui potuit aliunde ſciant, aut certè probabilibus argumentis id credant: quandoquidem alioqui damnandi eſſent peccati mortalis Concionatores qui exiſtentes in ſuggeſtu, rogantur per ſcedulam, vt indulgentias, ſibi alioqui ignotas, publicent, hoc vel illo tempore, aut loco quærendas; id quod durum videri meritò *ait Nauarrus*, poſito quòd id faciant ſine contemptu dictæ prohibitionis, ac ſine temeritate: indiciis probabilibus credendo veras nec ementitas eſſe tales indulgentias. Nu. 167.

Circa tertium requiſitum notandum eſt primò; ipſum probari adhuc *per Extrauag. 1. De pœnitent. & remiſſ.* prout Nauarr. oſtendit *in eodem comment. notab. 37. num. 1.* itémque *ex cap. Legatur 24. quæſt. 2.* ac ex inde ſumpta regula iuris in 6. Peccati venia non datur niſi correcto: Præterea ex eo inferri illud, quod communiter eſſe à Canoniſtis receptum ait Nauarr. *in ſeq. num. 2.* Indulgentiam inquam, nihil prodeſſe exiſtentibus in peccato mortali: ne quidem (vt contra Sylueſtrum addit ibidem Nauarr.) pro eo tempore quo poſtea fuerint in ſtatu gratiæ: quia ſecundùm memoratas Extrauagantes theſaurus meritorum Chriſti, & Sanctorum diſpenſandus eſt tantùm verè pœnitentibus: ſiue, quod idem eſt, *& habet bulla* Nu. 168.

Leonis

Leonis decimi antecitata, fidelibus qui charitate coniuncte membra Chriſti ſunt: quales certum eſt non eſſe eos qui mortali culpâ inficiuntur.

Nu. 169. Vnde qui in tali ſtatu fuerint, quo tempore lucrandæ ſunt indulgentiæ, neque tunc neque poſtea vi earum acquirent relaxationem pœnarum peccatis ſuis debitarum. Cuius contrarium ſentit quidem cũ Syluestro Henriquez *in ſua ſumma lib.7.cap.9.§.3.* ſed ipſum eſt minus tutũ quàm aliud: ideoque illi poſtponendum in ordine ad vſum acquirendi indulgentias; quarum theſaurus ſolis amicis Dei aperitur, vt memoratæ Summorum Pontificum conſtitutiones declarant. Aliis enim clauſus manet tanquam iis qui maculati peccato mortali, non temporali pœnæ, quæ per indulgentiam tollitur, ſed æternæ ſunt obnoxij. Itaque tenendum eſt quod Nauarr. ipſe expreſſit *in eod. comment. notab.19.ſub finem*: eos qui benedictioni Epiſcopali interſunt, vel orationes quarum pronunciatoribus conceduntur indulgentiæ, recitant, vel alia opera impoſita pro conſequendis aliquibus indulgentiis exequuntur: nullam nec minimam indulgentiam conſequi, niſi vel ſe à poſtrema confeſſione ritè facta, mundos à peccato mortali ſeruauerint, vel magna cura procuratam eorum quæ poſt eam peccarint, cõtritionem ante habuerint, qua omnia & ſingula peccata mortalia ita diſpliceant, ob amorem Dei principaliter, vt ad nullum bonum quærendum vel malum vitandum velint ea denuo admittere; neque ſufficit aliquantulam memoriam, & aliquantulum dolorem eorum præconcipere.

Nu. 170. Dubitarit autem aliquis ſi ad indulgentiam conſequendam oporteat eſſe in ſtatu gratiæ, cùm nemo ſciat an amore vel odio dignus ſit, *ex Eccleſiaſtis nono cap.* quomodo vnquam tuta conſcientia poſſit omitti pœnitentia iniuncta, propter acquiſitam æquipollentem illi indulgentiam? Cui dubitationi Nauarr. *notab.31.num.43.* occurrit inquiens, ad excuſationem à peccato tranſgreſſionis præcepti de implenda pœnitentia ſufficere, quòd quis probabiliter credat ſe conſecutum indulgentiam: etiamſi id non ſufficiat ad percipiendum indulgentiæ fructum; nempe remiſſionem pœnæ pro peccatis luendæ in Purgatorio; ſicut Euchariſtiæ ſumptio in Paſchate, illum qui credit probabiliter ſe eſſe in ſtatu gratiæ, liberat à peccato tranſgreſſionis præcepti eccleſiaſtici dati de eadem ſumptione: ſed ſi ille reuera ſit in ſtatu peccati mortalis, ea non profert in ipſo ſalutares ſuos fructus, *ex cap. Quotidie de conſecr. diſt.2.* Subiungit idem author *in ſequent. num.44.* quod diligenter eſt memoriæ commendandum, vnanimi Theologorum & Canoniſtarum omnium conſenſu, dandum eſſe conſilium, ne quis ob indulgentias ceſſet à pœnitentiæ operibus, non modò ob præfatam incertitudinem, ſed etiam ob remedium quod illa adferunt aduerſus peccata futura, & ob ſatisfactionis indigentiam, qua plerumque maiore laboramus quàm exiſtimemus.

SECVNDA QVÆSTIO.

An ad indulgentiam acquirendam, actualis confeſſio peccatorum comitari debeat contritionem, quâ peccator iam reſtitutus eſt diuinæ gratiæ.

HVic Nauarr. *in comment. de indulgen. notab.18.* rectè ſatisfacit per ſequentia documenta maximè notanda pro praxi.

Nu. 171. Primum eſt, Papam cùm poſſit indulgentiam cõcedere contritis nondum actu confeſſis, præſumendum eſſe, quòd ea ratione concedat, ſi mentionem confeſſionis non faciat expreſſe. Ratio eſt, quia confeſſio non requiritur iure diuino ad indulgentiæ acquiſitionem, ſicut contritio, *quæ medium eſt de ſe neceſſarium ad iuſtificationem peccatoris*: ſed iure tantùm humano, ideóque non ſit neceſſe hanc ſicut illam ſubintelligi, quando expreſſa non eſt a Papa.

Secundum eſt, Si Papa facit expreſſam mentionem confeſſionis: vt concedendo indulgentiam verè pœnitentibus, & confeſſis, præſumi vere, mentem eius eſſe, vt ad talis indulgentiæ acquiſitionem, præcedat cum contritione confeſſio de peccatis actu facta. In confirmationem Nauarr. adfert tum alia, tum quòd diſpoſitio copulata, qualis eſt facta verè pœnitentibus & confeſſis, exigat vtriuſque partis veritatem: neque ille qui tantummodo habet propoſitum confitendi, poſſit verè dici confeſſus. Tum etiam quòd in dubio, non ſit à verborum proprietate recedendum: vt recederetur intelligendo nomine confeſſi, eum qui habet propoſitum confitendi: præſertim vbi is diſtinguitur à contrito; qui nequit talis eſſe abſque propoſito confitendi, iuxta ante tradita *lib.5. cap.5. ſect.4.* Tum demum quod forma præſcripta ad indulgentiarum acquiſitionem ſit ſeruanda. Papa autem ſufficientiſſimè declaret ſe actualem confeſſionem præſcribere, cùm dicit ſe indulgentiam dare verè pœnitentibus, & confeſsis.

Tertium eſt, *quo præcedens temperatur*, illum indul- Nu. 172.
gentiam pœnitentibus & confeſſis conceſſam acquiſiturum, qui contritus confiteri voluit quidem, ſed non potuit ob Confeſſarij defectum, vel ob ægritudinem, vel ob excommunicationem, aliámve legitimam cauſam. Quod ſimiliter dici poteſt de eo qui probabili facti vel iuris ignorantiâ, ſe legitimè confeſſum eſſe putat, cùm non ſit, ob aliquam cauſam ipſi occultam. Ratio eſſe poteſt: quòd concedens meritò exiſtimetur fuiſſe ea mente, vt exigeret confeſſionem quatenus in cuiuſque poteſtate eſt eam facere.

Quartum eſt, Non eſſe neceſſarium, *niſi Bulla con-* Nu. 173.
ceſſionis aliud exprimat, vt generalem confeſſionem omnium ſuorum peccatorum faciat ille cui contrito & confeſſo conceditur plenaria indulgentia, ſed ſufficere vt confiteatur ea mortalia quæ nunquam fuit antea confeſſus. Similiter nec neceſſarium eſſe confeſſionem fieri eo die vel tempore quo lucranda eſt indulgentia; ſed ſufficere vt poſt vltimam confeſsionem, nullum admiſerit peccatum mortale, nec recordetur alicuius nondum detecti in confeſsione. Ita *ex gloſa magna ad Extrauag.1. communem De pœnitent. & remiſſion.* habet Nauarr. *in ſequen. num.17. & 18* Rationémque addit, quòd intentio Papæ non videatur eſſe obligandi quemquam ad confitenda iterum peccata quæ ſemel legitimè confeſſus eſt, vel probabiliter credit ſe legitime confeſſum eſſe: præſertim cùm talis obligatio nullo humano præcepto poſsit imponi: vt habitum eſt in *lib.6.cap.4.parte poſteriore dubio 2.*

Quintum eſt, *quod in miſcell.95. de orat. idem Nauar. habet*: melius eſſe confiteri ante eleemoſynas, orationes, & ieiunia imponi ſolita ad acquirendam indulgentiam in forma Iubilæi conceſſam: quam poſtea confiteri. Nam Sacramentalis confeſsio, eſt vnum de præcipuis mediis acquirendi ſtatum gratiæ. In quo ſtatu facta bona, ſunt Deo gratiora, & ex conſequenti accommodatiora ad obtinẽdum ab eo illud cuius gratia Iubilæum conceditur. Quod etſi ita ſit, ille tamen, qui differt cõfeſsionem vſque ad mane Dominicæ in qua communicare debet, indulgẽtiam ipſam acquirit (vt idem reſoluit) ſi cætera omnia per bullam requiſita impleuerit: quia cum in eo caſu confeſsio iubeatur, non ob ipſam principaliter, ſed ob Euchariſtiam, cuius ſumptioni præmittenda eſt de præcepto, vt conſtat ex Concil. Trident. *ſeſſ.13.cap.7.*

ſatis ſeruat bullæ ordinem quoad confeſſionem, qui illam facit ante communionem tempore apto ſumendam.

TERTIA QVÆSTIO.

An ad acquirendam indulgentiam præter contritionem & confeſſionem, ſatiſfactio requiratur.

Nu.174. HAnc tractaus Nauarr. in comment. de indulgent. notab. 21. non damnat quidem eos qui partem negantem ſequuntur: eoquod vt ſuffragia vnius fidelis proſint alteri ſufficiat ambos membra eſſe vnius corporis coniuncta per charitatem: nihilominus tamen cum Caiet. *in tom. 1. opuſc. tract. 10. qu. 1.* partem affirmantem tenendam cenſet: vt non modò tutiorem, ſed etiam vt magis rationi conformem. Parum enim rationabile videtur, vt ei qui non vult, neque quantum poteſt curat pro ſe ſatisfacere, ſubueniatur de theſauro Eccleſiæ; cum Pœnitens grauiſſimis Purgatorij pœnis obnoxius perinde habeat ſe ad eum theſaurum, ac debitor pœnæ grauiſſimorum cruciatuum ad pecuniam ærarij publici vel amicorum labores, quibus poteſt ab eadem pœna redimi. At ſi quis pecunioſus, & corpus ad labores habens aptum, nollet ſuâ pecunia, nec ſuo labore ab illis cruciatibus ſe redimere, ſed ex ærario publico ſibi ſuccurri peteret; aut omnem laborem ad ſe liberandum neceſſarium ſubiri ab amico vellet, meritò irrationabilis exiſtimaretur. Quare ſimiliter videri debet is qui ex theſauro Eccleſiæ velit laboribus Chriſti & Sanctorum pro ſuis peccatis ſatisfieri, nolitque illud quod poteſt ad id de ſuo conferre.

Vnde patet ad indulgentiam acquirendam meritò cenſeri, opus eſſe vt impoſita à Confeſſario pro peccatis perpetratis pœnitentia acceptetur, aut propoſitum firmum concipiatur agendi pœnitentiam quantum oportet ad ſatisfaciendum Deo pro ſuis peccatis. Et certè quia Chriſtus ſuis ſatisfactionibus non iuuaret torpentem, ac ſibimet ſubuenire negligentem: prout ſatis indicant verba ipſius *Matth. 24.* Vigilate quia neſcitis qua hora dominus veſter venturus ſit] Nec ſanè Papa præſumendus eſt, eas velle tali diſpẽſare: cùm *iuxta c. Super literis, De reſcriptis,* Vicarius, & delegatus alicuius, non debeat facere id quòd principalis non faceret. Neque ſatis firmum eſt fundamentum quod pro parte negante allatum eſt; quia dum vnus alteri præſtat aliquod ſuffragium, conſtat de ipſius intentione quod velit illud ei applicare. Chriſtus autem & Sancti non videntur habuiſſe intentionem communicandi ſuas ſatisfactiones omnibus indifferenter qui in ſtatu gratiæ eſſent indigentes illius, ſed tantùm iis qui quod in ſe eſt, alioqui facerent.

Nu.175. At quæret aliquis cùm nemo fere ſit, quin ſi velit poſſit pro ſuis peccatis ſatisfacere, & ſatisfaciens nihil opus habeat indulgentiâ, quorſum ergo hæc concedatur. Ad quod reſpondendum eſt; quamuis ad indulgentiam acquirendam neceſſarium ſit habere verũ propoſitum ſatisfaciendi pro ſuis peccatis, id tamen non impedire quominus illius acquiſitionis finis, ſit effectus liberandi ab obligatione ſatisfaciẽdi: quia ſufficit (*vt monet Nauarr. ſub finem cit. notabilis* 21.) prædictum propoſitum conditionale eſſe; nempe ſatisfaciendi, ſi non contingat per indulgentias à tali onere leuari. Porro illis acquiſitis nihil eſt opus idipſum propoſitum habere, cùm ſublata ſit obligatio illius exequendi, ſatisfactione ſufficienti facta ex theſauro Eccleſiæ, tanquam pecuniâ, cuius debitores eramus, ſolutâ ex ærario publico. Quamquam ſecundùm probabiliorem ſententiam, prout rationes ante propoſitæ oſtendunt, ad earum acquiſitionem, debuimus velle & conari, nũc ieiuniis, nunc precibus, nunc eleemoſynis, & aliis operibus ac laboribus piis, redimere pœnas peccatis nobis debitas, alioqui in purgatorio luendas. Hoc enim eſt habere verum propoſitum ſatisfaciendi: puta coniunctum cum conatu mandandi illud executioni.

QVARTA QVÆSTIO.

An præter ſupradicta ad acquiſitionem indulgentiarum aliquid aliud requiratur.

AD hanc reſpondendum eſt, requiri executionem operis pij, ſub conditione cuius ſubeundi ad Dei gloriam & proximi vtilitatem, indulgentia datur. Nam oſtenſum eſt *in praeced. cap.* 12. ad validè concedendam indulgentiam, tale opus tanquam rationabilem cauſam conceſſionis, debere interuenire; vnde meritò cenſetur conceſſa eſſe ſub hac conditione, ſi idipſum opus impleatur: ſic vt eo non impleto, illa non obtineatur, vt nec quodcumque aliud ſub conditione datum, acquiritur eâ non impletâ. Ita expreſſit Palud. *in 4. diſtinct. 20. quaſt. 4. art. 3. principali, concluſ. 2.* inquiens non implenti conditionem indulgentias non prodeſſe: circa quod obſeruanda ſunt hæc documenta pro praxi. Nu.176.

Primum eſt *ſumptum ex D. Antonino 1. par. tit. 10. cap. 3. §. 4. ſub finem*, cum ad acquirendam indulgentiam oporteat implere opus quod mandatur: non ſufficere partem operis implere ad partem indulgẽtiæ acquirendam, ſed ſolummodo toto impleto, totã eam acquiri, alias nihil; vnde ſi quis ex forma indulgentiæ teneatur certis diebus ieiunare, nec ieiunat in omnibus, non aſſequitur indulgentiam ipſam, neque eius partem, etiamſi ieiunauerit aliquot ex illis diebus. Item ſi viſitare debeat quatuor Eccleſias intra quindecim dies, & viſitet tantum tres vel ſolùm viſitet intra viginti dies, nec totam indulgentiã, nec illius partem acquirit. Quodquidem Nauarr. *in commem. de indulg. notab. 19. nu. 4.* ex Richardo, Palud. Maiore, & ipſo D. Antonino; addit procedere: etiamſi paupertas vel inopia vel aliud quodcumque legitimum impedimentum obſtiterit: niſi in conceſſione contrarium expreſsè contineatur: vt cum *in Extrau. cõmuni Vnigenitus. De pœnit. & remiſſ. verſu Adiicientes,* exprimitur eos qui in anno Iubilæi conſequẽdæ indulgentiæ cauſa, iter adeundi Romam arripiunt, & legitimè impediti vel morte præuenti eò peruenire, vel eo peruenientes Eccleſiarum præſtitutas viſitationes facere nequiuerunt, eamdẽ conſequi. Quæ expreſſio ne ſuperflua eſſe cẽſeatur, ſupponit non fuiſſe alioqui conſecuturos indulgentiã, illos qui non perfeciſſent totum opus pro ea acquirenda iniunctum. Nu.177.

Secundum documentum eſt: immediatè poſt, & non ante impletionem totius operis impoſiti acquiri indulgentiam. Hoc Nauarr. *in eod. comment. notab. 32. num. 49.* probat: quia diſpoſitio conditionalis poſt impletam conditionem ſtatim ſortitur effectum, & non ante, iuxta cap. Si pro te, de reſcript. in 6. Cui documento conforme eſt quod in citata concl. 2. habet Palud. Si daretur indulgentia omnibus crucem ſumentibus eo ipſo quòd quis illam ſumeret, etiamſi plus non faceret, illam lucraretur: ſed ſi dicatur trãsfretantibus; non obtinet antequam ſit vltra: ſin autem dicatur euntibus, conſequitur in via: & ſic de aliis. Nu.178.

Tertium

Nu. 179. Tertium documentum eſt. Ad acquirendam quamcumque indulgentiam vtile eſſe & ſanctum, conari vt omnes actus præſcripti in conceſſionis formula, perficiantur in ſtatu gratiæ. Id quod de ſe notum eſt; ſed an ſimpliciter neceſſarium ſit verſatur in controuerſia: de qua plures rationes in vtramque partem Nauarr. habet *in eod. comment. notab. 19. num. 9. & aliquot ſequentibus.* Atque partis affirmantis fundamentum Caiet. *qui illam ſequitur in tom. 1. opuſc. tract. 10. quæſt. 2. & tract. 15. cap. 9.* conſtituit; tum in eo, quòd opus factum in peccato mortali non ſit accommodatum medium applicationis meritorum Chriſti faciendæ ipſius membris viuis: tum in eo, quòd conſueta Eccleſiæ forma concedendi indulgentias: expreſſa, aut certè ſubintelligenda, contineat indulgentiam dari verè pœnitentibus, qui viſitauerint, vel dederint, vel recitauerint, &c.] Id quod indicat tale opus iniunctum debere fieri per verè pœnitentem; & ideo exiſtentem in ſtatu gratiæ: quamuis neceſſarium non ſit in tali ſtatu fuiſſe, dum indulgentia ipſa concederetur, niſi eſſet eodem tempore acquirenda; vt cùm datur indulgentia ſuſcipientibus benedictionem Epiſcopalem.

Partis verò negantis D. Anton (*eam ſequens, in 1. part. tit. 10. cap. 3. §. 5. dub. 6.*) fundamentum ponit in eo, quòd pœnitentia à Confeſſario iniuncta, implenti eam in peccato mortali, valeat ad pœnæ ablationem, cùm ab eodem peccato reſurrexerit: itaut eam iterare non ſit opus. Videtur enim pari quoque ratione illud quod in ſtatu peccati factum eſt ad lucrandam indulgentiam; facienti, in ſtatu gratiæ poſtea exiſtenti, prodeſſe ad pœnæ remiſſionem quæ conceditur per ipſam indulgentiam.

Nu. 180. Cæterùm Nauarr. *loco cit. num. 19. verſ. 20.* bene totam difficultatem minuit: inquiens indulgentiam lucri fieri ab eo qui eſt in bono ſtatu eo tempore quo eſt acquirenda etiamſi omnes actiones & conditiones ad illam acquirendam requiſitæ, non impleantur in ſtatu gratiæ, dummodo impleantur bene moraliter; id eſt, ſeruatis omnibus circumſtantiis debitis (ita ſcilicet vt nullam peccati, ne quidem venialis rationem induant: iuxta tradita ab eod. Nauar. *notab. 32. num. 45.*) & vltima eorum pars, quæ eſt proxima cauſa acquiſitionis indulgẽtiæ, fiat in ipſo ſtatu gratiæ. Nam cùm poſſit indulgentia malis concedi, quam lucrentur reſtituti in bono ſtatu: dignum ſane eſt prudentiæ Summi Eccleſiæ præſidis, vt intentio ipſius in operibus pro conſequenda indulgentia imponendis, non excludat a tanto beneficio exequentes in ſtatu peccati aliquam eorundem operum partem; præſertim quando executio talis eſt; quæ longum tempus requirat: quandoquidem notum eſt in tanta támque varia multitudine hominum, quibus Iubilæa proponuntur, paucos eſſe ob carnis fragilitatem, & liberæ voluntatis inconſtantiam, qui inter tot occaſiones labendi, ſe diu conſeruent à lapſu in peccatum mortale: aut in illud lapſi, facilè ſtatimque reſurgant. Itaque vt quis lucretur indulgentiam anni Iubilæi, non eſt neceſſe, *inquit Nauar. in prius cit. num. 19. ver. 11.* toto tempore quo Romam iter facit, & quo in ea vrbe viſitandis Eccleſiis operam dat, ſemper eſſe in ſtatu gratiæ, dummodo (*vt idem expreſſit tum in præced. ver. 10. tum in ſeq. nu. 21.*) vltimam viſitationum præſcriptarum, qua talis indulgentia ipſo iure acquiritur, faciat in ſtatu gratiæ. Sic etiam ad lucrandas indulgentias, quæ in forma Iubilæi dari ſolent contritis & confeſſis qui ieiunarint feria quarta, ſexta, & ſabbatho, ſuique preces in certis Eccleſiis fuderint, & ſequenti die Dominico Euchariſtiam ſumpſerint, ſatis eſt in gratia eſſe, antequam tunc ipſa Euchariſtia ſumatur.

Nu. 181. Ex priori autem fundamento Caietani, tantum euincitur opera impoſita ad acquirendum indulgentiam, debere ſaltem moraliter bene fieri: eorumque perfectionem vltimam, per quam illa proxime acquirẽda eſt, fieri debere in ſtatu gratiæ. Non eſſe verò negandum, quin talia opera ſeruire poſſint ad integrandam cauſam concedendi indulgentiam, patet ex eo, quod ſeruiant de congruo ad obtinendam à Deo condonationem culparum, iuxta S. Thomam communiter receptum teſte Nauarr. *ſub finem cit. nu. 19.* Quod & confirmatur per doctrinam de attritione, quæ cùm ſit actus exiſtentis in peccato mortali: ſufficiens eſt tamen cum ſacramento ad iuſtificationem peccatoris; ex Concil. Trid. *ſeſſ. 14. cap. 4. & can. 5. vide antedicta in lib. 5. cap. 6. ſect. 2.* Poſterius verò eiuſdem Caiet. fundamẽtum tollitur per dictum in præced. numero de intentione Pontificis in concedendo indulgentias. Nam ex eo patet eam eſſe aliam, quàm Caietanus putet ſignificari per verba illa, *vere pœnitentibus qui viſitauerint, &c.* Vbi autem de intentione conſtat, verba non debent nos mouere, quia verba ſeruire debent intentioni non intentio verbis.

Nu. 182. Quartum documentum eſt quod Nauarrus adhuc habet *in cit. notab. 19. num. 16.* facultates ſiue eligendi Confeſſarium qui à reſeruatis abſoluat; ſiue audiendi diuina tempore interdicti; ſiue ſacrificandi in altari portatili extra locum ſacrum, ſiue comedendi oua, aut lacticinia in Quadrageſima; ſiue id genus aliæ quæ præter indulgentiam conceduntur: non requirere de ſe ſtatum gratiæ, cùm nec ſeorſim ab indulgentia, conceſſæ, requirant: nec ita annexæ ſint indulgentiæ cum qua conceduntur, quin poſſint valere illa non acquiſita: vt patet de abſolutione a reſeruatis virtute Iubilæi data ei qui proponit præſtare omnia quæ ad ipſum lucrandum imponuntur, ſed poſtea negligit illa implere: valida eſt enim abſolutio, ſi cætera neceſſaria interuenerint, vt oſtendit idem Nauarr. *in Miſcel. 93. de oratione*: etiamſi iuxta primum documentum, talis non conſequatur conceſſam indulgentiam.

Nu. 183. Quintum documentum eſt. Illum qui indulgentiam conſequi vult, debere opus impoſitum per ſe implere. Huius rationem reddit Nauar. *in Miſcel. 14. de Roſario B. Virginis num. 2.* quòd (argumento cap. Porro De priuilegiis:) indulgentia ſit reſtringenda reſpectu concedentis, tanquam diſpenſantis bona aliena, non verò ſua: nec illa ſit extra ſui tenoris metas extendenda: ſicut extenditur data facientibus aliquod opus: intelligendo per facientes tam eos qui vere, per ſeque faciunt: quam eos qui ficte, id eſt, non ipſis ſed aliis nomine ipſorum operantibus. Quare vt idem ex Abulenſi habet *in comm. de indul. not. 31. nu. 33.* parum prudenter faciunt, qui alios mittunt pro ſe ad loca, vbi lucrandæ ſunt indulgentiæ; quia etſi tale quid poſſit prodeſſe ad aliquod meritum, non tamen ad acquiſitionem indulgentiæ: niſi expreſſum eſſet in illius conceſſione, poſſe ad eam acquirendam opus perfici per alium: vt cum in quadam bulla confirmationis confratriæ Roſarij B. Virginis, *quam idem Nauarrus refert in Miſcel. 4. de eodem Roſario*, confratribus qui recitauerint per ſe vel per alium Beatæ Mariæ Virginis Roſarium, conceditur quadraginta dierum indulgentia.

Adderе autem ex eodem adhoc, *in memorato notab. 19. nu. 6.* cùm ad indulgentiam quærendam opus iniunctum poteſt per alium fieri, non eſſe neceſſarium vt faciens ſit in ſtatu gratiæ, dummodo is pro quo fit, in illo ſit: ſicut meritum eleemoſynæ non impeditur ex eo quod detur per manum mali miniſtri.

Nu. 184. Sextum eſt. Implendum eſſe opus iuxta formam in conceſſione indulgentiæ præſcriptam: quia, vt habitum eſt nu. 177. niſi totum illud quod indulgens ad quærendam indulgentiam requirit, implea-

tur; nec illa nec illius pars acquiritur. Vnde Nauarr. *in Miſcel. 92. de orat.* diſputans an ad lucrandam indulgentiam quæ frequenter datur in forma Iubilæi, contritis & confeſſis: qui quarta & ſexta feria & Sabbatho ieiunauerint, iiſdemque diebus deuotè orauerint, & eleemoſynam ſi poſſint, iuxta ſuam deuotionem largiti fuerint, An inquam ad ſatisfaciendum intētioni indulgentis ſufficere poſſit, quòd vno ſolo die tantùm orent aut tantum eleemoſynæ dent quantum tribus diebus deberent. Reſoluit non poſſe ſufficere; tum aliis de cauſis; tum quia forma conceſſionis, cuius ſeruandum eſt præſcriptum, continet vt tribus diebus fiant orationes, & dentur eleemoſynæ.

Nu. 185. Quanquam, *vt idem ſub finem eiuſdem Miſcellanei admonet*, probabile eſt eum qui per ignorantiam, obliuionem, vel inaduertentiam excuſabilem abſque alia culpa vel negligentia orare, & eleemoſynam facere omitteret vſque ad diem Sabbathi: ſi tunc faceret orationem & eleemoſynam notabiliter maiorem ea quā tribus diebus facere tenebatur: ex quadā æquitate, & ex tacita indulgentis intentione, indulgentiam ipſam acquirere: cùm id quod culpa careat in damnū vocari non cōueniat *ex ca. 2. De conſtitutionib.* Receptúmque ſit, *addit idem Nau* pro tacitè ſtatuto habēdum eſſe id quod veroſimiliter ſtatutum fuiſſet ſi à ſtatuente quæſitū fuiſſet. Dubitandum verò non ſit quin Papa pro ſua pietate, & æquitate, de hoc caſu ſi interrogaretur id reſponderet quod dictum eſt.

Quo etiam fundamento niti poteſt traditum ab eodem Nauar. *in ſequent. Miſcel. 94.* Si in forma conceſſionis Iubilæi, is ab eleemoſyna facienda excuſetur, qui ob egeſtatem facere non poteſt: probabiliter quoque (*præſertim cùm de ſimilibus idem ſit iudicium, ex cap. Dudum 2. de electione*) excuſari a ieiunio operarium illum, qui ob iuſtam neceſſitatem alendi ac ſuſtentandi ſe vel familiam cui tenetur de victu prouidere; omiſit ieiunare diebus in eadem forma præſcriptis: ſi quidem faciat cætera, & impleat quæ eorumdē ieiuniorū loco Cōfeſſarius ei iniunxerit.

Nu. 186. Aduerte obiter *ex ſequen. Miſcel. 96.* quæ iniunguntur non præcipiendo, ſed exhortando vt fiant ad lucrandam indulgentiam: quia de conſilio tantùm facienda ſunt, non impedire lucrationem ſi omittantur. Sic ibidem ille reſoluit non fuiſſe neceſſarium intereſſe ſupplicationibus ad quas Gregor. XIII. inuitauit, concedens indulgentiam in forma Iubilæi ad implorandum auxilium diuinum pro fœlici ſucceſſu belli Flandrici, ad fidei Catholicæ augmentum & totius Eccleſiæ vtilitatem.

Nu. 187. Septimum documentum ex eodem Nauar. *in comment. de indulgen. notab. 31. nu. 34. & 35.* eſt indulgentiam quæ conceditur danti vel facienti aliquid indeterminatum (vt auxilium præbenti, vel oranti) acquiri ab eo qui dat vel facit, prout ſuæ perſonæ congruit: nempe à paupere quidem parum dante; à diuite verò dante multum. Conceſſam autem danti vel facienti aliquid determinatum, illud ipſum eſſe omnino obeundum ad acquirendam indulgentiam iuxta ante traditum primum documentum. Addit Nauarr. ſecundùm communem opinionem non referre ad indulgentiam acquirendam, *licet referat ad plus merendum*, an opus impoſitum impleatur cum magno labore, an cum paruo: quia indulgentia ſeu relaxatio pœnę peccatis noſtris debitæ non requirit proportionem cum labore à nobis ſuſcepto, ſed cum meritis Chriſti & Sanctorum quæ in ea diſpenſantur. Quæ doctrina eſt D. Thomæ *poſita in ſupplemento tertiæ partis quæſt. 25. art. 2.* vbi in reſponſione ad 4. argumentum ex ea infertur Clericos & alios vicinos Eccleſiæ, in qua conceſſa eſt indulgentia: eam æquè acquirere, ac alios à longe venientes.

Nu. 188. Octauum documentum eſt *de quo ipſe Nauar. in eodem comment. notab. 32. num. 45.* Eum qui opus impoſitum implet peccans ſeu venialiter ſeu mortaliter, non acquirere indulgentiam, ſi illud in quo peccat, ad ipſam operis executionem pertineat tāquam accidens morale, ſeu tanquam circumſtantia: quæ cùm ſit indebita, reddit eam moraliter malā. Namque ad acquirendam indulgentiam, vt habitum eſt antea in explicatione tertij documēti, requiritur vt opus impoſitū, fiat bene moraliter. Acquirere autem, ſi illud in quo peccat nihil ad ipſam operis impoſiti executionem moraliter pertineat; quia id non impedit quominus ipſum moraliter bene fiat. Nec enim dicendum eſt eleemoſynam non eſſe bonā moraliter ex eo, quòd detur ab eo qui cum altero inimicitias exercet; & ſic de cæteris. Quæ quacunque ratione fiant ab exiſtente in peccato mortali; eſſe verè peccata, quicumque dixerit, hæreſeos condemnatur per *Can. 7.* Concilij Trident. *ſeſſ. 6.*

Sic ergo, inquit Nauar. is qui viſitationem Eccleſiarum propter quam datur indulgentia facit ob vanam gloriam: aut nimio riſui, vel colloquiis vanis vacando, vel tempore indecenti, vel habitu, aut comitatu ſuæ perſonæ non conuenienti, aut cum aliquo aliorum iuſto ſcandalo, non lucratur indulgentiam: quia talis executio operis, mala eſt ex circumſtantia temporis. vel ex circumſtantia perſonæ agentis. Is autem qui facit eamdem viſitationem bono fine, bono modo, ac tempore opportuno: ſed ea durante peccat: verbi gratia deſiderando vanam gloriā aliquibus aliis ſuis actibus, lucratur indulgentiam, ſi adſint cætera ad id neceſſaria. Cùm autem fieri poſſit vt vna pars eiuſdem actus ſit mala, & altera pars bona; vt cùm quis in Eccleſiam ire incipit ob vanam gloriā; & poſtea mēte ea mutata perſequitur, & finit iter ad gloriam Dei: addit Nauar. opus quod maiori ex parte bene ſit moraliter, licet aliqua ex parte malum ſit, valere ad conſequendam indulgentiam, pro qua ipſum imponitur; & ita ſatisfacere eum in ſupra dicta viſitatione, qui modeſte & deuotè ingrederetur, precaretur, & egrederetur Eccleſiam: quantumcumque ad eam veniendo ſe immodeſtè geſſerit.

Nonum documentum, *ex iis quæ Nauar. diſputat atque definit in notab. 34. de indulgen.* tale ſtatui poteſt. Quod indulgentiæ acquiſitio extendatur non modo ad peccata commiſſa ante conceſſionem abſolutè factam, ſed etiam ad commiſſa poſt illā. Hoc patet ex vſu concedendi indulgentias perpetuas, per quem Eccleſia falleret, ſi indulgentia non poſſet ad peccata poſt illam conceſſam commiſſa extendi. Nam declarari non poſſet quo modo eædem perpetuæ prodeſſent iis etiam, qui nati non erant quo tēpore concedebantur. Neque obſtat, *inquit Nauar. n. 4* quòd indulgentiæ conceſſio ſit reſtrictè interpretanda: quoniam reſtrictiu ea intelligitur quoad indulgentiæ conceſſæ quantitatem & durationem: nō autem quoad perſonas & peccata pro quibus conceſſa eſt. Hoc enim poſteriore reſpectu, non poſſunt ſicut illo priore, vrgeri incommoda malæ adminiſtrationis bonorum alienorum: cùm Chriſtus ſuarum ſatisfactionum theſaurum reliquerit Eccleſiæ indifferenter pro omnibus ſuis mēbris viuis, qui ſatisfactione indigerēt pro quibuſcūque ſuis peccatis. Nu. 189.

Procedere autem hoc documentum quantumcumque peccauerit quis, cum certa ſpe conſequendæ indulgentiæ conceſſæ; Nauar. *in ſequent. num. 6.* oſtendit ex eo, quòd peccate cum certa ſpe veniæ, minus malum ſit, quàm peccare eā non conceptā: vt hinc patet, quia illud, minus quàm hoc, accedit ad deſperationem quæ malum eſt maximum. Quare ſi peccans non concepta ſpe veniæ conſequendæ per indulgentiam, poteſt hanc conſequi poterit quoque peccans dicta ſpe concepta. Nec propterea dicēdum eſt, ſcandalum ſeu occaſionem peccandi præberi per Nu. 190.

Google

indulgentiam, poteſt hanc conſequi, poterit quoque peccans dicta ſpe concepta. Nec propterea dicẽdum eſt ſcandalum ſeu occaſionem peccandi præberi per indulgentiam; quia hæc non datur, vt ſpe illius conſequendæ peccetur: ſed vt miſeriæ lapſi in peccatum miſericorditer ſubueniatur. Ex quo miſericordiæ actu, quòd quis occaſionem peccandi accipiat, malitię ipſius, non indulgentiæ, tribuendum eſt, ſicut nec legi qua Clerici à iuriſdictione laica eximuntur, tribuitur, quòd aliqui ex eis fiducia impunitatis, grauia interdum crimina committant. Nec etiam Sacramento pœnitentiæ tribuitur, quòd plerique Chriſtiani peccent ſpe veniæ per illud obtinendæ.

Nu.191. Habet etiam *in ſequenti num.7.* Nauar. quod eſt obſeruatione dignum & maximè bonitatem diuinam commendat: remiſſionem peccatorum anteriorum iam acquiſitam per indulgentiam, non amitti ob frequentem lapſum in peccatum mortale, quia vt culpa, ſic pœna peccati ſemel ablata & extincta, non poteſt reuiuiſcere: quia diuina clementia peccata dimiſſa, in vltionem vlterius redire non patitur vt habetur *in cap. finali, De pœniten. diſtinct. 4.*

QVÆSTIO V.

Quinam ſint capaces indulgentiæ acquirendæ.

Nu.192. HVius difficultatis determinatio habetur ex *Bulla Leonis decimi de indulg. edita anno Domini* 1518. per illud quod in ea dicitur: Romanum Pontificem Petri clauigeri ſucceſſorem & Chriſti in terris Vicarium, poteſtate clauium poſſe pro rationabilibus cauſis indulgentias concedere fidelibus, qui charitate iungente membra ſunt Chriſti: ſiue in hac vita ſint, ſiue in purgatorio. Inde enim patet indulgentiæ capaces eſſe tantùm eos, qui ſunt in ſtatu gratiæ, & pro peccatis ſuis quoad culpam remiſſis, manent in foro Dei debitores pœnæ, hic vel in purgatorio luendæ. Ratio eſt quia cùm talis pœna impediat ingreſſum in regnum cœlorum, relaxatio illius neceſſariò pertinet ad claues, quas D. Petro, & ſucceſſoribus ipſius traditas eſſe conſtat ex verbis Chriſti *Matth. 16.* Tibi dabo claues regni cœlorum; quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.] Neque eidem pœnæ obnoxij inueniantur beati, vt certum eſt: neque exiſtentes in ſtatu peccati mortalis ſeu viui ſeu mortui, perſeuerante in eis reatu pœnæ æternæ, inueniantur autem obnoxij aliqui, tam ex iis fidelibus qui vita functi iam ſunt, quam ex iis qui adhuc ſuperſtites ſunt: nimirum quibus remiſſione culpæ ſuæ mortalis, æterna pœna mutata eſt in temporalem quam nondum perſoluerunt integram. Vnde conſequenter fit vt inueniantur capaces indulgentiæ, quia illa ipſa pœna tanquam impedimentum ingreſſus in regnum cœlorum, tollatur dictarum clauium virtute.

Neque quoad vita functos obſtat illud, *ſuper terram*; quia non eſt referendum ad eum qui ſoluitur, quaſi is eſſe debeat ſuper terram; ſicut nec illud, *in cœlis*, ad eumdem referendum eſt, quaſi debeat eſſe in iis; ſed referri debet ad illum qui ſoluit, vt ſenſus ſit, Quod tu ſuper terram exiſtens ſolueris, idipſum Deus exiſtens in cœlo pariter ſoluet. Quo modo cum locum S. Gregor. *in lib. 2. Dialog. cap. 23.* intellexit: cùm inde confirmaui S. Benedictum adhuc in terris degentem potuiſſe ſoluere duas ſanctimoniales vità functas. Cur autem ex vita functis ſoli ij qui in Purgatorio detinentur, indulgentiæ capaces eſſe cenſeantur, ratio in promptu eſt: nempe, quòd illi Eccleſiæ militanti, *ex cuius theſauro indulgentiæ depromuntur*, cõnuncti ſunt charitatis vinculo indig. autem ipſius auxilio, quod ſicut eis præſtari poteſt per ſingularum perſonarum pia opera *ex cap. 2. quæſt. 2. & c. Tempus 13. quæſt. 2.* poteſt etiam per diſpenſationem communis theſauri, qui meritis eſt multo abundantior. Cæteri autem vel non indigent tali auxilio, vt qui beata vita fruũtur, *iuxta cap. Cum Marthæ, De celebr. Miſſ. & citatum cap. Tempus* vel carent charitate per quam ſunt viua Chriſti membra, vt pueri in limbo detenti ob peccatum originale: & multo magis æternis ſuppliciis ob alia mortalia peccata addicti, quos non poſſe iuuari, habetur *ex cap. In præſenti & cap. Pro obeuntibus in cit. quæſt. 2.* Licet autem detenti in purgatorio, vtpote vita iã functi, non ſpectent abſolute ad Eccleſiæ forum: reſpectu tamen peccatorum quæ in hoc mundo commiſerunt, cenſentur ad illud ſpectare ſufficienter ad relaxandam temporalem pœnam iiſdem peccatis, culpa remiſſa debitam, vt declaratur ſimilitudine; quia is qui in ciuitate aliqua diu manſit, poſtea quam in aliam migrauit, ad prioris forum ſpectat, quantum ſufficit ad hoc, vt peccata quæ in eadem priore commiſit, ſi ea ſint non legitimè remiſſa, non poſſit iuſte pro illis in poſteriore ciuitate puniri.

Nu.193. Aduerte autem quod Nauar. notat *in comment. de indulgen. notab. 21. num. 4.* (& eſſe communem Theolog. & Canoniſt. ſententiam tangit Suarez *tom. 4. diſput. 55. ſect. 5. num. 9.*) inferiorem Papa non poſſe ad mortuos indulgentiam extendere. Et probat: tum quia nunquam id videtur hactenus factum: tum quia de Papa, an id poſſet non parum dubitatum aliquando fuit; quæ indicio ſunt non poſſe probabiliter aſſeverari, quod ipſi inferiores prælati valeant, pro defunctis indulgentiam concedere: præſertim cum poteſtas ipſorum concedendi indulgentias ſic reſtricta ſit *in cap. Cum ex eo; de pœnit. & remiſſ.* vt non valeant eas concedere niſi ſubditis: de quorum numero non ſunt defuncti, nec quidẽ ij qui ad ipſorum diœceſim viui pertinuerunt; ideòque non poſſunt magis eos iuuare quàm viuos pertinentes ad aliam diœceſim.

Porro inter omnes conuenit, *teſte eodem Nauar. in ſequen. nu. 10.* quòd indulgentia à Papa conceſſa detentis in Purgatorio, illis proſit per modum ſuffragii: quod eſt, vt idem interpretatur *ibidem num.* ipſos per eam eodem modo, quo per pia viuorum opera, iuuari, auxiliumque accipere ad ſuam liberationem. Cùm autem triplex ſit modus ferendi auxilium defunctis per pia opera (quod ille *num.* ſubiungit ex Caietano) vnus de congruo tantùm, dicta liberationem illis promerendo: alter eam impetrando precibus, & tertius ſatisfaciendo pro illis per paſſionem operum pœnalium: huic tantùm poſtremo ſimilis eſt modus iuuandi mortuos per indulgentiam: quæ cùm de ſe, non meritoria vel impetratoria ſit, ſed tantùm ſatisfactoria, auxilium quod per illam præbetur, cenſetur tantùm eſſe per modum ſatisfactorij, non autem per modum meritorij vel impetratorij. Propterea igitur indulgentia dicitur per modum ſuffragij concedi mortuis, quod idem in num. habet, quia conceditur vt proſit ipſis eodem modo quo viuorum ſuffragia quatenus ſatisfactoria, proſunt ipſis, nempe ſatisfaciendo pro temporalibus pœnis quarum adhuc debitores ſunt, ſumpta pretio ex theſauro ſatisfactionum Chriſti, & Sanctorum: cuius diſpenſatio commiſſa eſt Papæ, non tantùm viuis tacendo, ſed etiam defunctis in Purgatorio detentis. In quos quamuis non acceperit poteſtatem iudicis, qua in eos tanquam in ſubditos ſententiam proferret abſolutionis vel condemnationis, non eſt tamen negandum quin poteſtatem acceperit (quod ille addit *num. 22.*) per indulgentiam iuuandi ipſos

ipſos ad eum modum, quo cognati & amici per ſua ſuffragia ſatisfactoria eoſdem iuuant: quia in foro animarum ſeparatarum ſicut & in foro adhuc degẽtium in corpore, diuina voluntate acceptantur ſatisfactiones aliorum pro aliis quibus applicantur per intentionem ſatisfacientis, aut ſufficientem Superioris authoritatem. Qua in re quod ſpeculatiua ſit, non immorabimur, ſed tranſibimus ad ea quæ Nauar. ipſe ſubiungit, obſeruatione digna pro praxi.

Nu. 194. Primum eſt *in nu.* 29. indulgentiam tunc demum prodeſſe defuncto, cùm ad hunc per conceſſionis formam, illa extenditur, & ab aliquo ex viuis, nomine ipſius perficitur opus pium, propter quod illa conceditur. Tale enim opus imponitur viuis, non autem defunctis, quibus ſine ſpeciali reuelatione innoteſcere non poteſt impoſitum.

Nu. 195. Secundum eſt *in num.* 30. Non referre an viuus qui ſupradictum opus facit, ſit in ſtatu gratiæ, vel in ſtatu peccati mortalis. Nam quamuis ſecundùm receptam Palud. ſententiam *in 4. diſtinct. 45. quæſt. 1. art. 1. concl. 3. verſ. 3.* malus nõ modo pro ſe, ſed neque pro alio poſſit principaliter ſatisfacere: poteſt tamen miniſterialiter ſatisfacere pro alio exiſtente in ſtatu gratiæ, cuius mandato facit eleemoſynã, vel aliquod aliud opus bonum. Quare etiamſi malus ſit ille qui pro exiſtente in purgatorio, qui eſt in ſtatu gratiæ, implet opus propter quod ei conceſſa eſt indulgentia, non impedietur huius acquiſitio: quæ non conſiſtit in eo quòd is qui opus implet ſatisfaciat pro defuncto, ſed in eo quod Papa ob tale opus impletum, ex Eccleſiæ theſauro impertiat tali defuncto ſatisfactiones Chriſti, & Sanctorum ſuperabundantes.

Nu. 196. Tertium eſt, Defuncto ob ea quæ dum viueret, fecit digna indulgentiã, poſſe à Papa indulgentiam ipſam concedi. In cuius confirmationem Nauar. adfert *in ſequen. num.* 33. quod aliqui Summi Pontifices tradantur vſi tali poteſtate erga nonnullos, qui mortẽ obierant; de Sede Apoſtolica bene meriti; iuſtúmque ſit vt eiuſdẽ Pontificis acta quoad eius fieri poteſt, defendamos: argumento *ca. 1. diſtinct.* 10. Si que obiiciatur non dari indulgentiam mortuo, niſi ob opus factum à viuo. Reſpondet Nauar. *ibid. num.* 34. id quidem verum eſſe, ſed illum ipſum cui mortuo indulgentia conceditur, feciſſe dum viueret opus propter quod conceditur.

Quartum eſt: omnia quæ viuentibus neceſſaria ſunt ad indulgentiam acquirendam, eſſe quoque neceſſaria mortuis: atque ſicut nõ poteſt Papa pro libito indulgentiã concedere viuentibus, ſed iuſta tantùm de cauſa: ita nec mortuis. Quod notans idem Nauar. *in ſeq. nu.* 37. addit inde conſequens eſſe quod ex D. Thoma *in 4. diſtin.* 45. communiter admittitur, non poſſe Papam pro libito euacuare purgatorium animabus in eo detentis.

Nu. 197. Quintum eſt, vtiliſſimum eſſe perſuadere ægroto morituro, vt concipiat animum Deo ſatisfaciẽdi pro ſuis peccatis in hoc ſæculo, ſi vita ei ſuperſit: quoniam *in præced. quæſt.* 3. oſtenſum eſt tanquam tutius & rationabilius tenendum eſſe cum Caiet. quòd indulgentia ei ſoli proſit, qui tantam pœnitentiam quanta ſufficit ad delendam pœnam quæ indulgetur acceptauit iniunctam à Confeſſario, vel non iniunctam propoſuit in hac vita facere.

Nu. 198. Sextum eſt, *quod adhuc habet ibidem Nauarrus, nu.* 50. meritò fieri ſuffragia pro defunctis poſtquam vel in articulo mortis vel poſt mortem eis quæſita fuerit indulgentia plenaria: tum quia fieri poteſt vt viuens non habuerit iuſtum & ſufficiens propoſitum ſatisfaciendi pro tota pœna Purgatorij, relaxanda per ipſam indulgentiam: quod propoſitum prædiximus ſecundùm probabiliorem ſententiam, neceſſarium eſſe ad acquirẽdam indulgentiã: tum quia ex dictis *in præced. cap.* 13. *ſect.* 2. plenaria indulgentia nõ tollit omnem pœnã in purgatorio luẽdam: imò nec plenior, ſed ſola pleniſſima: tũ quia multorũ ſentẽtia eſt *quã Nauar. ſequitur in præced. notab.* 15. quòd indulgentia pleniſſima non liberet pleniſſime, niſi cauſa ob quam conceditur ſit ad id ſufficiens; de qua re nõ poteſt ſatis nobis conſtare. Nec obſtat quòd ſententia contraria videatur probabilior: quia cùm ipſa altera ſuam aliquam probabilitatem habeat, expedit facere, quæ nocere nequeunt, etiamſi fortè nihil proſint: tum demũ, *prout ex Gabriele Nauarrus addit*, quòd talia ſuffragia fieri poſſint in gratiarum actionẽ, ſicut & illa quæ fiunt pro puero recens baptizato & mortuo, nihil habente expiandum. Itemque ad gratificandum ipſis defunctis qui plurimùm gaudẽt amicos ſuos tam pia opera pro ſe agentes Deo gratiores fieri, & Deum honorare, aliaſque animas Purgatorij iuuare. Itaque pectus habens verè Chriſtianum, non tantùm libenter ſuis vita functis acquiret indulgentiam per quam celerius ab horrendis Purgatorij pœnis liberentur: ſed etiam ſuffragia præſtabit: quibus etſi fortè non indigeant, per ea tamen accreſcat illis gaudiũ quoddã accidentale, eo nomine, quòd cauſa ipſorum, animæ aliorum defunctorum iuuentur, & diuina maieſtas honoretur; taliáque præſtantes reddantur Deo ſuo gratiores: quem illi à pœ- Nu. 199.
nis liberi etiam atque etiam deprecantur, vt nos qui fuimus in eos benefici, liberet hic à malis, & ſecum tandem collocet in cœlis.

Vnicum dubium reſtat, An is qui indulgentiam concedit capax ſit illius acquirendæ. Hoc Sotus proponens *in 4. diſt.* 21. *quæſt.* 1. *art* 4. *col. penult.* pro parte negante adfert, quòd conferre indulgentias ſit actus iuriſdictionis in ſubditũ, nemóque poſſit in ſeipſum iuriſdictionem exercere; vt patet ex eo quod nemo poſſit ſeipſum ſacramentaliter abſoluere. Pro affirmãte verò, *quam ille ſequitur & probabilior eſt* quòd à ratione alienum prorſus ſit, Papam eoquod ſit Eccleſiæ caput, excludi ab illo beneficio, quod cæteris cõmunicat: cùm Princeps diſtribuens bona communia, poſsit ſuam portionem ſibi accipere tãquam Reipublicæ membrum, omnium etiam potiſsimum. Quod qui negauerit negare ſimiliter debet, Papam poſſe gaudere priuilegio, quo diſpenſauerit cum tota vrbe in aliquo die ieiunij. Et certè ſi in oneroſis, ille generalem legem qua imponit aliquid (vt ieiunij vel feſti obſeruationem) tenetur ſeruare, ſi non vi coactiua, vt alij, ſaltem vi directiua iuxta illud Canonizatum *in cap. Cùm omnes, De conſtit.* Patere legem quam tuleris ipſe: non eſt negandum in fauorabilibus ipſum poſſe participem eſſe beneficij quod generaliter confert, ſi illo ſicut cæteri indigeat, vt poteſt indulgentiæ beneficio indigere. Ad argumentum autem contrariũ idem author reſpondet, neminem poſſe quidem iuriſdictionem in ſeipſum exercere cogẽdo ſe, nec abſoluere ſeipſum ſacramentaliter; cùm talis abſolutio requirat vt Pœnitẽs ſe Sacerdoti ſubiiciat cui parere teneatur. Indulgentiam verò non concedi cogendo, ſed aliquid facientibus concedendo ex Eccleſiæ theſauro pretium quo redimant pœnas temporales, quas Deo debent pro ſuis peccatis. Quod beneficium ita conceſſum, poteſt perinde extra Sacramentum ac in Sacramento obtineri.

LIBER

LIBER QVARTVS, ET TOTIVS OPERIS OCTAVVS, DE SACRAMENTALI ABSOLVTIONE.

PRÆFATIO.

ABSOLVERE idem eſt generaliter, ac expedire aliquem vinculis quibus conſtrictus tenetur:abſolutióque eſt ipſa actio ligatum liberandi à vinculis: quorum nomine propriè ſignificantur corporea,ſeu quæ corpus ligant:per metaphoram verò ex illis ſumptam; tum peccata,quibus ſpiritaliter ligatur humana anima, iuxta illud Prouerb.5. Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur:]tum cenſuræ Eccleſiaſticæ,quibus Eccleſia ſpiritaliter conſtringit peccatores ad ipſorum correctionem & emendationem. Pro quo duplici ſpiritalium vinculorum genere,duplex diſtinguitur abſolutio ſpiritalis; vna à peccatis, & altera à cenſuris:quæ ſunt excommunicatio,ſuſpenſio,& interdictum. De illa quæ communiter dicitur Sacramentalis,propoſitum nobis eſt hoc loco dicere: atque eam cum Caietano in ſummula,ſpectare primò ſecundùm ſe abſolutè. Deinde in ordine ad Confeſſarium illam conferentem. Tertiò,in ordine ad Pœnitentem,illam recipientem;&ſic primum huius libri caput erit de Sacramentali abſolutione ſecundùm ſe. Secundum de ea in ordine ad Confeſſarium. Tertium de eadem in ordine ad Pœnitentem:quibus aliquot addenda ſunt de abſolutione à caſibus reſeruatis,quæ peculiarem habet difficultatem:tam quoad poteſtatem abſoluendi, quàm quoad executionem eiuſdem poteſtatis. Ad quam minuendam, quartum caput addetur de poteſtate abſoluendi à reſeruatis. Quintum,de commiſſione eiuſdem poteſtatis. Sextum, De illius executione; & Septimum, de eiuſdem executionis effectu.

CAPVT I.

De abſolutione Sacramentali ſecundùm ſe abſolute.

SVMMARIVM.

1 *Abſolutio Sacramentalis,actus eſt iudicialis,& Sacramenti Pœnitentiæ forma.*

2 *Eſſentia illius tota conſiſtit in verbis Abſoluo te, ab eiuſdem Sacramenti miniſtro prolatis,cum debita intentione.*

Peccatum eſt, eadem verba in Sacramenti adminiſtratione mutare in alia,eiuſdem etiam ſenſus, & ſufficientia ad perficiendum Sacramentum.

4 *Cum qua intentione proferri debeant.*

5 *Quatenus ſint Sacramenti forma.*

6 *Nec licet, nec valet abſolutio Sacramentalis data ſub conditione de futuro.*

7 *Quando liceat data ſub conditione de præterito*

8 *Quando data ſub conditione de præſenti,etiamſi illicita,valeat.*

9 *Duo caſus in quibus ſic data poteſt licita eſſe.*

10 *Bis ſuper eadem confeſſione dari non poteſt· ſuper iiſdem autem peccatis iterata eorũ confeſſione,poteſt.*

11 *Abſolutio per aliquod tempus differri poteſt poſt factam confeſſionem,& impoſitam ſatisfactionem*

12 *Manum pœnitenti imponere neceſſarium non eſt:non modo de neceſſitate Sacramenti,ſed nec de neceſſitate præcepti.*

CON

CONTENTI erimus ea attingere de Sacramentali abſolutione ſecundùm ſe abſolute, quæ ad praxim nobis propoſitam facere videntur, relictis aliis Theologorum ſcholaſticorum conſiderationi, quorum ſunt propria.

Num. 1. Primum eſt, Sacramentalem abſolutionem eſſe inſtar actus iudicialis, quo à Sacerdote tanquā Iudice, ſententia pronunciatur, prout Concil. Triden. definit ſeſſ. 14. cap. 6. & Can. 9. Quod item Concilium in præc. c. 4. ſtatuit, eundē actū ſacramēti pœnitētiæ formam eſſe; in qua præcipuè vis illius ſita ſit: addens conſiſtere in verbis miniſtri eiuſdem Sacramenti *Ego te abſoluo*. Quod illuſtratur hac ratione quā D. Thomas habet in tertia parte quæſt. 84. art. tertio. Illa eſt forma in vnáquaque re per quam ipſa perficitur ab agente. Sacramentū autem pœnitentiæ per illa verba perficitur à Sacerdote, illius miniſtro; cùm nihil ipſe faciat aliud, quam, *præſuppoſita Pœnitentis confeſſione tanquam materiâ*, verba prædicta proferre. Ergo ea ſunt ipſius forma.

Notanda quoad eſſentiam & validitatem abſolutionis Sacramentalis.

SECTIO PRIOR.

Num. 2. SEcundum eſt in ſolis illis verbis (Ego te abſoluo) a miniſtro Sacramenti Pœnitentiæ cum debita intentione prolatis, conſiſtere totam Sacramentalis abſolutionis eſſentiam. Quod Caiet. in verbo Abſolutio a peccatis, ex Concil. Florentino confirmans; addit pronomen Ego, non eſſe de neceſſitate formæ, quia ipſum ſubintelligitur in verbo Abſoluo: nec item ea quæ dictis verbis antecedenter aut conſequenter adiungi ſolent dicendo: Dominus Ieſus Chriſtus te abſoluat, & ego authoritate ipſius te abſoluo à peccatis tuis: in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti. Amē. Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti & merita beatæ Mariç Virginis & omnium Sanctorum quidquid boni feceris vel mali ſuſtinueris, ſit tibi in remiſſionem peccatorum tuorum, in augmentum gratiæ, & in præmium vitæ æternæ. Amen.] Quamquam tamen talia meritò cenſentur eſſe de congruentia, vt idem author tangit; quia cùm Sacerdos abſoluat tanquam Dei miniſter, non habens authoritatem ex ſe, ſed ex Deo, qui eſt principalis cauſa remiſſionis peccatorum: ne videatur ſibimet talem authoritatem arrogare, conſentaneum eſt, vt prædictæ formæ abſolutionis præmittat illa verba, *Dominus Ieſus Chriſtus te abſoluat*, itémque ſubiungat verba illa, *Paſſio Domini noſtri, &c.*] propterea quod deletâ per abſolutionem culpâ, manet pœna in purgatorio luenda; quæ nobis relaxatur tum per Chriſti & Sanctorum merita quæ nobis applicantur per indulgentias; de quibus proximè egimus in appendice præcedentis libri: tum per bona quæ facimus aut mala quæ patienter patimur ex Dei amore in ipſius gratia conſtituti. Debere verò ſubiungere illa, *à peccatis tuis: in nomine Patris & Filii & Spiritusſancti*, nec vllo modo omittere poſſe Concil. Trident. ſatis indicat, cùm in cit. cap. 3. addidit, *& cætera*: hoc enim verbum oſtendit ſaltem ex intentione Eccleſiæ nullo modo omittenda eſſe ea quæ Sacerdos poſtquam dixit, (*Ego te abſoluo*, ſtatim ſubiungit *à peccatis tuis: in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti*: etiamſi non pertineant ad Sacramenti eſſentiam: nec eorum omiſſio de ſe faciat abſolutionem ſacrilegam & inualidam, ſi cætera adſint. Verba autem deprecatoria, tam quæ præcedunt abſolutionem, *Miſereatur tui &c.* quàm quæ ſequuntur, *Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c.* licet non ſint pro arbitratu omittenda, tum quia laudabilis ſanctæ Eccleſiæ mos fert, *prout Concil. Trid. habet in cit cap. 3.* vt abſolutioni ea adiungantur: tum quia ſunt Pœnitenti vtilia, pro impetranda diſpoſitione ad gratiam, & recipiendam per abſolutionem, & receptam deinceps conſeruandam. Quāquam non eſt tanta eorum neceſſitas, quin ſi vrgeat Pœnitentium multitudo, aut alia ſimilis cauſa rationabilis, omitti poſſint; tanquam non modò ad eſſentiam, ſed neque ad adminiſtrationem Sacramenti Pœnitētiæ neceſſaria *vt idem Concil. Trident. expreſſit*. Et hoc nequidem neceſſitate præcepti, vt habet Nauarr. *ad princip. cap. primi De pœnitent. diſtinct 6 num.* 30. vnde ex Soto in 4. diſtinct. 14. quæ. 1 art. 3. col. penultima, ea omiſſione niſi contemptus interueniat ne veniale quidem peccatum committitur.

Tertium eſt, mutationes quibus receditur à verbis per Eccleſiam determinatis in forma Sacramenti Pœnitentiæ, non fieri ſine peccato; etiamſi eæ tales ſint quæ non obſtent quominus Sacramentum perficiatur: quod tamen peccatum Sotus ait loco citato non eſſe genere ſuo mortale, niſi fortè ob ſcādalum: nimirum quia vulgus putaret talem formam non eſſe legitimam. Vbi aduerte Eccleſiam non præcipere vt ſacramentum Pœnitentiæ adminiſtretur ſub hac verborum forma (Ego te abſoluo) quaſi velit irritum eſſe Sacramentum, ſi ſub alia æquiualenti adminiſtretur: ſed quaſi velit declarare, talia verba magis quàm alia conuenire ei adminiſtrationi: quia cùm verba non pertineant ad Sacramenta niſi ex inſtitutione diuina; conuenit vt ad Sacramentum ea vſurpentur, non alia ſub quibus ipſum fuit à Chriſto inſtitutum. Sic quia ipſe dixit Matth. vlt. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti:] pro forma Baptiſmi vſurpantur verba, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti.] Pariter ergo quia Matth. 16. dixit, Quodcumque ſolueris ſuper terram: & cap. 18. Quæcumque ſolueritis ſuper terram erunt ſoluta & in cœlis; conuenit vt illis verbis, *Ego te abſoluo*, Sacerdotes Sacramentum pœnitentiæ adminiſtrent, ad quod præſtandum poteſtas per prædicta verba relicta eſt a Chriſto in Eccleſia ex Concil. Tridẽt. ſeſſ. 14 cap 6. Itaque peccatum committere cenſetur, *niſi ignorantia excuſet*, quiſquis dictam formam motat, etiam retento ſenſu: non quòd non perficiat Sacramentum, ſed quòd ritum Eccleſiæ non obſeruet. Num. 3.

Quartum eſt, intentionem miniſtri verba ea proferentis debere in particulari eſſe, exercendi actum per quem Sacramentum pœnitentiæ adminiſtretur confitenti: ideoque ſi Sacerdos caſu, nec ex intentione, verba ipſa Sacramentalia proferret, neutiquam abſolueret. Cæterùm in communi debet intentio eſſe faciēdi quod Eccleſia facit per ſuos miniſtros, iuxta Concil. Florentinum in inſtruct. Armenorum ſub initium: non quòd neceſſarium ſit vt intra ſe actu dicat: Intendo facere id quod facit Eccleſia, *prout bene monet Sotus in 4. diſtinct. 1. quæſt. 5. art. 8. in fine*: ſed quod intendat tanquam Eccleſiæ miniſter incumbere talis Sacramenti adminiſtrationi, & id quod ſui muneris eſt exequi. Num. 4.

Quintum eſt, eadem verba non dici formam Sacramenti Pœnitentiæ, quatenus voces quædam ſunt materialiter: ſed quatenus ſignificant eiuſdem Sacramenti effectum; nimirum peccatoris iuſtificationem liberationémve à peccatorum vinculis: cùm enim Sacramenti eſſentia nihil aliud ſit, quàm ſignum eſſe rei ſacræ, ſeu ſignificare gratiam interius ſanctificantem ex D. Thoma 3. part. *quæſt. 60. art. 2. & 3.* ac cæteris Theologis *in 4. diſtinct. 1. quæſt. 1.* fit vt vnumquodque Num. 5.

quodque, *ſiue tanquam materia, ſiue tanquam forma*: eatenus ad Sacramentum pertineat, quatenus ſignificat: alioqui enim Græci qui ignorant has voces (Abſoluo te) non perficerent pœnitentiæ Sacramentum. Vnde pro praxi ex D. Thomæ doctrina *in citata qu. art. 7. ad 3. & artic.* 8. hæc regula ſumitur. Quæcumque mutationes fiant in forma Sacramentali, dummodo ſenſus non mutetur, verè conficitur Sacramentum. Quæ intelligenda eſt ſuppoſitâ in miniſtro rectâ intentione faciendi quod ex Christi inſtitutione facit Eccleſia. Nam verba Sacramentalia non habent ex ſua natura, vt ſignificent interiorem gratiam; ſed ex diuina inſtitutione: quæ illis in particulari applicatur per intentionem miniſtri. Qua de cauſa Concil. Florent. loco cit. inter ea quæ requiruntur ad Sacramentum, numerat intentionem miniſtri. Ad quorum pleniorem intelligentiam documenta quædam addenda eſſent: ſed quoniam ſunt omnibus Sacramentis communia, in eum locum differenda ſunt, in quo tradentur quæ in genere ad Sacramenta ipſa pertinent, in ſequenti libro 26.

Notanda quoad abſolutionis Sacramentalis vſum.

Sectio Poſterior.

Num. 6. SExtum eſt, nunquam abſolutionem à peccatis impendendam eſſe ſub conditione de futuro: vt ſi Cõfeſſarius diceret, Si reſtitueris, aut ſi feceris talem pœnitentiam, vel aliud huiuſmodi, ego te abſoluo. talis enim abſolutio eſſet nulla, vt rectè probat Cai. in ſummula *verbo Abſolutio à peccatis, verſu Circa appoſitionem conditionalem*, & poſt eum præter cæteros Nauar. *in Enchir. cap.* 26. *n.* 12. Quia non eſt in poteſtate Sacerdotis miniſtrantis Sacramentum, nunc temporis conferre illud & ſuſpendere effectum eius in aliud tempus implendæ conditionis appoſitæ. Vnde, *vt addit Caiet.* ſacrilegus eſt eiuſmodi abuſus formæ Sacramenti, quâ ipſum ea ratione perficitur, vt fructus ipſius excludatur per indebitã miniſtrantis intentionem. Idem iudicium eſt, *vt adhuc Caiet. addit*, ſi Sacramentalis abſolutio impendatur ſub ratihabitione Superioris: quoniam quod fit ſub ſpe ratihabitionis, quamuis voce tunc fiat; re tamen ipſa fit tanquam pendens, itaut irritari nullúmque eſſe poſſit. Pro quorum pleniore intelligentia, vide tradenda in ſeq. lib. 26. num. 39.

Num. 7. Sub conditione verò de præterito, quando Confeſſarius dubitat an protulerit verba abſolutionis, poteſt licitè abſoluere dicendo: Si non es abſolutus ego te abſoluo, &c. Sicut cùm de aliquo dubitat an ſit baptizatus, poteſt illum ſub conditione baptizare dicendo, Si non es baptizatus ego te baptizo, &c. iuxta cap. 2. de baptiſmo. Et ratio eſt, quia in tali caſu conditio non ſuſpẽdit effectum ſicut in præcedenti.

Num. 8. Sub conditione denique de præſenti, vt dicendo Si verè ſtatuiſti reſtituere, vel præſentare te Superiori Abſoluo te, &c. Abſolutio data tenet ſtante cõditionali veritate, id eſt, ſi res verè ſe habeat vt ſupponitur: peccat tamen Sacerdos ſic abſoluens: quia ſine iuſta cauſa (quandoquidem in foro Pœnitentiali ex Eccleſiæ communi vſu, Pœnitenti aliquid de ſe dicenti creditur abſolute, & ſine conditione) præſumit dare ſub forma dubia, quod Chriſtus mandauit ſub certa forma miniſtrare. Adeout, *addit Caiet.* ſi à Superiore facultas abſoluendi à reſeruatis commiſſa ſit ſub aliqua conditione peragẽdi certam pœnitentiam peregrinationis, vel eleemoſynæ, vel alterius boni operis. ipſe non debeat conditionaliter, ſed ſimpliciter & abſolutè abſoluere Pœnitẽtem acceptantem talem pœnitentiam, aut ſaltem habentem animum implendi quamcumque ei iniungendam.

Num. 9. Duo tamen ſunt caſus, quos Iacobus à Graphiis *lib.* 1. *deciſ. aur. cap.* 32. *num.* 2. ex Bartholomæo à Medina commemorat: in quibus dari poteſt abſolutio ſub conditione de præſenti. Prior eſt, quando puer confitetur, & confeſſarius dubitat an is habeat vſum rationis, vel an phreneticus in actu confeſſionis, ſit ſanæ mentis. Poſterior eſt, quando is qui confitetur iuſtus eſſe creditur, & ita virtutibus ornatus apparet, vt Sacerdos nequeat internoſcere, an ea quæ ille confitetur ſint peccata venialia necne. In illo enim caſu, inquiunt memorati authores, Confeſſarius poteſt abſoluere dicendo. Ego te abſoluo à peccatis tuis, ſi habes vſum rationis. In hac verò, dicendo Ego te abſoluo ſi quæ confiteris ſint peccata.

Cuius doctrinæ ratio reddi poteſt, quod abſolutio ſub conditione de præſenti, ſufficere poſſit ad Sacramentum: & quando res eſt dubia; tantùm abeſt vt ea ſit de ſe mala, quin potius remediũ eſt præſentiſſimum ad vitandam moleſtiam, qua animus anxius vexatur, dũ non ſuppetit ratio vincendi dubietatem, vt ferè contingit in propoſitis caſibus. Quamquã in eorum poſteriore, *quod etiã monet Iacobus à Graphiis*, melius eſt aliqua dexteritate elicere ex ore pœnitentis aliquod ipſius peccatum iam aliàs in confeſſione detectum, vt vſurpari poſſit vſitata abſoluendi forma. Aut certè cùm nullum dubium eſt de mortali, abſtinere à Sacramentali abſolutione: prout prudentia, interiorque Spiritusſancti inſtinctus ad maiorem Dei gloriam eſſe dictabit Nam etſi cauendum eſt, abſolutionem pœnitenti facile negare, *prout habet Nauar. in Enchir. cap.* 26. *n.* 3. tamen nõ fit ei iniuria, cùm ideo non abſoluitur, quòd notetur aliquid ad abſolutionem requiſitum deeſſe in ipſo: vt deeſt materia abſolutionis in propoſito caſu.

Nu. 10. Septimum eſt, numquam eſſe impendendam bis abſolutionem ſuper eadem confeſſione: poſſe autem impendi ſuper iiſdem peccatis, ſi eorum confeſſio iteretur. Cuius veritatis priorem partem Caiet. *loco citato verſu Circa iterationem*, probat: quia ipſa iteratione, vtpote arguẽte inſufficientiam prioris formæ, fit iniuria Sacramento. Poſteriorem partem verò probat: quia confeſſio tenet locum materiæ proximæ in Sacramento Pœnitentiæ; ex Concil. Florent. in antecitata inſtruct. Armenorum: vnde fit vt homo quia poteſt pluries eadem peccata confiteri, poſſit quoque pluries ab iiſdem abſolui. De qua re Medina in Cod. de confeſſione quæſt. 25. Quamquam tamen in tali iteratione adhibendus eſt modus propter reuerentiam Sacramenti. Nam ea laudabilis quidem eſt, quando fit ſeruatis prudentię conditionibus, non tamen aliter facta: nempe ex inquieta phantaſia & ſcrupuloſa conſcientia, cum moleſtia Confeſſarij & iactura temporis: prout ex eod. Caiet. annotat Nauarr. ad cap. Fratres. de pœniten. diſtinct. 5. num. 30. Videnda ſunt *in præced. lib.* 2. *cap.* 10. dicta, de ſexta ſpecie ſcrupulorum.

Nu. 11. Octauum eſt, abſolutionem per plures dies differri poſſe poſt factam confeſſionem & taxatam pœnitentiam: etiamſi Confeſſarius interea obliuiſceretur talis pœnitentiæ, dummodo ea illi in memoriam priùs reuocetur. Item poſſe in vna die confeſſionem audiri, & in altera iniungi pœnitentiã & abſolutionem impendi: quia Pœnitentiæ Sacramentum non requirit tantam continuitatem agendorum & dicendorum quantam alia Sacramenta. Ita habet D. Antoninus in ſumma confeſsionali tractatu 2 par 2. cap. 4. ſub finem, ex quo id refert etiam Iacobus à Graphiis *in lib.* 1. *deciſ. aur. cap.* 32. *num* 11.

Num. 12. Poſtremum eſt, ad abſolutionis ſubſtantiam mini-

mè pertinere, vt dum ea profertur manus capiti Pœnitentis imponatur: imò neque de neceſſitate præcepti id faciendum eſſe Nauar. ad princip. *primi cap. de pœnitent. diſtinct. 6. num. 19.* ex D. Thoma habet. Addens aliquando malum eſſe id facere: vt cùm Pœnitens eſt fœmina, molli forte pulchritudine & molliter ornata. Similiter nec videtur neceſſarium eſſe vt Sacerdos dum abſoluit manum extollat: licet vbi conſuetudo regionis id fert, conueniat id facere.

CAPVT II.

De abſolutione Sacramentali in ordine ad Confeſſarium.

SVMMARIVM.

13 *Expoſitas in prima parte libro primo conditiones, abſolutio Sacramentalis requirit in Confeſſario.*
14 *Prudentiæ Confeſſarij eſt, Pœnitentem circumſpectè monere, conſolari, obiurgare, interrogare.*
15 *Item non facilè negare ei abſolutionem, nec eam dare nolenti à peccato mortali abſtinere, aut recuſanti reſtituere.*
16 *Item cognoſcere diſpoſitionem Pœnitentis: & quantum ad præteritum, ſi ſuis obligationibus ſatisfecerit: & quantum ad præſens: ſi ſufficientem dolorem habeat; & quantum ad futurum, ſi ſufficientem emendationem proponat.*
17 *Item non abſoluere à reſeruatis, niſi habitâ ad id facultate: nec ante à peccatis abſoluere, quàm ab excommunicatione, & quàm impoſuerit Pœnitentiam.*
18 *Forma ſeu modus abſoluendi à peccatis.*
19 *Quid ſit agendum cum Pœnitente qui cognoſcitur occaſiones proximas habere peccandi de cætero.*
20 *Quid item agendum cum eodem, ſi interrogatus in confeſſione neget peccatum, quod Confeſſarius probè nouit eſſe ab ipſo commiſſum.*

Nu. 13. SACRAMENTALIS abſolutio requirit ex parte Confeſſarij, vt is ſit Sacramenti Pœnitentiæ miniſter idoneus: vt eſſe cenſebitur præditus qualitatibus, ſeu conditionibus iis, quæ in prima parte libro 1. expoſitæ ſunt. Cui expoſitioni addendum eſt de pertinentibus ad prudentiam Confeſſarij in abſoluendo Pœnitente, quænam illa ſint.

Spectantia ad prudentiam Confeſſarij in abſoluendo.

SECTIO I.

Nu. 14. HÆc Nauar. perſequitur in Enchir. cap. 26. vndecim primis numeris.

Primum eſt, vt peracta confeſſione doceat Pœnitentem, ſi quæ ſint, in quibus ipſum culpabiliter errare animaduerterit.

Secundum eſt, vt pro Pœnitentiũ varietate alium increpet, alium conſoletur, ad odium peccati, & virtutis amorem excitet, adhibitis ſalutaribus monitis & conuenientibus remediis, iuxta ea quæ in 1. parte lib. 2. dicta ſunt de ipſius tanquam patris & Medici ſpiritualis muneribus.

Tertium eſt, vt præmiſſis, pro munere Iudicis, interrogationibus opportunis, faciat Pœnitentem concludere confeſsionem; dicendo quòd de omnibus confeſsis & quibuſcumque aliis, quorum non meminit à ſe commiſsis, doleat ex animo, petatque à Deo veniam, cum firmo propoſito, nec illa nec alia, ſaltem mortalia, de cætero committendi, ipſo bene iuuante. Ad quod non eſt voto, aut iuramento obligandus: exceptis caſibus in iure expreſsis quos in præcedenti libro 7. cap. 2. in fine ex eod. Nauarr. commemorauimus.

Quartum eſt, vt non facilè neget Pœnitenti abſolutionem, dicendo peccatum mortale eſſe, quod non eſt; ſed ſi dubitet, petat à Pœnitente inducias, ſeu ſpatium ad conſulendos Doctores. Quod ſi ille nolit diutius ſibi abſolutionem differri, exigendum eſt ab eo propoſitum faciendi id, quod ipſum de iure debere facere conſtiterit. Tale enim propoſitum ſufficit vt abſoluatur, prout ex Angelo & Sylueſt. habet Nauarr. *in enchirid. cap. 26. nu. 3.* *Nu. 15.*

Quintum eſt, vt nullatenus abſoluat nolentem abſtinere ab eo quod certum eſt peccatum eſſe mortale: Chriſti enim miniſter exiſtens in hoc ſacro iudicio, grauiter contra religionem & iuſtitiam peccaret abſoluendo eum quem Chriſtus non abſoluit, peruertendóque dictum ipſius Matth. 18. Quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis:] quandoquidem ſolueret in terris eum, qui non ſoluitur in cœlis.

Sextum eſt, vt non neget abſolutionem Pœnitenti, cùm in re inter authores dubia, ille non vult eamdem, quam ipſe ſententiam ſequi: niſi crederet ſe niti textu aut ratione euidenti.

Septimum eſt, dare operam vt Pœnitens, qui ad reſtitutionem tenetur, obligationi ſuæ ſatisfaciat. De quo & tribus præcedentibus vide tradita in præced. lib. 2. cap 3 ſect. 1.

Octauum eſt, vt curet cognoſcere diſpoſitionem Pœnitentis antequam ipſum abſoluat: nempe reſpectu præteriti, ſi ſatisfecerit ſufficienter alicui obligationi ſub mortali, quam habeat exequẽdi aliquid. Reſpectu verò præſentis, ſi doleat ex animo de offenſa Dei à ſe commiſſa. Reſpectu demum futuri, ſi firmum propoſitum habeat non peccandi de cætero. *Nu. 16.*

Ac circa trium horum primum, obſeruandum eſt documentum, quod aliis citatis tradit Suarez *tomo 4. diſput. 32. ſect. 2. n. 3.* Confeſſarium non debere ſemper, priuſquam Pœnitentem abſoluat, cogere ipſum id exequi quod facere tenetur: quia interdum ſatis eſt ad abſolutionem à peccatis, vt firmum propoſitum habeat obligationem ſuam implendi. Cui promittenti credendum eſt, præſertim ſi non primum defecerit in executione, necdum inuentus ſit infidelis & inconſtans eſſe in ſimilibus propoſitis; neque ex aliis coniecturis poſsit ſuſpicio ſiniſtra formari probabiliter. Deprehenſus verò obligationem ſuam non implere, abſoluendus non eſt, ſi quidem iterum ac iterum de illa, contra promiſsionem in confeſsione factam non impleta, confiteatur: quia propoſitum, quod ab eo fit denouo, non poteſt moraliter iudicari magis efficax eſſe, quàm priùs factum: ſed ipſum promittentem verſari perinde in morali periculo relabendi, ac antea. Qua in re (*vt idem Suarez ex D. Anton. Caiet. & Nauarr. addit*) confeſſarios cautos eſſe oportet & conſtantes, ne peccatis alienis inuoluantur.

Circa ſecundum verò, obſeruare debet; vt ſi audita confeſsione, aut etiam adhibita cùm opus eſſe iudicauerit, aliqua cohortatione; non habeat ſufficientia ſigna præſentis doloris in Pœnitente, debeat ipſum interrogare, an ex animo de peccatis ſuis doleat: Ei autem ſeriò affirmanti credere tenetur, cùm nihil appareat quod obſtet.

Circa tertium demum obſeruare debet confeſſarius, ſufficere poſſe ſi Pœnitens de præſenti concipiat

piat generale propoſitum nunquam deinceps peccandi mortaliter: neque neceſſe eſt, vt confeſſarius ipſe perſuadeat ſibi aut etiam probabiliter iudicet eundem pœnitentem ſeruaturum ſemper tale propoſitum: ſed ſatis eſt vt exiſtimet, quòd tunc tale habeat: quantumuis poſt breue tempus ſit illud mutaturus. In quo idem Suarez omnes conuenire ait, in fine præcedentis numeri 2.

Nu. 17. Nonum eſt: vt pœnitentem habentem caſum reſeruatum non abſoluat, niſi habita licentia ab eo, qui poteſt illam dare. Ad huius pleniorem notitiam latè inferiùs cap. 4. & ſeq. dicetur de abſolutione à reſeruatis.

Decimum eſt; vt pœnitentem excommunicatum prius abſoluat ab excommunicatione quàm à peccatis; ſeruatâ quoad fieri poteſt, iuris formâ: de qua re in ſequenti libro ex inſtituto cap. 4. & ſeq.

Vndecimum eſt, vt ordinariè ſatisfactionem imponat antequam abſoluat à peccatis. De qua re iam dictum eſt in proximè præcedenti lib. cap. 2. ſect. 2.

Duodecimum eſt, vt abſolutioni à peccatis præmittat ad cautelam, abſolutionem à cẽſuris, maximè ab excommunicatione, etiamſi non conſtet pœnitentem in eas incurriſſe.

Poſtremum eſt, vt abſoluat à peccatis eo de quo conſequenter dicendum eſt modo.

Modus abſoluendi à peccatis cum explicatione duorum caſuum difficilium.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 18. IAm modus abſoluendi à peccatis ſatis conueniens cenſetur traditus in directorio Polanci *cap.* 4. *art.* 1. vt poſtquam pœnitens ad abſolutionem diſpoſitus dixerit Mea culpa, & cætera quæ ſequuntur in confeſſione generali: confeſſarius dicat Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimiſſis peccatis tuis, perducat te ad vitam æternam: & manum, verſus caput pœnitentis eleuans addat, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt ſũmus Pontifex te abſoluat, & ego authoritate ipſius mihi licet indigno conceſſa, abſoluo te imprimis à vinculo excõmunicationis, ſuſpenſionis & interdicti; in quantum poſſum & indiges. Deinde te abſoluo ab peccatis tuis; in nomine Patris, & Filij & Spiritusſancti. Poſthæc remouendo manum dicat, Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti & merita Beatæ Mariæ ſemper Virginis & omnium Sanctorum, quidquid boni feceris & mali patienter ſuſtinueris ſit tibi in remiſſionem peccatorum, in augmentum gratiæ & in præmium vitæ æternæ Amen. Si tamen pœnitens nullo ordine ſit initiatus, omittendum eſt nomen ſuſpenſionis; quia non eſt capax cenſuræ per illud ſignificatæ. Quod ſi conſtaret in particulari de cenſura aliqua incurſa, ea eſſet particulariter exprimenda per cauſam propter quam incurſa eſt; verbi gratia, dicendo Abſoluo te imprimis à vinculo excommunicationis, in quam incurriſti propter Clerici percoſſionem Sique ſæpius in eandem incurrerit, exprimendum quoties id cõtigerit. Si verò in diuerſas inciderit, diuerſæ quoque cauſæ ad earum expreſſionem ſunt exprimendæ.

Sique pœnitens adhuc incurrerit in irregularitatem in qua poſſit confeſſarius diſpenſare: ipſe ſupra poſitis verbis *In quantum poſſum & indiges*, addere debebit. Et diſpẽſo tecum ſuper irregularitate, quam incurriſti propter tale quid: verbi gratia, propter miſſæ celebrationem ante ætatem: & habilito te ad actus legitimos. Deinde ego te abſoluo à peccatis tuis &c.

Hic occurrit monendum duos eſſe caſus in quibus confeſſarius quoad abſolutionẽ impendẽdam, facilè poteſt perplexus eſſe; ideóque opus habet in illis, vt inuocatione Spiritusſancti, ſic & prudentiâ magnâ.

Prior eſt, cum pœnitens habet proximas occaſiones peccandi mortaliter, quas vix poteſt relinquere ſine ſcandalo & infamia, alióve graui incommodo humano. Sique non relinquat manet in morali periculo proximo peccandi mortaliter. In quo caſu nihil certi poteſt confeſſario præſcribi: itaut totum negotium relinquatur prudentiæ ipſius: qui ſic habeat rationem commodorum proximi, vt maiorem habeat gloriæ Dei; cui ſine controuerſia potiores partes ſemper ſunt deferẽdæ. Igitur videre debet, an talis occaſio peccati, ſit proxima, & voluntaria: vtrũque enim id requiritur, vt reddat abſolutione indignum, tanquã eum qui amãs periculũ peribit in illo. Nu. 19.

Iudicabit autem cauſam eſſe proximam, quando ea talis fuerit ex ſuo genere, quæ frequenter homines ſimilis conditionis inducat ad eiuſmodi peccatum: vel quando experimento conſtiterit, habere in eo homine talem effectum. Iudicabit autem non voluntariam quando moraliter vitari non poteſt: apparétque eã tali homini inferri potius, quàm ab eo aſſumi: ſicque neceſſitas potius quædam, vel impotentia eſſe, quàm aliquid morale meritò cẽſeatur. Videre quoque debet, an ſit aliquod remedium, quod à pœnitente ſuſceptum, credatur poſſe cum Dei gratia, præſeruare ipſum à lapſu in peccatum: tale enim remedium admittens cum firmo propoſito non cõſentiendi peccato, poſſet abſolui. Neque ſi iterum ac iterum recidat, obſtabit quominus iterum confitens poſſit abſolui: dummodo aliqua emendatio, diminutióve in numero peccatorum facta eſſe noteтur. Interdum quoque abſolutio differri poteſt. Omnino autem neganda eſt, quãdo nullus apparet profectus. Hæc docet Suarez, tomo 4. diſput. 32. ſect. 2. in fine.

Poſterior caſus eſt, cùm videt confeſſarius pœnitentem tacere aliquod peccatum, quod ab ipſo commiſſum eſſe ſcit euidenter: & nihilominus idem pœnitens de eodem interrogatus, illud negat in cõfeſsione. In quo caſu hæc documenta poterunt vſui eſſe confeſſario, *quæ Suarez tangit in fine ſequentis ſectionis tertiæ.* Nu. 20.

Primum eſt, cùm in hoc foro credendum ſit pœnitenti, tam pro ſe quàm contra ſe loquẽti (nec enim alius teſtis in eo admittitur) regulariter ſtandum eſſe illius confeſsioni: ideóque ſi alterius tantùm relatione confeſſarius ſciat peccatum pœnitentis, in dubio debet huic magis credere, quàm illi.

Secundum eſt, quamuis confeſſarius certus ſit commiſſum eſſe à pœnitente peccatum, *vt quia ſuis oculis vidit*: ſi poſsit probabiliter exiſtimare, quod ille iam de eo confeſſus ſit, poteſt diſsimulare credendo propterea tacere, quod ſit de eo confeſſus.

Tertium eſt, ſi in propoſito caſu euidens ſit pœnitentem mentiri, ipſum tanquam nolentem integrè confiteri de omnibus mortalibus (ideóque obicem ponentem ſacramentali abſolutioni eiuſmodi integritatem requirenti vt ſit valida) nullo modo abſoluendum eſſe, quidquid ipſe dicat: quia committeretur alioqui mortale peccatum ſacrilegij, contra reuerentiam debitam Sacramento inſtituto à Chriſto. Nec obſtat communis regula, quod in omni iudicio debeat Iudex ſecundùm allegata & probata iudicare. In hoc autem foro non ſit alia allegatio & probatio, quàm dicti pœnitentis: cui ſiue pro ſe, ſiue contra ſe dicenti creditur. Non obſtat, inquam, quia in foro quidem externo, iudicium tanquam publicum, *vtpote ſpectans ad commune Reip. bonum*, requirit ſcientiam publica, tanquam ei proportionatam: ſed in foro pœnitentiali,

tiali, Iudicium quod ſecretum eſt & ordinatum ad priuatum Pœnitentis bonum, priuata ſcientia Confeſſarij, ad eundem Pœnitentem redarguendum & conuincendum, ſeruire poteſt.

CAPVT III.

De abſolutione in ordine ad Pœnitentem.

SVMMARIVM.

21 *Quis in foro pœnitentiali dicatur Pœnitens.*

22 *Nolens pœnitere abſoluendus non eſt; qualis cēſendus non eſt, qui ſibi de relapſu omnino timet, dūmodo firmū habeat propoſitum non peccandi de cætero.*

23 *Singuli quidem Pœnitentes ſunt ordinariè abſoluendi ſeorſim, vrgente tamen extrema ne. eſſitate ſalutis, nihil obſtat plures ſimul abſolui.*

24 *Abſolutio à peccato non poteſt dari ad reincidentiam, ſicut abſolutio ab excommunicatione.*

25 *Æger qui nullum ſignum contritionis dedit, abſoluendus non eſt; qui verò dedit, etiamſi vnicum tantùm peccatum exprimere valeat, abſoluendus eſt.*

26 *Explicatio difficultatis, An ſufficiat in genere tantùm dediſſe contritionis ſignum, vt percutiendo pectus, vel extollendo oculos aut manus in cœlum.*

27 *Approbatio partis affirmantis per refutationem rationum contrariarum.*

28 *Pœnitens qui nondum præſente Sacerdote ſigna dedit contritionis, abſolui poteſt.*

29 *Documenta pro Confeſſario qui ægro adminiſtrat pœnitentiæ Sacramentum.*

30 *Quid agendum ſit Confeſſario cùm aliquem abſoluerit, quem non potuit, propter aliquod impedimentum, explicatur diſtinctione.*

31 *Quid, cùm error tantùm leuis commiſſus eſt.*

32 *Quid, cùm à ſe dimiſit ſine abſolutione eum quem abſoluere debuit.*

33 *Quando ad ſupplendum iſtiuſmodi defectum ſit, vel non ſit opus iteratione confeſſionis.*

34 *Is cui à Papa conceſſa eſt facultas eligendi Confeſſarium à quo poſſet ab omnibus reſeruatis abſolui, non redditur ex eo indignus abſolutione, quòd propterea liberiùs ſe in talem caſum præcipitauerit.*

35 *Religioſus habens tantùm venialia: aut mortalia de quibus iam directè abſolutus eſt, aut in mortis articulo conſtitutus, poteſt à ſimplici Sacerdote abſolui.*

36 *Non requiritur approbatio Epiſcopi in Sacerdote ad validè abſoluendum Religioſum.*

37 *Per priuilegium cōceſſum Mendicantibus, abſoluendi quoſcunque ad ſe venientes, non poſſunt ab ipſis abſolui Religioſi ordinis alterius à ſuo.*

38 *Nouitius ab excommunicatione abſolutus in Religione, hanc relinquens in illam reincidit.*

39 *Poteſt Epiſcopus regularem exemptum quem Superior ei ſubiecerit, tum abſoluere, tum etiam cum eo diſpenſare in caſibus ſibi conceſſis.*

Nu. 21. POENITENTEM in foro Pœnitentiali dicimus, Chriſti fidelem, qui ritè facta peccatorum ſuorum confeſſione, capax eſt recipiendæ abſolutionis Sacramentalis: & intendit eam recipere; intentione ſaltem ſimili ei, quam Confeſſarium à quo impenditur, debere habere in præced. num. 4. attigimus: nimirum vt ſicut illic debet ſaltem intendere, id facere quod facit Eccleſia, ſeu quod ſolent in Eccleſia, Miniſtri Sacramenti Pœnitentiæ: ita & iſte recipere, id quod fideles ſolent, dum ad ſacramentum pœnitentiæ accedunt.

De re autem propoſita, Notandum eſt 1. ex Nauar. in Enchir. cap. 26. num. 3. ſicut non eſt facilè neganda pœnitenti abſolutio propter aliquod peccatum de quo inter doctores an mortale ſit dubitatur, ne ille errore illaqueetur: ſic nullatenus abſoluendum eſſe nolentem abſtinere ab eo quod certum eſt eſſe mortale; ne ſacramentum ſacrilegè contaminetur. Vbi tamen cauendum eſt, ne pro nolente abſtinere habeatur is, qui propter magnam conſuetudinem quam habet peccandi, putat ſe iterum peccaturum, ſed omnino vult cauere, & firmiter proponit non peccare. Nam talem abſoluendum eſſe Franc. à Vict. De ſacramen. num. 197. ex eo probat: quòd conſuetudo relabendi non impediat quominus is qui facit quod in ſe eſt habeat bonum propoſitum, etiamſi propter experientiam, non poſſit facilè credere, ſe deinceps non peccaturum. Irretitum autem cenſurâ eccleſiaſtica, quantumcumque bonum propoſitum habeat, oportet prius ab ea abſoluere, quàm a peccatis: Nam peccatum graue eſſet excommunicato, vel à diuinis ſuſpenſo aut interdicto, ſcienter ſacramentum miniſtrare à cuius perceptione ille excluditur. Per cap. Si celebrat, De Cleric. excomm. Cæterùm ex Caietano in tomo 1. opuſcul. tract. 5. quæſt. 5. is qui cognoſcens ſtatum ſuum malum, & nihilominus rogat vt à confeſſario abſoluatur, excuſatur à ſacrilegio, ſi bona fide eum viro docto & pio id tractet: neque exiſtimet ſacrilegio, ſed bono operi ſe operam dare. Nu. 22.

Notandum eſt ſecundò, etſi pœnitentes, ſicut ſinguli ſeorſim audiendi ſunt confitentes; ſic etiam abſoluendi ſint ſinguli ſeorſim; tamen vt Alphon. à Viualdo in Candel. aureo cap. De abſolutione num. 76. ex multis nobilibus authoribus habet: quando in maris procella, aut peſte ſæuiente, aut conflictu belli vrgente, deeſt commoditas ſingulos ſeorſim audiendi & abſoluendi, ſacerdotem tunc poſſe auditis peccatis aliquibus vniuſcuiuſque, ſimul omnes abſoluere, dicendo, Ego vos abſoluo à peccatis veſtris; præmiſſa cohortatione ad dolorem concipiendum de omnibus ſuis peccatis. Et quamuis authores ab ipſo relati, id non habeant expreſsè, ratio tamen quam adfert contemnenda non eſt: nempe, quòd cùm olim in primitiua Eccleſia & nunc apud Indos multi ſimul vna aſperſione baptiſmo initientur dicendo, Ego baptizo vos, &c. ſacramentum pœnitentiæ validum eſſe poſſit adminiſtratum illo modo; qui vitandus non eſt tanquam ſacrilegus, quando conſtitutis in extrema neceſſitate ſalutis, aliter ſubueniri non poteſt. In quo diſcutiendo tanquam vix vſitato non eſt neceſſe nos immorari. Nu. 23.

De abſolutione conſtituti in articulo mortis.

SECTIO I.

NOtandum eſt tertiò, quemlibet pœnitentem debitè diſpoſitum, abſolui poſſe in articulo mortis à quouis caſu per quemuis ſacerdotem. De qua re iam aliàs diximus in lib. 1. num. 58. & aliquot ſequentibus. Nu. 24.

Tantùm addendum eſt, quòd quamuis data abſolutio ab excommunicatione reſeruata, cenſeatur ad reincidentiam; quia ſi pœnitens ex morbo conualeſcens non præſentet ſe Superiori, commoditate habita; recidit in eamdem excommunicationem per cap. Eos qui, de ſenten. excomm. abſolutionem tamen à peccatis, neque tunc, neque vnquam aliàs

cenſendam

cenſendam eſſe ad recidendum ad priorem peccati ſtatum: tum quia ſine pœnitentia ſunt Dei dona; *ad Rom.* 11. tum quia abſolutio ad reincidentiam coincidit cum ea, quæ datur ſub conditione de futuro reprobata ſuperius in cap. 1. num. 6.

Nu. 25. Notandum eſt quartò; conſtare inter Doctores non eſſe impendendam abſolutionem Sacramentalem ægro, qui nec dat nec dediſſe cognoſcitur, ſigna contritionis: quia tunc nulla interuenit confeſſio, ſine qua abſolutionem Sacramentalem impēdere ſacrilegium eſt. Conſtare item abſolui poſſe eum, qui ſi non verbo, ſaltem nutu, aliòve ſigno externo peccatum aliquod in ſpecie confeſſus, morbo impeditur cætera confiteri: quia confeſſio iuſta de cauſa truncata, ſufficit ad obtinendum abſolutionem, vt docuimus lib. 6. cap. 5. num. 151.

Nu. 26. An autem is qui in genere tantùm exprimit ſigna contritionis, percutiendo pectus, vel eleuando oculos aut manus in cœlum, nec poteſt verbo vel alio ſigno, vllum in particulari peccatum manifeſtare, abſolui Sacramentaliter poſſit, non modica difficultas eſt. In vtramque partem authores commemorat Alphon. à Viualdo in Candel. aureo cap. De abſolutione num. 70. & 71. & quamuis magni nominis authores partem negantem ſequantur, inter quos eſt Nauarr. in Enchir. cap. 26. num. 28. permittens nihilominus tali conferri ſacroſanctam Euchariſtiam & extremam vnctionem atque abſolutionem à cenſuris.

Nu. 27. Attamen pars affirmans, nimirum quòd abſolui poſſit is, qui prædicto modo ſigna contritionis dederit, probabilis eſt, & tuta in praxi. Nam præterquā quod fauet animabus, & Dei immenſam in peccatores miſericordiam commendat, approbatur calculis multorum celebrium Theologiæ profeſſorum modernorum, quos idem à Viualdo commemorat, eis addens aliquot antiquiores: quibus (alios adhuc citans) Suarez tom. 4. diſput. 23. ſect. 1. aſſentitur: vt & Henriquez in ſua ſumma lib. 4. cap. 1. in fine, & lib. 6. cap. 10. §. 7.

Neque eiuſmodi ſententiæ reprobandæ datur ratio conueniens. Cùm enim obiicitur non niſi confeſſo de peccatis, dandam eſſe abſolutionem Sacramentalem: reſponderi poteſt in propoſito caſu Pœnitentem confeſſum eſſe nutu, quod ſufficit quando confeſsio nequit fieri verbis. Et dum vrgetur, eam confeſsionem eſſe generalem per quam conſcientia peccatoris à quo fit non plus innoteſcit, quam ſine illa, quia oſtendit tantùm generaliter quod is peccator ſit. Sacramentalem verò confeſsionem ex diuina inſtitutione debere fieri de peccatis ſingulatim in ſpecie, & numero. Voluit enim Chriſtus Sacramentum pœnitentiæ iudiciale eſſe: Iudicis verò ſentētia, apta eſſe non poteſt, niſi Iudex ipſe peccata in ſpecie & numero cognoſcat. Dum, inquam, hoc vrgetur, reſponderi poteſt, ex Chriſti quoque inſtitutione confeſsionem Sacramentalem eſſe debere integram; & tamen neceſsitatem facere, vt confeſsio mutilata, ſufficiens ſit ad obtinendum Sacramentalem abſolutionem. Quocirca neceſsitatem ſimiliter facere poſſe, vt ad eamdem obtinendam ſufficiat confeſsionem fieri in genere de propriis peccatis, quando ad ſpeciem & numerum deſcendi non poteſt. Confirmatur, quia ſi quis recordetur ſe peccaſſe mortaliter, & oblitus eſt cuius ſpeciei fuerit illud peccatum: poteſt, imò & debet confiteri ſe peccatum mortale admiſiſſe, cuius nequit in particulari meminiſſe. Idem iudicium eſt ſi recordetur & dubitet, mortaléne fuerit an veniale. Quam doctrinam ex D. Thom. & aliis adfert à Viualdo in fine citati num. 71. & ex Maiore Nauar. in Enchir. cap. 10. num. 7.

Neque illud quod Iudicis ſententia apta eſſe non poſſit niſi in particulari cognoſcantur peccata, multum vrget: quia in caſu propoſito aduerſarij faterentur confitentem, ſi vel vnicum veniale expreſſiſſet in particulari, abſolui poſſe: quo tamen poſito nemo dixerit cognoſci tunc a Confeſſario peccata Pœnitentis in ſpecie & numero ſufficienter ad ferendum aptum iudicium, quale aduerſarij volunt fieri tātum delictis à Iudice ſigillatim cognitis. Itaque tale quid eſt quidem omnino neceſſarium in iudicio inſtituto ad punitionem delinquētis, quæ delicto correſpondere debet: non tamen in inſtituto ad delinquentis curationem & emendationem: quale eſt iudicium pœnitentiale; vt rectè expoſitum eſt à Caiet. in to. 1. opuſc. tract. 5. quæſt. 3.

Nu. 28. Porro quod D. Anton. 3. part. titul. 10. cap. 2. vult propoſitam doctrinam procedere etiam cùm Pœnitens nondum præſente Sacerdore dicta contritionis ſigna dederit, ſi interueniat ſufficiens teſtimonium eorum qui præſentes fuerunt cùm illa daret, rationi conſentaneum eſt; quia ibi cernitur confeſſio facta per interpretem, qua per alium declaratur mēs pœnitentis, perinde ac dum verba illius ignota explicantur in conſueta confeſſione per interpretem. Nec eſt quòd obiiciatur ibi poſſe eſſe deceptionem falsò atteſtantium: quia hîc quoque poteſt eſſe deceptio falsò interpretantium. Negandum tamen non eſt, quin ea res prudentiam requirat Confeſſarij: ne quibuſuis, ac quouis modo atteſtantibus credat; neque vbi alia ſuppeterent, iſtiuſmodi remedium vſurpet, nulla æternæ damnationis vitandæ neceſſitate vrgente; vt cùm æger probabiliter crederetur contritus, cui ſine irreuerentiæ periculo porrigi poſſit Sacroſancta Euchariſtia, vel ſaltem Extrema vnctio. Ac demum ad cauendum ſacrilegium, ipſe in dubio det abſolutionem ſub conditione de præſenti. Si tu es capax abſolutionis, ego te abſoluo, &c. Quod placuit notatum inuenire apud Melchiorem Zambranum in ſuis deciſionibus aureis cap. 4. dubio 2. in quo de tota hac re fusè agit cùm in cæteris compendioſus ſit. In ea non hærebimus diutius; cum ad praxim ſufficere poſſe videantur antedicta. Non ſunt verò prætereunda ſilentio documenta, quæ Suarez attingit initio citatæ ſectionis 1. meritò notanda iis qui adminiſtrant hoc Sacramentum.

Nu. 29. Primum eſt, cùm interuenit vera neceſſitas (vt cùm mortis probabile periculum, Confeſſarius alioqui incurreret, v.g. in graui contagione) poſſe abſolutionem dari ante conſummatam integram confeſſionem. Ratio eſt: quia præceptum de integritate confeſſionis non obligat, *ſicut nec aliud poſitiuum*, ad ſimpliciter aut etiam moraliter impoſſibile. Vnde obiter intelliges, extra caſum magnæ neceſſitatis non eſſe abſoluendum eum, qui veniens ad confeſſionem dicit quidem in genere, ſe peccaſſe, deque eo dolere ac petere abſolutionem; quantumcumque tamen à Confeſſario examinetur, nec vnius peccati tantùm, etiam venialis à ſe commiſſi recordari poteſt in particulari.

Secundum eſt, quoad fieri poteſt dandam eſſe materiam certam; ſeu in confeſſione exprimendum eſſe, ſi poſſit fieri, peccatum in ſua ſpecie; etiamſi nullius mortalis eſſet quis ſibi conſcius. Ratio eſt, quia religio Sacramenti id poſtulat.

Tertium eſt, habentem peccatum mortale debere potius de illo confiteri eo breui tempore, quàm de quocumque veniali. Ratio eſt quia peccatum mortale de neceſſitate præcepti confitendum eſt, non autem veniale.

Quartum eſt, ſi pœnitens abſoluatur, propter probabilem timorem mortis ante perfectam confeſſionem, nec ſtatim ſequatur mors, confeſſionem ipſam continuari debere, donec integrè fiat, ſi tem-

pus ad id concedatur. Ratio eſt, quia illam integrè fieri, eſt per ſe neceſſarium neceſſitate præcepti; ideoque implendum quantum fieri poteſt durante periculo, in quo viget præcepti confitendi obligatio. Finita verò tali confeſſione, iterum danda eſt abſolutio, quia nouum Sacramentum perficitur, diſtinctum numero ab ante collato.

De eo quod agere debet Confeſſarius cum aliquem abſoluit, quem non debuit.

SECTIO II.

NOtandum eſt quintò, difficultatem eſſe quid agendum ſit Confeſſario cùm ex ignorantia aliquem abſoluerit, quem non poterat ob caſum reſeruatum, vel aliud impedimentum; aut per obliuionem à ſe dimiſerit ſine abſolutione, aut in præiudicium tertij dixerit non eſſe reſtituendum, quod reuera erat alienum. De qua difficultate olim diſputatum fuiſſe in Conc. Baſilienſi, nec quidquam reſolutum fuiſſe ob varietatem ſententiarum, meminerunt Medina in Cod. de confeſſ. quæſt. 35. à Victor. de Sacram. num. 185. & Sotus in 4. diſtinct. 18. quæſt. 4. art. 6. col. 4. ex Ioanne Nider qui eidem diſputationi interfuit.

Nu. 30. Eſt autem explicanda diſtinctione (de qua plenius Suarez tomo 4. diſp. 32. ſect. 6) Nam ſi Confeſſarius cui aliquid tale contigerit, probabiliter timeat ſcandalum ſi conueniat Pœnitentem: vt quia is conqueſturus eſt de reuelatione confeſſionis, debet (inquit à Victor. & ante eum D. Antoninus 3. par. tit. 17. cap. 12.) illum relinquere, & Chriſto Sacerdoti ſummo committere; præſertim quando multi ſunt, vel à loco Sacerdotis longè diſtant ij, in quorum confeſſionibus defectus cōtigit; prout quibuſdam placuiſſe habet D. Antoninus. Sin nullum notabile ſcandalum Sacerdos probabiliter timeat, debet conuenire Pœnitentem, & docere grauem errorem in audientia ſuæ confeſſionis commiſſum eſſe; ideoque petere, vt velit iterum ſibi confiteri, vel ſaltem ſibi facere poteſtatem ſub eodem Sacramentali ſigillo, ipſum docendi veritatem: ita Sotus. Addens Pœnitentem tūc teneri conſilium Sacerdotis capere; ſique illud reſpuerit, transfundi in ipſum culpam Sacerdotis. Neque ex eo excuſabitur, quòd ita videatur ſuum peccatum ei extra confeſſionem exprobrari: quia, vt à Victoria attigit, non fit ei iniuria, tale quid dicendo, quale propoſitum eſt ex Soto. Quod ſi pudore fortè in eo afficiatur, tanquam ei ſua exprobrentur peccata, id imbecillitati ſuæ tribuere debet; non iuſtæ petitioni Confeſſarij.

Iam ſi acquieuerit, *inquit à Victoria*, dicam ei Confitere peccata in generali; id eſt dic, Confiteor de omnibus peccatis quæ tibi in tali confeſsione aperui: atq; declares ſi quæ adhuc alia commiſiſti, quia in illa tua confeſſione contigit talis defectus ex quo fuit inualida. Aut ſi me dicente ſibi ſcias quòd in confeſſione mihi à te facta, defectus quidam cōmiſſus ſit; vis illum audire: ipſe reſpondeat ſe velle; dicam ei ſine ſcrupulo: ſcias quòd tu eras excommunicatus, & ego non potui te abſoluere, vel aliud, quod fortè interuenerit impedimentum abſolutionis. Nam ſi ex communi doctrina à nobis explicata in lib. 3. cap. 5. ſect. priore, licet de pœnitentis licentia, peccata ipſius alteri reuelare, multo magis ipſimet, ſi licentiam dederit.

Nu. 31. Aduerte autem ex Soto, ſi error quem in confeſſione commiſſum Confeſſarius deprehendit, non ſit adeo grauis, ſed Pœnitens abſolutus fuiſſe credatur: non eſſe curandum de illo reuocando & cōueniendo: maximè cùm non facilè; imò (vt aduerſus Palud. habet à Victor. in fine cit. num. 185.) nullo modo liceat Confeſſario de peccato ſibi confeſſo monere Pœnitentem: ne quidem ſecretò, & correctionis gratiâ; niſi in confeſſione interueniat antedictus defectus, cui Confeſſarius tenetur qua ratione poteſt remedium adhibere, tanquam is qui illi cauſam dedit, vt confirmat Medina loco antea citato.

De eo quod agere debet Confeſſarius, cùm ſine abſolutione dimiſit aliquem illius capacem.

SECTIO III.

NOtandum eſt ſextò congruenter antedictis, quando Confeſſario conſtat (cùm dubitat debet ſub conditione abſoluere dicendo, Si non es abſolutus, Ego te abſoluo, iam in præced. num. 7. notauimus) ſe non abſoluiſſe pœnitentem, debitè quidem confeſſum, ſed per inaduertentiam a ſe dimiſſum ſine abſolutione: tūc ſi idem Pœnitens adhuc ſit præſens, etiamſi aliquantulum remotus, debere reuocari: idque cum ea dexteritate, vt ſuam negligentiam Confeſſarius ipſe aliis minimè prodat. Si verò non poſſit ſine ſcandalo reuocari; illéque talis ſit, qui expectet communionem, vel de quo ex qualitate perſonæ probabiliter eidem confeſſario conſtet, quòd nondum inciderit in nouum peccatum mortale: debere abſolui etiam aliquantulum remotum; niſi de eius præſentia ipſemet Confeſſarius dubitaret: quia tunc (ſicut & quando conſtaret receſſiſſe ab eo loco, vt diſceſſiſſe ex templo) expectanda eſſet commoditas illius reuocandi, eo modo, quo in præcedenti notabili habitum eſt. Nu. 32.

Notandum eſt ſeptimò, cùm ſupplendus eſt per nouam abſolutionem defectus in præcedenti confeſſione cōmiſſus; ſi is fuerit eſſentialis, id eſt, ex eorum numero qui confeſsionem ipſam reddunt inualidam; vt quando facta fuit ſine iuſto dolore, aut ſine debita integritate, aut non habenti iuriſdictionem: tunc de neceſsitate iterandam eſſe ipſammet confeſſionem; niſi quòd cùm iteratur eidem Sacerdoti, qui illius adhuc memor eſt, ſufficiat dicere, ſe de illis de quibus antea malè confeſſus eſt, iam ex animo confiteri: addito defectu commiſſo, atque aliis peccatis, ſi quæ adhuc ſint quibus ſuam conſcientiam grauari ſentiat. Si verò defectus non ſit confeſsioni eſſentialis: vt cùm oritur ex eo, quòd confeſſor non protulit verba Sacramētalia, Abſoluo te à peccatis tuis, diſtinguendum eſt, prout habet Suarez tomo 4. diſputatione 22, ſect. 6. ſub finem. Si enim ipſe iuriſdictionem ſufficientem habens, iam impoſuit pœnitentiam, non indiget memoriâ peccatorum ad abſoluendum de nouo: imò vt ille contra Nauarrum addit; neque memoria pœnitentiæ impoſitæ: ſed ſatis eſt vt recordetur illum ſuum pœnitentem fuiſſe benè diſpoſitum, ritéque confeſſum; neque poſtea quidquam (ipſo teſtāte *cui credendum eſt*) graue commiſiſſe. Sin pœnitentiam non impoſuit: neque in particulari, neque ſecundùm confuſam aliquam & moralem rationē recordetur grauitatis peccatorum, & ſtatus conſcientiæ Pœnitentis, oportet ipſum, vt rectè ſuo munere fungatur, iteratā notitiam poſtulare; quia licet ad validè abſoluendum non ſit neceſſaria diſtincta notitia & memoria peccatorū (quandoquidem ſine illa interuenire poſſunt omnia quæ eſſentialia ſunt pœnitētiæ Sacramento; nēpe materia & forma cum debita miniſtri poteſtate, & intentione) requiritur tamen ad imponendam dignam Nu. 33.

pœni

pœnitentiam, cum æquitate iudicij: & ad conſilium & remedium, medicinámque accommodatam pœnitenti adhibendum. Quod notabile habet quoque Henriq. lib. 5. cap. 15. in fine, alios citans in margine.

Nu. 34. Notandum eſt octauò (quod tenentes authores plures commemorat a Viualdo *in Candel. aureo*, cap. de confeſſione nu. 42.) eũ qui ex confidẽtia bullæ accipiẽdæ, vel acceptę, vel alterius priuilegij faciliùs ſe præcipitauerit in caſum reſeruatũ, poſſe ritè confeſſum abſolui per talem bullã ſeu priuilegium. Quod confirmari poteſt eodem argumento quo Caiet. 2. 2. quæſt. 21. art. 2. probat illum non aggrauare ſuum peccatũ ſed minuere, qui peccat ſub prætextu, quòd poſtea confitebitur & aget pœnitentiam: nempe, quia id voluntatis eſt tranſitoriæ, & non pertinacis in malo. Limitandum eſt verò, vt non procedat in caſu particulari in quo Superior nunquam conceſſiſſet priuilegium, ſi particulariter ei talis caſus indicatus eſſet: quoniam in generali conceſſione non veniunt ea quæ quis veriſimiliter conceſſurus non eſſet in ſpecie, ex 81. Regula iuris in 6. Sic quoniam Papa ei qui Epiſcopum interfecit cum magno multorum ſcandalo, grauíque Eccleſię detrimento: nunquam conceſſiſſet in particulari priuilegium, per quod poſſet à quouis confeſſario à ſe electo abſolui, non eſt cenſendus id ipſum conceſſiſſe, quando generalem dedit ei facultatem eligendi confeſſarium, qui poſſet ipſum abſoluere ab omnibus peccatis, & cenſuris, etiam reſeruatis in bulla Cœnæ Domini.

De abſolutione in ordine ad pœnitentem Religioſum.

SECTIO IV.

NOtandum eſt nonò, de abſolutione Religioſorum aliquam difficultatem eſſe, cuius explicationem perſequitur Alphonſus a Viualdo in Candel. aureo cap. De abſolutione num. 18 & aliquot ſequentibus: ex quo pro praxi, hæ propoſitiones ſunt obſeruandæ.

Nu. 35. Prima eſt, Regulares poſſe abſque ſpeciali priuilegio, à ſimplici etiam ſacerdote abſolui, quando tantum habent venialia, aut iam alias abſoluti ſunt ab omnibus mortalibus, de quibus confitentur, aut quando conſtituti ſunt in articulo mortis. Ratio eſt, quia ex recepta doctrina antea à nobis propoſita lib. 2. cap. 4. ſub initium, nec de venialibus nec de mortalibus iam directè abſolutis, quiſquam tenetur confiteri: & in articulo mortis, quilibet a quibuſlibet peccatis quomodocumque reſeruatis abſolui poteſt per quemlibet ſacerdotem, vt habet Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 7. ſub finem.

Nu. 36. Secunda eſt, Religioſum, cui à ſuo Superiore facta eſt poteſtas eligendi confeſſarium, poſſe confiteri alterius ordinis Religioſo, vel ſæculari ſacerdoti, etiam per nullum Epiſcopum approbato. Ratio eſt, quia electus iuriſdictionem in eum accipit extraordinariam, neque Concilium Trident. faciens decretum de approbatione confeſſarij, quidquam noui ſtatuit circa confeſſiones regularium. De qua re diximus in libro primo num. 175.

Nu. 47. Tertia eſt, Religioſos habentes priuilegium cum clauſula, quòd poſſint audire peccata quorumcumque, vndecumque ad ſe venientium, non poſſe audire confeſſiones aliorum Religioſorum extra caſus in duabus præcedentibus propoſitionibus notatos. Ratio eſt, quia generalis conceſſio intelligitur ſecluſo iuris alicuius præiudicio, ex cap. Quàuis, De reſcriptis in 6. Præiudicat autem Religioni (propter perturbationes nimirum quæ inde naſci poſſunt) quòd Religioſi dirigantur, vitæque emendandæ & in poſterum inſtituendæ rationem accipiant ab alienis, & non à ſuis prælatis vel eorum Commiſſariis: Vnde (vt memoratus Alphonſus refert num. 25.) Pius quintus conſultus, An Religioſus ex mendicantibus poſſet pro arbitrio eligere ſibi Confeſſarium virtute bullæ cruciatæ, vel alterius quâ ſit poteſtas eligendi Confeſſarium qui abſoluat etiam à caſibus reſeruatis. Reſpondit non poſſe. Quod ſimiliter reſponderunt, *vt idem author addit*, multi primarij Magiſtri Salmanticenſes. Idem tangens Henriquez in ſua ſumma, pro eo plura adfert quæ apud ipſum videri poſſunt lib. 6. cap. 16. §. 7. in margine, lit. P.

Cæterum ſemper videndũ eſt quid tetant vniuſcuiuſque Religionis priuilegia; per quæ plerumque, *vt conſtat ex iis quæ idem Henriquez adfert*, ſic derogatur talibus bullis, vt virtute illarum nequeat Religioſus abſolui per nõ deſignatum à Superiore ſuo.

Quarta propoſitio quam idem Alphonſus tangit in præced. num 23 & 24. eſt: Nouitios Religionum poſſe in eiſdem, ſicut profeſſos, abſolui ab excommunicatione reſeruata: in quam tamen recidant ſi non perſeuerent, etiam iuſta de cauſa dimiſſi. Ratio eſt, quia priuilegium illis tantùm conceditur, dum ſunt in via ad Religionem capeſſendam. Nu. 38.

Pro vltima propoſitione addi poteſt, quod adfert Henriquez in ſequen. § 8. Regularem exemptum, ſi proprius Prælatus illum ſubdat Epiſcopo loci in quo domicilium habet, poſſe ab eodem abſolui & perinde diſpenſari, ac poteſt Clericus illi ſubditus ratione dignitatis qua præeminet. Non poſſe verò ſine Prælati licentia; quia id eſſet contra priuilegium exemptionis tali religioni conceſſum. Quamquam ſi licentia eiuſmodi expreſſe haberi nequeat: ſiue quia Prælatus ille eſt nominatim excommunicatus: ſiue quia nimis longè abeſt: ſiue quia mortuus eſt, cenſenda eſt haberi tacita: ne contingat regularem vagari recurrendo ad Papam ex cap. Religioſo, De ſent. excommunicationis in ſexto. Nu. 39.

CAPVT IV.

De poteſtate abſoluendi à caſibus reſeruatis.

SVMMARIVM.

40 *Quis poteſtatem ordinariam habeat abſoluendi à caſibus reſeruatis, & quis delegatam.*
41 *Superior non requiſito Inferioris conſenſu dare poteſt facultatem abſoluendi à caſibus, quos idem Inferior ſibi reſeruauerit.*
42 *Cognoſcenda eſt mens dantis iſtiuſmodi facultatem.*
43 *Quando Superior contra iuſtitiam peccet recuſando delegare facultatem abſoluendi à reſeruatis.*
44 *Quando recuſare poſſit, aut etiam debeat.*
45 *Quando recuſando peccet cõtra debitum charitatis.*
46 *Non excuſat eam excuſationem aliena vtilitas.*
47 *Excuſare autem poteſt alienum incommodum.*
48 *An excuſet verecundia.*
49 *Superior facilis potius quàm difficilis eſſe debet in concedenda facultate abſoluendi à reſeruatis.*
50 *Non cogitur dare generalem facultatem confitendi cuicumque Pœnitens voluerit.*
51 *Facultas petita pro peccatis commiſſis poteſt concedi cum onere imponendi aliquam pœnitentiam, & quomodo non item cum onere præſentandi ſe Superiori.*
52 *Vtrumque onus imponi poteſt cùm petitur facultas pro peccatis committendis.*

Nu. 40. HÆc poteſtas eſſe poteſt vel ordinaria, vel delegata. Ordinariam habet, qui peccata reſeruauit, & ſuperior ipſius habens in pœnitentiali foro poteſtatem à talibus peccatis abſoluendi ordinariã. Nam is qui iuriſdictionem auſert per reſeruationem, ita retinet illam ſibi, vt non præiudicet Superiori in eius iuriſdictione, ex cap. Inferior, diſtinct. 21. Quod cùm ita ſit, peccatum ab Epiſcopo reſeruatum, non reſeruatur Papæ: reſeruatur autem Archiepiſcopo, qui dignitate quidem eſt Epiſcopo ſuperior, non tamen, *ſicut Papa*, cum iuriſdictione in foro interiori: nullam enim talem habet in diœceſi Suffraganei ſui, ex cap. Paſtoralis, De offic. Ordin. niſi quando eam viſitat ex cap. finali De cenſibus in 6. Similiter, nec peccatum in religione reſeruatum à Prouinciali, reſeruatur Generali. Delegatam verò iſtiuſmodi poteſtatem obtinet Sacerdos, cui eſt directè conceſſa ab eo qui habet ordinariam prædictam: aut qui electus eſt a Pœnitente licentiam habente ſufficientem ad eligendum ſibi Confeſſarium, à quo abſoluatur à reſeruatis. De qua delegatione quædam occurrunt proponẽda notatu digna.

De delegatione poteſtatis abſoluendi à caſibus reſeruatis notanda ex parte delegantis.

SECTIO I.

Nu. 41. NOtandum eſt primò, non tantùm reſeruantem poſſe committere poteſtatem abſoluẽdi à peccatis quæ ſibi reſeruauerit, ſed etiam ipſius Superiorem: ſicque Papam poteſtatem abſoluẽdi à peccatis, quæ Epiſcopus ſibi reſeruatit, dare poſſe non requiſito ipſius conſenſu. Quod probatur: tum ex communi Eccleſiæ conſuetudine: tum ex ſenſu quem omnes boni Catholici communiter habent de ſumma Papæ authoritate: tum demum aperta ratione: quia quidquid in hac re Papa exequi poteſt per ſeipſum, poteſt etiam per ſuum commiſſarium. Per ſeipſum autẽ à peccatis quæ Epiſcopus ſibi reſeruauerit abſoluere poteſt, non requiſitu ipſius conſenſu: ergo idem etiam poteſt per ſuum commiſſarium.

Notandum eſt ſecundò: talem poteſtatem haberi poſſe tum ab homine, tum à iure, tum etiam à neceſſitate: minimè autem à conſuetudine; cum reſeruatio ſit declaratio quædam voluntatis Superioris, vt nemo à tali peccato abſoluat, ſine ſuo conſenſu: contra quem conſenſum, conſuetudo in hoc foro nihil poteſt, iuxta illud quod in cap. Si Epiſcopus De pœnit. & remiſſ. in 6. dicitur: nulla poſſe conſuetudine introduci, quod aliquis præter ſui Superioris licentiam, Confeſſorem ſibi eligere valeat, qui eum poſſit abſoluere & ligare. Quanquam tamen ea cõſuetudo, quà vidente & tacente Superiore, qui prohibere poſſet, inferiores paſſim abſoluerent à reſeruatis; teſtis eſſe poſſet ablatæ reſeruationis, prout Henriquez notat *in ſumma lib. 6. cap.* 14 *num. 9 lit. B*, ex recentiorum doctrina. De poteſtate autem obtenta a neceſſitate iam dictum eſt in lib. 1. num. 58. & aliquot ſequentibus. De habenda verò ab homine

Notandum eſt tertiò, dum ea conceditur, ſi quidem conceſſio fiat ore ad os loquendo, curandũ eſſe vt concedens mentem ſuam exponat ſufficienter. Si verò fiat abſenti, conſiderandã eſſe verborum vim, & expendendas circumſtantias, ex antecedentibus & conſequentibus eliciendo concedentis intentionẽ. Vbi pro principio tenendum eſt illud, quod habetur in citato cap. Si Epiſcopus: Superiore generaliter dante poteſtatem audiendi confeſſiones ſuorum ſubditorum, non dare eo ipſo poteſtatem abſoluendi à caſibus quæ ſibi reſeruauerit.

Notandum eſt quartò, quod Suarez tractat tom. 4. *diſput.* 30. *ſect.* 4. contra debitum iuſtitiæ peccare Nu. 43.
Superiorem, ſi ſubdito neget facultatem eligendi confeſſarium, à quo poſſit a reſeruatis abſolui: illam propterea petenti, quòd meritò damnum aliquod graue, & confeſſioni extrinſecum, ſibi timeat inferendum ſiue ab ipſo Superiore, ſiue ab alio cui vices ſuas commiſit: vtpote qui reuelaturus eſt confeſſionem; vel accepta ex confeſſione ſcientia vſurus eſt in nocumentum graue eiuſdem ſubditi: aut etiam quia ille graues cum hoc gerit inimicitias: aut quia ille idoneus non eſt ad ferendum de huius interno ſtatu iudicium; cùm ſit ignarus; aut ita improbus, vt loco medicinæ ſit ſcandalum allaturus. Quod totum ex eo confirmatur, quòd Superior ſuo inferiori debeat adminiſtrationem huius ſacramenti, nec poſſit illum cogere ad ſe in ea exponendum periculo alicuius grauis nocumenti externi.

Vbi autem abeſt tale periculum (quod abeſſe in Nu. 44.
dubio præſumendum eſt pro Superiore) eam facultatem negari poſſe à Superiore, vt argumento eſt: quòd alioqui nullius ferè momenti eſſet reſeruatio, à qua tam facili negotio ſubditus liberaretur: Neque enim tanquam oneroſa, valeret ad peccatores coërcendos, & peccata curanda: in quem finem ea inſtituitur. Imò certum eſt negari debere, quando Superior probabiliter timet eam, tanquam veniæ facilitatem, fore ſubdito occaſionem ſcandali relabendive in peccatum; aut etiam quando ſuſpicio eſt probabilis, peccatũ tale eſſe, quod vergat in damnum communitatis, aut tertiæ perſonæ; cui audita confeſſione (*non aliter*) Superior poterit adhibere remedium ſeruato confeſſionis ſigillo. Tũc enim Superior ipſe dando facultatem, concurreret ad peccatum ſubditi volentis confiteri ſine ſufficienti emendationis propoſito; quodquidem debet inter cætera, eſſe euitandi occaſiones, relapſus in peccatum, & inferendi damnum alteri. In quam ſententiam Suarez loco citato n. 5. citans Angelum, Sotum, & Armillam; addit non modo cùm Superior timet graue detrimentum ſubditi, ſed etiam quando ſperat illius maiorem vel æqualem vtilitatem, poſſe licitè negare talem facultatem. Immo & cùm ſperat vtilitatem minorem, ſi negatio cenſeatur ad aliorum exemplum, communéque bonum neceſſaria eſſe, aut valde conueniens. In eo enim Superior vtetur iure ſuo præferendi commune bonum incommodo vnius particularis modico: quale eſt quod quodammodo coactus, & cum minore deuotione confitebitur. Dico (*modico*) quia per magnum incommodum, quale eſſet ſi confeſſio ſine fructu fieret, ceſſaret vtilitas ſubditi, quæ in hoc caſu iuſtificare debet negationem facultatis.

Notandum eſt quintò; ex debito charitatis Superiorem tanquam diſpenſatorem fidelem, teneri dare Nu. 45.
propoſitam facultatem, quoties graue ſubditi detrimẽtum timuerit ex illius negatione, quamuis ipſum ſit tantummodo internum; id eſt, non extrinſecus, ſed ſolùm ex interno ſubditi affectu euenturum, vt quia de induſtria peccatum aliquod tacebit, aut confeſſionem differens, accipiet peccandi licentiã, aliúdue eiuſmodi. Ita communiter tenent Doctores, D. Thomam ſecuti, cuius verba ſunt in 4. diſtinct. 17. quæſt. 3. art. 3. in fine reſponſionis ad 4. quæſtiunculam. Peccaret Sacerdos, ſi non eſſet facilis ad præbendam licentiam confitendi alteri: quia multi ſunt adeo infirmi, quòd potius ſine confeſſione morerentur, quàm tali ſacerdoti confiterentur. Vnde illi qui ſunt nimis ſolliciti, vt conſcientias ſubditorum per confeſſionem ſciant; multis laqueum damnationis iniiciunt,

iniiciunt,& per conſequens ſibiipſis.] hæc ille. Nec refert quod ſubditus ipſe, cauſa ſibi ſit talis mali: quia & hoc ſpiritalis paſtor impedire tenetur ſi commodè poteſt. De qua commoditate iudicandum eſt iuxta ſequentia,de quibus Suarez in citata ſect.4. n. 8.& tribus ſequentibus.

De eadem delegatione notanda ex parte modi delegandi.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 46. PRimum eſt,quantumuis ſperetur aliqua aliorum vtilitas ex dictę facultatis negatione facta ſubdito, eam tamen non eſſe faciendam cum huius detrimento, in cuius bonum inſtitutum eſt pœnitentiæ ſacramentorum,atque data Superiori poteſtas reſeruādi peccata. Quo fit vt non liceat vti tali negatione tanquam medio ad procurādam aliorum vtilitatem interueniēte detrimento ſubditi;præſertim cum interueniat conſequenter iniuria Sacramenti,quandoquidem ex huiuſmodi negatione fieri poteſt vt confeſſio reddatur difficilis & odioſa. Quod incommodum præponderare cuiuis alij incommodo vel commodo;patet ex doctrina de ſigillo Sacramentali antè tradita in lib.3.cap.2.

Nu. 47. Sed aduerte aliud eſſe in hac re,aliorum vtilitatē procurare,& aliud vitare eorum nocumentum Nam quamuis non poſſit ob illud, ob hoc tamen poteſt prædicta facultas ei negari,qui apparet animum habere nocendi. Nec obſtat quòd reſeruatio in bonum ipſius inſtitura,ſit ei hac ex parte in malum ceſſura: quia id imputatur malitiæ ipſius, qui cùm teneatur conſcientiam ſuam aperire Superiori ſuo,qui ſibi & aliis prodeſſe poteſt,nec nocere vult; recuſat tali obligationi ſatisfacere:in quo peruerſo animo perſiſtens, non eſt diſpoſitus ad ſacramentalem abſolutionem accipiendam;& per conſequens, nec ad obtinendam facultatem eligendi confeſſarium à quo ſacramentaliter abſoluatur.

Nu. 48. Quod attinet ad verecundiam, licet ea de ſe non ſit affectus malus, non eſt tamen ſufficiens cauſa vrgendi Superiorem ad delegandam facultatem abſoluendi à reſeruatis. Ratio eſt:quia verecundia conditio eſt intrinſeca confeſſioni:cuius proinde non eſt impedimētum,ſed potius perfectio quędam. Quodſi eam verecundiam nimiam eſſe contingat, itant à confitendo reuocet, ſuperanda eſt adiuuante diuina gratia;niſi fortè (*vt limitandum cenſet Nauarr.ad cap. Placuit De Pœnit.diſt.6.num* 150.) tanta ſit,vt Pœnitens vereatur ne ſe conſtituat in periculo tacendi aliquod peccatum, vel aliquam circunſtantiam de neceſſitate confitendam.

Nu. 49. Secundum eſt;moraliter per ſeque loquendo,Superiorem debere ſe facilem præbere potiùs quàm difficilem in iſta facultate concedenda. Minus enim periculi moraliter ac per ſe loquendo, ineſt in concedenda quàm in neganda. Itaque inquit Suarez loco cit num.9.ad concedendam ſufficere poteſt,quòd nulla ſpecialis ratio negandi occurrat Ad negandum verò oportet interuenire aliquam ſpecialem rationem negandi:qualis eſt quòd cæteri inde acciperent occaſionem faciliùs peccandi. Item maximè in religione ſi Superior videret valde frequenter eiuſmodi facultatem poſtulari, intereáque diſciplinam religioſam relaxari adeout meritò ſibi perſuadere debeat facultatem ſuam cedere in eiuſdē diſciplinæ detrimentum. Quinimo nec Superiore ipſo iudicante talem aliquam occaſionem adeſſe (niſi nocumentum proximi,de quo antea,adeſſet) negari debet in caſu, in quo idem ſuperior aliūde cognoſceret ſubditum nullo modo velle ipſum adire pro confeſſione;nec poſſe ad id vlla ratione induci. Nam paterna miſericordia tale quid poſtulat,quā conuenit Superiorē exercere in ſubditum: poſtulat etiam medicinæ ratio,quā reſeruatio habet:cùm abſurdum ſit medicinam ad ſanationem ægri inſtitutā, tunc ei applicari,cùm non prodeſſe,ſed obeſſe cognoſcitur.

Si obiicias induratum inferioris animum reddere ipſum indiſpoſitum ad abſolutionem. Reſpōdetur id quidem verum eſſe, ſed fieri, poſſe vt facultate ipſa obtenta, inducatur ad duritiem ſuam deponendam, dolendúmque ac confitendum de ea, ſicut de aliis ſuis culpis,itaut habeat diſpoſitionem requiſitam ad abſolutionem. Quod ſi nollet eum animum deponere,abſoluendus non eſſet, tanquam peruerſe recuſans ſatisfacere obligationi quám habet confitendi proprio Sacerdoti:ſicut nec abſoluendus eſſet debitor,qui poſtquam importunis precibus remiſſionem debiti a creditore obtinuit, perſeuerat in propoſito peruerſo,quod habebat non ſoluendi, ſi negata fuiſſet talis remiſsio.

Tertium eſt, Superiorem non teneri dare ſubdito Nu. 50.
generalem facultatem eligendi quemcumque voluerit Confeſſarium, per quem abſoluatur a reſeruatis: vel eum committere cuicumque ſpecialiter expetito ab eodem ſubdito. Nam licet Superiòr cedat iure ſuo,cauſam ad ſe pertinentem committendo alteri: retinet tamen ius eam committendi tantum perſonæ quæ ſit eidem cauſæ proportionata: quandoquidem reſeruatio ad hoc fit, iuxta Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap.7. vt grauiora quædam crimina ſubiicērentur iudicio ſummorum Sacerdotum: tanquam perſonarum ſcilicet proportionatarum, à quibus meliùs corrigi emendaríq; poſſent. Si autem electio perſonæ relinquatur in arbitrio Pœnitentis: frequenter erit perſonæ, quæ Superiori non videbitur proportionata: atque adeo cui non debeat in tali caſu abſolutio committi. Attamen, *vt Suarez quoque addit*, non debent Superiores in hoc præbere ſe difficiles (niſi alia grauis cauſa occurrat) quando ſubditi petentes facultatem ſunt prudentes & timorati: vel Sacerdos pro quo,aut per quem petunt, reuera idoneus eſt,cui tale negotium committatur.

Quartum eſt, *quod in ſequenti ſect. 5. latiùs tractat Suarez*, facultatem de qua agimus,peti poſſe vel pro peccatis iam commiſſis,vel pro nondum commiſſis, ſi fortè committantur:atque ſiue hoc,ſiue illo modo petitam, concedi poſſe vel abſolutè, vel cum impoſitione alicuius oneris: quod eſſe poteſt vel præſentandi ſe Superiori, vel faciendi aliquam pœnitentiam, quæ ſit medicina, ſeu remedium conueniens aduerſus peccatum ipſum reſeruatum.

Atque petenti pro commiſſis, onus præſentandi Nu. 51.
ſe imponi,alienum eſt à ratione. Nam ſi per ſe petat, ſatis ſe præſentat:ſin petat per alium, eo modo propterea petit, quòd nolit in notitiam Superioris venire. Adhæc cùm pro illo petens nequeat abſque crimine violari ſecreti illum prodere;nec etiam Superior poteſt licitè inquirere quis ille ſit, vel circumſtantias aliquas interrogare,per quas in notitiam illius deueniat:præſertim cùm talis inquiſitio ſit iniurioſa huic Sacramento, cuius vſum reddit difficilem,& odioſum.

Onus verò pœnitentiæ imponi poteſt: quia conueniens eſt, vt Superior medeatur ſuorum morbis, quātum iudicat neceſſarium ad eorum curationem. Vnde poteſt interrogare culpæ ſpeciem, & peccandi conſuetudinem,aliaſque circumſtantias, quārum ſine manifeſtatione vel ſuſpicione perſonæ declarari poſſunt: cum quo periculo, nec ipſe interrogare debet, nec alter reſpondere, prout prædictum eſt.

Poteſt

Digitized by Google

Poteſt etiam abſque ſpeciali notitia criminis, limitationem conceſſioni ſuæ adhibere ſub conditione, ſi crimen tale fuerit, imponatur talis Pœnitentia. Et quamuis huiuſmodi onus imponi poſſit per modum præcepti, non debet tamen ſine magna & extraordinaria cauſa: ſicque vt plurimum imponitur per modum conſilij. Multo minus verò imponi debet cum tanta ſeueritate, vt niſi acceptetur abſolutio alias data, ſit nulla; ſed ſolùm imponi per modum cuiuſdam ordinationis. Nam pœna fori pœnitentialis, quæ medicinalis magis eſt, quàm vindicatiua, nunquam præſcribitur tantâ neceſſitate adiunctâ; quin arbitrio Confeſſarij relinquatur vt illam moderari poſſit, iuxta diſpoſitionem, vel alias conditiones Pœnitentis, quem viderit non eſſe tantæ pœnæ debitorem, aut illam ei non expedire. Quo arbitrio Confeſſarium priuare cum periculo conferendi abſolutionem inualidam, iniquum eſt ac imprudentiſſimum.

Nu. 52. Quod autem petenti facultatem pro peccatis reſeruatis committendis, poſſit quoque pœnitentiæ onus imponi, manifeſtum eſt. Quæ enim ratio docet poſſe imponi propter commiſſum, eadem oſtendit imponi poſſe ob idem, ſi iterum committatur. Manifeſtum etiam eſt imponi poſſe onus præſentandi ſe Superiori, ob excommunicationem peccato reſeruato annexam. Nam talis impoſitionis vſus ea iure habetur. Is enim qui in articulo mortis à cenſura reſeruata abſolutus eſt ab inferiore, præcipitur ſe cùm primum poteſt Superiori præſentare; in cap. Eos qui De ſentent. excommunic. in 6.

Difficultas autem grauis eſt, An ſi peccatum ſit ſine excommunicatione reſeruatum, imponi valeat tale onus. Eam copioſe tractat Suarez in citata ſect. num. 6. & deinceps, partem affirmantem tenens nec immeritò: cùm & tutior ſit & valde conſentanea rationi quam *in præced. num. 50. ex Conc. Trid.* attigimus, inducendæ reſeruationis caſuum: cum nihil interſit ad grauitatem peccati emendandam per Superiorem: quòd ipſum per ſe, aut quòd per excommunicationem ei annexam, ſit illi reſeruatum.

Aduerte autem obiter difficultatem iſtiuſmodi attinere propriè ad caſum in quo licentia petitur pro peccatis futuris. Nam qui petiuit facultatem vt poſſint alteri confiteri, quàm Superiori, faciunt id ne teneantur huic confiteri. Vnde fruſtra eis illa daretur, impoſito onere, adhuc nihilominus præſentandi ſe ad confeſſionem eidem Superiori quia ipſi non effugerent quod vitare ſtudent.

CAPVT V.

De commiſſione poteſtatis abſoluendi à caſibus reſeruatis.

SVMMARIVM.

53 *Facultas quam Papa concedit abſoluendi ab omnibus caſibus ſibi reſeruatis, non comprehendit hæreſim.*

54 *Neque ea quam concedit abſoluendi ab omnibus cenſuris & pœnis Eccleſiaſticis comprehendit irregularitatem contractam ex delicto.*

55 *Facultatem habens abſoluendi à caſibus reſeruatis Papæ, habet ſimul abſoluendi à caſibus reſeruatis Epiſcopo.*

56 *Eius rei ratio.*

57 *Fundamentum partis negantis, cum illius refutatione.*

58 *Ille cui conceſſa eſt facultas abſoluendi à caſibus Papæ reſeruatis, ea vti nequit, niſi fiat ipſi confeſſio Sacramentalis.*

59 *Abſolutio à caſibus reſeruatis data virtute Iubilæi valet, etiamſi non fiant omnia quæ ad eiuſdem Iubilæi conſecutionem iniunguntur.*

60 *Tria quæ obijci poſſunt in contrarium, cum ſolutionibus eorumdem.*

61 *Tollitur reſeruatio per confeſſionem factam Superiori, etiamſi inualidam.*

62 *Etiamſi item confitens cauſam ſcienter dederit defectus niſi is contigerit circa peccatum ipſum reſeruatum.*

63 *Aut niſi facultas abſoluendi à reſeruatis, commiſſa ſit Sacerdoti per modum indulgentiæ conceſſæ confitentibus.*

64 *Cum Iubilæum conceditur lucrandum in vna ex duabus hebdomadis: qui in priore illud lucratus eſt, poteſt adhuc in poſteriore, ſi que nouum caſum reſeruatum habeat, abſolui ab eo.*

65 *Epiſcopus concedens facultatem abſoluendi à caſibus ſibi reſeruatis, non cenſetur concedere à cenſuris ſibi reſeruatis.*

66 *Habens facultatem abſoluendi à caſibus Epiſcopo ſuo reſeruatis, poteſt eos qui ad ſe cum licentia proprij Sacerdotis venerint, abſoluere à caſibus Epiſcopo ipſorum reſeruatis.*

67 *Quando generali ſua conceſſione audiendi confeſſiones cenſeatur Epiſcopus concedere facultatem abſoluendi à caſibus ſibi reſeruatis.*

68 *Peregrini non poſſunt à caſu reſeruato abſolui ſine licentia Epiſcopi in cuius diœceſi confiteri volunt, ſi in ea reſeruetur.*

69 *Si verò non reſeruetur, etiamſi reſeruatus ſit in propria diœceſi, abſolui poteſt à Parocho loci.*

70 *Cum onere tamen præſentandi ſe proprio Epiſcopo, ſi caſus ſit reſeruatus cum excommunicatione.*

71 *A caſibus Papæ reſeruatis Epiſcopus non poteſt per priuilegium Conc. Trid. abſoluere peregrinum, niſi is ſtatuat in diœceſi ipſius pro maiori anni parte morari.*

72 *Epiſcopus poteſt peregrinum ab homine generaliter excommunicatum abſoluere, & qua ratione.*

73 *Religioſi ex priuilegio quod à iure habent audiendi confeſſiones, non habent abſoluendi à caſibus Epiſcopo reſeruatis.*

74 *Non poteſt Epiſcopus talibus Religioſis plures caſus reſeruare quàm Curatis.*

PRIVS dicemus de Papali, poſteriùs de Epiſcopali commiſſione. De illa occurrit difficultas, an quando Summus Pontifex per bullas aut Iubilæum concedit facultatem abſoluendi ab omnibus peccatis & cenſuris Eccleſiaſticis, etiam reſeruatis in bulla Cœnæ Domini; id accipiendum ſit prout verba ſonant, abſque vlla reſtrictione vel extenſione.

De ratione qua intelligenda eſt Papalis commiſſio abſoluendi à caſibus reſeruatis.

SECTIO I.

AD cuius difficultatis explicationem dicimus, Sotum quidem in 4. diſt. 22. q. 2. art. 3. concluſ. 5. (cui conſentientes multos doctores Hiſpanos commemorat Alphon. à Viualdo in Candel. aureo cap. de abſolutione num. 16.) ſentire, quod ea verba accipienda ſint ſine exceptione: ita vt virtute talis facultatis poſſit in foro cõſcientiæ abſolui quiuis criminoſus, etiam hæreticus, dummodo emendatus ſit.

Sententiam tamen contrariam (nempe à dicta Nu. 53.
conceſſione excipiendam eſſe abſolutionem ab excom

communicatione incurſa propter hæreſim) videri tenẽdam: non tantum quia eſt multorum aliorum authorũ grauiſſimorum quos idem a Viualdo & Henriq. refert: vide in ſeqn. nu. 17. & hic in ſua ſumma li.6.ca.16. §. 2. lit. Z. in marg. ſed maximè, quia duo Summi Pontifices, vt iidem etiam notant, eam ſuis reſponſis approbarint. Pius 5. anno Domini 1572. & Gregor. 13. anno Domini 1577. dicens ſtylum & vſum curiæ Romanæ ſuamque intentionem talem eſſe, vt per bullæ aut Iubilæi clauſulam generalem, nunquam cenſeatur conceſſa abſolutio ab hæreſi. Videri poteſt Nauarr. in Enchir. cap. 27. num. 272. in regulis confeſſariorum. Vbi adfert in confirmationem quod iidem Pontifices talem facultatem ſuo etiam ſummo pœnitentiario non conceſſerint niſi cum certis modificationibus, ſine quibus non abſoluebat. Vnde cùm in generali conceſſione non veniant quæ quis in ſpeciali non eſſet veroſimiliter conceſſurus, vt habet regula 81. iuris in 6. teneri non poteſt quod dicit Sotus generalem facultatem abſoluendi ab omnibus peccatis & cenſuris includere abſolutionem ab hæreſi; niſi fortè ſit hæreſis omnino occulta, nec aliis damnoſa, de qua Papam informari nihil videretur neceſſarium ad Eccleſiæ ædificationem.

Nu. 54. Dicimus ſecundò, non carere quidem probabilitate quod idem Sotus ait in ſequen. quæſt. 3. art. 2. col. 4. virtute Iubilæi aut bullarum Summi Pontificis, in quibus fit poteſtas abſoluendi ab omnibus caſibus reſeruatis, cenſuris & pœnis eccleſiaſticis, exceptis iis quæ reſeruantur in bulla cœnæ Domini, diſpenſari poſſe eum pœnitente in irregularitate nata ex delicto; quoniam & ipſa, eſt pœna Eccleſiaſtica: attamen non ſolum tutius; ſed etiam probabilius eſſe contrarium: hoc eſt, non poſſe. Quod in Enchir. cap. 27. num. 250. Nauarr. probat ex eo, quod ſtylus Romanæ curiæ habeat, non intelligi datam eſſe in prædictis Iubilæis aut bullis facultatem diſpenſandi in irregularitate, niſi id exprimatur; vt interdum fit quidem (& tunc excipitur irregularitas ex digamia, & ex homicidio voluntario) non tamen in Iubilæo & bullis prædictis. Vnde ſequitur, ſi vera ſit Soti ſententia, ampliorem à Papa in talibus bullis dari facultatem diſpenſandi in irregularitate, quàm eùm ſe dare exprimit, quod abſurdum eſſe ſatis conſtat.

Si quæras quænam igitur ſint illæ pœnæ Eccleſiaſticæ, de quibus præter cenſuras Eccleſiaſticas fit in iiſdem bullis mentio. Reſpondetur, non poſſe eſſe omnes Eccleſiaſticas indifferenter: alioqui enim per tales bullas poſſet quis abſolui a pœna pecuniaria pro ſuo peccato impoſita, vel imponenda à iudice Eccleſiaſtico, quod non ita eſt. Sunt igitur, vt Nauar. ait, illæ quæ poſſunt, perinde ac cenſuræ, impedire perceptionem abſolutionis à peccatis; in quam tanquam in finem illa Papalis conceſſio dirigitur. Irregularitas autem non eſt pœna de numero earum quæ impediunt talem perceptionem: cùm de ſe tãtùm ſit inhabilitas ad ſacros ordines ſuſcipiendos aut exercendos. Si quæras rurſus quænam ergo ſint illæ pœnæ? Reſpondet Nauarr. eſſe poſſe: tum eam, quam confeſſarius interdum imponit pœnitenti, vt intra tantum temporis, nec ſacramentalem abſolutionem, nec ſanctam Euchariſtiam accipiat: vel qua pœnitens aliquo bono fine ſe adſtrinxerit ad abſtinendum ab iiſdem ſacramentis intra certum tempus; aut qua nonnulli canones pœnitentiales ſtatuunt aliquem à communione arcendum intra aliquod tempus; vt Canon Presbyter diſtinct. 82. & Canon De his verò 34. quæſt. 2.

Nu. 55. Dicimus tertiò, munitos ſupradicta poteſtate, & per conſequens Religioſos, quibus à Summo Pontifice commiſſa eſt poteſtas abſoluendi ab omnibus peccatis & cenſuris eccleſiaſticis, etiam reſeruatis Sedi apoſtolicæ exceptis contentis in bulla Cœnæ Domini: poſſe (dummodo tamen approbati ſint ſecundùm decretum Conc. Trid. ſeſſ. 23. cap. 15.) à caſibus Epiſcopo reſeruatis abſoluere ſine eius licentia. Ita Alphonſus à Viualdo in candel. aureo cap. de abſolutione à n. 16 ad 53. vſque, reſoluit ponderatis in vtramque partem momentis rationum, quarum tantùm præcipuas attingemus.

Pro parte affirmatiua igitur facit, quòd Papa habeat omnimodam poteſtatem in omnes Chriſti fideles, quoad abſoluenda crimina, ſiue commiſſa ſiue committenda, vt nemo Catholicorum negat. Quod item poſſit illam ſuam poteſtatem committere, cui voluerit Sacerdoti: quia omnis Ordinarius poteſt conſtituere delegatum, vt habet communis opinio, teſte Panurmit. ad rubricam de officio deleg. maximè autem Papa, qui eſt Ordinarius Ordinariorum. Iam quando committit poteſtatem abſoluendi ab omnibus caſibus ſibi reſeruatis, certis exceptis; committens quod maius eſt, cenſetur pariter committere quod eſt minus: nempe poteſtatem abſoluendi ab omnibus reſeruatis Epiſcopo, non contentis prædicta exceptione. Quando enim maius conceditur, minus conceſſum eſſe videtur, cap. Ex par 3. De decimis: vbi ex hoc principio concluditur, Abbati cui conceſſum erat priuilegium percipiendi decimam de laboribus terræ parochiarum ſuarum; fuiſſe quoque conceſſam percipiendi de noualibus, quia hoc minus eſt, quàm illud. Cui argumento planè ſimile eſt illud, quo colligitur, Papam ex eo quod dederit priuilegium abſoluendi à caſibus ſibi reſeruatis, dediſſe quoque à reſeruatis Epiſcopo: quandoquidem ſine controuerſia hoc minus eſt quàm illud. Nu. 56.

Pro parte verò negatiua facit quòd Papa non poſſit tollere ius diuinum, Epiſcopis autem conceſſa ſit iure diuino poteſtas reſeruandi ſibi aliquos caſus; quæ poteſtas tollitur, ſi virtute bullarum quibus Papa concedit facultatem abſoluendi à caſibus ſibi reſeruatis, poſſit quis abſoluere & à reſeruatis Epiſcopo abſque vlla ipſius licentia. Verùm hanc opinionem, vt neque veram, neque bene fundatam, idem author reiicit, ex eo potiſſimum, quòd Papa iuriſdictionem in omnes Chriſtianos, quoad omnia ſpiritalia, immediatè habeat à Deo, ſecundùm receptam D. Thomæ ſententiam in tract. contra errores Græcorum cap. 32. concl. 33. ideóque nemo alius poſſit eam illi tollere vel imminuere ex cap. Cuncta per mundum & cap. Per principalem 9. quæſt. 3. & per conſequens nec Epiſcopus ſua reſeruatione impedire, quominus ipſe vt per ſe, ſic per ſuum Commiſſarium poſſit à quocumque peccato quemcumque Chriſtianum Pœnitentem abſoluere. Deinde, licet concederemus iure diuino datam eſſe Epiſcopis poteſtatem reſeruandi ſibi caſus: non ideo tamen cogimur cõcedere Papam non poſſe eorumdem caſuum abſolutionem iuſta de cauſa alteri committere. Nam vna eſt omnium concluſio, multa de iure naturali & diuino competentia multis, reſtringi & limitari poſſe à Summo Pontifice, quoad ſpiritualia: Tum per interpretationem inter ius & æquitatem interpoſitam: Tum etiam per factam iuſta de cauſa diſpenſationem: ea ratione quæ traditur in ſeq. lib. 13. cap. 5. ſect. 3. ſeu numer. 44. & aliquot ſequentibus. Neque eſt quod quis dicat poſſe quidem Papam dare hanc poteſtatem, ſed ita vt Epiſcopi conſenſu ſit opus ad illius executionem. Nam id dicens conſequenter dicat oportet, quod communiter reprehenditur in Gloſa ad cap. Omnis vtriuſque ſexus de Pœnitent. & remiſſ. confeſſos Religioſis habentibus à Papa priuilegium audiendi confeſſiones, teneri ſuis Parochis Nu. 57.

iterum

iterum confiteri, ſi abſqoe horum licentia fuerint illis confeſſi. Adde quod aliquo modo inclinet in hæreſim Ioan. de Poliaco damnatam in Extrauag. Vas electionis, De hæreticis: quæ fuit, non poſſe Papam ita dare licentiam audiendi confeſſiones, vt confeſſus non teneatur eadem peccata ſuo Parocho iterum confiteri. Item quod deſtruat Clement. Dudum, De ſepult. & omnia Iubilæa & bullas Pontificis, quibus fit facultas eligendi confeſſarios. Immo & generalem Eccleſiæ conſuetudinem, quæ contraria tali opinioni vbique terrarum ſeruatur, vt idem author ait, & conſtat experientiâ. Adhæc quâtumois in Eccleſia, Chriſti authoritate inſtituti ſint Epiſcopi ad regimen populi; iuxta illud Actorum 20. Attẽdite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos poſuit Spiritusſanctus Epiſcopos regere Eccleſiam Dei quam acquiſiuit ſanguine ſuo: nihilominus tamen poteſtas talis regiminis non datur eis immediatè à Deo, ſed Dei authoritate à Papa prout oſtendimus lib. 5. num. 23. Poteſtas autem reſeruandi caſus eſt eius generis, vtpote pertinens ad Chriſtiani populi diſciplinam ex Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 7. Quare negandum non eſt quin ita pendeat ab authoritate Papæ, vt is quantùm iudicauerit expedire ad Chriſtiani populi bonam diſciplinam, poſſit illam limitare: ſicut quoad loca & perſonas, ita & quoad peccata: ſiue ſibi ea reſeruando, ſiue eorum reſeruationem ab alio factam, tollendo.

Reſponſio ad tria dubia quæ mouentur circa commiſſionem abſoluendi à reſeruatis factam à Papa.

SECTIO II.

DE Papali commiſſione abſolotionis à reſeruatis reſtant tria dubia.

Nu. 58. PRIMVM EST, An ab eo cui data eſt poteſtas abſoluendi à caſibus Papæ reſeruatis, poſſit quis ab iiſdem caſibus abſolui, non facta ei confeſſione ſacramentali. De quo ex Nauar. in Enchir. c. 26. nu. 31. tutius eſt dicere, quod abſolui non poſſit, quàm cõtrarium: quia facultas abſoluendi à cenſuris videtur per bullas tribui, vt præludium quoddam neceſſarium ad abſolutionem à peccatis, quam conſtat non poſſe dari niſi confeſſo. Quamquam ex eodem authore in ſequen. num 32. defunctus cum ſignis contritionis, ſed non conſecutus abſolutionem ſacramentalem; poteſt ab excommunicatione (non item à peccatis tanquam incapax) poſt mortem abſolui ab eo, qui ipſum in vita extra mortis articulum abſoluere poterat: non item ab eo qui in mortis tantùm articulo.

Nu. 59. SECVNDVM DVBIVM EST, An ſi abſolutus à caſibus reſeruatis virtute Iubilæi non impleat eiuſdem conditiones, abſolotiu valeat: itaut de illis iterum confiteri, minimè teneatur. Ad quod ex Nauar. *in Miſcell. 93. De oratione*: cui Suarez aſſentitur *tom. 4. diſput. 31. ſect. 4. num.* 5. reſpondendum eſt affirmatiuè, hoc eſt, in tali caſu abſolutionem valere, neque iterandam eſſe confeſſionem: quia is qui ſemel confitetur legitimè peccata ſua & abſoluitur, nullo iure tenetur illa iterum confiteri: immo nulla lege humana poteſt abſque ſuo conſenſu obligari ad idem peccatum bis confitendum. Is verò de quo dubium hoc proponitur, fuit legitimè confeſſus peccata ſua, & legitimè ab illis abſolutus, vt ex eo patet, quòd ſi talis pœnitens feciſſet omnia ad Iubilæum quærendum requiſita: vel facta cõfeſſione mortem obiiſſet antequam omnes Iubilæi conditiones impleſſet, iudicaretur abſolutus, etiam quoad reſeruata: idque non per aliam, quam per prædictam abſolutionem. Deinde quod oratio, ieiunium & eleemoſyna, *quæ ad conſequutionem Iubilæi, Pontifex requirat, ſicut confeſſionem & abſolutionem à peccatis.* Vnde ſicut illa debitè facta de ſe valent in ordine ad Iubilæum etiamſi ipſum ex aliquo defecto non obtineatur: ita etiam confeſſio & abſolutio ſimiliter valere cenſeri debent.

Tria autem ſunt quæ obiici poſſunt in contrariũ. Nu. 60.
Primum eſt, quòd nulla indulgentia, nec pars eius quæratur alicui antequam faciat omnia quæ requiruntur ad eam acquirendam, etiamſi bonam eius partem fecerit: vt idem Nauar. probat in comment. de indulgen. notab. 19. in principio. Secundum eſt, quòd intentio Papæ videatur eſſe, vt Confeſſarius abſoluat à reſeruatis ſub conditione ſi Pœnitens fecerit requiſita ad quærendum Iubilæum. Tertium eſt, quòd alioqui daretur occaſio fraudis, qua quis velit virtute Iubilæi abſolui ab omnibus cenſuris Sedi apoſtolicæ reſeruatis, nihil curando de Iubilæo acquirendo.

Ad quorum primum, reſponſio eiuſdem Nauarri eſt in memorato Miſcellan. aliud quid eſſe indulgentiam quærendam, de qua proponitur argumentum: & quid aliud confeſſionem legitimam; quæ eſt quoddam præambulum requiſitum ad eiuſmodi acquiſitionem.

Ad ſecundum, non eſſe eam intentionem Papæ; cùm nihil tale habeatur ex ipſius bulla, per quam fit abſolutè poteſtas abſoluendi. Immo nec eſſe potuiſſe; quandoquidem Confeſſarius peccat, Sacramentaliter abſoluens ſub conditione rei futuræ, prout habitum eſt in præced. cap. 1. num. 6.

Ad tertium, nos loqui de illo, qui verè contritus, confitetur legitimè, cum firmo propoſito acquirendi Iubilæum, faciendique omnia ad id requiſita. Eum verò qui dicta fraude vteretur, non eſſe verè contritum, nec legitimè confiteri: ſiquidem ſcienter taceret peccatum illud admiſſum per eam intentionem fraudandi: vnde mutilam adeóque inualidam faceret confeſſionem: itaut neque à reſeruatis, neq; à non reſeruatis abſolueretur, ſed nouo peccato contaminaretur: eóque mortali ob notabilem in eo commiſſam Dei irreuerentiam.

TERTIVM DVBIVM EST, An is qui valenti abſoluere à reſeruatis: confeſſus eſt, ſine ſufficienti contritione, aut ſine ſufficienti conſcientiæ examine, ſatisfecerit obligationi quam habet præſentandi ſe Superiori, pro abſolutione ſuorum reſeruatorum; deſinátque reſeruatio eorumdem. Cauſa autem dubitandi eſt, quòd talis confeſſio ſit ſine effectu ſuo remiſſionis peccatorum.

Reſolutio verò Caietani in verbo Caſus, pluriũque aliorum, quorum meminit Henriquez in ſua ſumma lib. 6. cap. 16. §. 5. littera B, C, eſt ſemel abſolutum à reſeruatis, etiamſi inefficaciter ad ſalutem animæ ſuæ, ſi denuo de iiſdem reſeruatis confiteatur, abſolui poſſe à Sacerdote qui poſſet ab illis abſoluere ſi reſeruati non eſſent. Ratio eſt: quia ex quo beneficium abſolutionis in foro Eccleſiæ conceſſum eſt, & executioni mandatum à legitimo Superiore, rationabile eſt vt peccatum ſuper quo conceſſum eſt, non ſit amplius reſeruatum, tanquam iudicatum ante Tribunal cui reſeruatum erat. Siquidem ſubditus cõparuit coram Superiore, eique, *vt ſupponimus*, integrè aperuit peccatum ſuum reſeruatũ cum propoſito non recidendi in illud. Superior verò oſtendit ſe contentum, imponendo ei conuenientem medicinam & ſatisfactionem. Vnde videtur ſatisfactum Nu. 61.

eſſe

Google

eſſe fini reſeruationis, atque adeo reſeruationem ipſam ablatam eſſe, & pœnitentem ab illis onere liberatum eſſe.

Nu. 62. Quod procedit, vt Suarez tomo 4. diſp. 31. ſect. 4. numeru 9. notat, non tantùm quando Pœnitens ignoranter cauſam dederit defectui, ob quem abſolutio non eſt ſortita ſuum effectum conferendi gratiam in remiſſionem peccatorum: ſed etiam quãdo ſcienter, ſiue non habendo firmum propoſitum emendationis, ſiue non confitendo integre ſua peccata. Excipe, niſi hoc cõtingeret circa peccatum ipſum reſeruatum: de quo confitens ſine propoſito emendandi ſe de illo: aut ſiue integra illius declaratione, non cenſeretur ſatisfacere intentioni Superioris reſeruantis, nec ſufficienter coram illo comparere pro remedio adhibendo aduerſus tale peccatum, iuxta reſeruationis finem: proindéque non ſatisfacere obligationi id agendi, quod requiritur ex parte ipſius, vt a reſeruationis onere liberetur. Secus eſt verò, ſi defectus circa alia peccata contingat: quia is accidentarius eſt reſeruationi, quæ ſolet eſſe peccati ſecundùm ſe. non autẽ peccati in ordine ad alia peccata; vnde ab his illa non pendet: & maximè, cum voluntas perſeuerandi in eis, poſſit eſſe cum voluntate euitandi peccatum reſeruatum: itémque aliquo aut pluribus eorum in confeſſione celatis, peccatum ipſum reſeruatum poſſit integrè declarari.

Nu. 63. Sed aduerte quod etiam notat Suarez in ſeq. num. 22. iſtam diuerſam rationem non habere locũ, quando abſolutio à reſeruatis datur per modum indulgentiæ conceſſæ confitentibus, vt ſolet in iubilæis: tunc enim de intentione concedentis requiritur confeſſio valida, nec ſufficit inualida: per quam reſeruatio ideo non deſinit, quòd intentioni Superioris non ſatisfiat.

Nu. 64. Circa quod pro praxi aduerte obiter, quod habet Henriq in cit. cap. 16. §. 3. quando iubilæum datur vna ex duabus hebdomadis lucrandum ſi quis illo lucrato, intra primæ hebdomadæ tempus, reincidat in nouum caſum reſeruatum, poſſe adhuc illud in ſecunda hebdomada lucrari, & ab illo reſeruato ſufficienter abſolui: quia priuilegium interpretatione ampliandum eſt, non reſtringendum; reſpectu priuilegiati, cuius eſt fauor.

De Epiſcopali commiſsione poteſtatis abſoluendi à caſibus reſeruatis.

SECTIO III.

DE hac, difficultas eſt: quando cenſendus ſit Epiſcopus feciſſe alicui poteſtatem abſoluendi à caſibus ſibi reſeruatis? Cui ſatisfit ex parte, per illa quæ docet Nauar. in Enchir. cap. 27. §. De caſibus reſeruatis num. 255.

Nu. 65. Primum eſt, Epiſcopum concedendo facultatem abſoluendi à caſibus ſibi reſeruatis, non concedere abſoluendi à cenſuris ſibi reſeruatis; ſicut Papa concedere cenſetur circa ſuos caſus. Cuius diſcriminis ratio eſt, quòd vix detur caſus Papæ reſeruatus, cui non ſit annexa cenſura: multi verò dentur reſeruati Epiſcopo non habentes annexam cenſuram Vnde ſecundùm communem loquendi conſuetudinem, *(quæ attendi debet, iuxta cap. Ex literis, de ſponſalibus)* per caſus Epiſcopi, intelliguntur tantùm peccata ei reſeruata.

Nu. 66. Secundum eſt, Parochum habentem facultatem abſoluendi à caſibus Epiſcopo ſuo reſeruatis, poſſe Pœnitentem alterius Epiſcopatus, habentem iuſtam licentiam ei confitendi, abſoluere à caſibus reſeruatis Epiſcopo illius alterius Epiſcopatus, idque ex tacita eiuſdem Epiſcopi licentia. Cuius licentiæ ex eodem Nauar. teſtis eſt conſuetudo illa, qua legitimus confeſſarius habens prædictam facultatem, nũquam remittit pœnitentem ad epiſcopum ſuum pro caſu ei reſeruato. Vide ſequentem num. 69.

Tertium eſt, Epiſcopum concedendo alicui omnem ſuam facultatem, & omnem ſuam authoritatem ad audiendas confeſſiones & ad abſoluendum auditos, non videri eoipſo concedere caſus ſibi reſeruatos: niſi dicat excepto tali caſu reſeruato; quia exceptio tunc regulam in contrarium firmaret: vel niſi appareat intentionem illius fuiſſe concedere caſus reſeruatos, concedendo omnem ſuam facultatem. Alias enim Regula 81. iuris in 6. locum habet: nempe in generali conceſſione non venire quæ quis non eſſet veriſimiliter conceſſurus. Qua ratione ex cap. finali: De officio Vicarij eodem libro, Officialis Epiſcopi ſeu Vicarius generalis, non poteſt ex commiſſione generali ipſi facta, conferre beneficia. Hæc ſunt quæ docet Nauarrus. Quibus ad exhauriendam huius rei difficultatem addenda ſunt alia, præſertim ex Soto. Nu. 67.

Quartum igitur ſit, de quo idem Sotus *in 4. diſt.* 18. *quæ.* 4. *art.* 1. *col.* 10. & 11. Quamuis legitimus Confeſſarius poſſit peregrinos abſoluere à peccatis vbicumque commiſſis (quod ex Panorm. Nauarrus habet loco cit.) tamen quia ſubduntur legibus diœceſis cui applicuerunt, dum habent caſum ibidem reſeruatum Epiſcopo, non poſſe abſque eiuſdem licentia abſolui: quod maiore ratione dicendum eſt de habentibus in vtraque diœceſi reſeruatum: nempe abſolui non poſſe niſi de licentia Epiſcopi diœceſis, in qua abſolui volunt. Idem cum Soto ſentientes plures refert Henriq. *in ſumma ſua, lib* 6. *cap.* 14. §. 8. *lit. Q.* Nu. 68.

Addens citatis quoque authoribus lit. R, quòd ſi caſus reſeruatus in diœceſi peregrini, nõ ſit reſeruatus in alia in qua vult confiteri, ipſum poſſe abſolui à Parocho loci vbi tunc eſt In confirmationem verò adfert tacitam proprij Epiſcopi ratihabitionem de præſenti, cuius teſtis eſt conſuetudo & Doctorum conſenſus: in eo fundatus, quòd conſentaneum ſit vt proprius Epiſcopus ſubdito, cui ob diſtantiam ſubuenire non poteſt, velit ſubueniri per alios vbi eſt; & de iis quorum reus eſt in pœnitentiali foro iudicari ſecundum leges & conſuetudinem loci in quo eſt. Nu. 69.

Addit quoque in margine litera Q, ſi talis habeat caſum reſeruatum cum excommunicatione, ei imponendum eſſe onus præſentandi ſe ſuo Epiſcopo. Id enim conducit ad conſeruationem eccleſiaſticæ diſciplinæ, ad quam excommunicatio ſpectat: vnde dicta eſt gladius eccleſiaſticæ diſciplinæ. Nu. 70.

Addit denique in eodem §. 8. differentiam in hac re, inter peregrinum breui tempore alicubi morantem, & peregrinum morantem pro maiori anni parte, vt ſolent ſcholaſtici in Academiis: quòd ille non poſſit modo iam dicto abſolui ab iis caſibus Papæ reſeruatis, à quibos Epiſcopus nõ poteſt aliter abſoluere, quam nouo iure Conc. Trid ſeſſ. 14. cap. 6. Iſte verò ab eis quoque abſolui poſſit. Cuius differentiæ ratio eſt, quòd talis poteſtas Epiſcopo concedatur tantùm pro ſibi ſubditis in ſua diœceſi, quales non cenſentur qui breui tantùm tempore in ea morantur. Nu. 71.

Quintom eſt, *de quo idem Sotus in ſequen. diſtin.* 22. *quæſt.* 2. *art.* 3. *dubio ante* 3. *concluſ.* Etiamſi caſus ſit reſeruatus cum excommunicatione ab homine (modo ea ſit generalis, vt eſt lata in quemcumque facientem furtum) Epiſcopum loci ad quem excommunicatus peruenit, vel illius Vicarium, poſſe taliter irretitum abſoluere: perinde ac eiuſdem proprius Epi- Nu. 72.

ſcopus poteſt, dúmodo ſatisfaciat parti læſæ, & pœnæ impoſitæ a iure vel a iudice, neq; lis fuerit cóteſtata in tribunali proprij iudicis, quia tunc per eum aut per ſummum Pontificem, vel alium ſuperiorem eiuſdem Iudicis, debet determinari.

Nu. 73. Poſtremum eſt, *quod adhuc Sotus ipſe habet in prius citata quæſt. 4. art. 3. col. 7.* Quamuis Sylueſter & Gabriel ſenſerint Religioſos, per Clement. Dudum De ſepult. priuilegiatos ad audiendas confeſſiones, & ſemel ab Epiſcopo approbatos, poſſe à caſibus ipſi Epiſcopo reſeruatis abſoluere, abſque ipſius licentia: tamen eorum ſententiam nec tutam, nec receptam eſſe, quoniam expreſsè habetur in eadem Clementina. Per huiuſmodi conceſſionem nequaquam intendimos ampliorem poteſtatem fratribus impendere, quàm eſt Curatis & Parochialibus Sacerdotibus à iure conceſſa; niſi fortè eis Eccleſiarum Prælati vberiorem in hac parte gratiam ſpecialiter ducerent faciendam. Ex quibus verbis patet Religioſos virtute dicti priuilegij, non poſſe abſque ſpeciali gratia Epiſcopi, abſoluere à caſibus ei reſeruatis, magis quàm ſimplices Curatos. Quod confirmatur ex Clement. Religioſi, De priuileg. vbi excommunicantur Religioſi, ſi tentauerint abſoluere à caſibus reſeruatis Apoſtolicæ ſedi, vel locorum Ordinariis.

Nu. 74. Quamquam tamen, *inquit Sotus*, ſi Epiſcopus vellet plures caſus reſeruare Religioſis, quàm Curatis, cenſeretur id facere in fraudem & in odium ipſorum: quæ fraus tam aperta eſſe poſſet, vt illi parendum non eſſet: cùm per prædictam Extrauagan. Summus Pontifex & generale Concilium Viennenſe, in quo illa fuit edita, pares Curatis faciat ipſos in hac materia; neque poſſit Epiſcopus Papæ & generalis Concilij decretis derogare. Idem poſt Sotum aliis citatis annotat Suarez tomo 4. diſputatione 30. ſect. 2. numero 16.

CAPVT VI.

De executione poteſtatis abſoluendi à caſibus reſeruatis.

SVMMARIVM.

75 *Superior auditis in confeſſione peccatis tam reſeruatis, quam non reſeruatis, non poteſt ab illis ſolis abſoluere, & pro abſolutione horum, ad inferiorem remittere.*

76 *Nec poteſt auditis ſolis reſeruatis, habentem alia mortalia Sacramentaliter abſoluere, niſi grauis neceſſitas id exigat.*

77 *Superior cui oneroſum eſt audire totam confeſſionem ſubditi habentis caſum reſeruatum, non debet eum Sacramentaliter abſoluere, ſed ei qui totam confeſſionem audiat, illam committere.*

78 *Raro licere poteſt Superiori, vt auditis ſolis reſeruatis, abſoluat habentem alia mortalia. Et quod in ea re par ſit ratio Superioris & commiſſarij eiuſdem.*

79 *Sine licentia Superioris nequit inferior à reſeruatis abſoluere directè.*

80 *Nec etiam indirectè (ne quidem cum onere præſentandi ſe Superiori) niſi iuſta cauſa interuenerit.*

81 *Quo modo ex bona fide pœnitentis valida eſſe poſſit abſolutio, habenti caſum reſeruatum data ab Inferiori ſine licentia Superioris.*

82 *Ex hac pari bona fide, validè abſolui poteſt à ſimplici Sacerdote, is qui probabiliter putans ſe habere tantùm venialia, habet etiam mortalia. Et qui confitens Sacerdoti inferiori, debeat tam reſeruata quàm alia exprimere.*

83 *In articulo mortis quilibet Sacerdos quemlibet directè abſoluere poteſt a quibuslibet peccatis.*

84 *Epiſcopi poteſtas abſoluendi à caſibus Papæ reſeruatis, qualis ſit.*

85 *Ob vrgentem neceſſitatem vitandi probabile mortis periculum, aut graue ſcandalum, licere poteſt Inferiori, debitè diſpoſitum abſoluere, etiamſi habeat caſum aliquem reſeruatum.*

86 *Negantes id procedere cùm reſeruatio fuerit ratione cenſuræ.*

87 *Quatenus teneri poſſit contrarium.*

88 *Abſolutus à reſeruatis per eum cui ad id facta eſt commiſſio à Superiore, non tenetur ſe huic poſtea præſentare; niſi cõmittendo ipſe impoſuiſſet tale onus.*

89 *Quid agendum habenti caſum reſeruatum cùm Superior adiri poteſt.*

90 *Si ſuperior auditis ſolis reſeruatis remittat ad Inferiorem pro cæteris audiendis, probabile eſt eidem Inferiori adhuc aperienda eſſe ipſa reſeruata.*

De hac executione dicemus: tum reſpectu Superioris, cui facta eſt reſeruatio: tum reſpectu Inferioris cui committitur abſolutio à reſeruatis. Atque id, propoſitis documentis pro praxi, ex quibus intelligatur modus quo ſiue ab hoc, ſiue ab illo perficienda eſt. Diuerſa verò quæ diuerſi diuerſè ſentiũt omittemus. De quibus videri poteſt Suarez tomo 4. diſput. 31. ſect. 1. & 2.

Documenta de modo quo Superior poteſt à peccatis reſeruatis abſoluere.

SECTIO PRIOR.

Ex doctrina quam idem Suarez in eadem ſect. 1. perſequitur, iſta ſumuntur. Primum eſt, non eſſe liberum Superiori auditis peccatis Pœnitentis tam non reſeruatis quàm reſeruatis, abſoluere à ſolis reſeruatis, & aliorum abſolutionem Inferiori committere. Ratio eſt: tum quia poſt factam debitè confeſſionem integram; neque abſolutio dimidiari poteſt, *quam iure diuino integram eſſe oportet, non minùs quàm confeſſionem*: neque iam ritè cõfeſſus compelli poteſt ad confeſſionem iterandam. Tum quia Superior, vel tunc habet intentionem conficiendi Sacramentum, vel non habet: ac non habens nullum remittit peccatum; habens verò, velit nolit peccata omnia remittit, ſi Pœnitens non ponat obicem: quia licet Sacramenti valor pendeat ex intentione miniſtri, effectus tamen Sacramenti validi non pendet ex illius voluntate: quandoquidem Sacramentum producit effectum ſuum per modum cauſæ naturalis, ſecundùm recipientis diſpoſitionem: quam ſupponimus ſufficientem eſſe, vt per ſe ac directè omnia ſua peccata ei per Sacramentum remittantur. Accedit quòd etſi in aliis Sacramentis quantitas materiæ non ſit determinata iure diuino, ſed per intentionem miniſtri determinari debeat: in Sacramento tamen pœnitentiæ, eodem iure diuino totum id pendeat ex recipiente, cui idipſum ius defert munus applicandi materiam, puta contritionem & confeſſionem de ſuis peccatis integram: miniſtro autem defert munus formam eidem materiæ applicandi, dando ſcilicet abſolutionem: quam perinde oportet integram eſſe, ac confeſſionem cui applicatur. Nu. 75.

Secundum documentum eſt, Superiorem non poſſe licitè ſolis reſeruatis auditis habentem alia mortalia Sacramentaliter abſoluere, niſi grauis neceſſitas id exigat. Hoc nonnullis rationibus Suarez Nu. 76.

in eadem

in eadem ſect.1.num.6. probat. Illa autem ſufficit quod iuxta definitionem Concilij Trident. ſeſſ.14.cap.5.& Canon. 7. confeſſionem dimidiare, ſit contra ius, ideoque de ſe illicitum; & cùm reſeruatio non conferat Superiori nouum ius: ſicut ipſe non potuiſſet licitè ante reſeruationem grauiora tantum illa peccata, cæteris mortalibus omiſſis audire, & ſacramentaliter abſoluere ſine rationabili cauſa; ita nec poſſit poſt reſeruationem.

Quamquam tamen, *vt idem author addit*, taliter collata abſolutio valida erit, ſi Pœnitens de omnibus ſuis peccatis contritus, agat bona fide, ſitque bene diſpoſitus: quia côcurrent ſubſtantialia omnia, & conſequenter omnia ad Sacramenti validitatem neceſſaria: integritas enim confeſſionis, *de qua maximè dubitaretur*, ob prædictam bonam fidem adeſt formalis: etiamſi ob omiſſionem non reſeruatorum, deſit materialis.

Nu. 77. Tertium documentum, Quando non eſt quidem grauis neceſſitas; tamen reuera onus eſt Superiori, audire totam confeſſionem: ſi ipſe iudicet neceſſarium audire Pœnitentem de reſeruatis, poteſt audire ad imponendam pœnitentiam, & medicinam adhibendam; non autem Sacramentaliter abſoluere; ſed ſublata reſeruatione (quod poteſt ſine Sacramentali confeſſione, etiamſi reſeruatio ſit peccati ſine cenſura, *prout notat Henriq.lib.6.cap.*14. in fine) remittere ad Inferiorem, qui totam confeſsionem audiat & ſacramentaliter abſoluat. Huius documenti ratio eſt, quòd non videatur tunc adeſſe cauſa ſufficiés dimidiandi confeſsionem Sacramentalem. Non quidem ex parte Confeſſarij: quem ſi iuſta occupatio non permittit audire per ſeipſum integrá confeſsionem, ipſe poteſt audientiam alteri committere: ſicut committeret, nec per ſe abſolueret non habentem caſum reſeruatum, cuius confeſsionem integram audire non vacaret. Nec item ex parte Pœnitentis; quia talis cauſa non poteſt alia eſſe, quàm quod cogeretur duobus Confeſſariis illa ſua peccata reſeruata detegere. Eam verò non eſſe ſufficientem, argumento eſt; quòd quando vrgente neceſsitate aliquis vt poſsit abſolui ab Inferiori, confitetur ei integrè de omnibus ſuis mortalibus etiam reſeruatis: ipſe adhuc teneatur pro horum abſolutione offerre ſe Superiori cui reſeruata ſunt: quoniam ea non fuerunt clauibus ſuppoſita ſufficienter: ſiquidem Inferior ſine Superioris licentia, nihil poteſt in reſeruatis ex Concilio Trident. ſeſſ.14.cap.7.

Vbi aduerte nihil eſſe cur Pœnitens ſe tali onere grauari queratur: quia ipſum imponitur ei propter grauitatem peccati ſui, & periculum nocendi aliis per illud. Nec item eſt cur infamationem ſui obiiciat; quia quãtumuis Superior peccatum ipſum non audiat ad ſacramentaliter abſoluendum, ſed ſolùm ad imponendam ſatisfactionem, vel committendam Inferiori abſolutionem illius: ipſe tamen tenetur ſeruare ſecretum ſub Sacramentali ſigillo, quoniam ei detegitur in ordine ad Sacramentalem confeſsionem, ſiue inchoandam ſiue conſummandam; quod ſufficit ad eiuſmodi obligationem, vt patet per tradita in præcedenti lib.3.cap.4.ſect.1.

Nu. 78. Quartum documentum eſt, rariſsimam eſſe neceſſitatem, ob quã liceat Superiori auditis ſolis reſeruatis, ſacramentaliter abſoluere habentem alia mortalia. Ratio eſt, quia ad eiuſmodi neceſsitatem conſtituendam multa requiruntur, quæ rarò contingit ſimul concurrere: nempe ex parte quidem Confeſſarij tale ac tantum impedimentum adeſſe, vt totam ipſe confeſsionem hîc & nunc audire non poſsit. Ex parte pœnitentis verò, vt non poſsit differre diutiùs ſuam confeſsionem abſque damno ſuo (præſertim ſpirituali) aut aliorum ſcandalo. Ac denique ex parte peccati, vt ſecundùm prudens iudicium nequeat moraliter, vel certè non expediat, alterius iudicio quam Superioris, ipſum committi. Quibus concurrentibus aduerte, non modò Superiorem, ſed etiam eum cui delegauit ſuam poteſtatem abſoluendi à reſeruatis, poſſe dicto modo abſoluere: quippe qui particeps eſt eiuſdem poteſtatis.

Aduerte etiam Pœnitentem, accepta illo modo abſolutione, remiſſum ad Inferiorem pro abſolutione aliorum peccatorum; nõ teneri cum his confiteri de ipſis reſeruatis: cùm de eis coram Deo & Eccleſia, iam ſit per ſe directèque virtute clauium abſolutus ab eo qui ſufficientem habuit iuriſdictionem: non minùs quàm cùm aliàs confeſsio dimidiata eſt ex obliuione; vel ob aliquam cauſam rationabilem, ſiue ex parte Pœnitentis, ſiue ex parte Confeſſarij ortam. Quæ non obſtat quidem, quin omiſſa in priore confeſsione exprimi debeant in poſteriore, tanquam nondum ſuppoſita clauibus: liberat tamen ab obligatione iterandi in ipſa poſteriore confeſsione quæ iam ſufficienter in priore expreſſa fuerunt.

Si quis obiiciat, quòd confeſsio debeat integra fieri Confeſſori, non autem Confeſſoribus: Reſpondendum eſt id verum eſſe quidem per ſe loquendo, ſed ex accidenti ſufficere poſſe vt peccata omnia clauibus ſubiiciantur, quantumuis Confeſſores ideo ſint diſtincti, quòd ob iuſtam cauſam tota confeſsio nequiuerit fieri vnico.

Documenta de modo quo Inferior Sacerdos poteſt à reſeruatis abſoluere.

Sectio Posterior.

PRimum eſt, ſecluſa facultate Superioris, Inferiorem non poſſe per ſe, ac directè à reſeruatis abſoluere validè: ac multo minus licitè. Probatur: quia hac minimum ratione verum eſt, quod Concil. Trident. ſeſſ. 14.cap 7. ſtatuit, Sacerdotes nihil poſſe in caſibus reſeruatis, & debere Pœnitentibus perſuadere vt ad Superiores accedant: pro abſolutione videlicet obtinenda. Nu. 79.

Secundum documentum eſt, Nec per accidens & indirectè, ſecluſa Superioris authoritate, Sacerdotem Inferiorem poſſe licitè abſoluere a reſeruatis, etiam impoſito onere præſentandi ſe ipſi Superiori, niſi rationabilis adſit cauſa dimidiandi confeſsionem. Ratio eſt: quia cùm integritas confeſsionis ſit de iure diuino, truncatio illius non poteſt eſſe licita, niſi rationabilis cauſa excuſet. Facta autem propoſito modo, eſt truncata; quia licet Pœnitens omnia ſua peccata, tam reſeruata quàm non reſeruata proferat; non eſt tamen in ordine ad Sacramentum; quia Sacramentalis confeſsio non eſt quæcumque peccati manifeſtatio: ſed accuſatio ſui in foro pœnitentiali coram Iudice iuriſdictionem habente in accuſantem ſeipſum. Quia ergo talis Sacerdos non habet ſufficientem iuriſdictionem, cùm non habeat pro tota cauſa (quandoquidem nihil poteſt in reſeruatis) certè confeſsio ſic facta non cenſetur integra; vtpote cuius pars non eſt illa iam dicta ſui accuſatio. Accedit quòd ſi proprius Sacerdos ideo poſsit abſoluere ſubditum a caſibus reſeruatis Superiori, quia poteſt à nõ reſeruatis, quibus per Sacramentum ſublatis, conſequenter tolluntur reſeruata: dici pariter poſſet, ſimplicem Sacerdotem poſſe abſoluere à mortalibus, quia poteſt à venialibus: quandoquidem his quoque ſublatis per Sacramentum quo diuina Nu. 80.

gratia conferrur; illa etiam, *quæ cum eadem gratia conſiſtere nequeunt*, conſequenter auferri neceſſe eſt. Contra communem autem Eccleſiæ vſum eſt, vt ſimplices Sacerdotes nulla neceſſitate vrgente, confeſſiones habeotium peccata mortalia, audiant, ſine proprij paſtoris facultate; ne quidem ſub onere, ei ſe poſtea offerendi: cùm alioqui ſub eo prætextu paſſim quiois Sacerdos quibuſuis audiendis ſe licitè offerret; quod abſurdum eſt, & ab Eccleſiaſtica diſciplina alienum: & querimoniarum ac diſcordiarum ſeminarium.

Nu. 81. Tertium documentum eſt; antedicto modo datam abſolutionem non eſſe ita illicitam, quin valida eſſe poſſit, ſi pœnitens bona fide agat, nec obicem ponat gratiæ ſacramentali. Quam eſſe communem ſententiam poſt Nauarr. habet Suarez tom. 4. diſput. 31. ſect. 2. num. 6. Probatur verò quia oullum validitatis impedimentum tunc eſſe poteſt, quàm ex parte miniſtri non habeotis iuriſdictionem in omnia peccata mortalia, quibus ſe pœnitens cootaminauit. At illud non eſt ſufficiens, vt patet ex eo, quòd omnium conſenſu valida ſit confeſſio facta inferiori carenti iuriſdictione in reſeruata, quando illam faciens habet quidem talia, hoc eſt, reſeruata: ſed eorum nullo modo recordatur; aut ſi recordetur, confitetur de illis tanquam de non reſeruatis: plane ignorans reſeruata eſſe: cuiuſmodi ignorantia ſicut & obliuio excuſabilem reddit dimidiationem ſeu truncationem materialem confeſſionis.

Vbi aduerte: quod etſi pœnitens cùm per ignorantiam confitetur de reſeruatis tanquam non reſeruatis, dicat omnia peccata ſua coram Sacerdote: oon omnium tamē facere confeſſionem ſacramentalem; ſed tantummodo illorum quæ non ſunt ei reſeruata, ſubſúntque ipſius iuriſdictioni, per quam poſſit ab illis directè abſoluere. Vode fit, vt reſeruatorum expreſſio in confeſſione, non magis impediat eam eſſe materialiter mutilam, quàm ipſorum obliuio: ideóque de illa, perinde ac de mutila ex obliuione dici poſſit: quod ſi rationabilis cauſa excuſet, nihil eſſe quod impediat valorem abſolutionis ſuper illam datæ. Quæquidem abſolutio directè cadet tantùm in peccata non reſeruata abſoluenti: in reſeruata verò tantùm indirectè: ſeu quòd cùm repugnent diuinæ gratiæ: hac beneficio ſacramentalis abſolutionis adueniente, illa eliminentur ab anima.

Nu. 82. Sed obiici poteſt, ſi hæc ita ſiot, dici quoque poſſe confitentem bona fide ſimplici Sacerdoti de venialibus, ſi obliuiſcatur mortalium aut exiſtimet venialia eſſe tantùm, quæ ſunt mortalia, abſolui validè. Cui obiectioni conſequenter Suarez ita occurrit, vt concedat id probabile eſſe: quia licet Sacerdos ſimplex non habeat iuriſdictiooem ſufficientem ad iudicaodum per ſe de mortalibus: habet tamen ſufficientem ad perficiendum pœnitentię ſacramentum: quod com vim habeat ſaoctificandi hominem, habet etiam peccatum mortale, ſi in illo inueniatur, expellendi: faciendo ex inimico Dei amicum. Nota obiter ex probabiliore ſententia, quam Henriquez li. 6. ſuæ Summæ cap. 15. nu. 5. & Suarez to. 4. diſp. 31. ſect. 3. nu. 8. ſequuntur: inferiorem Sacerdotem quādo iuſta de cauſa audit habeotem reſeruata, debere tam horum quàm non reſeruatorum cōfeſſionem exigere. Ratio eſt, quia quantū fieri poteſt, debet ita cognoſcere ſtatum pœnitentis vt ex præſenti confeſſione, poſſit poſitiuè iudicare, eam eſſe dignam abſolutione: quod fieri nequit, niſi ille integrè confiteatur tam reſeruata quàm non reſeruata, Ratione quorum reſeruatorum, fieri poteſt vt non ſit abſoluendus propter publicum ſcandalum cui obuiare; aut reſtituendi obligationem, cui ſatisfacere recuſat. Adde quod cùm indirectè ſit abſoluturus à reſeruatis, debeat ea cognoſcere, vt ſciat qualem abſoluat.

Quartum documentum eſt: in articulo aut probabili periculo mortis poſſe quemlibet Sacerdotem à quibuſuis caſibus reſeruatis directè abſoluere quēlibet Pœnitentem. Hoc habetur ex Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 7. Ad cuius intelligentiam videnda ſunt tradita in præcedenti libro 1. num. 58. & aliquot ſequentibus. Nu. 83.

Quintum eſt; Epiſcopum poſſe directè abſoluere à caſibus reſeruatis Papæ, cùm hic adiri oon poteſt, vel cùm caſus ſunt occulti, nec ad forum externum deducti. Hoc patet ex poteſtate eidem Epiſcopo conceſſa à iure ad abſoluendum à talibus caſibus: de qua diximus lib. 1. num. 135. & 136. vbi monuimus illam quoad forum internum extendi etiam ad caſus in bulla Cœnæ Domini reſeruatos. Quod ipſum aſſerens Hēriquez in ſua ſumma lib. 6. cap. 14. §. 7. ex eo infert, quòd ſi quis in talē caſum incurrerit & morbo detentus vel incluſus nequeat adire Epiſcopum ipſum: hunc audita cauſâ & perſonæ qualitate cognitâ, poſſe illum abſentem, ab excommunicatione, *non item à peccato*, abſoluere: & ita liberare à reſeruatione: aut certe pleniorem cauſæ cognitionem committere prudenti viro ad id ſpecialiter delegato. Dico (*ſpecialiter*) quia is eſt modus à Concil. Tridect. præſcriptus, cum io ſeſſ. 14. cap. 6. abſolutionem à caſibus Papalibus occultis nec deductis ad forum externum committit Epiſcopo. Qua de cauſa peregrinus ab Epiſcopo loci, in quo peregrinatur, non poteſt à talibus caſibus abſolui: quia oon eſt ad id ſpecialiter deputatus per proprium Epiſcopum eiuſdem peregrini; ſicut opus eſſet iuxta Concil. Trident. quod talem abſolutionem committit proprio Epiſcopo vel alteri quem ipſe ad id ſpecialiter deputauerit. Quod tamen aduerte, *vt iam alias attigimus*, intelligendum eſſe de peregrino, qui ad breue ſolùm tempus vult morari in aliena diœceſi: quia ille qui pro maiori anni parte morari ſtatuit, eadem ratione abſolui poteſt qua cæteri de diœceſi: quod etiam tangit Henriq. *in ſequen.* §. 8. Et probatur quia per tale quaſi domicilium, peregrinus fit in foro pœnitentiali ſubditus paſtori eiuſdem loci, iuxta dicta in præcedenti libro primo cap. ſeptimo in fine: Nu. 84.

Sextū documentum eſt: extra mortis probabile periculum; ſi Pœnitentem vrgeat neceſſitas vitandi infamiam alicuius grauis criminis, de quo ſuſpectus eſt, aut grauis ſcandali, nec adiri poſſit Superior: poſſe de illius tacita licētia ab inferiori abſolui, impoſito onere illum poſtea adeundi pro reſeruatis: aut ſi adiri poſſit quidem, ſed periculoſum ſit, crimen ei detegere, aut malitioſè recuſat committere facultatem alteri idoneo; tunc ſimiliter abſolui poſſe ex tacita commiſſione Papæ, qui cenſetur ipſo iure concedere iniuſte negatam licentiam: præſertim vrgente neceſſitate: quæ, (*vt habes 4. regula iuris. Extra*) facit licitum, quod eſt iure illicitum. Nu. 85.

Quanquam iſtud aliqui ita reſtringunt, vt dicant neque tunc abſolutionem à peccatis dandam eſſe; ſi caſus ſit reſeruatus ratione cenſuræ annexæ: quia graue alioqui ſacrilegium committeretur. Id quod Nauarrus approbans *ad cap. Conſideret. De pœnitentia, diſtinct. 5. §. Cautus num. 13.* & in Enchir. cap. 26. nu. 7. inde probat; quòd excommunicatio excludat à diuinis, & maximè à perceptione Sacramentorum per cap. Si celebrat de Clerico excommunic. miniſtrante. Attamen Angelus confeſſio 5. num. 10. putat contrariū probabilius eſſe; ſi Pœnitens non fuit in mora petendi abſolutionem: vel fuit quidem, ſed veroſimiliter apparet, quòd non erit amplius. Quam ſententiam vt non tam totam quàm benignam reiicit Roſella Cōfeſſor 1. nu. 10. ſoluēs rationes quæ pro ea adferuntur: & addēs oppoſitum Theologorum, Cano- Nu. 86.

niſta

niſtarum, & Summiſtarum, ferè omnium eſſe; generalémque conſuetudinem habere, vt excommunicato non antè impendatur abſolutio à peccatis, quàm is ſit à vinculo excommunicationis ſolutus.

Nu. 87. Cæterùm putarim oon eſſe repudiandum illud quod Scholiaſtes eiuſdem Angeli admonet; videndum eſſe in hac te quid ſaluti confitentis expediat; ideóque ſi caſus occurrat, in quo non obſtante excõmunicatione, ipſum, *vt facientem quidquid in ſe eſt*, abſolui à peccatis videatur neceſſarium: vt exempli gratia quia non poteſt probabiliter exiſtimare ſe contritionem habere perfectam, qua ſacroſanctam Euchariſtiam ſumpturo, *ad vitandum v. g. ſcandalum*, neceſſarium ei eſt: Si inquam occurrat talis caſus, abſolui poſſe abſque peccato; accepta tamen promiſſione eiuſdem confitentis, quòd cum primum poterit Superiorem adibit vel commiſſarium eius à quo abſoluatur à reſeruatis. Ratio quæ mouet me, præter Angeli non contemnendam authoritatem, eſt; quòd exenmmonicatio de ſe non faciat hominem ita incapacem abſolutionis à peccatis, vt banc reddat nullam: vt patet ex dictis in præced. lib. 6. cap. vltimo ſect. vltima propoſ. 3. 4. & 5. Nec item facit vt intrinſecè malum ſit abſolutionem à peccatis excommunicato impendere: quaſi nulla prorſus de cauſa, id poſſit licitè fieri: maxime cùm non ſit conſentaneum, Eccleſiam quando excommunicationem imponit, agere tanta ſeueritate cum filiis vt quantumcumque faciant quidquid in ipſis eſt, velit nihilominus eis negare, quod eſt eis ad ſalutem neceſſarium.

Nu. 88. Septimum documentum eſt, abſolutum à caſu reſeruato, per eum qui accepit ad id facultatẽ à Superiore, non teneri ſe huic præſentare, niſi illā commiſiſſet ſub eiuſmodi onere (quod fieri non ſolet, etiamſi poſſit, vt notat Henriquez lib. 6. cap. 15. §. 2.) & per conſequens non reincidere in eamdem excommunicationem: ſicut is reincidit qui ab excommunicatione reſeruata abſolutus eſt in articulo mortis; per capit. Eos qui De ſentent. excommunic. in 6. Quod documentum habet locum in eo qui tempore Iubilæi abſolutus eſt abſque fraude; etiamſi omittat poſtea implere quæ deerant pro conſequenda indulgentia: nam in Iubilæo non datur Confeſſario facultas abſoluendi ad reincidendum. De qua re idem Henriquez in ſequen. capit. 16. §. 6.

Nu. 89. Octauum documentum eſt, ſi Prælatus cui caſus reſeruatur ſit præſens in vrbe, reus per ſe vel per aliũ debet priuſquam Inferiori confiteatur, illum adire ea intentione, vt integrè confiteatur illi omnia ſua peccata, tam reſeruata quàm non reſeruata. Hoc habet idem Henriquez in cit. cap. 15. §. 4. authoribus commemoratis in marg. lit. P, & Q, additque rationem; quòd ordo ille procedendi aptior ſit, & quaſi regia via, vt primum adeant Superior, qui per ſe abſoluat; vel alteri abſolutionem committat; quódque intentio integrè confitendi, *quantum commoditas datur*, neceſſaria ſit ex Chriſti inſtitutione, de qua Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 5. Quodſi non expediat ipſum ſcire criminis reſeruati reum; interponi commodè poterit Confeſſarius qui petat licentiam abſoluendi aliquem ſuum pœnitentem ab aliquo caſu reſeruato. Id quod non grauatè, ſed facilè concedendum eſt docto & probato Confeſſario petenti.

Nu. 90. Quod ſi Superior cauſans occupationem, totam confeſſionem audire (quod magis deceret) nollet, ſed ſola reſeruata audire & ab eis abſoluere, próque abſolutione à non reſeruatis remittere ad Inferiorem: ſic remiſſum non teneri confiteri huic de reſeruatis: etſi poteſt ex eo deduci, quòd ſic data abſolutio ſacramentalis ſit & valida iuxta ante traditum tertium documentum; tenétque *Suarez tom. 4 diſp. 31. ſect. 1. num.* 10. attamen quia plurimi ac nobiliſſimi authores (*quorum meminit Henriquez in eodem libro cap. 15. §. 5. in marg. lit. D.*) ſentiunt tunc quoque reſeruata cum non reſeruatis eſſe confitenda: quod conſulendum eſt in praxi tanquam tutum, nec adeo graue de ſe, quin leue fiat commutatione timoris æternæ damnationis, in ſpem æternæ ſalutis.

CAPVT VII.

De effectu ſequente executionem abſolutionis à caſibus reſeruatis.

SVMMARIVM.

91 *Peccatum reſeruatum, de quo iam facta eſt ſufficienter confeſſio, non impedit quin ſi hæc iteretur, ſimplex etiam Sacerdos poſſit abſoluere Sacramentaliter.*

92 *Reſeruatio poteſt per Superiorem tolli ſine Sacramentali confeſſione.*

93 *Quod cum ſit, non quiuis Sacerdos abſoluere poteſt, ſed tantum is qui in Pœnitentem habuerit iuriſdictionem ordinariam aut delegatam.*

94 *Delegatam tantummodo habens poteſtatem abſoluendi à reſeruatis, eam exequi nequit, non audita Sacramentali confeſſione pœnitentis.*

95 *Non tollitur reſeruatio niſi Superior voluerit, etiamſi velle debuerit.*

96 *Quomodo reſeruatio tollatur, dum habenti iuriſdictionem ſufficientem ad eam tollendam, fit confeſſio Sacramentalis.*

97 *Obiectio cum ſolutione.*

98 *Prædictum modum habere locum non ſolùm quando iuriſdictio fuerit ordinaria, ſed etiam quando delegata.*

99 *Habere item locum in confeſſionibus ordinariis.*

100 *Extendi ad reſeruationem oblitorum in prædicta confeſſione.*

101 *Cùm plures ſunt eiuſdem peccati reſeruationes, quomodo tollantur.*

102 *Et quomodo ſi fuerint excommunicationibus annexa.*

DE hoc effectu latè diſſerit Suarez *tom. 4. diſp. 31. ſect.* 4. Quæ autem pro praxi ſufficient complectemur aliquot documentis.

Primum eſt: quando habens caſus reſeruatos abſolutus eſt ab eis per Superiorem, vel alium cui Superior conceſſerit ſufficientem ad id facultatẽ, poſſe poſtea ab iiſdem abſolui per Inferiorem, cui confeſſionem illorum repetere placuerit. Ratio eſt, quia vt à venialibus, ſic à quibuſuis mortalibus, de quibus iam facta eſt legitimè confeſſio, abſoluere poteſt ſimplex etiam Sacerdos, iuxta antedicta libr. 1. numer. 65. Nu. 91.

Secundum eſt, Superiorem qui iuriſdictionem habet ordinariam, poſſe non tantùm per abſolutionem ſacramentalem tollere peccati reſeruationem, ſed etiam abſque illa: adeóque peccati culpâ non ablatâ; vt quando in caſibus occultis Papæ reſeruatis Epiſcopus abſolutionem dat tantùm ab excommunicatione: aut quando aliqua alia ratione voluntatem habet expreſſam vel tacitam auferendi reſeruationem ſine ſacramentali abſolutione: vt v. g. tantummodo audiendo peccatum reſeruatum & imponendo ſatisfactionem neceſſariam, dandóque Nu. 92.

monita ſalutis, reliqua Inferiori committendo.

Nu. 93. De quo Inferiore obiter aduerte, talē debere eſſe, qui in eiuſmodi Pœnitentem iuriſdictionem habeat ordinariam vel delegatam: id eſt, qui ſit ipſius paſtor proprius, vel ab eodem delegatus. Ratio eſt, quia per illum modum auferendi reſeruationem, peccatum non ſupponitur clauibus, ideóque adhuc eſt materia neceſſaria confeſsionis, perinde ac cætera peccata mortalia, à quibus nemo abſoluere poteſt niſi in Pœnitentem habeat iuriſdictionem ordinariam aut delegatam, vt expreſſum eſt in Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 7.

Nu. 94. Aduerte etiam, eum qui iuriſdictionem habet tantùm delegatam circa reſeruata; non poſſe reſeruationem auferre modo prædicto: quo ſcilicet ea ſic auffertur vt ad alium pro habenda Sacramentali abſolutione Pœnitens remittatur. Nam non eſt quid tale cōceſſum delegato ad audiendas cōfeſsiones: vtpote qui ſubdelegare nequit eam delegationem, per quam tantummodo eſt electa ipſius induſtria, non autem ei commiſſa paſtoralis cura.

Nu. 95. Tertium eſt: quantumuis ſubditus legitimè confeſſus ſit ſuo Superiori; ſi hic nec velit ipſum abſoluere, nec cauſam alteri committere, non inde tolli reſeruationem. Hoc Suarez in cit. ſect. 4. num. 7. probat; quia in eo Superior vtitur iure ſuo, quandu iuſtam cauſam habet: vt ſi ſubditus non ſit diſpoſitus ad abſolutionem, quia recuſat ſatisfactionem, vel non oſtendit firmum emendationis propoſitum: vel ſi abſolutio differatur, quia Pœnitens nondum fecit quod in ipſo eſt, quódque ab ipſo exigi poteſt. Cùm verò non habet cauſam iuſtam etiamſi peccet negando malitioſè abſolutionem, aut illius commiſſionem, reſeruatio adhuc manet: quia debet auferri per eius voluntatem, quæ quamdiu nō habetur, propterea nihil efficitur, quòd talis ablatio requirat iuriſdictionis vſum, à quo ille vult tam per ſe, quàm per alium abſtinere omnino. Itaque in tali caſu, *addit Suarez*, recurrere oportet ad alium ſuperiorem ipſo. Quod ſi fieri nequeat, poterit quis ſeruatis antedictis num. 85. Inferiori confiteri, vt à non reſeruatis directè abſoluatur, & à reſeruatis indirectè, donec ab ipſo Superiore maior facultas obtineatur.

Nu. 96. Quartum eſt: quando Superiori vel alteri habenti ab eo iuriſdictionem ſufficientem confeſsio à Pœnitente ſpecialiter fit ad finem exonerandi omnino conſcientiam ſuam, & conſequendi abſolutionem à peccatis, *ſi quæ forte habeat*, reſeruatis: atque eam ſuam intentionem manifeſtat tali Confeſſariu, cui & bona fide dicit omnia peccata ſua, quæ potuit in memoriam reuocare: tunc per abſolutionem Sacramentalem ſic acceptam liberari à reſeruatione caſus quem forte habuit & per obliuionem tacuit. Hoc Suarez tractat fuſiùs in eadem ſect. 4. à num. 12. Et commemoratis authoribus ita tenentibus, pro fundamento adfert, quòd abſoluentis intentio ſiue expreſſa ſiue tacita, ſit per ſuam abſolutionem liberare quantùm poteſt Pœnitentem ab omni onere ſuorum peccatorum. Quæ intentio in tali caſu ex eo ſufficienter colligitur, quòd ipſe ſciens ſubditum accedere ad ipſum eo animo, vt quoad fieri poteſt liberetur ab onere peccatorum ſuorum, videnſque illum bona fide confiteri, quæcumque in memoriam reuocare potuit, illum abſoluit ſatisfactione impoſita. Per id eum ſatis indicat, quòd velit quantum poteſt eum relinquere liberum. Vnde cùm poſsit tollere vinculum reſeruationis, dubitandum non eſt, quin illud quoque velit tollere; præſertim cùm paſtorale munus ab ipſo exigat, vt ſubdito faciente quod in ſe eſt, & quantùm moraliter poteſt, conſcientiam ſuam ei aperiente, & admittente quam impoſuerit ſatisfactionem; debeat tali manifeſtatione contentus eſſe pro omnibus peccatis ad illud vſque tempus ab eo commiſſis: ita vt velit eum manere liberum ab onere per reſeruationem impoſito, ſe præſentandi ipſi pro conſequenda abſolutione ab aliquo illorum.

Si obiicias illam manifeſtationem non impedire quin peccatum oblitum debeat clauibus ſubiici quoad culpam: de eo enim quando in memoriam venerit confitendum eſt. Ergo nec quòd ſubiici debeat quoad reſeruationem. Reſpondetur negando conſequentiam: quia vt peccata cenſeantur quoad culpam ſufficienter ſuppoſita eſſe clauibus, debent per peccatoris confeſſionem manifeſtari Sacerdoti eaſdem claues habenti. Nec enim aliter Sacramentalis abſolutio eis directè applicatur, vt conſtat ex neceſſitate confeſſionis ad eam impendendam. Vt verò cenſeatur ſuppoſita ſufficienter quoad reſeruationem (*etiamſi hæc ſit cum cenſura*) ſufficit ita ſatisfactum eſſe Superiori à Pœnitente, vt ille oſtendat ſe contentum eſſe de eo quoad obligationem, quam habere poteſt comparendi coram ipſo, pro remedio adhibendo peccatis quibus animam habet contaminatam. *Nu.* 97.

Cæterum procedit iſtud, vt Suarez quoque ibid. num. 17. notat; non tantùm quando Superior iuriſdictionem ordinariam habens abſoluerit, ſed etiam quando ab ipſo delegatus: cui cenſetur vices ſuas commiſiſſe ad abſoluendum Pœnitentem eo modo, quo ipſius diſpoſitio & intentio exegerit. Quo fit vt de Ordinario, ſic & de ipſius delegato cōcedi poſſit; quòd dum ex obliuione peccatum reſeruatum non manifeſtatur, is ita abſoluat Pœnitentem facientem quod in ſe eſt, vt ab onere reſeruationis ipſum liberet ſicut Ordinarius ipſe liberaret. Neque obſtat quòd delegatus non poſſit ſubdelegare ſuam iuriſdictionem: quoniam reſeruationem tollere non eſt iuriſdictionem ſuam alteri committere, ſed ſolummodo auferre impedimentum, quo remoto tale peccatum relinquitur ſub communi lege aliorum mortalium, népe vt ab eo poſsit ille abſoluere, qui communem habuerit iuriſdictionem in propoſitum Pœnitentem. Neque etiam refert quod delegatus nihil poſsit in reſeruatis ſine ſacramentali abſolutione: quia non eſt neceſſe ſimpliciter vt in hac re abſolutio ipſa directè ſit à reſeruatis; niſi facultas abſoluendi reſtricta eſſet ea conditione. Nam data ſimpliciter vt ſolet in Iubilæis interpretanda eſt, iuxta Sacramenti pœnitentiæ inſtitutionem, requirentem quidem per ſe loquendo, vt peccatorum omnium confeſsio vni & eidem fiat: per accidens tamen ſi per obliuionem aut ob aliquam iuſtam cauſam, aliquod omiſſum ſit; permittentem de eo confiteri alteri. *Nu.* 98.

Quod autem idem Suarez in ſequenti num. 18. *Nu.* 99. vult documentum propoſitu non procedere in confeſsionibus ordinariis, quaſi in eis ſine vlla cogitatione caſuum reſeruatorum, & inferior confiteatur, & ſuperior det abſolutionem: non puto neceſſariò tenendum in praxi, quæ ordinariè habet, vt Pœnitens ſi non diſtinctè, ſaltem confusè, de reſeruatione cogitet, eo animo confitens, vt per Sacerdotis abſolutionem quantum fieri poteſt, liberetur ab omni vinculo ſuorum peccatorum: eadémque intentione Confeſſarius cum illo procedat, vt indicio eſt abſolutio à cenſuris, quam ſolet Sacramentali abſolutioni præmittere, non qualitercumque ſed quantum poteſt, & cōfeſſus indiget vt indicat forma abſoluendi propoſita à nobis in præcedenti num. 18. quam à pleriſque vſurpari, ipſe Suarez non improbat. Deinde tam excommunicatio reſeruata, quàm non reſeruata impedimentum eſt abſolutionis Sacramentalis. Ergo cùm ad tale impedimentum tollendum Confeſſarius dicit. Abſoluo te imprimis à vinculo excommunicationis, in quantum poſſum & indiges,

inten

intendit abſoluere non tantùm ab excommunicatione non reſeruata, ſed etiam à reſeruata, ſi ipſe poſſit & pœnitens indigeat. Quod verò ille ait, tollere quidem excommunicationem, non tamen illius reſeruationẽ, reiicitur: quia reſeruatio ſolutionis vinculi, nulla eſt vinculo ipſo ſufficienter ſoluto ab habente plenam poteſtatem: & in caſu propoſito ſoluitur vinculum excommunicationis ab habente, *vt ſupponimus*, plenam ad id iuriſdictionem. Quod ſi hoc dicitur de reſeruatione cum excommunicatione, multo magis dici poteſt de reſeruatione ſine excommunicatione, quæ minor eſt.

Quod adhuc ille vrget talem modum tollendi reſeruationem eſſe contra huius finem, quia nec peccatum tunc cognoſcitur à Superiore, nec pro eo ſatisfactio imponitur, nec medicina adhibetur quæ præcipuè intenduntur per reſeruationem. Reiici pariter poteſt, quoniam eadem ratione probaretur, nec tolli reſeruationem peccati obliti, quando fit confeſſio & datur abſolutio legitimè. Nam nec tunc à Superiore tale peccatum cognoſcitur, nec pro eo imponitur ſatisfactio, aut adhibetur medicina.

*Nu.*100. Qointum documentum eſt; probabile eſſe, id quod antea dictum eſt de peccatis reſeruatis in confeſſione expreſsis, dici poſſe de oblitis: nimirum libera manere à reſeruatione in eo qui bona fide confitens abſolutus eſt ſacramentaliter virtute Iubilæi à Summo Pontifice conceſsi, cum facultate abſoluendi ab omnibus caſibus reſeruatis: quantumuis poſtea mutata volontate, abſolutus negligat cætera facere quæ requiruntur ad lucrandam indulgentiam quæ conceditur. Hoc tractans Suarez in ſequen. num. 23. & 24. ipſum fundat in eo, quòd ſuppoſito tali priuilegio à Papa conceſſo ad obtinendam relaxationem reſeruationis per ſacramentalem abſolutionem, ſatisfiat eiuſdem voluntati quidquid poſtea ſequatur: dummodo præceſſerit confeſsio, qualem abſolutio ipſa requirit vt valida ſit. Nam ſi inualida ſit, non modò oblitorum, ſed nec expreſſorum in confeſsione, reſeruatio tolletur: quia non erit ſatisfactum voluntati Superioris ad id exigentis confeſsionem, & abſolutionem, non aliam quam validam, vt nemo negauerit.

Poſtremum documentum eſt, qood tractat Sua- *Nu.*101.
rez conſequenter à num. 25. vſque ad finem ſectionis: quando fuerunt plures eiuſdem peccati reſeruationes, omnes tolli cùm directè per abſolutionem Sacramentalem peccatum ipſum remittitur. ſic enim remiſſum, non eſt amplius materia neceſſaria confeſſionis: vnde fit vt pro eo non ſit ad Superiorem denuo recurrendum. Cum vero indirecte tantum remittitur, vt ſolet peccatum oblitum: ſi diuerſæ ſint illius reſeruationes ab eadem poteſtate profectæ: *vt cùm vnus Epiſcopus per ſuum ſtatutum reſeruat aliquod peccatum, & ſucceſſor eius idem facit per aliud ſtatutum*: quia tales in re, ſunt potius vna reſeruatio repetita: quam plures, manántque ab eadem poteſtate, ſimul tolluntur dum præditus eiuſmodi poteſtate abſoluit. Si verò ſint à diuerſis poteſtatibus ſubordinatis; *vt quando Papa reſeruat peccatum iam reſeruatum Epiſcopo*: & poteſtas ad abſoluendum habeatur tantum ab Epiſcopo, ea non eſt ſufficiens; Papali reſeruatione maiorem poteſtatem requirente. Sin habeatur à Papa poteſtas ad abſoluendum à caſibus ſibi reſeruatis, ſufficiens eſt ad tollendam cum papali epiſcopalem reſeruationem iuxta illud quod in præced. nu. 55. oſtenſum eſt; habentem à Summo Pontifice licentiam abſoluendi ab omnibus caſibus ſibi reſeruatis, habere ſimul abſoluendi à caſibus reſeruatis Epiſcopo.

Adde his: quando reſeruatio eſt cum excommu- *Nu.*102.
nicatione, vt ea tollatur, tollendam eſſe excommunicationem: quæ ſi non ſit vna, ſed plures; ad tollendam reſeruationem opus eſt poteſtate abſoluendi ab omnibus, quia vna perſeuerante, perſeuerat reſeruatio impediens Sacramentalem abſolutionem: cùm inter excommunicationes non ſit ea connexio, quæ inter peccata mortalia, vt ad vnius relaxationem, ſequatur aliarum relaxatio.

LAVS DEO.

LIBER QVINTVS, ET TOTIVS OPERIS NONVS, DE ABSOLVTIONE AB EXCOMMVNICATIONE, abſolutioni Sacramentali præmittenda.

PRÆFATIO.

ANTE traditæ explicationi abſolutionis Sacramentalis à peccatis, adiungendam eſſe explicationem abſolutionis ab excommunicatione: ſatis patet ex recepto communíque vſu vtramque coniungendi: & ex eò, quòd excommunicatio quælibet priuando participatione Sacramentorum; iuxta ca. Si celeb. De Clerico excommunicato miniſtrante, irretitum eadem ſic reddat incapacem abſolutionis Sacramentalis, vt hanc nec licitè nec validè accipere poſſit quando grauis neceſſitas aut ignorantia eum non excuſat, prout antè expoſitum eſt ſatis plenè in fine libri ſexti. Sic autem procedemus vt primo loco dicamus de eo qui abſoluere poteſt ab excommunicatione à iure; ſeu lata cum intentione faciendi ſtatutum. Secundo, de eo qui poteſt abſoluere à lata ab homine, ſeu lata abſque intentione faciendi ſtatutum. Tertio, de eo qui abſoluitur. Quarto, de iis quæ obſeruari debent ad ritè impendendam abſolutionem ipſam ab excommunicatione, quando conſtat incurſam eſſe. Quinto, de iis quæ obſeruari debent, cùm dubitatur an ſit incurſa. Atque illis addamus quæ de excommunicatione Confeſſarium ſcire conuenit ad impendendam debitè eamdem abſolutionem: qualia ſunt ea ex quibus pendet excommunicationis validitas, & cauſæ excuſantes ab excommunicatione ipſa; & reſeruatio in Bulla Cœnæ Domini. Porto de abſolutione à ſuſpenſione, & interdictó propterea non eſt neceſſe in præſentiarum dicere, quòd ſine ea Sacramentalis abſolutio poſſit & licita & valida eſſe; quandoquidem ſuſpenſio non excludit ab ea, *vt bene docet Caiet. in Summula verbo Suſpenſio:* neque interdictum obſtat, quin eadem impendi poſſit parato ad faciendum id quod tenetur, & poteſt: prout habetur ex cap. Alma mater, §. Quia verò, De ſenten. excommun. in 6.

CAPVT

CAPVT I.

De eo qui poteſt abſoluere ab excommunicatione lata à iure.

SVMMARIVM.

1 *Ab excommunicatione à iure reſeruata, nullus abſoluere poteſt, niſi is cui facta eſt reſeruatio, aut Superior ipſius, aut alius de ipſorum commiſſione.*
2 *Commiſſio facta Epiſcopo à iure ad abſoluendum à caſibus reſeruatis Papæ.*
3 *Qui habentes ex commiſſione facultatem abſoluendi à caſibus reſeruatis, poſſint eam alteri committere.*
4 *Commiſſio generalis ad abſoluendum à caſibus reſeruatis, non includit eum caſum quem is qui committit negaturus eſſet in ſpecie.*
5 *Nec item talis commiſſio iuuat pro foro externo.*
6 *Virtute eiuſdem commiſſionis, data abſolutio ab omnibus peccatis & cenſuris, tollit reſeruationem oblitorum in confeſſione.*
7 *Commiſſio generaliſſima pro articulo mortis.*
8 *Per eam abſolui poteſt ab excommunicatione, is etiam qui non eſt capax abſolutionis Sacramentalis.*
9 *Laico aut cuiuis alteri non Sacerdoti non eſt commiſſa facultas abſoluendi ab excommunicatione in articulo mortis.*
10 *Nomine articuli mortis in hac re comprehenditur probabile mortis imminens periculum.*
11 *Obligatio præſentandi ſe Superiori, impoſita ei, quem ob mortis probabile periculum, vel aliam vrgentem neceſſitatem inferior abſoluit ab excommunicatione reſeruata.*
12 *Qui abſoluere poſſint ab excommunicatione à iure non reſeruata.*
13 *Difficultas de Parocho, & ſimplici Sacerdote habente licentiam audiendi confeſſiones.*
14 *Cur pars affirmans tenenda videatur.*
15 *Poteſtas facta in cap. Nuper De ſenten. excommun. non eſt tantùm ad abſoluendum à minori excommunicatione.*
16 *Eâdem ratione cenſenda eſt facta Parocho, quà cæteris habentibus curam animarum, Epiſcopo inferioribus.*
17 *Talem poteſtatem Parochus circa ſuum ſubditū exercere poteſt etiam extra Parochiam, ſiue excommunicatio ſit à iure communi, ſiue à particulari.*
18 *Quomodo Parochus habeat poteſtatem ad abſoluendum ab excommunicatione, cùm non habeat ad excommunicandum.*
19 *Habet pro foro tantùm interno.*
20 *Eadem cum Parochis poteſtate gaudent Sacerdotes ſimplices qui delegãtur ad audiẽdas confeſſiones.*
21 *Notanda pro ſolutione eorum quæ in contrarium obiiciuntur.*
22 *Prohibitio in hac re Religioſis facta ſub excommunicatione reſeruata.*

EXCOMMVNICATIONVM aliæ ſunt à iure, aliæ ab homine. Ac illarum quædam ſunt reſeruatæ, hoc eſt, quarum abſolutionem iuris conditor ſibi aut alteri reſeruauit: & quędam non reſeruatæ, hoc eſt, quarum abſolutionem conditor iuris nec ſibi nec alteri reſeruauit.

Ad excõmunicationẽ autem, quæcumque ſit tollendam, neceſſaria eſt abſolutio de qua inſtituimus dicere. Nam neque emẽdatio criminoſi, neque condonatio facta ab eo qui læſus eſt, ſufficit: niſi accedat auctoritas Iudicis legitimè abſoluentis: ſicut nec ad illam incurrendam ſufficit commiſſum eſſe crimen illâ dignum. Et partem per illud læſam vrgere vt criminoſus per excommunicationem compellatur ſibi illatam iniuriam reſarcire: niſi accedat ſententia Iudicis legitimi, per quem excommunicatio ipſa fulminetur. Quam adde, nec tolli, ſed perſeuerare; quantumcumque eâ ligatus, deſinat eſſe ſubditus eius, à quo lata eſt: vt quia is mortem obiit, aut ab officio amotus eſt; aut ille ipſe quem excommunicauit domicilium ſibi elegit in alio territorio. Nam iis non obſtantibus manet nodus vinculi: qui vt ceſſet exigit ſolutionem: non ſecus ac expulſio in exilium, exigit reuocationem ab eo, per legitimam poteſtatem.

De eo qui poteſt abſoluere ab excommunicatione reſeruata à iure.

SECTIO I.

A Reſeruata à iure nemo poteſt abſoluere, vt omnes conſentiunt teſte Nauar. *in Enchir. cap.* 27. *n.* 39. *in fine.* niſi ille cui facta eſt reſeruatio: nimirum ſi Papæ, ſolus Papa; ſi Epiſcopo, Epiſcopus tantùm; aut etiam Metropolitanus ipſius; cùm appellatum fuerit ad ipſum ex cap. Venerabilibus §. 1. De ſenten. excommunic. in 6. non autem inferiores, niſi gratiâ ſpeciali ſeu gratioſa, *vt loquuntur*, commiſſione id fuerit illis conceſſum, ſiue ab homine, ſiue à iure. Atque commiſſionis factæ ab homine, frequens eſt in Eccleſia vſus per priuilegia Summi Pontificis, & facultates aliorum Ordinariorum; qui vt poſſunt iuxta cap. vltim. De officio Ordinarij; ſic & ſolent poteſtatem abſoluendi ab excommunicationibus ſibi reſeruatis, concedere extraordinariam: quantum ad maiorem Dei gloriam, maiúſque animarum lucrum conferre iudicauerint, eam ampliando aut reſtringendo. Ad quam rem ſpectantia iam tradita ſunt in proximè præcedenti libro cap. 4 & 5. *Num.* 1

Ex commiſſione autem à iure facta in Concil. Trid. ſeſſ. 24. De reform. cap. 6. poteſt Epiſcopus abſoluere ab omnibus excommunicationibus Sedi apoſtolicæ reſeruatis, cùm fuerint occultæ, nec ad forum externum deductæ, quoſcumque ſibi ſubditos in ſua diœceſi, per ſeipſum aut per Vicarium ad id ſpecialiter deputandum in foro conſcientiæ gratis abſoluere, impoſita ſalutari pœnitẽtia. Id quod procedere etiam quoad caſus bullæ Cœnæ Domini, prout aduertit Nauar. in lib. 5. Conſiliorum titul. de ſenten. excomm. conſil. 45. num. 3. patet: quia nulla alioqui fuiſſet ratio cur Concilium ſpecialem mentionem faceret hæreſeos, quoad eam reſtringens illam ſuam facultatem: quæ ſi non extenderetur ad caſus reſeruatos in bulla Cœnæ Domini, nihil ſpectaret ad hæreſim: quæ primo omnium loco in eadem bulla reſeruatur. Neque obſtat, quòd in illa ipſa bulla §. Cæterum. ſtatuitur, vt nullus præter Summum Pontificem à talibus ſententiis extra mortis articulum abſoluere poſſit, prætextu quarumcũque facultatum & indultorum per cuiuſuis Concilij decreta conceſſorum. Nam id non habet locum in Concil. Trid. quia vt à Viualdo notat in Candel. aureo capit. De abſolutione num. 13. praxis habet vt quando Papa in lege alicuius grauis Concilij (*maximè cum ipſum adhuc recens eſt, vt Concil. Triden.*) diſpenſare vult, vel ei derogare id ſpecialiter exprimat. Adhæc quantumcumque excommunicatio re-

ſeruata

ſeruata Papæ notoria fuerit;ſi illa irretitus habeat legitimum impedimentum adeundi illum perſonaliter:vt cum quis puer eſt,aut valde ſcoex,aut fœmina,aut infirmus, aut alio ſimili modo iuſtè impeditus : eius quoque abſolutio iure ipſo cenſetur commiſſa Epiſcopo,prout iam à nobis traditum eſt lib.5. num.135 & annotat Henriquez aliis in margine ſuo more citatis lib.6.cap.10 §.1. & 4. item lib. decimotertio cap. 27.§.tertio. Addens quòd ſi nec Epiſcopus adiri poſſit,videri quod à Parocho abſolui queat impoſito onere ſe illi præſentandi,cùm primùm ſublatum fuerit impedimentum. Sed iuxta dicta à nobis in fine citati num. 135. id procedere non poteſt extra caſum grauis neceſſitatis confitendi : in quo meritò cenſeatur ab Eccleſia conceſſa eſſe Inferiori facultas abſoluendi habentem caſum reſeruatum:vt cenſetur, tum in articulo mortis, prout adhuc in eodem libro primo expoſitum eſt num.58.& aliquot ſequen. tum etiam quouis alio caſu in quo neceſſitas confitendi adiunctam habuerit iuſtam cauſam truncandi confeſſionem;(de qua cauſa antea lib. 6.nu. 151.& nonnullis ſequentibus)extra quem, *ob defectum integritatis ad ſacramentalem abſolutionem neceſſariæ ex Chriſti inſtitutione* , non poteſt quis ſacramenti pœnitentiæ adminiſtratione iuuari à ſuo paſtore. Vide dicta in numero 80.libri proximè præcedentis.

Obſeruationes de generali commiſſione ad abſoluendum ab excommunicatione reſeruata.

SECTIO II.

Num. 3. OBſerua autem primò , quod attigit Henriquez libro decimotertio cap. 27. §. quinto , aliquos eorum qui ex commiſſione abſoluere poſſunt ab excommunicatione reſeruata , poſſe eamdem abſolutionem rurſus alteri committere: vt Legatum Papæ, tanquam Principis ſummi. Item habentem ab eod. ſummo Principe priuilegium perpetuum , quo talis commiſſio annexa ſit dignitati ſuæ ac officio quo ipſe fungitur:iuxta illud quod in cap.fin.De Officio Ordin.dicitur:eos qui poſſunt ex officio abſoluere à certis caſibus , poſſe abſolutionem eiuſmodi committere cùm viderint expedire. Itémque eum qui delegatus eſt ad vniuerſitatem cauſarum , cum vi coactiua, & iuriſdictione in vtroque foro : vt Vicarium generalem Epiſcopi ; aliúmve conſtitutum ad gerendum vices Prælati abſentis , cuius dignitati & officio prædicta commiſſio eſt annexa priuilegio perpetuo.

Num. 4. Obſerua ſecundò , quod tum alij quorum meminit Henriquez ibidem in fine : tum etiam Nauar. & Couar.ille ad princip. cap.1. De pœnit. diſt. 6. num. 61.& hic ad cap.Alma mater,parte priore.§.11 num. 15. annotant generalem commiſſionem abſoluendi ab excommunicatione , minime comprehendere illam excommunicationem cuius abſolutionem delegans creditur nequaquam in ſpecie cômiſiſſe ; iuxta 81.regulam iuris in 6. Vnde Couar. ipſe colligit quod iam tradidimus in proximè præced. lib. cap.5. in initio : virtute bullarum & aliarum Apoſtolicarū literarum quibus conceditur abſolutio ab omnibus excommunicationibus , etiam reſeruatis in Bulla Cœnæ Domini, non poſſe quem abſolui ab excommunicatione quam incurrerit ob hæreſim. Colligi quoque poſſe videtur , quòd virtute eiuſmodi commiſſionis abſolui nequeant illi qui ſunt nominatim excommunicati à ſuo Superiore.Nam quia id cederet in præiudicium & damnum eiuſdem Superioris, qui impediretur obtinere ſuorum ſubditorum obedientiam,ac honoratémque ſuam retinere ; *prout cenſetur per talem cenſuram* non eſt præſumendus Summus Pontifex talem abſolutionem in ſpecie committere præſertim cùm priuilegium ſemper intelligatur conceſſum ſine læſione alterius,ex cap. Paſtoralis,De priuileg. Vbi gloſa, *verbo Continetur* id expreſſit: Neque generalis commiſſio deroget iuriſdictioni cuiuſquam;ex cap.Licet,De offic. Ordin. niſi id in illa ſit expreſſum,ex cit.cap.Paſtoralis.

Obſerua tertiò , pœnitentem abſolutum à Confeſſario virtute eiuſmodi commiſſionis generalis, nihil iuuari in foro exteriori vt Couar. in ſeq. nu 16. probat:tum aliunde,tum ex eo maximè, quòd ſtylus vetuſtiſſimus curiæ Romanæ habeat Summum Pôtificem non conſueuiſſe per Iubilæum , aut Bullas, Confeſſariis Sacerdotibus committere ea quæ forum contentioſum concernunt : ſed tantùm quæ ad forum pœnitentiale , conſcientiæque purgationem ſpectant. Atque hinc eſt, quòd iuxta gloſam ad cap. De his ſub finem,De accuſationibus:ille qui virtute talium bullarum abſolutus eſt, etiam peractâ pœnitentiâ impoſita à Confeſſario,poſſit in foro exteriori accuſari;perinde ac ante abſolutionem ; quoniam examinatio quæ fit in iudicio conſcientiæ, *vt Couar. quoque argumentatur* , præcipue fit ad ſatisfactionem diuinæ offenſæ : & ideo præter illam, debet alia eſſe in foro exteriori ad ſatisfactionem Reipub. Quod tamen intellige, niſi in ipſis literis Apoſtolicis expreſſum ſit , *vt nonnunquam ſolet teſte eodem Couar. ibid.verſ.hac deinde*. abſolutionem à Confeſſario delegato datam in foro exteriori prodeſſe, & immunem efficere. Num. 5.

Obſerua quartò , Si quis confiteatur Sacerdoti à quo virtute eiuſmodi commiſſionis generalis potuit ab omnibus peccatis & cenſuris abſolui , & inter confitendum per obliuionem omittat aliquod peccatum propter quod excommunicatus eſt excommunicatione reſeruata Superiori , ipſum manete ab hac liberum,ſi ab eodem Sacerdote,*vt ſolet*, generaliter abſolutus ſit ab omni peccato & vinculo excommunicationis:itaut idipſum peccatum recurrēs in memoriam ſufficienter illud ſubiiciat clauibus de eo confitendo Sacerdoti proprio,etiam non habenti poteſtatem abſoluendi à reſeruatis. Ita docent aliis citatis Nauar.& Couar.ille in Enchir.cap.26. nu.13. & hic in eod §.11. num. 11. Vide quæ dicta ſunt in proximè præced.libri cap.ſeptimo. Num. 6.

Obſeruationes peculiares de eadem commiſſione facta pro articulo mortis.

SECTIO III.

OBſerua quintò,omnium ampliſſimam eſſe generalem commiſſionem abſoluēdi ab excommunicationibus reſeruatis conceſſam in articulo mortis.Nam *ex Conc.Trid. ſeſſ.14. cap.7.* ea eſt abſoluendi à quauis excommunicatione, à quocunque & quomodocumque lata,& quantumcumque reſeruata,cuiuis Sacerdoti conceſſa:item vt eam abſolutionem impendere de iure,in eo articulo poſſit ſimplex etiam Sacerdos. Ad cuius rei intelligentiam,vide notata in præcedenti lib. 1. n. 59. & aliquot ſequentibus,ad noſtrum inſtitutum ſufficientia. Num. 7.

Obſerua ſextò,quòd etſi quilibet Sacerdos *(prout in cit.§.11.num.9 ſub finem Couar.ex Palud.notat)* ideo poſſit in articulo mortis abſoluere ab omni excommuni- Num. 8.

municatione, quòd eo tempore Sacramentaliter à peccatis abſoluere ſit illi conceſſum: nec Sacramentalis abſolutio aliter miniſtrari valeat, quàm præmiſſa abſolutione ab excommunicatione; eo tamen non obſtante fieri poſſe, vt is qui inuenitur non dare ſignx contritionis ſufficientia ad obtinendam Sacramentalem abſolutionem, valeat ab excommunicatione abſolui, prout traditum eſt à Nauar. in Enchir. cap. 26. num. 27. & cap. 27. num. 271. in regula 6. Confeſſariorum. Et patet per illud, quod Concilium Tridentin. loco citato habet omnem Sacerdotem, quoſlibet pœnitentes à quibuſlibet non modo peccatis ſed etiam cenſuris abſoluere poſſe: conſtétque incapacem abſolutionis Sacramentalis, poſſe validè à cenſuris abſolui; iuxta cap. A nobis 2. De ſenten. excommunicationis.

Num. 9. Obſerua ſeptimò, difficultatem eſſe inter authores (quos in vtramque partem commemorat Georg. Saytus *lib. 2. Theſauri caſuum conſcientiæ ca. 21. num. 3.*) num in mortis articulo cenſeatur laico conceſſa facultas, vt deficiente alio qui abſoluat, ipſe poſſit validè ab excommunicatione abſoluere. Partem autem negantem magis receptam eſſe (quod *Henriquez notat lib. 13. ca. 17. nu. 4.*) Idque meritò: quia talis abſolutio actus eſt iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, quæ laico conuenire non poteſt niſi fortè ex Papæ aut generalis Concilij delegatione. Delegatam verò eſſe laico à Papa vel Generali concilio iuriſdictionem ad abſoluendum ab excommunicatione in articulo mortis; nihil conſtat. Neque in re tanti momenti ſine certo fundamento agendum videtur. Nihil conſtat, inquam, quia Conc. Trident. idipſum tanti momenti indicaſſet aliquo modo. Non omnes autem ſimpliciter ſed ſpecialiter omnes Sacerdotes ab excommunicatione in articulo mortis abſoluere poſſe idem Concilium ait.

Accedit quòd, *vt iam ante attigimus*, propterea cenſeatur Eccleſia cuilibet Sacerdoti in articulo mortis committere abſolutionem à quauis excommunicatione, quòd velit tali tempore liberam eſſe à quibuſuis peccatis abſolutionem; ne Sacramentum Pœnitétiæ, quod Chriſtus in remedium peccati inſtituit, cuiquam tunc deſit, cùm eſt maximè neceſſarium, conſequentérque voluerit, omnem eum cui poſſet communicari poteſtas abſoluendi à peccatis, participem eſſe poteſtatis abſoluendi ab excommunicatione propter neceſſitatem præmittendi huius abſolutionem abſolutioni à peccatis, iuxta communem omnium conſenſum vt notat Couar. in eod. num. 9. Iam poteſtas abſoluendi à peccatis cùm ſit Ordinis ſacerdotalis, nullo modo poteſt Laico communicari: ideoque non debet Eccleſia cenſeri, *niſi id aliunde conſtet*, poteſtatem abſoluendi ab excommunicatione in articulo mortis committere laico. Adde cum Nauar. in Enchir. cap. 26. nu. 26. nec Clerico non Sacerdoti propter eamdem rationem.

Nu. 10. Obſerua octauò; in hac re quid per articulum mortis intelligi debeat, non omnes eodem modo exponere: quid autem ſentiendum ſit expoſitum eſſe in lib. 1. numer. 59. Cum qua expoſitione conſentit quod Couar. in cit. §. 11. nu. 8. collegit ex communi doctrina Canoniſtarum: nimirum quoad rem de qua agimus, periculum veroſimile mortis, & articulum mortis æquipollere: itaut ille qui exponitur veroſimili mortis periculo, iudicetur in articulo mortis conſtitutus, ad hoc ſufficienter, vt à quacumque excommunicatione per quemcumque Sacerdotem abſolui poſſit.

Intellige autem ex Nauarr. *in eodem nu. 26.* ſi copia deſit Superioris: ſi enim is adiri poſſit ſine moræ periculo, alios non debet (*vt ex Innocen. idem in ſequent. num. 27. addit*) abſoluere ab excommunicatione reſeruata. Quod verò Couar. eam Canoniſtarum doctrinam monet eſſe tantùm admittendam cum moderatione, vt tunc demum mortis periculum articulo mortis æquipollere, cum eóque cófundi cenſeatur, cùm propè fuerit: ita ſcilicet vt mors ipſa veroſimili coniectura immineat. Id inquam bonam rationem habet: nempe quod in hac re adeò periculoſa, priuilegium non ſit temere ampliandum interpretatione: quandoquidem ſine iuriſdictione, ac iuriſdictionis vſu, abſolutio ſiue à peccatis, ſiue à cenſuris nulla eſt. Adde quòd iuxta communem vſum, non quodlibet mortis periculum, ſed quale dictum eſt reputetur moraliter mortis articulus: iuxta quem vſum conſentaneum eſt intelligi priuilegium de quo agimus: ideoque datum pro articulo mortis, ſic accipi, vt non extendatur ad aliud periculum, quàm ad illud in quo ſatis veroſimili coniecturâ mors imminere cenſetur viri prudentis iudicio, cui ſtandum eſt in tali re.

Obſerua poſtremò, ex cap. Eos, De ſenten. excommunicationis in 6. cùm ob periculum mortis, aut aliud quodcumque legitimum impedimentum adeundi Superiorem, cui reſeruata eſt abſolutio ab excommunicatione, aliquis abſoluendus eſt: debere ei iniungi, *etiamſi valeat abſolutio*, vt ceſſante tali impedimento; vt v.g. ſi periculum mortis euaſerit, quamprimum commode poterit ſe præſentet ei, qui de iure ipſum abſoluere poterat: offerédo ſe parere ipſius mandatis: ſiue in ſuſcipienda, quam impoſuerit pœnitentia: ſiue in ſatisfaciendo iis, quibus damnum intulerit: ſique, prout ei iniungitur, ſe non præſentauerit, incurſurum denuo eamdem excommunicationem: perinde ac eum qui abſolutus a Sede Apoſtolica, vel ab ipſius legato, cum onere præſentandi ſe ſuo ordinario ad ſuſcipiendam pœnitentiam, aut ad ſatisfaciendum iis quos iniuria affecit; ſi tale mandatum exequi contemnat iuxta idem cap. Eos. Nu. 11.

Duo autem ſuper hac re monent Caiet. & Nauar. ille in verbo Excommunic. cap. 69. & hic in Enchir. cap. 27. num. 46. Prius eſt tempus quod ſignificant ea verba (*quamprimum commodè poterit*) in foro quidem iudiciali decerni arbitrio Iudicis: in foro autem conſcientiæ teſtimonio conſcientiæ ipſiuſmet qui abſolutus eſt; nempe ſi conſcientia ſua ei teſtetur, quòd negligens fuerit, aut contemptor mandati accepti, eo teſtimonio conuictus, habendus eſt perinde ac prius, ligatus excommunicatione reſeruata. Poſterius eſt non teneri præſentare ſe perſonaliter, ſed ſufficere vt ad id idoneos procuratores mittat: tum quia memoratus Canon, nec ad præſentationem perſonalem obligat, nec quidquá præcipit ad quod agendum, talis præſentatio neceſſariò requiratur.

De eo qui poteſt abſoluere ab excommunicatione non reſeruata à iure.

SECTIO IV.

AB excommunicatione à iure non reſeruata, ſeu quam iuris conditor nec ſibi, nec alteri reſeruauit, certum eſt quod abſoluere poſſit: primò quidem, Summus Pontifex, & Generale Conciliũ: eiuſdem Pontificis legatus in prouincia in qua fungitur legatione. Item Epiſcopus quilibet in ſua diœceſi, etiamſi excommunicatio ſit confirmata, imò & lata, *non tamen reſeruata*, à Summo Pontifice, vt paſſim tradũt Doctores quos magno numero refert Georgius Sayrus in Theſauro caſuum conſcientiæ *libr. 2. cap. 19. num. 2.* Et patet ex cap. Nuper, De ſenten. excommunic. Vbi eius rei hæc ratio redditur, quòd Nu. 12.

con

cōditor Canonis, *& pari ratione illius confirmator*, abſolutionem ab excōmunicatione per ipſum decreta ſibi ſpecialiter non retinens, eo ipſo conceſſiſſe videatur aliis, facultatem relaxandi illam.

Similiter poteſt Capitulum, ſeu ille ad quem, *vt Vicarium ab eodem Capitulo electum* pertinet Epiſcopalis iuriſdictio Sede vacante. Id enim perinde poteſt, ac Epiſcopus ſedens poterat; iuxta cap. vnicum De maiorit. & obedient. in ſexto: pro quo idem Sayrus in ſeq. num. 7. plures citat. Intelligendum eſt autem procedere, non modo cùm Sedes vacat morte Epiſcopi, aut renuntiatione, aut tranſlatione, aut depoſitione: ſed etiam cum eiuſdem detentione à paganis aut ſchiſmaticis vel hæreticis: iuxta cap. Si Epiſcopus De ſupplen. neglig. Prælat. in 6.

Poteſt quoque proprius Sacerdos, prout expreſsè etiam eſt in citato cap. Nuper: vbi nomine proprij Sacerdotis ex Nauarr. *in Enchir. ca. 27. num. 39. & aliis quos Sayrus in memorato num. 2. refert*, intelligitur quiuis Prælatus Eccleſiæ regularis aut ſecularis: ſiue ſit priuilegio Summi Pontificis à iuriſdictione Ordinarij exemptus, ſiue non ſit: duummodo habeat iuriſdictionem in vtroque foro. Quod verò idem addit de Parocho, imò & de quouis ſimplici Sacerdote, qui poteſt ex delegatione abſoluere à peccatis mortalibus, magnam habet difficultatem: de qua in vtramque partem plures ac varios authores in ſequenti n. 12. idem Sayrus citat; & ante eum Couar. & Henriq. ille ad ca. Alma mater par. 1. §. 12. nu. 5. & hic in ſumma lib. 13. cap. 28. §. 5. in marg. litt. Q. & S.

Explicatio difficultatis, An Parochus aut ſimplex Sacerdos licentiam habens audiendi confeſſiones ſufficientem, poſſit abſoluere ab excommunicatione non reſeruata à iure.

SECTIO V.

Nu. 13. PArtis negātis Couarruuias loco memorato, fundamentum ponit in eo, quòd excommunicare, & abſoluere ab excōmunicatione ſint actus eiuſdē iuriſdictionis iuxta illud, *quod ex D. Ambroſio refertur De pœnit. diſtinct. 1. cap. Verbum*, Dominus par ius & ſoluendi eſſe voluit & ligandi; qui vtrumque pari conditione permiſit. Ergo qui ſoluendi ius non habet, nec ligandi habet] Item illud *quod ibidem gloſa vltima citat ex iure ciuili, De regulis iuris*. Nemo qui condemnare non poteſt, abſoluere poteſt.] Ex quibus inferre licet; cùm nec Parochus ratione ſui officij, nec ſimplex Sacerdus ratione licentiæ audiendi confeſſiones excommunicare poſſit, neque etiam abſoluere poſſe ab excommunicatione. Partem verò affirmantem ſequi in praxi (niſi alicubi conſuetudo recepta eſſet in contrarium) nihil prohibere videtur; cùm eam Theologi communiter approbent, *vt attigerunt Couarr. & Henriquez*, ille in eodem nu. 5. & hic in cit. litera S, ac Summularij paſſim non modò recentiores ſed etiam antiquiores quorum nonnullos refert Syluester in verbo Abſolutio 1. num. 4. Propugnat autem illam Suarez tomo 5. ad 3. partem D. Thomæ, diſput. 7. ſect. 3 à nu. 23. & ſect. quarta.

Nu. 14. Fundamentum verò præcipuum, eſt memoratum ca. Nuper: in quo nomen proprij Sacerdotis cui conceditur abſolutio ab excommunicatione non reſeruata, intelligendum eſſē etiam de parochiali Sacerdote, patet ex eo, quòd ſecundùm opinionem communiter receptam teſte Couarr. non aliunde habeatur quàm ex eodem ca. Nuper, quòd Parochus poſſit ab excommunicatione minori abſoluere: Et ratio eſt, quia vt excommunicationem ferre eſt actus iuriſdictionis fori externi, ſic etiam eſt ab eadem abſoluere: qualem iuriſdictionem Parochus nullam habet aliunde annexam ſuo officio.

Illic autem ei committi tantùm iuriſdictionem quæ ſufficiat ad abſolutionem a minore excommunicatione, ideo dici non poteſt, quod conſequenter dicendum eſſet quòd Epiſcopus per idem ca. Nuper, non poſſet abſoluere à Papali excommunicatione maiore non reſeruata. Nam licet is habeat iuriſdictionem in foro externo, non habet tamen ad ſoluendum id quod Papa ipſe ligauerit ex cap. Verbum De pœnit. diſt. 1. ſicut nec ad mutandum ipſius præceptum ex cap. Inferior diſtinct. 21. Ideo ergo abſoluere poteſt, quòd id illi commiſſum ſit iure. Iam verò talis commiſſio, in ipſo cap. Nuper, perinde fit Parocho ſub nomine proprij Sacerdotis, ac Epiſcopo: vt ſatis intelligitur tum ex illa forma verborum: à ſuo Epiſcopo, vel à proprio Sacerdote poterit beneficium abſolutionis obtinere] tum etiam ex ratione generali, quæ ſubiicitur; quadrante ſimiliter in vtrumque, ſicut & in vtramque excommunicationē; tam maiorem quam minorem: ea enim eſt. Quia cōditor canonis, eius abſolutionem ſibi ſpecialiter non retinuit, eo ipſo conceſſiſſe videtur facultatem aliis, relaxandi. Nu. 15.

Neque dici poteſt per illos alios, quibus fit talis commiſſio, intelligi ſolos habentes iuriſdictionem in foro externo. Nam etſi Parochus non habeat talem ratione ſui officij, habere tamen poteſt ex commiſſione: itaut nihil ea ex parte impediat, quin ad ipſum interpretatione extendatur commiſſio facta in propoſito cap. Nuper: præſertim cùm excommunicatio cuius relaxationem committit, ſit pœna quam ius Eccleſiaſticum, ſicut reatus æterni ſupplicij pœna eſt, quam ius diuinum imponit ob aliquod peccatum mortale: meritò is qui poteſtatem habet illud (atque adeo reatum æterni ſupplicij) tollendi per abſolutionem, cenſetur habere pariter (impoſitā competenti pœnitentiā) tollendi excommunicationem ex eo ſequentem & quaſi natam, niſi Superior voluntatem ſuam aliam eſſe declaret, vt ſolet per reſeruationē. At verò Parochus in ſua Parochia, non minus quam quiuis Prælatus Epiſcopo inferior, in ſuo collegio vel conuentu, iure diuino & ordinario, eo ipſo quòd habet iuriſdictionem in foro pœnitentiali, à quocumque peccato cuiuſcumque generis (*quia iure diuino nullum eſt reſeruatum*) poteſt abſoluere: niſi ab homine, hoc eſt, a Papa vel ab alio Superiore, ipſum reſeruetur. Quare vbi non impedit peccati vel excommunicationis reſeruatio, idem Parochus ſuos ſubditos non minus quàm alius Epiſcopo inferior, cenſendus eſt poſſe abſoluere ab excommunicatione non reſeruata. Nu. 16.

Quod procedit etiamſi illam extra Parochiam incurrerint iuxta ſententiam receptam teſte Nauarr. in Enchir. cap. 27. num. 39. ſub finem. Procedit etiam ſiue excōmunicatio ſit à iure communi lata per Summum Pontificem, aut Concilium generale: ſiue à iure particulari, lata per Epiſcopum, aut Epiſcopalem Synodum vel Concilium prouinciale; vt Doctores communiter intelligere notat Suarez in cit. ſect. 3, num. 20. eo quod Papa in eod. cap. Nuper, generaliter verbo canonis vtatur dicens: Quia conditur canonis &c. itaut quemcumque canonem, à quocunque conditus eſſet, comprehenderit. Nu. 17.

Procedit adhuc quantumcumque tale ius particulare ſit à Papa confirmatum, niſi confirmando abſolutionem reſeruaret: quia confirmari à Papa aliquod ſtatutum non eſt maioris roboris & momenti, quam ab ipſo conditum eſſe, vt bene Syluester

ſter argumentatur, Abſolutio 2. num. 4.

Nu. 18. Ad fundamentum autem ſententiæ eorum qui in propoſita difficultate partem negantem ſequuntur, reſpondendum eſt: Parochum non abſoluere propria authoritate ab excommunicatione non reſeruata: ſed ex commiſſione quæ iuxta propoſitum cap. Nuper, illi à conditore canonis eam decernentis facta eſt eo ipſo, quòd eius abſolutionem nec ſibi nec alteri reſeruauit. Itaque licet concedamus excommunicare & ab excommunicatione abſoluere ad eamdem poteſtatem ſpectare: tamen quia Parochis ea committitur tantùm ad abſoluendum, non autem ad excommunicandum, negantes ipſum poſſe excommunicare, aſſerimus poſſe ab excommunicatione abſoluere. Quod ſi aliquando inter caſus Epiſcopo reſeruatos inueniatur numerata excommunicatio iuris: id accipi debet de reſeruatione quoad forum externum, prout notat Henriquez *in cit. §. 5.* Pro quo foro, non eſſe factam commiſſionem in dicto cap. Nuper, ſed tantùm pro interno, declarauit conſuetudo vtendi eâdem.

Nu. 19. Vnde eſt, *prout loco cit. Nauarr. attigit*: quòd ea accipienda ſit vt procedat tantùm quoad forum conſcientiæ: nempe vt poſſit quidem Parochus abſoluere ab ea excommunicatione in foro pœnitentiali, non autem in foro cõtentioſo: & abſolutus ab ipſo, reſtituatur quidem participationi Sacramentorum & communium precum Eccleſiæ; maneat tamen obnoxius pœnis fori contentioſi: quales ſunt repelli ab agendo: iudicari inhabilis ad beneficium obtinendum: & huiuſmodi alia. Cæterùm ſi Epiſcopus aliquas excommunicationes nulli à iuris conditore reſeruatas ſibi reſeruaret, non poſſet Parochus ab iis ne quidem in foro pœnitentiali ſuos ſubditos abſoluere: vt expreſſit Angelus Abſolutio 1. num. 2. Et ratio eſſe poteſt, quòd tale priuilegium ſit fauor factus ipſis quoque Epiſcopis qui proinde eis præiudicare non debet.

Nu. 20. Porro quod de Parochis dicimus ſimiliter intelligendum eſt de ſimplici Sacerdote; qui licentiā audiendi confeſſiones habet, ſiue ab eodem Parocho ſiue à quouis alio Ordinario, qui poteſt iuxta cap. finale. De officio ordin. eam dare. Ita ſentientes authores refert Henriq. loco citato in marg. lit. Y. Probatur verò quia ſimplex Sacerdos per huiuſmodi licentiam acquirit ſubditos, quos in foro pœnitentiali non ſecus ac Parochus poteſt à mortalibus abſoluere. Qua igitur ratione Canonis conditor nulli reſeruando abſolutionem ab excommunicatione, præſumitur illam Parocho committere, præſumetur etiam committere eiuſmodi Sacerdoti. Confirmatur: quia appellatio proprij Sacerdotis extenditur ad omnem illum qui iuriſdictionem habet abſoluendi à peccatis mortalibus: cùm quatenus munus eiuſmodi exercet, vicem ſubeat proprij Sacerdotis. Quo fit vt abſolutio quæ ipſo iure committitur proprio Sacerdoti, ei quoque competere intelligi poſſit: præſertim cum, vt nomen, ſic munus habeat cum Ordinario commune, abſoluendi à mortalibus: ſicque rationes ante propoſitę pro Parocho, pariter pro eo procedũt.

Nu. 21. Nonnulla autem in contrarium obiici poſſunt, quæ Suarez *in ſequenti ſect. 4. nu. 10. & aliquot ſequentibus* proponit, & bene ſoluit Satis eſt ad occurrendum illis, notare quando ſimplici Sacerdoti licentia ſimpliciter datur audiendi confeſſiones, licentiam abſoluendi ab excommunicatione ſimul dari: non tamen ab eodem à quo illa prior datur; ſed à iure de quo agimus ex memorato c. Nuper. Adde pari ratione ſimplicē Sacerdotē eo ipſo quod abſoluere poteſt à peccato veniali, habere à iure poteſtatē abſoluendi à minore excommunicatione, quæ eſt eiuſdem abſolutionis impedimentum, nec reſeruatur Superiori.

Aduerte obiter Religioſis ſub excommunicatione reſeruata Papæ prohibitum eſſe in Clementina 1. De priuilegiis, ne abſoluant quemquam excommunicatum à canone; præterquam in caſibus expreſſis à iure (nempe de ſententia excommunic. ca. Monachi, & cap. Cùm illorum) vt gloſa ad eamdem Clement. notat verbo Expreſſis: vel ad quos extendantur priuilegia Sedis Apoſtolicæ, quæ fuerint ipſis conceſſa. Quo fit vt probè tenere debeant quæ & quanta ſint talia priuilegia. Nu. 22.

CAPVT II.

De eo qui abſoluere poteſt ab excommunicatione lata ab homine.

SVMMARIVM.

23 *Generale documentum de re propoſita.*

24 *Ampliationes regulæ, eum qui excommunicationem tulit, poſſe ab ea abſoluere.*

25 *Succeſſor poteſt abſoluere excommunicatum à ſuo prædeceſſore.*

26 *Poteſt & Superior, ab inferiore excommunicatum.*

27 *Quatenus non poſſit aut non debeat Epiſcopus abſoluere ab excommunicatione lata per ſuum inferiorem.*

28 *Archiepiſcopus non poteſt abſoluere excommunicatū à ſuo Suffraganeo, niſi appellatum ſit ad ipſum.*

29 *Qui excommunicationem tulit, poteſt per ſuum delegatum ab ea abſoluere.*

30 *Ab excommunicatione generaliter lata ab homine, idem poteſt abſoluere, qui à lata iure.*

31 *Caſus in quibus is qui tulit excommunicationem, non poteſt ab ea abſoluere.*

32 *Is qui in aliquem nominatim tulit excommunicationem, non poteſt ab ea abſoluere, ſi à Papa ex certa ſcientia, confirmata ſit eius ſententia.*

33 *Ex mandato Papæ excommunicans aliquem, quando poſſit taliter excommunicatum abſoluere.*

34 *De abſolutione ab excommunicatione quam tulit ſufficientem habens iuriſdictionem: ſed nondum Sacerdos.*

35 *Participans in crimine cum excommunicato ab homine, non poteſt ab alio abſolui, quàm ab eo qui excommunicauit, vel ab ipſius Superiore.*

GENERALITER ſtatuitur, Eum ab excommunicatione lata ab homine poſſe abſoluere, qui illam tulit, aut qui ei ſuccedit in iuriſdictione, aut qui Superior eſt ipſius in iuriſdictione; aut qui fuerit ad id delegatus legitimè. Atque quòd poſſit is qui tulit quamdiu retinet ſuam excommunicandi poteſtatem dubium non eſt, cùm abſoluere ſit illius cuius eſt ligare, ex cap. Si Petrus 24. quæſt. 1. Idque Vgolinus *De cenſuris tabula 1. cap. 4. in initio*, ait eſſe pro regula communiter receptum à doctoribus, quorum aliquot citat. Nu. 23.

Et docet procedere non tantùm in excommunicatione, ſed etiam in ſuſpenſione & in interdicto. Item procedere ſiue generaliter ſiue ſpecialiter & nominatim lata fuerit excommunicatio. Item procedere vt quoad abſolutionem, ſic & quoad ſententiæ propriæ reuocationem faciendam, quando ante eam impletā interuenerit aliquid propter quod debeat talis reuocatio fieri. Item procedere quantumuis per talem ſententiam obligatus ab ordinario iudice, appellarit ad Superiorem; etiam poſtquam idem Superior appellationem admiſerit. Item procedere etiamſi excommunicatus in aliam diœceſim Nu. 24.

domicilium poſtea transferat. Item etiamſi excommunicatus ſit mortuus, cuius abſolutionem hæres procurare debeat, iuxta cap. A nobis 2. de ſentent. excommunic. Item etiamſi excommunicatus ingrediatur religionem. Nam ſi mors naturalis non impedit, quominus debeat is à ſuo excommunicatore abſolui, multo minus impediet mors ciuilis. Item procedere ſiue Ordinarius ſit vna ſingularis perſona, ſiue aliquod Collegium, & Capitulum Eccleſiæ Cathedralis, aut Concilium, ſiue generale ſiue particulare. Patitur autem eadē regula aliquot exceptiones, ſed quæ ſatis ex poſt dicendis notæ eſſe poterunt.

Nu. 25. Quod poſſit quoque abſoluere ſucceſſor, hoc eſt ille qui ſuccedit in eadem iuriſdictione, ſiue ſuccedat in eadem dignitate vt Epiſcopo Epiſcopus, ſiue nō: vt Epiſcopo Capitulum Sede vacante: vel adminiſtrator datus Eccleſiæ Cathedrali, deducitur ex ca. Si Epiſcopus 11. quæſt. 3. Et confirmatur, quia talis eam eo cui ſuccedit, ſicut & ille qui alicuius Prælati Vicarius eſt in omnibus, reputatur eadem perſona eſſe cum illo. De qua re videri poteſt Vgolinus in eodem cap. 4. §. 5.

Nu. 26. Quod item poſſit Superior habens plenam in excommunicatum, æquè ac excommunicator iuriſdictionem, dubium eſſe non poteſt. Nam iuriſdictio in aliqua diœceſi competens Prælato inferiori, ita eſt accipienda, vt Superiorem ordinaria iuriſdictione, quam in eadem habet, minimè priuet. Atque hinc eſt, quòd Papa cùm ſit ſuperior omni alio Iudice Eccleſiaſtico; & in quemlibet fidelium pleniſſimam habeat iuriſdictionem, poteſt abſoluere ab excommunicatione prolata à quocunque alio Prælato. Item quòd Epiſcopus (quandoquidem ſic eſt ordinarius in ſua diœceſi ex cap. 1. De offic. ordin. vt iuriſdictionem habeat in omnes qui de ea ſunt, niſi exemptio impediat) poteſt non tantùm à ſuo Vicario aut ab alio ſuo delegato, ſed etiam ab Archidiaconis & cæteris Prælatis inferioribus excommunicatos abſoluere in eadem diœceſi. Hanc eſſe communem ſententiam, pluribus in eam citatis notat idem Vgolinus *in præcedenti* §. 1. *num.* 1.

Nu. 27. Sed aduerte ex Syluestro *in verbo Abſolutio* 2. *n.* 1. intelligendam eſſe cum exceptione indicata in cap. Romana. De appellationibus in 6. §. ab Archidiaconis: niſi Prælatus inferior habeat ex conſuetudine, vt excommunicatus à ſe non poſſit ab Epiſcopo abſolui: vt cenſentur habere iuxta doctrinam Paludani in 4. *diſt. art.* 18. *qu.* 5. *art.* 2. Archidiaconi, aut Decani ſiue rurales ſiue Eccleſiæ collegiatæ: talem de conſuetudine habentes iuriſdictionem, vt non appelletur ab eis ad Epiſcopum ipſum, ſed ad Archiepiſcopum, aut ad Papam. Addit Sylueſter malè facere Epiſcopum abſoluendo excommunicatum à Prælato inferiori (etiamſi poteſtatem ad id habeat validéque abſoluat) non requiſito ipſius conſenſo: ex cap. Per tuas De ſenten. excommunic. Et ratio eſt, quia non ſeruat ſubdito ſuum ius. Addit præterea id quod de Epiſcopo reſpectu inferiorum Prælatorum dictum eſt, eſſe pari ratione intelligendum de Prouinciali comparatione Priorum conuentualium ſibi ſubditorum: nempe ipſum poſſe abſoluere ab excommunicatione per eos lata in aliquem.

Nu. 28. De Archiepiſcopo autem reſpectu ſubditorum ſui ſuffraganei nō eſſe ſimiliter intelligendū (*de qua re latè Vgolinus in ſequenti* §. 2.) niſi in caſu appellationis ab eodem Suffraganeo ad ipſum, ratio docet; quia non habet in eoſdem ſubditos plenitudinem poteſtatis: cùm ipſe Suffraganeus non habeat ab illo ſuam authoritatem, ſed à Sede Apoſtolica.

Nu. 29. Quod denique delegatus excommunicantis poſſit ab ipſo excommunicatum abſoluere, patet tum per cap. Sacro §. Caueat. De ſentent. excomm. cùm dicitur, *Alioquin ipſe per ſe vel per alium, &c.* munus ei abſolutionis impendat. Tum quia delegatus in re ſibi delegata, vices habet delegantis. De his videri poteſt Vgolinus *in eod. cap.* 4. & Georgius Sayrus alios referens *in Theſauro caſuum conſcientiæ li. 2. ca.* 20. nam diutius in his hærere non videtur neceſſarium ad noſtrum inſtitutum; ſi addiderimus caſus in quibus initio poſita generalis propoſitio patitur exceptionem.

Caſus in quibus alius, quàm qui tulit, abſoluit ab excommunicatione lata ab homine.

SECTIO VNICA.

Primum igitur ſi excommunicatio lata ſit ab homine generaliter: vt v. g. in omnes fures, aut in omnes eos qui bona, huic vel illi ablata retinent: nō autem ſpecialiter in aliquam determinatam perſonam: vt in Titium, vel Sempronium, poteſt abſoluere ab ea quicumque *iuxta antedicta in præcedent. cap. poſſet* ſi à iure lata eſſet. Pro quo authores referunt Nauarr. in Enchir. & Couarr. ad cap. Alma mater. De ſentent. excommunic. in 6. *ille cap.* 27. *num.* 44. *& hic.* 1. *par.* §. 12. *num.* 4. verſu Secundò, vbi in confirmationem adfert, quòd in cap. Nuper De ſentent. excommunic. facta ſit generalis permiſſio, ambęque illæ excommunicationes multa habeant paria; imò non plus differant, quàm quod vna ſit ſtatuta in perpetuum, non item altera. Quod cùm ita ſit, regula initio huius capitis tradita, erit tantùm intelligenda de excommunicatione, qua ſpecialiter ſeu nominatim quis excommunicatus eſt ab homine. Etſi contrarium, (quod cum relatis à Sayro in cap. 20. numero ſecundo Vgolinus ſequitur in memorato cap. 4. num. 3.) teneri poſſet quando præſumeretur probabiliter non eſſe intentionem excommunicantis, vt ab alio, quàm à ſe abſoluatur, cenſura per ipſius ſententiam irretitus, ne authoritas ſua veniat in contemptum, aut ipſe fine ſibi propoſito fruſtretur. Tūc enim permiſſio cap. Nuper, non procederet, ceſſante ratione quæ in eo redditur. Nu. 30.

Secundò, etſi delegatus Papæ poſſit excommunicare non obedientem ſuæ ſententiæ: tamen poſt annum à lata ſententia definitiua, cui ille inobediens fuit, numerandum (non à lata excommunicatione) non poteſt eum abſoluere: vt notant tum Nauarr. in Enchir. ca. 27. nu. 40. tum plures alij, quorum meminit Georg. Sayrus in eodem cap. 20. num. 9. Probatúrque per cap. Quærenti, De offic. deleg. iuncta gloſa. Vnde pro tali abſolutione recurrendum eſt ad Papam delegantem. Nu. 31.

Tertiò, incendiarius poteſt ab Ordinario excommunicari & denuntiari, ſed poſt denuntiationem non poteſt ab eo abſolui: ſed à ſolo Papa: pro quo plures authores idem Sayrus citat *conſequenter nu.* 10. deduciturque ex cap. Tua nos, De ſentent. excommunic.

Quartò, ſi quis poſtquam excommunicationem tulit, perdat ſuam iuriſdictionem; vt fit cùm amouetur à dignitate vel ab officio, ratione cuius iuriſdictio illi competit: vel certè priuatur vſu iuriſdictionis, vt accidit cùm nominatim denuntiatur excommunicatus; vel eſt notorius percuſſor Clerici. Tunc enim ab excommunicatione abſoluere non poſſe, patet per rationem quam perſequitur Vgolinus *in eod. num.* 12. Nimirum quia vt excommunicatio, ſic & abſolutio ab excommunicatione actus eſt iuriſdictionis, quam exercere non poteſt, qui vel eam non habet,

habet, vel habet impeditam. Vnde etiã patet quod idem premittit *in fine præcedentis nu.* 10. per ca. Graue De præbendis poſt Panormir. ibid. num. 7. non poſſe Inferiorem à ſua excommunicatione abſoluere, quãdo Soperior omnino id ei prohibuerit: vt Epiſcopus ſuo Vicario, & Papa cuicunque, ſiue Ordinario ſiue delegato. Tali enim prohibitione ſuſpenditur vſus iuriſdictionis.

Nu. 32. Quintò, ſi excommunicatio in aliquem lata ab inferiore Iudice, per Papam confirmetur, is qui tulit non poteſt ab ea abſoluere; ſed ſolus Papa, aot is cui ipſe id negotij commiſerit, ſecundùm gloſam finaſem ad cap. Ex frequentibus De inſtitutionibus: vbi Panormit. id probat, quia omnia quibus authoritatem impertimur, ea facimus noſtra: iuxta cap. Si Apoſtolicæ De præbendis in 6. Quare per dictam Papæ confirmationem, excommunicatio fiet Papalis, id eſt, à qua nemo niſi Papa aut is cui commiſerit abſoluere poſſit: non ſecus ac ſi ipſemet Papa eam tuliſſet. Idem docentes authores citat Sayrus, *in memorato cap.* 20. *num.* 12.

Cæterùm intelligendum eſt de excommunicatione quæ per ſententiam hominis fertur in aliquem nominatim, confirmatáque eſt à Papa ex certa ſcientia. Nam cùm lata eſt per ſtatutum inferioris, confirmatio Papæ non impedit illius abſolutionem, niſi confirmando reſeruet ſibi eam, prout in præcedent. num. 17. habitum eſt. Neque item cum lata eſt generaliter: quia vt ante habitum etiam eſt num. 31. illius eadem eſt ratio; quæ latæ per ſtatutum. Nec denique cum eſt à Papa confirmata, non ex certa ſcientia ſed per ſimplicem confirmationem ſine cauſæ cognitione; tunc enim qui tulit poteſt ab ea abſoluere, vt admoneur D. Anton. *3. parte tit. 24. cap. 77. non procul ab initio* & aliquot alij quorum meminit Georgius Sayrus in fine citati num 12.

Aduerte autem quod idem notat & ante eum Syluester Abſolutio. 1. num. 5 confirmationem cenſeri ex certa ſcientia eſſe, quando tota cauſa Superiori explicatur: ſeu quando in ea inſeritur totus tenor rei confirmatæ: vel quando Papa vtitur his aut ſimilibus verbis *ex certa ſcientia*: vel quando confirmat aliquid quod ipſemet vidit. Cùm verò confirmat ſimpliciter nõ inſtructus aliter de negotio, dicitur confirmare in forma communi. Quæ confirmatio (*inquit idem Syluester*) parum aut nihil operatur, impetratúrque tantùm ad incutiendum timorem.

Nu. 33. Sextò, ille qui eſt merus executor, vt is cui Papa commiſit vt abſque aliqua cauſæ cognitione quempiam excommunicet; poſtquam ipſum excommunicarit non poteſt abſoluere. Ita ſentientes authores referunt Vgolinus & Sayrus: *ille tab. 1. cap. 4. in princ. nu. 11. & hic in eod. cap. 20. num.* 13. Probatur verò quia cùm tali, tantummodo commiſſum ſit excommunicare: ille abſoluendo, prætcribit fines ſui mãdati. nec valebit abſolutio; iuxta cap. finale de reſtitut. ſpoliat. Quod ſi cui Papa daret mandatum excommunicandi aliquem, ſimul committendo cognitionem cauſæ, poſſet vt excommunicationem ferre, ſic & ab ea abſoluere; vt poſt D. Antoninum ante memoratum, notant Angelus & Syluester: ille Abſolutio 2. num. 1. & hic Abſolutio 1. num. 3. verſ. 6.

Si verò ſimpliciter alicui mandet, vt ferat excommunicationem in aliquem; neque addat cum cognitione, aut ſine cognitiune cauſæ: vt intelligatur, an ſi excommunicarit, poſſit abſoluere excommunicatum: recurrendum eſt ad mandantis intentionem, quæ vt poſt Panormit. ad cap. fin. de officio delegati tradit Angelus loco citato: per verba mãdati ſic deprehendi poteſt. Si quidem dicat: intelleximus quod talis, &c. Quare mandamus veritate cognita vt excommunices, &c. intendit committere cauſæ cognitionem: & ideo qui virtute talis mandati excommunicauerit, poterit ab eadem excommunicatione abſoluere. Sin verò dicat. Quòd certificati ſumus, quia talis, &c. Ideo mãdamus vt excommunices, &c. quia committit nudam executionem: ſi is cui committitur, excommunicauerit: non poterit eum quem excommunicauit abſoluere.

Poſtremò, ſi is qui excommunicationem tulit non eſt Sacerdos, poteſt quidem abſoluere abſolutione iudiciali, ſeu fori contentioſi: non autem abſolutione ſacramentali ſeu fori pœnitentialis, quæ requirit poteſtatem ordinis Sacerdotalis. Quod tamen non eſt ita accipiendũ, quin is qui ſufficiẽtem iuriſdictionem habet quamuis Sacerdos non ſit, ſic abſoluere poſſit ab excommunicatione, vt abſolutio proſit in foro conſcientiæ; & excommunicatus ſit coram Deo abſolutus, maneátque liber ab excommunicatione. Cui enim Chriſtus poteſtatem dedit excommunicandi, dedit & abſoluendi ab excommunicatione, vt manifeſtum eſt ex verbis ipſius Matthæi 18. Quæcumque alligaueritis ſuper terram, &c. neque abſolutio a vinculo excommunicationis eſt Sacramentalis, vt in abſoluente requirat poteſtatem Sacerdotalis ordinis: ſicut abſolutio Sacramentalis requirit; prout intelligitur ex verbis quibus eſt à Chriſto inſtituta. Ioan. 20. Quorum remiſeritis peccata, &c. Cuius differentiæ ratio ſumi poteſt ex eo, quòd vinculum peccati contrahatur per offenſam Dei: vinculum excommunicationis verò contrahatur tantùm per ſententiam Iudicis Eccleſiaſtici. Itaque Prælatus nondum Sacerdos, dicitur abſoluere ab excommunicatione in foro iudiciali non in foro pœnitentiali: quia non poteſt abſoluere ſimul à peccato mortali, ſeu contumacià, propter quam eſt incurſa excommunicatio: quoniam id pertinet ad poteſtatem ordinis, quæ ſolis Sacerdotibus tradita eſt; ex Concil. Trident. ſeſſ. 14 cap. 6. & ex inſtituto docuimus in lib. 1. cap. 1. Admonet autem aliis citatis Sayrus in lib. 2. cap. 21. num. 1. ſi abſolutio hæc facienda ſit com ſolemnibus precibus & ceremoniis, *de quibus poſtea*, debere fieri per Sacerdotem, quod eſt rationabile. Nu. 34.

Supereſt addendum: illud quod dictum eſt nu. 30. de abſolutione ab excommunicatione lata in aliquem nominatim ab homine: nempe eam dari poſſe tantùm ab excommunicatore vel ab ipſius ſucceſſore aut Superiore, extendi ad excommunicationem quam ius imponit participanti in crimine criminoſo (quo nomine ſignificatur crimen propter quod excommunicatio illa fuerit impoſita) cum is qui illa ratione excommunicatus eſt ab Epiſcopo, non poſſit abſolui, niſi ab hoc vel à ſucceſſore aut Soperiore ipſius iuxta cap. Nuper, De ſentent. excommunic. § In primo articulo. Nu. 35.

CAPVT III.

De eo qui abſoluitur ab excommunicatione.

SVMMARIVM.

36 *Poteſt quis ab excommunicatione abſolui inuitus.*
37 *Quando liceat abſoluere ab excommunicatione inuitum.*
38 *Valida eſſe poteſt talis abſolutio, etiam illicitè data.*
39 *Poteſt quis abſens abſolui ab excommunicatione.*
40 *Per procuratorem item aut per literas.*
41 *Ac etiam ſimpliciter ſine illis; itémque ignorans poteſt.*
42 *Nulla eſt abſolutio ab excõmunicatione, abſenti data à ſuo Superiore, quando is eſt ſpecialiter ſeu*

nominatim excommunicatus eſt in diœceſi in qua demoratur.

43 *Mortuus poteſt ab excommunicatione abſolui, dummodo non diſceſſerit contumax & ſine ſignis contritionis: & per quem, ac quomodo ille abſolui debeat.*

44 *Qua ratione cenſeatur mortuus abſolui ab excommunicatione.*

45 *Non valet abſolutio ab excommunicatione ſi obtenta ſit ex falſa cauſa.*

46 *Niſi abſoluens illam dare intendat, etiamſi falſa ſit cauſa, quæ ei proponitur.*

47 *Idem ac de cauſa falſa, dicendum eſt de veritate tacita, quando eâ declaratâ non daretur abſolutio.*

48 *Per metum grauem extorta abſolutio ab excommunicatione, nulla eſt.*

49 *Pluribus excommunicationibus ligatus, in interno quidem foro non poteſt: in externo autem, poteſt ab vnu abſolui ſine alia.*

50 *Quomodo cognoſcatur num pluribus excommunicationibus irretitus, ſit ab omnibus abſolutus: an ab aliquibus tantùm.*

51 *Qui plurium hominum excommunicationibus irretitus eſt, à quo abſoluatur.*

52 *Etſi illicita ſit abſolutio ab excommunicatione data ſub conditione de futuro, poteſt tamen eſſe valida.*

53 *Quando excommunicatio lata in aliquem donec ſatisfecerit, ceſſet ſine abſolutione, vel hanc requirat.*

54 *Quid ſit & quotuplex ſit abſolutio ab excommunicatione ad reincidendum.*

55 *Talis abſolutio propriè dari non poteſt ab eo qui poteſtatem habet abſoluendi ſine poteſtate excommunicandi.*

56 *Probabile eſt in excommunicationem eum non recidere (qui impoſſibilitate ipſum excuſante) ad reincidendum niſi ſatisfecerit abſolutus, non ſatisfacit abſque vlla ſua culpa.*

QVÆ pertinent ad eum qui excommunicatione abſoluitur, ex iis quæ dicta ſunt de eo qui abſoluere poteſt, intelligi poſſunt aliqua ex parte. Cætera quæ ad eorum intelligentiam faciunt, perſequemur explicatione aliquot dubiorum.

Primum dubium. An aliquis poſſit inuitus ab excommunicatione abſolui.

PRæmittendum eſt: quamuis non ſit de ſubſtantia iſtiuſmodi abſolutionis, vt eam excommunicatus poſtulet: id tamen expedire ad debitam conuenientémque illius modum; iuxta cap. Per tuas §. finali, De ſenten. excommunic. cum dicitur: Niſi gratiam abſolutionis imploret non debet audiri, ne ſententiam Eccleſiaſticam contemnere videatur.] Atque in ordine quidem ad forum externum, plura ſeruanda ſunt in tali poſtulatione, quæ tractat Vgolinus tab. 1. cap. 19. §. 3. Sed in ordine ad forum internum ſufficit, vt petens exhibeat ſufficientia ſigna obedientiæ erga Eccleſiam, talémque abſolutionem implicitè putat: putà petendo abſolutionem à peccatis, niſi abſoluenti conceſſa eſſet poteſtas cum limitatione, vt non abſoluat, niſi expreſsè petentem abſolui ab excommunicatione.

Nu. 36. Quæ cùm ita habeant, mouetur propoſitum dubium, à multis tractatum, quos Sayrus commemorat *in ſuo theſauro caſuum conſcientiæ libro 2. cap. 21. num. 5.* Eorum autem communis reſponſio eſt quòd vt excommunicatio poteſt in inuitum validè ferri; ſic etiam inuito abſolutionem ab excommunicatione poſſe inuito validè conferri; quia excommunicatio pœna eſt eccleſiaſtica: neque pœna cenſetur voluntaria ex voluntate puniti, ſed ex voluntate punientis, qui eam pro arbitrio, tum infert, tum aufert. Itaque vt inuitum excommunicare, ſic excommunicationem, ſiue per ſtatutum, ſiue per ſimplicem hominis ſententiam decretam, remittere inuito, Eccleſia poteſt: perinde ac Rex pœnam extremi ſupplicij in homicidas decretam: poteſt inuito, vt inferre, ſic & relaxare. Nec refert quòd Eccleſia non poſſit inuito remittere culpam, ob quam tenetur quis excommunicatione irretitus. Nam neque Rex poteſt remittere eam propter quã homicida obnoxius eſt extremo ſupplicio. Vbi aduerte obiter nullum eſſe talis abſolutionis (nempe conceſſæ inuito) vſum in adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ: cùm in illa conferatur gratia Sacramentalis; quamquidem certum eſt inuito, non communicari, tanquam malè ad eam affecto.

Adde nec extra eamdem adminiſtrationem con- Nu. 37.
ſentaneum eſſe vti ipſa poteſtate abſoluendi inuitũ, *qui potius aliarum pœnarum adiectione vrgendus eſt ad reſipiſcentiam*: niſi in caſu in quo cõſtaret eam abſolutionem, magis medicinalem eſſe animæ contumacis, quàm excommunicationem ipſam: aut certè quando Superior videret excommunicationem non prodeſſe excommunicato & nocere communitati propter participationem cum ipſo: aut quando ex abſolutione vtilitas proueniret Eccleſiæ. Si tamen de illius correctione nulla ſpes eſſet ex alio remedio, & ex ea abſolutione alij reddendi eſſent procliues ad contemnendam excommunicationem, abſtinendum eſſet ab illa, tanquam inutili ex vna parte, & pernicioſa ex altera. Hæc aliis citatis annotans Sayrus in
ſeq. cap. 21. nu. 9. & 10. addit in ſeq. 11. quòd etſi pec- Nu. 38.
cet abſoluens inuitum cum alterius iniuria: abſolutionem valere nihilominus: quia ſicut in ipſius poteſtate fuit illam ferre, ſic & illam reuocare, argumento cap. Verbum, De pœnit. diſtinct. prima.

Dubium ſecundum. An abſens poſſit abſolui ab excommunicatione.

HOc quoque tractantes authores refert Sayrus Nu. 39.
in cit. cap. 21. num. 12. Reſponſio autem eorum communis eſt affirmatiua: nempe abſentem poſſe ab excommunicatione abſolui, perinde ac excõmunicari: nulla enim datur ratio diuerſitatis. Neque obſtat, quòd de contumacia depoſita conſtare non poſſit Iudici niſi ipſe præſentem habeat excommunicatum, qui emendationem promittat, & abſolutionem petat. Non obſtat inquam, quia vt proximè dictum eſt inuitus abſolui poteſt ab excommunicatione. Neque etiam obſtat quod ceremoniæ vſurpari ſolitæ, non niſi præſenti adhiberi poſſint. Nam eæ non ſunt de ſubſtantia eiuſmodi abſolutionis, quæ poteſt ſimplici verbo validè dari.

Modus autem abſoluendi abſentem, vnus eſt, per Nu. 40.
Procuratorem, ſeu Procuratore abſolutionem loco ipſius excipiente: quod non debet quidem fieri ſine cauſa iuſta (qualis eſt quòd deſit, cui facultas abſoluendi delegetur: nec excommunicatus poſſit adire eum à quo abſolui debet) faciénſque peccet, *vt Syluester notat Abſolutio 3. num. 9.* nihilominus ſic impenſa abſolutio, valida eſt: vt expreſſit gloſa ad cap. De manifeſta, verbo Iudicaui, 2. quæſt. 1. De qua re plenius Vgolinus *De cenſuris tab. 1. cap. 19. §. 1. num. 2.* in qua vt ſpectante ad forum externum non immorabimur.

Alter

Alter modus eſt,abſoluendi per literas, quem Richard. *in 4. diſtin.* 18.*art.*10.*quæſt*.2. confirmat: quia omnis res,per quaſcumque cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur.Cap.1.De regul.iuris. At per literas ſuperioris abſentis, naſci poteſt excommunicatio, ſeu aliquis excommunicari: vt patet ex priori ad Corinth cap.5. Ergo & abſolutio ab excommunicatione. Quod etiam expreſſit gloſa ad cap. Quanto à nobis, verbo Epiſtolam, 2. quæſt. 4. ſimul admonens quòd tunc demum talis erit abſolutus, cùm literas acceperit, niſi aliunde conſtet de abſoluentis mente; quòd voluerit ipſum eſſe antè abſolutum. Vnde vt eadem gloſa addit: ſi talis moriatur antequam literas abſolutionis accipiat, non eſt cenſendus per eas abſolutus, cùm reuera eas nun acceperit. Secus eſt verò, prout notatur à Richardo loco citato, ſi accipiat mortuo eo qui per illas abſoluit. Nam id non obſtat, quominus abſolutus ſit: cùm reuera tam acceperit munitas intentione abſoluendi non reuocata; quàm ſi accepiſſet illo adhuc ſuperſtite.

Cæterùm quia in vſu Sacramenti Pœnitentiæ talis abſolutio dari non poteſt, ſicut nec abſolutio à peccatis, conſuetudo obtinuit (quod Sotus in 4. diſt. 22. quæſt. 2. art. 3. ſub finem notat) vt cùm aliquis abſens, ab excommunicatione abſoluendus eſt,id non fiat per literas;ſed committatur abſolutio Sacerdoti, qui à peccato ſimul & excommunicatione abſoluat.

Nu. 41. Porro quod non tantùm per Procuratorem aut per literas poſſit abſens ab excommunicatione abſolui;ſed etiam abſolutè ſine his, itaut valida ſit abſolutio;Sylueſter *in eod.num*.9.probat:quia abſolutio ab excommunicatione totaliter dependet à voluntate abſoluentis: nec de neceſſitate requirit corporalem præſentiam eius qui abſoluendus eſt:cùm hæc non ſit magis ad eam rem neceſſaria; quàm præſentia voluntatis: quam non eſſe neceſſariam oſtenſum eſt, probando poſſe inuitum abſolui ab excommunicatione: ſicque, *vt ille addit*, abſolutio generaliter facta.extenditur etiam ad abſentes, ſi Prælatus id intendat. Vnde ſi Summus Pontifex diceret,Ego abſoluo omnes excommunicatos totius mundi, intendens idipſum quod dicit, omnes eſſent reuera abſoluti,fierentque participes omnium ſuffragiorum Eccleſiæ; licèt ipſi quamdiu id ignorarent, tenerentur gerere ſe pro excommunicatis. Aduerte obiter, vt abſentem,ſic & ignorantem abſolui poſſe ab excommunicatione:cùm talis abſolutio non magis dependeat à ſcientia,quàm à voluntate eius cui impendenda eſt.

Nu. 42. Aduerte etiam (quod inter alia habet Henriq. lib. 13.cap.27.ſub finem)non valere abſolutionem,quam quis dederit ſubdito abſenti degentique in diœceſi in qua eſt ab Epiſcopo loci nominatim excommunicatus. Id quod patet ex eo quod habitum eſt in præceden.num.30. generalem regulam de eo qui abſoluere poteſt ab excommunicatione lata ab homine (quòd nimirum ſit ille qui excommunicauit) procedere cùm excommunicatio fuerit ſpecialiter ſeu nominatim lata. Quæ ratio oſtendit etiam, ne quidem reuerſum ad propriam diœceſim, poſſe à tali excommunicatione validè abſolui: quod Suarez etiam notat tom.5.diſput.7.ſect. 2.num. 17. Iam qui in ſuo territorio ligauit alienum propter crimen ibi perpetratum, poteſt ipſum cum receſſerit in proprium territorium abſoluere abſentem, in alienáque diœceſi exiſtentem; quia & tunc poteſt ſententiam ſuam tollere ſine iudicij ſtrepitu, vocationéve ad iudicium: ac ſine alterius Epiſcopi iniuria.

Tertium dubium eſt. An vita functus poſſit abſolui ab excommunicatione.

Num.43 AFfirmatiuè reſpondendum eſſe ex Couar. *ad cap. Alma mater* 1. *parte* §. 11. *num. octauo*, & ex alijs quorum meminit Vgolinus *De cenſuris tab.*1.*ca.*19.*in princip.num*.1. habetur per cap.Sacris, De ſent. excomm.& expreſsiùs per cap. A nobis 2.eodem titulo:vbi quoque ſtatuitur talem abſolutionem dandã eſſe ab eo qui dare poterat,*ſubintellige, extra mortis periculum*:habendo ſufficientem in ipſum iuriſdictionem ſiue ordinariam ſiue delegatam. Nam facultas ad abſoluendum à quibuſlibet cenſuris in articulo mortis cuilibet Sacerdoti conceſſa, non extenditur vltra eumdem articulum, qui per mortem ceſſat. Interim autem dum talis abſolutio non impenditur, ſi mortuus de numero eorum excommunicatorum ſit,qui vitari debent:quantumcumque in eo ſigna pœnitentiæ præceſſerint; non eſt licitum pro illo, ſicut fit pro alijs,publicè orare:nec illum in loco ſacro ſepelire:quia vt in eod.c.A nobis dicitur: ille in quo talia ſigna præceſſerunt, ſi morte præuentus,abſolutionis non potuerit beneficium obtinere, quamuis abſolutus apud Deum fuiſſe credatur,nondum tamen habendus eſt abſolutus apud Eccleſiam, prohibentem eiuſmodi excommunicatum ante abſolutionem ſepelire in loco ſacro,vel participem facere communium ſuffragiorum. Sine dictis verò ſignis decedens quis contumax, abſolui non debet:ne communicetur mortuo,cui non eſt communicatum viuo, contra id quod præſcribitur 24. quæſtione 2. cap.1.& 3.

Atque ſatis eſſe, vnius teſtimonio eiuſmodi ſigna probari, multi nobiles authores tradiderunt, quos refert Vgolinus loco citato, numero quinto. Illud quoque in præced.num.4 admonens;quod cùm memoratum cap. A nobis ſigna tantùm contritionis ad abſolutionem de qua agimus,requirat;eam dari poſſe, etiamſi ille in cuius gratiam lata fuit excommunicatio id nollet; niſi ei prius ſatisfieret. Ratio eſt, quia habet defuncti hæredem ſibi obligatum, contra quem poteſt ad ſatisfactionem agere ex eodem cap.A nobis §.finali.

Porro ex gloſa ad idem cap. verbo *Non potuerit*, cõmuniter recepta *teſte Couar.loco citato*:ſi quis in articulo mortis fuerit per quemcunque Sacerdotem abſolutus ab excommunicatione,etiam Summo Põtifici reſeruata, non eſt denuo poſt mortem abſoluendus. Ratio eſt, quia talis abſolutio vera fuit ex iuriſdictione omnibus Sacerdotibus pro illo articulo delegata iure ipſo,vt patet ex Concil. Trident.ſeſſ. 14. cap. 7. In mortuo autem abſoluendo ab excommunicatione,eamdem formam ſeruãdam eſſe,quam in abſoluendo viuo,habetur ex eod. cap. A nobis §. penult. Vnde gloſa in verbo, *forma ſeruetur*, colligit iuramentum quod iuxta cap. Cùm deſideres,De ſenten.excommunic.exigitur ab excommunicato antequam abſoluatur, non eſſe de ſubſtantia ſeu forma abſolutionis; cùm ipſum non poſſit exigi à mortuo: in quo nihilominus abſoluendo ab excommunicatione,forma abſolutionis ſeruatur.

Aduerte autem, quia poteſtas abſoluendi ab excommunicatione,ſicut & excommunicandi, data eſt Eccleſiæ à Chriſto in eos tantùm qui ſunt ſuper terram(vt enim Matt.18.dixit,Quæcumque alligaueritis ſuper terram erũt ligata & in cœlis:ita & ſubiunxit,Quæcumque ſolueritis ſuper terram erunt ſoluta & in cœlis) ſicut non poteſt mortuus excommu- Num.44

nicari propriè, ſed tantùm impropria quadam excommunicatione, qua per modum maledictionis declaretur deceſſiſſe excommunicatus *prout Nauar. ex communi ſententia habet in Enchir.cap.27.num. 271.* Ita poteſt tantùm denuntiari abſolutus, ſeu quod è vita exceſſerit quoad Deum abſolutus ab excommunicatione, prout addit idem Nauar. aut certè abſolui ab excommunicatione, abſolutione impropria.

Quamquidem Alphonſus à Caſtro in lib.2. De iuſta hæreſie. punitione cap. 20. ſub finem, hoc modo explicat: vt cùm excommunicatio incommodet excommunicato, & quoad animam, quam priuat communibus Eccleſiæ ſuffragiis: & quoad corpus, quod priuat eccleſiaſtica ſepultura: & quoad alios, à quibus non poteſt iuuari publicis orationibus, aliiſque publicis operibus piis, abſolutio propria liberet illum omnibus talibus incommodis; impropria non item. Quia ergo mortuus quoad animam ſeparatus eſt omnino à iudicio Eccleſiæ, hæc nõ poteſt illi nec per excommunicationem incommodare, nec per abſolutionẽ ab excõmunicatione cõmodare quoad animam ipſam: ſicque fit, vt abſolutio ab excommunicatione quæ illi impenditur, non niſi impropria cenſeri poſſit: vtpotè quæ non aufert de ſe omnia incommoda, quæ infert excommunicatio; ſed ea tantùm quibus quoad corpus, aut quoad alios læditur excommunicatus, hoc eſt, mortuus abſoluitur tantùm quoad hoc, vt corpus ipſius poſſit in loco ſacro ſepeliri; poſſintque alij publice pro ipſo orare, aliáque pia opera peragere. Quam doctrinam approbant Couar. & Suarez: ille in cit.num.8. & hic to.5. diſp.7. ſect. 1.num.4.

Subiungit Nauar. loco cit. quod etiam approbat Suarez in ſeq.num.7. ſi cenſura ſit occulta, eam diſſimulandam eſſe potiùs, quàm eum aliqua infamia aut alio nocumento procurandam abſolutionem defuncti: qui ſi diſceſſerit in malo ſtatu, ea nihil ipſi proderit; ſin in bono ſtatu obierit, non eſt neceſſaria quoad Deum: nec etiam quoad Eccleſiam, quæ non iudicat de occultis; & permittit communicationem, etiam in diuinis, cum excommunicatis non denuntiatis nominatim: niſi ſint Clerici percuſſores, ita notorij vt nulla tergiuerſatione excuſari poſſint.

Quartum dubium eſt. An is validè abſoluatur ab excommunicatione, qui ex falſa cauſa abſolutionem obtinet: vt v.g. mentiendo ſe ſatisfeciſſe.

Nu. 45. AD huius explicationem tres propoſitiones ſtatuuntur. Prima eſt, Si excommunicatus abſolutionem, quam non obtinuiſſet ſi verum dixiſſet, obtinuit expreſſa falſitate, vt ſe ſatisfeciſſe parti læſæ, aut ſe propoſitum habere parendi Eccleſiæ, cùm vtrumque falſum ſit: tunc talem abſolutionem, inualidam nullámque eſſe. De qua re neminem dubitare, aut dubitare poſſe habet Couar. *ad cap. Alma mater 1.par.§.11.num.* 14. Apertè autem confirmatur: tum ex cap. Officij, De ſenten. excommunic. cuius verba ſunt: Reſpondemus quòd ſupprimenti veritatem, abſolutio ſubrepta non prodeſt: tùm etiam manifeſta ratione: quia in tali abſolutione deeſt intentio abſoluentis ei neceſſaria, cùm ſit actus humanus. Nam cùm ipſe veritatem intelligens non debeat illam exhibere, *vt in eod.cap. Officij præſcribitur,* præſumendum ſane eſt intentionem ipſius eſſe (quæ in dubio conſentaneè canonibus interpretáda eſt) vt non valeat ſic obtenta abſolutio. Ita docentes authores commemorat Saytus in libr.2. theſauri caſuum conſcien. capit. 11. numero 27.

Secunda propoſitio eſt: Si abſoluens ſufficienti præditus poteſtate animum haberet abſoluendi, etiam cauſa exiſtente falſa, peccaret quidem abſoluendo: ſed abſolutio valeret, etiam in foro cõſcientiæ. Pro hac authores quoque commemorat Saytus *in præced.num.* 26. Ea verò probatur, quia abſoluere ab excommunicatione aliquem, nullâ exiſtente cauſâ abſoluendi, non excedit (*vt argumentatur Nauar. in Enchir.cap.27.num.38.*) humanam poteſtatem Superioris ad validè abſoluendum: quæ eadem eſt cum poteſtate excommunicandi *ex cap. Verbum, De Pœniten. diſtin.* 1. à qua ſententiam excommunicationis ſine cauſa profectam non carere viribus, niſi contineat errorem intolerabilem, patet ex eo, quòd ſententia paſtoris ſiue iuſta ſiue iniuſta timenda ſit vt habetur 11. quæſt. 3.cap.1. & latiùs tractat Vgolinus *De cenſuris tab.1.c.13.§.3.* Nu. 46.

Tertia propoſitio eſt: vt cùm per expreſſam falſitatem, ſic & cùm per ſuppreſſam veritatem, ſiue, *vt habet Couar.in eod.num.14.verſu, Igitur hæc,* cùm tacitâ verâ cauſa ob quam lata eſt excommunicatio, alia exprimitur: aut cùm pluribus de cauſis lata eſt, vna tantùm in petitione refertur: aliquis obtinet abſolutionem ab excommunicatione, quam alioquin non obtineret, ea ipſa abſolutio nulla eſt; iuxta cap. Ex parte, De officio Ordin. Vbi gloſa id annotat, verbo Redire: & ad idem facit cap. Officij, cuius verba retulimus in præced.num.45. Nu. 47.

Intelligenda eſt autem doctrina hæc, cum moderatione quam habet Couar.in præced.num. 13. concluſ.prima: vt ſi pluribus de cauſis lata ſit excommunicatio, & ſupprimatur aliqua non principalis, quæ minimè auertiſſet Prælatum ab abſolutione, ſi ei ſignificata fuiſſet; non ideo reddatur inualida abſolutio. Locum habet autem eadem doctrina in vtroque foro. Ex qua colliges mentientem in confeſſione ſe non poſſe ſatisfacere parti læſæ, cùm poſſit; ei ab excommunicatione datam abſolutionem eſſe nullam: & ſic de ſimilibus.

Quintum dubium. An ſi quis per metum grauem abſoluatur ab excommunicatione, valida ſit abſolutio.

REſponſio communis Doctorum quos Saytus commemorat in eod cap.11.num.30. eſt negatiua quæ expreſſa habetur in cap. Vnico, De iis quæ vi metúſve cauſa fiunt in 6. Aduerte autem tunc iſtiuſmodi caſum contingere, cùm quis aut mortem ipſam aut corporis cruciatus graues, aut vniuerſorum bonorum, aut magnæ partis corũ ſpoliationem, aut carcerem vel exilium interminatur recuſanti abſoluere. Talia enim ſunt ea quæ cum ab alio imminent, metum illum conſtituunt ex quo prouenit inuoluntarium ſecundùm quid: de quo in ſequenti lib. 11.cap.vltimo. Aduerte etiam quod docet Vgolinus *de cenſuris tab.1.c.4.in princip. n.14. & poſt eum Saytus loco citato:* propoſitam reſponſionẽ procedere, etiamſi ſententia excommunicationis fuerit iniuſta, valida tamen: item etiamſi lata ſit ſub conditione: itémque etiamſi fuerit tantùm minor excommunicatio: ac demum etiamſi metus ſit incuſſus à muliere. Quorum ſingula Vgolinus confirmat: ſed nobis ſufficit ea eſſe conſentanea generalibus verbis memorati Capituli vnici, pertinentis ad fauorem ac iuſtam Eccleſiaſticæ poteſtatis defenſionem. De quo Cap. monendum eſt, non loqui tantùm de excommunicatione, ſed etiam de aliis cenſuris: nec tantum de abſolutione, ſed etiam de reuocatione cenſuræ: quæ fit quando fertur contrahenda intra certum temporis Nu. 48.

termi

terminum, & antequam ipſum effluxerit ea reuocatur. Præterea imponere nouam excommunicationem quidpiam tale agentibus: ideſt abſolutionem aut reuocationẽ prędictas extorquẽtibus metu graui.

Sextum dubium. An pluribus excommunicationibus irretitus, poſſit ab vna abſolui, remanente alia.

HOc tractantes authores Sayrus adhuc commemorat in eodem cap. 21.num.15.bene monens intelligi, ſecluſa Sacramentali abſolutione: in ordine ad quam non ſufficere vnam excommunicationem tolli ſine alia, certum eſt. Quare procedit tantùm quoad abſolutionem quæ in foro exteriori concedi ſolet.

Nu. 49. Reſponſio autem eſt: quòd vt is iam eſt ligatus vna excommunicatione, poteſt denuo aliâ ligari: ſic poſſe ab vna abſolui, manente alia. Ratio verò illius hæc redditur, quòd excommunicationes non ſint, *quemadmodum peccata mortalia*, connexæ quoad remiſſionem; quia ad hanc non eſt opus conuerſione voluntatis ad Deum, & infuſione gratiæ gratum facientis, ſicut ad remiſſionem peccati mortalis, quod cum illa cohærere non poteſt. Cæterùm ſic accipiẽda eſt hæc reſponſio, *quod bene monet Paludanus in 4. diſt.18.quæſt.5.art.3.concl.2.* vt nihilominus non ante Is qui pluribus excommunicationibus ligatus eſt, reſtituatur commonioni fidelium & participationi Sacramentorum, quàm fuerit ab omnibus abſolutus.

Nu. 50. Quando autem cenſendus ſit ab omnibus abſolui, & quando ab aliquibus tantùm: Couar. ad cap. Alma mater *De ſent.excommunic.in 6.prima part.*§.11. *num.*13. tradit, inquiens quòd pluribus excommunicationibus ligatus petens abſolui ab excommunicatione: citra controuerſiam abſoluatur ab omnibus, ſi abſoluenti ſufficientem poteſtatem habenti omnes exprimat. Si verò vnius tantùm mentionem faciat, non cenſeri à reliquis non expreſſis liberari: etiamſi fuerit indefinitè abſolutus, nempe dicendo abſolutè, Abſoluo te à vinculo excommunicationis: neque addendo aliquid, quo hæc vel illa particulariter indicetur. Ad cuius rei confirmationem authoritati D. Thomæ & aliorum nonnullorum, ille addit hanc rationem, quòd abſolutio tunc data a Superiore, ſit tantùm ea quæ commemorata eſt in petitione, ſeu quæ expreſse petita eſt. Quare ſi petens irretitus eſt aliis excommunicationibus, inde ab eis minimè liberatur.

Verumtamẽ quia, *vt idem author conſequenter docet*, is qui excommunicatus eſt pluribus excommunicationibus, poteſt ab omnibus abſolui vnica abſolutione, Superior habens poteſtatem abſoluendi ipſum ab omnibus, dum indefinitè eum abſoluit, tollet omnes vnica abſolutione, ſi omnium earum notitiam habeat, etiamſi in petitione abſolutionis, vna tantùm ſit ei expreſſa. Ratio eſt, quia præſumitur talis fuiſſe mens abſoluentis: quandoquidem de tota re inſtructus, vtitur verbis idipſum ſufficienter ſignificãtibus. Immo *iuxta Palud.in ſeq.concluſ.*4. nec eſt neceſſe abſoluentem habere notitiam omnium, ſed ſufficit vt poſſit veroſimili coniectura præſumi quòd etiam à tacitis excommunicationibus abſoluturus eſſet, ſi earum notitiam habuiſſet. Id quod idem Couar approbat *in eod.num.*13. *concluſ.*6. Præmittens in concluſ. quinta: id quod dictum eſt de abſolutione quæ datur indefinitè, ſimiliter intelligendum eſſe de ea quæ datur generaliter hoc modo, Abſoluo te ab hac excommunicatione, & ab aliis omnibus quibus ligatus es, quarum nec memineris nec memoriam habes. Et ratio eſt quia cum tali verborum forma abſoluens, manifeſtè aperit mentem ſuam eſſe, vt ad omnes alias excommunicationes abſolutio extendatur.

Porro cùm quis eſt irretitus pluribus excommunicationibus plurium hominum, vnius abſolutio (vt *monet Palud.in citato art.3. concl.3.*) non ſufficit, niſi alij conſenſerint, vices ſuas ei committendo; aut niſi is fuerit Superior qui ſuo iure poſſit ab excommunicationibus aliorum abſoluere, vt Papa; aut etiam niſi Iudex ſit in ſolidum: quia quando vnius cauſæ duo ſunt Iudices quilibet in ſolidum: vt contingit duobus Officialibus eiuſdem Sedis epiſcopalis, vna eadémque iuriſdictio eſt in duobus: quorum proinde alter abſoluere poteſt à ſententia alterius: niſi quando vno præoccupante, alter poſtea non habet, *vt Palud.loquitur*, ſe ita intromittere, ſeu ita immiſcere ſe cauſæ, vt poſſit excommunicare: vnde nec tunc poteſt abſoluere: cùm nemo qui ligare non poteſt, abſoluere poſſit; niſi ex delegatione iuxta antedicta initio ſecundi cap. De qua tota re pluribus agit Vgolinus *De cenſuris tab.1.cap.*19.§.3. *a num.*7. ſed quia magis forum iudiciale quàm pœnitentiale concernit, contenti eſſe poſſumus iam dictis. Nu. 51.

Septimum dubium eſt. An poſſit quis ab excommunicatione abſolui ſub conditione.

VT hoc explicetur obſeruandum eſt, ſermonem eſſe poſſe vel de abſolutione quæ ſit ſub conditionę rei futuræ, vt ſi excommunicatus ſatisfecerit; vel ſub conditione rei præſentis vel præteritæ: vt ſolita vſurpari quando dubitatur de eo qui abſolutionem petit, ſitne excommunicatione aliqua ligatus, dicitúrque abſolutio ad cautelam. Prioris igitur generis abſolutione, non debere quemquam abſolui ab excommunicatione docet D. Anton.3.part tit.24. cap.77.ſub finem: quia taliter abſolutus non eſt ſimpliciter abſolutus: ſicut nec in Epiſcopum electus, ſi hoc vel illud egerit, vel ad vnum menſem, aliúdve certum tempus, eſt ſimpliciter electus: cùm ex regula 50.iuris in 6.actus legitimi, non accipiant conditionem neque diem. Syluester verò *Abſolutio* 3. *in principio* air neminem poſſe ſub conditione abſolui, quo indicat talem abſolutionem ab excommunicatione, eſſe inualidam. Id quod apertè Angelus ait Abſolutio 3.in principio. Nauar. autem ad princ.1. cap. De pœnit.diſt.6. propoſitam D. Antonini opinionem admittens num.62.hoc quod à Sylu. ſignificatum eſt, & ab Angelo expreſsè dictum, reiicit in ſequenti numero 64. Inquiens quòd etſi abſolutio ab excommunicatione, ſub dicta conditione fieri non debeat, facta tamen valeat: quia nullum ius afferri poteſt, quo inualida ſit iudicanda potius, quàm alia quæuis iniuſta, ſeu impenſa aliter quàm debeat: cuiuſmodi aliquam valere poſſe patet ex cap. Venerabilibus §. Vbi autem De ſentent excommunicat.in Sexto. Nu. 52.

Neque huic opinioni (quam admittit Couarr. ad ſupra memoratum cap. Alma mater & poſt eum Suarez ille 1.*p.*§.11.*n.*6.*& hic tom.*5.*diſp.*7.*ſect.*8. *n.*7. *& ſeq.*) aduerſatur regula 50.iuris in 6.quia nomine actuum legitimorum, de quibus expreſsè loquitur, non comprehendi excommunicationem & abſolutionem ab excommunicatione ex eo patet; quòd excommunicatio ſub conditione rei futuræ, non modo validè, ſed etiam debitè fieri poſſit: iuxta cap. Præterea 2. De appellationibus. Cùm ergo is qui ligat ſoluere poſſit ex generali regula antetradita initio præced. cap.2. validè quoque impendi poterit

ſub eadem conditione abſolutio ab excommunicatione, etſi non poſſit impendi debitè: vt argumento eſt, quòd nihil tale ſit in Eccleſia vſu receptum. Et confirmatur, ex eo, quòd conditio rei futuræ ita ſuſpendat effectum actus, vt non ſortiatur eum, niſi illâ impletâ, atqueadeo nec excommunicatio liget nec abſolutio liberet ligatum ſub conditione, donec eâdem adimpleatur. Cur verò excommunicatio ſub eiuſmodi conditione debitè feratur, non item abſolutio ab ea debitè detur: ratio eſt, quia excommunicatio eſt res odioſa, & abſolutio ab ea, res fauorabilis; quo fit vt non ſit conſentaneum in hac, perinde ac illa ſuſpendi effectum: ſed (*prout Nauar. ipſe expreſſit in Enchir. cap. 26. num. 12.*) peccet is qui audet ſub conditione ab excommunicatione abſoluere. De qua re videri poteſt Suarez loco cit. num. 10. & 11. qui & putat neceſſitatem à tali peccato excuſare poſſe: quod non negauerim.

Iam verò abſolutione poſterioris generis, non modo poſſe, ſed etiam debere abſolui ab excommunicatione eum de quo dubitatur, an eâ irretitus ſit, patebit in ſequenti cap. 5. vbi ea de re ex inſtituto agendum eſt.

Octauum dubium, An excommunicatus ſub conditione donec ſatisfaciat, exhibita ſatisfactione, opus habeat abſolutione.

Nu. 53. RES hæc in ſpeculatione quidem habet difficultatem, quam perſequitur Couar. ad cap. Alma mater 1. *part.* §. 11. *num.* 5. *&* 6. Sed nobis pro praxi ſufficere poteſt, quod tom. 5. diſput. 7. Suarez habet *ſect.* 1. *num.* 13. conſideranda eſſe verba legis aut ſententiæ, per quam fertur excommunicatio: ſi enim indicēt negationem abſolutionis: vt illa in fine cap. Quamquam, De cenſibus in 6. Nec ab excommunicatione eiuſmodi abſolutionem: vel interdicti relaxationem obtineant, donec, &c.] tunc præter ſatisfactionem abſolutio eſt neceſſaria. Si verò iudicent conceſſionem abſolutionis; *vt illa Ex quo ſatisfecerit abſolutus ſit*; tunc ſatisfactio ſufficit; abſolutione eâ conceſſâ, effectum ſuum cõſequente. Sicut cum aliquid ſub excommunicatione faciendum præcipitur: hoc ipſo quòd non fit ſuo tempore incurritur excommunicatio. Quod ſi verba neutrum indicent ſpecialiter, quidquid ſit in ſpeculatione, ſequenda videtur in praxi ſententia tutior, quam Couar. communem eſſe ait; nempe eſſe opus abſolutione.

Poſtremum dubium eſt, Num abſolutio ab excommunic. poſſit alicui concedi ad reincidentiam.

Nu. 54. HVius ſenſus eſt, An abſolutio ab excommunic. poſſit alicui concedi ad actum, quo deducto in effectum, vel ad tempus, quo finito, is iterum ſit excommunicatus ſub iiſdem monitionibus & ſolemnitatibus quibus prior excommunicatio inflicta fuit. Ad ipſum autem pluribus aliis citatis Couarr. *in antecu.* §. 11. *num.* 6. reſpondet poſſe concedi: eámque eſſe communem ſententiam, quam iamdiu praxis admiſerit, conſentaneam cap. Veniens 2. De teſtibus; & cap. Apoſtolicæ, De exceptionibus. Pro cuius pleniore intelligentia ex iis quæ Suarez tractat in prius memorata ſect. 8. à num. 16. ad finem vſque: notandum eſt abſolutionem ad reincidendum, eſſe per quam cenſura tollitur, non in perpetuum ſed ita vt reditura ſit poſt certum tempus vel poſt certum effectum. Atque eſſe duplicem, vnam non propriè dictam: quæ ex intentione abſoluentis non conceditur vt perpetua: ſed vt limitata certo tempore, vel certo effectu: v.g. vt liberè poſſit teſtimonium ferre, vel vt collatio beneficij facta valeat. Quæ potius eſt diſpenſatio in excommunicatione, quàm abſolutio ab ea: itaut ille cui conceditur maneat verè excommunicatus: neque ad vllum alium actum fiat habilis quàm eum ad quem ſpecialiter diſpenſatur. Aliam verò eſſe propriè dictam abſolutionem quæ ex intentione abſoluentis datur non ſolùm ad definitum tempus vel effectum; ſed etiam vt ſimpliciter valeat perpetuáque ſit; ſub conditione tamen ſatisfaciendi vel aliquid faciendi intra certum tempus; quo trãſacto & non impleta conditione incidatur rurſus in excommunicationem. Quarum abſolutionum prior (cùm excommunicationem non tollat propriè) dari poteſt, non modo ad cautelam, ſeu cùm de excommunicatione dubitatur: ſed etiam ex certa ſcientia, ſeu cùm de ea incurſa conſtat.

Poſterior verò abſolutio, quia incurſam excommunicationem ita ſimpliciter tollit, vt nouam imponat ſub conditione, requirit cum poteſtate abſoluendi coniunctam poteſtatem excommunicandi, vt Nauarr. bene notat in Enchir. cap. 27. nu. 272. Ideoque talis abſolutio vſurpari nequit à Confeſſario qui virtute Iubilæi, aut aliarum bullarum Apoſtolicarum abſoluit: quoniam per illam abſolueret purè & excommunicaret ſub conditione: ad quod poſterius faciendum, neque ad tempus, neque ad certum effectum habet vllam poteſtatem. Nu. 55.

Cæterùm quod idem Suarez attingit in ead. ſect. ſub finem: etiamſi quis nullâ ſuâ culpâ non impleat conditionem, incurrere in cenſuram ſub illa impoſitam, videtur durum. & poteſt improbari ex eo, quòd ab excommunicatione per abſolutionem ſimpliciter liberatus non ligetur eodem vinculo ſine vlla noua cõtumaciæ culpa: à qua vt homines reuocentur, inſtituta eſt excommunicatio tanquam accommodata medicina, iuxta cap. 1. De ſent. excommun. in 6. Nu. 56.

CAPVT IV.

De iis quæ obſeruari debent ad ritè impendendam abſolutionem ab excommunicatione, cùm incurſam eſſe conſtat.

SVMMARIVM.

57 *Iuramentum exigendum ab excommunicato antequam abſoluatur.*
58 *Quæ ſint præcipienda eiuſdem iuramenti virtute.*
59 *A quibus ipſum ſit exigendum.*
60 *Et ob quæ crimina.*
61 *Caſus in quibus, ne quidem in foro externo, exigitur.*
62 *Iuramentum non eſt de ſubſtantia abſolutionis ab excommunicatione, itaut ea valere poſſit illo omiſſo.*
63 *Quomodo valeat aut non valeat abſolutio ab excommunicatione per delegatum data, omiſſo iuramento.*
64 *Satisfactio facienda eſt reipſa à pœnitente, antequàm abſoluatur ab excommunicatione impoſita ob offenſam manifeſtam.*
65 *Si reipſa ſatisfacere non poſſit, debet quam poteſt cautionem dare.*
66 *Quam non implẽs accepta abſolutione, non recidit eo ipſo*

ipſo in eamdem excommunicationem.

67 *Cùm ob offenſam dubiam fuerit quis excommunicatus, abſolui poteſt data tantùm cautione.*

68 *An talis offenſa ſit certa vel dubia iudicatur in foro interno confeſſione pœnitentis.*

69 *Ampliationes documenti, quòd abſolutio ab excommunicatione incurſa ob offenſam manifeſtam dari non debeat ante factam ſatisfactionem.*

70 *Eiuſdem reſtrictiones.*

71 *Dubium, an abſolutio ab excommunicatione ſit valida non præmiſſa ſatisfactione, explicatur diſtinctione, quoad habentem poteſtatem ordinariam.*

72 *Quid de eo ſentiendum ſit, quoad habentem poteſtatem delegatam.*

73 *Ceremoniæ abſolutionis ab excommunicatione, ac primo Pſalmus pœnitentialis.*

74 *Deinde verberatio, quæ quomodo ſit vſurpanda, & quando omittenda.*

75 *Orationes aliæ.*

76 *Tales ceremoniæ omitti non debent: ipſis tamen omiſſis valida eſſe poteſt abſolutio.*

77 *Cauſæ aliquot ob quas licitè omitti poſſunt.*

78 *Non ſunt certa determinatáque verba, formæ abſolutionis ab excommunicatione.*

79 *Vſitata Eccleſiæ conſuetudine datur per verbum Abſoluo: & quo modo quoad forum pœnitentiale.*

80 *Seruandum in abſolutione, cùm quis irretitus eſt pluribus excommunicationibus.*

81 *Mandata danda excommunicato poſt ipſius abſolutionem. Relapſum cauere, & pœnam aliquam ſubire.*

82 *Mandatum item de præſentando ſe Superiori.*

83 *Poſt abſolutionem ab excommunicatione facienda eſt illius denuntiatio.*

ABSOLVENDO ab excommunicatione, alia obſeruari debent quando conſtat excommunicationem incurſam eſſe: alia quando id verſatur in dubio: de his in ſequenti, de illis in præſenti cap. dicemus; quorum alia antecedere debent abſolutionem, vt iuramentum, & ſatisfactio: alia verò comitari, vt ceremoniæ & formula verborum quibus impenditur: alia demum ſubſequi, vt mandata danda abſoluto, quæ omnia ſigillatim explicanda ſunt.

De iuramento quod exigendum eſt ante abſolutionem ab excommunicatione.

SECTIO I.

Nu. 57. PRimùm igitur ab excommunicato antequam ab excommunicatione abſoluatur, accipiendum eſſe iuramentum conſtat ex cap. Ex tenore & ex cap. De cætero. De ſent. excomm. vbi Papa poteſtatem abſoluendi ab excommunicatione quoſdam percuſſores Clericorum concedit, conditione hac expreſſâ, vt prius recipiatur ab illis iuramentum. Ex communi autem ſententia Doctorum (vt habet Vgolinus, plures commemorans, *de cenſuris tab. 1. cap. 19. §. 5. num. 1.*) ipſe iurare debet quòd parebit mandato Eccleſiæ, ſeu mandato illius à quo abſoluendus eſt, prout habent D Ant. 3. par tit. 24. cap. 77. §. 1. Syluester Abſolutio. 3, num. 3. & Caiet. in verbo Abſolutio ab excommunic.

Nu. 58. Cuius iuramenti virtute poſt abſolutionem vt bene declarat Vgolinus in ſeq. n. 1. præcipi poteſt & debet primò (*iuxta cit. cap. ex tenore*) ne delictum propter quod excommunicatus eſt, de cætero committat, niſi ipſe talis eſſet qui facilè in idem crimen prolaberetur, quia tunc oporteret infirmitati ipſius conſulere: ad alia verò crimina non eſt extendẽdum mandatum, Secundò præcipi poteſt, vt pœnam aliquam ſubeat, v. g. recitet ſeptem pſalmos, ieiunet, eleemoſynam largiatur. Procedunt verò hæc, ſiue excommunicatio ſit à iure: ſiue ab homine: & ſiue conſtet ſententiam eſſe iuſtam, ſiue de ea dubitetur, vt docet idem Vgolinus *in prius cit. num. 1.*

Non modo autem à viris, ſed etiam à fœminis antequam abſoluantur ab excommunicatione exigendum eſſe, & præſtandum tale iuramentum, dubitandum non eſſe habet loco cit. Syluester vbi poſt D. Ant. addit de pueris, an iurare ſimiliter debeant, relinqui iudicio Epiſcopi: quod etiam notat Tabiena Abſolutio *3.* num. 1. Quanquam tamen ius in cap. Quamuis, De ſent. excomm. videri poteſt illos penitus eximere à tali obligatione iurandi. Nu. 59.

Notat quoque Couar. ad cap. Alma mater 1. part. §. 11. num. 11. quòd cùm tale iuramentum exigatur ad cauendam futuram & præſumptam cõtumaciam; ipſum exigi debere ab eo etiam, qui iuſtè excommunicatus, tempore ipſo abſolutionis ſatisfacit pro culpa commiſſa.

Admonent item D. Ant. Sylu. Tabiena & Caiet. locis citat. dictum iuramentum exigi, præſtarique debere ab iis tantùm, qui ob magna crimina in decretas excommunicationes incurrerunt, vt ab incendiariis, percuſſoribus Clericorum, hæreticis & huiuſmodi aliis. Quorum ſentẽtia laudabiliter quidem ſeruari poteſt cùm abſolutio ab excommunicatione datur in foro interiori: quia tunc maximè fides eſt Pœnitenti habenda: Sed quia iura loquuntur abſolutè, nec diſtinctionem illam attingunt, meritò cùm in foro externo danda eſt talis abſolutio: ſemper à pœnitente (vt emendationem pollicenti tutò credatur) exigitur iſtiuſmodi iuramentum, exceptis aliquot caſibus, quos perſequitur Vgolinus in memorato §. 5. *num. 2.* Nu. 60.

Primus eſt cùm manifeſtè conſtat ſentẽtiam fuiſſe nullam. Secundus cùm ſine admonitione & ſine ſcripto, ea lata eſt, contra formam præſcriptam in cap. Sacro. De ſent excomm. & in cap. 1. eod. tit. in 6. atque is à quo petitur abſolutio, eſt ille ipſe qui ſententiam tulit. Tertius quãdo conſuetudo eſt in contrarium: nempe vt tale iuramentum non exigatur. Quartus, quando ipſum nequit abſque ſcandalo exigi. Quintus, quando manifeſtiſſimè apparet eum à quo exigitur, peieraturum eſſe. Nu. 61.

Porro Hoſtienſis in ſua ſumma tit. de excomm. §. Et qualiter hæc abſolutio, exiſtimat idipſum iuramentum eſſe de ſubſtantia abſolutionis ab excommunicatione, & per conſequens eamdem eſſe inualidam, ſi illud omittatur. Id quod admittendum non eſt. Nam vt Panorm. & Couar. expreſſerunt *hic in cit. §. 11. nu. 7. & ille ad cap. Cùm deſideres, de ſent. excomm. num.* 8. conſequens illud aduerſatur communi ſententiæ, ſtatuenti eſſe validam: pro qua rationes habet Vgolinus *in citat. §. 5. ſub finem.* Hæc autem vna poteſt nobis ſufficere: quòd nulla detur inualiditatis cauſa, quàm quę ab Hoſtien. affertur: nempe quod iuramentum ſit de ſubſtantia abſolutionis ab excommunicatione. At nõ ita eſt, prout expreſſit idem Panorm. in præced. n. 4. & gloſa ad memoratum cap. Cùm deſideres, *verbo ad cautelam* 1. deducit ex eo, quod ibidem dicitur, excommunicatis cautionem iuratoriam potius ad cautelam ex conſuetudine Eccleſiæ, quàm ex rigore canonum inductam eſſe: & ad cap. A nobis 2. eod tit. *verbo Forma ſeruetur*, deducit etiam, ex eo quod ibidem præcipitur, vt cum mortuus ab excommunicatione abſoluendus eſt, forma ſeruetur: non enim poteſt à mortuo vel exigi vel præſtari iuramentum. Vnde ſequitur, quòd ſi mortuus Nu. 62.

tnus abſoluatur ab excommunicatione formâ ſeruatâ; iuramentum minimè pertineat ad formam ſiue ſubſtantiam abſolutionis ab excommunicatione: itaut poſſit valida eſſe illo omiſſo. Quamquam tamen omitti non debet niſi legitima de cauſa, iuxta definitionem cap. Super eo, De ſenteut. excommunic. ac talis omiſſio, tanquam generali ritui Eccleſiæ repugnans, facta ſine cauſa, ſufficit ad peccandum; & quidem grauiter niſi excuſet bona fides, quâ credatur adeſſe legitimam cauſam omittendi.

Nu. 63. Cæterùm iſtud quod dicitur de validitate abſolutionis ab excommunicatione, procedit ſiue ea danda ſit ab illo qui iure ordinario poteſt, ſiue ab eo cui ſimpliciter & abſque reſtrictione fuerit ab illo commiſſum eam dare, prout annotat Angelus *Abſolutio 3. n. 2.* Immo & ab eo cui determinate commiſſum fuerit dare ſecundum formam iuris, vt docet Nauarr. *in Enchir. cap. 27. num. 37.* dummodo talis commiſſio non ſit facta ſub conditione ad hunc modum. Concedimus tibi facultatem abſoluendi ab excommunicatione, dummodo abſoluas in forma iuris: tūc enim abſolutio per eum data non valeret, formâ ipſa iuris non obſeruatâ vt idem Angelus ibidem annotat: ſicut nec valeret ſi commiſſio facta eſſet ſpecialiter ſub hac conditione: vt excommunicatus prius iuret de ſtando mandatis Eccleſiæ. Ratio eſt quam idem attigit, quia tunc ex vi commiſſionis, iuriſdictio ad abſoluendum, non aliter competit, quàm ſeruatâ formâ, quæ in eadem commiſſione præſcribitur. Abſolutio autem ab excommunicatione vt valida ſit, iuriſdictionem requirit.

De ſatisfactione quæ debet abſolutionem ab excommunicatione præcedere.

SECTIO II.

Nu. 64. SEcundò, cùm quis excommunicatus eſt pro offenſa manifeſta, ſeu de qua conſtat per ipſius cōfeſſionem, aut per probationem legitimam, vel rei euidentiam; is à quo abſoluendus eſt dare debet operam, vt is ſatisfaciat ſufficienter, realiue ſatisfactione, antequam ipſum abſuluat. Pro quo canones & Canoniſtas commemorant Vgolious de Cenſuris *tab. 1. cap. 19. §. 6. in initio* & Sayrus in theſauro caſuum conſcientiæ lib. 2. cap. 18. num. ſexto, Intelligendum eſt autem non ſolùm cùm quis eſt excommunicatus pro debito notorio; iuxta cap. ex parte 1. de verborum ſignificatione ſub finem (in quem locum videndus eſt Panormitanus:) ſed etiam cùm pro damno dato notoriè, iuxta cap. Parochianos, de ſentent. excommunic. Cùm verò eſt excommunicatus pro contumacia notoria, priuſquam abſoluatur, debet ſoluere expenſas (inquiunt Nauarr. & Couarr. *ille in Enchir. cap. 26. num. 7. & hic ad cap. Alma mater 1. part. §. 11. num. 11. circa initium*) Id quod habetur ex ea Venerabilibus §. Secus autem De ſenten. excom. in 6. & vt notat Vgolinus in eodem §. 6. num. 7. id locum habet tam in impenſis factis ob primam citationem, quàm ob ſecundam & tertiam: itemque in impenſis ob litem factis, quæ ſunt redditæ inutiles; eo quod citatus non comparuerit.

Nu. 65. Quod ſi in aliquo ex antedictis caſibus Pœnitens non poſſit realiter ſatisfacere, ille à quo abſoluendus eſt, antequam abſoluat, faciet ipſum (iuxta cap. Odoardus De ſolutionibus, verſu Reecpta prius: & ca. Ex parte ante memoratum, verſu, Si prius, & cap Qua fronte De appellationibus) cautionē idoneam dare: nimirum per pignora aut fideiuſſorem: aut ſi fortè hanc non poſſit, ſaltem faciet dare iuratoriam, id eſt, faciet ipſum iurare, quòd cùm primum poterit ſatisfaciet. Idem docent D. Anton. Sylu. & Caietanus locis cit. initio huius capitis.

Nu. 66. Vbi aduerte ſi huius generis cautione præſtita, aliquis ſimpliciter abſoluatur, non relabi in priorem excommunicationem, etiamſi non ſatisfaciat ſecundùm ipſam cautionem à ſe præſtitam. Ita docet Couarr. ad cap. Alma mater De ſententent. excomm. in 6. 1. *par. §. 11. nu. 6. verſu Quod ſi quis*, & alij quos commemorat docent; ſequitúrque Vgolinus *in tab. 1. cap. 19. §. 9. num. 1.* per cap. Ad reprimendam in fine De officio Ordinarij, & cap Quæſtioni De appellationibus: vbi habetor in eamdem eſſe reducendum authoritate Superioris: vnde ſequitur non eſſe eo ipſo reductum.

Nu. 67. Porro ſi quis excommunicatus ſit pro debito dubio vel pro illato damno dubio, aut contumacia dubia, non tenebitur ante abſolutionem realiter ſatisfacere, etiamſi poſſit: ſed ei ſufficiet dare cautionem pigneratitiam, aut fideiuſſuriam ſi poſſit. Si verò non poſſit, iuratoriam, iuxta cap. Ex parte De verborum ſignific. & cap. Cùm contingat, de officio deleg. & cap. Solet, De ſentent. excomm. in ſexto, de qua re Vgolinus plenius in præcedenti §. 7. annotans inter cætera, eam locum habere in foro pœnitentiæ, quia poteſt conuenienter in eo ſeruari.

Nu. 68. Cæterùm vt offenſa vel contumacia manifeſta, debitum vel damnum illatum manifeſtum eſſe cenſeatur: quoad forum quidem externum, requiritur vel confeſſio vel probatio facta Iudici, vel euidentia, prout antea dictum eſt: quoad forum tamen pœnitētiale ſufficit ſecreta confeſſio Pœnitentis; in quo foro, id habendum eſt pro certo & manifeſto, quod ille ſe ſcire, & pro dubio, id de quo ſe dubitare confitetur cum in eodem foro ceſſent præſumptiones: & confeſſum à Pœnitente habeatur pro notorio ſecundùm omnes: vt Nauarr. habet in Enchir. cap. 26. num. 7. Quocirca cum Pœnitens non dubitat de offenſa, etiamſi hæc alias ſit dubia & occulta, nec ſufficienter in foro contentioſo probari poſſit, non eſt ante abſoluendus quàm iuxta antedicta ſatisfecerit, prout ex eod Nauarr. annotat Vgolinus in prius memorato §. 6. nu. 2. in 5. ampliatione: argumento cap. Venerabilibus, §. Porro, verſu Secus autem, De ſentent. excommunic. in 6.

Ampliationes & reſtrictiones communis documenti de ſatisfactione præmittenda abſolutioni ab excommunicatione §. 1.

OCcurrit hic monendum illud quod ante habitum eſt. cum quis ob offenſam manifeſtam excommunicatus eſt, debere ſatisfacere antequam abſoluatur, multis modis tum ampliari, tum etiam reſtringi quos idem Vgolinus in eod. num. 2. perſequitur.

Nu. 69. Ampliatur ergo vt procedat primò, ſi offenſa manifeſta ſit, ſiue quia reus illam confitetur, ſiue quia condemnatus eſt de ea per ſententiam Iudicis, ſiue quia per ſe de ea conſtat. Secundò, etiāſi offenſa non ſit notoria Iudici: tamē ob manifeſtā offenſam quiſpiam excommunicatus eſſe, ſufficienter probatur ab aduerſario, iuxta cap. Solet De ſent excommunic. in 6. Tertiò, ſiue excommunicatio ſit à iure, ſiue ab homine. Quartò, ſiue ordinarius, ſiue delegatus ipſius abſoluere debeat. Quintò, ſiue in foro iudiciali, ſiue in foro pœnitentiali abſolutio petatur. Sextò, etiamſi in mandato Papæ quod datur ad abſoluendum, nulla fiat mentio ſatisfactionis. Septimò, etiamſi abſoluendus,

Digitized by Google

abſoluendus,conſtitutus ſit in articulo mortis.

Nu. 70. Reſtringitur verò vt non procedat. Primò, cum mors adeo vrget vt ſatisfaciendi tempus non detur. Secundò,cùm ob facultatum tenuitatem, abſoluendus ſatisfacere ooo poteſt.Tertiò,cùm ex aliqua circumſtantia ſatisfacere oon poteſt niſi ſit abſolotus: vt cum ideo eſt qois excommunicatus, quòd beoeficium curatum habens noluerit ſuſcipere ſacros ordines.Niſi enim priùs abſoluatur,ſatisfacere nõ poteſt ſine peccato mortali,quod cõmittitur ſuſcipiendo ordines in excommunicatione. Quartò,niſi longiori tempore opus ſit ad talem ſatisfactionem faciendam:vt ſi reædificanda eſſet Eccleſia ab ipſo deſtructa. Quintò, niſi ſolum Deum læſerit: vt poteſt contingere cùm quis ob aliquam blaſphemiam excommonicatus eſt:tunc enim ſufficit pœoitentia:niſi impoſita eſſet eo nomine aliqua mulcta pecuniaria,quæ ſolui debeat ante abſolutiooem. Sextò, niſi res pro qua excommunicator non recipiat ſatisfactionem: vt quod debeat accipere in vxorem illam cui fidem dederat, & iam eſt alteri coniunctus per verba de præſenti. Septimò, niſi abſolotio detur ſolùm ad ferendum teſtimonium, vel ad obtinendum beneficium: quia actu eo tranſacto, ſtatim recurret excommunicatio; ideóque nullum inde damnum pars aduerſa incurret. In quibus tamen caſibus io defectum ſatisfactionis, exigenda eſt ab excommunicato cautio qualem dare poteſt antequam abſoluator. Quæ omnia plenius explicata apud ipſum Vgolinum videri poſſunt.

Explicatio dubij,De abſolutione data non præmiſſa ſatisfactione, an ſit valida. §.2.

OCcurrit præterea explicãdum dubium, an valida ſit abſolutio ab excõmunicatione,ſi detur non præmiſſa ſatisfactione quando præmittenda eſt.

Nu. 71. Quam explicationem accõmodare ad vſum fori externi latè perſequitur Vgolinus in citato §.6.*nu.5.* Nobis pro interno ſufficiet vti diſtinctione cum Caiet. in ſua ſummula, verbo abſolutio ab excommunicatione verſ. De iudicialibus: nempe quòd ſi excomouunicatio ſit talis cuius abſolutionem ſine præmiſſa ſatisfactione impenſam, ios irritet expreſsè, *vt dicendo aliterque impenſa abſolutio non valeat,* tunc ſiue ab Ordinario,ſiue à delegato abſolutio impendatur,inualida ſit.Coiuſmodi expreſſæ irritationis exemplum baberur in Extrauag. communi Etſi domioici gregis 2.De pœnit.& remiſſ.ſub finem. Similiter inualida erit ex eod. Caiet. cum ſatisfactio ipſa præmittenda eſt, noo ſolùm ex iuris communis debito, quo excommunicatus debet illatam iniuriã reſarcire: ſed etiam ex debito ſpeciali canonis, quo decreta eſt excommunicatio de cuius abſolutione agitur: nempe cum ille ſatisfactionem abſolutioni præmitti requirit per verba negatiua potẽtiæ actiuę: vt quando dicitur in illo, quòd non poſſit quiſquam à tali excommunicatiooe abſoluere ante ſatisfactionem: aut quòd abſolutio à tali excommonicatione non poſſit impendi ante ſatisfactionem. Cum enim talia verba in tali caſu ligẽt poteſtatem abſoluentis, neque poteſtas legitimè ligata poſſit ſuum effectum ſortiri: fit vt abſolutio ab excommunicatione, ne quidem impenſa ab eo,qui de iure ordinariam habet poteſtatem ad abſoluendum,ſit valida.

Quod ſi Canon prærequirat ſatisfactionem per verba tãtummodo oegatiua potentiæ paſſiuæ (*exemplum eſſe poteſt cap. peſſimam 13. quæſt.* 8.) vt ſi dicatur; Qui tale quid fecerit ſit excommunicatus,oec poſſit abſolui, niſi ſatisfaciat: aut nollatenus abſoluatur ante ſatisfactionem:valida eſſe poteſt abſolutio, impenſa ab eo qui ordinariam babet poteſtatem, licet futura ſit iniuſta. Ratio eſt quia tunc conſtitutio iuris, non fit ad priuandum ordinarium plena ſua poteſtate abſoluendi,aut ad eamdem poteſtatem limitandam,ſed ad ſtatuendum illi modum ſeu regulam ſecũdùm quam debet abſoluere. Quare,*inquit Caiet.* relinquitur locus abuſui poteſtatis, vt illicita quidẽ iniuſtàque detur abſolutio,valida tameo: *iuxta cap. Venerabilibus* §.*Sane, verſu Vbi autem. De ſentent. excomm.in* 6. Quod idem, eàdem de cauſa, vult etiam Caiet. ſentiendum eſſe cùm ſatisfactio præmittenda eſt ex ſolo debito iuris communis: hoc eſt datam abſolutionem ab excommunicatione per Ordinarium non præmiſſa ſatisfactione, quæ de iure communi facienda eſt læſo, validam eſſe, quoniam vt in eod. § dicitur: licèt talis abſolutio ſit iniuſta, quia contra ius litigatoris ſit; non eſt tamen contra iuſ conſtitutionis: ita nimirum, vt debeat ipſo iure inualida cenſeri.

De abſolutione verò impenſa ab eo qui ex ſola Nu. 72.
commiſſiooe habet poteſtatem abſoluendi, ſic ſtatuendum eſt iuxta eumdem Caiet. vt ſi per priuilegium aut Iubilæum aliaſve literas Apoſtolicas commiſſa ſit abſolotio, cum verbis ſignificantibus aut importantibus conditionem de præmittenda ſatiſfactione ante abſolutionem;non valeat talis abſolotio ab excommunicatione, ſi detur non præmiſſa ipſa ſatisfactione: quod etiam expreſsè tenent Sylu. & Nauarr. *ille excommunicatio ſeptimo num. 65. & hic in Enchir.cap.27.num.*37.per illud communi conſenſu receptum ex gloſa ad Clemen.1.de iure patronatus verbo iohibentes: quòd abſolutio commiſſa alicui ſub certa forma,non valeat, eâdem formâ non ſeruatâ.Et ratio eſt,quia is abſoluendo aliter,egreditur fines ſuæ cõmiſſionis,quæ limitata fuit tali conditione: oeque poteſtatem habet extra commiſſionem.Iam verò poteſtate deficiente, actus non valet.

Sin autem eidem commiſſa ſit abſolutio, nullâ præſcripta ſpeciali abſoluẽdi formâ; ſed ſimpliciter facta abſolueodi poteſtate; aut certè cùm generali tantùm cooditione abſoluendi ſecundùm formam iuris: etiamſi idem ſimiliter ſentiendum eſſe Caiet. inſinuat; dum in tali caſo validè abſoluere coocedit tantùm Ordinario:nihilominus tamen contrarium, *quod Nauarr.tenet conſequenter in eod.num.* 37. *& poſt ipſum in cit. n.5. Vgolinus,* videtur probabilius; quia nulla poteſt afferri cauſa inualiditatis. Nam ſi quæ alia,hæc maximè eſſe poteſt,quòd Papa ſuis priuilegiis & indulgentiis oolit quemquam lædere, ex cap. Quamuis.De reſcriptis in 6. Læderet autem eum cui debet fieri ſatisfactio, ſi hac oon præmiſſa, valeret prædicta abſolutio. Quam ratiooem non eſſe ſufficientem conſtat ex eo, quòd tantùm oſtendat non eſſe Summi Pontificis iotentionem, vt talis abſolutio detur non præmiſſa ſatisfactione, cum proximi læſione;non autem quòd idem Pontifex intendat,vt ſi quis inioſtè vtendo poteſtate ſibi commiſſa,abſoluat cum alicuius præiudicio & damno,abſolutio ſit nulla: ſicut nec eiuſdem item Pontificis intentio eſt cùm dignitatem confert, babentem de iure annexam eiuſmodi poteſtatem: vt talis ferat iniuſtam ſententiam:attamen ſi talem ferat, ea poteſt eſſe valida, iuxta textum expreſſum in paulo ſuperiùs memorato verſu. Vbi autem.

De ceremoniis abſolutionis ab excommunicatione.

SECTIO III.

HIc ceremoniarom nomine iotelligimus Pſal- Nu. 73.
mum pœnitentialem, & orationes cum qoibus

debet

debet fieri abſolutio ab excommunicatione iuxta cap. A nobis 2. de ſentent. excommun vbi ſub finem verba hæc habentur: Abſolutionis autem forma ſeruetur, vt fiat cum pœnitentiali Pſalmo, & tam Oratione Dominica, quàm alia conſueta.] Quem pœnitentialem Pſalmum Pontificale Romanum in tertia parte, conſtituit Miſerere mei Deus, integrum cum Gloria Patri, &c. Sed Nauar. ad princ. cap. 1. De pœniten. diſtin. 6. & Caiet. Verbo Abſolutio ab excommunicatione: *ille num. 54. & in Enchir. cap. 26. num. 8. & hic verſu Quoad ſecundum*, atque alij quorum meminit Sayrus in theſauro caſuum conſcientiæ cap. 18. numer. 17. admonent, illum eſſe debere, vel alium quemuis ex pœnitentialibus.

Nu. 74. Inter ipſum verò recitandum, iuxta præſcriptum eiuſdem Pontificalis, ille qui eſt impertiturus abſolutionem in quolibet verſu debet virga leuiter inter ſcapulas (eáſque nudas iuxta D. Anton. 3. *par. tit. 24. cap. 77. §. 1.*) verberare abſoluendum: *vel certè, vt aliquot alijs citatis conſequenter Sayrus habet*, leuius vel acrius ſecundùm quod cauſa contumaciæ maior vel minor requirit. Idémque addit eiuſmodi ceremoniá non tam iure quàm conſuetudine receptam eſſe: minimè tamen ſine iuſta cauſa omittendam eſſe, præſertim cùm vſus illius valeat ad terrendum & pudefaciendum excommunicatum, atque ad augendum meritum patientiæ ipſius.

Iuſta cauſa verò omittendi quoad nudationem ſcapularum, cenſetur adeſſe quando mulier abſoluitur in externo etiam foro: cum non conueniat eam coram Eccleſiaſtico nudari. Cenſeri quoque poteſt adeſſe, ob iuſtum aliquem reſpectum, quando viri abſoluuntur ex Nauar. in cit. num. 54. Certe in pœnitentiali foro, non modò mulieres, ſed nec quoſcumque alios ſecretò confitentes videntibus alijs verberare licet: tum quia id inſuetum eſt, tum quia auerteret ab vſu Sacramenti tanquam infamatiuum. Hoc idem ex Caiet. annotans Vgolinus *De cenſuris tab. 2. cap. 31. in principio num. 2.* addit preces nihilominus ſemper adhiberi, quæ in publico poſſunt ſecretè fieri. Item quando mortuus in loco ſacro ſepultus, abſoluendus eſt ab excommunicatione, verberandum eſſe tantummodo ſepulchrum ipſius: nec enim exhumandus eſt, vt gloſa penult. ad cit. cap. A nobis habet.

Nu. 75. Iam orationes illæ conſuetæ, quæ ad Pſalmum pœnitentialem ex definitione eiuſdem cap. A nobis adiungi debent, hæ traduntur in memorato Pontificali Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon, Pater noſter, &c. Et ne nós inducas in tentationem. Reſponſ. Sed libera nos à malo. Verſ. Saluum fac ſeruum tuum, *vel ancillam tuam*, Domine. Reſp. Deus meus ſperantem in te. Verſ. Nihil proficiat inimicus in eo, *vel in ea*. Reſp. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Verſ. Eſto ei Domine turris fortitudinis. Reſponſ. A facie inimici. Verſ. Domine exaudi orationem meam Reſp. Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Deus cui proprium eſt miſereri ſemper & parcere, ſuſcipe deprecationem noſtram & hunc famulum tuum, *vel famulam tuam*: quem, *vel quam*, excommunicationis catena conſtringit, miſeratio tuæ pietatis abſoluat. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. Cui orationi, adhuc aliam ipſum Pontificale ſubiungit: ſed Caiet. & Nauar. aliíque ſolum meminerunt memoratarum: neque Pſalmo pœnitentiali adiungunt Pſalmum Deus miſereatur noſtri: ſicut adiungitur in eodem Pontificali.

Nu. 76. Cùm autem eiuſmodi orationes, iuxta ſententiam receptam, vt habet Vgolinus, *in eod. cap. 31. §. 2. num. 2.* non ſint de forma & ſubſtantia abſolutionis ab excommunicatione: & grauiter peccet abſoluens, qui ſine rationabili cauſa, ſcienter illas omittit; vtpote agendo contra directionem iuris eas exigentis: tamē abſolutio valet, etiam data ab illo cui commiſſum eſt vt abſoluat in forma Eccleſiæ. Quod Caiet. probat in verbo Abſolutio ab excommunicatione verſu Quoad tertium: quia ceremoniæ abſolutionis, inſtituuntur & committuntur tanquam ceremoniæ, hoc eſt, tanquam ea quæ ſeruari debeant in abſoluendo; non tanquam ea quæ ſint neceſſaria ad ſubſtantiam abſolutionis.

Cauſa verò illa iuſta, *vt docet idem Vgolinus in præ-* Nu. 77.
ced. num. 1. contingit primò cum quis abſoluitur ad tempus: vt cum abſolutio ei datur, vt teſtimonium ferat. Secundò, cùm is qui abſoluit non eſt Sacerdos. Nam preces Deo offerre pro peccatis, munus eſt proprium Sacerdotum. Cap. Quia Sacerdotes 10. quæſt. 1. Tertiò, cùm premit temporis anguſtia, vt ſi excommunicatus iam exhalet animam. Quartò, cùm quis iniuria excommunicatus eſt: qui ſine difficultate mox abſoluendus dicitur in cap. Venerabilibus. §. *Sane, verſu Si verò, De ſenten. excommun. in 6.* Quintò, cùm excommunicatio lata eſt ſine rationabili cauſa manifeſta, aut non præmiſſa monitione. Nam & tūc abſolutio debet ſine difficultate dari iuxta cap. Sacro De ſenten. excommunic. Sextò, cùm petitur abſolutio ad cautelam, hoc eſt, quæ tribuitur eò quod non habeatur pro certo, an illam petens, excommunicatus ſit necne. Nam tunc ex Nauar. in Enchirid. cap. 26. num. 9. neceſſe non eſt ceremonias adhibere.

De forma abſolutionis ab excommunicatione.

SECTIO IV.

Recitatis verò quæ traditę ſunt orationibus; ſub- Nu. 78.
iungenda eſt forma abſolutionis ab excommunicatione, de qua D. Antoninus & Richardus: ille in cit. §. 1. & hic in 4. diſt. 18. art. 10. quæſt. 5. & in verbo Abſolutio 3. num. 2. Angelus & Syluester: ac in verbo Abſolutio ab excommunicat. Caiet. & tum loco citato, tum in ſeq. cap. 27. num 37. Nauarr. ac etiam Sotus & Couar. ille in 4. diſtinct. 22. quæſt. 2. ar. 3. ſub finem & hic in ſæpe citato § 11. num. 7. *verſu Imo & aduerſus*: tradunt quòd eiuſmodi formæ non ſint certa determinatáque verba: itaut abſolutio valeat, non ſolùm ſi dicatur Relaxo tibi excommunicationem, vel Benedico te; vel aliquid æquiualēs: dummodo remotionem excommunicationis ſignificet: vt ex communi Doctorum ſententia poſt Nauarr. in comment. De Iubilæo habet Vgolinus in præced. cap. 30. §. 1. num. 1. prolatúmque ſit cum intentione abſoluendi. Quanquam vt Caiet. monet & attigit Syluest. Abſolutio 6. num. 2. conſuetudo Eccleſiæ obtinuit vt talis abſolutio per verbum, *Abſoluo*, impendatur; quod patet ex forma, quæ in Pontificali Romano proponitur memoratis orationibus ſubiungenda ad abſolutionem excommunicato impendendam: & ex ea quam in foro pœnitentiali, recitatis iiſdem orationibus vſurpandam ad abſoluendum ab excommunicatione pœnitentem, de quo conſtat aliquam incurriſſe, Nauarrus in Enchir. cap. 26. nu. 8. tradit: quæ eſt, Authoritate qua fungor abſoluo te à vinculo excommunicationis, quod incurriſti ob hanc vel illam cauſam: *vt v. g. ob violentam manuum iniectionem in Sacerdotem: vel ob lectionem librorum hæreticorum*: & reſtituo te Sacramentis Eccleſiæ, & communioni fidelium, In nomine Patris & Filij & Spiritusſancti. Amen.

Addit

Nu. 80. Addit verò idem Nauar. Primò, quòd ſi Pœnitens ob multas cauſas excommunicatus ſit, eas in abſolutione exprimendas eſſe; alioqui iuxta communem ſententiam, eſſet tantummodo abſolutus à vinculo illius excommunicationis, cuius expreſſa eſt cauſa, manente vinculo aliarum, quarum cauſæ non ſunt expreſſæ.

Secundò, ſi Pœnitens ob voam tantùm cauſam ſæpius excommunicationem incurrerit, ſufficere vt in abſolutione addatur: toties quoties eã incurriſti.

Tertiò, quamuis hæc ita ſint, tamen ſi Confeſſarius habuerit intentionem abſoluendi Pœnitentem ab omnibus excommunicationibus quibus ipſum irretitum eſſe nouit (eas omnes comprehendendo illis ſuis verbis, Abſoluo te à vinculo excommunicationis) abſoluit ab omnibus, etiamſi in abſolutione non exprimat cauſas omnium: nec addat illa verba: Toties quoties eam incurriſti. Ratio eſt, quia cùm ſola verba, Abſoluo te à vinculo excommunicationis, ſint forma ſufficiens, cæteráque addantur, non ad neceſſitatem, ſed tantùm ad maiorem declarationem eius quod agitur, *ex Vgolino in ſeq. §. 2.* per ea tolli poſſunt omnes excommunicationes, quibus aliquis irretitus eſt, ſi eum tali intentione ab habente ſufficientem iuriſdictionem proferantur.

Quartò, quando Confeſſarius abſoluit Pœnitentem ab aliqua certa excommunicatione, qua ipſum teneri videt, debere adhuc eumdem generaliter ab omni excommunicatione abſoluere ſub conditione; ſi, vel, quantum poſſum, & indiges. Nam ſi hoc faciendum eſt cùm non videt aliqua excommunicatione pœnitentem teneri, vt quotidiana fert Eccleſiæ conſuetudo: quidni etiam facere debeat, cùm videt aliqua teneri.

De mandatis, quæ ſubſequi debent abſolutionem ab excommunicatione.

SECTIO V.

Nu. 81. POſt abſolutionem ab excommunicatione, abſoluens debet abſolutè, virtute iuramenti de quo dictum eſt ſect. 1. facere iuſta ac rationabilia mandata, prout præſcribitur in Pontificali Romano: & tradunt communiter Doctores quorum meminit Sayrus in theſauro caſuum conſcientiæ *lib. 1. cap. 18. nu. 22.* Et ratio eſt quam *tabula 1. cap. 19 §. 9. in principio,* habet Vgolinus: quia ex quo ſe obtemperaturum promiſit, iure merito ſi quid ſibi legitimè mandetur, debet illud facere. Dictum eſt autem iuſta & rationabilia: quoniam, vt oſtendit Nauar. ad princ. cap. 1. De pœnit. diſt 6. nu. 54. ſub finem: aliàs is cui fiunt, poſſet appellare in foro externo, & illa non acceptare in foro pœnitentiali. Mandata verò iuſta, vt docet Vgolin. in præced. §. 5. n. 2. erunt primò, ſi iuxta cap. Ex tenore De ſent. excomm. iniungatur excommunicato à iure, ne contra eum Canonem cuius violatione in excommunicationem incurrit, vnquam veniat: vt verbi gratia, ei qui ſine facultate libros hæreticorum legit, vt numquam ſine facultate legat: & qui iniuſtè percuſſit Clericum, vt numquam iniuſtè percutiat & ſic de aliis criminibus, ob quæ fuerit excommunicatus: non item de cæteris, hoc eſt, de iis propter quæ non eſt excommunicatus, prout addit idem Vgolinus. Cum quo etiam adde, ab eo genere mandati eſſe abſtinendum, ſi probabiliter timeatur quod Pœnitens non ſit illud ſeruaturus; atqueadeo periurium incurſurus. Idquod colligit ex eod. cap. Ex tenore ſub finem: vbi dicitur: ab eo qui excommunicatus eſt propter Clerici percuſſionem, non eſſe exigendum iuramentum, quòd numquam percutiet, ſi ſit eius quem percuſſerit, ſocius: quia vt notat gloſa, propter aſſiduam conuerſationem præſumitur facile peruenturus à verbis ad verbera.

Secundò, mandari poterit vt aliquam pœnam ſubeat: vtpote *iuxta eundem Vgolinum*: vt ſeptem Pſalmos Pœnitentiales ſæpè recitet; aliquibus diebus ieiunet, pauperibus aliquid largiatur; quod mandatum ſub iuramento præſtito ſeruare tenebitur, niſi irrationabile eſſe inueniatur: nempe quia illud implere vel non poteſt, vel non debet. Addit ut in memorato Pontificali poſſe cum mandato exigi cautionem: pro quo facit Cap. Grauem, De ſent. excomm.

Monet item de caſu in quo quis à Sacerdote ob mortis articulum, aliúdve impedimentum legitimò (à quo aliàs non potuit) abſolutus eſt ab excommunicatione reſeruata Superiori, quem adire nõ potuit. Nu. 82.
Monet inquam pro mandato iuſto ac rationabili, iniungendum eſſe tali, vt ſublato impedimento ſe præſentet ipſi Superiori à quo erat abſoluendus: mandata ipſius accepturus: *de quo idem Vgolinus conſequenter.* Seruandum autem eſt diligenter, & Pœnitenti ſeriò inculcandum cap. Eos. De ſent. excommu. quod non implentem idipſum mandatum, reuocat in eamdem excommunicationem.

Supereſt monendum abſolutionem datam excommunicato, denunciandam eſſe, vt intelligatur quæ ei per excommunicationem erant prohibita, iam beneficio abſolutionis licere. Quæ denuntiatio ſeu publicatio ſic fieri debet; vt de ipſa abſolutione perinde conſtet, ac de excommunicatione ante conſtitit. Vnde hęc publica vel occulta eſſe debet ſecundùm quod illa publica vel occulta fuit. De qua re in particulari, plura Vgolinus *tab. 1. cap. 24.* in ordine ad forum externum. Pro foro interno illud tantum admonens, num. 4. in ordine ad idipſum forum, fidem haberi Coofeſſario de licentia pœnitentis teſtificante: præter quem nullus in eo teſtis admittitur ex Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 5. verſu Cæterum quoad modum, &c. Nu. 83.

CAPVT X.

De iis quæ obſeruari debent cùm non conſtat de excommunicatione.

SVMMARIVM.

84 *Abſolutio ad cautelam ſeu ſub conditione, quando & quomodo danda.*
85 *Ea non requirit ante tradita.*
86 *Solutio obiectionis, quòd inde ſequeretur meliorem eſſe conditionem obliuioſi, quàm memoris.*
87 *Nonnunquam conſultum eſt, abſolutioni ad cautelam præmittere exactionem iuramenti.*
88 *Quomodo per abſolutionem ad cautelam tollatur excommunicatio incurſa ob offenſam notoriam.*
89 *Excommunicatio per obliuionem tacita in confeſſione, tollitur per abſolutionem quæ communiter in foro pœnitentiali datur, ſi Confeſſarius ſufficientem habeat poteſtatem.*
90 *Cùm neſcitur an valida ſit excommunicatio, abſolutio datur ad cautelam de iuris benignitate.*
91 *Opponitur aduerſus eam in foro exteriori.*
92 *Non in foro interiori. in quo quatenus ſatisfactio ei abſolutioni præmitti debeat.*
93 *Non ſufficere cautionem aut promiſſionem fieri pro ſatisfactione, cùm quis abſoluitur virtute poteſtatis ad abſoluendum ab omnibus cenſuris, conceſſa in Iubileis, aut in aliis Bullis Pontificiis.*
94 *Dubitans de excõmunicatione tenetur illius abſolu-*

tionem petere: ſiue dubitatio ſit de iure, ſiue de facto: & quacunque de cauſa dubitetur.

Nu. 84 SICVT cùm excommunicatio ſcitur lata eſſe & valida, danda eſt excommunicato abſolutio ſimpliciter, nempe ſecundum formam ſuperiùs expoſitam: ita cùm dubitatur an ſit lata, vel ſcitur quidem lata, ſed dubitatur an valeat, danda eſt ſub conditione; ſiue, vt communiter dicitur, ad cautelam iſtiuſmodi verbis ſecundùm Syluestrum, Abſolutio ſexto num. 2. & Nauar. in Enchir cap. 26. num. 10. Si teneris aliquo vinculo excommunicationis, à quo poſſum te abſoluere, ego abſoluo te, & reſtituo te Sacramentis Eccleſiæ & communioni fidelium: In nomine Patris & Filij & Spiritusſancti. Niſi quòd ex communi ſententia, *vt Nauarr. ibidem addit*, neceſſe non eſt adiungere, Reſtituo te Sacramentis Eccleſiæ, & communioni fidelium; quia eo ipſo quòd excommunicatus abſoluitur, illis reſtituitur. Vnde intelligimus per ea verba quæ Polancus habet in ſuo direct. Abſoluo te à vinculo excommunicationis, in quantum poſſum & indiges; ſufficienter hanc de qua agimus abſolutionem ad cautelam impendi.

De obſeruandis cùm neſcitur an excommunicatio incurſa ſit.

SECTIO PRIOR.

Nu. 85. CÆterùm cùm dubitatur an incurſa ſit excommunicatio, vt cùm Pœnitẽs conſcientia prout potuit ſufficienter examinata, neſcit ſe aliqua ligari; nihil eorum quæ ante poſita ſunt de iuramento, ſatisfactione, precibus & mandatis neceſſe eſt ſeruari: vt Nauar ad princip. primi cap. De pœniten. diſtin. 6. num. 66. confirmat ex conſuetudine iamdiu in Eccleſia vſitata, quâ illis non ſeruatis, Confeſſarij antequam à peccatis Pœnitentem abſoluant, etiam neſcientem ſe excommunicatum, ad cautelam à cẽſuris abſoluunt quantùm is indiget & ipſi poſſunt. Quanquam negandum non eſt, quin vt idem Nauar. addit, Pœnitens ipſe debeat ſaltem eſſe eo animo, vt ſi ſe excommunicatum ſciret, ſatisfaceret: & cùm primum tale quid fortè reſciuerit, ſatisfacturus ſit. Debeat, inquam, propter obligationem quam haberet reſarciendi iniuriam alteri à ſe illatam: cui quantum poteſt, ſatisfieri pœnitentiale forum exigit, iuxta ca. 1. n. 14. quæſt. 6. Pœnitens verò, qui ignorat iniuriam à ſe illatam, non poteſt eidem ſatisfacere aliter, quàm præbendo ſe paratum ad ſatisfaciendum vbi res innotuerit.

Nu. 86. Sed opponi poteſt ſequi ex dictis, obliuioſum ac minus diligentem, melioris conditionis eſſe, quàm memorem ac diligentem in cognoſcenda excommunicatione à ſe incurſa: quandoquidem cognoſcenti, non autem ignoranti, antedicta iniunguntur ad conſequẽdum abſolutionis beneficium. Ad quod idem author conſequenter reſpondet, meliorẽ eſſe melioris & diligentioris conditionem, quoad animæ commodum, quod ſolum in foro pœnitentiali ſpectatur. Certum enim eſt, maius eſſe animæ meritum confitentis peccatum, & pro eo ſatisfacientis, quàm non confitentis quantumuis contingat, *quia obliuio eſt excuſabilis*, tã idipſum peccatum quàm cenſuram ei annexam, tolli cum aliis peccatis & cenſuris, de quibus ſpecialis in confeſſione facta eſt mentio: interueniente abſolutione accepta à Sacerdote prædito poteſtate ad id ſufficiente.

Nu. 87. Admonet præterea videri cõſultum, vt ab iis qui ratò confitentur, & quos alicunde cenſuras incurriſſe probabiliter dubitatur, iuramentum ante abſolutionem exigatur de faciendo, quam poterunt commodiſſimè, & citiſſimè quidquid debent, ſi de aliqua cenſura qua irretiantur, notitiam inpoſterum habeant. Ab aliis autem neque præſtari debere, neque peti conſultum eſſe: imò neque ab illis prioribus id exigendum eſſe contra conſuetudinem iampridem receptam, ſi nollent libenter præſtare.

Ac demum congruenter à ſe antedictis, idem Nauarrus conſequenter num. 68. 69. & 70. ſtatuit: primò ſi quis adhibita iuſta curâ reuocandi in memoriam peccata ſua, ad cautelam abſolutus ſit ab excommunicatione, eo modo quo propoſuimus, ipſum liberũ reddi etiam ab excommunicatione in quam incurrerit ob notoriam offenſam pro qua ſatisfactio facienda erat antequam abſolueretur: dummodo ipſe eſſet ea mente, vt ſi illius meminiſſet, ſtatim ante abſolutionem ſi potuiſſet, ſatisfacturus eſſet ac præſtiturus quod pro tali offenſa deberet. Nu. 88.

Statuit ſecundò iuramentum, ſatisfactionem, preces, & mandata, *de quibus in preced. cap* non eſſe de ſubſtantia abſolutionis: cùm hæc ſine illis valere poſſit.

Statuit tertiò, illum qui confeſſus eſt alicui qui Nu. 89. potuit ipſum abſoluere ab omnibus peccatis & cenſuris, poſſe a reſeruatis, quæ confiteri oblitus fuerit, abſolui poſtea à quouis Sacerdote inferiori: quod ipſe aliis citatis habet etiam ad cap. Conſideret, De pœniten. diſtinct 5. §. Cautus ſub finem. Vbi vult id intelligi dummodo Confeſſarius abſolutioni à peccatis præmiſerit abſolutionem à cenſuris, quatenus opus eſſet, & ipſe poſſet: ſicut communiter fit per vſu receptam formulam, Abſoluo te imprimis à vinculo excommunicationis, ſuſpenſionis & interdicti in quantum poſſum & indiges, deinde, Abſoluo te ab peccatis tuis. Intellige autem iuxta eumdem, ſiue expreſsè præmiſerit ſiue tacitè, propter dictum illud Gerſonis; Quòd Confeſſarius qui recta intentione ſuper Pœnitentem dixit Abſoluo te à peccatis, In nomine Patris & Filij & Spiritusſancti: non ſolùm à peccatis, ſed etiam à cenſuris abſoluiſſe iudicandus ſit.

De obſeruandis cùm dubitatur an excommunicatio ſit valida.

SECTIO POSTERIOR.

CVm autem ſcitur quidem, cõmiſſum eſſe à pœnitente factu, propter quod excommunicatio decreta eſt; ſed neſcitur an ſit valida, id eſt, an propterea ipſe ligetur, eo quod opponat ſententia continere errorem intolerabilem, aut fuiſſe latam poſt legitimã appellationem, aut ab eo à cuius iuriſdictione exemptus eſſet, aut aliquid aliud eiuſmodi: eidem Pœnitenti petenti abſolui, abſolutio ad cautelam tantùm (*vt Nauar. notat ad cap. Alma mater 1. par. §. 12. num. 7.*) ex quadam iuris benignitate & gratia impenditur: quia non petit ſimplicem abſolutionem humiliter confitens ſe excommunicatum; ſed potius negat excommunicationem, qui ideo de rigore non foret abſoluendus, ſed ſolùm admittendus ad probationem eius, quod allegauerit ad oſtendendam inualiditatem excommunicationis. Nu. 90.

De cuiuſmodi gratia iuris, apertè conſtat ex cap. Nu. 91. Solet, De ſenten excomm. in 6. vbi definitur dictam abſolutionem petenti, non eſſe negandam, quamuis in contrarium ſe excommunicatur, vel pars aduerſa opponat: niſi forte illum aſſerãt pro manifeſta offenſa

offenſa excommunicatum eſſe: in quo caſu indulgendus eſt aſſerenti terminus octo dierum, vt ſi probauerit quod opponit, non relaxetur ſententia, niſi priùs ſufficiens præſtetur emenda, vel ſi offenſa dubia proponatur, competens caotio de parendo iuri.

Ex qua definitione quamuis ſequatur, quòd ante examinationem inualiditatis poſſit Pœnitens ad cautelam abſolui ab excommunicatione, quam dicit inualidam: nihilominus (vt loco cit. Couar. poſt Innocen. & alios nonnullos docet) quando inualiditatis cauſa adfertur defectus iuriſdictionis in excommunicatore; ſemiplena ſaltem probatio eiuſdem defectus requiritur, antequam debeat abſolutio impendi: ne Iudici ordinario paſſim fiat illuſio. Quod item faciendum addit, quando cauſa inualiditatis adfertur, quòd appellatio præceſſerit latam ſententiam excommunicationis.

Nu. 92. Sed hæc intelligenda ſunt tantùm quoad forum contentioſum. Nam in foro pœnitentiali ſtatur confeſſioni pœnitentis: neque auditur contra eum aduerſarius, ne quidem opponens quòd is pro manifeſta offenſa excommunicatus ſit, iuxta Nauar. *in Enchir. cap. 27. nu. 172. ſeu in regulis Confeſſariorum circa finem verſ. 6.* Quæ tamen differentia non eſt extendenda ad ſatisfactionem, vt idem admonet. Quod enim per cit. cap. Solet, ſatisfactio præmittenda eſt abſolutioni ad cautelam, quando offenſa eſt manifeſta: & competens cautio, quando eſt dubia: non tantùm in foro exteriori locum habet, ſed etiam in interiori. Non enim vt citatio, vel oppoſitio facta ab aduerſario aliena eſt à foro interiori, ſic & ſatisfactio vel cautio competens; ſed tam hęc quàm illa ei quoque congruit. Itaque excommunicato agnoſcente offenſam propter quam excommunicatus eſt veram eſſe, is prius cogendus eſt ſatisfacere, quàm ei petenti impendatur abſolutio: Sin dubitet an offenſa ſit vera, dare cautionem. Quamquam in caſu talis dubitationis poteſt quoad internum forum, ſufficere firmum propoſitum ſatisfaciendi debito vel offenſæ, ſi eam veram eſſe apparuerit prout in præcedent. verſ. 4. Nauar. ipſe addit.

Nu. 93. Simul admonens id locum non habere quando Confeſſarius abſoluit tanquam delegatus, cui non eſt ſpecialiter commiſſa abſolutio ad cautelam, ſed (prout fieri ſolet in Iubilæis & aliis Bullis Papæ) abſolutio ſimpliciter ab omnibus peccatis & cenſuris. Nam talis, non ſolùm cùm Pœnitens de offenſa certus eſt: ſed etiam cùm dubitat, nequit ad cautelam ſine præuia ſatisfactione abſoluere cum ſola cautione: & multo minus cum ſolo firmo propoſito ſatisfaciendi cùm primum conſtiterit de veritate.

Ad quod facit quod Couar. tradit *in citato num. 7. verſu Iudex verò*: abſolutionem ad cautelam eſſe extraordinariam & inductam Apoſtolicæ Sedis quadam gratiâ: ideóque non eſſe cuiuis Iudici permittendam, vbi non fuerit ſpecialiter à iure permiſſa.

Nu. 94. Si quæras, An taliter dubitans teneatur abſolutionem petere. Sylueſter Abſolutio. 3. quæſt. 14. reſpondet teneri. Sed cum Thom. Sanchez in opere morali lib. 1. cap. 10. num. 56. & tribus ſequen. notanda ſunt ſequentia. Primũ eſt: Dubitantem an lata ſit excommunicatio, vel an commiſerit quis actum pro quo ea lata eſt: ſi poſt factam diligentem inquiſitionem non potuerit vinci dubitatio, non teneri quem, abſolutionem petere: quia probabilis ignorantia excuſat, vt à peccato, ſic & ab excommunicatione iuxta dicenda in ſeq. cap. 11. ſect. priore *ſeu à num. 198.* Secundum eſt. Quando certò conſtat excommunicationem latam eſſe, & dubitatur, an ea ſit valida ob defectum iuſtæ cauſæ, aut alium contra ius commiſſum in ea ferenda, petendam eſſe abſolutionem: quia Inferiori incumbit ſententiæ Superioris obedire, non item eam examinare, ſiquidem regendi ratio alioqui deſtrueretur in detrimentum boni communis vt D. Thomas bene notat in quodlib. 4. num. 14. Tertium eſt. Quando verba ſententiæ clarè ſonant excommunicationem latam, petendã eſſe abſolutionem. Nec obſtabit dubium de intentione ſiue excommunicantis, ſiue illius in cuius fauorem lata eſt excommunicatio: vtrum fuerit tantùm ad incutiendum timorem, an verò ad ligandum. Quia tale dubium non impedit: quin ſententia lata accipi debeat prout verba ſonant. Quodſi ſententia concepta eſſet talibus verbis, ex quibus redderetur dubium, an abſolutè latam, an verò comminatoriam tantùm excommunicationem contineret; non eſſe neceſſe abſolutionem petere: quia eſſet dubium iuris, in quo (vt antè habitum eſt) adhibitâ diligentiâ in eo vincendo, excuſatio datur per ignorantiam probabilem. Quartum eſt. Cùm de excommunicatione conſtat, & dubitatur an iam ſit accepta abſolutio, eam peti debere argumento cap. Sicut, de ſenten. excommun. Quintum eſt. Quando excommunicata eſt conditionalis, & de impletione conditionis dubitatur, non eſſe obligationem petendi abſolutionem: quia cùm talis excommunicationis valor, ex conditionis adimpletione pendeat, ea non ligat donec impleta ſit eadem conditio: itaut dubitare an ea ſit impleta, ſit pariter dubitare, an ſententia haberi debeat pro lata. Quod dubium eſt iuris, ideóque excuſans, ſi adhibitâ morali diligentiâ vinci non potuit. Sextum eſt, Appellationem à ſententia excommunicationis de qua dubitatur, an ſententiam ipſam præceſſerit, non obſtare quin abſolutio peti debeat: quia excuſatio incerta, non adimit obligationem. Pro quo facit cap. Cùm tu De teſtibus & atteſtationibus.

Explicatio ſpectantium tum ad validitatem excommunicationis: tum ad cauſas ab excommunicatione excuſantes, quorum notitia requiritur ad vſum legitimum abſolutionis ab excommunicatione.

CONfeſſarius in vſu abſoluendi ab excommunicatione debet inſtructus eſſe non tantùm de antedictis: ſed etiam de ratione iudicandi, an excommunicatio qua Pœnitens apparet irretitus, valida ſit néene, ſique eſſe videatur: an aliqua detur cauſa ipſum ab illa excuſans: atque ſi non detur, an excommunicatio ſit reſeruata. De quoquidem tertio vniuersè poſſunt ſufficere dicta in præced. lib. 8. à cap. 4. & in lib. 1. cap. 11. In particulari verò de lata in percuſſorem Clerici vel Monachi, iam dictum eſt in appendice ad memoratum librum 1. De latis in Bulla Cœnæ Domini, reſiſtendo peculiariter earum abſolutioni, dicemus in præſentiarum. De cæteris verò quoad earum reſeruationem nihil occurrit dicendum: niſi idipſum quod in memorata appendice dictum eſt, quoad reſeruationem latæ in percuſſorem Clerici; accommodandum eſſe *ob paritatem rationis*, ad reſeruationem vniuſcuiuſque illarum ac particulares materias earumdem commodius expendendas propriis locis in ſequenti parte, tomo ſecundo maximè. Iam verò de duobus prius propoſitis ad eorum explicationem, docendum eſt quid, & quotuplex ſit excommunicatio: à quo, in quem, qua de cauſa, & quo modo ferri debeat vt valida ſit. Item qua ratione cognoſcatur eam incurſam eſſe: & quæ ab ea incurrenda excuſent. Quapropter ſextũ huius

libri caput erit de definitione & diuiſione excommunicationis. Septimum de eo a quo debet excommunicatio ferri, vt valida ſit. Octauũ, de eo in quem ferri debet. Nonum, de cauſa ob quam ferri debet. Decimum, de modo quo ferri debet. Vndecimum, de iis quæ ab ea incurrenda excuſant, quantumuis aliàs ſit valida. Duodecimum, de ratione qua cognoſcendum eſt an ea ſit incurſa. Reliqua verò ponentur in explicatione Bullæ Cœnæ Domini.

CAPVT VI.

De definitione & varia diuiſione excommunicationis.

SVMMARIVM.

95 *Definitio excommunicationis: ad cuius declarationem proponitur varietas bonorum, in quibus Chriſti fideles communicant.*
96 *Diuiſio excõmunicationis in generalẽ & ſpecialem.*
97 *Diuiſio eiuſdem in eam quæ eſt à iure, & in eam quæ eſt ab homine.*
98 *In quo maximè differant duæ illæ excommunicationis ſpecies.*
99 *An ex conſuetudine ſit aliqua excommunicatio.*
100 *Diuiſio excommunicationis in comminatoriam, & latæ ſententiæ.*
101 *Diuiſio in Papalem, Epiſcopalem, & communem.*
102 *Diuiſio in iuſtam & in iniuſtam.*
103 *Tres caſus in quibus excommunicatio cenſetur iniuſta.*
104 *Subdiuiſio iniuſtæ in validam & inualidam.*
105 *Quando ex parte excommunicantis excommunicatio ſit nulla.*
106 *Quando ex parte cauſæ, propter quam fertur.*
107 *Quando ex parte modi quo fertur.*
108 *Diuiſio in abſolutam & conditionalem.*
109 *Quid ſit tenendum de excommunicatione lata in aliquem, niſi intra certum tempus ſoluat creditori, & hic illi proroget terminum præſcriptum.*
110 *Diuiſio excommunicationis in maiorem & minorem.*
111 *Sententia eorum qui peccatum mortale faciunt ſpeciem excommunicationis, cum illius refutatione.*
112 *Ratio diſcernendi inter excommunicationem maiorem & minorem.*

Definitio excommunicationis.

SECTIO I.

Nu. 95. QVID in genere ſit excommunicatio, illa definitio explicat; qua dicitur cenſura Eccleſiaſtica, à Canone vel à Iudice Eccleſiaſtico prolata, priuans communione fidelium. In cuius declarationem aduerte, cenſuram eſſe correctionem culparum, illámque eius generis, vt ſola poteſtate eccleſiaſtica poſſit inferri, & auferri. Præterea communionem fidelium poſſe eſſe, vel ipſorum prout homines ſunt, vel prout fideles ſunt: prioréque modo vel eſſe interiorem, nempe in natura humana, in qua omnes communicamus; vel exteriorem, nimirum in cõuerſatione ciuili, quã homines inter ſe communicãt colloquiis, ſalutationibus, conuiuiis, & negotiorum tractatione. Poſteriore autem modo poſſe eſſe; vel in donis interioribus ſiue fidei, ob quã in fidelium nomine ipſi communicant: ſiue charitatis ob quam ipſi conſtituunt Sanctorum cõmunionem: cuius eſt mentio in Symbolo: in quo ſicut præcedens articulus Credo Sanctam Eccleſiam, pertinet ad fidem: ita ſubſequens Sanctorum communionem, pertinet ad charitatem quã viua Chriſti membra cõglutinantur (*quod habet Sotus in 4. diſt. 22. quæſt. 1. art. 1. col. 6.*) vel eſſe poſſe in Eccleſiæ intentione, ſecundùm quam fideles communicant in precibus communibus, ſiue quas Clerici quatenus Eccleſiæ miniſtri faciunt: vel in rebus exterioribus, qualia ſunt templa & cœmeteria: vel demum in rebus partim interioribus partim exterioribus, qualia ſunt ſacramenta. hocque modo accipi debet diſtinctio communionis fidelium in interiorem, exteriorem & mediam, vſurpata ab authoribus quorum pleroſque commemorat Couar. *ad cap. Alma mater De ſent. excommunic. in 6. in initio numeri 2.*

Cùm autẽ hæc ita ſint, non ſolet quidem Eccleſia per excõmunicationẽ priuare fideles bonis naturalibus; ſolet tamen conuerſatione ciuili: quod facit congruenter ſacræ Scripturæ. Nã D. Paulus in priori ad Corinth. cap. 5. prohibet cõuerſari cum fornicariis: & in poſteriori ad Theſſ. cap. 3. cum iis qui non obediunt verbo ipſius, & D. Ioannes in Epiſt. 2. cum qui non affert doctrinam veram, nõ eſſe recipiendum in domum, nec aue ei dicendum. Quod ſi quis opponat ciuilem conuerſationem conuenire homini ex quadam naturæ lege; homo enim ex natura ſua eſt animal ciuile: ideoque non videri conſentaneũ vt Eccleſia hominibus illa interdicat. Reſpondetur, Eccleſiam interdicere alicui conuerſatione ciuili, quia licet ſit naturæ hominis conſentanea: ipſa tamen per quorumdam vel infirmitatem, vel malitiam pernicioſa eſſe poteſt diſciplinæ Eccleſiaſticæ: cui vt conſulatur poteſt aliquis ea ipſa priuari. Nam alioqui nec conſentaneum eſſet quemquam a Magiſtratu ciuili conici in carcerem.

Quod attinet ad bona fidelium vt fideles ſunt: internis quidem donis fidei & charitatis, Eccleſia non ſolet per excommunicationem priuare. Neque enim ob hæreſim; aut aliud peccatum mortale aliquem excommunicans, eum priuat fide aut charitate: ſed ſupponit his eſſe priuatum ſua voluntate: fide quidem per hæreſim aut aliam infidelitatem: charitate verò per quodcumque peccatum mortale. De qua re pleniùs Vgolinus in tab. 2. de cenſuris cap. 9. §. 7. Communibus verò precibus, & Sacramentorum, aliarúmque rerum Eccleſiaſticarum vſu, priuare ſolet: quod alibi tractandum eſt, nimirum libro vltimo, tract. 1. Quotuplex verò in genere ſit excommunicatio, variis diuiſionibus tradi ſolet: quarum vna tantùm eſt generis in ſuas ſpecies, nempe in maiorem & minorem. Cæteræ enim ſunt ſubiecti in ſua accidentia; de quibus ſigillatim eſt deinceps dicendum.

Diuiſiones excommunicationis in generalem, & ſpecialem: à iure, & ab homine.

SECTIO II.

PRIMA igitur diuiſio eſt in generalem & ſpecialem: illa eſt, quæ generaliter fertur in eum qui hoc vel illud fecerit: hæc verò, qua aliquis excommunicatur nominatim, id eſt, expreſſo nomine proprio ipſius: aut ſaltem (quod habet Sotus *in ſequ. art. 4. col. 2.* & Couarr. *ad memor. cap. part. 1. §. 2. nu. 8.*) appoſitis aliquot ſignis, quę certò & indubitáter ipſum demonſtrent, deſignéntve tam ſpeciatim, quam ſi proprio nomine exprimeretur. Vnde pro nominatim excommunicato habendus non eſt is, qui egerit contra canonem quo excommunicatio imponitur Nu. 96.
omni

omni facienti certum quid, vt clericum vel monachum percutienti; quantumcumque apertè conſtiterit, factum ipſum pro quo impoſita eſt excommunicatio, perpetratum eſſe ab eo: id quod Couarr. adhuc habet loco citato. Vbi aduerte obiter generalem excommunicationem ſemper ferri ſuppoſita conditione peccati futuri, vt ipſum impediatur. Particularem verò, ferri ad emendandum peccatum præteritum à quo non vult quis reſipiſcere, ferturq; aliquando abſolutè, aliquando ſub conditione futura: v. g. niſi intra aliquod determinatum tempus ſatisfecerit.

Secvnda diuiſio excommunicationis, eſt in eam quæ à iure & in eam quæ ab homine imponitur. Illa autem dicitur eſſe à iure impoſita, quæ ab habente authoritatem ſtatuendi ius eccleſiaſticum (vt ordinariam habent, Epiſcopi, & Epiſcopo ſuperiores, atque Concilia tum generalia, tum prouincialia: atq; extraordinariâ inferiores Epiſcopo habere poſſunt ex commiſſione aut priuilegio, aut ex conſuetudine aliqua legitimè præſcripta) perpetuo ſtatuto lata eſt: quod poſt D. Anton 3. *par. tit. 24. cap. 74.* annotant Caiet. *verbo Abſolutio ſub finem*, Sylueſter *verbo excommunicatio* 1. §. 3. Qui addit eam eſſe duplicem vnam à iure communi, id eſt, à iure quod vel in Concilio generali, vel a Summo Pontifice ſtatutum, ligat fideles per totam Eccleſiam: alteram à iure ſeu conſtitutione particulari ſancitam in Concilio prouinciali, vel in ſynodo alicuius diœceſis, vel à Sedis Apoſtolicæ Legato alicuius prouinciæ, vel ab Epiſcopo. Quæ perpetua quidem eſt, ſicut præcedens: ſed non extenditur ad loca quæ ſunt extra eam diœceſim vel prouinciam: vt nec iuriſdictio eius à quo eſt lata.

Ab homine verò eſſe excõmunicatio illa dicitur, quæ ab habente authoritatem (de quo in ſeq. cap. 7.) lata eſt abſque intentione faciendi conſtitutionem aliquam perpetuam; ſed tantùm ad tempus, ſiue definitum ſiue indefinitum: nempe, *ex Sylu. ibid.* vt ad tempus prouideatur alicui vel aliquibus perſonis: vt ſi à Summo Pontifice excommunicentur omnes, qui in colloquio cum monialibus turpia verba vſurpauerint, vel qui ſe immiſcuerint alicui certo negotio: vt v. g. qui ad aliquod bellum in Eccleſiæ perniciem exortum, profecti fuerint de nouo.

Nu. 98. Cæterùm à D. Anton. loco cit. poſt Palud. *in 4. diſtinct. 18. quæſt. 5. art. 2.* & poſt vtrumque à Nauarr. *in Enchir. cap. 27. num. 2.* imo & ab aliis communiter, diſcrimen inter haſce duas ſpecies conſtituitur præcipuè; quòd excõmunicatio ab homine, ceſſet mortuo, aut ablato ab officio illo, à quo lata eſt, niſi confirmetur à ſucceſſore, argumento capituli Ex reſcripto de locato & cõducto: ex quo habetur vnum legatum, poſſe alterius, cui ſuccedit, ſtatutum confirmare. Ceſſat, inquã, comparatione eorum qui illam non incurrerunt, eo à quo lata eſt fungente adhuc officio ſuo; prout notant Palud. loco cit. & Panorm. *ad cap. A nobis 1. De ſentent. excommun. num.* 12. Itaque ſi Epiſcopus aleatores excommunicauerit: ipſo mortuo, aut ab Epiſcopatu depoſito, ceſſat illa excommunicatio, excepto quòd illi, qui ipſo adhuc tenẽte Epiſcopatum eam incurrerunt, permaneant irretiti, debeántque petere abſolutionem ab eo qui ſuccedit in eadem iuriſdictione, aut à Superiore ipſius iuxta cap. Si Epiſcopus 11. quæſt. 3. Excommunicatio verò à iure niſi à ſucceſſore aut à Superiore eiuſdem abrogetur, permaneat defuncto eo qui tale ius condidit iuxta cap. finale de officio Legati: in quo decernitur ſtatuta Legati durare etiam finita legatione.

Porro quamuis, vt notat Panormit. *ad rubricam, De ſentent. excommunic.* & poſt eum Sylu. *loco citato*, excommunicatio minor ab homine, non ſit in vſu:

negandum tamen non eſt quin omnis ille qui maiorem ferre poteſt, minorem quoque ferre poſſit, prout oſtendit Couar. *ad cap. Alma mater 1. partis §. 8. numero 5.*

Quærit autem Sylueſter ibidem, Num præter excommunicationem à iure & ab homine aliqua ſit à conſuetudine: reſpondétque nullam eſſe: quod etiam docent D. Anton. in memorato cap. 74. & cum Hoſtienſi Angelus excommunicatio 1. num. 6. ac cum Roſella Nauarr. in Enchir. cap. 27. num. 7. vbi moderationem hanc adhibet (vt & Angelus) niſi conſuetudo approbata ſit à Summo Pontifice, aut ab alio Prælato quoad ſuos ſubditos: quia tũc ea vim haberet ſtatuti. Adde etiam ex Sylu. ibidem niſi habeat (vt ille loquitur) obſeruationem & opinionem hominum, quòd ſic faciens excommunicatur: quia & tunc aut verè aut præſumptiuè cenſetur conſtitutio edita. Nu. 99.

Excommunicationis diuiſiones in comminatoriam & latæ ſententiæ: in Papalem, Epiſcopalem, & communem.

SECTIO III.

Tertia diuiſio excommunicationis eſt in comminatoriã, & latæ ſentẽtiæ. Comminatoria eſt, quam Superior ferre, cognitâ causâ, Iudici imperat: neque incurritur antequam is illam tulerit. Latæ ſententiæ verò eſt, quæ ipſo facto, propter quod lata eſt, incurritur. Iſtiúſque generis eſſe *ex D. Antonino 3. part tit. 24. cap.* 74. cenſenda eſt, cum fertur his verbis: Præcipimus vobis ſub pœna excõmunicationis quam ex nunc, prout ex tunc: & ex tunc prout ex nunc in vos ferimus; aut cum quidpiam mandatur aut prohibetur expreſsè ſub pœna excõmunicationis latæ ſententiæ: aut cùm ex forma verborum patet Prælati voluntatem eſſe ſententiam ferre: vt cum dicit, Propter hanc vel illam cauſam excommunicamus te, vel vos, aut eum vel omnes qui hoc crimen admiſerint; aut cùm vſurpatur verbum præteriti temporis, ſit excommunicatus; ſit innodatus ſententia excommunicationis; aut aliud æquiualens. Nu. 100.

Comminatoria verò eſſe cenſetur, cùm abſolutè & ſine additione quidpiam prohibetur ſub pœna vel interminatione excommunicationis, aut anathematis; vel is qui fert excommunicationem vtitur verbo futuri temporis, hoc modo. Qui hoc vel illud fecerit excommunicetur: niſi addat ipſo facto; vel ipſo iure, vel eo ipſo, vel aliud ſimile ex quo latam ſententiam eſſe appareat. Quibuſcumque enim verbis Superior ſubditum excommunicet, modò ei voluntatẽ ſuam de ferenda tunc excommunicationis ſententia exprimat, cenſenda eſt excommunicatio latæ ſententiæ: itaut nihil referat *ex D. Anton. loco cit.* vtrum Iudex dicat: excommunico te; aut ſcias te excommunicatum: aut te excommunicatum agnoſce; aut te habeas pro excommunicato; aut te excommunicatum reputes: dummodo huiuſmodi verba exprimant voluntatem intentionémve ipſius de præſenti: quoniã verba ſeruiunt intentioni, non contra ex ea. Humanæ aures 22. quæſt. 5. Cùm autem dubitatur de intentione, eligenda eſt (inquit D. Anton. congruẽter doctrinæ tradendæ in ſequenti lib. 13. num. 98.) tutior via: vt ſcilicet is qui in talem ſententiam incurrit, ſe reputet excommunicatum: ob periculum irreuerenter in diuinis communicandi cum alijs, aut ob ſcandalum eorumdem. De ratione cognoſcendi num lex pœnalis ferendam an verò latam ſententiam contineat, dicemus plenius in ſequenti lib. 13. num. 258. & nonnullis ſequentibus.

Nu.101. QVARTA diuiſio excommunicationis eſt in Papalem, Epiſcopalem, & communem. Dicitur autem Papalis cuius abſolutio ſanctæ Sedi Apoſtolicæ reſeruata eſt; à quocunque authoritatem habente impoſita ſit, etiam inferiore Papæ: vt poſt Caiet. *in verbo excommunicatio cap.* 22. annotat Sotus in 4. *diſtin.* 22. *quæſt.* 2. *art.* 3. *conc.* 2. Adferens in exemplum excommunicationem in incendiarios ex cap. Tua nos De ſentent. excommunic. quæ non eſt lata à Papa, & nihilominus ei reſeruata eſt. Epiſcopalis verò dicitur, cuius abſolutio à iuris conditore reſeruata eſt Epiſcopo. Communis denique dicitur, cuius abſolutio nec Summo Pontifici, nec Epiſcopo reſeruata eſt: ſiue à Summo ipſo Pontifice, aut ab ipſius delegato; ſiue à Concilio generali aut prouinciali; ſiue ab Epiſcopo per ſuum aut per Synodale ſtatutum lata ſit: ſed ab ea quilibet abſoluere poteſt, qui aliàs poteſt abſoluere a peccato, propter quod ea eſt lata.

Diuiſio excommunicationis in iuſtam & iniuſtam.

SECTIO IV.

Nu.102. QVINTA diuiſio excõmunicationis eſt in iuſtam & in iniuſtam. Illa eſt, quam is fert qui debet & propter quod, ac quomodo debet: hæc verò, quam contra fert, is qui non debet aut ob aliud, aut aliter quàm debet. Cui definitioni congruenter gloſa ad cap. Sed ponatur 11. quæſt. 3. diſtinguit tres caſus inſinuatos in cap. Epiſcopus Presbyter, eadem quæſt in quibus excommunicatio iniuſtè fertur.

Nu.103. Primus eſt ex parte ferentis, cùm is ad ferendum nõ adducitur zelo iuſtitiæ, ſed irâ, vel odio, quod quidem eſſe contra ius, patet ex ead. qu. cap. Illa. Secundus eſt ex parte cauſæ: nempe quãdo ea eſt nulla, aut falſa, per falſos teſtes probata; aut non eſt ſufficiens ad excommunicationem *(hoc quando contingat exponetur in ſequen. c. 9.)* quod item eſſe contra ius certum eſt ex cap. Sacro. De ſentent. excommunic. & ex cap. Cùm medicinalis, eod. tit. in 6. Tertius eſt ex parte modi: nempe cùm non præmittitur competens admonitio *(de qua in ſequen. cap. 10.)* nec fertur excommunicatio præſentibus perſonis idoneis, per quas admonitio probari poſſit: quod eſt contra ius in cit. cap. Sacro. Vbi tamen aduerte admonitionem non requiri, niſi ſententia excommunicationis feratur ob culpas præteritas. Nã cùm ob futuras fertur, ſufficit ipſa prohibitio, quæ rationem habet admonitionis. Vnde cùm excommunicatio à iure ad futura tantùm peccata puniẽda inſtituatur, ex cap. Cognoſcentes De conſtitut. non requirit admonitionem antegreſſam.

Nu.104. Subdiuidi quoque ſolet excommunicatio iniuſta in validam, & in inualidam ſeu nullam. Valida eſt quæ ſortitur effectum ſuum ligandi (quod contingit, quando iniuſtitia non tollit ea quæ ad excommunicationem ſunt neceſſaria ſimpliciter) proindéque timenda eſt perinde ac iuſta, iuxta illud D. Gregorij relatum 11. q. 3. c. 1. Sententia paſtoris ſiue iuſta ſiue iniuſta timenda eſt. Et ratio eſt: quia ligat tam in foro interno quàm in externo, prout notat Nauar. *in Enchir. cap.* 27. *num.* 3. & latiùs tractat Vgulinus *De cenſuris tab.* 1. *cap.* 13. §. 3. Inualida verò eſt, quæ effectum non ſortitur, nec quoad externum, nec quoad internum forum; niſi quòd pro vitando ſcandalo obliget ad obediendum, donec vulgus (inquit Nau. ſub finem citati num. 3.) cauſas nullitatis, *etiamſi tam notas ſapientibus*, ſibi perſuadeat, aut certè perſuadere debeat: prout tunc debet cùm quis, ſicut excommunicatus eſt publicè aut pro tali denuntiatus; ita etiam promulgatur poſtea de ipſo publicè, quòd ſententia in eum lata fuerit inanis nullarumve virium. Iſtud ſignificatur in cap. Qui iuſtus eadem quæſt. 4. cum dicitur, Iuſtum cum iniuſte maledicitur, etiamſi non teneatur apud Deum, ſententiæ tamen parere debere: ne ex ſuperbia ligetur, qui prius ex puritate conſcientiæ abſolutus tenebatur. Caſus in quibus excommunicatio inualida nullave eſt, gloſa ad cap. Præſenti De ſentent. excomm. in 6. ponit 12. quos & alios eiuſdem generis ita poſſumus diſtinguere; vt quoſdam dicamus eſſe ex parte ferentis excommunicationem, quoſdam ex parte cauſæ propter quam ea fertur, & quoſdam ex parte modi quo ea fertur.

Ex parte igitur illius qui ſententiam fert, in his caſibus excommunicatio eſt nulla. Primò, cum non intendit ligare: quia excommunicatio vires ſuas habet ex intentione excommunicantis: perinde ſcilicet ac lex ex intentione legiſlatoris. Id quod Panormit. notat ad cap. Ex parte de officio Iudicis Ordin. num. 6. Deinde cum non eſt Iudex illius in quem fert ſententiam: nec ius habet in ipſum. Pro quo facit illud quod ex cap. Ad audientiam De conſuetud. habetur: ſententiam a non ſuo Iudice latam; nullam obtinere firmitatem. Tertiò, cùm Iudex, quamuis ſit proprius, eſt tamen excommunicatus; ex cap. Miramur. 24. qu. 1. aut ſuſpenſus à iuriſdictione; ex cap. Quia De conceſſ. præbendæ. Denique ſi ferat ſententiam in caſu ſibi non permiſſo; ex cap. Cùm capella De priuileg. & exceſſibus vbi Pontifex ſtatuit canonicos ſacelli Ducis Burgundiæ non eſſe excommunicatos ab Epiſcopo Lingonenſi ea ex parte qua exempti ſunt ab ipſius iuriſdictione. Nu.105.

Ex parte verò cauſæ propter quam fertur, excommunicatio nulla eſt, quando illa continet errorem intolerabilem; ex cap. Per tuas De ſentent. excommunic. ſicut ea cenſetur continere (ex gloſa ibid. ad verbum Intolerabilem errorem) quæ datur aduerſus aliquem, vt impediatur facere quod eſt licitum, & ex virtute. vt v.g. dare eleemoſynam pauperi; aut repetere legitimè pecuniam ſibi iuſtè debitam. Vel ex aduerſo compellatur facere aliquid illicitum; vt debitum reddere vxori putatiuæ; aut quodcumque aliud peccatum committere, etiam veniale tantùm: *prout notat* Sylu. *excommunicatio* vltimo nu. 1. Adde, aut eo quod non fecerit aliquid impoſſibile: ſiquidem impoſſibilium non eſt obligatio. ff. De reg. iuris, lege Impoſſibilium. Quocirca ſententia excommunicationis lata contra non facientes aliquid, aut non ſoluentes, non incurritur ab eis, in quorum poteſtate non eſt præſtare id quod præcipitur. Nu.106.

Aduerte autem ex Cordub. in lib. 1. Quæſtionarij quæſt. 3. circa princip. ad hunc errorem intolerabilem conſtituendum, requiri apertam notitiam, hoc eſt, quòd excommunicatio lata ſit ea cauſa manifeſtè falſa, vel omnino iniuſta, vel illicita, *ſiue ex ſuo genere, ſiue ex circũſtantiis*; vel naturaliter impoſſibili, id eſt, quam manifeſtè conſtet vel nullo modo, vel non niſi cum vitæ periculo in actũ deduci poſſe. Secus enim eſt, ſi aliquid ſolum ſit ciuiliter impoſſibile, vel non manifeſtè iniuſtum aut malum: quia excommunicatio dicetur quidem iniuſta ex parte cauſæ, non tamen nulla *(de quo plenius Vgolinus in cit. §. 3. ſub finẽ)* & ideo timẽda: quia ligat quoad Eccleſiam, itaut peccatum ſit mortale, ſaltem ratione ſcandali, non ſeruare eam, ſi authoritas Eccleſię inde contemni videatur. Quod ſi ſcandalum abſit, *vt in ſecreto*, poteſt non ſeruari ab eo cui conſtat ſe innocentem eſſe, atqueadeo excommunicationem in ſe latam eſſe nullam: Quamuis enim ſuam innocentiam probare nequeat: licitè tamen poteſt, *vitato interim ſcandalo*, etiam dicendo miſſam, non ſeruare illam: quod poſt gloſam ad cap.

Licet

Licet De ſentent.excommun.in 6.docent Caiet.2.2. quæſt.70.art.4.Sotus in 4.diſtinct. 22. quæſt.1. art.3. ſub finem, Couarr.ad memorat.cap. Alma mater par. 1.§.7.verſu Illud tamen.

Inualida eſt præterea excommunicatio ex parte cauſæ (iuxta cap. Quæ plerique De ſenten. excommunic.in 6.) quam Prælatus fert in ſuos ſubditos; qui Superioribus, aut ſedis Apoſtolicæ Legatis, aut inquiſitoribus inſinuant, vel exponunt Eccleſiarum, ſeu locorum ſuorum, perſonarum, ac rerum ſtatum.

Nu.107. Ratione verò modi quo fertur, inualida eſt excommunicatio, cùm quis poſt legitimam appellationem excommunicatur; ex cap. Per tuas De ſenten. excommunic. Vbi aduerte obiter quòd quando lata eſt excommunicatio cum conditione; ſi appelletur pendente adhuc cõditione, appellationem tenere & impedire ſententiam ex c.Præterea 2.De appellationibus.Si verò abſolutè feratur excommunicatio eam non tolli quidem per appellationem: cognitionem cauſæ tamen transferri ad Superiorem, ex cit.ca.Per tuas. Inualida etiam eſt quando excõmunicãtur participantes cum excommunicatis eà participatione, quæ minorem ſolum excommunicationem inducit (qualis cenſetur ea, quæ non eſt in crimine pro quo lata eſt excommunicatio ipſa) excommunicantur inquam maiore excommunicatione, nõ nominando ipſos expreſsè, neque præmiſſa admonitione canonica, *de qua poſtea*. Iſtud, notatum à Nauarr. *in Enchir. ca.27.nu.*4 & à Couarr. *ad cap. Alma mater part*.1.§.3. *num*.6. habetur ex cap. Statuimus, & ex cap. Conſtitutionem De ſent.excommunic.in 6.

Diuiſio excommunicationis in abſolutam & conditionalem.

SECTIO V.

Nu.108. ABSOLVTA excõmunicatio dicitur cùm abſolutè & abſque cõditione fertur. Cõditionalis verò, cùm fertur ſub aliqua cõditione. De priore illud obſeruandum eſt: ipſam in conſcientia ſtatim ligare delinquentem, etiam latam à iure. Nam etiamſi pœna ipſo iure impoſita non liget communiter in conſcientia ante ſententiam Iudicis, vt patet ex ca. Cùm ſecundùm De hæreticis in Sexto: ex quo habetur, in pœnis ipſo iure incurſis, requiri declarationem Iudicis, vt earum executio iuſte fieri poſſit. Nihilominus tamen id non habet locum in excommunicatione, & in aliis cenſuris Eccleſiaſticis, vt notant Caietan. 2.2. quæſtione 62. articul. 3.& in ſummula verbo Pœna, ac Sotus in 1. de iuſt. & iure quæſt. 6. art. 6. concluſ. 2. Quibus fauet quod in cap. Paſtoralis §. Verum De appellationibus, habetur quòd excommunicatio ſecum trahat executionem: & excommunicatus per denuntiationem non amplius ligetur.

De poſteriore verò obſeruandum eſt cum D.Anton.3.part.tit.24. cap.74. in fine, Nauarr.in Enchir. cap.27.num.11.& Couarr. in cit.1. par. §.10.num.6. eam non ligare antequam conditio ſub qua fertur impleatur. Ratio eſt, quia vt Panormit.notat ad cap. ex parte De offic. Iudicis ordin. num. 6. excommunicatio vim habet ex intẽtione Iudicis à quo fertur. Qui autem ſub conditione excommunicat, non intendit ligare niſi adimpleta conditione; immo nec poteſt, niſi iniuſtè, id intendere. cùm iniquum ſit excommunicare illum qui nullam adhuc commiſit contumaciam. Adimpleta conditione verò, omnem vim ligandi ſtatim ſortitur, non ſecus ac ſi prolata eſſet ſine conditione. Ex quibus conſequens eſt illud quod loco cit. tradit Couarr. ab eo tempore quo aduenit conditio, cenſendum eſſe irretitum excommunicatione, illum in quem lata eſt conditionalis excommunicatio: non autem à tempore pronunciationis ſententiæ: per eamque quam Iuriſperiti vocãt retrotractionem: ne quidẽ ſi, *iuxta Panormit.ad ca. Praeterea* 2. *De appellat.n.*11. Iudex ſic protulerit ſentẽtiam: Niſi intra 20. dies ſolueris, ex nunc te excommunico.

Aduerte autem eum cui eſt impoſitum ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, vt intra 20. dies creditori ſatisfaceret; ſi creditor ipſe illi terminum proroget, v.g. vſque ad quadraginta dies, non incurrere in excommunicationem intra primum terminum viginti dierum, vt notatum eſt ab eod. Panorm. *ad cap. Ex reſcripto De locato & conducto nu.*7. Et ratio eſt, quia cum Iudex tunc decernat excommunicationem in fauorem creditoris, voluntas illius conformatur voluntati huius. Quare cùm creditor debitori prorogat terminum, id cenſendum eſt fieri de mente Iudicis qui excommunicationem decreuit. Deinde ſicut creditor debitori remittendo debitum ad omne tempus, illum ab excommunicationis pœna penitus liberaret: ſic cenſendus eſt remittendo ad certum tempus, liberare à certi temporis pœna excommunicationis. Quam tamen prorogationem aduerte fieri debere antequam primus terminus elapſus ſit, debitórque in excommunicationem incurrerit: nam conſenſus poſt incurſam ſuperueniens, eam non tollit: vt meritò aiunt Angelus *excommunicatio* 1.*nu*.20. Sylu.*excom.*2.*num*.1.*verſ*.13.& Nauarr. *in Enchir.cap.*27.*num*.15. quia excommunicatio eſt vinculum abſolutione tollendum. Nu.109.

Dubitatio autem eſt, An ſi debitor non ſoluat intra terminum à creditore prorogatum, incidat ſtatim in excommunicationem. De qua re iidem authores aſſerunt, quòd ſi prorogatio facta ſit de conſenſu Iudicis qui excommunicationem tulit, debitorem tunc incidere in excommunicationem: quia in tali caſu, res perinde ſe habet ac ſi in principio Iudex ipſe totum illum terminum excommunicationis incurrendæ præſcripſiſſet. Sin autem prorogatio à creditore ſit facta inconſulto Iudice, Angelus & Sylu. locis cit. putant non incurri tunc excommunicationem; quia licet creditor poſſit effectum excommunicationis auferre prorogando terminum, vel remittendo debitum, vt dictum eſt (*quoniam id non requirit iuriſdictionem*) non poteſt tamen excommunicationem prorogare: cùm id ſit opus iuriſdictionis, quam ille non habet. Atque iſtud, *ipſorum ſententia*, verum eſt, etiamſi conſtitutum ſit inter partes, vt ſi intra terminum prorogatum ſolutio non fiat, excommunicatio incurratur.

Poſt Felinum verò, ad cap.1. De iureiur. nu.5 & ad cap.2. De ſponſ.n.34. atque alios; Couar. ad c. Quamuis pactũ initio 1. partis §. 1. nu. 6. exiſtimat in hoc quoque poſteriore caſu excommunicationẽ incurri. Quod probatur: quia prorogatione facta à Iudice, aut ab alio de authoritate ipſius, excõmunicatio incurritur, vt illi concedunt in priore caſu. Ergo incurretur quoque facta prorogatione illo inconſulto. Nam & hac ratione facta, cenſenda eſt fieri de voluntate eiuſdem: cùm Iudicis intentio in tali excommunicatione decernenda, conformetur intentioni eius in cuius fauorem decernitur. Vnde credẽdum eſt mentẽ eiuſdem Iudicis eſſe quando fert excommunicationem: vt ſi creditor velit ſolutioni terminum præſcribere longiorem, quàm in ſententia ipſe definiuit; id ita poſſit, vt niſi in termino quẽ præſcripſerit fiat ſolutio, tunc excommunicatio lata effectũ ſuum ſortiatur. Quáquam tamen ſi certò conſtet Iudicem non habuiſſe dictam mẽtem, fatendum eſt excommunicationẽ non incurri in termino pro-

rogationis, ſi ſolutio non fiat: quia vt iam diximus, excommunicatio vim ſuam habet ex intentione Iudicis. Ad argumentum verò in contrarium, facile eſt ex his occurrere: non enim creditor eſt, qui debitorem ligat, non facta ſolutione in termino prorogationis: ſed Iudicis in ferenda ſententia, intentio conformandi ſe eiuſdem creditoris voluntati.

Diuiſio excommunicationis in maiorem & minorem.

SECTIO VLTIMA.

Nu.110. VTRATIO huius diuiſionis intelligatur notand eſt ex D.Thom. in 4.diſtinct.18. quæſt.1. art.1. quod vt ille qui per baptiſmum adſcribitur Eccleſiæ, ad duo aſciſcitur: nempe ad cœtum fidelium, & ad participationem Sacramentorum: ita etiam illum qui per excommunicationem ab Eccleſia ſeparatur, priuari cœtu fidelium, & participatione Sacramentorum. Item ſicut poteſt quis particeps eſſe cœtus fidelium, qui non ſit Sacramentorum: ita etiam poſſe quem priuari participatione Sacramentorum, qui non priuetur cœtu fidelium. Atque hinc iuxta cap. A nobis, de exceptionib. & cap. Si quem, De ſenten. excommunic. diſtinguitur duplex excommunicatio: vna maior priuans tam cœtu fidelium quàm participatione Sacramentorum: altera minor, quæ priuat tantùm participatione Sacramentorum: itaut illa, iuxta cap. Cùm medicinalis De ſenten. excommun. in 6. (quod Couarr. explicat. ad cap. Alma mater in initio num. nono) meritò comparetur corporali pœnæ medicatiuæ, qua membrum putridum, aut vicus vel apoſtema inciditur: hæc verò præſeruatiuæ, qualis eſt abſtinentia à cibis per dietam.

Nu.111. His D. Anto.3.par.tit.24. in procemio addit tertiam, qua per peccatum mortale charitate ſpoliati, ſegregamur à communione Dei. De qua 1. Ioan.4. Deus charitas eſt & qui manet in charitate in Deo manet & Deus in eo.]

Sed opinio Panor. ad Rubric. De ſent. excomm. tenenda eſt; Canoniſtarum, teſte Nauarr. *in Enchir. cap.27. num.2.* communis, traditā bimembrem diuiſionem ſufficientem eſſe; quia cùm excommunicatio non ſit culpa, ſed cenſura, ſeu pœna Eccleſiaſtica; non incurritur niſi per ſententiam latam à iure, vel ab homine Eccleſiaſtico. Deinde quamuis ille qui peccato mortali contaminatur, deſtitutus ſit charitate: non ideo tamen cenſetur eſſe extra communionem Eccleſiæ; ſed eſſe tanquam membrum aridum quidem, & mortuum, *iuxta illud* 1.*Ioan.*3. *Qui non diligit manet in morte* non tamen ſeiunctum à communione reliquorum membrorum corporis. De qua comparatione videri poteſt Couar. in præced. num. 5. Et quamuis à Chriſto capite non recipiat perinde ſpecialem influxum, ac reliqua Eccleſiæ membra viuentia charitate; magnam tamen vtilitatem ex eo accipit, quòd non ſit à communione Eccleſiæ præciſus. Namque Eccleſia pro illius ad Deum conuerſione orat, ipſiuſque curam paſtoralem gerit: atque ſicut cùm Princeps toti ciuitati aliquod beneficium impertitur, malis propter ſocietatem bonorum benefacit: ſic Deus peccatoribus interdum beneficia tribuit propter ſocietatem Sanctorum cum quibus communicat.

Cæterùm quamuis excommunicatio minor ponatur ſpecies excommunicationis non habet tamen huius perfectam rationem, vt annotat D. Thomas loco cit. ſed tātùm aliquid de ea participat: nimirum eſſe priuationem vſus Sacramentorum: cùm adhuc, maximéque pertineat ad perfectam rationem excommunicationis, vt priuet cœtu fidelium. Itaque ſoli maiori conuenit plena perfectáque ratio excommunicationis, prout notat Sotus *in 4. diſtin. 22. quæſt.1. art.1.*

Ad vnam verò ab altera diſcernendam, regula hęc tenenda eſt: vt ſi in ſententia qua fertur excommunicatio non indicetur hanc eſſe minorem: nempe vel eam ita nominando, vel ei tantummodo tribuendo effectum minoris excommunicationis proprium (qui eſt priuare Sacramentorum receptione) cenſenda ſit maior. Vnde cùm ſententia fertur abſolutè; vt cum Iudex dicit Excommunico illum, aut aliquid aliud æquiualens, nulla facta mentione maioris vel minoris excommunicationis, eſt maior excommunicatio iuxta expreſſum textum in cap. Si quem, De ſent. excommunic. Nu.111.

Sed obiicier aliquis in pœnis benigniorem interpretationem eſſe aſſumendam ex lege, Si præſes, & ex lege Interpretatione ff. De pœnis. Cùm igitur id quod à Iudice dictum eſt abſolutè, *excommunicamus*, interpretari poſſimus, & de maiore & de minore excommunicatione, interpretatio de hac, vtpote benignior, aſſumenda eſt. Cui obiectioni duobus modis Couar. *ad cap. Alma mater 1. par. §.8. num.5.* reſpondet. Primò ita vſum ſermonis obtinuiſſe; vt cum abſolutè excōmunicatio dicitur, ſignificetur maior: communem vſum verò, maximum obtinere locum in cuiuſlibet ſermonis interpretatione; ex lege Labeo, ff. De ſupellectile legata. Secundò, excommunicationem eſſe pœnā ſpiritalem: ad hoc inſtitutam, vt contumaces animos à peccatis auertat, & ad veram obedientiam adducat: quem effectum ea rariſſimè haberet, ſi eſſet interpretanda de minori, cùm hæc patum operetur vltra peccatum mortale, hoc eſt, non inducat admodum grandem læſionem, præter eam, quam contumax ex peccato mortali accepit.

CAPVT VII.

De eo à quo excommunicatio ferri debet vt ſit valida.

SVMMARIVM.

113 *Qua iuriſdictio requiratur ad validè excommunicandum.*
114 *Illius capax eſt tantùm homo Chriſtianus, viuens, & ratione vtens.*
115 *Eam non habet laicus.*
116 *Nec item mulier etiamſi Abbatiſſa ſit.*
117 *Cui etiamſi Eccleſiaſtica iuriſdictionis incapax ſit; eiuſdem tamen vſus aliquis committi poteſt.*
118 *Ab Epiſcopo & Prelatis eo ſuperioribus, poteſt ex officio validè ferri excommunicatio.*
119 *Poteſt etiam à nonnullis inferioribus Prelatis.*
120 *Qui ex ordine ſecularium cenſendi ſunt excommunicare poſſe ex officio.*
121 *Parochos non eſſe de eodem numero.*
122 *Solutio obiectionum contrariarum.*
123 *Qui Regulares excommunicare poſſint.*
124 *De iis qui ex delegatione poſſunt excommunicare.*
125 *Quædam aduertenda circa eamdem delegationem.*
126 *Prelatus innodatus maiore excommunicatione, quamdiu ab Eccleſia toleratur, poteſt validè excommunicare.*
127 *Quod procedit etiam in eo qui eſt propter hæreſim innodatus.*
128 *Irregularitas non eſt impedimentum vſus poteſtatis excommunicandi.*
129 *Quæ ſint eiuſdem vſus impedimenta.*
130 *Peccat mortaliter qui ſciens ſe non poſſe excommunicare,*

nihilominus excommunicare

131 *Eccleſiaſtici in vſu excommunicandi, non pendent à poteſtate laica.*

132 *De eo quod laici impediuntur ſe ſubmittere Curiæ Eccleſiaſticæ, relicta laicali.*

CVm excommunicatio alia ſit à iure, alia ab homine: illam is ſolus validè ferre poteſt, qui ius ſtatutúmve Eccleſiaſticum perpetuum poteſt condere: de quo in præcedenti numero 97. iam eſt habita mentio. Atque conditiones in iure excommunicationem imponente requiſitas, vt ea valida eſſe ac ligare cenſeatur, perſequi, illius loci eſt in quo tractandum eſt de iis, quæ ſunt neceſſaria vt lex humana obliget. Qui locus pertinet ad ſequentem lib. 13. in cuius c. 16. ea tractatio inſtituetur. Tantùm igitur eſt hic diſſerendum de eo qui excommunicationem ſecundi generis, *ab homine ſcilicet*, validè ferre poteſt. Atque ſic procedemus, vt in priore parte Capitis doceamus quis ſit qui excommunicare poteſt: vnde ſufficienter intelligetur quis poſſit excommunicationem illius generis ferre. In poſteriore parte verò ſatisfaciamus quibuſdam dubiis, eodem ſpectantibus.

Prior pars capitis, in qua docetur quis ſit qui excommunicare poteſt.

Nu. 113. HOc quaſi fundamentum conſtituendum eſt: excommunicationem eſſe actum iuriſdictionis Eccleſiaſticæ in foro exteriori, vbi cauſa inter homines agitur contendendo, vt facile eſt deducere ex verbis Domini noſtri Matth. 18. Si frater tuus habet aliquid aduerſum te, &c. latiúſque tractat Vgolinus *De cenſuris tabula 1. cap. 2. §* 18 *&* 19. Vnde conſequẽs eſt, eum omnem qui iuriſdictionem habet in foro exteriori, poſſe excommunicare: quod vnanimi conſenſu admittere Theologos in quartum diſtin. 18. & Summularios in verbo Excommunicatio teſtatur Couar. *ad ca. Alma mater, De ſenten. excommunic. in 6. 1 par. §. 11. num.* 1. in eamdem ſententiam citans Panormit. Hoſtienſem, & Felinum: admonénſque *iuxta cap. Tranſmiſſam & cap. Suffraganeis, De electione*, intelligendum eſſe de eo etiam qui poteſtatẽ quidem ordinis nondum habet; iuriſdictionis tamen particeps eſt, per commiſſionem qua populus ei ſubiicitur regendus, etiam in foro exteriori.

Nu. 114. Patet autem primò ex fundamento poſito: non niſi hominem Chriſtianum, viuentem, ac ratione vtentem, excommunicare poſſe. Nam nec Angelus ſiue bonus ſiue malus, nec Iudæus, aut Paganus, nec mortuus nec furioſus aut aliter rationis vſu priuatus, capax eſt prædictæ iuriſdictionis, vt de ſe patet: & in particulari Vgolinus loco cit. docet. De Angelo quidem §. 1. in fine. De homine verò vita functo, in §. 2. vbi num. 2. inde infert non valere excommunicationem quam Iudex tulit, ſub conditione ſi ipſe moriatur antequam conditio impleatur. De priuato autem rationis vſu in §. 6. & demum de non Chriſtiano in §. 9. In quibus hærerẽ non eſt neceſſarium ad noſtrum inſtitutum.

Laicum non poſſe excommunicare validè.

SECTIO I.

Nu. 115. PAret ſecundò, laicum excommunicare non poſſe: quæ eſt communis Doctorum ſententia, vt aliquot in eam referens Vgolinus habet, *in eod. cap. 2. §.* 20. Pro qua Couar. in cit. §. 11. num. 3. adfert tum alia tum cap. 2. de iudiciis & cap. Eccleſia Sanctæ Mariæ, De conſtitutionib. Qui & inſinuat *in præced. num.* 1. bonam eius rei rationem: nempe quòd poteſtas excommunicandi, cùm reſpectum habeat ad aditum regni cœleſtis (excludit enim à Sacramentorum vſu quo regnum cœlorum aperitur) eſt Eccleſiaſtica: quandoquidem laica per ſe reſpicit tantùm reip. pacem. Indéque eſt quòd eadem iuriſdictio, in ſubiecto in quo ineſt, requirat aliquem ſacrum ordinem, vt idem author annotat: aut ſaltem primam tonſuram vt placet Paludano & aliis quos refert & ſequitur Vgolinus *in cit. §. 20. ſub finem.* In laico igitur nequit eſſe poteſtas excommunicandi, ne quidem delegata, niſi Papa ſit qui eam deleget. Quod cõmuni Doctorum conſenſu teneri aliquos eorum citatis, Vgolinus meminit, breuéque declarat eius rei fundamentum in eod. §. 20. num. 4 poſt Couar. ſub finem cit. num. 3. Nempe quòd prohibitio ne iuriſdictio Eccleſiaſtica per laicos exerceatur, ſit de iure Põtificio: cui cæteri quidem omnes ſubſunt, non autem Papa. Addit ille, quod eſt notatu dignum, requiri Sacerdotalem ordinem ad ferendam excommunicationem cum ſolemnitate ceremoniarum, & precum, quas in anathematizatione ſeruandas eſſe habetur in 3. parte Pontificalis Romani.

Nec mulierem poſſe validè excommunicare.

SECTIO II.

TErtiò, patet fœminam non poſſe excommunicare, etiamſi Abbatiſſa ſit; ex cap. Dilecta De maiorit. & obedien. conſentiuntque Summiſtæ in verbo Abbatiſſa, & alij quorum meminit Vgolinus *De cenſuris tab.* 1. *ca.* 2. *§.* 7. *num* 3. Ratio verò potiſſima eſt, quòd ex communi Theologorũ & Canoniſtarum ſententia, *vt idem Vgolinus habet aliquos eorum citans in præced. num.* 1. mulier non ſit capax tonſuræ Clericalis, nec ordinum, & per conſequens, clauis regni cœlorum non habeat in ea locum. Id quod manifeſtum eſt ex ca. Nona, *De pœniten. & remiſſ.* vbi ratio hæc redditur: quia licet Beatiſſima Virgo Maria dignior & excellentior fuerit Apoſtolis vniuerſis, non tamen illi ſed iſtis Dominus claues regni cœlorum commiſit. Nu. 116.

Quanquam vt D. Thomas monet *in 4. diſtinct. 19 quæſt. 1. art. 1 in fine*, propter imminens periculum, ſi viri mulieribus cohabitent, aliquis clauium vſus committitur Prælatæ: puta correctio ſuarum ſubditarum & gubernatio, iuxta idem cap. Dilecta: quo decernitur Abbatiſſæ ſubditos, debere ei obedire, ſiue ſint moniales, ſiue alij, etiam Sacerdotes: atque eſſe alioqui excommunicandos. Non concedi autẽ ei vſum excommunicandi patet: quia non conceditur vſus abſoluendi ab excommunicatione ex cap. De monialib. De ſenten. excommunic. parque ius eſt ligandi & ſoluendi ex cap. Verbum De pœniten. diſt. 1. vide Gloſam 1. ad cap. Inferior, diſt. 21. Neque refert quòd Abbatiſſa aliquando iura Epiſcopalia exerceat, ponendó officialem qui excommunicet: quia talis officialis non excommunicat authoritate illius, ſed Papæ: vt latè tractat Suarez ad tertiam partem D. Thomæ tomo 5. diſput. 2. Nu. 117.

De eo verò quod quæri poteſt, An fœmina, ſi non ordinariam, ſaltem delegatam excommunicandi poteſtatem habere poſſit: quamuis fatendum ſit, nec talem inueniri commiſſam eſſe fœminæ, nec decere vt committatur; tamen cum mulieris ſicut viri laici incapacitas illam habendi, ſit tantùm de iure Pontificio

ficio vt notat Palud. *in 4. diſtin. 18. quæſt. 1. art. 5. concl. 5.* negandum non eſt, quin ea Papæ commiſſione poſſit fœmina excommunicare: prout aſſerunt idem Palud. ibidem D. Anton. 3. par. tit. 27. cap. 4. verſu Vltimo nota, Sylu. in verbo Suſpenſio quæſt. 2. & alij quibus aſſentitur Vgolinus in citato §. 7. num. 5.

Epiſcopum ipsóque Superiores, itemque aliquos Inferiores, poſſe validè excommunicare.

SECTIO III.

Nu. 118. QVartò patet Epiſcopum, ac Synodale Concilium poſſe excommunicare: multóque magis alios Prælatos ipſo Epiſcopo Superiores, puta Summum Pontificem, Concilium Generale, Patriarchas, Primates, Metropolitanos & Concilia Prouincialia. Quibus omnibus dubium non eſt accommodari ac cõuenire illud, per quod in Eccleſia, poteſtas excommunicandi inſtituta eſt à Chriſto, cum dixit Matth. 18. Si Eccleſiam non audierit ſibi tibi tãquam Ethnicus & Publicanus. Quæcumque alligaueritis ſuper terram erunt ligata & in cœlo. Illis Vgolinus addit in ſequen. §. 10. Papæ Legatum à latere, reſpectu eorum qui ſunt in prouincia ad quam delegatur: ac tum eiuſdem Papæ, tum aliorum Prælatorum memoratorum Vicarios. Sed Sotus *in 4. diſt. 22. quæſt. 2. art. 2. concl. 3.* ponendos cenſet potius in delegatorum quàm in Ordinariorum numero: eoquod non ea officio, ſed ex commiſſione poſſint excommunicare. Siue hoc autem ſiue illud dicatur parum refert ad noſtrum inſtitutum.

Nu. 119. Quod verò ſint aliqui inferiores Epiſcopo, qui ex ſuo etiam officio excommunicare poſſint, habetur ex cap. Cùm ab Eccleſiarum De offic. Ordin. Neque Sotus, qui videtur contrarium docere *in lib. 10. de iuſtitia & iure quæſtione prima, artic. tertio* (inquiens excommunicare propria authoritate, ſolius Epiſcopalis muneris eſſe) audiendus eſt: niſi tantùm velit excommunicationem maiorem ferre, ad officium Epiſcopi propriè pertinere: ſicut geſtare gladium materialem, ad officium Principis pertinere dicitur hoc nomine, quòd cæteri, licet portent ex officio, id tamen faciant, vt Principis coadiutores. Iſque eſt ſenſus cap. Corripiantur 24. quæſt. 3. à Soto ipſo citati: in quo ſenſu accipitur à Sylu. excommunicatio 1. num. 5. Etſi alter quoque eſſe poteſt: nempe quòd inferior excommunicare nequeat cum ſolemnitate: quia id Epiſcopi proprium eſt, prout patet ex cap. Debent. 11. quæſt. 3. vbi ea ſolemnitas deſcribitur his verbis. Debent duodecim Sacerdotes Epiſcopum circumſtare, & lucernas ardentes in manibus tenere, quas in concluſione anathematis, vel excommunicationis proiicere debent in terram, & conculcare pedibus.

Sit igitur conſtitutum, poſſe ſine tali ſolemnitate, maiorem excommunicationem ferri ab inferioribus Epiſcopo, qui in foro externo iuriſdictionem habent ordinariam: vt cenſentur habere illi quibus per legem Eccleſiaſticam ea conuenit, tanquam propriæ dignitati ipſorum annexa, congruentet neceſſitate muneris quod iiſdem incumbit.

Interdum etiam conſuetudine rationabili & præſcripta (de qua ex inſtituto dicetur in lib. 14. tract. 4. titulo quarto) eamdem poteſtatem obtineri ab iis qui inferiores ſunt Epiſcopo, conſtat ex cap. Dudum 2. § Sed cùm in iure De elect. Vnde habetur etiã talem conſuetudinem requirere, vt actus ex quibus ea conſtat, ab habente curam animarum exerceantur in proprios ſubditos: vt à Parocho in ſuos Parochianos, à Præpoſito Canonicorũ aut aliorum Clericorum in eoſdem. illic enim Pontifex ex eo, quòd quidam Archidiaconus conſuetudinem habebat ferendi cenſuras, infert eumdem habuiſſe etiam curam animarum. De iſtiuſmodi plenius Vgolinus in cit. cap. 2. §. 21. Suarez tomo 5. diſput. 2. ſect. 2. & Georgius Sayrus lib. 1. Theſauri caſuum conſcientiæ cap. 6. numero 30. & 31. Pro praxi ſufficiet ſequentia addidiſſe.

Qui ex ſecularibus Epiſcopo inferioribus poßint validè excommunicare.

SECTIO IV.

IAm quinam ex ſæcularibus Epiſcopo inferioribus talem poteſtatem habeant, cognoſci poteſt hac regulâ, quam dat Palud. *in 4. diſtinct. 18. quæſt. 2. art. 1.* Eum Prælatum Epiſcopo inferiorem poſſe excommunicare, qui de iure aut conſuetudine legitimè præſcripta, aut ſpeciali priuilegio, poteſtatem habet citandi ſubditos ſuos, & in Eccleſiaſtico foro contentioſo, ius illis reddendi: non item alium. Cuius regulæ ratio eſt, quòd excommunicatio (vt Panorm. *ad cap. Si Sacerdos De offic. Ordin. nu.* 10. oſtendit) non fertur ſine iudicaria cauſæ cognitione; *ex cap. Nemo, 2. quæſt. 1. & ex cap. Sacro, de ſenten. excomm. & ex cap. 1. eod. tit. in* 6. & eſt meri imperij: fertúrque in inuitum argumento cap. Sententia 11. *quæſt.* 3. Vbi igitur de aliquo conſtiterit talem poteſtatem Eccleſiaſticum ipſum habere, ſtatuemus excommunicare poſſe: ſicut Palud. ſtatuit de Cardinali non Epiſcopo in Eccleſia ſui tituli: quod communiter receptum eſſe ex Panor. & Felino habet Vgolinus *in prius cit. §. 20. numero* 10. Item de Archidiacono habente curiam, de Decano rurali, ſi & ipſe curiam habeat: de Decano etiam vrbano; qui non tantùm habet curam animarum: ſed etiam in foro contentioſo Eccleſiaſtico ius reddere poteſt: & demum de Succentore, aut alio quouis ad quem per modum iudicij vel fori contentioſi pertinet iuriſdictio in Clericus Chori. Nu. 120.

In qua ſententia fundatur, quod Nauar. *in Enchir. cap. 27. num.* 5. ait Præpoſitos Eccleſiarum collegiatarum de iure communi excommunicare poſſe ſuos ſubditos. Ex eáque ſequitur illud quod ex Panormit. Vgolinus habet in fine eiuſdem §. 20. vt non tantùm Collegium Cathedralis Eccleſiæ Epiſcopo mortuo: ſed etiam collegium inferiorum Eccleſiarum, quæ capitulum habent, mortuo ſuo antiſtite, adipiſcatur poteſtatem excommunicandi. Monet autem conſequenter Nau. ſe dicere (Eccleſiarum Collegiatarum) propter Rectores Eccleſiarum habentium multos beneficiarios non viuentes collegialiter: quoniam tales nullam iuriſdictionem habent in foro exteriori, iuxta gloſam *ad cap. Statutum, verbo Collegiata, De electione in* 6. & Panorm. *ad c. Nobis, De iure patronatus num.* 8. Vbi an aliqua Eccleſia ſit Collegiata cognoſci ait, primò, ex illius inſtitutione: nempe ſi inſtitutum ſit, vt in ea plures eſſent Collegæ, non autem ſi tantùm eſſet vnus cum aliquo Clerico. Secundò, ſi aliquo priuilegio habeat ius Collegiatæ. Tertiò, ſi illi qui ſunt de ea Eccleſia ſint in poſſeſſione collegij, id eſt, ſi exerceant iura pertinentia ſolùm ad collegium: nempe ſi ſoleant creare ſyndicum, eligere Prælatum & eiuſmodi alia facere. Quod ſi hæc deſint non ſufficit in Eccleſia eſſe plures Clericos beneficiarios, vt dicatur Collegiata.

Porro ex propoſita regula, pariter de eo quem conſtiterit non habere poteſtatem reddendi ius in foro contentioſo, ſtatuendum erit non poſſe excommunicare.

Quid

Digitized by Google

Quid ſit de Parochis tenendum.

SECTIO V.

Nu. 121. QVapropter quidquid aliqui contradixerint (de quibus Vgolinus tab. 1. cap. 1. §. 19. num. 3.) non modo ſimplices Sacerdotes qui non habent ſubditos; ſed nec Parochi iure communi excommunicare poſſunt. Hoc expreſſè docent tum Panorm. ad cap. Cùm contingat De foro compet. num. 30. & ad cap. Si Sacerdos De offic. Ordin. num. 10. aliique ab Vgolino ibidem citati: tum etiam Palud. & Nauarr. locis antè citatis, & D. Anton. 3. par. tit. 24. cap. 75. ac Sotus lib. 10. de iuſt. & iure, quæſt. 1. ar. 3. Vbi admonet iam non eſſe in vſu, quod D. Thomas dixit Parochis conceſſum eſſe à iure communi, vt propter furtum & rapinam excommunicare poſſint. Immo iam prohibitum eſſe intelligitur ex Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 3. De reform.

Dixi *de iure communi*, quia negandum non eſt, quin vt D. Anton. notat, ex ſpeciali iure & priuilegio, aut conſuetudine præſcripta (quod etiam Nauar. monet *in cit. num.* 5.) poſſint excommunicare tanquam Vicarij Epiſcopi, qui vbique eſſe non poteſt. Quod verò ipſi Parochi excommunicare non valeant ex officio, hinc patet: quia etſi iuriſdictionem in ſuos ſubditos habeant quoad forum conſcientiæ: non habent tamen quoad forum iudiciale: cùm iidem ſubditi nequeant coram illis conueniri in cauſis contentioſis, hoc eſt, licet Parochi in foro exteriori, poſſint inter aliquos iudicare tanquam arbitri ab ipſis electi: non tamen tanquam Iudices Eccleſiaſtici, qui non ſolùm habeant curam animarum; ſed etiam cauſarum cognitionem, & deciſionem per quam actori reddant ius, de reo coram ſe canonicè conuento. Accedit quòd ex iure communi (vt Vgolinus *in cit.* §. 19. *nu.* 5, bene docet) munera Parochi ſint. Primò Sacramenta ſuis Parochianis adminiſtrare. Secundò, iiſdem Miſſæ ſacrum diebus ſaltem feſtis facere, & ad illud eos de more vocare. Tertiò, feſtis præſertim diebus, illos ad Chriſtianas virtutes amplectendas incitare, & à vitiis deterrere. Quartò, feſtis item diebus, Chriſtianæ fidei rudimenta pueris tradere, Chriſtianiſque moribus imbuere. Quintò, decimas aliáſque oblationes percipere. Sextò, ſepulturæ, vt onera ferre; ſic emolumenta ac ius conſequi. Ad quæ officia exequenda, non eſt neceſſaria iuriſdictio alia, quàm fori interioris.

Nu. 122. Quod ſi obiiciat aliquis ex cap. Si Sacerdos, De offic. Ordin. quòd Sacerdos authorem damni, etiamſi is illi confeſſus ſit, excommunicare poſſit (ita tamen vt non violetur Sacramentale ſigillum de quo dictum eſt in præced. lib. 5.) ſi ille cui damnum illatum eſt petierit iuſtitiam. Reſpondendum eſt, illic *interprete Panormitano*, nomine Sacerdotis ſignificari habentem in foro externo ordinariam iuriſdictionem. Quo item modo reſpondendum eſt ad illud, quod in cap. Cùm ab Eccleſiarum eod. tit. poteſtas excommunicandi tribuitur Plebano: nempe, *gloſa interprete*, illic eſſe ſermonem de eo plebano, qui habet iuriſdictionem in foro contentioſo. Atque hæc de ſæcularibus.

Qui ex regularibus validè excommunicare poſſint.

SECTIO VI.

Nu. 123. QVod attinet ad regulares, Palud. *in* 4. *diſt. n.* 18. *quæſt.* 1. *art.* 1. ſtatuit Abbatem, quia per electionem inſtitutus eſt Iudex ſuorum monachorum, habere poteſtatem hos excommunicandi, etiam ante ipſius benedictionem, dummodo confirmatus ſit. Aſſentiuntur ei D. Anton. 3. par. tit. 24. cap. 75. Sylueſter excommunicatio 1. num. 5. & Nauar. cap. 27. nu. 5. Vgolinus tab. 1. cap. 2. §. 20 num. 11. atque à recentioribus communiter notatur, per cap. Tranſmiſſam De elect. vbi definitur electum confirmatum exercere poſſe ea quæ ſunt iuriſdictionis. Idemque vult Palud. ſentiendum eſſe de Priore conuentuali inſtituto per electionem, ex cap. Cùm in Eccleſiis, De maiorit. & obed. Immo & de eo, qui cùm per electionem conſtitui ſoleat, inſtitutus eſt tamen per prouiſionem Superioris: non item de Priore clauſtrali, qui ſine electione conſtituitur ab Abbate. Is enim habet tantùm authoritatem quam illi vt delegato ſuo, Abbas committit: Mortuo tamen Abbate (inquit Palud.) idem Prior vicem illius gerit: ſimiliterque mortuo Priore inſtituto per electionem: Superior qui tunc præeſt conuētui vicem gerit ipſius. Qui vterque proinde poteſt iure ſuo excōmunicare, ſicut Canonicorum capitulum poteſt Sede vacāte vicem Epiſcopi mortui gerere in ſpiritualibus iuxta cap. Cùm olim De maiorit. & Obed. Atque iſtud quod de Abbatib. & Priorib. dicitur, eſt pari ratione accommodādum ad Superiores quarumuis Religioſarum familiarum; niſi inſtitutio ipſarum aliud ferat. Sic enim, vt pluribus in margine citatis habet Henriquez in ſua ſumma, lib. 13. cap. 24. §. 3. in illis quæ exemptæ ſunt à iuriſdictione Epiſcopi, non modo Generalis & Prouincialis, ſed etiam Prior, aut Guardianus, vel Rector habet ex officio poteſtatem excommunicandi. Et ratio eſſe poteſt, quòd tam horum quàm illorum externa gubernatio vt efficax ſit, requirat tale adiumentum, tanquam neruum Eccleſiaſticæ diſciplinæ: & ad continendos in officio ſubditos valde ſalutare; ex Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 3. De reformat.

De iis qui excommunicare poſſunt validè tanquam delegati.

SECTIO VII.

PRæter ordinarios Iudices Eccleſiaſticos, de quibus hactenus; ipſorum delegati excommunicare poſſunt ex cap. Præterea De offic. delegati. Id quod pro communiter recepta ſententia proponit Couar. ad cap. Alma mater 1. par. §. 11. num. 1. in fine, & poſt ipſum Vgolinus de cenſuris tab. 1. c. 7. in principio, citans adhuc pro ea alios canones. Intelligendum eſt autem cum reſtrictione ad ea quæ commiſſa ſunt ipſis: & non extra illa, iuxta Palud. *in cit. art.* 1. *concl.* 11. Item dummodo is qui illos delegauit adhuc ſit in viuis, nec ab officio amotus ſit; aut alia ratione iuriſdictionem amiſerit; ex cap. Gratum, De offic. delegati. Nam aliàs non poteſt iure procedere, niſi in negotio cœpto per citationem, per quam iuriſdictio continuatur, prout communem ſententiam eſſe habet ex Iaſone Vgolinus *tab.* 1. *cap.* 7. §. 1. *nu.* 5. Addens ex Felino communem quoque ſententiam eſſe, quòd talis citatio, non proſit, nec confirmet iuriſdictionem in aliis cauſis, non connexis cum ea quæ per citationem cœpta fuit. Nu. 124.

Aduerte autem primò, ex Sylu. in verbo delegatus nom. 1. Delegatum hîc intelligi tantùm eum, cui ab Ordinario cauſa cognoſcenda & decidenda committitur. Neque enim ille cui nudum miniſterium delegatur, poteſt excommunicationē ferre, niſi fortè id ſpeciatim ſit ei cōmiſſum (*quo caſu poſſe validè excommunicare* Nu. 125.

communicare Vgolinus in ſequen.nu.7.ait communẽ conſenſum eſſe) quia punitio per excommunicationem requirit cauſæ cognitionem quæ nõ eſt ei cõmiſſa: demandata enim executione nuda, non cẽſetur cõmiſſa cauſæ cognitio, iuxta legem Executorem Cod. De executione rei iudicatæ.

Aduerte ſecundò, ex eodem Sylu. ibidem num.2. quemlibet Ordinarium qui excommunicare poteſt, poſſe habere delegatum: quia illud quod eſt iuriſdictionis, poteſt alteri cõmitti niſi quis habeat, *eo modo quo poſtea dubio 2. exponetur*, impeditum iuriſdictionis ſuæ vſum: de qua re Vgolinus tab.1.cap.4. §.quarto num. quinto. Addens in ſeq.num.7. delegante poſt delegationem incidente in excommunicationem, aut officij ſuſpenſionem, ac denuntiato: delegatum amittere iuriſdictionis vſum; excepto quòd prius cœptam cauſæ cognitionem ſibi commiſſam proſequi poſſit, prout iam ante inſinuauimus.

Aduerte tertiò ex Palud. *in ſeq.art.2.* ſolum delegatum Papæ poſſe ſubdelegatum, id eſt, à ſe rurſus delegatum habere. De quo idipſum, quod proximè dictum eſt de amiſſione iurisdictionis in aliis delegatis eſſe dicendum, patet ex cap. finali. De officio Legati.

Aduerte quartò, quod Palud. conſequenter addit, viſitatorem miſſum nõ ſolum ad ſimplicem enqueſtam (vt ipſe loquitur) faciendam, & referendam; ſed etiam ad corrigendum & puniendum: poſſe excommunicare. Nec refert, *inquit ille*, quòd Prior clauſtralis punire & corrigere poſſit, non autem excommunicare; quia præſentem habet Abbatem qui id poteſt.

Aduerte quintò Officiales Epiſcopi magis iure ipſius, quàm ſuo proprio, excommunicare poſſe: vt deduci poteſt ex cap. Romana De appellationibus in 6. vbi habetur Epiſcoporum & ſuorum Officialium vnum & idem conſiſtorium ſiue auditorium eſſe cenſendum.

Pars altera capitis in qua tractantur dubia quædam de eo qui excommunicare poteſt.

Nu. 126. PRIMVM DVBIVM EST, An ſufficientem iuriſdictionem aliàs habẽs, ſi irretiatur maiore excommunicatione, poſſit validè excommunicare. Cui occurrendum eſt diſtinctione: vel enim eſt de numero eorum excommunicatorum qui vitãdi ſunt, & tunc certum eſt ex ca. Audiuimus 24. quæſt. 1. excommunicationis ſententiam ab ipſo latam, nullius momẽti eſſe. Et ratio eſt, quia priuatur vſu poteſtatis iudicandi; per cap. Exceptionem De exceptionibus: vbi ſub finem dicitur, excommunicatum publicè, ab officio Iudicis repellendum eſſe: & per cap. Ad probandum, De ſentent. & re iudicata. vbi dicitur, ſententiam latam per publicè innodatum vinculo excommunicationis infirmandam, id eſt, *interprete gloſa*, nullam eſſe. Vel eſt de numero eorum excommunicatorum quos non tenemur vitare, quia Eccleſia illos adhuc tolerat: ſicque dubitatur, an ab ipſo lata excommunicationis ſententia ſit valida. De qua re in vtramque partem authores proponit Couarr. ad cap. Alma mater 1 *part.* §. 11. *nu.*4. poſt Felinum ad cit. cap. Ad probandum n 7. Vbi fundamentum eorum qui inualidam eſſe dixerunt, refert iſtud quòd publicè excommunicatus, cùm ſit extra Eccleſiam, non poſſit ab ea alium eiicere. Aliorum verò fundamentum eſſe: quòd excommunicatus toleratus ab Eccleſia nõ priuetur vſu publici officij (quod nec contrariæ ſententiæ propugnatores negant: niſi quòd in excommunicatione peculiarem rationem eſſe velint) itaut teneant illa, quæ ab ipſo geruntur, quatenus publicam habet authoritatem. Quare tenebit etiam validaque erit excommunicatio ab ipſo lata: præſertim cum ſententia excommunicationis, inquit Felinus, faciliùs penetret, id eſt, faciliùs robur ſuum obtineat, effectúmque ſortiatur, quam aliæ pœnæ: ſiquidem ex cap. Paſtoralis De appellat. ſub finem, excommunicatio ſecum trahit ſuam executionem: adeout, *ex gloſa ibidem*, vel ſtatim liget vel ſtatim nulla ſit. Neque refert, quòd excommunicatus, etiam occultus, extra Eccleſiam ſit: nam vt rectè ait idem Felinus, quod quis validè excommunicet, dignitas facit non perſona. Excommunicatus autem occultus in officij dignitate & vſu toleratur.

Hanc ſententiam memorati authores ſequuntur, & Nu. 127.
recentiores communiter. Quam quoad hæreticum, reſtringendam eſſe ſignificat Alfonſus à Caſtro *libro 2. de iuſta hæreticorum puniti.* In cap. 23. & 24. contendẽs Papam & cæteros Epiſcopos per hæreſim amittere iuriſdictionem: vnde conſequens eſt latam ab ipſis excommunicationem, eſſe nullam. Sed probabilior eſt ſententia Caiet. *tract.* 1. *De authoritate Papæ cap.* 19. & Soti *in 4. diſt.* 22. *quæſt.* 2. *art.* 2. exiſtimantium Papam, ſi fieret hæreticus, ſimilitérque cæteros Epiſcopos eâdem labe infectos, quandiu ab Eccleſia tolerantur, retinere ſuam iuriſdictionem: ideóque debite latam ab ipſis excommunicationem eſſe validam. Id quod deducitur ex cap. Ad probandum §. Præſenti De hæreticis. Cuius verba sũt, Præſenti nihilominus ordinatione ſancimus, vt quicumque manifeſtè fuerit in hæreſi deprehenſus; ſi Clericus ſit, vel cuiuſlibet religionis obumbratione fucatus, totius Eccleſiaſtici ordinis prærogatiua nudetur, & ſic omni officio ſpoliatus eccleſiaſtico, ſæcularis relinquatur poteſtatis animaduerſione debita puniendus. Hæc enim exprimunt tantùm ferendam, non autem latam ſententiam vt conſtat ex eo, quòd verbum, *nudetur*, ſit futuri temporis; cui nec additur ipſo facto, vel ipſo iure, nec aliud quo lata ſententia ſignificetur. Priuationem ergo officij non incurrit hæreticus ipſo facto; ſed poſtquam ad illam fuerit per Iudicem condemnatus. Accedit quòd ratio ob quem valida cenſentur geſta per excommunicatum toleratum: (nempe quod magna oriretur in Eccleſia perturbatio, ſi in dubium eſſet reuocandum ius eorum, quibus à tali excommunicato, officium aut beneficium Eccleſiaſticum eſt datum) perinde locum habeat in hæretico tolerato, ac in cæteris excommunicatis toleratis.

SECVNDVM DVBIVM EST. An vt ab excommuni- Nu. 128.
cato, ſic ab irregulari lata excommunicatio ſit inualida. Ad quod reſpondet Richard. *in 4. diſt.* 18. *art.* 4. *quæſt.* 4. habentem aliàs ſufficiẽtem iuriſdictionem ſi fiat irregularis, ferre validam excommunicationẽ. Ratio eſt, quia irregularitas ex ſe non adimit iuriſdictionis vſum, ſed tantummodo vſum Ordinum aut habilitatem ad eoſdem ſuſcipiendos vt ſuo loco exponetur lib. 30. tract. 2. Ad ferendam autem validè excommunicationem, nihil amplius requiritur ex parte ferentis, quàm iuriſdictio ſufficiens, & illius vſus non impeditus.

Quod impedimentum, cum Vgolino *(De cenſuris* Nu. 129.
tab. 1. *cap.* 2. §. 23.) oota naſci poſſe ex his. Primò, ex eo quod Prælatus ſit excommunicatus, nominatim denuntiatus: tũc enim nec ipſe, iuxta antedicta, nec Vicarius ipſius, ex cap. 1. De offic. Vicarij in 6. excommunicare poteſt. Quod idem de eodem Vicario dicendum eſt, ſi Prælatus cuius vices gerit captus ſit à paganis vel ſchiſmaticis; tunc enim iuriſdictio deuoluitur ad Capitulũ, perinde ac ipſo mortuo; ex cap. 3. De ſupplenda Prælatorum negligentia in 6.

Idem

Idem autem quod de excommunicato nominatim denuntiato, eſſe dicendum de ſuſpenſo ab officio, communiter receptum eſſe addit ex Panormit. Vgolinus *ibidem num.* 8. Prætereà naſci poſſe ex eo, quòd Superior, prohibendi poteſtatem habens, ipſi omnino prohibuit ne iuriſdictionem exerceat, aut ne excommunicet; ſique contra faciat, id pro infecto haberi velit. Ad quod facit cap. Quia plerique De offic. Ordin. in 6. iuncta gloſa, verbo Sententiis. Naſci tertiò poſſe ex eo, quòd à Iudice antequam excommunicationis ſententiam proferret, appellatum ſit ad Superiorem. Tali enim appellatione, vſus iuriſdictionis ita ſuſpenditur in Iudice, vt ſi contra conetur, nulla ſit ſententia. Id quod Vgolinus *in ſeq. nu.* 9. canonum & Canoniſtarum authoritate confirmat: ſed in eo tanquam ſpectante ad forum externum, nihil opus eſt nos immorari. Denique iuxta communiter receptam (*vt idem num.* 10. *addit*) ſententiam naſci poſſe ex eo, quòd is in quem Iudex vult ferre ſententiam, ipſum recuſauerit. Id quod, ſicut præcedens, ad forum externum pertinet.

Nu. 130. Tertivm dvbivm est. Quale peccatum committat is qui ſciens aut ſcire debens ſe non poſſe excommunicare, nihilominus excõmunicat. Ad quod Nauarr. in Enchir. *cap.* 27. *num.* 8. reſpondet peccare mortaliter: quia vſurpat alienam iuriſdictionem aut eius vſum; quod peccatum eſt mortale iuxta D. Tho. 2. 2. *quæſt.* 60. *ar.* 6. Itaut ſibi cauere debeant nonnulli Parochi, qui abſque iuriſdictione ferunt in ſuos ſubditos ſententiam excommunicationis. Neque enim eos excuſat quod obtendunt ſe comminatoriam tantùm ferre ad ipſos terrendos abſque intentione excommunicandi: nam plerique id ignorant, & conſcientia erroneà laborantes, eam quam putant veram excommunicationem parui pendentes peccant: in quod diſcrimen conijcere ipſos, peccatum eſt graue; vt rectè monet *Sotus in* 4. *diſtinct.* 22. *quæſt.* 1. *art.* 2. *col.* 7.

Nu. 131. Qvartvm dvbivm, quod olim proponebatur, An Eccleſiaſtici Iudices in vſu poteſtatis excommunicandi pendeant à poteſtate laica: nunc temporis nullum habet locum: quia omnem de ea re dubitandi occaſionem Concil. Trident. ſuſtulit ſeſſ. 25. cap. 3. De reform. cùm præcipit, ne Epiſcopus ad excõmunicationes concedẽdas cuiuſuis ſæcularis, etiam magiſtratus, authoritate adducatur: ſed totũ in eius arbitrio & cõſcientia, ſit poſitũ, quando ipſe pro re, loco, perſona, aut tempore decernẽdas eſſe iudicauerit. Itẽ poſtea verſus finem capitis habetur, nefas eſſe ſæculari cuilibet magiſtratui prohibere Eccleſiaſtico Iudici ne quem excommunicet: aut mandare vt latam excommunicationem reuocet; ſub prætextu quòd obſeruata non ſint contenta in eo decreto Concilij: putà quòd pro re leui, nec ſufficiẽte monitione præmiſſa lata ſit. Non enim ad laicos ſed ad Eccleſiaſticos talis cognitio pertinet.

Nu. 132. Quâ tamen Concilij definitione non obſtante Nauarr. in lib. 5. Conſiliorum 14. *De excomm. conſil.* 1. à peccato excuſat quod pluribus in locis à ſæculari magiſtratu non permittuntur laici ſæculares ſuo ſæculari foro renuntiare, & ſe Eccleſiaſtico ſubmittere: confitendo debitum, ſeque obligando ad ſoluendum illud in certum diem: ſuſcepto ſponte Iudicis præcepto, vt promiſſionem impleant ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ. Nam licet per hoc impedimentum aliquod vſui excommunicationis ponatur: non ideo tamen ipſum eſſe cenſendum illicitum: inde probat idem Nauarrus, quòd ex permiſſione talis renunciationis & ſubmiſſionis, fraus fieret iuriſdictioni laicorum: ſiquidem omnes ferè contractuum ciuilium cauſæ referrentur ad curiam eccleſiaſticam, curiâ illorum desertâ: quod alienum eſt à ratione, vt patet: quia Eccleſia quæ cultrix eſt iuſtitiæ non debet cum aliena iactura locupletari. Adde nec eam velle vt iuriſdictio laica fraudem patiatur, neque intendere iuriſdictioni Regum præiudicare ex cap. Nouit De iudiciis. Hæc Nauarr. quæ ſaluo ſemper Superiorum ſaniori iudicio accipienda eſſe vult, & nos cum eo velle debemus.

CAPVT VIII.

De eo in quem excommunicatio validè ferri poteſt.

SVMMARIVM.

133 *Angeli excommunicari non poſſunt, non modo boni, ſed nec mali.*
134 *Nec item poſſunt beſtiæ.*
135 *Nec homines non baptizati, etiamſi catechumeni ſint, ſeu ad fidem conuerſi.*
136 *Nec homines vita functi.*
137 *Obiectio de hæreticis poſt mortem anathematizatis, cum ſolutione.*
138 *Vniuerſitatem excommunicari non poſſe.*
139 *Poſſunt tamen qui ſunt de vniuerſitate, & qua ratione.*
140 *Non modo iniuſta ſed etiam inualida eſt excommunicatio lata in vniuerſitatem. Et quod nemo à ſeipſo, aut à pari aut ab inferiori poſſit excommunicari.*
141 *Papa excommunicari nõ poteſt, nec Archiepiſcopus à ſuo Suffraganeo.*
142 *Epiſcopus non ligatur excommunicatione à ſe lata: illius tamen occaſione incurrere poteſt in latam aduerſus eos qui cum excommunicatis communicant in crimine crimimoſo.*
143 *Epiſcopus excõmunicari poteſt à ſuo Metropolitano, non item ſubditi ipſius exceptis Officialibus, cum peccant in executione officij quòd gerunt vice eiuſdem Epiſcopi.*
144 *Quis poſſit excommunicare, & quibus modis contingere poſſit, aliquem eſſe excommunicanti ſubditum.*
145 *Idem ſubditus poteſt à ſuo Superiore pluribus excommunicationibus ligari, etiam ob idem peccatum.*
146 *Excommunicatio lata per ſtatutum Epiſcopi, non incurritur ab ipſius ſubditis delinquentibus extra territorium.*
147 *Limitatio cum qua id accipiendum eſt.*
148 *Quomodo poſſit, aut non poſſit Epiſcopus ligare ſubditum ſuum exiſtentem extra territorium ipſius.*
149 *Excommunicari poteſt abſens.*
150 *Committens delictum in alieno territorio in quo propter illud impoſita eſt excommunicatio, in eam incurrit.*
151 *Huius extenſio & limitatio.*
153 *Quando excommunicationem latam per modum ſententiæ hominis, incurrant non ſubditi committentes delictum propter quod lata eſt.*
154 *Committens delictum in loco exempto à iuriſdictione Epiſcopi, non incurrit in excommunicationem ab hoc propter illud latam.*
155 *Quomodo poſſit aut nõ poſſit quis excommunicari ab Epiſcopo proprio exiſtens extra ſuam diœceſim.*

Hoc caput ſicut præcedẽs bipartitũ erit. In priore parte tradetur explicatio rei propoſitæ, & in poſteriore tractabuntur aliquot dubia ad eam ſpectantia.

PRIOR PARS CAPITIS.

In qua traditur explicatio rei propoſitæ.

AD rei propoſitæ explicationem ſupponenda ſunt duo. Alterum, quòd is ſolus excommunicari poſſit, qui eſt capax bonorum quibus excommunicatio priuat; nam excommunicatio eſt quædam priuatio, & omnis priuatio eſt negatio formæ in ſubiecto illius capaci. Alterum, excommunicationē cùm ſit actus iuriſdictionis, nō niſi in ſubditum poſſe ferri: itaut nequeat nō ſubditus excommunicari, prout receptam ſententiam eſſe aliquot in eam citatis teſtatur Vgolinus *De cenſuris tab. prima cap.* 2. §. 11 *num.* 1. *&* 2. Vbi ad confirmationem inducit capitulum Conquerente cap Dilectus iniuncta gloſa De offic. Ordinarij, & cap. A nobis 1. & cap. Sacro De ſentent. excomman & cap. 1. & cap. Romana §. Porro, eodem tit. in 6. & cap. finale De conſtitut. eod. lib.

Nec Angelum, nec beſtiam, nec hominem non baptizatum excommunicari poſſe.

SECTIO I.

Nu. 133. EX quibus fundamentis infertur primò, Angelum bonum excommunicari non poſſe: quia nec ex capax Sacramentorum, aliorumque bonorum quibus excommunicatio priuat, nec vlli homini ſubditur: vt patet ex verbis Domini Matth. 11. Amen dico vobis, non ſurrexit maior inter natos mulierum Ioanne Baptiſta. Qui autem minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo. Item ex Pſal. 8 & ex cap. 2. epiſt. ad Hebr. vbi Deus dicitur hominem minoraſſe paulominus ad Angelis.

Infertur ſecundò, neque diabolum excommunicari poſſe, quod Nauarr. expreſſit in Enchir. cap. 27. num. 13. Nam & ipſe eſt Angelus licet malus, bonorum quibus excommunicatio priuat minimè capax. Neque eſt quod quis obiciat anathematizationes, quibus exorciſmorum libelli ſunt pleni. Nam eæ ſunt imprecationes & deteſtationes, quibus id nomen accommodatur, ſicut Marci 14. cùm de Petro dicitur Cœpit anathematizare: &c. quem conſtat tunc vſurpaſſe, non quidem excommunicationes de quibus agimus, ſed imprecationes & deteſtationes. Eas autem diuerſas eſſe ab excommunicatione, inde patet apertè, quòd illas exercere poſſit exorciſta, qui ex tali officio non habet iuriſdictionem neceſſariam ad ferendam excommunicationem. Adde quòd excommunicatio feratur ad deducendum contumacem à ſua contumacia. Dæmon autem ſit obſtinatus in ſua.

Nu. 134. Infertur tertiò, neque beſtias (quod etiam loco cit. expreſſit Nauarr.) excommunicari poſſe. Nam conſtat prædictorum bonorum eas minimè capaces eſſe. Quanquam vt idem ait, aduerſus locuſtas, bruchos, & alia eiuſmodi vermium genera, religioſe vti poſſumus aquâ benedictâ, precibus, & adiurationibus ſanctis, fundatis in diuina bonitate, & miſericordia, ac ſanctiſſimis verbis ipſius, inſtitutionéque Eccleſiæ Catholicæ. In quibus precibus & adiurationibus verba non ſunt referenda ad beſtias ipſas, ſed vel ad Deum, vt dignetur miſericorditer tale incommodum auertere: vel tanquam exorciſmi, ad dæmones, vt Dei virtute ceſſent nobis eſſe infeſti. De qua re Vgolinus tab. 1. cap. 17. in principio, num. 1.

Nu. 135. Infertur quartò, nullum Paganum, Turcam, aut Iudæum excommunicari poſſe: quod expreſsè tradit D. Anton. 3. part. tit. 24. cap. 75. §. 1. & Sylu. excommunicatio 1. num. 7. multique alij quos commemorat Vgolinus in eod. cap. 17. §. 5. num. 1. Et patet ex cap. Multi 2. quæſt. 1. vnde habetur correctionem Eccleſiaſticam quæ per excommunicationem fit, eſſe eorum qui ad Eccleſiam pertinent, non autem eorum qui foris ſunt: iuxta illud prioris ad Corinth. cap. 5. Nunc autem ſcripſi vobis, non commiſceri ſi is qui frater nominatur, eſt fornicator aut auarus, &c. Quid enim mihi de iis, qui foris ſunt iudicare. Et ratio in promptu eſt: quia nequeunt priuari participatione Sacramētorum ad quam nunquam fuerunt admiſſi, nec vt tales admitti poſſunt iuxta cap. Veniens De presbytero non baptizato. Quæ ratio ſufficit ad demonſtrandum ne catechumenos quidem ſeu conuerſos ad fidem (etiamſi aliqua ratione ſubiiciantur ditioni Eccleſiæ) excommunicari poſſe: quod in cit. num. 13. expreſſit Nauarr. Vnde licet inferre, quòd etiamſi detur, *quod contendit Alphonſus à Caſtro in lib.* 1. *De iuſt. hæretic. punitione cap.* 8. Catechumenum fide imbutum, ſi antequam baptizetur in aliquā hæreſim incidat, cenſendum eſſe hæreticum: non debere tamen cenſeri incurriſſe excommunicationem bullæ Cœnę Domini, latā in hæreticos. Cęterùm hoc quod dicitur non poſſe Paganos, Turcas, Iudæos, & Catechumenos excommunicari, non eſt, (prout D. Anton. & Sylu. locis cit. aliique ab Vgolino in ſeq nu. 4. relati admonent) extendendum ad priuationem externæ communionis fidelium. Nam Eccleſia poteſt illos indirectè ea priuare. nimirum prohibendo fidelibus, ne cum illis conuerſentur.

Nu. 136. Infertur quintò, hominem mortuum excommunicari non poſſe: quod non modo Theologos omnes ſed etiam iuris canonici peritos tenere admonent Couarr. ad cap. Alma mater 1. *part.* §. 11 *nu.* 8. & Alfōſus a Caſtro *in lib.* 2. *de iuſta hæretic. punitione cap.* 19. Qui bonam rationem addit: quia poteſtas iuriſdictionis ad excommunicandum, Prælatis Eccleſiæ cōceſſa eſt tantùm in eos qui ſunt ſuper terram hoc eſt, qui adhuc vitam in hoc mundo agunt: non autem in eos qui vita functi, ſupra aut infra terram ſunt Naque conceſſa eſt à Chriſto illis verbis Matt. 18. Quæcumque alligaueritis ſuper terram erunt ligata & in cœlo. Atque conceſſa, in eum qui ſemel & iterum à fratre, & tertiò a Prælato correptus, emendari recuſat, tanquam contumax & rebellis: prout patet ex eod. cap. 18. in illis verbis, Si te non audierit, dic Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam non audierit ſit tibi tanquā ethnicus, & publicanus.] Iam verò mortuus, cùm non poſſit à fratre, aut ab Eccleſia moneri, non poteſt cenſeri contumax & rebellis Eccleſiæ. Quare nec poteſt excommunicari congruenter Chriſti inſtitutioni: adeout is, qui dedit alicui mandatum de Clerico occidendo, ſi e vita decedat antequam facinus, à ſe mandatum cōmittatur, non ſit cēſendus excommunicatus: etiamſi contingat illud committi, ipſo vita iam functo. Ita notat gloſa ad cap. Mulieres, De ſentent. excommunic. §. illi verò, verbo Authoritate.

Nu. 137. Sed contra obiici poteſt, à ſanctis Patribus, non modo viuentes, ſed etiam mortuos hæreticos fuiſſe anathematizatos: vt in ſexta ſynodo actione vltima, Theodorum, Sergium, Pyrrhum & quoſdam alios qui erant mortui: & in Concil. Conſtantienſi ſeſſ. 8. Ioannem Vviclef iam defunctū. Adde in cap. Si quis De hæreticis, præcipi vt anathema dicatur Epiſcopo mortuo, qui hæreticum aut paganum hæredem inſtituerit. Cui obiectioni reſpondet Alphonſus in poſtrema parte citati cap. 19. per ſententiam qua poſt mortem damnantur hæretici, hos non excommunicari tunc

Digitized by Google

cari tunc primò; quia per mortem extra iudicium hominum conſtituuntur: ſed declarari hanc vel illam hæreſim pertinaci animo fuiſſe amplexatus, & per conſequens fuiſſe excommunicatus. Epiſcopum autem, eoquod hæredem inſtituit hæreticum aut paganum, præſumi hæreticum: vt ad cit. cap. Si quis. notat Panorm. ideóque declarari eſſe pro excommunicato habendum. Quæ tamen ſententia ex eo, quòd ſolùm ſit declaratoria non eſt putanda parui momēti eſſe, aut fruſtra ferri. Nam etſi in nullo liget defunctorum animas, effectum tamen habet quoad multa quæ in hac vita illos attingunt. Etenim per huiuſmodi declarationem bona ipſorum confiſcantur; iuxta cap. Accuſatus §. In eo, De hæret. in 6. Deinde filij ipſorum contrahunt infamiam iuris (de qua re plura idem Alphonſus in præced. cap. 9.) neque admittuntur ad beneficium Eccleſiaſticum aut publicum officium vſque ad 1. generationem: quodque ſecus actum fuerit, irritum inaoéque eſt; iuxta cap. Statutum a. De hæret. in 6. Præterea corpora ipſorum cognoſcuntur indigna eſſe Eccleſiaſtica ſepulturā; itaut ſepulta in loco ſacro inde proiicienda ſint, ſi ab aliis corporibus internoſci poſſint: iuxta cap. Sacris. De ſepult. vt corpus Ioannis Vvicleſ proiiciendum præcepit Concil. Conſtantienſe in cit. ſeſſ. 8. Quocirca licet ea, quæ propriè eſt excommunicatio, ferri non poſſit in mortuum: poteſt tamē impropria quædam in eum decerni. Etſi enim quoad animam ſeparatus eſt omnino à iudicio Eccleſiæ, tamē quoad corpus & ea quæ ad illud attinere poſſint, adhuc Eccleſiæ ſubiicitur. Qua de re videri poteſt Vgolinus in memorato cap. 17. §. 2.

Nec vniuerſitatem, nec quemquam à ſe aut ab æquali, aut ab inferiori, excommunicari poſſe.

SECTIO II.

Nu. 138. INſertur ſextò, vniuerſitatem ſeu communitatem excommunicari non poſſe: quod per cap. Si habes 24. quæſt. 3. cum D. Thoma in 4. diſtinct. 8. quæſt. 2. art. 3. quæſtiun. 2. tenent Doctores quorum meminit Vgolinus in tab. 2. de cenſuris cap. 26. in principio num. 4. Et ratione confirmatur; quia ſi vniuerſitas ſumatur vt abſtractum quoddam, in quo multi communicant, non eſt ſubiectum capax communicationis; à qua excommunicatio excludit. Nam talis communicatio eſt in actibus, qui tantùm ſunt ſingularium; non autem vniuerſorum, & abſtractorum. Sūpta autem vniuerſitas collectiuè pro omnibus iis perſonis ex quibus ipſa conſtituitur, excommunicari prohibetur in cap. Romana §. In vniuerſitatem De ſentent. excommunicationis in 6. vbi prohibitionis ratio redditur, quòd nonnumquam contingeret innoxios tali ſententiā irretiri. Nam demus aliquid mandatum eſſe alicui Capitulo ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ; id eſt, quod ſi non fiat, omnes & ſinguli qui de illo ſunt, in excommunicationem incurrant. Maiorem verò illius partem nolle obedire, reliquis maxime volentibus; oporteret hos qui innocentes eſſent, pœnæ excommunicationis ſubiici: quod abſurdum eſt.

Nu. 139. Aliud eſſet autem, ſi aliquid ita præciperetur vniuerſitati, vt quicumque de ea non obtemperaret tali præcepto, excommunicationem incurreret: nam habetur ex cit. §. In vniuerſitatem: in eos de collegio vel vniuerſitate quos culpabiles eſſe conſtiterit promulgandam eſſe excommunicationem, non autem in ipſam vniuerſitatem. Eamque communem ſententiam eſſe Vgolinus notat *in cit. cap. 26. §. 4.* Addens ad eam promulgationem non eſſe opus noua ſingulorū præmonitione in particulari, cum prælatum ius requirat tātùm vt conſtiterit culpabiles eſſe. Procedere autē propoſitam initio huius ſectionis illationē, etiāſi omnes de vniuerſitate fuerint contumaces, probatur ex eo, quòd in dicto §. In vniuerſitatē. Papa prohibeat penitus, ne excōmunicatio feratur in vniuerſitatem. Nam penitus, idem eſt ac omnino, & in nullo caſu. Itaque licet omnes de collegio ſint contumaces non debent tamen excommunicari tanquā omnes. v. g. dicendo Excommunico omnes de tali collegio; ſed tanquam ſinguli v. g. dicendo Vnumquemque de tali collegio qui mihi non vult obedire excommunico.

Sed quæret aliquis, An ſi feratur ſententia excommunicationis in vniuerſitatem, valida ſit etiamſi iniuſta. Cui reſpondendum eſt ex Palud. & Richardo in 4. diſtin. 18. *ex illo quidem qu. 2. art. penult. & ex hoc art. 5. quæſt. 3.* eſſe inualidam: tum quia continet intolerabilem errorem, vtpote quæ ad aliquos culpa carentes extendi poteſt, tum quia prohibetur à iure ad vitandum animarum periculum, quod inde ſequi poteſt, prout in eod. §. exprimitur. Cui periculo non eſſet ſatis prouiſum, niſi ius ipſum illam redderet irritam: ſicut reddere particula *penitus prohibemus* in eodem §. poſita, non obſcurè indicat. Nu. 140.

Infertur ſeptimò, neminem à ſeipſo vel ab æquali vel ab inferiori poſſe excommunicari. Quam eſſe communem ſententiam authoribus in eam citatis notat Vgolinus *De cenſuris tab. 1. cap. 2. §. 6. num. 2.* Intelligenda eſt autem ſiue ſermo ſit de excommunicatione ab homine, ſiue de excommunicatione à iure, quia vtriuſque par eſt ratio. Iam quod ex antepoſitis fundamentis eadem ſententia infeatur, patet: quia nemo eſt ſibi ſubditus cùm non poſſit ſibi iubere, aut prohibere aliquid: ex leg. Si de re ſua. Cod. De receptis arbitris, & multo minus ſeipſum inuitum cogere, vt fit per excommunicationem, quæ actus eſt iuriſdictionis tanquam poteſtatis coactiuæ.

Deinde cùm par in parem non habeat imperium ex cap. Innotuit de elect. nec par parem poteſt excommunicare: cum excommunicatio ſit actus non modo imperantis, ſed etiam inuitum cogentis. Adhæc ſolum ſubditum ſententia excommunicationis ligat ex cap. A nobis primo De ſententia excommunic. & ideo nemo ab inferiori vt nec à pari, ſed tantùm à ſuperiori, poteſt quis excommunicari.

Sequitur autem ex propoſita doctrina Papam non poſſe excommunicari. Nam cum in Eccleſia non habeat ſuperiorem, *vt nec in corpore humano, caput habet membrum ſuperius*, nō niſi vel à ſe vel à pari vel ab inferiori poſſet excommunicari. Vnde fit vt quantumcumque is committat peccatum, cui à iure annexa eſt excommunicatio, in illam tamen non incurrat: quia tale ius non fertur niſi ab ipſomet Papa, aut ab aliquo ſuo prædeceſſore, cui par eſt in authoritate & dignitate, non ab inferiore. Nu. 141.

Sequitur ſecundò, quòd Epiſcopus, *vtpote inferior*, non poſſit excommunicare Metropolitanum ſuum: & ideo ſi hic in illius territorio committat peccatum, pro quo ibi ab Epiſcopo ipſo lata eſt excommunicatio, eam non incurret. Neque enim inferior poteſt iudicio potiorem ligare ex cap. Inferior diſt. 21. Id quod Syluester expreſſit in verbo Excommunicatio primo num. octauo; aliquot alios citans in eandem ſententiam. Et non defuerint qui aliter ſentirent, quorum idem meminit. Sed apertè falluntur ex eo, quòd per iuriſdictionem, ſit quis ſuperior eo, in quem illam habet tanquam Iudex eius.

Nu.142. Sequitur tertiò, ſi Epiſcopus aut alius habens authoritatem, excommunicet omnes illos qui furtum aut aliquid aliud fecerint, ipſum non ligari quantumuis tale quid commiſerit. Id quod Nauarr. habet *in Enchir. cap. 17 nu 6.* citatis aliis in eandem ſententiam. Procedit autem in eo etiam, qui poteſtatem excommunicandi habet tantùm delegatam: prout aliis citatis notat Vgolinus *De cenſuris tab. 2. cap. 17. §. 6. num 3.* Sed aduerte illud non obſtare quominus ligetur Epiſcopus, qui excommunicationem decernit in omnes eos qui aleis luſerint, ſi ludat cum eo, qui iam in illam incurrit: quia non ligatur quidem per ſententiam à ſe latam, ligatur tamen per latam in cap. Nuper & in cap. Si concubinæ De ſentent. excommunic. per quam excommunicantur communicantes cum excommunicatis in crimine criminoſo, id eſt, pro quo excõmunicati ſunt. Dixi, *qui illam iam ante incurrit*: quoniam ſi talis Epiſcopus luderet cum eo qui nondum luſiſſet non ligaretur; non quidem per ſententiam à ſe latam, cui non ſubiicitur: nec per aliam antememoratã, quę tãtùm fertur in eos qui in crimine criminoſo communicant cum iis qui iam in excommunicationem incurrerunt, vt bene monet Caiet. in verbo Excommunicatio cap. 57. ideóque non ligat ante incurſam excommunicationem, nec quo tempore primum incurritur, vt notat Nauar. *in ſequen. num. 33.* Aduerte præterea cum eodem Nauar. in prius citato num. 6. ſi Epiſcopus tantùm ſit denunciator excommunicationis latæ à Summo Pontifice, aut ab alio Superiore, id non impedire quominus in eam incurrat, ſi fecerit aut omiſerit, id quod per illam prohibetur aut præcipitur.

Nu.143. Sequitur quartò, poſſe Epiſcopum excommunicari à ſuo Metropolitano tanquam ipſius ſubditum: quod eſt expreſſum à Palud. *in 4 diſtinct. 18. quæſt. 2. in 2. parte art. 1. concluſ. 2.* Pro quo facit cap. Paſtoralis, De offic. Ordin. vbi Epiſcopus dicitur eſſe ſubiectus ſuo Metropolitano, etiamſi hic in illius ſubditos nullam habeat poteſtatem: exceptis quibuſdam articulis ſeu caſibus. Vide antedicta libro primo, no. 34. Admonet autem idem Palud. Metropolitanum non debere excommunicationis ſententiam ferre in Epiſcopum ſuffraganeum ſuum, niſi prius ſuſpenſum & interdictum: quod deducit ex cap Sanè 2. De offic. deleg. Admonet etiam, vt Epiſcopum ſic etiam Epiſcopi Officiales poſſe à Metropolitano excommunicari: & probat ex cap. Romana, De offic. Vicarij in 6. Quod intellige cum gloſa ibidem, verbo Rationabili; quando illi peccant in iis quæ ſunt ſui officij, & iuriſdictionis, quam vice Epiſcopi exercẽt. Nam in aliis non magis poſſunt ab Archiepiſcopo puniri, quàm reliqui de ſubditis ſui Suffraganei, vt ead. gloſa annotat: & facile poteſt dedoci ex cap. Romana, De foro competenti in Sexto. Quòd verò nequeat Metropolitanus excommunicare ſubditos Suffraganei ſui patet quia excommunicatio actus eſt cuiuſdam poteſtatis cogendi ſubditum, & ex citato cap. Paſtoralis Metropolitanus nequit Suffraganei ſui ſubditum cogere inuitum; cùm in eum, exceptis quibuſdam caſibus, nullam habeat poteſtatem, prout iam attigimus.

Qui tandem ſint qui excommunicari poſſunt.

Sectio III.

Nu.144. RElinquitur ex hactenus habitis, illum qui excommunicari poteſt, eſſe hominem Baptiſmali charactere inſignitum, nondum vita functum, determinatum, nec in aliquo confuſo ſumptum (ſicut ſumitur, ſub nomine communitatis) & excommunicati ſubditum. Quod vltimum aduerte contingere poſſe primò, ratione domicilij, ſiue ex eo quod habeat quis domicilium, habitétque pro maiori ſaltem anni parte) in territorio excommunicantis; niſi ſit ab illius iuriſdictione exemptus: vel priuilegium habeat vt excommunicari nequeat. Id quod declaratum plenius videri poteſt apud Vgolinum *De cenſuris tab 1. cap. 2. §. 12.* Vbi numero 11. aliis citatis bene notat, non poſſe valere priuilegium vt quis nequeat, ne quidem à Romano Pontifice excommunicari. Nam non modo alius, ſed nec Papa poteſt tale priuilegium dare: quia vt is neminem à Dei poteſtate eximere poteſt: ita nec à ſua: cùm in terris gerat Dei vices; vt habetur in cap. 2. de tranſlat. Epiſcopi.

Contingere poteſt ſecundò, ratione originis, prout declarat Vgolinus, in ſequent. §. 13. Inquiens communem ſententiam eſſe, quòd exiſtens in loco ſuæ originis poſſit ibi excommunicari quantumcumque domicilium alibi habeat.

Contingere poteſt tertiò, ratione contractus, vt idem quoque §. 14. conſequenter declarat, docens eum qui in aliquo loco contractum, aut quaſi contractum iniit, poſſe dum ibi eſt, quantumuis domicilium alibi habeat, excommunicari ab Epiſcopo eiuſdem loci. Itémque dum ab illo abeſt, ſi cù adeſſet præmonitus ſufficiẽter, inde diſceſſit contumax.

Quartò, contingere poteſt ratione delicti, de qua re poſtea dicemus.

Quintò, contingere poteſt ratione rei quæ in territorio excommunicaturis ſita eſt, vt idem author §. 16. declarat: docens eum qui conuenitur actione in rem, quæ ſita eſt in alicuius territorio: ſi is ibi inueniatur; & antequã illinc diſceſſerit, ſaltem citetur: réſque illa ſit immobilis, vel ibi perpetuò manſura; Eum, inquam, etiamſi domicilium alibi habeat, poſſe ab Epiſcopo loci excommunicari.

Poſtremò, poteſt contingere ratione voluntaris ſe ſubiiciẽdi alterius iuriſdictioni: quod etiam Vgolinus declarat §. 17. docens parem à pari immo ſuperiorem ab inferiori (excepto Papa) poſſe excommunicari, ſi iuriſdictioni ipſius ſe ſubiiciat. Quod Clericus facere non poteſt ſine licentia Epiſcopi ſui: nec Epiſcopus ſine licentia Archiepiſcopi ſui: neque exemptus ſine licentia eius cui adhuc manet ſubiectus. De his tanquam ſpectantibus potiſſimum ad forũ externũ, nihil eſt neceſſe quòd agamus plurib⁹.

Porro non modo vnâ, ſed & pluribus excommunicationibus poteſt ſubditus ligari: ita vt iam excõmunicatus poſſit iterum excommunicari; vt patet ex cap. Engeltrudam 3 quæſt. 4. vbi Engeltruda dicitur ſæpius anathemate percuſſa; & ex cap. Ita quorumdam. De Iudæis, vbi præcipitur vt in ciuitatibus maritimis crebra & ſolemnis excommunicatio feratur in eos qui arma, ferrum, & galearum lignamina deferunt ad Sarracenos: & ex ca. Vnico De iis quæ vi, &c. in Sexto: vbi abſolutio ab excommunicatione per vim extorta declaratur nulla: & noua excommunicatione irretitur is qui illam extorſit. Ratio etiam confirmat. Nam vt ille qui per peccatum ſeparatus eſt à Deo, poteſt adhuc per alia ſubſequẽtia peccata magis ſeparari, ita & qui ſemel per excommunicationem ab Eccleſiæ communione ſemotus eſt, poteſt per ſubſequentem longiùs ſemoueri, ſeu magis extra Eccleſiam detineri; ex gloſa finali ad cit. cap. Ita quorumdam. Nu.145.

Ex qua adde, ſublatâ primâ excommunicatione, per ſecundam manere excommunicatum perinde obnoxium priuationi communionis fidelium ac priùs, ita vt eidem communioni reſtitutus minimè cenſeatur, donec ſit abſolutus ab omnibus. Ade

de etiam ex Soto *in 4.diſtinct.22.quæſt.2.art. 2. concl. tertia*, non ſolùm propter nouum crimen, ſed etiam propter vnum & idem (ad maiorem terrorem ſcilicet & confuſionem) poſſe excommunicationem iterato in aliquem contumacem ferri: quia quamuis non ſit aliud crimen ; ipſa tamen obſtinatione per quam indureſcit quis, recrudeſcitque in eodem crimine, fit dignus acriori animaduerſione.

Aduerte tamen ex Palud. *in 4.diſt.18.quæſt.2.ſub finem*: quando plura iura decernunt excommunicationem pro eadem cauſa: vt v.g pro violenta iniectione manuum in Clericum, ſententiam videri vnam eſſe, qua ius poſterius, declaratiuum eſt prioris. Vnde ob eiuſmodi duplex ius, non incurritur duplex excommunicatio à iure.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

In qua tractantur dubia quædam de re propoſita.

Nu.146. SVperſunt aliquot dubia, quorum explicatio requiritur ad plenam rei propoſitæ notitiam.

PRIMVM EST, An aliquis extra territorium ligetur excommunicatione generaliter lata per ſtatutum ſui Epiſcopi. Cui reſpondendum eſt negatiuè, cum authoribus quos refert & ſequitur Couarr. ad cap. Alma mater 1.par.§.10.num.3. Non enim ligari manifeſtum eſt ex cap. Vt animarũ, De conſtitut. in 6. vbi habetur per Epiſcopi ſtatutum, quo excommunicantur omnes qui furtum fecerint, non ligari ſubditos ipſius committentes furtum in alia diœceſi: Subiiciturque ratio: quia dicenti ius extra territorium impune non paretur, ex lege fin. ff. de iuriſdict. omniũ iudicum. Immo vt ibidem authoribus citatis addit Couar. ſi Epiſcopus de facto intendat ſtatuto ſuo ligare excommunicatione ſubditos ſuos delinquentes in aliena diœceſi, non ideo ligabuntur. Ratio eſt, quòd memoratum cap. Vt animarum, cauſam cur ſtatutum Epiſcopi non liget extra territorium, conſtituat non in defectu intentionis ligandi: ſed in defectu poteſtatis ſignificato per illa verba, *Dicenti ius extra territorium impunè non paretur.*

Nu.147. Veruntamen Angelus Excommunicatio 1. & Syluester Excommunicatio 2. *ille num.* 10. *& hic nu.* 8. aliquos caſus notant in quibus iſtud fallit. Atque in genere ſtatuunt, ad idipſum requiri non tantum vt delinquens, ſed etiam vt res circa quam delinquitur, & delictum totaliter ſint extra territorium. Nã ſi quis Epiſcopus per ſtatutum excommunicet omnes Curatos, exempli gratia, ſibi ſubditos, non reſidentes: qui talis eſt, etiam conſtitutus extra territorium, niſi iuſtam excuſationis cauſam habeat, in excommunicationem incurrit: quia delinquit circa rem quæ eſt in eiuſdem Epiſcopi territorio. Similiter ſi per ſtatutum excommunicet eoſdem, qui non conuenerint ad Synodum; ille qui contemnit adeſſe, quantumuis ſit extra territorium incurrit in excommunicationem; quia cenſetur in territorio delinquere. Nam delictum omiſſionis ibi committi reputatur, vbi id quod omiſſum eſt debuit executioni mandari. Notat etiam idem Sylu. *in ſeq. nu.* 15. & ante eum D. Anton. 3. *par. tit.* 24. *cap.* 75. §. 1. *ſub finem* ſubditos Religioſos vbicumque locorum fuerint, Prælatorum ſuorum ſententiis ligari, ac teneri obedire, Rationémque reddunt, quia totus mũdus eſt eis pro territorio: adeout foris perinde ac domi, Superior poſſit eos corrigere, ſicut & eis præcipere. Ratio verò quia immediatè in perſonas iuriſdictionẽ habet: cùm Epiſcopus in territorium habeat immediatè; & ratione illius in perſonas: quibus proinde mutantibus territorium, ſententia ipſius non ligantur.

SECVNDVM DVBIVM EST. An Epiſcopus ſubditum ſuum extra ſuum territorium poſſit ligare excommunicatione ab homine, ſi non poteſt excommunicatione à iure. Cui Angelus, & Syluest. ibidem: *ille num.* 11. *& hic num.* 10. reſpondent diſtinctione: inquientes excommunicationem ſi generaliter feratur pro culpa præterita (ad habendam ſcilicet emendationem & ſatisfactionem) vt ſi dicat Epiſcopus Excommunico omnes qui ſacrilegium commiſerunt: tunc ligare ſubditum etiam exiſtentem extra territorium, ſi in territorio (non item ſi extra) ſacrilegium commiſerit. Itémque ſi excommunicatio ſpecialiter, nominatimve feratur in aliquem pro culpa præterita; eã ligare ipſum, etiamſi extra territorium delinquerit & exiſtat. Nam Epiſcopus ſubditum apud ſe accuſatum de crimine, quod extra territorium commiſit, poteſt compellere ad comparendum coram ſe; ſique nolit obedire, poteſt ipſum etiam extra territorium exiſtentem, excommunicare: ſaltem ratione inobedientiæ, quæ cenſetur committi in territorio, vbi obedire tenetur: itaut pro illa; ſicut pro alio crimine commiſſo in ſuo territorio, Epiſcopus poſſit ipſum excommunicare. Sin autem excommunicatio feratur ab homine, ſiue generaliter ſiue ſpecialiter pro culpa futura; illius in hoc eandem rationem eſſe quàm latæ à iure, quòd nec ignorantes nec extra territorium delinquentes liget. Nu.148.

TERTIVM DVBIVM EST. An aliquis poſſit abſens, intra diœceſim tamen exiſtens, excommunicari à ſuo Epiſcopo. Cui gloſa ad cap. De manifeſta, verbo Iudicaui. 2. quæſt. 1. reſpondet poſſe: quod patet ex illa excommunicatione quam D. Paulus abſens tulit in fornicarium cap. 5. prioris ad Corinth. Adde & eum qui poſt præmiſſam canonicam monitionem, ſeu qui ſufficienter præmonitus, non obtemperat, ligari per latam in ipſum ſententiam excommunicationis; etiamſi ignarus, inſciuſve ſit illius, vt communem ſententiam eſſe annotat Couar. ad cap. Alma mater 1. par. §. 10. num. 7. Nu.149.

QVARTVM DVBIVM EST. An qui delinquit in territorio Prælati cuius non eſt ſubditus, incurrat in excommunicationem ſtatuto eiuſdem Prælati decretam in eos qui delictum eiuſmodi commiſerint, cui gloſa 2. ad cap. A nobis 1. De ſenten. excommun. reſpondet incurrere. Et rationem reddit, quoniam iuxta cap. vltimum. De foro compet. ratione delicti ſortitur quis forum: ſiue, *quod idem eſt*, ratione delicti efficitur quis ſubditus ei Prælato in cuius ditione illud commiſerit: itaut poſſit coram eo ritè conueniri: poſſitque idem Prælatus, quoad tale delictum, iuriſdictionem ſuam in illum exercere ex cap. 1. De priuileg. in 6. circa principium: & pluribus aliis citatis. Couar. quoque annotat *in præced. num.* 2. Sicut igitur ratione delicti commiſſi in alieno territorio poteſt quis ibidem à Iudice ordinario ligari, ſeu puniri quoad corpus: ita etiam poteſt quoad animum per excommunicationem: vt rectè notat Panorm. *ad cap.* 1. *De raptoribus num.* 4. Nu.150. §.11.nu.

Cum quo in ſeq. num. 12. obſeruandum etiam eſt, ſtatuto quo excommunicationem imponit Epiſcopus, ligari omnes, *niſi fuerint Superiores ipſius*, qui in illius territorio committunt delictum illud propter quod lata eſt eadem excommunicatio: etiamſi ſint pares dignitate, vt ſunt alij Epiſcopi, atque etiam illo maiores, vt ſunt Archiepiſcopi: quoniam ibi cenſentur priuatæ perſonæ, rationéque delicti ſunt ſubditi tali Epiſcopo: quandoquidem nulla videtur eſſe cauſa, cur eximantur à ſubiectione ſubeundi pœnam ei delicto ibi decretam: niſi fortè, *prout tractat Vgolinus De cenſuris tabul. prima capite ſecundo §. decimoſexto numero quinto & ſexto* ipſi ſint ab illius iuriſdictione exempti; aut habeant Nu.151.

aliquod priuilegium perſonale ne ratione delicti efficiantur ſubditi, aut ne à quoquam excommunicari valeant; quia tunc nec ille, nec quiuis alius tali priuilegio munitus, ligaretur iuxta cap. 1. §. In eos, De priuileg. in 6. Ratio autem factæ exceptionis Superiorum, in promptu eſt: quia Canonicè, inferior non iudicat Superiorem ex cap. Cùm Inferior De maior. & obedien. ac proinde nec obligat per ſuum ſtatutum. Attamen ſi contingeret Suffraganeum habere aliquem locum pertinentem ad alium Archiepiſcopatum; Archiepiſcopus ille cuius eſt Suffraganeus in tali loco delinquens, ligaretur ſtatuto ipſius: quia tunc ſpectaretur vt priuata perſona non vt Superior prout oſtendit Vgolinus in cit. cap. 1. §. 15. num. 3.

Nu. 153. QVINTVM DVBIVM EST. An ſi excommunicatio feratur ab Epiſcopo, non quidem per modum ſtatuti, ſed per modum ſententiæ hominis, eâ irretiantur non ſubditi, qui in eiuſdem Epiſcopi territorio commiſerint delictum propter quod illa decreta eſt. Ad quod Angelus Excommunicatio 1. & Syluest. Excommunic. 2. *ille num.* 11. *& hic num.* 10. reſpondent diſtinctione. Nam non ſubditus, qui delinquit in territorio Epiſcopi: vel quando fertur ſententia excommunicationis adhuc ibidem eſt; & tunc per eam ligatur, non ſecus ac per aliam, quæ ſtatuto decreta eſſet: quoniam ad illam eadem iuriſdictio, quæ ad hanc, nec maior requiritur: vel iam inde receſſit; & tunc ſiue excommunicatio feratur generaliter ſiue ſpecialiter, non ligat non ſubditum (iure enim quodam gentium, nemo cēſetur alteri ſubditus propter delictum, niſi cùm eſt in eius ditione) niſi is antequā diſcederet ex territorio in quo deliquit fuerit præuentus citatione: vel Iudex proprius ſub quo degit requiſitus, compelleret ipſum ſe ſiſtere eiuſdem territorij Epiſcopo: quia nolens obedire, poſſet excommunicari. Quod ſi excommunicatio feratur pro culpa futura, nonnulli putant ligare non ſubditos; quia illi ratione delicti fiunt ſubditi. Sed memorati authores contrarium ſentiunt; ſicut ante eos ſenſit Panorm. ad cap. A nobis 1. De ſent. excommun. num. 7. & poſt eos Couar. *ad cap. Alma mater* 1. *par.* §. 10. *nu.* 2. Et probant ex differentia quæ eſt inter ſtatutum, & ſententiam hominis: quòd illud trahatur ad tempus futurum & hæc ſtatim ac fertur vires ſuas ſumat in eos contra quos profertur. Tales autem non poſſunt alij eſſe, quàm tunc ſubditi eidem homini. Illi autem de quibus agimus, quando talis ſententia fertur, ſunt ſimpliciter non ſubditi: cùm ex hypotheſi, delictum ipſorum, *vtpote futurum*, tunc non ſit; ideóque ob illud dici nequeant ſubditi eſſe ratione delicti.

Nu. 154. SEXTVM DVBIVM EST. An poſſit Epiſcopus per ſuum ſtatutum excommunicatione innodare omnes abſolutè qui intra ſuam diœceſim aliquod delictum commiſerint; ſi in ea ſit locus exemptus à iuriſdictione ipſius. Ad quod reſpondent Palud. & Gabr. *vterque in* 4. *diſtinct.* 18. *quæſt.* 2. *ille parte poſteriore articuli* 1. *& hic concl.* 6. locū intra diœceſim alicuius Epiſcopi exemptum, quoad iuriſdictionem per eūdem Epiſcopum exercendam, æquiparari loco exiſtenti extra diœceſim: quod deducitur ex cap. Cùm Epiſcopus De offic. Ordin. in 6. & ex cap. Volentes De priuilegiis cod. lib. § Nunquid ergo; & ex Clement. Archiepiſcopo, De priuileg. ſub finem; in quibus Epiſcopus perinde prohibetur exercere ſuam iuriſdictionem in locis intra ſuam diœceſim exemptis, ac in illis qui extra eam ſunt. Adeout Epiſcopus ipſe nullam iuriſdictionem habeat in locis exemptis, *vt nec extra territorium*, paucis caſibus exceptis de quibus gloſa ad cit. cap. Volentes verbo Inſtituta, atque aliis in quibus Concil. Trident. diuerſis locis Epiſcopo ſubiecit regulares exemptos & moniales: quos caſus Henriquez in ſumma Theologiæ moralis libro 7. cap. 24. §. 3. lit. O, in margine refert: in quibus tanquam ſpectantibus potiſſimum ad vſum fori externi non immorabimur.

Conſtitutum ſit igitur ex dictis illos qui in loco exempto committunt delictum propter quod ab Epiſcopo decreta eſt excommunicatio, non ligari per eam: ſicut nec ligantur qui illud extra diœceſim committunt. Pari modo iudicandum eſt de aliis difficultatibus, quæ moueri poſſunt quoad loca exempta: nimirum vt idem ſtatuatur, quod ſtatueretur quoad locum extra territoriū, exceptis illis caſibus, quorum præcipuus eſt caſus hæreſeos; in quo iuxta cap. Ad abolendam in fine De hæretic. exempti ſubiiciuntur iuriſdictioni Epiſcopi diœceſani, tanquam delegati à Papa.

SEPTIMVM DVBIVM EST. An ſi Epiſcopus ſit extra ſuam diœceſim, vel in loco exempto, poſſit ab ipſo ſubditus ipſius excommunicari. Pro cuius ſolutione prænotandum eſt, ea quidem quæ ſunt iuriſdictionis voluntariæ, nec cauſæ cognitionem proceſſúmve requirunt, poſſe vbique à Superiore peragi: vt Epiſcopum in alieno Epiſcopatu poſſe audire confeſſionem ſui ſubditi, ſicut Parochum ſui Parochiani in aliena parochia: quod Palud. expreſſit in ſequenti diſtinct. 19. *quæſt.* 2. *art.* 3. *concl.* 1. Ea autem quæ ſunt iuriſdictionis contentioſæ, cognitionémque cauſæ & iudicij ſtrepitum requirunt, non poſſe extra territorium, nec in loco exēpto peragi ab Epiſcopo: quia non poteſt ibi ad dirimendas ſuorum contentiones tribunal erigere; ex cap. Luminoſo 18. quæſt. 2. Cùm igitur hæc ita ſint, propoſito dubio Syluester & Nauar. *ille Abſolutio* 1. *num.* 11. *& hic in Enchir. cap.* 27. *num.* 6. reſpondent tum poſſe, tum non poſſe excommunicare: poſſe quidem cum vſu iuriſdictionis voluntariæ: ſeu cùm res adeo manifeſta eſt, vt nullam requirat cauſæ cognitionem, & diſceptationem: Nō poſſe verò, cum vſu iuriſdictionis contentioſæ, cauſæque cognitione: niſi impetrata licentia ab Epiſcopo loci, in quo ferenda eſt ſententia; aut niſi Epiſcopus ille à quo ferenda eſt, propter metum perſequentium, in locis ſuæ diœceſis reſidere, iuriſdictionémque ſiue per ſe, ſiue per alium exercere impediatur: quia tunc in Clement. vnica. De foro compet. permittitur ei omnimodam ſuam iuriſdictionem in aliquo loco vicino Epiſcopatui ſuo exercere, etiam non impetratâ, *quam tamen petere debet*, licentiâ à diœceſano eiuſdem loci. Nu. 155.

CAPVT IX.

De cauſa ob quam ferri debet excommunicatio, vt ſit valida.

SVMMARIVM.

156 *Non poteſt quis pro alio peccato, quàm ſuo proprio excommunicari.*
157 *Corollaria inde deducta.*
158 *Peccatum aliud externum aliud internum: de hoc quæſtio eſt, an propter ipſum poſſit quis excommunicari.*
159 *Probatio partis negantis.*
160 *Solutio eorum quæ adferuntur pro parte contraria.*
161 *Peccatum poteſt occultum eſſe, tum per ſe, tum per accidens.*
162 *Peccatum per accidens occultum poteſt eſſe cauſa ſufficiens incurrendi excommunicationem à iure.*
163 *Non poteſt excommunicatio ab homine validè ferri pro peccato præterito, niſi in iudicio ipſum fuerit ſufficienter probatum.*

164 Quod

164 *Quòd peccatum ſit occultum non impedit quin ea ferri poſſit, ac quæ tunc ſeruanda ſint.*

165 *Excommunicatio lata ſecundum allegata & probata cenſeri debet valida, quantumuis is in quem lata eſt, ſit de facto innocens: de quo tamen non conſtet, ſed dubitetur.*

166 *Cùm de innocentia conſtat, excommunicatio eſt nulla: attamen vitandum ſcandalum.*

167 *Vt valida ſit excommunicatio, peccatum propter quod ea fertur, debet eſſe mortale.*

168 *Non ſufficit ipſum eſſe mortale ex ſola peccantis praua voluntate.*

169 *Non eſt neceſſarium vt ſit ex ſua natura mortale.*

170 *Vbi non peccat quis mortaliter, non incurrit in excommunicationem maiorem.*

171 *Nec item in re minima.*

172 *Peccatum mortale propter quod fertur maior excommunicatio debet eſſe graue.*

173 *Quanquam ad talis excommunicationis validitatem ſufficere poteſt, quòd ſit mortale quodcumque.*

174 *Peccatum mortale pro quo decernitur excommunicatio debet annexam habere contumaciam, & quam.*

175 *Non ſufficit eſſe leuem, nec neceſſarium eſt manifeſtam eſſe.*

176 *Nec item vt ſit ex formali contemptu legis aut Iudicis.*

177 *In non contumacem lata excommunicatio eſt nulla.*

178 *Pro culpa præterita vel præſenti nemo excommunicari poteſt.*

CVM certum ſit ex cap. 18. D. Matth. vbi tradita eſt à Chriſto poteſtas excommunicandi, talem cauſam eſſe aliquod peccatum: videndum eſt primò, num debeat eſſe proprium eius qui excommunicandus eſt. Secundò, num externum. Tertiò, num manifeſtum. Quartò, num mortale. Quintò, num grauiſſimum. Sextò, num habens adiunctam contumaciam. Septimò, num iam perpetratum.

QVÆSTIO I.

An peccatum illud propter quod excommunicatur aliquis, debeat eſſe ipſius proprium.

Nu. 156. AD hanc reſpondendum eſt (vt aliis citatis reſpondet Vgolinus *De cenſuris tab. 1. cap. 17. §. 8. num. 1.*) numquam vnum pro alio puniri excommunicatione; ideòque peccatum illud propter quod aliquis excommunicatur, debere eſſe proprium ipſius: quia quamuis vnum pro culpa alterius corpore punitum inueniamus, vt pluribus exemplis oſtendit Gratianus 24. quæſt. 3. in ſumma: non tamen excommunicationis pœnâ ligatum pro alterius contumacia: ex cap. Si habes *in ead. quæſt. 3. verſu Tunc quippe.* Et ratio eſt quia ex Chriſti inſtitutione Matth. 18. is tantùm excommunicandus eſt, qui Eccleſiam non audit, ſeu qui contumax & inobediens eſt Eccleſiæ: non autem alter, cui nihil tale contingit. Sic enim in cap. Romana §. In vniuerſitatem De ſententia excommunicat. in 6. Papa vetat vniuerſitatem excommunicari, ne innoxij eâ cenſurâ irretiantur cum noxiis.

Nu. 157. Itaque ex cit. cap. Si habes; nec vxor pro peccato viri, nec filius pro peccato patris, nec ſeruus pro peccato domini, nec tota familia pro vnius delicto excommunicari debet. Iſtud annotat in 4. diſtinct. 18. Richardus art. 3. quæſt. 3. addens dominum pro peccato ſuorum ſubditorum excommunicari non poſſe: & Gabriel quæſt. 2. concl. 5. corol. 5. neque populum pro peccato domini ſui poſſe excommunicari. Adde etiam quæ *in ſeq. nu. 4.* tractat Vgolinus; nec ſucceſſorem in dignitate, pro contumacia illius cui ſuccedit excommunicari poſſe: nec hæredem pro contumacia illius cui ſuccedit in hæreditate: nec dominum pro contumacia ſui Procuratoris: nec demum pupillum aut minorem, pro contumacia ſui Tutoris, aut Curatoris: ita vt taliter lata excommunicatio ſit nulla tanquam continens intolerabilem errorem; vt idem Vgolinus docet *in eod. §. 8. num. 6* argument. cap. Per tuas De ſenten. excomm. & cap. Solet & cap. Venerabilibus §. penult. eod. tit. in 6. Quæ omnia intellige procedere, quantumcumque alienum peccatum fuerit atrociſſimum. Nam ratio propoſita id etiam confirmat. Non procedere verò, ſi in alieno peccato participerit, ſiue committendo ſiue omittendo, patet: quia tunc non tantùm ille cuius eſt proprium peccatum; ſed alij quoque, participantes in eodem, poſſunt excommunicari. Verùm id non eſt propriè pro alieno, ſed pro ſuo peccato excommunicari.

QVÆSTIO II.

Num peccatum pro quo excommunicatio fertur debeat externum eſſe.

PEccatum externum hîc vocamus illud, quod foris ſe prodit: ſiue per ſe, vt furtum, homicidium, &c. Siue per aliquod ſignum ex quo poſſit in foro exteriori apud Iudicem probari: vt poteſt hæreſis mentalis Titij ex eo, quod verbo aut ſcripto aſſeruerit Chriſtum non eſſe in Euchariſtia: aut quòd a Miſſa audienda ſe planè auerſum oſtendat: commiſſione enim rei notæ, manifeſtari poteſt interior malitia à qua procedit. Peccatum verò internum dicimus illud, quod ita latet in animo, vt non poſſit aliter cognoſci, quàm per reuelationem factam ab eo, qui intra ſe illud perpetrat: de hocque eſt præſens quæſtio, num aliquis poſſit propter ipſum excommunicari. Cuius quæſtionis explicatio pendet ex explicatione alterius, quâ quæritur num poſſit tale peccatum puniri iure humano De qua re in vtramque partem Couar. *ad regulam Peccatum 2. par. in princip. nu. 7.* varios authores refert cum quo & aliis recentioribus paſſim, tenendum eſt, non poſſe puniri. *Nu.* 158.

Quod confirmatur ex cap. Erubeſcant diſtin. 32. vbi dicitur ſententiam in eo latam aduerſus initiatos maioribus ordinibus retinentes mulierculas; intelligendam eſſe de manifeſtis: quia ſecretorum, & cognitor Deus & Iudex eſt:] per quod ſatis ſignificatur quod gloſa ibi infert; Eccleſiam non iudicare de occultis. Ad idem quoque facit quod in cap. Cogitationis De pœnit. diſtin. 1. dicitur Cogitationis pœnam nemo patiatur: ſupple ab homine, ſed tantùm a Deo, vt gloſa interpretatur. Item quod in cap. Cogitatio, eadem diſtinctione dicitur: Cogitatio non meretur pœnam iure ciuili. Accedit ratio quia Iudex non poteſt punire crimen quod ipſe nullo modo cognoſcere poteſt: ſicut enim qui quod nouit loquitur, index iuſtitiæ eſt, *Prouerbiorum* 12. ita qui quod non nouit loquitur, iudex eſt iniuſtitiæ, Id eſt, iniuſtè agit iudex ille, qui alicui infert pœnam neſciens an ſit eâ dignus. At homo Iudex, noſſe non poteſt crimen in animo penitus latens. Quis enim hominum (ait D. Paulus in priori ad Corinth. cap. 2.) ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt; quaſi dicat nullus; iuxta illud 1. Regum 16. Homines vident ea quæ foris parent; Deus autem intuetur cor.] Quare peccatum quod ita eſt internum vt in ſolo animo commiſſum ſit, nec ad vllum externum opus peruenerit, vnde poſſit ab aliquo homine naturaliter co- *Nu.* 159.

gnoſci; nullo modo, ne quidem per viam ſtatuti, poteſt puniri ab homine. Vnde talem punitionem tanquam opus diuinæ nec humanæ iuriſdictionis, D. Paulus in priori ad Corinth. cap. 4. prohibet fieri, inquiens, Nolite ante tempus iudicare quo adviſque veniat Dominus, qui manifeſtabit conſilia cordium, & illuminabit abſcondita tenebrarum.] Sic etiam in cap. Erubeſcant diſt. 32. in ca. Conſuluiſti, 2. quæſt. 5. in cap. Si omnia 6. quæſt. 1. in cap. Chriſtiana 32. quæſt. 5. in cap. Sicut nis & in cap. Tua nos De ſimonia dicitur: occulta ſoli Deo ſeruari ab eo iudicanda.

Nu. 160. Ad ea autem humana iura quæ pœnam decernunt pro peccato interno, hoc eſt, pro vitioſo affectu ſiue amoris, ſiue odij, pro hæreſi aut ſimonia mentali, & huiuſmodi aliis optimè reſpondet Alphonſ. à Caſtro lib 2. De lege pœnali ca. vlt. Cuius reſponſionis apud ipſum prolixioris, ſumma hæc eſt: non decerni talem pœnam pro actu interiori abſolutè, & ſecundùm ſe ſumpto: ſed ea ratione, qua actus exteriores coniunguntur illi, ab illóque proueniunt. Quod fieri poteſt duobus modis: altero præcipiendo ſub aliqua pœna opus externum bene fieri, atque adeo exigendo bonum affectionem interiorem: ſicut Eccleſia poteſt Clericis præcipere ſub priuatione fructuum beneficij, vt diuinum officium recitent attentè & deuotè: ſicque indeuotionem, quæ interior eſt, punire. Altero verò modo, prohibendo ne opus externum fiat tali mala voluntate, vt cum in Clement. 1. De ſtatu Monachorum §. Quia verò, excommunicantur Monachi adeuntes curias Principum, animo inferendi aliquod damnum ſuis Prælatis Et cum in Clement. 1. § Verum De hæreticis, ſententia excommunicationis innodatur Inquiſitor hæreticorum; qui odio aut ſpe lucri aliquem innocentem punierit: quodquidem eſt excommunicationem imponere propter odium, aut propter ſpem lucri: reſpectu ex eis procedentis perſecutionis innocentis, per incarcerationem, torturam, alióſve id genus actus exteriores, qui ab hominibus videri poſſunt.

Conſtitutum ſit igitur ad validitatem excommunicationis requiri, vt peccatum propter quod ea decernitur, externum ſit aut ratione ſui, aut ſaltem ratione alterius ex ipſo prouenientis, prout proximè habitum eſt Quandoquidem Iudex nequit excommunicatione, vt nec alia pœna iuſta quemquam punire, niſi eum cuius crimen nouit per ipſum, aut per ipſius effectum & ſignum externum.

Quæſtio tertia, Num peccatum manifeſtum eſſe debeat pro quo imponitur excommunicatio.

Nu. 161. PRænotandum eſt, peccatum dupliciter cenſeri occultum: vel per ſe, vel per accidens: per ſe quidem, illud quod ex ſua natura non poteſt naturaliter ab hominibus cognoſci: vt illud quod omnino latens in animo, excommunicatione puniri non poſſe ante nu. 158 probatum eſt. Per accidens verò, quod etſi non committatur ſolo animo: ſed voce aut opere exerceatur exterius: itaut ex ſua natura habeat quòd audiri poſſit vel videri ab eo qui propinquus fuerit dicenti vel operanti: nihilominus tamen quia nullus cùm exerceretur, præſens fuit, qui poſſet illud audire vel videre, accidit ei, vt ſit notum ſoli perpetranti, & cæteris ſit obſcurum perinde ac ſi commiſſum eſſet ſolo animo: hócque eſt de quo hic quæritur. Num poſſit eſſe cauſa ſufficiens ferendi validè excommunicationem in aliquem: an verò peccatum propter quod ferri poteſt, debeat eſſe aliis notum.

Nu. 162. Cui quæſtioni (vt cæteros omittam quorum Henriq. meminit in ſua ſumma *lib. 13. cap. 27. §. 2. in marg. lit. H. & K*, bene ſatisfeciſſe videtur Alfonſus à Caſtro in ſupra cit. cap. vltimo concluſ. 2. cùm dixit peccatum tantummodo per accidens occultum, ſufficere ad hoc vt incurrat quis in excommunicationem latam à iure: non autem vt excommunicetur ab homine. Quod probat, quia habentur exempla excommunicationis quæ à iure infertur propter occultum crimen, vt in cap. Porro De ſentent. excommunic. ex quo habetur occultum Clerici percuſſorem irretiri excommunicatione; & in Extrauaganti communi Cùm deteſtabile De ſimonia: vnde habetur ſimoniacum occultum ſubiici pœnis iuris perinde ac manifeſtum. Deinde excommunicatio à iure, cùm feratur tantùm generaliter pro culpa futura, contenta eſt illius generali cognitione, nec requirit proceſſum & cauſæ cognitionem, vt effectum ſuum ſortiatur; ſed ſolùm criminis perpetrationem. Vnde ſequitur quotieſcumque perpetratum fuerit crimē propter quod excommunicatio lata eſt à iure, perpetratorem illius, eſſe eo ipſo excommunicatum: non obſtante quod crimen ſit occultum: cum id non impediat quin verè ſit crimen ac verè perpetratum: itaut perpetratorem reddat ſufficienter obnoxium excommunicationi, propter illud impoſitæ. Atque hoc modo accipienda eſt gloſa *ad Clement. Multorum De hæreticis verbo Eo ipſo*: annotans Eccleſiam poſſe infligere cenſuras pro criminibus omnino occultis. Indéque eſt (quod in ſummula verbo Hæreſis in fine, Caietanus attingit) vt is qui hæreſim mente conceptam exteriùs verbo aut facto, etiam ſine vllis teſtibus enunciauerit: excommunicatus omnino ſit ea excommunicatione, quæ in hæreticos lata eſt à canone.

Excommunicatio verò ab homine cùm fertur pro culpa præterita, requirit proceſſum & cauſæ cognitionem: quia Iudex qui illam fert, debet iudicare ſecundùm allegata & probata: nec poteſt excommunicare eum quem ignorat crimen commiſiſſe; cùm iuxta Chriſti inſtitutionem correctio delinquentis debeat excommunicationem præcedere: quod fieri non poteſt ignorato ipſius delicto. Ex quibus relinquitur, peccatum pro quo ab homine ferenda eſt excommunicatio, debere ſaltem eſſe ita notum, vt poſſit legitimè in iudicio probari: adeout minimè ſufficiat, tantummodo vnum vel vidiſſe vel audiuiſſe, cùm ad ferendam ſententiam, vnius ſolùmmodo teſtis dictum, nihil prorſus faciat, ex cap. Veniens 1. & ex ca. Licet 1. De teſtibus & atteſtat. ſed requirantur plures, tot ſcilicet quot requiruntur ad reddendum in iudicio teſtimonium ad hoc ſufficiens, vt ſententia feratur. Nu. 163.

Neque verò quin tunc feratur, obſtabit quòd patrator talis peccati occultus ſit. Nam D. Gregorius, *vt refertur 5. quæſt. 1. cap. Quidam maligni ſpiritus*, eum qui occultè libellum famoſum contra Caſtorium ipſius notarium, in publico ciuitatis loco poſuit, anathemate percuſſit, ſi attentaſſet corpus Domini noſtri ſumere: & eſt in Eccleſia conſuetudo vſitata, vt excōmunicatio feratur propter furta quorum ignorantur authores: quia licet tales ſint in ſe occulti, ſunt tamen aliquo modo manifeſti in ſuis operibus: *nimirum effectu manifeſtante ſuam cauſam*. Vnde poteſt Iudex ob talem manifeſtationem aduerſus ipſos procedere vt puniantur. Quod dum facere tentat duo ſunt ei neceſſaria: alterum vt prius moneat in genere ſic dicendo: Quicumque hoc aut illud damnum intulit, ſatisfaciat, aut excommunicabitur. Alterum, vt in genere & non nominatim illum excommunicet, prout definitur in cap. Si Sacerdos De offic. Iudicis ordin. vbi in confirmationem adfertur exemplum Chriſti, qui noluit Iudam nominatim repellere à communione ſui corporis; etiamſi eum proditorem Nu. 164.

eſſe

eſſe ſciret, quia id erat aliis occultum: ſed in genere ipſum admonuis ſuppreſſo nomine, dicens. Vnus veſtrum me traditurus eſt.

Porro ſi quando ab homine fertur excommunicatio pro peccato futuro (prout ferri poſſe conſtat ex ca. Romana §. Caueant De ſentent excomm. in 6.) eadem erit ratio illius quæ excommunicationis à iure: quia feretur per viam ſtatuti, non quidem perpetui, ſed ad tempus duraturi ſecundùm intentionem ferentis.

Difficultas propoſitæ quæſtioni annexa.

Nu. 165. HVic quęſtioni annexa eſt grauiſſima difficultas, de qua in vtramque partem plures authores & rationes adfert Cordub. in lib. 1. quæſtionarij quæſt. 43. in 3. puncto. An ſi Iudex ſecundum allegata & legitimè probata ſententiam excommunicationis pronunciet aduerſus aliquem innocentem, illa ſit valida? Cui ſufficienter ad noſtrum inſtitutum ſatisfacere poſſumus duabos propoſitionibus.

Prior eſt, talem ſententiam, ſi manifeſtum errorem non contineat, ſed dubium ſit an aliquem contineat, eſſe omnino validam: etiam quoad effectum priuandi communibus Eccleſiæ precib. & vſu Sacramentorum; itaut ille in quem lata eſt (quidquid aliqui dicant, videri ſibi latam eſſe iniuſta de cauſa) teneatur ſe gerere pro excommunicato: Hæc probatur primò, ex cap. Per tuas De ſententia excommunicationis §. finali. Deinde ratione; quia de pœnis à Superiore inflictis non manifeſtè iniuſtis (etiamſi de earum iniuſtitia conſtare videatur aliquibus) non pertinet ad ſubditos iudicare, liberando ſe vel alios ab eis: cùm quiuis alioqui, pœnas ſibi impoſitas poſſet repudiare tanquam iniuſtas. Vnde ſequeretur in Eccleſia confuſio & perturbatio ordinis hierarchici; quod magnum incommodum eſt. Nec refert talem pœnam forte eſſe iniuſtam, id eſt, ſuſtineri ab eo qui illam fortè non meruerit. Nam ſubditus pœnam etiam quam non meruit, impoſitam à Superiore per ſententiam iuſtam, ſeu latam ſecundùm ius, tenetur humiliter ſuſtinere propter bonum commune: ad quod magni refert, vt iuris authoritas ſeruetur. Dictum eſt autē in propoſitione, *Si manifeſtum errorem non contineat*: quia, vt poſt Felinum & quoſdam alios Couar. *ad cap. Alma mater* 1. *par.* §. 11. *num.* 14. *verſu Ego ſanè* admonet per cap. Inter cæteras, de ſentent. & re iudicata; ſi ſententia excommunicationis ſecundùm acta proceſſus, manifeſtè falſam cauſam contineret, eſſet notorie iniuſta, ideóque nulla.

Nu. 166. Poſterior propoſitio eſt: Illum qui certus eſt ſe eſſe innocentem, ſi ſecundum allegata & probata feratur in ipſum excommunicatio, non eſſe reuera excommunicatum, nec Eccleſiæ ſuffragiis priuari; aut ad eccleſiaſtica beneficia reddi inhabilem: nec ſi celebret Sacerdos exiſtens, irregularitatem aut aliam pœnam iuris incurrere; itaut liceat ei vbicumque ſine ſcandalo id facere valuerit (Ad ſcandalum verò vitandum, & ne authoritas Eccleſiæ contemnatur, tenetur gerere ſe cum aliis, & alij cum eo, ac ſi iuſtè excommunicatus eſſet, donec contrarium notoriè conſtet) factis ſe ingerere non minus, quàm ſi in eum talis ſententia lata non eſſet. Hæc probatur, quia non eſt præſumendum quòd Eccleſia (cui à Chriſto data eſt poteſtas excommunicandi tantummodo in eum, qui cùm in fratrem peccauerit, ipſam audire non vult Matth. 18.) intendat innocentem tali pœna afficere. Quare ille qui certò ſcit ſe innocentem, poteſt cùm inde nullum ſcandalum imminet, gerere ſe pro non excommunicato. Exemplum eſſe poteſt ſi feratur excommunicatió in citatum, non comparentem ex iuſto impedimento; quam eſſe nullam poſt Panorm. & Felinum annotat Nauar. in Enchir. *ca.* 27. *num.* 38. Addens quod ſi iudex intenderet excommunicare non comparentem, ſiue iuſte impeditum, ſiue non: ſententia contineret intolerabilem errorem, qui excommunicationem reddit nullam ex cap. per tuas De ſentent. excommunic. §. finali; & ex cap. Venerabilib. § penultimo eod. tit. in 6. Accedit, quod ſi Eccleſia intenderet obligare etiam eum qui certò ſcit ſe innocentem eſſe; conſequenter, *quod abſurdum eſt*, nonnunquam intenderet etiam eum obligare ad perpetrandum peccatum mortale. Sit enim, ex hypotheſi, in Titium, eoquod ſecundum allegata & probata iudicatus ſit maritus Bertæ, lata excommunicationis ſententia; niſi maritaliter viuat cum illa; ipſéqoe certò ſciat eam non eſſe ſuam coniugem: quia nequit obtemperare tali præcepto niſi fornicando (prout habetur cap. Inquiſitioni De ſentent. excommunic. & de ſe manifeſtum eſt) ſi Eccleſia per eam ſententiam intenderet obligare eumdem Titium habentem talem certitudinem; intenderet pariter obligare ad perpetrandum peccatum mortale: quod ab omni ratione alienum eſt, continétque intolerabilem errorem.

QVÆSTIO IV.

An vt valida ſit excommunicatio, peccatum pro quo fertur debeat eſſe mortale.

QVod à D. Thoma dictum eſt *in* 4. *diſtin.* 18. *qu.* 2. *art.* 1. *quæſtiun.* 3. *ad* 1. non niſi pro peccato mortal ferendam eſſe maiorem excommunicationem, Doctores omnes recipere communi conſenſu notat Sotus *in* 4. *diſt.* 22. *quæſt.* 1. *art.* 2. *concl.* 1. Plures eorum commemorat Vgolinus *tab.* 1. *cap.* 17. *in princip nu.* 2. Fundamentum verò potiſſimum eſt cap. Nemo Epiſcoporum 11. quæſt. 3. vbi apertè dicitur, anathema nonniſi pro mortali crimine imponi debere. Quod & ratio confirmat; quia fidelis per excommunicationem, ab Eccleſia certo modo excluditur ex cap. Omnis Chriſtianus, & ex cap. Nihil 11. quæſt. 3. qua excluſione non cenſetur dignus, niſi iudicatus ſit regno cœlorum indignus: prout poteſt tantummodo ob peccatum mortale, per quod amittitur charitas ſine qua non patet ad regnum cœlorum aditus. Quocirca nemo niſi ob mortale peccatum debet excommunicari. Deinde, vt argumentatur Sotus, ſicut crudele eſſet, ſi Chirurgus alicui membrum leui morbo affectum amputaret: ita quoque eſſet, ſi Iudex Eccleſiaſticus aliquem fidelem à cæterorum communionē propter leuem culpam præſcinderet. Vnde meritò Concilium Trident. ſeſſ. 25. De reform. cap. 3. prohibet excommunicationes decerni aliter quam ex re non vulgari, cauſáque diligenter ac magna maturitate per Epiſcopum examinata. Idem etiam deducitur ex excommunicationis inſtitutione, in qua Chriſtus Matth. 18. verbis illis. Si Eccleſiam non audierit ſit tibi tanquam Ethnicus & publicanus] hæc præpoſuit; Non eſt voluntas ante Patrem veſtrum vt pereat vnus de puſillis iſtis. Si peccauerit in te frater tuus corripe eum inter te & ipſum ſolum: & ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum.] Ex quibus patet peccatum pro quo frater delatus ad Eccleſiam, & eam non audiens excommunicari poteſt, tale debere eſſe, propter quod ipſe perierit, & à quo qui reuocat ipſum lucratur animam ipſius. Tale autem non eſt, niſi peccatum mortale: itaur lata ob culpam, quæ mortalem grauitatem non attingat, à quocumqoe feratur, ſit nulla: tanquam non proueniens à legitima poteſtate. Nu. 167.

Digitized by Google

ſtate. De qua re Suarez ad 3. partem D. Thomæ tomo 5. diſput. 18. ſect. 3. num. 6.

Nu. 168. Aduerte autem quod Henriquez habet in 1. part. ſummæ Theolog. moralis *lib.* 13. *cap.* 17. §. 2. oportere vt exterior actus pro quo imponitur maior excommunicatio ſit peccatum mortale ſecundum quantitaté operis; non autem ex relatione ad cogitationé, ſiue, quod idem eſt, ſit mortale ex magnitudine iniuriæ per ipſum illatæ, non autem ex ſola malitia voluntatis inferendi illud. Quomodo Couarr. ad cap. Alma mater 1. *part.* §. 9. *num.* 2. notat percuſſoré Clerici non incurrere in excommunicationem, etiamſi animum habeat vlciſcendi, & iniuriâ afficiendi, ſi ea percuſſio ita leuis ſit; vt iniuria per eam illata, venialis tantum de ſe, non autem mortalis meritò cenſeatur. Quod etiam Suarez expreſſit *in præced. diſput. quarta ſect. 4. num 4. in fine.*

Nu. 169. Aduerte præterea, quod in Inſtitutione Sacerdotum attigit Petrus à Soto *tractatu de excommunicatione lect.* 3. & cum eo alter Sotus *in 4. diſt. 22. qu. 1. art. 2. col.* 3. & ante vtrumque Sylu. *Excomm. 1. num.* 21. Cùm ſub excommunicatione maiore aliquid futurum, ſiue à iure ſiue ab homine præcipitur aut prohibetur: non eſſe neceſſarium, vt ipſum ſit naturâ ſuâ peccatum mortale: ſed ſufficere vt tale ſit ex circunſtantia ſcandali, aut alterius grauis nocumenti, perpetratione illius inferendi contra charitatem, aut contra iuſtitiam. Ob talem cauſam enim, etiam illud quod de ſe, ne veniale quidem peccatum eſt, poteſt iuſtè prohiberi ſeuerè, adeout contrauenìens peccet mortaliter per notabilem inobedientiam. Cuiuſmodi prohibitio eſſe poteſt ne Clericus veſtiatur ſerico, aut ingrediatur tabernam, eoquod immineat inde populi ſcandalum. Quod cùm ita ſit, nihil obſtat quin ſub excommunicatione id poſſit validè prohiberi, quod alias, non eſt de ſe mortale: etſi non poſſit id quod nullo modo; ac ne quidem ex circunſtantia eſt mortale.

Nu. 170. Infertur autem primò ex dictis, quod pro regula à Palud. traditum commendat Nauarr. *in Ench. cap.* 27. *num* 9 & pro quo plures alios citat Vgolinus *De cenſuris tab. 2. cap. 27. in principio num.* 2. nempe quòd cùm ſententia iuris non ſit iniuſta, hominem poſſe informare conſcientiam ſuam, quòd vbi non peccat mortaliter, nunquam incurrat excommunicationem à iure. Quod idem pari ratione dicendum eſſe de generali excommunicatione ab homine, addit Nauar. Sic igitur qui venialiter ſolum peccat iniiciẽdo manus in Clericum (indeliberatione ſcilicet, vel neceſſitate tuendi vitam, vel leuitate iniuriæ exterioris, ipſum à mortali excuſante) non incurrit in excommunicationẽ cap. Si quis ſuadente diabolo 17. quæſt. 4. Sic etiam Henriquez *in cit.* §. 2. vult nec in rixa inter pueros tonſuratos incurri eandem excommunicationem: quia percuſſio ea ob ætatem cenſetur leuis & abſque ignominia eſſe: perinde ac ea quæ contingit in rixa hominum infimæ ſortis. Pari quoque ratione dicendum eſt, illos quibus circa fidem dubia occurrunt, ſine deliberatione, vel circa eandem ſcrupulos habent contra ſuam voluntatem, non incurrere ea de cauſa in excommunicationem decretam in hæreticos: quia talia dubia & ſcrupuli non ſunt peccata mortalia ex recepta ſententia, vt notat Nauar. *in Enchir. cap. 11. num.* 18.

Nu. 171. Infertur ſecundò, quod Sotus habet *in citato art.* 2. *caſu* 1. in re minima, aut quæ in caſu propoſito ſit minima habenda (ex circunſtantiis nimirum, & qualitatibus actus, à mortali eum excuſantibus) non incurri excommunicationem tranſgreſſione præcepti aut ſententiæ eam imponentis: nam materiæ leuitatem à mortali excuſare dubium non eſt. Hac igitur ratione, ille qui furatus eſt modicum, non comprehenditur excommunicatione generaliter data in eos qui furtum commiſerint. Quodquidem verum eſt; etiamſi talis, ob erroneam conſcientiam mortaliter peccauerit, vt ſi exiſtimans ſe ſurripere crumenam plenam aureis nummis, ſurripiat plenam calculis. Ratio eſt: quia error delinquentis non extendit excommunicationem: alioqui percutiẽs laicum, quem putat eſſe Clericum, incurreret ſententiam excommunicationis quæ percuſſori Clerici decreta eſt. Cuius contrarium communiter tenetur, & meritò: quia in rei veritate talis non eſt percuſſor Clerici. Alioqui item is qui facit aliquid ex quo ſe excõmunicationem incurſurum erroneè putat, cùm ob tale factum nulla ſit decreta ab Eccleſia; reuera incurreret: quod à Victoria *in ſumma de Sacramentis tract. de excommunic. nu.* 9. bene reiicit: probans eum qui furatus eſt decem nummos aureos in Eccleſia, omnino credens ob tale crimen poſitam eſſe excommunicationem, cùm non ſit, minimè propterea irretiri excommunicatione: nam, inquit, talis non potuit ſeipſum excommunicare: neque *ex hypotheſi*, excommunicatus eſt ab alio. Quare nullo modo eſt, ob tale factum. Quamquam tamen negandum non eſt, quin talis, quamdiu habet illam conſcientiam, debeat ſe in omnibus habere ac ſi verè excommunicatus eſſet: quoniam aliter agendo peccabit contra ſuam conſcientiam. Inferri adhuc poſſunt multa alia; ſed hæc attigiſſe ſufficit.

QVÆSTIO V.

Num oporteat peccatum mortale graue eſſe, vt excommunicatio maior pro eo validè feratur.

AD explicationem huius quæſtionis duo docenda ſunt. Alterum, an non niſi pro graui peccato ferri debeat maior excommunicatio. Alterum, an ſi feratur propter aliud quàm graue peccatum mortale, ipſa ſit inualida.

Ac de priori Franciſcus à Victoria & Sotus: *ille in præced. n. 5. & hic in eod. ar. 2. in explicatione concluſionis* 4. ſtatuunt oportere eſſe graue peccatum. Quod colligitur primò ex eo, quòd D. Paulus in priori ad Corinth cap. 5. fornicationem propter quam ſathanæ tradidit Corinthium valde exaggerauit, vt oſtenderet iure à ſe latam talem ſententiam. Omnino, inquit, auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gentes.] Item quòd quamuis ipſe multa peccata damnare ſoleat: non meminit tamen ſentẽtiam excommunicationis ſe tuliſſe, niſi ob duo: nimirum ob inceſtum loco cit. & ob hæreſim blaſphemam in priori ad Timoth. cap. 1. quæ ſunt duo peccata grauiſſima. Colligitur deinde ex eo quod referunt ex D. Auguſt. 24. quæſt. 3. ca. Corripiantur: pro diuerſitate culparum ſubditos eſſe corripiendos maioribus aut minoribus pœnis: excommunicationemque eſſe pœnarum maximã. Vnde conſequẽs eſt eam non eſſe inferendam niſi pro maxima culpa. Deinde ex eo, quòd in Concil. Wormatienſi can. 2. (pro quo Gratianus Concilium Alnernenſe citat. 11. quæſt. 3. cap. Nullus) præcipiatur, vt nullus Sacerdorũ quenquam rectæ fidei hominem, pro paruis & leuib. cauſis à communione ſuſpendat, præter eas culpas pro quibus antiqui Patres iuſſerunt arceri, aliquid committentes. At antiqui Patres non decreuerunt excõmunicationẽ niſi pro graui crimine, vt patet conſideranti decreta ipſorum in iure Canonico; quibus anathemate feriuntur, vel hæretici, vel Clericorum percuſſores, vel Eccleſiarũ violatores, vel alij id genus Nu. 172.

nus

nus inſignes criminoſi, vt Sotus annotat. Expreſſa autem eſt Concilij Trident. definitio *tollens omnem in hac re dubitationem ſeſſ.25.ca.3.de reform.* quâ ſtatuitur ne temere & leuibus ex rebus excommunicatio incutiatur;& vt excommunicationes quæ monitionibus præmiſſis ad finem reuelationis, aut pro deperditis aut ſubtractis rebus ferri ſolent, à nemine prorſus præterquam ab Epiſcopo decernantur. Et tunc non aliter quàm ex re non vulgari, cauſaque diligenter ac magna maturitate per Epiſcopum examinata, quæ eius animum moueat. Nonnullis verò antiquis Canonibus qui videntur inſinuare contrarium, quomodo ſatisfaciendum exiſtimet Suarez, videri poteſt apud ipſum in 3.part. D.Thom. *tom.5.diſput.*18.*num.* 9.10.& 11.

*Nu.*173. De poſteriori autem, An inquam valida ſit maior excommunicatio, ſi pro alio, quam graui peccato feratur: tenere poſſumus, quod loco citato attigit Sotus, non debere quidem pro alio peccato ferri, quàm graui, tamen quodcumque mortale ſufficientem cauſam eſſe poſſe, vt excommunicatio ſit valida Ratio verò eſt; quia quodcumque tale ſufficit, vt quis quoad Deum excluſus ſit à regno cœlorum. Ergo & vt ſit quoad Eccleſiam.

QVÆSTIO VI.

An peccatum pro quo fertur excommunicatio maior, vt ea ſit valida, adiunctam habere debeat contumaciam.

*Nu.*174. VT peccatum ſit cauſa legitima ferendi excommunicationem maiorem; præter grauitatem, debere annexam habere contumaciam: in Concil. Trident. ſeſſ.25.cap.3. De reform. & apud Gratianum in cap. Si quis deinceps 17. quæſt. 4. non obſcurè inſinuatur; cùm de reo dicitur: Si contumax ſit erga Iudicem aliis pœnis ipſum coërcentem, anathematis mucrone feriri poſſe. Eaque eſt ſententia expreſſa D. Thomæ *in 4.diſtin.*18.*quæſt* 2.*art.*1.*quæſtiuncula* 3. & ad verba D.Matth.cap.18. Sit tibi tanquam Ethnicus & publicanus] pro qua plures canones Vgolinus citat *De cenſuris tabula* 1.*ſub initium cap.* 12. Poteſt autem, *vt D.Thomas ſubindicat*, ſic confirmari. Non debet ſapiens medicus ſtatim morbo adhibere extrema & moleſtiſſima remedia: ſed tum demum cum alia leniora amplius nihil prodeſſe poſſunt. Neque enim cauterio curandum eſt vulnus, quod vnguento curari poteſt. Quare excõmunicatio, quæ ita eſt pœna medicinalis (ſicut vocatur in cap. Cùm medicinalis *De ſentent. excomm in 6.*) vt nulla ſit ea maior in Eccleſia, ex cap. Corripiantur 24.quæ.3. non ante debet adhiberi ad ſanandum alicuius peccatum, quantumcumque graue, quàm fraterna correctio aut admonitio, aut præceptum Superioris tanquam lenior medicina anteceſſerit. Quibus antegreſſis obedire contemnens, factúſque contumax meritò pœna excommunicationis plectitur; id eſt, per inobedientiam ſubducens ſe ab Eccleſia, meritò priuatur cœtu & communibus bonis fidelium ad eum pertinentium. Quam rationem inſinuauit quoque Anacletus Papa *in 24.quæſt.3.cap.Tam Sacerdotes*; præcipiens vt delinquentes redargutione corrigantur à Sacerdotibus, & incorrigibiles inuenti excommunicentur. Idem Proſper *in ſequ.cap. Ecce autem*, cùm ait, illos tanquam putridas corporis partes debere ferro excommunicationis abſcindi, qui diu portati & ſalubriter obiurgati, corrigi noluerunt. Confirmari etiam poteſt eadem ſententia ex verbis Domini Matth. 18. quibus non niſi in eum qui præmiſſis ſalutaribus monitionibus Eccleſiam audire noluerit poteſtas excommunicandi traditur. Vnde prohibetur in iure, cap. Omnes decimæ 16. quæſt.7. in ca. Sacro De ſentent. excommunic. & in cap. Romana eod. tit. in 6. ne quis, niſi competenti monitione præmiſſa, *ſecundum Domini præceptum vt in cit. cap. Omnes decimæ additur*, proferat in aliquem excommunicationis ſententiam.

Iam verò contumacia, vt ab Angelo & Sylu. in verbo Contumacia definitur, nihil aliud eſt, quàm inobedientia voluntaria, quâ quis Iudicis admonitionem implere contemnit. Quia igitur ex Chriſti inſtitutione nullus excommunicari debet niſi qui Eccleſiam audire noluerit, id eſt, qui contempſerit implere admonitionem Iudicis Eccleſiaſtici: relinquitur profectò non niſi in contumacem debere ferri excommunicationis ſententiam. Itaut rectè dicat Sotus *in 4.diſtinct.*22.*quæſt.* 1. *art.* 2. *concl.* 2 quantumcumque grauiſſima ſcelera quis commiſerit, dummodo ſit parere paratus: Iudicem poſſe quidem aliâ pœnâ ipſum punire, non tamen excommunicatione: quia quantumuis Deus peccantes mortaliter tranſgreſſione iuris naturalis, aut diuini vel humani in futura vita priuet ſocietate Sanctorum, æternis ſuppliciis eos addicendo: in hac tamen vita, non niſi contumacem vult per excommunicationem ſeparatione à cœtu fidelium, puniendum eſſe: vt ſatis intelligitur ex citatis verbis Domini apud D. Matth. Eáque cauſa eſt, cur ſtatim ac beneficio excommunicationis reuocatus eſt aliquis à contumacia, tribuitur ei abſolutio; iuxta cap. Ex literis De conſtitut.

Multis verò modis committitur contumacia, vt notat gloſa ad cap. Ex literis De dolo & contumacia, verbo Contumaciter, quos congruenter ca. Certum eſt 11. quæſt. 3. ad tres reuocatos videre licet apud Sylu. loco cit. Conſtituendum eſt autem in vniuerſum prout ex aliis habet Vgolinus in citata tab. 1. *cap.*17.§.7.*num.*12. ex quacumque cauſa quis contumax ſit iuri, vel iuſto mandato Iudicis; ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium aliquid præcipientis, quod pertineat ad ſuum officium, ipſum excommunicari poſſe. Vbi aduerte ex Soto *in ſequen. concl.* 3. mandatum Iudicis Eccleſiaſtici, quod qui non audit, cenſetur ita contumax eſſe, vt poſſit legitimè excommunicari, debere eſſe factum ſub comminatione excommunicationis: vt argumento eſt, quòd nemo incurrat in excommunicationem à iure, tranſgrediendo ius quod nihil ſtatuit ſub pœna excommunicationis.

Quædam notanda de contumacia, ad pleniorem quæſtionis propoſitæ intelligentiam.

HIs, de ipſa contumacia, pro pleniore propoſitæ quæſtionis explicatione, addenda ſunt quædam.

Primum eſt: quamuis iuxta gloſam ad cap. Duo ſunt diſtinct.96. verbo Videbatur (cui multos aſſentientes adfert Couar. *ad cap. Alma mater* 1.*par.* §.9 *nu.* 3. quælibet contumacia digna ſit excommunicatione: antequam tamen tantâ pœnâ plectatur, conſiderandum eſſe (vt idem Couar. aliis quoque citatis addit *in fine eiuſd num.* 3.) qualis ſit, & quantum Eccleſiæ nocere poſſit, ac cuiuſmodi ſit res ea circa quam habetur: quia indignum eſt quemquam excommunicare pro leui contumacia: aut quæ contigerit in re leui, velut in parua quæſtione nata ſuper modica re temporali: aut cùm nunquam poterit obedientia tantum prodeſſe Eccleſiæ, quantum obierit excommunicatio, qua vnum vel plura ex membris ipſius ſeparantur à ſocietate Sanctorum & ſpiritalibus ſuffragiis. *Nu.*175.

Secundum

Secundum eſt (quod patet ex cap. Venerabilib. §. Porro, De ſenten. excommunicat.) ad legitimè ferendam excommunicationem, non eſſe neceſſarium vt contumacia ſit manifeſta: ſeu qua quis apertè recuſet obedire mandato Superioris: ſed ſufficere poſſe occultam ſiue præſumptam: qualis eſt eius qui malitiosè occultat ſe, ne citetur. De qua eo Vgolin. in cit. tab. 1. cap. 17. §. 7. num. 4. & 5.

Nu. 176. Tertium eſt (de quo adhuc in eodem num. 3. Couar.) contumaciam qua quis non vult obedire legi vel Iudici, poſſe procedere aut ex contemptu ipſius legis vel Iudicis: vt accidit cùm quis agit contra præceptum, eo quod nolit Superiori præcipienti ſubiici, nec ipſius voluntatem exequi: ſed contra eam, ſiue explicitè ſiue implicitè innuatam agere; itaut contemptus, cauſa ſit agendi: quo modo eſt ſpeciale peccatum inobedientiæ: illudque mortale, etiam in re minima; iuxta Caietan. in verbo Contemptus. Aut poſſe procedere ex aliqua alia cauſa: vt ex appetitu voluptatis, vel pecuniarum, aut ex eo, quòd res iudicetur leuis, vel aliud eiuſmodi. Sicque non conſtituit diſtinctam ſpeciem peccati: ſed pertinet ad eam de qua præceptum datur: vt exempli gratia; contumacia quâ quis ob inordinatum affectum habendi, recuſat parere præcepto quo Iudex ſub pœna excommunicationis iubet aliquid reſtituere, pertinet ad peccatum iniuſtitiæ: ac proinde ſi contingat in re leui, erit ſolùm veniale, vt ibidem ait Caietan. Nam peccatum quod alias mortale eſt, ex materiæ leuitate in qua contingit, poteſt eſſe tantùm veniale, prout in ſequenti lib. 15. cap. 4. ex inſtituto docebitur. Vnde cùm pro veniali culpa non ſit ferenda excommunicatio; illud quod ante habitum eſt, quamlibet contumaciam eſſe dignam excommunicatione, intelligi debet de qualibet mortali: ſiue procedat ex contemptu, ſiue ex alia cauſa. Si quis enim ſub pœna excommunicationis iuſſus concubinam dimittere; etiamſi non ex contemptu Iudicis vel præcepti Eccleſiaſtici, ſed ſolùm ex appetitu libidinis parere nolit, de omnium iudicio iuſtiſſimè excommunicatur: & ita de aliis huiuſmodi. Ad quod confirmandum faciunt tradita ab Vgolino in tab. 1. De cenſuris cap. 17. in principio.

Nu. 177. Quartum eſt, in non contumacem latam ſententiam excommunicationis, inualidam eſſe: quia vt Sotus argumentatur *in cit. art. 2. concluſ.* 4. In Euangelio nulla apparet alia poteſtas excommunicandi Eccleſiæ data: quàm in eum qui ipſam non audierit: id eſt ipſi præcipienti obtemperare contempſerit. Hoc autem idem eſt ac datam eſſe tantùm poteſtatem ferendi excommunicationem in contumacem. Ergo in non contumacem lata excommunicatio non poteſt eſſe valida. Vnde vt idem Sotus bis repetit *in eod. art.* is debet eſſe tutus in conſcientia, quòd apud Deum nullam incurrerit excommunicationem, qui certò ſcit, ſe non peccaſſe mortaliter contra obedientiam quam debet Eccleſiæ præcipienti aliquid vel prohibenti. Sed opponet aliquis cùm quod factum eſt infectum eſſe nequeat, admonitionem non habere locum in præteritis, ideóque nec contumaciam: pro quibus tamen ferri poteſt excommunicatio ex cap. Romana De ſenten. excom. in 6. Ad excommunicationem igitur non requiritur tantopere contumacia quam diximus.

Nu. 178. Occurrendum eſt autem; cum excommunicatio dicitur pro culpis præteritis vel præſentibus ferri, non eſſe ſenſum quòd culpæ præteritæ vel præſentes puniantur excommunicatione; cùm eas non præceſſerit monitio comminatoria talis pœnæ, vt benè aduerſus Caiet. idem Sotus vrget *in explicatione citatæ concluſ.* ſed quòd ex iis ſequatur obligatio, cui ſi delinquens non ſatisfaciat ab Eccleſia monitus, in eum tanquam contumacē, ea pœna decernatur; *vt in eum qui furtum commiſit*, niſi reſtituerit: in concubinarium niſi concubinam dimiſerit. Ita eſſe patet ex cit. cap. Romana, vbi habetur ſententiam excommunicationis in aliquos pro commiſſis culpis ſub hac forma ferri: ſi de illis intra tale tempus non ſatisfecerint. Videri poteſt Vgol. in tab. 1. cap. 17. §. 7. num. 6. & 8. Itaque id quòd in præcedenti quæſt. 3. diximus, excommunicationem ab homine pro culpis præteritis ferri; intelligendum non eſt ſimpliciter; ſed ita, vt excommunicentur ij, qui illas commiſerunt nolentes parere Eccleſiæ ſub excommunicatione præcipienti ceſſationem ab illis; aut ſatisfactionem faciendam iis quos læſerint: vt per cap. Ex parte 2. De verborum ſignific. tradit aliis citatis Vgolinus in eodem num. 8. Quocirca cùm Epiſcopus excommunicat detentorem rei alienæ niſi reſtituat intra octo dies, excommunicatio non fertur pro detentione præterita ſed pro futura, quæ poſt octo dies adiunctam habebit contumaciam, quam antea non habebat & ſic de ſimilibus. Atque ex his ſatis manifeſta eſt ſolutio quæ reſtat ſeptimæ quæſtionis. Num debeat perpetratum eſſe peccatum, pro quo fertur excommunicatio.

CAPVT X.

De modo quo maior excommunicatio ferri debet, vt cenſeatur valida.

SVMMARIVM.

179 *De eo, quòd excommunicatio lata ex ira, odio, aliáve inordinata affectione dicitur iniuſta quidem, ſed non inualida.*

180 *Vt ea valeat, ferri debet cum intentione ligandi.*

181 *Non ligat eos quos à tali ſententia Iudex, aut is cui ipſe ius reddit, vult eximi.*

182 *Quid ſentiendum ſit in ea re de vxore & filiis eius qui excommunicationem procurat, & de Procuratore per quem procurat.*

183 *Excommunicatio ferri debet præmonito delinquente, in quem ferenda eſt.*

184 *Talis præmonitionis circunſtãtia prima, vt ſit perſonalis, quæ patitur exceptionem in aliquot caſibus.*

185 *Circunſtãtia ſecunda, vt eadem præmonitio ſit trina: quæ patitur etiam exceptionem in aliquot caſibus.*

186 *Non eſt neceſſariũ tres monitiones eſſe inter ſe diſtinctas: & quod ſpatium temporis ad eas requiratur.*

187 *Alia circunſtantia.*

188 *Præmonitio præmitti debet ſententiæ excommunicationis, quantumuis crimen ſit notorium.*

189 *An is quem Ordinarius delegat ad proferendam excommunicationem debeat vti præmonitione, explicatur diſtinctione.*

190 *Non eſt neceſſe ad incurrendam excommunicationem latam à iure, vt monitio ſit præmiſſa.*

191 *Id quod patitur aliquam reſtrictionem, & locum habet in excommunicatione lata ab homine per modum ſtatuti pro culpis futuris.*

192 *Lata ſine cauſa cognitione excommunicatio nulla eſt: item lata ſine monitione, exceptis duobus caſibus.*

193 *Ad excommunicationem non ſufficit ſola interior intentio eam ferendi, ſed exteriùs verbis proferri debet.*

194 *De eo, quòd debeat proferri in ſcriptis.*
195 *At ore quoque proferri neceſſe ſit.*
196 *Variæ verborum formulæ, quarum aliæ tanquam æquipollentes huic,* Excommunico te : *ſufficiunt ad ferendam excommunicationem; aliæ verò, non item.*

PRimo exponendum eſt quæ ſeruari oporteat ex parte excommunicantis. Secundò, quæ ex parte excommunicati. Tertiò, quæ ex parte ipſius excommunicationis, vt ea ſit iuſta ſimul & valida.

Quæ ſeruari oporteat ex parte excommunicantis.

SECTIO I.

Nu. 179. EX parte igitur excommunicantis duo ſeruari oportet. Alterum eſt vt in decernenda excommunicatione rectam habeat intentionem, id eſt, moueatur affectu iuſtitiæ, cuius eſt cuſtos: non autem odio, ira, aliòve prauo affectu. Alioqui enim iniuſtam ſeu contra ius proferre ſententiam, patet ex cap. Epiſcopus Presbyter 11. *quæſt. 3. ſub finem*: & ex cap. Cùm externi *De ſenten. & re iudicata in 6.* Quæ tamen iniuſtitia nec eſt peccatum mortale, iuxta Sotum *in lib. 3. de iuſt. & iure quæſt. 4 art. 2. verſu Circa harum*: nec vllam reſtituendi obligationem inducit iuxta Nauar. in Enchir. cap. 15. num. 15. nec demum excommunicationem reddit inualidam iuxta D. Thomam *in 4. diſtinct. 18. quæſt. 2. art. 1. quæſtiun. 4.* atque communem omnium Doctorum ſententiam teſte Soto *in 4. diſt. 22. quæſt. 1. art. 3. concl. 1.* Quæ confirmatur ratione: quia corruptio intentionis Iudicis non impedit quominus ſententia quam ipſe fert (ſi nullo alio vitio contaminetur) ſeruet æquitatem iuſtitiæ, retinendam inter homines. Quare nec quidquam impedit quominus ſit valida.

Sed aduerte quòd cùm iuxta eundem Sotum loco prius citato ex lib. tertio, de iuſt. & iure: ſententia Iudicis tribus modis intelligi poſsit iniuſta eſſe ex parte ferentis: vel quia fertur contra iuſtitiam; ita ſcilicet vt fiat alteri iniuria: vel quia non fertur ex affectu ſeu inclinatione iuſtitiæ: vel quia fertur ex prauo aliquo affectu ſiue odij, ſiue iræ, ſiue alterius: Cum inquam hæc ita ſint; tria prædicta de ſententia iniuſta, quæ nec ſit peccatum mortale, nec obliget ad reſtitutionem, nec reddat excommunicationem inualidam, debent intelligi præciſè de ſententia iniuſta ſecundo modo. Nam quando aliis quoque modis iniuſta eſt, Iudex illam ferendo poteſt mortaliter peccare, & ad reſtitutionem obligari: ipſaque eſſe inualida. Etenim affectiones iræ, vel odij, &c. ſeu auerſiones animi adeo vehementes eſſe poſſunt, vt rationem habeant peccati mortalis; & ſententia excommunicationis ita ferri contra iuſtitiam, vt Iudex teneatur ad reſtitutionem famæ, aut alicuius damni temporalis, ipſáque ſit inualida: quod relinquitur iudicio prudentis ex inſpectione circunſtantiarum.

Nu. 180. Alterum quod ex parte excommunicantis ſeruari oportet, eſt vt is ferat ſententiam cum intentione ligandi. Alioqui enim, vt expreſſerunt poſt Panorm. Angelus excommunicatio tertio num. 16. Syluest. excommunicatio 2. num. 1. verſu 14. Nauarr. in Enchir. cap. 27. num. 11. inualida erit excommunicatio: quod etiam aliis citatis notat Henriquez *in 1. parte, Moralium Inſtit. lib. 13. cap. 20. circa principiũ, lit. B.* Et ratio confirmat, quia ſententia excommunicationis vim accipit ex intentione illius, qui *eam poteſtatem habeat*, illam profert: itaut abſque hac, illa ſit nulla: perinde ac Sacramentalis abſolutio nulla eſt, quæ datur ab eo qui voluntatem abſoluendi non habet; iuxta illud quod in Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 6. dicitur: non eſſe abſolutum aliquem coram Deo, ſi nulla ei adſit cũtritio, aut Sacerdotis animus ſeriò & verè abſoluendi deſit. Nam vt abſolutio Sacramentalis, eoquod ſit actus humanus poteſtatis acceptæ à Chriſto, requirit intentionem id faciendi ad quod inſtituta eſt eadem poteſtas: ſic etiam excommunicatio requirit; cùm & ipſa actus ſit humanus poteſtatis datæ a Chriſto.

Ex quibus iidem authores duo inferunt. Alterum Nu. 181.
eſt, quod ſi Iudex generalem proferens excommunicationis ſententiam nolit aliquos ſub illa comprehendere, ipſos fore ab ea exemptos, neque ligari. Alterum eſt fore ſimiliter exemptos illos quos eximi voluerit is, ad cuius inſtantiam Iudex excommunicationem ipſam decernit; quia Iudex non vult ſub ſua ſententia, comprehendere alios, quàm quos voluerit ille, in cuius gratiam eam profert. Et ratio eſt quia in tali iudicio non habet alios reos quam quos ille cui ius reddit, intendit ad ipſum deferre.

Sed dubitari poteſt, An ſi paterfamilias petat ab Epiſcopo proferri excommunicationem in eos qui bona ſua diripuerunt: ad hoc vt vxor & filij ipſius eximantur ab excommunicatione, neceſſe ſit vt ſpecialiter intendat eos excipere: an verò ſatis ſit, quòd ſi in mẽtem tale quid ei veniſſet, omnino illos excepiſſet.

Cui dubitationi iuxta Roſellam Syluester *Excom-* Nu. 182.
munic. 7. nu. 52. dum explicat excommunicationẽ 17. verſu 3. reſpondet etiam vxorem & filios tali excommunicatione ligari, niſi pater ipſe familias eos ſpecialiter exceperit, etiamſi excepiſſet, ſi id in mentẽ ei veniſſet. Ipſe verò propendet in contrarium, nec immeritò: quia ſatis probabiliter Sotus ait *in 1. de iuſt. & iure quæſt. 3. art. 1. ante ſolutionem argumentorũ*; quod præſumendus non ſit paterfamilias, tam acri ſpiritali mucrone aut vxorem aut filios ſauciare velle: itaut Iudex conformando ſe ipſius intentioni, non videatur intendere vxorem & filios ipſius comprehendere ſub ſua ſententia. Cæterùm cùm nihil conſtare poteſt, nec de patrisfamilias, nec de Iudicis intentione tales ſpecialiter excipiendi, contraria ſententia tanquam tutior, eſt ſequenda in praxi.

Dubitari etiam poteſt: An ſi paterfamilias per ſuum Procuratorem poſtulet ab Epiſcopo, ferri ſententiam excommunicationis in omnes qui bona ſua diripuerunt, niſi reſtituant: ipſe quoque Procurator tali delicto obnoxius, comprehendatur ſub ea ſententia, ſi is intendat ſeipſum excipere dum excommunicationem procurat. Cui dubitationi rectè Syluester ibidem reſpondet comprehendi & perinde ac cæteros ligari, ſi paterfamilias non intenderit ipſum excipere. Nam intentio Prælati excommunicantis reſpondet intentioni patrisfamilias, tanquam cauſæ principalis, cuius tantummodo inſtrumentum, Procurator eſt.

Quæ ſint ſeruanda ex parte excommunicati.

SECTIO II.

QVod ex parte excommunicati ſeruari oportet Nu. 183.
in ferenda maiore excommunicatione, (de quo latè Suarez in 3. par. tomo 5. diſputatione 3.) eſt vt ille præmoneatur ſeruatis quibuſdam circunſtantiis. Atque præmoneri debere conſtat ex iis quæ in præced. cap. quæſt. 6. propoſita ſunt ad docendum non

niſi in contumacem eſſe ferendam excommunicationis ſententiam. Et confirmatur per cap. Sacro De ſenten. excommun. & cap. Statuimus, & cap. Conſtitutionem eod. tit. in 6. ac per alia quæ adfert Vgolinus De cenſuris *tab. 1. initio capitis* 18. Addens authores idem tradentes, ſimúlque monens ampliandum eſſe, vt procedat reſpectu quidem excommunicantis; ſiue ille ſit Iudex ordinarius, ſiue delegatus; & ſiue ſit ſæcularis ſiue regularis. Reſpectu verò excommunicari; ſiue ſit ſingularis perſona, ſiue multitudo perſonarum. Reſpectu autem cauſæ, quæcumque ea ſit, pro qua excommunicatur quis: etiamſi notoriè conſtet ipſum eſſe talis criminis reum: quia adhuc ſcire oportet ipſum eſſe contumacem, nec velle audire Eccleſiam: ad quod requiritur, vt is præmoneatur nomine Eccleſiæ. Reſpectu porro modi quo fertur excommunicatio, ſiue feratur generaliter, ſiue ſpecialiter ac nominatim. Reſpectu denique eius in cuius gratiam fertur: ſiue ſit ipſemet Iudex excommunicans, ſiue alius; cuius poſtulatione excommunicat.

Nu. 184. Circumſtantiarũ verò quibus talem præmonitionem circumſcriptam eſſe oportet; prima eſt, quòd debeat eſſe perſonalis, hoc eſt, debeat ei qui excommunicandus eſt fieri in facie: non autem ſolùm (ſicut ſecundùm leges in aliis citationibus fieri poteſt) ad ipſius domum, in qua aſſiduè habitat, aut per edictum: vt pluribus aliis in eam ſententiam citatis habent Couar. ad cap. Alma mater: & poſt ipſum Vgolinus De cenſuris: *ille 1. par. §. 9. num. 4. & hic in cit. ta. 18. §. 1.* Qui & addunt aliquot caſus in quibus id patitur exceptionem.

Primus eſt, cùm is quem admonere volumus, vel dolo malo abſens factus eſt, vel latitat, vel impedit quominus admonitio ad ipſum perueniat, tunc enim ſat erit, ſi admonitio ſeu citatio fiat ad domum, iuxta c. Quoniam frequenter §. *Porro, tit. Vt lite non conteſtata.* Sed antequam excómunicatio feratur, oportet eiuſmodi impedimentum & dolum probari: cum nec factum, nec dolus præſumatur; niſi probetur: argumento legis Dolum ff. De dolo. Sique reus non habeat domum, facienda eſt admonitio in Eccleſia pœnitentiali illius loci. Quod vtrumque citatis aliis, Vgolinus ibidem addit.

Secundus caſus eſt, cùm excommunicatio, fit non quidem nominatim in certam perſonam, ſed generaliter aut indiſtinctè in eũ qui aliquid antè fecit, vel pòſt facturus eſt. Quia enim talis non cognoſcitur, perſonaliter moneri non poteſt: ſed ſolùm generaliter ferri excommunicatio, vt ſolet à iure pro culpis futuris: & ab homine pro præteritis, quando authores illarum ignorantur: vt v. g. quando excommunicatur quicumque res Titij furatus eſt, niſi reddat: aut quicumque talem nouit, niſi reuelet.

Tertius caſus eſt, cùm quis fuit iam ſemel citatus legitimè perſonali citatione: quę cùm maximum habeat effectum ad integram cauſæ diſcuſſionem; deinceps, *inquit Couar.* ſufficere poterit citatio ſeu admonitio ad domum, aut per edictum, aut in ipſo tribunali facta.

Quartus caſus eſt, quando monitio ad domum facta, peruenit ad ipſius excommunicandi notitiam. Cùm enim certus, certior fieri non poſſit ex cap. Eũ qui, De regulis iuris in 6. talis monitio ſufficit, vt ia legitimè excommunicari poſſit.

Quintus eſt, cùm quis fuerit malè abſolutus ab excommunicatione, & tractatur de reducendo eum in priorem excommunicationem: quia tunc ſatis erit quòd ad domum moneatur; inquiunt iidem authores, poſt alios ab ipſis citatos.

Nu. 185. Secunda circunſtantia eſt, vt talis monitio ſit trina, prout communem ſententiam eſſe notat in ſeq. num. 5. Couar. pro qua authores Vgolinus refert in eod. cap. 10. §. 2. habetúrque ex cap. Conſtitutionem De ſenten. excommunicationis in 6. §. Statuimus: & apertè confirmatur ex cap. 18. D. Matth. Vbi Dominus præcipit peccantem in nos fratrem corrigi inter nos & ipſum ſolum, ſique nos non audierit, nobiſcũ teſtes adhiberi; atque ſi nec tunc audierit deferri ad Eccleſiam: quam demum ſi audire noluerit habeatur ſicut Ethnicus & publicanus. Quibus ſatis indicatur trinam monitionem præmittendam eſſe ſententiæ excómunicationis, propter quam aliquis habendus vt Ethnicus & Publicanus. Sicut indicari notatur *16. quæſt. 7. cap. Omnes decimæ*, cùm ſic dicitur, Modò multi inueniuntur decimas dare nolentes; ſtatuimus vt ſecundùm Domini præceptum admoneantur ſemel & ſecundò & tertiò: qui ſi non emendauerint, anathematis vinculo feriantur.] Item 17. *quæſt. 4. cap. De presbyterorum*, vbi de ead. monitione excommunicationi præmittenda ex Domini præcepto, ſimilis eſt mentio. Vnde in cap. Sacro *De ſenten. excommunic.* Iudices ſine tali monitione excommunicationem ferentes, etiamſi iuſta fuerit ſententia, interdicuntur ingreſſu Eccleſiæ per vnum menſem; aliâ adhuc pœna mulctandi ſi viſum fuerit expedire: in eoque peccant mortaliter vt notant Sotus in 4. diſtinct. 22. & Nauarr. in Enchir. *ille quæſt. 1. ar. 2. concl. 3. & hic cap. 27. num. 8. & 10.* Sed tamen aliquot dantur caſus in quib. circũſtantia hæc poteſt deficere, relati ab Vgolino loco citato.

Primus eſt, cùm ex vnica monitione ſatis apparet, manifeſtáque eſt delinquentis contumacia; vt cum Iudici ſedenti pro tribunali prædixit ſe non compariturum ſi citetur: neque pariturum ſi admoneatur; argumento cap. Venerabilibus §. *Porro, verſu Secus autem, De ſenten. excom. in 6.* Et ratio eſt quia nõ fit admonitio, niſi vt conuincatur delinquentis cõtumacia, quę eſt proxima cauſa excómunicationis.

Secundus caſus eſt, quando monendus, occultat ſe aut aliter impedit, ne ad ipſum perueniat monitio; inde enim præſumitur contumax ſufficienter ad excommunicationem.

Tertius eſt, cùm excommunicatio à iure aut ab homine fertur pro culpis futuris iuxta dicenda in ſeq. ſect. dub. 3.

Quartus, cùm neceſſitas aliud ſuadet, éſtque periculum in mora ex citato cap. Conſtitutioné in fine.

Quintus, cùm monendus, nimis terribilis eſt monenti. Nam perſimilis eſt ei qui impedit, quominus admonitio ad eum perueniat.

Cæterum nihil refert ſiue fiant tres monitiones *Nu. 186.*
diſtinctæ, ſiue vna ſufficiens pro tribus vſurpetur ex cap. Conſtitutionem, vbi ſub finem ſic dicitur: Statuimus quoque vt inter monitiones, quas (vt canonicè promulgetur excommunicationis ſententia) ſtatuunt iura præmitti, Iudices, ſiue monitionibus tribus vtantur, ſiue vna pro omnibus, obſeruent aliquorum dierum competentia interualla, niſi facti neceſſitas aliter eaſuaſerit moderanda.

Tribus autem monitionibus vtuntur Iudices, vt indicat Gloſa explicans illa verba, *vna pro omnibus*, cùm dicunt, Monemus te pro prima, & hac finita; monent pro ſecunda; quâ rurſus finitâ monent pro tertia. Vna verò pro tribus vtuntur, cùm dicunt: Monemus te pro ſecundo & tertio peremptorio. Porro ex eo, quod in eod. cap. ſtatuitur; inter monitiones debere intereſſe aliquot dierum interuallum, intelligimus Nauarrum in cit. num. 10. (cui aſſentitur Vgolinus in cit. §. 2. num. 4.) rectè dixiſſe inter vnam & aliam monitionem debere intercedere duorum ſaltem dierum ſpatium: & quando vſurpatur vna monitio pro tribus, eſſe minimùm concedendos ſex dies illi qui admonetur, antequam in eum excommuni-

catio

gatio decernatur. Nam locutio illa pluralis (obſeruent aliquot dierum competentia interualla) duorum ſaltem dierum ſpatium requirit. Ex eo autem quod ſubiicitur, *niſi fortè neceſſitas aliter ſuaſerit ea eſſe moderanda*: colligitur non tantùm illud quod ait ibid. Nauarrus: quando periculum eſt in mora, minuendum eſſe hoc temporis ſpatium quãtum oportuerit, neque plus neque minus: ſed colligitur etiam Iudicem poſſe & debere, cùm pro qualitate negotij vel perſonarum viderit expedire; in longiora dierum ſpatia, monitiones ſuas protogare.

Nu. 187. Tertia circumſtantia in eo conſiſtit, quòd talis monitio fieri debeat præſentibus idoneis perſonis, per quas ſi neceſſe fuerit, ipſa probari poſſit. Ita ſtatuitur in cap. Sacro, De ſenten. excommunic. vbi & Iudex qui tali circunſtantiã omiſſa ſententiam excommunicationis tulerit, interdicitur ingreſſu Eccleſiæ per vnum menſem. Vide Vgolinum in ſequen. num. 5.

Quarta circunſtantia in eo cõſiſtit, vt qui ſpecialiter monẽtur, debeant nominatim exprimi in monitione vt notant Angelus Excommunic 3. & Syluest. Excommunicatio 2. *ille num.* 17. *& hic num.* 1. *verſu* 9. & patet ex cap. Conſtitutionem De ſenten. excommunic. in 6.

Quinta eſt, vt fiat ſub comminatione excommunicationis. Verùm quia ius Canonicum non dat de ea ſpeciale præceptum, non videtur ſic requiri vt ſi à Iudice omittatur, is cenſendus ſit ſententiam tuliſſe abſque canonica præmonitione.

Reſponſio ad quædam dubia, antedictis annexa.

Sectio III.

Nu. 188. Hic dvbitari poteſt primò, An tunc etiã cùm crimen notorium eſt, admonitio debeat neceſſariò præmitti ſententiæ excommunicationis. Cui dubitationi Couarr. pluribus aliis citatis affirmatiue reſpondet *ad cap. Alma mater* 1. *par.* 9. 9. *nu.* 6. quia quantùuis crimen ſit notoriũ, non ideo tamẽ cõuincitur ex illo contumacia, ſeu erga Eccleſiam inobedientia, quæ debet annexa eſſe peccato propter quod excommunicatio infertur, vt antè in nu. 147. oſtenſum eſt. Cùm igitur ad conuincendam contumaciam neceſſariò præmitti debeat admonitio, tunc quoque præmittenda eſt.

Nu. 189. Secvndò dvbitatvr, An monitio de qua agimus, præmitti debeat ab eo, cui Papa aut alius Ordinarius ſententiam excommunicationis proferre commiſit. Cui reſpondendum eſt cum Sylu. *excommun.* 2. *num.* 12. non eſſe opus, ſi ſciat præmiſſam eſſe ab Ordinario, atque adeo reum ſufficienter de contumacia conuictum eſſe: ſicut nec præmitti debet cognitio cauſæ, cùm iam ab Ordinario deciſa eſt. Quod ſi neſciat præmiſſam, aut re vera non ſit præmiſſa, debet præmitti. Nam cùm ſine præmonitione excommunicatio nunquam debeat ferri, ſi Ordinarius non præmonuerit, is ſaltem cui ferendæ excommunicationis miniſterium demandauit, præmonere debet.

Nu. 190 Tertio dvbitatvr, An oporteat monitionẽ præmitti vt excommunicatio lata à iure incurratur. Ad quod reſpondent Sylueſter ibidem & Nauar. in Enchir. *cap.* 27. *num.* 10. & alij quos commemorant & ſequuntur Couar. & Vgolinus *ille in praeced. num.* 5. *& hic tab.* 1. *ca.* 18. *in princip. num.* 2. *verſ. Tertiò admonitio hæc*, non eſſe neceſſarium præmitti, ita ut ille qui facit contra ius ſic ſtatutum, quo in delinquentem decernitur excommunicatio, hanc ipſo facto incurrat: vt qui Clericum percutit, eo ipſo ſubiacet excommunicationi latæ in cap. Si quis ſuadente Diabolo, 17. quæſt. 4. Cur autem non ſit neceſſarium, ratio hæc redditur, quia lex quæ lata cum maturo iudicio magnaque circumſpectione, cenſuram eam inducit, quotidie admonet ſubditos quos obligat, ne committant crimen propter quod illa decernitur: ideoque neceſſaria non eſt alia ſpecialis monitio, niſi aliter iure ipſo cautum eſſet; prout bene excipit Vgulinus loco citato.

Qui & aliis citatis addit per cap Reprehenſibilis, De appellationibus: delinquentem contra Canonẽ, quo decernitur excommunicatio, aut quo aliquid ſic prohibetur, vt prohibitio ipſa debeat haberi pro monitione comminante excommunicationem: poſſe à Iudice aliquem excommunicari, præmiſſa vnica monitione: ne idipſum faciat quod eſt tali Canone prohibitum: dummodo tamen (ipſo prius citato) conſtiterit de eius delicto prout oportet conſtate non modo ad talem criminoſum irretiendum excommunicatione, ſed etiam ad denunciandum iam irretitum. Nu. 191.

Cæterùm, quod diximus de excommunicatione à iure, debet ſimili modo intelligi (prout expreſſit Gabr. *in* 4. *diſt.* 18. *quæſt.* 2. *lit. M.*) de excommunicatione ab homine, quæ in modum ſtatuti fertur pro futuris culpis, qualis eſt ſi Superior moneat aliquem vt non fornicetur deinceps, alioquin ipſum excommunicat. Tunc enim vt notant D. Anton. 3. *par. tit.* 24. *cap.* 74. & Sylueſter *excomm.* 1. *num.* 13. pluresque alij quorum meminit Vgolinus *in cit. nu.* 2. *verſu Admonitio denique*: non eſt opus monitione vt excõmunicatio à tali incurratur poſt patratum ſcelus: ſed ſtatim in illam incidit.

Qvartò dvbitatvr, An ſi excõmunicationi ab homine pro emendatione criminis commiſſi, ſuper quo non erat à iure datum præceptum ſub excommunicatione, nulla monitio præmittatur: excommunicatio non modò ſit iniuſta; ſed etiam inualida Pro reſponſione autem dicendũ eſt, omnino inualidam eſſe eam excommunicationem, quæ ratione præteritorum omiſſa monitione fertur ſine cauſæ cognitione, & ſine clauſula iuſtificatoria, id eſt. non dato termino ad allegandas cauſas, ſi quas ſubditus habuerit, ob quas non debeat tali excommunicationi ſubiici. Id quod aliis citatis docet Nauarr. in Enchir. *cap.* 27. *n.* 10. *verſu* 5. & ſequitur Vgolinus in fine memorati principij. Nu. 192

Non eſſe autem inualidam, ex eo tantùm, quòd deſit Canonica, ſeu trina monitio, tenet gloſa ad cap. Romana De ſentent. excomm. in 6. verbo Iniuſtus. Tenent etiam Palud. *in* 4. *diſtinct.* 18. *art.* 4. *ſub finem*, pluréſque alij quorum meminit Vgolinus in eod. princip. num. 4. & ante eum Couarr. in cit. § 9. num. 7. qui communem ſententiam eſſe ait. Apertè verò probatur ex cap. Sacro De ſentent excommunic. vbi ingreſſus Eccleſiæ per menſem interdicitur Iudici, qui non præmiſſa competenti (nempe trina, vt gloſa interpretatur) admonitione, ſententiam excommunicationis tulerit; etiamſi hæc fuerit iuſta, id eſt (vt gloſa intellexit, etiamſi feratur iuſta de cauſa: adeoque teneat. Nam de excommunicatione, cùm eſt nulla, verificari non poteſt quod ſit iuſta: quandoquidem non entis non datur qualitas. Vera eſt autem hæc ſententia: *vt Couarr. addit, & tenent alij ab Vgolino citati*, non ſolùm cùm excommunicatio profertur ab Ordinario ſed etiã cum à delegato: niſi in mãdato delegatorio, fuerit expreſſũ, vt præmiſſa canonica admonitione excommunicatio feratur: quia tunc canonica admonitio requiritur, tanquam aliquid de forma mãdati: cuius omiſſio actum vitiat. iuxta cap. Piſanis & Lucanis De reſtitutione ſpoliat.

Datur etiam alius caſus, in quo ob prætermiſſam Canonicam admonitionem excommunicatio eſt nulla; iuxta definitionem cap. Statuimus De ſentent. excommunic. in 6. nempe ſi Iudex ante Canonicam ipſam monitionem, proferret excommunicationem maiorem in illos, qui in locutione & aliis, pro quibus de iure incurritur tantùm minor excommunicatio, participant cum iis quos ipſe excómunicauit. Quem caſum aduerte obiter, non procedere quoad Papam, qui tali iure (quod eſt humanum) non adſtringitur: nec quoad alium Iudicem in ordine ad excommunicatos à ſemet. Nam vt habet Couarruuias in citata 1. parte §. 3. *num. 6.* (*& ſequitur Nauar. in Enchir. cap. 27 num.* 4. ſi Iudex communicantes cum excommunicato ab alio Iudice vel à iure, excommunicet ſine Canonica præmonitione, licet futura ſit iniuſta excommunicatio: non erit tamen nulla. Ratiò eſt, quia textus citati capituli tantùm loquitur de participantibus cum excommunicato ab eodem Iudice, à quo in ipſos talis ſententia fertur.

Quid ex parte excommunicationis ſeruare oporteat.

SECTIO IV.

Nu. 193. QVOD IN HAC RE difficultatem habet, eſt vtrum neceſſarium ſit ſententiam excommunicationis exterius exprimi verbis aut ſcriptis, quibus Iudex ſuam intentionem de ea ferenda enunciet. Sẽtentia autem eſt Hoſtienſ. *in ſumma, De ſenten. excommunic* §. *Qualiter proferatur*: poſſe aliquem ſola Iudicis voluntate excommunicari. Quam probat ex ca. Si inimicus diſtinct. *93.* vbi verba D. Petri alloquentis populum in ordinatione Clementis, referuntur ad hunc modum. Si inimicus eſt iſte Clemens alicui pro actibus ſuis prauis, vos nolite expectare, vt ipſe vobis dicat, cum illo nolite amici eſſe, ſed prudẽter obſeruare debetis, & voluntati eius abſque commonitione obſecúdare, & auertere vos ab eo, cui ipſum ſentitis aduerſum: neque loqui iis quibus ipſe non loquitur. Quæ verba indicant; ad hoc vt quis pro excommunicato habendus ſit, non eſſe neceſſariò expectandam ſententiam Superioris in eum verbo aut ſcripto prolatam: ſed ſatis eſſe vt Superior ipſe communionem ipſius auerſando, inſinuet ſuam intentionem.

D. Anton. verò 3. part. tit. 14. cap 74. Gabr. in 4. diſt. 18. quæſt 2. ar. 2. conc. 7. Angelus excommunicatio. 2. §. 4. Sylu. Excommunicatio 1. num. 13. & 15. volunt ſententiam excómunicationis debere proferri verbis, quibus Iudex exprimat ſuam de præſenti intentioné excommunicandi, qualia ſunt: Excommunicamus omnes qui hoc vel illud egerint, Excommunico te, & alia his æquiualentia (nulla certa verba præſcripta eſſe pro forma ſubſtantiali excommunicationis, omnium ſententiam eſſe notat Vgolinus tab. 1. cap. 10. in princip. num. 3.) quæ exprimunt intentionem ſiue conſenſum Iudicis excommunicantis de præſenti: non item quæ de præterito vel futuro, Adeout dicente Iudice, Denuntio Titium excommunicatú (quia hæc verba ſignificant præteritam intentionem excommunicandi, non erit Titius propterea excommunicatus, niſi prius incurriſſet in talem cenſuram. Quanquam vt notant D. Anton. & Sylu. locis cit. cæteri tenentur ipſum vitare tãquam excommunicatum: cùm non ſit illorum iudicare, an fuerit necne iam excómunicatus. Similiter nec erit quis excommunicatus cùm Iudex vtitur verbis cõminatoriis, quæ ſignificant tantùm futuram intentionem ferẽdi excommunicationem. Nec item, cùm Iudex dicit: Volo vt vnus ex iſtis duobus ſit excommunicatus: quia ex illis verbis conſtare non poteſt de eius præſenti intentione excommunicãdi. Eidem opinioni D. Antonini & aliorum, quam laté perſequitur Vgolinus *in eodem cap.* 20. ratio fauet: quia excommunicatio eſt actus Eccleſiaſticæ iuriſdictionis in foro exteriori: in quo lites verbis & diſcutiuntur & dirimuntur.

Adde Iudicem non tantùm debere exteriùs verbis Nu. 194.
exprimere excommunicationem: ſed etiam, *prout expreſſè in cap. Cùm medicinalis De ſentẽ. Excõmunicatio. in Sexto præcipitur*, debere eam in ſcriptis proferre: & cauſam expreſsè conſcribere, propter quam excõmunicatio proferatur, exemplúmque eiuſdem ſcripturæ excommunicato tradere intra menſem ſi fuerit requiſitus. De quibus Vgolinus pluribus in ſeq. cap. 21. Intelligi autem ſic debent iuxta Nauar. *in cit. cap. 27. num.* 8. vt nihil referat ſiue ſcriptura ſit publica ſiue priuata, id eſt, ſiue feratur excommunicatio in ſcriptura de manu notarij publici, ſiue de manu eam ferentis. Iténique ſic intelligi, vt licet is peccet qui ſine iuſta causâ ſolo verbo excommunicat, omiſſâ ſcripturâ ſiue publicâ ſiue priuatâ: nihilominus talis excommunicatio liget quantumuis iniuſta; vtpote lata contra Iuris ordiné. Id quod præter Nauar. habet Sotus *in 4. diſt. 22. q. 1. art. 3. concl. 2. verſu, Sententia verò*, ſatiſque deducitur ex cit. ca. Cùm medicinalis, dum in eo præcipitur, vt per Superiorem, cùm ad ipſum recurritur, illa ſtatim relaxetur. Nec enim locus eſt relaxationi ſi non liget. Denique ſic intelligi, vt etiamſi generaliter dicatur, illos qui excommunicando ſcripturam eiuſmodi omiſerint, pœnam ſuſpenſionis incurrere: id tamen ſit ad prælatos inferiores Epiſcopo raferendum: quia Epiſcupus, & alij Prælati ſuperiores in nullo caſu incurrunt interdicti aut ſuſpenſionis pœnam, occaſione cuiuſcumque conſtitutionis aut ſententiæ aut mandati; niſi in eis expreſſa mentio de illis habeatur, vt ſtatuitur in cap. Quia periculoſum, *De ſententia excommun. in* 6. Nulla autem expreſſa mentio Epiſcoporum ſit in propoſito cap. Cùm medicinalis: vt nec in cap. Sacro De ſentẽt. excommunica. in quo, per menſem ingreſſu Eccleſiæ interdicitur is, qui ſine canonica præmonitione excommunicare præſumpſerit.

Poro canon Si inimicus ab Hoſtien. propoſitus nos tantùm vrget concedere, quod vt vitari debeat is quem Papa excommunicarit, non ſit expectandum vt ipſe illum excommunicatum eſſe exprimat verbis: ſed ſufficere, vt eo modo illum auerſetur, quo ſolet excommunicatum iam denuntiatum; adeout illo canone ſignificetur, non quidem Summum Pontificem excommunicare ſola interiori intentione: ſed cùm non ligetur decretis Canonum, ipſum ſola euitatione vti poſſe pro denuntiatione ſufficienti, vt aliquis tanquam excommunicatus vitari debeat.

Quæret aliquis vtrum neceſſe ſit vt Iudex ſenten- Nu. 195.
tiam excommunicationis ore pronuntiet, an ſatis ſit quòd eam decernat per ſcripturam. Cui quæſtioni Panormit. ad cap. Præterea 2. De appellationibus nu. 12. reſpondet poſſe Superiorem excommunicare per literas, neque neceſſarium eſſe quod ore ſuo ſententiam proferat. Pro quo facit praxis recepta: cui non aduerſatur, quòd in ante cit. cap. Cùm medicinalis Prælatus prohibetur ſententiam excommunicationis ferre, niſi proferat in ſcriptis: namque ſatis profert in ſcriptis exprimendo eam in literis, quas mittit ad reum, per eas ipſum excommunicando formulâ vſitatâ ferendi excómunicationé. Iam quæ aliæ formulæ poſſint eſſe, quæ huic *Excommunico te* æquipollentes, ſufficienter indicent maiorem excommunicationem proferri, bene tractat Vgolinus De cen-

ſuris

Iuris *tab.* 2. *cap.*28. Sed ſatis erit paucis attigiſſe quæ ille perſequitur latius.

*Nu.*196. Primum eſt, *quod ipſe habet in princip. num.* 2. Omnibus his formulis excommunicationem maiorem ferri. Præſcindo te ab Eccleſia, Eiicio te extra Eccleſiam, In te ſententiam excommunicationis profero, Excõmunicationis mucrone te ferio, Priuo te Chriſti fidelium & Sanctorum communione.

Secundum eſt, *num.*3. hiſce verbis, *Nemo tali communicet*, Non eſſe cenſendum ferri maiorem excommunicationem, niſi manifeſtè conſtet Iudicem velle ea ratione excommunicare; aut id præſumatur ex eo, quòd ante in cauſæ cognitione occupauerit ſe animo ferendi excommunicationẽ: aut illis ipſis verbis addat donec abſoluatur, ſatisfactione præmiſſa.

Tertium eſt, *in num.*4. iſtis verbis *anathema ſit*, excommunicationem ipſo iure ferri, non autem decerni ſolùm ferendam.

Quartum *in num.*5. his verbis, Noueris te excommunicatum, non ferri excommunicationem, ſed ſignificari latam. Vnde ille cui talia dicuntur à Iudice, is non tenetur ſe habere pro excommunicato, ſi nulla alia in ipſum ſententia excommunicationis præceſſerit. Cùm verò ea ponuntur in iure: is qui in illud offenderit, debet ſe reputare excommunicatum: quia antequam offenderet, lata iam erat excommunicatio in quam proinde incurrit.

Quintum eſt in §.1. verba hæc Maledico tibi. Indignationem incurras omnipotentis, aut Apoſtolorum Petri & Pauli. Præcipio tibi ſub obteſtatione diuini iudicij; non inducere maiorem excommunicationem; ſed potius obligationem ſub mortali, quia ad incurrendam cenſuram præceptio debet fieri ſub illius comminatione tanquam præmonitione requiſitâ.

Poſtremum eſt in §.2. his verbis, Fero in te ſententiam cenſuræ, aut diſciplinæ Eccleſiaſticæ: aut pœnæ ſeu adnimaduerſionis Eccleſiaſticæ: aut Ferio te mucrone Epiſcopi ſeu Eccleſiaſtico: non ferri maiorem excommunicationem: quia nomina cenſuræ, diſciplinæ, pœnæ, aut animaduerſionis Eccleſiaſticæ, aut mucronis Epiſcopi, vel Eccleſiaſtici, multa alia quàm excommunicationem ſignificant: pro quibus an accipiantur incertum erit: & incertitudo vitiat ſententiam per tradita ab eodem authore in præcedenti *tabula* 1. *cap.*20. §.3. Excipe, niſi Iudex talibus verbis maiorem excommunicationem, aut omnem cenſuram Eccleſiaſticam ſe ferre velle declarauerit.

CAPVT XI.

De cauſis quæ excuſant ab incurrenda excommunicatione, etiamſi aliàs ſit valida.

SVMMARIVM.

197 *Ignorans & abſens, excommunicatione ligari poteſt: & varietas ignorantiæ.*

198 *Ignorantia vincibilis non excuſat ab excommunicatione.*

199 *Inuincibilis facti excuſat: quod qua ratione procedat cùm ignorantia eſt circa perſonam, circa quã exercetur factum.*

200 *Excuſat item inuincibilis ignorantia ſententiæ, & ſtatuti particularis.*

201 *De dubio an excuſet ignorantia iuris communis, decernentis excommunicationem pro facto non illicito, authores & rationes in vtramque partem.*

202 *Solutio rationum partis negantis.*

203 *Ignorantia inuincibilis ſtatuti, ſiue communis ſiue particularis excuſat ab excommunicatione: etiam ſi hæc per illud imponatur ob factum diuina lege damnatum.*

204 *Solutio rationis in contrarium.*

205 *Cur nihilominus ſic ignorantes, pro abſolutione remittantur ad Superiorem, ſi talis excommunicatio fuerit ei reſeruata.*

206 *Impoſſibilitas excuſans ab incurrenda excommunicatione, alioqui valida.*

207 *Excluſio aliquorum à ſententia excommunicationis, qui ideo ab hac incurrenda excuſantur.*

208 *De excuſatione ab incurrenda excommunicatione, ſub qua præcipitur, vt edantur, ſeu proferantur in medium ſcriptura aliqua.*

209 *De excuſatione ab excommunicatione lata in eos qui aliquid ſibi retinent ex certis bonis, quando hæc retinentur in iuſtam compenſationem.*

210 *De excuſatione ab excommunicatione lata ad habendum teſtimonium.*

211 *De bona fide excuſante ab incurrenda excommunicatione.*

212 *Speciales cauſæ ob quas poteſt quis excuſari ab incurrenda excommunicatione lata ad habendam reuelationem. Et de excuſatione ob incommoda incurrenda.*

AD antedicta, ex quibus cognoſcitur quando excommunicatio ſit valida: pro inſtructione Confeſſarij adiungendæ ſunt cauſæ ab illa excuſantes, quæ præter defectus ex quibus redditur inualida iuxta tradita hactenus, ſunt tum illæ de quibus in poſteriore parte huius capitis dicetur, tum rei paruitas quæ ſufficienter nota eſt ex dictis in præced. cap. nono quæſt.4. tum etiam ignorantia de qua nunc eſt dicendum: & multa habet Thomas Sanchez lib.9. de matrim diſput.32.

PRIOR PARS CAPITIS.

De ignorantia excuſante ne incurratur excommunicatio, aliàs valida.

DIfficultas verſatur in hoc, an ignorantia ſic excuſet ab excommunicatione, vt hæc non ſortiatur effectum ſuũ in eo, qui alioqui illi ſubiicitur; adeout talis, neque peccet communicãdo cum aliis, neque incurrat pœnas à iure conſtitutas, vt irregularitatem. *Nu.*197. Cuius difficultatis explicationi præmittendum eſt primo ex gloſa ad cap Apoſtolicę *verbo, Probabili, De Cleric. excommunic.* recepta communiter teſte Couarr. ad cap. Alma mater *par.*1. §.10. *num.*7. & *Vgolino tab.*1. *cap.*9. §.8. *num.*3. ignorantem & abſentem excommunicari. Quod probatur: tum quia Apoſtolus, vt dicitur in fine cap. Cùm ſit, De appellationibus, abſentem & irrequiſitum excommunicauit; prius tamen admonitum ad pœnitentiam: tum quia excommunicatio pendet ab animo & intentione eam proferentis: & ideo ea quo inſcium & abſentem obligare vult, ille manet obligatus: niſi obſtet aliquid ex antedictis, ex quibus excommunicatio redditur inualida. Præmittendum eſt ſecundo, duplicem diſtingui ignorantiam, vnam iuris, & alteram facti. Illa eſt qua ignoratur jus, ſeu ſententia lata ſiue à iure ſiue ab homine: ignorantia facti verò, quâ ignoratur factum aliquod particulare eſſe de iis quę tali ſententiâ comprehenduntur. Præmittendum eſt tertiò, tam iuris quàm facti ignorantiam eſſe aut vincibilem, aut inuincibilem. Dicitur autem vincibilis quando aliquis ignorat quod tenetur & poteſt ſcire: inuincibilis verò, quando quis ignorat quod non tenetur, vel ſi teneatur, non potuit illud ſcire: aut certè ipſum nunquam venit illi in mentem; aut

etiamſi venerit, tamen adhibitâ quam debuit & potuit diligentiâ, non eſt notitiam illius aſſecutus. Pluribus de ignorantia dicetur in cap. 2. libri vndecimi ſequentis.

Certa de re propoſita.

SECTIO PRIOR.

Nu. 198. PRIMÒ certum eſt, ignorantiam vincibilem non ſufficere ad eam de qua agimus excuſationem: *ex cap. Apoſtolica De clerico excommunicato*; & ex cap. Vt animarum, De conſtitut. in 6. eſtque communis ſententia teſte Vgolino alios in eam citante: *De cenſuris tab. 1 cap. 6 §. 8. num. 6.* Probatur verò, quia reportaretur alioqui fructus de peccato negligentiæ: quod abſurdum eſt. Hincque fit, vt ibidẽ notat Vgolinus, quòd is qui legem aliquam ſcire debet ob officium quod exercet, non excuſetur ſi in eam offendat: quia ignorantia eius quod quis ſcire debet & poteſt, nullam habet excuſationem. Exemplum adfert de Parocho, qui ignorat Epiſcopi ſui conſtitutionem, ad quam ſciendam tempus habuit.

Nu. 199. SECVNDÒ certum eſt ad eamdem excuſationem ſufficere inuincibilem ignorantiam facti. Id enim patet ex cap. Si verò 2. De ſentent. excomm. vbi decernitur percutientem Clericum quem ignorauit eſſe Clericum, non innodari ſentẽtia excommunic. Et ratio eſt, quia talis ignorantia conſtituit inuoluntarium, & per conſequens tollit malitiam cui pœna debetur. De qua re Vgolinus, & pluribus nouat. ad ea. Alma mater 1. part. *illo in ſequen. num. 8. & hic §. 10 n.* 13. 14. 15. 16. Ex quo notandum eſt: ſi quis ſtatuat percutere Titium, quem ſcit eſſe Clericum, & per ignorantiam loco illius percutiat Sempronium item Clericum, in excommunicationem incurrere: quia talis ignorantia perſonæ non excuſat illum quominus ſit voluntarius Clerici percuſſor in quem excõmunicatio decreta eſt. Si verò pro Titio quem ſcit Clericum, per ignorantiam percutiat Mœuium laicum errans in perſona: immo ſi percutiat Mœuium laicum quem putat eſſe Clericum, errans in circunſtantia facti prohibiti, non innodari excommunicatione. Nam lata eſt excommunicatio in percutientem Clericum ſcienter: itaut ad eam incurrendam non ſufficiat vel animus percutiendi, vel conſcientia læſa, id eſt, quòd quis conſtituerit id agere, propter quod decreta eſt excommunicatio, vel etiam conatus ſit agere, vt idem author poſt Felinum annotat. Sin autem exiſtimat ſe percutere Mœuium laicum, & ignorans pro eo percutiat Titium Clericum, non incurrere in excommunicationem: quoniam per ignorantiam inuoluntaria eſt talis percuſſio Clerici. Et quamuis percutiat iniuſta percuſſione, non tamen percuſſione propter quam imponitur excommunicatio: ſicut ille qui ignoranter cognoſcit duas ſorores, aut matrem & filiam, aut à patre cognitam: quamuis peccet peccato fornicationis, non tamen peccato fornicationis inceſtuoſæ: itaut nõ puniatur pœna inceſtuoſi *ex cap. Si quis cum duabus, & cap. Si quis cum matre, & cap. Si quis fornicatus. 34. quæ.* 2. Quod ſi quis volens percutere Titium Clericum, quem probabiliter quidem ignorat eſſe Clericum: ſed tamen eo eſt animo, vt etiamſi Clericus ſit, percutiat; in excommunicationem incurrit percutiens: quia talis ignorantia non reddit inuoluntariam eam Clerici percuſſionem: ideóque non excuſat à peccato; & per conſequens nec à pœna peccati: pro quo alios Doctores Vgolinus addit in fine citati num. 8.

Nu. 200. TERTIO certum eſt, ad eamdem excuſationẽ ſufficere quoque ignorantiam inuincibilem ſententiæ excommunicationis ab homine latæ: itaut minimè ligetur is qui fecit id propter quod lata eſt, ſi propter illud latam eſſe, inuincibiliter ignorauerit. Ratio eſt, quia ſic ignorans non poteſt cenſeri inobediens & contumax: in quem ſolum excommunicatio ferenda eſt *ex cap. Nemo Epiſcoporum 11. quæſt. 3.*

QVARTO certum eſt, ſufficere ignorantiam inuincibilẽ ſtatuti particularis, id eſt, obligantis in aliqua tantùm diœceſi, vel prouincia; ſi factũ propter quod decernit excommunicationẽ, ſit aliàs licitum, nec vlla diuina aut naturali lege prohibitum: vt ſi per Synodale ſtatutum excommunicentur omnes Canonici qui vterentur veſtibus ſericis. Certum eſt inquam; quia ibi nulla poteſt aſſignari ratio culpæ; ſique de aliqua ignoratione, maximè de hac, poteſt intelligi quod in cit. cap. Vt animarum, *De conſt. in 6.* Bonifacius 8. ait: Sententiis per ſtatuta quorumcumque Ordinatiorum prolatis ligari noluimus ignorantes: dum tamen eorum ignorantia craſſa non fuerit aut ſupina. Et ita ab omnibus receptum eſſe habet Nauarr. *in Enchir.* cap. 27. num. 16.

Dubia de re propoſita.

SECTIO POSTERIOR.

DVo verò ſunt de quibus dubitatur. Alterum eſt, an ad ſimiliter excuſandum, ſufficiat ignorantia iuris communis decernentis excommunicationem ob factum de ſe non illicitum; qualis eſt excommunicatio lata in cap. Non magnopere. Extra Ne Clerici vel Monachi, aduerſus Religioſos qui per tres menſes medicinæ vel iuriſprudentiæ operã dederint. Alterum verò, an ſufficiat ignorantia iuris ſiue particularis ſiue communis, decernentis excommunicationem propter factum aliquod diuina lege prohibitum: quale eſt furtum, aut aliud eiuſmodi.

Explicatio prioris dubij.

DE quorum priore Adrian. in 4. de Clauib. & Cordub. in lib. 2. quæſtionarij: *ille quæſt. 3. verſu Sed magis dubium & verſ. Ex his: hic verò qu. 17.* alios in eãdem ſententiam referens, exiſtimant non ſufficere. Quorum rationes quas latius ibidem perſequitur Cordub. ſunt. Primò, quòd ſi ignorantia iuris communis excuſaret ex ſe, ignorantia iuris particularis pari ratione excuſaret. Quod ſi ita eſt, nihil fuit cur in cit. cap. Vt animarum, Pontifex de particulari ſtatuto definiret, non ligare ignorantes. Deinde in cap. Cùm illorum, De ſentent. excommunic. ſtatuitur, cum iis qui poſt iniectionem manuum in Clericos, ordinati ſunt, diſpenſari poſſe in irregularitate ſi ex ignoratione id fecerint. Vnde conſequens eſt, eũ qui ignorans iniecerit manus violentas in Clericũ, excommunicationem incurrere, propter quam factus ſit irregularis ſuſcipiens ordines. Denique etiamſi quis ignoret pœnam ciuilem, vt homicidam & furẽ eſſe morte plectẽdum, nihilominus eam incurrit, ſi cõmittat crimen propter quod ea decernitur. Nauar. verò in Enchir. cap. 27. num. 16. tenet cum Sylu. Excommunic. 2. num. 25. & excommunicatio vlt. num. 4. (cui adde Angelum excomm. 7. caſu vlt. nu. 3. & Sotum in 4. diſtinct. 22. quæſt. 1 art. 2. verſùs finem) talem quoque ignorantiam ſufficere, vt quis à pœna excommunicationis excuſetur: quoniam excommunicationi obnoxius eſt tantùm is, qui contumaciter inobediens eſt Eccleſiæ, iuxta ante habita in cap. 9. quæſt. ſexta: quod non cõtingit ei qui de ipſo Eccleſiæ Nu. 201

ſiæ

Digitized by Google

ſuæ præcepto nihil nouit, quantumuis ſciat rem eſſe alias illicitam: niſi eſſet in dolo quo notitiam declinaret: quod dici non poteſt de ignorante inuincibiliter. Quæ cum ita ſint, relinquitur quod inuincibilis ignorantia iuris communis excommunicationem decernentis propter factum iure diuino aut naturali damnatum, ſufficiat ad excuſandum ab eadem excommunicatione. Id quod Couarr. fatetur ad cap. Alma mater 1.*par.*§.10.*num.*12.*verſu.Secundo principaliter.*

Nu.202. Nec rationes in contrarium ita vrgent, quin tutâ conſcientiâ idem teneri poſſit. Ad primam enim bene reſpondet Sotus loco citato. Quamuis Pontifex in illo cap. tantùm loquatur de excommunicatione à iure particulari, non effici tamen, quod Adrianus vult; quia non fert illic nouum aliquod ius, ſed ſolùm declarat quam vim ad obligandum ſubditos habeat ius particulare: talem nimirum habere, quæ ad eoſdem ſubditos vel ignorantes vel exiſtentes extra territorium Iudicis, à quo ipſum conditum eſt, minimè ſe extendat. Vnde colligere non licet, ius commune extendere ſe ad ſubditos qui ipſum ignorant: alioqui enim liceret ſimiliter colligere; quòd extendat ſe ad eos qui ſunt extra territorium, ſeu locum iuriſdictionis, Summi Pontificis, à quo eſt conditum, nempe ad vita functos: quod in præcedenti num. 136. refutatum eſt. Adde generalem illam clauſulam, *quorumcumque Ordinariorum*, non eſſe interpretatione reſtringendam in hac materia fauorabili: præſertim cum animarum periculo, Ad quod tollendum ea conſtitutio inſtituta eſt: itaut perinde locum habeat reſpectu ſtatutorum Papalium, ac Epiſcopalium. Ad ſecundam rationem verò reſpondetur, non eſſe illic ſermonem de ignorantia inuincibili, ſed de alia; quæ ſiue ſit iuris, ſiue facti non excuſat ab excommunicatione, vt nec à peccato mortali. Ad tertiam denique; aliam eſſe rationem excommunicationis, quàm aliarum pœnarum: quoniam hæ ſimpliciter propter peccatum infliguntur, non autem illa; quæ inſtituta tantùm eſt contra contumaces, eóſve qui Eccleſiæ obedire renuunt. Cuiuſmodi non eſt is, qui nihil audiuit vel audire potuit de aliquo mandato Eccleſiæ: vt vſuuenit ei qui ipſum ignorat inuincibiliter.

Explicatio poſterioris dubij.

De altero dubio Couarr. *loco cit. & in præced. nu.* 8. ſentit, ſi propter factum diuina lege damnatum decreta ſit excommunicatio per ſtatutum ſiue particulare ſiue commune, ignorantiam inuincibilem talis ſtatuti non excuſare delinquentem ab ea incurrenda. Ratio eſt: quia ad incurrendam pœnam iuris ſatis eſt ſcire factum propter quod imponitur illicitum eſſe & pœna dignum.

Nu.203. Sed Angelus Excommunic.7. caſu vlt. num. 3. & Sylueſter verbo ignorantia nu. 16. & Excommunic. vlt.quæſt.3. Alphonſus à Caſtro in lib.1.de lege pœnali cap.14. verſu Sicut dictum eſt, Sotus in 4.diſtin. 22.quæſt.1. art.2. versùs finem, Nauarr. in Enchir. cap.27.num.172. in 14. regula Confeſſariorum pluréſque alij contrarium iudicant. Nec immeritò: quia quantitas pœnæ debet proportione quadam quantitati culpæ reſpondere, *iuxta cap. Fælicis. De pœnis in* 6. Ille autem qui facit illud quod ſcit, vel ſcire debet diuina lege damnari, ſed inuincibiliter ignorat ipſum eſſe humano iure prohibitum, contemnit quidem legem diuinam: non tamen humanam, quam inuincibiliter ignorat. Quare puniendus eſt quidem pœna contemptorum legis diuinæ, non item contemptorum legis humanæ: qualis eſt pœna excommunicationis, quæ à Chriſto inſtituta eſt ad caſtigandum contumaces qui eccleſiam audire nolunt, præceptoque ipſius recuſant obedire.

Vnde ſoluitur ratio quam adfert Couarr. Nam Nu.204.
cùm excommunicatio non ſit pœna facti, niſi coniuncti cum contumacia in Eccleſiam, non eſt ſatis ad illam incurrendam commiſiſſe factum dignum excommunicatione, niſi ille qui facit, contumax quoque ſit in Eccleſiam: qualis eſſe non poteſt is, qui inuincibiliter ignorat præceptum Eccleſiæ ſuper eadem re. Nec dici poteſt, ignorantiam iuris humani non eſſe inuincibilem, quando idipſum ius decernit pœnam pro facto de ſe malo, diuináque lege damnato. Namque ſi id ita eſſet, oporteret, *vt rectè Angelus & Sylu. aiunt*, vnumquemque habere procuratorem in curia Romana, & ſtudio iuris Canonici vacare ad ſatisfaciendum tali debito; quod multos non poſſe conſtat. Si opponas, quòd in quibuſdam ſententiis excommunicationis dicatur ſufficere, vt eæ affigantur Romæ in valuis S. Petri: illi reſpondent id ita accipiendum eſſe; vt ſenſus ſit, ſufficere non quidem quoad forum conſcientiæ, ſed quoad præſumptionem fori contentioſi, aut quoad eos qui ſunt in culpa, ne illæ poſſint publicari in ipſorum terris. Hos enim perinde ligant, ac ſi publicatæ eſſent coram ipſis, iuxta Extrau. communem Rem non nouam, De dolo & contumacia.

Adde his quòd in cap. Vt animarum De conſtitut. in 6. dicatur per ſtatuta quorumcumque Ordinariorum non ligari ignorantes, intelligendum eſſe de iis etiam ſtatutis, quibus excommunicatio decernitur propter factum diuina lege prohibitum: non enim dubium eſt de ſtatuto loqui eodem modo, quo ipſum ſumitur ibidem: cùm conſequenter additur: ſtatutum Epiſcopi non ligare ſubditum extra ſuam diœceſim. Vbi ſtatutum ſic latè ſumi vt amplectatur illud quo excommunicatio decernitur propter factum diuina lege damnatum patet; quia in exemplum ponit ſtatutum quo excommunicantur committentes furtum: quod certum eſt eſſe factum diuina lege damnatum. Quare concludendum eſt, *quod Angelus expreſſit*; excommunicationes per quodcumque ſtatutum decretas, propter factum diuina lege damnatum, quæ non publicantur in diœceſibus, minimè ligare ignorantes: niſi ſint tales perſonæ, quæ negligant eam diligentiam adhibere ad ſciendum, quam communiter ſolent homines ſuæ conditionis, & quâ adhibitâ cognitionem conſequuntur: vt quando plebeius negligit Eccleſiam adire cum cæteris, ac conciones audire: per quod medium homines illius conditionis ſolent inſtrui de iis ad quæ tenentur.

Sed quæret aliquis, ſi hæc ita ſint: cur ergo Con- Nu.205.
feſſarij eos Pœnitentes, *quantumcumque ius ignorantes*, quos deprehendunt commiſiſſe peccatum propter quod incurritur excommunicatio à iure, remittunt ad Superiorem pro abſolutione, ſi fuerit ei reſeruata. Reſpondendum eſt cauſam eſſe poſſe, quòd quamuis hæc ſententia quam ſequimur probabilior ſit: oppoſita tamen eſt tutior: valdéque difficile eſt indubitatam certitudinem habere, de ſufficienti diligentia à Pœnitente adhibita ad conſequendam cognitionem. Vnde fit vt Confeſſarius, ne exponat ſe periculo peccandi mortaliter, ad maiorem cautelam remittat Pœnitentem ad Superiorem: ſicut propter idem periculum, ſemper ad cautelam ante abſolutionem Sacramentalem à peccatis, datur ſub conditione abſolutio ab excommunicatione: etiamſi Pœnitens nihil confeſſus ſit, propter quod ſpecialiter dubitari debeat ipſum eſſe aliqua excommunicatione irretitum.

Aduerte autem ignorantiam inuincibilem vix poſſe præſumi ad iuſtè excuſandum aliquem ab excommunicatione, qui ſcienter facit contra ius Ec-

Secundum eſt (quod patet ex cap. Venerabilib.§. Porro, De ſenten. excommunic. in 6.) ad legitimè ferendam excommunicationem, non eſſe neceſſarium vt contumacia ſit manifeſta: ſeu qua quis apertè recuſet obedire mandato Superioris: ſed ſufficere poſſe occultam ſiue præſumptam: qualis eſt eius qui malitioſe occultat ſe, ne citetur. De qua ID Vgolin. in cit. tab. 1. cap. 17. §. 7. num. 4. & 5.

Nu. 176. Tertium eſt (de quo adhuc in eodem num. 3. Covar.) contumaciam qua quis non vult obedire legi vel Iudici, poſſe procedere aut ex contemptu ipſius legis vel Iudicis: vt accidit cùm quis agit contra præceptum, eo quod nolit Superiori præcipienti ſubiici, nec ipſius voluntatem exequi: ſed contra eam, ſiue explicitè ſiue implicitè intimatam agere; itaut contemptus, cauſa ſit agendi: quo modo eſt ſpeciale peccatum inobedientiæ: illudque mortale, etiam in re minima, iuxta Caiet. in verbo Contemptus. Aut poſſe procedere ex aliqua alia cauſa: vt ex appetitu voluptatis, vel pecuniarum, aut ex eo, quòd res iudicetur leuis, vel aliud eiuſmodi. Sicque non conſtituit diſtinctam ſpeciem peccati: ſed pertinet ad eam de qua præceptum datur: vt exempli gratia; contumacia qua quis ob inordinatum affectum habendi, recuſat parere præcepto quo Iudex ſub pœna excommunicationis iubet aliquid reſtituere, pertinet ad peccatum iniuſtitiæ: ac proinde ſi contingat in re leui, erit ſolum veniale, vt ibidem ait Caietan. Nam peccatum quod alias mortale eſt, ex materiæ leuitate in qua contingit, poteſt eſſe tantùm veniale, prout in ſequenti lib. 15. cap. 4. ex inſtituto docebitur. Vnde cùm pro veniali culpa non ſit ferenda excommunicatio; illud quod ante habitum eſt, quamlibet contumaciam eſſe dignam excommunicatione, intelligi debet de qualibet mortali: ſiue procedat ex contemptu, ſiue ex alia cauſa. Si quis enim ſub pœna excommunicationis iuſſus concubinam dimittere; etiamſi non ex contemptu Iudicis vel præcepti Eccleſiaſtici, ſed ſolùm ex appetitu libidinis parere nolit, de omnium iudicio, iuſtiſſimè excommunicatur: & ita de aliis huiuſmodi. Ad quod confirmandum faciunt tradita ab Vgolino in tab. 1. De cenſuris cap. 27. in principio.

Nu. 177. Quartum eſt, in non contumacem latam ſententiam excommunicationis, inualidam eſſe: quia vt Sotus argumentatur *in cit. art. 2. concluſ. 4.* In Euangelio nulla apparet alia poteſtas excommunicandi Eccleſiæ data quàm in eum qui ipſam non audierit: id eſt ipſi præcipienti obtemperare contempſerit. Hoc autem idem eſt ac datam eſſe tantùm poteſtatem ferendi excommunicationem in contumacem. Ergo in non contumacem lata excommunicatio non poteſt eſſe valida. Vnde, vt idem Sotus bis repetit *in eod. art.* is debet eſſe tutus in conſcientia, quòd apud Deum nullam incurrerit excommunicationem, qui certò ſcit, ſe non peccaſſe mortaliter contra obedientiam quam debet Eccleſiæ præcipienti aliquid vel prohibenti. Sed opponet aliquis cùm quod factum eſt infectum eſſe nequeat, admonitionem non habere locum in præteritis, ideóque nec contumaciam: pro quibus tamen ferri poteſt excommunicatio ex cap. Romana De ſenten. excom. in 6. Ad excommunicationem igitur non requiritur tantopere contumacia quam diximus.

Nu. 178. Occurrendum eſt autem; cùm excommunicatio dicitur pro culpis præteritis vel præſentibus ferri, non eſſe ſenſum quòd culpæ præteritæ vel præſentes puniantur excommunicatione, cùm eas non præceſſerit monitio comminatoria talis pœnæ, vt benè aduerſus Caiet. idem Sotus vrget *in explicatione citatæ concluſ.* Sed quòd ex iis ſequatur obligatio, cui ſi delinquens non ſatisfaciat ab Eccleſia monitus, in eum tanquam contumacē, ea pœna decernatur; *vt in eum qui furtum commiſit*, niſi reſtituerit: in concubinarium niſi concubinam dimiſerit. Ita eſſe patet ex cit. cap. Romana, vbi habetur ſententiam excommunicationis in aliquos pro commiſſis culpis ſub hac forma ferri: ſi de illis intra tale tempus non ſatisfecerint. Videri poteſt Vgol. in tab. 1. cap. 17. §. 7. num. 6. & 8. Itaque id quòd in præcedenti quæſt. 3. diximus, excommunicationem ab homine pro culpis præteritis ferri; intelligendum non eſt ſimpliciter; ſed ita, vt excommunicentur ii, qui illas commiſerunt nolentes parere Eccleſiæ ſub excommunicatione præcipienti ceſſationem ab illis; aut ſatisfactionem faciendam iis quos læſerint: vt per cap. Ex parte 2. De verborum ſignific. tradit aliis citatis Vgolinus in eodem num. 8. Quocirca cùm Epiſcopus excommunicat detentorem rei alienæ niſi reſtituat intra octo dies, excommunicatio non fertur pro detentione præterita ſed pro futura, quæ poſt octo dies adiunctam habebit contumaciam, quam antea non habebat & ſic de ſimilibus. Atque ex his ſatis manifeſta eſt ſolutio quæ reſtat ſeptimæ quæſtionis. Num debeat perpetratum eſſe peccatum, pro quo fertur excommunicatio.

CAPVT X.

De modo quo maior excommunicatio ferri debet, vt cenſeatur valida.

SVMMARIVM.

179 *De eo, quòd excommunicatio lata ex ira, odio, aliáve inordinata affectione dicitur iniuſta quidem, ſed non inualida.*

180 *Vt ea valeat, ferri debet cum intentione ligandi.*

181 *Non ligat eos quos à tali ſententia Iudex, aut is cui ipſe ius reddit, vult eximi.*

182 *Quid ſentiẽdum ſit in ea re de vxore & filiis eius qui excommunicationem procurat, & de Procuratore per quem procurat.*

183 *Excommunicatio ferri debet præmonito delinquente, in quem ferenda eſt.*

184 *Talis præmonitionis circunſtãtia prima, vt ſit perſonalis, quæ patitur exceptionem in aliquot caſibus.*

185 *Circunſtãtia ſecunda, vt eadem præmonitio ſit trina: quæ patitur etiam exceptionem in aliquot caſibus.*

186 *Non eſt neceſſariũ tres monitiones eſſe inter ſe diſtinctas: & quod ſpatium temporis ad eas requiratur.*

187 *Aliæ circunſtantiæ.*

188 *Præmonitio præmitti debet ſententiæ excommunicationis, quantumuis crimen ſit notorium.*

189 *An is quem Ordinarius delegat ad proferendam excommunicationem debeat vti præmonitione, explicatur diſtinctione.*

190. *Non eſt neceſſe ad incurrendam excommunicationem latam à iure, vt monitio ſit præmiſſa.*

191 *Id quod patitur aliquam reſtrictionem, & locum habet in excommunicatione lata ab homine per modum ſtatuti pro culpis futuris.*

192 *Lata ſine cauſa cognitione excommunicatio nulla eſt: item lata ſine monitione, exceptis duobus caſibus.*

193 *Ad excommunicationem non ſufficit ſola interior intentio eam ferendi, ſed exterius verbis proferri debet.*

194 De eo,

194 *De eo, quòd debeat proferri in ſcriptis.*
195 *An ore quoque proferri neceſſe ſit.*
196 *Varia verborum formulæ, quarum aliæ tanquam æquipollentes huic,* Excommunico te: *ſufficiunt ad ferendam excommunicationem; aliæ verò, non item.*

PRimo exponendum eſt quæ ſeruari oporteat ex parte excommunicantis. Secundò, quæ ex parte excommunicati. Tertiò, quæ ex parte ipſius excommunicationis, vt ea ſit iuſta ſimul & valida.

Quæ ſeruari oporteat ex parte excommunicantis.

SECTIO I.

Nu.179. EX parte igitur excommunicantis duo ſeruari oportet. Alterum eſt vt in decernenda excommunicatione rectam habeat intentionem, id eſt, moueatur affectu iuſtitiæ, cuius eſt cuſtos: non autem odio, ira, aliòve prauo affectu. Alioqui enim iniuſtam ſeu contra ius proferre ſententiam, patet ex cap. Epiſcopus Presbyter 11. *quæſt.* 3. *ſub finem*: & ex cap. Cùm externi *De ſenten. & re iudicata in 6.* Quæ tamen iniuſtitia nec eſt peccatum mortale, iuxta Sotum *in lib.* 3. *de iuſt. & iure quæſt.* 4 *art.* 2. *verſu Circa harum*: nec vllam reſtituendi obligationem inducit iuxta Nauar. in Enchir. cap. 15. num. 15. nec demum excommunicationem reddit inualidam iuxta D. Thomam *in* 4. *diſtinct.* 18. *quæſt.* 2. *art.* 1. *quæſtiun.* 4. atque communem omnium Doctorum ſententiam teſte Soto *in* 4. *diſt.* 22. *quæſt.* 1. *art.* 3. *concl.* 1. Quæ confirmatur ratione: quia corruptio intentionis Iudicis non impedit quominus ſententia quam ipſe fert (ſi nullo alio vitio contaminetur) ſeruet æquitatem iuſtitiæ, retinendam inter homines. Quare nec quidquam impedit quominus ſit valida

Sed aduerte quòd cùm iuxta eumdem Sotum loco prius citato ex lib. tertio, de iuſt. & iure: ſententia Iudicis tribus modis intelligi poſſit iniuſta eſſe ex parte ferentis: vel quia fertur contra iuſtitiam; ita ſcilicet vt fiat alteri iniuria: vel quia non fertur ex affectu ſeu inclinatione iuſtitiæ: vel quia fertur ex prauo aliquo affectu ſiue odij, ſiue iræ, ſiue alterius: Cum inquam hæc ita ſint; tria prædicta de ſententia iniuſta, quæ nec ſit peccatum mortale, nec obliget ad reſtitutionem, nec reddat excommunicationem inualidam, debent intelligi præciſè de ſententia iniuſta ſecundo modo. Nam quando aliis quoque modis iniuſta eſt, Iudex illam ferendo poteſt mortaliter peccare, & ad reſtitutionem obligari: ipſáque eſſe inualida. Etenim affectiones iræ, vel odij, &c. ſeu auerſiones animi adeo vehementes eſſe poſſunt, vt rationem habeant peccati mortalis; & ſententia excommunicationis ita ferri contra iuſtitiam, vt Iudex teneatur ad reſtitutionem famæ, aut alicuius damni temporalis, ipſáque ſit inualida: quod relinquitur iudicio prudentis ex inſpectione circunſtantiarum.

Nu.180. Alterum quod ex parte excommunicantis ſeruari oportet, eſt vt is ferat ſententiam cum intentione ligandi. Alioqui enim, vt expreſſerunt poſt Panorm. Angelus excommunicatio tertio num. 16. Syluest. excommunicatio 1. num. 1. verſu 14. Nauarr. in Enchir. cap. 27. num. 11. inualida erit excommunicatio: quod etiam aliis citatis notat Henriquez *in* 1. *parte, Moralium Inſtit. lib.* 13. *cap.* 20. *circa principiũ, lit. B.* Et ratio confirmat, quia ſententia excommunicationis vim accipit ex intentione illius, qui *cum poteſtatem habeat*, illam profert: itaut abſque hac, illa ſit nulla: perinde ac Sacramentalis abſolutio nulla eſt, quæ datur ab eo qui voluntatem abſoluendi non habet; iuxta illud quod in Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 6. dicitur: non eſſe abſolutum aliquem coram Deo, ſi nulla ei adſit contritio, aut Sacerdotis animus seriò & verè abſoluendi deſit. Nam vt abſolutio Sacramentalis, eoquod ſit actus humanus poteſtatis acceptæ à Chriſto, requirit intentionem id faciendi ad quod inſtituta eſt eadem poteſtas: ſic etiam excommunicatio requirit; cùm & ipſa actus ſit humanus poteſtatis datæ a Chriſto.

Ex quibus iidem authores duo inferunt. Alterum Nu.181.
eſt, quòd ſi Iudex generalem proferens excommunicationis ſententiam nolit aliquos ſub illa comprehendere, ipſos fore ab ea exemptos, neque ligati. Alterum eſt fore ſimiliter exemptos illos quos eximi voluerit is, ad cuius inſtantiam Iudex excommunicationem ipſam decernit; quia Iudex non vult ſub ſua ſententia, comprehendere alios, quàm quos voluerit ille, in cuius gratiam eam profert. Et ratio eſt quia in tali iudicio non habet alios reos quam quos ille cui ius reddit, intendit ad ipſum deferre.

Sed dubitari poteſt, An ſi paterfamilias petat ab Epiſcopo proferri excommunicationem in eos qui bona ſua diripuerunt: ad hoc vt vxor & filij ipſius eximantur ab excommunicatione, neceſſe ſit vt ſpecialiter intendat eos excipere: an verò ſatis ſit, quòd ſi in mẽtem tale quid ei veniſſet, omnino illos excepiſſet.

Cui dubitationi iuxta Roſellam Syluester *Excom-* Nu.182.
munic. 7. *nu.* 52. *dum explicat excommunicationẽ* 17. *verſu* 3. reſpondet etiam vxorem & filios tali excommunicatione ligari, niſi pater ipſe familias eos ſpecialiter exceperit, etiamſi excepiſſet, ſi id in mentẽ ei veniſſet. Ipſe verò propendet in contrarium, nec immeritò: quia ſatis probabiliter Sotus ait *in* 5. *de iuſt. & iure quæſt.* 3. *art.* 1. *ante ſolutionem argumentorũ*; quòd præſumendus non ſit paterfamilias, tam acri ſpirituali mucrone aut vxorem aut filios ſauciare velle: itaut Iudex conformando ſe ipſius intentioni, non videatur intendere vxorem & filios ipſius comprehendere ſub ſua ſententia. Cæterùm cùm nihil conſtare poteſt, nec de patriſfamilias, nec de Iudicis intentione tales ſpecialiter excipiendi, contraria ſententia tanquam tutior, eſt ſequenda in praxi.

Dubitari etiam poteſt: An ſi paterfamilias per ſuum Procuratorem poſtulet ab Epiſcopo, ferri ſententiam excommunicationis in omnes qui bona ſua diripuerunt, niſi reſtituant: ipſe quoque Procurator tali delicto obnoxius, comprehendatur ſub ea ſententia, ſi is intendat ſeipſum excipere dum excommunicationem procurat. Cui dubitationi rectè Syluester ibidem reſpondet comprehendi & perinde ac cæteros ligari, ſi paterfamilias non intenderit ipſum excipere. Nam intentio Prælati excommunicantis reſpondet intentioni patriſfamilias, tanquam cauſæ principalis, cuius tantummodo inſtrumentum, Procurator eſt.

Quæ ſint ſeruanda ex parte excommunicati.

SECTIO II.

QVod ex parte excommunicati ſeruari oportet Nu.183.
in ferenda maiore excommunicatione, (de quo late Suarez in 3. par. tomo 5. diſputatione 3.) eſt vt ille præmoneatur ſeruatis quibuſdam circunſtantiis. Atque præmoneri debere conſtat ex iis quæ in præced. cap. quæſt. 6. propoſita ſunt ad docendum non

niſi in contumacem eſſe ſereodam excommunicationis ſententiam.Et confirmatur per cap. Sacro De ſcoten.excommun.& cap.Statuimus,& cap. Conſtitutiooem eod.tit.io 6.ac per alia quæ adfert Vgolinus De cenſuris *lib.1.initio capitis* 18. Addens authores idem tradentes, ſimúlque monens ampliandum eſſe,vt procedat reſpectu quidem excommunicantis;ſiue ille ſit Iodex ordinarius,ſiue delegatus; & ſiue ſit ſæcularis ſiue regularis.Reſpectu verò excommunicati;ſiue ſit ſingularis perſona, ſiue multitudo perſonarum.Reſpectu autem cauſæ, quæcumque ea ſit, pro qua excommunicatur quis; etiamſi ootoriè cooſtet ipſum eſſe talis criminis reum: quia adhuc ſcire oportet ipſum eſſe contumacem, nec velle audire Eccleſiam: ad quod requiritur, vt is præmoneatur nomine Eccleſiæ. Reſpectu porro modi quo fertur excommunicatio,ſiue feratur generaliter, ſiue ſpecialiter ac nominatim. Reſpectu denique eius io cuius gratiam fertur: ſiue ſit ipſemet Iudex excommunicans,ſiue alius; cuius poſtulatione excommunicat.

Nu.184. Circumſtantiarũ verò quibus talem præmonitionem circumſcriptam eſſe oportet; prima eſt, quòd debeat eſſe perſonalis,hoc eſt, debeat ei qui excommunicandus eſt fieri in facie;non autem ſolùm (ſicut ſecundùm leges in aliis citationibus fieri poteſt) ad ipſius domum,in qua aſſidue habitat, aut per edictum:vt pluribus aliis in eam ſententiam citatis habeor Couar.ad cap. Alma mater: & poſt ipſum Vgolinus De cenſuris:*ille 1.par.§.9.num.4.& hic in cit. ca.* 18.§.1. Qui & addunt aliquot caſus in quibus id patitur exceptionem.

Primus eſt,cùm is quem admonere volumus, vel dolo malo abſens factus eſt,vel latitat, vel impedit quominus admonitio ad ipſum perueniat,tunc enim ſat erit,ſi admonitio ſeu citatio fiat ad domum, iuxta c.Quoniam frequenter §. *Porro,tit. Vt lite non conteſtata.* Sed antequam excõmunicatio feratur, oportet eiuſmodi impedimentum & dolum probari:cùm nec factum,nec dolus præſumatur; niſi probetur:argumento legis Dolum ff. De dolo. Sique reus non habeat domum, facienda eſt admonitio io Eccleſia pœnitentiali illius loci.Quod vtrumque citatis aliis, Vgolinus ibidem addit.

Secundus caſus eſt,cùm excommunicatio, fit non quidem oominatim io certam perſonam, ſed generaliter aut indiſtinctè in eũ qui aliquid antè fecit,vel pòſt facturus eſt. Quia enim talis non cognoſcitur, perſonaliter moneri non poteſt: ſed ſolùm generaliter ferri excommunicatio, vt ſolet à iure pro culpis futuris:& ab homine pro præteritis, quando authores illarum ignorantur:vt v.g. quando excommunicatur quicumque res Titij furatus eſt,niſi reddat:aut quicumque talem nouit,niſi reuelet.

Tertius caſus eſt, cùm quis fuit iam ſemel citatus legitimè perſonali citatione:quę cùm maximum habeat effectum ad integram cauſæ diſcuſſionem;deinceps,*inquit Couar.*ſufficere poterit citatio ſeu admonitio ad domum,aut per edictum, aut in ipſo tribunali facta.

Quartus caſus eſt, quando monitio ad domum facta, peruenit ad ipſius excommunicandi notitiam. Cùm enim certus,certior fieri non poſſit ex cap. Eũ qui,De regulis iuris in 6.talis monitio ſufficit, vt is legitimè excommunicari poſſit.

Quintus eſt,cùm quis fuerit malè abſolutus ab excommunicatione,& tractatur de reducendo eum io priorem excommunicationem: quia tunc ſatis erit quòd ad domum moneatur; inquiunt iidem authores,poſt alios ab ipſis citatos.

Nu.185. Secunda circumſtantia eſt, vt talis monitio ſit trina, prout communem ſententiam eſſe notat in ſeq. num.5.Couar.pro qua authores Vgolinus refert in eod.cap.10.§.2. habetúrque ex cap. Conſtitutionem De ſeoten.excommunicationis in 6.§.Statuimus: & apertè confirmatur ex cap.18. D.Matth. Vbi Dominus præcipit peccantem in nos fratrem corrigi inter nos & ipſum ſolum,ſique nos non audierit, nobiſcũ teſtes adhiberi;atque ſi nec tunc audierit deferri ad Eccleſiam:quam demum ſi audire noluerit habeatur ſicut Ethnicus & publicanus.Quibus ſatis indicatur trinam monitionem præmittendam eſſe ſententiæ excõmunicationis,propter quam aliquis habendus vt Ethnicus & Publicanus. Sicut iodicari notatur 16.*quæſt.7.cap.Omnes decimæ*,cùm ſic dicitur, Modò multi iouenìuntur decimas dare oolentes:ſtatuimus vt ſecundùm Domini præceptum admoneantur ſemel & ſecundò & tertiò: qui ſi non emendaoerint, anathematis vinculo feriantur.]Item 17.*quæſt.4.cap. De presbyterorum*,vbi de ead.monitione excommunicationi præmittenda ex Domini præcepto, ſimilis eſt mentio.Vnde in cap.Sacro *De ſenten.excommunic.* Iudices ſine tali monitione excommunicationem ferentes,etiamſi iuſta fuerit ſententia,interdicuntur iogreſſu Eccleſiæ per vnum menſem;aliâ adhuc pœna mulctandi ſi viſum fuerit expedire;in eoque peccant mortaliter vt notant Sotus io 4.diſtinct. 22. & Nauarr.in Enchir.*ille quæſt.1.ar.2.concl.3.& hic cap.* 27.*num.* 8. & 10. Sed tamen aliquot dantur caſus in quib.circũſtantia hæc poteſt deficere,relati ab Vgolino loco citato.

Primus eſt,cùm ex vnica monitione ſatis apparet, manifeſtáque eſt delinquentis contumacia; vt cum Iudici ſedenti pro tribunali prædixit ſe non compariturum ſi citetur:neque pariturum ſi admoneatur;argumento cap.Venerabilibus §. *Porro,verſu Secus autem,De ſenten.excom.in* 6.Et ratio eſt quia nõ fit admonitio,niſi vt cõuincatur delinquentis cõtumacia, quę eſt proxima cauſa excõmunicationis.

Secundus caſus eſt,quando monendus,occultat ſe aut aliter impedit,ne ad ipſum perueniat monitio; inde enim præſumitur contumax ſufficienter ad excommunicationem.

Tertius eſt, cùm excommunicatio à iure aut ab homine fertur pro culpis futuris iuxta dicenda in ſeq.ſect.dub.3.

Quartus,cùm neceſſitas aliud ſuadet,éſtque periculum in mora ex citato cap. Conſtitutionẽ in fine.

Quintus,cùm monendus,nimis terribilis eſt monenti. Nam perſimilis eſt ei qui impedit, quominus admonitio ad eum perueniat.

Cæterum nibil refert ſiue fiant tres mooitiones *Nu.186.*
diſtinctæ,ſiue vna ſufficiens pro tribus vſurpetur ex cap. Conſtitutionem,vbi ſub finem ſic dicitur: Statuimus quoque vt inter monitiones,quas (vt canonicè promulgetur excommunicationis ſententia) ſtatuunt iura præmitti; Iudices,ſiue monitionibus tribus vtantur, ſiue vna pro omnibus, obſeruent aliquorum dierum competentia interualla, niſi facti neceſſitas aliter ea ſuaſerit moderanda.

Tribus autem monitionibus vtuntur Iudices, vt indicat Gloſa explicans illa verba, *vna pro omnibus*, cùm dicunt,Monemus te pro prima, & hac finita, monent pro ſecunda; quâ rurſus finitâ monent pro tertia.Vna verò pro tribus vtuntur,cùm dicunt:Monemus te pro ſecundo & tertio peremptorio. Porro ex eo,quod io eod. cap. ſtatuitur; inter mooitiones debere intereſſe aliquot dierum interuallum,intelligimus Nauarrum in cit.num.10 (cui aſſentitur Vgolinus in cit. §.2. num.4.) rectè dixiſſe inter vnam & aliam monitionem debere intercedere duorum ſaltem dierum ſpatium:& quando vſurpatur vna monitio pro tribus,eſſe minimùm concedendos ſex dies illi qui admonetur,antequam in eum excommunicatio

Digitized by Google

ratio decernatur. Nam locutio illa pluralis (obſeruent aliquot dierum competentia interualla) duorum ſaltem dierum ſpatium requirit. Ex eo autem quod ſubiicitur, *niſi fortè neceſſitas aliter ſuaſerit ea eſſe moderanda* : colligitur non tantùm illud quod ait ibid. Nauarrus : quando periculum eſt in mora, minuendum eſſe hoc temporis ſpatium quátum oportuerit, neque plus neque minus: ſed colligitur etiam Iudicem poſſe & debere, cùm pro qualitate negotij vel perſonarum viderit expedire ; in longiora dierum ſpatia, monitiones ſuas prorogare.

Nu.187. Tertia circumſtantia in eo conſiſtit, quòd talis monitio fieri debeat præſentibus idoneis perſonis, per quas ſi neceſſe fuerit, ipſa probari poſſit. Ita ſtatuitur in cap. Sacro, De ſenten. excommunic. vbi & Iudex qui tali circunſtantiâ omiſſâ ſententiam excommunicationis tulerit, interdicitur ingreſſu Eccleſiæ per vnum menſem. Vide Vgolinum in ſequen. num. 5.

Quarta circunſtantia in eo cõſiſtit, vt qui ſpecialiter monẽtur, debeant nominatim exprimi in monitione vt notant Angelus Excommunic 3. & Sylueſt. Excommunicatio 2. *ille num* 17. *& hic num.* 1. *verſu* 9. & patet ex cap. Conſtitutionem De ſenten. excommunic. in 6.

Quinta eſt, vt fiat ſub comminatione excommunicationis. Verùm quia ius Canonicum non dat de ea ſpeciale præceptum, non videtur ſic requiri vt ſi à Iudice omittatur, is cenſendus ſit ſententiam tuliſſe abſque canonica præmonitione.

Reſponſio ad quædam dubia, antedictis annexa.

Sectio III.

Nu.188. Hic dvbitari poteſt primò, An tunc etiã cùm crimen notorium eſt, admonitio debeat neceſſariò præmitti ſententiæ excommunicationis. Cui dubitationi Couarr. pluribus aliis citatis affirmatiuè reſpondet *ad cap. Alma mater* 1. *par.* §. 9. *nu.* 6. quia quantũuis crimen ſit notoriũ, non ideo tamẽ cõuincitur ex illo contumacia, ſeu erga Eccleſiam inobedientia, quæ debet annexa eſſe peccato propter quod excommunicatio infertur, vt antè in nu. 147. oſtenſum eſt. Cùm igitur ad conuincendam contumaciam neceſſariò præmitti debeat admonitio, tunc quoque præmittenda eſt.

Nu.189. Secvndò dvbitatvr, An monitio de qua agimus, præmitti debeat ab eo, cui Papa aut alius Ordinarius ſententiam excommunicationis proferre commiſit. Cui reſpondendum eſt cum Sylu. *excommun.* 1. *num.* 12. non eſſe opus, ſi ſciat præmiſſam eſſe ab Ordinario, atque adeo reum ſufficienter de contumacia conuictum eſſe : ſicut nec præmitti debet cognitio cauſæ, cùm iam ab Ordinario deciſa eſt. Quod ſi neſciat præmiſſam, aut reuera non ſit præmiſſa, debet præmitti. Nam cùm ſine præmonitione excommunicatio nunquam debeat ferri, ſi Ordinarius non præmonuerit, is ſaltem cui ferendæ excommunicationis miniſterium demandauit, præmonere debet.

Nu.190 Tertiò dvbitatvr, An oporteat monitionẽ præmitti vt excommunicatio lata à iure incurratur. Ad quod reſpondent Syluester ibidem & Nauar. in Enchir. *cap.* 27. *num.* 10. & alij quos commemorant & ſequuntur Couar. & Vgolinus *ille in præced. num.* 5. *& hic tab.* 1. *ca.* 18. *in princip. num.* 2. *verſ. Tertiò admonitio hæc*, non eſſe neceſſarium præmitti, itaut ille qui facit contra ius ſiue ſtatutum, quo in delinquentem decernitur excommunicatio, hanc ipſo facto incurrat: vt qui Clericum percutit, eo ipſo ſubiacet excommunicationi latæ in cap. Si quis ſuadente Diabolo, 17. quæſt. 4. Cur autem non ſit neceſſarium, ratio hæc redditur, quia lex quæ lata cum maturo iudicio magnaque circumſpectione, cenſuram eam inducit, quotidie admonet ſubditos quos obligat, ne committant crimen propter quod illa decernitur: ideoque neceſſaria non eſt alia ſpecialis monitio, niſi aliter iure ipſo cautum eſſet; prout bene excipit Vgolinus loco citato.

Nu.191. Qui & aliis citatis addit per cap Reprehenſibilis, De appellationibus: delinquentem contra Canonẽ, quo decernitur excommunicatio, aut quo aliquid ſic prohibetur, vt prohibitio ipſa debeat haberi pro monitione comminante excommunicationem: poſſe à Iudice aliquem excommunicari, præmiſſa vnica monitione: ne idipſum faciat quod eſt tali Canone prohibitum : dummodo tamen (ipſo prius citato) conſtiterit de eius delicto: prout oportet conſtare non modo ad talem criminoſum irretiendum excommunicatione, ſed etiam ad denunciandum iam irretitum.

Cæterùm, quod diximus de excommunicatione à iure, debet ſimili modo intelligi (prout expreſſit Gabr. *in* 4. *diſt.* 18. *quæſt.* 2. *lit. M.*) de excommunicatione ab homine, quæ in modum ſtatuti fertur pro futuris culpis, qualis eſt ſi Superior moneat aliquem vt non fornicetur deinceps, alioquin ipſum excommunicat. Tunc enim vt notant D. Anton. 3. *par. tit.* 24. *cap.* 74. & Syluester *excomm.* 1. *num.* 13. pluresque alij quorum meminit Vgolinus *in eo. nu.* 2. *verſu Admonitio denique*: non eſt opus monitione vt excõmunicatio à tali incurratur poſt patratum ſcelus : ſed ſtatim in illam incidit.

Nu.192 Qvartò dvbitatvr, An ſi excõmunicationi ab homine pro emendatione criminis commiſſi, ſuper quo non erat à iure datum præceptum ſub excommunicatione, nulla monitio præmittatur: excommunicatio non modò ſit iniuſta; ſed etiam inualida Pro reſponſione autem dicendũ eſt, omnino inualidam eſſe eam excommunicationem, quæ ratione præteritorum omiſſa monitione fertur ſine cauſæ cognitione, & ſine clauſula iuſtificatoria, id eſt non dato termino ad allegandas cauſas, ſi quas ſubditus habuerit, ob quas non debeat tali excommunicationi ſubiici. Id quod aliis citatis docet Nauarr. in Enchir. *cap.* 27. *n.* 10. *verſu* 5. & ſequitur Vgolinus in fine memorati principij.

Non eſſe autem inualidam, ex eo tantùm, quòd deſit Canonica, ſeu trina monitio, tenet gloſa ad cap. Romana De ſentent. excomm. in 6. verbo Iniuſtus. Tenent etiam Palud. *in* 4. *diſtinct.* 18. *art.* 4. *ſub finem*, pluréſque alij quorum meminit Vgolinus in eod. princip. num. 4. & ante eum Couarr. in cit. §. 9. num. 7. qui communem ſententiam eſſe ait. Apertè verò probatur ex cap. Sacro De ſentent excommunic. vbi ingreſſus Eccleſiæ per menſem interdicitur Iudici, qui non præmiſſa competenti (nempe trina, vt gloſa interpretatur) admonitione, ſententiam excommunicationis tulerit; etiamſi hæc fuerit iuſta, id eſt (vt gloſa intellexit, etiamſi feratur iuſta de cauſa : adeoque teneat. Nam de excommunicatione cùm eſt nulla, verificari non poteſt quod ſit iuſta : quandoquidem non entis non datur qualitas. Vera eſt autem hæc ſententia: *vt Couarr. addit, & tenent alij ab Vgolino citati*, non ſolùm cùm excommunicatio profertur ab Ordinario ſed etiã cum à delegato: niſi in mãdato delegatorio fuerit expreſſũ, vt præmiſſa canonica admonitione excommunicatio feratur : quia tunc canonica admonitio requiritur, tanquam aliquid de forma mãdati: cuius omiſſio actum vitiat, iuxta cap. Piſani s & Lucanis De reſtitutione ſpoliat.

Datur etiam alius caſus, in quo ob prætermiſſam Canonicam admonitionem excommunicatio eſt nulla; iuxta definitionem cap. Statuimus De ſentent. excommunic. in 6. nempe ſi Iudex ante Canonicam ipſam monitionem, proferret excommunicationem maiorem in illos, qui in locutione & aliis, pro quibus de iure incurritur tantùm minor excommunicatio, participant cum iis quos ipſe excõmunicauit. Quem caſum aduerte obiter, non procedere quoad Papam, qui tali iure (quod eſt humanum) non adſtringitur: nec quoad alium Iudicem in ordine ad excommunicatos à ſemet. Nam vt habet Couarruuias in citata 1. parte §. 3. *num.* 6. (*& ſequitur Nauar. in Enchir. cap.* 27 *num.* 4. ſi Iudex communicantes cum excommunicato ab alio Iudice vel à iure, excommunicet ſine Canonica præmonitione, licet futura ſit iniuſta excommunicatio: non erit tamen nulla. Ratio eſt, quia textus citati capituli tantùm loquitur de participantibus cum excommunicato ab eodem Iudice, à quo in ipſos talis ſententia fertur.

Quod ex parte excommunicationis ſeruare oporteat.

SECTIO IV.

Nu. 193. QVOD IN HAC RE difficultatem habet, eſt vtrum neceſſarium ſit ſententiam excommunicationis exterius exprimi verbis aut ſcriptis, quibus Iudex ſuam intentionem de ea ferenda enuntiet. Sẽtentia autem eſt Hoſtienſ. *in ſumma, De ſenten. excommunic* §. *Qualiter proferatur*: poſſe aliquem ſola Iudicis voluntate excommunicari. Quam probat ex ca. Si inimicus diſtinct. *93.* vbi verba D. Petri alloquentis populum in ordinatione Clementis, referuntur ad hunc modum. Si inimicus eſt iſte Clemens alicui pro actibus ſuis prauis, vos nolite expectare, vt ipſe vobis dicat, cum illo nolite amici eſſe, ſed prudẽter obſeruare debetis, & voluntati eius abſque commonitione obſecũdare, & auertere vos ab eo, cui ipſum ſentitis aduerſum: neque loqui iis quibus ipſe non loquitur. Quæ verba indicant; ad hoc vt quis pro excommunicato habendus ſit, non eſſe neceſſariò expectandam ſententiam Superioris in eum verbo aut ſcripto prolatam: ſed ſatis eſſe vt Superior ipſe communionem ipſius auerſando, inſinuet ſuam intentionem.

D. Anton. verò 3. part. tit. 24. cap. 74. Gabr. in 4. diſt. 18. quæſt 2. ar. 2. conc. 7. Angelus excommunicatio. 2. §. 4. Sylu. Excommunicatio 1. num. 13. & 15. volunt ſententiam excõmunicationis debere proferri verbis, quibus Iudex exprimat ſuam de præſenti intentionẽ excommunicandi, qualia ſunt: Excommunicamus omnes qui hoc vel illud egerint, Excommunico te, & alia his æquiualentia (nulla certa verba præſcripta eſſe pro forma ſubſtantiali excommunicationis, omnium ſententiam eſſe notat Vgolinus tab. 1. cap. 10. in princip. num. 3.) quæ exprimunt intentionem ſiue conſenſum Iudicis excommunicantis de præſenti: non item quæ de præterito vel futuro, Adeo vt dicente Iudice, Denuntio Titium excommunicatũ (quia hæc verba ſignificant præteritam intentionem excommunicandi, non erit Titius propterea excommunicatus, niſi prius incurriſſet in talem cenſuram. Quanquam vt notant D. Anton. & Sylu. locis cit. cæteri tenentur ipſum vitare tãquam excommunicatum: cùm non ſit illorum iudicare; an fuerit necne iam excõmunicatus. Similiter nec erit quis excommunicatus cùm Iudex vtitur verbis cõminatoriis, quæ ſignificant tantùm futuram intentionem ferẽdi excommunicationem. Nec item, cùm Iudex dicit: Volo vt vnus ex iſtis duobus ſit excommunicatus: quia ex illis verbis conſtare non poteſt de eius præſenti intentione excommunicãdi. Eidem opinioni D. Antonini & aliorum, quam latè perſequitur Vgolinus *in eodem cap.* 10. ratio fauet: quia excommunicatio eſt actus Eccleſiaſticæ iuriſdictionis in foro exteriori: in quo lites verbis & diſcutiuntur & dirimuntur.

Adde Iudicem non tantùm debere exteriùs verbis exprimere excommunicationem: ſed etiam, *prout expreſſe in cap. Cùm medicinalis De ſentẽ. Excõmunicatio. in Sexto præcipitur*, debere eam in ſcriptis proferre: & cauſam expreſsè conſcribere, propter quam excõmunicatio proferatur, exemplúmque eiuſdem ſcripturæ excommunicato tradere intra menſem ſi fuerit requiſitus. De quibus Vgolinus pluribus in ſeq. cap. 21. Intelligi autem ſic debent iuxta Nauar. *in cit. cap.* 27. *num.* 8. vt nihil referat ſiue ſcriptura ſit publica ſiue priuata, id eſt, ſiue feratur excommunicatio in ſcriptura de manu notarij publici, ſiue de manu eam ferentis. Itémque ſic intelligi, vt licet is peccet qui ſine iuſta cauſâ ſolo verbo excommunicat, omiſſâ ſcripturâ ſiue publicâ ſiue priuatâ: nihilominus talis excommunicatio liget quantumuis iniuſta; vtpote lata contra iuris ordinẽ. Id quod præter Nauar. habet Sotus *in 4. diſt. 22. q. 1. art. 3. concl. 2. verſu, Sententia verò*, ſatiſque deducitur ex cit. ca. Cùm medicinalis, dum in eo præcipitur, vt per Superiorem, cùm ad ipſum recurritur, illa ſtatim relaxetur. Nec enim locus eſt relaxationi ſi non liget. Denique ſic intelligi; vt etiamſi generaliter dicatur, illos qui excommunicando ſcripturam eiuſmodi omiſerint, pœnam ſuſpenſionis incurrere: id tamen ſit ad prælatos inferiores Epiſcopo referendum; quia Epiſcopus, & alij Prælati ſuperiores in nullo caſu incurrunt interdicti aut ſuſpenſionis pœnam, occaſione cuiuſcumque conſtitutionis aut ſententiæ aut mandati; niſi in eis expreſſa mentio de illis habeatur, vt ſtatuitur in cap. Quia periculoſum, *De ſententia excommun. in 6.* Nulla autem expreſſa mentio Epiſcoporum fit in propoſito cap. Cùm medicinalis: vt nec in cap. Sacro De ſentẽt. excommunica. in quo, per menſem ingreſſu Eccleſiæ interdicitur is, qui ſine canonica præmonitione excommunicare præſumpſerit. Nu. 194.

Porro canon Si inimicus ab Hoſtien. propoſitus nos tantùm viget concedere, quod vt vitari debeat is quem Papa excommunicarit, non ſit expectandum vt ipſe illum excommunicatum eſſe exprimat verbis: ſed ſufficere, vt eo modo illum auerſetur, quo ſolet excommunicatum iam denuntiatum; adeo vt illo canone ſignificetur, non quidem Summum Pontificem excommunicare ſola interiori intentione: ſed cùm non ligetur decretis Canonum, ipſum ſola euitatione vti poſſe pro denuntiatione ſufficienti, vt aliquis tanquam excommunicatus vitari debeat.

Quæret aliquis vtrum neceſſe ſit vt Iudex ſententiam excommunicationis ore pronuntiet, an ſatis ſit quòd eam decernat per ſcripturam. Cui quæſtioni Panormit. ad cap. Præterea 2. De appellationibus nu. 12. reſpondet poſſe Superiorem excommunicare per literas, neque neceſſarium eſſe quod ore ſuo ſententiam proferat. Pro quo facit praxis recepta: cui non aduerſatur, quòd in ante cit. cap. Cùm medicinalis Prælatus prohibetur ſententiam excommunicationis ferre, niſi proferat in ſcriptis: namque ſatis profert in ſcriptis exprimendo eam in literis, quas mittit ad reum, per eas ipſum excommunicando formulâ vſitatâ ferendi excõmunicationẽ. Iam quæ aliæ formulæ poſſint eſſe, quæ huic *Excommunico te* æquipollentes, ſufficienter indicent maiorem excommunicationem proferri, bene tractat Vgolinus De cen- Nu. 195.

ſuris

Iuris *tab.* 2. *cap.*18. Sed ſatis erit paucis attigiſſe quæ ille perſequitur latius.

Nu. 196. Primum eſt, *quod ipſe habet in princip. num.* 2. Omnibus his formulis excommunicationem maiorem ferri. Præſcindo te ab Eccleſia, Eiicio te extra Eccleſiam, In te ſententiam excommunicationis profero, Excõmunicationis mucrone te ferio, Priuo te Chriſti fidelium & Sanctorum communione.

Secundum eſt, *num.*3. hiſce verbis, *Nemo tali communicet*, Non eſſe cenſendum ferri maiorem excommunicationem, niſi manifeſtè conſtet Iudicem velle ea ratione excommunicare; aut id præſumatur ex eo, quòd ante in cauſæ cognitione occupauerit ſe animo ferendi excommunicationẽ: aut illis ipſis verbis addat donec abſoluatur, ſatisfactione præmiſſa.

Tertium eſt, *in num.*4. iſtis verbis *anathema ſit*, excommunicationem ipſo iure ferri, non autem decerni ſolùm ferendam.

Quartum in *num.*5. his verbis, Noueris te excommunicatum, non ferri excommunicationem, ſed ſignificati latam. Vnde ille cui talia dicuntur à Iudice, is non tenetur ſe habere pro excommunicato, ſi nulla alia in ipſum ſententia excommunicationis præceſſerit. Cùm verò ea ponuntur in iure: is qui in illud offenderit, debet ſe reputare excommunicatum: quia antequam offenderet, lata iam erat excommunicatio in quam proinde incurrit.

Quintum eſt in §.1. verba hæc Maledico tibi. Indignationem incurras omnipotentis, aut Apoſtolorum Petri & Pauli. Præcipio tibi ſub obteſtatione diuini iudicij; non inducere maiorem excommunicationem; ſed potius obligationem ſub mortali, quia ad incurrendam cenſuram præceptio debet fieri ſub illius comminatione tanquam præmonitione requiſitâ.

Poſtremum eſt, in §.2. his verbis, Fero in te ſententiam cenſuræ, aut diſciplinæ Eccleſiaſticæ: aut pœnæ ſeu animaduerſionis Eccleſiaſticæ: aut Ferio te mucrone Epiſcopi ſeu Eccleſiaſtico: non ferri maiorem excommunicationem: quia nomina cenſuræ, diſciplinæ, pœnæ, aut animaduerſionis Eccleſiaſticæ, aut mucronis Epiſcopi, vel Eccleſiaſtici, multa alia quàm excommunicationem ſignificant: pro quibus an accipiantur incertum erit: & incertitudo vitiat ſententiam per tradita ab eodem authore in præcedenti *tabula* 1. *cap.*10. §.3. Excipe, niſi Iudex talibus verbis maiorem excommunicationem, aut omnem cenſuram Eccleſiaſticam ſe ferre velle declarauerit.

CAPVT XI.

De cauſis quæ excuſant ab incurrenda excommunicatione, etiamſi aliàs ſit valida.

SVMMARIVM.

197 *Ignorans & abſens, excommunicatione ligari poteſt: & varietas ignorantiæ.*

198 *Ignorantia vincibilis non excuſat ab excommunicatione.*

199 *Inuincibilis facti excuſat: quod qua ratione procedat cùm ignorantia eſt circa perſonam, circa quã exercetur factum.*

200 *Excuſat item inuincibilis ignorantia ſententiæ, & ſtatuti particularis.*

201 *De dubio an excuſet ignorantia iuris communis, decernentis excommunicationem pro facto non illicito, authores & rationes in vtramque partem.*

202 *Solutio rationum partis negantis.*

203 *Ignorantia inuincibilis ſtatuti, ſiue communis ſiue particularis excuſat ab excommunicatione etiam ſi hæc per illud imponatur ob factum diuina lege damnatum.*

204 *Solutio rationis in contrarium.*

205 *Cur nihilominus ſic ignorantes, pro abſolutione remittantur ad Superiorem, ſi talis excommunicatiò fuerit ei reſeruata.*

206 *Impoſſibilitas excuſans ab incurrenda excommunicatione, alioqui valida.*

207 *Excuſio aliquorum à ſententia excommunicationis, qui ideo ab hac incurrenda excuſantur.*

208 *De excuſatione ab incurrenda excommunicatione, ſub qua præcipitur, vt edantur, ſeu proferantur in medium ſcriptura aliqua.*

209 *De excuſatione ab excommunicatione lata in eos qui aliquid ſibi retinent ex certis bonis, quando hæc retinentur in iuſtam compenſationem.*

210 *De excuſatione ab excommunicatione lata ad habendum teſtimonium.*

211 *De bona fide excuſante ab incurrenda excommunicatione.*

212 *Speciales cauſæ ob quas poteſt quis excuſari ab incurrenda excommunicatione lata ad habendam reuelationem. Et de excuſatione ob incommoda incurrenda.*

AD antedicta, ex quibus cognoſcitur quando excommunicatio ſit valida: pro inſtructione Confeſſarij adiungendæ ſunt cauſæ ab illa excuſantes, quæ præter defectus ex quibus redditur inualida iuxta tradita hactenus, ſunt tum illæ de quibus in poſteriore parte huius capitis dicetur, tum rei paruitas quæ ſufficienter nota eſt ex dictis in præced. cap. nono quæſt. 4. tum etiam ignorantia de qua nunc eſt dicendum: & multa habet Thomas Sanchez lib. 9. de matrim. diſput. 32.

PRIOR PARS CAPITIS.

De ignorantia excuſante ne incurratur excommunicatio, aliàs valida.

DIfficultas verſatur in hoc, an ignorantia ſic excuſet ab excommunicatione, vt hæc non ſortiatur effectum ſuũ in eo, qui alioqui illi ſubiicitur; adeout talis, neque peccet communicãdo cum aliis, neque incurrat pœnas à iure conſtitutas, vt irregularitatem. Cuius difficultatis explicationi præmittendum eſt primo ex gloſa ad cap Apoſtolicę *verbo, Probabili, De Cleric. excommunic.* recepta communiter teſte Couarr. ad cap. Alma mater *par.*1. §.10. *num.*7. *& Vgolino tab.*1. *cap.*9. §.8. *num.*3. ignorantem & abſentem excommunicari. Quod probatur: tum quia Apoſtolus, vt dicitur in fine cap. Cùm ſit, De appellationibus, abſentem & irrequiſitum excommunicauit; prius tamen admonitum ad pœnitentiam: tum quia excommunicatio pendet ab animo & intentione eam proferentis: & ideo ex quo inſcium & abſentem obligare vult, ille manet obligatus: niſi obſtet aliquid ex antedictis, ex quibus excommunicatio redditur inualida. Præmittendum eſt ſecundo, duplicem diſtingui ignorantiam, vnam iuris, & alteram facti. Illa eſt qua ignoratur jus, ſeu ſententia lata ſiue à iure ſiue ab homine: ignorantia facti verò, quâ ignoratur factum aliquod particulare eſſe de iis quę tali ſententiâ comprehenduntur. Præmittendum eſt tertiò, tam iuris quàm facti ignorantiam eſſe aut vincibilem, aut inuincibilem. Dicitur autem vincibilis quando aliquis ignorat quod tenetur & poteſt ſcire: inuincibilis verò, quando quis ignorat quod non tenetur, vel ſi teneatur, non potuit illud ſcire: aut certè ipſum nunquam venit illi in mentem; aut Nu. 197.

etiamſi venerit, tamen adhibitâ quam debuit & potuit diligentia, non eſt notitiam illius aſſecutus. Pluribus de ignorantia dicetur in cap. 2. libri vndecimi ſequentis.

Certa de re propoſita.

SECTIO PRIOR.

Nu. 198. PRIMÒ certum eſt, ignorantiam vincibilem non ſufficere ad eam de qua agimus excuſationem: *ex cap. Apoſtolica De clerico excommunicato*; & ex cap. Vt animarum, De conſtitut. in 6. eſtque communis ſententia teſte Vgolino alios in eam citante: *De cenſuris tab. 1. cap. 6.* §. 8. *num.* 6. Probatur verò, quia reportaretur alioqui fructus de peccato negligentiæ: quod abſurdum eſt. Hincque fit, vt ibidē notat Vgolinus, quòd is qui legem aliquam ſcire debet ob officium quod exercet, non excuſetur ſi in eam offendat: quia ignorantia eius quod quis ſcire debet & poteſt, nullam habet excuſationem. Exemplum adfert de Parocho, qui ignorat Epiſcopi ſui conſtitutionem, ad quam ſciendam tempus habuit.

Nu. 199. SECVNDÒ certum eſt ad eamdem excuſationem ſufficere inuincibilem ignorantiam facti. Id enim patet ex cap. Si verò 2. De ſentent. excomm. vbi decernitur percutientem Clericum quem ignorauit eſſe Clericum, non innodari ſentētia excommunic. Et ratio eſt, quia talis ignorantia conſtituit inuoluntarium, & per conſequens tcl.ir mal:tiam cui pœna debetur. De qua re Vgolinus, & pluribus Couar. ad ca. Alma mater 1. part. *illo in ſequen. num.* 8. *& hic* §. 10. *n.* 13. 14. 15. 16. Ex quo notandum eſt: ſi quis ſtatuat percutere Titium, quem ſcit eſſe Clericum, & per ignorantiam loco illius percutiat Sempronium item Clericum, in excōmunicationem incurrere: quia talis ignorantia perſonæ non excuſat illum quominus ſit voluntarius Clerici percuſſor in quem excōmunicatio decreta eſt. Si verò pro Titio quem ſcit Clericum, per ignorantiam percutiat Mœuium laicum errans in perſona: immò ſi percutiat Mœuium laicum quem putat eſſe Clericum, errans in circonſtantia facti prohibiti, non innodari excommunicatione. Nam lata eſt excommunicatio in percutientem Clericum ſcienter: itaut ad eam incurrendam non ſufficiat vel animus percutiendi, vel conſcientia læſa, id eſt, quòd quis conſtituerit id agere, propter quod decreta eſt excommunicatio, vel etiam conatus ſit agere, vt idem author poſt Felinum annotat. Sin autem exiſtimat ſe percutere Mœuium laicum, & ignorans pro eo percutiat Titium Clericum, non incurrere in excommunicationem: quoniam per ignorantiam inuoluntaria eſt talis percuſſio Clerici. Et quamtumuis percutiat iniuſta percuſſione, non tamen percuſſione propter quam imponitur excommunicatio: ſicut ille qui ignoranter cognoſcit duas ſorores, aut matrem & filiam, aut à patre cognitam: quamuis peccet peccato fornicationis, non tamen peccato fornicationis inceſtuoſę: itaut nō puniatur pœna inceſtuoſi *ex cap. Si quis cum duabus, & cap. Si quis cum matre, & cap. Si quis fornicatus 34. quæ.* 2. Quod ſi quis volens percutere Titium Clericum, quem probabiliter quidem ignorat eſſe Clericum: ſed tamen eo eſt animo, vt etiamſi Clericus ſit, percutiat; in excommunicationem incurrit percutiens: quia talis ignorantia non reddit inuoluntariam eam Clerici percuſſionem: ideóque non excuſat à peccato; & per conſequens nec à pœna peccati: pro quo alios Doctores Vgolinus addit in fine citati num. 8.

Nu. 200. TERTIO certum eſt, ad eamdem excuſationē ſufficere quoque ignorantiam inuincibilem ſententiæ excommunicationis ab homine latæ: itaut minimè ligetur is qui fecit id propter quod lata eſt, ſi propter illud latam eſſe, inuincibiliter ignorauerit. Ratio eſt, quia ſic ignorans non poteſt cenſeri inobediens & contumax: in quem ſolum excommunicatio ferenda eſt *ex cap. Nemo Epiſcoporum 11. quæſt. 3.*

QVARTO certum eſt, ſufficere ignorantiam inuincibilē ſtatuti particularis, id eſt, obligantis in aliqua tantùm diœceſi, vel prouincia; ſi factū propter quod decernit excommunicationē, ſit aliàs licitum, nec vlla diuina aut naturali lege prohibitum: vt ſi per Synodale ſtatutum excommunicentur omnes Canonici qui vterentur veſtibus ſericis. Certum eſt inquam; quia ibi nulla poteſt aſſignari ratio culpæ: ſique de aliqua ignoratione, maximè de hac, poteſt intelligi quod in cit. cap. Vt animarum, *De conſt. in 6.* Bonifacius 8. ait: Sententiis per ſtatuta quorumcumque Ordinariorum prolatis ligari nolumus ignorantes: dum tamen eorum ignorantia craſſa non fuerit aut ſupina. Et ita ab omnibus receptum eſſe habet Nauarr. *in Enchir.* cap. 27. num. 16.

Dubia de re propoſita.

SECTIO POSTERIOR.

DVo verò ſunt de quibus dubitatur. Alterum eſt, an ad ſimiliter excuſandum, ſufficiat ignorantia iuris communis decernentis excommunicationem ob factum de ſe non illicitum: qualis eſt excommunicatio lata in cap. Non magnopere. Extra Ne Clerici vel Monachi, aduerſus Religioſos qui per tres menſes medicinæ vel iuriſprudentię operā dederint. Alterum verò, an ſufficiat ignorantia iuris ſiue particularis ſiue communis, decernentis excommunicationem propter factum aliquod diuina lege prohibitum: quale eſt furtum, aut aliud eiuſmodi.

Explicatio prioris dubij.

DE quorum priore Adrian. in 4. de Clauib. & Cordub. in lib. 2. quæſtionarij: *ille quæſt. 3. verſu* Nu. 201
Sed magis dubium & verſ. Ex his: hic verò qu. 17. alios in eādem ſententiam referens, exiſtimant non ſufficere. Quorum rationes quas latius ibidem perſequitur Cordub. ſunt. Primò, quòd ſi ignorantia iuris communis excuſaret ex ſe, ignorantia iuris particularis pari ratione excuſaret. Quod ſi ita eſt, nihil fuit cur in cit. cap. Vt animarum, Pontifex de particulari ſtatutō definiret, non ligare ignorantes. Deinde in cap. Cùm illorum, De ſentent. excommunic. ſtatuitur, cum iis qui poſt iniectionem manuum in Clericos, ordinati ſunt, diſpenſari poſſe in irregularitate ſi ex ignoratione id fecerint. Vnde conſequens eſt, eū qui ignorans iniecerit manus violentas in Clericū, excommunicationem incurrere, propter quam factus ſit irregularis ſuſcipiens ordines. Denique etiamſi quis ignoret pœnam ciuilem, vt homicidam & furē eſſe morte plectēdum, nihilominus eam incurrit, ſi cōmittat crimen propter quod ea decernitur. Nauar. verò in Enchir. cap. 27. num. 16. tenet eum Sylu. Excommunic. 2. num. 25. & excommunicatio vlt. num. 4. (cui adde Angelum excomm. 7. caſu vlt. nu. 3. & Sotum in 4. diſtinct. 22. quæſt 1 art. 2. versùs finem) talem quoque ignorantiam ſufficere; vt quis à pœna excommunicationis excuſetur: quoniam excommunicationi obnoxius eſt tantùm is, qui contumaciter inobediens eſt Eccleſiæ, iuxta ante habita in cap. 9. quæſt. ſexta: quod non cōtingit ei qui de ipſo Eccle-

ſiæ

ſuæ præcepto nihil nouit, quantumuis ſciat rem eſſe alias illicitam: niſi eſſet in dolo quo notitiam declinaret: quod dici non poteſt de ignorante inuincibiliter. Quæ cum ita ſint, relinquitur quod inuincibilis ignorantia iuris communis excommunicationem decernentis propter factum iure diuino aut naturali damnatum, ſufficiat ad excuſandum ab eadem excommunicatione. Id quod Couarr. fatetur ad cap. Alma mater 1.*par.*§ 10.*num.*12.*verſu.Secundo principaliter.*

Nu.202. Nec rationes in contrarium ita vrgent, quin tutâ conſcientiâ idem teneri poſſit. Ad primam enim bene reſpondet Sotus loco citato. Quamuis Pontifex in illo cap. tantùm loquatur de excommunicatione à iure particulari, non effici tamen, quod Adrianus vult; quia non fert illic nouum aliquod ius, ſed ſolùm declarat quam vim ad obligandum ſubditos habeat ius particulare: talem nimirum habere, quæ ad eoſdem ſubditos vel ignorantes vel exiſtentes extra territorium Iudicis, à quo ipſum conditum eſt, minimè ſe extendat. Vnde colligere non licet, ius commune extendere ſe ad ſubditos qui ipſum ignorant: alioqui enim liceret ſimiliter colligere; quòd extendat ſe ad eos qui ſunt extra territorium, ſeu locum iuriſdictionis, Summi Pontificis, à quo eſt conditum, nempe ad vita functos: quod in præcedenti num. 136.refutatum eſt. Adde generalem illam clauſulam, *quorumcumque Ordinariorum*, non eſſe interpretatione reſtringendam in hac materia fauorabili: præſertim cum animarum periculo, Ad quod tollendum ea conſtitutio inſtituta eſt: itaut perinde locum habeat reſpectu ſtatutorum Papalium, ac Epiſcopalium. Ad ſecundam rationem verò reſpondetur, non eſſe illic ſermonem de ignorantia inuincibili, ſed de alia; quæ ſiue ſit iuris, ſiue facti non excuſat ab excommunicatione, vt nec à peccato mortali. Ad tertiam denique, aliam eſſe rationem excommunicationis, quàm aliarum pœnarum: quoniam hæ ſimpliciter propter peccatum infliguntur, non autem illa; quæ inſtituta tantùm eſt contra contumaces, eóſve qui Eccleſiæ obedire renuunt. Cuiuſmodi non eſt is, qui nihil audiuit vel audire potuit de aliquo mandato Eccleſiæ: vt vſuuenit ei qui ipſum ignorat inuincibiliter.

Explicatio poſterioris dubij.

De altero dubio Couarr. *loco cit.& in præced.nu* 8. ſentit, ſi propter factum diuina lege damnatum decreta ſit excommunicatio per ſtatutum ſiue particulare ſiue commune, ignorantiam inuincibilem talis ſtatuti non excuſare delinquentem ab ea incurrenda. Ratio eſt: quia ad incurrendam pœnam iuris ſatis eſt ſcire factum propter quod imponitur illicitum eſſe & pœna dignum.

Nu.203. Sed Angelus Excommunic.7. caſu vlt. num. 3. & Syluester verbo ignorantia nu. 16. & Excommunic. vlt.quæſt.3. Alphonſus à Caſtro in lib. 2.de lege pœnali cap.14. verſu Sicut dictum eſt, Sotus in 4.diſtin. 22.quæſt.1. art. 2. versùs finem, Nauarr. in Enchir. cap.27.num.272. in 14. regula Confeſſariorum plurèſque alij contrarium iudicant. Nec immeritò: quia quantitas pœnæ debet proportione quadam quantitati culpæ reſpondere, *iuxta cap. Fœlicis. De pœnis in* 6. Ille autem qui facit illud quod ſcit, vel ſcire debet diuina lege damnari, ſed inuincibiliter ignorat ipſum eſſe humano iure prohibitum, contemnit quidem legem diuinam: non tamen humanam, quam inuincibiliter ignorat. Quare puniendus eſt quidem pœna contemptorum legis diuinæ, non item contemptorum legis humanæ: qualis eſt pœna excommunicationis, quæ à Christo inſtituta eſt ad caſtigandum contumaces qui eccleſiam audire nolunt, præceptoque ipſius recuſant obedire.

Vnde ſoluitur ratio quam adfert Couarr. Nam Nu.204.
cùm excommunicatio non ſit pœna facti, niſi coniuncti cum contumacia in Eccleſiam, non eſt ſatis ad illam incurrendam commiſiſſe factum dignum excommunicatione, niſi ille qui facit, contumax quoque ſit in Eccleſiam: qualis eſſe non poteſt is, qui inuincibiliter ignorat præceptum Eccleſiæ ſuper eadem re. Nec dici poteſt, ignorantiam iuris humani non eſſe inuincibilem, quando idipſum ius decernit pœnam pro facto de ſe malo, diuinaque lege damnato. Namque ſi id ita eſſet, oporteret, *vt rectè Angelus & Syluester*, vnumquemque habere procuratorem in curia Romana, & ſtudio iuris Canonici vacare ad ſatisfaciendum tali debito; quod multos non poſſe conſtat. Si opponas, quòd in quibuſdam ſententiis excommunicationis dicatur ſufficere, vt eæ affigantur Romæ in valuis S.Petri: illi reſpondent id ita accipiendum eſſe; vt ſenſus ſit, ſufficere non quidem quoad forum conſcientiæ, ſed quoad præſumptionem fori contentioſi; aut quoad eos qui ſunt in culpa, ne illæ poſſint publicari in ipſorum terris. Hos enim perinde ligant, ac ſi publicatæ eſſent coram ipſis, iuxta Extrau. communem Rem non nouam, De dolo & contumacia.

Adde his quòd in cap. Vt animarum De conſtitut. in 6. dicatur per ſtatuta quorumcumque Ordinariorum non ligari ignorantes, intelligendum eſſe de iis etiam ſtatutis, quibus excommunicatio decernitur propter factum diuina lege prohibitum: non enim dubium eſt de ſtatuto loqui eodem modo, quo ipſum ſumitur ibidem: cùm conſequenter additur: ſtatutum Epiſcopi non ligare ſubditum extra ſuam diœceſim. Vbi ſtatutum ſic latè ſumi vt amplectatur illud quo excommunicatio decernitur propter factum diuina lege damnatum patet; quia in exemplum ponit ſtatutum quo excommunicantur committentes furtum: quod certum eſt eſſe factum diuina lege damnatum. Quare concludendum eſt, *quod Angelus expreſſit*, excommunicationes per quodcumque ſtatutum decretas, propter factum diuina lege damnatum, quæ non publicantur in diœceſibus, minimè ligare ignorantes: niſi ſint tales perſonæ, quæ negligant eam diligentiam adhibere ad ſciendum, quam communiter ſolent homines ſuæ conditionis, & quâ adhibitâ cognitionem conſequuntur: vt quando plebeius negligit Eccleſiam adire cum cæteris, ac conciones audire: per quod medium homines illius conditionis ſolent inſtrui de iis ad quæ tenentur.

Sed quæret aliquis, ſi hæc ita ſint: cur ergo Con- Nu.205.
feſſarij eos Pœnitentes, *quantumcumque ius ignorantes*, quos deprehendunt commiſiſſe peccatum propter quod incurritur excommunicatio à iure, remittunt ad Superiorem pro abſolutione, ſi fuerit ei reſeruata. Reſpondendum eſt cauſam eſſe poſſe, quòd quamuis hæc ſententia quam ſequimur probabilior ſit: oppoſita tamen eſt tutior: valdéque difficile eſt indubitatam certitudinem habere, de ſufficienti diligentia à Pœnitente adhibita ad conſequendam cognitionem. Vnde fit vt Confeſſarius, ne exponat ſe periculo peccandi mortaliter, ad maiorem cautelam remittat Pœnitentem ad Superiorem: ſicut propter idem periculum, ſemper ad cautelam ante abſolutionem Sacramentalem a peccatis, datur ſub conditione abſolutio ab excommunicatione: etiamſi Pœnitens nihil confeſſus ſit, propter quod ſpecialiter dubitari debeat ipſum eſſe aliqua excommunicatione irretitum.

Aduerte autem ignorantiam inuincibilem vix poſſe præſumi ad iuſtè excuſandum aliquem ab excommunicatione, qui ſcienter facit contra ius Ec-

cleſiaſticum, per quod tale factum prohiberi ipſe probe nouit. Nam præterquam quod apertè contumax inobediénſve eſt Eccleſiæ, ſatis coniicere potuit in re præſertim valde ſeria (qualis eſt percuſſio Clerici, venditio beneficij, aut quid eiuſmodi) Eccleſiam prout ſolet, pœnā aliquam prohibitioni appoſuiſſe. De quo debet certior fieri negligens, vincibili tantùm ignorantia laborans per quam non excuſabitur à pœna luenda, iuxta poſt dicenda lib. 13. nu. 274.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

De reliquis cauſis excuſantibus ab excommunicatione.

Nu. 206. PRIMA EST, impoſſibilitas, ſeu quod non poſſit quis præſtare illud, quod ſub excommunicatione iubetur. Receptiſſima enim eſt iuris Regula, Impoſſibilium non eſſe obligationem. Hinc, *vt habet Sotus in 4. diſtinct. 22. qu. 1. art. 2. caſu 2. eorum in quib. excommunicatio non tenet*, & poſt eum aliis adhuc citatis à Graphiis *lib. 4. decis aurearum cap 8. nu.* 10. ſi feratur ſententia excommunicationis in aliquem, niſi reſtituat ea quæ deprædatus eſt: aut quæ alio nomine iuſtè debet, excuſatur ab excommunicatione, ſi tempore ſententiæ fuerit non ſoluendo, adeout poſſit abſque ſcrupulo, ſi occultus eſt, diuinis intereſſe. Idem iudicium eſt, *iuxta communem doctrinam de reſtitutione*, ſi nec potuerit tunc, ſine notabili infamia ſua.

Duo autem aduertenda ſunt, quæ iidem authores addunt. Alterum eſt eum qui non poteſt ſoluere in totum, teneri in partem quam poteſt ex doctrina in ſeq. lib. 10. tradenda. Alterum eſt non obſtante impotentia ſoluendi, excommunicationem latam in non ſoluentem durare: itaut ille qui tempore ſententiæ fuit non ſoluendo, in excommunicationem incurrat, ſi poſtea factus ſoluendo, non ſoluat: & ille qui fuit ſoluendo tempore ſententiæ, nec ſoluit, manet ligatus etiam cùm poſtea preſſus egeſtate efficitur non ſoluendo: quia contractum vinculum excommunicationis tollitur tātùm per abſolutionem
Nu. 207. Superioris.

SECVNDA CAVSA, eſt excluſio aliquorum à ſentētia excōmunicationis, ſiue quia cauſa propter quā fertur non habet in eis locum: ſiue quia eximuntur intentione ferentis. Neque enim ſine cauſa, aut ſine intentione Superioris, poteſt quis excommunicari. Vnde infertur, quòd ſi rem meam ab alio detentam, quam aliter recuperare nequeo, quàm ei clam ſurripiendo, non tenear obedire, & excuſer ab excommunicatione ſub qua præceptum fuerit, vt quicumque talem rē habuerit reddat; vel ſi habentem ſciuerit manifeſtet. Hoc habet quoque Sotus & à Graph.
Nu. 208. ille in ſeq caſu 3. & hic in eod. cap. 8. num. 11.

Addentes idem eſſe dicendum cùm ſub eādem cenſura præcipitur, vt qui habet has vel illas ſcripturas, eas proferat: ſi quidem manifeſtum ſit eās tatenus ad ius eaſdem poſſidentis conducere, vt nullatenus ad ius alterius confirmandum attineant. Nam tūc nulla apparet ratio obligationis proferendi. Sin autem poſſidentis propriæ, faciant ad ius alterius confirmandum: eadem ratione datur obligatio illas proferendi, ac datur teſtificādi de veritate cùm proximus id exigit ad confirmationem ſui iuris: nempe vt ſi iuſſio Iudicis non interueniat, obligatio ſit tantùm ex charitate; ſin talis iuſſio interueniat, *prout hîc ſupponimus*, obligatio ſit ex iuſtitia; quia quantumcumque tales ſcripturæ propriæ ſint eas poſſidentis: tunc tamen publica authoritate alter acquirat ius in earum vſum, pro ſe tuendo. Licet autem velit Sotus eſſe omnino proferendas, neque ad excuſationem ſufficere, quòd quis dicat ſe vexationem inde timeret: tamen contrarium non obſcurè ſubindicat, *aliis in margine citatis*, Henriquez in 1. par. ſuæ ſummæ *lib. 13. cap. 18. §. 2.* his verbis: Excuſari poteſt reus, quando ex eo quòd inſtrumenta edat, patitur graue præiudicium proprij iuris, & aduerſarius coget ad expenſas magnas & vexationem in lite. Quod exiſtimarim poſſe ſeruari in praxi, quando vexatio foret iniuſta: itemque (& potiore ratione) quando aduerſarius per tales ſcripturas, non ſolùm tuebitur proprium ius circa rem de qua litigatur: ſed etiam illas proferentem vexabit, circa alia bona quæ legitimè poſſidet: exigendo v.g. titulos quibus ea poſſideat, quos non poterit oſtendere defectu ſcripturarum quæ perierint.] Fundatur autem hæc doctrina in eo, quòd piæ matris Eccleſiæ iubentis ſub excommunicatione, intentio eſſe exiſtimanda ſit, ne in eam incurrat is, quem iuſta cauſa excuſat.

Iam ſi quiſpiam Iudex ex præſumptione procedens, appoſitā aliquā clauſulā iudicet intentionis ſuæ eſſe, vt reus edat inſtrumenta, quantumuis præiudicium inde timeatur, is non obligat: quoniam per Papam qui Iudex eſt benignior, ab obligatione talis præcepti, ipſe reus iure Pontificio, *cui, præter Papam ipſum ſubiiciuntur Iudices omnes*, eximitur in ca primo De probationibus. Vbi decernitur non eſſe quemquam compellendum, ſcripturas quas contra ſemetipſum habet apud ſe, requirere & proferre.

Adde, quòd ratio naturalis dictet, præceptum ſub excommunicatione, non eſſe de re prout eſt nimis difficilis, ſed prout eſt proportionata fragilitati humanæ. Sic enim Nauar. in Enchiridio cap. 27. nu. 63. ſub finem; ab excommunic. lata in eos qui Turcis pugnantibus contra Chriſtianos auxilium ferunt, excuſat illos, qui in eorum triremibus remigant metu mortis aut verberum. Immo in ſequenti num. 84. ab excommunicatione lata in percuſſorem Clerici, excuſat eum qui mutilauerit aut etiam occiderit Clericum, inuentum in flagranti delicto cum matre, aut vxore vel ſorore.

Addit Henriquez magis excuſari reum, ſi non habeat originalem ſcripturam, ſed tantùm tranſumptum, præſertim non authenticum cum ſigno Notarij. Addit item *& rectè*, quòd ſi reus habeat authenticum inſtrumentum, quod iniuſte ſuffuratus eſt à Tabellione vel ab aduerſario, aut quod eſt vtrique commune hæreditario iure vel donatione, aliòve iuſto titulo (*de qua re latè Panorm. ad cap. 1. De probation. à num. 7.*) compulſus ſub excommunicatione, teneatur illud edere vt ſatisfaciat damno iniuſtè dato, fraudulenter idipſum occultando. Sicut enim eā re compertā, poſſet à Iudice laico compelli ad edendū; ita etiam in ſubſidium partis læſæ, ad idem compelli poteſt per excommunicationem à Iudice Eccleſiaſtico.

Hacque ratione, antepoſita doctrina Soti procedit: non autem quando bona fide cœpit quis tale inſtrumentum poſſidere tanquam aliquo modo proprium; nec poteſt illud edere ſine magno ſuo detrimento, iniuſtáque vexatione notabili in perſona aut bonis ſuis. Nam etſi non licet, ſtatum ſuum conſeruare alienis bonis mala fide quæſitis: non eſt tamen obligatio ea quæ bona fide acquiſita ſunt, reſtituendi cum magno detrimento proprio; prout annotatum à Nauarr. in Enchir. cap. 17. num. 57. & pleniùs exponendum eſt in ſequenti libro De reſtitutione cap. 19. Porro ſi reus præiudicium non pateretur edendo inſtrumenta quæ iubetur: quia iuſſio eſſet iuſta non minus quàm ea quā iuberetur de veritate teſtificari; ille non obediens incurreret in excommunicationē additam eidem iuſſioni: prout ex Sylu. habet Petrus à Nauar. lib. 2. De reſtitut. cap. 4. num. 127.

Inſertur

Digitized by Google

Nu.209. Infertur ſecundò, ex propoſita cauſa, quod habent Angel. in verbo furtum §.41. Sylu. eod. verbo quæſt. 15. Med Cod. de reſtitut. quæſt. 3. cauſa 12. & quæſt. 11. ſub finem Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 114. & 115. quos ſequuntur à Graphiis in cit. cap. 8. num. 12. & Petr. à Nauar. lib. 2. de reſtit. cap. 4. num. 226. Si feratur excommunicatio contra eos qui retinent bona alicuius; ab illa excuſari eum qui de talibus bonis aliquid retinet in compenſationem eius, quod ille in cuius fauorem eadem fertur, debet ipſi, tanti aut etiam maioris valoris: dummodo tamen debitum ſit ex iuſtitia & liquidum. Neque enim ſufficit, vt debitum ſit gratitudinis, & remuneratorium obſequiorum: cuius obligatio non parit actionem, nec ius petendi; vt ex D. Thoma & aliis habet Nauar. in cit. nu. 114. Debitum verò dubium, ſine iniuria poſſeſſoris accipi non poteſt, prout Nauar. in ſequen. num. 117. docet contra Medinam. Et patet quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis.

Iſtud autem de compenſatione dictum, procedit quantumcumque proferens excommunicationem, ſimul iubeat reuelari eos qui in compenſationem debiti acceperint. Immo iudicio Nauarr. in eod. nu. 114. quantumcumque ſpecialis excommunicatio feratur, ad recuperandam illam ipſam rem in compenſationem acceptam. Quanquam videtur in eo adhibenda diſtinctio quam ex Syluest. habet Petrus à Nauarr. in ſeq. nu. 227. vt verum ſit, cum quis timet fore ſe cogendum ad iniuſtam reſtitutionem: quia tunc mandatum contineret errorem intolerabilem: non autem cùm nullum eſt tale periculum. Namque mandatum de reuelando, eſt de ſe iuſtum: præſertim cùm Superior præſumit illicitam, aut nimiam eſſe compenſationem, aut debitum eſſe dubium.

Procedit etiam vt notat à Graphiis in ſeq. num. 13. in rebus ſublatis & abſconditis per creditorem, quãdo ob delictum debitoris omnia bona eius veniunt confiſcanda. Sic Nauar. in Ench. cap. 17. nu. 135. latã excommunicationem in capientes talia bona, negat incurri ab vxore, filio, aut cognato, cùm abſcondunt aliqua in monaſterio aut in alio loco, ne à Iudice ſequeſtrentur: ſi id faciant ad compenſandum debitum dotis aut aliud legale debitum; alias verò non.

Poſtremò procedit non tantùm quoad facientes compenſationem, ſed etiam quoad eam ſcientes: quando ad hos quoque excommunicationis ſententia extenditur. Nempe excommunicando cum retinentibus bona aliqua, eos qui norunt retinentes niſi reuelent. Quo enim caſu illi qui principales ſunt, excuſantur, iſti quoque, qui acceſſorij ſunt, excuſari cenſentur. Cùm acceſſorium ſequatur naturam ſui principalis De regul. iuris in ſexto cap. Acceſſorium, & ff. eodem tit. lege Cùm principali. Aduerte tamen ex Nauar. in cit. num. 114. id verum eſſe, cùm ſcientes habent compertum talia bona retineri in compenſationem debiti legalis: ſecus enim eſt, ſi de eo dubitent: etiamſi retinens dicat, ſe retinere ea in iuſtam compenſationem debiti legalis; niſi is apud ipſos tanta fide eſſet, vt meritò propter ipſius dictum, ab animis ſuis dubietatem depellere debeant.

Memineris autem acceptionem rei alienæ in compenſationem, conditiones nonnullas requirere vt excuſetur à peccato mortali: quas habet Nauar. in Enchir cap. 17. nu. 112. & 113. & nos ſuo locò tradetmos Deo iuuante in num. 158. ſequentis libri.

Nu.210. Infertur tertiò ex eadem ſecũda cauſa, illud quod aliis in margine citatis Henriquez habet in 1. par. ſummæ *lib. 13. cap.* 18. §. 3. cùm ad habendum teſtimonium excommunicatio fertur: excuſari parentes & filios: qui iuris priuilegio, *ne quidem volentes*, aduerſus ſeinuicem admittendi ſunt; vt habetur in cap. finali §. *Parentes*, 4. *quæſt.* 3. Vbi gloſa monet, *& poſt eam Sylu. in verbo Correctio*, *quæſt.* 7. intelligi tantùm de aſcendentibus & deſcendentibus, non item de collateralibus, hoc eſt de fratribus & cognatis. Quod verum eſt in cauſis ciuilibus, nam in criminalibus, neque hi aduerſus ſe inuicem compellendi ſunt teſtimonium ferre, iuxta illud quod habetur in cit. cap. finali, §. *lege Iulia*, non eſſe denũciandum inuito, vt teſtimonium litis dicat aduerſus ſocerum, generum, vitricum, priuignum, priuignam, ſobrinum, ſobrinam, ſobrinóve natum, eóſve qui in propiori ſunt gradu. Id quod Sylueſt. ibidem monet intelligi debere cùm criminaliter proceditur, non item cum ciuiliter, ſeu in cauſa ciuili: in qua vt habet gloſa ad cap. 1. *verbo Parentes* 3. *quæſt.* 5. licitè admittitur frater contra fratrem, & pro ipſo: quia nullo iure id prohibitum eſt. Idem verò ac de aſcendentibus & deſcendentibus dicendum eſſe de viro & vxore; Syluester ibidem ex eo probat, quòd reputentur pro vna perſona ratione matrimonij; iuxta illud Matth. 19. Iam non ſunt duo ſed vna caro.] Aduerte autem excuſationẽ hanc locum non habere, quando illud pro cuius manifeſtatione excommunicatio fertur, tale quid fuerit, cui nec ſoleant nec poſſint communiter aliæ perſonæ intereſſe quam quæ dictæ ſunt; aut quas ſolas interfuiſſe pars accuſans iuramento confirmat; prout declarat Nauar. in Enchir. *cap. 25. num.* 50. vbi & docet in cauſa hæreſis, filium aduerſus patrem, ſi alij deſint, teneri teſtificari: niſi certò credat, quòd is pœnituerit, aut quòd monitus reſipiſcet. Id quod citatis aliis tangit etiam Henriquez loco cit.

Tertia cavsa, eſt bona fides. Nã ex Caiet. ver- Nu.211.
bo Præceptũ in fine: tranſgreſſio iuris poſitiui, ſi abſque contemptu & repudiatione iuris in quem idipſũ ius dirigitur, fiat ab eo, qui nullo modo vellet conſentire in peccatum mortale; ſiue eadem tranſgreſſio fiat ex pura ignorantia, ſiue ex apparente ſibi excuſatione: non committere peccatum mortale: & per conſequens nec in excommunicationem incurrere quoad forum conſcientiæ: præſertim cum exiſtimãdũ non ſit piæ Matris Eccleſiæ intentionem eſſe, bonas eiuſmodi hominum animas illaqueare tam hoſtili vinculo. Quanquam tamen videtur tunc ad cautelam abſoluendus propter periculum negligentiæ in quærenda notitia, aut propriæ complacentiæ in admittenda excuſatione. Qualis contingere poteſt, eùm quis putat ab excommunicatione lata in iniuſtum alienarum rerum detentorem, ſe ideo excuſari, quòd in ſoro ciuili non eſſet condemnandus ad reſtitutionem propter defectum probationũ, vel ſcripturarum, vel teſtium: cùm tamen in eo cauſam ſufficientem non habeat excuſationis: quia in iudicio ciuili iudicari poteſt ex legibus ciuilibus fundatis in præſumptione, quæ veritatem poteſt habere in contrarium.

Exemplũ ſit: Mœuius à Sempronio mercede conductus, ei ſeruiuit per decẽ annos, nec quidquam toto eo tẽpore accepit: quod ſciens Titius hæres, ſoluere nõ vult; nixus iure ciuili de præſcriptione decem annorum transferente dominium. Mœuius ad eum compellendum impetrat excommunicationem: in quam Titius incurrit, ſi non ſoluat. Neque valet excuſatio illius de præſcriptione ciuili, propter malam fidem cum qua cœpta eſt aut continuata, debitore ſciente ſe debere. Quam eſſe ſententiam communẽ Nauarrus teſtatur in Enchir. cap. 17. num. 85. Exemplum aliud ſit, Si Sempronius in extremis conſtitutus inſtituat Titium hæredem, & illi iniungat dare alicui Eccleſiæ in animæ ſuæ ſubſidium decem aureos, nec id faciat inſcribi teſtamento. Titius à ſe repetitos ſoluere non vult: quia neque per ſcripturam, neque per teſtes probari poteſt eſſe legatos: iuſſus ſub excommunicatione ſoluere, in eam ſententiam incurrit

Digitized by Google

incurrit non ſoluens, cùm peccet pes tradita à Sylu. *Teſtamentum 1.quæſt.5.ver.4.* Quod vtrumque exemplum proponit à Graphiis in lib 4. deciſ. aurearum *cap.8.num.18.& 19.* In illiſque deficere bonam fidem, patet ex eo, quòd tunc agatur contra veritatem cognitam.

Particulares cauſæ excuſantes ab excommunicatione lata ad habendam reuelationem.

Nu.212. ALiquæ præter ante notatas, dantur cauſæ excuſantes ſpecialiter ab excommunicatiooe ſatis frequenti, lata ad habendã reuelationem: quas tradit Nauar. in Enchir. *cap.25.num.46.* & tractant Cordub. in lib. 1. quæſtionarij quæſt.43. dub. 2. circa medium; Petrus à Nauar. in lib.2. de reſtitut. cap. 4. num. 215. & aliquot ſequentib. Iacobus à Graphiis lib.4. deciſ. aurearum cap. 8. & Henriquez in 1. par. ſummæ lib. 13. cap. 18.

Prima eſt, ſi peccator ad cuius emendationem & partis læſæ ſatisfactionem reuelatio quæritur, iam emendatus eſt, ac parti ſatisfecit, aut probabiliter ſperatur illius emendatio & partis ſatisfactio; tunc enim ſola correctio fraterna ſufficiet, etiamſi præciperetur reuelatio fieri nulla habita ratione fraternæ correctionis: vt ex D. Thom. & D. Anton. addit ibidem Nauar. Ratióque eſt, *quam habet Petrus à Nauar. num.216* quòd vbi ceſſat cauſa finalis præcepti, ceſſet quoque illius obligatio. Secus autem erit, *vt idem in ſequen. num. 217. addit poſt Cordub.* ſi Superior præcipiat reuelationem, non ad emendationem peccatoris, aut partis læſæ ſatisfactionem; ſed ad eiuſdem peccatoris punitionem: quia tunc ſuppoſita ſemiprobatione vel infamia plenè probata, vel indiciis ei æquipollentibus, parendum eſt præcipienti: cùm iuſtè ac iuridicè procedat. De qua re dicetur ex inſtituto cum de ipſa denunciatione lib. 24. cap. 3. ſect. ſexta ſeu à num. 49.

Secunda cauſa eſt, ſi peccatum reuelandum probare non poſſis: per teſtes ſcilicet aut ſcripturam, aut indicia ſufficientia, vel infamiam; quemadmodum habet ex Felino à Graphiis loco cit. num. 30. quia boni viri tacere debent, quod probare non poſſunt ex gloſa prima ad cap. Sacerdos De pœnit. diſtinct. 6. Addit idem à Graphiis in ſequen. num. 35. quòd cùm aliquis venit ad reuelandum, Prælatus Eccleſiæ debeat ipſum priuatim interrogare, poſsitne ea quæ reuelat probare: iniuſtéque faciat ſi reſpondentem non poſſe, mittat ad Actuarium vt reuelet; neque ad tale quid vrgenti, neceſſe eſt obedire: quia debet eſſe contentus, quòd ſibi ſit facta reuelatio tanquam patri emendaturo delinquentem.

Tertia cauſa eſt: ſi quis à talibus, aut taliter audiuerit peccatum reuelandum, vt ob id moueri non debeat: aut ſi ob eam reuelationem, notandus ſit leuitatis; vt ſi audiuit, *prout vulgo fit*, iens per vicos & plateas ciuitatis à perſonis incognitis, vel non dignis fide vt à pueris, ſeu aliis quibus fides adhibenda non eſt. Secus verò ſi à viris fide dignis, aut ab ipſomet delinquente Ratio eſt quam adfert Petrus à Nauar. num. 218. quia damnum inferret tum ſibi; notam ſcilicet leuitatis inurendo: tum proximo quem exponeret tam infamiæ quàm punitioni, fortaſſis iniuſtæ, aut certè maiori quàm mereretur.

Quarta cauſa eſt, ſi ille cuius relatione id ſcitur, iam reuelauerit: tunc enim, quia principalis non tenetur amplius, nec tenebitur acceſſorius. Nam acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis. De reg. iuris in 6.

Quinta eſt: ſi illud pro quo recuperando lata eſt excommunicatio retineatur iuſta de cauſa; vt in iuſtam compenſationem, iuxta ſuperius dicta.

Sexta cauſa eſt, ſi quis per ſolam Sacramentalem confeſſionem nouerit id quod præcipitur reuelandum: nullo enim caſu abſque Pœnitentis licentia liberè conceſſa, reuelari poteſt; prout latè tractatum eſt in præcedenti lib. 3.

Septima eſt: ſi quis rem cuius reuelatio quæritur, ſub ſigillo ſecreti ad hoc acceperit, vt miſero delinquenti conſilium vel remedium adhiberet in corpore vel in anima; niſi aliâ viâ illud idem cognouerit. Pro qua ſe multos authores citat Pet. à Nauar. num. 222. Addens in ſeq. 223. rationem: quòd committens alteri ſecretum in remedium animæ vel corporis, cùm committendo non peccet, deterioris conditionis eſſe non debet, quàm ſi tacuiſſet. Ergo ſicut tacens non erat à me reuelandus, ita nec dicto modo committens mihi ſecretum: niſi fortè ad id det vrgentem cauſam; vt ſi peccatum ipſius vergeret in detrimentum reipub. aut proximi; nec ipſe vellet deſiſtere ab eo inferendo: quia inde mereretur ſibi frangi fidem.

Poſtrema cauſa eſt, quam ex Baldo & Felino habet Nauar. in Enchir cap. 25. num. 50. & ſequuntur à Graphiis in cit. cap. 8. num. 32. & Pet. à Nauar. lib. 2. de reſtitut cap. 4. num. 228. vt ille à denunciando & teſtificando excuſetur, qui ſibi ex ſua denunciatione ac teſtificatione iuſtè timet aliquod euenturum magnum damnum ſpirituale, aut temporale perſonæ, vel honoris, aut bonorum pecuniariorum. Ratio eſt, quam habet Syluest. in verbo Familia quæſt. 7. quòd nullus teneatur ſuo notabili malo procurare bonum proximi temporale. Adde timorem excuſantem à mortali (de quo in fine ſequentis libri 11.) conſequenter excuſare à maiori excõmunicatione. Adde quoque ex Nauar. ſi ex denuntiatione, aut teſtificatione oriturum eſſet ſcandalum: quia vt habet Syluest. *in verbo Correptio quæſt. 7. ſub finem*, Eccleſia nullum cum ſcandalo obligare videtur: argumento cap. Officij De pœniten. & remiſſ. Hic aduerte quod Alphonſ. à Caſtro tangit in lib. 2. de poteſtate legis pœnalis *cap. vlt. concl. 2. verſu Circa iſtos*: quando excommunicatio generaliter fertur ad reuelandum criminis aperti patratorem, eum qui patrauit non incurrere illam, ſi ad vitandam infamiam ſe non manifeſtauerit: niſi crimen tale ſit vt ad ſatisfaciendum obligationi quam per illud contraxit, ſeipſum prodere teneatur, vt accidit in caſu cap. Quidam maligni 5. quæſt. 1. de quo antea num. 164.

CAPVT XII.

De ratione cognoſcendi num quis incurrerit in excommunicationem legitimè latam.

SVMMARIVM.

213 *Conſideranda ad cognoſcendum an quis in excommunicationem incurrerit.*

214 *Excommunicatio lata in facientes aliquid, non extenditur ad præcipientes, aut conſulentes illud fieri.*

215 *Exceptiones notandæ.*

216 *Vt excommunicatio incurratur, oportet factum pro quo imponitur, eſſe conſummatum.*

217 *Notanda de excommunicatione lata in præcipientes, conſulẽtes &c. quòd tales ſubiiciuntur ei, nonnunquam per modum cooperationis, nonnunquam per modum propriæ actionis.*

218 *Quædam obſeruanda peculiariter circa excommunicationes latas ad extorquendam reuelationem* vel

vel ſatisfactionem.

219 *Obſeruanda tum de tempore quod præfinitur in ſententia excommunicationis: tum de Iudice à quo fertur.*

220 *Obſeruanda de excommunicatione lata per Cameram Apoſtolicam, pro ſolutione annua penſionis*

TRADITA explicatio eorum, quæ excommunicatio ex ſe requirit vt validè inferatur; ac eorum quæ ab incurrenda, etiam legitimè lata, excuſant: ſequitur vt tradatur ratio cognoſcendi vtrum quis in eam incurrerit.

Nu.213. Primùm ergo conſiderandum eſt, qualis ea ſit; comminatoriáne, an latæ ſententiæ; conditionata an abſoluta; & ita de cæteris, de quibus in cap. 6. egimus, Nam inde aliquo modo intelligitur quatenus liget.

Secundò, ponderanda ſunt verba quibus Canon vel Iudex vtitur in excommunicando; & cùm in excommunicatione duo inueniantur, *vt rectè Caietanus notat verbo Excommunicatio in initio*, perſona quæ excommunicatur, & actio pro qua excommunicatur; inſpiciendum eſt contra quas perſonas & pro quibus actionibus excommunicatio decernatur. Neque enim ad alias perſonas aut actiones extendenda eſt, vt notant ibidem Caiet. & Nauar. *in Enchir. cap. 27. num.* 51. alios citans in eamdem ſententiam, & confirmans aliquot rationibus. Illa autem ſufficit quòd pœnæ ſint interpretatione reſtringendæ potius quàm ampliandæ; iuxta cap. Pœnæ, De pœniten. diſt. 1. & regulam 44. iuris in 6. quæ ſic habet: In pœnis benignior eſt interpretatio facienda.

Tertiò, conſiderandum eſt, An ab eo & in eum & ea de cauſa, & eo modo feratur quo *ſecundùm tradita in præcedentibus capitibus*, debet vt cenſenda ſit valida.

Nu.214. Quartò conſiderandum eſt, An excommunicatio feratur tantummodo contra eum qui facit: vt v. g. qui occidit, vel furatur: quia ſub tali ſententia comprehendendus non eſt ille, qui antequam res fiat, præcipit, vel dat conſilium aut fauorem vel auxilium præbet. Ita docent tum memorati authores, tum alij vt Angelus Excommunicatio 8. nu. 1. & Sylu. Excom. vltimo numer. 5. verſ. 3. etſi contrarium indicet Excommunicatio 9. caſu 41. verſu 8. quo nomine loco cit. inconſtantiæ illum arguit Nauarrus: qui & optimè de hac re diſſerit: cuius præcipuæ rationes ſunt duæ. Prior, quòd præcipientes, conſulentes, ac alij non ſint propriè & verè facientes: quia *ex hypotheſi*, præceptum, conſilium, fauor, vel auxilium præcedunt factum: nihilque poteſt præcedere ſeipſum. Quare non niſi ampliando pœnam, *quod regula iuris vetat*, præcipientes, & alij memorati comprehendi poſſunt ſententiâ excommunicationis lata in facientes.

Opponenti verò ex cap. Mulieres, De ſent. excom. in 6. eum qui mandat interfici Clericum, verè committere, & in excommunicationem percuſſoris Clerici incurrere. Reſpondendum eſt, committere quoad culpam criminis: quam incurrimus, illud quod prohibitum eſt facientes, ſiue per nos ſiue per alios faciamus. Incurrere verò in excommunicationem, non ob percuſſionem per alium factam, ſed ob mandatum quod dedit faciendi: ad quod Pontifex in eod. cap. particulariter extendit excommunicationem latam in percuſſorem Clerici vel Monachi 17. quæſt. 4. cap. Si quis ſuadente Diabolo. Vnde interfectio Clerici ſicut ad culpam, ita & ad pœnam mandanti imputatur ob talem extenſionem.

Poſterior ratio eſt: quia excommunicatio ligat iuxta intentionem Iudicis, vt habitum eſt in præcedenti cap. 10. ſect. 4. vſuſque obtinuit, vt quando Iudex intendit eum facientibus ligare præcipientes, & alios quos diximus, id in ſententia exprimat (*tacitè nimirum ſignificando non ligari alioqui*) ſicut expreſſit Bonifacius in VIII. capit. Fœlicis De pœnis in 6. & Clemens V. in Clemen. Si quis ſuadente Diabolo eod. titul. & exprimere ſolent Summi Pontifices in Bulla Cœnæ Domini. Concludendum eſt igitur, quando ſententia excommunicationis fertur in eos qui aliquid fecerint, non eſſe ſub ea comprehendendos præcipientes, conſulentes, & alios antedictos.

Niſi vt Nauar. ibidem admonet; ex tenore eiuſdem, Nu.215. idipſum ſatis colligatur: præcipientes inquam, aut conſilium dantes, facientibus æquari in pœna, voluntate excommunicantis. Sic ex cap. Ita quorumdam De Iudæis, in quo excommunicantur deferentes ad Sarracenos arma, & alias merces prohibitas; colligitur excommunicari ſimiliter eos qui præcipiunt deferri. Tali enim collectione, *vt bene notat Nauar.* vti licet, quoties ſententia fruſtratoria inaniſve eſſet, niſi ea ratione extenderetur: prout manifeſtum eſt in exemplo propoſito. Fruſtra enim eſſet ea lex, ſi ligaret ſolummodo eum qui per ſe deferret arma ad Sarracenos; non item eum qui mitteret per alium: quia idem incommodum eſt; ſiue quis per ſe ferat, ſiue per alium mittat. Atque hinc eſt iuxta cap. Si ciuitas De ſenten. excommunicat. in 6. cur cùm ciuitas aliqua interdicitur, tacitè colligi debeat interdici ſuburbia: quia talis ſententia lata ad terrendum populum, non haberet alioqui magnum ad id momentum: quia non eſſet multum graue populo diuina officia audire celebrata in loco proximo. Adde ſimiliter, ſi idipſum colligatur ex aliquo decreto Eccleſiaſtico, ſicut ex decretis cap. Mulieres, & cap. Quantæ, De ſenten. excommunicat. colligitur canonem Si quis ſuadente Diabolo 17. quæſt. 4. dum excommunicat percuſſorem Clerici, extendi debere ad præcipientem, conſulentem & iuuantem: in quos perinde ac in ipſum percuſſorem, dicta capitula excommunicationem decernunt.

Quintò conſiderandum eſt, cùm excommunicatio Nu.216. fertur contra facientem aliquid (quandoquidem pœnæ ſunt interpretatione reſtringendæ) eam non incurri niſi opus conſummetur; vnde non comprehendit illum qui tentauit quidem facere ſed non perduxit opus ad exitum. Ita docent poſt Ioannem Andream D. Anton. 3 part. tit. 24. cap. 1. §. 1. Panormit. ad cap. 1. De ſententia excommunicationis num. 4. Alphonſus à Caſtro lib. 2. de lege pœnali ſub finem 7. capitis & Caietanus verbo Excommunicatio circa principium: vbi exemplum adfert, loquens, Quantumcumque conetur aliquis Clericum percutere; lancea, ſagittis, lapidibus, niſi actus pertingat ad Clerici perſonam, non incurret in excommunicationem latam in percuſſorem Clerici.]

Sextò conſiderandum eſt: cùm excommunicatio Nu.217. fertur ſimul in facientes & in dantem præceptum, conſilium, fauorem vel auxilium: ſi actiones hæ dandi (*inquiunt Caiet. & Nauarr. locis citatis*) excommunicationi ſubiiciantur per modum extenſionis, & cooperationis, ille cuius ſunt actiones (niſi forte in ſententia aliter exprimatur: vt in cap. Pro humani. De homicidio in 6.) in excommunicationem minimè incurrit ſi opus non ſit perpetratum: vt cùm excommunicantur iniicientes manus violentas in Clericum, & in omnes qui ad id dederunt mandatum, conſilium, fauorem, aut auxilium; etiamſi aliquis mãdet, conſulat, faueat, auxilietur, ſi effectus (hoc eſt violentæ iniectionis manus in Clericum) non ſequatur, neque incurritur excommunicatio: quia tales actiones quatenus ſunt cooperatoriæ, non conſummantur, niſi terminentur in opere, id eſt, niſi ad eas ſequatur opus.

Sin autem eædem actiones ſubiiciantur excommunicationi per modum propriæ actionis; nihil refert ſi

publicationis: quia dies intelligitur naturalis qui eſt 24.horarum: Item illum terminum intelligi dummodo intra id tempus præmitti poſſit commodè prima & ſecunda correptio fratris: alioqui enim tantum prorogari poteſt denuntiatio,quantum ad id ſufficit. Propterea illum qui neſciuit ſtatim ab initio latam fuiſſe excommunicationem contra facientes, poſſe à tempore notitiæ numerare prædictos ſex dies, intra quos expendatur,quæ correctio præmitti debeat. Aliqua alia de iiſdem excommunicationibus vide apud Nauarr.libr.5.Conſiliorum,titul. de ſentent.excommunicationis.

Nu.225. Item de excommunicatione lata per Cameram apoſtolicam pro ſolutione annuæ penſionis appoſitæ beneficio, videri poſſunt quæ tradunt Henriquez in ſequen.cap.19.& Suarez in citata diſput. 20. ſect. 2.à num. 7. Duo autem attigiſſe contenti erimus. Alterum eſt,quod Henriquez habet in §.2.&plenius Suarez in num. 10. ex benigna interpretatione mentis Camerarij apoſtolici, penſionarium non eſſe termino elapſo habendum excommunicatum,niſi pars cui debetur penſio, & ad cuius inſtantiam & fauorem datur excommunicatio;declaret, non quidem priuatim, ſed per Cameræ apoſtolicæ ſententiam parti intimatam, ſe velle vt excommunicationem incurrat: adeoque ſi antequam declaret, vel ipſe vel debitor moriatur, vel debitum ſoluatur, vel inter ſe partes conueniant,excommunicatio non incurritur, etiam elapſo termino præſcripto; ac in caſu in quo ſe quis obligauerit perſonaliter, ſeu per proprium & immediatum conſenſum; ac etiam quantumcumqoe debitori tunc ſatis conſtet de obligatione à ſe aſſumpta ſub tali onere & pœna. Ita ex vſu & ſtylo Curiæ romanæ haberi notat cum Nauarr. ex Caſſiodoro Suarez. Et addit rationem, quia conſentaneum eſt vt in ea re voluntas creditoris expectetur;quia cùm in fauorem ipſius lata ſit excommunicatio, cenſetur dilationem permittere,donec cum tanto rigore debitum exigat. Neque Iudex intendit excommunicatiunem ferre, niſi ſecundùm exigentiam, & voluntatem eiuſdem creditoris quam conſentaneum eſt iuridicè, ſeu per Iudicis ſententiam intimari debitori.

Alterum eſt,quod Henriquez in ſequen.§.4.addit, Cùm mandatum Camerarij præſumatur iuſtum, ſi intercedunt cauſæ quæ debitoris moram ſoluendi excuſent à culpa,itaut creditor irrationabiliter ſit inuitus: excuſari quoque eumdem debitorem ab excommunicatione prædicta: qui ſi in ea re timeat ſe moleſtandum, impetrabit à Summo Pontifice diploma commiſſum Ordinario,tanquam Apoſtolico delegato;vt iure procedens,*iuxta cap.Odoardus De ſolutionibus*, deſignet congruam ſuſtentationem ipſi beneficiario debitori, & prohibeat creditori vexare ipſum,ſed contentus ſit fructibus reſiduis. Qua in re,vt monet Suarez num. 13. aduertendum eſt, tale reſcriptum Pontificium vt vtile ſit,debere continere clauſulam *non obſtante quacumque obligatione forma Cameræ*: quia per talem conceſſionem non impediretur alioqui facultas auditoris Cameræ, ob plurium Pontificum conceſſiones ei factas.

Pro debito vſu abſolutionis ab excommunicatione, Explicatio excommunicationum Sedi apoſtolicæ, in Bulla Cœnæ Domini reſeruatarum.

MAgna eſt excommunicationum multitudo, etiam earum quarum abſolutio iure communi

eſt Sedi Apoſtolicæ reſeruata; & in quibus oportet Confeſſarium verſatum eſſe, ne Sacramentalem abſolutionem det ſacrilegè,adeoque inualidè,iuxta doctrinam de caſuum reſeruatione in Concil. Triden. ſeſſ.14.cap.7. expreſſam. Non dicemus autem in præſentiarum de omnibus: quia nónullæ ſic paſſim ignorantur, nec in vſu ſunt, vt pro abrogatis haberi valeant:& pleræque,licet notæ ſint & in vſu, commodius tamen tractantur cum peccatis, propter quæ à iure imponuntur. Iam verò quæ à nobis peculiarem, pauloque pleniorem conſiderationem, nullo modo negligendam,exigunt:ſunt(vltra eam de qua iam diximus in appendice ad librum primum)excommunicationes latæ in Bulla Cœnæ Domini: tum quia ſub finem eiuſdem Bullæ, Summus Pontifex mandat, vt omnes quauis authoritate ad audiendas confeſſiones deputati, tranſſumptum illius penes ſe habeant, diligentérque legere, ac percipere ſtudeant: tum quia ſunt omnium grauiſſimæ, non eo tantùm nomine, quòd latæ ſint propter grauiſſima quædam peccata, quibus plus diuina maieſtas, quàm cæteris offenditur,ac quibus pax vnióque populi Chriſtiani cum Chriſti in terris Vicario,*non ſine graui ſcandalo*,perturbatur: ſed etiam quia illarum abſolutio tanta ſeueritate reſeruatur Papæ, vt maior excommunicatio imponatur cuicumque, cuiuſcumque dignitatis vel ſtatus ſit,& quocumque priuilegio, quacumque ratione munitus (niſi in illo fiat expreſſa earum mentio)qui extra mortis articulum,quempiam ab eis abſoluere de facto præſumpſerit: vt videre eſt in 3. parte eiuſdem bullæ §. Cæterum 1. Vnde ſatis intelligitur in earum cognitione Confeſſarium oportere imprimis verſatum eſſe. Quòd & patet ex ſpeciali præcepto, quod in eadem bulla ſub finem, Summum Pontificem dare, proxime attigimus.

CAPVT XIII.

De Bulla dicta Cœna Domini.

SVMMARIVM.

226 *Bulla Cœnæ Domini.vſus in Eccleſia.*
227 *Modus peculiaris quo ceſſat obligatio eiuſdem.*
228 *Obſeruatio de caſibus, qui in innouatione eiuſdem Bullæ,interdum detrahuntur.*
229 *Alia de iis,qui interdum adduntur.*
230 *Excommunicationes Bullæ Cœnæ, nec ſunt propriè ab homine,nec propriè à iure.*
231 *In tres partes Bulla Cœnæ diſtinguitur.*
232 *Tres cauſæ ob quas eſt inſtituta.*

ANtequam ad ſingularum excommunicationum conſiderationem aggrediamur,quædam obſeruanda ſunt de ipſamet Cœnæ Bulla.

Obſeruationes generales circa eamdem Bullam: quæ nunc habetur edita à S.D.N.Paulo Quinto.

PRima ſit: Romanos Pontifices, vt diſcimus ex Nu.226.
Clementina 1. De iudiciis, quibuſdam ſolemnibus anni diebus: nempe, *vt ibidem gloſa notat verbo, Solemnes*,die Iouis ſeptimanæ ſanctæ,qui dicitur Cœna Domini;& die Aſcenſionis eiuſdē Domini noſtri, ac die Dedicationis Baſilicarum Petri & Pauli; conſueuiſſe generales proceſſus facere contra quædam perſonarum genera: nempe,*vt eadem gloſa,verbo generales, annotat*,contra hæreticos eorumque credentes,

&c. contra eos qui ad Saracenos prohibitas merces deferunt, contra piratas, contra exigentes, vel imponentes noua pedagia, & contra falſarios literarum Apoſtolicarum. Progreſſu verò temporis conſuetudinem inualuiſſe, vt ſemel tantùm in anno fierent: ipſo ſcilicet die Iouis ſeptimanæ ſanctæ, vt attigit D. Anton. 3. par. tit. 24. cap. 72. vbi eius generis proceſſum Martini Quinti referens ad verbum, præfigit ei hanc inſcriptionem: Proceſſus annualis, qui fit annuatim in curia in Cœna Domini, contra multa hominum genera. Cuiuſmodi conſuetudo ad noſtra vſque tempora perſeuerauit.

Nu. 227. Secunda obſeruatio eſt: obligationem ſententiæ talis proceſſus, non eſſe perpetuam; ſed durare tantùm vſque ad promulgationem alterius ſimilis ſententiæ; ſiue ab eodem Papa ſiue à ſuo ſucceſſore latæ, prout in ipſa bulla Cœnæ Domini exprimitur his verbis, Volentes præſentes noſtros proceſſus, ac omnia & quæcumque his literis contenta, quouſque alij huiuſmodi proceſſus a nobis, aut a Romano Pontifice pro tempore exiſtente; fiant aut publicentur, durare, ſuoſque effectus omnino ſortiri. Non eſt verò, quòd quemquam moueat illa diſiunctio, *fiant aut publicentur*, tanquam indicet priorem bullam non obligare ſemper vſque ad promulgationem ſubſequentis. Cùm enim mens Pontificis ſit per talia verba continuare obligationem iſtiuſmodi bullarum: neque noua obliget, ſicut *nec vlla alia lex humana*, antequam promulgetur: ſic illa accipienda ſunt vt ſignificent obligationem vnius talis bullæ tum demum ceſſare, cùm publicata eſt altera.

Nu. 228. Tertia obſeruatio eſt: Quando in bulla noua Cœnæ Domini, omittitur aliquis caſus eorum qui in vetere continebantur, ſi is talis ſit, qui à iure annexam habeat excommunicationem reſeruatam, licet deſinat habere tantam reſeruationem quantam habebat ratione iſtiuſmodi bullæ, non deſinet tamen habere excommunicationem aut reſeruationem iuris quam prius habebat; perinde ac ſi in eadem Bulla nunquam poſitus fuiſſet. Videri poſſunt pro maiori explicatione quæ habet Nauarr. ad cap. Ita quorumdam De Iudæis notab. 11. num. 25. & aliquot ſequentibus. Quando verò omittitur caſus, qui nullam habet excommunicationem à iure, tunc quoad illum, ceſſat omnino excommunicatio.

Sed aduerte quòd ille, qui in eo caſu deliquit, vigente adhuc bulla ea Cœnæ, qua comprehendebatur; ab excommunicatione quam tunc incurrit, non liberetur ex eo, quòd caſus in quo deliquit deſierit comprehendi in Bulla Cœnæ: ſed ligatus maneat ſicut prius: itaut nequeat per alium quàm per Summum Pontificem abſolui: non ſecus ac ſi eadem bulla adhuc vigeret. Ratio eſt: quia excommunicatio ſemel incurſa, retinet vim ſuam ligandi donec tollatur per abſolutionem, quam in tali caſu ſolus Papa dare poteſt ob reſeruationem factam in ipſa Cœnæ Bulla.

Aduerte item quod ex Nauarr. habet Suarez ad 3. part. D. Thomæ tomo 5. diſput. 21. ſect. 1. ſi pro eodem delicto feratur excommunicatio in iſtiuſmodi Bulla, pro quo in iure iam fuit lata; excommunicationem eſſe eamdem numero; quia cùm pœnæ ſint in mitiore ſenſu interpretandæ, is qui excommunicationem fert in caſu in quo iam lata eſt à iure, cenſendus eſt (niſi aliud in ſententia expreſſè declaret) non ferre nouam cenſuram, ſed eam quæ in iure continetur, declarare & roborare.

Nu. 229. Quarta obſeruatio eſt: Caſus additos de nouo in Bulla Cœnæ, non eſſe referendos ad præterita, ſed tantùm ad futura: adeout is, qui ante additionem etiam millies commiſiſſet delictum illud propter quod noua excommunicatio per Bullam ipſam Cœnæ decernitur, minimè incurrerit in illius ſententiam. Sin autem poſt additionem vel ſemel commiſiſſet, omnino incurrerit. Nam Papæ mentem non eſſe ferre talem ſententiam reſpectu præteritorum, ſed futurorum delictorum; ſatis ſignificat inſcriptio quam ipſi Bullæ præfigit talem: Paulus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ad futuram rei memoriam. Hæc enim verba, ſicut & illa, *ad perpetuam rei memoriam* quæ Summi Pontifices in ſuis literis vſurpant, cùm faciunt ſtatutum perpetuum, oſtendunt ipſum ſententiam ferre pro culpis futuris.

Nu. 230. Quinta obſeruatio eſt: excommunicationes Bullæ, de quibus inſtituimus dicere, nec eſſe propriè ab homine, nec propriè à iure, ſed medij cuiuſdam generis. Nam non eſſe propriè excommunicationes ab homine, patet ex eo quod tales expirent cum homine à quo feruntur: & excommunicationes huius Bullæ ferantur duraturæ etiam poſt ferentis mortem, vt patet ex verbis eiuſdem Bullæ quæ ſupra in 2. obſeruatione retulimus; ſtatuitur enim illas valituras vſque ad promulgationem alterius Bullæ ſiue ab ipſomet ferēte, ſiue a ſuo ſucceſſore faciendā: itaut edita Bulla à Summo Pontifice in Cœna Domini eo anno quo è vita excedit, vim & robur ſuū retineat, donec ſucceſſor ipſius nouam in ſequenti Cœna Domini promulget.

Neque item eſſe propriè à iure excommunicationes ipſas Bullæ Cœnæ, patet ex eo quòd non ſint ſtabiles ad modum iuris, cùm non modo à diuerſis ſed etiam ab eodem Pontifice ſæpe mutentur. Deinde, quòd obligatio vnius Bullæ eas decernentis ceſſet per ſolam promulgationem alterius de nouo factæ, vt ante habitum eſt. Obligatio autē eorum, quæ vim iuris habent, non ceſſat quantumcumque ius nouum concedatur aut promulgetur: niſi ipſum illa reuocet.

Quare concludendum eſt, medij cuiuſdam generis potius, quam vel propriè ab homine, vel propriè à iure eſſe excōmunicationes Bullæ Cœnæ. Quāquam tamē ſpectata natura illarū, poſſunt abſolutè cenſeri ab homine eſſe; quia illud quod dictū eſt, *ipſas ferri duraturas poſt mortē ſui authoris* non habēt ex ſua natura ſed ex volūtate Pontificis ferētis, qui poteſt validare quālibet ſententiā hominis vſque ad tempus aliquod, ſiue determinatum ſiue indeterminatum.

Nu. 231 Poſtrema obſeruatio eſt: literas in quibus excommunicationes nobis ad explicādū propoſitæ habentur à S.D.N. Paulo 5. latæ, tribus partibus diſtingui: quarū prima præmiū cōſtituit: ſecūda viginti clauſulis excōmunicationes fulminat: tertia quædā ad earūdem excommunicationū abſolutionē, valorem, & authoritatem pertinentia continet. Aſſignātur verò in proœmio, cauſæ ob quas, cōſuetudine maturo cōſilio introducta, plurimiſque iam annis non interruptā, Sūmus Pōtifex (qui reip. Chriſtianæ, *cuius gubernacula tenet*, pacem & tranquillitatem procurare debet) ſpiritali Eccleſiaſticæ diſciplinæ gladio cōtra quædam perſonarum genera vtitur ea præſcindēdo à corpore myſtico Eccleſiæ militantis: ſic tamen vt, tanquam communis omnium pius pater, volentibus omnino incorporari, ſpem paratam relinquat.

Nu. 232. Prima autē eiuſmodi cauſa eſt, vt retineatur conſeruetúrque vnitas & integritas fidei Catholicæ, ſine qua nemo poteſt placere Deo ad Heb 11. In quem finem quia eadē fides maxime labefactatur per hæreſim, prior pars primæ clauſulæ ex dictis viginti, decernit excommunicationem in hæreticos & alios qui aliquo modo ipſis in cauſa hæreſis participāt, ſicut inferius ſuo loco videbitur. Secunda cauſa eſt, vt ſancta fidelium ſocietas ſine offēſione ſeruetur, nēpe vt fideles inter ſe alter alteri offenſionis cauſam minimè præbeant, ſed vinculo charitatis coniuncti, ſic vitæ præſentis quiete gaudeant, vt futura quoque

beatitudine

beatitudine perfruantur. Offendi verò poteſt ſaocta fidelium ſocietas primò in ordine ad bona temporalia:tum aliis rationibus, tum maxime iis ob quas dicemus pœnam excommunicationis imponi in 3. 4. 5. & 7. clauſula: deinde in ordioe ad perſonas Eccleſiaſticas, vt cootingit præcipuè, cùm committuntor ea pro qoibus decernitur excommunicatio in clauſula 14.15.16.17.18.19. Tertia cauſa, vt ſeruetur vnio fidelium cum Chriſto, & ipſius in terris Vicario, tanquam membrorum cum capite: cuius vnionis qui particeps non eſt, nec eſſe poteſt illius ſpiritalis vitæ, quæ ad beatam ducit. Violatur verò talis voio pluribus modis, & maximè iis quibus violatores excommunicationi ſubiiciuntur ſub finem primæ clauſulæ, & in 2.6.8.9.10.11.12.13.17. ſeqoentibus.

CAPVT XIV.

De prima excommunicatione lata in hæreticos cuiuſcumque ſectæ: ac eorundem credentes, receptatores, fautores, libros legentes, tenentes aut imprimentes atque ſchiſmaticos, his verbis.

1. EXcommunicamus & anathematizamus ex parte Dei omnipotentis, Patris & Filij & Spiritusſaocti, authoritate quoque Beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, ac ooſtra: quoſcumque Huſſitas Vvicleffitas, Lutheranos, Zuinglianos, Caluiniſtas, Vgonottos Anabaptiſtas, Trinitarios, & à Chriſtiana fide Apoſtatas, ae omnes & ſingulos alios hæreticos, quocumque nomine cenſeantur, & cuiuſcumque ſectæ exiſtant, ac eorum credentes, receptatores, fautores, & generaliter quoſlibet illorum defenſores, ae corumdem libros hæreſim continentes, vel de religione tractantes, ſine authoritate noſtra, & Sedis Apoſtolicæ ſcienter legentes, aut retinentes, imprimentes, ſeu quomodolibet defendentes, ex quauis cauſa publicè vel occultè, quouis ingenio vel colore: nec noo ſchiſmaticos, & eos qui ſe à noſtra & à Romani Pontificis pro tempore exiſtentis, obedientia pertinaciter ſubtrahunt, vel recedunt.

SVMMARIVM.

233 *In quas perſonas feratur prima excommunicatio Bulla Cœna Domini.*
234 *Requiſita ad eamdem excommunicationem incurrendam ob hæreſim.*
235 *Baptizatum eſſe, requiritur.*
236 *Item habere in mente errorem contra fidem.*
237 *Quòd ſufficiat ſalem habere propriâ exiſtimatione, & quando ſufficiat in fide dubitare.*
238 *Requiritur pertinaciam habere in voluntate.*
239 *Adhuc requiritur externum ſignum interioris hæreſis: quod commune, aut etiam incompletum eſſe, ſufficere poteſt.*
240 *Aliqua etiam omiſſio poteſt ſufficere: itémque dictum aut factum per iocum.*
241 *Confiteri de mentali hæreſi: aut ſuper ea petere conſilium, non eſt ſufficiens ſignum ad incurrendam hanc excommunicationem.*
242 *Credentes hæreticorum ſunt in duplici genere; & qui in hanc excommunicationem incurrant.*
243 *De quibuſdam eorum, quoad hanc excommunicationem, perinde iudicandum eſt, ac de hæreticis; de aliis verò nonnullis, ſicut de fautoribus hæreticorum.*
244 *Qui ſint intelligendi per receptatores hæreticorum, quibus propoſita excommunicatio imponitur.*
245 *Quando ab ea excuſentur, qui recipiunt hæreticum quæſitum ad pœnam pro ſua hæreſi luendam.*
246 *Fautores hæreticorum incurrentes in hanc excommunicationem: ac primo ij qui omiſſione.*
247 *Deinde ij qui commiſſione.*
248 *Qui defenſores hæreticorum in eamdem excommunicationem incurrant.*
249 *In legentes libros hæreticorum duplex lata eſt excommunicatio, & quæ ad quamque earum incurrendam requirantur.*
250 *Quædam edita ab hæreticis, legi permiſſa.*
251 *Quando audiendo legi librum hæretici, incurratur excommunicatio.*
252 *Quid ſit ſentiendum de recitantibus memoriter ea quæ retinent ex lectione librorum hæreticorum.*
253 *Legentes in libris Catholicorum, eis inſerta ex libris hæreticorum, non incurrunt in excommunicationem.*
254 *Excuſant ab eadem in hac materia*, vt & in aliis, *tum ignorantia, tum paruitas rei.*
255 *Quis dare poſſit facultatem legendi libros prohibitos.*
256 *Retinentes libros hæreticorum, quo modo incurrant in excommunicationem.*
257 *Quomodo ſiue imprimentes, ſiue defendentes eoſdem libros, incurrant.*
258 *Quis propriè ſchiſmaticus eſſe cenſeatur.*
259 *Affectus & effectus ex quibus poteſt quis ſchiſmaticus propriè cenſeri.*
260 *Indebitus modus coniungendi ſe Romanæ Eccleſiæ: ex quo poteſt quoque cenſeri quis ſchiſmaticus.*
261 *Tres modi quibus poteſt quis ſubtrahere ſe ab obedientia Papæ.*

PRIMA excommunicatio fertur in prima clauſula, contra perſonas decem generum; ex quibus quinque conſtituuntur in ordine ad hæreſim: nempe omnes hæretici, quocumque nomine cenſeantur, & cuiuſcumque ſectæ exiſtant: deinde eorumdem credentes: tertiò receptatores: quartò fautores: quintò quilibet defenſores illorum. *Nu. 233.*

Quatuor verò in ordine ad libros hæreticorum, neu pe eos ſcienter legentes, deinde, retinentes. Tertiò imprimentes. Quartò quomodolibet defendentes ex quauis cauſa; publicè vel occultè, quouis ingenio vel colore. Vnum demum in ordine ad ſubtractionem ab obedientia Summi Pontificis; nempe ſchiſmatici: qui rebellant eidem Pootifici, nolentes admittere ipſum caput eſſe Eccleſiæ. De quibus ſigillatim dicendum eſt, ſi prius obiter moouerimus, quod de hæreticis dictum eſt, quocumque nomine cenſeantur, non eſſe referendum ad propria nomina ipſorum; quaſi quilibet hæreticus ſit per hanc ſententiam nominatim excommunicatus: non enim excommunicatur quis nominatim, niſi expreſſu proprio ipſius nomine; vel certè ſic ſuis circunſtantiis deſcripto, vt ipſius perſona certò deſignetur, *ſicut iam alibi expoſuimus*; ſed eſſe referendum ad ſectarum nomina, quorum nonnulla exprimuntur in eadem clauſula, vt Lutheranorum, Caluiniſtarum, &c. Id quod ſatis iodicant verba quæ ſubiiciuntur, *cuiuſcumque ſectæ exiſtant*: ſicut & per eadem verba, non excludi ab hac cenſura illos hæreticos, qui nulli ſectæ ſe addicunt, nulliúſqoe nomen vſurpant, indicatur illis aliis verbis præcedentibus, *omnes & ſingulos hæreticos.*

De hæreticis in quos primò hæc excommunicatio fertur.

SECTIO PRIMA.

EXcommunicatio in hæreticos lata frequens eſt in iure Canonico:nempe in cap. Acatius, & in cap.Audiuimus 24.quæſt.1.ac in cap.Sicut 1.& in cap.Ad abolendam & in cap.Excommunicamus 1. & 2.De hæreticis,& in cap.Nouerit De ſenten. excommunic. Quod autem hîc à nobis explicandum occorrit, eſt,quidnam reqoiratur vt aliquis propriè cenſeri poſſit hæreticus qui excommunicatione iſta irretiatur.

Nu.234. Requiritur ergo primò,vt ſit Chriſtianus: ſecundò,vt habeat in mente errorem: tertiò,vt in voluntate pertinaciam,quæ in hæreſi eſt vt formale: ſicut error eſt vt materiale:quartò, vt errorem illum pertinacem,externo ſigno prodiderit. Et ita, cenſuram hanc is non incurrit,qui vel hæreſim animo conceptam,nullo externo ſigno prodidit: vel ſi externum hæreſeos ſignum dedit;nullatenus in animo hæreticus fuit. Quæ doctrina eſt Sylueſtri *excommun. 7.n.3.* & Alphonſi à Caſtro *lib. 2. De iuſta hæreticorum punitione cap.*8.& Nauar.in Enchir.*cap. 11.num.25.*

Nu.235. Primò autem requiri vt ſit Chriſtianus,id eſt,homo qui baptiſmi ſuſceptione fidem Chriſti profeſſus ſit, patet:quia hæreſis includit negationem fidei, in eo qui illam profeſſus eſt,vnde dicitur diſceſſus à fide iuxta illud prioris ad Timoth.4.In nouiſſimis temporibus diſcedẽt quidam à fide]Neque alius niſi is qui baptiſmo initiatus eſt excommunicari poteſt, vt in præced.cap.octauo,num.135.oſtenſum eſt. Quare non modo catechumenus,de quo dictum eſt ibidẽ:ſed neque is qui baptizatus eſt baptiſmo inualido, quãtumcumque multos habeat errores contra fidem & eos pertinaciter tueatur, incurrit in hanc excommunicationem:quia nunquam verè profeſſus eſt fidem Chriſti ſuſceptione baptiſmi: vt pote qui non eſt verè baptizatus.

Si quæras, An is qui baptizatus eſt in hæreſi, in hanc excommunicationem incurrat? Reſpondetur diſtinctione: nam ſi bona fide imbibiſſet hæreſim, putans eſſe veram doctrinam Eccleſiæ Chriſtianæ; ignorantia ipſum tamdiu excuſat ab excommunicatione,quandiu illam non veram doctrinam eſſe propterea ignorat, quòd nihil ea de re audiuerit, vel ſi audiuerit,non potuit habere à quo inſtrueretur: ſic enim cenſetur ignorare inuincibiliter. Sin autem audito rumore de errore ſuo, nolit inquirere veritatem, vel certe in inquirendo ſit notabiliter negligens,perſeuerando in eodem errore tanto temporis ſpatio,quanto conſultis viris doctis & piis, de veritate inſtrui potuit: incurrit in hanc excommunicationem:quia ceſſat ſupradicta excuſatio.

Nu.236. Secundò requiri, vt habeat errorem in mente patet: quia hæreſis eſt ſpecies infidelitatis: infidelitas vero error eſt in mente,ex eo ſic dictus, quòd in ipſa mente rectitudinem fidei non patiatur ſecum: ſed eam,ſi adfuerit,tollat. Vnde ſequitur, eum qui non habet errorem in mente,*cum non ſit hæreticus*,non incurrere in hanc excommunicationem. Licet igitur quis conſentiat in externum opus infidelitatis: vt accidit ei qui exterius adorat dæmonem, genu flectendo, & adolendo ei thus, vel facit cum eo conuentiones & pacta: ſi fidem integram in mente retineat, nihil ſentiendo de dæmone & ipſius dignitate vel poteſtate,quod Chriſtianæ doctrinæ aduerſetur; ſicut non eſt hæreticus,*vt ex profeſſo docet D.Anton.2. par.tit.12.cap.5.§.1.* ita nec incurrit in hanc excommunicationem. Idem eſſe iudicandum vult Tabienſis in verbo Apoſtaſia num.6. de iis qui interius ſunt Chriſtiani, id eſt,qui in mente fidem retinent integram:ſed propter timorem, vel aliam cauſam faciũt exterius aliquem actum infidelitatis: v.g.*quod exemplum ille habet in verbo hæreticus.num.3.* qui oſculantur ſepulchrum Mahometis,vel aliquid aliud faciunt ad venerationem ipſius, more infidelium; ſi non ſentiunt id interius, quod facto exterius ſignificant. Quamuis enim mortaliter peccent, non ſunt tamen hæretici; nec ideo in hanc excommunicationem incurrunt.

Nu.237. Cæterùm is error de quo hîc agitur, comprehendit non tantùm eum, qui eſt contra illa quæ in ſacris literis aut in Symbolo Apoſtolorum expreſſa habentur: ſed eum etiam, qui eſt contra aliquid de iis quæ à Summis Pontificibus & Conciliis generalibus de fide eſſe determinata ſunt: aut per traditionem Apoſtolicam ad nos vſque peruenerunt. Immo qui eſt contra illa, quæ iſtiuſmodi eſſe putantur, etiamſi non ſunt. Itaut erret iſto erroris genere, non modo ille qui ſacræ Scripturæ aut determinationi Eccleſiæ, ſed etiam qui ei quod ſacram Scripturam, aut Eccleſiæ determinationem eſſe putat, deliberatè diſſentit. Nam nec cum tali errore conſiſtere poteſt fides, qua creditur aliquid ſub ea tantùm ratione; quòd ab Eccleſia proponatur reuelatum eſſe à Deo.

Quinetiam comprehendit dubitationem, in qua deliberatè quis aſſenſum cohibet à rebus fidei, quantumuis non diſſentiat poſitiuè,hoc eſt,illas minimè neget, immo malit mori quàm negare. Ratio eſt: quia talis dubitatio tollit quoque fidem, cùm huius eſſentialem firmitatem nequeat ſecum pati: ideoque efficiat infidelem iuxta illud in cap.1.De hæreticis Dubius in fide infidelis eſt.]Quæ infidelitas cùm non ſit pura, *qualis eſt tantummodo in eo qui nunquam fidem ſuſcepit*,nec item apoſtaſia,*qualis eſt in eo qui nihil retinet eorum quæ ad Chriſtianam doctrinam pertinent*: debet eſſe hæreſis. Vnde fit,vt propter illam excommunicatio iſta incurratur. Quinimo ſi apoſtaſia eſſet,incurreretur:quia cùm apoſtata ab hæretico non differat, niſi ſecundum magis & minus, *nẽpe quòd ille ſit perfectus & conſummatus hæreticus; & hic imperfectus & inchoatus apoſtata*: non eſt dubitãdum, quin ſub hac ſententia comprehenderentur apoſtatæ, etiamſi in ſententia non exprimerentur ſpeciatim; ſicut exprimuntur maioris perſpicuitatis gratiâ.

Dixi, *deliberatè cohibet*,ad excludendum eum qui dubitaret ex motu primo infidelitatis: vt vſu venire poteſt, cùm quis diſputans contra hæreticum, audit aliquam rationem contra fidem,quæ facit ipſum ſtatim titubare; aut cùm oppreſſus ſtimulis carnis, ſtatim hæſitat, an verum ſit ſimplicem fornicationem eſſe peccatum mortale; & ſic de ſimilibus. Item eum qui dubitaret, ſine vlla aduertentia,& ſtatim ac perfectè deliberans redit ad ſe; veritati aſſentitur firmiter: ſicut enim talis non eſt hæreticus, ita nec in hãc ſententiam incurrit.

Nu.238. Tertiò, requiri vt pertinaciam habeat in voluntate,patet:quia ſicut aſſenſus fidei pendet ex pia voluntatis affectione;ſic diſſenſus hæreſeos illi contrarius, pendet ex praua voluntatis affectione, adeout diſſentiens ab aliqua veritate fidei abſque praua voluntatis affectione(vt vſu uenit illi;qui bona fide putat talequid credendo,ſe non errare,paratúſque corrigi,ſubmittit in omnibus iudicium ſuum iudicio Eccleſiæ)non ſit hæreticus:ille verò ſit hæreticus. & per conſequens excommunicationem hanc incurrat;qui alicui propoſitioni etiam veræ, aſſentitur ex praua voluntatis affectione: nempe cùm putet eam eſſe contra determinationem Eccleſiæ Romanæ, vult nihilominus illam tenere; aut certè ſic ab illa diſſen-

diſſentit; vt etiamſi Eccleſia Romana contra ſentiendum ſtatueret, vellet tamen adhuc illam tenere, nec eſt paratus ſe conformare eiuſdem Romanæ Eccleſiæ definitioni. Huiuſmodi autem prauam affectionem, hic vocamus pertinaciam requiſitam, vt quis tanquam hæreticus in excommunicationem iſtam incurrat.

Nu.239. Poſtremò requirit, vt externo ſigno interiorem hæreſim prodiderit, patet ex iis quæ diximus in præcedenti cap.9. quæſt.2. quamuis neceſſe non ſit tale ſignum manifeſtum eſſe, prout in ſequen. quæſt. 3. oſtendimus. Hinc autem infertur, quòd cùm ſignorum externorum hæreſeos poſſint duo genera diſtingui: vnum communium, id eſt, quæ alium æquè, ac hæreſeos aſſenſum indicare poſſunt: ſicut ſunt elatio manus, inclinatio capitis & ſimilia: alterum propriorum, quæ ſcilicet per ſe indicant aliquam infidelitatem mentis, prauamque voluntatis affectionem erga id quod Eccleſia de fide tenendum proponit. Infertur, inquam, quodcumque ex illis ab interiori hæreſi procedens, ſatis eſſe ad incurrẽdam hanc excommunicationem. Etſi enim de ſignis communibus videri poſſit aliter ſentiendum; non tamen ita eſt, quia quòd actus exterior ex hæreſi procedens, ſit communis (quod eſt poſſe ex alia interiore affectione perinde prouenire, atque ex hæreſi) impedire poteſt quidem quominus hæreſis ipſa exterius cognoſcatur ab aliis; non tamen impedit, quominus ea per accidens ſit externum peccatum, pro quo excommunicatio ferri poſſit: ſicut & quòd profectio Religioſi ad aulam Principis, procedere poſſit ex alia intentione, quàm inferendi aliquod damnum ſuis Prælatis; minimè impedit quominus Religioſus tali intentione adiens, excommunicetur per Clemen. primam §. Quia verò De ſtatu Monachorum.

Infertur ſecundò, quòd cùm actus exterior proueniens, ſeu imperatus ab hæreſi, poſſit eſſe vel completus, id eſt, quo hæreſis plenè, determinatéque ſignificetur: vt cùm quis hæreſim quam animo conceptam habet, diſertis verbis exprimit, aut etiam factis: vt ſi animo perſuaſum habens, nos non teneri ad obſeruationem præceptorum Eccleſiæ, comedat carnes in Quadrageſima. Vel eſſe poſſit incompletus; quo ſcilicet incõpletè & indeterminatè ſignificetur hæreſis: vt eſſe poſſunt hæc verba, *Ita eſt*, & alia huiuſmodi, quæ quis ſuam hæreſim meditans, voce proferat, non facientia orationem perfectam: itemque ſigna eis reſpondentia: vt capite annuere, aut abnuere, attollere manum aut aliud huiuſmodi ab hæreſi proueniens. Infertur, inquam, non modo eum qui actu externo completo: ſed etiam eum, qui incompleto hæreſim ſuam expreſſerit, in hanc excommunicationem incurrere: quoniam hæreſis mentalis expreſſa per talia verba, aut ſigna, cauſa eſt ſufficiens excommunicationis: vt argumento eſt quod Eccleſia excommunicare poſſit omnes qui animo hæretico talia verba protulerint, ſignáve ediderint; ſicut & poteſt excommunicare quemcumque aliquid aliud exterius agentem ex aliqua praua animi affectione, prout ſatis conſtare poteſt ex memoratæ ſecundæ quæſtionis explicatione.

Nu.240. Infertur tertiò, non modo hæreticum qui mente conceptam hæreſim exprimit actu externo; ſed etiam eum qui omiſſione actus externi, incurrere in hanc excommunicationem: præſertim quãdo ipſa omiſſio includit virtute actum externum: vt vſuuenit cùm quis de inuocatione & cultu Sanctorum hæreſim in mente habens: reuerentiam reliquiis, aut imaginibus ipſorum, non exhibet cùm deberet: aut quando omiſſio reddit ſuſpectum de hæreſi: ſicut nunquam intereſſe Miſſæ abſque rationabili excuſatione: aut non communicare in Paſchate, reddit ſuſpectum de hæreſi contra præſentiam corporis Chriſti in Euchariſtia. Certe ob malam affectionem ex qua prouenit omiſſio actus exterioris, poſſe excommunicationem decerni; patet ex Clemen. Multorum. De hæret. §. Verum: vbi excommunicantur Inquiſitores fidei, qui odij, gratiæ, vel amoris, lucri, aut commodi temporalis obtentu; contra iuſtitiam, aut conſcientiam ſuam, omiſerint contra aliquem procedere, vbi fuerat procedendum.

Infertur quartò, eum qui hæreſim quam in mente habet, per iocum exterius exprimit (vt v.g. ſi credens Chriſtum non eſſe in Euchariſtia, dicat ſe nolle adorare Deum qui comedi poteſt à muribus) incurrere in hanc excommunicationem, quia verè prodidit hæreſim actu externo procedente ab ea, & ex rei natura eam exterius declarante. Neque refert, quòd per iocum exprimat: in re enim tam ſeria, quàm eſt fides, iocus non excuſat: cùm non modo non ſit laudabilis; ſed etiam execrabilis ſit. Et quamuis dictum per iocum non faciat fidem apud eum qui audit; verè tamen poteſt exterius enunciare interiorem animi affectionem, *iuxta illud, Ridendo dicere verum quid vetat*: atqueadeo eſſe ſignum externum interioris hæreſeos, ſufficiens ad ſubiiciendum hæreticum huic excommunicationi.

Porro qui Sacramentaliter confitetur de hæreſi, Nu.241.
quam animo conceptam retinet; licet eam exterius verbo prodat reuelétque; non ideo tamen cenſendus eſt incurrere in iſtam excommunicationem: quia talis reuelatio, cùm ſit omnino extra iudicium humanum, relinquit hæreſim ipſam mentalem tam occultam, támq; liberam ab humano iudicio, *& per cõſequens ab excommunicatione*, quàm prius. Adde quòd alioqui melior eſſet non confitentis, quam confitentis conditio; quandoquidem hic excommunicationem incurreret, à qua ille immunis maneret. Adde etiam quòd numquam a ſuo proprio Sacerdote hæreticus pure mentalis poſſet abſolui, ſi quidem per ipſam confeſſionem ſe proderet ſufficienter ad incurrendam excommunicat. quæ ſemper eſt Summo Pontifici reſeruata. Quinimo probabile admodum eſt, neque eum qui ſuam hæreſim, ad habendum ſuper ea conſilium, manifeſtat alteri, incurrere in hanc excommunicationem. Quia præſumendum non eſt Eccleſiam actum bonum, & animæ valde ſalutarem, *qualis eſt petitio conſilij ad emergendum ab hæreſi*, ſubiicere tantæ pœnæ: præſertim cùm eius generis petitio non ſit de ſe ſignum hæreſeos: hæc enim includit in ſua ratione pertinaciam, & illa indicat animum non omnino pertinacem paratúmque dirigi. Adde quòd alioqui hæreticus mentalis terrore tantæ pœnæ à qua per neminem niſi per Summum Pontificem poſſet liberari, reuocaretur à tali petitione conſilij: quo tamen nullum eſt medium humanum accommodatius ad reuocandum ipſum ab errore, ſicque præſens excommunicatio ad hæreſeos extirpationem inſtituta, aliquatenus eamdem impediret.

De credentibus, receptatoribus, fautoribus, & defenſoribus hæreticorum, in quos hæc excommunicatio fertur.

Sectio Secunda.

Hi omnes excommunicati ſunt quoque à iure: credentes quidem hæreticorum in cap. Excommunicamus 1. De hæreticis: fautores verò, tum ibidem, tum in cap. Nouerit De ſenten. excommunicationis: receptatores demum & defenſores, tum in iiſdem locis, tum in cap. Sicut ait, De hæreticis.

De credentibus hæreticorum.

Nu.242. PОrro credentes hæreticorum(inquit Panorm. ad memoratum cap. Excommunicamus 1. & poſt eum Tabienſis in verbo Excommunicatio quinto (*ille nu.12.& hic caſu 4.§.11.*)dupliciter dicũtur: vno modo illi, qui nullum quidem errorem habent explicitè,ſed tamen implicitè aſſentiuntur pertinaciter erroribus aliquorum hæreticorum: ſiue vnius ſiue plurium,credentes vera eſſe quæ ipſi docent:nempe (ex Sylu.in verbo *Hæreſis 1.num.*10.)ad eum modum, quo quidam ruſtici,nullum ex articulis fidei credentes explicitè, credunt implicitè quidquid Romana credit Eccleſia.Secundo modo illi, qui credunt hæreticos eſſe viros bonos, eiſque fauent: & quamuis non credant erroribus ipſorum,exhibent tamen aliqua exteriora ſigna, propter quæ videantur credere eis,vt ſunt eoi, ex Tabienſi, illis qui ſæpe adeunt & viſitant hæreticos, & conciones ipſorum nonnunquam audiunt,literas eorum hinc inde ferunt,ducatum eis in itinere præbent, aliaque ſimilia faciunt ſcienter:ex quibus non conuincitur quidem apertè: quòd credant ipſorum erroribus; ſuſpicio tamen non leuis generatur.

Prioris autem generis credẽtes hæreticorum ponũtur & ipſi in numero hæreticorum; iuxta cap.Excõmunicamus 2.De hæreticis: cuius verba ſub finẽ ſunt hæc:Credentes autem eorum(intellige hæreticorum) erroribus, hæreticos ſimiliter iudicamus. Quod etiam ratio oſtendit:quia ſicut is qui ſuſcepto baptiſmo implicitè credit omnibus quæ tanquam de fide tenet Romana Eccleſia, eſt verè Chatholicus, quia elicit actum poſitiuum credendi in confuſo omnibus articulis fidei,ſique aliquis eorum in particulari proponeretur illi, tanquam aliquid quod Romana Eccleſia tenet eſſe de fide, ſtatim aſſentiretur: ita etiam ille qui implicitè credit iis omnibus, quæ tenet aliquis hæreticus, ipſe quoque pari ratione eſt hæreticus.Vnde Nauar.in Enchir.*cap.27. num.56.* ait tales in hoc canone contineri ſub nomine hæreticorum, tantũmque in eodem illos exprimi ad declarationem:adeóque ſi omitterentur, *ſicut omittebãtur in Bulla Pij V.* dicendi nihilominus eſſent in hanc excommunicationem incurrere.Credentes verò poſterioris generis, non ſunt hæretici;quia non intendunt approbare hæreticorum doctrinam, immo putant illam eſſe falſam: & quoties illis in particulari aliquis articulus ex hæreticorum doctrina proponeretur, diſſentirent apertè: alioqui enim iam non eſſent credentes huius,ſed prioris generis.

Nu.243. Cæterùm ſicut hæreſis purè mentalis, quamuis explicitè aſſentitur alicui errori:ita & illa, quâ quis implicitè aſſentitur omnibus erroribus alicuius ſectæ,non eſt ſufficiens ad incurrendam hanc excommunicationem,niſi aliquo ſigno, id eſt,verbo,geſtu, vel opere externo ea exprimatur. *De quo ſigno quale debeat eſſe ex præced.ſect.intelligitur.* Deinde quamuis legum pœnæ non ſint interpretatione dilatãdæ, ſed potius reſtringendæ iuxta regulam 49.iuris in ſexto;ideoque videatur non extendendam hanc excommunicationem ad credentes ſecundi generis: ſed de ſolis primi generis intelligendam eſſe ſicut loco cit.intellexit Nauar.Attamen neque hi ſunt ab ea immunes omnino,cùm plerunque accipiant conditionem,induántque rationem fautorum hæreticorum;inter quos *iuxta Nauar.ibidem*,ponendi ſunt illi qui ſcientes aliquem eſſe hæreticum, fauorem ei exhibent puta mittendo munera,aſſociando, &c. abſque aliqua circunſtantia,quæ poſſit illos excuſare in foro exteriori,ne præſumantur hæreſi fauere:cuiuſmodi circunſtantiæ poſſunt eſſe timoris, cognationis, neceſſitatis, vel vtilitatis in pace aut in bello. Cùm igitur ſecundi generis credentes hæreticorum, nonnunquam taliter hęreticis ipſis fauere contingat,in hanc excommunicationem quoque incurrere continget.

De receptatoribus hæreticorum.

REceptatores hæreticorum (vt iuxta Archid. ad cap.Quicumque De hæret.in ſexto habet Sylu. *in verbo Hæreſis primo,num.10.verſu Receptator*)dicuntur illi qui hæreticum ſcienter recipiunt in terris vel domibus ſuis:ſiue pluries,ſiue ſemel:ſiue occultè,ſiue publicè.Nam vt idẽ,*poſt Angelum in eod.verb.n.23.* argumentatur:etiamſi receptandi verbum Grammaticis ſit frequentatiuum, tamẽ in iure vſus obtinuit, vt in ſignificatione ſui primitiui,hoc eſt,verbi recipiendi vſurpetur:quod illi probant ex lege vlt.ff.De receptatorib. Licet item ſecundùm ius ciuile receptator ſit, qui latenter aliquem recipit & celat, vt conſeruatus euadat manus Iudicis,ff. De receptatorib.leg.1.& ff. De officio præſidis, lege Congruit & Cod De his qui latrones occultarunt lege vlt.Attamen in caſu hæreticorum,*inquit Angelus*,omnis receptio prohibetur,vt deducitur ex cap.Sicut ait,De hæreticis:cùm dicitur Sub anathemate prohibemus ne quis eos in domo,vel in terra ſua tenere,vel fouere,aut negotiationem cum eis exercere præſumat. His enim verbis indicatur,qui debeant intelligi per hæreticorum receptatores,in quos ibidem excommunicatio decernitur:nempe illi abſolute qui vel in domo vel in terra ſua hæreticos ipſos tenent,quantumuis non faciant eo fine, vt manum Iudicis euadant. Nu.244.

Aduerte autem eſſe intelligenda de iis qui hæreticos ſcienter recipiunt:quia illi qui id ignoranter faciunt,excuſantur, vt à peccato,ſic ab hac cenſura: nempe quia neſciunt errores ipſorum,nec vnquam aliquid ſiniſtri de eis audiuerunt, nec ſuſpicati ſunt; ſique ipſos ſcirent tales eſſe,parati eſſent eos prodere ſi quærerentur à miniſtris iuſtitiæ. Sed aduerte etiam,quod ex Caietano adhuc habet Nauarr.*in eodem num.56.*iam dicta intelligi debere de iis,qui hæreticos recipiũt eo reſpectu,quo ſunt hæretici.Nam recipere eo reſpectu,quo ſunt homines, *inquit Nauarrus*,nullo canone prohibitum eſt.Immo eis quatenus tales ſunt,extremè indigentibus ſubuenire tenemur ex cap.Paſce,diſtin 86.Adeoque poteſt quis iiſdem non extremè indigentibus ſubuenire humanitatis reſpectu,iuxta illud D.Auguſtini *relatum 23. quæſt.4.cap.Duo ſunt iſta nomina.*Quia peccator eſt, corripe: quia homo, miſerere.] Et infra:Ita nulli homini claudenda eſt miſericordia, ſicut nulli peccatori impunitas eſt relaxanda.

Cæterùm quoad eos qui recipiunt hæreticos dũ Nu.245. quæruntur vt ob hæreſim puniantur,diſtinctione in hac re vtendum eſt.Si enim tantùm recipiant eos vt hoſpites,ignorando quòd petant hoſpitio excipi ad occultandum ſe,ne in manus Iudicis veniant puniendi ob hæreſim,paratíque eſſent ipſos prodere ſi id ſcirent:non incurrunt in hanc excommunicationem,niſi recipiant eo reſpectu quo ſunt hæretici. Sin autem vt eos conſeruent ne capiantur & puniantur ob hæreſim,exiſtimandum eſt incurrere iuxta paulo ante dicta.

Adde, eſſe quoque probabile, quòd incurrant quamuis non recipiant quidem animo illos conſeruandi,ſed aliqua alia de cauſa,ſciant tamen eos quærere & accipere hoſpitium ipſiua, vt in eo recepti

euadere

euadere poſſint pœnam quæ ob hæreſim illis paratur. Ratio eſt, quia conditio receptatoris hæreticorum in ipſis locum habet, ſicut & in illis, qui exiſtentes in domo in qua latet hæreticus, à miniſtris iuſtitiæ quæſitus ad pœnam inferendam ei ob hæreſim; cooperantur ipſius occultationi: ducendo eum in locum ſecretiorem, includendo in arca, operiendo illum veſtibus, vel aliis ſupellectilibus, ne poſſit inueniri, & conſeruatus euadat.

De fautoribus hæreticorum.

Nu.246. FAutores hæreticorum dicuntur, qui fauore & gratiâ hæreticos defendunt. Quod fieri poteſt duobus modis vt ex Archid. tradunt locis cit. Sylo. & Angelus: *ille verſu fau ores, & hic nu.*24. nempe omiſſione & commiſſione. Nam, *inquiunt illi*, perſonæ quæ publica authoritate funguntur, ex ſola omiſſione dicuntur hæreticorum fautores: utputa ſi ab Eccleſia de hæreſi damnatos non fugent, vel non puniant: prout tenentur ex præcepto expreſſo capituli Ad abolendam §. *Statuimus: & cap. Excommunicamus* t. §. *Moneantur De hæreticis*: Et ratio eſt: quia qui poteſt obuiare, & perturbare peruerſos, & non facit: nihil eſt aliud quam fauere impietati eorum vt habetur 23. quæſt. 3. cap. Qui poteſt.

Pari ratione Prælati Eccleſiarum qui non faciunt carceres ad tutam cuſtodiam hæreticorum, vel alia ſimilia ad officium ipſorum ſpectantia, propterea quod volunt eis indulgere, cenſentur fautores hæreticorum. Neque poſſunt paternæ miſericordiæ prætextu excuſari; quia vt habetur in cap. Qui vitiis 23. quæſt. 5. Qui vitiis nutriendis parcit, & fauet ne contriſtet peccantium voluntatem; tam non eſt miſericors, quàm qui nõ vult cultrum rapere puero, ne audiat plorantem, & non timet ne vulneratum doleat vel extinctum. Quod ſi iidem Prælati ſumptibus parcentes ex paupertate, vel ex aliquo alio impedimento legitimo, talia non faciant; non ſunt cenſendi fautores hæreticorum: quia non ideo omittunt facere, quòd velint hæreticis fauere.

Denique omiſſione eorum quæ quis poteſt & tenetur præſtare ad punitionem hæretici, ipſe conſtituitur hæreticorum fautor: non item omiſſione eorum quæ non poteſt aut non tenetur. Itaque ij qui ex officio, vel iuramento poſſunt & tenentur hæreticos denuntiare, vel accuſare, habentur fautores hæreticorum non denunciando nec accuſando, ſed celãdo, etſi ſint perſonæ priuatæ. Similiter quicumque legitimè examinantur à Iudice, ſuper aliquorum hæreſim; ſi eo modo ſciant quo teſtari & denunciare teneantur (*de quo modo Nauar. in Enchir. cap.* 25. *nu.* 40.) tacendo vel negando ea quæ dicere tenentur, ſunt fautores hæreticorum. Sunt etiam Aduocati qui ſuſcepta prouincia dicendi contra hæreticos, negligenter eam ſuſtinent illorum gratiâ. Sunt item Notarij, qui aliquid minus quàm debent in proceſſu ſcribunt, vt alleuietur crimen. Sunt denique illi qui ratione officij tenentur hæreticos capere, incarcerare, teſtes examinare, &c. omittentes talia facere, maximè cùm in mandatis habent vt faciant. In his enim omnibus cernitur antememorata ratio fautoris hæreticorum.

Nu.247. Commiſſione autem fautores hæreticorum ſunt, vt iidem authores tradunt, qui fauent ipſis, aut verbis aut factis. Verbis autem fauent qui cauſam ipſorum excuſant, vel mendaciis colorant, vel pollicitationibus, aut alia ratione ſuadent Iudici, aliiſve iuſtitiæ miniſtris, vt acta contra illos diſſimulent, aut falſificent. Item qui falſum teſtimonium pro eis ferunt, vel reuelant illis accuſatores ſeu denunciatores ac teſtes; vt deponant ſe habere illos ſuſpectos; aut dant illis conſilium ad euadendum; aut querantur ipſos iniuſte damnatos; quos tamen conſtat de ſuo crimine eſſe conuictos: aut quid aliud ſimile de induſtria (*alia ratio eſt, vt monent Angelus & Sylu. ſi per lubricum linguæ*) dixerint quo ſimplices ad ipſorum hæreticorum amorem prouocent, & deuotionem quam erga Eccleſiam Catholicam habent diminuant.

Factis autem fauent, qui eos liberant, vel certè ea per quæ liberari poſſint ſuppeditant, vt arma, funes, inſtrumenta, quibus effringant carceres, vel ſe per feneſtras demittant vel occidant cuſtodes. Immo *vt Nauarr. addit in citato num.* 56. qui ſcientes ipſos eſſe hæreticos, quoduis genus fauoris illis exhibent, abſque aliqua circumſtantia exteriori timoris aut cognationis, aut alterius neceſſitatis quæ ipſos excuſare poſſit, ne fautores hæreticorum eſſe conuincantur.

De defenſoribus hæreticorum.

DEfenſores hæreticorum, *vt conſequenter in locis citatis poſt Archid. notant Sylu. & Angelus* ſunt in duplici differentia. Quidam enim ſunt qui defendunt hæreticorum errores: qui quoniam magiſtri ſunt erroris, non modo hæretici, ſed etiam hæreſiarchæ habendi ſunt, *iuxta cap. Qui aliorum 24. quæſt.* 3. Quidam verò ſunt, qui non defendunt errores, ſed perſonas hæreticorum. Et generaliter quidem tales dicuntur, quotquot quocumque modo defendunt eiuſmodi perſonas: itaut eo nomine comprehendantur quoque receptatores & fautores, de quibus iam dictum eſt. Specialiter verò dicuntur qui perſonas hæreticorum defendunt reſiſtendo viribus, vel potentiâ, ne ad manus Iudicis veniant puniendi vel examinandi. Atque ſumi generaliter in hac Bulla Cœnæ Domini hæreticorum defenſores, etiamſi in ea ſit expreſſa mentio receptatorum, & fautorum, patet ex his illius verbis: Receptatores, fautores & generaliter quoſlibet eorum defenſores. Nu.248.

Porro iſta, ſicut & illa quæ antè dicta ſunt de hæreticorum receptatoribus & fautoribus ſpecialiter, debent intelligi, *vt poſt Caiet. notat Nauarr. in Enchir. cap.* 27. *num.* 56. de iis qui hæreticos defendunt quatenus hæreticos. Si quæras, an omnis qui ſic defendit hæreticos incurrat in hanc excommunicationem. Reſpondetur, quamuis poſt Cardinalem ad Clemen. 1. De pœnis, Angelus & Syl. locis citatis, verè dicant, ſi quis defendat hæreticum ne lædatur ab homine priuato, non incurrere; nec item ſi in iudicio patrocinetur ei nondum conuicto de hæreſi, credendo bona fide ipſum iuſtam habere cauſam (*ſecus eſſet ſi contra ſuam conſcientiam patrocinaretur, vt iidem authores monent*) etiamſi appareat poſtea, quòd cauſa non ſit iuſta; nec denique ſi illi extreme indigenti miniſtret ad victum & ſuſtentationem neceſſaria, ne ipſe ex egeſtate moriatur: nihilominus tamen, ſi talia præſtentur hæretico quia hæreticus eſt, videri incurrere: quia talis defenſio ex intentione quâ fit, & quâ mala eſt, verè defenſio eſt hæretici, vt hæreticus eſt.

De legentibus libros hæreticorum.

SECTIO III.

DVplex habetur excommunicatio lata in legentes huiuſmodi libros; altera in Indice librorum prohibitorum à Pio 4. lata his verbis: Iis quidem qui hæreticorum libros, vel cuiuſuis authoris ſcripta propter hæreſim, vel falſi dogmatis ſuſpicionem dã- Nu.249.

nata atque prohibita, legerit, habuerítve: ipſo iure in excommunicationis pœnam incidat. Altera in hoc primo canone Bullæ Cœnæ Domini his verbis: Ac eorumdem, *hæreticorum intellige*, libros hæreſim continentes, vel de religione tractantes: ſine authoritate noſtra & Sedis Apoſtolicæ ſcienter legentes. Quibus indicantur tres conditiones requiſitæ ad incurrendam hanc Bullæ excommunicationem, Prima ex parte legentis, vt ſcienter legat. Secunda, ex parte authoris libri, vt ſit hæreticus. Tertia ex parte ipſius libri, vt vel contineat hæreſim vel tractet de religione. Intellige autem de continente hæreſim, tractando eam ex profeſſo: vt excludantur ij libri quorum argumentum eſt indifferens quidem, ſed obiter in eis paucæ quædam hæreſes ponuntur; quandoquidem ex ſecunda memorati Indicis regula examinationem horum, *& per conſequens lectionem*, Epiſcopi, & Inquiſitores fidei committere poſſunt Theologis. Liber verò continens hæreſim, de quo Bulla hæc loquitur, non niſi authoritate Papæ poteſt ſcienter legi; vt patet ex verbis ante propoſitis.

Iam vna ex iiſdem conditionibus deficiente, non incurritur iſtiuſmodi excommunicatio; vt v. g. ſi liber hæreſim quidem contineat, & ſcienter legatur, ſed author non ſit hæreticus, & ita de cæteris. Vnde multo facilius, quam iſta (ſicut & facilius tollitur, cùm non ſit reſeruata) incurritur excommunicatio Indicis librorum prohibitorum: ſiquidem ad eam incurrendam, *vt patet ex ante propoſitis verbis*, ſatis eſt vt liber qui legitur ſit damnatus, & prohibitus propter hæreſim, vel falſi dogmatis ſuſpicionem, etiamſi author non ſit hæreticus: aut certè, vt author hæreticus ſit, etiamſi liber hæreſim, falsúmve dogma minimè contineat; atque de rebus tantum indifferentibus tractet.

Quod aduerte intelligendum eſſe, iuxta ſecundam regulam prædicti Indicis, de hæretico hæreſiarcha, qui poſt annum Domini 1515. hæreſim inuenit, aut ſuſcitauit, aut hæreticorum caput ac dux eſt, vel fuit: talium enim hæreticorum libri cuiuſcumque nominis, tituli, aut argumenti exiſtant, prohibentur omnino in eadem regula. Non eſt verò intelligendum de aliis hæreticis: quia ipſorum libri quidem, qui de religione ex profeſſo tractant, damnantur omnino: ſed qui de religione non tractant, à Theologis Catholicis iuſſu Epiſcoporum aut Inquiſitorum examinati probatíque, permittuntur: vt &, *ex ſequenti regula tertia*, verſiones ſcriptorum Eccleſiaſticorum, editæ à damnatis authoribus: dummodo nihil contra ſanam doctrinam contineant; itémque, *ex regula* 8. libri quorum principale argumentum bonum eſt: ſed in iis obiter aliqua inſerta ſunt, quæ ad hæreſim, ſeu impietatem; diuinationem ſeu ſuperſtitionem ſpectant: cùm à Catholicis Theologis fuerint purgati Inquiſitoris generalis authoritate.

Nu.250. Aduerte autem in talium librorum prohibitorum numero, non videri ponendos illos, qui, vt habet regula 5. eiuſdem Indicis, hæreticorum authorum operâ interdum prodeunt. in quibus nulla aut pauca de ſuo apponunt: ſed aliorum dicta colligunt: cuiuſmodi ſunt lexica, concordantiæ, apophthegmata, ſimilitudines, indices, & eiuſmodi: quia hæretici ipſi non ſunt propriè talium authores, ſed ſolùm compilatores: quandoquidem doctrina contenta in illis, eſt *ex hypotheſi*, hominum non hæreticorum. Et quamuis hæretici poſſint in ea re dici authores operis & laboris; non tamen doctrinæ, & librorum. Quæ cauſa eſſe poteſt cur non dicantur libri hæreticorum (ſicut illi de quibus in 2. reg. eiuſdem Indicis) ſed libri qui hæreticorum authorum operâ interdum prodeunt. Hos igitur legēdo non incurritur excommunicatio. Nec eſt quod quis dicat incurri alio nomine: nempe quòd ſint libri damnati & prohibiti propter hæreſim aut falſi dogmatis ſuſpicionem: quæ altera cauſa eſt incurrendæ excommunicationis latæ à Pio 4. Nam id quod in eadem regula 5. dicitur, *Si quæ habeant admixta quæ expurgatione indigeant; illis Epiſcopi & Inquiſitoris, vna cum Theologorum Catholicorum conſilio ſublatis, aut emendatis, permitti*. Id inquam non habet formam damnationis, ſed potius approbationis eorum, quæ in illis expurgatione non indigent. Quod tamen caue ſic accipere, vt putes ante expurgationem licitam eſſe eorum lectionem. Nam antedicta regula non permittit illam, niſi ſublatis & emendatis iis, quæ expurgatione indigent: neque vlla ſcripta cuiuſcumque generis ſint, quæ iuxta regulas dicti Indicis improbantur: (ſiue vt hæretica, ſiue vt de hæretica prauitate ſuſpecta, ſiue vt pietati, & morum honeſtati inutilia, aut aliqua ſaltem correctione indigentia) licitum eſſe legere; patet ex bulla ipſius Pij Quarti eidem Indici præfixa, quæ talem lectionem diſertis verbis prohibet.

Solutio aliquot dubiorum.

HIC OCCVRRVNT aliquot dubia. Primum eſt, an Nu.251.
audiendo legi libros hæreticorum, perinde ac legendo, incurrantur dictæ excommunicationes Bullæ Cœnæ Domini, & Indicis librorum prohibitorum. Cui occurritur diſtinctione. Si enim quis ita audiat vt nullo modo dici poſſit legere, prout accidit cùm ad legendum non inducit alium conſilio, pretio, præcepto, aut alia aliqua huiuſmodi ratione, nec ille alius authoritate intuitúque ipſius legit: ſed ſolùm præſtet ſimpliciter attentionem alio legente; licet audiendo peccet plerumque mortaliter, dum exponit periculo fidem ſuam & quodammodo conſentit legenti: non incurrit tamen in memoratas excommunicationes: quia feruntur tantùm contra legentes nulla penitus facta mentione eorum qui audiunt: vnde non ſunt ad hos extendendæ, cum audire & legere ſint actiones valde diuerſæ: nec extendenda ſit excommunicatio ad aliam actionem quàm ad eam propter quam decernitur: vt habitum eſt in præcedenti num. 214. Si verò quis audiat alium, quem ad legendum inducit ſuis precibus, aut conſilio, aut pretio & pollicitationibus, aut mandato, & authoritate ſua: non modo peccat audiendo, ſed etiam in excommunicationem incurrit. Nam ea ratione dici poteſt legere, quia conuenit principaliter ad lectionem; in ea exercenda vtens alio, tanquam inſtrumento. Et certè ſi non incurreret, facilè talis cenſura fieret inanis, quia pauci admodum ſunt qui non poſſint habere aliquem ſeu famulum, ſeu filium ſeu nepotem, ſeu amicum per quem ei legantur tales libri, vnde tam facilè inducetur in opiniones alienas à fide catholica, quàm ſi per ſe legeret: ſicque memorata cenſura fruſtraretur ſuo fine: qui eſt amoliri à Catholicis periculum aberrandi à veritate fidei. Cùm igitur certum ſit, mentem Summi Pontificis eſſe, vt talis cenſura non ſit fruſtra; probabiliter ſanè præſumitur de mente ipſius eſſe, vt ea comprehendat quoque facta, quibus excluſis, vel omnino vel vt plurimum fruſtra eſſet.

SECVNDVM DVBIVM EST. An qui aliquid memo- Nu.252.
riâ retinet de libris hæreticorum: vt v. g. qui ſciunt Catechiſmum Caluini, aut Pſalmos Maroti vel Bezæ; memoriter illud recitando, aut cātillando, incurrant in has excommunicationes. Ad quod reſpondendum eſt non videri incurrere: quia non legunt librum hæreticum. Neque refert, id quod recitant haberi in libro hæretico; quia legere in libris Catholicorum ea quæ ex libris hæreticorum ad verbum referuntur,

referuntur, *vt commodius falſitas ipſorum oſtēdatur*, eſt legere quæ habentur in libris hæreticorum, nec tamen excommunicatio inde incurritur, vt paulò poſt oſtendetur. Oppones, ſi idipſum quod quis memoriter recitat legeret in libro hæretico vnde ſumptum eſt, in excōmunicationem incurreret. At legendo in libro nihil amplius facere videtur, quàm idipſum quod facit memoriter recitando. Reſpondetur cenſeri plus facere hoc nomine, quòd lectio ſit magis libera quàm recitatio quæ fit memoriter: quandoquidem homo communiter ſolet eſſe maximè proclinis ad recitandum illud quod memoriâ retinet. Deinde legendo, memoria integra ſemper renouatur: non item memoriter tantùm recitando, vnde experimur, eorum quæ tantùm memoriter recitamus, nos paulatim obliuiſci.

Cæterùm tales non ſunt immunes à peccato, *ſicut ſunt ab excommunicatione*: peccant enim grauiter, quia talia dicta ipſorum, communiter ſunt blaſphema contra Deum: & diuina: ipſique exponunt ſe graui periculo errandi in fide, cùm occupant ſe in iis quæ illius ſinceritati aduerſantur. Peccant, inquā, grauiter exceptis certis caſibus, in quibus eſt locus excuſationi; vt cùm talis recitatio fit ex aliqua indeliberatione. Sæpe enim contingit, vt abſque vlla, aut ſaltem abſque completa cogitatione & aduertentia, recitemus non pauca eorum quæ memoriâ tenemus, vt integram orationem Dominicam. Item cum quis in bonū finem recitat, vt cupiens ſeruare memoriā eorundem verborum quibus hæretici vtuntur ad confundendos ipſos, & ad veritatem fidei contra ipſorum blaſphemias propugnandum, vbi ſe occaſio obtulerit: & ſi quid eſt aliud huiuſmodi.

Nu. 253. Tertium dubium est: Num ille incurrat in hanc Bullæ excōmunicationem, qui dicta hæreticorū etiam continentia expreſſas hæreſes legit in libris Catholicorum, in quibus ad verbū & ad longum referuntur, vt fit non modò in iis qui contra recentiores hæreticos, ſed etiam in iis qui à Patribus contra antiquiores conſcribuntur, & in Conciliis antiquis quæ de verbo ad verbum referre ſolēt articulos hæreticorum, quos damnant. Cui dubio reſpondet Nauar. in Ench *cap. 27. num. 56. ſub finem*: non incurrere, etiamſi legeret tantùm ad ſciendum dicta & rationes hæreticorum. Ratio eſt, quia non legit vere libros hæreticorum, ſed tantùm libros referentes ſcripto, dicta & rationes hæreticorum: ſicut concionator illa refert verbo: vt tam videatur alienum, quòd excommunicatio incurratur propter illam lectionem, quàm propter hanc auditionem.

Opponet aliquis ad incurrendam excommunicationem Indicis, non requiri vt author libri in quo hæreſes aut falſa dogmata continētur, ſit hæreticus. Reſpondeo id quidem verum eſſe, ſed cùm author non eſt hæreticus, requiri vt liber ſit damnatus propter hæreſim aut falſi dogmatis ſuſpicionem: quod non vſuuenit iis de quibus agimus; ſicut nec antiquis Conciliis in quibus articuli hæreticorū proponuntur, Illos enim Eccleſia non modo non damnat ſed & approbat eorū vſum: quia proponunt hæreſes non quidem aſſerendo, ſed referendo & refellendo. Quæ relatio vtiliſſima eſt, tum toti Eccleſiæ, vt calumniæ hæreticorum, quibus eam onerant, innoteſcant, conſeruetúrque in illa, hæreſum memoria, vt ſi in futurum renouētur, conſtet iam ante fuiſſe damnatas, & à Catholicis doctoribus confutatas: tum etiam perſonis priuatis, maximè iis, quæ inter hæreticos morantur, vt eorundem hæreticorum mendacia, calumnias, & blaſphemias pleniùs intelligant; & ſimul quid ſingulis reſpondere debeant in promptu habeāt, & aduerſus tales fallacias muniti, in fide firmi maneant.

Cùm igitur hæc ita ſint, ſi totus liber hæreticus ad verbum inſereretur libro Catholico per quem refutatur; quod fieri debet conciſim, hoc eſt, ſic vt ſtatim atque propoſita eſt vna ratio, ea refutetur, ne pluriū talium lectione, rudiorum animi imbuantur praua aliqua perſuaſione, is qui illum etiam totum in hoc legeret, non incurreret in excommunicationem, quantumuis incurreret legens eundem per ſe; aut partem ipſius ſufficientem ad conſtituendum peccatum mortale: etiamſi id faceret ad videndū an omnia illius, in ipſo libro catholico eſſēt fideliter relata. Aduerte tamen eam lectionem quam dicimus non inducere excommunicationem, peccatum eſſe mortale, ſi fiat animo imbibendi hæreſim, aut aliter cum probabili periculo in legente, faciendi iacturam aliquam fidei.

Quartum dubium est: An ex quauis lectione librorum hæreticorum incurratur excommunicatio. Nu. 254. Ad quod reſpondendum eſt: cùm excommunicatio non incurratur niſi ob peccatum mortale, vt oſtenſum eſt in præcedentibus, cap. 9. quæſt. 4 quando legendo non peccatur mortaliter, nec incurri excommunicationem. A peccato verò mortali legentem excuſat, tum ignorantia, tum paruitas materiæ: ignorantia quidem, ſi probabiliter ignoret, ſiue librum eſſe damnatum & prohibitum propter hæreſim, aut falſi dogmatis ſuſpicionem, ſiue authorē illius eſſe hæreticum, ſiue in eo hæreſes contineri. Dixi *probabiliter*: quia illum non excuſat ignorantia craſſa aut affectata, qualis eſt in eo qui ingreſſus muſæum miniſtri Caluiniani abſque circūſpectione & delectu, legit in ipſius libris. Paruitas verò materiæ, vt ſi ex curioſitate pauculas lineas eiuſmodi librorum, *ſcienter etiam*, legeret. De qua paruitate non poteſt tradi certa regula, vt nec de paruitate materiæ furti, ex qua ipſum eſt ſolommodo peccatum veniale. Quod autem aliqui definiunt in hoc negotio, tunc poſſe cenſeri paucas lineas, cùm plures non ſunt quàm decem aut duodecim: ita temperandum eſt, vt ſicut in furto paruitas materiæ non excuſat à mortali, quando fuerit cum graui damno proximi; ſic neque in hac re excuſet, ſi habeat adiunctum notabile periculum perdendæ fidei: ad quod declinandum facta eſt talis lectionis prohibitio. Nam ſi quis legat ſex lineas, in quibus contineri putat ſummam & fundamentum doctrinæ hæreticæ, quæ toto libro tractatur, non video cur non tam contraueniat intentioni prohibentis, quàm legendo integrum folium, in cuius lectione non eſt tantum periculi.

Quintum dubium est: Quis dare poſſit facultatem legendi libros prohibitos? Nu. 255. Reſpondendum eſt, facultatem legendi libros qui per Bullam Cœnæ Domini legi prohibentur, poſſe à Summo tantùm Pontifice dari, vt conſtat ex illis verbis eiuſdem Bullæ *Sine authoritate noſtra & Sedis Apoſtolicæ ſcienter legentes*. Legendi verò libros qui prohibentur tantùm per Indicem Concilij Trident. facultatem concedi poſſe ab Epiſcopo & generali Inquiſitore; quia Summus Pontifex illam ſibi non reſeruat; & per eiuſdem Indicis regulas, illi poſſunt viris doctis tales libros dare examinandos & purgandos, & per conſequens legendos. Vbi aduerte quod ſi eam darent viris indoctis, peccarent: niſi forte traderent eis exemplar correctum, iuxta quod corrigerēt aliud ſuum. Immò ſi quis haberet exemplar, de quo ei conſtaret eſſe bene & diligenter correctum: vt ſi eſſet ei ſubſcriptum ab Inquiſitore, poſſet authoritate propria ſecundùm illud, corrigere aliud. In qua tamen correctione facienda, cauere debet à lectione eorum, quæ delere debet; ſi enim legat in quantitate quæ peccatum mortale conſtituere poſſit, in excommunicationem incurret.

Aduerte

Aduerte etiam ex Nauarr. in lib. 5. Conſiliorũ tit. 24. conſil. 15. eum qui licentiam habet ab Epiſcopo legendi aliquem librum prohibitum, poſſe eadem licentia vti extra territorium concedentis, ſicut is qui à Parocho licentiam habet confitendi alteri, poteſt confiteri tam extra, quàm intra parochiam. Aduerte poſtremò, nõ videri quidem huius Canonis excommunicationem incurrere eum qui legerit Bibliorum verſionem factam ab hæretico: cum non niſi extenſione ſit liber hæretici, hæreſim continens, vel de religione tractans (liquidem ſententiam ſolummodo exprimit alio idiomate, etſi nonnunquam peruersè) neque pœnæ ſunt interpretatione extendendæ ex cap. Pœnæ De pœnitent. diſtinct. 1. Excipe, niſi caſus contingeret in quo per omnia eſſet eadem ratio illius verſionis, & librorum hæreticorum, quia tunc idē quoque ius eſſet, *iuxta gloſſam ad cap. 1. de tēporibus ordinationum in ſexto, ad verbum Italiæ.* Alias autem qui talem verſionem legerit, incurret in excommunicationem Indicis. Nam cùm in huius regula tertia, talis lectio ſeuerè prohibeatur, cenſenda eſt damnari vt ſuſpecta de hæreſi, aut falſo dogmate.

De retinentibus, imprimentibus & defendentibus libros hæreticorum.

SECTIO IV.

Nu. 256. De iis qui libros hæreticorum retinent, id eſt, qui ſiue apud ſe, in propriáque domo vel in arca illos habeant, ſiue apud alium cui illos dederint ſuo nomine conſeruandos, eadem annotanda ſunt; diſtinguenda, ac ſtatuenda quæ de legentibus ante annotata, diſtincta, ſtatutáque ſunt; nempe ad incurrendam excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini requiri; tum vt ſcienter retineant; tum vt libri quos retinent hæreſim contineant, vel de religione tractent, tum demum vt author illorum ſit hæreticus. Ad incurrendam verò excommunicationem Indicis (quæ in legentes pariter & in ſeruantes ſtatuitur tũ in Bulla Pij 4. tum ſub finem regulæ decimæ eiuſdē Indicis) requiri vel vt authores librorum ſint hæretici, vel vt libri ſint propter hæreſim aut falſi dogmatis ſuſpicionem damnati.

Aduerte tamen quòd cùm paruitas materiæ, quæ in lectione excuſat à peccato mortali, conſiſtat in paucitate linearum: in ea de qua agimus retentione, illam ſpectari ex paucitate temporis: vt qui modico tempore retinuerit, nimirum per aliquot horas; aut paucos admodum dies: ſicut non peccat mortaliter, ita nec incurrit in excommunicationem. Aduerte quoque in Concil. Trident. ſeſſ. 4. in decreto de editione & vſu ſacrorum librorum, ſtatui vt ſub pœna anathematis & pecuniæ, appoſità in Concil. Later. ſub Leone X. ſeſſ. 10. nulli liceat quoſuis libros de rebus ſacris, ſine nomine authoris, vendere aut apud ſe retinere; niſi primum examinati probatique fuerint ab Ordinario. Quod intellige congruenter ei, quod in præfatione Indicis librorum prohibitorum ſub finem habetur, non damnari omnes libros qui nomen authoris non præferunt: (quandoquidem conſtat ſæpe viros doctos: vt Chriſtiana quidem reſpub. ex ipſorum vigiliis fructum caperet, ipſi verò inanem gloriam euitarent, libros optimos ſine nomine edidiſſe) ſed eos qui liquidò prauam aut dubiam fidei doctrinã, aut moribus pernicioſam continent. Qui autē tales eſſeri debeāt, Epiſcoporũ eſt & Inquiſitorũ, adhibito Theologorũ cōſilio, iudicare.

Nu. 257. De imprimentibus, vt ante de retinentibus & de legentibus, monēdum eſt; non quoſuis in hoc canone excommunicari; ſed tantùm illos qui ſcienter imprimunt libros hæreticorum, hæreſim continentes vel de religione tractantes. Aduerte autē quod cùm ad impreſſionem neceſſaria ſit multorum cooperatio; hic Imprimentium nomine non comprehendi illos qui remotè cooperantur impreſſioni: vt qui faciunt typos, vel torcularia vel alia inſtrumenta: tamē non quamuis mortaliter peccent vendendo hæc iis quos ſciunt malè vſuros: vt impreſſoribus hæreticis, qui communiter imprimunt libros hæreticos: tamē non incurrunt in hanc excommunicationem: quia nequeunt inde vocari impreſſores. Igitur imprimentium nomine hic intelligēdi ſunt illi qui impreſſioni propinquè cooperantur; vt primò quidem Dominus typographiæ. Secundò verò illi qui typos ſimul componunt. Tertiò qui eoſdem tingunt atramento. Quartò, qui madefaciunt papyrum ad impreſſionem. Quintò, qui papyrum ipſam ſupponunt torculari, vel eam inde ſubtrahunt. Sextò qui premunt torcular. Septimò, qui corrigunt impreſſionem, & alij ſi qui ſint eiuſdem generis. Nam iſti omnes ſimul imprimunt, perficientes totam impreſſionem cooperando ei propinque. Cùm autem excommunicatione lata à Pio IV. non ſit expreſſa mentio imprimentium, ea non eſt ad illos extendenda: niſi cooperatione ſuà induant rationem legentium, *vt illi qui corrigunt*: vel rationem tales libros retinentium, *vt Dominus typographiæ*, in quos eadem excommunicatio decernitur.

Vt autem ex citata ſeſſ. 4. Concil. Trid. ſub pœna excommunicationis & pecuniæ, nulli licet retinere aut vendere libros editos de rebus ſacris ſine nomine authoris: ita nec licet imprimere. Vbi etiam additur, eos qui tales libros ſcripto communicant vel euulgant, niſi antea examinati, probatique fuerint, eiſdem pœnis ſubiacere quibus impreſſores. Quod aduerte non eſſe extendendum ad eos qui communicant aliis aliquot conciones, vel lectiones in Eccleſia vel ſchola exceptas, quæ non ſunt adhuc in modum libri digeſtæ: quia id communiter fit, nec quiſquam eſt qui de ea re faciat, aut iniiciat ſcrupulum: nec à Prælatis tanquam illicitum vnquam reprehenditur. Nec item extendendum eſſe ad eos qui manu ſcriptos libros, etiam digeſtos in ordinem & abſolutos, amicis legendos, aut etiam transſcribendos tradunt in propriam & particularem ipſorum vtilitatem: itaut debeat intelligi ſolùm de iis qui eo animo cōmunicant, vt tali ratione liber euulgetur, & ad omniũ perueniat notitiam. Hoc enim eſt quod ſonant verba Concilij. *Qui autem ſcripto eos communicant vel euulgant, &c.* alioqui tradita à Magiſtro in ſchola ſi formam libri haberent, non liceret ea commodare amico legenda vel deſcribenda: quod eſt cōtra communem vſum a nemine improbatum.

De defendente demum, tantùm occurrit monendum: in hanc cenſuram incidere illos, qui quomodolibet, id eſt, quocunque genere defenſionis, ex quauis cauſa, publicè vel occultè, quouis ingenio vel colore defendunt libros hæreticorum, hæreſim ex profeſſo continentes aut de religione tractantes.

De Schiſmaticis & iis qui ſe pertinaciter ab obedientia Romani Pontificis ſubtrahunt.

SECTIO VLTIMA.

Cvm Schiſma (prout habetur in cap. Schiſma 24. quæſt. 1.) ſit nomen Græcum ſonans ſciſſuram, & ſciſſura ſignificet quandam ſeparationem partis à ſuo toto: vt tribus modis poteſt aliquis ſeparari ab Eccleſia, cuius eſt membrum: ſic tribus modis poteſt dici ſchiſmaticus ex Panor. ad rubricam de ſchiſmaticis, Nu. 258.

ticis, & Tabiena verbo Schiſma in principio. Primum enim ſeparari poteſt per peccatum mortale, quo extinguitur charitas vniens animam cum Deo & proximo, tanquam perfectionis vinculum, *ad Coloſſ.3.verſ.14.* Deinde per excommunicationem, qua quis ita ſeparatur à cæteris fidelibus; vt his cum illo, neque orare, neque loqui, neque veſci liceat *ex cap. Cum excommunicato 11.quæſt.3.* Poſtremò per propriam voluntatem qua renuit ſubeſſe Romano Pontifici, vt Chriſti in terris Vicario; ſcindens ſeu ſubducēs ſe ab ea Eccleſiæ vnione, qua vnū corpus in Chriſto ſumus, dum ſub ipſo, & ipſius in terris Vicario Romano Pontifice, *vt ſub vno capite*, nolumus eſſe partes & membra Catholicæ collectionis, quæ in ſymbolo Niceno, vna, ſancta, Catholica & Apoſtolica Eccleſia dicitur.

Tam peccator autem quàm excommunicatus poteſt lata tantùm ſignificatione ſchiſmaticus dici, vt iidem authores admonent: quoniam tales non intēdunt per ſe ſeparationem prædictam. Qui verò non vult ſe Pontifici Romano ſubiicere, dicitur ſchiſmaticus propriè: quia cùm Catholicorum vnio, *per quam vna Catholica Eccleſia conſtituitur*, conſiſtat in eorumdem ſubordinatione, ſeu ſubiectionis relatione ad vnum caput, *Chriſtum, inquam, cuius vices Romanus Pontifex gerit in terris*: is qui non vult huic ſubiici, ſcindit ſe ſubtrahitque ab eadem vnione, & ideo propriè dicitur ſchiſmaticus Qui ſi præter actualem rebellionem voluntatis, qua non vult Papæ ſubeſſe, habeat errorem in mente, negando eſſe in Eccleſia dictam vnionē, aut non eſſe tantùm vnā Chriſtianorum omnium Eccleſiam: aut quamuis vna tantùm ſit, ad eam tamen vnitatem non pertinere ſubiectionem & ſubordinationem ad vnum Chriſti in terris Vicarium, Pontificem Romanum; cum ſchiſmate habebit admixtam hæreſim: purum enim ſchiſma conſiſtit in ſola iam dicta voluntatis rebellione.

Nu.259. Quæ ea Tabiena loco cit. contingere poteſt, tum conſtituendo Eccleſiam aliam ab Eccleſia Romana: tum ſe indebito modo coniungendo Eccleſiæ Romanæ. Quorum illud *ex Caiet.2.2.quæſt.39.art.1.dub.3.* fieri poteſt dupliciter; vno modo, ſecundum intentionem; altero ſecundum effectum. Atque ſecundùm intentionem: vel directam, qua quis non vult communicare Summo Pontifici; quatenus eſt ſummus Pontifex: renuendo ſcilicet illi tanquam Eccleſiæ capiti, Chriſti in terris Vicario ſe ſubiicere: aut etiam ab eadem communione quantum poteſt, alios auocat. Vel indirectam, qua quis renuit communicare aliquibus mēbris Eccleſiæ, hac ſolùm de cauſa, quòd Papæ tāquā Eccleſiæ capiti ſubiaceant: aut quòd nolit eadem membra ſubiecta eſſe Papę vt Papa eſt. Qua reduplicatione ideo vtimur, quòd vt notat Syl. *in verbo Schiſma ſub initiū*, ſi ex alia cauſa cū cōmunicationē declinet, quàm quòd nolit Papæ vt Papa eſt, ſe vel alios ſubeſſe *vt ratione offenſa*, non diceretur ſchiſmaticus.

Secundùm effectum verò, cenſetur quis ſibi Eccleſiam aliam à Romana tunc conſtituere, cum etſi non habeat intentionem faciendi ſciſſuram in illa; mauult tamen ſe gerere ac ſi eiuſdem Eccleſiæ pars non eſſet; quàm deſiſtere, ab eo exequendo quod habet in voluntate, animóque propoſitum: ſicut vſuuenit iis, *inquit Caietan. in verbo Schiſma*, qui vniuerſales Synodos, contempto capite celebrant, aut celebrare volunt. Inde enim conſequitur vt voluntate ſua non ſint partes Eccleſiæ Romanæ, ſeu collectionis Catholicorum ſub Romano Pontifice tanquam capite: atque adeo vt ſibi aliam à Romana conſtituant Eccleſiam; vnde ſicut præcedentes, *de quibus non eſt dubitatio*, pœnis ſchiſmaticorum, adeoque cenſuræ huic ſubiiciuntur. Id quod à ſimili, *vt idem Caietanus inſinuat*, probari poteſt; quia vt reus homicidij eſt, non ſolùm qui occidere intendit, ac occidit: ſed etiam ille qui intendit opus ea quo homicidiū facile, aut etiā neceſſariū ſequi poteſt: *vt qui vult diſplodere bombardam in platea vbi ſolet eſſe hominū frequentia*: ſic enim verè ſchiſmaticus eſt; non ſolùm qui ex intentione ſchiſma committit: ſed etiam qui vult illud opus, cum quo ſchiſma neceſſario committitur.

Quod attinet ad modū indebitum coniungēdi ſe Eccleſiæ Romanæ, ex quo etiā dicitur quis ſchiſmaticus; is cōtingit, quādo plures ſimul electi fuerint in Summos Pontifices, ſicut aliquando duo, aliquando tres ſimul electi fuerunt. Cum igitur vere conſtat aliquem eorum eſſe canonicè electum, & alium non canonicè; tam ille qui nō eſt canonice electus, quàm ſequaces ipſius ſunt ſchiſmatici: præſertim viri docti, & ij quibus conſtat, aut conſtare debet non eſſe canonicam electionem. Etenim ſatis eſt vulgo, viros doctos & pios conſulere, quorum conſilijs poſſunt tutò acquieſcere. Cùm autem res eſt vere dubia, quia vtriuſque electio ex æquo legitima apparet: tunc ambo vel plures, qui electi fuerint, debent ſe ſubmittere generali Concilio, cuius iudicio ac definitioni qui pertinaciter ſubmittere ſe noluerit, habendus eſt ſchiſmaticus (ſicut habitus eſt Petrus de Luna, qui depoſitus per ſententiam Concilij Conſtantienſis, adhuc ſe pro Summo Pontifice geſſit) cum omnibus qui partes ipſius ſequuntur; quia verè ſcindit Eccleſiæ vnionem: cùm nihil ſit per quod illa melius in dubio ſtabiliri poſſit: quàm per generalis Concilij ſententiam; ideóque tales etiam excommunicationi huic ſubiici cenſentur; *cōtra quos alia ſpecialiter fertur in cap. Licet, De electione.* Nu.260.

Quid verò ſit nobis agendum cùm de vero Summo Pontifice res eſt dubia, docet Caiet. in memorato verbo Schiſma: inquiens debere teneri: quod certum eſt: vt nimirum quilibet ſe reputet & habeat tanquam vnius Eccleſiæ Catholicæ membrum ſub vno ipſius capite Chriſto: atque huius in terris Vicarios dubios, habeat vt dubios: nulli tanquam certo & indubitato adhærens, quia temere ageret, habendo dubia pro certis.

De iis qui ſe pertinaciter à Romani Pontificis obedientia ſubtrahunt, obſeruandum eſt ex Caietano *2.2.quæſt.39.art.1.dubio* 2. tribus modis contingere poſſe, vt quis recuſet præceptum Papæ: primò ex parte rei præceptæ: vt cum quis pertinaciter quę Papa præcipit non vult exequi, propter ipſam rem: quia ſcilicet ſibi grauis, aut incommoda eſt: in quo peccare quidem poteſt, non ideo tamen eſt ſchiſmaticus. Secundò, ex parte perſonæ ipſius Papæ præcipientis: vt cùm quis renuit obedire Papæ præcipienti, quia ipſius perſonam habet ſuſpectam: qui nec ideo ſchiſmaticus eſt. Tertiò, ex parte officij Papæ, vt cum quis non vult obedire Papæ vt Papa eſt: id eſt quantumuis intelligat, ipſum eſſe Superiorem ſuum & caput Eccleſiæ; voluntate tamen non ſubmittit ſe ei vt Superiori, renuens pertinaciter obedire mādatis ipſius, tanquam ſui omniúmque fidelium patris: & talis eſt ſchiſmaticus, pro quo intelligendus eſt D. Thomas *in cit. art.* 1 cùm ait non obedire præceptis cum rebellione, ſeu pertinaciter præceptia contemnere, quandam ſchiſmatis rationem conſtituere. Et videntur intelligēda quoq; huius Canonis verba quibus excōmunicantur, ſe ab obedientia Romani Pontificis pertinaciter ſubtrahentes. Durum enim valde eſſet, omnes qui quoquo modo renuunt obedire Summo Pontifici, alia ratione quàm officij ipſius, ſeu quam quia Sūmus Pontifex eſt, hac omnium ſeueriſſima pœna affici. Nu.261.

CAPVT

CAPVT XV.

De ſecunda excommunicatione in appellantes à Papa ad futurum Concilium: ac in dantes eis auxilium vel fauorem. Item de tertia in piratas, curſarios, & latrunculos maritimos, ac in eorum receptatores, fautores & defenſores; atque de quarta in ſurripientes bona naufragorum Chriſtianorum. Quæ feruntur his verbis.

2. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes & ſingulos, cuiuſcumque ſtatus, gradus ſeu conditionis fuerint. Vniuerſitates verò, Collegia, & Capitula quocumque nomine nuncupentur, interdicimus: ab ordinationibus ſeu mandatis noſtris, ac Romanorum Pontificum pro tempore exiſtentium, ad vniuerſale futurum Concilium appellantes, necnon eos quorum auxilio vel fauore appellatũ fuerit.

3. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes piratas, curſarios, ac latrunculos maritimos diſcurrentes mare noſtrum, præcipuè à monte Argentario vſque ad Terracinam: ac omnes eorum fautores, receptatores, defenſores.

4. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes & ſingulos, qui Chriſtianorum quorumcumque nauibus, tempeſtate ſeu in tranſuerſum, *vt dici ſolet*, iactatis, vel quoquo modo naufragiũ paſſis, ſiue in ipſis nauibus, ſiue ex iiſdem eiecta in mari, vel in litore inuenta, cuiuſcumque generis bona, tam in noſtris Tyrrheni & Adriatici, quàm in cæteris cuiuſq; maris regionibus, & litoribus, ſurripuerint. Ita vt nec ob quodcumque priuilegium, conſuetudinem, aut longiſſimi, etiam immemorabilis, temporis poſſeſſionem, ſeu alium quemcumque prætextum excuſari poſſint.

SVMMARIVM.

262 *Peccata ob quæ, & perſonæ in quas feruntur ſecunda, tertia & quarta excommunicatio Bulla Cœnæ Domini.*

263 *Qui incurrant in ſecundam, latam in appellantes à ſententia Papæ ad futurum Concilium.*

264 *Qui ſignificentur nomine piratarum, in quos fertur tertia excommunicatio Bulla Cœnæ Domini.*

265 *Significatur is etiam, qui mare ingreditur animo nocendi, quãtumcumque actu non noceat: & quomodo is etiam qui nocet ſimul nauiganti.*

266 *Quomodo item is qui prædicto animo prædatur in terra, aut in flumine.*

267 *An incurrant in hanc excommunicationem qui bona fidelium in nauibus infidelium, aut bona infidelium in nauibus fidelium prædantur.*

268 *Notanda circa quartam excommunicationem.*

269 *An in eam incurrant qui naufragorum bona accipiunt quidem animo reſtituendi; ſed non reſtituunt ſtatim.*

270 *Quid tenendum ſit de iis qui bona fidelium ex nauibus infidelium, vel bona infidelium ex nauibus fidelium eiecta in mari aut in flumine ſurripiunt.*

271 *Quando in eandem excommunicationem incurrant qui accipiunt ex nauibus à nautis proiecta ob tempeſtatem.*

272 *Quando item qui reperta in nauibus quas nautæ deſeruerunt metu ſubmerſionis, aut quæ ſunt reipſa ſubmerſa.*

273 *Quando ex acceptione talium bonorum non incurratur iſtiuſmodi excommunicatio.*

SECVNDÆ excommunicationis materia proxima, eſt crimen contra Primatum Romani Pontificis, palliatum nomine appellationis; remota verò materia ſunt perſonæ ſingulares, cuiuſcumque ſtatus; quæ excommunicantur, principaliter quidem cùm appellant: acceſſoriè verò, cùm auxilium dant aut fauorem ad appellandum. Quibus adduntur Vniuerſitates, Collegia, & Capitula quocumque nomine nuncupentur, quæ interdicuntur. *Nu. 262.*

Materia verò ſeu peccatum propter quod tertia excõmunicatio fertur, eſt latrocinium maritimum. Perſonæ in quas fertur, principales quidem, ſunt piratæ, curſarij ac latrunculi maritimi diſcurrentes mare noſtrum id eſt Chriſtianum: minus principales autem ſunt; tum eorumdem receptatores, tum etiam eiſdem ſcienter dantes auxilium vel fauorem.

Materia autem ſeu peccatum propter quod quarta excommunicatio fertur, eſt furtum ſeu rapina bonorum naufragorum; & perſonæ in quas fertur, ſunt ſurripientes ſeu vſurpantes ſibi talia bona in ipſorum nauibus reperta, ſiue ex eis dilapſa, & in mari vel in litore vbicumque reperta.

Notanda circa ſecundam excommunicationem.

SECTIO I.

PRimum eſt, quod etſi Nauar. in Enchir. cap. 27. num. 59. putat hîc quoque excommunicari conſulentes, eoquod comprehendantur nomine auxiliantium, & fautorum, cùm negari non poſſit eum qui conſulit auxiliari & fauere; videtur tamẽ diſtinctione vtendum. Nam etiamſi id verum eſſe poſſit de iis, qui dant conſilium, quod virtute continet aliquid fauoris, vel auxilij: vt accidit cùm quis dat conſilium non ſolùm de re facięda, *nempe vt appellet quis à ſententia Papæ, ad futurum Concilium*: ſed etiam inſtruit, cuius fauore niti; quâ viâ talem fauorem captare poſſit; vnde petat auxilium, & quâ viâ illud obtineat; de iis tamen qui dant purum conſilium, *quale eſſet eius qui quando Papa mãdat aliquid, diceret alteri Appella ad futurum Concilium*: videtur aliter ſentiendum. Nam in materia pœnali & odioſa, nomina ſunt accipienda in propria ſignificatione, neque extendenda. Nudum autem conſilium, nec fauor, nec auxilium propriè dici poteſt. Nam fauor & auxilium ſignificant exteriùs datam opem: conſilium verò, opem interiùs dirigentem ex parte intellectus. Vnde conſilium rem facilitat tantummodo ab intrinſeco: nempe faciendo animum promptiorẽ; vt argumento eſt, quòd homo poſt acceptum conſilium, æquè potens aut impotens maneat ad talem rem faciendam. Fauor autẽ & auxilium facilitant rem ab extrinſeco, reſiſtendo cõtrariis, aut tollendo impedimẽta. Adde quòd in cæteris clauſulis Bullæ, quando Papa intendit comprehendere dantes conſilium, eos exprimat. *Nu. 263.*

Notandum eſt ſecundò, non incurrere in ipſam excommunicationem ſecundam eum, qui à ſententia Papæ appellauit ad Concilium prouinciale; aut ad Concilium generale præſens. Tum quia verba Bullæ tantùm valent quantùm ſonant, præſertim in materia odioſa: in qua reſtringęda ſunt potius quàm amplianda. At verba aperta ſunt de appellationibus ad futurum Concilium generale: Tum quia prouocatio à ſententia ſuperioris, non eſt ad Inferiorem. Concilium autem prouinciale eſt infra Papam. Item quod poteſt Papã mouere ad hanc ſententiam ferendam, eſt ne deprimatur ſumma ipſius poteſtas: dum

dum vel ipſius ſententia ſubilcitur alterius iudicio, vel appellationis prætextu, eadem ſententia eluditur & contemnitur. Id quod non habet locum, ſi appelletur ad Concilium generale præſens, in quo Papa ipſe, ſi legitimum ſit, præeſt; ſtatímque veritas examinati poteſt.

Notandum eſt tertiò, eamdem excommunicationem ferri tantùm in eos qui appellant à ſententiis Papæ in cauſis ſpiritalibus, aut in iis quæ ſunt ſpiritalibus annexæ; quoniam eæ ſolæ ſpectant ad Papam vt Papa eſt. Nam merè temporales ad illum pertinent, vt eſt princeps quidam temporalis in terris ſibi ſubiectis; ab Imperatore alióve ſæculati Principe eidem donatis.

Notandum eſt quartò, talem prohibitionem appellandi, cùm facta ſit vniuerſaliter, & abſque vlla limitatione, comprehendere illam etiam appellationem à ſententia Papæ, qua motus ira vel aliqua alia animi perturbatione, videatur committere iniuſtitiam. Nam quamuis iure naturæ cuique liceat iura, bonáque ſua tueri: quia tamen debet quiſque eodem naturæ iure, præferre bonum animæ ſuæ aliis bonis: víxque poteſt talis appellatio fieri abſque aliqua ſciſſura, & diuiſione à capite Eccleſiæ, *vnde mors animæ incurritur*, debet illi iuri cedere. Adde quòd talis poſſit cum animi ſummiſſione inſtare & rogare vt cauſæ cognitio ad aliquod tribunal deferatur: vel ab ipſomet Papa malè informato ad bene informatum appellare eum debita humilitate, & reuerentia: aut certè habere debeat patientiam, & ſuam cauſam Deo committere tuendam, perinde ac ſi iniuſtè pateretur à ſummo ſuo temporali Principe. Cæterùm ſi iniuſtitia eſſet euidens, poſſet aliqua excuſatio eſſe ab obedientia, prout vir prudens & timoratus definierit.

Duo notanda circa tertiam excommunicationem cum ſolutione aliquot dubiorum.

SECTIO II.

PRius eſt, cùm nauigantes poſſint offendi tum periculis piratarum, tum periculis tempeſtatis & procellarum, priori periculo ſubueniri per tertiam excommunicationem, & poſteriori per quartam. Ratio autem quæ mouet Pontificem ad conſulendum nauigantibus tam ſeuerâ ſententiâ, eſſe poteſt; tum magna vtilitas nauigationis, per quam ex longiſſimis, & remotiſſimis terræ partibus, ſuppeditatur copia neceſſariorum ad vitam: tum miſeria nauigantium, qui tempeſtatum periculis obnoxij, aduerſus ea, neque aduerſus aggreſſores ſe facilè tueri poſſunt, carentes non tantùm Magiſtratuum præſidio, ſed etiam vicinorum amicorúmque ope.

Nu.264. Poſterius eſt: piratam à Syluestro *verbo Pirata* definiri eum qui mari prædatur. Cui definitioni, ad indicandum eum qui hac excommunicatione irretitur, debet *ex Angelo excommunicatio 5. caſu decimooctauo* addi conditio, Sine titulo belli, & ex ipſo Syluestro excommunicatio ſeptimo, numero quinquageſimoſexto, & Tabiena excommunicatio quinto, caſu vigeſimoquinto numero quinto adhuc debent duæ aliæ addi: nempe vt habeant principalem intentionem prædandi & ſpoliandi; & vt indifferenter quoſque prædentur ad modum ignis huc illúcque diſcurrentis graſſando; *vnde acceptum eſt nomen piratæ.* Quartam quoque conditionem inſinuat Caiet. cùm in verbo excommunicatio cap. decimo octauo, ait latrunculos marinos in eo à piratis diſtingui, quòd illi ſint parui piratæ: quaſi piratæ ſint maiores latrones, qui nauibus, triremibus, aut biremibus vtuntur in agendis prædis; & latrunculi qui paruis ſcaphis paruóque apparatu.

Cæterùm ſine his conditionibus abſolutéque accipiendum eſſe hîc nomen piratæ, patet. Prima enim conditio reiicitur: quia etiam tempore belli, naues omnes quæ extra claſſem vagantur ad prædandum, & occidendum, neque ſunt claſſis partes, aut claſſi incorporatæ: & ſunt & vocantur naues piraticæ. Atque verè piratæ ſunt illi, qui tempore belli (vt frequenter fit, quia tunc tutius & commodius eſt) egrediuntur ad prædandum. Vnde in hanc excommunicationem incurrunt; & maxime cùm in ſententia qua fertur, cum nomine piratæ, nomen curſarij ponatur, quod certum eſt illis conuenire. Secunda quoque reiicitur: quia ad talem excommunicationem incurrendam, ſufficit intentio contraria ei, quam Summus Pontifex habet ſubueniendi nauigantibus; qualis eſt quæcumque ſiue primaria, ſiue ſecundaria hos mutilandi, occidendi, aut bonis ſuis ſpoliandi in ipſa nauigatione: quandoquidem ex ſecundaria perinde ac ex primaria eiuſmodi intentione, natum eſt ſequi tale damnum. Tertia conditio adhuc reiicitur: quia piratæ nomen, verè dicitur de illis omnibus, qui in mari prædicta intentione deprædantur: ideóque in illos verè quadrant verba Papæ anathematizantis omnes piratas: quod eſt argumentum Nauarri *in Enchiridio capite vigeſimoſeptimo, numero quinquageſimonono in fine.* Quarta demum conditio reiicitur, quia ſiue in ea re conſiſtat piratæ & latrunculi differentia, ſiue omnino idem ſint, *quod putat Syluester in præced. numero quinquageſimoquinto*, nihil pertinet ad rem propoſitam: quoniam certum eſt, quod quicumque in mari prædatur, occidit, mutilat, aut ſpoliat nauigantes bonis ac rebus ſuis, incidat in hanc excommunicationem: ſi non vt pirata, ſaltem vt latrunculus maritimus. Ratio eſt, quia verè committit maritimum latrocinium. Ergo ſaltem eſt latrunculus maritimus.

PRIMVM DVBIVM EST, An eo ipſo, Nu.265.
quòd quis mare ingreditur animo exercendi piraticam ac ſpoliandi, in hanc excommunicationem incurrat antequam ſpoliet, occidat vel mutilet. Cui reſpondendum videtur affirmatiuè: quia is verè pirata eſt, qui armatus in mari verſatur animo nocendi quibus poterit. Atque vt patet ponderanti verba Bullæ, piratæ in ea excommunicantur abſolutè, nulla attenta actione conſecuta occidendi, mutilandi, aut ſpoliandi bonis alios.

SECVNDVM DVBIVM EST de iis qui verſantur in eadem naui, An ſi inter ipſos occiſio, mutilatio, vel deprædatio contingat, incurratur hæc excommunicatio. Quod explicatur diſtinctione. Nam id poteſt duobus modis contingere. Primò, itaut aliquis priuatus in naui exiſtens, vel clam aliquid furetur, vel exorta rixâ aliquem mutilet vel occidat: ſícque non incurritur hæc excommunicatio: quia talis, neque eſt pirata, neque latrunculus maritimus, cùm non vtatur mari ad ſuum maleficium: ad quod perficiendum ſiue in mari, ſiue in terra, indifferens eſt.

Secundo modo poteſt ita contingere, vt admittat quis aliquem in nauem, vel ſcapham ſuam, vt cùm ipſe in altum duxerit, occidat illum: & bona quę defert prædetur: cuiuſmodi perfidum in excommunicationem incurrere patet: quia vtitur mari ad ſuũ peccatum, vbi alter eſt omni ope deſtitutus. Idem iudicium eſt, ſi prius ſincerè admiſerit in nauem, ſed poſtea mutatâ ſententiâ occidat, aut ſpoliet illum ſuis bonis; quia tunc quoque ille verè vtitur mari ad ſuum maleficium, & ideo verè eſt pirata, aut latrunculus maritimus.

Nu.266. Tertium dubium est; An in hanc excommunicationem incurrant piratæ & latrunculi maritimi, qui occidunt & prædantur in terra. Sæpe enim ad litora deſcendunt, vt poſſint in terra prædari. Cui quoque ſatisfit diſtinctione. Nam illi qui incidunt in piratas: vel ſunt in terra per modum tranſeuntis; nempe quia nauigantes deſcendunt in terram, vel ad euadendum manus ipſorum piratarum inſequentium, vel ad ſumendum cibum, aut aliquod leue negotium perficiendum: vel ſunt in terra per modum permanentis; nempe quia terrâ iter faciunt, vel in terra commorantur. Quia igitur occidere, mutilare, vel ſpoliare exiſtentes in terra priore modo, non item exiſtentes poſteriore modo; latrocinium eſt maritimum; quo ſcilicet vexantur nauigantes in mari, *quibus prouidetur fulminatione iſtius excommunicationis* hęc ipſa incurritur, ob occiſionem & prædationem prioris, non item poſterioris modi.

Quartum dubium est, An incurrant eamdem excommunicationem qui in fluminibus prædantur. Cui etiam ſatisfit diſtinctione. Nam vel in flumine deprædantur homines nauigantes in mari iã ingreſſos flumen; & tunc ſi latrones ſint maritimi, qui vel ingreſſi ſunt flumen inſequendo fugientes: vel abdiderunt ſe in flumine vt facilius caperent: in talem excommunicationem incurrunt, quoniam eorum eſt eadem ratio ac illorum qui prædantur commorantes in terra per modum tranſeuntis. Si verò ſint latrones fluuiales qui nauem quam in flumine inſecuti ſunt tandem in mari capiunt, & ſpoliant incurrunt etiam: quia verè prædantur in mari homines in eo nauigantes: vel prædantur tantùm in flumine, ibíque verſantur in agendis prædis, & ſic non incurrunt, quia iſta excommunicatio fertur expreſsè contra eos qui diſcurrunt mare, & latrocinium exercent maritimum.

Nu.267. Quintum dubium est, de illis infidelium nauibus, quæ ſunt onuſtæ fidelium bonis aut mercibus; aut de illis fideliũ nauibus quæ onuſtæ ſunt bonis aut mercibus infidelium hoſtium, An per illarum ſpoliationem incurratur hæc excommunicatio. Pro eius explicatione dicendum eſt primò, Chriſtianos abſque hac cenſura, infidelium nauem inuadere poſſe, eámque & infideles omnes, atque eorum bona, ſi quæ ibi ſint, ſibi capere, dummodo non prædentur bona fideliũ, ſed ea ſuis dominis relinquant, quando illi ſua eſſe probauerint. Secũdò ſi nauis ſit fidelium, bona verò quæ vehuntur ſint infidelium, neque incurrere in hanc excommunicationem fideles inuadentes eamdem & ſpoliantes bona infidelium reperta in ea, fidelibus relictâ ſua naui. Tertiò, ſi nauis infidelium onuſta eſt bonis fidelium quæ iidem infideles deprædati ſint, neque in hanc excommunicationem incidere fideles, qui illam adorti, eam deprædantur. Nam ipſi verè non deprædantur fideles, ſed infideles de quorum manibus & poteſtate, nauis & bona quæ ipſa continet, capiuntur. Accedit quòd ſit de ſe licitum recuperare fidelium bona, quæ venerunt in manus infidelium; malintque proprij domini talia bona haberi à fidelibus, quam ab infidelibus, à quibus ea recuperare aliqua via non eſt ſitum in ipſorum poteſtate. Adde quòd etſi detur in aliquo forte caſu fideles teneri bona ſic accepta reſtituere ſuis dominis: ideóque peccare illa retinendo: attamen quia non tenentur ratione malæ acceptionis, ſed ſolùm ratione rei malè acceptæ, ipſos nullo modo incidere in hanc cenſuram, quæ malam acceptionem propriè reſpicit.

Notanda circa quartam excommunicationem, cum aliquot dubiorum explicatione.

SECTIO III.

Circa quartam excommunicationem Bullę Cœnæ, notandum eſt primò, in clauſula per quam fulminatur, nomen *Nauis* generaliter ſumi pro quocumque nauigio; & nomine bonorum comprehendi ipſa quoque nauigia, & eorum inſtrumenta, funes, anchoras, remos, &c. ac etiam partes, ſi ea diſſolui contingat; itaut talium ſurreptione in hanc excommunicationem incurratur. Nu.268.

Notandum eſt ſecundò, quòd per eamdem clauſulam reuocentur priuilegia omnia communitati alicui aut Principi, vel perſonæ priuatæ conceſſa de vſurpandis ſibi huiuſmodi bonis: abrogetúrque omnis conſuetudo, ac inualidetur vſucapio, *quæ eſt rerum mobilium præſcriptio*, ex longiſſimi & immemorialis temporis poſſeſſione: itaut neque ob eaſdem, neque ob aliud vſu receptum, excuſatio ſit ab iſtiuſmodi cenſura: vt nec eſt à peccato, nec ab obligatione ad reſtitutionem.

Notandum eſt tertiò: in rapientęs bona naufragorum adhuc ferri excommunicationem in cap. Excommunicationi. De raptoribus. Ad quam incurrendam duas actiones concurrere oportet, *vt annotant Caietan. in verbo Excommunicatio & Nauar. in Enchirid. ille capite vigeſimotertio & hic cap. 27. numero* 117. nempe accipere, & retinere talia bona. Vnde non incurritur ob ſolam acceptionem; ſed ob eam coniunctam cum mora voluntaria in non reſtituendo. Quare ſi quis ſtatim reſtituerit accepta; vel acceperit animo reſtituendi, nullo modo incurrit. Nec item ſi acceperit animo non reſtituendi, & poſtea mutatâ ſententiâ ſtatim reſtituerit. Id quod non videtur pariter dicendum (quidquid loco cit. contradicat Nauar.) de præſenti excommunicatione quarta: quia in Bullæ clauſula, qua fertur, nulla ſic mentio retentionis, ſed ſimpliciter excommunicatur is, qui dicta bona rapit. Quicumque ergo talia rapuerit, ſaluo meliori iudicio, etiamſi poſtea reſtituat, excommunicatus eſt, & eget Papali abſolutione.

Aduerte tamen, ad hoc requiri duas conditiones, ex quibus acceptio, quæ de ſe indifferens eſt, malitiam contrahat: Altera eſt vt accipiat animo & intentione ſibi retinendi: vnde ſi acciperet animo conſeruandi ſuo domino, vel mittendi ad ipſum, non incurreret. Ratio eſt quia excommunicatio hæc in eos fertur qui ſurripuerint: ille autem dicitur ſurripere, qui animo ſibi retinendi, & in vſus ſuos conuertendi ſibi accipit alienum. Altera conditio eſt vt ſcienter accipiat, hoc eſt: ſciens bona illa quæ accipit eſſe bona naufragantium. Nam ſi acciperet, etiam cum peccato (vt v. g. ſciens eſſe aliena) neſciens ea eſſe naufragantium, non incurreret. Cæterùm ſi quis ac-

cepit

cepit animo quidem reſtituendi, ſed poſtea ſtatuit retinere, ſtatim atque conſentit voluntati retinendi, incurrit in hanc excommunicationem: quia acceptio rei alienæ per voluntatem retinendi acceptam, rationem habet ſurreptionis, atque adeo facit obnoxium excommunicationi impoſitæ ſurripientis.

Nu.269. PRIMVM DVBIVM EST, An incurrat in hanc excommunicationem, qui ſcienter accipit bona naufragorum, animo quidem reſtituendi, non tamen ſtatim, ſed poſt aliquod tempus: quia vult illis, interim, pretio vti. Ad quod reſpondendum eſt, ſi dominus ignoretur, & is qui accipit ſperat ſe intra breue tempus poſſe reſtituere, bonáque fide accipit, putans ſe inde non illaturum domino damnum notabile, non videri incurrere; quia non ſurripit verè; cùm non ita in propriam, quàm in ipſius domini quoque vtilitatem accipiat: ſecus eſſet verò, ſi reſtituere non poſſet, niſi poſt longum tempus, & notitia domini ſtatim haberi poſſet; & multò magis, ſi ea iam haberetur, illéque præſens eſſet, aut valde propè. Nam probabile eſt, ſi ſine ipſius permiſſione & conſenſo, res eius tunc accipiatur, incurri in hanc cenſuram: quia talis acceptio, qua quis rem alterius conuertit in proprium vſum contra domini voluntatem, ſurreptio eſt; niſi forte valde citò reſtitui poſſet, neque domino ex acceptione ſequatur notabile damnum.

Nu.270. SECVNDVM DVBIVM EST; An ſi naufragium faciant naues infidelium onuſtæ fidelium mercibus, vel contrà naues fidelium onuſtæ mercibus infidelium, illi qui deprædantur talia bona in hanc excommunicationem incidant. Cui occurrendum eſt, videri probabile, quòd naufragante aliqua naue infidelium onuſta fidelium mercibus, ſi quis deprædetur ipſam nudam nauim, vel eius lignamina & inſtrumenta, non incidere: quia hæc ſunt infidelium. Si verò prædetur ipſas merces quæ ſunt fidelium, incidere: niſi eæ aſſecuratæ eſſent per aliquem infidelem mercatorem. Quo caſu, cùm totum periculum rei aſſecuratæ, incumbit aſſecuranti, fidelibus tuta eſſent ſua bona penes aſſecurantem: vnde antedictus, bona potius infidelis, quàm fidelis rapere videretur. Naufragante autem fidelium naue onuſta bonis infidelium, incidere deprædantem nudam nauim, non autem deprædantem bona, quibus illa eſt onuſta: niſi eadem bona eſſent ab aliquo fideli aſſecurata infidelibus ipſis, quia tunc totum damnum redundaret in fidelem, adeóque fidelium potius, quàm infidelium bona raperentur. Cuius reſponſionis fundamentum eſt, quòd Summus Pontifex expreſsè loquatur de Chriſtianis naufragium paſſis: nec probabile ſit, Eccleſiam curare de indemnitate infidelium: qui ſua fœlicitate maximè ei aduerſantur.

Si quæras, An infidelium nomine hîc ſint comprehendendi hæretici, itaut ſurripientes bona ipſorum naufragantium, etiamſi forte aliunde peccent, & teneantur ad reſtitutionem; non incurrant tamen in hanc excommunicationem, nec ſint pro abſolutione ad Papam remittendi. Reſpondetur, quòd etſi videri poſſint incurrere propter illa verba clauſulæ *Chriſtianorum quorumcumque*, ſiquidem & hæretici inter Chriſtianos numerantur, propter doctrinam Chriſtianam, quam ſe tenere profitentur, ac baptiſmalem characterem. Contrarium tamen videtur probabilius: quia cùm perinde aduerſentur Eccleſiæ, & extra gremium illius ſint, ac cæteri infideles; non eſt præſumendum Eccleſiam ipſam, illos velle indemnes ſeruare, potius quàm cæteros ſuos hoſtes: cùm illi, ſicut & hi, perniciem ipſius moliantur.

TERTIVM DVBIVM EST, An prædantes bona eorum qui in flumine naufragium faciunt, & quorum bona in flumine, vel in fluminis ripis inueniuntur, in hanc excommunicationem incurrant. Cui occurrendum eſt non incurrere: quia verba illa generalia, *Chriſtianorum quorumcumque nauibus*: quibus videntur indifferenter indicari bona Chriſtianorum quomodocunque naufragantium: reſtringuntur per ſequentia, *Cuiuſque maris regionibus & littoribus*: itaut in hanc excommunicationem illi tantùm incurrant, qui ſurripiunt bona Chriſtianorum naufragantium, in mari, aut in litoribus ipſius inuenta.

Notanda in ordine ad proiecta à nautis in mare, aut aliter in hoc relicta.

SECTIO IV.

Nu.271. PRimum eſt, illos in hanc excommunicationem incurrere, qui capiunt proiecta à nautis in naufragio, aut aliàs leuandæ nauis cauſa. Ratio eſt, quia talis acceptio eſt ſurreptio, cùm de natura illius proiectionis non ſit, vt res eiuſmodi proiiciens, intendat eas derelinquere, & à ſe alienare: ſed ſolùm eo modo eas deſerat quo quis onere preſſus, illud abiicit in via, mox cum ſociis reuerſurus ad illud ſibi accipiendum vt dicitur ff. ad legem Rhodiam, de iactu, lege Qui leuandæ. Quare niſi aliquo ſigno manifeſtet ſe abiicere derelinquendi animo; itaut in numero rerum ſuarum eſſe nolit, furtum committitur eas accipiendo; iuxta textum expreſſum, Inſtitutis, De rerum diuiſione in fine.

Huiuſmodi autem ſignum duplex præſertim poteſt eſſe. Alterum, de quo Angelus in verbo inuentum, ſub initium, ſi dominus rei proiectæ tacet, nec per ſe nec per alios eam requirit: tunc enim præſumitur eam nolle. Alterum, ſi tali modo proiicit, vt veroſimile ſit, quod eam habeat pro derelicta. Exemplum eſt, ſi quis librum detectum proiiciat in mare; meritò enim putatur proiicere animo derelinquendi, cùm ſtatim periturus ſit, niſi ab aliquo capiatur: ſecus verò eſſet, ſi proiiceret inuolutum panno cerato; quia quantumuis non caperetur ſtatim, non ideo periturus eſſet: vnde non debet putari abiectus animo derelinquendi. Idem iudicandum eſt, ſi in litore vel in mari aliquid talium rerum inueniam, quod niſi acciperem, ſtatim periret: niſi conſtaret mihi quòd dominus quærat diligenter, niſique accipiam, probabiliter is inueniet antequam pereat.

Secundum eſt, eum qui videns nautas proiicientes in mare merces ſtatim perituras, occurrit

præueniendo periculum detrimenti, & eas ſibi accipit, non incurrere in hanc excommunicationem, ſi accipiat vidente & tacente Domino. Ratio eſt, quia non peccat accipiendo, cùm accipiat vel titulo derelicti, vel titulo donationis. Sin autem accipiat contradicente domino; ſicut peccat, ita in hanc cenſuram incurrit. Id quod accidit, cùm ipſe dominus contradicit: ſiue quia videt accipientes abſque vitæ ſuæ periculo poſſe, *prout ex charitate tenentur*, ipſum iuuare, miſeriámque ipſius ſubleuare, ſaltem pro iuſto pretio operâ ſuâ locatâ: vel quia alia via ſe recuperare poſſe credit ſic proiecta; nempe quia aliquos habet qui ſuas operas in illis extrahendis & recuperandis ei locent, etiam cum vitæ ſuæ periculo; vel quia non videntur ita facile perituræ, quin ſpes ſit recuperationis earum, ſedatâ tempeſtate. In quibus caſibus illa accipere eſt ſurripere; neque enim haberi poſſunt pro derelictis, cùm ad id requiratur vt dominus ſic illas à ſe abiecerit, vt in rerum ſuarum numero eſſe nolit; prout habetur expreſsè Inſtitutis. De rerum diuiſione §. finali. Quod ſi dominus nullum habeat, qui pro pretio quod offert modico, ſuam operam ei locare, ſeque periculo exponere velit: excuſari poteſt à mortali, & per conſequens ab hac excommunicatione, is qui cum vitæ ſuæ periculo aliquid acciperet, quod alioqui domino ſuo omnino periret. Nam nec peccaret contra charitatem; ſecundùm quam propria via antefertur bonis, *imò & vitæ* proximi. Nec contra iuſtitiam, quia nullam iniuriam in eo infert proximo.

Nu.272. Tertium eſt: ſi metu ſubmerſionis, nautæ omnes in mediis fluctibus nauem prorſus relinquant, neque eam, neque bona quæ in ea ſunt, neque illa quæ ſunt dilapſa ex ea, haberi pro derelictis. Non enim deſerunt illam animo derelinquendi, ſed vt ſaluti ſuæ conſulant, ſique ea euaſerit, illam ſibi recipiant. Vnde nec à peccato, nec ab hac cenſura ij excuſantur, qui cum euidentiſſimo etiam vitæ periculo, aut ſpeciali ſuâ diligentiâ vel induſtria, ſaluatam talem nauem & bona reperta in ea ſibi retinuerint; excepto ſalario debito pro labore & periculo ſuſcepto.

Quartum eſt: quando mergitur nauis ſimul cum mercibus, expectandum eſſe, donec dominus vel adhibitis machinis illam extrahat, vel natatores mittat, qui nauim ingreſſi inde extrahant merces: neque eam haberi pro derelicta, donec dominus circa illam nihil amplius procuret: qua procuratione domini omnino ceſſante, & re ab ipſo deſperata, excuſabitur qui ſua induſtria aliquid ſibi ex naufragio capere poterit; niſi poſtea contingeret in profundo maris frangi nauem, & merces enatare: quia non poſſet accepta amplius ſibi retinere, ſed reſtituere teneretur; niſi tales eſſent, quæ nullo modo enatarent, vt ferrum, plumbum, &c. Ratio eſt, quia merces quæ poterant enatare, licet pro derelictis haberi præſumptæ ſint: non ſunt tamen pro derelictis habitæ verè. Deinde quantumuis tales eſſent quæ enatare non poſſent: ſi tamen comperta nauis fractione, dominus mittat natatores, qui eius generis merces extrahant, tenebitur antedictus ad reſtitutionem, recepto ſalario pro labore ſuo: quia dominus non habet illa pro derelictis. Neque obſtat quòd cum periculo vitæ ſuæ extraxerit, quia id ſibi non domino ipſarum mercium, debet imputari.

Quintum eſt: non videri incurrere in hanc excommunicationem (etſi forte poſſint ad reſtitutionem teneri) eos qui ſibi accipiunt bona quæ à nautis leuandæ nauis gratia proiiciuntur, quando nulla ferè eſt tempeſtas; ſed ab ea illi ſibi metuunt, aut abſque tempeſtate mergi poſſe timent: huius ratio ducitur ex verbis clauſulæ *Nauibus tempeſtate, ſeu in transuerſum iactatis: vel quoquomodo naufragium paſſis*: quæ indicant hanc cenſuram requirere tantam tempeſtatem, quæ in transuerſum agat naues, aut naufragium pati faciat, quod non accidit in caſu propoſito. *Nu.273.*

Sextum eſt: verba illa, *ex eiſdem eiecta in mari*, ſignificare quidquid prius fuerat in naui, & poſtea extra eam eſt: ſiue ex ea inclinata dilapſum, ſiue tempeſtatis vi ab illa ablatum, & quaſi diuulſum, ſiue ſponte ex ea proiectum à nautis: quia hæc omnia ſunt bona ex naufragio proiecta: párque eſt damnum omnium.

Septimum eſt: eum qui bona fide putans ſibi licere accipere, non accepturus ſi ſe peccare putaret; non incurrere in hanc cenſuram: quia talis fides eum à mortali excuſat. Quod annotat à Graphiis libro quarto deciſionum aurearum capite decimooctauo numero ſexageſimoprimo.

Poſtremum eſt: non incurrere in hanc cenſuram (quamuis peccet & ad reſtitutionem teneatur) eum qui accipit ſibi naufragiorum bona, poſtquam ex mari vel litore extracta ſunt, & in terra alicubi poſita; quia expreſsè in clauſula Bullæ dicitur: *In nauibus inuenta vel ex eis dilapſa, & inuenta in mari vel in litore.* Deinde in terra iam poſita facilius poſſunt cuſtodiri & ſeruari, ac difficiliùs à quoquam accipi, quàm cùm ſunt in mari diſperſa: vbi vix poſſunt colligi.

CAPVT DECIMVM-SEXTVM.

De quinta excommunicatione in imponentes noua pedagia ſeu gabellas, vel eas augentes, lata his verbis.

5. Item excommunicamus & anathematizamus omnes qui in terris ſuis noua pedagia ſeu gabellas, præterquam in caſibus ſibi à iure, ſeu ex ſpeciali Sedis Apoſtolicæ licentiâ permiſſis, imponunt, vel augent, ſeu imponi vel augeri prohibita exigunt.

SVMMARIVM.

274 *Cauſa ob quam, & perſona quibus imponitur talis excõmunicatio: de quarum perſonarum numero non ſunt qui habentes poteſtatem, imponunt iniuſta pedagia. De eodem verò ſunt illi, qui non habentes poteſtatem, augent vetera.*

275 *Communitates quomodo ſubiiciantur huic excommunicationi.*

276 *Qui gabellarum exactores in hanc excommunicationem incurrant.*

277 Quid

277 *Quid ſit gabella & pedagium: ad quod plenè intelligendum proponitur varietas onerum publicorum.*
278 *Onera perſonalia triplicis ſunt generis.*
279 *Sunt ſimiliter & realia: & de quo illorum ſint pedagia & gabellæ.*
280 *Vſus collectarum & talliarum.*
281 *Noua imponere, aut vetera augere pedagia poſſunt Imperator & Reges.*
282 *Poſſunt & Principes in iis terris in quibus imperialia iura ſibi præſcripſerunt.*
283 *Quomodo conſuetudine, talis poteſtas acquiratur.*
284 *Imponentes nouas collectas, ſeu tallias ſine poteſtate, in hanc excommunicationem incurrunt.*
285 *Rationes quibus id probatur cum ſolutione contrariarum.*

Nu. 274. CAVSA ob quam incurritur hæc excommunicatio, eſt impoſitio pedagiorum ſeu gabellarum ſine poteſtate imponendi. Perſonæ verò quæ in illam incurrũt, ſunt imponentes noua & augentes antiqua pedagia, ſeu gabellas: cũ non habeant ad id poteſtatem; deinde exigentes prohibita imponi vel augeri pedagia ſeu gabellas.

Notandum circa eamdem excommunicationem.

Sectio I.

CIrca eam autem, notandum eſt primò, cùm feratur expreſsè in eos qui noua pedagia imponunt extra caſus ſibi conceſſos; ipſam non incurri ab eo qui imponit pedagia iniuſta, ſi imponat in caſibus ſibi conceſſis: quia non fertur generaliter contra imponentes pedagia iniuſta, ſed cõtra imponentes noua in caſibus ſibi non conceſſis. Cæterùm pedagia aliáque id genus dicuntur noua, quæ impoſita ſunt à tempore de cuius initio extat memoria: ſicut antiqua dicuntur illa, quæ ſunt impoſita à tempore de cuius initio non extat memoria, vt notat Sylu. *in verbo Gabella 3. num. 6.* deducíque poteſt ex ca. Super quibuſdã, de verb. ſignificatione §. Prӕterea.

Notandum eſt ſecundò, vt noua imponentes, ſic augentes vetera pedagia in caſibus non conceſſis, incurrere in hanc excommunicationem. Hoc patet, tum ex verbis Bullæ quæ facit expreſſam mẽtionem de augentibus; tum quia quãdo de re aliqua eſt eadem ratio in toto & in parte, lex quæ prohibet illam fieri in toto, prohibet etiam fieri in parte: ſed in gabellis & datiis imponendis de nouo, eadem ratio eſt, ſi tota aliqua imponatur de nouo, & ſi pars ad veterem addatur: quandoquidem non minus poteſt populus vexari augmento veterum gabellarũ, quàm impoſitione nouarum. Deinde ex ſententia contraria aperitur via dolis, & fraudibus ad tranſgrediendas leges: quia in tantum augeri poſſent pedagia vetera, vt melius eſſet, aut ſaltem minus malum, noua imponi: ſicque leges ipſæ eſſent fruſtratoriæ: vtpote quæ in leuamen ſubditorum factæ, non impedirent eorum grauamen.

Nu. 275. Notandum eſt tertiò, per illa verba, *omnes qui in terris ſuis, &c.* nõ tantùm intelligi dominos temporales, qui ſunt perſonæ ſingulares: ſed etiam cõmunitates, ſeu Magiſtratus, qui habẽt aliquam poteſtatem ſupra populum. Rectè enim dici poteſt de illis, quòd imponant in terris ſuis; id eſt, in terris quibus præpoſiti ſunt, ad procurandum commune populi bonum. Neque eſt quòd quis opponat communitatem eſſe ipſummet totum populum, aut ſaltẽ ipſum

repræſentare: proindéque ſi imponat gabellam, *quia ſibi ipſi imponit*, non facere alteri iniuriam illam, pro qua amolienda, lata eſt præſens excommunicatio. Item quòd Papa communitates non puniat excommunicatione *ex cap. Romana, De ſentent. excomm. in 6. §. In vniuerſitatem*, ſed interdicto: vt fit in præcedenti clauſula 2. huius Bullæ; & in cap. Quanquam De cenſibus in 6. Non eſt, inquam, quòd quis hoc opponat: quia quantumuis communitas repræſentet totum populum, ea tamen non eſt populus, vnde ſæpe contingit populum ab ea diſcrepare, & aliquando contra eam tumultus excitare.

Quod ſi populus attenta neceſſitate, conſentiret & ſponte ſe ſubiiceret gabellæ, non videretur eſſe locus huic cenſuræ: quia tunc gabella non imponeretur ſine authoritate: quandoquidem populus illam daret magiſtratui, ſubiiciendo ſe ei in tali re, prout poteſt, ſicut & in alia quæ nec damnum adfert præiudicátve proximo, nec diuinum honorem lædit. Atque licet tota communitas non excommunicetur collectivè, ſed tantùm interdicatur; excommunicatur tamen ſecundùm vnumquemque eorũ qui ſunt rei criminis, pro quo excommunicatio imponitur: vt v. g. excommunicatione hac feriuntur illi omnes de communitate, qui dederint votum ad imponendam nouam gabellam; non item innocentes, ſeu illi qui tale votum non dederint.

Notandum eſt quintò, verba iſtius clauſulæ *imponi & augeri prohibita, exigunt*: non intelligi de exigentibus quaſcumque gabellas ſeu pedagia prohibita, *quidquid dicat Caiet. in verbo Excommunicatio cap. 71.* ſed de iis qui exigunt gabellas in præſenti Bullæ clauſulâ imponi & augeri prohibitas non habentibus ad id poteſtatem. Cùm enim, *vt antè habitum eſt*, imponentes iniuſtas, ſi poteſtatem habeant imponendi, in hanc cenſuram non incurrunt, multò certè minus incurrent illi qui tales exigunt: præſertim cùm Pontifex prohibeat eas exigi, quas prohibuit imponi, vel augeri. Namque loquens de exactione, repetit illa verba, *Imponi vel augeri prohibita*, vnde loquitur de iiſdem impoſitis vel auctis, quas prius prohibuerat imponi vel augeri; alioquin in pauciſſimis verbis vteretur æquiuocatione: quod non eſt conſentaneum. Nu. 276.

Notandum eſt ſextò, exactores vocari tam eos quorum authoritate exiguntur gabellæ; nempe magiſtratus & dominos: quàm eos qui exigunt ad portas ciuitatis, vel aliis locis. Vnde ſi quis Princeps aut Magiſtratus poſuit nouam gabellam, vel auxit veterem ſine poteſtate; ſucceſſor ipſius, eo ipſo quod facit eam exigi, incidit in hanc excommunicationem, tanquam exactor. Incidunt quoque non ſolùm illi qui conducunt, vel emunt tales gabellas exigendas: ſed etiam famuli ipſorum, & miniſtri qui exactioni cooperantur: vt qui recipiunt pecunias, qui ſcribunt, qui explorant ea quæ ferũtur, &c. Quamquam facillimè omnium iidem famuli excuſantur, quando non conſtat ipſis nec rumor eſt impoſitas eſſe ſine authoritate. Conductores verò & emptores; quia deberent inquirere, difficiliùs excuſantur. Omnium autem difficillimè Magiſtratus & domini locantes aut vẽdentes tales gabellas: quoniam examinare debent qua authoritate ſint impoſitæ; & videre an ſint de numero eorum quæ in hac Bulla prohibentur exigi; vt cenſentur eſſe quæ non apparẽt impoſitæ authoritate Imperatorum vel Regum, vel aliorum dominorum qui non agnoſcunt ſuperiorem, vel Concilij generalis largitione, aut Romani Pontificis authoritate conceſſæ: vel ex antiqua conſuetudine, à tempore cuius non extat initij memoria introductæ, prout habetur ex cap. Super quibuſdam, *de verborum ſignific. §. Præterea.*

Notandum eſt ſeptimò, exigere ſolutionem; eſſe ab inuito & nolēte eam extorquere: atque illos dici nolentes ſoluere & inuitos. 1. qui imperio. 2. qui minis. 3. qui arreſtatione rerum vel perſonarum, ad ſoluendum inducuntur. Immo & qui rogantur ſoluere tanquam rem debitam ex Caiet. *in verbo Excommunicatio cap. 39.* & Nau. in Enchir. *cap. 27. nu. 61.* quia talis rogatio habet vim imperij & coactionis. Vnde patet, eum non ſoluere inuitum, qui rogatus ſoluit ex amore vel liberalitate, & multominus eum qui nec rogatus ſponte ſoluit; nec item illum qui accipit talem ſolutionem, propriè dici exigere: itaut in hanc excommunicationem minimè incidat, latam in exigentes. Id quod attigerunt Syluester excommunicatio 7. & Tabienſis Excomm. 5. *ille num. 54. & hic in caſu 19. num. 5.*

Quid ſint gabella & pedagium.

SECTIO II.

Nu.277. NOtādum eſt primò, gabellam & pedagium eſſe onera quædam ſubditis imponi ſolita à dominis, vel Communitatibus, ſuper rebus ipſorum vel ratione rerum. Aduerte autē pro maiore intelligentia: originem iſtiuſmodi onerum fuiſſe defenſionem & cōſeruationem boni cōmunis: quod vel Princeps vel Cōmunitas in repub. conſeruare tenetur, nec poteſt niſi a ſubditis ciuibus adiuuetur. Inde enim promanauit poteſtas in Superioribus talia onera imponendi, & in inferioribus obligatio ſubeundi illa. Quæ in vniuerſum triplicis ſunt generis (quod notat Tabiena excommunicatio 5. caſu 18. n. 2.) quædam perſonalia, quæ imponuntur perſonis, ſolo vſu ſeu labore perſonæ exequenda, abſque vlla impenſa rei propriæ ex lege vlt. in initio. ff. de muneribus & honoribus; quædam realia, quæ contrà rebus imponuntur; perſoluunturque rerum ſumptu & impenſâ, ſine labore perſonæ; quædā deniq; mixta, quæ perſonæ ſimul & rebus imponuntur; atque perſonæ labore ac rerum ſumptu perſoluuntur, hæcque vocantur perangariæ.

Nu.278. Ac rurſus perſonalia ſunt triplicia: quædā honeſta, & per ſe digna, quæ vulgo honores vocantur, & habent cum onere honorem & commodum: vt conſulatus, prætura, præfectura, poteſtas, & ſimilia: quædam contrà ſunt vilia & laborioſa ac ſordida; vt metalla vel arenam fodere, ſecare marmora, cædere ſyluam, calcem coquere: & his ſimilia: quæ onera communiter dicuntur angariæ ab angendo, propterea quod angunt eos quibus imponuntur; quædam demum, ſunt inter hæc media: vt pote quæ nec per ſe vilia ſunt, nec honorata vel vtilia: vt curatorem agere vel tutorē; mediáque ſunt, non per participationem, ſed per negationem extremorum: quia neque ſunt hoc neque illud. Quorum trium generum primum, non pertinet ad hunc locum; quia gratioſum eſt, & amabile, communitérque quæritur & deſideratur potius, quàm ſubterfugiatur; nec etiam vltimum, quia ipſum non imponitur à Principe vel à Magiſtratu, ſed a quouis priuatu in priuatum filiorum & hæredum bonum, ad quod per ſe, directéque ordinatur.

Nu.279. Realia quoque onera ſunt in triplici differentia: nam quædam ipſis rebus imponuntur exequenda per ipſas; vt quòd equus, vel nauis, vel currus vadat ad ſeruitium reip. quædam verò ratione rerum, quas quis habet, imponuntur in parte fructuum, qui ex eiſdem rebus percipiuntur: vt cùm imponitur ſoluenda Principi tertia, vel ſexta, vel decima pars fructuum, quos quis perceperit quotanuis; vel etiamſi nihil habeat, aliqua tamen pecunia ſoluēda imponitur ei: vt in illa exactione quâ pro ſingulis hominibus ſinguli aurei ſoluuntur. Quædam inſuper imponuntur rebus quatenus emuntur vel venduntur, aut mercaturæ cauſa, ex vno loco in alium transferūtur. Atque onera ſecundi generis ſortiuntur varia nomina: dicuntur enim tum tributa, quatenus reipublicę, aut Principi præſtantur ex fundis vel prædiis: tum cenſus, quatenus præſtantur ex annuis reditibus poſſeſſionum: tum etiam collectæ, aut præſtantiæ, aut impoſitiones, aut talliæ, quatenus ſoluēda imponūtur ad tempus, ob neceſſitatē aliquā occurrentē. Sortiūtur quoq; onera tertij generis varia nomina: vocātur enim tu gabellę, quatenus imponūtur mercib. rebúſve quæ venduntur, & emuntur, aut ex loco in locum ad humanos vſus trāsferuntur; tum pedagia, quatenus ſoluūtur in locis conſtitutis à Principe ob tranſitum viarum: tum portoria, quatenus ſoluuntur ex his quæ portantur: tum telonæa, quatenus ſoluuntur ex mercibus marinis ad portum aduectis; tum demum vectigalia, quatenus ſoluuntur pro rebus ciuitati aut prouinciæ inuectis vel euectis.

Adhuc onera realia, quædam ſunt ordinaria: vt primò quidem, ea quæ ſunt ab antiquo pacta & conuenta inter Principem vel Magiſtratum, & ſubditos vel ciues. Secundò verò, ea quæ ex ſtatuto determinata ſunt. Tertiò, ea quæ ex lege. Quartò, ea quę ex antiqua conſuetudine vel impoſita inueniuntur vel conſueta ſunt imponi aut exigi. Quædam verò ſunt extraordinaria: quæ à Principe vel Magiſtratu ſecundùm ipſius voluntatem imponuntur; quæ nonnumquam dicuntur indicta: nēpe quando Princeps ea imponit per legem, vel ſtatutum: ſic vt fiant ordinaria, ex extraordinariis: nonnumquam verò dicuntur ſuperindicta, nimirum quando imponuntur ſine ſtatuto: propter occurrentem neceſſitatem: quam diſtinctionem Tabiena habet in cit. num. 2.

Porro collectę & talliç, ſeu pręſtātiæ originē duxerunt ex grauibus reip. neceſſitatibus, pro defenſione Nu.280.
patriç ab irruētibus in eā hoſtibus, vel iuſto bello, vel magno ære alieno ſoluendo. Pedagia verò & gabellæ ex communibus vtilitatibus viatorum & mercatorum merces afferentium: nempe vt pecuniis inde conquiſitis pontes ad commoditatem ipſorum reparentur, vel ſternantur viæ, vel ſuſtentur nautæ cum ſcaphis, vel ſeruentur viæ tutæ à latronibus.

Hic aduerte in multis locis iā conſuetū eſſe ab antiquiſſimo & immemorabili tempore, imponere gabellas & pedagia loco talliarum & collectarum, hoc eſt, pro expenſis illis in rep. faciendis pro quibus talliæ & collectæ erant inſtitutæ ad ſubueniēdum reip. neceſſitatibus aut conſulendum publicis vtilitatibus: ſicque exigi gabellas non ſolùm pro rebus, quæ negotiationis gratiâ inuehuntur, aut euehuntur: ſed etiam pro iis quæ ad vſum proprium, & vitæ ſuſtentationem ſunt neceſſariæ: vt pro frumento, farina, pane, ſale, vino, oleo, carnibus & ſimilibus. Id quod D. Anton. attingit in 2. part. tit. 1. cap. 13. ſub finem.

Quis poſſit imponere pedagia ſeu gabellas.

SECTIO III.

NOtandum eſt, eum qui poteſt noua pedagia im- Nu.281.
ponere, poſſe quoque vetera augere, & contra. Poteſt autem Imperator & ipſius authoritate ſeu conceſſione Principes & ciuitates ipſi ſubiectæ; ex cap. Super quibuſdam De verborum ſignific. §. Præterea. Poſſunt ſecundò Reges, ex eodem ca. & ex cap. Innouamus De cenſibus; itaut audiendus nō ſit Hoſtienſis

Digitized by Google

ſtienſis cùm dixit ſolos Reges Romanos qui deſignati ſunt Imperatores, id poſſe: quod in verbo Gabella 3. num. 2. Syluester reiicit: quia receptus vſus eſt in contrarium. Et fauet, quod Pontifex in cit. cap. Super quibuſdã abſolutè loquatur de Regibus: quaſi id ſequatur ex natura regiæ poteſtatis: ratione cuius Rex non cognoſcit ſuperiorem in temporalibus *ex cap. Per venerabilẽ §. Videbatur Qui filij ſint legitimi* id eſt, tanquam ſummus Princeps nullum habet ſupra ſe, ad quem ab eius ſententia appelletur. Hinc fit vt ex Regum, ſicut ex Imperatorum conceſſione; inferiores Domini & Magiſtratus, qui Regibus ipſis ſubſunt in temporalibus, poſſint imponere nouas gabellas: quia qui poteſt per ſe imponere, poteſt quoque aliis imponendi poteſtatem dare.

Nu. 282. Tertiò, poſſunt alij ſummi Principes quocumque titulo & nomine vocentur, qui ſupra ſe non habent in temporalibus ſuperiorem ad quem ab ipſorum ſententiis appelletur. Id quod Nauarr. notat in explicatione huius excommunicationis *in Enchir. cap. 27. num.* 61. Et apertè probatur ex cit. ca. Innouamus: põderatis verbis *Regum & Principum*. Nomen enim Principis poſt nomen Regis poſitum ſignificat dominos qui ſunt inferiores regibus, id eſt, minus ſunt quàm Reges: quódque dicuntur poſſe imponere gabellas, non poteſt intelligi de Principibus qui ſubſunt regibus, cùm tales nequeant imponere, niſi ex Regis ſui conceſſione. Debet igitur intelligi de illis Principibus qui nulli ſubſunt: quorum etiam cõceſſione, poſſunt domini inferiores communitati imponere nouas gabellas, & veteres augere.

Vbi aduerte ex D. Ant. 2. parte *tit. 1. cap. 13. in principio*, dictos Reges & ſũmos Principes, ſi in loca in quibus imponunt pedagia, dominium habeant non iure ſed iniuriã ſibi vſurpatum, teneri ad reſtitutionẽ eorum quæ ſic capiunt. Adde & incurrere in hanc excommunicationem; quia vt patet, pedagia imponunt non habentes poteſtatem: quandoquidem ſi talia loca ſuo legitimo domino reliquiſſent, non potuiſſent imponere, vt certum eſt: atque ex eo, quòd illa ſibi illicitè vſurpauerint, nõ ſunt effecti melioris cõditionis: quia nemo ex maleficio reportat lucrum.

Quartò, poteſt ciuitas libera habens merum & mixtum imperium: cuiuſmodi eſt, quæ nulli Regi, aut ſupremo domino ſubeſt, ſicut Venetiæ & quædam aliæ ciuitates Italiæ, quæ ex quo poſt factam pacem Conſtantiæ, habent prædictum imperium: obtinuerúntque de facto vt poſſint pedagia imponere: prout ex Ioann. Andrea habet Sylu. in citato num. 2. Ratióque in promptu eſt: quia ciuitas quæ talis eſt, tantum poteſt, quantum Princeps non habens ſupra ſe dominum; ac qui illam gubernant obeunt vicem Principis.

Nu. 283. Poſtremò, conſuetudo præſcripta tam longo tempore, vt eius initij non extet memoria, dat poteſtatem imponendi nouas gabellas: itaut omnis dominus & ciuitas, quæ à tali tempore conſueuit imponere gabellas ipſas, verè habeat poteſtatem imponendi, quantumuis ſubſit alteri ſuperiori domino. Hoc à D. Antonino annotatum *in 2. part. tit. 1. cap.* 13. §. 1. colligitur ex cap. Super quibuſdam, De verb. ſignific. §. Præterea. Et probatur, quia vt gabella ipſa, cuius initij nõ extat memoria, habetur legitima: ſic etiam, habenda eſt legitima poteſtas eamdem imponendi: ſiquidem hoc modo, Reges omnes talem poteſtatem habent: nempe quia illam præſcripſerunt, ſicut & multa alia iura imperatoria. Etenim initio tã fuit Imperatoris propria, quàm alia iura. Iam ſi Reges potuerunt illam præſcribere, potuerunt ſimiliter & alij Domini.

Verumtamen duo requiruntur in tali præſcriptione, vnum eſt bona fides in imponente gabellas; alterum, vt conſueuerint ſolui ſine vi & coactione. De priore patet: quia bona fides adeo neceſſaria eſt in omni præſcriptione, vt exiſtente mala fide, præſcriptio nulla valeat, ex cap. vlt. De præſcrip. De poſteriori quoque probatur: quia ſi ſemper vel frequẽter populus reſiſtat impoſitioni, itaut opus ſit vi & coactione; argumento eſt, quòd ſine authoritate gabella ſit impoſita: vel quòd conſuetudo per quam impoſita eſt iniqua ſit & irrationabilis, ideóque ſeruanda non ſit, ex cap. Si conſuetudo diſtinctione octaua.

An imponentes nouas collectas ſeu tallias, incidant in hanc cenſuram.

Sectio IV.

NOtandum eſt poſtremò: quia in hac clauſula tãtùm fit mentio pedagiorum & gabellarum, dubitari, an incurrant in hanc excõmunicationem qui tallias ſeu collectas, aut taxas nouas imponunt vel antiquas augent ſine authoritate, cùm hæ ſint aliud genus impoſitionis; nẽpe factæ ſuper propriis cuiuſque bonis pro variis Principis aut Reip. neceſſitatibus: pedagium verò imponatur pro tranſitu perſonæ per pontem, aut aliam viam, & gabella pro tranſportatione mercium. Ad cuius dubij explicationem, ſtatuitur primò, quòd cùm ex ante habitis gabellæ dicantur, tum propriè, quæ imponuntur pro mercibus; tum minùs propriè, quæ in locum taxarum conſtitutæ ſunt, & ad eumdem finem ordinantur, ad quem taxæ: cuiuſmodi ſunt eæ quas antè diximus imponi rebus neceſſariis ad proprium vel familiæ vſum: Statuitur, inquam, non tantùm imponentes prioris, ſed etiam poſterioris modi gabellas, in hanc excommunicationem incurrere: quia & eæ iam abſolutè vocantur gabellæ, & eodem modo exiguntur quo aliæ, ſúntque grauiores. Statuitur ſecundò, quòd etſi taxæ, quæ per modum taxæ imponũtur, videri poſſint non contineri in hac Bullæ clauſula (*ſicut viſum eſt Caietano in verbo Excommunicatio cap.* 71.) tum quia non eſt in ea de illis mẽtio; neque pœnæ ſunt interpretatione extendendæ: tum quia in cõmuni ſermone nemo tales taxas nomine gabellæ ſolet intelligere. Nu. 284.

Nu. 285. Attamen contrarium cenſeri poteſt probabilius: tum quia hæc Bullæ clauſula non reſpicit modum imponendi, ſed onus ipſum quod imponitur. Nam in ea Pontificis intentio eſt, liberare pauperes ſubditos ab indebitis oneribus & exactionibus. Idem autem onus eſt: ſiue imponatur per modum taxæ, ſiue per modum gabellæ. Tum quia lex non debet fruſtratoria eſſe: adeout, etiamſi fuerit pœnalis, poſſit & debeat extendi ad omnes illos caſus, ad quos niſi extenderetur, ipſa eſſet fruſtratoria: vt patet ex cap. Si ciuitas De ſentent. excommunic. vbi hæc ſola ratio affertur, cur interdicta ciuitate, ſuburbia interdicta cenſeri debeant, quia lex eſſet alioquin fruſtratoria. At ſi hac Bullæ clauſula prohiberentur ſolùm gabellæ, fruſtratoria eſſet lex: quãcumque enim ſummam pecuniæ, quam Domini exigere nequirent impoſitione gabellæ, exigerent impoſitione nouæ taxæ. Immo ea eſſet pernicioſa: quia cupiditatem habendi dominorum prouocaret, vt relicto mitiori exigendi modo, duriorem ſequerentur: ſiquidem minùs oneroſum eſt ſubditis, pluribus vicibus modicũ ſoluere, vt fit in gabella: quàm ſemel multũ vt fit in taxa.

Tum demum, quia omnes ferè gabellæ quæ modò ſunt in vſu, quæque exigũtur pro illis rebus quæ ad vſum proprium deferuntur, licet modo exigendi, ac etiam nomine ſint gabellæ; eſſentialiter tamen & ex

ſine ſunt veræ taxæ. Ergo ſi illæ ſunt iſtâ Bullę clauſula prohibitæ, hæ quoque cenſeri debent eadem prohibitæ. Ad prius autem contrarium argumentum reſpondetur: non valere conſequentiam, propterea quòd etiam illa quorum non ſit expreſſa mentio, pro expreſſis habenda ſunt, quando ſine illis lex eſſet fruſtratoria: vt in hac re contingit iuxta antedicta. Ad poſterius verò: hoc loco nomen gabellæ non extendi quidem ad taxas ex communi vſu loquendi: extendi tamen ex legis neceſſitate; ne ipſa ſit fruſtratoria.

CAPVT · XVII.

De ſexta excommunicatione in falſificantem literas Apoſtolicas, lata his verbis.

6. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes falſarios literarum Apoſtolicarum, etiam in forma Breuis ac Supplicationum, gratiam vel iuſtitiam concernentium, per Romanum Pontificem vel S. R. E. Vicecanc. ſeu gerentes vices eorum; aut de mandato eiuſdem Romani Pontificis ſignatarum: necnon falsò fabricantes literas Apoſtolicas, etiam in forma Breuis, & etiam falsò ſignantes Supplicationes huiuſmodi, ſeu nomine Romani Pontificis, ſeu Vicecancellarij, aut gerentiū vices prædictorum.

SVMMARIVM.

286 *Ob quam cauſam, & in quas perſonas feratur iſta excommunicatio.*
287 *Quis dicatur falſare literas Apoſtolicas, & quæ ſit harum differentia.*
288 *Duæ extenſiones eiuſdem excommunicationis.*
289 *Quinque eiuſdem reſtrictiones.*
290 *Quòd ſubreptitiè, aut obreptitiè impetrantes literas Apoſtolicas in hanc excommunicationem incurrant.*
291 *Quomodo incurratur iſta excommunicatio ob mutationem factam in literis Apoſtolicis ad corrigendum errorem, qui in illas irrepſit.*

Nu. 286. MATERIA ſeu peccatum propter quod iſta excommunicatio fertur; eſt falſitas commiſſa circa literas Apoſtolicas. Perſonæ verò in quas fertur; ſunt primò falſarij earumdem literarum, etiam illarum quæ ſunt in forma breuis ac ſupplicationum, gratiam vel iuſtitiam concernentium, per Romanum Pontificem aut per S. R. E. Vicecancella ſeu gerentes vices ipſorum, aut de mandato eiuſdem Romani Pontificis ſignatarum. Secundò falsò fabricantes literas Apoſtolicas, etiam in forma breuis. Tertiò falsò ſignantes ſupplicationes huiuſmodi, ſub nomine Romani Pontificis, Vicecancella aut gerentium vices eorum.

Notandum eſt primò, in hac clauſula Paulum V. vt & aliquot prædeceſſores ipſius ex Bulla Gregorij XIII. quam Nauar habet in Ench. cap. 27. dempſiſſe extenſionem capituli Ad falſariorum, De crimine falſi, in quo excommunicantur primò falſificantes per ſe vel alios literas Apoſtolicas: ſecundò vtentes ſcienter literis Apoſtolicis falſis: tertiò impetrantes literas falſas, id eſt, *interprete Toleto in expoſitione huius Bullæ, excommunicatione quarta, dubio* 2. ab aliis falſificatas, poſtquam emiſſæ ſunt de manu Papæ: quartò defenſores & fautores falſariorum. Præterea apponitur pœna; vt Clerici qui per alios falſificant, priuandi ſint omnibus beneficiis. Qui verò per ſe falſificant ſint degradandi: & tradendi brachio ſæculari, vt legitimis pœnis afficiantur.

Notandum eſt ſecundò, eum falſitatis crimen circa literas Apoſtolicas dici committere, qui ſinceram veritatem illarum immutat; aut vero ſigillo earum vtitur ad falſas literas ſignandas *ex cap. Licet De crimine falſi.* Committi poteſt verò crimen falſi multis modis: puta addendo, demendo, mutando, radendo, lacerando, comburendo, ſigillum adulterando, & aliis quibus ſubſtantia literarum Apoſtolicarum ita variatur, vt in ipſis plus vel minus contineatur, quàm antea. *Nu.* 287.

Notandum eſt tertiò, literas Apoſtolicas communiter dici Bullas, id eſt, literas plumbeo ſigillo ſignatas, quæ a Datario ſeu Romanæ Eccleſiæ Notario expediuntur nomine Summi Pontificis, cum ſigillo & ſubſcriptionibus ſolitis. Breuia verò dici reſcripta ſub nomine Papæ expedita; in hoc differentia à literis Apoſtolicis, quòd in cera rubea ſignentur annulo piſcatoris, id eſt ſigillo quo Beatus Petrus, *qui piſcator erat*, veroſimiliter creditur vſus: hæ verò ſigillo plūbeo bullentur. Supplicationes demum dici petitiones in ſcriptis Summo Pontifici, vel Vicecancellario vel eorum vices tenentibus oblatas ad obtinendam aliquam gratiam: vt v.g diſpenſationem, indulgentias: vel iuſtitiam, quibus quando Summus Pontifex acquieſcit, & ſubſcribit *fiat*: dicuntur ſignaturæ.

Notandum eſt quartò, & pro documento tenendum, falſificantes literas Apoſtolicas, Breuia, vel Supplicationes per Bullam Cœnæ excommunicari; tum extenſionem, tum reſtrictionem admittere. Extenditur enim ad ſcienter literis iam ſignatis addentes; vel minuentes aliquam ſubſtantiam veritatis; etiamſi pœnitentia ducti non vtantur illis. Talis enim excommunicatio fertur in falſificantes dictas literas, non autem in vtentes falſis. Secus eſſet verò in eo qui raderet aliquam dictionem animo addendi nouam, ſed poſtea ductus pœnitentiâ, eamdem iterum ſcriberet: quia talis ſicut nihil ad ſubſtantiam addidit, ita nec eam mutauit. *Nu.* 288.

Sed dubium eſt, An qui eiuſmodi literis corrigunt vnam literam aut errorem in grammatica, vel pro clariori diſtinctione & intelligentia, addunt aut minuunt aliquid, non mutantes ſenſum, incurrant in hanc excommunicationem. De quo Toletus *in ſeq. dub.* 3. in vtramque partem authores refert, ſequens partem negatiuam: ſicut etiam à Graphiis ſequitur *lib. 4. deciſ. aurearum ca.* 18. *num.* 78. cum Nauar. in cit. cap. 27. num 61. vbi id ex eo probat: quòd ſi fiat ſine dolo & abſque alterius iniuria, non videatur eſſe peccatum mortale: & ideo, nec ſufficiens materia excommunicationis. Quod ſi dicas ſufficientem eſſe ex intentione Papæ excommunicantis. Reſpondetur id non eſſe probabile, cùm nihil videatur in eo fieri contra iuſtitiam aut charitatem, aut reuerentiam Papæ debitam. Immo verò proſpici decentiæ literarum ipſius.

Id autem poſſet procedere quando mutaretur ſenſus à Papa intentus, aſſerendo vel negādo quod ipſe non intendit, aut tacendo, ſeu omittendo quod ipſe exprimere intendit; etiamſi talis mutatio per vnius tantùm puncti aut apicis mutationem, fieret. Aliàs verò, *vt habetur ex cap. Ex conſcientia De crimine falſi*, propter paucarum literarum raſuram in loco non ſuſpecto, reſcriptum non probatur falſum: vnde ſequitur eum qui raſit, non eſſe ideo cenſendum falſarium, neque incurrere in hanc excommunicationem.

Extenditur quoque propoſitum documentum, *iuxta cap. Licet De crimine falſi* ad eos omnes, qui verum Papæ ſigillum ſiue plumbeum, ſiue cereum tradunt transferēdum in falſas literas: illi enim perinde efficienter concurrunt ad falſificationem literarum, ac ille concurrit ad furtum, qui ſcienter alteri clauem dat per quam arca aperiatur ad furandum.

Attamen

Attamen ſi id ita fieret vt nemo vnquam eiuſmodi literis vteretur, locus eſſe poſſet excuſationi ab hac excommunicatione. Exemplum eſſe poteſt in eo, qui tantummodo per iocum tale quid faceret ſine vllo cuiuſquam ſcandalo.

Nu.289. Idipſum autem, quod dictis modis extenditur, reſtringitur primò, vt non procedat in fautoribus & in defenſoribus, aut præſtantibus authoritatem huiuſmodi falſificationi. Nam de talibus non fit mentio in Bulla: quæ cùm ſit pœnalis, non eſt interpretatione amplianda. De mandante autem, non auſim idem dicere; quãdoquidem lex eſſet alioqui fruſtratoria. Incurrunt tamen iidem fautores, & defenſores in excommunicationem, cap. Ad falſariorum De crimine falſi.

Secundò, vt nec procedat in falſificantibus literas Epiſcopi, aut Nuntij Apoſtolici, aut Sacræ pœnitentiariæ vt habet Nauar. in cit. num. 61. quibus à Graphiis addit *in ſeq. nu.* 82, nec Datarij aut Legati à latere aut Cõgregationis Cardinalium, quia non ſunt literæ Papæ, ſed commiſſariorum ipſius.

Tertiò, nec procedat in falſificantibus literas Papæ, quæ iã euanuerunt, nec amplius valent, vt ex Richardo habet Nauarrus in præced. cap. 17. num. 169. Quod intellige cum Alphonſo à Viualdo *in ſua explicatione huius Bullæ num.* 52. dummodo tales literas non reddant ipſa moratione vtiles ſibi aut aliis, cum intentione abutendi illis; vt fieri poteſt ſi darentur valituræ ad triennium & tranſacto triennio pro eo mutaretur quinquennium: tunc enim locus eſſet huic excommunicationi *iuxta D. Anton. 3. par. titulo* 24. *cap.* 16.

Nu.290. Quartò, nec procedat in impetrãtibus ſurreptitiè, vel obreptitiè literas à Papa; prout notant Nauar. *in, ſupra cit. n.* 61. & ex Richardo Sylu. habet *Excommunicatio 7. n.* 9. Addens id procedere quantumcumque Papa aliòqui nõ annuiſſet, & rationem reddit; quia tales impetrant literas veras ſeu verè à Papa expeditas, etiamſi falſa ſuggeſtione. Cæterùm ſurreptitiè impetrari dicuntur literæ Apoſtolicæ, quando pro illarũ impetratione exprimitur falſitas, aut tacetur veritas: obreptitiè verò quando ſub inuolucro verborum ſic ſupplicatur, vt Papa non intelligat veritatem. Peccat autem grauiter ſic impetrans, faciendo fraudem ipſi Papæ & aliis quorum intereſt; carétque impetratis *ex ca. Super literis De reſcriptis.*

Quintò (quod iidẽ authores addunt) vt nec procedat in iis qui habẽt apud ſe literas falſatas, etiamſi iis vtantur. Nam tales non ſunt de ſe falſarij, cùm nihil immutant in literis Apoſtolicis; ſi tamen ſcienter, aut ex ignorantia culpabili illis vtantur, incurrunt in excommunicationem ſupra citati cap. Ad falſariorum. Atque ex cap. Dura §. Adiicientes De crimine falſi: niſi intra viginti dies poſtquam ſciuerint eas eſſe falſas, laceraueriot, vel reſignauerint (ſubintellige ex gloſa, verbo reſignet, tali qui poſſit prodeſſe & non obeſſe) ſunt excommunicandi per Ordinarium, ſemélque excommunicari, poſſunt tantùm abſolui à Papa. Aduerte autem obiter ex citato cap. Licet & ſequenti, De crimine falſi; literarum Apoſtolicarum falſificationem deprehendi ex quatuor, nimirum ex Bulla ſeu ſigillo, ex charta, ex filo, & ex ſtylo.

Nu.291. Poſtremo nec in illis procedit, *quemadmodum à Graphiis notat in cit. cap.* 18. *nu.* 83. qui mutat in literis Apoſtolicis ea, quæ erant in ſuis ſupplicationibus prius expreſſa: ſi per errorem Notarij vel ſcriptoris fuerint variata: v. g. Obtinuiſti à Summo Pontifice diſpenſationem in tertio gradu conſanguinitatis; & Notarius ſcripſit in bulla *affinitatis*: ſi tu hoc mutaueris ponendo in Bulla, ſicut habebatur in ſupplicatione, non incurris in hanc excommunicationem. Et ratio eſſe poteſt; quia id non eſt falſificare ſed potius verificare Bullam. Quod tamen leuiter faciendum non eſt, propter ſcandalum & præſumptiones fori exterioris, ex quibus talis corrector poſſet condemnari de crimine falſi. Quin ſi quis commode poſſet ad Summum Põtificem, vel Officiales ipſius pro correctione recurrere, ea per illos fieri deberet. Immo per illos tantùm poteſt fieri, cùm error fuerit non ſolùm in bulla, ſed etiam in minuta manibus Summi Pontificis oblata; quia Pontifex ipſe intendit tantùm concedere, illud quod ei expreſſum eſt in ſupplicatione: vnde corrigere mutando ſenſum tã ſupplicationis quàm bullæ, eſſet pro conceſſu habere, quod non eſt conceſſum: quodquidem eſt falſificare literas Apoſtolicas: & per conſequens dare ſufficientem cauſam incurrendæ huius excommunicationis.

De falſo fabricantibus, aut falſo ſignantib. literas Apoſtolicas nihil occurrit ad antedicta addendum, quàm quod cum mortaliter peccent tali falſificatione, poſſe in hanc excommunicationem incurrere.

CAPVT XVIII.

De ſeptima excommunicatione contra ferentes arma infidelibus, lata his verbis.

7. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui ad Saracenos, Turcas, & alios Chriſtiani nominis hoſtes, & inimicos, vel hæreticos per noſtras, ſiue huius Sanctæ Sedis ſententias expreſsè vel nominatim declaratos, deferũt ſeu tranſmittunt equos, arma ferrum, filum ferri, ſtannum, chalybem, omniaque alia metallorum genera, atque bellica inſtrumenta, lignamina, canapem, funes tam ex ipſo canape, quàm alia quacumque materia, & ipſam materiam, aliáque huiuſmodi quibus Chriſtianos & Catholicos impugnant, necnon illos qui per ſe vel per alios, de rebus ſtatum Chriſtianæ reip. concernentibus in Chriſtianorum perniciem & damnum ipſos Turcas, & Chriſtianæ religionis inimicos, necnon hæreticos, in damnum Catholicę Religionis certiores faciunt; illiſque ad id auxilium, conſilium, vel fauorem quomodolibet præſtant. Non obſtantibus quibuſcumque priuilegiis, quibuſuis perſonis, Principibus, Rebuſpublicis per nos & Sedem prædictam hactenus conceſſis, de huiuſmodi prohibitione expreſſam mentionem non facientibus.

SVMMARIVM.

292 *Cauſa ob quam, & perſonæ à quibus excommunicatio hac incurratur.*
293 *Non incurrunt eam, iuuantes in bello iuſto.*
294 *Nec qui Mulos & Aſinos tranſmittunt.*
295 *Quæ in hac re ſignificentur armorum nomine.*
296 *Quæ nomine ferri & cuiuſcumque metalli.*
297 *Quæ nomine lignaminum & funium.*
298 *Qui tanquam ferentes aut tranſmittentes arma ad Chriſtianæ Religionis hoſtes, innodentur hac excommunicatione.*
299 *Quatenus metus grauis ab hac excommunicatione excuſet.*
300 *Quando tranſportantes in ſuis nauibus Saracenos, in eam incurrant.*
301 *Duo caſus in quibus ſuppeditando arma infidelibus, non incurritur hæc excommunicatio.*
302 *Quid tenendum ſit de vendentibus arma infidelibus qui in terris Chriſtianorum degunt.*
303 *Conditio rerum, quæ infidelibus deferuntur, notãda.*
304 *Quando incurratur hæc excommunicatio, reddendo*

dendo infideles certiores de rebus Chriſtianorum, aut conſilium eis dando.

Nu.292. CAVSA ob quam hæc excommunicatio imponitur, eſt crimen quod committitur contra Remp. Chriſtianam iuuando infideles illam impugnantes. Perſonæ in quas fertur ſunt primò, illi qui ad hoſtes, & inimicos nominis Chriſtiani; quales ſunt Mahometani, vel ad hæreticos, cùm ſunt per Sedis Apoſtolicæ ſententiam expreſſè ac nominatim declarati, deferunt ſeu tranſmittunt equos, arma, & quodcumque metalli genus, atque inſtrumenta bellica, lignamina, funes, ex quacunque materia, aut ipſam materiam; atque alia, quibus Chriſtianos & Catholicos impugnat. Secundò, illi qui prædictos per ſe, vel per alios de rebus ſtatum Reip. Chriſtianæ concernentibus, in Chriſtianorum, aut Catholicæ Religionis damnum certiores faciunt. Tertiò, illi qui ad id auxilium, conſilium, vel fauorem quomodolibet præſtant. Additur etiam reuocatio omnium priuilegiorum, quibuſuis perſonis etiam Principibus aut Reip. ſuper hoc conceſſorum à Sede Apoſtolica. De hac quoque materia in iure antiquo extat cap Ita quorumdam cap. Quod olim & cap. Ad liberandam, De Iudæis, & Extrauagans, Multa mentis, *eod. tit inter communes*: late que Nauar. eam perſequitur in comment. ad cit ca. Ita quorumdam tomo 2. ſuorum operum: ex quo & ex Enchir. cap. 27. num. 63. quædam perſtringemus noſcenda à Confeſſario.

Nu.293. Primum eſt: in hac Bullæ clauſula per Turcas & Saracenos non intelligi omnes Mahometanæ perfidiæ ſectatores, neque per alios Chriſtiani nominis hoſtes & inimicos, intelligi omnes Paganos Iudæos prædicto nomini infenſus; ſed tantùm eos quibus eſt bellum cum Chriſtianis ob Chriſtianiſmũ. Non enim comprehenduntur illi quibus eſt iuſtũ bellum contra Chriſtianos, neque occupant, neque occupare curant res Eccleſiæ Chriſtianæ, neque pugnant odio Religionis, ſed ob aliam cauſam quæ iuſta ſit; per tradita ab ipſo Nauar in memorato commentario, notabili quarto, num. 13. quia mens Pontificis tantùm eſt debilitare potentiam infidelium, fideles iniuſtè impugnantium.

Nu.294. Secundum eſt: in hac clauſula ſub nomine equorum ex Nauar *in Enchir. cap. 27. num. 63.* verſu 5. comprehendi eos etiam, quos debiles, claudos, vel morboſos à memoratis Chriſtiani vel Catholici nominis hoſtibus acceperint, ipſorúmque operâ curatos, iiſdem hoſtibus reſtituerint. Nomen enim illud, cũ ſit generale, nullum excludit. Immo iudicio Iacobi à Graphiis *lib 4. deciſ. aurearum cap. 18. num* 87. includit aliud quodcumque iumentum quod deſeruire poteſt deferẽdis ſarcinis & aliis bello neceſſariis: vt Mulũ, Aſinum, &c. Sed in materiâ pœnali non videtur eſſe locus tali extenſioni. Neque pro ipſo facit Nauarrus quem citat, cùm is in memorato Comment. *notabili 5. num* 27. contrarium apertè dicat: facta tantummodo exceptione caſus, in quo malâ mente actuali, aut virtuali, talia inuenta traderentur ad bellum contra Chriſtianos: ſic enim illa poſſunt comprehendi nomine equorum, ſicut nomine armorum comprehendi poſſe multa inſtrumenta agricolarum, aut artificum, paulo poſt dicemus.

Nu.295. Tertium eſt: armorum nomen (cuius late petitam ſignificationem Nauar. in dicto notabili 5. bene declarat hic reſtringi ad bellica, id eſt (*ex eodem Nauar. ibid. n.* 16.) ad ea, quæ principaliter ac verè inſtituta ſunt ad præliandum: ſiue offendendo, ſiue defendendo vt gladij, ſclopi, haſtæ, lanceæ, clypei, loricæ & huiuſmodi alia quæ Nau. in ſeq. num. 13. vocat bellica ex intentione fabricantis, eo quod fabricari ſoleant in vſum belli ad impugnandum hoſtem aut defendendum ſe ab eo. Addit verò idem in ſeq. num. 15. ex intentione aſſumentis ea cenſeri non bellica, dum referuntur in alium vſum: vt ſi Religioſus pugione paruulo amici, apud ſe derelicto, directum cultelli vtatur ad aptandos calamos ſuos: aut machæra ad ſecandum ſuum panem: ſicut ex aduerſo aliæ res, vt cultelli inſtituti ad ſecandos calamos, vel panem; & inſtrumẽta agricolarum, vel artificum vt ligones, falces, ſecures, mallei, currus; & huiuſmodi alia, in alios vſus quàm prælij principaliter, & ex intentione fabricantis comparata, ex intentione aſſumentis ea ad præliandum, cenſentur arma bellica. Quapropter, ſi quis ad Turcas aut hæreticos à Sede Apoſtolica denunciatos deferat, ſciens futurum vt eis vtantur ad præliandum contra Chriſtianos, incurret in hanc excommunicationem.

In ſumma cum Nauar. ipſo in eod. notab. 5. nu. 25. tenendum eſt, armorum nomine hic prohiberi omnia & ſola bellica arma, tam ad defenſionem quàm ad offenſionem comparata: quæ ſua fabricatio, vel intentio deferentis ea ad noſtræ religionis inimicos, in prælium deſtinat, ſiue actu, ſiue etiam virtute: vt fit, cum ipſe etiamſi lucri tantùm cauſâ ea deferat, ſcit tamen vel ſcire debet, eoſdem inimicos illis ad pugnam vſuros.

Quartum eſt: appellatione ferri, & cuiuſcumque metalli, quod ad hoſtes noſtræ Religionis deferri prohibetur, intelligi tam factum, id eſt, ex quo aliquid formatum eſt, quàm infectum, ſeu ex quo nihil formatum eſt, quatenus mediatè vel immediatè vtile eſt bello, ex Nauar. *in memorato commen. notab. 6 nu.* 8. itaut ex eodem in Enchir cap. 17. num. 63. verſu 6. eadem appellatione comprehendatur etiam pecunia ſignata, ſeu nummi ſiue aurei ſiue argentei, ſiue alterius materiæ: quia vt alia, ſic & pecuniæ ſunt inſtrumenta bello maximè neceſſaria. Mineræ autem, ſeu terræ ex quibus metalla conficiuntur, non comprehenduntur tali appellatione: quia non ſunt ferrum factum vel infectum vt rectè in ſequenti numero 9. argumentatur Nauar. Addens, in nu. 12. neque comprehendi clauiculos, neque gladiolos, aut cultellos quibus eſt vſus in aptandis calamis aut ſecandis in menſa cibis: quia quantumuis ſint ferrum factum; non ſunt tamen ferrum mediatè vel immediatè vtile bello, nec quo Religionis noſtræ inimici credi debeant vſuri in bello: niſi quis tantam multitudinem talium rerum deferret, vt merito verendum eſſet ne illi eis in vera arma conflatis, vterentur in bello: tunc enim talis ob intentionem malam virtualem & tacitam, etiamſi non haberet formalem & expreſſam, incideret in hanc excommunicationem. Quod idem iudicandum eſt, ſi antè memorata terra ſciatur in vſum belli à Religionis noſtrę hoſtibus expeti: nimirum vt abundent metallis, quæ ipſi norunt conflare; itaut illam eis ſuppeditare idem valeat ac ſuppeditare ipſa metalla, cùm adferat idem incommodum.

Aduerte obiter, quod bene declarat idem Nauar. *notab. 10. num. 6.* malam intentionem expreſſam in hac re contingere, cùm quis verè & expreſsè antedicta ſubminiſtrat Chriſtianæ Religionis hoſtibus: eo fine vt illis ſint vſui ad bellum contra Chriſtianos. Malam verò tacitam & virtualem præcedenti æquipollentem contingere, cùm quis vere quidem & expreſsè non ſubminiſtrat in malũ finem, ſiue vt illos adiuuet; ſed in bonum; vt in lucrum ad ſuam & ſuorum ſuſtentationem honeſtam: attentis tamen omnibus temporis, loci, rerum, ac perſonarum circumſtantiis exiſtimat, quòd ipſi talibus rebus per ipſum ſubminiſtratis, tunc vel aliquando vtentur contra Chriſtianos in bello, aut certè ſi nõ exiſtimat, debet

exiſti

exiſtimare. Talis enim quamuis oó expreſsè, virtualiter tamẽ æquiualenterque ſubminiſtrat ad bellandum neceſſaria: cùm paria ſint vt quis faciat aliquid in aliquem finem: & quod ita faciat in alium, vt videat vel videre debeat, & latâ culpâ videre omittat, ſuum opus tendere in ſuum priorem finem. Quæ doctrina eſt notatu digna pro aliis quoque materiis.

Nu.297. Quintom eſt quod ex Angelo refert Nau. in eod. comment. *notab.7.num.*12. per lignamina quorum delatio hîc prohibetur, intelligi trabes, & alia ligna opportuna fabricandis nauibus, triremibus, aut machinis bellicis, quib. infideles vti poſſunt ad impugnandum Chriſtianos, vel defendendum ſe ab eis; non autem alia, quæ igni tantùm fouendo, aut alicui ſimili actioni remotæ à bellicis vſui eſſe poſſunt. De qua tota re idem Nauar ibidem agit pluribus. Sed ſufficiet monere, quod ipſe habet inter cætera in num.20. hanc excommunicationem incurrere eos qui naues, vel alias machinas bellicas hoſtibus Chriſtianorum ſubminiſtrauerint. Nam qui talia ipſis defert, lignamina quoque defert: non qualiacumque, ſed compacta in memoratas res: atque adeò vtiliora ipſis Chriſtianorum inimicis, quàm ſi eſſent ſoluta. Ac licet prohibito eo, quod ex aliqua materia fit non cenſeatur prohibita ipſa materia, ſi nihil aliud interueniat prohibitionis extenſiuum: materiâ tamen rei artificialis prohibitâ ne res ipſa habeatur, cenſetur à fortiori eadem res prohibita: quia propter vnumquodque tale & illud magis. Et ita per funes de quibus adhuc mentio eſt in hac cenſura, intelligendi ſunt non tantùm ſimplices funes, ſed etiam facta ex funibus vt ſcalæ.

Nu.298. Sextum eſt, *per tradita à Nauar. in eod. commentario notab.8.nu.*16.*& aliquot ſequentib.* appellatione tranſmittentium ſeu deferentium, hîc comprehendi non modò baiulantes, portantes, agentes, ducentes, trahentes; ſed etiam quoſlibet mala mente efficientes vt prædicta ad ipſos Religionis hoſtes perueniant: ſiue illa vendendo, permutando, donando, aut quouis alio titulo ſubminiſtrando eiſdem hoſtibus: ſiue mittendo, aut permittendo inuehi in ſuam nauem, aut extrahi ex ſuis portubus: ſiue etiam cooperando delationi ſeu tranſmiſſioni; quia omnes tales cenſentur ſiue per ſe, ſiue per alios tranſmittere. Vnde *vt ex Sylu. habet ipſe Nauar. ibid. n.*21. non excuſatur ab hac excommunicatione is qui iuſta aliqua de cauſa ad prædictos arma defert ad ſui tuitionem & ornamentum: & poſtea ſiue rogatus ſiue vltro, illis vẽdit vel permutat cum deterioribus, vel etiam donat: niſi rei paruitas, aut loci, vel temporis, vel perſonæ circumſtantia, aut iuſtus metus mortis, captiuitatis, vel grauium cruciatuum, aut ignorantia probabilis deferentem excuſaret à peccato mortali; aut etiam pœnitentia, quâ ductus delator, delata non tradidit hoſtibus, ſed reportauit: non item quà poſtquam tradidit, ſe tradidiſſe pœnituit. Ratio eſt ex eodem *authore ibidem numero* 29. quòd verbum delationis ſeu tranſmiſſionis intelligendum ſit cum effectu; eoquod ſolus conatus non ſufficiat ad incurrendam excommunicationem quæ imponitur facienti.

Addere ex eodem in præcedenti numero 25. quãtumuis quis prohibita ad hoſtes noſtræ religionis detulerit per ignorantiam probabilem; ipſum non excuſari ſi ea tradidit poſtquam prohibita eſſe ſciuit: quia delatio prohibetur tantum ob traditionem. Adde item *ex ſeq. num.* 31. ratione paruitatis materiæ excuſari ab excõmunicatione Legatũ vel alium iuſta negotia gerẽtem apud Chriſtianæ Religionis hoſtem, ſi ei offerat vnum pugionem vel aliud huiuſmodi armorũ genus donet; quia inde nec graue damnum Chriſtiano exercitui fieret, nec hoſtili magnum adiumentum adderetur: niſi fortè probabiliter præſumeretur, quòd alia eiuſdem generis ibi fabricarentur, aut aliunde quærerentur in notabile detrimentum Chriſtianorum: quod ſemper in hac re ſpectandum eſt: tanquam illud cuius gratiâ excommunicatio illa decreta eſt.

Septimum eſt, Eos qui fame, aut vi adiguntur, aliáve neceſſitate graui compelluntur contra ſuam volũtatem ne pereant, vetita tradere, aut ferre Chriſtianorum hoſtibus, excuſari ab hac excommunicatione. Ratio eſt, *quam tangit Nauarr. in præced. nt. nu.* 26. quòd vitam eripere à præſenti mortis periculo, ſit de iure naturæ, cui cedit ius humanum imponẽs excommunicationem. Quæ tamen excuſatio non procederet, ſi prælium eſſet in procinctu, & hoſtes fidei per arma quæ deferuntur iuuandi eſſent in eodem prælio; tunc enim moriendum eſſet potius, *ita exigente communi Chriſtianorum ſalute*, quàm in illius perniciẽ dictos hoſtes iuuare. Pari ratione dici poſſe videtur, excuſari quidem illos qui pro redemptione captiui prædicta deferunt, non tamen in caſu in quo inde tantum incommodum inueheretur Chriſtianæ Reip. vt ad illud auertendum ratio ſuaderet occumbendum eſſe. Nu.299.

Octauum eſt, *de quo poſt Angelum & Sylueſtrum Nauar. ibidem numero* 27. non incurrere in hanc excommunicationem eum qui trãſportat arma Saracenorum in terram aliorum Saracenorum; excepto caſu, quo ex ea tranſlatione ſequeretur diſpendium Chriſtianis: puta quia Chriſtiani poſſunt impugnari à Saracenis ad quos transferuntur; aut quia inde illi Chriſtianis ipſis formidabiliores fiunt. Nu.300.

Nonum, *de quo idem conſequenter*, in hanc excommunicationem ſimiliter incurrere tranſportantes Saracenos ipſos cum ſuis armis. Similiter incurrere transfugas qui cum ſuis armis ex exercitu Chriſtianorum tranſeunt ad Saracenos *ex eod. in ſeq. numero* 33. De iis autem qui Sarracenis ſpeculam, arcem, vel oppidum armis munitum tradunt, vel traditionem conſulunt, vel iuuant; aut qui arma ſua ita perdunt vt in manus Saracenorum veniant, aut inualeſcente prælio ſe dedunt vel fugiunt relictis armis, aut capti, & victi, arma tradunt, idem Nauarr. *ibid. numero* 34. ſtatuit omnes qui talia agendo mortaliter peccant, in hanc excommunicationem incurrere, vt ij quos nec ignorantia, nec materiæ paruitas, nec iuſtus metus mortis, captiuitatis, aut cruciatuum excuſat.

Decimum eſt, probabile videri, quòd non incurratur hæc cenſura, cùm ex tranſportatione commodum potius naſcitur Chriſtianis, quàm contra: vt ſi ex pecuniis armorum, multo plus iuuarent ſe Chriſtiani quàm inimici armis emptis. Id enim non eſt his, ſed potius illis auxilio eſſe in bello. Nu.301.

Vndecimum eſt: ſi fideles habeant ſocios infideles à quibus iuuẽtur iuſto bello cõtra alios ſiue fideles, ſiue infideles, & neceſſitas compellat; *quia ſcilicet non ſunt ſufficienter armati*; non incurrunt in hãc excommunicationem dãdo eis arma neceſſaria: prout Nauarr. habet notabili 4 num. 15. Et ratio eſt, quia ius naturæ concedit, ad noſtram defenſionem adhibere quæ poſſumus ſine Dei & proximi iniuria. Secus verò eſſet, ſi fraudulenter & doloſè, aut per latam culpam, arma darentur talibus infidelibus, vt fiant inde potentiores contra alios Chriſtianos, vel ſine neceſſitate darentur in tanta copia, vt multum obeſſe poſſint Chriſtianis. Nã tũc nõ eſt locus excuſationi.

Duodecimum eſt: *iuxta eundem Nauarrum in præced. num.* 14. non incurrere in hanc cenſuram dantes aut vendentes arma infidelibus, qui permittuntur morari in terris Chriſtianorum; vt Romæ Iudæis & Venetiis Turcis. Sed videtur in eo vtendum diſtinctione. Nu.302.

ſtinctione. Nam ſi talibus dent, aut vendant arma, bona fide putãtes eo illa accipere ad ſuos vſus, procedere poteſt ipſius Nauarri dictum. Si verò vendãt mala fide, putãtes aut putare debentes eos emere in detrimentum Chriſtianorum, v.g. vt ad ſocios infideles ea tranſmittant, videntur in hanc cenſuram incurrere: ſi non vt deferentes arma ad infideles in damnum Chriſtianorum; ſaltem vt auxilium ferentes deferentibus. In malà autem fide aliquem eſſe vendendo (*niſi fortè haberet animum rem tenã detegendi Magiſtratus, vt deportatio impediretur*) his cõiecturis deprehendi poteſt: primò, ſi prædicti infideles emant arma in magna quantitate; ſecundò, ſi elanculum; tertiò, ſi bombardas, haſtas, & ſimilia.

Nu. 304. Decimumtertium eſt: verba illa (*aliáque huiuſmodi quibus Chriſtianos & Catholicos impugnant*) comprehendere iuxta Nauarr *in ſequen. notab. 10. nu. 2. & 3.* tam ea quæ ſunt neceſſaria ad pugnandum, aut ad commodè pugnandum, quàm quæ ſint vtilia, vnde ex eodem *in ſequen. num.* 42. in hanc excommunicationem incurrunt, qui arma deferunt hoſtibus noſtræ religionis, iam habentibus plura quàm indigeant de præſenti, quia non habent plura, quàm quæ ſunt eis vtilia, aut quam quibus breui tempore egere poſſint, victi aliquo prælio.

Poſtremum eſt: ſecundum genus perſonarum in quas hæc excommunicatio fertur, non comprehendere omnes qui certiores faciũt infideles de quibuslibet rebus Chriſtianorũ: ſed eos tantùm qui de rebus, quæ eiuſmodi ſunt, vt concernant ſtatum communem alicuius reip. Chriſtianæ; in cuius damnum & perniciem tale quid cedat. Similiter tertium genus perſonarum, non comprehendere quoſcumque dantes conſilium infidelibus; ſed ſolummodo cum tale conſilium cedit in damnum & perniciem Chriſtianorum.

CAPVT XIX.

De 8. excommunicatione in impedientes eos qui victualia ad Romanam curiam conuehunt. Et de 9. in lædentes eos qui ad eamdem curiam recurrunt. Et de 10. in eos qui lædunt Romipetas, quæ feruntur his verbis.

8 Item excommunicamus & anathematizamus omnes impedientes, ſeu inuadentes eos, qui victualia, ſeu alia ad vſum Romanæ curiæ neceſſaria adducunt; ac etiam eos, qui ne ad Romanam curiam adducantur vel afferantur prohibent, impediunt ſeu perturbant; ſeu hæc facientes defendunt, per ſe, vel per alios cuiuſcunque fuerint ordinis, præeminentiæ, conditionis & ſtatus: etiamſi Pontificali, ſeu Regali, aut alia quauis Eccleſiaſtica vel mundana præfulgeant dignitate.

9 Item excommunicamus & anathematizamus omnes illos, qui ad Sedem Apoſtolicam venientes, & recedentes ab eadem; ſuà vel aliorũ operâ, interficiunt, mutilant, ſpoliant, capiũt, detinent; nec non illos omnes qui iuriſdictionẽ ordinariam vel delegatam à nobis vel noſtris Iudicibus non habentes, illam ſibi temere vendicantes, ſimilia contra morantes in eadem curia audent perpetrare.

10 Item excommunicamus & anathematizamus omnes interficiẽtes, mutilãtes, vulnerãtes detinẽtes, capiẽtes, ſeu deprædãtes Romipetas, ſeu peregrinos ad vrbem cauſa deuotionis, ſeu peregrinationis accedentes, & in ea morantes, vel ab ipſa recedentes, & in his, dantes auxilium, conſilium, vel fauorem.

SVMMARIVM.

305 *De cauſis ob quas, & perſonis in quas feruntur iſta excommunicationes.*

306 *Octaua excommunicationi ſubiiciuntur non modo qui quæ ad victũ ſed etiam qui quæ ad alias vita neceſſitates ſpectant, impediunt deferri ad Romanam curiã, niſi iuſta cauſa aut bona fides excuſet.*

307 *Non ſubiiciuntur vero exigentes pedagia à talibus deferentibus, nec detrahentes ipſis id, quod deferunt pro aliqua particulari perſona: aut tantummodo pecuniam quam habent in crumenis: nec nolentes ſua vendere volentibus ea deferre ad Romanam curiam.*

308 *De perſonis, quarum vexatione nona excommunicatio incurritur.*

309 *Non eſt neceſſe talem vexationem inferri odio religionis vel Papæ: ſed ſufficit vt ſciantur ire vel redire aut commorari apud Sedem Apoſtolicam.*

310 *Vexans tales pro criminibus quæ commiſerint in terra ſuæ iuriſdictionis, non incurrit.*

311 *Quis dicatur Romipeta, & quæ requirantur vt ipſum lædendo decima excommunicatio incurratur. quæque non ſufficiant.*

OCTAVA excommunicatio fertur in ſex genera perſonarum: quæ ſunt 1. impedientes eos qui victualia, aliáve ad Romanæ curiæ vſum neceſſaria deferunt. 2. inuadentes eoſdem. 3. prohibentes ne talia ad Romanam curiam adducantur vel afferantur. 4. idem impedientes. 5. perturbantes, ad eumdem finem: oẽpe vt non ſit qui talia deferat: poſtremò defenſores talia facientium. Extenditur verò excommunicatio hæc, tam ad eos qui per ſe, quàm qui per alios impediunt, inuadunt, &c. quacumque præfulgeant Eccleſiaſtica aut laicali dignitate. Nu. 305.

Nona autem excommunicatio incurritur ob quinque actiones circa tria perſonarum genera. Imponitur enim illis, qui ſuâ, vel aliorum operâ interficiunt, mutilant, ſpoliant, capiunt, aut detinent venientes ad Sedem Apoſtolicam: item illis qui ſimilia perpetrant in eos qui ab eadem Sede recedunt: ac demum illis, qui audent contra morantes in curia Romana, perpetrare ſimilia, non habentes ad id iuriſdictionem ordinariam vel delegatam.

Decima verò excommunicatio lata eſt in fauorẽ vrbis Romæ, vt ad eam liber ſit acceſſus omnibus volentibus viſitare limina Sãctorum Apoſtolorum. Et principaliter incurritur ob quinque actiones: acceſſoriè verò, ob tres. Imponitur enim primariò omnibus interficientibus, mutilantibus, vulnerantibus, detinentibus, capientibus ſeu deprædantibus Romipetas, ſeu peregrinos ad Romanam vrbem deuotionis cauſa accedentes, aut in ea morantes, vel ab ipſa recedentes. Secundariò verò illis, qui dederint auxilium, conſilium, vel fauorem, huiuſmodi iniuriis inferendis.

Notanda circa 8. Excommunicationem.

SECTIO I.

NOtandum eſt autem primò circa excommunicationem octauam: in illam incurrere non modo illos, qui prohibent aut impediunt ad Romanam curiam deferri vinum, frumentum, oleum, animalia ſeu viua ſeu mortua; ſed etiam qui fructus, ligna, telam, pannum, papyrum & ſimilia: hoc enim indicant verba illa, *ſeu alia ad vſũ Romanæ curiæ neceſſaria.* Modicitas tamen in hac re, ſicut in aliis excuſat ab hac Nu. 306.

excom

excommunicatione, vt & à peccato mortali : quod intellige de temporis etiam modicitate : vt ne deferantur per vnam horam: id quod à Graphiis notat *in lib. 4. deciſ. aurearum cap. 18. num. 96. in fine.*

Notandũ eſt ſecũdò, ex Caiet. in verbo Excõmunicatio cap. 19. Armil. eod. verbo *caſu* 15. & Nauarr. in Enchir. *cap. 27. nu. 64.* neque in hanc excommunicationem incurrere eum qui ſuis terris conſulens, contrauenit prædictis. Maleficia enim propoſito & voluntate diſtinguuntur: atque in eo voluntas illius eſt, ſuis conſulere iuſta de cauſa: nõ item, agere contra hanc prohibitionem. Exemplum eſt, ſi Dominus ne ciues proprij patiantur defectum notabilem in victualibus, prohibeat illa extrahi ex ſua ditione, vel ſi Romana curia peſte laboret, prohibeat ne quis ſe eo conferat volens reuerti: ne ſcilicet reuertens ſuos ciues poſtea inficiat. Idem tenet à Graphiis loco cit. & Sayrus alios recentiores citans *in lib. 3. theſauri caſuum conſcientiæ cap. 12. num. 4.*

Notandum eſt tertiò, quòd cùm per Romanam curiam non intelligatur Roma vel Romanus populus (quod etiam habet à Graphiis in præced. num. 95.) ſed locus vbi eſt Sedes Apoſtolica, ac Summum Eccleſiæ tribunal, vbi agitantur lites auctoritate Papæ, vt Papa eſt, non comprehendi hac cenſura, impedientes, inuadentes, aut prohibentes eos, qui deferunt victualia non ad Romanã curiam, ſed ad Romanum populum.

Nu. 307. Notandum eſt quartò, quòd in ſua expoſitione Bullæ Cœnæ habet Alfonſus à Viualdo n. 70. neque in hanc excommunicationem incurrere eugentem deferentes victualia, & alia ad vſum curiæ Romanæ neceſſaria, ſoluere pedagia, & alia onera quæ ab aliis iter ſimili modo facientibus, ſoluuntur. Ratio eſt: quia talis nullo antè memoratarum perſonarum genere propriè continetur. Idem dicendum eſt de eo qui moleſtia afficeret deferentem aliquid pertinens ad vſum alicuius certæ perſonæ: quia tale quid non dicitur eſſe ad vſum Romanæ curiæ. Id quod à Viualdo num. 74. etiam notat. Neque incurrere (prout idem conſequenter nu. 75. addit) illum qui prædicta victualia deferentẽ ſpoliaret tantùm pecuniis quas habet in crumena : quia, vt ſupponimus, relinquit intacta ipſa victualia. Cauſa autẽ propter quam excommunicatio hæc incurritur, eſt ſacrilegium quo offenditur Sedes Apoſtolica in ſuis victualibus, vt loco cit. monet Caiet. idémque ſequitur Sayrus in cit. n. 4. Addit verò Suarez ad 3. partem D. Thomæ *tomo 5. diſp. 21. nu. 64.* eum qui non vult res ſuas vendere Romam deferendas, etiamſi fortè deſint aliæ, non incurrere in hanc excommunicationem : quia illud in rigore, & ex proprietate vocis, non eſt impedire, ne ad Romanam curiam victualia deferantur. Neque lex prohibens tale impedimentum, cuiquam tollit libertatem vtendi pro arbitrio re ſua. Idem iudicium eſt de eo, qui res alienas emeret: niſi id faceret intentione impediendi, ne ad Romanam curiam tranſmitterentur.

Notanda circa nonam excommunicationem.

SECTIO II.

Nu. 308. Circa nonam excommunicationem verò notandum eſt primò, *cum Toleto in ſua explicatione, excommunicatione 7. dub. 1.* per venientes ad Sedem Apoſtolicam, intelligi eos qui Summum Pontificem adeunt, ſiue ſit Romæ ſiue alibi, habẽtes negotium, quídve aliud, quod mediante ſeu interueniente Papali authoritate perficiendum eſt. Vnde etiam patet qui per recedẽtes à Sede Apoſtolica ſint intelligendi. Per illos autem qui in Papali curia morantur, intelliguntur, vt idem author in ſequenti dubio habet, ex Caiet. in verbo Excomm. cap. 14. qui in Pontificia curia inſeruiunt Papæ ; ſiue immediatè, ſiue etiam mediatè, vt inſeruiẽtes Cardinalibus, aut Epiſcopis, qui in curia tanquam miniſtri ſeu officiarij ſpirituales adſunt ipſi Papæ, quatenus Papa eſt. Quæ reduplicatio additur ad diſtinctionem eorum qui ſunt Papæ miniſtri ſeu officiarij temporales, quatenus is eſt Rex. Papa enim, vt habet Nauarr. in commentario de datis & promiſſis pro iuſtitia vel gratia obtinendis, *qui eſt vltimus ſecundi tomi*, dupliciter conſiderari poteſt: vno modo, quatenus eſt Summus Chriſti Vicarius in ſpiritualibus, & habet ſummam iuriſdictionem ſpiritualem ab ipſo Chriſto immediatè datam & receptam, *iuxta cap. Nouit, De iudiciis, cuius explicationem proprio commentario idem author perſequitur*: altero modo, quatenus eſt Rex habens actu iuriſdictionem laicam ſeu temporalem ſupremam Romanæ vrbis, & aliquot terrarum, adeptam donatione Sedi Apoſtolicæ facta à Conſtantino magno & aliis Imperatoribus aut Regibus. Ex quibus conſequens eſt, eſſe ita accipiendam hanc cenſuram, vt per eam protegantur non quotquot ſunt de familia Papæ, aut Cardinalium vel Epiſcoporum, qui illi in ſpiritualibus ſeruiunt in curia Romana : ſed tantum illos qui officium aliquod in eadem curia habent, per quod eiſdem Prælatis ſeruientes, ipſi quoque in ſpiritualibus Papæ mediatè ſeruire cenſeantur. Nam cæteris qui ſeruiunt illis in temporalibus tãquam dominis, non tribuitur hæc protectio, quæ nec ſeruientibus Papæ vt Regi, conceditur.

Notandum eſt ſecondò quòd à Viualdo in ſua expoſitione num. 81. attigit : cum Summus Pontifex hanc excommunicationem abſolutè & indiſtinctè ferat in eos qui interficiunt, mutilãt, ſpoliant, &c. ad eam incurrendam neceſſarium non eſſe vt talis interfectio, mutilatio, ſpoliatio, &c. fiat in odiũ Chriſtianæ religionis vel Papæ, vel recurſus ad Sedem Apoſtolicam: ſed ſufficere vt is qui interficitur, mutilatur, ſpoliatur, capitur, aut detinetur, cognoſcatur ex ſuo habitu aut colloquio, aut alia viâ; de iis eſſe qui Sedem Apoſtolicam adeunt, aut ab ea recedunt, aut in ea morantur, causâ negotiorum authoritate eiuſdem Sedis perficiendorum : ad quos ab iniuriis protegendos, *non item alios etiamſi euntes aut redeuntes, aut commorantes, vbi eſt Pontificia curia*, lata hæc eſt cenſura, vt ex Caiet. Nauarrus notat *in Enchir. c. 27. num. 65. verſu 2* Qui non eſt audiendus dum ibidẽ conſequenter reiicit ab eodem Caiet. traditum in verbo Excomm. cap. 14. non omnem qui in Romana curia morantem interficit, mutilat, ſpoliat, capit, aut detinet, innodari hãc excommunicatione: ſed tãtùm eũ qui talia facit authoritatiuè : ſeu in talibus actionibus gerendo ſe pro Iudice, cùm non ſit. Non eſt inquam audiendus ob verba quæ habentur in poſteriore parte huius clauſulæ: cùm dicitur; Necnon illos omnes qui iuriſdictionem ordinariam vel delegatã à nobis vel à noſtris Iudicibus non habentes, illam temere ſibi vendicantes; ſimilia contra morantes in eadem curia, audent perpetrare. Nu. 309.

Notandum eſt tertiò, *quod à Viualdo habet in ſeq. nu. 81.* non incurrere in hanc excommunicationem eum, qui in terra ſuæ ditionis iter agentem, vel commorantem negotiorum cauſa apud Sedem Apoſtolicam; ceperit, detinuerit, &c. ob delictum ab ipſo in eadem terra commiſſum. Ratio eſt quia talis tunc nec capitur, aut detinetur, niſi vt eſt, delinquens, & malefactor, cui Summus Pontifex non eſt cenſendus fauere, ſicut nec delicta fouere velle. Nu. 310.

Notanda circa decimam excommunicationem.

SECTIO III.

Nu. 311. NOtandum eſt primò, Romipetam hîc dici de omni eo, qui ſiue eques, ſiue pedes: & ſiue cum habitu peregrini, ſiue abſqoe eo, Romam petit deuotionis ſeu peregrinationis cauſa, atque tanquam peregrinus. Quod addo; quia, vt benè notat Caiet. *in verbo Excommunic. cap.* 13. Romæ habitans, etiã deuotionis cauſa, non eſt propriè Romipeta, aut peregrinus; & ideo in excommunicationem hanc non incurrit is qui illum offenderit actionibus expreſſis in Bullæ clauſula, quâ fulminatur.

Notandum eſt ſecundò, *cum Iacobo à Graphiis in cit. c.* 18. *n.* 100. ad excommunicationem hanc incurrendam quatuor requiri: primum eſt, vt offenſus ſit Romipeta, ſeu peregrinus, qualem propoſuimus: ſecundum, vt talis non accedat Romam cauſâ litis, vel curioſitatis, & poſtea incidenter viſitet limina Sanctorum Apoſtolorum: tertium, vt ipſe qui offenditur, eat Romã vel ab ea recedat vel in ea moretur cauſa peregrinationis: quartum, vt offendens probabiliter ſciat offenſum, Romipetam eſſe ſeu peregrinum qualem prædiximus.

Non requiritur autem affectus odij in religionem Chriſtianam, aut vrbem Romanam: quia hæc excommunicatio perinde ac præcedens fertur abſolutè & indiſtinctè. Adde, ab hac excommunicatione excuſari eadem ratione, quâ à præcedenti, eum qui Romipetam delinquentem in ſua ditione, malè mulctârit.

Notandum tertiò, conſequens eſſe ex dictis quod poſt Caiet. loco cit. habet Nauarr. *in Enchir. cap.* 27. *n.* 66. eum qui ferit aliquem ante profectionem Romanam, aut poſt reditum, aut peregrinantem ad alium locum, *quantumuis in eo ſit curia aut Sedes Apoſtolica*, aut reſidentem Romæ etiam deuotionis cauſa, non incidere in hanc cenſuram. De cuius materia extat antiquus canon Si quis Romipetas 24. quæſt. 3. editus à Calixto Papa.

CAPVT XX.

De 11. Excommunicatione in eos qui nocuerint S. R. E. Cardinalibus, & Epiſcopis; & de 12. in eos qui ad Romanam curiam in cauſis & negotiis ſuis recurrentes, lædunt per ſe, vel per alios; quæ feruntur his verbis.

11. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes interficientes, mutilantes, vulnerantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hoſtiliter inſequentes S. R. E. Cardinales, ac Patriarchas, Archiepiſcopos, Epiſcopos, Sediſque Apoſtolicæ Legatos vel Nuncios, aut eos à ſuis diœceſibus, territoriis, terris, ſeu dominiis eiicientes: nec non ea mandantes vel rata habentes, ſeu præſtantes eis auxilium, conſilium, vel fauorem.

12. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per ſe vel per alios, perſonas Eccleſiaſticas quaſcumque, vel ſæculares ad Romanam curiam ſuper eorum cauſis & negotiis recurrentes, ac illa in eadem curia proſequentes, aut procurãtes, negotiorúmque geſtores, aduocatos, procuratores & agentes: ſeu etiam auditores, vel iudices ſuper dictis cauſis, vel negotiis deputatos; occaſione cauſarum vel negotioru huiuſmodi occidut, ſeu quoquo modo percutiunt, bonis ſpoliant; ſeu qui per ſe vel per alios directè vel indirectè delicta huiuſmodi committere, exequi, vel procurare, aut in eiſdem auxilium, vel fauorem præſtare non verentur, cuiuſcumque præeminentiæ & dignitatis fuerint.

SVMMARIVM.

312 *Cauſa ob quas, & perſona in quas feruntur vndecima & duodecima excommunicatio.*
313 *Qui nomine Epiſcopi in priore clauſula intelligantur, & qua eiectio ipſorum inducat vndecimam excommunicationem.*
314 *In eadem clauſula poſita, quomodo capienda: & illius comparatio cum quibuſdam Canonibus.*
315 *Requiſita ad incurrendam duodecimam excommunicationem.*
316 *Qui intelliguntur nomine recurrentium ad Romanam curiam pro ſuis negotiis, protecti per eamdem excommunicationem.*
317 *Differentia inter procurantẽ, & procuratorẽ: & quæ dicatur Romana curia ac vis verbi,* nõ verẽtur.
318 *Notanda de verbis* per alium, aut alios: directè, aut indirectè.
319 *An incurratur ipſa duodecima excommunicatio cum proſecutio cauſarum aut negotiorum in curia Romana, fuerit iniuſta.*

MATERIA vndecimæ excommunicationis eſt ſacrilegium in quo offenditur Eccleſia in ſuis membris principalibus: potà Cardinalibus, Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis ac Sedis Apoſtolicæ Legatis vel Nuntiis: Fertur autem principaliter quidem, in omnes interficientes, mutilantes, vulnerantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, hoſtiliter inſequentes tales perſonas: aut eas eiicientes à ſuis diœceſibus, territoriis, terris ſeu dominiis. Acceſſoriè verò fertur in mandantes, aut rata habentes prædicta facta, ſeu præſtantes ad ea auxilium, conſilium, vel fauorem. Nu. 312.

Materia verò duodecimæ excommunicationis ex Caiet. *in verbo excommunicatio cap.* 15. eſt ſacrilegium quo ex certa ſpeciali cauſã, *litis videlicet & negotij*, offenduntur illi qui ſont ſub protectione Sedis Apoſtolicæ. Quam offenſionem, *vt idem author ibidem aduertit*, oportet non ex quacumque cauſa, ſed occaſione eiuſmodi litium & negotiorum fieri. Perſonæ autem quæ ob idem ſacrilegium (ſiue ſit per ſe, ſiue per alium; ſioe directè ſiue indirectè ab eis commiſſum) ionodantur hac excommunicatione: principales quidem ſunt 1. occidentes 2. percutiẽtes quoquo modo 3. ſpoliantes bonis ſequentes perſonas, ſiue Eccleſiaſticas, ſiue laicas, quæ ſunt 1. recurrentes ad Romanam curiam ſuper ſuis cauſis, & negotiis: 2. proſequentes in eadem curia cauſas ſuas & negotia, 3. procurantes eadem 4. negotiorum geſtores. 5. Aduocatos. 6. Procuratores & agentes, 7. Auditores vel Iudices deputatos ſupradictis cauſis & negotiis. Acceſſoriæ verò perſonæ ſunt, prædicta delicta ſioe per ſe ſiue per alios, & ſioe directè, ſiue indirectè procurantes, aut in eiſdem auxilium, conſilium, vel fauorem præſtare non verentes; cuiuſcumque dignitatis vel præeminentiæ fuerint.

Notanda circa vndecimam excommunicationem.

SECTIO PRIOR.

PRo pleniore intelligentia eorum quæ ad 11. excommunicationem pertinent, conſulẽda erit appendix

pendix ad calcem primi libri præcedentis addita, continens explicationem cap. Si quis ſuadente diabolo 17 quæſt. 4. quæ enim ſpectant ad excommunicationem illic latam ob percuſſionem Clerici vel Monachi, pertinent quoque ad hanc ipſam vndecimam, quæ cenſeri poteſt illius quædam ſpecies reſtricta perſonarum reſpectu: tam earum pro quibus fertur, quæ ſunt tantùm principales Clerici, quam earum contra quas fertur, quæ ſunt non omnes inijcientes manus violentas in eoſdem Clericos principales; ſed interficientes, mutilantes, aut aliud antedictorum perpetrantes in illos. Addenda verò ſunt nonnulla peculiaria.

Nu. 313. Primum eſt, *pro quo multos authores referunt Alfonſus à Viualdo in ſua expoſitione, & Sayrus in lib. 4. Theſauri caſuum conſcientiæ: ille nu. 88. & hic cap. 15. nu. 4.* Epiſcopum dici illum qui iam conſecratus eſt, non autem illũ, qui ſolùm electus, præſentatus, confirmatus, inſtitutus, aut prouiſus eſt, etiamſi iam ſit adeptus poſſeſſionem: quia ante conſecrationẽ non dicitur quis in Epiſcopum promotus, neque Pontifex, vt docet Felinus ad cap Eam te De reſcriptis in initio. Dicitur autẽ adminiſtrator, & Epiſcopus electus, nõ verò Põtifex & Epiſcopus ſimpliciter: prout notat Caiet. *in verbo Excommunicatio cap.* 12. Porro Epiſcopus conſecratus etiamſi Epiſcopatui renunciauerit, gaudet iſtiuſmodi protectione: tum quòd dicatur & ſit ſimpliciter Epiſcopus: tũ quòd ob conſecrationem, immunitas Epiſcopis ſit conceſſa.

Secundum eſt, verba in hac 11. clauſula poſita ad ſignificandas ſiue actiones ob quas, ſiue perſonas in quas excommunicatio in ea fertur, nõ videri explicatione alia indigere quàm vt moneamus ex Sylu. *Excommunicatio 7. num.* 23. inſequi hoſtiliter, eſſe inſequi vt hoſtem, & inimicum capitalem: aut inſequi publicè & manifeſte. Deinde, quod inſinuatum eſt à Nauar. loco cit. & tradit à Graphiis *lib. 4. deciſ. aurearum cap. 18. num.* 101. vt eiicientes, quorum habetur mentio in præſenti clauſula, incurrant in hanc excommunicationem, requiri vt loca à quibus memorati Prælati eiiciuntur, ſint ditionis ipſorum; aut ditionis aliorum quidem, ſed in quibus illi debeant officij ſui munus explere. Sicque ex eodem Nauarro ibidem, Iudices qui Epiſcopos non parentes ſuis iuſſis, nec capere poſſunt, nec punire: iubent expelli ex regno, ligantur hâc cenſurâ, & eum eis lictores iuſſa ipſorum exequentes, itémque ad id opem ferentes, aut id conſulentes: quia talis eiectio cõiunctum habet impedimentum explendi munus officij ipſorum. Iubentes autem exire curiam Regis aut alium locum non pertinentem ad diœceſim illorum, quamuis male faciant, non ligantur tamen hâc cenſurâ: cuius neque verba, neque par ratio, eis adaptantur, vt de ſe patet.

Nu. 314. Tertium eſt, quod habet idem Nauarr. *ibid. verſ.* 6. defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, & ignorantiam probabilem ab hac excommunicatione excuſare: neque præſtantes auxilium vel fauorem incurrere in eam, niſi ſecuto effectu: vt nec ratũ habentes, niſi ipſorum intuitu & nomine perpetratum ſit ſcelus. Quæquidem & nonnulla alia quæ pariter addi poſſent nos remorari non debent, quia ſatis nota eſſe poſſunt per tradita in explicatione, cuius ſupra meminimus cap. Si quis ſuadente diabolo 17. quæſt. 4.

Cæterùm de præſenti materia habentur cap. Felicis De pœnis in 6. & Clemen. Si quis ſuadente diabolo eodem tit. in quibus additur: (*aut ſocius fuerit facientis: aut poſtea receptauerit vel defenſauerit ſcienter eumdem*, Suarez autem *in tom. 5. ad 3. partem D. Thomæ diſp.* 21. *n.* 72. admonet, ſocium facientis in hac materia innodari præſentis clauſulæ excommunicatione, ſaltem vt auxilium præbentem, vel fauorem; non item illius receptatorem & defenſorem, quando receptatio & defenſio contingunt poſtquam delictum iam omnino præteriit, & ſolum agitur de ſupplicio delinquentis: tunc enim, nequeunt habere rationem auxilij vel fauoris, ſub quibus in hac clauſula comprehendantur: quia auxilium & fauor ſunt cooperationes facientis. aut continuantis cœptum, vt v. g. incarcerantis Epiſcopum vel detinentis in carcere: quem qui defendit, tanquam in delinquendo fauorem ei præbens, cenſendus eſt in hanc excommunicationem incurrere.

Notanda circa 12. excommunicationem.

SECTIO POSTERIOR.

Circa 12. excommunicationem notandum eſt primò *ex Caiet. in verbo excommunic. ſub finem ca. decimi quinti*, ad eam incurrendam requiri conditionem, vt perſonæ omnes quibus imponitur, tam principales quàm acceſſoriæ, ſuas illas actiones occidendi, percutiendi, &c. perpetrent non ex quacumque cauſa; ſed occaſione cauſarum & negotiorum ſuper quibus recurritur ad Romanam curiam, aut quæ in eadem curia procurantur. Vnde à Graphiis habet *in lib. 4. deciſ. aurearum ca. 18. nu.* 104. ſi quis ex ira & voluntate furandi, vel contractâ aliunde inimicitiâ, eas iniurias inferret perſonis quas antè commemorauimus, non incurret in hanc excommunicationem. Nu. 315.

Notandum eſt ſecundò, *ex Nauar. in Enchir. ca. 17. num. 68. verſu* 2. ad hanc cenſuram incurrendam non eſſe neceſſarium, vt ſuprà poſitæ offenſiones fiant authoritate iudiciaria laica, ſed ſufficere poſſe, vt fiant priuata vel Eccleſiaſtica authoritate: quia ſententia per quam ea imponitur, generalis eſt: ideoq; generaliter intelligenda *iuxta ca. Si Romanorum diſt. 19. verſu Ne quid verò.* Adde quod vbi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debeamus: argumento legis De pretio, ff. De publica in rem actione.

Notandum eſt tertiò, requiri adhuc ad hanc excommunicationem incurrendam, vt ille qui per ſe aut per alium occidit vel occidi procurat aliquem, occaſione negotiorum antè memoratorum: id faciat per viam iniuſtam & illicitam: adeout ipſe, liber ab ea iudicandus ſit, ſi per viam licitam faciat: prout accidere poteſt, cùm quis iuſtè huiuſmodi perſonam in iudicio accuſat de aliquo crimine digno fuſtigatione, aut confiſcatione bonorum; aut morte (quantumuis id faciat ea intentione vt ipſum impediat ne ſua negotia in Romana curia proſequatur) atque accuſatus fuſtigetur per ſententiam iudicis, aut ſpolietur bonis, aut capite plectatur. Similiter ab ea liber cenſendus eſt Iudex, qui nocentem dignum fuſtigatione, ſpoliatione bonorum, aut morte, ad talia illum damnat ea intentione, vt negotiorum illius procurationem in curia impediat ad ſuam vel amicorum vtilitatem. Licet enim per talem voluntatem deprauatam, peccet in eo contra charitatem: non tamen contra iuſtitiam: vtpote qui authoritate legitima pœnam infligit, debitam ei ob ſuum crimen. Et certè probabile non eſt mentem Papæ eſſe ad eiuſmodi caſus extendere iſtam ſuam tam grauem ſententiam: præſertim cùm inſtituta ſit ad propulſationem iniuriæ, quæ poteſt inferri recurrentibus ad Romanam curiam, vel apud eam morantibus pro ſuis negotiis procurandis. In illis caſibus verò, nulla inferatur iniuria, niſi impropriè dicta.

Notandum eſt quartò, circa verba, *recurrentes ad Romanã curiam ſuper eorum cauſis & negotiis, ac illa in* Nu. 316.

eadem curia proſequentes: quòd recurrere ad curiam pro ſuis negotiis dicatur, quiſquis cauſarum, & negotiorum ſuorum cognitionem ad Romanam curiam quoquo modo transfert: ſiue ipſe per ſe ad eamdem curiam veniat in eáque tractet illa: ſiue procuratorem mittat, ſiue etiam nullo miſſo; per ſcripturá & literas amico, vel cuiuis, negotia ſua in curia gerenda committat: ſiue quoquo alio modo ſuas cauſas & negotia ad curiam transferat. Vnde inferre licet, vbiuis gentium aut locorum quis degat, ſi occaſione & intuitu negotiorum ſuorum quæ in Romana curia tractantur, occidatur, aut quoquo modo percutiatur, aut bonis ſpolietur, occidentem, percutientem, aut bonis ſpoliantem, aut non verentem eiſdem dare conſilium, auxilium, vel fauorem directè, vel indirectè: per ſe, vel per alium; in hanc excommunicationem incurrere: adeout ille cuius cauſa & negotium in Romana curia geritur, vbique terrarum munitus ſit huius ſententiæ præſidio, ne verberetur, mutiletur, occidatur, bonis ſpolietur intuitu eiuſdem cauſæ, aut negotij.

Quod idem iudicandum eſt de Aduocatis, Procuratoribus, geſtorib. negotiorum ac Iudicibus, ſi quos habeat quis, negotij quod tractatur in Romana curia ſollicitatores extra ipſam Curiam: vt cùm aliqui conſtituuntur alicubi à partibus, vt ſi quid poſſint inuenire, ad eamdem Curiam referant, aut tranſmittant: aut eos qui negotium in illa gerunt certiores faciant de iis quæ agunt, & moliuntur illi qui ſunt partis aduerſę: aut etiam vt ſollicitent per literas eos qui in Romana Curia verſantur. Idem iudicium eſt cùm ab eadem Curia commiſſarius vel Iudex cum Notario ad partes mittitur, vt apud eas inquirant, examinent teſtes, aliáque id genus faciant. Similiter & cùm actor in patria ſua facit examinari teſtes ſuper aliquo negotio, vt informationem factam tranſmittat ad curiá. Quas & alias ſimiles perſonas, protegi hac ſententia, ſicut & Romæ exiſtentes, ex eo colligitur, quod nulla appareant illius verba quæ reſtringant ipſam ad Aduocatos, Procuratores, negotiorú geſtores, & Iudices cùm ſunt in Romana curia: ſed in ea vniuerſaliter ſermo ſit de Aduocatis & aliis pręnominatis: ſi occidantur, percutiantur, bonis ſpolientur, occaſione negotiorum quæ tractantur in Romana curiá. Accedit quòd ſi perſonæ prædictæ quæ extra Romanam Curiam exiſtentes, in ſuo munere occupantur in ordine ad eamdem Curiam: nimirum vt in ipſa negotium & cauſa rectè geratur: ſi non protegerentur per hanc ſententiam, non eſſet per eam ſufficienter prouiſum negotiis in Romana curia gerendis; cùm ſæpe abſque iis quæ fiunt in locis patrium, & inde ad Curiam tranſmittuntur: negotium in Curia expediri non poſſit.

Nu.317. Notandum eſt quintò, verba illa *procurantes & Procuratores*, ea in hoc differre, quòd procurantis nomen generalius ſit; ná & ſollicitatores & alij, qui nomine partis principalis, operam ſuam quoquo modo nauant, procurantium nomine continentur. Procuratoris verò nomen tantùm dicatur de iis qui publico & authentico inſtrumento, vel ad lites omnes vel ad aliquam determinatam, vel ad aliqua negotia peragenda inſtituti ſunt: quíque poteſtatem habent comparendi in iudicio nomine principalis, in eóque agendi validè.

Notandum eſt ſextò, nomine Romanæ Curiæ, hic non intelligi vrbem Romam, neque locum vbi eſt perſona Papæ: ſed locum in quo eſt audientia cauſarum Sedis ſeu authoritatis Apoſtolicæ, & literarum Apoſtolicarum; vt colligunt Doctores ex eo quod in Clemen. Ne Romani De elect. §. Sanè habetur: quòd ſi in certo loco, cauſarum & literarú Apoſtolicarum audientia remanente; Papam alibi mori contingat: non ibi, ſed vbi prædicta fuerit audientia, noui Pótificis electio celebretur; quia ſcilicet is locus eſt Romana curia. Non igitur accipitur nomen curiæ in hac materia pro apparatu & ſplendore domeſtico famulorum, equitatus, & cæterorum id genus: ſed pro loco prædictæ cauſarum audientiæ.

Notandum eſt ſeptimò, ex verbo *Non verentur*, colligi quòd ad incurrendam hanc cenſuram requiratur vt homo ſciens ac prudens faciat ea propter quæ illam imponi antea dictum eſt: ſiue principalia ſint, vt interficere, percutere, aut bonis ſpoliare: ſiue acceſſoria, vt dare in eiſdem conſilium, auxilium, aut fauorem. Idem enim eſt dicere, qui non verentur; ac dicere qui audent, vel qui præſumunt, itaut exigatur actio pręſumptuoſa, ſeu quæ ſcienter aduertentérque perficiatur. Vnde ſequitur eum qui per lapſum linguæ & inaduertenter daret conſilium hic prohibitum, aut quid cæterorum hîc item prohibitorum, derepente ac imprudenter faceret, non ligari hac cenſura.

Notandum eſt octauò, circa verbum *Per alium:* Nu.318.
ipſum in iſtiuſmodi ſententiis non ſemper vſurpari eodem modo; nec æquè amplè: ſed interdum quidé ampliſſime: ita nempe vt quidquid noſtro conſilio, auxilio, fauore, vel quacumque noſtra authoritate, mandato, aut inductione directa vel indirecta; mediata vel immediata, alius facit: id nos per illum feciſſe dicamur. Interdum verò vſurpari minus amplè, vt id per alium dicatur factum, quod alterius authoritate, & mandato fit; vt quod dominus facit per ſeruos; Rex per milites; pater per filios, &c. An autem hoc vel illo modo vſurpetur in aliqua ſententia Superioris, non poteſt aliunde colligi melius, quàm ex præcedentibus in eadem ſentétia & ſubſequentibus. Si enim poſt particulam, *per alium aut alios*, addatur clauſula qua exprimantur dantes conſilium, auxilium, vel fauorem, *vt in præſenti clauſula*, tunc ea ipſa particula *per alium aut alios*, videtur ſecundo modo intelligéda: vt ſolùm indicet id quod fit propriè per alium, quale eſt id, quod noſtro mandato noſtráque authoritate alius facit. Si verò memorata clauſula non addatur; neque vlla fiat mentio dantium conſilium, auxilium vel fauorem, tunc eadem particula, *per alium aut alios*, eſt extendenda ſecundùm priorem acceptionem: qua quiſquis alicuius mali cauſa efficax fuerit, id ipſe per alium feciſſe dici poteſt.

Notandum eſt nonò, ad clauſulam per ſe vel per alium, meritò addi clauſulam directè vel indirectè; quia cùm ſolùm dictum eſſet: *Qui per ſe vel aliú occidunt ſeu quoquo modo percutiunt, aut bonis ſpoliant:* dubium eſſe potuit, an hac ſententiá comprehenderetur is qui indirectè occideret, percuteret aut bonis ſpoliaret occaſione negotiorum quæ tractantur in Romana curia; vt fieri poteſt cùm pater de aliqua perſona tractante eiuſmodi negotia, filio ea intétione vt illum occidat, dicit: Non poſſumus per horam quietè viuere, quamdiu iſte ſuperſtes fuerit; dubitari potuiſſet, an ſi filius occideret, pater in hanc cenſurá incurreret virtute illius particulæ, *per alium*; quæ cauſa dubitandi ſublata eſt per additam clauſulam, *directè vel indirectè*. Idem iudicium eſt ſi quis occaſione eorumdem negotiorum, perſonam occidi procuraret: eum per falſos teſtes de aliquo crimine conuincendo in iudicio capitali. Item ſi de eadem perſona alicui alteri tam multa mala narraret, aut tá grauas ei illatas iniurias, aut paratas inſidias referret: vt talibus dictis permotus, eamdé illá perſoná occideret. Similiter ſi quis ſciens aliquem certo loco armatum expectare talem perſonam vt occidat: aliqua arte curet, vt illa per eum locum tranſeat: ibíque occidatur occaſione cauſarum & negotiorum quæ gerit in

ris in Romana curia. In his enim & multis ſimilibus, dubium eſſe poſſet: Num qui ſic per alium occidit, incurrat in hanc excommunicationem: niſi adderetur particula, *Non verentur directè vel indirectè delicta huiuſmodi committere*, per quam dubiatio huiuſmodi tollitur.

Nu. 319. Supereſt ſatis grauis difficultas, An cùm ad Romanam curiam quis recurrit pro ſuis negotiis, ſi hæc ſint iniuſta & per iniuſtitiam ab Aduocatis, Procuratoribus, & cæteris defendantur, ac manifeſta iniuſtitia in Iudice appareat: adeout pars per iniuſtitiam grauiter lædatur, idque in re graui, *vt in omnibus ſuis bonis*; nec poſſit facilè ab eadem iniuſtitia ſe protegere. An inquam, in eo caſu pars læſa, ſi vel ex ira, vel ex odio, aut ex alia iniuſta ſui defenſione, aliquã ex prædictis perſonis, per ſe, aut per alium, directè vel indirectè occideret, aut bonis ſpoliaret, vel in eiuſmodi delictis conſilium, auxilium, aut fauorem præſtaret, incideret in hanc excommunicationem. Ratio difficultatis eſt, quòd vna ex parte nõ debeat videri Summus Pontifex illos iniuſtos atque adeò peſſimos homines tueri, huius bullæ authoritate. Ex alia parte verò, quòd in præſenti clauſula loquatur abſolutè contra tales percuſſores, occiſores, &c. nulla addita reſtrictione. Cæterùm videtur vtẽdum diſtinctione: ac dicendum duobus modis poſſe tales perſonas perſequi cauſam iniuſtam: vno modo faciendo euidentem iniuſtitiam: putà aliquid euidenter falſum probando per falſos teſtes, aut quid ſimile: ſícque eum qui perpetrarit aliquã ex actionibus hac clauſula prohibitis; nõ videri incurrere in hanc cenſuram, ob rationem allatam pro parte negante propoſitæ difficultatis. Altero modo proſequi poſſe cauſam iniuſtam, non quidem euidenter agendo contra iuſtitiam: ſed vtendo mediis aliquibus licitis vel indifferentibus: aut etiamſi illicitis, non tamen directè facientibus contra aliquam ex perſonis quæ iſtius excommunicationis ſententiã proteguntur: ſicut fieri poteſt prorogando terminos, adferẽdo coniecturas probabiles, vtendo aliquibus cauillationibus quibus præſertim temporis Aduocati & Procuratores abundare valent: & ita probabile eſt, quòd occidendo, percutiendo, aut bonis ſpoliando aliquem ex illis perſonis, incurratur hæc cenſura: Tunc enim communiter nõ apparet euidens iniuſtitia ob quam à Papa dictum abſolutè, accipi debeat cum reſtrictione: ſæpéque paſſio facit parti apparere quædam euidenter iniuſta eſſe, quæ ne probabiliter quidem ſunt talia: immo nec vllam iniuſtitiæ ſpeciem frequenter præ ſe ferunt.

CAPVT XXI.

De decimatertia excommunicatione in eos qui appellant à grauamine vel futura executione literarum Apoſtolicarum ad laicam poteſtatem: lata his verbis.

13. Item excommunicamus & anathematizamus omnes tã Eccleſiaſticos quàm ſæculares, cuioſcumque dignitatis: qui prætexentes friuolam quandam appellationem à grauamine vel futura executione literarum Apoſtolicarum etiã in forma breuis, tam gratiam, quàm iuſtitiam concernentium: necnon citationum, inhibitionum, ſequeſtrorum, monitoriorum, proceſſuum executorialium & aliorum decretorum à nobis & à Sede prædicta, ſeu Legatis, Nunciis, Præſidentibus palatij noſtri & cameræ Apoſtolicæ Auditoribus, Commiſſariis, aliíſque Iudicibus & delegatis Apoſtolicis, emanatorum, & quæ pro tẽpore emanauerint, aut aliàs, ad Curias ſæculares, & laicam poteſtatem recurrunt: & ab ea inſtante, etiam fiſci Procuratore, vel Aduocato appellationes huiuſmodi admitti, ac literas, citationes, inhibitiones, ſequeſtra, monitoria, & alia prædicta capi & retineri faciunt: quíve illa ſimpliciter vel ſine eorum beneplacito & conſenſu, vel examine executioni demandari; aut ne Tabelliones, & Notarij ſuper huiuſmodi literarum & proceſſuum executione, inſtrumenta vel acta conficere; aut confecta parti, cuius intereſt, tradere debeant, impediunt, vel prohibent: ac etiam partes ſeu eorum agentes conſanguineos, affines, familiares, Notarios, executores & ſubexecutores, literarum, citationum, monitoriorum & aliorum prædictorum capiunt, percutiunt, vulnerant, carcerant, detinent, ex ciuitatibus, locis & regnis eiiciunt, bonis ſpoliant, perterrefaciunt, concutiunt, & comminantur per ſe vel alium ſeu alios, publicè vel occultè; quíve aliàs quibuſcumq; perſonis in genere vel in ſpecie, ne pro quibuſuis eorum negotiis proſequendis, ſeu gratiis, vel literis impetrandis, ad Romanam Curiam accedant, aut recurſum habeant, ſeu gratias ipſas vel literas à dicta Sede impetrent, ſeu impetratis vtantur: directè vel indirectè prohibere, ſtatuere, ſeu mandare, vel eas apud ſe aut Notarios ſeu tabelliones: vel aliàs quomodolibet retinere præſumunt.

SVMMARIVM.

320 *Cauſæ, ob quas, & perſonæ in quas fertur decimatertia excommunicatio Bullæ Cœnæ.*

321 *Friuola appellatio, quæ mouit Papam ad eam ferendam.*

322 *In eã incurrunt qui impediunt aut prohibẽt executionẽ propoſitã fieri ſine Principis ſui beneplacito.*

323 *Prohibitionem requiſitam ad eam incurrẽdam ſufficit quidem factam eſſe per ſtatutum; ſed ita, vt & debeat facta eſſe cum temeritate, & præſumptione.*

324 *Recuſans obedire literis Apoſtolicis eo prætextu, quòd non habeatur beneplacitum Principis: aut tale beneplacitum ſibi procurans, non incurrit in hanc excommunicationem.*

325 *Extra eum caſum, quomodo recuſans in eamdem incurrat.*

326 *Quando Magiſtratus aut Princeps incurrat in hãc excommunicationem ratione ſui conſenſus, aut examinis circa literas Apoſtolicas.*

327 *De excuſatione ab hac excommunicatione ob metum Principum.*

328 *Obſeruanda de prohibitione, impedimento, & examine ob quæ iſta excommunicatio imponitur.*

329 *Perſonæ à quibus emanare debent literæ Apoſtolicæ hîc ſub excommunicatione prohibitæ impediri ne mandentur executioni.*

330 *Reſpectu ſupplicationum Apoſtolicarum non incurritur hæc excommunicatio, nec reſpectu literarum Pœnitentiariæ.*

331 *Idem dicendum reſpectu literarum Congregationis inſtituta pro reſponſione ad difficultates circa Concilium Trident.*

332 *Reliqua notanda circa verba præſentis clauſulæ.*

MATERIA huius excommunicationis ex Caier. *verbo Excommunicatio cap. 17. & 19.* eſt ſacrilegium quo offenditur Sedis Apoſtolicæ authoritas, ſiue in ſuis ſuorumque literis, ſiue etiam in ſuis Notariis, Executoribus, & Subexecutoribus: quæquidem literæ, ſcripturæve Apoſtolicæ ſunt Bullæ & Breuia: gratiam aut iuſtitiam concernentia; Nu. 320.

ac citationes, inhibitiones, ſequeſtra, monitoria, proceſſus executoriales, & quæcumque alia decreta quæ emanant à Summo Pontifice, & Apoſtolica ipſius Sede; vel à Legatis aut a Nuntiis Apoſtolicis, vel a Præſidentibus Apoſtolicis, vel Auditoribus cameræ Apoſtolicæ, vel à Commiſſariis Apoſtolicis, vel ab aliis Iudicibus Apoſtolicis vel à delegatis Apoſtolicis. Perſonæ autem in quas hæc eadem excommunicatio fertur ſunt variæ: quæ reuocātur ad quinq; capita: quorum primum continet primò eos, qui prætexentes friuolam appellationem, recurrunt ad poteſtatem laicam, & prædictas literas capi & retineri faciunt. Secundò, impedientes. Tertiò prohibentes, ne tales Scripturæ ſimpliciter vel ſine eorum beneplacito aut examine mandentur executioni. Secundum continet primò impedientes; ſecundò, prohibentes acta confici ſimpliciter, aut ſine eorum beneplacito vel examine, ſuper executione earumdem ſcripturarum, ſeu literarum Apoſtolicarum. Tertium continet impedientes vel prohibentes acta confecta ſuper literarum prædictarum executione: parti cuius intereſt, tradi ſimpliciter aut ſine ipſorum beneplacito vel examine. Quartum continet eos qui partes, aut eorum agentes, conſanguineos, affines, familiares, Notarios, executores, & ſubexecutores ſcripturarum Apoſtolicarum capiunt, percutiunt, vulnerãt, incarcerant, detinent, ex ciuitatibus vel regnis eiiciunt, bonis ſpoliant, perterrefaciunt, concutiunt, comminantur, per ſe vel alium ſeu alios: publicè, vel occultè. Quod intellige cum Toleto in expoſitione excommunicationis nonæ ſub initiū: ſi talia faciunt occaſione & intuitu prædictarum ſcripturarum. Quintum caput continet prohibentes directè vel indirectè, quaſcumque perſonas pro quibuſuis ſuis negotiis proſequendis, aut gratiis vel literis impetrandis ad Romanam curiam accedere, aut recurrere aut impetratis vti. Præterea præſumentes eaſdem literas, aut apud Notarium, aut apud Tabellionem aut apud ſe quomodolibet retinere.

Nu. 321. Pro explicatione notandum eſt primò, iuſtam cauſam iſtius excommunicationis ferendæ indicari verbis poſitis initio propoſitæ clauſulæ quà fertur, *Prætexentes friuolam quandam appellationem à grauamine, &c.* quæ apertè inſinuant, ſic dolo & mala fide agi aduerſus Apoſtolicæ ſedis authoritatem in præſenti materia; vt ad reſiſtendum opus ſit Eccleſiaſticum gladium vi maxima vibrare. Vnde conſequenter intelligitur, *quod attigit à Graphiis lib. 4. deciſ. aurearum c. 18. n.* 108 huic cenſuræ non ſubiici eum qui bona fide ageret: ſciens v.g. tales literas, ſubreptitias vel obreptitias eſſe: eo quod contra debitā Papæ intentionem contineāt apertam iniuſtitiam, à qua nequear aliter ſe protegere quàm recurrendo ad poteſtatem laicam. Qua tamen in re diligenter retinenda eſt cautio propoſita in fine præcedentis capitis, ne fortè appellationem quæ re vera friuola eſt, appetitus inordinatus faciat apparere aliam.

Cæterùm videri poteſt Pontifex iiſdem verbis alludere ad illud quod contrauenientes huic decreto ſolent dicere: ſe talia facere vt conſulant propriæ Reip. vtilitati. Quæquidem excuſatio ideo friuola, nulliuſque momenti cēſetur, quòd Summo Paſtori, cui iure diuino ſubiiciuntur, reſiſtere nō liceat ipſis, niſi quando ille tyrannicè ſe gereret, ipſóſque contra iuſtitiam opprimere vellet: neque proponentibus difficultates ſuas, ac Reipublicæ ſuæ detrimenta, vellet vlla alia via prouidere; tunc enim excuſationem haberent. At neque ipſi proponunt, neque grauamen, ſeu damnum prætendunt ita magnum, quin ſcandalum quod ex ipſorum inobedientia ſequitur, ſit longè maius ac ſibi aliiſque perniciosius. Idipſum Toletus habet loco citato.

Notandum eſt ſecundò, diſtinctionem & coniunctionem quam fecimus perſonarū, quæ hîc excommunicantur, indicari: diſtinctionem quidem per disiunctiuam, *vel*, quæ indicat plura ſimul poſita, ſeorſim accipienda eſſe: atque adeo vnum ſine aliis ad hanc excommunicationem ſufficere. Cōiunctionem verò, per coniunctiuam, *Et*, indicantem ſimul poſita, eſſe ſimul capiēda: ideóque vnò ſine aliis nō ſufficere ad excōmunicationem hanc incurrēdam. Quamquam interdū ſubiecta materia cogit ipſam coniunctiuā, pro diſiūctiua ſumere: vt patebit in ſeq. nota. 6.

Cæterùm quamuis hîc expreſſa mentio fiat tan- Nu. 322.
tùm eorum qui literas ſeu ſcripturas Apoſtolicas ſuperiùs expreſſas impediunt, aut prohibent executioni mandari ſine beneplacito, & conſenſu vel examine ipſorum: probabile eſt tamen comprehēdi etiam illos qui non quidem ſine ſuo, ſed ſine ſui Principis conſenſu, & beneplacito executioni mandari impediunt. Ratio eſt, quòd odia & pœnæ extendi debeāt interpretatione, quotieſcumque alioqui vis legis euacuaretur, & eluderetur: ſicut hîc contingeret. Nam ſi quilibet magiſtratus impune poteſt prohibere, ne ſine conſenſu ſui Principis literæ eiuſmodi mandentur executioni: (quamuis nequeat prohibere, ne id fiat ſine ſuo conſenſu) ſi quando contigerit omnes omnium Principum Magiſtratus eo modo prohibere, impediretur omnium Apoſtolicarum literarum executio; nec vlla earum mandaretur executioni abſque ſæcularium hominum & potentium conſenſu; quod eſt contra finem & ſubſtantiam huius ſententiæ: quæ inde ſic eluderetur vt prorſus inutilis eſſet. Neque his obſtat regula vulgata; quòd odia reſtringi, & fauores ampliari debeant. Nam ea tunc ſolùm locum habet, cùm finis & ſubſtantia præcepti poteſt alioqui ſaluari. Hîc autem non poteſt, vt prædiximus. Neque neceſſe fuit expreſſam Principum mentionem fieri: quia Magiſtratuum & Principum beneplacitum pro eodem accipi potuit, vnúmque in alio intelligi, cùm idem ſit vtrorumque tribunal.

Notandum eſt tertiò, circa verba *Impediunt vel* Nu. 323.
prohibent, ad hanc cenſuram incurrendam non requiri vt qui impedit, ſimul prohibeat, ſed ſufficere, vt quoquo modo impediat. Neque item vt ad factam prohibitionem ſequatur reale impedimentum: quia particula disiunctiua, *vel*, ſatis oſtendit ſufficere ſiue impedimentum ſolum, ſiue prohibitionem ſolam memoratæ executionis literarum Apoſtolicarum. An autem ſufficiat per ſtatutum generale impedire aut prohibere, dubitari poteſt; cùm verba impediendi vel prohibendi, neque id exprimant, neque innuant: ſignificant enim actus qui exercentur in particulari. Sed quamuis id ita ſit, ſentiendum eſt tamen ſufficere: quia ſtatutum eiuſmodi magis aduerſatur executioni literarum Apoſtolicarum, quàm actuale impedimentum vel actualis prohibitio: quoniam illud eſt velut radix & fons, & hæ velut fructus, & riuuli: poſitóque ſtatuto, impedimentum fit generale: quod ſine ſtatuto, contingit ſolummodo particulariter in aliquo ſingulari.

Notandum eſt quartò, quòd quamuis in præſenti clauſula non habeatur, ſicut in præcedenti, verbum *Non verentur*, quo ſignificatur præſumptio & temeritas in agendo: ſed ſimpliciter dicatur impediūt vel prohibent: nihilominus tamen probabile eſſe ad hāc cenſuram incurrēdam requiri quoque temeritatem ſeu præſumptionem in impediendo, vel prohibendo executionem, de qua hîc agitur, literarum Apoſtolicarum. Ratio eſt: quia communiter tam graui huius Bullæ pœna non ſolent puniri actus, niſi ſint temerarij. Hinc ab iſta excommunicatione videri poteſt ille excuſari, tanquam non agens præſumptuosè,

qui

qui nouus in aliquo Magiſtratu, ex repentino timore ſui Principis, vel ex ſimplicitate aut ignorantiâ ſeu inconſideratione, prohiberet ſine ſuo vel Principis ſui conſenſu, aut examine, oblatas literas ſeu ſcripturas Apoſtolicas executioni mandari: itaut admonitus poſtea ab alio, vel re apud ſeipſum meliùs conſiderata, reuocaret prohibitionem: diceretque id ad ſe nihil pertinere, vel ſe nolle cognoſcere de ſcriptis Apoſtolicis; ſed permittere, qualia ſunt, mandari executioni.

Nu. 324. Notandum eſt quintò: ipſo nomine impedientium aut prohibentium non contineri, neque in hanc excommunicationem incurrere eos contra quos emanatæ ſunt literæ Apoſtolicæ, quando eiſdem obedire recuſant hoc titulo, ſeu colore, quòd ſuper illis non ſit obtentum beneplacitum Magiſtratus aut Principis permittentis earum executionem. Ratio eſt: quia tales nec impedire, nec prohibere dicuntur verè, ac propriè; neque datur cauſa cur ad eos extenſio in hac re ſit facienda. Immo datur in contrariũ, cur non ſit facienda: qualis eſt quòd obtemperantes ante obtentum ſæcularis poteſtatis conſenſum, puniendi ſint à ſuis Principibus, aut aliter malè tractandi. De iis etiam qui talem conſenſum petunt à ſæculari poteſtate; nec ſentiendum eſt ipſo nomine impedientium aut prohibentium contineri, aut ea de cauſa incidere in hanc excommunicationem: ſuppoſito quòd Principes nolint quidquam talium ſcripturarum executioni mandari abſque eiuſmodi conſenſu.

Nu. 325. Notandum eſt ſextò, circa verba, *Sine eorum beneplacito, cõſenſu, vel examine*, quodcũque horum trium interueniat, ſufficere ad incurrendam hanc cenſuram, hoc eſt, ſiue Magiſtratus prohibeat executioni mandari ſcripturas Apoſtolicas ſine ſuo beneplacito & conſenſu, *quæ duo in idem recidunt*, etiamſi de examine nihil curet: ſiue contrà prohibeat executioni mandari ſine ſuo examine, ſed ita vt nolit requiri ſuum conſenſum, ſed ſolum velit eas examinare, & poſt examen reddere ita illæſas & immutatas, ac accepit, nullo addito ſigno, vel nota ſui conſenſus. Huius rei ratio ſumitur ex particula diſiunctiua, *Vel*, cuius vis eſt, facere vt ſingula ſeorſim valeant. In eo enim à coniunctiua diſtinguitur, quæ ordinariè facit, vt non niſi ſimul aliqua valeant. Dico autem ordinariè, quoniam ea nonnunquam ad inſtar diſiunctiuæ, facit vt ſingula ſeorſim valeant, quod diiudicandum eſt ex materia ſubiecta.

Nu. 326. Notandum eſt ſeptimò: cùm non prohibeatur hoc loco, ne Magiſtratus aut Principes ſæculares conſenſum ſuum ac beneplacitum præſtent ſcripturis Apoſtolicis, néve illas examinent; ſed ſolùm ne impediant, aut prohibeant eas executioni mandari ſine ipſorum beneplacito & conſenſu, vel examine: poſſe rectè inferri: quòd ſi quis Princeps, aut Magiſtratus liberè permitteret ſine ſuo conſenſu & examine, Apoſtolicas literas executioni tradi; ſed requiſitus ab alio ſiue ad maiorem cautelam, ſiue ad maius robur earumdem ſcripturarum, ſub aliquibus temporalibus pœnis grauioribus, præciperet obtemperari illis, executorialéſque literas ad id concederet: in hanc cenſuram non incurrere; quantumuis in pretium talis beneplaciti ſui, aliquid exigi præciperet.

Inferri quoque poteſt quòd ſi Princeps aliquis nulla facta prohibitione, ne executioni mandetur id quod literis Apoſtolicis continetur, eaſdem literas diligenter examinaret ſiue ex curioſitate, vt videret an aliquam iniuſtitiam continerent, ſiue bono zelo vt Pontificem de iniuſtitia, ſi quam inueniret moneret: ſiue quocumque alio fine: neque incidere in hanc cenſuram; quia non impedit neque prohibet eam de qua hîc agitur executionem. Illi autem qui ſic examinant literas Apoſtolicas, aut ſine ſuo beneplacito eas executioni mandari prohibent: vt ipſi ſumant ſibi cognitionem cauſarum in illis contentarum, velintque iudicare an iniuſtitiam aliquam contineant, incurrunt quidem in excommunicationem: ſed per ſequentem Bullæ clauſulam, non verò per hanc: in qua ſermo tantùm eſt de illis qui prætextu quodam conſeruandi abſolutè iuriſdictionem Principum ſæcularium, nolunt quidquam recipi ex ordinationibus Apoſtolicis, niſi habita Principis approbatione. Ex quo principio facile eſt illos eò vſque progredi, vt velint de iuſtitia ſcripturarum Apoſtolicarum cognoſcere: quod tam eſt contra iuſtitiam, quàm ſi vnus Rex vellet de iuſtitia literarum alterius Regis cognoſcere; quandoquidem Papa iuriſdictionem ſuam Eccleſiaſticam habet à Chriſto, non minus independentem à iuriſdictione laica, quàm Rex ſæcularis ſuam habet independentem à quauis alia laica.

Nu. 327. Notandum eſt octauò: notarios, executores, & ſubexecutores prædictarum literarum, ſi nolint conficere acta ſuper eiuſmodi executione, vel confecta nolint parti tradere, niſi prius interuenerit beneplacitum, aut examen Principis, vel magiſtratus permittentis eamdem executionem, non incidere in hanc cenſuram. Neque item Prælatos Eccleſiæ, ad quos frequenter tales literæ diriguntur, ſi eis non vtantur, nec eas executioni tradant, niſi obtento prædicto beneplacito. Multu minus verò incidere inferiores Iudices, ac miniſtros iuſtitiæ, capitaneos, lictores, alióſque id genus, ſi inuocati ad opem ferendam pro eadẽ executione, recuſent ferre, quouſque ſuper illis obtineatur ſupradictũ beneplacitum. Ratio eſt: quia hæc ſententia excommunicationis non fulminatur aduerſus eos qui non exequuntur, niſi habito beneplacito, vel qui ſimpliciter non exequuntur: ſed aduerſus eos qui impediunt vel prohibent executionem. Neque illorum eſt litem in ſeipſis ſuſcipere aduerſus Principes ac ſupremos magiſtratus, pro defenſione literarum ſeu ſcripturarum Sedis Apoſtolicæ: ſed ad eam ipſam Sedem id pertinet, quà via poteſt. Quodſi per hanc ſententiam cogendo non proficiat, neque vlterius aduerſus non obtemperantes progrediatur, excuſantur qui timore ipſorum Principum aut Magiſtratuum recuſant obedire, quouſque prædictis literis acceſſerit eorum beneplacitum.

Si quæras an etiam excuſentur à peccato. Reſpondeo neque virtute ſententiæ qua excommunicatio hæc profertur, illos peccare: quia nihil in ea præcipitur de talibus perſonis, neque virtute ſcripturarum Apoſtolicarum, quando non continent expreſſum præceptum ſuper ea re: ad peccatum enim requiritur tranſgreſſio præcepti. Nec item quãdo in ſcriptis Apoſtolicis continetur ſimplex præceptum, quo alicui prædictarum perſonarum præcipitur literas ipſas Apoſtolicas executioni mandari, aut ſuper eamdẽ executionem acta conficere: *ſi quidem Principis prohibitio fuerit, quæ abſque ſuo conſenſu & beneplacito id fiat*: præceptum huiuſmodi videtur intelligi ſi interueniat Principis beneplacitum; itaut hoc deficiente illud non obliget: ob periculum ſcilicet conflandi ſibi magnam ipſius inuidiam, exponendique ſe periculis magnis tormentorum & aliarum pœnarum. Etenim præceptum humanum tunc non obligat, cùm quid cum illius obſeruatione concurrit, quod metum grauem adferr, quódque vir prudens meritò formidet. Adde quòd ex tali obſeruatione naſci poſſit in Rep. perturbatio ſine fructu, & cum damni, etiam ſpiritalis periculo.

Nu. 328. Notandũ eſt nonò, ex Nauar. *in Enchir. c. 27. nu. 68. verſu* 1. ad incidendum in hanc cenſuram non eſſe neceſſarium vt prædicta impedimenta fiant authori-

tate iudiciaria & laica; ſed ſatis eſſe ſi fiant authoritate priuata, vel Eccleſiaſtica: quod eſt, hac excommunicatione innodari omnem eum qui literarum Apoſtolicarum executionem impediuerit, ſiue perſona ſit priuata ſiue publica, id eſt, quiuis ſiue Clericus ſit, ſiue laicus priuatam degens vitam: & ſiue ſit laicus Magiſtratus aut Princeps cuiuſcumque præeminétiæ & dignitatis: & ſiue Eccleſiaſticus Prælatus, Patriarcha, Primas, Archiepiſcopus, Epiſcopus, &c. Ratio Nauarr. eſt; quia nulla ſunt verba huius clauſulæ, quæ vel priuatam perſonam, vel publicam; eccleſiaſticam, vel laicam excipiant aut quoquomodo innuant excipiendā. Neque detur ratio quæ id oſtendat. Vnde vt eſt ſententia generalis, ſic debet generaliter intelligi. Neque Epiſcopus in hac re ſibi poteſt plus ſumere quàm cæteri. Nam ipſius Epiſcopalis dignitas non conſtituit eum literarum Apoſtolicarum Iudicem, ſed potius Apoſtolicæ Sedi *tanquam Papæ in regimine Eccleſiæ adminiſtrū*, omnino ſubiicit. Poteſt tamen ſine hac cenſura ac etiam abſque peccato mortali, prohibere literas ſcripturáſq; Apoſtolicas executioni mandari, non habito prius cōſenſu ipſius, vel niſi per ipſum prius examinentur: non vt iudicet de iuſtitia earum; neque vt circa eaſdem, *ſi conſtiterit Apoſtolicas eſſe, ſeu emanatas ab aliqua perſonarū, de quibus in ſequenti notabili dicetur*: aliquid prohibeat, mutet, impediat, &c. ſed ſolùm vt examinet & recognoſcat, an ſint literæ Apoſtolicæ veræ, an falſæ, aut an ſurreptitiæ, prout ſæpe contingere obſeruatum eſt: Ac quando Epiſcopus ipſe inueniret aliqua ſigna falſitatis aut ſurreptionis, poſſet Sedem Apoſtolicam monere eiúſque voluntatem inquirere: interea ſuſpendendo executionem talium literarum, quouſque ab eadem Sede certior de veritate fiat. Si quæras an laico magiſtratui liceat illo eodem modo examinare prædictas literas, ſimilitérque prohibere executionem earum fieri ſine ſuo beneplacito. Reſpondetur, probabile eſſe ab hac cēſura, tunc excuſari, cùm non faciat contra Pontificis in hac clauſula mentem: quandoquidem non vult cognoſcere de literis, quas conſtat Apoſtolicas eſſe atque legitimas.

Nu. 329. Notandum eſt decimò, enumerati diuerſa genera perſonarum à quibus emanare debent ſcripturæ, quarum executionem impedientes, aut prohibentes fieri ſine ſuo beneplacito, vel examine; hîc excommunicantur; nempe Summum Pontificem, atque Apoſtolicam Sedem, Legatos ipſius, Nuncios, Præſidentes cameræ Apoſtolicæ, Auditores, Commiſſarios, alióſque Iudices, & delegatos Apoſtolicos. Quarum perſonarum inæqualis eſt facultas: tum in ordine ad cauſas & negotia; quia aliis plures, aliis pauciores cauſæ commiſſæ ſunt: tum in ordine ad loca in quibus dictæ literæ debent recipi, & earum executio impediri vetatur. Alij enim poteſtatem habent in totum orbē Chriſtianum; alij in particulares prouincias, regna, ciuitates, aut perſonas: quod notare oportet ad iudicandum de pleriſque, vtrum incurrant in hanc cenſuram.

In Summo Pontifice igitur, *& in Sede Apoſtolica conſequenter*: plenitudo eſt poteſtatis, à quo profectæ literæ Apoſtolicæ, poſſunt quamcumque cauſam ſpiritalem complecti: imò & temporalem, quatenus ad ſpiritalem ordinatur tanquam pertinens ad fidem, moréſque populi Chriſtiani. Item poſſunt eſſe ita vniuerſales, vt concernant totum orbem Chriſtianum: quod non ſemper contingit, ſed aliquando pertinent ad certas prouincias, locaque particularia. Quando autem vniuerſales ſunt, vbique recipi debēt, & quiſquis prohibet vel impedit, ne ſine ſuo beneplacito & examine recipiantur, & executioni mādentur, vbiuis locorum id faciat, incidit in hanc cenſuram. Quando verò ſunt particulariores, recipi debent in illis locis ad quæ ſunt directæ, ſeu in quibus ex tenore ipſarum colligitur, eas habere ſuas vires.

Quod idem videtur iudicandum de Auditore cameræ Apoſtolicæ, quantum ad locorum vniuerſitatem, cùm ſit Iudex ordinarius Papæ: non tamē quantum ad vniuerſitatem cauſarum & negotiorum, cùm Pontifex nulli ſoleat totam ſuam authoritatem delegare. Quamquam ſuper quaſcumque cauſas idem Auditor ſcripturas Apoſtolicas expedierit, credendum eſt ipſum poteſtatem habere id faciēdi & conſequenter obediendum eſſe. Præſidentes verò, quorum hîc fit mentio, poteſtatem ſiue ordinariam ſiue delegatam in cauſis & negotiis particularibus habere ſolent in ordine ad quaſlibet terras Chriſtianorum; & ideo quotieſcumque ad aliquem in quouis loco exiſtentem, vel ad ciuitatem ſcribunt, literæ ipſorum ſunt recipiendæ. Legati autem Apoſtolici poteſtatem communiter habere ſolēt tantùm in terris ſuæ legationis; & aliquando in omnibus quoque terris, & diœceſibus terrarum per quas tranſeunt: non tamen ſemper æqualem, quia ſolent Romani Pontifices aliquando maiorem, aliquando minorem concedere pro qualitate perſonarum. Nuncij verò habent poteſtatem in illis regnis ad quæ ſunt deſtinati Nuncij quæ poteſtas minor eſſe ſolet poteſtate legatorum. Commiſſarij præterea poteſtatem habēt ſolùm in locis ſuæ commiſſionis: & eam adhuc præcedente minorem. Iudices denique in locis & cauſis ad eorum tribunal, & delegationem pertinentibus, & non vltra.

Nu. 330. Difficultas autem eſt de nonnullis literis quarum non eſt in hac clauſula facta mentio expreſſa: num earum executionem impediens incurrat in hác cenſuram. Ac primò occurrunt ſupplicationes Apoſtolicæ concernentes gratiam, vel iuſtitiam per Romanum Pontificem vel S. R. E. vicecancellarium, ſeu per gerentes eorumdem vices aut de mandato eiuſdem Romani Pōtificis ſignatas & datatas: de quibus antè nu. 17. egimus cùm de ſexta excommunicatione quæ in falſarios earum profertur. Tenendum autem videtur de talibus; quòd prohibentes earum executionem, in hanc cenſuram minimè incurrant, cum eæ nullo modo contineantur hac clauſula: non quidem expreſsè, vt manifeſtum eſt; neque tacitè, quia maxime continerentur ſub nomine literarum Apoſtolicarum: ſub aliis enim, quomodo contineantur non apparet. At non continentur ſub nomine literarum Apoſtolicarum; vt ex eo intelligitur, quòd in clauſula memoratæ ſextæ excommunicationis tanquam inter ſe diſtinctæ, ſeorſim nominentur literæ Apoſtolicæ, & ſupplicationes gratiam vel iuſtitiam concernentes, per Romanum Pontificem, vel ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Vicecancellarium ſeu gerentes vices ipſorum ſignatas.

Occurrunt ſecundò literæ pœnitentiariæ, quæ expediri ſolēt nomine Maioris pœnitentiarij; qui cum non ſit legatus, neque Nuntius, neque Auditor cameræ, neque Præſidens, neque Iudex, neque Commiſſarius, neque delegatus; de illius literis idem videatur dicendum, ac de ſupplicationibus dictum eſt: maximè cùm nec determinari poſſit, ſub quibus verbis huius clauſulæ, illæ dici valeant contineri.

Nu. 331. Occurrunt tertiò, literæ congregationis Concilij Trident. quibus aliquis eiuſdem Concilij locus declarari ſolet. De quibus idem ac de præcedentibus videtur dicendum. Non enim apparet ſub quibus verbis huius clauſulæ poſſint cōprehendi. Non enim ſunt literæ Apoſtolicæ: quia licet conſcio Pontifice,

vel

vel de eius mandato ſcribantur: non ipſius tamen; ſed congregationis nomine ſcribi ſolent, ac ſubſcribi ab aliquo ex illuſtriſſimis Cardinalibus: hic autem non fit mentio de literis ſcriptis de mandato vel cõſenſu Papæ, ſed ſolùm de literis Apoſtolicis. Dices, mentionem fieri ſub illis verbis *Aliiſque Iudicibus & delegatis Apoſtolicis*, cùm Cardinales prædictæ congregationis ſint quaſi Iudices à Summo Pontifice conſtituti ad declaranda Concilij loca, quoties circa ea occurrit difficultas. Reſpondetur, quòd cùm iidem Cardinales deputati ſint ad declarandũ, non ad dicendum ius, non videri Iudices eſſe aut delegati, de quibus in hac clauſula eſt ſermo. Vnde conſequens eſt ſæculares Magiſtratus examinantes tales literas aut executioni mandari prohibentes, non incidere in hanc cenſuram.

Nu. 332. Notandum eſt vndecimò, ſicut priore parte huius clauſulæ prouidetur executioni literarum Apoſtolicarum: ita poſteriore prouideri perſonis in ordine ad talium literarum vſum, vel impetrationem: nempe Notariis, & Tabellionibus, partibus, & agentibus ipſarum, executoribus & ſubexecutoribus, atque accedentibus, aut recurſum habentibus ad Romanam curiam. Vbi aduerte diſcrimen eſſe inter accedere, & recurſum habere: quòd accedere, ſit per ſeipſum, & in propria perſona ad locum aliquem ſe conferre. Recurſum habere verò, ſit quoquo modo, ſiue in propria perſona, ſiue per literas, ſiue per procuratorem, ſua negotia ad Romanam curiam deferre, vt in ea tractentur: adeo vt recurſum habere, latius pateat, quàm accedere.

Notandum eſt poſtremò circa vltimam clauſulæ particulam: illâ non cõtineri eos qui quæſito aliquo colore, dolo, arte, & fraude, impediunt aliquem, ne ad Romanam Curiam pro cauſis, gratiis, vel literis accedant, aut recurſum habeãt; néve gratias vel literas impetrẽt: ſed ſolùm eos qui directè vel indirectè, ne quid eorum fiat, prohibent, ſtatuunt, vel mãdant, vel prædictas gratias aut literas apud ſe, aut apud Notarios, vel alios, quomodolibet retinere præſumunt. Quod præſumendi verbum, aduerte indicare in hac re ad excõmunicationem requiri vt ſic vetita, fiant per præſumptionem & temeritatem: idcóque ignorantiam & bonam fidem ab ea poſſe excuſare.

CAPVT XXII.

De decimaquarta excommunicatione; in eos qui cauſas ſpirituales aut ſpiritualibus annexas ab auditoribus & commiſſariis Apoſtolicis, aliiſve Iudicibus eccleſiaſticis auocant, lata his verbis.

14. Item excommunicamus & anathematizamus omnes & ſingulos, qui per ſe vel alios, authoritate propria ac de facto, quarumcumque exemptionum vel aliarum gratiarum, & literarum Apoſtolicarum prætextu; beneficiales, & decimarum, ac alias cauſas ſpirituales, & ſpiritualibus annexas, ab auditoribus, & commiſſariis noſtris aliiſque Iudicibus eccleſiaſticis auocant, illarúmve curſum & audientiam, ac perſonas, capitula, conuentus, collegia, cauſas ipſas proſequi volẽtes, impediunt, ac ſe de illarum cognitione tanquam Iudices interponunt. Quíve partes actrices, quæ illas committi fecerunt, & faciunt: ad reuocandum, & reuocari faciendum, citationes vel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum vel conſentiendum, eos contra quos tales inhibitiones emanarunt, à cenſuris & pœnis in illis contentis abſolui; per ſtatutum, vel aliàs compellũt; vel executionem literarum Apoſtolicarum, ſeu executorialium proceſſuum, ac decretorum prædictorũ, quomodolibet impediunt: vel ſuum ad id fauorem, conſilium, aut aſſenſum præſtãt, etiam prætextũ violentiæ prohibendæ, vel aliarum prætenſionum, ſeu etiam donec ipſi ad nos informandos, vt dicunt, ſupplicauerint aut ſupplicari fecerint; niſi ſupplicationes huiuſmodi coram nobis & Sede Apoſtolica legitime proſequantur: etiamſi talia committẽtes, fuerint Præſidentes Cancellariarum, Conſiliorum, Parlamentorum, Cancellarij, Vicecancellarij, Conſiliarij, ordinarij vel extraordinarij, quorumcumque Principum ſæcularium: etiamſi imperiali, regali, ducali vel alia quacumque præfulgeant dignitate, aut Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Commendatarij, ſeu Vicarij fuerint.

SVMMARIVM.

333 *Actiones ob quas, & perſona in quas decimaquarta excommunicatio feratur.*
334 *Non eſt quidem hæc excommunicatio antiqua in Bulla Cœnæ, eſt tamen in corpore iuris cap. Quoniam de immunit. Eccleſ. In quo, ob quas actiones, & in quas perſonas feratur.*
335 *Excommunicatio hæc imponitur iis, quæ ea ob quæ imponitur, agunt publica authoritate.*
336 *De triplici prætextu quo aliqui ſe tegunt: & an neceſſarium ſit aliquem eorum interuenire ad hanc excommunicationem incurrendam.*
337 *De prætextu prohibendæ violentiæ.*
338 *Explicatio dubij, an incurrant in hanc excommunicationem, qui illo prætextu impediunt executionem literarum Apoſtolicarum poſt appellationem in tempore, & forma interpoſitam.*
339 *Explicatio alterius dubij. An Reges defendere poſſint eos qui colorato aliquo titulo poſſident eccleſiaſtica beneficia.*
340 *Cautio adhibenda in tali defenſione.*
341 *Abuſus eſt quod à laicis Iudicibus coguntur Iudices eccleſiaſtici proceſſus originales ad ipſos mittere.*
342 *Nullo modo licet laicis intromittere ſe in cauſis ſpiritualibus: & quid agere debeant, ſi in eis ſubditi ipſorum vexentur.*
343 *Quomodo prætextus ſupplicandi Papæ, non excuſet ab hac excommunicatione.*
344 *Quis prætextus ab eadem excuſet.*
345 *Collatio cap. Quoniam, de immunitate Eccleſ. cum hac clauſula Bullæ Cœnæ.*
346 *Notanda circa cap. vnicum De iis quæ vi in 6.*

HVIVS excommunicationis materia ex Caiet. *in verbo Excom. cap. 50.* eſt ſacrilegium quo offenditur Sedis Apoſtolicæ authoritas in cognitione cauſarum ſpiritualium & ſpiritualibus annexarum. Nu. 333.
Perſonæ in quas profertur, ſunt: tum generaliter cæteri, tum nominatim. Primò quidẽ Præſidentes Cancellariarum: ſecundò Præſidentes cõſiliorum: tertiò, Præſidentes Parlamentorum: quartò, Cancellarij: quintò, Vicecancellarij: ſextò Conſiliarij ordinarij, vel extraordinarij quorũcumque Principum ſæcularium quacumque præfulgeant dignitate: ſeptimò, Archiepiſcopi: octauò, Epiſcopi: nonò, Abbates: decimò Commendatarij: vndecimò, Vicarij: quatenus eos circa certas cauſas certis perſonis cõmiſſas, quędam agere contingit, cuiuſmodi certæ cauſæ ſunt: primò, cauſæ beneficiales: ſecundò, cauſæ decimarum: tertiò, cauſæ aliæ ſpirituales; vt de matrimonio, diuortio, excommunicatione, periurio, ſimonia, & ſimilibus: quartò, cauſæ annexæ ſpiritualibus, vt de iure patronatus, de feudo Eccleſiæ, &c. Perſonæ quibus tales commiſſæ hîc dicuntur: ſunt primò, Auditores Summi Pontificis, 2. eiuſdem Commiſſarij, 3. alij Iudices eccleſiaſtici. Ea demum quæ contingit

git agere circa eaſdem cauſas, hicque prohibentur ſub excommunicatione; ſunt principaliter quidem, 1. cauſas huiuſmodi à prædictis Auditoribus, Commiſſariis vel Iudicibus auocare. 2. impedire illarum curſum & audientiam. 3. impedire perſonas, capitula, conuentus, collegia volentia proſequi eaſdem cauſas. 4. ſe de illarum cognitione tanquam Iudices interponere. 5. partes actrices quæ prædictis perſonis cauſas prædictas committi fecerunt, & faciunt: per ſtatutum, vel aliter compellere ad reuocandum, & reuocari faciendum, citationes, vel inhibitiones, vel alias literas in eis decretas. 6. eaſdem partes ſimiliter per ſtatutum, aut aliter compellere ad faciendum vel conſentiendum, vt ij contra quos tales inhibitiones emanarunt, abſoluantur à cenſuris & pœnis quæ in eiſdem inhibitionibus continentur. 7. quomodolibet impedire executionem literarum Apoſtolicarum, ſeu executorialium proceſſuum ac decretorum. Quæ verò minus principaliter & tãquam acceſſoriæ actiones hic prohibentur, ſunt 1. præſtare fauorem agentibus prædicta. 2. eiſdem præſtare conſilium. 3. præſtare aſſenſum. Neque in his ad excuſationem admittitur prætextus violentiæ prohibendæ, vel aliarum prætenſionum quæ ſolent adferri; exemptionum, gratiarum, & literarum Apoſtolicarum: ac ne quidem prætextus ſupplicationum faciẽdarum ad ipſum Summum Pontificem informandum: niſi ſic prætexentes coram eodem Summo Pontifice & Sede Apoſtolica, tales ſupplicationes legitimè proſequantur.

Nu. 334. Notandum eſt primò, clauſulam qua excommunicatio hæc profertur, non eſſe integram, ſed ſolùm partem illius qua feruntur adhuc tres ſequentes, ita vt maioris tantum claritatis gratiâ quatuor diuerſis numeris diſtincta ſit: vt coniectura ſatis aperta eſt, quòd omnia quæ ſub illis diuerſis numeris cõtinentur, ad Eccleſiaſticam libertatem pertineant: nec in eis repetantur verba Excommunicamus, & anathematizamus, vt factum eſt in ſingulis aliis. Id enim indicio eſt, à poſitis in hoc 14. nu. pendere quæ ponuntur in quatuor ſequentibus. Porro licet iſta excommunicatio non videatur multum antiqua eſſe in Bulla Cœnæ Domini, cùm apud Sylu. qui tempore Leonis decimi ſcripſit Summam caſuum, non numeretur inter eas quæ in eadem Bulla reſeruantur: non ideo tamen deſinit ſuum robur habere, quod totum accipit ex iuſtitia cauſæ, & ſufficienti Papæ authoritate eam ferentis. Neque nouitas in ea re aliud arguit, quàm poſteriorum temporum maiorem eſſe quàm priorum malitiam, compellentem vti ſeueriore pœna, quàm neceſſarium fuerit in eiſdem prioribus temporibus. Adde, quòd licèt noua ſit in hac Bulla, antiqua tamen ſit in corpore iuris Canonici.

Notandum eſt enim ſecundò, in cap. Quoniam de immunit. Eccleſ. in 6. ferri excommunicationem, cuius materia eſt ſacrilegium, quo offenditur eccleſiaſtica libertas quoad cognitionem cauſarum, pertinentium ad exteroum forum eccleſiaſticum; Perſonæ verò in quas fertur ſunt; principales quidem, primò, illi qui litigantes, aut litigare volentes in foro eccleſiaſtico, ſiue ordinario ſiue delegato, aut impetratores literarum Apoſtolicarum, à lite deſiſtere cõpellunt per ſe, vel alium. Secundò, illi qui impetratores literarum Apoſtolicarum, aut alios litigantes aut litigare volentes in foro eccleſiaſtico ordinario aut delegato, per ſe aut per alios compellunt de huiuſmodi quæſtione litigare in foro ſæculari. Tertiò, illi qui aliquem ex prædictis faciunt per ſe aut alios compelli ad deſiſtendum à lite. Quartò, illi qui aliquem ex eiſdem faciunt per ſe, aut per alios compelli ad litigandum in foro ſæculari Quintò, illi qui aliquem item ex eiſdem procurant per ſe aut per alios compelli ad deſiſtendum à lite. Sextò, qui aliquem adhuc ex eiſdem procurant per ſe aut per alios compelli ad litigandum ſuper huiuſmodi cauſis, in foro ſæculari Septimò, qui per ſe aut per alios impediunt quominus coram Iudicibus eccleſiaſticis ordinariis, aut delegatis, querelantes de cauſis pertinentibus ad eorumdem judicium & cognitionem, poſſint iuſtitiam liberè obtinere Perſonæ autem acceſſoriæ, ſunt dantes auxilium, aut conſilium, aut fauorem ad prædicta facienda.

Adde verò cauſas in quibus contingit memoratas perſonas peccare, atque in excommunicationẽ memorati capituli incurrere: eſſe, *prout in eod. cap. exprimitur*, cauſas quæ de iure, aut antiqua conſuetudine pertinent ad forum eccleſiaſticum; vel ratione perſonarum, vel ratione negotiorũ, vel ratione rerum: quod poſtea exponemus. Adde etiam modos cogendi ad ſupradicta, aut faciendi prohibita ante recenſita, iſtos exprimi quoque in eodem capitulo: primum quidem, per captionem Iudicum eccleſiaſticorum, coram quibus litigatur: ſecundum, per captionem eorum qui literas Apoſtolicas ſuper prædictis cauſis impetrarunt: tertium, per captionem litigantium: quartum, per captionem volẽtium litigare: quintum, per captionem propinquorum quorumlibet ſupradictarum perſonarum: nempe Iudicum, litigantium, aut litigare volẽtium: ſextum, per captionem rerum, cuiuſlibet prædictorum: ſeptimum, per captionem Eccleſiarum eorumdem, id eſt, per captionem beneficiorum: & ad extremum quocumque alio modo compellere aut compelli facere, aut procurare, ſeu impedire, ne coram Iudicibus eccleſiaſticis querelantes de cauſis pertinẽtibus ad eorum cognitionem poſſint liberè iuſtitiam obtinere. Et quamuis Pontifex talis excommunicationis abſolutionem ſibi non reſeruet: ad eam tamen obtinendam duas conditiones ponit neceſſarias; alteram, vt illâ irretitus, prius integrè ſatisfaciat Iudici cuius cognitio fuit impedita, & iuriſdictio vſurpata: alteram, vt parti quæ fuit turbata in proſecutione ſui iuris, integrè ſatisfaciat pro iniuria, damnis, expenſis & intereſſe.

Notandum eſt tertiò, circa perſonas, in quas excommunicationem hanc Bullæ Cœnæ ferri ante diximus, eas non eſſe ita generaliter intelligendas, vt comprehendant omnes qui quocumque modo, ſiue per fraudem, ſiue per dolum, ſiue per minas, ſiue aliter quomodocumque, cognitionem cauſarum ſpiritualium aut ſpiritualibus annexarum impediunt, aut aliquid cæterorum agunt quæ in hac Bullæ clauſula prohiberi diximus; ſed ſolùm eos, qui authoritate iudiciali; id eſt, qui impediunt vel aliquid cæterorum antedictorum faciunt, gerendo ſe pro Iudicibus, prout Nauarr. notat *in Enchir.* cap. 27. nu. 69. Iſtúdq; eſt quod initio clauſulæ indicant verba (*qui per ſe vel alios propria authoritate*, &c.) ſermo eſt enim de iis qui iudicia exercẽt publicâ authoritate, ſiue Laicâ ſiue Eccleſiaſticâ: tales enim ſunt perſonæ expreſſæ in fine eiuſdem clauſulæ: in quas ab initio diximus hanc excommunicationem proferri. Nu. 335.

Aduerte autem obiter, quòd ſi quas gratias, exemptiones, aut literas Apoſtolicas Romanus Pontifex non vt Pontifex & caput Eccleſiæ, ſed vt ſæcularis Princeps in ſuo temporali dominio conceſſiſſet alicui, & orta ſuper eis lite, præſidens Cancellariæ, aut alius ex iis qui ſub finem huius ſententiæ commemoratur, illam ab Apoſtolicis auditoribus & commiſſariis auocaret, in hanc excommunicationem nõ incideret; propterea quod talis cauſa neque eſt hîc expreſſa ſpecialiter, neque ſub illis generalibus verbis, *ac alias ſpirituales & ſpiritualibus annexas*, contineri poteſt: quandoquidem conſtat talem cauſam neque ſpiritualem, neque ſpirituali annexam eſſe.

Notan

Notandum eſt quartò, circa verba poſita ſub initium iſtius clauſulæ, *quarumcumque exemptionum vel aliarum gratiarū, & literarum Apoſtolicarum prætextu:* illis exprimi triplicem prætextum, quo ſe tueri ſolẽt perſonæ, in quas hanc excommunicationem ferri prædiximus; quorum primus eſt exemptionum, ſecundus gratiarum (ſupple vtrobique Apoſtolicarum, cùm in hac re non alia valeat prætẽdi exemptio, aut gratia quàm indulta à Sede Apoſtolica) tertius literarum Apoſtolicarum. Vnde naſcitur difficultas: An ſi eædem perſonæ, nullo ex his prætextu; ſed vel ex mera ſua voluntate, vel ex iuſſu, & præſcripto ſui Principis, vel ex conſuetudine generali ſuæ patriæ, vel ſpeciali ſui officij, vel quomodocumque; cauſas ſupramemoratas auocent ab Auditoribus & Cõmiſſariis Apoſtolicis; aut alias actiones hic prohibitas exerceant, incurrant in hanc cẽſuram. Et ratio dubitandi eſt: quia ex vna parte, verba iſtius clauſulæ ſunt aperta, quibus non videtur Pontifex de illis loqui aliter, quàm ſi aliquo eorum prætextuum talia faciant; nihilque omnino ponitur in eadem, per quod vel leuiter contrarium inſinuetur. Non enim dicitur: qui quoquo modo; aut quid ſimile, ſed continuata oratione dicitur: *Qui per ſe, vel per alium ſeu alios, authoritate propria, & de facto, quarumcumque exemptionum, gratiarum & literarum Apoſtolicarum prætextu:* vnde rectè inferri videtur; quod ſi abſque hoc prætextu faciant, non incurrant in hanc cenſuram: præſertim cùm lex pœnalis ſit interpretatione reſtringenda; non autem amplianda.

Ex altera parte verò ſi iſti prætextus, vel aliquis eorum neceſſariò requiratur ad hanc cenſuram: primò deterioris conditionis eſſent qui aliquo prætextu ſatis apparenti, quàm qui temerè nullo prorſus prætextu hæc facerent. Deinde verborum illorum, *authoritate propria*, vis hæc eſt, vt indicent illos etiam comprehendi, qui ſine vllo prorſus prætextu faciunt ea quæ hic prohibentur. Nam qui prætextu gratiarum, exemptionũ, &c. faciunt, ij nõ propria, ſed ipſarum gratiarum Apoſtolicarum, atque adeo ipſius Papæ, authoritate faciunt. Quarum rationum momenta, ſic difficultatem augent, vt qui velit partem priorem, vt mitem & benignam ſequi, ei obſtet, quod à Pontificis intentione aberrare videatur, atque adeo ſequi quod non eſt tutum ſed periculi plenum.

Nu. 337. Notandum eſt quintò, circa ea verba, *& prætextu violentia prohibenda*, illis indicari cauſam quæ omniũ ſpecioſiſſima, honeſtiſſimáque videri poteſt infringentibus hoc Summi Pontificis ſtatutum. Cùm enim inter cætera, maximè commendetur cura quam Superiores gerunt ſuorum ſubditorum, ne ab aliis offendantur: Principes & officiales ipſorum facilè putare ſolent, licere ſibi violentiam ſuis ſubditis illatã ab Auditoribus, & Commiſſariis Apoſtolicis depellere. Immo cùm de iure naturæ licitum ſit cuique innocentem defendere ab eóque violentiam prohibere, multò ſanè magis id licitum ſit Principibus, magiſtratibus, & ipſorum officialibus. Vnde communiſſimus eſſe ſolet talis prætextus. Circa quem Nauarr. *in Enchir. ca. 27. num. 69.* mouet tria dubia.

Primum, an qui executionem literarum Apoſtolicarum contra aliquem emanatarum impediunt poſt appellationem, aut ſupplicationem in tempore & forma interpoſitam prætexto violentiæ prohibendæ, contineantur hac clauſula. Secundum, an Reges regulariter poſſint defendere eos qui colorato aliquo titulo poſſident beneficia Eccleſiaſtica, ne abſque iuſta cauſæ cognitione deturbẽtur, vel ſpoliẽtur virtute literarum Apoſtolicarũ. Tertium an bona ſeu licita ſit conſuetudo illa recentior, qua Iudices regij non ſolum protegunt appellantes ne quidquam contra eos poſt appellationem innouetur; ſed etiam cogunt Iudices Eccleſiaſticos mittere ad ſe proceſſus originales, vt ſi videbitur rectè appellatum, iubeant appellationibus deferre, & à cẽſuris abſoluere. Quibus quartum addi poteſt, An ordinariè, aut ſaltem in aliquo caſu, licitum ſit ſæculari poteſtati prætextu violentiæ ſeu, quod idem eſt, iniuſtitiæ prohibendæ interponere ſe in cauſis Eccleſiaſticis; earumve curſum impedire, aut executionem literarum Apoſtolicarum prohibere, & alia per hanc Bullæ clauſulam prohibita facere, quo enim caſu id licitum eſſet non incurreretur hæc cenſura.

Explicatio dubiorum de prætextu violentiæ prohibendæ.

Atque de primo dubio, Nau. ibidem ait, ipſum eſſe quæſtionis quotidianæ adeò magnæ, vt digniſſima ſit, quam ſumma Eccleſiæ poteſtas, id eſt Summus Pontifex determinet, aut non ſumma poteſtas ſæculari: imperatoris inquam, Regum & aliorum ſummorum Principum, neque ipſe audet quidquam determinare; ſed Summo Pontifici determinationem relinquit: requirens ad eam, vt audiatur dicta ſumma poteſtas ſæcularis: id eſt, Imperator, Reges & alij ſummi Principes vt cauſas, quas habẽt proferant, quò illis plenè examinatis veritas rectiore maturioréque iudicio determinetur. *Nu. 338.* Cuius tanti viri ſuſpẽſio iudicij, me quidem ex vna parte prohibet meum præcipitare; ſed ex altera viget charitas indicare periculum incurrendi in hanc excommunicationem, cui exponuntur impedientes executionem literarum Apoſtolicarum, etiam poſt appellationem in tempore & forma interpoſitam. Cùm enim talis cenſura abſolutè, & ſimpliciter feratur in impedientes executionem talium literarum: in illam ij incurrunt, qui impediunt: ſiue ante ſiue poſt appellationem in tempore & forma interpoſitam, id faciant. Sed obiici poteſt; quòd prædictam executionem impedientes poſt appellationem in tempore & forma interpoſitam nihil agant, aut agere intendant contra iuſtitiam: ſed potius cooperentur ad conſeruationem iuſtitiæ, & ad impediendam iniuſtitiam: præſertim quando iniuſtitia eſt manifeſta. Vnde ſequitur non contrauenire prohibitioni factæ à Summo Pontifice, qui exiſtimandus non eſt velle iniuſtitiam, quam ſi noſſet, nullatenus literas expediret. Quocirca videtur concludendum, impedientes earum executionem, *ſaltem quando iniuſtitia eſt manifeſta*, nullo modo offendere Sedem Apoſtolicam; ſed potius obſequi ei, defendendo iuſtitiam ſecundùm ipſius intentionem; adeóque in hanc cenſuram minimè incurrere cùm imponatur ob quoddam ſacrilegium, quo læditur Sedes Apoſtolica vt patet ex antedictis. Cui obiectioni ne cedamus, obſtant, quæ in contrarium occurrunt. Primò enim opponi poteſt, quod non pertineat ad ſæculares examinare iuſtitiã literarum Apoſtolicarum, ſicut nec ad virum ſæcularem, literas alterius ſecularis, cùm vterque eſt ſummus Princeps. Non enim minus ſuprema eſt Papæ poteſtas, quàm cuiuſcumque Principis ſecularis. Opponi poteſt ſecundò, quod offendatur Sedes Apoſtolica, dum contra ipſius voluntatem de iuſtitia, vel iniuſtitia literarum ſuarum, ille cognoſcit ad quem id nullo iure pertinet. Si enim iuſtitiam contineant, Pontifex ipſe vult eam defendere; ſin iniuſtitiam vult eam depellere: ad quod præſtandum non habet opus authoritate aliena. Tertiò demum opponi poteſt, quòd cùm Summus Pontifex hic excommunicet omnes facientes aliquam ex actionibus quas

ipſe

ipſe prohibet ; neque excipiat eum qui agit poſt appellationem in tempore & forma interpoſitam, non videatur locus relictus exceptioni. Si enim Papa ſine exceptione loquitur, quomodo audebimus illius dictum exceptione reſtringere: præſertim nulla fulti neceſſaria ratione?

Nu. 339. De ſecundo dubio Nauar. *in eodem num.* 69. ait in Hiſpaniis & Galliis pro re indubitata haberi, quòd Reges regulariter eos qui beneficia Eccleſiaſtica aliquo colorato titulo poſſident, poſſint defendere, ne abſque iuſta cognitione cauſæ deturbentur, vel ſpolientur virtute literarum Apoſtolicarum: quod vt vbiq; ferè, *inquit*, in illis regnis ſeruatur: ita multi illud iure munire conantur. Neque ipſe aliud addit ad dubij ſolutionem; ſed ſtatim ad tertium tranſit, ſiue ob rei difficultatem, ſiue ne loqui cogeretur contra communem eam ſententiam tam multorum Doctorum qui eruditiſſimi inueniuntur in vtroque regno. Aliquot eorum citans à [illegible] in ſua expoſitione, num. 102. addit pro ſententia ipſorum, quòd Reges aliique Principes tanquam boni communis Procuratores, & promotores, ac Reipublicæ tutores ac defenſores, poſſint quantum ad bonum ſtatum, & gubernationem regni expedit, repellere vim vi, etiã manu armata; atque omnia remouere impedimẽta quibus pax, tranquillitas, & bona regni gubernatio poteſt perturbari: vt contra ſæcularem quamcumque poteſtatem, ſic & contra Pontificiam: quam Chriſtus in Euangelio non conſtituit, reuocando, abrogandóve ius naturale quo vnicuique vim vi repellere licet. Etenim, *vt in re nõ abſimili argumentatur Sotus li. 5. De iuſt. & iure quæ. 1. art. 8. in ſolutione argumenti contra 2. concluſionem*, id fuiſſet nõ ſolùm ius naturale peruertere: ſed etiam ipſius Chriſti iugum, quod ſuaue eſt & leue, acerbum facere & importabile.

Nu. 340. Qua de re pro praxi quod dicam, tantùm habeo, in ea diligenter cauendum eſſe ab affectu quo Clericis oppidò ſunt infeſti laici, vt tradidit antiquitas *ex ca. Clericis, De immunit. Eccleſiarum in* 6. quoniam ille ſæpe facit, vt vis adeſſe putetur cùm abeſt; & vt in detrimentum animarum interdũ paruipendatur Eccleſiæ maieſtas. Itemque moneam, quòd cum omnes fideles ſubiiciantur Papæ quoad ſpiritalia, & ſpiritalibus annexa, ei de illis ſtatuenti, non eſſe aliter reſiſtendum, quàm ſupplicando, ac rationes noſtras & incommoda nobis inde obuenientia, exponendo. Conſentaneum eſt enim ea ratione agere cum Superiore vtente ſuo iure: cui dum cedit, vt commodia noſtris ſeruiat, tribuendum eſt ipſius paternæ pietati: cùm ad id non teneatur ex debito iuſtitiæ, ſed tantùm charitatis. Et certè ſi alius modus teneri poſſit: is erit vel recurſus ad Superiorem, quem quoad ſpiritalia Summus Pontifex non habet præter Chriſtum, vel vt iuriſdictioni eiuſdem Pontif. reſiſtatur authoritate propria: quod iniquum eſt, niſi apertè conſtaret per illam nos opprimi, repudiatis iniuſtè noſtris ſupplicationibus, & rationibus: quo caſu locum habere poſſet illud quòd vim vi repellere liceat. Iniquum eſt inquam, cùm in re propoſita dici nequeat quo iure ad laicam poteſtatem pertineat interponere ſe in cauſis, quas conſtat ſpiritales eſſe, aut ſpiritalibus annexas: cuiuſmodi beneficiales eſſe, ſufficienter conſtat. Adde beneficiatum tueri ne ſpolietur beneficio: ſpectare ad illum ad quem ſpectat beneficij collatio. Adde etiam laicos teneri ſeruare quod ipſe Pontifex ſtatuerit circa eiuſmodi genus rerum: quoad quas pleniſſimam & independentem habet à Chriſto omnium Domino abſoluto acceptam poteſtatem.

Nu. 341. De tertio dubio Nauar. loco cit. ait non eſſe facile probare, eam conſuetudinem iuri conſonam eſſe: immo verè dici poſſe, non cõſuetudinem, ſed corruptelam eſſe ſeu prauam conſuetudinem abuſiúmve: cum ipſum hac Bullæ clauſulà ſit prohibitum, nec intelligi poſſit, quo iure ad ſæculares Iudices pertineat iudicare an rectè appellatum ſit in cauſa ſpiritali: ac iubere deferri appellationi, & cogere Iudices Eccleſiaſticos mittere ad ſe proceſſus originales, aliaque ſimilia. Quid enim amplius facerent ſi ipſimet eſſent Prælati & Iudices Eccleſiaſtici, aut ipſorum Superiores?

Ad quartum dubium reſponderi poteſt probabile videri in nullo caſu licere poteſtati laicæ ſine Sedis Apoſtolicæ priuilegio ſufficienti intromittere ſe in cauſa ſpiritali vel annexa ſpiritali, neque alicuius talis cauſæ proſecutionem impedire, aut aliquid aliorum hic prohibitorum agere, etiam prætextu violentiæ prohibendæ: excepto ſolo caſu, *de quo in ſequenti notabili*, in hac clauſula cõceſſo; nempe, quo id ita illi faciant, vt ſimul ad informandum Summum Pontificem ſupplicent, aut ſupplicari faciant, legitiméque eaſdem ſupplicationes proſequantur coram Apoſtolica Sede. Pro qua reſponſione faciunt cap. Imperium & ca. Quoniam, diſt. 10. cap. Si Imperator cum pluribus aliis diſt. 96. cap. Eccleſia, De conſtitut. cap. Solitæ De maiorit. & obedien. & cap. Nouit, De iudiciis. Nu. 342.

Aduerte autem dictũ eſſe *in cauſa ſpiritali, vel annexa ſpiritali*: quia ſi Summus Pontifex interponeret ſe in cauſa merè temporali, poſſet Princeps ſuum ſubditum contra illum tueri, ac impedire cauſæ executionem, abſque periculo huius cenſuræ, aut cuiuſcumque alterius, iuxta illud, quod Innoc. III. *in cap. Licet* 1. *De foro competenti* Vercellenſi Epiſcopo præcipit; vt ſi quãdo laici in cauſa ſæculari, literas Apoſtolicas impetrẽt, eas appellatione poſtpoſitâ, irritas decernat. In quam ſententiam adhuc alij Canones habentur eod. tit.

Iam verò probabilitas allatæ reſponſionis patet hinc: quia ſi quid ſit quod in hac re faueat ſæculari poteſtati, eſt ius naturæ, concedens innocẽtis defenſionem, ſeu faciens poteſtatem vim vi repellendi: nõ ſolùm cùm ſibi, ſed etiam cùm alteri infertur. Id autem non fauet: quia quotieſcumque innocens ita læditur, vt poſſit viâ iuſtâ reſarcire ſuam læſionem, nõ poteſt ſe per vim tueri. Sic enim is, qui vſuras ſoluere iuramento promiſit, tenetur ſoluere; quia poteſt illud quod ſoluerit, repetere in iudicio. Item qui latroni per vim iurauit ſe pecuniam ei daturum, tenetur quoque dare, quia valet datum repetere in iudicio. Præterea is cui à fure aliquid rapitur, ſi non ſit periculum de fuga eiuſdem furis, & adſint teſtes quibus poſſit furtum probari, non licet manus violentas in illum iniicere, quem tamen liceret inuadere, ac etiam occidere, ſi nõ eſſet probabilis ſpes, ablatum recuperandi aliter. Cùm igitur, quiſquis in cauſa ſpiritali manifeſtam vim, aut iniuſtitiam patitur, liberetur, ſi ad Sedem Apoſtolicam recurrat: ſanè ei non licet vti vi: nec item ſæculari poteſtati per vim & contra Canones in eiuſmodi cauſa ſe intromittere.

Dices ſæpe eos qui violentiam patiuntur eſſe pauperes, qui nequeũt recurſum habere ad Sedem Apoſtolicam: quique poſtquam fuerint ſpoliati, non habent facultates ad litigandum & ſe defendendum; ideòque eſſe æquum à Principibus defendi ne ſpolientur. Reſpondetur huic malo ſufficienter prouiſum eſſe per Sedem Apoſtolicam in hac clauſula: in qua conceditur Principibus, & Magiſtratibus, vt quæ per eam ſunt prohibita, faciant ſub vero prætextu ſupplicandi, vel ſupplicari faciendi Apoſtolicæ Sedi: dummodo ſupplicationes huiuſmodi coram eadem Sede legitimè proſequãtur. Itaque dum Principibus Apoſtolica Sedes concedit hanc viam defendendi,

ipſi

ipſi videntur inexcuſabiles ſi aliâ viâ minus honeſtâ id facere audeant. Alias vias autem eſſe minus honeſtas patet: quia in illis poteſtas ſæcularis gerit ſe tanquam Iudicem, & Superiorem poteſtate Eccleſiaſtica in cauſa Eccleſiaſtica: in qua non eſt ſuperior ſed inferior, iure etiam diuino, iuxta textum expreſſum in cap. Si Imperator diſtinct. 96. Viam autem hic à Summo Pontifice propoſitam honeſtiſſimam eſſe, patet; quia inferior nullo modo poteſt decentius aduerſus ſuperiorem tueri ſe, quàm ſaluâ ipſius reuerentia, ſupplicando ad illum informandum. Et certè ſi ipſius ſupremæ ſæcularis poteſtatis cauſa aliqua ſpiritalis tractaretur, & ab Eccleſiaſtica poteſtate ſuprema iniuſtè condemnaretur, non deberet Princeps ſæcularis condemnatus, nec licitè poſſet aliâ via ſe tueri, quàm ſupplicando ad informandam Sedem Apoſtolicam. Ergo neque in defenſione ſuorum ſubditorum poteſt aliâ, quam quæ propoſita eſt viâ procedere. Qua de re in ſeq notabili fuſius.

Reliqua notanda circa propoſitam excommunicationem.

Nu. 343. NOtandum eſt ſextò circa verba, *vel quod ad nos, vt ipſi dicũt, informandos, ſupplicauerint, aut ſupplicari fecerint, niſi ſupplicationes huiuſmodi coram nobis & Sede Apoſtolica legitimè proſequãtur*: addita eſſe: quia Principes, & Magiſtratus hoc prætextu ſolebãt ſe excuſare prout ſatis apertè indicatur per illud additũ, *vt ipſi dicunt*. Talis verò prætextus maximè omniũ honeſtus videtur, cùm ea ratione ſæcularis poteſtas recognoſcẽdo ſe inferiorem Eccleſiaſtica poteſtate, appareat nõ audere ſe illi opponere, ſed humiliter ſupplicare ad illam informandam ſuper iniuria, vt depellatur violentia; interea tamen dum expectatur reſponſio ſupplicationi reddita, impeditur executio literarum Apoſtolicarum. Non modò verò honeſtum; ſed etiam licitum eſſe in iure naturæ huiuſmodi prætextum, hinc patet: quia licet inferiorem ſuperioris, aut æqualem alterius æqualis decreta, aut mãdata ipſo inſcio prohibere, ſeu impedire executioni mandari, videatur aliquam habere mali ſpeciem: tamen ex quo id facit ſupplicando ſeu faciendo ſupplicari ad ipſum informandum (itaut in eo illi ſe quodam modo ſubdat) purgatur omnis mali ſuſpicio, ſi ſincerè agatur: quandoquidem tunc executio non tã propria quàm ſuperioris, aut æqualis cui ſupplicatur, authoritate, impeditur; aut potius ſub ratihabitione illius cui ſupplicatur, ſuſpenditur. Quia igitur nonnunquam Pontifices, corúmque Auditores malè informati, ſolent in ſuis literis Apoſtolicis iniuſtitiam aliquam, etiam manifeſtã partibus præcipere; prohibitioni in hac clauſula vniuerſaliter factæ Officialibus Principum, ne cauſis ſpiritalibus, vel eis annexis, authoritate propria ſe interponãt, ad remediũ & defenſionẽ innocentium: hanc viam tenere liberum relinquitur, vt tutiorem cæteris: non tamen ita tutam, quin facilè Officiales ipſi Principum, poſſint illâ abuti; ſupplicando quidem, vel faciendo ſupplicari, ſed non proſequẽdo coram Sede Apoſtolica ſupplicationes porrectas: ſicque eueniat, vt prætextu ſupplicationis porrectæ impediatur executio & eitius cauſæ ſiue iuſtitiam, ſiue iniuſtitiam continentis. Ideoque vt tali abuſui obuietur, Pontifex ſenſit eum quoque prætextum eſſe excludendum: vt non valeat ad euadendam præſentem cenſuram, niſi temperetur conditione; quæ eſt, vt qui ſupplicationes porrexerint, eas ſemel porrectas legitimè apud Sedem Apoſtolicam proſequantur: quod ſi non faciant in hanc cẽſuram incurrant.

Iuſtificatur quoque eadem temperatio, ex eo, quòd alioqui non verus, ſed ſimulatus eſſet prętextus ſupplicationum, quia fruſtra & fictitiè ſupplicatur, ſi porrecta ſupplicatione ſiſtitur in cauſa, nec ad informationem proceditur: cuius tantùm intuitu ſupplicatio porrigi conſueuit.

Nu. 344. Notandum eſt ſeptimò, circa verba *Prætextu violentiæ prohibendæ vel aliarum prætenſionum*, non ſolùm cùm ad prohibendam violentiam ſupplicatur, ſed etiam cum nulla apparet violentia (vt quando cauſa eſt dubia, nec continet apertam iniuſtitiam) adeóque quoties actiones in præſenti clauſula expreſſæ, fiunt ſub vero prætextu ſupplicandi vel faciendi ſupplicari Apoſtolicæ Sedi, ac ſupplicans proſequitur ſupplicationem ſuam coram eadem Sede; ſemper contingere excuſationem ab iſta cenſura. Id enim importat particula, *vel*, cuius munus eſt efficere, vt ſimul poſita debeant ſeorſim accipi, prout in præcedentibus iam annotauimus.

Aduerte autem, quòd ſi cauſa tractata ſit coram Auditoribus, & Commiſſariis Apoſtolicis, ſufficere ſupplicare ipſis, corámque eis ſupplicationem porrectam proſequi. Nam ipſi agunt nomine Sedis & Curiæ Apoſtolicæ, itaut parum referre videatur, eiſne an Summo Pontifici ſupplicationes porrigantur.

Nu. 345. Notanda ſunt octauò nonnulla circa excommunicationem cap. Quoniam, De immunit. Eccleſiar. cuius meminimus notabili ſecundo. Primum eſt, eam non limitari quoad perſonas, ſed extendi vniuerſaliter ad omnes, in quas ipſam proferri notauimus in eod. notabili ſecundo: neque requiri vt ſint Magiſtratus ſeu Officiales Principum, & authoritatiue agant (quemadmodum requiri diximus ad incurrendam Bullæ Cœnæ excommunicationem) ſed ſufficit ibi vetita per quemcumque perfici, quomodocumque perficiantur.

Secundum eſt, cauſas eccleſiaſticas enumeratas in eodem cap. Quoniam, fere coincidere cum cauſis enumeratis in hac Bullæ Cœnæ clauſula: numerantur enim pertinentes ad forum Eccleſiaſticum ratione perſonarum, negotiorum, & rerum: ſiue pertineãt de iure, ſiue de antiqua conſuetudine, ſiue etiam, *vt addit Sylu. Excommunic. 9. num.* 49. de impetratione à Papa In hac verò Bullæ Cœnæ clauſula, numerantur cauſæ beneficiales, decimarum, ſpiritales, & ſpiritalibus annexæ. Cauſæ autem omnes, quæ de iure aut conſuetudine antiqua, vel impetratione à Papa ad forum eccleſiaſticum pertinent ratione negotiorum, perſonarum, ac rerum, ſunt vel ſpiritales, vel ſpiritalibus annexæ. Merè temporales enim ad illud non pertinent, quatenus tales. Quod addo quia nonnumquam ad illud referuntur: nimirum quando in ordine ad bonum ſpirituale fidei, & morum, neceſſitas referri poſtulat: tunc enim Eccleſia ius quoddam habet in merè temporalia tanquam in ea quæ in ſpiritalia redundant, dum neceſſitas vrget illa his ſubſeruire tanquam bona inferiora bonis ſuperioribus. Nam vt corpus iure naturæ mancipatum eſt obſequio animæ, ſic bona temporalia bonis ſpiritualibus ſubiiciuntur, vt eis ſubuenire debeant dum neceſſitas vrget. In quo caſu quia temporalis cauſa in ſpiritualem ſeu ſpirituali annexam tranſit: probabile videtur quòd impedientes de tali litigare in foro eccleſiaſtico, incurrant in excommunicationem tum propoſiti cap. Quoniam; tum in eam quæ imponitur per Bullæ clauſulam in qua verſamur.

Tertium eſt, ad obtinendam abſolutionem ab excommunicatione memorati cap. Quoniam, non ſufficere cautionem de ſatisfaciendo, ſed requiri ipſam ſatisfactionem integram de iniuria, damnis, expẽſis, & intereſſe; quæquidem facienda eſt non ſolùm Iu-

dici eccleſiaſtico, cuius cognitio impedita fuerit, vel iuriſdictio vſurpata, ſed etiam parti quæ turbata fuit in proſecutione ſui iuris. Quare Confeſſarius cui talis Pœnitens occurrit, non ſolùm debet reſpicere ad hanc noſtram clauſulam Bullæ Cœnæ, in qua non exigitur ſatisfactio; ſed etiã ad ipſum cap. Quoniam, in quo ea exigitur: itaut Cõfeſſarius quem contigerit habere facultatem abſoluendi à tali cenſura, non debeat abſoluere Pœnitẽtem eã irretitum, niſi prius ſatisfecerit, ad modum antepoſitum, vt notat gloſa ad ipſum cap. Quoniam, verbo Satisfactum.

Id quod loco cit. dedit Sylueſtro occaſionem mouendi difficilem quæſtionẽ, An hæc conditio ſit ita neceſſaria vt ea deficiẽte abſolutio collata, nulla ſit; An verò ſit ſolùm requiſita vt valeat quidem abſolutio, grauiter tamen is qui aliter abſoluit, peccet agendo eo modo, quo eſt lege prohibitum. Atque idem Syluester pro vtraque parte authoribus citatis ei ſatiſfacit dicens: Pro ſolutione notare ſufficit: quando à lege prohibitio ſit habẽti poteſtatem abſoluendi, ne illa vtatur niſi ſtante aliqua conditione, *vt in propoſito capit. Quoniam, niſi præmiſſa ſatisfactione*: etiamſi is non ſeruet eam conditionem, abſolutio valida erit: quia poteſtas quam quis habet ſufficientem, non amittit ex eo ſuam vim, quòd circa illius vſum, ſit aliqua prohibitio; niſi id exprimatur: vt cenſetur fieri cùm dicitur, quòd ſi quid aliter attentetur, nullius roboris ſit vel momenti. Quando verò datur poteſtas eam non habenti, & ſimul ſit ei prohibitio, ne aliter quàm certo modo, aut ſub certa forma præſcripta eam exerceat: illud quod per eam gerit non ſeruatâ ipſa forma præſcripta, inualidum ac nullum eſt. Pro quo facit gloſa ad Clem. primam de iure patronatus verbo Inhibẽtes. Et confirmatur quia talis poteſtas videtur dati limitatè ac conditionatè: nempe, vt ſi forma præſcripta ſeruetur, poteſtas habeatur: Si verò forma non ſeruetur, nec poteſtas habeatur.

Nu. 346. Notandum eſt nonò, *quòd etiam debet Confeſſarius diligenter attendere*, in c. vnico De iis quæ vi metuſve cauſa fiunt in 6. latam eſſe excommunicationem iſti, in cuius explicatione verſamur, aliquatenus ſimilem, quæ imponitur iis qui partes actrices cõpellunt ad conſentiendum abſolutioni à pœnis per literas Apoſtolicas inflictis: latiſſimèque patet, vtpote quæ fertur in omnes qui per vim aut metum extorquent abſolutionem aut reuocationem excommunicationis: proceditq; primò, ſiue vis aut metus fuerit magnus, ſiue paruus, vt Caiet. in verbo Excom. c. 41. probat ex eo, quòd Canon ille non diſtinguat inter metum magnum & paruum: ideóq; ad incurrendam pœnam quam imponit excommunicationis, & inualiditatis obtẽtæ abſolutionis, ſufficiat qualemcumque vim aut metum intuliſſe: dummodo inde ſubſecutus ſit effectus abſolutionis. Id quod Nauar. in Enchir. cap. 27. num. 125. tenendum cenſet quoad forum conſcientiæ; indicans cõtrariam ſententiam, *communiter, vt ipſe ait, receptam*: ſequendam eſſe quoad forum externum, in quo præſumptioni datur locus: ac metus cum paruus fuerit, pro nullo reputatur, iuxta legem Metum ff. Quod metus cauſa. Sicque ſunt intelligendi D. Anton. 3. par. tit. 24. & Sylu. Excommunicatio nono, ille cap. 27. in fine, & hic num. 43. cùm inquiunt reuocationem excommunicationis, aut abſolutionem ab ea, extortam metu vano, non inducere excommunicationem in propoſito cap. vnico latam.

Procedit ſecundò, tam quoad eum, qui extorquet abſolutionem excommunicationis latæ contra ſe, quam qui latæ contra alium. Parum enim refert an pro ſe, an pro alio illam extorqueat, cùm Canon abſolutè, & ſine reſtrictione loquatur.

Procedit tertiò ſiue excommunicatio cuius abſolutionem quis extorquet, ſit a iure ſiue ab homine lata; item ſiue iuſta ſit, ſiue iniuſta; vt meritò mouet gloſa ad idem cap. verbo Excommunicationis. cùm non conueniat agere per vim cum Superiore; ſed potius humiliter petere quod noſtra intereſt; neque aliter, quàm Superioris munere haberi poteſt.

Procedit quartò, ex Sylueſtro *ibid. notab.* 2. non ſolùm quoad extorſionem abſolutionis ab excommunicatione; ſed etiam à quacunque ſuſpenſione; ſiue ſit ab officio, ſiue à beneficio, ſiue ab vtroque, ſiue ab ingreſſu Eccleſiæ, ſiue ab aliquo determinato actu officij vel ordinis. Et hoc etiamſi ille qui eſt aliquã cenſurã innodatus non inferat ipſemet vim, aut metum: ſed alter, cui tamen mandauerit: vel ſuo nomine factum ab eo, ratum habuerit: tunc enim vtrumque in eam excommunicationem incurrere: tam ſcilicet eum qui per vim extorſit abſolutionem, quàm eum qui eſt abſolutus, idem Sylueſt. annotat, per cap. Sciant, De electione in 6. & cap. Cùm quis, De ſententia excommunicationis eodem lib. Atque vt D. Anton. loco cit. addit; neuter illorum ab illa excuſatur, quantumcumque poſtea Iudex ſua ſponte ratam habeat abſolutionem per vim, aut metum ab ipſo præſtitam. Cùm igitur abſolutionem ſic extorquens, noua excommunicatione ſtatim ligetur; neque abſolutio extorta per vim ſit valida: fit vt ipſe ſit iterum abſoluendus; tam ab illa priore excommunicatione, quã iam erat ligatus; quàm ab iſta poſteriore quam incurrit extorquendo vi, aut metu abſolutionem.

Non habet verò locum eadem excommunicatio, *vt ad idipſum cap. vnicum verbo, Extorſerunt, gloſa notat*, quando metus incuſſus quidem fuerit, aut vis illata: ſed Iudex non ideo abſoluit ab excommunicatione. Nec etiam, *vt habet Caiet. loco cit.* quando metus eſt innatus, non autem illatus ab alio. Si enim Prælatus meticuloſus, nullo alio metum incutiente, ſed ex naturali timiditate abſolueret; abſolutio valida eſſet, nec abſolutus in cenſuram de qua agimus incurreret. Nec demum ſi abſolutio metu extorta ſit tantùm ab excommunicatione minore, vt docet Sylueſter *in ſeq. notab.* 3. argumento cap. Si quem, De ſenten. excommunicationis.

CAPVT XXIII.

De decimaquinta excommunicatione in Iudices ſæculares, qui perſonas Eccleſiaſticas ad ſua tribunalia trahunt aut libertatem Eccleſiaſticorum tollunt, vel in aliquo lædunt, lata his verbis.

15. Quique ex eorum prætenſo officio vel ad inſtantiam partis, aut aliorum quorumcumque, perſonas Eccleſiaſticas, capitula, conuentus, collegia Eccleſiarum quarumcunque, coram ſe ad ſuum tribunal, audientiam, cancellariam, conſilium, vel parlamentum præter iuris Canonici diſpoſitionem trahunt vel trahi faciunt: vel procurant directè, vel indirectè, quouis quæſito colore: necnon qui ſtatuta, ordinationes, cõſtitutiones, pragmaticas ſeu quæuis alia decreta in genere, vel in ſpecie ex quauis cauſa, & quouis quæſito colore, ac etiam prætextu cuiuſuis cõſuetudinis aut priuilegij: vel aliàs quomodolibet fecerint, ordinauerint, & publicauerint, vel factis & ordinatis vſi fuerint, vnde libertas Eccleſiaſtica tollitur, ſeu in aliquo læditur, vel deprimitur, aut aliàs

quouis

quouis modo reſtringitur, ſeu noſtris & dictæ Sedis, ac quarumcumque Eccleſiarum iuribus quomodolibet directè vel indirectè, tacitè vel expreſſè præiudicatur.

SVMMARIVM.

348 *Cauſa ob quas, & perſona in quas imponitur decimaquinta excommunicatio in Bulla Cœnæ.*
349 *Eadem excommunicatio habetur ex iure antiquo.*
350 *Non tantùm laici, ſed etiam Eccleſiaſtici poſſunt eam incurrere, & quomodo.*
351 *Caſus in quibus Eccleſiaſtici trahi poſſunt ad tribunalia Iudicum ſæcularium.*
352 *Tres caſus in quibus ceſſat reconuentio Clerici coram ſæculari Iudice.*
353 *Qui in hac Bulla clauſula intelligantur nomine perſonarum Eccleſiaſticarum.*
354 *Perſonæ quæ quamuis non gaudeant priuilegio Canonis, gaudent tamen priuilegio fori.*
355 *Non eſt probabile tales protegi hac cenſura.*
356 *Quando incurratur hæc excommunicatio Clerico ſponte ſubiiciente ſe Iudici laico.*
357 *Quæ dicatur libertas Eccleſiaſtica, & quomodo ea per laicorum ſtatuta tollatur, aut lædatur.*
358 *Quid cenſendum ſit contra libertatem Eccleſiaſticam eſſe.*
359 *Quod ſtatutum cenſendum ſit contra Eccleſiaſticam libertatem factum.*
360 *Explicatio dubij de ſtatuto quo cauetur, ne expenſæ in exequiis mortuorum excedant certam ſummam. An ipſum ſit contra libertatem Eccleſiaſticam.*
361 *Quædam ſpectantia ad excuſationem ab hac excommunicatione.*
362 *Quatenus excommunicationi ſubiiciantur facientes ſtatuta contra libertatem Eccleſiaſticam, aut non delentes talia de ſuis capitularibus.*
363 *Qui ſcriptores talium ſtatutorum in excommunicationem incurrant.*
364 *Quatenus excommunicationi ſubiiciantur Poteſtates, Conſules, Rectores, & Conſiliarij locorum, in quibus ſtatuta aut conſuetudines contra libertatem Eccleſiaſticam ſeruantur.*

Nu. 348. IStius excommunicationis materia conſtituitur triplex ſacrilegium: primũ eſt, illud quo Eccleſiaſtica libertas offenditur in Eccleſiaſticis perſonis, capitulis, conuentibus, & collegiis Eccleſiarum quarumcumque. Secundum verò, quo eadem libertas offenditur, per ſtatuta & quæuis alia decreta, & conſuetudines quibus ea ipſa libertas tollitur, vel in aliquo læditur. Tertium, quo Romani Pontificis & Apoſtolicæ Sedis, ac quarumcumque Eccleſiarum iuribus præiudicatur. Perſonæ verò quæ in prima materia peccantes, in hanc excommunicationem incurrunt ſunt; qui ex prætenſo officio ſuo, vel ad inſtantiam partis, aut aliorum quorumcumque, directè, aut indirectè trahunt, item qui directè, aut indirectè trahi faciunt, ac demũ qui directè vel indirectè trahi procurant Eccleſiaſticas perſonas aut capitula, vel conuentus aut collegia quarumcumque Eccleſiarum, coram ſe ad ſuum tribunal, vel audientiam, vel cancellariam, vel conſilium, vel parlamentum, præter iuris Canonici diſpoſitionem, quouis quæſito colore. Perſonæ verò quæ in ſecunda & tertia materia peccantes incurrunt in eamdem cenſuram: ſunt primò, qui fecerint ſtatuta, aut ordinationes, aut conſtitutiones, aut pragmaticas, aut quæuis in genere vel ſpecie, quibus libertas Eccleſiaſtica aut tollitur, aut in aliquo læditur, aut deprimitur, aut aliàs quouis modo reſtringitur: aut quibus Romani Pontificis vel Sedis Apoſtolicæ, vel quarumcumque Eccleſiarum iuribus directè, vel indirectè præiudicatur. Sunt ſecundò qui prædicta iam facta publicauerint. Sunt poſtremò, qui factis & publicatis vſi fuerint, ex quacumque cauſa, & quouis quæſito colore, ac prætextu cuiuſuis conſuetudinis, aut priuilegij, aut aliàs quomodolibet fecerint, ordinauerint, aut publicauerint aut factis, & ordinatis vſi fuerint.

Notanda tum in communi circa propoſitam clauſulam tum ſpecialiter circa priorem illius partem.

SECTIO PRIOR.

PRo declaratione autem, notandum eſt primò, hanc clauſulam non eſſe admodum antiquam in Bulla Cœnæ, vt nec præcedentem; vnde pariter oſtẽditur poſteriorum temporum nequitia, quæ compulit poſteriores Summos Pontifices iſta ſeueritate vti in re non noua, ſed antiquo iure conſtituta. Etenim Iudicem ſæcularem (quod ſpectat ad primum ſacrilegium ex tribus propoſitis) nullam habere poteſtatem in Clericum non modo in criminali cauſa, ſed nec in ciuili, habetur ex iure quidem Canonico per cap. Nullus primò, 11. quæſtione prima, & per cap. Sæculares, De foro competenti in 6. vbi gloſa *verbo Nulla*: eius rei rationem adfert; quòd ex cap. primo, §. Cúmque lecta, diſtinct. 96. & ex cap. finali De rebus Eccleſiæ alienãdis vel non. In diſponendis rebus Eccleſiæ, obſequendi neceſſitas ſit laicis, non imperandi authoritas. Ex iure ciuili verò, idem habetur per authenticam Statuimus Cod. De Epiſcopis, & Clericis: vbi adduntur tres pœnæ, 1. vt actor cadat cauſa, 2. vt iudicatum non teneat, 3. vt Iudex ex tunc iudicandi officio priuetur. Taliterque conceſſa eſt Clericis huiuſmodi exemptio à foro ſæculari: vt illi nequeant ei renuntiare ex cap. Si diligenti De foro compet. niſi cùm quis eorum prorſus renunciauerit clericatui, aut perdiderit Clerici priuilegia, vt ſit in caſibus qui poſtea proponentur. Item ratione ſtatutorum, quibus Eccleſiaſtica libertas offenditur (quod pertinet ad duo reliqua ſacrilegia ante memorata) in ca. Nouerit De ſent. excom. excõmunicantur, *ſine reſeruatione tamen*, eædem perſonæ quæ in hac Bullæ clauſula: adeout Nauarr. *in Enchir. cap. 27. num.* 110. *verſ.* 11. putet illic latam excommunicationem hîc reſeruari; quod tamen verum non eſt ſimpliciter: cùm in illo cap. excommunicentur expreſſè quatuor genera perſonarum, quarum nullius mentio ſit in hac Bullæ clauſula. Excommunicantur enim ſcriptores talium ſtatutorum. Deinde illi qui ea, quæ iudicata fuerint ſecundùm illa ipſa ſtatuta, ſcribunt in publicam formam. Præterea Conſules, Poteſtates, Gubernatores, ſeu Rectores, & Conſiliarij quorumlibet locorum, in quibus ſtatuta huiuſmodi edita fuerint, vel obſeruata. Poſtremò illi qui talia ſtatuta non fecerint deleri de ſuis libellis: quorum quidem vel nulla prorſus ſit mentio in præſenti clauſula, vel certè non ſit eodem modo, vt patet ex conſideratione verborum. *Nu.* 349.

Notandum eſt ſecundò ex Caiet. *in verbo Excommunicatio* cap. 29. quòd licet clauſula iſta appareat Bullæ addita contra dominos ſæculares, qui ſeipſos conſtituunt Iudices Eccleſiaſticarum perſonarum, &c. ſecundùm veritatem tamen ligare etiam Eccleſiaſticos, qui alia quàm Eccleſiaſtica, hoc eſt, laica authoritate contra iuris communis diſpoſitionem præſumunt ſe conſtituere Iudices prædictarum perſonarum; dum à laicis huiuſmodi cauſæ ipſis deferuntur. *Nu.* 350.

ruuntur. Nonnunquam enim Principes laici non audentes ad ſe, vel ad alios ſæculares trahere perſonas Eccleſiaſticas, conſtituunt aliquem Eccleſiaſticum, qui ipſorum authoritate & nomine, eaſdem Eccleſiaſticas perſonas trahant ad ſuum tribunal. Quam ſuam ſententiam Caiet. ex eo probat; quod in hac clauſula oon fiat diſcretio ioter laicos, & Clericos: ſed abſolutè dicatur. *Quive ex eorum officio, &c.* nec quidquam in ea addatur, per quod cenſenda ſit ad laicos reſtringi; ſed abſolutè ſermo eſt de omnibus.

Nu.351. Notandum eſt tertiò, circa verba, *Præter iuris Canonici diſpoſitionem*: iuris Canonici diſpoſitione licitum eſſe Iudici laico cognoſcere de cauſis Eccleſiaſticorum, illóſue ad ſuum tribunal trahere in tribus caſibus, *quos ex 2. g loſa ſummaria ad initium cauſæ* 11. *refert D. Anton. 3. part. tit. 9. c. 2. §. 3.* Primus eſt in cauſa feudi: nam ioxta cap. Ex tranſmiſſa, & cap. Verum, De foro competenti, ea terminari debet per dominum immediatum feudi. Secundus eſt, quando perſona Eccleſiaſtica eſt incorrigibilis, quẽ caſum gloſa memorata colligit ex ca. Nec licuit diſtioct. 17. Cui addi poteſt cap. De liguribus 23. quæſt. 5. Dicitur verò incorrigibilis, vt Syluester habet in verbo incorrigibilis, qui poſtquam penitus eſt cõdemnatus, iterum fertur ad idem crimen: vt in caſu cap. Vt famæ De ſentent. excommunicationis, vbi incorrigibiles Clerici cenſentur, qui de crimine condemnati, cùm non valeant in monaſterio cuſtodiri, ad ſimilia vel peiora dilabuntur. Itaque, vt idem ait, quamuis quis de crimine non faciat pœnitentiam, incorrigibilis tamen non cenſetur niſi reoertatur ad delictum ſimile, vel peius. Immò, niſi recuſet facere ſui præſentiam, vt Iudex poſſit ipſum apprehendere. Quando enim ita ſui præſentiam facit, vt Iudex poſſit eum apprehendere, non eſt incorrigibilis: cùm Eccleſia adhuc habeat quod vltra faciat. Iſtud eoim à propoſita incorrigibilitate excuſare, colligitur ex ea. Cùm non ab homine De iudiciis ſub finem, dum dicitur, Cum Eccleſia vltrà non habeat qoid faciat, &c. Tertius caſus eſt in cauſa reconuentionis ciuilis, juxta cap. 1. §. Cuius in agendo 3. quæſt. 8. & cap. Prudentiam, de mutuis petitionibus; ex quibus cum habeatur ratione reconuentionis, eum poſſe Iudicem eſſe, qui aliàs non poterat: fit vt Clericus agens contra laicum coram Iudice ſæculari, poſſit coram eodem reconueniri. Addit verò aliis citatis à Graphiis *lib. 4. deciſ. aurearum cap.* 18. *num.* 14. quòd etſi Clericus poſſit reconueniri coram Iudice laico, non poſſit tamen facta condemnatione, ab eodem Iudice cogi ad ſoluendum, quia cogere eſt Superioris.

Nu.352. Notat aotem gloſa *ad citatum c. 1. verbo Iudicem*: reconuentionem ceſſare in tribus caſibus.

Primò enim ceſſat, quãdo Clericus paſſus eſt violentiam à laico: tuoc enim ſi Clericus contra laicum agat apud Iudices ſæculares, non poteſt apud eoſdem reconueniri; vt in caſu eap. Relatum §. *Ad hoc De iure patronatus*: vbi laici Eccleſias per vim poſſeſſionibus ſpoliarant, vt ſic cogerẽt Clericos ad litigandum coram Iudice ſæculari: hac fortè iotentione; vt illos ipſi reconuenirent coram iiſdem Iudicibus: prout ibidem verbo, *coram ſæculari*, notat gloſa. Addens non poſſe fieri hoiuſmodi reconuentionem iuxta legem 2. §. Sed ſi ligant, ff. De iudiciis.

Secuodò ceſſat reconuentio in criminibus, ex cap. Prius, tertia, quæſt. 11. Tertiò ceſſat in poſſeſſione repetenda, iuxta cap Ex conqueſtione, De reſtitutione ſpoliatorum, & ex cap. 1. De ordine cognitionum. Hócque eſt, quod memorata gloſa ad cap. Relatum, antedictis ſubiunxit; quæſtionem de ſpoliatione, ita priuilegiatam eſſe, vt illam intentans reconueniri non poſſit, niſi in caſu de alia ſpoliatione; quod probat ex ca. Super ſpoliatione De ordine cognitionum, & ex cap. Significauerunt De iudiciis. Qui caſus notandi ſunt ad intelligẽdum qoando Iudex laicus ſub prætextu reconuentioois trahens Clericum ad ſuum tribunal, incidat io cenſuram huius clauſulæ; tanquam ille qui id faciat præter iuris canooici diſpoſitionem. Sunt adhuc alij caſus, in quibus Clerici poſſunt trahi ad tribunal Laicorum, de quibus dicemus in ſeq. cap. 26. Tantùm hic moneodum eſt primò, Regulam generalem eſſe (pro qua Canones & leges citat gloſa *ad cap. Si Clericus, verbo Actor, De foro competenti*) quòd actor ſeqoatur forũ Rei; & ideo in cauſa ciuili (in ſpirituali non poteſt laicus eſſe Iudex ex cap. 2. De iudiciis) Clericus aduerſus laicum agere debeat coram Iudice ſæculari: niſi quod per cap. Cùm ſit generale De foro competenti, permittatur ei ob frequeotem ſæcularium remiſſionem in reddenda Eccleſiaſticis iuſtitia, in vtro voluerit foro, laicum conuenire.

Monendum eſt ſecundò, quòd quando collegium, hoc eſt, multitudo homioum iudicat: & maior aut æqualis pars illorum, eſt Eccleſiaſticorum, poſſint tunc laici cum Eccleſiaſticis iudicare Clericum: quia cenſetur collegium Eccleſiaſticum: vt cum Panorm. Syluester in verbo Collegium in principio, docet ex eo, quòd magis dignum trahat ad ſe minos dignum *ex gloſa ad ca. Quod in dubiis De conſecratione Eccleſiæ, in verbo Conſecratio.*

Monendũ eſt poſtremò Clericũ ratioce hæreditatis quam accipit à laico, ſubiici foro ſæculari quoad duo. Vnum eſt, qoòd teſtamentum in qoo laicus conſtituit Clericum hæredem, apeciendum ſit & declarandum, ac publicandum coram Iudice ſæculari. Alterum eſt, quòd omnes lites quæ incœptæ fuerint viuente laico defuncto, ipſe Clericus hæres curam eodem ſæculari Iudice proſeqoi debeat. Aliæ autem lites circa bona vel actiones defuncti, venire debent ad Iudicem Eccleſiaſticum: de quibus latè Couar. in lib. practicarum quæſt. cap. 8.

Notandum eſt quartò, nomine perſonarum Eccleſiaſticarum hoc loeo iotelligi omnes ioitiatos ordine Clericali: puta Sacerdores, Diaconos, Subdiaconos, Acolytos, Exorciſtas, Lectores, Oſtiarios, atque habentes primam tonſuram, iuxta cap. Nullus Iudicum, De foro competenti. Quod cum reſtrictione debet accipi ex Cooc. Trident. ſeſſ. 23. cap. 6. De reform. cùm dicitur: Is etiam (de primâ tonſura aut etiam minoribus ordinibus initiato loquitur) fori priuilegio non gaodeat: niſi beneficium Eccleſiaſticum habeat, aut Clericalẽ habitum & tõſuram deferens, alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſeruiat: vel in ſeminario Clericorum, aut in aliqua ſchola vel vniuerſitate de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad maiores ordines ſuſcipiendos, verſetur. Secundò omnes alios qui gaudeot priuilegio Canonis Si quis ſuadente diabolo 17. quæſt. 4. nempe Monachos, & quoſlibet Religioſos profeſſos religionis approbatæ ab Apoſtolica Sede, ex cap. Monachi. cap. Non dubium & cap. Cùm illorum De ſententia excommunic. Item omnes cooverſos eoiuſois religionis item approbatæ; iuxta cit. cap. Non dubium & cap. Ex tenore, eodem titulo; ac etiam cuiuſuis religionis approbatæ Nouitios ex cap. Religioſo De ſentent. excommun. in 6. Adde pari ratione mulieres de quibus in cap. De monial. De ſentent. excom Nempe quamlibet Religioſam profeſſam religionis item approbatæ, ac eiuſdem religionis Conuerſas, & Nouitias. De fratribus autem & ſororibus tertij ordiois Sãcti Franciſci, & S. Dominici, dubitatio eſt, quam Nauar. in Enchir. cap. 27. num. 79. diſtinctione explicat: inquiens priuilegiatos eſſe illos tertij ordinis fratres, qui geſtant habitum religionis, & viuunt gregatim Nu.353.

in

in monaſteriis; non item eos qui ſeorſim viuunt in ſuis domibus. De equitibus Melitenſibus nihil eſt dubitandum propter cap. Canonica De ſentent. excommunic. Neque videri de eremita dnbitandum Felinus ad cap. 2. De foro competenti nom. 5. affert pro argumento, quòd ordo eremiticus inter ſanctos ordines cum Monachis nominetur in litaniis. Sylueſter autem in verbo Eremita num. 2. & Nauar. loco cit. id reſtringūt ad eos eremitas, qui ſubſunt alicui Superiori Religioſo, aut ſaltem gaudenti priuilegio Canonis Si quis ſuadente diabolo: quales ſunt Eremitæ illi de quibus fit ioentio in cap. Vnico De exceſſibus Prælatorum io 6. & in cap. Priuilegium De verbor. ſignific. eod. lib.

Nu.354. Notandum eſt quintò, plures eſſe alias perſonas, quæ quamuis non gaudeant priuilegio Canonis: gaudent tamen priuilegio fori, id eſt, exemptæ ſunt foro laicorum. De quibus perſonis dubitari poteſt, an huius quoque Bullæ cenſura protegantur. Eæ autem ſunt primò illæ quæ dicũtur minores Eccleſiæ in cap. 2. De foro compet. Quo nomine ex Panorm. ibidem nu. 5. intelligendi ſunt perpetuò deputati, & adſcripti Eccleſiæ ſeruitio (qui in cap. Per exemptionem De Priuilegiis in 6. vocãtur perpetuò oblati) vnde ipſe infert ſeruientes Eccleſiæ, etiamſi incedant habitu, & tonſura Clericali, viuántque inter Clericos, & interſint celebrationi diuinorum officiorum, non gaudere priuilegio fori, & immunitatis perſonæ Eccleſiaſticæ: niſi ſint perpetuò, & efficaciter oblati ipſi Eccleſiæ; argumẽto Clemẽtinę 1. De decimis in fine. Hic igitur, *præter perſonas in præcedenti notabili memoratas*, in numero eorũ qui eximũtur à foro ſęculari, ponuntur primò illi qui perpetuò & efficaciter ſunt oblati Eccleſiæ ad eius obſequiũ. Secundò, ponuntur illi qui ſunt de familia Clericorum. Vbi aduerte, iuxta gloſam quidem ad cap. Clericum 11. quæſt. 1. id eſſe intelligendum indiſtinctè, hoc eſt, non tantùm de Clericorum mancipiis (iuxta ca. Iudicatum diſt. 89.) qui ſunt ſerui, obſequiis illorum addicti in perpetuum: ſed etiam de famulis qui ad tempus pretio conducuntur. Sed poſt Archidiaconum Panormitanus loco citato num. 6. & poſt vtrumque Felinus loco item citato num. 1. tenent priuilegium fori non habere locum in famulis poſterioris generis: quia id nullo iure conſtitutum inuenitur. Leges enim 1. & 2. Cod. De Epiſcopis & Clericis, quæ pro ea re citantur, loquuntur de mancipiis, vt notat idem Felinus. Qui in ſeq. num. 2. monet cooclusionem iſtam generalem tenendam eſſe, Vbi priuilegiatus vti non poſſet priuilegio ſuo, niſi familia ipſius includeretur, eã tunc includitur. Ponuntur tertiò illi qui de familia, ſeu famuli ſunt Epiſcopi. In qua familia ſpeciale eſſe, vt priuilegio fori gaudeat, *iuxta cap. fin. §. Petiit De officio Archidiaconi*, Doctores communiter ibidem tenere notat Panorm. in cit. nu. 6. Aduerte verò ex Felino ad cap. Inſinuante, De officio delegati oum. 7. eum ſolum domeſticum cenſeri de familia: qoi pro maiori parte cohabitat: aut qui conſanguineus eſt, etiamſi non cohabitet. In dubio autem eum qoi eſt alicui domeſticus, præſumi de eius familia.

Ponuntur quattò ruſtici Eccleſiæ, in tribus caſibus relatis ab ipſo Panormit. in eodem num. 6. Primus eſt, quando Eccleſia habet ſuper ea re priuilegium ab Imperatore. Secundus eſt, quando ruſtici ipſi generalem adminiſtrationem habent, vt in eccleſiaſtico foro conueniantur ratione adminiſtrationis. Tertius, quando conueniuntur ſuper re quam ab Eccleſia tenent. Qoos doos poſteriores caſus deducit ex cap. Si Clericus laicum, De foro competenti. Ponuntur quintò, vxores Clericorum: quia generaliter vxor debet ſortiri forum mariti, iuxta verba illa Imperatoris in lege vltima Cod. De incolis. Mulieres honore maritorum erigimus, & genere nobilitamus, & forum ex eorum perſona ſtatuimus. Quod plenius loco citato tractans Panormitanus; in ſequenti num. 7. illud intelligit, tum de vxore Clerici initiati minore ordine, & incedentis in habitu & tonſura Clericali: tum de vxore Sacerdotis, etiam Latini; quando de conſenſu vxoris maritus ſeparatur, prout iura permittunt; & ad ſacros ordines promouetur: maximè ſi illa continentiam voueat: quia talis adhuc eſt vera vxor, manente ſcilicet vinculo matrimonij, quod eſt indiſſolubile; neque conſentaneum eſt, vt iure quo gaudent mulieres ſuis viris cohabitantes, priuentur illæ quæ non cohabitant ex pia & laudabili cauſa, vt eæ de quibus agimus.

Nu.355. De bis igitur quinque generibus perſonarum quę dicuntur gaudere priuilegio fori dubium mouetur, An protegantur per excommunicationem latam in hac Bullæ clauſula, itaut Iudices laici nequeant coram ſe ad ſuum tribunal eas trahere, quin in illam incurrant. Reſpondendum videtur quantumuis omnes tales perſonæ ampliato vocabulo poſſint quadã ratione dici Eccleſiaſticæ; nimirum quia ſunt aliquid Eccleſiæ: probabilius tamen eſſe, in hoc loco nomen eccleſiaſticæ perſonæ ſtrictiùs ſumi: nempe propriè, & prout ſolùm continet perſonas in præced nu. 353. memoratas: quandoquidem eæ, quæ in nu. 354. numerantur, non tam ſunt Eccleſiaſticæ perſonæ; quàm aliquid eccleſiaſticarum perſonarum, vt vxor Clerici, eſt aliquid ipſius Clerici: familia Epiſcopi, eſt aliquid ipſius Epiſcopi, & ſic de cæteris. Ideóque noo videntur contineri protectione huius clauſulæ, io qua exprimuntur tantùm eccleſiaſticæ perſonæ: noo autem eæ quæ ſunt aliquid eccleſiaſticarum perſonarum.

Nu.356. Notandum eſt ſextò, de priuilegio fori quo Clerici gaudent, apertas definitiones (quas Conc. Trid. innouat ſeſſ. 25. cap. 20. de reform.) haberi 11. quæſt. 1. & alibi in iure canonico, De iudiciis ca. At ſi Clerici, cap. Clerici & cap. Qualiter. Itẽ De foro comp. cap. 2. cap. Si diligẽti & cap. Significaſti. Cum autem indultum ſit in fauorem totius Clericalis ordinis, ex cap. Si diligenti De foro competenti: non poſſe Clericum ei renunciare: ne quidem interueniente iuramento ſuper tali renonciatione: quæ eſt inualida, & ſic illicita, vt tale iuramentũ abſque peccato ſeruari nequeat prout ex eodem cap. habetur. Et ratio redditur, quia id eſt contra legem eam quâ conſtitutum eſt; pacto priuatorum, iuri publico non derogari: de qua lege vide gloſam ibidem *ad verbum Pacto priuatorum*: Quæ cùm ita ſint, mouetur difficultas, An ſi Clericus ſponte ſubdat ſe Iudici ſæculari, & in iudicio ipſius ſiue criminali, ſiue ciuili velit ſe purgare, idem Iudex ferens ſententiam, aut permittens coram ſe fieri huiuſmodi purgationem, incidat in hanc Bullæ cenſuram. Cui ſatisfaciendum videtur dicendo, talem Iudicem duobus modis ſe habere poſſe io eo caſu. Primo quidem aliquatenus cooperando vt Clericus id faciat: nempe cogendo per minas, aut inducendo ſuaſionibus, aut per ſe, aut per alios idem procurando: directè vel iodirectè aut quouis tandem quæſito colore: ſicque ſine dubio incidere in hanc cenſuram, vt euidenter patet ex verbis illis, *procurãt directè vel indirectè, quouis quæſito colore*. Secundo verò modo; vt Iudex ipſe habeat ſe merè negatiuè; ita nimirum vt nullo prorſus modo trahat Clericum, neque directè, neque indirectè; ſed ille vel ex pacto priuato, vel ex iuramento præſtito, vel ex zelo ſui honoris, putans id expedire pro ſua iuſtificatione, ſe ei ſponte ſubdit, vel coram eo ſe purgat: atque tunc probabile eſt Iudicem admittentem talem purgationem, malè quidem facere, ſed non in-

currere in hanc cenſuram: quia ſic nullo modo traxit. nec procurauit trahere ad ſuum tribunal Eccleſiaſticam perſonam (cùm trahendi verbum importet aliquam coactionem) hæcque cẽſura imponatur ſolummodo trahentibus & facientibus, aut procurantibus trahi, &c. perſonas Eccleſiaſticas coram ſe ad ſuum tribunal, &c. ex prætẽſo eorum officio, vel ad inſtantiã partis, aut aliorum quorumcumque.] Ex quibus poſtremis verbis licet colligere, quòd non omnis qui procurat Eccleſiaſticas perſonas trahi ad tribunal laicorum, incidat in hanc cenſurã; ne quidem pars, quæ contra eas litigat, aut ipſius Procurator, ſed ſolummodo Iudex ad cuius tribunal trahuntur, aut ipſius miniſtri, & officiales conſtituentes vnam cum ipſo perſonam. Neque adhuc ij ſemper incidunt, ſed ſolùm quando ex prætenſo officio vel ad inſtãtiam partis, ipſi trahi faciunt, vel procurãt. Vnde ſi ad ſedandas amicè lites & non ex officio, nec ad partis inſtantiam ad ſuum tribunal adducerent abſque vlla coactione, non inciderent, quantum poteſt ex ipſis clauſulæ verbis colligi. Atque hæc dicta ſint circa priorem partem huius clauſulæ. Circa reliquam & cap. Nouerit De ſeotent. excommunicationis, ex quo ſumpta eſt, ſuperſunt aliqua notanda.

Notanda circa poſteriorem propoſitæ clauſulæ partem & capitulum Nouerit De ſentent. excommunic. ex quo ſumpta eſt.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 357. NOtãdum eſt igitur ſeptimò ex Innoc. Panorm. & Felino ad ipſum cap. Nouerit, & ex Summulariis in verbo Excommunicatio, dum in eod. ca. latam excommunicationem explicaut, deinceps commemorandis: atque ex Nauarr. in Enchir. cap. 27. num. 119 verſ. 5. Eccleſiaſticam libertatem eſſe eam, qua tota Eccleſia gaudet: conſiſtentem in priuilegiis ſpiritualibus à Deo, vel à Summo Pontifice conceſſis toti Eccleſiæ; & in priuilegiis temporalibus eidem conceſſis ab Imperatore: quem ſolum poſſe toti Eccleſiæ priuilegia temporalia concedere Innoc. loco cit. colligit. ex cap. Cùm ad verum, diſtinct. 96. itaur Reges aliíque Principes & domini ſeculares, particularibus tantùm Eccleſiis poſſint priuilegia concedere. Quo ita poſito,

Nu. 358. Tenendum eſt primò, ex communi ſententia, libertatem Eccleſiaſticam tolli aut lædi ſtatutis iis per quæ tolluntur priuilegia, quibus tota Eccleſia gaudet; ſiue ſint conceſſa perſonis Eccleſiaſticis, ſiue earum collegiis, aut monaſteriis; ſiue loco ſacro, vt eſt immunitas Eccleſiæ, ſiue prædiis & bonis ad Eccleſiam ſeu Clericos pertinentibus; ſiue etiam toti congregationi fidelium; non autem quibus particularis tantùm Eccleſia gaudet: vt bene declarat Caiet. in verbo Excommunicatio, cap. 31. notab. 5. Libertas enim Eccleſiaſtica, eſt vniuerſalis Eccleſiæ, non huius vel illius Eccleſiæ: quamuis talis quoque per iſtam Bullæ clauſulam protegatur: vt patet ex illis verbis *Et quarumcumque Eccleſiarum.*

Tenendum eſt ſecundò, eodem pertinere ſtatuta omnia, per quæ Clerici, Eccleſiaſticæve perſonæ timidiores efficiuntur, aut laici audaciores ad nocendum illis: quod ex Bartholo referũt Angelus in verbo Excommunicatio 7. caſu 12. Tab eod. verbo 5. caſu 20. num. 2. & Sylu. eodem etiam verbo 9. num. 31. In exemplúmque adferunt ſtatutum quo percutiens Clericum punitur decem ſolidis; percutiens autem laicum ſolidis viginti.

Tenendum eſt tertiò, cum Felino ad idem cap. Nouerit in fine, & Tabiena loco cit. generaliter contra Eccleſiæ libertatem eſſe omne illud ſtatutũ, quo perſonis Eccleſiaſticis aliquid prohibetur, quod neque diuino neque humano iure eſt illis prohibitum. Ad quod facit definitio libertatis, qua dicitur eſſe naturalis facultas faciẽdi quodlibet, niſi iure prohibeatur; & ſumitur ex lege Libertas ff. De ſtatu hominum. Videtur autem id extendẽdum eſſe dupliciter: Primò quidem, ad ſtatuta quibus perſonæ Eccleſiaſticæ obligantur ad aliquid, ad quod neque diuino, neque humano iure tenentur, quod ſatis colligitur ex propoſita libertatis definitione. Secundo verò ad ſtatuta quibus laica miniſteria, *quali ſunt molere, coquere, vendere & ſimilia*, & prædia, aliáque bona temporalia ſubiiciuntur contra libertatem Eccleſiaſticam alicui obligationi, cui de iure non ſunt ſubiecta.

Cui extenſioni adſtipulatur, quod ait Caietanus in memorato notab. 5. libertatem Eccleſiaſticam importare id omne in quo Eccleſia non eſt ſubiecta aut arctata: ſiue illud ſpectet ad eſſe naturale, ſiue ad ſpirituale, ſiue ad operari, ſiue ad recipere, ſiue ad quodcumque aliud: & ſiue id cõueniat Eccleſiæ ex dono naturali, ſiue ex dono gratuito, ſiue ex iure cõmuni, ſiue ex priuilegio. Adeout non ſit curæ inquirere vnde Eccleſia illud habeat, dummodo tamẽ habeat vt Eccleſia eſt, quemadmodum ipſe Caietanus reſtringendum cenſet quidem, & poſt ipſum Nauar. in Enchir. cap. 27. num. 119. ver. 7. Sed ratio videtur eſſe in contrarium: quia ſi libertas Eccleſiaſtica contineret tantùm ea in quibus Eccleſia libera eſt quatenus Eccleſia, ſeu cõgregatio fidelium: excludendo ea quibus eſt libera quatenus eſt ſocietas hominum pertinéntque ad conuictum politicum, ſequeretur ſeculares Magiſtratus in eis quæ pertinẽt ad conuictum ipſum politicũ obligare poſſe Clericos abſque offenſione libertatis Eccleſiaſticæ, quandoquidem non obligarent eos vt Clericos: & ita non eſſet contra Eccleſiæ libertatem prohibere Clericis ne quid emant, aut vendant; ne alterius operas conducant, ne apud aliquem faciant molere ſuum triticum, aut panem coquere; ne tranſeant per pontem, ne habitent in ciuitate; & ſimilia. Hæc cum omnia pertinent ad politicum conuictum; nec qui talia ſtatuto cauerent, facerent contra libertatem Eccleſiæ. Accedit, quod videamus Eccleſiam eſſe liberam in multis quæ pertinent ad politicum conuictum: vt in emendo: itémque in accipiendo ex mera donatione; & in multis aliis. Accedit quoque durius eſſe, ac magis odioſum Eccleſiam, & Eccleſiaſticos vexari in iis quæ pertinent ad politicum conuictum: *vt in tritico molendo, panibus coquendis, & ſimilibus,* quàm in aliis quæ pertinent ad Eccleſiam, vt Eccleſia eſt.

Notandum eſt octauò, vt ſtatutum cenſeatur Nu. 359.
eſſe contra libertatem Eccleſiaſticam, non requiri vt expreſſè ſit contra aliquod priuilegium vniuerſalis Eccleſiæ: ſed ſufficere, vt ſit tacitè: vel ex praua intentione ſtatuentis, vel ex praxi & vſu. Tacitè quidem, vt in caſu capituli vltimi De immunit. Eccleſiarum in Sexto, vbi excommunicantur domini temporales, qui ſubditis ſuis prohibent ne Eccleſiaſticis vendant, vel ab eis emant; triticum ipſorum molant; panem coquant; aliáue communia obſequia exhibeant: qua quidem in re libertas Eccleſiaſtica læditur, cùm id ſit conſequenter ſeu tacitè impedire, ne Clerici à talibus emant, vel ipſis vendant vel apud ipſos triticum molant, vel panem coquant, aliáve huiuſmodi faciant, *vt ibidem ad verbum Libertatis, gloſa annotat.*

Ex praua intentione verò inſtituentis, vt cùm ſit ſtatutum, ne quis donet aut vendat rem immobilem alicui, niſi ſubeat onera cõmunitatis: etſi enim de Clericis nihil exprimatur, tamen ſtatuentis intentio fuit, vt ad eos ſtatutum ſuum extenderetur: in quo violat libertatem Eccleſiaſticam, & ideo in hanc excommunicationem incurrit, ex Tabiena excommunic. 5. caſu 21. Angelo eod. verbo 7. caſu 26. Nauar. in Enchir. cap. 27. numero 130. Vbi aduerte quod ex Caie. habet Suarez tomo 5. in 3. pat. D. Thomæ, diſput. 21. num. 91. iſtiuſmodi intentionem non eſſe ſpectandam ex parte ſtatuentis, ſed ex parte materiæ ſtatuti: quæ ſi talis ſit, vt per ſe non reſpiciat res eccleſiaſticas, neque harũ exemptionem diminuat, licet legiſlator ipſe intendat aliquod detrimentum; quod per accidens poſſit in Eccleſiaſticas perſonas reſultare; (ideóque peccet:) non aget tamen contra clauſulæ, de qua agimus, prohibitionem: *cum tale ſtatutum ex ſe, non ſit contra Eccleſiæ libertatem*; atque eorum quæ ſunt per accidens, non habeatur ratio. E conuerſo autem, ſi ſtatutum ipſum ſit per ſe repugnans Eccleſiaſticæ libertati, quamuis ſtatutarius non intendat ſpeciali intentione libertatem Eccleſiaſticam imminuere, ſed ſolùm ſuis commodis ſeruire; nihilominus incurret in hanc excommunicationem; quia opere ipſo voluntariè agit contra prohibitionem ſub ea factam.

Denique, ex praxi & vſu, ſtatutum cenſetur eſſe contra libertatem eccleſiaſticam, ſi ipſum practicetur, vſurpetúrve contra Clericos & Eccleſias, ſcienſibus ſtatutariis, vel iis qui in locum ipſorum ſucceſſere, ac diſſimulantibus: quomodo ſtatutum laicorum vt vadens de nocte, tantum ſoluat; eſt contra libertatem eccleſiaſticam; ſi in praxi extendatur ad Clericos; quos non obligat, etiamſi ſtatuens intenderit ipſos eo comprehendere: quia ipſi habent ſuum Iudicem à quo corrigantur. Quodquidem ex Ioanne Andrea Vincen. & Panorm. notant D. Anton. 3. part. tit. 24. cap. 18. Tab. in cit. caſu 21. numero 4. & Syluester excommunicatio 9. §. 50.

Nu. 360. Atque ex hoc notabili explicatur dubium quod tractant Tabie. in præced. caſu 20. numero 5. Caiet. in verbo Excommunicatio cap. 31. ſub finem, Nauarrus in Enchir. cap. 27. num. 120. de ſtatuto quo cauetur, ne expenſæ in exequiis mortuorum excedant certam ſummam: ſuper feretrum non ſit niſi talis pannus, vel niſi tot cerei; ſoli filij veſtiantur nigro, certus Clericorum numerus vocetur ad exequias, nec eis detur vltra certam ſummam. Dicendum enim eſt primò, ſtatutum arctans quoad partem expenſarum quæ immediatè, ſolúmque pertinent ad Dei cultum, vel ad ſalutem animæ defuncti (vt quoad cereorum vel Clericorum numerum vel eleemoſynas Clericis ipſis aut pauperibus faciendas) eſſe contra libertatem Eccleſiaſticam: & inducere tum Bullæ Cœnæ, tum iuris antiqui excommunicationem contra illius violatores latam: ipſúmque eſſe inualidum ex Panormitano ad cap. vlt. num. 6. De rebus Eccleſiæ alienandis, vel non: quo ex loco, id ſatis apertè colligi poteſt, vt innuunt Caiet. ac Nauarrus locis citatis, in fine.

Dicendum eſt 2. ſtatutum reſtringens quoad partem earumdem expẽſarum, ſolũmodo pertinentium ad mũdanam pompam, & viuorum ſolatium (vt v.g. quòd ſoli filij veſtiantur nigro; quòd cubicula non parentur pannis nigris, aut aliud huiuſmodi) nõ eſſe contra libertatem Eccleſiaſticam: vt poſt Panormit. loco cit. & Corſetum in ſuo repertorio annotat Tabiena in eodem numero quinto, quia talia ſunt merè temporalia.

Dicendum eſt tertiò, ſtatutum reſtringens, quoad prædictarum expenſarum partem mixtam; ſeu quæ per ſe quidem inſtituitur ad pompam, ſed ex accidenti prodeſt animæ defuncti eo nomine, quòd inſpicientes excitentur ad orandum pro eis; vel facit ad Dei cultum qui perficitur cum apparatu maiore. Dicendum inquam, conſiderari debere mentem ſtatuentium, prout habet ex Roſella Syluester Excommunicatio 9. n. 31. Vel enim fecerunt ſtatutum illud in odium Clericorum: qua ratione, etſi indirectè, per ſe tamen intenderunt contra libertatem Eccleſiaſticam facere; ideóque ſtatutum eiuſmodi eſt reuera nullum, ac inducit excommunicationem, tum iuris antiqui, tum huius clauſulæ ſecundùm antedicta. Vel ſtatutum non alia intentione fecerunt, quàm reprimendi pompas & expenſas ſuperfluas exequiarum (quales fieri ſolent dum alij alios æquare, aut etiam ſuperare volunt) eáque ratione conſulendi indemnitati & bono hæredum, onerantium ſe ſupra vires ære alieno. Atque ita, ſtatutum non videtur eſſe contra libertatem Eccleſiaſticam (niſi fortè ex accidenti) nec excommunicationem inducit, vt cum Caiet. contra Tabienam docet Nauarrus in memorato nu. 120. verſ. 9. Quamquam conſultum eſt rem communicare cum Prælatis eccleſiaſticis, & de eorum conſenſu ſtatuere. Cæterùm quando non conſtat de ſtatuentium intentione, præſertim ipſis prætendentibus ſe bono animo ſtatuiſſe, ad frænandas pompas in bonum ciuitatis: vt iudicetur an res ita habeat, maximè conferet attendere, an tunc communiter fuerit abuſus aliquis & exceſſus in huiuſmodi exequiis Nam ſi nullus præceſſit communis exceſſus qui repreſſione egeret, præſumptio erit odio Eccleſiæ ac Clericorum factum eſſe ſtatutum; aliàs non.

Notandum eſt nonò, tum à iuris antiqui, tum à Nu. 361.
Bullæ cenſura excuſari ignorantes ſua ſtatuta eſſe contra libertatem Eccleſiaſticam, ſi ignorantia ſit probabilis: quod ex Innoc. habet Syluester Excommunicatio 9. §. 32. Et probat ex eo, quòd talis ignorantia excindat contumaciam; nec niſi in contumacem cadat excommunicatio, iuxta cap. Certum 11. quæſt. 3. Tunc verò eiuſmodi ignorantia contingere cenſenda eſt ex Caiet. in verbo Excõmunicatio cap. 31. notab. 4. & Nauar. in Enchir. cap. 27. nu. 119. ver. 4. cùm facientes ſtatutum, aut illud practicantes, non ſolùm ſincero animo procederent, intendentes in nullo lædere Eccleſiæ libertatem; ſed etiam conſulerent viros doctos, & ſtatutorum examen illis committerent; ac tandem ab illis certiores fierent, nihil ſe contra Eccleſiæ libertatem ſtatuere, ſcribere, practicare, &c. Quanquam cùm primum ſciuerint ſecus rem ſe habere, tenentur primo quoque tempore deſiſtere. Adde excuſari ſimiliter eos qui incœperint quidem huiuſmodi ſtatutum, ſed non perfecerint ex Felino ad memoratum cap. Nouerit nu. 4. quia verbum facere denotat perfectionem.

Notandum eſt decimò, neque in ipſo cap. Nouerit ex Caiet. in eod. cap. 31. notab. 1. & Nauar. initio citati num. 119. neque in Bullæ clauſula excommunicari eos qui quoquo modo libertatem Eccleſiaſticam violant: ſed qui illam violant per ſtatuta, faciendo ea, vel vtendo eis; itaut illi qui talia ſtatuta ordinant, faciunt, publicant, aut factis ordinatis & publicatis vtuntur, incidant in cenſuram Bullæ Cœnæ, prout manifeſtum eſt ex verbis iſtius clauſulæ. In qua aduerte mentionem fieri de iis qui publicant huiuſmodi ſtatuta; qui non videntur contineri in cap. Nouerit, cùm ibi de iis nulla fiat mẽtio, nec dici poſſit eos contineri ſub aliquo genere perſonarum ibidem expreſſarum; quæ ſunt ſtatutarij, ſcriptores ſtatutorum, Poteſtates, Conſules, Rectores, & Conſiliarij locorum: ſub nullo enim horum continentur ij qui publicant, vt præcones.

Aduerte præterea circa Bullæ verba, *vel aliàs quomodolibet fecerint, ordinauerint, vel publicauerint, &c.* colligi inter eos qui ſunt de communitate faciente, ordinante, aut publicante, ſtatutum contra libertatẽ Eccleſiaſticam, incurrere in eiuſdem Bullæ cenſuram ſingulares perſonas, quæ tanquam membra illius ad tales actiones concurrunt per ſua ſuffragia, vel alio ſimili modo: quia licet perſona ſingularis per ſe tales actiones non faciat totaliter, facit tamen partialiter, quod eſt certo modo facere & per conſequens comprehendi illis verbis, *Quomodolibet fecerint, &c.* Hoc habet Suarez in ſua expoſitione tomo 5. diſputat. 21. num. 88.

Circa alia verba eiuſdem Bullæ, *vel factis & ordinatis vſi fuerint*, aduerte item, aliud eſſe ſeruare ſtatuta, aliud vti ſtatutis. Nam ſeruare ſtatutum eſt implere, id quod in ſtatuto præcipitur: vti verò ſtatuto, eſt ad aliquem vſum ſuum & commodum aſſumere ipſum ſtatutum: v. g. agere contra aliquem ex vi ſtatuti, repetere eleemoſynam, reuocare donationem factam, & ſimilia agere, inſiſtendo authoritate ipſius ſtatuti ac illud allegando, & ſecundùm illud iudicando. Qui ergo ſeruant ſtatutum non tranſgrediendo illud, in hanc Bullæ cenſuram non incurrunt; ſed ſolùm qui eo vtuntur.

Aduerte quoque in eadem Bulla ſolùm fieri mentionem ſtatutorum, ordinationum, conſtitutionum, & pragmaticarum: conſuetudinis autem non fieri mentionem, niſi quatenus aſſumitur tanquam præceatus ad facienda ſtatuta. Vnde ſequitur eos qui vtuntur aliqua conſuetudine, quæ alicubi inuenitur contra Eccleſiaſticam libertatem; itemque eos qui ſine ſtatuto, conſtitutione, pragmatica, aut ordinatione vlla, talem conſuetudinem introducunt, non incidere in hanc Bullæ cenſuram, etiamſi peccent mortaliter. In cap. autem Nouerit fit mentio etiam conſuetudinis. Nam excommunicantur qui ſeruari fecerint eiuſmodi conſuetudines introductas: atque Rectores, Conſules, & Poteſtates locorum vbi illæ fuerint obſeruatæ.

Nu. 362. Notandum eſt vndecimò circa excommunicationem quæ in eodem cap. Nouerit imponitur iis, qui de cætero ſeruari fecerint ſtatuta edita, & conſuetudines introductas contra Eccleſiaſticam libertatem, niſi illa de capitularibus ſuis, id eſt, de libris publicis in quibus ſcribi ſolent, fecerint amoueri intra duos menſes. Notãdum eſt, inquam, moueri difficultatem; num ad eam incurrendam requiratur, vt ſimul concurrãt duo illa: ſcilicet facere ſeruari huiuſmodi ſtatuta, & conſuetudines: & non facere ea amoueri de capitularibus intra duos menſes: An verò ſufficiat vel facere ea ſeruari, etiamſi de capitularibus non deleas; vel non delere, etiamſi ſeruari non facias. Atque Nauar. in Enchir. cap. 27. num. 119. putat vtrumque ſimul requiri. Caietanus verò in verbo Excommunicatio ca. 31. ſignificare videtur, vtrumque ſeorſim ſufficere: quod Sylu. excomm. 9. num. 31. ſub initium & Tabiena excomm. 5. caſu 20. num. 1. clarè tradunt; & de rigore iuris tenendum eſſe fatetur Suarez in citata diſp. 21. num. 82.

Cæterùm conceſſerim quidem Nauarro ad incurrendam eam excommunicationem non ſufficere, vt quis ſtatuta faciat deleri de capitularibus, ſi faciat obſeruari: quia quod in ipſo cap. Nouerit ſtatuitur de delendo, non eſt præceptum (ſicut eſt in cap. Graue, De ſenten. excommunic.) ſed ſolùm conditio appoſita rei præceptæ. Sufficere verò, vt ſeruari faciat, etiamſi faciat deleri de capitularibus; licet ea verbis nõ cõuincatur, atque in pœnalibus benignior interpretatio ſit ſequenda; id tamen probabiliter rationes hæ oſtendunt. Primò quòd in illo cap. Nouerit, ſimul ponantur duo hæc, facere ſeruari ſtatuta: vel facere ſeruari conſuetudines introductas contra libertatem eccleſiaſticam: & ob vtrumque feratur excommunicatio. Vnde intelligitur, quòd ſicut ij qui conſuetudines ſeruari faciunt eo ipſo incidunt in eam cenſuram, nec requiritur, quòd aliquid deleatur; cùm in mera conſuetudine nihil inueniatur ſcriptum, quod deleatur: ſic etiam facientes ſeruare ſtatuta contra libertatem eccleſiaſticam, eo ipſo pari ratione in eamdem cenſuram incidere. Nec enim datur ratio cur grauiùs puniantur faciẽtes ſeruari conſuetudines, quàm ſtatuta: præſertim cùm ſi illi deleant ſtatuta, & ea nihilominus ſeruari faciant, iam non vt ſtatuta, ſed vt conſuetudines ſeruari facerent. Secundò, non minus violatur Eccleſiaſtica libertas, *ad quam protegendam lata eſt talis excommunicatio*, ſi ſtatuta ſeruentur deleta, quàm ſi non deleta. Ergo ad eamdem excommunicationem incurrendam ſufficit facere ſeruari ſtatuta huiuſmodi, ſiue deleta ſiue non deleta. Tertiò, mens Pontificis eſt per eam cenſuram prouidere libertati Eccleſiaſticæ, quæ non læditur per ſcripturam ſtatutorum, ſed per eorum obſeruationem. Ergo deletionem ſcripturæ intendit tantùm in ordine ad eiuſdem obſeruationis vſum, libertati Eccleſiaſticæ pernicioſum, tam deletâ, quàm non deletâ ipsâ ſcripturâ.

Porro ex duobus prædictis vnum, putà facere ſeruari prædicta ſtatuta, inducere adhuc excommunicationem iſtius clauſulæ patet; quia id idem eſt ac ſtatutis factis vti, de quo mentio eſt expreſſa in eadem hac clauſula. Alterum verò; nimirum, non facere amoueri ex capitularibus, ſeu archiuis: *quantum ex verbis ipſius clauſulæ colligi poteſt*, non inducit Bullæ excõmunicationem. Nam etiamſi excommunicatio in ea fulminetur ratione ſtatutorum, nihil tamen dicitur de non delentibus illa. Vnde ſequitur eum, qui nec fecit, nec ordinauit, nec publicauit huiuſmodi ſtatuta, nec factis, ordinatis ac publicatis vſus eſt (vt fortè ſucceſſor eorum qui ſtatuerunt) quamuis non faciat ea deleri, non eſſe excommunicatum excommunicatione reſeruata in Bulla Cœnæ.

Notandum eſt duodecimò, dubium eſſe de ſcriptorib. ſtatutorum qui exprimuntur in cap. Nouerit Nu. 363.
De ſenten. excommunicationis, vtrum comprehendantur hâc Bullæ clauſula. Cui ſatisfieri poteſt diſtinctione. Si enim per ſcriptores intelligamus Cancellarios, & Vicecancellarios, qui interſunt cùm fiũt ſtatuta (ſicut intelleait Caiet. in verbo Excommunicatio cap. 31. notab. 3. cùm ſcriptores explicat dicens, vt Cancellarij & ſimiles) non videtur dubitandum, quin contineantur; quia cùm cooperentur efficaciter in faciendo ſtatuto; cenſentur, & ipſi ſimul cum aliis facere ſtatutum. Adde quod in eadẽ hac Bullæ clauſula, verbum *ordinare*, accipi poſſit pro eo quod eſt in certum ordinem, certámve formam reducere ipſum ſtatutum, quod communiter ſolent Cancellarij, & ſimiles qui conſtituuntur à Principe vel communitate ad facienda aliqua ſtatuta, pro bono communi: de quibus in cap. Grauem De ſenten. excommunicationis habetur exemplum Si verò per ſcriptores intelligamus eos qui in libello publico ſeu publicâ forma ſtatutũ deſcribunt dictante Cancellario, etſi improbabile non eſt quòd contineantur cap. Nouerit; certum eſt tamen nullo modo comprehendi in hac Bullæ clauſula: in qua ſolùm exprimuntur qui fecerint, ordinauerint, & publicauerint: nam ſcribere non eſt facere, aut ordinare, vel publicare. Aduerte autem ſcribentem tantùm in priuatam formam, ne quidem cenſuram capituli Nouerit incurrere ex D. Anton. 3. part. titulo 24. cap. 17. ſub finem.

Notandum eſt decimotertiò ex Caiet. in eod. notab. 2. illud quod in illo cap. Nouerit, cũ ſtatutariis, Nu. 346.

& ſtatu

& ſtatutorum ſcriptoribus excommunicantur Poteſtates, Conſules, Rectores, & Conſiliarij locorum in quibus ſtatuta, & conſuetudines contra libertatem eccleſiaſticam editæ fuerint vel ſeruatæ: oon eſſe tam durè interpretandum, ac verba ſonant: quaſi omnes prædictæ perſonæ, hoc ipſo quòd ſunt Poteſtates, Rectores, Conſules, aut Conſiliarij locorum vbi ſtatuta huiuſmodi edita ſunt, vel ſeruata, excommonicati ſint: ſed ſolùm ſi participes ſint delicti, id eſt, ſi aliquid operentur ad editionem, vel obſeruationem ſtatutorum, aut conſuetudinum cõtra libertatem eccleſiaſticam. Notat verò Sylu. excommunicatio 9.n.32.de iiſdem Poteſtatibus, Conſulibus, & Rectoribus, eos nõ ligari, ſi huiuſmodi ſtatuta ignorent. Poſteaquam autem de illis certificati ſuot, ligari ſi non curent quantum in ipſis eſt, facere non ſeruari vel de ſuis capitularibus deleri intra tempus breue arbitrio boni viri: quòd ſi non poſſunt tollere nec efficere vt tollantur, aut oon ſeruentur, locum eſſe excuſationi.

Quod verò attinet ad noſtram Bullæ excõmunicationem, prædictæ perſonæ in eam incurrunt cùm faciunt ſeruari ſtatuta contra libertatem Eccleſiaſticam. Id enim eſt vti illis; pro quo vſu, eiuſmodi excommunicatio imponitur: noo autem ſi ſolummodo faciant ſeruari conſuetudines, de quibus in ipſa Bulla Cœnæ non ſit mentio.

Quod ſi tantummodo noo impediant talium ſtatutorum obſeruationem, dubium eſt, An in eamdem Bullæ cenſuram incurrant, cùm oegatiuè ſolùm habeant ſe: nimirum non prohibendo: neque in eadem Bulla præcipiatur vt talis prohibitio fiat. Ad illud autem Suarez affirmatiuè reſpondet ad 3.p. D.Tho. to 5.diſp.21.0.85.pro Nau.contra Caiet. Sed videtur diſtinctione vtendum Nam ſi tales habeant poteſtatem abrogandi eiuſmodi ſtatuta, & prohibendi eorũ obſeruationem, videntur ex officio ad id teneri: & conſequenter ſi non faciant, videntur ſuo quodam modo illis vti: ſicque probabile eſt inde incurrere huius clauſulæ excommunicationem, per illa verba *Vel ſactis vſi fuerint*. Sin poteſtatem non habeãt tollendi ſtatuta ipſa vel non impediendi eorum vſum: neque in Bullæ Cœnæ, neque in Iuris antiqui cenſuram incurrunt, niſi ſecundùm ea iudicent: quod eſſet illis vti, quódque expreſsè prohibetur ſub excõmunicatione in memorato cap. Nooerit. Vbi cùm vſurpetur verbum *Præſumpſerit*, conſequeos eſt ab eadem excommunicatione excuſari illum qoi ex ignorantia & ſimplicitate, vel bona fide ſic iudicauerit.

CAPVT XXIV.

De decimaſexta excommunicatione in impedientes vſum iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, & recurrentes ad forum ſæculare, lata his verbis.

16. Necnon qui Archiepiſcopos, Epiſcopos, alióſque ſuperiores, & inferiores Prælatos, & omnes alios quoſcumque Iudices Eccleſiaſticos ordinarios, quomodolibet hac de cauſa directè vel indirectè carcerando vel moleſtando eorum Agentes, Procuratores, familiares, necnon conſanguineos & affines, impediũt quominus ſua iuriſdictione Eccleſiaſtica, contra quoſcumque vtantur, ſecundùm quod Canones, & ſacræ conſtitutiones Eccleſiaſticæ, & decreta Conciliorum generaliũ, & præſertim Tridentini, ſtatuũt: ac etiam eos, qui poſt ipſorum Ordinariorum, vel etiam ab eis delegatorum quorumcumque ſentẽtias & decreta, aut aliàs fori Eccleſiaſtici iudicium eludentes ad Cancellarias, aut alias curias ſæculares recurrunt, & ab illis prohibitiones & mandata etiam pœnalia Ordinariis, aut delegatis prædictis decerni; & contra illos exequi procurant: eos quoque, qui hæc decernunt, & exequuntur ſeu dant auxilium, conſilium, patrocinium & fauorem in eiſdem.

SVMMARIVM.

365 *Actiones ob quas & perſonæ in quas fertur decimaſexta excommunicatio Bullæ.*

366 *Explicatio dubij An ea incurratur impediendo vſum iuriſdictionis delegatæ.*

367 *Cauſæ merè Eccleſiaſticæ quas impediendo incurritur talis excommunicatio, cum regulis diſtinguendi eas ab illis quæ ſunt mixti fori.*

368 *Multitudo ac varietas priuilegiorum Clericalis ſtatus.*

369 *Quædam notanda de actionibus ob quas propoſita excommunicatio fertur.*

370 *De excommunicatione quæ fertur in cap. Quicumque De ſententia excommunicationis in Sexto nonnulla notanda.*

MATERIA huius excommunicationis eſt ſacrilegium quo libertas Eccleſiaſtica offenditur *Nu.365.*
quoad vſum iuriſdictionis, quã Prælati Eccleſiæ habent in ſuos ſubditos; & committitur ſeptem actionibus, quarum tres ſunt principales, & quatuor acceſſoriæ. Prima principalis eſt, quomodolibet Prælatos vel Eccleſiaſticos Iudices ordinarios impedire ſiue directè, ſiue etiam indirectè, quominus vtantur Iuriſdictione Eccleſiaſtica cõtra quoſcumque, prout Canones & conſtitutiones Eccleſiaſticæ ac decreta Conciliorum generalium, præſertim Tridentini, ſtatuunt. Secunda eſt, recurrere ad Cancellarias, & alias Curias ſæculares poſt ſententias, & decreta eorumdem Ordinariorum, aut aliàs fori Eccleſiaſtici iudicium eludere, & procurare à dictis Curiis ſæcularibus, decerni & exequi prohibitiones, & mandata etiam pœnalia, contra prædictos Ordinarios, vel ab ipſis delegatos. Tertia eſt, decernere vel exequi prædicta mandata, & prohibitiones. Prima autem actio acceſſoria, eſt dare auxilium: ſecunda, dare conſilium: tertia, dare patrocinium: & quarta dare fauorem in prædictis actionibus. In cuiuſquidem materiæ tractatione, niſi valde circumſpectè procedatur, plus periculi tractanti, quàm vtilitatis aliis, ineſſe poteſt. Qua de cauſa contentus ero nonnulla annotare pro quadam generali Confeſſarij inſtructione; maximè cùm in particularibus iſtius generis difficilis, vnicum pro conſcientiæ foro remedium eſſe videatur, vt ad Summum Pontificem recurratur; cuius eſt ea componere & de eis reſpondere. Talis remedij admonemur in Deuteronom. cap.17. verſ.8. cum dicitur: Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris, &c.

Primò autem notandum eſt circa excommunicationem quæ ob primam actionem principalem *Nu.366.*
imponitur: dubium eſſe an incurratur impediẽdo vſum iuriſdictionis delegatæ. Ad quod videtur diſtinctione reſpondendum. Nam quædam eſt iuriſdictio delegata perſonæ, & ad tempus: vt cùm lis diſcutienda & determinanda committitur ab Ordinario alicui viro idoneo. Quædam verò eſt delegata dignitati & in perpetuum: vt ea quæ à Concilio Tridentino ſeſſ. 6. cap. 3. de reformat. committitor Epiſcopis tanquam à Sede Apoſtolicà delegatis, ad corrigendum & caſtigandum Religioſos exemptos peccantes extra monaſterium; & ſeſſ.14.cap.4.de reformat. quoſcumque Clericos ſæculares exemptos, qui aliàs eſſent ſub illorum iuriſdictione: exceſſus, crimina, &

deli

Digitized by Google

delicta aliqua committentes, quando, & quoties opus fuerit ipſos corrigi ac caſtigari. Cùm ergo hæc ita ſint non videtur excommunicatio hæc incurri impediẽdo vſum iuriſdictionis delegatæ priore modo: quia expreſsè imponitur tantum impedientibus vſum iuriſdictionis ordinariæ: ſique Papa eam extendere voluiſſet ad impedientes vſum illius iuriſdictionis delegatæ, id expreſſiſſet, ſicut fecit in materia ſequentis excommunicationis. Impediendo autem vſum iuriſdictionis delegatæ poſterioris modi, hanc excommunicationem incurri ex eo colligi videtur: quòd mens Papæ ſit per eamdem excommunicationem protegere ac tueri omnem iuriſdictionem Prælatis conceſſam à Concil. Trid. Deinde quòd iuriſdictio taliter delegata, ſit ita media inter ordinariam, & priore modo delegatam, vt multò magis illius quàm huius rationem induat: vtpote quæ ad inſtar illius, perpetua eſt, & dignitati annexa.

Nu. 367. Secundò notandum eſt, Iure pontificio, præter Epiſcopos, & ſuperiores Prælatos, iuriſdictioni eccleſiaſticæ, tanquam Magiſtratus inferiores, preeſſe Decanos, Archidiaconos, & Abbates: atque de eorumdem Epiſcoporum, aut ſuperiorum Prælatoru mandato; tum Officiales, tum Vicarios generales ipſorum: quos impedire in vſu ſuæ iuriſdictionis, ſufficere ad hanc excommunicationem incurrendam patet tum quia illi, vel ſunt Ordinarij, vel poſteriore modo delegati; tum quia talem vſum in illis impedire, idem eſt, ac impedire iudicia Eccleſiaſtica, ſeu iudicia in quibus tractantur cauſæ, quarum cognitio ad ſolos Eccleſiaſticos Iudices pertinet: nempe cauſæ ſpirituales; vt de matrimonio, diuortio, hæreſi, periurio, ſimonia, decimis, excommunicatione & aliis ad religionem pertinentibus: de quibus laici cognoſcere non poſſunt, etiamſi reus contra quem agitur ſit laicus ex cap. 2. De iudiciis. Item cauſæ ſpiritualibus annexæ, *vt de iure patronatus*, de quibus nec laici cognoſcere poſſunt ex cap. 3. eodem tit. *vbi gloſa id notat* ac demum cauſæ Clericorum criminales ex cap. Clerici, eod. quoque tit. vbi dicitur quòd in ſacris Canonibus generaliter tradatur, vt de omni crimine Clericus debeat coram Eccleſiaſtico Iudice conueniri.

Ad quas cauſas diſtinguendas ab illis quæ dicuntur mixti fori, ſuntque crimina quadã a laicis commiſſa de quibus cognoſcere poſſunt tam Eccleſiaſtici Iudices, quam laici: Panormit. ad cap. Cùm ſit *De foro compet. in fine*, tradit has regulas.

Prima eſt: Iudex ſæcularis poteſt omne delictum laicorum punire, niſi ipſum reperiretur eſſe merè Eccleſiaſticum: aut tale de quo maximum periculum eſſet laicos iudicare; vt cùm dubitatur de ratione peccati, num ſit vſura, vel hæreſis, vel aliud crimen. Cuius regulæ rationem hanc ille addit: quòd Imperator, ad hoc receperit gladium, vt puniret delicta, iuuarétque Eccleſiam in exequenda punitione 23. q. 5. cap. Principes, cap. Adminiſtratores, cap. Sunt quędam, & cap. Rex debet.

Secunda regula eſt: quòd Eccleſia poſſit cognoſcere de criminibus laicorum quæ habent originalem prohibitionem a Canonibus, non à legibus; aut pro quibus pœna laicis etiam eſt à Canonibus impoſita; vt in cap. Contra idolorum cultores 26. q. 5. pro idololatria & ſacrilegio: in quibus, & in aliis animam tantùm concernentibus, ius ciuile ſequitur ſacrorum Canonum diſpoſitionem.

Tertia regula eſt, quòd Iudex eccleſiaſticus poſſit ratione peccati indirectè cognoſcere de omni crimine laici. Probatur ex ca. Nouit De iudiciis §. Cùm enim, vbi ſtatuitur ad iuriſdictionem Eccleſiaſticam ſpectare quemlibet Chriſtianum, de quocumque mortali crimine corrigere: ſique correptionem contempſerit coercere per diſtrictionem eccleſiaſticam, id eſt, per cenſuras, ſeu priuationem Sacramentorum, & aliorum bonorum Eccleſiæ. Ad iuriſdictionem verò ſæcularem ſpectat coercere per pœnam corpoream aut pecuniariam: itaut vnus & idem laicus criminoſus poſſit, & ab Eccleſiaſtico & a laico iudicari: atque adeo abſolutus vel punitus in foro Eccleſiaſtico poſſit iterum puniri vel abſolui in foro ſæculari, vel contra: quia pœna ſpiritalis non tollit temporalem, nec è conuerſo: vt communi cõſenſu receptum eſſe tradit Couar. in lib. 2. variarum reſolut. cap. 10. num. 6.

Tertiò notandum eſt; circa illa verba, *Secundùm quod Canones, & ſacra conſtitutiones Eccleſiaſtica, & decreta Conciliorum generalium preſertim Conc. Tridentini ſtatuunt*: plurima eſſe priuilegia Clericis per ſacros Canones conceſſa, & omnia in Concil. Triden. innouata in ſeſſ. vlt. cap. 20. De reformat. quæ paucis referre commodum eſt: quia quantumuis non omnia attineant ad præſentem materiam, ſpectant tamen ad illam præcedẽtium, aut ſequentium excommunicationum, quibus Eccleſiaſtica libertas protegitur. Ea igitur ad duo genera reuocantur. Nam quędam vocantur priuilegia Canonis, quæ ſunt ſpiritalia quædam conceſſa Clericis per ius Canonicum. Quædam verò vocantur priuilegia fori, quibus conceſſa eſt Clericis exemptio à poteſtate laica; alióque nomine vocantur, tum immunitates, tum exemptiones. Nu. 368.

Atque priuilegia Canonis ſunt primò, quòd ſolus Clericus poſſit habere beneficium, vel penſionem Eccleſiaſticam; *ex cap. Cum adeo, De reſcriptis, & cap. Ex literis de tranſlat. & cap. 2. De inſtitutionibus*. Secundò, quòd ſolus Clericus poſſit habere officium Eccleſiaſticum, vel iuriſdictionem ſeu poteſtatem aliquid ſtatuendi in Eccleſia; *ex cap. In noua actione, & ex cap. Non placuit 16. quæſt. 7. & ex cap. Decernimus, De iudiciis*. Tertiò, quòd is qui infert iniuriam Clerico, vel derogat Clericorum immunitati puniatur variis excommunicationibus & aliis pœnis Eccleſiaſticis: quod ſatis patet ex dictis & dicendis, in hac Bullæ explicatione.

Priuilegia autem fori ſunt in triplici differentia. Quædam enim ſpectant ad ipſas perſonas Clericorum: quædam ad res ipſorum: & quædam ad iudicium forenſe. Atque circa perſonas Clericorum ſunt duo præcipua; alterum quòd Clericus non teneatur ire ad bellum vt pugnet, quantumuis id vouerit, & bellum ſit ſacrum; *ex cap. Ex multa §. fin. De voto & voti redemptione*. Nec etiam teneatur defendere ciuitatem egrediendo ad pugnam contra hoſtes; *ex cap. penultim. De homicidio, iuncta gloſa, verbo Remanet*. Tenetur tamen in neceſſitate cuſtodire ciuitatem & obſeruare vigilias; *ex cap. 2. De immunitate Eccleſiarum*: quæ nihilominus neceſſitas debebit declarari per illum Clericum, qui aliis præeſt in eadem ciuitate *iuxta cap. Eccleſia ſancta Maria*, De conſtitut. Alterum eſt, quòd Clerici ſint liberi ab omnibus muneribus perſonalibus, hoc eſt, quæ requirunt laborem perſonalem, ſiue ſint honeſta, ſiue ſordida, ſiue mixta, *de quibus dictum eſt in præced. cap. 16. ſect. 2.* per legem ſecũdam Cod. De Epiſcopis & Clericis. Neque tantùm Clerici ipſi, ſed etiam familia ipſorum: nempe vxor, filij, & filiæ, atque ſerui perpetui, à muneribus ſordidis liberantur per eamdem legem ſecundam, & per cap. Eccleſiarum 12. quæſt. 2. Famuli autem liberi & coloni qui ad tempus ſeruiũt Clericis, non ſunt à talibus muneribus immunes, vt notat Syluester verbo Immunitas primo quæſtione 4 dicto 2.

Aduerte autem Clericos à recipienda tutela, & curatela, *quæ ſunt munera mixta*, nõ ſolùm liberati per legem

Digitized by Google

legem Generaliter Cod. De Epiſcopis, & Clericis: ſed etiam prohiberi per cap. Cypr. 21. q. 3. Attamen ex cap. fin diſt. 86. iuncta gloſa in verbo Tutelam, duo caſus habentur in quibus illæ à Clerico recipi poſſunt. Prior eſt, cùm ipſe fuerit agnatus pupilli, poſterior verò, cùm neceſſitas pupilli id requirit. Quo poſteriore caſu, non tantùm poteſt (vt priore) ſed etiam tenetur Clericus tutelam vel curatelam recipere *iuxta cap. 1. diſt. tam. 87. quàm* 88.

Circa res Clericorum, duo ſunt priuilegia; alterum quòd Clericus adhuc exiſtens in poteſtate patris, poſſit ſine conſenſu ipſius diſponere de rebus quas acquiſierit; ex Authentica Presbyteros primo Cod. De Epiſcopis & Clericis. Alterum eſt quòd Clerici immunes ſint ab omnibus muneribus realibus, atque à mixtis, *ex cap. Aduerſus De immunit. Eccleſiarum*, & ex lege 2. Cod. De Epiſcopis & Clericis, & ex Auth. Item nulla communitas, ibidem. Qua de re pluribus dicetur in ſeq. cap. 25. ſect. poſteriore. Nec ſolùm Clerici ipſi ſed etiam familia ipſorum gaudet hoc priuilegio ex lege 2. citata, & ex cap. Generaliter 16. quæſt 1 & Nouarum.

Circa actiones forenſes denique, tria ſunt Clericorum priuilegia. Primum, quòd quatuordecim annos natus, agere poſſit in rebus Eccleſiaſticis, & dependentibus ab illis, ac ſi maior eſſet vigintiquinque annis; ſique nondum attigerit 14. annum, dummodo ſit maior infante, hoc eſt, peruenerit ad annum 7. poſſit eligere curatorem, & agere, ac ſi maior eſſet 14. annis *ex cap. vlt. De iudiciis in* 6. Secundum, quòd laicus non poſſit ferre teſtimonium contra Clericum, nec illum accuſare in cauſa criminali; niſi perſequatur ſuam vel ſuorum iniuriam; *ex cap. De cætero*, De teſtibus, & atteſt. aut niſi crimen ſit exceptum vt crimen hæreſis, vel ſimoniæ, vel læſæ maieſtatis; *ex gloſa ad cap. Cùm P. Manconella, De accuſationibus, verbo Laicus*. Tertium, quòd Iudex ſæcularis nullam habeat poteſtatem in Clericum, neque in ciuili, neq; in criminali cauſa: *ex cap. 2. De foro compet. in 6.* & ex Authen. Statuimus Cod. De Epiſcopis & Clericis. Idem dic de Iudice Eccleſiaſtico alieno: cui Clericus ne quidem ſubmittere ſe poteſt, niſi de Epiſcopi ſui licentia, ex cap. Significaſti De foro compet. Verumtamen dantur aliquot caſus in quibus laici poſſunt iudicare Clericum: de quib. in præced. cap. 23. notab. 3. iam aliquid dictum eſt, & in ſeq. cap. 26. notab. 4. plura dicentur.

Nu. 369. Quartò notandum eſt; quòd licet excommunicatio quæ fertur ob ſecundam principalem actionem initio memoratam, videatur conuenire cum excommunicationibus quæ 13. & 14. clauſula feruntur: eam differre tamen, quòd in clauſula 13. excommunicentur recurrentes ad Curias ſæculares in finem impediendi vſum, & executionem literarum ſeu ſcripturarum Apoſtolicarum; & in hac excommunicentur recurrentes ad eaſdem Curias in finem impediendi ſententias & decreta Ordinariorum, vel delegatorũ ab ipſis, *non autem Apoſtolicorum*; atque eludendi illorum iudiciũ. Item quod in clauſula 14. excommunicentur Iudices, qui propria authoritate auocant à Iudicibus Eccleſiaſticis cauſas ſpirituales; ſéque tanquam Iudices interponunt cognitioni earum. In hac verò, excommunicentur ſolùm ij qui decernũt mandata & prohibitiones, quibus Iudicum eccleſiaſticorum ſententiæ impediantur executioni tradi.

Quintò notandum eſt, actionem procurandi vel exequendi prædicta mandata, ideo à nobis poſitam eſſe inter principales, propter quas excommunicatio hæc incurritur: quia ſi recurrere ad curias ſæculares actio eſt principalis, multo magis erit procurare, vel exequi mandata: cum talis procuratio, aut executio, finis ſit ipſius recurſus. Atque ita fit, vt eo ipſo, quòd aliquis procurat vel exequitur, ſit excommunicatus, quantumcumque inde non ſequatur effectus impediendi. Quodquidem non erit dicendum de eo qui procuranti aut exequenti, dat auxilium, patrocinium, aut fauorem; non ſecuta procuratione, aut executione: quoniam illa tantum ſunt actiones, his acceſſoriæ.

Sextò notandum eſt, ex verbis huius clauſulæ colligi, quòd excommunicentur non tantum ij qui poſt Prælatorum ſententiam recurrunt ad curias ſeculares: ſed ij etiam qui idem faciunt quouis alio tempore cauſæ, ac quouis alio modo eludendo iudiciũ Eccleſiaſticũ. habet enim textus (*aut aliàs fori Eccleſiaſtici iudicium eludẽtes.*) Colligi item, quòd excõmunicentur non ſolùm ij qui decernunt, vel decerni procurãt Eccleſiaſticis Iudicibus mandata pœnalia; ſed etiam qui mandata non pœnalia. Etenim in textu fit in genere mentio expreſſa mandatorum: cùm ad malitiam indicandam eorum qui in iſta re peccant, particularis mentio de vna mandati ſpecie cæteris grauiore ſubiungitur, dicendo *etiam pœnalia*.

Poſtremò notandum eſt Cap. Quicumque De ſententia excommunic. in 6. materiam habere cum hac clauſula aliquo modo communem: quæ eſt (*vt Caiet. attigit in verbo Excommunicatio c. 36.*) ſacrilegiũ quo libertas Eccleſiaſtica læditur. quoad opus tuendi per cẽſuras ſuam iuriſdictionem, aduerſus Reges, Principes, & quoſcumque alios. Perſonæ verò in quas profertur ſunt 1. dans licentiam occidendi eos, qui tales ſententias tulerint, aut aliquem ſuorum: 2. dans licentiam capiendi eoſdem aut aliquem ſuorum: 3. dans licentiam eoſdem, vel aliquem ſuorum grauandi, ſiue in ſua perſona, ſiue in ſuis rebus: 4. dãs licentiam capiendi eos quorum occaſione tales ſententiæ fuerint latæ: 5. dans licentiam eoſdem aut aliquem ſuorum capiendi: 6. dans licentiam eoſdem aut aliquem ſuorum grauandi ſiue in perſona ſiue in rebus: 7. prædicta licentia data vtens in ipſos Iudices aut eos quorum occaſione tales ſententiæ latæ ſunt, aut in aliquem ſuorum: 8. motu proprio committens aliquid eorum, ad quæ committenda licentiam dari, prædiximus prohibitum eſſe; ſiue contra ipſos Iudices, ſiue contra eos quorum occaſione tales ſententias tulerint; ſiue contra aliquem ſuorum. Quæ omnia intelligenda ſunt addita cõditione: *niſi re adhuc integra, datam licentiam reuocarint.* Aut ſi res non ſit integra, ſed ad bonorum captionem proceſſum ſit; niſi bona ipſa fuerint infra octo dierum ſpatium reſtituta, aut ſatisfactio pro ipſis impenſa. Addit in fine eiuſdem cap. vt poſt lapſos duos menſes ab incurſa excommunicatione quam imponit, non poſſit illa innodatus abſolui, niſi per Sedẽ Apoſtolicam. Nu. 370.

Cæterùm cùm (*vt patet ex dictis*) per idipſum cap. excommunicentur, qui aliquam ex actionibus in eo prohibitis, aut faciunt, aut faciendi licentiam dant, contra ipſos Iudices excommunicatores, aut eos quorum occaſione lata eſt excommunicatio, aut cõtra aliquẽ ſuorum: dubitari poteſt, Quinam intelligi debeãt hoc verbo *Suorum*. Quæ dubitatio tollitur per illud, quod gloſa ad idem cap. *verbo Suorum*, ſubintelligendum eſſe ait, propinquorum vel familiarium: quia omnes tales ſunt ſui, id eſt, ad ipſos pertinent. Vnde excommunicatur nõ ſolùm qui occidit, aut capit, aut grauat in perſona vel in rebus Iudicem ipſum, ſed etiam qui quemcumque propinquum aut familiarem ipſius, etiamſi famulus ſit. Nec item excommunicantur ſolùm ij qui illos quorum occaſione tales ſententiæ latæ ſunt, ſimiliter vexant in perſonis aut bonis propriis; ſed etiã qui in perſonis aut bonis ſuorum. Illud enim relatiuum *Suorum*, non ſolùm refert ipſos Iudices, ſed etiam eos quorum occaſione eiuſmodi ſententiæ ſunt latæ, ac cum vtriſque

coniun

coniungitur. Adeò vt neque ipſi, neque ſui, poſſint in perſonis, aut in rebus grauari ſine talis cenſuræ incurſione. Adde ex eadem gloſa in verbo *grauandi*, idipſum verbum intelligendum eſſe de quocumque grauamine: vt v.g. ne quis à ſupradictis, vel ab aliquo ſuorum emat: aut ne quis vendat eis, vel molat frumentum ipſorum, & ſic de ſimilibus.

CAPVT XXV.

De excommunicatione 17. contra vſurpantes Sedis Apoſtolicæ, vel quarumcumque Eccleſiarum iuriſdictiones, vel fructus, aut hos ſequeſtrantes; & de 18. contra eos qui imponunt decimas, & alia onera perſonis Eccleſiaſticis, Eccleſiis, Monaſteriis & eorum fructibus: quæ feruntur his verbis.

17. Quive iuriſdictiones, ſeu fructus, redditus, & prouentus ad nos, & Sedem Apoſtolicam, & quaſcumque Eccleſiaſticas perſonas ratione Eccleſiarum, monaſteriorum, & aliorum beneficiorum Eccleſiaſticorum pertinentes vſurpant, vel etiam quauis occaſione vel cauſa, ſine Romani Pontificis vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium expreſſa licentia, ſequeſtrant.

18. Quive collectas, decimas, tallias, præſtantias & alia onera Clericis, Prælatis, & aliis perſonis Eccleſiaſticis, ac eorum, & Eccleſiarum, monaſteriorum, & aliorum beneficiorum Eccleſiaſticorum bonis, illorúmque fructibus, redditibus, & prouentibus huiuſmodi, abſque ſimili Romani Pôtificis ſpeciali & expreſsâ licentiâ, imponunt, & diuerſis etiam exquiſitis modis exigunt, aut ſic impoſita etiam à ſponte dantibus & concedentibus recipiunt; necnon qui per ſe vel alios directè, vel indirectè prædicta facere, exequi, vel procurare, aut in eiſdem auxilium, conſilium, vel fauorem præſtare non verentur, cuiuſcumque ſint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis, aut ſtatus; etiamſi imperiali, aut regali præfulgeât dignitate, ſeu Principes, Duces, Comites, Barones, & alij potentatus; quicumque etiam regnis, prouinciis, ciuitatibus, & terris quoquo modo præſidentes, & Cõſiliarij & Senatores, aut quauis etiam Pontificali dignitate inſigniti. Innouantes decreta ſuper his per ſacros Canones, tam in Lateranenſi nouiſſimè celebrato, quam aliis Conciliis generalibus edita, etiam cum cenſuris & pœnis in eis contentis.

SVMMARIVM.

371 *Actiones ob quas, & perſonæ in quas feruntur 17. & 18. excommunicatio.*
372 *Excommunicatio decimaſeptima tam ad Eccleſiaſticos quàm ad laicos Iudices extẽditur, quóque ad eam incurrendam quinque requirantur.*
373 *Tradita de eadem materia à Conc. Tridentino: & quorum facultas in illa excuſet ab excommunicatione.*
374 *Ob quam ſequeſtrationem incurratur talis excommunicatio.*
375 *Variæ conſtitutiones iuris circa materiam decimæoctauæ excommunicationis contra imponentes onera perſonis Eccleſiaſticis, &c.*
376 *Excuſatio duplex ab eadem excommunicatione.*
377 *Ea incurritur quantumuis bona Clericorum circa quæ peccatur, non ſint beneficiorum Eccleſiaſticorum, ſed propria illorum.*
378 *Alia excuſatio à tali excommunicatione.*
379 *Eccleſiaſtici eâdem cenſurâ proteguntur, etiã quoad bona ipſorum patrimonialia.*
380 *Tenenda in hac re quoad bona laicorum, quæ deuenerint ad Eccleſiam. Et quatenus Clerici teneantur ad onera publica.*
381 *Factum in hac materia, propter quod non incurritur quidem talis excommunicatio; peccatur tamen mortaliter, & alia excommunicatio incurritur.*
382 *Quando Eccleſiaſticus pro ſolutione onerum ad quæ tenetur conueniri poſſit, aut non poſſit coram Iudice laico.*

MATERIA excommunicationis 17. eſt ſacrilegium quo Eccleſia offenditur in iuriſdictionibus, ſeu fructibus, & redditibus ad Sedem Apoſtolicam, vel ad quaſcumque Eccleſiaſticas perſonas ratione Eccleſiarum, monaſteriorum, & aliorum beneficiorum Eccleſiaſticorum pertinentibus: complectiturque duas actiones: vna eſt, huiuſmodi iuriſdictiones ſeu fructus, redditus, & prouentus, vſurpare ſeu ſibi ſumere contra ius. altera eſt, eaſdem iuriſdictiones ſeu fructus ſequeſtrare, ſeu vſurpandos ſeponere apud aliquem. *Nu.371.*

Notanda circa decimam ſeptimam excommunicationem.

SECTIO PRIOR.

NOtandum eſt primò: excommunicationem 17. tam ad Eccleſiaſticos Iudices, quàm ad laicos, extendi: vt ex eo probatur, quòd in textu non fiat ſpecialis mentio laicorum: ſed generaliter dicatur, *Quive iuriſdictiones, &c.* quo argumẽto Caiet. in *verbo Excommunicatio ca. 27. conditione ſecunda*, ſignificat ſimiliter probari, quòd licet excommunicatio hæc feratur occaſione dominorum, qui ſuâ potentiâ freti vſurpant, aut ſequeſtrant prouẽtus prædictos; eam tamen ab aliis quoque incurri: quandoquidem clauſula eſt generalis, nec ad dominos ipſos reſtricta. Vnde intelligitur, probabile eſſe, Eccleſiaſticum, qui ſibi vſurparet iuriſdictionem vel prouentus alterius Eccleſiaſtici; non minus incurſurum in hanc cenſuram quam laicum idem facientem; nec item minus militem aut plebeium, quàm ducem, aut alium magnatem. Neque excuſabit cuiuſcumque poteſtatis laicæ, etiam Imperatoriæ, diſpoſitio aut conceſſio; cùm laicis nulla ſit de ſpiritualibus concedendi vel diſponendi facultas ex cap. Tua 1. De decimis. *Nu.372.*

Notandum eſt 2. *iuxta Caiet. in eod. cap. 27.* ad hanc excommunicationem incurrendam, quinq; requiri.

Primum, vt illud quod vſurpatur, ſit iuriſdictio, ſeu fructus, redditus, aut prouentus Eccleſiæ. Vnde ab hac cenſura excluduntur vſurpantes, aut ſequeſtrantes prouentus profanos Eccleſiaſticorum, id eſt, *ex Nauarr. cap. 27. num. 69. verſus finem*, pertinentes quidem ad Eccleſiaſticos, non tamen quatenus ſunt Eccleſiaſtici, nec ratione beneficij; vt prouentus patrimoniales.

Secundum eſt, vt tales res vſurpentur, vel ſequeſtrentur, non qualitercumque, ſed tanquam fructus, prouentus, aut redditus Eccleſiæ. Vnde infert Caiet. non ligari hac cenſurâ fures & latrones, *quamuis peccent mortaliter & ad reſtitutionem teneantur*, qui res Eccleſiæ furantur & rapiunt vt quaſdam res; non autem ea ratione, qua ſunt fructus, & prouentus Eccleſiæ. Inferri quoque ex aduerſo poteſt, quod Toletus innuit in expoſitione tertiæ partis excommunic. nonæ, ligari eum qui cùm ſciat tales prouentus eſſe Eccleſiæ,

Digitized by Google

Eccleſiæ, eos ſibi appropriat, id eſt, vſurpat tanquam pertinentes ad ſe, ſibique debitos: vt quia data ſunt Eccleſiæ à progenitoribus ſuis & malè adminiſtrantur diuina; aut quia in bello multas fecit expenſas, nullâ acceptâ compenſatione à Principe; aut alia ſimili de cauſa: quæ (atque adeo quæuis omnino occaſio prætenſa) excluditur expreſsè à Summo Pontifice in præſenti clauſula.

Tertium eſt, vt tales prouentus pertineant ad perſonam Eccleſiaſticam obtinentem beneficium, ex quo proueniunt. Quod Nauarr. loco citato meritò reiicit; quia inde ſequitur, non incurri hanc excommunicationem ab eo qui ſibi vſurparet iuriſdictiones, ſeu fructus Eccleſiæ vacantis: quod eſt à ratione alienum; quia pari omnino ratione iniquum eſt ac ſacrilegum, Eccleſiæ vacantis, ac non-vacantis bona vſurpare; nec minor neceſſitas eſt protegendi Eccleſiam vacantem, quàm non vacantem. Neque obſtant verba textus, *& quaſcunque perſonas Eccleſiaſticas*, quia nomine perſonarum, poſſunt ob paritatem rationis ſignificari quoque perſonæ fictæ; alioqui capientes bona quæ à Religioſis poſſidentur in communi: *& ideo ad nullam perſonam pertinent, vtpote communia conuentus cum Prælato*, non innodarentur hac cenſura: quod nemo dixerit. Adde cum ipſo Nauarr. quòd fructus tempore vacationis obuenientes pertineant ad ſucceſſorem; & durante vacatione ad commendatarium, vel œconomum: non quidem vt eorum dominium acquirat, ſed vt ea conſeruet & vero domino reddat ſuo tempore.

Quartum eſt, vt talis vſurpatio, aut ſequeſtratio fiat ſine Papæ licentia, vel aliorum habentium poteſtatem legitimam dandi illam. Quintum eſt, vt fiat quaſi authoritatiuè, id eſt, vt vſurpans, vel ſequeſtrans id faciat tanquam poteſtatem habens. Sed iſtud reiicitur per illud quod antè habitum eſt ex eod. Caie. quòd hæc excommunicatio comprehendat non tantùm Magnates qui authoritate vti poſſunt, ſed etiam alios: quia verba clauſulæ qua fertur, ſunt generalia.

Nu. 373. Notandum eſt tertiò, de hac materia agi in particulari in Concil. Trident. ſeſſ. 22. *capit. 11. de reformatione, citans in margine antiquis canonibus*; excommunicationémque ferri in omnes, ſiue Clericos, ſiue laicos quacumque dignitate, etiam imperiali, aut regali præfulgeant, qui alicuius Eccleſiæ, beneficiique cuiuſcumque ſiue ſæcularis, ſiue regularis, montium pietatis, aliorumque locorum piorum iuriſdictiones, bona, cenſus, ac iura, etiam feudalia & emphyteutica, fructus, emolumenta, ſeu quaſcumque obuentiones, quæ in miniſtrorum, & pauperum neceſſitates conuerti debent: per ſe vel per alios, vi vel timore incuſſo, ſeu etiam per ſuppoſitas perſonas Clericorum, aut laicorum: ſeu quacumque arte, aut quocumque quæſito colore in proprios vſus conuertere, illóſque vſurpare, etiam ex donatione ſuppoſitæ perſonæ præſumpſerit; ſeu impedire ne ab iis ad quos iure pertinent percipiantur. A qua excommunicatione abſolui non poſſunt, niſi per Summum Pontificem, & facta integra reſtitutione acceptorum: ſique ij fuerint patroni eiuſdem Eccleſiæ, cuius bona vſurpauerunt, priuentur eo ipſo iure patronatus: & Clericus qui tam nefandæ vſurpationis fabricator, aut conſentiens fuerit, eiſdem pœnis ſubiaceat: quibuſcumque ſuis beneficiis priuatus ſit, & ad quæcumque alia beneficia inhabilis efficiatur; & à ſuorum ordinum executione, etiam poſt factam ſatisfactionem integram, & poſt abſolutionem, arbitrio ſui ordinarij ſuſpendatur. Quæ diligenter ſunt attendenda Confeſſario in tanta morum peruerſitate, quantam alicubi cupiditas malorum omnium radix inuexit.

Notandum eſt quartò, circa verba illa *ſine Romani Pontificis, vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium expreſſa licentia*: eos tantùm cenſeri facultatem huiuſmodi legitimam habere, qui facultatem habent alienandi ipſas iuriſdictiones, ſeu fructus, redditus, & prouentus Eccleſiæ; ſiue ſint talium rerum poſſeſſores, ſiue Prælati quorum iuriſdictioni iidem poſſeſſores ſubiiciantur. Vſurpatio enim, quâ aufertur dominium; & ſequeſtratio, quâ ipſum impeditur; rationem quamdam habent alienationis. Itaque ad plenam intelligentiam exceptionis, quam eadem verba continent, explicanda eſſent quæ de eadem facultate tenere oportet. Sed ea coincidunt cum iis quæ tenenda ſunt de obligatione non alienandi bona Eccleſiaſtica. Vnde ad vitandum repetitionis faſtidium, illa hic omittemus, commodius tradenda in ſequen. lib. 30. tract. 3. num. 61. & aliquot ſequentibus.

Notandum eſt poſtremò: ſequeſtrare nihil eſſe aliud quam rem aliquam de qua eſt inter duos controuerſia, alicui certæ perſonæ cauſa ſecuritatis cuſtodiendam, aut etiam poſſidendam committere, donec certò conſtet, ad vtram ex litigantibus pertineat, ex lege Sequeſter ff. de verborum ſignific. & ex lege Intereſſe puto, De acquirenda poſſeſſione. Nu. 374. Atque ſequeſtrationem aliquando eſſe voluntariam, vt cùm fit ex conuentione partium: & aliquando neceſſariam, vt cùm fit præcepto Iudicis: de qua hic agitur, *ſicut & in libro ſecundo Decretalium titulo* 17. ac regulariter eſt illicita, tanquam iure prohibita: quandoquidem ex præced. titulo 16. nihil eſt innouandum lite pendente: itaut Iudex donec de cauſa cognouerit, debeat poſſeſſionem relinquere illi qui tempore litis cœptæ poſſidebat (iuxta caput primum memorati tituli 17. ex quo gloſa ad verbum Sequeſtrari, id colligit) & legem vnicam Cod. de prohibita ſequeſtratione. Tres tamen ſunt caſus in quibus iure etiam Canonico ſequeſtratio à Iudice fieri permittitur. Primus eſt, cùm ſequeſtratio fit puniendæ contumaciæ causâ; ex cap. 2. De dolo & contumacia. Secundus eſt, cùm miſſus in poſſeſſionem dilapidat fructus ex re perceptos. Tunc enim iidem fructus ſequeſtrandi ſunt ex cap. ſecundo. De ſequeſtrat. poſſeſſionum & fructuum. Tertius eſt, cùm quis ad reſtitutionem rei condemnatus appellauerit; & periculum eſt ne ipſe pendente appellatione conſumat fructus ex re perceptos: tunc enim debebunt iidem fructus apud aliquem deponi; ex capite finali eodem titulo.

Notanda circa decimamoctauam excommunicationem.

SECTIO POSTERIOR.

NOtandum eſt primò, circa decimamoctauã excommunicationem, in iure antiquo varias haberi ſuper illius materia Eccleſiaſticas conſtitutiones. Primò enim *per cap. Non minus, De immunitate*

Eccleſiarum, excommunicantur imponentes iſtiuſmodi onera eccleſiaſticis perſonis, ſine licentia Sedis Apoſtolicæ, niſi Epiſcopus, & Clerus tantam vtilitatem, vel neceſſitatem conſpexerint eſſe; vt ad vtramuis releuandam, cum laicorum non ſuppetunt facultates: ſubſidia per Eccleſias exiſtiment conferenda. A qua excommunicatione abſolui non poſſint, niſi poſt factam competentem ſatisfactionem.

Deinde in capit. Aduerſus eodem titul. Innocent. 3. in generali Concilio Lateran. propter quorumdam imprudentiam, ſuſtulit prædictam exceptionem; volens *ad fraudes vitandas*, in caſu quoque neceſſitatis & vtilitatis communis, prius conſulendum eſſe Romanum Pontificem; cuius intereſt communibus vtilitatibus prouidere. Et declarat, imponentes ea onera, memoratæ ſatisfactioni ſubijci; etiam poſtquam fuerint à regimine amoti: ſucceſſores item ipſorum excommunicationi ſubiiciens, niſi ſatisfaciant intra menſem. Poſtea autem Bonifacius 8. in capit. Clericis De immunic. Eccleſiarum in 6. eam excommunicationem reſeruauit Summo Pontifici, & extendit tum ad talia accipientes, tum etiam ad dantes illis auxilium, conſilium vel fauorem; quocumque modo accipiant; etiamſi à donantibus: immo & ad Eccleſiaſticos talia onera ſubeuntes etiam ſponte quouis titulo, modo, vel colore quæſito: ac demum communitates circa talia delinquentes, ſubiicit interdicto reſeruato ipſi Summo Pontifici. Poſtea verò Benedictus 11. in Extrauaganti communit. Quod olim De immunit, Eccleſiarum, declarauit eamdem Bonifacij conſtitutionem; illam reſtringendo quoad ſoluentes, & quoad recipientes à ſponte ſoluentibus; ne pœnæ in illa ſtatutæ habeant in eis locum. Clementis quioti porrò in Clement. vnica de immunit. Eccleſiarum, tam illam conſtitutionem Bonifacij, quàm hanc declarationem Benedicti reuocauit: ac decreuit ſtandum eſſe conſtitutionibus antè memoratis cap. Non minus, & cap. Aduerſus, *quarum explicationem perſequuntur diuus Antoninus 3. parte titulo* 24. *cap.* 26. *Angelus Excommunic. ſeptimo caſu* 5. *Tabien. Excommunicatio.* 5. *caſu* 18. *Sylu. excommunic. nono, caſu* 5. *Nauarr. in Enchir. cap.*27.*num.*115.

Poſtremò per hanc Bullæ clauſulam eadem excommunicatio extenditur denuo ad recipientes à ſponte dantibus, innouantúrque decreta per ſacros Canones in Lateranenſi & aliis generalibus Conciliis edita ſuper hac re; cum cenſuris, & pœnis contentis in illis. De qua innouatione Toletus in expoſitione excommunicationis nonæ ſub finem, monet per eam non innouari decretum Bonifacij octaui, quoad illius partem qua excommunicationi ſubiicit Clericos ſoluentes collectas, tallias, decimas, ſeu aliquorum ſuorum prouentuum portionem: ſed tantùm imponentes, vel accipientes, vel exigentes talia onera: quia inquit, nono Canone non innouantur antiqui: niſi quoad illa quorum in eo facta eſt mentio Nulla autem in hac Bullæ clauſula mentio facta eſt ſoluentium ſiue ſponte ſiue alio modo.

*Nu.*376. Notandum eſt ſecundò, quod bene aduertit à Viualdo *in ſua expoſitione huius Bullæ numero* 117. & approbat Saytus *in tomo primo ſui theſauri libro tertio cap.* 21. *numero* 10. Si cuſtodes alicuius pontis, portus, vel fluminis: pedagium, gabellas, aut alia onera petant ab Eccleſiaſticis tranſeuntibus; vel Eccleſiaſtici ipſi tranſeuntes, ſponte illis dent; non incurrere in hanc cenſuram: niſi talia onera eſſent ipſis quoque Eccleſiaſticis impoſita: quia in textu particula copulatiua, cùm dicitur *imponunt, & etiam ſi etiam exquiſitis modis exigunt:* indicat ad hanc excommunicationem duo illa debere ſimul concurrere: nempe & quòd prædicta onera ſint Eccleſiaſticis impoſita, & quòd ab ipſis exigantur; vel ab ipſis ſponte dantibus recipiantur.

Notandum eſt 3. hîc nomine Clericorum non comprehendi Clericos primæ tonſuræ, aut etiam minorum ordinum, niſi beneficium Eccleſiaſticum habeant, aut Clericalem habitum, & tonſuram deferentes, alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi ſeruiant, vel in ſeminario Clericorum, aut in aliqua ſchola, vel vniuerſitate de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad maiores ordines ſuſcipiendos verſentur. Id quod habetur ex Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 6. de reformatione: vbi illi, his exceptis, priuantur priuilegio fori, quod varium eſt: & inter cætera comprehendit immunitatem ab iis de quibus agimus oneribus, prout habitum eſt in præced. cap. 24. notab. 3.

Notandum eſt 4. in hac clauſula excommunicari, *Nu.*377. non tantùm eos qui collectas, & alia onera impoſuerint, exegerint, aut receperint ex bonis beneficiorum Eccleſiaſticorum: ſed etiam ex aliis bonis propriis Clericorum. Pro quo plures authores Saytus citat *in præcedenti numero nono.* Ipſúmque colligitur ex verbis eiuſdem clauſulæ, *Ac eorum, & Eccleſiarum, monaſteriorum & aliorum beneficiorum bonis:* vbi dictio *eorum* diſtinguitur contra ſequentes: ideóque ea intelligi non poteſt, niſi de patrimonialibus bonis, & aliis, quæ ad Eccleſiam, monaſterium, aut alia beneficia non pertinent. Sicque meritò Syluester *Excommunicatio* 9. *num.*46. (quidquid contradicat Nauarr. *in Enchir. ca.*27. *num.* 128.) cenſet excommunicationem latam in cap. Quanquam. De cenſibus in 6. contineri in Bulla Cœnæ. Ea enim abſolute & generaliter ac ſine reſtrictione fertur in eos qui contra decretum Alexandri 4. in cap. 1. de immunit. Eccleſiarum in 6. collectas, pedagia, & huiuſmodi alia, pro perſonis Eccleſiaſticis aut propriis ipſorum rebus, quas non cauſa negotiandi deferunt, vel deferri faciunt; per ſe vel per alios, ſuo nomine, vel alieno exegerint, vel eaſdem perſonas ad talia ſoluenda compulerint: non obſtante quacumque conſuetudine, quæ cenſenda eſt corruptela. Quæ conſtitutio innouatur in Clementina Præſenti De cenſibus: de eáque agunt præter Sylueſtrum & Nauarr. locis proximè citatis, alij quorum antè notabili primo meminimus *D. quidem Antoninus cap.*25. *Angelus caſu* 23. *& Tabiena caſu* 19. quibus adde Caiet. *in verbo, Excommunicatio, cap.* 39.

De eo autem notandum eſt 5. non facere mentionem recipientium à ſponte dantibus, ideóque ſi à Bulla Cœnæ talis mentio remoueretur, fore vt cenſura non incurreretur à talibus, vtpote qui nullatenus cogunt: ac verbum exigendi ſeu extorquendi, quo Papa vtitur in eod. cap. importet coactionem, vt Caiet. argumentatur. Quanquam vt idem addit, ſatis cogere cenſetur, qui Clericum requirit non rogando. ſed tanquam à debitore petendo vt ſoluat: iubendóque vt arreſtentur res ipſius niſi pareat.

Notandum eſt 6. præter ſpecialem & expreſſam *Nu.*378. Papæ licentiam, ab hac Bullæ cenſura excuſare: tum caſum extremæ neceſſitatis, in qua maturè ad Papam recurri non poteſt, ex Pan. *ad cap. Non minus De immunit. Eccl. n.*19. tũ caſum in quo iniuria fieret proximo,

mo, quam numquam intendere, exiſtimandus eſt S. Pontifex, ne exiſtimetur velle peccare, & cótra fas authoritate ſua abuti. Qui caſus quando contingat, iudicari poterit obſeruatione ſequentium notabilium.

Nu 379. Notandum eſt ſeptimò, nomine propriorum bonorum Clerici, quæ eximuntur à gabellis, & cæteris oneribus realibus, comprehendi non modò bona laica quæ acquiſierit Eccleſiæ, ſed etiam bona ipſius patrimonialia, vt notat Panormit. *ad cap. Ex literis De vita & honeſt. Cleric. n. 4. per memoratum ca. Quanquam & Clem. Præſenti De cenſibus.* Idemq; repetit ad cap. *Sancimus eodem titulo in fine*: & ſequitur Felinus *ad cap. Eccleſia Sanctæ Mariæ, De conſtitut. numero 7.* Et certè nomine propriorum bonorum Clerici, quorum prædicta iura expreſſam mentionem faciunt, comprehendi ipſius patrimonialia, nihil eſt cur negetur; cùm id nullatenus ſit à ratione alienum. Sit autem æquitati naturali maximè cóſonum, vt Summus Pontifex Clericum tanquam diuinis miniſteriis conſecratum, ac Deo militantem, nec ſæcularibus negotiis *(iuxta Apoſtolum in poſteriori ad Tim. 2.)* ſe implicantem, ita eximere à prædictis oneribus; vt ne quidem pro patrimonialibus, ſoluere ea teneatur: præſertim cùm ipſa naturalis ratio dictet ad bonum rerum ſpiritualium conducere plurimùm, vt Eccleſiaſtici, quantum fieri poteſt, liberi ſint a poteſtate laicorum, quos eſſe illis infeſtos ſemper obſeruatum eſt ex cap. Laicos & cap. Laici, 2. q. 7. & ex cap. Clericis, De immunit. Eccl. in 6. Accedit quòd res eo ipſo quòd ſunt diuinis vſibus deputatæ ſeparentur a ſæculari & profano vſu: vt calices cæteraque Eccleſiaſtica inſtrumēta, hoc ipſo quòd ſunt benedicta. Cum igitur Clerici ſunt diuinis vſibus deputati & conſecrati, conſentaneum eſt vt eximantur ab vſibus oneribúſque ſecularibus, vt quoad ſuas perſonas, ſic & quoad ſuas res, tanquam comparatas ad ſuſtentationem, vitæve conſeruationem ipſorum.

Porro tali priuilegio non gaudent Clerici negotiatores per cap. Ex literis De vita & honeſt. Cleric. vbi gloſa verbo *Suis familiaribus*, notat id eſſe ita intelligendum, vt non præiudicet Eccleſiæ facultatibus, quæ etiam Clerico negotiante ex illis *(vt habet ibidem Panorm. nu. 10.)* retinent ſuum priuilegium; ſed ſolum bonis propriis Clerici: idque pro eo tantummodo tempore quo ſe implicat negotiationi: prout contingit, *ex eodem Panor. ad idem c. Ex literis num.* 14. cùm res emit, vt eas non mutatas iterum vendat: non item cùm eas ſuâ curâ, induſtria, aut labore, mutatas vendit: nec cùm res emit ad ſuos vſus, & eas poſtea vendit ob aliquem caſum: nec etiam cùm fructus ſibi ex re ſua prouenientes vendit: nullum enim horũ eſt negotiatio, nec prohibetur Clerico. Adde ex eod. Pan. *in prae. nu. 5.* Clericum non perdere propoſitum priuilegium ſuarum facultatum, eo ipſo quòd negotiatur: nam ex memórato ca. Ex literis debet ter moneri à Superiore, & ſic monitus, non deſiſtere à negotiatione.

Nu. 380. Notandum eſt 8. de bonis laicorum prius obligatis ad gabellas vel collectas ſoluendas; ſi deuenerint ad Clericum vel ad Eccleſiam donatione aut alio contractu dubium eſſe an deueniant cum eadem obligatione. De quo dicendum videtur primò. Clericum, vel Eccleſiam teneri ad ſoluendas collectas præteritas quas laicus omiſit ſoluere: quia in eo caſu locum habet illud; quòd res ad alium trāſeat cum ſuo onere; iuxta ca. Paſtoralis, & cap. Cùm non ſit, de decimis, & cap. Ex literis De pignoribus.

Dicendum eſt ſecundò, quando res laicorum annexam habent expreſsè aliquam gabellam, vel collectam certam, & perpetuam ac inuariabilem, ſi deueniant ad Clericum, vel Eccleſiam, manere ſubiectas eidem oneri: itaut Clericus, vel Eccleſia in cuius venerunt poſſeſſionem, obligetur ad ſolutionem talium gabellarum, aut collectarum. Nam in hoc quoque caſu locum habet illud; quòd res ad alium tranſeat cum ſuo onere. Et confirmatur à ſimili: quia ſi res cenſui, vel ſeruituti ſubiecta tranſeat ad Clericum, trāſit cum tali onere. Similiter ſi emphyteuſis aut feudum, vel res per hypothecam tacitam vel expreſſam obligata, deueniat ad Clericum, tranſit cum ſuo onere: argumento Clement. 1. De cenſibus. Quæ doctrina eſt Panorm. ad cap. Ex literis De vita & honeſtate Clericorum num. 12. & ad cap. Sancitum, De cenſibus num. 8. in fine.

Dicendum tertiò, ſi res laicorum oneratæ ſint gabellis, aut collectis, onere tantùm indeterminato & variabili pro varietate temporum, & neceſſitatum occurrentium: quale eſt impoſitionum, quæ communiter fiunt occurrente aliqua publica neceſſitate: vt quiſque pro quantitate ſuarum facultatum aliquid pendat: probabile eſſe exonerari cùm peruenerint ad Clericum vel Eccleſiam. Ita ſentit Panorm. *in cit. num.* 12. vbi repudiatis aliorum Canoniſtarum ſententiis hanc cum Ioanne de Lignano, Ioanne Andreâ, & Archid. amplectitur. Rationem adferens, quòd tale ius nequeat poſſeſſionibus annexum eſſe; cùm non ſit perpetuum ſed variabile, & quandoque imponatur perſonæ, loco rerum.

Si quis in contrarium opponat cap. Si tributum 11. quæſt. 1. & cap. Tributum 23. quæſt. 8. Reſpondendum eſt in illis agi de tributis quæ olim erant in vſu apud Romanos: ad quæ ſoluenda obligati ſunt Clerici, authoritate Imperatoria, per legem De his, Cod. De Epiſcopis & Clericis; cui cùm pro tuenda pace, & quiete, nollet Eccleſia reſiſtere, voluit vt res tributariæ ad ipſam tranſlatæ, manerent tributo obligatæ, ſicut antea. Vnde nihil contra propoſitam ſententiam inde infertur: quia tale onus erat reale hoc eſt, rebus ipſis ſeu poſſeſſionibus impoſitum: perinde ac ſi ex communi conſenſu ciues ſua prædia per hypothecam generalem, aut ſpecialem obligaſſent pro collectis impoſterum imponendis, vt ad quemcumque deueniant cum eo onere tranſeant. Id quod obiter aduerte non eſſe contra libertatem Eccleſiaſticam: quia vnicuique licet rei ſuæ imponere onus. Cui quòd Eccleſia per eiuſdem rei acquiſitionem ſubiciatur, prouenit ex pacto proprio ipſius, ſeu ex contractu quo illam ipſam rem acquiſiuit: non autem ex impoſitione laicorum.

Notandum eſt nonò, quòd poſt Panorm. *ad cap. Non minus, De immunit. Eccleſiarum* docent *in verbo Immunitas 1. Angelus §. trigeſimoſeptimo, & Sylueſtro quæſtione quinta dicto quarto Tabiena excommunicat. 5. caſu decimooctauo nu.* 4. Clericos non teneri ad collecta vquæ impónútur cauſa publicæ neceſſitatis vel pietatis; niſi illos ea perinde ac laicos concernat; vt quando hoſtes graſſantur, vaſtando territorium ciuitatis, in quo Eccleſia multas habet poſſeſſiones. Id quod ita ab illis, nominatim à Sylueſtro, declaratur. Aut neceſſitas vel pietas imminens eccleſiaſticam vtilitatem concernit remotè, per quandam tantùm conſequentiam; nempe quia communis ciuium commoditas ac proſperitas redundat in Eccleſiæ & Clericorum vtilitatem; aut concernit directè ac principaliter Clericorum perinde ac Laicorum vtilitatem; vt cum aliqui hoſtes graſſantur, vaſtando territorium ciuitatis, in quo Eccleſia multas habet poſſeſſiones, & ſic aliàs cum in particulari directèque conſulitur incommodo aut commodo Eccleſiæ in propriis temporalibus bonis, quorum cura particularis incumbit ei, ſicut Laicis

CAPVT XXVI.

De duabus reliquis excommunicationibus Bullæ Cœnæ Domini, quæ feruntur his verbis.

19. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes & quoſcumque Magiſtratus, & Iudices, Notarios, Scribas, Executores, Subexecutores, quomodolibet ſe interponentes in cauſis capitalibus ſeu criminalibus contra perſonas Eccleſiaſticas, illas proceſſando, banniendo, capiendo, ſeu ſententias contra illas proferendo, vel exequendo ſine ſpeciali, ſpecifica, & expreſſa huius Sanctæ Sedis Apoſtolicæ licentia. Quique eiuſmodi licentiam ad perſonas & caſus non expreſſos extendunt, vel aliàs illà perperam abutuntur, etiamſi talia committentes fuerint Conſiliarij, Senatores, Præſidentes, Cancellarij, Vicecancellarij, aut quouis alio nomine nuncupati.

20. Item excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per ſe ſeu alios, directè vel indirectè ſub quocumque titulo, vel colore, inuadere, deſtruere, occupare ac detinere præſumpſerint in totum vel in partem, Almam vrbem, Regnum Siciliæ, inſulas Sardiniæ, & Corſicæ, terras citra Pharum, Patrimonium Beati Petri in Tuſcia, Ducatum Spoletanum, Comitatum Venayſinum, Sabinenſem, Marchiæ Anconitanæ, Maſſæ Trebariæ, Romandiolæ, Campaniæ, & Maritimas Prouincias, illarumque terras, & loca, ac terras ſpecialis commiſſionis Arnulforum, ciuitatéſque noſtras, Bononiam, Cæſenam, Ariminum, Beneuentum, Peruſinum, Auenionem, ciuitatem Caſtelli, Tudertum, Ferrariam, Comaclum, & alias ciuitates, terras & loca, vel iura ad ipſam Romanam Eccleſiam pertinentia, dictæque Romanæ Eccleſiæ mediate vel immediatè ſubiecta: necnon ſupremam iuriſdictionem in illis, nobis & eidem Romanæ Eccleſiæ competentem, de facto vſurpare, perturbare, retinere, & vexare variis modis præſumunt; necnon adhærentes, fautores, & defenſores eorum, ſeu illis auxilium, conſilium, vel fauorem, quomodolibet præſtantes.

SVMMARIVM.

383 *Crimina ob quæ, & perſonæ in quas fertur decimanona excommunicatio, quòdque ea ſit ſpecies quædam latæ in cap. Si quis ſuadente Diabolo 17. quæſt. 3.*

384 *Quid ſit causa criminalis: quid proceſſare: & quatenus iſtud licere poſſit laico aduerſus Clericum.*

385 *Perſonæ ad quas excommunicatio hæc extenditur, & caſus in quibus ea illam non incurrunt proceſſando, aut alia faciendo contra Clericum.*

386 *Ob quam cauſam, & in quas perſonas feratur vltima excommunicatio.*

387 *Quæ excuſatio ab ea eſſe poſſit.*

388 *Explicatio difficultatis, de inuadentibus terras Papæ, ſine animo eas ſibi vſurpandi ac retinendi.*

Valerij Pars 2.

SEQVITVR 19. excommunicatio, in Iudices *Nu. 383.*
ſæculares, qui interponunt ſe in cauſis criminalibus contra perſonas Eccleſiaſticas. Illius materia eſt ſacrilegium quo libertas Eccleſiaſtica offenditur in cauſis criminalibus: Perſonæ quibus imponitur ſunt omnes & quicumque Magiſtratus, Notarij, Scribæ, Executores, & Subexecutores. Actio principalis propter quã imponitur eſt interponere ſe in cauſis criminalibus contra perſonas Eccleſiaſticas, illas proceſſando, banniendo, capiendo, proferendo ſententiam contra eaſdem, aut illam exequendo ſine ſpeciali, ſpecifica, & expreſſa Apoſtolicæ Sedis licentia.

Notandum eſt primò, hanc excommunicationem ſicut & præcedentem 11. cenſeri poſſe ſpeciem quãdam illius generalis quæ fertur in cap. Si quis ſuadente diab. 17. quæſt. 4. proindeque dicta in eiuſdem explicatione addita ad calcẽ libri primi antecedentis huic quoque loco ſeruire poſſe: reſtrictione facta ad perſonas exercentes iudicium ſæculare in cauſa criminali contra Eccleſiaſticum a ſæculari foro exemptum, non modo iure Canonico, vndecimo, quæſtione prima capite primo & aliquot ſequentib. ac capite ſecundo De foro competenti, ſed etiam iure ciuili, vt in cap. Clerici De iudiciis. Probatur ex eo, quòd Imperator dicat, quòd leges non dedignentur ſacros Canones imitari; & ex eo quòd in Authẽtica Statuimus Cod. De Epiſcopis & Clericis ſtatuatur, vt nullus Eccleſiaſticam perſonam in criminali quæſtione vel ciuili, trahere ad Iudicem ſæcularem præſumat contra conſtitutiones Imperiales, & Canonicas ſanctiones, vbi etiam additur triplex pœna vt iam annotauimus in præced. numero 349.

Dicitur verò quæſtio ſeu cauſa criminalis, *prout in* *Nu. 384.*
ſua expoſitione a Graphiis libro quarto deciſionũ aurearum capite decimooctauo num. centeſimo trigeſimoquarto, tangit aliis citatis: quando agitur ad pœnam pro crimine applicandam fiſco; nempe vt ſatisfiat iuſtitiæ vindicatiuæ, exigenti in Rep. delicta puniri à Magiſtratu. Quando autem agitur ad pœnam applicandam parti: vt ſcilicet ſatisfiat iuſtitiæ commutatiuæ, exigenti vt cuique ſuum reddatur, dicitur quæſtio ſeu cauſa ciuilis.

Notandum eſt ſecundò, ex eodem authore in ſeq. num. 135. proceſſare idem eſſe ac inquirere contra aliquem: in ordine ad prædictam pœnam fiſco applicandam: ideoque illum qui de crimine aliquo Eccleſiaſtici, tantùm accipit informationem, vt veritas facti cognoſcatur, nõ incurrit in hanc cẽſuram, quia id non eſt proceſſare, niſi vlterius procedatur ad pœnam à ſæculari Iudice infligendam. Neque etiam incurrit ille qui ſecreto Eccleſiaſticum proceſſat animo præſentandi proceſſum Summo Pontifici, non autem officialibus regiis: prout idem author ibidẽ notat. Et patet ex eo, quòd hæc excõmunicatio feratur ad protegendum Eccleſiaſticos aduerſus ſæculares Magiſtratus, volentes de eorum criminibus iudicia exercere.

Notandum eſt tertiò, excommunicationem hanc *Nu. 385.*
generalem eſſe quoad perſonas: vtpote quæ extenditur ad omnes ſæcularium iudiciorum Miniſtros, ſiue primarios, vt Magiſtratus & Iudices, etiamſi fuerint Senatores, Præſidentes, Cancellarij, aut Vicecancellarij; ſiue ſecundarios vt Notarios & Scribas. Adde pariter alios qui eiſdem Iudicibus cooperantur in exercendo iudicio, vt ſolent Aduocati, & Procuratores; horum enim par omnino ac illorum eſt ratio. Siue denique executores & ſubexecutores, quales ſunt qui capiunt, ligant, trahunt ad laicorum criminale tribunal perſonas Eccleſiaſticas, aut qui comi-

tantur trahentes ad hos defendendos; qui ligant ad torturam, aut torquent, aut aliud eius generis faciunt.

Notandum eſt quartò, multos eſſe caſus (quos ex Iulio Claro in praxi criminali conſequenter à Graphiis loco cit. perſequitur) in quibus hæc excommunicatio non incurritur proceſſando aut aliud ſupradictorum faciendo. Primus eſt, cùm Clericus criminoſus, eſt realiter degradatus, aut depoſitus eo modo quo ex cap. Cùm non ab homine De iudiciis tradidimus in lib. 1. num. 137. vbi vide.

Secundus caſus eſt, cùm quis tonſura tãtùm Clericali, aut minoribus ordinibus initiatus eſt, niſi beneficium Eccleſiaſticum habeat, & habitum, ac tonſuram Clericalem deferens alicui Eccleſiæ de mandato Epiſcopi inſeruiat, aut in ſeminario Clericorũ, aut in aliqua ſchola, vel vniuerſitate, de licẽtia Epiſcopi quaſi in via ad maiores ordines ſuſcipiendos, verſetur. Talis enim priuilegio fori non gaudet ex Conc. Trid. ſeſſ. 23. cap. 6. De reform. Vnde intelligitur nullum Clericum coniugatum gaudere priuilegio fori, niſi ferens tonſuram & habitũ Clericalem inſeruiat alicui Eccleſiæ de mandato Epiſcopi, ſicque accipi debet cap. vnicum De clericis coniugatis in 6. de quo multa Couar. in lib. practicarum quæſtionum cap. 31. n. 6. & ſequentibus. Habetur quoque ex eodem Concil. in præcedenti ſeſſ. 7. cap. 10. nullo priuilegio, præſertim in criminalibus, gaudere Clericum qui accipit minores ordines infra annum à morte ſui Epiſcopi cum literis dimiſſoriis Capituli, vel alterius qui locum Epiſcopi habet, niſi arctatus ſit occaſione beneficij accepti, vel accipiendi.

Tertius caſus (de quo & ſequentib. videnda ſunt dicta lib. 1. cap. 18.) eſt cùm Clericus ſe facit iaculatorẽ. Quartus, cùm ſe miſcet enormitatibus. Quintus, cùm inuenitur in delicto flagranti. Sextus, cùm Iudex laicus non iure proprio, ſed de mãdato Superioris Eccleſiaſtici interponit ſe in cauſa criminali Clerici, capiendo ipſum *ex cap. Vt fama De ſent. exc. & ex cap. Si Clericos eod. tit. in 6.* Et ratio patet; quia id facit tantùm vt miniſter Eccleſiæ, ſicut faceret cætera, ſi cauſa in totum ei committeretur à Papa vt committi poſſe docet gloſa ad cap. Decernimus, *De iudiciis, verbo Non præſumant*, non item ab Epiſcopo, niſi quòd in cauſa pecuniaria, aut alia merè ciuili Clerici, poſſit laicum delegare cùm deeſt Clericus idoneus; non tamen Iudicem ordinarium conſtituere: quod etiam attigit eadem gloſa.

Septimus eſt, cùm Clericus neque tonſurâ, neque veſtiũ genere quidquã præ ſe fert de Clericatu, nec tertiò monitus ab Epiſcopo emendat ſe. Nam talis perdit priuilegium Clericale *ex cap. Contingit 2. De ſement. excommun.* Qua de re egimus in eodem c. 18. Adde ex cap. Si Iudex De ſenten. excommun. in 6. ſi quis in tali ſtatu captus, ſe Clericum dicat, retineri poſſe à laico donec cõſtiterit de veritate, *quæ examinanda eſt coram Iudice eccleſiaſtico*; eâque comperta, criminoſus ſtatim remittendus eſt ad ſuum eccleſiaſticum Iudicem: ſicut & cùm notorium eſſet, aut publica fama ferretur, aut communi æſtimatione iudicaretur ipſum eſſe Clericũ. Hoc (de quo latè Lud. Molina de iuſt. & iure tract. 3. tomo 4. diſput. 49. à num. 4. ad 12.) Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 24. verſo 14. tangit: ſimulque inſinuat quòd Clericus delictum notorium coram Iudice laico committens, poſſit ab eo capi: ita tamen vt infra tempus debitum ad ſuum Iudicem Eccleſiaſticum remitti debeat.

Aduerte autem, quòd etſi iuxta Innoc. & Panorm. ad cap. 1. De Apoſtatis, Clericus ex ſola dimiſſione habitus, & tonſuræ Clericalis non perdat priuilegiũ fori; cùm ad id requiratur adhuc trina monitio Epiſcopi, iuxta ante memoratum cap. Contingit: tamen quoad Clericum primæ tonſuræ, aut minorũ ordinũ qui poteſt reſilire, videri ſatis conſentaneum rationi (vt & iuri in cap. finali §. Mandamus De vita & honeſtate Clericorum) illud quod in verbo Apoſtaſia num. 11. indicat Syluester, ipſum abſque huiuſmodi monitione perdere tale priuilegium, ſi nullo modo velit viuere clericaliter. Id quod intelligetur nõ modò ſi ter monitus nolit reſipiſcere; ſed adhuc, ſi contrahat, conueniat, & conueniatur, tallias, aliáque eius generis onera ſubeat, & tanquam laicus ad bellũ vadat, numquam de Clericatu excipiens. Item ſi conuentus coram Iudice Eccleſiaſtico, excipiat de foro ſæculari: aut aliter in iudicio confiteatur ſe nolle Clericaliter viuere.

Octauus caſus eſt, quando quis poſt crimen commiſſum effectus eſt Eccleſiaſticus in fraudẽ, vt effugeret forum ſæculare: tunc enim capi poteſt à Iudice ſæculari, non tamen puniri. De qua re legendus eſt Syluest. verbo Iudex 1. num. 6.

Caſus nonus addi poteſt ex Franciſco à Victoria in relectione priore de poteſtate Eccleſię, ſect. 7. propoſ. 8. quando Eccleſiaſtici impunè bacchare̅tur in cædem laicorum, & Pontifices nollent adhibere remedium: tunc enim Principes poſſunt conſulere ſuis ciuibus, non obſtante priuilegio Clericorum: quia reſpublica ciuilis cùm ſit perfecta & ſibi ſufficiens, poteſt propria authoritate ſe defendere, & ſeruare ab iniuria cuiuſcũque, atque adeo ab iniuriis Clericorum. Quibus vulẽribus ſe tueri priuilegio quo gaudent iure tam ciuili, quàm Canonico, obiicietur illud cap. Contingit 2. De ſent. excomm. Priuilegium meretur amittere, qui permiſſa ſibi abutitur poteſtate: ac fruſtra legis auxiliũ inuocat, qui committit in legem. Item quòd ex cap. fin. De immunit. Eccleſiarum; ob hanc eamdem rationem, priuilegio aſyli conceſſo Eccleſiis, & cœmiteriis non gaudeant illi qui ſpe impunitatis delinquunt in eis.

Qvod attinet ad vltimam excommunicationem *Nu. 386.*
Bullæ in occupantes bona, aut terras Eccleſiæ Romanæ, & in illis ſupremam iuriſdictionem vſurpantes, contenti erimus paucis notare: illius materiam eſſe ſacrilegium quo offenditur Eccleſia Romana per vſurpationem terrarum ipſius, ac iuriſdictionum ſupremarum ipſi competentium in iiſdem terris. Item perſonas, in quas ea fertur, eſſe primò, omnes illos qui per ſe, aut per alios; directè aut indirectè ſub quocumque titulo, vel colore: inuadere, deſtruere, occupare, ac detinere præſumpſerint in totum vel in partem vrbem Romanam, & alias ciuitates, terras, & loca, vel iura ad Romanam Eccleſiam pertinentia, eidémque mediatè, vel immediatè ſubiecta. Secundò, omnes illos, qui vſurpare, perturbare, retinere, & vexare variis modis præſumunt ſupremam iuriſdictionem in illis locis Summo Põtifici & Romanæ Eccleſiæ competentem. Tertiò, omnes vtriuſque illius generis perſonarum, fautores, defenſores, ſeu auxilium, conſilium & fauorem quomodolibet illis præſtantes.

Aduerte autem iura Romanæ Eccleſiæ hîc intel- *Nu. 387.*
ligi temporalia: nam iuribus ſpiritalibus ſufficienter prouiſum eſt in præcedentibus. Item ſupremam iuriſdictionem pari ratione intelligi de temporali.

Aduerte etiam quod habet Suarez in 3. partem tomo 5. diſp. 21. num. 105. propoſitas actiones quæcumque ratione fiant contra iuſtitiam, poſſe quidem ſufficere ad hanc excommunicationem incurrendam: ſed tamen ſi bona fide & titulo iuxta doctorum hominum iudiciũ probabili, aliquid eiuſmodi fiat: ſicut tunc excuſatio erit à culpa, ita etiam erit à cenſura. Pro quo facit doctrina Caietani in verbo excõmm. cap. 31. notab. 4.

Aduerte

Aduerte demum per hanc Bullæ clauſulam ſic Summum Pontificem prouidere ſuis iuribus, ne in eis detrimentum patiatur, vt tamen nolit ius Principibus tollere, ſi quod in memoratis terris verè habeant; quia æquitas id non pateretur; ſed velit prohibere ne ſibi vſurpent, quod adhibitâ diligentiâ, ſe non habere cognoſcere poſſunt.

Nu. 388. Difficultas autem eſſe poteſt, An cùm in ciuitatibus Papæ ſunt factiones, & altera factio extra exiſtens inuadit hoſtiliter ciuitatem; duces, & milites talis factionis incurrant in hanc excommunicationem. De qua cum Caiet. & Nauar. Suarez loco citat. tenendum cenſet, quòd incurrant. Et probat: tum quia id eſt ſimpliciter inuadere ciuitatem hoſtiliter. Nec obſtat quòd id non fiat animo ſubtrahendi eam ex dominio aut iuriſdictione Papæ: quia vbi lex ſimpliciter prohibet, reſtrictione vti non licet, niſi ratio cogat. Tum quia huiuſmodi inuaſiones regulariter ac frequenter non fiunt, quin ciuitas ſaltem in parte deſtruatur.

LAVS DEO.

Ss 4 LIBER

LIBER SEXTVS, ET TOTIVS OPERIS DECIMVS.

DE RESTITVTIONE FACIENDA PROXIMO: *quæ ſatisfactionis Sacramentalis comes eſſe debet.*

PRÆFATIO.

DEVS Optimus Maximus, vt ad ſe & ad proximum amandum, ſic & ad iniuriam ſibi illatam, & ad illaram proximo reſarciendam, vna eadémque lege obligatos nos eſſe voluit: vnde pendet conuenientia illa inter ſatisfactionem Sacramentalem & reſtitutionem, cuius Sotus meminit *li.4. De iuſt. & iure, qu.6. ar.1.* quòd vtraque ſit debiti compenſatio, facta alteri ad æqualitatem iuſtitiæ: pendet item, quòd vt tractatio de amore proximi, tractationi de amore Dei; ſic tractatio de reſtitutione, ſuperiùs inſtitutæ tractationi de ſatisfactione, aptè (*vt communiter fit à Theologis ſcholaſticis in 4. diſtinct.* 15) adiungatur: etiamſi ſeiungendi, *vt plerumque fit ab aliis*, ſufficientem cauſam præbeant variæ differentiæ, quibus illæ duæ compenſationes multum inter ſe diſtare cognoſcuntur: quales ſunt primò, quòd ſatisfactio Sacramentalis ſit pars Sacramenti Pœnitentiæ: & reſtitutio ſit tantùm præambulum ad illud, niſi à Sacerdote imponatur in pœnitentiam: vt poteſt perinde ac poſſunt alij virturum actus poſiti in præcepto, iuxta tradita in præced. lib.7. n.28. & ſequen. Secundò, quòd ſatisfactio Sacramentalis fiat Deo, & reſtitutio homini. Tertiò, quòd ſatisfactio fiat in futura quoque vita (ſatiſpaſſio appellatur) & reſtitutio tantùm in pręſenti fieri poſſit. Quibus adhuc alias Sotus addit, apud quem qui volet videre poterit. Itemque legere Ludou. Molinam de iuſt. & iure tract. 2. diſp. 715.

Reſtitutio autem eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ, quo alienum ei cui debetur redditur ſiue in ſeipſo, ſiue in æquiualenti. Ad cuius definitionis intelligentiam (omiſſis, quæ de nomine videri poſſunt apud Molinam in præced. diſput. 714.) notandum eſt, iuſtitiam eſſe virtutem, qua homo perficitur in ordine ad alterum: qui vel eſt perſona publica, cui bonum commune per leges procuranti obtemperari debet; atque ad tale debitum reddendum conſtituitur generalis, ſeu legalis iuſtitia, per quam id facimus quod leges præſcribunt, obedimúſve legibus: aut eſt perſona priuata; cui tum perſona publica, tum alia priuata aliquid debere poteſt. Atque ad tale debitum reddendum conſtituitur duplex iuſtiria ſpecialis: nimirum commutatiua & diſtributiua: quarum illa efficit vt inter priuatas perſonas in redditione debiti ſeruetur æqualitas rei ad rem; tantum ſcilicet reddendo, quantum ablatum eſt. Hæc verò, *quæ verſatur inter publicam perſonam, & priuatam*, facit vt bonum commune legitimè ab eadem publica diſtribuatur; ſeruata ſcilicet proportione inter perſonas, & res diſtribuendas: ita ut de his, illæ perſonæ plus, vel minus accipiant, quæ plus aut minus merentur.

Cùm ergo hoc ita ſit; dum reſtitutio dicitur iuſtitiæ commutatiuæ actus, ſignificatur

ficatur quòd ſit actus ſpecialis virtutis, *putà iuſtitiæ commutatiuæ*, conſtituentis æqualitatem dati & accepti, inter priuatas perſonas: vt nimirum tantumdem reddatur quantum acceptum fuit: in quo diſtinguitur à bonorum vel malorum communium (hoc eſt, officiorum, beneficiorum, dignitatum, magiſtratuum & honorum, tam Eccleſiaſticorum quàm ſæcularium, tributorum, vectigalium, alioꝛúmque onerum) diſpenſatione, ſeu diſtributione: quæ actus eſt iuſtitiæ diſtributiuæ; dum in ea ſeruatur debita bonorum communium proportio ad merita cuiuſque particularis perſonæ. Quod verò additum eſt, *quo alienum redditur ei cui debetur*, ſeparat reſtitutionem ab altero iuſtitiæ commutatiuæ actu, qui eſt nulli inferre iniuriam.

Aduerte autem hîc nomen alieni non tantùm ſignificare acceptum ſiue iuſtè ſiue iniuſtè: aut etiam retentum, *cùm ex iuſtitia alteri debeatur* ſiue idem numero, ſiue idem ſpecie, ſiue item valore, aut demum impeditum, ſeu quod alius iure habuiſſet, niſi quis impediuiſſet: ſed etiam ſignificare diſtractum, omnéque damnum illatum. Aduerte etiam particulam, *ei cui debetur*, ideo poſitam eſſe, quòd res non ſit ſemper reſtituenda illi, à quo ablata eſt, vel accepta, ſed interdum aliis: eo-quòd ipſis debeatur: vt v.g. vero domino, aut aliis, quibus ſi reſtitutio non fiat, peccatur contra iuſtitiam: cuiuſmodi ſunt conductor, commodatarius, colonus, is qui precariò rem habet, & creditor habens pignus debitoris.

Cæterùm quod in præſentiarum nobis incumbit conſiderandum de reſtitutione, eſt illius faciendæ obligatio; quam oportet maximè exploratam eſſe Confeſſario, ad cauendum ſacrilegium, quod committitur perperam abſoluendo ſacramentaliter eum qui tali obligatione tenetur obſtrictus. Illam verò conſiderabimus primò ſecundùm ſe, deinde in ordine ad cauſas ſeu radices ex quibus naſcitur: tertiò in ordine ad circumſtantias ſecundùm quas de ea iudicandum eſt: poſtremò in ordine ad diuerſas ſpecies ipſius: ſícque liber hic quatuor tractatus complectetur, quorum primus paucis expediri poteſt: non item cæteri.

TRACTATVS PRIMVS ET LIBRI CAP. I.

De obligatione ad reſtitutionem conſideratam ſecundùm ſe.

SVMMARIVM.

1 *Neceſſitas reſtitutionis, obligationem illius oſtendens, habetur ex multis ſacræ Scripturæ locis.*
2 *Quomodo neceſſaria ſit reſtitutio.*
3 *Non eſt neceſſaria neceſſitate medij.*
4 *Obligatio ad reſtitutionem eſt ex ſe ſub mortali.*
5 *Quando obligatio reſtituendi ſit ſub mortali, ſi parum acceptum ſit quidem, ſed multis aliis ſimiliter accipientibus, illatum eſt graue damnum.*
6 *Diſtinctio cum qua explicari poteſt eius rei difficultas.*
7 *Quòd ea ſit ſub mortali, cùm quis notabilem quantitatem accepit à multis, quorum nulli magnũ damnum intulit.*
8 *Quomodo fieri poſſit talis reſtitutio, & quod non ſit neceſſarium reſtitui totum, ad ſe liberandum à peccato mortali.*
9 *Obligatio eſt ſub mortali reſtituendi notabilem quantitatem per modica acceptam diuerſo tempore; ſiue cum magno, ſiue cum modico interuallo.*

RESTITVTIONIS neceſſitas ad ſalutem, ſufficienter oſtẽdit ipſius obligationem: cùm dubium non ſit cadere ſub præceptum, quidquid eſt ad ſalutem neceſſarium, iuxta illud Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata. 1 Patet verò talis neceſſitas ex multis Scripturæ ſacræ locis, vt ex capite ſecundo Tobiæ verſ. 21. & ex cap. 29. Prouerb. verſ. 24. & ex capit. 18. Ezechiel. verſ. 7. 12. & 16. ex capite trigeſimotertio eiuſdem verſ. 15. ex cap. 22. Matth. verſ. 21. ex capit. 20. Lucæ verſ. 25. ex cap. 13. ad Romanos verſ. 7. ex cap. 6 prioris ad Corinthios verſ. octauo & nono. Quibúſquidem authoritatibus congruenter 14. quæſtione ſexta capite primo ex D. Auguſtin. in epiſtola ad Macedonium habetur: Si res aliena propter quam peccatum eſt, reddi poſſit, & non redditur, pœnitẽtia non agitur ſed ſimulatur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum niſi reſtituatur ablatũ, ſi reſtitui poteſt. Id quod ita receptum eſt vt pro generali regula morum habeatur, Peccatum non remitti, niſi

reſti

reſtituatur ablatum, de reg. iuris in 6. reg. 4. de quâ re plenius Ludouicus Molina de iuſtitia & iure tract. 2. diſput. 716.

Num. 2. Iam cùm reſtitutio duplex ſit, vna virtualis; quæ eſt efficax voluntatis propoſitum reddendi alienum, ei cui debetur: altera actualis ſeu realis, quâ quis actu reque ipſa alienum reddit ei, cui debetur. Prior ita eſt neceſſaria, vt nemo poſſit veram pœnitentiam agere; nec à peccatis abſolui, quin habeat efficacem voluntatem reſtituendi alienum, quantum in ſua poteſtate ſitum eſt. Nam vera pœnitentia eſſe nequit abſque propoſito implendi illud, ad quod ſub peccato mortali impoſita eſt obligatio vt annotatum eſt libro 5. nu. 77. & 78.

Poſterior autem neceſſaria eſt tantùm neceſſitate præcepti affirmatiui, contenti in negatiuo, Non furaberis: quo dum prohibetur iniuſta vſurpatio rei alienæ, præcipitur tacitè eiuſdem rei reſtitutio.

Num. 3. Non eſſe verò neceſſariam reſtitutionem neceſſitate medij, *quidquid Gabriel in 4. diſt. 15. quæſt. 2. concl. 1. contradixerit*, rectè Petrus à Nauarr. in lib. 1. de reſtit. *cap. 1. dubit. 1.* oſtendit: quia neceſſarium eſſe neceſſitate medij, eſt tale eſſe, vt abſque illo, ſiue ipſum ignores, ſiue non; & ſiue habere queas, ſiue nequeas, non aſſequaris finem cuius gratia neceſſarium cenſetur. Si ergo reſtitutio neceſſaria eſſet ad ſalutem neceſſitate medij: ſicut nemo abſque baptiſmo aut abſque fide ſaluatur, quantumuis laboret in culpabili ignorantia (*& ideo in illo talium carentia excuſetur à peccato*) ſic non ſaluaretur is qui non reſtituit, quantumuis per ignorantiam inuincibilem, aut per impotentiam excuſaretur à peccato; ſicque impotens ad reſtitutionem faciendam, extra ſtatum ſalutis non minus eſſet (*quod abſurdum eſt*) quàm ſit impotens ad baptiſmũ in re vel in voto ſuſcipiendũ, ſicut eſt infans, in vtero ſuæ matris adhuc clauſus. Neque refert quòd reſtitutio in voto, neceſſaria ſit ad pœnitentiã; ſine qua ſalus, à lapſo in peccatu mortale, nequit obtineri. Nam ſi id eſſet medium ad ſalutem neceſſarium, pariter eſſet & impletio cuiuſuis præcepti obligantis ad peccatum mortale: cùm pœnitentia eſſe non poſſit abſque propoſito illud implendi. Poteſt enim de quouis huiuſmodi dici, quòd niſi ſuo tempore obſeruetur, ſalus non contingat: ipſius violatione nimirum excludente à regno cœlorum.

Num. 4. Porro obligationem ad reſtitutionem, dubium non eſt ſemper eſſe ſub peccato mortali, niſi rei paruitas, aut defectus pleni conſenſus exenſet: adeout illam ex pleno voluntatis conſenſu omittendo cùm debet impleri in re, quę prudentis iudicio (*habita ratione perſonarum, locorum, & temporum*) notabilis ſit, peccatum committatur mortale: vtpote quo contra iuſtitiam notabiliter tollitur æqualitas iure naturali inter homines ſeruanda, atque notabiliter proximus læditur contra charitatem, animæ vitam.

Explicatio difficultatis. An cùm ob rei paruitatem, venialiter ſolùm peccatum eſt, obligatio reſtituendi ſit ſub mortali.

Num. 5. Difficultas eſt nihilominus, An cùm ob rei paruitatem venialiter tantùm peccatur auferendo alienum, peccetur interdum mortaliter idipſum non reſtituendo. Ad cuius explicationem tres caſus diſtinguendi ſunt. Primus eſt, quando multi ab vno aliquo, auferunt quidem ſinguli parum, ſed ita vt ille vnus magnum detrimentum inde patiatur: vt quando multi eamdem vineam deuaſtant. Secundus eſt, quando vnus ita accipit à multis, vt à quouis parum quidem habeat, puta vnum aut alterum aſſem; ſed tamen colligat tandem magnam quantitatem, vt vnũ vel alterum nummum aureum. Tertius eſt, quando vnus & idem accipit ab vno diuerſis temporibus, itaut ſingulis quidem vicibus parum accipiat, ſed tandem magnam quantitatem colligat.

Quod ad primum iſtorum caſuum attinet, certum eſt (*vt omnes fatetur notat Petrus à Nauarr. lib. 3. de reſtit. cap. 1. part. 1. dubit. 5.*) quòd ſi multi illi, vno ſciente de alio, inter ſe conſentiant; & coniunctim *ſiue ſimul ſiue ſucceſſiuè*, diſſipant: itavt vnus ſine alio id non feciſſet; vnuſquiſque eorum ſicut mortaliter peccat tanquam cauſa totius talis damni notabilis, ſic ſub peccato mortali ad eiuſdem damni reſtitutionem tenetur in defectum aliorum: acſi illud ſolus ipſe intuliſſet: iuxta poſt dicenda de cooperantibus ad iniuſtam acceptionem.

Certum eſt item, quòd ſi multi illi non conſentiant inter ſe: nec vnus cognoſcat detrimẽtum quod in eo ab aliis infertur; ſinguli, cum parum noceant per ſe, nec conſcij ſint nocumenti dati ab aliis: ſicut venialiter tantùm peccant accipiendo: ita ſolùm ſub veniali peccato tenentur reſtituere illud quod acceperunt: quòd enim illatum ſit notabile damnum, accidit omnino præter cuiuſque intentionem, vt ſupponimus. Nec obſtat eos qui hoc modo damnum intulerũt, ſolere ad reſtitutionem compelli, ſub pœna excommunicationis, adeoque ſub mortali, iuxta cap. Nemo Epiſcoporum 11. qu. 3. Poteſt enim quis, ex iuſta cauſa, mandato Superioris ſub mortali compelli, ad quod aliàs, aut nullo modo, aut tantùm ſub veniali tenetur; vt intereſſe ſupplicationi, aut ſoluere mulctam ſibi iuſta ex cauſa impoſitã. Cum ergo in propoſito caſu ſit iuſta cauſa præcipiendi ſub excommunicatione vt ſinguli ſuam partem reſtituant, nimirum vt graue damnum acceptũ reſarciatur; poteſt eâ ratione reſtitutio præcipi; quãtumcunque iure naturæ, ſine præcepto Superioris, ſinguli ad id non teneantur ſub mortali. De hoc Leſſius de Iuſt. & iure lib. 2. cap. 12. num. 54.

In controuerſia autem verſatur, An tales ſi non conſentiant quidem; intelligant tamen detrimentum magnum inferri, teneantur ſinguli ſub peccato mortali reſarcire paruum illud damnum quod intulerũt. Qua de re Nauarr. in Enchir. cap. 17. num. 130. ſentit non teneri ſub peccato mortali quæ videtur quoque eſſe ſententia Soti in 4. diſtinct. 22. quæſt. 1. art. 2. caſû 3 & à nõnullis pro certa haberi, & ſine vlla dubitatione defendi meminit Petrus à Nauar. *in cit. dubit. quinta num.* 48. qui tamen tenet contrarium cum Medina in Cod. de reb. reſtit. quæſt. 10. ſub finem, & Couarr. in lib. 1. variar. reſolut. cap. 2. num. 12. ac Ioſepho Angles in 2. par. Florum Theologic. diffic. 7. de reſtit. nonnulliſque aliis.

Cæterùm diſtinguendum eſſe cenſerem inter caſum in quo parua quantitas rei ablatæ talis eſt, vt ea reſtituta adhuc nihilominus extaret damnum notabile, & caſum in quo illa reſtitutã, notabile damnum amplius non extaret. Atque dicendum in priore caſu priorem ſententiam, & in poſteriore poſteriorem locum habere. In priore caſu enim ad talem reſtitutionem non tenetur quis ratione iniuſtæ acceptionis, per quam (ex hypotheſi) peccauit ſolùm venialiter; leuem ſcilicet iniuriam inferendo, quæ non inducit de ſe grauem obligationem. Neque ratione iniuſtæ retentionis, quia non infert damnum notabile retinẽdo, nec impedit quominus illatum reparetur: quandoquidem, *vt ſupponimus*, tali reſtitutione facta, ipſum adhuc tale (notabile inquam) maneret. Nec demum tenetur ratione rei: cùm, *ex hypotheſi*, ea ſit parua: & ideo inſufficiens ad peccatum mortale habita ratione perſonæ damnum paſſæ. Num. 6.

In

Digitized by Google

In poſteriore autem caſu, licet eo modo damnum inferens non fuerit cauſa cur alij inferrent, nec mortaliter peccauerit inferendo: ſciens tamen notabile nocumentum illatum eſſe qood poſſet, partem ſuam modicam reſtituendo, vitare ac tollere: nō reſtituendo peccat mortaliter: tanquam in notabile damnum proximi ea ratione non minòs conſentiens, quàm ſi acciperet ſciendo ſuâ illâ acceptione cum aliorum acceptionibus coniunctâ, notabile damnum inferri proximo: quod non inferretur, ſi ipſe ab accipiendo abſtineret. Quicumque enim ex actu ſuo, etiam leui, ſcit proximum paſſurum eſſe notabile damnum, neque ab eo abſtinet, cenſetur verè cauſa eiuſdem notabilis damni. Quam diſtinctionem admittere tandem cogitur Petrus à Nauarra in lib. 3. de reſtit. cap. 1. part. 1. dubit. 8.

Num. 7. Quod attinet ad ſecundum caſum: ſententia eſt Nauarr. in Enchir. cap. 17. num. 140. & Soti lib. 5. de iuſtit. & iure quæſt. 3. art. 3. ſub finem: immo & plurium aliorum quos antea commemoratos ſequitur Petrus à Nauarr. in præcedenti dubit. 7. Eum qui à pluribus modicum accipiendo, notabilem quantitatem furatur, teneri ſub peccato mortali eam reſtituere. Ratio eſt, quòd alioqui talis, in re notabili ſine peccato mortali tranſgrederetur præceptum Non furtum facies, quòd datum eſt de non accipiendo alienum, nec retinendo quod iure tuum non ſit. Id autem abſurdum eſt. Deinde quòd alioqui tabernarius ac negotiator quilibet poſſet ſtatum augere, ac diteſcere ſine peccato mortali, ſingulos fraudando fraude modica ſuarum menſurarum, vel alia ſimili arte; quod etiam abſurdum eſt, vt patet per illud Prouerb. 11. Statera doloſa abominatio eſt apud Deum; & per illud Deuter. 25. Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus, &c. Abominatur enim Dominus Deus tuus eum, qui facit hoc. Accedit etiam ratio, quia homines alioqui in generis humani perniciem, mallent talibus furtis aſſueſcere, quàm labore & induſtriâ quærere ad vitam neceſſaria: ſicque artes, & honeſta exercitia ceſſarent: vnde ſane reipub. pernicies & ruina ſequeretur: quod eſſe graue malum ac peccati mortalis materiam, ius ipſum naturale dictat.

Neque obſtat quòd ex tali retentione nullus ſentiat detrimentum notabile: quia id non eſt ſimpliciter neceſſarium ad prædicti præcepti tranſgreſſionem: vt ex eo patet quòd ille qui Regi, vel de communibus bonis ciuitatis ſubripit tres aureos, tranſgrediatur ipſum, peccétque mortaliter, etiamſi nullus inde notabile damnum ſentiat. Qui ergo alienum in notabili valore ſibi vſurpat, reuera violat idipſum præceptum: etiamſi non cōtraueniat motiuo ipſius, ſeu rationi ob quam datum eſt: quæ videtur fuiſſe, ne proximus notabile damnum pateretur. Quocirca nō excuſatur a peccato mortali; vt nec excuſatur ille, qui fornicatur: poſito etiam caſu, quo nullum futuræ prolis inde foret damnum, ad quod vitandum cenſetur datum præceptum de non fornicando. Neque audiendus eſt Medina in fine cit. quæſt. decimæ, cum aliam vult eſſe rationem pauperum & aliam diuitum in re propoſita. Cùm enim extra caſum extremæ neceſſitatis, pauperes perinde ac diuites nihil iuris habeant in re aliena, illi perinde ac hi, ad eiuſdem rei per ipſos ablatæ, reſtitutionem obligantur.

Num. 8. De qua obligatione bene monet idem Petrus à Nauar. *in fine cit. dubitationis ſeptimæ*: quòd ſi domini ſint incerti, pauperibus facienda ſit reſtitutio; ſin certi ſint, vt eadem obligatio deſinat eſſe ſub peccato mortali, debet vnicuique reſtitui ſua pars modica, quouſque reſtituens tantum à ſe abdicarit, quantum requiritur vt quantitas ei remanens non ſit magna, nec ad peccatum mortale ſufficiens. Vbi nota ex diſputatione quam idem author habet in ſequenti dubit. nona, obligationem ſub peccato mortali, quam magna rei ablatæ quantitas inducit, tolli non modo reſtitutione totius, ſed etiam illius quantitatis, quâ demptâ à toto, ipſum ſit minus, quàm vt iudicio prudentis ſufficiat ad peccatum mortale: vt ſi quis à perſona medij, & communis ſtatus abſtuliſſet quatuor argenteos; is reſtitutis duobus, adhuc quidem tenetur ad reſtitutionem aliorum; non tamen ſub peccato mortali. Quod etiam docet Ludou. Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 689. num. 3. Ratio autem eſt, quia nullus ſub mortali tenetur plus, quàm notabile damnum à ſe datum auferre à proximo: atque in eo caſu, ſolutis duobus argenteis manet damnum duorum aliorum; quod *ex ſuppoſitione* non eſt quantitatis ſufficientis ad peccatum mortale. Neque refert quòd duo illi priores ſint pars totius ſummæ notabilis: quia pars ſummæ, non eſt ſub peccato mortali ſoluenda, ſicut tota ipſa ſumma; alioqui ſi quis tres argenteos iam reſtituiſſet; vnum quod reliquum eſt, teneretur ſub peccato mortali reſtituere: quod eſt abſurdum, cùm nullum maius nocumentum cenſeatur proximo illatum, tribus ſolutis vnum retinere; quàm vnum ſolum accipere. Hócque procedit ſiue ablata ſit notabilis ſumma ab vno, ſiue à pluribus, & ſiue ſucceſſiuè ſiue ſimul; ex eodem authore ibidem in ſolutione primi argumenti. Quæ cenſenda ſit ſumma notabilis ad mortale ſufficiens; relinquitur prudentis iudicio: de qua re dicetur cùm de furto in ſequenti libro 25. num. 15. & aliquot ſequentibus.

Num. 9. Quod attinet ad tertium caſum: Nauar. loco cit. ſentit obligationem eſſe ad reſtitutionem ſub peccato mortali, quando quis multa parua accipit ab eodem ſine magno temporis interuallo: vt quando accipit quotidie aliquid. Nam videns huiuſmodi parua creuiſſe in magnam quantitatem, credere debet ſe incurriſſe obligationem reſtituendi ſub peccato mortali, perinde ac ſi totam eamdem quantitatem ſimul accepiſſet: quia nihil intereſt paulatim, an ſimul proximum ſpolies, cùm damnum eſt æquale. Talem autem obligationem non eſſe, quando multa parua capit quis diuerſis temporibus cum notabili interuallo: vt cùm famulus in vno mēſe accipit paruam quantitatem, & poſt vnum aut duos menſes ſimiliter accipit, itaut ſpatio quatuor annorum exempli gratia, conflata ſit notabilis quantitas acceptorum. Sed meliùs ſenſiſſe videtur Medina in Cod. de rebus reſtituendis *quæſt. 10. ſub finem*, cùm ſine tali diſtinctione abſolutè dixit, in propoſito caſu eſſe obligationem ad reſtitutionem. Cui Petrus à Nauar. *in præcedent. dubitatione ſexta*, aſſentiens, in eam ſententiam addit alios in primo caſu commemoratos. Ratio verò ita ſentiendi eſt: quòd obligatio ſub peccato mortali quoad reſtitutionem, æſtimetur ex notabili quantitate rei alienæ, inuito domino vſurpatæ: itaut parum ad eam referat ſucceſſiuè illatum eſſe nocumentum, vel breui aut longo temporis interuallo, dùmodo conſtet illatum eſſe notabile. Quamquam illud interuallum ſeruire poteſt cum aliis coniecturis ad fundandam præſumptionem de domino, quòd non fuerit inuito ipſo facta talis vſurpatio rei ſuæ. Solent enim homines æquiori animo ferre talia parua furta, quæ in notabilem quantitatem excreuerunt, cùm audiunt facta eſſe, alia longo tempore poſt alia. De quibus coniecturis in ſequent. libro 25. numero 23. ex Molina in citat. diſput. 689. tradente rationem, qua Confeſſarius poſſit à reſtitutione ſub mortali per earum concurſum excuſare furta famulorum quæ iterata excreuerunt in materiam notabilem ad mortale ſufficientem.

TRACTATVS SECVNDVS ET LIBRI CAPVT II.

In quo obligatio ad reſtitutionem conſideratur in ordine ad cauſas ſeu radices ex quibus naſcitur,

SVMMARIVM.

10 *Quotuplex ſit cauſa, ſeu radix ex qua oritur obligatio ad reſtitutionem.*
11 *Obligatio ad reſtitutionem quædam eſt ratione rei iuſtè acceptæ: quædam ratione rei iniuſtè acceptæ.*
12 *Quædam ratione iuſtæ acceptionis, quædam ratione iniuſtæ acceptionis, & quædam ratione participationis in iniuſta acceptione.*
13 *Nouem modi participandi in iniuſta acceptione, quibus inducitur obligatio ad reſtitutionem.*

HIc non eſt ſermo de obligatione ad reſtitutionem prout eſt ciuilis, qua contra obligatum agi poteſt in iudicio; ſed prout eſt naturalis, locum habens in foro conſcientiæ, etiamſi contra obligatum agi nequeat in iudicio.

Nu. 10. Sciendum eſt autem, quòd vt attigit D. Thomas 2.2.quæſt.62.art.6.(*expreſſeruntque Caiet. in verbo Reſtitutio cap.1. & Sotus de iuſtit. & iure lib.4.quæſt.7.ar.2. non longè à principio, ac Couarr. ad regulam Peccatum ſub initium ſecundæ partis*) duplex ſit in genere cauſa ſeu radix vnde naſcitur obligatio ad reſtitutionem: nempe res accepta, & acceptio. Cúmque res poſſit tum iuſtè, tum etiam iniuſtè accepta eſſe: itémque acceptio, tum iuſta eſſe, tum etiam iniuſta, per hancq; obnoxius ſit, vt peccato, *ex cap. 1. epiſtola ad Rom. in fine*: ſic & reſtitutioni, non modò is à quo ea exercetur accipiendo iniuſtè; ſed etiam is qui cum ipſo accipiente iniuſtè participat; Sciendum inquam eſt, deo fieri, vt quinque omnino diſtinguantur cauſæ ſeu radices, ex quibus naſcitur obligatio ad reſtitutionem, quarum prima eſt, res iuſtè accepta: ſecunda, res iniuſtè accepta: tertia, iuſta acceptio: quarta, iniuſta acceptio: quinta, participatio cum iniuſtè accipientibus.

Nu. 11. Itaut vna ſit obligatio ad reſtitutionem ratione rei iuſtè acceptæ: vt in commodato, locato, depoſito pignore, in quibus res commodata, locata, depoſita, aut pignorata, iuſtè accepta eſt. Altera verò ſit, ratione rei iniuſtè acceptæ; vt cùm quis rem ipſam habet iuſto quidem modo, ſed ab eo qui illam iniuſtè accepit. Vbi aduerte rem non dici iniuſtè acceptam comparatione eius per quem eſt iniuſtè accepta; ille enim ad reſtitutionem tenetur ratione iniuſtæ acceptionis (quæ eſt quarta radix de qua paulo poſt) ſed dici comparatione eius qui iuſto quidem modo rem ipſam habet, ſed per eum qui accepit illam iniuſtè. Sic cùm quis furatus eſt equum quem alter emit bona fide, ſeu ignorans furtiuum eſſe; is qui furatus eſt ad reſtitutionem tenetur, ratione iniuſtæ acceptionis: is verò qui bona fide emit, tenetur ad eandem, ratione rei iniuſtè acceptæ.

Nu. 12. Tertia autem obligatio ſit ratione iuſtæ acceptionis; vt quando res emitur & venditur à vero domino, vel cùm mutuo accipiuntur pecuniæ aut aliæ res vſu conſumptibiles, vel denique quoties ſit contractus licitus, quo dominium rei propriæ transfertur in alterum. Quarta porro obligatio ſit ratione iniuſtæ acceptionis: vt quando committitur furtum, rapina, vſura, vel alius iniuſtus contractus. Quinta demum ſit ratione participationis in iniuſta acceptione: quæ participatio contingit nouem modis; quos verſibus his indicatos proponit in ſeq. art.7. D. Thomas:

Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Quibus ſignificatur, cum cauſa principali, id eſt, Nu. 13.
cum executore iniuſtæ acceptionis, in eadem cooperati primò iubentem illam, ſiue expreſsè, vt dicendo; Præcipio tibi vt diripias: ſiue tacite, vt ei qui ad tuum imperium mouetur, dicendo aliquid, vnde ipſe poſſit præceptum conijcere. Secundò conſulentem: quo nomine ſignificatur non modo is qui conſilium dat, ſed is etiam qui adhortatur, rogat, inſtruit, vtilitatémque facti ponit ob oculos, vel aliud ſimile agit, vnde alter mouetur ad damnum inferendum. Tertiò conſentientem, *ſuo nimirum ſuffragio & authoritate*: vt cùm quis exequitur quidpiam requirens alterius conſenſum: vt bellum iniuſtum, quod non poſſet abſque conſenſu Principis, aut poteſtatis publicæ ſuſcipi. Si enim talis conſenſus interceſſerit, inducit conſentientis obligationem ad reſtitutionem omnium damnorum inde ſecutorum: & ſic de ſimilibus. Quartò, palpantem ſeu adulantem, id eſt, eum qui laudatione, aut commendatione vel exprobratione, vel irriſione, vel murmuratione, aliòve ſimili modo aliquem ad damnum alteri inferendum inducit. Quintò recipiẽtem, id eſt, eum qui recipiendo prædam, vel illam ſeruando, vel aliquo modo iniuſtè accipienti ſecuritatem præbendo, eſt in cauſa vt damnum inferatur, vel vt illatum non reſarciatur. Sextò præbentem auxilium, id eſt, eum qui cooperatur ad iniuſtam acceptionem, & ſocius criminis dicitur; ſiue ſimul cum altero eam realiter exequatur, ſiue tantùm ſit explorator aut mediator, ſuppeditans inſtrumenta neceſſaria ad executionem. Septimò mutum, id eſt, eum qui reprehendendo ſeu prohibendo verbis, aut conſulendo aut clamando potuit damnum impedire, & tacuit. Octauò non obſtãtem, id eſt, eum qui ſuo fauore & auxilio nocumentum impedire potuit, nec voluit. Nonò non manifeſtantem, id eſt, eum qui potuit, nec voluit damnum impedire, admonẽdo de inuaſore, vt idipſum damnum impendens impediretur, vel iam datum recuperaretur ab eo qui illud paſſus eſt.

Cæterùm poſſunt interdum (vt ſub finem citati cap. primi notat Caiet.) plures ex dictis radicibus ſimul concurrere. Exemplum eſt, cùm quis rem quam furatus eſt, habet apud ſe. Nam ad reſtitutionem tenetur, & ratione iniuſtæ acceptionis, & ratione rei iniuſtè acceptæ; túncque ad iudicandum de obligatione reſtituendi vtraque radix conſideranda eſt, ſecundùm regulas deinceps aſſignandas.

CAPVT III.

De obligatione ad reſtitutionem ratione rei iuſtè acceptæ.

SVMMARIVM.

14 *Rem alienam habens inuito rationabiliter domino, etiamſi iuſtè acceptam, tenetur reſtituere, eamdem etiam numero, ſi poſſit.*
15 *Pro re iuſtè accepta, ſi ea caſu fortuito perierit, nihil eſt reſtituendum.*
16 *Niſi conuentio fuerit in contrarium, aut mora culpabilis interuenerit.*
17 *Culpa alia Theologica, alia iuridica & quid hæc ſit.*
18 *Triplex culpa iuridica; lata, leuis, & leuiſſima.*
19 *Culpa antecedens facit obnoxium reſtitutioni.*
20 *Non modò lata, ſed etiam leuis & leuiſſima facit obnoxium reſtitutioni eum qui rem accepit in ſuam tantùm vtilitatem.*

21 *Eum verò qui accepit ſolùm in vtilitatem dantis, nec leuiſſima nec leuis, ſed tantùm lata & dolus facit reſtitutioni obnoxium.*

22 *Excipitur caſus, in quo pro cuſtodia mercedem acceperet.*

23 *Cùm tam in dantis, quàm in accipientis vtilitatem accepta eſt res: culpa quidẽ tam leuis, quàm lata facit reſtitutioni obnoxium: non autem leuiſſima.*

Num. 14 ALIQVOT regulæ dantur ex qoibus de iſtiuſmodi obligatione iudicare oportet, & tanquã naturalis rationis præſcripta ſeruare, non expectatã Iudicis ſententia in foro externo.

Prima eſt hæc. Ad reſtitutionem obligatur ratione rei iuſtè acceptæ, quicumque illam habet, domino rationabiliter inuito: ſicut contingere cenſetur, cùm impletum eſt tempus reddendi conſtitutum inter dantem & accipientem. Rationem tangit D. Thomas in prius cit. art. 6. quòd habens rem alienam habeat quod ſuum non eſt, vetuſque dominus tantumdem de ſuo minus habeat inuitus: cui proinde reſtitutio ex vi iuſtitiæ commutatiuę facienda eſt, vt æqualitas inter homines conſtituatur.

SECVNDA regula, Dicto modo obligatum non ſufficit rem aliam aut pretium, ſed oportet eamdem numero, ſi illam adhuc habeat, reſtituere: idque tempore conſtituto. Hæc habetur ex §. Item is, lib. 3. inſtitut. tit. 15. vbi ratio eius attingitur, quòd commodatione, locatione, depoſitione, aut pigneratione rei non transferatur dominium illius in alterum; ſed tantùm illius vſus. Nec refert quod res plus valeat tunc, quàm cùm accepta eſt, aut quàm ſi accepta non fuiſſet; quia cùm dominium ſemper apud dominum perſeuerauerit, maior ille valor cedit in bonũ ipſius.

Patitur autem hæc regula exceptionem in duobus caſibus, quos notat Nauar. in Enchir. *cap.* 17. *num.* 24. *&* 25. Prior eſt cùm dominus fuerit contentus rem aliam ſibi reddi: contra cuius voluntatem, ſi quis etiam pretioſiorem reddere velit, nõ ſatisfacit iſtiuſmodi obligationi. Ratio eſt, quam tangit Caiet. 1. 2. *quæſt.* 88. *ad art.* 12. *ſub initium*: quòd etſi talis res de ſe melior ſit, non tamen ei, cui eſt minus grata. Poſterior caſus eſt cùm per reſtitutionem eiuſdem rei peccator occultus manifeſtaretur; aut aliquod aliud magnum incommodum ſequeretur: in tali caſu enim ſatis eſt iuſtum pretium reſtituere.

Nu. 15. TERTIA regula vſurpata tam in iure canonico ca. 1. De commodato, & cap. 2. De depoſito: quàm in ciuili, lege 5. 10. & 18. ff. Commodati: Cùm reſtitutio facienda eſt ratione rei iuſtè acceptæ, ſiue res illa in toto, *vt cùm prorſus amittitur*: ſiue in parte, *vt cùm redditur deterior, ex præced. leg.* 3. ſi pereat caſu aliquo fortuito, vt incendio, naufragio, aut alio ſimili: ille qui eam accepit nihil tenetur pro ea reſtituere: niſi forte ratione pacti, aut moræ, aut culpæ: vt ſi accepit equũ commodato, & ei in itinere auferatur à latronibus, ad nihil tenetur: & vt habetur in ſequen. lege 20. ſi quis argentum commodatum remittat ad dominum per nuntium fidelem, ſeu quem nemo deboerit exiſtimare facturum fraudem, illúdque pereat culpâ aut malitiâ eiuſdem nuntij: is ipſe qui remiſit non amplius tenetur ad reſtitutionem. Id quod Syluеſtèr notat in verbo Commodatum quæſt. decima. Probatur autem propoſita regula, eâdem ratione quâ præcedens. Nempe quòd per commodationem & alios contractus memoratos, rei iuſtè acceptæ dominium non transferatur in alium: ideóque ſi ipſa pereat, non perit accipienti, ſed danti, qui illius dominus eſt. Cæterùm cur facta ſit illa exceptio, *niſi forte ratione pacti, moræ, aut culpæ*, patebit per regulas ex citatis canonibus, & legibus deductas, quas deinceps tradемus.

QVARTA regula: quando conuentum fuit inter dantem & accipientem, vt res pereat in damnum accipientis: hic ad reſtitutionem ſeu ſolutionem pretij eiuſdem rei tenetur ratione pacti, quo ſua voluntate ſe tali oneri ſubiecit. Num. 16

QVINTA regula: quando quis rem aliquam accipit commodato, aut locato, aut in pignus, vel in depoſitum, & vltra tempus præfinitum illam retinet, nolens reddere cùm tenetur & poteſt: quoniam ipſe eſt in mora, ſi tunc res illa pereat, tenetur reſtituere æquiualentem, ſeu pretium illius: vt ſi quis conduxit equum ad vnum menſem & eum retinet ad duos, ſi equus moriatur ſecundo menſe, conductor tenetur pretium illius reddere. Quod intellige cum Syluеſtro in fine præcedentis quæſt. nonæ, dummodo mora ſit cauſa cur res perierit. Nam ſi ea apud dominum perinde periiſſet, recipiens non tenebitur in conſcientia ad reſtitutionem ratione moræ.

Quæ culpa accipientis faciat, vt ſi res iuſtè accepta perierit, is teneatur reſtituere æquiualens.

IN hac re conſiſtit præcipua difficultas de reſtitutione ratione rei iuſtè acceptæ: cui vt ſatisfiat, & ſimul præcedentibus regulis, antequam reliquæ ad propoſitam radicem ſpectantes ſubiiciantur, notanda ſunt quædam quorum ex Bartholo ad legem Quod Nerua ff. Depoſiti & ex Panormit. ad cap. 1. De commodato meminerunt Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 177. & Summularij paſſim, in verbo Culpa.

Primum eſt, hic nomine culpæ non tantùm intel- Nu. 17.
ligi dolum: vt ſi quis deditâ operâ vendat alteri rem ſibi commodatam, aut locatam, aut in depoſitum vel pignus datam: ſed etiam negligentiam admiſſam circa eammet rem.

Secundum eſt: hic non agi de culpa Theologica quæ peccatum eſt, ſeu offenſa Dei ex alicuius præcepti tranſgreſſione: ſed de culpa iuridica, quæ cùm definitur *Externa actio inordinata, damnũ ex mera negligentia inferens*, indicantur quinque conditiones ad illam requiſitæ. Prima, vt ſit actio externa, quoniam per internan non infertur damnum proximo. Secunda, vt ſit actio inordinata, id eſt, in qua notetur deuiatio à recta ratione: neque enim ipſũ culpæ nomẽ tribuitur actionibus iis externis, quibus dãnũ infertur quidem proximo, ſed ſecundùm rectam rationem, vt ipſum iuſtè puniendo. Tertia, vt ſit ex negligentia id eſt, ſit effectus negligentiæ, non item negligentia ipſa. Nã vt ſollicitudo, *cui negligentia opponitur*, eſt in anima; ex D. Thoma 2. 1. quæſt. 54. art. 2. ſic eſt & ipſa negligentia. Culpa autem de qua agimus eſt in opere externo vt prædictum eſt. Quarta, vt ſit ex negligentia mera, id eſt, non procedat ex intentione nocendi, quia ex hac procedens, eſt dolus, non culpa. Quinta, vt diligentiâ & curâ prouidentiâque hominis potuerit præcaueri. Nam ſi nequiuerit, culpa non erit, ſed caſus fortuitus.

Tertium eſt, huiuſmodi culpam eſſe triplicem: Num. 18
vnam latam: quando quis facit, aut omittit id quod vt plurimum homines ſuæ profeſſionis ea in parte non facerent, aut non omitterent; aut quando non intelligit ſeu non præuidet, quod omnes communiter intelligunt, præuidéntque. Alteram leuem: quando quis facit aut omittit, id quod diligẽtes ſuæ profeſſionis non facerent, aut non omitterent, aut non cauit, nec præuidit, quod diligentes communiter cauere, & prouidere ſolent. Tertiam leuiſſimam, quando quis facit, aut omittit id, quod ſoli viri diligentiſſimi

gentiſſimi, & maximè circumſpecti non facerēt aut omitterent. Itaque ſi liber commodatò acceptus relinquatur in platea, & furto auferatur, dicitur lata culpa: ſin relinquatur in cubiculo ſed aperto, & auferatur, dicitur leuis culpa: ſin demum relinquatur in cubiculo clauſo, ſed non ſatis circumſpectè obſerato, dicitur culpa leuiſſima.

Quartum eſt: illum qui tenetur ad reſtitutionem ratione rei iuſtè acceptæ, poſſe tribus modis rem illam accepiſſe; nimirum vel in ſuam tantùm vtilitatem propriam, vel tantùm in vtilitatem dantis, vel in vtilitatem vtriuſque: de quo Nauarr. in ſequenti num. 184.

Quintum eſt: culpam quandam eſſe antecedentem, id eſt, quæ antecedit amiſſionem rei: vt eam qua quis rem alienam transfert in vſum alium, quàm conuētum fuit: vt ſi equum ad proficiſcendum Lutetiam conduxit, & proficiſcatur Louanium: atque in itinere equus amittatur: quandam verò eſſe comitantem, id eſt, quæ comitatur ipſam rei amiſſionem.

Num. 19 QVIBVS ITA poſitis ad regulas antea traditas adduntur quatuor. Sexta igitur regula eſt. Quando culpa præcedit amiſſionem rei iuſtè acceptæ, accipiens tenetur reſarcire damnum: etiamſi id (quod Nauar. expreſſit in eodem cap. 17. num. 179.) contigerit caſu. Hæc ex eo confirmatur, quòd poſſit contra ipſum agi actione furti, per legem quintam ff. Commodati. Nota tamen intelligendam eſſe, quando ſic vtens re alterius, nouit eſſe contra voluntatem ipſius: ſi enim probabiliſſimè crederet ipſum eſſe contentum vt ſic vtatur, non teneretur de damno, ſi talis res ſine eius culpa pereat, aut deterior fiat, prout Nauar. notat in ſequen. num. 183. Et patet ex lege Qui re ſibi commodata ff. De furtis. Dixi, *Probabiliſſimè*, quoniã alioqui re vſus eſt illicitè: niſi animum habuerit cõpenſandi damnum ſi quod ſequeretur.

Num. 20 Septima regula: Qui accipit rem in ſuam tantùm vtilitatem (quod contingere ſolet vt plurimum in commodato) tenetur ad reſtitutionem totius: nõ ſolùm quando res ex dolo aut ex lata culpa, verum etiam quãdo ex leui vel leuiſſima perijt. Ratio eſt, quia rem alienam accipiens propter ſuam tantùm vtilitatem debet illam diligentiſſimè cuſtodire. Non eſt autem audiendus Sotus in lib 4. De iuſt. & iure. *quæſt. 7. art. 2. circa 3. concluſ.* cùm negat commodatarium teneri de culpa leuiſſima, quaſi obligatio ad reſtitutionem requirat peccatum mortale. Item cùm illum cuius culpa res commodata vel depoſita amittitur, negat teneri ad reſtitutionem totius rei amiſſæ: quaſi teneatur tantùm ratione culpæ quæ non eſt ſemper magna ſed aliquando minor, atque etiam minima. Non eſt inquam audiendus, quia illum priorem teneri de culpa leuiſſima, expreſsè habetur ex cap. vnico De commodato. Hunc verò poſteriorem, teneri in ſolidum ſeu ad reſtitutionem totius, habetur ex leg. 5. ff. Commodati §. finali. Quod & probatur quia quo iure ex culpa leui cenſetur quis obligatus ad partis reſtitutionem, cenſendus eſt obligatus ad reſtitutionem totius: cùm non ex parte ſed ex toto damnum intulerit. Fundamentum autem eiuſdem Soti, Naua. conſequenter in nu. 184. euerit: inquiens eam obligationem non eſſe ſpectandam ex peccato iniuſtæ acceptionis, ſed ex vi & natura contractus facti in bonum accipientis. Adde & ex iis, quæ de illo iura definierunt.

Num. 21 OCTAVA regula: Qui accipit rē in vtilitatem ſolùm dantis, *vt plerumque fit in depoſito*, non tenetur ad reſtitutionem, niſi ipſius dolus aut lata culpa interuenerit. Hæc habetur ex leg. 1. §. Is quoque ff. De obligationibus & actionibus. Et confirmatur, quia nemo cum tanto ſuo periculo velit rem alterius ſeruare; & debet imputari alteri ſi rem ſuam non commiſerit depoſitario diligentiſſimo.

Patitur autem hæc regula exceptionem in duobus Num. 22
caſibus: in quibus ex Naua. in præced. n. 181. ad reſtitutionem erit obligatio ob leuem culpam; non tamen ob leuiſſimam, aut caſum fortuitum: niſi mora præceſſerit in reddendo acceptum aut interuenerit pactum, quod ad id obligaret. Alter eſt, cùm quis accepit mercedem, vt cuſtodiret depoſitum; tunc enim tenetur diligentius cuſtodire. Alter verò cum quis ad cuſtodiendum obtulit ſe vltro ob ſolam ſuam propriam vtilitatem. Secus autem ſi ex liberalitate, vel amicitia: quia tunc tantùm tenebitur de lata culpa, prout habet Nauartus ipſe.

Aduerte obiter perſonam conſcientiæ timoratæ *cùm ſoleat ſtudioſè ſibi à peccato cauere*: nõ debere facilè de lata culpa damnari: ſed illud in quo deliquiſſe apparet, tribui inaduertentiæ naturali, aut ignorantiæ inculpabili alicuius ſubtilitatis: quæ rationem peccati excludant, & inducant rationem caſus fortuiti excuſantis a reſtitutione.

NONA regula: Quando aliquis in vtilitatem accipit, tam ſuam, quàm dantis, *vt in locationibus & pignorationibus plerumque contingit*, vterque de culpa Num. 23
lata & leui tenetur: ſed neuter de leuiſſima. Ratio eſt, quia ex contractu cum altero, vtilitas ita quæri poteſt, vt iniuria illius vitari debeat magnã diligentiã. Vide Syluestrum in verbo Locatio quæſt. 17. vbi addit ex Hoſtienſi, eandem eſſe rationem, ſiue res accepta pereat culpâ eius qui accepit, ſiue culpâ eorum, quorum opera ipſe vtitur.

CAPVT IV.

De obligatione ad reſtitutionem ratione rei iniuſtè acceptæ.

SVMMARIVM.

24 *Res iniuſtè accepta reſtituenda eſt eadem numero, ſi extet.*

25 *Idque ſtatim ac cognoſcitur alienã eſſe, nec vendi poteſt, etiam empta bona fide.*

26 *Emens rem alienam intentione reddendi eam domino reſtituens pretium.*

27 *Fructus quoque rei reſtituendi: & illorum diuiſio in naturales, induſtriales, & mixtos.*

28 *Obligatio eius qui rem alienam vendidit bona fide.*

29 *Non ſufficere ei, cedere domino actionem, quam habet in priorem venditorem.*

30 *Ab obligatione reſtituendi excuſant præſcriptio, & vſucapio.*

31 *Quando excuſetur à reſtitutione qui rem alienam vſu conſumptibilem à fure accepit bona fide.*

32 *Qui rem alienam accepit mala fide tenetur nõ modo eam reſtituere, ſed etiam omne damnum ex illius carentia domino ſecutum, reſarcire.*

33 *Quis cenſendus ſit accepiſſe mala fide.*

34 *Idem quoque tenetur ad reſtitutionem fructuum.*

35 *Bona fidei poſſeſſor, ſi apud ipſum res iniuſtè accepta perijt, tenetur tantùm reſtituere illud, in quo ex illa factus eſt locupletior.*

36 *De vendente bona fide rem iniuſtè acceptam.*

37 *De eo qui cibum ex tali re ſumpſit bona fide.*

38 *Poſſeſſor bona fidei habens fructus rei iniuſtè acceptæ, ſiue hæc adhuc extet apud ipſum, ſiue non; & ſiue factus ſit locupletior, ſiue non: tenetur illos reſtituere.*

39 *Si nullos habuit, etiam ſuâ culpâ, non tenetur ad eorum compenſationem.*

QVATVOR ſunt regulæ ex quibus iudicium ferri poteſt de obligatione ad reſtitutionē ratione rei iniuſtè acceptæ.

Obligatio

Obligatio cùm res bona fide accepta eſt iniuſtè.

Num.24 PRima eſt, quam attigerunt Syluester in verbo Reſtitutio 3. quæſt. 7. Caiet. eod. verbo cap. 1. Medina in Cod. De rebus reſtituendis quæſt. 10. concl. 2. Si is qui tenetur ad reſtitutionem ratione rei iniuſte acceptæ, eamdem numero penes ſe adhuc habeat, tenetur ipſammet reſtituere, vbi compererit fuiſſe iniuſtè acceptam, etiamſi habuerit illam bona fide, ignorandóve inuincibiliter, aut probabiliter fuiſſe iniuſte acceptam: vt ſi quis equum quem furatus eſt vendat alteri ementi illum bona fide: vbi ipſe emens reſciuerit furtiuum eſſe, tenetur ratione rei iniuſtè acceptæ, illum reſtituere proprio domino, & pretij iacturam facere, ſi à fure illud recuperare non poſſit. Hæc patet ex lege 2. Cod. De furtis. Et confirmatur: quia verus dominus nihil iuris circa talem rem amittit ex eo, quòd per alterius malitiam ſit in eum ſtatum adducta. Vnde in tali euentu vnicum ſupereſt remedium poſſidenti, vt de euictione agat cum eo à quo emit.

Num.25 Aduertenda ſunt autem quædam pro praxi iſtius regulæ, quæ Petrus à Nauarr. in lib. 3. de reſtit. cap. 4 part. 3. aliis citatis, magna ex parte perſequitur. Primum eſt (*de quo ille dubitat.* 1.) Eum qui bona fide rem alienam habet, teneri illam reſtituere domino cùm primùm nouerit eſſe alienam: alioqui enim verè eſſet fur, teneretúrque ad reſtitutionem, non ſolùm ratione rei iniuſtè acceptæ: ſed etiam ratione iniuſtæ acceptionis: quia iniuſta detentio tantumdem eſt, *quod ad mores attinet*, ac iniuſta acceptio. Neque amplius de illo, tanquam de bonę fidei poſſeſſore iudicandum eſſe, patet per illud *in cap. Si virgo 34. quæſt.* 2. quòd tādiu bonæ fidei poſſeſſor quiſque dicatur, quamdiu ſe poſſidere ignorat alienum. Cùm verò ſciuerit, nec ab aliena poſſeſſione receſſerit, tunc malæ fidei poſſeſſor perhibebitur, tunc iuſtè iniuſtus vocabitur.

Vnde colliges eum qui ſcit rem quam habet alienam eſſe, quamuis bona fide acceperit, non poſſe illā vendere: ſique vendat, ad pretij reſtitutionem teneri tanquam malæ fidei poſſeſſorem. Excipe niſi quis adhibitâ competenti diligētiâ vt ſciret an illa eſſet aliena, nihil inueniat nec ſperet ſe inuenire poſſe, quo vincat dubium; Tunc enim, vt habet Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 721. nu. 4. tutâ conſcientiâ poteſt illam conſumere ſine obligatione ad reſtitutionem; eſto hæſiret an ſua ſit; Ratio eſt quia in dubio, præſertim inuincibili, melior eſt conditio poſſidentis. Verumtamen, vt idem in ſeq nu. 5. docet, ſi quis prius oblatam ſciendi commoditatem neglexerit, eāque elapsâ nihil inuenire poſſit ad vincendum dubium ipſum; tenebitur reſtituere partem valoris rei maiorem vel minorem ſeruata proportione ad maiorem vel minorē probabilitatem vnius partis quàm alterius; præſertim cum non ſit conſentaneum, cuiquam ſuam negligentiam prodeſſe ſicut diligentiam. Vide in ſeq. cap. Quæſtionem tertiam. Similiter colliges ex dictis, eum qui fuerit in mora; quia ſcilicet non vult, cùm poteſt, rem domino reddere, teneri eamdem rem in ſua poteſtate pereuntem reſtituere dato æquiualenti, perinde ac malæ fidei poſſeſſorem. Neque refert, *vt addit* idem à Nauarro, quòd res in publico foro empta ſit: quia contra iuſtitiam, ac ius naturale eſt, cognito vero domino, eam ipſo inuito retinere. A cuius iuris violatione ignorantia non excuſat, cùm ipſum ſit naturali lumine notum. Nec etiam excuſare poteſt ſtatutum in contrarium: cùm tale non niſi iniquum poſſit eſſe.

Num.26 Secundum eſt, *de quo Sylu. & Couar. ille in verbo Reſtitutio 3. quæſt. 7. dicto 4. & hic ad regulam Peccatum in* *initio tertiæ partis num. 5.* Eum qui ſciens rem eſſe alienam emit animo reddendi domino, poſſe pretium quod dedit ab eodem domino exigere, nec aliter rem ipſam reddere. Ratio eſt, quia cum negotium illius geſſerit vtiliter, non eſt conſentaneum vt detrimentum inde ſentiat: dummodo tamen eiuſmodi rem dominus non poſſet aliter recuperare, atque pretio minore quàm valeat redempta ſit. Nam non videretur alioqui vtilitas ipſi domino collata. Quinetiam vt Syluester addit, talis dominus tenetur ſoluere expenſas moderatas quas alter in ea re fecerit gerendo negotium ipſius. Quod Petrus à Nauarr. ſub finem quartæ dubitationis approbans, addit procedere etiamſi res perierit, neque ad dominum peruenerit: cùm alter negotium ipſius geſſerit. Veruntamen cum non geſſerit de ipſius conſenſu, non videtur ratio ſufficiens eſſe ad obligationem ex iuſtitia.

Tertium *de quo idem Petrus à Nauar. in præced. du-* Num.27
bio tertio. eſt; fructus rei alienæ bona fide poſſeſſę, perinde ac rem ipſam, reſtituendos eſſe: quia res domino fructificat. Sed nota inter fructus, alios eſſe naturales: quales ſunt qui ex re naſcuntur ſine vllo labore, induſtriâ, vel expenſis, vt herbæ, glandes & cætera naſcentia in terra quæ non colitur: itémque reditus annui cenſuum, iurium, &c. ac etiam lucrum ex locatione inſtrumentorum aliquorum. Alios verò eſſe omnino induſtriales, quos res ipſa non parit, niſi vt ſubeſt humanæ induſtriæ, tanquam inſtrumento illos acquirendi. Eiuſmodi eſt lucrum, quod comparatur negotiando pecuniâ, tritico, & quibuſcumque aliis rebus tam immobilibus, quam mobilibus, eas emendo aut vendendo: tale enim eſt fructus induſtriæ tātummodo, quâ homo iiſdem rebus vtitur negotiando. Similiter artefactum, quod quis conficit inſtrumento alieno; illud enim non eſt huius fructus, ſed induſtriæ & artis hominis eodem vtentis. Alios denique eſſe fructus mixtos qui naturaliter quidem naſcuntur ex re, ſed adiuncta humana induſtriâ. Tales ſunt fructus agrorum qui coluntur. Itémque pretia locationis domorum, equorum, & aliarum rerum, quæ humanam induſtriam requirunt ad fructificandum, ſeruiendo vitæ neceſſitatibus. Cúmque hæc ita ſint: primi quidem & tertij generis fructus omnino reſtituendi ſunt, ſed deductis laboribus & expenſis: ſecundi autem generis, non ſunt reſtituendi, quia committeretur iniuſtitia, pretium accipiendo pro re, quæ nullius eſt pretij, nempe pro fructibus rei, quæ nullos profert.

Quartum eſt, *de quo idem author dubitatione 5. poſt* Num.28
Sotum lib. 4. De iuſtitia & iure quæſt. 7. art. 2. verſ. Quid autem iuris. Eum qui bona fide rem alienam vendidit non manere obligatum domino eiuſdem rei, niſi quoad illud quo ex ea factus fuerit locupletior: vt ſi cum emiſſet eam decem aureis, vendidit quindecim. (niſi tale incrementum tribui debeat induſtriæ ipſius, iuxta dicenda in ſeq. nu. 36.) Probatur, quia talis non tenetur ad reſtitutionem ratione iniuſtæ acceptionis, cùm rem eiuſmodi retinuerit, vendideritque bona fide; nec etiam ratione rei, cuius nihil apud ipſum eſt: niſi fortè in aliquo ſit ex ea factus locupletior: quod ipſum reddendum eſt domino, tanquam pars quædam ſuæ rei. De qua re conſequenter loco cit. Molina pleniùs.

Aduerte verò obiter, eum quoque cenſendum locupletiorem factum, qui pretium rei alienæ aut eamdem rem impenderit in ſumptus, quos ſtatuerat nihilominus facere, ſiue ex liberalitate ſiue ex obligatione. Nam inde factum eſt vt plus habeat in ſuis rebus quàm aliàs haberet: quod eſt locupletiorem idcirco eſſe.

Quintum eſt, Eum qui bona fide alienum vendidit, teneri emptorem ſuum, reddito etiam pretio, in-

demum ſeruare, vbi ſciuerit alienum eſſe quod vendidit. Probatur quia non tranſtulit rei dominium in emptorem qui propterea grauatur onere reſtituendi. Vnde cùm venditor teneatur emptori ſanam & ſecuram facere rem venditam, vt patet ex toto titulo De euictionib. Digeſtis: talis tenebitur reſcindere contractum, & emptori reſtituere pretium ab eo acceptum: perinde nimirum ac ſi vitrum emiſſes pro gemma, & bona fide alteri rurſus vendidiſſes: poſtea enim ſciens falſitatem (*quia æſtimationem accepiſti pro eo quod nihil valebat*) contractum reſcindere ſeu emptori ipſi pretium reddere teneris.

Quod notans Sotus loco cit. colligit deinde ex dictis, quod ſi ſecundus emptor non compareat, neque ſit metus, quod ab ipſo repeti debeat res; eum qui bona fide illam vendidit, poſtea ſciens alienam fuiſſe, ad nihil teneri: niſi ad illud quo ex ea factus fuerit locupletior. Similiter colligit eum qui bona fide in bello iniuſto, quod iuſtum eſſe putauit, deprædatus eſt aliena, poſtea ſciens non fuiſſe iuſtum, teneri reſtituere illa quibus factus eſt locupletior: non item ædes quas incendit, aut animalia quæ occidit.

Num. 29 Colligit quoque Petrus a Nauar. in fine eit. dubit. quintæ, falſum eſſe, quod Nauar. habet in Enchir. cap. 17. num. 8. venditorem liberari tam in foro conſcientiæ, quàm in contentioſo, ſi in emptorem cedat actionem, quam habet contra primum venditorem. Dictum eſt enim ipſum obligari ad ſecuritatem rei venditæ; immo ad redditionem pretij accepti, ad quam cogetur in tribunalibus, *inquit Petrus a Nauar. ibidem*, exceptis aliquibus caſibus quos habet Syluester in verbo Emptio quæſt. 25.

Num. 30 Sextum eſt, *ex Soto in eod. art. 2. verſ. Exceperim* iure præſcriptionis, & vſucapionis, bonæ fidei poſſeſſorẽ (malæ fidei non item) ita rei & fructuum dominium poſſe acquirere, vt quamuis comperiat illam non fuiſſe ſuam, ad nullam reſtitutionem teneatur. Vbi aduerte ad lites interimendas iura conceſſiſſe; vt qui certo ſpatio temporis rem aliquam habuit ac ſi eſſet ſua, licet verè non eſſet, acquireret dominium illius: quod ſpatium in rebus mobilibus eſt triennium & vulgo appellatur vſucapio: in immobilibus verò decennium ſaltem, & dicitur præſcriptio, de quibus dicendum eſt ex inſtituto: in ſequen. cap. 20.

Num. 31 Septimum eſt, *quod idem Petrus a Nauarr. tractat dubit. ſexta*. Eum qui bona fide a fure accepit rem vſu conſumptibilem, vt pecuniam, vinum, oleũ, aut aliud eiuſmodi non teneri ad illius reſtitutionem, ſi eam acceperit ita mixtam cum alia re eiuſdem furis, vt diſcerni nequiret. Rationem ille tangit ſub finem eiuſdem dubitationis, quòd talis res non ſit amplius aliena, cùm per dictam mixtionem dominium illius tranſlatum ſit iure naturali in ipſum furem: vtpote dominum eius rei cum qua ſic permixta eſt, vt nihil ſuperſit, *perinde ac ſi corrupta eſſet*; vnde alterius eſſe cognoſcatur. Quare non tenetur ad reſtitutionem ratione rei iniuſte acceptæ, ſeu rei alienæ. Nec etiam tenetur ratione iniuſtæ acceptionis, quia accepit eam de voluntate illius qui habebat eius dominium. Si verò talis res haberetur non permixta, itaut ab aliis diſcerni poſſit perinde atque alia non conſumptibilis vſu, reſtituenda eſſet eadem numero. Quod ſi acceptam non permixtam permiſcuiſſet eum ſua, teneretur reſtituere illud quo factus eſt locupletior. Nec enim poteſt ſufficiens adferri ratio excuſandi à reſtitutione in tali caſu. De his plenius Lud. Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 718. & tribus ſequentibus.

Obligatio cùm res iniuſtè accepta eſt mala fide.

Num. 32 SEcunda regula eſt, *quam Sotus adhuc ibid. verſu. De illo autem*. & late perſequitur idem Molina in eodem tract. diſput. 723. Si is qui ad reſtitutionem tenetur ratione rei iniuſtè acceptæ, eam acquiſierit mala fide, non tantùm illam reſtituere tenetur: ſed etiam omne damnum quod ex illius carentia verus dominus interea paſſus eſt. Id quod non vſuuenit ei qui bona fide acquiſierit. Nam etſi teneatur rẽ acceptam reſtituere iuxta regulam præcedentem: non tamen reſarcire damnum ex illius carentia ſecutum. Ratio autem eius diſeriminis hæc eſt, quòd malæ fidei poſſeſſor ad reſtitutionem obligetur non tantùm ratione rei acceptæ, ſicut poſſeſſor bonæ fidei: ſed etiam ratione iniuſtæ acceptionis. Quandoquidem rem alienam habere mala fide, quocumque titulo accepta ſit; ſiue emptionis, ſiue donationis, ſiue alio: perinde eſt ac furtum feciſſe, contrectando iniuſtè rem alienam; vt notat Medina in Cod. De rebus reſtit. ſub initium quæſt. decimæ. Quo fit vt idem malæ fidei poſſeſſor teneatur non tantum reddere id in quo factus eſt locupletior ex re aliena (ſicut poſſeſſor bonæ fidei) ſed etiam compenſare omne detrimentũ quod verus dominus ex carentia ſuæ rei accepit. Itaque ſi quis mala fide accepit pecuniam qua verus dominus ſolitus erat negotiari, tenetur refundere lucrum ea de cauſa eidem domino ceſſans. Similiter ſi emit equum ablatum ab homine ſolito locare equos; non tantùm tenetur eumdem equum ſuo domino reſtituere, ſed etiam omne illud quod is lucratus fuiſſet ex locatione eiuſdem equi ſui: deductis tamen expenſis factis in eo alendo, iuxta paulo poſt dicenda. Eadem ratione ſi verus dominus ob ablatam ſibi pecuniam coactus eſt ſub vſura mutuam accipere, vel maiore pretio quam feciſſet, triticum emere, malæ fidei poſſeſſor tenetur ei talia damna reſarcire, & ſic de ſimilibus.

Cæterùm mala fide cenſetur is rem acquirere, qui ſcit eam eſſe alicui iniuſtè oblatam, aut id neſcit craſſa tantum ignorantia: vt quis cenſetur quando debebat meritò cogitare eſſe alienam *ex Syluest. reſtitutio 3. quæſt. 7. dicto 2.* vt quia publicantur excommunicationes aduerſus talium rerum raptores, vel tempus eſt belli, cum calix vel Miſſale, aut aliud eiuſmodi à milite venditur: vel communiter dicitur rem eam furtiuam eſſe; aut etiam *ex D. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 12.* §. 16. cùm ſuper hoc, quòd aliena eſſe poſſit propter ſuam fatuitatem & temerariam ſimplicitatem nihil cogitans, emit illam. Nam taliter neſciens perinde tenetur ac ſciens, cùm nullam habeat iuſtam excuſationis cauſam. Procedit autem iſtud, ſiue quis rem habeat proximè à fure, ſiue mediatè, & ab eo qui iam eſt tertius vel quartus poſſeſſor, & ſic in infinitum, vt notant Angelus & Sylu. ille Reſtitutio 1. in verb. Emens num. 1. & hic Reſtitutio 4. quæſt. 7. dicto 1. Num. 33

Intelligitur autem ex propoſita regula: cùm malæ fidei poſſeſſor teneatur ad compenſationem damni, multo magis teneri ad reſtitutionem fructuum, quos ex re ſua dominus percepiſſet. Et ita habetur ex cap. Grauis De reſtit. ſpoliat. verumque eſt, ex Couar. ad regulam Peccatum, par. 2. §. 6. num. 4. non tantùm quoad fructus naturales, & quoad mixtos, qui attentà communi induſtriâ percipi potuiſſent: ſed etiam quoad eos mixtos quos verus dominus percepiſſet ſecundùm ſingularem ſuam induſtriam. Num. 34

An autem poſſeſſor ipſe malæ fidei teneatur reſtituere fructus quos ex re aliena acquiſiuerit per ſuam ſingularem induſtriam, quæ exceſſerit non modò id, quod communis, ſed etiam id quod ſingularis domini induſtria efficere potuiſſet, idem author explicat; inquiens teneri reſtituere eos, qui apud ipſum adhuc extant, vel ex quibus factus eſt locupletior: quia ſunt ex re domini. Si verò nec extent nec ex illis factus eſt locupletior, non teneri: quia illud non pertinet ad compenſationem damni, cùm dominus non eſſet

alias

aliàs tale quid habiturus; neque ipſum tunc habeatur ab alio, etiamſi aliquando habitum fuerit. Cui tamen rationi reſponderi poteſt illud quoque ideo pertinere ad damni compenſationem: quia quo tempore tales fructus extiterunt, domino rei fuerunt debiti; & iniuſtè, ſicut & res ipſa, retenti ab alio: qui proinde tenetur eos pariter reſtituere; deductis tamen expenſis factis; tum circa eoſdem fructus in colligendo eos, conſeruando & augendo: tum circa rem; ſi vel neceſſariæ fuerunt; vt cùm ſine illis ea periiſſet, aut deterior facta eſſet: vel certè fuerunt vtiles, ſeu quæ eam reddiderunt fructuoſiorem. Non item ſi ſolum fuerint voluntariæ, ſeu ad voluptatem ſolùm & ornatum ſint factæ; vt in viridariis, picturis & id genus aliis conſumptæ. De qua re videri poteſt ipſe Couar. ad Reg. Peccatum: *par. 2. § 6. num. 3.*

Et addi, ex lege In fundo, ff. De rei vindicatione; etiamſi valor quo res excreuit ſuperet expenſas: non eſſe tamen plus deducendum, quàm expenſum ſit: quia illud incrementum rei cedit domino eiuſdem. Sin talis valor ſit minor quàm expenſum ſit, deduci poteſt ſolummodo quantum incrementum fuit: quia dominus non tenetur compenſare tale damnum cui nullam dedit cauſam. Addi quoque poteſt ex eodem Couar. *lib. 1. variar. reſolut. cap. 3 num. 5.* inter expenſas peti poſſe iuſtum pretium laboris neceſſarij, vel vtilis, quod dandum fuiſſet alteri, qui alioqui adhibendus fuiſſet ad eum ſubeundum pro conſeruatione, aut melioratione rei. De fructibus autem merè induſtrialibus Sotus *loco citato verſ. Intellige autem*, expreſſit lucrum ex furtiua pecunia per induſtriam illius à quo iniuſtè detinetur, non eſſe reſtituendum. Quod pari ratione ſentiendum eſt de aliis eiuſdem generis, iuxta tertium notatum ad præcedent. regulam primam, num. 27.

Obligatio cùm res iniuſtè accepta periit.

Nu. 35. TErtia regula eſt: Eum qui obligatur ad reſtitutionem ratione rei iniuſtè acceptæ, ſi res periit, vel amiſſa ſit, vel non ſit amplius in ipſius poteſtate: ſed vendita, aut ad victum vel veſtitum aut etiam inutiliter conſumpta, aut ludo perdita; aut dono vel in eleemoſynam alteri data, aut aliter alienata: ſiue per culpam ſuam ſiue nulla ſua culpa: ſi quidem bona fide illam habuit; neque per dolum deſiit poſſidere. Eum inquam teneri tantùm reſtituere, id in quo factus eſt locupletior, ſeu quod ipſe ſibi non conſeruaſſet, niſi rem eiuſmodi contrectaſſet. Sin habuerit mala fide, teneri totum rei pretium reddere ac compenſare totum detrimentum quod paſſus eſt eiuſdem rei dominus ex illius carentia. In hac vno ore omnes Doctores (*pluribus commemoratis lib. 3. De reſtit. cap. 4. par. 3. dubit. 1. in fine*) conuenire ait Petrus à Nauarr. Quæ ex eo confirmatur: quòd bonæ fidei poſſeſſor ad reſtitutionem teneatur tantùm ratione rei alienæ quam poſſidet. In caſu autem propoſito non poſſidet eam, niſi quoad illud quo factus eſt ex ea locupletior. Poſſeſſor verò malæ fidei tenetur ratione iniuſtæ acceptionis: quæ perſeuerat etiam re perempta: ſiue ex ea factus ſit ditior, ſiue non; & ſiue ea perierit ſua culpa, ſiue non: manente autem cauſa, manet & effectus ei neceſſariò coniunctus; ſicut ceſſante cauſa ceſſat & effectus.

Nu. 36. Ex qua regula infertur primò, quòd ſi quis bona fide à latrone rem accipiat titulo donationis, eámque vendat, teneatur pretium quod habet reſtituere domino: quoniam quoad illud locupletior factus eſt. Ita habet Caietan. in verbo Reſtitutio cap. 1. Verſic. Aduerte.

Infertur ſecundò, quòd ſi quis bona fide rem à latrone emit, poſteáque ſimili fide eam vendidit, non teneatur pretium reddere vero domino: ſi quidem vendidit eodem pretio, quo emerat, aut certe minori; quia in hac parte, *vt patet*, non fuit factus locupletior: neque pretium ex re furtiua, bona fide receptum eſt furtiuum: vt rectè notat Sylu. Reſtitutio *3. q. 4. 7. dicto 3.* ex lege qui vas ff. de furtis. Quod ſi maiori pretio eam vendidiſſet, tunc ad plus illud reſtituendum teneretur: quia in eo factus eſt locupletior; niſi idipſum plus pertineat ad induſtriam ipſius, non ad rei valorem: ſicut cenſetur cùm quis triticum furtiuum negotiando tranſtulit ad locum in quo carius vendi contigit; aut ex illo ſeminauit agrum ſuum: plus enim quod inde acquirit, eſt fructus induſtriæ ſuæ, non autem tritici, quod non erat natum tale quid proferre. Vbi obiter aduerte, non ſementem, ſed agrum in quo excipitur proferre fruges: quæ proinde non ſementis, ſed agri fructus dicuntur.

Infertur tertiò, quòd ſi quis bona fide inuitatus ad cœnam, de alieno vitulo comedit quidem, ſed tamen fecit conſuetos ſumptus cœnæ propriæ in domo ſua, non teneatur ad reſtitutionem: quia ex tali vſu rei alienæ non eſt factus locupletior. Si verò ob tale conuiuium pepercit ſumptui, quem ob propriam cœnam feciſſet, teneatur ad reſtitutionē eius in quo factus eſt locupletior (habēdo ſcilicet adhuc id quod alioqui conſumpturus erat) non ad amplius: quamuis ipſum minus ſit, quàm illud quod de dicto vitulo comedit. Neque tamen ſi ſit maius, tenebitur idipſum totū reſtituere: vt Petrus à Nauar. *in ſeq. dub. 2.* ex eo probat, quòd alioqui plus reſtitueretur quam eſſet ablatum: ad quod ne quidem is, qui mala fide accepit, tenetur; cùm iuſtitia id non exigat.

Poſſent hoc loco pleraque alia ſimilia exēpla aſſignari, quorum aliqua videri poſſunt apud Sotum *in citato art. 2. verſ. Regula eſt iuris*: qui bene notauit nō eſſe quem iudicandum fieri locupletiorem propterea ſolùm, quòd occaſione doni accepti ſtatum mutauerit, induendo ſe ſplēdidiùs, aut viuendo latius: ſicque bona fide conſumpſerit id quod ex re aliena ſibi dono datū eſt. Satis eſt enim quòd nihil amplius quàm alioqui haberet, ea de cauſa habeat, vnde locupletior factus eſſe dicatur. Exempli gratia. Aliquis inuitatus ad ſplēdidiſſimum conuiuium, in quo bona fide conſumpſit res magni pretij, quas poſtea ſciuit eſſe furtiuas; ſolùm tenetur reſtituere quantum conſumpſiſſet ex ſuis propriis bonis, ſi de talibus nō comediſſet. Similiter ſi quis veſtem pretioſam bona fide emit vili pretio, & poſt eam conſumptam, reſcit eſſe alienam, tenetur ſolùm reſtituere quantum ipſe expendiſſet in alia veſte, niſi illam emiſſet. Poſſeſſor autem malæ fidei teneretur ad reſtituendum totum, quod de alieno conſumpſit, etiamſi non erat alioqui tantum ſumptum facturus.

Obligatio cùm fructus rei iniuſtè acceptæ extāt.

QVarta regula eſt. Poſſeſſorem bonæ fidei habē- Num. 39
tē fructus ex re iniuſtè accepta: ſiue hāc adhuc habeat, ſiue non, teneri illos reſtituere ſiue ſit factus locupletior, ſiue non. Hæc manifeſta eſt ex eo quod Caiet. expreſſit in verbo Reſtitutio cap. 1. paulo ante finem: nullam differentiā eſſe quoad reſtitutionem, inter rem alienam, & fructus rei alienæ: cùm fructus hoc ipſo ſint res alienæ, quòd producti ſint à re aliena; vnde quia illi ad huius dominum pertinent, dum quis eos non reſtituit, planè retinet alienum. Quod aduerte locum habere: quantumuis dominus non eſſet ex tali re tales fructus aliàs habiturus. Id enim

demnem ſeruare, vbi ſciuerit alienum eſſe quod vendidit. Probatur quia non tranſtulit rei dominium in emptorem qui propterea grauatur onere reſtituendi. Vnde cùm venditor teneatur emptori ſanam & ſecuram facere rem venditam, vt patet ex toto titulo De euictionib. Digeſtis: talis tenebitur reſcindere contractum, & emptori reſtituere pretium ab eo acceptum: perinde nimirum ac ſi vitrum emiſſes pro gemma, & bona fide alteri rurſos vendidiſſes: poſtea enim ſciens falſitatem *(quia æſtimationem accepiſti pro eo quod nihil valebat)* contractum reſcindere ſeu emptori ipſi pretium reddere teneris.

Quod notans Sotus loco cit. colligit deinde ex dictis, quòd ſi ſecundus emptor non compareat, neque ſit metus, quòd ab ipſo repeti debeat res; eum qui bona fide illam vendidit, poſtea ſciens alienam fuiſſe, ad nihil teneri: niſi ad illud quo ex ea factus fuerit locupletior. Similiter colligit eum qui bona fide in bello iniuſto, quod iuſtum eſſe putauit, deprædatus eſt aliena, poſtea ſciens non fuiſſe iuſtum, teneri reſtituere illa quibus factus eſt locupletior: non item ædes quas incendit, aut animalia quæ occidit.

Num.29 Colligit quoque Petrus à Nauar. in fine cit. dubit. quintæ, falſum eſſe, quod Nauar. habet in Enchir. cap. 17. num. 8. venditorem liberari tam in foro conſcientiæ, quàm in contentioſo, ſi in emptorem cedat actionem, quam habet contra primum venditorem. Dictum eſt enim ipſum obligari ad ſecuritatem rei venditæ: immo ad redditionem pretij accepti, ad quam cogetur in tribunalibus, *inquit Petrus à Nauar. ibidem*, exceptis aliquibus caſibus quos habet Syluester in verbo Emptio quæſt. 25.

Num.30 Sextum eſt, *ex Soto in eod. art. 2. verſ. Exceperim.* iure præſcriptionis, & vſucapionis, bonæ fidei poſſeſſorē (malæ fidei non item) ita rei & fructuum dominium poſſe acquirere, vt quamuis comperiat illam non fuiſſe ſuam, ad nullam reſtitutionem teneatur. Vbi aduerte ad lites interimendas iura conceſſiſſe; vt qui certo ſpatio temporis rem aliquam habuit ac ſi eſſet ſua, licet verè non eſſet, acquireret dominium illius: quod ſpatium in rebus mobilibus eſt triennium & vulgo appellatur vſucapio: in immobilibus verò decennium ſaltem, & dicitur præſcriptio, de quibus dicendum eſt ex inſtituto: in ſequen. cap. 20.

Num.31 Septimum eſt, *quod idem Petrus à Nauarr. tractat dubit. ſexta.* Eum qui bona fide a fure accepit rem vſu conſumptibilem, vt pecuniam, vinum, oleū, aut aliud eiuſmodi non teneri ad illius reſtitutionem, ſi eam acceperit ita mixtam cum alia re eiuſdem furis, vt diſcerni nequiret. Rationem ille tangit ſub finem eiuſdem dubitationis, quòd talis res non ſit amplius aliena, cùm per dictam mixtionem dominium illius tranſlatum ſit iure naturali in ipſum furem: vtpote dominum eius rei cum qua ſic permixta eſt, vt nihil ſupersit, *perinde ac ſi corrupta eſſet*; vnde alterius eſſe cognoſcatur. Quare non tenetur ad reſtitutionem ratione rei iniuſtè acceptæ, ſeu rei alienæ. Nec etiam tenetur ratione iniuſtæ acceptionis: quia accepit eam de voluntate illius qui habebat eius dominium. Si verò talis res haberetur non permixta, ita ut ab aliis diſcerni poſſit perinde atque alia non conſumptibilis vſu, reſtituenda eſſet eadem numero. Quod ſi acceptam non permixtam permiſcuiſſet cum ſuis, teneretur reſtituere illud quo factus eſt locupletior. Nec enim poteſt ſufficiens adferri ratio excuſandi à reſtitutione in tali caſu. De his pleniùs Lud. Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 718. & tribus ſequentibus.

Obligatio cùm res iniuſtè accepta eſt mala fide.

Num.32 SEcunda regula eſt, *quam Sotus adhuc ibid. verſu, De illo autem.* & late perſequitur idem Molina in eodem tract. diſput. 723. Si is qui ad reſtitutionem tenetur ratione rei iniuſtè acceptæ, eam acquiſierit mala fide, non tantùm illam reſtituere tenetur: ſed etiam omne damnum quod ex illius carentia verus dominus interea paſſus eſt. Id quod non vſuuenit ei qui bona fide acquiſierit. Nam etſi teneatur rē acceptam reſtituere iuxta regulam præcedentem: non tamen reſarcire damnum ex illius carentia ſecutum. Ratio autem eius diſcriminis hæc eſt; quòd malæ fidei poſſeſſor ad reſtitutionem obligetur non tantùm ratione rei acceptæ, ſicut poſſeſſor bonæ fidei: ſed etiam ratione iniuſtæ acceptionis. Quandoquidem rem alienam habere mala fide, quocumque titulo accepta ſit; ſiue emptionis, ſiue donationis, ſiue alio: perinde eſt ac furtum feciſſe, contrectando iniuſtè rem alienam; vt notat Medina in Cod. De rebus reſtit. ſub initium quæſt. decimæ. Quo fit vt idem malæ fidei poſſeſſor teneatur non tantum reddere id in quo factus eſt locupletior ex re aliena (ſicut poſſeſſor bonæ fidei) ſed etiam compenſare omne detrimentū quod verus dominus ex carentia ſuæ rei accepit. Itaque ſi quis mala fide accepit pecuniam qua verus dominus ſolitus erat negotiari, tenetur refundere lucrum ea de cauſa eidem domino ceſſans. Similiter ſi emit equum ablatum ab homine ſolito locare equos; non tantùm tenetur eundem equum ſuo domino reſtituere, ſed etiam omne illud quod is lucratus fuiſſet ex locatione eiuſdem equi ſui: deductis tamen expenſis factis in eo alendo, iuxta paulo poſt dicenda. Eadem ratione ſi verus dominus ob ablatam ſibi pecuniam coactus eſt ſub vſura mutuam accipere, vel maiore pretio quam ſecaſſet, triticum emere, malæ fidei poſſeſſor tenetur ei talia damna reſarcire, & ſic de ſimilibus.

Cæterùm mala fide cenſetur is rem acquirere, qui *Num.33* ſcit eam eſſe alicui iniuſtè oblatam, aut ad neſcit craſſa tantum ignorantia: vt quis cenſetur quando debebat meritò cogitare eſſe alienam *ex Syluest. reſtitutio 3. quæſt. 7. dicto 2.* vt quia publicantur excommunicationes aduerſus talium rerum raptores, vel tempus eſt belli, cum calix vel Miſſale, aut aliud eiuſmodi a milite venditur: vel communiter dicitur rem eam furtiuam eſſe; aut etiam *ex D. Anton. 2. par. tit. 1. cap.* 12. §. 16. cùm ſuper hoc, quòd aliena eſſe poſſit propter ſuam fatuitatem & temerariam ſimplicitatem nihil cogitans, emit illam. Nam taliter neſciens perinde tenetur ac ſciens, cùm nullam habeat iuſtam excuſationis cauſam. Procedit autem iſtud, ſiue quis rem habeat proximè à fure, ſiue mediatè, & ab eo qui iam eſt tertius vel quartus poſſeſſor, & ſic in infinitum, vt notant Angelus & Sylu. ille Reſtitutio 1. in verb. Emens num. 1. & hic Reſtitutio 4. quæſt. 7. dicto 1.

Intelligitur autem ex propoſita regula: cùm malæ *Num.34* fidei poſſeſſor teneatur ad compenſationem damni, multo magis teneri ad reſtitutionem fructuum, quos ex re ſua dominus percepiſſet. Et ita habetur ex cap. Grauis De reſtit. ſpoliat. verumque eſt, ex Couar. ad regulam Peccatum, par. 2. §. 6. num. 4. non tantùm quoad fructus naturales, & quoad mixtos, qui attenta communi induſtria percipi potuiſſent: ſed etiam quoad eos mixtos quos verus dominus percepiſſet ſecundùm ſingularem ſuam induſtriam.

An autem poſſeſſor ipſe malæ fidei teneatur reſtituere fructus quos ex re aliena acquiſiuerit per ſuam ſingularem induſtriam, quæ exceſſerit non modò id, quod communis, ſed etiam id quod ſingularis domini induſtria efficere potuiſſet, idem auctor explicat, inquiens teneri reſtituere eos, qui apud ipſum adhuc extant, vel ex quibus factus eſt locupletior: quia ſunt ex re domini. Si verò nec extent nec ex illis factus eſt locupletior, non teneri: quia illud non pertinet ad compenſationem damni; cùm dominus non eſſet

alias

aliàs tale quid habiturus; neque ipſum tunc habeatur ab alio, etiamſi aliquando habitum fuerit. Cui tamen rationi reſponderi poteſt illud quoque ideo pertinere ad damni compenſationem: quia quo tempore tales fructus extiterunt, domino rei fuerunt debiti, & iniuſtè, ſicut & res ipſa, retenti ab alio: qui proinde tenetur eos pariter reſtituere; deductis tamen expenſis factis; tum circa eoſdem fructus in colligendo eos, conſeruando & augendo: tum circa rem; ſi vel neceſſariæ fuerunt; vt cùm ſine illis ea periiſſet, aut deterior facta eſſet: vel certè fuerunt vtiles, ſeu quæ eam reddiderunt fructuoſiorem. Non item ſi ſolum fuerint voluntariæ, ſeu ad voluptatem ſolùm & ornatum ſint factæ; vt in viridariis, picturis & id genus aliis conſumptæ. De qua re videri poteſt ipſe Couar. ad Reg. Peccatum: *par.* 2. § 6. *num.* 3.

Et addi, ex lege In fundo, ff. De rei vindicatione; etiamſi valor quo res excreuit ſuperet expenſas: non eſſe tamen plus deducendum, quam expenſum ſit: quia illud incrementum rei cedit domino eiuſdem. Sin talis valor ſit minor quam expenſum ſit, deduci poteſt ſolummodo quantum incrementum fuit: quia dominus non tenetur compenſare tale damnum cui nullam dedit cauſam. Addi quoque poteſt ex eodem Couar. *lib.* 1. *variar. reſolut. cap.* 3 *num.* 3. inter expenſas peti poſſe iuſtum pretium laboris neceſſarij, vel vtilis, quod dandum fuiſſet alteri, qui alioqui adhibendus fuiſſet ad eum ſubeundum pro conſeruatione, aut melioratione rei. De fructibus autem merè induſtrialibus Sotus *loco citato verſ. Intellige autem*, expreſſit lucrum ex furtiua pecunia per induſtriam illius à quo iniuſtè detinetur, non eſſe reſtituendum. Quod pari ratione ſentiendum eſt de aliis eiuſdem generis, iuxta tertium notatum ad præcedent. regulam primam, num. 27.

Obligatio cùm res iniuſtè accepta periit.

Nu. 35. TErtia regula eſt: Eum qui obligatur ad reſtitutionem ratione rei iniuſtè acceptæ, ſi res periit, vel amiſſa ſit, vel non ſit amplius in ipſius poteſtate: ſed vendita, aut ad victum vel veſtitum aut etiam inutiliter conſumpta, aut ludo perdita; aut dono vel in eleemoſynam alteri data, aut aliter alienata: ſiue per culpam ſuam ſiue nulla ſua culpa ſi quidem bona fide illam habuit; neque per dolum deſiit poſſidere. Eum inquam teneri tantùm reſtituere, id in quo factus eſt locupletior, ſeu quod ipſe ſibi non conſeruaſſet, niſi rem eiuſmodi contrectaſſet. Sin habuerit mala fide, teneri totum rei pretium reddere ac compenſare totum detrimentum quod paſſus eſt eiuſdem rei dominus ex illius carentia. In hac vno ore omnes Doctores (*pluribus commemoratis lib.* 3. *De reſtit. cap.* 4. *par.* 3. *dubis.* 1. *in fine*) conuenire ait Petrus à Nauarr. Quæ ex eo confirmatur: quòd bonæ fidei poſſeſſor ad reſtitutionem teneatur tantùm ratione rei alienæ quam poſſidet. In caſu autem propoſito non poſſidet eam, niſi quoad illud quo factus eſt ex ea locupletior. Poſſeſſor verò malæ fidei teneatur ratione iniuſtæ acceptionis: quæ perſeuerat etiam re perempta: ſiue ex ea factus ſit ditior, ſiue non, & ſiue ea perierit ſua culpa, ſiue non: manente autem cauſa, manet & effectus ei neceſſariò coniunctus; ſicut ceſſante cauſa ceſſat & effectus.

Nu. 36. Ex qua regula infertur primò, quòd ſi quis bona fide à latrone rem accipiat titulo donationis, eámque vendat, teneatur pretium quod habet reſtituere domino: quoniam quoad illud locupletior factus eſt. Ita habet Caietan. in verbo Reſtitutio cap. 1. Verſic. Aduerte.

Infertur ſecundò, quòd ſi quis bona fide rem a latrone emit, poſtéaque ſimili fide eam vendidit, non teneatur pretium reddere vero domino: ſi quidem vendidit eodem pretio, quo emerat, aut certè minori: quia in hac parte, *vt patet*, non fuit factus locupletior: neque pretium ex re furtiua, bona fide receptum eſt furtiuum: vt rectè notat Sylu. Reſtitutio 4. *q.* 4. *p. dicto* 3. ex lege qui vas ff. de furtis. Quod ſi maiori pretio eam vendidiſſet, tunc ad plus illud reſtituendum teneretur: quia in eo factus eſt locupletior; niſi idipſum plus pertineat ad induſtriam ipſius, non ad rei valorem: ſicut cenſetur cùm quis triticum furtiuum negotiando tranſtulit ad locum in quo carius vendi cognouit; aut ex illo ſeminauit agrum ſuum: plus enim quod inde acquirit, eſt fructus induſtriæ ſuæ, non autem tritici, quod non erat natum tale quid proferre. Vbi obiter aduerte, non ſementem, ſed agrum in quo excipitur proferre fruges: quæ proinde non ſementis, ſed agri fructus dicuntur.

Infertur tertiò, quòd ſi quis bona fide inuitatus ad cœnam, de alieno vitulo comedit quidem, ſed tamen fecit conſuetos ſumptus cœnæ propriæ in domo ſua, non teneatur ad reſtitutionem: quia ex tali vſu rei alienæ non eſt factus locupletior. Si verò ob tale conuiuium pepercit ſumptui, quem ob propriam cœnam feciſſet, teneatur ad reſtitutionē eius in quo factus eſt locupletior (habēdo ſcilicet adhuc id quod alioqui conſumpturus erat) non ad amplius: quamuis ipſum minus ſit, quàm illud quod de dicto vitulo comedit. Neque tamen ſi ſit maius, tenebitur idipſum totū reſtituere: vt Petrus à Nauar. *in ſeq. dub.* 2. ex eo probat, quòd alioqui plus reſtitueretur quam eſſet ablatum: ad quod ne quidem is, qui mala fide accepit, tenetur; cùm iuſtitia id non exigat.

Poſſent hoc loco pleraque alia ſimilia exēpla aſſignari, quorum aliqua videri poſſunt apud Sotum *in citato art.* 2. *verſ. Regula eſt iuris*; qui bene notauit nō eſſe quem iudicandum fieri locupletiorem propterea ſolùm, quòd occaſione doni accepti ſtatum mutauerit, induendo ſe ſplēdidiùs, aut viuendo lautius; ſicque bona fide conſumpſerit id quod ex re aliena ſibi dono datū eſt. Satis eſt enim quòd nihil amplius quàm alioqui haberet, ea de cauſa habeat, vnde locupletior factus eſſe dicatur. Exempli gratia. Aliquis inuitatus ad ſplēdidiſſimum conuiuium, in quo bona fide conſumpſit res magni pretij, quas poſtea ſciuit eſſe furtiuas; ſolùm tenetur reſtituere quantum conſumpſiſſet ex ſuis propriis bonis, ſi de talibus nō comediſſet. Similiter ſi quis veſtem pretioſam bona fide emit vili pretio, & poſt eam conſumptam, reſcit eſſe alienam, tenetur ſolùm reſtituere quantum ipſe expendiſſet in alia veſte, niſi illam emiſſet. Poſſeſſor autem malæ fidei teneretur ad reſtituendum totum, quod de alieno conſumpſit, etiamſi non erat alioqui tantum ſumptum facturus.

Obligatio cùm fructus rei iniuſtè acceptæ extāt.

QVarta regula eſt. Poſſeſſorem bonæ fidei habētē fructus ex re iniuſtè accepta: ſiue hāc adhuc habeat, ſiue non, teneri illos reſtituere ſiue ſit factus locupletior, ſiue non. Hæc manifeſta eſt ex eo quod Caiet. expreſſit in verbo Reſtitutio cap. 1. paulo ante finem: nullam differentiā eſſe quoad reſtitutionem, inter rem alienam, & fructus rei alienæ: cùm fructus hoc ipſo ſint res alienæ, quòd producti ſint à re aliena; vnde quia illi ad huius dominum pertinent, dum quis eos non reſtituit, planè retinet alienum. Quod aduerte locum habere: quantumuis dominus non eſſet ex tali re tales fructus aliàs habiturus. Id enim Num. 39

non impedit quominus pertineant ad eumdem dominum, cuius conditio per accidens in eo eſt melior effecta.

Cæterùm ſi bonæ fidei poſſeſſor nullos fructus ex re habuit, etiam ſuâ culpâ lata, non tenetur ad aliquã compenſationem: quia ſi aliqui prouenirent, etiam ſine ſua induſtria, & poſtquam illos percepiſſet, durante bona fide malè conſumpſiſſet, atqueadeo in mare proieciſſet, non teneretur ad illorum reſtitutionem, vt hinc probatur; quia non datur talis obligatio ratione iniuſtæ acceptionis, cùm formaliter nõ peccauerit contra iuſtitiam, excuſante illum ignorantia: neque ratione rei acceptæ, cùm eam non habeat, neque factus ſit ex ea locupletior. In eóque diſtinguitur poſſeſſor bonæ fidei à malæ fidei poſſeſſore.

CAPVT V.

De quæſtionibus quæ moueri poſſunt circa propoſitam obligationem.

SVMMARIVM.

40 *De quæſtione, An is qui rem furtiuam emit, poſſit eã reddere furi, ad recuperandam pretium a ſe datum: authores & rationes in vtramque partem.*

41 *Negatiua eſt tenenda, cùm poſſeſſor fuerit malæ fidei, aut rem gratioſo titulo acceperit.*

42 *Eſt locus excuſationi ob facilitatem quâ dominus ſeitur eam recuperaturus, vel ob iuris ignorantiam excuſabilem.*

43 *Cùm poſſeſſor fuerit bonæ fidei, non videtur cogendus ad vnam potius quàm alteram partem ſequendam.*

44 *Quid agendum ſit poſſeſſori bonæ fidei, cùm furem aut rei dominum inuenire non poteſt.*

45 *Permittens rem iniuſtè acceptam, ſibi auferri ab eo qui dedit, dummodo non offerat, liber eſt ab obligatione reſtituendi.*

46 *Quando malæ fidei poſſeſſor teneatur reſtituere rem in valore quem habuit maximum, à tempore quo ipſe fuit in mora reſtituendi.*

47 *Quando ad id non teneatur.*

48 *Ad reſtitutionem tenetur qui infert damnum quod alius erat illaturus, niſi ipſe intuliſſet.*

49 *Qui rem accepit dubitans an eſſet aliena, vbi ſciuerit alienam eſſe, tenetur reſtituere tanquam malæ fidei poſſeſſor.*

50 *Sin poſtea ſciuerit fuiſſe dantis, eam retinere poteſt: manente verò dubio, tenetur veritatem diligenter inquirere, quam ſi detegere nequeat, partem reſtituat ſecundum quantitatem dubij.*

51 *Qui non ab initio ſed poſtea cœpit dubitare, an res eſſet aliena, tenetur adhibere diligentiam ad intelligendam veritatem: quâ adhibitâ ſi adhuc manet dubium, non tenetur reſtituere.*

52 *Accipere dono vel emere ab eo qui non eſt ſoluendo, non inducit obligationem ad reſtitutionem, niſi res eſſet hypothecata creditoribus.*

53 *Tamen peccatum eſt, & illud cum obligatione ad reſtitutionem, ſi fuerit cum ſolicitatione ad dandum aut vendendum: aut res quæ donata eſt aut creditò vendita, adhuc habeatur.*

54 *Si accepta ſit & conſumpta bona fide, non eſt obligatio ad illius reſtitutionem.*

QVÆSTIO I.

An quo caſu quis bona fide rem emit, comperiens poſtea eſſe alienã, poſsit eam reſtituere illi à quo emit vt ſuum pretium recuperet, quod ſcit ſe alioqui amiſſurum eſſe.

HÆc magnam habet difficultatem: de eáque ſũt Num.40
oppoſitæ Doctorum ſententiæ: Nam Aleo. 4. part. quæſt. 86. membro 3. Angelus Reſtitutio 1. ver. Emens num 1. Sylu. Reſtitutio, 3. quæſt. 7. dicto 1. D. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 16. Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 8. & 9. Gabriel in 4. diſtinct. 15. qu. 3. art. 3. dub. 5. quos Petrus à Nauarra lib. 3. cap. 4. par. 3. dubit. 4. ſequitur, affirmantem partem tenent. Potiſſimaque ratio ipſorum eſt; quòd emens rem aliquam bona fide, nullo iure teneatur cum graui ſuo incommodo eam reducere in meliorem ſtatum, quàm erat cùm ſibi data eſt. Sed tunc erat in manibus latronis. Quãdo ergo periculum eſt, quòd niſi eam reddat latroni, amittet pretium, non tenebitur cum tanto damno eam domino reſtituere: præſertim cùm nihil peccauerit accipiendo, aut retinendo, atque in pari caſu innocẽtiæ, quiſque ſibi magis teneatur quàm alteri.

Partem negantem verò, quódque domino facienda ſit reſtitutio, tenent Medina in Cod. de rebus reſtit. quæſt. 10. Sotus lib. 4. De iuſt. & iure, quæſt. 7. art. 2. Couar. ad regulam Peccatum 2. par. in initio nu. 3. & alij quos loco cit. Petrus à Nauarr. commemorat: & Ludouicus Molina ſequitur De iuſt. & iure tract. 2. diſput. 722. ac propugnat acriter. Fundamentum ipſorum eſt, quòd ſi dominus rei ſciat eam eſſe apud poſſeſſorem bonæ fidei, poteſt prohibere ne eam latroni tradat, & cogere vt ſibi reſtituat: peccaretque idem poſſeſſor, ſi id non faceret. Cùm ergo ex natura rei, dominus ius iſtud habeat, præſumendúmque ſit, dum ignorat ſtatum rei ſuæ, quòd velit reſtitutionem ſibi fieri non furi: ſanè poſſeſſor faceret contra ius, ſi ei rem ſuam non redderet. Et certè ſi dum res in eo ſtatu eſt, poſſeſſor habeat ius illam reddendi furi ad recuperandum pretium ſuum, non eſſet ratio cur eiuſdem rei dominus (immo & Iudex id facere poſtulatus) poſſit poſſeſſorem ipſum ea ex parte prohibere, ac ſuo illo iure ſpoliare. Adde quòd res in eo ſtatu exiſtens debeatur domino, non autem furi: ideóque poſſeſſor non poſſit illam huic tradere ad recuperandum pretium ſuum: quod fur tenetur ſine tali traditione ei reddere: neque periculũ illius perdendi, imminet aliũde, quàm ex eiuſdem furis malitia; cui vt obſiſtatur non licet ponere rem alienam in peiore ſtatu, quam ſit ille, in quo de facto conſtituta eſt.

Cæterùm de tota hac re videtur dicẽdum primò, Num.41
malæ fidei poſſeſſorem non poſſe rem alienam ei à quo accepit reddere, ad recuperandum ſuum pretium, niſi apertò ſciret eam eſſe nihilominus vero domino reddendam. Nam ratione acceptionis iniuſtæ quâ participat in iniuſta detentione, & contrectatione rei alienæ, tenetur ad reſtitutionem in ſolidum; non minus quàm ſi domino eam primus ſurripuiſſet. Quod ſi dominus ipſe non inueniatur, facta diligenti inquiſitione, quidquid res valet deductis expenſis circa eam factis, dandum eſt, *inquit* D. *Anton. in eis. §. 16. ſub finẽ*, pro anima illius cuius fuit. Etenim talis poſſeſſor, vt ex Hoſtienſi & Monaldo habet Sylueſ. *in verbo Reſtitutio, tertio qu. 7. dict. 5.* tenetur pauperibus de re vel illius pretio, & de fructibus eiuſdẽ rei. Addit autem D. Anton. Prælatum poſſe eidem poſſeſſori, ſi pauper ſit, tale quid relinquere.

Dicendum

Dicendum ſecundò, ſi res titulo gratioſo, id eſt, donatione accepta ſit; cùm qui bona fide accepit non poſſe illi qui dedit reddere, ſi periculum ſit, ne vero domino pereat; ſed teneri eidem domino reddere. Nullam enim iuſtam habet cauſam exponendi tali periculo rem, quam ſcit eſſe alienam: ſicut nec eam ſibi retinendi.

Dicendum tertiò, quòd quando eſſet admodum veroſimile, quòd tradendo rem furi, dominus rei nullũ dãnũ pateretur; quia vel fur ipſe ſua ſpõte reſtitueret, vel facilè & abſque moleſtia & incommodo notabili dominus illã recuperaret, tunc poſſe bonæ fidei poſſeſſorem reddere eam furi: ſi alioqui periclitaretur pretiũ quod pro ea dedit: quia dominus eſſet irrationabiliter inuitus, ſi id nollet fieri: nec eſt qui de hoc dubitet: vt nec quin poſſeſſor ipſe bonæ fidei teneatur reddere domino rem, quam habet, quando poteſt pretium furi datum alia via recuperare, quàm ei reddendo illam, quia contra iuſtitiam eſt te indemnem reddere, damnum inferendo proximo, cùm poſſis alia viâ.

Dicendum quartò, *quod Sotus in cit. art. 2. non longè à principio expreſſit*: ſi ruſticus ſeu quiſpiam alius, qui non tenetur iuris ſubtilitates ſcire, probabili ductus ignorantia reſtituat rem prædoni, vt pretium recuperet, non curando verum dominum: eoquòd neſciat ei potius, quàm alteri faciendam reſtitutionem: ipſum poſtmodum in nihilum teneri ipſi domino rei. Ratio eſt, quia non tenetur ratione rei acceptæ: cùm illam iam non habeat, ſed ſuum pretium, in nullo factus ex illa ditior; nec tenetur ratione iniuſtæ acceptionis: quia bona fide reddendo eam, non peccauit.

Num. 43 Dicendum quintò, non eſſe facile vnam potius quàm alteram duarum ante propoſitarum ſententiarum condemnandam, propter authoritatũ, & rationum penè parium momenta, quibus nituntur: itaut ſuper eis ſcrupulus peccati mortalis Pœnitenti non ſit iniiciendus, ſiue hanc ſiue illam in praxi ſequi velit. Nam etſi admittamus, quod Medina dixit, priorem quidem eſſe piam, ſed poſteriorem videri tutiorem: tamen non compellimur ex eo dicere, hanc illâ relictâ de neceſſitate eſſe in praxi ſequendam; cùm in his quæ ſunt inter authores dubia, ſequi partem tutiorem ſit tantùm conſilij ex D. Anton. 1 *part. tit.* 3. *cap.* 10 §. 10. *& Nauarr in Enchir. cap.* 17. *numero* 280. dummodo tamen altera ſit tuta & probabilis, ſeu quæ nitatur ratione ſufficienti ad eam ſibi prudenter perſuadendam. Si obiicias, documentum illud pati exceptionem in caſu in quo proximus afficeretur iniuriâ. Reſpondetur, caſum propoſitum non eſſe eiuſmodi; quia in eo, ſicut vnus rem ſuam, ita alter pretium ſuum habet expoſitum periculo; & in pari cauſa, licet proprium commodum anteponere alieno.

Num. 44 Dicendum ſextò, bonæ fidei poſſeſſorem, ſi fur vel alius à quo rem alienam accepit, non compareat, vt pretium recuperet; debere omnino eam reddere domino: quia ei ſoli debetur tanquam ſua. Neque reddenti tenebitur refundere pretium datum, cum per illud nullum acquiſitum ſit in ipſa re dominium; ſed tantùm ſatisfacere expenſis, iuxta prius tradita nu. 34. Si autem verus dominus non inueniatur, facta illius diligenti inquiſitione, poſſeſſor ipſe bonæ fidei ex Sylu. *in cit. dict.* 3. poteſt quidem ei à quo accepit rem reddere, vt pretium ſuum recuperet ſi poſſit: ſed debet omnes fructus non conſumptos bona fide, & quidquid aliud ex quo inde eſt ditior, erogare pauperibus. Quod ſi facta erogatione dominus cõpareat, manebit liber à reſtitutione erogatorum, tanquam is qui fecerit de alieno, quod debebat in tali caſu.

Porro ſi poſſeſſori bonæ fidei, poſt renenditionem innoteſcat rem fuiſſe alienam, non tenetur idipſum indicare domino aut emptori, ſi ei notabile damnum inde immineat, vt ſi ideo nequeat recuperare pretium quod bona fide erogauit. Ratio eſt: quia cùm rem alienam non habeat, nec alicui ſit cauſa damni iniuſta, non tenetur cum magno ſuo damno curare vt dominus recuperet.

Dicendum ſeptimò, ſi fur rem furtiuam quam alteri dedit auferret ab eodem, non quidem offerente illam, ſed ſolùm ad vitandum ſuum damnum; permittente auferri: ſic permittentem non teneri ad reſtitutionem: quia is non eſſet qui rem de meliori ſtatu extraheret, & conſtitueret in peiori quam erat, ſed fur: neque de eo aliud verificaretur, quàm quòd extractionem non impedierit, quam nõ tenebatur impedire cum tanto ſuo damno. Secus eſſet verò, ſi ad id furem induceret, aliquo modo ei cooperando, quia tunc cauſa eſſet damni, peccaretque contra iuſtitiam: atque adeo teneretur ad reſtitutionem. Solùm enim permittitur ei, habere ſe merè negatiuè, non impediendo. *Num.* 45

QVÆSTIO XI.

An malæ fidei poſſeſſor teneatur reſtituere rem in eo valore quem habuit maximum, à tempore quo ipſe fuit in mora reſtituendi.

HAnc latè tractat Lud. Mol. de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 725. Pro reſolutione autem Confeſſario neceſſaria dicendum primò, ex Medina Cod. De reb. reſtitu. quæſt. ſexta. Couarr. ad regul. Peccatum, *par.* 2. §. 6. *num.* 2. ſi rei valor accreuerit in manu detentoris iniuſti, & poſtea decreuit, veroſimileque fuit, quòd ſi eam reſtituiſſet cùm plurimum valuit, dominus eam vendidiſſet: aut non emiſſet aliam illius valoris, tunc furem teneri reſtitutionem facere ſecundum maximum illum valorem: vt ſi quo tempore fur triticum furatus eſt, ipſum valebat quinque, & poſtea creuit ad valorem 10. quod dominus habens, tunc venderet eo pretio, fur ipſe tenetur illud reſtituere iuxta valorem 10. quo vendebatur, quia quando res peruenerit ad maximum illum valorẽ, is totus erat domini. Quia ergo fur tunc iniuſte diſtulit ſolutionem, tenetur ratione illius iniuſtæ retentionis ad reſtitutionem totius talis lucri ceſſantis, aut damni emergentis, cui cauſam dedit. Quòd ſi non eſſet moraliter veroſimile dominum illam ſuam rem venditurum eſſe in eo maximo valore, aut recuſaturum eſſe in re illi᷒ valoris ſũptũ facere, ſi reſtituta eſſet ſua, cùm peruenit ad valorem illum; tunc tantum, non plus vel minus, reſtituendum eſt, quãtum æſtimabitur arbitrio prudentis interueniſſe lucrum ceſſans aut damnum emergens ex tali iniuſta retentione: vt nimirum dominus ſic tãtum habeat in bonis, quantum habuiſſet ſi ei res ablata non eſſet. De qua re videri poteſt Petrus à Nauarr. lib. 4. De reſtit. c. 1. *dubit.* 3. *Num.* 46

Dicendum eſt ſecundò ex Couarr. *& aliis quos ipſe citat in præced. num.* 1. Quando res perit, aut redditur deterior in poteſtate iniuſti detentoris, de qua non conſtat ſimili modo perituram, aut futuram deteriorem in poteſtate domini, quia fortè is illam diſtraxiſſet antequam ad talem ſtatum deueniſſet, vel impediuiſſet ne id eueniret; vel caſus qui accidit rei exiſtentis in poteſtate iniuſti detentoris, non accidiſſet eidem, ſi in manu domini fuiſſet. Dicendum inquam eſt: detentorem tunc teneri illam domino reſtituere iuſto valore ſecundum prudentis æſtimationem, id quod procedit quantumuis res ſic perierit citra vl-

lam culpâ eiuſdem iniuſti detẽtoris; vt v.g tacta fulgure de cœlo. Ratio eſt: quia talis iniuſtus detentor cenſetur in mora ſemper eſſe non reſtituendi, cùm æquiparetur furi, qui, *vt habet lex In re furtiua ff. de condictione furtiua*, ſemper in mora eſſe videtur. At moroſo damnum imputatur: quamuis ipſum citra ſuam culpam contingat, vt multarum legum authoritate probat Couarr. loco citato. Rationem addens quòd per iniquam detentionem alter ſit læſus in valore rei quæ periit.

Aduerte tamen, quòd ſi talis iniuſtus detentor loco & tempore congruo rem obtulerit vero domino, non teneatur poſtea ad damnum, quod ſine ſua culpa euenit: ceſſat enim tunc allata ratio: quandoquidem offerendo purgauit moram; quemadmodum Syluester docet in verbo Furtum, quæſt. 16. in fine. Cæterùm cùm dicimus detentorem quo caſu moram non purgauit, teneri reſtituere rem quæ ſecundùm iuſtum valorem facta eſt deterior: ſic accipiendum eſt, vt ad alterum duorum ſub diſiunctione ipſe teneatur, prout ille cui reſtitutio facienda eſt elegerit: nempe vel ad reddendam rem, & tantum inſuper addendum, quantum æſtimatur detrimentum, quod ea paſſa eſt; vel eadem ſibi retentâ, ad reddendum totum id quod valeret ſi non eſſet reddita deterior. Id quod Medina in citata quæſt. 6. notans, addit rationem: quòd rei dominus rationabiliter inultus eſſe poſſet, ſi poſtquam res ſua eſt reddita deterior, cogatur eam accipere, vel eâ priuari: itaut conſentaneum ſit relinqui arbitrio ipſius, quod maluerit illorum duorum eligere: cùm ad eum rei ſtatum deuentum ſit per iniuſtitiam detentoris: cuius proinde conditio meritò deterior eſt.

Nu. 47. Dicendum eſt tertiò, quòd quando conſtat fore, rem ſimili modo perituram, aut deteriorem reddendam apud verum dominum, iniuſtus detentor non teneatur in conſcientia facere talis damni reſtitutionẽ, ſi abſque ſua noua culpa pereat, aut deterioretur ipſa res. Id quod tunc maximè probabilitatem habet, quando res ſtatim perit, aut deterior redditur, eo modo quo peritura eſſet aut deterior futura, exiſtens in poteſtate domini. Vt ſi per aduentum hoſtium ablata eſſet eo modo, quo exiſtens in poteſtate domini ablata fuiſſet: aut ſi aliquis in naui quæ patitur naufragium furetur aliquid animo ſibi retinendi illud, & poſtquam accepit ſtatim ipſum perit in mari eo modo quo periturum erat, ſi non acciperetur. Ita docet Medina ibidem, & latius tractat Petrus à Nau. lib. 4. de reſtitut. *cap.* 1 *dubit.* 3. *à num.* 15.

Immo locum habere etiamſi aliquanto poſt res pereat aut reddatur deterior. Probatur, quia de rigore iuſtitiæ, nullus ratione iniuſtæ acceptionis tenetur ad aliud, quàm ad compenſandum damnũ, quod ex ipſa iniuſta acceptione ſecutum eſt. At in hoc caſu talis detentor ex ea tantùm radice, *iniuſtæ inquam acceptionis*, ad reſtitutionem tenetur. Quãdo enim res periit, non poteſt teneri ex re accepta: párque ratio eſt quoad illud in quo deterior facta eſt res: quandoquidem in deterioratione illud quod conſumptum eſt, periit. Quia igitur in caſibus de quibus diſputamus nullum de facto damnum domino rei ſecutum eſt ex iniuſta acceptione, aut detentione (quandoquidem in poteſtate ipſius erat ſimiliter peritura) fit vt nulla inſurgat reſtituendi obligatio in foro conſcientiæ. Cõcedimus tamẽ, quòd talis retentor apud quem res periit, teneatur reſtituere fructus ſi quos ex illa percepit, aut dominus ipſe percepiſſet: inter quos computari debet etiam vſus, ſi is alicuius valoris fuerit, aut ſi dominum priuauit aliquo tali vſu: itémque totum lucrum inde ceſſans, aut damnum inde emergens.

Nu. 48. Poteſt hic aliquis percontari, An ad iſtiuſmodi reſtitutionem is teneatur, qui alteri iniuſtè damnum infert, v.g. comburendo ipſius domum nihil emolumenti inde percipiendo, & poſito quod ſi ille id non feciſſet, alius erat idem damnum illaturus. Atque videtur prima fronte reſpondendũ eſſe negatiue: quòd par ratio videatur eſſe in hoc caſu, & in eo de quo proximè actum eſt. Sed tenendum eſt oppoſitum: quia ſicut alius, qui erat damnum iniuſtè illaturus, tenetur ad integram reſtitutionem ſi illud dediſſet; ita & tenetur de quo agimus, qui in damno inferendo illum præuenit; neque par eſt ratio in hoc caſu, ac in proximè tractato, vt vtrumque attentè conſiderans, facilè intelliget.

QVÆSTIO III.

An is ad reſtitutionem teneatur, qui dubitat, vtrum res quam habet ſit iniuſtè accepta.

AD huius explicationem dicendum eſt primò, *Nu.* 49. quòd ſi is qui a principio cùm rem emit, aut aliter accepit, dubitauit an eſſet aliena, & iniuſtè poſſeſſa ab eo à quo accipiebat, eique poſtea conſtet eſſe reuera alienam, tenebitur perinde ad reſtitutionem ac malæ fidei poſſeſſor. Quamuis enim inter bonam & malam fidem detur medium, ex Couarr. ad Reg. Poſſeſſor 2. *par.* §. 7. *num.* 2. *& ſequen.* nempe dubium, quo quis neque ſcit aut credit rem eſſe ſuam, *ſicut bonæ fidei poſſeſſor*, neque ſcit aut credit rem eſſe alienam, *ſicut poſſeſſor malæ fidei*: ſed conſiſtit medius inter vtrumque; attamen quoad inchoandam poſſeſſionem & retinendam ſibi rem, perinde eſt cum tali dubio, ac cum mala fide eam accipere; vt argumento eſt, quòd illo modo, perinde ac iſto, conſcientia dictet capienti, nefas ipſi eſſe rem ea ratione vſurpare.

Cæterùm hoc intelligendum eſt poſitâ conditione, quòd quis rem cum tali dubio accipiat animo ſibi retinendi. Qui enim acciperet cum eodem dubio, ſed animo adhibendi diligentiam debitam in inquirendo cuius ſit, atque tradendi ei ſi inueniatur, *quia non faceret iniuriam, ſed vtiliter gereret negotium domini*: tunc ad reſtitutionem teneretur eo ſolùm modo, quo bonæ fidei poſſeſſor.

Dicendum eſt ſecundò, quòd ſi quis cum dicto du- *Num.* 50 bio accepit rem animo retinendi eam ſibi, poſteaquã conſtat non fuiſſe alienam, ſed eius à quo accepit, ad nullam tenebitur reſtitutionem: quia licet peccauerit cum tali dubio accipiendo rem, vt ſibi retineret: tamen quia reuera nulli alteri fecit iniuriam, nulli reſtitutioni manet obnoxius.

Dicendum eſt tertiò, quòd ſi quis re accepta animo retinendi, adhuc perſeueret dubius, neque ſciat an ea ſit aliena, tenebitur moralem adhibere diligentiam ad ſciendum alienáne ſit an non: ſique illâ adhibitâ nihil occurrat quod faciat probabilitatem, ſed dubium perſeueret, tenebitur ad reſtitutionem: non quidem ex toto ſed ex parte, pro quantitate dubij (quod etiam citatis Caietano, Soto & Medina habet Leonar. Leſſius de iuſt. & iure lib. 2. cap. 14. dubit. 4.) nẽpe ſi dubium ſit pro vtraque parte æquale tenebitur reſtituere dimidium: ſin ſit minus probabile, tenebitur etiam minus reſtituere quàm dimidium: pro quantitate ſcilicet dubij. Ratio verò cur hac ex parte non ſit obligatio ad totius reſtitutionem, eſt: quia perſeuerante dubio, ſicut iudicatur quòd res fuerit aliena, ita etiam iudicabitur quod fuerit illius à quo eſt accepta, qui eam ad ſe pleno iure pertinentem dare potuerit. Quæ ratio oſtendit etiam, tale quid eſſe pariter obſeruandum circa eum

cui

cui facienda erit reſtitutio: nempe ſi dubitetur tantum de aliquo particulari an res fuerit illius, ei ſoli facienda erit reſtitutio, ſin de pluribus dubitetur, inter eos diuidendum erit id quod ex re fuerit reſtituendum hocque vel æqualiter, vel inæqualiter pro ratione dubij. Quod ſi dubitetur an res fuerit aliena, & ignoretur cuius ſit, reſtitutio erit facienda pauperibus. Videndus eſt Ludouicus Molina de Iuſt. & iure tract. 2, diſput. 723. cõcluſ. 3. pro pleniore explicatione.

Dicendum quartò, quòd ſi is, qui rem accepit, non dubitauerit quidem à principio, an ille à quo accipiebat, eam poſſideret mala fide: dubitauit tamen an res ad alium pertineret; interea certus eum ipſum à quo accipiebat, eſſe bonæ fidei poſſeſſorem. Dicendum inquam eſt, quòd ſolùm teneatur debitam diligentiam ad hoc adhibere, vt intelligat an res ad alium pertineat. Quâ adhibitâ ſi dubiũ adhuc perſeueret, ad nullam reſtitutionem tenebitur: quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis. Neque is qui in tali dubio poſſidere cœperit cum intentione faciendi prædictam diligẽtiam, eſt cenſendus mala, ſed potius bona fide poſſeſſionem inchoaſſe, ac ſucceſſiſſe in totum ius, quod alter bonæ fidei poſſeſſor habebat.

Dicendum quintò, eum qui licet à principio bona fide rem acceperit, credendo eam eſſe illius à quo accepit, ſed poſtea incipit dubitare an ſit aliena, teneri ſolùm facere competentem diligentiam ad inueſtigandum an ſit aliena: non autem ad reſtitutionem aliquam faciendam, ſi illâ adhibitâ perſeueret ipſa dubitatio. Nam tunc locus erit ei quod dicitur, meliorem eſſe conditionem poſſidentis: præſertim cùm is de quo agimus, cœperit bona fide poſſidere. Ceterùm idem tali debita diligentiâ prætermiſsâ, rationem ac conditionem poſſeſſoris malæ fidei ſubit à tẽpore quo dubitare cœpit. Illâ verò adhibita, poteſt eamdem rem vendere tanquam bonæ fidei poſſeſſor vt Sylueſter attigit *Reſtitutio 3. quæſt. 7. dicto 3.* dubium tamen emptori detegendo duplici nomine; tum vt cognoſcat vitiũ rei, tum vt non prætermittat etiam ipſe, debitam diligentiam adhibere ad ſciendum an res ſit aliena. De his videri poſſunt tradita à Medina in Cod. De rebus reſtit. quæſt. 10. & à Couar. ad regulam Peccatum 3 par. in initio num. 4. Et eis addi, quòd ipſorum doctrinæ conſentaneum eſt; ſi accipias rem aliquam vt tuam, ab eo qui illam bona fide poſſidet: ac dubites nec certus ſis moraliter, tuam eſſe, te nõ poſſe eam acceptam retinere, ſed debere totam reſtituere, quia, cùm in dubio melior ſit cõditio poſſidẽtis, non potes ſpoliare ipſum re poſſeſſa (niſi moraliter certus ſis, quòd ea non ſit ipſius) qui ad modum bonæ fidei poſſeſſoris, nihil dubitat quin ſua ſit.

QVÆSTIO IV.

An ratione rei acceptæ, obligatio ſit ad reſtitutionem cùm res accepta eſt quidem à vero domino, ſed qui non eſt ſoluendo creditoribus.

AD huius explicationem cum Petro à Nauar. lib. 3. De reſtitut. in fine cap. 4. ſequentes concluſiones ſtatuere poſſumus.

Num. 52 Prima eſt: Non cenſeri aliquem ad reſtitutionem teneri eoipſo, quòd ſciat dominum à quo rem accepit vel emit, non eſſe ſoluendo alijs quibus debet. Probatur, quia talis non poteſt teneri ratione rei iniuſte acceptæ, cum ex hypotheſi acceperit ab habente dominium, licet peccãte in eo, quod ſe ſua ſponte reddat impotentem ad reſtituendum illud ad quod tenetur. Neque ratione iniuſtæ acceptionis: cùm non inuito, ſed volente domino rem acceperit. Neque refert quòd creditor qui debetur, ſit inuitus: quia licet is in debitorẽ habeat actionem perſonalem quâ ipſum compellat ad ſolutionem: non eſt tamen dominus rerum ipſius: vnde fit vt illarum venditio vel donatio ſit valida, cùm fiat ab eo qui habet illarum dominium, & recipiantur ab eo qui recipiẽdi & dominij acquirendi capax eſt. Et certè ſi hoc non concedatur, dicẽdum erit quoties emitur aliquid à mercatoribus qui creditò, aut palliatis vſuris multa acquiſiuerint, neceſſarium eſſe examinare, an maneant potentes ad ſoluendum: quod valde durum eſt.

Secunda concluſio, quæ præcedentis moderatio eſt Si res antedicto modo accepta, hypothecata eſſet creditoribus, accipientem teneri ad illius reſtitutionem. Ratio eſt, quia accipiendo peccaret contra iuſtitiam: cùm creditor tunc, non tantùm habeat actionem ad perſonam, quam compellat: ſed etiam ad rem quam ſibi vendicet, vnde fit vt tali acceptione lædatur in ſuo iure.

Tertia concluſio: Eum qui ſecundam primùm cõcluſionem excuſatur à reſtitutione, non excuſari ſimiliter a peccato: facit enim contra charitatem, ſi ſciens alterum non eſſe ſoluendo, ab illo accipit id vnde creditori damnum ſcit conſequenter reſultare: eoquod debitor ſuus reddat ſe impotentem ad ſolutionem ei faciendam. Quanquam vt memoratus author habet *nu. 220. in fine*; ſi magni intereſſet accipientis, rem talem habere, is non videretur contra charitatem peccare mortaliter, illá taliter ſibi comparando: quia lex charitatis permittit quemque ſibi magis quàm alteri conſulere Sed iudicauerim illud, ac etiam primam concluſionem, locum tunc ſolùm habere, cum ille qui impotẽs eſt ad ſoluendum, proprio impulſu, ſuáque ſponte donat, aut viliori pretio rem ſuam vendit. Namque illum ſollicitare & inuitare ad id in quo peccare, ac iniquè agere cognoſcitur; peccatum eſt cum obligatione ad reſtitutionẽ. Qua ratione accipienda videtur communis ſententia (in quam idem a Nauar. in præced. num. 218 plures authores commemorat) quòd ad reſtitutionem is teneatur qui aliquid accipit ab alio qui inde impotens eſt ad ſoluendum ſuis creditoribus. Fundamentum enim ita ſentiendi illis fuit, *vt idem addit num. 219* quòd ſi tali cõſulerem ne debita redderet creditoribus, iniquè agerem, & ad reſtitutionem tenerer, dato quod conſilium meum efficax ſit. Similiter ergo ſi ſollicitatione mea rem ſuam mihi dat, vnde factus eſt impotens ad ſoluendum quod debet alteri, iniquè ago & ad reſtitutionem teneor tanquam cauſa efficax cur ipſe non reſtituat. Num 53

Quarta concluſio eſt: Si res pro qua vnus alteri debitor eſt, vt v.g. ſi veſtis quã credita pecunia emit, extet in ſeipſa apud eumdem debitorem, peccatum eſſe cum obligatione ad reſtitutionem, accipere illam ab eo; quando ex acceptione ipſa, manet impotens ad ſoluendum. Ratio eſt, quia id fit cum aperta iniuria alterius, cuius eſt talis res, ſaltem in ſuo ſolito pretio.

Quinta eſt: Eum qui bona fide rem aliquam accepit & conſumpſit, non teneri ad illius reſtitutionem, cùm poſtea cognoſcit datam eſſe ab eo qui non eſt ſoluendo ſuis creditoribus. Probatur, quia, vt *omnes fatentur*, ſi is non tenetur reſtituere qui bona fide accepit, & conſumpſit rem alienam cuius dominium nunquam acquiſiuit: multò magis à reſtitutione liber erit is, qui eadem bona fide accepit, & conſumpſit rem cuius dominium verè habuit, ſi ſit tradita ab eo, qui illud verè habebat. Num. 54.

CAPVT

CAPVT V.

De obligatione ad reſtitutionem ratione iuſtæ acceptionis.

SVMMARIVM.

55 *Qui obligatur ad reſtitutionem ratione iuſta acceptionis non tenetur reddere idem numero.*
56 *Talis obligatio tranſit ad haredes & fideiuſſores.*
57 *Fideiuſſoris obligatio quanta ſit.*
58 *Debitor principalis ſuo fideiuſſori tenetur non tantùm de capitali, ſed etiam de omni damno.*
59 *Pro parte hares, debita ſoluere tenetur tantùm pro parte hereditatis.*
60 *Non poteſt talis ſolutio pro arbitrio differri, maxime legatorum piorum: qua illam requirunt, vt defunctus releuetur à pœna Purgatorij.*
61 *Probabile non eſt obligationem eſſe in conſcientia, ſoluendi debita, cùm ſuperant hareditatem.*
62 *Quando pater filiorum, ſocius ſocij, dominus ſerui, mercator proxeneta debitum teneatur ſoluere.*

Nu. 55. DVæ potiſſimùm generales regulæ traduntur de obligatione ad reſtitutionem ratione iuſtæ acceptionis. Prior eſt. Qui tenetur ad reſtitutionem ratione iuſtæ acceptionis, *qualis cernitur in emptione licita, & in mutatione pecunia, vel alterius rei vſu conſumptibilis*: non eſt neceſſe vt eandem numero rem quam accepit, reſtituat; etiamſi illam adhuc habeat: ſed ſufficit vt pretium ſeu æquiualens ſoluat: ſiue res ipſa perierit, ſiue non. Ratio eſt, quia per huiuſmodi contráctum tráſfertur dominium rei in alium; itaut periens, non pereat danti; ſed recipienti. Quapropter non debet ex iuſtitia reddi eadem numero.

Nu. 56. Poſterior regula eſt. Quando quis tenetur ad reſtitutionem ratione iuſtæ acceptionis, obligationem tranſire tantùm ad ipſius hæredes & fideiuſſores: nõ autem ad alios qui talis acceptionis cauſa fuerunt quidem, ſed abſque vlla cooperatione iniuſta Itaque ſi is qui pecuniam mutuo accepit, nolit reſtituere, hæredes ipſius, aut qui pro eo fidem dederunt, tenentur ſupplere defectum ipſius: non item is qui alteri ſuaſit vt mutuo daret. Probatur: quia cùm iſta ratione ad reſtitutionẽ quis teneatur, non quidem ex delicto, ſed ex tenore pacti, & conuentionis factæ: obligatio illa extendi poteſt tantùm ad eos, qui contrahendi cum creditore voluntatem habuerunt; vt præter principalem debitorem cenſentur habuiſſe: tum ipſius hæredes, qui cum hæreditate, ſuſcipiunt onera ei annexa, *prout declaratur à Syluestro in verbo Hareditas tertio quaſt 4. & ſequentibus*: tum fideiuſſores qui pro debitore ſe obligarunt: non item cæteri, qui quamuis aliquo modo fuerint cauſa contractus, non habuerunt tamen in voluntate efficere ſe debitores.

Num. 57 Hic pro praxi quædam notanda occurrunt. Primum eſt, *de quo Petrus à Nauarra lib. 3. De reſtit. cap. 4. par. 2. dubit.* 1. Fideiuſſorẽ teneri in conſcientia debitum ſoluere: neque ſufficere vt ad id paratus ſit, ſi à creditore cõueniatur, & à iudice condemnetur. Ratio eſt, quia fideiuſſor de alieno debito, facit ſuum. Ipſe ergo perinde ac alter proquo fideiubet, verè debitor eſt, obligatus in conſcientia: itaut adueniente termino, teneatur ad ſolutionem ſicut principalis.

Secundum eſt, principali debitore ab obligatione liberato, fideiuſſorem eſſe quoque liberũ; quia obligatur tantùm ratione illius. Tertium eſt, ob prorogatum ad tempus, terminum ſolutionis, fideiuſſorem ab obligatione ſoluendi non liberari, vt nec debitorem principalem: niſi in duobus caſibus. Alter eſt, ſi fideiuſſor obligaſſet ſe tantùm ad certum tempus, eóque expleto terminus ſolutionis prorogaretur debitori. Alter eſt, ſi de nouo contractus fiat. Ex quo enim contractus innouatur, præcedens expirat: vnde fit vt fideiuſſor eo obligatus, liber maneat, niſi obligetur de nouo. *Quod etiam habet Petrus à Nauar. in ſeq. dubit. 5.*

Quartum eſt, *de quo adhuc idem dubit.* 4. fideiuſſorem teneri in totum, vel in partem, ſecundùm tenorem pacti & conuentionis ab ipſo factæ cum creditore: ſique plures vna obligatione obligentur, tanquàm fideiuſſores, quemlibet ipſorum de parte tantùm teneri creditori, niſi explicetur ſingulos inſolidum obligari, aut vnus obligationi alterius ſubſcribat, obligando ſe ad ſecuritatem; quia tunc ſinguli non minus tenentur in totum, quàm ſi diuerſis obligationibus vnus eſſet ſine alio obligatus.

Quintum eſt; principalem debitorem ſuo fideiuſſori teneri in ſolidum, non tantum de capitali quod pro ipſo ſoluerit, ſed etiam de omni damno, quod ex ipſius culpâ euenerit ei, propter fideiuſſionem. Ita expreſsè ſtatuitur in cap. Peruenit. De fideiuſſoribus. Addita hac ratione, quòd non conueniat vt quis diſpendium patiatur: vnde videtur præmium meruiſſe. Illud autem de quo in verbo Fideiuſſor. quæſt. 13. diſputat Syluest. An debitor ipſe principalis, vſuras quas pro ipſo fideiuſſor ſoluit, debeat ei reſtituere, Petrus à Nauar. ſub finem dubit. ſextæ, ſoluit quoad forum conſcientiæ. Inquiens teneri, ſi ſoluerit principali ipſo ſciente & conſentiente: non item ſi abſque voluntate ipſius ſaltem implicita. Cætera de fideiuſſore in particulari, vide apud Syluestrum in eodem verbo Fideiuſſor. Num. 58

Sextum eſt, hæredem ſiue filius ſit ſiue alius, teneri ad ſoluenda omnia debita illius: cuius hæreditatem adiit: ſique plures ſint hæredes, regulariter vnũquemque eorum teneri ſolùm pro hæreditaria parte, quæ illi contingit: ex Syluestro in verbo Hæreditas 3. quæſt. 11. Vbi notat id fallere in ſeptem caſibus: de quibus ipſe videri poteſt; vt & in eodem verbo, de aliis quæ pertinent ad hanc hæredum obligationem. Num. 59

Tantùm addemus pro praxi ordinaria quod Petrus à Nauar. docet *in ſequen. dubit.* 7. hæredem in conſcientia teneri quamprimum poteſt ſoluere debita ſui patris, vel alterius in cuius bonis hæreditario iure ſuccedit: nec poſſe ſolutionem differre cùm datur commoditas illius faciendæ, quia furtum eſt, inuito domino alienum retinere: itaut dilatio ſolutionis non ſit in arbitrio hæredis ſicut nec fuit in arbitrio principalis debitoris. Num. 60

Adde ex eodem; de legatis eſſe quoad conſcientiam, idem dicendum quod dictum eſt de debitis: quamprimum, *inquam*, poteſt commodè, ſoluenda eſſe, cùm & ipſa ſint debita quædam: ideóque ſoluẽda ſine mora; maximè, ſi res legata, in patrimonio ſit teſtatoris: quo caſu ſtatim adita hæreditate, tranſit in legatarium. De qua te ex Panormit. Syluest. in verbo Teſtamentum 2. quæſt. 6.

Qui in ſequen. quæſt. nona ſub finem monet, *quod obſeruatione dignum eſt*, hæredes & executorem, peccare mortaliter per dilationem, præſertim magnam, executionis eleemoſynarum ſeu legatorum. A quo peccato incommoditas citiùs exequendi, non excuſet ipſos: ob nocumentum ſcilicet notabile inde proueniens ei defuncto, qui tale quid fieri mandauit pro animæ ſuæ refrigerio. Namque ita mandaſſe non ſecuta executione, ſine vlla mandantis culpa, poteſt quidem, *ex D. Thoma quodlibeto 6. art.* 11. prodeſſe ei ad meritum: quoniam meritum ex voluntate dependet: non tamen ad ſatisfactionem ſeu relaxationem pœnæ ſuis peccatis adhuc debitæ: quia deeſt ſuffragium per quod ab ipſa pœna ſubleuetur. Addit Syl-

ueſt.

ueſtet in confirmationem quod in cap. Qui oblationes, & duobus ſequentibus 13. quæſt. 2. tales dilatores iubeantur excommunicari: & dicantur necatores pauperum, ac infideles ab Eccleſia abiiciendi. Et certè cùm huiuſmodi legata retinere ſacrilegium ſit: non poteſt is à peccato mortali excuſari, qui exponit ſe periculo tanti criminis committendi: vt meritò cenſeatur quis exponere ſe per dictam magnam dilationem; ex qua omiſſio adimpletionis nata eſt ſequi, aut per obliuionem, aut per aliquod infirmitatis, aut paupertatis, aut mortis ſuperuenientis impedimentum, aut etiam per negligentiam, quæ ſeneſcente rei memoria creſcere ſolet.

Num. 61. De illa autem dubitatione trita. An hæres teneatur ſoluere debita, ſi ſemel accepta hæreditate, ea nõ ſit ſufficiens: in vtramque partem authoribus, & rationibus prius propoſitis Petrus à Nauar. *in cit. par. 2. dubit. 9.* bene ſtatuit non teneri: quia iuſtum non eſt, vt quis ex beneficio, & ſine ſua vlla culpa, damnum incurrat: hæreditas autem beneficium eſt, ita ut hæredes, non ad damna, ſed ad commoda & emolumenta vocari cenſeantur.

Num. 62 Huc referri poſſunt dubitationes. Quomodo ad reſtitutionem teneantur participantes in contractu ſocietatis. Quomodo pater teneatur ex contractu filij. Quomodo dominus ex contractu ſerui aut geſtoris ſuorum negotiorum: aut mercator ex contractu proxenetæ ſeu mediatoris. De quibus ſufficit monere in præſentiarum, quòd teneantur quando contractus initus fuerit de conſenſu ipſorum, aut in eorumdem vtilitatem. Videri poteſt Sylueſter in verbo Reſtitutio 3. quæſt. 11.

CAPVT VII.

De obligatione ad reſtitutionem ratione iniuſtæ acceptionis.

SVMMARIVM.

63 *Obligatus ad reſtitutionem ratione iniuſtæ acceptionis debet eandem rem numero cum fructibus reddere.*

64 *Quæ obligatio extenditur non modo ad heredes ipſius & fideiuſſores: ſed etiam ad omnes participantes in eo crimine.*

65 *Obligatio ad reſtitutionem non oritur ex alterius virtutis quàm iuſtitiæ violatione, ſiue mortali, ſiue etiam veniali.*

66 *Debitum tamen ex alia virtute, perinde ſoluendum eſt, ac debitum ex iuſtitia, cum aliquo tamen diſcrimine.*

67 *Eiuſdem diſcriminis ratio.*

Num. 63 DVÆ quoque ſunt generales regulæ ex quibus fieri poteſt indicium de obligatione ad reſtitutionem ratione iniuſtæ acceptionis; per furtum ſcilicet, rapinam, aut contractum aliquem iniuſtum.

Prior eſt. Qui ad reſtitutionem tenetur ratione iniuſtæ acceptionis obligatur eandem rem reſtituere cum ſuis fructibus, ſi illam habeat: ſin minus, pretiũ, valorémve illius & fructuum, ac omne damnum quod ex illius carentia dominus paſſus eſt. Ratio eſt, quia in his omnibus ius proximi læſit contra commutatiuam iuſtitiam, ſecundùm quam vt æquitas ſeruetur omne damnum proximo illatum debet reſtitutione reparari: iuxta antedicta in principio præcedentis cap. primi.

Aduerte autem regulam hanc locum habere etiã ſi non præceſſerit quidem iniuſta acceptio: ſed nihilominus iniuſtè retinetur alienum ex iuſtitia alteri debitum: vt cùm non ſoluitur quod debetur ex iuſto contractu, aut ratione obſequij cui debetur merces. Niſi quòd ad litium multitudinem vitandam, *prout notat Molina De iuſt. & iure tract. 2. diſput. 724. num. 4.* iure ciuili quoad emptionem & venditionem, quæ frequentiores ſunt, conſtitutum ſit vt venditor ob moram culpabilem in tradenda re vendita, & emptor in ſoluendo pretio rei traditæ, teneatur ſolummodo de intereſſe intrinſeco: quod eſt, venditorem ob talem moram, teneri refundere emptori quidquid res empta, aut fructus eius minus valeant quàm valebant cùm debebant reſtitui: & emptorem reſtituere venditori omnem fructum quem perceperit, aut percipere potuerit, ſi negligens non fuiſſet: non autem refundere lucrum, quod alter feciſſet negotiando tali re: aut damnum in quod non incurriſſet habendo eam. Legendus eſt Molina in citata diſput. & ſequent.

Posterior regula eſt: Quando obligatio ad reſtitutionem naſcitur ex iniuſta acceptione, obligantur non tantùm is qui cauſa eſt principalis talis acceptionis, atque hæredes ipſius, & fideiuſſores: ſed etiã omnes alij qui participant in eo crimine. Nam ratio dictat obligationem reſtituendi maiorem eſſe ob iniuſtam quàm ob iuſtam acceptionem: atque eum qui participat in crimine, ſicut eidem culpæ, ita & eidem pœnæ, cum principali crimin oſo ſubiici. Pro quo apertè facit quod in cap. 1. Epiſt. ad Rom. digni morte dicuntur non tantùm qui ſcelera ibi numerata faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Vnde haberi dictum in cap. Notum, 2. quæſt. 1. facientem & conſentientem par pœna conſtringit; ſignificatur in cap. 1 De officio Iudicis deleg. cum dicitur: Agentes & conſentientes pari pœna ſcripturæ teſtimonio puniuntur. In quam receptiſſimam ſententiam plura videri poſſunt apud Couar. ad regulam Peccatum par. 2. §. 12. Num. 64

Explicatio difficultatis, An ex alio peccato quàm iniuſtitiæ oriatur propoſita obligatio.

NOtandum eſt primò verſari in controuerſia, An ex transgreſſione virtutum aliarum, quàm iuſtitiæ incurratur obligatio ad reſtitutionem. De qua re in vtramque partẽ Petrus à Nauarra *lib. 2. De reſtit. c. 1. difficul. 3.* plures authores & rationes adfert. Sufficiet autem id dixiſſe quod idem author probabilius iudicat: reſtitutionis, inquam, obligationem incurri tantùm ex iuſtitiæ transgreſſione. Cùm enim reſtitutio actus ſit iuſtitiæ, quo debitum alteri reducitur ad æqualitatem ex contraria inæqualitate: certè vbi iuſtitia non fuerit violata, non eſt locus reſtitutioni. Accedit quod talis obligatio non incurratur quando proximo nullum infertur damnum: hoc autem non inferatur, niſi aut actu poſitiuo, contra iuſtitiam ſcilicet vſurpando ſibi rem alienam, vel eam deſtruendo; *vt v. g. incendendo domum*: aut certè actu negatiuo, contra iuſtitiam omittendo facere id quo damnum impediri potuit & debuit: vt cùm quis videns aliena bona diripi, non impedit cùm poteſt & tenetur: de quo conſtabit plenius per poſt dicenda cap. 9. ſect. quarta de non impediente iniuſtam acceptionem. Num. 65

Notandum eſt ſecundò, non tantùm ex iniuſtitia mortali commiſſa in re notabili, ſed etiam ex veniali commiſſa in re parui momenti, naſci obligationem ad reſtitutionem ratione iniuſtæ acceptionis. Nam præcepto, Non furtum facies; repugnat quoque iniuſta par-

iuſta paruæ rei acceptio inuito domino, licet cum excuſatione à peccato mortali ob materiæ paruitatem. Sic ergo qui furatus eſt rem aliquam modicam, vt peccauit venialiter iniuſtè agendo: ita tenetur ad illius reſtitutionem ſub peccato veniali, quemadmodum *expreſſit Petrus à Nauar. in lib. 2. De reſtitut. cap. primo, numero* 48.

Num.66 Notandum eſt tertiò, *quod habet in præced. num.* 18. *idem author*, perinde obligationem eſſe ſoluendi rem debitam ex virtute diuerſa à iuſtitia, ac ſoluendi debitum ex ipſa iuſtitia: vt v.g. ſoluendi eleemoſynam aliúdve auxilium ex charitate debitum extremè, vel grauiter indigenti, aut pecuniam aliúdve pretio æſtimabile debitum ex religione ratione voti vel iuramenti. Ratio eſt, quia tam præceptum charitatis, aut Religionis, quàm iuſtitiæ, ligat conſcientiam, itaut non implere illud cùm teneris & potes, perinde ſit peccatum ac non implere præceptum iuſtitiæ: immò ſit maius peccatum ſicut charitas religióque quibus debitum Deo redditur, ſunt virtutes præſtantiores & magis neceſſariæ, quàm iuſtitia quà debitum redditur proximo.

Diſcrimen igitur inter iuſtitiam & alias virtutes, quoad id de quo agimus, in eo tantùm eſt; quòd non ſoluens debitum ex iuſtitia, teneatur damnum ex non ſolutione ſecútum reſarcire: ſecutum verò ex non ſolutione eius quod ex virtute diuerſa a iuſtitia debetur, reſarcire non teneatur ille qui non ſoluit. Sicque verum eſt quod ait Medina *in Cod. de rebus reſtit. quæſt.* 9. eum qui non ſubuenit extremè indigenti, grauiter peccare quidem tranſgreſſione præcepti charitatis: non teneri tamen ceſſante ea neceſsitate, id reſtituere quod tunc largiri debuerat, aut reſarcire damnum cui talis omiſsio occaſionem dedit; vt ſi pauper ideo membrum aliquod amiſit, aut grauem aliquem morbum inde contraxit.

Nu. 67. Si quæras rationem talis diſcriminis, Petrus à Nauar. *in præced. num.* 15. hanc adhibet: quòd iuſtitia per ſe ac directè verſetur circa commutationem rerum temporalium pretio æſtimabilium: inclinando ad ſeruandam æqualitatem inter datum & acceptum: vnde fit, vt qui eam tranſgreditur, præter peccatum quod committit, maneat ex inclinatione talis virtutis obligatus ad reſtitutionem eius, per quod reparanda eſt eiuſmodi inæqualitas. Cæteræ autem virtutes cùm non verſentur directè in æqualitate bonorum temporalium ſeruanda: ſed in aliquo alio; vt charitas in Deo diligendo, & religio in eo colendo: fit vt ſi ex talium virtutum tranſgreſsione proximus damnum incurrat, non ſit neceſſe ex earumdem inclinatione illud rependere; itaut peccetur quidem grauiter tali tranſgreſsione, ſed ſine obligatione ad reſtitutionem damni ex ea ſecuti; cùm cæterarum virtutum leges, eam non inducant, ſicut lex iuſtitiæ inducit. Videri poteſt Lud. Molina de iuſtitia & iure tract. 2. diſput. 93. præclarè in particulari proſequens pertinentia ad iſtam difficultatem.

CAPVT VIII.

De obligatione ad reſtitutionem ratione damni iniuſtè illati rebus proximi, earum deſtructione.

SVMMARIVM.

68 *Qui ſine dolo & culpa delictóque ſuo, damnum rebus proximi intulit, ad reſtitutionem non tenetur.*

69 *Nec item qui intulit quidem cum culpa ſed ſine delicto & peccato.*

70 *Immo cum peccato quidem, ſed ex quo opus damnoſum non prouenerit.*

71 *Ex culpa cum delicto, naſcitur obligatio ad reſtitutionem.*

72 *Etiamſi culpa videatur leuiſſima, dolus interueniens inducit obligationem ad reſtitutionem.*

73 *Ad reſtitutionem in ſolidum tenetur quidem is qui ex lata culpa damnum intulit, non autem is qui tantùm ex leui, aut leuiſſima.*

74 *An idem ad aliquid teneatur.*

75 *Modi quibus contingere poteſt, vt quis per aliquid ſuum, det proximo damnum cum obligatione ad reſtitutionem.*

76 *Quando contingat talis obligatio, & ad quid ſit.*

77 *Tres conditiones requiſita vt columbaria ſint licita.*

78 *Ratio qua docentur licita eſſe.*

79 *Solutio contrariarum.*

80 *Occidentes columbas quando teneantur, aut non teneantur ad reſtitutionem.*

VT ex vſurpatione ſic ex deſtructione iniuſta, ſeu damno illato rei alienæ, naſcitur obligatio ad reſtitutionem, huc ſpectans tanquam nata ex quaſi acceptione iniuſta. Ac conſtat quidem naſci cùm illatio damni fuerit cum dolo ſeu intẽtione nocẽdi: ſed aliqua difficultas eſt quatenus idem vſuueniat, cùm dolus abeſt. Pro qua minuenda tradendæ ſunt aliquot regulæ: præmittendo eis. Tum quòd abſente dolo ab illatione damni, culpa adeſſe poſſit; idque nonnumquam cum delicto, nonnumquam ſine eo. Tum quòd poſſit abeſſe ab eadem illatione non tantùm dolus, ſed etiam culpa ac delictum, vt in caſu fortuito. Aduerte verò ſermonem eſſe de culpa iuridica quæ ſuperiùs num 17. diſtincta eſt in latam, leuem, & leuiſſimam: idemque eſt ac imprudentia in non præuidendo, aut negligentia in non euitando damnum proximi, quod præuideri, & euitari debuit. Delicti verò nomine intellige opus omne, quo opera datur rei illicitæ: vt ſi quis equo vectus illũ calcaribus vrgens ad conſequendum inimicum quem occidat, proterat alterius pecudem: vel alienam ſtipulam incendens, ignis latius peruagatus ſegetes comburat, vel volens alienum equum vulnerare eum occidat.

Prima autem regula eſt, Ad nullam reſtitutionem Num.68
teneri, neque in foro externo, neque in interno, eum qui abſque dolo, & vlla ſua culpa vel delicto damnũ alteri intulit. Id enim habetur ex cap. finali, De iniuriis: & ex lege 5. ff ad legem Aquiliam. Et confirmatur ratione: quia ſicut pœnitentia, quæ ſuapte natura eſt peccati recompenſatiua, non habet locum in eo qui nunquam peccauit: ita reſtitutio, quæ eſt iniuſtitiæ commiſſæ compenſatiua, locum non habet niſi vbi virtus iuſtitiæ læſa eſt. At in propoſito caſu nulla iniuſtitia commiſſa eſt. Hæc enim cum ſit peccatum, non poteſt eſſe cum bona fide, & diligentia ſufficiẽti: potiſſimùm, quando de damno illato dominus inuitus non eſt, aut certè non eſt rationabiliter: vt meritò cenſetur non eſſe in propoſito caſu: in quo damnum vitare fuit impoſſibile: contráque rationẽ eſt omnino, ab aliquo exigere impoſſibile. Neque dici poteſt, nihil referre quo quiſque ſit animo dũmodo actione exteriori damnum intulerit. Dicendum enim alioqui eſſet, quòd Iudex ſontem inculpabiliter occidens puniendo; aut priuatus ſe defendendo, teneatur ad reſtitutionem damni, quod iuſtè infert: perinde ac ſi inferret iniuſtè: quod abſurdum eſt.

Secunda regula eſt, Eum qui abſque dolo quidem Num.69
ſed cum aliqua ſua culpa iuridica damnum intulit (etiamſi plerumque in foro externo condemnetur ob præſumptiones ex circumſtantiis, & ne detur locus fraudibus & iniuriis) in foro conſcientiæ ad nullam re-

lam reſtitutionem teneri, ſi culpa ipſa ſit ſine delicto, ſeu aliàs excuſetur à peccato, *ſicut poteſt plerumque contingere in leui & leuiſſima*: quandoquidem lex non datur quæ obliget hominem in omni ſua actione diligentiorem eſſe aut diligẽtiſſimum: itaut opus ſuum faciens diligenter, non peccet. Sic enim ex Ierem. cap. 48. maledictus dicitur qui facit opus Dei fraudulenter ſeu negligenter: quaſi is qui facit diligenter non peccet. Deinde ſæpe naturali quadam obliuione homo diligentiam adhibere obliuiſcitur: quod quando contingit, ipſe perinde à peccato excuſatur, ac ſi tale quid penitus fortuitò ei cõtigiſſet: cùm per inaduertentiam ignorantiámve inuincibilẽ, eiuſmodi actus ſit plenè inuoluntarius. Cuius ignorantiæ indicium eſt, quòd agens eandem tunc exercuiſſet, etiam vergentem in proprium ſuum damnum. Iam vbi non eſt peccatum, ibi nec obligatio eſt ad reſtitutionem ex iniuſta acceptione, quæ peccatum eſt contra iuſtitiam.

Num.70 Iſtud autem procedit etiamſi malam alioqui voluntatem habeat ille qui damnum infert: dummodo opus ipſum damnoſum ex ea non proueniat, vt quãdo ignorantia fuerit comitans: id eſt, quando quis aliquid facit quidem ex ignorantia inuincibili: ſed ſi ſciret, nihilominus idem faceret; vt ille qui adhibitâ in cauendo omni diligentiâ, venando occidit hominem pro fera, quem ſi ſciuiſſet hominem eſſe, nihilominus interfeciſſet, eoquod inimicus eſſet. In quo caſu non incurri obligationem ad reſtitutionẽ Petrus à Nauarr. *in lib 2. de reſtitut. cap.*1. *num.*61. rectè probat: quia licet mala voluntas adſit cum opere externo, hoc tamen ex illa non prouenit: vt diſploſio catapultæ in inimicum quem putauit feram eſſe, non proceſſit ex praua voluntate ſumendi de eo vindictam: ſed ex voluntate venandi diligentiâ omni adhibitâ in cauendo ne proximo damnum inferret. Quod procedit etiamſi venatio fuerit tali perſonæ illicita; vt v. g. Clerico: quia ad culpam quæ inducit obligationem ad reſtitutionem, nihil attinet quòd quis daret operam rei licitæ vel illicitæ (de quò Lud. Molina De iuſt. & iure tract. 2. diſputat. 718.) ſed quod ſufficientem diligentiam non adhibuerit. Si enim ſufficiens adhibita ſit diligentia ad vitãdum damnum: huius illatio tanquam inuoluntaria, ſiue ex opere licito ſiue illicito ſequatur, non inducit eiuſmodi obligationem.

Num.71 Tertia regula eſt Si culpa ſeu defectus diligentiæ coniungatur cum delicto, nec à peccato excuſetur, eum qui damnum ex ea dat, teneri ad reſtitutionem. Ita habetur ex cap. finali De iniuriis. Et confirmatur, quia vitioſè dans cauſam damni, cenſetur conſequenter vitioſè damnum ipſum dare: quia volens cauſam, cenſetur ſimul velle effectum natum ſequi ex ea. Cæterùm cùm dubium fuerit an interuenerit delictum: ſi pars affirmãs plus habeat probabilitatis, obligatio datur reſtituendi quãtum ſaltem exceſſui illi probabilitatis proportione reſpondeat prudentis arbitrio. Si verò vtraque ſit æque probabilis, nulla datur obligatio, quoniam in pari cauſa potior eſt cõditio poſſidentis, ex 65. regula iuris in 6. De qua re aliis citatis Petrus à Nauar. *lib.*3 *de reſtit. cap.*1. *n* 58. & poſt eum paulò pleniùs, Ferdinandus Rebellus De obligationibus iuſtitiæ, *quæſt.*14. *ſect.* 2. *concl.* 3. Cum quo adde: quando conſtiterit quidem de delicto & obligatione reſtituendi ex illo nata: ſed dubium fuerit an ſit iam ſatisfactum, conditionem creditoris in tali dubio meliorem eſſe eo nomine, quòd ius ipſius certum ſit, & debitoris incertum; ideóque illud huic præponderet; perſeuerétque obligatio reſtituendi non obſtante eiuſmodi dubio.

Num.72 Quarta regula eſt. Quando in opere externo videtur culpa eſſe leuiſſima; ſed reuera actio procedit ex dolo ſeu intentione nocendi: eum qui ſic operando damnum infert, ad reſtitutionem teneri in conſcientia: ſi non ratione culpæ, at certè ratione doli, qui in foro conſcientiæ nunquam excuſat à reſtitutione: vt patet ex citato cap. fin. & ex eo quòd voluntarie damnum iniuſte detur ea ratione.

Dubium de re propoſita.

DVbium autem eſt. An quando culpa verè leuiſſima eſt aut etiam leuis ſine vllo dolo vel intentione nocendi, is qui damnum infert teneatur in foro interiori ad reſtitutionem in ſolidum, ſicut tenetur in foro exteriori cõdemnatus à Iudice. De qua re prima ſententia eſt Angeli, & aliorum quos ipſe citat *in verbo Culpa* §. *vltimo*, talem in conſciẽtia teneri ad reſtitutionem in ſolidum, etiamſi culpa illius fuerit tãtùm leuiſſima: vt ſi venãdo occideris hominem, putans occidere feram; non adhibendo diligentiam quam prudentior, immo quam prudentiſſimus venator adhibuiſſet, ne quid tale committeret. Ratio eſt: quia lex ciuilis iuſta obligat in conſcientia: at lex 44. ff. ad legem Aquiliam, obligationem eam inducit. Secunda ſententia eſt Couarruuiæ in Epitome 4. Decretal. 2. *par. cap.* 6. §. 8. *nu.* 12. culpam latam & leuem ea ratione obligare, non autem leuiſſimam.

Tertia ſententia eſt communis, vt Couarr. fatetur, citans multos Canoniſtas, in ea conſentientes cum Innoc. ad cap. Sicut dignum De homicid. & addens eis Syluestrum in verbo Aduocatus quæſt. vltima, & in verbo Culpa quæſt. 4. & in verbo Reſtitutio 2. qu. 52. & 17 nempe in conſcientiæ foro ad reſtitutionem in ſolidum, teneri quidem eum qui culpa lata, non tamen eum qui leui, aut qui leuiſſima (*ſi abſque dolo*) damnum intulerit. Quam ſententiam ſequi poſſumus vt ſatis rationi conſentaneam. Namque in tali caſu, obligatio ad reſtitutionem iudicanda eſt, non ex re iuſte accepta (ſicut in alio de quo ante à nu. 10.) ſed ex iniuſta acceptione: vnde fit, vt culpa in eodem caſu conſideranda ſit tanquam vitioſa qualitas eius actionis, ex qua oritur obligatio ad reſtitutionem. Quia igitur ſi nulla prorſus iniquitas in actione inueniatur, *vt accidit in caſu fortuito, in quo actio cùm ſit indeliberata, non eſt humana*, exiſtimandum eſt nullam eſſe obligationem ad reſtitutionem: quandoquidem nulla inuenitur ratio peccati. Pari ratione ſi tantum ſit leuis iniquitas vel leuiſſima, (*vt eſſe poteſt ex defectu iudicij, conſenſuſve pleni*: nõ eſt cẽſenda plus quàm leuis vel leuiſſima reſtitutio deberi: cum peccatum nõ cenſetur eſſe plusquàm leue aut leuiſſimũ. Quod ſi culpa ſit lata, ac magna ſeu mortalis iniquitas: magnam quoque deberi reſtitutionẽ conſentaneũ eſt: nempe reſtitutionẽ in ſolidũ ſeu totius dãni. Atque hoc pacto Soti ſentẽtia ſuperius reiecta in memorato num. 10 poteſt tanquam vera recipi. Nã licet cùm obligatio ad reſtitutionem naſcitur ex re iuſtè accepta, nihil referat an culpa peccatum mortale contineat necne: tamen cùm naſcitur ex iniuſta acceptione, magnĩ id refert, vt ratio propoſita oſtendit.

Quod verò nonnulli (quos refert & ſequitur Leonardus Leſſius De iuſt. & iure lib. 2. cap. 7. dubit. 6.) ex iniuſta acceptione venIali negant vllam naſci obligationem ad reſtitutionem; ideo non admiſerim quòd vt illa verè eſt peccatum contra iuſtitiam cõmutatiuam, ita etiam inducat obligationem ad reſtitutionem. De cuius reſtitutionis quantitate, prudens arbitrabitur, conſiderata quantitate tum malitiæ iniuſtitiæ cõmiſſæ; tum damni ex ea prouenientis. Illâ quidem conſideratâ, *non obſtãte quòd diti ſoleat paruum pro nihilo reputari*: quia licet malitia venialis cenſeatur leuis cõparatione facta cum malitia mortali: ſecundùm ſe tamen tanta eſt, vt præponderet Num.73

maximis quibuſque malis temporalibus; & in diuino iudicio digna habeatur, quæ grauiſſimis Purgatorij ſupplicijs in futura vita expianda ſit. Hac verò (quātitate inquā dāni) pariter cōſiderata: quia ſi in illo ipſo arbitrio nulla ſit habenda ratio quātitatis dāni illati, ſequetur vt cū quis voluntate ſolùm ſemiplena, *& ideo inſufficiēte ad mortale*, dānum graue de facto intulerit, vt incenderit domum multis bonis refertā, iudicari poſſit ipſum ad nihil teneri, aut tātum ad quodcumque modicum libuerit; quod patet rationi aduerſari. Nam quamuis infirmitas ea humana, per quam homo paſſim agit multa nō ſatis conſideratè, éſtque obnoxius venialibus delictis, præbeat arbitranti iuſtam occaſionem remittendi aliquid de iuſtitiæ rigore: miſeria tamen damnum paſſi ſuppeditat pariter motiuum ſufficiens ita arbitrandi, vt in aliqua parte notabili reddatur indemnis.

Nec obſtat quod inde fieri poſſit, vt ex iniuria veniali oriatur obligatio ſub mortali: quia ſicut abſurdum non eſt, furtum ſuo genere mortale, eſſe per accidens veniale ex leuitate materiæ: ita nec eſt, quòd reſtitutionis omiſſio genere ſuo venialis, ſit per accidens mortalis ex magnitudine materiæ. Pro quo faciunt antedicta in fine capitis primi. Eamdem doctrinam habet Ferdinādus Rebellus De obligationibus iuſtitiæ *par.1.queſt.10.concl.2.* Ad argumentum verò Angeli antè propoſitum reſpondetur ex Panor. ad cap. Si egreſſus De iniurijs: legem Aquiliam eſſe ciuilem purè pœnalem, vt intelligitur ex fine tituli Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. *Inſtit.* Talem verò legem non habere locum in conſcientiæ foro, oſtendetur in ſequen. lib. 13. cap. vltimo quæſt. 1.

Explicatio quæſtionis, An ratione iniuſtæ acceptionis eodem modo obnoxius ſit reſtitutioni, qui damnum infert per ſua animalia, aut per ſuos ſeruos, ac ſi per ſeipſum inferret.

HVic explicationi præmittendum eſt, quædam eſſe, in quibus ſæpe quidem accidit vt reuera non peccet quis, tamen in iure cenſeatur quaſi reus ex delicto ſibi ſubiectorum: vnde ipſa dicuntur quaſi delicta, & contingunt tripliciter pro triplici genere eorum quæ ſubiecta eſſe poſſunt.

Num.75 Primò, cùm quis damnum, *quod noxam vocant*, dat per domeſticos ſuos, id eſt, liberos, famulos, vel hoſpites, quos in ſua domo habet: deiiciēdo v.g. aliquid ſolidum, vel effundendo aliquid liquidum in via in qua ſolent homines communiter verſari, indéque lædatur aliquis. Deinde cùm damnum infert per ſua animalia: vt ſi equus ſuus calcitroſus aliquem calce percuſſerit, aut bos cornupeta cornu perierit; aut gallina domū alterius ingreſſa, fœdarit aliquid aut fregerit (cuiuſmodi damnum nō dicitur noxa, *ſicut ante deſcriptum*, ſed pauperies: quia animalia bruta cum careant ratione, noxam committere non cenſentur. Denique cùm quis habens aliquid poſitum aut ſuſpenſum, vbi iter ſolet communiter fieri, & contingit vt per id noceat alicui.

Num.76 Quæ cùm ita ſint, propoſita queſtio explicatur, dicendo eum qui culpa ſuà aliquo ex his modis nocet, teneri totum damnum illatum reſarcire, perinde atque nocentem per ſeipſum; cùm perinde ſit iniuſta cauſa damni: quandoquidem ex regula 72. iuris in 6. Is qui per alium facit, per ſeipſum facere videtur: & ita ſtatutum eſt vtroque iure: ciuili quidem Digeſtis ad legem Aquiliā, & Cod. ac Inſtit. De lege Aquilia Canonico verò De iniurijs cap. Si bos cap. Si læſerit & cap. Si culpa tua. Eum autem cui abſque vlla ſua culpa id contigerit, excuſari à reſtitutione eadem ac etiam maiore ratione, quàm taliter nocētem per ſeipſum. Et certè ſi dominus cenſeatur obnoxius reſtitutioni quando abſque vlla ſua culpa animal ipſius damnum dat: cenſendus erit pariter, ſi abſque vlla ſua culpa domus ipſius ruat, & damnum aliquibus inferat: quod abſurdum eſt.

Quod ſi obijcias talem, niſi malit damnum illatum reſarcire, teneri dare animal à quo illatum eſt: ex iure ciuili ff. & Inſtitut. titulo Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Reſpondetur ea iura multorum Doctorum opinione, *quorum meminit Couar in Epitome 4. Decretalium ca.6.§.8.nu.12.* ſolùm cōcedere damnificato actionem in foro externo, idcóque ante condemnationem iudicis non obligare. Qua de re pleniùs Petrus à Nauar. in lib. 2. De reſtit. cap. 2. à nu. 36. Tantum notandum eſt: tum talem cōdemnationem fieri quidem ſine culpa, non tamen ſine cauſa: ad rationabilem ſcilicet cautelam vitādi culpam: ſeu quò domini cautiores fiant, quoad cuſtodiam ſuorum, ne aliis noceant: tum etiam eadem condemnatione non expectata, dominum, ſi ex tali damno inueniatur locupletior factus in aliquo, teneri ex eodem idipſum damnum compenſare: cùm ex reg. 48. iuris in 6 nemo locupletari debeat cum alterius iniuria & iactura.

Cæterùm animalia per quæ damnum inferri poteſt; vel ſunt domeſtica natura ſua: vt oues, boues, equi & alia non modo quadrupedia, ſed etiam bipedia, vt gallinæ, anſeres, columbæ; ex lege 4. ff. Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. Alia verò naturâ ſua ſunt fera: vt leones, vrſi, & alia eiuſmodi, quæ nunquam manſueſcunt. Atque ſi animal quod damnum intulit domeſticum ſit, locum habet quod dictum eſt de propoſita obligatione; idcóque ſi dominus illius ignoretur, ipſum licitè capi ac retineri poteſt loco pignoris, donec dominus ipſe cognoſcatur. Quod ſi is notus ſit, negat quidem Syluester *reſtit. 1. quæſt. 4.* id licere: ſed quia in multis locis conſuetudo eſt in contrarium, melius Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 120. iudicat ſequendam eſſe loci conſuetudinem. Sin autē animal, quo quis damnū infert, non domeſticū ſed ferum ſit: ſiquidem damnum ipſum eius culpâ inueniatur illatum, in foro conſcientiæ ſufficit illud ad æqualitatem reſarcire: quódque amplius exigetur, tantùm erit in pœnam ciuilem. Si verò nullâ eius culpâ ſit illatum, nulla datur obligatio ad reſtitutionem: vt ſi animal ipſum ferum iam fueri ab eodem domino dimiſſum: in quo caſu tale animal nullius eſt, adeout quilibet poſſit ipſum interficere, vel ſuum facere. Plura de his videri poſſunt apud Ludouic. Molinam de Iuſt. & iure tract. 2. diſpu. 710. & tribus ſequentibus.

Explicatio difficultatis de columbis.

POrro quoad eos qui columbas habent; operæpretium eſt notare, columbaria eſſe licita; dum- Num.77
modo adſint tres conditiones, quarum ſi vna deſit, committi poteſt peccatum mortale, cū obligatione in ſolidum ad reſtitutionem damnorum quæ columbæ intulerint. Nam quamuis in caſu quo dominus columbarum non peccat mortaliter, ſatis ſit vt dānum reſarciat, vel columbas det; tamen quando in eo peccatum mortale iniuſtitię commiſit, non ſufficit, vt det columbas: ſed totum damnum reſarcire debet, ac ſi per ſeipſum intuliſſet, iuxta illud, Qui per alium facit per ſeipſum facere videtur.

Prima autem talium conditionum eſt, vt columbaria non habeantur contra leges municipales: vel conſuetudinem patriæ. Nec enim vbiq; licet cuiuis colum

Digitized by Google

lumbarium habere. Secunda eſt, vt is qui habet columbarium non attrahat aliqua arte in illud, *principali ſaltem intentione*, columbas ſuorum vicinorum. Dixi, *principali intentione*, quia quamuis liceat poſſit aliqua arte & induſtria ſuas retinere (etiamſi fiat cõſequenter vt alienas alliciat) non debet tamen principali intentione, ac fraudulenter alienas ad ſuum columbarium allicere: quemadmodum annotat Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 128. Tertia eſt, vt is qui habet columbarium alat ſuas columbas; præſertim eo tempore quo poſſunt agris vicinis damnum inferre, niſi omnes agri vicini eſſent ipſius.

Nu. 78. Quibus conditionibus concurrentibus non debere iudicari columbaria illicita, patet: quia reipub. ſeruiunt, tum in cibum, tum in ornatum. Ideóque à moderatoribus illius, non modò nõ improbãtur, ſed & permittuntur; legéſq; de illis feruntur. Et quia regulariter vicini tunc non conqueruntur, nec damnum ſentiunt, videntur conſtructioni illorum conſentire, aut certè immeritò diſſentire: præſertim vbi ex ſatis agri, in cuius medio columbarium ipſum ſitum eſt, non minus frugum colligitur cæteris paribus, quàm ex aliis prout frequenter colligi experientiâ comprobatum eſt. Et ratio eſt quòd talia animalia deuorent mala ſemina, vt lolium, nigellum aliáq; eiuſmodi: vnde fit vt rariores naſcantur herbæ illæ, quæ officiunt tritico. Accedit, quòd cooperta ſemina, vt etiam experientiâ comprobatum eſt, non diſcooperiant, ſed ſolùm diſcooperta comedant, nec ſpicas dum erectæ ſunt attingãt, ſed ſolùm dum proſtratæ iacent. Quamuis autem Armilla in *verbo Columbarium in fine*, exiſtimet nunquam illum peccare mortaliter, qui non alit ſuas columbas: contraria tamen opinio eſt & communis & verior, quã ſequuntur Syluest. Reſtitutio 3. quæſt. 4. indicto 3. Sotus lib. 4. de iuſt. & iure quæſt. 6 art. 4. in fine Caiet. in verbo Columbarium & Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 126. Neque rationes illius videntur vim habere in contrarium.

Num. 79 Ad priorem enim: quòd non ſint aues domeſticæ, quia poſſunt à quouis interfici; facile reſpondetur negando vtrumque, quia verè ſunt aues domeſticæ, nec poſſunt à quouis impunè interfici: neque ſi interfici poſſe concedatur. propterea licitum erit habere columbarium: quia non licet alicui dedita opera domi ſuæ tenere animalia fera, vt lupum, vrſum, & ſimilia quæ noceant proximo (etiamſi liceret illa impunè occidere) ne quidem ſi vellet reſarcire damnum per ea illatum: ſicut nec furari licet etiamſi fur ſtatueret reſtituere, prout Nauar. habet in præcedẽt. num. 125. Ad poſteriorem verò, quod ſi non eſſent columbæ quæ damnum inferrent agris vicinis, eſſent aliæ aues ſylueſtres quæ inferrẽt. Reſpondetur quoque facile, nihil inde effici: quia ex eo quod columbæ alantur habendo columbaria, non deſinunt aliæ ſylueſtres aues agris nocere. Adde diſparem eſſe talium auium & columbarum rationem, quia illæ nullius ſunt domini, & ideo licet impunè eas occidere, non item columbas, habentes proprium dominum. Adde etiam, quòd etiamſi columbæ non inferãt plus damni, quàm aliæ aues ſylueſtres, vtraſque ſaltem plus inferre quàm ſolas.

Nu. 80. Pari quoq; ratione non licet arte, & induſtria columbas aliorum abſtrahere ſuis columbariis, vel eis laqueos tendere, vt capiantur: ſique id fiat intra conſtitutam à lege, vel conſuetudine diſtantiam, in qua capi, vel interfici iuſtè nequeant; præter peccatum & obligationem ad reſtitutionem, capiens ſubiacet etiam legibus pœnalibus loci. Neque minus peccant, & ad reſtitutionem tenentur, *iuxta poſt dicẽda de participatione in iniuſta acceptione*, qui ſcienter huiuſmodi columbas vendunt, & emunt. Vbi aduerte poſſe, probabiliter dici de columbis, quæ inueniuntur quidem extra diſtantiam ſtatutam à lege, vel à conſuetudine; ſed conſueuerunt redire ad ſua columbaria: quòd eas occidere peccatum ſit cum obligatione ad reſtitutionem, quantumuis non incurratur pœna legis ciuilis. Ratio eſt, quia licet columbæ tranſgrediantur diſtantiam à lege ſtatutam, nõ cenſentur tamen ideo eſſe alienæ: quamdiu redeunt ad columbarium ſui domini. Quod addo, quia ſi non conſueuerint ad illud redire, præſertim per plures dies, idque certò cõſtet, poſſunt tanquam non alienæ impunè capi, & occidi à quouis ſine peccato & obligatione ad reſtitutionem: non tantùm extra ſed etiam intra diſtantiam ſtatutam à lege: vtpote quæ nullius domini amplius eſſe, feræque cenſentur.

CAPVT IX.

De obligatione ad reſtitutionem ratione participationis in iniuſta acceptione.

SVMMARIVM.

81 *Nouem genere perſonarum obnoxiarum huic obligationi.*

82 *Dubitans an ſit ex aliquo genere talium perſonarum, ſi diligentiâ adhibitâ dubium maneat, non tenetur ad reſtitutionem faciendam.*

83 *Quis tanquam iubens teneatur ad reſtitutionem.*

84 *Qui damnum ſuo nomine illatum ratum habet, non cenſetur eo ipſo tanquam iubens, teneri ad reſtitutionem.*

85 *Quando, & ad quam reſtitutionem conſulens, conſentiens, adulans, recipiens, aut auxilium ferens teneantur.*

86 *Quid agendum ſit ei ad quem fur cum ſpoliis refugit.*

87 *Ad reſtitutionem tenetur non modò qui immediatè, ſed etiam qui mediatè ad iniuſtam actionem cooperatur.*

88 *Conſulens delictum damnoſum, etiam ſine dolo, & ex ignorantia, niſi hæc ſit inuincibilis aut probabilis, tenetur reſarcire damnum quod non fuiſſet alioqui ſecutum.*

89 *Ad reſtitutionem damni ſecuti tenetur qui damnoſum contractum conſuluit, ſi vel ex officio, vel ratione eminentiæ ſuæ, vel ratione ſtipendij dare debuit conſilium ſalutare.*

90 *Debens id ratione ſtipendij, tenetur de leui culpa & cum damno dato reſtituere idipſum ſtipendium, ſi ſit acceptum. Alij verò antecedẽti tantum tenentur de culpa lata.*

91 *Qui dans nociuum conſilium, ſi dolus abſit, non tenentur damnum ſecutum reſarcire.*

92 *Quando obligatio Confeſſarij ad reſtitutionem contingat ob eam non curatam fieri à ſuo Pœnitente.*

93 *De obligatione participantium actu negatiuo in iniuſta actione quid ſit tenendum.*

94 *Non tenetur quis ad reſtitutionem eo ipſo, quòd accepit munus, ne damnum inferentem detegeret; vel cùm poſſet, non impediuit eum; ita tamen vt nihil ei cooperatus ſit.*

95 *Quando ad reſtitutionem teneantur ſerui non impedientes damna dominorum ſuorum.*

96 *Ad quam reſtitutionem teneatur cuſtos qui aſſignato ſtipendio conſtitutus eſt ad deferendos eos, qui fraudant gabellas, vel piſcantur, aut venantur in locis prohibitis.*

97 *Quando peccet cum obligatione ad reſtitutionem malè deferendo.*

98 *Obligatur Medicus ad reſtitutionem damni quod ægrotus: & Aduocatus ad reſtitutionem damni, quod cliens patitur culpâ ipſius.*

99 *Quando ad reſtitutionem damnorum teneãtur Principes aut Magiſtratus damna non impedientes.*
100 *Quando teneantur teſtes.*
101 *Quando impediens alium, ne obuiet damnis, teneatur illa reſarcire.*

Num. 81 NOVEM ſunt genera perſonarum vt antè notatum eſt nu.13. quæ cenſentur participare in iniuſta acceptione: quarũ ſex poſitiuè directéque ſunt cauſæ eiuſdem iniuſtæ acceptionis: quatuor participando verbo: nempe iubens, conſulens, conſentiens, & adulans ſeu laudans; & duæ participando facto, ſcilicet recipiens & dans auxilium. Tres verò eiuſdem iniuſtæ acceptionis negatiuè, & indirectè ſunt cauſæ: nempe is qui non impedit verbo cùm poteſt, & is qui non impedit facto, cùm item poteſt eam iniuſtitiam impedire: ac demum is qui eamdem non manifeſtat. Qui omnes poſſunt ad reſtitutionẽ obligari, vel ratione ſolius nudæ acceptionis iniuſtæ, vt quando non habent rem iniuſtè acceptam, vel quando nihil omnino fuit acceptum, ſed tantummodo illatum damnum, *vt in incendio domus*: vel ratione iniuſtæ acceptionis ſimul & rei acceptæ: vt cùm quis habet eamdem numero rem quam iniuſtè accepit, Atque de hac poſteriore obligatione facilè eſt iudicium ferre, tantùm enim obſeruandum eſt eam eſſe, vt is qui rem ipſam habet, totam reſtituat domino ſuo. De priore autem iudicare difficilius eſt, ad quod iuuabunt regulæ deinceps tradendæ.

Num. 82 Cæterùm cùm dubitatur, an quis verè particeps fuerit alicuius iniuſtitiæ, ſi factâ competenti diligentiâ, nihil certò moraliter, probabiliterve ſciri poſſit: Syluester *in verbo Reſtitutio 3. quæſt. 6. dicto 2. in initio* notat communem doctrinam eſſe, non teneri ad reſtitutionem ratione participationis in iniuſta acceptione. Cuius fundamentum eſt, quòd cum tali dubio ſpeculatiuo, ſtet iſta certitudo practica, quòd tunc non reſtituere licitum ſit iure poſſeſſionis, ſeu quaſi poſſeſſionis: quandoquidem in dubio melior eſt conditio poſſidentis, vt habet regula 65. iuris in 6. Quocirca, *vt idem Syluester addit*, obligatio iſtiuſmodi ad reſtitutionem tunc tantùm contingit, cùm quis certus eſt, iniuſtam actionem quà illatum eſt damnũ, efficaciter à ſe proueniſſe. Cui Petrus à Nauarr. conſentit in lib. 3. De reſtit. cap. 4. num. 58. Aduerte autem obiter, ſcientem quidem ſe damnum iniuſte intuliſſe, ſed dubitantem an illud reſarcierit, manere obligatum ad reſtitutionem, tanquam malæ fidei poſſeſſorem: vtpote qui ſciat ſe debitum cõtraxiſſe ex delicto, neſciat autem ſe eſſe ab eo liberum: quam liberationem negligens, obnoxius eſt peccato, quo quis amans periculum, perit in illo.

De iubentis obligatione.

SECTIO I.

Num. 83 DE hac datur regula, Tanquam iubentem teneri ad reſtitutionem, non modo eum qui iubet expreſsè, ſed etiam qui tacitè: adeóque omnẽ eum qui alteri ſolito ad præceptum ipſius moueri, dicit aliquid vnde is poſſit conijcere præcipi ſibi, vt proximo damnum inferat, illúdque infert. Exemplum eſt, ſi dominus dicat famulo, Optarim te de tali ſumere vindictam, eíque à te damnum inferri: vel ſi dicat, Non mihi placebis niſi audiero te aliquid noui feciſſe, aliúdue ſimile: vnde famulus ipſe tanquam accepto mandato permotus intulerit damnum.

Dubium autẽ eſt: ſi famulus, nec expreſſo nec tacito præcedente domini imperio, progrediatur ad iniuriam, aut ad detrimentum aliquod inferendum nomine eiuſdem domini, ſi poſtquam illatum eſt, illud ratum habeat, teneatur ad reſtitutionem faciendam damnificato. Ad quod poſt Palud. D. Antn. & Syluester, *ille 2. par. tit. 1. cap. 12. §. 12. & hic loco cit.* affirmatiuè reſpondendum eſſe iudicant: hoc eſt, dominum ad reſtitutionem teneri: ſi quidẽ duo memorata ſimul concurrant: quòd ſcilicet damnum illatum ſit nomine ipſius, ſeu credendo id ei placiturum; & quòd poſtea illud ratum habuerit. Ratio eſt: quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur, vt habet regula 10. iuris in 6. quã in delictis etiam locum obtinere, gloſa ad eamdem notat. Conſtat verò, quòd ſi quis tale delictum à principio fieri mandaſſet, obnoxius eſſet reſtitutioni. Idem ſentiens Nauarr. *in citato cap. 17. num.* 133. addit quòd ab omnibus conceditur ratum habentem non obligari, ſi id quod ratum habet, vel non ſit factum ipſius nomine, vel non habeat ratum, nec approbet quatenus factum ſuo nomine, etiamſi alia ratione id illi placeat, ideoque peccet.

In contraria autem ſententia eſt Medina in Cod. De reb. reſtit. quæſt. 7. ad 4. cui aſſentiuntur Petrus à Nauarr. in cit. cap. 4 num. 69. & etiam Ludouic. Molina De iuſt. & iure tract. 2. diſputat. 719. nempe cùm quis per ratihabitionem ſuam non fuerit cauſa, vt ille qui damnum dedit non reſarciat ipſum, ad nullam reſtitutionem teneri in foro conſcientiæ. Eidem nos quoque aſſentiri poſſumus, quia bona ratione nititur: putà quòd talis per talem ratihabitionem ſubſequentem non fuerit cauſa damni dati; quandoquidem ipſum iam ante datum erat, quam ab eo ratum haberetur. Neque id quod poſterius eſt tempore, poteſt eſſe efficax cauſa efficiens, effectus ipſum præcedentis. Cùm ergo ille de quo agitur non teneatur ad reſtitutionem ratione iniuſtæ acceptionis, *cùm nullatenus fuerit cauſa ſufficiens damni dati*: neć item ratione rei acceptæ, *poſito quòd nihil inde ad ipſum peruenerit*, fit vt ad nullam reſtitutionem teneatur in conſcientia. Quanquã tamẽ poſtulat humanitas, vt quia dãnum nomine intuitúque ipſius datũ eſt, & ipſum ratũ habuit, illud reſarciat. Ratio verò in oppoſitum adducta ſolummodo probat ratum habentem damnum ſuo nomine illatum, *cum perinde approbet factũ ac ſi mandaſſet*, reputari ſeu præſumi mandantem in foro externo; ſufficiẽtet ad hoc vt licitè puniri poſſit: non verò ad hoc, vt verè dicatur influxiſſe in damnum ea ratione illatum. Cùm igitur non teneatur quis ad reſtitutionem damni illati, niſi in illud influat, ab ea ſanè excuſari poteſt is qui illud eo quo dictum eſt modo ratum habet; ſicut excuſatur qui ſuam iuſſionem reuocauerit ante executionem (*quæ nihilominus ſecuta ſit*) eoquod defuerit in eam influxus. Neque enim de mandato alicuius fit id, quod non fit de ipſius voluntate; per reuocationem verò mandati, ceſſat mandantis voluntas.

Num. 84 Cæterùm ſubditi, qui Principum, ſuorúmue maiorum iuſſa de damno inferendo, exequuntur metu reuerentiali, ſeu ne eis diſpliceant, excuſationem à reſtitutione habere non videntur: etſi probabile eſt iubentes teneri illis compenſare damna, quæ ex tali executione acceperint: cùm quidquid eſt cauſa cauſæ, ſit etiam cauſa cauſati; & illi ſint cauſa executionis, à qua cauſata ſunt talia damna. Si quis quærat An ad reſtitutionem teneatur is qui non mandauit quidem, ſciuit tamen, damnum ſuo nomine inferendum eſſe alicui, nec impediuit cùm poſſet, aperiendo id ſibi minimè placere Reſpõdet Molina in fine memoratæ diſput. 729. teneri: quia debuit lege iuſtitiæ, ex quaſi officio impedire, ne nomine ipſius, & tanquam aliquid ſibi gratum, iniuſtè damnum inferretur.

De obligatione cæterorum participantium in actu poſitiuo.

SECTIO II.

Num.85 REgula de hac datur; Tanquam conſulentem aut conſentientem, aut adulantem, aut recipientem aut ferentem auxilium, ad reſtitutionem teneri omnem eum qui aliquo ex iis modis qui ſuprà num. 13. indicati ſunt, cauſa eſt damni, mouendo aliquem ad illud inferendum. De conſulente adde, quòd ſi decipiat executorem, teneatur ad reſtitutionem omnis damni inde ſecuti, non itē executor ipſe, ſi ex ignorantia inuincibili iniuſtitiam committat damnum inferendo. Qua ratione Conſiliarij Principum tenentur ad reſtitutionem damnorum quæ ſequūtur; ſi conſilium dent, vt lex vel ſtatutum iniuſtum fiat vel tributum iniuſtum imponatur, aliúdve quidpiam iniuſtè conſtituatur.

Adde etiam de conſentiente: ad reſtitutionem obligatos, illius rationem ſeu conditionem ſubiro qui ſuis ſuffragiis contra iuſtitiam eligunt aliquem, vel aliquid aliud faciunt, vnde tanquam ex efficaci cauſa damnum aliquod ſequitur. De qua re legendus eſt Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſp. 732.

De adulante verò adde ex D. Antonino *2. par. tit. 1. cap.* 12. §. 12. *in initio*; mouendo aliquem ad opus damnoſum, prout fit proponendo ei ſuam nobilitatem, aut exprobrādo vxoris ſuæ adulterium, vel aliud ſimile vrgendo, vnde ſequatur vt pudore ſuffuſus occidat, vel aliud damnum inferat: incurrere obligationem reſarciendi damna inde ſecuta tanquam ex cauſa. Idque non ſolùm ſi illa ipſe intenderit: ſed etiā ſi talia veroſimiliter inde ſequi poſſe aduertere debuerit. Hoc autem quod de adulante dicitur, dici pariter poteſt de eo qui ponendo ob oculos vtilitatem vel delectationem, mouerit alium ad opus damnoſum. & multò magis ſi ad illud induxerit vi aut metu, dolo vel fraude.

De recipiente porro, adde ipſum teneri ad reſtitutionem, non modo damnorum omnium, quorum concauſa fuerit ob ſecuritatem fauore, aut alia ratione datam, illa iniuſtè inferenti: ſed etiam eorum quorum reſtitutionem impediuerit: ſiue occultando furem, aut furta: ſiue addendo furi animum non reſtituendi, ſiue defendendo illum: factumve illius coram Iudice: ſiue apud eumdem, aut apud Principem interueniendo pro illo. Id quod Medina notat in Cod. De reb. reſtit. in fine quæſt. ſecundæ. Adde & ſuppeditando commoditatem loci & inſtrumentorum, ad talia in conuiuiis & ludis conſumenda: de quo Lud. Molina in ſeq. diſput. 733.

Num.86 Aduerte autem quod aliis citatis habet Petrus à Nauar. *in lib. 3. De reſtit. cap. 4. nu.* 119. eum qui receptat furem cum ſpoliis fugientem ad ipſum vt mortem euadat, etſi non deberet apud ſe latitantem manifeſtare (vtpote cui quæſito ad mortem fas eſt fugere antequam capiatur, de quo in ſeq. lib. 24. num. 42.) debere tamē ſpolia, ſi illa habeat in ſua poteſtate reſtituere vero domino: quātumuis fur illa fidei ipſius commiſerit: quia in pacto illicito fides reſcindenda eſt. Alioqui enim ſi illa ſibi vel furi conſeruaret; ipſe tanquam cooperans ad furtum, & peccans tam cōtra iuſtitiam quàm contra charitatem, obligaretur ad reſtitutionem: niſi metu mortis, aut notabilis detrimenti in ſuis bonis; aliáve legitima ex cauſa excuſaretur: quo caſu non eſſet cenſendus cooperator, ſed propriæ vexationis redemptor.

Num.87 De dante auxilium adde, ipſum incurrere obligationem ad reſtitutionem: non modò immediatè, ſed etiam mediatè cooperando ad iniuſtam acceptionem. Sic enim obligantur fabri ferrarij, & alij qui ſcientes aut præſumentes à ſe peti claues, vel alia inſtrumenta ad furandum, aut aliud damnum inferendum, illa quæ fabricant; & ſimiliter qui vendant alijs ſcalas quibus aſcendant ad damna inferenda, aut qui explorant ad monendum inferentes damnum, quo tutius & liberius exequantur quod tentant: aut qui comitantur ad defenſionem ipſorum, vel aliud eiuſmodi agunt, niſi eſſet quid de ſe indifferens; neque fieret ad cooperandum inferenti iniuſtè damnum, ſed ad alium rationabilem finem: vt ad reddendum alicui licitum obſequium, iure ei debitum: vel ad vitandum imminentia verbera, vel ad aliquod aliud graue malum auertendum. Nam cùm ſit tunc excuſatio à peccato, erit & à reſtitutione, ex iniuſta acceptione.

De obligatione conſilium nociuum dantis ex ignorantia.

SECTIO III.

DIfficultas in vſu frequens hîc occurrit explicanda, An teneatur quis ad reſtitutionem cùm ex ignorantia dat conſilium nociuum, & proximus authoritatem ipſius ſecutus, graue damnum inde incurrit. Eam autem allatis in vtramque partem authoribus Petrus à Nauarr. *in eodem cap. 4. dubit. 3. à nu.* 21. rectè explicat diſtinctione poſt gloſam ad regulam 62. iuris in 6. Poteſt enim eſſe ſermo de conſilio ad delictum, vel de conſilio ad contractum.

Atque ſi quis delictum conſulat, tenetur ad reſtitutionem damni illati, etiamſi abſque intētione nocendi, & ex ignorantia id faciat, niſi ignorantia ſit inuincibilis ſeu probabilis quæ excuſet à peccato. Num.88. Probatur: quia qui conſuluit homicidiū, incurrit in pœnam homicidæ, ex cap. Si quis viduam diſtin. 50. & cap. Sicut dignum De homicidio: idemque pari ratione dicendum eſt de conſulēte furtum, aut aliud delictum quo damnum infertur proximo. Vnde ſequitur conſulentem perinde ac delicti perpetratorem teneri ad reſtitutionem faciendam ei, contra quem datum eſt conſilium. Quod notans Syluester *in verbo Conſilium quæſt.* 7. addit eiuſmodi doctrinam non habere locum quando is cui datum eſt conſilium, erat nihilominus tale maleficium patraturus, neque in perpetrando eſt ei cooperatum.

Num.89. Sin autem conſulat quis contractum damnoſum: diſtinguendum eſt rurſus, cum Medina in Cod. De rebus reſtit. quæ. 7. ad 2. ac dicendum, ſi is qui conſilium dat ſit talis, cui illud dare incumbat; aut ex officio, vt Confeſſario, Theologo, Aduocato, Medico quibus fides ſolet, aut debet adhiberi aut etiam ratione ſuæ eminentiæ vel experientiæ, vt ſenibus & aliis qui in re, ſeu negotio de quo agitur periti habentur: aut demum ratione ſtipendij. Si, inquam, talis ſit, tenetur in conſulendo dare operam, diligentiamque adhibere, vt rectè ſalubriterque conſulat alioqui ſi damnum inde ſequatur, imputabitur ei, & ad illud reſarciendum obligabitur: ſiue ab ipſo petitum fuerit conſilium, ſiue vltro ſe obtulerit ad conſulēdum. Hoc patet per illud quod in cap. fin. De iniuriis habetur his verbis: Si culpa tua datum eſt damnum, vel iniuria irrogata, vel aliis irrogantibus opem fortaſſe tuliſti, aut hæc imperitia tuâ ſiue negligentiâ tua venerunt, iure ſuper his ſatisfacere oportet, nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo iniuriam veroſimiliter poſſe contingere vel iacturam.

Num.90. Aduerte autem cum eodem Petro à Nauar. *in ſeq. nu.* 23. ac Ludouic. Molina *de iuſt. & iure tract.* 2. *diſp.* 730

730.*num.*2. Eum qui accepit ſtipendium ad dandum conſilium, vt communiter ſolent Aduocati & Medici, non modo teneri de lata, ſed etiam de leui negligentia, quam commiſerint dando nociuum conſilium: quoniam ob vtilitatem quam percipiunt, tenentur non modò diligentes eſſe vt communiter cæteri: ſed etiam diligentiores, iuxta antedicta num. 22. Quinimo etiamſi diligentiores fuerint, ideóque non teneantur reſarcire damnum à ſe non præuiſum, in quod conſultor incurrit, ſecutus nociuum conſilium ſibi datum: tenentur tamen reſtituere mercedem, quam pro eodem conſilio acceperint: perinde ac ille qui rem vitioſam ignoranter pro non vitioſa vendidit, tenetur poſtea re cognitâ, acceptum pretium reſtituere. Eum autem qui ſtipendium non accepit, licet ex officio, aut ratione eminentiæ conſulere debuerit; memoratus Petrus indicat, quòd ſi bona fide proceſſit, ob conſilium nociuum datum: ad reſtitutionem damnorum inde ſecutorum, teneri tantùm ex lata culpa: quod conſentaneum eſt regulæ octauę in præced. num. 21. traditæ.

Num. 91 Iam ſi ei qui nociuum conſilium dat, neque ex officio, neque ratione eminentiæ vel ſtipendij, conſulere incumbat (vt idiotæ vel mulieri vel aliis inexpertis) putat Medina loco citato ipſum teneri ad reſtitutionem damni ſecuti, ſi ſe obtulerit ad dandum conſilium: quia ſibi vſurpauit aliorum officium. Sed non immeritò idem Petrus *in ſequen. num.* 25. exiſtimat, quòd ſiue quis offerat ſe ad dandum, ſiue petatur ab ipſo conſilium (niſi hoc æquiualeat mandato tanquam obligans eum qui illud petit) atque bona fide conſuluerit, quod optimum ſibi videbatur: exiſtimat, inquam, ipſum nullo pacto teneri de damno ſecuto. Nam ex regula 62. iuris in 6. Nullus ex conſilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur. Quæ regula locum habet maximè in hoc caſu, in quo ille qui conſulit non tenetur ſcire, & ille qui conſilium à tali capit, debet ſibi imputare, quòd ſequatur illud, volens imperitis acquieſcere, relictis doctioribus & expertis, a quibus potuit ſufficienter informari de veritate.

Num. 92 Operæpretium eſt hic monere Confeſſarium de eo, quod Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 22. ex Roſella & Angelo habet; ipſum obligari ad reſtitutionem, quando ex eius culpa lata Pœnitens omiſit reſtitutionem, quam non omiſiſſet ſi illam ei iniúxiſſet: recuſátique facere, abſolutionem negaſſet. Licet enim Confeſſarius ſuum officium habeat tantùm in gratiam Pœnitentis, nec à creditore mercedem acceperit ob quam debeat negotium ipſius gerere: ex officio tamen ſuo incumbit ei talem reſtitutionem vrgere, tanquam neceſſariam ad veram pœnitentiam: adeout ſua culpâ latâ omittens facere, cenſeatur cauſa damni ex tali omiſſione prouenientis. Quam doctrinam Petrus à Nauarra in citato cap. 4. num. 124. approbat quidem abſolutè: ſed quidquid ſit exiſtimarim quoad praxim (ad quam reducere illam, eſt valde difficile & oneroſum) haud habere locum extra caſum, in quo prædicta omiſſio induat rationem conſilij: vt tunc cenſeri poteſt, cùm Pœnitens oſtenderet ſe planè paratum obſequi, & expectare admonitionem, circa ſibi neceſſaria ad exeundum à ſtatu peccati & ad diuinæ gratiæ recuperationem. Vix enim alia ratio aſſignari poteſt, qua omiſſio, de qua loquimur ſit contra iuſtitiam, prout requiritur, vt ea inducat obligationem ad reſtitutionem. Namque ratio ſacta ex officio (quæ potiſſima, & fortè vnica eſt) ex eo reiicitur: quòd Confeſſarij officium, tanquam merè ſpiritale, non ad temporalium curam, *niſi fortè ex charitate*, ſed ad ſpiritalium adminiſtrationem referatur. Cuius adminiſtrationis cura, ad hoc ſufficit ſine alia obligatione, vt Confeſſarius ſuſtentationẽ corporalem accipiat: prout plenius in ſequenti lib. 30. tractatu tertio tradetur agendo de beneficiis.

De obligatione participantium in iniuſta acceptione actu negatiuo.

SECTIO IV.

DE hac habendum eſt pro regula. Mutum ſeu non impedientem verbo iniuſtam acceptionẽ: & non obſtantem, ſeu non impedientem facto: & nõ manifeſtantem: nunquam obligari ad reſtitutionem niſi cum ex iuſtitiæ lege ex contractu, aut ex quaſi contractu, officióve tenentur talem acceptionem impedire, & poſſunt impedire ſine grauiore damno reipub. aut periculo vitæ propriæ. Ita enim communiter Doctores notant relati à Petro Nauarro in memorato cap. 4. ſub initium dubitationis decimæ; & à Molina de iuſtit. & iure, tract. 2. diſput. 735. num. primo. Vnde illi qui tenentur tantummodo ex lege charitatis: grauiter quidem peccare poſſunt non impediendo; ſed non obligantur ad reſtitutionem: quia niſi iuſtitia violata ſit, nihil eſt quod per reſtitutionem reducatur ad æqualitatem debitam: ad quam iuſtitia ipſa de ſe inclinat. *Num.* 93

Cæterùm ex lege Charitatis iniuſtitiam impedire tenentur quidem omnes, non tamen ſemper. Neque enim contra charitatem is peccat, qui rationabili de cauſa illam non impedit: vt cùm ideo non obſtat dãnum inferenti, quod id nequeat abſque maiori, aut ſaltem æquali ſuo incõmodo: aut certè ſine tali diſpendio, quod vir prudens, non iudicauerit incurrendum eſſe ad impediendum idipſum damnum. Lege verò iuſtitiæ tenentur multi; vt Reipublicæ Gubernatores, Duces belli, Aduocati, Procuratores, aliíque publici officiales; itémq; Medici & cæteri mercede conducti ſeu ſtipendiati. Quibus adde eos qui ad aliquod officium aſſumuntur; quales ſunt tutores & curatores pupillorum, menſores agrorum, & qui litem aliquam tanquam arbitri dirimunt, vel bona inter hæredes partiuntur; ſpeciali enim obligatione tenentur, ſiue ratione officij quod gerunt; ſiue ratione pacti quo ſe adſtrinxerunt, operam & ſollicitudinem adhibere ad proſpiciendum aliorum vtilitati ac damnorum vitationi.

Peccatum verò quod tales committunt omittendo vtilitati aliorum proſpicere, & damnum impedire cùm tenentur & poſſunt; eſt peccatum contra iuſtitiam: vt pote quo res aliena, id eſt, opera alteri debita ad ſeruandum ipſum indemnem, ei ſubtrahitur. Quæ opera, quoniam non ſubtracta, indemnitatem tanquam fructum ſuum, allatura erat, is qui illam ſubtraxit tenetur (tanquam reſtituendo fructum rei alienæ à ſe diſtractum) damnum inde ſecutum reſarcire. Quæ ratio eſt Medinæ in Cod. De reb. reſtit. *quæſt.* 9. *ſub initium.* *Nu.* 94.

Inferuntur autem permulta ex hac regula. Ac primò quod ſi quis munus à fure acciperet vt taceret, non teneatur propterea ad reſtitutionem rei ablatæ, ſi non incubuit illi ex officio tale damnum impedire. Hoc Sotus in lib. 4. De iuſt. & iure, & Nauarr. in Enchir. cap. 17. notant; *ille quæſt.* 7. *art.* 3. *verſ. Immo verò*; & hic num. 20. verſ. 4. Immo, vt illi addunt, neque munus quod accepit (ſi furis erat non autem quid alienum) tenetur reſtituere. De qua re pleniùs Molina de iuſtit. & iure tract. 2. diſp. 735. num. 3.

Infertur ſecundò, quòd ſi is qui ſola lege charitatis obuiare tenebatur, deſinat obuiare ex dolo, malóque animo, quo ei gratum eſt alterius damnum, etiãſi

coram

coram Deo cenſeatur peccati damnoſi, vt homicidij vel furti, reus (per Canones quos de hac re agens explicat Medina in cit. quæſt. 9.) ad nullam adhuc reſtitutionem teneatur: quoniam cùm non noceat efficaciter (deſiderio nimirum nocendi manente in mente) in ſolam charitatis legem delinquit ex Soto & Medina in iiſdem locis: quibus Petrus à Nau. aſſentitur *in lib. 3. De reſtitut. cap. 4. num.* 131. vt & Molina in ſequenti numero quarto. Intellige autem dolum impropriè ſumptum: nimirum pro odio & peruerſo zelo: nam dolus propriè ſumptus, videlicet pro fraudulenta alterius deceptione, poteſt inducere obligationem ad reſtitutionem. Etenim qui alterum fraudulenter decipit, vt ad res ipſius diripiendas viam aperiat furi; cùm ſic decepto faciat iniuriam, tenetur ad reſtitutionem damni quod ille ideo perpeſſus eſt: vt qui finxit aream eſſe clauſam, vel aliquid fraudulenter dixit; aut etiam fecit vnde dominus deceptus eam furibus apertam reliquit, tenetur ad reſtitutionem damni inde ſecuti: & ſic de ſimilibus. Adde quod Petrus à Nauar. conſequenter expreſſit *nu.* 132. eum qui verbis, aut ſignis aliis oſtendendo ſe taciturum: alium dubitantem & extimeſcentem confirmaret, ac determinaret ad damnum dandum, *qui alioqui timore ne manifeſtaretur non fuiſſet id auſus*, nõ eſſe excuſandum à reſtitutione: quoniam cauſa eſt poſitiua damni illati, ad modum ſiue conſentientis ſiue conſulentis, ſiue adiuuantis.

Num. 95 Infertur tertiò: qualiter iudicandi ſint ad reſtitutionem teneri vel non teneri famuli non impedientes cùm poſſunt, damna quæ dominio ipſorum inferuntur. Si enim data ſit eis cura aut cuſtodia earum rerum, circa quas damnum infertur, ad reſtitutionem tenentur, ſicut ij qui peculiariter ad hoc accepiſſent ſtipendium, vt eſſent earumdem cuſtodes, & circa eas inuigilarent: nam & ipſi contra iuſtitiam peccant non impediendo. Idem iudicãdum eſt etiam de illis quibus traditur clauis loci, in quo res aliquæ reſeruantur, ſi permittant inde aliquid ſurripi, cùm poſſint impedire: niſi fortè iuxta eam doctrinam quam habet Petr. à Nauar. *in ſeq. num* 139. *&* 140. taceant eo quod ſurripiens ſit amicus, aut conſanguineus domini, quem credit id gratum habiturum, aut facile daturum accipiendi facultatem, adeoque factum ei placiturum ſi reſciat: quamuis fortè modus facti, qui eſt accipiendi ſine ſua facultate, diſpliciturus ſit. Quando verò vnus famulus videret alterum accipere de rebus quarum cura non eſſet ſibi commiſſa, & taceret, non teneretur ad reſtitutionem: quia non videretur peccare contra iuſtitiam, ſed ſolum contra charitatem.

Num. 96 Infertur quartò, ſtipendiatum ad obſeruandum & deferendum eos qui res exportant non ſoluto vectigali debito, aut piſcantur vel venantur in locis prohibitis, teneri reſtituere id quod hi ſoluere debebãt, nempe vectigal quo iniuſtè defraudatus eſt dominus, cuius loco poſitus erat cuſtos, ſimilitérque valorem rei per venationem aut piſcationem acceptæ. Nam iniuſtè cauſa fuit talis acceptionis damnoſæ: quandoquidem ratione officij quod gerebat tenebatur ex iuſtitia eam impedire. Attamen ex Nauarr. in Enchir. *cap* 25. *num.* 34. non tenetur ad reſtitutionem pœnarum quas incurriſſent accuſati: cùm neque hi ad illas ſubeundas ante Iudicis ſententiam tenerentur. Quod autem Syluester verbo Pœna & Medin. in Cod. De reb. reſtit. *ille quæſt. vlt. & hic quæſt.* 15. *in fine*, contrarium docent: locum habet in eo qui ſpeciali iuramento aut pacto ſe obſtrinxit, loca quorum eſt conſtitutus cuſtos, ita cuſtodire, vt dominus vel collector ipſius, nec debitis defraudetur gabellis, nec pœnas iure illi debitas amittat.

Num. 97 Hic nota ex Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 122. 123. & 124. (quod etiam tractat Petrus à Nauarr. *lib. 3. cap. 4. num.* 126. 127. *&* 128). mortaliter peccare cuſtodem ſi abſcondat ſe ne videatur, vt habeat quos mulctet. Nam illa ſua abſcõſione, eſt alteri cauſa peccati, participátque in iniuſta acceptione: ob quam tenetur ad reſtitutionem damni per eam illati; niſi ideo excuſetur quòd id fecerit, vt ſemel deprehenſi caueant tale quid denuo attentare. Ipſum verò contra iuramentum aut fidelitatem non peccare tacendo; immo committere contra iuſtitiam manifeſtando eos, qui ingrediuntur loca ei commiſſa ad accipiendum aliquid premente neceſſitate ipſi notâ; ſatis magnâ: aut certe nullum illaturi damnum: vt ſyluam ingredientes ad colligenda ligna arida iam exciſa & derelicta: vel quia talis prohibitio eſt iniuſta & tyrannica. Id enim perinde eſt ac ſi inſonti litem excitet: ideóque tenebitur talibus reſtituere damnum, quod ſine ſua culpa incurrerint in eo caſu. Legendus eſt Molina de iuſtitia & iure tract. 2. diſp. 739. & 740. pro eius rei notitia pleniore.

Num. 98 Infertur quintò: medicum ſi ægrotus cuius curam ſuſcepit; ex craſſa ipſius ignorantia vel malitia moriatur; vel contrahat nouam infirmitatem, teneri ad reſtitutionem. Quod pari ratione dicendum eſt de Aduocato reſpectu clientis, cuius patrocinium ſuſcepit. Et ad cõfirmationem facit aperta ratio quam habet Medina *in Cod. De rebus reſtit. quæſt.* 9. his verbis: Qui alienam rem aut alteri debitam quando tenetur non reddit, oportet illum pro intereſſe ſatisfacere, quod alij ex eius non redditione patiuntur. Cùm ergo præfatæ perſonæ ſpecialiter, & obligatione perſonali teneantur operam & diligentiam in aliorum vtilitatem apponere, & non apponunt, perinde eſt ac ſi rem aliis debitam, *idque cum eorum quibus debita eſt iactura*, retineant: ac proinde tales tenentur ad intereſſe.

Num. 99 Infertur ſextò: Principes, Iudices, Prætores, & iuſtitię miniſtros teneri ad reſtitutionem, ſi latrociniis, aliiſve criminibus damnoſis non obſtent: ſiue ob aliquam negligentiam, ſiue ob reſpectum aliquem humanum. Secus quando ſine graui incommodo obuiare nequeunt: non enim tenentur quidquam temere facere, ſéque manifeſtis periculis exponere, niſi grauis Reip. neceſſitas poſtularet vt ex D. Thoma & Syluestro habet Nauar. in Enchir. *cap.* 17. *nu.* 20. *ſub finem.* Quod etiam docet Sotus lib. 4. De iuſt. & iure *quæſt. 7. in fine art. tertij.*

Nu. 100. Infertur ſeptimò: teſtes in iudicio legitimè interrogatos, ſi veritatem occultent, ſiue mentiendo, ſiue tacendo, ſiue diſſimulando, teneri ad reſtitutionem: quia cùm ex officio tanquam publicæ quædam perſonę veritatem aperire teneantur, tunc peccant contra iuſtitiam. Hoc expreſſerunt Medina & Nauar. ille in ead. quæſt. 9. in ſolutione quartæ obiectionis, & hic in Enchir. cap. 17. nu. 133. & in cap. 15. nu. 40. Ratióque eſt, quia iuſtæ leges actori ac reo ius tribuunt quoad teſtem, vt ab eo valeant lege iuſtitiæ teſtimonium veritatis exigere. Quod ſi extraiudicialiter teſtes interrogentur, ſiue à parte, ſiue à iudice quidẽ, ſed nõ iuridicè, nec velint veritatem manifeſtare, nõ tenebuntur ad reſtitutionem: etiamſi fortè peccent. Ratio eſt, quam Medina tangit ibidem: quia in eo tantùm peccant contra charitatem, cùm non ſubeát munus & officium teſtium, niſi reſpectu habito ad iudicium: vnde extra illud non peccant contra iuſtitiam. Pari fundamento nititur, quod tutores, & Curatores tenentur ad reſtitutionem damnorum illatorum bonis pupillorum, & minorum ſibi commiſſorum, quæ non impediuerunt cùm poſſent: non item illatorum aliis, ſi qui fortè cum ipſis pupillis aut minoribus eadem bona habuerint communia.

Nu. 101. Infertur octauò: quòd ſi iuſtitiæ miniſter volens

impedire ne damnum inferatur, aliquis ipſum prohibeat, is teneatur ad reſtitutionem eiuſdem damni inde ſecuti: quádoquidem peccat contra iuſtitiam impediendo eum qui ex iuſtitia obuiabat tali damno inferendo. Quod idem iudicandum eſt etiam, cùm licet occurret duorũ obuiare teneatur ex officio, vnus tamen alterius opem delatam ad obſtandum damno, impedit per vim, dolum, vel fraudem. Etenim ſicut ille qui alicui arma tolleret quibus defenderet ſe; ita etiam ille qui dicto modo tollit auxilium, quo alter eſſet a damno liberandus: iniuriam facit eidem, qui ad tale auxilium habebat ius quæſitum; volũtate eius à quo deferebatur durante adhuc: vt pote quæ ex hypotheſi mutata non eſt reipſa, licet fortè mutata ſit externo ſigno, ob interuenientem vim, dolum, vel fraudem. Quod etiam habet Petrus à Nau. lib. 3. De reſtitut. cap. 5. nu. 12.

Si autem quis per ſolam perſuaſionem vel conſilium impediat alterum volentem ex charitate obſtare damno, is non tenebitur ad reſtitutionem: quoniam eo modo legi tantùm charitatis aduerſatur, nec facit iniuriam: non quidem ei qui omittit obſtare ob tale conſilium, vel perſuaſionem: quia voluntate ſua libera, *quamuis ab alio permotus* id facit; nec volenti fit iniuria. Nec item ei cui auxilium ſubtrahitur, cùm illud ex charitate tantum ei debeatur, itaut minimè habeat ius aduerſus eum à quo deferebatur, quo ipſum compellat ad aliquam reſtitutionem ob omiſſum auxilium. Ad quam ſicut ille non tenetur, ita nec tenebitur is cuius conſilio vel ſuaſu omiſerit.

CAPVT X.

De quæſtionibus quæ mouentur circa obligationem ad reſtitutionem, ratione participationis in iniuſta acceptione.

SVMMARIVM.

102 *Qui eſt cauſa damni efficax, non item qui inefficax, tenetur ad reſtitutionem.*

103 *Quando excuſetur à reſtitutione, qui vt furem impediat accipere rem maioris pretij, ſuadet vt rem minoris pretij accipiat.*

104 *Qui volendo impedire damnum dat eidem occaſionem: quando teneatur ad reſtitutionem.*

105 *Quando à reſtitutione excuſetur, & quando ad eam obligetur, qui ſuffragium iniquum dedit, vel omiſit dare iuſtum.*

106 *Ad quam reſtitutionem teneatur qui furi ſtatuenti capere quinquaginta, perſuadet vt cẽtum capiat.*

107 *Ad reſtitutionem tenetur is, qui alteri ſuaſit vt dãnum inferret, citius quàm ſtatuerat: quod procedit etiamſi non perſuaſerit primò: ſed ſuaſus ab ipſo poſtea animo reuoluens conſilium eius, illud exequatur.*

108 *A reſtitutione excuſatur, qui conſilium, aut mandatum damnoſum dedit, ſi illud quantum in eo fuit reuocauit antequam damnum daretur: ſecus ſi tantummodo poſt damnum datum.*

109 *Duo modi quibus contingit aliquem ſua cauſalitate attingere effectum: nec tamen eſſe illius cauſam ſine qua non.*

110 *Obligationem ad reſtitutionem non impediri per hoc quod damnum datum, alius dediſſet.*

111 *Ad reſtitutionem tenetur qui in actionem damnoſam influxit; etiamſi non fuerit damni cauſa ſine qua non.*

112 *Ratio cognoſcendi quãdo quis fuerit cauſa ſine qua non eſſet damnum illatum.*

113 *Cauſa damni alia principalis & phyſica, alia ſecundaria & moralis: & vtraque alia eſt totius damni, alia partis ipſius.*

114 *Quando cauſa principalis, & phyſica teneatur, & quando non teneatur ad reſtitutionem in ſolidum.*

115 *Quæ obligatio ſit ad reſtitutionem, cùm plures tanquam cauſæ principales & phyſicæ ad damnum inferendum concurrunt dependenter alij ab alijs.*

116 *Quæ verò quando independenter alij ab alijs: id quod illuſtratur addicto exemplo reſtitutionis ad quam tenentur milites, damna iniuſtè inferentes.*

117 *Quænam obligatio ſit, cùm plures cauſæ principales, & phyſicæ concurrunt, ſed vna poſt aliam.*

118 *Quando cauſa moralis, ille vè qui alterum mouit ad damnum inferendum, teneatur ad reſtitutionem in ſolidum.*

119 *Quæ obligatio ſit ad reſtitutionem, cùm plures tanquam cauſæ morales concurrunt in mouendo aliquem ad damnum inferendum.*

120 *Si de aliquibus dubitetur, quiſnam eorum cauſam damno dederit, ſinguli contribuere tenentur.*

121 *De obligatione in ſolidum, notatu quædam.*

122 *Inter plures qui in ſolidum reſtituere tenentur, is primo loco debet, qui habet illud quod reſtituendum eſt: ſique aliquis cæterorum prius reſtituat, alij tenentur ei refundere.*

123 *Idem iudicandum eſt de eo, qui cùm vim haberet coactiuam, damnum inferri iuſſit & illatum eſt.*

124 *Quando executor*, tanquam concauſa principalis, *pariter cum illo ipſo: quando verò ſolus, teneatur reſtituere.*

125 *Qui executoris nomine comprehendantur: & cùm plures fuerint damni executores, quænam ac quorum ſit obligatio.*

126 *Quomodo ad reſtitutionem teneantur conſulens, adulator, receptator, mutus, non obſtans, non manifeſtans.*

127 *Quid ſit teneri ad reſtitutionem inſolidum.*

128 *Principali authore dãnum, aut eo qui totam rem ſibi retinuit reſtituente, cæteri ad nihil tenentur.*

129 *Qui pares fuerunt in concurrendo ad damnum inferendum, tenentur æquis partibus refundere vni ex ipſis primo reſtituenti.*

130 *Vno ex iis qui ſunt concauſæ reſtituente in locum principalis, cæteri tenentur ſuam portionem illi refundere.*

131 *Reſtitutio ad quam tres tenentur in ſolidum, à duobus facienda eſt integra, ſi tertius non poſſit, aut nolit facere.*

132 *Remiſſio actionis in foro exteriori facta vni ex concauſis, non cenſetur eo ipſo facta cæteris.*

133 *Nec item in foro conſcientiæ liberatio à reſtitutione vni facta, cenſetur eo ipſo facta aliis.*

134 *Si ille cui ſit remiſſio, ſit cauſa principalis, cæteri qui deberent defectum illius ſupplere, ad nihil tenentur.*

QVÆSTIO I.

An vt aliquis ratione participationis in iniuſta acceptione obligetur, ad reſtitutionem debeat eſſe efficax cauſa damni.

COMMVNIS conſenſus eſt Doctorum vtriuſque iuris, ac etiam Theologorum (vtroſque magno numero commemorat Couarr. ad regulam Peccatum 2. parte §. 12. numero 1.) non modò iniuſtè accipientem, ſed etiam omnes alios qui cauſam damni efficacem dederint; teneri ad reſtitutionem: quia qui cauſam damni dat, *Nu. 102.*
damnum

dannum dediſſe cenſetur, vt pro regula vſurpari Co-nar. ibidem habet. Pro qua faciunt cap. fin. De iniu-riis, & cap. Suſcepimus, cum ſequenti De homicidio.

Nota verò dictum eſſe *efficacem*, ſeu cuius virtu-te damnum ſubſecutum ſit, quia vt participans in iniuſta acceptione teneatur ad reſtitutionem, opus eſt vt ad damnum ex ea ſecutum, ſufficiétem cauſam præbuerit, ſicut, exempli gratia, præbuiſſe cenſetur is qui conſenſit vt gereretur bellum iniuſtum, ſi ex conſenſu ipſius id pendebat, *prout ſolet ex conſenſu Principis*: non item, ſi minimè pendebat: vt cum ple-beius de tali bello audiens, ait ſibi placere quòd ge-ratur. Nam cùm exinde nihil damni ſequatur, etſi peccetur, nulla oritur obligatio ad reſtitutionem. Neque enim reſtitutio neceſſaria eſt, niſi vt damnum alteri illatum compenſetur. Immo nec abſolutè ſuf-ficit illatum eſſe damnum: ſed præterea opus eſt, vt qui intulit, fuerit cauſa illius iniuſta. Quod cum non contingat ei qui immunis eſt à peccato reſpectu damni dati, ad nullam reſtitutionem ipſe teneatur ex hac radice. Multa autem hinc inferuntur pro praxi.

Nu. 103. Primum eſt: eum qui non poteſt aliter furi diſſua-dere furtum rei pretioſioris, quàm ſuadendo vt do-mino illius ſurripiat potius rem aliam minus pre-tioſam; non teneri ad reſtitutionem: etiamſi furi in eadem re aſportanda præbuerit auxilium, tanquam neceſſarium ad auertendum ipſum ab eodem furto rei pretioſioris. Hoc Lud. Molina habet, de iuſt. & iu-re tract. 2. diſput. 730. nu. 3. Ratio eſt verò, quia in ta-li caſu cenſendus eſt ſic ſuadens, vtiliter gerere ne-gotium domini: qui ideo irrationabiliter quereretur ſe ab eo læſum eſſe, cùm potius debeat loco beneficij ducere factum ſuâ causâ, dato quod maius illud dam-num nequiuerit aliter vitare. Veruntamen licitum non eſt tale conſilium dare; niſi ei qui alioqui iam paratus eſt, aut vtrumque ſimul, aut alterutrum è duobus facere. Si enim tantum decreuerit facere ma-ius, non licet perſuadere ei minus: cùm non ſint fa-cienda mala vel conſulenda, vt inde eueniant bona. Sed ſi vtrumque facere decreuerat, ſuaderetúrque vt minus malum potius faciat quàm maius, tunc con-ſilium non terminaretur ad damnum vt malum eſt, ſed vt minus eſt; itaut idipſum conſilium non ſit co-operatio ad ſpiritualem ruinam furis, *vt nec ad dam-num tertij*, ſed potius ad ædificationem eiuſdem, effi-ciendo vt anima ipſius non ruat adeo grauiter. Id quod Petr. à Nauarr. *lib. 3. de reſtitut. cap. 4. par. 1. n. 29.* notans, conſequenter addit, non eſſe fas conſulere alicui volenti inferre graue damnum, vt potius ali-cui tertio inferat minus, niſi iam determinatus eſſet ad vtrumque tale damnum inferendum. Cùm enim tantùm decreuit facere vnum ex duobus, dubitans quodnam illorum faciet; ſi meo conſilio in vnam partem, vt in damnum certi tertij inclinetur effica-citer: iam ego ſum cauſa efficax eiuſdem damni illa-ti ipſi tertio: qui mihi rationabiliter ideo infenſus eſt, quòd damnum ipſius, cum exiſteret ſub dubio, itaut ſpes aliqua eſſet illud euadendi, reddiderim certum. Attamen vt notat idem author *in ſequen. nu. 31.* iſtud non procedit, cùm vnius, *diuitis præſertim*, damnum paruum eſt: & alterius, *præſertim pauperis*, magnum: ad quod vitandum, aliàs eſſet obligatio ex charitate damnum ipſum modicum ſubire.

Nu. 104. Infertur ſecundò, quid dicendum ſit de iis qui exercitum paratum ad bellum comitati ſunt, animo impediendi iniuriam per illum inferendam; quorum animum ignorantes ij quibus ſtudebant, ſibi propte-rea conſuluerunt fugâ, ex qua damnum maximum incurrerunt. Dicendum eſt enim quòd ſi taliter co-mitantes aduerterunt aut aduertere debuerunt poſſe ex ea comitatione damnum illud ſequi, nec diligen-tiam competentem adhibuerunt, ne ſequeretur, illos alios præmonendo, ſuúmque bonum animum eis in-timando, teneantur ad reſtitutionem: quia verè culpâ ſuâ cauſam præbuerunt talis damni. Ita Medina in Cod. de reb. reſtit. quæſt. 7. ad 3. & poſt eum Molina de iuſt. & iure, tract. 2. diſput. 736. num. 4.

Infertur tertiò, quòd ſi quis iuſſerit vel conſulue-rit effectum aliquem iniuſtum, qui ſecutus ſit qui-dem: ſed talis iuſſio, vel conſilium nullatenus fuerit cauſa illius; propterea quod executor, ad exequen-dum nihil amplius inde motus eſt, quàm ſi ea ipſa iuſſio aut conſilium ad ipſum non perueniſſet: quare ad nullam reſtitutionem tenetur. Hincque fit, vt cùm aliquid per ſuffragia confertur, aut definitur, aut executioni mandatur hac lege, vt poſtquam maior pars ſuffragata eſt, res finita ſit, & irreuocabilis: adeo-vt poſteriores qui ſuperſunt, nihil amplius poſſint immutare, aut impedire: fit, inquam, vt hi ſuffragan-tes iniuſte, *etiamſi peccent tanquam conſentientes ini-quitati*, nō teneantur ad reſtitutionem: v.g. in aliqua communitate ſuffragia plura vincunt, & dum aper-ta feruntur, vltimus, vel ex vltimis videns præceden-tium vota viciſſe, & ita ſuum nihil prodeſſe: conſen-tit iniuſtæ actioni, eam calculo ſuo confirmans, & approbans, *etiamſi mortaliter peccet conſentiendo in pec-catum mortale*: non tenetur ad reſtitutionem damni ſecuti. Ita expreſſerunt Caiet. in verbo Reſtitutio, & Nauarr. in Enchir. ille cap. 1. §. Attende, & hic cap. 17. numero 21. amplectiturque Molina in præced. di-ſput. 732. ac perſequitur copioſè. Probatur autem, quia tale ſuffragium eſt ac ſi non eſſet, nec vllam omnino cauſalitatem habet. Idem iudica de quo-cunque alio, qui pari ratione iniuſtæ ſententiæ, aut electioni indigni vel repulſæ digni, iniuſte ſubſcri-bit. Nu. 105.

Contrarium verò, quod Medina in eadem quæſt. 7. ad 5. ſentit, poteſt habere locum in quatuor caſi-bus. Primus eſt: ſi tale vltimum ſuffragium cauſa fuit vt citius vel acrius, cōfirmatiúſque actio iniuſta qua damnum infertur, executioni mandaretur: quoniam conſequenter cauſa fuit ipſius executionis: quando-quidem ſignum euidens eſt cauſalitatis agentis; quòd res non fuiſſet eodem modo perfecta, tali agē-te non concurrente, ac fuit ipſo concurrente. Se-cundus caſus eſt: ſi cætera ſuffragia non ſint aperta: itaut ſciri nequeat, an aliorum potius, quàm vltimi ſuffragio facta ſit læſio. Tertius, ſi aperta ſint ſuffra-gia, & aliquis de prioribus fert ſuum iniuſtum, ſciens ſequentes fore eiuſdem ſententiæ; nam etſi læſio ſine eo fieret: tamen non eſt ſine eo facta. Quartus eſt, ſi priora vota reuocabilia ſint, id eſt, ſi qui priores ſen-tentiam dixerunt, poſſint in contrariam ſententiam poſteriorum adhuc ire, ſi eis videatur. Nam tunc ceſ-ſat ratio ante allata de defectu influxus in actionem iniuſtam quòd ipſa amplius impediri nequeat.

Infertur 4. quòd qui in Capitulo renunciant iuri ferendi ſuffragium, attendētes, vel attendere deben-tes, id fore in cauſa, vt aliquid iniuſtè fiat: *præualētibus ſuffragiis eorum qui iniuſtè decernunt*, peccent mortali-ter & teneantur ad reſtitutionem: quia ipſi ex officio tenentur tale quid impedire ſuffragando oppoſitum: quod quia non fecerunt, dānum eſt ſecutū. Similiter qui proponendo vel manifeſtādo aliquid in iudicio, poſſent impedire iniuſtā actionē, ſi ad id ex ſuo mu-nere & officio teneantur, peccāt mortaliter tale quid omittendo, ac tenentur ad damni ſecuti reſtitutio-nem per tradita à Syluest. in verbo conſenſus quæſt. tertia.

Infertur quintò, (de quo Molina in citat. diſput. 732. num. 2.) qualiter ad reſtitutionem obligandus ſit is qui volenti ſurripere alicui 50. ſuaſit vt ſurripe-ret 100. Cùm enim ſuaſor teneatur quatenus cauſa fuit influxitve in damnum datum; ſuáque ſuaſio- Nu. 106.

ne, quuad

ne, quoad 50 tantùm cauſa fuiſſe dicatur, illa ſolum reſtituere tenebitur. Quod aduerte procedere quando ea ipſa ſuaſione fur non eſt magis firmatus in priore ſua voluntate accipiendi 50. & poſteriorem voluntatem ex eadem ſuaſione profectam, exequitur actione diſtincta ab executione illius prioris voluntatis: itaut acceptiones ſint inter ſe diſtinctæ, ac ſibi mutuo ſuccedentes. Neque enim auderem ab obligatione reſtituendi totam ſummam excuſare illum, qui conſilium prædictum dedit, quando ipſum vna actione mandandum fuit executioni, nempe centum integra fuerunt ſimul accipienda. Etenim ſi furtum commiſſum ſit, v. g. accipiendo marſupium in quo erant 100. non eſt ratio cur conſilium dicatur cooperatum potius ad acceptionem 50. horum ex 100. illis, quàm 50. reliquorum. Ergo vel cooperatum eſt ad vtraque tanquam partes eiuſdem totius, vel ad neutrum: quod poſterius dici non poteſt. Quare prius eſt aſſerendum: & conſequenter eum qui tale conſilium dedit, ſicut cauſa fuit damni 100. aureorum, ita ad tantumdem reſtituendum teneri. Nec refert quod fur iam haberet voluntatem furandi 50. quia talis voluntas nihil tollit de obligatione conſulentis, vt patet: quia ſi fur intenderet furari alicui 50. quæ erant in vno loco, is qui ſuaderet vt potius acciperet 100. eiuſdem hominis, quæ eſſent in alio loco teneretur reſtituere 100. non obſtante furis priore voluntate. Ad huius doctrinæ confirmationem induci poteſt quod in lege Vulgaris §. penult. ff. de furtis, ex eodem fere fundamento definitur: quando fures ſimul furantur lignum quod ſinguli non poſſunt portare, vnumquemque illorum teneri in ſolidum, ſeu ad totius reſtitutionem. Et ratio ibidem redditur, quòd dicere non poſſis pro parte furtum feciſſe ſingulos, ſed tòtius rei vniuerſos, id eſt, quòd ſinguli cooperati ſint ad totum effectum, cùm ratio non ſit cur influxus vniuſcuiuſque magis determinatus ſit ad vnam partem, quàm ad reliquas.

Nu. 107. Infertur ſextò: quod ſi quis decreuerit damnum dare poſt decem dies, & ſuaſu alterius dedit ſtatim, is qui ſuaſit teneatur ad integram ſatisfactionem: quia ad totum illud influxit cooperando vt ſtatim fieret. Adde quod ſi non ſuaſiſſet ſtatim fieri, alter potuiſſet mutare ſententiam, aut certè damnum, quod dare volebat, impedire aliis modis. Iſtud habet Molina in eod. tract. 2. diſput. 736. nu 3.

Infertur ſeptimò, quòd ſi is qui damnum conſuluit, eo tempore, quo conſilium dabat, ſuadere non potuit quod intendebat, & poſtea tandem alter ſuaſus, motuſque eodem ipſius conſilio, tale damnum dedit, teneatur ad reſtitutionem. Ratio eſt, quia conſilium prædictum vere cauſa fuit eiuſdem damni, licet non ſtatim, ſed poſtea cooperatum fuerit.

Nu. 108. Infertur octauò, quòd citans Medinam habet Petrus à Nauarra *in lib. 3. de reſtitut. cap. 4. numero* 27. Si quis alteri conſuluit vt delictum committeret, eique perſuaſit; ſed poſtea ante perpetratum facinus, conſilium reuocauit, opportuna ad diſſuadendum ſufficienter adhibens, obnixéque ab eo qui illud dedit petens vt ab illo abſtineret; videatur omnino excuſandus à reſtitutione. Ratio autem illius ſatis bona eſt (licet contrarium approbet Ludouicus Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 731.) nempe: quia tunc actio iniuſta non procedit ex conſilio, vtpote de ſe ſufficienter reuocato: ſed ex malitia alterius nolentis bene diſſuadentem audire, quem audiuit malè ſuadentem: vnde ipſe (nolens inquam audire) meritò cenſetur totalis damni cauſa. Atque hoc quod dicitur de reuocante conſilium, maiore ratione dicendum eſt de reuocante mandatum quod non eſt, ſicut conſilium, gratia eius cui datur, ſed gratia dantis; ſeu non eſt vt illius ſed huius negotium geratur) nimirum quòd ſtatim ac reuocat mandatum ſiue expreſſè, verbis aut epiſtola; ſiue tacite, vt v. g. ineundo amicitiam cum inimico cui damnum inferri mandauerat, atque de tali reuocatione conſtat mandatario: ſecutum damnum amplius ei non imputetur, ſed ſoli mandatario: qui ſua tantùm malitiâ ſumit ex mandato occaſionem inferendi damnum. Id quod ex Innoc. habent Angelus & Sylu. in verbo Mandatum *illo quæſt. 4. & hic quæſt. 5.*

Sciſcitabitur aliquis, An conſulens vel mandans ſi poſt peractam iniuſtam actionem conſulat aut mandet damnum reſtituere, liber maneat. Cui reſpondendum eſt, quod aliis citatis docet Petr. à Nauar. *in eod. cap. 4. nu. 27.* non manere liberum à reſtitutione; niſi alter reſtituat de facto. Ratio eſt, quia ſicut præcepto non vſurpandi rem alienam, conſulens aut mandans non obligatur ad reſtitutionem, niſi talis vſurpatio contigerit de facto: ita nec ab eadem obligatione iam contractâ liberatur, niſi de facto interueniat reſtitutio: vnde non ſufficit perſuaſiſſe executori vt conciperet reſtituendi propoſitum, niſi ſequatur executio eiuſdem propoſiti. Hinc ſi Titio conſulueris furtum, & ſimul perſuaſeris illius reſtitutionem, non es liber ab obligatione reſtituendi antequam illa ſit facta.

QVÆSTIO II.

An vt quis ad reſtitutionem obligetur ratione participationis in iniuſta acceptione, debeat eſſe huius cauſa ſine qua non; an verò ſufficiat ſua cauſalitate, illã de facto attigiſſe.

Nu. 109. AD huius explicationem, notandum eſt duobus modis contingere, vt aliquis cauſalitate ſua attingendo effectum, non ſit illius cauſa ſine qua non. Altero quidem, quia influxus cauſæ principalis quã coadiuuat, talis eſt, vt quantumuis non coadiuuaret, nihilominus ſequeretur effectus, ex ſolo eodem influxu: vt quando aliquis paratus eſt facere furtum, & accedit conſilium alterius, qui illum magis firmat in voluntate, propoſitóque furandi: tunc etiamſi conſulens in effectum influat, non eſt tamen cauſa ſine qua non ſequeretur effectus: quia hic produceretur quantumcumque ille non influeret, omninóque abeſſet. Altero verò modo, quia ſi ille de quo loquimur talem effectum non cauſaſſet, aliquis alius erat eum cauſaturus: quomodo is qui furatus eſt aliquid, quod ſi non eſſet furatus, alius furaturus erat: non dicitur furti cauſa ſine qua non.

Nu. 110. Cúmque hæc ita ſint, præſens quæſtio difficultatem ſpecialem habet tantùm in priore ſenſu. Nam in poſteriore conſtat eum qui damnum aliquod dedit, quod niſi dediſſet alius erat daturus, perinde ad ſatisfactionem teneri, ac ſi alius daturus non fuerit. Nam etſi te non occidente, aut non furante alius occideret, aut furaretur, reuera tamen quando tu occidis vel furatis, vere damnum proximo infers. Ergo lege iuſtitiæ, teneris illud reparare, non minus quàm ſi alius non fuerit illaturus. Cur enim ex illius nequitia animi, debeas melioris conditionis eſſe, quàm ex bonitate & innocentia, nulla ratio eſſe poteſt.

Quod ergo ad priorem ſenſum attinet, Palud. in *4. diſtinct. 15. quæſt. 2. art. 3.* & alij quos refert Petrus à Nauarr. lib. 3. de reſtitut. libr 4. cap. 8. exiſtimarunt, peccare quidem contra iuſtitiam eum qui adiuuat executorem operis quo damnum infertur: ſed non teneri ad reſtitutionem, niſi ſit cauſa ſine qua illud non inferretur. Sed Caiet. 2. 2. quæſt. 62. art. 7 & Sot. lib. 4.

Digitized by Google

lib.4.de iuſtitia & iure quæſt.7.art. 3. Couarr.ad regulam Peccatum par.1.§.12.num.2.Medina de rebus reſtituendis quæſt. 7. in vniuerſum affirmant, quòd cùm aliquis ſua cauſalitate verè attingit effectum iniuſtum, etiamſi non ſit cauſa ſine qua non;ſed ſolùm alterius animum magis firmet ad illius executionem, teneatur ad reſtitutionem. Quam ſententiam Petrus a Nauarr.itémque Ludouic. Molina De iuſt.& iure tract.2.diſput 736.ille ſu ſequen.num.10. & hic num.5.ſub finem meritò iudicant veriſimiliorem: quia talis reuera eſt cauſa damni: vnde quantum illud attingit ſua cauſalitate, tantum (iuxta dicenda in ſequentis quæſtionis explicatione) cenſendus eſt teneri reſtituere. Qui enim cauſam damni dat,is ſatisfacere tenetur ex cap.fin De iniuriis.Nec refert quod eiuſmodi damnum dandum foret,etiam ſi concurſus non interueniſſet; quia id in concauſa ſeu cooperante ad executionem,non magis impedit cauſalitatem ſeu influxum, quàm in principali cauſa ſeu executore:vnde ſi hic ob tale quid,à reſtitutione non excuſatur;nec ille excuſabitur.

Nu.112. Cæterùm rationem cognoſcendi quando quis cenſeri poſſit cauſa effectus,qui ipſo non cooperante fuiſſet productus,idem à Nauarr. *ibid.nu.*14. hanc tradit. Quandocumque aliquo poſito effectus aliquis ſequitur, & eo ablato vel non ſequitur vel alio modo ſequitur, non eſt dubitandum, quin illud ſit cauſa huius. Ex quo enim in effectu ſolitus modus deficit per aliquid concurrens, ſignum eſt quòd ipſum influxerit in talem effectum. Sic igitur cùm alius occideret quidem vel furaretur,ſed non eo modo, aut non eo tempore quo te mouente ac iuuante ipſum, iudicandus es cauſa damni, quod ſine te non tam celeriter,vel aliquo alio modo inferretur. Quod ſi effectus eodem prorſus modo ſequatur, is qui ſuperuenit ad illius productionem non eſt dicendus cauſa;quia nihil ad illum confert;vt patet de conſulente homicidium ei qui ita paratus eſt,& vehementer optat occidere, vt non ſolùm ad tale ſcelus perpetrandum non moueatur ex eo conſilio;ſed neque moueatur ad citius vel acrius patrandum, aut vllo alio modo variandam perpetrationem. Qua ratione intelligendos eſſe prioris ſententiæ Doctores, idem author monet numer.15.vt ſenſus illorum ſit,quem idem poſtea attigit numero 48. quòd ſi meum opus, conſilium, vel mandatum nihil contulit in ipſa re: quia ſine me alius erat idem facturus, & ideo animum ipſius non impuli, nec actionem iuui;non teneor ad reſtitutionem,neque in partem neque in totum. Porro ſi concurſus meus efficax fuerit ſolum quoad partem,vt quando meo conſilio alter impulſus eſt ad inferendum plus damni, teneor ad illud plus, quoniam ad illud non habeo me impertinenter, ſed verè ac efficaciter cauſa ſum illius: vtpote quod alter non erat ſua ſponte facturus.

QVÆSTIO III.

Qua ratione iudicandum ſit, An obligatio ad reſtitutionem, debeat eſſe in ſolidum, ſeu totius damni.

Nu.113. HVic ſatisfaciendum eſt aliquot propoſitionibus.In quarum gratiam notandum eſt primò: duplicem eſſe cauſam damni illati, vnam phyſicam & principalem,ac executricem:quæ proximè perpetret actionem,ex qua ſequitur damnum:alteram verò eſſe moralem,ſecundariam,ac participantem:quę ad actionem cum cauſa principali concurrit aliquo modo ex illis qui exprimuntur verſibus,*Iuſſio,conſilium,&c.*ſuprà poſitis num.12.

Notandum ſecundò, vtramque dictam cauſam, poſſe eſſe vel totius, vel tantū partis dāni illati;item poſſe eſſe vel cauſam ſine qua nō inferretur damnum, vel cauſam ſine qua nihilominus damnum inferretur.

Prima igitur propoſitio eſt Quādo quis eſt principalis cauſa dāni,quod nemo alius intuliſſet, is tenetur ad reſtitutionē in ſolidū.Ratio patet,quia eſt cauſa efficax & totalis: vtpote executor illationis dāni.

Secunda propoſitio. Quando quis eſt cauſa principalis & phyſica damni illati,quod ſine illo fuiſſet illatum ab alio:ſiue is motu proprio illud intulerit, ſiue ab alio inuitatus, tenetur quoque ad reſtitutionem in ſolidum: vt quando quis furatur illud, quod alter alioqui furaturus erat; vel interficit aliquem iuſſu domini ſui,quem alioqui alter ſeruus erat tunc occiſurus. In qua propoſitione ſicut & in præcedente Doctores conueniunt, eadem ducti ratione;nempe quòd talis ſit damni cauſa efficax & totalis:quandoquidem,quòd quis faciat id quod alter erat facturus,non impedit quin ipſe ſit propriè executor. Nu.114.

Sed obſeruandum eſt,quòd etſi ad reſtitutionem in ſolidū ille teneatur, qui fecit id vnde ſecutū eſt dānum,quod alter alioqui feciſſet:ipſum tamen nō teneri tantum reſtituere,quantum ſi nemo alius id facturus eſſet: quia res periculo expoſita minus valet, quàm à periculo libera.Sic enim qui incendit veterē domum quæ minatur ruinā,nō tenetur tantū ſoluere quantū ſi incēderet noua,& tali periculo minimè expoſita. Ob eādem rationem, dominus præcipiens ſeruis vt aliquem interficiant,plus tenetur reſtituere quàm ſeruus interficiens, ſi alter conſeruus eſſet alioqui interfecturus. Nam dominus præcepto ſuo aufert vitam,nulli alioqui periculo expoſitam;ſiquidem alter, ſine ipſius præcepto, eam non auferret. Seruus autem exequens tale præceptum aufert expoſitam maximo periculo, ideoque minus valētem.

Quāto autem minus eſſe poſſit reſtitutio in ſolidum,ex eo, quòd damnum alioqui fuiſſet ab alio illatum, relinquitur definiendum viri prudentis arbitrio,conſideratis his circunſtantiis, 1. quàm certum vel incertum fuerit eiuſdem damni alioqui inferendi periculum. 2.quam imminens, & quam remotum erat idem periculum. 3.vtrum immineret periculum a cauſa naturali, in quam non transfertur obligatio ad reſtitutionem:an verò à cauſa liberā,id eſt,ab homine in quem transfertur talis obligatio. 4. quam potens aut quàm impotens alter ille fuerit ad reſtituendum fuiſſet,ſi idem damnum intuliſſet.

Tertia propoſitio.Quando plures ad damnum inferendum concurrunt tanquam cauſæ principales & phyſicæ; itaut quilibet comparatione alterius, ſit cauſa ſine qua non; id eſt, nullus ſolus ſine ſingulis aliis damnum intuliſſet;ſinguli ad reſtitutionem tenentur in ſolidum;ſeu quod idem eſt cæteris non reſtituentibus *prout tenentur*,quilibet eorum debet totum damnum illatum reſarcire. Intellige autem ſiue talis caſus contingat ex parte rei, vt cùm duo auferunt trabem quam vnus ſolus auferre non poſſet:ſiue contingat ex pacto expreſſo, vt cùm plures inter ſe paciſcuntur, vt vnus non inferat damnum ſine aliis;ſiue etiam ex pacto quodam tacito: vt cùm plures ſimul iuerunt ad damnum inferendum, itaut mutuus comitatus cauſa fuerit damni ab vnoquoque eorum illati, quod nullus intuliſſet, niſi innixus communi defenſione. Admittitur verò propoſitio hæc communiter per legem Vulgaris ff. de furtis §. penult. vbi illius ratio redditur:quòd dicere nō poſſis, pro parte furtum feciſſe ſingulos: ſed totius rei vniuerſos;adeóque,vt omnes ſimul,ita & quemlibet eorum cauſam eſſe efficacem totius damni illati. Nu.115.

Quarta propoſitio. Quādo plures concurrunt ad damnum inferendum, itaut ſinguli ſint cauſæ principales Nu.116.

cipales & phyſicæ, nullus tamen ſit concauſa cooperetúrue alteri; ſed eorum quilibet per ſe inferat damnum ſine altero, *licet forte vnus non feciſſet ſine præſentia aliorum, qui ſimul ad damnum concurrunt*; tenentur ad reſtitutionem nõ in ſolidum; ſed tãtùm pro rata, id eſt, quiſque eorum tenetur tantùm reſtituere illud damnum quod ipſe per ſe intulit; non item totum quod ſimul cum coomnes ſocij intulerunt: vt v. gr. cùm eamdem vineam plures deuaſtãt, nec ſe mutuo ad id inuitarunt, nec animo defendendi ſe mutuo, illam ſunt ſimul ingreſſi, itaut nullus cooperatus ſit ad furtum partiale alterius, *licet ei forte occaſionem præbeat malo ſuo exemplo*, quiſque talium tenetur tantùm ad reſtitutionem eius quod accepit. Item cùm plures milites deprædantur eamdem domum, nullus eorum tenetur ſpolia totius domus reſtituere, ſed quilibet partem eam quam accepit. Ita Petrus à Nauarr. expreſſit *in cit. cap. 4. num. 53.* inquiens de iiſdem militibus niſi conſilio, aoxilio, &c. concurrant ad dãnum ab omnibus illatum, non videri quomodo vnuſquiſque cauſa dici poſſit totius damni, eo ſolo quòd ſit commilito cæterorum. Secus eſt verò, *vt ille addit tum ibid tum in ſeq. n. 55.* de ipſorum tribunis, duce, aut rege, quorum conſenſus eſt efficax cauſa occaſióve talis dãni. Probatur autem propoſitio, quia omnes fatentur quòd ſola damni cauſa efficax, ad reſtitutionem obligetur.

Et quamuis miles, *vt in propoſito exemplo perſiſtamus*, in eo caſu ſit tum cauſa phyſica damni, quod ipſemet infert, *vtpote executor*: tum etiam cauſa moralis damnorum, quæ ſocij inferunt per datum eis cõſilium vel auxilium ad illud inferendum: attamen illorum damnorum quæ cæteri faciunt ipſo nihil eos monente (vt ponimus contingere in propoſito caſu) oullo modo eſt cauſa efficax. Itaque vt idem author ſubdit in ſequenti numero 57. gregarius miles tenetur 1. de damnis iniuſtis à ſe datis vel de rebus a ſe acceptis. 2. quæ alius iniuſtè fecit ipſo ſciente, ac fretus ipſius auxilio, vel motus conſilio, aut imperio, aut fauore. 3. de iis, *hócque in ſolidum*, quæ ex pacto, & voluntate communi: quia ſcilicet milites aliquot *de quorum ipſe ſit numero* vnus ab alio motus damnum intulerunt: vt cùm de aliqua domo ſpoliãda tres vel quatoor pactum ſeu mutuum conſilium ineunt, & tanquam vna manus vnúmue agens, tale facinus exequuntur. ſinguli enim eorum tenentur ad totius damni reſtitutionem, tanquam ij qui communi conſpiratione illud intulerunt.

Nu. 117. Quinta propoſitio. Quando plures ad damnum inferendum concurrunt tanquam cauſæ principales phyſicæ & cooperantes, ita tamen vt vnos operetur prius altero; vt cùm vnus lethale vulnus alicui inflixit, & ſuccedit alter, qui ſic vulneratum interficit; ſolus primus tenetur ad reſtitutionem in ſolidum, alij verò ſuperuenientes, vel ad nihil tenentur, vel tantùm tenentur id ſoluere quod adiecerunt priori damno. Cõfirmatur, quia primus eſt efficax cauſa totius damni, v. g. mortis ſobſecutæ, cæteri verò tãtùm eius quod priori damno adiecerunt cauſæ ſunt efficaces, vnde ſi qois vulneraret iam interfectũ ab alio, ad nullam reſtitutionem teneretur, quia nec mortis nec alicuius damni adiecti cauſa eſſet efficax. Si verò quis interficeret iam lethaliter vulneratum ſed adhuc ſpirantem, & viuentem, non obligaretur quidem ad reſtitutionem in ſolidum quoad forum conſcientiæ; attamen ad reſtitutionem eatenus arbitrio viri boni teneretur, quatenus vulnerati mortem accelerasit, vel afflicto nouam addidit afflictionem; quia talis tantùm damni cauſa eſt efficax, non etiam alterius prius illati ab alia cauſa.

Nu. 118. Sexta propoſitio. Quando aliquis eſt qoidem cauſa moralis, ſeu mouens cauſam phyſicam: ſed non eſt cauſa phyſica ſeu executrix damni illati: ſi quidẽ ſit ita cauſa moralis, vt moueat eum qui illud alioqui non intuliſſet, tenetur ad reſtitutionẽ in ſolidu, ſeu totius eius dãni quod ipſius motu, alius ille intulit: nam in tali caſu eſt efficax cauſa totius eiuſdem damni.

Septima propoſitio. Quando quis eſt cauſa moralis in ordine ad eum qui iam antea deliberauerat, omninóque ſtatuerat tale damnum inferre, ad nihil aliud tenetur, quam ad id quod ille peius fecit motione ipſius: nec feciſſet alioqui. Ratio eſt: quia talis oon eſt efficax cauſa cur executor ad damnum inferendum moueatur, niſi comparatione illius damni quod oon intuliſſet niſi ab ipſo motus eſſet: nam comparatione damni quod alioqui inferre iam ex ſe paratus omnino erat, non poteſt efficax cauſa cenſeri: cùm antequam mouere inciperet, executor ipſe ad tale damnum inferendum iam plenè motus eſſet: quemadmodum qui inflixit vulnera iam occiſo, noo eſt efficax cauſa mortis: quia mors iam præceſſerat.

Octaua propoſitio. Quando quis tanquam cauſa moralis ad damnum inferendum mooet executorem, qui alias non intuliſſet quidem ſua ſponte, adfuiſſet tamen alius qui ipſum ad idem mouiſſet tunc ille ipſe qui mouit tenetur ad reſtitutionem in ſolidũ. Probatur quia talis verè eſt cauſa efficax perinde ac ſi nullus alias fuerit, qui moturus eſſet. Etenim cæteri qui aliàs mouiſſent, tantùm fuerunt cauſæ in potentia, & cùm agitur de obligatione ad reſtitutionem, ratio habetur cauſarum non quæ potuerunt eſſe, ſed quæ acto fuerunt cauſæ damni.

Nu. 119. Nona propoſitio. Quando plures tanquam cauſæ morales concurrunt mouendo executorem, quorum nullus cauſa efficax eſſet ſine omnibus aliis: tunc quilibet ſic concurrentium tenetur ad reſtitutionem in ſolidum, ſeu totius damni illati ab executore. Ratio eſt: quia quilibet eorum eſt moralis cauſa efficax totius eiuſdem damni: quandoquidem ſine eo nihil factum fuiſſet.

Decima propoſitio. Quando plures quidem morales cauſę mouent principalem cauſam ad inferendum damnum, ſed vnaquæque earum ſufficiens eſt ſine aliis; ſi (vt ſolet) vnus poſt alium moueat, ille qui primus omnium mouet, tenetur ad reſtitutionẽ in ſolidũ, quia eſt efficax cauſa totius damni. Cæteri verò qui ſequuntur, id eſt, qui mouent poſt primũ tãquam iam actum agẽtes ad nihil tenẽtur. niſi ipſi inueniantur addidiſſe aliquid: per quod de illis iudicãdum eſt iuxta præcedẽtem propoſitionem quartam.

Nu. 120. Vltima propoſitio. Quando conſtat ex tribus aliquem dediſſe damni alicuius cauſam; ſimúlque de vnoquoque dubitatur an dederit: omnes tres teneri contribuere ad tale damnum reſarciendum, vnumquemque plus vel minus pro quãtitate maioris vel minoris probabilitatis quòd ipſe illud dederit. Id quòd confirmatur à ſimili, quia, vt bene notat Sotus lib. 4. de iuſt. & iure quæſt. 4. art. 1. ad 3. verſ. Quocirca. Qui habet aliqoid quod ſcit eſſe alienum, & dubitat cuios ſit aliquorum ex tribus, tenetur inter ipſos vel ipſorum hæredes illud diſtribuere. Pari ergo ratione, quando conſtiterit aliquem ex tribus dediſſe damnum, & quiſqoe eorum dubitat an illud dederit, quiſque eorum contribuere ad reſtitutionem illius tenetur: idque plus vel minus quiſque, pro quantitate maioris vel minoris probabilitatis, quæ fuerit damnum ab eo datum eſſe vt addit Molina in eadem diſpotat. 736. numero ſexto.

QVÆSTIO IV.

An inter eos qui ad reſtitutionem tenentur in ſolidum, ordo aliquis ſeruari debeat in ea facienda.

Nu. 121. AD huius explicationem prænotandum eſt primò, obligationem ad reſtitutionem in ſolidum poſſe cadere, non modo in executorem iniuſtæ acceptionis: ſed etiam in cooperantem illi quocumque ex nouem modis ſuperiùs num. 12. commemoratis; quorum vnoquoque poteſt quis cauſa eſſe efficax totius damni: nam cur vno ex iis, & non aliis poſſit eſſe, nulla ratio dari poteſt: vt bene docet Petrus à Nauarr. lib. 3. De reſtit. cap. 4. num. 65.

Notandum ſecundò, plures in ſolidum teneri, ſic eſſe intelligendum: quòd quilibet ipſorum, quo caſu alij non reſtituunt prout debent; ſiue quia nolunt, ſiue quia non poſſunt, teneatur reſarcire totum illud damnum, in quod ipſe tanquam cauſa influxit, totalitate vt vocant effectus: etſi non totalitate cauſæ, cùm alij ſimul influxerint.

Notandum tertiò, dictam obligationem plurium in ſolidum aliquando cadere æque primò in diuerſos: nimirum quando ſunt cauſæ in eadem ſpecie in eodemque gradu; vt duo executores, duo conſulentes, &c. qui quidem tenentur reſtituere, vnus non expectato alio, *vt in ſeq. num. 82. notat memoratus author.* Aliquando verò prius in vnum cadere quam in aliũ: itaut ordo ſit inter eos, atque vnus debeat prius reſtituere quàm alter; túncque ille qui poſterior eſt, antequam intelligat priorem non poſſe aut nolle reſtituere, non tenebitur ad reſtituendum properare, *vt adhuc memoratus author in præced. num. 70. notat.* Qui & latiùs eamdem rem in particulari perſequitur, quæ videtur poſſe ad praxim ſufficienter explicari ſequentibus propoſitionibus.

Nu. 122. Prima eſt, Si apud aliquem plurium illorum qui ad reſtitutionem in ſolidum tenentur (quod contingere tantùm poteſt cùm damni illatio fuit lucroſa: ex non lucroſa enim vt ex incendio domus, vel occiſione hominis nihil acquiritur) permaneat aliquid eorum, quæ iniuſte ablata ſunt; is ante omnes tenetur illud reſtituere: quandoquidem tenetur tam ratione rei iniuſtè acceptæ, quàm ratione iniuſtæ acceptionis, cæteri verò, hac tantùm poſteriore ratione. Atque illo reſtituente, cæteri omnes manent omnino liberi ab obligatione illud reſtituendi. Quod ſi aliquis cæterorum reſtituat, propterea quod is apud quem illud permanet, non poteſt commodè, aut non vult reſtituere, ille idem apud quem permanet tenebitur refundere pro ſe ſolutum. Quod ſimiliter dicendum eſt, ſi aliquid rei iniuſtè ablatæ relictum eſt, quaſi in depoſito apud aliquem eorum qui vt concauſæ, tenentur in ſolidum, & ipſe illud conſumpſit, aut alienauit. Nam talis ante omnes tenetur reſtituere, ſíque aliquis cæterorum loco ipſius reſtituat, eo quod ipſe vel non poſſit, vel nolit, tenetur eidem refundere illud quod loco ipſius exſoluit.

Nu. 123. Secunda propoſitio: Si quis detur qui damnum inferri iuſſerit, itaut imperio mandatóve ipſius ſit illatum, ipſe ſolus *ante omnes* tanquam cauſa principalis, & vtens cæteris tanquam inſtrumento (ſicut Iudex vtitur Carnifice cum ei mandat, iniquè extremo ſupplicio aliquem afficere) tenetur totum tale damnum reſarcire: atque ipſo reſtituente, cæteri (nempe tam executor damni, quàm reliqui qui concauſæ fuerunt) omnino liberi ſunt ab obligatione reſtituendi. Atque ſi quis eorum reſtituat, quia ipſe iubens id facere noluit, aut non potuit, tenetur idem iubens reſtituere ei illud quod ſoluit loco ipſius. Quæ doctrina eſt D. Thom. 2. 2 *quæſt. 62. art. 7. ad 2.* & (vt habent Petrus à Nauar. *in eodem cap. 4. nu. 75.* ac Lud. Molina *in cit. tract. 2. diſput. 737. num. 3.*) Doctorum fere omnium. Quam aduerte tantùm procedere, cùm iubens vim habet coactiuam: vt Iudex reſpectu miniſtrorum iuſtitiæ; dominus reſpectu famuli; pater reſpectu filij; maritus reſpectu vxoris, & alius reſpectu illius quem minis, aut metu compellit ad actionem iniuſtam exequendam. Nam ſine eiuſmodi vi, iuſſio non habet rationem præcepti, ſed tantùm conſilij: cùm executor per illud nullo modo cogi cenſeatur: vnde is, tanquam principalis cauſa, tenetur reſtituere primo loco. Quod etiam notat Petrus à Nauarr. in ſeq. num. 78.

Tertia propoſitio Si executor damnum quidem Nu. 124.
intulit iuſſus ab alio; ſed iuſſio non fuit ſola cauſa, quia ipſe aliunde motus, adhuc ex ſe voluit illud inferre: tunc ante omnes vterque, *iubens inquam, & executor*, tanquam cauſa principalis tenetur ad reſtitutionem damni illati contribuere pro rata, ſeu attenta quantitate influxus in damnum ipſum, ac cauſalitatis cuiuſque eorum in ratione cauſæ principalis. Nempe ſi illo modo fuerunt æqualiter cauſa damni, quiſque tenetur contribuere dimidium: ſin vnus plus damni illo modo cauſauit, tenetur pro rata plus contribuere.

Quando autem ad damnum nemo concurrit, cu- Nu. 125.
ius authoritate mandatove ipſum inferatur, tunc executor ante omnes alios tenetur idipſum totum damnum reſarcire; atque eo reſtituente, cæteri ſunt liberi ab obligatione reſtituendi. Ratio eſt, quia ille ſolus reſpectu cæterorum, *qui ei operanti quodammodo miniſtraſſe videntur, non autem is fuiſſe miniſter ipſorum:* cenſetur cauſa principalis, cui damnum reſtituendi onus incumbit, tanquam iniuſtæ damnificationis primo authori: cum actio præcipuè magiſque tribuatur principali agenti, quàm exhibenti nudum miniſterium. Vnde fit, vt ſi quis cæterorum, *v. g. conſulens aut adulator*, reſtituat; quia executor ipſe non poteſt, aut non vult id facere; is ipſe executor teneatur ei primus poſtea refundere illud quod reſtituerit.

Cæterùm nomine executoris comprehenduntur quotquot immediate concurrunt ad damnum dandum, ſeu ad delictum aliquod damnoſum perpetrandum de communi conſenſu ac nomine omnium: quod etiamſi per vnum tantùm aut duos ex illis, mandetur executioni, omnes tamen tenentur æqualiter contribuere ad reſtitutionem, quia omnes æqualiter cenſentur tunc eſſe cauſæ principales. Quod ſi qui inter eos principaliores ſint & aliqui minùs principales: iuxta cuiuſque concurſum, quo opera, vel nomine, vel authoritate ipſius, delictum mandatum eſt executioni, facienda erit reſtitutio. Sin ponas plures in gratiam vnius principalis, ſiue ab eo ad id inuitatos, ſiue non, ſed ſua ſponte ad id incitatos dãnum aliquod eo annuente, dediſſe ipſius nomine: ipſe idem in cuius gratiam illatum eſt damnum tanquã cauſa principalis ad reſtitutionem tenetur ante omnes: ſíque in defectum ipſius aliquis cæterorum, aliquid reſtituat, tenetur illud ei refundere. Si verò ponas plures ad damnum dandum concurriſſe & nullum eorum eſſe cauſam principalem quæ præcipiat, & in cuius gratiam & quaſi commodum detur damnum atque adeò ſint ſibi inuicem cauſæ: vnuſquiſque tenetur ante alios reſtituere illud quod accepit, aut diſtraxit, id eſt, omne damnum quod executus eſt: ſique aliquis loco ipſius, tale damnum reſarciat, tenetur ei totum pro ſe ſolutum refundere.

Quarta propoſitio. Quoad reliquas cõcauſas (quid- Nu. 126.
quid in contrarium Petrus à Nauarr. *ibidem num 80. & 81.* aſſerere videatur) dici poſſe rationi congruen-

ter,quòd conſulens,adulator,receptator, ſeu defenſor,mutus,non obſtans,non manifeſtans,regulariter ad nullam reſtitutionem teneantur,niſi in defectum executoris qui principaliter tenetur:atque in eodem defectu neminem illorum teneri ante reliquos, ſed ſingulos qui de facto concauſæ fuerint, teneri contribuere pro rata iuxta maiorem vel minorem cauſalitatem, influxúmve ſuum in damnum, arbitrio prudentis: id eſt,prout ipſorum operâ,vel anthoritate magis, quàm aliorum datum fuerit damnum. Si tamen ex eis aliqui; *ſiue quia nolunt,ſiue quia non poſſunt,* non contribuant quantum requiritur ad reſarciendum totum damnum; cæteri tenentur ſupplere: quia ſemper quilibet eorum tenetur in ſolidum reſpectu illius cui datum eſt damnum: in quod totum ipſe influxit, etſi non totaliter, ſed interueniente aliorum concurſu ſeu cooperatione ſimili.

QVÆSTIO V.

An vno reſtituente cæteri qui in ſolidum tenentur ſint liberi.

Nu.127. IN hac re certum eſt primò, cùm plures dicuntur teneri ad reſtitutionem in ſolidum, ſenſum eſſe quòd quando cæteri non reſtituunt; vel quia nolunt,vel quia non poſſunt,quilibet eorum qui poteſt teneatur totum damnum ei qui paſſus eſt reſtituere, non autem quòd ſinguli quantum ablatum eſt, teneantur refundere,neque alij per aliorum reſtitutionem liberentur ab obligatione illam faciendi damnum paſſo. Hac enim ratione ſi centum milites diripiendo alicuius domum, ei damnum intuliſſent mille aureorum,ſingulis mille aureos reſtituentibus, ille reciperet centum millia aureorum, quod æqualitas iuſtitiæ non exigit. Itaque communi conſenſu admittunt Doctores, *quorum plures commemorat in ſeq n.84.Petrus à Nau.* quòd vno totum reſtituente, cæteri non teneâtur in conſcientia quidquam reſtituere damnificato: cùm ratio & bona fides non permittat vt idem debitum bis exigatur,ex lege Bona fides,ff.De regulis iuris:ideóque *vt idem author addit,* ipſe damnificatus obligatur in conſcientia actionem illi eidem cedere,qui totum ſoluit. Iure ſcilicet naturali exigente vt ſuccedat ipſi,ac ſubſtituatur in ipſius loco, tanquam factus dominus rerum ablatarum, quarum iactura ſit ei reſarcienda, ſicut vero domino.

Nu.128. Certum eſt ſecundò,cùm principalis author cuius cæteri fuerunt tantùm adminiſtri,aut ille qui totam rem ablatam retinuit ſibi,nihilque aliis dedit, primus reſtituit; alios nihil teneri ei poſtea refundere. Ratio eſt,quia in tali caſu qui reſtituit;ad id principaliter primóque loco tenebatur:& quiſque cæterorum tantummodo conſequenter; id eſt, illo vel nolente vel non valéte reſtituere, defectum ipſius ſupplere:tanquam debitor minus principalis, ſubrogatus in eius locum repræſentánſque eius perſonam. Id quod illuſtratur exemplo de fideiuſſore, quem principali ſoluente,perſpicuum eſt liberum eſſe à reſtitutione:quia acceſſorium naturam ſequi congruit principalis: de regulis iuris in 6.regula 42. Ipſomet verò ſoluente in defectum principalis,totum ab hoc ei refundendum eſſe.

Certum eſt tertiò, eum qui rem ablatam habet, nunquam eſſe liberum à reſtitutione,*etiamſi non fuerit cauſa principalis in perpetratione delicti*:ſed teneri eam reſtituere vero domino, aut alteri qui huic de facto ſatisfecit:etiamſi idem ſatisfaciens fuerit principalis cauſa damni. Eam eſſe omnium opinionem notat Petrus à Nauar.in eodem cap.4.num.88.

Nu.129. Certum eſt quartò : *omnéſque fatetr idem author aſſerit num.*109. ſi multi ſint pares in concurrendo ad factum iniuſtum, ipſos teneri æquis portionibus refundere vni ex ipſis primò reſtituenti; vt ſi plures conſenſerunt iniquæ electioni, & vnus in ſolidum reſtituerit,cæteri tenebuntur æqualibus partibus illi refundere,perinde ac ſi conueniſſent,vt totum damnum damnificato ſolueretur,vnoquoque ſuam portionem contribuente. Ratio in promptu eſt, tum quia ille horum reſpectu, non eſt cauſa principalis, vt cenſeantur omnino liberi à reſtitutione ipſo reſtituente: tum quia negotium ipſorum vtiliter geſſit: & ideo debent ratum habere factum, eique ſatisfacere: tum quia non debet peioris conditionis eſſe is quem pœnitet,quam is qui rebellis manet: tum demum quia ſoluens ſuccedit in locum damnificati, eiuſque perſonam repræſentat, itaut omnia eius iura ſint illius.

Difficultas eſt autem de concauſis minus principalibus:ſi aliqua earum reſtituat nolente, aut non valente principali reſtituere: cæteræ teneantur aliquid ei refundere. Cæterùm etſi Caiet. Sotus & alij, *quos commemorat,& refutat Petrus à Nauar.in cit. cap.4.num.87.& ſequentibus*:diſtinguendum cenſeant:videtur tamen iuxta D.Thomam 2.2.quæſt.62.art.6.ad 3.abſolutè dicendum cum Sylu.Reſtitutio 3.quæſt.6. dicto 5.ſub finem & Medina in Cod.De reb.reſtitut. quæſt.8.dubit.2.Couar. ad regulam Peccatum par.2. §.11.num.4.& cæteris communiter(vt habet in præced.nu.86.idem Petrus à Nauarr. & Caiet. ad cit.D. Thomæ locum fatetur) vno ex iis qui non fuerunt damni cauſæ principales totum reſtituente in defectum principalis,qui pro ſe ſolutum non poteſt, aut non vult refundere,cæteros teneri pro rata ſuæ cooperationis, eidem pro omnibus reſtituenti refundere.Probatur quia is qui ita reſtituit ſubit onus quod quiſque cæterorum(cùm ſinguli in ſolidum teneantur damnificato)ſubire ſimiliter tenebatur,neque intendit tales onere liberare, id præſtando quod non minus illi aut fortè magis præſtare tenebantur.Cùm igitur non debeat peioris conditionis ex eo eſſe, quòd prior fecerit id ad quod tenebantur & cæteri: hi ſanè ſuas partes ei ita refundere tenentur,vt nulla inter ipſos maneat inæqualitas: ſed quiſque ſecundùm quantitatem culpæ & iniuriæ, *ſeu pro rata ſuæ cooperationis,* prout vir prudens arbitratus fuerit,refundat eidem reſtituenti pro omnibus. Alioqui enim eſſet inæqualitas maxima:ex ſuáque nequitia reportaret quis commodum,& cum damno alterius,liberationem ab onere iuſtitiæ.Id quod naturali rationi aduerſatur:præſertim cùm occaſio ſectandæ iniquitatis inde daretur. *Nu.130.*

Reſtat dubium. An ſi tres teneantur contribuere æqualiter ad reſtituendum triginta,in quibus aliquis læſus fuit ab ipſis:vnus eorum illa perſoluat integrè, eoquod duo alij nolint aut non poſſint ſuas portiones reſtituere: altérque eorum duorum ductus pœnitentiâ,velit poſtea reſtituere quod tenetur:ſatisfaciatne prædicto qui iam ante reſtituit, ſi ſoluat ſolùm decem quæ pro rata, ipſum attingebant. Ad quod(cum Molina de iuſt.& iure tract.2.diſput.737. in fine) reſpondetur negatiuè, nempe non ſatisfacere: ſed ipſum teneri vltra decem reſtituere quinque tanquam medium portionis ad quam tenetur tertius, qui non poteſt aut non vult reſtituere. Ratio eſt, quia tenetur æqualiter cum eo qui primo loco ſoluit ſubire onus ſatisfaciendi pro eodem tertio, tanquam ſimiliter concauſa. Si autem tertius ille pœnitentiâ ductus ſtatuat cuique duorum illorum reſtituere,quinque debet cuique prout ratio apertè poſtulat. *Nu.131.*

Qvæst.

Digitized by Google

QVÆSTIO VI.

An eo cui reſtitutio facienda eſt, debitum remittente uni ex participantibus, qui tenetur in ſolidum, cæteri liberentur ab obligatione reſtituendi.

Nu. 132. Hic ſermo eſſe poteſt vel de remiſſione actionis in foro externo; vel de remiſſione obligationis in foro interno. Si ergo loquamur de remiſſione actionis, quam is de quo agitur, habet in foro externo aduerſus delinquentes in ordine ad pœnam, qua quiſque eorum dignus eſt: tunc remiſſione facta vni, adhuc poterit quilibet aliorum conueniri, niſi detur caſus in quo id ſit iure poſitiuo prohibitum. Probatur quia vnuſquiſque talium ſuo facto iniuſto contrahit culpam pœna dignam: idque independenter à pœna & culpa alterius. Ergo damnificatus poterit actionem & ius quod habet ad puniendum vnum, remittere ei, non remittendo ius quod habet ad puniendum alios. Ita notat Medina in Cod. De reb. reſtitu. quæſt. 8. ſub finem.

Nu. 133. Si verò loquamur de obligatione ad reſtitutionem in foro conſcientiæ: tunc dicendum eſt primò, quòd ſi remiſſio fiat ei qui in defectum tantùm aliorum reſtituere tenetur, reliqui non liberentur ab ea obligatione ſed teneantur perinde ac ſi talis remiſſio facta non fuiſſet. Probatur, quia obligatio aliorum in nullo pendet ab obligatione huius; cùm hic ſolum teneatur in defectum aliorum; neque aliis præiudicium vllum ex eo ſequatur, quòd ei ſoli fiat remiſſio. Quod tamen, *vt rectè explicat Petrus a Nauar. in eod. cap. 4. num. 115. & 116* intelligendum eſt, quando remiſſio fuerit tantùm negatiua: ſeu quia remittens non vult ne quidem in conſcientia, ab eo petere damni refuſionem, eoquod amicus ſit aut conſanguineus. Nam cùm fuerit poſitiua, ſeu qua omnem ſuam actionem cedat ei, gratis, & liberaliter: condonando ſcilicet ei debitum ac ſi de facto ſoluiſſet pecuniam totius damni compenſatiuam; tunc etiam principalis, liber eſſet quidem a damnum paſſo; non tamen ab eo minus principali cui facta fuerit condonatio, ſed ei reſtituere tenebitur niſi & ipſe illi remittat: quia in damnificati perſona & loco ſuccedens, ius habet debitum exigendi in ſolidum.

Nu. 134. Dicendum eſt ſecundò, quòd quando aliqua concauſa aliquid reſtituere tenetur non in defectum alterius; tunc ſi ille cui reſtitutio facienda eſt, illam remittat; cæteri ſunt liberi à reſtitutione portionis quâ is tenebatur reſtituere. Sicut enim ſi remiſſio fiat ei qui fuit cauſa principalis, obligatio ceſſat in aliis eoquod tenerentur tantùm in defectum illius: ita etiam, ſi tres fuerint concauſæ alicuius damni ita vt ſinguli teneantur æqualiter contribuere ad reſtitutionem: creditor autem vni eorum remittat; cæteri manent liberi a reſtituenda parte damni, quam ille tenebatur reſtituere. Item ſi alter ex reliquis duobus nollet, aut non poſſet reſtituere, tertius reliquus, ſolum tenetur ſoluere ſuam portionem, & inſuper dimidium portionis, ad quam tenetur is ipſe qui non vult aut non poteſt reſtituere; nam reliquum dimidium is cui facta eſt remiſſio tenebatur reſtituere in defectum eiuſdem. Et ratio horum eſt quia remiſſio alioqui cederet in præiudicium & grauamen aliorum, remittenſque eſſet liberalis cum alieno incommodo. Ita poſt Caietanum, & Sotum docet conſequēter Petrus à Nauar. *in ſequen. num. 117. &* 118. Docet item ac etiam conſentit antedictus Lud. Molina de iuſtit. & iure tract. 2. diſput. 737.

TRACTATVS III.

De variis circunſtantiis ex quibus iudicandum eſt de obligatione ad reſtitutionem.

SVMMARIVM.

135 *Nouem circunſtantiæ ex quibus iudicandum eſt de obligatione ad reſtitutionem.*
136 *Generalis regula de eo qui obligatur ad reſtitutionē.*
137 *Varia ratio, qua varij obligantur ad reſtitutionem.*
138 *Qui ex officio tenetur damnum impedire, ad reſtitutionem obligatur ex leui culpa, ſi tale officium in vtilitatem ſuam acceperit: aliàs tantum ex leuiſſima.*
139 *Mortaliter quidem peccat officiarius accipiens aliquid ad agendum contra ſuum officium, non tenetur tamen eo ipſo ad reſtitutionem accepti.*
140 *Accipiens maius ſtipendium quàm à lege ſeu Principe taxatum ſit, ſimiliter peccat, & ad reſtitutionem tenetur: niſi libera omnino voluntate donatum ſit.*
141 *Duo caſus in quibus non eſt cenſendum taliter donatum.*
142 *Peccat quidem mortaliter officiarius qui accipit contra legem à ſe iuratam ſui officij, prohibentem accipere ſupra taxatum ſtipendium, ſed non obligatur ad reſtitutionem accepti, niſi lex ipſa reddat eum inhabilem ad illud retinendum.*
143 *Licitè poteſt talis plus accipere ratione ſuſcepti laboris, ad quem non tenetur.*
144 *Itémque ratione exhibiti obſequij, ad quod non tenebatur.*
145 *Ac etiam ratione conditionis perſonæ ſiue ſua, ſiue donantis.*
146 *His non obſtat lex prohibens ne quid liberè donatum accipiatur.*

NOVEM numerantur reſtitutionis circunſtantiæ duobus his verſibus indicatæ, Nu. 135.

Quis, quid reſtituet, cui, quantum, quomodo, quando.
Quo ordine, quòve loco, quæ cauſa excuſet iniquum.

Quorum ſenſus eſt circa reſtitutionem faciendam conſiderandum eſſe quis reſtituere teneatur; quid reſtitui debeat; cui facienda ſit reſtitutio; quantum ſit reſtituendum: quomodo, & quando, quo ordine, & quo loco ſit reſtituendum: & demum quæ ſint cauſæ propter quas excuſetur aliquis ab obligatione reſtituendi. Qualiter autem ſecundum vnamquamque earum iudicandum ſit de obligatione nobis ad explicandum propoſita, tractaturi: quæ ad ſingulas ſpectant, ſingulis capitibus ſigillatim perſequemur.

CAPVT XI.

De eo qui ad reſtitutionem faciendam tenetur.

VNA generalis regula (quam habet Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 14.) ſtatuit de eo qui tenetur ad reſtitutionem, ſcilicet, Quòd omnis & ſolus ille ad reſtitutionem teneatur qui rem aliquam alienam tenet; vel lege ſpeciali ſtatutum aliquid alteri verè debet. Ex qua regula idem Nauarrus notat inferri, quòd ad reſtitutionem obligentur primò is, qui rem alienam habet. Secundò is qui tenetur ex contractu aliquo vt ex mutuo, depoſito, commodato. Tertiò is, qui ex quaſi contractu, vt ex tutela, curâ, negotiis geſtis, communione rerum, aditione hæreditatis, & ſolutione indebiti de quibus in lib. 3. Inſtitut. titul. 28. Nu. 136.

Adde & ex officio, quod etiam, cenſetur quaſi contractus. Quartò is, qui ex lege aliqua vel ſtatuto talem obligationem imponente in conſcientia. Quintò, is qui ex teſtamento, vel alia vltima voluntate. Sextò is, qui ex iuſta Iudicis ſententia. Septimò is, qui ex delicto quo alteri damnũ intulit ſiue in bonis animæ, vt ex ſcandalo; ſiue in bonis corporis, vt ex homicidio aut mutilatione: ſiue in bonis honorariis, hoc eſt, in honore, ſama, vel gloria, vt ex contumelia aut detractione; ſiue demum in bonis pecuniariis, vt ex furto vel rapina, dolo vel fraude, aut iniuſta metus incuſſione, qua aliquid ab altero extortum eſt. Octauò, is qui tenetur ex quaſi delicto vt Iudex ex iniqua ſententia, quam tulit ob imperitiam iuris, vel ſtabularius ob amiſsionem rei ſibi commendatæ ab hoſpite, vel dominus beſtiæ, ob ipſam non bene cuſtoditam, &c. Nonò is, qui participat in iniuſta acceptione.

Nu. 137. Ex quibus omnibus: primus ad reſtitutionem tenetur ſaltem, ratione rei iuſtè acceptę: ſecundus verò tertius & quintus, ratione iuſtæ acceptionis: quartus & ſextus, ratione ſaltem rei iniuſtè acceptæ: nempe quòd licet ſine peccato rem fortè acceperint, eam tamen alteri tradere ex iuſtitia teneantur per legis vel ſtatuti, vel Iudicis determinationem; ſeptimus porro & octauus, ratione iniuſtæ acceptionis: nonus denique ratione participationis in iniuſta acceptione: de quibus ſufficienter dictum eſt in præcedenti tractatu: quæque reſtant ſic connexa ſunt cum poſt dicendis, vt commodiùs differantur, quàm hic tradantur. Niſi quòd conſultum videatur de eo qui ad reſtitutionem obligatur ob abuſum officij ad damna impedienda inſtituti, tradere ſeorſim aliquot documenta: meritò notanda à Confeſſariis, pro difficultatibus, quæ in tali materia poſſunt paſsim occurrere.

Documenta de eo qui ad reſtitutionem tenetur ratione abuſus officij inſtituti ad impediendа aliena damna.

PRimum documentum eſt. Si à reſtitutione non excuſatur is qui infert damnum, quod impedire non tenetur ex officio: multo minus excuſabitur qui infert, quando ex officio tenetur impedire. Ratio patet: quia cæteris paribus talis iniuriam magis facere meritiſſimè cenſetur.

Nu. 138. Secundum eſt. Cùm quis officium ex quo tenetur damnum impedire, nec in ſuam vtilitatem, nec mercede conductus accepit: ad reſtitutionem tunc tantùm tenetur, cùm ex lata culpa ipſius, tale damnum accidit. Cùm verò idipſum officium accepit in ſuam vtilitatem, vel accepta mercede illud exercet, tenetur ad reſtitutionem tunc, etiam cum per leuem tantùm ſuam culpam damnum euenit. Ratio eſt, quia in priore caſu, ad excuſandum ipſum à reſtitutione, ſufficit communiter requiſitam adhibuiſſe diligentiam. In poſteriori autem, ob vtilitatem ex officio perceptam, maior diligentia adhibenda fuit; itaut gerens tale officium, non modo diligens, ſed etiam diligentior eſſe debuerit. Vnde in iſtiuſmodi obligatione locum habent regulæ ſuperiùs traditæ nu. 10. & duobus ſequentibus, perinde ac in ea, de qua ibidem agitur ex contractu nata. Cui hæc meritò ſimilis dicitur, *vt notat Petrus à Nauar. in lib. 3. De reſtit. cap. 3. num. 7.* quandoquidem ij qui ex officio tenentur ad reſtitutionem, vt tutor, Iudex, &c. ex quaſi contractu teneri placet ſapientibus: & vice uerſa, ij qui tenentur ex contractu, tenentur ex quaſi officio, vt argumento eſt; quòd depoſitarius iudicetur debere quaſi ex officio diligenter ſeruare rem ſibi commiſſam: & ſic de aliis huiuſmodi.

Sed aduerte obiter, quod idem ſubiungit *in ſequen. num. 8.* eum qui ſe in aliqua arte peritum, & magnum profitetur, teneri ad reſtitutionem damni ob culpam ipſius, etiam leuiſſimam contingentis ei, qui diligẽtiorem quæſiuiſſet, & reuera inuenisset: dimiſitque deceptus ob profeſſionem prædictam, qua talis commendauit ſeipſum pro diligentiſſimo.

Tertium documentum eſt: Eum peccare mortaliter qui pretium accipit: vt præſtet aliquid contra ſuum officium. Ratio eſt, quia contrauenit legi officij ſui, ad cuius obſeruationem, *vt cõmuniter ſolet*, obſtrinxit ſe iuramento, atque damno inde ſecuto cauſam dedit efficacem: non ſecus ac cùm naucleris agendo contra rectam rationem gubernandi, dat cauſam ſubmerſionis nauis. Attamen ad reſtitutionem accepti non tenetur, *ex eodem authore ibid. nu. 15.* etiamſi publicum ſtipendium accipiat, niſi detur lex humana, quæ ipſum talis acceptionis incapacem reddat. Nam quamuis turpiter acceperit, putà pro tranſgreſſione legis quam ſeruare tenebatur, non accepit tamen iniuſtè: ſiquidem libera voluntate ei datum eſt: maximè ſi, *vt ſæpe fit*, precibus dantis inductus eſt accipere. Nu. 139

Quartum eſt: Officiarium peccare mortaliter, cum obligationem ad reſtitutionem, ſi maius ſtipendium accipiat, quàm ei aſſignatum ſit per legem ſui officij, à rege, *vt communiter ſolet*, editam & à ſenatu confirmatã. Eam eſſe cõmunem ſententiam Doctorum aliquot citatis notat Lud. Molina *De iuſt. & iure tract. 2. diſp.* 83. in initio. Probatur verò quia talis lex eſt moralis, ideoque in conſcientia obligans ad culpã, prout in ſequenti libro 13. cap. 18. docebitur. Deinde cùm per eiuſmodi legem taxetur pretium iuſtũ, non ſecus ac per taxationes à Principe vel Magiſtratu factas pro tritico, vino, carnibus, & id genus aliis: ſicut plus accipiens pro tritico, aut vino, aliiſve eius generis, quàm taxatum eſt, tenetur ad reſtitutionem: ita etiam tenetur Officialis, qui maius ſtipendium accepit quàm taxatum eſt à lege: *quia ſimiliter tranſgreſſus eſt pretium iuſtum*: niſi ſit gratis & libera voluntate oblatum. Nu. 140.

Id quod vſuuenire cenſendum non eſt in duobus caſibus ſatis vſitatis. Prior eſt, quando Officialis aliquatenus recuſat actum officij ſui exercere, niſi ſupra ſtipendium aſſignatum quantitas aliqua ei detur: tunc enim extorſio eſt, & id quod recipitur cenſetur datum ad redimendam vexationem; ſicut & cùm quis ſoluit vſuram, eo quod non inueniat mutuantem gratis. Itaque, vt loco cit. ait Molina; ſi Tabellioni aut cuiuis alteri miniſtro publico taxatum eſt, quidnam pro quauis ſui muneris executione accipere debeat: vel ſuperueniente poſtea lege iuſta, id taxetur: non poteſt aliquid amplius in pretium accipere: tenetúrque ſi accipiat, reſtituere: quia accipit vltra id quod ſibi debetur ex pacto tacito, vel expreſſo cum Principe, aut Repub. inito quando officium accepit; vel certè ex iuſta lege ſuperueniente. Cùm autem nihil fuerit taxatum: accipere poteſt pro vnoquoque actu, quidquid iuxta temporum, rerum, & circumſtantiarum varietatem fuerit arbitrio prudentis iudicatum non excedere pretium iuſtum rigoroſum. Nu. 141.

Addit ille bene, quòd quando conſtat pretium nõ eſſe iuſtum; nec publica poteſtas illud auget, poſſit miniſter publicus, ab iis incrementum ſumere, in quorum commodum, & ad quorum petitionẽ, ſuum munus exercet: quia cùm lex ſit iniuſta, nõ obligat in conſcientia. Et ita ſentit D. Anton. *3. part. tit. 3. cap. vlt. §. 11.* Iuſtum autem pretium de quo loquimur,

non.

Digitized by Google

non eſt æſtimandum ex indigentia miniſtri publici ad alendam familiam, vel ſubueniendum ſuæ paupertati: ſed ex operoſo obſequio quod ipſe præſtat; vt ſcilicet prudentis arbitrio tantum recipiat, quantum ipſum mereri ratio dictat, attenta conditione ſeu qualitate, & quantitate operum. Cæterùm ſi lex ſtatuat pium ſeu infimum pretium iuſtum, cenſetur iuſta, & ſeruanda; etiamſi de eo dubitetur: quia in dubio iudicandum eſt pro Superiore. Non videtur autem fas eſſe, quando pretium lege taxatum conſtat temporum varietate redactum eſſe infra iuſtum, illud authoritate propria plus augere, quàm vt limites iuſti *etiamſi infimi*, attingat.

Poſterior caſus eſt, quando intercedit, vel fraus ex parte accipientis, vt ſi dicat ſibi deberi quatuor, cùm duo tantùm debeantur: vel ignorantia ex parte dantis; vt cùm putat deberi quatuor, cùm duo tantum debeantur neque plura daret, ſi veritatem ſciret. Nã tunc donatio non eſt libera, ob ignorãtiam, quæ tollit liberum, vnde alter iniuſtè recipit datum, ſi danti non manifeſtet veritatem; aut ſi eam reticere velit, non totum oblatum, ſed illud tantummodo recipiat quod iure ad ſe pertinet. Id quod locum habet etiam in caſu quo accipiens dubitat, aut dubitare debet an is qui plus offert, taxationẽ ſciat: illudque plus gratis & liberè det: nam accipiendo, mortaliter peccat; vtpote id faciens de quo an mortaliter peccet dubitat, aut dubitare meritò debet, taléque peccatum cùm ſit contra iuſtitiam, inducit obligationẽ ad reſtitutionẽ.

Nu. 142. Quintum documentum. Quando quis vult merè libere ſupra ſtipendium taxatum dare officiario qui iurauit obſeruationem ſtatuti, ſic ei taxantis ſtipendium, vt ſimul prohibeat amplius accipere: accipientem peccare mortaliter per violationem legis, & iuramenti: ſed ad reſtitutionem non teneri, niſi eadem lex prohibeat cum inhabilitatione, id eſt, reddendo accipientem inhabilem, & incapacem ad retinẽdum acceptum; itaut non faciat illud ſuum. Quod quamuis aliqui negent, *aduerſus quos agit Molina in ſequen. diſput.* 88. tamen ſatis probabiliter ab eodem authore & à Petro à Nauarr. in ante citato num. 15. aſſeritur: quia in tali caſu Officiarius non eſt iure naturali incapax accipiendi ac retinendi id quod ei gratis datur: neque lex humana prohibens, illicitamque reddens acceptionem, voluit inhabilitare ipſum ad retinendum acceptum; vel impedire dominium eorum quæ gratis offerrentur ipſi, aut darẽtur per viam muneris. Itaque licet tunc ſit tutius reſtituere acceptum non eſt tamen ad id compellendus Pœnitẽs, qui poteſt tutâ conſcientiâ ſequi hanc doctrinam, quæ eſt bonorum authorum, & ſatis bono fundamento nititur.

Nu. 143. Sextum documentum poni poteſt: collectum ex iis quæ conſequenter *num.* 18. *& aliquot ſequentibus* habet Petrus à Nauarr. Satis probabile videri, quòd poſſit aliquid ſupra ſtipendium a lege definitum accipi, in quatuor caſibus. Primus eſt. Quãdo accipitur ratione difficultatis excũdi ad executionẽ officij, tẽpore incommodo: nempe de nocte, vel imbre cadente, áliáue cœli inclementia interueniente: vel quando neceſſaria refectio erat corpori tribuenda: labor enim ille extraordinarius, ſuſceptus cauſa alterius, eſt æſtimabilis pretio, quo lex non intendit priuare Officialem. Secus eſſet verò, ſi labor eſſet officio ordinario annexus; itaut Officialis ei tam hyeme quàm æſtate, & tempore quantumuis incommodo vacare teneretur; tunc enim cenſeretur plus accipere ratione officij: quod aduerſatur præſcripto legis eiuſdem officij.

De quo caſu poſt Nauarrum in tractatu De datis & acceptis, hæc habet Molina *in cit. diſput.* 88. Si quis à Iudice, Tabellione, alióue miniſtro publico petat, vt aliquid efficiat vltra id quod ex ſuo munere pro pretio taxato facere tenetur; vt quod plus laboris vel ſtudij quàm tenetur, negotio ſuo impendat: vel vt accedat, quò accedere non tenetur, aut aliud ſimile: poteſt quidem pro talibus moderatum pretium accipere: quia ſunt pretio æſtimabilia; nec tenetur pro pretio taxato illa præſtare. Si tamen vel ſcandali periculum in aliquo peculiari euentu timeretur; vel ea de cauſâ id alicubi prohibitum eſſet: vel certè hac eâ viâ abuſus introduceretur, peccatum eſſet tale quid accipere, non item obligatio reſtituendi: niſi lex accipientem redderet incapacem ad dominium rei ita acceptæ acquirendum.

Secundus caſus eſt. Quando plus accipitur ratione præſtitorum obſequiorum, quæ non ſpectant ad officium proprium ipſius officialis; vt v. g. Aduocatus nihil præter ſtipendium ſibi aſſignatum à lege accipere poteſt, ratione conſilij de bene & firmiter facienda ſcriptura, ſiue agenda cauſa, & aliis ſimilibus, ad quæ tenetur ratione ſui officij; ſicut nec Iudex pro iuſta, firmaque ſententia ferenda: pro qua ſi quid ſupra aſſignatum ſtipendium accipiat, certum eſt illud reſtituendum eſſe, tãquam iniquè acceptum. Poteſt tamen accipere aliquid ob exhibitum aliud obſequium pretio æſtimabile, quod non eſt de ratione ſui officij: vt ſi Aduocatus fecerit id quod proprium eſt Procuratoris; tunc enim non recipit inquantum Aduocatus, ſed inquantum Procurator. Sicut nec ſi Medicus functus officio pharmacopolæ, aliquid acciperet ſupra ſtipendium aſſignatum, id acciperet tanquam Medicus. *Nu.* 144.

Tertius caſus eſt. Quando plus accipitur, eo quod ipſum detur ratione conditionis ſuæ perſonę: nempe quia amicus eſt, *etiamſi amicitia ortum habuerit ex eo, quod ſit miniſter publicus*: vel cõſanguineus vel nobilis; tunc enim non cenſetur accipere, *ſicut nec ei datur*, ratione ſui officij: vt argumento eſt, quòd ſi alius eſſet, qui id officij exerceret eodem modo, illud plus ei non daretur. *Nu.* 145.

Quartus caſus eſt: Quando is qui offert, vir eſt magnæ qualitatis; tunc enim plus quod offertur, non datur ratione executionis officij: ſed ob qualitatem, & dignitatem eius qui dat quique tanquam de facta ſibi iniuria meritò conquereretur, ſi quod ſuâ perſonâ dignum liberè offert, non acciperetur. Adde quoque ex Molina *in eadem diſputatione* 88. quando ex gaudio & gratitudine rei iuſtè obtentæ, liberaliter donatur.

Si quis obiciat, legem prohibere ne quid gratis oblatum accipiatur. Reſpondet Petrus à Nauarra in libro tertio de reſtitution. capit. tert. numero vigeſimo ſecundo, eam legem ſolum procedere quando plus, *etiam gratis*, datur & accipitur, ratione executionis officij, pro quà taxatum eſt ſtipendium: vt quando quis debens duo pro ſtipendio, liberè offert decem, vt ipſa executio citius, & melius fiat. Nam donatio etiam gratioſa ob talem reſpectum facta; prohibetur; & merito, ne colore gratiæ, extorſiones, introducantur. In prædictis autem caſibus gratia nõ exhibetur, cauſâ alicuius pertinentis ad officij executionem: ſed propter cauſas ipſi officio extrinſecas, & ab illius executione alienas; ob quas, lex memorata non eſt cenſenda priuare officiales donis quæ libera voluntate offeruntur eis. De obligatione verò quam eadem lex interdum imponit ſuis tranſgreſſoribus, iudicandum eſt per ea quæ in ſequenti lib. 13. cap. vltimo dicentur de lege pœnali. Pro maiore prędictorum notitia faciunt dicenda in ſeq. num. 178. & quatuor conſequentibus, & quæ traduntur a Molina in memorato tract. ſecundo diſputatione 83. & 88. *Nu.* 146.

CAPVT XII.

De eo quod eſt reſtituendum.

SVMMARIVM.

147 *Generalis regula de eo quod reſtituendum eſt.*

148 *Quando rei acceptæ fructus præter eam ſint reſtituendi.*

149 *Quando & reſarcienda damna, quæ paſſus eſt dominus ex carentia eiuſdem rei.*

150 *Ad reſtitutionem tenetur qui alterum impediuit à conſecutione rei, in qua, vel ad quam ius habuit; etiamſi id non fecerit per fraudem vel dolum.*

151 *Iuſta de cauſa poteſt ſine peccato aliquis impediri à conſecutione rei ad quam nullum habet ius; aliàs verò peccatur, idque cum obligatione ad reſtitutionem, ſi vis, aut fraus interueniat.*

152 *Quando ad reſtitutionem obligetur qui alterum reuocat à proſecutione boni, quod alioqui conſequeretur.*

153 *Quando tales obligationes ſint, vel non ſint, ad reſtitutionem in ſolidum.*

154 *Ratio iudicandi de quantitate eiuſdem reſtitutionis.*

155 *Non eſt peccatum in extrema neceſſitate rem alienam accipere: & quando nec in graui.*

156 *Si parui momenti res fuerit, non eſt obligatio eam reſtituendi.*

157 *Res accepta in neceſſitate, ſi poſt eam perduret, reſtituenda eſt.*

158 *In extrema neceſſitate licet ſibi ſubuenire ex re malè acquiſita, ſed manente obligatione ad reſtitutionem.*

159 *Qui tantùm per accidens eſt in extrema neceſſitate, tenetur ad reſtitutionem alieni accepti ad ſubueniendum ſibi in ea.*

160 *Dubium an idem ſit dicendum de eo, qui abſolutè eſt in extrema neceſſitate, ſi poſtea ad pinguiorem fortunam venerit.*

161 *Rationes pro parte affirmante.*

162 *Alia pro parte negante.*

163 *Vtramuis eligere in praxi videtur liberum.*

Nu.147. DE re propoſita datur vna generalis regula: Quòd reſtituendum ſit alienum non modò certum, id eſt, cuius cognoſcitur vetus dominus; ſed etiam incertum, id eſt, cuius vetus dominus in particulari ignoratur quidem, ſed ſcitur quòd ſit bonum alienum: atque adeo quidquid alteri verè debetur lege ſpecialis iuſtitiæ: ſiue ob rem iuſtè, aut iniuſtè acceptam; ſiue ob iuſtam aut iniuſtam acceptionem, ſiue ob participationem in iniuſta acceptione. Iam, vt patet ex præcedēti cap. 3. & 4. vtrobique in initio, ille qui reſtituere tenetur ratione rei, ſiue iuſtè ſiue iniuſtè acceptæ: quia dominium tunc non transfertur in accipiētem, debet eandem numero rem reſtituere, nō verò aliam pro ea, nec pretium illius, niſi iuſta de cauſa ſit ſecus faciendum: vt v.g. ſi ipſa res accepta perierit omnino, vel ex parte: aut ſi ille nequit reſtituere rem eamdem numero ſine infamia, aut alio graui detrimento: in quibus & aliis ſimilibus caſibus, ſatis eſt ſi iuſtum rei acceptæ pretium reddatur.

Nu.148. Adde, eum qui tenetur ratione rei iniuſtè acceptæ, ſi hæc fuerit fructifera, teneri quoque ad reſtitutionem fructuum illius, deductis tamen expenſis factis in ea colenda, ſi quidem fuerit fructifera ex earum genere, quæ tantùm interueniente humano labore & induſtria, *non autem ſponte ſua*, fructum proferunt: vt vites, ſata, horti. Circa quod aduerte, res diuidi in fructiferas, id eſt, quæ natura ſua fructus habent; & in ſteriles, id eſt, quæ nullum prorſus habent fructum, niſi ex hominum induſtria, vt pecunia. Illáſque rurſus diuidi in eas quæ proferunt fructus naturales, ſeu qui ſponte naſcuntur ſine labore hominum, vt quercus, pyri, pomi, prata, &c. & in eas quæ ferunt fructus induſtriales, ſeu qui non proueniunt ſine labore & induſtria hominum, de quibus hîc loquimur, dicentes reſtituendos eſſe, deductis expenſis. Atque de iiſdem addendum eſt, ſi extent, reddendos eſſe, tam à bonæ quàm a malæ fidei poſſeſſore: quia tunc quoque obligatio eſt ratione rei acceptæ: quandoquidem & ipſi ſunt alieni, ſicut res quæ illos protulit.

Nu.149. Porro ille qui tenetur ratione iniuſtæ acceptionis (quod idem iudicandum eſt de eo qui tenetur ratione participationis in iniuſta acceptione; itemque de eo, qui ratione rei iniuſtè acceptæ) cùm eſt in mala fide, non tātùm debet rem ipſam reſtituere, & fructus eius, modo iam dicto: ſed præterea reſarcire omne damnum quod paſſus eſt dominus ex abſentia rei ablatæ. Ratio eſt, quia non fieret alioqui æqualitas: quandoquidem dominus abſque vlla compenſatione pateretur prædictum damnum. Ille autem qui tenetur ratione iuſtæ acceptionis; non debet neceſſario eandem rem numero reſtituere, ſed ſufficit ſi rem ſimilem reſtituat, vel pretium rei ablatæ; neque tenetur reſarcire damnum, quod dominus ex rei abſentia paſſus eſt: niſi fuerit in mora, id eſt, omiſerit reſtituere tempore conſtituto; & hoc ex ſua culpa. Quod addo, quia quando mora non cōtingit ex culpa detentoris, ſed ex neceſſitate: vt quia non poterat citiùs, non debet neceſſariò tale damnum reſarcire. Cætera quæ cenſentur ad iſtiuſmodi circunſtantiam pertinere; partim iam nota ſunt ex traditis in præced. tractatu, partim cognoſcentur ex poſtea tradendis: duobus exceptis quæ continentur explicatione duarum difficultatum proximè ſubiicienda.

Explicatio difficultatis, An reſtituendum ſit bonum quod quis, ne proximus conſequeretur, impediuit.

HAnc difficultatem multi nobiles Doctores tractarunt (eos lib. 3. De reſtit. cap. 5. nu. 2 Petrus à Nauar. commemorat; quibus acceſſerunt recentiores vt Lud. Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 727. aliquotque alij) in eáque vtpote difficili, multum inter ſe diſſident, quemadmodum Nauar. in Enchirid. tangit *cap. 17. num.* 69. Quid autem tenendum videatur in praxi, aliquot propoſitionibus exponemus,

Nu.150. Prima propoſitio: Si is qui à boni conſecutione impeditur ius habeat quæſitum in re, vel ad rem, ille qui impedit etiamſi vi & fraude non impediat, ſed iuſſione, conſilio aut aliquo alio ex nouem modis cooperandi in præcedenti numero 13. propoſitis, tenetur ad reſtitutionem, *ſiue in ſolidum ſiue pro parte*, eadem ratione qua in præced. cap. 10. expoſitum eſt teneri participantem in iniuſta acceptione. Aduerte autem cum Naua. loco cit. bonum à cuius conſecutione impeditus eſt aliquis, potuiſſe illi eſſe ita debitum, vt vel in eo ius perfectum (quod dicitur ius in re) haberet acquiſitum, per diſpoſitionem inter viuos, aut per vltimam voluntatem, aut per collationem, confirmationem, aliúmue ſimilem modum. Vel haberet ius tantummodo imperfectum (quod appellant ius ad rem) per iuſtam promiſſionem, ſtipulationem, electionem, præſentationem expectatiuam, cōcurſum, primogenituram, vel alium ſimilem modum

Digitized by Google

modum, cum quo acquiritur actio, vel officium ad iure petendum ſibi talem rem. Confirmatur autem hac ratione propoſitio allata; quia ea quo alter habebat ius in re, vel ad rem: iſte impediens ne ille ſuo iure gaudeat obtinendo poſſidendóque rem ſibi debitam: aufert ei quod ſuum erat, & per conſequens iniuſtè damnum infert; quod ratio poſtulat reſtitutione reſarciri.

Nota verò obiter quòd etiamſi res debita non ſit: ſi tamen alicui competat facultas eam acquirendi: vt pauperi eleemoſynam, mendicando: mercenario mercedem, operam ſuam locando: opifici exercendo ſuam artem: & mercatori negotiando: ſicque de ſimilibus. Nota inquam quòd impediens talem ab acquirendo, teneatur tanquam iniurioſus ad reſtitutionem quantam prudens arbitratus ferit eo modo, quo in ſequenti num. 154. dicetur.

Nu. 151. Secunda propoſitio. Si quis bono animo; nempe vt conſuleret reipublicæ, aut ſibi aut amico, impediuit alium à conſecutione boni ad quod nondum habebat ius acquiſitum: non peccat contra iuſtitiam: & ideo non tenetur quidquam reſtituere. Ratio eſt, quia nulli facit iniuriam, quandoquidem alter nullum ius habuit acquiſitum: ſed vel obſequium præſtat reipublicæ, vel amico vel vtilitati ſuæ conſulit quorum nullum de ſe aduerſatur iuſtitiæ.

Tertia propoſitio. Is ad reſtitutionem non tenetur, qui proximum impedit à conſecutione alicuius boni quod ei debitum erat tantùm ex mera liberalitate, etiamſi malo nocendique animo id faceret: dummodo tamen vis, aut fraus minimè interueniat. Hæc non eſt ita certa, quin contradictores habeat quorum meminit Petrus à Nauarr. *lib. 3. de reſtit. cap. 5. num.* 4. Sed tamen poſſumus eam ſequi tutâ conſcientiâ, cùm habeat nobiles authores bonáque ratione nitatur. Illi ſunt Palud in 4. diſt. 15. qu. 2 ar. 2. concl. 4. Sylu. in verbo Reſtitutio 3. qu. 12. Caiet. 2. 2. qu. 62. art. 2. dub. vlt. Sot. lib. 4. de iuſt. & iure, quæſt. 6. art. 3. verſus finem Couar. ad reg. Peccatum par. 2. 5. 7. num. 8. concl. 2. & Nauarr in Enchir. cap. 17. num. 70. quibus conſentiunt Petrus à Nauarr. loco cit. à num. 7. & Lud. Molina de iuſtitia & iure tract. 2. diſp. 727. num. 2. & alij paſſim. Ratio verò eſt: quia licet in tali caſu impediens, peccet mortaliter contra charitatem in proximum: huic tamen nullam facit iniuriam: quia ſi abſque vi vel fraude, precibus tantùm & ſuaſionibus animum donatoris vel teſtatoris auertat, neminem damnificat; non quidem donatorem cùm is agat ſponte, nec vllo modo inuitus ſit: nec item eum, cui beneficium faciendum erat: cùm is nullo ſuo iure ſpolietur; quandoquidem nullum omnino habebat acquiſitum. Quod autem in impediente fuerit intentio nocendi, nihil refert: quia non hæc, *quæ manet in mente nocentis*, ſed externum opus eſt nociuum, quod damnificat ac reſtituendi obligationem inducit. Vt igitur miniſter iuſtitiæ qui iuſtam ſententiam exequitur animo nocendi, peccat quidem odio proximi, ad nullam tamen reſtitutionem tenetur; ita nec ſupradictus impediens.

Quod verò teneatur ad reſtitutionem, ſi id vi, aut fraude, vel mendaciis faceret, patet: quia tunc facit iniuriam: tum ei qui beneficium collaturus erat, quia inuoluntariè ſeducitur; tum ei qui beneficium erat accepturus, quia durãte alterius, qui collaturus erat, volũtate eius ipſe aliquod ad rem habebat quęſitum. At talis volũtas mutata tunc non eſt; quia dolus impedit libertatem conſenſus: conſequenterque facit ne is ſufficiat ad tollendum alterum conſenſum liberum. Quare manet idem ius, lædenſque in illo alterum, tenetur ad reſtitutionem. Quod Petrus à Nauar. in ſequen. nu. 11. aliis citatis extendit ad eos qui infirmum à voluntate quam habet alicui legandi, auertunt contradicendo nimiùm, ipſúmque terrendo voce, vultu, contriſtatione vel lacrymis, itaut ipſis concedat, quod alioqui nollet. Et certè ſi nimis importunæ preces vnquam cenſeri debent inferre vim tunc maximè debent. Ex hac autem propoſitione multa in particulari pro praxi deduci poſſunt quę prout materia exegerit poſtea erunt attingenda. Videri poſſunt apud Sylueſt & Nauar. locis citatis: vt & ſolutio nonnullorum quæ in contrarium obiiciuntur ex Ariſtotele & iure ciuili, apud Ludouicum Molinam in memorata diſput. 727.

Quarta propoſitio. Qui alteri adfert impedimentum proximum conſequendi aliquod bonum, puta faciendo vel dicendo aliquid, per quod fit, vt ille deſiſtat à negotio lucroſo, non tenetur quidem ad reſtitutionem, ſi precibus, vel ſuaſionibus id faciat, etiam animo nocendi; tenetur tamen ad reſtitutionem, ſi idem faciat vi, aut metu incuſſo, aut (*quod frequentius eſt*) mendaciis, falsíſve promiſſionibus. Hæc ea præcedenti ſic probatur. Si ille qui fraude aut vi impediuit alium, ne beneficium in me conferret, tenetur mihi reſtituere, eoquod factum ipſius erga alium, reſultet in meum damnum; multò magis, aut certè non minus, mihi tenebitur, quando mihi in meum damnum apponit impedimentum. *Nu.* 152.

Vnde cum Petro à Nauar. *in ſeq. nu.* 19. duo inſerre licet, quorum prius eſt: obligationem eſſe reſtituendi ſi amicus beneficium vel officium quod omnino à Rege conſecuturus erat, eoquod vel fauore, vel literis, vel dignitate ad illud conſequendum multum valeat: ſed cùm tua, vel alicuius tuorum interſit, ne rem attentet: túque nihil poſſis precibus, aut perſuaſione obtinere ab eo: falſa promiſſione, aut aliter mendacibus verbis aliáve ſimili ratione efficis vt deſiſtat. In tali caſu enim ob illam tuam fallaciam, teneris tantum arbitrio boni viri reſtituere, quantum valebat ſpes illa, à qua excidit à te fraudulenter impeditus ab aſſecutione boni iam pene habiti.

Poſterius eſt: obligationem ſimiliter eſſe ad reſtitutionem boni viri arbitrio, ſi quis non ſtet promiſſis: ſiue puellæ, quam promiſit ſe poſt certum tempus ducturum; ideóque plures ipſa ſponſos reiecit; ſiue ſeruo quem tenuit ita ſuſpenſum, vt verbis ipſius fidem habens relinqueret plura, quæ maxime ſibi fuiſſent commodo: ſiue demum ei, qui cùm verſaretur in pingui negotiatione, rogatus ab ipſo cum certis promiſſionibus, eam reliquit fraudatus fructu, quem ſperabat; & ſic de multis aliis.

Quinta propoſitio eſt: reſtitutionem ad quam quis iuxta præcedentes propoſitiones tenetur, nonnũquã eſſe, nonnumquam verò non eſſe in ſolidum. *Nu.* 153. Hæc (quam latiùs tractat Petrus à Nauarr *lib. 3. de reſtitut. cap. quinto dubit.* 2.) quoad priorem partem probatur: quia is tenetur ad reſtitutionem in ſolidum ſeu totius boni impediti, quando niſi impediuiſſet, alter erat illud certò conſecuturus, tanquam ius habens in eo, quod non erat alia via impediendũ. Non enim eſt maior ratio, cur ad reſtitutionem teneatur conſulens iniuſtam detentionem bonorum alicui iure debitorum, & dandorum; quàm impediens eorum certam alioqui conſecutionem. Sicut ergo ille, iuxta tradita in præced. cap. 10. quæſt. 3. tenetur in ſolidum, vtpote participans in iniuſta læſione, ſic etiam iſte tenebitur, cùm & ipſe ſimiliter participet, impediendo contra legem iuſtitiæ, ne quis rem ſibi debitam habeat. Ac confirmatur: quia ſi Petrus debitorem Pauli impediret quominus centum ei ſolueret, ille proculdubio huic teneretur in ſolidum, ſicut ipſe debitor non ſoluens, eoquòd ius recipiendi centum, non minus valet quàm centum, ſi debitum alioqui eſt ſecutum. Quoad poſteriorem verò partem probatur: quia cùm quis habet tantùm ius ad rem, ſeu

imperfectũ,& quod aliâ viâ impediri poteſt,ſiue iuſtè ſiue iniuſtè:vt v.g litem excitãdo, vel malè informãdu de eius virture & literis;tunc impediens non tenetur in ſolidum;ſed ab aliqoib.minus,iuxta arbitriũ boni viri,quia ius ad rem minus valet,quàm ius quæſitum in te. Cùm ergo ille qui iſtud impedit oon teneatur ad plus, quàm ad totum, ſanè is qui impedit illud, tenebitur ad aliquid minus: perinde ac is qui ſegetes oondum natas aut nondum collectas deſtruit, minus reſtituere tenetur, quàm deſtruens iam natas aot iam collectas.

Idem iudicandum eſt, cùm res obtinenda nullo iure debita eſſet, adeptióque illius impediretur fraude,vel alia viâ iniuſta. Nam nec tunc neceſſaria eſt reſtitutio in ſolidum,ſed ſolùm ex arbitrio boni viri, etiamſi is qui erat rem ipſam collaturus, firmum haberet animum conferendi. Id quod memoratus author in eodem cap.5.num.50.ſecutus Caietanum ſatis bene contra Sotum oſtendit; quia cùm res tunc non ſit aliàs debita;is qui illam impedit,ſolùm aufert illius conſequendæ ſpem probabilem; quæ tolli potuit multis viis etiam licitis, quantumcumque firmata eſſet voluntas liberaliter largituri: qui potuit eam ſuam voluntatem non tantùm de facto, ſed etiã de iure mutare. At res habita ſolùm in ſpe, non eſt tanti valoris quanti habita in ſeipſa. Ille igitur qui eo quo agimus modo impedit alterius bonum, non tenetur totum reſtituere; ſed quantum arbitrio boni viri illa expectatio valet. Et certè, quòd ob firmum donandi propoſitum in donatore, donatarius nõ acquirat ius ex quo obligatio in ſolidum naſcatur in impediente donationem, patet: quia hoc non obſtante,ſi res donaretur alteri, *vt fieri poteſt cùm ſuperuenis dignior*; donatio eſſet valida: quod non fieret ſi res eſſet, quæ aliàs alteri iure ita deberetur, vt impediens ab illius conſecutione, peccet mortaliter cum obligatione ad reſtitutionem in ſolidum.

Cæterùm ad iudicandum de quantitate iſtius reſtitutionis, hoc eſt, debeatne magna eſſe vel parua, vir prudens, ſeu peritus negotiorum de quibus agitur, debet attendere certitudinem conſequendi rem expectatam: quanto enim certiùs quis illam erat cõſecuturus, tanto pluris illa valebat habita in ſpe:tanquam exiſtens quidem adhuc in ſuo quaſi ſemine, & cauſa: ſed propius accedens ad exiſtentiam realẽ,per quam extra ſuam cauſam poſita, haberetur non iam in ſpe;ſed in re Quam certitudinem(quando res non erat debita, propter vim autem vel fraudem, *quâ illius adeptio impeditur*, obligatio ad reſtitutionẽ incurritur) Petrus à Nauar.*in ſeq. num.*55.exiſtimat cum Caietano metiendam eſſe potius ex firmitudine voluntatis maiore vel minore, eius qui decreuerat donare:quam cum Soto ex quantitate doli,& vis in impediendo adhibitæ.Nam ex vna parte, licet cæteris paribus plus peccauerit, maiorémque iniuriam fecerit qui fraudem maiorem, & vim attulit inimpediendo:non ideo tamen fecit maius damnũ.Quinimo fieri poteſt, vt maiore dolo grauioribus mendaciis,& minis,minus nocumentum ac damnum fecerit.Ex altera verò parte, quando benefactoris animus magis erat confirmatus in concedendo beneficio vel conferenda gratia, tanto certiùs alter de quo agitur,erat conſecuturus, atqueadeo tanto pluris valebat ſpes, quam ipſe habebat *vtpote tanto maiorem firmitudinem habens propter maiorem determinationẽ benefactoris*; itaut cæteris paribus is qui benefactorem firmo animo ſtatuentem aliquid dare, iniuſtè impedit, etiam non ſolo mendacio,teneatur ad plus reſtituendum,quàm is qui metu mortis,aut grauibus minis, vel etiam iniuriis deterruit vacillantem in propoſito dandi. Adde in eodem iudicio ſpectandum eſſe, non tantùm quàm firmo animo quis deliberauerit donare,ſed etiam qoàm conſtans,& fidelis ipſe inueniatur in ſuis promiſſis ſeruandis.

Explicatio alterius difficultatis, Nam alienum acceptum in extrema neceſſitate ſit reſtitutioni obnoxium.

IN hac re quinque certa ſunt.Primum eſt,quòd nõ peccet quis auferendo rem alterius, ſi id faciat cõ- Nu.155.
ſtitutus in extrema neceſsitate. Ratio eſt,quia id fecit tum iure diuino,vt patet ex cap.12. D.Matth. vbi à Chriſto approbatur factum diſcipulorum ſuorum vellentium ſpicas ad leuandam famem qua premebantur:idémque ab eodem innocentes declarantur, quemadmodum notatum eſt in cap. Diſcipulos De conſecratione diſtinct.5. Tum etiam iure naturali, qoo omnia ſunt tunc communia: neque in tali caſu ipſum mutari potuit per ius gentium, quo res ſunt factæ propriæ, translato dominio earum in primò apprehendentem,vel occupantem.Nam rerum diuiſio vt iuſta eſſet, nec facta in perniciem humani generis, fieri debuit cum implicita conditione, vt neceſsitate extrema contingente, id quod eſſet occupatu redderetur commune, quantum exigeret talis neceſsitas; itaut in ea cõſtitutus haberet ius idipſum ſibi ſine peccato ſumẽdi.perinde ac ſi à domino eſſet teſtamento relictum ea lege, vt ſi quis neceſsitate premeretur,illi ex eo ſubueniretur.Id quod procedit ex Nauar in Enchir.*cap.* 17.*num.* 118. ſiue qois pro ſe ſolo accipiat,ſiue etiam pro alio,qui eſt in eiuſmodi neceſsitate,ſi aliter ei ſubuenire nequeat.

Vbi aduerte quod aliquot auctoribus citatis habet Leon. Leſsius de iuſt.& iure lib.2. cap.12. dubit. 11.probabile eſſe,non modo in extrema;ſed etiam in alia graui neceſſitate famis, morbi & nuditatis pauperem (habendo animum reſtituendi data commoditate) poſſe licite ab opulento ſurripere id quo habet opus ad auertendum tantum malum, ſi aliter auertere oequeat. Ratio eſt, quia ex tali neceſsitate facilis eſt lapſus ad extremam. Neque obſtare poteſt inductio conſuetudinis furandi: quia illa neceſſitas rarior eſt,vt & extrema: conſuetudiniſque inductio requirit frequentiam actuum. Qualis, quia contingere poteſt in aliis neceſſitatibus minoribus, vtpote quæ quotidie contingant, io illis non permittitur ſimiliter ſurreptio alieni, tanquam bonis moribus aduerſa,& reipublicæ perniciosa,vtpote nociua paci in ea conſeruandæ inter homines.

Secundum eſt:non eſſe obligationem ad reſtitu- Nu.156.
tionem, cùm res accepta parui momenti eſt. Hoc omnes fateri expreſsit Sotus in lib 4. de iuſtitia & iure: *quæſt.7.art.1. ſub finem* & procedit ex Medina in Cod. De rebus reſtituen. *quæſt.3. verſu Quidquid igitur*, etiamſi neceſsitas non ſit extrema.Quod confirmat per illud quod ante relatum eſt ex cap. 12. D. Matth.& per illud quod in cap.23. Deuter.conceditur ingreſſo io vineam proximi comedere vuas. Cẽſenda eſt autem res parui momenti, cùm adeò parua fuerit, vt probabiliter credatur dominus velle illam donare,ſi accipientis inopiam ſciret;ex Naua.*in eod. num.* 118.Addente idem eſſe dicendum,ſi res ſit quidem magna,ſed egenti qui illam accipit conſtat dominoũ ad quem pertinet,non ſolũ illã ſibi mutuaturũ eſſe,ſed etiam conceſſurum gratis, ſi dum accipit adeſſet ipſe præſens. Id quod (*inquit idem Nauarr.in ſeq.num.*119.*poſt Medinam*)intelligi poterit ex rei acceptæ,& domini ad quem ea pertinet circunſtantiis: nempe ſi hic ſit diues,ſi liberalis,ſi cognatus & amicus eius qui accepit,ſi eleemoſynas largiri ſolitus.

Tertium eſt:ſi res in neceſſitate accepta perdurer Nu.157.

hac

hac tranſacta, eam eſſe reſtituendam priori domino. Quod patet ex cap. Quod pro remedio 1. quæſt. 7. Sic ille qui aufert alterius equum, vt manus hoſtium euadat, poſtquam periculum euaſit, tenetur illum reddere priori domino. Similiter qui magnam pecuniæ ſummam accepit, tenetur reſtituere illud quod ei reſtat tranſacta neceſſitate. Etenim neceſſitate extrema ceſſante, ceſſat ius illud quo ob eam licet vſurpare ſibi alienum.

Nu. 158. Quartum eſt, Eum qui ex rapina, aut furto, aut ex contractu illicito debitum contraxit, antequam incideret in extremam neceſſitatem: ab obligatione reſtituendi non liberari per ipſam ſuperuenientem, ſi poſtea factus ſit ditior. Ita reſoluitur in ca. Odoardus De ſolutionibus. Et confirmatur, quia quando talis contraxit debitum, non habebat ius accipiendi rem alienam, cùm non eſſet tunc in extrema neceſſitate: itaque ſuperueniente, *vt ex Richardo, Scoto, & aliis habet Medina initio eiuſce quæſt. tertia*, obligatio reſtituendi ſopita tantùm fuit, non extincta: itaut neceſſitate ipſa ceſſante, eadem obligatio ſuſcitetur.

Nu. 159. Quintum eſt, illum qui non eſt abſolutè in extrema neceſſitate, ſed ſolùm per accidens; vt is cenſetur, qui hoc quidem tempore & loco laborat neceſſitate: alibi tamen habet bona ſufficientia, teneri ad reſtitutionem eorum, quæ ad ſubueniendum eiuſmodi neceſſitati accepit, niſi ex tacito domini conſenſu probabili, præſumeretur donatio. Ratio eſt, quia cùm talis non ſit verè pauper, ſed potius verè diues; alter non tenetur aliquid ei dare ſed ſatis eſt, ſi dederit mutuo: nec ille qui taliter indiget ius habet accipiendi ſimpliciter; ſed mutuandi, id eſt, ſi dominus illi gratia dare noluerit, non poteſt eo inuito rem abſolutè accipere, ſed tantùm eum intentione poſtea reddendi. Nam alienum accipere licet eo tantùm modo, quo extrema neceſſitas vrget: & ideo ſi hæc ſit abſoluta & ſimplex, poteſt quis accipere ſine animo reſtituendi: ſi verò ex caſu tantùm & circunſtantia ſit extrema: capere quidem poteſt, ſed cum animo reſtituendi. Sic ille qui captus in bello alienum accipit vt ſuæ vitæ ſuccurrat fugiendo: rediens ad ſuos debet acceptum reſtituere illi à quo accepit, ſi poſſit illum cognoſcere; etiamſi infidelis ſit; quia infideles ſunt domini bonorum ſuorum.

Nu. 160. Dubium autem eſt. Quando aliquis abſolutè eſt in extrema neceſſitate & pauper; ſed poſtea redit ad pinguem fortunam: an teneatur reſtituere id quod accepit ad ſubueniendum ſuæ neceſſitati extremæ. De qua re Nauarr. in Enchir. & Couar. ad regulam Peccatum: *ille in cap. 17. num. 61. & 62. & hic par. 2. §. 5. num. 4.* aliique nonnulli quos ipſi commemorant, ſentiunt teneri ad reſtitutionem. Quam ſententiam, oppoſita probabiliorem putat Med. in Cod. De reb. reſtit. loco citato, vt & Leſſius de iuſt. & iure lib. 2. cap. 16. num. 8.

Nu. 161. Pro qua duplex ratio facit. Altera eſt, quòd inops in extrema neceſſitate non habeat plus iuris ad capiendam rem alienam, quàm vetus dominus habeat obligationis eam dandi illi. Sed vetus dominus non obligatur ex iuſtitia rem ſuam illi dare, niſi quantum ſatis eſt, vt ipſe mortem euadat: ad quod ſufficit illam dare mutuo, aut alter cum obligatione reſtituendi eam, ſi quando peruenerit ad pinguiorem fortunam. Vide dicta in 1. par. lib. 4. nu. 160. & tribus ſequentibus. Altera ratio eſt, quòd ius vtendi & conſumendi rem alienam in extrema neceſſitate, non proueniat ex paupertate, ſed ex neceſſitate ad vitam conſeruandam; vt argumento eſt, quòd diues in extrema neceſſitate conſtitutus, perinde poſſit eo vti ac pauper. Neceſſitas verò, etiam extrema, non tribuit ius vtendi re aliena, atque conſumendi gratis: cùm, vt paulò prius habitum eſt, diues teneatur ad reſtitutionem rei alienæ, quam conſumpſit preſſus extrema neceſſitate. Vnde ſequitur, nec pauperem in extrema neceſſitate ſimpliciter habere ius conſumendi gratis id, quod ſibi neceſſarium eſt.

Sententiam autem oppoſitam tenent: tum Syluester in verbo Furtum quæſt. 5. dicto 3. poſt Angelum in eod. verbo quæſt. 37. & Roſellam num. 5. tum Tabiena in verbo Reſtitutio quæſt 4. tum etiam Sotus in lib. 4. De iuſtitia & iure quæſt. 7. art. 1. ſub finem: quibus Petrus à Nauar. aſſentitur in lib. 3. De reſtit. cap. 1. num. 377. & lib. 4. cap. 4. dubit. 4. pro eiſque facit etiam duplex ratio.

Prior eſt, quòd habeatur pro communi principio; omnia in extrema neceſſitate communia eſſe: per quod ſignificatur, eiuſmodi neceſſitate oppreſſum poſſe abſolutè ad ſubueniendum ſibi, rem alienam accipere, & per conſequens eam acquirere non modo quoad illius vſum, ſed etiam quoad dominium (alioqui enim non eſſet rem accipere abſolutè, ſed eam conducere) idque non pro aliquo ſolùm tempore, quo finito ea ſit reddenda: ſed etiam pro omni tempore (ſiquidem nec eſſet abſolutè ſed mutuo tantummodo accepta.) Iam res cuius dominium in omne tempus acquiritur, non eſt reſtitutioni obnoxia. Quare nec quod accipitur ad ſubueniendum extremæ neceſſitati. Nu. 162.

Quod autem Nauar. loco citato infert, hinc ſequi, conſtitutum in extrema neceſſitate acquirere dominium rerum omnium quæ ſunt in mundo; facilè ſoluitur, dicendo quòd talis, ſolummodo acquirat dominium eorum quæ ſibi accipit, vſurpátve ad ſubueniendum ſuæ neceſſitati. Et ita fit, vt diues qui non paſcit morientem fame, quamuis peccet, non teneatur tamen ad reſtitutionem eorum quæ debebat illi dare; quia debitum erat tantùm charitatis: non autem iuſtitiæ quaſi extortum vero domino. Quamquam ſi pauper dum extrema neceſſitate premitur, iam de rebus illius aliquid vſurpaſſet, & ille ex ipſius manibus id extorſiſſet: & peccaret, & reſtituere teneretur, tanquam iniuſtè extortum vero domino.

Poſterior ratio eſt, quòd ſi ille qui ad conſeruandam propriam vitam accipit alterius rem externam, teneatur ad reſtitutionem, tenebitur quoque ille qui iuſtè aufert famam & vitam alterius, vt conſeruet ſuam. Nam vita vel fama pretioſior eſt rebus externis. At nemo dicit ceſſante neceſſitate, ad reſtitutionem eum teneri qui compulſus neceſſitate, iuſtè interfecit, vel infamauit. Quare nec dicendus eſt teneri, qui ſibi alienum vſurpauit ex neceſſitate.

Cæterùm hæc in vtramque partem momenta rationum & authoritatum faciunt, vt in praxi poſſimus pœnitenti relinquere liberum, quam velit partem ſequi: niſi fortè promiſerit ſe reſtituturum quod accepit, ſi quando commoditas ei daretur. Nam cur tali promiſſo ſtare non debeat, nulla videtur eſſe ratio ſufficiens: cùm idipſum ab eo iuſtè exigi potuerit, vt patet ex traditis lib. 4. num. 160. Nu. 163.

CAPVT XIII.

De eo cui facienda eſt reſtitutio.

SVMMARIVM.

164 *Reſtitutio facienda ratione rei acceptæ, debet regulariter ei fieri, cui res ipſa ablata eſt; etiamſi is non ſit illius dominus, dummodo illam iuſto titulo habuerit.*

165 *Quædam in particulari inde illata.*

166 *Caſus*

166 *Caſus excepti.*

167 *An liceat rem alienam proprio domino reſtituere, prætermiſſo alio, qui erat iuſtus poſſeſſor illius.*

168 *Cautio adhibenda, vt tale quid bene fiat.*

169 *Creditori ſui creditoris ſoluere in fraudem, peccatum eſt cum obligatione ad reſtitutionem: non itē ſi id fiat ſine præiudicio, nec reddenda ſit res eadem numero.*

170 *Eadem numero reddenda eſt ſoli proximo creditori, cùm eſt iuſtus poſſeſſor; ſique remoto reddatur, non eſt quidem obligatio ad reſtitutionem, eſt tamen ad compenſationem damni inde ſecuti.*

171 *Difficultas, an reddendum ſit alteri id, quo malè vſurus ſcitur.*

172 *Reddendum eſt cùm fuerit res de ſe bona, niſi ſciatur repetentem velle vti in perniciem proximi, aut etiam in ſuam, quam debitor tenetur impedire.*

173 *Res quæ vel de ſe vel ſecundùm communem vſum deſtinatur in malum finem, non eſt reddenda, niſi in caſu quo cognoſceretur abeſſe periculum abuſus.*

174 *Res de ſe indifferens, nec in malum finem deſtinata, retineri poteſt tantùm de conſenſu domini, cui negatur ob periculum ea malè vtendi.*

175 *Reſtituenda ſunt per acceptionem iniuſtam acquiſita etiam de voluntate domini, quando talis acquiſitio annullatur per legem.*

176 *Idem dicendum eſt, ſi non ſit acquiſita de domini voluntate, etiamſi non detur lex per quam talis acquiſitio annulletur.*

177 *Reſtituenda ſunt extorta per fraudem, aut metum, aut concuſſionem.*

178 *Reſtituendum eſt id quod quis accipit vt faciat illud, quod gratis facere tenetur ex præcepto.*

179 *Plura in particulari inde deducta.*

180 *Quomodo is qui tenetur gratis facere, poſſit aliquando pretium accipere.*

181 *Qui aliquid accepit pro eo, quod gratis facere debuit, tenetur in conſcientia illud reſtituere antequam repetatur.*

182 *Data alicui, non in pretium, ſed in liberale donum, vt alliceretur ad præſtandum id quod facere debet gratis, non ſunt obnoxia reſtitutioni.*

183 *Acceptum ob turpe factum non perpetratum, reſtituendum eſt.*

184 *An idem ſit dicendum cùm perpetratum fuerit. ſententia Medinæ, quæ partim reiicitur.*

185 *Regula generalis tenenda.*

186 *Quod illicitè ob turpem cauſam, alicui ante perpetratam turpitudinem promittitur; licitè poſt perpetratam petitur, & acceptum retinetur licitè.*

187 *Secus eſt ſi poſt perpetratam turpitudinem, promittatur intuitu eiuſdem turpitudinis; non autem alterius aduentiti, quod non vitiet promiſſionem.*

188 *Qui iurauit ſe non accepturum, quando poſſit retinere acceptum.*

189 *Diuerſæ ſententiæ de eo cui facienda eſt reſtitutio accepti ad rem turpem perpetrandam, cùm non debet retineri ab accipiente.*

190 *Probabilior ſententia, quòd facienda ſit danti.*

191 *Publica meretrix non tenetur reſtituere pretium moderatum quod accipit pro ſua proſtitutione: & quando peccet accipiendo.*

192 *De meretrice occulta idem quod de publica dicendum: & quomodo illa poſſit magnum pretium ſuæ proſtitutionis acceptum retinere.*

193 *Tale pretium filiafamilias patri, & vxor marito debet reddere.*

De eo cui facienda eſt reſtitutio, cùm obligatio oritur ex re accepta.

SECTIO I.

REGVLA generalis eſt: quòd cùm eſt obligatio ad reſtitutionem ratione rei acceptæ: illa regulariter facienda ſit ei, cui res ablata eſt. Hanc ex D. Thoma 2.2. *quæſt.* 62. *art. quinto*, communiter eſſe receptam notat Tabiena *in verbo Reſtitutio quæſt.* 3. & ab omnibus concedi ait Petrus à Nauar. *in lib. 4. De reſtitut. cap. 2. num. 2.* Locum habet autem etiamſi is à quo res ablata eſt, non ſit verus dominus illius, dummodo illam poſſederit iuſto titulo, ſuáque intereſſet illam non fuiſſe ab ipſo ablatam, quod etiam Tabiena ibidem expreſſit; nec diſſentiunt cæteri, dicentes abſolutè reſtitutionem ex re accepta, faciendam eſſe domino: cenſendi ſunt enim appellatione domini intelligere illum, cui res debetur, ſiue ſit verè dominus ſiue non. Vnde Petrus à Nauar. ibidem ait omnes fateri nomine veri domini intelligi omnem iuſtum poſſeſſorem rei, quantumuis non habeat verum illius dominium: vt pignoris, non habet is qui illud in aſſecurationem debiti ſeruat: neque depoſitarius habet rei in cuſtodiam ſibi datæ; neque commodatarius rei commodatæ: neque conductor rei locatæ, & ſic de ſimilibus. Eiuſdem regulæ verò fundamentum eſt, quòd æqualitas, ad quam conſtituendam ſpectat reſtitutio, nequeat aliter legitime fieri, quàm reddendo rem eidem à quo ablata eſt: cùm ipſe ſit qui propter ablationem minus habet. *Nu.* 164.

Atque hinc colligitur primò, quòd ſi quis alicui ſurripuit id quod habebat in pignus, debeat illud eidem reſtituere. Quod & patet: quia iniuria alioqui ei fieret auferendo ab eo aſſecurationem ſui debiti. Quanquam, vt notat Petrus à Nauar. illud vero domino reddi poſſet, ſi nihil intereſſet illius qui habebat: vt quia ipſemet erat ſimiliter redditurus; ita vt gratum ei eſſe putetur, quòd ſuo nomine reddatur. *Nu.* 165.

Colligitur ſecundò, rem ablatam Tutori, Curatori, Procuratori, Diſpenſatori, Theſaurario, &c. eidem, non autem vero domino reſtituendam eſſe: præſertim ſi tali incumbat ex officio rationem reddere ipſi vero domino, cuius res adminiſtrat.

Colligitur tertiò, ſi à depoſitario, fullone, ſartore, commodatario, & eiuſmodi aliis, auferantur res alienæ, quas illi iuſtis titulis retinent, quantumuis non ſint veri domini: eis nihilominus faciendam eſſe reſtitutionem, præſertim cùm ipſis incumbat onus reddendi domino rationem de talibus rebus. Eadem Pett. à Nauarr. colligens *in ſequen. num.* 7. 8. *&* 9. monet non reſtituentem prædictis, *niſi bona fide eum excuſet*, teneri reſarcire damna in quæ illi inde incurrerint, puta ſumptus faciendo in perquirenda tali re, ceſſando à negotiatione lucroſa ob illius carentiam, aliâve ſimili ratione.

Porro illius particulæ, *regulariter*, poſitæ in tradita regula, ratio iſta eſt, quòd Doctores excipiant aliquot caſus in quibus reſtitutio non eſt ei facienda, cui res ablata eſt: vt videre eſt apud Sylueſt. in verbo Reſtitutio 4. quæſt. 2. Caiet. eod. verbo cap. 4. Nauarr. in Enchir. cap. 17. num. 29. Atque de cæteris poſtea mentio habebitur: hic autem duo ſunt notandi. Alter eſt, quando is à quo res ablata eſt, capax non eſt domini, vel adminiſtrationis: vt quia Religioſus eſt, aut filiusfamiliâs, aut habens Tutorem vel Curatorem; tunc enim non illi ſed Prælato, patri; tutori vel curatori eſt reddenda: niſi credantur in bonum monaſterii, aut familiæ impoſituri conuenienter voluntati ſuorum Superiorum. Alter eſt, quando ex reſtitutione grauius damnum ſequeretur; vt ſi depoſitum gladium petat dominus ad ſe, vel alium interficiendum: *Nu.* 166.

Digitized by Google

dum:ſecus,ſi depoſitam veſtem,aut aliam rem petat, qua non timeretur male vſurus in ſuum aut alterius damnum.

Nu. 167. Dubitatur autem: An aliquando rem vero domino dare liceat prætermiſſo proximo iuſto poſſeſſore, qui non eſt quidem dominus illius, ſed tamen illam à domino acceptam iuſtè poſsidet: vt depoſitarius, locatarius,aut eiuſmodi alius. Quam dubitationem Petr. à Nauar. *in eodem cap. 2. dubit.* 1. explicat,inquiẽs cum Nauar. in Enchir. *cap.* 57. *num.* 28. & Soto in 4. De iuſtitia & iure *quæſt.* 7. *art.* 1. ſi de ipſo poſſeſſore proximo ſuſpicio ſit probabilis, quòd talem rem nunquam ſit redditurus vero domino: huic non illi ipſa tradi debeat,niſi iactura vitæ, vel honoris vel alia ſimilis immineret reddenti;vt ſi alter ei mineretur mortem,niſi ſibi illam tradat. Si verò proximus ipſe poſſeſſor non ſit eo modo ſuſpectus, debeat eidem, res ipſa reddi:prout Medina notauit in Cod. De rebus reſtit. *quæſt.* 2. 5. *De eo quod ſecundo loco.* Et probatur,quia cùm is rem iuſte poſsideret,eàque iuſtè vteretur,*vt ſupponimus*, fieri non poteſt quin iniuſtè ille priuetur iuſta poſſeſsione, & vſu eiuſdẽ rei:atque rationabiliter inuitus ſit eam ſibi ablatam eſſe neque ſibi reſtitui. Idem iudicandum eſt in dubio æquali: cùm in eo ex regula 65. iuris in ſexto,melior ſit conditio poſsidentis; itaut ſuâ poſſeſsione iuſtâ priuari nequeat ſine iniuria,ſi ſua interſit eam retinere.

Quando autem res ab iniuſto poſſeſſore accepta poſsit eidem reddi,iam diſputatum eſt in præceden. cap. 5. quæſt. 1. Tantùm eſt addendum, quòd ſi talis poſſeſſor ſit bonæ fidei, id eſt, bona fide credat rem eſſe ſuam:tu verò qui eam accepiſti,ſcis contrarium: ſi quidem ipſo inſcio acceperis,potes eadem ratione vero domino illam reddere, qua ipſe poſſet eam ſibi reſumere: quia in eo tantum cooperaris proximo, ſuum iuſtè recuperanti. Sin autem ipſo conſcio acceperis ſub depoſito,vel commodato, aliòve ſimili pacto,teneris ipſi poſſeſſori bonę fidei reddere àquo accepiſti ſub obligatione ei reddendi; quæ iure naturali ſeruanda eſt, cùm poteſt ſine peccato: nec aliud per legem, aut Iudicem eſt conſtitutum. Ad quod facit lex Bona fides ff. depoſiti.

Nu. 168. Cæterùm ſemper erit obſeruandum quando res proprio domino reſtituitur, prætermiſſo eo à quo proximè ablata eſt; eum qui id fecerit,debere præter cætera curare, ne idem proprius dominus procuret ſibi, aut ſuis reſtitutionem iterum fieri, nève alter à quo res ablata eſt per ſe aut per ſuos hęredes, idem denuo reſtituat; ignorans rem eſſe redditam domino ad quẽ pertinebat. Item ne is ipſe perſeueret in peccato,credens ſe adhuc teneri reſtituere,neque volens id facere. Aut ne moleſtetur iniuſtè, & damno afficiatur tertius, cui talis rei furtum falsò imponatur,aut qui illius pretium ſoluere compellatur. Quantum ergo fieri poteſt maturè illi ſignificandum erit,reſtitutionem rei iam eſſe factam proprio domino.

De eo cui facienda eſt reſtitutio cùm obligatio oritur ex iuſta acceptione.

SECTIO II.

DVo dubia de eiuſmodi obligatione explicanda occurrunt. Prius eſt; An debitor qui creditori ſui creditoris reſtituit, liberetur ab obligatione reſtituendi. Pro cuius explicatione quam tradunt Angelus,& Syluester in verbo Solutio *ille quæſt.* 13. & *hic quæſt* 4. itemque Medina in Cod. De rebus reſtit. quæſt. 3. cauſa 5. ac poſt eos Petrus à Nauar. in lib. 4. cap. 2. dubit. 5.

Dicendum eſt primò:ſi reſtitutio illâ ratione fiat Nu. 169
in fraudem,& damnum illius pro quo reſtituitur,*vt cenſeretur fieri ſi iterum ab eo in iudicio exigendum eſſet debitum*:tunc non modo tale quid peccatum eſſe,ſed etiam inducere obligationem ad reſtitutionem totius damni inde ſecuti. Quod de ſe ſatis patet, & in reſolutione propoſiti dubij Medina loco citato expreſſit.

Dicendum eſt ſecundò: ſi res non eſt creditori reddenda eadem numero,*vt in emptione vel mutuo,vel cum res accepta periit*:neque peccatũ eſſe,neque obligationem ad reſtitutionem, ſi omiſſo immediato creditore,ipſo etiam inuito debitum ſoluatur creditori ipſius. Hoc Petrus à Nauar.*loco cit num.* 26. & 27. ex eo confirmat; quòd ita reſtituens nullam faciat iniuriam ſuo creditori, cùm tantummodo liberet ipſum à debito,quo tenebatur alteri creditori,neque ea in re ipſe poſſit eſſe rationabiliter inuitus, vt nec poſſunt participantes in damno dato,ſi vnus eorũm, damnificato ſoluat in ſolidum,vtiliter gerens negotium ipſorum. Sic ergo in propoſito caſu debitor ſoluendo creditori ſui creditoris, non modo iniuriam ei non fecit,ſed negotium ipſius vtiliter geſſit. Vnde non peccauit cõtra iuſtitiam:immo nec contra charitatem in proximum;quia licet ipſo inuito, eius nomine ſolutum ſit:tamen,*vt ſupponimus*, id in fraudem vel damnum eius minimè reſultat: ſed potius in præiudicium ipſius ſoluentis,qui dum efficitur geſtor negotiorum eius, exponit ſe periculo ne ab eo moleſtetur,repetendo idipſum debitum,quod iam ſoluit.

Aduerte verò, hoc ſolùm procedere cùm certò conſtiterit creditorem eſſe debitorem alterius cui fit reſtitutio in dubio enim,cùm illius tanquam poſſidentis melior ſit conditio:reſtitutio illi,non huic eſt faciẽda. Procedere itẽ cũ vel creditor talis creditoris nunquam alioqui eſt recuperaturus ſuum debitum, aut non niſi cum moleſtiis, & expenſis magnis: vel certè cùm attentis circumſtantiis rerum & perſonarum,nihil intereſt cui ex creditoribus debitum ſoluatur. Nam contra rationem alioqui eſt;te priuare creditorem tuum iure quod habet,vt ſoluas ipſimet, præſertim cùm intereſt ipſius ita fieri: vt ſi ſperet dilationem termini ſolutionis:& interea facturus ſit lucrũ ex ſoluta ſibi à te debita pecuniâ;vel etiã ſperet ſe tandem conſecuturum remiſſionem illius debiti, propter obſequia exhibita aut exhibenda illi ſuo creditori.

Dicendum tertiò:ſi creditori eadem numero res Nu. 170.
ſit reddenda, ac proximus creditor ſit illius iuſtus poſſeſſor,*vt depoſitarius,commodatarius,locatarius*:nõ licere eo prætermiſſo rem talem reſtituere remoto creditori,qualis eſt eiuſdem rei vetus dominus. Hoc ſatis patet per antedicta in præcedenti ſectione.

Tantùm notandum eſt,quòd licet tali modo reſtituens,teneatur ad compenſationem damni quod alter ſentit priuatus poſſeſsione,& vſu rei ab ipſo ablatæ:non teneatur tamen ad rem ipſam reſtituendam. cùm ex quo illa ei cuius erat,vel cui debebatur,reſtituitur,nemo defraudetur:ſed potius iuſtitia æqualitaſque ſeruetur,dum debitor à debito quo tenebatur alicui, liberatur per alium. Quæret aliquis an ſi iuſtus poſſeſſor fiat iniuſtus: vt quia rem commodatõ aut in pignus acceptam reſtituere non vult tranſacto tempore conſtituto,liceat tertio accipere eam & reſtituere proprio domino.

Cui reſpondendum eſt,id non aliter ei licere quàm proprio domino,qui debet vti officio Iudicis ad ſuũ recuperandum cùm poteſt eâ viâ recuperare:cùm verò non poteſt, licet quidem illi compenſatione vti, ſed ſeruatis debitis circunſtantiis tradendis inſequ. nu. 258. Cuius reſponſionis fundamentum eſt:quòd ipſi

ipſi tertio nihil in eo liceat, niſi de iuſtè præſumpta domini voluntate. Idem docet Molina De iuſt & iure tract. 2. diſput. 741. num. 5.

Alterum dubium. An creditori ſoluendum ſit debitum quo ſcitur malè vſurus.

Nu. 171. AD huius explicationem ponendum eſt primò, illum malum vſum poſſe eſſe, vel contra iuſtitiam; id eſt, in perniciem proximi; vt ſi quis repetat gladium ad aliquem occidendum: vel eſſe contra charitatem, id eſt, in propriam perniciem ſuam ad quodcumque peccatum mortale, vt ad fornicationem, ebrietatem, &c.

Ponendum eſt ſecundò: debitorem qui ſoluere debet, aliquando teneri, ſiue ex iuſtitia, ſiue ex charitate, impedire peccatum illud quod nouit futurum, aliquando nullo modo teneri impedire, vt quando neque ei commiſſa eſt alterius cura, neque proficiet; ſed potius ſcandalum, aut rixas excitabit volendo impedire.

Ponendum eſt tertiò; quaſdam res eſſe, ſiue naturales ſiue artificiales, quibus homines, vel ob conſuetudinem, vel ob legem prohibentem, rarò aut nunquam hoc tempore, hocque loco bene vtuntur.

Tales ſunt libri impudici vel hæretici, ac venena talia, quæ moraliter non niſi ad nocendum ſeruiunt. Quaſdam verò eſſe quibus homines communiter bene vtuntur, quamuis interdum aliqui male vtantur: quaſdam denique eſſe ad vtrumlibet indifferentes, licet aliquæ in bonum, & aliquæ in malum vſum frequentiùs veniant.

Nu. 172. Quibus ita poſitis dicendum primò: ſi res reddēda talis ſit, quâ communiter homines bene vtantur, vel quæ ſit indifferēs, nec ſcitur probabiliter, an creditor ea velit male vti, faciendam eſſe ſimpliciter ſolutionem.

Quamuis enim creditor fortè malè vſurus ſit re accepta, debitor tamen ſoluens prout tenetur, non intendit peccatum ipſius, nec facit opus ex quo illud per ſe ſequatur, aut quod excitet ad illud. Adde quòd cùm debitor ignoret an creditor debitum petat ad malum vſum, præſumere debeat quòd velit illud ad bonum: iuxta regulam iuris, Vnuſquiſque in dubio præſumitur bonus.

Dicendum ſecundò: differri debere, nec ſoluendum eſſe debitum creditori qui probabiliter ſcitur velle eo malè vti in perniciem proximi: v.g. non eſſe reddendum gladium repetenti eum ad homicidium perpetrandum; nec debitam pecuniam reſtituendam eſſe illi qui gerit iniuſtum bellum. Ratio eſt, quia non modo charitas, ſed etiam iuſtitia obligat, nulli dare inſtrumentum ad iniuriam inferendam alteri, cùm id ſit iniuſtitiæ cooperari moraliter. Illa redditione autē datur tale inſtrumentū: per quam proinde non tantùm committitur peccatum, ſed etiam incurritur obligatio ad reſtitutionem. Quod Petr. à Nauar. *lib. 4 cap. 2. num. 36.* ex eo probat, quòd in tali caſu, detur cauſa iniuriæ; vt indicio eſt, quòd quia in foro iudiciali ideo condemnaretur, tanquam ille qui iniuſtitiā fecerit. Id autē non procedere, quando creditor in ſuam non in alterius perniciem vſurus eſt re ſibi debita, idem author aduerſus Sotum probat: quia iniuria tunc interuenit, quando ille qui ex ſolutione debiti damnum patitur, alius eſt à creditore, non item quando eſt ipſemet creditor. Scienti enim & volenti non fit iniuria. Quanquam excipiēdus eſt caſus, in quo tanta perturbatio occupauerit repetentem debitum, vt non compos mentis, nec deliberate agere, meritò cēnſeatur.

Dicendum tertiò: neque ſoluendum eſſe creditori debitum, quo ſcitur malè vſurus, in ſuam tantùm; non in alterius perniciem; ſi debitor, *ſiue ex iuſtitia*, *ſiue ex charitate*, teneatur impedire peccatū quod nouit prouenturum ex tali ſolutione. Probatur, quia ſi talis tenetur peccatum impedire, multo magis tenetur non præbere materiam & inſtrumentum peccandi; itaut præbens, peccet eodem illo peccato, quod ſe intendere, vel ſibi placere, aut certè ſibi non diſplicere, ſatis oſtendit eo facto.

Dicendum quartò: quando res reddenda, ſiue ex natura ſua, ſiue ex communi vſu, in malum finem deſtinatur: itaut habita ratione temporis & loci probabiliter timeatur vſus illius moraliter malus: nō eſſe licitum eam tradere quādiu perſeuerauerit probabile periculum praui vſus. Ratio eſt, quia talem rem tradere, de ſe eſt præbere materiam peccati, atque adeo ſcandalizare & cooperari peccato: perinde ac cùm quis idololatræ præbet rem quam ſcitur ſacrificaturus idolo. Aduerte verò non eſſe ſatis, neſcire certò, an talis res ad malum vſum petatur; ſed neceſſarium eſſe, vt probabiliter ſciatur non poſtulari ad ipſum malum vſum. Quando enim talis notitia non habetur, exiſtimandum eſt probabiliter, quòd res ipſa dirigatur ordineturque ad finem, ad quem ex natura ſua, vel ex vſu communi ordinariè inſtituitur. Nu. 173

Dicendum quintò: creditori rem eam quâ ſcitur malè vſurus, etiamſi illa ſit indifferens; imò & talis quæ communiter in finem bonum deſtinetur: reddendam non eſſe, ſi ipſe conſentiat aut certè non diſſentiat illius detentioni. Hoc patet: quia ratio potiſſima obligationis reſtituendi rem alienam eſt, quod illius detentio ſit contra voluntatem, & in detrimentum domini. In propoſito caſu autem retentio eſt de volūtate domini, & in illius cōmodum, ob probabile periculum praui vſus, quoquidem ceſſante, ſtatim reddēda eſſet. Quod ſi dominus diſſentiret detentioni, remque ſuam ſibi reddi peteret; neque reſtitutio in damnum tertij vergeret, ſed tantùm in repetentis diſpendium, vt quia ad ebrietates, ſcortationes, ludos illicitos, pecuniā ſibi debitam repetit. Petrus a Nauar. *in eod. cap. 2. num. 34.* putat non licere eam detinere, & exigenti negare: non modo cùm ex retentione, & negatione imminet aliquod ſcandalū: vt quando alij putabunt debitorem nolle debitum ſoluere, aut creditor et minatur nimiſque iraſcitur, vel in periculo peccandi conſtituitur; ſed etiam, cùm nullum imminet tale periculum. Probat autem: quia poſito quod creditor non ſit ſpecialiter commiſſus curæ ſui debitoris: huius non intereſt an ille ad pios vel neceſſarios vſus debitum petat, an ad abutēdum, & prodigendum. Intereſt verò eidem, vt quod debet reſtituat & ſoluat, quando id poteſt ſine alicuius iniuria: quæ nulla eſt in propoſito caſu, in quo ſolus creditor ſciens, & volens damnum patitur: ſcienti autem & volenti non fit iniuria. Accedit quod ſi liceat negare debitum creditori differendo ſolutionē, etiam per horam, quia veroſimile eſt quod diſſipabit illud; licebit etiam nunquam ſoluere, quia ſi poſſum differre per horam, potero quoque imminente periculo praui vſus, differre per menſem vel annum, vel aliud quodcumque tempus: quia non eſt maior ratio huius, quàm alterius cuiuſcumque horæ: ſicq; potero nunquam reſtituere: quod abſurdum eſt. Nu. 174.

De eo

Digitized by Google

De eo, cui facienda eſt reſtitutio cùm obligatio oritur ex iniuſta acceptione.

SECTIO III.

INiuſta acceptio eſſe poteſt vel contra voluntatem eius qui eſt rei acceptæ dominus, vel eſſe de eiuſdem voluntate. Quod rurſus poteſt contingere dupliciter: vel ſic vt acceptio ſit ob honeſtam cauſam, ſeu ob actum aliquem bonum, ad quem accipiens aliàqui tenebatur, vt Iudex ad proferendum iuſtam ſententiam: vel vt ſit ob turpem cauſam, ſeu actum aliquem malum: qualis eſt proferre ſententiam iniuſtam. Et quamuis certum ſit acquiſita per iniuſtam acceptionem contra domini voluntatem, omnino reſtituenda eſſe, cùm poſſideantur inuito iuſtè domino, iſque ſit communis cōſenſus Doctorum, (*multos ex eis commemorat Petr. à Nauar. lib. 4. cap. 2. nu. 39.*) tamen de acquiſitis per iniuſtam acceptionem volente domino difficultas eſt; itaut de talibus docere oporteat, tam an ſint reſtituenda, quàm cui ſint reſtituenda: cùm de hoc nihil ſtatui queat illo ignorato. Id autem fiet propoſitis aliquot generalibus regulis, ex quibus multa pro praxi reſoluuntur.

Nu. 175. Prima regula igitur eſt. Acquiſita per iniuſtam acceptionem etiam de voluntate domini dantis, reſtituenda eſſe, quando acquirens, lege aliqua poſitiua incapax redditur & inhabilis ad eiuſmodi acquiſitionem; aut actus ex quo pendet annullatur. Ratio eſt quia per talem legem tranſlatio dominij impeditur in conſcientia: & ideo accepta contra ipſius præſcriptum nullo modo poſſunt retineri, ſed ſunt reſtituenda. Ex qua regula Petr. à Nauarr. *in eod. cap. 2. à num. 134.* infert primò: acquiſita per ſimoniam eſſe omnino reſtituenda, quia lex canonica annullat cōtractum talis acquiſitionis, in cap. finali De pactis, cùm dicitur: Pactiones factæ à vobis, vt audiuimus, pro quibuſdam ſpiritualibus obtinendis, cùm in eiuſmodi debeat omnis pactio, omnéſque conuentio ceſſare, nullius penitus ſunt momenti. Idem dicendum eſt de acquiſitis per teſtamentum non ſolemne, licet teſtator voluntariè dederit, quando per Principis ſtatutum annullatur taliter facta dominij tranſlatio.

Infert ſecundò: Iudices & alios officiales regios teneri, ante omnem etiam Iudicis condemnationem, (vt idem à Nauarra expreſſit in ſeq. num. 134.) reſtituere munera gratis eis oblata, quando lex non modo prohibet ipſos ita recipere, ſed etiam incapaces reddit ad ea retinenda. Quamuis autem communis opinio ſit, talem reſtitutionem faciendam eſſe pauperibus: idem author tamen *ibid num. 146.* cum Soto in 4. De iuſt. & iure *qu. 7. art. 1. in ſolutione 2. argumenti*; ſatis probabiliter putat eſſe faciendam danti, quia in talibus caſibus dans non aliter dominium ſuæ rei abdicare intendit; quàm vt illud in recipientē transferat. Ergo ſi nōn transfert, eoquod alter accipere & retinere non poſsit: ipſe ſanè manet dominus: niſi lege ſpeciali fiat incapax ita datum retinendi, ſi reddatur: ſicut fit incapax illud repetendi in iudicio: vt patet ex lege Vbi autem, & ſequentib. ff. de condictione ob turpem cauſam; aut niſi per ſententiam Iudicis res de qua agitur fiſco vel pauperibus attribuatur.

Nu. 176. Secunda regula. Acquiſita per iniuſtam acceptionem contra domini voluntatem, eſſe eidem reſtituenda. Ratio eſt, quia tunc non transfertur rei dominium in accipientem: qui cum illam poſsideat inuito rationabiliter domino, debet ſatisfacere, reſtituendo ei quod ſuum eſt. Hanc communiter receptam eſſe ait Nauar. in Enchir. *cap. 17. num. 29.* ex eaque infertur illud quod habet Medina in Cod. De reb. reſtit. quæſt. 2. dub. 2. concl. 7. Rem alienam vi aut metu, dolo aut fraude, vel concuſsione extortam, eſſe reſtituendam danti, quia in talibus caſibus res, non libera voluntate, ſed inuoluntariè data eſt.

Circa quod aduerte primò, *ex eodem Med. ibidem*, Nu. 177.
quando aliquid datur alicui, qui ſe alium eſſe ſimulat; vt cùm quis ſe fingit pauperem aut conſanguineum dantis, ſub ea ratione aliquid ei liberaliter datur: ſic acceptum reddendum eſſe non dāti ſed pauperi, aut conſanguineo cui ille dare intendebat; quia ex quo ille liberè & gratis intendebat tali dare, trāstolit in ipſum, & abdicauit à ſe rei dominium. Nec refert quod ipſe dans fuerit deceptus: nam talis error tantùm facit vt illi per quem motus eſt dare, donatio facta non valeat quidem, tamen valeat pauperi vel conſanguineo, cuius reſpectu ipſa non eſt ex errore, ſed ex libera voluntate.

Aduerte ſecundò ex Nauarr. loco cit. per metum, quoad forum conſcientiæ, hic intelligi non ſolùm grauem (de quo in ſequenti lib. 11. cap. vlt. dicendum eſt ex inſtituto) ſed etiam leuem: talem tamen qui ſic fuerit cauſa dandi vel accipiendi, vt niſi interueniſſet, datum vel acceptum non fuiſſet. De qua re plenius Couar. ad regulam Peccatū *part. 1. §. 3. nu 7.*

Aduerte tertiò pro quotidiana praxi ex Petro à Nauar. *in ſuperius cit. num. 93.* inter extorta per concuſsionem poni à doctoribus illa quæ à Notario, Lictore, Iudice, & cæteris officiatis publicis vltra ſtipendium ipſis taxatum, accipiunt tanquam debitum ratione publici muneris quo funguntur. Pro quo facit quòd taliter accepta, de numero ſint eorū quæ contra voluntatem domini accipiuntur: vt patet ex eo quòd paria ſint iis quæ in venditione ſupra iuſtū pretium accipiuntur, nec emptor dare vellet: quorum propterea dominium non transfertur in accipientem. Addit idem author *in ſeq. num.* 104. neque ex diſpenſatione Principis, poſſe officiales publicos aliquid vltra taxationem accipere per modum exactionis: quia eius quod exigitur vltra iuſtū pretium, *cùm non ſit iuſtè debitum*, ſi coactè & inuoluntariè detur dominium non transfertur iure naturali. Contra quod ius, diſpenſatio Principis non valet. Quod ſi labor & occupatio ipſorum inueniatur plus mereri: Princeps ipſe poteſt quidem augere pretium omnibus; non tamen vni ſpecialem licentiam plus accipiendi concedere: ſicut nec concedere poteſt vt vnus vendat triticum viginti, cùm cæteri quindecim tantùm aureis vendere compellantur ſtatuto publico. Quanquam, *addit idem*, ſi ſpecialis eſſet labor & occupatio in aliquo negotio, poſſet Regis diſpenſatione, atque etiam ſine illa, moderatum aliquid ſupra taxatum ſtipendium accipi ſine obligatione ad reſtitutionem. Quod tamen quia ſic verum eſt in ſpeculatione, vt in praxi periculoſum ſit, cupiditate habendi obcæcante mentem aut ſaltem obnubilante, conſultum eſt in tali acceptione exquirere, & ſequi timorati, & boni viri iudicium.

Tertia regula. Omnino reſtituendum eſſe illud, Nu. 178.
quod quis accepit, vt faceret id ad quod tenetur vi præcepti, ſiue Dei, ſiue hominis iuſtè præcipientis. Ita ſentientes Petrus à Nauarr. aliquot commemorat *lib. 4. cap. 2. nu. 97.* Probatur verò, quia taliter dans nec debuit, nec voluiſſet dare, ſi accipiens facere voluiſſet quod tenebatur. Quare coactè, rationabilitérque inuitus dedit ad vexationem ſuam redimendam, perinde ac ille qui vſuras propterea ſoluit, quod non poſsit mutuum aliter obtinere. Sicut igitur huic tanquam iniquum paſſo (ſoluendo nimirum, pretium pro obſequio, quòd cùm ei gratis exhiberi

hiberi debuerit, vendi non debuit) reſtitutio facienda eſt omnium iudicio; ita etiam facienda eſt illi, imò & multo magis, cùm nulla ſit ex iuſtitia obligatio hominis ad mutuandum, ſicut eſt ad exequendum id, quod ei lege iuſta præcipitur.

Sed aduerte quod idem Petrus in ſeq. num. 98. & aliquot ſequen. tractat: regulam hanc non procedere, quando quis tenetur quidem aliquid facere ex iuſtitia, non tamen gratis; ſed iuſto ſtipendio recepto: vt v.g. Notarius ſcripturam petenti ad ius ſuum perſequendum, tenetur tradere; ſed accepto iuſto ſalario, & ſic de ſimilibus. Illud enim quod talis receperit moderatum ſecundùm taxationem publicam, vel arbitrium boni & experti viri: poteſt licitè retinere, vt & licitè accipere, ex communi Doctorum conſenſu, *teſte Couar. loco cit. num. 2.* De qua re videri poteſt Nauarrus in commentario De datis & promiſſis circa finem à num. 50. Procedit ergo propoſita regula cùm quis aliquid accipit (in quo violatur æqualitas) pro eo faciendo quod tenetur gratis facere, vt tenetur officiarius qui pro ſui muneris executione ex publico capit debitum ſtipendium.

Porro quando eiuſmodi acceptio contingit, reſtitutionem faciendam eſſe danti, confirmatur eadem ratione qua confirmata eſt præcedens ſecunda regula; nempe quòd ſic dans maneat rei datæ dominus, nec illius dominium transferat in accipientẽ. Quod autem ex cap. Quia plerique De immunit. Eccleſ. illi qui extorquent extra debitum ſtipendium, iubentur reſtituere ſic extorta, & tantumdem ſententia Iudicis pauperibus largiri, non habet eum ſenſum: vt debeat talis reſtitutio fieri pauperibus omiſſo rei domino; ſed vt præter eam, ille qui peccatũ concuſſionis admiſerit, debeat in pœnam talis peccati, à Iudice cogi tantum dare pauperibus quantum accepit. Sicut & in cap. Procurationes De cenſibus. Prælatus qui viſitans Eccleſiam ſibi ſubiectam, plures procurationes accipit quàm ſint dies quibus in ea moratur, iubetur reddere quod accepit, & in pœnam peccati tantumdem impendere Eccleſiæ quam taliter grauauit.

Nu. 179. Infertur autem primò, ex propoſita regula; quòd is qui aliquid accipit pro ferendo teſtimonio, teneatur illud reſtituere, prout habent Nauar. & Couarr. *ille in Ench. cap. 17. num. 34. & cap. 25. num. 45. hic verò, loco citato.*

Infertur ſecundò, quod Tabellio & alij qui publica officia exercent, ſi quid receperint, pro eo quod gratis præſtare tenentur, debeant illud reſtituere. Quod de Iudice Nauarr. & Couarr. *ille in cit. num. 34. & hic in præced. nu. 1,* expreſſerunt.

Infertur tertiò, idem dicendum eſſe de eo quod recipitur pro reſtitutione rei inuentæ. Ad quod faciunt: tum multa eorum quæ Medina tradit in Cod. De rebus reſtituendis quæſt. 25. tum maximè, quòd ex iuſtitia, qua vnicuique redditur quod ſuum eſt, inuentor teneatur vero domino reſtituere inuentum; nec poſſit quidquam exigere pro actu ipſo reſtitutionis, cùm is ſit debitus. Quanquam tamen pro induſtria, labore, aliiſque id genus quæ in inuentione ſuſceperit, cùm ad ea nũ teneretur, poteſt pretium recipere, illúdque retinere.

Infertur quartò, quòd ſi quis pecuniam ab alio accipiat, ne ipſum iniuſtè moleſtet in beneficio, teneatur acceptum reſtituere. De qua re aliàs cùm de ſimonia. Idem dicendum eſt ex Nauar. in memor. commeot. De datis & promiſſis num. 51. de familiabus Principum, aut Iudicum, qui nolunt mediocri ſaltem modo facere quod requirit ipſorum officiũ, niſi dona aliqua, ipſis prius fiant ab indigentibus opera ipſorum, pro gratia vel iuſtitia obtinenda: aut qui gratias à Principe factas, vel ſententias à Iudice latas expedire nolunt, donec detur eis aliquid vltra ſibi iure debita. Idem ſimiliter *ex eodem in ſequ. num. 53.* dicendum videtur de receptoribus, & theſaurariis Principum atque aliis, qui ſuſcepta mandata de ſoluendo vel dando, mentientes ſe non habere pecuniam, differunt illa exequi, donec detur vel promittatur eis aliquid, vel remittatur ex quantitate accipienda.

Infertur quintò: quòd ſi quis recipiat aliquid vt concubinam relinquat, vt odium deponat, vt die feſto audiat ſacrum, vt tempore debito ieiunet, vt ſacrilegium non committat, non furetur, non occidat hominem, teneatur id reſtituere. Parque eſt ratio in quibuſuis aliis, cùm quid recipitur pro eo ad quod præſtandum abſque pretio obligatio eſt, ſiue ex lege iuſtitiæ, ſiue quauis alia ratione: præſertim cùm is qui gratis accipere debet, meritò cenſeatur inuitus pretium dare. Vnde ſi quis recuſet indicare gratis alteri, vbi ſit res ipſius (cùm poſſit ſine labore aut ſumptu periculóve ſuo) tenetur ſic acceptum reſtituere.

Infertur ſextò, quòd etſi Medicus curationem, & Aduocatus patrocinium, & conſultus conſilium aliquando impendere teneantur de præcepto: non teneantur tamen reſtituere quod pro talibus acceperint: niſi aliqua de cauſa, *vt quia publicum habent ſtipendium*, eadem gratis impendere teneantur. Confirmatur hæc doctrina ex cap. Non ſanè, 14 quæſt. 5. pro eáque faciunt tradita à Medina in antè memorata quæſt. 25. Et confirmatur, quia talis opera ipſorum laborioſa eſt & mercede digna.

Infertur ſeptimò, quòd ſi teſtis aliquid acceperit pro labore extraordinario, & expenſis quas fecit teſtificando, *vt cum debuit longum iter ea de cauſa facere*, non teneatur acceptam compenſationem reſtituere; vt nec tenetur gratis tale incommodum ferre, ex ca. Statutum §. Proferendo De reſcriptis in 6. Adde, & pro lucro ceſſante aut damno inſurgente ea de cauſa, prout expreſſit Nauarr. *in Enchir. cap. 25. n. 45.* Quam doctrinam habent etiam Couar. & Medina: ille in citato num. 2. & hic in citata quæſt. 25. dicto 3.

Infertur octauò, quòd Tabelliones non teneantur reſtituere mercedem lege, aut cõſuetudine legitima, pro ſuo munere ſibi taxatam, ſi eam receperint: quod Couar. quoque ibidem notat. Idemque iudicium eſt, ſi ipſi aliquid exigant pro eo pro quo pretium non eſt illis taxatum, nec ipſum gratis facere tenentur. Idem ſimiliter de eo qui aliquid accipit pro aſſumpto labore in defendendo proximum: etiamſi ad id ſub præcepto teneretur, prout ab Adriano & Medina annotatum Couar. approbat in ſequenti num. 4.

Denique infertur, idem adhuc eſſe dicendum, cùm Nu. 180.
quis recipit aliquod pretium vt faciat quidem id ad quod tenetur, ſed longè meliori modo, quàm ipſe teneatur. Nam quantum æſtimari poteſt illud plus, quod ipſe impendit, & ad quod non tenetur, tantum licitè recipit & retinere poteſt: per ea quæ tradit Nauarr. in comment. De datis & promiſſis numer. 50. & 51. in initio. Summopere tamen in ea re cauendum eſt, vt idẽ author meritò monet, ne inſitus amor habendi perſuadeat plura, & vtiliori modo præſtari, quàm præſtentur: cùm ſæpe fiat vt aliqui nec tanta, nec tam bene faciant quàm debent. Itaque, vt idem author in eodem num. 51, expreſſit, Aduocati, Procuratores, & Notarij: vltra ſibi conſtituta ſtipendia, quę mediocriter fungentes officio merentur, poſſent aliquid amplius accipere, ſi longè meliori & vtiliori modo fungantur eodem officio: nempe eundo aliquò, monendo aliqua, inſtando, rogando, & diligentiùs, ac breuiore tempore quàm ex officio teneantur, negotium expediendo.

Item, *vt idem ſubiungit*, familiares ſeruíque Principum,

pum, & Iudicum,poſſunt accipere aliquid ab iis qui ad illos accedunt pro iuſtitia,& gratia obtinendis,ſi ea quæ ſunt officij ſui præſteot modo longè vtiliore, quam communiter teoeaotur:docendo,& mooendo partes ſupplicantes,quid facere,& quomodo ſe gerere debeāt ad potiendum cōcupitis,quique inſtant,& rogaot,aliáque pro breui , & commoda expeditione faciunt , vltrà quàm ipſorum officium requirat. Caueremtamen ſibi debent oe plus iuſto, aut per cōcuſſiooem extorqueant aliquid : quia tenereotur ad reſtitutionem:ſicut & oe per ſpeciem mali,deot aliis ſcandalum;quia peccarent contrà charitatem:etiamſi contra iuſtitiam non peccarent, nec ad reſtitutionem tenerentur,vt idem quoque Nauar.monet *num. 51,verſu Aduertendum tamen* ; aut demum ne contra aliquam ſpecialem iuris definitiunem faciant in ea re : aliquando enim tales acceptiooes ſpeciali conſtitutione prohibentur ad euitandos abuſus.

Nu. 181. Dubium autem occurrit hoc loco,An qui aliquid accepit pro eo quod gratis facere tenebatur , ſic teneatur ad reſtitutiooem , vt io conſcientia compellendus ſit teſtituere priuſquam ſiue in iudicio , ſiue extra iudicium repetatur quod datum fuerit. Ad quod Petrus à Nauar.*lib.4.de reſtit. cap.1.num.98.*reſpondet affirmatiuè: & rectè : quia tunc non acquiritur rei acceptæ dominium , cùm noo fuerit data ex libera voluntate. Attamen ſi ex circuuſtantiis,veriſimiliter coniiceretur libera omnino voluntate a domino datam eſſe , poſſet ipſa retineri donec repetatur. Sed quia præſentes hominum mores , & conditiooes rarò ſiount locum eſſe iſtiumodi veroſimilitudini,exiſtimandum eſt vt plurimùm , in tali dooatiuoe conſenſum cum inuoluntario commixtum,nec pleoè liberum eſſe prout requirit donatio.

Nu. 182. Circa traditam tertiam regulam , ex qua deducta ſunt prædicta , occurrit hoc loco adhuc monendum,eam ſic accipieodam eſſe , vt non procedat quando noo in pretium,ſed per viam donationis , *de qua ſufficienter conſtet* , datum eſt aliquid alicui vt alliceretur ad opera aliqua bona facienda , ad quæ tenebatur nihilominus;vel vt deſiſteret ab aliquo malo patrando.Tunc enim accipientem non teneri tale quid reſtituere,nec illud ab ipſo repeti poſſe in conſcientia probatur:quia tūc talis acceptio nollam cōtinet iniuſtitiam,nec eſt illicita,cùm non ſit malum, quempiā ſic eacitatum, id, *ſaltem minus principaliter*, facere ex lucro,quod alias ex officio & gratis facere tenebatur. Id quod procedit,quantumuis ille qui dooat non dooaret niſi recipiens egeret tali incitamēto:quia non donat inuitus,cùm donare non cogatur aliqua neceſſitate , metu , vel incommodo ſuo temporali : ſed perlubenter amore Dei motus,aut honeſtatis:de qua re Petrus à Naoar.in ſeqoenti num.101. & Lud.Molina de iuſt.& iure tract.2.diſputat.95. latiùs.

Immo verò idipſum procedit , etiamſi recipiens non agat illud ad quod donans volebat ipſum allicere,ſiquidem donatio fuerit abſolota; oec aliquo iure pecoliari reddita irrita. Vbi obiter aduerte ex Nau. *in ſequen.verſ.* rationem donationis non impediri ex eo,quòd fiat reſpectu alterius cauſæ , quàm liberalitatis:dúmmodo ipſa ſit gratuita , aot onerosa quidē, ſed tantùm minus principalis:vt cum aliquid ex mera liberalitate propterea donatur ſeruo , qoia bene ſeruiuit, aut bene ſeruiturus videtur Cæterum quouſque Epiſcopis Iudicibuſque eccleſiaſticis licitum aut illicitū ſit,aliquid accipere pro iuſtitia aut gratia, copiosè tractatum videri poteſt apud Molinam in præced.diſput.84.Qui etiam in diſput.92. videri poteſt de promittentibus aut dantibus vel acceptantibus aut accipientibus pro iuſtitia aut gratia obtinenda apud Sedem apoſtolicam.

An ſit,& cui ſit facienda reſtitutio,quando ob turpem cauſam recipitur aliquid,præſertim perpetrata ipſa turpitudine.

SECTIO IV.

SVpereſt vnus generalis modus iniuſtæ acceptionis , ea qua obligatio ad reſtitutionem naſcitur: Nu. 183. eius ſcilicet qua aliquid ob turpem cauſam recipitur ;grauiſque difficultas eſt non ſolùm cui talis facienda ſit,ſed etiam vtrum ſit facienda.

Cui prius hac ex parte ſatisfaciemus,ſupponendo non eſſe quæſtionem qooad caſum io quo id propter quod aliquid datum eſt , non perficitur:vt v.g. non ſit homicidiom,pro quo patrando acceptum eſt pretium;tunc enim certum eſt reſtitutionem faciendam eſſe danti vt Medina probat in Cod.de rebus reſtit. *q.2.dub.2.concl.*4.approbātque Naoarr.*in Enchir.cap.17.num.30.verſ.*4. quia cùm alter noo donauerit niſi ob eam cauſam , cādem non ſubſiſteore , cenſendus non eſt rem ſic donatam abs ſe abdicaſſe. Quare in coοſcientia ei reſtituenda eſt:qui etſi ob turpem cauſam factus eſt dignus,qui re ſua priuetur:non eſt tamen ideo illā eo ipſo priuatus. Quæſtio igitur eſt,an poſt patratam turpitudioem maneat obligatio reſtituendi acceptum.

Explicatio prioris partis difficultatis.

CIrca quam quæſtionem Med.Cod.de rebus re- Nu. 184. ſtitoēdis quæſt.10.verſu Eſt igitur.diſtinguendum putat inter delicta ob quæ patranda pretium recipitur;quædam enim ſunt ex ſe mala; vt homicidium,fornicatio, &c. quædam verò ex circunſtantia ſiue temporis ſiue loci;vt contractus venditionis die feſto,aut io loco ſacro celebratus;vúltque acquiſitū per delictum ſecundi generis retineri poſſe:quia durum eſt ad reſtitutionē cōpellere eum , qui ex hypotheſi non vltra id quod iuſtum fuit , ſuas merces vendidit. Acquiſitom verò per delictum prioris generis,ſioe hoc ſit peccatum omiſſionis ſiue commiſſionis, reſtitoi debere : quia peccatum noo eſt quid veniale , ſed potius nullius valoris ; & tauquam quid turpe , ooo modo negligendum , ſed etiam fugiendum, Vnde credit ille,meretricem othil poſſe in pretium ſuæ proſtitutioois recipere. Quæ opinio quoad haoc poſteriorem partem reiicitur tanquam cōtraria omnium ferè Theologorum opinioni,teſte Soto *lib.4. De iuſtitia,& iure qu.7.art.1. ad 2.* ac tanquam innixa falſo fundamento.Nam quamuis ea quæ de ſe mala ſunt ratione deformitatis , *ſiue vt ſunt offenſa Dei, & peccata* : vſqueadeo vilia ſunt , vt pretio æſtimari nequeant:tamen ratione delectationis,vel vtilitatis temporalis quam habent adiunctā: vel laboris aut periculi,aut detrimenti;quod ſubit is, qui talia agit in gratiam alterius: dubiū non eſt,quin inter homines ſiot æſtimabilia pretio,quod poſſit accipi ceſſante omnino occaſione peccandi ea de cauſa. Neque refert quòd illis annexa ſit malitia ; quoniam illa poſſuot ſcorſim ab ea conſiderari : ſicut & eadem in boois operibus,conſiderari poſſunt præciſè & ſeorſim ab horū ſanctitate:vt patet ex eo quod Sacerdos non committat ſimoniam, ſi ad dicendum Miſſam,com graoi aliqua moleſtia difficilis itineris, aut periculi vitæ,aut verberum,pretium exigat eiuſdem moleſtiæ.

Quoad priorem partem verò eadem Medinæ opinio teoēda quidē eſt, vt tenet Petrus à Naoar in *lib.*

4. *De reſtit. cap. 2. n. 125.* Attamen in contrarium obiici poteſt: quòd cùm reſtituendum ſit illud, quod quis recipit ad id faciendum quod tenetur, prout in præced. ſectione reſolutum eſt: à fortiori reſtituere oporteat illud, quod accipitur, ad id faciendum quod non facere, ſeu quod omittere quis tenetur. Cui obiectioni ſatisfit optimè per illud quod attigit Nauar. in Enchir. *cap. 17. num.* 31. nempe alicui datum vt faciat illud quod tenetur, cenſeri datum coactè: quãdoquidem non daretur niſi is cui datur timeretur officio defuturus. Datum verò alicui vt maleficium perpetret, dari ſine tali timore: vnde tanquam libera voluntate datum retineri poteſt. Alioqui enim fatendum eſſet, quòd faber inductus ad fabricandum aliquid iure prohibitum, aut miles conductus ad bellum iniuſtum, teneretur acceptum ſtipendium reſtituere; quod eſt contra communem hominum ſenſum; quemadmodum Couar. notat ad regulam Peccatum 2. part. §. 2. numero 7.

Nu. 185. Aliis opinionibus autem omiſſis, quas idem Cou. ibidem tangit, hæc generalis regula videtur tenenda in praxi, Si quid receptum eſt pro quouis delicto; ſiue contra iuſtitiam, ſiue contra charitatem, aliámue virtutem, nõ eſt de præcepto reſtituendum; niſi forte pro aliquo caſu particulari, lex detur quæ faciat accipientem inhabilem ad acquirendum dominium rei ſic acceptæ. Cui regulæ adſtipulãtur præter Nauarrum *in præced. num. 30. & 36.* multi alij à Petro à Nauar. in ſeq. num. 132. commemorati. Probatur verò: quia cùm nulla ſit lex humana quæ generaliter reddat inhabiles eos qui pro quouis delicto aliquid recipiunt, ſtandum erit in hac parte iuri naturali; quo iure ſpectato, cùm dominus pro ſua libertate potuerit rei ſuæ dominium transferre in illum alium qui deliquit, conſequens eſt, illum ipſum in quem ſic translatum fuerit, non teneri ad reſtitutionem. Quod ſi in aliquo peculiari caſu detur lex quæ inhabilem faciat tali ratione delinquẽtem: tunc facienda eſt reſtitutio: quia ob legis inductam inhabilitationẽ, dominiũ nõfuit in accipiẽtem tranſlatũ.

Nu. 186. Aduerte autem primò, quòd promiſſio, pactio, vel acceptio pretij ob turpem cauſam, illicita ſint ac peccata, antequam turpitudo ipſa perpetretur (quod à Caiet. 2. 2. *quæſt. 32. art. 7.* traditum commendat Couar. *in cit. §. 2. num. 1.*) quia cum ad rem turpem patrandam ordinentur tanquam ad finem, eiuſdem malitiam contrahunt, iuxta tradenda ex inſtituto in ſequenti lib. 12. de ratione iudicandi de peccatis ex fine. Vnde ſequitur, quòd promittens dare pretium ante rem patratam, poſſit à promiſſo, & pacto recedere, vt habetur ex lege Generaliter, & ex lege Si ſtipulor ff. de verborum obligationibus, & ex cap. In malis 22. quæſt. 4 conſequentérque deducitur, quòd is qui iam receperat aliquid pro rẽ turpi futura, teneatur illud reſtituere: ſi alter qui dedit, nolit contractui ſtare, prout debet nolle.

Aduerte ſecundò, nihilominus poſt patratam turpitudinem non eſſe illicitum petere, & accipere pretium antea promiſſum ac conſtitutum, vt memorati authores addunt. Et probatur, quia illud ipſum, *niſi lex inhabilitans ſit in contrarium*, debetur ex iuſtitia: ob initum ſcilicet contractum locationis operæ, aut ſaltem innominatum, faciendi vt des: ſeu dandi vt facias (cùm enim pars vna implenit contractum, altera quoque implere tenetur lege iuſtitiæ) nec amplius ordinatur ad peccatum, ſeu rem turpem: cùm iam ea tranſierit, deſieritque eſſe. Iura ergo quæ ſtatuũt promiſſionem & pactum de re turpi eſſe inualida, intelligenda ſunt ante rem turpem patratam, non autem poſt patratam: maximè quoad forum cõſcientiæ, ſpectato iure naturali, quo pactum ſeruari debet cùm poteſt ſine peccato.

Nu. 187. Aduerte tertiò, aliud eſſe promiſſionem factam ob rem turpem patrandam, obligare poſt illam factã; aliud verò validam eſſe promiſſionem, quæ poſt rem turpem patratam, alicui fit eo intuitu, quòd ab ipſo patrata ſit; itaut iſtud illo conceſſo rectè negetur iuxta legem Si flagitij & legẽ Generaliter ff. de verborum obligationibus. Et probatur: quia talis promiſſio cũ mala ſit, *vtpote facta intuitu rei turpis*, peccetúrque eam implendo tali intuitu, fit vt diuerſa ſit ratio; quòd quis poſtquam res turpis facta eſt, teneatur implere id quod pro illa antequam fieret promiſit; & quòd teneatur implere id quod promiſit pro illa, poſtquam facta eſt.

Hinc aduerte quartò, quòd ſi quis poſt homicidium v. g. perpetratum, homicidæ aliquid intuitu talis perpetrationis tanquam in compenſationem promittat, inualidam eſſe promiſſionem, nec promittentem teneri illi ſtare. Sin autem alio intuitu promittat: vt quia multis periculis interfector manet adhuc expoſitus, aut quia tibi in eo magnũ exhibuit amoris ſignum: adeout promiſſio facta non ſit intuitu actus peccaminoſi, ſed alicuius alterius rei coniunctæ, tenendum eſt promiſſum: niſi aliunde vitietur.

Nu. 188. Obiter denique aduerte ex Petro à Nauarr. *in lib. 4. De reſtit. cap. 2. num. 126. &* 127 ſi quis iuraſſet ſe nunquam lucrum ſeu munus vel ſtipendium accepturum pro aliquo opere perficiendo; peccare quidem mortaliter accipiendo cùm fiat periurus, non teneri tamen ad reſtitutionem, ſi alter donarit voluntariè: quia cùm non iurauerit reſtituere vel non retinere, ſed tantùm non accipere: neque aliàs ipſe retinens incapax ſit ex aliqua lege, vel ex iuramento retentionem prohibentibus, non tenetur abs ſe abdicare rem acceptam.

Explicatio alterius partis propoſitæ difficultatis.

Altera propoſitæ difficultatis pars eſt, Cuinam facienda ſit reſtitutio, cùm id quod acceptum eſt ob rem turpem patrandam, reſtitui debet iuxta antedicta: nempe vel quia res ipſa turpis perpetrata non eſt: vel quia recipientem lex aliqua reddit inhabilem ad retinendum acceptum: ſicut per cap. Veniens. De ſimonia, Religioſi inhabiles ſunt ad retinendum illud quod ab aliquo extorſerint pro ingreſſu in ipſorum religionem.

Nu. 189. Sunt autem variæ Doctorum ſententiæ. Alij enim, *de quorum numero eſt Angelus Reſtitutio 2. §. 4.* volũt eſſe in poteſtate recipientis, acceptum reſtituere, vel pauperibus, vel danti. Id quod videtur carere probabilitate: quia vel de iuſtitia debet reſtitutio pauperibus fieri, & tunc iniuſte fiet danti: vel debet fieri ipſi danti, & tunc iniuſtè fiet pauperibus abſque conſenſu ſaltem tacito illius. Alij verò, *de quibus eſt Caiet. in verbo Reſtit. cap. quarto,* volunt reſtitutionem faciendam eſſe illi, in cuius iniuriam patratum eſt delictum. Quod nec videtur rationi conſentaneum: quia res non eſt iure naturali debita alicui eo ipſo, quòd in iniuriam ipſius data ſit: quia ſolùm debetur ei reparatio damni illati. Panormitanus autem ad cap. Quia plerique De immunit. Eccleſ. numer. 34. & Palud. in 4. & Medina Cod. De reb. reſtituẽ. *ille diſt. in 15. quæſt. 3. art. 3. concl. 3. & hic quæſt. 2. §. De eo quod ſecundo loco,* ſenſerunt talem reſtitutionem eſſe faciendam pauperibus. Quod nec admodum probabile eſſe videtur: cùm declarari nequeat quis pauperibus tribuat ius in aliquid taliter acceptum; & iuxta receptam ſententiam, nunquam de iuſtitia pauperibus

bus quidquam debeatur,niſi ipſum vel à lege aut iuſtâ ſententiâ, vel certè domini expreſſa voluntate ſit eis applicatum , quorum neutrum contingit in caſu propoſito.

Nu. 190. Itaque poſt Sotum lib.4.De iuſt.& iur.quæſt.7.art. 1.ad 2.cum Petro à Nauarra in citato cap.2.num.146. reſtitutionem eſſe faciendam danti , dicere magis placet:quia cùm is, vt ſupponimus , nullibi ſit factus inhabilis ad reſumendam rem ſuam , cuius dominiū non abdicauit à ſe , niſi vt in recipientem transferret:conſequens ſanè eſt,illi faciendam eſſe reſtitutionem , quamdiu per iuſtam Iudicis ſententiam aliud non definitur. Si obiicias ipſum ob turpitudinem commiſſam indignum eſſe cui fiat reſtitutio. Reſpondetur , id ſolùm conuincere , quòd rationi conſentaneum ſit , vt per ſententiam Iudicis definiatur , debeátne ipſi reſtitutio fieri : non autem quod ante talem ſententiam alteri quàm ipſi, illa fieri poſſit. Neque aduerſatur D. Thomas 2.2.quæſt.62.art.5. ad 2. quia ſolùm voluit taliter dantem mereri amittere id quod dedit , illúdque conuertendum eſſe in pios vſus.

Si rurſus obiicias. Quandoquidem cauſa propter quam datum eſt , ſecuta eſt (ſic enim iam loquimur) eum qui dedit omnino amiſiſſe dominium:quia tantum fecit quantum ex ſe requiſitum erat ad illud amittendum; & proinde nullam eſſe rationem cur ei fiat reſtitutio.Reſpondetur, quòd etſi ex parte dantis tantum ſit factum , quantum ſat erat ad perdendum rei ſuæ dominium : attamen quia non eſt alia intentione factum,quam vt datum tranſiret in poteſtatem accipientis : qui cùm ex lege , *vt ſupponimus* , incapax fuerit acquirendi talis dominij,effectus transferendi ipſum , non eſt ſecutus. Vnde apud dantem perinde remanſit idipſum dominium , ac ſi is nihil omnino feciſſet. Neque obſtare quod in foro ciuili non concedatur ei actio ad recuperandum taliter datū,oſtendunt tradita à Couar. ad Regulam Peccatum par.2. §.2.num.6.

Aduerte autem quoties aliquid pro delicto patrando acceptum eſt, ſi delictum tale ſit, quod à Republica punitioni ſubiiciatur: quantumcunque nulla ſit lex quæ accipientem reddat inhabilem , acceptum poſſe repeti in iudicio non quidē à dante:quia in pari cauſa turpitudinis melior eſt conditio poſſidentis ; vt habetur lege penult .ff.De condictione ob turpem cauſam ; ſed à fiſco cui adiudicabitur in pœnam turpitudinis eius qui accepit ; iuxta legem Lucius Titius ff.De iure fiſci.

Ex his ita generaliter reſolutis multa in particulari deduci poſſunt, ſed contenti erimus illud attingere quod communiter in hac materia Doctores ſolent in exemplum ſumere , de pretio quod meretrix pro ſua proſtitutione accipit. Cætera enim vel magnam difficultatem non habent,vel ſi habeant,erunt propriis locis poſtea tractanda.

De eo quod meretrix accipit pro ſua proſtitutione.

Nu. 191. EX antedictis ergo deducitur publicam meretricem, id quod in pretium moderatum ſuæ proſtitutionis ei datum eſt,poſſe licitè retinere, nec teneri reſtituere (quod ſentientes magno numero Thomas Sanchez refert de matrimonio lib.4 diſput.11.) quia nulla lege redditur inhabilis ad acquirendum dominium rei ſibi datæ ; immo ſi quid ei fuit antea promiſſum , actio ipſi datur ad illud petendum in foro exteriori , cogitúrque fornicator reddere pretium proſtitutionis : immo verò etiamſi nulla promiſſio præceſſerit, vt habet Petrus à Nauar.*lib.4.De reſtitut. cap.2.num.*113.Conſequenter inquirens,quonam titulo poſſit illud à meretrice accipi vel retineri:quod omittimus , quia non ita conducit ad praxim, vt neceſſe ſit nos in eo immorari. Addendum eſt ergo potius , quòd ſi meretrix poſtquam ſui copiam fecit, pretium recipiat , non cenſeri in tali receptione turpiter facere:quia tunc receptio ipſa , quantum eſt de ſe,caret omnino culpâ.Sin autem aliquid ante patratum delictum,recipiat intuitu eiuſdem patrandi, acceptionem peccaminoſam eſſe quidem , & ad eamdem fornicationis ſpeciem malitiámque reduci , ad quam idipſum delictum:eam tamen , quia toleratur in foro exteriori , non turpem cenſeri eo nomine, quòd accipiens non puniatur reſtitutione eius,quod taliter accepit. Sicque intelligendus eſt textus in lege quarta §.Sed quod & meretrici ff. De condictione ob turpem cauſam:cùm dicitur meretricem turpiter facere quòd ſit meretrix:ſed non turpiter accipere, cùm ſit meretrix.De quo Molina de iuſt.& iure tract. 2.diſput.94 concl.tertia.

Nu. 192. Hæc autem non ſolum in publica meretrice , ſed etiam,ac multo magis in fornicaria occulta locum habent;ita vt ſit etiam tenendū(quidquid aliqui cōtradixerint quorum meminit Petrus a Nauar.in ſeq. num.120.)quòd cùm maioris valoris ſit copia quam talis facit ſui,quàm copia quam facit publica meretrix; & nullibi ſit in iure definitum , fœminam hoc caſu,inhabilem reddi ad acquiſitionem dominij rei ſibi ea de cauſa datæ in pretium moderatum ; aut *ſi fœmina ſit celebris,aut nō expoſita in eo miſero officio*,tantum,quantum ipſa æſtimare velit; & cum altero, *ſeclusa fraude*,conuentum fuerit:non eſt quòd ad reſtitutionem teneri dicatur:vt probat Petrus,ipſe a Nauar.*in eodem cap.2.num.*118.*&* 119.quia ſecluſa fraude & neceſſitate ad vitam , res tantum valet , quantum venditor æſtimat,& ſine coactione emptor conſentit pro ea dare. Atq; *ex hypotheſi*, talis mulier tāti æſtimat vſum ſui corporis,quanti vult illum vendere fornicatori,cui liberum relinquit emere;aut non emere,tanquam ad vitam minimè neceſſarium. Immo ſi quid ei promiſſum fuit,ſubſecuta turpitudine; promittens tenetur etiam in foro conſcientiæ illud ei dare.Quod idem eſt dicendum de pretio à virgine vt ſui copiam faceret accepto aut ei promiſſo; & de eo quod coniugata accipit , aut ei promittitur, prout nobiles authores tanquam certam & communem ſententiam tenent quos memoratus author refert in ſeq.num. 121. Et certè in iis omnibus eadem ratio militat.

Nu. 193. Vtrùm autem coniugata teneatur reddere tale pretium marito,& filiafamilias patri ; Sotus reſoluit in lib.4.De iuſt.& iure *quæſt.7.art.1. ad ſecundum verſ. Vtrum autem maritata*:perinde eas teneri illud eis reddere, ac ſi aliter laborando acquiſiuiſſent ; eſt tamen occultè reddendum vt propriæ famæ conſulatur , & alia mala vitentur.

Cæterùm ſi fornicariæ quid acceperint ab iis qui non habent poteſtatē alienandi, vt Religioſi,qui nihil proprij habent;filiifamilias,minores,ſerui,& vxores in caſu in quo non poſſunt alienare, tenentur eis reſtituere:vt plenius docet idem Petrus à Nauar.*conſequenter num.*122. *&* 123.nam ſi tale quid licito contractu daretur ab eiuſmodi perſona non valente donare, retineri non poſſet:multominus ergo poterit ſi ab eadem perſona accipiatur ob turpem actum.

Idem quoque dicendum eſt , ſi fraude , aut dolo aliquid ſuperflui extorſerint , ab eo etiam qui poteſtatem alienandi habebat ; quia non aderit libertas voluntatis ad donationem requiſita. Quod autem blanditiis extorquetur,cùm ſponte ac voluntarie datum cenſeatur ; perinde ac cùm quis ſciens & volens

Digitized by Google

rem ſuam prodigit (vt contra Medinam & Caietan. vrget Petius à Nauar. *in ſeq. num* 124.) non tenebuntur reſtituere: quod etiam Sotus docet loco cit. verſu Sed ſi fallo.

CAPVT XIV.

De reſtitutione bonorum incertorum an ſit, & cui ſit facienda.

SVMMARIVM.

194 *Bona quorum ignoratur dominus, ſiue licitè ſiue illicitè accepta, quando non poſſint alij quàm eidem domino reſtitui.*

195 *Reſtituta pauperibus quando facta diligenti inquiſitione, inueniri non potuit verus dominus, nõ ſunt denuo huic reſtituenda, ſi is compareat.*

196 *Reſtitutio illicitè acceptorum, cùm non poteſt fieri vero domino, facienda eſt pauperibus: idque non naturali ſed poſitiuo iure.*

197 *Qui in hac re intelligantur nomine pauperum.*

198 *Pauperiores & meliores non ſunt neceſſariò aliis præferendi; ſed tantùm egentiores.*

199 *Si reuera pauper eſt is qui tenetur ad reſtitutionem, poteſt ſibi tantum retinere quantum exigit ipſius egeſtas, idque interdum propria authoritate.*

200 *Caſus in quibus poteſt Epiſcopus vſurpare ſibi munus diſtribuendi bona quorum ignoratur verus dominus.*

201 *Conditiones requiſitæ, vt licita ſit compoſitio, quæ ſuper iiſdem bonis ſit authoritate Papæ.*

202 *Sibi retinens eadem bona ad ſubueniendum ſuæ neceſſitati, non liberatur ab obligatione reſtituendi ea.*

203 *Cui facienda ſit reſtitutio cùm ſcitur rem deberi vni ex pluribus; ſed cui eorum ſciri non poteſt.*

204 *Quòd non poſſit fieri pauperibus.*

205 *Cui facienda ſit reſtitutio damni illati toti communitati, aut minutatim pluribus illati.*

206 *Bona quæ nullius vnquam fuerunt, reſtituenda non ſunt, niſi conſuetudo alicubi ſit in contrarium.*

207 *Idem iudicium eſt de bonis quæ conſtat quidem fuiſſe alicuius; ſed cuius, nulla poteſt eſſe memoria, vt de theſauro.*

208 *Idem quoque iudicium eſt de nobis quæ à domino habentur pro derelictis.*

209 *De quorum numero non ſunt occaſione tempeſtatis abiecta in mare, nec delata vi fluminis.*

210 *Sententia exiſtimantium inuenta retineri poſſe, ſi poſt factam inquiſitionem diligentem non inueniatur verus dominus.*

211 *Probabilius eſt danda eſſe pauperibus.*

212 *Quod dicitur de inuentis pari ratione dicendum eſt de debitis ex licito contractu: quæ nequeunt reſtitui creditoribus. Et an talibus acceptis pauperes interdum teneantur ad eorum reſtitutionem.*

NOMINE bonorum incertorum generaliter hic intelliguntur ea, quæ nullum habent particularem dominum: vel ſi habeant, ignoratur quis ille ſit. Eorùmque alia ſunt illicitè accepta; per rapinam ſcilicet, vſuram, vel alium ſimilem modum: alia non item, vt inuenta & commodatò aut in pignus vel depoſitum accepta quorum dominus non comparet. Ac rurſus illicitè acceptorum nonnumquam vnus eſt creditor, cui debent reſtitui, ſed quis ſit ignoratur, nonnumquam verò ſunt plores, qui in genere quidem cognoſcuntur, ſed in particulari ignorantur: *vt contingit in iniuſto bello*; vel cùm quis plures defraudauit per venditionem, vel vſuras, ſciens defraudatos de hac vel de illa ciuitate eſſe, ſed neſciẽs in ſingulari quinam illi ſint. Vnde propoſitæ difficultatis explicationem tripartitam eſſe oportet: agendo primùm de reſtitutione incertorum illicitè acceptorũ, cùm creditor vnus eſt, iſque omnino ignotus: ſecundò, de reſtitutione incertorum illicitè acceptorum, cùm plures ſunt creditores, qui ignorantur in particulari: tertiò, de reſtitutione inuentorum, & cæterorum licitè acceptorum, cùm domini ignorantur. *Nu.194.*

Sed priùs quædam notanda ſunt. Primum eſt, *in quo omnes conſentire meminit Petrus à Nauar. lib. 4. De reſtit. cap. 2. nu.* 38. quòd ſi dominus rei acceptæ viuit, nec ad eum (quia nimis longè diſtat) commodè mitti poteſt: tunc debitorem non excuſari omnino à ſolutione debiti: neque hoc pauperibus erogandum eſſe, ſed reponendum in aliquo loco tuto, vt eidem domino conſeruetur: qui de totâ re monendus eſt.

Secundum eſt: debitorem incerturum, ab eorum ſolutione non liberari ex eo, quòd dominum mortuum eſſe comperetit: quoniam adhuc facienda eſt hæredibus qui perſonam ipſius repræſentant. De hoc Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 742.

Tertium eſt: non eſſe alienanda incerta, etiam dãdo ea pauperibus, quamdiu ſpes eſt probabilis vero domino reſtitui poſſe: quod gloſſa tradit ad cap. Cùm tu, De vſuris, verbo Non ſuperſtitibus: confirmátque ex cap. Sicut dignum §. Eos De homicidio & ex cap. Eam te De iureiurando

Quartum eſt, *quod traditum à Caiet. 2. 2. quæſt. 62. ar. 5. ad 3. Petrus à Nauar. in ſequent. nu. 39. approbat*: non poſſe alteri, quàm vero domino reſtitutionem bonorum incertorum fieri, niſi is ſit omnino ignotus: vt eſſe non antè cenſeri debet quàm de eo facta ſit inquiſitio diligens; ſeu qualis homo diligens faceret ſecundùm prudentis arbitrium, penſata quantitate, & qualitate valoris bonorum. Nimirum inueſtigando accuratè vbi, quando, per quos, & à quibus dominum, aut hæredem eius, ratio dictat cognoſci poſſe. Vnde vt iidem authores inquiunt: ſi quis ante talem inquiſitionem factam (niſi in aliquo caſu prudens meritò iudicauerit diligentiam fore inutilẽm) bona ipſa incerta diſtraheret, etiam largiendo ea pauperibus; inuento poſtea domino, teneretur illa ei reſtituere: ſibique ipſi deberet imputare quod imprudenter alienum diſtraxiſſet. Idem iudicandum eſt de eo qui nullis veroſimilibus coniecturis ductus, rem ipſam alienam tradiderit fingenti ſe eſſe verum illius dominum. Nam & is tenetur adhibitâ diligentiâ inquirere verum dominum & inuento reſtituere ſuum, ſi recuperari poſſit: aut illius iuſtum pretium, ſi non poſsit. Non inuento autem, reſtitutionem pauperibus facere nomine ipſius: in totum quidem ſi certò conſtet illum alterum non fuiſſe verum dominum; in partem verò pro quantitate dubij, ſi facta in inquirendo diligentia, de veritate certò conſtare non potuit. De qua re Molina item in ſequ. diſput. 744. num. 4. iu num. 2. tradens rationem peculiarem inſtituendi prædictam inueſtigationem.

Aduerte verò ex eodem Caietano illos qui damnum intulerunt, non excuſari in hac re, ob difficultatem inquirendi, aut faciendi alia requiſita: quoniam ipſi ſuâ culpâ talibus difficultatibus expoſuerunt ſe, inferendo iniuſtè damnum aliis. Vbi aduerte item ex Soto in lib. 4. De iuſt & iure *quæſt. 7. art. 1. ad 3.* ſi bona incerta iniuſtè accepta ſint, accipientem teneri propriis ſumptibus facere ſupradictam inquiſitionem. *Nu.195.*

Aduerte præterea ex Sylu. Reſtitutio 8. quæſt. 4. debitorem qui facta diligenti inquiſitione creditoris, pauperibus iuxta iuris diſpoſitionem elargitus eſt bona

bona incerta, non teneri ad eorum reſtitutionem ſi creditor poſtea compareat: quia bona fides qua talia bona ab ſe abdicauit, excuſat ipſum à tali reſtitutione, ſicut etiam excuſat pauperem qui illa in eleemoſynam accepta conſúpſerit. Immo vt probabile videtur (tenétque Henriquez in lib. De Indulgentiis cap. 34. num. 8.) & qui illa adhuc habeat: quandoquidem per donationẽ legitimam, *eleemoſynam ſcilicet in ipſius domini bonum rationabiliter factam*, acquiſiuit illorum dominium: prout ad eleemoſynæ meritum requiritur. Qua ratione Sotus *ibid. verſus finem*, ait: quando authoritate Prælati, aliqua eleemoſyna ex bonis incertis applicatur alicui tanquam pauperi; is ad pinguiorem fortunam veniens non tenetur reſtituere illud quod ei applicatum fuerit: quia per eam applicationem factus eſt dominus illius. Quanquam contingere poteſt, vt applicatio fiat cum conditione, vt ſi dominus rei compareat, ea illi reſtituatur: tuncque dubium non eſt quin extans adhuc, reſtitui debeat.

De reſtitutione incertorum illicitè acceptorum cùm creditor vnus eſt, & omnino ignotus.

SECTIO I.

Nu. 196. VT autem his ita prænotatis primam partem propoſitæ difficultatis explicare aggrediamur. Doctores omnes fatentur (vt Petrus à Nauar. aliquos eorum commemorans inquit *in lib. 4. De reſtit. cap. 2. nu. 40.*) pauperibus faciendam eſſe reſtitutionem incertorum bonorum, cùm perſona particularis cui debentur cognoſci non poteſt. Quod probatur per cap. Cùm tu De vſuris: vbi Alexander 3. præcipit vſuras reſtitui iis à quibus ſunt extortæ, vel ipſorum hæredibus, vel his non extantibus erogari pauperibus. Quódque de vſuris expreſsè dicit extendendum eſt ad omnia iniuſtè accepta, ſicut extenditur ratio illius textus: quæ eſt, non dimitti peccatum niſi reſtituatur ablatum. Ad quam accedit, quòd cùm nemo ex iniuriis, & peccatis diteſcere debeat, oporteat debitorem eo quo poteſt modo, reſtituere creditori. Quando autem hic ignotus eſt, ille nequit aliter reſtituere, quàm conuertendo debitum in vtilitatem ipſius, ſiue viui ſiue defuncti, per largitionem pauperibus factam pro anima ipſius.

Ex qua ratione aliqui inferre voluerunt eiuſmodi reſtitutionem eſſe neceſſariò faciendam, iure tam naturali quam poſitiuo.

Verùm melius idem à Nauar. *in ſequen. nu. 44.* ſentit, faciendam eſſe tantùm ex diſpoſitione iuris poſitiui: ſeu ex ſpeciali præcepto Principis: qui cùm ſit caput populi, ad ipſum ſpectat talia bona incerta meliori modo, quo fieri poteſt diſtribuere.

Etenim ſi de iure naturali obligatio eſſet pauperibus pro anima domini illa erogare: Summus Pontifex nequiret, *quod eſt contra morem in Eccleſia ſeruatum*, aliquid de illis debitori remittere, componendo vt is certâ eleemoſynâ datâ ad pias cauſas, liber ſit ab onere reſtituendi. Non poſſet inquam; quia tota quantitas deberet pro creditoris ſalute expendi, cùm tota ſit illius, nec quidquam authoritate Pontificis aliis attribui. Accedit etiam quod fieri poſſit, vt creditor mortuus ſit in peccato mortali: quo caſu conſentaneum non eſt dicere, naturalem rationem dictare: ſeu, *quod idem eſt*, ius naturæ præſcribere: vt quæ ei debentur, pauperibus dentur pro anima ipſius, cui nihil poſſunt prodeſſe. Itaque talia bona retinentes iniuſtè agunt: non quidem faciendo iniuriam domino, ſed Reipublicæ & pauperibus, quibus ea erogare tenentur ex legis poſitiuæ diſpoſitione.

Porro nomine pauperum in hac re, quodlibet pium opus comprehendi, omnes fatentur, *vt memoratus author notat in prius citatô num.* 40. Quod ſic intelligendum eſt iuxta eumdem in ſeq. num. 45. vt debitor non teneatur debitum alicui certo pauperi, vel operi pio applicare; tanquam habenti ius ad illud: ſed ſatisfaciat, illud cuicumque pauperi vel operi pio attribuendo; quia lex dat ius ad tale bonum, pauperibus generaliter, non item aliquibus particulariter; vt v. g. iis qui ſunt de parochia vel ciuitate creditoris. Quibus reſtituere magis quidem conſonum videtur præſumptæ voluntati eiuſdem creditoris: tamen ad ſatisfaciendum obligationi reſtituendi, ſufficere poteſt, ſi diſtribuantur pauperibus alterius loci, ex Sylu. *in verbo Reſtitut.* 8 *quæſt.* 3. Addit Petrus à Nauarr. in num. 50. (quod etiam Nauar. *in Enchir. cap. 17. num. 93.* attigit) in numero pauperum de quibus hic agitur, cenſendos eſſe non ſolùm eos, qui tam pauperes ſunt vt cogantur mendicare ab aliis: ſed etiam eos qui egeſtate premuntur notabili, attenta conditione ipſorum, vt multi artifices, & perſonæ etiam altioris conditionis, quæ ægrè admodum vitam ſuſtentant, tantóque miſerabiliores ſunt, & dignæ quibus per eleemoſynam ſubueniatur, quanto ipſarum miſeria eſt minus nota. *Nu.* 197.

Aduerte autem, quod iidem authores docent. Nauar. quidem in eod. num 93. & Petr. à Nauarr. in ſequ. num. 59. non eſſe neceſſarium, ſiue ad peccatum vitandum, ſiue ad reſtituendi obligationem tollendam in hac re, vt in erogatione bonorum incertorum eligantur pauperiores, & meliores: ſed ſatis eſſe, vt verè pauperes eligantur: quia bona ipſa incerta, pauperibus debentur tantùm ex diſpoſitione iuris poſitiui, prout antè notatum eſt. Iure autem poſitiuo non decernitur ea eſſe pauperioribus conferenda, ſed pauperibus. Quanquam vt addit Petrus à Nauarr. *conſequenter. nu.* 60. ſi ex vna parte eſſet indigens communiter, ex alia verò grauiter indigens, & ex alia indigens extremè: huic conferenda eſſent, prætermiſſis duobus prioribus; itémque grauiter indigenti, communiter indigente prætermiſſo: cùm illi, etiam de noſtro, ſubuenire poſitum ſit in præcepto, non item ſubuenire huic: iuxta communem doctrinam de eleemoſyna facienda, traditam à nobis in præced. lib. 4. num. 253. & 257. Itaque poſſe cuiuis pauperi etiam non adeo indigenti erogari bona incerta, intelligendum eſt ſecluſa extrema & graui neceſſitate. *Nu.* 198.

Quod ſi is qui tenetur reſtituere, ſit reuera pauper, neque per auaritiam fingat paupertatem (niſi fortè debitum tanti valoris eſſet, vt ſecũdùm rectam rationem, tacitámque creditoris voluntatem pluribus communicari deberet) totum ſibi aut partem poteſt retinere pro ratione ſuæ neceſſitatis. Nam vt Caiet. 2. 2. *quæſt. 62. art. 5. ad* 3. rectè argumentatur: ex eo quod ipſe oneretur debito, non efficitur deterioris conditionis quàm cæteri pauperes. Nec etiam eo quod fuerit in culpa, ceſſat in eo ratio paupertatis, quæ cauſa ſit ſufficiens cur applicatio ei fieri poſſit. *Nu.* 199.

An autem ad id illi neceſſaria ſit authoritas Epiſcopi, vel Parochi, vel ſaltem Confeſſarij prudentis, dubium eſt: quod Petrus à Nauar. bene tractat lib. 4. De reſtit. *cap. 2. num. 50. & aliquos ſequentibus*: concedens non eſſe neceſſariam, quando ipſe certus eſt ſe verè pauperem eſſe; neceſſariam verò eſſe quando ipſius indigentia non eſt adeò certa: ne ſcilicet iniquitas mentiatur ſibi; néve amor ſui, aut pecuniarum mentem obnubilet, deceptióque contingat.

Cæterùm quamuis ſententia communis (vt meminerunt Medina & Nauarr. *ille in Cod. De reb. reſtit. quæſt. 3. cauſa* 10. §. *Eſto igitur: hic verè in Enchir. cap. 17. num. 92.*) vniuersè habeat, in diſtributione bonorum incertorum facienda pauperibus, non eſſe opus con-

filio Epiſcopi aut alterius, quando ille qui ad eam tenetur poteſt per ſeipſum legitimè eam facere; non eſt tamen reiiciendum, ſed ſequendum in praxi conſilium Soti *in 4. De iuſt. & iure quæſt. 7. art. 1. ad 3.* vt exquiratur iudicium Confeſſarij: immo aliquando etiam Epiſcopi: vt quando res debita, ingentis pretij fuerit, ne facilè capiat quis licentiam fingendi ſibi vel conſanguineis ſuis paupertatem pro ratione ſui ſtatus; ſicque verè pauperes ſuo iure fraudentur.

Rurſus concedendum eſt, quod poſſit Epiſcopus in aliquibus caſibus, ſpeciali ratione vſurpare ſibi munus diſtribuendi dicta bona. Primus eſt, quando ille qui debebat diſtribuere, mortuus eſt, nec reliquit hæredem, aut executorem qui ea diſtribueret. Secundus eſt, quando ille cui incumbit diſtributio ſuſpectus eſſet, id eſt, veroſimiliter crederetur non erogaturus pauperibus. Quo pacto in cap. Cùm ſit, De Iudæis præcipitur vt malè parta per Iudæum, ex officio quod gesſerit inter Chriſtianos, diuidantur arbitrio Diœceſani. Idémque eſſet dicendum de vſurario, de quo meritò crederetur quòd malè parta non reſtitueret. Et enim & cuicumque alteri qui nollet reſtituere, Epiſcopus poteſt præcipere vt ſibi ad reſtituendum tradat quæ debet, vel ea reddat ſciente, vel vidente ipſomet Epiſcopo, aut alia perſona ab ipſo deputata.

Præterea ſi Epiſcopus intelligeret aliqua indebitè diſtribui, poſſet cogere vt debitè diſtribuerentur: etiam illa per ſeipſum diſtribuendo ſi opus eſſet. Ita docent Sylu. in verbo Reſtitutio octauo, & Nauar. in Enchir. illo quæſt. 5. & hic in cit. num. 92. Præmittens quòd licet Epiſcopus nequeat aliter quàm dictum eſt, prohibere quominus is qui bona incerta poſſidet, illorum diſtributionem per ſeipſum pauperibus faciat, poſſe tamen ſibi reſeruare abſolutionem peccati mortalis, quod talis commiſit, vel in accipiendis dictis bonis, vel in differenda præfata reſtitutione: poſſe item præcipere Confeſſariis non exemptis, ab ipſius iuriſdictione, vt de talibus bonis nihil diſponant, ſed diſpoſitionem ad ſe remittant, vt melius fiat, & euitentur abuſus & ſcandala, quæ ſolent accidere dum per imperitiam aliqua indebitè conſulunt; aut per cupiditatem, iubent talia ſibimet dari.

Nu. 201. Ad hæc, circa ſupradicta duo aduertere oportet: Alterum eſt de compoſitione (qua Summi Pontificis authoritate debitor incertorum, tributa certa eleemoſyna ad cauſas pias, liber fit ab onere illa reſtituendi) duas ex Nauar. in ſequen. num. 93. conditiones requirere, vt non reſtituens ſit tutus in conſcientia. Prior eſt, vt eadem compoſitio ſit de bonis verè incertis, ſeu quorũ verus dominus ita ignotus eſt, vt diligentiâ in inquirẽdo accuratè poſita, inueniri nõ potuerit. Poſterior eſt, vt non ſit indiſcreta, ſicut eſſe cenſeretur remittendo viginti millia pro tribus, aut quatuor millibus: quarũ prior iam nota eſt ex antedictis. Poſteriorem autem Sotus loco cit. rectè probat; quia Summus Pontifex tanquam pater pauperũ, facit talẽ compoſitionẽ in bonum ipſorum hoc nomine, quòd remedium ad egeſtatem ipſorum leuandam inſtitutũ, quod differetur diutiùs, præſtetur eis citius. At verò quando modicum tantum illis daretur, maiore parte debitori condonata, non fieret compoſitio in ipſorum bonum. Addit autem vterque memoratus author, eos qui tales compoſitiones procurant eſſe in peccato mortali donec eas adepti fuerint; ſi cùm poſſint, non dent talia bona pauperibus. Immo *addit Nauarr.* etiam poſtquam eas adepti fuerint, ſi voluntatem retineant non reſtituendi talia debita, quantumcũmque non eſſent conditionata.

Porro non eſſe illicitam talem compoſitionem rectè oſtendit Med. in Cod. De reb. reſtit. *quæſt. 3. cauſa 11.* ſatiſque patet ex eo, quòd pauperes non habeant aliud ius ad bona de quibus agimus, quàm quod eis tributum eſt iure canonico; in quo Papa diſpenſare poteſt (& ita tollere conſequenter obligationem ea reſtituendi pauperibus ipſis) neque tale ius tantum ſit, quantum eſt illud Epiſcoporum & Curatorum ad decimas percipiendas: quod tamen Summus Põtifex aliquando ſæcularibus applicauit. Qui plura de eadem compoſitione volet ſcire legat Ludouicum Molinam De iuſt. & iure tract. 2. diſput. 748. Nam prædicta poſſunt ad noſtrum inſtitutum ſufficere.

Alterum quod aduertere oportet eſt de debitore incertorum, qui ſibimet tanquam pauperi ea attribuit: ſi indigens ſit tantùm ad tempus, nõ poſſe talia ſibi retinere, nec à reſtitutione liberari: ſed ſolummodo poſſe reſtitutionem differre, vt pro inſtante neceſſitate remedium ſibi quærat. Ratio eſt: quia talis non poteſt verè dici pauper, cùm non ſit ſimpliciter in neceſſitate; vtpote qui eſt in proxima ſpe habendi, etiamſi tempore præſenti egeat.

De reſtitutione incertorum, cùm plures ſunt creditores, in particulari ignoti.

SECTIO II.

De hac bene diſſerit Petrus à Nauarr. *lib. 4. De reſtitut. cap. 2. dubit. 8.* cuius doctrina ad has propoſitiones reducitur.

Prima. Cùm debitum ſcitur eſſe vnius ex duob. vel Nu. 203.
tribus, ſed ſciri non poteſt quis ex illis ſit verus dominus; tunc vel rem inter ipſos diuidendam eſſe, vel ſi non poteſt diuidi; ſorte aut alia ratione alicui applicandam eſſe; ita tamen vt nihil fiat niſi de ipſorum communi conſenſo & voluntate. Hæc eſt Soti lib. 4. De iuſt. & iure quæſt. 7. art. primo ad 3. & Caiet. 2. 2. quæſt. 62. art. 5. ad 3. ac Ioſephi Angles in quæſt. 2. de reſtitut. art. 1. difficult. 4. Et probatur quia in tali caſu id agendum eſt, quo debitor liberatur ab obligatione reſtituendi. At liberatur, ſi id faciat quod dicta propoſitio præſcribit. Non enim obligabitur amplius ratione rei acceptæ, cum in nullo ditior factus maneat. Nec ratione iniuſtæ acceptionis, cùm iam reſtituerit, modo quàm potuit optimo: nempe facta prius diligente veri domini inquiſitione, & ſeruata voluntate eorum qui ad rem debitam ius aliquod habere videbantur. Vt quando caupo meminit ſe fraudem feciſſe quibuſdam ſuis hoſpitibus, & inquirendo reperit factam alicui eorum trium qui apud ipſum certo quodam die hoſpitati ſunt; déque ipſorum voluntate debitum vel inter ipſos diuidit, vel alicui applicat. Vbi obiter aduerte, quod docet Molina De iuſt. & iure tract. 2. diſput. 745. nu. 2. tranſactionem de communi conſenſu factam in propoſito caſu, habere rationem venditionis, in qua quiſque tranſigentium, pro iure dubio quod in illa re prætendit, ſic contentus eſt eo, quod illi obtigerit modo inter ipſos conuento: vt nec ſe aliis, nec alios ſibi velit obligatos ad illius reſtitutionem, ſed illud abſolutè facere ſuum. Vnde fit, vt ſi comperiatur poſtea ad quem illorum ea res attinuerit, cæteri non teneantur ei reddere quod ipſis obtigit: ne quidem is cui contigit vt totam eam rem ſorte obtineret.

Secunda propoſitio. Cùm aliquo modo noti ſunt Nu. 204.
damnum paſsi, reſtitutionem eius quod illis debetur, non niſi de illorum volũtate fieri poſſe pauperibus. Ratio eſt, quia in tali caſu ab ipſis in pauperes rei debitæ dominium translatum non eſt, neque iure

naturæ,

Digitized by Google

naturæ,neque iure poſitiuo. Vnde infertur quod ha-
bet Caiet.loco cit. cum reſtituì debet acceptum in
bello iniuſto, ſi aliquo modo noti ſunt damnũ paſ-
ſi:vt quando cognoſcuntur eſſe de certo aliquo pa-
go,aut vrbe,illud non poſſe dari pauperibus, vel ap-
plicari ad ædificanda monaſteria,aut hoſpitalia, niſi
iidem paſſi damnum ita velint.

Tertia propoſitio. Id quod per iniuriam toti com-
munitati ſimul factam, acquiſitum eſt, aut deſtru-
ctum, vt in deuaſtatione iniuſta ciuitatis, ita reſti-
tuendum eſſe,vt vel in homines talis ciuitatis diſtri-
buatur, vel in communes eiuſdem ciuitatis vſus ex-
pendatur ſecundùm arbitrium Epiſcopi, & aliorum
qui ipſius ciuitatis curam gerunt. Hanc Ioſephus
Angles habet loco cit. ex D. Thom in 4. diſtinct. 15.
quæſt.1.art.5.quæſtiune.vltima,ad 3. eámque ſe ap-
probare Sotus loco cit.indicat. Pro qua facit quòd
veroſimile ſit maiori ſaltem parti damnificatorum
placere, compenſationem damni accepti, fieri per
eiuſmodi diſtributionem, vel expenſionem in com-
munes vſus.

Nu.205. Quarta propoſitio. Id quod per iniuriam ſingu-
laribus ciuibus factam minutatim,acquiſitum eſt,vt
per minutas venditiones olei,vini,tritici, aut ſimi-
lium,reſtituendum eſſe ipſis ſingularibus ciuibus,
nõ autem pauperibus,ſi quis modus ſit quo,ad ipſos
vel ad maiorem ipſorum partem debitum peruentu-
rum eſſe veroſimiliter exiſtimetur. Ratio eſt: quia
tunc dominus in rem reſtituendam ius ſuum retinet
nec in pauperes,*cùm ille non ſit omnino ignotus*, trans-
latum eſt. Cæterùm talis modus poteſt eſſe: quòd ſi
coniectura ſit,ementes qui defraudati ſunt, aut hæ-
redes ipſorum plus minus perſeuerare veniendo ad
emendum;defraudator tantumdem adiungat in põ-
dere aut menſura,vel diminuat in pretio, quouſque
æqualitatem in repub. quantum fieri poteſt conſti-
tuat:tantumdem refundendo iis qui poſt veniunt ad
emendum, quantum abſtulit ab iis qui ante venie-
bant:quoniam præſumi poteſt multos ea ratione eſ-
ſe recompenſandos.

Conſentaneum eſt tamen vt reſeruet ſuas portio-
nes iis quos recordatur emiſſe,nec videt accedere ad
denuo emendum. Item vt aliquid de tota ſumma
quam tenetur reſtituere,ſeponat,illudque diſtribuat
pauperibus pro animabus eorum quos defraudauit,
& ignorat quinam illi ſint,quando fuerit moraliter
credibile, nec ipſos nec ipſorum hæredes, ad denuo
emendum acceſſuros.

De reſtitutione inuentorum & aliorum licitè acceptorum cùm dominus ipſorum omnino ignoratur.

SECTIO III.

Nu.206. DE inuentis dicendum eſt primò: quòd ſi aga-
mus de illis bonis inuentis quæ in nullius po-
teſtate vnquam fuerunt, inueniens non teneatur ea
reſtituere:cùm enim effecta ſint primò accipiẽtis,sũt
ipſius. Ita D. Tho. 2.2.quæ.66.artic.5.ad 2 & ibid.Ca-
iet.Abulenſ.ad cap.6.D.Matthæi quæſt. 42. Nauarr.
in Enchir cap.17.num.170. Sotus lib.5.de iuſt.& iure
quæſt.3.artic.3. ad 2. Sylu. in verbo Inuenta in prin-
cipio Huius generis bona ſunt lapilli in litore maris
inuenti ex § Item lapilli Inſtit. De rerum diuiſione:
aues quoque & beſtiæ feræ,ex §.feræ ibidem.

Nu.207. Dicendum eſt ſecundò: quòd ſi agamus de bonis
inuentis quæ aliquando fuerunt in alicuius poteſta-
te:ſed ob temporis diuturnitatem, qui poſſeſſoris
nulla extat memoria, deſierint habere dominium:
quale bonum theſaurus cenſetur eſſe, vt patet ex §.
Theſauros,lege Nunquam,ff. De acquiren.rerum do-
minio. Dicendum inquam eſt, iure quidem naturæ
talia bona eſſe inuentoris,tanquam primò occupan-
tis ea,quæ nullum habent dominium: iure tamen ci-
uili aliud conſtitutum eſſe: Principe illa quę commu-
nia ſunt,ſiue ex toto ſiue ex parte ſibi vel alteri pro
ſua poteſtate applicante,prout viderit reipublicæ ex-
pedire. Enimuero cùm theſauri temporibus his, ita
rarò inueniãtur,vt magis curioſum ſit,quàm neceſ-
ſarium in ea tractatione immorari,illam omittemus;
quæ,*ſi fortè opus fuerit*, videri poterit apud Nauarr. in
Enchir. cap. 17. numero 172.& aliquot ſequen & Co-
uar.ad reg. Peccatum par.3. §.2. atque Summularios
in verbo Inuenta.Lud.Molinã de iuſt.& iure tract 2.
diſpu.53.& 56.ac Leſſium de iuſt item & iure lib.2.c.
5.dubit.15.*&* 16.

Dicendum tertiò: quod ſi agamus de bonis quæ Nu.208.
à dominis habentur pro derelictis, ea vt iure gen-
tium,ita & ciuili Romanorum eſſe primò occupan-
tium,vt patet ex §. Qua ratione, inſtit. De rerum di-
uiſione Vnde qui accipit ea, non eſt reſtitutioni ob-
noxius. Pro derelicto verò habetur, vt in eodem §.
additur,id quod dominus ea mente abiecerit, vt in
numero rerum ſuarum eſſe nolit. Quando verò non
conſtat rem aliquam eſſe derelictam; coniecturis
agendum eſt:vt ſi domino facile ſit eam recuperare,
& is tacet,negligitque eam quærere, ſignum eſt pro-
babile,quod eam derelinquat ac contemnat. Item ſi
quis librum apertum tempore tempeſtatis in mare
proiiciat,ſignum eſt quod habeat pro derelicto; ſe-
cus ſi clauſum proiiciat,ex Nauarr. in præced. num.
170 Aduerte tamen, quòd ſi librum apertum quis
proiiciat,quia periculũ in quo verſatur, non tribuit
ſpatium claudendi: vel quia ſpem non habet recu-
perandi illum:caſu autem aliquo conſeruatur, de-
beat reſtitui domino,niſi aliunde conſtet, dominum
à ſe hunc abiecíſſe. Qua de re nulla melior poteſt re-
gula ſtatui, quàm vt in caſibus occurrentibus pru-
dentis arbitrio, inſpectis circunſtantiis, definienda
relinquatur.

Aduerte etiam;quæ tempeſtatis tempore alleuiã- Nu.209.
dæ nauis cauſa proiiciuntur, aut ex naufragio abri-
piuntur,non eſſe habenda regulariter pro derelictis
ex memorato §. Qua ratione,& ex lege Qui leuandæ
ff. Ad legem Rhodiam De iactu. Vbi id ex eo proba-
tur,quòd qui tales res proiiciunt, ſi poſt inuenerint
auferant eas;ſique ſuſpicati fuerint, in quem locum
ſint reiectæ, eas requirant: perinde ac ſi quis onere
preſſus in via,abiecerit rem,quam mox cum aliis re-
uerſurus auferat. Vnde iniquæ ſunt leges quorum-
dam locorum ſtatuentes,quòd huiuſmodi bona tan-
quam oberrantia;ſint domini loci ad quem appule-
rint:quas meritò damnant Couarr ad reg. Peccatum
part.3.& Caiet.in verbo Excommunicatio: ille §. t.
nu.5.& hic cap 53.in fine. Neque vt derelicta retine-
ri poſſe ligna,& cætera quæ vi fluminis delata inue-
niuntur Nauarr.in Enchir.cap.17. num.176. eadem
ratione confirmat. Addens talia pro derelictis habe-
ri poſſe,ſi inueniens ea in prædio ſuo, petat à domi-
no vt inde auferat,aut pro derelictis habeat,vel per
ſententiam Iudicis faciat illi tempus conſtitui, quo
debeat auferre,nihilque talium ille curet.

.. Aduerte poſtremò, quoad bona inuenta, de Nu.210.
quibus præſumptio eſt, quòd habeant domi-
num, ſed ignoratur quis ſit: Sotum libro quinto
de iuſtitia & iure *quæſtione 3. articulo 3. ad 2.* in eam
ſententiam inclinare, quòd ſi factã debitã di-
ligentiã reperiri nequeat illorum dominus, is qui
illa inuenit poſſit ſibi retinere, etiamſi diues ſit.
In quam ſententiam aliquos Doctores Hiſpanos Pe-
trus à Nauar.citat in *lib. 4. de reſtit. cap. 2. num. 75.* in
eamque

eamque ipſe propendet duplici ductus ratione. Altera eſt, quod ante oſtenſum ſit bona incerta non deberi pauperibus iure naturali, nec vllum ſit ius poſitiuum quod inuenta, pauperibus erogãda eſſe diſponat; ſicut diſponit de illicitè acceptis in cap. Cùm tu De vſuris. Altera eſt, quòd, vt paulò ante diximus, theſaurus & alia ſimilia iure naturali, *ſeclaſo poſitiuo*, ſint primò inuenientis. Ergo pariter erunt cætera inuenta, poſtquam facta in inquirendo omni diligẽtiâ, dominus eorum non apparuerit. Confirmatur, quia differentia non eſt alia, quàm quòd illa de antiquo, & hæc de recenti fuerint in alicuius poteſtate. Id autem parui refert, cùm inueniri non poſſe dominum, facta omni diligentiâ poſſibili in inquirendo, ſit id ex quo bona cenſentur incerta, & communia iure naturæ.

*Nu.*211. Dicendum nihilominus videtur quartò: quòd ſi facta in inquirendo debitâ diligentiâ, dominus bonorum inuentorum, aut illius hæres non compareat, ea ſint reſtituenda pauperibus, erogandáve in pios vſus, animo iuuandi dominum ipſorum. Quam Doctorum fere omnium ſententiam eſſe fatetur Petrus à Nauarr. in præced. num. 74 plures eorum commemorans: communémque eſſe poſt Sylu. in verbo Inuenta num. 2. meminit Couarr. ad regulam Peccatum 3. par. §. 1. nu. 2. eamque aduerſus Sotum propugnat Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 746. Confirmatur verò, quia talia bona, perinde ac illa quæ illicitè accepta ſunt, dominum habent reuera, licet ignoretur quis ille ſit. Nam ſi dominus ipſe poſtea compareret, inuentor qui debitam diligentiam fecit in inquirendo, nec ipſum inuenit, non teneretur einſmodi bona reſtituere: quod aduerſatur rationi. Cui proinde conſentaneum eſt, quod ſi idem dominus non compareat, illa ipſa bona, tanquam ſua, ei reſtitui debeant meliori quo fieri poteſt modo; atque adeo ſecundum ipſius voluntatem præſumptam, quæ ſanè non poteſt alia rationabiliùs coniici, quàm ea, vt applicatio fiat pauperibus, aut aliis piis operibus in bonum ipſius. Deinde ſi ex eo, quòd dominus non comparet, poſt factam in inquirendo diligentiam, bona inuenta putanda ſunt, *tanquam dominis carentia*, fieri primò occupantium; putari pariter debebunt bona per vſuram, aut aliter malè acquiſita; quorum dominus facta ſimiliter in inquirendo diligentiâ non comparet. Quod ſi admittatur, admittendum erit conſequenter, aliquem ex ſua iniquitate reportare lucrum, & per acceptiones iniuſtas poſſe licitè diteſcere: quod abſurdum eſt. De iis verò quæ ad eiuſdem ſententiæ confirmationem ex vtroque iure adferri poſſunt videri poteſt Couarr. loco cit.

Ad rationes autem Petri à Nauarr. antea pro contraria propoſitas, reſpondendum eſt. Ad priorem quidem, quòd etſi iure poſitiuo nihil ſit ſpecialiter ſtatutum de bonis inuentis, cui reſtitui debeant, ſicut eſt de illicitè ablatis; tamen conſuetudinem quæ vim habet legis, obtinuiſſe vt pauperibus darentur, quando omnino ignotus eſt eorum dominus. Cuius conſuetudinis ſufficiens teſtis eſt dictus Doctorum communis conſenſus: oſtendens communem vſum eſſe, vt homines timoratæ conſcientiæ erogent pauperibus à ſe inuenta, aut ad alia pia opera applicent poſtquam factâ omni diligentiâ, domini eorum inueniri non potuerunt. Ad poſteriorem verò rationem reſpondendum eſt, quòd inuenta de quibus agimus, præſumantur certos adhuc dominos habere, etiamſi incertum ſit, quinam illi ſint. De theſauris autem, & aliis id genus antiquis bonis inuentis, non ſit talia præſumptio. Cæterùm ſi quis nolit acquieſcere, ſed obiiciat bonos eſſe authores qui dicant inuentorem retinere poſſe talia bona. Occurrendum eſt, eoſdem ipſos authores id dicere dubitanter, vt patet ex Soto *loco cit. ſub finem*, & ex Petro à Nauarr. qui ſuam diſputationem num. 83. claudit his verbis: Hæc omnia dubitando à me dici & ab aliis accipi volo. Quamquam tamen, vt bene docet Molina de iuſtitia & iure tract. 2. diſp. 83. verſu, Dicendum eſt: ſi quid inuentori promiſſum eſt pro re inuenta, ſoluendum eſt illi; niſi excuſet iniuſta vexatio volẽtis alioqui iniuſtè retinere inuenta: prout cenſetur quando talis promiſſio non eſt facta ex liberalitate, ob gaudium ex re inuenta perceptum. Semper autem dominus rei inuentæ tenetur ſoluere ſi quid induſtriæ, laboris, aut alterius rei pretio æſtimabilis ab inuentore appoſitum eſt.

Quod attinet ad reliqua bona licitè accepta, quorum veri domini inueniri nullo modo poſſunt; qualia ſunt debita ex licito contractu, hoc eſt, ex emptione, depoſito, mutuo; &c. idem ſentiendum eſt ac de inuentis, vt fatetur Petr. à Nauar. *in eod. cap. 2. num.* 47. cui proinde non eſt aſſentiendum in præced. nu. 46. dicenti, *idque timide*, poſſe talia debita retineri à debitore, qui facta omni diligentia, nequit creditorem inuenire: neque ipſum teneri ea pauperibus, vel in pia opera erogare. Contrarium enim de eo, ſicut de inuentis ſentiendum eſt, quorũ rationem illa induunt. *Nu.*212.

CAPVT XV.

De quantitate in qua, & de modo quo facienda eſt reſtitutio.

SVMMARIVM.

213 *Quantum ſit reſtituendum explicatur diſtinctione.*
214 *Debitor reſtitutionem facere poteſt vt per ſe, ſic & per alium, quo infideliter agente, aliquando manet, aliquando tollitur obligatio ad reſtitutionem.*
215 *Debitum occultum, occulte reſtitui debet.*
216 *An liberetur ab obligatione reſtituendi qui confeſſario, aut alteri dedit debitum tradendum creditori, ſi ille non tradat, ſed ſibi retineat.*
217 *Non liberatur ab obligatione reſtituendi qui remiſſionem debiti à creditore obtinuit per vim aut fraudem.*
218 *Secus ſi obtinuit precibus, & ſuaſione: niſi coniectura, coactionem, & inuoluntarium indicent.*
219 *Voluntas non reſtituendi in debitore, non obſtat de ſe quominus remiſſio ei liberaliter facta valeat.*
220 *Quando remiſſio debiti poſſit per Principem fieri.*
221 *Quando poſſit vel non poſſit abſolui debitor, qui non niſi per partes ſoluere vult debitum.*

QVÆ pertinent ad quantitatem in qua reſtitutio faciẽda eſt, poſſumus breuiter cum Nauarr. *in Enchir. cap. 17. num.* 27. explicare diſtinctione. Vel enim quantitas rei ablatæ, aut damni illati eſt certa, vel eſt incerta; ſi certa ſit, tantum eſt reſtituendum, quantum eſt ablatum: *vt omnes fateri notat Petrus à Nauar. lib. 4. De reſtit. ca. 1. nu.* 52. Sin ſit incerta, vel id contingit quia res ablata incorporea eſt, vt accidere poteſt in actione iniuriarum ad aliquam reparationem honoris, & famæ: cuiuſmodi reſtitutio non eſt facienda ad arbitrium partis læſæ, ſed boni viri. Vel contingit, quia res ablata vel deſtructa non peruenit ad maturitatem, vel perfectionem ad quam ſperabatur ventura: vt quando deſtruuntur ſata vel arbores fructiferæ, vel vineæ, antequam fructus perueniant ad maturitatem; túncque reſtitutio facienda eſt iuxta pretium quod valuiſſent res ipſæ deſtructæ, ſi ad ſuam perfectionem vel maturitatem perueniſſent. Deductione *Nu.*213.

tamen

Digitized by Google

tamen facta, tribus his conſideratis. Primò quidem expenſis & laboribus qui inſumendi erant antequã res tales perueniſſent ad maturitatem. Secundò verò periculis impedimentorum quæ interueniſſe poterant, ne ad talem perfactionem peruenirent. Ac demum, modo quo damnum eſt illatum: videlicet, num caſu tantùm, ac bona fide; an potius deditâ operâ, malâque fide. Ex horum igitur conſideratione arbitrio bonorum & expertorum virorum conſtituenda eſt quantitas & pretium reſtitutionis; qui ſi nequeant arbitrari quantum requiritur ad æqualitatem, ſaltem ad eam accedant quàm proximè poterunt, vt ibidem rectè monet Nauarrus.

Quod autem Sotus voluit in tali iudicio eſſe quoque ſpectandam animi moleſtiam, quam dominus capit ex rei ſuæ deſtructione, Ludou. Molina De iuſt. & iure tract. 2. diſput. 728. nu. 4. reiicit, ea maximè ratione; quòd iniuria illata, ea ex parte compenſationem requirat tantùm ex iuſtitia vindicatiua, quâ delictum puniatur authoritate legitima Superioris: non autem ex iuſtitia commutatiua, quâ per reſtitutionem compenſetur.

Si quæras an in propoſito iudicio habenda ſit adhuc ratio incrementi aut decrementi quod res accepiſſet ſi deſtructa non eſſet: vt v.g. quòd pullus equinus occiſus, duplo plus valuiſſet ſequenti anno: quòd domus combuſta reddidiſſet cenſus annuos ex locatione, &c. Reſpondetur congruenter iis quæ idem author habet in præced. num. 2. & 3. ſufficere eatenus rationem rei haberi, quatenus valor eius ita compenſetur, vt in ea damnificatus nihil minus habeat, quàm habuiſſet ſi deſtructa non eſſet. Reſtituto nimirum ei æquiualente: vt v.g. pullo equino æquè bono: aut domo æquè bona, & addita compenſatione totius intereſſe lucri ceſſantis aut damni emergentis, quod inde proueniſſe iudicatum fuerit prudentis arbitrio. Vbi aduerte obiter ad tale damnum minimè pertinere fructus qui ex re deſtructa, percipi poterant: quia cum nihil eſſent actu extra rem, in eiuſdem compenſatione facta ad æqualitatem ſui valoris, illi cenſentur pariter compenſati exiſtentes tantùm in potentia.

De modo quo facienda eſt reſtitutio.

PLures authores de hoc diſſerentes citat Petrus à *Nauarr. in eod. lib. 4. initio cap. quinti.* Is autem tribus propoſitionibus declarari poteſt.

Nu. 214. Prima eſt. Reſtitutionem debitor facere poteſt, non tantùm per ſe, ſed etiam per alium. Cui ab omnibus conceſſæ, *teſte eodem Petro à Nauarr. ibid.* duplex additur moderatio. Prior eſt, quòd quando fit per alium, is debeat talis eſſe, qui communiter exiſtimetur fidelis: non enim excuſaretur à reſtitutione, qui deciperetur ab eo qui vulgo habetur infidelis: quia cùm ipſe fuerit in lata culpa, debet ſibi imputare quod euenit. Poſterior eſt, vt quando quis reſtituit per alium qui exiſtimatur fidelis, & ab eo decipitur: multum intereſt, an ipſe ad talem reſtitutionem teneatur ratione rei acceptæ: ſeu quia rem alienam adhuc habet eamdem numero: an verò ratione tantùm acceptionis.

Nam ſi tenetur ratione rei acceptæ, remittens rem ipſam per nuntium fidelem, liberatur ab obligatione reſtituendi iuxta legem Argentum ff. Commodati vel contra: quidquid illa pereat, neque reſtituatur. Et confirmatur: quia res quæ caſu, omníque culpâ ſeclusâ perit, domino perit. In caſu autem propoſito debitor fecit quod debebat, cùm non teneretur per ſeipſum reddere. Sin autem remittens teneatur ad reſtitutionem ratione acceptionis, non eſt liber: ſed iterum reſtituere tenetur. Ita D. Anton. & Syluest. *ille in 2. part. tit. 2. ca. 4. §. 1. & hic in verbo Commodatum quæſt.* 10. quorum ſententiam approbat Nauarr. *in Enchir. cap. 27. num. 67.* inquiens id confirmari ex interpretatione cap. Significante. De pignoribus: quæ poteſt videri apud Petr. à Nauarr. in cit. cap. 5. num. 8. & 9. qui eamdem quoque ſententiam approbat; proque faciunt quæ habet Lud. Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 751. Itaque is, v.g. qui rem commodato acceptam, *vt vas*, tranſmittit per nuntium qui putabatur fidelis, ſi is fraudulenter agendo, aut certè quòd res caſu in ipſius manibus perierit, non reſtituat: ille qui tranſmiſit manet liber ab obligatione reſtituendi. Sin autem tranſmiſiſſet pecunias mutuò acceptas, vel pretium alicuius rei emptæ, tali nuntio non reſtituente, debitor ipſe teneretur denuo pretium ſoluere, & tranſmittere. Nam vt bene ait Sylu. obligatus eſt ad ſolutionem in genere: quæ obligatio non tollitur niſi pretium tradatur ei, cui debetur. Quod tamen aduerte non procedere, quando is cui debitum reſtituendum fuit, iuſſit remitti per talem nuntium: quia tunc idem contingit, ac ſi Titius mittat mecum famulum, qui reducat equum ſuum, mihi commodatum.

Secunda propoſitio. Res occultè accepta non debet manifeſtè reſtitui ſed occultè, vt per interpoſitam perſonam. Ratio in promptu eſt: ne ſcilicet qui accepit, ſe infamet reſtituendo. Nu. 215.

Tertia propoſitio. Is qui tenetur aliquid in ſolidum, ſeu integre, & ſine diminutione reſtituere: non ſatisfacit ſi per partes idipſum reſtituat: ſed debet totum ſimul, & eodem tempore reſtituere quando poteſt. Ratio eſt: quia retineretur alioqui iniuſtè res aliena; niſi fortè dominus conſentiat in talem reſtitutionis modum; aut ſubſit rationabilis cauſa cur reſtitutio non debeat tota ſimul fieri: ſi enim ob rationabilem cauſam tota ipſa reſtitutio ſuſpendi poteſt, iuxta poſt dicenda de cauſis excuſantibus à reſtitutione, multo magis ob eamdem cauſam poterit pars differri.

Dubia de modo faciendi reſtitutionem.

DVbitari autem primò poteſt. An quando facienda eſt reſtitutio per aliquam interpoſitam perſonam iuxta 2. propoſitionem, liber ſit debitor, ſi Confeſſario, vel alicui alij debitum tradat reſtituendum, & is non reſtituat, ſed perfidè ſibi retineat. De qua Petrus à Nauarr. *in eodem cap. 5. num. 6.* quoſdam religioſos ac doctos viros ſenſiſſe refert, talem eſſe liberum ab obligatione reſtituendi: quia ſi creditor ſciret debitorem ſine infamia ſoluere non poſſe per ſeipſum, certè conſentiret, aut conſentire deberet, vt res debita daretur Confeſſario, vel cuicumque alteri pro fideli habito, qui reſtituat pro ipſo. Iam ſi in id actu ſaltem debito conſentiat, réſque caſu pereat apud eum cui tradita eſt, vel ab eo malitioſè retineatur: alter ad nullam amplius reſtitutionem tenetur, ſicut nec, *iuxta ſupradicta*, tenetur is qui debitum ad creditorem mittit per eum quem ille voluit. Nu. 216.

Verùm quia idem conſenſus præſumi ſimiliter poteſt, cùm res eſt licitè debita (cùm enim per primam propoſitionem debitor talis rei poſſit quoque reſtitutionem illius facere per alium, creditor conſentire debet vt ea ratione faciat, ſi velit) videtur ante tradita diſtinctio, hîc etiam locum habere; vt dicendum ſit, quòd ſi res eadem numero reſtitui debeat, procedat ſententia liberantium debitorem à reſtitutione; quandoquidem nulla ipſius culpâ periit res ad creditorem

torem tranſmiſſa: ſin reſtituenda ſit diuerſa numero, non procedat talis ſententia, quia nulla ratio eſt, cur eius generis debitor, melioris conditionis cenſeri debeat, quàm is qui debitor eſt ex licito contractu.

Dubitari ſecundò poteſt, An ſecurus ſit modus ille reſtituendi, quo precibus, vel alia eiuſmodi ratione obtinetur à creditore remiſſio, aut dilatio ſolutionis debiti. De qua re pro praxi ex iis quæ Petr. à Nauarr. diſputat in memorato cap. 5. à nu. 21. vſque ad finem, documenta quædam tradi poſſunt.

Nu. 217. Primum eſt: in tali re, omnem vim, & fraudem abeſſe debere; alioqui remiſſionem non valere, tãquam habentem mixtum inuoluntarium. Exemplum eſt, quo Sotus vtitur lib. 4. de iuſtitia & iure *quæſt. 7. art. 4. ad 2. arg.* ſi ad inducendum creditorem vt debitum tibi remittat, dicas te minus debere quàm debeas; aut non tanta æquitate, quanta appatet te in talia debita eſſe dilapſum, aut te oſtendas maiore premi egeſtate quàm premaris: aut mineris te non ſoluturum illud, etiamſi non remittatur. Quodquidem procedit non ſolùm quando creditor ita deceptus eſſet per debitorem, ſed etiam quando per tertiam perſonam: quia remiſſio ſimiliter contineret inuoluntarium.

Nu. 218. Secundum eſt, Remiſſionem à creditore obtentam precibus ſiue debitoris, ſiue Confeſſarij, aut alterius mediatoris, validam eſſe; quia liberaliter, & ſine coactione fit. Preces enim & ſuaſiones non cogere, ex eo patet: quòd pauperes eleemoſynam per preces etiam importunas obtentam, non teneantur reſtituere, vt intelligitur ex eo, quod in cap. 11. D. Lucæ Dominus conſulat talem modum petendi ea quæ ſunt nobis neceſſaria. Hoc documentum Nauarr. *in Enchir cap 17 num* 45. poſt Adrianum, & Caietanum approbans, notat conſequenter ipſum procedere, dummodo coniecturæ non arguant contrarium; hoc eſt, coactè potius, quàm liberaliter remiſſionem fieri. Exemplum ponit ſi poſtulantes ſibi debitum remitti, ſint Principes, aut magnates quorum preces pro mãdatis habentur: eoquod ſoleant per ſe, vel per alios vexare ſibi non obſequentes. Addi poteſt, *quod Petrus à Nauar. in ſequente num.* 22. omnes fateri ait, ſi talis ſit creditor, qui per metum, etiam tãtummodo reuerentialem, remiſerit debitum: quia in tali quoque caſu remiſſio cenſetur inuoluntaria eſſe, nec facta liberaliter. Addit etiam ex Caiet. Nauarrus, non eſſe neceſſarium ad validitatem remiſſionis, vt pecunia, vel alia res reſtituenda offeratur creditori retinenda ſibi ſi velit, vel non retinenda. Id quod omnes fateri Petrus à Nauarr. admonens, conſequenter numero 25. habet: ea communi quoque ſententia requiri, vt remittens ſit perſona quæ donare poſſit, nec remiſſio ſit annullata à iure. De qua re dicetur in ſequen. ca. 18. cùm de ſecunda cauſa excuſante à reſtitutione.

Nu. 219. Tertium eſt. Debitorem ſi humiliter à creditore petat remiſſionem, quamuis ſit eo animo, vt nolit reſtituere ſi petita non concedantur, liberum manere ab obligatione reſtituendi, quando illa ipſa facta fuerit liberaliter à creditore. Ita docent Sylu. *verbo Reſtitutio 7. quæſt.* 2. & Couar. ad regulam Peccatum *part. 2. in initio num.* 5. alios magno numero commemorans: quos Petrus à Nauarr. ſecutus in eodem cap. 5. num. 27. iſtud eorum fundamentum eſſe ait: quòd etſi in ea re, quoad peccati rationem attendenda ſit voluntas debitoris: quoad obligationem tamen reſtituendi non ſpoliatoris, ſed ſpoliati attendi debeat voluntas; itaut parum referat quòd debitor non habeat animum reſtituendi, dummodo creditor verè ex animo ei remittat: prout facere cenſendus eſt, quando ipſemet id affirmat: qui ſolus eſt certus teſtis ſui cordis. Neque refert, quòd creditor non remitteret cognita in hac re fictione, & malitia debitoris: quia id tantùm eſt motiuum remiſſionis minus principale. Nam principale eſt, vel amicitia, vel cognatio, vel certe miſericordia, cuius vim illud non euacuat, quod alter ſibi interius propoſuit: licet tale propoſitum in ſe peccatum ſit mortale, incapacémque faciat abſolutionis ſacramentalis quamdiu perſeuerat.

Quartum eſt. Modum quoque reſtituendi ſecurum, poſſe aliquando eſſe, ſi Princeps debitori remittat debitum. Hoc patet; quia cùm debita ſunt incerta, poteſt id facere iuxta antedicta in præced. cap. Deinde etiamſi Princeps non poſſit debita certa, cõtra creditoris voluntatem ſine cauſa remittere, poteſt tamen cum cauſa, vt Sylu. *Reſtitutio 7. quæſt. 2. dicto* 5. docet, aliis in eamdem ſententiam citatis. Qui cùm non declaret, quænam eſſe debeat talis cauſa, Petrus à Nauar. *in ſequen. num.* 30. id ſupplens, ait relinquendum eſſe arbitrio boni viri: qui debet attendere neminem, niſi ſit vrgens cauſa maximè publica, ſuo iure eſſe facilè ſpoliandum: cùm iuſtitiæ repugnet tale quid fieri, etiam authoritate publica: niſi maius aliquod vrgens bonum, & maximè publicum, quid tale exigat. Nu. 220.

Dubitari tertiò poteſt, An mortaliter peccet nec abſoluendus ſit qui ſine rationabili cauſa & inuito creditore, vult debitum ſoluere ſolùm per partes. Ad quod dubium Nauarr. *in Enchir. cap.* 17. *num.* 66. ex Adriano reſpondet, talem mortaliter peccare nec abſoluendum eſſe. Quod Petrus à Nauarr. *lib. 4. de reſtit. cap.* 4. *num.* 67. adhuc aliis citatis approbat. Addens nihilominus ex communi doctrina: quòd ſi Confeſſor probabiliter crederet futurum eſſe, vt negata dilatione eiuſmodi, nuſquam aut non ita vtiliter debitum reſtitueretur, is poſſet talem dilationem ei concedere de tacito conſenſu creditoris, cuius negotium in eo vtiliter gereret: dummodo tamen debitor ipſe non habeat conſcientiam, quòd ea ratione obligationi ſuæ non ſatisfaciat. In quo caſu tanquam perſeuerans in peccandi propoſito, non eſſet abſoluendus. Sin bona fide putet ſe ſatisfacere, quia credit totum ſimul ſe non poſſe ſoluere abſque ſua magna, vel ſuorum incommoditate (etiamſi fortè fallatur, eoquod reuera ſit tantùm quædam apparens incommoditas, fundata in turpi cupiditate eam imaginantis) videri poteſt quòd ignorantia ipſum excuſet, remoueátque obicem quem voluntas peruerſa ponit abſolutioni. Ad quod confirmandum idem author adfert, quòd alioqui maior pars hominum eſſet in ſtatu damnationis, cùm pauci admodum inueniantur, qui vel teſtamenti impletionem, vel debiti ſolutionem tali prætextu non ſuſpendant. Nu. 221.

CAPVT XVI.

De tempore ac loco in quo facienda eſt reſtitutio.

SVMMARIVM.

222 *Statim facienda eſt reſtitutio: neque eam pro arbitrio differre licet.*

223 *Quando mora in reſtituendo cenſeatur contingere ſufficienter ad peccatum.*

224 *Reſtitutionem eſſe ſtatim faciendam, quomodo intelligi debeat.*

225 *Status malus volentis reſtituere dum viuit, & contenti eam in teſtamento ſuo commendare heredibus.*

226 *Quo modo debeat Confeſſarius procedere cum eo qui* *pollicitus*

pollicitus reſtituere, non reſtituit cùm potuit.

217 *Peccatum quod committitur non reſtituendo, augetur toto tempore quo talis omiſſio continuatur.*

228 *Modi quibus eadem diſcontinuatur, & conſequenter multiplicatur numero; quódque mora poſita in illa, debeat explicari in confeſſionibus.*

229 *Quando anticipari poſſit reſtitutio, & quando ob recuſationem creditoris, debitor maneat liber.*

230 *Vbi reſtituenda ſit res debita ex contractu, & vbi alia quæ poſſidentur bona fide.*

231 *Cuius expenſis res habita bona fide, reſtitui debeat.*

232 *Cùm res detinetur mala fide, reſtituenda eſt ſumptibus detinentis.*

233 *Quædam notanda pro praxi circa antedicta.*

Nu.222. QVOD de tempore reſtituendi quæritur eſt, Nũ ſtatim facienda ſit reſtitutio, nec illam differre liceat. Atque teſte Petro à Nauar. *lib.4. De reſtitut. ſub initium cap. quarti*, fatentur omnes, quòd oporteat reſtitutionem ſtatim facere, vel inducias obtinere à creditore: quia licet præceptum de reſtituendo ſit affirmatiuum, habet tamen annexum negatiuũ de non retinendo alienum inuito domino: prout notant Caiet. in verbo Reſtitutio cap. ſexto, Sotus in 4. De iuſtitia, & iure, quæ. 6. art. 2. & qu. 7. art. 4. & Nauar. in Ench. cap. 17. nu 62. & patebit ex dicendis in ſeq. lib. 23. in initio. Iam verò præcepta negatiua obligant, & pro ſemper, & ad ſemper (vt dici ſolet) ideoque & ad ſtatim.

Quare mortale eſt, non reſtituere ſtatim; quando reſtitutio ſub mortali facienda fuerit, niſi legitima excuſatio adſit. Id quod procedit non ſolùm quando debita contracta ſunt ex iniuſta acceptione per furtum, rapinam, &c. ſed etiam cum orta fuerint ex contractu licito; vt ex venditione, vel mutuo, ſi detur mora in reſtituendo: vtrobique enim eadem eſt ratio prout Nauar. in ſeq. num. 58. ex eo probat quòd quamuis illa duo debita, quoad originem ſuam differant (in vnius enim origine peccatum eſt, non in origine alterius) ſimilia tamen ſunt, *ſaltem in foro cõſcientiæ*, quoad præſentem effectum: quandoquidem vtrobique pariter eſt obligatio ad reſtitutionem.

Circa obligationem faciendi ſtatim reſtitutionem notanda pro praxi.

SECTIO I.

Nu.223. CÆterùm in reſtituendo moram dari contingit, ſtatim ac incurſa eſt obligatio, ſi ea naſcatur ex delicto; ſique dominus in dilatione inuitus eſt rationabiliter. Quod addo, quia quantumuis dominus in dilatione reſtitutionis faciendæ diſſentiat; tamen ſi aliqua iuſta de cauſa debeat conſentire, talis elicitus diſſenſus iniuſtus, curandus non eſt: ſed potius iuſtus & rationabilis ille conſenſus qui adeſſe debet.

Si verò obligatio naſcatur ex licito contractu, mora contingit ſtatim ac tranſit terminus ſolutioni definitus; etiamſi debitor non admoneatur à creditore: cùm dies ſtatuta interpellet pro domino ex cap. finali De locato & conducto. Quod ſi terminus non fuit definitus, tunc mora contingit cùm dominus ipſe debitum petit, non ante. Etenim quia de voluntate contrahentium ſic eſt contractum, vt nihil conuentum ſit de tempore, reſtitutio differri poteſt vſquequo creditor petat debitum, quia vſque tunc præſumitur non eſſe in illius retentione inuitus. Quæ omnia de mora, expreſſè docet Medina in Cod. De reſt *q. 2. dub. 4. in fine*. Cui addendũ eſt cũ Petro à Nau. *in lib. 4. De reſt. c. 4 n. 22.* quòd ſi debitor vehementes vel probabiles habeat coniecturas, quòd creditor non conſentiat, vel ex obliuione quadam, aut ignorãtia, vel timore, aut alia impotentia, debitũ non petat; tenebitur illud ei offerre: vel rem totam ſignificare, vt declaret quid fieri velit: alioqui contra domini voluntatem alienum retinere cenſebitur.

Porro cùm dicimus reſtitutionem eſſe ſtatim faciendam, quoad animi quidem præparationem, aduerbium, *Statim*, accipiendum eſt mathematicè iuxta Caiet. & Sotum locis citatis; vt ſenſus ſit ſtatim habendum eſſe animum non retinendi alienum inuito domino; atque adeo paratum eſſe opportunitate data, reſtituere cuique quod ſuum eſt. Id quod eſſe neceſſarium ad exeundum à peccato, conſtat ex regula, Peccatum non remittitur, niſi reſtituatur ablatum. De reg. iuris in 6. quandoquidem ea verificari debet, minimùm in reſtitutione quæ ſit animi præparatione. Quoad executionem autem reſtitutionis, non mathematicè, ſed moraliter & ciuiliter accipiendum eſt idem aduerbium, *Statim*, itaut poſſit debitor expectare reſtituendi opportunitatem: abſque dolo tamen & fraude iuxta Caiet. & Sotum in iiſdem locis ac Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 55. Nec enim, *inquiũt illi* tenetur quis media nocte è lecto ſurgere ad reſtituendum debitum, quod tunc illi venit in memoriam: nec à menſa diſcedere, aut ab Eccleſia: ſed poteſt in opportunum tempus differre. Nu.224.

Aduerte verò eum qui cùm ſtatim reſtituere poſſit, reſtitutionem differt in tempus mortis, vt ſuis hæredibus eam iniungat, non eſſe immunẽ à peccato mortali, proindéque non eſſe abſoluendum: quia cùm de præſenti opportunitatẽ habeat, nec velit per ſe reſtituere, committit iniuſtitiam debitum retinẽdo: præſertim cùm doceat experientia plerumque ab hæredibus nunquam, aut tardiſſimè tales reſtitutiones fieri, ac lites creditoribus excitari teſtamento occultato, aut aliter non apparente. Quæ eſt expreſſa ſententia Soti *in 4. De iuſt. & iure & Nauar. in Enchir. illius in quæſt. 7. art. 4. & huius in ſequen. num. 68.* atque aliorum quos refert & ſequitur Petrus à Nauar. in cit. lib. 4. cap. 4. num. 72. Qui ex ea infert, quòd etiamſi talis rem certam & ſignatam ad id relinquat (niſi propoſitum habeat reſtituendi ſtatim ac potuerit) nòn ſufficere ei ad ſalutem, atqueadeo ipſum non mori ſecurum, ſed in ſtatu damnationis. Vnde in ſeq. num. 73. commendat quod dixit Ioſephus Angles: exiſtentem in articulo mortis, qui cùm poſſit non reſtituit, abſoluendum non eſſe; etiamſi promittat reſtitutionem: quia non præſumitur verum propoſitum reſtituendi habere ſi ſuperuixerit, cùm in tali periculo conſtitutus, nõ exoneret ſuam conſciẽtiam cum poſſit. Qua in re vt rectè ait D. Antonin. *2. par. tit. ſecundo cap. primo* § 25. mira eſt ignorantia. Nam tales homines volunt gratiam qua ſpoliati ſunt reddi ſibi, & tamen pauperi reſtituere nolunt illud propter quod gratiâ ipsâ priuati ſunt: cùm pauperem prius ſpoliarint temporali ſubſtantia, quàm ipſi priuati fuerint ſpirituali gratia. Veruntamen negandum non eſt, quin ſi reſtitutio aliter fieri nequeat, quàm per propoſitam iniunctionem factam hæredibus, locus ſit excuſationi; cùm nemo ad impoſſibile obligetur. Nu.225.

Cæterùm quando quis ſemel cum propoſito reſtituendi abſolutus fuit ante factam actualem ſatisfactionem: nec ſatisfecit obtenta abſolutione: ſi iterum ad confeſſionem accedat, etiamſi propoſitum reſtituendi habeat, non eſt abſoluendus priuſquam actu reſtituat, aut reſtitutionis dilationem à creditore obtineat, ex Caietan. *in verbo Reſtitutio capit 6. ſub finem*: id quod ante eum ſenſit D. Anton. *in ſequ. cap. 8. col. antepenult.* Et probatur quia Confeſſarius obuiare debet peccato probabiliter futuro; cuius probabilitatis argumentum datur abundè, cùm quis promiſſam Nu.226.

ſam fidem violauit. Quod tamen aduerte ſolùm procedere, quādo ille in ſecunda confeſſione poſſet ſtatim reſtituere, neque dilatio ipſius legitimè excuſaretur. Quando enim Pœnitens in ſecunda vel tertia confeſſione accedit excuſatus reſtituere, ob aliquam ex cauſis de quibus dicetur in ſequen. cap. 18. abſolutio non eſt illi neganda, eo quod non reſtituat ſtatim; quantumcumque antea pluties iuſſus reſtituere, negligentiā ſuā id non fecerit.

Verumtamen diligenti Confeſſario, *ſi videat profecturum fore in futurum*, curæ eſſe debet aliquantulum differre abſolutionem, vt talis eo timore perculſus, offerente ſe poſtea reſtituendi commoditate, eam nō negligat. Debet etiam Confeſſarius ſemper curare, vt Pœnitens, ſi aliquid tunc poteſt commodè reſtituere, id faciat. Adhæc ſi idem Confeſſarius probabiliter credat, quòd Pœnitens ſtatim, & ſine mora reſtituet de facto (vt credere poteſt quando aduertit reſtitutionem non fuiſſe, eā ſeueritate qua par erat, ei iuſſam à præcedentibus Confeſſariis) videtque circumſtātias adeſſe ex quibus meritò ſibi perſuadeat, quod reſtituturus ſit, non erit peccatū eidem, firmū reſtituendi propoſitum habenti, abſolutionem impendere, non præmiſſa actuali reſtitutione ex Nauar, *in Enchir. cap.* 17. *num.* 59. cui Petrus à Nauarro aſſentitur *in citato cap.* 4. *num.* 78. in eam ſententiam citans Palud. & Bartholomæum Medinam. Rationémque reddens: quia ex rei natura, non videtur ob primam negligentiam præſumendum, quòd non reſtituet: cùm ſæpius homines in vnam, aut alteram negligentiam incurrant, habentes nihilominus verum propoſitum faciendi quod debent. Secus eſt verò ſi multoties reſtituere proponens non reſtituat: quia tunc coniici meritò poteſt non habere verum propoſitum reſtituendi, vt idem author notat in ſeq. num. 79.

Explicatio dubij. De peccato quod committitur non reſtituendo ſtatim.

SECTIO II.

Nu. 227. DVbium hîc occurrit, Num is qui alienum longo tempore detinet iniuſtè, vnum tantùm peccatum committat, an verò plura. De quo ſententia eſt Caiet. 2. 2. *quæſt.* 66. *art.* 3. *circa ſolut. tertij argumenti*, talem non peccare toto tempore quo non reſtituit, ſed ſolùm perſeuerare in ſtatu peccati præteriti; toties verò de nouo peccare mortaliter, quoties de nouo elicit internum voluntatis actum, aut non reſtituendi rem ablatam, aut vtendi illa in præiudicium domini, aut alienandi illam, illámve conſumendi.

Item quoties vel ea vtitur contra domini voluntatem, vel eam alienat, aut conſumit. Attamen quia nuda etiam omiſſio reſtitutionis, eo tempore quo debet & poteſt quis reſtituere, contraria eſt præcepto de reſtituendo, ſeu de alieno non retinendo; nihil deeſt ei quominus ſit peccatum, niſi inaduertētia inculpabilis excuſet negligentiam. Vnde dicendum eſt peccatum committi contra præceptum de reſtituendo, non tantùm quando elicitur actus internus, aut externus, quo quis alienat, aut conſumit rem alienam, eâve vtitur cum iniuria domini: ſed etiam cum reſtitutio, ceſſante legitima excuſatione voluntariè omittitur: ſicut fit ab eo qui tempore opportuno, ad eam in obligatione poſitam aduertit, aut aduertere debet; eſto nullū volitionis, aut nolitionis actum exerceat. Ratio eſt, quia per talem omiſſionem præceptum reſtituendi violatur eo tempore, pro quo obligat.

Cuiuſmodi peccatum vnum numero cenſetur eſſe, quamdiu perſeuerat quis in voluntaria omiſſione reſtitutionis, aduertens aut aduertere debens ſe teneri reſtituere, idque negligens. Quod verum eſt quantumcumque actus ſupradictos, ſiue internos ſiue externos, omiſſionem ipſam comitantes quis multiplicet: quoniam tales cum eâdē cōſtituunt vnum numero peccatum; perinde ac cùm quis enſem capit & foras egreſſus inimicum quærit inuentúmque interficit, vnum numero homicidium committit; iuxta tradita à Nauar in Enchir. cap. 6. num. 16. quam vnitatem aduerſus Caieta. Molina tuetur de Iuſt. & iure tractat. 2. diſput. 733. nu. 3.

Et verò, quia omiſſio ipſa reſtitutionis ſæpe deſinit Nu. 228.
eſſe peccatum; ſiue quia deſinit voluntaria eſſe, *vt potem per actū deliberatum pœnitentiæ, contrariamve volūtatem*: ſiue quia ille qui tenetur reſtituere factus eſt impotens ad tunc reſtituendum, *quod quidem ſufficit ad ipſum tunc excuſandum à peccato*; ſiue quia per notabile tēporis ſpatium, *quod relinquitur prudenti determinandum ex inſpectione circumſtātiarum*, nequiuit aduertere quod teneretur reſtituere, ſicque excuſatio ſit à peccato per ignorantiam. Quia inquam hæc ita ſunt; fit etiam plerumque vt tale omiſſionis peccatum diſcōtinuetur, ac denuo recurrens, ipſum multiplicetur: itaut peccata numero diſtincta conſtituantur: non modo per internum actum voluntatis non reſtituendi, aut per externum actum vtendi re aliena in domini præiudicium; ſed etiam per nudam omiſſionem reſtitutionis; oblata commoditate faciēdi eam, nec interueniente cauſa legitima, quæ ab ea excuſet. Cuius multiplicationis ratio in promptu eſt: nempe quòd tunc verum ſit dicere, detentorem de nouo fieri actu peccantem ex non peccante actu: quod non fit niſi dato peccato nouo, diſtinctóque ab alio.

Iam quod ad confeſſiones attinet: etiamſi ille qui rem longo tempore detinuit, vnicum tantùm numero peccatum commiſerit, *quod rarò contingit*, diuturna tamen illa mora reſtituendi, eſt de neceſſitate exprimenda in confeſſione; quia eſt circumſtantia notabiliter aggrauans peccatum: quā ignoratā, non intelligitur ſufficienter ſtatus Pœnitentis; ſicut nec ſi quis furatus eſſet decem millia aureorum, ſatis aperiret ſtatum animæ ſuæ, dicendo ſe furatum eſſe, tacitâ quantitate furti: quod etiam notat Sotus *in lib.* 4. *De iuſt. & iure quæſt.* 7. *art.* 4. Et accedit quòd iniuſta dilatio ſolutionis debiti, inducat nouam obligationem reſtituendi: nempe reſarciendi lucrum ceſſans, & damnum emergens ex ea creditori: de qua obligatione vt confeſſarius plenè iudicet, nota debet ei eſſe mora facta in eadem dilatione. Aduerte verò quoad lucrum ceſſans, ipſum eſſe reſarciendum, non quantum futurum erat, ſed quantum ſpes illius valuit prudentis arbitrio, perinde ac de ſatis, dictum eſt ſub initium proximè præcedētis capitis. Quæ doctrina eſt D. Thomæ 2. 2. qu. 62. art. 4.

De anticipatione reſtitutionis.

SECTIO III.

OCcurrit adhuc aliud dubium, An ſi debitor Nu. 229.
anticipet ſolutionem, creditor teneatur illam acceptare: & an creditor poſſit ante terminum repetere debitum. Ad cuius priorem partem Med. Cod. De reb. reſtit. *quæſt.* 2. *dubio* 4. *in fine & quæſt.* 3. *cauſa* 6. Sylu. & Angelus in verbo Solutio ille quæſt. 6. & hic num. 25. reſpondent: ſi terminus appoſitus ſit in fauorem debitoris, hunc poſſe anticipare ſolutionem; & creditorem teneri illam acceptare.

Ad poſteriorem verò partem Sylueſt. & Angelus ibid. reſpondent negatiuè, ex cap. vnico, De plus petitionibus:

Digitized by Google

tionibus: excipientes tamen duos caſus. Prior eſt, quando debitor venit ad inopiam: poſterior quando ſuſpectus eſt de fuga: tunc enim cogi poteſt cautionem dare, niſi tempore contractus fuerit ſimiliter ſuſpectus.

Adhuc aduertendum eſt ex Medina loco citato, quòd ſi debitor rem determinatam & certam, creditori offerat opportunè: v.g. adueniente termino: vel ſtatim tradendo illam, cùm ex delicto debetur; creditore verò nolente accipere, ea deponatur apud fidelem cuſtodem, aut ipſe debitor agens vicem depoſitarij, eam fideliter reſeruet, non tenebitur illam reſtituere ſi res caſu, aut certè ſine ſua lata culpa pereat. Ratio eſt, quia tunc debitor non eſt in mora: & res illa determinata & certa creditori oblata; tum habita eſt, tum etiam ſeruata, tanquam ad ipſum ſpectans: quódque opportunè oblatã accipere noluerit, ſibi debet imputare iacturam factam. Secus eſſe verò, ſi res debita, vel in genere creditori oblata eſſet, vel non opportunè. in genere quidem: quia non eſt ſatis dicere creditori. Accipe debitum, vel veni acceptum. Ex quo enim res certa, & ſignata ei ablata non eſt, ſi ea quæ danda erat, peccat: debitori peribit. Non opportunè verò, quia ſi ante terminum præfixũ vel in loco, vel cum alia circunſtantia minimè conuenienti offerat debitum accipiendum, non liberabitur debitor ſi res pereat: quia creditor non tenebatur ſic oblatam accipere: quo fit vt rei caſus non debeat ipſi imputari: niſi forte terminus appoſitus eſſet in fauorem debitoris, quia tunc etiam ante terminum ipſe dicetur opportunè offerre, vt in mutuo, & in commodato.

Vbi & cuius expenſis facienda ſit reſtitutio.

SECTIO IV.

Nu.130. DE hac re dicendum eſt primò, illam regulam fori iudicialis, pro veriſſima habendam eſſe (vt dixit Ioſephus Angles in 2. par florum Theologic. *De reſtit. art. 1. diffic. 9. concl. 2.*) Quòd quicunque aliquid debet ex aliquo contractu facto in loco certo, teneatur in eodem ſoluere, niſi alius locus ſolutioni aſſignetur. Ratio eſt, quia contrahentes cenſentur de eodem loco paciſci, niſi ob aliquam cauſam aliter expreſſe ſit inter eos conuentum. Nam æqualitas retinenda in contractibus poſtulat vt ſicut reſtituendum eſt idem ſeu par ac acceptum eſt: ita etiam reſtituendum ſit eodem loco: ſecundùm quem; vt res quæ datur æſtimanda eſt, ſic & res quæ reſtituitur, quaſi ſubſtituendo vnam in locum alterius, prout fit in mutuo, venditione, & locatione.

Dicendum eſt ſecundò: quòd cùm aliquid reſtituendum eſt non ex delicto, nec ex præcedente aliqua mora reſtituendi iniuſta; ſed ſolùm quia vel inuentum eſt, vel caſu venit ad manus poſſeſſoris; vel quia comperitur ad alium pertinere, cùm antea poſſeſſum eſſet bona fide: tunc ibi reſtitui debeat, vbi ipſum eſt: ſique is cui facienda eſt reſtitutio ſit abſens, ei ſignificandum ſit vt illud veniat acceptum; aut ſignificet cui ſit dandum, quidve ſit de eo faciendum; vel certè aſſecutandum ſit, aut Iudicis authoritate in depoſitum tradendum, quouſque ille veniat; aut ſignificet quid de ſua re fieri velit: vel denique expenſis ipſius ad eum mittendum, prout videbitur magis expedire.

Nu.131. Atque ſi qui ſumptus in aliquo horum præſtando ſint faciendi, creditor cuius negotium agitur tenebitur illos ferre iuxta legem ſecundam ff De negotiis geſtis. Hinc equum tibi commodatum teneris quidem expenſis tuis reſtituere in loco in quo ipſum accepiſti; non tamen mittere eò quò fortè dominus commigrauit: quia illius abſentiæ aut longinquitatis loci non es cauſa, ex qua tibi incũbat noua obligatio. item rem apud te depoſitam teneris repræſentare in eo loco in quo eam accepiſti cuſtodiendam; ſed ſi nullà tuà culpa latà inde auferatur, ſumptus qui faciẽdi ſunt ad eam recuperandam, incumbent domino quia in eo negotium illius geritur.

Iam ſi in talibus faciendi eſſent ſumptus maiores quàm res valeret; neq; ſpes eſſet, quòd res ſine ſumptibus ſeruata in loco in quo eſt, tandem deueniret ad manus domini; itaut quaſi ei perdita putaretur; neque dominus ſignificaret quid vellet de ea fieri, tunc, *præſertim ſi parua eſſet*, tradi poſſet pauperibus, aut inſumi in pia opera; ſicut ſupra de rebus incertis dictum eſt. Sed ſi aliqua ſpes eſſet non modica, quòd ille ad eum locum reuerteretur, aut quòd ſignificabit quid de eadem ſua re fieri velit: ſitque perſona talis de qua veroſimiliter credatur, quòd non eſſet contenta, vt res ea pauperibus tradatur; ſanum conſiliũ foret illam tradere alicui hoſpitali, vel alicui pio loco; cum onere quòd ſi dominus veniat, aut ſignificet cui tradi debeat, teneatur reſtituere. Hæc doctrina eſt Caiet. 2.2. quæſt. 62. art. 5. & in verbo Reſtitutio ca. 5. Sylu. Reſtitutio 4. quæſt. 4. Angeli Reſtitutio 2. num. 7. 8. 9. Medinæ Cod. De reb. reſtit. quæſt. 2. dub. 5. Couarr. ad reg. Peccatum par. 1. num. 7. Nauarri in Enchir cap. 17. num. 42. & 43. atque aliorum nonnullorum quos refert & ſequitur Petrus à Nauarr. lib. 4. De reſtit. cap. 3. num. 2. Quibus accedit Molina de iuſt. & iure tract. diſp. 752. nu. 1.

Aduerte tamen, quòd ſi poſſidens, poſtquam ſciuit, cui res eſſet reſtituenda, eam ſecum detulit in alium locum, aduertens aut debens aduertere inde inferri præiudicium domino cui ſumptus ea de cauſa neceſſarij erunt ad rem ſuam recuperandam: tunc ipſum, tanquam eum qui tali damno cauſam dederit, teneri tales ſumptus ferre, atqueadeo rem ipſam ſumptibus ſuis reſtituere, prout præcisè requiritur ad ſeruandum dominum indemnem. Quod ſi quis in ea re ſe bona fide, inculpatéque gerat; vt quia non potuit commode rem deponere apud aliquem qui reſtituat; ſed cogatur eam auehere, eo quod ibi periclitaretur, non ſumptibus ipſius, ſed domini, *cuius in eo negotium vtiliter geſſit*, facienda tunc eſt reſtitutio.

Aduerte etiam ex Couar. loco citato communem doctrinam Canoniſtarum eſſe, quando à loco in quo res eſt accepta creditor receſſit manente debitore; illius non huius expenſis, faciendam eſſe reſtitutionem. Quando verò manente creditore, debitor receſſit; huius non illius expenſis faciendam eſſe. Talémque doctrinam procedere quidem cùm debitum ex licito contractu prouenerit: quia vnus contrahentium non debet ex eo pati incommodum, ex quo alter ſuæ vtilitati conſulit. Non procedere autem cùm debitum ex delicto ortum fuerit, quia non eſt conſentaneum vt creditor damnum patiatur in recuperanda re ſibi ablata iniuſte: ſed potius debitor, qui debet ſibi imputare, quòd ob ſuum peccatum ſubeat tale onus ex obligatione iuſtitiæ, qua tenetur indemnem reddere eum quem damnificauit. De hoc plenius Molina ſequentibus numeris.

Aduerte tertiò, quod ex Ioſepho Angles habet Petrus à Nauar. *in eod. cap. 3. num. 8.* quòd ſi is qui debitor eſt ex licito contractu, meritò timeat expenſas debitas non eſſe à creditore ſibi ſoluendas, non teneri cum illis reſtitutionem facere: immo ex eodem authore *in ſeq. num. 15.* creditor nequit abſque vſura, obligare debitorẽ, *ſiue ex mutuo, ſiue ex venditione, ſiue ex locatione*, vt debitum tranſmittat ſuis expenſis, quocumque loco fuerit ab ipſo repetitum. Ratio eſt, quia vi talium contractuum, extorqueret lucroſam

obligationem: atque adeo habentem vſurariam conditionem. Quæ cum ſit periculoſa in emptione cenſus: obiter aduerte; ex vi talis contractus penſionem annuam ſoluendam eſſe, vbi eſt res in qua conſtitutus eſt cenſus ipſe: ibi enim proferuntur fructus in penſionem debiti. Quod ſi cenſus perſonalis ſit ſeu conſtitutus immediatè in ipſo debitore, *ſi aliud non eſt deductum in pactum*, ibi ſoluenda eſt penſio, vbi idẽ debitor commoratur: niſi tam procul diſcedat, vt emptori graue damnum inde oriatur in exigenda penſione ſibi debita, cum quo noluiſſet vnquam cenſum eiuſmodi emere.

Nu. 232. Dicendum tertiò, quòd cùm quis tenetur ad reſtitutionem, eo quod rem iniuſtè detinuit, exiſtendo culpabiliter in mora: nempe non ſoluendo creditori, cùm eſt elapſus terminus ſolutioni præfixus; vel cum dominus iuſte repetit: ille debeat eam reſtituere in loco in quo accepit, vel detinuit; vel in quo tenebatur eam ſoluere ante iniuſtam detentionem. Quod ſi ab eodem loco ipſe diſcedat, vel rem debitam aliò transferat, tenetur expenſis ſuis, in ipſo priore loco eam reſtituere. Sin creditor ab eodem loco diſceſſerit, debitor tenetur ſuis quoque expenſis reſtituere in eo loco in quo creditor fuerit. Quæ doctrina etiã eſt Doctorum memoratorum in præced. nu. 231. Et ex eo confirmatur, quòd dominus ſine ſua culpa grauari aut damnificari non debeat ex reſtitutione ſibi facienda; ſed potius iniquus debitor.

Quamquam tamen, vt bene ait Medina in Cod. De reb. reſtit. *quæſt. 2. dub. 3.* ſi creditor aliquid inſumpturus erat in eadem re transferenda ad locum in quo illam venditurus erat, id poteſt deduci. Exempli gratia: Spoliaſti aliquem in itinere: auferendo triticum, aut vinum quod vehebat in ciuitatem; ita teneris illud tuis expenſis in eamdem ciuitatẽ mittere, vt deducere poſſis expẽſas quas ſpoliatus erat facturus in portando. Quoad cætera verò reddere ipſum indemnem, prout lex iuſtitiæ exigit. Ratio eſt, quia ille ſolùm tenetur hunc ſeruare indemnem: itaut nullum lucrum ei ceſſet, aut damnum emergat ex perpetrato delicto. Id autem debitor præſtat, etiamſi illud quod dictum eſt detrahat. Quam Medinæ doctrinam Petrus à Nauarr. *in eod. cap. 3. num. 6.* approbat. Addẽs vlterius ex Sylu. verbo Reſtitutio 4. in fine: quòd ſi dominus nullas expenſas vel paucas facturus erat caſu, vel induſtriâ, aut amicitiâ alterius, nihil eſſe tũc deducendum: ſed ſimpliciter, & integrè ſoluendam eſſe deportationem; alioqui enim creditor innocens damnũ ſentiret: quia priuaretur eo quod haberet ſi ei gratis aut modico pretio ſua res translata eſſet, vt futurum erat. Quod autem ex cap. Redintegranda 3. quæſt. 1. habetur, ſpoliatori ſatis eſſe ſi ad eum locum vbi damnum fecit, rem ipſam reduxerit: idem author *in ſeq. num. 8.* poſt eumdem Medinam ait verum eſſe, quando dominus ſpoliatus rem ſuam non erat aliò translaturus.

Nu. 233. Cæterùm pro praxi ad antedicta addenda ſunt nonnulla. Primum eſt, Quæ debentur ex donatione, vel legato, aut teſtamento, ibi reddenda eſſe vbi fuerunt cùm donarentur; niſi aliud expreſsè diſpoſitum ſit à donante. Extra quam diſpoſitionem, non cenſetur intendiſſe aliud, quàm vt donatarius ſi velit accipiat ſibi donatum, vel relinquat: cùm ei vi donationis abſolutè factæ, ipſe donans nihil aliud intendiſſe videri poſsit. Quo fit vt donatarius ſuis ſumptibus illam recuperare debeat.

Secundum eſt. Quando res eſt reſtituenda expenſis creditoris, eas deduci poſſe ex ipſa re, ſi nulla alia ſuppetat commoda via: nempe vendendo eamdem, ſiue ex parte, vt reſiduum mittatur: ſiue ex toto, ſi diuidi non poteſt, *veluti equus*, vt pretium mittatur deductis expenſis.

Tertium eſt. Dubitantem an debeat aliquid necne, non teneri illud alteri offerre, ſed poſſe expectare donec idipſum illius eſſe certificetur; ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium: quia in dubio melior eſt conditio poſsidentis, quod idem quoque author notat ibidem num. 10.

CAPVT XVII.

De ordine quo facienda eſt reſtitutio.

SVMMARIVM.

234 *Non eſt neceſſarius ordo cùm debitor eſt ſoluendo omnibus creditoribus.*

235 *Alias, res aliena quæ extat apud ipſum debitorem, reddenda eſt ſoli domino.*

236 *Non eſſe idem dicendum de re quæ empta eſt, necdum ſolutum eſt pretium, Petr. a Nauar. probabiliter docet.*

237 *Duo obſeruanda ne in ea re peccetur.*

238 *Reſtitutio bonorum certorum præponenda eſt reſtitutioni bonorum incertorum: in hacque ordinem ſeruari non eſt neceſſe.*

239 *Quæ debentur titulo gratioſo, poſtponenda ſunt in reſtitutione, iis quæ debentur titulo oneroſo.*

240 *Extra iam traditos caſus, ſeruandus eſt ordo præſcriptus lege ſpeciali loci; aut ſi nulla ſit, ordo iuris communis.*

241 *In quo, iis quorum res extat eadem numero, proximè ſuccedunt hypothecarij, deinde is cui debetur dos, tum fiſcus.*

242 *Qui deinde alij.*

243 *Probabile eſſe cùm paria ſunt cætera, non eſſe neceſſarium ſeruare ordinem inter creditores, quorum aliis debetur ex delicto, & aliis ex contractu.*

244 *Expenſa moderata pro funere, præferenda ſatisfactioni creditorum, excepto eo cuius res extat eadem numero.*

245 *Cùm plures creditores concurrunt præferendi ſunt, qui ſecundùm antedicta ſunt priores iure.*

246 *Ex iis verò qui pares ſunt, diligentiores in petendo.*

247 *Sique plures ſimul petant facienda eſt illis diuiſio pro rata.*

248 *An id verum ſit cùm alij ſunt aliis priores tempore.*

249 *Ordo antedictus ſeruandus eſt ſub pœna peccati, quod regulariter eſt mortale.*

DOCTORVM de hac re differentium, *qui deinceps commemorabuntur*, communis conſenſus eſt, cùm debitor habet vnde ſoluat omnibus creditoribus, non eſſe neceſſarium, vt in reſtituendo ſeruet aliquem certum ordinem, ſed id relinqui ipſius voluntati: quia ex immutatione ordinis, nullus creditorum defraudabitur eo potiori iure quod habet: niſi aliunde ipſi fiat iniuria. Cùm verò non habet vnde ſoluat omnibus, itaut aliqui ex creditoribus remanſuri ſint abſque ſolutione: tunc neceſſarium eſſe vt conſideret quo ordine, ſeu cui prius, & cui poſterius facienda ſit reſtitutio: nam grauiter peccaret, ſi tunc non ſeruaret debitum ordinem, faciens iniuriam iis creditoribus qui erant aliis præferendi. Nu. 234.

Is autem ordo intelligitur ex ſequentibus regulis. Nu. 235.
Prima eſt, *recepta omnium conſenſu teſte Sylu. Reſtitutio 6. quæſt. 5.* Res alienæ quæ extant in propria ſpecie, id eſt, quæ manent eædem numero apud debitorem, ſunt primò omnium reſtituendæ propriis dominis: quocumque modo, id eſt, ſiue iuſtè per commodationem, depoſitionem, &c. ſiue iniuſtè per furtum, rapinam,

rapinam,&c.acceptæ fuerint. Nam cùm non cōputentur inter bona reſtituentis, *in quem earum dominium numquam eſt tranſlatum*; illas reſtituendo aliis veri domini priuarentur ſuis rebus iniuſtè.

Procedit autem hæc regula, etiamſi bona ſint incerta,id eſt,quorum certus dominos omnino ignoretur;tunc enim reſtituenda ſunt iis quibus de præſumpta eiuſdem domini voluntate debentur(pauperibus nimirum,vel Eccleſiæ)iuxta tradita in præced. cap.14. ſicut communem ſententiam habere notat Petrus à Nauar.*lib.4.De reſtit.cap.vlt.num.5.*& Leon. Leſſius de iuſt.&iure lib.2.cap.15.num.3.Etiamſi nihil aliud ſit,quod creditoribus certis in ſatisfactionem dari queat; quia debitoribus ſatisfieri debet ex bonis debitoris non ex alienis. Cui doctrinæ Caiet. in verbo Reſtitutio cap.8.addit,idipſum ſimiliter eſſe intelligendum de re vendita creditò, itaut inuenta apud debitorem,qui pretium nondum ſoluit, debeat reddi venditori:quia licet dominium rei translatum ſit in emptorem; ea tamen remanſit obligata ſolutioni, quamdio apud ipſum perſeuerat. Quod idem cum Sylu. loco cit. tanquam æquitati naturali conſentaneum,tenent Nau.in Ench.& Med.in citat. Cod.ille capite 17.numer. 49. & hic quæſt.2.dub.5. dicto 3.

*Nu.*236. Sed Petrus ipſe à Nauarra in ſequenti numero nono & aliqoot ſequentibus non ſine ratione contradicit. Quamuis enim æquitas naturalis ita faciendum eſſe poſtulet; & Iudex ſi auxilium ipſius imploretur,id iubere debeat: de iure tamen, *niſi fortè ſit aliquod particulare alicuius loci*,id non eſt neceſſarium. Nam nullum ius poſitiuum ſtatuens tale priuilegium,dicti authores pro ſe adferunt: & iure naturali rem creditò venditam, factâ iam emptori traditione, non eſſe magis obligatam venditori, quàm venditam præſenti pecuniâ,Medina loco citato fateri cogitur hac ratione:quia eo ipſo,quòd venditur res,&emptori traditur,ſiue pretium illico reddatur,ſiue differatur,efficitur emptoris, & inter bona propria ipſius computari poteſt: nullo iure reali ad rem venditam manente in ipſo venditore pluſquam ad alia bona eiuſdem emptoris. Accedit ex communi ſententia,teſte Nauarr.*in ſeq.num.*50.quòd ſi res non eſſet eadem numero, ſed aliæ eſſent loco illius, per permutationem ſubrogatæ, aut ex illius pretio emptæ:eæ non ſint obligatæ ſolutioni creditoris.Vnde ſequitur,neque rem ipſam fuiſſe obligatam:quandoquidem eadem conditio,qua eſſet obligata,eſſet pariter alia quę per permutationē,aut venditionem in locum illius ſubrogatur.Accedit etiam quòd par ſit ratio rei,quam quis ſibi emit tua pecunia, & rei quam à te emit creditò. Illa autem non eſt tibi obligata. Ergo nec iſta: Quod verò illa non ſit obligata, nihilque iuris habeas in ea,patet: quia emens,tantùm ſibi,non tibi eam acquiſiuit:pro quo gloſa finalis ad cap. Cùm ro De vſuris citat aliquot leges ciuiles, inter quas eſt aperta lex Si ex ea,Cod. De rei vendicatione:ex qua Sylu. *in verbo Emptio qu.* 22.idipſum confirmat.

Addens illud fallere in empto ex pecunia Eccleſiæ:quod non in ementis, ſed in Eccleſiæ dominium tranſit;itaut hæc poſſit,illud ſibi vendicare,prout patet ex cap. Inquirendum De peculio Clericorum, cuius verba ſunt:Inquirendum eſt ſi qois Presbyterorum de reditibus Eccleſiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium,alienò nomine res comparauit: quia ſicut nec ſuo,ita nec alieno nomine Presbyter fraudem facere de Eccleſiaſticis facultatibus debet; quia hoc ſacrilegium eſt,& par crimini Iudæ furis:qui ſacras oblationes aſportabat,& furabatur. Ex quo canone, quòd Sylu. loco cit. aſſerit, taliter emptum tranſire de facto in dominium Eccleſiæ,reprehenditum a Petr.à Nauar.*in memorato cap.vltimo n.*16. qui vult tranſire tãtùm de iure,poſtque Iudicis ſententiã: quia is canon non exprimit tranſire de facto.Reprehendit etiam *in ſequen. num.* 17. illum; quòd dixerit Clericum non poſſe prædium de fructibus Eccleſiæ emptum dare intuitu pietatis.Nam potuit tali intuitu dare pecuniam ex qua emptum eſt, vt ipſemet Syluester non negat.Porro ſi cui probetur iſtiuſmodi doctrina Petri a Nauar.ipſe admittere debet,quod ille in memorato num.9.attigit,ſi ex re empta,cuius pretium nondum eſt ſolutum, ſatisfaciat quis alteri ſuo creditori,non committere de ſe in eo peccatum mortale, neque eiuſmodi rem eſſe neceſſariò reſtituendam ei qui vendidit.

Veruntamen duo obſeruanda ſunt ad peccatum in tali facto vitandum. *Nu.*237. Alterum eſt,quod idem author habet conſequenter num. 10. quòd ſi qua res alicui ſolutioni ſpecialiter obligata ſit,ſiue per oppignerationem, ſiue per hypothecam ſpecialem aut generalem;ex ea primò omnium ſatisfaciendum eſſe creditori,qui habet ios illud pignoris aut hypothecæ,alteriuſue aſſecurationis:alioqui enim fieret ei iniuria,priuando ipſum iure ſuo. Id quod ſignificatur per illud quod aliqui pro regula vſurpant. Debita realia prius perſonalibus reſtituenda eſſe; vocãtes debita realia,quando creditor habet actionem directè & immediatè in aliquas res debitoris, vt quando ſunt illi expreſsè obligatæ. Perſonalia verò appellantes, quando creditor habet actionem directè,& immediatè in debitoris perſonam: in res autem ipſius non niſi indirectè,& conſequenter, vt in mutuo. Alterum eſt,de quo idem adhuc conſequenter num.12.ſi emptor prauo animo rem acceperit, vt v.g.ſtatuendo non contrahere,vel non ſoluere, *cùm id ſit furtum, ideòque dominium maneat apud creditorem*:talem rem eſſe reſtituendam venditori, quando pretium non eſt ſolutum.

Addiderim pari ratione,quando venditor eo animo fuit, vt nollet dominium rei ſuæ in emptorem transferre,niſi reipſa ſolutum fuerit pretium; quali animo fuiſſe cenſendus eſt,cùm nec pignus, nec fideiuſſorem ab emptore accepit, nec ſecutus eſt illius fidem, tanquam pretium non ſolutum habens pro ſoluto.Quo modo poteſt accipi id quod habetur ex §.Venditæ Inſtitutis de rerum diuiſione.Res vẽditas & traditas non aliter acquiri emptori,quàm ſi venditori pretium ſoluerit.Et certe:etiamſi venditor credens emptori intendat dominium transferre in eum;non ideo tamen intendit ſe priuare omni iure & recurſu ad. rem ſuam, ſi pretium non fuerit reipſa ſolutum. Id quod patet ex vſu,communique ſenſu hominum.

Secunda regula eſt, Quando ex debitis quædam *Nu.*238. ſunt certa,id eſt, quorum creditorem debitor cognoſcit:quædam incerta quæ licet debitor ſciat ſe debere,ignorat tamen cui debeat;tunc priùs ſoluenda ſunt certa omnia, quàm incerta:niſi horum quædam extent eadem numero: quoniam talia iuxta regulam præced.reſtituenda ſunt iis qoibus debentur, id eſt,pauperibus, vel Eccleſiæ. Hanc eſſe omnium Doctorum, ſententiã Sylu.expreſſit *in verbo Reſtit.6. quæſtione quinta* pro qua Caiet. in verbo Reſtitutio & Medina in Cod.De reb.reſtituē.*ille capite octauo & hic quæſtione ſecundo dub. quinto* rationes afferunt. Optima autem videtur illa, quòd quando debitum eſt certum, interueniat ius naturale: quando verò debitum eſt incertum, interueniat tantùm ius poſitiuum:cuius diſpoſitione tale debitum applicatur pauperibus:vt in præced.capite decimoquarto ſect.1. habitum eſt. In concurrentia autem duorum præceptorum,ex communi Theologorum ſententia,illud quod eſt iuris naturæ, præfertur ei quod eſt iuris

poſitiui. Quare cùm obligatio reſtituendi certæ perſonæ ſit iuris naturæ, ea præferenda eſt obligationi faciendæ pauperibus, quæ naſcitur ex ſolo poſitiuo iure humano ac diſpoſitione Principis. Vnde colligitur, quod Sylu. & Caiet. in iiſdem locis, ac Nauarr. in Enchir. & Fumus in verbo Reſtitutio: *ille cap. 17. nu. 48. & hic num. 54.* annotarunt, eos errare qui cùm nequeant debita omnia reſtituere, quærunt pro incertis componere cum Eccleſiæ Prælatis: tanquam proprium de cætero poſſeſſuri; quantum æquiualet iiſdem incertis reſtituendis, & ſic eludere certos creditores, qui præponendi erant.

Quanquam, vt *Nauarr. & Fumus addunt*, ſi res incerto domino debita maneret eadem numero apud debitorem, is poſſet illam vel pauperibus erogare, vel pro ea cum Prælato componere, vt ſi vas argenteum furatus es, factáque diligenti inquiſitione dominum cognoſcere non potuiſti; illud poteris vel pauperibus dare, vel tibi, ſi verè pauper ſis, ſeruare, vel compoſitionem pro eo facere: quia non teneris de alieno creditoribus ſatisfacere; ſed vel de ſuis determinatè, ſi adhuc apud te extent; vel de tuis, ſi aliqua habeas; atq; adeo de memorato alieno quod tibi applicatum fuerit, cùm factum ſit tuum per applicationem. Nota autem obiter in reſtitutione incertorum non eſſe ordinem aliquem neceſſarium. Nam, vt loco cit. rectè ait Medina, ius pauperum, & Eccleſiæ ad talia bona, eſt generale: itaut dando ea pauperibus, non autem Eccleſiæ, non fiat huic iniuria; vt nec fit pauperibus dando Eccleſiæ: nec item fit iis pauperibus quibus non datur, dando aliis ſimiliter pauperibus.

Nu. 239. Tertia regula eſt, debitum titulo gratioſo, ſeu ex promiſſione libera, in ſolutione facienda, cæteris debitis poſtponendum eſſe: quantúuis ipſum tunc contractum ſit, cùm promittens erat ſoluendo omnibus ſuis creditoribus. Huius ratio eſt, quòd debitor ad talis debiti ſolutionem teneatur tantùm, inquantum facere poteſt, vt habetur ex lege Inter eos ff. De re iudicata. Non poteſt autem oneratus aliis debitis; quibus abſolutè tenetur ſatisfacere; vt teneri cenſetur quando contracta ſunt titulo oneroſo, puta emptione, mutuo, vſurpatione illicita rei alienæ.

Ex qua regula deduci poteſt illud, quod Petr. à Nauarr. habet *lib. 4. de reſtit. cap. vlt. nu. 7.* priùs ſoluenda eſſe debita certæ perſonæ, quam legata, etiam pia, facta certæ perſonæ vel Eccleſiæ, quia hæc debentur tantùm titulo gratioſo, & illa titulo oneroſo.

Deduci quoque poteſt id quod habet Sylu. *in verbo Reſtit. ſexto qu. 6.* debita contracta per defunctum, debere in reſtituendo præponi legatis etiam piis. Secus eſt verò, ſecundùm eundem ibidem, de debitis per hæredem contractis ſua tantùm, & non defuncti causâ: quoniam ex lege 1. Cod. Communia de legatis, bona legantis ſunt legatario tacitè hypothecata. Id quod Petro à Nauar. nó placet: quibus rationibus qui volet apud ipſum videat *in ſequen. num.* 48. Nam ſufficit nobis in ea re videndum eſſe quid conſuetudo loci ferat, aut quid ſtatuant leges in eodem vſitatæ: quia illud ſequendum erit in conſcientia, etiamſi repugnet legi à Sylu. citatæ, cui præponderare debet tanquam poſteriore lege conſtitutum. Inter legata autem ſoluenda, ea quæ pia ſunt videri præferenda, expreſſit poſtea idem à Nauarr num. 50. & eſt rationi conſentaneum, dictanti curam præcipuam cuiuſque debere eſſe ſalutis animæ.

Nu. 240. Quarta regula. Extra prædictos caſus, ſi aliqua ſit lex municipalis, aut regni vel prouinciæ ſeu loci in quo facienda eſt reſtitutio, præſcribens ordiné reſtituédi ſeruádú à debitoribus, ex tali præſcripto agendum eſſe. Hanc habent Caiet. Et Nauarr. *ille in cit. cap. 8. & hic in Enchir. cap. 17. num. 50.* Et confirmatur, quia talis lex obligat in conſcientia per communem doctrinam de obligatione legis ciuilis tradendá in ſequenti lib. 13. n. 174. & nonnullis ſequentibus, dummodo tamen ea non repugnet iuri naturali, *vt aduertit Caiet.* Tunc enim ſeruanda non eſt: vt ſi bona quæ certò conſtat aliena eſſe, & extant eadem numero, promiſcuè ex lege municipali computarentur inter bona debitoris.

Quinta regula. Si nullus in hac re ordo ſit particulari lege, aut conſuetudine præſcriptus; obſeruandus eſt ordo iuris communis: qui ex Baldo *ad legem Pro debito. Cod. de bonis authoritate Iudicum poſſidendis* talis eſt (vt videre licet apud Nauarr. *in eod. cap. 17. num. 49. & aliquot ſequen.* & Syluestrum in præced. quæſt. 5.) primum locum inter creditores obtinent illi, quorum bona apud debitorem extant in propria ſpecie, ſeu eadem numero.

Secundum locum verò, *ex lege Eos Cod. Qui potiores in pignore habeantur*, creditores hypothecarij, hoc eſt, quibus ad ſecuritatem futuræ ſolutionis, bona debitoris ſunt expreſsè oppignerata, & inter hypothecarios, illi qui habét ſpecialem hypothecam ſuper rem aliquam, præferendi ſunt quoad eam, illis qui habent generalem ſuper omnia bona. Quod intellige niſi hi fuerint priores tempore: cùm regula iuris, Qui prior eſt tempore potior eſt iure, ad quemcumque hypothecarium (prout Syluest. ibidem fatetur) pertineat, tanquam indifferenter & ſine determinatione concepta. Nu. 241.

Inter eos verò qui habent ſpeciales hypothecas, præcedunt illi qui mutuo dederunt pecunias quibus res hypothecata, *vt domus, vel nauis*, conſtrueretur, vel reſtauraretur, ſi in eum finem dederint, ex lege Interdum ff. Qui potiores in pignore. Ratióque eſt quia ſine tali mutuo, eiuſmodi res non extitiſſet, aut certe periiſſet, ideóque prior creditor parum, aut nihil ex ea habuiſſet commodi. Vnde ægrè ferre non debet ei, cuius mutuo ſalua eſt, prius ex illa ſatisfieri. Quod idem, *vt videre eſt apud Couar. lib. 1. variarum reſolut. cap. 7. num. 3.* dicendum eſt de eo qui mutuo dedit pecuniam ad emendam domum vel prædium, vel aliam rem cum pacto expreſſo, vt ea res ſibi maneat hypothecata pro debito. Nam talis præfertur aliis creditoribus habentibus hypothecam generalem in omnibus bonis debitoris, etiam comprehendentem bona in futurum ab ipſo acquirenda. Pro quo facit lex Licet Cod. Qui potiores in pignore habeantur.

Tertium locum tenet ille cui debetur dos: idque in fauorem matrimonij. Immo aliquando iſte præfertur hypothecario de quo dictum eſt. Nam ex Sylu. *in verbo Dos quæſt. 12. dicto 3.* cùm donatio dotis præceſſit hypothecã, illa debet ſolui antequã ſoluatur hypothecario: quia poſtquã dos eſt conſtituta, nõ potuit in eius præiudiciũ expreſſa hypotheca cõſignari; ſicut cùm hypotheca præceſſit doté, hypothecario ſatisfaciendum eſt antequam dos ſoluatur: quia fieret illi iniuria, vtpote qui priuaretur iure expreſſo hypothecæ: ſeu quod habebat in bonis debitoris ex pacto expreſsè facto cum ipſo. Qua de re poſt Syluest. agens Petrus à Nauarr. *in præced. num 22. & 23.* addit in num. 24. priuilegium dotis, quia nón eſt perſonale ſed reale, tranſire ad hæredes mulieris, ſiue ſint ipſius filij, ſiue alij.

Quartum locum tenet fiſcus ratione contractus cum eo initi, aut tributi nondum ſoluti: qui tamen ſi prior tempore fuerit, præfertur ex Sylu. *in verbo Reſtit. 6. quæſt. 5. dict. 2.* tanquam habens ſimile priuilegium cum vxoribus, de eiuſmodi priuilegio latè Couarr. in cit. cap. 7.

Quintum locum tenent habentes tacitam hypothecam ſuper bona debitoris, hoc eſt, quibus obliga- Nu. 242.

ta ſunt

ta ſunt bona debitoris; non quidem expreſſa obligatione, ſed ſecundùm iuris interpretationem. Quo modo bona omnia Prælati tacite obligantur ſuæ Eccleſiæ, pro mala illius adminiſtratione; & bona viri obligantur vxori pro dote recepta: aliáque quorumdam aliorum: vt tutorum & curatorum: itemque adminiſtrantium bona ciuitatis: adde & patris adminiſtrantis bona aduentitia filij pro mala ſua adminiſtratione. Videri poteſt Lud. Molina ſatis fusè perſequens quæ ad tales alióſque hypothecæ tacitæ modos ſpectant, in tract. 2. De iuſt. & iure diſput. 536.

Sextum locum habent illi qui commodarunt vel depoſuerunt aliquid apud debitorem, quod culpà ipſius amiſſum eſt. Hos ex eodem Sylueſt. tanquam non habentes hypothecam, poſtponendos eſſe antè memoratis; præponendos verò pòſt memorandis, tanquam habentes actionem realem Petrus à Nauar. annotat in ſequenti num. 28.

Septimum locum tenent priuilegiati, hoc eſt, illi qui ex priuilegio habent quod inter creditores perſonales (quo nomine ſignificantur illi qui nullum proximè ius habent ad rem, ſed ſolummodo actionem in perſonam debitoris) primo omniom illis ſatisfieri debeat. In exemplum horum proferri poſſunt ex Molina loco citato num. 29. illi qui depoſuerunt pecunias apud nummularium non percipiendo inde vſuras. Itémque pupilli, minores, prodigi, fatui, ſurdi ſimul & muti, qui priuilegium perſonale habent, vt de bonis tutoris vel curatoris priùs ſoluatur eis, quàm cæteris creditoribus.

Octauum locum tenent cæteri creditores, quibus debitor obligatur ex iuſta acceptione, ſeu licito contractu, prout ſentiunt Caiet. in verbo Reſtitutio cap. 8. & Nauar. in Enchir. *cap. 17. num.* 53. Conſequenter tribuentes 9. locum illis quibus reſtitui debent vſuræ, furta, & rapinæ. Sed poſt D. Bonauenturam, Medina in Cod. de reb. reſtit. *quaſt. 2. dub. 5. dicto* 4. contra porat eſſe prius ſoluenda debita quæ naſcuntur ex iniuſta acceptione, vt vſuras, furta, & rapinas, quam quæ naſcuntur ex iuſta acceptione.

Nu 243. Quam vtramque opinionem reiicit Petrus à Nauarr. in eodem cap. vltimo, dubitatione octaua (& cum eo recentiores vt Leſſius De iuſtitia & iure lib. 2. capit. decimoqointo dubitatione tertia) ſentitque *ſi cætera ſint paria*, quod debitum ex iuſta vel iniuſta acceptione ſit, non facere vt vni creditori, priuſquam alteri fieri debeat reſtitutio: quia id nulla lege ſtatutum eſt, nec vlla ratione conuincitur. Nam debitori ſua bona ſimiliter manent, ſiue ex delicto, ſiue ex contractu licito debitum contraxerit; ſimilitérque aduerſus ipſum agere, & ad ipſius bona ius ſibi quærere creditores poſſunt. Vnde in foro externo (inquit ipſe à Nauarr. ibid. num. 41.) nulla habetur ratio debiti ex delicto, vel ex licito contractu, quando in debitores eſt tantùm actio perſonalis, neque vllus creditorum hypothecam habet vel priuilegium. Id autem illicitum eſſet, ſi debitum ex contractu iure naturæ deberet præferri debito ex delicto.

Si obiicias in facienda reſtitutione maiorem iniuriam præferendam eſſe. Reſpondetur, quidquid ſit de acceptione, eamdem eſſe iniuſtitiam, ac peccatum eiuſdem ſpeciei, debitum ex contractu non ſoluere inuito creditore; & non ſoluere debitum ex rapina vel furto, quia æquè vtrumque inuito domino; ideoque inducit æquam obligationem reſtituendi detentum; tanquam æquè debitum ex iuſtitia, & æquè curæ domino, vt ſibi reſtituatur. Quod verò aliqui ſenſerunt bona vſurariorum eſſe tacitè hypothecata ſoluentibus vſuras; & ideo tales eſſe præferendos in hac re: idem author in *præced. numer.* 33. ex eo reiicit, quòd nullus detur textus, ex quo talis hypotheca habeatur: eáque dicatur tacita hypotheca, quam lex inducit: ſicut expreſſa dicitur ea quæ ex contractu inter partes inito, prouenit.

Vltimum demum locum habent illi quibus incerta bona debent reſtitui. Quod cùm nitatur antè tradita regula 2. non eſt magis quàm illa certum.

Aduertendum eſt autem, quòd ſi quis moriatur Nu. 244.
relictis paucis bonis ex quibus non poteſt ſatisfieri omnibus creditoribus, deducendæ ſint primò omnium expenſæ moderatæ funeris, & exequiarum ex lege penultima ff. De religioſis, & ſumptibus funerum; itémque promulgationis teſtamenti, aditionis ad hæreditatem, confectionis inuentarij, cuſtodiæ ſupellectilis, & aliorum huiuſmodi ex lege Scimus §. In cõputatione Cod. De iure deliberandi. Et ratio eſt: quia non debet hæres ſentire detrimentum ex ſuſcepta hæreditate. Id verò non procedit, *vt bene monet Petrus à Nauarr. in eodem cap. vlt. dubit.* 2. quando omnia bona debitoris ſint aliena, extantia eadem numero. Nam tunc nihil de illis ſumi poteſt ſine licentia data à creditoribus: niſi extrema neceſſitas vrgeret, vt quia defunctus alioqui non humaretur.

Sexta regula eſt. Qnando plures creditores concur- Nu. 245.
runt in eodem ordine, ſemper in reſtituendo reliquis præferendos eſſe à debitore eos, qui ſecundùm antedicta ſunt priores iure; ita vt reſtitutio nunquam ſit facienda minus priuilegiato, *etiamſi prior petat*; relicto magis priuilegiato: ne quidem ſi hic ditior ſit, & ille pauperior. Ratio eſt: quia fieret alioqui iniuria, qua quis ſuo iure priuaretur contra iuſtitiam commutatiuam attendentem, non quidem diuerſitatem perſonarum ſed rerum æqualitatem. Pro quo faciunt quæ habet idem Petrus à Nauarr. in ſequenti dubit. nona: & Leon. Leſſius in ſeq. dubit. 7. vbi bene excipit caſum grauis neceſſitatis (iuxta habita in præced. nu. 155.) in quo lege charitatis creditor tenetur pati debitum ſuum differri aut etiam nunquam ſolui vt conſulatur ius habenti ad id in tanta afflictione.

Septima regula: Si quis creditorum in iudicio vel Nu. 246.
extra iudicium aliis qui non ſunt magis priuilegiati quàm ipſe, diligentior ſit in debito petendo, prius illi quàm aliis ſatisfaciendum eſt hoc nomine, quod prior petierit, etiamſi poſterior ſit tempore: ſiue (vt Sylu. loquitur Reſtitutio. 5. quæſt. 5. verſic. Poſt hos) non attenta prioritate contractus. Neque, *vt Nauar. in Enchir. cap. 17. num 52. expreſſit*, peccat creditor accipiendo debitum, quod petit diligentiùs quàm alij, qui non ſunt magis priuilegiati, quia cùm ſit illis par iure, non facit eis iniuriam, ſicut nec faceret qui cùm diſtribuitur eleemoſyna, petendo præueniret eos qui diutiùs quidem expectarunt: ſed minus diligenter petunt. Nam ex lege Pupillus, ff. Quæ in fraudem creditorum, diligentia poſterioris creditoris, facit eum potiorem, ſicut & hypotheca ac priuilegium. Vnde Leſſius in cit. cap. 2. dubit. 5. colligit creditorem poſſe in eo caſu petere integrum debitum, quando timet debitorem non fore ſoluendo omnibus creditoribus: quia non accipit alienum. Qua de re Molina, de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 536. num. 34. per citatam legem Pupillus, & præcedentem Qui autem.

Octaua regula eſt. Quando ſunt plures creditores, Nu. 247.
quorum vnus non eſt diligentior alio in petendo, nec magis priuilegiatus: id quod ex bonis debitoris reſtat, eſt inter eos diuidendum pro rata; nempe recipiendo, vel amittendo, v. g. ſolidum pro libra. Hanc affigit Nauarr. & ante eum Syluest. *ille in præced. num.* 31. *& hic in ſequen. quæſt.* 8. Admonens, quòd ſi debitor velit alicui ex creditoribus gratificari, debeat id aliis omnibus communicare, & ab omnibus licentiam obtinere. Quod pari ratione iudicandum eſt, ſi contingat, plures ex priuilegiatis concurrere, qui ſint in eadem cauſa; vt quando plures concurrunt ad eumdem nummularium apud quem depo-

ſuerunt ſuam pecuniam. Non enim præfertur is qui in deponendo prior fuit tempore: ſed ei pro rata, ſicut cæteris ſoluendum eſt: & ſic de aliis, quando concurrunt habentes priuilegia prælationis; neque iure habetur expreſſum quis ſit præferendus. Pro hac regula facit lex Priuilegia ff. De rebus authoritate Iudicis poſſidendis; cuius verba ſunt. Priuilegia non ex tempore æſtimantur, ſed ex cauſa: & ſi eiuſdem tituli fuerunt, concurrunt: licet diuerſitates temporis in his fuerint.

Nona regula eſt. Creditori priuilegiato, qui iuxta antedicta præponendus eſt aliis, ſoluendum eſſe in totum, non obſtante incommodo quod alij ſenſuri ſunt. Hanc Petr. à Nauarr. *in eodem cap. vltim. dubit.* 5. ex eo probat, quòd ſi talis creditor eſt priuilegiatus, habendo rei dominium, aut hypothecam, ius naturæ exigat, vt res illa, cuius eſt dominus, tota ei detur, aut quæ ei aſſignata eſt in aſſecurationem, applicetur ad totaliter ei ſoluendum: itémque exigat vt ad commune bonorum ſeruetur priuilegium quod legis beneficio fuerit alieni conceſſum.

Nu. 248. Cæterùm quando nullum eſt priuilegium: ſed omnes actiones ſunt ex æquo perſonales, vt eorum quos vocant chirographarios, Medina in Cod. De reb. reſtit *quæſt. 2. dubit. 5. dicto* 5. ſentit antiquiorem creditorem eſſe præferendum; nempe illi priuſquam cæteris, ſoluendo debitum. Fundamentum ipſius eſt, quòd qui prior eſt tempore, potior ſit iure ex 54. regul. iuris in 6. Syluester verò in memorata quæſtion. verſu Poſt hæc, & ante eum D. Antonin. 2. part. titul. 2. capit 7. §. 5. contrarium iudicat: hoc eſt, debitorem ob ſolam debiti antiquitatem non teneri alicui tali creditori ſoluere in totum: ſed cuique in eadem cauſa exiſtentium, debere ſatisfacere pro rata: atque adeo ob creditorum cumulum, facere priorum partem deteriorem: quodquidem Petrus à Nauarr. in fine eiuſdem capit. vltimi approbat & poſt eum, Leſſius in ſequen. dubit. 6. per legem 1. §. Ex contrario ff. De ſeparationibus bonorum. Neque obſtat citata regula iuris, quia dici poteſt eam procedere in habentibus ipſam rem ſibi hypothecatam: ſiue expreſsè ſiue tacitè, vt duæ vxores habent bona mariti ratione dotis acceptæ: & ideo ex eiuſdem regulæ præſcripto, ſatisfaciendum eſt doti prioris matrimonij antequam ſatisfiat doti poſterioris: & ita (vt Sylueſter notat *in eadem quæſt. 5. dicto* 2.) filij ex priori matrimonio agentes de dote materna contra nouercam, huic præferuntur. Cæterùm videndum erit & ſequendum ſi quid ea de re ſpeciales leges loci diſponant: cum autem nihil eiuſmodi habetur, tenenda eſt in praxi opinio poſterior vt magis accommodata ad æqualitatem retinendam, quæ in repub. per iuſtitiam commutatiuam conſtituitur, ſuum cuique tribuendo quantum fieri poteſt.

Nu. 249. Vltima regula eſt. Ordinem per præcedentes regulas præſcriptum, ſeruandum eſſe in conſcientia, tanquam ex æquitate naturali (ſecus ſi ex falſa præſumptione) ob commune bonum conſtitutum. Hanc habent Sylueſter & Nauarr. *ille in ſequen. quæſt. 7. & hic in ſupra memorato num.* 52. Qui inde infert peccare generos, & nurus, de bonis ſocerorum id accipientes & retinentes quod eis debetur, ſcientes deberi magis priuilegiatis. Vbi nota patrem non habere poteſtatem dandi filiæ aliud, quàm quod poteſt ſibi reſeruare, & de quo poteſt pro libito diſponere. Vnde promiſſio dotis intelligitur ſub ea tacita conditione, ſi ea pertingat ad illud quod pater qui promittit, poteſt ſibi ſeruare. Neque ſocer tenetur dotem genero ſoluere, niſi in quantum poteſt: quia promiſſio liberalis, *qualis eſt illa*, non tenet, vbi promiſſum deſinit eſſe in promittentis poteſtate. Inferri etiam poteſt debitorem cognoſcentem ſtatum ſuum labentem, non poſſe creditori non præferendo, debitum integrè ſoluere, vt gratificet ei. Nam poſtponens ei priores iure, facit his iniuriam: dato quòd ea de cauſa ipſi fraudandi ſint debito ſuo; ſiue in totum, ſiue ex parte. Iſtud Leſſius attingens initio priùs citatis dubit. 5. addit quòd tunc prior poſſit ſolutum recuperare à poſteriore, ex lege Scimus §. Etſi præfatum Cod. De iure deliberandi.

Porro peccatum illud quod committitur tranſgreſſione prædicti ordinis, eſſe mortale, niſi paruitas materiæ, aut probabilis ignorantia iuris vel facti excuſet: Petrus à Nauarr. expreſſit in eodem capit. vltimo dubit. vltima. Quamquam (vt de inſtit. & iure tractat. 2. diſputat. 556. in fine Molina indicat) excuſationi locus eſſe poteſt ex iuſta cauſa: qualis eſt quod à Iudice compellatur, aut breui compellendus ſit, non ſine graui moleſtia in litigando, & iacturâ bonorum in expenſis faciendis. Et certè cùm non obſtent debita, quin debitor ſit adhuc bonorum dominus, poteſt ex illis ſibi ſubuenire quando neceſſitas ipſum vrget, neque contrarium creditores vellent rationabiliter. Verumtamen, vt idem author addit, tali conſulendum eſt vt eiuſmodi incommodo obuiet cedendo bonis, quando nulla ſpes eſſet ſic ipſum peruenturum ad pinguiorem fortunam, vt omnibus ſuis creditoribus plenè ſatisfacere poſſit.

CAPVT XVIII.

De cauſis quæ debitorem excuſant à reſtitutione.

SVMMARIVM.

250 *Diuerſus à diuerſis conſtituitur numerus cauſarum excuſantium à reſtitutione.*
251 *Inopia excuſat quamdiu perſeuerat.*
252 *Conditiones requiſitæ, vt remiſſio creditoris excuſet.*
253 *Ceſſio bonorum quomodo excuſet.*
254 *Cauſa alia excuſans, nempe vitæ periculum, reſtitutio facta creditori creditoris, interitus rei debitæ: & ſententia iuris vel Iudicis cum duabus conditionibus.*
255 *Ingreſſus religionis quomodo excuſet.*
256 *Quomodo excommunicatio.*
257 *Alia cauſa: incertitudo creditorum, compoſitio, & compenſatio.*
258 *Conditiones neceſſariæ ad licitam compenſationem.*
219 *Quæ ignorantia excuſet à reſtitutione.*
260 *Quomodo excuſet euentus, quo pari modo res peritura erat apud verum dominum.*
261 *Duæ aliæ cauſæ. compenſatio per aliquod obſequium, & præſcriptio vel vſucapio.*
262 *Propoſitæ cauſæ quamdiu durant excuſant, vt à reſtitutione, ſic & ab excommunicatione generaliter lata, non item à lata ſpecialiter.*

EST pro certo habeatur ab omnibus, obligationem præcepti de non retinenda iniquè re aliena, non expectare tempus, ſed ſtatim vrgere, *quandoquidem ea eſt præcepti negatiui, obligantis pro omni tempore*: atque nihilominus omnes pariter agnoſcunt ſubeſſe poſſe nonnullas cauſas, ob quas excuſetur quis à peccato non adimplendo eam ipſam obligationem.

Illæ autem diuerſo modo à diuerſis numerantur. Nu. 250.
Namque Caiet. *in verbo Reſtitutio cap. 6.* numerat tantùm tres generales ad quas reuocentur cæteræ tanquam

quam ſpeciales, Nauarrus verò in Enchir. *cap. 17. nu. 75. & aliquot ſequentib.* numerat nouem, Medina autem in Cod. De reb. reſtit. quæſt. 3. proponit duodecim, & demum Greg. à Valen. 2. 2. diſput. 5. quæſt. 6. puncto 7. adfert quindecim. Ego ad ſexdecim conſtituerim: quarum aliæ ſumuntur ex parte debitoris, aliæ ex parte creditoris, aliæ ex parte rei alienæ retentæ, & aliæ ex parte publicæ poteſtatis. Duodecim primas eo ordine tradam quo Medina loco citato. De iis Molina tractat De iuſt. & iure tract. 2. diſputat. 754. & aliquot ſequentibus. Ad noſtrum inſtitutum ſufficientia trademus in hoc & in ſequenti cap.

Nu. 251. Prima igitur cauſa excuſans à reſtitutione, eſt inopia; ſeu cùm quis non habet actu, vnde reſtituat, nec probabile eſt poſſe propriâ induſtriâ vel labore; aut aliter acquirere. Tunc enim, vt habet Couarr. ad reg. Peccatum *par. 1. num. 2.* receptiſſimum eſt à reſtitutione debitorem exenſari: quia nemo ad moraliter impoſſibile obligatur: neq; tenetur ad id, quod proprias vires excedit: atqueadeo cùm ex impotentia debitoris detentio reddatur inuoluntaria, tunc ſufficit coram Deo, debétque ſufficere coram hominibus voluntas parata ad ſatisfaciendum. Intelligendum tamen eſt iſtud, quamdiu debitor in ea neceſſitate manet: quia ſi ad pinguiorem fortunam poſtea venerit, tenebitur tunc ad reſtitutionem à qua hæc cauſa excuſat, non quidem tollendo obligationem, ſed impediendo ne peccetur illius tranſgreſſione.

Nu. 252. Secunda cauſa eſt, remiſſio creditoris ſiue expreſſa; *vt quæ indicatur verbis*: ſiue etiam tacita: vt quę probabilibus indiciis cõiicitur. Quando enim creditor debitum remittit debitori ſuo: quia talis remiſſio donatio quædam eſt; qua rei dominium transfertur; hic ab obligatione reſtituendi liberatur: etiamſi non habuerit propoſitum reſtituendi, peccariique non habendo. Ita notant Medina cauſa 2. Sylu. reſtit. 7. qu. 2. Couar. ad reg. Peccatum, 2. par in initio num. 5. Nauar. in Enchi. cap. 17. nu. 77. & Caiet. in verb. Reſtitutio cap. 7. Ratio eſt, quòd totũ id negotium pẽdeat ex libera voluntate remittẽtis. Tres tamẽ cõditiones oportet adeſſe vt eadem remiſſio ſit valida. Prima, vt non ſit iure prohibita, prout eſt in tribus caſibus: quorum primus habetur in cap. Statutum *De reſcrip. in 6.* quãdo Iudex delegatus a Sede Apoſtolica accipit munera contra prohibitionem illic factam §. Inſuper, & ſequenti; vbi legi poteſt. Nam tunc remiſſio eius qui munus dedit, non prodeſt ad liberandum ab obligatione reſtituendi: vt ibidem exprimitur in § Si quid, & ſequenti. Secundus habetur in Clemen. 2. De hæreticis: quando Inquiſitores hæreticorum iniuſtè munera extorquent, vel bona Eccleſiaſtica confiſcãt. Tertius habetur in cap 2. & 3. De cenſibus in 6. renouatus in Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 3. De reformatione: quando viſitatores Eccleſiarum ab eis accipiunt aliquid, etiam in munus quocumque modo oblatum, præter ſumptus qui neceſſarij ſunt ad vitã, illis diebus quibus viſitant: tenentur enim ad reſtitutionem ſic accepti faciendam intra menſem: alioqui ſi Archiepiſcopi ſint, vel Epiſcopi; eis interdicitur ingreſſus Eccleſiæ. Sin inferiores ſint, ſuſpenduntur ab officio & beneficio, quouſque de duplo Eccleſiis ipſis grauatis plenariam ſatisfactionem impendant: nulla eis in hoc dantium remiſſione, liberalitate ſeu gratiâ valitura; vt in fine citati cap. 2. textus habet. Addi poteſt iiſdem caſibus ex Conc. Trid. in ſequent. cap. 12. canonicum qui non intereſt diuino officio, ſi diſtributiones accipiat, ita teneri ad reſtitutionem, vt ei non proſit remiſſio cæterorum, quibus illæ accreſcunt.

Secunda conditio eſt: vt remiſſio fiat ab illo qui poteſtatem habet remittendi. Non enim ſatis eſt ſi remittant vxor, filiusfamilias, pupillus, aut furioſus qui donare non poſſunt. Tertia eſt, vt remiſſio ſponte, liberéque fiat: quam libertatem impediunt vis, ignorantia, & metus: itaut inualida ſit remiſſio cùm fit violenter; vt quando potentes renuunt ſoluere mechanicis, aut mercatoribus; vel quando creditori tot in ſolicitanda ſolutione exhibentur moleſtiæ, vt ipſe cogatur remittere vnam partem debiti ad aliam partem obtinendam. Vbi nota ex Caietan. Medina, Couarruuia, & Nauarro locis antea citatis, ſufficere, quòd remiſſio ſit abſolutè libera & abſque admixtione inuoluntarij, etiamſi creditor precibus debitoris vel alterius perſonæ ad eam inducatur, nec offeratur pecunia præſens, quam accipiat in ſolutionem ſi lubeat: niſi fortè preces tam importunæ eſſent, quòd mallet quis ſua re carere, quàm tanta importunitate ſollicitari; tunc enim redemptio vexationis potius, quàm libera remiſſio cenſeretur. Item cùm interuenit ignorantia, eaque talis quæ ſit principalis cauſa remiſſionis; vt quando quis debitum remittit alicui, quia putat ipſum eſſe pauperem, cùm reuera diues ſit, neque remiſiſſet ſi diuitem eſſe ſciuiſſet. Ac denique cùm metus interuenit. Nam in conſcientia omnis ille metus (etiamſi ex Nauarro in Enchirid. cap. 17. numero quarto minor ſit, quàm ad eam inualidandam, forum externum requirat) qui eſt principalis cauſa remiſſionis: efficit eam inualidam: dummodo tamen in eum finem, *hoc eſt, vt remiſſio fieret*, ſit incuſſus, idque iniuſtè. Quod addo quia ille qui debitum alicui remittit timens ne ipſum accuſet, quando iuſtè poteſt, nequit repetere id quod remiſit: quia talis remiſſio eſt valida, tanquam voluntaria. Hoc notans Nauarrus in eodem capit. 17. numero 14. duo addit numero 15. obiter notanda pro antedictis. Prius eſt in externo iudicio (ſecus quàm in interno) paria cenſeri, ſponte conſentire, & per metum leuem conſentire. Poſterius eſt blanditias nequaquam impedire libertatem, quæ requiritur ad remiſſionem validam. Cæterùm locum habere iſtiuſmodi excuſationem, etiam in vſurario quoad vſuras, Couarr. ad regulam Peccatum 2. part. initio, numero 5. expreſſit pluribus aliis in eamdem ſententiam citatis.

Tertia cauſa: Ceſſio bonorum: de qua titulus habetur Cod. Qui bonis cedere poſſunt, & ff. De ceſſione bonorum. Ea autem eſt vis illius ex lege prima Codic. eodem: vt ſi bonæ fidei debitores ſoluendo non ſint, liberentur à carcere, & aliis pœnis iuris, ſi cedant omnibus bonis ſuis, & ea relinquant arbitrio Iudicis diſtribuenda creditoribus, ſecundum ordinem reſtitutionis expoſitum in præcedent. capite. Neque ſi aliquid acquirant poſt eam ceſſionem, poſſit eis auferri quando neceſſarium fuerit ad ſuam vel ſuorum ſuſtentationem, ex lege Is qui bonis, & lege Qui bonis ff. De ceſſione bonorum: & Inſtitutis §. vltim. De actionibus. Quod ſi poſtea venerint ad pinguiorem fortunam, tenebuntur id reſtituere, quod non potuit ex bonis ipſorum prius reſtitui; ex lege prima & lege Cùm filiusfamilias Cod. Qui bonis cedere poſſunt: quaſi debitum per ceſſionem bonorum conſopiatur quidem, donec ventum ſit ad pinguiorem fortunam: non tamen omnino extinguatur. Quamuis autem Nauarr. in ſequenti numero 86. exiſtimet ceſſionem bonorum cauſam eſſe à reſtitutione excuſantem in foro tantùm externo, non item in foro conſcientiæ; probabilius tamen videtur, quod Sotus in 4. De iuſt. & iure & Couarr. libro ſecundo Var. reſolutio. *ille quæſtion. 7. in fine & hic capite 1. numero* 6. ſentiunt habere etiam locum in conſcientia. Nam lex humana poteſt priuare particulares bonis propriis, quando id publica vtilitas exigit; Nu. 253.

exigit; ſicut facit præſcriptione, & vſucapione: ac proinde qui bonis ceſſit, liberatur in conſcientia (pro quo facit etiam caput Oduardus De ſolutionibus & caput 2. De pignoribus) ab obligatione reſtituendi donec veniat ad pinguiorem fortunam: ſub qua conditione lex illum à reſtitutione liberum facit. Hocque procedit ex Couarr. loco citat. etiamſi bonorum ceſſio facta ſit cum aliqua ceremonia ignominioſa: vt v. g. ſedendo in loco publico cum corbe impoſito capiti. Nam talis pœna non infligitur ei vt liberetur omnino à ſolutione; ſed vt plectatur culpa quam cenſetur admiſiſſe, contrahendo debitum cùm eſſet impotens ad ſolutionem. Cæterùm illud quod Leſſius expreſſit de iuſt. & iure libro 2. capite 16. dubit. 5. eum qui cogitur cedere bonis, poſſe dum executio fit, abſcondere quantum neceſſarium eſt vt tenuiter viuat ſecundum ſuum ſtatum, ſeu retineat ea quæ ſpectata conditione ſuæ perſonæ, & eorum quos alere tenetur, neceſſaria iudicio prudentis cenſentur. Illud inquam videtur accipiendum non quidem ſimpliciter & abſolute, ſed cum limitationibus, quæ tangentur in ſequenti capite 19. quæſtion. 5. qua quæretur An debitor teneatur reſtituere, cùm non poteſt, niſi excidendo à decentia ſui ſtatus.

Nu. 254. Quarta cauſa, eſt periculum vitæ (nempe quia interficietur, aut fame peribit, vel grauiter vulnerabitur aut infirmabitur) cum quo ex communi Doctorum conſenſu, teſte Petro à Nauarr. *libro De reſtit. capite 4. numero* 19. debitor non tenetur reſtituere alienum, etiamſi illud iniuſtè acquiſierit. Ratio eſt, quia in eo caſu iuſtitia non læditur, cùm creditor non poſſit rationabiliter inuitus eſſe, ſi proximus ad tale damnum vitandum reſtitutionem ei faciendam differat, vel omnino omittat, eâdem cauſâ ſemper manente. Namque lex charitatis obligat illum etiam de bonis iis quæ poſſidet, vitæ alterius conſulere, cum iactura rei familiaris; iuxta antedicta libro 4. capite 20. ſection. 3. agendo de obligatione faciendi eleemoſynam. Itaque ea quibus quis indiget grauiter ad conſeruationem vitæ ſuæ & ſuorum, non tenetur reſtituere. Dixi, *& ſuorum*, quia idem ius eſt illorum vitam conſeruandi ac propriam. An autem differri poſſit reſtitutio creditori aut aliis nocitura, in ſequ. capite exponetur.

Quinta cauſa, eſt ſolutio facta creditori vel creditoribus creditoris: de qua iam ſufficienter in præced. cap 13. ſect. 2. dictum eſt.

Sexta cauſa, interitus rei debitæ, ſi debebatur ratione rei iuſtè acceptæ. Quæ cauſa iam eſt ſatis nota ex dictis in præced cap. 3.

Septima cauſa eſt, ſententia iuris ſeu Iudicis, legum authoritatem ac naturalem æquitatem ſecuti, adeoque ferentis eam ſeruato eiuſdem iuris ordine, ex ſufficienti ſcientia: non autem ex ſola præſumptione, vel falſa teſtium depoſitione. Ratio eſſe poteſt, quod ita fieri expediat bono communi. Requiritur verò vt eiuſmodi ſententia non modo permittat non reſtituere (vt fit quando negatur repetitio, aut non conceditur actio in foro exteriori) ſed etiam vt rei dominium transferat in debitorem. Idque, vt habet Medina *in explicatione huius cauſæ*, propter aliquã iuſtam rationem: vt propter iniuriam tali mulcta dignam, quam à creditore paſſus eſt debitor, aut quia iſte vſucepit aduerſus illum.

Nu. 255. Octaua cauſa, eſt ingreſſus religionis. Nam cum quis religionem ingreditur, debet cedere bonis ſuis; & poſtquam ceſſerit, liber eſt ab obligatione reſtituendi. Ac quamuis manendo in ſeculo poſſet ſuo labore & induſtriâ omnibus ſuis creditoribus ſatisfacere ſucceſſu temporis: tamen ſi hoc longum eſſe oporteat cum periculo ſalutis, ac damni ſpiritualis; in fauorem religionis & animæ, permiſſum eſt vt poſſit ſtatim religionem ipſam ingredi; factâ modo ſupra poſito bonorum omnium ceſſione; ex D. Thom. 2. 2. quæſt. vlt. art. 6. ad 3. & ex multis aliis, quos refert & ſequitur Petr. à Nauar. in ſeq. num. 91. Addens id procedere ſiue quis ex delicto, vt ex furto, vel rapina: ſiue ex contractu, vt ex mutuo vel emptione: ſiue ex promiſſione, aut voto vel iuramento ſit obligatus ad ſoluendum. Probatur verò quia nemo tenetur rem alterius reſtituere, cum magno ſuo diſpendio in bono altioris ordinis (quale eſt ſpirituale reſpectu temporalis, & maximè ſalus æterna, reſpectu diuitiarum terrenarum) præſertim cùm non habens actu bona, nec exiſtens in propinqua potentia ad habenda, cenſeatur moraliter impotens ad ſoluendum. Contraria autem ſententia Medinæ in expoſitione huius cauſæ (*Nempe quòd malè agat debitor qui ſeculo poſſet creditorib⁹ ſatisfacere, ſi per ingreſſũ religionis ſe impoſſibilitet ad ſatisfaciendum*) rationibus nititur quibus ſufficiẽter perſuadetur: eam (niſi obſtet interueniens grauis neceſſitas ſpiritalis) præcedenti præferendam eſſe in praxi. Nam vt cæteras taceam *quas habet Lud. Molina De iuſtitia & iure tract. 2. diſp.* 758. conſtat id quod eſt præcepti, præferendum eſſe in praxi, ei quod eſt tantum conſilij. At debitum ſoluere ſuo tempore creditori, eſt præcepti iuris naturalis; & religionem ingredi, tantummodo eſt conſilij. Illud igitur huic præferendum eſt in praxi. Accedit quòd creditori perinde fiat iniuria, quando ipſo rationabiliter inuito non ſoluitur ei iuſte ſibi debitum, ac cùm aliquid ei furando ſurripitur: neque is magis teneatur debitori ad ingrediendam religionem debitum remittere, quàm ei parem ſummam tali nomine numerare.

Quocirca debitor non eſt liber relinquendus ſed cõpellendus debitis ſatisfacere: & maximè ne religio impedimentum iuſtitiæ, & fraudis ac iniquitatis occaſio exiſtat, aut exiſtere appareat. Quo tamen non obſtante, ſi is mancipet ſe religioni debitis non ſolutis, traditio erit valida, ſi perſona ſit ſui iuris, perinde ac ſi rem aliam donaſſet poſitam in ſua poteſtate, etiamſi peccet ea donatione, reddendo ſe impotentem ad ſoluendum ſuo creditori. Quod vero nihilominus teneatur in monaſterio laborare ad lucrandum quod ſoluat (quidquid contradicat Syluester Religio. 2. quæſt. 4.) ratio hæc ſuadet: quia cum debitor iure naturali teneatur ſoluere ſuo creditori, non liberatur à tali obligatione per votum nuncupatum Deo: cui gratum non eſt id, quod exhiberi nequit quin admittatur aliquid iuri naturali repugnans; prout repugnat omiſſio ſolutionis iuſti debiti cùm ad eam faciendam, licita ſe offert via. Id tamen cum Raynerio cuius Syluester loco citato meminit, ſenſerim temperandum, vt debitor non debeat ideo diuinum officium negligere: aut à regulari obſeruantia abſtrahi eum ſuo ſpirituali notabili damno & aliorum ſcandalo.

Nona cauſa, eſt excommunicatio, non quidem debitoris qui ex ſua malitia commodum reportare non debet ex capite Intelleximus De iudiciis; ſed creditoris, idque in duobus tantùm caſibus ad quos non extenditur priuilegium Extrauagantis Ad euitanda de qua egimus *libro 1. cap. 9. ſectio. poſteriore*: nempe cùm creditor eſt excommunicatus nominatim aut ob notoriam Clerici percuſſionem: quia in aliis caſibus, per dictum priuilegium licitum eſt cum excommunicato communicare. Immo nec in illis duobus, excommunicatio liberat omnino à reſtitutione: ſed tantùm quamdiu creditor manet excommunicatus. Nam ſtatim ac ille fuerit ab eo vinculo abſolutus, obligatio reſtituendi reuertitur. Adde nec certum eſſe an talis cauſa ſit ſufficiens. Etenim quòd non liberetur quis ab obligatione iuſtitiæ, quam habet reddendi rem alienam ei cui debetur in excommunicationem Nu. 256.

nicationem

nitationem lapſo; pluribus pro ſe citatis contra Adrianum ac nonnullos canoniſtas Couar. docet ad Regulam Peccatum 1. par. num. vltimo. Idque non minus probabile eſſe quàm contrarium habet Molina De iuſt. & iure tract. 2. diſputatione 758. Et ratio eſt, quia ſi debita tantùm ex charitate & pietate, reddi poſſunt excommunicato, iuxta cap. Quoniam 11. quæſt. 3. poſſunt maiori ratione reddi debita ex iuſtitia, iure naturali.

Nu.257. Decima cauſa eſt, Incertitudo creditorum. Cùm enim creditores cognoſci nequeant, res eſt reſtituenda pauperibus, vt traditum eſt in præced. capite quarto.

Vndecima cauſa eſt, Compoſitio, vel diſpenſatio Prælati, quæ ordinariè ad Papam ſpectat. Sic autem accipi debet hæc cauſa, vt non habeat locum ſi debita certos habeant dominos. Nam tunc nemo poteſt componere vel diſpenſare ſuper iiſdem, niſi in caſu in quo vetus talium bonorum dominus poteſt illis priuari ob ſcelera ſua, vel ob Reipub. neceſſitatem. Ratio eſt, quia Princeps neque dominus, neque diſpenſator eſt bonorum ſuorum ſubditorum: ſed ſolùm defenſor iuris vniuſcuiuſque, & criminum iudex ac vindex. Itaque tunc demum cauſa propoſita locum habet, cùm bona debita pertinent ad incertos dominos, ſecundùm antedicta in eod. cap. 4.

Duodecima cauſa eſt, Compenſatio, vel deductio iuxta cap. Bona fides, §. Sanè, De depoſito: hoc eſt, quando debitor retinet debitum, eo quod ſi tantumdem ei à creditore debeatur. Atque ſi retineat totum illud quod ei debetur, dicitur compenſatio: ſi vnam tantùm partem, dicitur deductio.

Nu.258. In hac autem re ad vitandum peccatum, præter eam quæ in cit. cap. habetur (vt ſcilicet debitũ quod retinetur non ſit res depoſita, quoniam contra bonam fidem eſt, rem depoſitam retinere) obſeruandæ ſunt ſex illæ conditiones quas paſſim authores notant obſeruandas eſſe, vt is non committat furtum, qui ab alio accepit rem ipſius occultè.

Prima eſt, vt ei certò conſtet rem ſibi debitam eſſe ex iuſtitia. Vnde ſi debitor dubitet, an creditor ſibi tantumdem debeat, quantum ſe illi debere nouit: non poteſt compenſatione vti: quia melior eſt conditio poſſidentis. Item ſi ſciat ſibi tantùm ex gratitudine deberi cum ipſe debeat ex iuſtitia. Oportet enim parem eſſe vtriuſque conditionem. Vnde intelligitur ſamulos non poſſe ex bonis dominorum occultè accipere in compenſationem; eo nomine, quòd ſtipendia ſua ſint iuſto minora: niſi reuera conſtet iudicio prudentis. Id ita eſſe: neque lege tantùm gratitudinis, ſed & iuſtitiæ plus ei deberi: ad quod diiudicandum, quæ habet Nauar. in Enchir. *cap. 17. num. 109. & aliquot ſequen.* vſui eſſe poſſunt.

Secunda conditio eſt, vt neceſſitas adſit, hoc eſt, vt non poſſit quis aliâ viâ rem ſuam habere; aut certè non ſine magnis expenſis, cùm res modica ſit, aut abſque notabili moleſtia, vel amiſſione beneuolentiæ, & fauoris: quâ conditione interueniente locus eſt compenſationi: ſiue res hinc inde debitæ, eiuſdem ſint rationis, ſiue differentis: dummodo is qui eiuſmodi compenſatione vtitur, ſuo debitori ſatisfaciat; ſi forte inde aliquod intereſſe patiatur: vt etiam Medina in explicatione huius cauſæ ante primum dubium docet. Id quod extendi poteſt ad delicta hinc inde commiſſa: quæ cum paria fuerint, iniuriam per ea illatam tolli mutua compenſatione, habetur ex cap. penult. & vltimo De iniuriis.

Tertia conditio, ne alij detrimentum patiantur, vt ſerui eius à quo res accipitur, vel alij qui debeant talem rem cuſtodire, vel is ipſe à quo accipitur adhuc reſtituat à ſe debitum. Nemo enim locupletari debet cum alterius iniuria ex regula 48. iuris in ſexto.

Quarta conditio, vt caueat, ne plus accipiat quàm ſuum ſit: ſed vel rem eamdem numero, vel certè æquiualens. Quinta, ne periculum ſit, quòd tota res pateſiat, ipſéque ideo famæ detrimentum vel vitæ diſpendium patiatur. Sexta, ne ea ratione exponat ſe alicui periculo peierandi, aut aliter peccandi.

Aduerte autem circa memoratum Canonem Bona fides, ipſum non obſtare quominus ſi res depoſita ignoraretur ab aliis, & adeſſent ſex iſtæ conditiones, debitor poſſit illam retinere in compenſationem. Et ita cùm is qui rem depoſuit iam mortuus eſt, nec hæredes quidquam ſciunt de depoſito; ille qui rem depoſitam habet, poteſt ſibi eam retinere, quando nequit alio modo compenſationem obtinere eius quod ſibi iuſtè debetur paris valoris. Ratio autem cur ille Canon non obſtet eſt, quòd ex gloſa *ad verbum Contra*, is ſpectet ad forum externum in quo locus eſt præſumptioni, aut ſi ad internum quoque pertineat, malam fidem in eo qui depoſitum retinet præſumat ineſſe, ſeu reuera, ſeu aliorum exiſtimatione: itaut ratione ſaltem ſcãdali, nequeat tale quid fieri. Quod cùm ita ſit: ſi abſint mala fides, & ſcandalũ; concurrántque conditiones antedictæ, poterit in tali caſu tutâ conſcientiâ retineri depoſitum in debiti iuſtam compenſationem. Quæ eſt doctrina Syluestri in verbo Furtum quæſt. 12. & 13.

Hîc occurrit dubium quod idem Syluester tangit, An liceat tibi vim adferre debitori, ſi aliter nequeas rem tuam obtinere. De quo videntur tria ſtatuenda.

Primum eſt, non licere abſolutè: quia talem vim inferre ſpectat ad magiſtratum: cuius authoritatem ſibi vſurpare non licet. Secundum eſt, ſi ob exortam perturbationem Reipub. aliter rem tuam in ſua ſpecie extantem, vt equum, veſtem, &c. nequeas recuperare Iudicis officio: non eſſe improbabile, quòd poſſis eam, vi etiam adhibita auferre: cùm in eo non videaris propriè aggreſſor eſſe, ſed rei tuæ defenſor, ac propulſator iniuriæ, quæ tibi iniquè infertur. Tertium eſt, ſi res tibi debita non extet in ſua ſpecie, te non poſſe prædicto modo aliam pro ea tibi vendicare: quia cùm non ſis talis rei dominus, debitor cuius illa eſt, ius habet reſiſtẽdi tibi, ſi nitaris illã vi auferre: túq; cenſeris aggreſſor, tanquam inuadens rem alienam: & ille defenſor, tanquam ſibi conſeruans ſuam.

Decimatertia cauſa, eſt ignorantia probabilis ſiue iuris ſiue facti, *ex Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 81.* quæ illuſtratur exemplo eius qui emit rem alienam ab eo, qui videtur fidelis & probus. Nam exiſtimans eam eſſe illius cùm non ſit: laborat probabili ignorantia facti: cùm verò conſulit viros doctos ſuper aliquo contractu, vel obligatione ad reſtitutionem; qui reſpondent illum eſſe licitum, & hanc nullam eſſe: cùm tamen contrario modo res ſe habeat: tunc laborat probabili ignorantia iuris. Non eſt autem excuſatio ſi ignorantia fuerit craſſa: qualis cenſetur eſſe illius qui rem aliquam emit ab homine nullius fidei, vel indoctos tantùm conſulit de contractu quem vult inire. Nu.259.

Decimaquarta cauſa, eſt euentus, quo res debita eodem modo apud creditorem peritura erat, quo periit apud debitorem: tunc enim nullum fit creditori præiudicium per non ſolutionem, cùm non habeat minus in fortunæ bonis quàm alioqui eſſet habiturus ſi res ante interitum reddita eſſet; dempta vtilitate ſi quam ex re ipſa ante interitum reſtitutâ, percepiſſet. Ad quam vtilitatem compẽſandam moroſus debitor tenetur: ſicut & ad reſtitutionem rei, ſi vetus dominus eam habitam venditurus erat ante interitum. Vide dicta in præced. numero 47. Et adde ex Petro à Nauar. *lib. 4. De reſtitut. cap. 1. num. 26.* ſi poſt tempus quo res peritura erat apud verum dominum, pereat apud iniuſtum detentorem, etiam caſu for- Nu.260

ſu fortuito, eam reſtitui debere Alioqui enim omnibus qui ad ſubuen[illegible]dum incendiis, naufragiis aliiſque huiuſmodi damnis, liceret ſurripere quod vellent, dicendo ſe non peccare, eoquod tales res eſſent apud verum dominum perituræ. Id autem eſt contra rationem: quia vbicumque res ſalua conſiſtit, domini eſt, & ei reddenda: itaut illam retinens ipſo inuito, furti reus ſit: perinde ac ſi illa reddita, vellet eodem finito, iterum ſibi vſurpare. Nam poſſideret illam, cuius dominium verus dominus à ſe nunquam abdicauit, non amplius expoſitam periculo.

Nu.261. Decimaquinta cauſa, eſt recompenſatio facta creditori per aliquod commodum æquiualens ei collatum: vt per procurationem beneficij pro eo, non quidem Eccleſiaſtici, *vt rectè monet Nauar. in Enchir. cap. 17. num.* 81. quia hoc vel gratis datur; & tunc non poteſt auferre obligationem reſtituendi; vel datur tanquam pretium temporalis debiti, & ſic ſimonia committitur: ſed beneficij ſæcularis, vt Notarij vel alterius ſimilis, quod poteſt pecunia vendi.

Decimaſexta cauſa, ſunt præſcriptio & vſucapio, inter quas differentia conſtituitur communiter, quòd hæc ſit bonorum mobilium, & illa immobilium. Item quòd hæc triennio compleatur, illa multò plures annos requirat cum aliquot conditionibus, quas nimis longum eſſet hic perſequi, ideoque peculiare de ea caput proximè ſequens ſubiiciemus per modum appendicis ad præſentem tractatum.

Nu.262. Cæterùm memoratis cauſis interuenientibus, ſicut peccatum non eſt reſtitutionem ad tempus differre: ita nec eſt, nunquam reſtituere, ſi eæ nunquam ceſſent. Nec enim ratio eſt, cur quis hodie magis quàm cras excuſetur, eâdem rationabili cauſa excuſationis perſeuerante, vt rectè argumentatur Petrus à Nauarr. *lib. 4. De reſtit. cap. 4. numero* 55. Cui adde, quòd quando (*vt ſolet frequenter*) excommunicatio fertur in non ſoluentes debita vel non reſtituentes: ſi quis indubitanter per aliquam ex iiſdem cauſis, excuſetur à reſtitutione, ipſum non ligari coram Deo; ſique excommunicatio ſit generalis, & res lateat, nihil teneri facere; neque opus eſſe, vt non reſtituens compareat coram Iudice, ſed poteſt id omnino diſſimulare. Sin autem excommunicaretur nominatim, reſque cognoſceretur ab aliis, debere coram Iudice comparere, & declarare cauſam iuſtam quam habet non reſtituendi: alioqui incurreret in excommunicationem, non quidem quia non reſtituit, ſed quia non paret Iudici, prout tenetur ad vitandum ſcandalum aliorum, qui pro contumaci & inobediente ipſum alioqui habet. Adde etiam non eſſe reum periurij ſimiliter excuſatum, ſi ſub iuramento interrogatus à Iudice, Num talem rem acceperit vel habeat; neget mente ſubintelligendo ſe non accepiſſe, vel habere eo modo quo idem Iudex intendit nempe iniuſtè, vſurpandóve ſibi eam non debitam ex iuſtitia. De quibus Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 114. 115. & 116.

CAPVT XIX.

De quæſtionibus quæ mouentur circa debitoris excuſationem à reſtitutione.

SVMMARIVM.

263 *A reſtitutione excuſatur qui nihil habet, aut qui per eam redigeretur ad extremam neceſſitatem.*

264 *In extrema neceſſitate poteſt debitor ſeipſum præferre creditori; non item in aliis neceſſitatibus, quæ pares fuerint in vtroque.*

265 *Notabile damnum debitoris ſecuturum ex reſtitutione excuſare ab hac ſtatim facienda, quidam negant: ſed videtur concedendum cum aliis.*

266 *Regula notanda pro confirmatione.*

267 *Periculum peccandi excuſat à reſtitutione ſtatim facienda; non tamen omne.*

268 *Differri poteſt reſtitutio: quando debitor ex ea magnum ſentiret damnum, & creditor ſolummodo modicum.*

269 *Quod tamen non procedit cùm debita fuerint magna.*

270 *Lucrum faciendum à debitore non excuſat ipſum à reſtitutione, niſi id ſit in commodum creditorum.*

271 *Dilatio reſtitutionis non eſt licita, ſi vergat in detrimentum creditoris: qua in re quando ſufficere poſſit propoſitum ſeruandi ipſum indemnem.*

272 *Debitor non tenetur reſtituere, cum propriæ famæ detrimento notabili.*

273 *Cum modico autem, ſi debitum ſit magnum, teneri videtur.*

274 *Adultera non tenetur manifeſtare delictum ſuum, ſi aliter impediat ne ſpurius ſuccedat in hæreditate: aut ſi tali manifeſtatione nihil profutura ſit.*

275 *In caſu quo ſpurius matri credere tenetur, cedere debet legitimis hæreditatem, niſi legitimè præſcripſerit.*

276 *Adultera tenetur crimen ſuum detegere, cùm detrimentum famæ quod inde accipit, adæquat, aut non multum excedit illud, quod filij legitimi alioqui patientur.*

277 *Cui damno ſi in totum obuiare nequit, debet qua ex parte poteſt.*

278 *Adulter ad reſtitutionem tenetur ſicut adultera.*

279 *Facienda eſt reſtitutio hoſpitali in quo ſpurius exponitur: & quod de adultera dicitur, dicendum eſt quoque de ea quæ alienum ſuppoſuit.*

280 *Differri poteſt reſtitutio, cùm creditor id quod ſibi debetur, exigit ad nocendum alteri. Id quod patitur aliquam exceptionem.*

281 *Differri item poteſt cùm redundaret in damnum boni communis.*

282 *Et cùm creditor exigit ad damnum ſibimet inferendum.*

283 *Aut cùm ad peccatum aliquod perpetrandum exceptis nonnullis caſibus.*

284 *Quando poſſit, & quando non debeat reſtitutio differri ſine facultate creditoris.*

285 *De quæſtione an debitor teneatur reſtituere cùm non poteſt, niſi excidendo ex ſuo ſtatu, ſententia oppoſita.*

286 *Tenetur cùm debita fuerint contracta ex iniuſta acceptione; non item cùm ex iuſta: niſi obſtet creditoris neceſſitas, aut ille ideo non ſit ſoluendo, quòd conſumpſerit flagitioſè ſuas opes.*

287 *Rationalis doctrina.*

288 *Leges ei non aduerſantur.*

289 *Quædam aduertenda circa eamdem rem.*

290 *Quando is qui ſe ſoluturum iurauit, poſſit vel non poſſit vti compenſatione.*

QVÆSTIO I.

Quænam impotentia ſit ſufficiens ad excuſandum debitorem à reſtitutione.

Nu.263. DE hac re conſtat, quòd cùm quis nihil omnino habet, non teneatur reſtituere; cùm id ſit ei impoſſibile, nemóque ad impoſſibile obligetur. Similiter excuſationem eſſe à reſtitutione; quando ſtatim reſtituendo, debitor in extrema neceſſitate conſtitueretur. Creditor enim tenetur in tali caſu, ea ſuis bonis illi indigenti ſubuenire. Adde (quod notat Petrus à Nauar. *lib.4. De reſtit.cap.4.num.26.*) cum debitum fuerit rei extantis, & cuius dominium creditor retineat, vt in depoſito, & in commodato, ac etiam in furto, quando res furtiua apud debitorem eadem numero perſeuerat: ipſum extingui omninò ſi ad ſubueniendum tali neceſſitati ea ipſa res conſumpta ſit: adeout debitor ad pinguiorem fortunam veniens, non teneatur magis æquiualens reſtituere, quàm ſi quodcumque aliud eiuſmodi neceſſitate preſſus, conſumpſiſſet. Namque non tenetur ex re accepta, quæ non eſt amplius; neque ex iniuſta acceptione, quia licitè conſumpſit: cùm in eo euentu omnia ſint communia, ſaltem quoad vſum. Secus eſt verò in reliquis debitis, quæ tantùm ſopiuntur: quoniam rei debitæ dominium tunc eſt penes debitorem, cui proinde, non autē creditori, perit ſi conſumatur, neque obligatio reſtituendi quæ ex contractu orta præceſſit extinguitur, quamuis ſit ſuſpenſa ad tempus, per extremam neceſſitatem superuenientem.

Difficultas autem eſt, An ſi creditor in eadem ex-
Nu.264. trema neceſſitate conſtituatur qua debitor, niſi ei fiat reſtitutio, hic teneatur illi ſtatim ſoluere cum ſuo pati periculo. De qua in vtramque partem authores citat Petrus à Nauarr. *in eod. cap.4. dubit.5.* ac partem negantem meritò ſequitur; quia cùm in eo articulo ceſſet ius gentium, quo introducta ſunt & diuiſa dominia rerum, hæcque ideo tunc maneant intra limites iuris naturalis, ſecundùm quod cómonia ſunt omnia; fit vt tunc etiam conditio debitoris tanquam poſſidentis, potior ſit, quàm creditoris. Atque adeo cùm ille vitæ ſuæ priùs conſulere poſſit, quam alienæ, nihil eſt cur tali neceſſitate preſſus, negetur poſſe reſtitutionem omittere ad ſibi conſulendum ex debito. Id quod procedit (vt Sotus habet *lib. 4. De iuſt. & iure quæſt.7 art.1. ad 4.* etiamſi iureiurãdo ſe adſtrinxiſſet ſoluere tali die: quia rationabiliter id intelligebatur cum exceptione extremæ neceſſitatis.

Quoad alias neceſſitates autem, in quibus debitor & creditor pares ſunt, hunc illi præferēdum eſſe communis ſententia eſt teſte eodem Petro à Nauar. *in ſequ. dubit.9* quia creditor ſi æquè magnũ damnum paſſurus eſt ex dilatione reſtitutionis ac debitor, poteſt rationabiliter velle vt is patiatur potius, quã ipſe qui omnino eſt melioris conditionis, potiúſque ius habet exigēdi ſolutionē ex iuſtitia debitã, quàm debitor illam negandi: præſertim cum illi haud cæteræ neceſſitates tribuant facultatem, quam diximus extremam tribuere, faciendo omnia communia quoad vſum. De eo autem quod Sotus addit problema eſſe in vtramque partem probabile, An debitor teneatur in reſtituendo rationem habere potius creditoris extremè indigentis, quàm ſui parentis eadem neceſſitate oppreſſi: quid in praxi ſequendum videretur expoſitum in lib. 4. cùm de eleemoſyna ageretur num.316.

QVÆSTIO II.

An excuſetur à reſtitutione ſtatim facienda is qui inde magnum patietur detrimentum bonorum ſuorum pecuniariorum.

DE hoc aliquorum opinio fuit, quos referunt Nu.265.
Sylu. Reſtitutio 5. quæſt.1 & Petrus a Nauarra lib.4 cap.4. dub.7. Debitorem teneri reſtituere alienum cum quocumque rei familiaris detrimento vſque ad ſuam, & ſuæ familiæ mendicitatem: reſeruatis ſolùm neceſſariis ad extremam vitæ ſuſtentationem. Pro quibus facit quod excepta debitoris extrema neceſſitate, reſtitutio ſit facienda creditori: quandoquidē potius eſt ius veri dominij quàm alieni: támque eſt contra præceptum Non furtum facies, retinere alienum inuito domino, quam accipere: quod extra neceſſitatem extremam illicitum eſſe dubium non eſt. Quo argumento in eam ſententiam adducitur Medina *in Cod. De rebus reſtit. quæſt.5. dub.2.* Aliorum verò plurium, quos loco cit. commemorat Petrus à Nauarra, & ante eum Cooart. *ad reg. Peccatum 1. part. num.2.* ſententia eſt, debitorem non teneri reſtitutionem exequi cum notabili rerum ſuarum detrimento; cum nullo verò, aut certè longè minore creditoris.

Ad quam ſententiam ſtabiliendam vt meminit Nu.266
ibidem Petrus à Nauar. pro regula fundamentali ſumitur: quòd in hac materia, quandocumque dominus rei rationabiliter debet velle reſtitutionem differri, vel omitti, id poſſit fieri: licet ipſe quadam cupiditate vel paſſione ductus, nolit conſentire. Hinc enim eſt quod ſi gladium depoſitum furioſus petat, ſe vel alium iugulaturus, reddi non debeat; quia inordinatè petit, nec debet petere ex cap. Ne quis 22. quæſt.2. Et confirmatur, quia dominus tunc non eſt conſenſu debito inuitus, quantumuis ſit conſenſu elicito. Quocirca non fit ei iniuria: cùm omnis iniuria ſemper ſit contra rectam rationem. Reſtitutionis verò dilatio de qua agimus, ſit rectæ rationi naturalique æquitati conſentanea, & ſine Dei offenſa: licet ſit cum offenſa hominis: qui contra rectam rationem poteſt multa velle, ſiue ob ſtultitiam ex parte intellectus, ſiue ob deordinationem & defectum compaſſionis & miſericordiæ erga proximum, ex parte voluntatis: itaut offenſa eiuſmodi cenſenda ſit ſcandalum, quod Theologi vocant acceptum: quo rectè agendo offendimus homines. Id quod non eſſe curandum habetur ex cap.15. D. Matth. verſ. decimoquarto. Cæterum congruenter eidem regulæ ſequentes propoſitiones ſtatui poſſunt, ac teneri in praxi.

Prima. Eum non teneri ſtatim reſtituere, qui ex ſua Nu.267.
reſtitutione timeret ſe aut ſuos prolapſuros in aliquod peccatum. Cùm enim magna ſit animorum infirmitas, quàm difficile eſt vincere, ſæpe contingit homines preſſos egeſtate (*maximè autem mulieres*) peccata admittere: vt furta, & proſtitutiones, aliáque flagitia, ac nonnunquam etiam in deſperationem incidere. Id quod à Syluest. *reſtit.5. quæſtione tertia*, & à Nauarr. *in Enchirid. capite decimoſeptimo numero ſexageſimotertio* traditum, Petrus à Nauarr. *in ſequent. num.38.* monet intelligendum eſſe, quando debitor

ſit eſſet infirmus, vt probabiliter timeret ſuam ruinam in peccatum ex quadam vehementi paſſione: quia creditor debet cõtentire, vt tunc non reſtituat; cum & debeat illi donare de ſuis temporalibus, quãdo neceſſarium eſt ad ipſum liberandum ab imminenti peccandi periculo, cui ex infirmitate exponitur. Quod ſi non ſit valde infirmus, nec vehementer tẽtatus: itaut poſſit reſiſtere tentationi, non eſt locus excuſationi à reſtitutione; quia vel voluntatiè exponitur tali damno ſpirituali, quod facile vitare poſſet, paſſione & infirmitate ipſum non multum vrgente: adeovt ſibi imputare debeat illud quod acciderit, non autem creditori ſuum repetenti.

Nu.268. Secunda propoſitio quam habent etiam Sylu. & Nauarr. *ille loco cit. & hic in praeced. num. 57.* itémque Caietanus 2.2. & Med. Cod. De reb. reſtit. *hic quaſt. 1. dub. 4 & ille qu. 62. art. vltimo.* Differri poſſe reſtitutionem, ſi dominus ex ea parum iuuaretur, & debitor magnũ detrimentũ acciperet; vt quia ad ſoluendum oporteret ipſum vendere domum, vel poſſeſſionem pretio quod ſit notabiliter minus iuſto, aut diſtrahere inſtrumenta ſuæ artis, vel relinquere artem ipſam, ex qua victum ſibi comparat, aut plus æquo expendere in tranſmittenda pecunia ad creditorem, vel probabili periculo illam perdendi ſe exponere. Non enim poteſt creditor rationabiliter velle propter paruum ſuum commodum, ita grauiter debitorem incommodare. Hocque *ex Nauar. ibid. num. 58.* locum habet ſiue debitum ſit ex licito contractu, ſiue ex delicto, vt ex furto. Quia licet duo illa debita differant quoad originem ſuam, non differunt tamen quoad effectum, de quo hîc agitur, excuſationis ab illorum reſtitutione, propter impotentiam debitoris. Similiter enim impotens eſt debitor, ſiue ex iuſta, ſiue ex iniuſta acceptione teneatur: idéoque in foro etiam conſcientiæ ſimiliter excuſandus eſt ob impotentiam. Quod etiam Couarr. docet ad reg. Peccatum 1. parte num. 2. in fine.

Veruntamen ſi circumſtantiæ fuerint tales, vt niſi reſtitutio nunc fiat, nunquam facienda ſit (quia ſcilicet debitor talis eſt, de quo præſumendum ſit potius, in dies ipſum minus habiturum, quàm bona comparaturum quibus reſtituat: tunc res iniuſtè ablata ſtatim reſtituenda eſt; etiam cum magno debitoris damno, quod ſuæ iniquitati attribuere debet: quia ex naturali æquitate tenetur creditorem quem damnificauit indemnem tandem aliquando reddere. De re autem licitè accepta quæ ſit diuerſa ratio intelligi poterit ex dicendis in ſequenti quæſt. 5.

Nu.269. Tertia propoſitio. Si magnum damnum quod debitor pateretur, nõ eſſet in ipſius bonis proprijs, eo modo quo propoſitũ eſt: ſed quia debita quæ oportet reſtituere magna ſunt: ipſum tunc non excuſari à reſtituẽdo ſtatim. Hanc ex Caiet. verb. Reſtitutio, cap. 6. habet Nauarr. conſequenter num. 59. & tum ex eodem, tum ex alijs Petrus à Nauar. lib. 4. De reſt. cap. 4. num. 47. Probatur verò, quia tunc debitor ex reſtitutione cogitur, nõ quidem pati bonorum ſuorum damnum, ſed ab iniuſta alieni retentione ceſſare: alioqui enim ſi ex eo quod reſtituenda eſt res magnæ quantitatis, debitor excuſetur à reſtitutione ſtatim facienda, melioris conditionis eſſet ille qui multum furaretur, quàm qui parum; & ex maiori ſuo delicto commodum reportaret.

Nu.270. Idem dicendum eſt etiam, quoad caſum quo debitor per reſtitutionem alieni impediretur multum lucrari; nõ enim poteſt inde à ſtatim reſtituendo excuſari, prout habet Caiet. & poſt ipſum Nauar. vterque loco citato. Ac probatur, quia per talem reſtitutionẽ debitor nihil de ſuo amittit, ſed tantùm deſinit lucrari ex alieno, ſeu alteri debito: quo ipſum carere vt tu lucreris, naturalis æquitas non patitur. Quanquam (*vt Petrus à Nauarra in ſequenti numero quinquageſimoſecundo notat ex Corduba & Medina*, ſi quis vt paulatim ſoluat multis creditoribus, quibus nequit ſimul ſoluere, ſolutionem differat ad lucrandum, quò ſatisfaciat omnibus, non male facit: quia contra rationem eſt, vt quis velit ſibi ſtatim reſtitui cum aliorum creditorum notabili incommodo, quod dilata ſolutione vitari poſſet.

Quarta propoſitio. Si reſtitutionis dilatio vergeret in magnum damnum creditoris, oporteret Nu.271.
eam ſtatim fieri, quantumuis reſtituens, tale damnum inde patiatur in bonis proprijs, quale antè dictum eſt. Hanc bene confirmat ratio antea numero ducenteſimo ſexageſimoquinto allata pro priore opinione; quia in tali caſu creditor rationabiliter inuitus eſt, ſibi non reſtitui debitum.

Quæri poteſt autem, ſufficiatne in tali caſu reſtitutionem differre cum voluntate reſarciendi creditori omne damnum quod ei fuerit datum differendo, itaut indemnis ſeruetur. Atque Caietan. quidem & Fumus *ille in citato capite ſexto & hic in verbo Reſtitutio numero trigeſimotertio* ſignificant affirmatiuè reſpondendum eſſe; cùm dicunt abſolutè, quòd quando dilatio eſt damnoſa creditori, debitor teneatur vel reſtituere ſtatim, vel ſeruare illum indemnem. Sed exiſtimatim congruenter antea traditæ regulæ, eſſe diſtinctione vtendum: vt ſi creditori tantum damnum aut ferè idem ſequatur ac debitori, non ſit ſatis quòd hic velit illum ſeruare indemnem: ſed ſtatim fieri debeat reſtitutio: niſi creditor ipſe in dilationem expreſsè conſentiat. Sin creditoris ex dilatione ſecutum, leue tantummodo fuerit, & debitoris magnum: licitam cenſeri poſſe dilationem reſtitutionis, *prout ex dictis patet*, damno inde proueniente creditori, reſtitutione reſarcito, prout ratio dictat: quæ non patitur, vt velit quis cum alterius iactura proprium damnum vitare.

Aduerte autem quòd ſi debitor reſtitutionem differat excuſatus ex aliqua in præced. cap. memoratarum cauſarum rationabilium, quæ moram purgant: non imputari ei damnum vel intereſſe creditoris: quia non eſt in culpa; vt nec eſt ille qui nondum elapſo termino conſtituto non ſoluit debitum ex mutuo vel ex alio contractu licito. Ita docet Petrus à Nauarra *in citat. capite quarto numero quinquageſimoſexto.* Addens quòd etiamſi nulla talis cauſa ſubeſſet, creditor tamen ex dilatione non damnificaretur; quia diues eſt, vel alia de cauſa, ſolutionem poſſe aliquantulum differri: niſi conſtaret de eiuſdem creditoris voluntate contraria. Pro quo facit quòd paululum illud, facilè excuſari poſſit, tanquam pro nihilo reputatum. Quanquam vt delinquere in eo facile eſt, ſic opus eſt in eodem procedere cum magna cautela & maturo iudicio.

QVÆSTIO III.

An ſi quis nequeat ſtatim reſtituere ſine notabili detrimento propriæ famæ, poſſit propterea, tanquam impotens differre reſtitutionem.

AD hanc affirmatiuè reſpondendum eſt ex Innoc. Panormit. & alijs Canoniſtis ad cap. Officij De pœnit. & remiſſ. Scoto & Gabr. & alijs quos refert & ſequitur Couar. ad reg. Peccatum, *par. 1. nu. 6. verſ.* Nu.272.

6.vers. Quartū in hac diſceptatione: quib. addi poſſunt non modo Nauarr. *in Enchir.c.16.num 44.& cap.17. num. 89.* ſed etiam omnes ferè Doctores in hoc, *vt notat Petrus a Nauarr. in eodem cap.4.dubit.6.* conſentientes: quòd cum periculo famæ (quia ſcilicet detegetur crimen occultum) res etiam furto ſublatæ, non debeant reſtitui; ne quidē ab eo qui habet amplum patrimonium. Fundamentum eſt, quòd cùm ſint tres bonorum temporalium ordines: in quorum primo, & ſupremo ſunt vita, & quæ ad vitā ſpectant, vt ſanitas, libertas, & membrorum integritas: in ſecundo verò & medio, fama, & honor: ac demum in tertio & infimo, bona pecuniaria ſeu res exteriores. Cum inquam ſint hi ordines: nullus teneatur reſtituere bona inferioris ordinis cum detrimento bonorum ſuperioris ordinis quæ recta ratio dictat eſſe præferenda. Vnde patet, quòd cùm notabile detrimentum in rebus externis, vt ante dictum eſt, ſufficiat ad dilationem reſtitutionis, ſufficere etiam à fortiori, notabile damnum quod in fama incurreret, ſtatim reſtituendo.

Nu.273. Interea tamen omnium confeſsione, *vt addit Petrus a Nauar. aliquot citatis*, tenetur debitor operam dare vt reſtitutio ſecretò fiat: in quo ſi negligens ſit non excuſabitur à mortali, differendo illam aut omittendo. Porro quamuis Nauarr. *in cit.num. 89. & ſeq.* velit cum Caiet. debitorem nunquam cum damno famæ teneri reſtituere damnum inferioris ordinis, quale eſt pecuniarium; idque habeat probabilitatem ſuam: tamen tenendum videtur oppoſitum cum Soto in lib.4. De iuſt. & iure *quæſt. 6. art. 3. ad 4.* & Couar. *in cit. num. 6. verſic. Sed & 2. loco*, qui volunt debitum pecuniarium poſſe eſſe tantum, vt famæ præualeat, ſicut, *inquit Couar.* quamuis aurum pretioſius ſit argento; poteſt tamen argentum eſſe in tam magna quantitate, & aurum in tam parua, vt illud multò maioris valoris eſſe cenſeatur. Vnde conſequens eſt aliquando, etiam cum famæ præiudicio, reſarciendum eſſe abſque dilatione, debitum pecuniarium. Ex qua doctrina explicari poſſunt aliqua in particulari: quorum illud vnum omittendum non eſt, quod communiter ſolet a Doctoribus diſputari de obligatione quam habet adultera detegendi filium a ſe ſuſceptum ex adulterio, ne is iniuſte ſuccedat in hæreditate.

Explicatio difficultatis de adultera, num teneatur reuelare crimen ſuum cum detrimento propriæ famæ, ne filius ſpurius in hæreditate aliena iniuſtè ſuccedat.

Nu.274. DIfficultas hæc (quam Ludouic. Molina latè tractat Inſt. & iure tract. 3. diſput. 101.) locum non habet quando adultera poteſt aliter damnis ſecuturis prouidere, quam detegendo ſuum crimen: vt poteſt, *quemadmodum habet Nauarr. in Enchir. cap 16. numero 47.* per bona ſi quæ habuerit paraphernalia ſeu vltra dotem, de quibus poſſit liberè diſponere; aut certè procurando, vt talis ſpurius antequam adeat hæreditatem profiteatur religionem incapacem hæreditatis. Tunc enim conſenſu omnium, non tenetur ſe prodere: ſicut nec cùm talis reuelatio nullam allatura eſt vtilitatem: nempe quia filius fidem ei non adhibebit; vt adhibere communiter non tenetur ex Medina in Cod. De reb. reſtit. *quæſt. 3. cauſa 4. verſic. An autem* Soto in 4. De iuſt. & iure *quæſt. 7. art. 3. verſus finem* ne quidem ſi iuramento reuelationem confirmauerit, vt Sotus addit, & deducitur ex cap.

Per tuas. De probationibus. Immo neque ſi ſciret matrem commiſiſſe adulterium, vt ad idem cap. & ad leg. Filium ff. De iis qui ſunt ſui vel alieni iuris, omnes fateri ait Couarr. *ad regulam Peccatum, parte 2. num. 6. verſic. Secundò illud eſt, &c* quia ipſum eſſe conceptum de adulterio non ſequitur ex eo quod mater fuerit aliquādo adulterata, etiamſi probaretur quòd tempore conceptionis adulteraretur, dummodo vir eius cohabitaret tūc cum ea. Ad quam rationem accedit textus in leg. Miles §. Defuncto ff. ad legem Iuliam de adulteriis.

Quanquam interdum ob coniecturam & circunſtantias occurrentes tenetur acquieſcere: vt ille qui conuincitur tempore ſui conceptus patrem putatiuum abfuiſſe: vel alia ratione omnino conſtat, quo tempore conceptus fuit, matrem ſuam ab eodem patre putatiuo non fuiſſe cognitam. Item cùm tam vehemens eſt matris perſuaſio, vt filius conuincatur credere adulterium, prout contingit, *ex Medina loco cit.* cum mater ipſa aliàs talem filium amanter tractauit, & eſt moribus reformata, timorataque conſcientiæ, & amans propriæ famæ, nec mētiri ſolita: maxime ſi in mortis articulo id faciat, aut in tempore ſacro, puta in hebdomada ſancta, ſuum crimē filio ſpurio reuelet. Quo caſu is tenetur hæreditatē à ſe abdicare, etiamſi in foro exteriori fuerit ipſi adiudicata: quia ſententia innitetur falſa præſumptione, niſi iam adierit hæreditatem, & bona fide illam pacificè poſſederit tanto tempore quanto opus eſt, & ſufficit ad præſcriptionem. Nam non tenetur tunc ei hæreditati credere, vt expreſſerunt Angelus & Sylu. in verbo adulteriū: *ille n.6. & hic n. 5.* Vnde nec mater tenetur delictum ſuum tunc manifeſtare, ne quidem tali filio ſuo: quia manifeſtatio ſeruiret tantùm ad illum perturbandum, & ad ſeipſam infamandam ſine emolumento. Et ita quod dixerunt Palud. & Adrianus, adulteram teneri ſe detegere filio ſpurio, etiamſi hic illi credere non teneatur, nec veroſimile ſit, quòd cedet hæreditati: reiiciunt Alfonſus à Caſtro, & poſt ipſum, *alios adhuc citans*, Couarr. *ad regulam Peccatum 1. part. num. ſexto*, doctrinam quam propoſuimus amplectendo tanquam communem, eamque confirmando. Nu 275.

Nodus difficultatis.

QVa ſuppoſita tantùm reſtat difficultas: An cùm veroſimiliter ſperatur quod ſi mater detexerit ſe filio, is abſtinebit ab hæreditate, quam bona conſcientia retinere non poteſt: an inquam ipſa teneatur ad talem reuelationē. Et quidem ſi filius eſt adeo timoratæ conſcientiæ, vt credatur non diffamaturus matrem, aut ipſa iam ſit de adulterio infamata, & exiſtimet, quòd ſine corporis vel animæ periculo; immo cum profectu reuelare poſſit, debet id facere vt communem concluſionem eſſe Innocentij, & aliorum ad cap. Officij De pœnitent. & remiſ. Nauar. habet *in Enchir. cap. 16. num. 46.* Si autem talis cōcurrat conditio filij, vel quidpiam aliud, vnde ex reuelatione delicti impediatur quidem damnū futurum, ſed ſequatur infamia adulteræ; illam teneri ad talem manifeſtationem, debet negari ab eo qui cū Caiet. admiſerit abſolutè & ſine reſtrictione (ſicut Nauarr. admiſit *in Enchir. cap. 17. numero 89.*) quòd nemo teneatur reſtituere, cum amiſſione bonorum ſuperioris ordinis: qualis eſt fama reſpectu bonorum pro quibus adultera in caſu propoſito tenetur ſatisfacere.

Sed quia cum Soto & Couar. illud reſtringēdum eſſe cenſuimus: conſequēter eum iiſdem (cum illo Nu.276.

in lib. 4. De iuſt.& iure q.7.art.2. ad 2. & cum hoc in cit.nu.6.)potius dicimus; quòd ſi damna quæ ſequuntur marito, & hæredibus ipſius, ſint arbitrio prudentis,maiora vel æqualia famæ, quam manifeſtando crimen ſuum amitteret adultera: ea teneatur ſe prodere, quando nequit aliâ viâ impedire, aut compenſare eadem damna; taliſq; manifeſtatio profutura creditur probabiliter. Quod rariſſimum eſt: cùm filius non teneatur credere matri ſuam turpitudinem proferenti in præiudictum ipſius, ex gloſa ad citatum cap. Officij: & quamuis animo interiùs credat, facile negaturus ſit exteriùs; omniáque mixturus tumultibus potius, quàm hæreditata ceſſurus, ipſe qui communi opinione habetur legitimus; ideo & capax illius.

Pro nobis autē in hac re facit: quòd ratio poſtulet,vt qui ſua culpa dānificauit alterum, ad eum indemnem reddendum, ſuſtineat potius damnum reſarciendo ipſum cum pari, aut aliquanto maiori ſuo incommodo,quàm damnificatus cogatur illud ſuſtinere inuitus.Quod ſi ponamus infamiam per ſe,aut certè adiunctis aliis damnis,*qualia ſunt odia,rixæ,opprobria,& alia id genus*,ex reuelatione ſecututis longè præponderare damnis quæ ſequūtur ex eo, quòd ſpurius in hæreditate ſuccedat ſentiendum eſt iuxta regulam in præcedentis quæſtionis explicatione propoſitam,quòd adultera tunc nō teneatur crimen ſuum reuelare.Quia verò plurimùm cōtingit,vt nulla ex tali reuelatione vtilitas ſequatur: ideo in cap. Officij De pœnitent.& remiſſ. Pontifex abſolute ſtatuit, adulteram non eſſe compellendam ſuum crimen detegere,tanquam tradens regulam de eo quod frequenter accidit; non autem vt approbans, quod Caiet.ſenſit, infamiam abſolutè excuſare à facienda reſtitutione: ad quod proinde confirmandum idipſum cap. efficax non eſt.

Aduerte verò adulteram,quamdiu prudenter dubitat an ſua reuelatio ſit profutura, nō teneri famam ſuam prodere,crimen occultum pandendo: quandoquidem in dubio melior eſt conditio poſſidentis.

Nu.277. Cæterùm quando adultera neque reſarcire poteſt integrè damna, quæ ſequuntur ex eo quod crimen ſuum celet, neque ea impedire ſecundùm antedicta: non manet omnino libera: ſed tenetur tantum reſtituere,quantum poteſt eo modo quo in Enchir.tradit Nauarr.*cap.16.num.*47. nempe augendo bona mariti,ſeu ita laborando vltra quàm obligatur per matrimonium,& ita minuendo ſumptus in victum & veſtitum ſuo ſtatui honeſtè conuenientem. ſi commodè poſſit: vt illud quod per talem parſimoniam reſiduum fecerit,adæquetur damno per filium ſpurium illato vel inferendo. Si autem id non fuerit ſatis, ei ſufficere contritionem & voluntatem integrè reſtituendi ſi poſſet, idem author cum Scoto meritò ſentit: quia nemo ad impoſſibile obligatur.

Explicatio alterius difficultatis, Vtrum adulter ex quo ſuſceptus eſt ſpurius, teneatur ſicut adultera, ad reſarciendum damna ſubſecuta.

Nu.278. DE hac difficultate cum præcedenti coniuncta, ſunt ſententiæ oppoſitæ. Nam Sotus lib. 4. De iuſt.& iure quæſt.7.art.2.ſub finem, partē negantem ſequitur.D.Anton.autem 2. part. tit. 2.cap. 7. ſub finem,Caiet. verbo Adulterium in principio,Sylu. & Summus eod.verbo: ille quæſt.5. & hic num.7.affirmātem tenent: eamque communem ſententiam eſſe notat Nauarr. in Enchir cap.16.num.49. Ac longe veriorem eſſe oſtendit ex eo maxime, quòd adulter nō minus quàm adultera ſit cauſa talis damni. Intelligēda eſt autem procedere (quod iidem authores expreſſerunt) quando adulter credit vel meritò credere debet eum de quo agitur eſſe filium ſuum. Nam ſi res ſit dubia, meritóve ipſe dubitare poſſit ſitne ſuus; tantummodo pro quātitate dubij. arbitrio prudentis tenebitur ad reſtitutionem maioris vel minoris partis damnorum. Is verò qui non tenetur credere filium eſſe ſuum: immo poteſt oppoſitum meritò credere, vt quia mater eſt leuis, & ſolita cum aliis adulterari: aut quia ipſamet dubitat ſitne filius adulteri; an verò mariti ſui, aut certè illa mentiri putatur; non eſt quòd ille ad ſatisfactionem compellatur, vt ibidem Nauarr expreſſit.

Nu.279. Si quis hîc quærat, Quid iuris ſit, ſi adulterina proles exponatur hoſpitali vt illius ſumptibus alatur: Reſpondēdum eſt primò, id licitum eſſe, ad occultādum delictum, & ad alia damna impedienda, quæ alioqui ſequerentur: dummodo tamen cautela adhibeatur ne proles ipſa ideo pereat, quòd ita exponatur. Addendum eſt deinde quod ſi paupertas non excuſet adulterum & adulteram, ij teneantur ſoluere hoſpitali expenſas ſuſtentationis. Quæ doctrina eſt D.Antonini, Sylu. & Caiet. locis citatis, & poſt ipſos expreſſa Nauarri in præced. numero 48. Videri poteſt Molina in ſeq. diſput.203. Cæterùm per hæc quæ dicta ſunt quoad adulterum; reſoluenda eſt quæſtio de coniugata, quæ ſibi partum alienum ſuppoſuit in præiudicium mariti & hæredum ipſius. De quo caſu textus eſt in ante memorato cap. Officij De pœnitent & remiſſ. Et de eo reſolutionem ſuperiori omnino conformem tradit Nauarrus in cit.cap.16.num.43.& 44. quem ſi lubet conſule.

QVÆSTIO IV.

An poſſit quis excuſari à reſtitutione ſtatim facienda, eo quod illam nequeat ſic facere, quin ſequatur magnum detrimentum, ſiue alicuius tertij, ſiue reipub. ſiue ipſius creditoris.

Nu.280. HVius explicationē complectemur aliquot propoſitionib. Prima, Quādo creditor illud quod ſibi debetur exigit, ad iniuſtitiam aduerſus alterum committendam, non peccat debitor differendo reſtitutionem; immò ſi reſtituat, tenetur ad damnorum inde ſecutorum compenſationem. Huius probationem repetere potes ex præced.num. 172. & interea aduertere eam veram eſſe regulariter, ſeu poſſe pati exceptionem, quia fieri poteſt vt debitor reſtituere compellatur authoritate Iudicis. Itémque fieri, vt ex eo quod differatur reſtitutio; debitori quaſi infideli, alterive aut etiam reipub. quaſi fauenti illi aut fouenti illum) ſequatur notabile detrimentum, quod prudētis arbitrio à culpa excuſet factam reſtitutionem: non obſtante nequitia quam creditor cōmiſſurus eſt. Namque actus reſtitutionis ex ſe ac intrinſecè tunc malus non eſt: ſed potius indifferens, aut etiam bonus: nec poteſt cēſeri malitiam habere, niſi extrinſecè, nempe ex mala intentione, ad iniuſtitiam abutentis re, quam petit & accipit: cuiuſmodi malitia, non debet danti imputari: quia non inducit

ad eam, ſed ſolùm permittit eam exire in actum, quem non poteſt commodè impedire.

Nu.281. Secunda propoſitio. Si reſtitutio in damnum boni communis redundet, ea poteſt differri. Nam creditor in talem dilationem debet cōſentire: neq; curandum eſt, quid in contrarium actu velit: iuxta regulam *num.* 266. traditam. Exemplum eſt. Si ex caſtelli reſtitutione, bella eſſent oritura: & ex ſolutione debiti regij, bellum iniuſtum eſſet fouendum; vel ex reſtitutione armorum, quæ miles mutuò accepit, impediretur ipſius opera in hoſte propugnando neceſſaria. Ita poſt Scotum, D. Anton. Syluest. & Medinam habet Petrus à Nauar. lib. 4. De reſtitut. *cap.* 4. *num.* 37.

Nu.282. Tertia propoſitio. Quando creditor illud quod ſibi debetur, exigit ad aliquod damnum corporale ſibi inferendum, debitor reſtitutionem differre tenetur charitate; niſi ſibi aut aliis ex ea dilatione immineat notabile damnum, cum quo non teneatur, ne quidem charitatis lege, illi obſiſtere. Cuius propoſitionis prior pars (quam attigerunt Fumus in armilla & Nauarr. in Enchir. *ille verbo Reſtitutio nu.* 30. *&* 31. *& hic cap.* 17. *nu.* 63.) patet ex eo, quod communiter conceditur non eſſe reddendum enſem furioſo, aut ira percito qui creditur eo ſe, vel alium interfecturus; fundatum in eo, quòd talis redditio cenſeatur propinqua cooperatio. Item ex eo, quòd quiſque teneatur ex Chriſtiana charitate obuiare alieno damno, quando poteſt ſine ſuo notabili detrimento. Poſterior verò pars probatur, quia volenti non fit iniuria; ideóq; ipſi creditori nulla præciſè damni ſubſecuti reſtitutio debetur, quòd ipſo vrgente, redditum ſit ei inſtrumentum quo damnum ſibi intulit.

Nu.283. Quarta propoſitio. Quando creditor illud quod ſibi debetur exigit ad peccatum aliquod perpetrandum, licitum eſt ſolutionem differre: immo obligatio eſt ex lege charitatis eam differendi, quando peccatum tali via impediretur ſine debitoris notabili damno. Hæc probatur: quia tenemur ex charitate impedire proximi malum ſpiritale cùm commodè poſſumus iuxta illud Eccleſiaſtici 17. Mandauit illis vnicuique de proximo ſuo. Secus eſt verò, quando ex dilatione reſtitutionis, peccata non impediuntur: nimirum quia aliũde creditor habebit pecuniam ad peccandum, vel ſi illi negetur hodie, ſimiliter eodémque animo cras petet, & ita pluries: quo deerit occaſio illi committendi plura peccata (ſaltem peruerſæ voluntatis iteratis actibus) quàm commiſiſſet ſi ſtatim ei ſoluta fuiſſet ſua pecunia: tunc enim debitor poſſet atque etiam deberet ſtatim reſtituere: niſi fortè inde ſequeretur ruina ſpiritualis tertiæ perſonæ, quam ille eſſet tali pecuniâ inuitaturus ad peccandum non inuitaturus ſi ea tũc nõ traderetur. Etenim ex charitatis lege, eſſet tunc obligatio differendi reſtitutionem, ſi poſſet differri ſine notabili damno; iuxta illud quod ex Eccleſiaſtico citatum eſt. Per quod conſtat, debitori ſalutem ſpiritualem ſui creditoris, ita debere curæ eſſe, vt reſtitutionem ei faciendam differat; cùm id fuerit neceſſarium ad præſeruandum ipſum à peccato. In quo caſu creditor ipſe dilationi diſſentiendo, non niſi irrationabiliter poteſt inuitus eſſe: nec cũ debeat conſentire, eſt curandum de illius actuali diſſenſu, iuxta regulam memoratam in præced. nu. 265.

Nu.284. Vnde porrò conſequens eſt, quòd in caſibus in quibus reſtitutionem differre, licitum eſſe dictum eſt, neceſſarium non ſit petere à creditore facultatem differendi. Aduerte tamen, id tantummodo eſſe verum, cùm debitor certus fuerit cauſam dilationis ſufficientem eſſe: ſi enim de ea ſupereſſet aliquid dubitationis: non ſolùm ſalutare conſilium eſſet facultatem prędictam per ſe, aut per alium petere, *vt Sotus voluit in lib.* 4. *De iuſt. & iure, qu.* 7. *art.* 4. *ad* 2. ſed etiam deberet abſolutè ita fieri: *ex D. Thoma* 2. 2. *qu.* 62. *art. vlt. ad* 2. ne ex cauſa de qua dubitatur an ſit ad dilationem ſufficiens, differatur reſtitutio contra præceptum de non retinendo iniuſtè alieno: quod cùm ſit negatiuum, ad ſemper ſeu pro omni tempore, obligat.

Qvæstio V.

An debitor teneatur reſtituere, cùm non poteſt niſi excidendo à decentia ſui ſtatus.

SEcundùm doctrinam Medinæ in Cod. De reb. reſtit. *qu.* 5. *verſi. Eſt iam dubitatio*, & aliorum quorum meminit Petrus à Nauar. lib. 4. De reſtit. *cap.* 4. *nu.* 30. Reſpondendum eſt affirmatiuè ad hanc quæſtionem. Docent enim debitorem teneri alienum reſtituere, cum quocumque rei familiaris detrimento, vſque ad mendicitatem ſuam, & ſuæ familiæ: reſeruatis ſolùm neceſſariis ad vitæ neceſsitatem extremam. Hócque fundamento nituntur, quòd in præcepto Non furtum facies, tam prohibeatur rei alienæ detentio quàm acceptio. Cùm ergo pro ſuſtentanda natura aut ſtatu, aliena inuito domino auferre non liceat, niſi extrema neceſsitas premat: ſanè ob eamdem rationem nec licebit aliena retinere. Nauar. autem in Enchir. *cap.* 17. *num.* 63. pluréſque alij, *quorum conſequenter num.* 31. *meminit Petrus à Nauarra*, ſentiunt eum qui ſtatim reſtituendo non poſſet pro dignitate ſui ſtatus decenter viuere; *vt ſi nobilis cogatur priuare ſe omni obſequio famulorũ & equorũ, aut ciuis primarius, obire artẽ mechanicã ſibi inſuetam*: poſſe reſtitutionem differre, dummodo retineat animum reſtituendi quamprimum poterit; & curet ne quid in alios vſus quam neceſſarios ac decentes impendat: vt ſic, aliquid ſubinde reſeruando, poſsit fieri ſoluendo. Vnde, *inquit D. Anton.* 2. *par. ti.* 2. *c.* 8. *col. antepenult.* non debent qui tales ſont ita lautè viuere, nec pomposè veſtiri cũ ſuis familiis, nec filias ſuas cum magnis dotibus nuptui tradere: ſicut ſi minimè grauarentur ære alieno, nec tenerentur ad reſtitutionem: ſed parcè viuere debent, ac filiabus dotes modicas tradere, & eas artificibus ac plebeiis matrimonio coniungere, ſi non poſsint nobilibus, aut mercatoribus diuitibus, debéntque aliis ſuperflua reſecare. Nu.285.

Cæterùm videtur poſt Sotum in lib. 4. De iuſt. & iure *quæſt.* 7. *art.* 4. *poſt medium*: cum Petro à Nauarr. *in cit. cap.* 4. *num.* 42. *&* 58. eſſe vtendum diſtinctione inter eum qui iuſtà acceptione, & eum qui iniuſta acceptione contraxerit debita. Nam qui per furtum, aut vſuras aliáſve iniurias, eſt in ære alieno: qualecumque citra extremam neceſsitatem damnum patiatur, tenetur illico reſtituere, etiamſi à ſtatu ſuo excidere, & nouam rationem vitę degendæ inire cogatur. Qui verò per iuſtam acceptionem debita contraxerit: ſi quidem in pauperiem inciderit, eoquod bene poſſeſſa in luſus, ebrietates, ſcortationes, & alios vſus illicitos & profanos expenderit: idem quod de præcedenti dicendum eſt: teneri inquam, ſtatim reſtituere, nec poſſe vt ſui ſtatus decentiam conſeruet, bona creditoribus in ſolutionem tradenda, retinere. Sin autem caſibus, aut aliis humanis ſucceſſibus ex improuiſo cõtingentibus, *vt nonnunquã fit*, in pauperiem coniectus eſt quis, licitè poteſt de bonis iuſtè poſſeſſis retinere quantum ei neceſſarium eſt, ne à decẽtia ſui ſtatus, quem iuſtè obtinet, excidat: dummodo tamen creditor dilationem ferre poſſit, nec etiam ipſe Nu.286.

inopia laboret: cùm extra neceſſitatem extremam melior ſic conditio creditoris quàm debitoris.

Horum autem ratio ſumitur ex regula tradita in præced. num. 266. de conſenſu creditoris debito, excuſante dilationem reſtitutionis, quotumcumque conſenſus elicitus interueniat in contrarium. Nam quando debitor ſine vlla ſua iniquitate, aut notabili culpa neceſſitatem patitur, non poteſt creditor (niſi ipſum quoque aliqua non leuis premat neceſſitas) rationabiliter velle vt ille ſtatim reſtituat excidendo à ſuo ſtatu. Cùm verò debitor effectus eſt diues, ſiue ex furto ſiue ex vſuris, aut ex alia iniuſta acceptione (vt nonnulli mercatores plus iuſto pretio vēdentes, vel officiales plus, quàm par ſit pro executione ſui officij exigentes, vel in adminiſtratione bonorum alicuius Prælati aut Principis fraudem faciētes) non eſt quòd creditor debeat velle differre talium debitorum reſtitutionem, ne is à ſuo ſtatu excidat: quia talis ſtatus non eſt ſuus, vt nec ſua ſunt aut fuerunt ea per quæ in illum ſe euexit: vnde ab illo excidens, non excidit à ſuo ſtatu, dùmque in eo eſſe vult, in ſuo eſſe non vult, vt Sotus rectè notat.

Idem dicendum eſt de debitore cuius ſtatus eſt quidem ſuus, & quem deſerere coactus, verè ſtatu ſuo excidere cenſetur; ſed tamen, quia tale quid ideo accidit, quòd prodigè, luxurioſè, ac vanè ſua expenderit, creditor eſt rationabiliter inuitus, talē ſtatum nutriri bonis de quibus iuſtitia poſtulat reſtitutionem ſibi fieri. Vnde vt bene monet Petrus à Nauar. *in eod. cap. 4. n. 43.* debent ſuæ conſcientiæ conſulere mercatores, & alij qui lucris exceſſiuis iniuſtis repentè euadunt diuites: ob idque magnum ſuſtentant ſtatum: quia tenētur eum imminuere, non ſolum parcè viuendo: ſed, ſi id non ſufficiat, omnino reſtituendo: quia in eo non afficientur damno, ſed à damno inferendo ipſi ceſſabunt.

Nu. 288. Neque obſtat, quòd fortè non ſimul, ſed paulatim tot debita contraxerint; nam nihil refert, quòd ſimul, aut quòd paulatim aliquem ſpolies. Nec item obſtat beneficium cedentium bonis; cùm intentio Principum non ſit, per leges in fauorem cedentium bonis in Republica latas, talibus iouaſoribus alienorum, iniuſtè facere poteſtatem fraudandi creditores parte debitorū: quæ neceſſaria ſit ipſis ad ſtatum male acquiſitum, aut malè conſeruatum, ſuſtentandum. Immo, vt idem author conſequenter docet *in n. 60.* nec talis lex poſſet eſſe iuſta, niſi idipſum creditores rationabiliter debeant velle. Non enim putandum eſt Principem habere poteſtatem pro libito diſponendi de rebus ſubditorum; ſed tantùm pro ratione neceſſitatis, qua ad commune Reipub. bonum ipſe indiget bonis priuatorum: vt ad hoſtium incurſum propulſandum, vel ad ingruens bellum, vel ad alia, quorum eſt vrgens neceſſitas in Repub. Quo in genere poni non poteſt, vt illi de quibus agimus, retineant ſuum ſtatum: cùm potius ad bonum commune pertinere videatur, ne decens ſuſtentatio illis relinquatur; vt præcidatur ipſis occaſio debita illicitè contrahendi, aut ſua bona turpiter expendendi ob talem ſpem.

Veruntamen tales circunſtantiæ interdum concurrere poſſunt, vt is quoque compaſſione dignus ſit; qui ob incidentem ex improuiſo calamitatem, in eas anguſtias redactus eſt, vt debita olim ex delicto conflata, diſſoluere non poſſit. Qua in re ſequendum eſt boni prudentiſque viri iudicium.

Exiſtimat verò idem Petrus à Nauarr. ibidem nu. 58. tales debitores perinde ac alios, poſtquam bonis ceſſerunt, ſi neceſſaria ad decentiam ſui ſtatus licitè deinde acquiſierint, poſſe illa ipſa retinere ad eiuſdem ſtatus tanquam licitè acquiſiti cōſeruationem. Pro quo facit quòd leges in præced. cap. num. 253. relatæ, tale beneficium conferant abſolutè, & ſine reſtrictione ad eos, qui poſtquam bona fide contraxerunt debita, magnam iacturam rerum ſuarum propterea fecerunt, quòd ſuſcepta ab eis grauia negotia, ex quibus lucrum ſperabant, non ſucceſſerunt.

Aduerte autem quod idem habet in præced. num. 48. ex Ioſepho Angles: non modò debitores ex delicto, ſed etiam debitores ex contractu teneri reſtituere aliena, quæ apud ipſos extiterint eadem numero: etiamſi ex ea reſtitutione cogantur mutare ſtatum: quia cùm non acquiſierint talium rerum dominium, non poſſunt magis ad ſui ſtatus ſuſtentationem illis vti, quàm alijs, quas non poſſident.

Aduerte præterea (quod bene notat Molina De iuſtitia & iure tract. 2. diſput. 754. col. 3.) non carere probabilitate etiam debitorem ex contractu, compelli poſſe ad ſtatim ſoluendum, quantumuis e[illegible]cidendum ſit à ſuo ſtatu: ſi quidē ex dilatione ſolutionis, non ſit ſpes ipſum aliquando ſoluturum, eo quod tales ſint circunſtantiæ, vt præſumendum ſit potius in dies minus habiturū, quàm acquiſiturum bona ex quibus ſoluat. Ratio eſt, quòd creditor non videatur teneri conſentire, vt bona ipſius detineantur, ad hoc vt debitor non decidat à ſuo ſtatu: præſertim cùm humana conditio ferat, vt homines ſicut proſpera fortuna vſi, ab inferiori ſtatu aſcendant ad ſuperiorem: ſic aduerſa preſſi, à ſuperiori ſtatu deſcendāt ad inferiorem. Accedit quod vix alioqui excuſari poſſent, quæ in foro externo fiunt ſubhaſtationes bonorum omnium debitoris, quando magnitudo contracti æris alieni exigit eas fieri, ad plenè ſatisfaciendum creditoribus. *Nu.* 289.

Aduerte tertiò quòd cùm difficillimum ſit, *prout attigit Couar. ad regulam Peccatum, prima parte num. 2.* in particulari ſtatuere, quando iuxta prædicta detrimentum notabile debitoris, cum modico creditoris concurrat: Confeſſarium in agendo cum Pœnitente obligato ad reſtitutionem quam omiſit, debere ob oculos habere documentum quod D. Anton. 2. par. tit. 2. ca. 8. col. antepen. tradidit his verbis Cum multa prudentia hoc negotium agendum eſt: & cùm efficaciter videntur (debitores intellige) facere quod poſſunt ad reſtituendum, & in alijs ſe bene habere & cum timore Dei: credo quòd poſſint abſolui & communicari.

Aduerte tandem quod ex Medina & Soto habet Lud. Molina De iuſt. & iure tract. 2. diſput. 756. nu. 1. non eſſe liberum Confeſſario facere debitori poteſtatem reſtituendi paulatim, differendive integram ſolutionem. Nam id ſpectat ad creditorē: cuius ille non conſtituitur procurator, vt poſſit eius nomine dilationem reſtitutionis concedere: neque ipſius munus eſt arbitri inter creditorem & debitorem, ad ferendam ſententiam de eorum negotio: ſed munus Iudicis in cauſa Dei ad abſoluendum à peccatis, inuentum verè pœnitentem.

QVÆSTIO VI.

An in caſibus in quibus debitor ſe ſoluturum iurauit, poſſit vti compenſatione quâ tantumdem remittat creditori.

PRo parte negatiua facit quòd iuramentum de re licita factum, ſeruari debeat iuxta ſecūdum præceptum *Nu.* 290.

ceptum Decalogi. Pro affirmatiua autem, quòd æquiparentur remittere debitum, & debitorem ſe à debito liberare, tantumdem creditori condonando. Diſtinguendum eſt autem cum Medina *in Cod. De reb. reſtit. qu. 5. ſub finem*. ac dicendum: quòd cùm in foro conſcientiæ iuramentum non obliget niſi ſecundùm voluntatem iurantis: ſi intentio ipſius determinata fuerit ad numerandum creditori decem, tunc compenſationem non habere locum: quia iuramentum determinate factum obſtat. Si verò intentio ipſius non fuerit determinata ad dandum creditori decem: tunc ſiue decem ſoluerit, ſiue debitum æquale remiſerit, ſatisfacere iuramento. Quodquidem procedit ſiue alter ille eſſet iuranti debitor tempore iuramenti, ſiue poſtea factus fuerit; & ſiue hinc inde eodem modo, ſiue diuerſimodè contracta ſint debita: vt v.g. vnum ex reali mutuatione, aliòve contractu: & alterum ex promiſſione firmata iuramento. Qua de re fuſius idem author diſſerit: ſed de iuramenti vi aliàs ex inſtituto, in ſequenti lib. 18.

CAPVT XX.

De præſcriptione ſiue vſucapione, tanquam ſpeciali cauſa excuſante à reſtitutione.

SVMMARIVM.

291 *In quo conſiſtat præſcriptio, ſiue vſucapio excuſans ab obligatione reſtituendi.*
292 *Quod ea requirat poſſeſſionem, & quam.*
293 *De bona fide, cum qua debet eſſe talis poſſeſſio.*
294 *De ignorantia inducente ipſam bonam fidem.*
295 *Titulum ad præſcriptionem requiſitum, ſufficit præſumptum eſſe, quòd ſit verum.*
296 *De continuatione poſſeſſionis bonæ fidei, per totum tempus à lege conſtitutum ad præſcribendum.*
297 *De tempore à lege conſtituto ad præſcribendum rem mobilem.*
298 *De conſtituto ad præſcribendum rem immobilem.*
299 *De præſcriptione immemoriali.*
300 *Completa præſcriptione legitima, non manet in conſcientia obligatio reſtituendi rem, per eam acquiſitam.*
301 *Quomodo poſſit quis rem taliter amiſſam, recuperare per reſtitutionem in integrum.*

DE præſcriptione & vſucapione præter cæteros eruditè & copiosè diſſerunt Couar. ad regulam Poſſeſſor De regulis iuris in 6. & Lud. Molina de iuſt. & iure tract. 2. à diſput. 60. ad 81. qui & alios citant. Quæ autem ad inſtitutum noſtrum faciunt, complectemur aliquot propoſitionibus.

De eo in quo conſiſtit præſcriptio ſeu vſucapio.

Nu. 291. PRima eſt, Præſcriptio ſeu vſucapio, prout eſt cauſa excuſans à reſtitutione, conſiſtit in acquiſitione dominij vtilis, vel directi rei alienæ, per continuatam poſſeſſionem bonæ fidei, ſpatio temporis a lege definito. Vbi aduerte primò, ſecundùm vulgarem & communem vtriuſque iuris interpretum loquendi modum; inter nomina præſcriptionis, & vſucapionis, non aliter differre, quam quod illud dicatur de acquiſitione rei alienæ immobilis: vt prædij, vel domus: & hoc de acquiſitione rei alienæ mobilis: vt equi, veſtis, pecuniæ, &c. Aduerte ſecundò, dominium vtile dici illud, quod quis in rem habet, tantùm in ordine ad fructus: & ideo tanquam continens tantum vtilitatem rei, vocatur dominium vtile. Directum verò dominium illud vocatur, quod quis habet in rem, non etiam in fructus: iſtiuſmodi eſt dominium feudi; cum quo conceſſo, licet conceſſa ſit rei vtilitas ſeu fructus; retenta eſt tamen illius proprietas. Aduerte tertiò, iis quæ ſequuntur in hac propoſitione, indicari conditiones in præſcriptione requiſitas, vt ea vim habeat excuſandi a reſtitutione: pro quarum explicatione ſubiiciuntur ſequentes propoſitiones.

De poſſeßione bonæ fidei requiſita ad præſcriptionem.

SEcunda igitur propoſitio eſt, Præſcriptionem excuſantē a reſtitutione rei alienæ, requirere eiuſdem rei poſſeſſionem bonæ fidei. Hæc patet ex regula ſecunda & tertia iuris in 6. huius enim verba ſunt. Sine poſſeſſione præſcriptio non procedit; illius verò, Poſſeſſor malæ fidei vllo tempore nō præſcribit. De quo eſt etiam præclarus textus in cap. finali De præſcriptionibus. Vnde adhuc habetur abrogatas eſſe leges ciuiles, ſtatuentes procedere triginta aut quadraginta annorum præſcriptionem cum mala fide. De qua re eſt alius textus expreſſior in cap. Vigilanti, eodem titulo. Nu. 292.

Intelligitur autem ex hac propoſitione, eum qui non eſt capax poſſeſſionis alicuius rei, nec poſſe illā præſcribere: ſicq; fieri (quod Molina aliis citatis habet ſub finem diſput. 62.) vt laicus, quia capax non eſt poſſeſſionis rerum ſacrarum, nequeat illas præſcribere. Id quod de decimis proprio nomine exigendis (eo ſcilicet modo quo ſpectat ad Eccleſiaſticos) conſtat ex ca. Cauſam De præſcriptionibus. Fieri ſimiliter vt Religioſus profeſſus, qui ob votū paupertatis non eſt capax dominij, quo aliquid poſſideat nomine proprio, nequeat præſcribere. Vbi aduerte ex eo quod poſſidere proprio nomine, requiratur ad præſcriptionem, item fieri (quod idem quoque author in eadem diſput. habet) vt colonus, conductor, depoſitarius, & alij ſimiles, qui iuſto titulo quidem, non tamen proprio nomine res aliquas poſſident, eas nunquam præſcribant. Itémque vt Tutor, Curator, Procurator, ſeruus, filiusfamilias, prout aliis acquirunt quatenus tales ſibi non præſcribant; ſed iis qui per ipſos poſſident. Fieri demum vt vſufructuarius (quia fructus ſolummodo rei poſſidet proprio nomine, non item rem ipſam) poſſit illos præſcribere, non item hanc.

Porro bona fides, de qua mentio eſt, conſiſtit in hoc, quòd quis indubitanter & quieta conſcientiâ credat rem quam poſſidet eſſe ſuam. Nu. 293.
Vnde ſi ex aliqua probabili ratione (non item ſi ex leui, ſeu ex qua prudens nihil moueri debeat) conſcientia ipſum remordeat, quòd talis res non ſit ſua, deſinit bona fides requiſita ad præſcribendum. Ratio eſt, quia vt quis rem quam antea nō habebat incipiat iuſtè ſibi vſurpare, debet determinatè iudicare: vel eſſe nullius, & ideo fieri primò occupantis; vel certè ſuam eſſe, quantumuis id antea non aduerterit. Nam dubitans, ſitne ſua an aliena, iniuſtè agit eam ſibi arrogans, cùm ipſius conditio non ſit melior, quàm alterius. Aduerte verò, vt quis bonæ fidei poſſeſſor eſſe, atque adeo præſcribere poſſe cenſeatur non ſufficere ſi

indubitáter credat rem quam poſſidet ſuam eſſe; oìli meritò id ſibi perſuadeat. Si enim vel ex ignorantia affectata, vel quacumque alia ratione craſſa, perſuadeat ſibi eam eſſe ſuam, non dicitur bona fide poſſidere: cùm in eo committatur peccatum acceptionis rei alienæ, inducens obligationem ad reſtitutionem; non autem ab ea excuſans iure canonico, à quo perinde reprobatur, ac ſi interueniſſet notitia rei alienæ. Ita communiter Doctores ſentire meminit Molina in citato tract. 2. diſp. 64. ſub initium.

Nu.294. Quod conſequenter ille tractat, An ad inducendam bonam fidem ſufficientem ad præſcriptionem, valeat non tantùm ignorantia facti, *qualis eſt ſi rem acceperis à fure neſciens eſſe furem*: ſed etiam ignorantia iuris, *qualis eſt cùm quis emit à Prælato, neſciens requiri conſenſum Capituli*: tractát etiam tum ante eum Couar. ad reg. Poſſeſſor 2. par. §. 7. à num. 7. tum poſt eum Leon. Leſſius de iuſt. & iure lib. 2. cap. 6. dubit. 5. Contenti eſſe poſſumus pro praxi attigiſſe triplex illorum dictum.

Primum eſt: Iuris clari ignorantiam, etiam inculpatam, non ſufficere ad præſcriptionem. Ratio eſt, quòd præſcriptio conſtet tãtùm lege humana: ideóque poſſit per eamdem circumſcribi ac reſtringi: ſicut fit per legem Nunquam ff. De vſucapionibus, *atque alias quas iidem authores commemorant.* Illius enim verba ſunt, Nunquam in vſucapionibus, iuris error prodeſſe poteſt.

Secundum eſt: Ignorantiam ipſam iuris inculpatam ſufficere poſſe ad præſcribendos fructus perceptos ex re aliena per illam poſſeſſa. Pro quo, *citatis Nauar. & Couar.* Leſſius adfert; quòd talis ignorantia cenſeatur facti potius, quàm iuris; vtpote quà poſſeſſor putat ſe ex re ſua fructus percipere.

Tertium eſt: Ignorantiam iuris verè dubij, ſeu de quo vtrimque ſunt diuerſæ multorum ſententiæ, ſufficere poſſe ad inducendam bonam fidem, requiſitam ad præſcriptionem. Pro quo facit quòd in praxi poſſimus vtramlibet dubij partem probabilem ſequi. Sic ergo ille qui comparauit ſibi aliquid contractu ambiguo, ſeu de quo in vtramque partem ſunt nobilium Doctorum ſententiæ, poteſt illud præſcribere.

De titulo, cum poſſeſſione bonæ fidei, ad præſcriptionem requiſito.

Nu.295. TErtia propoſitio eſt. Ad præſcriptionem, cum poſſeſſione bonæ fidei, requiritur titulus, ſeu ratio & cauſa aliqua, ex qua naſci poſſit dominium. Hæc patet: quia ſi talis cauſa, *qualis eſt donatio, teſtamentum, vel ſucceſſio ab inteſtato, emptio, vel permutatio, &c.* defuerit; nihil erit cur quis ſibi rei dominiũ vendicet: eámque tanquam ſuam bona fide poſſidere cenſeatur potius, quam quiuis alius. Non eſt autem neceſſarium, titulum eſſe verum, ſeu validum: quoniam qui cum tali poſſidet, non eget præſcriptione; vtpote per eum verè adeptus dominium: ſed ſufficit vt probabiliter putetur verus, etiamſi reuera ſit inualidus: quia licet non transferat dominium in poſſidentem; ipſum tamen efficit habilem ac diſpoſitum ad tanto vel tanto tẽpore præſcribendum, ſibive acquirendum dominium authoritate iuris humani: habentis locum in conſcientia, cum ſit fundatum in naturali æquitate. Namque ratio illius ſtatuendi eſt bonum commune vt expreſſum eſt in lege 1. ff. De vſucap. habetúrque ex cap. Vigilanti, De præſcriptionibus. Atque naturalis æquitas poſtulat vt communi bono prouideatur, quantum fieri poteſt ſine peccato, prout poteſt per præſcriptionem bonæ fidei; non verò per præſcriptionem malæ fidei: quæ proinde iure canonico abrogatur omnino in eodem cap. Vigilanti.

Iam titulus præſumptus ſic illuſtratur exemplo. Emptio, permutatio, donatio, &c. ſunt ex ſe veri tituli: ſi tamen is qui vendit, permutat, aut donat rem aliquam, non fuerit illius legitimus dominus, iidem tituli deſinunt eſſe veri, ac quibus transferatur dominium: attamen ſunt tituli præſumpti, per quos is qui rem ipſam poſſidet, ignorans probabiliter illorum conditionem, idoneus eſt ad præſcribendum: licèt iidem non ſufficiant ad transferendum dominiũ.

Ad hæc, quòd eiuſmodi titulus cognitus eſſe debeat quando ius commune repugnat præſcribenti (ſicuti cenſetur cùm prohibet ipſum poſſidere rem de qua agitur, vt laicum decimas, iuxta cap. Cauſam, De præſcriptionibus: & hæredes vſurarij, vſurariè ab eo accepta iuxta cap. Tua nos, & cap. Michaël, De vſuris) argumento eſt, quòd in cap. 1. De præſcript. in 6. talis debeat allegare & probare ſuæ præſcriptionis titulum. Qua de re videri poteſt gloſa ad cap. Si diligenti, De præſcriptionibus, *verbo, Iuſtus titulus.* Non eſſe verò neceſſariam talem notitiam, quando ius commune non repugnat præſcriptioni, conſequens eſt ex eo quod eadem gloſa habet, *& pluribus perſequitur Couar. ad regulam Poſſeſſor par. 2. §. 8. num. 1. & 2.* tunc ad præſcriptionem ſufficere poſſe, quòd quis rem bona fide poſſideat. Quodquidem dictum, cenſetur fundari in eo, quòd neceſſarium non ſit, vt quiſque nouerit quo ſpeciali titulo res ſuas poſſideat: alioqui enim cùm plerumque contingat multa in rebus haberi, non recordando vtrum ex emptione, vel donatione, aliave ſimili ratione poſſideantur, oporteret talia a ſe abdicare, quod nimis durum eſt.

De continuatione poſſeſſionis bonæ fidei, per totum tempus à lege conſtitutum ad præſcribendum.

QVarta propoſitio eſt. Ad præſcriptionem minimè ſufficere, poſſeſſionem rei bona fide in- Nu.296.
choari: ſed requiri, vt eadem bona fides continuetur per totum tempus conſtitutum à lege. Hæc habetur ex 2. reg. iuris in 6. ſecundùm vtrumque ſenſum quẽ eam habere, gloſa ad eamdem notat; & ex cap. Vigilanti, De præſcriptionibus. Ex ea autem conſequens eſt, quod communiter tradunt Doctores, ſi quando contingat poſſeſſionem bonæ fidei interrumpi, totum tempus præcedens perire præſcribenti: ſique poſtea bonam fidem iterum acquirat, debere de nouo incipere, ad hoc vt tempus lege definitum habeatur. Cuiuſmodi interruptio, quà vel poſſeſſio, vel bona fides, vel vtraque deficit, dicitur naturalis: eoquod ſit ſpectantium ad naturam præſcriptionis. Præter quam alia conſtituitur, quæ ciuilis vocatur, eoquod fiat per actum fori ciuilis, vt per litis conteſtationem vel citationem, de qua pluribus Couar. in eadem 2. p. §. 12. à num. 4 & poſt eum Ludou. Molina De iuſt. & iure tract. 2. diſp. 78. ſed ad noſtrum inſtitutum minus accommodatis. Ideóque illis omiſſis addemus quod ad ipſum magis facit: nimirum ratione ceſſationis, interdum præſcriptionem cenſeri, non quidem interrumpi: ſed ſolùm non currere ſeu dormire: tuncque tempus in quo incepit, tanquam continuatum poſſe computari cum tempore quod ſequitur, poſtquam ea dormire deſiit: itaut ex vtroque tempore conſtituatur vnum integrum neceſſarium ad præſcribendum.

Cæterùm

Digitized by Google

Cæterùm nouem ſunt tempora in quibus præſcriptio non intertumpitur; dormit tamen, nec currit: quæ ex Panormit. refert Syluester in verbo Præſcriptio 1. quæſt. 9. apud quem paſſim obuium relinquemus videnda ei qui volet: contenti monere quòd penè omnia reducantur ad tempus in quo datur impedimentum agendi in iudicio fori externi. Meminetis autem ex eo quòd rei poſſeſſio tranſeat ab vno in alterum: ſi quidem vterque bona fide poſſideat, non interrumpi, nec dormite præſcriptionem: ſed vtrumque tempus illud computandum eſſe ad conſtituendum vnum integrum, ad præſcriptionem neceſſarium. Id quod Molina admonet in fine citatæ diſputat. 78 & habetur ex lege vnica Cod. De vſucapione transformanda.

De tempore à lege conſtituto ad præſcribendum.

Nu.297. QVinta propoſitio eſt. Ad validitatem præſcriptionis neceſſarium eſt ſpatium temporis ab humana lege cõſtitutum. Ratio huius eſt, quòd præſcriptio vim quam habet transferendi dominium, accipiat totam ab ipſa lege humana, quæ ad illam determinat certum temporis ſpatium: de quo ſic accipe. Cùm duplex ſit præſcriptio ſiue vſucapio: vna rerum mobilium, id eſt, earum quæ loco moueri poſſunt: vt animalia, veſtes, pecuniæ, ex altera verò rerum immobilium, vt prædiorum: ad prioris validitatem (ex initio tituli De vſucapionibus Inſtitutis & ex lege vnica Cod. De vſucapione transformanda) requiritur poſſeſſio bonæ fidei continuata per tres annos. Hocque, ſi cum poſſeſſione bonæ fidei cõiunctus ſit titulus, qui allegari probarique poſſit: vt ex lege Celſus ff. De vſucapionib. & ex l. Nullo, Cod. De rei vendicatione, Couar. ad reg. Poſſeſſor *part.* 2. §. 5. *num.* 2. notat aliis citatis. Ex quo in præced. §. 2. nu 5. adde iuxta communem ſententiam, id locum habere, non modo in rebus priuatorum, ſed etiam in rebus Eccleſiæ; ex Authentica. Quas actiones Cod. De ſacroſanctis Eccleſiis. De cuius Authenticæ authoritate conſtat ex cap. penult. & vlt. 16. quæſt 3. Sine titulo autem quod allegari poſſit, præſcriptionem validari ſpatio 30. annorum Molina in cit. tractatu diſput. 68. concluſ. 8. probat: quia cùm per tantum ſpatium temporis præſcriptio rerum immobilium ſine titulo validetur, vt poſt dicetur: multo magis eodem temporis ſpatio rerum mobilium præſcriptio validabitur.

De tempore à lege conſtituto ad præſcriptionem rerum immobilium.

Nu.298. VT autem validè præſcribantur res immobiles, ex initio tituli De vſucap. Inſtitutis; & ex lege Cùm in longi. Cod. De præſcript. longi temporis, requiritur cum titulo longum tempus; quod eſt decem annorum inter præſentes, eóſve qui in eodem territorio habitant, & 20. annorum inter abſentes, ſiue eos qui habitant in diuerſis territoriis. Sine titulo autem requiritur tempus longiſſimum: quod reſpectu priuatorum eſt 30. annorum ex cap. Sanctorum De præſcriptionibus: & 40. annorum reſpecto Eccleſiarum, aliorúmque locorum piorum. Namque tantum ſpatium requiri ad præſcribendum contra Eccleſiam, patet ex cap. De quarta, eodem titulo. Similiter ad pręſcribendum contra alia loca pia, *qualia ſunt hoſpitalia, & monaſteria*, habetur ex Authentica Quas actiones Cod. De ſacroſanctis Eccleſiis. Ex qua adhuc habetur ſingulare Eccleſiæ Romanæ priuilegium, quo bona illius immobilia præſcribi nequeunt ſpatio minore quàm centum annorum. Id etiam habetur ex iure canonico in cap. Ad audientiam, & ſequenti, De præſcriptionibus.

Cæterùm contingunt in his nonnullæ varietates: ſiue reſpectu quarumdam perſonarum, quibus ius fauet: vt pupillis & minoribus ob ætatem, & Principibus ob dignitatem: ſiue reſpectu diuerſarum rerum. Neque enim ipſo rerum immobilium nomine prædia tantum & alia id genus bona, comprehenduntur: ſed etiam iura & actiones ad illa: itémque beneficia, cenſos, reditus, ſeruitutes, vſusfructus, & eiuſmodi alia: quæ ad inſtar rerum immobilium fructum commoditatémve adferunt. Verùm quia tales iuris ciuilis quaſi apices, ad iuriſconſultos propriè ſpectant, tantùm monebimus de illis ſcire volentem, poſſe recurrere ad Ludouicum Molinam, qui in memorato tractatu 2. De iuſtit. & iure, de iiſdem copiosè diſſerit à diſput. 69. ad 80. & breuius apud Leonardum Leſſium lib. 2. De iuſtitia & iure. cap. 6. dubit. 8. & ſequentibus.

Porro præter prædictas, datur præſcriptio immemorialis (de qua idem Molina diſp. 76.) ſeu de cuius initio non extat memoria: prout cenſetur contingere, cùm initium illius excedit memoriam ſenum, qui modò ſunt: etiam quoad ea quæ ex auditu & traditione ſuorum maiorum acceperunt. Sicque (vt ex Couat. alios citante habet Molina ibid. versùs medium) illius probatio facienda eſt per teſtes qui aſſerant ſe poſſeſſionem talis rei, apud talem ſemper audiuiſſe & vidiſſe, nec vnquam audiuiſſe aut vidiſſe contrarium; de illáque ſemper fuiſſe communem opinionem & famam: & neque extare, neque apud ſuos maiores extitiſſe memoriam de contrario, aut de initio eiuſdem poſſeſſionis. Non eſt autem dubitatio, quin talis, tanquam longiſſimi temporis, valida cenſeri debeat. Nu.299.

Reſponſio ad quæſtionem. An præſcriptio penitus tollat obligationem ad reſtitutionem.

HÆc continetur duabus propoſitionibus. Prior eſt: Poſſeſſione bonæ fidei continuata per ſpatium temporis lege definitum, præſcriptionem ita compleri, vt dominium in rem præſcriptam transferat à priori vero domino, in alium, etiam in foro conſcientiæ: neque poſt eam completam, manere obligationem reſtituendi rem poſſeſſam: quantumcumque poſſidens euidenter ſciat alienam fuiſſe. Hanc tenet Sotus lib. 4 De iuſt. & iure quæſt. 5. art. 4 & cum eo aliis citatis Cou. ad regul. Poſſeſſor p. 5. §. 2. n. 3. & recentiores communiter. Probatur autem ex eo, quòd præſcriptio completa, *ex leg. 1. De vſucap.* ſit acquiſitio dominij. Vnde ſequitur, quòd per eam res deſinat eſſe aliena, & reſtitutioni obnoxia. Deinde ſi quid eſſet propter quod negari debeat leges ciuiles de præſcriptione locum habere in conſcientia, maximè eſſet: vel quòd ſint iniuſtæ, vel quòd foueant peccatum, vel quòd aduerſentur rectę rationi. Quorum primum dici non poteſt quia latæ ſunt iuſta de cauſa, quæ eſt bonum publicum, exigens talem modum acquirendi, ne dominia rerum ſemper maneant incerta; & infinita multitudo litium exoriatur. Nec item ſecundum, quia id minimè contingere præſcriptioni bonæ fidei, *de qua tãtùm loquimur*, manifeſtum eſt ex eo, quòd ſit per ſacros canones approbata, vt patet ex ſupradictis nu. 291. Nec deni- Nu.230.

que

Digitized by Google

que tertium: quia ratio dictat, Principem poſſe per ſuas leges ſubditum, etiam abſque ipſius culpa, priuare dominio ſuæ rei, ſi bonum commune ita fieri poſtulet: ſicut propter cauſam paulo ante tactam, poſtulat per præſcriptionem completam acquiri dominium.

Nec eſt quòd quis obiiciat poſtquam conſtiterit rem eſſe alienam ceſſare bonam fidem, qua innititur præſcriptio. Nam poſt completam præſcriptionem, conſtare quidem poteſt rem fuiſſe alienam, ſed ille qui præſcripſit verè, bonâque fide, iudicat iam eſſe rem ſuam, quæ fuit aliena.

Cæterùm allata propoſitio tam quoad directum dominium, quam quoad vtile locum habet: tum quia vtrumque ius abſolutè, & ſine reſtrictione loquitur de dominio. Tum quia in cap. Clerici 16. qu. 3. dominium per præſcriptionem acquiſitum vocatur proprietas: quo nomine dominium directum ſolet ſignificari.

Nu. 301. Poſterior propoſitio eſt: præſcriptionem non ita tollere reſtituendi obligationem, quin aliquando ea recurrere poſſit per reſtitutionem in integrum: qua is qui rem ſuam amiſit, reſtituitur in illius dominium authoritate Iudicis. Hæc patet per latiùs tradita à Couarr. ad reg. Poſſeſſor, 3. part. §. 3. nempe, quòd minoribus aliſve qui nondum attigerunt 25. annum, Eccleſiis, aliiſve piis locis, tale remedium concedatur, etiamſi præſcriptio fuerit 40. annorum, ac ipſis ſcientibus ac valentibus reſiſtere, facta ſit. Concedatur, inquam, per quatuor annos poſtquam ſciuerint contra ſe completam eſſe præſcriptionem. Concedatur item maioribus ætate in decem & 20. annorum præſcriptione, dummodo probent eam ſua iuſta, ac probabili ignorantia, aut omnino abſque negligẽtia ſua, eam contigiſſe. Qui etiam habent quatuor annos ad vtendum tali remedio poſtquam ſciuerunt completam contra ſe præſcriptionem. Leges & authores ex quibus hæc, *in foro externo tractari ſolita*, habentur, videri poſſunt apud eumdem Couarr. aut apud Molinam in ante memorata diſput. 88.

TRACTATVS IV.

De obligatione ad reſtitutionem in ordine ad diuerſas eius ſpecies.

CVm reſtitutio ſit actus iuſtitiæ commutatiuæ, quo ſatisfacimus proximo à nobis læſo in ſuis bonis; tot illius primariæ ſpecies cõſtituuntur, quot bonorum in quibus proximus lædi poteſt. Ea autem ſunt vel interna, vt bona animæ, & corporis: vel externa, vt bona honoraria & pecuniaria; ideoque vna reſtitutio dicitur eſſe damni illati in bonis animæ, altera illati in bonis corporis, tertia illati in bonis honorariis, & quarta illati in bonis pecuniariis: ad quas ſingulas eſt ſua ſpecialis obligatio, quæ reſtat conſideranda, vt intelligatur quid vltra antedicta, cuique earum ſit proprium ac peculiare.

QVÆSTIO XXI.

De obligatione ad reſtitutionem damni illati in bonis animæ.

SVMMARIVM.

302 *Varietas bonorum animæ, & quæ ſit obligatio ad reſtitutionem damni illati in bonis animæ naturalibus.*
303 *De obligatione eius qui alteri cauſa eſt ignorantiæ.*
304 *Lædi poteſt proximus in bonis animæ ſupernaturalibus directè, aut indirectè, poſitiuè, aut negatiuè, inducendo ad malum, aut reuocando à bono.*
305 *Graue eſt peccatum lædentis proximum in bonis ſpiritualibus.*
306 *Aliquando licet reuocare proximum à bono ſpirituali, vt ab ingreſſu religionis.*
307 *Obligatio illius qui vi, dolo, aut fraude nocet proximo in bonis ſpiritualibus.*
308 *Non eſt eadem illius, qui ſine vi, dolo, aut fraude nocuit.*
309 *Obligatio illius, qui alium retraxit à religione.*

BONA animæ quædam ſunt naturalia, ſeu inſita Nu. 302.
nobis à natura: vt memoria, intellectus, & voluntas: quædam verò acquiſita: quæ rurſus vel parta ſunt noſtro labore, vt ſcientiæ & artes; vel nobis diuinitùs infuſa: vt gratia iuſtificans, fides, ſpes, charitas, & dona Spiritusſancti. Sed vt Petrus à Nauar. ex Caiet. & quibuſdam aliis notat *in lib. 2. de reſtit. cap. 2. dubit. 1. nu. 4* (*& ſequitur Molina de iuſt. & iure tract. 4. diſp. 50. nu. 1.*) quoniam eadem prorſus, in hac materia ratio eſt bonorum animæ naturalium, ac corporeorum bonorum: *quandoquidem vt quiſque ſui habet iuſtitia, ne lædatur in corpore, ita & ne lædatur in anima*: ideo fit vt de obligatione ad reſtitutionem damni illati proximo in bonis animæ naturalibus nihil occurrat ſpecialiter dicendum: ſed ſatis ſit in genere monere, ad eam debere applicari, quæ dicuntur de obligatione ad reſtitutionem damni illati proximo in bonis corporis.

Vnde multa inferre licet; nonnulla in exemplum propoſuiſſe ſufficiet. Primum eſt: quòd non minus, quàm ſi manum abſcidiſſet, is qui potionibus vel dæmonum præſtigiis aliquem redderet mente captum, teneatur reſtituere quantum æſtimabitur tale damnum prudentis arbitrio, attentis omnibus circumſtantiis concurrentibus: ac etiam reſarcire omnia alia damna, ſi quæ ſint vlterius inde ſecuta.

Secundum eſt: quòd ille qui cauſa fuerit culpabiliter, vt alius per ignorantiam, aut vim vel metum peccet, teneatur damna illi aut aliis inde ſecuta reſarcire, tanquam eorumdem cauſa iniuſta. Addidi *culpabiliter*, quia in eo caſu excuſatus à culpa, excuſabitur & a pœna obligationis reſtituendi, quamdiu laborauerit tali ignorantiâ. Qua ceſſante, *quia ceſſabit excuſatio*: damna quæ deinceps ſequentur ex tali cauſa, imputabuntur illi; niſi curet quantum poteſt eam tollere: informando ſcilicet de veritate, eum qui peccat per ignorantiam: & reſtituendo libertati ſuæ illum qui per metum aut vim inducitur ad peccatum.

Tertium eſt: eum qui falſam doctrinam docuit te- Nu. 303.
neri lege iuſtitiæ proximum reuocare ab eo errore, *& ſic reſtitutione reſarcire damnum quod illi intulit*, niſi fortè voluntariè deceptus ſit: vt poteſt multis contingere, qui auidi nouitatum, & prurientes auribus in hæreſim pertrahuntur, quia volenti non fit iniuria: aut niſi deceptus aliunde cognoſcat veritatem, cui ex malitia nolit adhærere: nam tunc error ipſius non tribuetur amplius deceptori, niſi hic fortè animum illius ad errorem inflexerit variis ſuaſionibus; tunc enim tenebitur ipſum reuocare ab errore, quantum in ſe fuerit: tollendo inclinationem in talem errorem, quam ei ſuis ſuaſionibus impreſſit.

Quartum eſt: eum qui habens docendi officium, ſuâ negligentiâ diſcipulum ſeu tyronem ignorãtem fecit: ſiue docere debuerit ſcientiam, vt Theologiã, vel Philoſophiam: ſiue artem liberalẽ vt Grammaticam vel Rhetoricam: ſiue artem mechanicam vt texendi, ſuendi, &c. teneri non modo damna inde

ſecuta

ſecuta reſarcire: ſed etiam vellem illam doctrinam & cognitionem tradere, ei quem ex officio erudire debuit. Secus autem eſſet ſi quis non debuit docere ex officio. Nam is omittens docere verum, etſi peccet contra charitatem, quando cognitio eſt ſupernaturalis proximo neceſſaria ad æternam ſalutem: nõ peccat tamen contra iuſtitiam; & ideo nec incurrit obligationem ad reſtitutionem, quæ eſt actus iuſtitiæ commutatiuæ. Immo quando eſt cognitio naturalis alicuius ſcientiæ, vel artis; ille qui non tenetur ex officio illam docere, poteſt prudenter occultare, & ſolis filiis eam tradere. Nam neque ex iuſtitia, cùm non accipiat ſtipendium, neque ex charitate, cùm non ſit extrema neceſſitas, tenetur illam manifeſtare; niſi quid occurrat ſimpliciter neceſſarium in repub. vt quando communibus remediis, vel alia via ſubueniri non poſſet præſenti neceſſitati. In quo caſu nolle docere modus quidam eſſet iniuſtus conſpirationis & monopolij.

Obligatio inferentis proximo damnum in bonis ſupernaturalibus.

Nu. 304. DE reſtitutione autem cæterorum bonorum quæ communiter, bonorum ſpiritualium nomine intelliguntur. Obſeruandum eſt primò: in talibus bonis, nõ poſſe quidem directè, & immediate, *ſicut in bonis externis*, nocere proximo: poſſe tamẽ indirecte, & remote: nimirum mouendo voluntatem ipſius. Id quod poteſt tribus modis fieri 1. ſolo exemplo, ſeu offenſione & ſcandalo: 2. non tantùm exemplo, ſed & verbis, hoc eſt, conſilio, & perſuaſionibus malis: 3. vi, dolo, fraude, aut minis.

Obſeruandum ſecundò, poſſe quem in eiſdem bonis bifariam proximo nocere, vno modo poſitiuè, ſeu efficiendo vt amittat illa, quæ iam habet: ſic hæretici nocent catholicis, quos peruertunt, & à catholica fide excidere faciunt: ſic etiam nocent homines improbi hominibus piis, quibus perſuadent vt pium vitæ inſtitutum relinquant. Altero modo priuatiuè, nempe impediendo proximum ipſum ne conſequatur huiuſmodi bona, quę alioqui conſecuturus eſſet, vt ne recipiat fidem catholicam, aut non agat pœnitentiam, vel non redeat ad virtutis viam, quando ab ea aberrat.

Obſeruandum tertiò, poſſe aliquem nocere proximo in dictis bonis ſpiritualibus; vel inducendo illum ad peccatum, per quod deſtruuntur bona gratiæ, vel auocando illum à meliori bono, vt a perfectionis ſtatu; qualis eſt religionis; aut ab aliis quæ ſunt ſupererogationis, & conſilij Euangelici. Ac cùm hæc ita ſint, conueniunt Doctores in tribus.

Nu. 305. Primum eſt: quòd grauiter peccet ille, qui in bono ſpirituali nocet proximo, etiam ſolo exemplo malo: Nam qui ei nocet in temporalibus grauiter peccat *vt manifeſtum eſt*; niſi rei paruitas aut ignorantia excuſet: minùſque peccatum eſt cæteris paribus, in temporalibus, quàm in ſpiritualibus proximo nocere; iuxta cap. Ex merito & cap. Deteriores 6. quæſtione 1. vbi deteriores eſſe dicuntur qui vitam moréſque corrumpunt, iis qui ſubſtantiam, & prædia diripiunt.

Nu. 306. Secundum eſt; quòd ille non peccet, qui aliquem à ſtatu perfectiori retrahit propter cauſam legitimam: vt ille qui diſſuadet alteri, ne ingrediatur religionẽ ad quam eſt omnino ineptus. Nam tale conſilium eſt ſalutare, habita ratione circumſtantiarum loci, temporis, & conditionis, qualitatiſque perſonæ; nempe quia parentes habet in extrema neceſſitate conſtitutos, quibus tenetur prouidere; aut quia eſt ingenij valde mutabilis; aut quia probabiliter putatur non perſeueraturus; aut quod plus detrimenti quam vtilitatis ex ipſius ingreſſu capiet religio, aliave ſimili de cauſa. Quanquam generatim diſſuadere religionis ingreſſum, magna impietas eſt: præſertim ſi id fiat ex hæreſi; qua quis ſibi perſuadet ſtatum ſecularem eſſe religioſo ſtatu præſtantiorem.

Tertium eſt, quòd is qui vi, dolo, fraudẽ aut minis nocet alicui in bonis ſpiritualibus, *cum ei inferat iniuriam* tenetur talem vim, vel fraudem, vel dolũ, vel minas remouere. vt is qui vi impedit religionis ingreſſum, tenetur vim ipſam remouere. Item hæretici qui fraude, vel dolo catholicos peruerterunt, dum conuertuntur debẽt his fraudem patefacere, vt & ipſi conuertantur. Id quod locum habet in illo etiam, qui ex ignorantia ſeu vincibili ſeu inuincibili damnum intulit. Sic enim ille qui ex ignorantia etiã inuincibili induxit alium in hæreſim, tenetur ea recognita, illi quem induxit contrarium oſtendere. Similiter Confeſſarius qui reſpondit pœnitenti aliquid licere, quod non licet; tenetur poſtea illum de veritate inſtruere: & vt habet Nauarr in Enchir. *cap.* 14. *num. vlt.* qui alterum vi, dolo, aut fraude induxit ad peccandum mortaliter, tenetur pro viribus eniti vt bonum gratiæ, quod ſua opera perdidit, ipſi reſtituatur: nempe inducendo ipſum ad pœnitentiam, & excitando ad bona opera, orandóque pro illo, per ſe, & per alios: quia ſi iniuria facta proximo in bonis temporalibus reſarcienda eſt quantum poteſt. multo magis facta in bonis animæ. Nu. 307.

Vnum autem eſt quod inter ipſos Doctores verſatur in controuerſia: nimirum ad quam reſtitutionem teneatur is qui proximo in ſpiritualibus nocet: non quidem vi, dolo, aut fraude, ſed exemplo tantum aut perſuaſionibus vel conſilio. Ac plures *ſuos li.* 4. *cap.* 2. *dubit.* 1 *Petrus à Nauarr. refert*, ſenſerunt teneri tale damnum reſarcire, vel diſſuadendo illud efficaciter; vel ſi non poſſit, orando Deum pro male ſuaſo; vel denique ſe vel alium tradendo religioni cum ab illius ingreſſu aliquẽ retraxit. Sed melius Syl. & alij, *quos ibid. conſequenter idẽ Petrus refer. & ſequitur*: eum qui inducendo proximum ad peccatum, nocet illi in ſpiritualibus ſine vi, aut dolo, aut fraude, ad nullam reſtitutionem teneri ex iuſtitia; ſed tantum ex charitate: eo ſcilicet modo quo tenetur iuuare quemcunque proximum ratione præcepti de correctione fraterna: inducendo illum ad pœnitentiam, & ad alia bona opera piis monitionibus, & precibus pro ipſo ad Deum fuſis. Cui ſententiæ Molina in citata diſput. 50. num. 6. ſubſcribit. Probatur verò tum ex iure ciuili per illa verba in lege 2 §. vlt. ff. mandati. Nemo ex conſilio obligatur, etiamſi non expediat ei cui dabitur, quia liberu eſt cuique apud ſe explorare, an expediat ſibi conſilium. Tum ex iure canonico per regulam 62. iuris in 6. Nullus ex conſilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur. Ad quam videri poteſt gloſa. Tum demum aperta ratione: nempe quòd obligatio ad reſtitutionem, ſequatur ex illata iniuria, quæ non fit ſcienti & volenti, ex reg. 27. iuris in 6. omniſque amiſſio gratiæ ſcienter fiat, voluntariáque ſit: quam qui recuperare non vult, ſed perſeuerare in peccato, oſtendit ſe de damno accepto non curare: ſicut nec ſi perſuaſus rem ſuam abiicere in fluuium, quam ſi velit recuperare poteſt, cenſetur eam non curare. Nu. 308.

Quæ ratio oſtendit etiam; teneri poſſe, quod ex Soto *in lib* 4. *de iuſt & iure quæſt.* 6. *art.* 4. approbat Petrus à Nauarr. *in eadem dubit.* 1. *num.* 12. eum qui ſine Nu. 309.

vi fraude

vi fraude vel dolo aliquem retrahit à religione, etiã profeſſum, non obligari eo nomine religionem ingredi: neque ex iuſtitia ad vllam reſtitutioné teneri per ſe; ſeu quatenus retracto nocet in ſpiritualibus. Nam tali, *volenti ſcienti & conſentienti*, non fit iniuria; & per conſequens nec reſpectu illius peccatur contra iuſtitiam, ſed ſolùm contra charitatem. Reſpectu autem religionis, illud quod Sotus addit, eum qui retrahit aliqué à religione, cui valde vtilis eſt teneri ad reſtitutionem, eo quod religioni ipſi in temporalibus noceat. Illud inquam, partim concedi poteſt, partim negari. Concedi quidem ſi retrahat illum qui iam obligatus eſt religioni per votũ in ea emiſſum, & acceptatum prout fit in profeſſione. Nam tunc reuera infert iniuriam: quandoquidem ſicut ſeruus legalis, ſi aliquid temporale habeat, acquiratve, illud habet vel acquirit domino ſuo, non ſibi: ita & Religioſus non ſibi ſed religioni habet, vel acquirit. At verò quando is qui retrahitur nondum adſtrictus eſt religioni, ſed tantùm habet propoſitum adſtringendi ſe, non eſt obligatio ad reſtitutionem: quia tunc diſſuaſio non eſt contra iuſtitiam, ſed tantùm contra charitatem. Nam in eo iniuriam non fieri religioni, patet: quia religio ante votorum acceptationem non habet ius in proponentem illius ingreſſum, neque in res ipſius. Vnde fit, vt perinde in eo contingat, ac in legato: à quo faciendo, qui aliquem ſine vi, fraude, vel dolo auertit, non infert iniuriam legatario, qui non aliter ius habebat quàm interueniente libera voluntate legantis. Pro qua doctrina faciunt habita in præced. num. 150 & aliquot ſequentibus. Eam perſequuntur conſequenter Petrus à Nauarr. & Lud. Molina in diſput. 51.

CAPVT XXII.

De obligatione ad reſtitutionem damni proximo illati in bonis corporis.

SVMMARIVM.

310 *Homicida aut mutilator tenetur ægro refundere tam lucrum ei ceſſans, quam damnum emergens, idque in integrum.*
311 *Niſi quod in recompenſatione lucri, quod occiſus facturus erat tota vita, ſpectandum ſit tantummodo quale probabiliter foret.*
312 *Ex quo nihil deducendum eſt ob ceſſationem à labore operandi ad lucrandum.*
313 *Talis reſtitutio facienda eſt læſis, non modo pauperibus, ſed etiam diuitibus: aut heredibus eorumdem.*
314 *Heredes alij neceſſarij, alij non neceſſarij: illis facienda eſt reſtitutio ſuſtentationis, quam accepiſſent à defuncto: non item his.*
315 *Homicida non tenetur reſtituere creditoribus occiſi, quæ illis ſoluiſſet ſi vixiſſet.*
316 *Qui punitur pœna talionis, nihil tenetur reſtituere pro vita erepta.*
317 *Nec item in conſcientia tenetur, ſi heredes defuncti talem compenſationem remittant.*
318 *Immo nec ſi non remittant, debet illis aliquid reſtitui in vita erepta compenſationem.*
319 *Debet autem Deo & defuncto: & quid, ac quouſque ex mutilatione ſequatur obligatio ad reſtitutionem.*
320 *Obligatio homicidæ tranſit ad ipſius heredes, & procedit ſiue occiſio iniuſta fiat priuata authoritate, ſiue publica: & ſiue committendo, ſiue omittendo: & quantumuis eſſet ab alio perpetranda.*
321 *Ex iuſta occiſione non oritur obligatio ad reſtitu-tionem.*
322 *Nec cum quis prouocatus ad pugnam occidit defendendo ſe, etiamſi forte debitam moderationem defenſionis excedat.*
323 *Secus ſi non ſit prouocatus: etiamſi inuaſus.*
324 *Niſi ſeruet debitam moderationem defenſionis: qu[illegible] ſeruata excuſatur à reſtitutione, etiamſi ob al[illegible] quam iniuriam illatam inuaſus fuerit: niſi inua[illegible] ſio ſit licita; qualis eſt criminoſi authoritate iu[illegible] dicis.*
325 *Ad quid teneatur homicida innocenti, cui crime[illegible] ipſius falsò imputatur.*
326 *Nihil reſtituendum eſt virgini cuius ſtuprum pe[illegible] actum eſt de eius libero conſenſu.*
327 *Quod procedit etiamſi precibus, & blanditiis a[illegible] conſenſum inducta ſit.*
328 *Niſi ſtuprator aduertere potuerit, non conſentire li[illegible] berè, tantùmque ex verecundia vel metu non reſi[illegible] ſtere, quantum deberet.*
329 *Tenetur ad reſtitutionem, qui per vim aut fraude[illegible] defloraut virginem.*
330 *Ad quam teneatur cùm non interceſſit promiſſ[illegible] matrimonij.*
331 *Ad quam verò, cùm talis promiſſio interceſſit.*
332 *Ad quid teneatur cùm promiſſo quidem matrimo[illegible] nium, ſed animo deceptorio.*
333 *An teneatur aliquid reſtituere patri puella deflo[illegible] rata.*
334 *An teneatur ad aliquid ſi quæ vulgo putabatur vir[illegible] go, reuera non fuerit, & quid tenendum ſit de e[illegible] qui obſtrictus voto ingrediendi religionem, nu[illegible] ptias promiſit puellæ.*

LÆSIO proximi in corpore, contingit occi[illegible] ſione, mutilatione membri, vulneribus, verbe[illegible] ribus, detruſione in carcerem, aut in alium ſimilem locum: ac etiam conſtupratione; per illamque inferri poteſt damnum tum in bonis naturalibus, vt i[illegible] vita, membris, libertate, pulchritudine ſeu deco[illegible] corporis: tum etiam in bonis externis, vt quia læſus, propterea deſiit lucrari: vel quia cogitur facer[illegible] aliquos ſumptus; tum demum in honore propte[illegible] dedecus quod aliquando ſequitur ex infami percu[illegible] ſione. Obligatio autem ad reſtitutionem quam tali[illegible] læſio inducit ſpecialem difficultatem habet tantùm quatenus naſcitur ex homicidio, vel mutilatione aut ex virginis defloratione, namque ex iis quæ ante dicta ſunt, aut quæ poſt dicentur, omnis de ali[illegible] difficultas tollitur. Hoc igitur caput duabus partibu[illegible] diſtinctum, complectetur priore parte quæ ſpectan[illegible] ad obligationem reſtituendi natam ex homicidi[illegible] vel mutilatione: poſteriore verò eam quæ oritur e[illegible] virginis conſtupratione.

PRIOR PARS CAPITIS.

De obligatione reſtituendi, prout naſcitur ex homicidio, vel mutilatione.

QVi iniuſtè & contra 5. decalogi præceptum, f[illegible] ſequenti libro 21. explicandum, interficit a[illegible] mutilat proximum, tenetur reſtituere damna omni[illegible] in temporalibus per eam iniuſtitiam data: inter qu[illegible] computatur lucrum ceſſans in eo qui per acceptam iniuriam impeditur ab vſu officij lucroſi: computan[illegible] tu[illegible]

Digitized by Google

tur etiam ante mortem conſumpta pro Chirurgis, Medicis, medicinis, & cibis:ac in vniuerſum quæcumque aliæ expenſæ ea de cauſa factæ, detrahendo tamen illa, quæ percuſſus alias conſumpturus erat in cibo & potu:cùm percutiens ſolius incrementi fuerit cauſa iniuſta. Itémque reſtringendo ad ſumptus, qui attenta qualitate perſonæ occiſæ, aut vulneratæ rationabiliter facti ſunt. Licet enim homicida quoad ſuperfluos fuerit occaſio, non fuit tamen cauſa. Atque horum (in quibus Doctores conuenire notant *pluribus citatis*, Petrus à Nauarr. in lib. 4. De reſtit. & Lod. Molina in tractatu 3. de iuſt. & iure, *ille in cap. 6. dub. 10. initio, & hic diſp. 83. ſub initium*) ratio eſt: quia iure naturali quilibet tenetur ad reſtitutionem damnorum quæ in temporalibus proximo iniuſte intulit, ex cap. fin. De iniuriis & damno dato.

Aduerte autem, *quod idem à Nauarra ex Soto addit*, reſtitutionem de qua agimus, eſſe quidem faciendam in integrum, reſpectu præteriti lucri ceſſantis: non tamẽ reſpectu lucri futuri, ſeu quod occiſus vel mutilatus feciſſet per operas lucroſas, quas toto vitæ tempore exercuiſſet. Prior pars probatur. quia vbi eſt certa quantitas damni, huius reparatio debet fieri integra; alioqui iuſtitiæ æqualitas nõ ſeruaretur. Itaque is qui percuſſit ruſticum, ideo coactum per menſem domi manere, mercedes dierum quas certò accepiſſet laborando, perinde tenetur reſtituere, ac ſi illum vi vel dolo detinuiſſet.

Nu. 311. Poſterior pars verò probatur, quia talium operarum iacturam damnoſam, per reſtitutionem reſarciri neceſſarium eſt quidem, non tamen ſecundùm quantitatem lucri ex eis prouenturi, ſed ſecundùm probabilem expectationem eiuſdem lucri: quod cùm impediri potuerit multis viis, minus valet in expectatione, quam valeret in re: ſicut & fructus terræ plus valet in ſe, quàm in flore vel in ſemente. Vnde optima procedendi regula in ea re videtur eſſe, vt arbitrio prudentis fiat eiuſmodi reſtitutio, habità ratione circumſtantiarum, perſonæ, loci, temporis & aliarum: ſcilicet vt non ſoluantur omnes operæ quotquot poſſent futuræ eſſe: ſed quas probabile eſt fore faciendas ab occiſo, ſi superuixiſſet; vel à mutilato, ſi mutilatus non fuiſſet: ſuppoſità ætate ipſius, & impedimentis quæ potuiſſent ipſum ab operando reuocare: Similiter vt aliquid detrahatur eo nomine, quòd lucrum ea talibus operis, non fuerit actu: ſed tantùm in ſpe, multiſque ſucceſſibus aduerſis expoſitum. Siquidem occiſus vel mutilatus poterat vitæ inſtitutum mutare, detrudi in carcerem, ægrotare, vel breui mori: vnde fit vt talia minus valeant, quàm ſi extarent actu. De quibus in citata diſputatione 83 & in ſequenti 87. Ludouicus Molina plenius: in quibus non immorabimur ad rationem paulo poſt ſubiiciendam.

Nu. 312. Cui præmittere oportet, ad dubium: *Vtrum ſit aliquid detrahendum, eo quod tales operæ futuræ eſſent cum labore, qui non datur in occiſo*: negatiuè reſpondendum eſſe cum Soto in lib. 4. De iuſt. & iure, *quæſt. 6. art. 3. in explicatione tertij argumenti*, & Couar. in lib. 2. var. reſolut. cap. 10. nu. 7: quia ſi illi qui labore manuum victitat ademeris laborem, nihil ei relinquis: quandoquidem ceſſans ab opere, nihil lucratur. Adde quòd talis liberatio à labore, non ſit grata læſo, vt debeat inde aliquid ei deperire.

Præmittere item oportet: antedictis congruenter eſſe concedendum, quòd ſi occiſus aliquos habebat redditus, qui ſolummodo ad vitam ipſius durabãt (puta quia gerebat officiũ Curię, aut quid ſimile) tale quoque damnum ex morte emergens reſarciendum eſſe, prout prudens arbitratus fuerit: attentis circumſtantiis debitis, conſideratáque ætate occiſi, & an eſſet robuſtus vel debilis, &c.

Cæterùm (vt ad rationem cuius meminimus veniamus) quia in his difficillimum eſt, *moraliter etiam loquendo*, arbitrium ad vnguem, iuxta rationem iuſtitiæ commutatiuæ exercere, atque ſic ad effectum perducere, vt reſtituendo aſſignetur cuique damnificato quod ei debetur: optimum conſiliũ eſt vti tranſactione & compoſitione cum eo ipſo, cui facienda eſt reſtitutio: præſertim cùm ſic ſoleat aliquid de taliter debitis remitti, & creditor eſſe contentus certâ rationabili ſummâ ſibi vltro oblatâ. Quam tandem rationem Molina approbat in fine citatæ diſp. 83.

Explicatio difficultatis de eo cui facienda eſt iſtiuſmodi reſtitutio.

SECTIO I.

SI petas cui facienda ſit reſtitutio eorum quæ hactenus dicta ſunt. Reſpondendum eſt, faciendam eſſe mutilato, & occiſi hæredibus tanquam in locum ipſius ſuccedentibus; vt quoad obligationes, ita & quoad iura: ſiue ipſi per teſtamentum, ſiue ab inteſtato ſuccedant. Idque non ſolùm cùm ij fuerint pauperes, ſed etiam cum fuerint diuites: quandoquidem iſtiuſmodi res ſpectanda non eſt ex qualitate perſonæ, ſed ex inæqualitate facta in rebus ipſis: in qua conſiſtit iniuſtitia, quæ radix eſt, & cauſa obligationis ad reſtitutionem: Vnde homicida hæredibus interfecti diuitibus, non minus quàm pauperibus reſtituere tenetur: perinde ac ille qui furatur à diuitibus non minus quàm qui à pauperibus, tenetur ad reſtitutionem taliter accepti. Nu. 313.

Iam cùm hæredes duplices eſſe poſſint: alij neceſſarij, hoc eſt, qui nequeant in totum ab hæreditate excludi per teſtamentum; vt filij, & vxor: alij non neceſſarij qui ſuccedunt quidem ab inteſtato, ſed excludi poſſunt per teſtamentum, vt fratres, & alij cognati: quæſtio eſt, An ſi tam hi quàm illi ſuſtentabãtur ab occiſo dum viueret, teneatur occiſor vtroſque ſuſtentare in reſtitutionem damni dati. De qua re Scotus *in 4. diſtinct. 15. quæſt. 3.* cuius ſententiam Nauar. approbat *in Enchir. cap. 15. num. 22.* & poſt eũ, *aliis adhuc citatis*, Petrus à Nauarr. in lib. 4. De reſtit. cap. 1. num. 74. exiſtimat iſtiuſmodi reſtitutionem faciẽdam eſſe vtriuſque generis hæredibus, quia vtriſque illatum eſt nocumentum. Sed melior videtur ſententia Soti in citata explic. argumenti tertij ſub finem: & aliorum quos refert ſequitúrque Leon. Leſſius *lib. 2. De iuſt. & iure cap. 9. dubit. 26.* vt & Lud. Molina *in memorata diſput. 83. num. 6.* eſſe faciendam, hæredibus neceſſariis, non item aliis. Ratio eſt, quia obligatio ad reſtitutionem ex iniuſtitia tantùm, non ex liberalitatis defectu naſcitur. Illud autem quod per homicidium hæredibus nõ neceſſariis aufertur, *vt alimenta quæ ab occiſo accipiebant*, non debebatur illis ex iuſtitia, ſed ſolùm ex liberalitate: cùm non cẽſerentur vna perſona cum occiſo, ſicut cẽſetur filius cum patre, nepos ex filio cum auo, & vxor cum marito. Nu. 314.

Qui nexus ſtrictiſſimus cauſa eſt cur filiis, nepotibus ex filio, & vxori damnum ſuſtentationis quod patiuntur ex patris ſeu mariti occiſi morte, occiſor teneatur ex iuſtitia reſarcire; tanquam is qui ipſis illud intulerit, auferendo quod erat pars quædam ipſorum: perinde ac ſi mutilaſſet aliquo mẽbro, vnde impedirentur laborare ad ſe ſuſtentandum. Quo tali nexu, cùm cæteri careant, nihil eis occiſor debebit

Digitized by Google

ex iuſtitia, vt nec occiſus eis debuit. Rationi autem allatæ in contrarium reſpondendum eſt; aliud eſſe inferre nocumentum alteri, & aliud efficere vt ceſſet cōmoditas quam ipſe habet. quorum illud, quia eſt contra iuſtitiam inducit obligationem ad reſtitutionem: hoc verò, quia eſt tantùm contra liberalitatem, non inducit. Homicida autem ſolum facit vt ceſſet commoditas hæredum non neceſſariorum, nata ex liberalitate; non ſecus ac quando occiſus centum pauperes alebat ex miſericordia, ille qui facit vt talis eorumdem commoditas ceſſet, damnum contra iuſtitiam eis minimè infert.

Si quis ſciſcitetur, An iſtud quod dictum eſt de obligatione reſarciendi damnum ſuſtentationis hæredibus neceſſariis, procedat cùm ſunt per alium ſuſtentandi æquè commode, vt filij à patrono vel ab alio amico, vxor à marito cui ſecundò nupſit, apud quem æquè commode ac apud priorem ſe habebit. Reſponderi poteſt negatiuè: quia tunc non minus ceſſat diſpendium ſuſtentationis, quàm ſi ad eam ſufficientes opes occiſus illis reliquiſſet.

Nu. 315. Si quis præterea ſciſcitetur, An homicida teneatur ad aliquam reſtitutionem faciendam creditoribus interfecti. Reſponderi quoque poteſt negatiuè cum Soto & aliis communiter: vt Molina fatetur, licet in contrariam partem propendeat, *De iuſt. & iure tract. 3. diſp. 83. n. 8.* quia creditor non habet ius in debitorem; niſi quantum extendunt ſe bona quæ actu habet, vel veroſimiliter habiturus erat: quæ vtraque ad hæredes tranſeunt: illa quidem aditione hæreditatis; hæc verò, reſtitutione per homicidam ei facta, *iuxta antedicta*, illorum quæ interfectus lucraturus erat probabiliter. Vnde ſolutio debitorum ipſius, incumbit hæredibus: non autem homicidæ: niſi ea intentione occidiſſet, vt debiti reſtitutionem impediret. Tunc enim tanquam peccans contra iuſtitiam, damnum ſecutum reſarcire teneretur; atque adeo hæredibus non valentibus aut nolentibus reſtituere, vicem debitoris ſupplere: perinde ac ſi alius vi vel fraude, aut dolo eamdem reſtitutionem impediuiſſet.

Explicatio alterius difficultatis. Num vltra iam dicta, teneatur homicida reſtituere aliquid pro damno vitæ, quod intulit illam iniuſtè eripiendo; & quantum eo nomine reſtitui oporteat, ac cui facienda ſit talis reſtitutio.

SECTIO II.

HAnc latè perſequitur Ludouicus Molina De iuſt. & iure *tract. 3. diſp. 84. & 85.* Quid autem in particulari tenendum ſit ea de re, ſequentibus propoſitionibus declaratur ſufficienter ad noſtrum inſtitutum, ac pro quotidiana praxi.

Nu. 316. Prima eſt: Quando aliquis in pœnam homicidij damnatus eſt pœna mortis, non tenetur ad aliam reſtitutionem in foro conſcientiæ pro damno vitæ quod dedit. Probatur quia tunc in compenſationem talis damni aufertur ab eo æquiualens in eodem bonorum genere, nimirum vita. Sed peculiare dubium eſt, an quo caſu occiſor ita punitur, ſuperſit adhuc ei obligatio ad reſtitutionem damnorum quæ dedit in temporalibus: puta expenſarum factarum in curatione defuncti ante ipſius mortem, & cæterarum, de quibus ante dictum eſt. Pars autem affirmans cum Nauar. in Enchir. *cap. 15. num. 12.* & Couar. *lib. 2. var. reſolut. cap. 10. num. 7. circa medium*, tenenda videtur: *vt Molina tenet diſp. 84. num. 7. ibidem & aliquot alios citans*, quia obligatio quâ homicida lege naturali tenetur reſarcire damna illata, non tollitur per punitionem quæ in publicam vindictam irrogatur: cum ſit tantum compenſatio iniuriæ illatæ Reip. vt argumento eſt, quòd etiamſi ex morte iniuſta nullum ſequeretur detrimentum in temporalibus, nihilominus eodem modo homicida iuſtè puniretur morte temporali, in compenſationem mortis quam iniuſtè intulit. Ergo quādo damnum ſimul dedit in temporalibus, idipſum in conſcientia illi reſtat ſoluendum; ita vt ab hæredibus ipſius, hæredes occiſi talem ſolutionem exigere poſſint.

Secunda propoſitio: Si hæredes occiſi, illive ad quos pertinet proſequi accuſationem loco defuncti, remittant homicidij compenſationem, ad nullam aliam reſtitutionem homicida tenetur in conſciētia, ratione damni vitæ interfecto iniuſtè ablatæ. Nu. 317. Probatur: quia cum talis compenſationis emolumentum ſpectet ad ipſos, ſi cōdonauerint defuncti mortem, quoad ea quæ pro compenſatione ipſi poterant exigere (prout eſt condonandi vſus apud viros honeſtos, pœnæ talionis acquieſcentes, qua videatur iudicis miniſterio iniuria ſufficienter compēſata, liber manet homicida ab omni obligatione ad compenſationem, ratione mortis interfecti à ſe iniuſtè. Idem iudicandum eſt, ſi percuſſus percuſſori ante mortem remittat expreſsè eamdem compenſationem. Aduerte tamen quod ſi dicat in vniuerſum ſe delictū percuſſori remittere, nō ideo eum liberum eſſe ab obligatione reſarciendi damna ſecuta ex tali percuſſione: quoniam intelligetur remiſſio facta ſolùm quoad iniuriam & vindictam, etiam per iudicē; non autem quoad damna pecuniaria, quæ non cenſetur eoipſo pati velle, quod iniuriam remittat, niſi id quoque ipſe explicet.

Aduerte etiam obiter: homicidam, ſi per homicidium cauſa fuerit, vt pro occiſo non fiāt tot ſacra & opera pia quot fieri præcepiſſet, niſi ea ratione mortem obiiſſet: cogendum eſſe a Confeſſario vt propriis orationibus, aut Miſſæ ſacrificiis, aut eleemoſynis procuret talia compenſare, quia cùm in eo damnum intulerit animæ occiſi, curandum eſt, vt illud reſarciat quoad poteſt. Nam quantumuis ea ex parte, defunctus nulla in re defraudatus eſſet, & mors condonata fuerit homicidæ, ſemper tamen conſentaneū eſt & de naturali æquitate, huic in pœnitentiam aliquid pro anima illius iniungi. Non tamen de iuſtitia, vt loco citato notat Sotus: & ratio eſt, quia bonum ſpiritale non poteſt eſſe pretium rei temporalis, cùm ſint res diuerſi ordinis, non habentes in quo æquiualere cenſeri queant.

Nu. 318. Tertia propoſitio: Quando homicida non punitur pœna talionis, etiamſi hæredes defuncti, quorum eſt aduerſus ipſum agere, illam non condonent, nihil tenetur dare eis in compenſationem vitæ occiſo ablatæ. Ita tenent locis citatis Nauarr. & Couarr. & alij quos refert & ſequitur Petrus à Nauar. *in lib. 4. De reſtit. c. 1. n. 80.* Probatur autem quia ſtatui nō poteſt, quid ille dare teneatur. Nam vita non eſt æſtimabilis pecuniâ: vtpote Superioris ordinis, perinde ac fama de qua Prou. 22. Melius eſt nomen bonum quàm diuitiæ multæ. Quæ verò ſunt diuerſi ordinis cōpenſari non poſſunt, nec in eis cōſtitui poteſt æqualitas; quam reſtitutio requirit ex iuſtitiæ regula, poſitâ in eo vt idipſum quod ademptum eſt, aut ſaltem æquiualens reſtituatur. Accedit, *vt alias rationes omittam*, quòd bonum vitæ non ſit, *vt ita dicam*, tranſmiſſibile ad hæredes: quod ſatis arguit, non eſſe pro illius ſpeciali damno faciendam ipſis reſtitutionem.

Quæ

Nu.319. Quod igitur ratione damni defuncto illati in vita aliiſque bonis corporis, à Confeſſario debet commendari homicidæ, eſt vt per opera pœnitentiæ ſatisfaciat Deo, quem grauiter offendit: itemque defuncto idipſum damnum paſſo, compenſationem faciat: quæ quidem de probabiliter præſumpta voluntate ipſius, facienda eſt in piis operibus, prout prudens arbitratus fuerit, ſpectata qualitate defuncti. Eſſet tamen hæredibus ipſius facienda compenſatio in pecunia, ſi ille id expreſſerit, vel de voluntate ipſius id eſſet potius credendum, quam aliud; vt ſi diſpoſuiſſet ſufficienter quid pro anima ſua fieri vellet, & hæredes relinquat filios pauperes. Pleniùs de talium damniorum reſtitut. differentem vide Molinam tract. 3. in ſequen. diſput. 88.

Nu.320. Aduerte autem deduci ex cap. fin. De ſepulturis, talem homicidæ obligationem reſtituendi, tranſire ad hæredes ipſius. Quod & ratio poſtulat, quoniam ea eſt debiti iure naturali, ex damno iniuſtè dato contracti: quandoquidem corporis damna non minus ſunt verè damna recumpenſanda, quàm damna rerum externarum (vt patet ex iis vexationibus & moleſtiis corporis, quę quis perpeſſus eſt iniuſte detentus in carcere, aut in exiliũ miſſus.) Vnde ad recompenſationem quoq; illorum, bona eius, à quo illata ſunt, obligata manet poſt mortem ipſius, niſi viuens tali ſuo debito ſatisfecerit. Quia igitur hæredes vt in lucroſis, ſic & in onerosis ſuccedũt: ſi homicida non fecerit in vita propoſitam ſatisfactionem, ad quam tenebatur; hæredes ipſius tenentur defectum illius supplere.

Aduerte præterea procedere, non modò cùm quis proximum iniuſtè occiderit priuata authoritate, ſed etiam cum authoritate publica: vt Iudex per ſententiam iniquam, & teſtis per falſum teſtimonium, aut malitioſè tacitam veritatem: tam enim hoc, quàm illo modo contra iuſtitiam peccatur. Item non modo cùm occiderit cõmiſſione homicidij, ſed etiam cum omiſſione defenſionis, quam ex officio exhibere tenebatur proximo, nec exhibuit cùm poſſet. Ratio eſt, quia ſubtrahit illi quod ſuum eſt, in eoque perinde facit illi iniuriam, ac detrahendo aliud, per quod vitæ ſuæ conſuleret.

Aduerte adhuc procedere; quantumcumq; alius tunc eſſet eundem occiſurus, niſi ipſe occidiſſet: quoniam ea circunſtantia non impedit, quominus verè ſit cauſa damni iniuſtè illati: licet enim inferretur ſine ipſo, non eſt tamen ab alio, ſed ab ipſo illatum. Veruntamen vt bene notat Petrus à Nauarr. *in præced. num.* 77. ſi occiſus tunc erat alioqui morte iuſta de medio tollendus, nõ eſſet obligatio reſtituendi: quia ipſum tunc occidendo etiam iniuſtè, non infertur damnum pecunia æſtimabile (niſi forte ex acceleratione incurreretur aliquod detrimentũ quod vitaretur morte iuſta) cùm tam breui tempore nihil eſſet lucraturus: neque vitæ momentum quod tunc ei præreptum eſt, alicuius talis æſtimationis cenſetur dignum. Supereſt difficultas, An prædicta locum habeant in eo qui occidit defendendo ſe; ſed modum defenſionis exceſſit.

Explicatio tertiæ difficultatis, Ad quam reſtitutionem teneatur, qui alium occidit defendendo ſe quidem, ſed excedendo modum iuſtæ defenſionis.

SECTIO III.

Nu.321. HÆc continetur ſequentibus propoſitionibus, quas habent etiam Lud. Molina tract. 3. & Leonard. Leſſius lib. 2. De iuſt. & iure *hic cap.* 9. *dubit.* 21. & *ille diſput.* 81. Quibus præmittendum eſt, eum qui aggreſſorem ſeu volentem priuata authoritate mortem inferre, aut res alienas iniuſtè tollere, occidit ad neceſſariã vitæ ſuæ vel alienæ defenſionem iuſtam, non teneri reſtituere: quia cùm vnicuique ſit, iure naturæ permiſſum vitam ſuam & alienam defendere aduerſus aggreſſorem iniuſtum; non fit ipſi iniuria, ſi occidatur, cùm id fuerit ad eamdem defenſionem neceſſarium. Vnde intelligitur nec inerri tunc obligationem ad reſtitutionem, cùm non interueniat iniuſtitia. Aduerte verò obiter; quod dicitur de iuſta vitæ defenſione in hac re, intelligendum pariter eſſe de iuſta defenſione rerum. De qua vtraque quando contingat, in ſequen. libr. 25. cum exponetur ratio De peccatis iudicandi ex Decalogi præcepto Non occides.

Prima autem propoſitio eſt. A reſtitutione excuſari eum qui prouocatus ad pugnam occidit prouocantem, quantumcumque defenſionis modum excedat. Ratio eſt, quia licet talis occiſio iniuſta ſit reſpectu Dei, qui eſt vitæ Dominus: & Reipub. cui ciuis adimitur: non eſt tamen reſpectu occiſi, qui cùm voluntariè expoſuerit ſe periculo talis damni, cenſeri poteſt renunciaſſe iuri petendi illius reſtitutionem. Nu.322.

Secunda propoſitio eſt. Occidentem eũ qui ſine prouocatione dat iniuſtam occaſionem rixandi ac pugnandi: ſi ita iuſtam defenſionis moderationem excedat vt mortaliter peccet, obligari ad reſtitutionem. Huius ratio eſt quòd tali modo occidẽti, damnum illatum imputetur, tanquam ei qui dolo, ſeu lata culpa illud intulit; vtpote qui ab eo inferẽdo non cauerit ſibi, quantum potuit & debuit. Quamquam ſi in foro externo, Iudicis ſententia iuſta abſoluatur, ad damnorum reſtitutionem minimè teneri in foro conſcientiæ latè docet Molina in cit. diſput. 81. à numero 7. Nu.323.

Tertia propoſitio eſt. Eumdem teneri quoque ad reſtitutionem ſi perſuadens ſibi alium velle deſiſtere à pugna, ipſe deſiſtere noluit. Ratio eſt, quia tunc nullam habet neceſſitatem ad defenſionem ſuam inferendi damna aggreſſori. Quapropter ex tunc ſecuta, tanquam ab ipſo iniuſte illata, tenetur reſarcire.

Quarta propoſitio eſt. Non teneri ad reſtitutionem eum qui ab altero inuaſus illum occidit defendendo ſe cum debita moderatione, etiamſi potuerit fugiendo, aut alia ſimili ratione declinare pugnam. Ratio eſt, quia quantumuis contra charitatem peccauerit non declinando periculum vitæ proximi; non tamen contra iuſtitiam: quia nemo ex ſua malitia qua vult alterum inuadere, acquirit ius per quod ad fugam aut aliud eiuſmodi, inuaſos obligetur ex iuſtitia. Poſtquam igitur pugnare cœpit, interficiendo aut vulnerando cum moderatione inculpatæ tutelæ, non lædit ius alienum, ſed vtitur ſuo. Nu.324.

Adde ex Molina ſub initium memoratæ diſp. 81. ſi in eiuſmodi euentu contingat inuaſum occidi aut vulnerari ab aggreſſore, hũc aut hæredes ipſius (non obſtante quod ab illo in cõflictu maiora forte dãna acceperit) teneri ad integrã reſtitutionẽ damnorum quæ eidem inuaſo intulerit. Ratio eſt: quia iniuſtè illata reſarcienda ſunt reſtitutione: neq; cenſenda ſunt compenſari per ea quæ inuaſus inuaſori intulerit; quia iuſtè illata, nullam compenſationẽ requirunt ex iuſtitia. Qua de cauſa vt tractat Molina in ſequ. diſp. 82. duellantes licet confligendo peccent grauiſſime, tamen non tenentur ſibi mutuò reſarcire dãna, quæ alter alteri ſic confligendo intulerit. Et confirmatur, quia volenti non fit iniuria; vterque autem vult pari ratione exponere ſe periculis damnorum, quæ ex tali certamine ſubſequuntur.

Quinta propoſitio eſt: Nec ad reſtitutionem teneri eum qui inuaſioni cauſam dedit per contumeliam, aut aliam iniuriam: ſi ipſemet inuaſus, defendendo ſe cum moderatione inculpatæ tutelæ inuaſorem occidat. Ratio eſt, quia talis ex iuſtitia tenetur tantùm offerre ſatisfactionem pro illata iniuria; non autem permittere ſe alterius voluntati ſine defenſione propriæ vitæ: ſibi ita permiſſa, vt ſi in ea debitam moderationem ſeruans, occidat inuaſorem, non peccet contra iuſtitiam. Ratio eſt, quia vtitur iure ſibi à natura concesſo defendendi vitam ſuam contra volentem iniuſtè eam auferre. Nec obſtat contumelia aut alia iniuria illata: quoniam ea non dat ius occidendi authoritate priuata; nec admittit ius vitam defendendi. Talis enim ademptio iuris contingit tantùmmodo, cùm quis ob crimen admiſſum capitur authoritate publica à miniſtris iuſtitiæ: in quo caſu licitè impugnatus, illicitè ſe defendit. Idem aliis citatis Petrus a Nauarr. docet *lib. 2. De reſtit. cap. 3. num. 362.*

Nu. 325. Supereſt monendum quod idem Molina tractat in cit. tract. 3. diſput. 86. cùm contigerit homicidium imputari innocenti, homicidam ex iuſtitia teneri refundere ei quidquid conſentaneè ante traditæ doctrinæ, compelletur ſoluere pro damnis per idem homicidium datis; non item reſarcire cætera illius detrimenta ac damna: ſiue factorum a ſe ſumptuum ea de cauſa, ſiue lucri ceſſantis, aut damni emergentis; ſiue perpeſſarum moleſtiarum aut torturæ, aut etiam mortis: niſi occidendo intẽderet talem imputationem: aut vteretur ipſo inuito, aliqua re, *vt enſe, ipſius*, vnde ortum ſit indicium aduerſus illum, propter quod criminis author habeatur. Cuius moniti prior pars probatur, quia tunc innocens ſoluit id quod non debet, ſed homicida: quem cùm leuet onere reſtituendi, tamquam negotium ipſius gerens ſoluendo, is ſanè tenetur refundere pro ſe ſolutum.

Pars verò altera probatur: quia homicida ſuo illo homicidio, non fuit innocenti cauſa, vt homicidium illi imputaretur, ac pateretur omnia illa detrimenta: ſed ſolùm fuit occaſio eiuſmodi imputationis, ex qua ſecutum eſt; vt ipſe talia pateretur. Qui autem eſt ſolùm occaſio, vt alicui ab aliis damna inferantur, non item cauſa, etſi peccet contra charitatem non euitando talem occaſionem, ſicut deberet: non tamen contra iuſtitiam; ideóque non tenetur ad eorumdem damnorum reparationem.

Exceptio autem addita, Niſi intenderit, &c. probatur quoad priorem partem: quia homicida occidendo eâ intentione vt homicidium alicui certò imputetur, non ſolùm habet rationem præbentis occaſionem damnis inde illi ſequentibus; ſed etiam cauſæ moralis eorumdem damnorum. Nam cùm actus morales a fine ac intentione ſpeciem ſumant; executio homicidij eo fine & intentione facta vt imputaretur alteri, qui adduceretur in diſcrimen damnorum, quæ ex ea imputatione ſequi nata ſunt, iniuſtitiam continet, non tantùm reſpectu occiſi, ſed etiam reſpectu innocentis cui homicidium imputatur, & ob eam imputationem varia damna inferuntur. Quare inducit obligationem hæc reſarciendi reſtitutione, perinde ac illata interfecto. Quoad poſteriorem partem verò, eadem exceptio probatur, quia homicida ad occidendum vtens gladio, aut alia re alterius ipſo inuito (ſaltem præſumptè, vt regulariter fit) iniuſtè illum exponit periculo, vt talis rei indicio imputetur illi homicidium, vnde fiat vt afficiatur diuerſis damnis: quæ cùm ſecuta fuerint, is tanquam iniuſtus author eorum, tenebitur illa reſarcire.

Pars altera capitis. De obligatione ad reſtitutionem ob conſtuprationem Virginis.

AD huius explicationem aliquot propoſitiones Nu. 326.
tradimus. Prima eſt, Si ſtuprum cum deliberato puellæ conſenſu peractum eſt, nullam eſſe obligationem faciendi ei reſtitutionem. In hac conſentiunt D. Anton 2. par. tit. 5. cap. 6. Nauar. in Ench. cap. 16. num. 16. Sotus lib. 4. De iuſt. & iure quæſt. 7. artic. 1. ad 2. quos in lib 2. De reſtit. cap. 3. num. 434. Petrus à Nauar. ſequitur: quia vt habet regula iuris in 6. Scienti & conſentienti non fit iniuria, neque dolus. Obligatio autem ad reſtitutionem eſt ob iniuriam reſarciendam. Neque eſt quod quis opponat virginem non eſſe ſimpliciter dominam clauſtri virginalis, ideóque iniurioſam eſſe deflorationem ipſius, quantumcumque fiat ipſa conſentiente. Facile eſt enim reſpondere, quòd cùm in talem iniuriam ſi qua ei fiat, ipſa conſentiat, nulla oriatur reſtitutionis obligatio: ſicut nec qui alteri brachium amputat de ipſius conſenſu tenetur ad vllam reſtitutionem, quantumcumque conſentiens, brachij ſui non ſit dominus.

Secunda propoſitio: Si conſenſerit virgo blandi- Nu. 327.
tiis & precibus prouocata, nec tunc dari obligationem ad reſtitutionem. Hæc cõceditur quidem communiter ſi preces fuerint leues: ſed ſi fuerint importunæ, *præterquam quod in foro exteriori deflorans condẽnatur ad ſatisfactionem faciẽdam, ſecundum diſpoſitionẽ cap. primi De adulteriis*: non deſunt qui in foro quoque interno ad eam teneri exiſtiment, vt meminit Petrus à Nauar in ſeq. num. 443. Verùm cum eodem conſequenter n. 444. & Molina De iuſt. & iure tract. 3. diſput. 106. concl. 1. tunc etiam procedere allatam propoſitionẽ: neque defloratorem obligari ad compenſationem faciendam virgini, quam tantùm precibus, munuſculis, & blanditiis aſſiduis induxit ad conſentiendum ſibi: quia talia non minuunt ſed potius augent liberum, cùm non inferant vim, ſed alliciant. Sicut ergo qui precibus aſſiduis & munuſculis officium aut aliud huiuſmodi obtinet, nec committit iniuſtitiam, nec tenetur ad reſtitutionem: ita nec qui puellam ſimiliter induxit ad ſibi conſentiẽdum; quandoquidem ipſa talem habuit conſenſus libertatem, qualis ſufficeret ad pecuniarum donationem, quam quis feciſſet exiſtens ſui iuris, & donare valens.

Quæ tamen doctrina, *vt idem à Nauar. nu. 445. ſeq.* Nu. 328.
monet, non procedit, quando prædictæ preces eſſent aſſiduæ hominis à quo puella nequiret diſſentire ſine incommodo, vt ſi is eſſet dominus à quo beneficia ſperat: vel Princeps à quo fauorem: quoniã tunc cenſetur interuenire metus quidam reuerentialis; qui, eſto non cauſet inuoluntarium; minuit ſaltem liberum, iuxta illud quod preces principum; iuſſa dicuntur eſſe atq; cogere. Quinimo licet puella cõſenſerit omnino liberè, naturali tamen æquitati conſentaneum eſt, vt aliquid ei detur, præſertim ſi alioqui nequeat maritum inuenire, prout loco cit. habet Sotus. Si quæras, An eadem propoſitio locum habeat, quando puella naturali verecundiâ, metúve inſito à natura, neque extrinſecus incuſſo, id negare non audens, copiam fecit ſui, ſtupratore tale quid ſatis aduertente. Reſpondetur negatiuè: quia tunc non eſt conſenſus liber. Quodquidem ſi ſtuprator aduertere non potuerit, inuincibilis ignorantia excuſaret eum à reſtitutione, vt & à peccato iniuſtitiæ: quale ſe committere, nullo modo ſciuit; nec ſatis potuit ſcire.

Tertia

Nu. 329. Tertia propoſitio: Quando per vim aut fraudem virgo defloratæ eſt, tunc defloratorem teneri ad reſtitutionem. Hanc D. Tho. attigit 2.2. quæſt. 154. art. 6. ad 3. & tenét D. Ant. & Nauar. citati, itemque Syl-ueſter & Couarr. ille in verbo Luxuria quæſt. 5. & hic in Epitome 4. decret par. 2. cap. 6. §. 8. num. 15. per cap. 1. & 2. De adulteriis. Et cõfirmatur ratione: quia tunc puellæ per iniuriam damno irrogatur; in quod, *cum non conſentiat*, reſarciẽdum eſt reſtitutione. Qualem verò oporteat eam eſſe, explicatur ſequentibus propoſitionibus. Quibus præmittendum eſt, quod ſtuprator, vel ſtupratæ nihil omnino de matrimonio cum ea contrahendo promiſerit; vel de eo illi fidem dederit: & rurſus, vel vero animo promittendi, talem fidem dederit, vel animo tantum deceptorio.

Nu. 330. Quarta igitur propoſitio eſt. Quod ſi nihil de matrimonio actum eſt, deflorans teneatur ſolum reſtituere virgini damna quæ ei intulit: nempe quantum arbitriu prudentis æſtimabitur nocumentum eſſe, talem mulierem, attenta ipſius qualitate, corruptam eſſe, & quãtum fama illius periclitatura ſit, & quanto pluribus indigeat vt nubat æque bene, quã ſi non eſſet ſtuprata, aut quod debeat manere innupta, vel exponere ſe periculo verecundiæ & moleſtiæ, quam ea de cauſa per exprobrationes & contẽptus pati poterit à marito. Hæc propoſitio de ſe patere videtur: niſi quod in contrarium obiici poſſit ex cap. 1. & 2. De adulteriis: quod debeat illã accipere in vxorem. Cui obiectioni ſatisfit per illud quod notatum eſt à Syluestro loco ante memorato: ſic accipiendos eſſe textus illos, vt obligent tantùm poſt ſententiam Iudicis.

Porrò ſi omnia damna prædicta ceſſarent: *vt quia ſtuprũ fuit ſecretum, & ſtuprata æquè bene nupſit, ac ſi nõ fuiſſet violata: neque vir ſuſpicatus eſt ſtuprũ*: illorũ periculum cui puella expoſita fuit, non inducere obligationem ad reſtitutionem, docent Petrus à Nauar. in lib. 2. De reſtit. *in 4. parte tertij cap. dubit. 4. & Molina in ſequen. conc. 8. & 9.* Et ratio eſt, quia nec iniuria à damno præciſa, nec periculum damni hoc non ſecuto reipsa, inducit obligationem ad reſtitutionem: etiamſi illud antequam tranſiret, potuerit deduci in pactũ, ſicut deduci ſolet periculũ lucri ceſſantis aut damni emergentis, vt pro illo ſubeundo, accipiatur pretium ſoluendum, ſiue damnum fuerit reipſa ſecutum, ſiue non. Adde ceſſantibus aliis damnis, compenſationem iuxta prudentis arbitrium faciendam eſſe pro clauſtro virginitatis rupto. Hoc enim perinde ac cætera corporalia damna, æſtimabile eſt pecuniá, ideóque pecunia compenſandum eſt: quod à Franciſco a Victoria notatum, commendat Nauar. in Enchir. cap. 16. num. 19.

Nu. 331. Quinta propoſitio eſt. Quod ſi virginẽ deflorans, ſe eam in vxorem ducturum promiſit animo promittẽdi, etiamſi nulla vis illi fuerit illata, tenebitur omnino adimplere promiſſum; ita vt non ſatisfaciat ſi aliter, *vt pecunia*, totũ illud damnum velit ei compenſare; niſi ipſa tali compenſatione ſit contenta. Probatur: quia illi non conſenſit in ſtuprum pro pecunia, qua damnum compenſaretur: ſed vt ſtuprator cõtraheret cum ea matrimonium, ideóque rationabiliter eſt inuita in eo, quòd nolit aliam compenſationem acceptare: ſed gaudere velit iure ad ipſum matrimonium ſibi quæſito per promiſſionem: quæ cùm habeat modum cõtractus adimpleti ex ſua parte, debet quoque impleri ex parte alterius. Hæc autem locum habent etiamſi deflorans ſit valdè inæqualis, ac ſuperioris conditionis: quia cùm ſponſalia ab inæqualibus contracta de ſe valida ſint: præſertim in propoſito caſu, in quo exceſſus non impedit, vtpote quem donat is qui illum ſciens, vult nihilominus contrahere, ipſaque ſponſalia in compenſationem ſtupri celebrare. Vbi aduerte, quod Thomas Sanchez tractat *libro primo diſputatione decima quarta*, ideo ſponſalia non obſtante exceſſu conditionis valida eſſe, quod illius donationem facere cenſeatur is, qui probe eumdem ſciens, nihilominus vult eo non obſtante contrahere.

Quando igitur ob ſtuprum promiſſio fit de contrahendo matrimonio, & fœmina implet quod ab ea exigitur, ſtuprator tenetur ſtare promiſſioni, atque adeo illam ducere in vxorem. Quod ſi aliã ducat de facto, aut ſacros ordines ſuſcipiat, aut ſcandalum, aliúdue iuſtum impedimentum talis matrimonij interueniat, non ſufficiet vt impleat illa quæ in ſuperiori propoſitione notata ſunt: ſed tenetur ſtupratæ tantum in compenſationem addere, quantum eius intererat habere ipſum in maritum, propter nobilitatem ipſius vel diuitias, aut quoduis aliud commodum. Ratio eſt quia fœmina per promiſſionem ſibi factam acquiſiuit ius ad rem promiſſam tanquam ad aliquod ſibi debitum ex iuſtitia. Vnde ſtuprator contrauenien s tali iuri, reddendo impoſſibilem promiſſionis executionem, tantum damni iniuſte intulit, quantũ fœminæ intererat habere ipſum in virum. Ergo tenetur idipſum illi compenſare, niſi forte contigerit eam cum alio fornicari: quia per ſuperuenientem fornicationem extingueretur obligatio eam ducẽdi: cùm matrimonij promiſſio fiat ſubintellecta conditione, quòd non frangetur fides, fornicando cum alio. In dubio autem an ea fregerit illi fidẽ, tenetur implere promiſſum, niſi mulier valde infamata eſſet de tali culpa, & infamia eſſet multùm veroſimilis. Idem dic de ea quam nuptias promittens putabat virginem eſſe nec erat: cum ſi corruptam ſciuiſſet, nunquam talem promiſſionem feciſſet. Damna verò inde ſecuta debet ipſa ſibi imputare eo nomine, quòd pactum inierit mala fide celando ſuum defectum.

Sexta propoſitio eſt; quod ſi deflorans virginem, ei promiſit quidem, ſed animo deceptorio ſe illam accepturũ in vxorem, tenebitur in conſcientia ſtare promiſſo: niſi ex coniecturis illa potuerit facilè aduertere ipſum nihil ſeriò promittere: ſicut poteſt ex eo quod loquatur inconſtanter, aut vtatur verbis ambiguis, vel nimiis exaggerationibus: adeout ipſa potius deceptionem fingere præſumenda ſit, quam decepta eſſe. Pro qua propoſitione, plurimos authores Thomas Sanchez citat in eodem libro diſpu. 10. quæſt. 1. Nu. 332

Probatur verò, quia tunc celebratus eſt cõtractus inter puellam & ſtupratorem, vt pro eo quod ei promittitur faciat copiam ſui: vnde ipſa implente contractum ex vna parte, obligatio eſt implendi illud quod ex parte alterius in compenſationem promiſſum fuit: non obſtante quod promittens deceptoriè egerit; cui ſua fraus commodo, & alteri ſincerè agenti incommodo eſſe non debet. Vnde ob rationem in præcedenti propoſitione allatam, neque in hoc caſu ſtuprator ſatisfaceret, ſi fœmina renuente, vellet damnum compenſare tantùm in pecunia.

Concedendum eſt nihilominus, quod ſi ille qui animo deceptorio matrimonium promiſit ob ſtuprum, eſſet fœminæ adeo inæqualis, vt ea aduertere debuerit ipſum habere ſe deceptoriè: nõ eſſe obligationẽ ducendi illam in vxorem. Quod poſt D. Anton & Syluestrũ à Nauarr. in Enchir. *cap 16. num.* 18. notatum probatur: quia cùm fœmina debuerit aduertere non ſeriò ſed deceptoriè ſecum agi: neque in tali contractu ſeruetur æqualitas, nõ datur obligatio illã implendi *niſi interuenerit iuramentum, quod ſeruandum erit ob Dei reuerentiã*: vt ſi Princeps aut

alius valde nobilis promittat filiæ pauperis agricolæ aut mechanici, ſe ducturum illam in vxorem, ſi in ſtuprum ſibi conſentiat.

Cæterum, licet in tali caſu non teneatur quis deceptam ducere in vxorem, tenetur tamen pro damnis illatis ſatisfacere. Nam de tali fœmina nō videtur iudicandum, quòd conſenſum in ſtuprū habuerit adeo liberum, vt iuxta præcedentem primam propoſitionem; pro damnis inde ſecutis nihil illi ſit reſtituendum: quin potius ea ratione conſequens, cenſenda eſt quandam quaſi vim paſſa, tanquam tanto promiſſo reddita non ſatis compos ſui, id quod Nauarr. conſequenter attigit. Addens idem eſſe dicendum de caſu quo promiſſio facta quidem fuerit ex animo; ſed impleri non poteſt ſimpliciter, vel ſine grandi ſcandalo, atque adeò ſine peccato: vt cum is qui promiſit matrimonium, habet votum caſtitatis, vel habet aliud impedimentum dirimens matrimonium. Quæ aliquanto plenius tractata videri poſſunt apud Thomam Sāchez in citata diſput. 10. & apud Molinam de iuſt. & iure tract. 3. diſput. 106. concl. 3.

Nu. 333. Reſtant tria dubia. Primum eſt an deflorans virginem teneatur ad aliquam reſtitutionem faciendam patri, ſub cuius cura eſt eadem virgo. Ad quod D. Antoninus 2. part. titulo 5. cap. 6. §. 1. affirmatiuè reſpondet. Sed contrariam ſententiam poſt Sotum meritò tenent Petrus à Naoarr. in lib. 2. de reſtitutione & Molina de iuſtitia & iure tract. tertio ille cap. 3. num. 438 & hic diſput. 106. citata, concl. 2. Nempe ſi puella in ſtuprum conſentiat, nullā reſtitutionem deberi patri. Ratio eſt quia licet patri facta ſit iniuria, non eſt tamen commiſſa iniuſtitia ſpecialis fundans obligationem ad reſtitutionem: quoniam puella ſic fuit domina ſui corporis, vt potuerit nuptiarum iacturam pati ſi vellet: adeout deflorator patri ipſi nihil abſtulerit de ſuo: niſi agas de damno honoris paterni, aut de incremento dotis patri neceſſario ad æquè bene maritandam filiam, quàm ſi non eſſet conſtuprata; quod damnum videri poteſt reſtituendum ei a ſtupratore.

Verumtamen cur ipſe potius, quàm puella teneri dicatur, nulla apparet ratio, cùm ſint pares in crimine, ex quo tale patris damnum oritur ſolùm per accidens: ſeu quia accidit ipſum eſſe perſonam, ſtupratæ proximè coniunctam. Hoc ipſum ibidē notans Molina, excipit caſum in quo ſtuprator detegeret ſtuprum occultum: quia tunc cenſebitur talis damni cauſa per ſe. Qua eadem ratione reſponderi poteſt ad dubium. An adulter teneatur aliquid reſtituere marito adulteræ, quando partus non eſt ſecutus ex adulterio.

Nu. 334. Alterum dubium eſt. An ille qui acceſſit ad eam, quæ in populo habebatur virgo, ſed reuera non erat, teneatur ad reſtitutionem antè propoſitam. Ad quod videtur reſpondendum cum Petro à Nauarr. *in ſequ. num.* 448. & 449. quòd ſi talis fœmina ſponte conſentit, ille ad nihil teneatur: niſi factum fuerit occultum, ipſéque eam prodiderit, vel alia ratione iniuſtè infamarit: maximè verò decepta ficta promiſſione matrimonij: quia tunc tanquam iniuſtus damnificator tenetur ei prouidere de dote, vel aliā viā ſatisfacere. Idem iudicandum eſt de eo qui acceſſit ad viduam bonæ famæ.

Præcipua autem difficultas eſt, an teneatur accipere in vxorem illam, quam corruptam eſſe ſciens, vt induceret ad conſentiendum ſibi, matrimonium ei promiſit deceptorio animo, eáque illi fecit ſui copiam. De qua difficultate Sanchez *in eadem diſp.* 10. *qu.* 4 in vtramque partem authores citat: iiſque meritò aſſentitur qui negantem ſequuntur ob nimiam inæqualitatem inter iniuriam per vnam copulam eum corruptam & compenſationem per matrimonium cum ea contrahendum. Excipit ille vnum caſum: nempe quando fœmina bonæ famæ tantam infamiam ex iſta copula contraheret, vt ea, redderetur inepta ad aliud matrimonium: quia damnum iniuſtè illatum non poſſet aliter reſarciri, quam accipiendo eam in vxorem.

Tertium dubium eſt, An ſi ille qui animo ſeu vero ſeu ficto promiſit puellæ matrimonium ſi copiam ſui faceret, & antea vouiſſet religionis ingreſſum teneatur ſtare promiſſo. Ad quod reſpondendum eſt, teneri, ſi puella prorſus de tali voto nihil omnino ſciuit: quia illi iniuria fieret, ex qua eiuſdem voti adimpletio redderetur illicita: perinde ac ſi vouiſſes in eleemoſynam dare centum, quod præſtare nequeās niſi fruſtrando me eo, quod debes mihi ex iuſtitia. Secus eſſet verò, ſi puella ſciuerit promittentem habere votum religionis, quia mala fide cōtrahens non poteſt petere nuptias, quas ſciuit iniri non poſſe bonā conſcientiā. Videri poteſt pro pleniore intelligentia Th. Sanchez lib. 8. de matrim. diſp. 36. à num. 8.

CAPVT XXIII.

De obligatione ad reſtitutionem damni illati proximo, in bonis honorarijs.

SVMMARIVM.

335 *Fama alteri ablata reſtituenda eſt ſub mortali, cum omnibus damnis inde ſubſecutis: & quo modo.*

336 *Ad quid teneatur qui infamauit ſeipſum.*

337 *Obligatio ad reſtitutionem famæ requirit, tum vt fama ſit læſa, tum vt iniuſtè ſit læſa, tum vt non ſit recuperata, nec condonata.*

338 *Condonatio infamatori facta, illicita quidem eſt, cùm infamatio vergit in damnum aliorum: eſt tamen valida.*

339 *Excepto caſu quo famam ſic perditam illi aliunde habuiſſem quàm ex ipſo condonante.*

340 *Decem caſus in quibus non eſt obligatio reſtituendi famam ablatam.*

341 *Diuerſus modus faciendi reſtitutionem, cùm quis infamatus eſt de falſo crimine, & cùm de vero, ſed occulto.*

342 *Difficultas an cùm infamator non poteſt famam reſtituere, teneatur compenſationem facere in pecunia: cuius pars negans probabilior iudicatur.*

343 *Illius quædam moderatio, duos caſus continens.*

344 *Interdum tācita ſe nonnunquam maior reſtitutio facienda eſt ob læſam famam dicendo verum, ac dicendo falſum.*

345 *Res inferioris ordinis, non ſunt reſtituendæ cum iactura rerum ſuperioris ordinis.*

346 *Res eiuſdem ordinis reſtituendæ ſunt cum iactura rerum eiuſdem ordinis: quod in vno caſu patitur exceptionem.*

347 *Quando fama poſſit, aut non poſſit reſtitui laudando infamatum.*

348 *Obligatio ad reſtitutionem famæ non tranſit ad heredes infamatoris.*

349 *Accuſatus in iudicio, ſi innocens ſit, aut crimen ipſius occultum ſit, non tenetur ad reſtitutionem famæ, ſi ob ipſius negationem accuſator infamiam contraxerit.*

350 *Quod pariter dicendum eſt de denunciato, reſpectu denunciatoris; niſi ille criminoſus ſit, & hic iuſtè denuntiet.*

351 *Quid tenendum ſit de reſtitutione famæ, per compenſationem læſionis mutuæ.*

352 Con

352 *Condonatio reſtitutionis famæ non colligitur ſufficienter ex familiaritate.*

353 *Ad quid teneatur infamator, quando infamia ab ipſo exorta facta eſt publica.*

354 *Reſtitutio honoris condonari poteſt, neque ad eam de neceſſitate requiritur veniæ petitio.*

355 *Fieri debet non tantum ab inferiori vel æquali, ſed etiam à ſuperiori, & quo modo.*

356 *Interdum ad eam aliquid amplius requiritur, quàm veniæ petitio.*

357 *Reſtitutio eiuſmodi, facienda eſt priuatim, cùm læſio honoris fuerit ſecreta; publicè verò cum publica.*

RESTITVTIONE reſarciendum damnum infertur proximo in bonis honorariis; tum lædẽdo famam ipſius per detrectationem, tum etiam lædendo ipſius honorem per contumeliam, contra 8. nimirum Decalogi præceptum: ideòque caput illud, ſicut præcedens diſtinguemus bipartitò: acturi in priore parte de obligatione ad reſtitutionem famæ, & in poſteriore de obligatione ad reſtitutionem honoris.

PRIOR PARS CAPITIS.

De obligatione ad reſtitutionem famæ.

QVatuor modis fama poteſt iniuſtè auferri: 1. falſum crimen imponendo: 2. detegendo crimen verum quidem, ſed omnino occultum: 3. tegendo crimen noſtrum verum, vt alter habeatur calumniator: 4. referendo alterius crimina audita, dicendóque ſe audita referre.

Nu. 335. Qui autem famam aufert, tenetur ad reſtitutionem tam illius ablatæ, quàm aliorum damnorum ex infamia ſecutorum, tanquam is qui damni cauſam, & per conſequens, damnum ipſum dederit ex cap. fin. De iniuriis. In qua re omnes conuenire notat Petrus à Nauarr. lib. 2. De reſtit. *cap. 4. n. 373.* Addens dubium nihilominus eſſe, an teneatur ad integram reſtitutionem talium damnorum ſecutorum. Quod quidem Nauar. in Enchir. *cap. 18. num. 43.* diſtinctione explicandum cenſet; nempe ſi talia damna illata ſint in bonis iam acquiſitis; *vt in officio quod ob talem infamiam ablatum eſt*, integram reſtitutionem faciendam eſſe. Si verò in bonis nondum acquiſitis, vt cùm per infamiam, impeditur quis ab officio vel beneficio obtinendo, iuxte eſſe faciendam reſtitutionem arbitrio boni viri: niſi fortè reuelatio facta eſſet ad debitum finem, & cum debitis circumſtantiis arbitrio boni viri: quia tunc non eſſet detractionis peccatum iniurioſum, propter quod fama iniuſtè ablata reſtituenda ſit ex iuſtitia.

Non eſſe diſtinguendum in hac re inter eum qui falſum, & eum qui verum ſed occultum dicendo infamarit, patet: quia hic ſicut & ille eſt principalis cauſa eiuſmodi damni; quandoquidem non contigiſſet crimine manente occulto: itaut reuelans ipſum perinde ſit principalis cauſa eiuſdem damni, ac ille eſt incendij, qui ignem probè tectum cineribus detegit, & flante vento, proxima corripit & incendit.

Iam quòd obligatio reſtituendi famam, ſit ſub mortali, probatur à maiori: quia enim melius eſt nomen bonum quàm diuitiæ multæ, Prou. 22. certè ſi obligatio reſtituendi ablatas diuitias, eſt ſub mortali, erit & reſtituendi famam ablatam: *in quam ſententiam aliquot authores commemorat Petrus à Nauarr. in præced. nu. 364.* Quam habere locum etiam ſi crimen de quo alter infamatus eſt, verum ſit; dummodo occultum: intelligitur ex eo, quòd infamator tunc quoque cauſa ſit efficax damni ex infamatione ſecuti, non ſecus ac ſi feram, quam alter malè quidem in propriam domum induxiſſet, ſed benè clauſam ſeruaret, ille reſerato malitioſè oſtio, emitteret; ei enim vt cauſæ principali imputaretur damnum, quod fera ipſa inferret. Cuius exempli vis in eo eſt, quòd vt fera non recluſa, naturaliter damnoſa eſt; ſic & crimen euulgatum, moraliter eſt aptum varia impedire commoda, & accerſere incommoda.

Quod autem obligatio reſtituendi non habeat locum ſi quis non alterum, ſed ſeipſum infamauerit: memoratus author, *conſequenter n. 367.* docet ex eo, quòd talis non peccet contra iuſtitiam (*quæ eſt ad alterum non ad ſeipſum*) etiamſi peccet contra charitatem, ſi ſit perſona in dignitate conſtituta, ex cuius fama commodum, & ex infamia damnum ſubditis proueniat. Cui damno tenetur quidem obuiare, ceſſando à peccato publico, & ſatisfaciendo ſcandalizatis: non tamen ex iuſtitia, ſed ſolum ex charitate, contra quam reddidit ſe ineptum ad commodum proximi curandum: eadem ſcilicet ratione qua ille qui prælaturam recuſauit: ex quo fit vt nequeat prodeſſe proximo, ſicut acceptans profuiſſet. Nu. 336.

Porrò cætera quæ ad famæ reſtitutionem pertinẽt reuocari poſſunt ad tria capita: quorum primum eſt de conditionibus quæ debent adeſſe, vt ille qui aliquem diffamauit teneatur famam ei reſtituere, & damna ſecuta ex infamia, reſarcire: ſecundum eſt, de caſibus in quibus non tenetur quis famam ablatam reſtituere: tertium, de modo quo facienda eſt famæ reſtitutio.

De conditionibus requiſitis ad propoſitam obligationem.

SECTIO I.

TRes traduntur conditiones requiſitæ ad obligationem reſtituendi famam, de quib. Lud. Molina de iuſt. & iure tract. 4. diſp. 40. Prima eſt, vt fama ipſa fuerit verè ablata. Nam quantumuis dicantur verba diffamatoria, reſtitutio famæ non habet locum, ſi alterius fama non auferatur verè: ſicut contingere poteſt; vel quia fides non adhibetur detrahenti: vel quia id quod dicitur non cenſetur infamia apud illum de quo dicitur: vt cùm homicidium dicitur commiſſum à milite, apud quem id non eſt magis infamia, quàm ſi dicatur cœnam ab ipſo ſumptam eſſe: vel quia illi qui audiunt non credunt: vel quia perſona de qua dicitur iam eſt diffamata; vt ſi quis dicat publicam meretricem fuiſſe cognitam ab aliquo nebulone. Nu. 337.

Secunda conditio eſt, vt fama iniuſtè auferatur; nam ſi iuſtè auferatur, vt cùm in iudicio nocens punitur, nulla eſt obligatio ad reſtitutionem: cum talem obligationem ſola ea peccata inducant, quæ fiunt contra iuſtitiam. Difficultas eſt verò de eo qui bona fide exiſtimãs aliquid verum eſſe & publicum, narrando illud infamauit proximum, An obligetur ad reſtitutionem. De qua tenendum eſt: talem ſimul ac cognoſcit ſe alienæ famæ detentorem eſſe (eo ſcilicet ipſo, quòd in mente alterius prauam opinionẽ, *bonâ excluſâ*, reliquit) teneri ad reſtitutionem: non tamen cum propria infamia, vel magno fortunarum ſuarum damno: ſed ſolum cum modico, prout prudentia dictauerit. In quo idem inter differt ab illo qui diffamarit cum iniuſtitiæ culpa mortali (non, ſi cum culpa tantùm veniali, ex Molina loco cit. numer. 4.)

Digitized by Google

qui tenetur famam ablatam reſtituere cum propriæ famæ detrimento (ea ſequenti nu. 346.) non irè aitet: ſicut nec idem teneretur magnis expēſis ſuis remittere rem alienā, quam ſine culpa ſua apud ſe eſſe deprehendit. Damna autem interea ſecuta ex infamia, tunc tali imputabuntur; cùm is procraſtinando culpabiliter eā reſtitutionem, cauſam illis dederit: quia ex tuc incipiet eſſe cauſa iniuſta infamiæ & damnorum ea ea prouenientium. Idem dicendum eſt de eo, qui aliquē in eo læſit quòd loquendo de vno, audiētes de alio intelligunt. Na & is ex iuſtitia tenetur veritatem aperire ſi poteſt; bonamque alterius exiſtimationem perdita vendicare a perditione, cui cauſā vere dedit, etiamſi non voluntarie. Qua de re Petrus à Nauarra lib. 2. de reſtit. cap. 4. num 434. & 435.

Tertia conditio eſt, vt fama ablata nondu recuperata ſit, aut condonata. Nam ſi recuperata ſit omnino, ille qui eam abſtulit ad nullam reſtitutionem tenetur: quia reſtitutio non eſt inſtituta ad vitandum damnū, quod reuera iam eſt vitatum. Quanquā ſi infamatus aliquas impenſas in recuperanda fama fecerit, infamator eas reſtituere tenebitur, tāquam damnum quod ipſe iniuſte dederit: quandoquidem ex ca. fin. De iniuriis, qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur. Item ſi fama recuperata ſit tantum ea parte, infamator tenetur illud quod deeſt reſtituere. Similiter ſi infamia condonata ſit omnino, infamator ad nihil tenetur: ſin tantum ea parte, tenebitur quod deeſt ſupplere reſtituendo.

Nu. 338. Quamuis autem quilibet poſſit condonare famæ læſionem, quatenus eſt ſibi nociua: quia ex probabiliore ſententia (vt videre eſt apud ipſum Petr. a Nauarro eodem cap. 4. num. 408.) homo eſt dominus ſuæ famæ, vt & cæterorum bonorum externorum: (alioqui enim, nulla de cauſa liceret infamare ſeipsū, vt nec licet ſeipsū occidere, quod refellitur ex Confeſſionibus D. Auguſt.) nihilominus tamen eamdem læſionem nequit condonare inquantum neceſſaria eſt ei, vel ad proximi ædificationem, vel ad vitandum illius ſcandalum, vel ad officium quo eidem obſtringitur, ritè obeundum: prout neceſſaria eſt ei, cuius infamia nocet familiæ ſuæ, hoc eſt, filiis, aut aliis parentibus, ſiue aſcendentibus ſiue deſcendentibus: qui inde viles habebuntur; vel cum ſit Superior, *vt Epiſcopus, vel alius Prælatus, vel Iudex*, infamia ipſius vergit in detrimentum ſubditorum, vt ſi ſit his ea de cauſa deſpectus in executione proprij muneris: vel cum ſit Religioſus, infamia deriuatur in alios qui ſunt de eodem monaſterio aut collegio: vtpote quorum nomen ideo vilipenditur, & tota communitas ipſorum ſuſpecta redditur.

Aduerte autem cum eodem authore ibidem, à nu. 385. etſi infamationem ſui condonare cum notabili damno proximorum, ſine conſenſu ipſorum, peccatum ſit mortale: talem tamen condonationem eſſe validam: itaut infamato condonante, infamator excuſetur a reſtitutione famæ facienda de iuſtitia. Ratio eſt quòd ille ex cuius infamia alij notabile damnum patiuntur, dominus ſit ſuæ famæ; etiamſi illam debeat ſeruare ob aliorum bonum. Vnde quantumuis contra charitatem peccet ſe infamando, aut infamiam condonādo, nullam tamen facit iniuriam, cùm ipſe *non alij* ius habeat & dominium propriæ famæ: ſicut ſi tempore famis haberem triticum, quo ex lege charitatis ſub mortali tenerer ſubuenire aliquorum extremæ neceſſitati, & illud alicui alteri nō indigenti darem; etiamſi non excuſarer à peccato; donatio tamen eſſet valida; nec quidquam dicta neceſſitate preſſis, donatarius refundere teneretur ex iuſtitia. Quamquā ſi quis ita infametur, vt ipſius infamia vergat in infamiā aliorum, *ſicut infamiam Religioſi videmus vergere in infamiam Religionis*: nec licitè nec validè fieri poteſt condonatio; ſed infamator lege iuſtitiæ tenetur omnibus damnificatis reſtituere famam ablatam.

Nu. 339. Niſi eadem ipſorum fama prouenifſet immediatè ab ipſo diffamato: quia tunc iſte per quem illi bonam famam habuerunt remittente infamiam, infamator ad nihil tenetur, ſicut teneretur ſi famam ablatam aliunde ipſi habuiſſent, vt ex rebus a ſemet geſtis vel ab aliis maioribus. Horum ratio eſt, quia cum ex mea infamia cæteri vel non infamentur, vel ſi infamentur, famam quam amittunt per me, habebant, vel habituri erant; tunc ego ſolus ſum dominus, habens perfectè poſſeſſionem famæ in qua illatum eſt damnum, vnde fit vt à me facta illius condonatio valeat. Cum verò cæteri infamātur, perduntque famam, quam aliunde quàm ex me habebant; quia erant talis famæ domini, perfectum ius illius habentes, remiſſio à me facta non valet reſpectu illorum. Qua ratione remiſſio infamatori facta à Religioſo infamato, non valet; eo quod infamia ipſius ita tangit religionē, vt ea damnum patiatur in fama quam non habebat ex ipſo infamato, ſed ex ſe, ſuiſque maioribus: quorum res præclarè geſtæ, vitāque acta integerrimè: eam illi conciliarunt. Vnde videmus honorem Religioſo exhiberi, non tam ratione perſonæ, quam habitus & inſtituti. Hincque eſt quod ſi Prælatus religionis, vel totus conuentus infamiam Religioſo ſuo iniuſtam remittat infamatori, valida ſit remiſſio; etiamſi Religioſus ipſe in eam non conſentiat. Item quòd Religioſus ex iuſtitia teneatur famæ ablatæ reſtitutionem exigere, non vt ſibi ſatisfiat; ſed vt Religioni: quæ in illo detrimentum accepit circa bonum nomen, quod habuit aliunde quàm ex ipſomet infamato. Nota ubiter cum Molina in eod. tract. 4. diſp. 48. in fine, infamatorem non obſtante condonatione facta ipſi ab infamato, teneri ex charitate liberare hunc ab infamia, ſi id poſſit ſine magno ſuo incommodo. Nam & quiuis alius ad idem tenetur.

De caſibus in quibus non eſt obligatio reſtituendi famam ablatam.

SECTIO SECVNDA.

HI decem numerantur, quorum ſeptem habent Sylu. & Angelus in verbo Detractio: ille quæſt. vltima, & hic §. 3.

Nu. 340. Primus eſt, cùm quis famam ablatam reſtituere vult quidem, ſed periculum eſt ne reſtituendo infamet potius, vt accidere poteſt cùm verba infamatoria iam ſunt obliuioni tradita, aut infamia iam antiquata eſſe probabiliter exiſtimatur, vt cùm infamatus recuperauit famam ſuis benefactis; tunc enim ceſſat obligatio reſtituendi: quandoquidem ſublatū eſt totum damnum illatum; perinde ac ſi equum ſibi ſurreptum recuperaſſet. Quod ſi contrarium probabile eſſet; vt quia tale crimen ſæpius inculcatum eſſet, aut ipſum ex iis eſſet quę diutius hærent memoriæ, maneret obligatio reſtituendi. Hunc caſum (quē latiùs tractat Petrus à Nauar. lib 1. de reſtit. cap. 4. à num. 420. & oſtendit procedere etiamſi falſum ſit dictum de alio) proponens in Enchir. Nauarr. *cap.* 18. *num.* 47. addit pro infamia nihilominus quam vſque ad tempus recuperationis famæ paſſus eſt infamatus, faciendam eſſe aliquam ſatisfactionem iudicio boni viri, ſiue pecunia, ſiue beneficiis, ſiue laudibus, aut etiam ſignificatione doloris, & veniæ petitione, prout læſus velle exiſtimabitur. Sed id neceſſarium

non

non eſſe, ex eo probatur, quòd recuperatâ omnino famâ, nihil talium damnorum permaneat. Vide Lud. Molinam *de iuſt. & iure tract.* 4. diſp. 42. per totam. Et aduerte ſi interea temporis, ratione talis infamiæ damnom aliquod permanens infamatus accepiſſet, vt ſi impeditus eſſet à conſecutione alicuius beneficij vel officij, obligationem dari ad illius compenſationem. Aduerte etiam propoſitum caſum pati exceptionem, cùm euidens periculum eſt ne infamia antiquata renouetur. De qua re Nauar. loco cit.

Secundus caſus eſt, quando ex tali reſtitutione imminet periculũ peccati mortalis, vel grauis ſcandali aliorum, vel periculum vitæ (*quod intelligendum eſt iuxta 3. documentum ſequentis ſectionis*) aut mutilationis, ipſius infamatoris.

Tertius eſt, quando is qui infamauit aliquem, id fecit propter ipſius bonum ſpirituale: vt quando peccatum ipſius retulit Prælato, aut alteri qui poterat illum iuuare, nec vellet obeſſe.

Quartus eſt, cùm id quod de altero dixit, erat indifferens. & poterat accipi tam in bonam, quàm in malam partem: ſed qui audiuerunt interpretati ſunt in malam partem.

Quintus eſt, quando quis ſolùm narrauit audita, & dixit ſe audiuiſſe, nihil addendo ex quo faceret credulitatem. Si quid verò adderet, aut ſi ſua authoritate, ea quæ audiuit confirmaret, teneretur ad reſtitutionem, ſicut is qui rem alienam in occulto inuentam, in propatulo exponeret, vbi poſſet à furibus ſurripi: quod eſt apertè contra iuſtitiam.

In quo tamen caſu ſi ſecuta ſit infamia, ad reſtitutionem tenetur quidem is, qui malo animo narrauit: non item is qui ex inconſiderata loquacitate, iuxta Sylu. in citata quæſt. vlt. etiamſi & ipſe videatur teneri ex charitate tali infamiæ obuiare ſi poteſt (auferendo ſcilicet cauſam quam dederit, impediẽdóque ne ea continuet) quoties præter intentionem ſuam, *etiam ex ignorantia inuincibili*, contigerit à ſe dictum infamare aliquem: prout Petrus à Nauar. conſequenter habet in citato cap. 4. num. 434. & 435.

Sextus eſt, quando ille, apud quem infamatus eſt aliquis, poſtea idipſum intelligit: publicato ſcilicet eo quod antea erat ſecretum, itaut retractatio infamatoris exiſtimetur nihil proficere poſſe. Nam talis publicatio cùm infamiam ipſam efficaciter foueat, facit vt fama reſtitui nequeat.

Septimus eſt: quando ille qui audiuit infamatorem, iam antea de eo de quo ille loquitur, peiora intellexit. Quem caſum Petr. à Nauar. num. 440. eiuſd. cap. 4. reiicit quidem, ſed procedere poteſt quando infamatus adeo infamis eſt, & vilis, vt tanquam nihil habens quod perdat, nullam notabilem iacturam faciat: quod ex Adriano habet Nauar. in Enchir. cap. 18. num. 49.

Octauus eſt, *quem cum duobus reliquis ipſe Nauar. habet ibidem*; quando læſio parua fuit; putà quia is qui detraxit adeò leuis fuit, & ij qui audierunt adeò graues, vt parum, aut nihil bi dicto illius mouerentur: aut quia is de quo detractum eſt, ſic eſt abſque fama in ea materia, vt nullam notabilem iacturam inde faciat: vt ſi is qui parum exercitatus habetur, dicatur errorem in agendo commiſiſſe.

Nonus eſt: quando quis ita narrat crimen alicuius vt ſimul narret pœnitentiam quam egit. Hunc Petr. à Nauarra in præcedenti num. 437. rectè monet procedere tantùm cum talis narratio gloriam Dei concerneret: tunc enim de conſenſu ſaltem implicito eius de quo refertur, licet peccatum & pœnitentiam referre. Sic enim D. Thomæ incredulitas, D. Pauli perſecutio, D. Petri negatio, D. Magdalenæ ac D. Matthęi crimina recenſentur. Aliàs quantumuis pœnitentia honore digna iudicetur, reuera tamen in tali caſu bonum nomen amittitur, mallétque criminoſus pœnitentiæ honore carere apud homines, quàm de tali crimine infamari.

Decimus eſt: quando quis alterum infamat tantùm in occaſione remota, & per accidẽs: non autem de induſtria; vt ſi quis iocans cũ aliquo, illi obiiceret crimen quod putat non eſſe ab ipſo commiſſum; atque ipſe vociferando & indignando conqueratur vehementiùs, vnde fiat vt aliqui ſuſpicentur, aut credant ipſum eſſe talis criminis reum.

De modo faciendi reſtitutionem famæ.

SECTIO III.

AD huius explicationem proponemus aliquot documenta. Primum eſt: Qui alterum infamauit dicendo falſum, tenetur aliter famam reſtituere, *Nu. 341.*
quàm ille qui dicendo verum, ſed occultum. Namque ex D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 62. *ar.* 2. *ad* 2. is qui famam abſtulit dicendo falſum, debet eam reſtituere, dicendo illis apud quos infamauit, ſe falſum dixiſſe. Qua in re multi, *quorum Petrus à Nauar. meminit lib* 2. *De reſtit. cap.* 4. *num.* 375. D. ipſum Thomam ſequuntur, & meritò: quoniam vix aliter poteſt iniuria illata reparari ſufficienter, prout ab infamatore debet ex lege iuſtitiæ. Etſi interdum exceſſus maximus, quo talis ſatisfactio infamationem ſuperat, ab eo modo reſtituendi excuſat, vt ſi infamator Rex ſit & infamatus ſit plebeius. Nihil verò obſtare videtur quominus, in propoſito caſo infamator poſſit ſufficienter ad excuſationem dicere: Tale quid de Titio retuli, ſed re melius inſpectâ, noui me deceptum eſſe. De qua tota re latiùs Molina De iuſt. & iure tractat. 4. diſput. 41.

Qui verò famam abſtulit dicendo crimen verum ſed occultum, debet eam reſtituere dicendo ſe malè dixiſſe, ac perperam locutum eſſe: immo vt vult Petrus à Nauar. ſe id falsò dixiſſe, hoc ſenſu intelligendo, quòd dixerit tanquam publicum, quod erat ſecretum (perinde nimirum ac reus crimen ſuum occultum, negat tanquam non publicum) aut certè intelligendu, quòd dixerit tanquam vnus ex iis de quibus habetur in Pſal. 115. Omnis homo mendax: aut qui aliquando de facto mentitus ſit, ſi ita eſſe recordetur. De hac re Molina latiùs in ſequent. diſputatione 44.

Quodſi non poſſit quis famam hoc modo reſtituere, aut periculum eſt ne taliter reſtituendo infamet magis, debet coram iis apud quos diffamauit laudare infamatum, virtutes ipſius commemorando, cùm præbuerit ſe occaſio, nulla facta mentione criminis detecti, vt ait Nauar. *in Enchir. cap.* 18. *n.* 45. vel certè petere ab eo ſuppliciter, vt ſibi condonet; vel aliâ viâ compenſare, perinde ac is qui alium percuſſit aut manum ei abſcidit: vt ex D. Thom. recepta ſententia idem Nauarr. habet in præced. no. 45. Et probatur: quia regula generalis eſt, Quando damnum illatum non poteſt reſtitui in eadem ſpecie: debere, ſi fieri poſſit, alio modo compenſari.

Sed an is qui cùm alio modo non poſſit ob vitæ *Nu. 342.*
periculum, aut ſeditionem, vel ſcandalum, vel quia ei ſe retractanti minimè credetur, teneatur compenſationem pecuniarum facere, controuerſia eſt quam tractat Petrus à Nauar. in eodem cap. 4. à dubit. 10. ſeu à num. 414. citatis pro vtraque parte authoribus meritò aſſentiens iis qui ſentiunt, dum fama nequit in ſuo genere reſtitui, infamatorem nõ teneri pecuniam pro ea ſoluere, niſi fortè damna aliqua pecuniaria ſecuta ſint, quæ tenebitur pecuniâ reſarcire.

Nam

Digitized by Google

Nam fama non eſt, *ſicut nec vita*, pretio æſtimabilis; ſed eſt ſupra omne pretium iuxta illud Prouerb. 22. Melius eſt nomẽ bonum quàm diuitiæ multæ.] & illud Eccleſiaſtici 41. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quàm mille theſauri pretioſi & magni.] Iuſtitia ergo commutatiua, quę æqualitatem poſtulat id eſt, vt idipſum quod ablatũ eſt reſtituatur; vel æquiualens; non obligat ad pretiũ, quo ablata fama compenſetur. Quod confirmatur: quia alioqui obligaret ad impoſſibile; quandoquidem non poteſt pretium dari, quo æquiualenter fama compenſetur. Nam ſi poſſet, fieret vt ſi infamator nollet famam in ſua ſpecie reſtituere, ſed pro ea pecuniam dare, ſatisfaceret ſuæ obligationi: nec infamatus quantumuis opulentus, poſſet vrgere, vt ille ſe retractaret ad delendam infamiam ſed cogeretur contentus eſſe aliquâ pecuniæ ſumma. *quandoquidem ei ſolueretur quod debetur ex iuſtitia*: atque adeo miſerabiliter manere infamatus; quod nimis durum eſt, neque videtur concedendum.

Itaque quando infamator ſincerè & cum iuramento retractauit dictum ſuum, quo infamauit proximum: *tiam ipſe cauſam credendi eius innocentiam, tã, ac etiam magis ſufficientem præbeat, quàm antè præbuerit credendi crimen*: ſi fides ei non habeatur, non tenetur pecuniâ aut aliis temporalibus bonis ablatã famam reſtituere: quandoquidem in malitia audientium ſitum alioqui eſſet, infamatorem ipſum obligare ad reſtitutionem pecuniarum: aut ab eadem obligatione liberum facere: quod abſurdum eſt. Et certè, quòd adhuc illi credant quod ipſe retractauit, leuitati & malitiæ ipſorum tribuendum eſt, non ei qui ſufficiẽtem deponendæ falſæ malæque opinionis cauſã illis dedit, per ſinceram retractationem & iuramentum. Quocirca vel illi, quod perperam ab eo dictum eſt adhuc audierũt aliunde, & ideo credunt: ſicque non eſt cenſendus is de quo agimus, cauſa talis malæ opinionis: vel non audierunt aliunde, & ita peccant peccato temerarij iudicij. Quidquid autem ſit, infamator obligatur ex iuſtitia, nihil omittere eorũ quæ commodè poteſt adhibere ad reddendam ſuam reuocationem efficacem, talémve vt auditores meritò poſſint, & debeant ei credere, nec habeant occaſionem ſuſpicandi rem fictè geri.

Nu. 343. Prædictis autem non obſtantibus, fieri poteſt vt ex quadam æquitate infamator debeat infamiã pecuniâ compenſare; vt quando infamatus, eſt pauper deſiderans talem ſatisfactionem, nec aliter videtur mœrorem depoſiturus: atque ille qui infamauit, diues eſt. Etenim illi moleſtiam patienti maximè tenetur ſubuenire, qui in eam illum coniecit: perinde ac maximè tenetur alium à peccato reuocare, qui ipſum in illud induxit. Præterea ſi infamator condemnetur ad ſatisfactionem pecuniariam: aut de ea cum infamato paciſcatur, tenebitur ex iuſtitia illam exequi: quia iuſtæ ſententiæ Iudicis parere, & pactum legitimum ſeruare, iuſtitia obligat.

Nu. 344. Secundum documentum eſt, *de quo Petrus à Nauar. in preced. dubi. 6.* Non teneri ſemper ad maiorem reſtitutionem eum, qui infamauit dicendo falſum, quàm eum qui infamauit dicendo verum: quia in ſtatuenda quantitate reſtitutionis, quantitas damni illati, ſeu iniuſtitia attendenda eſt. Licet autem is qui infamat dicendo falſum, plus peccet ratione mendacij: tamen is qui infamat dicendo verum, poteſt æquè peccare contra iuſtitiam, immo & plus; ſi plus nocumenti adferat. Quare poteſt ad æqualem, ac etiam ad maiorem reſtitutionem obligari.

Tertium documentum eſt: In iudicio de obligatione ad reſtitutionem famæ, locum habere duas regulas Caietani, quas aduerſus Sotum propugnat Petrus à Nauarra in eodem cap. 4. dubit. 9. ſeu à num. 400.

Nu. 345. Prior eſt, Res inferioris ordinis nõ eſſe reſtituendas cum iactura rerum ſuperioris ordinis. Res verò ſuperioris ordinis eſſe reſtituendas cum iactura rerum inferioris ordinis. Vbi aduerte poſt animæ bona, in primo bonorum ordine conſtitui vitam, & cętera corporalia: in ſecundo, honorẽ & famã: in tertio, pecuniam & cætera quæ dicuntur bona pecuniaria; itaut ſenſus traditæ regulæ ſit: nũ eſſe obligationem reſtituendi famã cum iactura vitæ, nec pecuniam cũ iactura famæ: periculũ verò mortis, in quod alterum conieci, eſſe tollendum non obſtante iacturâ meę famæ, inde ſecuturæ; & infamiam quam alteri iuuſſi delendam eſſe, quantumuis facturus ſim iacturam meæ rei familiaris. Ratio horum eſt: quòd debitor tunc, *non item aliàs*, excuſetur à reſtitutione; cùm eam nequit facere, niſi cum notabili rerum ſuarum detrimento, longiſſimè ſuperante damnum quod creditor accepit. Hinc enim Doctores communiter fatentur debitorem centum aureorum excuſari à ſolutione, quam facere non poteſt, niſi vendendo mille aureis, domum valentem ſex millia. Vnde memoratus author *in ſeq. num. 406.* infert pro nullius etiam honoratiſſimi fama, multóq; minus pro pecunia ipſius reſtituenda, vitam eſſe obiiciendam periculo. Ad quod confirmandum induci poteſt cap. Officij, De pœnit. & remiſſ.

Verumtamen contingere poteſt infamiam cum tantis tótque damnis coniunctam eſſe, vt prudentis iudicio penè æquiparentur, damno vitæ infamatoris; quo caſu hanc faciendam eſſe eum illius periculo, docet Molina in ſeq. diſp. 47. num. 2. quia quiſque detrimentum à ſe datum iniuſtè, tenetur reſtituere cum damno ſuo æquali aut pene æquali, etſi non teneatur cum longe maiori, nec debeat vita periculo exponi ſine manifeſta neceſſitate.

Nu. 346. Poſterior regula eſt. Res eiuſdem ordinis eſſe reſtituendas, cum iactura rerum eiuſdem ordinis: vt ſi alterum in certum mortis periculum conieci, illumque poſſum cum vitæ meæ periculo eripere, debeo eripere. Item ſi meâ cauſa patiatur infamiam, ego cum honoris mei diſpendio, illam reparare teneor, ſimiliter ſi à me datum eſt damnum, debeo cum pecuniæ meæ detrimento illud compenſare. Ratio eſt, quia in pari cauſa melior eſt conditio innocentis. Non habet tamen locum hæc regula, quando oporteret debitorem ex reſtitutione iacturam facere famæ, notabiliter valde excedentis eam quæ ablata eſt creditori; vt quando infamator eſt Prælatus vel alius magni nominis vir, & infamatus homo eſt infimæ ſortis, tunc enim (*vt Couar. ad regulam Peccatum, 1. p. num. 6. verſu Tertiò adulicra. argumentatur*) non eſt rationi conſentaneum in fama, *ſicut nec in pecunia*, id quod modicum eſt cum ingenti detrimento reſtitui: adeout irrationabiliter munus ſit infimæ ſortis homo, cuius fama exigui momenti eſt, ſi ægrè ferat hominem magnæ dignitatis ad famam ipſi reſtituẽdam non retractare ſe; confitendo cum magno famę ſuæ detrimento, mendacem aut infamatorem, aut leuem ſe fuiſſe.

Quanquam negandum non eſt, quin infamator ipſe, in tali caſu teneatur dare operam (infamatum v.g. laudãdo in eadem illa materia in qua infamauit) vt ablatam famam reſtituat, vel certe ab eodem infamato petere, vt ſibi condonet, oblata etiam ei pecunia: non quidem quæ iniuriam illatam compenſet, *quod fieri non poteſt iuxta antedicta*: ſed quã promereatur dictam condonationem, quam efficaciter & fideliter petere tenetur; itaut ſi poſſit eam facile obtinere oblatã pecuniã, debeat offerre: niſi infamatus viri boni iudicio nimium petat, aut omnino recuſet

con

condonare: quia infamator obligari non poteſt, niſi ad id quod rationabile eſt, eique poſſibile.

Nu. 347. Quartum documentum eſt, *quod ex Nauarro habet Petrus a Nauar. in praeced. num. 369.* Reſtitutionem famæ non fieri augendo famam in alia materia. Ratio huius eſt, quod cum de vno crimine reuera infamatus, ſimpliciter non prædictus virtute, ſed vitioſus reputetur: ut vt minime ei bona ratione tunc reſtituatur; quandoquidem nihil proderit ad tollendam infamiam, quam alicui intuliſti ſacrilegij, aut homicidij, quòd dicas ipſum eleemoſynam dediſſe, doctiſſimum, aut prudentiſſimum eſſe, & ſic de aliis. Quamquam negandum non eſt quin poſſit ea ratione tolli infamia quam alicui inflixiſti narratione alicuius naturalis defectus ipſius: qui enim illum ideo paruifaciunt, magnifaciendum iudicabunt ſi ſingulari virtute, aut doctrinâ ipſum nihilominus præditum eſſe aperias.

Nu. 348. Quintum documentum eſt, *quod etiam habet Petrus a Nauarr. num.* 426. obligationem reſtituendi famam non tranſire ad hæredes infamatoris; ſicut tranſit obligatio reſtituendi damna illata in bonis pecuniariis. Ratio eſt: quia hæres non poteſt famam in ſua ſpecie reſtituere, niſi retractando dictum ab alio. Ei autem retractationi non magis fides habebitur, quàm ſi diceretur ab alio non hærede. Neque tenetur reſtitutionem facere in pecunia, cùm nec infamator teneatur iuxta antedicta. Accedit quòd talis obligatio cum non ſit ad aliquid dandum, ſed ad aliquid faciendum, cenſeatur tantùm perſonalis, quæ non tranſit ad hæredes, cùm non afficiat nec reſpiciat bona in quibus ipſi ſuccedunt, ſed nudam perſonam. Quod autem in contrarium obiicitur ex cap. Parochiano, De ſepulturis: hæredem obligari ad damna à defuncto data, etiamſi ei nullius vtilitatis extiterint: intelligendum eſt de damnis datis in re familiari: qualia communiter dantur per peccata quorum initio eiuſdem capitis fit expreſſa mentio: nempe per homicidium, incendium, violentam manuum iniectionem in perſonas Eccleſiaſticas, violationem Eccleſiæ, & inceſtum.

Si quis quærat: An infamato vita functo facienda ſit famæ reſtitutio? Reſpondendum eſt affirmatiuè; quia poſt mortem etiam, cenſetur homo famâ ſuam poſſidere, per quam viuit in memoria hominum, & immortalitatê quâdâ (*cuius in hac vita cupidus inuenitur*) cõſequitur. Hæredibus autẽ ipſius nõ debetur, cùm nec bonum famæ eis debeatur hæreditario iure.

Nu. 349. Sextum documentum, *de quo Nauar. in Enchir. ca. 18. nu. 48. & Ludouicus Molina De iuſt. & iure tract. 4. diſput.* 43. Cùm quis accuſatus negat in iudicio crimen ſibi obiectum, ſi illud falſum ſit, ad nihil teneri accuſanti, qui ſibi debet imputare quod infamiæ damnum inde incurrat; non autem innocenti accuſato. Quod etiam dicendum eſt, *vt omnes fatentur teſte Petro a Nauarr. num.* 427. cùm crimen obiectum fuerit verum, ſed occultum, nec in iudicio probatum, ne quidem ſemiplena probatione. Nam ſi ipſum nudè negetur; & ideo accuſator vocetur calumniator, vel mentiri, aut falsò accuſare dicatur, non incurritur obligatio ad reſtitutionem: quia quando crimen eſt occultum, nec criminoſus tenetur illud confiteri, ipſe ius habet defendendi ſe, tegendo illud, acſi innocens eſſet. Nã qui eſt publicè innocens, eſt quoque iniuſtè accuſatus: vnde accuſator, ſibi imputare debet, ſi deficiens in probatione, calũniator habeatur: quia infamia iuxta cap. 2. De calumniatoribus, inuritur, non tantùm ei qui falsò accuſat: ſed etiam ei qui illud de quo accuſat probare non poteſt. Immo etiãſi accuſatus dixerit talem accuſationem eſſe calumnioſam; adhuc idem tenendum eſſe contra Caiet. cum Richardo, Scoto, & aliis Nauar. ibidem habet. Quod Petrus à Nauar. conſequenter probat: quia ſi accuſatus non tenetur crimen fateri, ſed poteſt illud negare, tanquam non publicum; cùm de eo accuſetur tanquam publico: ſane poteſt etiam dicere accuſatorem calumniari ac falsò accuſare: quia quod ille proponit tanquam verum publicè, caret veritate publica.

Atque quod dicitur in caſu accuſationis, locum habet etiam in caſu denuntiationis, ſeu narrationis illicitæ, qua Superiori, aut alteri peccatum proximi, aut aliud occultum, priuatim reuelatur. Secus eſt verò, cùm licitè reuelatur, vt patet in duobus caſibus, prout explicat Petrus à Nauarra in eodem cap. 4. nu. 347. & ſeq. Nu. 350.

Prior eſt, in quo ſecretum reuelatum, non eſt de peccato aliquo, ſed de alia re, quam vous commiſit alteri, vt non ſecretam. Exemplum eſt; ſi Titius Sempronio dicenti ſe tanti emiſſe certas merces, aut viliori pretio alibi inueniri: & Sempronius idem dicens Caio, qui poſtea rem ſecus ſe habere cognoſcens, exprobrat ipſi Sempronio mendacium: de quo vt ſe excuſet ait ſe ita accepiſſe à Titio: qui quidem de eo interrogatus, tenetur fateri dictum à ſe: alioqui enim Sempronium infamaret iniuſtè, cùm is innocens ſit.

Poſterior caſus eſt, quando illud quod denuntiatur, peccatum eſt publicum, quod probari poteſt per teſtes: atque ſecretò factum eſt, id quod *iuxta Domini præſcriptum Matth.* 18. debuit fieri in præmonitione, & correptione fraterna: cùmque nihil profectum eſſet, recurſum eſt ad Superiorem qui proficere poſſit. In tali caſu enim veritatem negare, eſt denunciatorem infamare iniuſtè, ipſi omnino innocenti mendacium attribuendo mendaciter.

Septimum documentum eſt: Difficultatem eſſe, An reſtitutio famæ poſſit fieri per compenſationem, qua infamatus viciſſim infamet eum a quo infamatus eſt. Eam tractans Petr. a Nauar. in eod. ca. 4. p. 3. dubit. 8. partem negantem contra Sotum nonnulloſque alios tenet cum Naua loco citato Molina verò in cit. tract. 4. diſ. 45. illam explicat aliquot propoſitionibus. Contenti erimus notare pro praxi, nõ videri a ratione alienũ, quod Sotus habet li. 4. De iuſt. & iure *qu. 6. art. 1. ad 4 ſub fine.* quòd ſi tu infamaſti me & ego viciſſim famã tuam læſi, nos poſſe non tãtùm conuenire, vt vterque cũ ſuo vulnere maneat, ſi perſonæ priuatæ ſimus verumetiam licere nolle tibi reſtituere; niſi tu mihi viciſſim condignã ſolutionem facias, dummodo cætera ſint paria: vt cùm duo ſocij ſibi mutuo colaphum impegerunt. Hoc enim rationi conſentaneum eſſe patet: quia tam in bonis pecuniariis quàm in bonis corporis, æqualis læſio excuſat à reſtitutione per compenſationem. Ergo & in bonis honorariis, *in quibus ſimiliter peccatur*, eadẽ ſimiliter excuſabit, iuxta illod in ca. finali De adulteriis. Paria crimina mutua compenſatione delentur. Nu. 351.

Nec obſtat quòd per vnã infamiam non tollatur altera, prout Nau in contrarium obiicit: quia nec per abſciſſionem tui brachij tollitur abſciſſio quam perpetraſti brachij alieni: nec combuſtione tuæ domus, tollitur combuſtio, cuius author es, domûs alienæ. Quod ſi damna ſint imparia: vt quia tu alteri multo grauiorẽ infamiã inuſſiſti, quàm ipſe tibi: ſi quidẽ illa diuiſibilis ſit, prout cenſetur inuſta detegendo *plura crimina*, ipſo etiam non reſtituente, teneberis facere reſtitutionem donec damnum à te illatum ſit æquale ei, quod ipſe tibi intulit. Sin autem infamia indiuiſibilis ſit, vtpote illata detegendo vnum aliquod crimen grauiſſimum, eam inſtar pignoris detinere potes, vt illum qui de alio minore crimine te iniuſtè infamauit, compellas ad reſtitutionem debitam tibi faciendam: perinde ac *inſtar quoque pignoris*, putes

pores retinere alterius annulum aureum quem apud te habes, vt compellas ipſum ſoluere tibi aliquot argenteos quos tibi debet.

Adhæc quantumuis fatendum ſit (quod etiam Sotus ibidem fatetur) illicitum eſſe in recompenſam infamare eum qui te infamauit: quia id eſt illicitè ſe propria authoritate de accepta iniuria vindicare, quod ad publicam authoritatem ſpectat: non eſt tamen negandum quod idem addit: licitum eſſe reuelare crimen te infamantis, quantum eſt neceſſarium ad labefactandum illius contra te teſtimonium: quia omnia iura vim vi repellere permittunt: quod nec Petrus à Naua. negat. Quod ſi criminis detectio non ſit vtilis ad famæ tuæ defenſionem, cenſebitur illicita, tanquam vindicta, non verò defenſio; & ideo ſi ipſe tibi reſtituat, teneberis ei viciſſim reſtituere.

Aduerte autem prædictam detectionem cenſeri poſſe non neceſſariam, quando tu aliâ viâ tueri potes famam tuam: vt v. g. interpoſito iuramento vel adhibitis teſtibus. Et quamuis ille indignus videatur, cui in eo parcatur: contra charitatem Chriſtianam tamen eſt, ac forte etiam contra iuſtitiam, lædere ipſum infamiâ, nulla neceſſitate ad id te compellente.

Quæret aliquis: An licitum ſit creditori qui te infamauit negare debitum pecuniarium, donec tibi famam reſtituat? Reſponderi poteſt licitum eſſe quando is reſtituere poteſt ac debet, nec vult. Inſtar enim pignoris retinebitur ad ipſum compellendum: aut ſi abſolutè nolit reſtituere, inſtar licitæ compenſationis, prout Molinæ placet tract. 4. De iuſt. & iure diſputat. 49. in fine.

Nu. 352. Octauum documentum eſt, *quod ex Nauarro habet quoque Petr. à Nauar. nu.* 399. Si infamatus ab aliquo, verſetur cum eo familiariter: licet iure exiſtimetur iniuriam condonare, non tamen reſtitutionem ei remittere, prout patet à ſimili: quia debita alia, ob familiaritatem minime cenſentur debitori remitti. Quod tamen exceptionem patitur, quæ in ſequenti parte huius cap. tradetur propoſitione penult. in fine.

Nu. 353. Nonum documentum eſt. Eum qui famam alterius, ſeu verè ſeu falsò læſit apud quinque v. g. vel ſex, quorum vnuſquiſque rurſus apud plures, & hi adhuc apud alios læſerunt, itaut ſit infamia publica; licèt ad ſatisfaciendum ſuæ obligationi, non teneatur omnium & ſingulorum obire domos: vt ſe apud omnes retractet; quia id nimis durum & difficile, immo penè impoſſibile eſſet: teneri tamen data opportunitate ſe tam ſæpe ac tamdiu retractare apud ſcientes, quamdiu neceſſarium fuerit ad integram famæ læſæ reſtitutionem. Immo ex ſententia cuiuſdam, apud Petr. à Nauar. *in ſequen. numero* 443. teneri per præconem, vel concionatorem, vel parochum, ſuam retractationem publicare; ſi id eſſet ad prædictam recuperationem neceſſarium. Quod tamen idem Petrus monet locum nõ habere, ſi illi qui primò audierunt, tales erant de quorum taciturnitate, & conſtantia in retinendo ſecreto non videbatur dubitandum: quia tunc ipſi ſoli tenerentur ad reſtitutionem: non autem ille primus, à quo audiuerunt, & ex cuius dicto ſequutam eſſe tantam infamiam, caſuale eſt.

Adde ex Lud. Molina De iuſt. & iure tract. 4. diſp. 40. numero 3. Eum qui auditum alterius crimen occultum, ſic narrauit vt audientibus fidem fecerit, teneri tantùm reſtituere damnum famæ cui iniuſtè cauſam veram dederit, non autem cui dederit ſolam nudam occaſionem: ad modum illius qui furando coram aliis dat eis occaſionem furandi, nullo modo eos ad id prouocans. Atque ita prædictum narratorem, ad reſtitutionem damni ſecuti ex ſua narratione, teneri quoad quantitatem, qua illud ex hac ſequi natum fuit: non autem quoad incrementum, quod accepit ex malitia audientium: qui inde plus mali conceperint de proximo, quàm ex ea narratione natum eſſet concipi.

Poſterior pars capitis De reſtitutione honoris per contumeliam ablati.

INter omnes conuenit, eum qui contumelioſis verbis vel factis, irriſione, ſannis, colaphis, pugnis, fuſtis percuſſione, aliíſque ſimilibus modis honorem alicuius læſit, obligari ad reſtitutionem ei faciendam: quia non ſeruaretur alioqui ratio iuſtitiæ, reddendo alienum iniuſtè ablatum. Quam obligationem indicauit Dominus noſter Matth. 5. cùm illis verbis Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehẽnæ ignis] ſubiecit, Si ergo offers munus tuum ad altare & ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo.] Quibus verbis apertè ſignificatur ſatisfactionem deberi pro illata contumelia. Immo verò ipſo naturæ lumine notum eſt, eum qui cauſam offenſionis dedit proximo, teneri quantum poteſt dare operam, vt ſedet ipſum, ipſique reconcilietur, ſatisfaciendo ſi quid reſtitutionis ea de cauſa debeat. Quo autem modo fieri debeat talis ſatisfactio, non adeo conſtat. Ad cuius rei explicationem ſtatuemus aliquot propoſitiones.

Prima eſt: In reſtitutione honoris remiſſionem ſeu condonationem locum habere, ſicut in reſtitutione famæ, & pecuniarum. Probatur, quia vt homo eſt ſuæ famæ, & pecuniarum dominus: ſic etiam eſt ſui honoris ex probabiliore ſententia, cuius fundamentum antea nu. 338. attigimus, cùm tale quid de fama ſtatueremus. Ergo ſicut iniuriam ſibi factam in fama vel in pecuniis remittere poteſt; ita etiam poteſt iniuriam ſibi factam in honore: adeout is qui læſit, tutus ſit in conſcientia poſt talem remiſſionem; nec teneatur veniam petere, nec facere aliam compenſationem non minus quàm ſi hæc iam ſit aliàs ſufficienter facta, aut damnum datum abolitum ſit omnino. Qua de re Molina De iuſt. & iure tract. 4. diſp. 46. concl. 1 pleniùs. Nu. 354.

Secunda propoſitio eſt. Eum qui per contumeliam læſit alterius honorem, non teneri de neceſſitate veniam à læſo petere, ſed ſolùm ille, *ſiue tali viâ, ſiue aliâ* reſtituere honorem ablatum. Iſta eſt Caietan. 2. 2. *quæſt.* 72. *art.* 3. & aliorum quos citat & ſequitur Petrus à Nauar. *De reſtitut. lib. 2. cap. 4. numero 96.* Probatur verò: quia licet præcipuus & conuenientiſſimus honoris læſi reparandi modus ſit per genuflexionem, & veniæ petitionem, agnoſcendo ſuum errorem: tamen ſi aliâ viâ poſſit fieri plena ſatisfactio (vt honorifica compellatione, & reuerentiæ ſigno ſufficienti pro perſonarum qualitate) non eſt quiſquam adigẽdus ad alium particularem ſatisfactionis modum. Non enim ad aliud tenetur reſtitutor, quàm vt reddat æquale ei quod ablatum fuit.

Aduerte tamen excipiendum eſſe caſum in quo veniæ petitio debet eſſe pars ſatisfactionis: eo quod hæc ſine illa plenè fieri minimè cenſeretur, quod prudentis iudicio relinquitur ex Soto lib. 4. De iuſt. & iure *quæſt. 6. art. 3. ad* 5. Quando enim is qui contumeliam intulit non reparabit honorem ablatum, quidquid aliud faciat, niſi veniam petat, tenetur petere: quandoquidem eſt quid ad reparationem illatæ iniuriæ neceſſarium. Quod ſi facere nolit, abſoluendus non eſt: tanquam ponens obicem remiſſioni peccatorum: cùm non remittatur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, ſi poteſt reſtitui; ex quarta regula iuris in

ris in 6. Deducitur autem ex hac propoſitione, quod Sotus ibidem habet: quando mos non eſt inter nobiles, & illuſtres viros veniam petere, ipſos non eſſe ad id cogendos à Confeſſario: ſed ſinendos eſſe, iſtiuſmodi reſtitutionem facere more ſuo, dummodo is ab Euangelica lege non exorbitet, id eſt, non ſit doctrinæ Chriſtianæ contrarius.

Nu. 355. Tertia propoſitio eſt. Non tantùm ab æquali, aut ab inferiori faciendam eſſe honoris iniuſte ablati reſtitutionem, reſpectu æqualis, aut ſuperioris: ſed etiam à ſuperiore reſpectu inferioris, quem læſerit notabiliter: nempe à Prælato, reſpectu ſubditi. à patre, reſpectu filij: à viro, reſpectu vxoris: à domino, reſpectu ſerui: à magiſtro, reſpectu diſcipuli: minus tamen in ſuperiore ſufficere pro ſatisfactione, quam in æquali, aut in inferiori. Hanc Petrus a Nauarr. in ſeq. nu. 97. quoad priorem partem probat à ſimili: quia ſi Superior inferiorem corporaliter lædat excedens iuſtam punitionem, tenetur ad reſtitutionem damnorum. Ergo tenebitur quoque ſi notabiliter in honore iniuſte lædat. Quoad poſteriorem partem verò; probat quia ſicut ex dignitate perſonæ iniuriatæ, & vilitate iniuriantis creſcit iniuria, & illius reſtitutio: ita ex vilitate perſonæ iniuriatæ, & dignitate iniuriantis, decreſcit. Vnde quò læſus, minor eſt, & læſor, eſt maior: eò minor eſt iniuria, & maior eſt reſtitutio. Siue ergo quia iniuria facta à Superiore fuit minor; ſiue quia ſatisfactio eius eſt maior ratione ſuæ dignitatis, non eſt idem genus ſatisfactionis ab ipſo exigendum, quod ab alijs: ſatiſque eſt ſi ſeruata dignitate perſonæ ſuæ, ſtudeat per amicum v. g. & honorificam ſalutationem, aut compellationem, vel oſtenſionem beneuolentiæ, & exhibitionem fauoris extraordinariam placare læſum: neque tenetur ab eo veniam humiliter petere, aut genua flectere, vel alia ſimilia ſubiectionis ſigna oſtendere, vnde habeatur deſpectui.

Id quod intelligitur ex regula D. Auguſtini in fine tomi primi: cuius verba hæc ſunt, Quando neceſſitas diſciplinæ in moribus coercendis, dicere vos verba dura compellit, ſi etiam ipſi modum vos exceſſiſſe ſentitis; non à vobis exigitur, vt à vobis ſubditis veniam poſtuletis, ne apud eos, quos oportet eſſe ſubiectos, dum nimium ſeruatur humilitas, regendi frangatur authoritas: ſed tantùm petenda eſt venia ab omnium domino, &c. Inde quoque Sotus deducit quod nec homo plebeius iuſta ratione (propter inæqualitatem nimirum quæ eſſet inter ſatisfactionem & iniuriam) poſſit à viro illuſtri, à quo contumelia affectus eſt, exigere reſtitutionē fieri illo modo; hoc eſt, per veniæ petitionem: ſed ſatis eſſe ſi ei ſatisfiat aliâ viâ, quantum æquitas poſtulare videbitur. De magiſtro reſpectu diſcipuli, idem addit Molina de iuſt. & iure tract. 4. diſput. 46. ſub finem.

Nu. 356. Quarta propoſitio eſt: Veniæ petitionē interdum non ſufficere ad reparationem iniuriæ per cōtumeliam illatæ. Hæc probatur experientiâ: quia non cenſebitur ſufficienter ſatisfactum militi, qui colapho, aut fuſte à commilitone percuſſus eſt, ſi hic ab illo veniam petat; ſed aliquid amplius ad arbitrium boni viri requiritur, quod faciat: quale eſt ſe conferre aliò ſeu recedere à loco vbi affectus iniuriâ habitat: vel veniam petere ea forma verborum, *ſine mendacio tamen*, quâ cenſeatur honorem ablatū ſufficienter reddere: dicendo, *verbi gratia*, ſe non armis, nec viribus fretū percuſſiſſe ipſum, aut iniuriis affeciſſe, ſed fretum potētiâ aut viribus amicorum circumſtantium, aut quòd videret ipſum inermem. Ita Petrus à Nauarr. *in eodem c. 4. nu. 91.* Attamen ob nimiam difficultatem exhibendi ſatisfactionem exactè ad æqualitatem iniuriæ: interdum poteſt in conſcientia ſufficere, facta cum humili petitione veniæ, & ſignis vehementi doloris, tanquam innixâ miſericordiæ, quam læſus debeat exercere Chriſti imitatione. Quod ſi ille ad totam compellat, Iudicis maximè authoritate, facienda eſt exactè.

Addit idem Petrus à Nauar. contra Sylu. & alios nonnullos, *quos commemorat in ſequen. num. 92.* conſentiens Nauarr. *in Ench. cap. 18. num. 46. in fine*. non ceſſare obligationem ad reſtitutionem honoris, ex eo, quòd contumelia affectus, familiariter conuerſetur cum contumelioſo; quia ex tali conuerſatione nō liceret colligere remiſſionem rei familiaris ablatæ: multo ergo minus licebit colligere condonationē ſatisfactionis pro iniuria in honore illata (quam maiorem dolorem afferre, & cum maiore moleſtia ferri conſtat) niſi fortè iniuriatus, expreſſa & manifeſta remiſſæ cōtumeliæ ſigna præberet; valde familiariter ſcilicet agendo, iocandóque cum eo qui iniuriam intulit. Nam extra eum caſum cenſebitur familiariter agere: vel quia illius opera indiget viuēs cum ipſo; vel quia vult exhibere ſigna amicitiæ ne contra Dei præceptum odiſſe videatur; vel quia ſapienter diſſimulat ad vitandum aliquod malum: non autem, *niſi fortè iniuria leuis ſit*, remittere ſatisfactionem: quam exigere à tali genere hominum, non rigoris ſed miſericordiæ eſt: vt ſeueritate curētur, qui lenitate deteriores fierent.

Vltima propoſitio eſt: Contumelioſum ſi proximo contumeliam intulerit ſecretò, teneri priuatim per ſe, aut per interpoſitam perſonam, vt per Confeſſarium, reconciliari ei, & ſigna pœnitentiæ oſtendere petendo veniam, aut alia ratione ſufficienti ſatisfaciendo. Quæ ſatisfactio, quamuis non ſit propriè reſtitutio, quando nullus alius ad contumeliam aduertit; quia non eſt facta iactura honoris: tamen ipſam faciendam eſſe ſatis patet ex verbis Domini Matth. cap. 5. antea allatis. Quod ſi contumeliam intulerit publicè, teneri quoque facere publicè ſatisfactionem per ſe vel per alium; intelligimus ex actis Apoſtolorum cap. 16. vbi D. Paulus acceptam publicè ignominiam flagrorum & carceris, voluit publicè à magiſtratibus reparari. Nu. 357.

Aduerte, quòd cùm ſatisfactio poſſit iniuriæ æqualis eſſe: aut exactè & ſine admixtione gratiæ, aut cum admixtione gratiæ; priorem æqualitatem conſtituere, committi Iudici: quia eſt valde difficile: poſteriorem verò conſtituendi poteſtatem habet læſus, ex parte iniuriam condonans. Cæterùm eadem ratione quâ dictū eſt de obligatione ad reſtitutionem famæ, dicendum eſt de obligatione ad reſtitutionem honoris: eam non tranſire ad hæredes, niſi illi quoque fuerint contumeliâ affecti, aut aliquod aliud damnum inde patiantur: quo caſu certum eſt eis etiam faciendam eſſe reſtitutionem debitam.

CAPVT XXIV.

De obligatione ad reſtitutionem damni illati in bonis pecuniariis venando, piſcando, lignando, aut paſcendo animalia.

SVMMARIVM.

358 *Obligatio varia ad reſtitutionem talis damni illati.*

359 *Animalium alia eſſe fera, alia manſueta, alia manſuefacta, & quòd venatio iure naturali, & gentium licita, aliquos modis licitè prohibeatur.*

360 *Venatio qua capiuntur animalia, quæ nullius domini ſunt, non inducit obligationem ad reſtitutionem.*

361 *Inducit autem illa, qua capiuntur animalia habentia dominium: & quando feræ cenſeantur habere dominium.*

362 *Quando ſint reſtituenda, quando non reſtituenda animalia fera, capta in locis prohibitis.*

363 *Cum excuſatione a reſtitutione accepti per venationem, poteſt eſſe obligatio ad peccatum, & ad reſtitutionem damnorum venando illatorum.*

364 *Excuſatio à reſtitutione accepti per venationem ob antiquam conſuetudinem, vel egreſſum fera ex loco in quo prohibitum eſt venari.*

365 *Quando fera vulnerata ab alio, debeat ei reſtitui.*

366 *Fera innexa laqueo, quando reſtituenda ſit ei qui laqueum tetendit.*

367 *Lignationem in ſylua communi, poteſt communitas prohibere.*

368 *Qui ſunt de aliqua communitate, cædentes ligna contra ipſius ſtatutum, tenentur quidem ad ſolutionem pœna impoſita, non tamen ad reſtitutionem: niſi graue damnum intulerint.*

369 *Non eſt obligatio ad reſtitutionem, ſed tantùm ad pœnam impoſitam, cum duarum communitatum ciues lignantur vltro citroque, alij in aliorum ſyluis.*

370 *Obligatur ad pœnã impoſitam, & ad reſtitutionem, qui lignatur in ſylua alicuius priuati: vel cõmunitatis, quæ non facit idem in alia: niſi interueniat conſenſus habentis talis ſylua dominium.*

371 *Aut niſi conſuetudo excuſet.*

No.358. LATISSIME patet hæc obligatio: ſed quæ ad eam ſpectant, *paucis exceptis*, iam nota ſunt ex dictis in præcedenti 2. & 3. tractatu. Nam cùm vna ſit quæ oritur ex contractu ſeu ex iuſta acceptione, aut ex re iuſte accepta; altera verò, quæ oritur ex quaſi contractu, ſiue ex officio quod gerit quis, præſertim accepto publico ſtipendio, aut alia mercede conductus; tertia autẽ quæ oritur ex delicto, ſiue ex iniuſta acceptione, aut ex re iniuſtè accepta; & demũ quarta ex quaſi delicto, ſeu ex illatione dãni per ſeruos aut animalia propria ea quæ ad primam ſpeciem ſpectant, tradita ſunt in præcedenti cap. 3 & 6. ac 13. Quæ verò ad ſecundam in cap. 9. num. 88. aliquótque ſequentibus, & cap. 11. num. 138. & aliquot item ſequentibus. Quæ autem ad quartam, cap. 8. num. 77. & tribus ſequentibus: vbi tractatur ſpeciatim difficultas de columbariis. Cætera quæ in 2. tractatu & in tractatu 3. ca. 13. traduntur de obligatione ex re iniuſtè accepta aut ex iniuſta acceptione, aut ex participatione in iniuſta acceptione ſpectant ad tertiam ſpeciem. Quibus reſtant addenda nonnulla particularia de obligatione ad reſtitutionem illicitè acquiſitorum, aut damnorum illatorum ſiue venando aut piſcando, ſiue lignando aut greges paſcendo illicitè, ſiue exigendo gabellas iniuſtas, aut non ſoluendo iuſte impoſitas; ſiue ludendo illicitè; ſiue dando ad vſuram; ſiue demum vendendo rem ſpiritalem, aut ſpiritali annexam, vt fit per ſimoniam; de quibus ſupereſt dicendum, vt fiet in hoc & ſequentibus capitibus, omiſſis non paucis aliis obligationibus ordinariis otio dubio definiendis in foro ciuili. De illis qui volet recurrat ad Molinam de iuſtitia & iure tract. 2. à diſput. 699. ad 710.

PRIOR PARS CAPITIS.

De obligatione ad reſtitutionem damni dati illicitè venando aut piſcando.

No.359. DE hac materia latè Lud Molina de iuſtitia & iure tract. 2. diſp 41. ad 53. Præmittendum eſt primò, ex §. feræ & ſeq. Inſt. De rerũ diuiſione, animaliũ quædã eſſe fera, vt lepores, ceruos, apros, grues, perdices, & alia ſylueſtria, ac omnes piſces: quædam verò eſſe manſueta: vt oues, boues, ſues, gallinas, anſeres, & anates domeſticas: atque ex illis quædam poſſe vſu manſuefieri, vt cuniculos, ceruos, pauones, columbas, apes, & cætera, quæ domi nutrita retinent indolem ſylueſtrem; ex his verò quædam poſſe in feras degenerare ſi abſque gubernatore vllo educentur in ſyluis, vt ſues, capras, aliáque nonnulla.

Præmittendum eſt ſecundò, *pro quo multos tam Theologos quàm Canoniſtas citat Couar. ad Reg. Peccatum p. 3. §. 8. nu. 1.* Quamuis iure naturali & gentium licita ſit venatio (idem iudicium eſt de piſcatione) licitè tamen nonnunquam prohiberi. Primò enim licitè prohibetur perſonis quibus ea non decet. Sic in cap. 1. & 2. de Clerico venatore, illa quæ fit cum canibus & accipitribus prohibetur Clericis: non verò quieta, quæ ſicut piſcatio permittitur ipſis, neceſſitatis aut honeſtæ recreationis cauſa, vt notat Medina in Cod. De rebus reſtit. *q. 12. ſub initium: quod approbat Molina De iuſt. & iure tract. 2. diſp. 44.* Quid de Monachis ius ſtatuat, licet videre in Clement. 1. § Porro De ſtatu monachorum.

Secundò, licitè certis anni temporibus venatio prohibetur: nimirum illis quibus feræ ſunt grauidæ, ſuoſque fœtus procreant; quia inde magna fit earum diminutio in reipub detrimẽtum. Qua item de cauſa, licitè prohibentur certi venationis aut piſcationis modi.

Tertiò, licitè à Principe venatio aut piſcatio in locis communibus prohibetur, etiam pœna moderatã venantibus conſtitutã, quando libero populi conſenſu, ius venandi aut piſcandi eſt ei delatum: aut ipſe pro ſua authoritate illud ſibi ſumit; iudicans id neceſſarium omnino eſſe, ad conſeruandum ſtatum ſuum, regníque onera ſuſtentanda: Itaut in eo publica authoritate vtens, tueatur ius ſibi legitimè quæſitum; ſiue per liberam conceſſionem populi, ſiue quia illud ei in tali caſu concedere debuit populus ipſe; cui dictis de cauſis potuit imponere tributum per quod magis grauaretur, quàm per eam, de qua agimus, vſurpationem & prohibitionem.

Quartò, licitè quiſque in proprio fundo poteſt alios prohibere, ne ibi venentur, vt patet ex antecitato § Feræ, & ex lege 3. ff. De acquirendo rerum dominio. Quod non procedit, ſi ius ibi venandi ſit alterius, quia tunc, neque ipſe proprietatem habens fundi, ibidem venari poteſt: vt patet de iis, qui poſſeſſiones habent in ſaltibus Principum. Pari ratione poteſt vnaquæque communitas prohibere, ne externi venentur in terris ipſi propriis. Poteſt etiam maiore ratione Princeps non recognoſcens ſuperiorem in locis quorum habet proprietatem, & dominium; immo etiamſi recognoſcat ſuperiorem, niſi impediretur ab eodem, præcipiente ob publicum bonum, ne quis venationem in ſuis agris prohibeat.

His præmiſſis, Prima propoſitio ſit. Capta per venationem quæ ex eo tantùm illicita eſt, quòd ſit indecens perſonis, aut quòd certis anni temporibus aut certis modis fieri prohibita ſit, non eſſe reſtituenda: ſed ſufficere vt pœna, ſi quæ ſit conſtituta, ſoluatur poſt Iudicis ſententiam condemnatoriam. Ita Medina & Couarr. locis citatis aliíque communiter tenent, teſte Molina in ſequent. diſput. 49. quia tali venatione non capitur alienum, ſed quod carens domino iure naturali aut gentium, eſt primò occupantis ex omnium conſenſu receptiſſimáque regula, vt notat idem Molina in præcedent. diſputat. 41. Neque leges in talibus caſibus inducunt inhabilitatem ad acquiſitionem ferarum captarum (quod ad tyrannidem potius quàm ad iuſtam dominationem pertinere videretur inquit Medina) ſed prohibent vſum venationis. Attamen ſi tantus abuſus ſit, vt ea No.360.

in

in re notabiliter noceatur reipublicæ, reddendo infructuoſum ius ipſius; vt cum in fluuium inicitur eſca, ex qua piſcium copia magna moriatur, tale nocumentum reſarciendum erit reſtitutione.

Nu. 361. Secunda propoſitio. Quando venatio ex eo illicita eſt, quòd capiatur animalia, quorum dominium ad aliquem alium ſpectat, reſtituendum eſſe ad quod captum fuerit. Hæc certa eſt: quia perinde eſt de eo ac de cæteris rebus furto ablatis. Aduerte autem pro plena illius intelligentia, animalia manſueta ordinariè habere dominos, ad quos pertineant: ac licet aberrent aliquando, eorum tamen dominium apud illos manere, iuxta legem Pomponius, digeſtis De acquirendo rerum dominio; ita ut etiam aſportata à lupo, & femieſa, ſint iiſdem dominis reſtituenda à recuperante, compenſato tamen ei labore cum expenſis, quas fecerit in recuperando. Animalia verò fera iure naturali & gentium, in nullius bonis eſſe. Quod intelligendum eſt ſecundùm dicenda pro declaratione ſequentis propoſitionis.

Manſuefactorum autem minium tamdiu retinetur, quamdiu domini cuſtodiâ coërcentur; vbi enim ſe in ſuam naturalem libertatem receperint, dominium eorum amittitur. Quam libertatem tunc cenſentur conſecuta, cùm ſic euadunt ex cuſtodia, vt oculos domini ſeu cuſtodientis effugiant: aut quantumuis ſint in eorum conſpectu, difficilis eſt illorum perſecutio, & comprehenſio, ex eodem §. feræ, & ex lege 2. 3. & 4. ff. de acquir. rerum dominio. Sic aues quæ in caueis aſſeruantur nondum manſuefactæ, ex illis egreſſæ conſequũtur libertatem, niſi ex accidenti facilis ſit earum apprehenſio: vt quia alas habent abſciſſas, aut quia certa voce aduocatæ conſueuerunt redire, vt accipitres manſuefacti redire ad manum aucupis. Conſequũtur item etiamſi longo tempore in cauea, adeóque manſuefactæ fuerint, ſi euadentes diſpareant, nec niſi aucupio capi poſſint. Sic etiam apum examina ex ſuis aluearibus egreſſa, ſtatim atque diſparent, difficiliſve eſt eorum comprehenſio, dominium eorum amittitur, fiúntque primò occupãtis vbicúque conſederint. De quo Molina in ead. diſp. 41. ſub finem: & habetur ex §. Apum, Inſtit. de rerum diuiſione. Adhæc ſi talia ſint animalia quæ manſuefacta abire ac redire ſoleant, vt cerui nónulláque alia: tamdiu eorum dominium retinetur quãdiu retinent conſuetudinem redeundi: perditur verò cùm perdiderint conſuetudinem redeundi ex lege Naturalem §. Ceruos ff. de acquirendo rerum dominio, & ex §. Pauonum, verſu In iis De rerum diuiſione. Inſtitut. Sic habens columbarium tamdiu retinet dominium ſuarum columbarum, quamdiu abire & redire ſolent, tanquam ibi commorantes.

Quamuis autem Sylu. in verbo Inuentum quæſt. 2. dicto 3. velit quòd ſi prædicta animalia non impedita, deſinant bis redire tempore conſueto, cenſenda ſint amiſiſſe conſuetudinem reuertendi, fierique capientis: tamen videtur potius id relinquendum prudentis arbitrio: quia ſi non fugiant longius in ſyluas, ſed tanquam animalia manſueta euagentur per alienas domos; etiamſi per aliquot dies non reuertantur domum: non ideo iudicanda ſunt exiiſſe ex domini poteſtate.

Nu. 362. Tertia propoſitio. Quãdo venatio aut piſcatio illicita eſt ſolùm ratione loci, ſeu quòd ius venandi aut piſcandi in tali loco fuerit alicui attributũ & cæteris interdictum: aliquãdo eſſe, aliquando non eſſe obligationem ad reſtitutionẽ captarum ferarũ. Ratio in promptu eſt: quia hæ aliquando habent dominum, aliquando non habent ſed ſunt primò occupantis. Quæ enim captæ aut quaſi captæ continentur incluſæ in locis circumſeptis, aut in viuariis, piſcinis, ſtagnis & aliis ſimilibus locis, quæque ibidem ex illis procreantur, dominum habent eum, à quo tanquam in cuſtodia incluſæ retinentur, ex lege 3. §. Item feras. ff. De acquirenda poſſeſſione.

Quæ autem in ſaltibus maximæ vaſtitatis (quãnimirum ſufficit vt fera tanquam retinens naturalem libertatem ſuam, poſſit curſu euadere cùm agitatur à venatoribus) continentur circumſeptæ quidem, vt multiplicentur amplius, nec obnoxiæ ſint iniuriis venatorum: nunquam tamen fuerunt captæ aut quaſi captæ, ſed ſemper manſerunt in ſua libertate, eæ non cenſentur eſſe domini ſaltus, etiamſi propter dominum loci, ſolus habeat ius ibi venandi. Quod idem iudicandum eſt de piſcibus qui in lacubus, & paludibus vaſti ſpatij continentur vt multiplicentur, nulla adhibitâ humanâ induſtriâ. Quam doctrinam ex citato §. Item feras tradit Couarr. *ad reg. Peccatum 2. part. §. 8. in fine, & approbat Molina in fine eiuſdem diſput.* 41. Cui non obſtat, quòd non ſit liberum in eiuſmodi ſaltibus lignare, quia cùm ligna adhæreant terræ tanquam fructus eius, ſunt ſub dominio illius cuius eſt terra: vnde non fiunt primò occupantis, ſicut feræ, quę non ex terra in qua commorantur, ſed aliæ ex aliis gignuntur: & cùm ſint in ſua naturali libertate ac feritate antequam capiantur, ad nullius pertinent dominium.

Aduerte autem prædicta ratione excuſatum à reſtitutione, non excuſari ſimiliter à pœna impoſita, cùm fuerit à iudice condemnatus. Immo nec à reſtitutione damni quod domino ſaltus ſecutum fuerit ex tali venatione: niſi idipſum reſarciretur per ſolutionem, ad quam alter ille qui damnum intulit eſſet à iudice condemnatus, aut etiamſi illud eadem non æquaret, dominus tamen probabiliter iudicaretur nihil amplius ex quadam magnificentia & generoſitate requirere: aut certè non leuis ſuſpicio eſſet tyrannidis in tali prohibitione venationis: vt quando fama eſt quod tale ius non fuerit perpetuò poſſeſſum iuſto titulo, aut quando animalia ob multitudinem, vicinis prædiis damna grauia inferrent, nec dominus curaret ea includi aut adminuendum eorum numerum occidi: aut omitteret competentem ſatisfactionem eorumdem damnorum. Ad quam, etiamſi Princeps ſit, tenetur in conſcientia, vt à Caiet. reſponſum commendat Couarr. *in eod. §. 8. nu.* 11. & ſequitur Nauarr. in Enchir. cap. 17. num. 120. cùm referens quinque neceſſaria, vt quis venationem iuſtè prohibeat; quartũ ponit vt reſtituat omne damnum quod fecerint feræ alienis prædiis, ſi in illud domini horum non conſenſerint liberè: ſicut exiſtimandum eſt communiter non conſentire; præſertim quando prohibens, loca eiuſmodi vſurpat ſibi non ad publicam neceſſitatem ſubleuandam, ſed ad ſolam recreationem, etiamſi competentem compenſationem addat (vt remittendo aliquod tributum) niſi veroſimile ſit populum ob magnitudinem compẽſationis conſenſiſſe, non tantùm in approbationem iuris venãdi, ſed etiam in dãna quæ poſſent feræ prædiis adferre. Alioqui enim adhuc expectaſſe cõpenſationem quã æquitas poſtulat; tum talium damnorum, tum etiam aliorum quæ ſegetibus, aut aliis rebus venatores intulerint per ſe aut ſuos famulos, aut per canes, vel equos, aliâve ratione. Videndus eſt Ludou. Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput 47. 51. & 52. Nu 363.

Quarta propoſitio. Cùm quis ab antiquo, cuius initij non extat memoria, eſt in poſſeſſione venandi aut piſcandi alicubi, non eſſe ei mouendum ſcrupulum alicuius obligationis reſtituendi. Hæc eſt Caiet. in verbo Venatio, & Medinæ in Cod. De reb. reſtit. quæſt. 12. Et ratio eſt: quia poteſt rationabiliter præſumi, prædeceſſores ipſius illud ius habuiſſe iuſto titulo: cùm potuerit alicui eorũ benemerito de communitate, à Principe dari pro ſe & ſuis, ad emolu- Nu. 364.

mentum aliquod inde capiendum, vel ad honeſtam recreationem.

Quinta propoſitio. Quando feræ nullo dolo, vel fraude venatoris, ex loco in quo prohibitum eſt venari egreſſæ, inueniuntur in alio, in quo licitum eſt venari: illas ſibi capiés, nec ad reſtitutionem, nec ad pœnam capientibus impoſitam, tenetur. Ratio eſt: quia talis venatio; nec ex parte rei, nec ex parte loci, eſt illicita: itaut perinde ſit de ea iudicandum, ac de venatione ferarum quæ in ipſo loco non prohibito natæ ſunt & educatæ. Quod ſi aliquæ cibo, aut alia arte extraherentur vt capiantur, obligatio ad reſtitutionem eadem erit, quæ eſt venantis in loco prohibito; de qua in præcedenti propoſitione tertia.

Nu. 365. Sexta propoſitio eſt. Fera vulnerata & poſtea ab alia capta, non eſt vulnerantis ſed capientis. Hanc habet Couarr. *in eod.* §. 8. *nu.* 13. Ea autem probatur ex §. Illud quæſitum, Inſtitut. De rerum diuiſione. Intelligendúq; eſt, niſi fera ita ſit vulnerata, vt percuſſor eam inſequens, ſit certò moraliter apprehenſurus eam: quia tunc ea cenſetur eſſe quodammodo in ipſius poteſtate, & quaſi capta; ideóque alius non poteſt ipſum iuſtè in capiendo præuertere. Dixi certò moraliter, quia ſi moraliter dubitaretur an eſſet apprehenſurus, ea cenſeri poteſt adhuc manere in ſua libertate, & eſſe primò occupantis tanquam in nullius exiſtens dominio.

Nu. 366. Reſtat monendum: eundem Couarr. quidem & Nauarr. in Enchir. *cap.* 17. *num.* 176. *in fine*, exiſtimare aues, aut alias feras in alieno laqueo inuentas, eſſe eximentis & capientis eas. Verumtamen ipſas adiudicandas eſſe illi qui laqueum ipſum parauit, prout poſt Ludouicum Molinam in citato tract. 2. diſput. 42. Leonardus Leſſius notat De iuſtitia & iure *lib.* 2. *cap.* 5. *dubit.* 11. Ratio eſt, quòd poſſimus ſicut manibus, ita & inſtrumentis rem apprehendere, & in poteſtatem noſtram redigere. Fera verò eo ipſo quòd inſerta eſt laqueo, cenſetur & capta, & libertate naturali priuata: idque per eum qui parauit laqueum. Quare & ipſe eam cepiſſe, & in poteſtatem ſuam redegiſſe cenſendus eſt, & per conſequens dominium eius conſecutus. Et certè exiſtimatur quis facere iniuriam illi, qui naſſam in flumine poſuerit ad capiendos piſces, ſi captos ſibi ſumpſerit: eadémque ratio eſt naſſæ & laquei. Nauarri autem ſententia videtur tenenda, ſi fera eſſet ſe extricatura: quia necdum capta eſſe nec libertatem amiſiſſe cenſeretur: & ideo fieret alterius ipſam occupantis. Quanquam videtur conſentaneum, compenſationem aliquam illi fieri, pro allato adiumento ad capiendum: ſicut & cùm alius feram perſequens, ea in tuum laqueum incurrit.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

De obligatione ad reſtitutionem damni dati illicitè lignando, aut paſcendo animalia.

Nu. 367. SVpponendum eſt ex Soto lib. 4. de iuſt. & iure *q.* 6. *art.* 4. quod communitas ob publicam vtilitatem poſſit lignationem in ſylua communi, ſub certis pœnis prohibere, etiam iis qui ſunt de eadẽ cõmunitate ad hoc nimirũ, ne vel illa deſtruatur, vel vt habeantur glandes, vel ligna vſibus aliis quàm foci accommodata. Qua de cauſa interdũ prohibetur omnium in ea lignorum cæſio, cùm aliunde cõmodè haberi poſſunt: interdũ certorũ tantùm, interdum certi temporis, aut certi modi cæſio plãtis pernicioſa. De qua re conſulenda ſunt municipalia ſtatuta: & de obligatione ad reſtitutionem conſequente illorum tranſgreſſionem, iudicandum iuxta ſequentes propoſitiones ſumptas ex Soto loco cit. & ex traditis à Lud. Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 58.

Prima eſt illos qui ſunt de eadem communitate, ſi contra legem ab ea conſtitutam ligna cædant in Nu. 368. communi ſylua, aut gregem paſcant in cõmuni paſcuo, teneri iuſtam pœnam impoſitam ſoluere ſi deprehendantur, & condemnentur: non teneri tamen ad vllam reſtitutionem communitati faciendam pro damno dato; niſi ipſum valde notabile fuerit (*quod arbitrio prudentis relinquitur ex circumſtantiis expendendum inquit Molina concl.* 3.) Vt ſi ſtragem magnam fecerint v. g. notabilium ſtirpium exciſione aut proſtratione arborum ædificiis idonearum: præſertim in ſylua quæ modica eſt, aut in qua non facilè ſolet concedi facultas ligna aliqua cædendi.

Huius prior pars probatur; quia legi ſententiæque iuſtæ parendum eſt. Poſterior verò: quia extra caſum illum prauæ ſtragis, non eſt probabile communitatem cum iis qui ſunt partes ipſius, & ſyluæ poſſeſſionem habent cum cæteris communem, vti velle eo rigore, vt teneantur reſtituere illud quod ſine aliorum detrimento notabili ex ea acceperunt, tanquam habentes ius inde ſubueniendi ſuæ neceſſitati, ſeu ex ipſa communi ſylua ſumendi ligna quæ eis neceſſaria fuerint ad communes, & quotidianas neceſſitates vel operas, ſi nequeant commodè habere aliunde.

Nota obiter, quòd dominus populi (cùm non ſit dominus ſyluæ cæduæ eidem communi) licet poſſit in ſuo ordine & gradu vti lignis eiuſdem ſyluæ ſicut alij, non poſſe tamen excedere proportionalem cum his æqualitatem: ſique excedat, teneri reſtituere cõmunitati damna in eo data, perinde ac quiuis alius de populo qui ſimile damnum dediſſet. Videri poteſt Lud. Molina in ſequenti diſput. 59. concl. 4. & 5.

Secunda propoſitio eſt. Non eſſe obligationem ad Nu. 369. reſtitutionem, ſi incolæ duorum oppidorũ, aut duorum pagorum vicinorum habẽtium communes ſuas ſyluas, hinc inde alteri in alterorum ſyluis lignentur. Hæc probatur: quia licet incolæ vnius loci non habeant ius lignandi in communi ſylua alterius loci; quia tamen ſcitur paſſim contrarium ab vtraque parte fieri, cenſentur communitates viciſſim condonare quod acceptum fuerit: interea tamen ad impediendum exceſſum impoſita eſt mulcta, quam poſt Iudicis condemnationem ſoluant, in facto deprehenſi.

Tertia propoſitio eſt. Eũ qui lignatur in ſylua ali- Nu. 370. cuius particularis, vel cõmunitatis alienę, cuius ciues non poſſunt idem facere in ſylua cõmunitatis, cuius ipſe pars eſt; eum, inquam, obligari vt ad ſolutionem pœnę impoſitæ (*quæ non corporalis, nec grauis pecuniaria debet eſſe, vt Sotus monet*) ſic & ad reſtitutionẽ valoris lignorum ablatorum quantum æſtimantur in ipſa ſylua, antequam cædantur. Hæc probatur, quia lex naturalis & diuina furantem, rapientem, & damnificantem obligat ad culpam mortalem, & ad rei ablatæ, ac damni facti reſtitutionem.

Aduerte nihilominus, & à peccato, & à reſtitutione excuſationem eſſe, quando quid accipitur de eorum qui ſyluæ dominium habent conſenſu, ſiue expreſſo, ſiue etiam tacito: qualis præſumi poteſt cùm ſcientes factum, non queruntur, nec poſcunt reſtitutionem quam poſſent vrgere. Item ſi non à peccato, *ſaltem veniali*, tamen à reſtitutione excuſationem eſſe, cùm prædictorum mens fuerit, vt delinquentes teneantur ſolùm ad mulctam authoritate Iudicis irrogandam, ſi deprehenſi fuerint; quia tunc quoque cenſentur ablatum condonare. Ea autem mens, bona ex parte deprehendi poteſt ex ipſorum agendi modo (*qualis eſt quod etſi nouerint eos qui ibi lignãtur, taceant*

tamen

tamen, vel certè nullam ab eis exigant reſtitutionem, etiãſi poſſint: vel ex forma ſtatutorum editorum contra lignantes in eo loco. Quod ſi nihil de tali mente conſtare poſſit, aut obtinenda eſt remiſſio, aut generalis regula tenenda: nempe iuxta quantitatem damni dati faciendam eſſe reſtitutionem: idque ſiue alia pœna exigatur ſiue non. Pro quo faciunt quæ habet Medina in Codice de rebus reſtituen. qu. 12. §. Eſt autem.

Nu. 371. Addi poteſt quod Nauarrus in comment. de lege pœnali a numero 31. ad 41. contendit eamdem excuſationem eſſe poſſe, quamuiſcunque defuerit memoratus conſenſus, ſi conſuetudo legitima induxerit ius cædendi ligna in aliqua ſylua, & aſportandi impune, quando cædens, & aſportans nõ deprehenditur: & ſoluta certa pœna quando deprehenditur. Non enim eſt contra legem naturalem & diuinam vti re aliena inuito domino, quatenus ſubjicitur alicui ſeruituti in ea conſtitutæ legitime: vt patet ex vſu, & vſufructu rerum alienarum, & ex ſeruitutibus prædiorum vrbanorum vel ruſticorum legitimè conſtitutis quibus vti etiam inuitis dominis conceſſum eſſe, patet ex Digeſtis toto titulo De vſufructu, & titulo. De vſu & habitatione & titulo de ſeruitutibus, ac duobus ſequentibus: itemque ex communi agendi modo virorum etiam timoratorum.

Sicut igitur in his, ita & in lignatione ac in depaſtu animalium, ratio furti iniuſtæue vſurpationis rei alienæ ceſſat per conſuetudinem publico conſenſu inductam, conſtituendo ius nouum vel conſeruando antiquum, per quod eadem vſurpatio ſit licita. Neque obſtat quòd dominus detrimentum inde ſentiat, cùm in eo non fiat illi iniuria: quandoquidem is qui iure ſuo vtitur nemini facit iniuriam; ex cap. Cùm Eccleſia Vulterana. De electione. Videndũ eſt tamen ne corruptela habeatur pro conſuetudine, quæ vt inducat ius, debet iuxta cap. Finale De conſuetudine eſſe rationabilis, ac legitimè præſcripta, prout in ſequenti parte explicabitur lib. 15. cum de conſuetudine agẽdum erit ex inſtituto. Ad id dignoſcendum autem, non parum iuuabit inſpexiſſe titulos, & origines vnde domini poſſidẽt ſyluas: taleſne ſint ex quibus illi valeant aliqua ratione prohibere oppidanos à cæſione lignorum in ſyluis circumiacentibus.

Cæterum quæ dicta ſunt de lignatione ob paritatem rationis intelligenda ſunt, dicta quoque de animalium depaſtu: de quo qui volet legat Couarr. in lib. Practicarum quæſtionum cap. 37. & 10 libro 1. variar. reſolut. cap. 17. num. 11. & Molinam De iuſt. & iure tract. 2. diſput. 59. Reſtaret addendum aliquid de obligatione ad reſtitutionem illorum, qui mercede conducti ad impedienda damna quæ inferuntur per venationem aut piſcationem, lignationem aut depaſtum animalium non impediunt, niſi quid ſit de ea tenendum ſatis colligi poſſet ex traditis in præced. num. 96. & 97.

CAPVT XXV.

De obligatione ad reſtitutionem orta ex iniuſtitia commiſſa in gabellis, aut in ludo.

SVMMARIVM.

372 *Conditiones requiſita vt impoſitio gabellarũ ſit iuſta.*
373 *De cauſa legitima ad talem impoſitionem requiſita.*
374 *Quatuor, qua cum cauſa impoſitionis gabellarum debet concurrere, vt ea cenſeatur legitima.*

375 *Quando exactor gabellarum, in dubio de cauſa earum legitima, teneatur ad reſtitutionem.*
376 *De iuſto modo ad eamdem impoſitionem requiſito.*
377 *De gabellis impoſitis ſuper rebus, qua ad familia neceſſarium vſum emuntur.*
378 *Obligatio ſoluendi gabellas, quando ſit ſub peccato, & eo mortali.*
379 *De gabellis quarum ignoratur cauſa: & qua ceſſent, quaque non ceſſent, ceſſante earum cauſa.*
380 *Gabella, quarum fraudatio non inducit obligationem ad reſtitutionem.*
381 *Non tenetur ſubditus quærere exactorem gabellarum ad eas ſoluendas, niſi conſuetudo ſit in contrarium.*
382 *Pauperes excuſari poſſunt non ſoluẽtes gabellas, cùm vendunt res aliquas ſuas, ad ſolatium grauis neceſſitatis quâ premuntur.*
383 *Non obligatur ad reſtitutionem, qui emit merces ab iniuſtè fraudante Principem gabellis.*
384 *Quid ſit ludus & vnde ſit illicitus.*
385 *Tres conditiones ex quibus ludus non modo illicitus eſt, ſed etiam iniuſtus, ſic vt acquiſitum per illum, ſit reſtitutioni obnoxium.*
386 *Explicatio quaſtionis qua quaritur, An lucrata per ludum vetitum poſſint tutâ conſcientiâ retinere.*
387 *Quando is qui de victoria certus luſit, aut ludi pretium auxit, poſſit aut non poſſit retinere lucrum inde factum.*
388 *Quando is qui ludo prohibito luſit creditò, ſeu promiſſa pecunia, teneatur in conſcientia aut non teneatur promiſſam ſoluere.*
389 *Explicatio quaſtionis qua quaritur. An non habens quod perdat in ludo, poſſit in eo lucrari.*

PRIOR PARS CAPITIS.

De obligatione ad reſtitutionem, ortâ ex iniuſtitia commiſſa in gabellis, ſiue imponendis ſiue ſoluendis.

DVo docenda ſunt ad intelligentiam propoſitæ obligationis: alterum quando ea contingat; & alterum, quomodo gabellas ſoluere teneantur illi, quibus eæ legitimè imponuntur.

Gabellæ autem nomine ſignificantur generaliter onera impoſita priuatis, authoritate publica, quorum variæ ſpecies referuntur à Syluestro in verbo Gabella, vt & à Lud. Molina de Iuſtitia & iure tract. 2. diſp. 661. & 662. in quibus ac ſequentibus vſque ad finem prioris partis tomi tertij iſtam materiam fuſe proſequitur.

Quando contingat propoſita obligatio.

SECTIO PRIOR.

QVod attinet ad prius: certum eſt talem obligationem non cõtingere, quando impoſitio non fuerit iuſta: cùm obligatio ad reſtitutionem naſcatur tantùm ex violatione iuſtitiæ. Iã vt iuſta ſit talis impoſitio, quinque conditiones requiruntur, iudicio Caietani in verbo Vectigalia iniqua: ſed iudicio Medinæ in Cod. De reſtit. q. 13. ſufficiunt tres: Vna, ex parte imponentis, vt is habeat legitimam authoritatem Imponendi. Videnda ſunt in præcedenti lib. cap. 18. dicta pro explicatione quintæ excommunicationis Bullæ Cœnæ Domini quæ fertur in imponentes noua pedagia & gabellas, vel eas augentes. Nu 372. Nu. 273.

Altera ex parte cauſæ ob quã ſit impoſitio ipſa, nimirũ vt ea ſit legitima: prout cẽſetur eſſe. Tũ neceſſitas pu-

ta, publica, ſeu aliquid quod ad bonũ publicũ valde expediat: vt ſtipendium militare, reſtauratio murorum, aliudve eiuſmodi: Tum etiam iuſta vindicta, ſeu pœna digna culpæ admiſſæ, & compenſatio ſumptuum factorum, damnorumque acceptorum: vt cùm tributa imponuntur ſubditis, qui contra ſuum Principem iniquè rebellarunt, ac ei multorum ſumptuum & damnorum cauſa fuerunt: Tum denique conſeruatio ſtatus Principis; qui ſicut debet populum regere, iuſtitiam ei adminiſtrare, hoſtes arcere, ac temporalem tranquillitatem omni ſtudio, & conatu ei procurare; ita viciſſim populus ipſe, debet illi præbere ſumptus ad hæc neceſſarios: ſique recuſet, cogi poteſt.

Nu.374. Enimuero oportet quatuor concurrere cum hac ipſa cauſa de qua agimus. Primum eſt, vt cõſtet eam iuſtam eſſe. Nam ſi de eo dubitetur, oportet imponẽtem probabiles rationes habere ob quas prudenter ſtatuere valeat, ſe hic & nunc, ob eaſdẽ poſſe imponere. Si enim tales rationes non habeat, ſed tanquam cæcus procedat, neſciens vtrum iuſtè imponat: ipſe tanquam faciens iniuriam populo, grauando eum quem deberet ſubleuare; tenetur illud quod ea ratione extorſerit, reſtituere tanquam mala fide acquiſitum: niſi poſtea conſtiterit ipſi cauſam fuiſſe legitimam. Dixi *probabiles, non autem certas & euidentes*; quia iuxta communem Theologorum ſententiam (& docebitur in ſeq. lib. 13. cap. 10.) ſufficit ad ſecuritatem conſcientiæ conformare ſe probabili opinioni: cùm Deus vel ratio nõ cogat, vt in humanis actibus ſectemur certam veritatem; quod ſæpe eſt impoſſibile; iuxta illud quòd Sapien. cap. 9. prudentiæ noſtræ dicuntur incertæ. Eo enim ſignificatur, quod experientia docet; nos in iudiciis noſtris prudentialibus, dictaminibuſve practicis, rarò aſſequi veritatem euidentem ac omnino certam.

Id quod plenius tractans Petrus à Nau. *lib. 3. De reſtit. cap. 1 par. 3. dubit. 12.* inde infert nu. 267. quoad ſubditos; ſi pro ſe habeant probabiles rationes, per quas ſint moraliter certi, iniuſtas eſſe gabellas; ij poſſunt ſolutionem illarum omittere: quia cùm in dubio melior ſit conditio poſſidentis, non tenentur ſe ſpoliare rebus ſuis.

Nec obſtabit, quòd tales ſint impoſitæ & exigantur ſine peccato, ob rationes probabiles ob quas cẽſentur iuſtæ: quia ſimiliter ob probabiles rationes poſſunt ſine peccato nõ ſolui: itaut ex vtraque parte ſit quaſi bellum iuſtum, ignorantiâ probabili excuſante à peccato, dum tam Princeps, quàm populus in eo perſequitur ius ſuum bona fide: vtpote ductus ratione ad moralem certitudinem ſufficiente.

Secundum, quod cum propoſita cauſa concurrere oportet, eſt vt eadem ſit proportionata gabellæ: id eſt, vt gabella non ſit maior quàm cauſa ipſa poſtulet: qua enim parte excedet, erit iniqua.

Tertium eſt, ne quod ob eamdem cauſam imponitur, impendatur in alienos vſus: vt in cõuiuia, & prodigas largitiones, aliaſve expenſas inutiles, ſiue publicas ſiue priuatas: ad quos populus non tenetur contribuere. Iſtud ex Caiet. loco cit. habet Petrus à Nauar. *in lib. 3. De reſtit. ca. 1 n. 255.* & tractat plenius. Sed nobis ſufficit illud iniquè fieri. Aduerte autẽ ex Medina in Cod. De reb. reſtit. q. 13. quòd ſi Princeps ærarium exhauſerit ſuâ culpâ: nempe ludis, conuiuiis, largitionibus profuſis, bellis inconſultè geſtis, poſſit eum nequit alia ratione malum publicum auertere, nouas gabellas imponere: quandoquidem ſubditi tenentur in publica neceſſitate opem ei ferre; etſi Princeps ipſe tunc teneatur temperare ſibi à ſumptibus parum neceſſariis, ac poſtea, quando res meliori loco fuerint, damnum illud ſuâ culpâ conflatum, reſarcire populo.

Quartum eſt: vt impoſitio non continuetur diutius, quam duret talis cauſa, niſi forte alia noua ſuperueniat, ob quam eadem impoſitio poſſit de nouo fieri: Per ſuccedentem enim ſimilem cauſam ita cõtinuatur cauſa præcedens, vt nihil obſtet effectum ipſius continuari. Adde etiam ex Alphonſo à Caſtro in lib. 1. De lege pœnali cap. 11. niſi ea cauſa adiunctam habeat obligationem permanentem: qualis eſt perpetuo vindicandi mare à piratis, & itinera à latronibus. Non enim ſi aliquo anno piratæ aut latrones non graſſentur, ideo ceſſant gabellæ: ſed exigi poſſunt ratione obligationis qua Princeps tenetur paratus eſſe, & milites habere expeditos. Quod ſi pro occurrente neceſſitate tranſitoria, imponantur gabellæ, illa ceſſante, hæ pariter ceſſare debent.

Hæcque ſunt, quæ ſi ex parte cauſæ non concurrant, in impoſitione gabellæ ipſa cenſetur iniuſta, & imponentem obligat ad acceptorum reſtitutionem.

Cui obligationi ſi non ſatisfaciat; exactor tenetur vicem illius ſupplere, tanquam cooperator talis iniquitatis: niſi quod locus ſit diſtinctioni, quam habet Caiet. in verbo Vectigalia iniqua §. Occurrunt: nempe ſi dubium ſit iuſtæ ne ſint gabellæ, an iniuſtæ: quibuſdam ſcilicet affirmantibus eſſe, & aliis ad negantibus: exactórque ſit ſubditus Principis eas imponentis; atque ab eo compulſus eaſdem exigat; non peccat exigendo nec ad reſtitutionem tenetur; ſicut nec miles qui cogitur ire ad bellum, quod ei nõ conſtat iniuſtum eſſe. In dubio enim melior eſt conditio Superioris, ius imperandi poſſidentis: cui proinde inferior debet ſuum iudicium ſubmittere, nec obſequium debitum ſubtrahere. Secus eſſet ſi ſciret. Superiorem ſuum dubitare, dubitantérque imperare; quia conſequenter ſciret ipſum non habere ius ſufficiens taliter imperandi. Sin autem exactor non ſit ſubditus, aut non compellatur, non poteſt dubius ſe ſponte offerre ad gabellas exigendas, niſi tantâ Principis probitatem, ac prudentiam ſciret eſſe, vt meritò debeat iudicio ipſius acquieſcere: alioqui enim mala fide exiget: ac lata culpâ ſua inferet damnum, perinde ac ille qui debitum exigit ab aliquo de quo ambigit an debitor ſit: idcoque & peccabit mortaliter, agendo contra conſcientiam dubiam: & ad reſtitutionem tenebitur; niſi poſtea deprehendatur iuſtas eſſe gabellas. Nu.375.

Tertia conditio requiſita ad iuſtam impoſitionem gabellarum, eſt ex parte modi imponendi. Debent enim imponi cum debita proportione: nimirum pro ratione facultatum cuiuſque, ne pauperes grauentur præ diuitibus: & non mercatores præ mercatoribus: quandoquidem iniquum eſt ſi ad neceſſitates communes, aut ſtatum Principis pauperiores cogantur conferre quantum ditiores; aut alij præ aliis immodicè grauentur. Id enim eſt contra iuſtitiam diſtributiuam, ſecundùm quam proportionaliter diſtinguenda ſunt onera reipublicæ. Nu.376.

Hinc Caiet. in memorato verbo Vectigalia iniqua, non longè à fine, meritò tanquam iniquas damnat gabellas conſtitutas ſuper rebus iis quæ ad neceſſarium familiæ vſum emuntur, aut venduntur, vel aduehuntur: quia in illis non ſeruatur iuſta gabellarum forma: quæ poſtulat, vt pauperiores nõ onerentur magis quàm diuites: ſed quiſque proportione ſuarum facultatum & lucrorum. In eo autem caſu pauperes quibus modicæ ſunt facultates, & nihil lucri faciunt ex negotiatione, magis grauantur: cùm, *vt plerumque ſolet*, pluribus liberis onerati, plura de ſuis rebus debeant vendere, & de aliis emere ad neceſſarium vſum. Diuites verò non cogantur ſua vendere: poſſintque neceſſaria ad vitã, ex villis ſuis, ſibi parare, ac tempus obſeruare in quo res ſunt viliores, tuncque magno ſuo commodo coemere. Certè in Nu.377.

lege

lege Vniuerſi Cod. De vectigalibus, ſub pœna capitis prohibetur ne ex rebus quæ ad vſum proprium inuehuntur,vectigalia exigantur.

Dantur tamen aliquot caſus in quibus cenſetur talis iniquitas ceſſare.Primus eſt, quando vrget neceſſitas publica, cui non ſufficiunt alia vectigalia. Nam ſi pro bono communi cum neceſſitas exigit, non modo fortunæ omnes, ſed etiam vita eſt exponenda:multo magis ſoluendæ ſunt propoſitæ gabellæ,cùm nequit aliter communi bono prouideri:non debent tamen maiores eſſe quàm ipſa grauis Reip. neceſſitas exigat. Secundus eſt,quando ex communi liberóque conſenſu populi eædem ſtatuuntur : quia quiſque poteſt eo modo quo lubet, onus ſibi imponere. Quod ſi qui vel coactè, vel nullo modo tunc conſentiant, non eſt ratio cur dicantur ad idipſum onus obligari:cùm non impoſuerint illud ſibi, liberâ ſaltem ſua voluntate. Tertius eſt,quando ſecuritati prædictarum rerum deuectarum,alia ratione conſuli non poteſt : quia ſatius eſt gabellarum onus ſuſtinere, quàm iiſdem rebus ad vſum familiæ neceſſariis carere. Quartus eſt,quando conſuetudo cuius initij non eſt memoria, obtinuit vt ſuper eiuſmodi rebus vectigalia imponantur. Tanta enim diuturnitas vſus,ſine oppoſitione populi, indicat ipſam habuiſſe cauſam iuſtam,præſertim ſi in ea ratio habeatur pauperum.

Quomodo gabellas ſoluere teneantur ij, quibus imponuntur.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 378. HOc exponemus aliquot propoſitionibus. Prima eſt. Quando conſtat gabellas iuſtè impoſitas eſſe, nec iuſtam cauſam imponendi ceſſaſſe, eos qui fraudant in ſumma notabili,peccare mortaliter, cum obligatione ad reſtitutionem.Hanc Conar.*cum pluribus aliis quos citat*, tenet ad regulam Peccatum p.2.§.5.n.5.Ea autem confirmatur : tum authoritate ſcripturæ per illud Matth.22.Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ Dei Deo,] & illud ad Rom. 13.Ideo & tributa præſtatis : miniſtri enim Dei ſunt ,in hoc ipſum ſeruientes Reddite ergo omnibus debita, cui tributum tributum , cui vectigal vectigal:] Tum etiam ratione, *quam illis verbis D. Paulus inſinuaſſe* videtur : quia reſpublica lege iuſtitiæ debet Principi iuſtum adminiſtrationis ſuæ ſtipendium,ac neceſſarium ſubſidium ad publicæ tranquillitatis conſeruationem. Quando igitur obligatio ea fuerit in ſingulas Reip partes diſtributa,cuique ſua portione aſſignatâ, atque determinatis rebus,ex quib. ſoluendum ſit;ſinguli ſoluere tenentur ex iuſtitia. Qua enim obligatione Reſpublica tenetur communiter ad ſumptus neceſſarios,eâdem particulariter ſinguli in ea tenentur ad partem ſuam,debito modo ipſis aſſignatam. Quæ aſſignatio, cùm fiat per gabellarum impoſitionem, huic ſatisfacere illi tenentur lege iuſtitiæ:peccantquo mortaliter cum obligatione ad reſtitutionem,eaſdem gabellas iuſtas in quantitate notabili fraudando.

Nu. 379. Secunda propoſitio. Gabellas quæ ſoluendæ ſunt ex conſuetudine cuius neſcitur initium, nec memoria extat quando aut quomodo ſit introducta, coniunctam pariter habere obligationem ad peccatum mortale,& ad reſtitutionem.Hæc probatur:quia tales gabellæ non ſunt pro prohibitis habendæ:vt expreſſum eſt in cap. Super quibuſdam De verborum ſignificatione,§.Præterea.Accedit quòd debeat (*niſi contrarium conſtaret quod vix poteſt*) præſumi : vel de libero populi conſenſu,vel aliquâ iuſta de cauſa perpetuâ,introductas fuiſſe:neque enim eæ tamdiu alioqui perſeueraſſent, populo ipſo non opponente ſe earum exactioni,tanquam iniquæ,

Tertia propoſitio.Ceſſante cauſa iuſta impoſitionis gabellarum , ceſſare obligationem eas ſoluendi. Hæc patet;quia ſicut non potuerunt induci,niſi iuſta de cauſa;ita nec poſſunt, ſine iuſta cauſa continuari. Aduerte tamen cauſam poſſe eſſe;vel temporariam, id eſt , neceſſariam ad breue ſolùm tempus : quales cauſæ ſunt comitia,nuptiæ liberorum Principis , & id genus aliæ:vel eſſe perpetuam : cuiuſmodi cenſetur ſecuritas,ac reparatio viarum.Quæ ceſſare poteſt dupliciter;vno modo caſu , vt quia contingit latrones non graſſari,aut vias non egere reparatione : altero modo ex negligentia Principum non ſatisfacientium ſuæ obligationi prouidendi ſecuritati , & reparationi viarum.Quæ cum ita ſint , allata propoſitio abſolutè quidem vera eſt , reſpectu habito ad cauſam temporariam; ſed habito reſpectu ad perpetuam patitur exceptionem in eo, quod pro tempore quo ipſa fortè ceſſat,gabellæ ſint Principi ſoluendæ ratione perſeuerantis obligationis, quam habet curandi prædictam ſecuritatem, & reparationem:neq; obſtet negligentia ipſius in tali cura , ſi paratus ſit reſarcire damna omnia inde ſecutura : quia obligatio ipſius eſt ſub diſtinctione ; vel aſſecurandi & reparandi vias,vel damna ſi ex ſua negligentia inde ſequantur,reſarciendi. Quod ſi neutrum præſtet , tenetur gabellas ipſas relaxare , & acceptas reſtituere tanquam iniquas ex defectu iuſtæ cauſæ. Videri poteſt Medina in Cod.De rebus reſtituendis quæſt.14.

Quarta propoſitio. Quandoque ſubditos ex lege Nu. 380.
iuſtitiæ, quādoque ex lege charitatis teneri gabellas ſoluere.Hæc patet,quia ex iuſtitia debētur, quæ exiguntur ad ſecuritatem & reparationem viarum, pontium ,aliorúmque id genus : aut in partem iuſti ſtipendij Principi debiti ratione ſui officij. Debentur verò ex charitate eæ quæ exiguntur ob propriam Principis neceſſitatem,vel aliquod commune Reip. commodum. Atque priore modo debitas fraudare, peccatum eſt cum obligatione ad reſtitutionē : quia in eo violatur iuſtitia:poſteriore modo verò non eſt obligatio ad reſtitutionem,quæ ex ſola iuſtitiæ violatione ſolet naſci. Immo interdum nec peccatū eſt, vt cùm Princeps noluit imponere obligando in conſcientia,contentus fraudatores earum,ſubiicere alicui pœnæ : vt præſumi poteſt cùm ipſe in ſua vel in Reip neceſſitate non adeo graui , impoſuerit gabellas additā certa pœna.qua plectantur ſubditi ipſi deprehenſi non ſoluere illas.

Quinta propoſitio eſt. Subdito ſufficere, *niſi con-* Nu. 381.
ſuetudo ſit in contrarium, merces ſuas pro quibus impoſita eſt gabella vehere ſine fraude, neque neceſſarium ei eſſe quærere gabellarum exactorem.Pro hac aliquot rationes videri poſſunt apud Tabienam in verbo Pedag.q:8.ſub finem.Et certè ea de ſe videtur ſatis rationabilis:præſertim temperata cōditionibus quas habet Sot. in lib.3. De iuſt.& iure prope finem: nempe ſi tale debitum non ſit magni momenti,ac faris magno rigore exigi ſoleat. Conſentaneū eſt enim præſumere de iuſta voluntate Principis , quòd contentus ſit gabellam à ſe impoſitam,dum petitur,obedienter ſolui,nec fraudulenter agi abſcōdendo merces,vel doloſè vehendo.Quod cum ſit,peccatur cum obligatione ad reſtitutionem : quia nulli ſua fraus debet prodeſſe , & multo minus aliis damnoſa eſſe. Talique fraude,iniuſtè impedimentum obiicitur iuſtæ exactioni gabellarum:ex quo infertur damnum ſiue Principi,ſiue exactori,qui illas conduxerit. Cæterum aduerte non fieri iniuriam aliàs non ſoluendo : quia cum gabellarum conditio ſit vt debeant peti ; id ſciens quando illas conduxit , ſua ſponte voluit ex-

poſitus eſſe periculo perdendi non petitas.

Nu. 382. Sexta propoſitio, *pro qua Petr. a Nau. li. 3. De reſt. c. 1. n. 236. plures authores citat.* Æquitati conſentaneu eſſe, vt is qui rem aliquam defert, emit, aut vendit ad ſolatium ſuæ extremæ aut grauis neceſſitatis, nõ teneatur in conſcientia ad gabellæ ſolutionem. Ratio eſt, quia reſpectu talis perſonæ, & cenſetur immodica, & proinde carens debita forma iuſtæ gabellæ.

Nu. 383. Septima propoſitio. Ementem a mercatore fraudante gabellas, non teneri reſtituere, ipſo non reſtituente. Ratio eſt, quia onus ſoluendi gabellam non imponitur emptori, ſed venditori qui res vehit, & proponit venales: cui emptor nũ cenſetur in ea fraudatione cooperari emendo ab illo: quia perinde vtitur iure quod habet ſibi prouidendi de neceſſariis mercibus apud proponentem venales, ac de pecuniis mutuo accipiendis apud vſurarium paratum dare cum fœnore. Quæ in contrarium obiici poſſe videntur, proponit & ſoluit Leonardus Leſſius in li. 2. De iuſt. & iure cap. 33. dubit. octaua. In ſequenti nona docens creditorem Principis, poſſe ſine obligatione ad reſtitutionem, fraudatione gabellæ compenſare ſolutionem debiti, quam impetrare non poteſt: neque obſtare detrimentum quod eiuſdem gabellæ conductor inde accipiet. Quodquidem non facilè admiſerim, quia in eo etiam caſu cenſeri poteſt locum habere doctrina communis de compenſatione debiti excuſante a reſtitutione: inter cuius cõditiones (propoſitas in præced. cap. 18. cauſa duodecima) illa vna eſt, ne alij nulla exigente ipſorum culpâ, detrimentum patiantur: quia vt habet reg. 48. iuris in 6. locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura. Tenendum ergo videtur quod tutius eſt (& pro quo ipſe Leſſius nobiles authores refert) cum detrimento exactorum, non poſſe fieri eiuſmodi compenſationem: niſi forte detrimentum eſſet tantùm lucri ceſſantis ſine damno emergente: eo quod non teneatur quis alienum commodum præferre ſuo proprio.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

De obligatione ad reſtitutionem ex iniuſta acquiſitione per ludum.

Nu. 384. LVdus hic accipitur pro pacto, quo inter ſe certantes paciſcuntur, vt res ab vtroque depoſita tribuatur victori. Vnde continetur intra iuſtitiæ limites, tanquam habens rationem contractus faciendi vt facias: ſeu quo rem meam expono periculo, vt tuam ſimiliter exponas. Licitus eſt autèm ex communi ſententia, *teſte Conar. ad Reg. Peccatum par. 2. §. 4. nu. 2. plures in eam citante,* ſi veſtiatur debitis conditionibus; quia ſicut eſt in cuiuſque poteſtate rem ſuam donare abſolutè, ita & donare ſub conditione, quam velit: ſiue ea pẽdeat à fortuna, ſiue ab humana induſtria. Illicitus eſt verò, vt ex defectu debitarum conditionum, ſic & ex concurſu malarum circumſtantiarum (de quibus Naua. ca. 19. ferè per totum) vt ſi proueniat ex affectu inferendi proximo notabilem iniuriam: vel is talis ſit qui ſoleat ludentem inducere ad peccatum mortale: vt accidit aleatoribus, qui ex aleæ ludo, *in quo eſt plus euentus fortuiti, quam artis & induſtriæ:* ſæpe concitantur ad iram & blaſphemias in Deum: accenduntúrque ad lites & pugnas, atq; propriâ ſubſtantia exhauſtâ, attrahuntur ſæpe ad furta & latrocinia.

Quibus de cauſis iure ciuili id genus ludi prohibetur etiam laicis, Cod. De aleatoribus, lege vltima: & iure canonico Clericis, in Can. 42. Apoſtolorũ, ac in ſequenti (in quo fit etiam mentio laicorum) & in cap. Clerici officia, De vita & honeſt. Clericorum, & in Conc. Trid. ſeſſ. 22. cap. 1. Circa quam prohibitionem occurrit notandum alearum ludos non ita prohiberi, vt nec ad honeſtam recreationem nec ad tempus vitandi otij, aut faſtidij cauſa, illis vti liceat, quando fieri poteſt ſine ſcandalo: ſed tantùm prohiberi vt lucri quæſtúſque gratia non abeant in conſuetudinem aſſiduúmque vſum; vnde oriuntur illa mala, ob quæ eoſdem ludos a iure prohibiti dictum eſt. Porro an lucri quæſtuſque cupiditas, ludum vitiet malitia mortali ex ſe, difficultas eſt; quam Molina tractans de iuſt. & iure tract. 2. diſp. 511. p[...]tem negantem ſequitur: quia ſi excludatur iniuſtitia, lucrum capere non eſt peccatum, vt nec lucrari le ſe.

Circa obligationem autem nobis propoſitam notandum eſt, tres eſſe circumſtantias ex quibus ludus non tantum eſt malus, ſed etiam iniuſtus, & ideo inducens obligationem ad reſtitutionem: tum eorum quæ per illum fuerint iniuſtè acquiſita: tum eorum quæ colludens reipſa acquiſiuiſſet, niſi iniuſtè impeditus eſſet: cum ea tamen moderatione quæ paulò inferius referetur ex Nauarro. Nu. 385.

Prima circumſtantia eſt vis; quam adhibuiſſe cenſetur qui alterum inuitum ac inuoluntarium ad ludendum pertraxit: vt feciſſe cenſetur qui per opprobria & conuitia, aut preces importunas, quibus aliter non eſt auſus contradicere: aut adeò importunas vt maluerit rem ſuam periclitari, quam tanta moleſtia affici: pertraxit ipſum ad ludendum. Quæ eſt D. Th. & interpretum ipſius 2. 2. quæſt. 32. art. 7 ad 2. adeoq; communis ſententia. Probatur autem quia talis per iniuriam eſt alteri cauſa damni, quod patitur perdẽdo. Id autem ſufficere ad obligationem reſtituẽdi, patet: quia ſi per talem vim pertraham te ad ludendum cum tertio, ego tanquam moralis cauſa damni, quod incurris perdendo rem tuam; teneor ad eiuſdem damni reſtitutionem. Quare ſimiliter tenebitur colluſor, ſi te ſimiliter pertrahat: quia vtrobique eadem eſt iniuria. Quidquid autem nonnulli recentiores obiiciant (quibus Leon. Leſſius bene reſpondet De iuſt. & iure lib. 1. cap. 26. dubit. 2.) ſequenda eſt in praxi talis ſententia tanquam ſecura, bonóque innixa fundamento: præſertim cùm in ludo, liber debeat eſſe conſenſus, rem a ſe depoſitam transferendi in colluſorem, ſi victor euadat. Quæ libertas ineſt quidem in pertrahente inuitum ad ludendum, non item in pertracto. De qua circumſtantia Molina in ſeq. diſp. 516.

Secunda circũſtantia eſt fraus, quæ tunc committi intelligitur, quando aliquid fit contra communes iuſtitiæ, aut particulares ludi leges. Sic fraudem facit qui adulteratos taxillos ſupponit, aut cartulas ſurripit; qui vtitur mendaciis, qui fingit ſe imperitum ludi cùm ſit peritiſſimus; vt imperitum attrahat ad ludendum. Cæterùm ludi leges ſunt eæ quas ipſi ludentes communi conſenſu inter ſe ſtatuerint, ſiue bonæ ſint, ſiue malæ: vt concedentes non obſtante dolo & fraude lucrum facere. Ratio eſt, quia volenti non fit iniuria. Sunt item eæ quæ receptæ ſunt apud eam gentem, cuius more ſtatuerunt ludere. Ludus enim, vt ab initio diximus, rationem habet contractus: qui de ſe cenſetur celebrari ſecundùm conſuetudinem loci in quo fit; etiamſi fortè alter, aut etiam vterque contrahentium, conſuetudinem eam ignoret. Aduerte autem obiter, vtenti fraude, vel cogenti ad ludendum, ſi perdat, nihil deberi: ſin lucretur ipsũ teneri reſtituere acceptum, etiam ante illius repetitionem. Fraus enim & vis qua vtitur, iuſtam cauſam dare cenſetur tali differentiæ. De hac quoque circumſtantia Molina conſequenter diſputatione 517.

Aduerte quoque ex Nauar. in Enchir. cap. 19. num. 17. præ

17. præbentem alicui culpabiliter cauſam perdendi in ludo, teneri non tantùm reſtituere id, quod ille amiſit, ea ratione, alioqui non amiſſurus: ſed etiam id quod ea de cauſa veroſimiliter deſiit lucrari: non quidem quantum idipſum in re valeret, ſed quãtum poteſt in ſpe valere prudentis arbitrio: ſicut & is qui meſſem deſtruxit tenetur reſtituere, non quantum ea reddidiſſet in horreo (ex D. Thom. 2.2.q.62.ar.4.) ſed quantum æſtimaretur ſpes, quam præbebat ſui.

Tertia circumſtantia eſt, vt ludentes habeant diſpoſitionem liberam rei, quam in ludum deponunt: quia nequeunt periculo exponere res alienas aut ſuas quas nequeant alienare. Iſtiuſmodi ſunt ex communi ſententia *teſte Nauar. in cit. cap. 19. num* 12. ſtultus, puer, mancipium, filius qui adhuc eſt in patris poteſtate, prodigus, vxor, monialis, monachus, & quotquot non habent vſum liberum earum rerum pro quibus ludunt. Ad quod pleniùs intelligendum in particulari faciunt documenta tradita à nobis in præced. lib. 4. cap. 21. ſectione priore ſeu à num. 271. de iis a quibus poteſt eleemoſyna fieri. Et quæ adhuc conſequenter habet Molina diſp. 518. 519. & 520.

Explicatio aliquot quæſtionum ad rem propoſitam ſpectantium.

PLures moueri ſolent quæſtiones, de iis quæ ad ludum ſpectant: præcipuas tantùm explicabimus, quia cæteræ, quando occurrent, poterit ſatisfieri ex iam dictis, & deinceps dicendis: ac etiam ex habitis in præcedentibus tractatibus huius libri.

QVÆSTIO I.

An lucrata per ludum iure vetitum, poſſint tutâ conſcientiâ retineri.

Nu. 386. CErtum eſt quòd ſi ludus, & licitus & iuſtus fuerit, lucrum factum retineri poſſit: quia ludus eſt ſpecies contractus, per quem naturæ iure transferri poteſt dominium. Certum item eſt quòd ſi iniuſtus ſit, debeat in conſcientia lucrum acceptum reſtitui, non expectatâ Iudicis ſententiâ. Dubitatur ergo tantùm an cùm ludus eſt quidem iuſtus, ſed lege prohibitus, *ideóque illicitus*, lucrum retineri poſſit bonâ conſcientiâ. Cuius dubitationis pars affirmans à Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſp. 513. & ab aliis recentioribus communiter tenetur, cum Soto lib. 4. de iuſtitia & iure *quæſt. 5. art. 2.* & Couar. ad regulam Peccatum *par. 2. §. 4. num. 2. & 3. antiquiores citante.* Ratio eſt, quia ſola res aliena, eſt obnoxia reſtitutioni: qualis non eſt acquiſita per ludum, quo tanquam contractu legitimo, dominium illius transferri potuit de libero conſenſu colludentium. Non enim obſtare prohibitionem iuris naturæ, hinc patet: quia etiamſi contractus aliquis prohibitus ſit ac illicitus iure naturæ, non ideo tamen naturalis ratio cenſetur dictare, ipſum eſſe irritum prout conſtat ex matrimonio contracto poſt emiſſum caſtitatis votum, vel poſt ſponſalia inita cum alia perſona: itémque ex venditione rei quam Deo voueris, atque ex promiſſione facta meretrici pro vſura ſui corporis. Nam aliud eſt contractum illicitum eſſe, & aliud eſſe irritum ſeu obligandi vi carere. Nec etiam obſtare prohibitionem legis humanæ patet: quia leges, ſiue ciuiles ſiue Canonicæ quarum num. 384. meminimus: ſic prohibent aleatorum ludum, vt non reddant irritum ludi contractum: nec efficiant luſores ad dominium transferendum inhabiles: etiamſi lex aleatorum Cod. De aleatorib. perdenti concedat repetitionem: quæ vt robur habeat, fieri debet in iudicio, & ad eam ſequi Iudicis condemnatio, quâ victor reſtituere iubeatur. Vnde conſuetudo, quæ eſt optima legum interpres, ita fert vt nemo exiſtimetur teneri talia lucra reddere, niſi compulſus per ſententiam Iudicis (dummodo per vim aut fraudem non impedierit, quominus Iudex ipſum de re conuictum, condemnaret) ne quidem ſi victus nolit rationabili de cauſa, perditum in ludo repetere ea ratione (*qualis cauſa poteſt eſſe, quod faceret notabilem iacturam ſui honoris*) Namque ob liberum conſenſum quo ipſe voluit ſe exponere periculo perdendi rem ſuam ludendo, atque victus eam victori cedere, non habet aliud ius illam aut illius compenſationem recuperandi; quàm quod conceditur lege, exigente condemnationem Iudicis.

QVÆSTIO II.

An ad reſtitutionem teneatur, qui certus de victoria, cum altero id ignorante ludit, aut mutat ad augendum ludi pretium.

HAnc tractat Medina in Cod. de rebus reſtituendis quæſt. 22. ſub finem, & pro reſponſione ſtatuit ſequentes propoſitiones. Prima eſt Ex quo colludentium non eſt æqua conditio, ſed alter cùm ludit, eſt in tuto, aut quaſi in tuto, idque probè nouit: alter verò, vt plurimum eſt in periculo, & id ignorat; lucrum quod ille facit cum hoc ludendo, eſſe eidem reſtituendum. Ratio eſt: quia illud iniuſtè accipitur, vtendo fraude, qua certamen initur tanquam cum compari, cùm omnino inferior ſit; itaut dolus cauſam det tali contractui. Secus eſſe autem, ſi is qui inferior eſt, exceſſum colludentis probè ſciens, nihilominus velit cum eo ludere: quia tunc perinde eſt, ac ſi velit id quod amiſerit donare. Nu. 387.

Secunda propoſitio. Cùm duo ſibi occurrentes de ludendo conueniunt, ignorando vnius exceſſum ſupra alterum in peritia ludendi; partim reſtituendum eſſe rite lucrifactum, partim verò poſſe retineri. Probatur, quia acquiſitum durante præfata ignorantia, iuſtè accipitur: cum vterque in ludum liberè cõſenſerit, & æqua fuerit vtriuſque conditio ſecundùm ipſorum exiſtimationẽ; æqualitérque lucro, & damno ſe voluntariè expoſuerunt: nec ipſi cauerint de reſtituendo, vbi conſtaret de alterius exceſſu. Vnde is qui inuenitur inferior; nequit rationabiliter conqueri de iniuſtitia, quam alter in ipſum ita exercuerit, vt acquiſitum tali ludo teneatur reſtituere. Vbi autem is qui ſuperior eſt, ſatis deprehendit ſuum exceſſum, quem inferior adhuc ignorat, tenetur iuxta præcedentem propoſitionem reſtituere quod deinceps lucratus fuerit.

Tertia propoſitio. In ludo chartarum, aut alio ſimili principaliter dependente ex fortuna; cum qui certò ſcit ſe in qualitate chartarum, aut in quantitate punctorum ſuperare colludentem id neſcientem, non teneri ad reſtitutionem exceſſus lucri quod fecit, augendo pretium ludi ob certitudinem quam habuit vincendi, etiamſi alter ex ignorantia auctionem admiſerit. Rationem reddit Medina, quòd ipſi ab initio ſponte contraxerint hac lege, vt qui de lucro ſibi certus videretur, poſſet pretium augere: quæ lex cùm æqualiter pro vtroque ludentium poſita ſit; per vtrumque venit ſeruanda. Nec obſtat quòd pro illa vice melior ſit conditio lucrantis: quia ſufficit quòd pro

pro tempore quo ludus continuatur, ſicut in illa lege æquales. Nam quod vni tunc accidit, poterit idem alteri poſtea accidere.

QVÆSTIO III.

An vbi creditò, ſeu promiſſa pecunia luditur contra leges, is qui perdidit teneatur in foro conſcientiæ promiſſum ſoluere.

Nu. 388. PRæmittendum eſt, receptum eſſe primò, cùm ludus licitus eſt & iuſtus, ex eo tanquam contractu valido, naſci obligationem præſtandi illud de quo conuentum eſt inter colludentes. Secundò, cùm contrà illicitus, ac ſimul aliqua de cauſa ex antea memoratis num. 385. iniuſtus eſt: ex illo talem obligationem non naſci. Tertiò, cùm ludus ita prohibetur lege, vt ſimul decernatur dominij tranſlationem factam ea ratione, fore irritam: ex illo nõ naſci prædictam obligationem. Quamquam ſi, *vt ſæpe ſolet*, vterque colludentium iurauit, ſi vinceretur ſe victori ſoluturum illud, quod fuerit inter ipſos conſtitutum; victus ad eam ſolutionem tenetur ratione iuramenti, vt patet à ſimili: quia is qui addito iuramento promiſit vſurario ſe ſoluturum vſuras, licet vi contractus mutui cũ ipſo initi, nõ teneatur illas ſoluere, tenetur tamen ratione iuramẽti: vt definitũ eſt in cap. Debitores De iureiurando. Pari ergo ratione in propoſito caſu, tenebitur victus victori ſoluere, non obſtante memorata irritatione, cùm iuramentum de re licita factum alteri, neceſſariò ſeruandum ſit ex cap. Quamuis pactum De pactis in 6. niſi ipſum relaxetur à Superiore habente ad id authoritatem, & cauſam ſufficientem; obtenta enim relaxatione non tenebitur ſoluere, vt ex cap. 1. De iureiurando habet Nauar. *in Enchir. cap. 19. num. 17. in fine.*

* Cùm autem hæc ita ſint: quæſtio propoſita locum habet tantùm, quando luditur contra legem quæ ludum aliquem prohibet, non quidem tollendo tranſlationem domini pecuniæ per illum quæſitæ: ſed cõcedendo illius repetitionem. Atque eam Couarr. *ad regul. Peccatum 2. par. §. 4. num.* 8. difficilem eſſe præfatus, propoſitis authoribus, & rationibus in vtramque partem; negantem ſequitur (vt & Molina in cit. tract. 2. diſput. 515.) cum Adriano: à quibus non diſſentit Nauarr. in cit. num. 17. nec tamen contrariam Alphonſi à Caſtro *in lib. 1. De lege pœnali cap. 5. concl.* 3. improbat: tãquam inſinuans liberum eſſe vtramuis ſequi in praxi: hoc eſt, ſiue promiſſum ſoluere, ſiue non ſoluere. Quod poſterius habet quidem in ſe plus periculi: nititur tamen ratione ad probabilitaté moralem ſufficienti. Qualis eſt, quòd etſi is qui rem aliquam ludo acquiſiuit poſt illius traditionem, libero perdentis conſenſu factam, ratione conuentionis, dominium eiuſdem habeat, donec eo priuetur per condemnationem Iudicis: nihilominus ante traditionem, nullum ad ipſam rem ius habet: quandoquidem per legem ipſo facto priuatur iure petendi eam, hoc nomine, quòd ſi ea detur, danti conceditur ius repetendi datam. Etenim qui poteſt iam ſolutam pecuniam repetere, poteſt ſanè pari iure, nondum ſolutam retinere; vt patet ex promiſſo quod factum fuerit vſurario.

Quæ tamen ratio tantùm conuincit, quòd ſicut licitum eſt ſolutam repetere, ſic etiam nondum ſolutam negare Iudicis condemnatione interueniente: non autem, illud quod perditum eſt ludẽdo creditò, poſſe pro arbitrio negari: quaſi nulla ſit in conſcientia obligatio ipſum ſoluendi. Nam talis ludus, perinde ac is quo luditur præſenti pecuniâ, eſt contractus de ſe aptus ad dominium acquirendum; neque ludens ad id ineptus redditur per legem: quæ ſolum pœnam lucranti conſtituit, vt quod acquiſierit, poſſit in iudicio compelli reſtituere. Sicut igitur cùm luſum eſt præſenti pecuniâ, non licet priuata authoritate rem perditam, aut æquiualentem in compenſationem ſurripere lucranti (*vt bene notatum eſt à Soto lib. 4. de iuſt. & iure quæſt. 5. art. 2. ſub finem*) ita nec licet propria authoritate negare ſolutionem ei, qui ludendo creditò, lucratus eſt: ſicque Alphonſi ſententia locum habet: quam Nauar. meritò non eſt auſus improbare, quia non ſatis apparet quid poſſit ad propoſitam rationem reſponderi.

Reſtat autem monendum, ludentem habendo animum non ſoluendi, aut ſolutum repetendi, non poſſe lucrari: quia ſi colludens id ſciret ludere nollet: itaut decipiatur per fraudem, quâ talem animum, gerẽs exponit ſe ludo, oſtendẽdo paratum ſe eſſe dominium ſuæ rei in colludentem transferre, ſi ab eo vincatur. Quod ſi animo ſincero luſerit quis, nihil cogitans de non ſoluendo, aut de non repetendo amiſſo; immo animum habens ſoluendi nec repetendi, poteſt peracto ludo mutare eum animum, ac nolle ſoluere luſum creditò, vel iam ſolutum repetere, ſi luſum ſit præſenti pecuniâ, ludo per legem prohibito.

QVÆSTIO IV.

An ille qui non habet quod in ludo perdat poſſit in eo lucrari.

HVic ſatisfaciemus aliquot propoſitionibus. Nu. 389.
Prima eſt. Eum qui non habens præſentem pecuniam ludit creditò, de conſenſu eius qui numeratâ pecuniâ cum ipſo ludit, lucrari poſſe, ſi animum verè habeat ſoluendi, habita commoditate. Ratio eſt: quia colludens cenſetur iure ſuo exigendi parem conditionem, cedere hoc ipſo, quòd ſciens & volens ludat præſenti pecunia, cum eo, qui vult creditò tantùm ludere.

Secunda propoſitio. Eum qui nihil omnino poteſt in ludo perdere, nihil etiam poſſe lucrari. Ratio eſt; quia conditio ludi debet æqualis eſſe in vtroque ludente. At non eſt, ſi alter ſolummodo poſſit perdere: æquitas enim cõditionis ludi exigit, vt ſicut vnus colludentium liberè vult & poteſt perdere, aut lucrari: ita & alter debeat velle, & poſſe.

Tertia propoſitio. Ludentem cum eo qui non poteſt alienare id quod exponit ludo, teneri ſi lucretur illud vero domino reſtituere, cùm primùm ſcit alienum eſſe. Hæc patet à ſimili de eo qui emit equum furtiuum. Nam in illo caſu ſicut in hoc dominium acquiſitum non eſt, ob defectum poteſtatis illud transferendi in alium.

Vbi pro praxi nota ex Nauar. in eod. cap. 19. nu. 12. de ſtudioſis qui ſunt filiifamilias aut monachi, cùm illi à parente, & hi à Prælato ſuſtentantur in Academia, poſſe particulam aliquam ſummæ deſtinatæ ipſorum ſuſtentationi, inſumere in ludo honeſto, honeſtæ recreationis gratiâ. Ratio eſſe poteſt, quòd ad alimenta pertineat quoque recreatio honeſta, & ætati, ſtatuíque cõueniens, ac paſſim conceſſa æqualibus. Quod ſi libros aut veſtes ludant, non eſt locus excuſationi à reſtitutione: quia talia nec dantur; nec præſumi poſſunt data eſſe ad eiuſmodi vſum.

Aduerte autem, memoratum ludentem ſi perdiderit, poſſe ludendo cum eodem, tantundem lucrari: non ſolùm per ludos continuos & ſimiles: ſed etiã tempore, & ſpecie diuerſos: dummodo lucrum apud colluſorem inhabilem adhuc maneat. Ratio eſt, quia lex ludi habet, vt totum lucrum hinc inde acquiſitum

tum ludo deſtinetur: nec enim cenſentur collodentes ſic voluiſſe alienare ſua ludendo, quin poſtea poſſent facere compenſationem: vitatis tamen circumſtantiis ex quibus antea diximus ludum illicitum iniuſtumque reddi. Neque in tali caſu contingere, vt res aliena exponatur ludo: patet, quia tali ludo illicitè acquiſitum, filius ſibi nō patri acquirit vt ex Bartholo habet Sylueſter in verbo Peculium 1. quæſt. 14. Et probatur: quia ſi filius in eiuſmodi ludis perderet, pater non teneretur ſoluere; & qui non ſentit onus, non debet ſentire commodum, ex regula 55. iuris in 6. Adde filium quoad illicitos acquirendi modos, non eſſe ſubditum patri, ne quidem iubenti.

Vltima propoſitio ſit quam habet Leonardus Leſſius lib. 2. De iuſt. & iure in fine ca. 26. Eum qui poteſt tantum deponere quatuor in ludum, non poſſe ſingulis commiſſionibus ab vno eodémq; lucrari pluſquam quatuor. Ratio eſt, quia debet eſſe par conditio ludentium, niſi alter ſciens conditionem ſocij, iure ſuo cedat: vt cenſeri poteſt diues ludens cum paupere. Veruntamen ſi plures ſint contra quos ludit vt tres quorum ſinguli deponant quatuor, poterit plus lucrari, *vt duodecim*: poterit item ab vno eodémque diuerſis commiſſionibus plus lucrari quàm poterat perdere, vt eùm potuerit tantùm perdere quatuor, lucriſacere centum. Sufficit enim ad ſingulorum ludorum lucra vt alienare poſſit illud quod in vnoquoque eorum deponit.

Supereſt addendum ex Gabriele in 4. diſtinct. 15. quæſt. 13 art. 3. dub. 3. cooperantes ad ludum mortaliter illicitum: ſiue concedendo domos, locáve ad ludendum; ſiue præbendo lumina & inſtrumenta ad ludendum, vt taxillos, chartas, aut alia eiuſmodi, peccare quidem mortaliter, tanquam cōſentientes peccantibus; non teneri tamen ad reſtitutionē, niſi perditioni cauſam dederint dolo, aut alia ratione iniuſta. Ratio eſt, quod aliàs indifferenter ſe habeant ad vtrumque colludentem, ſponte ſua exponentem ſe periculo perdendi. Vnde non cenſetur perdenti facere iniuriam, quam reſtitutione reſarcire teneātur, De qua re agens Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſp. 733. nu. 3 monet: ſi ludentes conſumant res de quibus conſtat, aut ſuſpicio eſt alienas eſſe: prædictos cooperatores obligari ad reſtitutionem tanquam concauſas damni iniuſtè illati proximo: niſi certò ſciant hunc nolle reſtitutionem, aut ipſi ludentes eam ſint per ſe facturi.

CAPVT XXVI.

De obligatione ad reſtitutionem acquiſitorum per vſuram.

SVMMARIVM.

390 *Interpretatio nominis vſura.*
391 *Definitio vſuræ.*
392 *Diuiſio vſuræ, & quid ſit vſura interior, quid exterior, quid mentalis.*
393 *Quid ſit vſura realis; & diuiſio illius in manifeſtam & palliatam.*
394 *Modi quibus vſura palliari ſolet.*
395 *Obligationem eſſe reſtituendi vſurariè accepta, ex multis canonibus habetur.*
396 *Eũ locum habet quantumuis ſoluens iurauerit ſe non repetiturum: extenditurque ad heredes vſurarij, & ad fructus, quos res vſurariè accepta protulerit.*
397 *Notanda de obligatione heredum vſurarij, reſtituendi vſuras quas ît receperit, nec reſtituerit in vita.*
398 *Quando contingat vſura mentalis.*
399 *Quæ intentio ac ſpes lucri conſtituat vſuram mentalem, opiniones variæ.*
400 *Reſolutio difficultatis.*
401 *Corollaria inde deducta.*
402 *Quatuor modi, quibus contingere poteſt, vt mutuator aliquid ſupra ſortem accipiat à mutuatario.*
403 *De quarto eorum (tunc contingente, cùm mutuans prætendit lucrum ex mutuo, & mutuatarius ei liberè donat) difficultas eſt, an habeat annexam obligationem ad reſtitutionem: cuius pars negans teneri poteſt.*
404 *Argumenta pro parte contraria, cum ſuis ſolutionibus.*
405 *Generalis regula de obligatione ad reſtitutionem incurſa à cooperatoribus vſurariorum in exercenda vſura.*
406 *De obligatione illius ad reſtitutionem, qui conſulit aut iubet, aut ſuadet mutuo dari ad vſuram, vel impedit ne detur gratis.*
407 *Quando pecuniam ſuam deponens apud vſurarium, teneatur ad reſtitutionem vſurariè acquiſitorum ab eo.*
408 *Domini temporales, Iudices, & Aduocati, quando tanquam cooperatores teneantur ad reſtitutionem vſurarum.*
409 *Quando Tabelliones & Notarij conficientes contractus vſurarios.*
410 *Quando à reſtitutione, nō item à peccato, excuſentur Notarij conficientes vſurarium inſtrumentum: & quando teſtes in eo teſtificantes, aut Superiores ei ſubſcribentes.*
411 *Quando teneantur negotiorum geſtores, tutores, & curatores.*
412 *Quando teneantur famuli vſurariorum.*
413 *Quando proxenetæ.*
414 *Documenta quædam de cooperatoribus vſurariorum.*
415 *Vſurarius non acquirit dominium rei acceptæ per vſuram.*
416 *Vſurarius non acquirit fructus quos profert res per vſuram accepta.*
417 *Acquiſita ex re vſuraria non fructifera non ſunt reſtitutioni obnoxia.*
418 *Vſurarius vendens rem acceptam per vſuram, non transfert illius dominium: & quatenus talis contractus validus ſit.*
419 *An bona omnia vſurarij ſint hypothecata pro ſolutione vſurarum, diuerſa ſententia.*
420 *Tenenda negans hypothecata eſſe eiuſdémque probatio, & corollarium ex ea ſequens.*
421 *Explicatio difficultatis, An vſurarius poſſit validè ſua diſtribuere: ac primò quòd non poſſit rem vſurariè acceptam.*
422 *Quòd verò poſſit non vſurariè acceptam.*
423 *Quid ſit tenendum, cum id ſit in fraudem creditorum.*
424 *Qui aliquid ab vſurario accepit, vnde is factus eſt impotens ad ſoluendum, quando teneatur reſtituere acceptum, ſi à creditoribus intra annum non repetatur.*
425 *Quando acceptum ab vſurario in pretium, aut in ſtipendium reſtituere debeat ille qui accepit.*
426 *Quando vxor aut filij.*
427 *Quando gener acceptum in dotem vxoris.*
428 *Quando creditor qui ipſi vſurario mutuum dedit.*

QVATVOR ſectionibus caput iſtud diſtinguitur: quarum 1. eſt de nomine, definitione & diuiſione vſuræ: 2. de propoſita obligatione: 3. de iis ad quos tanquam vſurarij cooperatores in exercenda vſura, extenditur

venditur eadem obligatio 4. de accipientibus aliquid ab habentibus acquiſita per vſuram.

De nomine, definitione, & diuiſione vſuræ.

SECTIO I.

EXplicatio obligationis de qua dicere inſtituimus exigit horum notitiam: quæ alterius quidem loci eſt propria, ſed huic ita neceſſaria, vt omitti nequeat commodè.

Nu. 390. Sicut igitur cultura à cultu, ita vſura ab vſu dicitur: ſignificans id quod ex vſu rei tanquam fructus eius accreſcit. In qua ſignificatione à Cicerone in libro de ſenectute dicitur; quòd terra nunquam ſine vſura reddat quod accepit. Indéque à Theologis, Iuriſconſultis, & Philoſophis tranſlatum eſt vſuræ nomen ad ſignificandum illud quod ex vſu pecuniæ, aut alterius rei, quæ vſu ipſo conſumitur (*vt vinum, oleum, triticum &c.*) alicui accreſcit. Id quod contingit tantùm in contractu mutuationis, dum propter rem vſu conſumptibilem mutuo datam, pretium aliquod accipitur. Vnde ad cognoſcendum vtrum contractus aliquis ſit, néene vſurarius: perpendendum eſt, an in eo inueniatur ratio aliqua mutui, pro quo pretium, ſeu pecunia aut aliquid pecunia æſtimabile detur: vt ſi vendam alicui triticum 10 aureis, & vt expectem illorum ſolutionē, velim duos aureos addi, talis venditio vſuraria cenſenda eſt: perinde ac ſi decem aureos tibi darem mutuo, pro quibus poſt certum tempus reſtituas duodecim. Idem iudicandum eſt ſi eadem de cauſa, tibi imponam obligationem, apud nullum alium emendi, quàm apud me. Nam omnis obligatio tollens libertatem, perinde atque alia quæuis data ex conuentione, *iuxta legem Sicut Cod. De obligationibus & actionibus*, æſtimabilis eſt pretio tanquam oneroſa.

Nu. 391. Cæterùm in verbo vſura à Caiet. paucis definitur vſura; cum inquit eſſe lucrũ ex mutuo. Quæ definitio eſt vſuræ latè ſumptæ, pro omni eo ſcilicet, quod ex mutuo, mutuanti accreſcit vltra ſortem: ſiue ex ipſa mutui vi: ſiue aliunde, vt ex lucro ceſſante, vel damno emergente, vel ex alia ſimili cauſa: ſicque ſumpta vſura diuiditur à Iuriſconſultis, in lucratiuam in qua lucrum ſolummodo eſt ex mutuo: & in punitiuam, in qua pactum eſt de pœna aliqua ſoluenda, ſi mutuatarius fuerit in mora debitum reddendi tempore ſtatuto: ac in reſtauratiuam, in qua eſt pactum ſoluendi aliquid ex mutuo ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis, vel periculi aut laboris, aut expenſarum quæ probabiliter creduntur futuræ in recuperando mutuo.

Anguſtius verò in præſentiarum ſumitur vſura: vnde vt allata definitio fiat huius loci propria, addi ei debet particula, *vi mutui*, per quam a ratione vſuræ de qua hic agitur, excluſum cenſeatur, ſi ex vi gratitudinis, vel amicitiæ vel alicuius alterius contractus quàm mutui, aliquod lucrum capiatur: aut ſi mutuum ſit quidem conditio ſine qua non haberetur lucrum; non ſit tamen cauſa cuius vi lucrum capiatur: ſicut eſt cùm ipſum accipitur in pretium mutuationis: faciendæ gratis, iuxta illud Domini Luc. 6. Mutuum date, nihil inde ſperantes.

Porro ſicut furtum apud authores aliquando accipitur pro re aliena ſurrepta; aliquando verò pro actione qua res aliena ſurripitur: ſic vſura aliquando accipitur pro lucro vi mutui facto, quod dicitur lucrum vſurarium ac turpe: & aliquando pro actione quà ex mutuo lucrum acquiritur, & dicitur peccatum vſuræ: habens pro obiecto proprio prædictum lucrum. Atque priore modo ſumitur, tum in propoſita definitione, tum in ea. Pleríque 14. quæſt. 3. cum dicitur, Quodcumque accedit ſorti eſſe vſuram. Poſteriore verò modo in cap. Vſura, eadē quæſt. 3. cum dicitur vſura eſt vbi amplius requiritur quàm datur. definirique poteſt *dictis congruenter* mutuatio ob quam pretium aliquod ſupra id quod datum eſt, petitur vel accipitur. Ad diſcernendum autem priorène an poſteriore modo vſura ſumatur, conſiderari debet, ſubiecta ſermonis materia: cùm enim dicimus reſtituendam eſſe vſuram, patet ſumi priore modo: cum verò dicimus vſuram eſſe peccatum, ſumi poſteriore modo, & ſic de ſimilibus.

Duplex verò eſt vſura: vna interior, quæ committitur ſola voluntate interiori, vt cùm mutuator proponit, ſperatq; ratione mutuatæ rei, aliquid amplius accipere quàm dedit, nec accipit: altera exterior, quæ prædictæ voluntati adiungit opus externum, id eſt, actionem accipiendi. Atque de priore illud tantùm occurrit monendum, eam quidem peccatum eſſe mortale; vt ſuo loco docebitur, ſed non inducere obligationem ad reſtitutionē, cum in nullo lædat proximum. Poſterior autem diſtinguitur rurſus in mentalem, & realem. Mentalis eſt quæ quamuis fiat, non tantùm mente; ſed etiam opere externo mentem ipſam oſtendente: nullo modo tamen interuenit pactum vſurarium, ſeu quod mutuans cum mutuatario ineat ſiue expreſse ſiue tacitè. Debet verò in eadem, ſicut & in reali vſura, eſſe verũ lucrum proueniens ex mutuo. Ad quod (*vt notat Caietanus in verbo, Vſura, ſub initium*) requiruntur & ſufficiũt duæ conditiones: prior eſt, vt ipſum ſit aliquid pecuniâ æſtimabile, itaut poſſit rationem pretij habere: poſterior eſt, vt ipſum non ſit quid iam pertinens ad accipientem: adeout contingat hunc fieri ditiorem, per illius acceptionem. Quarum conditionum conſideratione multas difficultates in hac materia ſolui poſſe admonet idem author, quæ explicabuntur in ſequenti libro 23. cum de vſura dicetur, vt de peccato tranſgreſſionis ſeptimi præcepti Decalogi. Nu. 392.

Realis vſura eſt, quando quis mutuo dat cum pacto expreſſo vel tacito accipiendi lucrum ex mutuo. Nu. 393. Quæ adhuc eſt duplex: vna vocatur tum formalis, tum manifeſta; altera dicitur tum virtualis tum palliata. Manifeſta vſura eſt, quando pactum vſurarium ſignificatur apertè, ſeu manifeſtis ſignis exercetur de lucro ſoluendo. Vbi nota generalem regulam eſſe: quòd quotieſcumque accipiens mutuo pecuniam, aliquid æſtimabile pecunia præter ſortem ſoluit ex pacto, mutuum ipſum eſſe vſuram expreſſam: adeo vt id omne, *quidquid tandem ſit*, quod pecunia æſtimatur; poſſit vſuram efficere. Et ita cùm quis mutuò pecuniam ruſtico dat, cum pacto, quòd laborabit in agro ſuo, committit vſuram: etiamſi ſoluat ei iuſtam mercedem: quoniam iſta obligatio eſt pecunia æſtimabilis, cùm libertatem tollat, oneroſaque ſit. Similiter vſura eſt, cùm mercator mutuat alicui pecuniā, ea conditione vt merces iuſto etiam pretio, emat ab ipſo, non ab alio: quia talis quoque obligatio æſtimabilis eſt pecuniâ Verumtamen cùm obligatio vel onus ſic adiectum, non eſt magni momenti, quamuis vſura ſit, non eſt tamen peccatum mortale, ob materiæ leuitatem.

Palliata vſura eſt illa, in qua pactum aut ſaltem mutuum non explicatur apertè, ſed velatur ſpeciē alterius contractus, quo ipſum continetur virtute. Id quod ſolet in particulari declarari, cùm ſigillatim de vnoquoque contractu agitur. Quando autem non explicatur pactum, ideóque ipſum ſit tacitũ, nullo negotio deprehendetur, ea contractu quo velatur, præſertim ſi is ſit ſcripto mandatus. Quãdo verò mutuum tacitum in contractu cõtineatur, difficile eſt cognoſcere: quæ difficultas tollitur explicatione

tione dubiorum quæ de mutuo ipſo mouentur, tradendâ in ſeq. lib.25.cap. 10. quæſt. vltima. Hic ſufficiet monere vſuram palliari ſeu occultari ſolere ex parte mutui quatuor modis, qui colliguntur ea cap. Conſuluiſti, De vſuris.

Nu.494. Primus eſt, quo occultatur mutuum per ſolam venditionẽ: vt cùm quis maiore pretio merces ſuas propterea vendit, quòd illud nõ ſtatim ſed poſt longum tẽpus ſoluatur. Secundus eſt, quo mutuũ occultatur, per ſolam emptionẽ, vt cùm quis emit merces viliori pretio, quia ſoluit ante tempus ſeu antequam merces ipſas accipiat. Tertius eſt, quo mutuũ occultatur per ſolutionẽ, vt cùm quis deberet ſoluere in fine anni 100. aureos ſoluit tantũ 80. quia ſoluit per quatuor aut quinq; menſes ante finẽ anni hæc enim omnia fiũt ratione dilatæ, vel anticipatæ ſolutionis, & ſic includunt mutuum & lucrum ex mutuo, atque adeò vſuram. Quartus modus eſt, quo tam mutuum quàm vſura occultatur emptione ſimul & venditione, vt quando quis cogitur emere merces aliquas 30. aureis, & ſtatim reuendere 20. vel 25. aureis.

Sed obſeruandum eſt, *quod inſinuat Caiet. in verbo Vſura, cap. 3. in fine*, non eſſe vſuram in hoc caſu, niſi cùm emptor ea conditione emit, vt venditori ſtatim reuendat minore pretio: tunc enim perinde eſt ac ſi illud quod ex pretio minuitur, acciperetur pro mutuo. Quod ſi contingeret, vt mercator ſincerè venderet, alterq; reuenderet ei minore pretio, non eſſet vſura: vt nec eſſet ſi idem liberè reuenderet tertio, vilius quàm emerit.

De ipſa obligatione reſtituendi acquiſita per vſuram.

SECTIO II.

Nu.395. OBligationem eſſe reſtituendi vſurariè accepta patet: quia talis acceptio eſt iniuſta: vtpote quà abſque iuſto titulo: immo contra omne ius, tam diuini quàm humano, res aliena vſurpatur. Ex iniuſta acceptione autem, perſonam manere coram Deo obligatam ad reſtitutionem accepti, ita notum eſt, vt pro certiſſima regula habeatur, Non remitti peccatum niſi reſtituatur ablatum. Idem quoque apertè ſtatuunt Canones in tit. De vſuris Extra: non tantùm quoad Clericos in cap. 1. ſed etiam quoad laicos in cap. 1. etiamſi nõ ſint Chriſtiani, *vt Iudæi*, in cap. Poſt miſerabilem & in cap. Quanto. Immo in cap. Cùm tu eodem titulo, vſurarij poſſeſſiones iubentur vẽdi, vt creditoribus ſatisfiat: & in Clemen. Ex graui De vſuris, excommunicantur ij qui ſtatuta facere, ſcribere, vel dictare audent, continentia quod ſoluantur vſuræ, vel ſolutæ cùm repetuntur, non reſtituantur.

Nu.396. Sic autem extẽditur hæc obligatio, vt locum habeat in caſu, quo is qui vſuras ſoluit, iuraſſet ſe non repetiturũ eas; vt ex Panormit. adfert Lælius Zecchi *in ſuo tractatu De vſuris cap. 4. num. 3.* Et ratio eſt: quia tunc quidem creditor debitum petere non poteſt, ſed tamen alter tenetur reſtituere acceptum, tãquam alienum: vt argumẽto eſt quod is qui iurauit ſe vſuras ſoluturum, ita teneatur ad earum ſolutionem, vt poſſit eas repetere: ex cap. Cùm cõtingat De iureiurando. Extenſionem etiam habet hæc obligatio tam quoad perſonas quàm quoad res. Quoad perſonas quidẽ, quia vſurarij hæredes in defectum ipſius tenentur reſtituere. Item ſi creditores mortem obierint, reſtitutio facienda eſt hæredibus ipſorum; ſiq; non ſuperſint hæredes, faciẽda eſt pauperibus, iuxta textum expreſſum in cap. Cùm tu. De vſuris. Quoad res verò, quia præter rem vſurariè acceptam, ſi fructifera ſit, vſurarius tenetur reſtituere omnes fructus perceptos: immo & non perceptos ſuâ culpâ, & negligentiâ, quos verus dominus percepiſſet. Itémque reſarcire damnum omne, ipſi vero domino inde emergens, aut lucrum ceſſans; ex communi doctrina de reſtitutione quam tradidimus in præced. num. 32.

De obligatione hæredum vſurarij.

CIrca obligationem autem hæredum vſurarij quatuor occurrunt monenda, quæ Petrus a Nauar. perſequitur in lib. 3. De reſtit. *cap. 2. nu. 411. & aliquot ſequentibus.* Nu.397.

Primum eſt, non eſſe dubium, quin ſi vſurarius defunctus non reſtituerit in vita acceptas vſuras, teneantur hæredes ipſius reſtituere pro viribus hæreditatis Ita enim apertè decernitur in cap. Tua nos, & in cap. Michael de vſuris: immo ad talem reſtitutionem perinde cogẽdos eſſe in foro exteriori, ſiue ſint filij, ſiue extranei hæredes, ac cogi poterat defunctus ipſe, cùm viueret, habetur ex eod. cap. Tua nos. Et ratio eſt, quia ad hæredes generaliter tranſeunt obligationes ſoluendi debita defuncti; & compenſandi damna quæ iniuſte intulit; etiãſi nihil inde ad ipſos peruenerit; pro quo eſt textus in ca. finali De ſepulturis, & in cap. In literis De raptoribus. Videri poteſt Couar. lib. 3. variar. reſolut. cap. 3. nu. 7. Accedit quòd bona defuncti ita repræſentent ipſum, vt ex illis ante omnia detrahẽdum ſit æs alienum: neque ipſe aliter de illis diſponere potuerit in tempus ſubſequens ſuam mortem; in quo minimè futurus erat in ſtatu acquirendi alia bona, quibus debita ſolueret.

Secundum eſt, quòd ſi hæredes ſuccedant non ſolùm in bonis; ſed etiam in crimine vſurarum; eorum vnumquemque teneri in ſolidum: quia, *vt patet ex traditis in præced. n. 113. & nonnullis ſequentibus*: vnoſquiſque participantium in iniuſta acceptione tenetur in totum; itaut cæteris deficientibus ipſe integrum ſoluere debeat.

Tertium eſt, quòd ſi res per vſuram acquiſita extet eadem numero, eam reſtituere oporteat, apud quemcũque ſit, quia illius dominium apud priorem dominum perſeuerat, nec tranſlatum eſt in vſurarium. Eo verò apud quem talis res fuerit reſtituente, ſinguli cæterorum hæredum tenebuntur ſuas portiones illi refundere, *prout Sotus in lib. 6. De iuſt & iure, qu. 1. art. 4. pag. 4. expreſſit.*

Quartum eſt. Eum qui in bonis quidem, non tamen in crimine, ſuccedit vſurario, debiti tãtùm partem teneri ſoluere pro parte acceptæ hæreditatis ei cõtingente (in qua ſola repræſentat perſonã defuncti) nec teneri ſupplere, ſi alter cohæres partem ſuam non ſoluat ob impotentiam; vel aliam cauſam. Ratio eſt, quia quilibet hæres, ſicut in bonorum tãtùm partem, ita in debitorum quoque tantùm partem ſuccedit: non autem in omnem obligationem, vt nec in omnia bona. Sicut enim æquitas ratióque poſtulat, vt qui ſentit honorem & commodum totaliter, ſentiat etiam onus & incommodum in totum: ſic etiam iuſtitia exigit, vt qui bonum conſequitur ſolùm ex parte, ſolùm etiam in parte obligationem ſuſtineat. Hanc doctrinam Petrus à Nauar. tenet cum Medina in Cod. De reſtituendis rebus per vſuram acquiſitis quæſt 4 in ſolut. quinti argumenti, & Soto loco cit. Sylu. Vſura 6. quæſt. 10 & Caiet. in tomo 2. opuſc. tract. 8. quæſt. 5. Non obſtat autem cap. Tua nos, De vſuris: quia ex eo tãtùm habetur: quòd hæres teneatur reſtituere vſuras ſicut defunctus ſi viueret; non autem quod ſi plures ſint hæredes ſinguli teneantur in ſolidum; vt nec quod ſupra vires hæreditatis ſimul omnes teneantur; prout notatum eſt à Couar. in li. 2. variar. reſolut. ca. 5. nu. 8. Videndus eſt Molina de iuſt. & iure diſput. 332. tractatu 2.

Si quæras, An legatarij ſeu donatarij teneantur cũ hæredibus reſtituere. Reſpondetur negatiue, cum Medina loco cit. Et ratio eſt, quia hæres non autem donatarius in locum defuncti ſubſtituitur, ſuccedens in ius vniuerſum ipſius, ea lege Hæreditas ff. De regulis iuris: & ideo in omne onus eiuſdem Quãquam rationabile eſt (quod attigit Lud. Molina in fine citatæ diſput. 532.) vt ſi bona hæredibus relicta titulo hæreditatis ad hoc non ſufficiant, vt illi ſolutis debitis habeãt ſuam legitimam, partemve iure ipſo ſibi debitam. Rationabile inquam eſt, legatarios, ſeu donatarios, quibus aliquid cauſa mortis donatum eſt, debere ſeruata proportione ſentire onus talium debitorum, quantum requiritur vt hæredes ipſi debitis defuncti ſolutis, obtineant illam ſuam legitimam, qua fraudari non potuerunt. De quo pro pleniore illius intelligentia, legi poteſt Syluester in verbo Legitima portio.

Porro cùm, *vt ante habitum eſt*, vſura quædam ſit tantùm interior, & quædam exterior: hæcque rurſus, quædam realis ſit, & quædam mentalis: conſtat quidem, interiorem tantùm, non inducere; exteriorem realem verò inducere antedictam obligationem: ſed difficultas eſt de mentali, An inducat nécne: quam oportet conſequenter tractare.

Notanda ad explicationem difficultatis, An vſura mentalis inducat obligationem ad reſtitutionem.

Nu. 398. DE vſura mentali igitur difficultas eſt ſpecialis, an inducat obligationem ad reſtitutionem: cuius explicatio continetur ſequentium notandorum propoſitione. Primum eſt, mentalem vſuram contingere, quando nullum quidem interuenit pactum de lucro ex mutuo, ne quidem tacitum; is tamen qui mutuat id facit ea intentione, vt lucrum ex mutuo accipiat: quia nouit mutuatariũ daturum illud, ſiue ob timorem, ne poſtea cùm eguerit negetur ei mutuum, ſiue alia aliqua ſimili de cauſa. In quo (ob prauitatem ſcilicet intentionis iniuſte habendi lucrum) peccatum vſuræ mentalis committi, tradunt Caiet. in tomo 5. opuſc. tract. 8. quæſt. 3. & in ſummula verbo Vſura cap. 4. & Sotus in lib. 6. De iuſt. & iure quæſt. 1. art. 1. & Nauar. in comment. De vſuris n. 15. Vbi rectè notat non diſtingui vſuram mentalem à reali, perinde ac peccatum interioris cogitationis in aliis materiis, diſtinguitur communiter à peccato exterioris actus. In vtraque enim reali vſura, tã mentali ſcilicet, quàm reali, datur, & peccatum interioris cogitationis, & actus exterioris. Vt enim ſi quis voluntatem habeat quidem mutuandi propter lucrum, ac idem deducẽdi in pactum externum, ſed nondum id mandet executioni, committit peccatum cogitationis vſuræ realis: ſique tale quid mandet executioni, peccat peccato externo vſuræ realis: ita etiam, ſi quis habeat voluntatem dandi alicui mutuum ob lucrum, nullo inito pacto externo, ſed eo quod ſcit illum ſoluturum eſſe lucrum, necdum talis voluntas prodeat in actum externum, committit peccatum cogitationis vſuræ mentalis: quando verò eadẽ voluntas in actum externum prodierit: vt exigendo vel accipiẽdo aliquid ſupra ſortem, ratione mutui, committet peccatum externum vſuræ mentalis.

Nu. 399. Secundum notandum. Non conuenire inter doctores quænam intentio & ſpes lucri faciat vſuram mentalem. Nam gloſa & Innocentius ad cap. Conſuluit, De vſuris, verbo Sperãtes, Intentionẽ & ſpem lucri volunt tunc facere mentalem vſuram, cùm lucrum eſt principalis & primaria cauſa mutui; nõ autem cùm eſt minùs principalis, & tantùm ſecũdaria. Id quod Angelus, Sylu. & Tabiena in verbo Vſura primò *non longè à principio ſequuntur*. Et addunt lucrum eſſe tunc principalem cauſam mutui, quando eo non exiſtente non daretur mutuum; minus principalem verò cauſam tunc eſſe, cùm mutuum daretur nihilominus. Sed neque ſententia, neque interpretatio ipſorum eſt tenenda. Sententiam enim Sotus *in ſeq. art. 2. non longè ab initio*, propterea meritò reiicit, quòd vſuræ ratio (vt & ratio furti vel homicidij) ſumatur ex obiecto: non autem ex eo quod intentio ſit principalis vel acceſſoria. Quare ſicut furtum eſt reuera, ſi rem alienam domino inuito accipias: ſiue ea principaliter, ſiue ſecundariò accipiatur animo habendi alienum: & reuera homicidium eſt, ſi aliquem ſiue principaliter ſiue ſecũdariò percutias, animo vitam ei adimendi: ſic etiam vſura eſt ſi lucrum ex mutuo intendas, ſiue principaliter, ſiue ſecundariò. Quod autem Sotus in hoc à Nauar. in Enchir. cap. 17. n. 209. reprehenditur, immeritò id ſit, vt rectè oſtendit Petrus à Nauar. lib. 3. De reſtit. *cap. 5. num. 200. & 201.* quia quod intrinſecè malum eſt (*vt lucrum ex mutuo vi mutui*) nec principaliter nec minus principaliter intendi poteſt licitè.

Interpretationem autem propoſitam cauſæ principalis, idem Petrus à Nauar. in præced. num. 192. ex eo reiicit: quòd ſi cauſa ſine qua non, eſſe nequeas minus principalis: Clericus qui non diceret horas Canonicas vel Miſſam, niſi aliquod ſtipendium acciperet: eo ipſo cenſendus eſſet principali intentione ob pecuniam accipiendam, Horas vel Miſſam dicere: & ita ſimoniam mentalem committere. Id autem falſum eſt: quia Eccleſia alioqui nunquam tales largitiones induxiſſet, vt Clericos impelleret ad diuini officij, & Miſſæ celebrationem: ne præberet illis anſam peccandi. Itaque, *vt in eis. n. 209. Nauar. notat*, nõ ſufficit ad finem principalem alicuius actus, quòd is ſine tali fine non fieret: ſed adhuc requiritur vt idem finis pluris aut tanti æſtimetur, quàm finis alius, ob quem adhuc is ipſe actus fit: atque ita pecunia quam Sacerdos accipit pro recitatione Horarum vel Miſſæ, non eſt finis principalis eiuſdem recitationis, quandoquidem non æſtimatur tanti à recitante, quanti honor Dei.

Medina verò in Cod. De reſtit. rebus per vſuram acquiſitis quæ. 1. verſu Tertiò inquirendum eſt: vult vſuram mentalem eſſe, cùm ſpes lucri fuerit cauſa finalis mutui, ſiue principalis, ſiue ſecundaria: non autem cùm tantùm fuerit cauſa motiua. Quæ ſententia quamuis acuta ſit & docta, vt aduertit Petrus à Nauar. *in eis. cap. 2. num.* 196. in executione tamẽ, eſt periculoſa: quia valde difficile eſt eũ qui ad mutuãdum mouetur ex lucro, non etiam intendere lucrum. Adde quòd cùm lucrum ex mutuo vi mutui, ſit intrinſecè malum, nullo modo licere ipſum ſectari, ſicut nec furtum vel homicidium.

Conradus autem *de contractibus quæſt. 59. concl. 2.* exiſtimat vſuram mentalem eſſe quãdo beneuolentia ex mutuo ſic intenditur, vt ex ea conciliata atque intermedia, lucrum expectetur. Quæ ſententia videtur nimis rigida. Et refutatur; quia quamuis vſurarium ſit, occaſione ſeu vi mutui lucrum immediatè intendere: tamen ex amicitia tanquam eius cauſâ intendere immediatè, nullam habet vſuræ rationem, ne quidem mentalis. Nam ſicut non poſſet dici mẽs furandi ea, quâ quis intenderet aliquid ab amico voluntariè dandum, *quia non eſſet intentio vſurpandi ſibi illud inuito domino*: ita etiam cùm quis non cupit lucrum tanquam pretium exactum vi mutui; ſed ſolùm tanquam donum profectum ex grata voluntate amici, non cenſetur vſura mentalis, cùm non ſit iniuſtitia: quãdoquidem ex eo animo nequit proximus

ximus rationabiliter dici læſus. Adde quòd non interueniente mutuo, poſſit quis licitè accipere oblatum liberaliter: neque is debeat per mutuum peioris conditionis fieri, ſed potius melioris.

Nu. 400. Supereſt igitur, vt cum Soto loco cit. & Caiet. 2. 2. quæſt. 78. art. 1. ad 4. & in verbo Vſura cap. 4. & in tomo 1. opuſc. tract. 8. quæſt. 2. & aliis quos refert & ſequitur Petrus à Nau. in memorato cap. 2. num. 199. & 200. teneamus (ſicut tenet Lodouicus Molina De iuſt. & iure tract. 2. diſput. 305.) quòd ad iudicandum de vſura mentali videre oporteat an lucrum aliquo modo intendatur ex mutuo: atque ſtatuendum eam contingere eo ipſo, quòd tale lucrum intenditur: ſiue principaliter, ſiue minus principaliter & ſecundariò; ac ſiue mediatè ſiue immediatè intendatur. Non contingere autem ſi tantùm intendatur beneuolentia mutuatarij, etiamſi ex ea conciliata aliquid temporalis commodi expectetur ac intendatur. Id quod patet ſatis ex antedictis. Et adhuc confirmatur: quia ratio vſuræ cõſiſtit in eo quod ſit lucrum ex mutuo, id eſt lucrum acceptum in recompenſam, & pretium mutui. Inde enim inferre licet vſuram mentalem eſſe, quotieſcumque eiuſmodi lucrum quis intenderit, etiamſi minus principaliter tantùm, & mediatè: quandoquidem id quoque eſt reuera intendere. Nõ eſſe verò vſuram mentalem quando ex mutuo intenditur tantùm beneuolentia mutuatarij, etiamſi ex beneuolentiâ conciliatâ, lucrũ intendatur: quia non intenditur eo ipſo ex mutuo: ſed ex beneuolentia, ex qua quod donatur liberalis doni rationem habet; non autem pretij extorti: quod ad rationem vſuræ requiritur iuxta dicta ſub initium huius capitis.

Nu. 401. Sequitur autem hinc primò, quòd ſi quis Epiſcopo timoratæ conſcientiæ initio det intentione acquirendi beneuolentiam ipſius, nullam committere vſuram, etiamſi per viam gratitudinis inde expectet ab ipſo beneficium Eccleſiaſticum cuius eſt dignus: quod notat Sotus *lib. 6. De iuſt. & iure quæſt. 1 artic. 2. pag. a.* idémque iudicium eſt in aliis ſimilibus prout notauit Nauar. in comment. De vſuris num. 22. Inquiens non eſſe peccatum expectare lucrum aliquod ex mutuo mediante amicitia & gratitudine: ſeu tanquam quid gratuitum ex libera dantis voluntate proueniens.

Sequitur ſecundò, quod idem Nauar. tangit in ſequen. num. 23. & expreſsè docet Couar. in lib. 1. variarum reſolut. cap. 10. num. 4. etiamſi quis non mutuaret niſi lucrum ſperaret (dummodo tamen ex beneuolentia & gratitudine tantùm illud expectet) ipſum non eſſe propterea condemnandum de mentali vſura: quia per id intentio ipſius non fertur in lucrum ex mutuo ratione mutui, *quod ad vſuram requiritur*. ſed ex mutuo ratione amicitiæ, cuius cauſa liberaliter, & ex obligatione tantùm honeſtatis aliquid datur.

Sequitur tertiò, non eſſe vſuram mentalem cùm quis non vult mutuare alicui, quem putat ingratum eſſe: & libenter mutuat ei quem gratum videt. Hoc tradunt Caiet. in verbo Vſura cap. 4. verſu Aduerte, & Fumus eodem verbo, nu. 36. Rationem adducentes, quòd id non fiat ſpe lucri ratione mutui; ſed ex naturali inclinatione, qua malumus beneficia conferre bene meritis, quàm aliis.

Sequitur quartò, etiamſi is qui mutuum dedit, excitet mutuatarium ad remunerandum beneficium mutuationis ab ipſo acceptum; dicendo videlicet æquum eſſe vt illius non immemorem ſe oſtendat, vel aliud ſimile, vnde mutuatarius excitetur ad aliquid ſupra ſortem rependendum: ipſéque mutuans accipiat illud, non inquinabitur propterea mentali vſurâ: dummodo reuera intenderit ea ratione ex liberalitate ſolummodo & gratitudine mutuatarij lucrum habere: & veroſimiliter credat eundem mutuatarium tali modo excitatum, non niſi ex liberalitate donare. Id quod a Caietan. traditum 2. 2. quæſt. 78. art. 1. ad 4. in ſpeculatione quidem verum eſt: in praxi tamen eſt periculoſum propter varias circumſtantias, ex quibus ipſum poteſt mutuatario eſſe inuoluntarium: De qua re Confeſſarius debet ſollicitus eſſe: neque ſimpliciter credere dicenti, liberaliter donatum ſibi eſſe: quia ob habendi cupiditatem facilè mentitur iniquitas ſibi.

Tertium notandum, eſt quod habent Caietan. in verbo Vſura cap. 4. & Sotus lib. 6. De iuſt. & iure qu. 1. art. 4. pag. antepenult. & Fumus in verbo Vſura nu. 35. ac Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 306. quatuor modis poſſe contingere vt mutuator aliquid vltra ſortem accipiat à mutuatario.

Primus eſt, quando mutuator nihil prætendit ex mutuo, & mutuatarius aliquid ei ex liberalitate donat: túncque, nec vſuræ peccatum contingit, nec obligatio ad reſtitutionem; vt ſatis oſtendunt rationes antea allatæ num. 399. in fine contra ſententiam Conradi. Nu. 402.

Secundus modus eſt, quando & mutuator prætendit lucrum ex mutuo, & mutuatarius illud dat, non ex liberalitate & gratis, ſed vt pretium & compenſationẽ mutui: vt cùm dat, quia inter eos ita fuit priùs conuentum; vel quia ex ſignis & nutibus mutuatoris, nouit ipſum velle lucrum ex mutuo; vel quia timet ne ei vt ingrato, poſtea cùm eguerit denegetur mutuum; vel datum ſtatim repetatur cum ſuo incommodo: túncque omnium confeſſione, *vt notat Petrus à Nauar. in lib. 3. de reſtit. cap. 2. n. 211.* conſtat mutuatorem committere vſuram, & ad reſtitutionem teneri: quia quantumuis ſuam mentem auaram celet: dum tamen ſcit aliquid ſibi dari ratione mutui, planè ſcit non dari liberaliter, ſed in pretium eius, quod non eſt pretio dignum, ideoque ſe rem alienam habere inuito domino.

Tertius modus eſt, quando mutuans non intendit lucrum ex mutuo, nec mutuatarius donat illud ex liberalitate: quo caſu mutuans non peccat accipiẽdo, etiam animo retinendi, cùm id faciat bona fide; vtpote credens donari ſibi ex liberalitate: nec item retinendo, quamdiu talis bona fides durat. Poſtquam autem ei de animo illo mutuatarij conſtiterit, tenebitur id reſtituere, quod ex re accepta adhuc extabit, & in quo ipſe factus eſt locupletior; prout locis cit. Caiet. Sotus & Fumus notant: & omnes in eo conuenire habet Petrus à Nauarr. *in eod. cap. 2. num. 215.* Patétque ex communi doctrina de obligatione ad reſtitutionem ratione rei iniuſtè acceptę; antea propoſita in nu. 24. & aliquot ſequentibus. Idem quoq; in commen. De vſuris num. 24 ex D. Anton. Syluest. & Caiet. habet Nauarrus. Addens (quod ipſe adhuc notat in Enchir. cap. 17. num. 209. & poſt eum Petrus a Nauar. in ſeq. num. 230.) voluntatem prædictam liberaliter donandi in mutuatario, quæ ex natura rei nequit cognoſci: coniiciendam eſſe ex qualitate rei datæ, ex ſignis amicitiæ, ex dantis paupertate vel copia, ex iactura vel lucro eiuſdẽ in vſu rei mutuo acceptæ, & demum ex eo quod virtus gratitudinis expoſcit. Immo, *vt ibidem vult Petr. à Nauarra*, ad ſcrupulos vitãdos poteſt ad hoc ſufficere, vt mutuãs exiſtimet liberaliter & cauſa gratitudinis ſibi datum eſſe illud, quod vltra ſortem accepit à mutuatario; ſi nulla ipſe dederit ſigna voluntatis habendi lucrum: ſed placide omnino, prõptè, ac libenter dederit mutuo: neq; in mutuatario triſtis vultus in dando; vel alicuius metus, aut coactionis ſigna appareant, quãtũcumq; ignoretur animus ipſius: niſi conſciẽtia dictaret nõ dari liberaliter (in quo omnes cõuenire notat Molina de iuſt. & iure diſ. 306. n. 3 ver. Duab.) quia e-

tiáſi ea eſſet erronea, nô liceret côtrauenire ei (multminus ſi eſſet dubia ob aliquas rationes probabiles in contrarium) antequam deponeretur iuxta communem doctrinam tradendam ſuo loco in ſequenti libro decimotertio, cap. 9.

Nu. 403. Quartus denique modus, quo contingit aliquid accipi vltra ſortem, eſt quando mutuans prætendit lucrum ex mutuo, & mutuatarius liberè dat.

Poſtremũ ac præcipuum notandũ, eſt in hoc ipſo quarto maxime modo conſiſtere difficultatem nobis ad explicandum propoſitam. De qua ſunt ſententiæ oppoſitæ: pro quarum vtraque plures authores citantur à Couar. ad regulam Peccatum 2. par. in initio num. 4. & poſt ipſum à Petro Nauar. lib. 3. De reſtit. cap. 2. pro affirmante quidem, qua aſſeritur in tali caſu mutuantem teneri ad reſtitutionem, nu. 209. pro negante verò, qua idem a reſtitutione excuſatur nu. 221. Vterque autem poſteriorē hanc partem amplectitur, vt & cæteri recentiores communiter. Neque immeritò, quia quãtumcumque intentio ſit lædendi aut damnificandi, ſi nulla ſit exterior læſio, aut damnificatio, nulla eſt obligatio reſtituendi. At in propoſito caſu, nulla exterior læſio, aut damnificatio infertur à mutuatore: cùm animus lædendi non ſit læſio efficax: neque mutuatarius ex eo quod mutuator malum animum habuerit, conqueri poſſit de illius acceptione, cùm ipſe ei gratis dederit placidè, & voluntariè, nulla neceſſitate impulſus, nullo metu coactus, aut fraude deceptus. Vnde cùm taliter donatum, fiat donatarij: is ſanè ad accepti reſtitutionem non tenetur ob prauum quem habuit animum accipiendi illud in pretium: vt neque is qui pallium Petri accipit animo illud furandi, tenetur reſtituere, ſi comperiat ſuum eſſe, aut Petrum liberaliter illud ei donare.

Accedit quod in cap. fin. De ſimonia, decernatur non eſſe reſtituenda accepta per ſimoniam, ſi pactum exterius abſit. Cuius reſolutionis ratio melior reddi non poteſt, quàm cùm dans tunc pecuniam, voluntariè eam det; non fiat illi iniuria eamdem retinendo. Quod verò Medina dixit eã reſolutionem eſſe tantùm pro foro exteriori: vt in eo non compellatur reſtituere: is qui aliquid accepit per vſuram mẽtalem: Petr. à Nauar. in eod. cap. 2. num. 219. rectè reiicit, per illud quod ibidem dicitur. In eo caſu ſufficere delinquentibus, ſuo creatori per pœnitentiam ſatisfacere. Ea enim verba ſatis indicant Pôtificem loqui de reſtitutione quoad forũ pœnitentiæ: indicando quoad illud, ſimoniam mentalem non inducere obligationem ad reſtitutionem faciendam proximo, qui liberaliter dedit: ſed tantùm Deo per pœnitentiam.

Nu. 404. Pro parte autem contraria affirmante, videtur facere illud quod in cap. Conſuluit, De vſuris decernitur, eum malè agere, & ad accepta reſtituenda efficaciter inducendum eſſe qui licet omni conuentione ceſſante, eo propoſito mutuam pecuniam dedit, vt plus ſorte recipiat, aliàs non daturus mutuo. Sed vt poſt Syluestrum & Couar. aduertit idem Petrus à Nauar. *in ſeq. num.* 223 non conſtat ſermonem ibi eſſe de eo qui praua intentione accepit, cùm eſſet liberaliter oblatum: immo præſumi meritò contrariũ: cùm expreſſe de eo loquatur qui non mutuaſſet niſi lucrum accepturus eſſet. Vnde vix fieri potuit quin tacitam illam ſuam intentionem inſinuarit mutuatario, ita vt hic meritò præſumatur, cauſâ mutui potius, & inuitè quã gratis & liberaliter donaſſe: proindéque Pontifex in foro conſcientiæ ſtatuit, talem inducendum eſſe ad reſtitutionem ſic accepti.

Facere etiam videtur pro eadem parte hæc ratio: quòd quando aliqoid bene datur, & malè accipitur, ipſum ſit reſtitutioni obnoxiũ: vt patet de eo quod Iudex accipit vt iuſtam ſententiam proferat, quod gratis facere tenetur. Sed facile eſt reſpondere, acceptionem, ſiue licita ſit ſiue illicita; vt obligationem ad reſtitutionem inducat, debere includere iniuriam proximo illatam contra iuſtitiam commutatiuam, prout accidit in propoſito exemplo de Iudice, qui pretium accipit pro eo quod tenetur gratis facere. Non autem in caſu præſentis difficultatis, in quo gratis ac liberaliter datur illud quod accipitur, & per conſequens abſque dantis iniuria iuxta tritam regulam iuris, Volenti non fit iniuria. Et confirmatur à ſimili, quia ex communi ſententia, quod meretrix turpiter acquirit per corporis ſui proſtitutionem, non eſt reſtitutioni obnoxium, quando liberaliter datur ab eo qui donare potuit, prout habitum eſt in præcedenti num. 191. Reſtat monendum, vſuariè acceptorum reſtitutionem faciendam eſſe illis qui ea dederunt; eoquod ipſi præſumptam & quaſi habitualem voluntatem habuerint, vt ſi dominium à ſe datorum non transferant in accipientes; ipſum apud eos maneat. Ita Molina in fine iam memoratæ diſput. 306.

De iis ad quos tanquam vſurarij cooperatores in vſura exercenda propoſitá obligatio extenditur.

SECTIO III.

DE vſurariorũ cooperatoribus in vſura exercen- Nu. 405.
da, generalis regula eſt tenenda. Quòd quicumque verè eſt cauſa, vt quis per vſuras alterum lædat, non modo peccet mortaliter; verumetiam tanquam cooperator vſurarij, teneatur ad reſtitutionem in integrum, vſurario ipſo non volente vel non valente eam facere. Pro quo facit cômunis doctrina, tradita in præced cap decimo. Et côfirmatur per illud, quòd dans damni cauſam, damnum quoque ipſum dare videatur, ex cap. finali De iniuriis, & damno dato. Intelligitur autem ex ea regula; illos omnes qui efficaciter ſiue conſulendo, ſiue procurando, ſiue ſcribendo, ſiue aliquid aliud eiuſmodi faciendo, cooperãtur ad exactionem vel retentionem vſurarum, teneri ad earum reſtitutionem in ſolidum, ſeu totalem: quia tales agendo rem vſurarij, cauſa ſunt efficax vt ipſe per vſuras lædat alterum. Secus eſſe verò de illis qui conſulendo aut procurando, aut aliud agendo cooperantur ad mutuationem vſurariam de conſenſu expreſſo vel tacito mutuatarij in ipſius bonum: nimirum vt ſuccurratur ipſius neceſſitati, vel ne mutuum illi denegetur poſtea, cùm eguerit. Nam hoc non eſt lædere proximum, & cooperari iniuſtitiæ vſurarij, ſed mutuatario indigenti conſulere & cooperari in ſubleuanda ipſius neceſſitate: cui proinde nihil ille tenetur reſtituere, etiamſi ei fuerit author ſoluendi vſuras, & vſurario dandi ad vſuram. Quantumuis in hoc peccare eodem modo potuerit, quo poteſt mutuatarius ipſe, *vt nõ paratum incitando dare ad vſuram*, tanquam is qui cooperatur peccato alieno. Atque hæc quidem certa ſunt: ſed quænam perſonarum genera ſint quæ cenſeantur ad exactionem & retentionem vſurarum ita cooperari, vt obligentur ad earum reſtitutionem, vſurario non reſtituente dubitationem habet.

DVBITATVR ERGO PRIMO de côſulente, iubente, Nu. 406.
vel ſuadente vt mutuet quis ſub vſuris, an teneatur ad reſtitutionem in ſolidũ, vſurario non reſtituente, quantumcunque nihil accipiat de lucro vſurario. Pro explicatione autem videtur hac diſtinctione vtendum: quòd ſi conſulas, aut ſuadeas, vt quis contractum

tractum vſurariũ celebret, vel vt mutuet ſub vſuris, tuc obligeris ad reſtitutionem in ſolidum: quia conſilium tuum vere eſt cauſa damni. Quæ doctrina eſt Soti lib 6. De iuſt. & iure quæſt. 1. art. 4 ſub finem & Nauarr. in Enchir. cap. 17. nu. 165. Si verò conſilium tuum ſolum ſit poſt contractum vſurarium, ita vt nihil ad vſuras acquirendas contuleris, nullam contrahas obligationem reſtituendi, quia ante idipſum conſilium tuum, iam exiſtebat tota efficax cauſa damni. Neque refert quod fortè potueris impedire receptionem vſuræ: quia *ex hypotheſi* ad id non tenebaris ex officio; ſed ſolum ex charitate. Quod ſi conſilium ipſum tuu effecerit aliquid per quod vſurę acquirerẽtur, teneris ad reſtitutionẽ, tãquam cooperator. Idem iudicium eſt de Confeſſario, aut quocumque alio qui ſiue interrogatus ſiue nõ interrogatus, verbis ſuis eſt in cauſa vt vſurarius non reſtituat.

Nu. 407. Dubitatur Secundò, de deponente pecunias ſuas apud eum, quẽ nouit eſſe fœneratorẽ. Ad quod dubium D. Thomas 2. 2. quæſt 78. art. 4 ad 3. reſpondet, illum ad nihil teneri, ſi fœnerator alias pecunias habuit, quas mutuo dare potuit; quia nullam tunc dedit occaſionem fœnerandi. Teneri verò ſi fœnerator nullas alias habebat: quia, *inquit Sotus lib. 6. de iuſt. & iure q. 1. art. 5. in fine*, perinde tunc eſt, ac ſi propoſitum tuum eſſet, pecuniam tuam fœnori dare: quod eſt iniquum propoſitum. Non videtur tamen hoc habere locum, ſi quis ob neceſſitatem vel vtilitatem aliquam ſuam, pecunias ſuas apud vſurarium deponeret: quia vtetur iure, quod habet deponendi apud ipſum, ſicut habet petendi ab ipſo mutuum, quantumuis ſciat nõ niſi ſub vſura daturum. de quo in ſequen. libr. 23. cùm de vſura. Quòd verò vſurarius inde accipiat fœnerandi occaſionem, prouenit ex malitia ipſius, non ex depoſiti liciti, aut mutui contractu, qui cum ipſo initur. Attamen poteſt in ea re peccatum committi contra charitatem, non habendo rationem infirmitatis proximi, quantum eadem charitas exigit: perinde ac ſi luxurioſo traderetur puella cuſtodienda: aut guloſo committerentur epulæ ſeruandæ. Atq; hoc, quod de deponẽte dicitur, pari ratione dici poteſt de alio dante ſuas pecunias fœneratori, ex aliquo licitu contractu celebrato cum ipſo.

Nu. 408. Dubitatur Tertiò, quid dicendum ſit de dominis temporalibus, Iudicibus, Aduocatis & quibuſcumque aliis, qui ſtatuto, præcepto, ſententia, patrocinio, aut quouis alio modo iuuant vſurarios in exigendis vſuris à mutuatariis, aut in his ad ſolutionem illarum impellendis. Reſpondendum eſt verò, tales non tantùm mortaliter peccare, ſed etiã vnumquemque eorum in ſolidum teneri ad reſtitutionem vſurarum, ad quarum receptionem cooperati ſunt, & concauſæ fuerunt: niſi reſtituerint ij ad quos illæ peruenerũt. Iudices præterea & domini temporales, quibus ex officio incumbit ius dicere, tenentur ad reſtitutionem vſurarum quas mutuatarij ſoluerunt ſi coram ipſis repetantur, nec iubeant eas reſtitui. Idem pari ratione tenendum eſt de quocumque impediente earum reſtitutionem. Quæ doctrina eſt Sylu. Vſura 7. quæſt. 10. Angel. Reſtit. 1. verbo Vſurarius §. 8. Nauarr in Enchir. cap. 17. num. 275. & Soti lib. 6 de iuſt. & iure q. 1. art. 4. versùs finem. Ratióque eſt, quia hi omnes cauſa ſunt iniuſtitiæ, & damni quod mutuatarius patitur.

Adde per Clemen. vnicam de vſuris (quod præter gloſam ibid tractant D. Anton. 3. part. tit. 24. cap. 19. & in verbo Excommunicatio Caiet. cap. 55. Angel in 7 caſu 44. Sylu. in 9. caſu 82. dicto 45. Tabiena in 5. caſu 50 Nauarr. in Enchir. cap. 27. num. 43 verſu 41. Suarez ad 3. part. D. Tho. tom. 5. diſput. 13. num. 18. & ſequenti) excõmunicationis ſententiã incurrere cõmunitatem, Poteſtates, Capitaneos, Rectores, Conſules, Iudices, Conſiliarios & alios quoſuis Officiales, qui condiderint, ſcripſerint, vel dictarint ſtatuta quibus vſuræ permittantur exigi, & compellantur ſolui, aut prohibeantur repeti iam ſolutæ. incurrere etiam eos, qui ſcienter & liberè iudicare præſumpſerint, vt vſuræ ſoluantur. Item eos qui prædicta ſtatuta auferre potuerint, ſi non fuerint ſublata intra tres menſes. Item eos qui talia ſtatuta, vel ſimilem conſuetudinem ſeruauerint.

Vbi aduerte quoad ſtatuentes, illos in hanc ſententiam incurrere, qui ſuis ſuffragiis, aliòve modo peccando mortaliter, concurrunt ad eiuſmodi ſtatuta. Quoad Iudicantes verò (quia tale iudicium in cit. Clemen. per ſe prohibetur) ipſos incurrere in eãdem cenſuram, etiamſi non ex prædicto ſtatuto, ſed ex abuſu aut violentia iudicent. Quoad non auferẽtes autem eadem ſtatuta, ipſos non excuſari ex eo quod illa non fecerint: ſicut nec à reſtitutione rem habens alienam ex eo excuſatur, quòd non ipſe, ſed alius illam ſurripuerit. Quoad ſeruantes denique talia ſtatuta & conſuetudines eos eſſe officiales publicos, quorum primo loco mentio eſt in eadem Clemen. Circa eos enim continuari ſermonem, indicant verba illa *eandem etiam ſententiam incurſuri*; adeout plebeij ſeruantes, non incurrant talem cenſuram, quantumuis peccent.

Aduerte etiam, neque eſſe eidem cenſuræ obnoxios ſtatuentes ne Iudæi, vel alij vſurarij certam vſuram (magnam ſcilicet) exigant: quia aliud eſt ſtatuere ne magnæ vſuræ exigantur, aliud vt exigantur vſuræ. Nec item eos qui impunè permittunt vſurarius, ſeu qui eos non puniunt. Nam pœnæ non ſunt interpretatione extẽdendæ, & in dicta Clementina excommunicatio non imponitur abſolutè permittentibus vſuras, ſed permittentibus per ſtatuta. Et confirmatur ex eo quod Papa in terris Eccleſiæ, Iudæos vſurarius toleret, nec puniat.

Dubitatur Quartò, Quid dicendum ſit de Tabellione & Notario conficiente inſtrumentũ contractus vſurarij. Ad quod dubium, cum Angelo Reſt. 1. verbo Vſurarius num. 6 Sylu. Vſura 7. quæſt 7. Roſel. Reſtit. 6. num. 4. Nauarr. in Enchir. cap. 17. num. 275. Soto in lib. 6. de iuſtitia & iure quæſt. 1. art. 4. in fine, Petro a Nauarr. in lib. 3. De reſtitutione cap. 2. num. 430. & aliquot ſequentib. reſpondetur diſtinctione. Nam ſi inſtrumentum ita cõficiatur, vt apertè in eo exprimatur vſura, Notarius in illius confectione peccat quidem, non incurrit tamen obligationem ad reſtitutionem. Ratio eſt, quia vi talis inſtrumenti, mutuatarius non poteſt in iudicio cogi ad ſoluendum vſuras: niſi fortè ibi conſuetudo, aut lex eſſet vt vſuræ ſoluantur: quo caſu cum peccato coniuncta eſſet dicta obligatio. Si verò inſtrumentum eſſet fictum, vt cùm dicitur, quòd Caius centum acceperit à Titio, cùm tantùm acceperit 95. (quia mutuatarius tunc cogitur ſoluere cùm non appareat vſura) tenetur reſtituere in ſolidum ea, quæ virtute talis inſtrumenti iniuſte ſoluta fuerint à mutuatario; quantumuis ipſe conſenſerit confectioni eiuſdem inſtrumenti. *Nu.* 409.

Addunt verò Sylu. Angelus & Nauarr. locis citat. *Nu.* 410.
Notarium ſi ad petitionem mutuatarij, & tanquam partes illius agens, inſtrumentũ conficiat, peccare quidem mortaliter, non teneri tamen ad reſtitutionem. Atque peccare mortaliter patet: tum quia facit contra iuramentum, quando creatus eſt notarius præſtitum de non faciendo tali inſtrumento: tum quia tale inſtrumentum eſt teſtificatio veritatis: non cuiuſcumque, ſed talis, cuius vi poſtea exigitur & ſoluitur vſura. Vnde ſicut vſurarius peccat non tantùm celebrando contractum vſurarium, ſed etiam

petendo vel accipieodo poſtea vſuras: ita etiam peccat is qui illi ſuppeditat inſtrumentum, cuius vi eaſdem petit & accipit: vt facere cenſetur Notarius cõficiens inſtrumentum in gratiam quidem mutuatarij, deque conſenſu ipſius: ſed ſic, vt vſurario faciat poteſtatem, quâ eiuſdem inſtrumenti vi, poſſit etiam in iudicio vſuras petere: quod eſt præbere tali petitioni (quæ eſt peccatum mortale) auxilium. Secus eſſe verò ſi tale inſtrumentum nullam aliam vim haberet quàm excitandi mutuatarium ad ſoluendas vſuras promiſſas, quia excitatio eiuſmodi non eſt de ſe peccatum: vt nec eſt vſuras ſoluere.

Quod autẽ in dicto caſu non ſit obligatio ad reſtitutionem patet; quia Notarius tunc agit tantùm partes mutuatarij: vnde ſicut hic non committit iniuſtitiam petendo ad vſuram; ita nec ille *agens partes ipſius*, conficiendo Inſtrumentum quo vſurarius reddatur ſecurior; committit vllam iniuſtitiam in ordine ad ipſum mutuatarium. Ergo nihil tenetur reſtituere eidem tanquam per ipſum læſo contra iuſtitiam.

Atque iſtud quod de Notario dicitur, pari ratione dicendum eſt de teſtibus ex Angelo n. 7. Sylu. quæſt. 9. Nauarr. num. 177. locis citatis. Nempe cùm prædictum inſtrumentum abſque teſtimonio non valeat: teſtes exhibendo ſe præſentes ad teſtimonium ferendum, & peccare & reſtitutioni obnoxios perinde fieri, ac Notarium, à quo idipſum inſtrumentum confectum eſt, adeout cùm Notarius ad reſtitutionem teneatur, vel ab ea liberetur, ſimiliter teneantur vel liberi ſint teſtes ipſi. Quod intellige; ſiquidem ſcienter conuenerint ad conficiẽdum contractum vſurarium. Nam ſi bona fide conuenerint, inuincibiliter, aut probabiliter contractũ vſurariũ eſſe ignorantes, prout ſæpe contingit (ſecus ſi dubitarent, nec cum probabili ratione deponerent dubium vt rectè loco citato admonet Nauarrus) tunc ad nullam reſtitutionem tenebuntur. Non quidem ratione rei acceptæ: quia ſupponimus nihil ad eos ex vſura peruenisse: quod ſi peruenerit, dubium non eſt teneri illud reſtituere: Nec ratione iniuſtæ acceptionis, cùm non peccauerint tali concurſu ob ignorantiam inuincibilem. Idem porro quod dicitur de teſtibus, dici poteſt de aliis perſonis ſubſcribentibus contractui vſurario: cùm is ex illorum ſubſcriptione habeat robur ad extorquendam vſurariam ſolutionem.

Nu. 411. Dubitatur Quintò. Quid ſentiendum ſit de negotiorum geſtoribus, quos factores vocant, de tutoribus & curatoribus, & in vniuerſum de iis qui aliorũ nomine dant mutuo ſub vſuris, eáſq; exigũt. Reſponſio eſt teneri ad reſtitutionem etiam in integrum, niſi ij quorum negotia gerunt, & ad quos vſuræ peruenerunt, illas reſtituant. Ita locis cit. Syluest. quæſt. 4. Nauarr. num. 267. ac Sotus in ante-memorato art. 4. ſub finem. Cæterùm ij quorum negotia geruntur, tenentur in integrum & principaliter vſuras reſtituere, cùm de ipſorum conſenſu eæ exercentur: aliàs tenentur tantùm reſtituere, quod conuerſum fuerit in ipſorum commodum.

Nu. 412. Dubitatur Sextò. Quid dicendum ſit de famulis qui non cooperantur in contractu vſurario celebrando, ſed ſolùm ſeruiunt poſt contractum factum; nempe quod mutuo datum eſt ſcribendo in libris: aut pignora vel vſuras recipiendo, vel illas petendo à mutuatariis, vel geſtando, ſeruando, numerando, dando vel accipiendo mutuatam pecuniam. De qua dubitatione duæ ſunt ſententiæ: altera Soti & Sylu. locis cit. tales non teneri ad reſtitutionem; altera verò contraria Nauarri in citato num. 267. & Medinæ in Cod. De acquiſitis per vſuram, quæſt. 4. non procul à fine.

Videtur autem diſtinguendum cum Petro à Nauarr. *lib. 3. de reſtit. cap. 2. num.* 417. vt ſi famulus aut pecuniæ petitor vel collector, aliquo pacto, ſiue importunis verbis, & coactionibus, ſiue minis permoueat, aut cogat mutuatarium ſoluere vſuras, tenẽda ſit hæc poſterior ſententia: quia illa vexatio ad quam vexans non habet authoritatem, *cum nec dominus ipſius habeat*, eſt iniuſta: vt & illa iudicis, ad idem compellentis propter quam is, *vt ſupra nu.* 408. *diximus*, tenetur ad reſtitutionem in ſolidum. Si verò nullo modo compellat mutuatarium, ſed tantummodo ſolutionem a iam determinato petat, & accipiat: neque domini ad vſuram dantis, mãdatum exequatur in alio, quàm recipiendo pignus, aut tradendo pecuniam mutuam nomine ipſius prior ſententia eſt ſequenda: quia talis nullatenus cooperatur ad iniuſtam exactionem, aut ad contractum vſurarium: cum pretium exigendum, iam taxatum eſſet, ac de eo iam conuentum: itaut mutuatarius non poſſit rationabiliter de eo conqueri, tanquam de eo à quo ſit iniuſte læſus: præſertim cum ſciat ipſum non facere tale quid ſponte, ſed domini iuſſu: neque emolumentum inde ipſi prouenire: quod poteſt ſufficiens motiuum eſſe ad condonandum, nec cogendum ipſum ad reſtitutionem.

Dubitatur septimo. Quid dicendum ſit de proxenetis, id eſt, iis quorum beneficio & interuentu inter vſurarium, & mutuatarium initur contractus mutui. Ad quod *iuxta antedicta nu.* 410. reſpondendum eſt: quòd ſi tales agant mutuatariorum partes quærendo eis mutuum ſub vſuris, non peccent nec teneantur ad reſtitutionem. Peccent autem & teneãtur ad reſtitutionem, ſi agant partes vſurarij. Ratio manifeſta eſt: quia in hoc poſteriore caſu, ſua interuentione reuera cooperantur ad effectum iniuſtum: non item in priore: in quo mutuatarius de ipſo, vt eo à quo læſus ſit, conqueri non poteſt rationabiliter, vt de ſe patet. Ita tenent locis cit. Sotus & Nauarrus. De qua re vide Molinam de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 331. Nu. 413.

Porro quæ circa cooperatores in vniuerſum idem Sotus ibidem notat de ſupradicta obligatione ipſorum ad reſtitutionem, intelligenda eſſe niſi vſurarius reſtituerit, habetur ex communi doctrina de reſtitutione, ſecundum quam principali debitore reſtituente, cæteri ab obligatione reſtituendi liberantur. Monet etiam, quando nihil vſurarum ad ipſos peruenerit, debere pro ſua virili operam dare vt vſurarij reſtituant: ſique nihil profecerint, conueniant creditores à quibus obnixè debitorum, vel partis ipſorum, remiſſionem precentur eo nomine, quòd nihil earumdem vſurarum ad ipſos peruenerit; & vſurarij teneantur principaliter eis ſatisfacere in integrum. Ad quod monitum addiderim: ſi quoad aliquem ipſorum veroſimiliter credatur, quòd mutuatarius nolit ſibi reſtitutionem ab eo fieri, credi poſſe pariter, talem non eſſe reſtitutioni obnoxium: vt nec eſt is qui rem alienam ſurripuit, quam à domino ſibi condonari probabiliter exiſtimat. Adhuc notat, & bene, idem Sotus: eum ex cooperatoribus, qui per ignorantiam excuſatur à peccato, excuſari quoque à reſtitutione. Cùm enim obligatio ad reſtitutionem vſurarum, exurgat vel ex iniuſta acceptione, vel ex re accepta; neque is quem ignorantia penitus excuſat à culpa, obligetur ratione acceptionis iniuſtæ, nec item ratione rei acceptę, *ſuppoſito quod nihil vſurarum apud ſe retineat*: ſanè is qui vſurario per ignorantiam cooperans, excuſatur omnino à peccato, obnoxius non eſt reſtitutioni vſurarum ab illo acceptarum. Nu. 413.

De

De accipientibus aliquid ab habentibus acquiſita per vſuram.

SECTIO IV.

DE his mouentur aliquot difficultates, quibus præmittenda eſt explicatio nonnullorum dubiorum de acquiſitis per vſuram.

Dubia de acquiſitis per vſuram.

Nu.415. DVBITATVR ERGO PRIMÒ, An vſurarius habeat dominium rei per vſuram acquiſitæ. De hoc in vtramque partem plures authores citant Sotus in lib.6.de iuſtitia & iure quæſt.1 art.4. Couar.in lib.3. var.reſolut.cap.3.n.6. Ludou.Molina de iuſt. & iure tract.2.diſp.326 & ſeq.Greg.à Valen.2.2. diſp.5.q.2. punct.1.Petrus Aragonius 2.2.q.78.art.3 & Petrus à Nauar.lib.3.de reſtit.cap.2.num.388.qui partem negantem amplectuntur:nec immeritò,quia nullo iure fit talis tranſlatio dominij: cùm ius tam naturale quàm diuinum,& humanum, prohibitione vſuræ ei reſiſtat, obligationémque imponat ſine mora reſtituendi acceptum,neque patiatur illud retineri, ſicut nec illud quod latro ab inuito extorſit: Nam æquiparatur ei in furti,& iniuſtitiæ ratione iuxta cap. Si quis vſuram 14 quæſt.4.in quo accipiens vſuram dicitur rapinam facere. Et meritò, quia domino rationabiliter inuito,ac ſine iuſto aliquo titulo acceptum eſt & retentum; prout inductione probat Angelus vſura 2.num.18. Accedit, quòd cùm mutuatarius, *vt ſupponimus*, non intendat per ſolutionem vſurarum gratis donare;non ſit cenſendus plus iuris vſurario dare in eo quod ſoluit, quàm ei debeatur ratione mutuationis. At ea ratione nihil debetur ei, præter furtem. Ergo ex intentione ſoluentis nihil acquirit,neque in eum transfertur vſurarum dominium:ſed tantùm fit externa traditio,de qua fuit data fides ad impetrandum mutuum ab eo, qui non erat alioqui daturus. Nec refert quòd talis traditio fuerit volútaria; quia ex voluntare tradendi,non ſequitur neceſſariò voluntas transferendi dominium, vt patet ex tradente pecuniam, aut aliam rem latroni,ad redimendam ſuam vexationem.

Non eſt tamen negandum,quin vſurarius per accidens acquirat aliquando dominium pecuniæ vſurariè acquiſitæ; vt quando eam cum alia ſua ita miſcuit vt diſcerni nequeat argumento textus in §. Quod ſi frumẽtum,Inſtitutis,de rerum diuiſione; & aliarum legum quas adfert Petrus a Nauar *libr. 4. de reſtit.cap.1.num.8.vbi & plures authores in hanc ſententiam refert.* Ratio verò eſt, quia facta mixtione, non eſt maior ratio vnius partis totius cumuli quàm alterius vt ea dicatur aliena, non autem propria eſſe. Idem tenent Angelus in initio citati § 18. & Sylu. vſura 6.in principio:vbi notant rerum vſu conſumptibilium,*vt pecuniæ,frumenti,vini, olei. & cæterarum quæ in ponde.e numero & menſura conſiſtunt*: dominiũ perinde acquiri à poſſeſſore,quãdo eas ita permiſcet ſuis ſimilibus, vt nequeant ſeparari, ac ſi eæ ab ipſo cõſumerentur. Quanquam quia talis permixtio non eſt conſumptio realis, quamdiu eiuſmodi pecuniæ aceruus perſeuerat idem numero, qui erat quando ei commixta eſt pecunia per vſuram accepta;mutuatarius ius habet in re, atque realem actionem reſpectu prædicti aceruí, *ad quemcumque is peruenerit*, vt inde ante alios creditores, ſibi reſtituatur illud quod per vſuram ſoluit,tanquam ibi commixtum, & ſeparabile per iudicis deſignationem. Secus eſt verò, ſi aceruus ille in emptionibus,donationibus,&c. paulatim conſumeretur:itaut apud neminem inueniatur idem numero qui erat,quando vſuraria pecunia alteri pecuniæ permixta fuit: quia tunc mutuatario competeret ſolùm actio perſonalis cõtra vſurarium, qua ad reſtitutionem vſuræ quam ei dedit compellatur. Qua de re Molina in memorata diſp.326.nu.6. conſequenter late perſequens ſolutionem rationum quæ adferuntur pro parte affirmãte propoſiti dubij.

Porro iudicio Petri à Nauar. in lib. 3. de reſtitut. cap.2.num.400.quod dicimus vſurarium non acquirere dominium rei per vſuram acquiſitæ, ſic verum eſt,vt locum habeat,etiamſi illud ſoluens, habuerit in voluntate transferre dominium: proptereaquod talis voluntas eſt coacta,& ideo ad donationem,aut quamcumque promiſſionem in qua nihil accipitur in compenſationem, minime ſufficiens:natura enim donationis, & prædictæ promiſſionis, *quæ actus eſt liberalitatis* exigit vt procedat ex ſpontanea, & liberali grataque voluntate.

DVBITATVR SECVNDÒ, An vſurarius acquirat dominium fructuum quos profert res fructifera per vſuram accepta. Ad quod cum D Tho 1 2.q.78.ar.3. reſpondetur negatiuè. Cuius negationis ratio eſt, quòd tales fructus pertineant ad mutuatarium: vtpote rei,quæ illos protulit,verùm dominium; cùm, vt habitum eſt in præced.dubio,dominium eius non tranſtulerit in vſurarium Deducendæ ſunt tamen expenſæ circa eoſdem fructus factæ, ſiue quibus ij ad verum dominium non perueniſſent. Adde quòd ſi per negligentiam vſurarius non perciperet fructus quos talis res protuliſſet in manu mutuatarij,teneatur ad eorũ reſtitutionem, tãquam is qui ab illorum perceptione verum dominium iniuſte impediuerit. Sin detur quòd mutuatarius ex tali re, fructus non eſſet percepturus, ſiue per ſuam negligentiam, ſiue alia de cauſa:dicendum eſt conſequenter, quòd vſurarius tunc non teneatur reſtituere fructus per ſuam negligentiam non perceptos. Non enim tenetur ex re accepta, vt patet:neque ex iniuſta acceptione quia nullum quoad eos damnum intulit mutuatario,qui, *vt ponimus*,non erat fructus vllos percepturus. Nu.416.

DVBITATVR TERTIÒ. An vſurarius acquirat dominium eorum quæ ex re vſuraria non fructifera ſibi comparauit, vt ex pecunia vſurariè accepta. Ad quod dubium reſpondendum eſt affirmatiuè:nempe acquirere:atque adeo ipſum non teneri tale lucrum reſtituere mutuatario,vero eiuſmodi pecuniæ domino. Quæ reſponſio eſt D.Thom.loco citat.& multorum aliorum,quos Couar.commemorat in lib.3.variarum reſolut.cap.3.num.6.& poſt eum Ludouicus Molina in ſequenti diſputatione 327. num. 5. Probatur verò, quia tale lucrum non eſt fructus quem res ipſa proferat ſicut quando ea eſt fructifera ex ſua natura: ſed quem præcisè hominis induſtria proferat ſiue negotiando,ſiue emendo,ſiue etiam ludẽdo, aut aliquid aliud agendo: perinde ac ſi quis artifici ſurripiat inſtrumenta artis, & ſuâ induſtria artéque, vtendo eis,aliquid acquirat. Nam non acquirit illud artifici, ſed ſibi: etiamſi teneatur domino reſtituere eadem inſtrumẽta,& omne damnum inde illi emergens,aut lucrum ceſſans. Itaque ſi vſurarius ex pecunia vſuraria domum aut aliam poſſeſſionem emat, quamuis teneatur talem pecuniam reſtituere, non tenetur tamen domum aut poſſeſſionem,aut fructus ex ea perceptos, poſtquam effectus eſt dominus illius: perinde ac cùm depoſitarius aliquid emit ex pecunia apud ſe depoſita, illud acquirit ſibi iuxta legem Si ex ea pecunia Cod.De rei vendicatione. Item ſi fur aliquid emat ex furtiua pecunia, illud quoque ſibi acquirit,per legẽ Qui vas §.fin.ff.De furtis. Cui doctrinæ ſuffragatur,cap.Cùm tu,De vſuris,dum in Nu.417.

petendo vel accipiendo poſtea vſuras: ita etiam peccat is qui illi ſuppeditat inſtrumentum, cuius vi eaſdem petit & accipit: vt facere cenſetur Notarius cõficiens inſtrumentum in gratiam quidem mutuatarij, déque conſenſu ipſius: ſed ſic, vt vſurario faciat poteſtatem, quà eiuſdem inſtrumenti vi, poſſit etiam in iudicio vſuras petere: quod eſt præbere tali petitioni (quæ eſt peccatum mortale) auxilium. Secus eſſe verò ſi tale inſtrumentum nullam aliam vim haberet quàm excitandi mutuatarium ad ſoluendas vſuras promiſſas, quia excitatio eiuſmodi non eſt de ſe peccatum; vt nec eſt vſuras ſoluere.

Quod autẽ in dicto caſu non ſit obligatio ad reſtitutionem patet; quia Notarius tunc agit tantùm partes mutuatarij: vnde ſicut hic non committit iniuſtitiam petendo ad vſuram; ita nec ille *agens partes ipſius*, conficiendo inſtrumentum quo vſurarius reddatur ſecurior; committit vllam iniuſtitiam in ordine ad ipſum mutuatarium. Ergo nihil tenetur reſtituere eidem tanquam per ipſum læſo contra iuſtitiam.

Atque iſtud quod de Notario dicitur, pari ratione dicendum eſt de teſtibus ex Angelo n. 7. Sylu. quæſt. 9. Nauarr. num. 177. locis citatis. Nempe cùm prædictum inſtrumentum abſque teſtimonio non valeat: teſtes exhibendo ſe præſentes ad teſtimonium ferendum, & peccare & reſtitutioni obnoxios perinde fieri, ac Notarium, à quo idipſum inſtrumentum confectum eſt, adeout cùm Notarius ad reſtitutionem teneatur, vel ab ea liberetur, ſimiliter teneantur vel liberi ſint teſtes ipſi. Quod intellige; ſiquidem ſcienter conuenerint ad conficiẽdum contractum vſurarium. Nam ſi bona fide conuenerint, inuincibiliter, aut probabiliter contractũ vſurariũ eſſe ignorantes, prout ſæpe contingit (ſecus ſi dubitarent, nec eum probabili ratione deponerent dubium vt rectè loco citato admonet Nauarrus) tunc ad nullam reſtitutionem tenebuntur. Non quidem ratione rei acceptæ: quia ſupponimus nihil ad eos ex vſura perueniſſe: quod-ſi peruenerit, dubium non eſt teneri illud reſtituere: Nec ratione iniuſtæ acceptionis, cùm non peccauerint tali concurſu ob ignorantiam inuincibilem. Idem porro quod dicitur de teſtibus, dici poteſt de alijs perſonis ſubſcribentibus contractui vſurario: cùm is ex illorum ſubſcriptione habeat robur ad extorquendam vſurariam ſolutionem.

Nu. 411. Dubitatur Quintò. Quid ſentiendum ſit de negotiorum geſtoribus, quos factores vocant, de tutoribus & curatoribus, & in vniuerſum de iis qui aliorũ nomine dant mutuo ſub vſuris, eáſq; exigũt. Reſponſio eſt teneri ad reſtitutionem etiam in integrum, niſi ij quorum negotia gerunt, & ad quos vſuræ peruenerunt, illas reſtituant. Ita locis cit. Syluest. quæſt. 4. Nauarr. num. 267. ac Sotus in ante-memorato art. 4. ſub finem. Cæterùm ij quorum negotia geruntur, tenentur in integrum & principaliter vſuras reſtituere, cùm de ipſorum conſenſu eæ exercentur: aliàs tenentur tantùm reſtituere, quod conuerſum fuerit in ipſorum commodum.

Nu. 412. Dubitatur Sextò. Quid dicendum ſit de famulis qui non cooperantur in contractu vſurario celebrando, ſed ſolùm ſeruiunt poſt contractum factum; nempe quod mutuo datum eſt ſcribendo in libris, aut pignora vel vſuras recipiendo, vel illas petendo à mutuatarijs, vel geſtando, ſeruando, numerando, dando vel accipiendo mutuatam pecuniam. De qua dubitatione duæ ſunt ſententiæ: altera Soti & Sylu. locis cit. tales non teneri ad reſtitutionem; altera verò contraria Nauarri in citato num. 267. & Medinæ in Cod. De acquiſitis per vſuram, quæſt. 4. non procul à fine.

Videtur autem diſtinguendum cum Petro à Nauarr. *lib. 3. de reſtit. cap. 2. num. 427.* vt ſi famulus aut pecuniæ petitor vel collector, aliquo pacto, ſiue importunis verbis, & coactionibus, ſiue minis permoueat, aut cogat mutuatarium ſoluere vſuras, tenẽda ſit hæc poſterior ſententia: quia illa vexatio ad quam vexans non habet authoritatem, *cum nec dominus ipſius habeat*, eſt iniuſta: vt & illa Iudicis, ad idem compellentis propter quam is, *vt ſupra nu. 408. diximus*, tenetur ad reſtitutionem in ſolidum. Si verò nullo modo compellat mutuatarium, ſed tantummodo ſolutionem à iam determinato petat, & accipiat: neque domini ad vſuram dantis, mãdatum exequatur in alio, quàm recipiendo pignus, aut tradendo pecuniam mutuam nomine ipſius prior ſententia eſt ſequenda: quia talis nullatenus cooperatur ad iniuſtam exactionem, aut ad contractum vſurarium: cum pretium exigendum, iam taxatum eſſet, ac de eo iam conuentum: ita ut mutuatarius non poſſit rationabiliter de eo conqueri, tanquam de eo à quo ſit iniuſte læſus: præſertim cum ſciat ipſum non facere tale quid ſponte, ſed domini iuſſu: neque emolumentum inde ipſi prouenire: quod poteſt ſufficiens motiuum eſſe ad condonandum, nec cogendum ipſum ad reſtitutionem.

Dubitatur septimo. Quid dicendum ſit de Nu. 413.
proxenetis, id eſt, iis quorum beneficio & interuentu inter vſurarium, & mutuatarium initur contractus mutui. Ad quod *iuxta antedicta nu. 410.* reſpondendum eſt: quòd-ſi tales agant mutuatariorum partes quærendo eis mutuum ſub vſuris, non peccent nec teneantur ad reſtitutionem. Peccent autem & teneãtur ad reſtitutionem, ſi agant partes vſurarij. Ratio manifeſta eſt: quia in hoc poſteriore caſu, ſua interuentione reuera cooperantur ad effectum iniuſtum: non item in priore: in quo mutuatarius de ipſo, vt eo à quo læſus ſit, conqueri non poteſt rationabiliter, vt de ſe patet. Ita tenent locis cit. Sotus & Nauarrus. De qua re vide Molinam de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 331.

Porro quæ circa cooperatores in vniuerſum idem Nu. 413.
Sotus ibidem notat de ſupradicta obligatione ipſorum ad reſtitutionem, intelligenda eſſe niſi vſurarius reſtituerit, habetur ex communi doctrina de reſtitutione, ſecundum quam principali debitore reſtituente, cæteri ab obligatione reſtituendi liberantur. Monet etiam, quando nihil vſurarum ad ipſos peruenerit, debere pro ſua virili operam dare vt vſurarij reſtituant: ſique nihil profecerint, conueniant creditores à quibus obnixè debitorum, vel partis ipſorum, remiſſionem precentur eo nomine, quòd nihil earumdem vſurarum ad ipſos peruenerit; & vſurarij teneantur principaliter eis ſatisfacere in integrum. Ad quod monitum addiderim: ſi quoad aliquem ipſorum veroſimiliter credatur, quòd mutuatarius nolit ſibi reſtitutionem ab eo fieri, credi poſſe pariter, talem non eſſe reſtitutioni obnoxium: vt nec eſt is qui rem alienam ſurripuit, quam à domino ſibi condonari probabiliter exiſtimat. Adhuc notat, & bene, idem Sotus: eum ex cooperatoribus, qui per ignorantiam excuſatur à peccato, excuſari quoque à reſtitutione. Cùm enim obligatio ad reſtitutionem vſurarum, exurgat vel ex iniuſta acceptione, vel ex re accepta; neque is quem ignorantia penitus excuſat à culpa, obligetur ratione acceptionis iniuſtæ, nec item ratione rei acceptę, *ſuppoſito quod nihil vſurarum apud ſe retineat*: ſanè is qui vſurario per ignorantiam cooperans, excuſatur omnino à peccato, obnoxius non eſt reſtitutioni vſurarum ab illo acceptarum.

De accipientibus aliquid ab habentibus acquiſita per vſuram.

SECTIO IV.

DE his mouentur aliquot difficultates, quibus præmittenda eſt explicatio nonnullorum dubiorum de acquiſitis per vſuram.

Dubia de acquiſitis per vſuram.

Nu.415. DVBITATVR ERGO PRIMÒ, An vſurarius habeat dominium rei per vſuram acquiſitæ. De hoc in vtramque partem plures authores citant Sotus in lib.6.de iuſtitia & iure quæſt.1 art.4.Couar.in lib.3. var.reſolut.cap.3.n.6.Ludou.Molina de iuſt. & iure tract.2.diſp.326 & ſeq.Greg.à Valen.2.2. diſp.5.q.2. punct.1.Petrus Aragonius 2.2.q.78.art.3 & Petrus à Nauar.lib.3.de reſtit.cap.2.num.388.qui partem negantem amplectuntur:nec immeritò,quia nullo iure fit talis translatio dominij: cùm ius tam naturale quàm diuinum,& humanum, prohibitione vſuræ ei reſiſtat, obligationémque imponat ſine mora reſtituendi acceptum,neque patiatur illud retineri, ſicut nec illud quod latro ab inuito extorſit: Nam æquiparatur et in furti,& iniuſtitiæ ratione iuxta cap. Si quis vſuram 14 quæſt.4.in quo accipiens vſuram dicitur rapinam facere. Et meritò, quia domino rationabiliter inuito,ac ſine iuſto aliquo titulo acceptum eſt & retentum; prout inductione probat Angelus vſura 2.num.18. Accedit, quòd cùm mutuatarius, *vt ſupponimus*, non intendat per ſolutionem vſurarum gratis donare;non ſit cenſendus plus iuris vſurario dare in eo quod ſoluit, quàm ei debeatur ratione mutuationis. At ea ratione nihil debetur ei, præter ſortem. Ergo ex intentione ſoluentis nihil acquirit,neque in eum transfertur vſurarum dominium:ſed tantùm fit externa traditio,de qua fuit data fides ad impetrandum mutuum ab eo, qui non erat alioqui daturus. Nec refert quòd talis traditio fuerit volũtaria; quia ex voluntate tradendi,non ſequitur neceſſariò voluntas transferendi dominium, vt patet ex tradente pecuniam, aut aliam rem latroni,ad redimendam ſuam vexationem.

Non eſt tamen negandum,quin vſurarius per accidens acquirat aliquando dominium pecuniæ vſurariè acquiſitæ; vt quando eam cum alia ſua ita miſcuit vt diſcerni nequeat argumento textus in §. Quod ſi frumẽtum,Inſtitutis,de rerum diuiſione; & aliarum legum quas adfert Petrus à Nauar *libr. 4. de reſtit.cap.1.num.8.vbi & plures authores in hanc ſententiam refert.*Ratio verò eſt, quia facta mixtione, non eſt maior ratio vnius partis totius cumuli quam alterius vt ea dicatur aliena, non autem propria eſſe. Idem tenent Angelus in initio citati § 18. & Sylu. vſura 6.in principio:vbi notant rerum vſu conſumptibilium,*vt pecuniæ,frumenti,vini, olei. & cæterarum quæ in pondere numero & menſura conſiſtunt*: dominiũ perinde acquiri à poſſeſſore,quãdo eas ita permiſcet ſuis ſimilibus, vt nequeant ſeparari, ac ſi eæ ab ipſo cõſumerentur. Quanquam quia talis permixtio non eſt conſumptio realis, quamdiu eiuſmodi pecuniæ aceruus perſeuerat idem numero, qui erat quando ei commixta eſt pecunia per vſuram accepta;mutuatarius ius habet in re, atque realem actionem reſpectu prædicti acerui, *ad quemcumque is peruenerit*, vt inde ante alios creditores, ſibi reſtituatur illud quod per vſuram ſoluit,tanquam ibi commixtum, & ſeparabile per iudicis deſignationem. Secus eſt verò, ſi aceruus ille in emptionibus,donationibus,&c. paulatim conſumeretur:itaut apud neminem inueniatur idem numero qui erat,quando vſuraria pecunia alteri pecuniæ permixta fuit: quia tunc mutuatario competeret ſolum actio perſonalis cõtra vſurarium, qua ad reſtitutionem vſuræ quam et dedit compellatur.Qua de re Molina in memorata diſp.326.nu.6. conſequenter late perſequens ſolutionem rationum quæ adferuntur pro parte affirmãte propoſiti dubij.

Porro iudicio Petri à Nauar in lib. 3. de reſtitut. cap.2.num.400.quod dicimus vſurarium non acquirere dominium rei per vſuram acquiſitæ, ſic verum eſt,vt locum habeat,etiamſi illud ſoluens, habuerit in voluntate transferre dominium: propterea quod talis voluntas eſt coacta,& ideo ad donationem,aut quamcunque promiſſionem in qua nihil accipitur in compenſationem, minime ſufficiens:natura enim donationis, & prædictæ promiſſionis, *quæ actus eſt liberalitatis* exigit vt procedat ex ſpontanea, & liberali grataque voluntate.

DVBITATVR SECVNDÒ, An vſurarius acquirat dominium fructuum quos profert res fructifera per vſuram accepta.Ad quod cum D Tho.2 2.q.78.ar.3. reſpondetur negatiuè. Cuius negationis ratio eſt, quòd tales fructus pertineant ad mutuatarium: vtpote rei,quæ illos protulit,verum dominium; cùm, vt habitum eſt in præced.dubio,dominium eius non tranſtulerit in vſurarium. Deducendæ ſunt tamen expenſæ circa eoſdem fructus factæ, ſine quibus ij ad verum dominium non perueniſſent. Adde quòd ſi per negligentiam vſurarius non perciperet fructus quos talis res protuliſſet in manu mutuatarij,teneatur ad eorũ reſtitutionem, tãquam is qui ab illorum perceptione verum dominium iniuſte impediuerit. Nu.416.
Sin detur quòd mutuatarius ex tali re, fructus non eſſet percepturus, ſiue per ſuam negligentiam, ſiue alia de cauſa:dicendum eſt conſequenter, quòd vſurarius tunc non teneatur reſtituere fructus per ſuam negligentiam non perceptus. Non enim tenetur ex re accepta, vt patet:neque ex iniuſta acceptione quia nullum quoad eos damnum intulit mutuatario,qui, *vt ponimus*,non erat fructus vllos percepturus.

DVBITATVR TERTIÒ.An vſurarius acquirat dominium eorum quæ ex re vſuraria non fructifera ſibi comparauit, vt ex pecunia vſurariè accepta. Ad quod dubium reſpondendum eſt affirmatiuè:nempe acquirere:atque adeo ipſum non teneri tale lucrum reſtituere mutuatario,vero eiuſmodi pecuniæ domino.Quæ reſponſio eſt D.Thom.loco citat.& multorum aliorum,quos Couar.commemorat in lib.3.variarum reſolut.cap.3.num.6.& poſt eum Ludouicus Molina in ſequenti diſputatione 327. num. 5. Probatur verò, quia tale lucrum non eſt fructus quem res ipſa proferat ſicut quando ea eſt fructifera ex ſua natura: ſed quem præciſè hominis induſtria proferat ſiue negotiando,ſiue emendo,ſiue etiam ludẽdo, aut aliquid aliud agendo: perinde ac ſi quis artifici ſurripiat inſtrumenta artis, & ſuã induſtria arteque, vtendo eis,aliquid acquirat.Nam non acquirit illud artifici, ſed ſibi: etiamſi teneatur domino reſtituere eadem inſtrumẽta,& omne damnum inde illi emergens,aut lucrum ceſſans.Itaque ſi vſurarius ex pecunia vſuraria domum aut aliam poſſeſſionem emat, quamuis teneatur talem pecuniam reſtituere, non tenetur tamen domum aut poſſeſſionem,aut fructus ex ea perceptos, poſtquam effectus eſt dominus illius perinde ac cùm depoſitarius aliquid emit ex pecunia apud ſe depoſita, illud acquirit ſibi iuxta legem Si ex ea pecunia Cod.De rei vendicatione.Item ſi fur aliquid emat ex furtiua pecunia, illud quoque ſibi acquirit,per legẽ Qui vas §.fin.ff.De furtis. Cui doctrinæ ſuffragatur,cap.Cùm tu,De vſuris,dum in Nu.417.

eo ſtatuitur, non quidem vt poſſeſſiones ex pecunia vſuraria emptæ tradantur iis, qui vſuras ſoluerunt, tanquam ſint ipſorum: ſed vt vendantur ad reſtituendum vſuras, eis à quibus ſunt ſolutæ.

Nu.418. DVBITATVR QVARTO, An ſi vſurarius rem ſiue fructiferam, ſiue ipſo vſu conſumptibilem, quam vſurariè accepit, vendiderit aut commutauerit cum aliis, acquirat verè dominium illorum quæ pro eis accepit, ſiue pecuniam, ſiue quid aliud acceperit. Ad quod reſpondendum quoque eſt affirmatiuè congruenter proximè dictis. Nam ſi ex lege Qui vas §. fin. ff. De furtis, ad furem qui vendit rem furtiuam, *vt equum*, pretium acceptum pertinet: non autem ad dominum equi: idem ſanè pari ratione dicendum eſt de vſurario, qui equum vſurariè acceptum vendiderit. Licet autem contractus ille, quo venditur, aut permutatur res aliena, validus ſit, iuxta legem Rem alienam ff. De contrahenda emptione; per eum tamen non transfertur dominium rei venditæ in emptorem, iuxta legem Ex empto ff De actionibus empti & venditi. Ratióque eſt, quia ſemper apud dominum antiquum perſeuerat dominium, cùm is illud à ſe non abdicauerit: vnde vbicumque rem talem inuenerit poteſt eam ſibi vendicare. Valet nihilominus, *vt diximus*, talis venditionis contractus, itaut vi illius tanquam validi, venditor emptori teneatur de euictione prædictæ rei, ſiu de valore eiuſdem exiſtentis apud ipſum, quando ei aufertur, vero domino illam ſibi vendicante. Itémque de damnis omnibus inde ſubſecutis.

Circa prædicta autem aduerte, quòd etſi venditio rei furtiuæ valeat, quando ſolus venditor ſcit eam eſſe furtiuam: tamen ſi emptor quoque eam talem ſciat, contractum ipſum venditionis eſſe nullum. Si verò emptor id ſciat, venditor non item: hunc non teneri ſtare contractui. Hæc habentur ex lege Si in emptione § Item ſi & emptor ff. de contrahenda emptione.

Explicatio dubij, An hypothecata ſint bona vſurarij, ob accepta per vſuram.

Nu.419. DVBITATVR QVINTO, An ob accepta per vſuram, bona omnia vſurarij ſint tacite hypothecata pro illorum reſtitutione. Quodquidem non parum refert ſcire: quia ſi ſint hypothecata, ad quoſcumque peruenerint, tranſeunt cum eiuſmodi hypotheca; quæ eſt obligatio realis, ſeu ſequens rem, ratione cuius illa poteſt officio iudicis vendicari, apud quemcumque ſit poſſeſſorem. Si verò non ſint hypothecata, non tranſeunt ad alios cum obligatione reali pro vſuris ſoluendis: ſed tantùm cùm obligatione perſonali, id eſt, qua vſurarius eſt perſonaliter obligatus ad reſtituẽdum accepta per vſuram. Quod cum facere debeat ex quibuſcumque ſuis bonis, fit vt ſicut perſona eſt obligata, ſint etiam ipſius bona: non quidem de ſe, ſed tantùm ex accidenti & conſecutione quadam.

Tres autem ſunt de re propoſita ſententiæ relatæ à Lud. Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſp. 329. Prima eſt authoris gloſæ ad ca Cum tu, & ad c. Tua nos De vſuris, & ad cap. Quanquam eodem titulo in 6. atque aliorum apud Couarr. lib. 3. var. reſolut. cap. 3. num. 6. omnia bona vſurarij eſſe tacite hypothecata pro vſuris ſoluendis. Secunda eſt Medinæ in Cod. de acquiſitis per vſuram quæſt. 4. ad 4. principale in fine: ſolas res emptas ex pecunia vſuraria eſſe iure ipſo hypothecatas, iuxta cap. Cùm tu De vſuris: vbi ſtatuitur tales res eſſe vendendas, vt ex earum pretio ſoluatur mutuatarius quidquid per vſuram acceptum eſt ab eis.

Tertia eſt Canoniſtarum quos referunt Nauar. in Nu.420.
Ench. cap. 17. num. 265. & Couar. loco citato qui etiam illam approbant; vt & Sotus in lib. 6. de iuſt. & iure quæſt. 1. art. 4. in ſolut. 3. argumenti & Caiet. in tomo 2. opuſc. tract. 8. q. 4. & Sylu. Vſura 6. quæſt. 5. Eſt inquam, ne quidem ea vſurarij bona quæ empta fuerunt ex pecunia vſuraria, eſſe realiter hypothecata pro vſuris ſoluendis. Ratio eſt: quia talis obligatio realis in bonis vſurarij, non oritur ex interna rei natura, vt de ſe patet: neque oritur aliunde. Non quidem expreſse: quia vſuræ alioqui deberent vſurario tradi ſub ea ſpecie ac conditione, vt bona ipſius pro illis reſtituendis hypothecarentur. Nec item tacite: per legem aliquam hypothecantem realiter bona vſurarij pro vſuris reſtituendis: quod nuſquam inuenitur iure ſtatutum. Et certè ſi oppoſitum quod aliæ ſententiæ habent verum eſſet; ſequeretur quòd quantumuis vſurarij ex ſuo patrimonio diuites eſſent; & quantumuis cum eis contractus celebrarentur bona fide, ac etiam quantumuis contractus eſſent oneroſi, atque adeo quomodocumque bona ab illis acciperentur, ea manerent obligata pro vſuris ſoluendis apud quemcumque exiſterent, ex illiſque hæ ſoluendæ eſſent, ſi aliunde non ſoluerentur: quod quidem nimis durum videtur.

Neque obſtat his cap. Cùm tu De vſuris. Nam in eo Pontifex non loquitur De poſſeſſionibus per vſurariam pecuniã acquiſitis, in tertium iam tranſlatis: ſed de taliter acquiſitis adhuc manẽtibus apud vſurarium: quas in finem ibi notatum (liberationem videlicet a peccato commiſſo per extorſionem vſurarum) meritò ſtatuit vendendas eſſe pro reſtitutione vſuræ: non quòd ſint tacite hypothecatæ, ſed quòd quamdiu ſunt apud vſurarium, ſint per ipſius obligationem perſonalem, obligatæ pro tali reſtitutione. Quod ſi inſtes, bona omnia ipſius vſurarij obligata eſſe illâ eadem ratione: Pontificem autem aliquid particulare ſtatuere de emptis ex pecunia vſuraria. Reſpondetur Pontificem tantùm voluiſſe, vt in executione reſtitutionis vſurarum, inciperetur à venditione talium rerum: non quòd eſſent ad hoc hypothecatæ, ſed vt vſurarius in eo puniretur in quo deliquerat, expendendo pecunias quas reſtituere debebat.

Ex hac autem ſententia, quam præferimus cæteris, conſequens eſt illud quod loco cit. docet Sotus, mutuatarium quidem, quoad ea quæ perſoluit; ſi maneant eadem numero, actionem habere realem, atque adeo poſſe illa ſibi vendicare, ad cuiuſcumque manus peruenerint: quia penes ipſum perſeuerat dominium illorum, iuxta antedicta in explicat. tertij dubij: ſed quoad alia bona vſurarij, habere actionem tantummodo perſonalem in vſurarium ipſum, qua compellatur reſtituere illud quod vltra ſortem accepit. Aduerte tamen ratione perſonæ, habere quoque actionem in bona ipſius; quamdiu ſcilicet apud ipſũ perſeuerant. Quod addo: quia illis alienatis, non datur actio in perſonam (*vt in illorum emptorem*) ad quã ea perueniunt: niſi per vltimam voluntatem perueniant ad hæredes defuncti. Quo caſu, quia hæres repræſentat defunctum; in eum tranſeunt actiones huius perſonales, tam actiuæ, ad comparandum ſibi quidquid ipſi defuncto erat debitum: quàm paſſiuæ, ad ſoluendum loco defuncti quidquid ille debebat.

Explicatio dubij, An vſurarius poſſit validè ſua diſtrahere.

DVBITATVR VLTIMÒ, An obſtent antedicta Nu.421.
quominus vſurarius poſſit valide ſua diſtrahere;

here: itaut is qui aliquid ab ipſo acceperit, non teneatur acceptum reſtituere. De qua re agunt Gabr. in 4. d. 15. q. 11. art. 3. dub. 16. Angelus verbo Reſtitutio 1. verſu Vſurarius n. 17. Nauar. in Enchir. c. 17. nu. 166. Med in Cod. De acquiſitis per vſuram q. 4. ad 3. arg. dub. vlt. & Sotus in 6. De iuſt. & iure q. 1. art. 4. ad 3. & poſt eos Lud. Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſp. 328. Pro ſolutione autem adferemus aliquot propoſitiones.

Prima eſt: Si illud quod quis ab vſurario accepit, eſt ipſamet res vſurariè acquiſita, eadem reſtituenda eſt mutuatario, etiamſi ipſa ſit vſu conſumptibilis: vt eadem pecunia numero quam vſurarius habuit per vſuras. Quæ propoſitio ſic accipiēda eſt, vt ſit ei locus quãtumcuque vſurarius habeat ſufficienter, vnde aliter ſatisfaciat: item quocunque titulo ſit ab vſurario ipſo, in alium tranſlata: id eſt, ſiue per donationē, ſiue per depoſitum, ſiue per venditionē, &c. itémque ſiue mutuatarius talē rē ab ipſo repetat & cuncat, ſiue non. Probatur verò quia, *vt ante habitum eſt*, rei vſurariæ dominium manet penes ipſum mutuatarium; itaut is qui ab vſurario illam accipit nō efficiatur dominus illius, ſed teneatur illam reſtituere mutuatario; cui, *vtpote vero domino*, eſt debita.

Aduerte autem quòd ſi accipiens ſciebat rem eſſe alienam, tanquam reus iniuſtæ acceptionis, teneatur acceptam reſtituere in integrum: ſi verò id ignorabat tanquam excuſatus à prædicto reatu, teneatur reſtituere tantummodo quantum inde factus eſt locupletior: iuxta ea quæ communiter docentur de obligatione ad reſtitutionem ratione rei iniuſtè acceptæ, tradita in præced. cap. 4.

Nu. 422. Secunda propoſitio eſt. Si illud quod ab vſurario accipitur non ſit res vſuraria: ſed alia, cuius ipſe habet dominium, neque per illius alienationem manet impotens ad reſtituendum: quia ſcilicet ei ſuperſunt bona ſufficientia quibus reſtituat vſurariè accepta: tunc accipiens ab eo; ſiue accipiat titulo oneroſo, id eſt, cum onere dandi aut faciendi aliquid, ſiue titulo lucratiuo, id eſt, ſine vllo prædicto onere: non ſolùm acquirit ſibi dominium eius quod accipit: *licet vſurarius fiat poſtea impotens ad reſtituendum vſuras, aut quamis alia ſua debita*: ſed etiam ad nullam reſtitutionem tenetur creditoribus. Huius ratio aperta eſt: quia ſi quid poſſit in contrarium adferri, quod difficultatem in ea re faciat, eſt maximè: quòd vſurarij bona videantur pro ſatisfactione vſurarum tacitè hypothecata: atqueadeo tranſire cum eo onere ad quemcumque peruenerint. At nulla datur talis hypotheca, vt patet ex proximè præced. dubij explicatione.

Nu. 423. Tertia propoſitio. Si is qui aliquid accepit ab vſurario, nullo modo conſcius fuit alienationem illius eſſe in fraudem ſuorum creditorum; ſeu per quam vſurarius ipſe, ad ſatisfaciendum eis, reddatur impotens; quocumque titulo ille acceperit, acquirit accepti dominium. Hæc ex eo probatur, quòd ſic acceptum, *vt ſupponimus*, fuerit vſurarij dantis illud, nullo affectum onere reali, iuxta explicationem antecedentis dubij. Inde enim ſequitur, quòd ſi titulus quo eſt alienatum, ſufficiens de ſe fuit ad dominium transferendum in accipientem, *vt cenſetur donatio, venditio, &c.* Sequitur inquam, vt ipſe accipiens comparet ſibi accepti dominium: vtpote in ſe tranſlatum ab eo qui illud habuit plenè liberum ab onere reali, etiam reſpectu ſuorum creditorum.

Quarta propoſitio. Cùm quis bona fide aliquid titulo gratioſo accepit ab vſurario ſciente alienationem eam cedere in fraudem creditorum; tunc in vtroque foro tenetur reſtituere acceptum, ſi adhuc habeat illud: aliàs verò, id in quo locupletior inde factus eſt, ſi à creditoribus petatur intra annum à die ſcientiæ alienationis factæ in ipſorum fraudem. Hæc ex eo probatur, quòd iura in tali caſu concedant actionem ad euincendum vendicandúmque ſibi taliter acceptum: lege 1. & lege 6. §. 8. ac lege 10. ff. Quæ in fraudem creditorum. Dictum eſt autem in propoſitione, *titulo gratioſo*, quoniam is qui titulo oneroſo in prædicto caſu aliquid bona fide acceperit ab vſurario: vt v. g. in iuſtum pretium rei, quam ei vendidit: vel in iuſtam mercedem operarum pro eo præſtitarum vel in iuſtum ſtipendium famulatus ei exhibiti, non tenetur ad reſtitutionem: quia vſurarius tales habet pro creditoribus, ſicut & eos à quibus vſuras exegit: & inter creditores vnus non eſt potior alio, quamdiu nullam ex contractu vel pacto habet hypothecam expreſſam vel tacitam, vel iuris priuilegium iuxta tradita in præced. cap. 17. regula 5.

Quinta propoſitio eſt. Si res non petatur, vel petatur poſt annum probabile eſt, quòd is qui bona fide ab vſurario accepit aliquid, vnde ipſe factus eſt impotens ad ſoluendum creditoribus, non teneatur ad reſtitutionem. Huius ratio eſt, quòd iura nihil circa hoc diſponant, niſi in caſu præcedentis propoſitionis. Secluſa autem lege poſitiua, nulla videtur in ea re dari obligatio reſtituendi: ſiquidem ea naſceretur vel ex iniuſtitia acceptionis, vel ex re accepta. At in tali caſu acceptio non fuit iniuſta ex parte accipientis, cùm illum ignorantia excuſauerit à peccato. Res verò accepta non erat creditoribus hypothecata realiter iuxta antedicta in explicatione quinti dubij.

Sexta propoſitio. Cùm iam is qui accipit, quàm vſurarius qui dat, conſcij ſunt alienationem in fraudem creditorum fieri; quidquid ſit de foro exteriori, ſiue intra ſiue poſt annum à die notitiæ alienationis, res à creditoribus petatur, accipiens tenetur in conſcientia reſtituere acceptum aut illius valorem, ſi ipſum non extet, aut penes ſe iam nō ſit amplius. Nu. 424.
Huic contradicit quidem Molina De iuſtit. & iure tract. 2. diſp. 328. n. 9. ſed approbata à Couar. lib. 3. Variarum Reſolut. c. 3. nu. 6. in fine. bonam habet rationem in praxi: Nempe quòd is qui in fraudē creditorum, ſuum alienat ſciens, peccet contra iuſtitiam. Ergo & is qui illud accipit ſciēs: cooperatur enim executioni, & conſummationi iniuſtitiæ, quæ tunc contra creditores committitur alienando. Nam eo ipſo quòd accipit rem, cuius alienatione is à quo datur, efficitur impotens ad ſoluendum creditoribus ſuis: iniuſtitia prædicta conſummatur. Si dicas id non eſſe cooperari malitiæ, ſed eā vti pro ſuo iure, ſeruiendo propriis commodis. Reſpondetur, nullum tale ius haberi in propoſito caſu cum ex regula 48. iuris in ſexto, nemo locupletari debeat cum alterius iniuria vel iactura.

Difficultates quarum explicatione declaratur quid tenendum ſit de accipientibus ab iis qui habent acquiſita per vſuram.

Prima eſt, An vendens aliquid vſurario, teneatur ad reſtitutionem eorum quæ acceperit in pretium, ſciens ipſum inde minus potentem reddi ad ſoluendum creditoribus. Cui ſatisfieri poteſt dicendo teneri, quantum vſurarius inde factus eſt minus potens, iuxta præcedētis vltimi dubij explicationem: excepto tamen caſu notato à Sylu. Vſura 8 quæ. 9. in quo res quæ venditur eſſet vſurario ſimpliciter neceſſaria ad vitæ ſuæ ſuſtentationem: quia obligatio ſoluendi debitum, cedit tali graui neceſſitati, iuxta ea quæ diſputata ſunt in præcedenti cap. 19. Nu. 425.

Secunda difficultas eſt. Vtrum famuli, qui vſurario inſeruiunt, quem impotentem ſciunt ad ſoluendum,

teneantur

teneantur reſtituere quæ ab ipſo acceperint. Cui ſatisfaciendum eſt diſtinctione. Si enim ſint famuli qui ſuis miniſteriis tantum vtilitatis adferunt bonis vſurarij, *vt colendo agros, reficiendo domum, rerum curã habendo*, quantum ipſe inſumit in illorum victu, veſtitu, ac ſtipendiis: tunc non tenentur ad reſtitutionem: quia vſurarius propter illos non eſt redditus impotens ad ſoluenda debita. Si verò non ſint famuli prædicto modo vtiles, vt illi qui ad pompam ſolùm inſeruiunt vſurario, immo ad quodcumque ex quo vtilitas vſurario non reſultat, *quale eſt ipſum comitari, aut ipſi aſſiſtere in menſa*, catenus ad reſtitutionem tenentur quatenus vſurarius ipſe, inde fit ad ſoluendũ impotentior. Ita docent Sylu. Vſura 8. quæſt. 6. Naua. in Enchir. cap. 17. num. 170. Talium enim eadem eſt ratio, ac illorum qui vſurariis vendunt ea quæ non ad vitæ neceſſitatem ſed ad voluptatem ſpectant, vt rectè ibidem ait Sylueſter.

Placet nihilominus quod habet Molina in ſequenti diſput. 330. ſub finem: quando famuli bona fide cæperunt ſeruire ære alieno ita grauatis vt non ſint ſoluendo; ipſos nec obligandos eſſe ad reſtitutionem acceptorum in ſuam ſuſtentationem & ſtipendium moderatum: nec cogendos deſerere talem commoditatem ſibi neceſſariam: nam ad vitandum damnum ſecuturum creditoribus, id nihil iuuat, præſertim cùm non deeſſent qui deſerentibus ſuccederent cum ſimili damno.

Nu. 426. Tertia difficultas eſt, Quid dicendum ſit de vxore vſurarij, quæ nouit ipſum eſſe impotentem ad ſoluendum. De qua Sylueſter quidem in præced. quæſt. 2. ait, quòd teneatur reſtituere quidquid conſumit. Sed melius Nauar. in præced. num. 268. ait quod cùm maritus non minus ſit vxori debitor ſuſtentationis competentis iuxta qualitatem perſonæ ipſius, & quantitatem dotis eidem marito ſolutæ: quam ſit cæteris creditoribus, ea ad nullam reſtitutionem tenebitur: dummodo de iis ſolum conſumat quorum dominium maritus habet, nec plus conſumat quàm à marito ei debetur. Ratio eſt, quia vxor quæ competentem ſuſtentationem accepit à marito, id facit ad inſtar creditoris, cui debitum ſoluitur.

Aduerte autem, quòd ſi vxor aliquid, cuius dominium ad maritum non pertineat, ſciens conſumat, ad integram illius reſtitutionem teneatur proprio domino, quando maritus ipſe non reſtitueret: quoniam ea ratione cooperaretur ad iniuſtam vſurpationem rei alienæ. Aduerte etiam quod ſi vxor ſuâ operâ & induſtria ita lucretur vt augeat mariti bona, poſſit tantumdem accipere, & retinere de mariti propriis bonis, ac ſi eſſet ſoluendo ſuis creditoribus. Ratio eſt, quia maritus non redditur inde impotentior ad ſoluendum creditoribus: ſicut nec cùm veſtitus, victus, ac iuſtum ſtipendium datur famulo, iuxta quantitatem vtilitatis quam adfert bonis eiuſdem vſurarij: vt antè dictum eſt.

Quarta difficultas eſt. Quid ſit ſentiendum de filiis qui à parẽtibus vſurariis aliquid accipiunt ſcientes eos propterea reddi impotentiores ad ſoluẽdum creditoribus. Huius ſolutio eſt: quòd ſi filij ſuo labore & induſtriâ, tantum acquirant bonis paternis, quantum conſumunt: ad nullam reſtitutionem teneantur. Si verò non acquirant: iuxta Sylueſtrum quidem loco cit. quæſt. 3. ad reſtitutionem teneantur. Sed iuxta Nauar. in cit. cap. 17. num. 269. ſit diſtinguendum: vt ſi proprio labore, aut inſeruiendo aliis poſſint ſeipſus ſuſtentare, tunc teneantur ad conſumptorum reſtitutionem: quia pater non tenebatur eos ſuſtentare. Si verò non niſi illo modo, hoc eſt, de bonis paternis aliquid accipiẽdo, ſeſe ſuſtentare potuerint, non teneantur ad reſtitutionem, quia pater tenebatur illos ſuſtentare: & ideo, *ſicut de vxore diximus*, computandi ſunt ſuo modo in creditorum numero. Si tamen aliquid amplius acceperint quam eſſet ipſis neceſſarium in ſuſtentationem à parte debitam, tenebuntur illud reſtituere.

Quinta difficultas eſt. Quid ſentiendum ſit de genero accipiente dotem à ſocero vſurario. Cui ſatisfaciendum eſt diſtinctione. Si enim ſocer poſſit aliunde vſuras reſtituere, dos ab eo accipi poteſt, adeóque retineri; quantumuis ipſe poſtea pauper fiat nec ſit ſoluendo; iuxta ante tradita n. 422 & 423. Nu. 427.

Si autem non poſſit ſocer aliunde vſuras reſtituere, non poteſt dos ab eo accipi nec retineri. Quod Nauar. in Ench c. 17. n. 271. probat: quia caperetur ab eo qui nec donare nec dotare poteſt ſine peccato, conſiſtente in iniuria per id illata creditoribus. Et monet idipſum procedere, non ſolùm quando ipſæ res per vſuram acquiſitæ dantur in dotem, & quãdo dos eſt immoderata: ſed etiam quando in pecunia, aut in aliis rebus quarum dominium vſurarios habet, datur dos moderata. De obligatione tale quid reſtituendi, videre potes eundem ibidem. Et addere generum ſi bona fide dotem acceperit à ſocero qui non eſt ſoluendo creditoribus ſuis, poſſe ex ea tantum retinere quantum ei neceſſarium eſt ad alẽdam vxorem: quæ in numero creditorum patris poni poteſt eodem modo, quo de filiis dictum eſt.

Sexta difficultas eſt. Quid ſit ſentiendum de eo qui mutuo dedit vſurario, cùm ſciret, aut probabiliter præſumeret, quòd is mutuum peteret ad illud expendendum inutiliter in ludis, comeſſationibus, & aliis vanis, & inutilibus rebus. Cui ſatisfit dicendo talem mutuatorem non poſſe recipere ſuum mutuum, ſi intelligat vſurarium à quo recipit, inde reddi impotentem ad ſolutionem faciendam creditoribus à quibus vſuras extorſit. Ita vult Angelus Reſtitutio 1. verbo Vſurarius num. 22. & citatis Gabriele ac Sylueſtro, Nauarrus in Enchir. c. 17. n. 264. quia talis ſanè dignus eſt cui non ſoluatur, ſi aliis creditoribus alioqui ſolui non poſſit. Secus verò, ſi poſſit habendo ſufficiẽtia ex quibus vſuras reſtituat ille cui datum eſt mutuo. Nu. 428.

CAPVT XXVII.

De obligatione reſtituendi acquiſita per ſimoniam.

SVMMARIVM.

429 *Simonia quædam mentalis, quædam conuentionalis, & quædam realis: quidque earum vnaquæque ſit.*

430 *An acquiſitum per ſimoniam mentalem ſit reſtitutioni obnoxium ſententia varia.*

431 *Pars negans tenenda, & ſolutio rationum contrariarum.*

432 *Acceptum per ſimoniam non eſt iure naturali reſtituendum, ſicut acceptum per vſuram, exceptis duobus caſibus.*

433 *Datum temporale non accepto ſpirituali pro quo datum eſt, reſtitui debet.*

434 *Collatio ſpiritualis pro temporali nondum recepto, non eſt iure inualida: in foro tamen externo meritò inualidatur.*

435 *Acquiſitum per ſimoniam quamcumque realem reſtituendum eſt, iure humano non item naturali.*

436 *Reſtituendi pariter ſunt fructus eiuſdem.*

437 *Spirituale ſimoniacè acceptum debet reſignari in manibus Superioris.*

438 Cui reſtitui debeat temporale acceptum per ſimoniam in ordine, vel beneficio.
439 Cui item acceptum per alias ſimonias reales.

Nu.429. VARIÆ traduntur ſimoniæ diuiſiones, inter quas præcipua eſt, quæ huic loco ſeruit in mẽtalem, conuentionalem & realem: cuius meminerunt Nauar. in Enchir, cap. 23, num. 102. & Sotus lib. 9. De iuſtitia & iure quæſt. 8. articulo 1. Mentalis dicitur quando aliquid temporale datur vel accipitur pro ſpirituali, ſine pacto quidem externo, neque expreſſo neque tacito: cum animo tamen dandi vel accipiendi temporale pro ſpirituali; vt cùm Prælatus alicui confert beneficium Eccleſiaſticum, ſine conuentione quidem vlla, cum intentione tamen, & animo accipiendi ab eo pro ipſa beneficij collatione, temporale aliquod emolumentum. Id quod ex Caiet. 2. 2. quæſt. 100. art. ſexto ad primam obiectionem, tunc contingit cùm actus dandi & accipiendi ex iniquo illo animo proueniens, ſecundùm ſuum modum & formam, cæteriùs habet rationem donationis gratuitæ, non verò emptionis, & venditionis.

Atque iuxta eoſdem authores, duplex eſt mentalis ſimonia: quædam purè mentalis, quando de facto nihil datur, vel accipitur: & quædam mixta, quando de facto aliquid temporale pro ſpiritali accipitur vel datur; ſed ſine conuentione. Vnde intelligitur ſimoniam mentalem tantùm dici per negotiationem declarationis iniqui animi; neque eam diſtingui à conuentionali & reali, ſicut in aliis materiis peccatum mentis, communiter diſtinguitur à peccato operis ſeu executionis; quandoquidem in ea quoque datur executio externa.

Conuentionalis dicitur, quando temporale pro ſpiritali dari vel accipi conuentum eſt per pactum ſiue expreſſum ſiue etiam tacitum, quod nondum eſt executioni mandatum. Vnde triplex cõſtituitur, vna quando tantùm eſt conuentio, & promiſſio: ſed nõdum eſt aliquid datum vel acceptum. Altera quando iam eſt datum vel acceptum ſpiritale, nondum autem temporale; tertia quando contra iam datum vel acceptum eſt temporale, non item ſpiritale. Dixi (*ſiue etiam tacitum*) quia vt habet Caiet. in verbo Simonia ſub initium ca. 2. nihil refert in hac re, vtrum partes diſceptando, in primo verbo conueniunt, aut ſciendo mutuum affectum, detur vel accipiatur pretium. Exempla iſtiuſmodi pacti taciti petere potes ex Nauar. in Enchir cap. 23, num. 103.

Denique realis dicitur, quando vltra conuentionem aut pactum ſiue expreſſum ſiue tacitum; tam ſpiritale quàm temporale datum eſt & acceptum: vt fit quando ex conuentione aliqua, ſiue expreſſa ſiue tacitâ, beneficium Eccleſiaſticum datur vel accipitur, datâ ſimiliter vel acceptâ certâ pecuniæ ſummâ.

Quod aduerte ex Nauar. in ſeq. nu. 105. procedere quantumuis ſpiritale, & temporale, ſiue vtrúque ſiue alterutrum datũ ſit & acceptum quoad aliquam tantùm ſui partem; & non quoad totum. Item ex Caiet in verbo Simonia cap. 2. quod ſi quis accipiat ſpiritale, aſſignato ſtatim pretio abſque alia conuentione, ſimoniam realem committi: quia tunc contingit tacita, & implicita conuentio.

Atque pro triplici ſimoniæ genere, de propoſita obligatione quæſtio tripartita occurrit tractanda. Cuius prima parte quæritur: vtrum acceptum per ſimoniam mentalem ſit in conſcientia reſtituẽdum: v. g. confert quis alteri beneficium Eccleſiaſticum, ob commodum temporale receptum ab eo: ſine vllo tamen pacto, vel conuentione aut promiſſione tacita vel expreſſa: ſed ſola intentione ſimoniaca, dandi ſcilicet vel accipiendi temporale pro ſpiritali. An is teneatur in conſcientia temporale ſic acceptum reſtituere, & alter beneficium ſic ei collatum reſignare.

De reſtitutione accepti per ſimoniam mentalem.

SECTIO I.

DE qua re duæ ſunt ſententiæ præcipuæ. Prior Nu.430.
Adriani quodlibeto 9. quæſt. 3. Med. in Cod. De rebus per vſuram acquiſitis, quæſt. 4. dubio circa 2, argumentum verſ. Iam ad rationes. Item Soti in lib. 9. De iuſt. & iure quæſt. 8 art. 1. ad 6. & aliquot aliorũ quorum meminit Petrus à Nauar. in lib. 2. De reſt. cap. 2. nu. 401, qui affirmant in ſimonia mentali, tam eum qui recipit pecuniam, quàm eum qui beneficium Eccleſiaſticum acquirit: teneri illum quidem ad reſtitutionem pecuniæ: hunc verò, ad reſignationem beneficij accepti. Eorum præcipuum fundamẽtum eſt, quòd reſtituere acceptum per ſimoniam, ſit de iure naturali, cùm acceptum ſit contra iuſtitiam; vtpote vendito & empto eo quod gratis dari accipíque de volũtate veri domini debuit; quodque de ſe non eſt pretio æſtimabile. Vnde fit vt perinde ſit contra iuſtitiam, ac per vſuram acceptum: ipsúmque non minus quàm iſtud ſit de iure naturali reſtituendum. Quod ſi ita eſt, omnino concedi debet acquiſitum per ſimoniam mentalem eſſe reſtituendum, ſicut acquiſitum per vſuram mentalem reſtituendum eſſe conceditur per cap. Conſuluit, De vſuris.

Poſterior verò ſententia eſt Sylueſtri in verbo Simonia quæſt. 10. Caiet. 2. 2. quæſt. 100. art. 6. & in ſummula verbo Simonia, verſus finem Nauar. in Enchir. cap. 23. num. 102. Petri à Nauar. in cit. cap. 2. numero 392. & aliquot ſequentib. Gregor. a Val. 2. 2. diſput. 6. quæſt. 16. puncto 6. & aliorum qui abſolutè negant ſimoniacos mentales (ex praua quidem intentione, ſed ſine contractu recipientes pecuniam vel beneficium) teneri ad reſtitutionem. Eorum præcipuum fundamentum eſt, illud quod dicitur in cap. vltimo, De ſimonia his verbis. Et ad reſignationes ſpiritualiũ & temporalium, quæ nullo pacto ſed affectu animi præcedente, vtrimque taliter, *hoc eſt per ſimoniam*, acquiruntur (in quo caſu delinquentibus ſufficiat per ſolam pœnitentiã ſuo ſatisfacere Creatori) eos pro ſimonia huiuſmodi non teneri.] Quibus verbis ita apertè propoſita ſententiã definitur, vt de eadem dubitare, nimiæ cuiuſdam audaciæ ſit, vt inquit loco cit. Nauar. Reiiciens cæterorum gloſſas, quibus eadem verba detorquentur in alium ſenſum. Quod etiam poſt ipſum facit Petrus a Nauar. in cit. cap. 2 à num. 393. ad 399.

Atque eadem tenenda eſt tanquam communis, *vt* Nu.431.
eſſe loco cit. notat Nauar. atque benigna vt de ſe patet; ac etiam ſatis clarè definita ad Eccleſia, vt conſtat ex verbis Canonis, in illius confirmationem in præced. numero proximo allatis. Ad fundamentum autem prioris ſententiæ reſpondendum eſt, negando quòd reſtituere acceptum per ſimoniam, ſit de iure naturali. Nam alioqui Papa non poſſet in eo diſpenſare, ſicut nec poteſt in ſimonia iure naturali mala (vt cenſetur ea per quam ſpiritale datur pro temporali tãquam pretio) adeóque, ſicut ipſe nequit facere vt licitè detur ſpirituale pro temporali tanquam pretio: ita etiam nequiret diſpẽſare, vt beneficij collatio per ſimoniam facta, valeat; nec poſſet efficere, vt ille cui beneficium ſimoniacè collatum eſt, non teneatur ipſum reſignare: quod cùm dici nõ debeat, *vt cõſuetudo recepta in Eccleſia ſatis oſtendit*: nec dicẽdum

dum eſt acceptum per ſimoniam eſſe de iure naturali vel diuino reſtituendum; ſed de iure tantùm humano: quale ius non datur imponēs reſtitutionē accepti per ſimoniam mentalem; cùm illius cōtrarium conſtet ex verbis antea relatis cap. vlt. De ſimonia.

Accedit quod in ea re non detur iniuria illata proximo, quę ex lege commutatiuæ iuſtitiæ reſarcienda ſit reſtitutione: ſed tantùm illata Deo, & rei ſacræ: quæ per ſolam pœnitentiam compenſari poteſt, niſi vlteriùs Eccleſia in pœnam aliquid reſtituendū imponat, ſicut imponeret pro iniuria loco ſacro illata.

Si Inſtes ſpiritale collatum ſimoniacè accipi contra voluntatem Chriſti; qui vt iubet illud dari gratis, ita & accipi: quare non poteſt retineri. Negabitur conſequentia; quia ex eo quod acceptum ſit aliquid contra Dei voluntatem, non ſequi neceſſariò, vt ſimiliter contra Dei voluntatem retineatur (dummodo quis de mala acceptione pœniteat & bene vtatur accepto) patet: quia ſimoniacè, aut alias in peccato mortali ad ſacros ordines contra Dei voluntatem promotus, vbi peccatum illud pœnitentiâ deleuerit: in eis non manet, nec eos adminiſtrat contra Dei voluntatem, dummodo id debitè faciat.

Iam quoad temporale pro ſpiritali acceptum: vnde iure naturali naſcatur obligatio illud reſtituendi, non apparet: cum dans non niſi ſuum alienet: & accipiens non niſi a ſponte dante accipiat.

Quoad ſpiritale autem conſtat ipſum dando vel accipiendo ſimoniacè, nullam de ſe fieri iniuriam proximo, ſed tantùm Deo per irreligioſitatem: cuius ſpecies quædam ſimonia eſt propriè, ex D. Thom. 2. 2. quæſt 100 art. 1. in fine corporis: non autem iuſtitię ex qua naſcatur obligatio ad reſtitutionem.

Nu.432. Porro cur dici poſſit acceptum per vſuram reſtituēdum eſſe de iure naturali, potius quam acceptum per ſimoniam, rationes variæ redduntur: ſed illa Caiet. ad art. 6. eiuſdem quæſt. 100. ſufficere poteſt; nēpe quòd is qui vſurario dat aliquid vltra ſortem, nihil recipiat pro eo quod ſic dat: itaut meritò cenſeatur nullam habere voluntatem emendi, & per conſequens nec dominium rei ſic datæ, transferendi in vſurarium: qui ideo iure naturali tenetur illud quod accepit reſtituere tanquam alienum, ex cap. Si res 14 quæſt 6. Is verò qui dat pecuniam pro re ſpiritali, aliquid vtique accipiat pro eadem pecunia; immo multo plus quam det: quandoquidem res ſpiritualis ſuperat omne pretium: quæ cauſa eſt cur vendi non poſſit: non autem quòd ea nihil omnino valeat, ſitque infra pretium: prout ſunt nonnullæ aliæ res ex quibus nihil omnino commodi capi poteſt. Quapropter neceſſe non eſt, vt eam emens cenſeatur inuoluntariè emere, negetúrque rei ſuæ dominium contractu venditionis transferre in alium. Quem aduerte, ſic accipiendo non facere illi iniuriam; etiamſi peccet agendo contra obedientiam Deo debitam: perinde ac peccaret ille qui pro iuſto pretio, venderet venenum, aut quiduis aliud ex iis, quæ reſpublica vendi prohibet: & nihilominus dominium acquireret pretij rei ſic venditæ illicitè.

Sunt tamen duo caſus in quibus iure naturali ipſum temporale reſtituendum eſt. Prior eſt cùm accipiens illud, promiſit ſpiritale, nec poſtea ſtat promiſſis; tunc enim tenetur ipſo iure naturali reſtituere acceptum; etſi in pœnam peccati, Superior poſſit vtrumque tali re priuare, applicando eam ad opus pium prout notat Caiet. in verbo Simonia ſub finé.

Poſterior eſt, cùm quis ab aliquo exigit pretium pro ſpiritali quod tenetur ex iuſtitia gratis ei dare, nec in eo ipſum vexare, tunc enim facit illi iniuriam naturali iure dimmóque reſarciendam reſtitutione. Qua de re pluribus Suarez in opere de virtute & ſtatu religionis tract. 3. lib. 4. cap. 59.

De reſtitutione accepti per ſimoniam conuentionalem.

SECTIO II.

Secunda parte quæſtionis quæritur vtrum acceptum per ſimoniam conuentionalem ſit reſtituendum.

De qua re tria tenenda ſunt cum Nauar. In Enchi. Nu.433.
cap. 23. num 103. Primum eſt: quando datum eſt aut acceptum temporale pro ſpiritali ex pacto vel promiſſo, nondum dato & accepto ſpiritali: in conſcientia abſtinendum eſſe à dando, & accipiendo ſpiritali, ne ſimonia conuentionalis fiat realis completa ex vtraque parte. Illud verò quod acceptum eſt, reſtituendum eſſe danti: non quòd ſimonia conuentionalis obliget ad reſtitutionem; ſed quòd ius naturæ ita fieri poſtulet: quoniam datum acceptúmque fuit ex cauſa, quæ nec ſubſecuta eſt, nec ſubſequi debet. Ius autem naturæ dictat vt acceptum ex cauſa non ſubſecuta, reſtituatur ei qui dedit. In hócque Nauar. conſentientes habet Caiet. in verbo Simonia ſub finem, & Sotum lib. 6 De iuſt. & iure quæſt 8. art. 1.

Secundum eſt: quando ſpiritale pro temporali Nu.434
datum acceptúmque eſt ex pacto, vel promiſſione: nondum dato, & accepto ipſo temporali, collatio rei ſpiritualis non eſt ipſo iure inualida. Itaut is qui tali ratione beneficium accipit non teneatur in conſcientia illud in manu Superioris reſignare ante ſententiam Iudicis, quod antiquum Romanæ curiæ ſtylum obſeruare Nauar. habet loco cit. & multo minus illud reſtituere ei qui dedit: cùm, *vt habet idem author ibidem*, id nequeat ſine renunciatione præuia, & Superioris collatione ſubſecuta. Ratióque eſt, quam loco cit. ante ſolutionem argumentorum Sotus habet: quia is ipſe qui dedit nullum ius retinet; cùm per reſignationem beneficij, quam in manu Superioris fecit, illud ſit ipſi ablatum, & alteri a Superiore collatum. Temporale autem pro tali beneficio ſimoniacè promiſſum, is qui promiſit nec tenetur nec poteſt dare: quia in malis promiſſis non expedit fidem ſeruari, *vt habet 69. regula iuris in 6.* ſique det, ſimonia ex conuentionali fiet realis completa ex vtraque parte: per eámque incurret pœnam obligationis reſignandi in manu Superioris ſimoniace acceptum beneficium; ac cæteras canonicas pœnas: de quibus in ſeq. lib. 23. cap. 12.

Tertium eſt. Qui accipit beneficium Eccleſiaſticum per ſimoniam conuentionalem, meritò in foro externo puniri priuatione accepti, vt & aliis Canonicis pœnis. Hoc Nauarrus habet ſub initium citati numeri 103. Et probat, quia id peccatum eſt mortale ſimoniacæ prauitatis, prout dicitur in cap. Cùm eſſet, De ſimonia: quod in iudicio probari poteſt, cum ſit actus externus. Id verò quod idem Nauar. in ſeq. num. 106. ad 3. docet contra Caiet. & Sotum; iſtud locum pariter habere in eo qui vt beneficium ſibi conferretur centum nummos aureos facto publico inſtrumento promiſit ſine vllo animo emendi beneficium ipſum, aut ſoluēdi promiſſum. Id inquā, ideo non videtur ſequendum, quòd nulla cernatur in eo ſimonia: ad quam requiritur voluntas dandi aliquid temporale: quæ talis non eſt in illo caſu, in quo ſolùm eſt voluntas faciendi fraudem, non obſtante inſtrumento illo publico, quod non eſt pars pacti prædicti, ſed tantùm atteſtatio promiſſionis, cuius falſitas quando oſtenſa fuerit in iudicio, non poteſt ex ea ferri ſententia: vt neque ex alio teſtimonio, vel indicio, quod fuerit bene refutatum.

De reſtitutione accepti per ſimoniam realem.

SECTIO III.

Nu.435. TErtia parte quæſtionis quæritur, An acquiſita per quamcumque ſimoniam realem ſint reſtituenda. Atque de acquiſitis per ſimoniam realem in beneficio textus habetur ex cap. De hoc §.finali, De ſimonia: & de acquiſitis per ſimilem ſimoniam in ingreſſu religionis, habetur ex cap. Veniens eod. titulo: in quibus talium reſtitutio eſt expreſsè impoſita. De cæteris verò per eiuſmodi ſimoniam acquiſitis, videtur tenendum illud quod Sotus habet in lib. 9.De inſt. & iure quæſt.8 art.1.in ſolutione 2. dubij: omnem ſimoniam realem,ſeu in qua vtrumque, *temporale inquam, & ſpiritale*, datum receptúmque eſt, inducere obligationem ad reſtitutionem: non quidem iure naturæ, quod antea nu.431.refutatum eſt: ſed iure canonico per illud in cap.finali De pactis. Pactiones factæ a vobis, vt audiuimus, pro quibuſdam ſpiritualibus obtinendis: cum in huiuſmodi omnis pactio omniſque conuentio debeat omnino ceſſare, nullius ſunt penitus momenti.Ex qua definitione ſequitur retineri non poſſe, ſed reſtituenda eſſe taliter acquiſita:vtpote nullo iuſto titulo poſſeſſa.

Quod autem Petr.à Nauar. lib.2. de reſtit.cap. 2.num.416.putat per illam annullari non modo pactum dandi rem ſpiritalem pro pecunia, quo naturalis ſimonia committitur: ſed etiam omnem alium contractum non gratuitum, quo committitur ſimonia tantùm poſitiua, ipſe non ſatis probat. Verba enim quæ adfert ex cap. Præterea 1. De tranſactionibus *Cùm igitur ipſa pactio ſimoniaca merito videatur: reſpondemus quòd de iure non tenet*: intelligi rectè poſſunt cum reſtrictione ad ſimoniam naturalem; qualis eſt ea de qua illic agitur cedendi laicis præſentationem quandam Eccleſiæ pro iure in ea percipiendi nouam aut maiorem portionem prouentuum. Item quod ipſe addit ex cap.Cùm vniuerſorum De rerum permutatione. Ipſi de iure non poſſunt per ſe Eccleſiaſtica beneficia permutare, &c.]manifeſtum eſt expreſsè dici tantùm de permutatione beneficiorum Eccleſiaſticorum: vnde idipſum de omni contractu non gratuito intelligere, eſt interpretatione extendere pœnam quæ debet potius reſtringi, ex regula 49.iuris in 6.

Nu.436. Reſtitui autem debent, non ſolùm accepta per ſimoniam realem; ſiue ſpiritalia ſiue temporalia: ſed etiam fructus tam percepti, quàm qui a diligenti poſſeſſore percipi potuerunt: deductis tamen expenſis cauſa eorum factis:aut quæ legitimè in Eccleſiæ vtilitatem fieri debuerunt. Id quod verum eſt non tantùm quoad eum qui ſimoniacè rem fructiferam ſcienter maláque fide accepit; ſed etiam quoad eum qui ignoranter & bona fide:niſi quòd hic non teneatur reſtituere fructus bona fide conſumptos; ſed eos tantùm qui extant, aut ex quibus factus eſt ditior. Quæ doctrina eſt Soti in cit. art.1.ad 3.poſt D. Thomam 2.2.quæſt.100.art.6.ad 3.vbi addit ad reſignandum beneficium non teneri eum,cui collatum eſt ſimonia commiſsâ in ipſius fraudem, & vt cogeretur poſtea reſignare illud: niſi fraude detecta conſentiat pacto, ſoluens id quod promiſſum fuit. Ratio verò eiuſdem doctrinæ hæc eſt: quòd eùm percipiens tales fructus, non fuerit iuſtus poſſeſſor rei fructiferæ, nequiuerit fructus illius facere ſuos. Aduerte verò quòd ſi ille non reſtituat, is qui cauſa fuit talis ſimoniacæ collationis teneatur eamdem fructuum reſtitutionem facere loco ipſius, prout probat Nauarr. in comment.de datis & promiſſis notab. 32. num.43.quia dans cauſam damni tenetur ad illius reſtitutionem omiſſam ab eo qui principaliter illud intulit.

Quocirca illi qui conferunt vel conferri procurant beneficium excommunicato vel ſuſpenſo vel irregulari vel ob aliud impedimentum canonicum incapaci, aduertant ſe teneri ad reſtitutionem fructuum male perceptorum a beneficiario, qui non vult aut non poteſt eos reſtituere. Atque quod in hac re dicitur de beneficiis, intelligendum eſt pari ratione de dignitatibus, perſonatibus & officiis Eccleſiaſticis ex 2.Extrauaganti communi De ſimonia.

Dubium prædictis annexum, Cui facienda ſit reſtitutio accepti per ſimoniam realem, ex vtraque parte completam.

SECTIO IV.

QVoad acceptum ſpiritale,conſentiunt authores illud eſſe reſignandum in manu Superioris, ad quem ſpectabit collatio illius:ſiquidem ipſum ſit tale,quod poſſit reſignari: vt beneficium Eccleſiaſticū. Nam nec retineri poteſt a poſſeſſore,cum (ex cap.Si quis vltimò,primo quæſt.1.) etſi ſponte relinquat,ſit in æternum periturus. Neque reſtitui poteſt ei qui dedit: nam ne ſi quidem eſſet tantùm conuentionalis ſimonia,id fieri poſſet,vt in præced.nu.434.oſtenſum eſt. Nec denique vlli de nouo conferri poteſt, niſi authoritate legitima Superioris.Ad quem proinde recurrendum eſt,& in manibus ipſius beneficium reſignandum, vt illud pro ſua poteſtate conferat idoneo. Nu.437.

Quoad acceptum temporale verò, controuerſia eſt. Nam Sotus lib.9.De iuſtitia & iure quæſt.8.art.1. paulò ante ſolutionem argumentorum, affirmat ante Iudicis condemnationem faciendam eſſe reſtitutionem danti. Quod etſi locum habeat in duobus caſibus ante propoſitis ſub finem primæ ſectionis:in quibus, cùm ipſi danti fiat iniuria, per talem acceptionem tanquam iniuſtam, eidem facienda eſt reſtitutio,tanquam debita naturali lege iuſtitiæ. Nihilominus extra caſus illos alij communiter (vt Sotus ipſe fatetur, & ante ipſum attigerunt a Victoria in poſteriore parte relectionis De ſimonia nu.6.& Sylu. verbo Simonia quæſt.20.dicto 2.)ſimoniacè acceptum exiſtimant non debere reſtitui: quod conſequens eſt ex habitis in eadem ſect.1. cùm oſtenſum eſt acceptum per mentalem ſimoniam, non eſſe obnoxium reſtitutioni de ſe,iuréve naturali.

Porro de iure canonico (quod latè tractat Suarez in opere de virtute & ſtatu religionis tractat. 3.libr. 4. cap. 60.) quando ſimonia commiſſa fuerit in iniuriam alicuius Eccleſiæ, vt ſolet commiſſa in beneficio: tenendum eſt cum D. Thoma 2.2. quæſt. 100.articul. 6. ad 4. reſtitutionem faciendam eſſe Eccleſiæ in cuius iniuriam datum eſt pretium, ex cap.De hoc § finali,De ſimonia:vbi id,etiam ante Iudicis condemnationem procedere, ſignificatur illis verbis: Cū ea ſine graui ſuæ ſalutis periculo retinere non poſſint. Et confirmatur per illud quod in cap. Audiuimus, eodem titulo præcipitur, vt ſi Epiſcopi aliquid exegerint, vt permittant in Eccleſiis ſibi ſubiectis Clericos inſtitui, Monachos profiteri, mortuos ſepeliri, reſtituant duplum applicandum in vtilita- Nu.438.

tem loci in cuius diſpendium id factum fuerit. Si enim tale præceptum eſſet intelligendum ſuppoſita Iudicis condemnatione, vix vllam haberet vim: cùm ordinariè non detur Iudex qui Epiſcopos de talibus condemnet. Quod ſi Prælatus ſimul & omnes de eadem Eccleſia ſint in culpa, tunc reſtitutionem Superioris authoritate faciendam eſſe, vel pauperibus vel alteri Eccleſiæ. Nauarrus in Enchir. cap. 25. num. 114. verſ. 5. admittens (cum pluribus aliis quorum meminit Suarez loco cit. num. octauo) addit ſe non arbitrari dictam authoritatem eſſe in foro conſcientiæ neceſſariam. Sin autem pecunia in nullius Eccleſiæ iniuriam data eſt, ea de conſilio Epiſcopi diſtribuetur in pios vſus, vt habet à Victoria in cit. numero 6. Quod tamen conſilium (cùm nihil de tali diſtributione habeatur iure ſtatutum, vt notat Suarez in fine citati cap. 60.) ſi commodè haberi nequeat, nihil impedire videtur, quominus in eoſdem vſus poſſeſſor illam rationabiliter expendere poſſit.

Atque deducitur ex dictis, illud quod loco citato Sylu. habet de eo quod acceptum eſt per realem ſimoniam in collatione ordinis: quod ſi datum ſit ab eo qui ad nullum Eccleſiaſticum titulum ordinatus eſt, reſtitutio fieri debeat Eccleſiæ cathedrali: tanquam iniuria affectæ in eo, per læſionem in ſua dignitate. Si verò ab eo qui ordinatus eſt ad titulum alicuius Eccleſiæ vel beneficij; eidem Eccleſiæ vel beneficio applicari debeat ob illius peculiarem iniuriam: perinde ac id quod per ſimoniam realem acceptum fuerit pro Eccleſiæ vel beneficij collatione, applicandum eſt eidem Eccleſiæ vel beneficio.

Nu. 419. Deduci quoque poteſt accepta per alias ſimonias reales, quibus in nullius Eccleſiæ iniuriam pecunia datur pro re ſpirituali; vel non eſſe obnoxia reſtitutioni ante Iudicis condemnationem, vel eſſe conferenda in pios vſus: niſi quòd de acceptis per ſimoniam realem pro ingreſſu religionis, ratio ſit ſpecialis. Nam quando monaſterium ſeu conuentus communicat in ea culpa, talia reſtituenda ſunt ei qui dedit, vt in aliud monaſterium ingrediatur, cùm non poſſit in illo permanere ob ſimoniam, ex cap. Veniẽs & cap. Quoniam De ſimonia. Pari ratione, vt ex Panormit. habet Sylu. in ſequen. dicto 3. acceptum per ſimoniam realem pro ingreſſu Eccleſiæ ſæcularis, reddendum eſt ei qui dedit ſi non habeat vnde viuat; argumento citati cap. Veniens. Lege eumdem authorem.

Si quæras, An cùm quis acceptum bona fide reſtituit danti, cùm eſſet reſtituendum Eccleſiæ vel pauperibus iuxta antedicta, teneatur adhoc ad reſtitutionem. Reſpondetur negatiuè cum Franciſco à Victoria in poſteriore relect. de ſimonia num. 7. Ratióque negationis eſt, quòd talis reſtitutio debeatur tanquam opus pietatis, præceptum ab Eccleſia: de qua vt de pia matre credendum eſt, quòd ſic bona fide reſtituentem, nolit ad aliquid amplius adſtringere. Secus eſt verò de eo qui danti reſtitueret mala fide: quæ cùm non debeat cuiquam patrocinari, talis teneretur denuo reſtituere ei, cui iuxta antedicta, reſtitutio ipſa facienda fuit: niſi ille cui facta eſt, ſatisfaciat: receptum dando Eccleſiæ vel aliis quibus de iure tribuendum eſt. Ad quam ſatisfactionem non videtur teneri de præcepto, cùm non ipſe qui dedit, ſed alter qui accepit, iubeatur ſimoniacè accepta expendere in pios vſus.

L A V S D E O.

PRAXIS

PRAXIS FORI

POENITENTIALIS AD DIRECTIONEM CONFESSARII IN VSV SACRI SVI MVNERIS.

PARS TERTIA: QVÆ EST DE PECCATIS TANQVAM REBVS AD EIVSMODI forum ſpectantibus.

Auctore P. VALERIO REGINALDO *Burgundo Sequano, è Societate* IESV.

ARGVMENTVM.

HACTENVS de perſonis, & actionibus: deinceps de rebus ad pœnitentiale forum ſpectantibus dicendum eſt: quæ ſunr peccata, de quibus conteri & confiteri debet Pœnitens, & à quibus abſolui deber à Confeſſario, impoſita pro eis pœnitentiâ ſeu ſatisfactione. Modus autem de illis dicendi ad præſens inſtitutum accommodarè, hic eſt, vt tradatur ratio iudicandi an ſint, quænam & qualia ſinr; nimirum vt ſciamus diſcernere inter illud quod eſt peccatum verè, & illud quod tantùm eſt apparenter: atque diſtinguere inrer peccatorum ſpecies; ac demum iudicare quod ſit mortale, quódque tantùm veniale. In quibus dubium non eſt, Confeſſarium debere eſſe verſatum, cùm confeſſiones, quas ex officio excipit, fiant de peccatis, proponendo illa ſecundùm ſuam ſpeciem & numerum: ipſéque teneatur confitentem dirigere ſi in aliquo errer: & qualia quantáque ſint ipſius peccata diſcernere, ne perperam vel abſoluat vel ſatisfactionem imponat; quandoquidem nolenti emendare aliquod mortale, neganda eſt abſolutio: & pro qualitate peccatorum imponenda eſt ſatisfactio ex Concil. Trident. ſeſſ. 14. capit. 8. Iam talis ratio iudicandi; quædam eſt generalis, & quædam ſpecialis: eáque duplex, vna tradenda ſecundùm Theologiam practicam moralem; & altera ſecundùm Theologiam practicam Sacramentalem. Etenim practica Theologia aduerſus peccata, *ſicut medicina aduerſus morbos*, comparata ac inſtituta; habet duos vſus primarios in ordine ad ſpiritalem vitam, cuius ſeruit conſeruationi. Prior eſt (ex quo moralis dicitur) inſtruendi nos de ratione declinandi à malo & faciendi bonum: cùm dictum ſit 1. Petri 3. Qui vult vitam diligere & dies videre bonos, declinet à malo & faciat bonum.] Poſterior vſus eſt (ex quo dicitur Sacramentalis) inſtruendi nos de ratione qua debitè ſalubritérque vſurpentur Sacramenta, in medelam animarum noſtrarum à Chriſto Domino inſtituta. Quæ cùm ita ſint: diſtinctio,

quam hæc pars requirit, ob ingentem multitudinem ac varietatem tradendorum in illa, poterit commodè fieri in tres tomos: in quorum primo tradatur generalis ratio iudicandi de peccatis: in ſecundo verò, ſpecialis ratio iudicandi de illis ſecundùm practicam Theologiam moralem: & demum in tertio, iudicandi de iiſdem ſecundùm practicam Theologiam Sacramentalem.

PROPOSITÆ PARTIS
TOMVS PRIMVS.

DE GENERALI RATIONE IVDICANDI de peccatis.

PRÆFATIO.

SICVT *in ſpeculatiuis ſcientiis, iudicij omnis de propoſitionibus falſis, fundamentum primum ponitur illud communiſſimum principium, De nullo ſimul poteſt affirmatio & negatio eſſe vel vera vel falſa: ſic in practica Theologia, iudicij de peccatis actionum humanarum (quo nomine ſignificantur eæ, quarum exercendarum homo æquè ac non exercendarum liberam habet poteſtatem) fundamentum primum ponitur, Declina à malo & fac bonum. Atque vt omnis illa propoſitio habetur pro falſa, quæ principio ſpeculatiuo memorato aduerſari cognoſcitur: ſic omnis illa humana actio peccatum eſſe iudicatur, quæ iſti præcepto practico repugnare deprehenditur: tanquam perácta non vitato malo, à quo declinandum: & omiſſo bono, quod faciendum fuit. Qua autem ratione id deprehendi poſſit, nobis propoſitum eſt in hac parte tradere, ac primò vniuersè. Ad quod antequam aggrediamur, pauca de peccati nomine & definitione præfari oportet.*

De nomine & definitione peccati.

ATQVE de nomine ſciendum eſt ex D. Thoma. 1. par. qu. 63. art primo, quamuis nomen peccati generaliter dicatur de omni eo quod deficit, nec congruenter propriæ ſuæ regulæ perfectum eſt; itauę extendatur tam ad ea quæ à natura vel ab arte fiunt, quàm ad ea quæ à libera hominis voluntate procedunt: vſum tamẽ communem, *quem hic ſequimur*, obtinuiſſe, vt quæ contra ſuam regulam ab arte fiunt, errores; quæ verò à natura, monſtra appellentur: peccatorum autem nomine, abſolutè intelligantur ea quæ à libera voluntate procedunt ſine rectitudine ſibi debita: id eſt, quæ non conformantur ſuæ regulæ; quæ eſt lex æterna, de qua in ſequenti libro 13. in initio. Vnde D. ipſe Thomas 1. 2. quæſt. 71. artic. 6. dixit peccatum nihil aliud eſſe, quàm actum humanum malum: quaſi id nomen nihil ſpectaret ad ea quæ vel ab arte, vel à natura fiunt.

Ad exprimendam autem declarandámque peccati ſic accepti propriam rationem, multæ quidem definitiones excogitatæ ſunt: itaut vnus D. Bonauent. 2. ſent. diſtin. 35. in expoſitione literæ, viginti referat, ſed vna ſufficere nobis poteſt ex D. Auguſt. lib. 22 contra Fauſtum, cap. 27. approbata calculis, tum Theologorum, *ſequentium in eo D. Thomam loco proximè citato*: tum Canoniſtarum *ſequentium gloſſam penult. ad cap. Ille Rex De Pœnit. diſt.* 3. Quòd nimirum ſit dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei æternam. Qua definitione, nobis ſufficienter declarari peccati naturam, patet ex eo, quòd in peccato, vt ibidem notat D. Thom. duo diſtinguantur: vnum vt materiale; nempe actus humanus: alterum vt formale; nempe obliquitas eiuſdem actus non congruentis cum ſua regula: perinde ac in claudicatione diſtinguuntur ambulatio tanquam materiale; & obliquitas eiuſdem, tanquam formale: prius illorum explicatur per priorem partem, *dictum, factum, vel concupitum*, & poſterius per poſteriorem, *contra legem Dei æternam.*

Notanda ad pleniorem intelligentiam definitionis peccati.

VT autem hæc pleniùs intelligantur, notandum eſt primò, quod ex Gabriele

habet

habet Nauarr in Enchir. prælud. 7. numero 8. dictum, factum, vel concupitum, non eſſe hic accipienda pro rebus dictis, factis, aut concupitis: ſed pro actibus dicendi, faciendi, aut concupiſcendi; quaſi dicas, dictionem, factionem, aut concupitionem: ita vt actus humanus prout intus à libera voluntate perficitur, vocetur concupitum: & vt intus latens manifeſtatur exteriùs, vocetur dictum: & demum vt executioni mandatur, vocetur factum.

Notandum eſt ſecundò. Cùm homo, ſicut peccat concupiſcendo, dicendo, aut faciendo malum, à quo declinare præcipitur: ſic etiam peccet non concupiſcendo, non dicendo, aut non faciendo bonum quod amplecti iubetur: ſub illis nominibus affirmatiuis; dictum, factum, vel concupitum: intelligenda eſſe negatiua: non dictum, non factum, non concupitum ex D. Thom. in citat. articul. 6. ad 1. Nam definitio non eſſet alioqui plena; ſiquidem non comprehenderet peccatum omiſſionis, in quod incurrit is, qui non præſtat illud quod poteſt & tenetur præſtare. Addo *& tenetur*, quia non peccat quis id omittendo; quod poteſt quidem, ſed non tenetur præſtare: vt diues (*quod eſt exemplum Nauarri in eodem prælud. numero* 13.) qui poteſt quidem ſed non vult dare centum aureos dicenti quòd occidet ſeipſum, niſi dederit: non peccat non dando: quia etſi poteſt, non tenetur tamen.

Notandum eſt tertiò. Quamuis præter legem æternam, ordinationémve diuinam de iis, quæ nos facere, aut omittere oportet, dentur: tum rationis iudicium, tum lex humana, tanquam actuum humanorum regulæ, ex quibus Philoſophi omnem illorum rectitudinem & obliquitatem iudicandam eſſe exiſtimarunt: Theologos tamen, vt D. ipſe Thomas expreſſit *ibidem ad vltimum*, ſpectantes peccatum prout eſt Dei offenſa, de eo agere tantùm reſpectu habito ad legem Dei æternam, cuius tranſgreſſione Deus ipſe offenditur: neque ea quæ fiunt contra rationis iudicium aut legem humanam, aliter numerare in peccatis, quàm quatenus fiunt contra legem Dei æternam, iubentem illis parere.

Cæterùm duo ſunt quæ in genere iudicari debent de peccatis: nempe quid ſit, vel non ſit habendum pro peccato: & quod peccati genus ſit, quodcunque conſtiterit peccatum eſſe. De priore autem iudicium fieri debet ex ipſorum peccatorum cauſis & accidentibus: de poſteriore verò, ex eorumdem generali varietate. Cæterùm peccata cauſam efficientem, & finalem habent. Efficientem quidem, quia *ſecundum ſuum materiale*, ſunt de numero actuum humanorum, id eſt, eorum quos homo exercet prout rationis & liberæ voluntatis particeps. Finalem verò, quia tantis rationis liberæ ornamentis, anima noſtra non eſt fruſtra inſtructa à Deo; ſed in aliquem finem, in quo conſiſtat perfectio eius: & ideo debeat actiones ſuas ad eumdem dirigere. Habent quoque materiam & formam: non quidem ex quibus componantur, *vt nec reliqua accidentia habent*: ſed materiam in qua & materiam circa quam (illam ſubiectum, & hanc obiectum appellat) & formam externam, puta regulam ad quam dictæ actiones dirigi debeant: legem nimirum æternam: quæ propterea dici poteſt forma earumdem actionum, non ſecus ac Dialectica dicitur ſcientiarum forma: quandoquidem vt ad dialecticæ normam, definitiones & argumentationes ex quibus ſcientia conficitur, dirigi debent, vt veræ ſint: ſic ad legem æternam dirigendæ ſunt actiones humanæ, vt ſint moraliter bonæ. Habent demum ſua accidentia quę dici ſolent circumſtantiæ.

Cùm ergo ex his omnibus, & ex memorata varietate poſſit de peccatis iudicari; hic primus tertiæ partis tomus, in quo tradenda eſt generalis ratio iudicandi de peccatis, aptè diſtingui poteſt in quinque libros: vt primus ſit, de iis quæ ad iudicandum de peccatis conſideranda ſunt ex parte efficientis ipſorum. Secundus, de iis quæ ex parte finis. Tertius, de iis quæ ex parte formæ, id eſt legis æternæ. Quartus, de iis quæ ex parte materiæ & accidentium, id eſt, obiecti, & circumſtantiarum. Ex ſubiecto enim, quod eſt anima rationalis, nullum iſtiuſmodi iudicium ſumitur. Quintus demum, ſit de iis quæ conſideranda ſunt ex parte generalis varietatis peccatorum. Cognitionem autem ſaltem eiudem animæ humanæ, & facultatum, habituum, paſſionum, actionúmque eius quam hæc doctrina exigere videtur, tanquam commune dicendorum fundamentum; quia vel trita eſt ex Philoſophia, vel facile eſt eam petere quãtum ad hoc inſtitutum ſufficit, ex Nauar. in præludiis Enchiridij: viſum eſt non eſſe opus ſpeciali tractatu tradere, ſed prout res tulerit in ſequentibus, id attingere quod videbitur requiri ad noſtrum inſtitutum.

LIBER PRIMVS ET OPERIS TOTIVS VNDECIMVS.

DE IIS QVÆ AD IVDICANDVM de peccatis conſideranda ſunt ex parte efficientis ipſorum.

PROOEMIVM.

PEccati cauſa efficiens immediata ex D.Thoma 1.2.q.75.ar.1.eſt voluntas in actum ſuum exiens ſine directione rationis legíſve æternæ. Nã cùm peccatum ſit liber actus hominis,neceſſe eſt vt proficiſcatur à voluntate,per quam homo ipſe eſt ſuorum actuum dominus,liberam habens poteſtatem eos exercendi,vel non exercendi: hoc vel illo modo exercendi: vt ieiunandi vel non ieiunandi : & ieiunandi ſumendo in cibum & potum panem tantummodo & aquam : vel ſeruando communem cæterorum ieiunantium conſuetudinem. Quod dominium(credendum de fide,ex Conc. Trident.ſeſſ.6.can.4.5. & 6.)hæreticus negans homini,aduerſatur tum apertis ſacræ Scripturæ verbis Gen. 4.Sub te erit appetitus eius,& tu dominaberis illius:]& Eccleſiaſtici 15. Deus ab initio conſtituit hominem & reliquit illum in manu conſilij ſui]& cap.31. Qui potuit tranſgredi,& non eſt tranſgreſſus; facere mala,& non fecit.] Tum etiam communi omnium notioni;Nam omnes hoc vno ſeparant hominem ratione vtẽtem, à pueris,amentibus,& beſtiis,quod ille præſente cibo poſſit, etiam famelicus , cohibere ſe ab eſu:pueri verò amentes , & beſtiæ non poſſint;niſi violentiâ ipſis illatâ ; vnde fit vt ſerui potius, quàm domini ſuarum actionum cenſeantur.

Adhæc quia voluntas in ſuis actionibus ſequitur iudicium intellectus;ſicut appetitus ſentiens, iudicium ſenſus : ſuo quoque modo intellectus cauſa eſt efficiens peccati : ex eóque munere dirigendi voluntatem,dicitur practicus : voluntas verò dicitur deliberata vel indeliberata pro diuerſitate eiuſmodi iudicij. Ipſũ enim duplex eſt: vnum perfectum,quo intellectus antegreſſa deliberatione , (*de qua proximè in cap.primo,*)iudicat aliquid eſſe agendum aut non eſſe agendum: alterum imperfectum,quo ſine deliberatione , & ex ſola nuda apprehenſione rei conuenientis vel non conuenientis,idem iudicat. Atque voluntas quatenus in functione ſui muneris ſequitur prius iudicium , dicitur deliberata : & actus ipſius , deliberatus : quatenus verò ſequitur poſterius iudicium , dicitur indeliberata; & actus ipſius , indeliberatus : per quem ipſa more cæterarum facultatum determinata à natura ; in id quod obiicitur ſibi,fertur neceſſario impetu : cùm per actum deliberatum tãquam libera ſuíque iuris,ad vnum ex pluribus propoſitis determinet ſe per ſeipſam.

Cæterùm ex cap. Sed penſandum eſt diſtinct. 6. in perpetratione peccati cernitur progreſſus quem ſanctus Iacobus in ſua Canonica *cap.* 1. *verſu* 14. 15. *&* 16. attigit. Primo quidem loco, eſt ſuggeſtio, id eſt, repræſentatio alicuius rei afferentis

rentis ſenſualem delectationem, aut dolorem, quæ vt plurimum prouenit à Diabolo, circumeunte quærendo quem deuoret 1. Petr. 5. Vnde ille dicitur nos tentare, id eſt, ſuggerere nobis ea quibus ſenſualitas ſic afficitur, vt intellectum & voluntatem inclinet ad ea perſequenda, vel fugienda, contra legis æternæ præſcriptum. Prouenit etiam plerumque à mundo, id eſt, à prauis hominibus, qui ſunt cæteris exemplo malæ vitæ. Secundo loco verò, eſt oblectatio aut moleſtia, quam ſenſualitas experitur in eo quod ſuggeritur. Ac tertio demum loco, eſt voluntatis cum ſenſualitate conſenſus. Nam quando homo animaduerſâ culpâ, ad quam ſenſualitatis affectus ducit, non terretur maieſtate Dei, quæ inde offendenda eſt: ſed victus blanditiis carnis & amore ſui, euſque effertur, vt per ſummam ſuperbiam neglecto Domini mandato, carnali affectui voluntate conſentiat: perpetrat peccatum quod dicitur cogitationis: cui ſuperadditur peccatum oris & operis, quando homo ipſe ſine vllo ſenſu reatus, cui coram Deo obnoxius eſt, culpam intus latentem aliis hominibus aperit exteriùs, vel etiam in opus redigit. In quo progreſſu ex eodem capit. Sed penſandum eſt; nobiſcum agitur, ſicut actum eſt cum primo parente in perpetratione primi peccati. Serpens enim ſuggeſſit Euæ, quàm iucundus eſſet ille fructus de quo ne comederent, prohibuerat Deus: ex qua ſuggeſtione, delectata eſt Eua, aſpectu & guſtu eiuſdem fructus: quæ demum traxit Adamum in conſenſum comedendi: ſicque perpetratum eſt primum peccatum. Quæ cùm ita ſint; quodam modo etiam Diabolus, praui homines, & ſenſualitas poni debent in numero cauſarum efficientium peccati.

Vt autem ad rem accedamus: ad iudicandum de peccatis ex ipſorum efficiente, quædam nobis conſideranda ſunt ex parte intellectus deliberantis: quædam ex parte voluntatis deliberatæ, & quædam ex parte ſenſualitatis allicientis voluntatem ad peccatum. Ex parte verò Dæmonis aut hominis deprauati, nihil ſpeciale occurrit conſiderandum quod ad noſtrum inſtitutum faciat. Occurrunt verò multa iis, qui agunt de ratione fugiendi peccata: nempe Concionatoribus ac Scriptoribus librorum piorum. Contenti erimus dictis in libro ſecundo & in cap. quinto libri quarti: cùm maximè tanta hodie ſuppetat copia librorum, quibus abundantiſſimè inſtruimur ad cauendas talium hoſtium inſidias propulſandóſque impetus.

CAPVT I.

De deliberatione ad iudicandum de peccatis conſideranda ex parte intellectus.

SVMMARIVM.

1 *Duo quæ deliberatio importat.*
2 *Quatuor gradus deliberationis.*
3 *Illorum differentia.*
4 *Iudicium intellectus, quod deliberatio importat, vniuerſale eſſe poteſt aut particulare: per hócque regitur voluntas in agendo: quod triplex eſſe poteſt.*
5 *Singulare iudicium practicum poteſt ſub vniuerſali falſum eſſe, & quomodo.*
6 *Regula de peccatis iudicandi ex deliberatione.*
7 *Duæ exceptiones quas eadem patitur.*
8 *Quæ non ſunt in ſe deliberata, poſſunt eſſe in ſua cauſa, & rationem peccati ſortiri.*
9 *De cuius peccati grauitate, quomodo iudicari debeat.*

DVo ex parte intellectus deliberantis, ſunt conſideranda ad iudicandum de peccatis; deliberatio, & ignorantia.

De deliberatione autem notandum eſt ex Caiet. 2. 2. quæſt. 88. articul. primo, eam importare *Num.* 1.
duo. Vnum eſt, per intellectum practicum facta collatio inter multa, ſaltem inter affirmationem & negationem: vt inter facere & non facere: alterum eſt determinatio ad vnum; quæ duplex eſt: vna intellectus practici in dictæ collationis concluſione, indicantis proſequendum aut fugiendum eſſe illud de quo deliberatur: altera voluntatis id acceptantis, quod iudicio intellectus practici fuerit determinatum. Quam determinationem, perinde ac præcedentem, pertinere ad deliberationem; Caiet ex eo confirmat, quòd quantumcumque aliquis iudicet ſibi hoc magis quàm aliud expedire, non adhuc tamen dicatur deliberaſſe donec voluntatem ſuam determinauerit ad

illud quod iudicatum fuit:ſeu, quod idem eſt, in idipſum conſenſetur.

Num. 2. Quatuor verò ſunt deliberationis gradus, vt idē author ibidem attigit. Primus eſt, deliberationis factæ cum manifeſta & perceptibili collatione: qua ſcilicet rationibus hinc inde allatis (quas ſuppeditant circumſtantiæ rerum quæ inter ſe conferuntur) argumentantes concludimus hoc potius, quàm illud eſſe faciendum: vt potius ingrediendam eſſe religionem, quàm ducendam vxorem.

Secundus gradus eſt deliberationis factæ cum collatione pene imperceptibili; qualis eſt cum alicui ex improuiſo occurrit hoſtis, cuius aſpectu vehemēter irà commotus, repentè in eum irruit & occidit, Cenſetur enim id egiſſe ex deliberatione, quà inter ſe contulerit occidere, tanquam bonum vtile, aut iucundum, quod ſuggerebat perturbatio: & non occidere, tanquam bonum honeſtum quod ſuggerebat conſcientia, dictans illicitum eſſe occidere proximū: illudque voluit quod erat ſuæ perturbationi magis conſonum. Idem iudicium eſt (*quemadmodum attigit Azor in 1. parte Moral. Inſtitut. lib. 1. cap. 28. quæſt. 5.*) cum aliàs intellectus plura bona ſiue eiuſdem generis; vt duo iucunda: aut duo honeſta: ſiue diuerſa, vt vnum iucundum & alterum honeſtum, voluntati proponit, ad hoc ſufficienter, vt ipſa vnum liberè velle, amaréque poſſit, & alterum non velle ac repudiare.

Tertius gradus eſt deliberationis ex qua is cenſetur agere, qui poſtquam initio operis deliberauit, progreditur in eodem opere, actu deliberandi intermiſſo; exempli gratia qui ſcribit, non deliberat toto ſcriptionis tempore: ſed tantùm initio illius, & tamen tota ipſa ſcriptio dicitur actio deliberata.

Quartus gradus, eſt deliberationis, ex qua is cenſetur agere; qui cognoſcēs ſe ex habitu ſeu cōſuetudine, vel ex aliquo prauo affectu, ſolere oblata certa aliqua occaſione prolabi in aliquod peccati genus; negligit talem habitum extirpare vel affectū prauum curare. Talis enim ſi ublata occaſione in eiuſmodi peccatum ruat, nulla etiam facta plurium inter ſe collatione cenſetur deliberatè peccare. Quod idem iudicandum eſt de eo, qui cùm tenetur, & poteſt deliberare, negligit deliberationē: vt accidit ei qui laborat ignorantia vincibili, de qua in ſequenti capite.

Num. 3. Atque in horum quatuor graduum duobus primis, deliberatio eſt actualis, & in duobus aliis tantummodo virtualis: ſiquidem in tertio, deliberatio eſt tantùm virtute actus deliberandi, qui vſurpatus fuit initio operationis: & in quarto, tantùm virtute interpretatiui actus deliberandi, in eo qui negligit prauum habitum, aut prauum affectum corrigere: talis enim omittendo deliberationem adhibere, quam tenetur, & poteſt, cenſetur deliberationi contrariæ adhærere.

Num. 4. Iudicium verò intellectus practici, quod ex ipſo Caiet. deliberatio importat, poteſt eſſe vel vniuerſale, vt illud quo abſolutè iudicatur non eſſe committendum furtum: vel ſingulare, vt illud quo iudicatur hoc furtum: v. g. talis rei Deo dicatæ, non eſſe committendum; iſtudque eſt, quo voluntas ad agendum applicatur: quandoquidem actus non exercetur in vniuerſo genere, ſed in ſingulari. Et poteſt perfici tribus modis. Primò, iudicando ſimpliciter non eſſe committendum tale ſingulare furtum; ſecundò, iudicando non eſſe committendum hîc & nunc: poſtremò, iudicando peius eſſe ipſum committere, quàm quid aliud.

Num. 5. Porro quamuis iudicium ſingulare contineatur ſub vniuerſali, tanquam inferius ſub ſuo ſuperiori; ideoque videatur illi per omnia debere in veritate & falſitate conſentire, fieri tamen poteſt, etiam in eodem lumine, vt generali iudicio exiſtente vero, particulare ſub eo contentum, ſit falſum & erroneum, ſiue ex ignoratione alicuius circunſtantiæ, quæ neceſſariò cognoſcenda erat ad rectè de re propoſita iudicandum in ſingulari (ſicut accidit in iudicio erroneo Iacob cognoſcentis Liam pro Rachele, Gen. 29.) ſiue ex inſufficienti conſideratione omnium circumſtantiarum rei de qua agitur: vt ſolet in iudicio erroneo eorum, quibus infirmitas carnis, ſeu nimia perturbatio non permittit circumſtantias rei propoſitæ, ſufficienter conſiderare, ſed facit præcipitare iudicium: ſiue denique ex ipſius rei propoſitæ comparatione cum aliis, quibus melior aut certè minus mala eſſe perperam iudicatur: vt accidit in iudicio erroneo peccantium ex malitia, qui nullum habētes ignorantiæ vel paſſionis impedimentum conſiderandi circunſtantias rei de qua agitur, eas expendere nolunt ſuis affectibus indulgendo.

Regula generalis iudicandi de peccatis ex deliberatione.

EXpoſitis hoc modo iis, quæ ad deliberationem pertinent, vna regula generalis ſtatui poteſt iudicandi ex illa de peccatis, quæ eſt;

Ad rationem peccati deliberationem iudiciúm vo- Num. 6.
intellectus deliberatum ita requiri, vt vbi non adfuerit, nec peccatum adfuiſſe iudicari debeat. Hæc confirmatur primò, per cap Sed penſandum eſt, diſt. 6. vbi dicitur conſentiendo ex deliberatione, peccatum perfici. Deinde ratione, quia actus voluntatis liber, quale eſt peccatum, requirit ipſum deliberatum intellectus iudicium. Ideo enim ex communi ſententia (quod etiam habetur ex Clement. Si furioſus De homicidio) facta non modo puerorum ante vſum rationis, & amentium, ac furioſorum, ſed etiam ebriorum & dormientium, excuſantur à peccato tanquam perpetrata ſine vllo deliberato iudicio. De qua re Sanchez in opere morali lib. 1. cap. 16. à num. 41.

Excipe verò primò, niſi fortè quis ebrietate aut Num. 7.
ſomno viteretur tanquam instrumento perpetrandi criminis præcogitati: prout vſuuenit ei (*quod exemplum ex D. Thom. & Caiet. habet Nauarr. in Enchir. cap. 16. nu. 8.*) qui dormiturus, ſe deditâ operâ certâ ratione diſponit, vt in ſomno polluatur; aut ſe vino obruit vt in ebrietate aliquem occidat. Nam talis non excuſaretur à peccato, quaſi egerit ex indeliberatione, quia tunc interuenit deliberatio tertij gradus, quæ facta eſt in peccati inchoatione ante ſomnum. Ea enim manet virtute, quo tempore in ſomno vel in ebrietate facinus perpetratur. De qua re præclarè diſſerit Caiet. 2. 2. quæſt. 154. art. 5. Excipe ſecundò, niſi quis ſciens ſe conſueuiſſe in ſomno vel ebrietate facinus aliquod perpetrare; vt arma corripere ac percutere; non adhibeat diligentiam quam debet in præcauendo: vt in remouendo à ſe arma, ne dum ſomno vel ebrietate corripitur noceat alicui. Nam nec talis ſi dormiens vel ebrius aliquem occideret, excuſaretur à peccato per defectum deliberationis: quia illa quæ eſt quarti gradus interueniret, vt manifeſtum eſt. Veruntamen excuſabitur, ſi quando inebriari voluit, aut ire cubitum, de eiuſmodi ſua conſuetudine nullam prorſus cogitationem habuit, nec in ſpecie nec in genere: tunc enim interuenit inconſideratio naturalis, ob quam factum neque in ſe, neque in ſua cauſa eſt voluntarium, ac proinde neque peccatum.

Eas duas exceptiones Couarr. tractans ad Cle- Num. 8.
ment. Si furioſus, *initio 3. partis num. 6. & 7.* addit ex Diuo Thoma, & nonnullis aliis: facta dormiētis, quę

tanquam

ment. Si furioſus, *initio 3. partis num. 6. & 7.* addit ex Diuo Thoma, & nonnullis aliis: facta dormientis, quæ tanquam indeliberata non habent ex ſe rationem peccati, illam habere poſſe ex ſua cauſa, in qua ſunt deliberata; v.g. pollutionem contingentem in ſomno ob ingluuiem, aut turpes cogitationes diurnas, peccatum eſſe: quia etiamſi non ſit actus directè in ſeque deliberatus; eſt tamen deliberatus indirectè ſeu in alio, ex quo tanquam ex cauſa ſequitur ordinariè: adeout acceptando illud, pariter ipſum acceptari cenſeatur: eo ſcilicet modo quo is, qui feruente ſole vult in campo ambulare, cenſetur quoque velle æſtuare. Quod quidem ſufficere ad peccatum, Caiet. loco cit. ex eo confirmat: quòd euerteretur alioqui doctrina quæ de voluntario indirecto communiter traditur: ipſum nimirum eſſe liberum, ac laude vel vitupetio, præmio vel ſupplicio dignum. Nec tùnc erit locus excuſationi per ignorantiam inuincibilem: quia cognitio cauſæ, ordinariè connexæ cum ſuo effectu, huius præuidendi motiuum occaſionémque ſufficientem præbet: quod non vſuuenit; locúſque eſt prædictæ excuſationi, quando ex cauſa effectus ſequitur tantùm extraordinariè.

Num. 9. Aduerte autem obiter, factum in ebrietate, aut aliàs extra vſum rationis, ita eſſe peccatum, vt non excedat malitiam cauſæ in qua ſola fuit liberè volitum: ideoque ſi ebrietas ex qua homicidium ſequitur, fuerit ſolummodo peccatum veniale: erit & ipſũ homicidium, non autem mortale, ſicut eſſet in ſe, nec ſulummodo in ſua cauſa, volitum. Ad quod facit illud D. Auguſtini de Loth, *relatum 15. quæſt. 1. cap. Inebriauerunt.* Culpandus eſt quidem non tamen quantum ille inceſtus, ſed quantum illa ebrietas meretur: Ratio verò eſt quòd peccatum eatenus ſit peccatum, quatenus eſt voluntarium. Cum igitur opus factum in ebrietate, aut in ſomno, in ſua tantùm cauſa ſit voluntarium; eiuſdem cauſæ tantùm malitiâ cēſendum eſt peccatum eſſe; non item aliqua ſua propria, ſeu quam contrahat ex proprio ſuo obiecto, quod non venit in mentem.

Si quęras an malitia quâ dicitur malum in ſua cauſa, ſit quid ſuperadditum malitiæ eiuſdem cauſæ: Reſpondetur, id ſic eſſe dubium, vt quam libuerit partē tutò tenere poſſis in praxi, prout ponderatis ea de re ſententiis diuerſis Thomas Sanchez in opere morali lib. 1. cap. 16 num. 48 annotat in fine.

CAPVT II.

De ignorantia ad iudicandum de peccatis conſideranda ex parte intellectus.

SVMMARIVM.

10 *De qua ignorantia agatur hoc loco.*
11 *Eiuſmodi ignorantia, quædam eſt iuris, & quædam facti.*
12 *Hæcque rurſus vel eſt facti in ſe, vel facti in ſua circunſtantia.*
13 *Diſtinctio ignorantiæ in antecedentem, comitantem, & conſequentem, quidque ſit vnaquæque earum.*
14 *Duo modi quibus contingit ignorantia conſequens: & quæ eiuſmodi dicatur affectata, quæ praua electionis, & quæ ſupina & craſſa.*
15 *Quæ ignorantia ſit peccatum, & qualiter ſit, & quæ ſcire teneamur.*
16 *Ignorantia quæ eſt peccatum, includit incuriam voluntatis.*
17 *Quæ ignorantia ſit cauſa peccati.*
18 *Ignorantia augens vel minuens peccatum.*
19 *Ignorantia excuſans à peccato.*
20 *Ignorantia relinquens peccatum in ſua natura.*

HÆc conſideratio, ſi quæ alia, magnum adiumentum affert ad iudicandum de peccatis: & quamuis ampliſſima ſit (vt videre eſt apud Cordub. qui totum 2. lib. ſui quæſtionarij 30. quæſtionibus diſtinctum in ea inſumit; pauciora eaq; bona Thomas Sanchez habet in opere morali lib. 1. cap. 16.) nobis tamen ſufficiet perſtrinxiſſe, quæ ad praxim attinent proximè.

Notandum eſt igitur primò, ad morale inſtitutum Nu. 10.
ſpectare tantùm ignorantiam eorum, quæ ſcire tenemur; neque referre an talis ſit puta, an verò mixta, cum errore; vt cùm quis non modò neſcit id quod res eſt; ſed etiam de ea aliter quàm eſt, iudicat: ſiue cum habituali cognitione (vt cùm quis non aduertit animum ad id quod iam didicit) itaut ignorantiæ nomine hic complectamur, tam neſcientiam, ſeu puræ negationis, *vt vocant*, ignorantiam; quàm deceptionem: ſeu, *vt vulgo nominant*, prauæ diſpoſitionis ignorantiam, ac etiam inaduertentiam, & obliuionem.

Notandum ſecundò, id quod ſcire tenemur vni- Nu. 11.
uerſaliter ſpectatum, ſignificari nomine iuris: ac quędam comprehendere quæ ſcire tenemur, tantùm vt ſciamus, nempe articulos fidei: & quædam vt agamus, nempe legum nos obligantium præſcripta, quæ proprie dicuntur iura. Spectatum verò ſingulariter, ſignificari nomine facti. Sicque ignorantia ſpectans *ad* hoc inſtitutum, diuiditur adæquatè in ignorantiam iuris, quâ ignoratur illud quod lex vniuersè præſcribit: & in ignorantiam facti, quâ licèt quis intelligat illud quod lex vniuersè præſcribit; de aliquo tamen ſingulari ignorat, an præſcribatur contentum ſub ipſo vniuerſali.

Id quod poteſt dupliciter accidere: vno modo Num. 12.
ignoratione facti in ſe, vt cùm quis nouit homicidiũ eſſe prohibitum lege diuina, & ignorat homicidium eſſe quod perpetrat, dum exiſtimans ſe iaculari in feram, iaculatur in hominem. Altero modo ignoratione circũſtantiæ facti, quâ ignoratâ cōmuniter ignoratur ipſum factum prohibitum eſſe. Cuiuſmodi fuit ignoratio patriarchæ Iacob cum ei pro Rachele ſuppoſita eſt Lia. Sciebat enim accedere ad non ſuam, ſeu, fornicari, prohibitum eſſe lege Dei: ſed ignorabat eſſe non ſuam, ad quam accedebat: quod eſt ignorare circunſtantiam perſonæ in ſuo facto: ex qua ignoratione conſequebatur vt ignoraret idipſum factum eſſe de genere fornicationum, lege Dei prohibitatum. Idem iudicium eſt de aliis circunſtantiis: itaut poſſit tot rationibus contingere facti ignorantia, quot eſſe poſſunt variæ circunſtantiæ facti, quarum ignoratione, ipſum prohibitum eſſe ignoratur, prout Alfonſus à Caſtro bene annotat *in lib. 2. de lege pœnali cap. 14. verſ. Ignorantia ſolum facti.*

Notandum tertiò, ex D. Thoma 1. 2. quæſt. 6. art. Num. 13
8. ignorantiam in ordine ad actum moralem ſeu liberum, tripliciter ſe habere poſſe: vno modo antecedenter, altero comitanter, & 3. conſequenter: indéque illam diſtingui in antecedentem, comitantem, & conſequentem.

Antecedens autem ignorantia dicitur quæ tollit cognitionem, qua poſita actus peccati nullo modo perficeretur (*vnde cenſetur cauſa eiuſdem*) ſaltem conſentiente voluntate: qualis ignorantia eſt in eo qui diſplodit catapultam in hominem quem putat eſſe feram, nō diſploſurus, ſi hominem eſſe cognoſceret. Hæcque dicitur tum inuincibilis, cùm talis eſt, quam quis vincere non potuit adhibitâ diligentiâ quam tenebatur ad ſciendum adhibere: tum vincibilis, cùm contra talis eſt, quam quis vincere potuit adhibitâ diligentiâ prædictâ. Comitans verò dicitur quæ tollit cognitionem, quâ poſita actus nihilominus fieret: & ideo nec antecedere tanquam cauſa, nec ſequi tan-
quam

quam effectus, ſed comitari cenſetur: talis eſt cùm quis ignorat eſſe ſuum hoſtem in quem diſplodit catapultam, diſploſurus nihilominus ſi hoſtem eſſe sciret. Conſequens demum dicitur illa, quæ voluntatis actum ſequitur tanquam effectus ſuam cauſam.

Num. 14. Quod duobus modis fieri D. Thom. loco citat. docet: vno, quia voluntas illam directè vult: (vnde ignorantia affectata dicitur) ſiue ad malum vitandum; vt contingit in eo qui putat cognitionem oppoſitam ſibi fore noxiam: ſicut in D. Paulo, qui ex cap. 1. prioris ad Timoth. nolebat audire Euangelium Chriſti, ſed perſequebatur illius præcones, eoquòd putaret diſcendo, ſe cum offenſione Déi abducendum à paternis traditionibus, quarum æmulator abundantius extitit ex cap. 1. epiſt. ad Galat. Siue ad malum faciendum, id eſt, ad peccandum liberius, prætexendámque peccato excuſationem: vt illi de quibus habetur Iob 21. Dicunt Deo recede à nobis, & ſcientiam viarum tuarum nolumus] & Pſal. 35. Noluit intelligere vt bene ageret] & Iſai. 30. Qui dicunt aſpicientibus nolite aſpicere nobis quæ recta ſunt, loquimini nobis placentia.] Altero modo, quando voluntas ignorantiam ipſam vult indirectè: vt cenſetur velle, quando eam non vitat dum poteſt & debet. Siquę in facto contingat, vt cùm aliquis ex paſſione, vel habitu, vel alia de cauſa qua inclinatur ad agendum, non conſiderat id quod poteſt & debet conſiderare; dicitúrque ignorantia prauæ electionis, & virtualiter volita: nempe volendo paſſionem vel aliam cauſam ex qua ſequatur. Sin autem contingat in iure, vt cùm quis non quidem ex auerſione quam habeat à cognitione, ſed ex negligentia, non diſcit, quod poteſt & tenetur diſcere; appellatur ignorantia ſupina, & craſſa, & volita interpretatiuè,

---

Generalis propoſitio ſeu regula iudicandi de peccatis ex ignorantia.

His ita poſitis, quomodo ex ignorantia iudicium de peccatis poſſit fieri, declaratur hac regula, ſeu generali propoſitione morali. Ignorantia eſt quandoque peccatum, quandoque peccati cauſa, quandoque auget peccatum, quandoque minuit illud, quandoque excuſat a peccato in toto, quandoque ſolùm in parte, quandoque demum illud relinquit in ſua malitia.

De ignorantia vt eſt peccatum vel cauſa peccati.

Num. 15. Prima pars, quandoque ſcilicet ignorantiam eſſe peccatum, patet: quia ignorantia conſequens ex D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 76. *art.* 2. peccatum eſt quatenus prouenit à praua hominis voluntate deliberata, qua non vult adhibere diligentiam ad ſciendum ius illud quod ſcire obligatur; vel ad conſiderandum factum ſuum, quod eidem iuri conformare tenetur: De quo peccato in priori ad Corinth. cap. 14. dicitur Si quis ignorat ignorabitur] & Pſal. 24. Ignorantias meas ne memineris.] Aduerte autem cùm peccatum, ſit tantùm à voluntate, ignorantiam non aliter cenſeri peccatum, quàm quia ab homine eligitur prauâ voluntate, qua negligit ex ea conſurgens periculum, bene ſibi notum, tranſgrediendi præceptum, cui ſe conformare obligatur. Vnde licet colligere, quia interna voluntas, & externa executio ipſius, ſunt eiuſdem ſpeciei; peccatum ignorantiæ conuenire ſpecie cum peccato tranſgreſſionis cuius periculum inducit. Et ratio eſt, quia eidem præcepto, eidemque virtuti repugnat; Atque ſi non vnius tranſgreſſionis tantùm, ſed plurium periculum ex ignorantia affectata conſurgat, ea erit non vnius tantùm ſpeciei, ſed plurium, pro ipſarum tranſgreſſionum pluralitate: vt v. g. ſpeciei tum furti, tum ſcandali, &c. ſi talium peccatorum periculum ex eadem ignorantia conſurgat. Mortale verò peccatum erit in materia mortali, qualis cenſetur, annexam habens notabilem Dei irreuerentiam; aut grauem ſui, vel proximi læſionem; nec defectus plenæ deliberationis excuſans, interuenit. De his Sanchez in opere Morali libro primo cap. 17. à numero 7. ad 17.

Aduerte item quemque fidelium obligari ſcire, tum id quod explicitè credere tenetur, iuxta illud à Domino dictum Marci vltimo, Qui non crediderit condemnabitur:] vt 12. articulos ſymboli Apoſtolici: de quibus rudes inſtituendi familiarem modum tradidimus in præced. lib. 2. ca. 13. ſect. priore. Tum etiam id quod ſeruare tenetur iuxta illud Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata:] non enim poteſt ſeruare ea quæ ignorauerit. Tenetur verò ſeruare primò præcepta decalogi, & cætera iuris naturæ, quæ ad illa reducuntur, prout in ſequen. libro. 13. num. 37. & 38. habebitur. Deinde præcepta de Sacramentorum ſuſceptione quæ ſunt iuris poſitiui diuini. Præterea ex iure humano poſitiuo, illa quæ ſpecialiter dicuntur præcepta Eccleſiæ, nempe de non faciendo opere ſeruili, & de audienda Miſſa in die feſto: de ieiunando, vel abſtinendo à cibis vetitis certo tempore: de confitendo ſemel in anno, & ſacroſancta Euchariſtia quotannis recipienda circa diem Paſchæ: Denique ea quæ ad proprium cuiuſque ſtatum pertinent: vt quæ ad ſtatum & officium Epiſcopi, ſi Epiſcopus ſit: & quæ ad officium ſtatúmque Iudicis, ſi ſit Iudex; & ita de reliquis: de quibus dicitur Inſtitutis, De lege Aquilia §. Præterea, imperitiam in re ad proprium officium pertinente, non excuſare: & ff. De rebus cred. lege Quod te mihi, Varia eſſe ſcire & debere ſcire.

Cæterùm ignorantia quæ eſt peccatum (vt D. Bonauen. *in* 2. *ſentent.* admonet, *diſtinct.* 22. *art.* 1. *quæſt.* 2. *ad* 4. *aliíque alij de quibus Azor poſt citandus.*) non tantùm dicit ſcientiæ priuationem, ſed etiam voluntatis incuriam, negligentiamve acquirendi ſcientiam neceſſariam: quia ſolus ille peccat ignorando, qui obligatur ſcire quod ignorat, & negligit ſcire habita commoditate. Atque inde fit (quod notat Alfonſus à Caſtro *lib.* 1. *De lege pœnali cap.* 14. *verſu Ignorantia ſolùm facti*) vt malitia ignorantiæ menſuretur per magnitudinem aut paruitatem negligentiæ, & obligationis ad ſcientiam acquirendam: Sic enim, *inquit ille*, ignorantia cenſetur peccatum mortale, cùm obligatio ad ſciendum fuerit ſub pœna peccati mortalis: ſicut eſt obligatio ad ſciendum articulos fidei & præcepta decalogi: tantoque magis vel minùs quis a tali peccato excuſatur, quanto maiorem vel minorem adhibuit diligentiam ad ſciendum quod ſcire tenebatur: ſique nullam adhibuit, nullam quoque habet ſui peccati excuſationem: & iuxta Apoſt. in priori ad Corinth. 14. Ignorans ignorabitur.] Num. 16.

Secunda propositionis pars, *quòd ſcilicet ignorantia quandoque ſit cauſa peccati*, patet etiam: quia ipſa iam dicta ignorãtia conſequens, dum in ordine ad alium actum voluntatis accipit rationem ignorantiæ antecedentis; tollendo nimirum cognitionem, quæ ſi adeſſet, peccatum non perpetraretur, eſt illius cauſa: ſicut & abſentia nautæ tollendo eius præſentiam per quam naufragium impediretur, cauſa eſt eiuſdem. Sic Titius, ſi ex voluntatis incuria ignorans ſimplicem fornicationem eſſe peccatum, fornicetur: id minimè facturus ſi peccatum eſſe ſciret, dicitur peccare ex ignoran- Num. 17.

ex ignorantia; ſignificando peccatum fornicationis ex ea procedere tanquam ex cauſa. Quòd ſi præſente cognitione, peccatum nihilominus perpetraretur, quia ignorantia tantùm eſſet comitans, ea non cenſeretur eſſe cauſa peccati: ſicut nec abſentia nautæ cenſetur cauſa naufragij, ſi hoc per præſentiam ipſius non eſſet impediendum. Vnde qui ſic peccat ignorans, vt quantumuis illud quod agit, ſciret peccatum eſſe, ageret nihilominus, non dicitur ex ignorantia, ſed ignoranter, ſeu cum ignorantia peccare: nimirum vt ſignificetur, ignorantiam fuiſſe quidem peccati comitem, non tamen cauſam.

De ignorantia vt auget vel minuit peccatum, aut ab eo excuſat.

Nu. 18. TERTIA PARS propoſitionis, *nempe ignorantiam quandoque augere, quandoque verò minuere peccatum,* confirmatur: quoniam eamet ignorantia conſequens, peccatum auget quatenus ad malum faciendum voluntas illam in ſe, directéque vult: minuit verò, quatenus illam vult in ſua tantùm cauſa & indirectè; aut certè (quod potius videretur dicendum) maiorem vel minorem peccati malitiam indicat: quippe quæ directè volita, tanquam nata ex valde intenſo (*& ideo aperienda in confeſſione, ad plenè patefaciendum animæ ſtatum*) voluntatis affectu perpetrandi peccati oſtendit peccatum ex ea procedens perpetrari cum maiore voluntatis malitia, quàm ſi procederet ex ignorantia indirectè volita: quæ dum impedit ne factum ex ipſa procedens ſit hic & nunc directè volitum, oſtendit ipſum exerceri cum minore voluntatis malitia, quam ſi procederet ex ignorantia directè volita, adeóque peccatum eſſe minus.

Dixi, ad malum faciendum, quia ſecus res habet cùm voluntas directè vult ignorantiam ad bonum faciendum, vt patet ex cap. 1. prioris ad Corinth. cùm dixit Apoſt. Miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. Quibus verbis indicat ſuam ignorantiam, quę procedebat ex nimio affectu benefaciendi (qui erat obſeruandæ legis veteris) effeciſſe peccatum ſuum leuius & magis dignum veniâ. Vide dicta lib. 4. num. 122. Et adde quod Tho. Sanchez tangit in opere morali lib. 1. cap. 17. num. 23. aperiendam eſſe in confeſſione ignorantiam affectatam, quando eſt coniuncta periculo conuertendi alia peccata. In quod periculum conſentire, peccatum eſt eiuſdem ſpeciei cum eorumdem perpetratione, ſuam malitiam in eiuſmodi conſenſum influente. Idem eſt iudicandum quando ignorantia affectatur ad liberius peccandum. Id enim aperiendum eſt Confeſſario, tanquam faciens ad iudicium de ſtatu pœnitentis.

Nu. 19. QVARTA PARS PROPOSITIONIS, *ignorantiam videlicet quandoque excuſare à peccato in toto, quandoque in parte tantùm,* confirmatur: quia ignorantia antecedens cùm eſt pura, hoc eſt, cùm nullam induit rationem ignorantiæ conſequentis (vtpote neque directè neque indirectè volita) eſt ea quæ inuincibilis dicta, excuſat à peccato, id eſt, in facto quod ab ea procedit, impedit peccati rationem; *ex capite ſecundo De conſtitutione & ex capite, Apoſtolica De Clerico excommunicato miniſtrante.* Et ratio eſt, quia factum ex ignorantia, cùm ſit in ſe incognitum, non poteſt eſſe in ſe volitum, iuxta cõmune axioma, Nihil volitum niſi cognitum. Quare in ſua tantùm cauſa, nempe in ignorantia, voluntarium eſſe poteſt, & per conſequens ſicut non eſt magis voluntarium quàm ipſa ignorantia, ita nec eſt magis peccatum (ſiquidem de ratione peccati eſt à libera voluntate procedere) ſique ea nullo modo ſit peccatum, neque etiam erit quod ex eadem factum fuerit. Iam cùm rationem peccati ignorantia habeat ex defectu diligentiæ, quæ adhiberi debuit ad ipſam vincendam, neceſſariámque cognitionem parandam; ſicut ipſa eſt peccatum maius vel minus, pro maiore vel minore defectu talis diligentiæ, ita nullum eſt peccatum, cùm nullus eiuſmodi defectus fuerit, hoc eſt, cùm adhibita fuerit omnis diligentia, quæ adhiberi potuit & debuit ad parandam cognitionem vincendámque ipſam ignorantiam (ſicut oportet adhibitam eſſe, cùm ignorantia fuerit inuincibilis, iuxta dicenda in ſequenti cap.) ideoque illud quod per eam fit, à peccato excuſatur: nonnunquam quidem in toto, nonnunquam verò in parte, prout factum eiuſmodi poteſt ex ignorantia procedere, vel ſecundùm illa omnia ex quibus ipſum poterat cognoſci peccatum eſſe: vel ſecundùm aliqua tantùm: quomodo ignorantia Patriarchæ Iacob cognoſcentis Liam pro Rachele, ipſum excuſauit omnino à peccato: ignorantia verò Iudæ cognoſcentis nurum ſuam Thamar Geneſis 38. quam nurum eſſe neſciens, ſuſpicabatur meretricem: excuſauit quidem factum ipſius à peccato inceſtus, non tamen à peccato fornicationis: quia licèt ignoraret inuincibiliter ſe accedere ad nurum: non ignorauit tamen ſe accedere ad non vxorem ſuam: quæ obſeruatio eſt Caietani 1. 2. quæſt. 76. art. 6.

De ignorantia quæ relinquit peccatum in ſua natura.

VLTIMA PARS propoſitionis, *hoc eſt, ignorantiam quandoque relinquere peccatum in ſua natura,* Num. 20
probatur: quia ignorantia comitans cùm eſt pura (vt illa qua quis dum venatur omnem quam debebat adhibuit diligentiam, ne quem hominem occideret, & putans ſe iaculari in feram, iaculatur in hoſtem: idem facturus ſi hoſtem eſſe ſciuiſſet) relinquit actum in ſua natura, hoc eſt, nec vllam dat ei peccati rationem, nec illum excuſat à peccato, ſi aliunde peccatum ſit. Nullam autem date ei rationem peccati patet; quia nullam dat voluntatij: non quidem directè, quia tollit cognitionem per quam in ſe cognoſcatur, vt directè volitus dicatur; nec indirectè, quia talis ignorantia excludit omnem negligentiam, in qua ille indirectè volitus eſſe cenſeatur.

Neque verò excuſare à peccato patet: quia non reddit actum inuoluntarium: ſed ſolùm non voluntarium: ex eo ſcilicet, quòd ſupponat quidem voluntatem ad illum volendum propenſam: non item, *ne interpretatiuè quidem*, propenſam ad illum nolendum, prout eſſe deberet, vt à peccato excuſare poſſet. Id quod patet in ignorantia inuincibili, quæ excuſans à peccato, facit ipſum non modò purè non voluntarium *per remotionem ſcilicet cognitionis & negligentiæ*: ſed etiam inuoluntarium: hoc eſt, non voluntarium cum quadam nolitione mixtum; ob affectum nimirum, quo ipſum repudiaretur omnino, ſi peccatum eſſe cognoſceretur.

Aduerte autem prauum affectum, ignorantiæ coniunctum, illiúſque quaſi comitem, quando fuerit tantùm habitualis, nihil obſtare propoſitæ excuſationi à peccato, cùm nec obſtet bonitati actus, ſed eum in ſua natura relinquat, vt patet ex eo quod Daniel in cap. 4. deprauatum Regem Nabuchodonoſor hortatus ſit ad faciendam eleemoſynam.

Quando

Digitized by Google

Quando autem prauus affectus fuerit actualis exicitǫ́ in actum externum, interdum eidem excuſationi ipſum obſtare, prout exemplo declaratur ad hunc modum. Cùm quis diſplodendo catapultam in aliquid quod probabiliter exiſtimat eſſe belluam, actu recordatur inimici, optando mortem eius, quẽ & fortè necat, putans necare belluam: talis necatio illi non imputatur ad peccatum, quooiam ea non proceſſit ex necantis prauo affectu erga necatum, ſed ex illius voluntate licita occidendi belluam. Quòd ſi ille cum tali affectu coniunctam haberet voluntatem committendi homicidium: vt ſi probabiliter quidem putet ſe occidere belluam, voluntatem tamen habeat feriendi poſitum in ſuo proſpectu, ſiue bellua ſit ſiue homo, & multò magis ſi exiſtimet poſſe eſſe ſuum inimicum, & ideo diſplodat, reus eſt homicidij, non obſtante quòd probabiliter exiſtimet ſe diſplodere in belluam: perinde ac reus eſt adulterij, qui etſi ſciat ſe commiſceri propriæ vxori, illam tamen cognoſcit tanquam alienam, ſeu imaginando ſe commiſceri alienæ, quam concupiſcit. De his Sanchez aliis citatis in opere morali lib. 1. cap. 16. num. 13. & 14.

CAPVT III.

De ignorantia inuincibili ſpecialiter.

SVMMARIVM.

21 *Duo modi quibus ignorantia inuincibilis contingere poteſt.*

22 *Ius aliud naturale, aliud poſitiuum, aliud primarium, aliud ſecundarium.*

23 *Naturalis iuris primarij ignorantia inuincibilis eſſe non poteſt: ſecundarij poteſt.*

24 *Poteſt eſſe quoque iuris poſitiui ſiue diuini ſiue humani, ac etiam facti, tam eius quod fuerit contra ius naturale: quàm eius quod contra ius poſitiuum.*

25 *Moralis diligentia adhibita ad habendam cognitionem, requiritur vt ignorantia tanquam inuincibilis cenſeatur excuſare à peccato.*

26 *Requiritur etiam, vt cùm quis ſibi non ſufficit, conſilium virorum proborum, doctorum, & Catholicorum exquirat.*

27 *Bona fide idipſum exquirendum eſt.*

28 *In leuioribus paucos, in grauioribus plures conſulere conuenit: & quorum ſententiæ ſit ſtandum.*

29 *Quid faciat deſtitutus ope virorum prædictorum, quos conſulat.*

30 *Ad conſtituendam ignorantiam inuincibilem, quãta diligentia debeat adhibita eſſe in acquirenda cognitione.*

31 *Difficile eſt diſcernere quando ſufficiens adhibita ſit.*

32 *Cogitatio aliqua de rei malitia, neceſſaria eſt vt quis ob defectum adhibitæ diligentiæ, negetur excuſari à peccato per ignorantiam inuincibilem.*

QVIA ignorantia inuincibilis quam diximus à peccato excuſare; multa requirit quorũ ignoratione facile eſt labi in iudicio de peccatis, oportet illa perſequi antequam veniamus ad alia.

Nu. 21. Ac principio notandum eſt, duobus modis accidere poſſe vt homo inuincibiliter ignoret id quod ſcire tenetur: altero, ita vt nonquam illud ei iñ mentem venerit, nec vlla dobitatio de obligatione acquirendi illius cognitiooem, animum ipſius pulſauerit: aut pulſauerit quidem, non tamen venerit io mentem quòd medium occurrens tale eſſet, per quod acquirenda fuerit ipſa cognitio: vt ſi quis conſiciens aliquam excommunicationem denunciandam eſſe, abſit à veſpertinis precibus, in quibus denuntiatur, cenſetur eam denuntiationem inuincibiliter ignorare, ſi adeſſe precibus veſpertinis, nullatenus apprehenderit vt medium accommodatum ad tale quid ſciendum. Altero modo verò: accidere poteſt hominem ita ignorare id quod ſcire tenetur, vt de eodem habeat dubitationem, aut ſciat ſe illud ignorare. Atque de ignorantia prioris modi, cùm nullo modo ſit in poteſtate voluntatis humanæ, conſtat eam eſſe inuincibilem & excuſare à peccato.

Aduertendum eſt autem, id quod ſcire tenemur, eſſe aut ius, aut factum: ac ius rurſus, eſſe aut naturale aut poſitiuũ: quorum illud ratio naturalis ita ſuadet ſeruandum, vt iudicemus malum eſſe ei contrauenire, etiamſi nihil aliud nobis conſtet de voluntate Superioris (id eſt Dei) qua ad illud nos adſtringere intendat. Hoc verò, niſi voluntate Superioris impoſitum eſſe conſtiterit, nulla ratio ſufficienter oſtẽdit ipſum inducere obligationem ad peccatũ: quo modo præcepta de ſuſcipiendis Sacramentis, dicuntur eſſe iuris diuini poſitiui; quia quamuis illorum aliqua ratio reddi poſſit, non tamen ita efficax, quin ad illorum obligationem affirmandam recurrendum ſit ad manifeſtationem diuinæ voluntatis ſuper ea re factam reuelatione Spiritusſancti. Adhæc ius naturale eſt vel primarium ſeu ſtrictum, vel ſecundarium ſeu laxius. Ac primarium dicitur illud, cuius obligatio ſtatim apparet omnibus. Secundarium verò dicitur, cuius obligatio non poteſt facilè videri, ſed longiore diſcurſu mentis opus eſt ad eam deprehendendam. De qua re plenior cognitio habebitur per ea quæ in ſequenti lib. 13. tract. 2. cap. 1. dicentur. Nu. 22.

Cúmque hæc ita ſint, prior ignorantiæ inuincibilis modus, ex D. Thomæ doctrina *in 1. 2. quæ. 92. art.* 4. quam tractat Sotus in 1. De iuſtitia & iure quæſt. 4. art. 4. non poteſt quidem in iure naturali primario habere locum; poteſt tamen in iure naturali ſecundario, & in iure poſitiuo, in omniq́ue facto. Nam ius naturale primarium tale eſt, vt obligatio illius cognoſcatur; vel ſine diſcurſu ſola apprehenſione terminorum præcepti quo proponitur: vt Honeſtè, ſeu rationi congruenter viuendum eſſe homini: Non eſſe faciendum, alteri quod tibi factum nolis; vel ſi diſcurſũ requirat, is eſt facilis omnibus: vt non eſſe furandum, cùm non ſit faciendum alteri quod tibi factum nolis. Quo fit vt ipſum ignorari non poſſit, priori illo ignorantiæ inuincibilis modo: vtpote quod ſic à natura inculcatur, vt diſcatur, etiam nemine extrinſecùs docente, aut intimante, Superioris nomine. Nu. 23.

Ius autem ſecundarium cùm tale ſit, vt obligatio eius non facilè, ſed longiore tantùm aliquo diſcurſu (ad quem non omnes idonei ſunt à natura) cognoſcatur: ignorari poteſt inuincibiliter: vt ex mutuo data pecunia lucrum reportare illicitum eſſe. Ad eripiendum alium à morte, non eſſe licitum mentiri: & id genus alia, quorum malitia poteſt quidem naturali ingenij lumine detegi, ſed cum magna difficultate: ideoque poſſunt ab aliquibus rudioribus inuincibiliter ignorari, etiam per longum tempus.

Præterea iuris poſitiui non modo humani ſed etiã diuini, eiuſdem modi ignorantiam eſſe poſſe, patet ex verbis Domini Ioan. 15. Si non veniſſem & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent.] Et confirmatur ratione: quia cùm ius poſitiuum ſiue diuinum ſiue humanum, naturali ingenij lumine diſci non poſſit, quamdiu ab externo doctore nullatenus diſcitur, inuincibiliter ignoratur. Nu. 24.

Denique eamdem ignorantiam poſſe quoque eſſe facti: tam eius quo contra ius naturale, quàm eius

quo contra ius poſitiuum peccatur ; manifeſtum eſt ex eo, quòd Loth potuerit cohabitationem cum propriis filiabus (quæ fuit contra ius naturale) inuincibiliter ignorare.

Dignum autem eſt animaduerſione in hac re, quod 1.2. *quæſt.6.art.*8. Caiet attigit: in eo etiam qui ius nouit, facilè contingere ignorantiam facti (quam communiter inconſiderationem & inaduertentiam vocamus) inuincibilem; quoniam ea eſt imbecillitas humana, vt plerumque ad illud quod habitu nouit, non aduertat actu animũ, & per inconſiderationem contra illud agat. Quam inconſiderationem in homine bonæ & timoratæ conſcientiæ plerumque inuincibilem eſſe, ideo iudicandum eſt; quòd cùm ille ſic affectus ſit, vt ius ipſum ſeruare intendat; exiſtimari debeat, quòd ſi talis inconſideratio vincibilis fuiſſet, eam viciſſet: ex odio quo peccatum proſequitur, & voluntatem habet ab eo auerſam.

Requiſita ad conſtituendam in dubio ignorantiam, quæ tanquam inuincibilis excuſet à peccato.

SECTIO PRIOR.

DE ignorantia poſterioris modi, occurrit explicandum quid facere oporteat, vt cenſeatur inuincibilis, & excuſare à peccato.

Num. 25 In genere ergo ſtatuitur ex communi ſententia, ſufficere, vt quis ad eam vincendam adhibuerit moralem diligentiam, id eſt, tantum operæ, & ſtudij poſuerit in comparanda cognitione ea quam habere tenetur, quantum moraliter ſufficit. Iam quantùm moraliter ſufficiat, intelligitur ex ratione agendi virorum prudentium ac proborum, nec ſcrupuloſiorum: ita vt ille qui ad ſciendum quod ſcire tenetur, fecerit quod vir prudens ac probus, non ſcrupuloſior, ſolet in eo frequenter facere, cenſeatur ignorantia inuincibili laborare, & à peccato excuſari, ſicut excuſatus eſt Iacob dormiens cum Lia, etiamſi aliqua humana diligentia, *vt adhibito lumine*, ſuam ignorantiam vincere potuerit: quia non oportet, vt quoties maritus ad lectum vxoris accedit cum ea dormiturus, lumine adhibito exploret: an ea quæ in lecto cubat, ſit vxor ſua: cùm viri prudentes id non faciant communiter, niſi aliqua ſe obtulerit iuſta occaſio, id taliter explorandi.

In particulari verò, iſta ſtatuuntur præſtanda, vt diligentia moralis adhibita eſſe cenſeatur ad ignorantiam vincendam, vt dicatur inuincibilis.

Num. 26 PRIMVM eſt, vt cùm quis non poteſt per ſe, propriáque meditatione aſſequi cognitionem eius de quo dubitat, & ſcire tenetur: non modo (*vt conſultum eſt*) ſe Deo commendet, & animam ſuam præparet ad obtinendam ab eo cognitionem veritatis; ſed etiam quoad poteſt conſulat homines doctos, probos, & Catholicos: quibus neglectis, tantummodo recurrens ad Deum, perinde agit ac ſi æger ſpretis medicis, petat à Deo ſanari, ipſius tentans bonitatem, & ſe illuſionibus dæmonis exponens.

Dixi viros doctos (quorum nomine exercitati in Theologia practica, intelligendi ſunt: ſicut cùm de corporeis morbis agitur: nomine virorum doctorum ij intelliguntur, qui in medicina ſunt verſati) quia ſi cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.] *Matth.15.& Luc.6.*

Dixi, *& probos*, quia quantumuis dictum ſit à Domino Matth. 23. Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: omnia ergo quæcumque dixerint vobis ſeruate & facite: ſecundùm opera autem eorum nolite facere] tamen conſilium ſanius à bonis, quàm à malis expectandum eſſe indicat Sapiens, cùm ait Eccleſiaſtici 37. Anima viri ſancti enunciat aliquando vera, quàm ſeptem circumſpectores ſedentes in excelſo ad ſpeculandum.] Immo ſi quis cognoſcatur in re quapiam habere malam conſcientiam: vt v.g. in retinendis ſibi beneficiis Eccleſiaſticis, non eſt ſuper tali re conſulendus: quia non poteſt facile præſumi, quòd aliis meliùs, quam ſibi conſulat; qui enim ſibi nequam eſt, cui alij bonus erit? Eccleſiaſtici 14.

Dixi denique *Catholicos*, vt ſignificem tales eſſe conſulendos, qui cum Romano Pontifice Chriſti Vicario conſentiunt in doctrina: vt illi cenſentur qui ſacros Canones, & quidquid aliud Sancta Romana Eccleſia approbat, ſequuntur & habent pro primis principiis & fundamentis ſuarum reſolutionum. Nam cùm Summus Pontifex, *vt fides noſtra docet*, in noua lege priuilegium hoc habeat à Chriſto, vt in definitione eorum quæ ſecundùm rectam fidem credenda ſunt vel agenda ad conſecutionem æternæ ſalutis, errare non poſſit: ita tutum eſt in dubiis ſtare iudicio illorum qui cum ipſo conſentiunt in doctrinà. vt periculoſum ſit, nec tutum acquieſcere iudicio illorum qui diſſentire conſueuerunt.

SECVNDVM eſt: vt qui conſilium petit, id faciat Num. 27 bona fide, id eſt, ita affectus animo, vt omnino ſecuturus ſit id, ad quod ſe teneri didicerit. Nam ſi mala fide, & per hypocriſim interroget, ſtatuens perſeuerare in eo quod habet in animo, fiet vt exigente ipſius malitia, Deus permittat Doctores in reſpondendo hallucinari, iuxta illud Ezechiel. 14. Qui poſuerit immunditias in corde ſuo, & ſcandalum iniquitatis ſuæ ſtatuerit contra faciem ſuam, & venerit ad Prophetam interrogans per eum me, Ego Dominus reſpondebo ei in multitudine immunditiarum ſuarum] & 2. ad Theſſal. 2. Eoquod charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent: ideo mittet illis operationem erroris, vt credant mendacio.] Aut quamuis Doctores non hallucinentur, ſed vera reſpondeant; permittet Deus ipſum interrogantem decipi nec intelligere veritatem; vt indicant verba Pſalmi 68. Obſcurentur oculi eorum ne videant] & Iſaiæ 6. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude ne fortè videat oculis ſuis, & auribus audiat: & corde intelligat. Quæ verba in hanc ſententiam citans Alphon. à Caſtro *in libr. 2. De lege pœnali capit. 14. verſu Quarto modo*, notat non eſſe deprecantis, ſed futura prædicentis.

TERTIVM eſt: ſtultum quidem eſſe ac ſcrupuloſum, Num. 28 cùm res leuis, paruique momenti eſt, multos viros doctos velle conſulere: ſicut & fatuum eſt, pro quouis leui morbo corporali, multos medicos conuocare: attamen cùm res eſt grauis magnique momenti, de qua non conuenit inter omnes, ſiue ignorantia ſit iuris diuini ſiue humani, non eſſe ſatis vnum conſulere, & illius conſilium ſequi, ſi alius oppoſitam ſententiam docere audiatur: ſed opus eſſe multos interrogare conſilióque melioris partis acquieſcere: perinde ac in graui morbo, non ſolet quis contentus eſſe vnius Medici conſilio, ſed pro morbi qualitate plures adhibet. Atque vt ſequens eorum conſilium, ſi medicamentum mortiferum ſumeret, excuſaretur à peccato; ita faciens quod multorum virorum doctorum proborum & Catholicorum cõſilio didicit eſſe licitum; quantumcumque deciperetur, à peccato excuſaretur per ignorantiam inuincibilem (prout Nauar. in Enchir cap. 23. nom. 46. tangit) dummodo non nouerit contrarium opinari vel plures vel ſapientiores vel meliores, cæteris paribus. Nam licet ex communiori

munioti Theologorum ſententia licitum ſit in agendo conformare ſe cuilibet opinioni probabili: id tamen quod paucioribus vel minus ſapientibus videtur, non conſtituit opinionem probabilem, cuius contrarium plures vel ſapientiores affirmant. Quod ſi forte contingat Doctores pares numero, & doctrina, ac bonitate tenere opiniones contrarias, conſultum eſt illam ſequi quæ videbitur minus periculi habere, prout admonet citatus Alphonſus à Caſtro, & de ſe patet.

Num. 29 Postremvm eſt: ſi quis deſtitutus eſt ope virorum doctorum quos conſulat: aut certè non habet per quos depellere poſſit ignorantiam (vt accidere poteſt in caſu quo hæſitans in materia fidei non haberet copiam Doctorum Catholicorum; nec per ſe poſſet meditatione, aut lectione ſufficienter ſe ex tali dubitatione extricare) debet ad diuinum auxilium recurrere per emundationem conſcientiæ, & preces, aliáque pia opera accommodata ad obtinendam à Deo, mentis ſupernaturalem illuſtrationem.

Quod faciendum eſſe in rebus grauioribus, cùm humana præſidia deſunt, indicatur per illud 2. Paral. 20. Cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te.] Atque vbi quis hæc fecerit, ſi adhuc ignorantia maneat, ea cenſebitur inuincibilis.

Nonnulla obſeruanda circa rationem iudicandi de peccatis ex ignorantia inuincibili.

SECTIO POSTERIOR.

Ad vitandam autem conſcientiæ inquietudinem, quam nimia ſollicitudo & anxietas generat, & ad retinendam ſalutarem timorem, quem nimia ſecuritas labefactat, operæpretium eſt, quædam aduertere in praxi prædictorum.

Nu. 30. Primvm eſt, ad hoc vt ignorantia cenſeatur inuincibilis non eſſe neceſſarium, vt in acquirenda cognitione tantum adhibitum ſit ſtudium, quantum abſolute potuit ab homine adhiberi: ſed ſufficere tantum adhibitum eſſe, quantum conſideratis perſonæ & negotij circumſtantiis requiri recta ratio dictat, eo modo quo expoſitum eſt in præced. ſectione atque adeo, *prout Nauar. ex Panormit. habet ad cap. Conſideret, De Pœnit. diſtin. 5. num. 72.* non eſſe opus, quemquam in inquirendo nimis curioſum eſſe: dummodo non ſit deſidioſus, nec perfunctoriè inquirat, ſed ſeriò tanquam habens rem cordi, magníque faciens.

Quinetiam iuxta Syluestrum in verbo Ignorantia num. 10. ſub finem, licet ratione defectus ſufficientis diligentiæ adhibitæ ignorantia fuerit vincibilis, peccatum tamen per eam commiſſum contra præceptum iuris humani, eſt tantummodo veniale. Immo & commiſſum contra præceptum iuris diuini aut naturalis: quando ad defectum ipſum detegendum requiritur aliqua ingenij ſubtilitas. Tunc nimirum excuſante à mortali: tum diuinæ legis ſuauitate: tum humana imbecillitate, & ſciendi difficultate: tum etiam aliquo obediendi affectu, in adhibente aliquam diligentiam ad acquirendam cognitionem.

Excipiendum eſt verò; niſi ignorantia fuerit affectata: vt cum quis deditâ operâ ignorare vult, imitatione eorum ſcilicet, qui ex Iob cap 21. dicunt Deo: Recede a nobis, & ſcientiam viarum tuarum noluimus.] Aut niſi fuerit craſſa & ſupina: vt cum quis ex negligentia lata, ſeu per quam aut nullam aut ferè nullam ad ſciendum adhibuit diligentiam, neſcit id quod ſcire tenetur, *prout in præced. num. 5. ex communi Doctorum ſententia, Syluest. habet:* ex eóque craſſa, & ſupina videtur dicta, quòd eâ laborans; ſit ſimilis homini craſſo & ſtupido, non aduertenti ad ea quæ coram ſe poſita ſunt: vtpote neſciens quæ paſſim ſciunt cæteri. Itaque ille, qui prudentis iudicio (nec enim alia regula recta in hoc dari poteſt) qualitati præcepti, officij, & perſonæ proportionatam adhibet diligentiam mediocrem ad cognoſcendum, etiamſi non ſufficientem ad depellendam ignorantiam, ex ea agendo excuſatur à mortali, etiamſi non excuſetur à veniali; eoquod diligentia quam adhibuit, aliquid negligentiæ admixtum habuerit; etſi non tantum, vt debeat cenſeri ſufficiens ad diuinæ amicitiæ vinculum, diſſoluendum peccando mortaliter.

Vnde infertur, *prout poſt Angelum & Syluest. in verbo Periurium notat Nauar. in Ench. cap. 12. num. 6.* quòd ille qui per ignorantiam iurat falſum, non peccet pluſquam venialiter, ſi in periurio vitando adhibuit quidem diligentiam mediocrem, non tamen quantam oportuit. Porro quò minor adhibita fuerit diligentia, eò maius erit tale peccatum veniale: nimirum creſcente illius defectu per quem decreſcit excuſatio à peccato.

Secvndvm aduertendum, eſt ignorantiam tamdiu quidem eſſe inuincibilem, quamdiu quis de re ignorata nondum quidquam cogitauit; nec item de alia ſic connexa cum illa, vt facile fuerit inde moueri ad quærendam illius cognitionem; tamen ſicut plerumque difficile admodum eſt diſcernere, an intellectus noſter fuerit ita ſufficienter excitatus, vt in libera noſtra poteſtate eſſet ad rei ignoratæ cognitionem procedere: ita etiam difficile ſæpe eſſe cognoſcere, an hac ex parte ignorantia ſit inuincibilis: ideóque ſæpe occaſionem ſe nobis offerre vſurpandi illud Pſal. 18. Ab occultis meis munda me Domine.] Num. 31

Tertivm eſt (pro quo authores magno numero citat Gabriel Vaſquez ad 1. 2. D. Thomæ diſput. 107. cap. 3.) ratione ignorantiæ excuſationem à peccato, *maximè mortali*, contingere, quoties voluntatis conſenſum in aliquid mortaliter malum, nulla præceſſit actualis conſideratio moralis, ſiue talis malitiæ, ſiue periculi eiuſdem: nec item vlla expreſsè dubitatio vel ſcrupulus. Ratio eſt, quia quantumcumque de re mala cogitemus quoad illius commoditatem & vtilitatem, ſi non offerat ſe nobis cogitatio aut dubitatio aliqua vel ſcrupulus de illius malitia, aut de periculo eiuſdem malitiæ; non datur ſufficiens principium, de ea conſultandi, ad habendam illius notitiam ſufficientem. Cum enim commoditas vel vtilitas rei ſit diuerſi generis ab eiuſdem malitia, illa non eſt ſufficiens principium de hac conſultandi: ſicut nec vnum negotium eſt ſufficiens principium deliberandi de alio diuerſi generis vt negotium literarum, de negotio belli. Num. 32

Ad hoc illuſtrandum memoratus author proponit exemplum de eo qui habitu quidem ſcit certo die, ieiunium præcipi: ſed nihil de tali præcepto actu cogitans mane prandium ſumit: etſi enim cogitet de bonitate & vtilitate ciborum appoſitorum: & quòd non ſit illis malè vtendum, ſed temperanter ac ſecundùm rectæ rationis præſcriptum: tamen quia nulla menti ipſius cogitatio occurrit de præcepto ieiunandi eo die, excuſatur à peccato, tranſgreſſione illius commiſſo, niſi inconſiderationi occaſionem dederit non vitando illius periculum à ſe præuiſum: Vt cùm quis præuidit ſe non cogitaturum de Miſſa eo die audienda, ſi ſe det ludo, neque ab hoc abſtinet: qui enim amat periculum peribit in illo Eccleſiaſtici tertio. Pleniùs hac de re in ſequent. libr. 16. cap. 2. à numero 13.

Si quæras an per ignorantiam excuſetur à mortali qui cogitauit quidem tale quid eſſe malum, ſed nullo modo cogitauit eſſe malũ mortaliter. Reſpódete memoratus

memoratus aoctor & cũ eo Sanchez in opere morali lib.1.cap.1.num.9.non excuſari niſi facta ſufficienti conſultatione,ſibi aliqua de cauſa probabile videatur quòd nõ ſit mortale:cùm alioqui exponat ſe peccati mortalis periculo,in quo contingit perire,quando ipſum non vitatur oblatâ ſufficienter occaſione. His de ignorantia inuincibili addendum eſſet, quomodo reddat contractum inualidum, & quomodo immunem faciat,vt à peccati macula, ſic & pœna ei adiuncta:ſed illud commodiùs tradetur,cùm de contractibus:& hoc,cùm de lege pœnali.

CAPVT IV.

De iis quæ ad generaliter iudicandum de peccatis conſideranda ſunt ex parte voluntatis: & primo de interiore conſenſu.

SVMMARIVM.

33 *Acceptio varia nominis conſenſus & in qua hic ſumatur.*

34 *Conſenſus voluntatis triplex,formalis,virtualis,& interpretatiuus,& quid ſit quiſque eorum.*

35 *Triplex item contrarius diſſenſus, vt exemplis declaratur.*

36 *Liber voluntatis conſenſus,quando plenus,& quãdo ſemiplenus eſſe cenſeatur.*

37 *Iudiciũ aliud rationis inferioris, aliud rationis ſuperioris, & quæ ratio inferior, & quæ ſuperior dicatur: quæ item voluntas inferior & quæ ſuperior.*

38 *Obiectum conſenſus voluntatis eſt, tum actus arbitrio huius ſubiectus,tum cogitatio,tum etiam delectatio de eodem actu.*

39 *Idem actus poteſt ad ipſum voluntatis conſenſum ſe habere antecedenter,comitanter & conſequenter: vnde habet vt interdum dicatur motus primò primus, aut motus ſecundò primus,aut motus ſecundus.*

40 *Cogitatio de tali actu alia ſpeculatiua,alia practica.*

41 *Ratio cognoſcendi quando delectatio ſit de tali actu malo,aut tantum ſit de illius cogitatione.*

EX parte voluntatis ad iudicandum generaliter de peccatis, conſiderandus eſt illius interior conſenſus per quem peccatum completur: itémque dominium illius in facultates eas per quas intermedias exercet actus illos liberos, qui imperati & conſenſus exteriores dicuntur.

Num. 33. ACQVOAD interiorem conſenſũ,notandum eſt primò, interdum nomen conſenſus dici de concordia iudiciorum inter aliquos ſuper aliqua re:vt cum dicimus communem veterum philophoſorum conſenſum fuiſſe,ex nihilo nihil fieri.Interdum verò dici de concordia iudiciorum ſimul,& voluntatum inter aliquos ſuper aliqua item re, vt apud D.Paulũ *in priore ad Corinth.*7.Nolite fraudare inuicem niſi fortè ex conſenſu.]In qua duplici acceptione conſenſus eſt actio,non vnius tantùm,ſed plurium hominum. Interdum denique dici de concordia voluntatis cum iudicio intellectus practici,in eodẽ homine: ſicque vlterius,ſumiturnonnumquam generaliter,pro quocumque actu liberè elicito à voluntate: ſeu quo voluntas liberè acceptat id, quod per iudicium intellectus practici proponitur ei: ſiue tanquam finis, & bonum propter ſe;ſiue tanquam medium, & bonum propter aliud: nonnumquam verò ſpecialiter pro eodem actu voluntatis liberæ, quatenus verſatur circa media:quomodo cõſtituitur actus humani, ſeu liberi ſpecies diſtincta à reliquis illius generis ſpeciebus: de qua ex profeſſo D.Thomas diſſerit 1.2.quæſt.15. Cæterùm in hoc luco nomen conſenſus in priore illa generali ſignificatione accipitur; nimirum pro omni voluntatis actu libero,quo ipſa ſibi complacet in eo,quod intellectus practicus deliberatè iudicauerit:cui ex oppoſito reſpondet diſſenſus, *ad hoc negotium ſimiliter pertinens*,ſumptus pro omni actu volũtatis libero, quo hæc ſibi diſplicet in eo quod intellectus practicus ptuponit,illudque reſpuit.

Diuerſitas conſenſus voluntatis.

NOTANDVM eſt ſecũdò triplicẽ diſtingui cõſenſum: vnum formalem,alterum virtualem, & *Num.* 34 tertium interpretatiuum.Formalis eſt,cùm quis formali, poſitiuòque actu voluntatis ſibi complacet in eo quod intellectus practicus deliberatè iudicat: vt fit cùm quis actu vult caſtitatem, quam iudicat ſibi conuenientem.

Virtualis verò duplex eſt.Alter, qui ex ſua natura includitur virtute in aliquo conſenſu formali:vt accidit quotieſcumque duo aliqua, vel plura ſunt ita connexa,vt vnum ſit alteri conſequens,vel ex natura rei,vel ex hominum inſtitutione.Tunc enim eo ipſo quòd vni adhibetur formalis conſenſus,virtute quoque cenſetur adhiberi alteri,quod eſt ei conſequens, velut hoc ipſo quòd aliquis formaliter vult ordinem ſacrum,virtute etiam vult caſtitatem,ei coniunctam ex Eccleſiæ conſtitutione. Alter eſt ipſemet conſenſus formalis præteritus, quatenus remanet virtute: poſtquam enim deſiit a voluntate exerceri,vis ipſius durat quouſque per contrarium conſenſum, ſeu diſſenſum tollatur: vel tantum tẽporis labatur,vt prudẽtis ac boni viri arbitrio ea ipſa vis nequeat cenſeri adhuc perſeuerare:nam cùm ſit finita habet neceſſariò aliquem terminum,de quo dari non poteſt certa regula, vt nec de aliis multis in materia morali; quæ ideo relinquitur definienda arbitrio boni, prudentíſque viri.

Interpretatiuus demum conſenſus eſt, cùm quis circa illud quod offertur, diſſenſum elicere tenetur (vt cenſetur teneri cùm ratio aduertit illud malum eſſe)neque elicit, ſed cohibet ſe,tam à diſſenſu quàm à conſenſu:vt cum mulier neque volens,neque nolẽs formaliter;ſed ſolùm permittens,opprimitur. Quia enim tenetur formaliter nolle,ſeu diſſenſum elicere, cenſetur interpretatiuè conſentire.

Atque vt conſenſus, ſic & diſſenſus ei contrarius, *Num.* 35. poteſt eſſe vel formalis, vt is quo reſpuitur cœlibatus;vel virtualis,vt is quo reſpuendo cœlibatum,ordo ſacer reſpui cẽſetur:vel demum interpretatiuus, qualis cenſetur eſſe in eo, qui quo tempore tenetur elicere actum conſenſus, non elicit, ſed eum cohibet: vt cùm paganus ſciens, & prudens ſuſcipit baptiſmum, neque volendo neque nolendo ſuſcipere, ſed ſolùm permiſſiuè habendo ſe:quia tenetur tunc velle ſuſcipere, conſenſúmve in eam ſuſceptionem elicere,à quo abſtinens ſe, iudicatur nolle interpretatiuè,ſeu diſſenſum habere interpretatiuum.

NOTANDVM eſt tertiò,conſenſum volũtatis li- *Nu.* 36. berum, interdum plenum eſſe,& perfectum: interdũ verò ſemiplenum & imperfectum:atque ad plenum, requiri plenum de eo cui conſentitur, rationis iudicium,quod eſſe non poteſt abſque plena ad illud aduertentia; neque hæc abſque libero interiorum ſenſuum vſu:qui dum omnino impeditur, *vt in amentibus,phreneticis,dormientibus,ebriis,& infantibus*,nullũ

Digitized by Google

neque plenum, neque ſemiplenum poteſt eſſe rationis iudicium quod ad peccatum ſufficiat. Dum verò non omnino, ſed aliqua tantùm ex parte idem vſus impeditur (vt contingere poteſt in iis qui à ſomno excitati, adhuc ſemidormiunt, atque in iis qui vehementiore aliqua perturbatione corripiuntur) etſi plenum iudicium eſſe non poteſt, ſemiplenum tamen poteſt eſſe.

Num. 37 Adhuc Theologi ſcholaſtici, communiter cum D. Thoma 1. 2. quæſt. 74. art. 7. & in quæſt. 15. de veritate, diſtinguentes in anima noſtra, rationem ſuperiorem, & rationem inferiorem (tanquam duo ſcilicet tribunalia, in quibus exercentur omnia iudicia de rebus à nobis agendis aut vitandis) iudicium rationis inferioris cenſent non plenum: quia ab eius, *tanquam inferioris tribunalis*, ſententia poteſt ad ratione͂ ſuperiore͂, vt ad ſuperius tribunal prouocari. Quod ſi nõ fiat, quando debet, & poteſt fieri, interuenire iudicatur interpretatiuus conſenſus in peccatũ, quod imputetur non prouocanti, tanquam negligenti conſiderare, id quod conſiderari debuit ad vitandum illud, de cuius malitia, aliqua dubitatio mentem pulſabat. Rationem inferiorem autem (omiſſa Theologorum altercatione de qua Gabr. Vaſquez ad 1. 2. *diſp.* 105.) accommodare ad noſtrum inſtitutum, interpretamur rationem ipſam, quatenus iudicat per conſiderationes humanas, ſeu inſpectis ac conſultis ſolis temporalibus principiis de vtili aut inutili; iucundo vel moleſto, quibus monemur ob inſitam nobis naturalem propenſionem ad commoditates temporales huius vitæ. Superiorem verò, quatenus iudicat per conſiderationes æternas, id eſt, conſiderando, num id quod agendum proponitur, ſit aliquid legi æternæ conſentaneum aut diſſentaneum, licitúmne an illicitum: ſeu quod idem eſt, inſpiciendo, quid lex naturalis ſeu recta ratio dictet: aut quid lex poſitiua, ſiue diuina ſiue humana tanquam legis æternæ (vt in ſequen. lib. 13. nu. 5. & ſeq. explicabitur) interpres. Si ergo cùm quis iudicat non eſſe vacandũ libidini quia id vires corporis debilitat, ratio inferior ſuo munere vtitur: cùm autem idem iudicat, quia diuinæ legi aduerſatur, & facit obnoxium æternis ſuppliciis, ratio ſuperior ſuo munere fungitur. Vt aute͂ ratio, ſic & voluntas, prout illius iudicio regitur, in ſuperiorem quoque & inferiorem diuiditur; illáque dicitur ſuperior, quæ iudicium rationis ſuperioris, & inferior, quæ iudicium rationis inferioris in eligendo ſequitur.

Varietas obiecti conſenſus voluntatis.

Num. 38 NOTANDVM EST quartò, obiectũ conſenſus, hoc eſt, id cui conſenſus adhibetur; vel eſſe actum, qui pro arbitrio volũtatis exerceri poteſt, vt poſſunt functiones, tum membrorum corporis, quæ ſine reſiſtentia, more ſeruorum obediunt voluntati: manum enim, exempli gratia, quando volumus, & in quam partem volumus, ipſa nihil reſiſtente, mouemus: tum paſſiones appetitus ſentientis qui voluntati obedit more ciuium, hoc eſt, ita vt plerumque reluctetur ei (concupiſcit enim caro aduerſus ſpiritum, ad Galat. 5.) vel eſſe cogitationem de eodem actu; vel demum delectationem quæ de tali actu, ſiue exercito, ſiue mente concepto percipitur, id eſt, quæ ex eiuſmodi actu ſequitur, dum is de facto exercetur: vel dum mente concipitur, habetúrque tantùm per imaginationem, & mentis conſiderationem.

Num. 39 NOTANDVM EST quintò, memoratũ actũ poſſe tribus modis habere ſe ad voluntatis conſenſum; nempe antecedenter, comitanter, & conſequenter. Antecedenter quidem, cùm præuenit omnem aduertentiã rationis & cõſenſũ liberum voluntatis: quomodo dicitur motus primò primus. Comitanter verò, cùm non exercetur quidem impulſu conſenſus voluntatis, exercetur tamen eo tempore quo voluntas illi conſentire, vel illud repudiare poteſt: nempe eo tẽpore quo ad illum ratio aduertit: quomodo dicitur motus ſecũdò primus. Exemplũ eſt, cùm quis debitè vacandũ rei licitæ, vt audiendo confeſſiones, patitur turpes cogitationes, quæ nullo modo ei placẽt. Quod ſi placerent, non iam motus ſecundò primus diceretur, ſed primò ſecundus. Cõſequenter demum, cum per conſenſum voluntatis efficacem (qui dicitur vſus) facultates in membris reſidentes, aut appetitus ſenſitiuus, aut etiam intellectus ad functionem ſuam exercendam applicantur.

DE COGITATIONE autem memorati actus, notandũ eſt, poſſe eſſe vel ſolummodo ſpeculatiuam, id eſt, ſine inclinatione ad agendum: vt accidit cùm à nobis ea vſurpatur abſolute vt eſt cognitio veri: exempli gratia ad cognoſcendam adulterij propriam eſſentiam & deformitatẽ, ac ipſum aggrauantes circumſtãtias, abſque vllo affectu ad tale opus; ſed ſolum vt illius nuda cognitio habeatur. Vel eſſe practicam, id eſt, inclinantem ad agendum: ſicut contingit cùm ſuſcipitur ex affectu ad opus: ita ſcilicet vt ille qui cogitat, propoſitum habeat perpetrandi ipſum: vel ſi non habeat, ſaltem ei placeat perpetrari poſſe: prout contingere poteſt, cùm quis de modo occidendi inimicum cogitat, adductus affectu vindictæ. Num. 40

DE DELECTATIONE denique notandum eſt, tunc cenſeri eſſe de re illicita cogitata, cùm oritur ex affectu ad rem ipſam: eſſe verò de ſola cogitatione, nõ de re, cùm oritur ex ſolo affectu ad cogitationem. Quod horum quando contingat, fere deprehenditur ex occaſione quam ipſa delectatio habuit. Nam ſi quis delectetur eo quod diſputaturus de fornicatione v. g. quærendo rationem malitiæ eius, vnam valde accõmmodatam inuenit: delectatio erit tantùm de cogitatione ac notitia veritatis. Sin aute͂ delectetur occaſione accepta ex affectu impudico, vel ex alia quam res turpis, vt turpis eſt ſuppeditet, delectatio iudicatur eſſe de re cogitata, cuius malitiam cogitatio ipſa ſic contrahit, vt peccatum ſit mortale, quãdo talis res fuerit peccatũ mortale, vt adulteriũ: veniale verò, ſi talis res fuerit tantùm peccatum veniale, vt mendacium iocoſum. Quæ doctrina eſt D. Tho. 1. 2. & in quæſt. 15. de veritate; illic quæſt. 74. art. 8. & hìc art. 4. eamque Syluest. in verbo Delectatio, num. 2. poſt ipſum confirmat. Quia delectatio cùm non ſit de ſe mala (alioquin enim nuſquam licita eſſet) malitiam aliunde contrahat neceſſe eſt; quod facit maximè ab obiecto circa quod eam verſari cõtingit. Num. 41.

His ita expoſitis aliquot regulæ iudicandi de peccatis ex parte interioris cõnſenſus voluntatis, tradendæ ſunt, deſumptæ ex D. Thomæ doctrina in locis citatis, quæ communis eſt Theologorum in 2. ſentent. diſtinct. 24. & Summulariorum in verbo Delectatio, aliorúmque paſſim de eadem delectatione agentium.

CAPVT V.

De regulis iudicandi in genere de peccatis ex parte interioris conſenſus voluntatis.

SVMMARIVM.

42 *Neceſſarius eſt interior conſenſus voluntatis ad rationem peccati.*

43 *Ad eandem ſufficit non modo formalis, ſed etiam virtualis, & interpretatiuus conſenſus.*

44 Con

Digitized by Google

44 *Conſenſus rationem peccati contrahit ex malitia rei cui adhibetur.*

45 *Conſenſus in cogitationem de re illicita ſpeculatiuam, non eſt de ſe malus.*

46 *Quid ſit iudicandum de conſenſu in cogitationẽ practicam, cùm eſt ſine aduertentia ad malitiam rei cogitatæ.*

47 *Quid de eodem conſenſu, quando eſt cum tali aduertentia.*

48 *Et quid de diſſenſu, ac de cohibitione tam conſenſus quàm diſſenſus.*

49 *Cauſa excuſans à peccato, non reprimentem exortam de re illicita cogitationem practicam, eo quod eam contemnat, non eſt ſatis tuta.*

50 *Duæ aliæ cauſæ eumdem excuſandi: vna, ſi repreſſio officeret: altera, ſi adeſſet iuſta occupatio, niſi ea cõiunctum habeat probabile periculum ruendi.*

51 *Quod periculum non declinare, quando ſit peccatum mortale.*

52 *Conſenſus in delectationem præteritam aut futuram de actu, quem conditio reddit licitum, quomodo peccetur mortaliter.*

53 *Quod dicitur de conſenſu, cùm prædicta conditio realis fuerit, dicendum eſt de præterita aut futura delectatione, cùm conditio de delectatione præſenti, imaginaria fuerit. Et differentia inter delectationem voluntatis & appetitus ſenſitiui.*

54 *Quæ ſit malitia conſenſus imperati: ac diuerſi gradus conſenſus in idem obiectum.*

Nu. 42. PRIMA regula eſt: Sine interioris voluntatis conſenſu, nihil habere peccati rationem. Hæc confirmatur: tú per illud Matth. 15. De corde (id eſt de voluntate) exeunt quæ inquinant hominem.] Tum per illud, quod Cõcil. Tridentin. definit ſeſſ. 5. Can. 5. Concupiſcentiam in baptizatis ad agonem relictam, non conſentientibus, ſed viriliter per Ieſu Chriſti gratiam repugnantibus, nocere non valere. Tum ex trito axiomate, quod ex D. Auguſt. refertur 15. quæſt. 1. in princip. Peccatum adeò eſt voluntarium; vt ſi non ſit voluntarium, non ſit peccatum. Cui conſonum eſt quod habetur ex D. Ambroſio ead. quæſtion. capit. Non eſt. Nemo noſtrum tenetur ad culpam, niſi propria volũtate deflexerit. Tum denique per communem hominum notionem, exiſtimantium peccatum eſſe actum liberum, à quo cum agens ſe cohibere per voluntatem potuerit, nec fecerit, vituperio & pœna dignus cenſeatur. Vnde communiter ille qui nullâ ſuâ voluntate occidit hominem, non exiſtimatur commiſiſſe peccatum homicidij, aut violaſſe decalogi præceptum Non occides.

Ex qua Regula deducitur, motus eos, quos in præcedẽti capite diximus primò primos vocari, cùm præueniant omnem voluntatis conſenſum liberum, nullam habere rationem peccati, neqoidem venialis: vt contra Caie. & Altiſiodorenſem tractat Nau. ad cap. Super tribus De pœnitent, diſtinct. 1. multò verò minus habere peccati mortalis: quod aduerſus ſectarios diſputare non eſt præſentis inſtituti (*videri poteſt Gregor. à Valent. 1. 2. diſput. 6. quæſt. 4. puncto 2.*) cui ſufficit propoſita regula abunde cõfirmata. Neque eſt, quòd præceptum Decalogi de non concupiſcendo nobis obiiciatur; quoniam ex vnanimi Catholicorum ſententia, illud quod in eo prohibetur nõ eſt motus cõcupiſcentiæ, ſed liber conſenſus in illum: vt ſenſus ſit ille, quem apertè verba Eccleſiaſtici 18. indicant: Poſt concupiſcentias tuas nõ eas, & à voluntate tua auertere.] Cuiuſmodi eſt is conſenſus, de quo Dominus Matth. 5. Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.] Et certè ſi ille concupiſcentiæ motus, qui præuenit omnem voluntatis conſenſum, prohiberetur, peccatumque eſſet: ille etiam qui in ſomno contingit (quo nihil eſt abſurdius) peccatum eſſet; cùm cum excuſandi non aſſignetur alia cauſa, quàm defectus liberi conſenſus.

SECVNDA REGVLA EST: Non modo formalem, ſed etiam virtualem & interpretatiuum conſenſum voluntatis, ſufficere ad rationem peccati. Probatur, quia ſufficiunt ad voluntarium deliberatum. Sicut enim conſenſus formalis & conſenſus ſecundo modo virtualis conſtituunt voluntarium directum ſeu volitum in ſe: ita etiam conſenſus primo modo virtualis, & conſenſus interpretatiuus conſtituunt voluntarium indirectum, ſeu volitum in alio. Vide tradita in præced. cap. num. 34. Deinde ſicut homo peccare cenſetur, cùm aduertens in ſe motum illicitum, ei formaliter conſentit: ita etiam cenſetur, cùm non diſſentit; id eſt, ipſum non reprimit, nolendo cùm poteſt & tenetur nolle: vt cùm verſatur in probabili periculo conſentiendi: tunc enim amans periculum petit in illo. Id autem eſt interpretatiuè conſentire. *Num.* 43

De conſenſu in rem illicitam.

SECTIO I.

TERTIA REGVLA EST: Conſenſum eſſe malum, rationémque peccati habere, cùm illud cui adhibetur malum eſt, repugnátve legi æternæ. Ratio eſt quia cõſẽſus cõtrahit malitiã eius rei cui adhibetur, iuxta illud Oſeæ 6. Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt.] Vnde conſequens eſt, quod Sylu. annotat *in verbo Delectatio num. 2.* conſenſum vel non eſſe peccatum, vel tantummodo eſſe veniale, cum id, cui adhibetur, vel nullo modo, vel tantummodò venialiter illicitum eſt: eſſe verò peccatum mortale, cùm id, cui conſenſus adhibetur, eſt mortaliter illicitum. Quæ doctrina eſt Diui Thomæ 1. 2. *quæſt.* 74. *art.* 8. Pro qua facit cap. Hinc etenim §. *Ponderoſus diſt.* 49. Intelligenda eſt autem cum aliquo moderamine: nimirum ſi conſenſus ſit cum pleno rationis iudicio. Si enim tantùm ſit cum ſemipleno, quantumcumque id cui conſentitur ſit mortaliter illicitum, conſenſus ipſe non eſt peccatum maius, quàm veniale Rationem adfert D. Thom. *in ſeq. art.* 10. quia peccatum non eſt mortale, niſi ſit contra legem Dei: conſenſus autem voluntatis vt ſit contra legem Dei, exigit iudicium intellectus practici, quo illi proponatur id cui conſentit, eſſe contra legem Dei. Nam voluntas in nihil ferri poteſt, niſi in id quod illi, & ſub ea ratione, ſub qua illi ab intellectu proponitur. *Num.* 42.

Sic ipſe D. Thomas motum ſubitum infidelitatis, quo res ad fidem pertinens ſub aliena ratione ſubitò occurrit, antequam lex Dei conſuli poſſit, ait eſſe tantummodo peccatum veniale: vt motum quo quis reſurrectionem mortuorum ſubitò apprehẽdit tanquam impoſſibilem ſecundùm naturam, & apprehendendo antequam tempus habeat deliberandi, ſeu conſiderandi tradi nobis credendam propter diuinam authoritatem, omni humana ratione infinitis partibus certiorem; remiſſior efficitur in credendo. Idem ſimiliter dicendum eſt de motu ſenſualitatis, cui voluntas conſentit antequam ratio ſuperior poſſit de eo plenè iudicare conſulta lege Dei. Dixi, antequam poſſit; quia ſi non faciat dum poteſt, defectus plenitudinis iudicij non impediet in voluntatis conſenſu, peccati mortalis conſummationem: ad quam ſufficit vt ratio ſuperior iudicet, ſine re ipſa,

ſiue etiam interpretatiuè. Re ipſa quidem, vt cùm homo de eo ad quod amplectendum vel repudiandum appetitus inordinatus ipſum ſollicitat, iudicat inſpectis conſultiſque non tantùm rationibus humanis, ſed etiam æternis. Interpretatiuè verò, vt cùm homo iudicat per ſolas rationes humanas, ſeu oſtendentes vitæ huius temporalis commoda vel incommoda: & poteſt teneturque æternas ſeu legem voluntatémve Dei æternam oſtendentes conſulere; eiſque ſuum iudicium conformare, quando habet rationis vſum plenè liberum; & voluntas ad motum ipſum illicitum ſic afficitur, vt periculo transgreſſionis legis Dei exponatur.

De conſenſu in ſpeculatiuam cogitationem de re illicita.

Sectio II.

Num. 47 QVARTA REGVLA EST: Conſenſum in ſpeculatiuam cogitationem de re mala, & in delectationem ei annexam, abſolutè vt ſpeculatiua eſt (*quod idem eſt ac ſi dicat conſenſum in cognitionem veri abſque vllo affectu ad rem cogitatam vel ad delectationem ex ea prouenientem*) non eſſe de ſe malum. Ratio eſt: quia de ſe nulla lege prohibetur. Deinde quia obiectum intellectus eſt verum: quod perinde inuenitur in actu malo ac in bono. Vnde ſequitur, nihil alienum à natura intellectus committi, cùm is applicatur ad cognoſcendum malum, ſicut committitur alienum à natura voluntatis, quando ipſa applicatur ad volendum malum eoquòd proprium obiectum ipſius, eſt bonum quatenus bonum.

Cæterùm ille ipſe conſenſus poteſt eſſe tum bonus, tum malus: bonus quidem ex bono fine: nempe cum quis talem cogitationem vſurpat propter bonum finem, vt ad concionandum, vel ad audiendas confeſſiones, vel ad diſputandum, vel ad docendum in ſchola. Malus verò, *etiam nonnumquam mortaliter*, ex malo fine. Nam, vt in verbo, Delectatio annotat Caiet. quando talis cogitatio conſtituit hominem in periculo conſentiendi in actum mortaliter malum, vel in delectationem illum ſequentem; conſenſus in eam ipſam cogitationem induit rationem peccati mortalis: abſente verò eo periculo, *vt idem author addit*, eſt peccatum veniale, quando caret pietate & neceſſitate, ſeu cùm eſt cogitatio otioſa vel nata ex vana curioſitate: vt cùm fur cogitans nouos furandi modos, & inuento vno ſubtili, delectatur ex ea cogitatione. Nam non habens pro obiecto opus illicitum vt illicitum eſt, ſed vt mirum eſt non peccat mortaliter, ſicut peccaret habendo, prout illicitum eſt. Peccat tamen venialiter, quia nec pietas nec neceſſitas ei ſuadet talem mentis occupationem.

De conſenſu in practicam cogitationem de re illicita.

Sectio III.

Num. 46 QVINTA REGVLA EST: Si homo cogitatione aliqua practica occupatum habens animum, delectetur; ſed non aduertat illud de quo delectatur tale eſſe vt de eo non liceat delectari; ipſum omnino voluntate auerſaturus, talémque delectationem quantum poſſet repulſurus, ſi quid eiuſmodi aduerteret, excuſatur planè à peccato, quantumcumque per diē integrum cogitaret cum delectatione. Ita Caiet. *in verbo Delectatio*, & poſt ipſum Nauarr. *in Enchir. cap. 11. num. 9.* habet expreſsè. Ratio verò eſt, quia quandiu intellectus non aduertit ad malitiam eius quod voluntati obiicitur, etiamſi de eo diſcurrat in ratione vtilis aut delectabilis, conſenſus in illud non eſt peccatum, (propter ignoratam malitiam) niſi quis per negligentiam craſſam, aut prauum peccandi affectum, ad illam non aduerterit: quo caſu ignorantia ipſa non tolleret omnem deliberationem ad peccatum ſufficientem: poneret enim quartum deliberationis gradum, de quo in fine præced. numeri 2.

Iam ſi quis aduertere cœpit quidem, ſed præualente impetu concitatæ paſſionis, non aduertit perfectè, excuſatur à peccato mortali, ſed non à veniali. Rationem reddit Caiet. quia ſicut pura inaduertentia omnino excuſat à peccato, ſic imperfecta aduertentia, quia tollit perfectam deliberationem, excuſat à peccato perfecto, id eſt à mortali; & relinquit obnoxium veniali, quod (*vtpote imperfectum*) contentum eſſe poteſt imperfecta deliberatione.

Quod ſi quis plenè aduertat, diſtinguendum eſt: Num. 47
vel enim in talem delectationem conſentit expreſsè, vel diſſentit expreſsè, vel conſenſum ſimul & diſſenſum cohibet. Atque ſi conſentit expreſsè in materia mortali, peccat mortaliter, ſicut communiorem ſententiam eſſe habet D. Thom. 1. 2. quæſt. 74. art. 8. & iam communiter receptam eſſe tradit Nauarr. loco citato. Confirmatur autem ea verbis Domini *Matth.* 5. Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Itémque ratione, quia in homine voluntas eſt domina affectuum & cogitationum interiorum animæ, perinde atque actionum exteriorum corporis. Ergo ſicut exhibere membra ſua ſeruire immunditiæ ad iniquitatem, peccatum eſt mortale, ad Rom. 6. ita & exhibere appetitum & intellectum: quando quidem tales horum motus in rem illicitam, non minus ſunt actus hominis ab ipſius libera voluntate profecti, & quibus ea deliberatione ſuas facultates illicitè applicat; quàm exteriores motus membrorum corporis. Intelligendum autem iſtud eſt iuxta D. Auguſt. lib. 12. de Trinitate cap 12. ſiue conſenſus ſit cum intentione perpetrandi actum cogitatum, qui dicitur propoſitum peccandi: ſiue ſit abſque tali intentione, & cum ſola voluntate delectandi ſe cogitando rem illicitam. Cuiuſmodi delectatio dici ſolet moroſa; non quidem ex mora temporis phyſici, *vt notatum eſt à D. Thom. in cit. quæſt. 74. art. 6. in fine*) ſeu, quod idem eſt, non ea eo, quòd longo tempore ipſa continuetur, ſed ex mora quam voluntas circa ipſam facit, dum pleno rationis iudicio propoſitam ſibi tanquam mortaliter malam, non modò non repudiat, ſed acceptat; quod breuiſſimo tempore facere poteſt. De hoc videri poteſt Th. Sanchez in opere morali lib. 1. cap. 2. nu. 8. 9. 10. & 11. Aduerte autem obiter, iſtud propoſiti peccandi, & delectationis moroſæ peccatum committi, non tantùm in carnalibus, ſed etiam ſimili modo in reliquis materiis mortaliter illicitis, iuxta vnanimem Doctorum conſenſum, teſte Nauarro *in cit. num 9.*

Sin diſſentit expreſsè, vt facit ille qui excitatam turpem cogitationem & delectationem reprimit quantum poteſt; itaut non niſi inuitus illam patiatur, *vt D. Paulo contigiſſe intelligitur ex cap 7. epiſt. ad Rom. ſub finem*, certum eſt non peccare: ſed ex virtute agere: quandoquidem recta ratio dictat talem non vituperio & pœna, ſed potius laude & præmio dignum eſſe. Num 48

De cohibitione tam conſenſus, quàm diſſēſus in cogitationem aut delectationem de re illicita.

Sectio IV.

QVod ſi tam conſenſum quàm diſſenſum cohibeat, ipſa cogitatio delectatióque illicita perſeuerans,

ſeuerans, poteſt quidem rationem peccati venialis habere, virtute conſenſus ſemipleni, quem interpretatiue ſaltem, adhiberc cenſetur, dum non ſatis ſollicitè curat aduertere quid agat tepideque ſe gerit; non accipit tamen rationem peccati mortalis, donec voluntas teneatur actu diſſentiendo impedire quantum poteſt continuationem excitatæ cogitationis & delectationis. Cui tunc non diſſentiens, cenſetur interpretatiuè conſentire: ſicut ille, *inquit Caiet. in verbo Delectatio*, qui à ſomno excitatus poteſt & debet manum prohibere à proſecutione perpetrationis actus mali, in ipſo ſomno inchoati, & non prohibet, cenſetur voluntariè proſequi, etiamſi nullam actu eliciat volitionem talis proſecutionis. Quod quando contingat D. Thom. *in quæſt. 15. de veritate art. 4. ad 10.* declarat, dicendo hominem antequam ratio perpendat delectationem, vel eius nocumentum, non habere interpretatiuum conſenſum, etiamſi non reſiſtat; habere autem, poſtquam ratio iam perpendit delectationem inſurgentem, ac nocumentum eam conſequens. hoc eſt cùm homo percipit ſe per huiuſmodi delectationem inclinari penitus ac præcipitem ruere in conſenſum; niſi expreſsè reſiſtat. Qui conſenſus etſi iuxta communem ſententiam teſte Nauarr. in Enchir. cap. 11. nu. 9. peccatum eſt mortale, *perinde ac expreſſus conſenſus*, quando homo continuationem cogitationis de actu, quem mortaliter malum eſſe plenè aduertit, ideo negligit cohibere, quòd perſiſtere velit in fruitione delectationis, quam cogitans percipit: attamen ſecus accidit, quando aliqua rationabili de cauſa, omitteret talem cogitationem excitatam reprimere, vt idem Nauarr. adhuc
Nu. 49. ibidem annotat.

Qui & ea de cauſa à peccato ſaltem mortali excuſat cum multis alijs quorum Thom. Sanchez meminit loco cit. nu. 13. primò cum qui talem cogitationem omittit reprimere, quia illam deſpicit, credens ſe adeo fortem ac firmum eſſe, vt per eam non ſit trahendus ad conſenſum. Nam talis non cenſetur interpretatiuè conſentire: quia, *vt Caiet. ait in verbo Delectatio*, apprehendit illam cogitationem delectabilem, non vt operationem quam actiuè continuet, ſed quam patiatur tanquam tentationem, & hoſtem imbecillum ad ſe impugnandum. Peccat verò venialiter, *inquit idem Caiet.* quia ſine ratione permittit in ſe delectationem illicitam; quam vt hoſtem periculoſum à ſe propulſare debet quantum poteſt, iuxta illud Pſalm. 17. Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos donec deficiant.

Cæterùm quamuis talis excuſatio bonam rationem in ſpeculatione habere videatur, in praxi tamen debet eſſe ſuſpecta: quandoquidem cauſa propter quam talis delectationis repreſſio omittitur, non ſolet tam eſſe, quòd ea nihili fiat, quàm quòd placeat. Adde illud quod Sapiens *Prouerb.* 4. præcipit, vt omni cuſtodiâ cor noſtrum ſeruemus: in hac delectatione habere maximè locum: per quam ad illicitum conſenſum aditus maximè patet, & ruinæ occaſio datur: vt perinde ſit eam non reſpuere, cùm plenè aduertitur; ac ſi quis videns alium admouentem ipſi ad pectus diſtrictum gladium, negligat: nec cùm poſſit, præſens mortis periculum à ſe auertat: quem quidem nemo non damnauerit tanquam homicidam ſui ipſius, ſi lethale vulnus accipiat. Saluberrimum eſt igitur de tali delectatione euitanda conſilium, hoc verſu artificioſo expreſſum.

Hoc facies, facies Veneris cùm veneris ante.
Nu. 50. *Non ſedeas, ſed eas, ne pereas per eas.*

Excuſat ſecundò Nauarrus eum qui interea habens propoſitum firmum nunquã conſentiendi, propterea non reſiſtit, quòd credat futurum vt eò magis augeatur talis tentatio, quò magis aduerſus eam pugnabit: vt ordinariè contingit in illecebris carnis, quas ideo fugiendo potius, quàm reſiſtendo ſuperari notatum eſt a D. Thom. 2. 2. *quæſt. 35. art. 1. ad 4.* & ante eum à D. Auguſt. ſerm. 250. cap. 2. ſuper illud Apoſtoli in priori ad Corinth. cap. 6. Fugite fornicationem.

Excuſat tertiò eũ qui omittit reprimere, ne occupationẽ ſuam honeſtam, neceſſariam, vel vtilem derelinquat: qualis eſt occupatio ſtudẽdi, vel legendi ea quorum conſideratio ad huiuſmodi delectationes prouocat; neceſſaria ad prælegendum in ſchola, vel ad concionandum: qualis item eſt audiendi confeſſiones de rebus impudicis. Huius excuſationis ac præcedentis ratio eſt; quòd ſic occupatus, ne interpretatiue quidem; conſentiat in delectationem: cùm non teneatur eam vitare naſcentem ex huiuſmodi cauſis, niſi adeſſet aliquod periculum conſentiendi in ipſam: ad quod declinandum teneretur abſtinere, *(vt idem Nauar. annotat in ſequẽti c. 16. n. 7.)* à talibus occupationibus, quantumcumque de ſe bonis: quia nulla de cauſa licet peccare. Non tamen *(vt oſtendit Caiet. in tom. 1. opuſc. tract. 22.)* ad declinandam pollutionem inuoluntariam, quæ ſiue in ſomno, ſiue in vigilia contingat, non eſt peccatum: quia omne peccatum eſt voluntarium: túncque eadem prout mala, vt ſupponimus, nec eſt volita directè, ſeu in ſe: nec item indirectè, ſeu in ſua cauſa: quam in tali caſu habet bonam.

Cæterùm, *ex eod. Nauar. in præced. cap. 11. num. 9.* vt Nu. 51.
peccatum ſit mortale non reprimere exortam delectationem, ad declinandum conſentiendi periculum oportet eum in quo exoritur, talem eſſe, vt habita ratione ſuæ imbecillitatis, ac præteritę cõſuetudinis, teneatur meritò credere, niſi illam reprimat; ſe conſenſurum verè & realiter in opus ipſum malum, ex quo eadem delectatio naſcitur, aut ſaltem in eam ipſam delectationem. Adde (quod admonet Caiet. *in verbo Delectatio ſub finẽ*) eos, qui ſic animo affecti ſunt vt malint mori, quàm peccare mortaliter, nunquam aut rariſſimè incurrere in mortalẽ culpam per negligentiam reprimendi cogitationes delectabiles: quia ipſorum negligentia non eſt ex affectu ad delectationem quam cognoſcant illicitam: ſed ex paſſione, quæ perinde in tali cogitatione eos detineret, ſi ipſa delectationem non haberet coniunctam. Excipe tamen quod idem author ibidem præmiſit: niſi negligentia tam exorbitans ſit, quòd quaſi ideo neglexerit, vt delectaretur: tunc enim dici poteſt interpretatiuo conſenſu peccare mortaliter: ſicut, *inquit ille*, quantumuis is qui detrahit ſine intentione detrahẽdi non peccet mortaliter: tamen quando tanta eſt læſio famæ ex detractione, vt quaſi intenderit detrahere, dum non curauit à tali læſione ſibi cauere, peccare poteſt mortaliter.

Porro cùm quis paſſus illicitas cogitationes de eis delectatus eſt, neque certò ſcit an eis conſenſerit vel ſufficienter reſtiterit, expedit, prout bene monet Nauarr. *in cit. cap. 11. num.* 12. vt ſeipſum de illis in confeſſione accuſet dicendo, ſe dubitare an quantum debuit illis reſiſtere contenderit.

De conſenſu in præteritam vel futuram delectationem de actu, quem aliqua conditio reddit licitum.

SECTIO V.

SEXTA REGULA EST, Conſenſum in præteritam Nu. 52.
vel futuram delectationẽ actus liciti *qualis eſt copula coniugalis*, ex ſe nõ eſſe peccatum. Ratio eſt, quia cùm aliquid nulla lege prohibitum eſt; ſicut non

peccat qui illud facit (nec enim peccat qui legẽ non tranſgreditur *cap. Qui peccat 23. qu. 4.*) ita nec peccat qui illud à ſe factum vel faciendum eſſe gaudet, & delectatur: vt Iudex, ſicut licitè ſumit ſupplicium de facinoroſo; ita etiam licitè ſe ſumpturum, aut ſe ſumpſiſſe delectari poteſt. Particula autem, Ex ſe, propterea poſita eſt in hac regulâ, quòd ex adiuncto ei aliquo probabili periculo, conſenſus poſſit eſſe peccatum mortale: quia is qui exponit ſe probabili periculo peccandi mortaliter, peccat mortaliter iuxta illud *Eccleſiaſtici 3.* Qui amat periculum peribit in illo. Si ergo vidua quæ delectationem, quã habuit de licita coniugali copula, in memoriam reuocans gaudeat, & delectetur ſe illam habuiſſe: aut ſi ſponſus abſens cogitando de futura ſuo tempore copula licita cum ſponſa, gaudeat ſe illam habiturum, non peccat mortaliter (etſi non excuſetur a veniali, vacans rei quæ tum neceſſitate, tum etiam pietate caret) niſi præſentem aliquam ex tali memoria excitatam carnalem delectationem admittat, deliberatè de ea gaudens: vel, eam adeſſe aduertendo, exponens ſe periculo conſentiendi in eamdem, vel incurrendæ pollutionis, non reſiſtat talem repellendo quantùm poteſt; tunc enim peccat mortaliter contra præceptum, Non mœchaberis: quo ex communi Sanctorum conſenſu teſte Nauar. *ad cap. Si cui, De pœnitent. diſtinct. 1. nu. 3.* non ſolùm prohibetur actus exterior venereus, quem circunſtantia coniugij non fecerit licitum: ſed etiam voluntas fruendi voluptate venerea, alia ratione quàm licito vſu matrimonij.

Aduerte autem difficultatem eſſe, An ſit cenſendus licitus matrimonij vſus, quo coniux abſens delectatur carnaliter recordatione copulæ licitæ habẽdæ cum vxore, etſi enim conſtet peccatum eſſe veniale propter rationem ante allatam: dubitatio tamen eſt, an ſit mortale. Cuius partem affirmantem Sylu. & Nauar tenent, ille in verbo, Delectatio, num. 4. & hic in Enchir. cap. 16. num. 10. Negantem verò plures alij, quos refert Gabriel Vaſquez ad 1. 2. D. Thom. diſp. 113. cap. 2. eorum ſententiam amplectẽs; quia per matrimonium actu exiſtens, non minus cẽſeri poteſt à mortali excuſari delectatio eiuſmodi, quàm ea, qua coniuges delectantur mutuo aſpectu, aut oſculis & tactibus, quæ a nemine damnatur peccati mortalis: cùm dicat D. Chryſoſt. homil. 17. in D. Matth. Si vis videre & ex viſu capere voluptatem, aſpice propriam coniugem, & illius vſque amore perfruere: hoc enim nulla lex prohibet omnino. Sententia verò contraria procedit, cùm talis delectatio fuerit coniuncta pollutioni, ſeu effuſioni ſeminis extra vas, aut periculo eiuſdem effuſionis, nã eo modo peccatum eſt contra naturam: quodquidem tanquam alienum omnino à fine coniugij, nequit per ipſum excuſari. Sed aduerte propoſitam excuſationem a mortali, non habere ſimiliter locum in vidua, & in ſponſo de futuro, quia neutrius matrimonium eſt actu: ſed illud fuit tantùm: & hoc nondum eſt: vnde fit vt non operetur, nec valeat ad iſtiuſmodi excuſationem.

Num. 53. SEPTIMA regula, præcedentis appendix, eſt; ipſam præcedentem regulã habere locũ, ſiue delectatio ſit de abſoluto actu licito, ſiue de conditionato. Itaque cogitans de delectatione, quam haberet ex copula licita, ſi legitimo matrimonio alicui iungeretur non peccat quidem mortaliter ſi gaudeat quòd eſſet eã habiturus, quia tale gaudiũ eſt tãtùm de futuro, idque ſub conditione liciti, ſeu quo futura actio & delectatio approbatur ſub cõditione ſub qua poteſt eſſe licita: peccat tamen mortaliter, conſentiendo in præſentem delectationem carnalem, ſi quæ ex tali cogitatione in appetitu ſentiente excitatur: vel non diſſentiendo, cùm ſufficienter aduertit inde adeſſe periculum pollutionis, aut dicti conſenſus. Ratio eſt quia delectatio illa præſens, non admittit prædictam conditionem, *quæ eſt de futuro*; ideóque illicita eſt, perinde ac ſi nulla talis conditio interueniſſet.

Quam doctrinam à Caiet. traditam in verbo, Delectatio: & in tomo primo opuſcul. tract. 14. dubio 1. approbat Nauar. ad citatum cap. Si cui, nu. 1. Quinimmo neque ſi cõditio eſſet de præſenti, impediretur peccatum mortale Nam ſi quis, exempli gratia, cogitatione apprehendat fœminam aliquam eſſe ſuam vxorem, & delectetur in cogitato actu venereo cum illa, ac ſi eſſet ſua vxor, peccat mortaliter. Ratio eſt, quoniam talis conditio non ſubeſt actu, ſed ſolùm fingitur per cogitationem: vnde fit vt delectatio ſit de re licita ſolum per imaginariam fictionem: illicita autem, tam ſecundùm veritatem, quàm ſecundum ſcientiam eius qui delectatur: vtpotè noſcentis rem eſſe aliam in ſeipſa, quàm imaginetur.

Nec eſt quòd obiciatur cogitatam bonorum alienorum largitionem etiamſi illicita ſit; non eſſe tamen peccatum de ea gaudere ſub conditione, quòd fiat concedente vero domino, per quam redditur licita. Nam diſpar eſt ratio, conſiſtens in eo, quòd largitio non ſit abſolute & ſecundùm ſe peccati materia, ſed poſita conditione, quòd fiat ex bonis alienis: ideoque delectatio quæ capitur ſub conditione excludẽte illud, per quod largitio ipſa eſt materia peccati, non cenſetur illicita: ſicut nec cenſetur cùm accipitur de re quæ tantùm mala eſt, quia prohibita: vt de eſu carnium in die Veneris: aut quauis alia materia præcepti tantùm poſitiui, ſi excludatur conditio, quòd ſit prohibita. Actus autem venereus de ſe ſit materia peccati: niſi actu ſubſit conditio coniugij per quam ſolam redditur licitus. Similis ratio eſt de actibus, qui etſi mali ſint de ſe, & ideo prohibiti, tanquam mali: conditio tamen naturalis datur, per quam eorum malitia tolli poteſt; prout per defenſionem propriæ vitæ cum moderamine inculpatæ tutelæ, tolli poteſt malitia homicidij; & per neceſſitatem extremam, malitia furti. Nam ſub eiuſmodi conditione conſiderati, licitè placent tanquam boni. Secus verò eſt de iis actibus, qui ita mali ſunt intrinſecè, vt nulla conditio detur, cuius interuentu boni fiant, vt periurium, fornicatio, ac pleriquе alij, qui proinde nuſquam licitè placere poſſunt.

Hinc Medina ad 1. 2. D. Thomæ *quæſt. 74. art. 6. ſub finem*, negat excuſari a peccato eum qui conſentit in delectationem quam percepit in pollutione inuoluntaria: quia quamuis hæc ex defectu conſenſus non fuerit peccatum; tam ipſa tamen quàm voluptas ex ea ſequens, eſt de ſe illicita: itaut deliberatè ei cõſentire, peccatum ſit mortale, iuxta illud quod paulò antè ex Nauar. allatum eſt: communem Doctorum ſententiam eſſe, præcepto Non mœchaberis, prohiberi omnem voluptatem veneream extra actum coniugij. In quam ſententiam Th. Sanchez lib. 1. ca. 2. alios auctores refert num. 17. in ſequenti, contrariam ſentiens probabiliorem, hoc nixus fundamento, quòd pollutio contingens in ſomno ſit naturalis euacuatio; ſed id non obſtat quin delectatio venerea quam de ſe habet ſibi implicitam, conſtituat ipſam ſexto decalogi præcepto repugnantem; adeout liber conſenſus ei præſtitus peccatum ſit ſuo genere mortale, vt alia contra idipſum commiſſa. Cæterum quãuis peccatum ſit gaudere de actu illicito: non eſt tamen gaudere de effectu inde ſecuto ſi bonus ſit; vt de filio ſuſcepto ex adulterio, licet gaudere; etiamſi non liceat de adulterio. Item de leuatione à morbo vel liberatione à tentatione carnis ſecuta ex pollutione tanquam prohibita quia mala; ſeu tanquam imbibitam in ſua ſubſtantia habens malitiam naturali iuri repugnantem: itaut illam velle, ſit & eiuſdẽ

iuris

Digitized by Google

iuris velle euerſionem, quod patet nullatenus licere, cum id nihil aliud ſit quam velle, vt rerum naturæ immutentur, adeoque vt Deus deſtruatur.

Non erit autem abs re ex eodem Sanchez in ſeq. num.32.& 33.addere, quod facit ad antedictorum intelligentiam pleniorem. Quandam delectationem eſſe voluntatis, quæ propriè dicitur gaudium; & quandam appetitus ſenſitiui, quæ nomen ipſum delectationis retinet. Illamque conſiſtere in ſimplici voluntatis motu & complacentia; hancque in motu appetitus ſenſitiui, cum aliqua corporis immutatione. Differentiam autem inter vtramque eſſe, quod delectatio voluntatis poſſit eſſe de obiecto conditionali: non item delectatio appetitus ſenſitiui; Ratio eſt, quòd ex D. Thom.1.2.*quæſt* 32.*art.* 3. delectatio conſurgat ex boni conuenientis præſentia, ſiue ſecundum rem, ſiue ſecundum cogitationem & apprehenſionem. Iam verò intellectus, cuius cognitione voluntas mouetur, apprehendere poteſt, & voluntati proponere obiectum conditione veſtitum, & à malitia præciſum; vnde fit vt voluntatis delectatio poſſit eſſe de obiecto ſub conditione, & malitiæ præciſione apprehenſo tanquam præſenti & iam poſſeſſo, Imaginatiua verò nullam conditionem apponere poteſt; quoniam in tali appoſitione eſt collatio quædam & præciſio vnius rationis ab alia; Etenim ſi quis, exempli gratia, velit concubitum cum aliqua, ſi eſſet ſua vxor; malitiæ conſiſtentis in cognoſcendo non ſuam, præciſio à copula, fit apponendo conditionem, ſi eſſet ſua; quod ſolus intellectus poteſt, non item imaginatiua, etiam in homine, vt nec in brutis; cum quibus ea eſt illi communis Quia igitur imaginatiua, cuius apprehenſione appetitus ſenſitiuus mouetur, non ſub conditione, ſed tantùm abſolutè proponit obiectum eidem appetitui, is abſolutè fertur in obiectum nulla conditione veſtitum; vnde ſi ipſum ſit malum, mala quoque erit delectatio de ipſo, eiuſdem appetitus ſenſitiui.

De conſenſu imperato.

SECTIO VLTIMA.

Num.54 POSTREMA REGVLA eſt, Actum qui ſequitur voluntatis interiorem conſenſum, ſeu qui imperatur à voluntate, eamdem habere peccati rationem cum ipſo conſenſu: itaut differat quidem ab hoc, in genere naturæ: vnū tamen in genere moris. Hæc habetur ex D.Thom.1.2.*quæſt.*20.*artic.*3. Et patet: quia non habet aliam liberi rationem, ex qua moraliter iudicetur vituperio vel pœnâ dignus, quàm illam conſenſus, cuius impulſu exercetur. Neque enim quod fit naturæ impetu extra omnem voluntatis cōſenſum, iudicatur moraliter laude vel vituperio, præmio vel ſupplicio dignum. Vnde peti poteſt cauſa eius quod admonet Nauarr.*in Enchir. prælud.*7.*num.* 23. in confeſſione ſatis eſſe exprimere peccatum externum; quia nimirum eiuſdem eſt malitiæ cum interno: nec poteſt ſine eo eſſe: ideóque ipſo externo expreſſo, internum ſufficienter indicatum eſſe intelligitur. Non verò contra: quia dari poteſt interior conſenſus, qui non exierit in actum externum: adeout actus exterior non cenſeatur ſufficienter expreſſus, ſolo interiori expreſſo.

Atque ex dictis tandem intelligere licet, quòd conſenſus in vnum idemque obiectum mortaliter illicitum varij ſint gradus, ſecundùm quos creſcente diuinæ legis contemptu, creſcat peccati malitia. Primus eſt, ſemipleni conſenſus: qui peccatum eſt tantummodo veniale. Secundus pleni interpretatiui, qui eſt peccatum mortale. Tertius pleni expreſſi, ſed abſque propoſito perpetrandi actum illicitum, cui conſentitur. Quartus pleni & expreſſi cum prædicto propoſito. Quintus eiuſdem conſenſus, cum perpetratione operis: in quibus ratio peccati mortalis ita creſcit, vt conſenſus in hoc quinto gradu ſit peccatum grauius, quàm in quarto, & in hoc, quàm in tertio, & demum in hoc quàm in ſecundo: ſicut etiam grauius peccatum eſt coniunctum cum continuatione & frequentatione actus illiciti, quàm ſit in quinto gradu: & grauiſſimum omnium ſit, coniunctum cum pleno contemptu & impœnitentia; iuxta illud *Prouerb.*18. impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. In quod miſeriæ barathrum, quòd tam multos hodie ruiſſe videamus, cauſa meritò cenſeri poteſt, quòd plerique in iudicio de rebus agendis, rationes temporales & humanas, æternis ac diuinis anteponant. Euaneſcentes enim in cogitationibus ſuis, nec probantes Deum habere in notitia, id eſt, Deum nolentes agnoſcere, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum vt faciant quæ non conueniunt, repleti omni iniquitate, &c. ad Rom.1.

CAPVT VI.

De ratione iudicandi de peccatis ex parte dominij voluntatis in cæteras facultates hominis.

SVMMARIVM.

55 *Facultates in homine ſubiecta voluntatis dominio.*
56 *De ratione, qua in agendo ſubiicitur intellectus voluntati. Et de ratione qua voluntas cenſetur ſibimet in agendo ſubiecta.*
57 *De ratione qua cætera facultates eidem ſubiiciuntur.*
58 *Qui actus ſortiri poſſint rationem conſenſus imperati in iudicio de peccatis.*
59 *Violentia duplex: quædam conditionalis, quædam abſoluta.*
60 *Abſoluta non poteſt inferri voluntati quoad actus ſuos internos; poteſt autem quoad externos.*
61 *Ea excuſat à peccato & à pœna peccato debita.*
62 *Ad eam requiritur reſiſtentia, tum ex parte voluntatis, tum ex parte facultatum exteriorum.*
63 *De ea non eſt iudicandum ex inclinatione appetitus naturalis, aut ſenſitiui.*

DE hoc dominio ad iudicandum de peccatis duo cognoſcenda ſunt. Alterum, quænam in homine facultates ſint ſubiectæ voluntatis dominio, per quas tanquam dominus per ſubditos, exerceat eos actus liberos, qui imperati & conſenſus exteriores cōmuniter appellantur. Num.55
Alterum eſt violentia, quæ eidem dominio aduerſatur. Quod attinet ad prius: eiuſmodi facultates in homine ſunt, tum cognoſcitiuæ, nempe intellectus & ſenſus: tum eæ quæ cognitionem in executione ſui muneris ſequuntur: vt voluntas & appetitus ſenſitiuus ac facultates exteriorum membrorum corporis. Inferiores autem facultates, vt vegetatiuæ & cæteræ quæ in ſuo munere non ſequuntur cognitionem, tali dominio non ſubiiciuntur: licèt applicatio rerum ex quibus ſequi poſſunt, vel impediri (*vt ſumptio cibi vel potus ad nutritionem neceſſaria*) in voluntatis arbitrio ſita ſit.

Ac de

Num. 56 Ac de intellectu obſeruandum eſt: in actu ipſius conſiderari poſſe: tum exiſtentiam, quæ conſiſtit in exercitio: tum eſſentiam quæ conſiſtit in apprehenſione veritatis vel falſitatis: & in iudicio, hoc eſt, in aſſenſu vel diſſenſu. Atque quoad exercitium ſui actus, intellectum voluntati ſubiici, experientia docet (*ſiquidem intelligimus, vel ab intelligẽdo abſtinemus, quando volumus*) etiamſi habeat ſuos quoſdam motus primò primos & naturales, anteuertentes liberum voluntatis conſenſum: & motio phantaſiæ interdum ſit adeo vehemens, vt intellectum ipſum ſecum rapiat, impediátque ne voluntas poſſit pro arbitrio illum mouere.

Quoad apprehenſionem autem veritatis vel falſitatis, non ſubiici intellectum voluntati, experientia quoque docet. Nec enim quoties volumus, veritatem aut falſitatem apprehendimus. Et ratio eſt, quia talis apprehenſio pendet ex naturali vel ſupernaturali lumine, quod non habetur pro voluntatis arbitrio.

Quoad aſſenſum verò & diſſenſum: in propoſitionibus quidem nobis euidenter notis; nec intellectum voluntatis arbitrio ſubiici, ex eo patet, quòd non ſit in noſtra poteſtate diſſentire principiis vel concluſionibus euidenter veris, vel aſſentiri euidenter falſis: cùm ratio aſſentiendi, ſit veritas, & diſſentiendi falſitas. In propoſitionibus autem quæ nec veritatem nec falſitatem habent euidentem: ſeu de qua intellectus non conuincitur ratione efficaci; intellectum ipſum ſubiici voluntatis arbitrio, patet ex Catholicis aſſentientibus articulis fidei, & hæreticis diſſentientibus ab iiſdem. Attamen quia ratio aſſentiendi, eſt veritas; & diſſentiendi, falſitas; vt voluntas moueat intellectum ad aſſenſum vnius partis potius quàm alterius contrariæ, neceſſaria ſunt quædam motiua ſeu rationes probabiles, aliquatenus oſtendentes veritatem illius, vel falſitatem.

De voluntate aduertendum eſt, eam hoc nomine cenſeri ſibi ipſi ſubiici, & actus imperatos elicere; quòd poſſit per vnum interiorem conſenſum, applicare ſeipſam ad alium eliciendum: vt per eum qui eſt charitatis actus, ad eum eliciendum qui eſt actus miſericordiæ: Verumtamen id non niſi impropriè dicitur: vt nec propriè talis actus ipſius, ponitur in numero ab ipſa imperaturum, ſed potius in numero elicitorum.

Num. 57 De cæteris facultatibus obſeruandum eſt. cùm ſint organicæ; ex parte quidem ſua, voluntatis dominio ſubiici prout experientia docet. Experimur enim quòd voluntas poſſit applicare imaginationem ad apprehendendam rem triſtem, & conſequenter excitare in appetitu ſentiente triſtitiam & dolorem: facultateſque externorum membrorum mouere ad executionem piorum operum; per quæ æterni ſupplicij condantur pœnæ peccatis debitæ. Ex parte tamen certæ qualitatis & diſpoſitionis Organorum, quorum ſunt facultates, non ſemper ſubiici dominio voluntatis, patet quoque experientiâ; Nam experimur aliquando ob aliquam corporis diſpoſitionem, in appetitu ſenſitiuo exoriri tam vehementem paſſionem, vt voluntas, etſi poſſit non conſentire, vix tamẽ poſſit eam cohibere, vel omnino non poſſit: iuxta illud Apoſtoli ad Rom. 7. Non quod volo bonum hoc ago: ſed quod odi malum hoc facio.] Similiter experimur aliquando imaginationem, nobis inuitis res quaſdam illicitas repræſentare, & cogitationes excitare quas repellere vix poſſumus. Vbi tamen cauenda eſt negligentia; quia licet primo aditu difficile & interdum impoſſibile ſit voluntati, tales muſcas conſcientiæ infectiuas abigere: eas tamen tandem ſubigere poteſt Deo iuuante, & domina euadere. Ac demum facultates exteriorum membrorum poſſunt aliqua horum infirmitate impediri, ne ad nutum, & interdum vt nullatenus voluntati obediant.

Diſcrimen autem illud *ex Ariſtot. 1 Polit. cap. 3.* quòd voluntas hominis, talibus facultatibus dominetur principatu herili, id eſt, ſicut dominus ſeruis, qui nullam reſiſtendi poteſtatem habent. Appetitui verò ſentienti, principatu ciuili: ſicut princeps ciuibus, qui poteſtatem aliquam habent repugnandi: pertinet ad eaſdem facultates ſecundùm ſe ſumptas: qua ratione non ſunt ex ſe ſufficientes ad exeundum in actum, ſed perinde ac inſtrumenta artium requirunt alterius impulſum: qui interdum quidem eſt ab appetitu ſentiente; ſed ratione dirigente imprimitur à voluntate, quando actus in quem exeunt, eſt de numero actuum humanorum. Appetitus verò ſenſitiuus ex ſe ſufficiens eſt ad deducendum ſeipſum in actum, abſque impulſu voluntatis: qua de cauſa poteſt ſua paſſione eidem aduerſari, iuxta illud Apoſtoli *ad Galat.* 5. Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem: hæc enim ſibi inuicem aduerſantur: vt non quæcumque vultis, faciatis.]

Cæterùm iſta eò pertinent, vt intelligamus actus imperatos, in quibus ratio peccati iudicanda eſt ex regula vltima in præced. capite poſita; poſſe eſſe, tum mentis cogitationes, ac phantaſiæ imaginationes; tum paſſiones appetitus ſentientis: tum demum functiones linguæ, manuum, ac reliquorum membrorum exteriorum, quæ voluntatis arbitrio regi poſſunt. Num. 58

Pars altera capitis, De vi oppoſita voluntatis dominio.

QVod attinet ad violentiam: ea duplex eſt ex D. Thoma *in 4. diſt. 29. quæſt. 1 art. 1.* & colligitur ex cap. Sacris De iis quæ vi metúſve cauſa fiunt: vt ibidem Panormit. num. 1. obſeruat: vna conditionalis: qualis eſt cùm quis ad aliquid agendum, quod alioqui ex inſita inclinatione non egiſſet, metu vel blanditiis inducitur (*quæ potius inductio aut perſuaſio quam violentia dicenda eſt*) eiuſque conſideratio ad ſequentia capita pertinet: altera abſoluta; qualis eſt quæ ab externo principio infertur, paſſo non conferente vim, id eſt, perſona patiente, quantum poteſt reſiſtente, per internam inclinationem ad oppoſitum. Num. 59

Ea autem ex D. Tho. 1. 2 quæſt. 6. art. 4. non poteſt quidem inferri voluntati quoad interiorem conſenſum, actumve ipſius elicitum: poteſt tamen quoad exteriorem ſeu quoad actum ipſius imperatũ. Cuius rei ratio eſt, quòd voluntati conueniat, vt ſecũdùm naturalem inclinationem ſe indifferenter habeat; tum ad contrarias actiones eliciendas, vnde dicitur libera libertate contrarietatis: tum ad eaſdem eliciendas vel cohibendas, vnde dicitur libera libertate contradictionis. Quo fit vt ſiue ſit eliciẽda volitio, ſiue elicienda contraria nolitio: ſiue ab hac vel illa abſtinendum, nihil accidat contra voluntatis inclinationem propriam: adeout neque in eliciendo, neque in non eliciendo patiatur violentiam. Atque licet Deus poſſit voluntati noſtræ afferre neceſſitatem volendi aliquid, vel nolendi illud, vel cohibẽdi nos ab eo volẽdo aut ab eo nolẽdo: iuxta illud Prouerb. 21. Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu Domini, quocumque voluerit inclinabit illud] non ideo tamen cenſendus eſt cogere, cùm talis ſiue volitio, ſiue nolitio, ſiue huius aut illius cohibitio, non aduerſetur voluntatis inclinationi, ſed ſecundùm eam ſit. Nu. 60.

Facultates autem ſubiectæ imperio voluntatis, per quas ipſa exercet conſenſum ſuum exteriorẽ, actúmve imperatum, non ita pendent ab ea in operando: quin ipſa repugnante poſſint ad operationem ab ex-

terno

terno agente potentiore interdum applicari: vt accidit cùm aliquis potentior viribus aperit alterius oculos vt videat nolens videre: vel certè poſſint impediri ne à voluntate ipſa applicentur ad operandum: vt cùm quis claudit alterius oculos, ne videat volens videre: quorum illud eſt poſitiuè, & hoc negatiuè voluntati quoad actum ſuum imperatum inferre abſolutam violentiam.

Quæquidem, (perinde ac ignorantia inuincibilis) omnino excuſat a peccato, & facit ne actio vel omiſſio illicita, quæ per eam committitur, habeat rationẽ aliquam peccati. Sic enim in Conc. Ancyrano *(quod refertur diſtin. 50. cap. Presbyteres)* definitum eſt thuris oblationem factam Idolo, ab eo cuius manus ad id adacta eſt, ipſo quantum potuit interiùs & exteriùs reſiſtente, non fuiſſe peccatum. Et 32. quæſt. 5. per totam, multis ſanctorum Patrum authoritatibus propoſitis, confirmatur nihil peccare illam, cuius omnino renitentis virginitas violatur. Ratio autem eſt, in qua iidem Patres fundantur, quòd talis violẽtia tollat interiorem voluntatis conſenſum liberum, qui ad rationem peccati omnino requiritur iuxta primam regulam in præced. cap. traditam. Vt autem a peccato, ſic & à pœna peccati excuſari habetur ex cap. Sacris, De iis quæ vi, &c. Ratioque eſt, quia effectus non ponitur, non poſitâ cauſa.

Ne verò in iudicando de peccatis ex hac doctrina errare contingat, conuenit duo obſeruare. Prius eſt: ad iſtud violentiæ genus neceſſariam eſſe duplicem reſiſtentiam: vnam ex parte voluntatis, hoc eſt, vt ipſa nolit violentiam inferri: ſi enim velit, aut neque velit, neque nolit, ſed neutro modo ſe habeat, non dicetur violentia illata. Alterum ex parte facultatis exteriorum membrorum: nempe vt is qui patitur, quantum poteſt externi agentis contra ſe conatum impediat per fugam, aut clamores aut alios externos actus ad reſiſtendum accommodatos. Vnde ſi Caluinianus ad ſuam concionem traheret Catholicum; ſiue volentem, ſiue nec volentem, nec nolentem; ſed tatum permittentem in ſe fieri alterius voluntatem, ſiue etiam nolentem quidem, ſed compellenti non reſiſtentem exterius quantum poteſt, is non cenſetur violentiam pati, & ſic de ſimilibus.

Nu. 63. Poſterius eſt: cum de ratione violentiæ ſit, vt is cui infertur reſiſtat per interiorem inclinationem ad oppoſitum: de violentia homini ad actum aliquem illata, non eſſe iudicandum ex inclinatione ſeu appetitu ipſius naturali; aut ſenſitiuo: in quibus cum beſtiis cõmunicat: ſed ex ſola voluntate, quæ eſt inclinatio hominis propria: hoc eſt, actum hominis nõ eſſe cenſendum violentum ex eo, quòd ſit contra appetitum ipſius naturalem: ſicut aſcenſus, eſt contra ipſius pondus: aut contra appetitum ſentientem, ſicut eſt perpeſſio verberum: ſed ex eo ſolùm, quòd ſit cõtra voluntatem. Vnde cùm homini pœna aliqua infligitur; ſiue à ſe, ſiue ab alio contra appetitum naturalem aut ſenſitiuum, ſi voluntas illam acceptet, non dicetur violenta, ſed voluntaria. Sic enim Chriſti & Martyrum paſſiones fuerunt voluntariæ; ſic etiam opera pœnitentiæ pœnalia, vt ieiunia, verbera, & ſimilia quæ ſibi ipſi homo infligit, ſunt voluntaria, quamuis illa excipiat contra inclinationem appetitus ſentientis: quia ſuſcipit ex inclinatione voluntatis.

CAPVT VII.

De generali ratione iudicandi de peccatis ex parte appetitus concupiſcentis.

SVMMARIVM.

64 *Amor ſui initium eſt peccati.*
65 *Triplex affectus illicitus ex eo proueniens.*
66 *Mouent ſe mutuo voluntas, & appetitus ſentiens; ſed differenter.*
67 *Concupiſcentia appetitus ſentientis nonnunquam in actu voluntatis auget liberum, nonnunquam minuit, & nonnunquam omnino tollit.*
68 *Nonnunquam pariter auget peccatum, nonnunquam minuit, nonnunquam etiam omnino tollit.*

PRIMVM peccati initium in homine eſſe ſenſualitatem, ſeu vt D. Thom. habet 1. 2. *quæſt. 77. art. 4.* amorem ſui: D. Auguſt. ſatis ſignificauit cùm amorem ſui vſque ad contemptum Dei ædificare ciuitatem Babylonicã dixit in cap. vlt. lib. 14. de ciuit. Dei: congruenter ei, quod Dominus monſtrans viam quæ ducit ad cæleſtem Hieruſalem (in quam ex cap. 21. Apoc. nihil peccati ſordibus inquinatum intraturũ eſt) primo omnium loco præſcribit ei, qui illam tenere velit, vt ſeipſum abneget Matth. 16. & Luc. 9. quod eſt ſe amore ſui exuere. Immo id Scriptura aperte declarat, cùm dicitur in Epiſtola ad Rom. cap. 6. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentiis eius.] Et cap. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati.] Et Iacobi 1. cap. Vnuſquiſque tentatur a concupiſcentia ſua abſtractus & illectus: deinde concupiſcentia cùm conceperit parit peccatum.] Accedit ratio: quia talis amor eſt quædam infirmitas animæ, proueniens à peccato originali: per quam velut incurua propendet ad bona temporalia, hoc eſt, *ex D. Thoma in ſeq. art.* 5. ad voluptates, quæ corporis: ad diuitias, quæ fortunæ: & ad honores, qui animi bona temporalia dicuntur: cùm præcepta Dei (quorum tranſgreſſione peccatur) eamdem animam erigant in contrarium, nempe in bona æterna. Num. 64

Num. 65 Iam pro illo triplici bonorum temporalium genere affectus illicitus ex amore ſui proueniens tripertitò diuiditur in Epiſt. 1. D. Ioan. cap. 2. in concupiſcentiam carnis, ſeu amorem carnalium voluptatũ; concupiſcentiam oculorum, ſeu amorem diuitiarum; & in ſuperbiam vitæ ſeu amorem honorum. Et quia in homine amor ſeu proſecutio voluptatum carnalium, ſicut & odium ſeu fuga contrariorum dolorum, eſt per ſe actus non tantùm voluntatis ſed etiam appetitus ſentientis: non autem amor ſeu proſecutio diuitiarum vel honorum (nec enim appetitum ſentientem contingit diuitiis, vel honoribus moueri, niſi fortè per accidens: hoc eſt, quòd accidat hos vel illas adiunctam habere aliquam corporis voluptatem) fit vt ex parte ſenſualitatis, vltra ea quæ in præcedentibus cap. dicta ſunt de conſenſu voluntatis, nihil ſpeciale occurrat conſiderandum, quod attineat ad iudicium de peccatis, præter carnalium voluptatum proſecutionem, & contrariorum dolorum fugam: quæ quatenus paſſiones ſunt appetitus ſentientis, *illa quidem concupiſcentis, & hæc iraſcentis,* non tantùm ſuppeditant voluntati materiam mali conſenſus, sed etiam illam impellunt ad talem conſenſum præbendum.

Num. 66 Etenim quia voluntas & appetitus ſentiens ſimul ſunt in eadem anima, fit vt in proſequendo bono vel fugiendo malo, ſe mutuo moueant: vnáque aliam, *perinde ac ſolet ſphæra vna aliam ſibi adhærentem,* ſecum rapiat: quamquam diuerſo modo. Voluntas enim directè mouet appetitum ſentientem, hunc ſcilicet applicando ad opus: quia eſt facultas ſuperior; ceteras ſicut princeps ciues, imperio ſuo applicans ad obeunda propria munia. Appetitus autem ſentiens voluntatem ad conſentiendum ſibi mouet ſolummodo indirectè: eam ſcilicet alliciendo (vnuſquiſque

enim

enim tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus Iacobi 1. (ratione cuiuſdam affinitatis mutuæ, quã duæ illæ facultates, natæ ſimul eſſe, ac ſociari in eadem anima, vniuntur inter ſe naturali quodam vinculo. Vnde fit vt quẽadmodum Principem ciues affinitate ei coniuncti, ſic voluntatem appetitus ſentiens interdum ſubuertat repræſentatione commodi, vel incommodi quod ipſe ſentit in voluptate, vel dolore corporis. Sic Danielis 13. ſanctus puer deprauato ſeni ait: Concupiſcentia ſubuertit cor tuum.

Porrò de motu appetitus ſentientis prout à voluntate imperatur, nihil ſupereſt hic addendum ad ea quæ in præced. cap. dicta ſunt de actibus imperatis (ex quorũ ille eſt nomero) niſi id quod attigit Caiet. 1.2. *quæſt. 17 art. 7* quando corporis diſpoſitio conueniens fuerit, appetitum ſentientem facile voluntatis imperio moueri, non item quando non fuerit conueniẽs diſpoſitio. Vnde præſẽs cõſideratio eſt tota de eodẽ motu, prout voluntatẽ ad conſenſũ allicit. Et cum, *vt antè attigimus*, ille ſit tũ voluptatis corporeæ proſecutio, cui ſpecialiter nomen concupiſcentiæ tribuitur: tum doloris contrarij fuga, quæ nomine tum iræ, tum metus ſignificatur, in reliqua huius capitis parte trademus quonam ex tali motu prout concupiſcentia eſt, iudicium de peccatis in genere poſſit fieri: idem de eo prout metus eſt, expoſituri in ſequen. cap. Prout autem ira eſt, ſufficit monuiſſe, ex illo, de peccatis eodem modo iudicari, quo dictum fuerit iudicandum eſſe ex concupiſcentia: quia pariter vtroque modo inclinat voluntatem ad volendum, aut nolendum, aut non volendum.

Num. 67 Principio ergo notandum eſt quoad concupiſcentiam, ſic eam influere in actum voluntatis, vt in illo nonnumquam augeat, nonnumquam minuat, nonnumquam tollat rationem voluntarij liberi: nam auget, quando, efficiendo vt obiectum appareat magis delectabile, magiſque deſiderabile, efficit conſequenter vt voluntas maiore propenſione, & affectu in illud feratur, quàm alioqui ferretur. Minuit verò, cum iuxta ſupra citata D. Pauli verba ex cap. 7. Epiſt. ad Rom. voluntatem inclinat, & quodammodo trahit ad vnum magis, quàm alterum acceptandum, vel repudiandum. Namque libertas conſiſtit in indifferentia voluntatis ad acceptandum vel non acceptandum, aut etiam repudiandum illud quod ei fuerit ab intellectu practico propoſitum. Tollit denique omnino: quia vt D. Thom. 1.2. *quæſt. 10. art. 3.* docet; Concupiſcentia interdum eſt adeo vehemens, vt non modo impediat, ſed etiam tollat penitus deliberatum rationis iudicium: ſic nimirum mouendo corpus, vt ligentur ſenſus exteriores: atque adeo vt vigilantes variis phantaſiis deludãtur, ſicut dormiẽtes inſomniis: vel etiam vt lædantur ipſorum ſenſuum interiorum organa: quorum impedito obſequio in ſubminiſtrãdo intellectui ſpecies, terũ impeditur eiuſdem rationis vſus: vt argumento ſunt illi qui ex nimia paſſione in amentiam vertũtur. Quia enim, etiam paſſione ſedata, perſeuerat in illis interiorum ſenſuum læſio: ex ſublato horum obſequio debito, tollitur & rationis vſus. Iam verò ſine deliberato rationis iudicio, actus voluntatis nequit liber eſſe, vt patet in amentibus & pueris, in quibus voluntas eodem modo ſequitur id quod ratio abſque diſquiſitione apprehenderit, quo appetitus ſentiens in beſtiis, ſequitur id quod phantaſia conueniens eſſe iudicauerit. Cùm igitur hæc ita habeant: & peccatum adeo ſit liberum, vt ſi non ſit liberum, neque ſit peccatum: duæ regulæ ex D. Thom. 1. 2. *quæſt. 77. art. 6. & 7.* ſtatuuntur ad iudicandum de peccatis ex parte appetitus ſentientis quoad concupiſcentiam.

Num. 68 Prior eſt. Peccatum per concupiſcentiam minui, Hanc præter antedicta, confirmat illud quod habetur ex cap. Sciendum quippe eſt, De pœnit. diſtinct. 2. Peccatum ex infirmitate, ideſt, ex concupiſcentia vel ignorantia (*quarum illa carnis & hæc animi infirmitas eſt, 15. quæſt. 1. cap. 1.*) leuius eſſe peccato ex malitia; vt iuuenem cæteris paribus ob ardorem cõcupiſcentiæ, leuiùs peccare fornicando, quàm ſenem, in quo is ardor deferbuit. Intelligenda eſt autem hæc eadem regula ex D. Thom. *in eod. artic. 6.* de concupiſcentia, ſeu appetitus concupiſcentis paſſionibus, prout antecedunt peccati perpetrationem; nã prout hanc ſequuntur, concupiſcentia non minuit peccatum, ſed tanquam effectus eius, oſtendit quanta fuerit peccandi voluntas.

Poſterior regula eſt. Concupiſcentia quando aufert omnino rationis vſum, omnino excuſare a peccato: quando verò non aufert omnino, neque excuſare omnino a peccato. Ratio manifeſta eſt ex antedictis. Sic autem accipienda eſt talis excuſatio, vt etiam locum habeant in ea moderationes excuſationis eorum, qui per ebrietatem, ſomnum, aut furiam priuantur rationis vſu, propoſita in præced. capite primo.

Adhuc de concupiſcentia illud obſeruatione dignum occurrit ex Nauarr. *in Enchir. prælud. 6. num. 8.* cùm actus humanus, ex eo quòd producatur, concupiſcentia ipſa plurimùm impellente voluntatem; nõ modo non ſit inuoluntarius, ſed magis voluntarius; illud quod per blanditias agitur, non eſſe inualidum nec inualidari poſſe: ſicut eſt. & poteſt illud quod ex metu agitur, vt paulò poſt docebitur: itaut teſtamentum non valeat quidem metu factum, valeat tamen procuratum blanditiis, ex lege vltima ff. Si quis aliquem teſtari prohibuerit.

CAPVT VIII.

De ratione in genere iudicandi de peccatis ex parte appetitus iraſcentis quoad metum.

SVMMARIVM.

69 *Metus minuit quidem liberum, non tamen tollit, niſi tollat vſum rationis; eſtque poteſt aut leuis, aut grauis.*

70 *Mala quorum metus poteſt cenſeri grauis, ſeu cadens in conſtantem virum.*

71 *Metus poteſt minuere peccatum, non tamen faciendo veniale, illud, quod eſt ſuo genere mortale.*

72 *Metus leuis regulariter non excuſat a peccato.*

73 *Nec item metus grauis, quando agitur contra præceptum naturale negatiuum.*

74 *Secus cùm agitur contra præceptum affirmatiuum, ſiue naturale ſiue poſitiuum.*

75 *Similiter & quando contra præceptum humanum negatiuum.*

76 *Aliquot caſus excepti.*

77 *Actus humanus metu extortus, inefficax, inualidiſque eſſe cenſendus eſt quoad forum internum.*

HÆc ratio, vt in præcedenti capite attigimus, ſumitur tum ex ira, tum ex metu. Ex ira autem, iudicandi in genere de peccatis eadem eſt ratio (vt iam antea præmonuimus) quæ iudicandi ex concupiſcentia, itaut regulæ in eodem præced. capite traditæ ſufficiant ad illius cognitionem propter paritatem rationis. Vnde nobis reſtat ſolùm tradendi ratio iudicandi ex metu.

Qui oriri poteſt vel ab inſito principio, vt illo quo ægrotus mori timet: vel ab externo, vt is quem latrones Num. 69

Digitized by Google

tiones mortem minitando viatori incutiunt; Sic autem afficit voluntatem, vt non adferat abſolutam neceſſitatem, ſed ſolùm inclinet, vt ad aliquod malum vitandum, velit aliquid quod alioqui non voluiſſet; itaut minuat quidem liberum, inclinando ſcilicet ad aliquid acceptandum potius, quàm repudiãdom: non tamen tollat, niſi tantus ſit, vt rationis vſum auferat.

Atque ſiue ab interno, ſiue ab externo principio is oriatur, duplex eſſe poteſt: vnus leuis, & alter grauis; quorum ille, qui & dicitur cadens in inconſtantem virum, contingit, quando malum quod timetur, leue quidem eſt in ſe, homini tamen meticuloſo, & incõſtanti, graue apparet ex animi leuitate & inconſtantia: hic verò, qui dicitur cadens in conſtantem virum, contingit, (*ex D. Thom, in 4. diſt. 29. qu. 1. art. 2.*) quando malum eſt verè graue quod vir conſtans prudenſque meritò timeat: atque certa exiſtimatione iudicans ipſum imminere, alia minora mala ad ipſum vitandum eligat. Neque enim metus viri conſtantis cenſebitur, ſi vel id quod metuitor leue ſit, vel ſolà ſuſpicione immineat: vel minus ſit alio malo, quod eligitur ad ipſum vitandum. Sic, inquit Couarr. in Epitome 4. Decretalium, par. 2. cap. 3. §. 4. num. 2. ſi diues ad vitandum periculum amittendi 100. nummos aureos niſi in vxorem ducat Mæuiam, quam vt ſibi ingratam nullatenus erat alioqui ducturus, non cenſetur, vt vir conſtans prudénſve, illod, quod minus malum erat, elegiſſe ad vitandum maius.

Num. 70 Admonet autem D. Thomas ibidem ad 2. mala quorum metus cadere poteſt in conſtantem virum, eſſe quædam corporalia, quibuſdam aliis maiora; & præcipuè quæ pertinent ad perſonam: cuiuſmodi ſunt mors, & verbera, ſeu grauis cruciatus corporis, cap. Cùm dilectus, De iis quæ vi, &c. Item dehoneſtatio per ſtuprum, & ſeruitus; lege, Iſti quidem, ff. Quod metus cauſa: ac demum vincula ſeu detentio in carcere, ex lege, Nec timorem, & lege, Qui in carcere, ff. eod tit. Quod referentes Angelus & Syluester in verbo, Metus, numero 1. addunt perinde eſſe, ſiue talia mala immineant perſonæ propriæ, ſiue filiorum, ſiue vxoris perſonis. Addunt item, eadem tunc facere metum grauem, ſeu cadentem in conſtãtem, cùm nequit quis facilè eis occurrere: ſi enim facile poteſt, vt exempli gratia, recurrendo ad Superiorem, aut aliter ea declinando, non datur locus excuſationi: vnde D. Thom *ibid. quoque ad 3.* negat infamiam, quamuis ſit magnum malum, facere metum cadentem in conſtantem virum: quia facilè ei occurri poteſt. Quod tamen Sylu. & Angelus *in eod. verbo: ille num 4. & hic num. 5.* reſtringunt; inquientes non habere locum ſi infamia ſit iuris cum ſuo illo effectu, quo de crimine infamatus in iudicio, obnoxius eſt morti, vel cruciatibus, vel aliis huiuſmodi. Non enim dubium eſt quin talis infamia inducere poſſit metum cadentem in conſtantem virum. Addunt denique eadem mala metum grauem cauſare, non modò cùm inferuntur, ſed etiam cùm ſunt tãtùm in comminatione illius, qui poteſt ea inferre, & illaturus probabiliter exiſtimatur: aut ſunt in imperio, vel ſupplicatione eius, qui conſueuit tyrannicè tractare ſubditos non obſequentes ſuis petitionibus.

Iidem authores adhuc & cum eis Couar. *in citat. §. 4. num. 18. vbi alios idem ſentientes refert*, in numero iſtorum malorum quæ regulariter cauſant metum grauem, ponunt tum amiſſionem bonorum omnium temporalium, aut certè maioris partis illorum, iuxta cap. Abbas, De iis quæ vi, &c. Et ratio eſt: quia talia bona ſunt vitæ adiumenta, quorum iactura plerumque iudicatur grauior vinculis, & cruciatibus corporis: tum etiam maiorem excommunicationem: quia graue incommodum & ſeruitus quædã perſonæ eſt, inter homines eſſe & hominum carere commercio; ſicut excommunicato vſuuenit. Hoc tamen, vt rectè monet Tabiena, *idem quod illi, tradens in verbo* Metus: intelligendũ eſt, cùm quis nõ habet facile remedium declinãdi ipsã excommunicationẽ propter tyrannidẽ eius qui illã minatur, nolentis audire paratũ obedire, neque permittere vt ad Superiorẽ prouocetur.

Habet ampliùs Syluester in citato numero primo, memorata quidem mala eſſe, quæ regulariter cauſant metum cadentem in conſtantem virum: non eſſe tamen ſola; ſed adhuc, malum omne maius reſpectu minoris: vir enim conſtans rectam rationem ſecutus conſentit in minus malum vt vitet maius: Quod de malo pœnæ intellige: malum enim culpæ nuſquam licet; neque vt eueniant bona, neque vt vitentur mala. Iſta qui pluribus tractata habere volet, inueniet apud Thomam Sanchez in lib 4. de matrimonio, vndecim primis diſputationib⁹. Nobis enim prædicta ſufficiunt ad intelligentiam regularum continentium rationem de peccatis iudicandi ex metu, nobis propoſitã. Quas regulas ſequitur vt tradamus.

Pars altera capitis in qua traduntur regulæ declarantes propoſitam rationem iudicandi de peccatis.

PRIMA EST. Peccatum metu minui. Quæ confirmatur: tum ex cap Imprimis 2. q. 1. & ex cap. Sacris, De iis quæ vi, &c. tum etiã ratione, quia per metũ minuitur liberũ in actu peccãdi, peccatúmque ex metu habet quòd ſit ex infirmitate, ideóque leuius quàm ſi eſſet ex pura malitia. Aduerte tamen quod expreſſerunt Angelus & Sylueſt. in verbo, Metus, ille num. 6. & hic num. 7. nunquam ita minui, vt illud quod eſt ſuo genere peccatum mortale, faciat veniale: quia nullum eſt malum cui peccatum mortale ſic cedat, vt illius comparatione, huius malitia cenſeri poſſit in infinitum minui. Nu. 71.

SECVNDA regula eſt Metum leuem nunquã excuſare à peccato, niſi fortè, aut ignorantia tanta eſſet, vt leue malum inuincibiliter crederetur eſſe graue, aut metus talis eſſet qui rationis vſum tolleret. Probatur 1. ex cap. Meritò, 15. quæſt. 1. Deinde ratione: quia illud quod metu leui fit, niſi interueniat aliqua ex proximè dictis conditionibus, eſt abſolutè liberum: vnde quia eſt in voluntatis poteſtate ab eo abſtinere, peccatum committitur non abſtinendo, ſi ipſum ſit aliquid lege prohibitum. Neque enim à legis obſeruatione ipſe leuis metus excuſat, ex lege, Metum 2. & lege, Nec timorẽ, ff. Quod metus cauſa. Num. 72

TERTIA regula. Cùm præcepti cuius tranſgreſſione peccatur, ſit vel negatiuum, id eſt, prohibens aliquid facere: vel affirmatiuum, id eſt, præcipiens aliquid facere: metum grauem nũquam tollere obligationem præcepti naturalis negatiui: & per conſequens nec tranſgreſſorem illius excuſare vnquam à peccato Sæpe autem cæterorum præceptorum, ſiue diuinorum, ſiue humanorum obligationem tollere: & illis contrauenientem, tum à peccato, tum à pœna debita excuſare. Num 73.

Prior talis regulæ pars cõfirmatur: quia id quod naturalia præcepta negatiua prohibent, eſt ex ſe & intrinſecè malũ: vt patet ex mẽdacio, periurio, adulterio, & id genus aliis, à quibus rectã rationem abhorrere conſtat. Quare ipſum nunquam poteſt licere: vt nec poteſt malitiam exuere. Vnde quiſque debet potiùs omnia mala pati, quàm illi conſentire, ex c. Sunt quidam, 25. quæſt. 1. & ex cap. Lotharius, 31. quæſt. 2. & ex cap. Ita ne 32. quæſt. 5. & ex cap. Sacris, De iis

quæ vi,&c. Idq́ue indicatum eſt à Domino per illa verba Matth. 10. & Luc. 9. Qui vult venire poſt me abneget ſemetipſum,tollat crucem ſuam & ſequatur me. Significauit enim vitam propriam & cruciatus corporis eſſe poſtponendos tranſgreſſioni diuinæ voluntatis: cui Chriſtum ſequendo debemus nos conformare in omnibus. Vnde addit idem Dominus, Qui amat animam ſuam perdet eam. De qua re plura Couarr.*loco cit.num.* 3. *& aliquot ſequentibus*.Indéque eſt, quòd iſtiuſmodi præcepta dicuntur obligare ſemper & pro ſemper: quódque nulla eorum tranſgreſſio libera excuſetur à peccato:ne quidem ea,quæ prouenit ex metu mortis:qui iuxta antedicta minuit quidem, non tamen tollit omnino liberum: cenſetúrque leuis, cùm ad vitandum aliquod aliud malum, eligitur ac perpetratur peccatum: quandoquidem teſte Nauarr.*in Enchir.cap.* 22. *num.* 51. ex communi Theologorum & Canoniſtarum ſententia;culpa etiam venialis malum eſt maius quocumque alio malo, quod non fuerit peccatum. Vnde conſequens eſt nihil factum malè, ſeu cum peccato, etiam tantummodo veniali, dici poſſe factum metu cadento in conſtantem virum: cùm talis metus non contingat vbi maius malum eligitur ad vitandum minus.

Quando metus excuſet à peccato.

Num.74 POSTERIOR verò pars regulæ, probatur quoad præcepta affirmatiua, ſiue naturalia ſiue poſitiua. Hæc enim non obligant,*vt vulgò loquuntur*, pro ſemper: alioqui oporteret ſine intermiſſione exercere illud,quod in eis præcipitur:at id in hac vita eſt nobis impoſſibile, præſertim cùm non habeamus ſemper obuia obiecta. Obligant ergo tantùm pro eo tempore in quo neceſſitas iudicio viri prudentis,exigit ipſa ſeruari.Quæ neceſſitas iuxta cap. Si quando, De reſcriptis,locum non habet,quando rationabilis cauſa excuſat: prout cenſetur contingere, quando ea talis eſt,vt ſi legiſlator adeſſet, ſtatueret idipſum non eſſe ſeruandum,*ex D.Tho.*2.2.*quæſt.*147.*ar.*3.*ad* 2.Id quod Nauar.habet *in Enchir.prælud.*9 *num.*14. *& cap.*23.*nu.* 43. ſimulque approbans quod Caiet. ad citatum D. Thomæ locum,ait cauſam quam quis bona fide putat eſſe iuſtam,etiamſi non ſit,excuſare à peccato mortali:immo & à veniali,ſi omnis negligentia abſit.

Et certe credibile non eſt Deum benigniſſimum, qui tantam animis noſtris indidit propenſionem conſeruandæ vitæ propriæ,voluiſſe, *quantumuis potuerit*, obligare nos ad ſeruanda,cum vitæ noſtræ diſpendio,præcepta ab ipſo inſtituta, vt ea eſſent propter nos: non autem nos propter ipſa, iuxta illud Marci 2. Sabbathum propter hominem factum eſt, non homo propter Sabbathum. Sic ergo, etiamſi tenear præcepto affirmatiuo iuuare proximum conſtitutum in extrema neceſſitate: nihilominus ſi id præſtare non poſſum ſine vitæ meæ iactura; non pecco non præſtando: quia non obligor cum tali conditione. Atque quod de Deo benigniſſimo dicimus, idem de Eccleſia præſumendum eſt tanquam de pia matre, quæ in filios à cœleſti ſponſo accepit poteſtatem, in ædificationem, non in deſtructionem: ex poſteriori ad Corinth.cap.vlt. ſicut nec reſpublica ciuilis accepit. Quam non habere in ciuium vitam dominium liberum,ſed ex diuinæ voluntatis determinatione limitatum,argumento eſt, quòd Deus ſolus iudicetur eſſe dominus vitæ noſtræ, iuxta illud Sapien. 16. Tu es Domine,qui vitæ & mortis poteſtatem habes.]

Nu. 75. Quoad præcepta autem negatiua poſitiua,eadem poſterior pars regulæ probatur; quia obſeruationis horum eadem eſt ratio, quæ affirmatiuorum. Neque enim ex parte rei prohibitæ *(quæ non eſt intrinſecè mala)* habent malitiam,ſed ſolùm ex Superioris prohibitione;quæ ex antedictis,non ita obligat de ſe,quin ad vitandum imminens mortis periculum violari licitè poſſit: itaut quod licitum non eſt in lege, neceſſitas faciat licitum,vt habet 4.regula iuris, Extra. Et confirmatur tum ex eo,quòd Dauid 1. Reg. cap. 21. eſuriens comedendo panes propoſitionis, quos comedere licebat ſolis Sacerdotibus, non peccauerit, ex cap. 12.D.Matth. Tum ex eo,quòd Mathathias 1 Machab.ca.2.in die Sabbathi pugnans,licitè præceptum de huius ſanctificatione non ſeruauerit, propter imminens graue periculum mortis, quod pugnando propulſandum fuit.Ita ſentientes plures autores Th. Sanchez refert in opere morali lib.1.cap.18. num.4. Diuerſa corollaria inde deducta ſubiungens.

Quod autem Caiet. 1.2.*quæſt.*96. *art.* 4.vult omnes leges humanas, quæ ad peccatum mortale obligant, ſeruandas eſſe cum periculo vitæ, ex eo refellitur, quòd lex ieiunij obliget ſub reatu peccati mortalis: nec tamen culpa ſit illud frangere ad vitam conſeruandam,vt ipſe Caiet.negare non poteſt,cùm doceat 2.2.*quæſt.*147.*art.*5.*dub. vlt* ad conſeruandam ſanitatem vel ſtatum temporalem; vel vitandum notabile damnum,aut acquirendum aliquid rarò contingens, frangi poſſe ieiunium. Cùm autem ipſe obiicit haberi in cap.Sacris,De iis quæ vi,&c.cùm pro nullo metu debeat quis peccatum mortale incurrere, non eſſe licitum ob metum communicare cum excommunicato. Reſpondendum eſt, id eſſe intelligendum de communicatione ex qua plebs acciperet ſcandalum, ſuſpicans aut leges Eccleſiaſticas nullius vigoris ac momenti eſſe: aut ipſum communicantem eſſe inobedientem manifeſtum: in quo caſu iuxta poſt dicenda mori debet potiùs,quàm tale quid facere.Quę eſt explicatio Nauarri *ad cap.Inter verba* 11. *quæſt.* 3. *prælud.*3.*num.*4.cùm inquit intelligi de communicante in contemptum,vel negationem clauium,ſeu poteſtatis Eccleſiaſticæ. Videri poteſt Azor in 1. part. Inſtitut Moral.lib.1.cap.11.quæſtione 1.

Cæterùm in eadem poſteriore parte regulæ, propterea dictum eſt,*ſæpe*,non autem ſimpliciter,metum grauem excuſare à peccato; quòd metus interdum non tollat obligationem præceptorum de quibus agimus:nimirum quando ea obligant etiam cum vitæ diſcrimine:vt obligare cenſentur ea, quibus ob maius bonum commune imponitur aliquid, quod ex ſe coniunctum eſt tali diſcrimini: vt cùm Princeps exigente reip.periculo,præcipit militibus ne locum aliquem deſerant,vbi de vita periclitantur,& multa alia militaria. Nam quamuis Princeps non ſit abſolutè dominus vitæ, ſicut Deus: tamen ſalutis reip. causâ poteſt ſubditos morti exponere,prout totum, pro ſe tuendo,diſcrimini exponit ſuas partes.Secundò,cùm verba præcepti oſtendunt obligationem cum eiuſmodi diſcrimine: vt illa quibus præcipitur confeſſio fidei Matth. 10.Nolite timere eos qui occidunt corpus.Qui me negauerit coram hominibus,& ego negabo eum coram patre meo.Tertiò,quando occurrit caſus,in quo præcepta ipſa non obſeruare,eſt contra charitatem in Deum: vt quando contemptus diuini cultus inde inducitur.Quartò,quando non obſeruare,ſic eſt contra charitatem in proximum, vt detrimentum quod illi inde infertur, ſit ſecundùm ordinem charitatis magis cauendum à nobis, quàm illud de quo metus incutitur: quo modo ruina proximi in peccatum, eſt à nobis magis cauenda quàm noſtra mors. Num.76

Hinc eſt,quòd ex communi ſententia Doctorum, tranſgreſſio præceptorum ſemper cenſetur mala, cùm cedit in cótemptum eorundem, aut fidei,& religionis,

ligionis,

ligionis, contra Dei gloriam: vel quando generat proximi ſcandalum quo inducitur ad peccatum. Tunc enim præcepta ipſa poſitiua obligare cum vitæ diſcrimine, oſtendunt exempla Sanctorum illorum, qui *ex cap. 6. & 7. lib. 2. Machab.* cùm ab impio Antiocho in contemptum diuinæ legis, compellerentur ſuillam comedere, nullo ſuppliciorum & mortis acerbæ metu, ad transgreſsionem præcepti, talem eſum prohibentis, ſe adduci paſſi ſunt. Cùmque ex eod. cap. 6. Eleazaro ſeni proponeretur, vt ſolummodo ſimularet ſe tales carnes ad mandatum regis comedere: ipſe ne ſcandalum, ſeu occaſionem peccandi alijs daret, maluit mortem ſubire quàm oblatam occaſionem admittere. Sic ergo, *vt rectè Nauarr. annotat in cit. num. 4.* quamuis liceat metu mortis non dicere, vel non audire Miſſam: ſi tamen talis metus incuteretur (*vt ſolet ab hæreticis*) in contemptum eiuſdem Miſſæ: vel ad oſtendendum eam non eſſe celebrandam, vel in ea non conſecrari verum corpus Chriſti: non erit per illum excuſatio à peccato: quoniam aderit caſus profitendæ fidei, ac vitandi ſcandalum proximi. In quo caſu præceptum ſeruandum eſt, quidquid periculi inde immineat.

Hæcque hactenus de generali ratione iudicandi de peccatis ex ipſorum cauſa efficiente. *Quæ ratio ad ea ipſa pertinet: prout ſunt actus liberi, in quo materialis genericáque ratio eorumdem conſiſtit.* Deinceps autem tradenda ex reliquis cauſis, pertinet ad ipſa prout ſunt actus mali: in quo conſiſtit formalis & differentia ipſorum a cæteris actibus liberis: vt enim, quòd actus liberi ſint, habent ex eo, quòd a voluntate deliberata procedant: ſic ex eo ſunt actus mali, quòd ſuo fine debito, aut cõtra præſcriptam regulam, aut circa obiectum illicitum, aut etiam cum defectu circunſtantiarum debitarum exerceantur. Cæterùm quæ de metu addenda viderentur quoad vim quam habet reddendi quoſdam actus humanos inefficaces, commodius traduntur ſuis locis, cum de vnoquoque talium agitur ex inſtituto. Qui volet poteſt de illis videre Azorium *prima part. Moral. Inſtitutio. lib. primo cap. 11.*

In genere autem hic occurrit monendum, quidquid ſit de foro externo & coram hominibus: in foro interno & coram Deo, inualidum inefficacémque eſſe actum, metu graui iniuſtè incuſſo, extortum; prout ex communi ſententia Nauarr. habet *in Ench. cap. 17. num. 14. & cap. 22. num. 51*, quam ſequi ſolent Summiſtæ in verbo Metus, & in verbo Reſtitutio ac in verbo Concuſſio. Itaque nulla donatio, tranſactio, remiſſio, translatio dominij valida eſt coram Deo, quando conſenſus prædicto metu extorquetur; tenetúrque ille qui rem accipit, illam reſtituere ei cui iniuriam facit accipiendo. Nam ibi eſt quoddam rapinæ genus, iuxta cap. Pœnale 14. quæſt. 5. Abſurdum autem eſt exiſtimare, quòd per rapinam & iniuſtitiam, dominium rei coram Deo transferatur. *Num. 77*

L A V S D E O.

LIBER SECVNDVS, ET TOTIVS OPERIS DVODECIMVS.

DE IIS QVÆ AD IVDICANDVM IN genere de peccatis conſideranda ſunt ex parte finis.

PRÆFATIO DE RATIONE ET VARIETATE FINIS.

PECCATVM pro fine poteſt tantùm habere bonum: ſeu verum ſeu ſaltem apparens, quod propter ſe expetitum faciat vt aliud propter ipſum expetatur. Ratio eſt, quia peccatum eſt actus humanus, ſeu voluntatis liberæ; quæ tantùm fertur in bonum verum aut ſaltem apparens, vt experientia docet. Iam bonum vt rationem finis ſortiatur, debet propter ſe expetitum eſſe. Nam quod tantùm propter aliud expeti-

tur,medium eſt quidem ad finem,ſed non eſt finis. Debet item facere, vt propter ipſum aliud expetatur. Nam niſi expetitum faciat vt aliud propter ipſum expetatur non habet vim cauſæ finalis:quæ ad media propter ipſum expetita,tanquam ad effectus ſuos proprios,ordinem reſpectúmque includit.

Diſtinguitur verò iſtiuſmodi finis in vltimum, & medium. Vltimus dicitur, qui expetibilis eſt propter ſe,& cætera propter ipſum: non autem ipſe propter aliquid aliud.Medius verò,qui & propter ſe,& propter aliud expetibilis eſt. Qui vterque rurſus diſtinguitur in verum & falſum. Vltimus verus, eſt ſolus Deus ſuper omnia diligendus Deut. 6. Mat.22.Marc.12.in quē voluntas noſtra,tanquā impetus quidā, animæ à natura inſitus,ſic tendit,vt in nulla alia re, tanquam vltimo omnium termino ſibi præfixo,penitus conquieſcat,iuxta illud D. Auguſt. ſub initium ſuarum Confeſſionum. Quia feciſti nos ad te,inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te. Vltimus falſus eſt,quem homo pro ſua falſa imaginatione, per ſummam impudentiam,& ſtoliditatem ſibi fingit,vel expreſsè vel tacitè: vt Epicureus voluptatem,iuxta illud ad Philipp.3. Quorum Deus venter eſt. Medius verus, eſt bonum aliud à Deo,quod verè tum propter ſe,tum propter aliud amabile eſt.

Cùm autem bonum omne aliud à Deo, vel honeſtum ſit,vel delectabile vel vtile: *vt confirmat D.Thom.in 1.part.q.5.art.6.* talis finis rationem habent tum bonum honeſtum,*id eſt,vt D.ipſe Thomas ibidem in ſolutione 2.argumenti interpretatur:* quod in ſeipſo habet vnde deſideretur,vt virtus & ſcientia:tum etiam bonum delectabile,*id eſt, ex eod. D.Thoma*, quod nihil habet vnde appetatur præter delectationem, quam procreat:cùm de reliquo ſit nonnunquam inhoneſtum,& noxium vt patet in voluptatibus carnis.Quo non obſtante,habere rationem boni per ſe, Caietan. ad primam ſecundæ quæſt.4.art.2.confirmat ex eo,quòd in ſe habeat vnde ſimpliciter finiat ac terminet appetitiuum motum,abſque ordine ad aliud tanquam ad finem.

Medius autem finis falſus,eſt ille,qui non poteſt eſſe amabilis proprer ſe: vt bonum vtile,qui non habet in ſe,*inquit D.Thomas in ead.ſolut.ſecundi argumenti*,vnde deſideretur:ſed deſiderabile eſt ſolùm tanquam conducens ad aliud: ſicut potio amara conducit ad ſanitatē. In quo finis genere Nauar.in comment.de finibus actuum humanorum numero 5.& in ſequen.24.expreſſit ponenda eſſe: tum bona pecuniaria,ſeu diuitias:tum etiam honoraria;*nimirum reuerentiam, laudem,honorem, famam,& gloriam:* tum demum bonum quod non poteſt eſſe amabile propter aliud: vt Deus Opt.Max.cui repugnat habere aliquid maius, aut dignius: atque adeo ordinari in aliud,tanquam in finem.

Cæterùm ad iudicandum generaliter de peccatis ex parte finis actuum humanorum,duo maximè conſideranda ſunt:vnum eſt debita habitudo inter finem,& medium quo quæritur:alterum debita intentio hominis propter finem agentis. Quibus duobus,in materia morali,effectus finis,*ſeu illud, quod propter finem agitur*,debet eſſe definitus,tanquam conditionibus,quibus deficientibus ipſum deficere,moraliterque malum eſſe contingit;iuxta illud tritum ex D.Dionyſio in cap.4. De diuinis nominibus,Bonum eſt ex integra cauſa,& malum ex ſingulis defectibus.]Cùm igitur actus humanus ſit quidpiam quod agitur propter finem; vt de eo iudicetur,an malum,peccatúmve ſit,tales conditiones debent in eo conſiderari.Ad prioris ergo conſiderationem aggrediamur.

CAPVT

CAPVT I.

De habitudine debita inter finem, & medium quo quæritur.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum committitur, cùm id quod de ſe bonum eſt, fit malo fine.*
2 *Medium ex fine bonitatem & malitiam acquirit.*
3 *Peccatum committitur quærendo bonum finem malo medio.*
4 *Quando poſſit pro regula vſurpari: Illud cuius finis eſt bonus, ipſum quoque eſt bonum.*
5 *Peccatum committitur, quærendo finẽ qui non eſt aptus medio quo quæritur.*
6 *In quo conſiſtat eiuſmodi aptitudo.*
7 *Actus humani finis, quidam eſt principalis, quidã minus principalis.*
8 *Duplex diſcrimen inter finem malum, & finem non aptum medio quo quæritur.*

DE hac habitudine docendum eſt, quando ipſa deficiat in actu humano; id enim eſt, per quod ex parte finis indicatur, num is malus, peccatum ve ſit. Cẽſetur ergo tunc deficere, cùm vel finis ipſe malus eſt, vel medium quo quæritur eſt malum; vel quamuis tam hoc quàm ille ſit verum aliquod bonum: tamen finis non eſt aptus tali medio, quo quæritur. Atque vt actum humanum conſtet per vnumquemque talium defectuum ſortiri peccati rationem, regulas ſingulas de ſingulis conſtituemus addita confirmatione.

Peccatum eſſe, quærere malum finem bono medio.

SECTIO I.

Num. 1. PRIMA igitur eſt. Peccatum committi, cùm finis malus eſt, etiamſi quæratur bono medio. Hæc confirmatur primò ex cap. Cùm miniſter 3. quæſt. 5. in quo ſtatuitur miniſtrum iuſtitiæ, ſi damnatum à Iudice occidat ſponte, homicidam eſſe: hoc eſt, peccare occidendo, Iudicis etiam iuſſu, ſi id faciat in finem priuatæ vindictæ: quia ſcilicet malum finem conſtruit bono operi. Confirmatur deinde & efficaciùs ex verbis Domini Matth. 6. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Ea enim apertè indicant actuum noſtrorum bonitatem contaminari, cùm illi in malum finem referuntur. Confirmatur denique ratione, quia in actu voluntatis, quo ipſa aliquid vult propter finem, prima ratio volendi eſt ipſe finis: vt ſanitas, volendi potionem. Vnde fit vt ſi iſte ſit malus, ille quoque ſit, tanquam depromptus ex malo theſauro, iuxta dictum Domini, Matth. 12. & Luc. 6. Bonus homo de bono theſauro corporis ſui profert bonum, & malus homo de malo theſauro profert malum. Hincque eſt quòd ad iudicandum de peccatis ea parte finis pro generali regula vſurpatur axioma iſtud. Id cuius finis malus eſt, ipſum quoque eſt malum.

Num. 2. Obiter autem obſeruandum eſt: quòd vt actus indifferentes, hoc eſt, qui de ſe nec boni ſunt, nec mali, acquirunt bonitatem, vel malitiam per relationem ipſorum ad bonum vel malum finem; ita eos qui de ſe boni ſunt, relatione ad bonum finem acquirere nouam bonitatem: & de ſe malos, relatione ad malũ finem, acquirere nouam malitiam: adeout furtum v. g. commiſſum ad fornicandum, præter malitiam quã de ſe habet repugnando præcepto, Non furtum facies; habeat adhuc aliam ea fine in quem refertur repugnando præcepto, Non mœchaberis. Ad quod facit illud Ariſtotelis in cap. 2. lib. 5. Ethic. dicentis eum qui furatur ad mœchandum magis eſſe mœchum quam furem: per id enim apertè indicat talem vtriuſque vitij malitia inquinari.

Peccatum item eſſe quærere bonum finem malo medio.

SECTIO II.

SECVNDA REGVLA EST. Tritum illud axioma. Num. 3.
Cum finis bonus quidem eſt, ſed medium quo quæritur eſt malum, actum humanum eſſe peccatum. Hæc confirmatur primò per cap. Forte, & cap. Denique decimaquarta quæſtion. quinta. Vbi dicitur non excuſari a peccato eum qui furatur ad largiendam eleemoſynam: Et per cap. Primum eſt, & cap. Ne quis, 22. quæſt. 2. Vbi dicitur non licere mentiri pro ſaluãda cuiuſquam vita: quod ſacras literas prohibere notatur in cap. Super eo, De vſuris vbi & additur non licere dare ad vſuram pro redimenda vita captiui. Confirmatur etiam per illud quod ex cap. 3. Epiſt. ad Roman. habetur, Non eſſe facienda mala vt veniant bona.

Confirmatur demum ratione: quia licet aliqua ſint mala quæ ſuam malitiam exuere poſſiunt, & reddi licita propter maius malum vitandũ: vt ea quæ aduerſantur præceptis affirmatiuis, aut etiam negatiuis poſitiuis iuxta dicta in præced. lib. in poſteriore parte cap. vltimi: quædam tamen, quia ſunt intrinſecùs mala, vt mendaciũ, idololatria, odiu Dei, & id genus alia; nequeunt ſuã malitiã denudari; ſed quocunq; bono fine fiant, illam retinent. Vnde intelligitur periculum eorum, quorum tam vehemens eſt deſiderium acquirendi aliquem finem; vt non inuento alio medio niſi malo, aut inepro: voluntas ipſorũ impellatur ad eiuſmodi medij electionem: vt cùm quis ea vehementi deſiderio huius impellitur ad fidei negationem.

Intelligitur etiam tritum aliud axioma, quod ſolet Num. 4.
proxime memorato adiungi *Cuius finis eſt bonus, ipſum quoq. eſt bonum*: vt pro regula poſſit vſurpari ad rectè iudicandum de peccatis ex parte finis; ſuppono debere, quòd ipſum exceptionẽ patiatur in iis actibus humanis, qui intrinſecùs ſeu ex obiecto mali ſunt, immo & in iis, qui non obſtante bono fine, bonoque obiecto, ex aliqua circunſtãtia malitiam contrahunt, iuxta dicenda in ſequen. lib. 14. cap. 2. Ratio verò cur in hoc potius, quàm in ante traditum axioma cadat exceptio, ſumitur ex eo, quòd bonum, prout ex D. Dionyſio ſuprà poſuimus, ſit ex integra cauſa, & malum ex ſingulis defectibus.

Quæ etiam ratio eſt, cur actus ſimpliciter bonus, & actus totaliter bonus, idem eſſe cenſeantur, non verò actus ſimpliciter malus, & actus totaliter malus: ſcilicet quòd cùm actus humani, bonitatem & malitiam trahant ex obiecto, ex fine, & ex circunſtantiis: vt aliquis eorumdem actuum bonus ſit, requirat illorum omnium obiecti, inquam, finis & circunſtantiarum bonitatem, cùm eſſe debeat ex integra cauſa: ſicut corporis pulchritudo conſurgens ex magnitudine, figura, & colore, requirit eorũ omniũ debitã proportionẽ. Quare eo ipſo quòd actus humanus eſt ſimpliciter bonus, eſt & totaliter bonus: vt verò ſit malus, ſufficit vnicus defectus; ſicut & ad cor-

poris deformitatẽ, ſufficit vni⁹ antedictorũ indebita proportio) ſiue ex parte obiecti, ſiue ex parte finis, ſiue etiam ex parte alicuius circumſtantiæ: itaut non ſequatur, ſi is ſimpliciter malus ſit, eſſe quoque malum totaliter: cùm id ſit malum eſſe, & ex obiecto, & ex fine, & ex omnibus circunſtantiis.

Peccatum quoque eſſe, cùm finis non eſt aptus medio, quo quæritur.

SECTIO III.

Nu. 5. TErtia regula eſt. Actum humanum eſſe peccatum, cuius finis non eſt aptus medio quo quæritur. Confirmatur: quia ſecundùm ordinem à Deo inſtitutum (de quo ad Rom. 13. Quæ ſunt à Deo ordinata ſunt) inferiora ſubiiciuntur ſuperioribus ex Extrauag. communi, Vnam ſanctam, De maior. & obed. adeoque malum eſt ſuperioribus inferiora præponere, ex cap. Solitæ, Extra, eod, titulo. Deinde violatur (& ideo peccatur) voluntatis conformitas, quæ in nobis cum Deo eſſe debet quandoquidem natura, cujus ille author eſt, inde labefactatur ex cap. Flagitia 32. quæſt. 7.

Num. 6, Iam aptitudo illa de qua loquimur, in eo conſiſtit, vt vel medium tale ſit, quod ſuapte natura, ſeu quadam naturæ directione, tendat in talem finem: vel ſi tantummodo dirigatur per intentionem hominis, ſibi liberè talem finem proponentis; in eo conſiſtit, quòd finis ipſe non modo ſit verum aliquod bonum, ſed etiam melius eo medio quo quæritur; ita nimirum vt hoc in genere bonorum amabilium, ſit illi ſubiectum naturæ inſtitutione. Itaque actus humanus, tanquam diſſentaneus ordinationi authoris naturæ, iudicari debet malus, quando agens conſtituendo ſibi pro fine minus bonum, refert in illud aliud maius; vt accidit ei qui diligit Deũ propter diuitias. Quam doctrinam Nauar. in memorato commentario num 8 attingit, & in ſequen. num. 36. ponit duplex diſcrimen notatu dignum inter finem malum, & finem non aptum medio quo quæritur.

Num. 7. Ad quorum prius plenè intelligendum prænotare oportet, quod in eod comment. no. nono idẽ author habet; actus humani duplicem finem eſſe poſſe: vnum principalem alterum minus principalẽ. Principalem autem dici illum, propter quem ſolum, aut propter quem, tantumdem ac propter alterum, actus ipſe exercetur. Cuius definitionis pars illa, *propter quẽ ſolum*, indicat quemdam finem principalem, eſſe totalem: vt eſt virtus, reſpectu actus, quem quis eo ſolo intuitu exercet, quòd ſit honeſtus: ſeu quòd illũ recta ratio dictet. Reliqua verò pars indicat quoſdam eſſe principales fines partiales: vt ſunt duo fines ieiunantis tempore Quadrageſimæ, in Sabbatho quatuor temporum, ad ſatisfaciendum duobus præceptis, quibus ieiunium tunc præcipitur, nimirum præcepto de ieiunando quatuor tempora, diſtinct. 76. cap. 1. 2. & 3. atque præcepto de ieiunando Quadrageſimam; De conſecrat. diſtinct. 5. cap. Quadrageſima. Minus principalem verò finem dici illum, quo voluntas diſponitur ſeu impellitur ad faciendum aliquid propter aliud: ſicut timore inferni aut ſpe paradiſi diſponitur impelliturve ad amandum Deũ propter ſe.

Num. 8. Prius autem diſcrimen quod Nauarr. ponit inter finem malum, & finem non aptum medio quo quæritur, eſt; quòd ille non poſſit eſſe finis, neque principalis, neque minus principalis, actus boni: hic verò licèt non poſſit eſſe finis principalis, poſſit tamẽ eſſe minùs principalis. Itaque, *inquit ille*, ieiunans vel orãs principaliter quidem propter Deum, ſed minus principaliter ob inanem gloriam, vel aliquid aliud quod ſit malum culpæ, etiam tantùm venialis, peccat: eadem verò item faciens principaliter propter Deum, quamuis minus principaliter faciat propter temporale bonũ, quod inferius ſit actu ieiunandi vel orandi, non peccat. Quod quidem plenius intelligetur ex dicendis deinceps. Poſterius diſcrimen eſt, quòd finis malus nulla relatione ad ſuperiorẽ finem, poſſit fieri bonus: finis autem nõ aptus, poſſit fieri aptus per talem relationẽ. Vnde qui ieiunat vel aliquod aliud pium opus facit, vt furari poſſit ad dãdum pauperibus eleemoſynam, peccat: qui verò opus pium facit ad licitè acquirendam pecuniam, quam propter Deum eroget pauperibus, non peccat; ſed bene meretur: quia talis acquiſitio pecuniæ relata in erogationem faciendam pauperibus propter Deum, transformatur in finem charitatis, qui omnium bonorum operum ſanctiſſimus finis eſſe poteſt. Porrò quis finis malus aut medium malum ſit, perinde ac de cæteris illicitis iudicandum eſt per ea quæ in ſequ. libro docebũtur de lege æterna nobis patefacta: cuius tranſgreſſione culpa committitur. De fine verò non apto ſpeciale iudicium ferri non poteſt, niſi cognito ſpecialiter quod genus boni, ad quod aliud tanquam ad melius, ordinari aptè poſſit: quam cognitionem ſuppeditabunt deinceps dicenda.

CAPVT II.

De intentione debita in conſtitutione finis vltimi.

SVMMARIVM.

9 *Series ac differentia actuum liberæ noſtræ voluntatis, & intellectus practici eam moraliter dirigentis.*
10 *Qualis eſt intentio, talis eſt & humanus actus intentus, quatenus ſit verum.*
11 *Præter finem operis, datur finis operantis.*
12 *Requiſita vt intentio agentis ſit debita.*
13 *Intentio ſemper eſt debita, qua quis actionem, nec ex obiecto, nec ex circunſtantia malam, refert in Deum vt finem vltimum.*
14 *Vt talis actio ſit fructuoſa ſeu meritoria, non eſt neceſſe eiuſmodi intentionem eſſe actualem, ſed poteſt ſufficere virtualem eſſe.*
15 *Actio non eſt eo ipſo mala, quòd in Deum non refertur ex intentione agentis.*
16 *Actio mala eſt quæ in alium finem vltimum refertur, quàm in Deum: aut qua Deus alicui bono poſtponitur.*

PRænotandum eſt primò, in rebus agendis cerni hunc progreſſum actuum liberæ noſtræ voluntatis, & intellectus practici eam moraliter gubernantis: vt primò ſit ſimplex volitio, deinde intentio, tertiò conſilium, quartò electio, quintò imperium, ſextò vſus, & poſtremò fruitio: vt exempli gratia; ægrotus primùm vult ſanitatem, quæ eſt ſimplex volitio finis. Deinde vult eam per accommodata media acquirere, quod eſt intendere. Tertiò, conſultat de mediis accommodatis, quod pertinet ad conſilium, de quo in proximè præced. lib. dictum eſt ſub nomine deliberationis. Quartò, eorumdem mediorum nonnulla vult præ aliis, taliſque volitio dicitur electio. Quintò, facta electione ſequitur imperium efficax intellectus, qui iniungit voluntati, fac hoc. Sextò ſubſequitur vſus, qui eſt actus voluntatis, facultatem exequentem applicantis ad operandum. Poſtremò, ſi voluntas finem præoptatum adipiſcatur, fruitio eſt, tanquam requies quædã voluntatis in bono adepto. Num. 9.

Intentio

Intentio autem à ſex reliquis diſtinguitur hac ratione: à conſilio quidem & imperio, *qui ſunt intellectus practici*: quòd ſit actus voluntatis; ab electione verò & vſu, *qui ſunt actus voluntatis circa media*: quòd circa finem verſetur: & à ſimplici volitione denique, & fruitione, *quæ ſunt etiam voluntatis actus circa finem*: quòd cùm voluntas tripliciter finem reſpiciat: primò abſolutè, vt in ſe bonus eſt: ſecundò, vt eſt bonum, in quo habito voluntas conquieſcit: tertiò, vt eſt bonum ad quod alia bona ordinantur; ſimplex volitio ſit actus voluntatis, quo vult finem vt in ſe bonus eſt: & fruitio ſit actus, quo in fine habito conquieſcit: intentio autem ſit voluntatis actus, quo per certa media vult finem conſequi.

Nu. 10. Prænotandum eſt ſecundò: ex eo, quòd intentio verſetur circa finem prout acquirendus eſt per media, fieri vt ipſa ſit ratio volendi media: adeóque vt actio facta propter finem intentum, ſit talis, qualis fuerit ipſe finis: nimirum bona (niſi fortè aliqua ex obiecto aut ex circunſtantia malitiam contrahat: quod qua ratione fieri poſſit, patebit per dicenda in ſequen. lib. 14.) ſi bonus: & mala, ſi malus iuxta illud Matth. 6. Si oculus tuus ſimplex fuerit totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. Vbi oculi nomine intentionem ſignificari author eſt D. Auguſt. lib. 2. De ſerm. Domini in monte cap. 21. quod D. Thom. 1. 2. quæſt. 12. art. 1. ex eodem citans in argumento 1. & 2. addit in eorumdem ſolutione intentionem dici lumen & oculum: quia voluntas intendens ſupponit cognitionem finis, & mediorum per quæ is attingendus eſt, ſicut proficiſcens ad certum aliquem locum, ſupponit lumen & viſionem.

Nu. 11. Prænotandum eſt tertio, actum humanum præter eum finem in quem ſuapte natura dirigitur, & finis operis dicitur (quale eſt obiectum circa quod exercetur) multos alios tum principales, tum minus principales habere poſſe ex intentione agentis, actiones ſuas liberas referentis in alios fines, quàm referantur natura ſuâ & dicuntur fines operantis; vt v. g. ieiuniū præter refrænationem appetitus circa cibum & potum, in quam ſuapte natura dirigitur, poteſt intentione ieiunantis dirigi tanquam in finem, non modo in dictam refrenationem, ſed etiam in acquiſitionem abſtinentiæ, in obſeruationem præcepti Eccleſiæ, in ſatisfactionem pro peccatis, in amorem Dei aut aliud quidpiam: ſiue principaliter, ſiue minus principaliter pro arbitrio eiuſdem ieiunantis. Quibus ità poſitis cùm ex intentione indebita (qualis eſſe cenſetur ea per quam homo actum ſuum humanum, refert in finem malum, aut illo minimè aptum) ſicut ex vitiata radice; actus ipſe humanus malitiam, peccatíque rationem contrahat, ideóque ea conſideranda ſit ad iudicandum de peccatis: docere oportet quemadmodum intentio agentis cenſeatur debita, & quemadmodum indebita: propoſitis ea de re aliquot regulis; quarum aliæ erunt de intentione debita in conſtitutione finis vltimi: aliæ de eadem in conſtitutione finis medij, quarum illæ in hoc cap. conſequenter: & hæ in ſequenti tradentur.

Regulæ iudicandi de intentione debita in conſtitutione finis vltimi.

Num. 12 PRIMA eſt. Intentionem agentis, vt debita ſit, requirere non modò finem debitum, ſed etiam debitum modum tendendi in illum per media accommodata. Hæc confirmatur per ea quæ in præced. cap. dicta ſunt de proportione debita inter medium & finem. Illuſtraturque exemplo intentionis indebitæ, qua quis ſic proximum amat, vt huic peccanti conſentiat, ne talem amorem violet. Nam etſi amor proximi eſt affectus de ſe debitus; non eſt tamen, prout ad ipſum retinendum, aliquid illicitum perpetratur.

SECVNDA eſt. Debitam eſſe intentionem hominis qua quamlibet ſuam actionem, *niſi ea ex obiecto, vel ex aliqua circunſtantia eſſet mala*, refert ad Deum, vt ad vltimum finem. Probatur primò per illud ad Coloſſ. 3. Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite. Deinde ratione: quia Deus eſt ſummum bonum noſtrum: ideoque omnia alia noſtra, tanquam inferiora, in ſupremum cui ſubordinantur, aptiſſimè referuntur. Num. 13

De qua relatione obſeruandum eſt; eſſe quidem vtiliſſimum perinde ac piiſſimum, *vt patet ex propoſita Apoſtoli cohortatione*, frequenter illam actu facere: non eſſe tamen ita neceſſarium, vt virtualis nullo modo ſufficiat: vel omnis actio facta ſine illa, debeat mala cenſeri. Nam ſi virtualis nullo modo ſufficeret, cùm actualis nequeat eſſe abſque actuali cogitatione, oporteret hominem ſemper actu cogitare de Deo vltimo ſuo fine; vt cenſeatur propter ipſum omnia ſua opera agere. Id autem neceſſarium non eſt, vt D. Thomas expreſſit 1. 2. quæſt. 1. art. 6. ad 3. Et hæc exempla oſtendunt: quià vt agricola cenſeatur arare, ſeminare, & huiuſmodi alia facere propter meſſem; non eſt neceſſe ipſum de hac ſemper cogitare: ſimiliter vt propter habitationem iudicetur quis ædificare, non eſt opus habitationem ipſam ſemper habere in mente. Num. 14.

Virtualem autem relationem *cum Nauar. in memorato comment. num.* 18. hìc dicimus eam quæ tacitè reſultat ex actuali aliqua antea facta; ſiue generali, ſiue ſpeciali; generali quidem, qualis eſt ea quâ aliquis ſuſceptione ſtatus vitæ religioſæ, vel quomodocumque aliter, omnia vitæ ſuæ bona opera generaliter Deo dicauit, retulitve in Deum: dummodo poſteà mentem contrariam nequaquam habuerit: Speciali verò, qualis eſt ea qua ad Deum refertur totum aliquod opus, in cuius tantummodo initio, vel in alio præcedenti opere, ex quo natum erat ſequi; Deo ipſi dicatum eſt. Cuius vtriuſque modi, virtualem relationem perinde atque actualem, ſufficere ad meritum D. Bonauentura *in 2. ſentent. diſtinct. 41. art. 1. ſub finem tertiæ quæſt.* bene declarat. Inquiens non eſſe neceſſarium ad meritum, vt opera ſingula in Deum actu referantur, ſed ſufficere vt habitu. Referri autem habitu, non eo quod anima prædita ſit charitate, per quā habilis ſit ad referendum: ſed quòd in exordio illius operis, vel alterius ex quo illud ſequitur, id ritè Deo oblatum, dicatúmque ſit. Exemplum ad rei illuſtrationem addit. Nam ſi cui propoſitum ſit centum dragmas propter Deum elargiri, etiamſi in ſingulis largiendis nullam de Deo cogitationem habeat, non ideo tamen fit, vt omnes illæ dragmæ non ſint fructuosè, ſeu meritoriè collocatæ. Addit item valere quid tale in Religioſis, qui initio ſuſcepti ſtatus Religioſi deuouerunt ſe ad religionis pondus ferendum. Nam quidquid deinceps faciunt, quod diſciplinæ ſuæ finitibus contineatur, conducit illis ad æternæ ſalutis meritum, ex primæ illius voluntatis impulſu, relationéque virtuali ad Deum: niſi contraria interuenerit voluntas, per quam curſus eiuſdem primæ fuerit interruptus.

Præterea quòd actio non ſit mala eo ipſo, quòd ex intentione agentis non referatur in Deum. Immo verò ſit bona, *etiamſi meritoria non ſit æternæ ſalutis*, ſi obiectum habeat per ſe bonum, nec apponatur malus finis, aut mala circumſtantia: patet, quia exiſtens in peccato mortali *& per conſequens priuatus charitate*, cùm dat eleemoſynam conſtituto in neceſſitate, non peccat; etiamſi id faciat abſque actuali, aut vir- Num. 15

tuali in Deum relatione: quandoquidem in ea re, nec contra luminis naturalis, aut fidei dictamen, nec contra humanæ legis præſcriptum agit.

Accedit quòd non liceret alioqui hortari peccatorem ad agendum opera, quibus diſponi poſſit ad recuperandam diuinam gratiam. Si enim quidquid ille agit, peccatum eſt per defectum relationis in Deum finem vltimum: quanto magis aget, tanto minus diſponetur ad gratiam recipiendam, quia tanto magis peccabit, nec peccata eam diſpoſitionem faciunt, ſed impediunt.

Nu. 16. Tertia regula eſt. Indebitam eſſe intentionem, qua homo liberam ſuam actionem refert in alium finem vltimum, quam in Deum, aut certè Deum alicui alteri bono poſtponit. Prior pars patet, quia vt eſſe primum rerum omnium authorem, ita & eſſe vltimum finem, proprium eſt ſolius Dei. Duo enim hæc ſe mutuo ſequuntur, vt indicatur per illud quod copulatiuè dicitur Apocal. 1. 21. & 22. [Ego ſum alpha & omega principium & finis.] Quo fit vt æquè impium ſit alium quam Deum conſtituere finem vltimum, ac agnuſcere alium primum rerum omnium authorem. Poſterior pars ſimiliter patet. tum ex verbis Domini Matth. 10. [Qui amat patrem & matrem plus quam me, non eſt me dignus:] tum ex obligatione quam habemus diligendi Deum ſuper omnia. Tum demum, quòd abſurdum impiumque ſit ſubiicere Deum cuiquam alteri bono, tanquam meliori. Vnde conſequens eſt, quod in comment. De fin. hum. actuum nu. 21 Nauar. admonet: toties aliquem mortaliter peccare, quoties ita pecuniam, honores, amicos, cognatos, dominos, principes, Prælatos: immo & ſeipſum vitamque ſuam ſic amat; vt malit gratiam qua Deo gratus eſt amittere, quam prædicta bona vel perſonas, ſiue earum gratiam; adeout ei, diſcutiendo conſcientiam, ſit inter cætera conſiderandum, quoties talem voluntatem habuerit.

CAPVT III.

De intentione debita in conſtitutione finis medij.

SVMMARIVM.

17 *Intentio eſt debita, qua bonum honeſtum propter ſeipſum amatur, aut propter ipſum aliud bonum minus.*

18 *Indebita eſt intentio qua propter bonum delectabile agitur aliquid contra honeſtatem.*

19 *Indebita eſt intentio qua bonum honeſtum amatur propter vtile, non relatum in aliud bonum honeſtum nobilius.*

20 *Bonum vtile poteſt debita intentione conſtitui finis medius minus principalis.*

21 *Quid ſit ipſum conſtitui finem minus principalem.*

22 *Bonorum vtilium appetitus, aut contemptus de ſe nec bonus eſt nec malus.*

23 *Tres fines ex quibus appetitus bonorum honorariorum accipit bonitatem.*

24 *Appetitus bonorum honorariorum inde eſt malus, vnde eſt vanus: quod contingit tripliciter.*

25 *De appetitu bonorum pecuniariorum, & contemptu honorariorum, quid ſit iudicandum.*

26 *Indebita eſt intentio qua bonum honorarium aut pecuniarium expetitur ſine relatione ad aliud, quod ſit finis, eo aptius.*

27 *Duo caſus in quibus id patitur exceptionem.*

Finis medius dicitur, quodvis bonum aliud à Deo, quod in præfatione huius libri diximus diſtingui in bonum honeſtum, vtile, ac iucundum. Ratio autem iudicandi de intentione debita in illius conſtitutione continetur ſequentibus regulis.

Prima eſt, non tantum intentionem debitam eſſe cùm bona honeſta in Deum referuntur, ſed etiam indebitam non eſſe cùm vel illa propter ſe; vel inter ipſa, quæ minora ſunt propter maiora amantur. Huius autem ratio eſt; quia cum bonum honeſtum per ſe, ſeu per propriam ſibique inſitam bonitatem, ſit bonum; habet in ſe, per quod ſecundùm ſuam naturam conueniat ei, terminare amorem, eiuſque finem eſſe. Præterea in coordinatione finium ſicut medij, omnes ad vltimum referuntur, tanquam minora & inferiora bona, ad optimum & ſummum omnium: ſic inter fines medios, illi qui ſunt bona minora, ad eos qui bona ſunt maiora tanquam ad finem, debite referuntur. Quare debita intentione agere cenſendus eſt, non modo is qui expreſſa intentione Deo placendi, reddit alteri quod ſuum eſt; vel fortiter ſe gerit in bello iuſto; vel temperatè viuit; vel credit in Deum; vel ſperat in eo; ſed etiam is qui eadem facit (prout vſuuenire poteſt alicui exiſtenti in peccato mortali, nihil cogitanti quòd ſit Deo placendum) quia honeſta ſunt, ſeu quia recta ratio humana, vel ratio diuina dictat illa: aut quia ſunt actus virtutum præſtantium; quarum vſus amari vſurparique debeat. Cenſendus ſimiliter eſt is qui ieiunat vt expeditior ſit ad orandum: quia actum inferioris virtutis, putà temperantiæ refert ad actum ſuperioris, nempe religionis. — *Num. 17.* — 1

Si quis opponat actum abſtinendi à nimio cibo, vel potu, qui eſt actus abſtinentiæ, vel ſobrietatis, licite amari propter vitæ, & ſanitatis conſeruationem, quâ ille melior eſt; ſicut peccatum quod eſt eiuſdem actus priuatio, peius eſt morte, quæ priuatio eſt vitæ. Reſpondendum eſt, quod Nauarr. in citato commentario nu. 32. attigit; finem aptum, eſſe eum etiam ad quem ſuapte natura ſeu directione quadam naturæ, medium tendit: ſicque abſtinentiam à nimio cibo & potu ad vitæ, & ſanitatis corporeæ conſeruationem tendere: ſi non vt actum virtutis, ſaltem vt quidpiam ſuapte naturà ad eamdem conſeruationem conducens.

Secunda regula eſt. Indebitam eſſe intentionem quâ contra honeſtatem, propter bonum delectabile aliquid agitur. Ratio eſt, quòd etſi bonum delectabile ſit de numero eorum, quæ propter ſe amabilia ſunt, vt habitum eſt in præfatione huius libri; tamen quando inhoneſtum propter illud agitur, intentio nequit eſſe debita: cùm per eam bonum rationis, *quale eſt honeſtum*, bono ſenſus, *quale eſt delectabile*, tanquam meliori ſubiicitur; quod eſt contra naturæ ordinem. Vnde concupiſcentia, *quæ eſt proſecutio ipſius boni delectabilis*, quatenus cum honeſtate pugnat, dicitur inordinata affectio, & conſtituitur peccati origo, prout expoſitum eſt in cap. 7. libri præcedentis. — *Num. 18*

Tertia regula eſt, indebitam eſſe intentionem quâ bonum honeſtum refertur ad vtile, tanquam ad finem principalem: ita nimirum vt illud ametur ſolummodo propter iſtud, quod in aliud per ſe bonum, rurſus actu vel virtute non referatur. Hæc probatur, tum quia bonum vtile, eſt tantùm propter aliud amabile, vt in præfatione annotauimus ex D. Thoma. Vnde ſequitur non niſi minus principaliter, ſeu cum ordine ad aliud principalius, rectè amari poſſe: tum quia tali relatione bonum præſtantius ſubiicitur deteriori: quandoquidem bona honeſta, vt virtus, vt ſcientia, vita, ſunt interna; bona vtilia verò ſunt externa: vt de pecuniariis manifeſtum eſt. Et de hono- — *Nu. 19.*

tariis ex

Digitized by Google

rarus ex eo probatur, quòd honor nihil ſit aliud quã externum ſignum datum ad teſtimonium excellentiæ, quæ vel eſt, vel præſumitur eſſe in aliquo. At interna noſtra bona præſtantiora ſunt exteriis ex cap. Deteriores, ſexta quæſt. 1. Immò ex verbis Domini Matth 6. Nonne anima plus eſt quam eſca, & corpus plus quàm veſtimentum.]

Neque aduerſatur huic regulæ, quòd liceat petere à Deo temporalia, iuxta illud Prouerb. 30. Victui meo tribue neceſſaria :] & illud orationis Dominicæ, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.] Nec etiam quòd ea petitio ſit actus religionis ex D. Thoma 2.2. *quæſt.* 81. *ar.* 6. quia inde ſequitur quidem bonũ tẽporale eſſe poſſe obiectũ actus religionis, & per conſequẽs finem eſſe operationis: nõ tamen eſſe finem operantis: de quo fine ſermo eſt, cùm agitur de intentione debita vel indebita. Et verò certum eſt illum indebito fine orare, qui orationi ſuæ, quæ cultus Dei eſt, alium, quam Deum, finem principalem conſtituit: cum ſic Deũ propter aliud, quàm propter ſeipſum principaliter colat, quod impium eſt.

Neque etiam aduerſatur, quod in cap. 3. lib. 4. Ethic. Ariſt. habet honorem eſſe virtutis præmium: quaſi ſignificet virtute præditum debere ſuas actiones ad honorem dirigere tanquam ad finem. Nam id non ita eſt: cùm tale quid non eſſe virtutis, idem philoſophus *in praced. lib. 3. cap. octauo* ſatis indicauerit, quando inter ſpecies adulterinæ fortitudinis numerauit eam, quà ſtrenuè pugnatur metu pœnæ: vel dedecoris, aut conſequendos honores. Malum autem eſſe, patet ex verbis Domini Matth. 6. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis.] Itaque D. Thoma interprete 1. 2. *quæſt. 2. art. 2. ad* 1. honos ideo præmium virtutis dicitur, quòd homines nihil melius habeant, quod virtuti tribuant præmij loco. Diuitias verò deteriores eſſe non modo virtute, ſcientia, & vita iuxta illud Eccleſiaſtici 30. Salus animæ in ſanctitate iuſtitiæ, & melior eſt omni auro & argento: & corpus validum quàm cenſus immenſus: ſed etiam honorariis bonis patet per illud Prouerb. 22. Melius eſt nomen bonum quàm diuitiæ multæ.

De intentione qua bonum vtile conſtituitur finis medius.

Num.20 QVARTA regula eſt. Debitã intẽtionem eſſe, qua minùs principaliter, propter bonum aliquod honorarium vel pecuniarium bene agitur: vt cùm quis bene agit proponendo ſibi quidem principaliter Deum; ſed minus principaliter aliquod commodum temporale. Probatur; quia ſi talis intentio eſſet indebita, maximè ex eo eſſet, quòd non ſeruetur in ea proportio obiecti ad actum: hoc eſt, quòd res aliter ametur quàm ſit amabilis. At ſeruatur, quia bonum quod non ex ſe, ſed ab alio bonitatem habet, amatur non propter ſe: ſed propter illud aliud à quo bonitatem accipit.

Num.21 Vt autem hæc regula, *cuius vſus latiſſimè patet*, magis ſtabilita, pleniuſque explorata habeatur. Notandũ eſt 1. bonum honorarium vel pecuniarium, finem minus principalem ex eo cenſeri: vel quòd non expetatur propriè vt finis; ſed potius vt motiuum voluntatis ad appetendum aliud, ſicut Dauid appetiuit retributionem iuxta illud Pſalm. 118. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionem.] vel etiamſi appetatur vt finis, non tamen conſiſtendo in ipſo, ſed ipſum referendo rurſus, actu vel virtute in aliud.

Num.22 Notandum ſecundò, bonorum honorariorum vel pecuniariorum appetitum, aut contemptum, de ſe ſuaptéque natura, neque bonum, neque malum eſſe moraliter, quemadmodum tradit Nauarr. in eodem comment. de finib. human. actuum num. 54. Et confirmari poteſt ratione, quam D. Thom. 2. 2. *quæſt* 132. *art.* 1. *ad* 3. attigit: quòd ipſa ſint bona extra animam ad eius perfectionẽ vel imperfectionẽ minimè pertinẽtia: quodquidem eſt, nõ habere in ſe id per quod voluntas humana moueatur, ad ipſa propter ſe vel appetenda vel repudianda. Voluntas enim cùm ſit in homine ſicut pondus in re graui, ad ipſam promouendam in perfectionem naturæ ſuæ debitam; non eſt nata de ſe moueri ad id quod nullam hominis perfectionem importat. Iam quod ex ſe non eſt à voluntate expetendum, vel repudiandum; id neque ex ſe eſt moraliter bonum aut malum: ſed ſolùm ex alio, vt ex fine in quem dirigitur. Huius ergo generis ſunt bona honoraria & pecuniaria: & per conſequens appetitus quoque vel contemptus ipſorum.

Notandum eſt tertiò, ex D. Thom. in cit. artic. 1. fi- Num.23
nem ex quo bonorum honorariorum appetitus bonitatem aſſumit, eſſe triplicẽ. Primus eſt gloria Dei, quam *ex D. Anton. 2 par. tit. 4. cap.* 1. § 1. ſibi proponit, tum is, qui de ſuo bono complacet ſi cognoſcendo illud eſſe à Deo: vt Dauid cùm in Pſal. 3. diceret; Tu autem Domine ſuſceptor meus es, gloria mea, id eſt, interprete ipſo D. Anton. cauſa gloriæ meæ. Tum is qui ſibi in bono ſuo complacet, eoquòd ſit ſecundùm Deum: vt D. Paulus cùm in 2. ad Corinth. cap. 1. diceret, Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ; quod in ſimplicitate & ſinceritate Dei, & non in ſapientia carnali; ſed in gratia Dei conuerſati ſumus. Tum demum is qui eo fine agit, vt Deus glorificetur, iuxta illud Matth. 5. Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum qui in cœlis eſt.

Secundus finis eſt vtilitas ſpiritualis proximi id eſt, vt bono exemplo vel aliqua alia ratione proficiatur proximo. Sic D. Paulus gloriam expetiuit, cùm in priori ad Corinth. 9. dixit: Bonum eſt mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet] & in poſteriori cap. 11. Quoniam multi gloriantur ſecundum carnem, & ego gloriabor. Hebræi ſunt, & ego, &c. Hinc idem Apoſtolus ad Rom. 12. & in poſteriori ad Corinth. 8 admonet prouidere: bona non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus. Et cùm duæ res ſint; cõſciẽtia & fama: quatũ illa nobis, & hæc proximis neceſſaria eſt: qui confidens conſcientiæ, famã negligit: crudelis eſſe dicitur 12. quæſt. 1. cap. Nolo.

Tertius finis eſt vtilitas propriæ animæ. Cùm enim homo teneatur magis ſeipſum diligere quàm proximum, cap. Si non licet, 23. quæſt. 5. ſanè ſi appetitus laudis aut alterius boni honorarij bonus eſt ex relatione in vtilitatem proximi, multo magis bonus erit relatus in vtilitatem animę propriæ; nempe vt in bonis, quæ quis ex teſtimonio laudis alienæ in ſe cognoſcit, ſtudeat perſeuerare, atque creſcere. Quod eſt iuxta Apoſtolum in priori ad Corinth. cap. 2. Quæ à Deo donata ſunt nobis, ſcire, non ſpiritu huius mundi: ſed ſpiritu qui ex Deo eſt.

Notandum quartò ex D. Thoma *in eod. artic.* 1. ap- Num.24
petitum bonorum honorariorum inde malitiam ſumere, vnde habet vt vanus ſit, & per conſequens reprimendus; iuxta illud Pſalm. 4. Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium.] & illud Pſalm. 118. Auerte oculos meos ne videant vanitatem] Vanum autem eſſe primò ex parte materiæ, hoc eſt, rei ex qua laus, vel aliud bonum honorarium expetitur: quando ſcilicet ea vel non eſt vera, vel ſolùm ementita quadam ſpecie, vt virtutes adulterinæ: vel ita vilis eſt, vt nihil talium bonorum mereatur: aut certè non tantum

quantum

quantum ex ea deſideratur, *quo deſiderio qui ducitur, merito dicitur quærere vanitatem & diligere mendacium*; vel demum eſt mala malitiâ culpæ: propter quam gloriam, graue crimen eſſe poſſe patet per cap. Quam ſit graue, De exceſſibus Prælatorum; reprehẽditurque in Pſalm. 51. cùm dicitur: Quid gloriaris in malitia qui potens es in iniquitate.] Deinde verò vanũ eſſe ex parte eius a quo laus vel aliud bonum honorarium quæritur: nẽpe cùm requiritur ab homine pro maiori ac certiori teſtimonio, quam ipſe dare poſſit: hoc eſt vt Caiet. *ad eũ locum D. Thomæ* interpretatur, cùm laus humana ſit incerti paruiq; teſtimonij, deſideratur tanquam certum & magnum, aut etiam vltimum teſtimonium excellentiæ. Poſtremò vanum eſſe ex parte eius qui appetit: nimirum cùm quis laudem vel aliud bonum honorarium appetit, nõ referendo illud actu vel virtute in Deum, vel in alium debitum finem.

Nu. 25. Cæterum ex Nauarr. in eodem commentario numero 6. id quod de bonorum honorariorum appetitu ſtatutum eſt, ſtatui pariter debet de eorundẽ contemptu: nempe ipſum de ſe, nec bonum nec malum eſſe: conſtitutaque ei pro fine gloriã Dei vel vtilitate ſpirituali proximi, vel vtilitate propriæ animæ, bonum eſſe. Malum verò eſſe poſſe, tum ex parte materiæ: vt cùm quis laudem ex virtute & gratia Dei prouenientem contemnit; tum ex parte modi quo contemnitur, vt minoris habendo, quam par ſit, diuinũ vel humanum de bonis ſuis teſtimonium: tum demum ex parte contẽnentis, vt cùm quis in aliquem malum vel inordinatum finem contemnit, aut certè nullo bono & debito fine ſibi præſtituto, etiãſi nullus malus finis propoſitus habeatur. Ex quibus idem Nauarr. *ſub finem eiu. num.* 61. infert debere concinatores cauere, ne cùm reprehendunt abuſus circa propoſita bona, vel abſolutè eorum appetitum vituperent, vel contemptum abſolute laudent. De bonitate autem & malitia appetitus bonorum pecuniariorum, idem Nauarr. in præced. nu. 60. monet iudicandum eſſe, accommodando ei antedicta de appetitu bonorum honorariorum.

Num. 26. Postrema regula eſt. Indebitã eſſe intentionem quia bonum honorarium aut pecuniarium ita abſolutè expetitur, vt neque actu, neque virtute in alium aptum finem referatur. Probatur primò, quia in tali intentione deeſt proportio obiecti ad actum: cùm id quod propter aliud tantùm, amabile eſt, propter ſe ſimpliciter, & abſque relatione ad aliud amatur. Probatur 2. quia omnis actus humanus, ſeu deliberatus carens bono fine etiamſi malum finem non habeat, malus eſt, quandoquidem homo, eoipſo quòd agit deliberatè, debet agere propter aliquem aptum finem (quod eſt fundamentum D. Thomæ & Caiet. 1. 2. *queſt.* 18. *art.* 9. aſſerentium nullum dari actum humanum in ſingulari, quin ſit bonus vel malus) alioquin actus illius erit otioſus, & conſequenter malus, iuxta illud Domini, Matth. 12. De omni verbo otioſo, quod locuti fuerint homines reddent rationem: Iudicat enim actum humanum, ex eo quòd ſit otioſus, eſſe obnoxium punitioni diuinæ, & per conſequens eſſe moraliter malum, peccatumve. Actus autem quo bonum honorarium aut pecuniarium propter ſe expetitur, non habet finem aptum, cùm ſit res minimè propter ſe amabilis.

Num. 27 Verumtamen duo ſunt caſus, in quibus hæc regula non habet locum. Alter eſt, *de quo Caiet.* 2. 2. *qu.* 131. *art.* 1. quando talia bona appetuntur, eo quòd ſint debita: tunc enim quantumuis talis appetitus fuerit abſque relatione ad alium finem, non ideo tamen erit malus: quia ſicut iuſtitiæ actus eſt dare & accipere pecuniam debitam, eoquod debita ſit: ita eſt & dare & accipere honorem debitum, eoquod ſit debitus. Pro quo facit illud ad Rom. 13. Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.] Alter caſus eſt, *de quo Nauar. in Comment. de finib. actuum humanorum ſub finem num.* 35. cùm eadem bona deſiderantur, vel recipiuntur tanquam dona gratioſè per alium oblata ex amicitia, charitate, magnificentia, magnanimitate, vel humilitate: vt fieri paſſim ſolet, cùm is qui minor eſt, honorem ſibi à maiore delatum, etiamſi iudicet eum ſibi non deberi, recipit, prout gratioſè ſibi defertur, Quam receptionem eſſe actum virtutis gratiæ, patet ex D. Thoma 2. 2. quæſt. 106. articulo 1. ad 2.

CAPVT IV.

De notandis præter antedicta in iudicando de peccatis ex fine.

SVMMARIVM.

28 *Varietas bonorum in ordine ad debitam intentionem.*
29 *Remedium ad vitandam animi anxietatem de defectu intentionis debitæ.*
30 *Quomodo licitè ſuperiores inferioribus præmia & ſupplicia proponant, vt eos ad actiones virtutum incitent, & ab actionibus vitiorum reuocent.*
31 *Specimen quod datur agilitatis, eruditionis & ſimilium, quomodo licitè detur ad conſequendum præmium ſiue honorarium ſiue pecuniarium.*
32 *Quomodo liceat ob honorem, plus dare in eleemoſynam, quàm daretur ſecretè.*
33 *Duo monita circa idem.*
34 *Caſus in quibus appetitus bonorum vtilium eſt peccatum mortale.*

QVÆDAM ſunt antedictis annexa, quo- Num. 28
rum obſeruatio ad rationem iudicandi de peccatis ex fine hactenus declaratam, multùm facit. Primum eſt, aliquid eſſe, quod nunquam licitè, nec propter ſe, nec propter aliud amatur: vt quæuis culpa, etiam tantùm venialis: & aliquid quod nunquam licitè amatur propter aliud: vt Deus; & aliquid quod, tum propter ſe abſolutè, tum etiam propter aliud licitè amari poteſt: vt bonum honeſtum & bonum delectabile, quod neque ex obiecto, neque ex circunſtantia vitiatum fuerit: & demùm aliquid, quod nunquam propter ſe abſolutè, ſed tantum propter aliud licitè amari poteſt, vt bonum vtile, tum honorarium, tum pecuniarium.

Secundum eſt. Ad liberandum nos omni anxieta- Num. 29
te, & ſcrupulo, in iudicio de peccatis: quo definiendum eſt, an humanus actus, qui de ſe bonus eſt, contaminetur per indebitam intentionem, remedium accommodatiſſimum eſſe, iuxta Apoſtolum ad Coloſſ. 3. omnia ſiue in verbo, ſiue in opere, facere in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti: tandémve vel actu, vel virtute in Deum referre. Nam finis non aptus, redditur aptus per relationem ad alterum aptum, prout expoſitum eſt ſub finem primi capitis. Qua tamen in re aduertendum eſt ex Nauarr. *in memorato commentario num.* 26. quòd etiamſi Deus conſtituatur principalis finis alicuius actionis, eiuſdem tamen actionis minus principalem finem, conſtitui non poſſe bonum honorarium vel pecuniarium, niſi ipſum adhuc referatur ad aliud bonum eo aptum inclúſve, quale eſt honeſtum. Ratio eſt, quia vtilitas, in qua conſiſtit bonitas, honorariorum & pecuniariorum bonorum, includit reſpectum ad indigentem, qualis certè Deus nullo modo eſſe poteſt.

Tertium eſt: quòd Deus multos ad iuſtitiam tra- Nu. 30.
hat,

hat, amore bonorum, & timore malorum temporalium, iuxta illud Iſaiæ 1. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis; quod ſi nolueritis, & ad iracundiam me prouocaueritis, gladius deuorabit vos] Deinde quòd multa ſint iuris tum Canonici, tum ciuilis decreta, quibus ſuperiores metu pœnarum cogunt ſubditos ad agendum bona, & abſtinendum à malis. Tertiò, quòd in quibuſdam Eccleſiis ſtatutæ ſint quotidianæ diſtributiones faciendæ iis qui horis Canonicis interſunt. Quartò, quòd in Academiis orbis Chriſtiani, ipſo etiam Summo Pontifice authore, inſtituti ſunt quidam honores magiſterij & doctoratus, quibus accendantur ſcholaſtici ad literarum & virtutis ſtudium. Poſtremò, quòd viri boni paſſim ſubditos ſuos tum præmiis, tum ſuppliciis inuitare ſoleant ad officia hominis Chriſtiani: vt cùm pollicentur confitentibus, vel ieiunantibus ſe aliquid certi daturos. Hæc inquam, & alia eiuſdem generis, fidem faciunt, quòd liceat honores & bona pecuniaria appetere tanquam fines minus principales, ſeu motiua ad appetendum actum virtutis: non verò tanquam fines principales. Et ita, cùm ex D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 19. *art.* 4. malum ſit bona agere principaliter timore pœnæ, iuxta illud, Oderunt peccare mali formidine pœnæ: neque liceat principalem finem bonæ actionis conſtituere, bonum honorarium, vel pecuniarium iuxta iam dicta, profectò ſuperiores peccarent, ſi vel præmia, vel ſupplicia proponerent, tanquam principales fines propter quos ſubditi debeant actionibus bonis vacare.

Atque hinc illud quod ex cap. Si officia, diſtinct. 59. & cap. Quid prodeſſit diſtinct. 61. & cap. Conſuluit diſtinct. 74. habetur, licitum eſſe Clericis ſeruire in Eccleſiis, ob ſpem aſcendendi ad dignitatem illarum: gloſa *ad idem cap. Quid proderit* interpretatur licitum eſſe, dummodo non ſeruiãt ob id principaliter. Item illud quod ex Cicerone iactari ſolet, Honos alit artes, omnéſque accenduntur ad ſtudia gloriæ. D. Auguſt. lib. 5. de ciuit. Dei cap. 13. approbat tantùm ea ratione, vt ſectanda ſint ſtudia ſine veri boni, non ventoſitate laudis humanæ; ſiue *quod idem eſt*, vt ſtudiorum principalis finis nequaquam laus, vel aliud id genus conſtituatur.

Certe vt iſta duo Chriſti præcepta [*Luceat lux veſtra coram hominibus vt videant opera veſtra bona, Mat. 5.* Et, *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, Matth 6.*] inter ſe conſentiant: in priori, particula *vt*, ſic accipienda eſt, vt indicet finem minus principalem, & in poſteriori principalem. Itaut habeatur ex Chriſti doctrina licitum eſſe laudem & gloriam quærere minus principaliter: illicitum verò omnino eſſe quærere principaliter.

Nu. 31. Quartum eſt, *quod Nauarr. in eis. comment. num. 60. expreſſit*, Actus illos eſſe bonos quibus agilitatis, roboris, ingenij, artis, dexteritatis, eruditionis, induſtriæ, dotiúmque aliarum inditarum aut acquiſitarum, ſpecimen præbetur ſi principaliter fiant; quia rectæ rationi conſentanei, honeſtique ſunt: etiamſi minus principaliter fiant vt obtineantur præmia honoraria, quæ magis idoneis promittuntur: dummodo obtenta in aliquem finem bonum & aptum, referantur actu vel virtute.

Quintum eſt, *quod ex Gerſone approbat in eodem* Num. 32
comment. Nauar. num. 72. non malè immò bene meretur (niſi quid aliud obſtet) eum, qui minùs principaliter tantum, plus dat in eleemoſynam quæ fit publicè, atque cæteris videntibus, quàm daret ſi ea fieret ſecretò ac nemine vidente: vel quia pro paupere exigitur ab amico, vel ab aliquo viro honorato: quàm ſi à paupere ipſo, vel ab homine infimæ tantùm ſortis exigeretur. Ratio eſt: quia eleemoſyna bene fit, ſi fiat principaliter propter Deum: aut quia eſt actus virtutis, etiamſi minus principaliter fiat ob laudem propriam in aliquem debitum finem relatam. Accedit, tales circunſtantias poſſe concurrere; vt qui publicè eleemoſynam facit, ad vitandam infamiam auaritiæ, vel ſordiditatis, debeat plus dare, quam daturus fuiſſet ſecretò.

Duo autem ſuper hac re conſequenter admonet Num. 33
idem author: alterum, non facilè, ſed tantùm magna aliqua de cauſa vſurpandum eſſe propoſitum modum largiendi eleemoſynam: quia cùm bona pars hominum ſit pauper, & inſueta humilitatis actibus, pluſquam ſatis humanæ gloriæ cupida, exponitur periculo dandi principaliter ob inanem gloriam, vel ob pudorem, ex quadam neceſſitate & triſtitia: quam tanquam eleemoſynæ defectum reprehendit Apoſtolus in cap. 9. poſter ad Corinth. Alterum eſt, hominibus parum aſſuetis in actibus humilitatis, ne illis contingat talem eleemoſynam facere principaliùs, aut æquè principaliter, ob humanam gloriam, aut ob alium indebitum finem, conſultum eſſe vt ad literam ſequantur illam Domini admonitionem Matth. 6. Te faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextra tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito.]

Poſtremum eſt: caſus, in quibus appetitus bono- Num. 34
rum vtilium eſt peccatum mortale, hos eſſe ex eod. Nauarro *ibid. num.* 59. Primus, cùm honoraria bona appetuntur de eo quod eſt peccatum mortale: vt accidit glorianti in malitia ſua: quam gloriationem Dauid æquiparat ipſi malitiæ, cùm in Pſalm. 51. ait: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Secundò, cùm appetuntur conſtituendo in eis finem vltimum, aut interueniente mortali contemptu Dei, vt in Principe Tyri, cuius cor eleuatum eſt. Ezechiel. 28. & dixit; Deus ego ſum. Item in illis qui Ioan. 12. dicuntur dilexiſſe magis gloriam hominum, quàm gloriam Dei. Tertius, cùm aliquid eorum appetitur, præponendo illud obſeruationi legis obligantis ad peccatum mortale; quod vſu venit iis qui peierare, de iniuriis acceptis vindictam ſumere, ſimoniam admittere, mortaliter peccantibus applaudere: & huiuſmodi alia contra Dei præcepta, malint facere, quàm alicuius temporalis commodi aut humani fauoris iacturam facere. Quartus, cùm appetuntur ea referendo ad aliquod peccatum mortale; vt ad explendam carnis libidinem.

L A V S D E O.

LIBER

Digitized by Google

tur,medium eſt quidem ad finem,ſed non eſt finis. Debet item facere, vt propter ipſum aliud experatur. Nam niſi expetitum faciat vt aliud propter ipſum experatur non haber vim cauſæ finalis:quæ ad media propter ipſum expetita,tanquam ad effectus ſuos proprios,ordinem reſpectúmque includit.

Diſtinguitur verò iſtiuſmodi finis in vltimum, & medium. Vltimus dicitur, qui expetibilis eſt propter ſe,& cætera propter ipſum: non autem ipſe propter aliquid aliud.Medius verò,qui & propter ſe,& propter aliud expetibilis eſt. Qui vterque rurſus diſtinguitur in verum & falſum. Vltimus verus, eſt ſolus Deus ſuper omnia diligendus Deut. 6. Mat. 22. Marc. 12. in quē voluntas noſtra,tanquā impetus quidā, animæ à natura inſitus,ſic tendit,vt in nulla alia re, tanquam vltimo omnium termino ſibi præfixo,penitus conquieſcat,iuxta illud D. Auguſt. ſub initium ſuarum Confeſſionum. Quia fecisti nos ad te,inquietum eſt cor noſtrum donec requieſcat in te. Vltimus falſus eſt,quem homo pro ſua falſa imaginatione, per ſummam impudentiam,& ſtoliditatem ſibi fingit,vel expreſsè vel tacitè: vt Epicureus voluptatem,iuxta illud ad Philipp. 3. Quorum Deus venter eſt. Medius verus, eſt bonum aliud à Deo,quod verè tum propter ſe,tum propter aliud amabile eſt.

Cùm autem bonum omne aliud à Deo, vel honeſtum ſit,vel delectabile vel vtile: *vt confirmat D.Thom.in 1.part.q.5.art.6.* talis finis rationem habent tum bonum honeſtum,*id eſt,vt D.ipſe Thomas ibidem in ſolutione 2. argumenti interpretatur:* quod in ſeipſo habet vnde deſideretur,vt virtus & ſcientia:tum etiam bonum delectabile,*id eſt, ex eod D.Thoma*, quod nihil habet vnde appetatur præter delectationem, quam procreat:cùm de reliquo ſit nonnunquam in honeſtum,& noxium vt patet in voluptatibus carnis.Quo non obſtante,habere rationem boni per ſe, Caietan. ad primam ſecundæ quæſt. 4. art. 2. confirmat ex eo,quòd in ſe habeat vnde ſimpliciter finiat ac terminet appetitiuum motum,abſque ordine ad aliud tanquam ad finem.

Medius autem finis falſus,eſt ille,qui non poteſt eſſe amabilis propter ſe: vt bonum vtile,qui non habet in ſe,*inquit D.Thomas in ead.ſolut.ſecundi argumenti*,vnde deſideretur:ſed deſiderabile eſt ſolùm tanquam conducens ad aliud: ſicut potio amara conducit ad ſanitatē. In quo finis genere Nauar.in comment.de finibus actuum humanorum numero 5.& in ſequen. 24. expreſſit ponenda eſſe: tum bona pecuniaria,ſeu diuitias:tum etiam honoraria;*nimirum reuerentiam, laudem,honorem, famam,& gloriam:* tum demum bonum quod non poteſt eſſe amabile propter aliud: vt Deus Opt.Max.cui repugnat habere aliquid maius, aut dignius: atque adeo ordinari in aliud,tanquam in finem.

Cæterùm ad iudicandum generaliter de peccatis ex parte finis actuum humanorum,duo maximè conſideranda ſunt:vnum eſt debita habitudo inter finem,& medium quo quæritur:alterum debita intentio hominis propter finem agentis. Quibus duobus,in materia morali,effectus finis,*ſeu illud, quod propter finem agitur*,debet eſſe definitus,tanquam conditionibus,quibus deficientibus ipſum deficere,moraliterque malum eſſe contingit;iuxta illud tritum ex D.Dionyſio in cap. 4. De diuinis nominibus,Bonum eſt ex integra cauſa,& malum ex ſingulis defectibus.]Cùm igitur actus humanus ſit quidpiam quod agitur propter finem; vt de eo iudicetur,an malum,peccatúmve ſit,tales conditiones debent in eo conſiderari.Ad prioris ergo conſiderationem aggrediamur.

CAPVT I.

De habitudine debita inter finem, & medium quo quæritur.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum committitur, cùm id quod de ſe bonum eſt, fit malo fine.*
2 *Medium ex fine bonitatem & malitiam acquirit.*
3 *Peccatum committitur quærendo bonum finem malo medio.*
4 *Quando poſſit pro regula vſurpari: Illud cuius finis eſt bonus, ipſum quoque eſt bonum.*
5 *Peccatum committitur, quærendo finē qui non eſt aptus medio quo quæritur.*
6 *In quo conſiſtat eiuſmodi aptitudo.*
7 *Actus humani finis, quidam eſt principalis, quidā minus principalis.*
8 *Duplex diſcrimen inter finem malum, & finem non aptum medio quo quæritur.*

DE hac habitudine docendum eſt, quando ipſa deficiat in actu humano; id enim eſt, per quod ex parte finis indicatur, num is malus, peccatum ve ſit. Cēſetur ergo tunc deficere, cùm vel finis ipſe malus eſt, vel medium quo quæritur eſt malum; vel quamuis tam hoc quam ille ſit verum aliquod bonum: tamen finis non eſt aptus tali medio, quo quæritur. Atque vt actum humanum conſtet per vnumquemque talium defectuum ſortiri peccati rationem, regulas ſingulas de ſingulis conſtituemus addita confirmatione.

Peccatum eſſe, quærere malum finem bono medio.

SECTIO I.

Num. 1. PRIMA igitur eſt. Peccatum committi, cùm finis malus eſt, etiamſi quæratur bono medio. Hæc confirmatur primò ex cap. Cùm miniſter 23. quæſt. 5. in quo ſtatuitur miniſtrum iuſtitiæ, ſi damnatum à Iudice occidat ſponte, homicidam eſſe: hoc eſt, peccare occidendo, Iudicis etiam iuſſu, ſi id faciat in finem priuatæ vindictæ: quia ſcilicet malum finem conſtituit bono operi. Confirmatur deinde & efficaciùs ex verbis Domini Matth. 6. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Ea enim apertè indicant actuum noſtrorum bonitatem contaminari, cum illi in malum finem referuntur. Confirmatur denique ratione, quia in actu voluntatis, quo ipſa aliquid vult propter finem, prima ratio volendi eſt ipſe finis: vt ſanitas, volendi potionem. Vnde fit vt ſi iſte ſit malus, ille quoque ſit, tanquam depromptus ex malo theſauro, iuxta dictum Domini, Matth. 12. & Luc. 6. Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum, & malus homo de malo theſauro profert malum. Hincque eſt quòd ad iudicandum de peccatis ex parte finis pro generali regula vſurpatur axioma iſtud. Id cuius finis malus eſt, ipſum quoque eſt malum.

Num. 2. Obiter autem obſeruandum eſt: quòd vt actus indifferentes, hoc eſt, qui de ſe nec boni ſunt, nec mali, acquirunt bonitatem, vel malitiam per relationem ipſorum ad bonum vel malum finem; ita eos qui de ſe boni ſunt, relatione ad bonum finem acquirere nouam bonitatem: & de ſe malos, relatione ad malū finem, acquirere nouam malitiam: adeout furtum v. g. commiſſum ad fornicandum, præter malitiam quā de ſe habet repugnando præcepto, Non furtum facies; habeat adhuc aliam ex fine in quem refertur repugnando præcepto, Non mœchaberis. Ad quod facit illud Ariſtotelis in cap. 2. lib. 5. Ethic. dicentis eum qui furatur ad mœchandum magis eſſe mœchum quam furem: per id enim apertè indicat talem vtriuſque vitij malitia inquinari.

Peccatum item eſſe quærere bonum finem malo medio.

SECTIO II.

SECVNDA REGVLA EST: Tritum illud axioma. Num. 3.
Cum finis bonus quidem eſt, ſed medium quo quæritur eſt malum, actum humanum eſſe peccatum. Hæc confirmatur primò per cap. Forte, & cap. Denique decimaquarta quæſtion. quinta. Vbi dicitur non excuſari a peccato eum qui furatur ad largiendam eleemoſynam: Et per cap. Primum eſt, & cap. Ne quis, 22. quæſt. 2. Vbi dicitur non licere mentiri pro ſaluāda cuiuſquam vita: quod ſacras literas prohibere notatur in cap. Super eo, De vſuris vbi & additur non licere dare ad vſuram pro redimenda vita captiui. Confirmatur etiam per illud quod ex cap 3. Epiſt. ad Roman. habetur, Non eſſe facienda mala vt veniant bona.

Confirmatur demum ratione: quia licet aliqua ſint mala quæ ſuam malitiam exuere poſſunt, & reddi licita propter maius malum vitandū: vt ea quæ aduerſantur præceptis affirmatiuis, aut etiam negatiuis poſitiuis iuxta dicta in præced. lib. in poſteriore parte cap. vltimi: quædam tamen, quia ſunt intrinſecùs mala, vt mendaciū, idololatria, odiū Dei, & id genus alia; nequeunt ſuā malitiā denudari; ſed quocunq; bono fine fiant, illam retinent. Vnde intelligitur periculum eorum, quorum tam vehemens eſt deſiderium acquirendi aliquem finem; vt non inuento alio medio niſi malo, aut inepto: voluntas ipſorū impellatur ad eiuſmodi medij electionem: vt cùm quis ex vehementi deſiderio huius impellitur ad fidei negationem.

Intelligitur etiam tritum aliud axioma, quod ſolet Num. 4.
proximè memorato adiungi *Cuius finis eſt bonus, ipſum quoq. eſt bonum*: vt pro regula poſſit vſurpari ad rectè iudicandum de peccatis ex parte finis; ſupponi debere quòd ipſum exceptionē patiatur in iis actibus humanis, qui intrinſecùs ſeu ex obiecto mali ſunt. imò & in iis, qui non obſtante bono fine, bonóque obiecto, ex aliqua circunſtātia malitiam contrahunt iuxta dicenda in ſequen. lib. 14. cap. 2. Ratio verò cur in hoc potius, quàm in ante traditum axioma cadat exceptio, ſumitur ex eo, quòd bonum, prout ex D. Dionyſio ſuprà poſuimus, ſit ex integra cauſa, & malum ex ſingulis defectibus.

Quæ etiam ratio eſt, cur actus ſimpliciter bonus, & actus totaliter bonus, idem eſſe cenſeantur, non verò actus ſimpliciter malus, & actus totaliter malus: ſcilicet quòd cùm actus humani, bonitatem & malitiam trahant ex obiecto, ex fine, & ex circunſtantiis: vt aliquis eorumdem actuum bonus ſit, requirat illorum omnium obiecti, inquam, finis & circunſtantiarum bonitatem; cùm eſſe debeat ex integra cauſa: ſicut corporis pulchritudo conſurgens ex magnitudine, figura, & colore, requirit eoru omniū debitā proportionē. Quare eo ipſo quòd actus humanus eſt ſimpliciter bonus, eſt & totaliter bonus: vt verò ſit malus, ſufficit vnicus defectus, ſicut & ad cor-

poris deformitatẽ, ſufficit vni⁹ antedictorũ indebita proportio) ſiue ex parte obiecti, ſiue ex parte finis, ſiue etiam ex parte alicuius circunſtantiæ: itaut non ſequatur, ſi is ſimpliciter malus ſit, eſſe quoque malum totaliter: cùm id ſit malum eſſe, & ex obiecto, & ex fine, & ex omnibus circunſtantiis.

Peccatum quoque eſſe, cùm finis non eſt aptus medio, quo quæritur.

SECTIO III.

Nu. 5. TERTIA regula eſt. Actum humanum eſſe peccatum, cuius finis non eſt aptus medio quo quæritur. Confirmatur: quia ſecundùm ordinem à Deo inſtitutum (de quo ad Rom. 13. Quæ ſunt à Deo ordinatæ ſunt) inferiora ſubiiciuntur ſuperioribus ex Extrauag. communi, Vnam ſanctam, De maior. & obed. adeoque malum eſt ſuperioribus inferiora præponere. ex cap. Solitæ, Extra, eod, titulo. Deinde violatur (& ideo peccatur) voluntatis conformitas, quæ in nobis cum Deo eſſe debet quandoquidem natura, cujus ille author eſt, inde labefactatur ex cap. Flagitia 32. quæſt. 7.

Num. 6. Iam aptitudo illa de qua loquimur, in eo conſiſtit, vt vel medium tale ſit, quod ſuapte natura, ſeu quadam naturæ directione, tendat in talem finem: vel ſi tantummodo dirigatur per intentionem hominis, ſibi liberè talem finem proponentis; in eo conſiſtit, quòd finis ipſe non modo ſit verum aliquod bonum, ſed etiam melius eo medio quo quæritur; ita nimirum vt hoc in genere bonorum amabilium, ſit illi ſubiectum naturæ inſtitutione. Itaque actus humanus, tanquam diſſentaneus ordinationi authoris naturæ, iudicari debet malus, quando agens conſtituendo ſibi pro fine minus bonum, refert in illud aliud maius; vt accidit ei qui diligit Deũ propter diuitias. Quam doctrinam Nauar. in memorato commentario num 8 attingit, & in ſequen. num. 36. ponit duplex diſcrimen notatu dignum inter finem malum, & finem non aptum medio quo quæritur.

Num. 7. Ad quorum prius plenè intelligendum prænotare oportet, quod in eod comment. no. nono idẽ author habet; actus humani duplicem finem eſſe poſſe: vnum principalem alterum minus principalẽ. Principalem autem dici illum, propter quem ſolum, aut propter quem, tantumdem ac propter alterum, actus ipſe exercetur Cuius definitionis pars illa, *propter quẽ ſolum*, indicat quemdam finem principalem, eſſe totalem: vt eſt virtus, reſpectu actus, quem quis eo ſolo intuitu exercet, quòd ſit honeſtus: ſeu quòd illò recta ratio dictet. Reliqua verò pars indicat quoſdam eſſe principales fines partiales: vt ſunt duo fines ieiunantis tempore Quadrageſimæ, in Sabbatho quatuor temporum, ad ſatisfaciendum duobus præceptis, quibus ieiunium tunc præcipitur, nimirum præcepto de ieiunando quatuor tempora, diſtinct. 76. cap. 1. 2. & 3. atque præcepto de ieiunando Quadrageſimam; De conſecrat. diſtinct. 5. cap. Quadrageſima. Minus principalem verò finem dici illum, quo voluntas diſponitur ſeu impellitur ad faciendum aliquid propter aliud: ſicut timore inferni aut ſpe paradiſi diſponitur impelliturve ad amandum Deũ propter ſe.

Num. 8. Prius autem diſcrimen quod Nauarr. ponit inter finem malum, & finem non aptum medio quo quæritur, eſt; quòd ille non poſſit eſſe finis, neque principalis, neque minus principalis, actus boni: hic verò licet non poſſit eſſe finis principalis, poſſit tamẽ eſſe minus principalis. Itaque, *vnquam ille*, ieiunans vel orãs principaliter quidem propter Deum, ſed minus principaliter ob inanem gloriam, vel aliquid aliud quod ſit malum culpæ, etiam tantùm venialis, peccat: eadem verò item faciens principaliter propter Deum, quamuis minus principaliter faciat propter temporale bonũ, quod inferius ſit actu ieiunandi vel orandi, non peccat. Quodquidem plenius intelligetur ex dicendis deinceps. Poſterius diſcrimen eſt, quòd finis malus nulla relatione ad ſuperiorẽ finem, poſſit fieri bonus: finis autem nõ aptus, poſſit fieri aptus per talem relationẽ. Vnde qui ieiunat vel aliquod aliud pium opus facit, vt furari poſſit ad dãdum pauperibus eleemoſynam, peccat: qui verò opus pium facit ad licitè acquirendam pecuniam, quam propter Deum eroget pauperibus, non peccat; ſed bene meretur: quia talis acquiſitio pecuniæ relata in erogationem faciendam pauperibus propter Deum, transformatur in finem charitatis, qui omnium bonorum operum ſanctiſſimus finis eſſe poteſt. Porrò quis finis malus aut medium malum ſit, perinde ac de cæteris illicitis iudicandum eſt per ea quæ in ſequ. libro docebũtur de lege æterna nobis patefacta: cuius tranſgreſſione culpa committitur. De fine verò non apto ſpeciale iudicium ferri non poteſt, niſi cognito ſpecialiter quod genus boni, ad quod aliud tanquam ad melius, ordinari aptè poſſit: quam cognitionem ſuppeditabunt deinceps dicenda.

CAPVT II.

De intentione debita in conſtitutione finis vltimi.

SVMMARIVM.

9 *Series ac differentia actuum liberæ noſtræ voluntatis, & intellectus practici eam moraliter dirigentis.*
10 *Qualis eſt intentio, talis eſt & humanus actus intentus, quatenus ſit verum.*
11 *Præter finem operis, datur finis operantis.*
12 *Requiſita vt intentio agentis ſit debita.*
13 *Intentio ſemper eſt debita, qua quis actionem, nec ex obiecto, nec ex circunſtantia malam, refert in Deum vt finem vltimum.*
14 *Vt talis actio ſit fructuoſa ſeu meritoria, non eſt neceſſe eiuſmodi intentionem eſſe actualem, ſed poteſt ſufficere virtualem eſſe.*
15 *Actio non eſt eo ipſo mala, quòd in Deum non refertur ex intentione agentis.*
16 *Actio mala eſt qua in alium finem vltimum refertur, quam in Deum: aut qua Deus alicui bono poſtponitur.*

PRÆNOTANDVM eſt primò, in rebus agen- Num. 9.
dis cerni hunc progreſſum actuum liberæ noſtræ voluntatis, & intellectus practici eam moraliter gubernantis: vt primò ſit ſimplex volitio, deinde intentio, tertiò conſilium, quartò electio, quintò imperium, ſextò vſus, & poſtremò fruitio: vt exempli gratia; ægrotus primùm vult ſanitatem, quæ eſt ſimplex volitio finis. Deinde vult eam per accommodata media acquirere, quod eſt intendere. Tertiò, conſultat de mediis accommodatis, quod pertinet ad conſilium, de quo in proximè præced. lib. dictum eſt ſub nomine deliberationis. Quartò, eorumdem mediorum nonnulla vult præ aliis, taliſque volitio dicitur electio. Quintò, facta electione ſequitur imperium efficax intellectus, qui iniungit voluntati, fac hoc. Sextò, ſubſequitur vſus, qui eſt actus voluntatis, facultatem exequentem applicantis ad operandum. Poſtremò, ſi voluntas finem præoptatum adipiſcatur, fruitio eſt, tanquam requies quædã voluntatis in bono adepto.

Intentio

Digitized by Google

Intentio autem à ſex reliquis diſtinguitur hac ratione: à conſilio quidem & imperio, *qui ſunt intellectus practici*: quòd ſit actus voluntatis; ab electione verò & vſu, *qui ſunt actus voluntatis circa media*: quòd circa finem vertetur: & à ſimplici volitione denique; & fruitione, *quæ ſunt etiam voluntatis actus circa finem*: quòd cùm voluntas tripliciter finem reſpiciat: primò abſolutè, vt in ſe bonus eſt: ſecundò, vt eſt bonum, in quo habito voluntas conquieſcit: tertiò, vt eſt bonum ad quod alia bona ordinantur; ſimplex volitio ſit actus voluntatis, quo vult finem vt in ſe bonus eſt: & fruitio ſit actus, quo in fine habito conquieſcit: intentio autem ſit voluntatis actus, quo per certa media vult finem conſequi.

Nu. 10. Prænotandum eſt ſecundò: ex eo, quòd intentio verſetur circa finem prout acquirendus eſt per media, fieri vt ipſa ſit ratio volendi media: adeòque vt actio facta propter finem intentum, ſit talis, qualis fuerit ipſe finis: nimirum bona (niſi fortè aliqua ex obiecto aut ex circumſtantia malitiam contrahat: quod qua ratione fieri poſſit, patebit per dicenda in ſequen. lib. 14.) ſi bonus: & mala, ſi malus iuxta illud Matth. 6. Si oculus tuus ſimplex fuerit totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. Vbi oculi nomine intentionem ſignificari author eſt D. Auguſt. lib. 2. De ſerm. Domini in monte cap. 21. quod D. Thom. 1. 2. quæſt. 12. art. 1. ex eodem citans in argumento 1. & 2. addit in eorundem ſolutione intentionem dici lumen & oculum: quia voluntas intendens ſupponit cognitionem finis, & mediorum per quæ is attingendus eſt, ſicut proficiſcens ad certum aliquem locum, ſupponit lumen & viſionem.

Nu. 11. Prænotandum eſt tertiò, actum humanum præter eum finem in quem ſuapte natura dirigitur, & finis operis dicitur (quale eſt obiectum circa quod exercetur) multos alios tum principales, tum minus principales habere poſſe ex intentione agentis, actiones ſuas liberas referentis in alios fines, quàm referantur natura ſua & dicuntur fines operantis, vt v. g. ieiuniũ præter refrænationem appetitus circa cibum & potum, in quam ſuapte natura dirigitur, poteſt intentione ieiunantis dirigi tanquam in finem, non modo in dictam refrænationem, ſed etiam in acquiſitionem abſtinentiæ, in obſeruationem præcepti Eccleſiæ, in ſatisfactionem pro peccatis, in amorem Dei aut aliud quidpiam: ſiue principaliter, ſiue minus principaliter pro arbitrio eiuſdem ieiunantis. Quibus ita poſitis cùm ex intentione indebita (qualis eſſe cenſetur ea per quam homo actum ſuum humanum, refert in finem malum, aut illo minimè aptum) ſicut ex vitiata radice; actus ipſe humanus malitiam, peccatique rationem contrahat, ideóque ea conſideranda ſit ad iudicandum de peccatis: docere oportet quemadmodum intentio agentis cenſeatur debita, & quemadmodum indebita: propoſitis ea de re aliquot regulis: quarum aliæ erunt de intentione debita in conſtitutione finis vltimi: aliæ de eadem in conſtitutione finis medij, quarum illæ in hoc cap. conſequenter: & hæ in ſequenti tradentur.

Regulæ iudicandi de intentione debita in conſtitutione finis vltimi.

Num. 12 PRIMA eſt. Intentionem agentis, vt debita ſit, requirere non modò finem debitum, ſed etiam debitum modum tendendi in illum per media accommodata. Hæc confirmatur per ea quæ in præced. cap. dicta ſunt de proportione debita inter medium & finem, Illuſtraturque exemplo intentionis indebitæ, qua quis ſic proximum amat, vt huic peccanti conſentiat, ne talem amorem violet. Nam etſi amor proximi eſt affectus de ſe debitus; non eſt tamen, prout ad ipſum retinendum, aliquid illicitum perpetratur.

SECVNDA eſt. Debitam eſſe intentionem hominis qua quamlibet ſuam actionem, *niſi ea ex obiecto, vel ex aliqua circumſtantia eſſet mala*, refert ad Deum, vt ad vltimum finem. Probatur primò per illud ad Coloſſ. 3. Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti facite. Deinde ratione: quia Deus eſt ſummum bonum noſtrum: ideoque omnia alia noſtra, tanquam inferiora, in ſupremum cui ſubordinantur, aptiſſimè referuntur. Num. 13

De qua relatione obſeruandum eſt; eſſe quidem vtiliſſimum perinde ac piiſſimum, *vt patet ex propoſita Apoſtoli cohortatione*, frequenter illam actu facere: non eſſe tamen ita neceſſarium, vt virtualis nullo modo ſufficiat: vel omnis actio facta ſine illa, debeat mala cenſeri. Nam ſi virtualis nullo modo ſufficeret, cùm actualis nequeat eſſe abſque actuali cogitatione, oporteret hominem ſemper actu cogitare de Deo vltimo ſuo fine; vt cenſeatur propter ipſum omnia ſua opera agere. Id autem neceſſarium non eſt; vt D. Thomas expreſſit 1. 2. quæſt. 1. art. 6. ad 3. Et hæc exempla oſtendunt: quia vt agricola cenſeatur arare, ſeminare; & huiuſmodi alia facere propter meſſem; non eſt neceſſe ipſum de hac ſemper cogitare: ſimiliter vt propter habitationem iudicetur quis ædificare, non eſt opus habitationem ipſam ſemper habere in mente. Num. 14.

Virtualem autem relationem *cum Nauar. in memorato comment. num.* 18. hic dicimus eam quæ tacitè reſultat ex actuali aliqua antea facta; ſiue generali, ſiue ſpeciali; generali quidem, qualis eſt ea qua aliquis ſuſceptione ſtatus vitæ religioſæ, vel quomodocumque aliter, omnia vitæ ſuæ bona opera generaliter Deo dicauit, retulitve in Deum: dummodo poſtea mentem contrariam nequaquam habuerit: Speciali verò, qualis eſt ea qua ad Deum refertur totum aliquod opus, in cuius tantummodo initio, vel in alio præcedenti opere, ex quo natum erat ſequi; Deo ipſi dicatum eſt. Cuius vtriuſque modi, virtualem relationem perinde atque actualem, ſufficere ad meritum D. Bonauentura *in 2. ſentent. diſtinct. 41. art. 1. ſub finem tertiæ quæſt.* bene declarat. Inquiens non eſſe neceſſarium ad meritum, vt opera ſingula in Deum actu referantur, ſed ſufficere vt habitu. Referri autem habitu, non eo quod anima prædita ſit charitate, per quã habilis ſit ad referendum: ſed quòd in exordio illius operis, vel alterius ex quo illud ſequitur, id ritè Deo oblatum, dicatúmque ſit. Exemplum ad rei illuſtrationem addit. Nam ſi cui propoſitum ſit centum dragmas propter Deum elargiri, etiamſi in ſingulis largiendis nullam de Deo cogitationem habeat, non ideo tamen fit, vt omnes illæ dragmæ non ſint fructuosè, ſeu meritoriè collocatæ. Addit item valere quid tale in Religioſis, qui initio ſuſcepti ſtatus Religioſi deuouerunt ſe ad religionis pondus ferendum. Nam quidquid deinceps faciunt, quod diſciplinæ ſuæ limitibus continebatur, conducit illis ad æternæ ſalutis meritum, ex primæ illius voluntatis impulſu, relationéque virtuali ad Deum: niſi contraria interuenerit voluntas, per quam curſus eiuſdem primæ fuerit interruptus.

Præterea quòd actio non ſit mala eo ipſo, quòd ex intentione agentis non referatur in Deum. Immo verò ſit bona, *etiamſi meritoria non ſit æternæ ſalutis*, ſi obiectum habeat per ſe bonum, nec apponatur malus finis, aut mala circumſtantia: patet, quia exiſtens in peccato mortali *& per conſequens priuatus charitate*, cùm dat eleemoſynam conſtituto in neceſſitate, non peccat; etiamſi id faciat abſque actuali, aut vir- Num. 15

 tuali

tuali in Deum relatione: quandoquidem in ea re, nec contra luminis naturalis, aut fidei dictamen, nec contra humanæ legis præſcriptum agit.

Accedit quòd non liceret alioqui hortari peccatorem ad agendum opera, quibus diſponi poſſit ad recuperandam diuinam gratiam. Si enim quidquid ille agit, peccatum eſt per defectum relationis in Deum finem vltimum: quanto magis aget, tanto minus diſponetur ad gratiam recipiendam, quia tanto magis peccabit, nec peccata eam diſpoſitionem faciunt, ſed impediunt.

Nu. 16. Tertia regula eſt. Indebitam eſſe intentionem, qua homo liberam ſuam actionem refert in alium finem vltimum, quàm in Deum, aut certè Deum alicui alteri bono poſtponit. Prior pars patet, quia vt eſſe primum rerum omnium authorem, ita & eſſe vltimum finem, proprium eſt ſolius Dei. Duo enim hæc ſe mutuo ſequuntur, vt indicatur per illud quod copulatiuè dicitur Apocal. c. 21. & 22. Ego ſum alpha & omega principium & finis.] Quo fit vt æque impium ſit alium quam Deum conſtituere finem vltimum, ac agnoſcere alium primum rerum omnium authorem. Poſterior pars ſimiliter patet. tum ex verbis Domini Matth. 10. Qui amat patrem & matrem plus quam me, non eſt me dignus:] tum ex obligatione quam habemus diligendi Deum ſuper omnia. Tum demum, quòd abſurdum impiumque ſit ſubiicere Deum cuiquam alteri bono, tanquam meliori. Vnde conſequens eſt, quod in comment. De fin. hum. actuum nu. 21 Nauar. admonet: toties aliquem mortaliter peccare, quoties ita pecuniam, honores, amicos, cognatos, dominos, principes, Prælatus: immo & ſeipſum vitamque ſuam ſic amat; vt malit gratiam qua Deo gratus eſt amittere, quam prædicta bona vel perſonas, ſiue earum gratiam; adeout ei, diſcutiendo conſcientiam, ſit inter cætera conſiderandum, quoties talem voluntatem habuerit.

C A P V T III.

De intentione debita in conſtitutione finis medij.

S V M M A R I V M.

17 *Intentio eſt debita, qua bonum honeſtum propter ſeipſum amatur, aut propter ipſum aliud bonum minus.*

18 *Indebita eſt intentio qua propter bonum delectabile agitur aliquid contra honeſtatem.*

19 *Indebita eſt intentio qua bonum honeſtum amatur propter vtile, non relatum in aliud bonum honeſtum nobilius.*

20 *Bonum vtile poteſt debita intentione conſtitui finis medius minus principalis.*

21 *Quid ſit ipſum conſtitui finem minus principalem.*

22 *Bonorum vtilium appetitus, aut contemptus de ſe nec bonus eſt nec malus.*

23 *Tres fines ex quibus appetitus bonorum honorariorum accipit bonitatem.*

24 *Appetitus bonorum honorariorum inde eſt malus, vnde eſt vanus: quod contingit tripliciter.*

25 *De appetitu bonorum pecuniariorum, & contemptu honorariorum, quid ſit iudicandum.*

26 *Indebita eſt intentio qua bonum honorarium aut pecuniarium expetitur ſine relatione ad aliud, quod ſit finis, eo aptus.*

27 *Duo caſus in quibus id patitur exceptionem.*

Finis medius dicitur, quoduis bonum aliud à Deo, quod in præfatione huius libri diximus diſtingui in bonum honeſtum, vtile, ac iucundum. Ratio autem iudicandi de intentione debita in illius conſtitutione continetur ſequentibus regulis.

Prima eſt, non tantùm intentionem debitam eſſe, *Num. 17.*
cùm bona honeſta in Deum referuntur, ſed etiam indebitam non eſſe cùm vel illa propter ſe; vel inter ipſa, quæ minora ſunt propter maiora amantur. Huius autem ratio eſt; quia cùm bonum honeſtum per ſe, ſeu per propriam ſibique inſitam bonitatem, ſit bonum; habet in ſe, per quod ſecundùm ſuam naturam conueniat ei, terminare amorem, eiuſque finem eſſe. Præterea in coordinatione finium ſicut medij, omnes ad vltimum referuntur, tanquam minora & inferiora bona, ad optimum & ſummum omnium; ſic inter fines medios, illi qui ſunt bona minora, ad eos qui bona ſunt maiora tanquam ad finem, debitè referuntur. Quare debita intentione agere cenſendus eſt, non modo is qui expreſſa intentione Deo placendi, reddit alteri quod ſuum eſt; vel fortiter ſe gerit in bello iuſto: vel temperatè viuit; vel credit in Deum; vel ſperat in eo; ſed etiam is qui eadem facit (prout vſuuenire poteſt alicui exiſtenti in peccato mortali, nihil cogitanti quòd ſit Deo placendum) quia honeſta ſunt, ſeu quia recta ratio humana, vel ratio diuina dictat illa: aut quia ſunt actus virtutum præſtantium; quarum vſus amari vſurpatique debeat. Cenſendus ſimiliter eſt is qui ieiunat vt expeditior ſit ad orandum: quia actum inferioris virtutis, putà temperantiæ refert ad actum ſuperioris, nempe religionis.

Si quis opponat actum abſtinendi à nimio cibo, vel potu, qui eſt actus abſtinentiæ, vel ſobrietatis, licitè amari propter vitæ, & ſanitatis conſeruationem, quà ille melior eſt; ſicut peccatum quod eſt eiuſdem actus priuatio, peius eſt morte, quæ priuatio eſt vitæ. Reſpondendum eſt, quod Nauarr. in citato commentario nu. 32. attigit; finem aptum, eſſe eum etiam ad quem ſuapte natura, ſeu directione quadam naturæ, medium tendit; ſicque abſtinentiam à nimio cibo & potu ad vitæ, & ſanitatis corporeæ conſeruationem tendere: ſi non vt actum virtutis, ſaltem vt quidpiam ſuapte naturâ ad eamdem conſeruationem conducens.

Secunda regula eſt. Indebitam eſſe intentionem *Num. 18*
quà contra honeſtatem, propter bonum delectabile aliquid agitur. Ratio eſt, quòd etſi bonum delectabile ſit de numero eorum, quæ propter ſe amabilia ſunt, vt habitum eſt in præfatione huius libri; tamen quando inhoneſtum propter illud agitur, intentio nequit eſſe debita: cùm per eam bonum rationis, *quale eſt honeſtum*, bono ſenſus, *quale eſt delectabile*, tanquam meliori ſubiicitur; quod eſt contra naturæ ordinem. Vnde concupiſcentia, *quæ eſt proſecutio ipſius boni delectabilis*, quatenus cum honeſtate pugnat, dicitur inordinata affectio, & conſtituitur peccati origo, prout expoſitum eſt in cap. 7. libri præcedentis.

Tertia regula eſt, Indebitam eſſe intentionem quâ *Nu. 19.*
bonum honeſtum refertur ad vtile, tanquam ad finem principalem: ita nimirum vt illud ametur ſolummodo propter iſtud, quod in aliud per ſe bonum, rurſus actu vel virtute non referatur. Hæc probatur, tum quia bonum vtile, eſt tantùm propter aliud amabile, vt in præfatione annotauimus ex D. Thoma. Vnde ſequitur non niſi minus principaliter, ſeu cum ordine ad aliud principalius, rectè amari poſſe: tum quia tali relatione bonum præſtantius ſubiicitur deteriori: quandoquidem bona honeſta, vt virtus, vt ſcientia, vita, ſunt interna; bona vtilia verò ſunt externa: vt de pecuniariis manifeſtum eſt. Et de hono-

rariis ex

tariis ex eo probatur, quòd honor nihil ſit aliud quã externum ſignum datum ad teſtimonium excellentiæ, quæ vel eſt, vel præſumitur eſſe in aliquo. At interna noſtra bona præſtantiora ſunt externis ex cap. Deteriores, ſexta quæſt. 1. Immò ex verbis Domini Matth 6. Nonne anima plus eſt quam eſca, & corpus plus quàm veſtimentum.]

Neque aduerſatur huic regulæ, quòd liceat petere à Deo temporalia, iuxta illud Prouerb. 30. Victui meo tribue neceſſaria:] & illud orationis Dominicæ, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.] Nec etiam quòd ea petitio ſit actus religionis ex D. Thoma 2.2. *quæſt.* 81. *ar.* 6. quia inde ſequitur quidem bonũ tẽporale eſſe poſſe obiectũ actus religionis, & per conſequẽs finem eſſe operationis: nõ tamen eſſe finem operantis: de quo fine ſermo eſt, cùm agitur de intentione debita vel indebita. Et verò certum eſt illum indebito fine orare, qui orationi ſuæ, quæ cultus Dei eſt, alium, quàm Deum, finem principalem conſtituit: cum ſic Deũ propter aliud, quàm propter ſeipſum principaliter colat, quod impium eſt.

Neque etiam aduerſatur, quod in cap. 3. lib. 4. Ethic. Ariſt. habet honorem eſſe virtutis præmium: quaſi ſignificet virtute præditum debere ſuas actiones ad honorem dirigere tanquam ad finem. Nam id non ita eſt: cùm tale quid non eſſe virtutis, idem philoſophus *in præced. lib. 3. cap. octauo* ſatis indicauerit, quando inter ſpecies adulterinæ fortitudinis numerauit eam, quà ſtrenuè pugnatur metu pœnæ: vel dedecoris, aut conſequendos honores. Malum autem eſſe, patet ex verbis Domini Matth. 6. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis.] Itaque D. Thoma interprete 2.2. *quæſt.* 2. *art.* 2. *ad* 1. honos ideo præmium virtutis dicitur, quòd homines nihil melius habeant, quod virtuti tribuant præmij loco. Diuitias verò deteriores eſſe non modo virtute, ſcientia, & vita iuxta illud Eccleſiaſtici 30. Salus animæ in ſanctitate iuſtitiæ, & melior eſt omni auro & argento: & corpus validum quàm cenſus immenſus. ſed etiam honorariis bonis patet per illud Prouerb. 22. Melius eſt nomen bonum quàm diuitiæ multæ.

De intentione qua bonum vtile conſtituitur finis medius.

Num. 20 QVARTA regula eſt. Debitã intẽtionem eſſe, qua minùs principaliter, propter bonum aliquod honorarium vel pecuniarium bene agitur: vt cùm quis bene agit proponendo ſibi quidem principaliter Deum; ſed minus principaliter aliquod commodum temporale. Probatur; quia ſi talis intentio eſſet indebita, maximè ex eo eſſet, quòd non ſeruetur in ea proportio obiecti ad actum: hoc eſt, quòd res aliter ametur quàm ſit amabilis. At ſeruatur, quia bonum quod non ex ſe, ſed ab alio bonitatem habet, amatur non propter ſe: ſed propter illud aliud à quo bonitatem accipit.

Num. 21 Vt autem hæc regula, *cuius vſus latiſſimè patet*, magis ſtabilita, pleniuſque explorata habeatur. Notandũ eſt 1. bonum honorarium vel pecuniarium, finem minus principalem ex eo cenſeri: vel quòd non expetatur propriè vt finis; ſed potius vt motiuum voluntatis ad appetendum aliud, ſicut Dauid appetiuit retributionem iuxta illud Pſalm. 118. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionem.] vel etiamſi appetatur vt finis, non tamen conſiſtendo in ipſo, ſed ipſum referendo rurſus, actu vel virtute in aliud.

Num. 22 Notandum ſecundò, bonorum honorariorum vel pecuniariorum appetitum, aut contemptum, de ſe ſuaptéque natura, neque bonum, neque malum eſſe moraliter, quemadmodum tradit Nauarr. in eodem comment. de finib. human. actuum num. 54. Et confirmari poteſt ratione, quam D. Thom. 2.2. *quæſt* 132. *art.* 1. *ad* 3. attigit: quòd ipſa ſint bona extra animam ad eius perfectionẽ vel imperfectionẽ nullatenus pertinẽtia: quodquidem eſt, nõ habere in ſe id per quod voluntas humana moueatur, ad ipſa propter ſe vel appetenda vel repudianda. Voluntas enim cùm ſit in homine ſicut pondus in re graui, ad ipſam promouendam in perfectionem naturæ ſuæ debitam; non eſt nata de ſe moueri ad id quod nullam hominis perfectionem importat. Iam quod ex ſe non eſt à voluntate expetendum, vel repudiandum; id neque ex ſe eſt moraliter bonum aut malum: ſed ſolùm ex alio, vt ex fine in quem dirigitur. Huius ergo generis ſunt bona honoraria & pecuniaria: & per conſequens appetitus quoque vel contemptus ipſorum.

Notandum eſt tertiò, ex D. Thom. eo cit. artic. 1. finem ex quo bonorum honorariorum appetitus bonitatem aſſumit, eſſe triplicẽ. Primus eſt gloria Dei, quam ex *D. Anton. 2. par. tit. 4. cap.* 1. § 1. ſibi proponit, tum is, qui de ſuo bono complacet ſi cognoſcendo illud eſſe à Deo: vt Dauid cum in Pſal. 3. diceret: Tu autem Domine ſuſceptor meus es, gloria mea, id eſt, interprete ipſo D. Anton. cauſa gloriæ meæ. Tum is qui ſibi in bono ſuo complacet, eo quòd ſit ſecundùm Deum: vt D. Paulus cùm in 2. ad Corinth. cap. 1. diceret, Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ; quod in ſimplicitate & ſinceritate Dei, & non in ſapientia carnali; ſed in gratia Dei conuerſati ſumus. Tum demum is qui eo fine agit, vt Deus glorificetur, iuxta illud Matth. 5. Luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Num. 23

Secundus finis eſt vtilitas ſpiritalis proximi id eſt, vt bono exemplo vel aliqua alia ratione proficiatur proximo. Sic D. Paulus gloriam expetiuit, cùm in priori ad Corinth. 9. dixit: Bonum eſt mihi mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet] & in poſteriori cap. 11. Quoniam multi gloriantur ſecundùm carnem, & ego gloriabor. Hebræi ſunt, & ego, &c. Hinc idem Apoſtolus ad Rom. 12. & in poſteriori ad Corinth. 8 admonet prouidere: bona non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus. Et cùm duæ res ſint; cõſciẽtia & fama: quarũ illa nobis, & hæc proximis neceſſaria eſt: qui confidens conſcientiæ, famã negligit: crudelis eſſe dicitur 12. quæſt. 1. cap. Nolo.

Tertius finis eſt vtilitas propriæ animæ. Cùm enim homo teneatur magis ſeipſum diligere quàm proximum, cap. Si non licet, 23. quæſt. 5. ſane ſi appetitus laudis aut alterius boni honorarij bonus eſt ex relatione in vtilitatem proximi, multo magis bonus erit relatus in vtilitatem animæ propriæ; nempe vt in bonis, quæ quis ex teſtimonio laudis alienæ in ſe cognoſcit, ſtudeat perſeuerare, atque creſcere. Quod eſt iuxta Apoſtolum in priori ad Corinth. cap. 2. Quæ à Deo donata ſunt nobis, ſcire, non ſpiritu huius mundi: ſed ſpiritu qui ex Deo eſt.

Notandum quartò ex D. Thoma *in eod. artic.* 1. appetitum bonorum honorariorum inde malitiam ſumere, vnde habet vt vanus ſit, & per conſequens reprimendos; iuxta illud Pſalm. 4. Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium.] & illud Pſalm. 118. Auerte oculos meos ne videant vanitatem] Vanum autem eſſe primò ex parte materiæ, hoc eſt, rei ex qua laus, vel aliud bonum honorarium expetitur: quando ſcilicet ea vel non eſt vera, vel ſolùm ementita quadam ſpecie, vt virtutes adulterinæ: vel ita vilis eſt, vt nihil talium bonorum mereatur: aut certè non tantum quantum Num. 24

Digitized by Google

quantum ex ea deſideratur, *quo deſiderio qui ducitur, merito dicitur quærere vanitatem & diligere mendacium*, vel demum eſt mala malitiâ culpæ: propter quam gloriari, graue crimen eſſe poſſe patet per cap. Quam ſit graue, De exceſſibus Prælatorum: reprehẽditúrque in Pſalm. 51. cùm dicitur: Quid gloriaris in malitia qui potens es in iniquitate.] Deinde verò vanũ eſſe ex parte eius a quo laus vel aliud bonum honorarium quæritur nẽpe cùm requiritur ab homine pro maiori ac certiori teſtimoniũ, quam ipſe dare poſſit: hoc eſt vt Caiet. *ad eũ locum D. Thomæ* interpretatur, cùm laus humana ſit incerti paruiq; teſtimonij, deſideratur tanquam certum & magnum, aut etiam vltimum teſtimonium excellentiæ. Poſtremò vanum eſſe ex parte eius qui appetit: nimirum cùm quis laudem vel aliud bonum honorarium appetit, nõ referẽdo illud actu vel virtute in Deum, vel in alium debitum finem.

Nu. 25. Cæterum ex Nauarr. in eodem commentario numero 6. id quod de bonorum honorariorum appetitu ſtatutum eſt, ſtatui pariter debet de eorumdẽ contemptu: nempe ipſum de ſe, nec bonum nec malum eſſe: conſtitutaque ei pro fine gloriâ Dei vel vtilitate ſpiritali proximi, vel vtilitate propriæ animæ, bonum eſſe. Malum verò eſſe poſſe, tum ex parte materiæ: vt cùm quis laudem ex virtute & gratia Dei prouenientem contemnit: tum ex parte modi quo contemnitur; vt minoris habendo, quàm par ſit, diuinũ vel humanum de bonis ſuis teſtimonium: tum demum ex parte contẽnentis, vt cùm quis in aliquem malum vel inordinatum finem contemnit, aut certè nullo bono & debito fine ſibi præſtituto, etiãſi nullus malus finis propoſitus habeatur. Ex quibus idem Nauarr. *ſub finem eiuſ. num.* 61. infert debere concinnatores cauere, ne cùm reprehendunt abuſus circa propoſita bona, vel abſolutè eorum appetitum vituperent, vel contemptum abſolute laudent. De bonitate autem & malitia appetitus bonorum pecuniariorum, idem Nauarr. in præced. nu. 60. monet iudicandum eſſe, accommodando ei antedicta de appetitu bonorum honorariorum.

Num. 26. Postrema regula eſt. Indebitã eſſe intentionem quia bonum honorarium aut pecuniarium ita abſolutè expetitur, vt neque actu, neque virtute in alium aptum finem referatur. Probatur primò, quia in tali intentione deeſt proportio obiecti ad actum: cùm id quod propter aliud tantùm, amabile eſt, propter ſe ſimpliciter, & abſque relatione ad aliud amatur. Probatur 2. quia omnis actus humanus, ſeu deliberatus carens bono fine, etiamſi malum finem non habeat, malus eſt, quandoquidem homo, eo ipſo quòd agit deliberate, debet agere propter aliquem aptum finem (quod eſt fundamentum D. Thomæ & Caiet. 1. 2. *quæſt.* 18. *art.* 9. aſſerentium nullum dari actum humanum in ſingulari, quin ſit bonus vel malus) alioqui actus illius erit otioſus, & conſequenter malus, iuxta illud Domini, Matth. 12. De omni verbo otioſo, quod locuti fuerint homines reddent rationem: Iudicat enim actum humanum, ex eo quòd ſit otioſus, eſſe obnoxium punitioni diuinæ, & per conſequens eſſe moraliter malum, peccatúmve. Actus autem quo bonum honorarium aut pecuniarium propter ſe expetitur, non habet finem aptum, cùm ſit res minime propter ſe amabilis.

Num. 27 Verumtamen duo ſunt caſus, in quibus hæc regula non habet locum. Alter eſt, *de quo Caiet.* 2. 2. *qu.* 131. *art.* 1. quando talia bona appetuntur, eo quòd ſint debita: tunc enim quantumuis talis appetitus fuerit abſque relatione ad alium finem, non ideo tamen erit malus: quia ſicut, iuſtitiæ actus eſt dare & accipere pecuniam debitam, eo quod debita ſit: ita eſt & dare & accipere honorem debitum, eo quod ſit debitus. Pro quo facit illud ad Rom. 13. Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.] Alter caſus eſt, *de quo Nauar. in Comment. de finib. actuum humanorum ſub finem num.* 55. cùm eadem bona deſiderantur, vel recipiuntur tanquam dona gratioſè per alium oblata ex amicitia, charitate, magnificentia, magnanimitate, vel humilitate: vt fieri paſſim ſolet, cùm is qui minor eſt, honorem ſibi à maiore delatum, etiamſi iudicet eum ſibi non deberi, recipit, prout gratioſè ſibi defertur. Quam receptionem eſſe actum virtutis gratiæ, patet ex D. Thoma 2. 2. quæſt. 106. articulo 1. ad 2.

CAPVT IV.

De notandis præter antedicta in iudicando de peccatis ex fine.

SVMMARIVM.

28 *Varietas bonorum in ordine ad debitam intentionem.*

29 *Remedium ad vitandam animi anxietatem de defectu intentionis debitæ.*

30 *Quomodo licite superiores inferioribus præmia & ſupplicia proponant, vt eos ad actiones virtutum incitent, & ab actionibus vitiorum reuocent.*

31 *Specimen quod datur agilitatis, eruditionis & ſimilium, quomodo licite detur ad conſequendum præmium ſiue honorarium ſiue pecuniarium.*

32 *Quomodo liceat ob honorem, plus dare in eleemoſynam, quàm daretur ſecrete.*

33 *Duo monita circa idem.*

34 *Caſus in quibus appetitus bonorum vtilium eſt peccatum mortale.*

Quædam ſunt antedictis annexa, quorum obſeruatio ad rationem iudicandi de peccatis ex fine hactenus declaratam, multùm facit. Primum eſt, aliquid eſſe, quod nunquam licitè, nec propter ſe, nec propter aliud amatur: vt quæuis culpa, etiam tantùm venialis: & aliquid quod nunquam licitè amatur propter aliud: vt Deus; & aliquid quod, tum propter ſe abſolute, tum etiam propter aliud licitè amari poteſt: vt bonum honeſtum & bonum delectabile, quod neque ex obiecto, neque ex circunſtantia vitiatum fuerit: & demùm aliquid, quod numquam propter ſe abſolutè, ſed tantùm propter aliud licitè amari poteſt, vt bonum vtile, tum honorarium, tum pecuniarium. Num. 28

Secundum eſt. Ad liberandum nos omni anxietate, & ſcrupulo, in iudicio de peccatis: quo definiendum eſt, an humanus actus, qui de ſe bonus eſt, contaminetur per indebitam intentionem, remedium accommodatiſſimum eſſe, iuxta Apoſtolum ad Coloſſ. 3. omnia ſiue in verbo, ſiue in opere, facere in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti: tandémve vel actu, vel virtute in Deum referre. Nam finis non aptus, redditur aptus per relationem ad alterum aptum, prout expoſitum eſt ſub finem primi capitis. Qua tamen in re aduertendum eſt ex Nauarr. *in memorato commentario num.* 26. quòd etiamſi Deus conſtituatur principalis finis alicuius actionis, eiuſdem tamen actionis minus principalem finem, conſtitui non poſſe bonum honorarium vel pecuniarium, niſi ipſum adhuc referatur ad aliud bonum eo aptum incluſive, quale eſt honeſtum. Ratio eſt, quia vtilitas, in qua conſiſtit bonitas, honorariorum & pecuniariorum bonorum, includit reſpectum ad indigentem, qualis certè Deus nullo modo eſſe poteſt. Num. 29

Tertium eſt: quòd Deus multos ad iuſtitiam ita Nu. 30.

hat,

hat, amore bonorum, & timore malorum temporalium, iuxta illud Iſaiæ 1. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: quod ſi nolueritis, & ad iracundiam me prouocaueritis, gladius deuorabit vos] Deinde quòd multa ſint iuris tum Canonici, tum ciuilis decreta, quibus ſuperiores metu pœnarum cogunt ſubditos ad agendum bona, & abſtinendum à malis. Tertiò, quòd in quibuſdam Eccleſiis ſtatutæ ſint quotidianæ diſtributiones faciendæ iis qui horis Canonicis interſunt. Quartò, quòd in Academiis orbis Chriſtiani, ipſo etiam Summo Pontifice authore, inſtituti ſunt quidam honores magiſterij & doctoratus, quibus accendantur ſcholaſtici ad literarum & virtutis ſtudium. Poſtremò, quòd viri boni paſſim ſubditos ſuos tum præmiis, tum ſuppliciis inuitare ſoleant ad officia hominis Chriſtiani: vt cùm pollicentur confitentibus, vel ieiunantibus ſe aliquid certi daturos. Hæc inquam, & alia eiuſdem generis, fidem faciunt, quòd liceat honores & bona pecuniaria appetere tanquam fines minus principales, ſeu motiua ad appetendum actum virtutis: non verò tanquam fines principales. Et ita, cùm ex D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 19. *art.* 4. malum ſit bona agere principaliter timore pœnæ, iuxta illud, Oderunt peccare mali formidine pœnæ: neque liceat principalem finem bonæ actionis conſtituere, bonum honorarium, vel pecuniarium iuxta iam dicta, profectò ſuperiores peccarent, ſi vel præmia, vel ſupplicia proponerent, tanquam principales fines propter quos ſubditi debeant actionibus bonis vacare.

Atque hinc illud quod ex cap. Si officia, diſtinct. 59. & cap. Quid prodeerit diſtinct. 61. & cap. Conſuluit diſtinct. 74. habetur, licitum eſſe Clericis ſeruire in Eccleſiis, ob ſpem aſcendendi ad dignitatem illarum: gloſa *ad idem cap. Quid proderit* interpretatur licitum eſſe; dummodo non ſeruiat ob id principaliter. Item illud quod ex Cicerone iactari ſolet, Honos alit artes, omnéſque accenduntur ad ſtudia gloriæ. D. Auguſt. lib. 5. de ciuit. Dei cap. 13. approbat tantùm ea ratione, vt ſectanda ſint ſtudia fine veri boni, non ventoſitate laudis humanæ; ſiue *quod idem eſt*, vt ſtudiorum principalis finis nequaquam laus, vel aliud id genus conſtituatur.

Certè vt iſta duo Chriſti præcepta (*Luceat lux veſtra coram hominibus vt videant opera veſtra bona*, Mat. 5. Et, *Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis*, Matth 6.] inter ſe conſentiant: in priori particula *vt*, ſic accipienda eſt, vt indicet finem minus principalem, & in poſteriori principalem. Ita vt habeatur ex Chriſti doctrina licitum eſſe laudem & gloriam quærere minus principaliter: illicitum verò omnino eſſe quærere principaliter.

Nu. 31. Quartum eſt, *quod Nauarr. in cit. comment. num. 60. expreſſit*, Actus illos eſſe bonos quibus agilitatis, roboris, ingenij, artis, dexteritatis, eruditionis, induſtriæ, dotiúmque aliarum inditarum aut acquiſitarum, ſpecimen præbetur ſi principaliter fiant; quia rectæ rationi conſentanei, honeſtique ſunt: etiamſi minus principaliter fiant vt obtineantur præmia honoraria, quæ magis idoneis promittuntur: dummodo obtenta in aliquem finem bonum & aptum, referantur actu vel virtute.

Quintum eſt, *quod ex Gerſone approbat in eodem comment. Nauar. num. 72.* non malè immò bene mereri (niſi quid aliud obſtet) eum, qui minùs principaliter tantùm, plus dat in eleemoſynam quæ fit publicè, atque cæteris videntibus, quàm daret ſi ea fieret ſecretò ac nemine vidente; vel quia pro paupere exigitur ab amico, vel ab aliquo viro honorato: quàm ſi à paupere ipſo, vel ab homine infimæ tantùm ſortis exigeretur. Ratio eſt: quia eleemoſyna bene fit, ſi fiat principaliter propter Deum: aut quia eſt actus virtutis, etiamſi minus principaliter fiat ob laudem propriam in aliquem debitum finem relatam. Accedit, tales circunſtantias poſſe concurrere; vt qui publicè eleemoſynam facit; ad vitandam infamiam auaritiæ, vel ſordiditatis, debeat plus dare, quàm daturus fuiſſet ſecretò. Num. 32

Duo autem ſuper hac re conſequenter admonet idem author: alterum, non facilè, ſed tantùm magna aliqua de cauſa vſurpandum eſſe propoſitum modum largiendi eleemoſynam: quia cùm bona pars hominum ſit pauper, & inſucta humilitatis actibus, pluſquam ſatis humanæ gloriæ cupida, exponitur periculo dandi principaliter ob inanem gloriam, vel ob pudorem, ex quadam neceſſitate & triſtitia: quam tanquam eleemoſynæ defectum reprehendit Apoſtolus in cap. 9. poſter. ad Corinth. Alterum eſt, hominibus parum aſſuetis in actibus humilitatis, ne illis contingat talem eleemoſynam facere principaliùs, aut æquè principaliter, ob humanam gloriam, aut ob alium indebitum finem, conſultum eſſe vt ad literam ſequantur illam Domini admonitionem Matth. 6. Te faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextra tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito.] Num. 33

Poſtremum eſt: caſus, in quibus appetitus bonorum vtilium eſt peccatum mortale, hos eſſe ex eod. Nauarro *ibid. num.* 59 Primus, cùm honoraria bona appetuntur de eo quod eſt peccatum mortale: vt accidit glorianti in malitia ſua; quam gloriationem Dauid æquiparat ipſi malitiæ, cùm in Pſalm. 51. ait: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Secundùs, cùm appetuntur conſtituendo in eis finem vltimum, aut interueniente mortali contemptu Dei, vt in Principe Tyri, cuius cor eleuatum eſt. Ezechiel. 28. & dixit; Deus ego ſum. Item in illis qui Ioan. 12. dicuntur dilexiſſe magis gloriam hominum, quàm gloriam Dei. Tertius, cùm aliquid eorum appetitur, præponendo illud obſeruationi legis obligantis ad peccatum mortale; quod vſu uenit iis qui peierare, de iniuriis acceptis vindictam ſumere, ſimoniam admittere, mortaliter peccantibus applaudere; & huiuſmodi alia contra Dei præcepta, malint facere, quàm alicuius temporalis commodi aut humani fauoris iacturam facere. Quartus, cùm appetuntur ea referendo ad aliquod peccatum mortale; vt ad explendam carnis libidinem. Num. 34

L A V S D E O.

LIBER

LIBER TERTIVS, ET OPERIS TOTIVS DECIMVSTERTIVS.

DE IIS QVÆ AD IVDICANDVM IN genere de peccatis conſideranda ſunt ex parte legis æternæ.

DE IPSA LEGE ÆTERNA PER MODVM PRÆFATIONIS.

SVMMARIVM.

1 *Vt idea tanquam creatori, ſic lex æterna tanquam moderatori vniuerſi Deo attribuitur.*

2 *Bonitas noſtra naturalis cum illa: moralis verò, cum hac conformitatem requirit.*

3 *Lex æterna manifeſtatur nobis tum per naturalem reuelationem.*

4 *Tum per reuelationem ſupernaturalem.*

5 *Tum etiam per iuſtam legem Superioris.*

6 *Lex æterna quatenus cenſeri poſſit varia.*

7 *Lex æterna non affert quidem neceſſitatem ad agendum: adfert tamen ad patiendum pœnam debitam tranſgreſſioni illius.*

8 *Lex æterna ex parte Dei immutabilis poteſt mutari ex parte materiæ.*

9 *Theologorum alia ratio tractandi de legibus, quàm Philoſophorum, ac iuris ciuilis interpretum.*

Num. 1. DVo in Prouerbiis cap.8. diuinæ Sapientiæ attribuuntur: alterum, quòd ab æterno ordinata, antequam quidquam fieret à principio, Deo eùm rerum creationem moliretur, adfuerit, cum eo cuncta componens: alterum, quòd attingat à fine vſque ad finem fortiter, & diſponat omnia ſuauiter; id eſt, res omnes creatas ad deſtinatos fines dirigat fortiter ſimul & ſuauiter. id eſt; modum aliquem neceſſitatis illis adferendo quidem, accommodatè tamen ad conditionem ipſarum naturalem: itaut rebus rationis expertibus tanquam definitis ad vnum, adferat abſolutam agendi neceſſitatem: & præditis ratione, tanquam liberis ſolùm conditionatam: ſi videlicet ad finem ſibi deſtinatum pertingere velint. Ex quibus duobus quaſi officiis, ipſa diuina ſapientia, tum idea, tum lex æterna nominatur. Nam quatenus eſt ratio & quaſi ars diuina rerum producendarum, dicitur idea: quatenus verò eſt ratio res productas gubernandi, & in ſuos fines dirigendi, vocatur lex æterna ex D.Thom. 1.2.*quæſt.*93.*art.* 1. Itaque ſicut conditi ſumus ab authore noſtro Deo, ſecundùm ideam quam in mente ſua ab omni æternitate habuit: ita etiam ab eodem gubernatore, in finem noſtrum dirigimur ſecundùm legem ipſius æternam: quâ iam inde ab æterno ſtatutum eſt quid nos agere vel omittere oporteat ad conſecutionem vltimi noſtri finis.

Sicut item bonitas naturalis, perfectióque eius *Num.* 2.
quod ſumus, ſic prouenit ex internis principiis, & accidentibus quibus conſtamus, vt inde ſequi debeat conformitas cum idea hominis, quæ ab omni æternitate in mente Dei fuit; ſique aliquid ad eam conformitatem deſit, deeſt & naturalis perfectio ac bonitas; vt in monſtris: ita & bonitas, & perfectio moralis humanorum actuum, quibus in noſtrum finem tendimus, ſic oritur ex obiecto & circunſtantiis ipſorum, vt inde ſequi debeat conformitas cum lege æterna: ſique ea non ſequatur, peccatum per contrariam deformitatem conſtituitur: quod ideo definitur dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam.

Cùm autem legi æternæ res omnes creatæ ſubſint, tam expertes quàm capaces rationis, & ideo omnibus ea intimari debeat: aliter his, & aliter illis fit talis intimatio. Nam expertibus rationis, fit per quandam impreſſionem: hoc eſt, indita naturali propenſione ad determinatè exequendum quidquid illis iuxta ſuam naturam eſt à conditore ſuo conſtitutum. Iſtúdque eſt præceptum illud, de quo in Pſal. 148. Dixit, & facta ſunt, mandauit & creata ſunt: ſtatuit ea in æternum; præceptum poſuit: & non præteribit. Capacibus autem ratione intimatio fit per manifeſtationem & oſtenſionem quamdam: ac beatis quidem facie ad faciem Deum videntibus, manifeſtatur in ſeipſa: ſed nobis qui adhuc peregrinamur à Domino, oſtenditur tantùm in ſuis effectibus, vt in quadam ſua irradiatione ex D.Thoma in ſeq.art.2.

Tres verò ſunt ij effectus legis æternæ, per quos *Num.* 3.
nobis ipſa innoteſcit. Primus eſt naturalis reuelatio: conſiſtens in eo quòd ab authore noſtro Deo impreſſum ſit mentibus noſtris lumen, quo ex naturaliter inclinantur, & idoneæ ſunt ad dictandum, ordinandúmque multa, quæ dictat & ordinat lex æterna. Hinc in Pſal.4. Dauid, cùm exhortationem ad bene viuendum poſuiſſet, dicens, Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ: quæſtioni multorum dicentium: Quis oſtendit nobis bona? Reſpondet: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine: indicans legem æternam (quam velut Dei vultum intueri debeamus, vt ad ipſius quaſi nutum, vitæ noſtræ actiones accommodemus, voluntatem noſtram conformando ſuæ) reuelatam nobis eſſe impreſſione eius de quo agimus luminis: ratione cuius opus illius, ſeu id quod illa

præſcribit

præſcribit agendum vel omittendum; dicitur in animis noſtris inſcriptum, tanquam decretum principis in charta; ex cap. 1. Epiſt. ad Rom. cum Apoſtolus ait: Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt; eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis: teſtimonium illis reddente conſcientia ipſorum.

Num. 4. Secundus legis æternæ effectus, per quem nobis ipſa manifeſtatur, eſt ſupernaturalis reuelatio. Deus enim habita ratione noſtræ imbecillitatis (cum multa conſtituta eſſent per legem ſuam æternam, quæ à nobis naturali lumine cognoſci nequeunt: itemque multa quæ licet abſolute poſſint cognoſci, non tamen facile ab omnibus immo ne vix quidem à nonnullis valdè rudibus) pro immenſa bonitate ſua erga genus humanū, illa reuelauit, vt vel ſimpliciter, vel certè cum maiore certitudine cognoſcerentur ab omnibus. Reuelauit autem in veteri quidem teſtamento, Prophetis, *ac imprimis Moyſi*: in nouo Teſtamento verò Apoſtolis, per quos tradita ſunt præcepta fidei & Sacramentorum noſtræ religionis Chriſtianæ.

Num. 5. Tertius eiuſdem generis effectus, ſunt iuſtæ leges Superiorum, qui Dei authoritate præſunt alijs. Eas enim ab æterna lege deriuari: & illius quaſi radios quoſdam eſſe D. Thomas *in ead. queſt. 93. art. 3.* meritò ſtatuit ex duplici capite: altero quòd poteſtas Superiorum neceſſaria ad leges condendas, ſit à Deo: iuxta illud Apoſtoli ad Rom. 13. Non eſt poteſtas niſi à Deo, & quæ ſunt à Deo, ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Quæ verba ſatis oſtendunt de lege humana iuſta, à Superiore ſufficiētem poteſtatem habente lata: rectè dici, quòd ipſa ſit legis æternæ; ſeu diuinæ ordinationis deriuatio. Altero quòd illud quidquid eſt, quod a legitimo Superiore iuſtè decernitur, ſit cōſentaneum eum eo quod in Dei mente cōſtitutum eſt. Cùm enim Deus, vt res alias, ſic hominem gubernet ad ſuúmque finem dirigat: & ad gubernationem inferiorum adhibeat Superiores, tanquam inſtrumentum, oportet ſanè vt quantùm cuique ad talem gubernationem eſt opus, communicet ipſis, explicétque latentem in mente ſua ordinationem circa agenda. Sicut ipſum facere patet ex cap. 8. Prouerb. verbis illis. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt, Vnde efficitur meritò, legem humanam iuſtam cenſeri legis æternæ deriuationem quamdam, ac radium. Iuſtam dico quoniam iniuſta cùm rectæ rationi aduerſetur non poteſt ab æterna lege deriuari, nec veram legis rationem habere ex D. Thom. in eodem art. tertio ad 2.

Num. 6. Cæterùm quia ad iudicium de peccatis lex æterna non adhibetur ſecundùm ſe, cùm ſit eâ ratione nobis ignota (quæ enim Dei ſunt nemo cognouit niſi Spiritus Dei ex cap. 2. prioris ad Corint.) ſed ſecundùm ſuam manifeſtationem: in huius tantùm conſideratione immorabimur, contenti de ipſa lege æterna ſecundùm ſe pauca attigiſſe quæ ad hoc inſtitutum ſufficiant. Ac primò, etſi lex æterna vna, ſimplexque ſit, ſicut cætera diuina attributa: noſtro tamen intelligendi modo eam variè diſtingui, pro varietate rerum quæ illi ſubiiciuntur: nempe vt quædam dicatur eſſe rerum neceſſariarum, quædam contingentium: quædam rationis capacium, quædam rationis expertium. Et ita intelligendus eſt D. Auguſt. in nono De ciuit. Dei c. 22. cum plurali numero dicit æternas & incommutabiles Dei leges.

Num. 7. Secundò legem æternam quidem, non ita adferre homini neceſſitatem, quin pro arbitrio poſſit agere vel non agere contra eius præſcriptum (quandoquidem, vt antè notatum eſt, nō imponit neceſſitatem rebus, niſi ſecundùm modum naturæ ipſarum) nihilominus eam tranſgredienti, neceſſitatem adferre ſubeundi pœnam tali tranſgreſsioni debitam; naut hanc ſubire debeat ac pati, velit nolit. In quam ſententiam D. Thomas 1. 2. *quæ. 93. art. 6.* ait: quantum in peccatoribus a lege æterna deficit ex parte actionis, tantum ſuppleri ex parte paſsionis: prout ſcilicet in tantum patiuntur, quod lex æterna dictat de eis: in quantū deficiunt facere quod legi æternæ cōuenit.

Tertiò, quamuis lex æterna ſit prorſus immutabilis ex parte Dei, qui ab æterno præſcribit immutabiliter, quidquid præſcribit: ex parte tamen materiæ, id eſt, rei quam præſcribit, mutationem admittere: in eo videlicet, quòd res ipſa præſcripta, non retineat ſemper circumſtantias, ſecundùm quas præſcribitur. *Num.* 8. Sic obſeruationes veteris legis *etiamſi per æternam legem conſtituta*, ceſſarunt. quia in illis deficit circumſtantia temporis; ſecundum quam præcipiebantur. Similiter quamuis lex æterna præſcribat reddendum depoſitum: tamen ſi is qui apud te enſem depoſuit agatur furiis, non debes reddere: quia deficiunt circumſtantiæ ſecundùm quas redditio ea præſcribitur: Porro cùm legis æternæ manifeſtatio, in qua nobis immorandum eſſe monuimus, fiat tum per naturalem reuelationem, *qua lex naturalis*: tum per ſupernaturalem, *qua lex diuina poſitiua* conſtituitur: tum etiam per legem humanam iuſtam. Idcirco, libri huius primus tractatus erit de lege vniuersè. Secundus, de lege naturali. Tertius, de lege diuina poſitiua. Quartus, de lege humana.

Quibus illud obiter præmittendum eſt, quòd cùm de legibus tam philoſophi, quàm iuris ciuilis periti diſſerentes ex inſtituto, attingant tantummodo ſpectantia ad legem humanam, & ſub ea ratione, qua reſpiciunt moralem quemdam finem: nimirum tranquillitatem bonúmque reipublicæ ſtatum. Theologi verò de omnibus legibus, idque ſublimiori quadam ratione. Eas enim conſiderant vt à Deo profectas, ordinant nos, dirigúntque ad veram noſtram fœlicitatem, præſcribendo actiones quibus æternam beatitudinem conſequamur: neque de humanis illi aliter diſſerant, quàm vt à diuinis authoritatem conſecutæ, nos in conſcientia obligant. Latiùs ad legem æternā ſpectantia Suarez perſequitur ſcholaſtice in lib. 2. de legibus, quatuor primis capitibus. *Num.* 9.

TRACTATVS I.

De Lege vniuersè.

IN hac vniuerſali cōſideratione, methodo philoſophica procedemus: explicando primò nomen & exiſtentiam: ſecundò, naturam & cauſas: tertiò, qualitates & officia legis: ſic tamen vt de vnoquoque eorū illa ſolùm attingamus paucis, quæ videntur adiumentum aliquod adferre poſſe ad iudicandum de peccatis. Latiſsimè pro inſtituto ſuo ſcholaſtico de his diſſerit Suarez in li. 1. de legibus per totum.

CAPVT I.

De nomine & exiſtentia Legis.

SVMMARIVM.

10 *Lex dicta eſt à ligando: quo nomine commodiùs in hac materia vtimur, quàm nomine iuris, aut præcepti.*

11 *Lex eſt neceſſaria neceſſitate finis.*
12 *Quomodo neceſſaria ſit in ordine ad Deum.*
13 *Quomodo in ordine ad noſipſos.*
14 *Quomodo in ordine, tum ad alios homines, tum ad alias res.*

Nu. 10. PLVRES dantur notiones nominis legis, quæ videri poſſunt apud Sotum ſub initium librorum De iuſt. & iure: inter quas probatur maxime illa quam habet D. Thomas 1.2 *quæſt.*90. *art.*1. vt lex dicatur à ligando: quoniam de ea tanquam de vinculo quodam Scriptura loquitur: vt Pſal. 2. Dirumpamus vincula eorum] & Ieremiæ 2. A ſæculo confregiſti iugum: dirupiſti vincula, dixiſti nō ſeruiam.] illud autē ipſum, quod dicitur lex, quia ligat, obligátve hominem ad aliquid agendum, vel nō agendum: dicitur quoque ius, quia eſt regula ſtatuendi iuſtum, ſeu æquitatem: dicitur item præceptum, quia verbo vel ſcripto ſubditis à Superiore traditur ſeruandū. Vnde fit vt illa tria nomina apud authores notentur confundi. Nos verò in hac tractatione ad vitandam ambiguitatem, retinebimus nomen legis: quia nomen iuris, in materia etiam morali, dicitur adhuc, tum de ſpeciali obiecto iuſtitiæ, ex quo hæc initio Inſtitūt. Iuſtiniani, & ff. De iuſt. & iure lege 10. definitur conſtans & perpetua voluntas, ius ſuum cuique tribuendi: tum etiam de iuriſprudentia, quæ docet æqualitatem in rebus ſtatuere: vt cum ff eod. tit. ſub initium ius definitur ars æqui & boni. Nomen verò præcepti extenditur ad illud etiam, quod inferiori datur à ſuperiore, cùm vterque eſt perſona priuata: vt pater, & filius; dominus & ſeruus. Illud autem de quo ſub nomine legis tractatur, tantùm eſt quod à perſona publica toti communitati datur, vt patet ex lege 1. & 2. ff. De leg. Hæcque de legis nomine.

Nu. 11. De illius exiſtentia autem, quia notiſſima eſt non modò ex libris tam ſacris, quàm prophanis: ſed etiam ex quotidiano vſu: tantum occurrit explicandum, quem ad finem neceſſe ſit legem exiſtere. Etenim ſi aliqua eſt illius exiſtendi neceſſitas, cùm nequeat eſſe abſoluta, *quandoquidem nihil datur præter Deum, quod exiſtere ſit abſolutè neceſſarium*: ſanè ea eſt, ex hypotheſi, ſeu ad aliquem finem.

Legis neceſſitas exiſtendi.

Nu. 12. EVm finem igitur non vnum ſed varium & multiplicem aſſignare poſſumus ex quatuor capitibus: nempe ex ordine hominis ad Deum, ex ordine hominis ad ſeipſum; ex ordine hominis ad alios homines; & ex ordine hominis ad res ſibi ſubditas. Primò enim homini neceſſaria fuit lex in ordine ad Deum: tum vt cognoſceret in Deo imperante plenam authoritatem, & poteſtatem dominij: & in ſe, *ſicut & in aliis rebus*, obediendi neceſſitatem; qua de cauſa in ſtatu innocentiæ datum eſt præceptum Geneſ. 2. Tum vt intelligeret diuinam erga ſe prouidentiam in dirigendo ſe ad finem ſuum vltimum conſequendum.

Nu. 13. Secundò, lex neceſſaria fuit homini in ordine ad ſeipſum: tū quia eſt naturæ indeterminatæ ad bene vel malè agendum: ideoque opus habuit lege, qua dirigeretur, determinaretúrque ad bene agendum; prout conuenit ei qui ad imaginem Dei conditus eſt: ne beſtiarum more ſequeretur quidquid appetitus ſentiens ſuggerit. Legibus enim tanquam habenis homo regitur, ac coërcetur, ne in peccatum præceps ruat. Tum vt ſeipſum cognoſceret: nempe ſuam vilitatem, ſi factus ex limo terræ, comparetur cum Deo: ne ſuperbè aduerſus eum ſe extollat. ſuam verò dignitatem, ſi ad Dei ſimilitudinem factus cōparetur cum cæteris rebus corporeis; ne ſeruiendo eis, indignè ſe eiſdem ſubiiciat. itemque cognoſceret illud quod fœlicitatem ſummam natum eſt ei conciliare; opera inquam iuſtitiæ conſiſtentia in illa mandatorum obſeruatione, de qua Dominus Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata] aut etiam è contrario, illud quod ſummam miſeriam ei creare cōparatum eſt, nimirum peccatum. Per legem enim cognitio peccati ad Rom. 3. Et peccatum nō cognoui, inquit *in ſequen. cap. 7. Apoſtolus*, niſi per legem.

Tertiò neceſſaria eſt homini lex, in ordine ad alios homines. Tum ad conueniendum cum illis: ſine lege enim peruerterentur omnia, ac ſuo quiſque arbitrio viueret, manerentque vitia impunita, vnde tolleretur humanus conuictus. Tum ad decernenda præmia bonis, & ſupplicia malis: quod ita eſt neceſſarium in Reip. vt aliter ſtatus illius perturbetur & confuſione labefactetur. Tum demum ad cōſeruandam iuſtitiam erga omnes, & obedientiam inferiorum erga ſuperiores. Nu. 14.

Poſtremò in ordine ad res inferiores neceſſaria eſt homini lex, quia tenetur has omnes referre in Deū, tanquam in finem vltimum: ad quod eſt illi opus lege, per quam inſtruatur de ratione talem relationem faciendi rectè & congruenter diuinæ voluntati.

CAPVT II.

De natura & cauſis Legis.

SVMMARIVM.

15 *Definitio legis cum illius explicatione.*
16 *Lex in eo differt à conſilio quòd obliget: obligat autem, tum ad culpam tum ad pœnam.*
17 *Lex coagmentatio eſt ex actu mentis; & ex actu voluntatis: hicque magis, quàm ille eſt ei proprius.*
18 *Lex qua de ſe eſt actus, quomodo rationem habeat habitus.*
19 *Iniuſtitia quæ naturam legis deſtruit, locum habet tantum in lege humana ex cuius cauſis omnibus naſci poteſt.*
20 *Quænam poſſit eſſe legis materia.*
21 *Quatenus lex Eccleſiaſtica feratur de actibus internis.*
22 *Promulgatio non eſt de legis natura, etſi ad illius obligationem requiratur.*
23 *Finis legis propinquus, eſt facere homines bonos: remotus bonum commune.*
24 *Cauſa efficiens legis eſt ſuperior publicam poteſtatem habens in eos, quibus illa imponitur.*

ALIQVOT afferuntur à Dominico Soto initio librorum De iuſt. & iure legis definitiones: quibus omiſſis hac vna, *quæ aptè ſufficientérque illius naturam declarare videtur*, contenti erimus.

Quòd ſit iuſta ordinatio ſuperioris, publicam habentis poteſtatem, cum voluntate obligandi ſubditos ad aliquid agendum vel non agendum.

De ſpectantibus ad naturam Legis.

SECTIO I.

DIcitur autem *ordinatio*: quoniam lex eſt actus quidam rationis & prudentiæ ex Ariſtot. 10. Ethic. c. 9. id eſt, iudicium quoddam intellectus practici, cōſequens illius conſultationē moderante virtute

ture prudentię. Deinde dicitur, *iuſta*, quoniam lex iniuſta ex *D. Auguſt. lib. 1. De lib. arbitrio c. 5.* ne nomen quidem legis meretur. Tertiò dicitur, *Superioris*, quoniam lex ex Ariſtot. loco cit. vim habet non modo directiuam, quatenus præcipit bonum, & vetat malum: ſed etiam coactiuam, quatenus tranſgreſſorem reddit pœnæ reum. Iam verò dirigere cum coactione, eſt tantum Superioris: habétq; rationem imperij: qua de cauſa non exprimitur per indicatiuum, ſicut ſimplex ordinatio, dicendo hoc faciendum eſt, & ab illo abſtinendum: ſed per imperatiuum, dicendo: hoc fiat, illud non fiat. Imperare autem eſt Superioris cùm par in parem non habeat imperium. cap. Innotuit, De elect. Quartò dicitur, *habens publicam poteſtatem*, quoniam vt D. Thomas 1. 2. *quæſt. 90. art. 3.* oſtendit: condere legem pertinet vel ad totam multitudinem, vel ad perſonam publicam, quæ totius multitudinis curam gerit: vnde iuſſiones quæ fiunt à priuatis perſonis, non cenſentur leges: ſed tantùm legum applicationes.

Atque his quatuor exprimitur illud, quod debet locum generis tenere in definitione legis. Illud autem quod ſequitur, *cum voluntate obligandi ſubditum ad agendum vel non agendum*, continet differentiam, per quam lex ſeparatur à conſilio, cui totum quod in definitione præcedit poteſt conuenire.

Nu. 16. Nam ex D. Thoma in ſeq. quæſt. 108. art. 4. conſilium a lege in eo differt, quòd hæc vim habeat obligandi, imponēdi ve neceſſitatem, vt ſeruetur id quod ipſa præſcribit; illud verò nō item: adeout ordinatio Superioris ſine voluntate obligandi, ſit quidem, immo tantùm ſit conſilium, nec adhuc lex: cum voluntate verò obligandi, non conſilium, ſed lex ſit. Vbi aduerte legem dici obligare tum ſub peccato, tum ſub pœna; Sub peccato autem obligare, eſſe, eam ita aliquid præſcribere, vt neceſſe ſit illud exequi ad ſupernaturalem beatitudinem conſequendam, vel omnino, vt cùm obligatio eſt ſub mortali; vel ſtatim poſt mortem, vt cùm obligatio tantùm eſt ſub veniali, quod non impedit quidem omnino, retardat tamen conſecutionem dictæ beatitudinis. Sub pœna verò obligare, eſſe aliquid ita præſcribere vt etiamſi præuaricatoribus pœnam non conſtituat reipſa, reddat tamen pœnā dignos, ſeu meritos vt ab eis legiſlator pœnam repetat.

Nu. 17. Ex hac definitione legis manifeſtum eſt, legem non eſſe vnius naturæ per ſe, ſed ſolùm per aggregationem: nempe eſſe ens morale, ad cuius conſtitutionē, *ſicut ad conſtitutionē entis artificioſi*, plura in genere naturæ completa, concurrunt. Sicut enim domus coagmentatio eſt ex lapidibus & lignis, in ordine ad habitationem: ita lex, coagmentatio eſt ex ordinatione mentis, & voluntate obligādi in ordine ad actionem moralem. Si quæras, quod magis conueniat legi; eſſène actum intellectus, an eſſe actum volūtatis? Respondeo cum Alphon. à Caſtro *in lib. 1. De lege pœnali cap. 1.* eſſe actum voluntatis (etiamſi Sotus in lib. 1. De iuſt. & iure contrarium iudicet quæſt. 1. art. 1.) nam in actu voluntatis, non autem in actu intellectus propriam legis rationem compleri, vltimámque illius differentiam conſiſtere, ex eo patet, quòd ſecluſa voluntate obligandi ſubditos, quantumcumque Superior multa ordinet, nullum eorum pro lege tenetur: quia, *vt rectè Alphonſus argumentatur*, Non quod Princeps nouit aut bene intellexit: ſed prout *habetur in lege 1. ff. De conſtit. Principū*: quod Principi placuit, legis habet vigorem. Adde peccatum, *quod eſt legis tranſgreſſio*, magis aduerſari voluntati Superioris quàm eiuſdem intellectui. Vnde fit vt illud quod cōtra legem Dei committit quis, dicatur idipſum facere cōtra diuinam voluntatem. Latè de hac re Suarez in cit. lib. 1. cap. 5.

Nu. 18. Cæterum lex ita eſt actus, vt rationem habitus induat hoc nomine; quòd etſi (præterquam in Deo in quo nihil fluxum eſt) tranſeat breui tempore, more aliorum actuum humanorum: perdurat tamen virtute. hoc eſt, actus mentis ordinantis, & voluntatis obligantis, ſtatim quidem in Principe poſſunt deſinere eſſe: vterque tamē, etiam poſtquam deſijt, eamdem erga ſubditos retinet vim, quam habuit dum actu eſſet, exerceretúrve: ideoque memoriæ gratia mandari ſolet ſcriptis, in quibus, tanquam in ſignis cuſtodiatur: non quidem, quòd ea ad ſuam rationem tale quid exigat (nam ſcriptæne ſint leges an non ſcriptæ nihil intereſſe videtur, *inquit Ariſtoteles in cit cap. 9.*) ſed quòd ita noſtræ infirmitati expediat; vt deduci poteſt ex eo quod Decalogi præcepta etiamſi naturali lumine nota ſint, Deus tamen in tabulis lapideis exarari voluerit.

Nu. 19. Porrò iniuſtitia quam deſtruere legis naturam præcedenti nu. 15 inſinuatum eſt; tantùm habet locum in lege humana: in qua, *vt poſt D. Thomam 1. 2. q. 96. art. 4. tractant Syluester & Alphonſus à Caſtro & ille in verbo Lex nu. 5. & hic in ſequenti cap. 5.* poteſt ex omnibus cauſis ipſius naſci. Ex fine quidem, ſi fiat tantummodo propter priuatum bonum. Dico, *tantummodo* quia non eſt neceſſarium ad iuſtitiam legis, vt hæc in omnibus caſibus reſpiciat bonum commune; ſed ſatis eſt reſpiciat vt plurimùm: vel ita reſpiciat bonum priuatum, vt ipſum redundet in bonum cōmune. Adde item, ſi ea fiat contra bonum commune, vel propter bonum quod antea quidem cōmune fuit, ſed amplius non eſt. Pro quo facit cap. Erit autem lex, diſtinct. 4. vbi cæteris qualitatibus, quas lex habere debet, congruenter legi primæ & ſecundæ ff. De legibus, hæc additur; vt nullo priuato commodo ſed pro communi vtilitate ciuium conſcripta ſit. Ex efficiente verò, ſi ſtatuens excedat in ea ſuam poteſtatem: nimirum legem imponendo vel non ſubditis, vel ſubditis quidem, ſed de iis quæ illi operantur extra ipſius ditionem. Pro quo facit illud in lege vltima. ff. de iuriſdict. omnium Iudicum. Extra territorium ius dicenti, impunè non paretur. Adde & cap. Vt animarum, De conſtitut. in 6. vbi ead. ſententia vſurpatur. Ex parte porro formæ: cùm per eam onera multitudini diſpenſantur non ſeruata proportionis æqualitate: ita nimirum vt cæteris paribus vnus plus quàm alius, aut omnes vel aliqui nimiùm grauentur, etiamſi totum ordinetur ad bonum commune. Ex parte denique materiæ: cùm per eam ſtatuitur aliquid illicitum, hoc eſt, pugnans cum lege naturali, vel diuina, aut cum humana, à Superiore poſita. In quibus duobus poſterioribus modis aperta eſt iniuſtitiæ ratio: in hoc quidem, erga Superiores; & in illo, erga inferiores.

De materia & forma Legis.

SECTIO II.

Nu. 20. MAteria Legis ſunt ea, de quibus ipſa fertur: eáve quæ amplecti, aut vitare ipſa præcipit vel prohibet. Cùm autē homo amplectatur tum intellectu, verum, vel falſum, vel probabile; vel id de cuius veritate aut falſitate nihil certò conſtat: tum volūtate, bonum vel malum vel quod indifferens eſt: ſeu quod ratio dictat nec bonum nec malum de ſe eſſe. Cùm inquā hæc ita ſint: ordinariè quidem leges ferri nō ſolēt de iis quæ homo intellectu amplectitur: attamē de illis interdū feruntur; ſiue ad pacem & vnionem in Eccleſia conſeruandam; ſiue ad vitandum ſcandalum aut aliud periculum. Sic Concil. Trident. ſeſſ. 13.

Digitized by Google

Can. 11. cauet ſub pœna excõmunicationis, ne quis pertinaciter teneat, aut publice prædicet vel doceat, ſacramentalem confeſſionem exiſtenti in peccato mortali non eſſe neceſſariam ante communionem.

De omnibus autem iis quæ homo voluntate amplecti poteſt, leges feruntur: de bonis quidem, præceptiuæ; & de malis, prohibitiuæ: de indifferentibus verò ſi aliũde ad bonitatem vel malitiam determineotur, eodem modo ferutur, quo de bonis vel malis abſolutè: ſin aotem maneant indeterminata, itaut nihil de iis certò conſtare poſſit ſintne bona an mala: ſed à quibuſdam aſſerantur bona, & ab aliis mala, poſſunt leges de illis ferri ſiue præceptiuæ, ſiue prohibitiuæ, dummodo tales ſint quæ vergant ad pietatem. Sic apud Carthuſianos lex eſt de non edendis carnibus: ne quidem in periculo mortis ad vitam conſeruandam: de quo non conſtat inter authores an ſit de ſe bonum vel malum.

Nu. 21. Quæri ſolet, An lex Eccleſiaſtica ferri poſſit, ſicut lex diuina, de interioribus actibus. Relicta autem Scholaſticis ſubtili diſcuſſione, contenti erimus dicere quod vſus habet: Eccleſiam interdum de actu interiori legem ferre, non tamen abſolutè & ſecundùm ſe ſumpto: ſed prout illi adiunguntur actus exteriores ab ipſo procedentes. Quod duobus modis fieri poteſt: altero præcipiendo bene fieri opus externum, quod exigit bonam animi affectionem. Sic in cap. Dolentes De celebrat. Miſſ. & in Clemen. 1. eod. tit. lex fertur de celebrando officio diuino attentè & deuotè, quod eſt, ferri de attentione & deuotione (*quæ ſunt actus interiores*) prout iunguntur diuinorum officiorum celebrationi, quæ actus eſt exterior. Alterò modo, iohibendo ne tale opus externũ fiat tali mala voluntate. Sic in Clement. 1. De ſtatu Monachorum §. Quia verò: Monachis lex ſub pœna excommunicationis fertur, de non adeundo curias Principum animo inferendi aliquod damnum ſuis Prælatis. Et in Clement. 1. §. Verum De hæreticis: Inquiſitoribus hæreticorum lex ſub pœna excommunicationis imponitur, de innocente non perſequendo ſpe lucri aut odio. Quod non eſt prohibere ſpem lucri, aut odium ſola, ſed iuncta perſecutioni, id eſt, incarcerationi, torturæ, aut ſimili vexationi innocentis. Aduerte autem quòd cùm Eccleſia non ſoleat eiuſmodi leges ferre, niſi tales actus interiores, lege diuina debeant talibus exterioribus eſſe coniuncti: eas non cenſeri tam nouas leges, quàm ſuperiorum legum, id eſt, diuinarum, declarationes ac determinationes.

Nu. 22. Forma legis, vt & cæterorum accidentiũ, eſt ipſius propria ratio declarata per definitionem antea traditam. Talẽ rationem verò; eam nõ obtinere antequam promulgata ſit, ſentit quidẽ Gratianus, in cap. In iſtis diſtinct. 4. inquiens: Leges inſtituuntur cùm promulgantur.] Sed contrariũ probabilius eſt, quoniã prius eſt legẽ eſſe quàm promulgari. Nã quod nõ eſt, promulgari nõ poteſt. Deinde quia lex diuina fuit ab æterno, nec promulgari potuit ab æterno, cũ nõ eſſẽt ſubditi quibus promulgatio fieret. Non ergo à promulgatione petitur, aut pendet propria ratio naturáve legis; ſed ea tantùm requiritur ad hoc, vt lex ſubditos obliget iuxta legẽ. Leges, Cod. De legibus. Quæ obligatio non eſt de natura legis; nam etiamſi Superioris voluntas obligandi ſubditum, ſit id quo propria legis ratio abſoluitur ac perficitur, vt antè habitum eſt; obligatio tamen interioris ex tali voluntate naſcens, non eſt de ea ipſa ratione, quam præſupponit vt poſterior, priorem ſe.

Ad quod plenius intelligendum aduerte, legem non obligare, niſi ſeruari poſſit: nec poſſe ſeruari, niſi ab eo cui ita ſufficienter proponitur, applicaturque; vt poſſit in agendo ſe cum illa conformare. Etſi autem rebus rationis expertibus, quæ aguntur in agendo, non ſit opus alia propoſitione, quam inclinatione, & inſtinctu naturali, quo impelluntur ad agendum: homo tamen rationis particeps, qui ſemet agit, impellitve in agendo, quique debet ex intentione quadam & obedientia obtemperare legi, opus habet propoſitione legis qua hæc illi manifeſta fiat, vt poſſit cum ea conformare ſe in agendo. Hæc autem manifeſtatio ſufficienter facta, ſignificatur nomine promulgationis: ideóque ad obligationem legis promulgatio requiri dicitur.

De fine & efficiente legis.

SECTIO III.

Finis legis quidam eſt propinquus, & qoidam remotus. Propinquus, vt habetur ex cap. 1. diſtin. 4. eſt, coërcere humanam audaciam, & frænare nocendi facultatẽ: aut potius facere homines bonos, prout D. Thom. docet 1. 2. *quæſt.* 91. *art.* 1. Remotus autem finis ex eod. D. Thoma *in preced. qu.* 9[illegible] *art.* 2. eſt bonum commune, quod poteſt duobus modis tale eſſe; altero ſimpliciter: ita nimirum vt commune ſit toti hominum generi, ſicut eſt beatitudo æterna; altero modo ſecundum quid, & quadam tantùm ex parte: vt ſcilicet commune ſit eatenus tantùm, quatenus Princeps vel ciuitas illud ſibi particulariter proponit in inſtitutione legis; ſique non ſit verum bonũ, & vt loquuntur, ſecundum diuinam iuſtitiam regulatum (vt poteſt contingere cùm fuerit bonum delectabile vel vtile) talis lex faciet homines bonos, non ſimpliciter prout ſunt virtute præditi, declinantes à malo, & facientes bonum: ſed bonos ſecundùm quid, eo modo ſcilicet, quo aliqui vocantur boni latrones. Huc ſpectant, quæ late Suarez lib. 1. de legibus cap. 6. 7. 13. & 14 perſequitur; apud quem ſciendi cupido relinquimus videnda, tanquam ab inſtituto noſtro remotiora. Nu. 23.

Cauſa efficiens legis, vt ſub initium capitis iam attigimus (& copioſe Suarez tractat ibidem cap. 8.) eſt Superior, publicam authoritatem habẽs in ſubditos, quibus ipſa lex imponitur Illius enim eſt proſpicere bono communi, quod eſt finis in qoem lex inſtituitur. Vnde viri docti poſſunt quidem normas viuendi & documenta quædam moralia tradere: & paterfamilias ſuam familiam ſtatutis & ordinationibus tẽperare: ac quiſque ſibi poteſt viuendi normam præſcribere: ſed leges ferre, poteſt ſolus Superior publicam habens authoritatem: qualis eſt imprimis Deus comparatione totius mundi: Chriſtùs deinde qoatenus homo, qui legifer noſter dicitur Iſaiæ 33. & in Concil. Trident ſeſſ. 6. Can. 21. definitur eſſe non ſolùm redemptor, ſed etiam legiſlator. Cuius leges extendere ſe ad omnes totius mundi homines; patet ex ipſius verbis Matth. vlt. Ite, docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris & Filij & Spiritusſ. docentes eos ſeruare omnia quæcumque mandaui vobis.] Præterea eſt Summos Pontifex Chriſti in terris Vicarius, comparatione totius Eccleſiæ: cuius generalis paſtor conſtitutus eſt in D. Petro, cùm ei Dominos Ioan. vlt. dixit, Paſce oues meas: non diſtingoens, *vt notatur in cap. Solitæ, De maiorit. & obedientia*, inter has oues & illas: vt alienum demõſtraret à ſuo ouili, qui Petrum & ſucceſſores ipſius magiſtros non recognoſceret & paſtores. Ac demum Imperator & Principes, qoi ſibi imperatoria iura præſcripſerunt, comparatione populorum qui ſunt in ipſorum ditione. Nu. 24.

CAPVT

CAPVT III.

De qualitatibus & officiis legis.

SVMMARIVM.

25 *Variæ qualitates legis.*
26 *Quomodo qualitates dentur legibus omnibus communes, cùm alia aliis contrariæ inueniantur.*
27 *De officiis legis*, quæ ſunt præcipere, vetare, permittere, & punire, *quo modo D.Thomas philoſophetur.*
28 *Præmio afficere, an illis addendum ſit.*
29 *Aliquid permitti lege, tribus modis intelligi poteſt.*
30 *Quo ex illis*, permittere, *cenſeri debeat legis officium.*

Nu. 25. GRATIANVS diſtinct. 1. cap. Conſuetudo, quatuor ponit qualitates legis: nempe quòd ratione cõſtet, quòd religioni conueniat, quod diſciplinæ congruat, & quòd ſaluti proficiat, id eſt, quòd nec contra rationem aut religionem ſit, nec diſciplinæ ſeu rectæ inſtitutioni, aut ſaluti, ſeu beatitudinis conſecutioni aduerſetur. Diſtinctione verò 4. cap. Erit autem lex, ponit multo plures: nempe quòd ſit honeſta, quòd iuſta, quòd poſſibilis, ſeu quæ impleri poſſit: quòd ſecundùm naturam, id eſt, rationi conſentanea ſit, *vt gloſa ibidem interpretatur*: quòd ſecundum patriæ conſuetudinem, quòd loco & tempori conueniens; quòd neceſſaria, quòd vtilis, quod manifeſta, ne propter obſcuritatem poſſit quis eam captiosè interpretari: quòd denique pro nullo priuato commodo, ſed pro communi ciuium vtilitate conſcripta ſit. Quas omnes qualitates de lege demonſtrare ex ipſis cauſis antea expoſitis, non eſſet difficile: ſed nihil neceſſe eſt ad iudicium nobis propoſitum eâ in re nos immorari. De iis Suarez diſſerit lib. 1. de legibus c. 5.

Dubitari poteſt autem quomodo eæ valeant quadrare in omnes leges, quarum aliquæ ſunt inter ſe contrariæ: vt patet ex eo, quòd ſecundùm leges in quibuſdam regnis, reges eligantur, in aliis ſuccedant iure hæreditario: & quod in quibuſdam locis primogenitus habeat vniuerſam hæreditatem, & in aliis hæc diuidatur æqualiter inter omnes fratres. Cùm ergo id quod eſt contrarium honeſto vel iuſto, *exempli gratia*, honeſtum aut iuſtum eſſe non poſſit, videntur dictæ qualitates non poſſe in omnes leges quadrare.

Nu. 26. Cui dubitationi occurrendum eſt. Quia lex eſt regula agendi vel non agendi habitu reſpectu ad bonum commune, in quod, vt in finem inſtituitur: ideo fieri vt interdum dentur leges, quarum vna obligat ad id agendum, ad quod euitandum obligat altera: quia cùm in variis locis variæ plerumque ſint hominum naturales complexiones; ratione earum contingit, vt illud quod in vna republica conducit ad bonum commune, non cõducat in altera: ſed potius contrarium ipſius. Neque inde fit vt dentur leges honeſtæ, & iuſtæ ſibi mutuo cõtrariæ: vel vt non omnes humanæ leges iuſtæ, conſentaneæ ſint legi æternæ, *in quam non poteſt contrarietas cadere*. Nã ad veram contrarietatem legum nõ tantùm requiritur vt eæ contraria præcipiant, ſed etiam vt præcipiant, manentibus iiſdem omnino circunſtantiis: ita nimirum vt vna muraliter tollat quidquid altera ponit. Et quia Deus per legem ſuam æternam regit omnia accommodate ad cuiuſq; naturam: eidem legi conſentaneum eſſe poteſt, vt in vna republica lege ſanciatur aliquid, cuius cõtrarium ſancitum eſt in altera, ob diuerſas temporis, aut loci, aut perſonarum circunſtantias; ex quibus probabiliter iudicatur tale quid conducere ad bonum commune. Vnde lex æterna in ſe quidem eſt incommutabilis, ſemperque eadem firma, ſtabiliſque permanet: leges temporales tamen ab ea deriuatæ, variantur ratione temporum, locorum & perſonarum: perinde ac altero pede circini permanente immobiliter in centro, alter pes ſecundum circumferentiam variatur.

Nu. 27. Legis officia quinque recẽſentur diſtinct. 3. cap. vlt. præcipere, vetare, permittere, punire, & præmio afficere. De quibus D.Thom. 1. 2. *quaſt.* 92. *art.* 2. ita philoſophatur. Lex eſt directrix humanorũ actuum, qui ſunt in triplici differentia; alij ex ſuo genere boni, vt actus virtutum: alij ex ſuo genere mali, vt actus vitiorum. & alij indifferentes aut penè indifferentes, ſeu parum boni vel mali. Atque reſpectu primorum, ponitur primùm legis officium, nimirum præcipiendi: reſpectu verò ſecundorum, ſecundum, nempe vetandi: & reſpectu tertiorum, tertium, nempe permittendi. Quibus additur quartum puniendi; quia lex vel reipſa conſtituit pœnam præuaricatoribus, vel ſi non conſtituat reipſa, reddit dignos pœnâ, quam legiſlator poſſit ab illis repetere.

Nu. 28. Quintum, quod eſt præmio afficere, D.Thom. in ſolutione 3. argumenti putat non eſſe reliquis annumerandum (ſicut nec annumeratur in lege Legis virtus ff. De legibus.) quia non eſt legis actus proprius: cùm quæcumque perſona priuata poſſit præmium pro actu virtutis reddere. Verùm poteſt reiici hæc ratio, dicendo eſſe quidem priuati hominis id facere ex charitate; ſed facere ex officio, eſſe ſolius legiſlatoris, ſicut ex officio concionari eſt ſolius paſtoris. Adde quòd cùm homines non minus inducantur ad legis obſeruationem ſpe præmij, quàm metu pœnæ, eadem ratione, qua punire dicitur legis officium, dici quoque poſſe, præmio afficere.

Porro de primo & 2. officio ſufficit monuiſſe, ratione quidem primi legem affirmatiuè poni, hoc eſt, præſcribendo aliquam actionem: ratione verò ſecundi, poni negatiuè: ſeu præſcribendo ceſſationem ab actione.

Nu. 29. De 3. officio autem obſeruandum eſt ex gloſa citati cap. vlt. tripliciter intelligi poſſe, quòd aliquid lege permittatur. Primò, quia legiſlator non modo non prohibet illud, ſed potius declarat non eſſe lege prohibitum, ac pro non prohibito habendum: quo modo præceptum Apoſtoli in priori ad Corinth. ca. 7. de ſecundis nuptiis. Quod ſi non contineant, (de viduis loquitur) nubant: permiſſio eſt ſecundarum nuptiarum: ſeu declaratio quòd eæ ſint licitæ, *iuxta interpretationem D.Chryſoſt quæ refertur in cap Hac ratione*, 31. qu. 1. Secundò, quia contra humanam conſtitutionem ipſum indulgetur, vt fit cùm alicui particulari relaxatur lex, verbi gratiâ quando permittitur Titio contrahere matrimonium cum Bertha in quarto gradu conſanguinitatis. Poſtremò, quia non punitur ſed toleratur: ſiue ad conſeruandum aliquod bonum; iuxta illud, quod Dominus Matth. 13 prohibet zizania colligi ante meſſem, ne fortè cum eis eradicetur & triticum, ſiue ad euitandum aliquid magis illicitum: quomodo permittuntur comeſſationes in die Dominico, ex cap. Denique diſt. 4.

Nu. 30. Atque ſolo primo modo permiſſio cenſeri poteſt officium legis. Secundo enim modo permiſſio, abrogatio eſt legis, tanquam voluntas liberaudi ab obligatione quam lex inducit, adeout eius deſtructiua ſit potius quàm conſtitutiua officij ipſius. Tertio verò modo tantùm eſt tolerantia, quæ non ſtabilit, ſed potius deſtruit legem: nam *ex cap. Cùm tanda.a. in De prebendis*. multa per patientiam à Superiore tolerantur, quæ ſi in iudicium, *ad eorum ſcilicet approbationem*, adducerentur, non toleraret. Sine approbatione verò,

ne verò,ſeu voluntare expreſſa Superioris non conſtat lex. De quarto officio, quod eſt punire, mooendum occurrit, legem ex ipſo dici pœnalem: quòd ſcilicet præcipiat, vel prohibeat aliquid, imponendo, aut ſaltem taxando pœnam traoſgredienti. Atque hæc de lege in genere ad noſtrum inſtitutum ſufficienter. Iam ad dicendum de lege naturali aggrediendum eſt.

TRACTATVS II.

De lege naturali.

PROOEMIVM.

Ex naturalis generaliter dicirur de inclinatione naturali,ſeu impulſu indito a Deo cuique creaturæ; quo in ſuum finem fertur, id agendo ad quod cōdita eſt:vt ignis ad calefaciendum,aſtra ad lucendum, & ſic de aliis. De qua lege intelligendum eſt quud dicitur Prouerb. 8. Legem ponebat aquis ne tranſirent fines ſuos.] Specialiter verò dicitur de dictamine ſeu iudicio noſtræ rationis, quo per lumen nobis ab æterna lege impreſſum, aliqua eſſe bona ſeu naturæ noſtræ conſentanea certò cognoſcentes, ſtatuimus ea agi debere:aut cognoſcentes eſſe mala, ſeu naturæ noſtræ diſſentanea, miniméque congrua, ſtatuimus debere vitari. Quod iudicium, quatenus eſt à Deo,qui indidit nobis naturam, ſecundùm quam ita iudicaremus; rationem haber legis, ſeu regulæ rectè viuendi,nobis à Deo ipſo impoſitæ. Eſt enim tanquam exhibitio inſtrumenti publici, quo lex Principis continetur ſcripta. Nam lumen illud,ex quo tale iudicium prouenit,eſt inſcriptio quædam legis æternæ in animabus noſtris iuxta illud quod dicentibus Quis oſtendit nobis bona,] Dauid in Pſal. 4. reſpondet, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine:] & illud Apoſtoli ad Rom. 2. Gentes quæ legem non habent, *ſupple ſcriptam in tabulis aut membranis*, naturaliter quæ legis ſunt faciunt, &c. Qui oſtendunt opus legis ſcriptū in cordibus ſuis.] Sicut igitur manifeſtatio decreti Principis per inſtrumentum publicum,legis nomine cenſetur:ita etiam cenſeri debet memoratum dictamen, tanquam manifeſtatio legis æternæ,ac diuini decreti,quæ fiat per naturale lumen. Atque de lege naturali poſteriore hac acceptione tanquam de rectè viuendi regula, à qua diſcordādo actus humaoi peccati rationem contrahunt, dicendum nobis eſt conſequenter:exponendo primùm quænam ſint rationis de rebus agendis, vel fugiendis dictamina. ſeu propoſitiones practicæ naturali lumine perſpicuæ, conſtituentes legem ipſam naturalem. Secundo verò loco conſideranda eſt ſynderesis, quæ eſt lumen illud quod antè diximus eſſe legis æternæ inſcriptionem:& tertio loco ſpectanda eſt conſcientia,tanquam applicatio quædam earumdem generalium propoſitionum ad actus humanos in particulari:vt illis tanquam propriis regulis conformentur; oportet enim regulam applicatam eſſe iis, quæ cum ipſa conformari debent, vt ſi illi non conformentur,nec congruant, peccata eſſe iudicentur. An autem lex naturalis ſit idem ac naturalis ratio; & an dici debeat lex diuina, Suarez tractat lib. 2. de legibus cap. 5. & 6. quæ omittimus tanquam ſpeculationis ſcholaſticæ propria,& ab inſtituto noſtro remotiora; cui proximè dicenda ſufficere poſſunt, & pro quibus faciunt, quæ ſequentibus capitibus idem Suarez latiùs proſequitur.

CAPVT IV.

De propoſitionibus practicis legem naturalem conſtituentibus.

SVMMARIVM.

31 *Lex naturalis, quæ vna eſt in ſynderesi, complectitur multitudinem propoſitionum, quæ omnes comprehenduntur vna communiſſima.*
32 *Triplex hominis inclinatio, ex qua pendet primaria varietas illarum.*
33 *Propoſitionum legem naturalem conſtituentium tres ordines.*
34 *Earumdem tres gradus, & quæ in primo ponantur.*
35 *Quæ ad ſecundum ſpectent.*
36 *Præcepta decalogi ſunt de talium propoſitionum numero.*
37 *Sunt etiam quædam ex iiſdem præceptis deducta.*
38 *Notanda peculiariter circa 9. & 10. præceptum.*
39 *Quæ propoſitiones conſtituant ius gentium, & quæ humanum, quæque ex iis ad ius naturale ſpectare cenſeri poſſint.*
40 *Iuris gentium collatio cum naturali & humano.*

PROPOSITIONES practicas naturali rationis lumine perſpicuas, & euidentes, ex quibus lex naturalis iuxta antedicta conſtituatur, varias eſſe manifeſtum eſt experientiâ; itaut lex ipſa naturalis cum ſit vna in ſynderesi per quam à Deo promanat, multiplex ſit in ſuis præſcriptis: quorum tamen multitudo ex D Thom. 1. 2. q. 94. *art* 2. reducitur ad vnam propoſitionem generaliſſimam; quę eſt. Bonum, ſeu quod conueniens eſt inclinationi naturæ humanæ, faciendum eſſe: malum verò, ſeu quod eſt eidem inclinationi contrarium, non eſſe faciendum: perinde ac ſub generali ratione boni ab intellectu dictati comprehenditur quidquid voluntas ipſa amplectitur: & ſub ratiooe mali, quidquid eadem repudiat. *Num.* 31

Propoſitionum legem naturalem conſtituentium tres ordines.

SECTIO I.

PRædictæ verò propoſitiones ſub eadē generali, *Num.* 32
proximè diſtinguuntur in tres ordines, iuxta triplicem naturæ humanæ inclinationem; quâ in iudicando intellectus practicus naturaliter determinatur. Cùm enim hominis, ſicut & cæterarum rerum inclinatio naturalis, ſit immediatè à Deo vnamquamque rem ad debitum finem dirigente, ipſa non poteſt non eſſe ſecundùm legem æternam, itaut id quod intellectus practicus per naturale ſuum lumen congruéter tali inclinationi cognouerit, iudicaueritque agendum, vel non agendum: id legis naturalis rationem habere exiſtimandum ſit: niſi iudicium vitietur ex accideoti: nempe ex praua aliqua cōſuetudine, vel ex aliquo errore circa aliquid eius generis, aut etiam ex pertinacia, vel alio affectu excæcante intellectum ipſum, ac impediente quominùs termini ipſarū propoſitionū legis naturæ perpendantur prout oportet. Quemadmodum enim ſapores habendi ſunt tales, quales eſſe iudicant, nō quidem ij, quorum guſtatus prauo humore vitiantur, ſed qui illum integrum habent: ſic eæ propoſitiones cenſendæ ſunt legis naturæ eſſe, quibus aſſentiuntur homines bene diſpoſiti,

ſiti, nec aliquo prædictorum accidentium præpediti incommodo.

Nu. 33. Quia igitur homini ſecundùm ſuam naturam ineſt 1. inclinatio, in qua communicat cum omnibus ſubſtantiis nempe ad cõſeruandum ſuum eſſe; deinde inclinatio in qua communicat cum cæteris animalibus, nempe ad conſeruandam ſuam ſpeciem per propagationem: & poſtremò inclinatio ipſi propria, vt homo eſt: nempe ad bonum rationis, id eſt, ad habendum ſe rationabiliter: ſiue, *vt D. ipſe Thomas in ſeq. art. 3. exponendam indicat*, ad viuendum ex virtute. Quia inquam hæc ita ſunt: vnus ordo propoſitionum practicarum legem naturalem conſtituentium ponitur, earum quæ ſunt regulæ agendorum, vel fugiendorum in ordine ad vitæ propriæ conſeruationem: alter earum quæ in ordine ad humani generis propagationem: tertius earum quæ in ordine ad habitudinem hominis rationabilem, & decentem: ſeu ad hoc vt rationabiliter, decentérque habeat ſe tum ad ſe, tum ad alios.

Varij gradus prædictorum ordinum.

SECTIO II.

Nu. 34. IN quorum porro ordinum vnoquoque diſtinguuntur gradus diuerſi, per quos propoſitiones ipſæ practicæ à generaliſſima antememorata deſcẽdunt. Primus ad eas pertinet, quæ cognita vocum ſignificatione ſtatim intelliguntur, & approbantur; quod fit vel ob neceſſariam connexionem attributi cum ſubiecto, euidentem ex ſe aut ex circunſtantiis, vel ob experientiam manifeſtam; quâ, perinde ac ignem calidum eſſe; eas nobis certò perſuademus: vel ob inclinationem voluntatis naturaliter determinatæ ad ea, quæ talibus propoſitionibus ſignificantur: & ideo determinantis intellectum ad ipſas approbandas. In exemplum iſtiuſmodi gradus dari poteſt ex primo ordine hæc propoſitio. Amplectenda ſunt de ſe neceſſaria ad conſeruationem vitæ propriæ, & auerſanda contraria. Ex ſecundo verò, hæc. Qui non habent impedimentum legitimum, prohibendi non ſunt matrimonium contrahere ſi velint. Ex tertio demum homini viuendum eſt ex virtute.

Nu. 35. Secundus gradus ad eas pertinet quæ ex præcedentibus conſideratis abſolutè, ſeu abſque circunſtantiis, colliguntur neceſſariò & euidenter: ſicut ex ea, quæ ex primo ordine propoſita eſt in exemplum, colligitur malũ eſſe corpori denegare omnem cibi, & ſomni refectionem. Et ex ea quæ ſecundo ordine: licitam de ſe eſſe maris, & fœminæ coniunctionem. Illicitum eſſe contemnere liberorum educationem. Et demum ex ea quæ ex tertio ordine, Deum eſſe amandum ſuper omnia, & proximos ſicut nos ipſos, eiſque non eſſe faciendum quod nobis fieri nolumus. Nã cognito quod Dei nomine ſignificetur bonum omnium eminentiſſimum à quo cætera omnia pendent, & tanquam à fonte vbertimo deriuantur: ac nomine proximi ſignificetur, quod eſt nobiſcum eiuſdem omnino ſortis & naturæ, ſtatim quiſque iudicat, quòd homo ad habendum ſe rationabiliter ad Deum, & ad proximum, debeat illum ſuper omnia, & hunc ſicut ſeipſum amare. Colligitur quoque ex eadem propoſitione hæc alia. Pars animæ inferior, hoc eſt, phantaſia, & appetitus ſentiens, in bonis moribus, non præeſſe, ſed ſubeſſe debere parti ſuperiori, id eſt, rationi & voluntati. Namque homo cognito quòd pars inferior animæ ea dicatur, quâ cũ beſtiis communicat: & ſuperior, quâ eiſdem antecellit, & dominatur; dictam propoſitionem ſibi ſtatim perſuadet tanquam proponentem quidpiam, quod neceſſarium eſt ad ſe rationabiliter habendũ ad ſeipſum.

Ex qua porro, & ex præcedente abſolute quoque conſideratis, ea colliguntur quæ Decalogum conſtituunt (excepta ea qua præcipiebatur ſanctificatio Sabbathi, *quæ tantum fuit iuris poſitiui*) nempe non eſſe alteri quàm Deo ſupremum latriæ cultum deferendum, quod primo præcepto: neque eſſe peierandum, quod ſecundo cauetur: colligitur ex eo, quòd Deus ſit ſuper omnia amandus. Tali enim amori apertè repugnat contumelia, quam euidens eſt ipſi Deo inferri, deferendo alteri prædictum cultum, aut peierando: ſeu, quod idem eſt, Deum ipſum proponendo in falſum teſtem. Præterea honorandos eſſe parentes: Non eſſe occidendum. Non adulterandum: Non furãdum: Non dicendum falſum teſtimonium contra proximum, quæ ſunt alia Decalogi præcepta: apertè colligitur ex eo, quòd non debeat quiſquam id alteri facere, quod ſibi factum nolit. Ac demum non eſſe eundum poſt concupiſcentias carnis, vel diuitiarum, vt duobus vltimis præceptis cauetur, ſequitur ex eo, quòd malum ſit, in moribus partem animæ ſuperiorem inferiori ſubiicere. Nam ire poſt concupiſcentias, idem eſt ac voluntatem quaſi ab appetitu ſentiente captiuatam, conſentire in affectum ipſius inordinatum, iuxta illud quod habitum eſt in præced. lib. 11. ſub initium cap. 5. Nu. 36.

Amplius ex ipſis Decalogi præceptis propoſitiones aliæ deducuntur. vt ex primo de cultu vnius Dei: damnabilem eſſe omnem idololatriam & ſuperſtitionem. Ex ſecundo, de non peierando: non eſſe blaſphemandum: ex quarto, de honorandis parentibus, ſenes, magiſtros, reliquóſque ſuperiores honorãdos eſſe. Ex quinto, de non occidendo, illicitam eſſe omnem corpoream proximi læſionem: & internũ odiũ. Ex ſexto, de non adulterãdo, illicitum eſſe omne genus luxuriæ. Ex ſeptimo, de non furando, illicitam eſſe omnem fraudem in venditione, commutatione, & cæteris pactis. Ex octauo, de non dicendo falſum teſtimonium: illicitum eſſe temerarium iudicium, detractionem & omne mendacium. Nu. 37.

Circa ea autem, quæ ad nonum, & decimum præceptum attinent, tria occurrunt breuiter notanda. Primum eſt, quia requiritur aliqua ſubtilitas ingenij ad comprehendendam partis ſuperioris & inferioris diſtinctionem ante memoratam; poſſe ignorantiam illorum eſſe inuincibilem in homine rudi; qui id nec per ſe nouiſſe potuit, nec ab alio audire; quod tamen vix contingit vbi vel minimùm viget Chriſtiana diſciplina. Alterum eſt, concupiſcentiam quâ homo appetitu ſentiente fertur in cibum & potum aut rem veneream: ante originale peccatum quidem, per iuſtitiam originalem tenuiſſe limites legis naturæ: itaut in homine ipſo non procederet vlterius, quàm naturalis inclinatio ad propriam, aut ad ſpeciei conſeruationem exigeret. Poſt peccatum verò (per quod homo comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis, ex Pſalm. 48.) rupto iuſtitiæ originalis fræno, ſæpe egreditur eos limites, voluntatémque ſollicitat ad ampliorem, & frequentiorem vſum cibi, & potus, aut rei venereæ, quàm neceſſitatem vitæ conſeruandæ, vel ſpeciei propagandæ exigere lex naturæ dictet. Vnde eſt illa inordinata concupiſcentia, cui voluntatis conſenſum adhiberi prohibetur nono præcepto. Tertium eſt, ex ſuperbia primi parentis, quâ concupiuit eſſe ſicut Deus, relictam eſſe in hominum cordibus elationem, qua ad dominium rerum, quas ſenſibus percipit propenſus eſt: indéque naſcitur illa earum inordinata concupiſcentia, cui conſentire decimum præceptum prohibet. Nu. 38.

Tertius gradus, eſt earum propoſitionum quæ Nu. 39.

ſumptæ quidem ſecundùm ſe, & abſolutè nobis ſunt obſcuræ: ſed conſideratæ cum aliquibus circunſtantiis, ſtatim naturali ingenij lumine innoteſcunt omnibus: cuiuſmodi eſt propoſitio. Quod facienda ſit rerum diuiſio, vt quiſque proprium aliquid habeat: Si enim hæc ſecundùm ſe, & abſolutè conſideretur, quid de ea tenendum ſit lumen naturale non oſtendit, vt experientia patet. Sin autem cõſideretur cum circumſtantia, quòd res conſeruentur hominum induſtriâ; & quæ ſunt communia fere ſemper negligantur ab hominibus: ea ſtatim apparet approbanda. Eiuſmodi quoque eſt propoſitio. Quod fieri debeant emptiones, & venditiones. De ea enim ſecundùm ſe abſolutè nihil ſolo naturali lumine ſtatui patet; poſita verò circunſtantiâ, quòd inter homines alij abundent rebus, quibus alij egent, & contra, alij egeant rebus, quibus alij abundant, manifeſte nota redditur. Inde enim apparet neceſſarias eſſe rerum permutationes, quæ quoniam facile fieri nequeunt; cùm plerumque is, qui vnam tantùm rem habet, quam permutare poſſit, multis egeat; manifeſtum eſt instituendas fuiſſe emptiones, & venditiones per quas pecunia, *quia omnium rerum pignus*, ſeruiret permutationi cum quacumque re, qua egeremus.

Quartus gradus eſt earũ propoſitionum practicarũ, quæ obſcuræ quidem ſunt ea ſe, ſed nobis poſſunt naturali lumine ea aliquibus circunſtantiis certò innoteſcere, non tamen facile; eoquod tales circũſtantiæ, non occurrant omnibus, nec niſi longiore diſcurſu poſſit haberi earum notitia. Qua de cauſa ſolét id genus propoſitiones dici notæ ſolis prudentibus. Tales ſunt: nullo modo licitum eſſe, ex mutuo datâ pecuniâ lucrum aliquod reportare. Non eſſe licitum mentiri, ne quidem ad liberandum innocentem à morte. Diligendos eſſe inimicos.

Quintus gradus eſt earum propoſitionum, quæ non poſſunt certò, ſed ſolùm probabiliter colligi ex principiis notis naturali lumine: vt Remp. gubernandam potius eſſe per vnum, quàm per plures. Regem potius naſci debere, quam eligi.

Sextus, & poſtremus gradus eſt earum propoſitionum, quæ ſunt legis naturæ determinationes quædam ad certum modum, vel tempus: vt lex ciuilis de ſuſpendendo fure, eſt quoad modum determinatio legis naturalis, quod fures afficiendi ſunt ſupplicio. Et lex Eccleſiaſtica de Miſſa audienda, déque abſtinendo ab opere ſeruili die feſto; eſt quoad tempus, determinatio legis naturalis; quòd conſtituendum ſit aliquod tempus ad publicum Dei cultum. Cæterùm lex naturalis propriè dicta conſtituitur tantùm ea duorum primorum graduum propoſitionibus: ſicut & lex humana propriè dicta, tantùm ex propoſitionibus duorum vltimorum graduum.

De propoſitionibus conſtituentibus ius gentium.

SECTIO III.

Nu. 40. QVæ verò ſunt duorum mediorum vt attigit D. Thomas 1. 2. *quæſt. 95. art. 4. & 2. 2. quæſt. 57. art.* 3. conſtituunt ius gentium: quod tanquam ſpecies, comprehenditur quidem lege naturali, prout ipſa generaliter dicitur de omni propoſitione practica, quæ naturali rationis lumine certò innoteſcit: ſed ab eadem propriè, & ſpecialiter ſumpta, diſtinguitur in hoc; quòd lex naturalis ſit de iis, quæ ſecundùm abſolutam ſuam rationem: & ius gentium, de iis quæ ſecundùm circunſtantias ſuas conſiderata, naturali ingenij lumine conuenientia eſſe, certò iudicantur: vt bellum eſſe gerendum, ſi Remp. ſaluam velimus, quam hoſtes euertere parant. Item ex D. Thoma *locis citatis*, ius ipſum gẽtium ponitur quidem ſpecies legis humanæ, prout hæc dicitur generaliter de omni propoſitione practica, quæ cùm non ſit de ſe nota; humana ratiocinatione, & ſolertia indiget per quam ea circunſtantiis veritas ipſius oſtendatur. Diſtinguitur autem ab eadem ſumptâ propriè, & ſpecialiter; eoquòd taliter ſumpta conſiſtat in propoſitionibus practicis, quæ innoteſcunt ea circunſtantiis tantummodo particularibus, ac pertinẽtibus propriè ad vnam tantummodo ciuitatem, vel prouinciam, vel regnum: cùm ius gentium conſiſtat propriè in propoſitionibus practicis, quas circunſtantiæ generales, ſeu gentibus omnibus communes, manifeſtant, qualis eſt neceſſitas permutandi res ad ſubueniendum indigentiæ humanæ; oſtendens quòd fieri debeant emptiones, & venditiones.

Ex quibus licet intelligere ius gentium dici, non quod ad illud conſtituendum omnes gentes conuenerint; ſed quòd recipiatur ab omnibus gentibus; ratione illud vbique terrarum, ſimili modo, ſimilique de cauſa comprobante, ac dictante. Licet etiam intelligere ius gentium nec naturale, nec humanum abſolutè eſſe: ſed inter vtrumque medium, quia natura illud non dictat abſolutè, ſed ſuppoſitâ aliqua circunſtantia, præſertim finis, quem homines ſua voluntate ſibi proponunt. Neque pendet ea ſola hominum voluntate; quia ſuppoſito fine, quem voluntas ipſa præſtituit; natura illud perinde dictat ac ius naturale. Hoc igitur diſcrimine inter ſe ius naturale, gentium, & humanum diſtinguuntur: quòd primum abſolutè, & ſecundum ex ſuppoſitione alicuius circunſtantiæ communis, notum ſit: & ideo apud omnes homines idem ſit: tertium verò ex particularibus circunſtantiis loci, temporis, perſonarum diiudicetur. Vnde fit vt non idem, ſed varium ſit apud varias gentes, pro varia qualitate locorum, temporum, & perſonarum.

Diſcrimẽ verò illud quo in lege prima ff. De iuſt. & iure, ius gentium à naturali diſtinguitur, quòd illud ſit humani generis proprium: vt Deum eſſe colendum, obtemperandum eſſe parentibus. Hoc verò, ſit omnium animalium commune, vt vitam propriam conſeruandam eſſe, liberos eſſe educandos. Illud, inquam, diſcrimen non admodum placet, quia ſecundùm ipſum, præcepta Decalogi, aliáque omnia, quæ ſecundùm hominis inclinationem propriam ratio dictat, vt, Honeſtè viuendum eſſe, dici deberent iuris gentium, quod videtur abſurdum eſſe.

CAPVT V.

De obligatione Legis naturalis.

SVMMARIVM.

41 *Lex naturalis, ſicut & poſitiua præcipit, prohibet, punit, & permittit.*

42 *Lex naturalis præcipiendo, ac prohibendo, obligat in conſcientia omnes homines ratione vtentes.*

43 *Legem naturalem immutabilem eſſe, intelligendum eſt cum triplici reſtrictione.*

44 *Nulla eſt exemptio à lege naturali, per eius abrogationem.*

45 *Aliqua eſſe poteſt per declarationem: & quomodo.*

46 *Nulla eſſe poteſt per diſpenſationem propriè dictam.*

47 *Aliqua eſſe poteſt per diſpenſationem impropriam: & qua ratione.*

QVOD ad iudicandum de peccatis potiſſimum ſpectatur in lege, eſt obligatio: ratione cuius ille

ille peccat, qui præſceptum illius tranſgreditur. Vt autem intelligatur quænam obligatio ſit legis naturalis, aduertendum eſt, eam per propoſitiones practicas ex quibus conſtituitur, exercere legis officia de quibus ſub finem præcedentis tractatus egimus.

Quomodo lex naturalis exerceat legis officia.

SECTIO I.

Nu. 41. PRimùm enim præcipit multa honeſta, ſecundò vetat omnia turpia. Multa honeſta dico, non autem omnia. quia etſi generaliſſima propoſitio: Bonú eſt ſectandum, & malum fugiendum, imponat obligationem; vt ſi nobis ſit moraliter operandum, operemur bene & conuenienter rationi; non autem male & contra rationem: atque operatio bona, ac conueniens rationi, eadem ſit quæ virtutis, honeſtave, operatióque mala & rationi cōtraria, ſit eadem quæ vitij ac turpis. Nihilominus non vt omnis actio vitij in particulari prohibita eſt lege naturali: ita omnis actio virtutis in ſpeciali præcepta eſt eadem lege, quemadmodum notat D. Thom. 1. 2. q 94. artic. 3. Et manifeſtum eſt ex eo, quòd multæ actiones virtutis, vt perpetuæ caſtitatis, paupertatis voluntariæ, & quædam aliæ in ipſa etiam ſacra Scriptura poſitæ, ſint in conſilio quod ſequi, vel non ſequi relinquitur liberum. Deinde quia ſunt quædam actiones virtutum, quas ex præcepto humano ſuſcipimus, *vt ieiunium Quadrageſimale*, & ad quas illo ſublato nemo ſe adſtringi iudicaret; vnde patet, non omne quod eſt ſecundùm rationem, ſeu ex virtute cenſeri debere in præcepto eſſe; ſed nonnunquam tantum eſſe in conſilio: quod qua ratione diſcerni poſſit intelligetur per dicenda in ſeq lib. 16 c. 1. quæſt. 3.

Tertiò lex naturalis punit ſuos tranſgreſſores remorſu conſcientiæ, ſeu voluntatis triſtitia proueniente ex teſtimonio, & accuſatione propriæ conſcientiæ murmurantis aduerſus eam eo quod in malum conſenſerit: iuxta illud Apoſt ad Rom. 2. Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum: & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium. Poſtremò permittit indifferentia, dictatque minora mala poſſe a Magiſtratibus tolerari, ad vitanda maiora.

Quod Lex naturalis obliget omnes homines ratione vtentes.

SECTIO SECVNDA.

Nu. 42. QVod autem lex naturalis præcipiendo, & prohibendo obliget in conſcientia, illiúſque tranſgreſſio peccatum non modo veniale eſſe poſſit, ſed etiam mortale, patet ex cap. 1. Epiſt. ad Rom. cùm dicitur: Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum, vt faciant quæ non conueniunt &c. Qui cùm iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni ſunt morte.] Et ad Galat. 5. Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, &c. quæ prædico vobis ſicut prædixi, quoniam qui talia agūt regnum Dei non conſequentur] Obligat verò lex naturalis omnes homines ratione vtētes cuiuſcunque conditionis ſint, & vbicumque agant: quoniam vt natura in omnibus hominibus eadem eſt, ſic & lex naturalis eadem eſt apud omnes homines. Atque vt lex humana, quia ponitur hominum voluntate, de ſe mutabilis eſt apud diuerſas gentes: immo & apud eaſdem diuerſis temporibus diuerſa inuenitur; pro iudiciorum, & voluntatum diuerſitate, quæ facilè contingit hominibus. Sic etiam lex naturalis, quia inſtituta eſt a natura conſtanti, ac ſemper ſibi ſimili, immutabilis eſt; nec pro varietate perſonarum, locorum, aut temporum variatur: hócque eſt quod diſt. 5. in ſummo dicitur ius naturale non variari tempore, ſed permanere ſemper immutabile.

Quod tamen iuxta doctrinam quam D. Thomas Nu. 43.
habet 1. 2. q 94 art. 4. 5. & 6. intelligendum eſt primò de variatione facta per detractionem, qua ſic eidem legi ſubtraharur aliquid, cuius defectu ceſſet eſſe naturalis, cum ante eſſet. Alioqui ipſam variari per additionem, non eſt incommodum. Namque multa ei addi poſſunt ad vitam humanam moderandam, ſicut addita eſt lex poſitiua tam diuina quàm humana, nō tamen quæ contra eam ſint; etiamſi præter eam eſſe poſſint; prout matrimonij clandeſtini inualiditatio, quam Conc. Trid. induxit, *ſeſſ. 24. De reformat. matrimonij ca. 1.* eſt quidem præter legem naturalem, ſtatuentem quòd de ſe licita ſit maris, & fœminæ mixtio: non eſt tamen contra eam, quia non euertit illam: ſicut & artem ſuppeditare veſtes homini eſt quidem præter naturæ inſtitutum, quæ fecit hominem nudum: non eſt tamen contra; quia inde idipſum inſtitutum non euertitur.

Intelligendum eſt ſecundò, de lege naturali, ratione ſui nam ratione hominum variari, ſeu ipſam non eodem modo retineri ab omnibus hominibus, contingere poteſt. Ex aliqua enim tarditate ingenij; aut mala perſuaſione, aut deprauata conſuetudine, ac corruptis affectibus, ſic hallucinari poſſunt aliqui; vt non teneant pro naturalis legis præſcripto, id quod ipſa præſcribit: immo potius illius contrarium teneant. vt accidit eis, qui ex cap. 1. Epiſt. ad Rom. traditi in reprobum ſenſum, non ſunt auerſati peccata, quæ manifeſte ſunt contra naturam. Accidit etiam Lacedæmonibus qui authore Plutarcho in Lycurgo, furta non ſolùm non prohibuerunt *(et debuiſſe, principium illud notiſſimum, Quod tibi fieri non vis alteri ne feceris: oſtendebat aperte)* ſed etiam perſuaſerunt: hac tamen conditione, vt ſi quis in furto deprehenderetur tanquam negligenter, & ineptè executus ſuum munus, multis verberibus afficeretur. Accidit etiam quibuſdam aliis, de quibus Alphonſus a Caſtro li. 2. De lege pœnali *cap. 14. verſu Ignorantia autem iuris naturalis.*

Intelligendum eſt poſtremò de lege naturali ſecundùm ea quæ affirmatiuè ad ipſam pertinent: vt cenſentur quæcunque ſtatuit præcipiendo, vel prohibendo, vt Honorandos eſſe parentes, Non eſſe furandum. Mutari enim poteſt ſecundum illa, quæ ad eam pertinent negatiuè; vt cenſentur ea, de quibus nihil ſtatuit, neque de eorum contrario: quo modo rerum omnium communio iuris eſt naturalis, diſt 1. cap. Ius naturale & diſt. 8. in principio: quia nihil de illa nec de illius contrario, hoc eſt, de rerum proprietate, & diuiſione lex naturæ præcipit, aut prohibet. Idem eſt iudicium de libertate: de qua ſimiliter, nec de ipſius contrario, hoc eſt, de ſeruitute ſtatuitur lege naturæ, vnde in eis videmus varietatem: nempe apud quoſdam, vt apud Religioſos, *ſicut olim initio naſcentis Eccleſiæ apud omnes Chriſtianos ex Actis capite quarto*, vſitatam eſſe rerum omnium communionem: apud alios verò, vt communiter apud ſæculares, vſitatam rerum diuiſionem, & proprietatem. Item in quibuſdam regionibus ſeruitutem mancipiorum eſſe in vſu, vt in Hiſpania: in aliis verò non eſſe, vt in Gallia.

De

De exemptione ab obligatione legis naturalis.

SECTIO III.

Nu. 44. QVæri autẽ ſolet, An poſſit quis ab hac legis naturalis obligatione eximi aliqua ratione. De qua re, ad noſtrum inſtitutum ſufficiet hæc ſtatuiſſe. Primum eſt, neminem ab obligatione legis naturalis eximi per eiuſdem legis abrogationem: hoc eſt, ex eo quod illa aliquando amiſerit obligandi vim, quam prius habuerit. Nequit enim talem mutationem ſubire, cùm inſtituta, ſancitáque ſit hominibus à Deo, qui indidit ipſis naturam participem rationis; cuius dictamini voluit ipſos parere, quando, & quomodo oporteret. Vnde ſequitur eam nullo humano ſtatuto mutari, nullaque conſuetudine abrogari poſſe: ſed peccare omnes qui illam tranſgrediuntur, iuxta illud Iſaię 24. Terra infecta eſt ab habitatoribus ſuis: quia tranſgreſſi ſunt leges, mutauerunt ius, diſſipauerunt fœdus ſempiternum, propter quod maledictio vorabit terram. Quem locum D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 100. *ar.* 8 ait intelligendum eſſe præcipuè de præceptis Decalogi, quæ legis naturalis eſſe conſtat. Neque dici poteſt Deum ſua authoritate illam abrogare; ipſe enim qui fidelis eſt, nec ſeipſum negare poteſt 2. *ad Timoth. cap.* 2. retractare nequit ſuum decretum. Retractaret autem ſi genus humanum; quod vt eſt rationis capax, voluit obligatum eſſe legi naturali: ab eadem poſtea ipſum ſimpliciter liberaret.

Nu. 45. Secundum eſt, declaratione facta per *ἐπιείκειαν* (de qua inferiùs) quòd caſus aliquis nõ comprehendatur in aliqua lege naturali, tunc nõ teneri quemquam tali legi in eo ipſo caſu parẽre. Sic enim lege naturæ de reddendo alteri, quod apud te depoſuerit, nõ teneris parẽre in eo caſu, quo is qui apud te euſem depoſuit agitur furiis: quia ratio ſufficienter oſtendit ad talem caſum dictam legem non extendi. Cæterum in caſu, quo propter defectum argumenti, dubium eſt, an quidpiam lege naturali præceptũ ſit, aut prohibitũ, recurrendum eſt ad Papam pro declaratione, tanquam requirente Spiritusſãcti magiſterium: alias verò, quiuis ſufficienti argumento innixus illam facere poteſt.

Nu. 46. Tertium eſt, neminem per diſpenſationem eximi poſſe ab obligatione legis naturalis ſi propriè loquamur de diſpenſatione, quâ ſuperior obligationem legis ab aliquo remouet in caſu, in quo ea vrgebat: itaut liceat tali id facere abſq; peccato, quod alioqui ex lege vitare tenetur: vel omittere, quod alioqui ex lege tenetur facere. Neque enim talis diſpenſatio dari poteſt ab humanis Magiſtratibus: quoniã lex naturalis propoſita eſt eis tanquã certa, & fixa regula; ad quam ſuæ authoritatis vſum omnem, *ſiue quoad cõmunitatẽ, ſiue quoad particulares perſonas*, exigant ac moderentur. Non autem, vt poſſint aliquid in ea immutare. Quod à Cicerone in lib. 3. de Republica obſeruatum, laudibus effert Lactantius *lib. 6. Diuinarum inſt. cap.* 8. inquiens ipſum diuina penè voce vim legis naturæ deſcripſiſſe his verbis. Eſt verò lex recta ratio, naturæ congruens, diffuſa in omnes; conſtans, ſempiterna: huic legi nec prorogari fas eſt, nec derogari ex hac aliquid licet: neque tota abrogari poteſt, nec verò aut per Senatum, aut per populum ab hac lege liberari poſſumus. hæc ille.

Nu. 47. Quod verò neque à Deo ſit expectanda talis diſpenſatio; qua ſcilicet per diuinam authoritatem, ille qui prius lege naturali certis conditionibus poſitis ad aliquid agendum, vel vitãdum obligatus erat, poſtea iiſdem conditionibus permanentibus, non ſit ad id obligatus, patet: quia oporteret Deum per talem diſpenſationem retractare decretum ſuum æternum, quod impoſſibile eſt, vt conſtat ex antedictis.

Diſpenſatione autem generaliter dicta, qua legis obligatio remouetur ab actu, quẽ ipſa præcipit: poteſt quis eximi ab obligatione legis naturalis per remotionẽ cõditionis, qua ſublata ab eodẽ actu, is non cadit ſub eiuſmodi legem. Quemadmodum ab actu, quo Hebræi ſpoliauerunt Ægyptios Exod. 12. Deus conditionem vſurpationis rerum alienarum (per quam cecidiſſet ſub præceptum legis naturæ, Non furtum facies) ſuſtulit transferendo in eoſdem Hebræos talium rerum dominium. Quemadmodum item Summus Pontifex ab aliquo tollens legis humanæ impedimentum dirimens matrimonium, facit vt in eodem, actus coniugalis non cadat ſub præceptum Non mœchaberis; ſicut caderet tali impedimento manente.

Cæterùm ex dictis intelligitur, quòd diſpenſationem ea lex naturalis non admittat quæ præcipit aliquid ſecundum ſe, non verò ſecundùm aliquam cõditionem ipſius externam quę mutari poſſit. Quo in genere ponitur principium communiſſimum, quod ante attigimus: Bonũ eſt faciendum. Habet enim annexam obligationem, ſeclusâ omni conditione variabili, adeout in quocumque caſu, ac quocumque modo quis moraliter operetur, debeat bene operari; ſique malè operetur, ſemper idipſum communiſſimum præceptum tranſgrediatur. Ponuntur item præcepta negatiua de rebus intrinſecùs, ſeu ex interiore ſuâ naturâ malis: qualia ſunt præcepta ea, quibus prohibentur odium Dei, aut idololatria, aut aliæ id genus actiones, quibus homo malè afficitur ad Deum vltimum ſuum finem: à quo exorbitando, impoſſibile eſt aliquid bene moraliter fieri. Vnde in talibus actibus nulla datur alia via excuſandi à peccato, quàm per ignorãtiam inuincibilem, qua redduntur indeliberati: de quibus, *vtpote neceſſariis, nec poſitis in libera poteſtate agentis* præceptum non datur.

CAPVT VI.

De ſynderesi, & conſcientia.

SVMMARIVM.

48 *Quid ſit ſynderesis, & quid conſcientia.*
49 *Synderesis principium peccati eſſe non poteſt, nec errorem admittere.*
50 *Quomodo ſynderesis ſit ſemper vera, cum conſcientia ſit aliquando erronea.*
51 *Synderesis lumen eſt quod extingui quidem non poteſt; impediri tamen poteſt ab effectu illuminandi.*
52 *Unde proueniat tale impedimentum.*
53 *Ratio cur aliqui grauiter peccantes non ſentiant conſcientiæ remorſum.*
54 *Officia varia conſcientiæ, quorum alia tribuuntur ei, vt teſti.*
55 *Alia vt Iudici.*
56 *Alia vt legiſlatori, vel conſiliario.*
57 *Variæ appellationes quæ conſcientiæ tribuuntur, ac ſingularum ratio.*

QVAS OAM, vt ſcientia ad noſtrum inſtitutum, de ſynderesi & conſcientia attingenda ſunt. Primum eſt, ſynderesim & conſcientiam ex D. Thoma 1 parte & in quæſtionibus de veritate: *illic q.* 79. *art.* 12. *&* 13. *& hic qu.* 16 *&* 17 *vtrobique art.* 1 inter ſe ita diſtingui, vt ſynderesis ſit habitus, ſeu habituale lumen mẽti noſtræ inſitum à natura, quo clarè Nu. 48.

percipere

perciperet in ſeipſis prima principia practica, ex quibus poſſet ratiocinando iudicare in particulari de eo quod voluntati ſequendum eſt tanquam bonum: vel fugiendum tanquam malum: ſicut de eo quod approbandum eſt vt verum, vel reiiciendum vt falſum, eadẽ iudicat ratiocinando ea primis principiis theoreticis, quæ per intelligentiam, tanquam per habituale item lumen, innoteſcunt ſola terminorum ex quibus conſtant apprehenſione. Conſcientia verò ſit ſcientiæ applicatio ad actiones in particulari: ſeu particulare iudicium, quo mens noſtra ſecundùm ea quæ per ſynderesim nouit, ſtatuit in particulari aliquid agendum vel non agendum eſſe. Id quod poſt D.Thom. D.Antoninus 1.*p.tit.3.cap.*10.*ſub initium*, iſtiuſmodi exemplo illuſtrat. Cognito per ſynderesim quod omne malum ſit fugiendum, & per rationem ſuperiorem, quod omne adulterium ſit malum, quia lege diuina prohibitum: aut per inferiorem, quia turpitudinem apertam continet: conſcientia iudicat, aut potius iudicium eſt, quòd adulterium illud ad quod voluntas ſollicitatur, ſit fugiendum tanquam malum.

Duo de ſynderesi notanda.

SECTIO PRIOR.

Nu. 49. SECVNDVM eſt, ſynderesim in ordine ad peccatum, opponi ſenſualitati: cùm hæc alliciat voluntatem ad peccatum, à quo illa eam retrahit. Ex quo retrahendi munere, ſynderesi ipſi conuenit quod ei tribuitur; vt eſſe non poſſit principium peccati Nam ſi de ſe, naturáque ſua reſiſtit peccato, ab eóque retrahit, fieri non poteſt vt ad illud inducat, & ſit illius principium. Conuenit etiam conſequenter quòd errorem in ſe recipere non poſſit: quandoquidem recipiendo, aut bonum aliquod tanquam malum, fugiendum eſſe dictaret: aut malum aliquod tanquam bonum ſequendum, quodquidem eſſet ad peccatum inducere. Quod vtrumque docet D.Thom. in qu 16. De veritate art 2.& 3.

Si opponas conſcientiam interdum erroneam eſſe, quod fieri non poteſt quin ſynderesis errorem admittat: cùm ex antedictis, conſcientia ſit particulare iudicium de aliquo agendo vel non agendo factum ex vniuerſali propoſitione practica cognita per habituale lumen quod dicitur ſynderesis.

Nu. 50. Reſpondetur cum D. Thoma in ſequenti quæ. 17. art. 2. tale iudicium dupliciter fieri poſſe: vno modo applicando particulare vniuerſali, ſub quo directè in iiſdem terminis continetur: vt ſit iudicando iſtud quod malum eſſe ſcio, agendum non eſſe: quia manifeſtum eſt naturali lumine nullum malum eſſe agendum. Altero modo ſub vniuerſali propoſitione per ſynderesim nota, ſubſumendo aliquam minus vniuerſalem quam ſuppeditet vel ratio ſuperior, vel ratio inferior: vt ſynderesi proponente malum eſſe illud omne quod à Deo prohibetur: ratione verò ſuperiore, ſubſumente vſuram eſſe à Deo prohibitam conſcientia concludit, & iudicat, Non debeo hanc meam pecuniam dare ad vſuram. Priore igitur modo, vt ſynderesis, ita & conſcientia errorem non admittit: ſicut nec in Theoreticis contingit errare circa particularem propoſitionem, ſi non contingat error circa vniuerſalem, ſub qua directè continetur; vt circa hanc, Totum iſtud, eſt maius ſua parte. perinde contingit neminem decipi, ac circa hanc, Omne totum eſt maius ſua parte. Poſteriore verò modo errare poteſt conſcientia. Namque in practicis, perinde ac in theoreticis accidit; concluſionem falſam eſſe ex eo, quòd in ſyllogiſmo peccetur, vel ratione formæ, per malam conſequentiam: vel ratione materiæ; nimirum ſub maiore ſumptione pertinente ad ſynderesim, ſempérque vera: ſubſumendo aliquam minorem falſam, vel malè intellectam. In exemplum adſert D.Thom. hunc ſyllogiſmum quorumdam hæreticorum: Omne prohibitum à Deo, eſt malum, & fugiendum: Omne iuramentum eſt prohibitum à Deo, verbis illis Matth.5. Ego autem dico vobis non iurare omnino.] Ergo omne iuramentum eſt mihi fugiendum vt malum. Ex cuius ſyllogiſmi ſumptione minore malè intellecta, (ſine limitatione ſcilicet ad iuramentum, cui defuerint conditiones veritatis, reuerentię diuinæ; & neceſſitatis ipſum iuſtificantes vt habebitur lib.18.n.11.& ſeq.) formatur conſcientia erronea de concluſione, quæ cùm falſa ſit, putatur vera.

Nu. 51. TERTIVM EST, ſynderesim; quia naturalis eſt animæ noſtræ, tãquam lumen ei à Deo authore ſuo, inditum ad cognoſcenda bona, *ſicut & intelligentia ad cognoſcenda vera*; non poſſe quidẽ extingui quoad ſe: vt patet ex eo, quòd maneat in damnatis, quorum vermis ex Iſaiæ cap. vltimo, & Marc. cap 9. non moritur, id eſt, *vt D.Thomas ex D.Auguſt. habet in memorato art.* 3. in quibus eſt perpetuus conſcientiæ remorſus, cauſatus ab inſita ſynderesi, *quæ malo reſiſtere nata iis quibus ſeruire non poteſt ad reſipiſcẽtiam ſeruiat ad pœnam*: poſſe tamen impediri quoad actum ſuum inducendi ad bonum, vel retrahendi à malo: ſicut lumen Solis, quod nequit quoad ſe extingui, per Lunæ interpoſitionem impeditur, *vt patet ex ipſius eclipſi*, quoad effectum ſuum illuminandi.

Nu. 52. Prouenit verò talis ſyndereſeos impedimentum, nonnumquam ex defectu in organo corporeo, cuius miniſterium neceſſarium eſt intellectui, ad liberum ſuum de rebus iudicandi vſum: qualis defectus eſt in infantibus, amentibus & huiuſmodi aliis, iuxta antedicta lib 11.n.36. Nonnumquam etiam prouenit ex aliqua paſſione appetitus ſentientis, vel ex aliquo vitioſo habitu voluntatis, rationem ita deprimentis ad aliquod particulare, *vt quaſi in eo abſorpta*, decernendo ipſum eſſe agendum, non applicet ei generale ſyndereſeos iudicium: aut certè (pro quantitate ſcilicet paſſionis aut habitus vitioſi) non applicet, tam plene, tamque conſtanter quàm deberet. Itaut menti in hac re idem vſuueniat, quod lippientibus oculis reſpectu luminis lucernæ videmus vſuuenire: nempe vt quo magis eo vitio laborant, eò minus iſtud admittant.

Nu. 53. Ex quo quaſi fonte oritur: quod quidam iuxta Pſal.52. Corrupti & abominabiles facti in iniquitatibus, peccent ſine conſcientiæ remorſu: etiamſi, tũ quoad rationem ſuperiorem, lege diuina, tum quoad inferiorem, bonis rationibus humanis in cõtrarium instructi ſint. Cauſa eſt enim, quòd mente ipſorum inordinato affectu, aut vitioſo habitu obuolutâ, quaſi denſa caligine; ſynderesis impediatur ſuum quaſi micantem radium diffundere vſque ad actum particularem, cui ineſt ratio peccati. Atque vt in Sanctis edomitâ ſenſualitate longo virtutis vſu; ſynderesis liberrimè ſuo munere fungitur: ſic in ſceleratis *præualente ſenſualitate, longiore vitiorum vſu*, ſic opprimitur, vt nullo ſuo munere vtatur: contingátque illud quod in Prou. cap.18. dicitur: Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnet. Nonnunquam demum prouenit ex ſubſumptione falſa aut malè intellecta, quam intellectus in ſyllogiſmo practico interponit inter ſynderesim & conſcientiam: impediens ne per hanc, iudicium illius vniuerſale ad actũ particularem eo modo applicetur, quo deberet.

Vnde notat D.Thomas in eod. art.3. ad 2. in hæreticis conſcientiam non remurmurare infidelitati ipſorum; eoquòd error qui eſt in ratione ſuperiore

ipſo

ipſorum (dum ſcilicet non credunt de aliquo articulo quod ſit reuelatus à Deo) impediat ne vniuerſale ſynderesſeos iudicium, quo dictatur malum eſſe non credere iis, quæ à Deo dicuntur: per conſcientiam applicetur ad talem incredulitatem. Sicque quia cõſcientiæ remorſus non eſt natus aliunde ſequi, quàm ex iſtiuſmodi ſynderesſeos applicatione, mirum non eſt, ſi vbi ea non ſit, nullus ſit talis remorſus.

Duo alia notanda de conſcientia.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 54. QVARTVM EST, de quo D. Thom. in quæſt. 17. de verit. ar. 1. conſcientiam, ex ſynderesi prouenientem, applicari tribus modis ad actum particularem. Primò, ad ferendum teſtimonium ſuper eundem, quòd ſit vel non ſit factus. Secundò, ad iudicium de eo ferendum, quòd ſit bene vel malè factus. Tertiò, ad præſcribendum quòd debeat vel non debeat fieri de cætero: Vnde eſt quòd ipſius conſcientiæ officia conſtituuntur in triplici differentia: aliáque ei per modum teſtis tribuuntur, vt teſtificari pro nobis, & teſtificari contra nos; dictando ſcilicet nos feciſſe vel non feciſſe aliquid; ſic Gen. 43. dicitur, Nõ eſt in cõſcientia noſtra quis poſuerit eam (*pecuniam intellige,*) in marſupiis noſtris.] & Eccleſiaſtis 7. Scit conſcientia tua quia tu crebro maledixiſti aliis.] & ad Rom. 9. Teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea.] & 2. ad Cor. 1. Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ, quòd in ſimplicitate & ſinceritate Dei, & non in ſapientia carnali: ſed in gratia Dei conuerſati ſumus in hoc mundo.] & demum in cap. Cuſtodi 11. quæſt. 3. ex D. Auguſt. Quando Deus erit Iudex, alius teſtis, quàm conſcientia tua, non erit inter iuſtum Iudicem, & conſcientiam tuam. Noli timere niſi cauſam tuam.]

Nu. 55. Alia verò officia tribuuntur conſcientiæ, per modum Iudicis: vt accuſare, defendere, redarguere, excuſare, remordere; poſtquam enim per teſtimonium conſcientiæ aliqua facta eſſe conſtat; per eiuſdem iudicium examinantur ad legis æternæ regulam: inuentóque quod ab hac diſcrepent, accuſantur, & voluntas eorum author, redarguitur. Vnde hæc triſtitiam inquietudinémque concipit, quæ conſcientiæ remorſus nominatur. Inuento verò quòd conformia ſint legi æternæ, defendit ea vel excuſat: indéque ſequitur voluntatis requies quæ conſolatio appellatur ex D. Anton. 1. part tit. 3. cap. 10. §. 5. De quibus officiis mentio eſt Sap. 17. cùm dicitur: Frequenter præoccupant peſſima, redarguente conſcientia: cùm ſit enim timida nequitia, dat teſtimonium condemnationis, ſemper enim præſumit ſæua, perturbata conſcientia.] Et in epiſt. ad Rom. cap. 2. cùm dicitur teſtimonium reddente illis conſcientiâ ipſorum: & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium aut etiam defendentium.] Adde illud ex D. Gregorio relatum 11. quæſt. 3. cap. In cunctis Quem conſcientia defendit, liber eſt inter accuſationes, & ſine accuſatione eſſe non poteſt, ſi ſola quæ interius addicit, *id eſt condemnat*, conſcientia accuſet.

Nu. 56. Alia denique officia tribuuntur conſcientiæ per modum legiſlatoris vel conſiliarij, vt obligare, retrahere, abſoluere, mitigare & inſtigare. Nam quando conſcientia dictat aliquid agẽdum eſſe vel omittendum, dicitur obligare: quãdo verò dictat aliquid eſſe ſub peccato, aut de conſilio omittẽdum dicitur retrahere: quando autem dictat nos nullo modo teneri ad aliquid agendum, vel omittendum, dicitur abſoluere, quando porro dictat nos non teneri ad aliquid agendum vel non agendum, niſi de conſilio & quadam æquitate, dicitur mitigare: quando denique dictat aliquid agendum tanquam medium vtile ad aliud, aut tanquam ſecurius, dicitur inſtigare.

QVINTVM EST, conſcientiã ex variis conditionibus, quas admittit, varias ſortiri appellationes. Ex vna parte enim dicitur tum bona, tum pura, tũ ſyncera, tum etiam tranquilla. Bona quidem, quatenus dictat bonũ & retrahit à malo; pura verò, quatenus facta examinatione ſe inuenit vacuam à crimine; quomodo ad eam pertinet illud Eccleſiaſtici 13. Bona eſt ſubſtantia, cui non eſt peccatum in conſcientia: id eſt, ſubſtantia quæ neque acquiſita neque retenta eſt iniuſtè. Syncera porro, quatenus coniunctam habet ſimplicitatem intentionis, vt in D. Paulo. ex citatis verbis 2 ad Corinth. cap. 1. Tranquilla denique, quatenus nec ſcrupulis, nec remorſu agitatur. Nu. 57.

Ex parte verò contraria, dicitur tum mala, tum inquinata, tum cauteriata: tum etiam inquieta. Atque mala, quatenus dictat malum: & inquinata, quatenus facta examinatione, ſe inuenit cum peccato: quo modo ad eam ſpectat illud Apoſt. ad Titum 1. Inquinatæ ſunt eorum mens & conſcientia: item cauteriata (quo modo vocatur ab eodem Apoſtolo in cap. 4 prioris ad Timoth.) quatenus corrupta eſt, & quaſi aduſta igne concupiſcentiæ, eſtque metaphora ſumpta à malefactoribus, quibus ferro candenti cutis inuritur in ſignum perpetrati delicti & infamiæ: ac demum inquieta dicitur, quatenus agitatur ſcrupulis vel remorſu, aut deſperatione de ſalute, propter peccata commiſſa: aut præſumptione de malis ſibi euenturis, iuxta illud Sapien. 17. Semper præſumit ſæua, perturbata conſcientia.

Præterea dicitur conſcientia tum recta, tum erronea; recta quidem, quatenus per illam homo de eo quod agere vel omittere debet, iudicat vt par eſt: ſicut facere cenſetur, dum ſequitur id quod certò & euidenter nouit aut ſaltem credit (ſi tale eſt quod à viro prudente credi debeat) agendum eſſe vel omittendum. Erronea verò, quatenus per illam, ſecus quàm par eſt, iudicat; vt ſolet facere ex aliqua ignorantia.

Denique conſcĩetia dicitur tum certa, tum dubia, ídque aut propriè aut impropriè, tum etiam ſcrupuloſa. Certa quidem, quatenus determinatè & abſque hæſitatione iudicat aliquid eſſe agendum vel non eſſe agendum. Dubia verò minus propriè ſumpta ſeu probabilis quatenus determinate quidem iudicat aliquid eſſe faciendum, ſed non ſine hæſitatione ac formidine de contrario: nempe an potius non ſit faciendum. Dubia verò propriè & preſsè ſumpta, quatenus ita hæret fluctuatque circa aliquid an faciendum ſit néc ne, vt neutri parti aſſentiatur. Scrupuloſa denique, quatenus adhæret quidem vni parti, ſed ob leue aliquod argumentum, cuius non occurrit ſolutio, vel ex aliqua animi infirmitate, facit id cum anxietate quæ animam ipſius torquet.

CAPVT VII.

De naturali obligatione conformandi voluntatem noſtram cum diuina.

SVMMARIVM.

58 *Ratio peccati reſpectu legis naturalis, vnde contingat in actione humana.*

59 *Diuinæ voluntatis diſtinctio in præcipientem, prohibentem, conſulentem, permittentem & operantem: ac noſtræ, in deliberatam & in indeliberatã.*

60 *Modi quibus poteſt noſtra voluntas diuinæ conformari.*

61 *Volun-*

Digitized by Google

61 *Voluntas noſtra ex obligatione, conformanda eſt diuinæ præcipienti aut prohibenti, non item conſulenti.*

62 *Quatenus permittenti conformanda ſit ex obligatione.*

63 *Eam in re volita conformare diuinæ operanti, non eſt obligatio.*

64 *Poteſt idem eſſe iuſtæ volitionis, & iuſtæ nolitionis obiectum idque qua ratione.*

65 *Homo poteſt ſuam voluntatem diuinæ operanti conformare, etiam quando ea eſt contra particularem finem, quem ipſe tenetur velle.*

66 *Voluntas noſtra à voluntate diuina poteſt in re volita diſcordare, tantum conditionatè.*

67 *Voluntas noſtra diuinæ operanti, ex obligatione conformanda eſt, in actu volendi: non item in modo volendi, & quo modo in ratione volendi.*

Nu. 58. RESPECTV legis naturalis, in actione humana ratio peccati ex eo contingit, quòd libera hominis voluntas teneatur in agendo conformare ſe diuinæ voluntati obligatoriæ, tanquam ſupremo ſuo motori: quódque practicum iudicium de agendis, vel non agendis, tam vniuerſale per ſynderesim, quàm particulare per conſcientiam, ſit quaſi præco à Deo deſtinatus ad ſignificādam oſtendendamq; nobis illam ſuam diuinam voluntatem: vnde fit vt noſtram voluntatem teneamur eidem iudicio conformare: non quidem tanquam imponenti obligationem, ſed tanquam oſtendenti impoſitam: ſicut præconi regio promulganti Regis edictum, obtemperator, non tanquam imponenti, ſed tanquam oſtendenti, impoſitam à Principe obligationem.

Quod tamen non obſtat, quin poſſit contingere, à tali iudicio voluntatem noſtram diſcordare, propterea quòd ipſum non eſt ſemper ita verum & certum, vt ſufficienter oſtendat nobis Dei voluntatem obligatoriam: ſed plerumque, eſt ſaltem dubium. Ac quantumcumque verum ſit ac certum, plerumque tamen fit vt voluntas ipſa contrarium ſequatur, ob naturalem ſocietatem, quam habet cum appetitu ſentiente; qui per intermediam phantaſiam excitat in intellectu practico, iudicium recto contrarium, quod ab eo ipſo appetitu illecta voluntas, pro ſua in agendo libertate, ſequitur potius, quam alterum rectum.

Id autem tripliciter fieri poteſt. Primò, cùm quis ante excitatam paſſionē rectè iudicauit de eo quod agendum vel non agendum fuit: ſed illa excitata aliter iudicat. Secundò, cùm quis in vniuerſali rectè iudicans, in particulari ex aliquo deprauato affectu malè iudicat: vt ille qui credens furtum de ſe malum eſſe; ex affectu inordinato quem ad rē aliquam habet, iudicat eam ſibi hîc & nunc furandam eſſe. Tertiò, cùm quis ſecundum rectam rationem in particulari iudicat aliquid malum eſſe: vt in hoc tempore & loco malum eſſe comedere carnes, quia prohibitum eſt ab Eccleſia: ſecundùm ſenſualitatem verò, item in particulari iudicat contrarium: vt, bonum eſſe hoc tempore, & loco carnes comedere, quia id delectabile eſt.

Iam cùm non omnis Dei voluntas, etiam nobis patefacta, obligatoria ſit, ac cui teneamur ſub peccato voluntatem noſtram conformare in agendo: neque conſcientia illam prout obligatoria eſt, eodem modo ſemper oſtendat: ſed interdum verè ac ſufficienter, vt quando eſt conſcientia recta & tranquilla: interdum falsò, vt quando eſt erronea; interdum inſufficienter, vt quando eſt dubia; interdum denique cum aliqua hæſitatione atque anxietate, vt quando cenſetur ſcrupuloſa. Cùm inquam hæc ita ſint: ad plenam notitiam rationis iudicandi de peccatis ex lege naturali, reſtat vt quatuor doceamus. Primum eſt quatenus ex obligatione, voluntas noſtra debeat diuinæ conformari. Secundum, quatenus conſcientiæ erroneæ. Tertium, quatenus conſcientiæ dubiæ. Quartum quatenus conſcientiæ ſcrupuloſæ. Simpliciter debere conformari conſcientiæ rectæ, ſatis conſtat ex ſe.

Quatenus ex obligatione voluntas noſtra debeat diuinæ conformari.

SECTIO I.

PRænotandum eſt primò, diuinam voluntatem, *quæ in ſe ſimpliciſſima eſt*, ex præcepto, prohibitione, conſilio, permiſſione, & operatione Dei (ex quibus tanquam ex ſuis ſignis innoteſcit nobis) diſtingui in præcipientem, prohibentem, conſulētem, permittentem & operantem. De qua re D. Thomas 1. *par. quæſt.* 19. *art.* 12. vbi Caietanus verſum hunc habet eadem ſigna indicantem. Nu. 59.

Præcipit, ac prohibet, permittit, conſulit, implet.

Prænotandum eſt ſecundò, voluntatem noſtram, quæ in ſe vna eſt, ex duplici modo quo in obiectum ſuū tendit: *nempe abſque deliberatione, & antegreſſa deliberatione rationis*; diſtingui in deliberatā & in indeliberatam: de illaque tantùm ſermonem hic eſſe.

Prænotandum tertiò, conformitatem de qua agimus, humanæ voluntatis cum diuina (*(conſiſtentem in conſenſione illius cum hac)* poſſe eſſe aut in actu volendi; vt cùm volumus id quod Deus vult nos velle: aut in modo volendi, vt cùm ſicut Deus vult ex charitate operari, ita & nos volumus ex charitate operari; aut denique in ratione volendi, ſeu in motiuo voluntatis: vt cùm volumus aliquid propter eumdem finem, propter quem Deus illud vult. Quibus ita poſitis ad rei propoſitæ explicationem, ſequentes regulæ ſeu propoſitiones practicæ ſtatuuntur. Nu. 60.

Reſponſio quoad diuinam voluntatem præcipientem, prohibentem, conſulentem, aut permittentem.

SECTIO II.

PRIMA eſt, voluntatem noſtram deliberatam, debere ex obligatione conformari diuinæ voluntati præcipienti, vel prohibenti aliquid. Ratio patet; quia iſtiuſmodi voluntas diuina, eſt ea qua Deus vult nos teneri ad aliquid agendum, vel ad non agendum; ac quæ præceptis ipſius eſt expreſſa, ac nobis intimata: voluntas quidem præcipiens præceptis affirmatiuis, & prohibens, negatiuis, prout lib. 11. nu. 44 habitum eſt. Nu. 61.

SECVNDA propoſitio eſt: Hominē non obligari ad conformationem ſuæ voluntatis cum diuina conſulente. Ratio eſt quia conſulens nō imperat, nec vult obligare ad obſeruationem eius quod conſulit; ſed illud relinquit in arbitrio ex cap. Quiſquis. 14. quæſt. 1. alioqui nihil eſſet in quo conſulens à præcipiente diſtingueretur.

TERTIA propoſitio eſt: Voluntatē noſtram, diuinæ mala permittenti conformandam quidem eſſe hoc nomine, quòd nobis placere debeat Deum illa permittere, pro ea quam gerit omnium rerum vniuerſali prouidentia (per quam, Deut. 32. de illis tanquā mel de petra, oleumve de ſaxo duriſſimo nouit Nu. 62.

multa bona elicere) non tamen hoc nomine, quòd talia mala nobis placere debeant, neque debeamus eis obſiſtere. Prior pars confirmatur: quia nolle, ſeu repudiare aliquid, quatenus Deus illud vult, eſt repudiare diuinam voluntatem: quod bene, & honeſtè fieri nõ poteſt. Cùm enim quidquid Deus vult, ſemper velit propter bonum aliquem finem, & ſub ratione boni, nemo poteſt bene, & honeſtè nolle id, quod Deus vult, ſub ea ratione qua illud vult. Poſterior verò pars ex eo patet: quòd per talẽ permiſſionem, non innoteſcat nobis Deum velle, vt talia mala velimus; immo ex ipſius præceptis intelligatur oppoſitum: hoc eſt, vélle vt nolimus talia mala: eáque qoantum poſſumus impediamus. Sic etiamſi conſtet nihil in mundo accidere, niſi Deo permittente: non ideo tamen quis videns domum ſuam, vel proximi conflagrare, tenetur id velle, ſed potios nolle, & quantùm poteſt cõflagrationem impedire. Sicut & filius videns patrem diuina permiſſione in neceſſitate conſtitutum, tenetur ei ſubuenire ad illam depellendam Et maritus aduertens vxorem ſe aliis proſtituere, tenetur eam impedire: & ſic de aliis infinitis.

Reſponſio quoad diuinam voluntatem operantem.

SECTIO III.

Num.63 QVARTA PROPOSITIO EST: Non obligari hominem ad voluntatem ſuam cum diuina operatione conformandam in re volita: hoc eſt, non teneri velle aut nolle aliquid, eo ipſo quòd Deus velit, aut nolit illud facere. Hæc manifeſta eſt quando talis Dei voluntas fuerit incognita, cùm impoſſibile ſit incognito conformare voluntatem ſuam, quæ fertur tantùm in cognitum. Ad impoſſibile autem nemo obligetur. Hinc Abrahamus rectè voluit immolare filium ſuum, quod Deus nolebat, vt euentus docuit. Et Dauid rectè voluit ædificare templum, & D. Paulus ſtimulo carnis carere, quod Deum nolle ipſis poſtea indicatum eſt. Quando verò nota quidem fuerit voluntas diuina, non tamen perfectè: vt quando non conſtat, comminandóne tantùm an etiam aſſerendo Deus proponat ſe aliquid velle facere (prout accidit Niniuitis Ionæ 3.) neque hominem teneri ad dictam conformitatem, conſtat ex eo, quòd Dauid 2. Reg cap. 12. ieiunauerit, & orauerit pro filio ſuſcepto ex adulterio, ne moreretur: cùm prius à Nathan propheta didiciſſet illum Dei voluntate eſſe moriturum.

Immo neque teneri etiamſi diuina voluntas fuerit perfectè nota, patet per illud quòd Act. 21. Chriſtiani bona voluntate nolebant D. Paulum Ieroſolymam proficiſci, ne pateretur ea, quæ per Agabum prophetam didicerant ipſum eſſe paſſurum. Et quòd idem D. Paulus *ex cap. 1. epiſt. ad Philip.* cupiebat diſſolui & eſſe cum Chriſto: ſciens aliam eſſe Dei volũtatem, prout ipſe inſinuauit, cùm paulo poſt dixit: Scio quia manebo & permanebo vobis omnibus] Accedit ratio: quia voluntas diuina, cui tanquã propriæ regulæ noſtrã cõformare tenemur, nõ eſt ea qua ipſe vult facere vel omittere aliquid: ſed qua vult nos velle aliquid facere vel omittere: Quod a ſimili cõfirmatur. Religioſus enim tenetur ſuã voluntatem cum voluntate ſui Prælati conformare in iis, in quibus ſubiicitur: ſicut omnes homines tenẽtur in omnibus ſuã voluntatẽ conformare cum diuina. Quare ſicut Religioſus nõ obligatur ſuã voluntatẽ conformare cũ voluntate ſui Prælati, niſi cùm hæc illi proponitur tanquam iniungens aliquid volendum, aut nolẽdum: faciẽdum, aut non faciẽdum: ita nec communiter tenentur homines ſuam voluntatẽ conformare cum diuina, niſi proponatur illis tanquã volens ipſos aliquid velle aut nolle facere, aut non facere.

Num.64 Hic autem quædam obſeruare oportet Primum eſt, idem ob diuerſos fines poſſe licitæ volitionis, & licitæ nolitionis obiectum eſſe: vt paſſio Chriſti quatenus fuit afflictio innocentis, eſt obiectũ licitæ nolitionis: quatenus autem fuit redemptio humani generis, obiectum eſt licitæ volitionis. Vnde intelligitur, quomodo id quod eſt obiectum rectæ volitionis diuinæ, poſſit quoque eſſe obiectum rectæ nolitionis humanæ. Nam id quod Deus, *reſpiciens vniuerſaliſſimum finem rerum omnium, quarum habet prouidentiam*, iuſte ac ſanctè vult, homo reſpiciens finem aliquem particularem honeſtum, poteſt licitè nolle: ſicut mortem homicidę quam Iudex iuſtè vult reſpiciens, *vt ex officio tenetur*, bonum commune tanquam finem: vxor eiuſdem homicidæ, *quæ non commune bonum reip. ſed priuatum ſuæ familiæ ex officio reſpicit*, poteſt licitè talem mortem nolle.

Num.65 Secundum eſt, hominem poſſe licitè conformare ſuam voluntatem diuinæ operanti: volendo ſcilicet fieri, quod Deus facit. Ratio eſt quia cùm certum ſit, Deum qui operatur, idipſum velle propter motiuum honeſtiſſimum, & aliquem finem optimum; etiam ſi ignoremus quodnam ſit tale motiuum, ac quiſnam talis finis: ſane ſemper poſſumus illud, quod Deus vult, eatenus velle, quatenus ipſe idipſum vult: ſeu in communi velle propter motiuum, & finem ob quem Deus vult illud idem.

Tertium eſt: cùm id quod Deus vult, eſt contra particularem aliquem finem, quem homo tenetur velle, ſi talis diuina voluntas cognoſcatur, eum cui cognita eſt, non teneri illud nolle, ſed poſſe ipſi diuinæ voluntati contrariæ ſe conformare. Sic filius non tenetur velle æternam ſalutem patris ſui mortui in hæreſi, aut in alio peccato mortali: quem ſcit Dei voluntate abſoluta, addictũ eſſe æternæ miſeriæ.

Num.66 Quartum eſt actus noſtræ voluntatis, à voluntate diuina diſcordantis in re volita, non eſſe abſolutos, qui explicentur per verba Volo, aut nolo id fieri: ſed conditionatos qui explicentur per verba, vellem, aut nollem id fieri. Ratio eſt: quia opera Dei non ſunt ſita in noſtra poteſtate: nec vnquam voluntas noſtra fertur abſolutè in id, quod eſt, vt non ſitum in ſua poteſtate, ſeu vt impoſſibile proponitur, ſed fertur tantùm conditionatè: nempe ſi fieri poſſet: hoc eſt, vult tantùm cum hac conditione ſi per impoſſibile, alia, quàm eſt, Dei voluntas eſſet: vt euenit ei qui dicit vellem, aut nollem illud, ſi ita Deo placeret.

Num.67 QVINTA PROPOSITIO EST: Voluntatẽ noſtrã debere diuinæ operanti conformari in actu volendi; hoc eſt, debere velle, aut nolle quidquid vult Deus, illam velle aut nolle, etiamſi id tale eſſet, quod Deus ipſe nolit: vt Abrahamus debuit velle ſacrificare filium ſuum; quod Deus voluit ipſum velle: quamuis, *vt euentus docuit*, ipſe nollet talem voluntatem executioni mandari. Quam propoſitionem ratio confirmat, quia talis voluntas Dei, eſt regula ad quam tenemur noſtram conformare: quandoquidem eſt ea quæ præcipientis vel prohibentis habet rationem.

SEXTA PROPOSITIO EST; Non obligari hominem ad voluntatem ſuam diuinæ conformandam in modo volendi: ſeu non teneri ſemper velle ex charitate, ex qua Deus vult. Hæc ex eo probatur, quòd talis obligatio nec ſit ex natura rei. quia nihil alioqui homo charitate deſtitutus velle poſſet ſine peccato, quod abſurdum eſſe patet per antedicta, lib. 12. num. 15. nec item ſit ex aliquo præcepto: quia nullum extat quod nos obliget ad volẽdũ ſẽper ex charitate.

VLTIMA

Vltima propoſitio eſt; Hominem obligari ad voluntatem ſuam diuinæ conformandam in formali ratione volendi. Cum autem hæc duos ſenſus habere poſſit: alterum, debere hominem quidquid vult, neceſſariò velle propter gloriam Dei: propter quam Deus ipſe vult omnia, quæ vult. Alterum, debere hominem quidquid vult, neceſſariò velle propter aliquem finem Deo gratum: qualis eſt non tantum ipſa Dei gloria, ſed etiam quicumque alius finis honeſtus, & medio quo quæritur aptus: iſto poſteriori ſenſu illa intelligenda eſt iuxta fuſiùs antedicta *libro 11 præſertim c.3.* de fine debito actuum humanorum.

CAPVT VIII.

De conſcientia erronea quatenus ei ex obligatione, voluntas noſtra conformari debet.

SVMMARIVM.

68 *Conſcientia erronea quædam excuſabilis, & quædam inexcuſabilis eſt: & nonnunquam per modum conſilij, nonnumquam per modum præcepti contingit.*

69 *Obligatio eſt non contrauenieṅdi conſcientiæ erroneæ, quantumcumque ea ſit culpabilis.*

70 *Quale peccatum ſit, quod committitur agendo contra conſcientiam erroneam.*

71 *Obligatio eſt conformandi ſe conſcientiæ erroneæ inuincibili præcipienti, aut prohibenti.*

72 *Id quod ſit per talem conformationem, etiamſi dici poſſit opus bonū, ad illud tamē inducere non licet.*

73 *Non licet conformare ſe conſcientiæ erroneæ vincibili præcipienti, aut prohibenti, ſed ea deponenda eſt.*

74 *Liberum autem eſt ſequi vel non ſequi conſulentem: & quæ ſit obligatio eam deponendi.*

75 *Depoſitio conſcientiæ erroneæ ſine cauſa ex ſola animi libidine facta quatenus à peccato excuſet.*

76 *Septem cauſæ ex quibus prouenit error conſcientiæ.*

77 *Conſcientiæ perplexitas nunquam contingit ex rei difficultate, ſed tãtum ex hominis fatua opinione.*

78 *Quomodo ex cordis puritate error oritur.*

Nu. 68. Prænotandvm eſt, conſcientiam erroneam procedere vel ex ignorantia vincibili, & dici culpabilem, ſiue inexcuſabilem: vel ex ignorantia inuincibili, & dici inculpabilem, ſiue excuſabilem. Ratio eſt, quoniam illa, ſicut & ignorantia ex qua prouenit, contingit circa illud quod homo potuit, & debuit ſcire: hæc verò circa illud quod non potuit, vel non debuit ſcire.

Prænotandum eſt ſecundò, conſcientiam erroneam, iudicando de rebus agendis ſecus quàm par eſt, poſſe contingere dupliciter: primo quidem per modum conſilij & liciti; nempe dictando bonum, licitúmque eſſe aliquid facere, cùm ſit illicitum: vel contra. Secundò verò, per modum præcepti, nempe dictando aliquid faciendum vel omittendum eſſe ſub præcepto, & cum obligatione ad peccatum; cùm ſecus res ſe habeat. Quod rurſus poteſt contingere, aut circa actiones indifferentes: nimirum has proponendo tanquam præceptas à Deo, vel prohibitas, cùm non ſint: aut circa actiones de ſe bonas; nempe dictando eas eſſe à Deo prohibitas: aut demum circa actiones de ſe malas, dictando eas bonas eſſe. Quibus ita poſitis ſequentes regulæ, ſeu propoſitiones practicæ generales ſtatuuntur ad rei propoſitæ explicationem.

Obligatio non contrauenieṅdi conſcientiæ erroneæ.

SECTIO I.

Prima est, vt conſcientiam rectam, ſic & erroneam non modo inculpabilem, ſed etiam culpabilem obligare voluntatem ad non contrauenieṅdum eis, ita ut peccet contrauenieṅs. Hæc probatur: quia non tantum qui facit, ſed etiam qui credit ſe facere id, in quo diſplicet Deo, contemnit voluntatem & legem Dei, contra quam ſe facere putat: & per conſequens reus eſt culpæ in Deum: ſicut & ille reus eſt læſæ Maieſtatis, non modo qui Regem, ſed etiam qui eum, quem Regem eſſe exiſtimat, percutit, iuxta illud quod in cap. Cum voluntate De ſentent. excōmunic. habetur. Voluntate, & propoſito maleficia diſtinguu. Ille autem qui vult agere, aut agit contra conſcientiam erroneam dictantem per modum præcepti, vel prohibitionis, vult id agere, aut agit, in quo credit ſe diſplicere Deo, ipſiuſque voluntati, & legi contrauenire; vt patet à ſimili. Si enim præceptum Regis non veniret ad populum, niſi per certum aliquem præconem: hoc denuntiante aliquid præceptum eſſe à rege, etiamſi non eſſet reuera populus contrauenieṅs, haberetur contemptor Regis. Pari ergo ratione, voluntas ad quam præceptum Dei non venit, niſi intellectu illud nuntiat diuini præconis proponente: tenetur ipſi intellectui non contrauenire, quoties is proponit aliquid per modum præcepti, vel prohibiti: etiamſi non eſſet reuera præceptum vel prohibitum: ſiq; contraueniat peccat. vt ex D. Paulo *ad Rom. cap.* 14. & 1. *ad Corinth cap.* 8. diſcimus, peccaſſe in primitiua Eccleſia eos, qui carnes idolis immolatas comedebant contra conſcientiam dictantem (erroneè tamen) id eſſe eis illicitum. Nu. 69.

Cæterùm contra conſcientiam agere (vt D. Thomas docet *in quodlibet.* 8. *art.* 15.) peccatū eſt tale quale eſſe conſcientia ipſa dictat. Ratio eſt: quia in tali actione, agens, quantum eſt in ipſo, vult quale conſcientia dictat, peccatum committere. Vnde ſi cui conſcientia dictet peccatum eſſe mortale in templo ſpuere, peccat mortaliter ibi ſpuendo: ſin eſſe veniale, peccat venialiter; niſi vt idem D. Thomas excipit, materia fuerit mortalis, & error culpabilis, tanquam proueniens ex ignorantia rei, quam poteſt quis, & tenetur ſcire. Nam in tali caſu etiamſi conſciētia dictet certum quid agere, peccatum eſſe tantummodo veniale, agens tamen peccabit mortaliter: ignorantia ipſum minimè excuſante, ſicut excuſaret ſi inuincibilis eſſet. *De qua in præced. lib.* 11. *c.* 3. *egimus.* Itaque qui fornicatur, inquit D. Thomas culpabiliter credens ſimplicem fornicationem tantùm eſſe peccatū veniale; nō venialiter, ſed mortaliter peccat. Similiter ſi quis in templo ſpuere, putet eſſe contra virtutem Religionis, & præceptum de cultu vnius Dei, peccabit contra eamdem virtutem, & contra idem præceptum: & ita de aliis id genus. Nu. 70.

Quod ſi cui tantùm in genere, conſcientia erronea dictet aliquid eſſe peccatum, non definiendo mortaléne ſit, an veniale: aut ſitne contra hanc, an contra illam virtutem, contra hoc, an contra illud præceptum; iudicabitur de eo tanquam de acto, quo quis apud ſe ſtatuit cōmittere aliquod peccatū, non determinando hoc, vel illud: nimirum peccatum eſſe tãtùm veniale, perinde ac ſi expreſsè dictaret veniale eſſe, vt Nauar. in Enchir. *præludio* 9. *nu.* 9. tradit. Et cōfirmat quia conſcientia dictans aliquid, vel peccatum eſſe veniale, vel ſimpliciter peccatū eſſe, non

effundit in illud mortalem grauitatem, quam nullo modo dictat. Idem ſentientes Thomas Sanchez refert in opere morali *lib.1. cap.11.nu.6.in fine.* contrarium ſequens aliquot aliis citatis. Sed ſufficit notare, eſſe hic quoque addendam exceptionem, cuius paulo ante ex D.Thoma meminimus: vt quod a Nauarro dictum eſt non procedat, in caſu quo ſe quis exponit probabili periculo peccandi mortaliter; id neſciens quidem, ſed culpabiliter: cùm ſcire debuerit, & potuerit mediocri diligentiâ adhibitâ in conſideranda infirmitate propria.

Obligatio conformandi ſe conſcientiæ erroneæ inculpabili.

SECTIO II.

Nu. 71. SECVNDA propoſitio eſt: vt conſcientiam rectam, ſic & erroneam inculpabilem, aliquid agendum eſſe, vel omittendum dictantem per modum præcepti, vel prohibitionis, non tantùm obligare ad non agendum contra; ſed etiam ad agendum ſecundum tale illius dictamen. Ratio eſt: quòd cùm nequeamus eiuſmodi conſcientiam deponere (vtpote naſcentem ex ignorantia inuincibili; ſic dictâ quòd vinci, ſeu depelli nequeat) vt non peccemus ei cõtraueniendo, neceſſe eſt, vt illud amplectamur, quod ipſa dictat. Si obiicias inde ſequi, actionem, vel omiſſionem factam ſecundùm conſcientiam erroneam, etiamſi obiectum malum habeat, moraliter bonam eſſe.

Nu. 72. Reſpondeo id non eſſe incommodum, cùm proueniat ex bona fide, & mala non ſit *ex cap. Si virgo 34 q. 2.* Nec refert quòd habeat obiectum de ſe malum: quia cùm voluntas cæca ſit, tantúmq; moueatur in id, & ſub ea ratione, ſub qua ipſum illi ab intellectu proponitur, non poteſt verè dici mouere ſe in obiectum malum: cùm intellectus conſideratis quantum potuit prudenter circũſtantiis, illud tanquam bonum ei proponat: ſicut in Patriarcha Iacob coniunctio cùm Lia propoſita eſt tanquam coniunctio cum vxore. Ita etiam in ſeq.num.17. docet Sanchez alios citans.

Inſtabis inde ſequi licitum eſſe de tali actu, vtpote bono, gaudere poſt ſuperatam ignorantiam. Reſpondeo de eo quidem quòd perpetratus ſit per ignorãtiam inuincibilem, & per conſequens ſine peccato, licitum eſſe gaudere: non tamen de eodẽ ſecundum ſe, poſt cognitam turpitudinem, qua inficeretur, niſi ignorantia excuſaret. Adde pari de cauſa, nec licere aliquem inducere ad talem actum, etiamſi per ignorantiam inuincibilem excuſandus eſſet à peccato. Quamquam ille à quo is per ignorantiam inuincibilẽ exercetur, relinqui poteſt in ſua bona fide, dummodo id non præiudicet tertio. Immo ſi ex admonitione ſcandalum aliquod immineret, male faceret qui ipſum admoneret: vt poſt Adrianum, Nauar. tradit, *ad cap. Si quis autem De pœnitentia diſt.7.n.71.& tribus ſequentib.* confirmatque per cap. Quia circa, De cõſanguinitate: ex quo habetur illum qui credit matrimonium inter aliquos non valere, poſſe eum eis diſſimulare, quantumuis Superior ſit: immo & debere, quãdo ſcandalum immineret ex admonitione,

Quid tenendum ſit cùm conſcientia fuerit erronea culpabilis.

SECTIO III.

Nu. 73. TERTIA propoſitio eſt. Conſcientiam erroneam culpabilem, aliquid agendum, vel omittendum eſſe dictitantem per modum præcepti, vel prohibitionis, ita obligare hominem ad non agendum contra illam *iuxta antedicta*; vt non obliget ad agendum ſecundùm illam; ſed ad illam deponẽdam. Hæc probatur: quia non obligare ad agendum ſecundùm illam ex eo patet, quòd conſequenter obligaret ad peccatum: vtpote dictans licitum eſſe, quod illicitum eſt, neque à peccato excuſans agentem ſecundum illam: vt D.Thom. *1.2.quæſt.19. art.6.* rectè deducit ex eo quòd illi qui Apoſtolos occiderunt peccauerint, quantumuis error ipſorum (ſi quis alius culpabilis) videri maximè potuerit excuſare ipſos: cùm ex zelo diuini honoris procederet: iuxta illud *Ioan. 16.* Venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur ſe obſequium præſtare Deo.] Et ratio in promptu eſt; quia talis conſcientia non eſt iudicium, quale diſpectis, vt par eſt, circunſtantiis, prouenit à prudente, dum decernit de honeſtate, vel turpitudine eorum, quæ poſita ſunt in voluntatis arbitrio. Iam verò ſi ſecundùm talem conſcientiam agere non licet, cùm nec liceat agere contra illam, per præcedentem propoſitionem primam; relinquitur ſanè eam eſſe deponendam, quandoquidem nulla ſupereſt alia via peccati vitandi.

Aduerte autem iudicium conſcientiæ erroneæ ratione aliquâ conceptum, deponi debere per contrariam rationem, quæ probabilis ſit ſufficienter ad contrarium mentis aſſenſum, & ad rectam operationem. Temerè verò id eſt ſine iuſta cauſa ſuſceptum, poſſe ſine cauſa deponi: vt ſi quid ſtatim ac hæſit animo, iudicatum eſt malum, abſque ratione probabili, ipſumque conſiderando meliùs, deprehenditur eſſe iudicium nulla probabili ratione innixum: nulla contraria ratione opus eſt ad illud deponendum.

QVARTA PROPOSITIO. Cõſciẽtiâ erroneâ vincibili Nu. 74.
aliquid dictante ſolùm per modum conſilij, & liciti (vt v. g. licere furari ad dandam eleemoſynam: aut mentiri ad eripiendum aliquem à morte) hominem non obligari ſimpliciter & determinatè, ad illam deponendam (ſicut cùm dictat per modum præcepti, vel prohibitionis) ſed disiunctiuè, ac indeterminatè, vel ad eam deponendam, vel ad non conformandum ſe illi. Ratio eſt, quia homo non peccat non conformando ſe illi, cùm ad id non teneatur, vt nec ad conformandum ſe diuinæ voluntati, conſulenti ex proximè præced.cap. propoſitione 2. Et confirmatur ex eo, quòd talis conſcientia non dictet per modum imponentis obligationem, ſed per modum oſtendentis, quid, ſi lubeat, poſſit quis agere. Quare vt poteſt ſe à peccato immunem conſeruare illam deponendo; ita & ſe ei non conformando. Quanquam habita ratione generalis præcepti, quo quiſque tenetur vitare omnem errorem moralem, tanquam occaſionem propinquam peccati (*vnde monet Sapiens Eccleſiaſtici 17. Non demoreris in errore*) de omni conſcientia erronea videtur abſolutè dicendum quòd deponenda ſit: *prout notat Cordubenſis in lib.3. quæſtionarij, quæſt.4. propoſ.5.*

Obſeruatione autem dignum eſt quod Caietan. Nu. 75.
docet *1.2.quæſt.19.art.5.& 6.* nihil intereſſe ob quam cauſam aliquis deponat conſcientiam erroneam, aut eam non admittat, vt excuſetur à peccato, quod illâ admiſſâ, & retentâ, agens alioqui committeret cõtra conſcientiam. Sic inquit, illa mulier quę audiuit concionatorem dicentem peccatum eſſe mortale vti capillis alienis, & nihilominus vtitur eis, nihil perſuaſa rationibus ipſius: adeoque putans in ea re non malè facere, non peccat moraliter. Quod dictum Nauar. approbat & commendat *ad c. Si quis autem De pœnitentia diſtinct.7.nu.62.* & ſequuntur aliquot alij, quos Thom. Sanchez in citato cap.11.nu.9. in fine refert.

Ratio

Ratio verò eiuſmodi doctrinæ eſt, quod peccatum commiſſum agendo contra conſcientiam erroneam, dependeat ab errore, per quem conſcientia dictat aliquid fugiendum eſſe tanquam peccatum, vel tanquam mortale, quod tale non eſt. Quare ſi is error, vel nō admittatur (vt in exemplo propoſito) vel admiſſus non perſeueret: nulla ſuppetet ratio, ex qua id, quod in contrarium fit, cenſeatur vel peccatum eſſe abſolute, vel peccatum eſſe mortale.

Sed aduerſus Caietan. obiicit Cordubenſis *in ſequenti quaeſt.* 12. Ad rectè agendum moraliter, vitandumque peccatum, opus eſſe agere ex iudicio prudente; cùm temere agens exponat ſe errandi periculo; quod qui amat peribit in illo Eccleſiaſtici 3. Ille autem qui ex quacumque cauſa, adeoque ex ſolo affectu, & libidine agendi, conſcientiam, aut deponit, aut nō admittit, *præſertim cum fulta fuerit ratione*, non agit ex prudente iudicio, ſed temere, vt patet. Cui occurrendum eſt ſi quid ea ratio probet, eſſe quod agens eo modo peccet ſaltem ex negligentia, & defectu rationabiliter iudicandi de agendis à ſe, vel fugiendis, contra illud Prouerb. quarto, Palpebræ tuæ præcedant greſſus tuos:] non autem peccatum tale committere, quale conſcientia erronea dictabat; & quale committeretur ſi eadem conſcientia admiſſa retentáque eſſet.

Cauſæ ex quibus prouenit error conſcientiæ.

Nu. 76. CÆterùm ex ſeptem cauſis vt à D. Antonino in prima parte tit. 5. cap. 10 § 3 notatum eſt, error conſcientiæ prouenit. Primò quidem, ex ignorantia, id eſt, ex eo, quòd mens apprehendat malum, ſub ratione boni, & bonum ſub ratione mali. Secundò, ex negligentia, id eſt, ex eo quod aliquis proptèr laborem, aut aliquas occupationes negligat addiſcere, vel quærere ab aliis id, per quod liberaretur ab errore. Tertiò, ex inordinato amore ſui, id eſt, ex eo quod aliquis ſe nimium amans, conſcientiam inclinet ad illud quod appetit. Quartò, ex cordis puſillanimitate: qua quis id timet quod ſecundùm rectum rationis iudicium timendum non eſt, *iuxta illud Pſal.* 13. *Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.*] Hæcque cauſa, inquit D. Antoninus, facit conſcientiam nimis ſtrictam, ac dicentem bonum eſſe malum, damnantemque ſaluandum: ſicut præcedens facit nimis largam, ac dicentem malum eſſe bonum, ſaluantémque damnādum. Quintò, ex ſuperbia, id eſt, ex eo, quòd aliquis non humiliet intellectum ſuum ad credendum melioribus, eruditioribus, & ſuperioribus: de quib. dicitur Matth. 23. Quæcumque dixerint vobis ſeruate, & facite.] Sextò, ex conſcientiæ perplexitate, id eſt, ex eo quod videat quis ſe conſtitutum inter duo operabilia, quorum alterutrum oportet agere, & quodcumque egerit peccabit. In quo caſu *ex cap. 1. diſtinct.* 13. inueſtigandum eſt puræ rationis acumine, quod ex eis ſit leuius, illudque eligendum. Quodquidem in ſequent. cap. 1. *paulo ante finem* declaratur ſimilitudine his verbis: Dum mens iorer minora, & maxima peccata cōſtringitur, ſi nullus omnino ſine peccato euadendi aditus patet, minora ſemper eligantur: quia, & qui murorum vndique ambitu clauditur, ibi ſe in fugam præcipitat, vbi breuior murus inuenitur.

Nu. 77. Circa quod aduerte primò numquam hominem redigi in eum ſtatū, vt quidquid agat, peccare neceſſariò debeat: alioqui enim, *quod abſurdum eſt*, daretur peccatum non liberum. Itaque ſi duo peccata concurrant, quorum alterutro ſit neceſſariò contrauenìendum, non poteſt tunc vtrumque ſuā obligandi vim retinere, ſed minus cedit maiori: vt poſitiuum, naturali: & humanum, diuino. Aduerte 2. quod Gloſa ad princip. citatæ diſtin. 13. oſtendit, & poſt eam D. Anto. loco citato: numquam talem perplexitatem (vt ſcilicet quidquid agat peccare debeat) homini contingere quoad rem, ſed tantùm quoad fatuā opinionem ipſius, qui ſe perplexum inuenit, eoquod velit in altero eorum duorum firmiter permanere. Quo modo is qui iurauit ſe occiſurum aliquem, perplexus eſſe poteſt, formando conſcientiam quòd ſi non occidat erit periurus: ſique occidat erit homicida: talis enim perplexitas naſcitur ex fatua exiſtimatione, qua falsò putat ſe periurum fore, ſi non occidat. Quo ſimiliter modo perplexus eſt is in Paſchate, qui non vult odium deponere: videns vna ex parte, quod ſi in eo ſtatu communicet, peccabit mortaliter: ex altera verò ſi non communicet, ſimiliter peccabit: quia violabit præceptum Eccleſiæ obligans ad mortale. Namq; talis perplexitas naſcitur ex propoſito, quo vult in odio perſeuerare: quo depoſito illa ceſſaret.

Septimò, & vltimò, poteſt oriri conſcientiæ error *Nu.* 78.
ex cordis puritate, ob quam ex cap. vltimo diſtin. 5. homines bonarum mentium ibi etiam culpas ſuas agnoſcunt, vbi culpa non eſt: quoquidem modo, *inquit D. Antoninus*, conſcientia reprehenſibilis non eſt, ſicut præcedentibus modis: ſed laudabilis, vtpote dictans voluntati nō modo quod facit ad iuſtitiam, ſed etiam qud ad iuſtitiæ perfectionem. Quodquidem, cùm plerumque ſit tale, vt ad ipſum agendum, vel omittendum nullum præceptum obliget: ea de cauſa bonæ mentes dicuntur, ibi etiam culpas ſuas agnoſcere, vbi culpa non eſt: nimirum conſcientiā ipſorum dictante aliquid faciendum fuiſſe, ad quod nullum præceptū obligabat, ſed ſolummodo perfectionis ſtudium inuitabat: tanquam ad id de quo eſt ſalutare conſilium.

CAPVT IX.

De conſcientia dubia, quatenus voluntas noſtra debet ei ex obligatione conformari.

SVMMARIVM.

- 79 *Dubium aliud ſpeculatiuum; aliud practicum, & quid vtrumque ſit.*
- 80 *Dubium practicum triplex, & vnde oriatur.*
- 81 *Licet rationabili de cauſa agere contra conſcientiam dubiam dubio ſpeculatiuo.*
- 82 *Peccat agens id de quo practicè dubitat an ſit illicitum, etiamſi non dubitet ſpeculatiuè.*
- 83 *Peccat agens id de quo ſpeculatiuè dubitat, niſi ex rationabili cauſa credat ſibi idipſum licere.*
- 84 *Peccat id agens, de quo practicè dubitat, certus licitum ſibi eſſe ab eo abſtinere.*
- 85 *Quale ſit tale peccatum, & quomodo impediatur.*
- 86 *Cum dubium eſt æquale in vtramque partem, liberum eſt, vtrumuis eligere cum fuerit malum æquale, & æquè probabiliter imminens.*
- 87 *Aliàs minus malum eſt eligendum ad vitandū maius.*
- 88 *Ratio facienda talis electionis: cùm vnum malum eſt grauius, & aliorum magis imminet.*

PRÆNOTANDVM eſt primò dubium de rebus agendis diſtingui in ſpeculatiuum, & *Nu.* 79.
practicum: ac ſpeculatiuum dici, cùm quis dubitat an aliquid illicitum ſit abſolutè: aut reſpectiuè quidem, ſed quoad alios, non item quoad ſe, ob aliquam cauſam. Nam fieri poteſt vt quis credat aliquid illicitum eſſe abſolutè, nec aliis

licere illud facere vel omittere; & ſimul iudicet ipſum licere ſibi ob aliquam conditionem, in ſe vere, aut ſua ſaltem opinione exiſtentem, non in aliis; vt v.g. quòd liceat ſibi in Quadrageſima carnes comedere propter infirmitatem, quam in ſe, non in aliis, exiſtimat ſufficientem eſſe, vt excuſetur ab obligatione præcepti Eccleſiæ, quo talis eſus prohibetur. Practicum verò dubium dici, cùm quis dubitat, an aliquid ſibi illicitum ſit; id eſt, an liceat ſibi hic, & nunc aliquid agere vel omittere: iſtudq; eſt dubium quod conſtituit conſcientiam dubiam, de qua in præſentiarum agimus. Cùm enim conſcientia ſit illud particulare iudicium practicum, quo cuiq; propria ratio interiùs dictat, hic & nunc aliquid eſſe agendum vel omittendum: ſane conſcientia dubia nihil aliud eſſe poteſt, quam ea, ſecundùm quam dubitat aliquis, an liceat ſibi aliquid hic & nunc agere, vel omittere.

Nu. 80. Prænotandum eſt ſecùdò, dubium practicum triplex eſſe poſſe: vnum ſine aſſenſu in alterutram contradictionis partem: itaut æquale ſit in vtramque: prout accidit, cùm ſic pendemus animo, vt in vnam partem non inclinemus magis, quam in aliam: ſed fluctuemus ac hæſitemus, cui potius aſſenſum adhibere debeamus. Alterum eſt cum aliquo aſſenſu in vnam partem cóque tenui, & infirmo: vt accidit cùm quis de vna parte ſic incertus eſt (v.g ſibi non licere bellū gerere) vt aliquo modo in alterius partis (v.g. ſibi licere bellum gerere) inclinet aſſenſum.

Tertium eſt, cum firmiore aſſenſu in vnam partem: prout accidit, cùm quis de vna parte ſic incertus eſt, vt de contraria tutus ſit: v.g. ſic incertus ſit licere ſibi bellum gerere, vt putet ſe tuta conſcientia poſſe non gerere.

Prænotandum eſt tertiò, dubium practicum interdum oriri ex variis opinionibus, quas in mente ingenerant, vel variæ Doctorum deciſiones quoad factum vtuerſe: vel variæ ex circunſtantiis petitæ coniecturæ, quoad factum particulare. interdum verò oriri ex nuda ignorantia, vt in eo qui ſic dubitat an liceat ſibi aliquid agere vel omittere, vt deſtituatur omni ratione probabili, ex qua ferat iudicium. Quibus ita poſitis ſtatuuntur aliquot propoſitiones practicæ de re propoſita.

De conſcientia dubia dubio ſpeculatiuo.

SECTIO PRIOR.

Nu. 81. PRIMA propoſitio eſt: Eum qui dubitat quidem ſpeculatiuè, an aliquid illicitum ſit, ſed rationabili de cauſa non dubitat practicè (vtpote prudenter ex tali cauſa iudicans id ſibi licere) poſſe voluntatem ſuam cum tali iudicio conformare: quod idem eſt, ac dubium ſpeculatiuum nó impedire quominus quis ſequi poſſit id, quod conſcientia ex aliqua rationabili cauſa dictat in contrarium. Hæc, *quam ex Caiet. ha:et Nauarrus ad cap. Si quis autem, De pœniten. diſt. 7. num.* 61. probatur per illud quod in cap. Quid culpatur 23. quæſt. 1. definitur, milites dubitantes, an bellum, quod gerere iubentur à ſuo principe, ſit iniuſtum: ſi quidem illud gerere, ſibi licitum eſſe iudicet ex rationabili cauſa (qualis eſt quòd teneantur obedire Principis ſui præcepto, quando certum non eſt illod eſſe contra Dei præceptum) poſſe eidem iudicio conformare ſuam voluntatem, atque adeo tale bellum gerere. Probatur quoque ratione: quia nec ignorantia, nec ſcientia impediunt quominus ex rationabili cauſa poſſit homo iudicare, ac credere aliquid eſſe ſibi licitum, adeoque rectè voluntatem ſuam cum tali iudicio conformare in agendo, vel omittendo. Quare nec impedier dubitatio ſpeculatiua. Antecedens, quod attinet ad ignorantiam, patet ex ca. Si virgo 34. quæſt. 2. ex quo habetur virginem neſcientem quod nupſerit viro alieno, ſeu cui non potuit nubere, non peccare, dum per copulam carnaliter ei iungitur: ſicut neque is peccat retinendo fundum alienum, qui neſcit alienum eſſe. Cuius rei cauſa rationabilis ibidem redditur: quòd cùm tamdiu quiſque bonę fidei poſſeſſor dicatur, quamdiu ſe poſſidere ignorat alienum: illa non male ſed prudenter iudicat & credit, licitam ſibi eſſe talem copulam, quia licitum eſt copulari proprio marito: quemadmodum hic prudenter iudicat licitam ſibi eſſe talem poſſeſſionem, quia licitum eſt propria poſſidere: aut quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis: iuxta cap. Ex litteris, De probationibus. *I e cuius accommodatione ad hanc rem legendus eſt Thomas Sanchez lib. 2. De matrim. diſp. 41. qu. 2.* Quod verò attinet ad ſcientiam, idem antecedens patet ex eo, quòd Iudex (vt D. Thomas confirmat 2. 2. *quæſt.* 67. *art.* 2. & ſententiam eſſe frequentiùs receptam notat Nauar. *in ſeq. num.* 129.) quamuis euidenter ſciat aliquem eſſe innocentem, ideoque abſolutè illicitum eſſe illum condemnare: tamen ex rationabili cauſa (vt eſt quòd ipſe perſona ſit publica, ideóque ſententiam ferre debeat ſecundùm ſcientiam publicam ex allegatis, & probatis) prudenter iudicet & credat ſibi licere illum probatum nocentem condemnare: neque peccet voluntatem ſuam conformando tali iudicio. Adhæc quia nomine conſcientiæ ſignificatur particulare illud iudicium, quo homini intellectus ſuus dictat licitum ſibi eſſe, hic & nunc aliquid agere vel omittere: dici non poteſt propriè quod in caſibus propoſitis, ac in aliis ſimilibus agatur contra conſcientiam dubiam, aut etiam aliquatenus contra conſcientiam: immo potius dici debet quòd agatur ſecundùm conſcientiam, & eam rectam: quandoquidem agitur homine ex rationabili cauſa iudicante, firmitérque credente hic & nunc tale quid licitum ſibi eſſe.

SECVNDA PROPOSITIO EST. Quamuis qui ſpeculatiuè certus ſit aliquid eſſe licitum, ſi tamen practicè dubius ſit: hoc eſt, dubitet an hic & nunc id ſibi liceat (vt v. g. ſciuerit ei qui ſcit licitum abſolutè eſſe docere in die feſto: ſed dubitat, an id ſibi in hoc die feſto liceat) peccare idipſum agendo. Ratio eſt, quia voluntas ſpeculatiuè applicatur ad actionem non per ſpeculatiuum, ſed per practicum iudicium: eáque applicatio reddit actionem deformem, ſeu defectuoſam, ſi non fiat eo modo quo debet: vt cenſetur non fieri, quando fit cum vacillatione applicantis, iuxta cap. Qui bona 17. quæſt. 1. atque illud D. Iacobi cap. 1. Qui hæſitat ſimilis eſt fluctui maris qui à vento mouetur & circumfertur.] Quibus accedit ratio: quia facultas non poteſt in actum ſuum rectè exire, niſi ſit ad vnú determinata. Quæ eſt doctrina Nauarri *in ſupra citato num.* 61. Nu. 82.

TERTIA PROPOSITIO EST. Eú peccare qui agit illud de quo dubitat ſpeculatiuè, ſeu an abſolutè, & in ſe ſit illicitum: neque ex rationabili cauſa prudenter ſufficienterque ad moralem certitudinem expenſa, iudicat & credit ſibi idipſum hic & nunc licere. Hęc probatur ex eo, quòd iuxta cap. Dominus, De ſecundis nuptiis ea quæ dubitat de morte prioris coniugis: & iuxta cap. Inquiſitioni, De ſenten. excommun. ea quæ dubitat de aliquo legitimo impedimento matrimonii, debitū exigere nó poſſit: hoc vno nomine, quòd nulla detur rationabilis cauſa, ex qua iudicet & credat talem copulam, cùm abſolutè illicita ſit, non eſſe quoque reſpectiuè illicitam: vt quoad alios, ſic & quoad ſe. Abſurdum eſt enim, dubitátem abſolute, an aliquid ſit illicitum, nó dubitare pariter an ſit ſibi illicitum; Nu. 83.

licitum; niſi rationabilem habeat cauſam, ob quam prudenter iudicet & credat, ſibi peculiariter licitum eſſe. Nam vt is qui abſolute ſcit aliquid eſſe peccatum, conſequenter ſcit & ſibi eſſe: ita qui dubitat abſolutè (quandoquidem re exiſtente dubia, non eſt danda certa ſententia *ex cap. Graue 11. quæſt. 3.*) conſequenter & quoad ſe dubitat, niſi occurrat cauſa aliqua rationabilis non dubitandi. Quare ſicut homo non poteſt abſque peccato id agere, de quo practicè dubitat, ſitne ſibi illicitum, vt paulo poſt oſtendetur: ita nec poteſt illud, de quo dubitat ſpeculatiuè, ſeu abſolute: ſi nullam rationabilem cauſam habeat ſub tali dubitatione formandi prudenter conſcientiam, quod idipſum quoad ſe, ſit licitum.

De conſcientia dubia, dubio practico.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 84. QVARTA PROPOSITIO. Eum qui agit id, de quo practicè dubitat an ſibi ſit hîc & nunc licitum, cùm de illius contrario ſit ſecurus: hoc eſt, ſciat licitum ſibi eſſe illud non agere, peccare agendo. Quod eſt conſcientiæ dubiæ voluntatem noſtram conformari non poſſe in eo cuius contrarium licitum eſſe, certò conſtat. Probatur: quia quicumque ſine rationabili cauſa id agit in quo exponit ſe probabili periculo peccandi, cùm ſciat ſe poſſe aliter facere, peccat; iuxta illud Eccleſ. 3. Qui amat periculum peribit in illo. Sed talis eſt ille de quo loquimur, vt manifeſtum eſt. Ergo is peccat. Deinde quicumque in agendo poſtponit amorem Dei alicui creaturæ, peccat: inordinata enim voluntate agit. At ille qui ob amorem ſui vel alterius creaturæ, agit dubitans probabiliter ſe in agendo diſplicere Deo, interim certò ſciés quòd ceſſando à tali actione, Deo non diſpliceret: poſtponit amorem Dei amori creaturæ: vt patet à ſimili. Quia ſi quis ob amorem Petri id agit, ex quo ſe perditurum amorem Ioannis dubitat, cùm ſciat ſe hunc integrum conſeruaturum, non agendo: manifeſtè oſtendit ſe poſtponere amorem Ioannis, amori Petri.

Nu. 85. Aduerte autem primò peccatum quod iſta ratione committitur, tale eſſe, quale ipſum eſſe dubitatur iuxta regulam quam ex Gerſone habet Nauarrus *ad memoratum cap. Si quis autem n. 56.* Exponens ſe periculo peccandi mortaliter, peccat mortaliter: & exponens ſe periculo peccandi venialiter, peccat venialiter. Aduerte ſecundò quæ dicta ſunt antea *nu.* 70. ad explicandum quale peccatum ſit quod committitur agendo contra conſcientiam erroneam, ſimiliter dici poſſe de peccato quod committitur agendo cum ea, de qua loquimur dubitatione. Aduerte tertiò ex Nauarr. *in ſeq n. 115.* dubitationis perinde ac erroris depoſitione rationabili (de qua in præced n. 73.) impediri iſtiuſmodi peccati commiſſionem.

Nu. 86. QVINTA PROPOSITIO EST. Eum qui in vtramque partem practicè dubius eſt hoc eſt, qui ſiue in agendo aliquid, ſiue in omittendo illud, timet ſibi à peccato, deſtitutus fundamento, ex quo ſe determinet: ſi adhibita quam poteſt morali diligentiâ dubitationem nequeat vincere, rationabiliterque deponere; debere voluntatem ſuam conformare côſcientiæ ad eum modum quo debet homo gerere ſe inter duo mala culpæ ita conſtitutus; vt alterum puta minus ex cap. Nerui d 13. §. Eſt tamen. eligere compellatur. Hęc de ſe patet: quia taliter dubitans, cû vtrimque ſibi à peccato timeat, perinde ſe habet ac ille, qui eſt inter duo mala culpæ conſtitutus: De qua re latè Sanchez in opere morali lib. 1. cap. 10 qu. 2. vt & Lud. Molina de iuſt. & iure, tract. 2. diſp. 33. num. 3.

Modus autem ille quo talis debet ſe gerere, explicatur diſtinctione: vel enim ipſum vtrumque malum eſt æquale, & æquè probabiliter imminet; vel licet æquale ſit, non imminet tamen æquè probabiliter; vel contra non eſt æquale, ſed æquè probabiliter imminet: vel demum nec vnum eſt æquale alteri, nec æquè probabiliter imminet: Atque ſi vtrúque æquale ſit, & æquè probabiliter immineat, liberum eſt vtrumuis eligere: quia vna ex parte inter duo mala culpæ perplexitas nunquam datur verè, & ſimpliciter: ſic nimirum vt peccetur quodcumque illorum eligatur: quandoquidem alioqui contingeret hominem aliquando obligari ad aliquid ſimpliciter impoſſibile: quale eſſet, in tali perplexitate vitare peccatum: cùm ex hypotheſi debeat peccare, ſiue agat ſiue omittat illud quod proponitur. Adhæc nulla ratio datur, cur in tali caſu homo dicatur obligari ad vitandum potius vnum illorum malorum, quam alterum. Quare quodcumque libuerit poteſt ſine peccato eligere.

Quod ſi vtrumque malum ſit æquale, ſed non æquè probabiliter immineat; vel contrà non ſit æquale, ſed æquè probabiliter immineat: ad vitandum quod eſt maius, illud quod eſt minus eligendum eſſe patet ex cap. 1. & 2. diſtinct. 13. in quibus ex inſtituto docetur ex duobus malis eligendum eſſe minus. *Quod qua ratione accipi debeat in præced. num. 77 annotatum eſt.* Confirmatur verò, quia homo aliter eligendo, temere côtra charitatem & rectam rationem exponit ſe periculo ſpiritalis detrimenti animæ. Vbi aduerte malum eo ipſo, quod probabilius certiúſve eſt, cæteris paribus cenſeri maius: ſicut & bonum eo ipſo quod eſt certius, cêſetur cæteris paribus maius. Vnde D. Thom. 2. 2 q. 62. art. 1. ad 4. quia maius eſt lędere aliquem in eo quod iam habet quæſitum, ideóque eſt certius bonum: quàm in eo quod ſperat quærendum, bonúmque eſt incertum; vtpote cuius acquiſitio impediri poteſt. ſtatuit lædentem non teneri ad reſtitutionem plenam eius quod ſperatur acquirendum (ſicut tenetur lædens in eo quod iam eſſet acquiſitum) ſed ſolùm ad compenſationem ſecundum conditionem perſonarum & rerum ex arbitrio viri prudentis. Nu. 87.

Denique ſi vnum ex duobus illis malis inter quæ homo conſtituitur, nec ſit æquale alteri, nec æquè probabiliter immineat: tunc habenda eſt ratio notabilis exceſſus quo vnum ſuperat alterû. Iuxta quem exceſſum, excedens iudicatur eſſe maius malum, ideóque magis vitandum, quàm alterum, tanquam minus malum. Atque ſi vnum excedat alterum, tam quia malum eſt grauius; quàm quia magis probabiliter imminet; nulla, vt patet, poteſt eſſe in electione difficultas. Sin autem illud quod excedit, quia eſt grauius; minus probabiliter immineat quam alterum: ideóque minus malum ſit: aliqua difficultas eſt ea ex parte in eligendo: pro qua tollenda duo ſtatuuntur. Nu. 88.

Alterum eſt. Quando vnum ex duobus dictis malis fuerit multo grauius altero, etiamſi minus probabiliter immineat, ad ipſum euitandum poſſe alterum eligi. Quod oſtenditur à ſimili: quia vnuſquiſque ſecundùm rectam rationem, adeóque inſtinctu quodam naturali, exponit ſe periculo amittendi membrum minus neceſſarium, *vt brachium*, ad euitandum periculum, *etiam minus probabiliter imminens*, amittendi alterius membri magis neceſſarij, *vt capitis.* Quare ſecundùm rectam quoque rationem eſt, vt ad euitandum id quod de ſe natum eſt maius detrimentum adferre, eligatur aliud quod natum eſt adferre minus, ideóque minùs odibile eſt. Exêpli gratia: ſi quis inuincibiliter dubitet an teneatur officioſè mentiri pro ſaluanda vita alicuius hominis, ita vt

Digitized by Google

ſibi timeat à reatu homicidij ſi non mentiatur : & à reatu mendacij ſi mentiatur : formatâ bona conſciẽtia, quòd per ignorantiam quam vincere non poteſt, à peccato excuſabitur, eligendo id quod de ſe minus malum eſt, vt vitet maius: mentiri poterit, quia citra controuerſiam, mendacium officioſum, quantumcumque probabiliter immineat, malum eſt minus homicidio; cùm iſtud ſit de ſe mortale & illud tantùm veniale. Immo, & debebit, ne fiat reus homicidij, quod conſcientia illi dictat ſe in tali caſu commiſſurum, non mentiendo.

Qua in re, aduerte eſſe excuſationem à peccato, per interuenientem ignorantiam inuincibilem, quę tollit liberum, ad rationem peccati neceſſarium. Namque talem in propoſito caſu contingere, ex eo conſtat, quòd, *vt ſupponitur*, homo tunc non poſſit vincere ſuam dubitationem, nec certò ſcire vtrum ſibi hìc & nunc illicitum ſit, mentiendo ſubuenire proximo in tanta neceſſitate conſtituto : ſique iudicando tale quid ſibi eſſe tunc licitum, facit idipſum prudenter, aut ſaltem ſine errore culpabili : vtpote ductus, ea probabili ratione; quòd non debeat manere perplexus, nec aliud remedium habeat liberandi ſe à perplexitate, quàm vt ex duobus malis propoſitis eligat minus.

Alterum quod ſtatuitur eſt. Quando vnum ex duobus malis inter quæ homo conſtituitur, fuerit quidem paulo grauius altero, ſed multo incertius, ita vt exceſſus grauitatis vnius, præponderet exceſſui certitudinis alterius, tunc ad illud quod certius eſt vitandum tanquam maius malum; eligendum eſſe grauius, tanquam minus malum. Hoc deducitur ex cap. Dominus De ſecundis nuptiis, & ex cap. Inquiſitioni, De ſentent. excomm. vbi definitur mulierem dubitantem an is cum quo contraxit ſit legitimus maritus; vel quia audit, quòd prior maritus adhuc viuat, quem exiſtimabat defunctum : vel quòd hic poſterior ſit conſanguineus in gradu in quo matrimonium eſt irritum : definitur, inquam, quòd teneatur debitum exigenti reddere, etiamſi ipſa exigere non poſſit : quia ſcilicet in tali dubio multo certius imminet peccatum iniuſtitiæ, negando debitum coniugi habenti ius petendi (ſicut habet quandiu eſt in bona fide) quam peccatum fornicationis reddendo debitum : quamuis fornicatio peccatum ſit grauius quàm peccatum illud iniuſtitiæ.

Atque hæc quidem de obligatione conformandi voluntatem noſtram conſcientiæ dubiæ; ſed quia vt de rebus agendis, ſic & de conſcientia contingit dubitari, hoc eſt, ſicut dubitat quis an aliquid licitum ſibi ſit, ita dubitare poſſit an conſcientia dictans aliquid licitum ſibi eſſe, tuta ſit, & cui tanquam rectæ poſſit voluntatem ſuam tutò conformare; antedictis addendæ ſunt regulæ, per quas cognoſcamus, an tutam de re dubia formauerimus conſcientiam.

CAPVT X.

De regulis iudicandi, an in re dubia tutam formauerimus conſcientiam.

SVMMARIVM.

89 *Non eſt tuta conſcientia quæ fundatur in opinione improbabili, niſi ignorantia excuſet, aut perplexitas aut neceſſitas.*
90 *Tuta eſt conſcientia quæ fundatur in opinione probabili ac moraliter certa.*
91 *Quid ad formandam tutam conſcientiam requiratur, & ſufficiat rudi.*
92 *Quæ ſententia pro communiore ſit habenda.*
93 *Propria opinio bene fundata teneri poteſt contra communem.*
94 *Liberum eſt eligere quam velis dubij partem, quando vtraque eſt probabilis.*
95 *Cauſa dubitandi, num licitum ſit ſequi ſententiam probabilem relicta probabiliori.*
96 *Eſſe licitum cùm tantummodo eſt periculum turpitudinis, ſeu malitia moralis.*
97 *Corollarium inde deductum pro praxi.*
98 *Non eſſe vero, cùm ſimul eſt periculum irreuerentia circa res ſacras, aut damni proprij vel alieni.*
99 *Quædam inde deducta.*
100 *Non licet contra conſcientiã dubiam agere id quod à Superiore præcipitur, niſi illa prius deponatur.*
101 *Quando contra propriam opinionem liceat ſequi alienam.*
102 *Vnius doctoris authoritas non facit probabilem opinionem, communi contrariam.*
103 *Opinio non eſt probabilis, cum definitioni fidei : aut cùm legi, vel conſuetudini legitimè recepta, eſt contraria.*
104 *In odioſis benignior : in aliis probabilior opinio eſt anteponenda.*
105 *Quæ opinio tanquam communis ſit anteponenda.*

PRIMA regula eſt ad rectum voluntatis actũ non ſufficere iudicium practicum opinioni improbabili innixum; ſeu, quod idem eſt, non eſſe tutam conſcientiam quæ fundatur in opinione improbabili : qualis cenſetur (*per tradita à Conrado in tract. 7. qu.* 100. *concl.* 1.) opinio, quæ aut leui tantùm ratione confirmatur, aut contra ſacras literas vel Eccleſiæ definitionem eſſe deprehenditur (cap. Sicut diſtinct. 14.) aut ſcandali, alteriuſve peccati præſertim mortalis, periculum in praxi habere oſtenditur. Huius probatio in promptu eſt; quia nemo dici poteſt prudenter, ſed verius temere agere ex tali iudicio. Quanquam tũc locus excuſationi eſſe poteſt: tum per ignorantiam inuincibilem, cùm quis de tali improbilitate nihil dubitare vel iudicare potuit: tum per fortè offerentem ſe perplexitatẽ : cùm quis inter duas opiniones conſtitutus, quas inuincibiliter putat improbabiles : poteſt ex alterutra earum agere, iuxta antedicta *in præced. num.* 86. tum demum per neceſſitatem vrgentem: hæc enim facit vt quod alias non iudicaretur probabile, tale eſſe cenſeatur propter periculũ quod ex oppoſito ſequeretur. Id quod (citatis Soto & Nauarr.) vſurpans Thomas Sanchez *in lib. 2. de matrimonio diſput. 36. num.* 8 in confirmationem adfert : quòd videamus baptiſmum conferri in extremitate digiti quando partus periclitans, illam extrahit. Et quod ſecundùm multos, oſtendenti ſigna contritionis abſente Sacerdote, poſſit (ſi de eo fide digni atteſtentur) ab eodem, cum vocatus aduenerit, Sacramentalis abſolutio impendi in articulo mortis. Quæ opiniones & aliæ ſimiles ſuſtinentur, non tam vt ratione vel authoritate ſatis fultæ, quàm vt ſuadente eas neceſſitate : cui ſubueniendi obligatio eſt ex lege charitatis. *Nu.* 89.

SECVNDA REGVLA EST. Tutã eſſe conſcientiã, quæ fundatur in opinione probabili, ſeu moraliter certâ, admittentéve aliquam formidinem de parte contraria, ob inconſtantiam rerum moralium. Probatur verò talis regula : quia ſecundùm eam agens non temere & irrationabiliter, ſed ex prudentia (quæ eſt actuum humanorum regula) rationabiliterque agit. Porro ea opinio cẽſetur probabilis, quę graui authoritate vel ratione magni momẽti nititur. Atque grauis authoritas, *iuxta ea quæ loco cit. tradit Conradus*: intelligitur eſſe eorum doctorum, qui in aliis opinionibus ad moralia pertinentibus, inueniuntur frequenter veritatem attingere, ab eaque rarò aberrare: *Nu.* 90.

item

item quos commendat vitæ morúmque integritas; præterea qui multum laboris & ſtudij in examinandis opinionum fundamentis ponunt: ac demũ quos apparet non eſſe ad talem opinionem inductos ex aliquo inordinato affectu. Ratio verò magni momenti intelligitur eſſe argumentum validum, aut ſacræ Scripturæ teſtimonium, aut Eccleſiæ decretum, quo talis opinio ſtabiliatur.

Nu. 91. Tertia regula est, quam tractat Nauar. ad cap. Si quis autem *De pœnitent. diſt. 7. n. 48. & ſequentibus*. Illum qui non eſt ea eruditione, vt per ſe opinionum fundamenta librare valeat, in tuta conſcientia eſſe poſſe, ſi bona fide & ſeriò (non autem quaſi aliud agens & ludens ſuper re nihili: vt ſolent, *inquit Nauarrus*, magnates, vnde incautas reſponſiones referunt in ſuam & reſpondentis perniciem) virum aliquem pietatis & eruditionis fama clarum conſulat, & motus authoritate ipſius, opinionem quam is approbat veram eſſe credat & ſequatur in agendo. Hæc patet de ſe: & locum habet quantumuis non petat actu conſilium, ſi ſciat eam eſſe talis viri opinionem; & ſecundùm illam formet ſibi conſcientiam; dumodo tamẽ non negligat ea quæ in præced. lib. 11. cap. 3. à n. 25. dicta ſunt, requiri vt cenſeatur quis moralem diligentiam adhibuiſſe ad vincendam ignorantiam: quia deficiente tali diligentia, conſcientia non eſſet inculpabilis, ſi eam erroneam eſſe contingeret, prout annotat Conradus in cit. quæſt. 100. concl. 2.

Nu. 92. Quarta regula esse potest, illud quod tradit idem Nauar. *in Ench. cap. 27. nu* 289. Si in delectu opinionum vna ſit alteri anteferenda hoc nomine, quòd ſit communior ſententia, accipiendam eſſe pro communiore ſententia illam, quam plures de re propoſita ex profeſſo diſſerentes elegerint, & approbárint adhibito iudicio: non autem illam quam amplectuntur plures, qui id quod à prioribus traditum eſt ſequuntur ſine iudicio: non ſecus ac oues ſolent alias ſe præcedentes ſequi: de qua re plenius Conradus *in praced. concl.* 1.

Nu. 93. Quinta regula est. Virum prudentem facta diligenti diſcuſſione, optiméque examinatis vtriuſque partis fundamentis, ſi contra communem aliorum opinionem ſibi perſuadeat aliquid licitum eſſe: adductus quantum videre poteſt ſatis validis rationibus, aut non obſcuro ſacræ Scripturæ teſtimonio, vel Eccleſiæ definitione, poſſe ſecundùm illam ſuam opinionem agere. Hanc aliis citatis Sanchez in opere Morali libr. 1. cap 9. num. 9. probat ex eo, quòd talis non temere, ſed adhibitâ ad ſciendum diligentiâ ſufficienti, quantáque à prudente requiritur, agat bona fide. Accedit quod, etſi contra Dei & Eccleſiæ authoritatem, fidémve Catholicam, ratio humana probabilitatem non poſſit facere, poſſit tamen contra authoritatem humanam, eíque præponderare: vt poſt Geminianum & Ioan. Andream habet Sylu. in verbo Opinio num. 2.

Nu. 94. Sexta regula est. Cùm in vtramque partem, ex rationum & authoritatum momentis, non autem ex affectu aliquo humano, aut ex aliqua vehementiore paſſione (quæ plerumque eſt in cauſa vt vigilantes variis phantaſiis, ſicut dormientes inſomniis deludantur prout attigit Caiet 1. 2. *q. 17. art. 7 ad 3*) opiniones iudicantur æquè probabiles, liberum eſſe iuxta quam libuerit agere vel non agere. Hæc ex eo probatur: quod non ſit ratio cur vnam potius, quam alteram ſequi teneamur: niſi fortè ex vna parte periculum aliquod immineat, ad quod vitandum, prudentia dictet eligi debere contrariam.

Explicatio difficultatis, An in re dubia liceat ſequi opinionem probabilem relicta contraria probabiliore.

Sectio I.

Nu. 95. Difficultas autem eſt: num hæc regula locum habeat quando vtraque pars eſt quidem probabilis & euidens ſufficienter ad moralem certitudinem; ſed vna probabilior eſt quam altera: itaut liberum ſit agere ſecundum eam quæ minus probabilis eſt. Dubitandi verò cauſa eſſe poteſt, quòd tutior pars in dubiis ſit eligenda, ex cap Iuuenis De ſponſal cap. Ad audientiam. cap. Significaſti 2. De homicidio & cap. Illud, De clerico excommunicato miniſtrante. Pars autem probabilior ſit tutior, cum ille qui eam ſequitur minus exponat ſe periculo peccandi, quam ille qui minùs probabilem. Sicque ſentientes refert longa ſerie Thom. Sanchez in opere morali lib. 1 cap. 9. num. 14. Ex altera parte verò; ſi aliqua opinio eſt probabilis, conſequẽter conformis eſt rectæ rationi, & exiſtimationi virorum prudentum, eam certè ſine reprehenſione ſequi in praxi poſſumus, tanquam minimè nobis conſcij, quòd agamus contra rectam rationem. Nec refert quod detur alia opinio probabilior: quia non eſt poſitum in præcepto, ſed tantum in conſilio, ſequi quod melius & perfectius eſt: vt ex eo patet, quòd bona vitæ religioſæ, perpetuæque caſtitatis, meliora ſint & perfectiora bonis vitæ ſæcularis & matrimonij, ex cap. Nuptiæ 32. quæſt. 1. homini tamen qui nondum ſe voto adſtrinxit hæc eligere licẽt, illis relictis ex cap. Integritas ead. quæſt. Itaque D. Anton. & Nauarr. *ille 1. part. tit. 3. cap.* 10 §. 10. *in 6. regula: & hic in Enchir cap. 27. num.* 280. *& ad cap. Si quis autem De pœnit. diſtinct. 7. num.* 34. & aliquot alij quos refert Thomas Sanchez *in ſequenti num.* 14. *in fine* (inter quos eſt Suarez *in 3. parte tom. 5. quæſt.* 40. *ſect. 5. à num.* 14. *ad* 18) eandem partem tenentes, id quod allatum eſt pro parte oppoſita. nempe, In dubiis tutiorem partem eligendam eſſe: aiunt tantum eſſe conſilium: & ideo quo minus partem quæ tuta eſt eligere poſſimus, haud obſtare, quod pars oppoſita tutior ſit, niſi iuſta cauſa forte vrgeret in aliquo caſu, aut ius aliquod ſpecialiter iuberet amplecti tutius. Cuiuſmodi ſpecialis iuſſionis exemplum habetur ex cap. Ad audientiam, & ex ca. Significaſti 2. & ex cap. penult. de homicidio, vbi dubitans an aliquẽ occiderit, iubetur pro irregulari ſe gerere.

Nu. 96. Cæterùm videtur poſſe diſtinctione ſufficienter explicari pro praxi; quæ talis eſt. In facto de quo in vtramque partem ſunt opiniones probabiles, ſed altera probabilior: aut tantùm eſt periculum turpitudinis, aut præter turpitudinem imminet in eo periculum alicuius notabilis irreuerẽtiæ erga res ſacras, aut alicuius damni item notabilis à nobis vel à proximo incurrẽdi, quod ex iuſtitia vel ex charitate vitare teneamur: atque ſi tantummodo ſit periculum turpitudinis ſeu malitiæ moralis, dubiúmque in eo conſiſtat, an factum aliquod ſit licitum vel illicitum dici poteſt cum authoribus poſterioris ſententiæ non eſſe neceſſe partem tutiorem ſequi, ſi altera ſit tuta; hoc eſt, ſi nitatur fundamentis ſufficientibus ad moralem certitudinem. Sic enim (inquiunt D. Antoninus & Nauarrus) quamuis id quod D Bonauent. docuit, lapſum in peccatum mortale, teneri ſub pœna noui peccati, de illo cõfiteri, ſtatim ac copiam habet Confeſſarij, tutius ſit quàm oppoſitum, ſeu quam non ita teneri: tamen cum D. Thoma in 4 diſt. 17. q 3.

Digitized by Google

17.q.3. art.1.quæſtiuncola 4.iſtud poſterius cõmuniter tenetur teſte Naua.in Ench.c.2.n.16. quia tutum eſt, & moraliter certum, propter ipſius D. Thomæ authoritatem, & rationes, quibus probatur ne quidem contetendi ſtatim poſt lapſum in mortale obligationem eſſe Eam vide *in præced lib.5.nu.19.* Sin autem cum periculo turpitudinis, antedictum damni periculum ſit coniunctum, amplectenda eſt prior ſententia memorata; tenendo cum Caiet. *in verbo Opinio*, & Soto *De iuſt.& iure lib.3 quæſt.6.art.5.ad* 4. atque Azorio in 1.part.moral. Inſtit.lib.2. ca.22.tunc ſequendam eſſe partem tutiorem. Intellige, non modo cum opinio eidem ſententiæ fauens, probabilior fuerit: ſed etiam cum minus probabilis: quandoquidem periculum damni ſecuturi non pendet ex probabilitate opinionis, ſed ex facto de quo eſt opinio, nato illud creare.

Num.96 Iſtiuſmodi autem bipartitæ reſponſionis pars prior confirmatur; quia non minus nocet homini errare in articulo fidei, qui ab Eccleſia nondum eſt declaratus eſſe de neceſſitate credendus: quam nocere poteſt error in facto morali, de quo non conſtat irrefragabili ratione aut ſacræ Scripturę teſtimonio, aut Eccleſiæ determinatione ipſum eſſe illicitum; Fides enim tam neceſſaria eſt, immo & magis, quam virtutes morales: quandoquidem vbi ſana fides non eſt, iuſtitia eſſe non poteſt. 24.quæſt...ca.Vbi. Sed in iis quæ ad fidem pertinent, iuxtque inter doctores controuerſa, liberum eſt ante Eccleſiæ determinationem, vtram libuerit partem amplecti; dummodo tamen bona fide procedatur, nempe ſentiendo illam non damnari vt erroneam & talibus fundamẽtis niti, quæ à temeritate iudicãdi liberẽt ei aſſentientem. Pari ergo ratione in dubiis ad mores pertinentibus, cùm tales conditiones interuenerint, liberum eſt, quam libuerit ex oppoſitis opinionem probabilem ſequi. Hanc rationem ex Gerſone adfert Nauarrus *ad cap.Si quis autem De pœnit.diſtinct 7.nu.55.* Cui accedit alia; quòd lex non obliget, ſed relinquat hominem in ſua libertate agendi, quando non eſt ſufficienter promulgata: ſicut non eſſe meritò cenſetur, proponens aliquid illicitum eſſe, quod probabiliter oſtenditur licitum eſſe. Id enim eſt oſtendere nullam talem legem verè eſſe, & commentitiam cenſeri poſſe. Itaque illud quod bona fide putamus probabile, tutúmque eſſe, non prohibemur amplecti, èoquod contrarium ipſius videatur probabilius & tutius.

Num.97 Atque ex his colligitur; eum qui nixus non leuibus fundamentis, bona fide contra communem opinionem perſuadet ſibi aliquid eſſe licitum, poſſe cõſilium petenti, dare illud ſecundum ipſam communem opinionem: etiamſi cõtrariam ipſe iudicet probabiliorem: ac eiuſdem communis opinionis rationes aptè diſſolui poſſe putet. Neque eam tanquam improbabilem (maximè ſi plus vtilitatis & facilitatis habeat) diſſuadere poſſe hoc nomine, quòd contraria magis ei probentur: præſertim cùm in rebus agendis prudentiæ ſit aliorum commune iudicium ſuo proprio anteponere. Quanquam ſi quis conſuleretur non quidem abſolutè de aliqua re, an ea liceat: ſed quid de ea ſibi videatur probabilius; reſpondere debet, id quod iudicat, alioqui mentiretur.

Colligitur etiam ex dictis ratio eius quod tractant Nauarr.& plenius (aliorum dicta referens) Gabriel Vaſquez: *ille ad cit.cap.Si quis n.66.& aliquot ſequentib.& hic ad 1 2.D.Thomæ diſput.62.cap.7.* Confeſſarium poſſe abſoluere Pœnitentẽ qui ex duabus opinionibus probabilibus, eam quam Confeſſarius ipſe minus probabilem putat, vult tenere, nec illi in contraria tutiori acquieſcere. Ea enim ratio eſt, quòd Confeſſarius tunc videat Pœnitentem bona conſcientia operari: cui propterea non poſſit tanquam male diſpoſito abſolutionem denegare. Immo ſecundum eundem Nauarr. *in ſeq. num.* 73. nec denegare debeat, quantumuis iudicet ipſius opinionẽ non eſſe ſimpliciter tutam, (de quo Greg. à Valen. 2. 2. diſp.5. quæſt. 7. puncto 5.in fine) dummodo iudicet in tali homine hic & nunc id tutum eſſe: nempe quia ipſe ſecundum menſuram cognitionis quam conſequi poteſt, prudenter ſtatuit ſibi tale quid licere; ſequens viros quos bona fide credit pietatis & eruditionis fama claros, cùm ipſe non ſit ea eruditione, vt per ſe poſſit opinionum fundamenta librare. In tali enim ignorantia meritò præſumitur inuincibilis eſſe.

Poſterior pars autem propoſitæ diſtinctionis probatur: quia quiſque ex charitate tenetur facere quãtum in ſe eſt, ne ex ſua operatione ſequatur graue aliquod damnum. Id autem non facit, quando penſatis omnibus, non operatur eo modo quo veroſimilius eſt nullum damnum ſequuturum: & per conſequens, cùm non operatur ex opinione dictante id, in quo minus eſt periculi, non modo malitiæ moralis; ſed etiam irreuerentiæ erga res ſacras, aut alterius grauis incommodi. Quare non licet tali opinione relicta, operari ſecundùm contrariam minus probabilem; immo nec liceret ſecundum opinionem æquè probabilem. Nu. 98.

Vnde colligitur primò. In adminiſtratione Sacramentorum non eſſe licitum, quoad ipſorum formam aut materiam, aliáve ex quibus pendet ipſorum validitas, ſequi probabilem aliquam opinionem probabiliore relicta (ſicut nec licitum eſt, relictâ certâ) vt quamuis valde probabile ſit conferri poſſe baptiſmum ſub hac verborum forma, Ego te baptizo in nomine ingeniti, geniti, & ab vtroque procedentis; non eſt tamen licitum conferre actu, ob periculum irreuerentiæ circa Sacramentum: præſertim cùm detur alia de qua non tantùm eſt probabile, ſed etiam certum, quòd ſit vera baptiſmi forma: itaut nulla ſic conferendi vrgeat neceſſitas. Contrariam autem ſententiam ſequi licet, cum Charitas & Miſericordia erga proximum in neceſſitate conſtitutum id exigit, nec certò conſtat de periculo irreuerentiæ rei ſacrę, per ſecuturã v.g inualiditatem ſacramenti. Sic in periculo mortis, infans poſitus in vtero matris, ſi manũ extrahat, baptizatur, tingendo illam aquâ, cum debita prolatione verborum, quantumuis dubitetur, an talis Baptiſmus ſit validus; Ideoque egreſſo infante ipſo ex vtero, ſi viuat, denuò baptizetur ſub conditione: & ſic, de id genus aliis. Nu. 99.

Colligitur ſecundò, in foro externo Iudicem teneri ſententiam ferre in fauorem eius partis quæ in probatione facti, probabiliora habuit teſtimonia, etiamſi contraria teſtimonia ſint probabilia. Similiter & ius pro eo dicere, cui probabilior ſententia in iure fauet, ſi cætera ſint paria. Qua de re plurib. agetur in ſeq. lib. 23 num.41.42. 43. Et certe ſi Iudex ad id non teneretur, cùm vt plurimùm in cauſis forenſibus opiniones contrariæ ſint probabiles, ipſe poſſet pro ſua voluntate ſententiam ferre; nec teneretur pondus rationum & teſtimoniorum expẽdere; quod abſurdum eſt.

Colligitur tertiò, medicum ſequi debere opinionem quam rationibus & praxi penſatis ſeriò, cenſet probabiliorem ſeu accommodatiorem ad ægri ſui curationem. Quod ſi poſt adhibitam vt par eſt diligentiam, maneat in vtramque partem æquè dubius de aliquo medicamento, ſitne profuturum an obfuturum, debet ab eo abſtinere: niſi apertè ei conſtaret de morte alioqui ſecutura. In quo caſu illud porrigens prudenter agit, beneque proſpicit ægro, cui nocere non poteſt, vtpote iam de vita penè deſperato: prodeſſe autem poſſe, aliquid probabilitatis habet. Quæ duo quando concurrunt in medicamento, illo

vti

Digitized by Google

vti medicus debet; prout poſt Greg à Val. 2. 2. diſp. 3. quæſt. 10. punct. 2. col. penult. annotat Sanchez in opere Morali lib. 1. cap. 9. num. 42. de re propoſita plenius agens in eod. cap. à num. 37.

Explicatio alterius difficultatis, an in dubio liceat alienam opinionem ſequi contra propriam.

SECTIO II.

Nu. 100. DE inerudito quòd tutâ conſcientiâ poſſit in agendo ſequi eruditi opinionem, habetur ex præcedenti num. 91. De erudito verò proponitur difficultas, Num in dubio tenens vnam opinionem eſſe veram, poſſit in agendo contrariam aliorum ſequi. Pro cuius explicatione videtur dicẽdum, neminem licitè agere illud, de quo probabiliter dubitat an ſit peccatum néene, durante ipſa dubitatione: ne quidem ſi a Superiore præciperetur. Quod Nauar. *ad cap., Si quis autem De pœnit. diſt. 7. num. 81. & aliquot ſequentibus*, confirmat pluribus: ſed hæc vna manifeſta ratio ſufficere poteſt, quòd nullum Superioris præceptum eximat hominem ab obſeruatione iuris diuini; ſiue naturalis ſiue poſitiui, ex cap. Nõ ſemper cap. Si dominus cap. Iulianus 11. qu. 3. At vitare illud de quo dubitatur an ſit peccatum néene, Iuris eſt naturalis: namque notum eſt lumine naturali, Deum eſſe colendum & amandum ſuper omnia: nec coli & amari ſuper omnia ab eo, qui ne offendat Superiorem, exponit ſe probabili periculo offẽdẽdi Deum: prout accidit ei qui præcipiente ſuo Superiore, id agit de quo dubitat an ſit peccatum ſeu Dei offenſa. Nam ſi quis amore & reuerentiâ erga Ioannem, id agit per quod iudicat ſe exponi periculo probabili offendendi Petrum, minus ſanè amat & reueretur Petrum, quàm Ioannem. Quare ne quidem præcipiente Superiore, poteſt quis licitè id agere, de quo dubitat an ſit peccatum, quamdiu dubitat.

Cùm autem hoc ita ſit; vt agatur tutâ conſcientiâ, deponendum eſt dubium, rationabiliter formatâ conſcientiâ; id eſt, ſtatuendo apud ſe ex cauſa aliqua rationabili, & ad moralem certitudinem ſufficienti, quòd illud, de quo mentio eſt, licitum ſibi ſit hîc & nunc. Cuiuſmodi cauſa, *quando Superior præcipit ſubdito aliquid de cuius turpitudine nihil euidenter cõſtat*, poteſt eidem ſubdito eſſe, quòd Superioris imperantis vocem, tanquam diuinæ voluntatis, *cui noſtram conformare tenemur*, interpretem audire debeat, iuxta illud Luc. 10. Qui vos audit me audit: & qui vos ſpernit me ſpernit.] Adeout niſi conſtiterit illi apertè, quòd Superior vtens imperandi iure accepto à Deo, perperam interpretetur diuinam voluntatem (ſicut conſtat cùm aliquid imperat, quod euidenter patet turpe malúmve eſſe) licitè poteſt ſe tali imperio conformare: vt miles præcipiente ſuo principe, pugnare poteſt, ſicut in bello quod certum eſt non eſſe contra Dei præceptum: ita & in bello de quo vtrum contra Dei præceptum ſit, dubitatur; pro quo eſt textus in cap. Quid culpatur 23. quæſt. 1. Quod & ratio confirmat; quia cùm inferior in humana ſocietate habeat ſe ad Superiorem; ſicut in humano corpore membra alia ſe habent ad caput: certè in dubio debet ipſe iudicium Superioris potius quàm ſuum ſequi Ad id facit etiam illud D. Bernardi præclarè dictum *ſub initium tractatus de præcepto & diſpenſatione*. Siue Deus, ſiue homo Vicarius Dei, mãdatum quodcumque tradiderit, pari profectò obſequendum eſt curâ: vbi tamen Deo contraria non præcipit homo.] Quæ vltima verba indicant in dubio, debere probabiliter conſtare ſubdito, illud quod præcipitur non eſſe ſibi illicitum. Hoc enim eſt, non eſſe Deo contrarium.

Cæterùm ſi propria opinio non obſtat quominus quiſque in dubio poſſit Præpoſiti ſui præceptum ſequi contra eamdem propriam opinionem: nihil etiam obſtabit quominus pariter ſequi poſſit opinionem alterius viri docti, non Præpoſiti ſui. Namque opinionum contrarietas non ceſſat ex eo, quòd vna earum ſit inferioris, & altera ſuperioris. Atque ſi opinionum contrarietas non obſtet, quominus inferior poſſit contra propriam, in agẽdo Superioris opinionem ſequi: nec obſtabit quominus ſimiliter poſſit quis contra propriam, ſequi opinionem alienam, ſi eam (vt debet ad euitandam temeritatis & imprudentiæ labem) probabilem eſſe iudicet non leuiter, ſed bona ductus ratione: qualis eſt, quòd rerum moralium ſit magna incertitudo, illáque opinio ſuę propriæ oppoſita, authores habeat doctos valentes ingenij acumine, ac iudicij maturitate. Neque ipſe, ex eo, quòd occurrat illi argumentum quod ſoluere non poteſt, debeat ſingulari ſuo iudicio exiſtimare ſententiam ipſorum improbabilem eſſe. Cuiuſmodi ratio ſufficere poteſt ad formandum prudentet iudicium practicum, totámve conſcientiam faciendam: non obſtante contrario iudicio noſtro ſpeculatiuo: cuius fundamenta non fuerint demonſtrationes vel authoritates euidentes, quæ illi alteri iudicio probabilitatem auferant, nec nos illi acquieſcere permittant. Nu. 101.

Documenta notanda ad iudicandum, num in re dubia tutam formauerimus conſcientiam.

SECTIO III.

CIrca hoc autem, & alia quæ ſpectant ad tutam in re dubia conſcientiam formandam, iuuerit ſequentia documenta notare.

PRIMVM EST, *quod habet Gabriel Vaſquez. ad 1. 2. D. Thom. diſp. 62. cap 4. n. 17.* vt opinio aliqua cenſeatur ad hoc ſufficienter probabilis, vt poſſimus eam ſequi contra propriam; non debere eſſe vnius doctoris tantummodo: nam patet non eſſe prudentiæ, ob vnius authoritatem, ſecundùm aliquam opinionem operari contra propriam aut aliorum communem: Excipi tamen poſſunt duo caſus notati à Tho. Sanchez in opere morali; lib. 1. cap. 9. num. 25. in quibus modica probabilitas ſufficere poteſt, ad operantem excuſandum à peccato, qui alioqui non excuſaretur. Prior eſt, quando vrget magna neceſſitas vitandi aliquod grauis mali periculum. Poſterior, quando res grauis ſic vrget, vt oporteat intellectum ſtatim determinare ad alterutram partem, nec opportunitas loci & temporis aut perſonarum datur, ad inquirendum cum diligẽtia, quâ par alioqui eſſet; Tunc enim, ſi falſitas non appareat, nonnulla probabilitas ſufficere cenſetur Nota verò quod idem auctor habet in præcedenti nu. 24. in prauo ſtatu eſſe illum, qui inquirit non rectâ veritatis indagandæ intentione, ſed inueniendi Doctoris ſibi placentia reſpondentis, cui potiùs, quam aliis, fidem adhibet, nullâ ductus ratione maioris peritiæ ipſius; neque vlteriùs inueſtigat; an opinio, quâ ſequi ſtatuit, ſufficiẽter probabilis ſit. Nu. 102.

SECVNDVM EST, quod variis exemplis Azor illuſtrat *in 1. p. Moral. inſtit. lib. 2. cap. 9.* opinionem quæ nititur, fulcitúrque definitione fidei, aut ei maximè accedit, ſequendam omnino eſſe tanquam certò veram, quorumcũque doctorum ſententiâ poſthabitâ. Nu. 103.

Ratio

Digitized by Google

Ratio eſt, quia definitio fidei nullam patitur dubitationem.

Tertium eſt, inter opiniones, præferendam eſſe eam quæ magis in legis, iuriſve ſenſu, & intelligentia innititur, aut magis recepta rationabili conſuetudine comprobatur. Tales enim maxime ſunt quæ aperiunt quid ex obligatione ſit agendum, aut fugiendum.

Nu. 104. Quartum eſt. Inter duas aut plures opiniones eam quæ benignior mitiórque eſt amplectendã eſſe in rebus ad odia, non ad fauores, ſpectantibus: quod patet ex regula 15. iuris in 6. Odia reſtringi & fauores conuenit ampliari. In cæteris rebus verò probabiliorem eſſe vt plurimum anteferendam. Ad quod faciunt dicta in præced ſect. 1.

Nu. 105. Quintum eſt. Communem doctorum opinionem niſi antiquata ſit, ſingulari alicuius doctoris opinioni anteponendam eſſe in rebus agendis. Ad quod facit illud quod dici ſolet, Plus vident oculi quàm oculus. Aduerte autem eum Azorium *in eod. lib. 2. cap. 13.* nonnumquam vſuuenire vt ſcriptores diſſentiant, aliis dicentibus vnam opinionem; aliis verò contrariam eſſe communem: túncque in anteferenda vna alteri, videndum eſſe ſi quid de re propoſita certi haberi poſſit ex aliqua lege, vel ex recepta conſuetudine; vnde vna alteri meritò præferenda videatur; ſique nihil inueniatur, in delectu procedendum eſſe iuxta ante traditas regulas.

Aduerte item quod idem author ex Nauar. *in Enchir. cap. 27. num. 289.* habet: ex pluralitate doctorum claſſicorum, eorúmve quorum authoritas in ſcholis eſt approbata, iudicandũ eſſe quæ ſit ſententia communis, nempe talem cenſendam eſſe quando reſpectu illorum qui eam tenent, pauci ſunt authores claſſici (qualium Authorum Catalogum & diſtinctionem habet idem Azor in ſeq. ca. 14.) qui contrariam ſequantur: vt v. g. ſi ſeptem aut ſex ex inſtituto quæſtionem aliquam tractent, & quinque eorum vnum opinentur, vno aut altero docente cõtrarium, communis eſt opinio, quam quinque vnanimi conſenſu tradiderunt, ideóque præferenda: niſi vnus ille aut alter inueniatur ſuam ſententiam meliori, ſubtiliori, ac firmiori ratione comprobare iuxta cap. Capellanus De feriis. in quo ex duabus opinionibus propoſitis, poſterior eligitur: reddita ratione quòd meliori & ſubtiliori ratione niteretur. De qua re plenius idem Azor in ſeq. cap. 16. quæſt. 6.

Addiderim, aut niſi religio & pietas in Deum, aut grauis noſtra vel proximi neceſſitas exigeret ſecundùm eam agi, quia tunc adeſſet ſufficiens cauſa ſequendi opinionem minus probabilem relicta probabiliori. Videri poſſunt quæ docet Gabriel Vaſq. ad 1. 2. q. 19. diſp. 63. & addi quæ Sanchez in opere morali lib. 1. cap. 10 qu. 1. & 2. Ex quibus notatu dignum paucis attingere operæpretium eſt, nempe quod dici ſolet, In dubio meliorem eſſe conditionem poſſidentis; locum habere non tantùm in materia iuſtitiæ; ſed etiam in materiis aliarum virtutum & legũ, cẽſurarum, votorum, irregularitatum, ac reſeruationis caſuum. Atque habere reſpectu voluntatis poſſidentis libertatem ſuam, niſi conſtet alienatam eſſe alicuius contractus interuentu, adeóque locum habere, etiamſi pars ea, cui poſſeſſio adſtipulatur, ſit minùs tuta, quam altera contraria. Nam tutam ſufficere poſſe, cum non obſtat irreuerentia rei ſacræ, aut proximi damnum notabile, habetur ex præced. ſect. 7. Attamen ſi ex concurrentibus circũſtantiis pateat, partem prædictam nequaquam tutam eſſe, tanquam irrationabilem; poſſeſſio non ſufficiet ad illam in dubio eligendam inculpatè. Sic ille qui dubitans an aliquid vouerit, & de eo ſecum ipſe inquirens, tales circunſtantiæ occurrunt illi pro parte affirmante, vt meritò indicet tutam non eſſe eiuſmodi voti violationem; debet plane ab hac abſtinere. Adde ex eod. ibid. n. 34. & 35. notatu quoque dignum; cùm de aliqua obligatione certò conſtat, & de excuſatione dubium eſt, abſtinendum eſſe ab illius violatione; quia dubia excuſatio non valet aduerſus obligationem certam.

Aduerte demum quoad antiquationem opinionis communis: interdum contingere vt antiquiores ſcriptores non notarint aliquod argumentum, aut decretum, maximam vim habẽs contra ipſorum opinionem: eo verò à recentioribus notato, hos in contrariam opinionem adductos eſſe: illamque vt improbabilem repudiaſſe: & ideo non haberi amplius pro communi: immo nec pro probabili, itaut antiquata cenſenda ſit.

CAPVT XI.

De conſcientia ſcrupuloſa, quatenus voluntas noſtra debeat ei conformari.

SVMMARIVM.

106 *Scrupulus diuerſum quid eſt, tum à ſynderesi tum à dubitatione.*
107 *Differentia quà differt à conſcientia & à dubio.*
108 *Oriri poſſunt ſcrupuli, tum ex frigida complexione corporis, tum ex mania.*
109 *Item ex tentatione Diaboli: & qua ratione.*
110 *Aliæ cauſæ ex quibus oriri poſſunt ſcrupuli.*
111 *Argumenti occurrentis contra conceptam opinionem, vis alia, atque alia: & quomodo.*
112 *Quando liceat agere contra conſcientiam ſcrupuloſam.*
113 *Quando non liceat.*
114 *Scrupulus propriè dictus contemni poteſt, non item impropriè dictus ſed rationabiliter deponẽdus eſt.*

PRÆNOTANDVM eſt ſcrupulum à quo dicitur cõſcientia ſcrupuloſa, homines improbos male confundere cum ſynderesi in huius lib. c. 5. deſcripta; cùm viros probos eiuſdem ſyndereſeos ductum ſequentes in agendo, ſoleant ſcrupuloſos appellare: Si enim tale intellectus dictamen eſſet pro ſcrupulo habendum: ſicut ſcrupulus comprimẽdus eſt, ſyndereſis quoque eſſet opprimenda, quod nemo niſi nequam & inſanus dixerit. cùm ea ſit lumẽ vultus Dei ſuper nos ſignatum ex Pſal. 4. Malè etiam nonnulli eoquod nomen ſcrupuli per metaphoram à lapillo qui in calceo pedem pungens remoratur, & moleſtiã afficit ambulantem, tranſlatum ſit ad animum: ſcrupulum confundunt cum dubitatione quæ nos in actionibus animi itẽ remoratur, nec ſinit eſſe quietos. Etſi enim aliqua ſit vtriuſque affinitas, non ſunt tamen idem propriè: ſed dubitatio dicit ignorantiã per quam animus inſtabilis fluctuat & anceps hæſitat, quid conſilij capiat, aut ſequi debeat. Scrupulus verò dicit animi, *poſtquam firmam de aliqua re opinionem concepit*, motionem in contrariam partem: quæ ipſum prõptum & alacrem hilarémque in agẽdo eſſe non ſinit: ſed angit, perturbat, anguſtiiſque quibuſdam premit, & hærentem cunctabundúmque reddit. Nu. 106.

Vnde differentia hæc eſt inter conſcientiam, dubium, & ſcrupulum, quòd conſcientia ſit, quando iudicium de agendo aut non agendo, firmatum eſt in vnam partem potius, quam in alteram oppoſitam: ſique fuerit iudicium verum, recta: ſin falſum, erronea conſcientia dicitur. Dubium verò propriè ſit quando tale iudicium non fuerit firmatum in vnam partem potius, quàm in alteram: ac demũ ſcrupulus propriè ſit vt notatum eſt à Nauarro. *ad cap. Si quis autem De pœnit. d. 7. n. 17.* non quidem iudicium ſicut conſcientia, ſed potius apparentia contra iudicium: cuius non tollit certitudinem, ſicut dubium; ſed ſolùm Nu. 107.

lũm mentem ſollicitat ad illud exuendum: vel nouum induendum. Is autem contingit, quando antegreſſa deliberatione iudicatum eſt aliquid eſſe faciendum: aliud ſe in contrarium offert, itaut mens fluctuet. Quæ fluctuatio interdum ſic augetur vt de concepta opinione mentem deiiciat. Atque contingens ante rei iudicatæ executionem, faciat vt aliud agatur quàm antè agendum videbatur: aut certè cœptom opus intermittatur ac deſeratur. Contingens verò poſt executionem (vt cùm poſtquam aliquid factum vel dictum vel cogitatum eſt, oritur in nobis peccati admiſſi ſuſpicio,) animus ſic pulſatur, vt licet putemus nos non peccaſſe, in ea tamen opinione conſtantes non ſimus, nec ſecuri: ſed inquieti, & timore perculſi moleſtiâ afficiamur: de qua intelligitur illud 1. Regum 25. Non erit tibi hoc in ſingultum & ſcropulum cordis Domino meo, quòd effuderis ſanguinem innoxium.]

Cauſæ ex quibus prouenıunt ſcrupuli.

SECTIO PRIOR.

Nu.108. PRAENOTANDVM eſt ſecundò, dictam motionem quæ ſignificatur ſcrupuli nomine, non prouenire ſemper ex aliquo argumẽto in oppoſitum eius quod iudicamus & ſequimur: ſed etiam, *vt cum D. Anton. 1. par. tit. 3. cap. 10. §. 9. annotat Syluester in verbo Scrupulus & Nauar. in Enchir. cap. 27. nu.* 181. procedere primò ex complexione corporis, reddente hominem propenſum ad timorem: qualis eſt complexio frigida; vt apparet in fœminis, & in melancholicis. Frigoris enim eſt conſtringere; conſtrictióque cordis quæ vergit ad timorem, diſponit imaginationem ad facilem apprehenſionem mali futuri, quod eſt propriũ timoris obiectum. Vnde fit, vt qui ſunt complexionis frigidæ, facilè ominentur ibi imminere malum, vbi nullum imminet; atque vt tales in bello corporali, incurſus hoſtium vbique timent: ſic in ſpiritali vbique metuunt Dæmonis inſidias.

Secundò, procedere ex mania inficiente anteriorem cerebri cellulam, in qua eſt ſedes imaginationis, ſuppeditantis intellectui ſenſibilium ſimilitudines. Ob talem enim infectionem plerumque fit, vt intellectui repræſentetur tanquam malum, quod tale non eſt idemque dici poteſt de aliis vitioſis humoribus, quibus cum repletur cerebrum; actiones mentis impediuntur; & iudicium efficitur aut paruum, aut prauum.

Nu.109. Tertiò, ex tentatione Diaboli, qui Deo permittente poteſt humores melancholicos & phantaſmata ſic mouere in homine, vt huius imaginatio turbetur, & erret in repræſentandis intellectui rebus; ſuggerẽdo ea etiam quæ nunquam antea in mentem venerunt, aut quæ videbantur perpetua obliuione ſepulta: aut quæ præ ſubtilitate, mens humana vix excogitare poſſet: Addens interdum motum quemdam corporis, palpitationem cordis, & capitis, ac ſenſuum grauedinem: vnde tantas rixarum interiorum moleſtias affert, vt interiorem pacem, & ſuauem cordis conſolationem eripiat. Quinimò vlteriùs pergens, cùm videt hominem tranquillitate priuatum, ſuadet laxam viuendi libertatem, in qua nihil tale experiatur. Cui verò id ſuadere non poteſt, eum ita vrget ſcrupulorum importunitate, vt vitam acerbam agat, angatur perpetuò, impatiens fiat, ac melancholicus; contra Deum à quo videtur derelictus identidem murmuret, hominum conſuetudinem odioſam habeat, lucis & vitæ tædium ſentiat; immò eouſque progrediatur improbitatis; vt de inferenda ſibi vi, mortéque conſciſcenda cogitare incipiat, & ad extremum omnium malorum, *deſperationem inquam*, tendat, ſéque reprobum & æternæ damnationi addictum exiſtimet.

Quartò, procedere ex malo corporis regimine: hoc eſt, ex immoderata abſtinentia, aut vigilia, & id genus aliis indiſcretis corporis macerationibus debilitantibus cerebrum: quæ improbantur De conſecr. diſt. 5. cap. Non mediocriter. Nu.110.

Quintò, ex ſocietate & conſuetudine hominum, aut lectione librorum ſcrupuloſorum: qua vtentes redduntur his ſimiles iuxta illud Pſal. 17. Cum Sancto Sanctus eris & cum peruerſo peruerteris.] Itaque in delectu librorum ſpiritualium & Cõfeſſariorum, cauendi ſunt ſcrupuloſi, & nimium ſeueri; qui æquitate in definiendis fori conſcientiæ controuerſiis, vti neſciunt quando & vbi oportet.

Sextò, ex ignorantia coniuncta cum negligentia ſe commendandi Deo: vnde fit frequenter vt timeatur tanquam peccatum, quod non eſt peccatum. De qua re in Pſal. 13. Dominum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore vbi non erat timor.] Adde & cum negligentia conſcientiam examinandi ſuper re de qua agitur: aut poſt examinatam, conſilium petendi ab aliis, quando ſibi ipſe non valet quis ſatisfacere. Adde & cum ſuperbia: familiari pleriſque nolentibus ſapientiores ac prudentiores conſulere, nec parere cùm conſuluerint, ſed ſuum ſequi ſenſum: aliorum tutas vias relinquendo; ac ſingulare, ſolitariúmque ſequendo iter.

Septimò, ex malo more, quo nonnulli in iis quæ deliberata ſunt, conſtantiâ vti non aſſueſcunt: vnde fit vt in agendo inſtabiles ſint, & leuibus quibuſcumque dubitationibus moueantur ex vehementi imaginatione, quâ anteuertitur & peruertitur rationis iudicium.

Poſtremò, ex intenta conſideratione quæ ſuſcipitur cum ſollicitudine nimia cauẽdi illud omne quod poteſt malum eſſe, & in via Domini nocere. Sicut enim qui in anguſta ſemita ambulans, nimis attentè conſiderat profundum in quod labi poteſt, aut circum ſe vndique acclamari audit, *Caue, cades*, multo magis timet lapſum, quàm alioqui faceret: ita qui nimis ſollicitus eſt de cauendo peccato, vt cẽſetur ille qui omnia venialia & minima quæ homo vix in hac vita vitare poteſt, ſollicitè conſiderat: & phantaſiæ vndique ſuggerenti, & quaſi clamanti malum adeſt, caue cades: intellectus ſuas quaſi aures nimis intentè accommodat, timore magis concutitur, ſeque in agendo exponit periculo peccandi contra conſcientiam erroneam culpabilem. Ad hanc cauſam reduci poteſt: cum nimius ardor ac indiſcretus zelus nonnullorum, qui puritatis adeo amantes ſunt: vt minimas etiam maculas perhorreſcãt, & maximarum loco ducant: tum etiam nimius ac inordinatus Dei timor, quem aliqui concipiunt ex conſideratione ſeueritatis diuinæ iuſtitiæ in puniendis peccatis. Cui timori obnoxius animus, variarũ difficultatum obiectu, tãquam procellâ, perinde agitatur, ac cùm meticuloſus in tenebris inania quædam, horrendáque ſpectare, ſibi videre videtur.

PRAENOTANDVM tertiò, argumentũ ex quo procedere poteſt ſcrupulus, ſeu motio animi in partem contrariam eius, de quo firmum habetur iudicium; interdum tanti roboris eſſe, vt meritò ex priori ſententia deducat in contrariam, oſtendendo improbabile eſſe id quod antè probabile eſſe iudicabatur. Interdum verò leue admodum eſſe, & interdum eſſe quidem alicuius roboris, ſed non tanti, vt excitare poſſit in mente fidem tam firmam, quàm prius conceptam, aut quæ illam vincat. Quod cùm ita ſit motio ex primo argumenti genere proueniens, non niſi impropriè dicitur ſcrupulus, cum ſub ea iudicium Nu.111.

non maneat firmũ. Quaquidem impropria ſcrupuli acceptione dicere ſolemus iniectum eſſe alicui ſcrupulum; quando rationibus vrgentibus oſtenſum eſt ei, aliquid illicitum eſſe, quod putabat licitum. Ex aliis verò argumentorum generibus motio proueniẽs, eſt & dicitur propriè ſcrupulus. Qui qua ratione poſſit cum iudicio firmo conſiſtere, explicatur ſimilitudine deducta à naturali & ſupernaturali certitudine, ad moralem. Etenim perſuaſus euidẽti mathematicorum demonſtratione (quod eſt exemplum Nauarri *ad cap. Si quis autem, De pœniten. diſtinct. 7. n. 64.*) quòd triãgulus habeat tres angulos pares duobus rectis, etiamſi in contrarium adducatur ratio quam ſoluere non poſſit, non deducitur tamen de ſententia, nec minus quàm antea illud credit. Deinde contra fidei articulos interdum ſe offerunt rationes nobis inſolubiles, ex quibus tamen nullatenus in dubium reuocamus, quæ credimus: alioqui efficeremur infideles, cùm dubius in fide, infidelis ſit, De hæret. c. 1. His ita prænotatis aliquot de re propoſita regulæ, propoſitionéſve practicæ ſtatuuntur.

Regulæ oſtendentes quatenus conſcientiæ ſcrupuloſæ debeat voluntas noſtra conformari.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 112. PRIMA eſt. Licitum eſſe agere contra conſciẽtiam ſcrupuloſam, ſcrupulo qui nullo argumento nititur. Ratio eſt, quoniam agens contra eiuſmodi conſcientiam, nulli periculo peccandi ſe exponit: cùm ſcrupulus eiuſmodi tãtùm ſit motus & anxietas animi, quæ non obligat nos ad agendum: ſed potius ad non agendum ſecundum illum; præſertim cùm de ſe à bono opere ſæpe retrahat: vel certè efficiat ne homo tam fortiter, quàm oporteret illud aggrediatur. Accedit, quòd talis ſcrupulus non inducat dubitationem practicam, quæ iudicium contrarium ita reddat incertum aut imprudens, vt voluntas non poſſit ei tutò conformari.

SECVNDA regula eſt. Licitum eſſe agere contra conſcientiam ſcrupuloſam, ſcrupulo qui nititur leui tantùm argumento, aut certè non ita valido, vt non patiatur ſecum iudicium contrarium conſtans & firmum ſufficienter ad moralem certitudinem. Ratio eſt; quia ſi propter quodcumque argumentum, quod facit me formidare de eo quod probabiliter iudico, non liceret mihi illud agere, etiam iudicio ipſo, firmitatem ſuam retinente ſufficienter ad moralem certitudinem: ſequeretur quòd quicumque aliquo modo hæſitaret an teneatur omni die Sabbathi à cœna abſtinere, non poſſit tutà conſcientià cœnare: etiam manente probabili & moraliter certo priore iudicio, quòd poſſit tunc cœnare, & ſic de multis aliis ſimilibus: quod eſſet onus intolerabile. Accedit quòd omnium confeſſione certitudo moralis ad licitè agendum ſufficiens, ſecum patiatur aliquam formidinem quia vt Ariſt. in 1. Ethic. cap. 3. docet in rebus agendis ſeu moralibus non ineſt ea ſtabilitas & firmitas (vt nec in ſalubribus) quæ in materia ſubiecta requiritur vt certa ſcientia haberi de ea poſſit: conſtatq; experientià nõ eſſe humani ingenij in talibus reb. ſic aſſequi veritatẽ, vt de contraria falſitate nullo modo formidet. Vnde talis ſcientia, humanò modo habenda, non poteſt prudenter exigi ab homine: quãdoquidem talis exigeretur, qualem vix vnquam poteſt ſibi comparare. Quinimo, *vt notatum eſt à Nauar. ad cap. Si quis De pœn. diſt. 7. n. 78.* quãdiu quis rationabili de cauſa ſibi perſuadet, ſe tutò poſſe aliquid amplecti, nõ debet curare quòd apparentia occurrant in contrarium, aut etiam argumenta quæ diſſoluere nequeat; maxime cum probatum ſit in præced. c. ſect. 1. liberum eſſe tenere opinionem probabilem relicta probabiliore: niſi conſurgeret argumentum illud tale eſſe, quod rem redderet dubiam nec tutam: quia nõ licet id agere de quo tutúmne ſit nec illicitum dubitatur: niſi dubium fuerit rationabiliter depoſitum: quod etiam ibidem notat Nauarrus.

TERTIA regula eſt. Non eſſe licitum agere contra conſcientiam ſcrupuloſam ſcrupulo impropriè dicto, id eſt, qui tam valido argumento nititur, vt iudicium antè ſuſceptum reddat infirmum & deſtitutum certitudine ad moralem probabilitatem ſufficiente. *Nu. 113.* Hæc probatur quia ageret id de quo ſibi licere, nullam; & non licere aliquam habet certitudinem moralem: ideoque peccaret; quandoquidem recta ratio dictat peccare eum qui agit id de quo dubitat, cùm certus ſit de contrario, prout patet ex confirmatione quartæ propoſitionis traditæ in præcedenti nu. 84.

Ex his regulis deducitur, ſcrupulum propriè dictum contemni poſſe, ac pro arbitrio deponi: cùm liceat contra ipſum agere, nec contineat ſufficiẽs motiuum reſpuendi aliquid tanquam illicitum, quod aliàs rationabili de cauſa licitum eſſe creditur. Scrupulum verò impropriè dictum nec contemni nec pro arbitrio deponi poſſe. Sicut enim aduerſus hunc agi non poteſt, quia nititur ratione probabili: ita nec deponi poteſt prudenter & ſine temeritate, niſi habita ratione ſufficienter oſtendente licitum tutúmque eſſe amplecti illud, contra quod eſt exortus. Vnde Cordub. li. 3. quæſtionari; quæſt. 12. propoſ. 2 admonet non excuſari à peccato illos, qui poſtquam aliquid licitum eſſe perſuaſi ſunt ſibi, ſic afficiuntur ad illud, vt contemnant rationes quantumcumque probabiles, quæ in contrarium ſe offerunt: ſiue contemptus ſit formalis, vt cum quis attendens ſe dubitare, ac putare probabiliter illud ipſum ad quod afficitur illicitum eſſe; agit nihilominus, nihili faciens rationem quam habet dubitandi probabiliter: ſiue etiam contẽptus ſit interpretatiuus; vt cùm quis conſcientià probabiliter dictãte, ſuggerentéque illicitum eſſe id ad quod afficitur, auertit intellectum à tali conſideratione, vt ſine remorſu & moleſtia agat idipſum quod ei placet. Tales ſunt qui ex Iob cap. 21. dicunt Deo: Recede à nobis, & ſcientiam viarum tuarum nolumus: & ex Iſaiæ cap. 30. Nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt; loquimini nobis placentia. Aut certè applicat quidem intellectum ad conſiderandum: ſed enatæ dubitationi occurrit leui tãtùm ex cauſa, ſcrupulum probabili fundamento innixum deponens abſque ſufficienti ratione. Aduerte obiter ad iſtiuſmodi interpretatiuum contemptum reuocari poſſe inaduertentiam ac obliuionem culpabilem, nec à peccato excuſantem: qualis eſt cùm quis, prius debitè præparatus ad confitendum omnia peccata ſua mortalia, ſic aliis negotiis implicat ſe antequam confiteatur, vt probabiliter conijcere poſſit aliqua ſibi excidiſſe memorià; & nihilominus abſque alia præparatione cõfitetur: per inaduertẽtiam obliuioném ve reticens partem aliquam dictorum peccatorum. Non enim excuſatur ab eo peccato, quod committitur faciendo confeſſionem mutilam.

CAPVT XII.

De ratione cognoſcendi quis ſcrupulus tanquam inanis carenſque fundamento contemni poſſit.

SVMMA

SVMMARIVM.

- 115 *Talis ratio requirit, vt vel exquiratur eruditi iudicium, vel ſufficiens diligentia in inquirendo adhibeatur.*
- 116 *Requirit item vſum ἐπιεικείας, ſeu æquitatis, quidque hæc ſit.*
- 117 *Ordinariè vtendum eſt eadem, legem interpretando.*
- 118 *Exceptio eſt, cùm lex rigorem ſeruari præcipit, aut ſcandalum generaretur.*
- 119 *Cuius ſit talem interpretationem facere.*
- 120 *Ad vitandum peccatum tranſgreſſionis, ſufficit, ſecundùm ſenſum benignum ſeruare legem.*
- 121 *Non obligat lex ad nimis difficile, nec ad id quod meritò faceret ridiculum.*
- 122 *Vita bonorum, vt conſuetudo rationabilis tolerata, haberi poteſt pro viuendi regula.*
- 123 *Bona fides excuſat à mortali agentem contra legem.*
- 124 *Obiectiones quæ aduerſus dicta videntur fieri poſſe, cum reſponſione ad eas.*

DVo ſunt quæ in praxi traditarum regularum ſcitu & neceſſaria ſunt, & difficilia, ideoque exponenda. Alterum eſt ratio cognoſcendi, An ſcrupulus pulſans animum talis ſit, qui vt inanis nulloque ſufficienti fundamento nixus contemni poſſit. Alterum eſt ratio reducendi ad tranquillitatem animum ſcrupulis quaſi tempeſtatibus agitatum. Hanc autem iam perſecuti ſumus in præcedenti lib. 1. c. 9. & 10. Illa ergo tantùm reſtat hic perſequenda in eorum etiam gratiam qui tranquillitatem animi, pacatámq; conſcientiam habere ſolēt: vt ſcrupulum, qui tanquam inanis contemni poteſt, nouerint diſcernere à probabili dubio, eóve ſcrupulo impropriè dicto, qui cum nitatur ſufficienti fundamento, non niſi rationabili de cauſa, vt ante habitū eſt, deponi poteſt.

Quæ ſit eiuſmodi ratio.

SECTIO PRIOR.

Nu. 115. EA igitur ratio eſt; vt is qui fuerit ineruditus, vel eruditus quidem, ſed quem perturbatio aliqua occupet, aut deludat phantaſiis; conſulat virum eruditum & pium, iudiciúmque ipſius ſequatur: iuxta præced. cap. decimi regulam tertiam. Si autem res ita ferat, vt eam per ſe definire debeat, ſequatur quòd adhibita morali diligentia (de qua libro 11. num. 25. & aliquot ſequentibus) inuenerit iudicauerítque ſequendum: ſic tamen vt primum omnium curet habere propoſitum non peccandi.

Nu. 116. In tali verò iudicio vti debet æquitate quæ à Græcis dicitur ἐπιείκεια: eſtque (vt familiariter explicem) iuſtitia dulcore miſericordiæ temperata, pēſatis omnibus circumſtantiis particularibus. Illius enim officium propriū eſt, in particulari actu diſcedere à verbis generalibus legis ſeruata huius intentione; ſicut fit quando de agendis iudicium fertur nō ſecundum rigorem verborum legis, ſed ſecundùm intentionem quam in tali caſu legiſlatorem habuiſſe aut habere debuiſſe recta ratio expoſcit. Quem æquitatis vſum, in iudicio quod ex diuina lege (multóq; magis in eo quod ex lege humana) fit de rebus agendis, vſurpari poſſe & debere, indicant verba illa Eccleſiaſtis ca. 7. Noli eſſe iuſtus multum: neq; plus ſapias quàm neceſſe eſt.] Ratio quoque cōfirmat. Nam vt 2. 2. quæſt. 120 art. 1. D. Thomas rectè ait: Propterea quod leges dantur de humanis actibus qui in ſingulari ſunt contingentes, ideoque variari infinitis modis poſſunt: non fuit poſſibile aliquam legis regulam inſtitui, quæ in nullo caſu deficeret: itaut oporteat legiſlatores ad id attendere quod vt plurimum ad Dei gloriam, communéque bonum conducit: ſeruata inter omnes proportionis æqualitate, ſeu iuſtitiæ æquitate.

Cum igitur ſæpe dentur caſus in quibus ob aliquas circunſtantias obſeruantia legis foret contra bonum commune, vel iuſtitiæ æquitatem (vt obſeruantia legis ſtatuentis depoſita reddi, foret in caſu in quo is qui arma apud te depoſuit, furiis agitur, aut in religionis vel patriæ perniciem aliquid molitur) manifeſtum eſt adhibendam ἐπιείκειαν, ſeu æquitate vtendum in iudicio, ſecundùm leges ferendo de rebus agendis, vel non agendis, ne contingat quod pro certo fine introductum eſt, contra eumdem finem militare: nempe legem quæ ad Dei gloriam bonúmque commune inſtituta eſt, contra Dei gloriam & bonum commune obſeruare: aut quod verius eſt ipſam tranſgredi: cùm certū ſit, ex vltima regula iuris in 6 quòd is committat in legem qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem. Itaque in lege Quod Epheſi ff. De eo quod certo loco dari oportet: ſtatuitur debere Iudicem ante oculos habere æquitatem: & in cap. Diſciplina, diſtin. 45. & in ca. Ponderet diſt. 50. damnatur diſciplina aut ſententia quæ eſt ſine miſericordia. Nu. 117.

Quod tamen, vt rectè Cordubenſis in lib. 3. quæſtione 15. admonet, debet accipi cum hac exceptione: niſi iuſta cauſa exigat vt rigor legis ſeruetur: quia cùm legis interpretatio actus ſit ἐπιεικείας ſeu æquitatis tanquam cuiuſdam virtutis, debet fieri non ſecundum verborum rigorem: ſed ſecundùm legiſlatoris intentionem, prudenter & attentè conſideratis omnibus debitis circumſtantiis: quæ interdum tales ſunt, vt oſtendant non poſſe ex intentione legiſlatoris aliter quàm in rigore verba legis accipi: vt v. g. quando aliter accipiendo, meritò timetur malum exemplum, vel rigor ipſe ſcriptus eſt, poſitúſque in præcepto. Nu. 118.

Iam per ἐπιείκειαν leges interpretari vt D. Anton. annotat 1. par. tit. 3. ca. 10. § 10. in foro quidem contentioſo, eius eſt cuius leges condere, aut ſententiam ferre: in foro conſcientiæ verò, pertinet ad quemlibet in facto ſuo, ſi doctus ſit, nec prauè affectus, vt poſſit rationabiliter interpretari; alioqui enim conſilium doctorum ac piorū exquirere & ſequi debet. Septem ſunt autē de ἐπιεικείᾳ regulæ vtiles cognoſcendis ſcrupulis, quas notant tum D. Anto & Cordub. antecitati: tum etiam Syluester in verbo Scrupulus q. 4. & Nauar. in Enchir. c. 27. nu. 283. & 284. Nu. 119.

Regulæ ad propoſitam rationem ſpectantes.

SECTIO POSTERIOR.

PRIMA eſt. Eum non offendere, qui ſecundùm legiſlatoris mentem agit, etiamſi non agat ſecundùm verba legis. Nec item eum qui in benigniore ſenſu legem ſeruat, etiamſi in duriore illam violet. Ratio prioris partis eſt, quia ſatisfacit voluntati Superioris. Ratio verò poſterioris, quia præcepta Dei & Eccleſiæ non ſont nobis impoſita cum ea conditione, qua tollant omnem ſpiritualem dulcedinem, & conſcientiæ requiem. Tollerent autem, ſi teneremur illa ſequi in rebus agendis cùm dura ſeu nimis ſcrupuloſa, timidaque interpretatione. Vnde in lege Nulla, ff. de legibus dicitur: Nulla iuris aut æquitatis benignitas patitur, vt quæ ſalubriter pro vtilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipſorum commodum, producamus ad ſeueritatem. Nu. 120.

SECVNDA regula eſt. Quòd nec Deus nec Eccleſia ſuis præceptis intendat quemquam obligare ad id Nu. 121.

quod vix eſt illi poſſibile. Nemo enim poteſt ad impoſſibile obligari De reg. iuris in 6. ca. Nemo. Atque in noua lege pro moraliter impoſſibili habendū eſt; non modo quod abſolutè nequit fieri: ſed illud etiā quod nimiam habet difficultatem: cùm Dominus dicat Matth. 11. Iugum meum ſuaue eſt & onus meum leue.] Et certè cùm admoneamur ſentire de domino in bonitate Sapien. 1. non eſt conſentaneum vt putemus ipſum nobis imponere, *ſaltem ſub pœna æternæ damnationis*, quod non niſi cum maxima difficultate aut graui detrimēto noſtro præſtare poſſumus: prout in lib. 11. explicatum eſt plenius cap. 8. parte poſteriore.

Tertia regula eſt. Quòd nec Deus nec Eccleſia intendat ſuis præceptis quemquam ita obligare, vt ea adimplendo ſit vel appareat fatuus: hoc eſt, quod præcepta ſiue diuina ſiue humana non obligent eo tempore & loco, quo obſeruatio illorum faceret obſeruantem ridiculum apud diſcretos & bonos viros: tolleretve vrbanitatem & conuictum honeſtum cum aliis hominibus. Confirmatur à ſimili: quia diuinum præceptum de reddendo vota ſua Deo, non obligat cùm votum fuerit vanum aut ſtultum: quia Deus ex Pſa. 30. odit obſeruantes vanitates ſuperuacuè: eique diſplicet ſtulta promiſſio, Eccleſiaſtis cap. 5. Cauendum eſt autem, vt rectè admonet Cordubenſis, ne ex hac & præced. regula ferentes iudiciū, decipiamur putando impoſſibile eſſe aut graue malum quod non eſt. Ad quod iuuabit conſideratio eorum quæ in priore parte citati cap. 8. habita ſunt de malo graui. Iuuabit etiam vacuitas ab inordinato affectu ad id de quo iudicium quæritur.

Nu. 122. Qvarta regula eſt. Quòd in dubiis vita communiſque ſenſus virorum bonorum debeat aliis eſſe viuendi regula. Probatur, tum ex eo quod Dominus Matth. 5. ſuos diſcipulos dixerit eſſe ſal terræ: ſignificans ipſorum moribus, populi mores eſſe quaſi ſale condiendos. Tum ex eo quod viri boni meritò præſumantur rectum habere iudicium de rebus agendis, quia rectum habent affectum: ſicut ſanus cenſetur rectè iudicare de ſaporibus, quia non habet guſtatum malè affectum.

Qvinta regula *ſumpta ex cap. vlt. de conſuet.* eſt, quòd in iis quæ ideo mala ſunt, quia prohibita iure humano, excuſet cōſuetudo rationabilis & legitimè præſcripta: vel (*vt Sylueſter loco cit. addit*) etiamſi præſcripta non ſit, rationabilis tamen eſt, & ſcienter tolerata à legiſlatore non reclamante cùm reclamare poſſit. Hæc confirmatur ex eo, quod habetur in cap. Cùm dilectus eod. tit. quòd conſuetudo ſit optima legum interpres. Adde & quòd poſſit tollere legem humanam ex cap. In iſtis diſtinct. 4.

Sexta regula eſt. Quòd homo vbi non peccat mortaliter cum contumacia, non incurrat in excommunicationem maiorem. Vide antè dicta libro nono, num. 175. & aliquot ſequentibus.

Nu. 123. Postrema regula eſt. In quouis caſu omittētem facere id quod lex imponit, excuſari poſſe à peccato mortali (non tamen à veniali prout ex Palud. Sylueſtro & Caiet. habet Nauarr. in Enchir. cap. 23. num. 43.) ſi bona fide & abſque contemptu, iuſta de cauſa, aut etiam (iuxta Caiet. in verbo præceptum ſub finem ex apparente ei excuſatione) exiſtimet ſe mortaliter non peccare omittendo, nullo modo omiſſurus ſi peccatum mortale eſſe exiſtimaret. Quam regulam tanquam de ſe rationabilem & timoratis conſcientiis fructuoſam ſine confirmatione memorati authores proponunt: niſi quòd D. Anton. inſinuet poſſe confirmari ex eo, quòd ratione periculi quandoque agi poſſit contra legis verba: quod patet ex iis quæ dicta ſunt in antè memorato cap. 8. parte poſteriore.

Porro ſi conſilium petenti aut danti ſecundùm has regulas tentator obiiciat illud Eccleſiaſtici 3. Nu. 124.
Qui amat periculum peribit in illo. Occurrendum eſt, hominem ſequendo traditas regulas, non exponere ſe peccandi periculo, ſed potius eas non ſequēdo. Si ſecundò obiiciat illud ex ca. Ad eius, diſt. 5. bonarum mentium eſſe ibi etiam ſuas culpas agnoſcere, vbi culpa non eſt. Occurrendum eſt *ex gloſa ibid. in verbo Agnoſcere*: quòd ſenſus ſit, quemlibet poſſe, dummodo non credat contrarium, ſe peccatorem dicere: ſi non ex peccato, quod cognoſcat, ſaltem ex aliquo occulto, cui ex humana fragilitate ſe obnoxium eſſe putare poteſt. Aut (quemadmodum poſt Gerſonem D. Antoninum & Conradum notat Cordubenſis) ſenſum eſſe, quòd bonarum mentium ſit præcauere culpam tempeſtiuè, eiúſque vitare occaſiones antequam ipſa adſit. Adde ex Nauarr. in Enchir. ca. 27. nu. 285. eſſe ſignum bonarum mentium, non autem conſtituere bonas mentes: ſicut albugo innatans vino veteri, ſignum eſt boni vini, non bonum vinum. Si denique opponat, quòd conſentaneū ſit hominem facere illud omne quod conſtitutus in articulo mortis faceret aut ſe feciſſe vellet. Occurrendum eſt, quamuis id haberi poſſit pro ſalutari conſilio, non eſſe tamen tanquam præceptū ex obligatione ſeruandum, vt Sylueſter in verbo Scrupulus q. 3. ſub finem probat ex eo, quòd talis obligatio adigeret hominem ad deſperationem & inſaniam. Adde quòd (vt rectè notat Cordubenſis) homo in articulo mortis conſtitutus, quædam teneatur facere, quæ non tenetur in tota reliqua vita: quale eſt diſponere de domo ſua per teſtamentum. Non ſunt tamen iſta ſic accipienda, quaſi velimus negare beatos eſſe, qui ita eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, vt ſemper, quantum poſſunt, aliquid ſupererogent, & dent menſurā bonam & cōfertám & coagitatam quia eâdem menſurâ remetietur illis. Beatos item illos qui ſemper ſunt pauidi, & timent ne minus fecerint, quàm debuerint: dummodo in ea re ſeruent prudentiæ moderationem; neque nimiùm iuſti ſint: ne fortè dum nimium emungunt, eliciant ſanguinem.

TRACTATVS III.

De lege diuina poſitiua, quæ lex eſt æterna ſupernaturaliter reuelata.

LEx diuina tribus modis dicitur. Primò, de omni ea quæ authoritate Dei lata eſt, & cuius tranſgreſſione Deus offenditur. Secundò, de ea quæ lata eſt à Deo, & intimatur nobis, non per naturalem inſtinctum, vel humanā authoritatem, ſed per præcepta ſupernaturali fidei lumine nobis nota. Tertiò, pro tota religionis ſumma, quæ non tantùm ſupradictis præceptis, ſed etiam promiſſionibus, cultu, doctrinâ, inſtitutis, officiorum gradibus & id genus aliis continetur: quo modo accipitur Matth. 5. cùm à Domino dicitur: Non veni ſoluere legē ſed adimplere. In ſecunda autem acceptione hîc de lege diuina loquimur, vt & D. Thomas 1. 2. quæſt. 98. & nouem ſequentibus, vbi copioſè de ea diſſerit: & cum eo interpretes ipſius Caiet. Medina & Gabriel, Vaſquez in ſuis commentariis, Sotus in toto li. 2. de iuſt. & iure, & D. Anton. 1. part. tit. 14. & 15. Tantùm autem quæ ad noſtrum inſtitutum facere & ſufficere videntur attingemus, & ad tria capita reuocabimus: quorum primum erit de ipſa lege diuina vniuersè, ſecundum de lege veteri, & tertium de lege noua.

CAPVT

CAPVT XIII.

De diuina lege vniuerſè.

SVMMARIVM.

125 *Quadruplex neceſſitas diuinæ legis poſitiuæ, indicata verbis Pſalm. 18. Lex Domini immaculata, &c.*
126 *Definitio qua declaratur quid eadem lex ſit.*
127 *Cur ante Chriſti aduentum data ſit ſolis Iudæis, & poſt aduentum, data etiam cæteris.*
128 *Quæ propria ſunt legis diuinæ poſitiuæ, quomodo proportione reſpondeant iis quæ propria ſunt legis naturæ.*
129 *Qualitates quatuor diuinæ legis poſitiuæ.*
130 *Effectus eiuſdem.*
131 *Diuiſio illius in veterem & nouam qualis ſit.*

DE diuina lege poſitiua vniuerſè quinque explicanda occurrunt: exiſtendi neceſſitas, natura, qualitates, effectus, & diuiſio.

Neceſſitas diuinæ legis poſitiuæ.

Nu.125. EXiſtendi autem neceſſitas eſſe poteſt, illa quadruplex quam ex verbis Pſalm. 18. Lex Domini immaculata conuertens animas, teſtimonium fidele, ſapientiam præſtans paruulis] notant poſt D. Thomã 1.2. quæſt. 91. art. 4 D. Anton. & Sotus, ille in cit. tit. 14. cap. 1. & hic in cit. lib. 5. quæſt. 1. art. 1. Tum vt tanquam immaculata, mala omnibus prohiberet, & bona omnibus præciperet, quod neque lex naturalis neq; humana vel ſciuit vel potuit. Solus enim Deus nouit quid vbique æquum ſit & bonum omnibus & ſingulis: quidque expediat, atque ſolus circa illud poteſt humanæ infirmitati & ignorantiæ ſubuenire. Tum vt hominem quoad actus interiores, *vnde dicitur conuertens animas,* dirigeret: qua in re lex humana defectum legis naturalis ſupplere non potuit, iuxta illud cap. Erubeſcant diſtinct. 32. De manifeſtis loquimur: occultorum enim cognitor & Iudex eſt Deus. Tum vt haberet homo regulam certam & fixam, quâ firmaret iudicium ſuum de rebus agendis, quod plerumque incertũ eſt, ac etiam præpoſterum: propter obſcuratum in eo naturale ingenij lumen per peccatum: indéque conſcientia ipſa dicitur, *teſtimonium Domini fidele.* Tum demum, vt quò ratio humana pertingere non poteſt in iis quæ hominem ordinant ad ſuum ſupernaturalem finem; eò lex diuinitùs tradita eam proueheret. Vnde dicitur *ſapientiam præſtans paruulis.*

Definitio diuinæ legis poſitiuæ.

Nu.126. NAtura verò, definitione hac aptè declaratur: qua dicitur eſſe lex a Deo tãquã gratiæ authore, immediatè inſtituta, & ſupernaturali quodã lumine nobis nota. Ex cuius definitionis prima parte, *in qua lex diuina cõmunicat cum naturali,* intelligitur ea, quæ de legis naturalis immutabili obligandi vi dicta ſunt in præced tractatu cap. 2. accommodanda quoque eſſe ad hanc legem, quæ ſicut illa, eſt à Deo immediatè. Ex ſecunda parte verò, *A Deo tanquam authore gratiæ* (per quam ſeparatur à lege naturali lata à Deo tanquam authore naturæ) intelligitur; quòd vt Deus per gratiam meritis Chriſti euexit hominem ad præcellentem ſtatum, in quo regni cœleſtis hæres conſtitueretur: ſic legi naturali, ſupernaturaliter reuelatam addidiſſe, vt populus ad Chriſtum ipſum ſpectans, prærogatiuam quandam ſanctitatis, propter ipſius Chriſti reuerentiam, obtineret.

Hinc (*vt D. Thom. 1. 2. quæſt. 98. art. 4.* annotat) lex Nu.127.
vetus data eſt ſoli populo Iudæorum, propter promiſſionem à Deo factam patribus ipſorum: nimirum ex eis naſciturum Chriſtum, iuxta illud ad Galat. 3. Abrahæ dictę ſunt promiſſiones & ſemini eius, &c.] Nempe, quia dicebat, *inquit D. Thomas,* vt ille populus ex quo Chriſtus naſciturus erat, quadam ſpeciali ſanctitate polleret, iuxta illud Leuit. 19. Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum.] Quod quidem multo maiore ratione iam exiſtimandum eſt de populo Chriſtiano: *qui in ipſius Chriſti ſocietatem vocatus, ex priori ad Cor. cap. 1. debet quemadmodum ille ambulauit & ipſe ambulare,* 1. *Ioan.* 2. tenetur ad maiorem morum integritatem & ſanctitatem, vt patet per illud Domini Matth. 5. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum non intrabitis in regnum cœlorum.] & illud Apoſtoli ad Hebr. 12. Si illi non effugerunt, recuſantes eum qui ſuper terram loquebatur: multo magis, qui de cœlis loquentem nobis, auertimus.

Ex vltima denique definitionis parte, *ſupernatu-* Nu.128.
rali lumine nobis nota, intelligitur lumen fidei Catholicæ, reſpectu huius legis idem eſſe, quod ſynderesis eſt reſpectu legis naturalis. Eſt enim legis æternæ inſcriptio quædam ſupernaturalis, facta in mentibus fidelium, iuxta illud quod ad Hebr. 8. D. Paulus vſurpat ex Ier. cap. 31. Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in cordibus eorum ſuperſcribã eam.] Atque vt variæ dantur propoſitiones practicæ ſeu agendi regulæ per ſynderesim notæ: ſic etiam dantur per fidem notæ; oſtendentes quid ad ſupernaturalis finis conſecutionem à nobis requiratur: quales magna ex parte, ſunt in ſacris libris expreſſæ. Dico magna ex parte: quia neque tales omnes, neque ſolæ, ſunt iuris diuini. Nam in nouo etiam teſtamento multæ ſunt leges humanæ: vt quòd mulier oret velato capite, nec tondeatur, in priori ad Corinth. cap. 11. Quòd Epiſcopus non ſit neophytus aut bigamus 1. ad Timoth. 3. Abſtinendum eſſe à ſanguine & ſuffocato. Act. 15. & nonnullæ aliæ. Deinde leges de Sacramentorum formis & materiis diuinæ ſunt: nec tamen omnes in ſacris literis expreſsè continentur: quod idem eſt dicendum de aliis traditionibus diuinis.

Porro dictamen practicum fidei perinde ac dictamen ſyndereſeos, applicatur per conſcientiam ad iudicandum in particulari de actibus humanis, an peccata ſint néene: ita vt ſuper ea re nihil ſpeciale occurrat addendum dictis in præced. tractatu.

Qualitates & effectus diuinæ legis poſitiuæ.

QValitates legis diuinæ poſitiuæ ſunt ex quatuõ Nu.129.
nu. 155. meminimus ex Pſal. 18. nempe quòd immaculata ſit, ſeu omnis erroris vitiique expers. Item quòd conuertens animas, ſeu reformatrix ſit animarũ: quibus interiores infirmitates ipſarum detegendo, facit confugere ad medicum qui eas ſanet. Præterea quòd fidelis, id eſt, firma & immutabilis: vt pote ab eo inſtituta qui meritò dicit Malach. 3. Ego Dominus & non mutor.] Denique quòd ſapientiam præſtans paruulis: id eſt, inſtructio ſit ſupernaturalis abſcondita à ſapientibus & prudentibus, & reuelata paruulis; quámve capiunt, & ſapidam experiuntur, non elati & opinionibus turgidi: ſed humiles, & in obſequium Chriſti captiuantes intellectum.

Nu.130. Effectus eiuſdem legis præcipui ſunt. Ex parte quidem intellectus illuminare, iuxta illud eiuſ Pſal. 18. Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos]. Ex parte verò voluntatis hanc ſuaui affectu complere; iuxta illud quod ibidem additur: Iudicia Domini vera iuſtificata in ſemetipſa, Deſiderabilia ſuper aurum, & lapidem pretioſum multum, & dulciora ſuper mel & fauum.] Qui duo effectus conſtituunt illam beatæ vitæ fœlicitatem, de qua Pſalm. 93. Dominus ſcit cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt. Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.] Ad prioris autem effectus conſecutionem diſponimur imploratione diuini auxilij orando cum David in Pſal. 118. Reuela oculos meos & conſiderabo mirabilia de lege tua.] Ad conſecutionem verò poſterioris, obſeruatione ipſius legis: vt patet ex eo quod in cit. Pſalm. 18. ad verba illa, *dulciora ſuper mel & fauum*, additur. Etenim ſeruus tuus cuſtodit ea.]

De diuiſione legis diuinæ poſitiuæ vniuersè ſumptæ.

Nu.131. OBſeruandum eſt ex D. Thom. 1. 2. *q.* 91. *art.* 5. cùm dupliciter poſſint aliqua diſtingui: tum vt ſpecie omnino diuerſa, ſicut bos & equus: tum vt perfectum & imperfectum in eadē ſpecie, ſicut puer & vir: priore modo legem diuinam poſitiuam, vnam ac ſimpliciſſimam eſſe, ab vnico omnium moderatore profectam: & ad vnicum finem ordinatam: qui eſt hominis tam in hac, quàm in futura vita, coniunctio cum Deo, vnus enim eſt Deus, qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidē; ad Rom. 3. Poſteriore verò modo diſtingui in veterem & nouā: congruenter ei, quod ad Galat. 3. ſtatus veteris legis comparatur ſtatui pueri exiſtentis ſub pædagogo, & ſtatus nouæ legis, ſtatui viri, qui iam non eſt ſub pædagogo. Quæ comparatio illuſtratur per illud quòd lex vetus dirigeret maxime actiones externas: idque pollicitatione bonorum corporalium & temporalium (qualis Exodi 3. facta fuit, terræ fluentis lacte & melle) atque incuſſione timoris pœnarum temporalium: perinde ac pædagogus ſolet puerum, ætate iudicióque infirmum. Lex verò noua dirigat imprimis actiones interioas, & hoc pollicitatione ſpiritaliū & æternorum bonorum: atque filiali erga Deum timore, quem parit charitas Dei, quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritū qui datus eſt nobis ad Rom. 5. prout regi ſolent, qui matura ſunt ætate & iudicio. De vtraque ea lege latè Suarez de Legib. lib. 9. & 10. Quæ ad noſtrum iuſtitutum ſufficere videri poſſunt perſtringemus in duobus ſeq. capitibus.

CAPVT XIV.

De veteri lege.

SVMMARIVM.

132 *Cùm promiſſus ſit Chriſtus omnibus gentibus, cur ſolo populo Iſraelitico data ſit lex vetus.*
133 *Ratio quod ipſi ſemen eſſent Abraha, de quo naſciturus erat Chriſtus.*
134 *Lex vetus obligabit ſolos Iudæos, cæteriſque fuit tantum in conſilio.*
135 *Præcepta veteris legis, triplicia: moralia, ceremonialia, & iudicialia.*
136 *Ceremonialia & iudicialia nunc neminem obligant.*
137 *Ceremonialia ſunt mortiſera, & cur.*
138 *Iudicialia non item, & cur.*
139 *Cur Chriſtiani veteris Teſtamentum ſeruent & venerentur.*
140 *Quatenus in iudicio de peccatis, vſus ſit illius.*

Nu.132. QVAMVIS Chriſtus non tantùm Iſraëlitis, ſed etiam gentibus promiſſus fuerit, iuxta illud Iſaiæ 49. Parum eſt vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & feces Iſrael conuertendas. Ecce dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ,] & illud D. Petri Act. 10. In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus: ſed in omni gente, qui timet eum & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Diuina tamen voluntas fuit, legem veterem tanquam venturi Eccleſiæ ſponſi figuram (iuxta illud prioris ad Corinth. cap. 10. Omnia in figura contigebant illis) ad terram e cœlo tranſmittere tradendam vni populo Iſraëlitico; non quidem ob eius aliquas ſpeciales iuſtitias, cùm duriſſimæ ceruicis populus eſſet ex canono Deu. ſed ob promiſſionem factam Abrahæ, ex quo ille traxit originem.

Nu.133. Fides enim & obedientia Abrahæ volentis Deo iubente vnicum filium ſuum dilectum immolare: meruit ſaltem de congruo, vt dato quòd Deus ipſe ſtatuiſſet filium ſuum carnem humanam aſſumere, ex eiuſdem Abrahæ potius, quàm ex alterius ſemine naſceretur, prout poteſt non obſcurè deduci ex illis verbis Gen. 22. Per memet ipſum iuraui dicit Dominus eo quòd feciſti hanc rem, & non pepercîſti filio tuo vnigenito propter me. Benedicam tibi, & benedicentur in ſemine tuo (ideſt in Chriſto, vt D. Paulus interpretatur ad Galat. 3.) omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ. Ex Abrahæ autem filiis, hæres dictæ promiſſionis conſtitutus eſt ſolus Iſaác per illud Gen. 21. in Iſaac vocabitur tibi ſemen.] Et ex filiis Iſaac, ſolus Iacob per illud Gen. 25 Maior ſeruiet minori] & illud Malach. 1. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui] Quare congruum fuit, vt præ cæteris, populus Iſraeliticus, totus ex poſteris Iacob conflatus, acciperet eam legem quâ mundo prænunciabatur Chriſti aduentus, tradebatúrque ſpecialis cultus religionis, quem Deus vſque ad eumdem aduentum, ſibi exhiberi volebat. Sic D. Paulus ad Rom. 9. cùm talis prærogatiuæ populi Iſraelitici meminiſſet, inquiens, Optabam ego anathema eſſe pro fratribus meis qui ſunt Iſraelitæ, quorum adoptio eſt filiorum, & gloria, teſtamentum & legiſlatio, & obſequium & promiſſa] cauſam illius fuiſſe ſupradictam promiſſionem indicauit cùm ſubiunxit: Quorum patres ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. Accedit quoque illa ratio, quam in præcedenti c. ex D. Thom. retulimus: quòd ob Chriſti reuerentiam congruum fuerit, populum ex quo naſciturus erat, prærogatiuam ſanctitatis habere; ideóque legem accipere; quâ donec Chriſtus perfectæ ſanctitatis author veniret, in officio contineretur, prout ſolet puer à pædagogo iuxta illud Apoſtoli ad Galat. 3. Priuſquam veniret fides, in lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem quæ reuelanda erat: Itaque lex pædagogus noſter erat in Chriſto Ieſu. At vbi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo.

Ex quibus D. ipſe Thomas prima ſecundæ, quæſt. 98. art. 5. infert, ad veteris legis obſeruationem obligatos fuiſſe ſolos Iſraëlitas: *vnde & ipſis ſolis fuit promulgata Exodi c. 20. & ſequentibus*; cæteris autem populis fuiſſe tantùm in conſilio: perinde ac laicis eſt ſtatus Clericorum: & ſæcularibus ſtatus religioſorum: nempe vt perfectior & ſecurior: non autem ſic neceſſarius, vt extra eum ſalus obtineri non poſſet.

Sicque

Sicque accipiendum eſt illud Exod. 12. Si quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere phaſe Domini, circumcidetur prius omne maſculinum eius; & tunc ritè celebrabit, eritque ſicut indigena terræ. Quod conſilium ſequuti ſunt illi, de quibus dicitur Eſth. 8. Plures alterius gentis & ſectæ, eorum religioni & cæremoniis iungebantur.

De obligatione præceptorum veteris legis.

Nu. 135. NOtandum tamen eſt cùm lex ipſa vetus tria præceptorum genera contineret (*prout indicatur illis verbis Deut. 6. Hæc ſunt præcepta, cæremoniæ atque iudicia quæ mandauit Dominus vobis*) primum moralium, de iis quæ naturali ingenij lumine cognoſcuntur agenda eſſe vel fugienda: vt actus virtutum & vitiorum: ſecundum cæremonialium, de ſacrificiis & ceremoniis quibus Deus ſpecialiter coli volebat: tertium iudicialium, de iis quæ pertinerent ad humanam ſocietatem ritè ſeruandam in populo, à quo ob Chriſti reuerentiam exigebatur prærogatiua ſanctitatis: cuiuſmodi præceptorum cognitio, naturali ingenij lumine haberi non potuit, ſicut nec ceremonialium; etiamſi generaliter ratio doceat, in omni ſocietate humana retinendum eſſe debitum ordinem hominum inter ipſos; Deóque ſupremum cultum deferendum eſſe & ſacrificium offerendum. Cùm inquam lex vetus tria hæc præceptorum genera contineret, moralia obligabant omnes, ſicut & nunc obligant adhuc; non quidem vt præcepta veteris legis, & in Veteri Teſtamento tradita, *vt bene notat Sotus in 2. de iuſt. & iure quæſt. 5 art. 4. concl. 2.* ſed vt præcepta legis naturæ, quæ vim & efficaciam habent ex ipſo naturalis rationis dictamine.

Nu. 136. Cæremonialia verò & iudicialia, ſolos Iudæos obligabant: & hoc non tantùm ſub pœna in foro externo; ſed etiam ſub culpa in foro interno: vt argumento eſt, quòd in ſacra Scriptura, paſſim illa quę ab eis aduerſus talia præcepta cõmittebãtur, arguuntur tanquam peccata. Nunc autem neminem, ne quidem ex Iudæis, obligant vt D. Paulus in epiſt. ad Rom. & ad Galat. & ad Hebr. oſtendit. Vnum argumentum ipſius attigiſſe ſufficiet quod in cap. 8. epiſt. ad Hebr. ſumit ex Ierem. cap. 31: vbi Deus pollicitus erat nouum Teſtamentum. Dicendo *inquit D. Paulus*, nouum, veterauit prius: quod autem antiquatur & ſeneſcit, prope interitum eſt.]

Nu. 137. Cæterùm ſic mortua eſt lex vetus, vt præcepta illius ceremonialia facta ſint obſeruantibus mortifera; non item iudicialia. Rationem D. Thomas 1. 2. q. 104. art. 3. reddit: quòd cùm vtraque fuerint præfiguratiua Chriſti & Eccleſiæ Chriſtianæ, ac Sacramentorum nouæ legis, *iuxta illud prioris ad Cor. cap. 10: Omnia in figura contingebant illis*: cæremonialia principaliter inſtituta fuerunt ad præfiguranda Chriſti & Eccleſiæ Chriſtianæ myſteria quatenus futura. Quo fit vt obſeruari nequeant abſque præiudicio veritatis fidei: quâ profitemur illa myſteria iam eſſe completa. Et quia facere aliquid cum præiudicio veritatis fidei, peccatum eſt mortale ſit quoque, vt talis obſeruatio ſit mortifera, etiam vſurpanti illã ex deuotione, *vt circũcidenti ſe ex deuotione imitandi Chriſtum*, prout contra Caietanum Sotus *in* cit. art. 4. verſus finem, rectè oſtendit. Et ſatis patet ex verbis Apoſtoli ad Galat. 5. Si circumcidamini, Chriſtus vobis nihil prodeſt.]

Nu. 138. Iudicialia verò non fuerunt principaliter inſtituta ad præfigurandũ, ſed ad ordinandum ſtatum & formam populi, ex quo Chriſtus naſciturus erat: minus principaliter tamen ac ſecundariò præfigurabant, (cùm illi populo omnia contingerẽt in figuris) ideóque poſtquam Chriſtus venit, & pro humano genere dignatus eſt mori: illa ceſſarunt quidem, vimque amiſerunt obligandi; quia mutatus eſt eiuſdem populi ſtatus, ob quem retinendum & conſeruandum obligabãt (ad quod facit illud ad Hebr. 7. Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt legis tranſlatio fiat) non tamen mortifera ſunt ſicut ceremonialia: quia cùm de ſe non ordinarentur ad præfigurandum; obſeruatio ipſorum abſolutè nõ præiudicat veritati fidei. Vnde ſi Princeps aliquis præciperet ea in ſuo regno obſeruari, nec ipſe peccaret præcipiendo, nec ſubditi obediendo: *ex eodem D. Thoma in cit. art.* 3. niſi fortè obſeruarentur vel obſeruari mandarentur tanquam habentia vim obligãdi ex veteris legis inſtitutione: quia ex tali intẽtione obſeruatio eſſet mortifera eadem ratione qua obſeruatio ceremonialium.

Conſequens eſt ex dictis, Chriſtianos in ſacro canone obſeruare ac venerari vetus Teſtamentum, non quod præceptis illius obligentur. Nam à tali obligatione perinde liberi ſunt ac vidua (*quod eſt exemplum D. Pauli ad Rom. 7.*) à iure matrimonij libera eſt mortuo viro; ſed quòd eis conferat ad notitiam myſteriorum Chriſti, quæ in illo prophetata fuerunt: ad illorúmq; confirmationem vtiliter, ipſum & legatur & intelligatur; prout D. Auguſt. epiſt. 19. annotauit; congruenter ei quod Dominus dixit Iudæis Ioan. 5. Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere; & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibẽt de me. Et paulo inferius: Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: de me enim ille ſcripſit.] Nu. 139.

Conſequens eſt etiam quòd cùm lex ex vi obligãdi habeat quòd ſit regula iudicandi de peccatis: & vt Sotus notauit *in cit. concl.* 2. nullum teſtimonium veteris legis, prout tale, poſſit Chriſtianis proponi tanquam vim habens obligandi: conſequens eſt ſiquam nihil ad hoc noſtrum inſtitutum attinere, vt de illius præceptis dicamus, niſi de moralibus: non quidem vt illius, ſed vt legis naturæ ſunt præcepta: aut etiam nouæ legis. Ea verò Decalogo continentur vel ad eum reducuntur, ex quo de peccatis iudicandi rationem, ex inſtituto in ſequenti tomo perſequemur, iuuante Deo. Nu. 140.

CAPVT XV.

De noua lege.

SVMMARIVM.

141 *Lex noua cur ſic dicta.*
142 *Illius à lege veteri differentia, quòd omnes obliget, nec ſit timoris ſeruilis ſed filialis.*
143 *Lex noua conſiſtit potiſſimum in gratia Spiritusſancti & charitate.*
144 *Nouæ legis præcepta duplicia, & quæ ſub eam cadant, quæque non cadant.*
145 *Moralia ſunt eadem in noua lege quæ in veteri: ſed facta auctiora.*
146 *Omnia reuocãtur ad præcepta Decalogi, & quomodo.*
147 *Lex noua vigebit vſque ad finem ſæculi.*
148 *Poteſtas Papæ circa eam, quódque non ſemper obliget ad mortale.*

LEx diuina poſitiua dicitur noua, reſpectu veteris ante deſcriptæ; quam euacuauit *ut cap. 2. Epiſt. ad Ephes.* non quidem illam deſtruendo, ſed perficiendo adimplendóque: dum ei, *quæ erat vmbra futurorum ex cap. 2. Epiſt. ad Coloſſ.* ſuperaddidit veritatem adumbratam perinde ac imago carbone adumbrata, non deſtruitur ſuperadditione viuorum colorum, ſed perficitur. Hinc Dominus Matth. 5. ait, Non veni legem ſoluere, ſed adimplere: & Apoſto- Nu. 141.

 lus

lus ad Rom. 3. An igitur per fidem deſtruimus legem? abſit, ſed ſtatuimus.]

Nu. 142. Non ſolos autem Iudæos ſicut olim vetus, ſed omnes gentes lex noua obligat, dicente Domino Matt. vltimo Euntes docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti: docentes eos ſeruare omnia quæcumque mandaui vobis] & Marci vlt. Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ, &c.] Atque vt intelligatur quænam ſint præceptorum genera, per quæ talis obligatio imponitur; aduertendum eſt id quod iam n. 131. attigimus; ſtatū nouæ legis à ſtatu legis veteris in eo differre, quòd hic fuerit quaſi paruulorum, qui nihil differunt à ſeruis ex cap. 4. ad Galatas: ille verò quaſi virorum, eorumque liberorum, *ſiquidē ex eodē capite, nō ſumus ancillæ filij, ſed liberæ: qua libertate Chriſtus nos liberauit*: qui ducuntur non timore ſeruili ſed amore filiali. Vnde inquit idem Apoſt. ad Rom. 8. Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum Dei.]

Nu. 143. Quę cum ita ſint, fit (quod notatum eſt à D. Tho. 1. 2. *quæſt.* 106. *art.* 1.) vt lex ipſa noua talem ſtatum conſtituens, potiſſimum conſiſtat, vimque ſuam poſitam habeat in gratia Spiritusſancti, charitateve, quę fidelibus in Chriſtum credentibus, niſi obicem ponāt, datur: iuxta illud ad Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritumſanctum qui datus eſt nobis.] Et quia in tali animi robore ac impulſu, quo voluntas humana ad conformandum ſe diuinæ præcipienti vel prohibenti, prompta expeditaque redditur: plus momenti ineſt ad vitæ ſanctitatem, quàm in præceptis quibus verbo aut ſcripto diuinitus tradito, diuina ipſa voluntas nobis proponitur ac intimatur (de qua late Suarez in tract. de legib. lib. 10. cap. 3) fit etiam vt ſtatus legis nouæ ſpectetur ex Spiritusſancti gratia ſeu interiore charitatis affectu, quem legis nomine appellare nec alienum eſt à Scriptura ſacra, cùm D. Paulus ad Rom. 7 inclinationem appetitus ſentientis vocet legem membrorum: nec à communi loquendi vſu, cùm dicamus communiter ea quæ fiunt à rebus, inclinatione appetitus naturalis, fieri naturali lege. Atque eo modo ſpectatur is ſtatus Ierem. 31. cùm de eo prædicitur (interprete D. Paulo ad Hebr. 8.) Dabo legem meam in viſceribus eorum & in corde eorum ſcribam eam. Item cùm in ca. 3. poſter. ad Corinth. Apoſtolus ipſe ait Manifeſtati, quòd epiſtola eſtis Chriſti miniſtrata à nobis & ſcripta non atramento, ſed Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.] Cùm igitur ſtatus nouæ legis, primò ac pręcipuè pendeat ex gratia, quam Spiritusſanctus diffundit in cordibus, fit tandem vt omnia præcepta vltra fidei articulos (de quibus tanquam ſpeculatiuæ conſiderationis hîc non agimus) diuinitùs tradita ad ſtatum eum ordinandum, ſint de operibus quibus ipſam gratiam oportet quaſi ſtipatam eſſe, ſiue antecedendo in genere cauſæ: cuiuſmodi opera, ſunt vſus Sacramentorum: hoc eſt baptiſmi & aliorum, per quæ vt per canales quoſdam, gratia à Chriſto perenni illius fonte, in animas deducitur; ſiue conſequendo in genere effectus: cuiuſmodi opera, ſunt quæ fiunt præſidio eiuſdem gratiæ ſeu fidei per charitatem operantis.

De nouæ legis præceptis & obligatione.

Nu. 144. ATque ita nouæ legis præcepta ad quorum obſeruationem obligamur, ad duo prima genera reuocantur: ſiquidem alia ſunt de operibus iis quæ ſunt vſus Sacramentorum: & alia de operibus iis quę ſunt vſus fidei per charitatem operantis: de qua ad Galat. 5. In Chriſto Ieſu, neque circunciſio aliquid valet neque præputium; ſed fides quę per charitatem operatur. Circa quæ præcepta occurrunt quædam hoc loco annotanda.

Primum eſt, *quod inſinuat D. Thomas in cit. art. 1. & in ſeq. 2.* In lege noua quæ eſt lex amoris & libertatis, tantùm dari præcepta de operibus, quæ cum antedicta gratia neceſſariam habent conuenientiam vel repugnantiam: Cætera verò quæ non habent, relicta eſſe determinationi humanæ, arbitriove hominum: ea quidem quæ ad communem vtilitatem pertinent, arbitriu Superiorum ſiue temporalium ſiue ſpiritualium, iuxta cuiuſque authoritatem: ea verò quæ ad vnumquemque ſingulatim ſpectant, arbitrio vniuſcuiuſque. Itaque non vt de Sacramentis, per quæ infunditur diuina gratia in animas noſtras; ita de ſacramentalibus, hoc eſt, de diſpoſitionibus ad Sacramenta conficienda vel ſuſcipienda, lex noua habet præcepta diuina: ſed determinatio ipſorum Eccleſiæ relicta eſt à Chriſto. Similiter quia gratiæ opera, id eſt, quæ tanquam effectus ſequi debent gratiam, ſunt neceſſariò actus virtutum, lex quoque ipſa noua habet quidem, *ſicut & lex vetus*, præcepta moralia de actibus virtutum, quoad ea quæ de ſe ad rationem virtutis attinent: non tamen cæremonialia de determinatione eorumdem actuum in ordine ad Dei cultum: neque iudicialia de determinatione item eorumdem, in ordine ad proximum: quia Chriſtus Dominus diſpoſitioni illorū qui ſub ipſo cum legitima poteſtate, curam cæterorum gererent, reliquit talem determinationem, non pertinentem de ſe ad rationem virtutis à qua procedunt actus ipſi cadentes ſub legem diuinam. Non enim ad orationem, *exempli gratia*, prout ea eſt actus virtutis religionis, de ſe pertinet, vt fiat tali certo loco, vel tempore: aut cum illa certa corporis diſpoſitione. Neque ad iuſtam reſtitutionem quæ actus eſt virtutis iuſtitiæ, pertinet vt fiat in duplum, vel in quadruplum & ſic de ſimilibus.

SECVNDVM NOTANDVM EST. Præcepta moralia nouæ legis eadem eſſe, quæ veteris: licet, quia referuntur ad ordinationem ſtatus perfectioris, facta ſint auctiora, creueritque lex diuina, vt quoad credenda (ſiquidem quæ pertinent ad ſacroſancta myſteria Trinitatis & Incarnationis, atque alia de Chriſto, multo explicatiùs traduntur in noua lege quam in veteri) ita etiam quoad agenda. Nam cùm Dominus Matth. 5. dixiſſet, Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quam Scribarum & Phariſæorum non intrabitis in regnum cœlorum] præcepta moralia, prout requirebat maior iuſtitia, fecit auctiora: vt præceptum Non occides: inquiens, Audiſtis quia dictum eſt antiquis Non occides; qui autem occiderit reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio.] Item præceptum Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.] & ſic nonnulla alia: vt videre eſt ibidem; dum Dominus ipſe vltra ea quæ de ſe mala ſunt, prohibet eorumdem occaſiones: atque voluntatis noſtræ intentionem in agendo, ordinat ad perfectionem; prohibendo ne in noſtris actionibus humanam gloriam aut diuitias quæramus. Inquiens in ſequen. cap. 6. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, & videamini ab eis:] & poſtea Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra vbi ærugo & tinea demolitur & vbi fures effodiunt & furantur, &c. Theſaurizate autem vobis in cœlo.] Denique ad præcepta de moderando affectu honoris, diuitiarum, & voluptatum, quo voluntas ad conſenſum peccati trahitur, addidit cōſilia Nu. 145.

obedientiæ,

obedientiæ,caſtitatis,& paupertatis perpetuæ : quibus voluntas talibus bonis ſe penitus abdicat.

Nu.146. Tertivm notandum, *de quo D.Thom.* 1.2. *q.*100. *ar.*3.Præceptis Decalogi,cætera omnia motalia contineri : generaliora quidem , tanquam principia in concluſionibus : ſpecialiora verò , tanquam concluſiones ex eis deductæ. Quo fit , vt quemadmodum omnia rerum genera ad 10.ſumma reducantur, quæ categoriæ dicuntur : ſic omnia præcepta moralia ad decem præcipua quæ decalogum conſtituunt reuocentur. Ex quorum etiam diſtinctione , ſicut res ex diſtinctione ſummorum generũ,inter ſe diſtinguuntur:ac conſideratio cuiuſque eorum in hac diſciplina,reuocatur:tanquam pars quædam , ad conſiderationem illius præcepti Decalogi,ad quod reduci poteſt,tanquam concluſio ad ſuum principium.

Nu.147. Quartum eſt.Legis nouæ obligationem perſeueraturam eſſe ad finem mũdi vſqoe iuxta illud Matth. 28.Docentes eos ſeruare quæcunque mandaui vobis : & ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi.Et D.Thom. 1.2.q.106. art.4. confirmat ratione : quia Deus legem condidit vt per illius obſeruationem perducat hominem ad beatitudinem: quod cùm lex noua perfecte præſtet , non eſt expectanda illius in aliam mutatio;ſicut expectata eſt veteris legis quæ nihil ad perfectum adduxit ex cap.7. Epiſt.ad Hebr. Poſt finem mundi verò euacuandam eſſe quoad materiam imperfectam, aliqoorum præceptorum,*nempe fidei, & Sacramentorum ſignificatiuum vitæ æternæ bona expectanda*:patet per illud Apoſt. 1. ad Cor.13.Cùm venerit quod perfectum eſt,euacuabitur quod ex parte eſt.

Porro perinde lex noua ac lex naturalis præferenda eſt omni conſuetudini & conſtitutioni humanæ prout ex profeſſo confirmat Gratianus d. 8. & 9. itaut nulla conſuetudine vel lege humana ei derogari poſſit.Immo neque in ea cum quoquam diſpenſari a Papa , etiamſi tanquam generalis commiſſarius Dei,in plenitudinem poteſtatis aſſumptus ſit,ex cap. Qui ſe ſcit.2.quæſt.6.Id quod (pro eo varios authores citans) latè tractat Suarez de legibus li.10.cap.6. In quo non immorabimur, tanquam inſtituti Scholaſtici.

Nu.148. Ad noſtrum verò ſpectat , quod de Papa Syluest. in verbo Papa quæſt. 19. admonet idipſum non eſſe intelligendum quoad particulares determinationes legis diuinæ:quæ vt num.144.diximus à Chriſto relictæ ſunt humano arbitrio; itaut omnes tam in ordine ad Deum , quàm in ordine ad proximum ſint iuris humani ; cùm tamen in veteri lege eſſent iuris diuini , conſtituentes præcepta ceremonialia. Nec item intelligendum eſſe quoad ea quæ etſi contineantur in doctrina Apoſtolorum , non ſunt tamen ſtatuta à Deo,ſed ab ipſis Apoſtolis:vt à D. Paulo in priori ad Timoth.cap. 3. Ne bigamus promoueatur ad Epiſcopatum.In quo præcepto Papam diſpenſare poſſe patet ex cap. Lector diſtinct. 34. vbi gloſa id notat & in exemplum adfert quòd Lucius Papa diſpenſauerit cum Archiepiſcopo Panormitano , qui bigamus fuit.Nec denique intelligendum eſt quoad interpretationem authoritatiuè(vt Syluester loquitur)datam Nam Papam authoritatiuè,ſiue tanquam Iudicis authoritate fungentem,poſſe legem diuinam interpretari quoad præcepta viuendi : declarando ſcilicet in dubio,an in tali caſu,tali tẽpore, vel loco, vel in talibus perſonis vim obligandi habeãt:vt v.g. præceptum aperiendi in cõfeſſione omnia ſua mortalia peccata,in eo caſu in quo mors inde immineret Pœnitenti. Patet ex eo , quòd poſſit ipſam diuinam legem interpretari quoad articulos fidei. Nam cùm circa illos, ſicut circa hos, dubia oriri potuerint , vt experientia docet;non eſt negãdum, quin poteſtatis plenitudo à Chriſto Domino conceſſa Papæ , tanquam ſummo omnium in Eccleſia Paſtori, extendat ſe tam ad dicta præcepta,quàm ad ipſos fidei articulos:cùm fideles (quos tanquam Chriſti oues paſcere debet ac conſeruare in ſanctis moribus , ſicut & in ſana fide) vexati potuerint dubiis circa ſanctos mores,ſicut circa ſanam fidem.

Poſtremum eſt , diuinam legem poſitiuam non obligare ſemper ad mortale , ſed interdum tantummodo ad veniale : nempe cùm in materia leui verſatur;vt cùm prohibet dicere verbum otioſum.De qua re pleniùs in ſeq.lib.15.cùm ratio diſtinguendi inter peccatum mortale& veniale exponetur.

TRACTATVS IV.

De lege humana per quam lex æterna tanquam per quemdam ſuum radium nobis manifeſtatur.

VT ad legem naturalem meritò addita fuit diuina poſitiua:ita ad vtramque illã humana ſeu ab hominibus lata,addẽda fuit.Primò, vt ea quæ diuina lege naturali vel poſitiua cõſtituta eſſent,determinarentur ad certa tempora,perſonas,& modos:vt quod lex diuina poſitiua præcipit ſumendam eſſe Euchariſtiã , lex Eccleſiaſtica determinat ad tempus Paſchale,& ad eos qui habent vſum rationis;in cap. Omnis vtriuſque ſexus De pœnit & remiſſ.Et quod lex naturalis docet puniendus eſſe fures , lex ciuilis determinat quoad modum punitionis:nempe vt fuſtigentur , vel ſuſpendantur vel aliud patiantur. Secundò , vt conſuleretur rudibus & ignaris , qui non poſſunt ex lege naturæ vel diuina poſitiua deducere omnia ad quæ obligãtur : per legem enim humanam de illis ſpecialiter inſtruuntur. Tertiò , vt de multis quæ cùm ad humanam vitam ſpectent , probabiliter tantùm ex lege diuina,ſiue naturali ſiue poſitiua colliguntur,aliquid certi ſtatueretur. Quartò,vt vtraq; lex illa diuina,melius cuſtodiretur : dum ſcilicet humana lex idem quod illa cauet , ſuperaddita temporali pœna tranſgreſſoribus : qua de cauſa lex diuina dicitur murus,& lex humana antemurale cordis noſtri,tanquam faciens ne Dæmoni ad illud pateat per peccatum aditus.

Legem autem humanam ferre , non eſt cuiuſuis hominis:ſed vel totius multitudinis,vel perſonę publicæ ſeu habentis poteſtatem in totam multitudinem,vt D.Thomas 1.2.*quæſt.*90.*art.*3.ex eo cõfirmat, quod finis legis ſit bonum commone:Ordinare autem aliquid in bonum commune , ſit vel multitudinis cui propoſitum eſt tale bonum : vel perſonæ puplicæ quæ curam illius gerit. Atque ſicut in populo Chriſtiano duo ſunt hominum genera ex cap. Duo ſunt 12.q.1. vnum Clericorum & alterum laicorum, ita duo ſunt legum humanarum genera , Canonicarum ſeu Eccleſiaſticarum:quæ partim quidem ex lege naturali , ſed pro maiore parte ex diuina poſitiua deducuntur. Alterum ciuilium ſeu ſæcularium,quæ ex lege naturali deſcendũt, vt pote per ratiocinationem probabilem collectæ ex principiis naturali lumine notis.

Tam verò Eccleſiaſtica lex , quam ciuilis , eſt aut generalis,toti multitudini communis;aut particularis , vnius de multitudine , aut paucorum propria; quale eſt priuilegium. Generalis rurſus aut eſt ſcripta ; quæ quatenus Eccleſiaſtica , dicitur Canon ; & quatenus ciuilis, dicitur conſtitutio:aut non ſcripta

quæ

Digitized by Google

quæ generali nomine dicitur conſuetudo : & quatenus Eccleſiaſtica, dicitur traditio ; quatenus verò ciuilis, dicitur mos. Ac denique tam non ſcripta quàm ſcripta diſtinguitur, in pœnalem & moralem : quarum illa eſt in qua additur pœna ab ipſius tranſgreſſore incurrenda. Hæc verò, tantùm oſtendit quid ſit vel non ſit faciendum nec pœnam adiicit. Iam cùm lex humana vt generalis, vel vt ſcripta, vel moralis, nullam ſpecialem difficultatem habeat, quin tollatur per ea, quæ vel tractatu primo dicta ſunt in genere de lege: vel proxime dicentur item in genere de ipſa lege humana, occurrit in hoc tractatu dicendum primò, de lege humana in genere : ſecundò de lege Eccleſiaſtica ſeu iure Canonico ; tertiò, de lege ſeu iure ciuili, quartò, de priuilegio ; quintò, de conſuetudine ; ſextò, de lege pœnali. Eam verò diſtinguemus per titulos vt locus ſit ordini accommodato ad doctrinæ perſpicuitatem.

TITVLVS I.

De lege humana vniuersè.

QVod in iudicio de peccatis de lege humana vniuersè, potiſſimum conſiderare oportet, & ſufficit, eſt obligatio ipſius : ideoque omittentes cætera, vt illius originem, de qua Gratianus diſtinct. 7. & Pomponius ff. De Orig. iuris, lege 2. & alia non neceſſaria ad noſtrum inſtitutum, de eadem obligatione tractabimus quatuor capita; ad quæ reuocantur omnia ad illam pertinentia. Primum erit, De iis quæ lex humana requirit vt obligandi vim habeat. Secundum, de iis quos obligat. Tertium, de modo quo obligat. Quartum, de modis quibus tollitur eiuſmodi obligatio.

CAPVT XVI.

De iis quæ neceſſaria ſunt, vt lex humana obligandi vim habeat.

SVMMARIVM.

149 *Legem humanam oportet iuſtam eſſe, vt vim obligandi habeat.*

150 *Duo modi quibus poteſt eſſe iniuſta.*

151 *Oportet item promulgatam eſſe.*

152 *Item poſt promulgationem expectatum eſſe aliquod tempus: non tamen in omni lege; quod in particulari declaratur.*

153 *An qui ante illud elapſum tranſgrediuntur legem, à peccato excuſentur.*

154 *An in deſignatione talis temporis eadem ratiõ ſeruanda ſit quoad Papales cõſtitutiones, quæ quoad Imperatoris.*

155 *Quando conſtitutiones Papales obligent in prouincia in qua non ſunt ſolemniter promulgatæ.*

156 *Quæ conſtitutiones Papæ non obligent ante earum promulgationem factam in prouincia.*

157 *Conſtitutiones Pontificiæ reuocatoriæ priuilegiorum non habent vim, donec denuntiata ſint iis quorum intereſt.*

158 *Quid tenendum ſit de iis quibus irritantur contractus.*

159 *Quid item de nouis, quibus antiquæ reuocantur.*

160 *Explicatio conditionis requiſitæ, vt lex vim habeat obligandi: nempe vt recepta ſit.*

161 *Obiectio contra eamdem conditionem cum ſolutione.*

162 *Quando peccent qui non recipiunt legem iuſtam promulgatam.*

163 *In quo conſtat non receptio legis, & quid intelligatur nomine communitatis cuius maiorem partem oportet non recipere legem, vt obligandi vim amittat.*

164 *Ad talem non receptionem, non requiritur ſcriptum, aut aliud ſimile ſignum reprobationis legis ; ſed contrauentio in caſibus in quibus ea obſeruari debebat: ſiue contrauenientes legem ipſam ſciant, ſiue illam ignorent.*

165 *Lex in parte tantum recepta obligat tantùm in ea parte.*

166 *Non eſt neceſſe legem vt vim habeat obligandi, ſcripto traditam eſſe.*

VT lex humana obligandi vim habeat ne- *Nu. 149.* ceſſarium eſt primò, vt iuſta ſit : quod D. Thomas 1. 2 qu. 96. art. 4. confirmat : quia vim eam accipit à lege æterna à qua deriuatur. Non poteſt autem a lege æterna deriuari niſi iuſta : vt illud Prouerb. 8. ſatis indicat. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt.

Duobus verò modis lex humana poteſt eſſe iniu- *Nu. 150.* ſta ad quod pleniùs intelligẽdum vide quod dictum eſt antea n. 19.) vno per contrarietatem ad bonũ humanum : vt ea quæ multitudini onera imponuntur: vel a non habente poteſtatem, vel non ſeruata proportionis æqualitate inter partes multitudinis ; vel ob propriam cupiditatem, non ob communem vtilitatem. Altero modo per contrarietatem ad bonum diuinum : quo modo iniuſta eſt omnis lex inducens ad idololatriam, immo ad quodcumque aliud, quod ſit contra legem diuinam. Atque lex poſteriore hoc modo iniuſta, non ſolùm non obligat, ſed nec licet illam obſeruare: quia oportet magis obedire Deo quàm hominibus vt habetur Actor. 4. Priore autem modo, etſi non obliget de ſe quia magis eſt violentia quàm lex : ſeruanda eſt tamen ad ſcandalum vel turbationem vitãdam; quandoquidem tali de cauſa debet homo iure ſuo cedere: iuxta illud Matt. 5. Qui angariauerit te mille paſſus, vade cum eo alia duo, &c.] Ita de hac re loco citato D. Thomas. Videri poteſt Syluester in verbo Lex, quæſt. 9. exponens quatenus hæc Diui Thomæ doctrina regulariter vera, exceptionem aliquam patiatur : & in quæſt. 12. docens quomodo legem ferentes iniuſtam, peccent mortaliter, & tam ipſi quàm ipſorum hæredes teneantur ad reſtitutionem, id eſt, ad reſarciendum damnum quod ex tali lege ſecutum fuerit: incurrántque in excommunicationem, ſi lex ſit contra Eccleſiaſticam libertatem. Quæ cùm propriis locis tractanda ſint, in illis nunc non immorabimur.

Secundò, *iuxta illud quod dicitur in cap. In iſtis diſt.* *Nu. 151.* 4. *Leges inſtituuntur cùm promulgantur*, lex vt obligãdi vim habeat, requirit vt ſit promulgata publice : vel certè ex cap. primo, De poſtulatione Prælatorum §. Verum (vbi Panormit. numero 9. id annotat) ſit ſolemniter edita. Ratio autem eſt : quia cùm lex imponatur omnibus, nec incognita ſeruari poſſit, *lege Leges, Cod de legibus* ; debet ita diuulgari, vt poſſit de facto ad omnium notitiam venire; ſicut poteſt, ſi vel publicè & ſolemniter ſanciatur. vel ſi priuatim edita ſit, publicè & ſolemniter legatur, vel ſcripta in locis publicis affigatur, pro diuerſa regionum conſuetudine. Non eſſe verò neceſſarium, legem humanam vt vim obligandi habeat, ita publicari, vt auribus omnium inculcetur expreſſum eſt in citato §. Verum Et ratio eſt : quia lex alioqui nunquam perfectè promulgaretur, cum nulla ſit quin aliquos lateat.

Tertiò, ad eamdem obligationem requiritur vt *Nu. 152.* poſt dictam promulgationem aliquod tempus elapſum

Digitized by Google

pſum ſit. Iſtud ad præcedens addendum eſſe ex communi ſententia habet Nauarr. in Enchir. ca. 23. nu. 44. Et patet, quando in ipſa lege præfixum fuerit tempus, quo obligare incipiat: tunc enim lex quantumcumque iam promulgata, non obligat ante illud elapſum. Sic lex a Pio V. edita de dicendis horis canonicis ſecundum nouum breuiarium, & Romæ promulgata: nec Romani niſi poſt menſem, nec alij Itali niſi poſt tres menſes, nec reliqui niſi poſt ſex, ſe adſtringi putarunt. Cum verò tempus non eſt præfixum, ſed lex ſimpliciter loquitur; ſi ea ſit generalis conſtitutio Imperatoris vel Regis, qui ſub ſe habet diuerſas prouincias, non obligat, niſi poſt duos menſes ab illius promulgatione facta in eadē prouincia, in qua quis commoratur; vt habetur in Authentico Vt factæ nouæ conſtitutionēs Collat. 5. Quod an ſit quoque tenēdum de generali conſtitutione Papæ, magna controuerſia eſt inter Doctores, quos bono numero in vtramque partem citat Azor. *in 1. par. Moral. Inſtitut. libr. 5. cap 3. quæſt. 3.* negantem tenens, vt & Gabriel Vaſquez *t. 2. diſp. 356 cap. 3.* ac Suarez de legib. lib. 4. c. 15. Nihilominùs affirmantem vt probabilem (quod memorati authores non diffitentur) in praxi tenere non eſt periculum Eam Gloſa vltima ad ſextum Decretalium (hac tamen conditione, *Niſi aliud in ipſa conſtitutione caueatur*, temperatam) confirmat: quia, cùm vt leges non dedignantur ſacros Canones imitari, ita ſacrorum ſtatuta Canonum, Principum conſtitutionibus adiuuentur ex cap. 1. De noui operis nunciatione; illúdque iuri ciuili ſit conſentaneum; nec in iure Canonico cautum ſit contrarium: ipſum ſanè ſeruari poteſt; præſertim cùm Papa, dum intendit ſtatim obligare, ſoleat in ſua conſtitutione id exprimere; vt videre eſt in cap. Cùm ſingula, De præbendis in 6. & in Clement. 2. De hæreticis.

De conſtitutionibus autem ſeu ſtatutis inferiorū, eorúmve qui in ſua gubernatione Superiorem habent: *vt Capitulorum vel Vniuerſitatum vel Epiſcopi (de quibus in particulari multa Azor in cit. lib. 5. cap. 25. & 26.)* Nauarrus in Enchir. cap. 23. nu. 44. iuxta communem ſententiam addit, eas obligare ſtatim ac ſolemniter promulgantur & ſciuntur. Cuius rei ratio eſt, ex Panormit. ad cap. Cognoſcentes de conſtitut. num. 7. quòd inferiorum ditio anguſtior eſſe ſoleat, ideóque non ſit conſentaneum procraſtinari obligationem; ſicut in Papæ conſtitutione obligante vniuerſam Eccleſiam. Aliam rationē adfert idem Nau. in lib. 1. Conſiliorum *tit. 2. Conſil. 1. num. 16.* quòd nullo iure caueatur, vt differatur vinculum legis latæ ab eo qui eſt Princeps inferior. Verumtamen definitum eſt in cap. Vt animarum De conſtit. in 6. ab ea obligatione, non modo ignorantiam inuincibilem excuſare; ſed etiam vincibilem, niſi ea craſſa aut ſupina fuerit. Cuiuſmodi excuſationem non habere locum in conſtitutionibus generalibus gloſa ibidem annotat *ad verbum, Statuta.*

Nu. 153. Duo ſunt verò de quibus dubitatur. Alterum, an quod dictum eſt, legem Papæ, quemadmodum Imperatoris non obligare niſi poſt duos menſes à promulgatione, ita ſit accipiendum, vt cenſeri debeant à peccato excuſari illi, qui in eo tempore nondum elapſo, illam tranſgrediuntur, ſcientes latam & promulgatam eſſe. Angelus enim & Syluest. in verbo Lex: *ille num. 12. & hic num. 6.* aiunt talem legem ſtatim ligare ſcientes; & Sotus in 1. De iuſtitia & iure *quæſt. 1. art. 4.* diſertis verbis ait, legem Papæ vel Imperatoris à tempore promulgationis obligare: ſed vſque ad duos menſes quemque poſſe ignorantiā ſe protegere, quoad forum exterius, non quoad conſcientiam. Vnde ex horum ſententia antedicti cenſendi ſunt peccare.

Nauarrus autem in Ench. & apertius *in lib. 1. Conſiliorum, illic in cit. num. 44. & hic in ſequenti n. 17. vbi & alios pro ſe citat;* cenſet non peccare: etiamſi conſuetudo inualuerit Romæ (inquit ille in eodem Conſil. n. 18.) vt ſecundùm talem legem ſtatim ab illius promulgatione tranſgreſſores iudicentur, ac puniantur in foro externo. Quæ poſterior ſententia probabilior videtur hoc nomine: quòd tempus duorum menſium in ſupra citato Authentico præfixum obligationi legis poſt ipſius promulgationem, ſit velut tempus induciarum quæ dantur ſubditis, vt ſuauiter ad legis obſeruationem diſponantur: & vt lex lata in communi pro omnibus, incipere poſſit eodem tempore omnes obligare: ne ſi alios obliget ante alios, naſcatur confuſio & rixa inter eoſdem ſubditos. Licet ergo prior ſententia probabilior ſit in rigore, cùm lex eoipſo quòd lata eſt publicè, rationem habeat imperij; tamen ratio allata pro poſteriore oſtendit locum eſſe benignæ interpretationi intentionis Papæ, prædictum tempus concedendi quoad forum conſcientiæ.

Explicatio difficultatis. An Papales conſtitutiones ad vim obligandi, tempus requirunt eodem modo, quo Imperatoriæ.

Alterum dubium eſt. An ſicut in memorato Authentico; cum lex eſt Imperatoris, duo dicti menſes computandi ſunt ab ea promulgatione quæ facta eſt in prouincia in qua quiſque commoratur: ſic computandi ſint ſimiliter, quando lex eſt Papæ; itaut ea non cenſeatur quemquam obligare, *ſaltem quoad forum internum*, niſi elapſis duobus menſibus ab ipſius promulgatione facta in prouincia, in qua quiſque moratur. Ac pro vtraque parte plures ſunt authores, quos refert Azor. in lib. 5. Moral. Inſtitut. cap. 3. quæſt. 3. Affirmanti autem fauet, quòd Papæ plures, & remotiores prouinciæ ſubſint, quàm Imperatori; durúmque videatur dicere omnes leges quæ paſſim motu proprio à Summo Pontifice fiunt Romæ, ligare ſtatim à publicatione facta in Romana Curia. Negantem verò Sylueſt. in verbo Lex n. 6. confirmat: quia non eſt neceſſe legem vt vim obligandi habeat, omnium auribus inculcari, ex cap. 1. De poſtul. Prælat. Atque (*prout habet D. Thom. 1. 2. quæſt. 90. art. 4. ad 2.*) illi coram quibus lex non promulgatur, ad eam obſeruandam obligantur in quantum ea ad notitiam ipſorum per alios deuenit, aut potuit, facta promulgatione deuenire. Nu. 154.

Accedit quòd cùm vix vllæ Decretales ex iis quæ iure ſcripto continentur promulgatæ ſint in omnibus prouinciis; nullæ penè earum eſſent quæ obligarent in tota Eccleſia: quod abſurdum eſt. Quo etiā argumento Nau. in lib. 1. Conſiliorum vtitur Conſilio 1. num. 19. Et ad id quod pro altera parte allatum eſt, reſpondet conſequenter num. 20. quòd niſi conſuetudo inualuiſſet in contrarium, ſed ſtaretur in ſolo iure ſcripto; eadem ratio in re propoſita foret conſtitutionis Papalis & Imperatoriæ. Quam conſuetudinem talem eſſe quæ fundamento legitimo nitatur, patet: tum quòd (*vt dixit quidam*) Papa habeat pedes plumbeos non plumeos; hoc eſt, quòd Papa non poſſit ea facilitate percurrere ſiue per ſe, ſiue per ſuos Commiſſarios Chriſtianum orbem, qua imperator aut Rex poteſt ſuæ ditionis prouincias. Tum quòd Papa ſit Vicarius Chriſti in ſpiritualibus, quorum cognoſcendorum ſubditi maiorem curam habere debent, quàm temporalium in quibus Imperatori ſubiiciuntur. Tum demum, quòd Imperator poteſtatem ſuam habeat ab hominibus, qui ſe illi regendos

gendos tradiderunt, Inſtit. De iore naturali §. Sed & quod principi. Papa verò ſuam poteſtatem habeat a Chriſto dicente Matth. 16. Quodcumqoe ligaueris ſuper terram erit ligatum & in cœlis. Vnde côſeqoẽs eſt magis conſentaneum eſſe, vt lex Principis habentis ſuam poteſtatem depẽdenter ab omnibus ſuæ ditionis prouinciis; in his promulgari debeat antequá obliget, quàm lex Papæ in òmnibus Chriſtiani orbis prouinciis, à quibus non habet ſuam poteſtatem.

Addit deinde Nauar. non eſſe durum quod conſtitutiones Papales obligẽt quidem ante publicationem factam in prouinciis; ſed non ante tẽpus quod vir bonus & prudens arbitrabitur eſſe ad hoc ſufficiens, vt ſubditi quibus imponuntur, illas ſciãt conſideratâ diſtantiâ prouinciæ, & qualitate legis, & frequentiâ hominom talis prouinciæ habitantium Romæ, aot venientium cò, & redeuntium inde. Si quos autem contigerit inninc ibiliter ignorare publicationem, nemo negat eos excuſari: inter quos numerandi non ſunt, qui probè ſciunt, aut ſcire facilè potuerunt aliâ viâ quàm per promulgationem factam in ſua prouincia Ceterùm dato, quod *(vt notat Nau.)* prior opinio magis ſit conformis iuri ſcripto, & poſterior conſuetudini vſu receptæ; adſeremus aliqnot propoſitiones, quibus propoſitum dubium plenius pro praxi explicetur, ad obuiandum vacillationi in re tanti momenti.

Propoſitiones quibus continetur propoſita explicatio.

Nu. 155. PRIMA eſt. Conſtitutiones Pontificias vſu atque conſuetudine receptas, non indigere promulgatione facta in prouincia. Hæc patet, quia leges contentæ in Decreto, & in quinqne libris Decretaliu, in Sexto, in Clementinis, & in Extrauagãtibus, ex quibus corpus iuris canonici conſtituitur, non obligant ex aliqua earum promulgatione facta in prouinciis.

SECVNDA propoſitio eſt. Conſtitutiones Pontificias quæ ex antiquo vſu, Romæ tantùm non alibì promulgantur, non requirere ad obligationem, vt in prouinciis promulgentur. Hęc patet ex regulis Cancellariæ, quæ (vt etiam habet Nauar. in cit. n. 19.) non publicantur extra Romanam curiam, & ligant omnes degentes extra eam.

TERTIA propoſitio eſt. Conſtitutiones Pontificias in quibus Papa exprimit ſe velle obligare ex eo tempore, quo Romæ facta fuerit publicè earum promulgatio, non requirere ad obligationem vt promulgentur in prouinciis. Hanc eſſe indubitatam, aſſerit Nauar. in præced n. 15. Et ratio in promptu eſt, quia tunc legiſlatoris voluntas obligandi ante factam promulgationem in prouincia, manifeſta eſt. Neque de eiuſdem ad id poteſtate dubitari poteſt: cùm ſicut legiſlatoris eſt determinare cæteras conditiones ſecundum quas actum aliquem præcipit vel prohibet: ita etiam eſt determinare conditionem temporis ad quod volt ſui præcepti vel prohibitionis obligationem referre.

Adde quòd conſtitutio ſolemniter edita liget eam ſcientes, aut ſcire debentes, antequam alia fiat eius promulgatio, vt notat Pan. ad c. 1. De poſtul. Prælat. n. 10, Quod & ratio docet: quia ſciens indubitanter legem impoſitam eſſe ab habente legitimam poteſtatem, & cum intentione obligandi ex tunc; nihil eſt cur nouam promulgationem expectet: quandoquidem eum qui certus eſt, certiorari vlterius non oportet, vt habet 31. Regul. iuris in 6. Et vt argumentatur Sylu. in verbo lex q. 6. in fine; fruſtra expectatur euentus, cuius nullus eſt effectus. Huic propoſitioni conſentientia habet Suarez in tract. de legib. lib. 4. cap. 15 Ad eamque facit, quod ille io ſeq cap. 16. n. 2. & 3. bene probat, Chriſtum poteſtatem ita dediſſe Vicario ſuo, vt poſſet per ſe valdè efficaciter operari ſine dependentia a conſenſu populi.

QVARTA propoſitio eſt. Conſtitutiones generales Papæ, in quibus ipſe non exprimit ex quo tempore velit eas obligare; ſi quidem ius antiquum includant ſiue diuinum ſiue humanum, ad obligationem non requirere vt in prouincia promulgentur, cùm ius ipſum antiquum ſufficienter talem promulgationem ſua obligatione ſuppleat. Si verò non includant ius antiquum, ſed nouum conſtituant, vt bulla Pij V. de cenſibus, & quædam aliæ, difficile eſſe ſtatuere, an vt in foro externo, *iuxta vſum ſcilicet in Romana curia receptum cuius in n. 153. ante ex Nauar. meminimus*, ſic in interno obligent ante factam earum promulgationem. Quam difficultatem Nauarr. ipſe in lib. 1. Conſil. tit. 2. Conſil. 1. num. 32. ſatis indicauit cùm dixit illius determinationem requirere Summi Pontificis ſententiam. Nu. 156.

Et quamuis idem author ſignificet obligare in foro etiam interno; tamen probabilitate non caret *(vt fatetur Greg. à Valen. 2. 2. diſp. 7 q. 5. punct. 5)* opinio contraria Soti in 1. De iuſt. & iure quæſt. 1. art. 4. exiſtimantis non eſſe credendum, quòd ſummi Pontificis voluntas ſit, vt ſua conſtitutio obliget antequam promulgata ſit in prouincia, niſi expreſſerit tempus in qoo vult omnes obligare: vt dicẽdo ex nunc, prout ex tunc: & ex tunc, prout ex nunc, omnes vbique obligari. Nõ caret inquam probabilitate: quia Summus Pontifex interdom exprimens ſuam conſtitutionem Romæ promolgatam, omnes ſtatim obligare: aut etiam mittens eam ad Prælatos promulgandam in ſuis prouinciis, ſatis indicat quando nihil tale fecit, ſe non habere in animo eos obligare quibus non fuerit facta promulgatio in ipſorum prouincia: præſertim cùm iuri ſcripto conformis ſit ſupra memorata ſententia exiſtimantium ad Papalis conſtitutionis, ſicut ad Imperatoriæ obligationem requiri promulgationem illius factam eſſe in prouincia. neque ſatis conſtet tali iuri hac in parte eſſe vniuersè derogatum contrariâ conſuetudine. Quodſi in aliqua fortè prouincia conſuetudo inualuit, vt omnes Papæ conſtitutiones in ea recipiantur abſque promulgatione ibidem facta; non negabimus eidem conſuetudini ſtandum eſſe in conſcientia: ſicut neque excuſabimus à peccato illarum tranſgreſſores, ſi à maiori parte populi ſint receptæ, etiam non promulgatæ in prouincia.

Neque Nauarrus Soti ſententiam tanquam probabilitate carentem reiicit. Si enim iudicaret carere ea probabilitate, quâ tuta conſcientia poſſit formari, non definiret in eod. conſilio n. 36. Doctorem, qui de cenſibus lectutus eſt, etiam ex officio, non teneri mentionem facere bullæ Pij V. ſuper ea re editæ, ſi promulgata non ſit in ea prouincia in qua Lectoris muuere fungitur. Nec item ſtatueret in ſeq. num. 37. non eſſe negandam a Confeſſario abſolutionem ei Pœnitenti qui talibus bullis non obſequitur, iudicãs ſe ad illarum obſeruationem non obligari eoqood non ſint in ſua prouincia promulgatæ, atque Prælati, quorum eſſet illas promulgare, non modo non promulgent, ſed etiam præbeant aliis exemplum contraueniendi. Quidquid ſit autem, ſaltem idem Nauar. ibid num. 21. apertè admittit quod expreſſum eſt à Caiet. 1. 2, quæſt. 90 artic. 4. ad ignorantiam inuincibilem, quæ à peccato excuſet dictarum conſtitutionum tranſgreſſores eas neſcientes, ſufficere vt poſtqoam Romæ promulgatæ fuerunt, Romana curia non curauerit promulgationem ad Eccleſias cathedrales peruenire. vel Prælati, ad quos illæ directę fuerint, non curauerint eas ſuis Eccleſiis inſinuare.

Quam

Quam doctrinam libenter admitto pro praxi, in qua ad tranquillandas timoratas conſcientias multum valet, quidquid recentiores Theologi, vt Suarez meminit in lib. 4. de legib. cap. 15. nu. 11. contrarium in ſpeculatione teneant, quibus ipſe aſſentitur quidem; non damnat tamen, (niſi vt minùs probabilem contrariã) eã quam ſequimur, Soti ſententiam; in quam plures alios citat in præced. num. 10.

Nu. 157. Qvinta propoſitio. Conſtitutiones Pontificias quibus priuilegia & aliæ gratiæ reuocantur, non habere vim donec denũtiatæ fuerint, extiterintve certò notæ, non ſolùm in eadem prouincia, verũ etiam illis quorum intereſt. Hanc pro certiſſima habendam eſſe annotat Sotus *in 1. de iuſt. & iure. quæſt. 1. art. vlt.* & communem eſſe ſententiam interpretum vtriuſque iuris habet ex Felino & Abbate Azor. *in 1. p. lib. 5. cap. 3. quæſt. 6* Addens eam ſic intelligendam eſſe: vt ſi priuilegium datum ſit priuato, non intelligatur ſublatũ, donec lex ipſum abrogans, ſit ei denuntiata: vel manifeſta: ſin conceſſum ſit ob certi pij loci aut ſeminarij commodum, non deſinat quouſque lex ipſum tollens, denunciata ſit vel toti collegio, vel iis qui curam illius gerunt. Quod ſi toti alicui diœceſi aut prouinciæ fuerit conceſſum, non videatur extinctum donec abrogatio ſit nota in locis quæ illic cæterorum ſunt capita. Verumtamen quia priuilegiorum vis pendet ex voluntate conferentis, ſi Papa expreſsè vellet reuocationem illorum ſtatim valere, ea ante factam ipſius promulgationem iis quorum intereſt, valeret; vt habent Syluester & Funius in verbo Gratia: ille num. 4. & hic num. 6. Sotus autem ex hac propoſitione colligit, habentem priuilegium per quod abſolui poſſit a reſeruatis, illo reuocato poſſe antequam reuocatio ſit ipſi manifeſta, vti eodem ſine culpa, validéque abſolui.

Nu. 158. Sexta propoſitio, *quam ex Panorm ad cap. Cognoſcentes, De conſtitut. Sotus habet in citato art. vltimo.* Lex reſcindens contractum, vim habet ſtatim ac facta eſt illius promulgatio: irritúſque eſt idem contractus, etiã factus ab ignorante inuincibiliter legem huiuſmodi eſſe promulgatam. Verùtamen, *vt idemmet Sotus addit*: quia inter contractus ſunt aliqui, *vt matrimonium & nonnulli alij*, qui ſine iniuria diſſolui nequeũt: tales non debent interdici lege, niſi quæ vigere incipiat cùm promulgata fuerit in prouincia. Vnde concilium Trident. ſeſſ. 24. cap. 1. De reformat. matrimonij, decretum quod irritat clandeſtinum matrimonium, præcipit publicari, & explicari populo in ſingulis parochialibus Eccleſiis, & tempus obligationis eiuſdem in vnaquaque parochia, decernit eſſe poſt triginta dies numerandos à die primæ publicationis factæ in illa ipſa parochia.

Nu. 159. Septima propoſitio. Cõſtitutiones nouæ, quibus antiquæ, ſeu iam antea editæ, reuocantur, vim ſuam habent ſtatim ac publicatæ ſunt. De hac Azor. *in cit. cap. 3. quæſt. 7.* Patet autem quia lex non obligat niſi ex voluntate Principis: vnde ſtatim atque is vult & declarat ſe velle vt lex nõ obliget, ceſſat obligatio.

Quartum requiſitum ad legis humanæ obligationem: vt ſit vſu ſubditorum recepta.

Nu. 160. HOc probatur ex cap. In iſtis diſtinct. 4. §. leges: vbi leges dicuntur firmari, cum moribus vtentium approbantur: & ratio optima tangitur: Nimirum, quia vt lex firmata abrogatur moribus vtentium in contrarium, id eſt, contrario vſu (*conſuetudo enim rationabilis & legitime præſcripta tollit legẽ, ex c. vlt. De conſuet.*) ſic moribus vtentium, ſeu legis vſu, ipſa firmatur, vimque accipit ligãdi ſubditos; atque adeo non vſu, ſeu ex eo, quòd ſubditi ſe illi non accommodent, ſed perinde agant ac ſolebant ante legem, ſuſpenditur illius obligatio. Probatur item ex lege De quibus ff. De legibus: cuius verba ſunt, Nam cum ipſæ leges nulla alia de cauſa non teneãt, quàm quod iudicio populi receptæ ſint.] Probatur denique ratione. Nam vt argumentatur Nauarr. lib. 1. conſil. tit. 2. conſil. 1. num. 25. & in Enchir. cap. 23. num. 41. Lex fertur ac promulgatur cum conditione ſi per maiorem ſaltem populi partem recipiatur: prout eſt ſententia ab vtriuſq; iuris Doctoribus approbata, vt ex Abbate & Felino ad cap. 1. De treuga & pace habet Azor. *in eod. lib. 5. cap. 4. quæſt. 1. idémque habet Couarr. in lib. 2. var. reſol. cap. 16. num. 6. verſ. 5.* Cuiuſquidem ſententiæ fundamentum eſſe poteſt, quòd non expediat reipublicæ, homines quoad cõmunitatem ita gubernari, vt renitentes atque inuiti adigantur ad aliquid faciendum, quod alioqui nec naturali nec diuina lege præſtare tenentur. Item quòd præſumendum ſit, legem quæ à Rep. non recipitur, minimè eidem conuenire, niſi appareat contrarium. Accedit quòd iuſta cauſa à peccato excuſet tranſgreſſores legis humanæ, iuxta doctrinam D. Thomæ 1. 2. *quæſt. 96. art. 6.* Iuſtam cauſam autem videatur quis ex eo habere non ſeruandi legem humanam, quòd ea ab aliis nec ſeruetur, nec cœpta ſit ſeruari. Cùm enim lex communem vtilitatem reſpiciat, conſeruéтque inter ſubditos æquitatem: author illius non eſt cenſendus velle, vnum aut alterum ſubditum obligare ad id ſeruandum, quod cæteri ſubditi non ſeruant, nec ſeruare cœperunt.

Quòd verò aliqui dicunt conditionem iſtam habere quidem locum in conſtitutionibus Imperatoris & reliquorum Principum ſæcularium: non item in conſtitutionibus Papæ: quoniam hic à Chriſto immediate (quod Suarez latè tractat de legib. lib. 4. cap. 3.) & illi à populo ſuam authoritatem habent. Id inquam non nititur ſufficienti fundamento. Nam licet laicus Princeps poteſtatem condendi leges acceperit à populo: ea tamen acceptá, ipſe ſolus eſt ſuperior, in quo ea reſidet ex §. Sed & quod Principi Inſtitut. De iure naturali, gentium, & ciuili. Deinde Papa quidem à Chriſto, non à populo habet ſuam poteſtatem: ſed (*ſicut de ſibi tradita loquitur in 2. ad Corinthios cap. 13.*) D. Paulus, habet ad ædificationem, ſeu populi ſibi commiſſi vtilitatem: non ad deſtructionem. Vnde tam in iure canonico quàm in ciuili (*quod patet ex dictis* initio huius numeri) expreſſum eſt, ad obligationem legis requiri, vt ſit vſu recepta.

Sed obiiciet aliquis: quòd ſi ad obligationẽ legis requiratur vt recepta ſit a populo, ſequatur poteſtatem Superioris legem condentis pendere ex inferiorum arbitrio: quæ obiectio quærit explicationẽ dubij, An conſenſus populi legem admittentis, requiratur, vt ea poſt promulgationem obliget. De quo in vtrãque partẽ authores refert Gabriel Vaſquez *ad 1. 2. D. Thomæ diſput. 156. cap. 5.* negantem meritò ſequens: quia ſi facta promulgatione lex non haberet vim obligandi niſi conſentiente populo, talis conſẽſus maioris virtutis eſſet quàm poteſtas Principis: quãdoquidem poſſet in ipſius vſu eam omnino impedire. At id abſurdum eſt; cùm Princeps tanquam caput populi, omne ius imperandi habeat, penéſque ipſum ſit huius regimen, ſicut in corpore humano penes caput eſt regimen cæterorum membrorum. Itaque propoſitæ obiectioni reſpondetur: quod dicitur ad obligationem legis requiri vt recepta ſit à populo; Nu. 161.

pulo; non eſſe ſic accipiendum quaſi ſuperior ſua lege obligare non poſſit, niſi interueniente ſubditorum cõſenſu: ſed quòd vt obligatio legis perſeueret, ea firmari debeat motibus vtentium. Etenim Superior non obſeruãtes poteſt per ſuos executores compellere ad obſeruationem: quæ compulſio ſi nullum ſortiatur effectum, *renuẽtibus ſcilicet malitioſè ſubditis*, lex nihilominus obligabit quantumuis recepta non ſit. Idémque iudicium eſt, ſi Princeps velit compellere; ſed nequeat: quia non receptio, ſicut & conſuetudo, ad tollendam obligationem legis, requirit vt Princeps illam ſciat, nec impediat cùm poſſit: ſicque de illius voluntate, ſaltem tacita, talis obligatio ceſſet: alioqui perinde libera eſſet ſubditis obſeruatio legis ac obſeruatio conſilij, nihilque intereſſet inter præceptum & conſilium. Hanc doctrinam tradit Sylu. in verbo lex quæſt. 6.

Reſponſio ad aliquot interrogationes quæ de non receptione legis fieri poſſunt.

Nu. 162. QVAERI poteſt hîc 1. An peccẽt qui non ſeruant legem iuſtam promulgatam. Reſpondendũ eſt peccare, niſi ignorantia inuincibilis, aut iuſta aliqua cauſa eos excuſet: vel nũ ſeruẽt Superiore ſciente ac valente cogere, nec cogente ſeruare: in quoquidem caſu Superior ipſe videtur eam ſuſpendere vel tollere, iuxta communem *(vt habet Nauar. lib. 1. Conſil. tit. 2. Conſil. primo num. 25.)* ſententiam Doctorum relatorum à Felino ad cap. 1. De treuga & pace num. 7. Itémque ſi totis decem annis à promulgatione nec ſeruata ſit, nec cœpta ſeruari à maiori parte totius communitatis: non enim ligat lex quæ decennio recepta non eſt, vt aſſerit Nauarr. ibidem poſt Felinum in ſeq. num. 13. referentem alios in eamdem ſententiam. Vnde Nauarr. ipſe poſtea num. 32. infert conſtitutiones Concilij Trid. nouas (aliud eſt de antiquis per ipſum renouatis, quæ ſuam priorem obligandi vim retinent) non ligare in Polonia degentes, etiamſi eas ſciant: non quidem eoquod non ſint illic promulgatæ, ſed eoquod non ſint receptæ à principio, neque per decennium poſtea.

Circa quæ aduerte ex Sylu. in verbo Conſuetudo quæſt. 7. non recipientes legem humanam ſciente & tolerante legiſlatore, peccare duobus aut tribus primis actibus, quibus illam tranſgrediuntur, non autem reliquis: propterea quod ex præcedentibus illis, ſufficienter apparet legiſlatoris voluntas, legem ipſam ſuſpendendi aut tollendi. Qui verò tranſgrediuntur neſciente legiſlatore, vel non valente ad obſeruationem cogere, cùm velit: per decennium peccant tranſgrediẽdo; poſtea autem (niſi lex eadem à Superiore innouetur) ob præſcriptionem longi temporis, quale in propoſito decennium cenſetur eſſe, excuſantur à peccato.

QVAERI poteſt 2. In quo cõſiſtat non receptio legis per quam obligatio ipſius ſuſpenditur. Reſpondendum eſt iuxta Nauarr. ibidem num. 26. conſiſtere in deſuetudine, ſeu in non vſu ipſius legis, quando contingit caſus in quo obſeruãda fuit: adeout lex non tollatur per eius non vſum, etiam plurimorũ annorum, quando is fuerit abſque illius contrauentione: Quo fit vt legis non receptio, de quâ hîc agitur, contingat ſolùm dum adeſt caſus in quo obligat lex, nec ſeruatur à tota communitate: vel ſaltem *(iuxta receptam, vt habet Nau. in Ench. cap. 23. num. 41. ſententiam)* à maiori parte ipſius.

Nu. 163. QVAERI poteſt tertiò, Quænam communitas intelligenda ſit in re propoſita, cuius maiorem partem oportet recipere legem, vt ea obliget. De qua quæſt. Gregor. à Valen. *ad 1. 2. diſput. 7. qu. 5. ſub finem puncti 5.* ait malle ſe audire, quam dicere ſententiam: nam difficilis eſt: cùm ex vna parte videatur omnino intelligenda tota communitas populi cui lex imponitur: ſiquidem nemo negabit quin ſi lex impoſita ſit alicui collegio, ab omnibus vel à maiori parte illorum qui de eodem ſunt, recepta eſſe debeat, vt obliget. Similiter ſi lata ſit alicui diœceſi, debeat eſſe recepta ab omnibus vel a maiori parte illorum qui de ea ſunt. Ex altera parte verò non videatur tota dicta communitas intelligi poſſe: cùm alioqui leges quæ à Summo Pontifice, vel à Concilio generali pro tota Eccleſia conduntur, nequirent tolli per non receptionem in aliqua prouincia, niſi maior totius Eccleſiæ pars non reciperet ſimiliter: quod eſt contra communem exiſtimationem: quam ſecutus Nauarrus dixit, vt ante retulimus, Polonos in Polonia degentes ab obſeruatione nouarum conſtitutionum Concilij Trid. excuſari per nõ receptionem illarum: non quidem in tota Eccleſia, ſed in Polonia. Nec ſolùm eſt difficilis quæſtio, ſed tanti momenti vt Summi Pontificis explicationem optare potius, quàm iudicium præcipitare debeamus. Nihil autem obſtat, quin tanquam probabile ad moralem certitudinem ſufficienter admittamus, quod idem Greg. à Valen. reſpondet: communitatem in hac re intelligendam eſſe indiſtinctè, ſiue ſit tota ea cui lex præfigitur; ſiue ſit aliqua pars ipſius latè patens, quam ſapiẽtes probique viri attenta eiuſdem conditione, legiſque ratione, ſentiant inutile periculoſúmque eſſe, obligari lege quam non acceptat. Itaque res hæc, vt & multæ aliæ in morali diſciplina, pendet ex prudentium iudicio per inſpectionem circumſtantiarum, quæ variantur, nec ſemper vbique ſunt eædem.

QVAERI poteſt 4. An ad eam de qua agimus non receptionem legis, requiratur neceſſariò; vt ipſa lex verbo vel ſcripto, alióve actu poſitiuo improbata reiectáque ſit à maiori parte communitatis. Reſpondendum eſt, id non requiri neceſſariò, ſed ſufficere vt tempore ad id ſufficienti, maior pars communitatis ſit non vſa tali lege, caſibus de quibus ipſa diſponit occurrentibus: quia id etiam ſufficit vt eadem cenſeatur non firmata vſu. Nu. 164.

QVAERI poteſt quintò. An lex ex eo, quòd per ignorantiã recepta nõ ſit, perinde ceſſet nũ obligare ac quando recepta non eſt, quia populus eam ſciens noluit ſeruare. Reſpondetur ex eodẽ Nau. in eodem conſilio 1. num. 27. perinde eſſe in hac re, ſiue non vſus legis cum contrauentione, *caſibus de quibus diſponit occurrentibus*, ſit ex ignorantia, ſiue ſit ex certa ſcientia: quia iura ſupra citata, ex quibus habetur legem eneruari per illius non receptionem à ſubditis, generaliter loquuntur, nulla facta diſtinctione, non recipientium ſcienter, vel ignoranter. & vbi ius non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus.

QVAERI poteſt ſextò. An paria ſint legem reuocari à legiſlatore, & eam non recipi à ſubditis. Reſpondetur ex eod. Nauar. in ſequen. num. 28. non eſſe paria: quia lex à Principe reuocata extinguitur: vnde vt obligandi vim denuo obtineat, debet reuiuiſcere, ſeu iterum à Principe ferri. Lex verò iam lata & promulgata, ſed non recepta vſu, nondum extincta eſt: ſed tantùm quadamtenus ſuſpenſa: itaut nihil ſit opus à legiſlatore eam denuo ferri, ſi populus mutata voluntate illam recipiat.

Vnde idem Nauarr. deducit duo corollaria notatu digna. Alterum eſt, leges Concilij Trid. nouum ius inducentes, licet nondum ſint receptæ in aliquibus terris, in quibus notum eſt eas eſſe conſtitutas, non periiſſe nec reuocatas eſſe quoad eaſdem terras, ſed quadamtenus ſuſpenſas; itaut vim ligandi habituræ ſint, ſimul ac communitates earum-

dem

dem terrarum illas receperint. Alterum eſt, legem quæ non eſt recepta in aliqua terra, propterea quod in ea ignoratur, ſimul ac fuerit ibi nota & recepta, perinde obligare eos qui talem terram incolunt, ac ſi fuiſſet a principio recepta.

Qværi poteſt ſeptimò, An requiratur expreſſus Principis conſenſus in non receptionem legis, vt hæc vi obligandi careat. Ad quod reſpondendum eſt per authores quorum meminit Azor. 1. *part. lib. 5. cap. 4. qu. 2.* ſufficere tacitum: quo ſciens legem ſuam non recipi, non vrget illius obſeruationem, prout poſſet ſi vellet.

Nu. 165. Qværitvr octauò, An vt lex in nihilo recepta ad nihilum obligat, ſic in vna ſola parte recepta, ad eam ſolam partem obliget. Cui quæſtioni ex Nanarro *in Enchir. cap. 23. num. 62.* reſpondendum eſt affirmatiuè, nempe legem in vna ſola parte receptam, ad nihilum, quoad reliquas partes non receptas obligare: ſicque fieri vt aliquot leges obligent quoad ſolam diſpoſitionē principalem, illúdve de quo principaliter ſtatuunt, non autem quoad pœnam quam adiungunt; aut etiam quoad vnam partem pœnæ, non quoad aliam: quia fieri poteſt, vt acceptentur quoad vnam, non quoad alteram: vt quoad irritationem contractus, non quoad pœnam excommunicationis vel exilij: vel quoad culpam, ſaltem mortalem. Vide exempla apud eumdem authorem.

Nu. 166. Restat adhuc explicatio quæſtionis, An præter ante dicta, lex humana vt obligandi vim habeat neceſſariò requirat quòd ſit ſcripto tradita. Quidquid ſit de foro externo, ad quod maximè reſpiciunt iuris interpretes de hac re digladiantes, *vt meminit Azor. in eod. lib. 5. cap. 2. quæſt. 5.* in foro conſciētiæ talis conditio nullo modo videtur ad obligationem legis neceſſaria: Tum quia cōſuetudo vim habet legis in foro conſcientiæ: nec tamen conſuetudo ſcripta eſt: Tum quia ex cap. In iſtis diſtin. 4. leges inſtituuntur dum promulgantur. Fieri autem poteſt vt lex ſit ſolemniter promulgata & non ſcripta. Tum denium quia in cap. Conſuetudo diſtinct. 1. ſic dicitur: Conſuetudo eſt ius quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur cùm deficit lex: nec differt an ſcriptura, an ratione conſiſtat, quoniam & legem ratio commendat. Et in cap. Inſtitutionis 25. quæſt. 1. dicitur: Inſtitutionis noſtræ decreta, quæ pro defenſorum ſunt priuilegiis & ordinatione diſpoſita, perpetua ſtabilitate & ſine aliqua conſtituimus refragatione ſeruari: ſiue quæ ſcripto decreuimus, ſiue quæ in noſtra præſentia videntur eſſe diſpoſita, &c.

Si opponas quod in cap. Lex, diſtinct. 1. dicatur: Lex eſt conſtitutio ſcripta: & Inſtitutis De iure naturali, gentium & ciuili §. Conſtat, dicatur: Cōſtat autem ius noſtrum quo vtimur, aut ſcripto, aut ſine ſcripto. Scriptum autem ius, eſt lex, &c. Adde & poni communiter differentiam inter legem & conſuetudinem, quòd hæc non ſcripta, & illa ſcripta ſit. Reſpondetur, hæc eo tantùm pertinere, vt indicét in quo lex ordinariè differat à conſuetudine: quia ordinariè lex eſt ſcripta; & conſuetudo nō ſcripta. Perpetua verò inter vtramque differentia in eo potius conſtitui poteſt, quòd lex habeat vim ſuam ex ordinatione Principis valentis obligare ſuos ſubditos: conſuetudo verò, ex legitima præſcriptione, de qua in ſequenti num. 147.

CAPVT XVII.

De iis quos lex humana obligat.

SVMMARIVM.

167 *Lex humana obligat omnes legiſlatoris ſubditos non modo peccatores, ſed etiam iuſtos.*

168 *Quatenus obliget ipſum quoque legiſlatorem, & modus quo hic obligatur ſuis legibus.*

169 *Qua ratione ſoluenda ſint quæ adferuntur ad negandam in Principe talem obligationem.*

170 *De eo, quod lex dicitur non obligare ſubditum legiſlatoris extra huius territorium.*

171 *Modi quibus lex obligat non ſubditum legiſlatores.*

172 *Peregrinus quatenus obligetur legibus loci in quo verſatur.*

Doctrina eſt D. Thomæ *in 1. 2. quæſt. 96. artic. 5.* Nu. 167. quòd cùm lex duo includat; nimirum eſſe regulam, & vim habere coactiuam: dupliciter aliquem ſubiici legi humanæ, illáque obligari: vno modo tanquam directum; ſeu (*vt ipſe loquitur*) regulatum: altero modo tanquam coactum. Et quoad priorem ſubiectionis modum, legem humanam ligare omnes qui ſubiiciuntur poteſtati illius à quo fertur, non item alios. Quoad poſteriorem autem ligare quidem ſubditos malos, quorum voluntas diſcordat à lege, non item bonos quorum voluntas cum lege conſentit: quandoquidem coactio includit repugnantiam voluntatis: vnde in priori ad Timot. cap. 1. ait Apoſtolus, Lex non eſt iuſto poſita, ſed iniuſtis.

Quod cane accipere quaſi ſenſus ſit, iuſtos omnes liberos eſſe ab obligatione humanarū legum. Is enim error eſt Beguardorum & Beguinarum, & poſtea Lutheri, damnatus tum in Concilio Viēnenſi ſub Clement. 5. in Clemen. Ad noſtrum De hæreticis: tum in Conci. Trid. ſeſſ. 6. can. 10. Senſus autem verus eſt, quem ex D. Chryſoſt. homil. 1. in eam D. Pauli epiſtolam Alfonſus à Caſtro *in lib. 1. De lege pœnali ſub initium ſexti cap.* adfert, & præclarè confirmat: iuſto non dari legem vt cogatur ad illius obſeruationem, quia virtutis amore, non timore pœnæ mouetur ad bonum: hoc enim eſt quod idem Apoſt. ad Galat. 5. indicat inquiens. Quòd ſi Spiritu ducimini, non eſtis ſub lege, id eſt, ſub coactione legis: nimirum vt non tam agatis, quàm agamini ſecundùm legem. Nam ex D. Auguſt. in Pſalm. primum, aliud eſt eſſe in lege, aliud ſub lege. Qui eſt in lege, ſecundùm legem agit: qui eſt ſub lege, ſecundùm legem agitur. Senſus autem ille hæreticus refutatur apertè ex eo, quòd de omnibus ſine vlla exceptione dicatur ad Rom. 13. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.] & ad Tit. 3. Admone illos Principibus & Poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedite] & ad Hebr. 13. Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis.] 1. Pet. 2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue regi quaſi præcellenti, &c.] Itaque mens D. Thomæ in hac re eſt, *vt rectè Medina in ſuo comment. ibidem interpretatur*, iuſtū ſeruare legem virtutis amore: quia ex Pſ. 36. Lex Dei eius in corde ipſius, & non ſupplātabuntur greſſus eius] non autem formidine pœnæ, etiamſi huic perinde obnoxius ſit ac alius. Tum ſi legem tranſgrediatur, vt indicant verba Apoſtoli in priori ad Corinth. cap. quarto: Quid vultis? an in virga veniam ad vos, an in charitate?] Tum etiam, ſi nondum peruenerit ad perfectam charitatem quæ foras mittit timorem. 1. Ioa. 4. Siquidem nondum perfectis, ſalutaris eſt timor, qui ad operandum ex charitate ſeruit illis ſicut acus reſarcienti veſtem, ſeruit ad filum per pannum traiiciendum.

Explicatio aliquot dubiorum de re propoſita; quorum primum eſt. An lex humana obliget non ſolùm ſubditos legiſlatoris, ſed etiam legiſlatorem ipſum.

Nu.168. De hoc, vt certa diſtinguamus ab incertis, aducitendum eſt non negari quin obligetur Princeps in omni contractu vel quaſi contractu cum ſubditis ſuis facto: quia contractus obligat ex vtraque parte. Vnde ſi vi contractus Princeps ſibi obliget ciuem, ciuis quoque obligabit ſibi Principē: qui in contractu rationē habet priuati hominis potius, quàm publici ſeu Principis. Iſtud docentes iuris tam ciuilis quàm canonici interpretes refert Azor. 1. par. moral. Inſtitut. lib. 5. c. 11. q. 1. nō procul à principio. Nec itē negatur quin ſtatuta quæ conduntur a cōmunitate: vt cōmunitas eſt, *veluti Senatuſconſulta, & plebiſcita*, obligent ſingulos qui de illa ſunt, adeoque conditores ſuos: quandoquidem communitas dicit ſingula membra ex quibus ipſa coaleſcit. Idē eſt iudicium de ſtatutis Capituli, vel alterius collegij, ſiue Monachorum, ſiue Clericorum, ſiue Scholaſticorum. Nec etiam negatur quin legiſlator teneatur ſeruare legem ſuam includentem aliā ſui Superioris qua obligatur, aut quam nequit ſine ſcandalo non ſeruare. Nec denique negatur quin legibus obligetur Superior ille, cuius authoritas tantùm eſt vt communitatem conuocet, primóque ſedeat loco, ac primus ſuffragium det: talis enim cum cæteris ſubijcitur toti communitati legem ferenti.

Illud ergo de quo dubitatur, eſt: An Superior, ſiue ſit ſupremus, vt Papa: ſiue alium ſupra ſe, *vt Epiſcopus Papam*, agnoſcat: plenámque poteſtatem ad id habeos, legem condat, nullum continentem pactum cum ſubditis, obligetur ad eiuſdē legis obſeruationem. Sententia autem eſt D. Thomæ loco cit. ad 3. *quam ibidem pluribus explicant interpretes ipſius, Caiet. Conrad. Medina, Gabr. Vaſquez ac Sotus lib. 1. De iuſt. & iure. quæſt. 6. art. 7.* & Gregor. à Valen. diſput. 7. quæſt. 5. puncto 5. ac Suarez de legib. lib. 3. ca. 35. approbátque Canoniſtis aliquot in eam citatis Couar. ad cap. Alma mater, *De ſenten. Excommunicationis in ſexto 1. par. §. 1. n. 4.* Principem quidem legi à ſe latæ ſubiectum non eſſe quoad vim coactiuam: itaut pœnam quam imponit non incurrat: eſſe tamen quoad vim directiuam, itaut illam ſeruare teneatur, peccétque non ſeruando. Ratio autem prioris partis eſt: quia nemo propriè cogitur à ſeipſo. Nec refert quod legiſlator poteſtatem ſuam acceperit à populo; quia eo ipſo, quòd populus ſuam poteſtatem tranſtulit in aliquem, is in republica effectus eſt caput, ac ſuperioris cuiuſdam ſtatus, maioriſque dignitatis quàm cæteri; vt abſurdum non ſit, ipſum eſſe ſolutum lege, quâ obligari tenentur cæteri: periode ac in familia, dominus ſolutus eſt legibus ſeruorum: & pater, legibus ſuorum liberorum. Poſterior pars verò probatur ex eo quod habetur in cap. Cùm omnes, De conſtitut. Quod quiſque iuris in alterum ſtatuit, ipſe vti debet eo, vt dicit Sapientis authoritas, Patere legem quā tuleris ipſe. Et in leg. Digna Cod. De legibus; Digna vox eſt maieſtate regnātis, legibus alligatum ſe Principem profiteri. Accedit quod Chriſtus Matth. 23. Exprobret imponētibus onera grauia, quæ ipſi nec digito volunt mouere. Accedit etiam ratio, quam ex Baldo commendare ſolēt iuriſperiti (vt habet loco cit. Couar.) quòd Princeps ſit animal rationale; ideoque licet ipſe ſit ſolutus à ſuis legibus, non ſit tamen a dictamine rationis præſcribentis vt legem patiatur quam tulerit. Etenim ratio naturalis dictat Principem debere moribus conuenire cum reliquo Reipub. myſtico corpore: à quo diſcordans, viuendo iure alio quàm populus, non tenet rectæ rationis regulam, ſecundum quam Superior tanquam caput, debet conformari populo, tanquam membris eiuſdem corporis.

Nu.169. Quæ autem in contrarium adferri poſſunt, ſatis memorati D. Thomæ interpretes explicant. Cuius explicationis ſumma eſt: talia argumenta oſtendere tantùm, quòd Princeps legem ſuam ſeruare teneatur ſolummodo ex æquo & bono: ſeu quòd melius ſit, magiſque deceat ab eo ſeruari, quàm nō ſeruari; iuxta cap. Iuſtum eſt diſtinct. 9. non autem quòd ſua lex ipſum ad id obliget. Itaut obligatio quam Princeps habet ſeruandi ſuam legem, non imponatur ei per eamdem, ſed per legem naturalem præſcribentem, vt patiatur legem quam ipſe tulerit. Etenim naturali lumine notum eſt, Principem cùm non ſit extra rempublicam, ſed ſit pars illius tanquam caput, debere conſpirare in bonum commune ſecundùm præſcriptum ſuæ legis (vt ſcilicet alijs præeat non tantùm verbo ſed etiam exemplo quod efficacius eſt) propter illud latæ: niſi ea eſſet talis, cuius ratio non haberet perinde locum in ipſo legiſlatore, ac in alijs. Nam vt Sotus loco cit. ait. Si Rex præcipit neminem gladio accinctum aut ſericis indutum incedere, non tenetur legiſlator talem legem obſeruare, quia in ipſo non eſt eadem quę in alijs ratio, cur debeat à talibus abſtinere. Si verò Epiſcopus præcipiat ieiuniū, tenetur (niſi rationabili de cauſa ſecum ſicut cum alio faceret, diſpenſaret) ſuum præceptum ſeruare ex æquitate rationis; ſeu quia par æquaque in eo, ac in alijs eſt ratio.

Nu.170. Secundum dubium eſt. An lex obliget ſubditum legiſlatoris cōſtitutum extra ipſius territorium. Reſpondendum verò eſt, non obligare ex communi Doctorum ſententia, quos Couar. commemorat ad idem cap. Alma mater: *par. 1. §. 10. num. 3. & poſt eum Sanchez in lib. 3. De matrimonio diſput. 18. quæſt. 2.* Et conſtat ex cap. Vt animarum, De conſtitut. in 6. vbi habetur per ſtatutum Epiſcopi, quo excommunicantur omnes qui furtum fecerint, non ligari ſubditos ipſius committentes furtum extra ſuam diœceſim: cùm extra territorium ius dicenti non pareatur impunè; lege vlt. ff. De iuriſdict. omnium Iudicū. Quod tamen ex Angelo in verbo Excommunicatio 1. num. 10. & Sylu. excomm. 2. num. 8. patitur aliquot exceptiones. Huic loco autem ſufficiet annotaſſe in genere, requiri in ea re, non tantùm vt delinquens, ſed etiam vt id in quo delinquitur ſint extra territoriū. Nam ſi aliquis Epiſcopus per ſuum ſtatutum excommunicet omnes Curatos, qui non conuenerint ad ſynodum: ille qui adeſſe contempſerit quamuis extra territorium ſit, incurret in excommunicationem, quia cenſebitur deliquiſſe in territorio: quandoquidem delictum omiſſionis ibi committi reputatur, vbi quod omiſſum eſt executioni mandari debuit: inquiunt bene Angelus & Sylu.

Nu.171. Tertium dubium eſt. An lex obliget non ſubditum legiſlatoris exiſtentem in ipſius territorio. De hoc in vtramque partem plures authores & rationes adfert Thomas Sanchez in præced. quæſt. 1. cum quo negans videtur tenenda: quia ſubditis tantùm, poteſt ferri lex, cùm habeat rationem imperij, quod exercetur tantùm in ſubditos. Aduerte nihilominus ex cap. vlt De foro compet. non ſubditum ſortiri forum ratione delicti, id eſt, ob delictum effici ſubditum ei Prælato in cuius ditione illud cōmittit: itaut poſſit ritè coram ipſo conueniri; ipséque poſſit iuriſdictionem ſuam in illum exercere quoad tale delictum, iuxta cap. 1. De priuil. in 6. Et ita peregrinus qui

Digitized by Google

qui furatur in via, ſubiicitur pœnis quas imponunt leges loci in quo furatur.

Similiter ex vtroque illo eod. cap. Externus ſubiici poteſt iuriſdictioni, & legibus alicuius legiſlatoris. Tum ratione rei, quam poſſidet in eius ditione: itaur poſſeſſionem vel domicilium habens extra patriam, ratione illius ſubiiciatur legibus loci in quo babet. Tum ratione contractus, adeout faciens contractum, teneatur facere ſecundùm conſuetudinem & ſtatuta loci in quo tunc verſatur. Pro quo idem Sanchez plures authores commemorat ibid. nu. 10. In ſeq. num. 11. notans excipi contractum dotis in quo attẽditur ſtatutum loci vbi vir domiciliũ habet.

Nu. 172. Aduerte prætetea, etiamſi lex non obliget peregrinum exiſtentem in territorio legiſlatoris: ipſum tamen iuxta cap. Illa autem, diſtinct. 12. poſſe eam tranſgrediendo peccare: tum ratione ſcandali quod dat: tum ratione damni quod infert tali tranſgreſſione: tum demum ratione conformitatis, quam in Republica retinendam eſſe recta ratio dictat, vt & vitandam eſſe contrariam deformitatem; ipſo naturali lumine oſtendente turpem eſſe omnem partem, quæ ſuo vniuerſo non congruit.

Id quod in cap. Quæ contra, diſtin. 8. vſurpatur: indéque probatur non modo ciuibus, ſed etiam peregrinis illicitum eſſe violare particulare ſtatutum loci in quo ſunt. Quandoquidem gloſa, *ad verbum Peregrini*, interpretatur de peregrinis qui ibi ſunt animo habitandi: ſeu de peregrinis ibi moraturis, non autem de citò receſſuris. Cum qua gloſa conſentit Sylu. in ver. Ieiunium num. 7. ſtatuens alienigenas venientes in aliquem lucum animo habitandi, ex tunc, id eſt, ex prima die acceſſus ligari ieiunio iſthic præcepto. Pro quo alios adhuc Sanchez citat *in ead. quæſt. 1. nu. 9.* non item ſi tranſeant, dummodo vitent ſcandalum.

Si quis ſciſcitetur; quæ mora in oppido reddat peregrinum obnoxium legibus & conſuetudinibus illius. Reſpondet idem Sanchez ibid. ſatis cõgruenter rationi: tunc teneri, cùm ſtatuit ibi habitare per maiorem anni partem: id enim moraliter, ſeu prudentis arbitrio ſufficit ad acquirendum quaſi domicilium ad hoc ſufficiens, vt ſtatim fiat quis Parochianus idoneus ad Sacramenta neceſſaria percipienda in ea Parochia, ex eodem Sylu. in ver. Domicilium num. 1. De vagis autem, qui nullibi certam ſedem babent: idem Sanchez in ſeq. nu. 15. ex Suto monet eos teneri legibus & conſuetudinibus loci, in quo obiter etiam repetiuntur, cùm nullum peculiare domicilium habeant: nec videatur conſentaneum, vt ab omnibus omnium locorum ſtatutis & conſuetudinibus ſint exempti. Duo hæc poſteriora dubia idem Sanchez adbuc bene tractat in opere morali lib. 1. cap. 12 à num. 19. Sufficere poteſt nobis, iam dictis addere tradenda in ſeq. lib. 19. cap. 2. num. 21. De quarto dubio, quod addi poſſet; An leges Epiſcopales, ſeu Synodales obligent perſonas religioſas à iuriſdictione Epiſcopi exemptas, videndus eſt Suarez, de legib. lib. 4. cap. 20. Tantùm dicam tales perſonas teneri vitare ſcandalum, circa obſeruantiam eiuſmodi legum, etiam ſi illis non ſubiiciãtur, prout idem auctor in fine illius capitis concludit.

CAPVT XVIII.

De modo quo lex humana obligat.

SVMMARIVM.

173 *Duo caſus in quibus lex humana obligat reſpectu præterito-um.*

174 *Lex humana obligat non tantùm in foro externo, & ad pœnam: ſed etiam in interno, & ad culpam.*

175 *Ratio qua id oſtenditur.*

176 *Solutio eorum quæ in contrarium adferri poſſunt.*

177 *Vt lex humana obliget in conſcientia, quæ intentio legiſlatoris requiratur.*

178 *Lex humana fundata ſuper præſumptione non obligat in conſcientia, cum veritas eſt in contrarium.*

179 *Obligatio legis humanæ ceſſat in conſcientia, ceſſante ipſius ratione.*

180 *Quæ ceſſatio contingere poteſt duobus modis.*

181 *Quid intelligendum ſit nomine rationis legis.*

182 *Quando obliget lex humana cum mortis periculo.*

183 *Inualida ſunt quæ fiunt contra legem ipſa irritantem: id quod vnam exceptionem patitur quoad forum conſcientiæ.*

184 *Quid tenendum ſit de iis, quæ fiunt contra legem ipſa non irritantem.*

185 *Quædam regula eò ſpectantes.*

DE modo quo lex humana obligat, quatuor præſertim ad inſtitutum noſtrum accommodatè quæri poſſunt. Primum, An lex humana obliget tantùm reſpectu futurorum. Secundum, an obliget non tantùm in foro externo, & ad pœnã; ſed etiam in foro interno, & ad culpam. Tertium, quatenus lex humana obliget. Quartũ, an ita obliget, vt irrita ſint omnia quæ contra ipſam fiunt: ſiue fiant expreſsè, id eſt, contra ipſius expreſſa verba: ſiue tacitè, id eſt, ſecundùm verba quidem, ſed contra mentem, ſeu in fraudem ipſius.

QVÆSTIO I.

An lex humana obliget tantùm reſpectu futurorum.

STatuendum eſt per cap. Cognoſcentes & cap. vlt. De conſtitut. legem humanam obligare tantummodo reſpectu futurorum: niſi quòd in duobus caſibus obliget etiam reſpectu præteritorum. Nu. 173.

Alter eſt expreſſus in eod. cap. vlt. quando ipſa lege aliquid nominatim de præteritis cauetur: vt cùm in cap. Ad audientiam, De reſcriptis Papa præcipit irritari quaſdam prouiſiones factas ante eam conſtitutionem. Alter eſt, *quem ad idem ca. vlt. Gloſa vlt. expreſſit; & ex aliis Canoniſtis refert Sylu. in verbo Lex. n.* 23. quando lex humana eſt iuris naturalis declaratoria: tunc enim manifeſtat potius antiquam obligationem, quàm proponat nouam.

Cæterum cùm lex eſt iuris naturalis declaratoria ſecundùm ſe totam, hoc eſt, tam quoad partem moralem, ſeu qua oſtendit aliquid illicitum eſſe, vel licitum: quàm quoad pœnalem, id eſt, in qua oſtendit pœnam eſſe trangreſſori impoſitam: tunc etiam extenditur ad præterita ſecundùm ſe totam: vt illa quæ in cap. Cùm tu De vſuris declarat, tum illicitas eſſe vſuras: tum impoſitã eſſe vſurario pœnam acceptum reſtituendi, vel ei à quo acceperit, vel pauperibus, ſi illum non cognoſcat. Quod vtrumque recta ratio dictat: & ideo iuris eſt naturalis.

Cùm verò lex humana iuris naturalis declaratoria eſt ſecundùm partem moralem tantùm, ponens ius nouum ſecundùm pœnalem; tunc quoad moralem quidem extenditur ad præterita, nõ item quoad pœnalem: niſi cõtrarium in ea exprimeretur. Ita docet Panor. ad cap. Quoniam ſimoniaci, De ſimonia. Cui in eandem ſententiam Sylu. loco citato adiungit alios Canoniſtas. Vnde intelligitur leges Papæ imponentes excommunicationẽ, vel alias id genus

pœnas, nõ obligare ad eas, illos qui ante eaſdem latas contra fecerunt: niſi id in illis exprimeretur. Adde quando præteritum pendet ex futuro quoad perfectionem, tunc legem quæ de hac fertur ad illud quoque extendi: vt ſi lex præmium ſtatuat accipienti latronem, & exhibenti Iudicibus; illud ad eum etiam pertinebit, qui ante idipſum ſtatutum latronem acceperat, & poſt exhibuit illum.

QVÆSTIO II.

An lex humana obliget non tantùm in foro externo, & ad pœnam: ſed etiam in interno, & ad culpam.

No. 174. DE hac latè diſputant Alphon. à Caſtro in lib. 1. De lege pœnali cap. 4 Medina in Cod. De ieiunio quæſt. 7. Franc. à Victoria in relect. De poteſtate ciuili Soto in 1. De iuſt. & iure quæſt. 6. art. 4. alter Medina & Gabriel Vaſquez ad 1. 2. quæſt. 96. art. 4. Gregor. à Valen. ibid. diſput. 7. quæſt. 5. puncto 2. & 6. & Bellar. in lib. 4. de Summo Pontifice cap. 15. & aliquot ſequen. & lib. 3. De laicis cap. 11. Ac demum Suarez in tract. De legib. lib. 3. cap. 21. quoad legem ciuilem, & lib. 4. cap. 7. quoad canonciam. Sed ad noſtrum inſtitutum ſufficiet annotaſſe partem illius negatiuam, hoc eſt, legem humanam non obligare in conſcientia, damnatam eſſe tanquam erroneam, in Concil. Viẽnenſi, vt habetur in Clement. Ad noſtrum de hæreticis; contra Beguardos & Beguinas, & in Concil. Conſtantienſi ſeſſ. 8. contra VViclefum, & in ſeſſ. 15. contra Ioannem Hus, & à Leone X. in Bulla contra Lutherum art. 17. Atque partem affirmatiuam eſſe ſententiam communiter receptam nõ modò Theologorum; ſed etiam Canoniſtarum teſte Nauar. *in Enchir. cap.* 23. *nu.* 48. Gerſonem autem, *vt Alphonſ. à Caſtro annotat*, ab omnibus ferè Theologis fuiſſe reprehẽſum, quòd in lib. De vita ſpirituali lect. 4. ſenſerit, nullam poteſtate humana poſſe ferri legem, quæ vi ſua ad peccandum obliget: ſed tantùm ex vi latentis in ea legis naturalis vel diuinæ, ſi aliqua talis, à Superiore per illam ſuam legem, declararetur ſubditis: ſicut per legem Eccleſiaſticam de confeſſione annua declaratur lex diuina de facienda confeſſione peccatorum mortalium, poſt Baptiſmum commiſſorum.

No. 175. Vna autem hac ratione veritatem propoſitam illuſtraſſe, erroremque contrarium confutaſſe, contenti eſſe poſſumus. Id quod lex naturalis & diuina dictant faciendum eſſe, neceſſariò in conſcientia, ſeu ſub peccato, faciendum eſt. Sed parendum eſſe legi humanæ, *loquimur de iuſta*, lex diuina & naturalis dictãt. Ergo neceſſariò in cõſcientia legi humanæ parendum eſt. Conſecutio eſt manifeſta. Patet verò maior: quia lex naturalis & diuina ſunt ipſa lex æterna, naturaliter vel ſupernaturaliter nobis reuelata: in cuius tranſgreſſione rationem peccati conſiſtere, habitum eſt in præfatione huius libri. Minor autem probatur: quoad legem quidem naturalẽ: quia principium eſt per ſe notum, parendum eſſe præcepto Superioris: cùm eſſe ſuperiorem ſit authoritatem habere in alios, qui tanquam ſubditi debeant illi parere. Quoad diuinam verò: quia Dominus Matth. 23. cùm dixiſſet Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi,] inde intulit: Omnia ergo quæcumque dixerint vobis ſeruate & facite.] Et D. Petrus in 2. ſua Epiſt. cap. 2. inter illos quos ait reſeruatos in iudicium cruciandos, ponit eos qui dominationem ſeu poteſtatem humanam contemnunt.

Quod ſi pro Gerſone reſpondeatur, hæc vera eſſe de lege humana quatenus aliquam naturalem vel diuinam legem includit: id reiicitur: quia pari ratione quòd lex tam naturalis quam diuina præſcribit obtemperandum eſſe parentibus, deberet ita intelligi, vt filij non teneantur obedire parentibus in rebus indifferentibus, quæ nec iuris ſunt naturalis, nec diuini. At id abſurdum eſt.

Quidquid verò in patrocinium contrarij erroris adferri poteſt; vt quòd de ratione peccati ſit, tranſgreſſionem eſſe legis æternæ: quæ Dei tantùm lex eſt. Quòd peccatum mortale tollat gratiam, quæ purum Dei donum eſt. Quòd faciat obnoxium æterno ſupplicio: quo punire eſt ſolius Dei. Quòd in libertatem aſſerti ſimus ad Galat. 4. c. in fine. Et prohibeamur fieri ſerui hominum in priori ad Corinth. 7. Facile erit reiicere, ſi aduertamus à lege æterna humanam deriuari, iuxta illud Prouerb. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt: vimque obligãdi habere ex tali deriuatione, ſiue ex eo, quòd Magiſtratibus attributa ſit diuinitus authoritas ferendi leges, ſecundùm legis æternæ præſcriptum: ita ut ſuam obligandi vim humana lex habeat quidem ab authoritate hominis, ſed dependenter à lege æterna: quemadmodum naturalis effectus, habet quidem eſſe ſuum à ſecundis cauſis: ſed id totum dependenter à prima cauſa. Vnde ſicut productio naturalis effectus, ſimul tribuitur ſecundæ & primæ cauſæ; ita etiam obligatio legis humanæ tribuitur ſimul humanæ & diuinæ voluntati: quia ad illam vtraque ſimul concurrit, prout apertè indicant illa Dei verba ad Samuelem 1. Reg. 8. Non enim te abiecerunt ſed me, ne regnem ſuper eos.] Et illa Lucæ 10. Qui vos audit me audit: & qui vos ſpernit me ſpernit.] Et illa D. Pauli ad Rom. 13. Non eſt poteſtas niſi à Deo: & qui poteſtati reſiſtit Dei ordinationi reſiſtit.] Et in priori ad Theſſal. cap. 4. Scitis quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum.] Et 1. Petr. 2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue Regi quaſi præcellenti, &c. quia ſic eſt voluntas Dei.] Hic, ad inſtitutum noſtrum maximè faciens videretur tradendum, quando legis humanæ obligatio in conſcientia, ſit ſub peccato mortali, & quando tantùm ſub veniali: ſed commodiùs id fiet in ſequenti lib. 15. cùm agetur de diſtinctione peccati in mortale & veniale. *No.* 176.

QVÆSTIO III.

Quatenus lex humana obliget.

HÆc quærit declarationem nonnullorum notandorum pro praxi priùs propoſitæ obligationis. Primum eſt. Ad hoc vt lex humana obliget in conſcientia, non eſſe neceſſarium, vt legiſlator eam ferat cum intentione expreſſa obligandi ad peccatum: ſed ſatis eſſe vt eam ferat ſecundùm totam rationem ſuæ authoritatis: nempe intendendo obligare ſubditos, quantum ſua authoritate poteſt: vt tunc facere meritò præſumitur, cùm eam fert in reſpectante ad communem Reip. ſalutem; aut additâ pœnâ, vel verbis talem intentionem indicantibus. Nam eo modo præcipienti, lex tam naturalis quàm diuina præſcribit obtemperandum eſſe, ſi adſint cætera quæ lex iuſta requirit, excluſis contrariis, ex quibus eſt iniuſta, propoſitis ante nu. 19. *No.* 177.

Sicque D. Thomas 1. 2. *quæſt.* 96. *art.* 4. ſimpliciter concludit leges humanas cùm iuſtæ fuerint, obligare ex eo, quòd deriuentur à lege æterna. Attamen ſi legiſlatoris intentio fuerit non obligare in conſcientia,

tia,

tia, ſed ſolùm ad aliquam pœnam temporalem, tráſgreſſor legis non culpæ ſed tantùm pœnæ reus erit: quemadmodum in quibuſdam religioſis familiis, regulæ proprij inſtituti, ne ad venialem quidem culpam obligant ſubditos: ſed ſolùm ad ſuſtinēdam pœnam quam Superior tranſgredientibus imponendam cenſuerit. Quod vſuuenire in ſtatutis Dominicanorum habet ipſe D.Thom.2.2.q.186.art.9.ad 1. Similiter ſi intentio fuerit neque ad culpam, neque ad pœnam obligare, ceſſabit omnis obligatio: ſed non erit propriè lex: cùm legi de ſe, *vtpote præceptiua*, annexa ſit obligatio. Itaque vt rectè notat à Vict. *in relect. De poteſtate ciuili n.*20. tantùm erit ordinatio & regula directrix ad id quod bonum eſt: perinde ac nonnullarum confraternitatum ordinationes: quæ cùm poſitæ ſint ab aliquo nullam habente legis condendæ poteſtatem, neque ad culpam neque ad pœnam obligant.

*Nu.*178. Secundum notandum eſt, quod habent Angelus & Sylu. *in verbo Lex: ille num.*4. *& hic num.* 9. humanam legem cùm fundat ſe ſuper præſumptione, non ſuper veritate; in foro conſcientiæ non obligare, ſi veritas rei fuerit contra præſumptionem: quia in eo foro attenditur veritas, prout illam confitetur pœnitens; cui propterea creditur, quòd de præiudicio tantùm animæ ipſius agatur. Itaque ſi lex, eum qui cōtraxit matrimonium per verba de præſenti, compellat in tali matrimonio manere, quoniam illa fundaret ſe in præſumptione, quòd contraxiſſet cum interiore conſenſu, quem talia verba ſignificant, non obligabit in foro conſcientiæ illum, qui ſine vllo interiore conſenſu contraxit: quod patet ex cap. Tua nos, De ſponſalibus.

*Nu.*179. Tertium eſt, cuius etiam ibidem meminerunt Angelus & Sylu. *ex D.Thom.*1.2.*ac* 2.2.*illic quæſt.*69.*art.*6. *& hic quæſt.*120.*art.* 1. legem humanam non obligare in foro conſcientiæ, quando in hoc ceſſat eiuſdem legis ratio. Quam ceſſationem, *inquiunt illi*, prudenter coniectare debemus, ſi expreſſa non ſit. Adduntque non eſſe cuiuſuis; propoſito aliquo caſu decernere, quòd in illo ceſſet legis ratio: ſed id eſſe ſolius Superioris qui poteſtatem habeat diſpenſandi in ipſa lege: niſi de totali cauſæ ceſſatione conſtaret; iuxta ea, quæ in ſequenti lib.15.nu.58. & 59. tradentur. Aut, *ex Soto lib.*1. *De iuſt. & iure quæſt.*6. *art* 8. niſi periculum immineat; ſiue commune Reipub. ſiue priuatum alicuius, quod non patiatur tantam moram, vt ad Superiorem ipſum haberi poſſit recurſus. Nam neceſſitas non habet legem, ſed ipſa ſibi facit legem cap. Remiſſionem 1.quæſt 1.§ finali: Vel niſi manifeſtum ſit, legiſlatorem non intendiſſe in tali caſu obligare; quo modo eum qui legem tuliſſet de depoſito ſine mora reddendo, manifeſtum eſt non intendiſſe obligare in eo caſu, quo repoſceretur ad Reip. euerſionem.

*Nu.*180. Aduertendum eſt autem cum Franciſco à Victoria in ſeq.n.22. & Sot. ſub finem citati articul. octaui, rationem legis ceſſare dupliciter. Vno modo in vniuerſum, itaut lex ipſa deſinat eſſe Reip. vtilis: vt ea qua tempore belli cautum eſſet ne quis commeatum in aliquam ciuitatem inferret, vt ea compelleretur ad deditionem. Conſtituta enim pace, talis lex non obligaret, quia in vniuerſum ratio illius ceſſaret, neque eſſet Reip. vtilis. Altero modo ceſſare poteſt in particulari quoad aliquem, non quoad omnes; vt illa qua prohiberetur, ne quis telum noctu portet propter pericula, quæ ſæpe ſequuntur ex armis nocturnis; cuiuſmodi ceſſatio non obſtat quin legis obligatio perſeueret. Neque enim quia ſcit aliquis nullum eſſe propter ſe periculum ideo excuſabitur à prædictæ legis obſeruatione, quæ eſt Reip. vtilis propter alios ex quibus periculum imminet.

Sed ne quis in hac re decipiatur: per rationem legis in vniuerſum, debet intelligere, nō id quod mouit legiſlatorem ad condendam legem: ſed finem ad quem ipſa lex de ſe inſtituta eſt: hoc enim manente; etiamſi illud omnino ceſſauerit, lex perſeuerat. Sic *Nu.*181.
lex de ieiunanda Quadrageſima obligaret, etiamſi omnes carnem edomitam haberemus: quia hæc tantùm eſt illius ratio quæ legiſlatorem impulit ad eam ferendam: non autem ratio tanquam finis in quem lex de ſe ordinatur. qualis eſt legis de ieiunando, temperanter viuere. Hinc item, ſi nulla eſſet paupertas & miſeria, lex de danda eleemoſyna ceſſaret: vtpote ceſſante ipſius fine proprio. Debet item intelligere, finem nō quencumque, ſed totalem legis; quoniam lex quæ duas habet cauſas finales, vna ceſſante & altera manente, ipſa non ceſſat: ſic in veteri lege etiamſi quis ſanctificatus eſſet in vtero; parentes tamen ipſius tenebantur ipſum circumcidere, eoquod circumciſio inſtituta eſſet, & ad delēdum peccatum, & ad fidem Chriſti venturi proteſtandam. Pleniùs de hac ipſa ceſſatione Suarez de legib. lib.6.cap 9.

Quartum notandum, eſt diſputari à Theologis, *Nu.*182.
An lex humana ſic obliget vt ſeruanda ſit cum mortis periculo. De quo rectè ſentit Sotus in 1. De iuſt. & iure *quæſt*. 6. *art*. 4. *verſus finem*. Eccleſiam ſua lege tantùm obligare cum mortis periculo, quando contemptus eiuſdem legis interueniret, vel iniuria fidei, religioniſve; ciuilem verò poteſtatem, quando Reipublicæ neceſſitas id exigit, poſſe imponere præceptum, in quo obſeruando, periclitandum ſit de vita. Vide antedicta ſub finem libri vndecimi.

QVÆSTIO IV.

An lex humana ſic obliget, vt irrita ſint omnia quæ contra ipſius præſcriptum facta fuerint.

PRo huius explicatione duæ regulæ traduntur. *Nu.*183.
Prior eſt, Ipſo facto inualida eſſe quæ fiunt contra legem ea irritantem. Hæc inter regulas iuris in 6. ponitur 64. ſub his verbis: Quæ contra ius fiunt, debēt pro infectis haberi: vbi gloſa eam illuſtrat exemplis: tum aliis, tum capituli Non ſolùm, De regularibus in eod. lib. per quod Religioſi mendicantes prohibentur quemquam ante annum probationis expletum ad profeſſionem admittere: idque cum hac facti irritatione, vt ſi ſecus faciant, taliter receptus nullatenus ſit alligatus ipſorum ordini.

Atque in foro quidem contentioſo, nullam: in foro conſcientiæ verò, vnicam hæc regula patitur exceptionem, quam Sylueſter in verbo Alienatio num. 23. attigit. Docet enim, quando lex aliquid iure alioqui naturæ validum, irritat propter defectum ſolemnitatis præſcriptæ iure tātùm poſitiuo: ſi ipſum fiat, validū eſſe in foro conſcientiæ, donec reſcindatur in foro externo: vt v.g. ſi facta ſit electio prout ius naturæ requirit; *conſentientibus videlicet omnibus quorum eſt ſuffragium ferre*; ſed non ſeruata ſolemnitate, ob cuius defectum electio ipſa irritatur iure humano: electus non tenetur in conſcientia electioni renunciare, antequam illa ſit irritata in foro externo.

Poſterior regula eſt. Quæ fiunt contra legem non *Nu.* 184.
irritantem expreſſè factum contrarium; eſſe vt plurimum inualida. Hæc confirmatur ex lege Non dubium Cod. De legibus & ex cap. Imperiali 25. q.2. & ex cap.1. De teſtibus: vbi dicitur quæ contra legem fiunt non habere firmitatem. In ea autem regula poſitum eſt, *vt plurimum*, quoniam quidam caſus dātur, in quibus exceptionem ea patitur, validùmque eſt

 illud

illud quod fit contra legem per quam non irritatur expreſse. Quatuor numerantur in verbo lex ab Angelo num. 18. Syluest. num. 18. Tabiena nu. 35. & Armilla num. 9.

Primus eſt: quando lex aliquid prohibet ob cauſam temporalem, ſeu reſtrictam ad certum tempus, nec perpetuam: vt v. g. illa, quæ ob venerationem certi temporis, prohibet matrimonium in eo contrahi: in quo ſi contraheretur, non eſſet propterea matrimonium inualidum: vt patet ex cap. 1. De matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ. Eſſet autem inualidum, ſi contraheretur intra gradus prohibitos: quia talis prohibitionis cauſa, non eſt ad certum tempus reſtricta, ſed perpetua.

Secundus eſt, quando lex punit contrafacientem: tunc enim contra factum, niſi expreſsè irritetur, validum eſt: quod non eſſet, *addunt iidem authores*, ſi nũ puniret, ſed tantùm prohiberet. Ratio eſſe poteſt, quòd pœnæ ſemper ſint reſtringendæ, & legiſlator videri poſſit cõtentus ea pœna, quam ipſe expreſſit.

Tertius, quando lex facta eſt in fauorem eius qui contra illam agit: quia comparatione ipſius exhortatio potius eſt, quàm lex; eique ipſe, tanquam cedens ſuo iuri, poteſt renuntiare.

Quartus, quando lex certum modum aliquid agendi præſcribit ei, qui iure alioqui poteſt illud agere. Sic Ordinarius, qui poteſtatem habet abſoluendi ab excommunicatione iuris, quam huius conditor nulli reſeruauit: quantumuis præcipiatur ei vt non abſoluat, niſi accepto prius iuramento & ſatisfactione ab excommunicato: validè tamen abſoluit, etiamſi abſoluat non ſeruato tali præcepto. Secus eſſet autem, ſi tantùm delegatam poteſtatem haberet, & in delegatione iniungeretur, talem formam ſeruari. Nam ea non ſeruata, ille nihil efficeret, tanquam excedens limites poteſtatis ſibi commiſſæ.

Plenius diſputatam propoſitam quæſtionem qui volet poteſt videre apud Gabr. Vaſq. ad 1. 2. diſp. 164. in cuius cap. 3. alias regulas tradit, quas pro praxi paucis attingere non erit inutile.

Nu. 185. Prima eſt, Quoties lex non prohibet ſubſtantiam actus, ſed ſolum aliquas circunſtantias ipſius, is validus eſt: vt contractus prohibitus fieri in die aut loco ſacro; tunc, aut ibi factus, valet.

Secunda eſt, quando actus aliquis prohibetur intuitu alterius virtutis, quàm iuſtitiæ, id non obſtat quin validus ſit, retineri que poſſit quod per eum fuerit acquiſitum: quale eſt acquiſitum à Clerico per negotiationem, aut aliquod miniſterium ſordidum, ſibi lege Eccleſiaſtica prohibitum: aut munus acceptum ab officiario reip. qui prohibetur, etiam liberaliter oblatum accipere ob executionẽ ſui officij: Fundatur autem in eo hæc regula, quòd obligatio reſtituẽdi acquiſitũ, non cõſurgat niſi ex læſione iuſtitię.

Tertia eſt. Lex ſtatuẽs certum pretium rerum ſeruandum in contractibus, non reddit eos inualidos: ſed ſolùm inducit obligationem ad refundendum id quod amplius acceptum fuerit: perinde ſcilicet ac cum pretium conſtitutum eſt communi æſtimatione, cuius vice talis lex fungitur. Attamen inualidus eſt actus, ſi lex præcipiat aliquid ad ipſius formam ſpectans, quod non ſeruetur (quod congruenter antedictis num. 183. intellige procedere quoad forum, pro quo lata eſt eiuſmodi lex) vt ſi teſtamentum faciat is qui non attigit annos pubertatis: aut bona ſua is alienet, qui adhuc eſt ſub curatoribus: aut non ſeruetur numerus teſtium vel tractatuum lege præſcriptorum pro forma contractus aut alienationis. Deficiente enim forma contrahendi, non oritur obligatio ex cõtractu, ita vt formam contractui preſcribere, ſit conſequenter irritare contra factum. De quo pluribus ſuo loco in ſequenti libro 25. in quo de contractibus agendum eſt ex inſtituto. Tractationem de lege irritante Suarez latè & eruditè ſuo more perſequitur in tract. de legib. lib. 5. ca. 19. & duodecim ſequentibus.

CAPVT XIX.

De modis quibus legis humanæ obligatio tollitur.

SVMMARIVM.

186 *Quatuor per quæ obligatio legis tolli poteſt.*
187 *Cuius ſit ad tollendam legem, interpretationem illius vniuerſalem facere.*
188 *Cuius ſit facere particularem.*
189 *Qua ratione procedendum ſit in interpretatione legis ad habendam eius veram intelligentiam.*
190 *Authoritatem diſpenſandi in lege habet, qui eam tulit, & ſucceſſor ipſius.*
191 *De diſpenſatione facta alicui cum aliorum damno, quid ſit ſentiendum.*
192 *Caſus in quibus inferior Principe, poteſt in lege ipſius diſpenſare.*
193 *Tres caſus ſpeciales, in quibus poteſt Epiſcopus diſpenſare circa generalem conſtitutionem Papæ, aut generalis Concilij.*
194 *Ad diſpenſationem debet cum legitima authoritate concurrere cauſa rationabilis, iuxta viri boni arbitrium.*
195 *Diſpenſatus ſine iuſta cauſa, qua ratione in conſcientia tutus non ſit.*
196 *Diſpenſatio in lege Superioris ſine rationabili cauſa per inferiorem data, non valet.*
197 *In diſpenſatione quærenda, caueri debet tum ſurreptio tũ obreptio. Et de reuocatione diſpenſationis.*
198 *De abrogatione legis.*
199 *De eiuſdem irritatione.*

QVATVOR ſunt per quæ cenſeri poteſt legis humanæ obligatio tolli primum eſt ipſius legis interpretatio, quâ declaratur hominem, in hoc vel in illo caſu, non eſſe obligatum lege. Secundum eſt, diſpenſatio, quâ is, qui alioqui verè eſſet obligatus, eximitur ab obligatione legis, authoritate Principis. Tertium eſt, abrogatio, quâ lex iam obligans tollitur ſecundùm ſe totam, ſicut derogatione tollitur ſecundùm partem tantùm. Quartum eſt, irritatio quâ lex antequam obligare incipiat impeditur ne robur ſuum obligandi obtineat. Quæ deſcriptiones ſunt Soti *in 1. de iuſt. & iure quæſtione 7. art. 3.* Nu. 186.

Primus modus per interpretationem.

SECTIO I.

DE interpretatione notandum eſt, duplicem eam eſſe poſſe: vnam vniuerſalem pro toto populo vniuerſáve repub. abſolutè; alteram particularem, habito reſpectu ad certum aliquem caſum, qui de lege ipſa occurrit decidendus.

Atque interpretationem vniuerſalem iuris humani Eccleſiaſtici, pro toto populo Chriſtiano pertinere ad Papam. Iuris ciuilis verò, vniuerſalem interpretationem quoad ea quæ laicos concernunt, pertinere ad Imperatorem ex lege fin. Cod. de legib. vbi ratio redditur, quòd eius ſit legem interpretari, cuius eſt condere. Quæquidem pariter oſtendit cæterorum quoque Superiorum ſiue Eccleſiaſticorum, ſiue laicorum eſſe leges ſuas interpretari, in ordine ad ſubditos ſuos vniuerſaliter. Nu. 187.

Particula

Nu.188. Particularem verò interpretationem pertinere ad Iudicem, cuius eſt de tali caſu, cauſáve cognoſcere, & ſententiam ferre: niſi occurreret tanta difficultas, vt certa legis intelligentia, quoad talem caſum dari non poſſit: quia tunc recurrendum eſt ad eum ad quem dare vniuerſalem ſpectat, tanquam ad legis conditorem; iuxta legem 1. Cod. de legibus: in qua Imperator ſic ait: Inter æquitatem, eiuſque interpoſitam interpretationem, nobis ſolis & oportet & licet inſpicere. Hanc de legis interpretatione doctrinam ex Panorm ad cap. 1. De iuramento calumn. num. 2. communiter tradunt & approbant Summularij: vt Angelus, Syluſ. Tabiena, Armilla, in verbo Interpretatio.

Nu.189. Notandum eſt ſecundò, *quod Syluest. in verbo Lex 16. confirmat.* In interpretatione legis, ad conſequendam veram illius intelligentiam, ſic eſſe procedendum, vt primo loco cõſideretur ratio ſeu finis legis, & ſecundùm eam fiat interpretatio, quidquid forte verba repugnare videantur: quia verba ſeruire debent intentioni, non intentio verbis, ex cap. Humanæ, 22. quæſt. 5. Quæ ratio ſi expreſſa non ſit in ipſa lege, illam prudenter coniectare oportet, cùm ſine ratione non ſit lex; cap. Conſuetudo diſt. 1. Id quod plenius in ſeq n. 17. idem Syluester declarat. Quod ſi illam animo coniectare non poſſimus, oportet recurrere ad verba legis, à quibus recedendum non eſt, ſi clara ſint: ſin autem ſint ambigua, facienda eſt interpretatio per alias leges, quia eùm iura iuribus concordare debeant. cap. Cùm expediat, De elect. in 6. optima legis interpretatio, eſt per aliam legem. Atque ſi per alias leges apparere non poteſt intellectus, ſeu germanus ſenſus verborum legis, recurrendum eſt ad ciuitatis conſuetudinem, quæ eſt optima legum interpres, ex cap. Cùm dilectus De conſuet. & ex lege, Si de interpretatione ff. De legibus. Rurſus ſi neque per conſuetudinem loci appareat qui quæritur legis intellectus, recurrendum eſt ad ſimilia, iuxta legem Non poſſunt ff. De legibus. Communiter enim receptum eſt, *vt ibidem notat Sylueſter*, quòd diſpoſitio, id eſt conſtitutio, facta in vnum caſum, trahatur ad alium de quo ſi diſponentes cogitaſſent, vero-ſimiliter idem diſpoſuiſſent. Si denique nihil horum ſufficere poſſit, recurrendum eſt ad Principem; cuius ſicut eſt legem condere, ita eſt de ea aliquid in tali difficultate definire.

Monet autem ibid. Sylu. Doctores quemadmodum Iudices, poteſtatem habere interpretandi leges, ex lege vnica Cod. De profeſſoribus qui in vrbe Conſtantinop. niſi quòd ex D. Anton. 1. p. tit. 17. cap. vnico §. 7. interpretatio Iudicis cenſeatur neceſſaria: & doctoris, tantùm probabilis. Duóque addit notatu digna. Prius eſt, vnius conſtitutionis vnum tãtùm eſſe intellectum, ſeu ſenſum verum: atque ſi quæ lex plures habeat, qui omnes poſſint eſſe veri, ipſam reputari inutilem, niſi illi probentur per alias leges. Poſterius eſt, eum legis ſenſum magis eſſe tenẽdum, qui vitio caret; qui minus habet dubitationis, qui per meliores rationes & leges probatur; & qui proprietati ſermonis, quo lex ſcribitur, magis eſt conſentaneus. De qua re plenius Alphon. à Caſtro in lib. 2. De lege pœnali cap. 7.

Addi poteſt & tertium ex eodem Sylu. ibid. n. 24. nempe legem aliquid indulgentem per verba præteriti temporis, non eſſe interpretatione extendẽdam ad futura, quando ipſa eſſet delinquendi occaſio: vt eſſe meritò cenſeretur, quæ indulſiſſet omnibus exulibus reditum in patriã; ſoluto pretio viginti nummorum aureorum. Sin autem ceſſaret talis occaſio, legem loquentem per verba ſiue præſentis, ſiue præteriti temporis, poſſe interpretatione ad futura extendi. Videri poſſunt quæ Ferdinandus Rebellus de recta ratione interpretandi ius ſcriptum, tradit pluribus, in opere De obligationibus iuſtitiæ, p. 2. lib. 1. quæ. 6. Item quæ Suarez latè perſequitur in tract. de legib. lib. 6. c. 5. & quatuor ſeqq.

Secundus modus per diſpenſationem habentis legitimam poteſtatem.

SECTIO II.

Nu.190. De diſpenſatione notandum eſt, eam duo potiſſimum requirere vt legitima ſit, nempe authoritatem, & cauſam ſufficientem.

Authoritatem verò ſufficientem habet is, qui legem ipſam tulit, eiúſque ſucceſſor pari præditus poteſtate. Vnde Papa diſpenſare poteſt in legibus Apoſtolorum; nõ quidem iis quarum Chriſtus fuit principalis legiſlator, & Apoſtoli tantùm promulgatores non conditores; *quia tales ſunt iuris diuini*: ſed iis quas Apoſtoli tanquam Eccleſiæ paſtores condiderunt: vt Epiſcopum debere eſſe vnius vxoris virum. Poteſt ſimiliter diſpenſare in legibus Concilij generalis ſeu totius Eccleſiæ. De qua re Couar. & alij ab ipſo citati *in Epitome 4. Decret. p. 2. ca. 6. §. 9 n. 6.* Quod autem habetur in cap. Contra, 25. q. 1. Sedis Apoſtolicæ authoritatem non poſſe aliquid condere contra ſtatuta Patrum; idem in præced. n. 5. poſt gloſam, ait eſſe intelligendum quatenus talia ſtatuta ius naturale vel diuinum referunt.

Authoritatem quoque ſufficientem habet is, qui iuris conceſſione eam obtinuit; vel cui delegata eſt ab habẽte ordinariam poteſtatẽ. Sed aduerte in duobus caſibus iſtud fallere. Nam quando lex Inferioris approbata eſt à Superiore, approbatione qua robur ei addendo fecerit eam ſibi propriam; inferior ipſe qui tulit non poteſt in ea diſpenſare ex ca. 1. & 2. De confirmatione vtili vel inutili. Item quando legatus Papæ facit legem, non poteſt in ea diſpenſare poſtquam egreſſus eſt prouinciam ſibi delegatam, quoniam expirat tunc iuriſdictio ipſius, ex cap. vltim. De officio delegati.

Nu.191. Notandum eſt præterea non modo Epiſcopos, qui non habent poteſtatem diſpenſandi in iure communi, editóve pro tota Eccleſia, ex ca. Dilectus De temporibus ordin. ſed nec Papam, qui plenitudinem habet poteſtatis diſpenſandi in omni iure Canonico, poſſe eum vno aliquo vel pluribus diſpenſare in lege, præiudicando cæteris ſubditis. Non enim poteſt Superior per diſpenſationem in lege, magis quàm per legem, ſubditos grauare: niſi forte perſona cum qua diſpenſatur, eſſet valde vtilis & neceſſaria reip. & damnum illud aliunde compenſaretur. Quod ſi nullo modo compenſatio fieri poſſet, & neceſſitas, reip. diſpenſationem fieri exigeret, bonum commune poſſet præferri priuato. Videndus eſt Franc. à Victor. in relect. de authoritate Papæ & Concilij n. 16. & ſequentibus: vbi explicat quatenus ſubditi poſſint reſiſtere diſpenſationi quæ in ipſorum grauamen facta eſſet; vt v. g. ei per quem puer conſtitueretur ipſorum Epiſcopos.

Nu.192. Annotant autem Caiet. & Med ad 1. 2. & Sotus in 5. de iuſt & iure: *illi quæſt. 97. art. 4. & hic qu. 7. art. vlt.* eoipſo quòd aliquis conſtitutus eſt rector multitudinis; ipſum accipere poteſtatem diſpenſandi cum ſuis ſubditis in lege Superioris. Primò quidẽ, quoad leuia, pro quorum diſpenſatione abſonum eſſe videtur ad Principem recurrere. Secundò verò, quoad frequenter occurrentia: quia frequens ad Principem recurſos, præcipuè diſtantem, nec præbentem ad ſe aditum facilem, oneroſus eſt ſupra modum & intolerabilis. Poſtremò, quoad ea quæ ſunt talis multitudinis

dinis

Digitized by Google

dinis propria: quia cùm rector ipſius, illa probè cognita habeat, meritò ei relinquitur illoru moderatio.

Leuia autem in hac re cenſentur, quæ nõ ſunt iniuncta per præceptum obligans ad peccatum mortale, ſed tantùm per aliquod ſtatutum, cuius tranſgreſſio non eſt peccatum maius quam veniale. Eorum verò quæ frequenter occurrunt exemplum eſt ieiunium Quadrageſimale, quod crebrò accidit ſoluendum ex aliqua rationabili cauſa, *ſaltem exiſtimata*, ſiue infirmitatis, ſiue itineris ſiue alterius laboris ſuſcipiendi: quæ quoties accidit, grauiſſimum onus eſſet pro diſpenſatione ad Papam recurrere. Quare conſentaneum eſt vt proprius Epiſcupus illam dare poſſit; non tamen ad totam vitam, ſed tãtùm ad breue tẽpus: in quo perſeueret dicta rationabilis cauſa, prout admonet Sotus. Denique per ea quæ ſunt propria multitudinis ſignificantur, *vt Caiet. interpretatur*, ea quæ non redundant in communitatem totius regni vel reip. Chriſtianæ, adeout Superioris lege ad vnam tantùm ſuæ ditionis ciuitatem ſpectante, Rector eiuſdem ciuitatis poſſit in illa diſpenſare cum aliquo ciue; niſi fortè caſus tam notabilis eſſet, vt merito Superior conſuli deberet; aut niſi talis lex extenderetur aliquo modo ad alias ciuitates: vt ea qua prohiberetur, ne quis ad doctoratum promoueatur in aliqua ciuitate, niſi hoc vel illud dederit ſuæ eruditionis ſpecimen: quia doctor munus ſuum exercet, non tantùm in ea ciuitate in qua promouetur, ſed etiam in aliis. Sunt præterea multi particulares caſus, in quibus Epiſcopi & Religionum Prælati poſſunt cum ſuis inferioribus diſpenſare. De quibus vide ſi Iubet (tantùm enim generalia hîc perſequimur) Angelum & Sylu. in verbo Diſpenſatio, illum num. 5. & 8. hunc verò, quæſt. 11. & 14. Qui poſterior refert adhuc in præced. quæſt. nona tres generales caſus, in quibus poteſt Epiſcopus diſpenſare in generali conſtitutione Papæ, vel generalis Concilij, etiamſi id illi non concedatur expreſsè.

Nu. 193. Primus eſt, quando conſuetudo præſcripta habet, vt ipſe poſſit diſpenſare: quia conſuetudo facit valere diſpenſationem, aliàs non valituram. Secundus, quando exigit neceſſitas vel vtilitas recens orta, & veroſimiliter inexcogitata tempore conſtitutionis; probabile eſt enim Papam cùm ad ipſum recurrendi facultas non datur: velle ea ratione animabus conſulere. Tertius, quando conſtitutio expreſse habet, diſpẽſationem poſſe circa eam fieri, nec obſtat quod indulgeat id Epiſcopo expreſsè; quia de diſpẽſatione Papæ non debet intelligi; quanduquidem Papa ad diſpenſandum non eget tali indulgentia. Quare de diſpenſatione Epiſcopi intelligi debet ac aliorum Prælatorum, qui inſtituti ſunt in Eccleſia rectores multitudinis.

De cauſa quæ cum legitima poteſtate debet concurrere ad diſpenſationem.

SECTIO III.

Nu. 194. QVod attinet ad cauſam diſpenſandi, vt ea ſufficiens ſit, debet eſſe rationabilis. Nam cùm lex concernat totam communitatem; aliquem ab illa ſine rationabili cauſa excipere à communi obligatione; offendit cæteros, quaſi bonum commune non ſatis fideliter, aut non ſatis prudenter adminiſtretur: vnde ſine rationabili cauſa diſpenſans, peccat: nimirum abutendo poteſtate, quam iuxta Apoſtolum in poſteriori ad Corinth. cap. 13. accepit in ædificationem non in deſtructionem. Quanquam diſpenſando circa ſuam legẽ, peccat ſolùm venialiter, vt à Caiet. notatum, refert & approbat Nauarr. in Enchir. *prælud. 9. nu. 12.* dummodo tamen ſcandalum & notabile damnum alienum ceſſet.

Quæ verò cauſa cenſeri debeat rationabilis, poteſt quidem propoſitis exemplis illuſtrari: nempe dicendo, Cauſa rationabilis eſt, vt vtilitas ſpiritalis multorum, perſonæ qualitas aut meritum, ſcandalum imminens, & huiuſmodi alia: regula tamen aliqua generali id doceri nequit, prout in verbo Diſpenſatio quæſt. 1. Sylu. notat: addens ideo ſtandum eſſe in ea re arbitrio boni viri quo decernente, *vt ille ſubiungit*, rationabilem adeſſe cauſam diſpenſandi, Superior peccat non diſpenſando, quantumcumque ſubditus non habeat ius aliud petendi diſpenſationem, quàm deprecatiuè.

Iam is eum quo ſine rationabili cauſa diſpenſa- Nu. 195.
tum eſt (prout ex Innoc. & Panorm. annotant in verbo Diſpenſatio Angelus & Syluest. ille num. 3. & hic num. 5. Sotus item in 1. de iuſt. & iure quæſt 7. artic. vlt. ac Couarr. in Epit. 4. Decretal. parte 2 cap. 6. §. 9. nu. 11.) non eſt tutus quoad Deum, ſi is qui diſpenſauit, poteſtatem habeat tantùm ex commiſſione: quoniam commiſſio facta alicui vt diſpenſet, intelligitur, quòd eam exequi debeat ex legitima cauſa. Sin autem diſpenſans habeat authoritatem legiſlatoris, diſpenſatus cenſeri poteſt tutus, quantum ad reatum tranſgreſſionis talis legis. Ratio eſt, quia diſpenſat tanquam Princeps qui poteſt vt legem condere, ita & eam deſtruere. Non eſt tamen ſimpliciter tutus: quia peccat, nolendo ſine cauſa conformare ſe honeſtis moribus eorum quibuſcum viuit, vt Nauarr. habet in Enchir. *præl. ud. 9. num. 11.* Quanquam, vt ille ex Caiet. conſequenter addit, & Sotus quoque docet ſub finem lib. 1. de iuſt. & iure, tale peccatum non eſt plus quàm veniale: niſi interueniat ſcandalum aut notabile damnum proximi.

Par autem in hac re eſt ratio inferiorum Principum in ſuis legibus, ac Epiſcopi: & par ſupremorum Principum in ſuis, ac Papæ. Vnde Nauarrus in ſeq. n. 14. tradit in inferiore Principe reſpectu ſuarum legum, locum habere, quod Angelus & Sylu. annotant in verbo Diſpenſatio, vterque quæſt. 2. non requiri neceſſariò cauſæ cognitionem in diſpenſatione per Principem, ſed ſufficere ipſius voluntatem. Itẽ quod iidem ibidem docent Angelus nu. 12. Sylu. quæſt. 15. Superiorem aſſumẽdo aliquem ad officium ad quod nouit ipſum habere impedimentum (ſubintellige prouenientes à ſua lege) cenſeri cum eo diſpenſare in eodem impedimento.

Porro quod dictum eſt non eſſe tutum in conſciẽtia illum cum quo ſine rationabili cauſa diſpenſatum eſt ab eo, qui tantùm ex commiſſione habebat diſpenſandi poteſtatem, extendendum eſt ad omnem eum cum quo Inferior diſpenſauit in lege Superioris. Non enim valet diſpenſatio Inferioris circa legem ſui Superioris, facta ſine iuſta cauſa: ſicut nec diſpenſatio Summi Pontificis circa legem Dei; ſiue naturalem ſiue poſitiuam facta ſimiliter ſine cauſa iuſta. Id quod Nau. ibidem num. 13. bene confirmat per cap. Cum inferior, de maiorit. & obed. Additque conſentaneè eidem doctrinæ, non cenſeri factam ab inferiore diſpenſationem circa legem Superioris, niſi ipſe id expreſsè dicat: quantumuis aliquid iubeat aut permittat fieri, quod niſi ipſo circa talem legem diſpenſante, iuſtè fieri nequit. Deinde, quod non credatur ipſi dicenti ſe talem diſpenſationem iuſta de cauſa facere, niſi id probet, ſi quidem illa non ſit facta cum cauſæ cognitione. Quanquam, vt idem Nauarrus notat ibidem num. 12. præcedenti, ille cum quo ſine iuſta cauſa diſpẽſatum eſt; ſi bona fide, authoritate Superioris ſui nixus, putet diſpenſationem iuſta de cauſa ſibi datam eſſe, excuſatur, donec ſatis nouerit non fuiſſe ſic datam.

Adhæc

Adhæc quod poteſtas diſpenſandi commiſſa alicui non expreſſis perſonis diſpenſandis, interpretanda ſit late tanquam Principis beneficium; ſtricte verò, expreſſis perſonis diſpenſandis, tanquam priuilegium & receſſus à iure communi, qui eſt odioſus, ſatis conſtat ex 15. regula iuris in ſexto. Qua de re Tb. Sanchez lib. 8. de Matrim. diſp. 1. & 2. eſt conſulendus, quoad limitationes varias, quibus variјeam modificant. Quòd etiam ea ipſa poteſtas ac etiam diſpenſatio duret poſt mortem eius, à quo ſiue hæc, ſiue illa fuit data; videri poteſt apud Angelum, & Sylu. in verbo Diſpenſatio *apud hunc quæſt. 6. & apud illum num.* 14. De eo autem quod idem Syluester quærit in ſeq quæſt. 7 An non tantùm in manifeſtis, ſed etiam in occultis requiratur diſpenſatio; quid ſentiendum ſit Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 6. de reform. ſatis indicauit, cùm fecit poteſtatem Epiſcopis diſpenſandi in irregularitatibus omnibus & ſuſpenſionibus ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario.

Nu. 197. Cæterùm in procuranda diſpenſatione cauenda eſt tum ſurreptio, id eſt, narratio falſa, ſeu qua aliquid falſi dicitur vt diſpẽſatio impetretur: tum obreptio, id eſt, narratio ſubdola, quæ fiat non expreſſo omni eo, quod exprimi debuit: ſed tacito aliquo, quod ſi exprimeretur difficiliorem redderet diſpenſationem. Nam diſpenſationem cum tali conditione obtentam inualidam eſſe Syluester in eodem verbo numero ſecundo rectè confirmat ex cap. 2. De filiis presbyterorum in 6. vbi textus eſt ſatis apertus. Pro externa autem praxi quoad hæc, & alia ſpectantia ad procurationem diſpenſationis, ea quæ de reſcriptis habet Azor. in 1. p moral inſtit. lib. 5. cap 54. legi poterunt. Et interea aduertere oportet diſpenſationem ſemel conceſſam poſſe reuocari ac extingui ab eo, qui illam dedit in ſua lege; itémque ab ipſius ſucceſſore; quia ſicut poteſt diſpenſatum, tanquam ſubditum ſuum illà lege denuò obligare; ita etiam poteſt reuocare diſpenſationem per quam ab eadem illum exemit. Quod non poteſt quidem licitè facere, ſine iuſta cauſa (ſicut nec ſine iuſta cauſa potuit licitè diſpenſare) poteſt tamen validè, niſi diſpenſatio rationem habeat priuilegij tranſeuntis in naturam contractus. In quo caſu requireretur iuſta cauſa reuocationis; quia Princeps adſtringitur ſuo cõtractu, ita vt illi, cum quo contrahit ius acquiratur. At iuri, quod alteri acquiſitum eſt, non poteſt præiudicari, abſque iuſta cauſa. Iam verò diſpenſationem in lege Superioris ab huius ad id delegato conceſſam, non poſſe ab eodem (delegato inquam) reuocari validè ſine iuſta cauſa, ex eo patet quòd is non habeat, ſicut Superior, authoritatem, diſpenſatum tanquam ſubditum ſuum, denuò ſubiicĩedi eidem legi. Poſſe autem reuocare, iuſtà reuocationis cauſa interueniente; patet; quia poteſtas ipſius cenſenda eſt ad id extẽdi, vtpote conceſſa ad vtendum eâ, prout recta ratio dictauerit, circumſtantiis prudenter expenſis. De qua re pluribus Sanchez lib. 8. de Matrim. diſp. 23. Bene longam de diſpenſatione, ei qui volet, ſuppeditabit Suarez in tract. de legib. lib 6. cap. 10. & quatuordecim ſequentibus.

Tertius modus per abrogationem: & quartus per irritationem.

SECTIO IV.

Nu. 198. De abrogatione legis notandum eſt: legem abrogari, tum per contrariam conſuetudinem rationabilem & præſcriptam iuxta cap. vltim. De conſuetud prout ex inſtituto declarabitur in ſeq titul. 4. tum per legem contrariam; poſterior enim lex, propter mutatam in contrarium Superioris voluntatem, abrogat priorem legem contrariam: etiamſi de hac nulla mentio in illa fiat. Exceptis tamen ſtatutis locorum ſpecialium, & perſonarum ſingularum, id eſt, ſtatutis quibus pars tantùm eorum, qui legiſlatoris ditioni ſubſunt, ligantur eo ipſo, quòd incorporati ſint certo perſonarum collegio. Nam talibus ſtatutis, *dummodo rationabilia ſint*, in nullo derogatur per nouam conſtitutionem; niſi id in ea expreſſe caueatur, vt ſolet per clauſulam derogatoriam *Non obſtantibus, &c*] ita habetur ex cap. 1. De conſtitut. in 6. Vbi tamen gloſa 1. admonet, cùm ſtatuta ſpecialia idem diſponuerint ac ius illud commune, quod per legem nouam abrogatur; ipſa ſimul cum eodem iure abrogari: vt ſi Epiſcopus ſua ſynodalia ſtatuta ex iure communi ſumat; ſtatuatve idem ac ius aliquod commune: & à Summo Pontifice feratur lex noua annullans idipſum ius, annullabit pariter eiuſmodi ſtatuta. Idem etiam *in verbo Lex*, habet Sylu. nu. 26. & 27. Atque admonet abrogationem legis prioris per poſteriorem contrariam, non impediri ex eo, quòd illa ipſa prior contineat clauſulam derogatoriam legi in contrarium ferendæ: quia cùm Princeps omnes ſuas leges ſcire, & in ſcrinio pectoris ſui habere cenſeatur, ex cit cap. 1. De conſt. in 6. ſicut legem, ita & illius derogationem abrogare cenſendus eſt, conſtituendo legem contrariam.

Cæterum cùm lex noua eſt tantùm diuerſa, non autem contraria priori; vtraque ſeruanda eſt. Item cum legis abrogatio maiore de cauſa fieri debeat, quàm diſpenſatio; licet in omnibus legibus humanis iuſta cauſa diſpẽſandi poſſit ſe offerre: aliquæ tamen Eccleſiaſticæ leges dantur tam ſanctæ, tamque vſu receptæ, vt nulla poſſit eſſe cauſa ſufficiens & iuſta eas abrogandi: qualis eſt lex de ieiunio Quadrageſimali. Denique cùm lex non obliget niſi ex Principis voluntate; hac mutata in contrarium, lex ipſa ſtatim vim ſuam amittit, abrogatúrve. His ad pleniorẽ intelligentiam, qui volet, poterit adiungere tradita ab Azorio in 1. p moral. inſtit lib. 5. c. 16. ab initio vſque ad q. 8 Et, ſi lubeat, quæ Suarez habet, de legib. lib. 6. c. 26. & duobus ſequentibus.

De irritatione denique legis notandum eſt legem irritari poſſe, tum à Superiore legiſlatoris nolendo eam confirmare; vt ſi Rex legem a Senatu, aut gubernatore alicuius prouinciæ ſibi ſubiectæ, vel Summus Pontifex ab Epiſcopali ſynodo conſtitutam quaſſaret. Id quod attigit Sotus in li. 1. De iuſt & iure q 7. art. 3. Tum etiam ab inferioribus & ſubditis, non recipiendo latam legem. Quam non receptionem impedire ne lex vim obligandi obtineat, patet per ea quæ antedicta ſunt in nu. 160. & quatuor ſequentib. *Nu.* 199. Tantùm adde, quòd etſi poteſtas Principis ſit à populo, quam hic illi ſupra ſe dedit, vt ea vteretur ad vtilitatem, non autem abuteretur ad deſtructionem ipſius; ideóque populus ipſe non teneatur acceptare ſtatim eam Principis legem, quam dubium eſt iniuſtam eſſe; poſsítque repudiare aperte iniuſtam, attamen legem quam conſtat iuſtam eſſe, teneatur ſtatim acceptare, quia poſtquam tranſtulit ſuam poteſtatem in Principem, debet eſſe illi ſubiectus in omnibus manifeſte iuſtis, ita enim ratio naturalis dictat.

TITVLVS II.

De humana lege ſcripta.

HVc pertinet explicatio eorum quæ in genere nota eſſe conuenit de iure, tum canonico, tum ciuili quorum illud leges humanas Eccleſiaſticas, & hoc ciuiles complectitur.

CAPVT

CAPVT XX.

De iure Canonico.

SVMMARIVM.

200 *Principia iuris Canonici aſſignata à Gratiano.*
201 *Ius Canonicum accipitur dupliciter: nempe generaliter, & propriè.*
202 *Propriè acceptum pro doctrina quæ traditur in ſcholis, diſtinguitur quinque partibus.*
203 *De prima quæ eſt Decretum Gratiani quomodo diſtinguatur, ac ſoleat citari.*
204 *Methodus qua Gratianus procedit in ſuo decreto.*
205 *Modus citandi cæteras iuris Canonici partes.*
206 *Methodus ſeruata in earum compilatione.*
207 *Quæ ſit obligatio cõtentorũ corpore iuris Canonici.*
208 *Iuris Canonici doctrina, ſacráque Theologia ad inſtitutum noſtrum requiſita.*

Nu 200. DE iore Canonico tractit Gratianus diſt 15. & aliquot ſequentib. eiúſque principia prima aſſignat. Primò, ſacram Scripturam, contentam veteris & noui Teſtamenti libris quorum catalogus traditur in quarta ſeſſione Conc. Trid. Secundò, traditiones Apoſtolorum, quæ ex Sanctorum Patrum ſcriptis collectæ, in Eccleſia Catholica recipiuntur: de quibus habetur decretum Gelaſij Papæ in citata diſtinct. 15. cap. vlt. Tertiò, Canones Apoſtolorum: de quibus Gratianus ipſe agit in quatuor primis capitibus diſt 16. Quod autem in cap. 1. illos ex Iſidoro dicit apocryphos: Turrianus in lib. 1. pro iiſdem Canonibus cap. 15. non de illis quos Eccleſia recipit, ſed de aliis confictis ab hæreticis intelligendum eſſe oſtendit. Quartò, Concilia generalia de quibus idem Gratian. diſt. 15. c. 1. & diſt 16 à cap 5. & d. 17. Quintò, Concilia prouincialia, de quibus diſt. 18. eorúmque plura commemorantur in præced. diſt. 16 cap. Prima annotatio. Sextò, Decretales epiſtolæ Summorum Pontificum: de quibus diſt. 19. & 20. Non eſt autem huius inſtituti de illis diſputare aduerſus hæreticos: ſed ea ſumere tanquam ſatis communi Catholicorum conſenſu conſtituta, & aduerſus eoſdem Chriſtianæ Religionis hoſtes, ſtrenuè propugnata à pleriſque, vt à memorato Turriano in libris pro Canonibus Apoſtolorum, & pro Decretalibus epiſtolis: à Melchiore Cano in locis Theologicis, & ab aliis, præſertim à Bellarm. in tom 1. Controuerſ.

Nu. 201. Accipitur autem ius Canonicum nonnunquam latè, vt opponitur iuri ciuili, & complectitur non modo eas Eccleſiaſticas leges, quæ per vniuerſam Eccleſiam obligant: ſed etiam eas quæ alicuius tantùm prouinciæ aut diœceſis aut ciuitatis homines vinciunt: quales feruntur a legatis Papæ vel ab Epiſcopis aliiſve qui ſuper alicuius tantùm prouinciæ vel diœceſis aut ciuitatis homines, iuriſdictionem habent ſpiritalem: itémque à Capitulis vel ab Vniuerſitatibus. *Vide Sylu. in verbo Lex num.* 4. Nonnunquam verò accipitur propriè, pro lege Eccleſiaſtica obligante vniuerſam Eccleſiam: qualis poteſt ferri tantum à Papa, cui dictum eſt in perſona D. Petri Matth. 16. Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis] vel à generali Concilio, cui accommodatur id quod in ſeq. cap. 18. dicit Dominus, Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis.] Hácque acceptione intelligi poteſt dictum à Gratian diſt. 18. in initio, Concilium prouinciale inualidum eſſe ad definiendum & conſtituendum. vt ſenſus ſit, eiuſmodi Concilij conſtitutionem non obligare omnes, aut certè non obligare omnes, niſi a Papa approbatam. Priore autem acceptione ius Canonicum non comprehenditur diſciplinâ: quia eſt propemodum infinitum, mutatúrque in dies.

Poſteriore verò modo conſtituit doctrinam quæ ipſo nomine iuris Canonici appellatur: diſtinctam, *vt hodie in ſcholis tradenda proponitur*, quinque partibus Prima eſt Decretum Gratiani; ex variis Summorum Pontificum & Conciliorum ſanctionibus, ac Sanctorum Patrum ſententiis concinnatum, ſedente Eugenio tertio, qui traditur illud publicis gymnaſiis conceſſiſſe legendum, aliquótque abhinc annis iuſſu Gregorij 13. emendatum eſt, ea ratione quâ declarat epiſtola ad Lectorem eidem operi emendato præfixa, in illius editione. *Nu* 202.

. Secunda pars, ſunt Decretales, quas Gregorius IX. opera Raymundi Barcinonenſis Pœnitentiarij ſui compilauit. Decretales autem propriè dicuntur, Summorum Pontificum reſponſa ad aliquorum conſultationes vel interrogationes: tanquam ſint Epiſtolæ decernentes veritatem ſuper interrogatione Summo Pontifici facta.

Tertia pars eſt Sextus, quem Bonif. VIII. edidit in Conc. Lugd. Quarta pars, ſunt Clementinæ à Clemente quinto editæ, potiſſimùm in Conc. Viennenſi: promulgatæ verò ab ipſius ſucceſſore Ioanne 22. Quinta & poſtrema ſunt Extrauagantes quarum viginti ſunt cõſtitutiones ipſius Ioan. 22. Cæteræ verò ſunt extrauagantes communes diuerſorum Summorum Pontificum, quas ediderint poſt Sexti editionẽ.

De Gratiani decreto.

PORro decreti volumen tribus ſectionibus diſtinctum eſt, quarum prima, centum, & vnam diſtinctiones continet. Secunda cauſas 36. cum ſuis quæſtionibus. Tertia tractatum De conſecratione quinque diſtinctionibus abſolutum: cúmque diſtinctio vel quæſtio vnaquæque plures habere ſoleat Canones; hi ſolent citari, non per numeros, ſed per prima verba ipſorum: niſi quòd plerumque primus & vltimus, his ſuis nominibus, *primi, inquam, & vltimi ſeu finalis*, fere citentur. Quærendi ſunt autem in 1. ſectione quando cum illis citatur tantùm distinctio: vt dicendo diſt. 1. cap. Omnes leges. Quando verò citantur cauſa, & quæſtio (quod fieri ſolet tacito ipſo nomine cauſæ, hoc modo 1. quæſt. 1. cap. Gratia) quærendi ſunt in 2. ſect. ſicut & cum nomini diſtinctionis additur De pœnitentia, hoc modo, De pœniten. diſt. 1. cap. Petrus; per illa verba, *De pœnitentia*, indicatur 33. cauſæ eiuſdẽ ſectionis quæſtio 3. quæ in ſeptem diſtinctiones diuiſa eſt. Cùm autem eidem nomini diſtinctionis, additur, *De conſecratione*, hoc modo De conſecr. diſt. 1. cap. Tabernaculum; quærendi ſunt in 3. ſect. *Nu.* 203.

Methodus autem quam in hac doctrina tradenda Gratianus ſequitur in volumine Decreti, eſt, vt poſtquam 20. primis diſtinctionibus dixit de iis quæ ſunt prima illius fundamenta; tum in reliqua parte primæ ſectionis; tum in ſeq. 2. ſectione, vſque ad cauſam 24. agat principaliter de Clericis & eorum variis ordinibus aliiſque ſpectantibus ad ipſos. Ab eadem verò cauſa, *exceptis ſeptem diſtinctionibus De pœnitem.* vſque ad finem eiuſdem ſectionis, principaliter agat de laicis, & iis quæ ad illos ſpectant; nempe de bello, matrimonio, & aliis: ac demum in ſeptem prædictis diſtinctionibus De pœnitentia, & in tota 3. ſectione, ac etiam promiſcuè in duabus præced. ſectionibus, *præſertim in ſecunda* agat de iis, quæ ſpectant ad vniuerſos Chriſtianos: cuiuſmodi ſunt præcepta Dei, & Eccleſiæ, peccata, ſacramenta, cenſuræ & aliæ pœnæ. *Nu.* 204.

De

Digitized by Google

De Decretalibus, Clementinis, & Extrauagantibus.

Nu. 105. QVæ autem ad ſecundam partem iuris Canonici pertinent, citantur per titulos, *qui ſunt* 185. & per capitula, in quæ quiſque titulus diſtinguitur, idque poſitis primis verbis illorum: vt dicendo De Conſtitutionib. cap. Cognoſcentes. Qui etiam modus citandi, ſeruatur in 3. parte; niſi quòd ad diſtinctionem, Sextus, *cum in eo quærendum eſt quod citatur*, exprimatur hoc modo cap. Licet De conſtitutionib. in ſexto. Et cùm quærendum eſt in Clementinis aut Extrauagantibus; pro capitulo, nomen Clementinæ aut Extrauagantis vſurpatur hoc modo Clementina Abbates De Reſcriptis. In Extrauag. Ioan. 22. Suſcepti regiminis. In Extrauaganti Sancta Romana, De elect. Vbi aduerte cùm abſolutè citantur Extrauagantes ſemper intelligi communes, & plerumque citari etiam addito ipſo Communis nomine: vt dicendo in Extrauaganti communi Sancta Romana.

Nu. 106. Methodum autem fere eamdem obſeruauit Raymundus *Gregorij IX. Pœnitentiarius* in compilandis Decretalibus, & imitatione illius alij in compilandis Sexto, Clementinis, & Extrauagantibus, quam antea Trebonianus obſeruauerat in compilando Iuſtiniani Codice. Nam vt in ſingulis titulis Codicis Conſtitutiones Imperatorum digeſtæ ſunt eo ordine, quo ipſi vixerunt: vt primo loco Adriani; deinde ſequentium, & vltimo ipſius Iuſtiniani leges collocentur. Ita in Decretalibus, hic ordo Pontificum ſeruatur, vt primus omnium ſit Alexander III. in quo fere finierat Gratianus: tum ſequuntur alij vſque ad Gregor. IX. tunc ſedentem. Et quemadmodum primus in Cod. titulus, eſt de ſumma Trinitate, & proximè ſequuntur generales de iure: tam ſcripto, quàm non ſcripto: quibus ſubiiciuntur alij de Magiſtratibus & horum officiis: tum deinde alij de iis quæ ante iudiciorum explicationem ſciri debent; poſtea de iudiciis, ac de rebus, quæ in iudicium veniunt, & poſtremo de accuſationibus ac de criminibus: ita & in primo loco Decretalium, titulus primus eſt de ſumma Trinitate, quem proximè ſequuntur tituli generales de conſtitutionibus, de reſcriptis, & de conſuetudine: poſt hos alij de Eccleſiaſticorum Magiſtratuum creatione, & ordinatione: poſtea alij de eorumdem officios & poſtremò de iis quæ ante iudicium expediri tractatique ſolent; vt pacta, tranſactiones, Aduocati, Procuratores & arbitri. In ſecundo libro verò explicatur tota praxis iudiciaria, incipiendo à Iudice & foro competenti, quod eſt in omni iudicio primum, vſque ad appellationes quæ ſunt poſtremæ. In tertio autem libro agitur ante omnia de perſonis Eccleſiaſticis & horum rebus propriis: vt de præbendis, earúmque collatione: tum de rebus quæ ſunt ipſis cómunes cum laicis: vt de contractibus, teſtamentis, ſepulturis, ac poſtremò de variis eorumdem iuribus: vt decimis, iure patronatus, & cenſibus, quibus interſeritur tractatio de quibuſdam pietatis officiis: vt de ingreſſu religionis, de conuerſione coniugatorum, de cóuerſione infidelium, de voto, de ſtatu monachorum, & alia multa de Eccleſiis, earumque conſecratione, immunitate & iis quæ in Eccleſiis ſunt vel fiunt: vt de Baptiſmo, Euchariſtia, Reliquiis In quarto porro libro de ſponſalib. & matrimoniis latiſſimè tractatur. In quinto demum exponuntur accuſationes & pœnæ delictorum; præcipuè eorum quæ Eccleſia iudicat, & punit: vt vſura, ſimonia, hæreſis: & vltimo loco ſicut in Pandectis ponuntur tituli de verborum ſignificatione, & de regulis iuris.

De obligandi vi eorum, quæ continentur corpore iuris Canonici.

SI quis quærat, An omnia quæ ſunt in iure Canonico vim habeant obligandi in conſcientia. Reſpondetur nó habere: quia multa abrogata ſunt contraria conſuetudine, vt videre eſt apud Syl. in verbo, Lex, num 13. multáque Gratianus in decreto loquitur ſuo ſenſu, quæ communiter non tenentur: vtraque notat idem Syluester. Iam quæ in iure ipſo Canonico ad peccatum mortale obligent, iudicandum eſt per ea quæ de diſtinctione peccati in mortale & veniale dicentur in ſequenti lib. 15. Illud hic monuiſſe ſufficit obligationem iuris Canonici, & magnam eſſe, & tranſgreſſionem illius grauem, iuxta cap. Violatores 25. quæſt. 1. Atque eam de ſe extendi ad omnes Chriſtianos, *quantacumque poteſtate aut dignitate polleant*; patet per cap. Duo ſunt ac multa alia diſtin. 96. & per cap. Solitæ De maiorit. & obedien & per Extrauag. Vnam ſanctam, eod. tit vbi optima ratio redditur; quòd Summo Pontifici iſtius iuris præcipuo authori dictum ſit generaliter in D. Petr. Ioan. 21. Paſce oues meas, non ſingulatiter has vel illas. vt intelligeretur vniuerſas commiſiſſe: alienúmque eum eſſe à ſuo ouili, qui Petrum & ſucceſſores ipſius non recognoſceret Magiſtros & Paſtores. Nu. 207.

Non extendi verò ad infideles qui nonquam ſunt per Baptiſmum ingreſſi in Eccleſiã; patet ex Apoſtolo dicente in priore ad Corinth cap 5. Quid mihi eſt de iis qui foris ſunt iudicare, nonne de iis qui intus ſunt iudicatis? Nam eos qui foris ſunt Deus iudicabit. Quod tamen intelligendum eſt tantùm quoad leges poſitiuas, ac purè Eccleſiaſticas: *quæ in eis nec conſuetudine, nec ſtatutis ipſorum receptæ fuerint.* Nam quoad illas, quæ in ſe complectuntur ius naturale vel diuinum ipſos adſtringens, & quoad illas quæ ab ipſis receptę fuerint aliqua conſuetudine vel ſtatuto, obligantur & ad culpam & ad pœnam.

Cæterùm vt intelligatur quantum ius Canonicum faciat ad noſtrum inſtitutum, notãdum eſt eorum in quibus nos peccare contingit, quædam ad fidem Catholicam & quædam ad mores Chriſtianos pertinere: & horum rurſus quædam eſſe communia Chriſtianis omnibus, & quædam propria hominibus diuerſorum ſtatuum: atque vtrorúmque adhuc quędam eſſe iuris naturalis, vt ſunt præcepta Decalogi, reſtitutio, contractus, & eiuſmodi alia, quæ ratione naturali definiri poſſunt; quædã verò eſſe iuris diuini poſitiui vt ſacramenta: quædam demum iuris Eccleſiaſtici, vt ſunt quæ dicuntur præcepta Eccleſiæ & pœnæ à Superioribus impoſitæ tranſgredienti aliquam legem ſiue diuinam ſiue humanam; item varij perſonarum ordines, gradus, & officia, multáque alia quorum diſpoſitio à Chriſto relicta eſt Superiorum arbitrio. Nu. 208.

Ac cùm hæc ita ſint: ratione eorum quorum diſpoſitio relicta eſt Superiorum Eccleſiaſticorum arbitrio, nec diuina lege naturali vel poſitiua definiuntur: doctrina in qua verſamur neceſſariò amplectitur ius Canonicum. Etenim nemo eſt tam temerarius, qui ſine aliqua Canonum ſcientia definire velit; An, *exempli gratia*, quis in irregularitatẽ aut excómunicationem, aliámve cenſuram incurrerit: An Epiſcopus in his vel in illis impedimentis diſpenſare; aut ab his vel illis cenſuris abſoluere poſſit: An talis in paſtorem legitime electus ſit, aut ritè ad ſacros ordines

Digitized by Google

pœnas,nō obligare ad eas, illos qui ante eaſdem latas contra fecerunt:niſi id in illis exprimeretur. Adde quando præteritum pendet ex futuro quoad perfectionem, tunc legem quæ de hac fertur ad illud quoque extendi:vt ſi lex præmium ſtatuat accipienti latronem, & exhibenti Iudicibus, illud ad eum etiam pertinebit, qui ante idipſum ſtatutum latronem acceperat, & poſt exhibuit illum.

QVÆSTIO II.

An lex humana obliget non tantùm in foro externo, & ad pœnam: ſed etiam in interno, & ad culpam.

Nu.174. DE hac latè diſputant Alphon. à Caſtro in lib.1. De lege pœnali cap.4 Medina in Cod. De ieiunio quæſt.7.Franc. à Victoria in relect. De poteſtate ciuili Soto in 1. De iuſt.& iure quæſt. 6. art. 4. alter Medina & Gabriel Vaſquez ad 1. 2. quæſt.96.art. 4. Gregor. à Valen. ibid. diſput.7. quæſt.5.punctu 2. & 6.& Bellar.in lib. 4. de Summo Pontifice cap. 15. & aliquot ſequen.& lib. 5.De laicis cap.11.Ac demum Suarez in tract. De legib. lib.3. cap. 21. quoad legem ciuilem,& lib.4.cap.7.quoad canonciam.Sed ad noſtrum inſtitutum ſufficiet annotaſſe partem illius negatiuam, hoc eſt, legem humanam non obligare in conſcientia, damnatam eſſe tanquam erroneam, in Concil.Viēnenſi,vt habetur in Clement. Ad noſtrum de hæreticis;contra Beguardos & Beguinas,& in Concil.Conſtantienſi ſeſſ.8.contra VViclefum,& in ſeſſ.15.contra Ioannem Hus,& à Leone X. in Bulla contra Lutherum art.27.Atque partem affirmatiuam eſſe ſententiam communiter receptam nō modò Theologorum;ſed etiam Canoniſtarum teſte Nauar. *in Enchir.cap.23.nu.*48. Gerſonem autem, *vt Alphonſ. à Caſtro annotat*, ab omnibus ferè Theologis fuiſſe reprehēſum,quòd in lib. De vita ſpiritali lect. 4. ſenſerit, nullam poteſtate humana poſſe ferri legem,quæ vi ſua ad peccandum obliget : ſed tantùm ex vi latentis in ea legis naturalis vel diuinæ, ſi aliqua talis,à Superiore per illam ſuam legem, declaretur ſubditis:ſicut per legem Eccleſiaſticam de confeſſione annua declaratur lex diuina de facienda confeſſione peccatorum mortalium,poſt Baptiſmum commiſſorum.

Vna autem hac ratione veritatem propoſitam il-
Nu.175. luſtraſſe, errorémque contrarium confutaſſe, contenti eſſe poſſumus. Id quod lex naturalis & diuina dictant faciendum eſſe, neceſſariò in conſcientia, ſeu ſub peccato, faciendum eſt. Sed parendum eſſe legi humanæ, *loquimur de iuſta*,lex diuina & naturalis dictāt.Ergo neceſſariò in cōſcientia legi humanæ parendum eſt. Conſecutio eſt manifeſta. Patet verò maior:quia lex naturalis & diuina ſunt ipſa lex æterna,naturaliter vel ſupernaturaliter nobis reuelata:in cuius tranſgreſſione rationem peccati conſiſtere, habitum eſt in præfatione huius libri. Minor autem probatur:quoad legem quidem naturalē: quia principium eſt per ſe notum, parendum eſſe præcepto Superioris: cùm eſſe ſuperiorem ſit authoritatem habere in alios, qui tanquam ſubditi debeant illi parere. Quoad diuinam verò:quia Dominus Matth.23. cùm dixiſſet Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ,& Phariſæi,]inde intulit : Omnia ergo quæcumque dixerint vobis ſeruate & facite.] Et D.Petrus in 2.ſua Epiſt. cap. 2. inter illos quos ait reſeruatos in iudicium cruciandos, ponit eos qui dominationem ſeu poteſtatem humanam contemnunt.

Quod ſi pro Gerſone reſpondeatur, hæc vera eſſe de lege humana quatenus aliquam naturalem vel diuinam legem includit:id reiicitur : quia pari ratione quòd lex tam naturalis quam diuina præſcribit obtemperandum eſſe parentibus, deberet ita intelligi, vt filij non teneantur obedire parentibus in rebus indifferentibus, quæ nec iuris ſunt naturalis, nec diuini. At id abſurdum eſt.

Quidquid verò in patrocinium contrarij erroris Nu.176.
adferri poteſt; vt quòd de ratione peccati ſit, tranſgreſſionem eſſe legis æternæ : quæ Dei tantùm lex eſt. Quòd peccatum mortale tollat gratiam,quæ purum Dei donum eſt. Quòd faciat obnoxium æterno ſupplicio : quo punire eſt ſolius Dei. Quòd in libertatem aſſerti ſimus ad Galat.4.c.in fine. Et prohibeamur fieri ſerui hominum in priori ad Corinth.7. Facile erit refellere,ſi aduertamus à lege æterna humanam deriuari,iuxta illud Prouerb.8. Per me reges regnant,& legum conditores iuſta decernunt: vimque obligādi habere ex tali deriuatione,ſiue ex eo, quòd Magiſtratibus attributa ſit diuinitus authoritas ferendi leges, ſecundùm legis æternæ præſcriptum: itaut ſuam obligandi vim humana lex habeat quidem ab authoritate hominis, ſed dependenter à lege æterna : quemadmodum naturalis effectus, habet quidem eſſe ſuum à ſecundis cauſis:ſed id totum dependenter à prima cauſa. Vnde ſicut productio naturalis effectus, ſimul tribuitur ſecundæ & primæ cauſæ;ita etiam obligatio legis humanæ tribuitur ſimul humanæ & diuinæ voluntati:quia ad illam vtraque ſimul concurrit,prout apertè indicant illa Dei verba ad Samuelem 1. Reg. 8. Non enim te abiecerunt ſed me,ne regnem ſuper eos.] Et illa Lucæ 10. Qui vos audit me audit:& qui vos ſpernit me ſpernit.]Et illa D.Pauli ad Rom. 13. Non eſt poteſtas niſi à Deo: & qui poteſtati reſiſtit Dei ordinationi reſiſtit.] Et in priori ad Theſſal. cap. 4. Scitis quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum.]Et 1.Petr.2. Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum:ſiue Regi quaſi præcellenti, &c. quia ſic eſt voluntas Dei.]Hic,ad inſtitutum noſtrum maximè faciens videretur tradendum, quando legis humanæ obligatio in conſcientia,ſit ſub peccato mortali,& quando tantùm ſub veniali : ſed commodiùs id fiet in ſequenti lib.15.cùm agetur de diſtinctione peccati in mortale & veniale.

QVÆSTIO III.

Quatenus lex humana obliget.

HÆc quærit declarationem nonnullorum no- Nu.177.
tandorum pro praxi priùs propoſitæ obligationis. Primum eſt. Ad hoc vt lex humana obliget in conſcientia, non eſſe neceſſarium, vt legiſlator eam ferat cum intentione expreſſa obligandi ad peccatum : ſed ſatis eſſe vt eam ferat ſecundùm totam rationem ſuæ authoritatis:nempe intendendo obligare ſubditos,quantum ſua authoritate poteſt : vt tunc facere meritò præſumitur, cùm eam fert in reſpectante ad communem Reip. ſalutem;aut additâ pœnâ,vel verbis talem intentionem indicantibus. Nam eo modo præcipienti,lex tam naturalis quàm diuina præſcribit obtemperandum eſſe,ſi adſint cætera quæ lex iuſta requirit, excluſis contrariis, ex quibus eſt iniuſta,propoſitis antea nu.19.

Sicque D. Thomas 1. 2.*quæſt.96.art.* 4. ſimpliciter concludit leges humanas cùm iuſtæ fuerint,obligare ex eo,quòd deriuentur à lege æterna. Attamen ſi legiſlatoris intentio fuerit non obligare in conſcientia,

tia, ſed ſolùm ad aliquam pœnam temporalem, tranſgreſſor legis non culpæ ſed tantùm pœnæ reus erit: quemadmodum in quibuſdam religioſis familiis, regulæ proprij inſtituti, ne ad venialem quidem culpam obligant ſubditos: ſed ſolùm ad ſuſtinẽdam pœnam quam Superior tranſgredientibus imponendam cenſuerit. Quod vſuuenire in ſtatutis Dominicanorum habet ipſe D. Thom. 2. 2. q. 186. art. 9. ad 1. Similiter ſi intentio fuerit neque ad culpam, neque ad pœnam obligare, ceſſabit omnis obligatio: ſed non erit propriè lex: cùm legi de ſe, *vtpote præceptiuæ*, annexa ſit obligatio. Itaque vt rectè notat à Vict. *in relect. De poteſtate ciuili n.* 20. tantùm erit ordinatio & regula directrix ad id quod bonum eſt: perinde ac nonnullarum confraternitatum ordinationes: quæ cùm poſitæ ſint ab aliquo nullam habente legis condendæ poteſtatem, neque ad culpam neque ad pœnam obligant.

Nu. 178. Secundum notandum eſt, quod habent Angelus & Sylu. *in verbo Lex: ille num.* 4. *& hic num.* 9. humanam legem cùm fundat ſe ſuper præſumptione, non ſuper veritate; in foro conſcientiæ non obligare, ſi veritas rei fuerit contra præſumptionem: quia in eo foro attenditur veritas, prout illam confitetur pœnitens; cui propterea creditur, quòd de præiudicio tantùm animæ ipſius agatur. Itaque ſi lex, eum qui cõtraxit matrimonium per verba de præſenti, compellat in tali matrimonio manere, quoniam illa fundaret ſe in præſumptione, quòd contraxiſſet cum interiore conſenſu, quem talia verba ſignificant, non obligabit in foro conſcientiæ illum, qui ſine vllo interiore conſenſu contraxit: quod patet ex cap. Tua nos, De ſponſalibus.

Nu. 179. Tertium eſt, cuius etiam ibidem meminerunt Angelus & Sylu. *ex D. Thom.* 1. 2. *ac* 2. 2. *illic quæſt.* 69. *art.* 6. *& hîc quæſt.* 120. *art.* 1. legem humanam non obligare in foro conſcientiæ, quando in hoc ceſſat eiuſdem legis ratio. Quam ceſſationem, *inquiunt illi*, prudenter coniectare debemus, ſi expreſſa non ſit. Adduntque non eſſe cuiuſuis; propoſito aliquo caſu decernere, quòd in illo ceſſet legis ratio: ſed id eſſe ſolius Superioris qui poteſtatem habeat diſpenſandi in ipſa lege: niſi de totali cauſæ ceſſatione conſtaret; iuxta ea, quæ in ſequenti lib. 15. nu. 58. & 59. traduntur. Aut, *ex Soto lib.* 1. *De iuſt. & iure quæſt.* 6. *art* 8. niſi periculum immineat; ſiue commune Reipub. ſiue priuatum alicuius, quod non patiatur tantam moram, vt ad Superiorem ipſum haberi poſſit recurſus. Nam neceſſitas non habet legem, ſed ipſa ſibi facit legem cap Remiſſionem 1. quæſt 1. § finali: Vel niſi manifeſtum ſit, legiſlatorem non intendiſſe in tali caſu obligare; quo modo eum qui legem tuliſſet de depoſito ſine mora reddendo, manifeſtum eſt non intendiſſe obligare in eo caſu, quo repoſceretur ad Reip. euerſionem.

Nu. 180. Aduertendum eſt autem cum Franciſco à Victoria in ſeq. n. 22. & Sot. ſub finem citati articul. octaui, rationem legis ceſſare dupliciter. Vno modo in vniuerſum, itaut lex ipſa deſinat eſſe Reip. vtilis: vt ea qua tempore belli cautum eſſet ne quis commeatum in aliquam ciuitatem inferret, vt ea compelleretur ad deditionem. Conſtituta enim pace, talis lex non obligaret, quia in vniuerſum ratio illius ceſſaret, neque eſſet Reip. vtilis. Altero modo ceſſare poteſt in particulari quoad aliquem, non quoad omnes; vt illa qua prohiberetur, ne quis telum noctu portet propter pericula, quæ ſæpe ſequuntur ex armis nocturnis; cuiuſmodi ceſſatio non obſtat, quin legis obligatio perſeueret. Neque enim quia ſcit aliquis nullum eſſe propter ſe periculum ideo excuſabitur à prædictæ legis obſeruatione, quæ eſt Reip. vtilis propter alios ex quibus periculum imminet.

Sed ne quis in hac re decipiatur: per rationem legis in vniuerſum, debet intelligere, nõ id quod mouit legiſlatorem ad condendam legem: ſed finem ad quem ipſa lex de ſe inſtituta eſt: hoc enim manente; etiamſi illud omnino ceſſauerit, lex perſeuerat. Sic lex de ieiunanda Quadrageſima obligaret, etiamſi omnes carnem edomitam haberemus: quia hæc tantùm eſt illius ratio quæ legiſlatorem impulit ad eam ferendam: non autem ratio tanquam finis in quem lex de ſe ordinatur: qualis eſt legis de ieiunando, temperanter viuere. Hinc item, ſi nulla eſſet paupertas & miſeria, lex de danda eleemoſyna ceſſaret: vtpote ceſſante ipſius fine proprio. Debet item intelligere, finem nõ quemcumque, ſed totalem legis; quoniam lex quæ duas habet cauſas finales, vna ceſſante & altera manente, ipſa non ceſſat: ſic in veteri lege etiamſi quis ſanctificatus eſſet in vtero; parentes tamen ipſius tenebantur ipſum circumcidere, eoquod circumciſio inſtituta eſſet, & ad delẽdum peccatum, & ad fidem Chriſti venturi proteſtandam. Pleniùs de hac ipſa ceſſatione Suarez de legib. lib. 6. cap 9. Nu. 181.

Quartum notandum, eſt diſputari à Theologis, Nu. 182.
An lex humana ſic obliget vt ſeruanda ſit cum mortis periculo. De quo rectè ſentit Sotus in 1. De iuſt. & iure *quæſt.* 6. *art.* 4. *verſus finem.* Eccleſiam ſua lege tantùm obligare cum mortis periculo, quando contemptus eiuſdem legis interueniret, vel iniuria fidei, religioniſve; ciuilem verò poteſtatem, quando Reipublicæ neceſſitas id exigit, poſſe imponere præceptum, in quo obſeruando, periclitandum ſit de vita. Vide antedicta ſub finem libri vndecimi.

QVÆSTIO IV.

An lex humana ſic obliget, vt irrita ſint omnia quæ contra ipſius præſcriptum facta fuerint.

PRo huius explicatione duæ regulæ traduntur. Nu. 183.
Prior eſt, Ipſo facto inualida eſſe quæ fiunt contra legem ea irritantem. Hæc inter regulas iuris in 6. ponitur 64. ſub his verbis: Quæ contra ius fiunt, debẽt pro infectis haberi: vbi gloſa eam illuſtrat exemplis: tum aliis, tum capituli Non ſolùm, De regularibus in eod. lib. per quod Religioſi mendicantes prohibentur quemquam ante annum probationis expletum ad profeſſionem admittere: idque cum hac facti irritatione, vt ſi ſecus faciant, taliter receptus nullatenus ſit alligatus ipſorum ordini.

Atque in foro quidem contentioſo, nullam: in foro conſcientiæ verò, vnicam hæc regula patitur exceptionem, quam Syluester in verbo Alienatio num. 13. attigit. Docet enim, quando lex aliquid iure alioqui naturæ validum, irritat propter defectum ſolemnitatis præſcriptæ iure tãtùm poſitiuo: ſi ipſum fiat, validũ eſſe in foro conſcientiæ, donec reſcindatur in foro externo: vt v.g. ſi facta ſit electio prout ius naturæ requirit; *conſentientibus videlicet omnibus quorum eſt ſuffragium ferre*; ſed non ſeruata ſolemnitate, ob cuius defectum electio ipſa irritatur iure humano: electus non tenetur in conſcientia electioni renunciare, antequam illa ſit irritata in foro externo.

Poſterior regula eſt. Quæ fiunt contra legem non Nu 184.
irritantem expreſſè factum contrarium; eſſe vt plurimum inualida. Hæc confirmatur ex lege Non dubium Cod. De legibus & ex cap. Imperiali 25. q. 2. & ex cap. 1. De teſtibus: vbi dicitur quæ contra legem fiunt non habere firmitatem. In ea autem regula poſitum eſt, *vt plurimum*, quoniam quidam caſus dãtur, in quibus exceptionem ea patitur, validúmque eſt

illud quod fit contra legem per quam non irritatur expreſsè. Quatuor numerantur in verbo lex ab Angelo num. 18. Syluest. num. 18. Tabiena nu. 35. & Armilla num. 9.

Primus eſt: quando lex aliquid prohibet ob cauſam temporalem, ſeu reſtrictam ad certum tempus, nec perpetuam: vt v. g. illa, quæ ob venerationem certi temporis, prohibet matrimonium in eo contrahi: in quo ſi contraheretur, non eſſet propterea matrimonium inualidum: vt patet ex cap. 1. De matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ. Eſſet autem inualidum, ſi contraheretur intra gradus prohibitos: quia talis prohibitionis cauſa, non eſt ad certum tempus reſtricta, ſed perpetua.

Secundus eſt, quando lex punit contrafacientem: tunc enim contra factum, niſi expreſsè irritetur, validum eſt: quod non eſſet, *addunt iidem authores*, ſi nō puniret, ſed tantùm prohiberet. Ratio eſſe poteſt, quòd pœnæ ſemper ſint reſtringendæ, & legiſlator videri poſſit cōtentus ea pœna, quam ipſe expreſſit.

Tertius, quando lex facta eſt in fauorem eius qui contra illam agit: quia comparatione ipſius exhortatio potius eſt, quàm lex; ſique ipſe, tanquam cedens ſuo iuri, poteſt renuntiare.

Quartus, quando lex certum modum aliquid agendi præſcribit ei, qui iure alioqui poteſt illud agere. Sic Ordinarius, qui poteſtatem habet abſoluendi ab excommunicatione iuris, quam huius conditor nulli reſeruauit: quantumuis præcipiatur ei vt non abſoluat, niſi accepto prius iuramento & ſatisfactione ab excommunicato: validè tamen abſoluit, etiamſi abſoluat non ſeruato tali præcepto. Secus eſſet autem, ſi tantùm delegatam poteſtatem haberet, & in delegatione iniungeretur, talem formam ſeruari. Nam ea non ſeruata, ille nihil efficeret, tanquam excedens limites poteſtatis ſibi commiſſæ.

Plenius diſputatam propoſitam quæſtionem qui volet poteſt videre apud Gabr. Vaſq. ad 1.2. diſp. 164. in cuius cap. 3. alias regulas tradit, quas pro praxi paucis attingere non erit inutile.

Nu. 185. Prima eſt, Quoties lex non prohibet ſubſtantiam actus, ſed ſolum aliquas circumſtantias ipſius, is validus eſt: vt contractus prohibitus fieri in die aut loco ſacro; tunc, aut ibi factus, valet.

Secunda eſt, quando actus aliquis prohibetur intuitu alterius virtutis, quàm iuſtitiæ, id non obſtat quin validus ſit, retinerique poſſit quod per eum fuerit acquiſitum: quale eſt acquiſitum à Clerico per negotiationem, aut aliquod miniſterium ſordidum, ſibi lege Eccleſiaſtica prohibitum: aut munus acceptum ab officiario reip. qui prohibetur, etiam liberaliter oblatum accipere ob executionē ſui officij: Fundatur autem in eo hæc regula, quòd obligatio reſtituēdi acquiſitū, non cōſurgat niſi ex læſione iuſtitiç.

Tertia eſt. Lex ſtatuēs certum pretium rerum ſeruandum in contractibus, non reddit eos inualidos: ſed ſolùm inducit obligationem ad refundendum id quod amplius acceptum fuerit: perinde ſcilicet ac cum pretium conſtitutum eſt communi æſtimatione, cuius vice talis lex fungitur. Attamen inualidus eſt actus, ſi lex præcipiat aliquid ad ipſius formam ſpectans, quod non ſeruetur (quod congruenter antedictis num. 183. intellige procedere quoad forum, pro quo lata eſt eiuſmodi lex) vt ſi teſtamentum faciat is qui non attigit annos pubertatis: aut bona ſua is alienet, qui adhuc eſt ſub curatoribus: aut non ſeruetur numerus teſtium vel tractatuum lege præſcriptorum pro forma contractus aut alienationis. Deficiente enim forma contrahendi, non oritur obligatio ex cōtractu, itaut formam contractui preſcribere, ſit conſequenter irritare contra factum. De quo pluribus ſuo loco in ſequenti libro 25. in quo de contractibus agendum eſt ex inſtituto. Tractationem de lege irritante Suarez latè & eruditè ſuo more perſequitur in tract. de legib. lib. 5. ca. 19. & duodecim ſequentibus.

CAPVT XIX.

De modis quibus legis humanæ obligatio tollitur.

SVMMARIVM.

186 *Quatuor per quæ obligatio legis tolli poteſt.*
187 *Cuius ſit ad tollendam legem, interpretationem illius vniuerſalem facere.*
188 *Cuius ſit facere particularem.*
189 *Qua ratione procedendum ſit in interpretatione legis ad habendam eius veram intelligentiam.*
190 *Authoritatem diſpenſandi in lege habet, qui eam tulit, & ſucceſſor ipſius.*
191 *De diſpenſatione facta alicui cum alterum damno, quid ſit ſentiendum.*
192 *Caſus in quibus inferior Principe, poteſt in lege ipſius diſpenſare.*
193 *Tres caſus ſpeciales, in quibus poteſt Epiſcopus diſpenſare circa generalem conſtitutionem Papæ, aut generalis Concilij.*
194 *Ad diſpenſationem debet cum legitima authoritate concurrere cauſa rationabilis, iuxta viri boni arbitrium.*
195 *Diſpenſatus ſine iuſta cauſa, qua ratione in conſcientia tutus non ſit.*
196 *Diſpenſatio in lege Superioris ſine rationabili cauſa per inferiorem data, non valet.*
197 *In diſpenſatione quærenda, caueri debet tum ſurreptio tū obreptio. Et de reuocatione diſpenſationis.*
198 *De abrogatione legis.*
199 *De eiuſdem irritatione.*

QVATVOR ſunt per quæ cenſeri poteſt legis Nu. 186.
humanæ obligatio tolli primum eſt ipſius legis interpretatio, quâ declaratur hominem, in hoc vel in illo caſu, non eſſe obligatum lege. Secundum eſt, diſpenſatio, quâ is, qui alioqui vere eſſet obligatus, eximitur ab obligatione legis, authoritate Principis. Tertium eſt, abrogatio, quâ lex iam obligans tollitur ſecundùm ſe totam, ſicut derogatione tollitur ſecundùm partem tantùm. Quartum eſt, irritatio quâ lex antequam obligare incipiat impeditur ne robur ſuum obligandi obtineat. Quæ deſcriptiones ſunt Soti *in 1. de iuſt. & iure quæſtione 7. art. 3.*

Primus modus per interpretationem.

SECTIO I.

DE interpretatione notandum eſt, duplicem eam eſſe poſſe: vnam vniuerſalem pro toto populo vniuerſave repub. abſolutè; alteram particularem, habito reſpectu ad certum aliquem caſum, qui de lege ipſa occurrit decidendus.

Atque interpretationem vniuerſalem iuris huma- Nu. 187.
ni Eccleſiaſtici, pro toto populo Chriſtiano pertinere ad Papam. Iuris ciuilis verò, vniuerſalem interpretationem quoad ea quæ laicos concernunt, pertinere ad Imperatorem ex lege fin. Cod. de legib. vbi ratio redditur, quòd eius ſit legem interpretari, cuius eſt condere. Quæquidem pariter oſtendit cæterorum quoque Superiorum ſiue Eccleſiaſticorum, ſiue laicorum eſſe, leges ſuas interpretari, in ordine ad ſubditos ſuos vniuerſaliter.

Particula

Nu. 188. Particularem verò interpretationem pertinere ad Iudicem, cuius eſt de tali caſu, causáve cognoſcere, & ſententiam ferre: niſi occurreret tanta difficultas, vt certa legis intelligentia, quoad talem caſum dari non poſſit: quia tunc recurrendum eſt ad eum ad quem dare vniuerſalem ſpectat, tanquam ad legis conditorem; iuxta legem 1. Cod. de legibus: in qua Imperator ſic ait: Inter æquitatem, eiuſque interpoſitam interpretationem, nobis ſolis & oportet & licet inſpicere. Hanc de legis interpretatione doctrinam ex Panorm ad cap. 1. De iuramento calumn. num. 2. communiter tradunt & approbant Summularij: vt Angelus, Sylu. Tabiena, Armilla, in verbo interpretatio.

Nu. 189. Notandum eſt ſecundò, *quod Syluest. in verbo Lex 16. confirmat*. In interpretatione legis, ad conſequendam veram illius intelligentiam, ſic eſſe procedendum, vt primo loco cõſideretur ratio ſeu finis legis, & ſecundùm eam fiat interpretatio, quidquid forte verba repugnare videantur: quia verba ſeruire debent intentioni, non intentio verbis, ex cap. Humanæ, 22. quæſt. 5. Quæ ratio ſi expreſſa non ſit in ipſa lege, illam prudenter coniectare oportet, cùm ſine ratione non ſit lex; cap. Conſuetudo diſt. 1. Id quod plenius in ſeq n. 17. idem Syluester declarat. Quod ſi illam animo coniectare non poſſimus, oportet recurrere ad verba legis, à quibus recedendum non eſt, ſi clara ſint: ſin autem ſint ambigua, facienda eſt interpretatio per alias leges, quia cùm iura iuribus concordare debeant. cap. Cùm expediat, De elect. in 6. optima legis interpretatio, eſt per aliam legem. Atque ſi per alias leges apparere non poteſt intellectus, ſeu germanus ſenſus verborum legis, recurrendum eſt ad ciuitatis conſuetudinem, quæ eſt optima legum interpres, ex cap. Cùm dilectus De conſuet. & ex lege, Si de interpretatione ff. De legibus. Rurſus ſi neque per conſuetudinem loci appareat qui quæritur legis intellectus, recurrendum eſt ad ſimilia, iuxta legem Non poſſunt ff. De legibus. Communiter enim receptum eſt, *vt ibidem notat Syluester*, quòd diſpoſitio, id eſt conſtitutio, facta in vnum caſum, trahatur ad alium de quo ſi diſponentes cogitaſſent, vero-ſimiliter idem diſpoſuiſſent. Si denique nihil horum ſufficere poſſit, recurrendum eſt ad Principem; cuius ſicut eſt legem condere, ita eſt de ea aliquid in tali difficultate definire.

Monet autem ibid. Sylu. Doctores quemadmodum Iudices, poteſtatem habere interpretandi leges, ex lege vnica Cod. De profeſſoribus qui in vrbe Conſtantinop. niſi quòd ex D. Anton. 1. p. tit. 17. cap. vnico §. 7. interpretatio Iudicis cenſeatur neceſſaria: & doctoris, tantùm probabilis. Duóque addit notatu digna. Prius eſt, vnius conſtitutionis vnum tãtùm eſſe intellectum, ſeu ſenſum verum: atque ſi quæ lex plures habeat, qui omnes poſſint eſſe veri, ipſam reputari inutilem, niſi illi probentur per alias leges. Poſterius eſt, eum legis ſenſum magis eſſe tenẽdum, qui vitio caret; qui minus habet dubitationis, qui per meliores rationes & leges probatur; & qui proprietati ſermonis, quo lex ſcribitur, magis eſt conſentaneus. De qua re plenius Alphon. à Caſtro in lib. 1. De lege pœnali cap. 7.

Addi poteſt & tertium ex eodem Sylu. ibid. n. 24. nempe legem aliquid indulgentem per verba præteriti temporis, non eſſe interpretatione extendẽdam ad futura, quando ipſa eſſet delinquendi occaſio: vt eſſe meritò cenſeretur, quæ indulſiſſet omnibus exulibus reditum in patriã; ſoluto pretio viginti nummorum aureorum. Sin autem ceſſaret talis occaſio, legem loquentem per verba ſiue præſentis, ſiue præteriti temporis, poſſe interpretatione ad futura extendi. Videri poſſunt quæ Ferdinandus Rebellus de recta ratione interpretandi ius ſcriptum, tradit pluribus, in opere De obligationibus iuſtitiæ, p. 2 lib. 1. quæ. 6. Item quæ Suarez latè perſequitur in tract. de legib. lib. 6. c. 1. & quatuor ſeqq.

Secundus modus per diſpenſationem habentis legitimam poteſtatem.

SECTIO II.

De diſpenſatione notandum eſt, eam duo potiſ- Nu. 190.
ſimum requirere vt legitima ſit, nempe authoritatem, & cauſam ſufficientem.

Authoritatem verò ſufficientem habet is, qui legem ipſam tulit, eiúſque ſucceſſor pari præditus poteſtate. Vnde Papa diſpenſare poteſt in legibus Apoſtolorum; nõ quidem iis quarum Chriſtus fuit principalis legiſlator, & Apoſtoli tantùm promulgatores non conditores; *quia tales ſunt iuris diuini*: ſed iis quas Apoſtoli tanquam Eccleſiæ paſtores condiderunt: vt Epiſcopum debere eſſe vnius vxoris virum. Poteſt ſimiliter diſpenſare in legibus Concilij generalis ſeu totius Eccleſiæ. De qua re Couar. & alij ab ipſo citati *in Epitome 4. Decret. p. 2. ca. 6. §. 9 n. 6.* Quod autem habetur in cap. Contra, 25. q. 1. Sedis Apoſtolicæ authoritatem non poſſe aliquid condere contra ſtatuta Patrum; idem in præced. n. 5. poſt gloſam, ait eſſe intelligendum quatenus talia ſtatuta ius naturale vel diuinum referunt.

Authoritatem quoque ſufficientem habet is, qui iuris conceſſione eam obtinuit; vel cui delegata eſt ab habẽte ordinariam poteſtatẽ. Sed aduerte in duobus caſibus iſtud fallere. Nam quando lex Inferioris approbata eſt à Superiore, approbatione qua robur ei addendo fecerit eam ſibi propriam; inferior ipſe qui tulit non poteſt in ea diſpenſare ex ca. 1. & 2. De confirmatione vtili vel inutili. Item quando legatus Papæ facit legem, non poteſt in ea diſpenſare poſtquam egreſſus eſt prouinciam ſibi delegatam, quoniam expirat tunc iuriſdictio ipſius, ex cap. vltim. De officio delegati.

Notandum eſt præterea non modo Epiſcopos, qui Nu. 191.
non habent poteſtatem diſpenſandi in iure communi, editóve pro tota Eccleſia, ex ca. Dilectus De temporibus ordin. ſed nec Papam, qui plenitudinem habet poteſtatis diſpenſandi in omni iure Canonico, poſſe cum vno aliquo vel pluribus diſpenſare in lege, præiudicando cæteris ſubditis. Non enim poteſt Superior per diſpenſationem in lege, magis quàm per legem, ſubditos grauare; niſi forte perſona cum qua diſpenſatur, eſſet valde vtilis & neceſſaria reip. & damnum illud aliunde compenſaretur. Quod ſi nullo modo compenſatio fieri poſſet, & neceſſitas, reip. diſpenſationem fieri exigeret, bonum commune poſſet præferri priuato. Videndus eſt Franc. à Victor. in relect. de authoritate Papæ & Concilij n. 16. & ſequentibus: vbi explicat quatenus ſubditi poſſint reſiſtere diſpenſationi quæ in ipſorum grauamen facta eſſet; vt v. g. ei per quem puer conſtitueretur ipſorum Epiſcopus.

Annotant autem Caiet. & Med ad 1. 2. & Sotus in Nu. 192.
1. de iuſt & iure: *illi quæſt. 97. art 4. & hic qu. 7. art. vlt.* eo ipſo quòd aliquis conſtitutus eſt rector multitudinis; ipſum accipere poteſtatem diſpenſandi cum ſuis ſubditis in lege Superioris. Primò quidẽ, quoad leuia, pro quorum diſpenſatione abſonum eſſe videtur ad Principem recurrere. Secundò verò, quoad frequenter occurrentia: quia frequens ad Principem recurſus, præcipuè diſtantem, nec præbentem ad ſe aditum facilem, onerosus eſt ſupra modum & intolerabilis. Poſtremò, quoad ea quæ ſunt talis multitu-

dinis

dinis propria: quia cùm rector ipſius, illa probè cognita habeat, meritò ei relinquitur illoru moderatio.

Leuia autem in hac re cenſentur, quæ nõ ſunt iniuncta per præceptum obligans ad peccatum mortale, ſed tantùm per aliquod ſtatutum, cuius tranſgreſſio non eſt peccatum maius quàm veniale. Eorum verò quæ frequenter occurrunt exemplum eſt ieiunium Quadrageſimale, quod crebrò accidit ſoluendum ex aliqua rationabili cauſa, *ſaltem exiſtimata*, ſiue infirmitatis, ſiue itineris ſiue alterius laboris ſuſcipiendi: quæ quoties accidit, grauiſſimum onus eſſet pro diſpenſatione ad Papam recurrere. Quare conſentaneum eſt vt proprius Epiſcopus illam dare poſſit; non tamen ad totam vitam, ſed tãtùm ad breue tẽpus: in quo perſeueret dicta rationabilis cauſa, prout admonet Sotus. Denique per ea quæ ſunt propria multitudinis ſignificantur, *vt Caiet. interpretatur*, ea quæ non redundant in communitatem totius regni vel reip. Chriſtianæ, adeout Superioris lege ad vnam tantùm ſuæ ditionis ciuitatem ſpectante, Rector eiuſdem ciuitatis poſſit in illa diſpenſare cum aliquo ciue; niſi fortè caſus tam notabilis eſſet, vt merito Superior conſuli deberet; aut niſi talis lex extenderetur aliquo modo ad alias ciuitates: vt ea qua prohiberetur, ne quis ad doctoratum promoueatur in aliqua ciuitate, niſi hoc vel illud dederit ſuæ eruditionis ſpecimen: quia doctor munus ſuum exercet, non tantùm in ea ciuitate in qua promouetur, ſed etiam in aliis. Sunt præterea multi particulares caſus, in quibus Epiſcopi & Religionum Prælati poſſunt cum ſuis inferioribus diſpenſare De quibus vide ſi Iubet (tantùm enim generalia hîc perſequimur) Angelum & Sylu. in verbo Diſpenſatio, illum num. 5. & 8. hunc verò, quæſt. 11. & 14. Qui poſterior refert adhuc in præced. quæſt. nona tres generales caſus, in quibus poteſt Epiſcopus diſpenſare in generali conſtitutione Papæ, vel generalis Concilij, etiamſi id illi non concedatur expreſsè.

Nu. 193. Primus eſt, quando conſuetudo præſcripta habet, vt ipſe poſſit diſpenſare: quia conſuetudo facit valere diſpenſationem, aliàs non valituram. Secundus, quando exigit neceſſitas vel vtilitas recens orta, & veroſimiliter inexcogitata tempore conſtitutionis; probabile eſt enim Papam cùm ad ipſum recurrendi facultas non datur: velle ea ratione animabus conſulere. Tertius, quando conſtitutio expreſsè habet, diſpẽſationem poſſe circa eam fieri, nec obſtat quod indulgeat id Epiſcopo expreſsè; quia de diſpẽſatione Papæ non debet intelligi; quandoquidem Papa ad diſpenſandum non eget tali indulgentia. Quare de diſpenſatione Epiſcopi intelligi debet ac aliorum Prælatorum, qui inſtituti ſunt in Eccleſia rectores multitudinis.

De cauſa quæ cum legitima poteſtate debet concurrere ad diſpenſationem.

SECTIO III.

Nu. 194. QVod attinet ad cauſam diſpenſandi, vt ea ſufficiens ſit, debet eſſe rationabilis. Nam cùm lex concernat totam communitatem; aliquem ab illa ſine rationabili cauſa excipere à communi obligatione; offendit cæteros, quaſi bonum commune non ſatis fideliter, aut non ſatis prudenter adminiſtretur: vnde ſine rationabili cauſa diſpenſans, peccat: nimirum abutendo poteſtate, quam iuxta Apoſtolum in poſteriori ad Corinth. cap. 13. accepit in ædificationem non in deſtructionem. Quanquam diſpenſando circa ſuam legẽ, peccat ſolùm venialiter, vt à Caiet. notatum, refert & approbat Nauarr. in Enchir. *prælud. 9. nu. 12.* dummodo tamen ſcandalum & notabile damnum alienum ceſſet

Quæ verò cauſa cenſeri debeat rationabilis, poteſt quidem propoſitis exemplis illuſtrari: nempe dicendo, Cauſa rationabilis eſt, vt vtilitas ſpiritalis multorum, perſonæ qualitas aut meritum, ſcandalum imminens, & huiuſmodi alia: regula tamen aliqua generali id doceri nequit, prout in verbo Diſpenſatio quæſt. 1. Sylu. notat: addens ideo ſtandum eſſe in ea re arbitrio boni viri quo decernente, *vt ille ſubiungit*, rationabilem adeſſe cauſam diſpenſandi, Superior peccat non diſpenſando, quantumcumque ſubditus non habeat ius aliud petendi diſpenſationem, quàm deprecatiuè.

Iam is cum quo ſine rationabili cauſa diſpenſa- Nu. 195.
tum eſt (prout ex Innoc. & Panorm. annotant in verbo Diſpenſatio Angelus & Syluest. ille num. 3. & hic num. 5. Sotus item in 1. de iuſt. & iure quæſt. 7. artic. vlt. ac Couarr. in Epit. 4. Decretal. parte 2 cap. 6. §. 9. nu. 11.) non eſt tutus quoad Deum, ſi is qui diſpenſauit, poteſtatem habeat tantùm ex commiſſione: quoniam commiſſio facta alicui vt diſpenſet, intelligitur, quòd eam exequi debeat ex legitima cauſa. Sin autem diſpenſans habeat authoritatem legiſlatoris, diſpenſatus cenſeri poteſt tutus, quantum ad reatum tranſgreſſionis talis legis. Ratio eſt, quia diſpenſat tanquam Princeps qui poteſt vt legem condere, ita & eam deſtruere. Non eſt tamen ſimpliciter tutus: quia peccat, nolendo ſine cauſa conformare ſe honeſtis moribus eorum quibuſcum viuit, vt Nauarr. habet in Enchir. *prælud. 9. num. 11.* Quanquam, vt ille ex Caiet. conſequenter addit, & Sotus quoque docet ſub finem lib. 1. de iuſt. & iure, tale peccatum non eſt plus quàm veniale: niſi interueniat ſcandalum aut notabile damnum proximi.

Par autem in hac re eſt ratio inferiorum Principum in ſuis legibus, ac Epiſcopi: & par ſupremorum Principum in ſuis, ac Papæ. Vnde Nauarrus in ſeq. n. 14. tradit in inferiore Principe reſpectu ſuarum legum, locum habere, quod Angelus & Sylu. annotant in verbo Diſpenſatio, vterque quæſt. 2. non requiri neceſſariò cauſæ cognitionem in diſpenſatione per Principem, ſed ſufficere ipſius voluntatem. Itẽ quod iidem ibidem docent Angelus nu. 12. Sylu. quæſt. 15. Superiorem aſſumẽdo aliquem ad officium ad quod nouit ipſum habere impedimentum (ſubintellige proueniens à ſua lege) cenſeri cum eo diſpenſare in eodem impedimento.

Porro quod dictum eſt non eſſe tutum in conſciẽtia illum cum quo ſine rationabili cauſa diſpenſatum eſt ab eo, qui tantùm ex commiſſione habebat diſpenſandi poteſtatem, extendendum eſt ad omnem eum cum quo Inferior diſpenſauit in lege Superioris. Non enim valet diſpenſatio Inferioris circa legem ſui Superioris, facta ſine iuſta cauſa: ſicut nec diſpenſatio Summi Pontificis circa legem Dei, ſiue naturalem ſiue poſitiuam facta ſimiliter ſine cauſa iuſta. Id quod Nau. ibidem num. 13. bene confirmat per cap. Cum inferior, de maiorit. & obed. Additque conſentaneè eidem doctrinæ, non cenſeri factam ab inferiore diſpenſationem circa legem Superioris, niſi ipſe id expreſsè dicat: quantumuis aliquid iubeat aut permittat fieri, quod niſi ipſo circa talem legem diſpenſante, iuſtè fieri nequit. Deinde, quod non credatur ipſi dicenti ſe talem diſpenſationem iuſta de cauſa facere, niſi id probet, ſi quidem illa non ſit facta cum cauſæ cognitione. Quanquam, vt idem Nauarrus notat ibidem num. 18. præcedenti, ille cum quo ſine iuſta cauſa diſpẽſatum eſt; ſi bona fide, authoritate Superioris ſui nixus, putet diſpenſationem iuſta de cauſa ſibi datam eſſe, excuſatur, donec ſatis nouerit non fuiſſe ſic datam.

Adhæc

Digitized by Google

Adhæc quod poteſtas diſpenſandi commiſſa alicui non expreſſis perſonis diſpenſandis, interpretandi ſit late tanquam Principis beneficium, ſtricte verò, expreſſis perſonis diſpenſandis, tanquam priuilegium & receſſus à iure communi, qui eſt odioſus, ſatis conſtat ex 15. regula iuris in ſexto. Qua de re Th. Sanch. 2 lib. 8. de Matrim. diſp. 1. & 2. eſt conſulendus, quoad limitationes varias, quibus varijs eam modificant. Quòd etiam ea ipſa poteſtas ac etiam diſpenſatio durct poſt mortem eius, a quo fiue hæc, fiue illa fuit data; videri poteſt apud Angelum, & Syluin verbo Diſpenſatio *apud hunc quæſt. 6. & apud illum num. 14.* De eo autem quod idem Syluester quærit in ſeq quæſt. 7 An non tantùm in manifeſtis, ſed etiam in occultis requiratur diſpenſatio; quid ſentiendum ſit Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 6. de reform. ſatis indicauit, cùm fecit poteſtatem Epiſcopis diſpenſandi in irregularitatibus omnibus & ſuſpenſionibus ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario.

Nu. 197. Cæterùm in procuranda diſpenſatione cauenda eſt tum ſurreptio, id eſt, narratio falſa, ſeu qua aliquid falſi dicitur vt diſpēſatio impetretur: tum obreptio, id eſt, narratio ſubdola, quæ fiat non expreſſo omni eo, quod exprimi debuit: ſed tacito aliquo, quod ſi exprimeretur difficiliorem redderet diſpenſationem. Nam diſpenſationem cum tali conditione obtentam inualidam eſſe Syluester in eodem verbo numero ſecundo rectè confirmat ex cap. 2. De filiis presbyterorum in 6. vbi textus eſt ſatis apertus. Pro externa autem praxi quoad hæc, & alia ſpectantia ad procurationem diſpenſationis, ea quæ de reſcriptis habet Azor. in 1. p moral. inſtit. lib. 5. cap 24. legi poterunt. Et interea aduertere oportet diſpenſationem ſemel conceſſam poſſe reuocari ac extingui ab eo, qui illam dedit in ſua lege; itē, neque ab ipſius ſucceſſore; quia ſicut poteſt diſpenſatum, tanquam ſubditum ſuum illā lege denuò obligare; ita etiam poteſt reuocare diſpenſationem per quam ab eadem illum eximit. Quod non poteſt quidem licitè facere, ſine iuſta cauſa; ſicut nec ſine iuſta cauſa potuit licitè diſpenſare: poteſt tamen validè; niſi diſpenſatio rationem habeat priuilegij tranſeuntis in naturam contractus. In quo caſu requireretur iuſta cauſa reuocationis; quia Princeps adſtringitur ſuo cōtractu, itaut illi, cum quo contrahit ius acquiratur. At iuri, quod alteri acquiſitum eſt, non poteſt præiudicari, abſque iuſta cauſa. Iam verò diſpenſationem in lege Superioris ab huius ad id delegato conceſſam, non poſſe ab eodem (delegato inquam) reuocari validè ſine iuſta cauſa, ex eo patet quòd is non habeat, ſicut Superior, authoritatem, diſpenſatum tanquam ſubditum ſuum, denuò ſubiiciēdi eidem legi. Poſſe autem reuocare, iuſtā reuocationis cauſa interueniente; patet; quia poteſtas ipſius cenſenda ſit ad id extēdi, vt pote conceſſa ad vtendum eà, prout recta ratio dictauerit, circumſtantiis prudenter expenſis. De qua re pluribus Sanchez lib. 8. de Matrim diſp. 13. Bene longam de diſpenſatione, ei qui volet, ſuppeditabit Suarez in tract de legib. lib. 6. cap. 10. & quatuordecim ſequentibus.

Tertius modus per abrogationem: & quartus per irritationem.

SECTIO IV.

Nu. 198. **D**E abrogatione legis notandum eſt: legem abrogari, tum per contrariam conſuetudinem rationabilem & præſcriptam iuxta cap. vltim. De conſuetud prout ex inſtituto declarabitur in ſeq titul. 4. tum per legem contrariam; poſterior enim lex, propter mutatam in contrarium Superioris voluntatem, abrogat priorem legem contrariam: etiamſi de hac nulla mentio in illa fiat. Exceptis tamen ſtatutis locorum ſpecialium, & perſonarum ſingularum, id eſt, ſtatutis quibus pars tantùm eorum, qui legiſlatoris ditioni ſubſunt, ligantur eo ipſo, quòd in corpori ſiue certo perſonarum collegio. Nam talibus ſtatutis, *dummodo rationabilia ſint*, in nullo derogatur per nouam conſtitutionem; niſi id in ea expreſſe caueatur, vt ſolet per clauſulam derogatoriam *Non obſtantibus, &c*] ita habetur ex cap. 1. De conſt. iur. in 6. Vbi tamen gloſa 1. admonet, cùm ſtatuta ſpecialia idem diſpoſuerint ac ius illud commune, quod per legem nouam abrogatur, ipſa ſimul cum eodem iure abrogari; vt ſi Epiſcopus ſua ſynodalia ſtatuta ex iure communi ſumat; ſtatuatve idem ac ius aliquod commune: & à Summo Pontifice feratur lex noua, annullans ipſum ius, annullabit pariter eiuſmodi ſtatuta. Idem etiam *in verbo Lex*, habet Sylu. nu. 26. & 27. Atque admonet abrogationem legis prioris per poſteriorem contrariam, non impediri ex eo, quòd illa ipſa prior contineat clauſulam derogatoriam legi in contrarium ferendæ: quia cùm Princeps omnes ſuas leges ſcire, & in ſcrinio pectoris ſui habere cenſeatur, ex cit cap. 1. De conſt. in 6. ſicut legem, ita & illos derogationem abrogare cenſendus eſt, conſtituendo legem contrariam.

Cæterum cùm lex noua eſt tantùm diuerſa, non autem contraria priori; vtraque ſeruanda eſt. Item cum legis abrogatio maiore de cauſa fieri debeat, quàm diſpenſatio; licet in omnibus legibus humanis iuſta cauſa diſpēſandi poſſit ſe offerre: aliquæ tamen Eccleſiaſticæ leges dantur tam ſanctæ, tamque vſu receptæ, vt nulla poſſit eſſe cauſa ſufficiens & iuſta eas abrogandi; qualis eſt lex de ieiunio Quadrageſimali. Denique cùm lex non obliget niſi ex Principis voluntate; hac mutata in contrarium, lex ipſa ſtatim vim ſuam amittit, abrogatúrve. His ad pleniorē intelligentiam, qui volet, poterit adiungere tradita ab Azorio in 1. p moral. inſtit lib. 5. c. 16. ab initio vſque ad q. 8 Et, ſi lubeat, quæ Suarez habet, de legib. lib. 6. c. 26. & duobus ſequentibus.

De irritatione denique legis notandum eſt legem irritari poſſe, tum à Superiore legiſlatoris nolendo eam confirmare; vt ſi Rex legem à Senatu, aut gubernatore alicuius prouinciæ ſibi ſubiectæ, vel Summus Pontifex ab Epiſcopali ſynodo conſtitutam quaſſaret. Id quod attigit Sotus in li. 1. De iuſt. & iure q 7. art. 3. Tum etiam ab inferioribus & ſubditis, non recipiendo latam legem. Quam non receptionem impedire ne lex vim obligandi obtineat, patet per ea quæ antedicta ſunt in nu. 160. & quatuor ſequentib. Tantùm adde, quòd etſi poteſtas Principis ſit à populo, quam hic illi ſupra ſe dedit, vt ea vteretur ad vtilitatem, non autem abuteretur ad deſtructionem ipſius; ideóque populus ipſe non teneatur acceptare ſtatim eam Principis legem, quam dubium eſt iniuſtam eſſe; poſſitque repudiare aperte iniuſtam, attamen legem quam conſtat iuſtam eſſe, teneatur ſtatim acceptare, quia poſtquam tranſtulit ſuam poteſtatem in Principem, debet eſſe illi ſubiectos in omnibus manifeſte iuſtis, ita enim ratio naturalis dictat. *Nu.* 199.

TITVLVS II.

De humana lege ſcripta.

HVC pertinet explicatio eorum quæ in genere notaeſſe conuenit de iure, tum canonico, tum ciuili quorum illud leges humanas Eccleſiaſticas, & hoc ciuiles complectitur.

CAPVT

De Decretalibus, Clementinis, & Extrauagantibus.

Nu. 105. QVæ autem ad ſecundam partem iuris Canonici pertinent, citantur per titulos, *qui ſunt* 185. & per capitula, in quæ quiſque titulus diſtinguitur, idque poſitis primis verbis illorum: vt dicendo De Conſtitutionib. cap. Cognoſcentes. Qui etiam modus citandi, ſeruatur in 3. parte; niſi quòd ad diſtinctionem, Sextus, *cùm in eo quærendum eſt quod citatur*, exprimatur hoc modo cap. Licet De conſtitutionib. in ſexto. Et cùm quærendum eſt in Clementinis aut Extrauagantibus; pro capitulo, nomen Clementinæ aut Extrauagantis vſurpatur hoc modo Clementina Abbates De Reſcriptis. In Extrauag. Ioan. 22. Suſcepti regiminis. In Extrauaganti Sancta Romana, De elect. Vbi aduerte cùm abſoluè citantur Extrauagantes ſemper intelligi communes, & plerumque citari etiam addito ipſo Communis nomine: vt dicendo In Extrauaganti communi Sancta Romana.

Nu. 106. Methodum autem fere eamdem obſeruauit Raymundus *Gregorij IX. Pœnitentiarius* in compilandis Decretalibus, & imitatione illius alij in compilandis Sexto, Clementinis, & Extrauagantibus, quam antea Trebonianus obſeruauerat in compilando Iuſtiniani Codice. Nam vt in ſingulis titulis Codicis Conſtitutiones Imperatorum digeſtæ ſunt eo ordine, quo ipſi vixerunt: vt primo loco Adriani; deinde ſequentium, & vltimo ipſius Iuſtiniani leges collocentur. Ita in Decretalibus, hic ordo Pontificum ſeruatur, vt primus omnium ſit Alexander III. in quo fere finierat Gratianus: tum ſequuntur alij vſque ad Gregor. IX. tunc ſedentem. Et quemadmodum primus in Cod. titulus, eſt de ſumma Trinitate, & proximè ſequuntur generales de iure: tam ſcripto, quàm non ſcripto: quibus ſubiiciuntur alij de Magiſtratibus & horum officiis: tum deinde alij de iis quæ ante iudiciorum explicationem ſciri debent; poſtea de iudiciis, ac de rebus, quæ in iudicium veniunt, & poſtremo de accuſationibus ac de criminibus: ita & in primo loco Decretalium, titulus primus eſt de ſumma Trinitate, quem proximè ſequuntur tituli generales de conſtitutionibus, de reſcriptis, & de conſuetudine: poſt hos alij de Eccleſiaſticorum Magiſtratuum creatione, & ordinatione: poſtea alij de eorumdem officio: & poſtremò de iis quæ ante iudicium expediri tractarique ſolent; vt pacta, tranſactiones, Aduocati, Procuratores & Arbitri. In ſecundo libro verò explicatur tota praxis iudiciaria, incipiendo à Iudice & foro competenti, quod eſt in omni iudicio primum, vſque ad appellationes quæ ſunt poſtremæ. In tertio autem libro agitur ante omnia de perſonis Eccleſiaſticis & horum rebus propriis: vt de præbendis, earúmque collatione: tum de rebus quæ ſunt ipſis cōmunes cum laicis: vt de contractibus, teſtamentis, ſepulturis, ac poſtremò de variis eorumdem iuribus: vt decimis, iure patronatus, & cenſibus, quibus interſeritur tractatio de quibuſdam pietatis officiis: vt de ingreſſu religionis, de conuerſione coniugatorum, de cōuerſione infidelium, de voto, de ſtatu monachorum, & alia multa de Eccleſiis, earumque conſecratione, immunitate & iis quæ in Eccleſiis ſunt vel fiunt: vt de Baptiſmo, Euchariſtia, Reliquiis. In quarto porro libro de ſponſalib. & matrimoniis latiſſimè tractatur. In quinto demum exponuntur accuſationes & pœnæ delictorum: præcipuè eorum quæ Eccleſia iudicat, & punit: vt vſura, ſimonia, hæreſis: & vltimo loco ſicut in Pandectis ponuntur tituli de verborum ſignificatione, & de regulis iuris.

De obligandi vi eorum, quæ continentur corpore iuris Canonici.

SI quis quærat, An omnia quæ ſunt in iure Canonico vim habeant obligandi in conſcientia. Reſpondetur nō habere: quia multa abrogata ſunt contraria conſuetudine, vt videre eſt apud Syl. in verbo, Lex, num 13. multáque Gratianus in decreto loquitur ſuo ſenſu, quæ communiter non tenentur: vtraque notat idem Syluester. Iam quæ in iure ipſo Canonico ad peccatum mortale obligent, iudicandum eſt per ea quæ de diſtinctione peccati in mortale & veniale dicentur in ſequenti lib. 15. Illud hic monuiſſe ſufficit obligationem iuris Canonici, & magnam eſſe, & tranſgreſſionem illius grauem, iuxta cap. Violatores 25. quæſt. 1. Atque eam de ſe extendi ad omnes Chriſtianos, *quantacumque poteſtate aut dignitate polleant*; patet per cap. Duo ſunt ac multa alia diſtin. 96. & per cap. Solitæ De maiorit. & obedien & per Extrauag. Vnam ſanctam, eod. tit vbi optima ratio redditur; quòd Summo Pontifici iſtius iuris præcipuo authori dictum ſit generaliter in D. Petr. Ioan. 21. Paſce oues meas, non ſingulariter has vel illas: vt intelligeretur vniuerſas commiſiſſe: alienúmque eum eſſe à ſuo ouili, qui Petrum & ſucceſſores ipſius non recognoſceret Magiſtros & Paſtores. Nu. 207.

Non extendi verò ad infideles qui nunquam ſunt per Baptiſmum ingreſſi in Eccleſiā; patet ex Apoſtolo dicente in priore ad Corinth cap 5. Quid mihi eſt de iis qui foris ſunt iudicare, nonne de iis qui intus ſunt iudicatis? Nam eos qui foris ſunt Deus iudicabit. Quod tamen intelligendum eſt tantùm quoad leges poſitiuas, ac purè Eccleſiaſticas: *quæ ab eis nec conſuetudine, nec ſtatutis ipſorum receptæ fuerint.* Nam quoad illas, quæ in ſe complectuntur ius naturale vel diuinum ipſos adſtringens, & quoad illas quæ ab ipſis receptę fuerint aliqua conſuetudine vel ſtatuto, obligantur & ad culpam & ad pœnam.

Cæterùm vt intelligatur quantum ius Canonicum faciat ad noſtrum inſtitutum, notāndum eſt eorum in quibus nos peccare contingit, quædam ad fidem Catholicam & quædam ad mores Chriſtianos pertinere: & horum rurſus quædam eſſe communia Chriſtianis omnibus, & quædam propria hominibus diuerſorum ſtatuum: atque vtrorúmque adhuc quędam eſſe iuris naturalis, vt ſunt præcepta Decalogi, reſtitutio, contractus, & eiuſmodi alia, quæ ratione naturali definiri poſſunt; quædā verò eſſe iuris diuini poſitiui vt ſacramenta: quædam demum iuris Eccleſiaſtici, vt ſunt quæ dicuntur præcepta Eccleſiæ & pœnæ à Superioribus impoſitæ tranſgredienti aliquam legem ſiue diuinam ſiue humanam; item varij perſonarum ordines, gradus, & officia, multáque alia quorum diſpoſitio à Chriſto relicta eſt Superiorum arbitrio. Nu. 208.

Ac cùm hæc ita ſint: ratione eorum quorum diſpoſitio relicta eſt Superiorum Eccleſiaſticorum arbitrio, nec diuina lege naturali vel poſitiua definiuntur: doctrina in qua verſamur neceſſariò amplectitur ius Canonicum. Etenim nemo eſt tam temerarius, qui ſine aliqua Canonum ſcientia definire velit; An, *exempli gratia*, quis in irregularitatē aut excōmunicationem, aliámve cenſuram incurrerit: An Epiſcopus in his vel in illis impedimentis diſpenſare; aut ab his vel illis cenſuris abſoluere poſſit: An talis in paſtorem legitime electus ſit, aut ritè ad ſacros ordines

ptomotus, & ſic de multis aliis: in quibus turpiter errare neceſſe eſt contemptu iure Canonico. Ratione verò eorum quæ ex lege diuina vel ratione naturali definiri poſſunt, *ſicut & ratione pertinentium ad fidem*: illa ipſa doctrina amplectitur ſacram Theologiam: cuius principia (*quibus ita nititur vt ex proprio munere illa & interpretetur, & aduerſus impugnantes tueatur*) interna quidē, ſunt propoſitiones ſupernaturaliter reuelatæ: Externa verò, propoſitiones naturali lumine notæ, tam Theoreticæ quàm practicæ de iis quæ ad Deum ducunt.

CAPVT XXI.

De iure Ciuili.

SVMMARIVM.

209 *In quo ius ciuile à canonico, diſtinguatur potiſſimū.*
210 *Ius ciuile ſubeſt Canonico.*
211 *Quis poſſit ius ciuile condere.*
212 *Diuiſio præcipua iuris ciuilis in conſtitutionē Principis, Senatuſconſultum, ius prætorium, & plebiſcitum.*
213 *Diuiſio iuris ciuilis prout in ſcholis docetur.*
214 *Modus quo citari ſolet.*
215 *Pleraſque leges continet abrogatas, & quaſdam non ſeruandas.*

Nu.209. IVs ciuile à Canonico, vt Panorm. notat ad ca. vltimum De conſuetud. num. 5. in hoc potiſſimùm diſtinguitur, quòd cùm omnis iuſtæ legis finis, ſit bonum publicum, quod eſt vel temporale huius vitæ, vel æternum vitæ futuræ: ius ciuile de ſe pro fine habeat bonum temporale, quia conſtituitur per poteſtatem, quam à natura acceptam, multitudo vel ſibi retinuit, vel in aliquem vnum, aut plures tranſtulit ad conſeruandum idipſum temporale bonum commune. Ius Canonicum verò pro fine habeat bonum æternum; quia conſtituitur per poteſtatem ſupernaturalem, *quam clauium vocans*, à Chriſto datam & inſtitutam, vt Chriſtiani dirigerentur ad eam quam ab ipſo ſperant, æternam ſalutem. De qua re plura Franciſc. à Victoria in relect. 1. De poteſtate Eccleſiæ: & Nauar. in comment. de finib. humanorum actuum, ille quæſt. 3. & hic num. 29. Itéque Suarez, De legitima lib. 4. cap. 8.

Nu.210. Vnde patet meritò in diſtinctione decima per totam, Gratianum ſtatuere, ius ciuile ſubeſſe iuri Canonico: quandoquidem non modo bonum æternum maius eſt & melius quàm temporale: ſed etiam ordinauit Chriſtus vt temporalia ſubeſſent æternis, pro hiſque illa etiam contemnerentur. Quare cùm duæ dictæ poteſtates condendi ius, in Eccleſia Chriſtiana ſint tanquam in vno corpore Chriſti myſtico, non eſt dubium quin in eadem (in qua tam laici quàm Eccleſiaſtici, Chriſto tanquam membra vni capiti vniuntur) ius per ciuilem poteſtatem conſtitutum debeat, *congruenter antedictæ Chriſti ordinationi*, ſubeſſe iuri Eccleſiaſtico: nempe tanquā fœlicitatē ſolum temporalem reſpiciens; ei quod ad æternam fœlicitatem conducit. De qua re adhuc videri poteſt à Victor. in cit. relect. quæſt 6. Sotus item in 4. diſtinct. 25 quæſt. 2. art. 1. ac Suarez in ſequenti cap. 9.

Nu.211. Iam ius ciuile condere, legémve ciuilem ferre, eatenus quiuis dominus temporalis poteſt in ſuis terris, quatenus iuriſdictionem ad id obtinuerit, ſiue ex iure, ſiue ex conſuetudine. Nam vt Syluester in verbo Lex num. 4. annotat ex Baldo: quantum quis habet de iuriſdictione, tantum habet de authoritate condendi legem vel ſtatutum; neque ea vlterius extenditur; niſi ij quorum intereſt conſentiant. Quo conſenſu interueniente, lex condita, etiam à non habente ſufficientem iuriſdictionem, obligare poteſt. Sic enim Franc. à Victor. in relect. De poteſtate ciuili num. 23. ait leges quæ ſunt conuenientes Reipub. obligare, etiamſi ferantur à Tyranno: non quidem, quia à Tyranno latæ; ſed quia ex conſenſu Reipub. ideo admiſſæ, quòd melius ſit illi, tales ſeruari, etiamſi latas à Tyranno, quàm nullas ſeruari tyranno ipſo non permittente, vt aliæ ſeruentur.

Aduerte autem legitimum Principem qui nullum Superiorem recognoſcit: poſſe, *niſi conſuetudo ſit in contrarium*, non requiſito populi conſenſu condere legem: quia eſſet alioqui ſubiectus populo, nec omninu liber. Spectantia ad poteſtatem cōdendi legem ciuilem latè Suarez perſequitur lib. 3. de legib. primis decem capitibus; In reliquis adhuc latiùs perſequens ſpectantia ad eiuſdem legis ciuilis obligationes.

De diuiſione iuris ciuilis.

IVris ciuilis plures diuiſiones D. Thomas 1. 2. *quæſt.* 95. *art* 4. adfert ex Iſidoro: ſed inter cæteras notatu digna eſt illa: in conſtitutionem Principis, Senatuſconſultum ſeu prudentium reſponſum, ius prætorium ſeu honorarium, & plebiſcitum; ſumpta ex diuerſitate poteſtatis publicæ, à qua promanat. Namque poteſtas ea, vel in vno tantùm aliquo reſidet, ſecundùm formam regiminis, quod appellatur μοναρχία ſeu regnum, vnde eſt conſtitutio Principis; vel reſidet in optimatibus populi, ſecundùm modum regiminis quod dicitur ἀριστοκρατία, id eſt, optimatum principatus; vnde eſt Senatuſconſultum, ſeu prudentum reſponſum: vel reſidet in paucis diuitibus, & potentibus, iuxta regimen quod dicitur ὀλιγαρχία id eſt paucorum principatus; indéque eſt ius prætorum ſeu honorarium: vel denique reſidet in populo, iuxta formam regiminis quod dicitur δημοκρατία, id eſt, populi principatus, vnde eſt plebiſcitum. Hodie autem valde varium eſt ius ciuile in Rep. Chriſtiana Cuique illud curæ eſſe debet, quod in ſua prouincia viget. Nu.212.

Olim verò circa annum Domini 530. commune pro omnibus prouinciis editum fuit à Iuſtiniano, quod adhuc hodie in ſcholis docetur; quódque in hac diſciplina (congruenter ei quod in cap. 1. De noui operis nunciatione dicitur, ſacrorum ſtatuta Canonum, Principum conſtitutionibus adiuuari: & in cap. Super ſpecula, De priuilegiis, Sanctam Eccleſiam legum ſæcularium non reſpuere famulatum) frequenter vſurpatur: præſertim cùm de rebus temporalibus difficultas decidenda occurrit. Quaproptèr paucis declarandum eſt quibus partibus diſtinctum ſit, & quando vnaquæque pars, & quæ ad eam pertinent, citari ſoleant. Nu.213.

Habet igitur tres partes principales. Prima dicitur Digeſtum, Græcè πανδέκται continens 50. libros diuiſos in tria volumina; nēpe in Digeſtum vetus, Infortiatum, & Digeſtum nouū. Secunda dicitur Codex, continens nouem libros. Tertia, dicitur Volumen, & complectitur primò tres libros vltimos Codicis 10. 11. 12. deinde Authentica ſeu Nouellas conſtitutiones: tertiò, librum ſeu Vſus feudorum: quartò, Inſtitutiones.

Quæ autem ad primam & ſecundam partem ſpectant, tacito librorum nomine citantur per titulos, leges, & paragraphos: quando ſicut vnaquæque earum plures titulos habet, ſic quiſque titulus plures leges complectitur, quod ferè ſemper fit: & vnaquæque Nu.214.

que lex plures habet paragraphos, quod nonnunquam vlu venit. Atque ad indicandum Digeſtu vſurpatur communiter aut litera D, aut duplex ff, aut litera Græca π: & ad indicandum Codicem, litera C. Quibus ſubiungitur ſiue Digeſti ſiue Codicis titulus, in quo habetur id quod citatur: tum deinde litera L, indicans legem, cuius prima verba loco numeri vt plurimum exprimuntur, excepta primâ & vltimâ, quæ per ipſa primæ & vltimæ ſeu finalis nomina, ſæpius notantur; & ad extremum ponitur ſignum in formam duplicis SS. inflexi hoc modo §. ad indicandum paragraphum, ſi lex plures habeat: vt cùm citamus, Ius naturale eſt, quod natura omnia animalia docuit ff. De iuſtitia & iure l. 1. §. Ius naturale. Ex iis autem quæ habentur in Volumine, tres vltimi libri Codicis citantur eod. modo quo alij, niſi quòd addatur numerus libri dicendo verbi gratia Cod. De iure fiſci leg. 1. lib. 10. Authenticæ verò citantur dupliciter vt notat & explicat Syluester in verbo Lex quæſt. 2. ſub finem: vno modo præfigendo titulo nomen Authenticæ ad huoc modum, In Authentica De lenonib. §. Sancimus: & interdum addita collatione ad hunc modum in Authentica Vt factæ nouæ conſtitutiones, collat. 5. Vbi aduerte obiter, *ex eodem Sylu. ibidem*, Authenticā in fœminino genere dici de lege, ſeu conſtitutione nouella: Authenticum verò in neutro genere, dici de libro earumdem conſtitutionũ. Altero modo citantur proponẽdo ex Cod. aliquid ſub nomine Authenticæ, vt ſi dicatur Cod. De Epiſcopis & Clericis, Authentica Statuimus; túneque quod citatur non eſt quærendum in Authenticis quæ comprehenduntur Volumine; ſed in Codice ſub titulo allegato. Vide eumdem Syluestrũ. Liber denique feudorum & Inſtitutiones, citantur expreſſo nomine ipſorum, addito titulo, ac paragrapho, in quo quærendum eſt illud quod citatur: hoc modo, in lib. vel in vſibus feudorum, De prohibita feudi alienat. §. Satis bene. Item in Inſtitutionibus, De iuſtitia & iure §. Iuris præcepta.

Nu. 215 Cæterùm non omnes leges quæ habentur in iure Ciuili, obligant: quoniam multæ ſunt abrogatæ in diuerſis prouinciis per contrarias leges, vel conſuetudinem contrariam: nonnullæ etiam ſeruari non poſſunt abſque peccato: quod facit, *etiamſi veniale tantum ſit*, vt non debeant ſeruari: ne quidem in foro externo, ex Felino ad cap. Eccleſia S. Mariæ De cõſtitut. num. 41. vtpote quæ legi Dei, aut legi Canonicæ, *illas reprobanti*, aduerſantur. Exempla multa profert Syluester in verbo Lex, quæſt. 10. Videndus eſt Azor. in prima parte Moral. inſtitut. lib. quintu, cap. 20. & 21.

Quæſtio an Ius ciuile, legéſque ciuiles obligent perinde Clericos, ac Laicos, connexa eſt cum alia, qua quæritur: Quatenus Clerici ipſi exempti ſint à Laicali iuriſdictione. De qua, qui volet, videre poteſt Franciſcum à Victoria in relect. priore de Eccleſiæ poteſtate, quæſtione vltima. Sotum in quarta diſputatione vigeſimaquinta quæſtione ſecunda articulo ſecundo, Couarruuiam in libro practicarum quæſtione capit. trigeſimo primo, Medinam in Codic. De reſtitutione quæſtione decima quinta, Bellarminum tomo primo; in controuerſia de Clericis capit. vigeſimo octauo, Azorium in citato libro quinto, capite duodecimo, decimotertio & decimoquarto, ac Suarium in tractat. de legibus libro tertio capite trigeſimo quarto, ac Ludouic. Molinam de iuſtitia & iure tractat. ſecund. diſputatione trigeſima prima. Quæ in præcedent. libro nono attingere oportuit pro explicatione aliquot Canonum

Bullæ Cœnæ Domini, eodem

pertinent.

* *
*

TITVLVS III.

ET LIBRI, CAPVT XXII.

De priuilegio, tanquam lege fauorabili.

SVMMARIVM.

231 *Vnde dictum priuilegium, & quid ipſum ſit.*
232 *Priuilegium aliud eſt diuinum, & aliud humanum, quod rurſus eſt, aut generale, aut ſpeciale, & vtrumque varium.*
233 *Quoddam eſt reale, quoddam ſingulariter perſonale, quoddam communiter perſonale, quoddam ſingulariter & communiter corporale, quoddam communiter tantum corporale: & quid vnumquodque eorum ſit.*
234 *Qui ſint qui priuilegium concedere poſſunt.*
235 *Quando priuilegium impetratum incipiat vim ſuam habere.*
236 *A quo, & qua ratione interpretandum ſit priuilegium.*
237 *Aliquot regulæ conſiderandæ in interpretatione priuilegij.*
238 *Modi quibus ceſſat, inualidúmque eſt priuilegium.*
239 *Reuocatio prioris priuilegij per poſterius, aut per ius commune.*
240 *Ea non debet ſine iuſta cauſa fieri, nec poteſt fieri ab Inferiore, qui priuilegium conceſſit, ſi illud fuerit confirmatum à Superiore.*

IN Decretalibus antiquis, & nouis, itémque in Clementinis & Extrauag. communibus habetur titulus De priuilegiis: de quibus in genere cum Hoſtienſi in ſua Summa, eodem titulo, & cum Diuo Antonino 1. par. tit. 19. cap. 1. Summularij in verbo Priuilegium tractant aliquot quæſtiones, tanquam ad hoc noſtrum inſtitutum ſpectantes, & quarum explicatione, Confeſſarius competenter informatur ſcientiâ ipſi neceſſariâ. Quam explicationem ſi quis optet pleniorem ſuppeditabit ei Suarez in libro 8. De legibus. vbi copioſe & accurate eã perſequitur. Contentus igitur Summulariorum in hoc inſiſtere veſtigiis, cum Azorio in prima par. moral. Inſtit. lib. 5. cap 22. & 23. talium quæſtionum tractationem perſequar paucis, memorato authore ſubinde citato in gratiam eorum qui vberiorem velint.

QVÆSTIO I.

Quid ſit priuilegium.

REſponſio eſt; ſi nomẽ ſpectes, Priuilegium idem eſt ac priuata lex: ſic dictum, vel quod in priuato feratur, diſtinct. 3. cap. Priuilegium; vel quòd priuatam legem generet, 25. quæſt. 1. cap. finali. Secundùm rem verò, definitur ab Hoſtienſi Priuatum, ſeu ſingulare Ius, contra ius commune indultum. *Nu.* 231

Cuius definitionis priore parte priuilegium ſeparatur à lege, quæ communis eſt omnibus legiſlatoris ſubditis, cùm priuilegium ſit vnius vel paucorum proprium, ab illa exemptorum. Poſteriore parte verò diſtinguitur a beneficio: nam, vt Sylu. ex Panorm. habet in verbo Priuilegium: nu. 2. vbi aliquid (quod eſt non quidem contra, ſed præter ius commune) conceditur ſine præiudicio alicuius, non eſt propriè priuilegium, ſed beneficium.

Aduerte autem neceſſarium non fuiſſe addi aliquid in ea definitione, per quod diſtingueretur priuilegium à reſcripto aut diſpẽſatione, quia cum his, aut conuenit in natura, aut non aliter differt quàm à beneficio. Differentia verò accidentalis in eo cernitur, quòd reſcriptum, vt nomẽ indicat, requirat ſcripturam, priuilegium non item: & diſpenſatio ſit quid ad modum facti tranſiens: & priuilegium ad modum ſtatuti, ſit quid perſeuerans. Videndus eſt Suarez lib. cit. cap. 1. & 2. Aduerte quoque ex eadem definitione colligi quod habetur ex ca. In his, De priuilegiis, & ex ca. Abbate *De verborum ſignific.* §. Contra quod) priuilegium non eſſe, niſi aliquid indulgeat; adeóque ipſum ita interpretandum eſſe, vt aliquid operetur; id eſt, aliquid vtilitatis afferat impetranti. Sic, *prout ſtatutum eſt in citato cap. In his*, malè interpretatum eſt fratribus Prædicatoribus, & Minoribus conceſſum, vbilibet celebrandi cum altari viatico: ita intelligendo illud, vt iidem fratres conſenſum Prælatorum prius requirere debeant. Nam ſi id ita eſſet, nihil ex eo priuilegio conſequerentur: quoniam cum tali conſenſu, idipſum licet quibuslibet Presbyteris.

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit priuilegium.

Nu. 232. VT quædam eſt lex diuina, quædam humana; ſic priuilegium quoddam eſt diuinum, quoddam humanum. Nam diuinum priuilegium fuit Abrahæ & Iacob, plures vxores ſimul habere, *ex cap. Gaudemus De diuortiis*, & Iſraëlitis ex Ægypto exeũtibus, ſpoliare Ægyptios, *ex eod. cap. & ex cap. Dixit Dominus 14. quæ. 5.* Sampſoni, ſeipſum occidendi: adhuc ex eod. cap. Gaudemus *& ex cap. Si non licet §. Sed his exceptis 23. quæſt. 5.* Præterea Apoſtolis, vti ſortibus in electione D. Mathiæ 26. *quæſtione 2. capite Non ſtatim*, nonnullaque alia per quæ indultum eſt aliquid agere contra diuinam legem communem: vt Oſeæ, ducere vxorem fornicariam. De quibus dicere pluribus non eſt huius inſtituti.

Priuilegium verò humanum Hoſtienſis, *quem alij communiter ſequuntur*, diſtinguit primò in generale & ſpeciale: illudque eſſe ait, quod continet in ſe plures articulos, vel pluribus perſonis, aut ratione plurium perſonarum, vel plurium rerum conceditur: hoc verò, quo alicui loco, vel vni perſonæ vnus articulus conceditur.

Nu. 233. Deinde vtriuſque facit quinque ſpecies; inquiens aliud eſſe reale, aliud ſingulariter perſonale, aliud communiter perſonale, aliud ſingulariter & communiter corporale, & demum aliud tantùm communiter corporale.

Reale vocat, quod alicui loco, vel alicui rei, vel aliquibus perſonis occaſione loci, vel cuiuſcumque rei, conceditur. Atque tale, quia rei adhæret, perpetuum eſt: niſi fortè res ipſa deſtruatur. Quod aduerte intelligendum eſſe de deſtructione facta Superioris authoritate: quia, *vt D. Anton. loco cit. §. 2. ex Ioan. Andrea habet*, ſi locus deſtruatur ab hoſtibus, & ibi remaneant Clerici, vel authoritate Superioris ij transferantur in alium locum: vel alteri loco vniantur, retinent omnia ſua priuilegia. Quod etiam ex aliis habet Syluester in verbo Ciuitas, num. 2. Porro vt priuilegium remanet cum re, ſic cum ea tranſit ad perſonas, quæ in eiuſdem rei poſſeſſionem aliæ aliis ſuccedunt.

Singulariter perſonale vocat priuilegium, quod alicui vel aliquibus perſonaliter conceditur, & certis propriis nominibus ipſarum expreſſis: hócque perſonam ſequitur, & cum ea extinguitur. Interdum etiam (prout in verbo Priuilegium, quæſt. 1. Sylu. ait) ante illam, eo quod ipſo abutatur. Ac proinde perpetuum non eſt: nec egreditur perſonam cui conceſſum eſt, ita ut ad ſucceſſorem non tranſeat, niſi aliud in eo exprimatur: aut niſi concedatur ratione innatæ dignitatis, qualis eſt nobilitas paterna: quâ filij nobilitantur: perinde ac ex lege Fœminæ ff. De ſenatoribus: vxor *alioqui ignobilis*, coruſcat radiis mariti nobilis. Immo verò, ſi intuitu alicuius dignitatis conceſſum ſit certæ perſonæ, non modo non egreditur eam, ſed nec comitatur eandem euectam ad aliam dignitatem: ſicut nec ſi conceſſum ſit cum determinatione loci vel temporis, extra illam, ſequitur perſonam, *quemadmodum Syluest. addit.* Quomodo autem hæc & præcedentia idem Hoſtienſis & poſt ipſum cæteri adſtruant ex iure Canonico, poſſumus breuitatis cauſa omittere, cùm ad iuſtum vſum eorum ſufficiat eſſe talia, quę ab omnibus admittantur tanquam certa.

Communiter perſonale priuilegium Hoſtienſis vocat illud, quod certis de cauſis perſonis communiter conceditur, non expreſſis ipſarum nominibus propriis: vt priuilegium reſtitutionis in integrum, quod datur minoribus 25. annis in iure ciuili. Obiter autem nota ex D. Antonino *in eodem* §. 2. *per gloſam ſummariam 25. qu. 2. circa medium*, cum dubitatur de priuilegio vtrum ſit perſonale vel reale præſumi potius perſonale quam reale. De qua re, ac de ratione diſtinguendi inter priuilegium reale & perſonale, videri poteſt Suarez in citato lib. 8. cap. 3.

Singulariter autem & communiter corporale vocat, quod alicui corpori, id eſt, vniuerſitati ſeu collegio ita cõceditur, vt quilibet de eadem vniuerſitate, poſſint ſingulariter ſe iuuare. Huiuſmodi eſt priuilegium toti collegio Eccleſiaſtico indultum in cap. Si diligenti De foro competenti: vt Clerici ad iudicia ſæcularia non trahantur: quo quilibet ipſorum poteſt ſe iuuare.

Communiter tantùm corporale demum vocat quod ſic competit corpori in communi, id eſt, vniuerſitati, vt ipſa quidem ſe poſſit illo iuuare, non tamen ſinguli qui de eadem ſunt. In huius exemplum ex lege Sed ſi §. Qui manumittitur ff. De in ius vocando; adfertur priuilegium collegio datum, ne poſſit in ius à ſuo liberto vocari: quo priuilegio collegium poteſt ſe iuuare, non item ſinguli, qui ſunt de eo. Propterea autem dicta ſunt priuilegia corporalia, vt inquiunt Syluester & Tabiena: quia cum corpore, ſeu collegio, cui quaſi inhærent, pereunt, ipſóque durante perſeuerant: niſi idem obſtet quod in realibus: vtrorumque enim eadem eſt ratio in hac re, ex D. Anton. in eodem §. 2. De cæteris diuiſionibus quæ ſunt iſtius primariæ, quaſi appendices ratione diuerſarum circunſtantiarum, videri poteſt Suarez *in eod. lib. 8. cap. 4. 5. 6. & 7.*

QVÆSTIO III.

Quis poſſit concedere priuilegium.

HVic authores initio memorati (*pleniſſimè omnium autem Syln. in verbo Priuilegium qu. 2.*) reſpondent primò generaliter, quòd ſolus ille qui poteſt, & in quibus poteſt legem ferre, poſſit & priuilegium concedere. Ad illum enim ſolum ſpectat exceptionem facere, ac limites ponere in ipſa lege: aut præter eam operari, facultatéſque concedere, &c. Nu. 234.

Secundò ſpecialiter reſpondent, quòd Papa ſemper poſſit priuilegium concedere, in ſpiritalibus,

Nunquam

Nunquam autem conſueuiſſe id facere contra ſe. Cuius prior pars tam eſt manifeſta, quàm Papam poſſe de ſpiritalibus legem ferre. Poſterior verò accipienda eſt cum diſtinctione quam Suarez habet in ſeq. cap. 8 num. 8. ſcilicet vt procedat, ſi particulæ *contra ſe*, ſenſus ſit cõtra ſuam dignitatem, quamquidem nec diuidere nec minuere poteſt. Aut etiam cõtra conuenientem vſum ſuæ poteſtatis, adeóque gubernationi Eccleſiaſticæ contrarium, in quo abuteretur eadem ſua poteſtate: quod non eſt de eo præſumendum. Non procedat autem, ſi ſenſus ſit contra ſe, ideſt, contra ſuum cõmodum: vt patet ex eo, quòd Papa ipſe interdum poteſtatem faciat teſtãdi de bonis, quæ ei alioqui acquirerentur: atque indulgeat facultatem conferendi beneficia, quorum collatio ad ipſum pertinet. In temporalibus autem idemmet Papa poteſt priuilegiũ concedere, nimirum in terris ſuæ ditionis: aut quando iuriſdictio ad eum deuolueretur: aut temporalia ipſa fierent ſpiritalibus annexa.

Iam Imperator & cæteri Principes non agnoſcẽtes Superiorem, poſſunt quidem in temporalibus dare priuilegiũ intra ſuas ditiones, ſicut & ferre leges, ſed nunquam in ſpiritalibus, de quibus nihil poſſunt ſtatuere ex cap. Bene quidem diſt. 96. Epiſcopus demum, ſicut legem ferre, ita & proportionarè poteſt priuilegium concedere, iuxta cap. Conſtitutus, De religioſis domibus, & cap. Venerabilis, De cenſibus.

De cæteris Magiſtratibus autem occurrit in generè notandum cum Syluest. verbo Priuilegium quæſt. 9. ex Panormitano: & cum Tabiena eodem verbo quæſt. 8. cum Ioanne Andrea: quamuis non ſolum Imperator, cæteríque Principes non recognoſcentes Superiorem: ſed etiam Principes inferiores qui Superiorem recognoſcunt, poſſint ſuis ſubditis priuilegium conferre immunitatis ab exactionibus aut tributis, quibus communitas oneratur: ipſos tamen ea conferre non poſſe cum præiudicio eiuſdem communitatis: ſed tantùm in præiudicium ſuum: vt ſi conſtituerunt accipere centum, & eximant aliquem qui decem ſoluere debuerat: non accipiunt niſi nonaginta. Ratióque eſſe poteſt, quòd tale priuilegium cùm non proficiſcatur à poteſtate legislatiua, rationem habeat donationis, *quæ debet fieri ex propriis bonis*: non autem priuilegij, habentis rationem legis priuatæ, vt conſtat ex illius definitione.

Ab Imperatore porrò, aliòue Principe Superiorem non recognoſcente, tale aliquod priuilegium conceſſum, *addunt illi*, ſeruandum eſt prout ſonat. Atque ſi præiudicium quod adfert tale ſit, quo quis modicè tantùm lædatur, modicam læſionem ferendam eſſe æquo animo. Sin autem lædatur notabiliter, implorandum eſſe Principis concedentis remedium: quod licere ſupplicando, Suarez oſtendit de legib. lib. 4. ca. 16. num. 5.

An detur priuilegium, non conceſſum expreſsè à Principe; ſed vſu tantùm & conſuetudine acquiſitum: qui ſcire volet, videre poterit latè tractatum à Suarezio in octauo lib. de legibus cap. 7. nu. 3. & ſequentibus.

QVÆSTIO IV.

An priuilegium ſuam vim habeat ſtatim atque conceſſum eſt à Principe. An verò inſtar legis ſolùm poſtquam promulgatum eſt ei, qui conceditur, & admiſſum eſt ab eodem.

Nu. 235. HAnc Thomas Sanchez tractans in lib. 3. De matrimon. *diſput.* 36. in vtramque partem varia iura plurimóſque authores adfert. Contenti autem eſſe poſſumus cum Sylueſtro in verbo priuilegium quæſt. vltima, vti hac diſtinctione. Quando quis per ſe aut per ſuum procuratorem impetrat à Principe priuilegium, hoc ſtatim atque impetratum eſt, vim ſuam habere: quia ſimul concurrunt voluntas concedentis & voluntas impetrantis hac illi intimatâ per petitionem ipſam priuilegij. Quando verò nec per ſe, nec per procuratorẽ ab ipſo deputatum impetrat priuilegium: ſed Princeps proprio motu, vel ad inſtantiam alterius, illud concedit: priuilegiatus non gaudet eo (niſi de contraria voluntate concedentis appareat) donec ipſum admiſerit, de conceſſo certior factus per eum qui illud impetrauit: vel per nũtium ipſius, vel concedentis, vt Sanchez num. 7. notat. Hincque eſt, quòd is cui ignoranti priuilegium conceditur, dicitur habere quidem ius ad rem conceſſam, non habere tamen ius in re conceſſa; adeout eam nequeat, rectè ſuam dicere donec priuilegium ipſum ratum habeat & acceptum, iuxta ca. Si tibi abſenti. De præbendis in 6.

Aduerte verò quod ex Couarr. habet Sanchez *ibid. num.* 4. aliqua priuilegia eſſe quæ ex mera concedentis liberalitate proueniunt, ad modum ſcilicet donationis rei propriæ: taliáque poſſe à concedente reuocari ante abſentis acceptationem: quod argumẽto eſt, ne quidem ius ad rem eſſe inde acquiſitum: Alia verò eſſe, quæ quamuis mere liberalia ſint ex parte eorum quibus conceduntur, non ſunt tamen talia ex parte concedentis, ſed cuiuſdam neceſſitatis: vt eſt collatio beneficij Eccleſiaſtici, ad quam prælatus tenetur ex officio. De hôcque genere priuilegij verum eſt paulo ante dictum, quòd conceſſum ignoranti det ei ius ad rem: de eóque interpretandũ eſt citatũ cap. Si tibi abſenti. Pluribus de his diſſerẽs videri poteſt Suar. in ſæpe citato lib. 8. cap. 24. & 25.

Ad hæc non requiri ad rationẽ priuilegij vt ſcriptum ſit, aut ſigillo Principis munitum: vide apud Syluest. in verbo Priuilegium quæſt. 14. & apud Suarezium eodem lib. 8. cap. 2.

QVÆSTIO V.

A quo & quomodo interpretandum ſit priuilegium.

AD hanc iidem initio memorati authores communi conſenſu reſpondent. Si verba quibus priuilegium conceditur obſcura ſint vel ambigua, non poſſe fieri interpretationem ſine eo qui conceſſit: quia eius eſt interpretari cuius concedere, ex cap. Inter alia: De ſentent. excommunic. §. Vt igitur ideoque negotium ſuſpendi debet quouſque ille reſponderit, iuxta cap. Cùm veniſſent De iudiciis. Si verò verba non ſint obſcura, tenorem priuilegij diligẽter conſiderandum eſſe iuxta cap. Porro & cap. Recipimus. De priuilegiis: & potius intentioni concedentis quàm verbis inſiſtendum: cùm non intentio verbis, ſed verba intentioni debeant ſeruire, ex cap. In his De verborum ſignific. De qua Principis intentione ſeu voluntate concedendi, non eſſe præſumendum niſi in tenore priuilegij exprimatur cauſa cur concedatur; aut ipſum dari ex certa ſcientia, vel motu proprio, docent Syluester & Tabienſis *in verbo Priuilegium: ille quæſt.* 3. *& hic nu.* 4. Immo, vt *hic addit*, extendum eſt priuilegium per importunitatem obtentum. Cæterùm in hac priuilegij interpretatione per conſiderationem tenoris eiuſdem, notandæ ſunt ſequentes regulæ, quas Syluester ſub finem eiuſdem quæſt. habet. Nu. 236.

Nu.237. Prima eſt, Priuilegium regulariter eſſe ſtrictiſſimè interpretandum, iuxta legem Quod verò ff. De legibus. Et ratio eſt, quod priuilegium aliquid iuri communi detrahat, & plerumque ius alterius diminuat, quo fit vt illud interpretari debeamus ita ſtrictè (niſi cõſuetudo aliter interpretaretur, aut verba, à quorum propria ſignificatione recedẽdum nõ eſt, aliud exprimant) vt quam minimùm derogetur iuri communi; neque ius alterius diminuatur, ex cap. Cùm dilectus §. finali De conſuetudine. Hinc diſpenſatio illegitimi ad ordines, de minoribus ordinibus tãtùm interpretanda eſt: per ea quæ Sylu. habet in verbo Clericus 1. num. 4. Et exemptus ratione ſui Canonicatus, ſi aliud beneficium habeat, non cenſetur exẽptus in iis quæ ad idipſum aliud ſpectant, ex c. Cum capella De priuilegiis. Neque priuilegium conceſſum monaſterio cenſetur capellis & Eccleſiis eidem monaſterióq; ſubiectis conceſſum, iuxta cap. Ex ore, eod. titul. Ex hac autẽ regula intelligitur illud quod deduci poteſt ex cap. vlt. de præbendis, Priuilegium non poſſe ad aliud *quamuis ſimile* trahi & extendi.

Secunda regula. Priuilegium quod non eſt cõtra legem communem, ſed tantùm contra priuatam; ſiue ſcriptam ſiue non ſcriptam alicuius loci, quam reducit ad ius commune, interpretandum eſſe late, iuxta cap. Olim, De verborum ſignificatione.

Tertia. Non eſſe ſic ſtricte interpretanda priuilegia (niſi præiudicetur alioqui iuri diuino, aut præbeatur anſa peccandi liberius) vt nihil operentur. Ex hac patet, quòd quando priuilegium eſt inutile priuilegiato, niſi ſocij ipſius eo ſimul gaudeant, eoſdem etiam illo gaudere, vt poſt Panormit. *ad ca. Quam ſit De iudiciis* Syluester congruenter c. Licet De priuilegiis in Sexto, habet *in ſequen. qu. 6*. De quo Suarez lib. 8. de legibus ca. 11.

Cæterum illa exceptione, qua propoſita regula reſtringitur; indicatur *(quod etiam habendum eſt pro regula)* ſi priuilegium aliqua ex parte anſam, & occaſionem præbeat liberiùs peccandi, vel videatur iuri naturali aut diuino vel gentium aduerſari, aut appareat aliorum offenſio ex eo ſecutura, ſtrictè interpretandum eſſe: quia præſumendum eſt; mentem Superioris non eſſe fouere peccata aut aliorum offenſionem. Sic facultas eligendi Confeſſarium, qui abſoluat a reſeruatis, interpretanda eſt de abſolutione a præteritis peccatis, *niſi aliud conſtet de mente Superioris*, ne inde occaſio accipiatur liberiùs peccandi.

Quarta regula. Priuilegium, quod ſapit beneficio, quia ſcilicet iuri communi non repugnat, neque de alieno quidquam elargitur: eſſe latiſſimè interpretandum, ex lege Beneficium ff. De conſtitutionibus. Exemplum eſt in cap. Quia circa De priuilegiis, vbi remiſſio decimarum ab Epiſcopo facta monaſterio, declaratur extendi non ſolùm ad poſſeſſiones acquiſitas, ſed etiam ad poſtmodum acquirendas. Syluester verò, in verbo Priuilegium quæſt. 3. excipit ab hac regula beneficium ambitioſum, *cuiuſmodi eſt diſpenſatio ſuper pluralitate beneficiorum*; quia ipſum ſtrictè interpretandum eſt, tanquam parcè vſurpandum. Adde, eam latam interpretationem fieri tantùm in præiudicium concedentis priuilegium. Nam ſi ipſum ſit in præiudicium aliorum, facienda eſt ſtrictè, etiãſi conceſſum fuerit cauſa pietatis; vt ex Panorm. *ad ca. Cum dicat, De Eccleſiis ædificandis*, idem Syluest. paulò ſuperiùs habet §. Si verò. Immo vt ex eod. Panor. *ad ca. Cum ad hoc De Clericis non reſidentibus*, ipſe adhuc habet, paulò adhuc ſuperiùs verſu Aduertẽdum eſt, & cum eo, Tabien. eod. verbo nu. 5. ſi priuilegium enormiter lædat Eccleſiam, vel alium, non valet: niſi fiat mentio de tali enormi læſione: quia in dubio Princeps non præſumitur concedere aliquid cum alterius graui diſpendio: *ex lege Quoties Cod. De precibus Imperatori offerendis: & ex cap. Suggeſtum, de Decimis*. De reſtrictione, & ampliatione priuilegij latè Suarez in cit. libro cap. 27. & 28. vbi legendus eſt.

Quinta regula. Verba priuilegij Papæ eſſe interpretanda ſecundùm Canones, non ſecundùm leges.

Sexta. Priuilegium generaliter indultum, non includere caſum in quo ipſum fuerit contra rempubl. neque valere, ſi talem includat.

Poſtrema eſt. Priuilegia eſſe interpretanda ſecundùm qualitatem perſonæ. In cuius exemplum adfertur priuilegium, quo conceditur Epiſcopo celebrare tempore interdicti. Id enim interpretandum eſt, vt poſſit celebrare in Pontificalibus ſecundùm ſuam qualitatem. Cui regulæ conuenienter dicendum eſt, priuilegia conceſſa, vel ratione fidei ſeu religionis Catholicæ, vel gratiâ religioſarum vel miſerabilium perſonarum, interpretanda eſſe latè. De perſonis quibus priuilegium conceſſum eſt, Suarez diſſerit in cap. 9. & 10. citati libr. Id quod facere poteſt ad eam de qua agimus interpretationem, in qua illæ conſiderandæ ſunt, tanquam materia priuilegij perſonalis; ſicut conſiderandæ ſunt res tanquam materia priuilegij realis. Facere ſimiliter poteſt quæ idem latè perſequitur ibidem numero 12. & quinque ſequentibus, de forma priuilegij, & eiuſdem communicatione; quem non pigeat legere; vt nec Azorium in 1. parte Moral. Inſtitut. lib. 5. cap. 23.

QVÆSTIO VI.

Quibus modis ceſſet inualidùmque ſit priuilegium.

Idem initio capitis memorati authores, aliquot referunt modos quibus ceſſat, inualidúmque eſt priuilegium. Primus eſt, cùm fuit per ſurreptionem conceſſum; id eſt, cùm impetrans ſubiecit falſam cauſam, ex qua tanquam vera, datum eſt priuilegium: aut tacuit aliquid, quod expreſſum reddidiſſet impetrationem difficiliorem: tunc enim inualidum eſſe, conſtat ex cap. Super literis De reſcriptis: vbi habetur Quando per fraudem & malitiam in libello ſupplici aliquid tacetur, quod ſi eſſet appoſitum, maiore difficultate id quod poſtulatur impetraretur: aut quando apponitur aliquid falſi, vt impetretur: nullam eſſe impetrationem. Quæquidem ex tacita veritate, obreptitia: & ex propoſita falſitate, ſurreptitia dicitur. Nu.238.

Cæterùm ſi in impetratione priuilegij ſurreptio, vel obreptio ex ſimplicitate, aut ex ignorantia non ſupina contingat; valere poteſt priuilegium, quod Papa vel alius Princeps, expreſſa veritate, vel detecta falſitate, nihilominus conceſſiſſet; non item quod alioqui non erat conceſſurus, vt Panormit. ad citatum cap. ex eodem deducit num. 4.

Secundus modus eſt, cùm priuilegium datum eſt contra aliquam conſtitutionem, aut conſuetudinem, aut ſententiam, de qua nullam facit mentionem. Nam tale non valere, habetur ex gloſa ſummaria 25. quæſt. 2.

Tertius modus (*quem Suarez latè perſequitur in lib. 8. de legibus cap. 34. & 35.*) eſt, cum priuilegiatus facit contra illud quod exprimitur in priuilegio conceſſum. Quem modum Hoſtienſis in ſumma tit. de priuilegiis, §. *Qualiter amittatur*, vocat non vſum, vel vſum contrarium: explicátque exemplo eius qui cùm priuilegiatus ſit, ne decimas det, ab ipſo peritas dat; & eius qui exemptus eſt à iuriſdictione Ordinarij, coram eo vocatus in ius, reſpondet, nec allegat priuilegium exemptionis, aut non oſtendit

ſtendit allegatum; nemine quominus oſtendat impediente. Nam vterque ſic abutens priuilegio conceſſo, meretur illud amittere; & ſic de ſimilibus iuxta illud in cap. Priuilegium 11. quæſtio. 3. Priuilegium omnino meretur amittere, qui permiſſa ſibi abutetur poteſtate. Cæterùm iuxta Panormit. *ad cap. Cum acceſſiſſent, De conſtitut.* vnico primo actu contrario priuilegium amittitur, ſi ipſum ſit ad non faciendum aliquid, vt ad non ſoluendum decimas: conceſsúmque ſit priuatæ perſonæ, quæ poſſit ei renunciare: non verò ſi conceſſum eſſet communitati, vel Eccleſiæ; quia tunc requireretur tempus ſufficiens ad præſcriptionem: de qua tractatum eſt in præced. libro 10. capit. 20. Suarez autem *in citato cap. 25. num. 11. & aliquot ſequentibus*, reiicit illud de vnico actu: oſtendens ad ceſſationem priuilegij ad non faciendum, requiri tempus ſufficiens ad præſcriptionem, non minus quàm ad ceſſationem priuilegij ad faciendum. Vt ad celebrandas quotannis certo loco nundinas. Quod præſcriptionis tempus eſſe decennium Azor oſtendit in poſt citando cap 22 quæſt. 8.

Quartus modus eſt; cùm priuilegij cauſa ceſſat: tunc enim ipſum quoque ceſſare debet, iuxta cap. Cum ceſſante, De appellation. Qua de re latè Suarez lib. 8. citat. cap. 30. Quintus modus eſt, cùm incipit eſſe iniquum ei cui conceſſum eſt, iuxta regulam 61. iuris in Sexto. Quod ob gratiam alicuius conceditur, non eſt in eius diſpendium retorquendum.

Nu. 239. Sextus modus eſt, per ſecundum priuilegium, quod plenam & expreſſam mentionem facit de priori, quod ipſum non valeat. Tunc enim iuxta cap. Veniens De præſcriptionibus §. Non obſtante, poſterius tollit prius: non item ſi de eo non faciat mentionem. Quod verum eſt ex ſupra citata gloſa ſummaria; ſiue illud vtrumque priuilegium ſit generale, ſiue vtrumque ſpeciale, ſiue vnum generale, & alterum ſpeciale. Quæ addit etiam in dubio, prius priuilegium potius præſumi non reuocatum, quàm reuocatum. Adde quoque cum Syluestro in verbo Priuilegium quæſt. 10. neque ius commune tollere priuilegium, niſi de eo expreſſam faciat mentionem ex cap. Cùm ordinem De reſcriptis. Obſerua item cum eodem ibidem: ſi conceſſum ſit priuilegium cum clauſula, quòd non reuocetur, niſi de verbo ad verbum fiat de illo mentio: ad reuocationem illius per poſterius priuilegium, ſufficere poſſe vt in hoc habeantur generalia verba pleniſſima, per quæ ſatis conſtet de intentione Principis volentis ipſum priuilegium prius reuocare: qualia cenſentur iſta: Non obſtantibus quibuſcumque priuilegiis, etiamſi de verbo ad verbum debeat de illis fieri mentio. Hoc ex Panormit. habent Syluest. in verbo Exemptio, & Tabienſis in verbo Priuilegium, *ille numero 12. & hic nu. 16.* confirmántque, quia ſi diceretur contrarium, indirectè diminueretur poteſtas Papæ. Cùm enim priuilegia in facto conſiſtant: ideóque Papa poſſit illa probabiliter ignorare, iuxta cap. Licet De Conſtitut. in 6. impoſſibile eſt vt de omnibus ſpecialem faciat de verbo ad verbum mentionem: ſicque Papæ adimetur poteſtas quæcumque priuilegia reuocandi.

Nu. 240. Obſerua adhuc cum eodem Syluestro ibid. & D. Antonin. in citat. cap. 1. §. tertio, in 8. defectu ex Hoſt. in loco antè memorato: non niſi legitima de cauſa debere à Superiore priuilegia reuocari. Qualis cauſa eſſe cenſetur; quòd aliis fiat læſio enormis: vt in cap. Suggeſtum., De decimis: vel quòd is qui accepit priuilegium, non ſeruet priuilegia quæ ſubditis ſuis conceſſa ſunt: vt in cap. Dilecti. De priuilegiis: vel quòd malè vtatur priuilegio, iuxta illud in cap. 1. De conceſ. præbendæ in 6. Deteſtanda iniquorum peruerſitas abſtinere neſciens à vetitis, nec gaudere debito modo conceſſis; dignè plerumque officium excitat præſidentis, ad ea quæ fuerant iuſta conſideratione conceſſa, cùm in abuſum ea vergere circumſpicit, diſcretione præuia, reuocanda. Adde & illud in fine cap. Cum illorum De ſentent. excommunicat. Priuilegium meretur amittere, qui ſibi permiſſa abutitur poteſtate. Videndus eſt Suarez ea de re latiùs diſſerens, in tractatu *de legibus cap. 36. libri octaui.*

Obſerua præterea priuilegium ab inferiore conceſſum non poſſe ab ipſo reuocari, ſi à Superiore ex certa ſcientia confirmatum ſit: & ita priuilegia conceſſa Eccleſiæ ab Imperatore, vel ab alio Principe, per Papam ex certa ſcientia confirmata, non poſſe ab eodem Imperatore vel alio principe reuocari. Vnde & inuiolata cunctis manere temporibus, nec vlla improbitate conuelli, aut nouitate mutari poſſe, decernitur 25. quæſt. 2. cap. 1. & 2.

Obſerua poſtremò reuocationem priuilegij, non habere vim ſuam extinguendi illud, ac tollendi: donec de ea facti ſint certiores illi quibus erat conceſſum: niſi fortè Papa expreſsè vellet, ipſum tunc extingui: cùm nequeat valere contra eiuſdem voluntatem à qua habet ſuam vim planè dependentem. De eàdem reuocatione Azor in 1. part. moral. Inſtitut lib. 5. cap. 22. quæſt. 12. & 13. ac pleniùs Suarez in memorato lib. 8. cap. 37. & tribus ſequentibus.

Septimus modus eſt, per renunciationem expreſſam priuilegiati quâ iuri ſuo renuntiat: quodquidem cuique facere liberum eſt; excepto caſu quo renuntiatio tangeret ius Superioris: vt in cap. Cum tempore De arbitris: aut ius tertij, vt in cap. Si diligenti De foro compet. Ita ex Panormit. Sylueſter in verbo Priuilegium quæſt 10. Plura his de eodem modo habent Azor in præced. quæſt. 10. & Suarez in eodem libro 8. cap. 33.

Porro quòd priuilegium non ceſſet morte concedentis, prout in præcedentibus attigimus, tractat in vtramque partem Azor in ſequenti cap. 23. quarta quæſtione, negantem ſequens, aliquot aliis in eam citatis; copioſiùs autem Suarez in eodem libro octauo cap. trigeſimo primo, vbi ipſam negantem communiter receptam, & pro regula habẽdam eſſe notat: eam copioſè explicans; qui copioſè quoque in præcedent. cap. vigeſimo ſexto tractat, liceátne vt à Papa conceſſo priuilegio vbique vti, ſic & conceſſo ab Epiſcopo Nobis autem ſufficere poteſt quod Azor docet in citato cap. 23. quæſtion. ſexta Vbi aliquot exemplis allatis in medium, reſoluit habentes priuilegium ab Epiſcopo proprio, poſſe vti eo vbique, hoc eſt, non tantùm in territorio eiuſdem Epiſcopi, ſed etiam extra illud. Et ita eum, cui proprius Epiſcopus dederit priuilegium legendi libros prohibitos, aut ſibi eligendi Confeſſarium, aut veſcendi cibis vetitis in Quadrageſima; poſſe vti illo extra propriam Diœceſim. Et ratio eſt, quòd iuriſdictionis Epiſcopi in ſuum ſubditum vſus non impediatur extra ipſius diœceſim; niſi is talis ſit, qui requirat iudicialem cauſæ cognitionem ibidem exerceri: quod non contingit in caſu de quo agimus.

Vltimus eſt, per mortem priuilegiati: Nam vt habet regula 7. iuris in 6. Priuilegium perſonale perſonam ſequitur, & extinguitur extincta perſona. De hoc Azor in præcedent. capit. 22. quæſtione 6.

* * *

TITVLVS IV.

ET LIBRI, CAPVT XXIII.

De conſuetudine.

SVMMARIVM.

241 *Definitio conſuetudinis cum ſua explicatione.*
242 *Tria præcipua conſuetudinis attributa: quorum primum, nempe vim legis obtinere, quinque conditiones requirit.*
243 *De prima quæ eſt rationabilem eſſe, & ſecunda, quæ eſt naſci ex pluribus actionibus, & tertia, quæ eſt vt duret longo tempore.*
244 *Quarta quæ eſt, vt introducta ſit ex certa ſcientia; & quinta, quæ eſt vt à maiore parte populi ſit vſurpata.*
245 *Conſuetudo optima eſt legis interpres, & quæ ad id illa requirat.*
246 *Conſuetudo abrogans legem contrariam, debet eſſe tum rationabilis, tum legitimè præſcripta.*
247 *Quando lex cenſeri poſſit legitimè præſcripta.*
248 *An conſuetudo valida poſſit oriri tantùm ex actibus licitis.*
249 *An interruptio conſuetudinis eam euacuet, diſtinctione explicatur.*
250 *Quando non vſus inducat conſuetudinem.*
251 *Conſuetudo contra ius diuinum, nullam vim habet.*
252 *Quod qua ratione intelligi debeat.*
253 *An conſuetudo contra legem humanam vim habeat, diſtinctione explicatur.*
254 *An lex improbans conſuetudinem cenſeatur præcedentem tantùm improbare, an ſubſequentem etiam, declaratur aliquot propoſitionibus.*
255 *An conſuetudine abrogari poſſit pœna quam lex imponit, lege ipſa non abrogata.*

MVlta de Conſuetudine Azor in 1. parte moral. Inſtitut. lib 5. cap. 17. & duob. ſeq. Et plura Suarez de legibus lib. 7. per totum. Ad vitandum autem nimiæ prolixitatis faſtidium, contenti erimus ea attingere, quæ moraliter ſufficere videri poſſunt ad iudicandum non temere ex ea de peccatis; Si quis plura requirat, Suarez poterit ei ſatisfacere, voluendo ipſum patienter nec oſcitanter.

Prior pars. De natura & attributis præcipuis conſuetudinis.

Nu. 241. IN cap. Conſuetudo, diſtinct. 1. definitur conſuetudo. Ius quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur cum deficit lex. In qua definitione conſuetudo à lege, quæ voluntate Principis inſtituitur, ſeparatur per illud quod dicitur *Ius moribus inſtitutum*. Morum autem nomine ſignificatur plurium actuum ſimilium frequentatio à tota communitate, aut maiore ſaltem illius parte. Ex qua frequentatione peti rationem propriam conſuetudinis, patet per illud quod ex communi Doctorum ſententia Couarr. habet, ad reg. Poſſeſſor par. 2. §. 3. num. 2. conſuetudinem ex communi & promiſcuo vſu conſtituere ius, & acquirere omnibus regionis & populi, illa ſcilicet vtentis, ciuibus; itaut ſpecialiter non magis proſit vel obſit iſti quàm illi. Qua in re conſuetudo diſtinguitur à præſcriptione, quæ certum habet vſum eius qui præſcribit; eique ius priuatum acquirit, ac in priuatum ipſius commodum dirigitur contra aliquem alium certum: vt ex ead. communi ſententia addit idem author. Quod verò in definitione ſubiungitur, *quod pro lege ſuſcipitur*, ſenſum hunc habet ex D. Anto. 1. *par. tit. 16. §. 1. ſub finem*: quòd quando negotium tale emergit, cuius declaratio non reperitur in lege ſcripta: tunc ad conſuetudinem recurratur, vt iudicetur illud de quo agitur, eſſe ſaltem conſuetudine admiſſum, ſi lege cautum eſſe nequeat iudicari. Circa eandem definitionem vide quæ Suarez in tract. de legibus annotat lib. 7. cap. 1. & 2. Sique lubet adde quæ ſex proximè ſequentibus capitib. habet de diuerſis diuiſionibus conſuetudinis.

Porro multa conſuetudini attribuuntur vt videre Nu. 242. eſt apud eumdem D. Anton. in ſeq. §. 2. & Syluestrum ac reliquos Summularios in verbo Conſuetudo: ſed tria quæ præcipuè ad inſtitutum noſtrum faciunt attingere ſufficiet. Primum eſt, quòd ipſa vim legis obtineat & obliget, ex cap. Dilecti, De arbitris; & ex lege De quibus, aliquótque ſequentibus ff. De legibus. Secundum, quòd ſit optima legum interpres ex cap. Cùm dilectis, De conſuetud. & ex lege Si de interpretatione ff. De legibus. Tertiũ, quòd leges humanas abrogare poſſit, ex cap. Cùm tanto, De cõſuetudine.

De eo quòd conſuetudo vim legis obtinet.

SECTIO I.

ATque conſuetudinem vim legis obtinere D. Thom. 1. 2. *quæſt. 97. art. 3.* ex eo confirmat, quòd vis legis ſit ex voluntate legiſlatoris: taliſque voluntas duobus modis oſtendi poſſit: vno per verba aut ſcripta, altero per facta Principis. Atque vt ex voluntate Principis priore modo oſtenſa, conſtituitur lex, quæ dicitur ius ſcriptum: ſic ex oſtenſa poſteriori modo (*vt oſtenditur quando princeps videt aliquid paſſim fieri nec prohibet cùm poſſit: ſiquidem tunc tacens conſentire videtur ex cap. Qui tacet. De reg. iuris in 6.*) conſtituitur conſuetudo: quę ius eſt non ſcriptum. Quinque autem ex Panorm. ad cap. vltimum De conſuet. & ex Summulariis in verbo Conſuetudo, colligimus conſuetudinis conditiones neceſſarias, vt ea vim habeat legis.

Prima, vt ſit rationabilis: de qua plenius diſſe- Nu. 243. rens Syluest. quæſt. 1. tandem ſtatuit tunc cõſuetudinem rationabilem cenſendam eſſe, cùm habuerit cõditiones legis bene poſitæ, ſeu legis iuſtæ. De qua re, *vt admonet Hoſtienſis in ſumma De conſuetud.* §. 1. certa regula dari non poteſt, ſed id relinquitur prudentum arbitrio; qui in foro conſcientiæ ſemper iudicabunt eam rationabilem eſſe, quæ tendit ad fœlicitatem animæ, ſicut irrationabilem quæ eidem repugnat, aut nutrit peccatum, vel non congruit Religioni, aut diſciplinę Eccleſiaſticæ; iuxta cap. Conſuetudo diſtinct. 1. Quam ſententiam, aliis adhuc in eam citatis approbat Panormit. ad cap. vltimum De conſuetud. num. 5. Huc ſpectant quæ Suarez lib. 7. cap. 6. tradit.

Secvnda conditio eſt, vt conſuetudo naſcatur ex pluribus actionibus, itaut vna actio ſit quidem principium conſuetudinis, non tamen conſuetudo; vt ex Panormit. loco cit. ſumptum, bene confirmat Syluester in verbo Conſuetudo quæſt. 4. Et præſertim, cùm conſuetudo requirat aſſuefactionem, quæ non eſt contenta vno actu, vt patet. Excipit verò actum habentem effectum diuturnum, qui vuicus continuatus per temporis diuturnitatem eam quæ requiritur ad inducendam conſuetudinem, poteſt inducere illam: vt ædificatio pontis ſupra vicum publicum ad tranſeundum ex vna domo in alteram. Etenim ſi talis

pons

pons tantum temporis quantum requiritur ad inducendam conſuetudinem, maneat nullo contradicente; quando is corruerit, poteſt ſecundò ædificari virtute conſuetudinis. Iam licet conſuetudo magnam actuum frequentiam de ſe requirat, vt ſciri poſſit à populo (cuius tacitus conſenſus conſuetudinem ipſam inducit) tamen vbi de eodem conſenſu conſtiterit ex cõiecturis, curandum non eſt de magna actuũ frequentia, dummodo tot & tam notorij interueniant, vt veroſimiliter ij exiſtimandi ſint in notitiam populi tranſiiſſe: quod loco cit. Panormit. num. 17. docet: intelligendumque eſt de populo libero. Namque conſenſus populi qui Principi ſubiicitur, non ſufficit ad conſuetudinem inducendam, prout D. Thomas 1.2. *quæſt 97. art. 3. ad* 3. expreſſit, cùm dixit multitudinem hominum priuatorum cõſuetudinem introducentium, duplicis conditionis eſſe poſſe: aut enim liberam ita eſſe, vt ſibi legem facere poſſit, aut condere ſibi particulare ſtatutum; ſicque conſenſum ipſius ſufficere vt conſuetudo vim legis obtineat & obliget: aut non habere liberam poteſtatem condendi ſibi legem vel remouendi conditam à ſuo Superiore: ſicque conſuetudinem eatenus tantùm vim legis obtinere, quatenus nota toleratur ab eodem ſuo Superiore: itaut conſenſus multitudinis ad id non ſufficiat, niſi tacitus ſaltem Superioris conſenſus interueniat. Ratio eſt, quia authoritas publica requiritur ad vim legis: populus verò principem habens, in eum illam tranſtulit.

Tertia conditio eſt, vt conſuetudo duret longo tempore: quod tempus Syluester loco citat. cum Panorm. ſentit debere tantum eſſe quantum *(quod poſtea declarabitur)* ad præſcriptionem requiritur. Sotus verò *lib. 1. De iuſt. & iure quæſt. 7. art. 2.* ait non eſſe iure certum, quàm longum tempus in conſuetudine ſit ſpectandum, antequam ea vim legis obtineat: ſed quod etiam aliis citatis Suarez tenet de legib. libr. 4. ca. 6. num. 12.) id pendere ex communi prudentum iudicio: adeout conſuetudo tunc cenſeatur vim legis habere, cùm ex communi hominum iudicio peccatum eſſet contra facere. Quæ ſententia verior videtur, ſi conſuetudo quæ introducitur nulli legi derogetur, & ſit tantum præter ius. Si verò legem aliquam abroget, ſitve contra ius, probabilior eſt ſententia Panormitani: vt Azor quoque notat in 1. par. Moral. Inſtitut. lib. 5. cap. 17. quæſt. 9.

Nu. 244. Quarta conditio eſt; vt conſuetudo introducta ſit à populo ex certa ſcientia, nõn autem per errorem (quandoquidem aliàs non eſſet voluntaria) itémque vt ſciente illo qui publicam poteſtatem habens, poteſt ius condere: quia ex conſenſu ipſius deliberato, *qui eſſe nequit ſine certa ſcientia*, conſuetudo ipſa debet obligandi vim accipere. Lex enim proficiſcitur à ratione & voluntate Superioris, vt rectè loco cit. D. Thomas docet.

Adde quoque, vt introducta ſit cum intentione ita ſeruandi aliquid, vt ipſum de cætero in conſuetudinem tranſeat: ſiue, vt Panormitan. loco cit. habet, animo introducendi conſuetudinem. Quocirca benè Sylueſter notat in ſeq. quæ. 14. in iis quæ ſunt meræ libertatis, non induci conſuetudinem: nimirum ex defectu intentionis illam inducendi. Et ita ſi quis ſua libertate abſque intentione inducendi conſuetudinem excepit peregrinos in domo ſua, aut aliquod munus quotannis liberaliter domino ſuo obtulit, vel aliud eiuſmodi fecit; non induxit conſuetudinem ipſum obligantem. Quanquam in eo periculum ineſt, *vt Sotus loco citato admonet*, proptereaquod vrbanitas vaſſallorum, ſtatim à dominis arripiatur in conſuetudinem, & gratia, in ius debitum: dum poſt primum actum, alter ſimilitudine illius perſuadetur, ac deinde tertius & plures: ſicque conſuetudo vires nanciſcitur. Ex huius quartæ conditionis defectu, *vt ibid. notat Sotus*, obligatoriæ non ſunt conſuetudines introductæ tantùm ex deuotione, pióque affectu populi, non iudicantis eſſe neceſſariò, ſeu de præcepto obſeruandas; quales ſunt nonnullorum feſtorum & ieiuniorum in quibuſdam locis: niſi ſuccreſcente deuotione poſtea tranſeant in præceptum & obligationem; vel populi conſenſu, vel Superioris mandato: quorum alterutrum præſumendum eſt in dubio, tanquam tutius: maximè cùm à maioribus accepta eſt conſuetudo, aut initij illius non extat memoria.

Postrema conditio eſt, vt maior pars populi vſa ſit tali conſuetudine; vel illius vſum expreſsè, aut ſaltem tacitè approbarit. Minor enim pars populi ſicut nequiret legem facere, ita nequiret inducere conſuetudinem, vt loco cit. num. 18. argumentatur Panormitanus. Addens ad maiorem illam partem populi, non ſpectare, neque in eo computari debere mulieres, infantes, & furioſos: quia non habent conſenſum habilem ad legem inducendam; quæ eſt virorum prudentium cõſultum, ex lege 1. ff. De legibus. De his, atque aliis requiſitis ad inducendam legitimam conſuetudinem latè tractat Suarez de legibus lib. 7. cap. 9. & ſeptem ſequentibus.

De eo quod conſuetudini tribuitur; quòd ſit optima legis interpres.

SECTIO II.

Secundum attributum conſuetudinis, *eſſe videlicet optimam legis interpretem*, de ea confirmatur hac ratione: quòd Principis ſit interpretari leges, quæ ab ipſo vim authoritatemque habent: ac Princeps leges ſuas interpretetur non ſolùm verbis, ſed etiam factis: nimirum tacita permiſſione voluntaria: cuius efficax argumentum eſt vſus, publicis moribus vſurpatus; vidente nec contradicente eodem Principe. Hinc autem conſequens eſt, in conſuetudine duo requiri, vt huius attributi particeps ſit; ſiue vt legem interpretetur. Alterum eſt, ſic publicam eſſe, vt neminem latere meritò poſſit. Itaque non ſufficit vſurpari à multis, ſi id ita fieret in occulto, vt non valeat venire ad notitiam illius, qui eiuſmodi legis condendæ habet poteſtatem. Alterum eſt; vt ille idem qui legis condendæ poteſtatem habet, conſuetudinem ipſam approbet, vel expreſsè vel ſaltem tacitè: vt cenſetur facere cùm eam in vſu eſſe nouit, nec punit, cum poſſit: aut non nouit quidem, ſed ex circumſtantiis valde probabiliter apparet, quòd vbi venerit in ipſius notitiam non aduerſabitur illi, etiamſi poſſit. Nu. 245.

Nota autem primò, cum Soto in memorato art. 2. ante ſolutionem argumentorum, cùm diſſimulatio Superioris dicitur eſſe in cauſa, vt conſuetudo vim habeat; intelligi de illo Superiore qui eſt legiſlator. Quia licet Prætor vrbis, vel Prælatus conuentus, aut Præfectus prouinciæ diſſimulent legum tranſgreſſiones, inde tamen conſuetudo non conſequitur vires: quia non habetur inde conſenſus Prælati habentis poteſtatem legis nouæ inducendæ, per quam prius condita antiquetur. Nec enim talis diſſimulatio in inferiore, ſufficiens ſignum eſt conſenſus in Superiore; vtpote quæ ipſo etiam neſciente (& ideo non conſentiente) poteſt contingere.

Nota ſecundò, ex eo quod aliquid frequentiſſimè fiat, & ita fieri Princeps cognoſcat ac patiatur, non conſtitui conſuetudinem, quæ cenſeri poſſit fida legis interpres, ſi faciens delatus ad iudiciale forum, in eo puniatur: hoc enim ſufficienter oſtendit toleran-

tiam

Digitized by Google

tiam illam non eſſe voluntariam : Iuxta cap. Cùm iamdudum §.finali De præbendis. Quapropter ex tali conſuetudine non poſſumus ritè legem Principis interpretari: vt ſi Princeps cognoſcat & patiatur vltra pretium decreto ſuo taxatum exigi in hoſpitiis; ſi exigens cùm in iudicium vocatur, puniatur, ſatis oſtenditur Principem nolle ſui ſtatuti interpretationem fieri ſecundum talem conſuetudinem. Adde quòd ſi Superior aliquando reprehendat conſuetudinem, etiamſi non puniat ſeueriùs, id ſufficere poſſe, ne illa pro legis interprete admittatur, tanquam introducta conſentiente legiſlatore. Adde etiam ex Soto in eodem art. 2. quando vſus contra legem non aliunde oritur quàm ex negligentia Principis; aut ex eo, quòd is non valeat malefactores punire: conſuetudinem eiuſmodi nunquam præſcribere aduerſus legem ipſam: ſed tunc ſolùm cùm Princeps ipſe poteſt abuſum prohibere; neque ex vecordia, ſed occultâ diſſimulatione illam permittit. Hæc ille. De hoc attributo Suarez in illo lib. 7. cap. 17.

De eo quòd conſuetudini tribuitur abrogare legem.

SECTIO III.

Nu. 246. TErtium attributum conſuetudinis; *quod eſt abrogare contrariam legem*, de ea confirmatur : quia voluntate Principis (non autem populi ſubditi cui patere, non tantum quoad ſingulos de eo, ſed etiam quoad omnes ſimul, incumbit) lex abrogatur : talemque ſuam voluntatem ipſe poteſt oſtendere, vt ferendo legem contrariam, ſic & conſentiendo in conſuetudinem contrariam : dum ſcilicet eam cognoſcens, voluntariè tolerat, nec impedit puniendo; aut ſaltem non reprehendendo. Non ſine ratione igitur conſuetudini tribuitur legem abrogare poſſe. Ad quod ex cap. vltimo De conſuetud. duæ conditiones ſunt neceſſariæ. Prior, vt ſit rationabilis, id eſt, habeat ea quæ lex iuſta requirit, prout iam ante annotatum eſt. Poſterior, vt ſit legitimè præſcripta.

Quo autem modo prior ipſa conditio illi conuenire poſſit, meritò quis dubitet. Cùm enim ipſi quoque legi, quæ per conſuetudinem aliquam contrariam abrogatur, conueniat rationabilem eſſe : duo contraria ſimul eſſent rationabilia. Cui dubitationi in 1. de iuſt. & iure q. 7. ſatisfacit Sotus *in ſolut. 2. argumenti*. Inquiens legem humanam in multis caſibus deficere, propter hominum mutationem : quæ facit vt ceſſet ratio, ob quam vtilis fuit; ideóque communitati aut iam ſit inutilis, aut aut magis vtile ſit contra eam; quam ſecundùm eam agere. Quibus in caſibus legi contraueniendo, non peccatur : dúmque tales multiplicantur, oſtenditur per conſuetudinem quòd lex eiuſmodi non ſit amplius vtilis. Atque tandem ea abrogatur : cum ſcilicet aduenerit poſterior conditio, quam hac ex parte conſuetudo requirit; nimirum vt ipſa ſit legitimè præſcripta. De qua latè Suarez lib. 7. de legibus cap. 8.

De ea autem Medina ad 1. 2. D. Thomæ quæſt. 97. art. 3. tradit hanc Regulam.

Nu. 247. Tunc cenſeri poteſt conſuetudo legitimè præſcripta, ſeu introducta ſufficienter ad vincendam abrogandámve legem, cùm viri boni & prudentes ſufficienter introductam eſſe iudicant: vt ſolent iudicare quando ea ſic inualuit, vt paſſim vſurpetur ſine remorſu conſcientiæ, ſciente nec contradicente Superiore eo, qui legem contrariam tulit, aut qui eâdem cum illo poteſtate præditus eſt. Diſtinctiùs autem explicari poteſt, dicendo conſuetudinem legitimè præſcriptam cenſeri, quando præter illa quæ numero præcedenti propoſita ſunt in expoſitione ſecundi attributi, adfuerit tempus ad præſcriptionem requiſitum: ſeu quòd conſuetudo ipſa obtenta ſit, tacitóve Principis conſenſu inualuerit, per curſum temporis requiſiti ad præſcriptionem. A quo tempore, *non autem ab aliquo dominio quod per eam acquiratur*, præſcriptam dici notat Panormit. ad cap. vlt. De conſuetud. num. 7. Conſequenter num. 11. quantum debeat eſſe tale tempus, docens : quod ex ipſo ita refert Tabiena in verbo Conſuetudo num. 7. Aut quæritur de iure ciuili : & ſic communiter tenetur quòd requiratur tempus decem annorum, etiamſi conſuetudo ſit contra ius: quod legiſtæ probant hac ratione. Iura requirunt longum tempus ad inducendam conſuetudinem. Cod. quæ ſit longa conſuetudo, per totum. Sed longum tempus ſecundùm ius ciuile eſt 10. annorum Cod. De præſcript. longi temporis, item per totum.

Aut quæritur de iure Canonico : & ita dic, quòd aut conſuetudo eſt præter ius ipſum Canonicum, & ſufficit tempus 10. annorum ex gloſa ad cap. finale De conſuetud. in 6. verbo Conſuetudo. Quodquidem videtur limitandum exceptione hac, Niſi conſuetudo veniat ad detrahendum iuri alicuius Eccleſiæ: quia tunc, *ſicut in præſcriptione*, requiritur tempus 40. annorum, 16. quæſt. 4. cap. penult. & vltimo, & cap. Auditis De præſcript. & cap. Olim De cenſibus; ita etiam requiritur in conſuetudine. Aut conſuetudo eſt contra ius Canonicum & requiritur tempus 40. annorum, perinde ac per Canones citatos requiritur, in præſcriptione quâ iuri Eccleſiæ detrahitur.

Idem ex eodem Panorm. referens Angelus in verbo Conſuetudo num. 8. addit quòd ſi conſuetudo eſſet contra ea quæ reſeruata ſunt Principi, tam iure ciuili, quam Canonico, requiri tempus, de cuius initio non eſt memoria. ex cap. Super quibuſdam, De verb. ſignific. Aduerte verò, iſta locum habere: quando Princeps neſcitur conſuetudini conſentire. Si enim de ipſius conſenſu conſtiterit: nihil eſt, cur antedictum tempus cenſeatur expectandum ad conſuetudinis validitatem: quæ tota pendet ex ipſius Principis in eam conſenſu: de quo proinde, vbi primùm conſtiterit; nihil eſt cur tempus longius expectetur. De hac re Suarez in eodem lib. 7. cap. 15.

Porro, *vt ad ſæpecitatum cap. vltim. De conſuetudine Panormit. num. 24. habet*: cùm conſuetudo fuerit generalis, generaliter tollit legem contrariam: & cùm fuerit particularis alicuius tantùm loci, in eodem tantùm loco tollit; neque hoc ſemper, ſed ſolùm cùm fuerit & rationabilis & legitimè præſcripta. Si quis opponat nec in eo loco particulari poſſe tollere: quia oporteret eam eſſe notam Papæ, tanquam legiſlatori; & pari ratione quaſcumque in diuerſis locis introductas conſuetudines: ad quod ille non ſufficeret, etiamſi ad nihil aliud vacaret. Reſponderi poteſt primò, iuxta ſententiam eorum quos Azor. ſequitur *in 1. par. lib. 5. cap. 18. quæſt. 7. 8. & 9. poſtque eum Suarez, in tract. De legibus lib. 7. cap.* 13. duas conditiones memoratas ſufficere ſine ea notitia. Reſponderi ſecundò poteſt : id quod Papa per ſe præſtare nequit, debere per alios a ſe conſtitutos præſtare ad habendam notitiam eorum, quorum diſſimulatio ad conſuetudinem roborandam poteſt ſufficere. Quod ſi ipſe omittat facere, conſuetudo ipſa ſit ex numero earum de quarum initio non eſt memoria (quia ex lege Quod te, ff. De rebus creditis, æquantur ſcientes & ſcire debentes) cenſeri poteſt idem Pontifex, dum non inquiſiuit, præbuiſſe conſenſum tacitum, diſſimulando rem, tanquam parui fortè momenti ab ipſo exiſtimatam. Quæ reſponſio videtur aptior præcedente. Quæ ex eo reiicitur; quòd conſuetudo vim legis habere nequeat abſque aliquo Superioris conſenſu in eam : qui non contingit ſine notitia aliqua

propor-

Digitized by Google

proportionata. Qua de re pluribus Gabriel Vaſquez 1.2. *diſput.* 177. *cap.* 3. In nu.20. reprebendens quorumdam recentiorum dictum; nempe ea conditione leges à Principe ferri, vt illæ ipſo etiam ignorante tollantur longi temporis vſu in contrarium; in eóque conſiſtere tacitum conſenſum in conſuetudinem. Verùm exiſtimarim tali reprehenſioni locum eſſe tantùm cum ageretur mala fide, curando ne talis vſus veniat in notitiam Superioris: neque vlla iuſta cauſa eum excuſaret. Aliàs enim conſentaneum eſt de ipſo Superiore ſentire, quòd inferioribus procedentibus ſyncerè, bene conſultum eſſe velit, in iis in quibus procedunt rationi congruenter.

Tollitur autem conſuetudo; generalis quidem, per legem generalem contrariam: particularis verò alicuius loci, per eiuſdem particulare autboritate Principis editum ſtatutum contrarium; quantumuis in hoc non fiat de ea mentio. Per legem verò generalem contrariam non tollitur particularis conſuetudo, niſi id de bac, expreſsè in illa caueatur ex cap. Licet, De conſtitut. in 6. Pluribus ad propoſitum attributum ſpectantia, Suarez perſequitur tribus vltimis capitibus ſæpe nominati libri ſeptimi.

POSTERIOR PARS CAPITIS.

De dubiis quæ circa antedicta moueri poſſunt.

Nu. 248. PRimum eſt. An vt conſuetudo vim habeat abrogandi legem, debeat tota conſtare ex actibus qui ceſſante eiuſdem legis ratione, ſint liciti. Cui vt ſatisfiat præmittendum eſt ex D. Thoma in 1.2. *quæſt.* 97. *art.* 3. *ad* 2. quòd manente eadem legis ratione propter quam vtilis eſt; non conſuetudo legem, ſed lex conſuetudinem vincat. Id quod *ex eodem authore in praeced art.* 2. intellige, quantumcumque aliquid vtilius occurrat: quoniam bono communi adeo conducit legem vtilem, iam eſſe vſu receptam (*& quod inde conſequitur, facilem eſſe ipſius obſeruationem*) vt ad illius iuſtam mutationem oporteat ſubeſſe cauſam quæ præponderet tam illi vtilitati, quàm huic commoditati. Atque iſti doctrinæ congruenter ad propoſitum dubium reſpondetur affirmatiuè, per legem Conſuetudinis Cod. Quæ ſit longa conſuetudo. Et per rationem hanc: quòd conſuetudo ex illicitis actibus conſtans, non ſit rationabilis: quandoquidem conſuetudo in vniuerſum, dirigit ad actus ſimiles iis, ex quibus nata eſt: & ideo, quæ nata eſt ex illicitis, pro materia obiecta, habet actus illicitos; ſicque illicita eſt, atque adeo irrationabilis.

Vna tamen exceptio eſt; *quam D. ipſe Thomas loco cit. tangit*, nempe, niſi patriæ conſuetudo ita inualuerit vt multitudo ab ea remoueri non poſſit: tunc enim etiamſi ratio legis perſeuerauerit, peccetúrque agendo contra eam: poſtquam tamen conſuetudo aduerſus legem obtinuit vt adimeretur ei vna ex conditionibus neceſſariis; nimirum poſſibilem eſſe reſpectu multitudinis cui imponitur, vincit abrogátque eam ipſam legem. Cui exceptioni Sotus in libro 1. De iuſtitia & iure *quæſt.* 7. *art.* 2. *ad* 1 *poſt Caiet. ad D. Thoma locum cit. & Syluest. verbo Conſuetudo quæſt.* 7. alteram addit his verbis. Vt lex priſtina antiquetur, conſuetudo etiam illa quæ illicitum habuit ortum; poteſt, licet non apud eoſdem homines, tamen apud poſteros vim obtinere. Cœperunt v. g. anteceſſores noſtri primò agere contra aliquam legem, nos autem in noſtro ſæculo inuenimus conſuetudine abrogatam, non tenemur ſcrutari de conſuetudine illa, qualia habuerit initia, ſed liberi ſumus ab eadem legè. Hæc ille. Sic cùm Clerici in cap. Statuimus & duobus ſequentibus diſtinct. 4. iubeantur ieiunare ante Paſcha per ſeptem hebdomadas plenas: nempe inchoando a Quinquageſima: conſuetudo à maioribus ad nos deriuata (ſiue per licitos ſiue per illicitos actus cœperit) ita inualuit in contrarium, vt non peccent Clerici inchoando ieiunium tantummodo cum laicis à feria 4. Cinerum: quod attingitur in ca. finali eiuſdem diſt.

Ex dictis liquet illud, quod Azor babet in prima part. Moral. Inſtitut. *lib.* 5. *cap.* 17. *quæſt.* 6. tempus præſcriptionis, *de qua antea dictum eſt*, non poſſe computari ab initio conſuetudinis incœptæ ab iis qui primi contra legem agentes deliquerunt; ſed ab illius continuatione per eos qui primis ſuccedentes, ſine peccato cœperunt facere contra legem, exemplum priorum bona fide ſecuti: quos peccaſſe, non debuerunt æſtimare, niſi eis conſtaret quòd deliquerint, legi contraueniendo ſine iuſta cauſa. Quod autem nonnulli antedictis obiiciunt communitatem, *quæ ſola inducit conſuetudinem*, non poſſe legem inuincibiliter ignorare: concedi poteſt quidem, quoad aliquos de populo: non tamen quoad maiorem populi partem: quæ ſufficit ad conſuetudinem inducendam bona fide agendo. Eſto verò, quòd rarum ſit legem à maiori populi parte inuincibiliter ignorari, & ex conſequenti, quòd raro contingat conſuetudinem legi præualere: tamen id non eſt tantum incommodum, quin longè maius ſit, quòd Princeps approbet actus ſuorum ſubditorum illicitos; prout concedendum eſt, concesſo quòd conſuetudo ex talibus orta, valeat aduerſus legem: quandoquidem vt illa vim babeat, banc abrogandi, requiritur vt Princeps, non modo permittat, ſed etiam approbet actus, quibus Conſuetudo ipſa inducitur, quia per ſolam permisſionem non prouidetur ſufficienter ſubditorum ſaluti & commodis.

Secundum dubium eſt. An interruptio conſuetudinis per aliquem actum contrarium, vim illius euacuet.

HVic Panormit. ad cap. vlt. De conſuetud. nu. 19. Nu. 249. reſpondet: quòd ſi conſuetudo nondum ſit completa & perfecta, per vnum actum contrarium ea interrumpatur: itaut ſit neceſſe de nouo incipere; quia inde apparet de tacito populi conſenſu; quòd non velit conſuetudinem inducere: vtpote qui fecerit actum contrarium. Secus eſſe autem, ſi iam ſit completa, quia tunc non vno actu contrario tollitur: ſed pluribus, ad eum modum quo eſt introducta. Ea enim iam habet rationem legis; & ideo tolli debet ad inſtar legis. Idem ex ipſo Panot. habet Armilla in verbo Conſuetudo num. 7.

Tertium dubium. Annon vſu legis, ſicut contrario vſu poſſit induci conſuetudo per quam lex ipſa abrogetur.

HVic cum Ioanne Andrea & Panormit. *ad cap.* Nu. 250. *Ioannes, De Cleric. coniug.* Syluester reſpondet, *in verbo Conſuetudo quæſt.* 8. non vſum legis de ſe non conſtituere conſuetudinem: niſi talis ſit, qui in ſe habeat actum, vsúmve tacitum contra eiuſdem legis ordinationem: ſicut Clericum non ferre tonſuram, habet contra legem de ea ferendam, per cap. Non liceat 2. diſtinct. 23. & cap. Clericis De vita & honeſt. Cleric. ideóque poteſt conſtituere contrariam conſuetudinem: quæ ſi rationabilis ſit & legitimè præſcripta (*vt eſt quoad Clericos coniugatos quos oportet ſæcularibus immiſceri*) poteſt legem vincere; ex ca. Ioannes.

Digitized by Google

nès.de Clericis coniugatis. Tunc autem non vſus includit talem vſum tacitum, cùm lex fuerit de genere earum quæ imponunt neceſſitatem aliquid agendi. Non includit verò, cùm lex fuerit meræ facultatis, id eſt, quæ non neceſſitet ad agendum, ſed tantùm tribuat facultatem aliquid agendi: vt ea quæ paſſo damnum concedit vt agere poſſit actione legis Aquiliæ; hac enim conceſſione vti nolens, nihil cenſetur contra talem legem agere, quia non præcipit agere, ſed tantùm dat facultatem agendi.

Quartum dubium. An conſuetudo vim habeat contra legem diuinam ſiue naturalem, ſiue poſitiuam.

Nu. 251. HVius communis reſolutio eſt, quòd conſuetudo contra ius diuinum nullam vim habeat ex cap. finali, De conſuetud. quæ eſt expreſſa D. Thomæ ſententia 1. 2. *quæſt.* 97. *art.* 3. *ad* 1. Et probatur: quia nihil eſt quòd diuinæ poteſtati derogare in vlla re poſſit, neque in Deo idem locum habet quod in homine Principe, vt ſciendo & tolerando conſuetudinem, præſumatur velle tollere obligationem legis à ſe latæ in contrarium: quia cùm Deus quotidie toleret peccata hominum; præſumendus eſſet velle tollere obligationem ſuorum præceptorum contra quæ peccatur; quod abſurdum eſt. Tolerat autem expectans nos ad pœnitentiam iuxta illud ad Rom. 2. An diuitias bonitatis eius, patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?

Intelligitur autem ex hac reſolutione, merito iuxta tradita in Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 1. de Reformatione corruptelam potius cenſendam quàm conſuetudinem (*etiamſi immemorialis ſit*) qua ſe excuſari à perſonali reſidentia dicunt Epiſcopi, vel alij quibus animarum cura commiſſa eſt. Etenim, vt habet ibidem Concilium, præcepto diuino ipſis mandatum eſt oues ſuas agnoſcere, pro eis ſacrificium offerre, verbique diuini prædicatione, ſacramentorum adminiſtratione, ac bonorum omnium operum exemplo paſcere; pauperum aliarúmque perſonarum miſerabilium paternam curam gerere, &c.

Intelligitur item ex eadem reſolutione, conſuetudinem quæ inualuit, vt impunè exerceantur vſuræ, ſi in eis non excedatur certum pretium taxatum, non excuſare à peccato & reſtitutione: quia præceptum Non furtum facies, cum quo ex aduerſo ea pugnat, iuris eſt naturalis immutabilis. Intelligitur præterea nulla conſuetudine poſſe induci, vt excommunicati qua ratione tales ſunt, admittantur ad diuina officia & ſacramenta, à quibus arcentur iure diuino poſitiuo, per illud Matth. 18. Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus:]quo indicatur prohibendos eſſe à diuinis excommunicatos, non ſecus ac Ethnicos & publicanos. Itaque corruptelæ cenſendæ ſunt non conſuetudines, quæ fuerint contra ius diuinum, repugnauerínt que rationi aut alicui diuinæ inſtitutioni.

Nu. 252. Aduerte verò eamdem reſolutionem intelligendam eſſe de iure diuino ſumpto ſtrictè: ſeu extra caſum in quo iuſta cauſa adſit agendi contra ipſum: quia tali datâ vt Summi Pontificis diſpenſatione ſeu interpretatione, ita & conſuetudine ab eodem Pontifice ſcienter tolerata, obtineri poteſt, vt taliter agendo peccetur. Sic cùm multa habere beneficia, quorum vnum eſt ſufficiens, ſit contra ius naturale: *quandoquidem recta ratio dictat, illud quod in alimentum plurium conſtitutum eſt, non eſſe vni totum dandum*: ſi tamen iuſta adſit cauſa, cur vni plura tribui debeant, vt propter nobilitatem vel literaturam inſignem: ſicut per diſpenſationem Papæ, plura ſimul talis habere poteſt: ita etiam poteſt per conſuetudinem rationabilem & legitimè præſcriptam, quamdiu ea non degenerauerit in corruptelã: vt degenerat, cum cœperit aduerſari rectæ rationi, ex cap. vlt. De conſuetud. atque adeo eſſe animæ pernicioſa, prout habet Hoſtien. in ſua ſumma tit. De conſuetud. Sub finem primi paragraphi inquiens generaliter: Tibi trado, quòd vbicumque conſuetudine ſeruata periclitaretur anima, non valet.

Aduerte etiam intelligendam eſſe de iure diuino poſitiuo nouæ legis. Nam contra poſitiuum veteris legis, quod per Chriſtum abrogatum eſt, vt expoſuimus in præced. num. 136. & 137. conſuetudinem vim habere dubium non eſt. Sic cum Deut. 17. ſanciatur vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum; iam conſuetudine introductum eſt vt in multis caſibus requirantur 7. vel 8. teſtes. De iure gentium tanquam de naturali iudicandum eſt; conſuetudinem contra illud inductam non valere. Pro quo aduerte, ius gentium, vt nomen ipſum indicat, ex eo dici quòd omnes gentes tanquam conficientes vnam communitatem totius humani generis, illud ſibi conſtituerint, obligando ſingulos ad illa quæ eidem toti generi vtilia eſſent: ad eum nempe modum quo ciuitas, illiúſve Princeps, lege ſua ciuili obligat ſingulos ciues. Quo fit vt contra ius ipſum gentium, conſuetudo valere nequeat, niſi interueniente approbatione communitatis totius generis humani, tanquam ſuperioris, cuius legitima authoritate conſtitutum eſt. Fit etiam, vt ſicut dici nequit qua ratione interuenire valeat talis approbatio, ita nec queat qua ratione conſuetudo cenſeri debeat contra ius gentium inualuiſſe. Huc ſpectant quæ Suarez habet in cap. 4. citati lib. 7.

Quintum dubium eſt, An conſuetudo vim habeat contra omnem legem humanam.

CAuſa dubitandi eſt, quòd vna ex parte conſuetudo Canonicis inſtitutis contraria, nullius ſit momenti, cap. Ad audientiam. De conſuetudine & diſtinct. 11. per totam. Quare conſuetudo nullam vim habet, ſaltem contra legem Eccleſiaſticam. Ex altera parte verò, quòd conſuetudo vim habeat legis, vt patet ex antedictis. Vnde vt lex, ita conſuetudo poſterior, legem priorem ei contrariam tollit: quia iura poſteriora prioribus præualent. ex lege vltima, ff. de conſtitut. Principum. Nu. 253.

Soluitur autem diſtinctione tota dubitatio; dicendo conſuetudinem quidem irrationabilem, aut non legitimè præſcriptam nullam vim habere aduerſus legem: ſed rationabilem & legitimè præſcriptam habere; ex cap. finali. De conſuetud. Nec obſtat quòd in cap. Conſuetudinis, diſtinct. 11. ſic dicitur: Conſuetudinis vſuſque longæui non vilis authoritas eſt; verùm non vſqueadeo valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem ſcriptam. Namque id intelligendum eſt de lege & conſuetudine in dubio; ſeu cùm dubitaretur, lexne an conſuetudo rationabilis ſit, aut in vſu maioris partis populi poſita, aut à Superiore approbata: tunc enim lex præualet, quia in dubio melior eſt conditio legis, tanquam Principis authoritatem & volũtatem expreſſiùs de ſe referentis. Suarez adhuc hac de re in illo ca. 4. verſus finem.

Cæterum irrationabilis conſuetudo cenſetur primò, ea quæ peccatum aut peccandi cauſam fouet, ex cit. cap. finali, & ex præcedenti: in quo ponitur exemplum conſuetudinis, qua mulier fide coniugij violata

per

Digitized by Google

per adulterium, impudenter exigit & improbè obtinet medietatem bonorum quæ maritus adeptus eſt. Secundò, ea quæ Eccleſiis grauamen inducere cognoſcitur, ex cap. 1. De conſuetudine, id eſt, quæ onerat, multùmque lædit Eccleſias, vt gloſa interpretatur. Talis enim conſuetudo, vt ad idem cap. num. 1. Panormit. ait, cùm ſit contra religionem, Deo & Sãctis debitam, rationabilis eſſe non poteſt. Tertiò, ea quæ eſt contra libertatem Eccleſiaſticam vel contra publicam vtilitatem, vt ex Bartholo habet Sylueſter in verbo Conſuetudo quæſt. 6. Rationẽ hanc attingens, quòd neque lex illius conditionis, valeret. Quartò, ea quæ diſciplinam Eccleſiaſticam violat, iuxta cap. Cùm inter vos & cap. Cùm venerabilis De conſuetudine. Ac demum nonnullæ aliæ, de quibus generalem regulam dari non poſſe iam ante ex Hoſtienſi admonuimus, ſed relinqui virorum prudentum iudicio. Videri poteſt Azor. aliquot earum in particulari referens in 1 part. moral. Inſtitut. lib. 5. capite 19.

Sextum dubium eſt, An lex improbans conſuetudinem cenſeatur præcedentem tantùm, & non ſubſequentem improbare.

DE hoc propoſitis ſententiis oppoſitis Couarr. *in lib. 3. variarum reſolut. ca. 13. num. 4.* ſtatuit quatuor concluſiones, citatis pro vnaquaque authoribus.

Prima eſt. Lex vel canon decernens conſuetudinem aliquam eſſe iniquam aut irrationabilem, non tantùm præteritam ſed etiam futuram damnat: itaot talis, tanquam iniquitatis damnata per legem, nuſquam admittenda ſit. Hanc probat ex cap. vlt. De conſuetudine; in quo ad conſuetudinem requiritur vt rationabilis ſit, & legitimè præſcripta.

Secunda eſt. Conſuetudo induci nequit, cùm lex vel canon eam in particulari reprobat ſimpliciter & abſolutè: etiamſi non dicat abſolutè iniquam eſſe, aut irrationabilem. Hanc eſſe communem opinionem ex Felino, & pluribus aliis Couarr. addit. Probatur verò, quia conſuetudo vim obtinere nequit, niſi interueniente Principis conſenſu. Quando autem lex eam improbat, conſenſus ſeu voluntas Principis eſt in contrarium: quandoquidem lex, eſt principis voluntas. Cæterum tunc lex conſuetudinem in particulari reprobat, cùm ſimpliciter factâ illius expreſsâ mentione dicit: Nõ obſtante quacumque conſuetudine: vel non obſtante conſuetudine inueterata, aut cuius initij non eſt memoria.

Tertia concluſio eſt Ex noua cauſa rationabili cõſuetudo induci poteſt contra legem, etiam expreſsè derogantem conſuetudinibus futuris. Hanc Couarr. ait eſſe quoque communem ſententiam: cuius fundamentum eſt, quòd noua cauſa tollat iniquitatem, quæ conſuetudini ineſſe videbatur eo tempore quo lex eam vt iniquam reprobauit.

Poſtrema eſt. Quando lex non damnat conſuetudinem vt iniquam & irrationabilem (quantumcumque prius exiſtentem reuocauerit, abrogaueritque) eadem poteſt tenata, denuo vires obtinere aduerſus illam ipſam legem. Ratio eſt: quia tunc lex tollit conſuetudinem eo modo quo nouæ leges tollunt antiquas, non eas reprobando, iudicandóve irrationabiles eſſe vel iniquas: ſed eas infirmando ob cauſas quæ iuſtæ videantur ſecundùm perſonarum qualitatem, temporis conditionem, & rerum mutationem.

Valerij Pars 3. tom. 2.

Vltimum dubium eſt, An conſuetudine abrogari poſſit pœna, quam lex imponit, ipſa lege non abrogatâ.

DE hoc varias ſententias refert Azor. *in eod. lib. 5.* Nu. 255.
cap. 18. quæſt. 10. eamque approbat quæ ſtatuit non abrogata lege, pœnam quam ipſa conſtituit abrogari poſſe conſuetudine. Sicut enim pœna legis potuit ab initio tolli non receptione illius, lege ipſa recepta; ſic etiam temporis proceſſu poteſt conſuetudine lex quoad pœnam tolli, non ſublata ipſius obligatione ad peccatum. Eumdem authorem pro maiore explicatione qui volet videat. Cæterùm de obligatione conſuetudinis in conſcientia, cuius notitia ad hoc inſtitutum noſtrum peculiariter ſpectat, nihil aliud dicendum occurrit, quàm eamdem eſſe ac humanæ legis, cuius vim obtinet iuxta antedicta, adeoque accommodanda eſſe ad eam, illa quæ vniuersè conſtituta ſunt in præcedenti tit. primo de obligatione legis humanæ.

TITVLVS VLTIMVS.

De lege pœnali.

DE hac opus eruditum Alphõſus à Caſtro duobus libris diſtinctum edidit, in quo latè perſequitur quæ ad ipſam pertinent. Cui acceſſit Suarez de legibus lib. 5. cap. 2. & decem ſequentib. & ante eum Azor in 1. par. mor. Inſtit. lib. 5. cap. 7. 8. & 9. Quæ autem ad inſtitutum noſtrum faciunt reuocabimus in tria capita: quorum primum erit de definitione & diuiſione legis pœnalis. Secundum de modo interpretandi legem pœnalem. Tertium de quæſtionibus, quæ mouentur circa illius obligationem.

CAPVT XXIV.

De definitione & diuiſione legis pœnalis.

SVMMARIVM.

256 *A qua pœna, lex nomen & naturam habeat pœnalis: quódque non ſit ſola ea, quæ ob culpam incurritur.*

257 *Quatuor diuiſiones legis pœnalis; vna, quæ ex parte materiæ; & tres quib. ex parte formæ diuiduntur.*

258 *Regula diſtinguendi inter legem pœnalem latæ ſententiæ & ſententia ferenda.*

259 *Varij modi deprehendendi in dubio, an lex pœnalis ſit latæ ſententiæ.*

PRænotandum eſt, pœnam à qua lex pœ- Nu. 256.
nalis denominatur, dici phyſicè quidem, de cruciatu & dolore quem generant morbi aliæque cauſæ naturales quæ hominibus clades, & calamitates inferunt. Moraliter verò, de nocumento ſeu boni priuatione, quâ Magiſtratus tanquam cauſa moralis aliquos afficit, rationabili aliqua de cauſa. Qua poſteriore acceptione hic ſumitur, cùm lex pœnalis denominatur à pœna. Quamuis autem Alphonſ. à Caſtro in cap. 3. lib. prioris, eamdem acceptionem reſtringendam eſſe velit, ad pœnam quæ imponitur propter culpam propriam, tex-

ta illud D. Aug. in 1. Retractationum, cap. 9. Omnis pœna ſi iuſta eſt, peccati pœna eſt: & illud in capite Cognoſcentes De conſtitut. Rem quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. Meritò tamen Nauarr. in Enchir. & in Comment. ad ca. Fraternitas 12. quæſt. 2. *illic cap. 23. nu. 56. & hic num* 11. 12. 13. & 14. cõtrarium ſentit. Tum quia interdictum Eccleſiaſticum eſt pœna, & ex conſequenti, lex illud imponens eſt pœnalis, quę ligare poteſt non modo eos qui sũt, ſed etiam eos, qui non ſunt in culpa, ex cap. Si ſententia De ſenteut. excommunic. in 6. Tum quia ſanctè contrahens matrimonium cum vidua, patitur bigamiæ pœnam: per quam à ſacrorum ordinum ſuſceptione arcetur. Tum quia gloſa ad 23. regulam iuris in ſexto verbo Sine culpa, aliquot caſus numerat, in quibus pœna incurritur ſine culpa. Tum demum quia ipſe Alphonſus ſub finem eiuſdem ca. tertij ait legem quę irrogat infamiam filiis pro parentum culpa, rectè dici pœnalem: & in ſequen. cap. 9. circa medium, apertè docet ex obligatione legis ad pœnam, non rectè inferri obligationem ad culpam, quia poteſt ſine culpa imponi pœna, ex qua lex eã imponens dicatur pœnalis. Propoſitio autem allata ex D. Auguſt. vera eſt regulariter, quia vt memorata gloſa habet, regulariter nullus punitur ſine culpa: quandoquidem pœna menſura eſt culpæ: & cum menſura non habeat locum, vbi non extat menſurandum, ſanè vbi non eſt culpa, nec eſt pœna.

Abſolutè autem loquendo, pœnam non eſſe tantummodo peccati, patet ex ead. reg. 23. qua dicitur Sine culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus. Indicat enim ita aliquem puniendum non eſſe ſine culpa: vt ſi alia iuſta cauſa ſubſit, poſſit ſine culpa puniri: vt Clericus leproſus ſine culpa quidem ſua, ſed tamen iuſta de cauſa (nempe ad vitandum ſcandalum) priuatur Eccleſiâ, cap. Tua, De Clerico ægrotante. Quæ cum ita ſint, pro definitione legis pœnalis vſurpari poteſt quod ipſe Nauarr. habet in cit. num. 14. Legem pœnalem eſſe, non ſolùm eam quæ ob culpam, ſed eam etiam, quæ abſque vlla ratione culpæ propriæ aut alienæ, ob aliquam tamen cauſam, quæ legiſlatori viſa eſt in id iuſta, pœnam imponit.

Variæ diuiſiones legis pœnalis.

SECTIO I.

Nu.257. EX parte materiæ, id eſt pœnæ quæ lege imponitur, triplex diſtinguitur lex pœnalis: vna quę ſtatuit pœnam corpoream: vt mortis, verberationis, mutilationis, exilij, incarcerationis, & aliarum id genus: altera, quæ ſtatuit pœnas ciuiles vt amiſſionem bonorum omnium, mulctã pecuniariam, infamiam, ignobilitatem, & ſimilia; tertia, quæ infert pœnam ſpiritualem vt excommunicationem, ſuſpenſionem, interdictum, degradationem, irregularitatem, depoſitionem ab officio, amiſſionem beneficij, priuationem Eccleſiaſticæ ſepulturæ.

Ex parte verò formæ & modi quem tenet in ſtatuendis pœnis, diuiſione triplici diſtinguitur. Quarum prima eſt, in eam quæ ſtatuit pœnam, non exprimendo ipſius ſpeciem: *quæ eo ipſo cenſetur relinquere Iudicis arbitrio, qua pœna ille qui deliquit ſit puniendus*: & in eam quæ pœnam certam taxat & exprimit. Quodquidem facit duob. modis, altero ita vt eam non imponat, ſed à Iudice imponi ſtatuat, dicẽdo v. g. Quicumque tale quid fecerit, priuetur officio vel beneficio, aut mittatur in exilium: altero, ita vt eam imponat, dicendo v. g. Qui hoc vel illud fecerit, ſit priuatus bonorum ſuorum poſſeſſione vel ſit excommunicatus.

Secunda diuiſio eiuſdem generis (quam Alphonſ. lib. priore, cap. 9. plenius explicat) eſt in purè pœnalem & mixtam. Purè autem pœnalis dicitur, quæ nihil præcipit aut prohibet facere: ſed ſolùm imponit pœnam facienti aliquid vel omittenti: quales cẽſeri poſſunt multi Canones diſtinctionis trigeſimæ, multæque aliæ conſtitutiones Eccleſiaſticæ, vt illa in cap. Si quis, De vita & honeſt. Cleric. Si quis ex Clericis comam relaxauerit, anathema ſit. Mixta verò dicitur quæ præcipit vel prohibet aliquid facere, & inſuper ſtatuit pœnam contra tranſgreſſores. Talis eſt lex in cap. Omnis vtriuſque ſexus De pœnitent. & remiſſ. quæ præcipit ſub pœna excommunicationis & priuationis ſepulturæ Eccleſiaſticæ, vt fideles de peccatis commiſſis confiteantur ſemel in anno, & ſacroſanctam Eucharistiam in Paſchate ſumant. Ideóque mixta dicitur, quòd ſub eodem verborum contextu miſceantur lex purè pœnalis antè deſcripta, & purè moralis, quæ præcipit vel prohibet aliquid ſine alicuius pœnæ temporalis impoſitione: vt lex Eccleſiaſtica de audienda Miſſa integra die Dominico in cap. Miſſas De conſecr. diſtinct. 1.

Tertia eiuſdem adhuc generis diuiſio legis pœnalis eſt in comminatoriam, & latæ ſententiæ. Comminatoria autem ſeu ferendæ ſententiæ tunc lex pœnalis dicitur, cùm circa inflictionem pœnæ ſtatuit aliquid, quòd à Iudice eſt neceſſariò faciendũ. Tunc verò latæ ſententiæ dicitur, cùm per eam Princeps perpetuam profert ſententiam contra delinquẽtem. nihil reliquens Iudici, quod ad condemnationem ſpectet. Ita Alph. initio libri poſterioris; vbi ſubiicit aliquot regulas, per quas cognoſci poſſit, quando lex pœnalis ſit latæ, & quando ferendæ ſententiæ. Quas vt ad inſtitutum noſtrum accommodatas, ſubiiciemus.

Regulæ diſtinguendi inter legem pœnalem latæ ſententiæ, & ſententiæ ferendæ.

QVÆSTIO II.

Nu.258. PRima igitur eſt, Quotieſcumque lex pœnalis vtitur verbis quæ ſolam pœnæ comminationem exprimunt, ipſa cenſenda eſt non latæ, ſed ferendæ ſententiæ eſſe: comminatio enim non infert pœnam, ſed inferendam indicat. Cuiuſmodi verba ſunt hæc: Sub pœna, ſub interminatione, ſub interpoſitione excommunicationis, aut ſuſpenſionis, aut priuationis bonorum. Item ſub excommunicatione, vel anathemate, vel priuatione beneficij, & ſimilia; de quibus exempla ex iure canonico (quæ nimis longum eſſet recenſere) adfert Alphonſus. Qui & admonet in lege conuentionali, *quæ ſimilitudinem habet pœnalis*, cùm initur contractus interpoſita pœna, ſupradictas dictiones comminatorias indicare ſententiam latam; non autem ſolummodo ferendam: vt ſi quis cum alio contrahens promittat ſe aliquid facturum ſub pœna 100. aureorum, ſententia lata, non autem ſolùm ferenda, exprimitur: non quidem ex vi talium dictionum, ſed ex vi contractus. Vide infrà numero 283.

Secunda regula eſt. Omnis lex pœnalis quæ circa irrogationem pœnæ quam ſtatuit, vtitur verbo aut participio futuri temporis, præſertim ſi actionem ſignificet, continet legem ferendam, non item latam. Hanc Alphon. communi conſenſu à Iuriſperitis receptam eſſe notat: & prius illuſtratam exemplis, confirmat: quia verbum futuri temporis, numquam ex ſua vi ſignificat rem præſentem aut præteritam, ſed rem quæ nondum eſt, quæq; fiet in poſterum: ideóque ex ſe nunquam exprimit ſententiam à iure la-

tam,

tam, ſed ſolùm ab homine ferendam. De hac regula Suarez latiùs agit de legib. lib. 5. cap. 6. à numero 11. Et inter cætera notandum admonet, eam non procedere, quando lex talis eſt, vt niſi pœnâ ipſo facto occurratur, illa reddatur illuſoria ac nullius momenti; Neque enim lex ſic interpretanda eſt, vt ſit vana & inutilis, quandoquidem id cederet in iniuriam legiſlatoris tanquam nugatoris. Hoc ipſum, qui volet, exemplis illuſtratum apud eundem autorẽ inueniet.

Tertia eſt. Omnis lex pœnalis quæ circa inflictionem pœnæ vtitur verbo imperatiui modi, quamuis præſentis temporis ſententiam continet non latam, ſed à Iudice ferendam. Hinc Alphon. probat: quia conditio & natura imperatiui modi hæc eſt, vt ſemper ad aliquem diuerſum ab imperãte reſpiciat quoniam qui imperat, non ſibi, ſed aliis imperat.

Quarta regula eſt. Quoties de aliqua dictione in lege pœnali poſita meritò dubitatur, vtrùm ſententiam exprimat ferendam, an verò latam: toties cenſendum eſt, ferendam tantùm; non latam ſententiam in illa contineri. Ratio eſt: quia in pœnis benignior interpretatio eſt facienda De regulis iuris in 6. reg. 49. At multo benignior eſt interpretatio legis pœnalis, ſi dicamus illam continere tantùm ſententiam à Iudice ferendam. Cæterùm locum habent hæ regulæ, cùm nihil aliud in lege ponitur, quod eam eſſe latæ ſententtiæ ſatis oſtendat. De quo in ſeq. cap. 6. & 7. diſſerit Alphonſus, proponens octo modos quibus cognoſci poteſt. Quæ lex pœnalis latam ſententiam contineat.

Modi deprehendendi in dubio, An lex pœnalis ſit latæ ſententiæ.

SECTIO III.

Nu. 259. PRIMVS eſt, Si ipſa lex poſtquam expreſſit pœnã pro aliquo crimine infligendam, ſimul exprimat, vt is qui tale crimen commiſerit, eam pœnam incurrat abſque aliqua Iudicis ſententia.

Secundus eſt, quando in ipſa lege dicitur quòd transgreſſor illius, obligatus ſit in conſcientia, pœnam in ea contentam ſoluere.

Tertius, ſi lex ipſa decernat, vt nullus poſſit transgreſſorem abſoluere à delicto commiſſo, donec perſoluat pœnam ab ipſamet impoſitam. Qualem legẽ non poteſt laica poteſtas condere, quia talis materia eſt purè Eccleſiaſtica: vtpote ſpectans ad ſacramentum Euangelicum, puta pœnitentiæ.

Quartus eſt, ſi lex pœnalis vtatur illis verbis præſentis temporis indicatiui modi; quibus vtitur Iudex cùm ſententiam contra reum profert condemnãdo eum ad pœnam: qualia ſunt hæc & ſimilia Excommunicamus, ſuſpendimus, aut priuamus dominio bonorum ſuorum, aut damnamus ad talem pecuniæ ſummam, eum qui hoc aut illud crimen commiſerit. Aut verba quibus ſententiam proferri, aut prolatam eſſe declaratur, ſic dicẽdo: Qui hoc vel illud crimen, commiſerit, declaramus aut definimus eum eſſe excommunicatum, aut amiſiſſe dominium bonorum ſuorum. Aut demum verba quibus Iudici præcipitur vt declaret denontietve reum incurriſſe pœnam, vt in cap. Tam literis De teſtibus: cùm ſub finem, de quibuſdam dicitur. Ab officio & beneficio denuntietis eſſe ſuſpenſos, donec mereantur noſtram indulgentiam obtinere.

Quintus modus eſt, Si lex pœnalis vtatur verbis quibus actio vel paſſio per ipſam interdicta, reddatur irrita & inanis in pœnam criminis: qualia verba ſũt iſta: Irritum ſit & inane, careat robore, non obtineat vires, nihil, aut nullatenus, aut non valeat, non teneat, & alia ſimilia: quæ denotant ſentẽtiam latam nõ modo cùm adiuncta habuerint ſigna illa vniuerſalia, penitus, prorſus, omnino & ſimilia, *vt dicendo ſit prorſus vel omnino irritum*: ſed etiam poſita ſine illis: quoniam talia ſigna addita negationi, ſiue expreſsè, ſiue incluſa in dictione priuatiua, *qualis eſt careat*; ſiue in negatiua generali, *quales ſunt nullo modo, nullatenus*, nihil illam iuuant, nec tantillum poteſtatem illius augent: quia illis ſublatis, ipſa ſola ſufficit deſtruere quidquid poſt ſe inuenit: ſed adduntur ornatus gratia, aut ad maiorem rei expreſſionem: ſicut & quando illa eadem verba multiplicãtur, aut illis adduntur alia, quæ conſtat apud omnes latam ſententiam indicare, vt ſi dicatur, Sit ipſo iure irritum & inane. Ratio autem horum eſt, quòd tollens omnia, ſicut lex pœnalis facit per negationem, nihil relinquit poſt ſe tollendum à Iudice.

Sextus modus, Si in lege pœnali ponatur aliqua dictio quæ omnem dilationẽ & omne temporis ſpatium excludat ad pœnæ executionem. Tales dictiones ſunt hæ; ipſo facto, ipſo iure, eo ipſo, ſtatim, confeſtim, ex tunc, *id eſt, à commiſſo crimine*, continuò poſt, incontinenti, ſine mora, illico; protinus, extẽplo, è veſtigio, repentè, ſubitò: quia cùm reiiciant omne temporis ſpatium, dicendum eſt exprimere latam ſententiam; non autem committere Iudici ferẽdam: cùm vt Iudex ſententiam iuſte proferat multa requirantur, *vt reum citare, teſtes examinare, & alia*, ad quæ perficienda neceſſe eſt non modicum temporis ſpatium præterire.

Septimus modus eſt, Si lex pœnalis vtatur verbis, quæ nullum hominis miniſterium exprimant, nullamque hominis actionem declarent. Ex illis enim apertè conuincitur, legiſlatorem voluiſſe vt ſola lex ſatis eſſet ad talem pœnam infligendam, abſque aliqua alia Iudicis ſententia: vtpote ad id non requirens hominis miniſterium. Iſtiuſmodi verba Alphonſus ait eſſe primò; verbum ſum; *quod cuiuſcumque modi ſit vel temporis, nullam actionem vel paſſionem ſignificat, ſed ſolam rei, cui adiungitur, exiſtentiam*: quando per ſe ponitur, vt ſi lex diceret Quicumque hoc vel illud fecerit, erit infamis: ſecus quando illi aliud additur, quod ſententiam tantùm ferendam oſtendit: vt participium futuri temporis, cùm dicitur: Qui tale quid fecerit, eſt excommunicandus, aut priuandus bonis.

Secundò, verba Subiaceo, incurro, incido, amitto, perdo, redeo, reuertor, quæ in lege pœnali, latam ſententiam declarant, etiamſi ponantur in futuro hoc modo: Qui hoc vel illud fecerit, excommunicationi ſubiacebit, vel in excommunicationem incurret aut incidet, vel bona omnia amittet aut perdet; vel teſtamento legata, ad hæredes redibunt. De verbo ſubdo, idem dicendum eſt ac de verbo ſubiaceo, niſi ei addatur nomẽ aliquod ſignificans perſonam, per quam actio ſubiectionis ſit facienda: vt dicendo: ſubdatur ab Epiſcopo, vel ab alio Iudice: quia apertum eſt tunc dicere tantùm ſententiam ferendam.

Poſtremò verbum, *fiat*, vt hoc vti ſolent Pontifices; qui per illud nõ præcipiunt aliquid ab alio faciendũ, ſed declarant rem, quæ petitur, fieri ab ipſis. Alias ſignificare legem pœnalem, eſſe tantùm ſententiæ ferẽdæ, ſiquidem ſolùm indicet obligationem ad pœnã v. g. Tali pœnæ fiat obnoxius, fiat reus, fiat debitor. Et ratio eſt quia legiſlator tunc non immediatè, ſed per alterius miniſterium, infligendam imponit pœnam. Quod ſi indicet pœnam à Legiſlatore nõ modò imponi, ſed etiam infligi, vt dicendo, fiat inhabilis, fiat excommunicatus, fiat nullus, ſeu irritus, &c. vero ſimiliter exiſtimari poterit lex pœnalis eſſe latæ ſententiæ, prout notat Suarez lib. 5. de legibus cap. 6. nu. 25. Excipe, niſi ex materia & circunſtantiis aliud colligatur.

Octauus modus eſt; Si lex pœnalis ad inflictionem pœnæ vtatur verbo præſentis aut præteriti temporis indicatiui modi. Nam per verba illorum temporum indicatur, pœnam tunc infligi aut iam inflictam eſſe; ideoque non eſſe a iudice expectandam ſententiam, cum illa iam ſit a iure prolata. Quod etiam locum habet, quando verbum fuerit quidem futuri temporis, ſed iunctum participio præteriti temporis: vt cùm in iure Canonico dicitur: Nouerint ſe eſſe ſuſpenſos, vel aliud ſimile. Quod indicare latam ſententiam propoſitis prius ex iure canonico exemplis, Alphonſus confirmat, ex eo quod participium præteriti temporis vim habeat conuertendi in ſuam naturam verbum futuri, ſignificando rei præteritionem. Atque hæc ſumma eſt doctrinæ, quam ſumptam ex Felino ad cap. Rodolphus De reſcriptis, & ex Tiraquello ad legem, Si vnquam De reuocandis donationibus, Alphonſus ipſe tribus capitibus ſatis prolixè perſequitur de ratione cognoſcendi, ſitne lex pœnalis latæ an ferendæ ſententiæ.

CAPVT XXV.

De modo interpretandi legem pœnalem.

SVMMARIVM.

- 260 *Quomodo interpretanda ſit lex pœnalis.*
- 261 *Documenta obſeruanda in interpretatione legis pœnalis.*
- 262 *De eo, quòd non ſit interpretatione extendenda extra caſum in ea expreſſum.*
- 263 *Attendenda quoad verba, in legis pœnalis interpretatione.*
- 264 *Attendenda quoad perſonas, quibus pœna imponitur.*
- 265 *Attendenda quoad actionem, propter quam imponitur.*

Nu. 260. SIc interpretanda eſt lex pœnalis, vt pœnæ reſtringantur potius quàm amplientur, iuxta legẽ Si Præſes, & legem De interpretatione ff. De pœnis, & 15. regulam iuris in 6. Odia reſtringi, & fauores conuenit ampliari: niſi quòd interdum in Reip. vel animarum fauorem, opotreat ampliari potius quam reſtringi: *ex Panormit. ad cap. Ex tenore, Qui filij ſint legitimi, num. 6. (de quo Sylueſt. in verbo Lex quæſt. 19.)* ſique lex duos admittat ſenſus, eligendus eſt benignior, iuxta reg. 49. iuris in 6. In pœnis benignior eſt interpretatio facienda: atque adeo, *quod ibidem notat Gloſa*: quando pœna per legem impoſita poteſt indifferenter intelligi de temporali, aut de perpetua, interpretanda eſt de temporali.

Documenta obſeruanda in interpretatione legis pœnalis.

SECTIO PRIOR.

Nu. 261. CIrca hæc autem Alphonſus in lib. priore de lege pœnali cap. 7. tria documenta obſeruanda eſſe tradit. Primum eſt. Vbi nulla haberi poteſt iuſta dubitatio de legis intelligentia; non eſſe vim verbis ipſius faciendam, vt ea cogantur ſenſum habere benigniorem, quàm verè habeant.

Secundum eſt. Vt ea quæ generaliter & indiſtinctè dicta ſunt, non reſtringantur ad ſpecialem aliquem intellectum pro benigniore interpretatione facienda, duobus caſib. exceptis. Vnus eſt, ſi fortè ſit alia lex quæ talem reſtrictionem faciat. Cùm enim generi per ſpeciem derogetur, *vt habet 34. regula iuris in* 6. lex quæ generaliter & indiſtinctè loquitur, neceſſariò reſtringenda eſt, iuxta diſpoſitionem alterius legis ſpecialis, quę in particulari & diſtinctè loquitur. Exemplum ſumi poteſt ex cap. Quia periculoſum De ſenten. excommunic. in 6. in quo ſtatuitur, Epiſcopos & alios eis Superiores Prælatos nunquam incurrere in ſententiam ſuſpenſionis & interdicti, in qua de ipſis non ſit expreſſa mentio. Per tale ſtatutum enim interpretanda eſt lex generaliter indiſtinctéque imponens ſuſpenſionem vel interdictum: vt in ea minimè comprehendantur Epiſcopi & alij Prælati ſuperiores.

Alter caſus eſt. Si ex illa indiſtincta generalitate, iniquitas aut abſurditas aliqua ſequatur. Nam ad eã vitãdam, generalis illa & indiſtincta locutio, reſtringenda eſt ad ſpecialem aliquem & diſtinctum intellectum. Sic enim quod habetur ex cap. Eccleſiis De conſecr. diſtinct. 1. & in cap. Si Eccleſia De conſecr. Eccleſiæ & altaris: per quodcumque ſemen emiſſum pollui Eccleſiam: ad vitandam in eo abſurditatem, interpretatione reſtringi ſolet ad ſolam illam humani ſeminis emiſſionem, quæ fit cum peccato, aut cum aliqua loci ſacri irreuerentia. Si enim verba generaliter vt ſonant acciperentur, dicendum eſſet Eccleſiam pollui emiſſione ſeminis facta in ſõno, quod abſurdum eſt, cùm opus illud arbitrij libertate careat, ita ut non ſit maior ratio illi tribuendi talem effectum, quàm commixtioni beſtiarum; præſertim cùm citati canones loquantur generaliter & indiſtinctè de effuſione ſeminis.

Tertium documentum eſt. Legem pœnalem nunquam eſſe extendendam vltra crimen, propter quod imponitur, aut perſonam cui imponitur; omninóve extra caſum in ea expreſſum: etiamſi in aliis caſibus, eadem quæ in illo inueniretur ratio. Hoc ſumptum eſt ex cap. Pœnæ, De pœnit. diſtinct. 1. Cuius verba ſunt. Pœnæ legum interpretatione molliendæ ſunt potius, quam nimis exacerbandæ; ideoque proprium caſum non excedunt. Alphonſus cauſam talis documenti reddit, quòd lex moralis pendeat quidem omnino ex ſua ratione, ſeu ex fine cuius gratia fertur, *ideoque in ea valet argumentum ab identitate rationis*: non tamen lex pœnalis, quæ præcipuè pendet ex legiſlatoris voluntate, vt ex eo patet: quòd etſi recta ratio dictet ac conuincat crimina debere puniri, nõ conuincit tamen tale, vel tale crimen, hac vel illa ſpeciali pœna eſſe puniendum, ſed id pendet ex ſola legiſlatoris voluntate, quæ fundetur quidem in aliqua congruenti ratione, non tamen neceſſariò ſuadente talem pœnam potius, quàm aliam eſſe pro tali crimine ſtatuendam. Nu. 262.

Vnde conſequens eſt, non poſſe concludi, in aliquo caſu certam pœnam ideo incurri, quòd incurratur in alio, cuius eſt eadem ratio; niſi conſtet de legiſlatoris voluntate imponendi tam in vno quàm in altero caſu.

Conſequens etiam eſt, in pœnis, non valere argumentum à ſimili quale eſt illud: Bis baptizatus, eſt irregularis. Ergo & bis confirmatus: Quia quamuis Sacramentum Confirmationis perinde ac Baptiſmi, characterem imprimat, nec ſine ſacrilegio iterari poſſit: tamen ob iterationem Baptiſmi impoſita eſt à iure irregularitas, non ob iterationem Confirmationis; & irregularitas incurritur tantùm in caſibus iure expreſſis, ex cap. Is qui De ſententia excommunicat. in ſexto.

Conſequens eſt tertiò, non valere argumentum à maiori: vt legendo librum hæretici incurritur ex-

communicatio. Ergo multò magis incurretur audiendo hæretici concionem. Non enim valet conſecutio, *etiamſi periculoſius ſit audire concionem hæretici, quàm librum ipſius legere*: quia pœnæ impoſitæ hominum voluntate, non ſunt extra ſuum caſum extendendæ. Idem iudicium eſt, ſi quis argumentetur: Sacerdos in excommunicationem incurrit audiendo ius ciuile. Ergo & illud docendo: non enim valet conſecutio: quia ius in cap. finali Ne Clerici vel Monachi, tantùm audienti, non autem docenti eam pœnam imponit.

Attendenda in legis pœnalis interpretatione.

Sectio Posterior.

Nu.263. Addi poteſt quartum documentum: quòd cùm in legis pœnalis interpretatione hæc potiſſimùm conſideranda occurrant; verba legis, perſona cui pœna imponitur; & actio propter quam imponitur. Illud in verbis attendendum eſſe, vt non admittatur legis interpretatio, quæ ſit illis apertè contraria: deinde vt ea ſumantur in propria ſua ſignificatione. Sic quia hæreticus non dicitur propriè is qui reſipuit ab hæreſi, lex quæ decernit filios hæreticorum eſſe irregulares, non eſt interpretatione extendenda ad eos quorum parentes ante mortem reſipuerunt & Catholici vitam finierunt. Similiter clauſula Bullæ Cœnæ Domini, per quam excommunicantur fautores hæreticorum, non eſt interpretatione extendenda ad eos qui illis, non tanquam hæreticis, ſed tanquam amicis, aut ſanguine iunctis fauent, ſiue præiudicio vllo fidei, vel Religionis Catholicæ.

Nu.264. In perſonis autem attendendum eſſe, vt cùm lex imponit pœnam aliquid facientibus, non extendatur ad eos qui præceperunt, vel dederunt conſilium, aut præbuerunt fauorem vel auxilium, antequam res fieret: quia præcipientes, conſulentes & cæteri, non ſunt propriè & verè facientes. Cùm enim præceptum, conſilium, fauor, & auxilium præcedant factum, patet ea eſſe ab hoc diuerſa, cùm nihil poſſit præcedere ſeipſum.

Ne igitur, *quod regula iuris vetat*, ampliemus pœnam legis punientis aliquid facientem, non debemus eam ita interpretari vt comprehendat præcipientes, conſulentes, fauorem vel auxilium præbentes. Hanc rationem Nauar. *in Enchir. cap. 27. num. 51.* adferens, exceptionem addit: inquiens nihilominus extenſionem eam debere fieri, cùm præcipientes, conſulentes & alij, voluntate legiſlatoris facientib. æquantur in pœna, ſiue expreſsè ſiue tacitè: atque expreſsè; ſiue in eadem, ſiue in diuerſa lege. In eadem quidem, vt cùm in Bulla Cœnæ Domini excommunicantur hæretici & ipſorum fautores. In diuerſa verò, vt cùm in cap. Nuper De ſenten. excommunic. ſtatuitur in ſententiam excommunicationis incurrere non modo eum qui patrat crimen, propter quod impoſita eſt: ſed eum etiam, qui excommunicato in eo ipſo crimine auxilium aut fauorem impendit. Tacitè autem cùm fruſtratoria, & inanis eſſet ſententia, niſi tali ratione extenderetur: vt cùm in cap. Ita quorumdam De Iudæis, excommunicantur deferentes arma ad Saracenos: niſi interpretatione pœna extenderetur ad eos qui deferri præcipiunt, talis lex fruſtra eſſet: quia idem incommodum eſt, ſiue quis per ſe deferat, ſiue per alium mittat.

Nu.265. In actionibus denique attendendum eſſe, quòd quantumuis lex pœnalis latam ſententiam contineat, nunquam tamen in illius pœnam is incurrat, qui non conſummauerit, *etiamſi inchoauerit*, actionem eam propter quam pœna impoſita eſt ipsâ lege: ſicque non incidit in excommunicationem impoſitam à lege, qui etiamſi conetur facere illud propter quod impoſita eſt: niſi idipſum reuera perfecerit: vt niſi læſerit vel aliud eiuſmodi fecerit, quantumuis ipſo conatu grauiter peccarit. Ita ex Panormitano, Decio & Ioanne Andrea annotat Alphonſus *in lib. poſteriori De lege pœnali ſub finem 7. capitis.* Confirmatur verò, per illud quod pœnæ ſint interpretatione reſtringendæ ex 15. reg. iuris in Sexto.

Capvt XXVI.

De quæſtionibus quæ mouentur circa obligationem legis pœnalis.

Svmmarivm.

266 *Diuerſa ſententiæ de legis pœnalis obligatione ad culpam.*

267 *Probabilior ſententia eſt mixtam obligare, non item purè pœnalem.*

268 *Obiectio in contrarium, cum ſolutione.*

269 *Lex purè pœnalis, morali ſuperaddita, non tollit illius obligationem ad culpam, niſi alia ſit legiſlatoris intentio.*

270 *Pœnam legis incurrunt ignorantes eam inuincibiliter, cùm ignorantiâ non obſtante, cauſa ob quam imponitur viget.*

271 *Ignorantia excuſans aliquem à peccato, ſimul excuſat à pœna propter illud impoſita.*

272 *Quod interdum fallit in foro externo, vt & in interno; deque inaduertentia inuincibili qua excuſatur is etiam qui ſcit legem.*

273 *Pœna legis humanæ inuincibiliter ignorata non incurritur, etiamſi illud propter quod impoſita eſt, malum eſſe cognoſcatur.*

274 *Ignorantia vincibilis pœna per legem humanam ſtatuta, non excuſat ab ea.*

275 *Exceptio eſt, cùm imponitur ſcienter facienti aut præſumenti. Et quid tenendum de pœna, ſi culpa ſit venialis.*

276 *Quædam certa de difficultate. An lex pœnalis obliget ad pœnam ſubeundam ante Iudicis ſententiam.*

277 *De lege pœnali humana, quæ diuinam includit quid ſit tenendum: ac de differentia inter humanas pœnas.*

278 *Legis pœnalis vis ea eſt, vt obligare poſſit non expectata Iudicis ſententia.*

279 *Pœna per legem impoſita ipſo facto vel iure: ſi de iis ſint quæ ſuam executionem ſecum trahant, incurruntur non expectata Iudicis ſententia.*

280 *Exceptio in inhabilitate ex infamia.*

281 *Lex imponens pœnam, vt conditionem vel modum rei traditæ, obligat in conſcientia ante Iudicis ſententiam.*

282 *Ad pœnam teſtamentariam is cui imponitur tenetur ante Iudicis ſententiam: quod idem iudicandum eſt de impoſita collegialibus à fundatore collegij; & de impoſita Magiſtratibus à Principe, dante ipſis ſtipendium.*

283 *Quid ſit tenendum de pœna conuentionis, addita contractus.*

284 *Legis pœnalis obligatio, cum ipſo iure vel facto imponit pœnam, quæ executionem requirit.*

285 *Vt liges in conſcientia exigit ſententiam Iudicis.*

286 *Cur quædam pœnæ ipſo iure vel facto impoſitæ, ſententiam Iudicis requirant, non item aliæ.*

287 *Pœnam à lege ipſo facto impoſitam, non tenetur quis etiam poſt Iudicis ſententiam exequi in ſeipſum, ſed tantum pati executionem.*

288 *Quando teneatur quis præcipiente Iudice pœnam in ſe exequi.*

289 *De alienationibus bonorum factis poſtquam commiſſum eſt crimen, propter quod lex criminoſum priuat illis ipſo facto.*

290 *An cum crimen ſic notum eſt, vt nulla tergiuerſatione celari poſſit, ad pœna executionem ſententia Iudicis requiratur.*

291 *An iure ipſo priuatus beneficio, poſſit illud retinere donec condemnetur in iudicio.*

292 *Geſta per eum qui eſt officio priuatus ipſo facto; quatenus teneant.*

293 *Ad quid teneatur reus, qui ſuum crimen negans in iudicio, pœnam euaſit.*

294 *An ad aliquam reſtitutionem teneantur, qui cùm debeant curare executionem pœna in criminoſo, non faciunt.*

QVÆSTIO I.

An aliqua ſit legis pœnalis obligatio ad culpam.

Nu.266. DE hac re (*quam tractant Azor in 1. par. ſua ſumma lib.5.cap.6.quæſt.* 4. & Suarez lib.5. de legibus cap.3. & 4.) tres ſunt ſententiæ. Prima, *vt videtur Nauarri in Enchir cap.23 num. 56.* nullam pœnalem legem etiam mixtam, obligare ad culpam, niſi aliunde de legislatoris intentione obligandi, conſtet. Secunda eſt Sylueſtri in verbo Inobedientia ſub finem & Soti in 1. De iuſt. & iure quæſtio. ſexta artic.5. non modo mixtam, ſed etiam purè pœnalem obligare ad culpam. Tertia eſt, Henrici in quodlibeto 3.quæſt.22. *cuius prædicti authores meminerunt*, & Angeli in verbo Inobedientia ſub finem, Driedonis de libert. Chriſtiana *in Codice meo pag.*171. Alphonſi a Caſtro in lib. priore de lege pœnali cap.8.& 9.quibus aſſentiri videtur Couar. ad regulam Peccatum par.2.§.5.nu.4. mixtam quidem, ſeu quæ aliquid facere vel omittere præcipit aut prohibet; & inſuper imponit pœnam côtrauenienti, obligare & ad pœnam & ad culpam; purè pœnalem verò quæ pœnam imponit abſq; aliqua præceptione vel prohibitione, *vt dicêdo Qui hoc fecerit vel omiſerit decem aureos ſoluat*, non obligare ad culpam, ſed tantum ad pœnam: niſi aliunde conſtet intentionem legislatoris eſſe ad vtramque ſimul obligare: vt conſtare poteſt vel ex expreſſa declaratione ipſius, vel ex rationabili præſumptione, de qua paulo poſt.

Nu.267. Hæc ſententia probabilior videtur. Nam aduerſus primam, ſiue ea ſit Nauarri ſiue non, legem mixtam obligare ad culpam patet: quia pœna non tollit rationem præcepti vel prohibitionis, ſed potius virtutem eius corroborat. Lex ergo mixta, cùm verum præceptum vel prohibitioné contineat, etiamſi pœnam contrauenienti imponat, verè obligat ad culpã. Nec eſt quòd quis reſpondeat ex intentione legislatoris eam non obligare: quandoquidem nihil eſt vnde poſſimus de tali intentione præſumere: quia verba legis mixtæ præceptiua ſunt, ac feruntur non ſolum in pœnam, ſed etiam in actum qui præcipitur vel prohibetur. Quare meritò ex illis de intentione legislatoris præſumitur: quòd ea fuerit, vt imponendi pœnam: ſic & præcipiendi vel prohibendi actum. Vbi verò eſt iuſtum Superioris præceptum vel prohibitio, ibi iure naturali & diuino obligatio eſt ad culpam, prout ante oſtendimus in præced. c.18. qu.2.

Aduerſus Sylueſtrum autem & Sotum, quod lex purè pœnalis de ſe non obliget ad culpam, probatur: quia obligatio ad culpã imponitur per præceptum vel prohibitionem. Lex autê purè pœnalis ex vi verborum ipſius; nec præcipit, nec prohibet; ſed tantum pœnam imponit, atque definit; ſiq; aliquãdo ex qualitate rei ob quam imponit pœnam, cenſeatur obligare ad culpã, id fit quia præſumitur in legiſlatore præcipiendi voluntas, quantumuis verba illam non ſatis exprimant. Quæ præſumptio ex Alphonſo & Couar. locis cit. meritò fit, quando res illa in quam lex pœnalis cadit, vel eſt actus pernicioſus ei Reip. cuius curam legiſlator gerit: vel certè eſt aliquid multum conducens ad commune bonum iudicio legiſlatoris. Cuius iudicij ſufficiens ſignum cenſeri poteſt grauitas pœnæ, quam ſua lege ipſe imponit: vt ſi ſit pœna mortis, vel exilij, vel amiſſionis bonorum omnium, vel aliud ſimile.

Quod verò Sotus obiicit pœnam habere tantam Nu.268.
connexionem cum culpa, vt ne nomen quidem pœnæ mereatur, niſi pro culpa impoſita ſit; Vnde ſequitur hoc ipſo, quòd lex obligat ad pœnam, obligare quoque ad culpam. Id inquam ſoluitur ex eo quod habitum eſt ſub initium præced. cap. etſi regulariter pœna ſit peccati, culpæve ſupplicium; non tamen ſemper: itaut poſſit eſſe ſtatutum pœnam imponens agenti vel omittenti aliquid, cuius tranſgreſſione non peccetur: quale licet ratum admodum ſit in iure communi, quod ſiue canonicum ſiue ciuile vix pœnam purè imponit, niſi ob aliquid alio iure prohibitum, *quod notãt Angelus, Alphonſus à Caſtro & Couar.* tamen in iure proprio aliquarum côgregationum, ſatis eſt vſitatum; vt patet ex regulis Dominicanorum quæ pœnam imponunt, etiamſi ad nullam culpam obligent, ex D. Thom.2.2.*quæſt.*186.*art.*9.*ad* 1. & ex ſtatutis aliquorum aliorum ordinum & collegiorum, quæ ad inſtar dictarum regularum factæ ſunt, vt habet Nauar. in Enchiridio prælud.9.num.8. Si quis dicat talia ſtatuta non eſſe propriè leges, ſed tantùm conuentiones & pacta quædam: occurrendum eſt ipſum mouere quæſtionem de nomine: rem autem ſe habere prout expoſita eſt: nempe ſine culpa obligationem dari ad pœnam.

His duo addenda ſunt quorum prius Alphonſus Nu.269.
in ſequen cap.10. & poſterius in cap. vlt. citati libri prioris declarat & confirmat. Illud eſt, legem purè pœnalem quatenus talis eſt; ſicut non imponit culpæ obligationem nouam, ita nec antiquam tollere, ſi quæ per aliam legem diuinam vel humanam impoſita fuerit, ſuper ea ipſa actione aut omiſſione de qua ſtatuit: niſi fortè legiſlator ipſe plenario ad id poteſtatem habens, per ſuam legem pœnalem declaret, ſe obligationem eiuſmodi tollere. Hoc autem, eſt legem purè moralem, quæ additione pœnæ ſit mixta, retinere ſuam obligationem ad culpam, aliquando maiorem aliquando minorem; pro varia intentione legiſlatoris eam augendi vel minuendi poteſtatem habentis. Quod vtrumque ſatis apparet rationi conforme eſſe: ideo non morabimur in proponendis quæ pleniùs idem author perſequitur: & poſt eum pleniſſimè de tota re propoſita antè citatus Suarez, qui volenti pleniorem tractationem eam ſuppeditabit ſuo more eruditè.

QVAESTIO II.

An legis pœnalis obligatio extẽdat ſe ad eos qui illam ignorant.

HAnc fusè tractat Alphonſus à Caſtro in lib. poſteriore de lege pœnali cap. 14.& fuſiùs Thomas Sanchez lib. 9. De matrimonio diſputatione 33.

Digitized by Google

ac Suarez lib. 5. de legib. cap. 12. Eius verò explicatio continetur ſequentibus propoſitionibus.

Nu. 270. Prima eſt. Nulla ignorantia homioem vſum rationis habentem excuſat à pœna iuris, quæ incurritur iuſta de cauſa quidem; ſed ſine ipſius peccato. Hanc loco citato, concluſione prima principali Alphonſus confirmat: pro fundamento ſumens ignorantiam inuincibilem non tollere eas perſonæ conditiones, ob quas non vt culpas, ſed vt quaſdam iodecentias, pœnæ imponuntur. Cuius generis conditiones ſunt digamia, defectus natalium, & in miniſtro iuſtitiæ, damnante ſontem ad mortem, defectus lenitatis; aliæque id genus; propter quas abſque peccato irregularitas incurritur. Neque enim qui ſpurius eſt, exempli gratia, ex eo quòd ſe talem eſſe inuincibiliter ignoret, deſinit talis, id eſt, ſpurius eſſe: ac proinde nec deſinit habere in ſe cauſam ſufficientem per quam ſit irregularis. Vbi autem eſt ſufficiens cauſa, ibi quoque eſt effectus illius. Verba autem illa, *habentem vſum rationis*, propterea in propoſitione ſunt addita: quòd pœna imponatur homini, vt vtenti ratione. Vnde irregularitatem non incurrunt infans, aut dormiens, aut plenè ebrius, aut mente captus, ſi homicidium committant: quod pluribus tractat Alphonſus; ſed id non eſt huius loci, cui ſufficit id haberi ex Clement. Si furioſus De homicidio.

Nu. 271. Secunda propoſitio eſt. Omnis ignorantia quæ excuſat aliquem à peccato, excuſat etiam illum à pœna quæ a iure ſtatuta eſt propter idipſum peccatum. Hanc quoque Alphonſus habet ibidem concluſ. 2. principali: & communem ſententiam eſſe habet Suarez in memorato *cap. 12. nu. 3.* Probatur verò, quia *vt in cap. 2. De conſtitut. dicitur*, Res quæ culpa caret in damnum vocari non conuenit. Quare ſicut ignorantia inuincibilis excuſat ab omni culpa; ita in foro ſaltem conſcientiæ, excuſat ab omni ea pœna quæ non niſi ob propriam culpam imponitur: qualis eſt excommunicatio, ex cap. Si habes 23. quæſt. 4. Itemque pœna qua quis corporaliter punitur, ex Felino ad cit. cap. 2. num. 2. alios referente. Accedit ad confirmationem propoſitionis, quòd fieret alioqui vt pœnam legis ſubiret quis ſine peccato, quam lex ipſa non niſi ob peccatum infligit; quod eſt à ratione alienum, in foro ſaltem conſcientiæ.

Nu. 272. Dico ſaltem: quoniam vt annotat Alphonſus, in foro externo, vbi ſtatur præſumptionibus, quando nequit de veritate conſtare; iuſtè quis pro culpa tantùm præſumpta punitur, iuxta cap. Cùm te De ſenten. & re iudic. Addidi, *ob culpam propriam*: quia ſunt aliquæ pœnæ quæ iuſte infliguntur ob alienam, & nullam ſuam: velut interdictum Eccleſiaſticum, quod propter peccatum domini imponitur ſubditis, prout 1. quæſt. 4. ad procemium, gloſa annotat ex cap. Non eſt, De ſponſalibus. Et ratio eſt, quia illud non eſt tam pœna, quàm incommodum: quod propter commune bonum tolerandum eſt, tanquam non ſine cauſa impoſitum.

Cæterùm procedit eadem propoſitio, non ſolùm quoad eum qui abſque vlla ſua culpa, aliquid eſſe lege ſtatutum ideo neſcit, quòd non habuerit ex quo diſceret: verumetiam quoad eum, qui quamuis legem ſciret: per inaduertentiam tamen inuincibilem contra eam fecit. Hoc enim eſt quod docet Caietan. 1. 2. *quæſt. 6. art.* 8. cùm ait ignorantiam malæ electionis, *quo nomine ſignificat dictam inaduertentiam*, excuſare à peccato & pœna peccati, eum etiam qui ſciebat ius, aut de eo dubitabat.

Nu. 273. Tertia propoſitio eſt. Eum qui ſcit aliquid eſſe iure ſiue diuino, ſiue humano prohibitum: ſed inuincibiliter ignorat pœnam propter illud lege humana impoſitam, excuſari à tali pœna, etiamſi non excuſetur à peccato. In hac non omnes authores conſentiunt, *vt videre eſt apud Alphonſ. ibidem conſequenter, §. Sicut dictum eſt.* Sed quia particulariter de excommunicatione illi contendunt, vtriuſque partis momenta rationum expendere non eſt huius loci; vbi ad confirmationem allatæ propoſitionis ſufficere poteſt argumentum Felini ad cap. 2. De conſtitut. numero 6. Quòd vel lex humana quæ pœnam imponit ſit purè pœnalis, vel mixta; ſique purè pœnalis ſit, non obliget ignorata inuincibiliter, ſicut nec vlla alia, per idem ca. 2. De conſtitut. Nec refert quod culpa quam punit, fortè nota ſit aliunde. Nam id non impedit quominus ipſa lex puniens ignoretur inuincibiliter; cùm non ſequatur aliquid eo ipſo lege humana puniri, quòd ipſum ſit malum, diuinæque legi aduerſetur, *præſertim cum tranquillitati conſcientiæ vix alioqui eſſet locus.* Atque licet is qui illud facit, diuinam legem contemnat: non contemni tamen humanam, quam penitus ignorat. Vnde quantumuis ſit reus pœnæ contemptoris legis diuinæ, non eſt tamen contemptoris legis humanæ.

Sin autem ſit lex mixta, etiamſi cognoſcatur ſecundùm partem moralem, ſi inuincibiliter ignoretur ſecundùm partem pœnalem, non incurri in conſcientia pœnam, patet: quia vt totius legis ignorantia inuincibilis excuſat à tota obligatione illius: ſic inuincibilis ignorantia partis excuſat ab eiuſdem partis obligatione. Quod Felinus ex eo confirmat; quòd dans operam facto damnato, & ignorans qualitatem propter quam deberet magis puniri, excuſetur à pœna illius qualitatis. Vt in cap. Si quis cum duabus 33. quæſt. 2. ei qui duas ſorores cognouit, conceditur vt alteram earum in vxorem ducat, eo quod ignorauerit illas fuiſſe ſorores, prout gloſa, ad verbum Vxorem, interpretatur: cùm alioqui 32. quæſt. 7. cap. Concubuiſti: talis flagitij reus priuetur ſpe futuri coniugij: quodquidem ex eadem gloſa, pertinet ad illum qui duas ſorores ſciens cognouit.

Quarta propoſitio eſt. Ignorantiam vincibilem Nu. 274.
pœnæ per legem humanam ſtatutæ propter aliquid quod malum eſſe ſcitur, aut vincibiliter tãtùm ignoratur, non excuſare ab obligatione eiuſdem legis, per quam eadem pœna ſtatuitur. Hæc patet ex cap. vltimo diſtinct. 37. Et ex eo quòd non ſit conſentaneum rationi, cuiquam negligentiam ſuam patrocinari; quà vt diſceret quod potuit & debuit, operam non dedit.

Iam quòd talis propoſitio locum habeat in eo etiam qui nouit quidem alicui peccato adiunctam eſſe pœnam humanam: ſed quænam ea ſit penitus ignorat, oſtenditur à ſimili: quia vt ſeruus mandatum aliquod domini ſui tranſgrediens, iuſtè patiatur aliquam ſpecialem pœnam, quã Dominus ipſe ſtatuit eiuſmodi tranſgreſſionem punire, non requiritur eam ipſam ſpecialem pœnam, ipſi ſeruo eſſe expreſsè declaratam: ſed ſufficit propoſitam illi eſſe in confuſo v.g. dicendo quòd niſi mandatum exequatur, pœnas daturus ſit. Similiter vt is qui aliquod crimen commiſit, iuſtè puniatur inferni ſupplicio, neceſſarium non eſt, vt idipſum diſtinctè nouerit. Igitur & ad incurrendam pœnam lege ſtatutam, ſufficere poteſt quòd ea cognoſcatur confuſe: vt cenſetur cùm generaliter ſcitur aliquid eſſe prohibitum pœnà conſtitutà contrauenienti: itaut excuſationi locus non ſit ex eo, quòd diſtinctè ac ſpecificè, pœna ipſa non cognoſcatur.

Aduerte tamen cum Nauarr. *in Enchir. capit.* 27. Nu. 275.
num. 141. legem quæ imponit pœnam aliquid facienti ſcienter, non obligare in conſcientia eum qui fecerit ex ignorantia etiam vincibili: quia lex puniens facientem aliquid ſcienter, requirit dolum: à quo non modo ignorantia inuincibilis, ſed etiam vincibilis

Digitized by Google

excuſat, niſi ea ſit affectata: quæ tanquam ſufficiens ad directam intentionem & temeritatem, æquiparatur ſcientiæ: imò verò non eſt ſine ſcientia ſaltem periculi peccandi. Et certe qui facit aliquid ex ignorantia tantùm neglecta, nec affectata, non facit verè ſcienter: ideóque nec verè continetur lege lata contra facientes ſcienter. Item ex eodem Nauarr. *in ſequentibus num. 155. & in comment. de reſtitut. ſpoliatorum, oppoſitione 8, num. 32. & aliquot ſequentibus* lex imponens pœnam ei qui præſumpſerit aliquid facere non obligat illum qui id bona fide ignoranter, imprudenter, inaduertentérque facit; quia verbum præſumpſerit, *inquit ille*, importat dolum. Vnde & colligit in irregularitatem Extrauagantis Pij ſecundi quæ incipit. Cum ex ſactorum, non incurrere eum, qui ante legitimam ætatem, vel extra tempora à iure conſtituta, vel ſine literis dimiſſoriis, ſacro ordine initiatus, in eo miniſtrauit bona fide, ſine dolo putans id ſibi licere; alioqui nullatenus facturus. Nam lex illa conſtituitur in eos qui præſumpſerint: & quamuis talis præſumpſerit ſuſcipiendo ordinem; non tamen miniſtrando in ſuſcepto.

Quinta propoſitio quam ex Soto & Medina Suarez habet, *de legibus lib quinto c. 12. in fine,* Ignorantiam quæ excuſat culpam mortalem, *licet non excuſet culpam venialem*, excuſare à graui pœna legis humanæ. Ratio eſt, quòd hæc non ſoleat culpas leues, *quales ſunt veniales*, graui pœna punire: præſertim quando non committuntur directa voluntate; prout accidit in iis quæ fiunt ex memorata ignorantia. Secus eſſet verò, ſi pœna impoſita, leuis eſſet, quoniam ea poteſt iuſtè cadere in culpam venialem.

QVÆSTIO III.

An lex pœnalis obliget in foro conſcientiæ ad pœnam ſubeundam ante Iudicis ſententiam condemnatoriam criminis.

Nu. 276. VT in quo difficultas conſiſtat bene intelligatur, proponenda ſunt quædam ad rem hanc pertinentia in quibus omnes conueniunt. Primum eſt, legem pœnalem quæ decernit pœnam à Iudice inferendam, ſiue illam ſpecificet, ſiue illam Iudicis arbitrio relinquat, non obligare in conſcientia ad talem ſubeundam ante ſententiam & condemnationem Iudicis. Secundum eſt: quando lex pœnalis decernit pœnam in conſcientia ſtatim incurrendam abſque vlla alia declaratione, talem incurri ante Iudicis ſententiam. Exemplum eſt in Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 1. de reform. vbi curam animarum habentes, ſi non reſideant perſonaliter in ſua Eccleſia, decernuntur non facere fructus ſuos pro rata temporis abſentiæ: nec tutâ conſcientiâ, *alia etiam declaratione non ſecuta*, poſſe illos ſibi retinere. Tertium eſt: quando lex pœnalis ſtatuit pœnam, *etiam ſpecialem*, incurrendam, non quidem ipſo facto, ſed poſt ſententiam & executionem Iudicis, pœnam ipſam non incurri ante talem ſententiam vel executionem. Exemplo eſſe poſſunt excommunicationes monitoriæ, vel comminatoriæ. Et ratio eſt: quia lex quæ ſtatuit pœnam à Iudice inferendam, non præcipit reo aliter eam ſubire, quàm poſt ſententiam in ipſum latam à Iudice. Quartum eſt: legem pœnalem quamcumque pœnam decernat, obligare: ſicut Iudicem ad eam inferendam, ita & reum ad eam ſubeundam poſt Iudicis ſententiam, condemnationémve: niſi hæc intolerabilis ſit & aliquid atrocitatis habeat: nimirum quòd pœna ipſa non ſit commenſurata delicto; tunc enim lex non eſſet ſecundùm rectam rationem, & ideo nec iuſta: ſicut debet eſſe ad obligandum, & ad fundandam iuſtam ſententiam: cui ſicut alij iuſto Superioris præcepto, oporteat in conſcientia parere.

Quintum eſt: legem pœnalem humanam, quæ diuinam includit: ante ſententiam Iudicis in conſcientia obligare ad pœnam, quoad eam partem quæ lege ipſa diuina incurritur. Sic enim, vt rectè notat Sotus *in lib. 4. de iuſt. & iure, quæſt. 6. art. 4.* ſi lex lata ſit, vt qui damnum aliquod intulerit reſtituat quadruplum: is qui intulit non tenetur quidem ante condemnationem Iudicis quadruplum reſtituere; tenetur tamen nullâ aliâ expectatâ ſententiâ, damnum ipſum reſarcire ſoluto æquali pretio, iuxta legis naturalis præſcriptum. Similiter cùm quis per votum vel iuramentum ſibi legem pœnalem poſuit, qua ſi hoc vel illud commiſerit, obligetur erogare in eleemoſynam certam pecuniam, ſtatim ac votum vel iuramentum violauit, tenetur in conſcientia ad talem pœnam ſubeundam: quia diuina lex de præſtando id quod voueris vel iuraueris obligat abſque alia Iudicis ſententia. Nu. 277.

Sextum eſt: pœnas quas lex humana imponit, eſſe in duplici differentia; aliæ enim ſunt quæ requirunt aliquam actionem, & executionem infligentis ipſas, vt mors & alij corporis cruciatus, itémque amiſſio bonorum & cæteræ pœnæ pecuniariæ. Aliæ verò ſunt, quæ non requirunt executionem vel actionem infligentis; ſolumque conſiſtunt in paſſione vel priuatione. Vt excommunicatio & reliquæ cenſuræ, quibus Eccleſia puniens aliquos, priuat ipſos bonis, quorum ipſa adminiſtrationem habet: itémque inhabilitates, vt irregularitas, priuatio vocis actiuæ vel paſſiuæ, priuatio iuris percipiendi fructus beneficij ſui, & ſi quæ ſunt aliæ. Quæ cùm ita ſint, illud quod verſatur in dubio inter authores, eſt. An cùm lex pœnalis eſt latæ ſententiæ, imponitque pœnam ipſo facto vel ipſo iure incurrendam, ea obliget talem pœnam ſubire ante Iudicis ſententiam: ſiue ſit pœna requirens executionem infligentis, ſiue conſiſtens in ſola priuatione. Quod dubium fusè tractatur ab Alphonſo in libr. priore De leg pœn. cap. 8. & trib. ſequent. & à Couarr. in Epitome 4. Decretal. part. 2. cap. 6. §. 8. numer. 6. & aliquot ſequentibus, atque ab aliis recentioribus, vt ab Azorio in libro 5. moral. inſtitut. cap. 7. quæſt. 1. a Gabriel. Vaſquez 1. 2. diſp 168. & à Franciſco Suarez lib 5. de legibus cap. 5. atque a Molina de iuſtitia & iure tract. 2. diſp. 95. Aliquot autem propoſitionibus explicationem complectemur.

Propoſitiones per quas propoſita quæſtio explicatur.

SECTIO I.

PRima eſt. Tantam eſſe legis pœnalis vim, quidquid loco cit. dicat Sotus, vt obligare poſſit in conſcientia ad pœnam ſubeundam abſque Iudicis ſententia. Probatur primò exemplo: quia ex toto titulo de eo qui duxit in matrimonium eam quam polluit per adulterium: adulter inhabilis eſt ad contrahendum matrimonium cum ea, cum qua machinatus eſt mortem mariti: aut quam per adulterium polluit in eum finem, vt poſt coniugis mortem matrimonio ei coniungeretur. Cuiuſmodi legis (*inhabilitantis inquam ad matrimonium*) ferendæ poteſtatem in Eccleſia eſſe, patet per definitionem Concil. Tridenr. in ſeſſ. 24. can. 3. & 4. Probatur deinde eadem propoſitio ratione, quia non minor eſt poteſtas legis, quam Nu. 278.

gis, quàm Iudicis: quandoquidem illa eſt immediata poteſtas Principis, & hæc tantùm poteſtas à Principe delegata. Si ergo Iudex virtute legis deriuatæ à Principe poteſt in conſcientia obligare ad pœnam ſubeundam, idem quoque Princeps immediatè poteſt ipsâ ſua lege: (cùm id poſſit etiã ſine lege, ſimplicique præcepto) dummodu tamen ea rationabilis ſit ac tolerabilis, vt cenſetur eſſe, quando bonum commune exigit talem ferri. Quia enim oderunt peccare mali formidine pœnæ, nonnunquam ad incutiendum eis terrorem, non ſufficit pœnam committere Iudicis executioni; ſed neceſſarium eſt eam lege & exprimi & infligi: vt fit in cap. Licet canon. De electione in 6.

Nu. 279. Secunda propoſitio eſt. Pœnas ipſo iure vel ipſo facto per legem pœnalem impoſitas, incutti in conſcientia ante ſententiam Iudicis; ſi ſint ex earum genere quæ executionem ſuam ſecum trahunt: vt excommunicatio, ex cap. Paſtoralis De appellationibus, & cæteræ quibus homo redditur ad aliquid inhabilis vt ſuſpenſio, interdictum, irregularitas; aliæque inhabilitates quibus quis efficitur incapax alicuius actus: vt v.g ſuſcipiendi vel adminiſtrandi Sacramentum. Nam talis, nulla ſententiá Iudicis expectatâ perinde tenetur ab eiuſmodi actu abſtinere, ac filius incapax bonorum paternorum, eoquod ſpurius eſſe inuenitur, tenetur ab eorumdem bonorum poſſeſſione recedere Hanc propoſitionem habet Felinus ad cap. Rodolphus De reſcript. num. 38. in fine, Caiet. in ſummula, verbo Pœna, Syluester in verbo Aſſaſſinus ſub finem, Nauarr. in Enchir. cap. 23. num. 67. & Couarr. ad reg. Peccatum part. 2. § 8. num. 6. ac Molina, de iuſtit. & iure tract. 2. diſput. 96. Quæ extendenda eſt vt comprehendat etiam Caoonem eum qui pœnam ipſo iure imponit ex facto negatiuo, quando certum tempus fuerit appoſitum. Nam neque tunc ſententia requiritur ad pœnam ipſam impoſitam incurrendam vt Syluester *in verbo Clericus 3. num. 5.* ducet ex Geminiano ad cap. 1. De vita & honeſt. Clericorum in ſexto: dicente, quòd per illud ipſum cap. Clericus iure ipſo priuetur priuilegio clericali abſque alia monitione vel ſententia: quia ibi eſt pœna ex facto negatiuo, & certum tempus præfixum: nempe ſi Clerici qui ſe iaculatores faciunt, non deſiſtant intra annum, ipſo iure careant omni priuilegio Clericali.

Nu. 280. Cæterùm cùm multæ ſint inhabilitates, quæ ipſo iure vel facto imponuntur ei qui infamiâ maculatur, operæpretium eſt aduertere; quòd quia nota infamiæ, non niſi in hominum exiſtimatione cenſetur eſſe, ſi factâ ſufficienti & legitima inquiſitione, aliquis inuentus ſit apud homines eſſe abſque vlla infamiæ nota: non ſit iudicandus inhabilis ad id, ad quod per legem inhabilitantur ij, qui aliqua infamia notantur: etiamſi crimen ex quo infamia oritur, admiſerit. Accedit quòd nõ obſtante lege inhabilitante, talis non tantùm maneat in poſſeſſione ſuæ famæ; ſed etiam retineat illius dominium (quæ cauſa eſt cur abſque iniuſtitia infamari nequeat) infirmatum tamẽ hoc nomine, quòd ex vi huiuſmodi legis, poſſit & infamiâ notari, & iis ad quæ ius ob illam inhabilitat, priuari de facto, per Iudicis ſententiam criminis declaratoriam; quæ vſque ad diem eiuſdem commiſſi retrotrahatur: ad eum modum qui tradetur in ſequenti propoſitione quarta. Ita ſentiendi ratio ſufficiens eſt, quòd in materia odioſa, lex benignè & cum reſtrictione, quam verba patiantur, ſit interpretanda.

***

De obligatione legis pœnalis, quæ pœnam imponit vt conditionem.

SECTIO II.

Tertia propoſitio eſt. Legem quæ pœnam imponit non propriè vt pœna eſt, ſed vt quandam conditionem vel modum rei traditæ, obligare in conſcientia ante ſententiam Iudicis. Hæc eſt ſententia Panormit. ad cap. Raynaldus De teſtam. num. 25. communiter recepta, teſte Nauarr. in tractatu De horis canonicis, cap. 21. num. 54. Qui ex ea infert legem Papæ per quam pœna vacationis beneficij ipſo iure imponitur, obligare in conſcientia ante Iudicis ſententiam: quia conſtat, *inquit ille*, ex ſtylo Romanæ curiæ, Pontificum ſtatuentium, vt in illo vel illo caſu vacet beneficium ipſo iure (quandoquidem, vacare beneficium, eſt ipſum carere iuſto poſſeſſore) mentem eſſe vt peccato obnoxius ſit, qui retinuerit illud ita perditum. Vnde infertur, *quod idem Nauarr. habet in ſequen. num.* 57. eum qui poſt obtentam Eccleſiam parochialem, & habitam illius pacificam poſſeſſionem non promouetur ad Sacerdotium; illam ita perdere. vt ſine Iudicis condemnatione teneatur in conſcientia eam relinquere, per caput Licet Canon De electione in 6. etiamſi non poſſit ab eo auferri poſſeſſio ſine dicta condemnatione: perinde ac ille qui damnum intulit, tenetur quidem in conſcientia illud reſarcire non expectata Iudicis ſententia: in foro tamen exteriori non poteſt ad id compelli, ſine tali ſententia. Idem quod de Curato non promoto ad ſacerdotium intra annum, dici poteſt de electo in Epiſcopum, ſi non conſecretur intra ſex menſes: nimirum priuari in conſcientia ſuo illo Epiſcopatu per Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 2. De reformatione. Nu. 281.

Extendi poteſt hæc propoſitin ad pœnas teſtamentarias, id eſt, quas teſtatores imponunt legatariis, hos priuando legatis vel eorum parte, ſi hoc vel illud fecerint, aut ſi omiſerint. Nam ad eas incurrendas in conſcientia, nihil opus eſt expectare Iudicis ſententiam, vt docet Caiet. in ſummula verbo Pœna. Vnde ipſe infert, *& cum ipſo Couarr. in ante memorato § 8. nu.* 17. quòd fœmina, quæ ex mariti teſtamento vſufructuaria in bonis ipſius relicta eſt hac lege, vt caſtè viuat, teneatur in conſcientia, non expectatâ Iudicis ſententiâ, vſumfructum reſtituere eiuſdem mariti hæredibus, ex quo caſtitatem non ſeruauit. Subintellige ex Nauarr. *in Enchir. cap.* 23. *num.* 62. fornicando realiter: quia ſecus eſſet, ſi tantùm mente, verbo, vel alio actu citra copulam laſciuo, caſtitatem violauerit. Rationem eius obligationis reddit idem Caiet. quia tunc ventum eſt ad eum caſum in quo teſtator noluit ſua bona ad illam tranſire: ideóque ipſa nullum ius tunc habet ad eadem bona: cùm quidquid habuit, ex ſola teſtatoris voluntate habuerit. Nu. 282.

Pari modo Sotus in 1. De iuſt. & iure quæſt. 6. art. 6. ad 4. argumentum, cenſet, quòd is qui ex bonis ſuis collegium conſtituit, ſtatutum faciat, vt ſi quis foris pernoctatit, aut vxorem duxerit, aut quippiam aliud fecerit, perdat ipſo facto iura collegij: cẽſet inquam, talia ſtatuta vim habere in conſcientia, perinde ac illud quod dictum eſt de vxore: quia collegij inſtitutor potuit, ſi libuit, ſua bona ſub illa conditiono largiri.

Cenſet quoque ibidem Sotus ſimilem vim habere Principis ſtatuta, quibus in conſcientia ſubiicit certis pœnis Iudices, alióſque iuſtitiæ miniſtros, qui munera acceperint: quia cùm illos ſua libera voluntate eligat, ac de ſuo ærario ſtipendia illis decernat,

poteſt

poteſt eos tali conditione eligere, vt obligentur in conſcientia certorum criminum ſuorum pœnas pẽdere. Quam conditionem admittentes præſtito iuramento *(quod de iure naturæ ſeruandum eſt)* tenetur ante omnem condemnationem ad talem pœnam.

Nu. 283. Extendi quoque poteſt hæc propoſitio (iuxta Felinum ad cap. 1. De conſtit. num. 46. & alios quos Couar. refert in eodem §. 8. num. 11.) ad pœnam conuentionalem appoſitam in contractibus; id eſt, de qua inter partes contractum aliquem celebrantes, conuentum eſt perſoluendam eſſe ab eo, qui in aliquo defecerit. Quia enim ſe tali pœnæ, propria ſua voluntate ſubiecerunt, perinde ad illam ſoluendam obligantur, ac ſi Iudicis condemnatio interueniſſet. Veruntamen in tali caſu, conceſſo, quòd non requiratur Iudicis ſententia, fatendum eſt ex Nauar. *in cit. cap. 23. num. 67. & 68.* (quod Molina approbat de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 97. in fine) ad iſtiuſmodi obligationem in conſcientia, requiri petitionem ſolutionis, ſeu conuentionalis pœnæ: quia conſuetudo obtinuit vt ea non ſoluatur niſi petita; quia non petita præſumitur honeſtè condonata. Addit autem inter cætera idem Nauar. ibidem, eam nunquam peti honeſtè niſi ratione lucri ceſſantis vel damni emergentis. Pluribus Suarez tract. de legib. lib. 5. cap. 6. agit ea de re, nu. 1. & aliquot ſequentibus.

Cui affine eſt aliud in hac materia notatu dignum: nimirum ſtatuta eorum qui non habent authoritatem legis condendæ: vt ſtatuta aliquarum congregationum vel collegiorum, quibus decernitur, vt qui nocte extra collegium manſerit, vel aliud egerit, aliquid ſoluat, vel portionem ſibi debitam amittat: ſtatuta item aliquorum inferiorum dominorum aut populorum, quibus ſtatuitur vt ad certam pecuniæ ſummam ſoluendam, obligetur is qui ligna communia abſciderit, qui lepores, cuniculos vel volucres certo anni tempore, vel certis quibuſdam inſtrumentis aut modis venatus fuerit: vel qui in tali certo loco communitatis, piſcatus fuerit. Hæc inquam ſtatuta, quæ conuentionalia ſunt potius, quàm verè pœnalia, non obligare in conſcientia ad pœnam quam imponunt ſuſtinendam à contrauenientibus, niſi hi capiantur: quamuis ſi notabile detrimentum communitati intulerint in talibus rebus, illud iure naturæ teneantur reſarcire. Quæ doctrina eſt Soti lib. 4. de iuſt. & iure quæſt. 6. art. 4 poſt 2. concluſionem.

De obligatione legis pœnalis imponentis pœnam quæ requirit executionem.

SECTIO III.

Nu. 284. QVarta propoſitio. Lex pœnalis, qua ipſo facto vel iure, imponitur pœna requirens executionem, ſortiri quidem aliquem effectum ante Iudicis ſententiam; non tamen eum, vt reus illam in conſcientia ſubire nullâ expectatâ Iudicis ſententiâ, teneatur. Huius prior pars (*in qua recentiores conuenire notat Nauarr. in Enchir. cap. 23. num. 66. additis aliquot antiquioribus eam approbantibus)* confirmatur per diſcrimen quo lex pœnalis latæ ſententiæ diſtinguitur à pœnali, ſententiæ ferendæ; nempe quòd vt hæc in conſcientia obliget ad pœnam ſubeundam, requiratur non ſolùm ſententia declaratoria criminis, ſed etiam condemnatoria; ſeu quâ Iudex condemnet reum ad pœnam ſoluendam: vt verò illa obliget, ſufficiat tantùm declaratoria; id eſt, qua Iudex declaret reum incidiſſe in tranſgreſſionem legis, ideóque in pœnam eiuſdem incurriſſe. Quæ doctrina eſt Soti *in 1. de iuſt. & iure quæſt. 6. art. 6. concluſ. 3.* ac Felini ad cap. Rodolphus, De reſcriptis num. 35. Ex qua manifeſtum eſt legem pœnalem, *prout in priore propoſitionis noſtræ parte dicitur*, quæ ipſo facto vel iure pœnam imponit, effectum aliquem ſortiri.

Quod adhuc patet ex eo, quod idem Sotus habet, & Franciſcus à Victoria ait: *ille in ſeq. 4. concluſione & hic, in relect. 1. de Indic. ſect. 1. num. 12.* eſſe omnium ſententiam; quando crimen per Iudicem declaratur, condemnationem retrotrahi vſque ad articulum ſeu diem commiſſi criminis: vt ſi quis tribus iam abhinc annis, hæreticus fuerit, & hæreſim prodiderit exteriùs; nunc verò ſententia in eum feratur, qua hæreticus eſſe declaretur, pœnæ confiſcationis bonorum quam hæretico leges imponunt, ſubiicitur non tantùm à die datæ in eum ſententiæ declaratoriæ criminis; ſed etiam à die quo hæreticus eſſe, ſuámque hæreſim prodere cœpit: itaut alienationes quas fecit bonorum ſuorum, non tantùm à die latæ ſententiæ, ſed etiam à die perpetrati criminis, nullæ ſint; poſſitque fiſcus capere talia bona, apud quemcumque reperit.

Poſteriorem autem propoſitionis partem, *reum inquam, ante Iudicis ſententiam non teneri in conſcientia ſubire pœnam ipſo iure vel facto impoſitam*, Sotus *in præced. concl.* 1. propugnat aduerſus contra ſentientes, inter quos eſt Alphonſus à Caſtro *in lib. 1. De lege pœna. cap. 8. & aliquot ſequent. & lib.* 2. *De iuſta hæretic. punitione cap. 6.* Atque eam ipſam contrariam ſententiam Syluester reprobans in verba Aſſaſſinè quæſt. 5. pro ſe citat aliquot Canoniſtas hanc generalem regulam conſtituentes. Omnia iura mundi quæ dicunt pœnam imponi ipſo iure vel ipſo facto, debere intelligi, dummodo ſecuta ſit ſententia declaratoria per quam declaratum ſit commiſſum fuiſſe id, propter quod talis pœna veniebat imponenda: alias hanc, effectum & executionem non ſortiri.

Certè eam eſſe communem Theologorum, & vtriuſque iuris Interpretum ac Summulariorum ſententiam, Azor notat *in lib. 5. moral. inſt. cap. 7. qu. 3. cum eóque Vaſquez. 1. 2. diſput. 177. cap. tertio.* Probatur verò 1. ex conſuetudine: vſu enim receptum eſt, vt quantumcumque lex ipſo facto vel iure pœnam imponat, liberum non ſit eam irrogare cuiquam, donec ipſe auditus in iudicio, declaretur reus criminis puniendi. Nam pateficeret alioqui aditus ad cædes, & latrocinia: dum quem lex ipſo facto, vel morti adiudicat, vel bonis priuat, re non examinata, nec audita rei defenſione, liceret ipſum vel trucidare, vel bonis ſpoliare. Id quod eſſe contra naturam, indicat Papa per illud in cap. 1. De cauſa poſſeſſionis. Nec nos contra inauditam partem, aliquid poſſumus definire. Illud enim verbum *non poſſumus*, oſtendit id iure pluſquam humano eſſe illicitum. Confirmatur 2. ex cap. Cùm ſecundùm leges De hæreticis in 6. vbi poſtquam commemoratæ ſunt aliquæ leges ipſo iure imponentes pœnam confiſcationis bonorum, ſubiungitur non eſſe faciendam executionem ſeu bonorum occupationem, niſi ſententiâ ſuper crimine promulgatâ.

Confirmatur 3. ex natura legis pœnalis: quæ, *vt Sotus habet*, dirigitur quidem ad ſubditos, quatenus vetat vel præcipit aliquid fieri; ſed quatenus contrauenienti certam pœnam ipſo iure vel facto imponit, *vt quod eo ipſo bona omnia perdat*, ad Iudices iuſtitiæ miniſtros dirigitur, quibus imperat talis pœnæ inflictionem. Id quod de lege pœnali par eſt ſentire potius, quàm contrarium: cùm pœnæ ſint interpretatione reſtringendæ. Quamquam negandum non eſt in legislatoris poteſtate eſſe, ſi nimia peccandi licentia, vel alia iuſta cauſa exigat, legem ferre in delinquentes, quâ in conſcientia, aut abſque vlla Iudicis declaratione, bonis, eo ipſo priuentur, aut alij pœnæ ſubiiciantur: qualis lex vix reperitur, ſaltem vſu recepta.

Confirma-

Confirmatur denique ratione, quia naturale lumen dictat, legem humanam vt in conſcientia obliget, tolerabilem eſſe debere & accommodatam hominis imbecillitati, cùm feratur lex, vt ab omnibus, quibus fertur, obſeruetur. At talis cenſeri nequit lex, quæ ipſo facto vel iure pœnam imponit, ſi ſic accipienda ſit, *præſertim crimine exiſtente occulto, quod ſolutione pœnæ manifeſtaretur*, vt in conſcientia obliget pœnam ipſam ſubire nullâ expectatâ Iudicis ſententiâ: vt patet in eo qui amplum habet patrimonium, ſi debeat ſe illo abdicare, illúdque fiſco tradere, vel in exilium ire: expoſitâ familiâ ſuâ ſummæ egeſtati & miſeriæ. Quod non eſt ideo durum neque à ſuaui Chriſti iugo alienum, quando apud iudicem accepta commoditate ſe defendendi, ac de crimine purgandi, conuincitur de eo, atque eo contaminatus eſſe declaratur. Quam declarationem rectè notat Sotus *loco cit. ſub finem expoſitionis 3. concluſionis* condemnatoriam eſſe: hoc eſt, non tantùm declarationis, ſed etiam condemnationis vim habere. Eo enim ipſo, quòd Iudex declarat crimen contentum, & ipſo facto punitum in lege; pœna quam hæc in vniuerſali continet, ad tale crimen in particulari applicatur.

Nu.286. Si quis quærat, cùm lex ipſo facto, vel ipſo iure imponit excommunicationem, vel aliam cenſuram, hæc ſtatim incurratur in conſcientia abſque Iudicis ſententia: cur non incurratur ſimiliter pœna confiſcationis bonorum, vel alia eiuſmodi, ſimiliter impoſita. Reſpondet ibidem Sotus in expoſitione ſecundæ concluſionis, rationem eſſe, quòd quando Eccleſia excommunicatione vel alia cenſura aut inhabilitate punit aliquem, non priuet eum bonis ſuis propriis, quæ ipſe iure peculiari poſſideat, ſed bonis communibus: quorum diſpenſatrix conſtituta eadem Eccleſia, illorum participationem denegat reis nonnullorum criminum: ſicut cùm paterfamilias ſtatuit, vt ſi quis aliquid fecerit, non admittatur ad menſam & conuictum cæterorum de ſua familia. Quando verò punit aliis pœnis, priuet bonis propriis, hoc eſt, iis quæ reus peculiari iure poſſidet: vt vitâ, patriâ, diuitiis; talis pœna requirit executionem ſeu actionem per quam ab illo auferatur eiuſmodi bona. Ad quam actionem, ſiue ſuſtinendam, ſiue exequendam, vt quis teneatur in conſcientia, lex intelligitur ſententiam Iudicis requirere ex intentione Principis, à quo rectæ rationi congruenter lata eſt.

Nu.287. QVINTA propoſitio eſt. Latâ ſententiâ condemnatoria vel declaratoria ante deſcripta, delinquentem, in quem lata eſt, teneri quidem in conſcientiâ obedire Iudici ipſam ſententiam exequenti, nec ei reſiſtere: non tamen contra ſe eam executioni mandare. Quæ propoſitio non eſt adeo certa, quin ſint qui contrà ſentiant: vt videre eſt apud Couarr. *in Epito. quarti decret. part. 2. cap. 6.* §. octauo num. 10. verſu 2. Meritò tamen idem author, *pro ea citans Felinum, Adrianum, & Caietanum*, illam amplectitur, tum propter ipſius Caiet. rationem 2. 2. *quæſt. 62. art. 3.* quòd reus non teneatur ex lege, niſi ad pœnam; & pœna conſiſtat in patiendo, non in agendo: ideóque ſecundùm legem abſolutè condemnatus, aut declaratus reus criminis, tenetur quidem pati pœnam quam lex imponit: non autem eam in ſe exequi. Tum etiam quia pœnæ, ex communi axiomate, ſunt reſtringēdæ. Itaque reus ad pœnam amiſſionis bonorum temporalium ſimpliciter condemnatus, vel declaratus contaminari crimine, propter quod lex ipſo facto talem pœnam imponit, non tenetur ſeipſum ſpoliare iiſdem ſuis bonis, executioni mandando ſententiam. Nec enim fertur talis lex, vt reus ſua bona tradat, vel officium aut beneficium relinquat: ſed vt fiſcus bona ſibi adiudicata apprehendat: reſpublica ab officio publico amoueat, & Prælatus beneficium alteri conferat. Tenetur autem pati, ſe dictis bonis authoritate Iudicis ſpoliari, vt deueniant ad eum cui aſſignata ſunt; itaut fiſco, bona confiſcata repetenti vi ſententiæ, reus non poſſit ea retinere vel occultare. Infert ex hac propoſ. Couar. *in ſequen. verſu 3.* contra Sylu. pœnam, ne tunc quidem, cùm lex dicit ad eam incurrendam, nullam requiri ſententiam, ita deberi in conſcientia; vt eam reus ipſe exequi teneatur. Nam & tunc in foro conſcientiæ, neceſſaria eſt executio Iudicis, perinde ac lata ſententia condemnatoria.

VLTIMA propoſitio eſt. Reum quotieſcumque iuſtâ ſententiâ condemnatur ad pœnam, teneri parere, Nu.288.
etiamſi agere, ſeu pœnam exequi ipſemet debeat, vt verbi gratia ſoluere pecuniam, in exilium ſecedere, vel in carcere perpetuo manere, niſi pœna eſſet mortis vel mutilationis membri, quia tunc tenetur tantùm pati, non autem agere. Hanc (*quæ eſt quoque vltima Soti artic. 6.*) Couarr. in prius memorato verſu 2. approbat propter eiuſdem Soti argumentum: quod eſt: pro priore quidem propoſitionis parte, vnumquemque debere poteſtatibus obedientiam, niſi iure aliquo diuino vel naturali ab ea excuſetur: illic autem nullam eſſe talem excuſationem. Cui argumento accedit; aliquas eſſe pœnas, quæ etiamſi actionem requirant; vſus tamen obtinuit, vt reus eas exequatur: ſicut eſt patibulum aſcendere: & in exilium ire: qui vſus fundatus eſt in ratione; à qua alienum eſt, vt qui iuſtè punitur exilio vel ſuſpendio, violenter expelli aut trahi debeat. Pro poſteriore verò parte facit, quòd ius tuendi vitam propriam nobis à natura conceſſum (quo tanquam naturali beneficio, nemo poteſt, *niſi tyrannicè & intolerabiliter*, nos priuare) excuſet nos, ne per obedientiam cogamur eſſe talium pœnarum in nos ipſos executores. Vnde colligitur, rationabilem quidem cenſeri poſſe ſententiam qua reo præcipitur, vt in ſeipſum pœnam verberum à lege impoſitam exequatur: non tamen vt venenum ſumat, vel venam ſibi abſcindat, ad ſe necandum, aut vt abſtineat ab omni cibo ad pereundum fame.

De difficultatibus annexis propoſitæ quæſtionis explicationi.

SECTIO IV.

IAm dictis annexæ ſunt aliquot difficultates non Nu.289.
diſſimulandæ, tanquam quotidianæ, quas Azor perſequitur in 1. par. moral. iuſtitut. lib. 5. cap. 7. & 8. cùm ſint frequentes ac etiam quotidianæ.

PRIMA eſt, An alienationes bonorum factæ ab iis qui admiſerunt crimen, propter quod ipſo facto per legem illis priuantur: ſint ratæ & firmæ ac etiam licitæ. De qua ex Angelo in verbo Pœna, num. 3. Sylueſtro Hæreſis 1. num. 14. Franc. à Victoria in relect. priore de Indis ſect. 1. num. 14. & quatuor ſequentibus, Couarr. in Epitome 4. Decretalium par. 2. cap. 6. §. 8. num. 9. iſta tenenda ſunt, ac Molina de iuſtitia & iure tract. 2. diſp. 95.

Primum eſt: dictas alienationes eſſe ratas ac firmas, nec alienantem peccare, ſi id faciat ad comparanda vitæ neceſſaria. Nam, *vt inquit Sotus in 1. de iuſt. & iure quæſt. 6. articul. 6. concluſ. 4.* ſi cibum, veſtitúmque citra fraudem emerit, talium pretia venditores repetunt non ſoluta: quoniam iure naturæ ipſi reo licebat vitam ſuam ſuſtentare.

Secundum eſt: extra talem neceſſitatis caſum, alienationes eiuſmodi quodammodo ratas eſſe, quodammodo

modo verò non eſſe. Sunt enim ratæ & firmæ dependenter à declaratione criminis: quia quouſque crimen declaretur, ſemper vim ſuam retinent. Non ſunt autem ſimpliciter ratæ & firmæ; quia ſi crimen declaretur, vim omnem amittunt: ſicut vota ea quæ poſſunt ab alio irritari, firma ſunt dependenter à voluntate irritantis, non item ſimpliciter: quia licet valeant quandiu non irritantur; tamen irritata, vim amittunt.

Tertium eſt: ſi crimen ita occultum ſit, vt in iudicio probari numquam poſſit: facientem dictas alienationes non peccare: tum quia liberam adhuc habet ſuorum bonorum poſſeſſionem & adminiſtrationem: nec in talibus alienationibus cuiquam infert iniuriam: non quidem fiſco, quia fiſcus ante criminis declarationem non habet ius in re quæ alienatur; nec item emptori, quia cùm crimen non poſſit in iudicio declarari, nec emptor ipſe priuari poterit re quam emit, nec illius pretio. Idem iudicium eſt ſi crimen probari quidem poſſit in iudicio: ſed venditor apud ſe ſtatuat, & valeat indemnem ſeruare emptorem: aut certè eumdem certiorem faciat de tali conditione & defectu rei quam vendit: quandoquidem ſcienti & conſentienti non fit iniuria.

Si dicas, talem venditorem peccare, eo quod faciat contra legem irritantem eiuſmodi contractus: Reſpondetur talem legem non dirigi ad contrahentem, vt prohibeat ipſum contrahere; ſed ad contractum, quem vult irritum fore. Vbi aduerte, verba legis ad perſonas dirigi, quoties per ea actus aliquis prohibetur, aut præcipitur: hac enim ratione lex ſtatuitur, vt ipſa ſit regula humanorum actuum. Tunc verò dirigi potius in rem quàm in perſonas, cùm diſponit ſuper actus validitate; vt cùm exigit in actu teſtandi vt validus ſit, certas ſolemnitates ſeruari: quaſquidem qui non ſeruat, non ideo peccat: quia verba eiuſmodi legis eò tantum ſpectant, vt actui teſtandi robur tribuant vel auferant; non item vt aliquid præcipiant vel prohibeant.

Quartum eſt, Si eiuſmodi alienationes ſint gratuitæ, vt donationes: alienantem non peccare, quia nulli facit iniuriam: non enim fiſco qui nondum habet ius in re; nec alteri qui accepit: quia ſi facta declaratione priuetur acceptis, non reddetur ex eo pauperior, quàm eſſet ſi non accepiſſet.

Quintum eſt: ſi dictæ alienationes ſint cum aliquo onere vel damno tertij, quales ſunt emptiones, & venditiones, aut donationes dotis; alienantem peccare: non quidem contra fiſcum qui nondum habet ius in re, ſed contra tertium illum, quem periculo damni exponit: quandoquidem ſi crimen in iudicio declaretur, fiſcus apud ipſum aut alium, *ſi per plures manus tranſierint*, inuenta bona vendita capiet, nec reſtituet pretium quia reus non habuit ius ea vendēdi ſine tali onere, ſicut nec ius vendendi rem furtiuam. Non reſtituet inquam pretium, niſi venditio nondum perpetrato crimine facta ſit, aut ipſum pretium reperiatur adhuc inter bona delinquentis, aut conuerſum ſit in aliquã vtilitatem, quæ ad fiſcum deuenerit cum cæteris bonis: prout Couar. loco cit. notat excipiendum. Tunc enim fiſcus tenebitur reſtituere pretium, ſicut & debitis ante crimen commiſſum contractis ſatisfacere: quia ad illum, *ſicut ad heredes*, bona cum ſuo onere tranſierunt.

Atque iſtud, *vt annotat Iacob. à Graphiis lib. 2. deciſ. aure. cap. 11. num.* 21. *& quatuor ſequen.* ita ampliatur vt locum habeat quoque in fructibus, qui ex talibus bonis percepti ſunt à die commiſſi criminis: à quo tempore criminoſus non ita facit fructus ſuos, quin illi debeantur fiſco, eadem ratione qua ipſa bona; ex Felino ad cap. Rodolphus, De reſcriptis nu. 38. Ampliatur item, vt dicta pœna tranſeat ad hæredes & filios (*quod idem à Graphiis num. 22. communem ſententiam eſſe ait*) non quidem vt delicta parentum in filiis innocentibus puniantur, quia non portabit filius iniquitatem patris] Ezech. 18. ſed vt parentes propter affectum paternum à talibus criminibus committendis magis retrahantur; cogitantes de pœna, ne dum ſibi ſed etiam filiis ſuis infligenda. Ampliatur adhuc; vt ipſi quoque filij priuentur ſuâ legitimâ, prout idem à Graphiis in præced. num. 9. ex eo docet, quòd legitima ſit quota bonorum, quæ pater habet tempore mortis. Ille autem cuius bona confiſcata ſunt; nihil eorum habet tempore mortis; perinde ac ſi antea eſſent ab ipſo vendita omnia; vel ad ſoluendum æs alienum, eſſent vendenda.

Non eſt verò par ratio, *vt idem addit in ſequen. n.* 24. de criminoſi vxore innocente; cuius bona quocumque modo acquiſita, fiſcus capere non poteſt: quia vxor pro marito puniri non debet Cod. Ne vxor pro marito, fere per totum. Id quod ratione confirmatur à ſimili: quia ex lege Cùm duobus, §. vlt. ff. Pro ſocio: ſi vnus ex ſociis commiſit delictum pro quo mulctatus eſt pecuniariâ pœnâ, hæc ſolui non debet ex communi: ſed ſolùm ex bonis propriis ipſius delinquentis. Dixi, *vxore innocente*, propter cap. Decreuit De hæretic. in 6. vbi fit exceptio caſus in quo mulieres matrimonia contraxerunt cum viris, quos hæreticos eſſe ſciebant tempore contractus.

Poſtremum eſt. Illum qui donatione aut etiam contractu aliquo, accepit rem quampiam à criminoſo, teneri reſtituere eam fiſco, quandiu per hunc conuincitur poſt latam in ipſum criminoſum ſententiam: idque etiamſi res illa ſucceſſu temporis facta ſit melior: nempe quia creuit, ſiue in æſtimatione hominum, ſiue in ſua perfectione, quam progreſſu temporis accepit. Ratio eſt, quia talis res in ſua ſpecie perinde obligata eſt fiſco, inuenta apud alium, ac apud criminoſum. At inuentam apud criminoſum, fiſcus quantumcumque meliorem factam, ſibi iure vendicat Ergo & inuentam apud alium. Quanquam tamen meliorationes factæ ex induſtria, vel ex bonis dicti poſſeſſoris, debent iuſto pretio compenſari: quia non eſt æquum, vt in eo abſque vlla ſua culpa detrimentum patiatur.

Cùmque hæc ita ſint, criminoſus in conſcientia tenetur poſt latam ſententiam, ſicut bona quæ adhuc poſſidet, manifeſtare fiſco petenti; ita & quæ in alium donatione, vel aliquo contractu tranſtulit à die commiſſi criminis: & explicare an pretium quod accepit, verſum ſit in ſuam vtilitatem, & adhuc aliquo modo maneat, ne noceat creditoribus, qui de lata ſententia certiores facti, tenentur bona ab eodem criminoſo accepta, tanquam aliena reſtituere fiſco.

Secunda difficultas eſt. An cùm crimen fuerit ita notum, vt nulla ratione poſſit negari, nec tergiuerſatione celari, adhuc opus ſit ſententia declaratoria, vt reus teneatur in conſcientia pati executionem pœnæ. Et tertia ei annexa.

DE hac re Felinus ad cap. 1. De conſtitut. nu. 45. *ſecutus Panormit. ad cap. Cùm non ab homine De iudiciis, & Dominicum ad cap. Cùm ſecundùm leges De hæretic. in 6.* ſentit non eſſe tunc neceſſariam declarationem. Sed melior eſt opinio cõtraria quam amplectuntur Syluester in verbo Aſſaſſinus ſub finem, *vbi ait Panormit. in hac re non teneri*: Caietanus 2. 2. quæſt. 12. art. vlt. Sotus in 1. de iuſt. & iure, qu. 6. art. 6. in explicatio *Nu. 290.*

plicatio

plicatione tertiæ concloſionis;& Iacobus à Graphiis in deciſ.aureis lib.2.cap.11. n.26. & aliquot ſequentib.vbi rationes adfert. Optima autẽ eſt illa Caietani,quòd ſententia declaratoria exigatur,non ob facti tãtùm aut iuris incertitudinem,ſed etiam ob authoritatiuam manifeſtationem: nimirũ vt quod authoritas publica inchoauit lege, authoritas quoque publica,perficiat Iudice. Accedit,qoòd euidentia facti, in iodicio locum teneat nó Iudicis, ſed accuſatoris.

Nu.291. Tertia difficultas eſt, An qui iuxta antedicta crimen commiſit, propter quod iure ipſo priuatur beneficio Eccleſiaſtico,ipſum retinere poſſit donec talis criminis reus declaretur in iudicio. Ad hanc antedictis congruenter, reſpondendũ eſt poſſe retinere,ac fructus percipere quoſque cõdemnetur in iudicio,*prout Sotus ſub finem cit.art.6.expreſſit,& Nauar. indicauit in lib.5.Conſil.tit. De Simonia conſil.34.*aſſentiturque Molina de iuſtitia & iure legendus tract. 2. diſp. 96. niſi lex aliquid contineat vnde criminoſus ipſe in conſcientia obligetur ſtatim à commiſſo crimine,beneficiũ relinquere: vt ſi dicatur beneficium ipſo facto vacet in conſcientia: vel, delinquens eo ipſo fructus ſuos non faciat in conſcientia: prout obligatur ille qui per ſimoniam beneficiom accepit, obligatur inquam,per ſecundam Extrauag. communem de ſimonia: in qua ſtatuitur talem nullatenus acquirere ius, nec facere aliqoos fructus ſuos:ſed ad illorum omnium quæ perceperit reſtitutionem ſub animæ ſuæ periculo aſtrictum eſſe.Item per Concil. Later. ſub Leone 10. ſeſſ. 9. canone nono, in quo, beneficiatij fructibus ſuorum beneficiorum priuantur illo die, quo officium diuinum recitare omiſerint,itaut illos perceptos reſtituere teneantur, tanquam rem iniuſtè perceptam: quod eſt teneri in conſcientia. Vide Nauar.in Enchir. cap. 25. nu. 121. vbi refert Bullam Pij V.de eadem re.

Quod ſi interea,ante ſententiam Iudicis,cùm poteſt adhuc beneficium retinere, illud alteri reſignet, aut cum alio permutet: reſignatio vel permutatio eiuſdem modi erit,cuius alienatio de qua dictum eſt in explicatione primæ difficultatis:nempe ſicut alienatio bonorum facta ab eo cuius buna confiſcata ſunt,rata eſt tantùm ſub conditione:ſic & dicta reſignatio, aut permutatio beneficij:hæ etenim ſicut illa, per ſententiam Iudicis reſcinduntur à die commiſſi criminis.

Quarta difficultas eſt. An cùm lex ob crimen priuat ipſo facto aliquem publico officio quo fungitur, valeant per ipſum in eodem officio acta, ante declarationem criminis.

Nu.292. HVic Syluester in verbo Hæreſis 1.*num.14.in fine declarationis tertia pœna*, & Angelus in verbo Pœna num.3. ſatisfaciunt dicentes valere omnia talia acta & inſtrumenta publica,quæ ante declarationem criminis fecerit ex officio. Itaque ſi Iudex ſit, valent omnes ſententiæ ab ipſo datæ: ſi Notarius, valent omnia inſtrumenta ab ipſo confecta. Similiter ſi Parochus ſit, iure ipſo priuatus ſuo parochiali beneficio,valent, *ſi cætera adſint*, abſolutiones à peccatis quas dederit antequam à Iudice declaretur criminis reus: quia illæ ſunt quædam acta ex publico officio quod gerit. Item ſi Canonici ipſo iure priuati ſint ſuo Canonicatu,valent ſuffragia,& electiones ab eis factæ ante declarationem à Iudice factam criminum ab ipſis patratorum.

Valerij Pais 3.tom.2.

Quinta difficultas. An ſi reus iuridicè interrogatus à Iudice neget vel occultet ſuum crimen, indéque liberetur à condemnatione, teneatur in conſcientia pœnam ſubire, ad quam fuiſſet condemnatus, ſi vt debebat, crimen faſſus eſſet.

DE hac poteſt alicui videri, quòd ſatis ſit reum ita præparatum eſſe animo, vt ſi iterum legitimè interrogetur,veritatem fateatur:quandoquidem ad nihil aliud in conſcientia teneri cenſetur:cùm fiſcus non acquirat ius capiendi bona ante Iudicis condemnationem, prout ex antedictis patet. Verùm Sotus *li.1.De iuſt.& iure qu.6.art.6. ante 6.concluſionẽ*, ſtatuit tunc reum iu conſcientia teneri pœnam legis ſubire,ſicut & poſt latam ſententiam.Cui fauere videtur hæc ratio,quòd reus perinde ac teſtis,legitimè interroganti, teneatur ex iuſtitia veritatem fateri; adeoque dum crimen negando vel occultando, impedit ſenteotiam, per quam aliquid ex iuſtitia debitum obtineretur, cauſa eſt damni contra ioſtitiam: quod proinde reſtitutione reſarcire tenetur. Si ergo reus iuridicè interrogatus neget crimen propter quod Iudex bona ipſius adiudicaret fiſco,tenetur illa huic reſtituere, non minus qoàm teneretur Iudex, (quod bene tractatum Suarez habet li.5. de leg.c.11.) ſi ſecundùm allegata & probata cognoſcens ipſũ eſſe reum criminis, propter quod talem pœnam lex imponit;non condemnaret, ſed iniuſtè abſolueret. Nu.293.

Cæterùm diſtinctione vtendũ eſt.Nã ſi lex pœnalis non ſit latæ ſententiæ,ſed tantùm ferendæ, reus à Iudice legitimè interrogatus crimen occultans, non tenetur in conſcientia ſuſtinere pœnam, quam illa imponit: ſed ſufficit vt animo paratus ſit veritatem fateri, ſi denuò iuridicè interrogetur, & pœnã ſuſtinere poſt ſententiam Iudicis.Ratio eſt,quia talis lex non irrogat pœnam, ſed irrogandam relinquit Iudici, ac proinde reus ad eam ſuſtinendam non tenetur ante ſententiam Iudicis; quæ quidem ſola, non autem lex,illam irrogat.Si verò lex ſit latæ ſentẽtiæ, pœnam ipſo iure vel facto irrogans, probabile eſt quod Sotus ſenſit, reum legitimè interrogatum, ſi crimen occultauerit, teneri in conſcientia ſuſtinere pœnam ad quam fuiſſet ſecundùm legem à Iudice condemnatus;non qoidem quòd teneatur ſua bona fiſco offerre: ſed quòd accipienti teneatur in conſcientia parere, requirentique ea tradere:qoia vt ante dictum eſt, ſententiæ ſimpliciter prolatæ vis eſt, non quidem vt reus bona ſua tradat:ſed vt fiſcus ius habeat illa accipiendi. Sic autem cenſuerim probabilem hanc Soti ſententiam, vt nolim contrariam tanquam improbabilem reiicere: aut illum qui in praxi eam ſequatur,peccati omnino damnare.

Nã præter fundamentũ ante pp ſitũ, aliud fortius dari poteſt:nempe quod tunc ſolummodo ad reſtitutionem teneatur quis, mendacio ſuo impediẽs conſecutionem alicuius boni; cùm in ea re peccat contra iuſtitiam commutatiuam; prout accidit, tum ei qui ſuo mendacio facit motari voluntatem teſtatoris, aut alterius donatoris, ne alicui donet quod ſtatuerat donare,etiamſi ad rem donandam,ius nondũ acquiſitum eſſet: tum ei qui quærentem rem ſuam, mendacio auertit à via per quam poſſet illam recuperare.His enim & ſimilibus caſibus nc contra iuſtitiam commutatiuam, in humano conuictu ſeruandam, noceatnt proximo, quiſque tenetur veritatem dicere,aut ſaltem non mentiri.In caſu autem propoſito, reus mentiendo non peccat contra iuſtitiam

Ooo commu

commutatiuam, quia vocatus in iudicium tenetur dicere veritatem, non ob vtilitatem eius cui applicanda eſt pœna: ſed vt Reip. pro commiſſo delicto ſatisfiat per pœnam. Inſtitutum eſt enim iudicium publicum ac publica confeſſio, vt reus ſuſtinendo pœnâ, ſatisfaciat toti Reip. (*vt patet quando pœna eſt corporalis*) non autem vt huic vel illi perſonæ per impoſitionem pœnæ, comparetur vtilitas: niſi forte contingeret per delictum, talem perſonam fuiſſe læſam: quoniam reus tunc negans in iudicio veritatem, peccaret etiam contra iuſtitiam commutatiuam, & teneretur ad reſtitutionem eius, quod per ſententiam reſtituere deberet tali perſonæ priuatæ, habenti contra ipſum actionem. Rationi autem pro Soto allatæ ſatisfieri poteſt dicendo: tum teſtem, tum reum in crimine occultando, contra ſuum officium iúſque ipſum peccare: itaut ſiue teſtis ſiue reus ſuam ſententiam reuocare debeat in foro conſcientiæ, ac proinde oporteat eo eſſe animo, vt ſi legitimè denuo interrogetur (quod ſi Iudex non faciat ipſi imputatur non teſti aut reo) crimen patefaciat & ingenuè fateatur; non verò ſoluat pœnam, quam ex iuſtitia commutatiua non debeat, niſi fortè ex accidenti, iuxta antedicta. De hac re pleniùs agens Suarez videri poteſt in ſæpe memorato li. 5. de leg. c. 10.

Sexta difficultas eſt. An qui ex officio publico tenentur reos manifeſtare, aut in eos ſententiam proferre, ſi non faciant præter delictum quod committunt, non ſatisfaciendo eidem ſuo officio, obligentur ad reſtitutionem pœnæ, à lege ob crimen impoſitæ, quam alioqui eiuſdem delicti reus fiſco aut alteri applicandam perſoluiſſet.

Nu. 294. SOlutio eſt ſecundùm Angelum *in verbo Pœna n. 26.* obligari ad reſtitutionem: ſecundùm Nauar. verò *in Enchir. cap. 25. nu. 34.* non obligari. Vera autem hæc eſſe videtur: vt Iudex vel alius dictum publicum officium gerens, non teneatur reſtituere pœnam à lege impoſitam, eo nomine, quòd reum non manifeſtauerit, vel non condemnauerit: teneatur tamen reſarcire damnum, quod vel Reſpub. vel priuata perſona inde læſa accipit. Ratio eſt, quòd etſi Iudex, vel alius ex officio publico ſeu conuentione inita cum Rep. teneatur detegere crimina, aut illa punire pœna legis: talis tamen obligatio ſolùm eſt erga Rempub. vt delictorum punitione, pax illius conſeruetur; & quiſque indemnis in illa ſeruetur: non autem erga eam perſonam priuatam vel fiſcum, cui pœna pecuniaria eſſet applicanda, ſi crimen manifeſtaretur. Quia igitur ratione ſui officij, atque fidei quam Reip. dedit; ad nihil aliud tenetur Iudex, vel alius publicus miniſter, quam vt Rempub. repurget à peccatorum ſordibus & priuatas in ea perſonas indemnes ſeruet; obligatur quidem reſarcire damna omnia quæ vel Reſpub. vel priuata perſona læſa accepit ex eo, quod ipſe non manifeſtauerit aut ſententiam in reum non tulerit: non tamen reſtituere pœnam lege impoſitam, quam reus manifeſtatus & condemnatus ſoluturus erat fiſco, vel alij cui applicanda fuit.

Aduerte tamen, poſtquam crimen delatum eſt ad iudicium, & pœna pecuniaria petitur, ſiue à perſona cui applicanda eſt, ſiue ab alia nomine fiſci; Iudicem, ſi neglexerit mulctare reum pœnâ illâ pecuniariâ, teneri ad reſtitutionem faciendam ei, cui pœna de iure eſſet applicanda: quia Iudex tenetur ex officio proſpicere bono publico, non tantùm puniendo peccata, ſed etiam cuique reddendo, quod iuſte in iudicio petitur. At quoties crimen propter quod à lege pœna imponitur, delatum eſt in iudicium, accuſator vel alius cui applicanda eſt pœna, petit in iudicio idipſum crimen puniri, & ſibi pœnam applicari, iuſtè petit. Ergo Iudex denegans eam applicationem, quam ex iuſtitia tenetur facere, ita peccat vt etiam ad reſtitutionem teneatur.

LIBER

Digitized by Google

LIBER QVARTVS, TOTIVS ET OPERIS DECIMVSQVARTVS.

DE IIS QVÆ COGNOSCENDA conſiderandaque ſunt ad iudicandum generaliter de peccatis ex obiecto & circunſtantiis actuum humanorum.

PRÆFATIO.

SICVT in re naturali (inquit D. Thomas 1.2. quæſt. 18. art. 3.) ad plenitudinem perfectionis, præter formam ſubſtantialem, quæ conſtituit eſſentiam, requiruntur accidentia: vt figura, color, &c. quæ ad conuenientem ei, decentémque habitudinem faciunt: quorum ſi aliquod deſit, ſequitur imperfectio malúmque phyſicum: ſic in actu humano ad plenitudinem perfectionis, præter obiectum ex quo ſpecificam ſuam rationem eſſentiámve habet, tanquam motus ex termino in quem tendit, requiruntur debitæ circunſtantiæ, quæ ad illius conuenientem decentemque habitudinem ita faciunt; vt earum aliqua deficiente, is malus ſit moraliter: nempe ex defectu plenitudinis perfectionis, iuxta illud D. Dionyſij in cap. 4. De diuinis nominibus: Bonum eſt ex integra cauſa, & malum ex ſingulis defectibus. Quia igitur peccatum nihil aliud eſt quàm actus humanus malus; ex obiecto ſuo & circunſtantiis ſumens propriam malitiæ ſpeciem: manifeſtum eſt in hac diſciplina præcedentibus libris, meritò iſtum adiungi de obiecto, & circunſtantiis humanorum actuum, prout in hos moralis malitia ex illis deriuatur: præſertim cùm in pœnitentiali foro, ad cuius praxim hæc noſtra diſciplina ordinatur, non attendatur tantum, quòd aliquid ſit peccatum: ſed etiam cuius ipſum ſit ſpeciei: quandoquidem in Sacramentali Confeſſione, vt integra ſit, Pœnitens debet ſuum peccatum in propria ſpecie exprimere, vt ſuo loco expoſitum eſt in præced. lib. ſexto.

CAPVT I.

De obiecto humanorum actuum, prout ex illo, in hos moralis malitia deriuatur.

SVMMARIVM.

1 *Ex obiecto in actum humanum deriuatur malitia ipſius eſſentialis.*
2 *Tres modi quibus contingit talis deriuatio.*
3 *Duæ generales regulæ iudicandi de peccatis ex obiecto.*
4 *Vnum peccatum eſſe alio grauius conſtat ex ſacris literis.*
5 *Ratio iudicandi ex ipſo obiecto, quod peccatum ſit alio grauius.*
6 *Ratio idem iudicandi ex virtutibus, quibus peccata repugnant.*

IN actum humanum ex obiecto, id eſt, ex eo circa quod exercetur, malitiam aliquam deriuari manifeſtum eſt ex verbis Oſeæ cap. nono: Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt.] Neque refert quòd actus exterior non ſit malus moraliter ſine interiori voluntatis, qui circa illum exercetur. Id enim propterea tantùm ſit, quòd moralis malitia in actu humano libertatē re- *Num. 1.*

quirat, tanquam conditionem ad eſſe morale neceſſariam; minime autem tanquam malitiæ fontem. Atque ipſam malitiam ex obiecto in actum humanum deriuatam, eſſe primam adeóque eſſentialem malitiam eiuſdem actus: ex memorata D. Thomæ doctrina ita confirmatur. Sicut in rebus naturalibus primum & eſſentiale malum eſt, ſi res quæ generatur non conſequatur formam ſpecificam; vt ſi fœtus in materno vtero generetur carens anima: ſic primum malum in actu humano, eſt ſi non exerceatur circa obiectum conueniens; itaut inde aliam, quam conueniat ſortiatur ſpeciem: quod cùm ſit, is dici ſolet malus ex ſuo genere, ſumpto nomine generis, *inquit D. Thomas*, pro ſpecie, ſicut cùm dicitur genus humanum, ad ſignificandam totam humanam ſpeciem.

Porro actum humanum, ſeu liberæ voluntatis,
Num. 2. non exerceri circa obiectum conueniens contingere poteſt aliquot modis. Primus eſt, quo ei tale quid contingit ex interna aliqua ipſius obiecti conditione (*vnde ſolet dici malus intrinſece*) ex parte cuius repugnat honeſtati, id eſt, moderationi quam aliqua virtus ſecundùm rectæ rationis præſcriptum ſibi vendicat: prout crapula moderationi temperantiæ repugnat per exceſſum: tenacitas moderationi liberalitatis, per defectum. Vbi nota ſemper quidem peccata eſſe ſpecie diuerſa, quæ diuerſis ſpecie virtutibus per ſe repugnant; non tamen ſemper eſſe eadem ſpecie, quæ repugnant eidem virtuti. Nam nec extremè oppoſita, vt peccatum auaritiæ, & peccatum profuſionis bonorum, ſunt eiuſdem ſpeciei, etiamſi intermedia liberalitas ſit vna ſpecie. Nec itẽ ea quæ diuerſiſſimo modo (*etiamſi non opponantur extremè inter ſe*) eidem virtuti aduerſantur: adeo nimirùm vt vtrorumque natura moraliter expenſâ, qui procliuis fuerit ad vnum illorum, non inueniatur pari facilitate propenſus ad alterum committendum. Et ita detractio, & furtum quæ eidem virtuti iuſtitiæ per ſe repugnant: & periurium ac ſimonia, quæ eidem virtuti religionis per ſe opponuntur, diuerſæ ſpeciei eſſe cenſentur.

Secundus modus eſt, quo idem contingit ex conditione tãtùm externa: nempe ex ſola prohibitione, qua ſpeciali præcepto obiectum ipſum prohibetur: Exemplum datur de eſu carnium in Quadrageſima, qui non ex aliqua interna ſua conditione, ſed ex ſola prohibitione facta ab Eccleſia, repugnat rectæ rationi. Atque ex hoc duplici propoſito genere conditionis, id quod moraliter malum eſt, diſtinguitur in illud quod dicitur prohibitũ quia malum: id eſt, quod talis naturæ eſt, vt legis lator ſua lege debeat ipſum reprobare, nec vnquam poſſit approbare; vt odium Dei, mendacium, nonnulláque alia: & in illud quod dicitur malum, quia prohibitum: id eſt, quod antequam prohiberetur nihil referebat ipſum agi vel non agi, vt antedictus eſus carnium.

Aduerte verò obiter, legem dum prohibet aliquid quod eſt ex ſe indifferens, facere illud alicui virtuti repugnans ac malum moraliter; ſicut & dum præcipit aliquid eiuſmodi, conſtituit illud in aliquo officio virtutis: cõtra quam proinde is peccat, qui tranſgreditur eiuſmodi legem. Sic Eccleſia præcipiens Quadrageſimale ieiunium, fecit ipſum temperantiæ actum & officium: & præcipiens auditionem Miſſæ in die feſto, eam fecit actum religionis: & præcipiens ſolutionem decimarum fieri Clericis, illam fecit officium iuſtitiæ: & ideo talia præcepta tranſgrediens, peccat contra tales virtutes.

Tertius modus, quo actum humanum non exerceri circa obiectum conueniens contingere poteſt, prouenit ex inordinata volontatis cõuerſione ad obiectũ ipſum, id eſt, ex eo quod obiectum ſit terminus actus humani in quem voluntas exit, contra rectæ rationis præſcriptum: vt in blaſphemia, quam imperando, voluntas conuertitur quidem ad Deum, ſed inordinate: ſicut & cum optat, aut imperat homicidium, inordinate conuertitur ad proximum, & ſic de aliis: quæ ſicut cõſtituuntur obiecta virtutum, quatenus termini ſunt actuum voluntatis ordinatæ, ſeu ſequentis in functione ſua, rectæ rationis præſcriptum: ſic conſtituuntur obiecta vitiorum, quatenus termini ſunt actuum voluntatis inordinatæ, id eſt, exeuntis in actum ſuum contra rectæ rationis præſcriptum. Cumque hæc ita ſint, duæ regulæ ſtatui poſſunt ad generaliter de peccatis iudicandum ex ipſorum obiectis.

Prior eſt Actum humanum eſſe moraliter malum, Num. 3.
primamque ſuam peccati ſpeciem ſortiri ex obiecto in quo terminatur contra rectam rationem Hanc ſatis confirmant verba ca. 9. allata initio huius capitis. Sequitur autem ex ea, quòd cùm eiuſdem obiecti diuerſæ conditiones eſſe poſſint, ſecundùm quas actus liberæ voluntatis exerceantur circa ipſum contra rectam rationem: ſequitur inquam, interdum fieri, vt actus qui eiuſdem ſunt ſpeciei in genere naturæ, ſint in genere moris, actus & peccata diuerſæ ſpeciei: vt actus carnalis cum ſoluta, & actus carnalis cum maritata: quorum ille eſt ſimplex fornicatio: & hic eſt adulterium.

Poſterior regula eſt. Quòd vnum peccatum in ſua ſpecie grauius ſit quàm alterum in ſua, prouenire ex obiecto ipſius. Hæc probatur: quia trahendo ſpeciem ab obiecto, trahit & illa, per quæ ſiue ſecundùm exceſſum, ſiue ſecundum defectum, diſtinguitur in ſua ſpecie ab iis quæ eiuſdem ſunt generis. De quæ re nonnulla Theologi ſcholaſtici ſubtiliter diſputant, ipſis relinquenda; additis aliis ſpectantibus ad vſum fori pœnitentialis nobis propoſitum.

Quorũ 1. eſt: non omnia peccata eſſe æqualia, ſed Num. 4.
alia aliis grauiora, vt apertè colligitur ex ſacris literis Matth. 5. vbi Chriſtus conſtituit diuerſos gradus peccatorum. & pœnarum eis debitarum; inquiens: Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio, & cætera quæ ibid. ſequuntur. Item cap. 10. cùm ait, Tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorũ in die iudicij quàm illi ciuitati. Nec eſt quòd quis dicat, ex eo loco tantùm haberi, quædam peccata eſſe grauioribus pœnis puniẽda quam alia. Namque iuxta menſuram peccatorum futurum in iudicio plagarum modum, patet per illud Apoc. 18. Quantum ſe glorificauit, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.] Accedit quòd Dominus ipſe Matth. 12. verbum quod dictum fuerit contra Spiritum ſanctum, faciat peccatum maius verbo dicto contra Filium hominis: & quod Ioan. 19. dicat Pilato: Qui me
tradidit tibi, maius peccatum habet. Num. 5.

Secundum eſt: quando obiectum actus liberæ voluntatis conueniens non eſſe contingit ex inordinata conuerſione eiuſdem voluntatis in obiectum ipſum; tunc ex D. Thomæ doctrina in quæſt. 2. de malo articu. 10. grauitatem peccati ſic eſſe attendendam ex obiecto, vt tanto grauius peccatum aliquod cenſeatur, quanto ordinationi amoris (*in qua virtus conſiſtit*) magis aduerſatur. Sic ergo quia ordinato amore debemus plus diligere Deum, quàm proximi vitam in actu: & hanc, quàm vitam in potentia: & hanc rurſus, quàm bona externa, inquit D. Thomas idololatriam, blaſphemiã & cætera peccata in Deum reputanda eſſe ex ſuo genere grauiſſima: & peccatum homicidii, quod tollit actualẽ hominis vitam, peccatum eſſe grauius peccato luxuriæ, quod opponitur vitæ hominis in potentia, per inordinationem quam ponit in actu generationis humanæ: vltimum verò locum tenere peccata, per quæ proximus læditur

tur in boois extetnis:ſiue honorariis,vt per infamatiooem & detractiouem:ſiue pecunariis, vt per furtum & tapinam.

Cúmque in ſingulis horum generum, varij ſint gradus peccatorum, quæ à quibus ſupetentur D. Thomas addit eſſe quoque ex meuſura charitatis æſtimandum: nimirum vt peccatum cenſeatur tanto grauius, quanto virtutis bonum cui opponitur, debet ex chatitate magis amari. Cùm autem vnum idemq́ue eſt bonum virtutis, cui diuerſa peccata opponuntur: vt quãdo ipſa ſunt actus extremorum vitiorum, *in quorum medio virtus conſiſtit*: vnúmque per exceſſum, & alterum per defectum tollit mediæ virtutis moderationem: tunc illud ex eis grauius eſt, quod virtuti ipſi mediæ magis repugnat: vt cenſetur illud, quod eſt actus vitij per defectum, quando virtus ipſa tanquam calcar, inſtituta eſt ad hominem impellendum, velut liberalitas: & ita peccatum auaritiæ cenſetur grauius peccato prodigalitatis. Quando autem virtus tanquam frænum inſtituitur ad retrahendum hominem: tunc actus vitij per exceſſum, cenſetur grauius: vt ſuperbia quàm animi deiectio: quia humilitas virtus media inſtituitur ad retrahendum hominem ab inani appetitione gloriæ.

Veruntamen ſic accipienda ſunt hæc: vt cætera debeant paria eſſe. Nam cùm ex eod. D. Thoma ibidem, grauitas in peccato attendenda ſit non modo ex obiecto, ſed etiam ex efficiente, id eſt, ex deprauatiore voluntate: atq; ex circunſtantiis quæ eſſentiali malitiæ ex obiecto deriuatæ, accidentalem addunt: fieri poteſt vt peccatum quod in ſua ſpecie ex obiecto eſt minus graue, quàm alterum: ſit magis graue ex deprauatiore voluntate vel ex circunſtantiis. Sic enim peccatum homicidij grauius eſt quàm blaſphemia: quæ profertur voluntate non plenè deliberata: & furtum quo reip. ærarium ſpoliatur, peccatum eſt maius homicidio, quo aliquis infimæ ſortis homo occiditur.

Num. 6. Tertium eſt: cùm virtus & peccatum ei oppoſitum verſentur circa idem obiectum: atque vt grauitas peccati in ſua ſpecie, ſic præſtantia virtutis in ſua ſumatur propriè ex obiecto: peccatum illud in ſua ſpecie grauius dici à D. Thoma 1. 2. *quæſt. 73. art.* 4. quod præſtantiori virtuti repugnat. Id quod intelligendum eſt cæteris omnibus paribus; ac comparatione facta inter maxima peccata oppoſita iis virtutibus, quarum vna alteri præſtare ponitur: vt verbi gratia inter iniuſtitiam qua euertitur reſpub. & intemperantiam, qua peccatur contra naturam. Alioqui enim deceptio contingeret in tali comparatione: quia intemperantia qua peccatur contra naturam, peccatum eſt grauius quam furtum vnius & alterius aurei: etiãſi illa opponatur temperantiæ, & hoc iuſtitiæ, quæ virtus eſt præſtantior. Similiter infidelitas malum eſt grauius quàm odium proximi, etiamſi hoc charitati, & illa fidei, quæ minus præſtans eſt, opponatur: quodquidem vſuuenit quoties bonum quod deſtruitur per peccatum virtuti inferiori contrarium, maioris eſt momenti eo, quod deſtruitur per peccatum ſuperiori virtuti oppoſitum; vt tota honeſtas caſtitatis, quæ deſtruitur per peccatum contra naturam, maioris momenti eſt, quàm æqualitas in rebus externis cum proximo ſeruanda, quæ tollitur per furtum. Similiter integra in Deum fides, quàm vnius hominis amor integer.

CAPVT II.

De circunſtantiis in genere prout ex eis malitia in actum humanum deriuatur.

Valerij Pars 3. tom. 1.

SVMMARIVM.

7 *De nomine circunſtantia, unde tranſlatum ſit ad hanc diſciplinam.*

8 *Accidentia humani actus, quadam ſunt naturalia, & quadam moralia: hacque non illa ſignificantur nomine circunſtantiarum.*

10 *Quedam notanda pro iudicio de peccatis ex circunſtantiis.*

11 *Explicatio ſingulorum nominum quibus circunſtantia indicari ſolent.*

12 *Moralis effectus circunſtantia circa actum humanum.*

13 *Circunſtantia nonnunquam in finitum, nonnunquam in infinitum minuit peccatum.*

14 *Nonnunquam verò auget in infinitum, nonnunquam in finitum.*

NOtat D. Thom. *in* 1. 2. *quæſt. 7. art.* 1. vocatas eſſe circunſtantias, appellatione ab eis quæ ſunt in loco, tranſlata ad actus humanos. Propriè enim ea circunſtare dicuntur, quæ rem in loco exiſtentem extrinſecus attingunt, aut ei propinqua ſunt. Itaque per quandam ſimilitudinem Theologi circunſtantias humanorum actuum vocant illa, quæ ad ipſos ita pertinent, vt eſſentiam eorum minimè attingant. Cumque actus humani eſſentia conſiſtat in hoc, quòd ab hominis libera voluntate exerceatur, circa aliquod obiectum; cætera quæ ad eumdem actum attinent vltra hominem ex libera voluntate agentem, & obiectum circa quod is agit, cenſentur illius circunſtantiæ, accidentiave. *Num.* 7.

Naturalia quidem, ſi nihil ad hoc conferant, vt is ipſe actus magis vel minus ſit conſentaneus rectę rationi: aut contrà, ab hac magis vel minus diſſentaneus ſit: ſicut cenſentur nihil conferre illa, ex quibus bonitas vel malitia ipſius, nec augetur nec minuitur. Moralia verò, ſi ad idipſum conferant aliquid: vt cenſentur ea, ex quibus augetur vel minuitur bonitas vel malitia. Atque ita: fieri dextrâ aut ſiniſtra manu, ante, vel poſt meridiem, dicuntur accidentia naturalia furti: quia malitiam ipſius neque augent neque minuunt. Fieri verò in loco ſacto, vel in magna quantitate, dicuntur accidentia illius moralia, quia augent malitiam ipſius. Sola autem moralia, *cùm naturalia nihil faciant ad malitiam peccati*, ſunt circunſtantiæ, de quibus nobis eſt ſermo. Quarum conſiderationem in primis neceſſariam eſſe in praxi fori pœnitentialis, apertè conſtat ex cap. Conſideret De pœnitent. diſtinct. 5. & ex cap. Aut facta, in præced. diſtinct. 1. & ex cap. Omnis vtriuſque ſexus De pœnitent. & remiſſ. & ex cap. Sicut dignum De homicidio: ac demum ex Concil. Trid. in ſeſſ. 14. cap. 5. & can. 7. In quo cap. expreſsè habetur, eas circũſtantias in confeſſione explicandas eſſe, quæ peccati ſpeciem mutant: eoquòd ſine illis peccata ipſa, neque à Pœnitentibus integrè exponantur, nec Iudicibus, putà confeſſariis innoteſcant; nequeatque fieri, vt hi de quãtitate criminum rectè cenſere poſſint, & pœnam quam oportet pro eis imponere pœnitẽtibus. Qua de cauſa idem Concilium tanquam à ratione alienum meritò reprehendit, quòd imprudenter aliquid dixerunt eaſdem circunſtantias ab hominibus otioſis excogitatas eſſe. *Num.* 8.

Iam quot & quæ ſint circunſtantiæ D. ipſe Thom. explicat *in citat. q. 7. art.* 3. inquiens ſeptẽ à Cicerone aſſignatas eſſe hoc verſu comprehenſas. *Num.* 9.

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. eiſq; Ariſtotelem addidiſſe octauã, *circa quid*, quam Cicero complexus ſit ſub *quid*, atque octonarium illum numerum ſic colligi poſſe. Circunſtantia dicitur ex eo, quòd ſit extra ſubſtantiam eſſentiàmve

actus humani: ita tamen, vt aliquo modo illum attingat. Attingit autem vel tanquam menſura, vt locus & tempus, in quibus homo actum ipſum humanum exercet: vnde oriuntur *vbi, & quando*: vel attingit tanquam modus quo homo agit; vnde ſumitur *quomodo*: vel attingit tanquam ipſius cauſa: quæ vel eſt efficiens principalis, & conſtituitur circunſtantia *quis*; vel eſt efficiens inſtrumentalis, & conſtituitor circunſtantia *Quibus auxiliis*: vel cauſa finalis, & conſtituitur circunſtantia *cur*: vel eſt cauſa materialis ſeu obiectum, & conſtituitur circunſtantia *circa quid*: vel denique attingit tanquam effectus ipſius: vnde ſumitur circunſtantia *quid*. Sicque ſunt octo circunſtantiæ, tres ex parte actus ſecundum ſe: quatuor ex parte cauſarum, & vna ex parte effectus eiuſdem actus. Quod autem Palud. in 4. & D. Anton. 3. part. *ille diſtinct. 16. quæſt. 3. & hic tit. 17. cap. 17.* §. 4. addunt *Quoties*, Caietanus ad cit. D. Thomæ locum reiicit ex eo, quòd numerus, non vnius ſed plurium ſimul actuum ſit accidens; & circunſtantiarum nomine ſignificentur accidentia quæ in vnum eundemque actum cadere poſſunt. Quanquam meritò addi potuit, habita ratione eorum quæ ad integritatem confeſſionis ſpectant: quia Pœnitens non minus tenetur de ſecundo peccato confiteri, quàm de primo eiuſdem ſpeciei; nec minus de centeſimo quàm de quocumque alio.

Prænotanda in iudicio de peccatis ex circunſtantiis.

SECTIO I.

IN praxi autem, iudicantem de peccatis ex circunſtantiis, iuuabit ſequentia prænotaſſe.

Nu. 10. Primum eſt: circunſtantias dari, non tantùm conſenſus exterioris ſeu actus à voluntate imperati; ſed etiam interioris conſenſus efficacis (*propoſitum peccãdi vocant*) in quem malitia actus externi, tanquam obiecti ipſius, tota deriuatur; ſicque fit, vt quod in Concil. Trid. loco cit. habetur: dari inquam, circunſtantias mutantes peccati ſpeciem, vtrique illi conſenſui ſimiliter conueniat. De interiori verò conſenſu inefficaci, qui dicitur ſimplex complacentia, non eſt eadem ratio: quia cum is conſummetur in voluntate abſque ordine ad actum externum, non ex hoc, ſed ex propria repugnantia, quam habet cum aliqua virtute, malitiam peccatique ſpeciem accipit: vt ſimplex complacentia in cogitatione turpi, ex repugnantia cum caſtitate.

Secundum eſt: non omnes memoratas circunſtantias inueniri in quouis ſingulari actu humano: poteſt enim talis aliquis actus non habere finem externum, ſignificatum per circunſtantiam *Cur*; vt patet ex amore quo Deus propter ſeipſum ſolum amatur, & ex actu temperantiæ, quem quis ideo ſolùm exercet, quod amet vitam temperatam.

Tertium eſt: circunſtantias dici accidentia humanorum actuum, non quòd his inhæreant: quia nulli earum id contingit, niſi circunſtantiæ, *Quomodo*, propterea quòd res & modus rei, vnum idemque ſunt: ſed quòd extrinſecus, illis quaſi adiacendo, tribuant quoddam accidentale eſſe morale: id eſt, eſſe rationi conſentaneum, vel diſſentaneum; ex quo conſurgit accidentalis aliqua bonitas vel malitia, iuxta antedicta, num. 8.

Nu. 11. Quartum eſt: circunſtãtiam *Quis*, ſignificare perſonam agentem: non quidem ipſam ſecundùm ſe, quoniam ea ratione ad actum humanum intrinſecè requiritur: ſed ſecundùm ipſius qualitatem ſeu accidentalem quandam conditionem cõferentem aliquid ad actus bonitatẽ vel malitiam moralem: quales conditiones ſunt: Clericum eſſe, vel laicum; religioſum vel ſecularem: magiſtratum vel priuatum; & aliæ, quæ fuerint ſimiliter qualitates hominis ex deliberata voluntate agentis, augentes vel minuentes bonitatem vel malitiã actus quem ipſe libere exercet. Circunſtantiam verò *Quid* ſignificare effectum qui conſequitur perpetrationem peccati: nimirum nocumentum, quod peccatum affert, ſiue in bonis honeſtis per culpæ maculam, ac vitæ turpitudinem, aut ſtudiorum iacturam, aliúdve ſimile: ſiue in bonis delectabilibus per plagas, mortem, ac alia corporis & vitæ incommoda: ſiue demum in bonis vtilibus, tum honorariis per dedecus & infamiam: tum pecuniariis per amiſſionem bonorum mobilium, euerſionem ædificiorum, damnum in mercimonio, vel opificio, & aliud huiuſmodi.

Circũſtantiam verò *Vbi*, denotare locum, nõ quidem ipſum ſecundùm ſe, ſed ſecundùm quandam ſuam qualitatem, conferentem aliquid ad bonitatem vel malitiam moralem actus humani: vt ipſum eſſe ſacrum, vel prophanum: publicum vel priuatum. Præterea circunſtantiam *Quando*, denotare tempus, non ipſum ſecundùm ſe, ſed ſecundùm quandam qualitatem præcedenti ſimilem: nempe ipſum eſſe ſacrum vel publicum. Item circunſtãtiam *Cur*, ſignificare finem externum: qualis eſt cùm quis bonum aliquod vult proximè propter ipſius bonitatem, & remotè propter aliud: id eſt, vult referendo ipſum ad aliud. Exemplum eſt cum quis alteri quod ſuum eſt reddere vult, proximè quia id honeſtum eſt; & vlterius vult idem, propter Deum: in quo caſu actus volendi duplicem habet bonitatem, vnam primariam ex obiecto ſuo; nempe bonitatem actus iuſtitiæ: & alteram ſecundariam ex fine externo, nempe bonitatem actus charitatis.

Porro circunſtantiam *Quibus auxiliis*, ſignificare externa adiumenta, quibus tanquam inſtrumentis actio perfecta eſt: ratione quorum, eiuſdem actionis bonitas vel malitia augetur vel minuitur: ſicut tentatam eſſe alicuius puellæ pudicitiam minis & verberibus, grauius malum eſt, quàm eſſe tentatam blãditiis, & muneribus. Deinde cum ex Nauar. *ad princip. cap. Conſideret De pœnitent. diſtinct. 5. num. 5.* circunſtantia hæc ſit eadem cum illa quam aliqui vocauerit *Per quos*, ſignificare etiam perſonas eas, quas quis dum peccat facit peccare; ita vt ſit peccati illarum particeps. In quarum perſonarum numero poni poſſunt illi, qui adhibiti ſunt mediatores ad malum perpetrandum, & illi cum quibus, pro quibus, aut contra quos perpetratum eſt, ex D. Anton. loco ſuprà citato.

Adhæc circunſtantiam *Quomodo*, ſic accipiendam eſſe, vt complectatur omnes illos humani actus modos, qui bonitatem vel malitiam ipſius augent vel minuunt: quales ſunt ij quos ex eo accipit, quòd agens agat vehementiùs vel remiſſiùs: aut cum maiore vel minore ſcientia, vel libertate: aut ex infirmitate, vel ex pura malitia: aut demum ex ignorantia, vel ex plena deliberatione. Denique circunſtantiam *Circa quid*, ſignificare obiectum, circa quod actus humanos exercetur; eſtque vel aliqua perſona patiens, vt in homicidio, adulterio, & nonnullis aliis, vel res aliqua, vt bonũ honorarium in detractione: bonum pecuniarium in furto: & ſic de multis aliis. Atque perſona aliqua, non quidem ſecundùm ſe, ſed ſecundùm aliquam ſuam qualitatem, qua augetur vel minuitur bonitas, aut malitia actus humani: cuiuſmodi ſunt perſonæ dignitas, conditio, ſeu ſtatus: grauiùs enim cæteris paribus peccat, qui Sacerdotem, quàm qui laicum: & qui magiſtratum, quàm qui priuatum hominem vulnerat. Res item aliqua: non

non quidem ſecundum ſe, nec ſecundùm conditionem aliquam ipſius neceſſariam ad conſtitutionem obiecti actus de quo agitur (*ſicut ipſam rem eſſe alienam conditio eſt ei neceſſaria ad conſtituendum obiectum furti;*) ſed ſecundùm quantitatem, id eſt, ſecundùm quod ipſa eſt in maiore vel minore quantitate: aut ſecundum qualitatem non ſpectantem ad talis obiecti rationem: qualis conditio eſt, rem ipſam pretioſiorem eſſe, aut viliorem: aliúdve huiuſmodi ex quo bonitas aliqua, vel malitia in humanum actum deriuetur.

Nu. 12. Quintum quod animaduertere oportet eſt: cùm quæuis circunſtantia, quatenus circunſtantia eſt, debeat actui humano tribuere aliquam bonitatem vel malitiam: cuilibet earum conuenire, vt actum ex ſe alioqui indifferétem reddat bonum, vel malum moraliter; cúmque repugnantia nequeant eidem ſimul ineſſe, nunquam circunſtantiam tribuere actui vt bonus ſit; quin priùs ſpoliet eum malitia contraria, ſi quam habeat: neque vt malus ſit, quin contraria bonitate priuet: alioqui enim oporteret eundem actum ſimul eſſe moraliter bonum, & malum, laude & vituperio, præmio & ſupplicio dignum: quæ inter ſe pugnant.

Sextum eſt: interdũ contingere vt accidens quod eſt pluribus actibus humanis commune, comparatione vnius eorum, habeat rationem circunſtantiæ, non item comparatione alterius; vt exempli gratia, primùm, mane, quod eſſe poteſt accidens tum homicidij tunc commiſſi: tum actus intemperantiæ, quo tunc aliquis ingurgitádo ſe cibo, ieiunium indictum ab Eccleſia violat: comparatione prioris actus non habet rationem circunſtantiæ, quia nec auget nec minuit ipſius malitiam: comparatione poſterioris verò habet; quia eius malitiam auget.

Septimum eſt, circunſtantiam ignoratam inuincibiliter; & quæ nullo modo præuiſa eſt, aut præuideri potuit; quia in voluntatem liberam non cadit, habendam eſſe pro non morali, tanquam nihil conferentem ad bonitatem, vel malitiam moralem.

Nu. 13. Poſtremum eſt: circunſtantias minuentes peccatum nonnunquam minuere tantùm in finitum: ita ſcilicet vt id quod mortale eſt de ſe, perſeueret tale: velut furtum 100. aureorum ex eo quòd commiſſum ſit ab inope, minus quidem eſt ex circũſtantia agentis, quam ſi commiſſum eſſet ab opulento; ſed non ideo deſinit eſſe mortale. Nonnũquam verò minuere in infinitum: cùm ſcilicet id quod eſſet alioqui peccatum mortale, faciunt peccatum eſſe tãtùm veniale, aut etiam actum virtutis, vel ſaltem nullum peccatum. Quo modo furtum, quod eſt ex ſuo genere peccatum mortale: ex circunſtantia obiecti, nempe ex paruitate rei, quæ ſurripitur, peccatum eſt tantùm veniale. Item quodcumque aliud ex ſuo genere mortale, ſit veniale, ex circunſtantia modi, quo exercetur ſine pleno rationis iudicio iuxta antedicta lib. 11. num. 44. Itémque occiſio hominis, *qua alias eſſet peccatum mortale,* actio eſt virtutis iuſtitiæ, ex debitis circunſtantiis perſonæ tam agentis, quàm patientis, & finis externi aliarúmque circunſtantiarum: vt ea qua per ſententiam Iudicis, reus tali pœna dignus, legitimè occiditur. Ac demum vſurpatio rerum alienarum in extrema neceſſitate, & occiſio hominis, ad vitæ propriæ defenſionem cum moderatione inculpatæ tutelæ, & cætera eiuſmodi, in quibus vrgens neceſſitas, vel alia legitima cauſa excuſat, nullum peccatum ſunt.

Nu. 14. Similiter circunſtantias nonnunquam augere malitiam tantùm in finitum, id eſt, ſolummodo venialiter: vt feſtinatio ſuperaddita præpoſteræ ſumptioni cibi, tanquam circunſtantia modi, malitiam ipſius auget venialiter. Nonnunquam verò augere in infinitum, ſeu mortaliter; quod fieri poteſt, tum intra eandem ſpeciem, vt accidit in furto mille aureorum, cui quantitas (*quæ circunſtantia eſt obiecti,*) ſupra malitiam furti quam ipſum haberet in minori quantitate commiſſum, addit malitiam mortalem eiuſdem ſpeciei, nempe ſpeciei furti: tum mutando ſpeciem, id eſt, primæ, eſſentialique malitiæ ipſius addendo accidentalem alterius ſpeciei: vt vſuuenit homicidio, quod cõmittitur in loco ſacro. Illi enim ad malitiam ſuam eſſentialem circunſtantia loci ſacri addit malitiam ſacrilegij, quod eſt peccatum ſpecie diuerſum à peccato homicidij. Sunt autem aliquot regulæ, per quas cognoſcitur quando ex circunſtantiis augeatur, vel minuatur peccatum, ſiue mutando, ſiue non mutando ſpeciem: quas, antequam ad ea veniamus, quæ ſingularum circunſtantiarum ſunt propria, proponere oportet.

CAPVT III.

De generalibus regulis cognoſcendi; quatenus peccatorum malitia ex circunſtantiis augeatur, vel minuatur.

SVMMARIVM.

15 *Circunſtantia ex qua augetur vel minuitur liberum, augetur vel minuitur quoque peccatum.*

16 *Circunſtantia diſſentanea rectæ rationi, actui cui accidit, tribuit primam malitiam, aut eam auget.*

17 *Quando circunſtantia mutando ſpeciem, & quando intra eandem ſpeciem augeat peccatum.*

18 *Ratio diſtinguendi inter circunſtantiam mutantem & non mutantem ſpeciem.*

19 *Ratio quâ ex circunſtantia minuitur peccatum.*

20 *Actus ex aliqua circunſtantia malus, nulla ſuperadditione aliarum circunſtantiarum, poteſt cenſeri bonus.*

PRIMA regula eſt, Circunſtantiam, ex qua Nu. 15.
augetur liberum in actu peccandi, augere etiam peccati malitiam. Hæc probatur: quia in actu malo ratio peccati ſic ſequitur rationem liberi, vt illa ſublatâ, hæc quoque tollatur 5. *quæſt.* 1. *cap.* 1. illâque auctâ, hæc conſequenter augeatur, & diminutâ, diminuatur. Augetur autem liberum in actu peccandi, per circunſtantiam modi, prouenientis ex eo, quòd actus ipſe exerceatur cum maiore voluntatis propenſione, & libertate: aut cum pleniore iudicio, & aduertentiâ rationis iuxtâ doctrinam traditam in præcedenti lib. 11. fere per totum.

SECVNDA eſt. Omnẽ circunſtantiam rectæ ratio- Nu. 16.
ni diſſentaneam, conferre humano actui vel primam malitiam, vel illius augmentum. Hæc patet: quia nullam alioqui conferret, quod eſt contra rationem circunſtantiæ, ex antedictis. Pro huius autem plena intelligentia quædam ſunt notanda. Primum eſt, triplicem diſtingui poſſe actus humani bonitatem, vnam moralem, alteram naturalem, & tertiam ſupernaturalem. Atque vt naturalis in eo conſiſtit, quòd actus ipſe ſit ab homine ſecundùm facultatem ipſius naturalẽ, *perinde ſcilicet ac frigefactio eſt ab aqua ſecundùm ſuũ naturale frigus;* atque ſupernaturalis in eo, quòd ſit ſecundùm habitum gratiæ & charitatis, ſufficienter ad merendum apud Deum: ſic etiam moralem bonitatem in eo conſiſtere, quòd ſit ſecun-

Digitized by Google

dum rectam rationem directricem morum, ſeu actionum liberatum hominis.

Secundum eſt, vnum eumdémque actum humanum habere poſſe varias repugnantias cum recta ratione: illaſque contrahere ex iis ad quæ tendit ac ſe extendit, tanquam ad terminos ſuos, ſiue primarios: qualia ſunt ea quæ conſtituunt eiuſdem actus obiectuio: ſiue ſecundarios, quales ſunt circunſtantiæ. Tam enim hæ, quàm illa per actum ipſum humanum volita, communicant eidem, illam quam continent repugnantiam cum recta ratione, ſuamve moralem malitiam; iuxta illud Oſeę 9. Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt.

Tertium eſt: cùm bonum ſit ex integra cauſa, & malum ex ſingulis defectibus ex D. Dionyſio in ca. 4. De diuinis nominib. vnam ſolam circumſtantiam prauam, ſeu alienam à recta ratione, etiamſi reliquæ ſint bonæ vel non malæ, facere actum malum: & quo plures fuerint eiuſmodi, eo grauiorem eſſe malitiam.

Quartum eſt: ſicut iuxta præcedentem regulam, malitia actus humani augetur per intenſionem illius ex intenſione liberi: ſic iuxta hanc augeri per extenſionem illius: prouenientem ex eo, quòd idem actus extendatur ad plura, quæ ſunt aliena à recta ratione; vnde in eo malitiæ additur malitia: nempe malitiæ, quam ex obiecto ſuo contrahit, ſuperadduntur malitiæ quas idem accipit ex ſuis circunſtantiis. Quodquidem augmentum, vt iam ante attigimus, poteſt dupliciter fieri: vno modo, intra eamdem ſpeciem; altero modo, mutando ſpeciem: quod quando contingat neceſſarium eſt Confeſſario ſcire. Ad illud autem docendum ſtatuitur ſequens regula quam D. Thomas attigit in 1. 2. quæſt. 18. art. 11. & quæſt. 72. art. 9 & quæſt 2. de malo art. 6. & 7.

Nu. 17. Tertia igitur regula eſt. Circunſtantiam quæ ſecundum ſe conſiderata, peculiarem aliquam, præter eam quæ obiecti eſt, repugnantiam habet cum recta ratione; augere malitiam in eodem actu, mutando peccati ſpeciem: eam verò quæ ſecundum ſe conſiderata, non habet talem repugnantiam; ſed ſolùm ſuppoſita conditione obiecti, per quam ipſum pugnat cum recta ratione, malitiam augere intra eamdem peccati ſpeciem. Ratio huius eſt, quia ſicut actus humani malitia, abſolutè æſtimatur ex obiectorum repugnantia cum recta ratione, ex quibus in eumdem malitia ipſa deriuatur: ita & augmentum eiuſdem malitiæ, æſtimandum eſt ex ſimili repugnantia circunſtantiarum, ex quibus ipſum prouenit: nempe ſi talis repugnantia circunſtantiæ, fuerit diuerſa ab alia cui ſuperadditur; augeatur actus humani malitia mutando ſpeciem: ſi verò diuerſa non fuerit, augeatur intra eamdem ſpeciem.

Nu. 18. Quod vt plenius intelligatur notandum eſt circunſtantias peccati eſſe in duplici differentia. Nam aliæ ſunt, quæ nullam quidem in ſe, abſolutéque conſideratæ, repugnantiam habent cum recta ratione ex ſuppoſitione tamen alicuius conditionis obiecti habent aliquam; cuiuſmodi eſt hæc furti circunſtantia; rem quæ ſurripitur maioris pretij eſſe, quam aliam aliquam. Tale quid enim abſolute quidem, nullum in ſe includit conuenientiæ vel repugnantiæ ordinem ad rectam rationem: ex ſuppoſitione tamen conditionis eiuſdem rei: puta quòd ſit aliena (*per quam eſt furti obiectum pugnans cum recta ratione*) habet ipſius repugnantiam, per quam ſic augetur furti malitia, vt grauius peccatum ſit furari rem maioris, quàm minoris pretij. Ac quæ huius generis ſunt circunſtantiæ, dicuntur augere peccatum intra eamdem ſpeciem. Aliæ verò circunſtantiæ ſunt, quæ abſolutè cōſideratæ continent in ſe repugnantiam cum recta ratione: taléſque augent peccatum mutando ſpeciem; quia nimirum eidem addunt repugnantiæ ordinem alium ab eo, in quo conſiſtit primaria ipſius malitia.

Quod quando contingat ex duplici ſigno cognoſcitur. Alterum eſt, ſi actus humanus pugnet cum aliquo præcepto, cum quo ſublatâ eâ circunſtantiâ non pugnaret: prout furtum rei ſacræ, præterquam quod pugnat cum præcepto Non furtum facies; pugnat etiam cum præcepto de tractandis cum reuerentia rebus Deo ſacratis. Cuius ſigni fundamentum eſt; quòd cùm ratio rectitudinem accipiat ex præceptis: ſanè quæ pugnant cum pręcepto, pugnant etiam cum recta ratione: & quæ pugnant cum nouo ac diuerſo præcepto, habent nouum ac diuerſum proportionaliter repugnantiæ ordinem ad rectam rationem. Alterum ſignum eſt: ſi actus ob circunſtantiam, peculiariter repugnet alicui ſpeciali virtuti: prout furtum factum ad tentandam puellæ pudicitiam, præterquam quòd ex obiecto repugnat iuſtitiæ, repugnat quoque caſtitati ex circunſtantia finis. Cuius item ſigni fundamentum eſt, quòd ſicut virtutes ſunt inter ſe diuerſæ rationis, ita & malitiæ actuum humanorum (*quas hi habent repugnando illis*) diuerſæ ſunt rationis: itaut circunſtantia ex qua peccatum acquirit repugnantiam cum noua virtute, mutet illius ſpeciem, ideſt, nouæ ſpeciei malitiam ei communicet.

Qvarta regvla est. Circunſtantiam minuentem liberum in actu peccandi, minuere quoque peccatum. Huius eadem eſt, quæ primæ antecedentis ratio. Cæterùm circunſtantia minuens liberum in actu peccandi, eſt circunſtantia modi, conſiſtentis in eo, quòd actus ipſe cum minore voluntatis conatu & libertate, aut cum minore iudicio & aduertentiâ rationis exerceatur. Nu. 19.

Qvinta regvla est. Omnis circunſtantiæ abſentiam minuere peccatum, cuius præſentia illud auget. Hæc intelligitur de diminutione ſecundùm extenſionem: ſicut proximè præcedens de diminutione ſecundùm intēſionem. Ex eoque manifeſta eſt quòd quoties aliquid ex alicuius poſitione creſcit, ex eiuſdem amotione minuitur. Aduerte autem iſtiuſmodi diminutionem peccati cùm prouenit ex abſentia circunſtantiarum, quas ante diximus augere peccatum mutando ſpeciem: non fieri, quaſi tollatur aliquis gradus malitiæ, quam actus peccati habet ex obiecto ſuo: ſed hoc tantùm nomine, quòd eidem malitiæ non ſit ſuperaddita alia, quam actus ipſe contraxiſſet ex præſentia circunſtantiæ abſentis: itaut idem ſit tali modo minuere peccatum, atque non augere illud.

Postrema regvla est. Actum humanum nullā poſſe recipere veram bonitatem ex ſuis circunſtantiis rectæ rationi conſentaneis, ſi vel ex obiecto, vel ex aliqua alia circunſtantia malus ſit. Confirmatur hæc, per illud D. Dion. in cap. 4. De diuinis nominibus, Quod bonum ſit ex integra cauſa. Inde enim conſequens eſt tunc actum humanum veram bonitatem habere, vel non habere; cùm habet vel non habet integram cauſam bonitatis. Deinde is actus bonus eſt moraliter qui exercetur prout ſecundùm rectam rationem debet hic & nunc exerceri. Hoc autem non accidit actui habenti aliquam malitiam vel ex obiecto, vel ex aliqua circunſtantia. Quare non poteſt habere veram bonitatem, quantumcumque aliis bonis circunſtantiis veſtiatur. Poteſt tamen accipere illam ſaltem malitiæ diminutionem impropriam, quâ peccatum dicitur diminui per id, quo impeditur ne augeatur: vt cenſetur impediri per bonas circunſtantias, quibus malæ excluduntur. Ad cuius rei confirmationem faciunt cap. Primum eſt, & cap. Mihi autem 22. quæſt. 2. Nu. 20.

Atque

Atque ex dictis ſatis intelligitur eum qui de grauitate peccatorum tum ſecundùm ſe, & abſolutè: tum comparatiuè, ſeu quod, quo grauius ſit, iudicare velit: non modo conſiderandum eſſe obiectum, ſed etiam circunſtantias omnes: quádoquidem illud, quod ex obiecto leuius eſt, poteſt ex ſuperadditis circunſtantiis grauius alio, atqueadeo in ſe grauiſſimú eſſe.

CAPVT IV.

De circunſtantia, Quis, *ſeu principalis agentis.*

SVMMARIVM.

21 *Duo caſus in quibus peccatum mutando ſpeciem, mortaliter aggrauatur ex circunſtantia perſonæ agentis.*
22 *Definitio ſcandali cum diuiſione eiuſdem in actiuum & paſſiuum.*
23 *Quando ſcandalum dicatur purè actiuum, quando purè paſſiuum, & quando mixtum.*
24 *Scandalum actiuum peccatum eſt mortale niſi inaduertentia, aut leuitas materiæ excuſet.*
25 *Quando ſcandalum quod per accidens tantummodo actiuum eſt, peccatum ſit mortale.*
26 *Ad tale peccatum non ſufficit actionem eſſe de ſe ſcandaloſam, niſi ij coram quibus exercetur, occaſionem accipiant ruendi.*
27 *Quando ſcandalum actiuum per ſe peccatum ſit mortale.*
28 *Perſonæ agentis dignitas aggrauat peccatum intra eandem ſpeciem.*
29 *Aggrauatio peccati per ſcientiam, conſcientiam vel ætatem agentis.*
30 *Quod ea ſit intra eandem ſpeciem.*
31 *Ex ſanctitate agentis aggrauari peccatum, quo modo debeat accipi.*
32 *Ex authoritate peccantis aggrauari.*

QVATENVS ex circunſtantiis in actum humanum malitia deriuetur, præcedentes regulæ in genere edocent: ſed quia non deriuatur ſimiliter ex omnibus; adhuc de vnaquaque illarum ſigillatim tradendum eſt, quatenus talem malitiam in actum humanum effundat. Ac de prima, quæ eſt principalis agentis, docendum eſt primò, quando aggrauet peccatum mutando ſpeciem: deinde verò, quando aggrauet intra camdem ſpeciem.

PRIOR PARS CAPITIS.

In qua docetur, quando circunſtantia, Quis, *aggrauet peccatum mutando ſpeciem.*

INter caſus in quibus contingit iſtiuſmodi aggrauatio peccati, duo præcipuè obſeruandi ſunt; in quibus ea fit in infinitum, ſeu augendo peccatum noua ſpecie peccati mortalis.

Nu. 21. Alter eſt, cùm perſonæ aliquid neceſſariò incumbit ratione conditionis ſui ſtatus: vt cùm quis ob votum aut contractum, vel officium ſuum, ad aliquid ſpeciali præcepto adſtringitur ſub pœna peccati mortalis; ſicut adſtringuntur Religioſi ad ſeruandam caſtitatem, paupertatem, & obediētiam quam vouerunt: itaut in illis peccata luxuriæ, auaritiæ, & inobedientiæ ex circunſtantia perſonæ agentis, aggrauentur noua ſpecie peccati mortalis; nempe ſacrilegij: & ſic de multis aliis de quibus iudicandi rationem ſuppeditabit ſequens liber à cap. 3. & deinceps. Alter caſus eſt, quando perſona agens dat ſcandalum in caſu in quo ſcandalizare eſt peccatum mortale.

Vt autem intelligatur quando talis occurrat, prænotandum eſt, quod ex D. Hieron. ad cap. 15. D. Mat. habet D. Th. 2. 2 q. 43. ar. 1. Scandalum definiri dictum vel factum vel omiſſum præbens alteri occaſionem ruinæ ſpiritalis, ſeu lapſus in peccatum. Atque talem occaſionem eſſe poſſe, vel datam vel acceptam: ac datam cenſeri, quando quis aliquid dicit vel facit quod malum eſt, vel ſpeciem mali habet; acceptam verò dici, cú aliquis de dicto vel facto alterius ſcandalizatur. Iuxta quam duplicem occaſionem duplex diſtinguitur ſcandalum; vnum actiuum, & alterum paſſiuum Quorum illud eſt, cùm alicuius dictum vel factum, alteri eſt de ſe occaſio peccandi: vt contingit quando quis dicendo vel faciendo, intendit inducere alium ad peccandum: aut etiamſi non intendat, dictum tamen vel factum ipſius tale eſt de ſe, vt inductiuum ſit ad peccandum: vt cenſentur praua colloquia, de quibus habetur illud à D. Paulo citatum in priori ad Cor. c. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Hoc verò eſt, cùm alicuius dictum vel factum, alteri eſt per accidens occaſio peccandi: vt accidit cùm præter intentionem operantis, ac conditionem operis, aliquis male in ſe diſpoſitus, ex alterius dicto vel facto inducitur ad peccandum: vt cùm quis alterius rectè facta vel dicta videns vel audiens, tangitur inuidiá. *Nu.* 22.

In quo caſu, ſcandalum eſt purè paſſiuum: ſicut eſt purè actiuum, cùm aliquis dicto vel facto inducit alium ad peccandum, qui non conſentit: & eſt ſcandalum mixtum ex vtroque, cùm ad inductionem vnius, alter peccat. Atque purè actiuum, eſt ſcandalizantis peccatum, oppoſitum correptioni fraternæ, qua proximus à peccando retrahitur. Paſſiuum autem eſt peccatum ſcandalizati: ſiquidem nihil eſt aliud quam idipſum peccatum id quod quis ruit, accepta occaſione ex alterius dicto vel facto. Vnde ſcandalum quidem actiuum, peccatum eſt ſpeciale: vtpote contrarium ſpeciali virtuti, nempe charitati, iuxta illud ad Rom. 14. *Si propter cibum frater tuus contriſtetur, iam non ſecundum charitatem ambulas*: non autem ſcandalum paſſiuum, quod non importat ſpecialem deformitatem ſpeciali virtuti oppoſitam: ſed per omnia peccata vagatur: aut potius eſt quodcumque peccatum, quatenus ea alterius dicto vel facto ortum ducit. Denique mixtum ſcandalum, eſt continens peccatum tam ſcandalizati quàm ſcandalizantis. Cum autem hæc ita ſint: quærere quando occurrat caſus in quo ſcandalizare ſit peccatum mortale, idem eſt ac quærere quando ſcandalum actiuum, ſit peccatum mortale. *Nu.* 23.

De qua quæſtione tenendum eſt, ipſum eſſe peccatum mortale ea ſuo genere, prout patet ex D. Mat. c. 5. verſ. 29. & 30. & cap. 18. verſ. 6. & aliquot ſequentibus; ex Epiſt. ad Rom. c. 14. ſub finem; ex priori ad Cor. c. 8. item ſub finem, & ex eo quod ipſum genere ſuo ſit charitati contrarium. Veruntamen ex leuitate materiæ vel ex inaduertentia quæ reddente conſenſum voluntatis ſemiplenum & imperfectum, fit veniale. Quod quando contingat ex parte quidem inaduertentiæ intelligendum eſt ea præced. libr. 11. cap. 4. notab. 3. & ex cap. 5. in explicatione 3. regulæ. Ex parte verò leuitatis materiæ intelligitur ex doctrina quam D. Th. habet in ſeq. art 4. quámque Angelus & Syluester reliquíque Summularij communiter ſequuntur in verbo Circunſtantia. Ea autem eſt, quòd cùm ſcandalum actiuum duplex ſit, vnum per ſe & alterum per accidens; cùm fuerit per accidens (*vt cenſetur quando eſt abſque intentione inducendi alterum ad peccandum*) tunc peccatum eſſe tantùm veniale, *Nu.* 24.

veniale,quando quis leui,aliqua indiſcretione committit actum venialis peccati;vel actum qui non eſt quidem de ſe peccatum, habet tamen aliquam mali ſpeciem.

Nu. 25. Tunc verò eſſe peccatum mortale,cùm quis committit actum peccati mortalis , aut contemnit ſalutem proximi : vt cenſebitur ſi pro ea conſeruanda non omittat animo ſuo obſequi in agendo quod habet in voluntate. Exemplum eſt , ſi mulier quæ credens vel aduertens certam aliquam perſonam(*ſecus ſi tantum generaliter,& indefinite aliquã perſonã, ex Nauar.in Enchiridio cap.14.n.31. verſ.Dixi ſexto,& paulo inferius lit.D. verſ.7.*) ipſa aſpecta habituram animum peccandi illicitámve concupiſcentiã,ille ſe ſine rationabili cauſa,*qualis eſſet neceſſitas eũdi ad Miſſam,aut conuerſandi cũ vicinis & affinibus,ne inurbana habeatur ex eod. Nauar.in præced.nu.30.* indifferenter ſe aſpiciendam offert:non quidem vt illum in talem concupiſcentiam inducat,quod peius eſſet, & per ſe peccatum , etiamſi alterius ſcandalum non ſequeretur : ſed vt ſatisfaciat ſuæ voluntati diſcurrendi per vicos,manẽdi in oſtio vel feneſtra domus,vt ſua pulchritudo laudetur,aut ob aliquam aliam vanitatem. Similiter vir qui habet nimiam familiaritatem cum aliqua perſona ſuſpecta , vnde exiſtimat homines ſcãdalizari,iudicãdo & loquẽdo nefaria de illis ipſis: neque de eo curans perſeuerat in tali familiaritate, nulla neceſſitate cõpulſus:ſed ſolùm quia ita placet. Tam enim hic quàm illa peccat mortaliter , *vt Nau. expreſſit in cit.nu.30.& 31.poſt D. Anton.in 2.par.titulo 7.ca.4.§.4. non procul à fine*:Vbi id confirmat per verba Domini Matt.18. Væ homini illi per quam ſcandalum venit. Nam, inquit ipſe,particula,*væ*,importat damnationem æternam:& verbum,*venit*,abſolutè indicat opus,quo alteri datur occaſio peccandi.

Idem quoque haberi ex verbis illis Apoſtoli in cap.8.prioris ad Corinth.Si eſca ſcandalizat fratrem meum,non manducabo carnes in æternum , ne fratrem meum ſcandalizem:indicatur in cap.2.De noui operis nuntiatione:vbi de hac re præclarus habetur textus.Ratione etiam idem confirmatur:quia ſi talis mulier aut vir , ſciret fore quòd quis aliqua ſua pia monitione impediretur perpetrare flagitium,peccaret mortaliter ; ſalutem proximi in ea re negligens. Quare pariter peccabit ſciens ipſum a lapſu impediendum eſſe ; ſiue non tranſeundo ante ipſum , & nihilominus tranſeat;ſiue abſtinendo ab alicuius nimia familiaritate,nec tamen abſtineat ; quandoquidem ſimiliter negligit ſalutem proximi.

Nu. 26. Verumtamen ex Nauar.*ad ca.Conſideret,De pœnit. diſtin.quinta §.Animaduertere num.9.* ad conſtituendum aliquod dictum vel factum in vera ſcandali ſpecie , non ſufficit illud eſſe actionem ex ſe malam, & quæ ſuapte natura occaſionem ruendi præſtet aliis,*qualis eſt ſermo vel geſtus impudicus*, niſi qualitas illorum,coram quibus exercetur, reddat veroſimile viri prudentis arbitrio,quòd ruendi occaſionem dederit. Itaque ſi quis perpetret flagitium coram iis qui ſimiliter parati ſunt ad perpetrandum : itaut veroſimile non ſit, quòd id fuerit illis noua ruendi occaſio ; tale factum non conſtituerut in vera ſpecie ſcandali,Hinc *ex eod.Nauar.in cit.nu.31.lit. D.verſ.7.* ſupradictæ mulieris peccatum non videtur fore pluſquam veniale, ſi is quem nouit ſuo conſpectu turpiter exardeſcere , nouerit quoque talem eſſe qui non ſolùm ex infirmitate,ſed etiam ex malitia obnoxius ſit tali paſſioni ; captans occaſionem excitandi ac fouendi in ſe illam, deque tali admittenda,vndecumque veniat , perinde ſolicitus ſit ac vſurarius de danda ad vſuram pecunia,à quocumque petatur.

Nu. 27. Iam cùm ſcandalum fuerit actiuum per ſe : vt eſſe cenſetur coniunctum cum intentione ſiue directa, ſiue indirecta (*qualis eſt negligẽtis deſiſtere ab eo,ex quo proximum ſcandalizandum prauidet*)inducendi alium ad peccatum , tunc peccatum eſt mortale ; cùm quis intenderit per actum aliquem , inducere alium ad peccandum mortaliter : quia in eo ineſt voluntas inferendi graue damnum proximo. Tunc verò peccatum eſt veniale , cùm quis intenderit per aliquem actum inducere alium ad peccandum venialiter. Ratio eſt:quia ſi tale quid per ſe committere,non eſt peccatum pluſquam veniale ; ſanè nec erit ad illud inducere:niſi fortè per accidens:vt cùm inductio illa utiretur ex graui odio,vel fieret cum graui iniuria. Nam etſi tunc non eſſet mortale ratione ſcãdali præcisè ; poſſet tamen eſſe ratione alterius malitiæ adiunctæ:nempe odij,vel iniuſtitię.Aut niſi tale veniale eſſet de quo non corrigere proximũ , ſit peccatum mortale(*qualia eſſe poſſunt quædã puerilia errata quibus pueri diſponuntur ad magnam morum deprauationẽ*) quia tunc vt non corrigere,ſic à fortiori mortale eſſet ad tale quid inducere. De his Thomas Sanchez in opere morali lib.1.ca.6.& 7.multaque ex eius bene deducit,quæ in ſequentib.libris quæque proprio loco ſuo tradentur commodiùs:Illud tamen hic monendum occurrit non eſſe ſufficientem rationem, qua in eodem cap.6.num.17. excuſat puellam,cuius ante meminimus;nimirùm quòd non debeat priuari ſua poteſtate liberè exeundi domo ; nec moleſtiæ ſcrupulorum de periculo ſcandalizandi exponi:Nãque illud prius non magis valet ad excuſandum ab obligatione vitandi ſpiritalẽ ruinam proximi, quàm abſtinentia perpetua a carnibus;de qua Apoſtolus 1. Corinth. 8. Si eſca ſcandalizat fratrem meum,non manducabo carnes in æternum ne fratrem meum ſcandalizem. Et contra poſterius opponi poteſt ,ad violationem præcepti de non ſcandalizando proximo,non requiri inquiſitionem , iuxta illud Apoſtoli in cap.10. Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire; omne quod apponitur vobis manducate nihil interrogantes, propter conſcientiam , A qua inquiſitione qui liber eſt,quid habet vnde vexetur ſcrupulis?

POSTERIOR PARS CAPITIS.

In qua docetur quando circunſtantia Quis, *aggrauet peccatum intra eamdem ſpeciem.*

Peccatum intra eamdem ſpeciem aggrauatur ex circunſtantia,*Quis*,ſeu principalis agentis,ob dignitatem perſonæ,iuxta ca. Homo Chriſtianus diſt. 40 & cap.Nulli fas 25.quæſt.2. & ca.2.De tranſlatione Epiſcopi ſub finem.Cõfirmatúrque ratione : quia quò perſona dignior eſt, ſeu magis aucta diuinis beneficiis , eò reddita eſt obligatior ad obſequendum voluntati Dei,& ad parendum ipſius præceptis:itaut contrauenięndo,magis peccet:propter maiorem ingratitudinem. Id quod nobis ſacræ Scripturæ inculcant cum docent iuſtitiam noſtram debere abundare pluſquam Scribarum, & Phariſæorum, Matth. 5. & cui multum datum eſt multum repetendum eſſe ab eo.Luc.12.Deinde quòd à Deo aucti dignitate Chriſtiana,magis ſimus obnoxij diuinæ vltioni, non audientes Chriſtum nobis loquentem:quàm Iudæi,nõ audientes loquentem Moyſem ad Hebr.cap.10.verſ. 28.& 29 & cap.12.verſ. 15.Tria ſunt autem in quibus cenſetur talis dignitas conſiſtere ; primum eſt,ſcientia , quà comprehenditur tum conſcientia , vtpote quæ nihil aliud eſt , quàm ſcientiæ ſeu cognitionis quam quis habet, applicatio ad ſuam actionem;tum etiam ætas, quia is qui ætate , ſcientia quoque aliorum Nu. 28.

rum ſupetare ſupponitur: ſecundum eſt morum ſanctitas, ſeu virtus, & tertium poteſtas, qua comprehenduntur ſtatus, honor, & diuitiæ.

Nu. 29. Atque ſcientiam peccantis aggrauare ipſius peccatum: hue nimirum nomine, quòd ea tollat ignorantiam, quæ, *niſi affectata fuerit*, ab illo excuſaret ex toto, aut ſaltem ex parte: iuxta antedicta in lib. 11. cap 2. Patétque ex cap. Excellentiſſimus 11. quæſt. 3. & ex verbis Domini Luc. 12. Ille ſeruus qui cognouit voluntatem domini, & non præparauit, & non fecit ſecundum voluntatem eius vapulabit multis, &c.] Item ex illis D. Petri in 2. *Epiſt. ſub finem 2. capitis.* Melius erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum conuerti ab eo, quod illis traditum eſt ſancto mandato.]

Conſcientiam ſimiliter agentis, ſiue erroneam ſiue dubiam, ſicut & veram certámve, aggrauare peccatum ipſius, patet per illud D. Pauli ad Roman. 14. Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt. Cuius ſenſus in cap. Omnes §. Illud verò 28. quæſt. 1. traditur eſſe: omne quod contra conſcientiam fit, ædificare ad gehennam: ſeu iuxta cap. vltim. De præſcript. peccatum eſſe mortale. Intellige autem, non quòd ſemper peccatum ſit mortale contra conſcientiam agere; ſed quòd etiamſi aliquid aliàs ſit tãtummodo veniale, aut etiam nullum peccatum; tamen quatenus conſcientia dictat illud eſſe mortale, ipſum tale efficiatur; iuxta habita in præced. lib. 13. n. 70. Idque non tantùm conſcientiâ exiſtente verâ, ſed etiam exiſtente erronea, vt gloſa citati cap. Omnes, ad verbum Conſcientiam, annotat ex cap. Per tuas 2. De ſimonia. Itémque exiſtente dubiâ, prout D. Tho. Quodlibeto 8. art. 13. confirmat ex verbis Eccleſiaſtici tertio. Qui amat periculum peribit in illo.] Cuius ſententiam in ea re ab omnibus receptam eſſe ait Nauarr. ad princip. cap. Conſideret De pœniten. diſtinct. 5. num. 54.

Ætatem quoque agentis aggrauare poſſe peccatum ipſius, indicant verba Eſaiæ in cap. 65. Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit.] Et confirmatur ex eo, quòd ætas grandior, etiamſi non tollat ignorantiam excuſantem à peccato, eam tamen minus iuſtam, minúſque excuſabilem reddat.

Nu. 30. Iam iſtiuſmodi aggrauationem, eſſe intra eamdem ſpeciem, patet: quia peccatum procedere ex ignorantia vel ex ſciẽtia, non mutat illius ſpeciem vt Caiet. 1. 2. q. 76. art. 4. rectè deducit ex eo, quòd D. Paulus in cap. 1. prioris ad Timoth peccauerit ex ignorantia: & nihilominus fateatur ſe peccaſſe peccatis eiuſdem ſpeciei, cum illis quibus peccaſſet ſcienter: vtpote dicens quòd blaſphemus fuerit, perſecutor, & contumelioſus. Deinde nec circunſtantiam conſcientiæ, mutare peccati ſpeciem Nauar. *ad eu. princ. cap. Conſideret. num. 73. & ſeq.* confirmat poſito hoc fundamento: quòd ea tantùm circunſtantia, quæ ſpeciali lege prohibetur mutet peccati ſpeciem. Lex enim generalis cum lege ſpeciali concurrens, actui contra hanc facto, non dat defotmitatem alterius ſpeciei: vt homicidium factum contra ſpeciale præceptũ, Non occides: ex eo quod fiat etiam contra generale præceptum Declina à malo, non accipit nouam ſpeciem. At lex de non contraueniendo conſcientiæ eſt generalis. Quare ex eo, quòd actus ſpeciali alicui legi repugnans fiat contra conſcientiam, non accipit nouam peccati ſpeciem. De circunſtantia ætatis res clara eſt. Quis enim dixerit peccatũ nouam ſpeciem induere ex eo, quòd ſit à ſene vel a iouene commiſſum: præſertim cùm præceptum vtrique ex æquo imponatur?

Quod attinet ad ſanctitatem peccantis, eam aggrauare peccatum, patet ex illis verbis citati cap. Conſideret. Ingratus extitit qui plenus virtutibus, Deum omnino non timuit; in hoc enim quiſque peccator fit culpabilior, quo eſt Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccauit, quia omni bono abundauit. Et deduci poteſt tum ex antememoratis verbis D. Petri: tum ex illis Ierem. 11. Quid eſt quòd dilectus meus in domo mea fecit ſcelera multa, &c] Ac demum poteſt confirmari ratione: quia quò quiſque maior eſt virtute, eò facilius poteſt peccato reſiſtere, éſtque magis ingratus Deo, & pluribus ſuo exemplo deſtruit, quos ædificare deberet. Vnde ſequitur in ipſo magis culpabile, magiſque graue eſſe peccatum.

Quod tamen aduerte intelligendum eſſe de ſanctiore, qui peccaret ex malitia, aut ex contemptu, aut cum ſcandalo proximi, aut cõtra ſuum votum. Nam ſi peccaret ex infirmitate vel paſſione (*quarum illa animi & hæc corporis infirmitas dicitur* 15. *quæſt.* 1. c. 1.) & ſine periculo ſcandali aliorum; ac in iis, quæ non ſunt contra vota ſua: peccatum ceteris paribus leuius committeret, quàm alius malus vel minus bonus, prout ſtatuit D. Thom. 1. 2. quæſt. 73. & 2. 2. quæſt. 186. vtrobique art. vlt Et confirmat primò, quia cùm homo ſanctus & religioſus peccat ex infirmitate, peccatum ipſius, *quia non ex habitu, ſed ex ſurreptione ſeu repentino quodam animi impetu procedit*, minus voluntarium eſt: cùm voluntas non adeo ſe in illud effundat. Secundò, quia quidquid illud mali eſt; facilius abſorbetur à multis ipſius bonis operibus, quæ Dei bonitatem ad miſerendum propenſam, multo plus conciliauit, quam factum vnum exaſperet; vt patet ex eo, quòd in 2. Paralip cap. 19 à propheta dicitur Regi Ioſaphat: Irauı quidem Domini merebaris, ſed bona opera inuẽta ſunt in te.] Poſtremò quia ſanctus & Religioſus ex ſurreptione peccans, inſtar eius qui fallente pede labitur, propter habitum virtutis, ſuſtinet ſe quantum poteſt: ruſúſque ſe ſtatim erigit: vt D. Petro contigit qui cùm dixiſſet Neſcio hominem: paulo poſt, cùm Dominus ipſum reſpexiſſet, flere cœpit amariſſimè. Malus verò & prophanus ob habitum vitij, inſtar eius qui ſe præcipitat: tum grauiùs alliditur, tum etiam de ſurgendo non cogitat. Nu. 31.

Poteſtatem denique peccantis aggrauare peccatum, habetur ex eo quod in cap. Præcipuè 11. quæſt. 3. dicitur: Deterius in populis Prælati delinquunt, ac per hoc ipſi grauius, quàm cæteri puniũtur. Id quod de Prælatis quoque laicis intelligi, patet ex eo quod ipſum dicatur à Nicolao primo, ad Lotharium Regem auocandum à conſuetudine Gueldradę pellicis. Accedit de illis apertè ſcripta verba habetur Sap. 6. Audite Reges, & intelligite, diſcite Iudices finium terræ, &c.] quoniam iudicium duriſſimum in his qui præſunt fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia, potentes autem potẽter tormenta patientur. Et certè cùm poteſtas cuſtos ſit virtutis (ad hoc enim ea datur vt ſubditi in officio contineantur) magis pugnat cum ratione, eum cui poteſtas commiſſa eſt, contra virtutem agere, quàm alium. Nu. 32.

Deinde cùm bona honoraria & pecuniaria dentur ad bonum vſum, quò plura accepit quis, eò obligatior eſt ad bene vtendum eis: ita ut magis peccet non vtendo eis bene, quàm ſi parum haberet. Sic enim maius peccatum eſſet in diuite non facere eleemoſynam neceſſitatem grauem patienti; quàm in non diuite. Quando autem iſtiuſmodi aggrauatio ſit in infinitum nihil ſpecialiter ſtatuitur: ſed relinquitur æſtimandum iuxta regulas diſtinctionis inter peccatum mortale & veniale tradendas in ſeq. lib.

* * *

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT V.

De circunſtantia, Quid, *ſeu effectus.*

SVMMARIVM.

33 *D. Thomæ doctrina communiter recepta de nocumento aggrauante peccatum.*

34 *Nocumentum formaliter intentum auget peccatum, etiamſi illud ex hoc non ſequatur reipſa.*

35 *Nocumentum interpretatiuè volitum auget peccatum: non volitum autem abſolutè, nihil ad illud confert, niſi data ſit illius cauſa, de ſe efficax.*

36 *Qualiter de grauitate peccati iudicari debeat ex nocumento ſecuto: & quomodo ipſum excuſetur à pœna quoad Deum, non item quoad homines.*

37 *Triplex diſcrimen inter nocumentum ſibi, & nocumentum alteri illatum.*

38 *Quando nocumentum nec præuiſum nec intentum ſibi illatum, perinde augeat peccatum ac illatum alteri.*

IN cap. 2. annotatum eſt, effectum peccati, circunſtantiam *Quid*, conſtituentem, eſſe nocumentum, quòd conſequitur perpetrationem peccati. De quo nocumento quatenus aggrauet ipſum peccatum: ita docetur ex D. Thom. 1. 2. q. 73. art. 8.

Nu. 33. Nocumentum quod conſequitur ex perpetratione peccati: vel infertur ipſimet peccanti, vel alteri: atque ſi alteri, vel præuiſum eſt & intentum formaliter: vt cùm quis perpetrat peccatum animo nocendi, velut is qui ſurripit artifici inſtrumenta ſuæ artis, cum intentione impediendi lucrum quod facit ex ſuo artificio; túncque certum eſt pro quantitate nocumenti ſequentis, augere grauitatem peccati. Cùm enim tunc ipſum quoque nocumentum voluntati directè obiiciatur perinde ac aliud obiectum malũ, effundit ſuam malitiam in eiuſdem volũtatis actum. Vel eſt quidem formaliter præuiſum, ſed non niſi interpretatiuè intentum: vt illud quod quis ſcienter infert ſegetibus per eas tranſeundo: non quidem ſtudio eis nocendi, ſed vt commodiùs aliquem ex inſidiis adoriatur & trucidet. Atque tunc quoque nocumenti quantitas auget peccatum: quatenus ſcilicet peccans, ex voluntatis inclinatione ad facinus meditatum, non omittit id facere vnde nouit ſequi tale nocumentum. Vel denique nec præuiſum eſt nec intentum: & tunc ſi per ſe ex peccato ſequatur (ſicut ſcandalum puſillorum ſequitur ex flagitio publicè commiſſo, etiamſi committens nihil fortè de tali damno cogitet) aggrauat ipſum peccatum: quia quęcumque per ſe conſequuntur peccatum, cenſentur eâdem, quâ ipſum voluntate fieri, eſſéque volita in ipſo tanquam in ſua cauſa. Qua in re quatenus ignorantia excuſet, diſces ex tradendis in proximè ſeq. lib. num. 75.

Si autem nocumentum ex peccato ſequatur tantummodo per accidens, *perinde nimirum ac impactio in lapidem fortè obuium, ſequitur ex alicuius curſu*, non aggrauat illud; etiamſi homini propter negligentiam conſiderandi nocumenta, quæ poterant ex actione ſua ſequi, in pœnam imputentur mala ea, quæ præter intentionem ipſius eueniunt, quando operam dat rei illicitæ: vt ſi emittens incautè ſagittam occidat hominem, efficitur irregularis. De quo dicemus in ſeq. lib 30. tract. 2. cap. 10.

Iam ſi nocumentum, quod ex peccato conſequitur, inferatur ipſimet peccãti; vel illud neque præuiſum eſt neque intentum: vel præuiſum quidem, non tamen intentum. Atque ſi nec præuiſum nec intentum, ex peccato conſequatur tantùm per accidens, *vt fit cùm quis currens ad interficiendum alterum ſibi fortè frangit pedem*, non aggrauat peccatum ipſum: ſicut neque aggrauaret ſi eſſet ſimili modo illatum alteri: Sin autem conſequatur per ſe, *ſicut nocumẽtum pœnarum inferni conſequitur ex quocumque peccato mortali*, nec etiam aggrauat: quia non ideo homicidium eſt peccatũ grauius furto, quòd illud grauiori pœna, quam hoc puniatur in inferno. ſed potius quia homicidium eſt peccatũ grauius, ideo grauiori pœna, in inferno punitur: itaut grauitas nocumẽti proueniat ex grauitate peccati: non autem hæc ex illa. Si verò præuiſum quidem ſit tale nocumentum, non tamen intentum: tunc aggrauat peccatum cùm per ſe ex eo ſequitur: quia quo maiores quis pœnas contemnit, vt ſuam peruerſam voluntatem impleat, eo ſanè deprauatiore voluntate peccat. Vnde peccata Chriſtianorum ſciẽtium illa adiunctum habere reatum pœnarum inferni, cæteris paribus grauiora ſunt peccatis infidelium, qui id ignorant. Hæc ex D. Tho. doctrina communiter recepta: quibus addendæ ſunt aliquot obſeruationes, ſecundum quas eadem intelligi accipíque debent.

Prima eſt: nocumentum quod quis peccando al- Nu. 34.
teri inferre intendit formaliter, malitiam peccati augere etiamſi ipſum non ſequatur de facto ex huius perpetratione: quia illud, ratione cuius nocumentum auget peccatum, non eſt abſolutè, quòd ex hoc illud ſequatur actu: vt hinc patet; quia ſi quis prius fecit quod in ſe erat vt nocumentum euitaret, & ipſum ex actione ſua fortè ſubſequatur, nulla accreſcit malitia.

Secunda eſt: nocumentum præuiſum cenſeri in- Nu. 35.
terpretatiuè volitum, cùm quis tenetur, & poteſt adhibitâ ſufficienti diligentiâ illud cauere, nec cauet. Cenſeri verò abſolutè non volitum: cùm eſt inuincibiliter, vel probabiliter ignoratum: aut quando nulla omnino præceſſit dubitandi ratio, aut notitia: qua induceretur animus ad exiſtimandum tale ex tali actione libera ſecuturum; aut ſi ratio dubitandi pręceſſit, factâ diligenti examinatione, adhuc rationibus probabilibus apparuit non ſecuturum: aut certè ſi nocumentum ipſum præcognitum eſt quidem, ſed agens non tenetur omittere actionem ſuam (ſicut Dominus noſter non omiſit ſuam ob mala ſecutura ex malitia Iudæorum) ne illud ex ea ſequatur. Non tenetur autem quando actio ipſa eſt alioqui bona, aut ſaltem non mala; atque neceſſitas vel vtilitas agenti permittit vti iure illo, quod habet eam exercendi. De qua permiſſione iudicandum eſt ſecundùm doctrinam de obligatione ad eleemoſynam ſpiritalem, traditam in lib. 4. cap. 25. Porro quia peccatum abeſt, ſi deſit voluntarium, certum eſt nocumentum abſolutè non volitum, nihil ad peccatum conferre.

Tertia eſt: vt nocumentum tanquam per ſe conſequens ex peccato, cenſeatur ipſum aggrauare, non eſſe neceſſarium vt ſit illius cauſa efficax, id eſt, ex qua ſemper talis effectus neceſſariò ſequatur: ſed ſatis eſſe, vt cauſa ſit ſufficiens: ſicut flagitium publicè perpetratum, cauſa eſt ſufficiens ſcandali; quia quantumcumque nemo ex tali perpetratione ſcandalizaretur; eſſet tamen peccatum cæteris paribus grauius ratione ſcandali, *cuius dandi fuit cauſa ſufficiens*, quàm fuiſſet, ſi ipſum occultè commiſſum eſſet.

Quarta eſt: in iudicio de grauitate peccati ex no- Nu. 36.
cumento quod ex ipſo ſequitur; rationem habẽdam eſſe, non tantùm quantitatis nocumenti, ſed etiam negligentiæ commiſſæ in eo cauendo; ac modi quo illatum eſt: ad iudicandum ſcilicet de data aut non data ſufficienti cauſa. Aliter enim aggrauari peccatum, quando ex eo tanquam ex cauſa ſufficienti: & aliter

Digitized by Google

aliter cum tanquam ex cauſa non ſufficienti, nocumentum ſequitur; argumento eſt, quòd peccatum, *etiamſi tantum veniale ſit*, malum eſt maius quouis alio nocumento, ex communi Theologorum & Canoniſtarum ſententia, *teſte Nauarr. in Enchir. cap. 22. num. 51. verſ. 4.* Nec tamen alium induxiſſe ad venialiter peccandum, *vt nec venialiter peccaſſe*, aggrauet in infinitum: cùm tamen nocumentum decem nummorum aureorum aggrauet in infinitum. Cuius rei ratio eſt, quòd ex cap. Non eſt 15. quæſt. 1. nemo poſſit eſſe cauſa ſufficiens peccati alterius, cùm quiſque ſua ſponte peccet, poſſet autem eſſe cauſa ſufficiens, vt alter iacturam faciat 10. nummorum aureorum.

Quinta eſt: nocumentum quod per accidens ex peccato ſequitur, ſi nec præuiſum nec intentum ſit, ſicut non imputatur ad culpam (quo nomine dictum eſt a D. Thoma non aggrauare peccatum) ita nec imputari ad pœnam apud Deum: etiamſi apud homines interdum iuſte puniatur is à quo illatum eſt: quia ſæpe culpa in humano iudicio iuſtè præſumitur, quamdiu aliud palam non probatur.

Nu. 37. Poſtrema eſt; triplex cerni diſcrimen inter nocumentum ſibi, & nocumentum alteri illatum. Primum eſt: quòd detur nocumẽtum ſibi illatum, conſequẽs per ſe ex peccato, tanquam ex cauſa ſufficienti, quod non poteſt facile a peccante præuideri: vt patet de pœnis inferni, quas infideles peccantes ignorant: nullum autem detur nocumentum alteri illatum, quod ex peccato inferentis ſequatur per ſe, tanquam ex cauſa ſufficienti: quin ſimul poſſit cum peccato ipſo facile præuideri.

Secundum diſcrimen eſt, quòd cùm vix quiſquam ſoleat eſſe negligens in procurando commodo vel in fugiendo incommodo proprio, iuxta illud ad Ephes. 5 Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam;] nocumentum proprium cenſeatur omnino euenire præter intẽtionem. Cùm verò ſæpe ſoleat homo negligens eſſe in cauendis alienis damnis; nocumentum alienum cenſeatur interpretatiuè intentum. Tertium diſcrimen eſt, quòd bonorum noſtrorum, in quibus nobiſipſis nocemus, ſæpe domini ſimus; non item bonorum alterius, in quibus ei nocemus. Quæ diſcrimina occaſionem dederunt D. Thomæ, diuerſum ſtatuendi de nocumento dato alteri, & de nocumento ſibiipſi illato: nimirum illud, etiamſi præuiſum non ſit nec intentum, aggrauare peccatum illud ex quo per ſe conſequitur: illatum autem ſibi, ſi nec præuiſum nec intentum fuerit, non aggrauare peccatum, ex quo per ſe conſequitur.

Nu. 38. Aduerte autẽ interdũ hæc diſcrimina ceſſare: vt cũ nocumentum proprium potuit facilè præuideri, interuenitque negligentia in eo cauendo, quæ ſolet in cauendo alieno: ipſumque illatũ eſt in bonis quorum nõ ſumus domini: nempe in vita, ſanitate, aut id genus aliis. Quod quando contingit, tunc nocumẽtum ſibi, perinde ac alteri illatum etiam non præuiſum, nec intentum aggrauat peccatum illud, ex quo per ſe conſequitur. Hinc enim guloſus comedendo cibos, ex quibus ſanitati ſuæ plurimum nocumenti affert; & in dignitate conſtitutus cõmittendo peccatum ex quo ſequitur infamia ipſius, peccant grauiùs quàm ſi talia nocumenta non ſequerentur peccata ipſorum: quia vterque eorum facilè potuit tale detrimentum præuidere: & perinde neglexit cauere, ac ſi alteri inferendum fuerit: ſibique nocuit in re cuius non erat dominus; ſiquidem ſanitas & excellentia cui honor debetur ſunt Dei dona, quib. homines non permittuntur abuti pro animi libidine.

Cæterùm quod circunſtantia *quid*, ſit de iis quæ mutant ſpeciẽ, ideo dici poteſt; quòd peccato cuius eſt effectus, ſæpe addat malitiam læſionis charitatis, & ſæpe etiam violationis iuſtitiæ.

CAPVT VI.

De circunſtantia Vbi, *ſeu loci.*

SVMMARIVM.

39 *Circunſtantia loci, quædam eſt loci ſacri, quædam loci publici, & quis dicatur locus ſacer.*
40 *Ratio cognoſcendi in dubio, num locus ſit ſacer, an profanus.*
41 *Cur circunſtantia loci ſacri aggrauet peccatum mutando ſpeciem.*
42 *Quando contingat talis aggrauatio.*
43 *Cum talis non contingit, non deeſt alia, ſaltem venialis.*
44 *De aggrauatione peccati ex circunſtantia loci iudicandum non eſſe ex cauſa, ſed ex effectu, declaratur exemplo.*
45 *Aggrauatio peccati ex circunſtantia loci publici.*

LOCVS, ſicut alia quæ actum humanum circunſtant, aggrauat peccatum ſecundùm conditiones ipſius, ex quibus habet vt rectæ rationi magis repugnet, ipſum ibi, quam alibi perpetratum eſſe: inter quas conditiones duæ præcipuæ ſunt, quæ aggrauant mutando ſpeciem. Altera eſt, quòd locus ſit ſacer, ex cuius violatione ſacrilegium naſcitur; altera quòd locus ſit publicus, ex qua ſcandalum oritur. *Nu.* 39.

De priori autem notandum eſt primò, per locum ſacrum ſeu religioſum, *ex Syluestro in verbo Loca, nu.* 6. ſignificari illum qui authoritate Papæ vel Epiſcopi, ad cultum diuinu deputatus eſt, iuxta illud quod habetur in cap Adhæc, De religioſis domibus: Religioſum locum eſſe, authoritate Epiſcopi, etiam ad vſum hoſpitalitatis, deputatum. Vnde argumento à maiori infert Syluester, nomine locorũ religioſorũ comprehendi templa, ſacella, monaſteria, etiam, *vt ille addit num.* 8. nondum conſecrata, & in quibus nondum ſunt diuina myſteria celebrata; dummodo fuerint deputata diuino cultui, authoritate Pontificis primarium lapidem per ſe vel per alium imponentis: comprehendi quoque cæmeteria in præced. numero 2. expreſſit; & numero 3. Oratorium conſtitutum authoritate Epiſcopi; perinde comprehendi ac hoſpitale.

Quando verò dubium fuerit de Oratorio, vel Hoſpitali, an ſit locus ſacer ſeu authoritate Epiſcopi fundatus, idem author num 4. & 5. admonet recurrẽdum eſſe ad præſumptiones ex circunſtantiis talis loci: quarum aliæ poſſunt eſſe loci profani, & aliæ loci ſacri. Illas autem ponit: eſſe Oratorium, vel habere Oratorium ædificatum in formam Eccleſiæ, in quo ſit campanile erectum ſupra tectum: & campana, qua ibi pulſetur cùm celebratur: & altare in forma lapidea, hoc eſt, fixum: prout habere ſolent Eccleſiæ, & in quo publicè celebratio fiat. Has vero ponit; non habere cœmeterium vel ſignum ſepulturæ: inſtitutionem illius, & dationem fieri per laicos, non requiſita authoritate Diœceſani: ex bonis illius, collectas ſolui communitati laicorum: regi per laicos: non habere campanile, vel campanam ſupra tectum. Itaque ex circunſtantiis loci ſacri, præſumetur locus ſacer, & ex circunſtantiis loci profani, præſumetur profanus. Quod ſi in idem concurrant aliquæ circunſtantiæ loci ſacri, & aliquæ loci prophani, ex potiorib. ferendum eſt iudicium: vt hoſpitale, non debet ex eo ſolo cenſeri locus prophanus, quòd non *Nu.* 40.

habeat campanile ſupra tectum, vel habeat nomen alicuius laici, non alicuius Sācti; vel quod per laicos adminiſtretur in temporalibus; ſi cum talibus, diuinum officium ibi horis conſtitutis fiat per Clericos, ac Miſſæ ordinariæ celebrentur. Hæc Sylueſter ex Archid. Aduerte autem obiter de monaſterio, quòd iſta ratione ſacer ſit, intelligi tantùm quoad partes eius, quibus prædictæ conditiones loci ſacri conueniunt: vt ſatis iudicatum eſt à Nauarr. *in Enchir. cap. 16. num. 3. ſub finem*, cùm reſoluit peccatum in dormitorio illius commiſſum, nō eſſe perinde ſacrilegium, ac eſſet commiſſum in Eccleſia aut in cœmeterio.

Nu. 41. Notandū eſt ſecundò, conditionem loci ſacri propterea aggrauare peccatum mutando ſpeciem, quod peccare in loco ſacro, ſpecialem habeat repugnantiam cum recta ratione dictante, loca ſacra non eſſe contaminanda, ſed cultu debito proſequenda. Cùm enim ex primo Decalogi præcepto debeamus vnum Deum colere: conſequenter debemus & loca ei dicata, iuxtà illud Matthæi 23. Quicumque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo.] & in præcedēti c. 21. Domus mea domus orationis vocabitur; vos autē feciſtis illā ſpeluncam latronum.]

Nu. 42. Notandum eſt tertiò, quod ex Caiet. ad 1. 2. & tomo 1. opuſc. *illic quæſt. 7. art. 1. & hic tract. 31. reſpon. 12.* admittit Nauarr. ad princip. cap. Conſideret. De pœnit. diſtin. 5. num. 20. non omnia peccata in loco ſacro commiſſa inducere nouam ſpeciem ex circunſtantia loci: ſed ſolùm ea quæ directè opponuntur ſanctitati aut immunitati eius, ad quod locus eſt ſāctificatus aut factus immunis: nempe, *vt ipſe Caiet. interpretatur*, quæ ſunt contra ſepulturam, vel contra diuinum cultum, vel contra libertatem confugientium ad illum, atque depoſitarum ibi rerum: ſicut cenſetur eſſe, tum criminoſa humani ſanguinis vel humani ſeminis effuſio; tum fornicatio, tum ſepultura excommunicati non tolerati, aut infidelis: quib. ſacer locus, *prout Nauar. explicat in Enchir. cap. 27. nu. 251. & ſeq.* polluitur: & conſequenter cultus diuinus, ad quem deputatus fuit, impeditur: ex ca. Eccleſiis, De conſecr. diſtinct. 1. & cap. Propoſuiſti. De conſecr. Eccleſiæ, & cap. vnico eod. titul. in 6.

Cenſentur præterea, tum fori cuiuſcumque tumultus, & ſæcularium iudiciorum ſtrepitus, in cap. Decet De immunitate Eccleſiarum in 6. ſeuerè prohibiti fieri; tum etiam mercatus aliáque profana clamoroſa, quæ de ſe impediunt cultum diuinum. Cenſetur quoque furtum in tali loco commiſſum, non modo rei ſacræ: ſed etiam non ſacræ ex capit. Quiſquis 17. qu. 4. Quod intellige, dummodo ſecuritatis cauſâ ibi depoſita ſit, vt tuta eſſet ob reuerētiam loci ſacri, cui Deus præſidet. Nam ſi non ob eam cauſam ſit ibi poſita, non videtur mortale ſacrilegium committi potius per tale furtum, quàm per aliud mortale peccatum: quia nō habet peculiarem repugnantiam cum loci ſacri ſanctitate: ſed ſolùm generalem, ſicut omnia alia peccata mortalia.

Cenſetur porrò extractio eius qui cōfugit ad Eccleſiam, prohibita per cap. Inter alia De immunitate Eccleſiarum, & per legem Præſenti Cod. De iis qui ad Eccleſiam confugiunt. De qua re plurib. Sylu. *in verbo Immunitas per totum* qui legendus eſt: vt & Nauarr. *in Enchir. cap. 25. num. 17. & aliquot ſequentibus.* Quinimo vt idem Syluester notat, *in verbo Circunſtantia nu. 4.* ex hac circunſtantia loci ſacri quidam actus ſunt peccata, qui aliàs non eſſent: vt ſi Iudex forenſes ſtrepitus exerceat, aut ſuſpendi furem, aut proditorem capite plecti faciat in Eccleſia: aut ſi vir vxori reddat ibi coniugale debitum; niſi neceſſitas vitandi euidens periculum animæ alterutrius coniugum, tale quid exigat: prout habet idem author in verbo Debitum coniugale, num. 5.

Nu. 43. Notandum eſt quartò, ex ea Caietani doctrina intelligi illud, quod Nauar. conſequenter attigit ad citatum princip. cap. Conſideret, blaſphemiam, periurium, inuidiam, aliaque peccata ſimilia; *quæ ſcilicet cū loco ſacro non habent ante memoratam peculiarem repugnantiam*, facta in Eccleſia non accipere ſacrilegij ſpeciem, de neceſſitate confitendam: *dummodo facta non ſint in contemptum loci ſacri*, ſicut nec accipiant ex eo, quòd ſint facta in Dei præſentia. Ea tamē venialiter ſaltem aggrauati ex ipſa circūſtantia loci ſacri; etiam commiſſa tantùm voluntate, argumentò à minori ad maius colligi poteſt ex eo, quòd Dominus noſter Matth. 21. Mar. 11. Luc. 19. è templo eiecerit vendentes & ementes: ſicut Beda tomo 7. *in poſteriore hom. Quadrageſimalis feria 3. poſt 1. Dominicam* colligit his verbis: Si Dominus nec ea volebat venundari in templo quæ volebat offerri; videlicet propter ſtudium auaritiæ, ſiue fraudis, quod proprium ſolet eſſe negotiantium facinus: quanta putas animaduerſione puniret, ſi ibi inueniſſet aliquos riſui vel vaniloquio vacantes, aut alij cuilibet vitio mancipatos. Si enim ea, quæ alibi liberè geri poterant, Dominus in domo ſua geri non patitur: quantò magis ea, quæ nuſquam fieri licet, plus cæleſtis iræ merentur, ſi in ædibus Deo ſacratis agantur?

Nu. 44. Notandum eſt quintò, Fumum *in Armilla, verbo Immunitas nu. 23.* ex propoſita Domini authoritate, cum Caiet. damnare peccati mortalis eos, qui in fixo certóque loco templi ſedentes, exponunt imagines & candelas venales. Sed cum Angelo in verbo Immunitas num. 9. contrarium teneri poſſe: dato quòd abſit ſcandalum, nec per ſtrepitum impediatur diuinū officium, præſertim ſi tales perſonæ à Paſtoribus vel Theologis non moneantur de aliquo præcepto, per quod tale quid ſit illicitum, ſed ſinantur id agere.

Notandum eſt poſtremò, quod in loco cit. attigit Nauarr. iſta quæ dicuntur de aggrauatione peccati ex circunſtantia loci ſacri mutando ſpeciem, non eſſe ſpectanda ex parte cauſæ efficientis, ſed ex parte effectus: itaut ille qui in Eccleſia proponit occidere hominem extra Eccleſiam, non committat peccatum diuerſæ ſpeciei ab eo quod committeret idem proponendo extra Eccleſiam. Is verò qui extra Eccleſiam proponit hominem occidere in Eccleſia, peccet peccato & homicidij & ſacrilegij.

Nu. 45. De poſteriore conditione, *loci inquam publici*, ad ea quæ in præced cap. 4. annotata ſunt de ſcandalo, tantùm addendum eſt, peccatum cæteris paribus ex eo grauius eſſe quòd fiat in publico, aut corā pluribus, probari per cap. Nemo, 32. quæſt. 4. Vbi culpa dicitur tolerabilior eſſe ſi lateat: id eſt, *vt gloſa ad verbum tolerabilior, interpretatur*, maius peccatum eſſe peccare manifeſtè, quàm occultè. Sic enim, *vt D. Thomas habet 1. 2. qu. 73. art. 8.* qui publicè fornicatur, plus peccat propter plurimorum ſcandalum, etiamſi hoc neque intenderit, neque præuiderit. Cui ſcādalo aggrauanti, obnoxij quidem ſunt omnes peccantes publicè; cùm ſicut ex vna oue morbida grex vniuerſus inficitur, ita etiam vno fornicante vel aliud quodcumque ſcelus committente, plebs vniuerſa polluatur; ex ca. Sed illud diſtinct. 45. maximè tamen Prælati, qui tot mortibus digni ſunt, quot perditionis exempla tranſmittunt, ex cap. Præcipuè, 11. quæſt. 3.

CAPVT VII.

De circunſtantia Quibus auxiliis, *ſeu cauſa inſtrumentalis;* & Cur, *ſeu cauſa finalis.*

SVMMA

Digitized by Google

SVMMARIVM.

46 *Ex circunſtantia* Quibus auxiliis, *augetur peccatum, tum per modum ſcandali, tum per modum iniuſtitiæ: & quo modo.*

47 *Circunſtantia mali finis auget peccatum mutando ſpeciem, & circunſtantia boni finis illud minuit.*

48 *Quomodo ſit accipienda talis diminutio, & quid ex ea ſit conſequens.*

49 *Ad circunſtantiam finis, reducitur aggrauatio peccati per affectum inordinatum quo perpetratur.*

Nu. 46. RAtione inſtrumentorum, ſeu adiumentorum quibus vtitur quis in peccando, peccatũ ipſius numquam aggrauatur, niſi per modum ſcandali, aut per modum iniuſtitiæ. Ac per modum ſcandali aggrauatur, cùm adiumenta ipſa inducunt alios ad peccandum; vt cùm fidelis per infideles vexat fideles: tunc enim inducuntur alij ad blaſphemãdam & contemnendam religionem Chriſtianam. Item cùm per aliquos, aut cum aliquibus, peccat quis: quia tunc vel vtitur auxilio, quod ei præſtando alter peccat, vel ipſe præſtat auxilium alteri ad actionem peccaminoſam, quã is ſine ipſo non exerceret: quod vtrumque includit inductionem alterius ad peccandum, vt quoddam ſcandalum actiuum.

Per modum autem iniuſtitiæ, ratione adiumentorum peccando, aggrauatur peccatum, quãdo aliquis, aut violenter cogit alterum ad ferendum ſibi auxilium in perpetratione alicuius peccati: vt ad occidẽdum hominem, vel aliud ſcelus committendum: aut exercet peccatum ſuum, inferendo vim alteri. Vnde idipſum peccatũ habere, vt cæteris paribus ſit grauius, patet ex rapina quæ de ſe, *propter apertam ſcilicet violentiam quam includit*, grauior eſt *ex cap. Pœnale 14 quæſt.* 5. quam furtum, quo res aliena occultè aufertur. Patet item ex eo, quòd cæteris paribus grauius peccatum ſit tentaſſe minis pudicitiam mulieris, quàm ſolis blanditiis. ſiquidem hic non niſi contra caſtitatem, & illic contra caſtitatem ſimul & iuſtitiam peccatur. Quando autem hoc augmentum ſit intra eamdem ſpeciem, & quãdo mutando ſpeciem, non eſt difficile ſtatuere ex diſtinctione ſcandali & iniuſtitiæ à reliquis peccatis. Nec plura de circunſtantia cauſæ inſtrumentalis occurrunt dicenda.

Nu. 47. De circunſtantia finis verò, quam particula *Cur*, denotat, quæ tradenda viderentur ſatis intelliguntur ex iam dictis, tum in præced. nu. 11. tum maxime in toto lib. 12. Quibus ſolum addendum eſt paucis; circunſtantiam mali finis augere peccatum mutando ſpeciem: quia vt obiectum, ſic & finis ſpeciem bonitatis vel malitiæ tribuit actui humano, *ex D. Thoma in* 1. 2. *quæſt.* 18. *artic.* 6. eámque diuerſam ab illa quam accipit ex obiecto, prout idem in ſeq. art. 7. ex eo confirmat, quòd actus, qui vnius eiuſdemque ſpeciei eſt ex parte obiecti, ordinari poſſit ad infinitos fines: qui nati ſunt, ſua malitiã actum voluntatis inficere, illíque ſuam peccati ſpeciem tribuere.

Circũſtantiam verò boni finis, minuere peccatum, iuxta illud quod in cap. Primum eſt 22. q. 2. ſtatuitur Mendacium quod nulli obeſt & prodeſt alicui: vt mendacium eius qui mentitur nolens prodere aliquem ad mortem ab hoſte quæſitũ, minus malum eſſe eo mendacio, quod committitur ſola mentiendi fallendiq; libidine. Item iuxta illud quod in c. Mihi autem, ead. q. dicitur: non ita peccare, qui conſulendi quo modo illum qui voluntate nocendi mentitur. Nec eſt quod opponas ex cap. Fortè 14. q. 5. eum qui furatur à diuitibus vt tribuat pauperibus, non modo peccare: ſed etiam totum tribuendo pauperib. quod abſtulerat, addere potius peccatum quàm minuere. Nam inde tantùm ſequitur: quia peccatum eſt, res alienas furto ablatas in eleemoſyna largiri; plus largiendo non minui, ſed potius augeri tale peccatum: non quidem ex circũſtantia finis, ſed ex circunſtantia obiecti, hoc eſt, ex maiore quantitate rei alienæ.

Cæterùm diminutio prædicta nõ eſt ita accipienda, quaſi actus ex obiecto ſuo malus, propter bonum finem in quem dirigitur ab agẽte, admixtam habeat ſuæ malitiæ aliquam bonitatem: nullo modo enim ſe in eodem actu ſimul patiuntur bonitas & malitia moralis: ſed quòd in eo exercendo, voluntas cæteris paribus minus deprauate ſe gerat, dum facit quidem malam electionem, ſed bona intẽtione. Quibus congruenter duo occurrunt notanda: alterum eſt, quando bona intentione aliquis eligit quod malum eſt, inuincibiliter ignorans malum eſſe, *vt accidit ei qui dicitur habere zelum, ſed non ſecundum ſcientiam*: illius electionem, etiamſi per ignorantiam inuincibilem excuſetur à peccato: in numero tamen actuũ moraliter bonorum non poni per aliquam bonitatem quam accipiat ex fine, in quem ab agente dirigitur. Alterum eſt, cùm boni finis, intentio mala eſt vt accidit, prout expoſitum eſt in lib. 12. *ſub finem tertij c.* quando ea talis eſt, vt voluntatem moueat ad malam electionem: ſicut ea, qua quis ad vitam præſentem ita afficitur, vt inde moueatur ad negandam fidem catholicam: tunc ex ipſo bono fine peccatum non minui, ſed potius augeri: quia prouenit ex voluntate, tum affecta ad malum, tum malè affecta ad bonum: dum nimirum iſtud amat aliter, quàm par eſt. Vnde amorem ipſum contrahere malitiam, patet ex cap Origo. 32 q. 4. Nu. 48.

Ad iſtius generis circunſtantiam referri poteſt aggrauatio peccatorum, prouenientis ex aliquo inordinato, atqueadeo vitioſo affectu: vt ex inordinato amore honoris, qui ſuperbia: ex inordinato amorè diuitiarum, qui auaritia: ex inordinato affectu vindictæ, qui peccatum iræ dicitur: aut ex odio Dei vel proximi: ex quibus & aliis id genus affectibus peccatum committimus, *vt verbi gratia homicidium* aggrauatur noua ſpecie peccati: ſiue ſuperbiæ ſiue alterius in qua conſtituitur inordinatus ille affectus: à quo, *tanquam ab intentione finis*, agens mouetur ad perpetrandum tale peccatum. Nu. 49.

CAPVT VIII.

De circunſtantia Quomodo, *ſeu modi agendi.*

SVMMARIVM.

50 *Aggrauatio peccati per intenſionem voluntatis peccandi in peccante.*

51 *Per continuationem peccatum aggrauari, & quòd ea aggrauatio ſit intra eamdem ſpeciem.*

52 *Aggrauari item peccatum iteratione, ſeu relapſu in idem.*

53 *Peccatum cenſetur continuatum, ſi continuetur actio exterior: etiamſi ceſſet interior voluntas, niſi id fieret per expreſſam mutationem intentionis.*

54 *Eſt etiam vnum numero peccatum, perſeuerãte praua voluntate, quamuis externæ actiones, quæ ad illam implendam exercentur, ſint interruptæ.*

55 *Actiones quæ ad aliquod peccatum ordinantur, tanquam viæ ad illud, idem numero peccatum cum illo conſtituere cenſentur.*

CIrcunſtãtiam modi quo quis peccat, nonnumquam augere peccatum ipſius, *raro tamen mutando ſpeciem*, Nauar. admonet ad princip. cap. Conſideret,

ſideret, De pœniten.diſt.5. nu.81. Modi verò aggrauantes peccatum intra eandem ſpeciem, ſunt præcipuè intenſio, atque extẽſio: tum continua, *quæ dicitur continuatio peccati*: tum diſcreta, *quæ vocatur iteratio peccati.*

Nu. 50. De intenſione autem, obſeruandum eſt: eam aggrauare peccatum intra eandem ſpeciem, quia eſt ipſa peccati grauitas, in qua producitur à voluntate, quæ eſt eius cauſa efficiens proxima: & ad quam comparatur ſicut fructus ad arborem: ex gloſa ad illud D. Matth. 7. Non poteſt arbor bona fructus malos facere.] Obſeruandum eſt ſecundò, eam intenſionem à voluntate pendere ratione libertatis, & propenſionis quà ipſa agit. Nam quò pleniore libertate peccatum perpetratur, eò ipſum grauius eſſe cenſetur, vnde quia infirmitas, ſiue animi, id eſt, ignorãtia: ſiue corporis, id eſt, perturbatio, *(præſertim concupiſcentia, & metus)* minuunt liberum in actu voluntatis, minuunt quoque peccatum, vt D. Thomas expreſſit 1.2.*quæſt.*73.*art.*6. & pluribus expoſitum eſt à nobis in cap. 7. & 8. lib. 11. præcedentis. Similiter, *vt ibidem habet quoque D. Thomas*, quanto maior fuerit propenſio voluntatis ad peccandum, tanto grauius peccatum committitur.

Nu. 51. De continuatione verò ſeu extenſione continua: quòd ipſa aggrauet peccatum; gloſa ad memoratum cap. Cõſideret, *verbo Perſeuerauit*, colligit ex illis verbis eiuſdem capituli. Quantum perſeuerauerit, & doleat quod perſeueranter peccauit. Confirmatque per cap. Schiſma 24. quæſt. 1. cuius verba ſunt: Nec leuigat crimen eorum; magis verò auget, quòd eos diu reſtitiſſe dixiſtis, ne Apoſtolicis ſedibus communicantes, in ſua comunione reciperent. Confirmari quoque, & apertius poteſt ex cap. vlt. De conſuet. vbi dicitur; tantò eſſe grauiora peccata, quantò diutius infœlicem animam detinent alligatam. Quocirca Panormit. ad cap. Cùm haberet. De eo qui duxit in matrimonium, &c. num. 4. illud quod ex eodem cap. apertè deducitur: nimirum diuturnitatem in peccato non minuere ipſum, ſed augere: vult ſic eſſe verum, vt quoad Deum & forum animæ diuturnitas temporis augeat peccatum, etiamſi non ſit iteratione multiplicatum: quia peccator non pœnitendo, videtur contempſiſſe diuinum iudicium, & præceptum Eccleſiæ. Quod Panormitani dictum, Nauarr. loco citato numero 122. approbans, infert magis peccare eum, qui voluntatem peccandi ſine interruptione per horam continuauit, quàm qui per dimidiam horam: & qui vt alium occideret, huc illùcque ſine intermiſſione obambulauit captando occaſionem, & tandem occidit, quàm eum qui momento temporis & voluit occidere, & occidit. Talem verò aggrauationem fieri intra eandem ſpeciem patet, quia non importat ſpecialẽ repugnantiã cum recta ratione, diſtinctam ab ea, quæ eſt ipſius peccati propria.

Nu. 52. De iteratione demũ ſeu extẽſione diſcreta; quòd ea etiam aggrauet peccatum, manifeſtum eſt. Nam ſecundùm eam, ſicut ſecundùm continuationẽ, ſpectatur perſeuerãtia in peccato: quæ, vt ante habitum eſt, ipſum aggrauat. Neque quòd pœnitẽtia de priori peccato, poſterioris perpetrationem fortè anteceſſerit, ideo iſtiuſmodi aggrauationem ceſſare, indicãt illa verba Domini Matth. 12. Cùm autem immundus ſpiritus exierit ab homine, &c. tũc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe. & fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.] Quod etiam confirmat D. Thomas 3. *par. qu.* 88. *art. primo*, quia homo ſecundò peccans, ex hoc grauiùs peccare videtur, quàm peccauerat prius, quòd ab eo contemnatur Dei bonitas, quæ ipſum ad pœnitentiam expectare, & admittere dignata eſt. Inde enim aggrauari peccatũ ſatis indicat illud Apoſtoli ad Rom. 2. Secundùm duritiam tuam & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ iuſti iudicij Dei.] Tanto autem magis contemnitur Dei bonitas, ſi peccatum poſt ipſius remiſſionem ſubinde iteretur, quanto maius beneficium eſt remittere peccatum, quàm ſuſtinere peccatorem. Ita D. Thomas.

Porro licet inter continuationem & iterationem, iſtud maximè diſcrimen cernatur; quòd hæc ſit perſeuerantia in peccato cum interruptione, & illa ſine interruptione; tamen ex Nauar. *ad cit. princip. ca. Conſideret nu.* 48. *& in Enchir. cap.* 6. *num.* 16. perſeuerantia cum interruptione cenſetur potius peccatum continuatum quam iteratum in tribus caſibus.

Primus eſt, quando exteriore operatione perſeuerante interior voluntas à qua procedit, & quæ per ipſam impletur, frequenter ex naturali obliuione interrumpitur, ac deinde repetitur: vt cùm quis vadens occiſum aliquem, toto die ambulat. Nam is etiamſi cogitationem & voluntatem de occidendo ſæpe ex naturali obliuione interrumpat, ac renouet: tamen vnum numero peccatum committit; etſi eo grauius, quo ſæpius voluntate firmatum; ex Caietan. *in tomo* 1. *opuſc. tract.* 31. *quæſt.* 15. quia interruptio & renouatio illa contingit, non interrupta operatione externa, in qua tanquam in ſuo effectu, primus ille actus voluntatis ceſſans, perſeuerat virtute. Secus eſſet autem, ſi ceſſaret per mutationem expreſſam intentionis: vt in eo qui mutato propoſito ab alio perſuaſus, reſumit illud denuo. Nec enim iſtud poſterius cum illo priori continuatur, ſed diuerſum numero peccatum conſtituit, vt notat idem Nauar. in citato num. 48. Nu. 53.

Secundus caſus eſt, quando durante eodem interiori voluntatis actu, opus externum ab ipſo procedens, & quo adimpletur eadem voluntas, conſtat actibus interruptis. Licet enim diuerſi ſint in genere naturæ; tamen in genere morum, vnum numero peccatum conſtituunt, per ordinem ad vnam numero voluntatem ad quam implendam exercentur: ſicut ligna & lapides, ac cætera eiuſmodi, quæ res ſunt diuerſæ in genere naturæ, conſtituunt vnam numero domum in genere artificij, per ordinem ad vnam ſtructuram habitationi hominum accommodatam conſtituendam. Ad quem caſum illuſtrandum Nauar. ſumit exemplum ex cap. Cùm pro cauſa, De ſententia excomm. de eo qui verberauit Clericum in dormitorio, & poſtea eundem verberãdo traxit per clauſtrum: qui quamuis dum verberando traheret, pluries percuſſerit, ſemel tamen incurrit in excommunicationem, quaſi ſemel tantùm percuſſiſſet. Nu. 54.

Tertius caſus eſt: quando interrupti actus ſunt rãtùm viæ ad aliquod peccatum vnum numero: nec aliam malitiam habent, quàm ab illo deriuatam, tanquam à fine, in quem ordinantur vt media deſtinata ad illud conſummandum. Exemplum eſt de eo qui volens aliquem occidere, accipit arma, conſcendit equum, famulos ad perpetrandum facinus iam paratos, conuocat, longum iter facit, & tandem occidit. Hæc enim omnia in genere morum mala ſunt per vnam numero malitiam iniuſtæ occiſionis, in quam cætera illa ordinantur, & ideo conſtituunt vnum numero peccatum homicidij: etiamſi in genere naturæ ſint diuerſæ, nec continuatæ actiones. Nu. 55.

Cæterum dubitari non poteſt, quin hic modus aggrauationis peccati, ſit intra eãdem ſpeciem perinde ac præcedens, cùm ſit ipſa eiuſdem peccati iteratio. An autem vtraque talis aggrauatio poſſit fieri in infinitum, ita ſcilicet vt de veniali per continuationem aut iterationem, fiat tandem mortale, differendum eſt in ſequentem librum vbi id in cap. vltimo ſect. 4. explicabitur.

CAPVT

CAPVT IX.

De circunſtantia Quando, *ſeu temporis.*

SVMMARIVM.

56 *Conditio conſtituens circunſtantiam*, Quando,
57 *Peccatum commiſſum ex contemptu temporis ſacri, inde aggrauatur mutando ſpeciem.*
58 *Circunſtantia temporis tunc aggrauat peccatum mutando ſpeciem: cùm id committitur, quod in eo fieri prohibitum eſt ſpeciali præcepto.*
59 *Immo aggrauat quodcumque peccatum in eo commiſſum.*
60 *Controuerſia, An talis aggrauatio ſit in infinitum mutando ſpeciem.*
61 *Ratio difficultatis.*
62 *Pars negans probabilior eſſe oſtenditur.*
63 *Opus ſeruile, nec vt prohibitum in veteri lege, nec propriè ſumptum, ſic extenditur ſua ſignificatione, vt complectatur peccatum.*
64 *Præceptum de obſeruatione diei feſti, non iniungit animæ ſanctificationem, ſed ad eam vt ad finem inſtituitur.*

Nu. 56. VNA præcipuè eſt temporis conditio ex qua peccatum in eo commiſſum aggrauari cenſetur, nempe ipſum eſſe ſacrum, ſeu deſtinatum cultui diuino; ſicut ſunt dies feſti: in quibus ex ſpeciali Eccleſiæ præcepto tenemur tum ab omni opere ſeruili abſtinere, ex cap. Licet De ferijs: tum Miſſam audire ex cap. Miſſas, De conſect. diſtinct. 1. Sunt etiam tempora in quibus ab Eccleſia ieiunium indicitur, vt Quadrageſima de conſecr. diſtinct. 5. cap. Quadrageſima: & quatuor tempora diſtinct. 76. per plures Canones; itémque vigiliæ quarumdam ſolemnitatum per cap. 1. & 2. De obſeruatione ieiuniorum.

Nu. 57. Cæterum tria in hac re ſunt certa. Primum eſt: omne peccatum in die feſto vel deputato orationi, factum in contemptum temporis ſacri, inde aggrauari mutando ſpeciem. Ratio eſt, quia tunc peccato additur cōtemptus, qui dicitur poſitiuus & actualis, habens, *vt in ſequen. lib. cap. vltimo ſect. 2. exponetur*, ſpecialem & à cæteris diſtinctam peccati rationem. Sicque intelligi poteſt quod Nauar. docet *ad idem princip. cap. Conſideret, num. 33.* Si quis die feſto vel deputato orationi aut ieiunio mortaliter peccet, cum intentione ac propoſito violandi feſtum, vel frangendi ieiunium vel orationem cui tale tempus deputatur reddendi inutilem; peccatum ipſius in aliam ſpeciem transferri.

Nu. 58. Alterum eſt (*quod Syluester inſinuat in verbo Circunſtantia quæſt. vltima,*) illud peccatum ex circunſtantia temporis augeri mutando ſpeciem, cuius materiale ex tempore in quo perpetratur, repugnantiam habet cum aliquo ſpeciali præcepto: vt in die feſto euertere domum inimici, vel metere ipſius ſegetes furandi cauſa. Nam hæc peccata contra iuſtitiam commiſſa, pro materiali habent opus ſeruile, quod ſpeciali Eccleſiæ præcepto prohibetur fieri in die feſto. Idem eſt iudicium de peccato gulę in eſu immoderato carnium die ieiunij: & de voluntaria, cogitatione vel confabulatione turpi; qua quis occupatus tempore Miſſæ, omittit attentionem & eleuationem mentis ad Deum, quam id tempus exigit.

Nu. 59. Poſtremum eſt, *quod loco cit. Nauarr. expreſſit:* peccatum commiſſum in die feſto, vel deputato orationi, aut ieiunio, cæteris paribus eſſe grauius ex circunſtantia temporis, propter quandā irreuerentiam. Id quod indicatur in eod. cap. Conſideret; cùm inter cōditiones aggrauantes fornicationē, de quibus fornicantem pœnitere oportet, ponitur; ſi turpitudinem ſuam peregit tempore orationi conſtituto, aut in feſtiuitate Sanctorum aut in tempore ieiunij.

In controuerſia autem verſatur; Num iſtius generis aggrauatio ſit in infinitum mutādo ſpeciem: itaut omnis ille qui peccat mortaliter in die ſacro, duplex peccatum mortale committat, quorum vnum ex obiecto, & alterum ex ea de qua agimus temporis ſacri circunſtantia, contrahatur. Quam controuerſiam fuſiùs tractāt Nau. ad princip. cit. cap. Conſideret num. 21. & aliquot ſequen. Itémque Franciſcus Suarez in primo volumine operis de religione lib. 2. cap. 18. Corduben. in lib. 1. quæſtionarij quæſt. 6. vbi ſequitur ſententiam Alexandri Halenſis & aliquot aliorum quos ipſe commemorat, exiſtimantium circunſtantiam temporis ſacri, peccatum in eo commiſſum, aggrauare mutando ſpeciem. Nauar. verò, *tum loco cit. tum etiam in Enchir. cap. 6. num. 9.* contrariam ſententiam amplectitur, ſicut faciunt communiter recentiores cum Caiet. & Syluest. locis ab ipſo Nauarr. in Enchir. citatis: & adhuc quoad Caiet. in tomo primo opuſc. tract. 18. quæſt. 3. & quoad Syluestrum in verbo Confeſſio 1. quæſt. 10. Item cum Soto lib. 2. De iuſt. & iure quæſt. 4. art. 4. & Cano in Relect. De pœnitentia, parte ſexta. Tabiena in verbo Circunſtantia num. 11. Couar. ad cap. Alma mater 1. par. § quinto num. 3. Nu. 60.

Ratio autem difficultatis tota in hoc conſiſtit, quòd ſpeciali præcepto prohibeantur opus ſeruile facere in die feſto; opúſque ſeruile dici poſſit non tantùm de mechanico, verumetiam de peccato: quod facere, ſeruorum eſſe conſtat per illud Ioan. 8. Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Cordubenſis ergo cum illis quos ſequitur, nomine operis ſeruilis præter opus mechanicum, ſiue, *vt ille habet ex Abulenſi*, præter operationem laborioſam executiuæ facultatis corporeæ, vult in ea prohibitione comprehendi peccatum: itaut tam hoc, quàm illud faciendo, violetur præceptum ſpeciale de ſanctificatione diei feſti. Nauarr. verò & cæteri negantes peccatum illo nomine comprehendi, pariter negant prædicti præcepti tranſgreſſionem, peccatum in die feſto perpetratum aggrauari mortaliter ſpeciem mutando. Nu. 61.

Quæquidem ſententia probabilior eſt: quia præceptum de abſtinendo ab opere ſeruili in die feſto non eſt Chriſtianis datum tam arctum, quàm datum fuit Iudæis, vt D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 122. *art.* 4. *ad* 4. confirmat. Tum ex eo quòd nobis quædam liceant die feſto quæ illis non licebant: vt cibos parare, iter facere, & quædam alia. Tum quòd in iis quæ die feſto non licent, prohibitáque ſunt, faciliùs propter neceſſitatem nobiſcum diſpenſetur, quàm fuerit diſpenſatum cum illis. Et hoc, quia dies feſtus illis fuit figura futurorum: nobis verò nō eſt. Atque figuram, *eo quod pertineat ad proteſtationem veritatis*, ne quidem in modico prætermitte oporteat. Iam verò Iudæis per præceptum de abſtinēdo ab opere ſeruili, fuiſſe tantùm prohibitum opus externum, manifeſtum eſt ex cap. 20. Exodi, cùm dicitur: Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: ſeptimo autem die Sabbathum Domini eſt. Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus: filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui eſt intra portas tuas. Hæc enim verba, quæ penè eadem repetuntur in Deut. cap. 5. apertè indicant illa ſola opera fuiſſe Iudæis prohibita in die feſto, quę aliis diebus facere licebat. Nu. 62.

Cùm ergo numquam liceat facere peccatū mortale; *c. Itane* 32. *q.* 5. ſanè ſub nomine operis quod ſpeciali præcepto Iudæi prohibebantur in die feſto facere, ipſum non comprehenditur; ſed ſolum opus externum laborioſum: quod patri cum filiis, domino cum

Digitized by Google

no cum ſeruis, atque adeò cum iumento commune eſt. Deinde in præceptis moralibus voces ſunt accipiendæ in proprio ſenſu: maximè quãdo præceptum eſt pœnale: ſiquidem ex pœnæ proprium caſum non excedunt. ex cap. Pœnæ. De pœniten. diſtinct. 1. pœnaléque eſſe præceptum de non faciendo opere ſimili in die feſto Nauar. *ad idem princip. cap. Conſideres, n.* 24. confirmat ex eo, quòd infligit tranſgreſſori pœnam æternam; prout conſuetudo & ſenſus virorum timoratorum illud interpretatur.

Iam verò opus ſeruile de peccato non dicitur propriè, ſed ſolùm myſticè, & per quandam ſimilitudinem. Ergo peccatum nõ prohibetur per præceptum de non faciendo opere ſeruili in die feſto. Minor probatur: quia cùm ſeruile dicatur, quod ad ſeruum pertinet, ſeruile propriè eatenus aliquid dicetur, quatenus propriè ad ſeruum pertinet, vt rectè notat D. Thomas in memorato loco, ad tertium. Peccatum verò nõ eſt quid tale cùm æquè ſit liberorum, ac ſeruorum. Quod ergo Ioan. 8. dicitur. Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati] intelligi debet non propriè, ſed myſticè: ſicut intelligitur quod in epi. ad Epheſ. cap. 5 auaritia dicitur idolorum ſeruitus] prout idem D. Thomas docet *in præced. q.* 118. *art.* 5. *ad* 4. Intelligitur etiã illud quod dicitur à Beda lib. 3. in Lucam cap. 43. in fine, Magni Reges ſunt qui tentationum ſuarum motibus, non conſentiendo ſuccumbere, ſed regendo præeſſe nouerunt. Sunt enim reges non quidem propriè, ſed ſolùm metaphoricè, quandoquidem multi vitiis mancipati, Reges ſunt propriè; & multi præditi bonis moribus, ſunt propriè ſerui.

Nu. 64. Poſtremò (*vt D. Thomas in corpore citati art. 4. argumentatur*) Quoniam homo ad cultum interiorem, qui oratione, ac deuotione conſtat, magis inducitur diuino Spiritusſancti inſtinctu, quàm humano impulſu: præceptum de ſanctificatione diei feſti datum eſt tantùm de cultu Dei externo, id eſt, de cultu ſecundùm aliquod ſenſibile ſignum; quod nobis ex Eccleſiæ determinatione, eſt tum audire Miſſam: pro eo quod Iudæis fuit varia offerre ſacrificia præſignificatiua illius incruenti quod in Miſſa offertur; tum ceſſare ab externo opere ſeruili. Quare interior ſanctificatio animi, non pertinet ad tale præceptum, niſi tanquam finis illius externus: ſiue, *quod eodem recidit*, non eſt id quod præcipitur: ſed tantùm id, quod à præcipiente intenditur; nempe inducere nos ad ſeruiendum Domino in ſanctitate, ac mente requieſcendum in illo, cum abſtinentia ab omni peccato: prout omni etiam die, nec tantùm feſto faciendum eſt; iuxta generaliſſimum præceptum declinandi à malo, & faciendi bonum.

Adhæc ſi ſanctificatio animæ non præcipitur ſpecialiter per dictum præceptum de ſanctificatione diei feſti; nec per illud ſpecialiter prohibetur perpetratio peccati mortalis ei contraria. Hæc enim ſe mutuò cõſequuntur, Aliquid præcepto aliquo præcipi: & quod illi contrarium fuerit per idem prohiberi. Nam eo ipſo, quòd iubemur ceſſare ab opere ſeruili die feſto, prohibemur facere opus ſeruile, quod contrarium eſt. Ac dato caſu, *qualis eſt neceſſitatis ſufficientis*, in quo Eccleſia non cenſetur illud iubere, nec cenſetur iſtud prohibere. Itaque ſi interior animæ ſanctificatio non eſt de numero eorum quæ per dictum præceptum ſpecialiter præcipiuntur, neque interior animæ contaminatio illi contraria, de numero eſt eorum, quæ per idem præceptum ſpecialiter prohibentur: itaut dicendum non ſit, peccantem mortaliter in die feſto, committere duplex peccatum mortale: quorum alterum in tranſgreſſione præcepti de ſanctificatione diei feſti conſiſtat.

Neque eſt quod quis opponat tali præcepto ſanctificationem animæ ſatis præcipi, dum in eam tanquam in finem præcipitur ante memoratus exterior cultus. Nam vt communiter admitti notat Nauar. *ad ſæpe memoratum principium cap. Conſideres nu.* 28. finis præcepti non eſt in præcepto: adeout ſola præcepta de charitate (*quæ finis eſt præcepti ex priori ad Timoth. c.* 1.) dentur de fine aliorum præceptorum, non item ipſa alia præcepta. De qua re D. Thomas 2. 2. quæſt. 44. art. 1.

CAPVT VLTIMVM.

De circunſtantia Circa quid, ſeu obiecti.

SVMMARIVM.

65 *Conditiones conſtituentes aggrauantem circunſtantiam obiecti, cùm ipſum res quædam eſt.*
66 *Conſtituentes, cùm obiectum ipſum, eſt perſona.*
67 *Ex tali circunſtantia aggrauari peccatum, habetur ex doctrina D. Thomæ.*
68 *Eidem doctrinæ addita reſtrictio.*
69 *Qualiter iudicandum ſit, An huiuſmodi circunſtantia aggrauet peccatum mutando ſpeciem, vel intra eandem ſpeciem.*

CVm obiectum circa quod humanus actus exercetur ſit, vel res, vel perſona aliqua, vt habitum eſt in præced. ca. 2. Hæc circunſtantia debet eſſe accidens vel rei, vel perſonæ circa quam peccatur. *Nu.* 65.

Atque accidens rei cùm aggrauat peccatum, ſolet eiuſmodi eſſe, ex quo res ipſa eminentiam quandam habeat. Id quod poteſt contingere; primò ipſi rei in ſe conſideratæ: ſicut contingit bono vtili, tam honorario, quam pecuniario; ex eo, quòd ipſum ſit in maiori quantitate, aut maioris ſit valoris: aut ſit in maiori hominum æſtimatione: per quæ aggrauantur furtum, detractio, & alia id genus peccata. Contingit item muneris, & officiis publicis ex difficultate maiore, ipſa rectè gerendi: per quam aggrauantur peccata eorum qui illa vel committunt indignis, vel admittunt indigni. Secundò, id contingere poteſt rei conſideratæ in ordine ad Deum; vt contingit pecuniæ, veſti, aut alteri ſupellectili ex eo quòd ſit conſecrata Deo. Poteſt item id contingere in ordine ad proximum, ad quem res ipſa pertinet: vt pecunia vel aliud id genus, ex eo, quòd ſit pauperis. Ex quo vtroque genere accidentis furtum aggrauari patet: quia peccatum cenſetur grauius, cùm eſt rei aliqua conditione veſtitæ; quàm cùm eſt alterius rei, omnino æqualis non veſtitæ ſimili conditione. Sic furtum ipſum decem nummorum aureorum de pecunia Deo conſecrata, aut de pecunia hominis pauperis, grauius eſt, quàm de pecunia prophana hominis diuitis: quia continet maiorem repugnantiam cum recta ratione.

Accidens verò perſonæ in quam peccatur, aggrauans peccatum, ſolet eſſe aliquid in quo perſona ipſa excellit. Cùm autem perſona tribus modis excellere poſſit, primò in ordine ad Deum: nempe quia coniunctior eſt Deo ratione ſanctitatis, vel officij ad quod obeundum conſecratur Deo. Secundò, in ordine ad nos: nempe, quia nobis coniunctior eſt naturali neceſſitudine, vel collatis beneficiis. Tertiò in ordine ad proximum: nempe, quia eſt perſona in qua plures læduntur. *Nu.* 66.

Cùm, inquam, hæc ita ſint, D. Thomas 1. 2. *quæſt.* 73. *art.* 9. peccatum aggrauari ex perſonæ, in quam peccator excellentia primi modi, probat: quia iniuria illata perſonæ coniunctæ cum Deo ratione virtutis *Nu.* 67.

vel

vel officij, redundat in Deum ipſum, iuxta illud Zachariæ 2. Qui vos tetigerit, tangit pupillam oculi mei] Vnde ſequitur peccatum grauius eſſe, quàm cæteris paribus alias eſſet: ac tantò grauius, quantò coniunctior Deo fuerit perſona contra quam committitur.

Ex excellentia item ſecundi modi aggrauari, docet: quia peccans in perſonam coniunctam ſibi naturali neceſſitudine, aut beneficiis, aut quacumque alia coniunctione, cenſetur peccare in ſeipſum: & per conſequens grauius, nequioréque voluntate peccare, quàm cæteris paribus alias peccaret, iuxta illud Eccleſiaſtici 14. Qui ſibi nequam eſt, cui alij bonus erit? Atque adeo quò talis perſona fuerit peccanti coniunctior, quam alia, *ſicut eſt pater, quàm frater, & hic quàm cognatus*: aut quo maiora beneficia contulit vna perſona, quàm alia perſona; aut quò eſt alia ratione magis coniuncta: eò peccatum in eam commiſſum grauius eſſe.

Si opponas; Nullum eſſe tam coniunctum, quàm quemque ſibi ipſi; minus tamen quemque peccare ſibi damnum inferendo, quam alteri: vt occidendo equum ſuum, quàm occidendo alienum. Reſpondet D. Tho. in ſolut. 2. argumenti, id verum eſſe quoad damnum in rebus poſſeſſis, quæ ſunt in poſſidentis poteſtate: non item quoad damnum in naturalibus, vel ſpiritualibus bonis, quæ non ſubſunt dominio libero voluntatis noſtræ. Sic enim grauiùs peccat qui occidit ſeipſum, quàm qui alterum.

Ex excellentia demum tertij modi aggrauari quoque peccatum, confirmat: quia tantò grauiùs peccatur, quantò peccatum plures tangit. Sic enim peccatum quod committitur in perſonam publicam, vt in Principem qui totius multitudinis perſonam gerit, eſt grauius, quàm quod cõmittitur in aliquam perſonam priuatã; prout indicatum eſt Exod. 22. cùm ſpecialiter dicitur: Principi populi tui non maledices.] Similiter iniuria quæ fit perſonæ magni nominis & famæ, grauior eſt cæteris paribus quam facta alteri; quia redundat in ſcãdalum plurimorum. Hæc D. Th.

Nu. 68. Cuius doctrinam reſtrinximus per illa verba, *cæteris paribus*, propterea quòd eiuſdem actus poſſunt eſſe plures malæ circunſtantiæ; illéque actus qui ex aliquarum abſentia videri poteſt peccatum minùs graue, ex aliarum concurſu cenſeri poteſt grauius. Vnde aliqui ſoluunt quæſtionem, An maius peccatum ſit occidere peccatorem, quam iuſtum: inquientes quòd quamuis ex circunſtantia perſonæ in quam peccatur, grauius peccatum ſit occidere iuſtum: tamen ex circunſtantia effectus ſeu nocumenti conſequentis ex peccato, nempe ex damnatione peccatoris (ſi occidenti conſtet hanc ſecuturam) peccatum grauius eſſe occidere peccatorem. In qua re & id genus aliis diiudicandis, conſiderandum eſt quando iuſtitiæ vel charitatis ordo, ob conditionem perſonæ in quam peccatur, magis peruertatur.

Iam quando ex hac obiecti circunſtantia aggrauetur peccatum intra eamdem ſpeciem, vel mutando ſpeciem, iudicandum eſt iuxta tertiam generalem regulam in præced. cap. 3. propoſitam. Nempe cum inducit nouam cum recta ratione repugnantiam, aggrauare mutando ſpeciem: cùm verò non inducit, aggrauare intra eamdem ſpeciem. Itaque furtum rei ſacræ ex circunſtantia obiecti, nempe quòd ſit res Deo ſacrata: ſicut & homicidium quo Sacerdos occiditur; ex eo, quòd ſit perſonæ Deo ſacratæ, accipit ſpeciem ſacrilegij: vt & homicidium quo pater necatur, accipit ſpeciem parricidij, ex eo, quod ſit patris: quia tales conditiones habent ſpecialem repugnantiam cum recta ratione: quandoquidem non tantùm malum eſt occidere Sacerdotem vel patrem, vt homo eſt, ſed etiam vt Sacerdos vel pater eſt. Similiter malum eſt furari rem ſacram, non tantùm quia aliena eſt; ſed etiam quia ſacra eſt.

Furtum autem rei pretioſioris, & homicidiũ perſonæ iuſtioris, ex talibus circunſtantiis obiecti, aggrauantur intra eamdem ſpeciem: quia repugnantia cum recta ratione, quam talia peccata ex eis accipiunt, eiuſdem ſpeciei eſt, cum ea quam ex obiecto habent. Namque rem alienam pretioſiorem; ſiue vt alienam, ſiue vt pretioſiorem ſurripere, malum eſt ob hanc vnam eamdémque rationem, quòd vetitum ſit quodcumque alienum ſibi vſurpare inuito domino. Similiter occidere hominem bonum; ſiue vt hominem, ſiue vt bonum: ob eandem rationem malum eſt. nempe quòd non liceat priuata authoritate occidere: & ita de aliis.

Quando verò iſtiuſmodi aggrauatio ſit vel non ſit in infinitum, cognoſcendum eſt per ea quæ in ſequenti lib. tradentur de ratione inter ſe diſcernendi peccatum mortale & veniale. Atque hæc hactenus de circunſtantiis. Quænam circunſtantiæ debeant vel poſſint omitti in confeſſione, addendum eſſet niſi id iam traditum eſſet in præced. lib. 6. cap 4. parte poſteriore, dubio 6. In aſſignanda autem ratione diſtinguendi inter malitiam eſſentialem & accidentalem, nihil eſt quòd immoremur: quia id nihil facit ad grauitatem peccati diiudicandam in foro pœnitentiali: cùm ex accidentali, ea perinde conſtituatur & augeatur, ac ex eſſentiali; quandoquidem vtraque ſimiliter includit repugnantiam cum recta ratione, legéque æterna.

Nu. 69.

LAVS DEO.

LIBER

LIBER QVINTVS, ET TOTIVS OPERIS DECIMVS QVINTVS.

DE GENERALI PECCATORVM varietate, in qua conſiſtit ratio quædam de illis in genere iudicandi.

PRÆFATIO.

GENERALIS ratio iudicandi de peccatis, duplex eſt: vna iudicandi generaliter, an aliquid ſit peccatum, néc ne: quam Deo iuuanre hactenus perſecuti ſumus. Altera de eo quod conſtiterit peccatum eſſe, iudicandi generaliter cuiuſmodi peccatum ipſum ſit. Quæ ratio conſiſtit in cognitione generalis varietatis peccatorum, deinceps Deo quoque iuuante à nobis tradenda: propoſitis variis modis quibus peccata generaliter inter ſe diſtinguuntur. Ex obiecto igitur diſtinguuntur peccata dupliciter: vno modo (iuxta illud *poſterioris ad Corinth. ca* 7. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus) quòd alia ſint carnalia, quæ flagitia: & alia ſpiritualia, quæ ſcelera dicuntur. Altero modo, quòd alia ſint in Deum, alia in proximum, alia in noſipſos: quæ indicat Apoſtolus ad Tit. 2. admonens vt ſobriè, *quoad nos*: iuſtè, *quoad proximum*: & piè, *quoad Deum*: viuamus in hoc ſæculo. Ex cauſa verò efficiente dupliciter item: vno modo, quòd alia ſint ex ignorantia, alia ex infirmitate, & alia ex malitia. Altero modo, quòd alia ſint cordis, alia oris, & alia operis. Ex ordine præterea ad præcepta quorum tranſgreſſione perperrantur: quòd alia ſint commiſſionis, contra negatiua: & alia omiſſionis, contra affirmatiua præcepta. Ex effectu denique, qui eſt reatus ſeu obligatio ad pœnam: quòd alia ſint mortalia, & alia venialia: cuius poſtremæ diſtinctionis conſideratio eſt huius inſtituti maximè propria. Cæteræ autem, *de quibus D. Thom. 2. 2. qu. 72.* ad illud, ſi penultimam excipias, non multum faciunt: ideóque nobis ſatis erit paucis eas declaraſſe: docendo ſcilicet quę peccata dicantur carnalia, quæ ſpiritualia, quæq; cætera, quod fiet in 1. cap. In 2. verò explicabitur dicta diſtinctio penultima in peccatum commiſſionis, & omiſſionis; & in 3. diſtinctio ipſa in peccatum mortale & veniale: Ac demum in 4. & ſequentib. tradentur regulæ iudicandi de peccato, ſítne mortale an veniale.

CAPVT I.

Quæ dicantur peccata carnalia, quæ Spiritalia, quæque nonnulla alia.

SVMMARIVM.

1 *Diuerſi modi quibus nomen peccati carnis accipitur.*
2 *Explicatio diuiſionis peccati, quòd aliud ſit contra Deum, aliud contra proximum, & aliud contra noſipſos.*
3 *Quæ peccata dicantur ex ignorantia.*
4 *Quæ ex infirmitate.*
5 *Quæ ex malitia.*
6 *Tres modi, quibus diſtinctio peccatorum in peccata cordis, oris, & operis intelligi poteſt.*
7 *Quomodo eadem ſit tantum in diuerſos gradus eiuſdem peccati; & quomodo tale peccatum ſit in confeſſione exprimendum.*

PECCATA

Num. 1. PEccata carnalia dupliciter dicuntur: vno modo generaliter, de quibuſuis peccatis quatenus naſcuntur ex ſenſualitate (quo nomine intelligitur appetitus ſentiens prout repugnat rectæ rationi,) quæ a D. Paulo ad Rom 8. carnis nomine ſignificatur:eaque acceptione idem Apoſt.ad Galat.5. inter opera carnis ſeu peccata carnalia numerat hæreſes & inuidias quæ peccata ſunt maximè ſpiritalia. Altero modo ſpecialiter dicuntur de peccatis quæ delectatione carnis,id eſt, corporis perfici cenſentur:quia in illis voluntatis conſenſus.quo peccatum perficitur, terminatur in delectatione corporis percepta tactu vel guſtu;cuius generis ſunt luxuria & gula.hócque modo ſumuntur peccata carnis cùm diſtinguuntur a ſpiritualibus:quorum nomine ſignificantur ea in quibus conſenſus voluntatis terminatur in aliqua interiori delectatione animæ:cuius generis ſunt ſuperbia,ambitio,inanis gloria, ira, inuidia immo & auaritia quæ quamuis habeat obiectum materiale: tamen delectatio cui voluntas conſentit in illius perpetratione,eſt ſpiritalis, & interior animæ.Communi autem loquendi vſu peccatum carnis ſtrictiſſimè accipi ſolet pro ſola luxuria.

Num. 2. De peccatis in Deum,in proximum,& in noſipſos annotandum eſt: quamuis omne peccatum noſtrum ſit contra Deum,qui per illud offenditur; & contra nos ipſos,cùm noceat nobis:tamen ex ordine quem debemus in vita retinere,tum ad Deum, tū ad proximum, tum etiam ad noſipſos: aliud dicitur eſſe in Deum:nempe illud,quod repugnat virtuti nos ordinanti, ſeu bene afficienti erga Deum: vt infidelitas, blaſphemia,deſperatio,odium Dei,impietas, ſuperſtitio,impœnitentia,quæ ſunt peccata contra fidem, ſpem & charitatem ac virtutes Religionis,& pœnitentiæ,quæ Deum habent pro obiecto.Aliud verò in proximum, quod ſcilicet directè pugnat cum virtute, quâ ordinamur benéve afficimur ad proximum: vt furtum,homicidium,immiſericordia,quæ pugnāt cum iuſtitia & miſericordia. Aliud denique in noſipſos,vt fornicatio,crapula,& quodcumque eiuſdem generis, repugnans temperantiæ per quam ad noſipſos reddimur bene affecti. Ad tale peccati genus ſpectat illud, quod peculiari ratione dicitur peccatum contra naturam:eoquod aduerſetur non ſolùm rationis inclinationi,quę eſt hominibus propria(qua ex parte contra naturam eſſe, commune eſt omni peccato) ſed etiam inclinationi animalis, quam homo habet cum beſtiis communem: vt peccatum nefandum,ex D.Thoma 1.2. quæſtione 94. articulo 3. ad 2.

Num. 3. Peccata ex ignorantia dicuntur,quæ ab ignorantia vincibili voluntarium diminuente procedunt, Dixi,ab ignorantia vincibili,quia ignorantia inuincibilis(de qua lib 11.c.5.) excuſat omnino à peccato. Dixi, voluntarium diminuente:quia quando in actu morali, ignorantia nihil ad voluntarium; vel inuoluntarium confert,vt ignorantia comitans, (de qua in eodem lib.11.c.2.)vel quando auget voluntarium, vt ignorantia affectata *de qua ibidem*, peccatum non dicitur eſſe ex ignorantia, quia non habet primam ſuæ malitiæ radicem in ignorātia. Non quidem cùm hæc fuerit comitans:quia talis,ſicut nihil confert ad voluntarium,ita nec ad peccatum,vt in eodem ca.2. expoſitum eſt. Nec item cum fuerit affectata: quia tunc primam radicem malitiæ habet in voluntate peccandi,per quam ignorantia affectatur.

Num. 4. Peccata verò ex infirmitate dicuntur quæ oriūtur ex paſſione ſeu motione appetitus ſenſitiui,allicientis voluntatem ad conſentiendum (de qua in cap. 5. eiuſdem libri 11.) atqueadeo libertatem illius in agendo minuentis.Quod addo,quia ſi talis paſſio ſit remiſſa,quæ nihil fere voluntatem commoueat, nec quidquam perturbet rationem, non ſufficit ad conſtituendum peccatum ex infirmitate: quia nihil fere diminuit liberum in voluntatis actu: ideóque malitia,non in ipſa paſſione, ſed in voluntatis deprauatione primam ſuam radicem habere cenſetur. Quæ ratio etiam confirmat,paſſionem, quæ propter conſuetudinem vehementior eſt,non conſtituere peccatum ex paſſione; quando conſuetudo eſt voluntaria: ſeu quando quis vult in conſuetudine perſeuerare: quia prima radix peccati, eſt potius voluntas praua, quam paſſio.Si quem verò pœniteat præteritæ conſuetudinis; ipſeq; faciat quod in ſe eſt ad repugnandum illi:peccatum ex tali conſuetudine ortum,iudicandum eſt ex paſſione eſſe.

Peccata denique ex malitia dicuntur, quæ cùm non proueniant ex ignorantia vel ex paſſione, committuntur cum plena voluntatis libertate. Namque homo ex malitia peccare iudicatur iuxta D. Thomam 1.2. quæſt. ſeptuageſimaoctaua articulo primo, quando neque paſſione impulſus, neque ignorantia iuris aut facti obcæcatus,probè ſciens tum in vniuerſali,tum in particulari rem malam eſſe, & nocere animæ: ſponte tamen ac peruersè illam eligit, ob rationem alicuius boni minoris, quam in ea cernit:nempe boni vtilis vel delectabilis,quod anteponit bono honeſto,quod maius eſt. Cuius prauæ electionis cauſas D.ipſe Thomas in ſeq ar.3.tradit eſſe; tum prauum habitum,conſuetudinémve; tum prauā aliquam corporis diſpoſitionem,tum etiam præſumptionem de miſericordia Dei; tum demum voluntatis libertatem. Num. 5.

Huius tripartitæ diuiſionis peccatorum D. Greg. meminit in expoſitione tertij Pſalmi pœnitentialis, ad verſum,Et qui inquirebāt,&c.)adferens in exemplum peccati ex ignorantia, illud D. Pauli dicentis in priori ad Timoth. cap.1.. Qui prius fui blaſphemus & perſecutor, ſed miſericordiam conſecutus ſum,quia ignorans feci. In exemplum ſecundi, peccatum D.Petri,qui timore mortis negauit Chriſtum Marci 14 In exemplum tertij, peccatum Iudæorum, qui conſilium inierunt quomodo Chriſtum morti traderent,quem tot miracula facientem videbant.

Cæterum peccatum commiſſum ex infirmitate, dici ſolet contra patrem eſſe, cui attribuitur potentia;& commiſſum ex ignorantia, eſſe contra filium, cui attribuitur ſapientia; & commiſſum ex malitia, eſſe contra Spiritum ſanctum, cui attribuitur bonitas.Quod Nauar.in Enchir.c.23.n.126.annotans;Addit ſextuplex eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, proponitque rationem eius quod Matth. 12. dicitur ipſum eſſe irremiſsibile: non quòd non condonetur vere contrito, ſed quòd per eius generis peccata abiiciantur media quibus habetur remiſsio peccatorū. Sūt enim deſperatio, qua ſpes veniæ:præsūptio, qua timor Domini:impœnitentia,qua dolor præteritorū: obſtinatio qua cautio futurorum:impugnatio agnitæ veritatis,qua cognitio veritatis abiicitur. De qua rees inſtituto D.Th.2.2,q.14.per totam.

De peccatis cordis,oris & operis notandum eſt ex Caiet.1.2.q 72.art.7.diſtinctionem qua peccatum in ea diſtinguitur,relatam in cap.Super trib. De pœnit. d.1.tribus modis poſſe intelligi. Primò,vt ſit in ſpecies diſtinctas, & completas: ſicque peccata cordis dici quæ naturâ ſua perficiuntur in corde, ſeu interiore actu animæ:vt odiū,inordinatus amor.Peccata oris verò quæ perficiuntur in ore: vt conuitium & mēdacium.Ac demum peccata operis quę perficiuntur opere:vt homicidium,furtum,multaque alia. Num. 6.

Secundò intelligi poſſe, vt ſit in diuerſas ſpecies incompletas; & ita peccatum cordis dicitur, quod cum natum ſit opere compleri, ſolo conſenſu committitur, vt turpis cogitatio in quam interiùs conſentit

Digitized by Google

ſentit quis, abſque voluntate perpetrandi ipſũ opus turpe. Peccatum autem oris dicitur, cum ad conſenſum verba adduntur abſque executione operis: vt cùm quis oblectatur verbis obſcœnis, ſed non habet propoſitum implendi opus carnis. Peccatum demum operis dicitur, cum conſentiendo prorumpitur in opus externum.

Num. 7. Poſtremò intelligi poſſe, vt ſit in diuerſos gradus & quaſi partes eiuſdem peccati: quales cēſentur quæ iam propoſitæ ſunt ſpecies incompletæ, quando peccata cordis & oris ex intentione peccatoris ordinantur ad peccatum operis: itaut ex eis cōſtetur vna actio in genere moris; vt cùm quis primùm cogitat de committenda fornicatione; & deinde verbis ad id ſollicitat mulierem; ac tandem ſcelus meditatum opere complet. Peccatum enim ipſius eſt vnum in genere moris, ex D. Thoma *in cit. art. 7. ad 3.* etiamſi partes habeat interruptas. Atque ad illud ſufficienter declarandum in confeſſione, ſatis eſt quidem ipſum exprimere per vltimũm ſuum gradum; nempe per opus; dicendo exempli gratia, commiſi fornicationem: non tamen per alios, vt dicendo cogitationem habui de fornicatione cui conſenſi; aut ſollicitaui mulierem ad fornicandum. Ratio eſt quam attigit Nauarr. *in Enchir. prælud. 7. num. 14.* quòd cùm in tali peccato opus externum ſupponat interiorem voluntatem deprauatam, & verba quæ inter hanc & illud intercedere ſolent: is qui de illo confitetur, de his quoque implicitè confiteri cenſetur: non autem contra; quia voluntas praua eſſe poteſt, tam cum verbis, quàm ſine verbis: & tam quæ exeratur, quàm quæ non exeratur in opus.

CAPVT II.

De diuiſione peccati in peccatum commiſſionis & in peccatum omiſſionis.

SVMMARIVM.

8 *Ratio diſtinctionis peccati in peccatum omiſſionis & peccatum commiſſionis.*
9 *Quomodo interdum vtrumque tale peccatum ſit eiuſdem ſpeciei.*
10 *Omiſſio duplex, & de qua ſit hîc ſermo.*
11 *Ordines quos omiſſio habet, tum ad actus quos impedit, tum ad eos ex quibus procedit.*
12 *Regula indicandi qui actus ſit cauſa omiſſionis malæ, & qui per eam vitietur.*
13 *Omiſſio mala non vitiat actus, qui comitantur quidem ipſius cauſam, ſed non ſunt ipſius cauſa.*
14 *An quando voluntati omittendi impletionem præcepti, cauſa omiſſionis ſuperadditur, nouum peccatum committi cenſeatur.*
15 *Quando cum omiſſione, cauſa illius ſit in confeſſione aperienda.*
16 *Difficultas de tempore quo committitur peccatum omiſſionis.*
17 *Reſolutio difficultatis.*
18 *Excuſatur a peccato exterioris omiſſionis, is quem de præcedente interiori pœnituit, antequam eadem exterior ſequeretur.*
19 *Solutio obiectionum in contrarium.*
20 *Ex quibus ſpectanda ſit grauitas peccati omiſſionis.*

Num. 7. CVM peccatum nihil ſit aliud, quàm legis æternæ tranſgreſſio: ac legem æternam tranſgredi poſſimus, vel agendo quod ipſa, *per præceptum negatiuum declarata*, agi vetat: vel non agendo, quod *nobis per præceptum affirmatiuum manifeſtata*, agi iubet. Ideo peccata alia commiſſionis eſſe dicuntur: nimirum ea quæ ſunt tranſgreſſiones præceptorum negatiuorum: vt exempli gratia horum Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies. Alia verò eſſe omiſſionis: nēpe ea quæ ſunt tranſgreſſiones affirmatiuorum præceptorum: vt De diligēdo Deo: De honorandis parentibus: De ieiunanda Quadrageſima, & aliorum eiuſmodi, quando incumbit neceſſitas illa ſeruandi. Quod addo, quia cùm præceptum affirmatiuum non obliget (*vt loquuntur*) ad ſemper; quo tempore non incumbit neceſſitas illius implendi, non peccatur peccato omiſſionis. Indicantur autem duo iſta peccatorum genera, *commiſſionis, inquam, & omiſſionis*, per illa verba Matth. 23. hæc oportuit facere, & illa non omittere.]

Neque ea ſic inter ſe pugnant, quin in ratione morum, interdum in vnam ſpeciem conueniant: vt cùm proueniūt ex eodem motiuo, eidémque virtuti & eodem modo opponuntur: velut furtum & omiſſio reſtitutionis rei alienæ, ad eamdem iniuſtitiæ ſpeciem pertinent; quia ex eodem motiuo proueniunt; nempe ex cupiditate augendi rem propriam: eidémque virtuti & eodem modo, *per vſurpationem ſcilicet rei alienæ inuito domino*, opponuntur. Atque de peccatis quidem commiſſionis, nihil ſpeciale occurrit dicendum, quod addatur ad ea quæ ante de peccatis in genere tradita ſunt. De peccatis verò omiſſionis occurrunt quædam ſpecialiter obſeruanda. Num. 9.

De peccato omiſſionis obſeruanda.

SECTIO PRIOR.

PRIMVM EST, duplicem eſſe omiſſionem: vnam eius quod quis poteſt, ſed non tenetur facere: alteram, eius quod quis & poteſt & tenetur facere (prout quiſque tenetur illud quod imponitur per præceptum affirmatiuum, quando iudicio viri prudentis, neceſſitas adeſt illius implendi) per ſolam hanc poſteriorem conſtituuntur peccata omiſſionis. Ratio eſt, quia vt omiſſio imputetur alicui ad peccatum, non ſufficit ipſum poſſe agere illud quod omittit: ſed adhuc requiritur vt agere teneatur: prout patet ex eo, quòd alioqui Deo imputandum eſſet ad peccatum, quòd omittat impedire perpetrationes peccatorum, quas impedire poteſt. Id autem abſurdum eſt. Itaque ſi quis videat vinctum proripientem ſe ex carcere, nec impediat cùm poſſit; omiſſio eiuſmodi imputatur ei ad peccatũ, ſi cuſtos ſit carceris: quia vt potuit, ſic tenebatur impedire. Si verò non ſit cuſtos carceris, quia non teneretur impedire, talis omiſſio non imputaretur ei ad peccatum: ſicut omiſſio gubernationis nauis (*quod eſt exemplum D. Thomæ 1. 2. q. 6. art. 3.*) ex qua ſecutum eſt naufragium: imputatur quidem ei gubernatori qui potuit & tenebatur gubernare; non item ei qui quamuis potuerit, non tamen tenebatur. Nu. 10.

SECVNDVM EST: omiſſionē ipſam, ex qua appellātur peccata omiſſionis, ordinem habere ad duplicem actũ (quo actus nomine intellige non tantùm phyſicam operationem, ſed etiã illud omne quod poteſt habere rationem actus moralis, & cadere ſub præceptum: vt manere domi, vel in lecto, armatum eſſe, & ſimilia, quæ non ſunt operationes phyſicæ) nempe, tum ad eum actum, ad quem aliquod affirmatiuum præceptum obligat: ſiue, *quod idem eſt*, ad impletionem alicuius præcepti affirmatiui, hic & nunc obligantis: tum ad actum, qui cauſa eſt liberè omittendi ſeu non implendi præceptum affirmatiuum, quando ipſum implendum eſt. Nu. 11.

Quod

Digitized by Google

Quod adoerte poſſe dupliciter fieri: vno modo per ſe & directè: nimirum per actum voluntatis, qui in ipſam omiſſionem feratur; ſiue formaliter, vt cum quis non vult audire ſacrum quando tenetur: ſiue interpretatiuè; vt cùm quis neque voluit, neque noluit audire ſacrum, ſed commoditatem audiendi ſibi oblatam neglexit. Altero modo per accidens & indirectè: hócque rurſus dupliciter: priore quidem modo, vt ille actus comitetur omiſſionem; ſicut cenſetur, quando is talis eſt, vt cum eo non poſſit conſiſtere obſeruatio præcepti affirmatiui tunc implendi. Exemplum eſt, cum quis die feſto ludit eo tempore quo audiendum eſt Miſſæ ſacrum. Is enim actus ludendi comitatur omiſſionem eiuſdem ſacri: quia cum eo conſiſtere non potuit obſeruatio præcepti Eccleſiaſtici de audiendo Miſſæ ſacro, tunc temporis implendi. Poſteriore verò modo, vt actus ille antecedat omiſſionem: prout cenſetur antecedere quando allaturus eſt impedimentum agenti, ne ipſe impleat præceptum affirmatiuum, quando tenetur implere: vt ſi quis ad multam noctem potet, indéque fiat vt ſequenti die dormiat eo tempore quo tenetur audire ſacrum: illa enim potatio facta eſt potanti impedimentum implendi præceptum de audiendo ſacro, quando audire tenebatur.

Tertium est, omiſſionem (iuxta illud Iacobi cap. 4. Scienti bonum & non facienti peccatum eſt illi) ſortiri rationem peccati, eo ipſo, quòd ſit priuatio actus, quem quis tunc omittit, cùm tenetur aliquo præcepto affirmatiuo illum exercere; ſicut & commiſsio, peccatum eſt, eo ipſo, quòd quis exercet actum à quo abſtinere tenetur præcepto negatiuo. Nam quemadmodum præceptum negatiuum violatur perpetratione actus, per illud prohibiti: ita etiam violatur affirmatiuum, omiſsione actus per ipſum imperati.

Quartum est, omiſsionem malam, effundere ſuam malitiã in actum alioqui licitum, ex quo ipſa prouenit, vt ex cauſa. Sic ſtudium, quatenus cauſa eſt omiſsionis ſacri Miſſæ, eo tempore, quo ex præcepto Eccleſiæ audiri debet, peccatum eſt. Namque aliquid malum eſſe eo ipſo, quòd cauſa eſt peccati, patet: Tũ quia communiter ex eo probatur, Deum non cauſare peccatum; quòd malus ſcilicet alioqui eſſet ac peccaret. Tum quia conſtat vitandas eſſe occaſiones peccatorum, etiamſi aliàs non eſſent vituperabiles: vt v.g. vitandum eſſe ingreſſum in aliquam domum, ſi futurus ſit aliis occaſio ſcandali, aut tibi occaſio ruinæ. Sic enim D. Paulus in cap. 14. epiſt. ad Rom. & in cap. 8. prioris ad Cor. damnat eſum carnium, *aliàs licitum*, per quem proximus ſcandalizatur. Tum quia circunſtantia effectus ſeu damni ſecuti, afficit moraliter actum ex quo ſequitur. Quare & omiſsio mala, quæ damnum eſt ſpirituale, malitiã ſuã afficiet actum ex quo tanquam ex cauſa ſua procedit. Tum demum quia is qui vult actum aliquem quatenus eſt cauſa omiſsionis, vult etiam, ſaltem virtute, omiſsionem ipſam: atqueadeo vult illam mala voluntate, vtpote ſe extendente ad aliquid legi æternæ repugnans. Eodem enim affirmatiuo præcepto, quo actus aliquis directè præcipitur: indirectè conſequentérve prohibentur ea quæ illum tollunt, quando poni debet. Nã vt præceptum obligat, ad ſeruanda omnia quæ ſunt neceſſaria ad ipſius impletionem, ſic & ad vitanda omnia, quæ eamdem impletionem tollunt.

Nu. 12. Cæterùm ad cognoſcendum quis actus, ſit cauſa omiſsionis, indéque malus: hæc regula obſeruanda eſt. Illum actum eſſe talem cenſendum, qui & per ſe primò eligitur; & ſecundùm ſe, incompoſsibilis eſt cum obſeruatione illius præcepti, cuius omiſsione peccatur. Talis enim verè erit cauſa omiſsionis malæ, etiamſi aliàs bonus eſſet: niſi contingeret, ipſum eſſe impletionem præcepti maioris illo, cuius obſeruatio omittitur: quia tunc non vitiaretur ab omiſsione, ſed omiſsionem a vitio liberaret. Sic quia præceptum maius eſt de ſubueniendo parenti extrema neceſsitate laboranti, quàm de audienda Miſſa in die feſto: is qui, vt ſubueniat parenti taliter laboranti, non audit Miſſæ ſacrum in die feſto, non peccat.

Nu. 13. Actus verò alij qui ſecundariò eliguntur cum primario illo, quem ſupponimus cauſam eſſe omiſsionis, quia ipſi non ſunt ſimiliter cauſa (vt ex eo patet, quòd illis non poſitis, perinde ac poſitis, virtute ſolius actus quem comitãtur, omiſsio ipſa ſequeretur) ſi alias ex obiecto & circunſtantiis, boni ſint; non reddũtur mali ex ipſa omiſsione mala: vt argumento eſt, quòd alioqui ſuaderi non poſſet omittenti, vt ſe in illis occuparet potius, quàm maneret omnino otioſus, quod abſurdum eſt. Itaque ſi aliquis ob frigus, vel aliud eiuſmodi, maneat domi quo tempore Miſſa ei audienda eſt ex præcepto; interimque dum domi manet, ſtudet ne otioſus ſit, vel recitat horas canonicas: manſio quidem mala eſt, non tamen ſtudium & recitatio horarum canonicarum illo tempore: quoniam mala omiſsio non eſt effectus horum, ſicut eſt illius.

Nu. 14. Quintum est. Illum, qui poſt voluntatem præteritam omittendi impletionem alicuius præcepti, apponit cauſam ex qua ſequitur omiſsio, committere nouum peccatum: vt Sacerdotem, qui cùm antea decreuiſſet non recitare officium diuinum, proiicit Breuiarium ſuum in fluuium, vnde ſe reddit impotentem ad recitandum tempore eo quo tenetur. Ipſa enim proiectione committit nouum peccatum (ſiquidem in ea, ſaltem virtualiter, renouatur voluntas praua omittendi idipſum officium) ac peccatum numero diſtinctum à priore praua voluntate: eiuſdem ſpeciei tamen in genere moris: perinde ac propoſitum occidendi, & occiſio in genere moris ſunt homicidia eiuſdem ſpeciei. Quod ſi ex voluntate omittendi officium diuinum, ſtatim abiiceret Breuiarium in fluuium, abiectio non cẽſeretur peccatum diſtinctum numero, ſed vnum (quia non interueniret voluntatis renouatio) inde tamen propterea aggrauatum, quòd eſſet voluntas agendi aliquid ex quo ſequitur occaſio omiſsionum, quibus officium diuinum omittitur multis diebus. Namque vnus talis actus æquiualebit multis peccatis omiſsionis numero diſtinctis, in confeſſione explicandis: ſicut vnus actus quo quis multos homines ſimul occidit, æquiualet multis homicidiis numero diſtinctis.

Nu. 15. Sextum est, Cùm actus qui cauſa eſt omiſſionis, poſſit ex obiecto ſuo bonus eſſe, aut malus, aut indifferens; actum malum ex obiecto ſuo, cẽſendum eſſe peccatum ab omiſſione ita diuerſum, vt in confeſſione debeat ſimul cum ea exprimi: nec ſufficiat dicere exempli gratia. Omiſi ſacrum die Dominico: ſed illius etiam omiſſionis cauſa aperienda ſit, ſi fuit actus habens ex obiecto malitiam mortalem, vt habẽt fornicatio, latrocinium, multique alij. Ratio eſt, quia vltra malitiam accidentalem, quam contraxit ex omiſsione cui dedit cauſam; habuit eſſentialem ab obiecto proprio ab eadem omiſsione independentem. Actum vero ex obiecto ſuo bonum vel indifferentem, habendum eſſe peccatum ita coniunctum cum mala omiſsione, cuius eſt cauſa; vt ſufficiat hanc in confeſsione expreſsiſſe. Ratio eſt, quia vtriuſque malitia ſic connexa eſt, vt poſita ea quę eſt omiſsionis, ſtatim intelligatur poſita ea quæ eſt cauſæ à qua proceſsit: perinde atque poſita malitia actus exterioris, vt furti; intelligitur poſita malitia actus interioris; vt voluntatis furandi. Vnde ſicut ad integritatem confeſsionis, nihil eſt opus cum acto exteriori exprimere interiorem: ita nec cum omiſsione expri

exprimere actum, quem, prout ab ipſa cauſarum, inficit ſuâ malitiâ. Quocirca ei qui aliquoties ſacrum in die feſto omiſit vt ſtuderet, ſatis eſt dicere, Ego omiſi ſacrum toties in die feſto, niſi forte talẽ omiſſionis cauſam fuiſſe dicendum eſſet ad excludendas alias cauſas de ſe malas, ex quibus omiſſionem pro-uteniſſe Confeſſarius videretur conijcere. Aut niſi ſtudendi affectus adeo inordinatus in illo fuerit, vt ad quiduis, etiam mortaliter illicitum, determinatus eſſet potius, quàm ad omittendum ſtudium. Inde enim conſtitueretur in ſtatu hominis animo parati ad peccandum mortaliter: qui animus debet in confeſſione aperiri.

Explicatio difficultatis. Quando cenſeri debeat commiſſum omiſſionis peccatum.

SECTIO POSTERIOR.

Nu. 16. SEPTIMVM EST: dubium eſſe quando cenſeri debeat commiſſum peccatum omiſſionis: an dum fit actus qui eſt illius cauſa, an verò in eo inſtanti in quo impletio præcepti omittitur. Ad illius autem explicationem aduertendum eſt, *de quo conſtat apud omnes*, nihil eſſe peccatum niſi ſit voluntarium; dupliciterque aliquid voluntarium eſſe poſſe: vno modo in ſe, & altero in ſua cauſa. Atque duo requiri, vt aliquid ſit voluntarium in ſua cauſa: alterum vt præuiſum ſit in ipſa ſua cauſa: alterum, vt qui illud præuidet, poſſit & teneatur ipſum præuiſum vitare. Rurſus dupliciter aliquid præuideri poſſe, vno modo formaliter & explicitè; vt dum quis videt ex ebrietate vel alia ſimili cauſa imminere ſibi periculum non audiendi ſacrum, vel occidendi hominem: altero modo virtualiter & implicitè: vt cùm quis potuit & debuit præuidere aliquid ſibi fore cauſam omiſſionis (vt poſſe & debere cenſetur cùm in ſe expertus eſt, vel in alijs, eiuſmodi omiſſionem eſſe naturâ ſuâ talem, vt ex tali cauſa plurimùm ſequi ſoleat) non tamen præuidit ex negligentia, aut quia noluit.

Nu. 17. Cùm igitur hæc ita ſint, ad propoſiti dubij explicationem ſtatuitur, peccatum omiſſionis committi. Tum quando fit actus qui eſt illius cauſa: ſeu quãdo quis ſuâ culpâ adimit ſibi facultatem id agendi, ad quod obligatur per præceptum affirmatiuum. Nam ex parte ſua, perinde in eo ſe habet, ac ſi reipſa omitteret: ſicut & is qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, mœchatur eam in corde ſuo Matth. 5. Tum etiam in eo inſtanti, in quo neceſſitas adeſt implendi illud ipſum præceptum, nec impletur: ſicut peccatum commiſſionis perpetratur, & cùm fit propoſitum malum, & cùm id quod malè propoſitum eſt, executioni mandatur; vt peccatum homicidij: & cùm fit propoſitum occidendi, & cùm occiditur.

Et certè ſicut internum propoſitum committendi aliqoid contra præceptum negatiuum, malum eſt eâdem ſpecie malitiæ, qua cõmiſſio externa: ſic propoſitum omittendi aliquid (*internam omiſſionẽ vocare poſſumus*) contra præceptum affirmatiuum, malum eſt eadem ſpecie malitiæ, qua omiſſio externa eâve qoa tunc peccatur, cùm actus præceptus adeſſe debet. Ratio in promptu eſt: quia cum eodem præcepto, eâdemque virtute ſimiliter pugnat. Adhæc ille qui ſuâ culpa id facit vnde omiſſio nata eſt ſequi, habet ſaltem virtuale propoſitum omittendi: ſeu, quod idem eſt, vult omiſſionem: ſi non in ſe, ſaltem in ſua cauſa: quod cùm ſatis ſit ad rationem peccati, iuxta ſecundam regulam in lib. 11. cap. 5. ante traditam, peccatum omiſſionis cenſendum eſt commiſſum non tantùm in eo inſtanti, in quo cõtingit id omitti ad quod tunc agendum, præceptum affirmatiuum obligabat: ſed tunc etiam, cùm illud vnde omiſſio nata eſt ſequi, fit culpabiliter: prout tunc fieri cenſetur, cùm faciens præuidit illud, vel præuidere potuit & debuit, atque vitare tenebatur, nec vitauit. Nam id quod quis præuidere non potuit, vel vitare non potuit præuiſum, non imputatur illi ad culpam. Pro quo vide quæ habentur in ſeq. num. 75.

Cæterùm cùm quis ſuâ culpâ ſibi facultatẽ agendi adimendo, & per conſequens propoſitum omittendi habendo, peccauit omiſſione interiori, ſi antequam omiſſio exterior ſequatur, ipſe de interiori præcedente pœniteat, exterior ipſa non habebit rationem peccati: quia opus externum, vel illius priuatio, non eſt peccatum, niſi interueniat interior voluntas mala, ſine qua malitiam moralem, *ſicut nec liberi rationem*, habere poteſt. Vnde vbi abeſt malitia actus interioris (vt abeſſe cenſetur poſtquam ea abſterſa eſt per pœnitentiam) neque exterioris adeſſe poteſt. Sic Sacerdus qui ſuâ culpâ ademit ſibi facultatem recitandi officium ſuum diuinum: vt v.g. negligendo ferre ſecum Breuiarium, cùm itineri ſe committeret: ſi ipſum talis culpæ præcedentis pœniteat, omiſſio quæ poſt eam pœnitentiam ſequitur, non imputabitur illi ad peccatum, prout expreſſit Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 101. *Nu.* 18.

Nec eſt quod quis dicat talem omiſſionem eſſe malam propter obligationẽ præcepti cui repugnat: Nam obligatio præcepti ceſſat, cùm id quod præcipitur redditum eſt impoſſibile. Nemo enim poteſt ad impoſſibile obligari vt habet regula ſexta de regul. iuris in 6. Ei autem qui ſibi facultatem ademit aliquid agendi, impoſſibile eſt illud non omittere. Si quis inſtet ſufficere, quòd liberâ ſuâ voluntate ante elegerit illud, ex quo erat neceſſariò ſecutura omiſſio: quandoquidem impoſſibilitas non omittendi, perinde locum habet abſterſa per pœnitẽtiam mala voluntate præcedẽte ac non abſterſâ. Reſpondẽdum eſt: ad rationem peccati non ſufficere quodcumque liberum, ſed requiri perfectum, quo actus ipſe peccati perſeueret eſſe ſub voluntate: quod minime contingit non modo cùm voluntas ipſa & ab eo, & ab eius cauſa eſt auerſa: ſed etiam cùm ad eum articulum ventum eſt, vt iam amplius non poſſit reuocari à voluntate, à qua liberè proceſſit. Ita enim peccatum à libertate voluntatis pendet vt nonniſi hac incipiente, aut perſeuerante, illud incipere aut perſeuerare poſſit. Et certè ſi ad peccatum abſolutè ſufficeret prouenire ab eo, quod aliquando voluntas liberè elegit; ſequeretur eum qui ſemel alicui liberè venenum propinauit, & per pœnitentiam reconciliatus eſt Deo, continenter peccare toto eo tempore, quo venenũ operatur in eo, cui propinatũ eſt: quandoquidem tota ea operatio procedit à dicta propinatione libera. Similiter enim, qui ſibi per impatientiam vulnus lethale inflixit, non poſſe ita pœnitere, quin mors illi imputetur ad peccatum: & ſic de huiuſmodi alijs, quæ manifeſtum eſt nimis dura eſſe. *Nu.* 19.

Nec refert, quòd infligens alteri vulnus lethale, etiamſi pœniteat, morte ſecuta teneatur ad reſtitutionem, & irregularis efficiatur, ſicut alij homicidæ. Non refert, inquam, quoniam præcedens peccatum, ſequuto tali effectu, etiamſi non imputetur amplius ad culpam; facit tamen delinquentem obnoxium dictis pœnis, ſicut & pœnis ciuilibus.

POSTREMVM EST, *quod Medin. 1. 2. q. 71. art. 5. dub. vlt. proponit*, grauitatem peccati omiſſionis, generaliter ſpectandã eſſe ex obiecto & circumſtantijs ipſius: ſicut & grauitatem peccati commiſſionis: ita vt ad illud quoque pertineant quæ in præcedenti libro dicta ſunt. Specialiter verò æſtimandam eſſe primò ex actu qui omittitur. Sicut enim omiſſio ſimpliciter *Nu.* 20.

mala

Digitized by Google

mala eſt, ex eo, quòd ſit priuatio boni actus; ita peior eſſe æſtimanda eſt ex eo, quòd ſit priuatio melioris actus; vt quia melius eſt diligere Deum quam parẽtem, peior eſt omiſſio dilectionis Dei, qua parentis.

Secundò ex obligatione exercendi actum qui omittitur: quò enim ea maior fuerit, eò cæteris paribus, grauius erit peccatum omiſſionis. Sic grauius peccat qui omittit facere illud ad quod tenetur, ex iuſtitia & ex charitate ſimul, vt egeno in extrema neceſſitate conſtituto reſtituere quod ei ablatum fuerit; quàm ad quod tenetur ſolùm ex charitate: vt egeno in ea neceſſitate ſubuenire, propria largiendo. Sic etiam cæteris paribus, grauius peccatum eſt id omittere quod à Superiore diſtrictiùs præcipitur, quàm id quod minus diſtrictè. Nam eo ipſo, quòd Superior præcipit aliquid cum maiore ſignificatione ſuæ voluntatis obligandi, eo maior cenſetur obligatio illud implendi tanquam maiorem obtinens boni rationem. Tertiò, ex difficultate quâ quis ab agendo retrahitur. Nam quò minus fuerit talis difficultas, eò cæteris paribus omiſſio iudicanda eſt peccatum eſſe grauius. Sic ille qui omittit corrigere proximum metuens ne ipſum contriſtet, grauius cẽſetur peccare eo, qui propterea omittit, ne ab ipſo verberetur.

Poſtremò ex efficacitate voluntatis, quia omiſſio quam quis vult expreſsè, & formaliter: cæteris paribus peccatum eſt grauius ea, quam vult tantùm interpretatiuè: vt nõ audire ſacrum die feſto quia non placet audire, grauius peccatum eſt, quàm non audire ex aliqua negligentia, aut inconſideratione culpabili. Similiter qui ex mera malitia non vult audire, grauiùs peccat quàm qui ex aliqua tentatione & perturbatione vehementiore.

CAPVT III.

De diſtinctione peccati in mortale & veniale.

SVMMARIVM.

21 *Peccatum diſtinguitur in mortale & veniale ex reatu, ſeu obligatione ad pœnam ex eo ſequentem.*

22 *Quomodo peccans mortaliter, finem ſuum vltimum interpretatiuè conſtituat in creatura.*

23 *Peccatum mortale punitur æternâ pœnâ, ob Dei contemptum quem includit.*

24 *Quomodo includat talem contemptum quodque ipſum non contingat peccato veniali.*

25 *Quomodo verum ſit peccatum veniale non eſſe contra legem Dei.*

26 *Peccatum veniale non excludit à regno cœlorum, nec à Dei gratia & amicitia.*

27 *Obiectio in cuius ſolutione docetur qua ratione definitio peccati conueniat veniali.*

28 *Diuiſio peccati in mortale & veniale quomodo analoga, & quomodo ſynonyma eſſe cenſeatur.*

Nu. 21. DIſtinctio peccati in mortale & veniale expreſſa, & variis peccatis in exemplum propoſitis declarata in capite Vnum §. Criminis, diſtinct. 25. ſumitur, vt in præfatione huius libri monuimus, ex reatu: qui, *vt in Enchir. prælud. 7. n. 25. Nauarrus oſtendit*, non eſt peccatũ: ſed obligatio ad pœnam ſubeundam, nata ex peccato: quæ cùm poſſit eſſe æterna vel temporalis; illud peccatum dicitur mortale, ex quo naſcitur obligatio ſubeundi pœnam æternam veniale verò, ex quo ſubeundi pœnam ſolùm temporalem. Cur autem mortale ad æternam & veniale ad temporalem tantùm pœnam obliget, D. Thomas 1. 2. *qu. 72. art. 5. & 2. 2. q. 88. art. 1. & qu. 7. de malo art. 1.* aliíque Theologi cõmuniter (poſt Richardum à S. Victore in tractatu de differentia peccati mortalis & venialis) rationem hanc adferunt. quòd homo (*iuxta illud Iere. 2. Duo mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderũt ſibi ciſternas diſſipatas quæ continere non valent aquas*) per peccatum mortale, nõ autem per veniale auertat ſe à Deo, ſuo vero fine: & conuertat ſe ad creaturam, in hac finem ſuum vltimum interpretatiuè conſtituendo: nimirum eam plus amando quàm Deum.

Prout ſcilicet contingit illi in quem cadunt verba Domini Matt. 10. Qui amat patrem & matrem plus quam me, non eſt me dignus] itémque iis, de quibus Ioan 12. dicitur, Dilexerunt gloriam hominum magis quam gloriam Dei] Cuiuſmodi maiorem creaturæ, quam Dei amorem contingere in peccato mortali, hinc patet: quia charitas, amórve Dei eſt, vt mandata eius cuſtodiamus 1. Ioan. cap. 5. Cùm ergo in peccato contingat tranſgredi, ſeu non cuſtodire mandatum Dei, voluntatique ipſius repugnare propter creaturam: contingit quoque plus amare creaturam quam Deum: vtpote non verendo huic propter illam diſplicere: ſicut Petrus in gratiam Pauli faciens id, quo ſe ſcit diſplicere Ioanni, oſtendit apertè, ſe plus affici ad Paulum quàm ad Ioannem. Nu. 22.

Quòd autem id ſit interpretatiuè finem ſuum vltimum in creatura conſtituere, ſignificatur per illud ad Philipp. 3. Quorum Deus venter eſt: & illud quod eius generis peccatum in cap. 5. epiſtolæ ad Epheſ. verſu 5. damnatur tanquam idolorum ſeruitus. Ratione quoque confirmatur: quia cùm neceſſe ſit omnem actionem humanam habere aliquem vltimum finem, ad quem per illam tendatur; atque per actionem qua mortaliter peccatur, ad creaturam tendatur, recedendo à Deo: conſequens eſt, eum qui mortaliter peccat, finem vltimum, non Deum, ſed creaturam ſibi conſtituere. Non quidem formaliter: quia non amat creaturam tanquam bonum omni ex parte ſufficiens, quod propter ſe, & propter quod cætera omnia expetenda ſint, ſed tantùm interpretatiuè: nempe quod cùm mortaliter peccans plus amet creaturam quàm Deum, *vt ante habitum eſt*, ab hócque auertens ſe, ad illam conuertatur: & conſequenter ob eamdem, verum ſuum vltimum finem Deum relinquat: meritò interpretari poſſumus quòd ipſe creaturam præ Deo amatam ſibi pro vltimo fine conſtituat.

Ratio differentiæ inter peccatum mortale & veniale.

CVmque hæc ita ſint, ſatis intelligitur cur peccatum mortale, nõ item veniale ad pœnam æternam obliget: nempe quòd mortale, non item veniale, includat apertum contemptum Dei: per quem diuina ipſius gratia & amicitia priuamur: ab eoque, in quo ſumma noſtra fœlicitas conſiſtit tanquam inimici reiicimur, perpetuò tanquam tales (*diuina iuſtitia ipſius ita exigente*) puniendi, niſi ei reconciliemur per pœnitentiam: quæ nulla poſt hanc vitã fructuoſa datur: adeout miſera anima mortua, morte primâ, id eſt, priuatione diuinæ gratiæ per peccatum mortale, moriatur morte ſecundâ, id eſt, priuatione gloriæ, per condemnationem ad æternum ſupplicium: quæquidem mors irreparabilis eſt omnino, ſicut ſententia, qua peccator ad eam condemnatur, eſt omnino irreuocabilis. Nu. 23.

Peccatum autem mortale memoratum contemptum includit, tam ratione auerſionis à Deo (quam ideo continet, quòd mortaliter peccantes, tranſgrediendo præcepta diuina, interpretatiuè dicant Deo, Recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus Nu. 24.

ex Iob c.21.)quàm ratione conuerſionis ad creaturã; cùm hanc plus amando quàm Deum, eam ſibi conſtituant finem vltimum.

Peccatum veniale verò neutrius rationem includit, vnde nec excludit à gratia & amicitia diuina: qua qui potitur, æternæ pœnæ obnoxius non eſt: iuxta illud Pſal.102. Nõ in perpetuum iraſcetur Dominus, neque in æternum comminabitur.] Neutrius dico, quia non includere rationem conuerſionis ad creaturam, ex eo patet, quòd etſi homo per peccatum veniale inordinatè conuertatur ad creaturam, non ita tamen conuertitur, vt illum in hac finem ſuum vltimum conſtituere interpretari debeamus. Neque enim talis eſt conuerſio quà homo fugiat à Deo: ſed quia non currat ad Deum, tepefactus ac retardatus inordinato aliquo amore creaturæ, vnde ſecundùm D.Bonauenturam *in 2.ſenten.diſtinct.42.quæſt.1.* videretur dicenda potius retardatio profectionis ad Deum, quàm conuerſio ad creaturam.

Nu. 25. Nec item includere rationem auerſionis à Deo patet: quia cùm peccatum veniale non ſit ſimpliciter, ſed tantùm ſecundùm quid contra legem Dei aut (*ex D.Tho.in 1.2.quæſt.88.art.1.ad 1.*) tãtum præter legem Dei: ſupple eam cuius obſeruatio ita eſt neceſſaria ad retinendam cum Deo amicitiam, vt tranſgreſſio illius, hanc tollat. Alioqui enim ſimpliciter dici poteſt eſſe cõtra legem Dei: eam nimirum quæ vtilis tantùm eſt, non autem neceſſaria ad dictam amicitiam retinendam: perinde ac leges quædam ciuiles tantùm ſunt vtiles, non neceſſariæ ad conſeruandam Reip. pacem. Sic ergo homo, prout habet loco cit. D.Bonauentura, dicendus potius eſt per peccatum veniale elongari a Deo, quam à Deo auerti: perinde ac ſi quis facie conuerſa ad ſolem, nonnihil retrocedat, dicetur elongari; non autem auerti à ſole.

Quod verò peccatum veniale non ſit ſimpliciter contra legem; confirmatur ex eo, quòd Concil. Trident.ſeſſ.6. cap. 11. & Can. 18. anathemati ſubiiciat eos qui dicunt impoſſibile eſſe homini iuſtificato ſeruare Dei præcepta. In ſeq. verò Can. 23. eos qui dicunt hominem ſemel iuſtificatum poſſe in tota vita vitare peccata omnia, etiam venialia; niſi id intelligant poſſe ex ſpeciali Dei priuilegio: quale Beatæ Virgini cõceſſum eſſe tenet ſancta Eccleſia. Ex quorum decretorum comparatione intelligitur, peccatum veniale non eſſe ſimpliciter contra præceptum Dei; cùm alioqui peccans venialiter tranſgrederetur præceptum Dei; ſicque homini iuſtificato impoſſibile eſſet, vt vitare omne peccatum veniale ſine ſpeciali Dei priuilegio; ita & omnia Dei præcepta obſeruare.

Nu. 26. Accedit quòd tranſgreſſor mandatorum Dei ſit maledictus, iuxta illud Pſal.118. Maledicti qui declinant à mandatis tuis] nõ item peccans ſolùm venialiter; quia vt Concil.Triden.habet in cit.cap.11.licèt in hac mortali vita, quantumuis ſancti & iuſti in venialia peccata quandoque cadant, non ideo deſinunt eſſe iuſti. Et in ſequen.ſeſſ.14.cap.5. apertè dicitur peccatis venialibus, nos nõ excludi à gratia Dei. Quare peccans ſolùm venialiter, non eſt ſimpliciter dicendus tranſgreſſor mandatorum Dei: & per conſequens nec peccatum veniale dicendum eſt ſimpliciter eſſe contra mandata ſeu legem Dei.

Accedit etiam, quòd tranſgrediens mandata Dei, excludatur à regno cœlorum, iuxta illud Matth. 19. Si vis ad vitã ingredi ſerua mãdata.] Quare qui peccat venialiter, non tranſgreditur ſimpliciter diuina mandata quandoquidem veniale peccatum non excludit à regno cœlorũ ex communi Catholicorum doctrina: quam aduerſus hæreticos tam antiquos Iouinianum & Pelagium: quàm recentiores Lutherum ac Caluinum, ac reliquos eiuſdem farinæ, rectè propugnat ſtabilitque Bellarm. in tomo tertio Controuerſiarum *controuerſia 2.generali, lib.1.a ca.4.ad finem vſque.* Qua in re immorari non eſt inſtituti noſtri: cui ſufficiet monere, id apertè cõfirmari ex eo, quòd vir ſimplex & rectus & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam ſuam, *qualis diuino teſtimonio fuit ſanctus Iob cap.1.& 2.hiſtoriæ eiuſdem,* non ſit cenſendus de numero eorum qui à regno cœlorum excluduntur, ſicut nec de numero inimicorum Dei. At talis poteſt habere peccatũ veniale, vt patet de ipſo S.Iob, cuius verba ſunt *in ſequen.cap.7.* Peccaui, quid faciam tibi ô cuſtos hominum.] Nec enim dici poteſt illud fuiſſe peccatum mortale, cùm idem Iob adhuc retineret innocentiam ſuam. Patet quoque de S.Ioãne Euangeliſta: qui cùm ſub finem Euangelij a ſe ſcripti, vocet ſe Diſcipulum quem diligebat Ieſus; plenuſque fuerit Spirituſancto ſicut cæteri Apoſtoli, iuxta tradita in cap.2. Actorum: ait tamen in ſua 1. Epiſt.c.1. *nec ſe nec alios Chriſti diſcipulos excludens.* Si dixerimus quia peccatum non habemus noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis nõ eſt.] Vbi peccati nomine intelligi non poteſt mortale, quod in Chriſti dilectiſſimo, ac Spirituſſancti gratia cumulatè dotato, locum habuiſſe repugnat: cùm Chriſti fideles, maximè autem paſtores, crimine vacuos eſſe debere conſtet, per illud prioris ad Corinth. cap. 1. Confirmabit vos vſq; in finem ſine crimine] & prioris ad Timoth. 3. Miniſtrent, nullum crimen habentes] & ad Titum 1. Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe.]

Sed obiici poteſt; nomen & definitionem peccati perinde conuenire veniali ac mortali. Nomen quidem, vt patet ex D.Ioan.authoritate citata. Definitionem verò quoniam iſta; mendacium iocoſum, furtum rei leuis pretij, & deſiderium carnale ſine plena deliberatione, dicuntur peccata venialia: quorum tamen primum, eſt dictum contra præceptum Dei, in Eccleſiaſtico cap.7. Noli velle mentiri omne mendacium. Secundum verò, factum contra præceptum decalogi Non furtum facies. Tertium demum eſt, concupitum contra aliud præceptum Decalogi, Non concupiſces vxorem proximi tui. Quare peccato veniali, perinde ac mortali conuenit peccati definitio: quæ eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam. Nu. 27.

Cui obiectioni vt occurramus notandum eſt, legis præſcriptum ſpectari poſſe: tum ſecundum ſe abſolutè, tum ſecundùm finem in quem ordinatur, qui eſt Deus charitate dilectus, iuxta illud prioris ad Timoth.cap.1. Finis præcepti eſt charitas.] Atque poſteriore hoc modo ſpectatum, conſtituere perfectionem & complementũ legis, iuxta illud ad Rom. 13. Plenitudo legis eſt dilectio:] qua ſcilicet ſuper omnem creaturam Deus ſimpliciter diligitur. Quia igitur peccatum veniale non eſt contra legis præſcriptum tali modo ſpectatum, id eſt, quia non eſt cõtra charitatem (vt ex eo patet, quòd ipſum poſſit cum hac conſiſtere, cùm alioqui contra ante memoratos præced. numero ſacræ Scripturæ locos, mortem adferret animæ, dicente D.Ioan.in 1.ſua Epiſt. c.3. Qui non diligit manet in morte) debet contra legem eſſe tantummodo ſecundùm quid; non item ſimpliciter: ſeu ſecundùm illud, in quo plenitudo & complementum legis conſiſtit. Vtpote feruori charitatis repugnans quidem, ſicut infirmitas ſanitati: non autem charitati ipſi, ſicut mors repugnat vitæ. Atq; in hoc, idem viuenti peccato, veniali ac accidenti, quod non eſt ſimpliciter ens, ſed ſecundum quid: quia non exiſtit per ſe, & eo exiſtendi modo in quo entis plenitudo & perfectio conſiſtit.

Quæ cùm ita ſint; concedimus quidem, peccato veniali

veniali abſolutè conuenire nomen peccati, ſicut accidenti abſolutè conuenit nomen entis; ſed negamus ei conuenire ſimpliciter, quòd ſit contra legem Dei; quia non conuenit ei eſſe contra charitatem, in qua conſiſtit plenitudo legis: ſicut philoſophi negant accidenti conuenire quòd exiſtat ſimpliciter, quia non exiſtit per ſe.

Nu. 28. Vnde ex D. Thoma 1.2.*quæſt.* 88.*art.* 1.*ad* 1. diuiſio peccati in mortale & veniale, ſicut & entis in ſubſtantiam & accidens, eſt analogi in ſuas ſpecies. Quod de peccato intelligendum eſt, reſpectu habito ad finem vitæ humanæ, a quo deuiat. Nam abſolute conſideratum ſecundum genus ſuum moris: ſeu ſecundum diſſonantiam quam habet a recta ratione; tam de veniali, quàm de mortali ſimpliciter ſynonyméque dicitur. Concedimus etiam peccatum veniale eſſe vere ac propriè peccatum, vt rectè confirmant tum ratio obiecta nu. 27. tum quòd peccatum veniale ſit materia ſufficiens Sacramenti pœnitentiæ: ſed negamus eſſe ſimpliciter & perfecte peccatum: quia non eſt ſimpliciter ac perfecte contra legem æternam: ſicut accidens verè quidem & propriè eſt ens, cùm habeat exiſtentiam; ſed non eſt ens ſimpliciter & perfectè, quia non habet modum exiſtendi, in quo conſiſtit perfectio entis. Et ita is qui furatus eſt tantùm vnum calamum, non dicitur fur ſimpliciter & perfectè: nec homo iuſtus (*qui ſepties in die cadet & reſurget Prouerb.* 24.) committens peccatum veniale, dicitur ſimpliciter & perfecte peccator: præſertim cùm non auertatur à Deo: *in cuius amicitia perſeuerat*: nec perfecte conuertatur ad creaturam. Quocirca peccatum ipſum veniale non eſt grauis Dei offenſa, quandoquidem illius nobiſcum amicitiam non diſſoluit: ſed ſolùm eſt leuis: ad eiuſdem tamen amicitiæ diſſolutionem diſponens aliqua ratione, de qua inferius. Atque ex his ſatis intelligitur ad iudicandum quæ peccata pro mortalibus, & quæ pro venialibus ſint habenda, conſiderandam eſſe charitatis Deo vel proximo vel nobis debitæ læſionem, contingentem legum tranſgreſſione. Cùm enim tanta fuerit læſio vt charitatem ipſam tollat: conſequens eſt ex dictis, committi peccatum mortale: aliàs verò non committi pluſquam veniale. Itaque deinceps dandæ ſunt regulæ per quas cognoſcatur quando legis tranſgreſſio talem læſionem habeat quæ charitatem tollat: ſeu, *quod eodem recidit*, quando lex cuius tranſgreſſione peccatur, obliget ad peccatum mortale.

CAPVT IV.

De regulis iudicandi de peccato, ſitne mortale an veniale.

SVMMARIVM.

29 *Quæ dari poſſit regula diſtinguendi inter peccatum mortale & veniale.*

30 *Peccatum ſuo genere mortale fit per accidens veniale tum per rei paruitatem, tum per deliberationis imperfectionem.*

31 *Qualis ſit hæc imperfectio, & qualiter deprehendatur interueniſſe in peccato.*

32 *Peccatum quod eſt veniale ex ſuo genere, poteſt ex accidenti fieri mortale quinque modis.*

33 *Similitudo qua illuſtratur id quod dicitur peccatum eſſe tum mortale, tum veniale ex ſuo genere, & ex accidenti.*

Nu. 29. REctè admonet Gerſon *in libro De vita ſpirituali animæ lect.* 5. *lit. E.* exigere vnam aliquam certam regulam generalem, qua vniuerſaliter poſſimus in vnaquaque morali actione peccatum mortale diſcernere à veniali, perinde abſurdum eſſe, atque eiuſmodi aliquam à Medico quærere, qua poſſimus inter omnes cibus ſalubres & inſalubres diſcernere. Etenim ſicut in ſalubribus & in inſalubribus ob circunſtantiarum mutationem, nihil ineſt firmitatis: adeout de illis generaliter ſtatuta ſæpe fallant, dum cibi genus vni homini ſalutare, inuenitur alteri noxium: & quod in vno tempore iuuat, in altero nocere deprehenditur. Ita etiam in moralibus, in quibus contingit ſimilis circunſtantiarum mutatio, fallere poſſunt quæ generaliter decernuntur de mortiferis & venialibus. Quanquam tamen non deſunt obſeruationes generales, quas pro regulis vſurpare poſſimus: quoniam ad actiones ſingulas applicatæ, probabiliter ſufficientérve ad moralem certitudinem oſtendunt, an malitiam mortalem habeant nécne: quod nobis ſufficit cùm abſolutè Deo ſoli notum ſit, quid in vita humana ſic diſpliceat ipſi, vt velit morte æterna illud puniri aut non velit. Quis enim cognouit ſenſum Domini, aut conſiliarius eius fuit? ad Rom. cap. 11.

Peccatum quod mortale eſt ſuo genere, veniale fieri ex accidenti.

SECTIO PRIOR.

QVibus obſeruationibus præmittendum eſt, peccatum dupliciter tum mortale, tum veniale eſſe: vno modo ex ſuo genere, altero modo ex accidenti. Mortale enim eſt ex ſuo genere, cùm ex interiori ordine, quem habet ad aliquod obiectum, tanquam motus ad terminum ſuum proprium, priuat hominem charitate, niſi imperfectio operis excuſet: vt contingit excuſare (hócque in omni materia actionéve morali, vt inſinuatum eſt a Nauar. in Enchi. prælud. 9. num. 10.) tum per rei paruitatem, id eſt, illatæ iniuriæ leuitatem, tanquam per quandam materiæ imperfectionem; tum per defectum deliberationis, tanquam per imperfectionem quandam formæ. Hæc enim peccatum reddere imperfectum (*ſicut imperfectio materiæ vel formæ, reddit rem naturalem imperfectam*) ſeu quod idem eſt, peccatum ex ſuo genere mortale, facere veniale per accidens, id eſt, per contingentiam talis imperfectionis, conſenſus eſt communis Catholicorum. Nu. 30.

Et probatur de imperfectione materiæ; quia non eſt conſentaneum peiorem, ac miſeriorem in hac vita eſſe animæ ſubiectionem, quàm corporis. Cùm igitur lex nunquam obliget hominem ad mortem corporalem, pro re ſeu læſione leui: nec obligabit ad peccatum mortale, quod eſt mors animæ. Itaque furtum, quod ex ſuo genere tollit charitatem proximo debitam, tantum eſt veniale, ſi ſit rei de facto leuis, ſeu qua parum proximus lædatur de facto: vt vnius oboli. Dico *de facto*, ad excludendam rem de ſe quidem leuem, ſed per quam ex circunſtantia aliqua proximus grauiter lædatur; vt furtum vnius acus quo pauper ſartor impeditur aliquid notabile lucrari ſuo artificio. Itémque ad excludendam rem eam quæ adiunctam habet notabilem Dei iniuriam; vt mendacium iocoſum iuramento confirmatum. Eſt enim periurium mortale, etiamſi in re leui; cùm, leuitate ea non obſtante, ſit inuocatio Dei in teſtem falſitatis, adeoque illi ſummopere iniurioſa.

Quoad imperfectionem autem deliberationis probatur item; quia quæ fiunt ex repentino aliquo motu, & ſine plena deliberatione, non ſufficiunt ad rationabiliter conciliandam amicitiam: ergo nec cenſeri debent ſufficere ad eam conciliatam diſſoluendam. Sic ergo infidelitas, quæ ex ſe priuat homi- Nu. 31.

nem charitate debita Deo: & luxuria mentalis quæ charitate debita ſibi ipſi: ex defectu plenæ deliberationis ſunt tantummodo peccata venialia, prout expoſitum eſt in præced. lib. 11. num 44.

Cæterùm defectus iſtiuſmodi contingit ex inaduertentia ad malitiam eius quod obiicitur voluntati. Nam in actu voluntatis, plena deliberatio deficit, quoties hæc in illum exit, intellectu non aduertente plenè ad malitiam obiecti, repugnantiámve cum lege, vel honeſtate: etiamſi ab eo illud ipſum obiectum ſub alia ratione cognoſcatur & conſideretur, vt v. g. ſub ratione iucundi aut vtilis. Sola enim aduertentia ad malitiam obiecti, facit vt actus moralis ſit dictum vel factum vel concupitum contra legem æternam: in quo natura propriáve ratio peccati conſiſtit: neque eſt peccatum plenum & perfectum, ſeu mortale, niſi eadem aduertentia ſit plena & perfecta; quantumcumque aliàs ex obiecto aut ex circunſtantiis, mortale eſſet, & tale apud homines iudicaretur.

Porro aduertentia ſemper iudicatur non plena: tum in ſemidormientibus; tum in ſemiebriis: tum etiam in iis, in quibus ſimili modo imaginatio, *diſcurſui intellectus practici ſeruiens*, impeditur, exorta aliqua vehementiore appetitus paſſione: aut intellectus ipſe alicunde retrahitur ab attentione & conſideratione dictæ malitiæ. Quod quando contingat quiſque in ſeipſo cognoſcet, qui diſtractus poſt moram aliquam factam in cogitatione rei illicitæ, ad ſe reuertitur, plenè aduertens ad eiuſdem malitiam, atque cognoſcit ſe omnino aſſenſurum non fuiſſe, ſi priùs tali modo aduertiſſet: perinde ac dum omnino excitatus à ſomno, excutit turpem cogitationem in qua ſemidormiens immorabatur; ſatis cognoſcit, ſe minimè immoraturum fuiſſe, ſi prius ſimiliter cognouiſſet. Sed nota cum id in quo malitia reperitur, poſſit eſſe vel actus interior, vel omiſſio, vel actus exterior; circa hunc cum perpetratur in vigilia, non facile contingere inaduertentiam, aut imperfectam aduertentiam ad ipſius malitiam; quando ea fuerit manifeſta, ſicut eſt malitia actus fornicandi vel occidendi.

Peccatum, quod ſuo genere veniale eſt, fieri mortale ex accidenti.

Sectio Poſterior.

Nu. 32. AD hæc peccatum eſt veniale ex ſuo genere, cùm ex interiori ordine ad obiectum ſuum non priuat hominem charitate: vt mendacium iocoſum, verbum otioſum: hæc enim vtpote de ſe leues offenſæ, nequaquam natæ ſunt amicitiam cum Deo diſſoluere. Ex accidenti verò, id eſt, ex adueniente aliqua conditione, peccatum eius generis, mortale poteſt eſſe quinque modis, vt ex D. Thoma & aliis notat Sylu. in verbo, Peccatum quæſt. 3.

Ac primò, ſi quis illud committat cum ea præparatione animi, vt quantumuis mortale; ſeu contra legem ad mortale obligantem eſſe cogitaret aut sciret: committeret illud nihilominus. In quo ſenſu Nauarr. *ad cap. Tres, De pœnitent. diſt.* 1. *num.* 7. *& in Enchir. cap.* 23. *num.* 17. rectè monet accipiendum eſſe illud D. Auguſtini, relatum diſtin. 25. cap. Vnum, §. Criminis, nullum peccatum eſt adeò veniale, quod non fiat criminale dum placet: non autem, *(vt quis fortè exiſtimaret,)* quòd ſenſus ſit, venialia fieri mortalia eo ipſo quòd placent. Nam inde ſequeretur omnia venialia eſſe mortalia, cùm omnia placeant, voluntariáve ſint: quia nullum peccatum eſt niſi voluntarium. Atque hinc intelligitur furtum pauculorum nummorum, quod committitur cum ea præparatione animi & affectu, vt ſi multi eſſent, perinde caperentur, peccatum eſſe mortale, quantumcumque cómiſſum in re parua. Quod idem iudicandum eſt de percuſſione cum læſione leui, facta animo occidendi, & ſic de aliis ſimilibus.

Secundò, ſi perpetretur in aliquem finem qui ſit peccatum mortale: vt ſi quis dicat mendacium iocoſum, vt alius blaſphemet, peccat mortaliter. Hoc conſtat ex cap. Cùm miniſter 13. quæſt. quinta. Ratióque eſt, quia actio talis eſt, qualis fuerit finis in quem fit: vt oſtenſum eſt lib. 12. præced. cap. 2. circa initium.

Tertiò, ſi quis illud perpetret in contemptum legis aut legiſlatoris. In eo enim eſt ſuperbia directè pugnans cum charitate, quæ debetur Superiori, illamque deſtruens. Id quod ſufficit ad conſtituendum peccatum mortale, prout pleniùs poſtea declarabitur.

Quartò, ſi illius perpetrationem ſequatur graue nocumentum, ſiue animæ ſiue corporis. Tunc enim ex circumſtantia effectus (de qua in proximè præced. lib. cap. 5.) directè pugnat cum charitate, itaut ſufficiat ad eam tollendam, quæ eſt ſpiritalis vita animæ.

Poſtremò, ſi quis peccatum ipſum veniale perpetret dubitando, aut credendo ſe facere peccatum mortale: quia tale, *mortale inquam*, efficitur ex dictamine conſcientiæ, iuxta tradita lib. 13. cap. 8. & 9. de conſcientia erronea & dubia. Secus autem contingeret, ſi abſolutè dubitaret aut crederet ſe facere peccatum, ſic animo affectus, vt ſi mortale eſſe exiſtimaret, nullatenus faceret: quia tunc ex conſcientiæ dictamine, non eſſet plus quàm veniale ex Nauar. in Enchir. prælud. 9. num. 9.

Hanc quaſi degenerationem peccati ex ſuo genere mortalis, in veniale ex accidenti; & venialis ex ſuo genere, in mortale ex accidenti. D. Thom. in quæſt. 7. De malo, articul. 1. illuſtrat præclara ſimilitudine. Nu. 33.
Sicut in vita humana, inquit, cibi aliqui ſunt vitæ omnino contrarij, vt venenoſi: aliqui verò, cauſant tantùm malam quandam conſtitutionem; vt illi qui graues ſunt & difficilis digeſtionis: fieríque poteſt vt venenoſi propter modicam quantitatem in qua ſumuntur, non tollant vitam; & non venenoſi propter nimiam copiam, & voracitatem ſumentis, afferant mortem: ſic peccatum quod ex ſuo genere tanquam animæ venenum, mortale eſt, poteſt ex accidenti eſſe veniale: & contrà. Iam cùm ex his ſatis conſtet, quodnam peccatum ſit ex accidenti mortale, & quodnam ex accidenti veniale, deinceps tradendæ ſunt regulæ ex quibus cognoſcatur, quodnam ſit ex ſuo genere mortale, & quodnam ex ſuo genere tantùm veniale.

Capvt V.

De regulis iudicandi de peccato, ſitne mortale an veniale ex ſuo genere.

Svmmarivm.

34 *Regula iuris naturalis ad iudicandum de peccato, ſitne ſuo genere mortale, an veniale.*
35 *Dictum Richardi à S. Victore, communiter approbatum, & ratio qua confirmatur.*
36 *Dari nequit generalis ratio ſtatuendi de grauitate iniuriæ, ex qua peccatum ſit genere ſuo mortale: ideóque relinquitur prudentis arbitrio.*
37 *Regula de peccato iudicandi ex Sacris literis, ſitne mortale an veniale.*
38 *Regula idem iudicandi ex lege humana.*
39 *Quod aliqua talis lex obliget ad mortale.*

Regula

Regula de naturali rationis dictamine.

Nu. 34. PRIMA regula, quam ad ius naturale ſpectare propterea dicimus, quòd ratio naturalis eam perſuadeat, iſta eſt: Illud habendum eſſe peccatum ex ſuo genere mortale, quo grauem iniuriam Deo, aut proximo, aut nobis ipſis inferri naturalis ratio dictat: prout dictat de peccatis iis, per quæ debitus amor, debitáque reuerentia Dei tollitur: vt de odio Dei, de idololatria, blaſphemia, periurio, & id genus aliis: itémque de iis quibus notabile nocumentum infertur proximo; vt de homicidio, furto, adulterio, & aliis ſimilibus: aut de iis quibus amor eidem proximo debitus tollitur: vt de odio, inuidia, & huiuſmodi aliis: ac demum de iis per quæ graui damno afficimur in neceſſariis ad conſeruationem ſalutis ſiue animæ, ſiue corporis; vt de iis per quæ tolluntur virtutũ ad diuinam gratiam diſpoſitiones neceſſariæ; vt de infidelitate, deſperatione, impœnitentia, & aliis ſimilibus: aut per quæ ſanitati corporis notabiliter nocetur; vt de crapula aſſidua, ac ebrietate, & luxuria.

Nu. 35. Hincque communiter à Doctoribus approbatur dictum illud Richardi à S. Victore, ſub finem tractatus De differentia peccati mortalis & venialis. Mortale eſt, quod non poteſt à quouis committi ſine grandi corruptione ſui. Item mortale eſt, quod non poteſt committi ſine grandi læſione proximi. Mortale nihilominus eſt, quod non poteſt committi ſine magno contemptu Dei. Cætera verò omnia mihi videntur venialia Hæc ille. Et fauet ratio: quia quò Dei bonitas maior eſt bonitate creaturarum, eo difficiliùs diſſoluitur amicitia, quæ cum eo eſt, quàm quæ cum homine. At inter homines nemo niſi inhumanus ex leui tantùm cauſa, leuíve iniuria vellet amicitiam cum alio contractam reſcindere: multo igitur minus id de Deo putandum eſt: niſi ea, quæ de ſe eſt leuis iniuria, in aliquo caſu particulari aggrauetur ex circunſtantiis: vt ex ſcandalo, alióve notabili damno quod adfert: nihil enim eſt iam leue quin ex hoc poſſit cenſeri graue. Aut certè Deus ipſe declarauerit, in re aliqua, etiamſi alioqui leui, ſe (quod poteſt) obedientiam tantam exigere, quantam exigeret in re graui: vt cùm prohibuit Adamo, ne comederet de ligno ſcientiæ boni & mali, addita comminatione, In quocumque die comederis ex eo, morte morieris] Gen. 2.

Nu. 36. Iam ratio ſtatuendi quando grauis & quando leuis iniuria per peccatum infertur, nulla generalis & certa regula dari poteſt, propter varietatem circunſtantiarum quibus veſtiri poteſt, ac ſubinde exui; vt videre eſt in furto, quo grauis iniuria cenſetur fieri, non modo cùm fuerit rei notabilis valoris; ſed etiam cùm rei modici quidem valoris, ſed quam perſona cui illa furripitur tanti faciat, vt ex illius iactura magnam concipiat moleſtiam: vel inde neceſſitatem notabilem patiatur, quia pauper eſt: vel notabile damnum, quia ex illa quæſtum faciebat. Cùm ergo in actibus ſingularibus, nulla ſit circunſtantiarum conſtantia, ſed perpetua mutatio: iudicium de grauitate, vel leuitate iniuriæ, quæ per illos infertur charitaſque læditur peccando, relinquitur viro prudenti faciendum, congruenter iis quæ ex communi doctrina, de circunſtantiis in proximè præcedenti libro ſunt tradita.

Regula de Sacrarum literarum authoritate.

Nu. 37. SEcunda regula, ſpectans ad ius diuinum poſitiuum, eſt; ea peccata cenſeri mortalia ob quæ ſacra Scriptura hominem à regno cœlorum excludit: cuiuſmodi multa eſſe patet ex cap. 1. epiſt. ad Rom. verſu 29. & ſequentib. & ex cap. 6. prioris ad Corinth. verſu 9. & 10. & ex cap. 5. Epiſt. ad Galat. verſu 19, 20. & 21. & ex cap. 5. epiſt. ad Epheſ. verſu 5. Itémque ea ob quæ mortem temporalem eadem Scriptura proponit: vt apud Ezechielem cap. 18. verſ. 10. 11. 12. & 13. de quibus erit ſigillatim dicendum, cùm tradetur ratio particularis iudicandi de peccatis ex præceptis Decalogi. Ratio autem huius regulæ aperta eſt, quia pœna tam mortis quàm priuationis regni cœlorum, eſt grauiſſima. Ergo & culpa ob quam imponitur, cùm debeat pœna proportionari delicto, ex cap. Fœlicis De Pœnis in 6. Verùm, Quando autem ſacra Scriptura mitiùs de aliquo peccato loquitur, ſignum eſt ipſum eſſe tantùm veniale. Sic poſſumus exiſtimare ſtultiloquium non eſſe peccatum mortale, ſicut ſunt fornicatio, immunditia, & furtum; quia in cit. cap. 5. epiſt. ad Epheſ. Apoſtulus de illo tantùm dicit ad rem non pertinere: cum de cæteris dicat, quòd omnis fornicator aut immundus aut auarus non habeat hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Eſt etiam aliud ſignum, quando datur præceptum in materia leui, vt cenſetur illud cuius tranſgreſſio vi ſua nulli poteſt inferre iniuriam, vel adferre detrimentum magnum. Sic peccatum ſolummodo veniale fuit, tranſgredi præcepta illa Deuter. 22. data de non arando in boue & aſino; de non accipienda ex nido matre cum pullis; de non ſerendo agro duplici ſemine; de non vtendo veſtimento lana linóque intexto: & in nouo Teſtamento Matth. 5. de non dicendo verbo otioſo, nonnulliſque aliis: de quibus D. Bernard. in lib. De præcepto & diſpenſatione.

Regula de lege humana.

Nu. 38. TErtia regula pertinens ad legem humanam traditur fuséque explicatur à Nauarr. in Enchir. *prælud. 9. numero 7. & ſequen. & cap. 23. num. 40. aliiſque ſequentibus.* Eſt autem, Illum mortaliter peccare qui legem humanam ad mortale obligantem, iuſtam, promulgatam, ac receptam, nec abrogatam, elapſo tempore ad obligationem requiſito, tranſgreditur ſine ignorantia inuincibili, aut aliâ iuſtâ cauſâ excuſante, aut diſpenſatione valida. Hæc de ſe manifeſta eſt, nec confirmatione indiget, ſed tantùm explicatione ſingularum partium ipſius, quæ reperi poteſt ex præced. libro 13. in cuius cap. 16. oſtenſum eſt ad obligationem legis humanæ requiri: vt ſit iuſta, promulgata, ac recepta, certúmque tempus eſſe, in quo incipiat obligare. In ſequenti verò cap. 18. quæſt. 2. legem ipſam humanam obligare in conſcientia.

Nu. 39. Quam obligationem etiam ad mortale eſſe poſſe, communi conſenſu Catholici admittunt, vt conſtat ex Authoribus ibidem citatis, confirmatúrque abundè ab Alfonſo à Caſtro in lib. 1. De lege pœnali cap. 4. Sed in re, de qua nobis dubitare non licet, contenti erimus propoſuiſſe illud Domini Matth. 18. Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus & publicanus, &c.] quo ſatis apertè indicatur, peccatum contra Eccleſiæ præceptum, mortale eſſe poſſe: cùm pro tantùm veniali non videatur quis habendus tanquam Ethnicus & publicanus. Et illud Apoſt. ad Rom. 13. Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.]

quirunt.] Quod cùm ad poteſtatem etiam ſæcularẽ pertineat, vt manifeſtum eſt ex iis quæ ibidem in tex. tũ antecedunt & ſequuntur: omnino fateri oportet, legis quoque ciuilis tranſgreſſorem tanquam poteſtati ſæculari reſiſtentem, peccare poſſe mortaliter; quod Apoſtolus dicit damnationem ſibi acquirere.

Quod attinet ad reliqua addita in propoſita regula: ex lib. 1 1. præced. cap. tertio conſtat ignorantiam inuincibilem excuſare à peccato; & ex ſequen. ca 8. nu. 74 cauſam iuſtam ſeu rationabilem, (ob quam ſcilicet excuſaret legiſlator, ſi præſens adeſſet) excuſare à legis obſeruatione: ſeu, *prout Naua. habet in cit. prælud. in. 4 & in citato item cap. 23. num. 43.* excuſare à peccato mortali. Quod idem ex eodem authore ibidem, cenſendum eſt de cauſa, quæ bona fide habetur pro iuſta, cùm quis non faceret contra legem, niſi exiſtimaret talem cauſam iuſtã eſſe contrafaciẽdi. Denique ex iis quæ antea lib. 13 ca. 19. ſect. 2. tradidimus de diſpenſatione, ſatis conſtat diſpenſationẽ excuſare à peccato eum qui agit contra legem, in qua diſpenſatum eſt cum ipſo. Vnum ergo reſtat in propoſita regula declarandum nouà explicatione: nempe quænam lex humana cenſenda ſit obligare ad mortale, & quibus modis ea diſtinguenda ſit, tum à conſilio, quod non modo humanum, ſed nec diuinum obligat ad peccatum etiam veniale ex ſententia communiter, *teſte Nauar. in cit. cap. 23. numero 49.* recepta, per cap. finale 14. quæſt. 1. niſi quis contra illud agat ex contemptu quia tunc peccaret etiam mortaliter, vt in ſequenti cap. vltimo ſect. 2 declarabitur: tum etiam à præcepto obligante ſolummodo ad veniale, quod qui tranſgreditur peccat ſolummodo venialiter. Dicta autem explicatio continetur ſequentibus documentis.

CAPVT VI.

De documentis per quæ cognoſcendum eſt: quæ lex humana obliget ad peccatum mortale.

SVMMARIVM.

40 *Lex humana poteſt dupliciter diuinam ad mortale obligantem in ſe continere, indéque ad mortale obligare.*
41 *Obligat ſub mortali, cùm editur in materia graui, à Superiore intendente eiuſmodi obligationem imponere.*
32 *Sine graui materia, Principis voluntas non ſufficit ad hoc, vt lex humana obliget ſub mortali.*
43 *Obiectiones in contrarium cum ſolutione.*
44 *In qua materia grauis lex humana, vt ad mortale obliget, non requirat & in qua requirat, legiſlatoris voluntatem taliter obligandi.*
45 *Extra caſus etiam contemptus, & ſcandali, legem humanam obligare poſſe ad mortale: non modo eccleſiaſticam, ſed etiam ciuilem.*
46 *Ex quibus cognoſcatur legiſlatoris intentio obligandi ad mortale.*
47 *Ratio quà cognoſcitur ex conſuetudine.*
48 *Quomodo ex verbis legis cognoſcenda ſit.*
49 *De pœnis ſpiritalibus, quæ per legem impoſitæ, indicant ipſam ſub mortali obligare.*
50 *Quòd pœnæ ciuiles non ſint ſufficiens ſignum talis obligationis.*
51 *Solutio obiectionum in contrarium.*
52 *Verba præceptiua de ſe non indicant ſufficienter leges ea continentes, obligare ad mortale.*
55 *Exceptio in lege Eccleſiaſtica ſecundùm Nauarrum.*
54 *Einſdem exceptionis moderatio.*
55 *Quòd verba præceptiua non obſtent, quin lex eccleſiaſtica benignam admittat interpretationem, quà cenſeatur non obligare ad mortale.*
56 *Id exemplo declaratur, & ratione confirmatur.*
57 *Qua ratione reſponderi poſſit obiectioni factæ in contrarium.*
58 *Legis humanæ obligatio ceſſat ceſſante cauſa ipſius.*
59 *Circa idipſum quædam pro praxi notanda.*

Documentum de lege humana includente diuinam.

SECTIO I.

PRIMVM documentum eſt: legem obligare ad mortale, cùm in ſe continet ius diuinum obligans ad mortale. In hoc omnes conueniunt, neque de eo dubitandi cauſa eſſe poteſt: quia ſi ius aliquod diuinum ſine humano obliget ad mortale, multò magis obligabit ei coniunctum.

Pro illius autem explicatione notandum eſt, dupliciter poſſe contingere, vt ius humanum in ſe contineat diuinũ: primò ex parte materiæ, quaodo illud quod prohibetur lege humana, prohibetur quoque lege Dei; vel expreſsè, vt ne quis blaſphemet: vel tacite, vt quando lex humana talis eſt, cuius tranſgreſſio infert graue damnum proximo: vel eſt cauſa magni ſcandali: vel pro principali cauſa habet contemptum Superioris; vel eſt contra votum aut iuramentum tranſgreſſoris. Tunc enim continet legem Dei obligantem ad mortale, quia inferre graue damnum proximo per præcedentis cap. regulam primam; aut illum grauiter ſcandalizare, per illud Domini Matthæi 18. Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & mergatur in profundum maris:] aut in contemptum Superioris tranſgredi legem; per quintam regulam ſequentis capitis vltimi; aut demum votum vel iuramentum violare per ſecundum præceptum Decalogi, peccatum eſt prohibitum lege diuina obligante ad mortale. Nu. 40.

Secundo modo poteſt contingere ex parte finis, in quem lex humana dirigitur: quando is eſt aliquid iuris diuini obligantis ad mortale. Nam ratione talis obligationis, tranſgreſſio dictę legis humanæ peccatum eſt mortale, ſi eo conſilio illa admittatur, vt talis finis impediatur. Exemplom eſt cùm quis ideo Miſſam in die feſto audire non vult, quòd nolit vacare Deo, & cultum ei debitum exhibere. Rationem adfert Caiet. in ſummula, verbo Præceptum, quia tranſgrediens hoc modo præceptum humanum, proportionaliter ſe habet ad finem eiuſdem præcepti, ſicut tranſgrediens illud ex contemptu, habet ſe vel ad idipſum præceptum, vel ad præcipientem: ſiquidem ille finem præcepti reſpuit, ſicut iſte reſpuit præceptum.

Documentum de lege humana condita in materia graui.

SECTIO II.

SEcundum documentum eſt: legem humanam ad mortale obligare, quæ à legiſlatore condita eſt in materia graui, cum voluntate obligandi ad mortale. Nu. 41.

tale. In hoc perinde ac in præced. Catholici omnes conueniunt. Cùm enim conſentiant legem humanam poſſe habere vim obligandi ad mortale, vt in præced. num. 39. annotatum eſt; negare nequeunt id maxime vſuuenire illi in materia graui, & cùm legiſlatoris voluntas eſt taliter obligare.

Ad pleniorem autem illius intelligentiam notandum eſt, materiam legis dupliciter cenſeri grauem: vno modo ex ſe, ſuóque genere: quandò ſcilicet eiuſdem legis tranſgreſſio a quocunque fiat, iniuriam ac detrimentum notabile adfert: altero modo ex relatione ad bonum commune: nempe quando tranſgreſſio legis, ſi ab vno vel altero fiat, parum tantummodo nocere poteſt: ſed ſi fiat ab omnibus, vel à pluribus, infert graue detrimentum Reipub. Vnde ea ipſa lex habet, vt de facto cenſeatur eſſe in materia graui. Exemplo ſunt tranſgreſſiones legis ciuilis, quâ prohibetur frumentum exportari extra regnum vigente illius penuriâ: & legis eccleſiaſticæ, quâ Clerici prohibentur venari, aut quâ iubentur ferre tonſuram & veſtem Clericalem. Nam frumenti aliquid ab vno vel altero exportari extra regnum, non poteſt de ſe magnum huic afferre nocumentum: exportari autem ab omnibus communiter, vel à pluribus, poteſt regno grauiter nocere. Similiter Clericum vnum vel alterum venari, aut habitum & tonſuram Clericalem non ferre, haud magnum quidem infert damnum Eccleſiæ: ſed omnes venari, vel nullum eorum tonſuram & habitum Clericalem ferre, grauiter nocet Eccleſiaſticæ diſciplinæ.

Nu. 42. Notandum eſt ſecundò: vt lex humana obliget ad mortale, grauitatem materiæ debere neceſſariò concurrere cum legiſlatoris voluntate. Vnde ſi conſtiterit eam conditam eſſe in materia neutro dictorum modorum graui; conſtabit quoque non obligare ad mortale, quæcumque fuerit voluntas legiſlatoris *tanquam rationi diſſona*: quia lex condita in materia vtroque eo modo leui: ſeu diſponens de re nec magni momenti, nec multum neceſſaria reip. (vt cenſetur contingere cum tranſgreſſio illius nec ex ſe, nec ex ordine ad bonum commune nata eſt adferre notabile detrimentum) non poteſt ſufficientem habere cauſam imponendi obligationem ad mortale, vt Alphonſ. à Caſtro *in lib. 1. de lege pœnali cap. 5. document. 2.* rectè ex eo confirmat: quòd alioqui peior, miſeriórque eſſet in hac vita ſubiectio animæ, quàm corporis. Nam lex humana neqrit hominem pro re leui, ad mortem corporalem obligare; adeout ille verè tyrannus haberetur, qui conſtitueret talem legem: nimirum imponentem capitis pœnam pro re leui. Multo igitur minùs obligare poterit ad mortem ſpiritualem, ſeu damnationem æternam, quæ infinitis partibus grauior eſt: præſertim cùm omnium legum condendarum poteſtas, Principibus, tum Eccleſiaſticis tum laicis conceſſa, ſit in ſubditorum bonum, non in perniciem & animarum laqueum. Videndus eſt Suarez in lib. 3. de legibus cap. 25.

Nu. 43. Si obiicias ex leg. 1. ff. de conſtitut. Principum: Quod Principi placuit, legis habere vigorem. Reſpondet Alphonſus; id eſſe intelligendum, ſi iuſta ad ſit voluntas: aliàs ſolam voluntatem Principis ſine cauſa legitima non poſſe aliquem obligare in conſcientia; quia iure naturæ quiſque à tali obligatione eximitur, cum ſit contra rectam rationem. Quæ verò iuris naturalis exiſtunt, Principi non licet tollere, ex Clemen. Paſtoralis De ſentent. & re iudicata §. Cæterùm.

Si ſecundò obiicias ex Caiet. in ſummola verbo Præceptum; in iure canonico eſſe quædam præcepta minima, ſeu de re leui ſub mortali impoſita; quale eſt in Extrauag. communi Deteſtandæ, De ſepulturis: de cadaueribus non exenterandis, & in fruſta concidendis, vt ad alia loca transferantur. Ea enim exenteratio & conciſio res eſt de ſe non magni momenti; & nihilominus prohibetur ſub pœna excommunicationis maioris, & ex conſequenti ſub peccato mortali; quia excommunicatio maior imponi poteſt tantùm ob mortale ex cap. Nemo Epiſcoporum. 11. quæſt. 3. Reſpondendum eſt, dici talia præcepta minima eo quod dentur de re leui ex ſuo genere. Ipſa autem imponi ſub mortali, ob aliquam talis rei circunſtantiam, per quam in ordine ad bonum commune, illa ipſa res ſic aggrauetur, vt ſufficientem Superiori præbeat cauſam præcipiendi ſub mortali: ſicut in caſu propoſito præbuit, quòd eiuſmodi exenteratio & conciſio abiiſſet in conſuetudinem: quæ mentes fidelium horrore commouebat, & perturbabat auditum: vt ſub initium memoratæ Extrauagantis habetur. Cuiuſmodi cauſam, Sufficientem, inquam, caritas annonæ item præbet præcipiendi ne frumentum ex vrbe efferatur: quod alioqui ex ſe leue eſt, ſeu nullam de ſe inferens iniuriam notabilem. Similiter bellum ingruens præbet cauſam præcipiendi, vt ciues ſumant arma & portas ciuitatis cuſtodiant, quod aliàs eſt quid ex ſe indifferens.

Quam reſponſionem Alphonſus loco cit. inſinuanit, cum, poſtquam ex antedictis collegit, perperam ſentire eos religionum Prælatos, qui putant ſe poſſe ad mortalem culpam ſubditos obligare, propter ſolius ſilentij violationem: aut propter ſolam vnius lactucæ manducationem ſine licentia: aut propter aliud ſimile, quod eſt ex ſe parui momenti; nec poteſt grauiter religioni nocere: ſubiungit poſſe his rebus paruis, talem támque grauem circunſtantiam coniungi (*vt graue ſcandalum religionis, aut magnam occaſionem tranſgreſſionis votorum*) quòd meritò poſſet Prælatus res eiuſmodi prohibere ſub interminatione gehennæ.

Notandum eſt tertiò, Legem humanam hoc ipſo, quòd fertur in materia graui priore modo, obligare ad mortale, etiamſi legiſlator non habuerit intentionem expreſſam ſic obligandi. Ratio eſt: quia ex voluntate quidem legiſlatoris pendet præcipere, aut non præcipere; tamen poſito ſemel præcepto, vis & quantitas obligationis ſpectanda eſt, non ex illa voluntate, ſed ex naturali iure, quo parendum eſt Superioribus ſecundùm rectam rationem præcipientibus, & tuo ex rei quæ præcipitur grauitate: ita vt quemadmodum non poteſt Superior in re leui dare præceptum obligans ad culpam mortalem, prout antè dictum eſt; ita nec poſſit dare in re graui, obligans ſolummodo ad veniale. Quod illuſtratur exemplo vouentis aut iurantis ſe aliquid magni momenti facturum: qui ex naturali lege de voto & iuramento ſeruando, & ex materiæ grauitate tenetur ſub mortali implere illud; non obſtante, quòd in poteſtate ipſius fuerit non vouere, aut non iurare. Quo tamen non obſtante, ſi legiſlator ſufficienter declaret ſe nolle obligare ſub mortali, quantumuis materia legis grauis ſit; talem legem non obligare ſub mortali Suarez in lib. 3. de legibus cap 27. oſtendit, ſoluitque rationes in contrarium, Vnde ipſius opinioni tanquam probabili adhærere in praxi licet. Ipſum ſi lubet conſule, nec enim paucis, quæ is habet, referri poſſunt. Nu. 44.

Iam vero quod non ſufficiat legem humanam conditam eſſe in materia poſteriori modo graui, vt cenſeatur obligare ad mortale: ſed ſimul requirat, vt à legiſlatore condita ſit cum iuſta voluntate imponendi talem obligationem: Alphonſus *in cit. cap. 5. docum. 4.* ex eo probat, quòd alioqui fatendum eſſet hominem legiſlatorem ſua lege ſemper obligare ad mortale, quoties ipſe poteſt; cùm in materia leui nunquam poſſit. Si opponas, videri antedictis repugnare, quòd lex in materia graui obliget tantùm ad veniale,

 Reſpon-

Reſpondetur, antedicta eſſe intelligenda de materia graui priore modo; in qua tranſgreſſio legis, etiamſi ab vno tantùm fiat, notabile damnum infert: adeout talis lex humana includat naturalem ad mortale obligantem, ex regula 1. in proximè præced. cap. tradita.

Hic autem agi de materia ſecundo modo graui; in qua tranſgreſſio legis, quæ purè humana eſt, ſi ab vno vel altero, vel paucis fiat, nullum adfert notabile detrimentum: licet adferret Reip. ſi fieret à pluribus, aut ab eodem nimium repeteretur. Lex igitur poſita in tali materia, obligat ex intentione legiſlatoris; vel ad culpam mortalem vel ad venialem tantùm, vel etiam ad nullam: ſed tantummodo ad pœnam temporalem, iuxta ea quæ dicta ſunt in lib. 13. cap. 26. quæſt. 1. itaut lata lege cum intentione obligandi ad mortale, ne quis extra regnum pecuniam exportet, exportans peccet mortaliter: etiamſi ea ipſius exportatio parum noceret reip. prout in relectione de poteſtate ciuili num. 19. Franciſcus à Victor. expreſſit. Lata verò cum intentione obligandi tantùm ad veniale, aut tantùm ad pœnam temporalem: non peccet, pluſquam venialiter: aut ne venialiter quidem, ſed tantùm reus pœnæ temporalis conſtituatur. Iam quòd talis obligatio ad culpam ſiue mortalem ſiue venialem, non requirat neceſſariò expreſſam intentionem legiſlatoris talem imponendi, ſed ſufficere poſſit tacita, in eodem loco antea docuimus num. 167.

Ratio cognoſcendi. An legiſlatoris intentio fuerit obligandi ad peccatum mortale.

SECTIO III.

Nu. 45. QVæ verò ſit ratio cognoſcendi ſiue expreſſam ſiue tacitam legiſlatoris intentionem obligandi ad mortale, ſequenti documento declaratur: cui duo præmittenda ſunt cum Gregor. à Valent. 1. 2. *diſput. 7. quæſt. 5. punct. 6. circa medium.*

Prius eſt: meritò Nauarrum in Enchir. cap. 23. nu. 55. improbare quod Imola, Felinus & Caiet. ſentiunt, leges humanas non obligare per ſe ſub mortali, ſecluſo contemptu vel ſcandalo. Nam nequeunt id aſſerere ob defectum poteſtatis in legiſlatore, in quo aliquam eſſe, ad obligandum ſub mortali; patet ex dictis in præced. cap. num. 39. cùmque non definitam ad duos tantùm illos caſus: vt conſtat ex communi exiſtimatione fidelium, qui leges aliquas humanas ſecluſo etiam contemptu & ſcandalo, cenſent ex iuſta Superioris voluntate obſeruandas eſſe ſub mortali, vt leges de Quadrageſimali ieiunio: de annali confeſſione & communione: De Miſſa in die feſto audienda. Nec item poſſunt id aſſerere ob voluntatis defectum: quia impoſſibile eſt ſcire quòd Superiores, cùm poſſint, nunquam velint ſua lege obligare ad mortale.

Poſterius eſt: Leges ciuiles, ſicut & Eccleſiaſticas obligare poſſe ſub mortali, quando legiſlator id vult iuſta intentione. Hoc patet per illud quod de lege humana in genere oſtendimus lib. 13. cap. 18. quæſt. 2. eam in conſcientia obligare ex iuſta intentione legiſlatoris. Idem ſentientes Alphonſus à Caſtro in lib. 1. De lege pœnali, & Nauarr. ad cap. Fraternitas 12. quæſt. 1. *ille cap. 4 & hic num.* 17. probant hac potiſſimùm ratione: quòd Magiſtratibus in ordine ad rempublicam, perinde obedientia debeatur, immo etiam magis, quàm parentibus in ordine ad rem familiarem: ſed præcepta quæ à patre filio dantur in ordine ad rem familiarem, poſſunt hunc obligare ad mortale. Ergo poterunt etiam præcepta quæ dantur à magiſtratu in ordine ad rempublic. obligare ſubditum. Conſequentia eſt manifeſta. Maior probatur: quia quando poteſtates diuerſæ ſunt & ſubordinatæ, ſuperiori potius quàm inferiori obediendum eſt. Poteſtates autem patris & Principis ſubordinatæ ſunt: quia patet in rebus ciuilibus ſubditur Principi. Ergo & filius, qui vtrique ſubditus, potius Principi in re ciuili, quàm patri in re domeſtica obedire debet. Minor autem ex eo probatur, quòd D. Paulus ad Rom. 1. inter multa & grauia Gentilium peccata, quæ ibi enumerat, parentum inobedientiam ponat: & tandem omnibus enumeratis, dicat: Qui talia agunt, digni ſunt morte:] quod idem eſt ac omnia peccata illic nominata; adeóque inobedientiam parentum, eſſe mortalia.

Nu. 46. His ita poſitis hoc tertium documentum ſtatuitur, An intentio legiſlatoris ferentis legem humanam fuerit, vt ea ipſa lex ſub mortali obligaret: cognoſci primò, & præcipuè ex legiſlatore ipſo, ſi perſpicuè declaret eam eſſe ſuam intentionem; itémque ſi legem ferat abſolutè illimitatéve in materia graui: nec vllo verbo aut ſigno, aliòve modo oſtendat ſe non habere intentionem obligandi in conſcientia. Etenim quando legiſlator non limitat vſum ſuæ auctoritatis, conſentaneum eſt iudicare ſimpliciter, quòd ex tota ſua auctoritate condat legem, ac quam poteſt obligandi vim ei tribuat. Multo verò magis id indicare licet cum addiderit in lege particulas eiuſmodi intentionis indices; dicendo, diſtricte, ſub interminatione diuini iudicij, ſub indignatione Dei & Apoſtolorum Petri & Pauli (ſicque de ſimilibus) præcipimus vel prohibemus.

Cæterùm quo modo leuis tantùm nec grauis ſit materia legis; relinquitur definiendum arbitrio prudentis. Ad quem ea in re dirigendum duæ regulæ ſeruire poſſunt. Prior eſt ad talem grauitatem aut leuitatem diiudicandam, materiam non eſſe ſecundùm ſe ſolam inſpiciendam; ſed inſpecto ſimul fine, ad quem lex ordinatur à legiſlatore; vt ſi ad eundem finem magni momenti ea multum conducat, cenſeatur grauis, ad mortale ſufficiens, etiam ſi leuis ſit ſecundum ſe. Sin conducat modicum, etiamſi de ſe ſit grauis, cenſeatur leuis ac inſufficiens ad mortale. Pro quo facit quòd rationabilitas legis ad vim obligandi requiſita, pendeat ex illius fine.

Poſterior regula eſt, quam Caietanus habet in ſummula, verbo Præceptum, impoſſibile videri in iure humano, ex ſola materia diſcernere præcepta obligantia ſub mortali; quoniam res, quæ leuis videtur, taliſque eſt in ſe conſiderata, poteſt eſſe magni momenti attentis circunſtantiis, quas in præcipiendo Superior ſpectat; & ſubditi ignorant. Vnde Suarez in 3. par. D. Thom. tomo 5. diſput. 4. ſect. 6. num. 11. bene monet; debere certò & indubitanter conſtare, materiam eſſe leuem vt iudicemus, præceptum non obligare ad mortale, quod aliàs ex verborum tenore obligaret: Nam in dubio, ac quando non conſtat de iniuſtitia præcepti; pro Superioris poteſtate iudicium eſt ferendum.

Nu. 47. Eadem prædicta intentio poteſt adhuc cognoſci ex conſuetudine, *vtpote legis interprete*, nimirum ſi quando ipſa lex humana à maiori ſaltem parte populi obſeruatur, tanquam obligans ad mortale. Exemplo ſint conſuetudines eæ, quibus obſeruantur leges de ieiunio Quadrageſimali, de facienda peccatorum confeſſione ſemel in anno, & de ſumenda Eucharistia in Paſchate, nonnullæque aliæ. In quibus conſuetudinibus diiudicandis & diſcernendis ab iis, quæ non oſtendunt obſeruationem legis, tanquam obligantis ad culpam ſaltem mortalem (qualis eſt conſuetudo dicendi ſalutationem Angelicam; cùm

ad eam

Digitized by Google

ad eam ter in die ſignum datur) ſtandum eſt exiſtimationi & iudicio prudentum ac bonorum virorum. Iam ſi neutro duorum illorum modorum, conſtare poſſit, an lex ad mortale obliget néc ne, recurrendum eſt ad ipſius verba: de quibus ex Nauarro in Enchir. cap. 23. numero 49. & aliquot ſequentibus dantur duo ſequentia documenta.

Ratio cognoſcendi intentionem legiſlatoris ex verbis legis.

SECTO IV.

Nu. 48. QVartum igitur documentum eſt. Secundùm communem ſententiam, leges humanas etiam Canonicas, non obligare ad mortale, cùm non habent verba præceptiua, vel prohibitiua (cuiuſmodi iſta eſſe notat Alphonſ à Caſtro *in lib. 1. De lege pœnali cap. 5 docum 4.* præcipio, mando, iubeo, prohibeo, veto, interdico, & his æquiualentia; vt iſta, debeant, neceſſariò teneantur, neceſſe eſt, non licet, non poteſt) ſed habent ſolum verba ordinatiua, vel conſtitutiua: qualia Alphonſus ibidem iſta eſſe ait; decernimus, ſtatuimus, ordinamus, volumus, ſancimus; etiamſi imperatiui modi ſint: vt illa: facite, dicite, faciant, dicant; & ſimilia, quæ ſecundùm intelligentiam communem nec præceptum ſignificant, nec prohibitionem.

Cuius obſeruationis rationem reddit Nauar. *in citato num.* 49. quia licet author talis legis per eiuſmodi verba ſignificare videatur voluntatem ſuam eſſe, vt tranſgreſſio illius ſit actus vitioſus, cùm antea fuerit indifferens (ſicut & actus illam obſeruandi, eſt actus virtutis ex indifferenti, vt Sotus notauit *in lib. 1. De iuſt. & iure quæſt. 6. art. 4.*) & conſequenter vt ſit peccatum ſaltem veniale: quia tamen per illa ipſa verba, nec præcipit nec prohibet; ſignificat ſe nolle obligare ad mortale, niſi fortè lex ipſa contineat aliquid præſupponens peccatum mortale; vt ſi contineat pœnam excommunicationis maioris: quia etſi tunc lata non ſit per verba præceptiua, aut prohibitiua; tamen, *vt Nauarr. notat in ſequen. num.* 53. cenſenda eſt voluntate legiſlatoris obligare ad peccatum mortale: cùm iuxta cap. Præterea, De officio delegati, is qui vult aliquid, cenſetur etiam velle aliud, ſine quo illud eſſe nequit.

De pœnis in humana lege indicantibus eam ſub mortali obligare.

SECTIO V.

Nu. 49. IVdicatur autem lex continere aliquid præſupponens peccatum mortale (quod pro quinto documento teneri poteſt) primò, cùm fertur ſub pœna indignationis Dei, ſeu maledictionis æternæ. Hanc enim nemo incurrit niſi in ſtatu peccati mortalis. Deinde cùm præcipitur vt tranſgreſſor impœnitens non abſoluatur, vel ad alium mittatur pro abſolutione Sacramentali: quia nulli neganda eſt talis abſolutio niſi pro peccato mortali. Præterea ſi talis lex ponatur in materia, in qua lex altera obligat ad mortale: quia tunc, ſi non ratione ſui, ſaltem ratione illius alterius quam continet, obligabit ad peccatum mortale. Demum quando tranſgreſſori lex imponit pœnam, quæ non niſi ob peccatum mortale incurritur: quales ſunt, *vt loco cit. Alphon. à Caſtro* meminit priuatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ, degradatio, & excommunicatio maior; ſiue ipſa ſit latæ ſententiæ, ipſóque facto incurrenda; ſiue ſententiæ ferendæ, ac tantum comminatoria: quod expreſſerunt Syluester in verbo Præceptum, & Caiet. 2. 2. *ille quæſt. 3. & hic quæſt. 186. art. 9. approbátque Nauar. in eodem cap. 23. num. 52.* quia nullum peccatum niſi mortale, eſt cauſa ſufficiens ferendi aliquem excommunicatione maiori cap. Nemo, & cap. Nullus 11. quæſt. 3.

Quanquam tamen, vt Caiet. ipſe habet in Summula verbo, Clericus, approbántque Alphonſus, & Nauar. locis citatis ſi excommunicatio quam lex imponit ſit tantùm comminatoria, necdum per ſententiam iudicis fulminata: tranſgreſſor talis legis non eſt ex ea pœna iudicandus peccare mortaliter quouſque tranſgreſſio peruenerit eò, vt ille reſiſtens monitorio, tanquam plenè inobediens, ſit dignus excommunicari. De quo latè Suarez in 3. par. D. Thom. tomo 5. diſput. 18. ſect. 3. à nu. 20. & in lib. 4. de legib. ca. 18. vbi nu. 18. notat id eſſe intelligendum de comminatoria cum lex eam imponit, non mouendo ſufficienter de ea ſubditum in ordine ad eam; ſed potiùs requirendo Superioris admonitionem, vt ſi ſubditus tranſgreſſor adhuc contumax ſit excommunicetur. Aliàs verò Gabriel Vaſquez habet 1. 2. diſput. 158. ca. 3. quando lex ſub pœna excommunicationis fertur abſolutè; neceſſe non eſt intelligi præmittendam eſſe monitionem niſi id exprimatur in ipſa lege quæ alioqui de ſe ſufficienter admonet.

De pœnis irregularitatis, ſuſpenſionis, & interdicti, difficultas eſt: de qua authores, & rationes in vtramque partem adfert idem Vaſquez ibidem num. 46. & ſequen. affirmantémque contra Nauarr. ſequitur cum Syluestro, & Med. nempe cùm infliguntur à lege ob peccatum; eas eſſe ſufficiens ſignum, quod illud ſit mortale. De quo non dubitarim quoad caſum in quo eæ pœnæ notabiliter grauant, habéntque remedium difficile, *prout plerumque habere patet ex iis quæ propriis locis dicentur de illarum relaxatione.* Inde enim ſequitur cauſas, ob quas imponútur, debere eſſe graues; adeóq; ſi eæ ſint peccata, debere eſſe grauia.

De pœnis ciuilibus difficultas.

POrrò quòd ad prædictas pœnas (*quæ cùm ſpiritales ſint, imponi tantùm poſſunt ab Eccleſiaſticis Prælatis*) Nu. 50.
Alphonſus adiunxit mortem, carcerem perpetuum, confiſcationem omnium bonorum, & infamiam: quæ poſſunt, *vt & multa alia temporales*, imponi à magiſtratibus laicis, immò & ab Eccleſiaſticis excepta morte, & mutilatione. Adiunxit, inquam, tanquam ſigna ſufficientia legis obligantis ad mortale: reiicitur per illud quod Nauar. in Enchir. cap. 23. nu. 55. & aliquot ſequentibus confirmat: ex pœna temporariâ, quam lex humana imponit, non duci argumentum ſufficiens ad oſtendendum in dubio, obligationem illius eſſe ad peccatum mortale: ne quidem, *vt idem in numero 57. impreſſit*, ſi ſint graues illæ ex ipſo Alphonſo relatæ: niſi aliunde ex aliquo certo ſigno conſtet legiſlatorem voluiſſe eiuſmodi legem pœnalem ſubditos obligare, non modo ad temporalem pœnam ſubeundam, ſed etiam ad reatum peccati mortalis: nempe ſi lex eccleſiaſtica pœnam ſpiritualem, quæ non niſi ob mortale incurritur, imponat ſimul cum temporaria: aut lex ciuilis lata à Principe cui ſubditi obedientiam, & fidelitatem iurarunt (ſicut vt plurimùm ſolent Chriſtiani 15. *quæſt. 6. cap. 1. & ſequentibus*) ſi feratur iniungendo, vel inhibendo aliquid in virtute præſtiti iuramenti addita pœna aliqua temporaria tranſgreſſori.

Suam ſententiam Nauar. num. 55. & 56. confirmat, primò ex conſuetudine, ac exiſtimatione communi hominum, qui ſiue nobiles, ſiue plebeij, ſiue docti, ſiue indocti perſuadent ſibi legiſlatorem ad eam tantum

tùm pœnam temporalem obligare voluiſſe, quam in lege ſolam expreſſit: neque ad ſpiritualem peccati mortalis, extendiſſe intentionem ſuam, quando eius rei nullum certum ſignum exhibuit: tanquam putans eam talis pœnæ temporalis comminationem ſatis fore ad deterrendum ſubditos à legis ſuæ tranſgreſſione. Confirmat 2. authoritate eorum qui aſſerunt legem purè pœnalem non obligare ad culpam: quorum ſententiam ſecuti ſumus in lib. 13. cap. 26. quæſt. 1. Ex qua ſequitur pœnam lege humana impoſitam, non modo non eſſe de ſe ſufficiens ſignum obligationis illius ad mortale: ſed nec eſſe ſufficiens obligationis ad culpam, ſiue mortalem ſiue venialem. Confirmat 3. hac ratione: quòd in dubio lex accipienda ſit ſecundum eum ſenſum quo eſt minus pœnalis; iuxta cap. In pœnis De regul. iuris in 6. & legem Si præſes, & legem De interpretatione ff. De pœnis. Quando igitur in lege pœnam temporalem imponente nihil datur, ex quo intelligatur obligare ad mortale: ea ſic accipi poteſt, vt cenſeatur talem obligationem minimè continere: præſertim cùm ille qui de duobus propoſitis vnum affirmat, alterum negare videatur, ex cap. Nonne, De præſumptionibus: & ideo legiſlator qui ad pœnam æternam & ad temporalem obligare poteſt: hanc irrogando, illam de qua penitus tacet, excludere videtur.

Sed duo obiici poſſunt. Alterum, quòd ſit mortale, obiicere ſe probabili periculo amiſſionis vitæ, aut alicuius membri. Eum autem qui tranſgreditur legem imponentem tranſgreſſori mortis vel mutilationis ſupplicium, exponere ſe tali periculo. Alterum eſt quòd talis lex iniuſta eſſet, tam grauem conſtituens pœnam ob actum, qui non ſit peccatum mortale. Priori autem Nauarr. in ſeq. num. 57. occurrit; eſſe quidem peccatum mortale exponere ſe temere probabili periculo mortis vel mutilationis; quia violatur quintum Decalogi præceptum: ſed tranſgredi legem quæ mortis vel mutilationis pœnam imponit, non eſſe de ſe, tali periculo ſe exponere: vt argumento eſt; quòd poſſit quis tanta cautione eiuſmodi legem violare, vt non incurrat in probabile periculum pœnæ ab ea conſtitutæ. Poſteriori verò idem in ſequen. num. 58. occurrit: ad iuſtitiam legis ſatis eſſe, vt illius mortalis tranſgreſſio præſumatur in foro exteriori: *etiamſi forte in interno aliter iudicaretur*: vt præſumi poteſt cùm quis legem iuſtam, ſine iuſta cauſa violat: ſiquidem videtur per contemptum; ſiue eiuſdem legis, ſiue legiſlatoris violare: quod eſt de ſe peccatum mortale, graui pœna dignum.

Accedit quod iam tradidimus loco citato; pœnam iuſte conſtitui, non tantùm propter culpam, ſed etiam propter cauſam: ſeu propter omiſſionem alicuius valde neceſſarij, aut vtilis ad commune Reipub. bonum: a qua omiſſione legiſlator velit ſubditos reuocare, ſolius grauioris pœnæ temporalis metu. Quo modo Nauar. ait *ſub finem cit. num. 58.* aliquot exercituum ductores ſuo tempore laudatos fuiſſe, quòd propter minima furta, morte affecerunt aliquos milites, ad diſciplinam militarem conſeruandam.

Quibus obiectionibus addi poſſe videretur: impoſitionem pœnæ temporalis per legem, indicium eſſe, quòd legiſlator eam ferens, voluerit obligare ſubditos, quam potuit ſeueriſſimè: atque adeo ad peccatum mortale. Sed neceſſarium non eſt id ſentire: quia cùm præſumendum etiam ſit legiſlatores velle ſuauiter, & quantum res patitur, ſine periculo animarum gubernare ſubditos; conijcere poſſumus, dum leges ferunt, comminatorias ſolius pœnæ temporalis; ipſos exiſtimare, ſatis fore proſpectum bono communi per eas ſuas leges, ſi ad pœnam tantùm temporalem obligent: ideóque non intendiſſe aliter obligare.

De vi verborum præceptiuorum in lege.

SECTIO VI.

SExtum documentum eſt; Nullum quidem verbum in lege quantumuis præceptiuum, vel pro- *Nu.* 52.
hibitiuum, per ſignificatum quod habet ex prima ſua impoſitione, ſufficienter oſtendere, quòd intentio legiſlatoris fuerit obligare tranſgreſſorem ad peccatum mortale. Hoc Nauarr. in eodem cap. 23. num. 50. & 51. poſt Caiet. confirmat ex eo, quòd verba, præcipimus, obligamus, mandamus, vetamus, inhibemus, prohibemus, debeat, obligetur, teneatur; omnia ac ſingula ſint generalia ſeu communia omnibus actibus humanis apta ad inducendam obligationem tam ad peccatum veniale, quàm ad mortale. Nam ideo apta ſunt obligationem inducere, quia ſunt apta facere legem præceptiuam: quæ in hoc à conſultoria diſtinguitur, quòd inducat obligationem ad aliquem reatum peccati, & conſultoria ad nullum: vtpote quæ ſit de bono, cuius contrarium non eſt malum: vt de virginitate, in priore ad Corinth. cap. ſeptimo: cuius contrarium in vſu legitimi matrimonij, non eſt malum. Lex autem non obligat neceſſariò ad mortale, hoc ipſo quòd præceptiua eſt: quia lex de non mentiendo iocoſe abſque damno alterius, aliæque multæ præceptiuæ ſunt: nec obligant, ex communi Catholicorum ſententia, niſi ad veniale.

Accedit quòd ex ſacræ Scripturæ vſu, ne ipſum quidem præcipiendi verbum, denotet obligationem ad peccatum mortale. Non enim, vt rectè ait Alphonſus, *in ſupra cit. docum. 3.* cùm Chriſtus Marci 8. præcepit diſcumbere eos quos ſeptem panibus refecturus erat: nec cum præcepit Diſcipulis vt paucos quos habebant piſciculos apponerent: nec cum præcepit infirmis ab ipſo curatis, vt nemini dicerent, putandus eſt talibus præceptis ad peccatum mortale voluiſſe illos obligare.

Addit nihilominus Nauarrus, talia verba in lege
Eccleſiaſtica, indicare conditorem ipſius habuiſſe *Nu.* 53.
animum obligandi tranſgreſſorem ad peccatum mortale: niſi quid in ea expreſſum ſit, quo contrarium ſufficienter ſignificetur. Idque confirmat ex Clemen. Exiui de paradiſo §. Cùm autem de verborum ſignificatione: vbi habetur, Sanctum Franciſcum noluiſſe æqualiter obligare ſuos Religioſos ad omnia quæ regula ipſius continet: cùm ad quædam apponat verbum præcepti, vel ei æquipollens: ad quædam verò non apponat. Quæ ratio vt valeat, fatendum eſt, Pontificem præſupponere tanquam manifeſtum, quòd verba præceptiua, illiſque æquipollentia in iure Canonico vim habeant exprimendi obligationem ad culpam mortalem. Vnde ſumpta eſt communis, *vt à Nauar. dicitur*, Doctorum ſententia; quòd intentio cuiuſlibet legiſlatoris Eccleſiaſtici vtentis in ſua lege verbo præceptiuo, aut prohibitiuo, *niſi contrarium per aliquod aliud indicium ſufficienter ſignificetur, communi prudentum iudicio*; ſit obligare ad mortale. Maximè autem ſi tali verbo fiant additiones, per quas ſignificetur obligationis incrementum: vt ſi dicatur diſtrictè præcipimus. arctè prohibemus: in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus: ſub obteſtatione diuini iudicij prohibemus. In quam ſententiam it Suarez, in lib. 5. de legibus cap. 26. à nu. 5. Etſi quis volet deſerere tanquàm duriorem, & fundamentum multiplicandi leges ad mortale obligantes; atque quodammodo nectendi animabus laqueum; patronum habebit Gabrielem Vaſquez 1. 2. *diſput. 158. cap. 4.*

Nu. 54. Sed placet potius illam admittere cum reſtrictione: nempe vt ea non obſtante, approbemus quod Alphonſus notat in libro primo de lege pœnali cap. 5. documento 4. ex eo quòd verba præceptiua, illiſque æquipollentia in iure canonico vim habeant exprimendi obligationem ad culpam mortalem: non eſſe inferendum, io omnibus aliis ſtatutis idem etiam ſemper vſuuenire: quia, vt oſtenſum eſt n. 52. ne quidem in lege diuina, id perpetuum eſt; itemque exiſtimemus legiſlatoris Eccleſiaſtici legem, admittere benignam interpretationem viri prudentis, ex iuſta cauſa præſumētis de pia præcipientis vel prohibentis intentione, quòd ea non fuerit obligandi ad mortale. Hinc, *quod Caiet. notat 2. 2. quæſt. 186. art. 9. in reſponſ. ad 2. dubium*: etiamſi D. Auguſtinus in principio ſuæ regulæ dicat, Hæc ſunt quæ vt obſeruetis præcipimus in monaſterio conſtituti: tamen non omnia quæ ſubiungit iudicantur obligare ad mortale.

Nu. 55. Deinde, vt Driedo habet De libertate Chriſt. *pag. 174. in Codice Louanij edito, anno* 1540. humana mandata & ſtatuta ſeu decreta, etiam vniuerſaliter prolata, nunquam ita generaliter intelliguntur, quin interpretationes & conditiones ciuiles ſeu non duras intelligentias ſuſcipiant, prout ſapiens rectè iudicabit: quantumuis ſint iurata, aut in virtute præſtiti iuramenti impoſita, iuxta illud quod in cap. 1. De iureiurando in 6. definitur. Iuramenta ſub quacumque generalitate præſtita, vel præſtanda ſuper ſtatutis vel conſuetudinibus ſeruandis; ad licita, poſſibilia, & libertati Eccleſiaſticæ non obuiantia tantummodo extendi; ipſóſque iurātes, ad alia per præſtationem iuramenti non teneri. Licita autem intellige cum eodem Driedone, non omnia: ſed ea quæ non ſunt abolita: quia licita, quæ per non vſum abierunt in deſuetudinem, non intelliguntur generali ſtatuto comprehenſa ex ea parte, qua per conſuetudinem contrariam abolita ſunt, quave ſtatutum ipſum vim ſuam non retinet amplius: adeout intentio generalis iurantis, ſe alicuius collegij aut communitatis ſtatuta ſeruaturum, non referatur ad alia quàm ad licita non abolita; niſi is quoque expreſſe ſcienterque iuraret, ſe ſeruaturum licita, etiam abolita.

Nu. 56. In exemplum talis interpretationis ciuilis, ſeu non duræ, vſurpari poteſt quod idem Driedo paulo ſuperius habet. Statuta quibus Rectores in vniuerſitatibus præcipiunt virtute præſtiti iuramenti, vt omnes interſint congregationi a ſe indictæ, aut Miſſæ ſolemni, aut aliud huiuſmodi: interpretanda eſſe, præſumendo de pia intentione mandantis, quòd in talibus non magni ponderis, id eſt, non admodum neceſſariis ad finem in quem diriguntur, *qualis eſt Rectoris honorem, & Uniuerſitatis decorem afferre, cui ſufficere poteſt notabilium aliquot perſonarum præſentia:* nolit obligare ad reatum periurij: ſed ſolùm reuocare in memoriam iuramentum præſtitum; ne mandatum ipſius habeatur tanquam contemnendum; nam intentio eſſet alioqui irrationabilis: quippe quæ eſſet obligandi ad mortale in leui materia. Secus autem foret in materia graui; prout idem author ſatis indicat, cùm addit poſtea: dum Rector ſigillatim ſingulos vocari facit pro cauſa & negotiis arduis, quæ merito exigunt præſentias, conſenſus, conſilia, & deliberationes ſingulorum non habentium legitimam abeſſendi cauſam, tunc mortalem culpam poſſe continere.

Mitigari adhuc poteſt propoſitæ ſententiæ rigor de obligatione legis Eccleſiaſticæ ad mortale, per illud quod habet Caietanus in Summula verbo Præceptum circa finem. In qualibet Eccleſia ſeu religione, illa tantùm verba vim obtinere præcepti antonomaſticè, *id eſt, obligantis ad mortale, vt ipſemet ibidem circa principium interpretatur*: quæ conſueuerunt in illa intelligi, haberiue pro præceptis antonomaſticè. Quæ verò non conſueuerunt ſic intelligi (quandoquidem id argumento eſt, vel non fuiſſe à Superiore poſita, vel non fuiſſe à ſubditis recepta cum tam graui obligatione) non habere vim præcepti illius modi; etiamſi verba ſint præceptiua: quæquidem accipienda ſunt iuxta communem vſum, & receptam conſuetudinem, quæ facere poteſt vt lex vel non recipiatur vel recepta abrogetur.

Nu. 57. Quod ſi obiiciatur, Pontificem in cit. Clement. oſtendiſſe rationem optimam interpretandi leges Eccleſiaſticas, quod attinet ad earum obligationem ſub mortali: ac proinde cùm determinet ibidem, quæ in regula S. Franciſci ſtatuuntur per verba præceptiua, obligare ad mortale; non videri conſentaneum, vt alias eiuſdem generis leges, interpretemur negando eis talem obligationem. Reſponderi poteſt peculiarem fuiſſe cauſam rigidæ interpretationis, verbi præceptiui in regula S. Franciſci: nempe, vt Nauarri *in cit. cap. 23. num. 52.* verbis vtar; quòd poſitum in ore tam magni ſancti, & authoris tam ſanctæ & arctæ regulæ, & ad ſubditos tantæ perfectionis & aſperitatis; meritò iudicari debeat vſurpatum rigide.

De legis humanæ ceſſatione ab obligatione ad mortale, ceſſante illius cauſa.

SECTIO VLTIMA.

Nu. 58. POſtremum documentum, quod habet Alphon. à Caſtro *in lib. 1. De lege pœnali cap. 5. vbi illud facit tertium.* Legem humanam quæ propter aliquam cauſam obligat tranſgreſſorem ad peccatum mortale, ceſſante tali cauſa non inducere amplius talem obligationem. Ratio eſt: quia vt lex iuſta obligans ad mortale, ferri non potuiſſet, niſi iuſta adfuiſſet cauſa talis obligationis: ita nec lata, manere poteſt cum tali obligatione, niſi manente tali cauſa: quia ceſſante cauſa ceſſat & effectus c. Cum ceſſante De appell. Itaque ſi propter graue ſcandalum quod ex aliquo facto timetur, ipſum ſub pœna peccati mortalis prohibetur, ceſſante omni talis ſcandali occaſione, ceſſat & talis legis obligatio. Præterea ſi non exſtent amplius iuſtæ cauſæ propter quas conſtat lege eſſe impoſita aliqua tributa, ceſſat & obligatio ſoluendi illa: vt Alphonſus plenius ibidem explicat.

Nu. 59. Qui etiam de duobus admonet. Alterum eſt, intelligendum eſſe hoc documentum de ceſſatione totalis cauſæ legis. Neque enim ceſſante cauſa partiali legem ceſſare: niſi fortè talis cauſa ſit, ex qua legis obligatio ita pendeat, vt ea ad hanc inducendam, *omni alia cauſa ſecluſa*, per ſe ſufficiat. Alterū eſt eam ceſſationem contingere poſſe, vel vniuersè, vt quando totalis ipſa cauſa legis, omnino tollitur: vel in aliquo particulari, vt quando aliquis habet rationabilem & ſufficientem cauſam, cur à communi talis legis obligatione eximatur. De quibus videnda ſunt antedicta li. 13. nu. 180. & 181. Et addendum ex ipſo Alphonſo in ſequenti documento quinto: ſiue ceſſatio vniuerse, ſiue in particulari contingat, poſſe licitè quemque contra legem agere; niſi forte ob ſcandalum vitandum oporteat ad Superiorem recurrere, ne obedientia debita ei denegari videatur. Illud autem poſſe, inquā, licitè) intellige cùm res fuerit clara, id eſt, cùm apertè conſtiterit adeſſe rationabilem cauſam, ob quam ſi legiſlator præſens eſſet, omnino decerneret aut decernere deberet, legem ſuam

non

non eſſe ſeruãdam. Nam cùm dubia eſt ceſſatio cauſæ legis, vt contra hãc licitè agi poſſit, ne nos in noſtra cauſa, *quod facile eſt*, decipi contingat: recurrendum eſt ad Superiorem qoi poteſtatem habet in lege ipſa diſpenſandi. Quomodo D.Th.2.2.q.120.art.1. ad 3. id quod habetur ax lege 1. Cod. de legib. nemini niſi Principi licere legis interpretationem dare: interpretatur inquiens, interpretationem locum habere iu dubiis; in quibus nou licet abſque determinatione Principis à verbis legis recedere: in manifeſtis autem non eſſe opus interpretatione, ſed executione.

His aotem documentis per modum appendicis addi poteſt, axioma eſſe apud Theologos & Iuriſperitos vulgatum. Legem ſiue canonicam ſiue ciuilem fundatam in præſumptione, quæ veritati non conſonat falsáque eſt; non obligare in conſcientia. Pro quo facit quòd in conſcientię foro habeatur tantùm ratio veritatis. Eiuſdem verò axiomatis variæ à Doctoribus declarationes dantur, vt videre eſt apud Ioãnem de Salas ad 1.2.D.Th. tract. 14. diſp. 16. ſect. 7. Sed nobis ſufficit illa, quâ (vt idem tangit ſub finem eiuſdem ſectionis) reſtringitur exceptione caſus, in quo etiamſi lex in præſumptione, ſuſpicionéve falſa fundetur: tamen Princeps eam ferens, reipſa vult, atque iuſtè vult propter bonum commune quod ex ipſa reſultat: vt ea ſortiatur effectum ſuum obligandi. Tunc enim ad obligationem, nec deeſt poteſtas ſufficiens, nec debita intentio cauſáque iuſta. Pluribus de eadem re agens, videri poteſt memoratus author in præced. diſp. 10. ſect. 4.

CAPVT VLTIMVM.

De reliquis regulis iudicandi de peccato ſit ne mortale an veniale, cum quibuſdam additionibus eodem ſpectantibus.

SVMMARIVM.

60 *Pro regula iudicandi de peccatis haberi poteſt traditio virorum doctorum: & communis vſus piorum.*

61 *Duo documenta notanda de iis quæ in vſu varia ſunt apud varios.*

62 *Tranſgrediens quamcunque legem Superioris ex contemptu eiuſdem legis, aut Superioris, peccat mortaliter.*

63 *Quod qua ratione probetur & reſtringatur.*

64 *Quomodo intelligi debeat diuiſio peccati mortalis in ſuperbiam, auaritiam, &c.*

65 *Quod peccata venialia quantocumque ſint numero, nunquam æquiualeant vni mortali.*

66 *Obiectiones duæ in contrarium, cum ſolutione.*

67 *Modus quo illud quod eſt de ſe leue, per iterationem mortale eſſe contingit.*

68 *Idem actus poteſt ſucceſſiuè eſſe peccatum veniale & mortale.*

69 *Veniale ex ſuo genere, non fit ex circunſtantia mortale intra eamdem ſpeciem.*

70 *Modi per ſe, & per aliud, ſicut non mutant ſpeciẽ in genere moris: ita nec de veniali faciunt mortale.*

71 *Peccatum ſuo genere veniale non fit mortale per intenſionem affectus voluntatis in illius perpetratione.*

72 *Peccatum ex ſuo genere mortale fit veniale, non per additionem aliquam, ſed per detractionem.*

73 *Quomodo ex cauſa veniali, cogitatio aut delectatio genere ſuo mortalis. fit venialis.*

74 *Quod de cogitatione & delectatione in ea re dicitur, non habet pariter locum in operatione, & omiſſione.*

75 *De defectu aduertentiæ excuſante operationem, vel omiſſionem a mortali; & nonnunquam ſimpliciter à peccato.*

76 *Quòd ob metum, etiam cadentem in conſtantem virum, peccatum non deſinat eſſe mortale.*

Iudicium de peccato mortali ex communi doctorum & proborum ſentiendi & agendi vſu.

SECTIO I.

REGVLA quarta ad iudicãdum de peccato ſitne mortale, ſumi poteſt ex communi iudicio & *Nu. 60.*
conſuetudine virorum doctorum & piorum; nempe illud peccatum quod communis virorum doctorum traditio, communiſque virorum piorum vſus damnat tanquam peccatum mortale, pro tali habendum eſſe: non aotem illud, de quo nullus ſolet ab illis fieri ſcrupulus. Hæc probatur: quia docti, *ſi qui alij*, poſſunt in dubio de lege aliqua ratiocinando cognoſcere, vtrùm imponat obligationem ad mortale: itaut id quod illi communi conſenſu dicũt eſſe peccatum mortale, ipſum cenſeri debeat tale eſſe, & confirmari optima ratione: vtpote quæ valuerit ad conciliandum inter homines iudicio præſtantes vnanimem conſenſum. Meritò etiam piorum virorum vita communiſqoe ſenſus ſumitur pro viuendi regula; quia ſicut rectum habent circa res agendas affectum, ita meritò præſumontur de iiſdem rectum habere iudicium. Ad quod facit 4. regula libr. 13. num. 122. tradita.

De eiuſmodi autem, quæ varia variis in locis ſunt *Nu. 61.*
in vſu, operæpretium eſt duo documenta obſeruare: quæ Driedo de libertate Chriſtiana pag. 159. editionis ſupra memoratæ collegit ex D. Aug. in epiſt 118. ad Ianuarium. Prius eſt, vt quæ non ſunt contra fidem, oeque contra bonos mores, & habent aliquid exhortatioois melioris vitæ, id eſt, valent ad mouendos & excitandos piè animos, accendendóſque diuinæ dilectionis affectu: & ad excitationem, & cuſtodiam fidei, diuiníque cultus promotionem & augmentum: aut etiam ad Chriſtianos inducendos in myſteriorum cœleſtium reuerentiam, ac renouandam in illis, & inculcandam memoriam paſſionis Dominicæ, & beneficiorum per eam nobis impenſorum. Quæ, inquam, iſtiuſmodi ſunt, vbicumque inſtitui videmus, vel inſtituta cognoſcimus, non ſolùm non improbemus, ſed & laudando, & imitando ſectemur: niſi id aliquorum infirmitas ita impediat, vt maius detrimentum quàm lucrum ſit ex eorum obſeruatione expectandum. Atqueadeò in iis quæ per loca ſic variantur, Non melior diſciplina inueniri poteſt, quàm vt eo modo quiſque agat, eúmque morem ſeruet, quo agere viderit Eccleſiam ad quam fortè venerit: inquit loco cit. D. Auguſt. & confirmat aothoritate D. Ambroſij, qui cùm Mediolani ab ipſo interrogaretur ſuper conſuetudine ieiunandi Sabbatho, reſpondit. cùm Romam venio ieiuno Sabbatho: Cùm hîc ſum, non ieiuno: ſic etiam tu, ad quam fortè Eccleſiam veneris, eius morem ſerua, ſi cuiquam noo vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi.

Poſterius documentum eſt. Ea quæ nec ſanctarum Scripturarum authoritatibus continentur, nec in Conciliis Epiſcoporum ſtatuta inueniuntur, nec coosuetudine vniuerſæ Eccleſiæ roborata ſunt; diuerſorum autem locorum diuerſis moribus ita variantur,

Digitized by Google

ſtantur, vt vix aut omnino ounquam inueniri poſſint cauſæ, quas in eis inſtituendis ſecuti ſunt homines.nihil.que valere videntur ad exhortationem melioris vitæ:meritò cenſeri reſcindenda vbi facultas tribuitor: qui quantumcumque in eis non inueniatur, quòd ipſa ſint contra fidem:religionem tamen premunt ſeruilibus oneribus, a quibus Dominus noſter illam voluit eſſe liberam;non ſubdens amplius ſuos illi Moſaico iugo, quod (*vt Actorum 15. D. Petrus dixit*) neque patres noſtri neque nos portare potuimus.ſed ſuo iugo, *vt ipſe vocat Matt.* 11.ſuaui & oneri leui. Vnde vt loco cit.ſub initium ait D. Aug. Sacramentis numero pauciſſimis, obſeruatione faciliimis, ſignificatione præſtantiſſimis, ſocietatem noui populi colligauit. Quanquam tamen, *vt addit Dridi do pag:*161. Eccleſia Dei nonnulla eiuſmodi tolerat ad vitanda ſcandala: niſi ſint contra fidem aut bonos mores: qualia nec approbat nec facit, nec diſſimulat tacendo, ſed reprehendit, auerſatur, & damnat.

Iudicium de peccato mortali ex contemptu legis aut legislatoris.

SECTIO II.

Num.62. QVinta & poſtrema regula ſpectans ad omnem legem, poteſt hæc eſſe, *quam Alphonſus tractat in lib.1 de lege pœnali, ſub finem quinti cap.* & poſt eum Suarez lib tertio de legibus, cap.28. Lex omnis iuſta quantumuis nullam alias inducat obligationem ad culpam, *vt conſultoria.* aut certè ad ſolam venialem, ſemper ad hoc obligat ſub mortali, vt non contemnatur, ſeu, *quod idem eſt*, vt ei non contraueniatur ex contemptu. Cæterùm cenſetur tunc legi contrauenire ex contemptu, non quidem quoties quis, *etiã ſciens*, ei non obtemperauerit: ſed ſecundùm D. Thomam 2.2.*quæſt.*186.*art.*9. *ad* 3. *& alios quos refert Couar. ad cap. Alma mater De ſentent.excõmunic.in 6.parte priore* § 7.*num.*6. quando ordinationi ſubiici renuit, indéque procedit ad agendum contra illam: ita ſcilicet vt, *Caiet.interprete ad citatum D.Thomæ locum*, ſimul concurrant tranſgreſſio legis tãquam effectus, & contemptus legis tanquam cauſa tranſgreſſionis; ſeu cauſa qua quis mouetur & inducitur ad legem ipſam tranſgrediendam. Quod ſi ex aliqua particulari cauſa tranſgreſſio proueniat, *addit D. Thomas*: vt ex concupiſcentia, vel ex ira, alióue huiuſmodi, affectu; non iudicabitur prouenire ex contemptu, ne quidem frequenter iterata, quidquid in contrariũ plerique Canoniſtæ dixerint: quorum opinionem loco cit. Couar. repudiat, iſtam D. Thomæ meritò cum Adriano & Alphonſo approbans: quia cùm ſepties in die cadat iuſtus *ex cap.*24.*Prouerb.* iuſtus alioqui, *quod abſurdum eſt*, dici deberet quotidie peccare ex contemptu, adeóque mortaliter, ſecundùm hanc noſtram regulam.

Nu. 63. Quæ à Caiet. in ſummula, verbo Contemptus: optimè ex eo confirmatur, quòd contra dilectionem Dei ſit, nolle in aliquo ei ſubiici; & contra dilectionem proximi, quando ſubiectio ei debetur in aliquo; nolle tale debitum ei reddere. At ille, qui ex cõtemptu legem diuinam aut humanam iuſtam tranſgreditur, non vult Deo aut homini ſubiici cùm debet. Ergo talis actio ipſius, eſt contra dilectionem Dei vel proximi: ideóque contra charitatem directè, & per conſeqõẽs peccatum mortale, vtpote charitatis deſtructiua. Itaque, *inquit Caiet*, peccatum eſt mortale, dicere verbum otioſum ex contemptu; hoc eſt, ideo dicere vt facias contra legem quę prohibet verbum otioſum. Similiter peccatum eſt mortale nolle inſtitutum religioſum ſuſcipere ex contemptu conſiliorum Christi: id eſt, vt non ſubiiciaris, ſed contrauenias conſiliis Chriſti.

Admonet tamen idem Caietanus, non peccare mortaliter eum, qui propterea legem tranſgreditur, quòd eam cõtemnat; non quidem ſimpliciter; id eſt, non quod abſolutè nolit legiſlatori obedire; ſed ſecùndùm quid, nempe quòd illa ſit in re leui, ob quam paruipendit non obedire: vt v.g. Si Prælatus ſubdito præcipiat, Claude oſtium, & ſubditus contemnat obtemperare in eiuſmodi re leui, *alioqui abſolutè paratus obedire*, non peccat mortaliter, niſi fortè ex ſcãdalo, vel ex alia circumſtãtia peccatũ aggrauaretur in infinitum: quia non præterit mandatum Prælati, vt faciat contra illud abſolutè prout eſt mandatum. ſed cum hac additione, prout eſt mandatum de re leui. Quo fit, vt talis tranſgreſſio mandati, non proueniat ſimpliciter ex eo quòd cõtemnatur mandatũ ipſum, aut Prælatus mandans quatenus Prælatus: ſed ex eo, quòd leue ſit illud, quod mandatur: itaut affectus quaſi ſuſtentatus à tali leuitate, non ruat verè in cõtemptum, perinde ac vſuuenit in eo qui aliquid parui momenti furatur, cuius affectus ita ſuſtentatur à paruitate rei, vt habeat ſe, quaſi non ſit tranſgreſſio præcepti Non furaberis: inſtituti maximè ad impediendam proximi notabilem læſionem in ſuis rebus.

Hic obiter aduerte duo, quæ citatis aliis, Th. Sanchez habet, in opere morali lib.1.cap.5.nu.12. & 13. Prius eſt; hæc inter ſe differre; nolle obedire ex indignatione, & nolle ex contemptu. Illud enim contingit, cum quis in aliqua re obedire non vult, ne Superiori det aliquod ſolatium. Iſtud verò cùm quis renuit obedire, quia non vult ſubiici. Neque illud (ſicut iſtud) ſemper eſt peccatum mortale, ſed ſolùm tunc cùm indignatio eſt mortalis, nempe (ex Toleto in tract.de peccatis capitalib.ca.58.) cum habet coniunctum perſonæ contemptum, contra charitatem proximo debitam. Item cum quis ex indignatione apud ſe ſtatuit, eum cui indignatur, non iuuare, quo tempore ad id tenetur ex charitate. Ac demùm cùm abſtrahendo ſe ab eius amicitia, contra charitatem ipſi debitam, ſcandalizat alios.

Poſterius eſt, ſemper eſſe mortale cõtemnere Prælatum, vt Prælatus eſt, & vt à Deo auctoritatem habet; non item ſemper aliâ de cauſa contemnere; vt quia imprudens eſt, vel quia ipſius auctoritas valde exigua eſt, vel tantum eſt circa res leues.

Obſeruationes cum prædictis regulis coniungendæ in iudicio de peccato anſit mortale.

SECTIO III.

PRima eſt. Quod vulgò exiſtimatur peccatũ mortale diuidi in ſuperbiam, auaritiam, luxuriam, inuidiam, gulam, iram, & acediam; non eſſe ſic intelli- Num.64 gendum, quaſi vel nulla ſint alia peccata mortalia, id enim apertè falſum eſt. Vel quaſi illa ſint cæteris omnibus peiora, quoniam hæreſis, *exẽpli gratia*, deſperatio, & odium Dei, ſunt peiora, quàm auaritia & gula. Vel demum quaſi ſemper ſint aut ſæpius ſint mortalia: nam quædam ex eis tantùm ſunt venialia ex ſuo genere vt gula: & ſecundùm quandam acceptionem, tum ira, tum auaritia, tum etiam acedia ſumpta generaliter pro pigritia: in quorum explicatione non eſt nunc immorandum: quia proprius de illis dicendi locus eſt, cùm ad præcepta Decalogi, de ſingulis peccatis, habito ad illa reſpectu, tractatur & inquiritur, ſintne mortalia. Vera autem ratio ita diuidendi peccatum mortale eſt, quòd prædicta omnia peccata præterquàm quod poſſunt eſſe mortalia

hoc habeăt peculiare, vt poſſint eſſe multorum aliorum fontes & quaſi capita: vnde & peccata capitalia dicuntur. Sic enim cùm quædam ex ſuperbia vanáve gloria, tanquam ex infecto fonte ſcaturiant: & quaſi ex parente originem accipiant, appellantur communiter filiæ ſuperbiæ, ſeu vanæ gloriæ: quædam item ſimili de cauſa, filiæ auaritiæ; quædam filiæ luxuriæ, & ſic de cæteris, prout videri poteſt apud Nauar. in Enchir. cap. 23. & ſuis locis declarandum eſt.

Modi quibus veniale ex ſuo genere, contingit fieri mortale.

SECTIO IV.

Nu. 65. OBſeruandum eſt ſecundò, peccata venialia quantocumque ſint numero, non poſſe æquiualere vni mortali: ſicut nec pœnæ temporales illis debitæ, æquiualere poſſunt vni æternæ, quæ huic debetur: cum finiti ad infinitum nulla ſit proportio. Ita D. Thomas 1. 2. *quæſt.* 88. *art.* 4. Et confirmatur, quia cùm peccata venialia non ſint contra charitatem, ea nuſquam hanc tollunt; etiamſi feruorem ipſius nonnihil impediant, dum per illa augentur affectus rerum terrenarum, quibus depreſſa voluntas non ſolet eſſe tam prompta, neque tam feruere in Dei amore, quàm alioqui poſſet: periode ac puluiſculus in oculum iniectus non extinguit quidem, obnubilat tamen viſum. Ad conſtitutionem autem peccati mortalis requiritur vt ipſum ſit contra charitatem: hácque ſpoliet peccantem, & faciat æternæ mortis reum: quod omni peccato veniali negatur.

Nu. 66. Si quis obiiciat ex cap. Tres, De pœnitent. diſtinct. 1. quæ humana fragilitate, quamuis parua, tamen crebra ſubrepunt, ſi collecta contra nos fuerint, ita nos grauare & opprimere, ſicut vnum aliquod grande peccatum. Reſpondendum eſt cum Nauarr. ad idem cap. num. ſexto, non eſſe ita intelligenda ea verba, quaſi plura venialia vnum mortale conſtituant: ſed quòd dum multiplicantur & negliguntur, animam ad mortale diſponant: ſicut vulnus curabile, ſi negligatur, fit incurabile. Vnde inquit D. Gregor. lib. 10. moral. cap. 14. Si curare parua negligimus, inſenſibiliter ſeducti, audacter etiam maiora perpetramus: parua enim illa, ſunt quaſi caniculi latrantes, qui quamuis non mordeant, excitant tamen alios maiores domi dormientes, qui mordeant & deuorent, iuxta illud 19. Eccleſiaſtici. Qui ſpernit modica, paulatim decidet.

Simili modo ad illud, Peccata minima ſi negligantur occidunt (quod eſt D. Auguſt. exponentis verba Ioan. 3. Qui incredulus eſt Filio non videbit vitam) reſpondet D. Thom. loco citato ad 1. inquiens ſenſum eſſe, peccata venialia diſpoſitiuè cauſare peccatum mortale: nempe impediendo feruorem charitatis, reddendóque hominem tepidum: cui in Apocal. cap. 3. dicitur: Quia tepidus es, incipiã te euomere ex ore meo; aut etiã inducẽdo paulatim ad legis contemptum illum, de quo paulo ante dictum eſt. Sicque habere communem ſententiam Couarr. ait *ad cap. Alma mater De ſententia excõmunicat. in 6. parte priore* §. 7. *num.* 7.

Quod autem Panormitanus ad cap. Nam concupiſcentiam De conſtitut. aliíque nonnulli dixerunt, peccatum veniale per conſuetudinem & frequẽtiam eſſe mortale; iuxta illud quod in cap. Vnum orarium, diſtinct. 25. §. Criminis. dicitur ebrietatem ſi aſſidua ſit, in eorum, *ſupple criminum capitalium*, numero computari. Idem Couar. ibidem, ex eo reiicit, quòd ſola iteratio actus non variet ſpeciem illius in genere morum; ſi ex parte operantis nihil aliud addatur, vnde talis variatio oriatur: itaut quintus ac ſextus actus, ſint eiuſdem ſpeciei in genere morum, cum tertio & quarto. Atque ita mendacium officioſum, aut verbum otioſum ſæpius iteratum, perinde eſt veniale centeſima vice, *ſi cætera omnia ſint paria*, ac prima vice prolatum. Illud verò capituli Vnum orarium gloſa *ad verbum Ebrietas*, interpretatur de frequenti actu bibendi; qui quamuis de ſe tantùm ſit peccatum veniale, ſeu (*vt in eodem* §. *Criminis habetur*) ad minuta peccata pertineat; attamen cùm ita aſſiduus eſt vt tranſeat in ſtudium & voluntatem inebriandi ſe, peccatum eſt mortale, iuxta cap. Ante omnia, diſtinct. 35. & cap. A crapula De vita & honeſt. Clericorum.

Quanquam ſi intentio agentis; ſiue in principio, ſiue poſtea per talis peccati iterationem deueniret ad aliquid in quo ſit materia ſufficiens peccati mortalis: vt per iterationem parui furti ad quantitatem notabilem rei alienæ, iniquè ſibi vſurpatæ: illud ex tali furtorum numero, per quod ad illam quantitatem notabilem attingitur, etiamſi non excedat præcedentia, ſitque perinde ac illa furtum rei valoris tantùm modici, vt vnius oboli: peccatum erit mortale, ratione præcedentium ſimilium, cum quibus in vnum coaleſcens, & continuatum intentione agentis, conſtituit ipſum reum notabilis iniuriæ proximo illatæ, atqueadeo peccati mortalis, iuxta 1. regulam ante traditam in cap quinto. Nu 67.

Huius doctrinæ (quam Nauarr. attingit in Enchirid. cap. decimoſeptimo numero 140.) fundamentum eſt, quòd per talem continuationem paruorum furtorum ſibi inuicem ſuccedentium facta ſit vna notabilis acceptio iniuſta rei alienæ: adeout nihil in ea re minus ſit, quàm ſi is qui talia furta continuauit, totam ſummam ſimul accepiſſet. Idem iudiciũ eſt de quouis alio caſu, in quo quis grauẽ proximo iniuriã in bonis ſiue animi, ſiue corporis inferre intendit per leues iniurias iteratas: aut in quo per omiſſiones leues iteratas tenditur ad notabilem Dei irreuerentiam. Illa enim omiſſio, cuius continuatione cum præcedentibus ad talem irreuerentiam pertingitur, peccatum eſt mortale: vt cum quis vouit quotidie recitare vnam orationem dominicam cum ſalutatione Angelica ſi negligit impedire votũ, primę quidem omiſſiones ex paruitate materiæ, tãtùm ſunt peccata venialia: ſed illa quæ ratione præcedentium cum quibus continuatur, & in vnam coaleſcit; continet notabilem Dei irreuerentiam, peccatum eſt mortale. Quod intellige cum intentio taliter vouentis fuerit applicare tempus ad rem voto promiſſam, id eſt, ita obligandi ſe ad aliquem dictatum orationum numerum, vt non debeat dies effluere, quin ſemel ſaltem eas recitet. Nam ſi intentio eſſet rem voto promiſſam applicare ad tempus, itaut obligatio vltra illud non progrediatur (perinde ſcilicet, ac obligatio recitandi officium diuinum certo die occurrens, non progreditur vltra illum diem) neque maneat eo elapſo; perinde centeſima omiſſio peccatum eſſet veniale ac prima: quia non continuaretur, nec in vnam coaleſceret cum præcedentibus. Cuiuſmodi intentionem ſi vouens non habuerit expreſſam, cenſetur habuiſſe tacitam, quando votum emiſit in reuerentiam diei aſſignati: vt quando vouit recitare ſemel dictam orationem Dominicam cum ſalutatione Angelica, omni die ſabbati, quia is ſpecialiter Beatæ Virginis cultui dicatur. Videri poſſet de hac re pleniùs tractans Thom. Sanchez in opere morali lib. 1. cap. 5.

Mo-

Modi quibus mortale ex ſuo genere contingit eſſe veniale.

SECTIO V.

Nu. 68. OBſeruatio tertia eſt, Actum liberum qui in genere entis eſt idem numero, ſucceſſiue in genere moris peccatum eſſe veniale & mortale. Quod de actu libero à volutate imperato patet ex eo, quòd narratio fabuloſa, quæ ad inutiliter fallendum tempus inſtituta, initio fuit peccatum tantummodo veniale, in progreſſu relata ad finem mortaliter malum, fiat peccatum mortale: quia actio induit malitiam finis. Videri poſſunt antedicta libro 12. cap. 1. Item ex eo, quòd motus ſenſualitatis, qui præcedens plenam deliberationem eſt tantummodo peccatum veniale, permanens & approbatus à voluntate poſt perfectam deliberationem, peccatum ſit mortale per tradita in præced. lib. 11. num. 44.

De actu verò elicito, ſeu interiore voluntatis actu, patet etiam: quia is exerceri poteſt circa obiectum mortaliter malum; prius quidem cum deliberatione & aduertentia rationis tantùm ſemiplena; & poſterius, cum omnino plena: & per conſequens ſucceſſiuè eſſe peccatum veniale & mortale per dicta ibidē. Neque eſt quod quis opponat tūc eſſe diuerſum numero actum voluntatis, ſicut eſt intellectus. Id enim nullam vim habere ex eo patet; quòd accedente de nouo cogitatione aliqua circa obiectum, non varietur neceſſariò voluntatis actus circa ipſum: quia non omnis actus intellectus mouet voluntatem: vt argumento eſt, quòd hac amplectente aliquid, multi actus intellectus interdum aduerſus eam inſurgant reclamantes ad ipſam reuocandam, qui nihil efficiūt: ſed ipſa in obiectum ſuum, ſicut antea, fertur, contra propriam conſcientiam remurmurantem.

Veniale ex ſuo genere quatenus nequeat fieri mortale.

Num.69 OBſeruatio quarta eſt: peccatum ex ſuo genere veniale (niſi fortè ex ſuperueniente conſcientia erroneâ iudicetur ipſum eſſe mortale) nunquam poſſe fieri mortale ob ſolam circonſtantiam non mutantem ſpeciem actus. Sic enim intelligēdus eſt D. Thomas 1. 2. *quæſtio*. 88. *articul. quinto*, cum abſolute dixit, peccatum veniale nunquam poſſe fieri mortale ob circunſtantiam. Nam id conſtat falſum eſſe de veniali ex accidenti: ſeu ex imperfectione materiæ vel deliberationis: ſiquidem tali imperfectioni, ſuccedente perfectione, ex veniali fit mortale, vt manifeſtum eſt in caſu, quo furandi voluntas dilabitur à re modica ad magnam ſurripiendam: aut à conſenſu in fornicationem non plenè deliberato, ad plenè deliberatum. Falſum idem eſt de veniali in ordine ad circunſtantiam mutantem peccati ſpeciem. Nam peccatum ex obiecto ſuo veniale eſſentialiter; ratione finis, vel alterius circunſtantiæ mutantis ſpeciem, effici poteſt accidentaliter quidem, ſed tamen verè mortale: vt viſio qua quis ſine concupiſcentia, mulierem curioſè aſpicit, peccatum eſt veniale curioſitatis: quæ perſeuerans vſque ad deliberatam concupiſcentiam: efficitur peccatum mortale ex ordinatione ipſius in finem mortaliter malum, à quo diſtinguitur ſpecie.

Num.70 Ex qua obſeruatione intelligitur, peccatum ſuo genere veniale, nunquam fieri mortale ex eo tantùm, quòd prius propter ſe, & poſterius propter aliud expetatur. Nam appeti propter ſe, aut propter aliud, modi ſunt, qui etiamſi faciant diuerſam ſpeciem in ratione entis naturalis. (illud enim facit intentionem finis, & illoc, electionem medii, quæ ſunt actiones voluntatis ſpecie differentes) non faciunt tamen in ratione entis moralis, cùm ex illis ſecundùm ſe ſumptis non exurgat diuerſa deformitas ſeu repugnantia aduerſus rectam rationem, morum regulam. Sic igitur mendacium iocoſum nunquam fit mortale, ex eo tantùm quòd prius expetitum propter aliud, & tanquam medium; poſtea expetatur propter ſe, & tanquam finis: niſi fortè expetatur tanquam finis vltimus; hoc eſt, omnia in ipſum tanquam in ſummam ſuam beatitudinem referendo. Tales enim appetitio nouam accipit peccati ſpeciem: nempe idololatriæ, vel infidelitatis. Quod peccatum cùm ſit mortale, *ex ordinatione ſcilicet mediorum in finem, Deo valde iniurioſa*, certum eſt in eo fieri de veniali peccatum mortale. Et quamuis eius generis appetitio vix expreſsè contingat ob illius abſurditatem: tamen videri poteſt tacitè contingere in iis qui ſtultè ad aliquid nōnunquam ita afficiuntur, vt decernant omnia referre ad illius conſeruationem, parati omnia iura violare ad illam conſequendam, vel retinendam. Quiquidem affectus peccatum eſt mortale, tanquam Deo valde iniurioſus, vtpote quo tribuitur creaturæ, quod eſt proprium ipſi Deo.

Intelligitur adhuc ex eadem obſeruatione, quòd Num 71.
cùm peccatum per intenſionem affectus voluntatis non mutet ſpeciem, *prout habitum eſt in lib.* 14. *num.* 50. non fieri ex veniali mortale ob ſolam intenſionem actus & affectus voluntatis. Vnde non videtur aſſentiendum iis, qui docent verbum iocoſum poſſe ſecundùm libidinem, qua voluntas ad illud afficitur ita creſcere, vt ſit peccatum mortale. Nam prætterquam quòd id durum eſt, atque occaſionem inquietudinis conſcientiæ (quandoquidem ſubinde eſſet dubitandum de peccatis ſuo genere venialibus, an in eorum perpetratione tanta interuenerit libido quæ ſufficiat ad peccatum mortale) ipſum reiicitur: quia peccatum veniale non alio nomine à mortali in infinitum diſtare dicitur, quàm quòd etiamſi per intenſionem circa ſuum obiectum creſcat in immenſum, non perueniat tamen ad mortale. Nam ſi perueniret, nullo modo in infinitū ab eo diſtare diceretur. Quia igitur, peccatum ex ſuo genere veniale manens intra limites ſuæ ſpeciei, *quantumcunque intendatur*, trahit omnem ſuam malitiam ab obiecto proprio; ex eoque nihil contrahit, per quod charitati oppoſitum, eam deſtruat (alioqui non eſſet ex ſuo genere veniale) non poteſt effici mortale niſi per additionem circunſtantiæ mutantis ſpeciem. De qua re & in genere & in particulari ſatis multa dicta ſunt in præcedenti libro decimoquarto ferè per totum.

Mortale ex ſuo genere quatenus fieri poſſit veniale.

OBſeruatio quinta eſt D. Thomæ 1. 2. *quæſtio*. 88. Num.72.
art. 6. peccatum, quod eſt mortale ex ſuo genere, fieri poſſe veniale, non quidem per additionem alicuius, ſed per detractionem; aut deliberationis, vt cùm turpis affectus ex plenè deliberato, fit ſemiplenè deliberatus; aut materiæ, vt cùm voluntas furandi, à re magna ad paruam reuocatur. Defectus enim deliberationis & paruitas materiæ, vt iam in præcedentibus docuimus, culpam reddit leuem, quæ

non diſſoluit amicitiam cum Deo; & ideo mortalis non eſt.

Num.73. Obſeruatio ſexta eſt: motum cogitationis, vel delectationis ſecundùm ſe repugnantis præcepto, etiã obliganti ad mortale; ſicut ob aliquam circunſtantiam boni operis excuſatur omnino à peccato, per ea quæ lib. 11. cap. 5. in expoſit. quintæ regulæ dicta ſunt de iis qui patiuntur turpes cogitationes, in executione honeſti ſui muneris, *qualis eſt audiendi confeſſiones, vel ſtudendi ad concionandum, &c.* Ita etiam a mortali ex eo excuſari, quòd proueniat a cauſa venialiter tantum illicita, vt exempli gratia, motum cogitationis vel delectationis carnalis, prouenientem ex verbis iocoſis & otioſis, aut ex aſpectu aliquo non moderato, aut ex actione aliqua curioſa, non eſſe iudicandum peccatum mortalè, etiamſi præuiſus eſſet & cognitus ex tali cauſa ſequi. Dummodo tamen quis eiuſmodi cauſis venialiter illicitis non occupet ſe ea intentione, vt delectationem carnalem capiat ex cogitationibus inde prouenientibus. Nam ſi talis delectatio fuerit voluntaria, ea non ſolùm in ſua cauſa, & indirectè, ſed etiam in ſeipſa & directè, mala erit; atque adeo non tantùm cauſæ ſuæ malitia veniali, ſed etiam propria ſuà mortali. Dummodo item dictæ delectationi præſenti non præbeatur conſenſus, complacendo ſibi in ea: atque dum periculum conſentiendi adeſſe aduertitur, eadem repudietur, nolendo omnino ipſam: ac cogitationem quoad fieri poteſt aliò transferendo In quibus caſibus non dari excuſationem à mortali patet per ea quæ dicta ſunt in cit. expoſit. 5 regulæ. Ratio autem huius obſeruationis ſumitur ex humana fragilitate, ob quam tales cogitationis, & delectationis motus adeo facile excitantur, vt non videantur in ſe voluntarij; ne quidem interpretatiuè, donec fuerit illis expreſsè adhibitus conſenſus, aut periculum adſit illis expreſsè conſentiendi: vnde cum in ſua tãtùm cauſa ſint voluntarij, non habent plus malitiæ moralis, quàm eadem ſua cauſa habeat.

Num.74. Obſeruatio ſeptima eſt: Id quod proximè dictum eſt de cogitatione, & delectatione, non poſſe pariter ſtatui de opere ſecundùm ſe illicito mortaliter: cùm eius perpetratio magis ſit in poteſtate hominis: quàm motus cogitationis, & delectationis, (voluntate ſcilicet heriliter dominante in facultates membrorum ſine reſiſtentia, in intellectum verò, ac appetitum ciuiliter tantùm, ac cum reſiſtentia, rebellionéque) neque homo cenſeri poſſit habere ſe ad opus magis paſſiuè, quàm actiuè; ſicut cenſetur poſſe ad motus cogitationis & delectationis. Hincque fit, vt opus nihil habeat vnde a mortali excuſetur: vtpote ſufficienter quod ad mortale requiritur, habens ſiue ex parte intellectus, qui ex hypotheſi plenè ad illud aduertit; ſiue ex parte voluntatis, quæ vult illud indirectè, ſeu in ſua cauſa (quod voluntarij genus ad peccatum etiam mortale ſufficere poſſe communiter conceditur) ſiue demum ex parte obiecti, quod ponimus eſſe mortaliter malum. Quod ſi tenuis tantùm, & aliquo modo confuſa illius aduertentia, conſideratióve præceſſerit: quia non erit plenè voluntarium, nec erit peccatum pluſquam veniale. vide antedicta num 31. Sicut nec erit peccatum, ne quidem veniale, ſi nulla penitus præceſſerit illius conſideratio, ſeu aduertentia actualis, etiamſi adfuerit habitualis; quia nullo modo erit voluntarium: ne quidem eo nomine interpretatiuum, quòd conſideratio ipſa haberi debuerit, & potuerit. Quandoquidem prima conſideratio circa obiectum aliquod, non eſt in hominis poteſtate, nec ab eo exercetur liberè: alioqui enim, ipſa deberet eſſe præconſiderata per aliam conſiderationem: & hæc rurſus per aliam, & ita in infinitum, quod abſurdum eſt.

Quatenus inconſideratio excuſet à peccato.

VBI nota obiter, *quod in hac re ſilentio prætereundum non eſt*, operationem vel omiſſionem de ſe illicitam cuius nulla præceſſit conſideratio, ne quidem tenuis aut confuſa, excuſari à peccato tanquam indeliberatam; cùm omnis deliberatio ſumat initium ab aliqua conſideratione circa id, de quo deliberatur: ita ut nulla omnino conſideratione interueniente circa obiectum aliquod, neque interueniat deliberatio, quæ ad peccatum neceſſaria eſt per antedicta in præcedenti libro 11. capit. 1. Itaque ſi toto aliquo die feſto quis, ſua libera voluntate domi maneat, etiamſi habitu probè ſciat eum eſſe diem feſtum, in quo audienda ſit Miſſa: ſed nihil omnino de hoc cogitauerit actualiter, excuſatur à peccato tranſgreſſionis præcepti Eccleſiaſtici de audienda tali die Miſſa: ſiue cauſa domi manendi fuerit honeſta, ſiue turpis, iuxta illud quod docent Caietan. 2. 2. *quæſt.* 76. *artic.* 3. Alphonſus a Caſtro *in libr.* 2. *De lege pœnali cap.* 14. *propoſ.* 2. *circa* 2. *con.* & Couar. *in cap. Alma mater. parte priore* §. 10 *num.* 16. Euentum, *vt homicidium*, non imputari ad peccatum ei, qui illud inuincibiliter ignorauit, etiamſi vacando rei illicitæ, cauſam illi dederit: quia ad rationem ignorantiæ inuincibilis alicuius facti, nihil ſpectat quòd à cauſa licita, vel ab illicita prouenerit: ſed tantùm quòd humanâ diligentiâ præuideri non potuerit: ſicut non potuit quando in mentem nullo modo incurrit illius conſideratio. Num.75

Quanquam tamen ſi ex cauſa turpi ſequatur, imputabitur ad peccatum: non quidem in ſe; ſed in ſua cauſa, ſeu quòd ſit malæ cauſæ effectus, prout ſub finem citati primi cap. expoſitum eſt. Quod ſi quis dum ſe applicare voluit alicui negotio, cognouit futurum ex tali occupatione, vt non aduerteret ſuo tempore ad præceptum audiendi Miſſam, non excuſabitur à peccato; quia talis inaduertentia culpabilis eſt in eo, qui præuidẽs illius periculum, ſe ſponte ei expoſuit. Vnde eiuſmodi inaduertentia contingens tempore omiſſionis, non impedit quominus omittens peccet: ſicut is qui apud ſe retinens aliquid venenoſum ſi ſcit periculum eſſe, ne imprudẽter alicui illud ſumendum porrigat, non excuſatur ab homicidio, ex eo, quòd poſtea porrigendo non aduerterit ad tale periculum: idémque iudicandum eſt ſi non ſciuerit quidem; probabiliter tamen, nec tãtùm ſcrupuloſè, dubitauerit aut tenuem ſaltem, vel confuſam (*ſufficientem nihilominus ad conſultationem inchoãdam*) habuerit cognitionem de tali periculo & abſque diligentia in eo inueſtigando adhibitâ: nullum adeſſe ſine probabilitate crediderit. Namque talis aduertentia habet tantùm rationem ignorantiæ vincibilis, cùm eam præceſſerit ſufficiens principium inueſtigationis, per quam vinci potuiſſet: nimirùm illa notitia tenuis vel dubitatio.

Secus eſſet autem, ſi ſollicitè inueſtigans tale periculum, vtendo debita inſpectione circunſtantiarum perſonæ, temporis, loci, & occupationis: tandem iudicaret probabiliter, nullum tale periculum verè adeſſe: contrariámque dubitationem leuem eſſe, ac ſcrupuloſam. Nam tunc inaduertentia rationem haberet ignorãtiæ probabilis excuſãtis à peccato. Hinc intelligitur, ſi quis nullo modo cogitans, aut dubitãs de periculo, proiiciat lapidem, quem putat eſſe pomum, & aliquem occidat, non eſſe reum homicidij: ſi verò cogitans, aut rationabiliter dubitans de periculo, abſque alia inueſtigatione proiiciat & occidat, reum eſſe homicidij, & ſic de aliis ſimilibus.

Aduerto

Aduerte autem quoſdam eſſe euentus, quorum periculum, cauſæ ipſorum ſtatim manifeſtant: vt diſploſio catapultæ in via publica, periculum homicidij: acceuſio ignis circa alienas ſegetes tempore meſſis, periculum conflagrationis earum: atque circa eiuſmodi vix contingere inaduertentiam inculpabilem, à peccato excuſantem. Niſi quòd interdum fieri poſſit vt operatio ſit adeo ſubita, vt nulla aut ſaltem non plena præceſſerit de periculo cogitatio, quæ rationem habeat deliberationis, requirentis aliquantulum temporis.

De peccato mortali reſpectu metus, & periculi peccandi obſeruanda.

Num.76 OCtaua obſeruatio eſt. Id quod aliàs peccatum eſt mortale non deſinere propterea tale eſſe, quòd fiat metu: vt proſtitutionem pudicitiæ in puella, non deſinere peccatum eſſe mortale, eoquod hæc ad illam ſit inducta metu mortis. Probatur: quia ratio voluntarij ad mortale ſufficientis non tollitur per metum. Quamuis enim quod metu fit, *vt fuga ex prælio, vel mercium abiectio in mare metu mortis*, partim voluntarium, partim inuoluntarium eſſe dicatur: ſimpliciter tamen eſt voluntarium, & ſecundùm quid tantùm inuoluntarium: vt D. Thomas habet *1.2. quæſt.6. art.6.* Et probatur: quia eſt magis voluntarium, quàm inuoluntarium: cùm dicatur & ſit voluntariũ efficaci voluntate: id eſt, ex qua effectus eſt ſecutus: inuolontarium verò, ex voluntate inefficaci, ſeu quæ nullum ſortita eſt effectum: velleitaſque fuit, non voluntas abſoluta. At id quod maiori & meliori ex parte tale eſt, dicitur ſimpliciter tale: vt Æthiops ſimpliciter dicitur niger, quia maxima ex parte niger eſt: licet albus dentes habeat ex quibus ſecundùm quid albus dicitur. Quòd ſi metus grauis aliquando ab obſeruatione legis excuſat, *prout à nobis expoſitum eſt in lib.*11.cap. vltimu, id fit, non quòd metus de ſe tollat voluntarium ſufficiens ad peccatum: ſed quòd legiſlator non intendat ſubditos obligare cum diſpendio illo graui, de quo concipitur metus cadens in conſtantem virum.

Nona observatio. Opus ex ſe veniale aut indifferens tranſire in mortale, ſi operantem cõſtituat in proximo periculo peccandi mortaliter: ſicut contingere ſolet, quando periculum, ſeu occaſio peccandi talis eſt ex ſuo genere, vt frequenter homines ſimilis conditionis inducat ad peccatum mortale, vel quãdo is ipſe operans, experimento didicit in ſe ipſo ex tali cauſa talem effectum ſolere prouenire. Ratio autem iſtiuſmodi obſeruationis eſt, quia is conuincitur ſuam ſpiritalem ſalutem contemnere, qui ſe illius amittendæ tam aperto exponit periculo: niſi tanta cautio adhibeatur, rerumque ſtatus ita mutetur, vt iudicio prudentis non ſit de periculo ipſo metuendum: aut certè niſi cauſa aliqua grauis vrgeat illud ſubire, bona concepta ſpe de diuino auxilio ad vitandum lapſum, quod non deeſt in neceſſitatis. Vnde in cap. Conſultationi, De frigidis, coniugati quorum coniugium eſt occulte irritum; ratione ſcandali propriæque infamiæ vitandæ, permittuntur tanquam frater & ſoror ſimul habitare, non ſine periculo tactuum impudicorum. Quam doctrinam ex D. Thoma, Sanchez in opere morali libr.1. cap.8.nu.3. citatis aliquot recentioribus habet; addens ex D. Baſilio in Conſtitut. Monaſt. cap.4. hæc verba: Qui vrgente aliquâ cauſa & neceſſitate ſe periculo obiicit, vel permittit ſe eſſe in illo; cum tamen aliàs nollet; nõ tam dicitur amare periculum, quàm inuitus illud ſubire; & ideo magis prouidebit Deus ne in illo pereat.

Aduerte autem notatu dignum pro praxi, quia in moralibus, eiuſdem malitiæ eſt, conſtituere ſe in aperto periculo committendi aliquod crimen, ac illud ipſum committere (quandoquidem eodem præcepto, quo tenetur quis peccatum aliquod vitare, tenetur etiam illius periculum proximum declinare) fieri, vt pœnitens qui confitetur de periculo peccandi; debeat declarare ſpeciem peccati, cuius admittendi periculo proximo ſe expoſuit.

Decima obſeruatio eſt. Sitne aliquid factum, dictum aut concupitum cum pleno aut non pleno conſenſu, iudicari poſſe his modis. Primò, ſi aduertens in ſe prauum appetitum, ſic animo ſe affectum ſentiat, vt illum exequi data etiam cõmoditate planè nolit: ſignum eſt enim, non eſſe ei adhibitum conſenſum plenum: quem alioqui ſecuta eſſet executio: cùm facultas executrix voluntati omnino obtemperet.

Secundò, ſi motus prauus inſurrexerit, & ſtatim ac mens prauitatem illius aduertit, voluntas illum excludere curat. Id enim ſignum eſt ſufficiens non præſtiri cõſenſus ſaltem pleni. Quod habet maximè locum in iis qui ita diſpoſiti ſunt, vt decernant potius mori, quàm mortaliter peccare.

Tertiò, ſi quis dubitet an fecerit, dixerit aut concupiuerit aliquid cum pleno conſenſu voluntatis: tunc credendum eſt, ſi vir ſit bonis moribus, & timoratæ conſcientiæ, non conſenſiſſe planè: ſecus verò de homine deprauato & cauteriatam conſcientiam habente: quia prior ille, ingenti odio proſequẽs peccatum, ſi illud admiſiſſet cum pleno conſenſu voluntatis, ad exoſum tam turpem lapſum ita aduertiſſet, vt de eo nihil dubitaret. Hic verò poſterior parui pendens peccatum, ſi non conſenſiſſet plenè, nullum in ipſo suboriretur dubium.

FINIS.

Laus ſit mediatori Dei, & hominum Ieſu Chriſto qui lauit nos à peccatis, in ſanguine ſuo, & eripuit à ventura ira.

BIBLIOTECA ROMA VITT. EMANUELE

AD LECTOREM
BENEVOLVM

IMportuna mole nolui tibi grauis eſſe,pie Lector, cuius vtilitati nō modò ſtudeo; ſed & faſtidio incommodóque cautum volo. Excreuiſſet vtique plus æquo voluminis modus, ſi in hoc opere, quaſi corpus vnum conflans, præcedentibus ſequentia attexuiſſem. Quocirca viſum fuit diſtinctione vti: cui adſtipulatur tractatio ipſa rerum; quæ à generalibus quaſi profecta principiis, hoc priore volumine comprehenſis; per ſpeciales velut alueos, ſequenti poſteriore deducitur ad ſingularum difficultatum cognitionem, quaſi manu ducendo. Commoditate ergo hac vtere: decerpens quæ tibi ad fructum; animabus ad ſalutem; Deo ad gloriam ſint ceſſura, confidis: laboréque noſtro fruere, & faue. Vale.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

IN PRIVS VOLVMEN
ALPHABETICVS
INDEX RERVM,
ET VERBORVM.

A

Abbas & Abbatiſſa.

ABBAS poteſt de iure Confeſſarium ſibi eligere: non item abbatiſſa, lib. 1. num. 57.

Abbatis in ſuos Religioſos poteſtas, rationem habet iuriſdictionis Eccleſiaſticæ: non item abbatiſſæ poteſtas in ſuas moniales, libro 9 num. 116

Abſens.

Abſens nec confiteri nec abſolui poteſt ſacramentaliter. libr. 6. num. 5.

Abſens poteſt abſolui ab excommunicatione, & qua ratione, lib. 9. num. 39 & tribus ſequentibus.

Abſens poteſt excommunicari, ibid. num. 149

Abſolutio à peccatis primò tum ſecundùm ſe: tum in ordine ad Confeſſarium Lib. 8.

Abſolutio ſacramentalis, *quæ eſt actus iudicialis, & Sacramenti pœnitentiæ forma*, conſiſtit in verbis. Abſoluo te a peccatis tuis: prout ab eiuſdem Sacramenti miniſtro proferuntur cum debita intentione, num 1 & 2.

Illa ipſa verba in ſacramenti adminiſtratione mutare non licet. Et quæ ſit intentio debita cum qua proferri debent: ac quatenus ſint ſacramenti forma, num. 3 & duobus ſequentibus

Quæ abſolutio ſacramentalis valeat. & quæ non valeat data ſub conditione, num. 6. & tribus ſequentibus

Quando iterari poſſit abſolutio ſacramentalis ſuper iiſdem peccatis. Quódque ea differri poſſit facta confeſſione num. 10 & 11.

Nulla eſt obligatio imponendi manum Pœnitenti dum abſolutio ei datur num. 12. ſeq

In Confeſſario idoneo ad dandam ſacramentalem abſolutionem requiruntur qualitates explicatæ in primo libro, & quæ ipſe debeat obſeruare, antequam illam conferat, num. 13 & quatuor ſequentibus.

Modus in abſoluendo à peccatis, ſeruandus à Confeſſario, Quidque is agere debeat cognoſcens Pœnitentem ſuum. occaſiones proximas habere peccandi de cætero, numer. 18. & 19.

Quid etiam agere debeat cum Pœnitente, quem ſcit peccatum commiſiſſe, negatque illud in confeſſione, de eo interrogatus.

Abſolutio à peccatis ſecundò, in ordine ad Pœnitentem. Lib. 8.

Nomine pœnitentis quis ſignificetur, quódque nolens pœnitere, abſoluendus non ſit, num 12. & 22

Extra neceſſitatem vrgentem ſinguli pœnitentes ſunt ſeorſim abſoluendi. Quodque abſolutio a peccatis non poſſit dari ad teſtidentiam. num. 23 & 24

Æger qui nullum contritionis ſignum dedit, abſoluendus non eſt. Et ſufficiátne ipſum in genere dediſſe ſignum contritionis tollendo v. gr. manus aut oculos in cœlum, Et quid cùm fide digni atteſtantur paulo antequam rationis vſum amitteret, dediſſe ſigna contritionis manifeſta, numero 25 & tribus ſequentibus. Documenta pro Cõfeſſario, qui ægro adminiſtrat pœnitentiæ ſacramentum. numer. 29

Quid agendum Confeſſario quando vel abſoluit à peccatis non abſoluendum, vel non abſoluit abſoluendum, num. 30 & tribus ſequentibus.

Non redditur quis incapax abſolutionis ſacramentalis ex eo, quod peccauerit ſpe illam obtinendi. num. 34

De abſolutione à peccatis in ordine ad pœnitentem religioſum, vide verbum Religioſus.

Poſſitne peccator à ſuo complice validè abſolui lib. 1 nu 88.

Abſolutio à reſeruatis, primò quoad poteſtatem dandi illam. Lib. 8.

QVis talem poteſtatem habeat ordinariam, quis delegatam. num 40

Delegatio eiuſdé poteſtatis poteſt à Superiore ſine conſenſu Inferioris fieri, etiam quoad caſus quos hic ſibi reſeruauerit. nu. 41. & quod eiuſdem Superioris mens in ea re ſit cognoſcenda. nu 42

Quatenus peccet Superior, aut non peccet recuſans facultatem abſoluendi à reſeruatis, n. 43 & duobus ſequentibus.

Quando excuſetur eadem recuſatio, num. 46 & duobus ſequentibus.

Facilis potius quàm difficilis eſſe debet Superior in danda facultate abſoluendi à reſeruatis. Et quod non cogatur dare generalem quâ liberum ſit Pœnitenti, confiteri cuicum que velit. num. 49 & 50

Diuerſitas quando facultas pro peccatis commiſſis. & quando pro committendis petitur, ibid. nu. 51. & 52

Abſolutio à reſeruatis ſecundò quoad illius commiſſionem. Lib. 8.

Facultas à Papa conceſſa abſoluendi ab omnibus caſibus reſeruatis, non comprehendit hæreſim. Nec conceſſa abſoluendi ab omnibus pœnis eccleſiaſticis, comprehendit irregularitatem ea delicto. nu 53. & 54

Habens facultatem abſoluendi à caſibus reſeruatis Papæ habet & abſoluendi à reſeruatis Epiſcopo, nu. 55. & duobus ſequentibus.

Habens prædictam facultatem, eâ vti poteſt tantùm in confeſſione ſacramentali. num 58

Abſolutio à caſibus reſeruatis data virtute Iubilæi valet, etiamſi abſolutus non faciat omnia quæ præſcribuntur in ipſo Iubilæo. num 59 & 60

Tollit reſeruationem per confeſſionem etiam inualidam factam Superiori, qui abſoluere potuit. quomodo accipiendum ſit. num 61 & duobus ſequentibus.

Si conceſſum ſit Iubilæum lucrandum in vna ex duabus hebdomadis in qui priore hebdomada illud eſt lucratus, poteſt lapſus in caſum reſeruatum, abſolui in poſteriore hebdomada. num 64

Epiſcopus concedens facultatem abſoluendi à caſibus ſibi reſeruatis, non cenſetur concedere abſoluendi à cenſuris ſibi reſeruatis. num 65

Is cui illam concedit, poteſt externos ſibi de licentia proprij Sacerdotis confitentes, abſoluere a peccatis reſeruatis Epiſcopo ipſorum. num 66

Digitized by Google

Quando Epiſcopus generali ſua conceſſione audiendi confeſſiones cenſeatur concedere facultatem abſoluendi à ſibi reſeruatis, nu. 67
Extraneus habens caſum in ſua diœceſi reſeruatum, non poteſt ab eo abſolui in aliena, in qua ſimiliter reſeruatum eſt, ſine licentia Epiſcopi eiuſdem alienæ. In qua ſi non ſit reſeruatum, poterit abſolui; cum onere tamen præſentandi ſe Superiori ſuo: ſi quidem reſeruatio fuerit cum excommunicatione, nu. 68. & duobus ſequentibus.
Quos à caſibus Papæ reſeruatis Epiſcopus poſſit abſoluere: & de poteſtate eius, extra illos abſoluendi alienum, num. 71. & 72
Religioſi ex priuilegio quod à iure habent audiendi confeſſiones, nequeunt abſoluere à reſeruatis Epiſcopo. Et quod Epiſcopus non poſſit plures caſus reſeruare illis quàm Parochis, nu. 73. & 74

Abſolutio à reſeruatis 3. quoad illius exequutionem & exequutionis effectum. Lib. 8.

Superior auditis in confeſſione tam non reſeruatis, quàm reſeruatis, tenetur ab vtriſque abſoluere. num. 75
Rarò licere poteſt Superiori auditis ſolis reſeruatis abſoluere, habentem alia mortalia. Et quid agere debeat cùm ei non vacat omnia audire, numer. 76. & duobus ſequentibus.
A caſibus reſeruatis, Inferior ſine Superioris licentiâ abſoluere nequit directè: immo nec indirectè, niſi iuſta cauſa vrgeat, num 79 & 80
Quando bona fides Pœnitentis faciat valere abſolutionem à reſeruatis, quæ alioqui non valeret, num. 81. & 82
Epiſcopi poteſtas abſoluendi à caſibus Papæ reſeruatis qualis ſit, num 84
Quando ob mortis, vel ſcandali graue periculum, inferior Epiſcopo poſſit à reſeruatis abſoluere, num. 85. & duobus ſequentibus.
Qui per inferiorem à reſeruatis abſolutus eſt ex commiſſione Superioris, non teneatur ſe huic præſentare niſi in commiſſione id eſſet iniunctum, num. 88
Quid ſit agendum cum habente caſum reſeruatum ſi poſſit Superior adiri, num. 89
Si Superior auditis ſolis reſeruatis abſoluat, & pro cæteris remittat ad Inferiorem, probabile eſt de illis cum eidem cæteris eſſe huic faciendam confeſſionem, num 90
Poſt factam Superiori confeſſionem de peccato reſeruato, nihil obſtat quin ſi de eodem confeſſio iteretur, ſimplex Sacerdos abſolutionem ſuper eo dare poſſit, num 91
Reſeruatio caſuum poteſt per Superiorem tolli ſine ſacramentali abſolutione. Quod cùm fit, non quiuis Sacerdos, ſed tantùm ille, qui ex officio vel delegatione poterat ante reſeruationem poteſt abſoluere, num 92 & 93
Habens poteſtatem abſoluendi à reſeruatis tantum vt delegatus, nequit abſoluere aliter, quam in confeſſione, numero 94
Reſeruatio caſuum non tollitur niſi actu volente Superiore, etiamſi velle debeat, num. 95
Quod reſeruatio tollatur eo ipſo, quod ſacramentalis confeſſio ſit habenti ad id ſufficientem iuriſdictionem ſiue ordinariam ſiue etiam delegatam, ibid. nu. 96. & quatuor ſequentibus.
Quando plures ſunt eiuſdem peccati reſeruationes quomodo tollantur ac quomodo ſi fuerint excommunicationibus annexæ, num. 101 & 102
Tres caſus, in quibus exceptionem patitur generalis facultas conceſſa abſoluendi à reſeruatis habentur lib. 1. num. 106

Abſolutio ab excommunicatione 1. in ordine ad eum à quo dari poteſt. Lib. 9.

Ab excommunicatione reſeruata à iure, is poteſt abſoluere, cui reſeruata eſt, aut Superior ipſius, vel etiam alius de alterutrius commiſſione. num. 1.
A iure conceſſa Epiſcopo, facultas abſoluendi à reſeruatis, numer. 2.
Quando Inferior facultatem ſibi conceſſam abſoluendi à reſeruatis, poſſit concedere alteri, num. 3
Cum qua reſtrictione accipi debeat conceſſio facta generaliter, num 4 & 5. Ac quando abſolutio data illius virtute, tollat reſeruationem oblitorum, num. 6
Virtute commiſſionis pro articulo mortis conceſſæ, abſolui poteſt ab excommunicatione ille, qui non eſt capax abſolutionis à peccatis. num. 7 & 8
Qui poſſint abſoluere ab excommunicatione non reſeruata à iure, numer. 12. Quódque iis annumerandi ſint tum Parochi, tum etiam Sacerdotes ſimplices, qui facultatem habent audiendi confeſſiones, & quatenus, nu. 13. & octo ſequentibus.
Prohibitio in hac re facta Religioſis ſub excõmunicatione, numer. 22
Quis poſſit abſoluere ab excommunicatione ab homine, num. 23.
Quòd poſſit ille qui eam tulit. Quod item ipſius ſucceſſor, ibid. num 24. & 25. Itemque eiuſdem Superior, & delegatus, num. 26. & tribus ſequentibus.
Ab excommunicatione generaliter lata ab homine poteſt abſoluere, qui poteſt ab excommunicatione lata à iure, numer. 30
Caſus in quibus is qui excommunicationem tulit non poteſt ab ea abſoluere, numer 31. & 32. Et quando is qui de mandato Papę excommunicationem tulit, poſſit ab ea abſoluere, num. 33
De abſolutione quam dat is à quo lata eſt, nondum Sacerdos, nu. 34. Et quod participans cum excommunicato ab homine, abſolui poſſit tãtum ab eo qui excommunicauit, vel ab ipſius Superiore. num. 35

Abſolutio ab excommunicatione 2. in ordine ad eum qui abſoluitur. Lib. 9.

Inuitus poteſt ab excommunicatione abſolui, & quando id liceat, ac quando talis abſolutio valeat, etiamſi data illicitè, nu. 36. & duobus ſequentibus.
Abſens poteſt ab excommunicatione abſolui per procuratorem aut literas, ac etiam abſque illius, itemque tale quid ignorans, num. 39. & duobus ſequentibus. Excipe abſentem, qui excommunicatus eſt nominatim in loco in quo demoratur, num. 42
Quatenus valeat aut non valeat abſolutio ab excommunicatione obtenta ex falſa cauſa, vel ex veritate tacita, nu. 45. & duobus ſequentibus.
Abſolutio ab excommunicatione per metum grauem extorta nulla eſt. num. 48
Pluribus excommunicationibus irretitus non abſoluitur ad ſacramentalem confeſſionem ſufficienter ab vna abſque alia, num. 49. Et quomodo cognoſcatur an talis ſit abſolutus ab omnibus, an ab aliquibus tantum. num. 50
Qui plurium hominum excommunicationibus irretitus eſt, à quo abſoluatur. num. 51
Abſolutio ab excommunicatione ſub conditione de futuro, valida eſſe poteſt etiamſi illicita. num. 52
Quando ſine abſolutione ceſſet excommunicatio lata in aliquem donec ſatisfecerit, num 53
Abſolutio ab excommunicatione ad recidendum quid, & quotuplex ſit, nu. 54. A quo dari poſſit, num. 55
Impoſſibilitas ſati faciendi à recidendo excuſat eum, qui ab excommunicatione abſolutus eſt ad recidendum, niſi ſatisfecerit. num. 56

Abſolutio ab excõmunicatione 3. quoad ea quæ obſeruari debẽt vt legitimè collata cẽſeatur. Lib. 9.

Iuramentum exigendum. num. 57. Quæ ſint virtute illius præcipienda, num 58. A quibus ſit & ob quæ crimina exigendum, num. 59. & 60. Caſus in quibus non exigitur, numer. 61.
Non eſt de ſubſtantia abſolutionis ab excommunicatione numer. 62. Quando valeat vel non valeat abſolutio ab excommunicatione à delegato data omiſſo iuramento ipſo, numer. 63
Abſolutionem ab excommunicatione, debet ſatisfactio ſi poſſit re ipſa præcedere, ſi offenſa ſit manifeſta, num. 64
Si non poſſit, dari debet cautio, 65 Quam non implens, non recidit eo ipſo in excommunicationem, num. 66.
Quando offenſa eſt dubia, ſufficit cautio. num. 67
Ampliationes & reſtrictiones cum quibus intelligendum eſt, re ipſa præmitti debere ſatisfactionem, quando offenſa eſt manifeſta, num. 69. & 70
An ob ſatisfactionem non præmiſſam abſolutio ab excommunicatione ſit inualida, num. 71. & 72
Ceremoniæ ſeruandæ in danda abſolutione ab excommunicatione, nu. 73. & duobus ſequentibus. Quódque illis omiſſis abſolutio ipſa valere poſſit num. 76. Et cauſæ aliquos ob quas omitti poſſunt. num. 77
Nulla eſt determinata verborum forma eiuſdem abſolutionis, & quæ ſit vſitata, num 78. & 79
In eadem abſolutione ſeruandum, quando irretitus eſt quis pluribus excommunicationibus. num. 80
Mandata danda abſoluto ab excommunicatione: ſunt à relapſu cauere, & pœnam aliquam ſubire, ſeque Superiori præſentare, num. 81. & 82
Facienda eſt denunciatio collatæ abſolutionis ab excommunicatione. num. 83
Abſolutio ab excommunicatione quando & quomodo danda ad cautelam, num. 84
Non exigit ea quæ requiruntur, quando talis abſolutio datur abſolutè, niſi quod interdum expediat exactionem iuramenti

ramenti illi præmitti, numero 85. & tribus ſequentibus.
Excommunicatio per obliuionem tacita in confeſſione, quando tollatur per abſolutionem quæ in hac datur, numero 89.
De abſolutione data cum neſcitur, An incurſa fuerit excommunicatio, num 90. & duobus ſequentibus.
Non ſufficere cautionem, aut promiſſionem fieri pro ſatisfactione, cum quis abſoluitur virtute poteſtatis abſoluendi ab omnibus cenſuris concesſæ in Iubilæis, aliiſve Bullis Summorum Pontificum, quo modo intelligi debeat, num. 93
Dubitans de aliqua excommunicatione vtrum in eam incurrerit, tenetur abſolutionem petere, num. 94

Acedia.

Aduerſus acediam inculcanda Pœnitenti, lib. 7. num. 62.

Adulter & adultera. Libr. 10.

Adultera non tenetur manifeſtare ſuum peccatum, ſi aliter impedire poſſit ne ſpurius ſuccedat in hæreditate, aut ſi talis manifeſtatio nihil ſit profutura, num 274
In caſu quo ſpurius tenetur matri credere, debet ſilius legitimis hæreditatem cedere, niſi legitime præſcripſerit, numero 275
Adultera tenetur crimen ſuum detegere, cùm detrimentum famæ ipſius inde ſecuturum non multum excedit illud, quod filij legitimi alioqui patiuntur, nu. 276. Cui damno ſi obuiare nequit in totum, debet ex parte qua poteſt, numero 277
Adulter pariter cum adultera tenetur ad reſtitutionem, qui idipſum damnum reſarciatur, num. 278
Facienda eſt reſtitutio hoſpitali in quo ſpurius exponitur quódque de adultera dicitur, dicendum eſt pari ratione de eo cui quæ alienum fœtum ſuppoſuit, num. 279

Aduocatus.

Aduocati obligatio reſarciendi damnum quod cliens paſſus eſt, culpa ipſius. lib. 10. num. 98
De quibus idem interrogandus ſit in confeſſione, libro 2. num. 38 & 39.

Amor ſui.

Amor ſui initium eſt peccati, libr. 12. num. 64. Triplex affectus illicitus ex eo proueniens, num. 65

Appetitus ſentiens.

Appetitus ſentiens & voluntas mouent ſe mutuo idque differenter. lib. 11. num. 66
Concupiſcétia appetitus ſentientis in actu voluntatis quandoque auget liberum, quandoque minuit, quandoque tollit omnino, ibid num 67.
Quandoque pariter auget peccatum, quandoque minuit, & quandoque tollit omnino, num. 98 & ſequent,
De appetitione & contemptu bonorum externorum vide verbum bona externa.

Approbatio Confeſſarij. Lib. 1.

Approbatio Confeſſarij, diuerſa eſt à iuriſd. in foro interno, num. 168. Et decretum Concilij Tridentini de eadem, num. 169
Quódque ea ſit actus iuriſdictionis, nõ ordinis Epiſcopalis, & qui eam dare valeant, nu. 180 & quinque ſequentibus,
Quatenus in confeſſione peccetur ob illius defectum: cum quo confeſſio etiam facta bona fide, eſt inualida, numer. 170. 171. 172
Ea obtineri poteſt Epiſcopi ratihabitione de præſenti: & neceſſaria eſt vt alijs, ſic & Religioſis habentibus priuilegium à Papa ad audiendas confeſſiones ſecularium: niſi aliud Papa ipſe ſtatuerit. Itémque habentibus publicum ſufficientis ſcientiæ teſtimonium, num. 173. & quinque ſequentibus.
A quo approbatum eligere debeat habens à Papa eligendi facultatem. & quando poſſit Epiſcopus alienum approbare pro ſua diœceſi, nu. 186. & 187
Simpliciter approbatus à proprio Epiſcopo, aut adeptus parochiale beneficium, quamdiu illud retinet, idoneus eſt audiendis vbique confeſſionibus, ſi reliqua adſint. Et quid in hac materia nomine parochialis beneficij ſignificetur, num. 188. & tribus ſequent.
Approbatio non tribuitur eo ipſo, quòd illa iniuſte negetur, ibid. num. 192. 193. 194
Peccant eam negantes ſine cauſa. Et quod ea in Religioſis tollat onus alias præſentandi ſe Epiſcopo, num. 195. 196
Notanda ad iudicandum quatenus approbatio valeat aut non valeat, num. 197. & quinque ſequentibus.

Archiepiſcopus.

Archiepiſcopus non poteſt abſoluere excommunicatum à Suffraganeo ſuo, niſi ſit appellatum ad ipſum, lib. 9 nu 28
Archiepiſcopus quam iuriſdictionem habeat in ſubditos ſuorum Suffraganeorum, lib. 8 num. 34

Articulus aut periculum mortis.

In articulo mortis neceſſitas dat omnibus Sacerdotibus iuriſdictionem ad abſoluendum in quouis caſu, & quis ſit articulus mortis, libr. 1. num. 58. & tribus ſequentibus, lib. 8. num. 83. & lib. 9. num. 9. & 10
Quando in eodem articulo ab Inferiori abſolutus à caſu reſeruato, debeat ſe præſentare Superiori, lib. 1. num. 22. lib. 9. numero 11
Contritionis ſignum in eoipſo articulo requiſitum vt æger cenſeatur capax abſolutionis ſacramentalis lib. 8. num. 26. & aliquot ſequentib.

Attentio in oratione. Lib. 4.

Attentio requiſita in oratione, vt bona ſit. num. 82
Qualem eſſe oporteat, numer. 83. Triplex eſſe poteſt orantis vocaliter, num 84. Quando & qualiter peccetur inuoluntario, ne illius defectu, nu. 85. Attentionis interruptio impediés orationis fructum, numer. 87. Quando ea contingat tacita, num. 88. Quæ actio ſit cum qua ſtare nequit, num. 89. Quando cenſendum ſit mutatum propoſitum attendendi num. 90 Quando ex tacita interruptione attentionis contingat mortaliter peccare in oratione, num. 91

Attritio. Lib. 5.

Attritionem conſtituunt defectus conditionum neceſſariarum ad veram contritionem, num. 68. & quæ ſint eæ conditiones, num. 69
Conſtituta ex defectu voluntarij, non ſufficit cum ſacramento ad peccatorum remiſſionem, num 70
De ea quæ ſic eo deficit, quod non ſit expreſſe de peccato tanquam offenſa Dei, ſed de aliquo incommodo proprio. Quando cum ſacramento ſufficiat ad remiſſionem peccatorum, aut alias vtilis ſit animæ, num 71 & duobus ſequentibus.
Dubium an vt ſufficiat, fundari debeat in Chriſti fide nu. 74
De ea quæ deficit in eo, quòd non ſit ſumma, quatenus poſſit cum ſacramento ſufficere ad remiſſionem peccatorum, numero 75.
Ea quæ deficit in ſpe veniæ à Deo conſequendæ, non valet cum ſacramento ad remiſſionem peccatorum, num 76
Nec item ea quæ eſt ſine firmo propoſito emendationis, nu. 77. & 78. atque adeo ſine firmo propoſito confitendi & ſatisfaciendi. num. 79

Auaritia.

Aduerſus auaritiam remedia, lib. 7 num. 64
Auaritia aduerſatrix eleemoſynæ, lib 4. nu. 320. & tribus ſeq.

B

Bona fides.

Bona fides Pœnitentis quando ſuppleat defectum iuriſdictionis ex parte Confeſſarij, faciat que vt abſolutio ſacramentalis ſit valida quæ alioqui non eſſet, lib. 8. num. 81. & 82
Bonæ fidei poſſeſſor rei iniuſtè acceptæ, ſi hæc apud ipſum pereat, reſtituere tenetur tantum id in quo factus eſt locupletior. lib. 10. num 35
De vendente bona fide rem iniuſtè acceptam: & de comedente ea ſua bona fide. ibid num. 36. & 37
Bonæ fidei poſſeſſor, rei iniuſtè acceptæ fructus apud ipſum extantes tenetur reſtituere. Si autem nulli extent, etiam culpâ ſua, nihil idem reſtituere tenetur, num. 38. 39. & ſeq.

Bona animæ. Lib. 10.

Varietas bonorum animæ & obligatio ad reſtitutionem damni dati in bonis eius generis, ſiue naturalibus ſiue ſupernaturalibus, num. 302 & 303
Modi quibus poteſt quis lædi in bonis ſupernaturalibus, num. 304. & quod talis læſio peccatum ſit graue, num. 305
Interdum licet a bono ſpirituali reuocare, vt ab ingreſſu religionis, num. 306
Obligatio nocentis proximo in bonis ſpiritualib. n. 307. & 308
Obligatio

Digitized by Google

Obligatio illius qui retraxit aliquem à religione, num.309 ſeq. Boni operandi ſine in ordine ad Deum, ſiue in ordine ad ſemetipſum, ſiue ad proximum adiumenta habes, libr. 2. num 192 & tribus ſequentibus.

Bona externa. Lib.12.

Bonorum vtilium appetitus vel contemptus, de ſe nec bona eſt nec malus, num. 22
Bonorum honorariorum appetitus poteſt ex tribus finibus bonitatem accipere,
Item appetitus inde malus eſt, vnde vanus, quod contingit tripliciter, num.24
Quid iudicandum ſit de appetitu bonorum pecuniariorum, & contemptu honorariorum, num.25
Quomodo licite detur ſpecimen agilitatis, eruditionis, & ſimilium, intentione conſequendi præmium honorarium aut pecuniarium, nu.32
Caſus in quibus appetitus bonorum vtilium eſt peccatum mortale, num.34
De excommunicat. lata in vſurpantes bona Eccleſiæ, vide verbum Bulla Cœnæ nono.*

Bona incerta. Lib.10.

Bona quorum Dominus ignoratur quidem, non tamen omnino, non ſunt reſtituenda alij, quam ipſi, num.194
Cuius Domini facta diligenti inquiſitione, ſi non potuit inueniri: ac bona quæ ei reſtituenda erant pauperibus data ſunt. ipſeque poſtea appareat, non eſt facienda alia reſtitutio, num.195
Reſtitutio incertorum, cum dominus omnino ignotus eſt, *de iure ſaltem poſitiuo*, debet fieri pauperibus, nu.196
Qui in ea re cenſeantur pauperum nomine, num.197
Non meliores ſed egentiores ſuis in eadem re præferendi, num.198
Quatenus qui aliquid reſtituere tenetur poteſt tanquam pauper ex illo ſubuenire ſuæ egeſtati. num.199
Caſus in quibus poteſt Epiſcopus ſibi vſurpare munus diſtribuendi talia bona, num 200
Conditiones requiſitæ vt licita ſit compoſitio, quæ ſuper iiſdem bonis ſit authoritate Papæ, num.201
Ea ipſa bona retinens ad ſubueniendum ſuæ neceſſitati, cum indigens eſt tantum ad tempus, non liberatur ab obligatione reſtituendi, num.202
Cui facienda ſit reſtitutio rei quæ ſcitur quidem deberi vni ex pluribus, ſed cui eorum ſciri non poteſt, nu 203. & 204
Cui item cùm damnum illatum eſt communitati, aut minutatim pluribus. num.205
Reſtitutioni obnoxia non ſunt: tum bona, quæ nullius vnquam fuerunt: aut licèt fuerint, nulla tamē memoria eius extat, niſi conſuetudo alicubi ſit in contrarium. num.206. & 207. Tum ea, quæ domini habent pro derelictis. nu 208
De quorum numero non cenſentur eſſe à nauigantibus ne ratione tempeſtatis abiecta, num. 209
Inuenta verùm retineri poſſint, an debeant dari pauperibus, num.210 & 211
Quod dicitur de inuentis, dicendum eſt pari ratione de debitis ex licito contractu, quæ nequeunt reſtitui creditoribus, num. 212

Bulla Cœna Domini primò, quoad ſe. Lib 9.

Modus peculiaris quo ceſſat illius obligatio, & obſeruationes de caſibus qui in eiuſdem innouatione interdum aut detrahuntur, aut adduntur, nu. 227. & duob. ſequent.
Excommunicationes in ea ipſa bulla poſitæ, nec propriè ſunt à iure, nec ab homine, num.230
Tripartita eſt eadem bulla, tribúſque de cauſis inſtituta eſt, num.231.232

Bulla Cœnæ ſecundò, quoad primam excommunicationem latam in hæreticos & eorum credentes, receptatores, fautores, libros ipſorum legentes, tenentes, vel imprimentes, ac in ſchiſmaticos. Lib. 9.

* In quas perſonas talis excommunicatio feratur, nu.233
Requiſita vt quis in eam tanquam hæreticus incurrat, num, 234. & ſeptem ſequentibus, à Confeſſario expendenda ſedulo.
Quis in eam incurrat tanquam credens hæreticorum, num. 242. & 243
Quis tanquam receptator hæreticorum, nu. 244. & 245
Quis tanquam fautor hæreticorum, nu. 246 & 247
Qui tanquam defenſores hæreticorum, num. 248 & ſeq.
In legentes libros hæreticorū, duplex excommunicatio. & quæ requirantur ad quamque earum incurrēdam, nu. 249
Quæ ab hæreticis edita legi permiſſa ſint, nu.250
Quando audiendo legi librum hæreticum incurratur excommunicatio, num.251
Neque memoriter recitando accepta ex libris hæreticorum; neque ea legendo citata in libris Catholicorum, incurritur excōmunicatio. nu.252. & 253
Ab excommunicatione excuſant in tali lectione, tum ignorantia & materiæ paruitas, tum etiam licentia legitima quam quis dare poſſit. nu.254 & 255
Retinentes vel imprimentes aut defendentes libros hæreticorum, quomodo in hanc excommunicationem incurrant, nu.256. & 257
Quis tanquam Schiſmaticus in eamdem excommunicationem incurrat, docetur ea proponendo ex quibus intelligitur quis ſit propriè Schiſmaticus, numero 258 & tribus ſeq.

Bulla Cœnæ tertiò, quoad ſecundam & duas ſequētes excommunicationes. Lib. 9.

Peccata ob quæ & perſonæ in quas eæ excommunicationes feruntur, nu.262
Qui incurrant ſecundam latam in appellantes à ſententia Papæ ad futurum Concilium, nu.263
* Qui ſignificentur nomine Piratum in quos tertia ſequens excommunicatio fertur, nu.264
Eo nomine comprehenditur is qui animo nocendi ingreſſus eſt mare, etiamſi forte non noceat: itémque is qui ſimul nauigantibus nocet, nu.265
Quid de eo qui illo animo prædatur in terra, vel in flumine, num 266
Quid item de eo qui bona fidelium prędatur in naui infidelium: vel bona infidelium prædatur in naui fidelium, numero 267
Notanda circa quartam excommunicationem latam in ſurripientes bona Chriſtianorum naufragorum, num.268
An eam incurrant qui talia capiunt animo reſtituendi ſed non reſtituunt ſtatim. num.269
An item qui bona fidelium ex nauibus infidelium, vel horum ex nauibus fidelium eiecta surripiunt, nu.270
An etiam qui accipiunt ex nauibus à nautis proiecta ob tempeſtatem, num 271
An demum qui accipiunt reperta in nauibus quas nautæ deſeruerunt metu ſubmerſionis, aut quæ ſunt actu ſubmerſæ, num 272
Quando ab huiuſmodi excommunicatione excuſetur accipiens prædicta bona, nu. 273

Bulla Cœnæ quartò, quoad quintam & duas ſequētes excommunicationes. Lib. 9.

Cauſa ob quam & perſonæ in quas fertur quinta excommunicatio, innodans imponentes vel augentes pedagia aut gabellas, num. 274
Communitates quomodo ſubiiciuntur eidem excommunicationi. & qui gabellarum exactores in eamdem incurrant, num. 275. & 276
Quid ſint pedagium & gabella: & cum varia ſint onerum publicorum genera, ad quod ea pertineant, eod lib. num. 277. & duobus ſequentibus.
Vſus collectarum ſeu talliarum, num.280
Eas imponendo nouas ſine legitima poteſtate ea communicatio hæc incurritur, nu.284. & 285
Noua pedagia imponendi poteſtatem habent vt Imperator ſic & cæteri Principes qui ſibi iura Imperialia præſcripſerunt, nu.281 & 282
Poteſtas eiuſmodi qua ratione acquiratur conſuetudine, nu.283
* Cauſa ob quam, & perſonæ quibus imponitur ſexta excommunicatio innodans falſificantem literas Apoſtolicas, nu.286. & quis dicatur falſare literas Apoſtolicas, Harúmque varietas. nu.287
Ampliationes & reſtrictiones eiuſdem excommunicationis, nu.288 & 289
Quod ea ipſa incurratur ob literas Apoſtolicas ſubreptitiè aut obreptitiè impetratas. Et quomodo ob mutationem in eis factam, nu 290 & 291 & ſequentibus.
Cauſa ob quam, & perſonæ à quibus incurritur ſeptima excommunicatio, innodans ferentes arma infidelibus, nu. 292
Non incurrunt iuuantes hos in bello iuſto, nu. 293
In clauſula verborum qua fertur propoſita excommunicatio: quæ comprehendantur nomine equorum, nu.294
Quæ nomine armorum, num 295. Quæ nomine ferri, & cuiuſcunque metalli, num.296. Quæ nomine lignaminum & funium. nu.297
Qui tanquam ferentes aut tranſmittentes arma ad infideles eadem excommunicatione innodentur. nu.298. & quatenus

tenus metus grauis in eo excuſet, n.299
Quando Saracenos in ſuis nauibus tranſportantes in illam incurrant, num.300
Duo caſus in quibus excuſatio eſt à tali excommunicatione, num.301
Quid tenendum ſit de vendentibus arma infidelibus degentibus in terra Chriſtianorum. Itemque de reddentibus infideles certiores de rebus Chriſtianorum, numer. 302. & 304
Conditio notanda rerum quæ infidelibus deferuntur, eod. lib. num. 303.

Bulla Cœnæ 5. quoad octauam, & duas ſequentes excommunicationes. Lib. 9.

Cauſæ ob quas & perſonæ in quas feruntur excommunicatio 8. innodans impedientes eos, qui ad Romanam curiam victualia conuehunt: & 9. innodans lædentes eos, qui ad Romanam curiam recurrunt: ac 10. innodans eos, qui lædunt Romipetas, num 305
In octauam incurrunt, qui impediunt ad Romanam curiam deferri quæcunque neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem: niſi iuſta cauſa aut bona fides excuſet, num.306
Limitationes cum quibus id accipiendum eſt. nu.307
De perſonis ob quarum vexationem incurritur nona excommunicatio, num.308
Sufficit vt tales ſeiantur ire vel redire aut commorari apud Sedem Apoſtolicam, num. 309
Eos vexans ob crimina in terra ſuæ iuriſdictioni commiſſa, non incurrit in talem excommunicationem, num.310
Quis dicatur Romipeta & quæ requirantur, quæque non ſufficiant vt lædendo ipſum decima excommunicatio incurratur, num.311

Bulla Cœnæ, ſexto, quoad vndecimam & duodecimam excommunicationem. Lib. 9.

Cauſæ ob quas & perſonæ in quas feruntur excommunicationes vndecima innodans nocentes Cardinalibus vel Epiſcopis. & duodecima innodans lædentes eos, qui pro ſuis negotiis ad Romanam curiam recurrunt, numero 312
In clauſula qua fertur vndecimus, quomodo accipiendum ſit nomen Epiſcopi: & quæ electio Epiſcopi inducat eandem excommunicationem. num 313
Nonnulla in eadem item clauſula quomodo ſint accipienda: illiúſque comparatio cum nonnullis canonibus, numero 314
Requiſita ad incurrendam excommunicationem duodecimam. num.315
Declaratio aliquot verborum clauſulæ per quam ead. m fertur. num 316 & duobus ſequentibus.
An tali excommunicationi ſit locus cùm negotiorum in Romana curia proſecutio eſt iniuſta. num.319

Bulla Cœnæ 7. quoad excommunicationes decimãtertiam & decimamquartam.

Cauſæ ob quas, & perſonæ in quas fertur excommunicatio decimatertia innodans eos qui à grauamine vel futura executione literarum Apoſtolicarum appellant ad laicam poteſtatem. num.320
Friuola appellatio quæ cauſam dedit tali excommunicationi, num.321
In quam quomodo incurrant prohibentes memoratam executionem fieri ſine Principis ſui beneplacitu, numero 322. & 323
Recuſans obedire literis Apoſtolicis ſi id faciat, eo quod non habeatur beneplacitum Principis, excuſatur à tali excommunicatione. Et extra illum caſum, quo modo in eam incurrat, nu.323. & 325
Conſenſus Magiſtratus aut principis pro executione literarum Apoſtolicarum, vel earum examen, quando ſit ſine incurſione propoſitæ excommunicationis, n 326
De excuſatione ab ea ipſa excommunicatione ob metum Principum, num 327
Obſeruanda de prohibitione, impedimento, & examine ob quæ impoſita eſt eadem excommunicatio. nu.328
Perſonæ à quibus emanare debent literæ quæ in clauſula propoſitæ excommunicationis dicuntur Apoſtolicæ, n 329
Inter eas non numerantur Supplicationes Apoſtolicæ: nec literæ Pœnitentiariæ, nec literæ Congregationis Cardinalium pro difficultatibus circa Concilium Tridentinum. nu.330. & 331
Quædam notanda circa verba memoratæ clauſolæ, nu.332
Actiones ob quas, & perſonæ in quas fertur excommunicatio decimaquarta innodans eos qui cauſas ſpiritales aut ſpiritalib[us] annexas auocat à Iudicib[us] Eccleſiaſticis, n.333
De clauſula verborum qua fertur eadem excommunicatio: & de cap. Quoniam, De immunitate Eccleſ. in 6. vbi eadem quoque fertur. num.334
Requiritur authoritate publica agi, ad illam incurrendam, num 335
Triplex prætextus quo aliqui ſe in hac re tegunt. Et an ſatis ſit vnum ex illis interuenire ad incurrendam, nu.336
De prætextu prohibendæ violentiæ, num.337
De prætextu appellationis in tempore & formâ interpoſitæ, num.338
De prætextu defendendi habentem in beneficio Eccleſiaſtico titulum coloratum. nu 339 & 340
Abuſus eſt, quod Iudices Eccleſiaſtici à laicis cogantur ad ſe mittere proceſſus originales. Et cùm laicis non liceat ſe intromittere in cauſis ſpiritalibus quid illi agere debeant ſi in eiſdem cauſis vexentur ſubditi ipſorum, n 341. & 342
Quomodo prætextus ſupplicandi Papæ excuſet ab ea de qua agimus quarta excommunicatione. nu. 343. & 344
Collatio Cap. Quoniam de immunit. Eccleſ. in ſexto cum iſta Bullæ Cœnæ Domini clauſula. Et notanda circa Cap. vnicum de iis quæ vi in ſexto. nu.345. & 346

Bullæ Cœnæ 8. quoad excommunicationes decimam quintam & decimamſextam. Lib. 9.

Cauſæ ob quas, & perſonæ in quas fertur excommunicatio decimaquinta innodans Iudices ſeculares qui perſonas Eccleſiaſticas ad ſua tribunalia trahunt, aut libertatem Eccleſiaſticam tollunt, aut in aliquo lædunt, num. 348
Statuta de eadem re, antiquo iure: quódque iſtiuſmodi excommunicationi obnoxij ſint etiam Eccleſiaſtici, numer, 349 & 350
Caſus in quibus Eccleſiaſtici trahi poſſunt ad tribunal Iudicum ſecularium. num.351. & 352
Quando incurratur eadem excommunicatio, Clerico ſe vltro ſubiiciente Iudici laico. num.356
Quando per violationem libertatis Eccleſiaſticæ, ibid. à nu. 357 ad 365. Vide verbum Libertas Eccleſiaſtica.
Actiones ob quas, & perſonæ in quas fertur excommunicatio decimaſexta innodans impedientes vſum iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, & eo nomine recurrentes ad forum ſeculare. num.363
An ea incurratur impediendo vſum iuriſdictionis delegatæ, numer. 366
Cauſæ merè eccleſiaſticæ, quas impediendo propoſita excommunicatio incurritur. Et ratio eas diſtinguendi à cauſis fori mixti. ibid nu. 368
Quædam notanda de actionibus ob quas memorata excommunicatio imponitur, num.369
Alia notãda circa excommunicationem latam in cap. Quicumque De ſentent. excommunic. in ſexto, nu. 370 & ſeq.

Bullæ Cœnæ quoad 9. excommunicationes cæteras eiuſdem Bullæ, Lib. 9.

Actiones ob quas, & perſonæ in quas feruntur excommunicationes 17. innodans vſurpantes Sedis Apoſtolicæ, & quarumcumque Eccleſiarum iuriſdictiones, vel fructus, aut etiam ſequeſtrantes: & 18. aduerſus imponentes decimas & alia onera perſonis eccleſiaſticis, Eccleſiis monaſteriis. num. 371
Earum prior tam ad eccleſiaſticos Iudices, quàm ad laicos extenditur: & quæ eadem requirat, quæque Conc. Trid. de ea ipſa tradat. nu.372. & 373
Ob quam ſequeſtrationem eadem incurratur, num. 374
De materia excommunicationis 18 variæ iuris conſtitutiones, num.375
Excuſationes ab eadem excommunicatione, nu 376 & 378
Non tantum bona quæ percipiuntur ex beneficiis eccleſiaſticis, ſed etiam alia Clericorum propria, etiam patrimonialia, proteguntur tali cenſurâ, nu.377. & 379
Quid tenendum ſit in hac re quoad bona laicorum, quæ ad Eccleſiam deuenerunt, num.380
Factum propter quod in hac materia, licèt non incurratur propoſita excommunicatio, incurratur tamen alia, n. 381
Quando Eccleſiaſticus pro ſolutione onerum ad quæ tenetur poſſit aut non poſſit conueniri à Iudice laico, nu.382
*Crimina ob quæ, & perſonæ in quas fertur excommunicatio 19. innodans Iudices & cæteros iuſtitiæ miniſtros, qui ſe interponunt in cauſis criminalibus contra Eccleſiaſticas perſonas. lib. 9. nu.383
Quid ſit cauſa criminalis, quid proceſſus, & quatenus hoc licere poſſit laico aduerſus Clericum. ibi nu. 384
Perſonæ ad quas eadem excommunicatio extenditur, & caſus in quibus excuſatio ab ea datur, num.385
Ob quam cauſam, & in quas perſonas feratur excommunicatio vltima innodans occupantes terras Romanæ Eccleſiæ, & in illis ſupremam iuriſdictionem vſurpantes, nu. 389
Et quæ

Digitized by Google

Et quæ excuſatio ab ea eſſe poſſit, num 387
Explicatio difficultatis de inuadentibus terras Papæ ſine animo eas ſibi vſurpandi & retinendi, num 388
De aliarum bullarum ſeu conſtitutionum Papalium promulgatione requiſita ad earum obligationem, vide verbum Lex humana primo.*

C

Cardinalis.

Cardinalis poteſtatem habet eligendi ſibi Confeſſarium & talem dandi iis qui ſunt de ipſius familia, libro 1 numero 31
Cardinalem lædentes incurrunt in excommunic. lib. 9. n. 313

Caſus reſeruati. Lib. 1.

Caſuum reſeruatio vnde habeat originem, & in quo conſiſtat: quódque ſit ſtricte interpretanda, nu 123 & 124
Qui caſus, ſeu peccata poſſint aut non poſſint reſeruari, num. 125 & tribus ſequentibus.
De iis qui Papæ reſeruantur, nu. 129. & quatuor ſequentibus. Ij autem ſunt certæ excommunicationes.
Quidam reſeruantur Epiſcopo de iure particulari, & quidam de iure communi, num. 134
Qui ſint poſterioris generis. habentes cenſuram annexam, numero 135
Qui non habentes cenſuram annexam, num. 136
Quando & quatenus poſſit inferior abſoluere à caſibus Papæ reſeruatis, num. 63. & 135
Caſus in quibus Clerici perdunt priuilegium fori, libro 9. ſub finem.

Cauſa damni. Lib. 10.

Qui eſt cauſa damni efficax, non item qui inefficax, tenetur ad reſtitutionem, num. 102
Quando excuſetur à reſtitutione. furi accepturo rem maiorem ſuadens vt accipiat minorem, num. 103
Quando item is qui volens damnum impedire, cauſam ei dedit, num. 410
Quando præterea it qui dedit ſuffragium iniuſtum, aut omiſit dare iuſtum, num. 105
Ad quam reſtitutionem teneatur qui furi volenti accipere 50. ſuadet capere centum. nu. 106
Ad quam præterea is qui cauſa fuit, vt damnum datum ſit citius, quàm eſſet alioqui dandum, num. 107
Qui damni illationem ſuaſit, ſi ſuaſionem ſuam reuocet antequam illud detur, excuſatur à reſtitutione: non item ſi poſt damnum datum. num. 108
Duo modi quibus contingit aliquem ſua cauſalitate attingere effectum damnoſum, nec eſſe cauſam eius ſine qua non, num. 109
Obligatio ad reſtitutionem non impeditur ex eo, quòd idem damnum alius intuliſſet, num. 110
Ad reſtitutionem tenetur is qui in actionem damnoſam influxit, quantumuis non fuerit cauſa illius ſine qua non: & ratio cognoſcendi quando quis fuerit damni cauſa ſine qua non, num. 111. & 112
Cauſa damni alia principalis, & phyſica. & alia ſecundaria. & moralis. & quando is qui cauſa eſt principalis teneatur, & quando non teneatur ad reſtitutionem, nu. 113. & 114
Quæ ſit obligatio ad reſtitutionem, quando plures ad damnum inferendum concurrunt, ſiue dependenter, ſiue independenter alij ab aliis, nu. 115 & 116
Quid ſit tenendum cum plures cauſæ principales, ac phyſicæ concurrunt ad eumdem effectum damnoſum, vna poſt aliam. num. 117
Quando is qui cauſa eſt tantùm ſecundaria & moralis, teneatur ad reſtitutionem in ſolidum, nu. 118
Et quænam obligatio ſit ad reſtitutionem, quando plures ſunt damni cauſa moralis, nu. 119
Ad reſtitutionem contribuere tenentur omnes qui concurrunt ad damnum inferendum, etiamſi dubitetur quis eorum illud intulerit, nu. 120
De cauſa forenſi annexam habente excommunicationem, vide verbum Bulla Cœnæ 7. * & Bulla Cœnæ 8. ac Bulla Cœnæ 9.*
De ceſſione bonorum lib. 10. nu. 353

Chriſtus. Lib. 2.

Chriſti merita, qua ratione fiant nobis propria, nu. 152
Cum Chriſto coniunctio animæ tum per fidem, nu. 162 tum per ſpem, quódque diffidendum ſit de nobis, & in Chriſto fidendum nu. 163 & 164. tum demum per charitatem coniuncta abnegatione ſui cum dilectione Chriſti, nu. 165 & duobus ſequentibus.
Proponendi Chriſtum ante conſpectum noſtrum neceſſitas ad tenendam viam ſalutis & modus quo id fieri debet & adiumenta tum remota ad id faciendum, tum propinqua, nu. 168 & duobus ſequentibus.
De præcipuo, *quod eſt charitatis*, quomodo foueatur, nu. 187 & duobus ſequentibus.
De neceſſitate humiliationis noſtræ coram Chriſto, vide in verbo humilitas.*
Propter Chriſtum aduerſa patiendi neceſſitas ad tenendam viam ſalutis & quæ ſint ad id adiumenta, nu. 179
Quæ conſideranda ſint ad patienter ferenda quæ nobis inferuntur ab aliis, num 180
Eorum etiam quæ ipſi nobis infligimus, quis modus eſſe debeat, num 181

Circumſtantia humani actus primò generaliter. Lib. 14.

Vnde circumſtantiæ nomen tranſlatum ſit ad diſciplinam moralem, num. 7
Eo nomine ſignificantur accidentia moralia actus humani non item naturalia, num. 8
Quot & quæ ſint circumſtantiæ, num. 9
Notanda ad iudicandum de peccatis, ex illis, nu. 10
Explicatio nominum quibus ſingulæ ſolent iudicari, num. 11
Moralis effectus circumſtantiæ circa actum humanum, ibid. numero 12
Circumſtantia peccatum auget, vel minuit, nonnunquam in infinitum, nonnunquam in finitum, num. 13. & 14
Circumſtantia ex qua augetur, vel minuitur libertas, augetur vel minuitur peccatum. num 15
Circumſtantia diſſentanea rectæ rationi. primam malitiam tribuit actui cui accedit, aut illam auget, nu. 16
Quando circumſtantia augeat peccatum mutando ſpeciem, & quando intra eamdem tantum ſpeciem, num. 17
Ratio cognoſcendi quæ circumſtantia mutet ſpeciem, & quæ non mutet, num. 18
Qua ratione peccatum minuatur ex circumſtantia, num. 19
Actus humanus ex aliqua circumſtantia malus, nulla aliarum circumſtantiarum ſuperadditione fit bonus, nu. 20

Circumſtantia actus humani ſecundò particulariter. Lib. 14.

Duo caſus in quibus ex circumſtantia agentis, peccatum aggrauatur mortaliter mutando ſpeciem, num 21. & ſex ſequentibus
De caſu ſcandali vide verbum Scandalum.
Intra eamdem ſpeciem aggrauatur peccatum ex agentis dignitate, ſcientiâ, conſcientiâ, & ætate, nu 28. & duobus ſequentibus
Aggrauari ex ſanctitate, quomodo accipi debeat, num. 31. Et quod ex authoritate aggrauetur, nu 32
Quæ ſpectant ad circumſtantiam effectus, vide in verbo Nocumentum.
Quæ ad circumſtantiam loci ſacri, vide in verbo Locus ſacer.
Aggrauatio peccati ex circumſtantiis loci publici, nu. 45
Quomodo peccatum augeatur ex circũſtantia auxilij, nu 46
Circumſtantia mali finis auget peccatum mutando ſpeciem: & quomodo circumſtantia boni finis illud minuat, nu 47. & 48.
Ad circumſtantiam finis reducitur peccati aggrauatio per affectum inordinatum quo perpetratur, nu. 49
Ex circumſtantia modi peccatum aggrauatur: tum intenſione voluntatis peccandi num 50. tum continuatione peccati, nu. 51. tum illius iteratione, nu 52
Circumſtantia temporis quatenus aggrauet peccatum, n. 56. & octo ſequentibus, vide verbum Tempus ſacrum.
De circumſtantia in ordine ad ſacramentalem confeſſionem, vide verbum Confeſſio 5.

Columbaria & Columba. Lib. 10.

Tres cõditiones requiſitæ vt columbaria ſint licita, num. 77. Ratio qua docetur eſſe licita, cum ſolutione contrariorum, num. 78. & 79
Columbas occidentes quando ad reſtitutionem teneantur, & quando non teneantur, num 80

Commiſſio.

Quando iuriſdictio in foro interno cenſeatur acquiri per commiſſionem, lib. 1. nu 55. Eam inſtitutus Parochus poteſt committere ante ſuſceptum ſacerdotium. ibid nu. 56
Eiuſmodi commiſſio facta ab excommunicato non tolerato, vel intruſo vel priuato Paſtorali titulo nulla eſt, eod. lib. num. 57
De commiſſione abſoluendi à caſibus reſeruatis facta à Papa, vel ab Epiſcopo, vide verbum Abſolutio à reſeruatis 21
Commiſſio generalis ad abſoluendum ab omnibus excommunicationibus reſeruatis, non includit eam quam ille

qui committit negaturus eſſet in ſpecie, lib. 9. nu. 4. Virtute ſalis commiſſionis data ab omni excommunicatione abſolutio, tollit reſeruationem oblitarum in confeſsione, ibid. nu. 6.
Commiſsio abſoluendi ab omnibus peccatis & cenſuris pro articulo mortis, eodem lib. nu. 7. & duobus ſequentibus.
Communicatio bonorum operum per prælatos vide verbũ Prælatus.

Compenſatio. Lib. 10.

Compenſatio excuſans à reſtitutione, quas conditiones requirat vt cenſeatur licita, nu. 258
Quando is qui ſe ſoluturum iurauit poſsit compenſatione vti, aut non poſsit, nu 292

Complex.

Caſus in quibus licet complicem reuelare in confeſsione lib 6 nu. 60.
Interrogare Pœnitentem de complicibus, quatenus ſit Confeſſario licitum, lib. 1. nu. 69 & duobus ſequentibus. Vide verbum Sigillum ſacramentale 3.*

Compoſitio. Lib. 10.

Conditiones requiſitæ vt ſit compoſitio quæ ſuper bonis incertis ſit auctoritate Papæ. nu. 201
Compoſitio liberans ab obligatione reſtituendi. nu. 257

Confeſſio ſacramentalis, primò quoad illius naturã & neceſſitatem. Lib. 6.

Definitio confeſsionis ſacramentalis, lib. 6. Ex qua infertur, quod ſacramentalis confeſſio non ſit, cum facta in foro externo, tum etiam in interno ſi ſit hypothetica, aut excuſatio vel iactantia, aut nuda narratio, nu. 1. & tribus ſequentib.
Confeſſio facta abſenti non ſufficit ad abſolutionem. Nec ſacramentalis eſt facta Sacerdoti non habenti iuriſdictionem: aut facta in alium finem quam obtinendi abſolutionem ſacramentalem, nu. 5. & duobus ſequentib.
Confeſsio ſacramentalis iure diuino neceſſaria eſt ad ſalutẽ, num 8. & 9
Præceptum Eccleſiaſticum de eadem datum: idque ſub grauibus pœnis, nec immerito, nu 10 & tribus ſequentibus.
Quæ de ea ipſa confeſsione à Concilio Trident. negari prohibeantur ſub anathemate. nu 14 & ſeq.
Obligatio confitendi ſacramentaliter eſt ſub mortali, nu. 15. & 16
Nouem modi quibus contingit illius tranſgreſſio, num. 16, quódque poſsit ei ſatisfieri per votum faciendi, ſi non poſſit actu fieri, nu. 16. & 17
Quatenus poſsit vel non poſſit in ea diſpenſari, num 18. & duobus ſequentib.

Confeſſio ſacramentalis ſecundò, quoad tempus pro quo impoſita eſt. Lib. 6.

Obligatio confitendi non eſt pro omni tempore, num 21. Certum eſt eſſe pro articulo mortis, nu. 22. Item pro tempore, quo conſcius ſibi peccati mortalis habet copiam Confeſſarij, non habiturus poſtea vrgente neceſsitate, ibid. nu. 25
Alia tempora in quibus per accidens eadem obligatio viget: vt ut conſcio peccati mortalis non ſufficiat quod ei ſibi videatur contritus, num 26. & 27
Præceptum diuinum de ſacramentali confeſsione obligat extra mortis articulum, nu 28. Et an obliget pro tempore, quo vincenda eſt tentatio aliqua exurgens, nu. 29
Non obligat ad cõfitendũ ſtatim poſt lapſum in mortale, nu. 30. Nec ad ſcribenda peccata, ne obliuioni tradãtur nu 31
Obligatio faciendi confeſſionem annuam, quomodo ſit iuris diuini, extendens ſe ad delicta interna, nu 32
An ſit pro aliqua determinata anni parte, nu. 33. 34. & 35
Quomodo computandus ſit annus, intra quem fieri debet ſacramentalis confeſſio. num. 36
Qui in eo confeſſionem omiſit, tenetur quamprimum poteſt eam facere. Qui verò iam ſemel fecit, non tenetur vi præcepti Eccleſiaſtici denuo facere eodem anno, etiamſi habeat mortalia nondum confeſſa, num 37. 38. & 39 40 & 41

Confeſſio ſacramẽtalis tertiò quoad perſonas obligatas ad eam & quoad requiſita ad ſatisfaciendum eidem obligationi. Lib. 6.

Ad confeſſionem ſacramentalem faciendam infideles non tenentur. no 42
Nec item fidelis qui poſt diligens examẽ conſcientiæ, nullius aut venialis tantum culpæ eſt ſibi conſcius. num. 43. & 44
Exceptiones quædam in ea re, quoad culpam venialem, num 45 46. & 47
Ad confeſſionem ſacramentalem obligantur omnes fideles conſcij ſibi peccati mortalis, num 48
Quomodo obligetur Papa, atque quando pueri incipiant obligari, nu. 49 & 50
Quæ inopia Confeſſarij excuſet ab obligatione confitendi, num. 51
Quando per confeſſionem imperfectam defectu integritatis, aut contritionis, aut examinis ſufficientis non ſatisfiat, & quando ſatisfiat præcepto confitendi: ſiue diuino, ſiue Eccleſiaſtico, num 52 & duobus ſequentibus.
De obliuione & inaduertentia per quam talis defectus non obſtat quin ſatisfiat, num. 55 & 56
Confeſſus nõ accepta abſolutione, tenetur iterum confiteri, & obiectio in contrarium cum ſolutione, nu 57. & 58

Confeſsio ſacramentalis 4. quoad conditiones quas ad ſuam perfectionem requirit. Lib. 6.

Quæ ſint tales conditiones, lib. 6. nu 56
De prima, vt ſit ſimplex, num 60. & 61 De ſecunda, vt ſit humilis, num 62. De tertia, vt ſit pura, ſeu cum debita intentione, & ſine alterius detractione, num. 63. & 64. De quarta, vt ſit fidelis. Et quando mentiri in confeſſione peccatum ſit mortale, quando verò tantùm veniale, num. 65 & quatuor ſequentibus.
De quinta, vt ſit frequens, nu. 70. De ſexta, vt ſit nuda, nu. 71.
De ſeptima, vt ſit diſcreta, num. 72. De octaua, vt ſit lubens, num 73
De nona, vt ſit verecunda, num 74. & 75. De decima, vt ſit integra, num 76
De vndecima, vt ſit ſecreta, quæ non obſtat quin aliquando poſſit confeſſio publice fieri, nu. 77. & 78. Excuſat autem ab ea facienda per interpretem aut ſcripturam. Qua nihilominus ratione poteſt licite fieri, nu. 79 & 81
Cum confeſſio non poteſt fieri verbis, facienda eſt nutibus. Neque hoc ipſo modo facere, cùm poteſt illo fieri, peccatum eſt mortale, nu. 80. & 82
De peccato quod committitur cùm ſine iuſta cauſa confeſſio ſit audiente tertio, num 83. & duobus ſequentibus
De duodecima conditione, vt ſit lachrymabilis, num. 86. De decimatertia, vt ſit accelerata, nu. 87. De decimaquarta, vt ſit fortis, num 88. De decimaquinta, vt ſit accuſans, num. 89. De decimaſexta, vt ſit parere paraua, num 90

Confeſsio ſacramentalis quintò, quoad ea de quibus facienda eſt. Lib. 6.

De omnibus mortalibus poſt baptiſmum commiſſis facienda eſt confeſſio, nu. 91
De venialibus fieri non eſt neceſſarium, duobus caſibus exceptis, nu. 92. & 93
De iam confeſſis poteſt denuo fieri, etſi id neceſſarium non ſit, num. 94. & duobus ſequentibus.
Eorumdem aliqua confiteri licet aliis tacitis. Et quædam confiteri vni Sacerdoti, quædam vero alteri, num. 97. & 98
De omnibus mortalibus etiam occultis facienda eſt confeſſio: tam quoad numerum quàm quoad ſpeciem & circunſtantias ſpeciem mutantes, & extenſiones cum quibus id intelligendum eſt, nu. 99 & 100
Ratio faciendi confeſſionem, cùm Pœnitentem aut peccata ipſius Confeſſarius nouit, nu. 101 & 102
Propoſitiu e ompiectẽns omnia de quibus facienda eſt confeſſio, vt cenſeatur integra, nu 103
Dubium, an peccata mortalia ante baptiſmum commiſſa confitenda ſint de neceſſitate. num. 104
Dubium, an humana lege præcipi poſſit confeſſio venialiũ, num. 105. & duobus ſequentibus.
Dubium, an præcepto humano poſſit quis obligari ad denuo confitenda peccata mortalia iam rite confeſſa, nu. 108, & 109
Dubium, an omnes peccatorum mortalium ſpecies etiam ſpecialiſſimæ ſint confitendæ, num. 110. & quatuor ſequentibus.
Modus declarandi peccatorum numerum in confeſſione cùm indeterminate ſcitur, num. 115. & quatuor ſequent.
Modus declarandi eumdem cum non ſcitur determinate, num. 120 & ſex ſequentibus.
Dubium an ſolæ circunſtantiæ in infinitum, ſeu mortaliter aggrauantes mutando ſpeciem, ſint de neceſſitate confitendæ. Ad cuius explicationem, primo proponuntur varia genera circunſtãtiarum aggrauantium lib. 6 nu. 127. & quinque ſequent. Secundo tractatur difficultas de circunſtantijs aggrauantibus mortaliter intra eamdem ſpeciem, vtrum ſint de neceſſitate exprimendæ in confeſſione, num 143 & quinque ſequentib. Tertio, admoni-

tie adiungitur de circumſtantiis in particulari, num. 139. & 140.

Dubium an oblitus conſiteri circumſtantiam, quæ de neceſſitate erat exprimenda, teneatur eum cadem denuo conſiteri peccatum per eam aggrauatum, num. 141. & duobus ſequentibus,

Confeſſio ſacramentalis ſextò quoad ea, per quæ redditur inualida. Lib. 6.

Confeſſio ſacramentalis quædam valida eſt, quædam inualida, aliáque rurſus quædam informis eſt, & quædam formata, nu. 144

Defectus ex parte Confeſſarij quibus confeſſio redditur inualida: & ſpecialiter de defectibus attentionis & intentionis, num. 145 & 146

Defectus ſiue vſus rationis, ſiue examinis conſcientiæ, ſiue attritionis ſaltem ſufficientis, ex parte Pœnitentis, num. 147. & 148

Quando confeſſio inualida ſit ex malo fine aut ea mutatione Confeſſarij. nu 149

Defectus integritatis confeſſionem reddens inualidam, quo modo contingat: quem iuſta cauſa excuſet: cuiuſmodi eſt obliuio, & ignorantia inuincibilis, num. 150. 151. & 152.

Ad iterationem confeſſionis non tenetur, qui in ea omiſit aliquod peccatum mortale, quod putauit non eſſe tale: aut qui numerum ſuorum peccatorum ideo non declarauit, eo quod omnino ignoraret eum eſſe in confeſſione exprimendum, num. 153

A defectu memorato excuſat etiam tum impotentia, nu. 154. & 155. tum imminens periculum graue damni ex confeſſione alicuius peccati, nu. 156

Quòd damnum ſit cenſendum graue: & ratio illud cauendi, num 157. & 158

Quod iuſta cauſa tacendi aliquod peccatum non excuſet ab obligatione confitendi de aliis, num. 159

Peccatum ideo in confeſſione tacere, quod Confeſſarius confitentem minoris faciet quàm antea, num. 161. Licet vero tacere, ſi ex confeſſione periculum ſit, ne ſacramentale ſigillum frangatur, num. 162

Defectus propoſiti confitendi reddit confeſſionem inualidam: & modus quo hæc iteranda eſt, facta inualide, num. 163. & 164

Defectus ſatisfactionis quidem non reddit confeſſionem inualidam: ſed defectus propoſiti ſatisfaciendi, reddit in duobus caſibus, nu. 165. & 166

Difficultas, an is qui non implenit ſatisfactionem impoſitam teneatur confeſſionem repetere. num. 167

Quod detur confeſſio valida informis, ſeu ſufficiens quidem ad implendũ præceptũ de confitendo, non tamen ad cõſecutionem diuinæ gratiæ & remiſsionẽ peccatorũ, nu. 168

Ratio quã talis contingit, quáque poſtea, ipſe ſortiatur ſuum effectum collationis diuinæ gratiæ, & remiſsionis peccatorum, nu. 169. & 170

Monitum pro Confeſſario de abſolutione indiſpoſiti, nu. 171

Aliquot propoſitiones, quibus explicatur quatenus in Pœnitente excommunicatio obſtet quominus is validè confiteatur, num. 172

* De confeſsione facienda non ſacerdoti nullum datur præceptum: & quatenus talem facere ſit licitum. Quódque eadem non ſufficiat ad ſatisfaciendum præcepto datu de confeſsione. lib. 1. num. 5. & quatuor ſequentibus.

Ad validitaté Confeſsionis non ſufficit eam fieri alieno ſub ſpe futuræ ratificationis proprij Sacerdotis, eodem lib. 1. nu. 89 Nec item ſub ſpe quòd id illi placeat de præſenti, nu 90. Nec itẽ ex eo quod præſumendi de cõtraria proprij Sacerdotis voluntate, nullum appareat indicium, num. 91

Confeſſarius primò, quoad poteſtatem in eo requiſitam vt cenſeatur idoneus. Lib. 1.

Requiritur in Confeſſario idonea poteſtas ordinis ſacerdotalis, quotupléxque ea ſit, num. 1. & 2.

Quid rei eadem ſit, & vnde appelletur nomine clauiũ, nu. 3

Per ipſam peccata remitti à Sacerdote quomodo intelligendum ſit. num. 4

De confeſſione facta non Sacerdoti, vide verbum Confeſſio 6. in fine. *

* Requiritur etiam in Confeſſario idoneo poteſtas iuriſdictionis & quid rei ſit iuriſdictio, quamque varia ſit, nu. 10. & duobus ſequentibus,

Spiritalis iuriſdictio in foro externo eſſe poteſt ſine poteſtate ordinis: & in quo ab hac differat iuriſdictio ſpiritalis in foro interno, nu. 13 & 14

Iuriſdictio ſpiritalis in foro externo ad actus varios extenditur, lib. 1. num. 15

In Summo Pontifice eſt cum tota plenitudine, in cæteris Prælatis eſt limitata, nu. 16. & 17

A Chriſto per D. Petrum transfuſa eſt in huius ſucceſſores, num. 18

Iuriſdictionem ſpiritalẽ in foro interno diuerſam eſſe à præcedenti per quid oſtendatur, num. 19

Quòd ſit neceſſaria ad miniſtrandum Pœnitentiæ ſacramentum, nu. 20

Quod tota ſit in Papa, & in aliis dependenter ab eo; nec talis dependentia obſtet quin iidem alij dicendi ſint authoritate Dei abſoluere à peccatis, num. 23. & 24

Applicatio ſubditorum per quam iuriſdictio acquiritur quomodo fiat, num. 25

Iuriſdictionis ſpiritalis in foro interno duplex diuiſio, nu. 28. & 29. A Papali iuriſdictione nemo eximi poteſt, num. 30

Quo modo habeatur in Papam & eius familiares, num. 31

Quis habeat in Cardinales & Epiſcopos, eorum denique familiares, nu. 32. 33. & 35

Quis in Prælatos Epiſcopo inferiores. Et qui comprehẽdantur Prælatorum nomine, num. 36 & 37

Difficultas in hac re de Prouincialibus, Prioribus, Guardianis & aliis ſimilibus, num. 38

Quis iuriſdictionem habeat in Clericos non exẽptos, nu. 39

Quis in Religioſos non Prælatos & Moniales, nu. 41

Quis in Imperatorem, Regẽ, & alios Principes maiores, n. 42

Quis in minores Principes, & alios dominos ſeculares: ac quis in cæteros ſeculares, num. 43. & 44

Confeſſarius ſecundò, prout extraordinarius, requirit iuriſdictionem delegatam. Lib. 1.

* Delegari poteſt iuriſdictio in foro interno & differentia in tali poteſtate, inter Papam, Epiſcopum & Parochum, num. 45. & 46

Quo modo ſuam iuriſdictionem delegare poſſint duo conſtituti Parochi in ſolidum eiuſdem Parochiæ, nu. 49

Quis Vicarius ſiue Epiſcopi, ſiue Parochi poſſit aut non poſſit iuriſdictionem delegare in foro interno, lib. 1. num. 47. 50. & tribus ſequentibus.

De acquiſitione iuriſdictionis per commiſſionem, vide verbum Commiſsio.

De acquiſitione per neceſsitatem cõſtituti in articulo mortis: vide verbum Neceſsitas, & verbum Articulus mortis.

Acquiſitio per libertatem qualis eſt vagabundorum, vel habentium tantùm peccata venialia, aut iam aliàs confeſſa, lib. 1. num. 64. & 65

Acquiſitio per facultatem eligendi Confeſſarium, quæ quomodo ſit interpretanda. Et quid de ea quam Religioſi habent à Papa audiendi confeſsiones, ibid. num. 66. & 67

De acquiſitione per licentiam. vide verbum Licentia.

De acquiſitione per conſuetudinem, vide verbum Conſuetudo, & verbum Viator.

Eum cui proprius Sacerdos malitioſe negat licentiam confitendi alteri, non acquirit illam eo ipſo, num 84. & tribus ſequentib.

Abſolutio a Parocho data alieno non valet; etiam ſi hic tantum habeat peccata commiſſa in Parochia illius, num 92

Nec valet facta habenti impedimentum iuris naturalis aut diuini, num 97

Nec item facta nullum legitimum titulum habenti à Superiore, nu. 98

Secus ſi habenti quidem à Superiore, ſed inualidum ob aliquod latens impedimentum, nu. 99

Itemque ſi cùm antea legitimum titulum habuerit, illud perdiderit, & amiſsio ignota erit: ſecus ſi eſſet notoria, nu 100

Bona fide confeſſus non habenti iuriſdictionem in ipſum ad quid teneatur. nu. 101

Quid in foro pœnitentiali agi debeat ab eo, qui iuriſdictionem habet dubiam, nu 102. & duobus ſequentibus.

Ob reuocationem iuriſdictionis delegatæ, niſi illa intimata ſit. Confeſsiones auditæ non redduntur inualidæ, num. 105

Confeſſarius tertiò, quoad poteſtatem executionis, iuriſdictioniſve vſum non impeditum, in ipſo requiſitum. Lib. 1.

Modi quibus poteſt in aliquo impediri vſus iuriſdictionis Eccleſiaſticæ. Et quis poſſit eum impedire, nu 108. & 109

Eiuſdem vſus impedimentum per cenſuram Eccleſiaſticam, num. 110. & tribus ſequentibus.

Ab excomunicato nominatim denuntiato, aut notorio Clerici percuſſore data abſolutio eſt nulla, num. 114

Data verò ab alio excommunicato, valet. Qui nec peccat dãdo eam initè petenti. nu. 115. & 116

Valet etiam nonnunquam data à denunciato aut notorio Clerici percuſſore, num. 117

De reſeruatione caſuum impediente vſum iuriſdictionis in foro interno. Vide verbum Caſuum reſeruatio.

Confeſſarius quartò, quoad ſcientiam & bonitatem ac Epiſcopalem approbationem in ipſo requiſitam. Lib. 1.

De ſcientia in Confeſſario requiſita à numer. 138. ad 154 Vide verbum Scientia.
Tres caſus in quibus poteſt ignarus à peccato excuſari audiens confeſſiones, num. 147
Quid tenendum de confeſſione facta ignaro bona fide, num. 148
Bonitas in Confeſſario requiſita. & quæ ad eam pertineant, num 154 et ſex ſequentibus.
Qui in peccato mortali audit confeſſionem, peccat quidem mortaliter, ſed valide abſoluit, ſi cætera ad id requiſita ei adſint, nu. 161. & 162
Quatenus liceat aut illicitum ſit tali confiteri aut ipſum ad Pœnitentiæ ſacramentum miniſtrandum ſolicitare ibi conſequenter traditur. Pro quo vide verbu Sacramentum.
Spectantia ad Epiſcopalem approbationem Confeſſarij, à num. 168 ad 206. Vide verbum Approbatio.

Confeſſarius quintò, quoad prudentiam in ipſo requiſitam. Lib. 2.

Multiplex eſt talis prudentia. Prima verſatur in excipienda Pœnitentis confeſſione. Quæ præſcribar ſeruanda, & quæ vitanda à Confeſſario, à nu. 5. ad 12
Secunda verſatur in interrogando Pœnitente. Ad quam interrogationem quatenus Confeſſarius teneatur. Atque ſpectantia ad eamdem prudentiam, num. 13. & pluribus ſequentibus. Vide verbum Interrogationes.
Tertia verſatur in exhortando & admonendo Pœnitente. Quæ pertineant ad eam, nu 39. & duobus ſequentibus. Quid præſcribat de admonitione facienda Pœnitenti ignoranter erranti, num. 42 & quatuor ſequentibus. Eiuſdē præſcripti praxis in quibuſdā difficultatibus, nu 47
Quando admonitio ſacramentali abſolutioni præponi, & quando poſtponi debeat, ibid nu. 48. & 49.
Quarta verſatur in diſponendo Pœnitente ad contritionē: ad quam ſpectantia Vide verbum Contritio 4. Quinta verſatur in dirigendo Pœnitente ad contritionem executioni mandandam. Ac 1. erigendo illum in ſpem diuinæ miſericordiæ, num. 78. & ſex ſequent. Deinde reddendo eidem contritionem gratam, nu. 85. & tribus ſequentibus.
Poſtremo diſſuadendo contritionis dilationem, nu. 89. & tribus ſequentibus.
De ratione exercendi contritionem, tum de mortalibus, tum de venialibus. vide verbum Contritio quinto.
Sexta verſatur in expēdendo Pœnitentis propoſito non peccandi de cætero: quod debet eſſe vitandi non tantum peccatum mortale, ſed etiam occaſiones illius, num. 99 & 101
Pertinentes ad relapſum in peccatum. Vide in verbo Relapſus in peccatum.
Septima verſatur in tranquillando ſcrupulis agitatum: ad quam pertinentia vide in verbo Scrupulus.
Octaua verſatur in terrēdo expertem timoris Dei Vide verbum Libertinus.
Nona verſatur in iuuādo Pœnitente in pugna aduerſus prauas ſuas propenſiones, num. 143. 144. 150. & 151 Itemque in diſpoſitionibus ad gratiæ & virtutum in Pœnitente augmentum, de quibus vide verbum Diſpoſitio ad ſpiritalem profectum.
Decima verſatur in iuuando moribundum. Vide verbum, Articulus mortis.
Vndecima in erudiendo rudi. Vide verbum Rudis inſtructio.
Duodecima verſatur in imponenda ſacramentali ſatisfactione Vide verbum Satisfactio 2.
Decimatertia verſatur in conferenda abſolutione ſacramentali. Vide verbum Abſolutio à peccatis, 1.
De eo quod agendum eſt Confeſſario in quibuſdam euentibus difficilibus, præſertim matrimonij. lib 2. num. 47
De dubio an Confeſſarius efficiatur irregularis, ex eo quod vrgēdo Iudicem ad executionem ſui muneris, aliquis plexus ſit capite, lib 30 tract. 1. n. 138
Ad quid teneatur Confeſſarius non procurans reſtitutionem fieri à ſuo Pœnitente lib 30. nu. 92
Quid debeat Confeſſarius agere cum eo qui reſtitutionem in confeſſione promiſſam non fecit, nu. 220. eod. libro.

Conformatio noſtræ voluntatis cum voluntate diuina, Lib. 13.

Voluntas diuina diſtinguitur in præcipientem, prohibentem, conſulentem, permittentem, & operantem Noſtra vero in deliberatam & indeliberatam: & modi quibus illa cum hac conformari poteſt, nu. 59. & 60
Noſtram cum diuina præcipiente aut prohibente conformandi obligatio eſt, non item cum conſulente, & cum permittente quatenus debeat conformari, nu. 61 & 62
Cum voluntate operante conformari in re volita, non eſt obligatio: nec item eſt prohibitum, nu 63. & duobus ſequentibus.
Noſtra voluntas à diuina, conditionatè tantum diſcordare poteſt, nu. 66
Eadem eidem operanti conformanda eſt ex obligatione in actu volendi, non item in modo volendi. Quomodo autem in ratione volendi, nu. 67

Conſcientia. Lib. 13.

Quid ſit conſcientia, nu 48
Ratio cur aliqui grauiter peccantes non ſentiant conſciētiæ remorſum, nu. 53
Officia varia conſcientiæ, quorum alia tribuuntur ei vt teſti: alia vt Iudici: alia vt legiſlatori vel conſiliario, nu. 54. 55 56
Appellationes variæ quæ tribuuntur conſcientiæ, ac ratio ſingularum. nu. 57
Conſcientiæ perplexitas non contingit ex rei difficultate, ſed ex hominis fatua opinione, nu. 58

Conſcientia erronea. Lib. 13.

Conſcientia erronea eſt aut excuſabilis aut inexcuſabilis & contingit interdum per modum conſilij, interdum per modum præcepti, nu. 68
Obligatio eſt non contrauenendi ei. Et quale peccatum cōmittatur contrauenendo, nu. 69 & 70
Obligatio item eſt ſe conformandi ei cum fuerit inuincibilis, præcipiens aut prohibens, nu. 71
Non licet inducere ad actionem aliàs illicitam, ex tali conſcientia exercendam, nu. 72
Conſcientiæ erroneæ vincibili non licet ſe conformare; ſed ea deponenda eſt ſi ſit præcipiens aut prohibens. Secus ſi tantùm ſit conſulens, nu. 73. & 74
Illa depoſitio facta tantùm pro animi libidine, quatenus excuſet à peccato, nu 75
Septem cauſæ ex quibus prouenit error conſcientiæ, nu 76 Et quo modo ex puritate cordis error conſcientiæ oriatur, nu. 77. & 78

Conſcientia dubia. Lib. 13.

Licet rationabili de cauſa agere contra conſcientiā dubiam dubio ſpeculatiuo, Non item abſque tali cauſa, nu 81 & 83.
Peccat id agens de quo practice dubitat, an ſit illicitum. Et quale ſit tale peccatum, nu 82. 84 & 85
Quando dubium eſt æquale in vtramque partem, liberum eſt vtrumuis eligere, quando malum, & eſt æquale & æqualiter imminet, nu. 86
Aliàs minus malum eſt eligendum ad vitandum maius, nu 87
Ratio electionis faciendæ quando vnum malum eſt maius, & alterum magis imminet, nu 88
Quando in re dubia debeat, aut non debeat cenſeri formata eſſe tuta conſcientia. nu. 89. & 90
Quid requiratur & ſufficiat in rudi, ad formandam in re dubia tutam conſcientiam, nu 91. Vide verbum Opinio
Non licet contra conſcientiam dubiam agere illud, quod à Superiore præcipitur, niſi dubium deponatur, nu. 100

Conſcientia ſcrupuloſa. Lib. 13.

De argumento ex quo oritur vacillatio conſcientiæ vnde cenſetur ſcrupuloſa, nu 111
Quando liceat & quando non liceat agere contra conſcientiam ſcrupuloſam, nu. 112 & 113
Deponendi conſcientiam ſcrupuloſā ratio conſiſtit tum in expoſitione iudicij eruditorum, aliâque diligentiæ adhibitione ad cognoſcendam veritatem, nu. 115. Tum in benigna interpretatione legis nu. 116. & quinque ſequētib. Vide verbum [illegible] Tum etiam in vita bonorum: & in conſuetudine rationabili tolerata, nu 122
Obiectiones quæ in contrarium videntur poſſe fieri cum ſolutionibus, eod. lib. nu. 124

Conſenſus. Lib. 11.

Variis modis ſumitur nomen conſenſus, nu. 33
Triplex voluntatis tum conſenſus cum diſſenſus: formalis, virtualis, & interpretatiuus, nu. 34 & 35
Quando voluntatis conſenſus cenſeatur plenus, quando ſemiplenus, nu. 36
Obiectum conſenſus voluntatis, eſt actus huius liber: ac cogitatio, delectatióque de eodem actu, nu 38
Qui actus ad eum ipſum conſenſum poteſt habere ſe tum antecedenter, tum comitanter, tum etiam conſequenter. Vnde accipit vt dicatur, vel primo primus, vel ſecundò primus, vel ſecundus, nu 39
Cogitatio de tali actu, alia ſpeculatiua, alia practica. nu. 40
Ratio cognoſcendi quando delectatio ſit de eiuſmodi actu,

& quando de eiuſdem cogitatione, nu.42
Conſenſus voluntatis requiſitus ad rationem peccati, nu.42. & tribus ſequentibus.
Quid ſit ſentiendum de conſenſu in cogitationem practicam, nu.46. & 47
Quid de diſſenſu; ac de cohibitione tam conſenſus, quàm diſſenſus, nu.48
Cauſæ excuſantes non reprimentem de re illicita exortam cogitationem illicitam. nu 49.& duob.ſeqq.
De conſenſu in præteritam vel futuram delectationem, ac de actu quem aliqua conditio reddit licitum, quatenus in eo peccetur aut non peccetur mortaliter, nu.52
Quæ ſit malitia conſenſus imperati. Quódque circa idem obiectum mortaliter illicitum varij ſint gradus ſecundum quos peccati malitia creſcit, nu. 53
De correctione fraterna vide verbum Eleemoſyna ſpiritalis.

Conſuetudo. Lib. 13.

Quid ſit conſuetudo nu.241. Illius præcipua attributa: quorum primum, quod eſt vim legis habere, quinque conditiones requirit, num.242
De 1. 2. & 3. nu.243
De 4 verò & 5. nu.244
Secundum attributum conſuetudinis, eſſe interpretem optimum legis: ad quod quænam ea requirat, nu.245
Tertium attributum conſuetudinis, abrogare legem contrariam ad quod requiritur, vt ipſa ſit rationabilis, & legitimè præſcripta, nu.246
Quando cenſeatur legitime præſcripta, nu.247
An vt valida ſit debeat oriri tantum ex actibus liberis, nu 248
Quando interruptio actuum, illam euacuet, nu.249
Quando non vſus illam inducat, nu.250
Eam non habere vim contra ius diuinum, qua ratione intelligendum ſit. nu.251 & 252
Quam habeat contra legem humanam, diſtinctione explicatur, n.253
De lege improbante conſuetudinem propoſitiones aliquot, nu.254
An conſuetudine abrogari poſſit pœna legis, hac non abrogatâ, nu.255
Conſuetudo non dat iuriſdictionem, ſed eſt teſtis datæ, lib.1. nu 74
Ratio conſuetudinis per quam Sacerdotibus liberum eſt eligere ſibi Confeſſarium, nu.75 & ſeq.
Quatenus excommunicatio poſſit cenſeri à conſuetudine eſſe, lib 9.nu.99

Contritio primò, quoad eius naturam, & neceſſitatem. Lib. 5.

Quiſnam actus ſit contritio, nu.1 & 2
Deteſtatio peccati illam conſtituens, debet eſſe actualis, exceptis aliquos caſibus, in quibus eam eſſe virtualem ſufficit, nu.3.4.& 5.
Ratio nominum quibus eadem ſolet appellari, nu.6
Propoſitum emendationis, quod cum ipſa deteſtatione ad contritionem concurrere oportet, actuale eſſe debet, nu.7. & tribus ſequentibus
Quatenus neceſſaria ſit contritio, nu.11 & quatuor ſequent.
Nunquam peccatum noſtrum debet nobis placere actu verò diſplicere, non eſt neceſſarium ſemper, nu.16 & 17
Præceptum conterendi non eſt pro omni tempore, quo peccatum commiſſum venit in mentem, ſed peculiariter pro articulo mortis, & pro quo Sacramentum aliquod adminiſtraretur alioqui, aut reciperetur in peccato mortali: vel votum aut iuramentum violaretur. nu.18.& ſex ſequent.
Quomodo contritio cadat ſub præceptum, cùm non poſſit à nobis exerceri, niſi ex dono Dei ſupernaturali, nu.25

Contritio ſecundò, quoad deteſtationem peccati, quam in ſe includit. Lib. 5.

Contritio ex parte deteſtationis, quam includit antecedenter requirit fidem in Chriſtum, & odium peccati: conſequenter verò dolorem de peccato ipſo: & commitanter, vt ſit tum voluntaria, tum propter Deum, tum etiam ſumma, nu 26. & tribus ſequent.
Explicatio modi quo ſumma eſſe debet, nu.30.& ſeptem ſequentibus.
Comitanter adhuc requiſite, eſſe cum venit, & prouenire ex a more Dei vt perfecta ſit: vt autem imperfecta quidem, ſufficiens tamen ad pœnitentiæ ſacramentum, vt proueniat ex Dei timore, nu 38 & duobus ſequent.
Ad omne mortale cuius ſe reum eſſe Pœnitens nouit, tenetur ſuam deteſtationem extendere, non item ad omne veniale, nu.41.& duobus ſequentibus.
Diſplicentia de venialibus, requiſita ad eorum remiſſionem, nu.44.& tribus ſequentib. Vide verbū, Veniale peccatum.
De iis de quibus dubitatur an ſint mortalia habenda contritio, & qualiter hæc exerceri debeat, nu.48.& ſex ſequent.
De mortalibus oblitis, ſi in mentem recurrant ſicut facienda eſt confeſſio, ita & habenda contritio, nu. 55

Contritio tertiò, quoad propoſitum emendationis quod ipſa includit. Lib. 5.

Propoſitum emendationis ad contritionem requiſitum non exigit vt pœnitens ſibi perſuadeat fore vt numquam peccet, nu.56.
Caſus in quibus ſufficit ipſum eſſe virtuale, nu.57.& 58
Ad quæ peccata idipſum extendendum ſit, & ad quas occaſiones peccandi, nu.59 & quinque ſequentib.
Eidem adiungendum eſt propoſitum de commiſſis confitendi, & pro eis ſatisfaciendi, & quale, nu.65.66 & 67

Contritio quartò, quo ad defectus quos cùm patitur, reddit Sacramentum Pœnitentiæ inualidum. Libro 5.

Non omnia defectu conditionis requiſitæ ad contritionem perfectam, reddit Pœnitentiæ Sacramentum inualidum. Et quæ ſint conditiones quas ea requirit, nu.68.& 69
De defectu primæ: quæ eſt voluntariam eſſe, nu.70
De defectu ſecundæ quæ eſt de peccato eſſe, prout eſt offenſa Dei, 71 & tribus ſequentibus, in quibus declaratur ſtatutum Concil. Trident. ſeſſ.14 cap 4
De defectibus aliarum conditionum quarum tertia eſt ſummam eſſe: quarta, eſſe cum ſpe obtinendi veniam à Deo: quinta excludere voluntatem peccandi de cætero, nu 75. & ſequentibus vſque ad finem eiuſdem libri quinti. Vide verbum Attritio.

Contritio quintò, quoad curam, quam illius debet in ſuo Pœnitente Confeſſarius gerere. Lib. 2.

Contritio Pœnitentis Confeſſario nota eſſe debet antequā illum abſoluat, nu.50
Cum non oſtendente contritionem, qualiter debeat Confeſſarius procedere, nu.51
Contritionis aliquot ſigna, nu.53 & quinque ſequentibus.
De lachrymis, nu 54. De amara confeſſione, nu.55. De alacri pœnitentiæ impoſitæ ſusceptione, nu.56
De aliquot effectis propius contritionis, nu.57. De abnegatione ſui, nu.58
Ratio ad contritionem, durum corde emolliendi: tum per preces, tum per propoſitionem indignitatis peccati mortalis, nu.59. & quinque ſequentibus.
Ei qui non mouetur ad contritionem ex indignitate peccati, inculcanda eſt diuinæ iuſtitiæ ſeueritas & quomodo, nu. 65.66.& 67
Ratio inducendi eum ex plagis, quæ per peccatum inſliguntur, nu.73
Ratio adhuc eum inducendi ex debitis quæ per peccatum mortale contrahuntur, nu.74.& 75
Diſpoſitio ad contritionem inculcatione miſeriæ damnatorum, nu.76
Nolentis conteri duritiem non eſſe alterius, quàm Diaboli opus, nu.77
Contritionis dignitas, & facilitas per eam recuperandi dona diuina per peccatum mortale amiſſa, & euadendi mala quæ idem inducit, nu.85.86.& 87
Contritionis faſtidium, & rationes quibus dilatio eiuſdem diſſuaderi poteſt, nu 88 & quatuor ſequentibus.
*Spectantia ad exercitium contritionis de mortalibus, & ratio illam rite exercendi, num. 93 & 94
Ratio eamdem exercendi de venialibus & eorumdem peccatorum indignitas, & qualiter oporteat de illis coram Chriſto confundi, nu.95.96.97
Ratio percuſſionis pectoris qua communiter ea iudicatur. nu.98
Propoſitum emendationis ad contritionem requiſitum expendendum eſt à Confeſſario: & quòd ipſum debeat eſſe non tantùm vitandi peccata, ſed etiam vitandi eorumdem occaſiones propinquas, nu.99.& 100

Culpa Lib. 10.

Culpa alia Theologica, alia iuridica: & quid hæc ſit, nu.17
Quódque triplex ſit: lata, leuis, & leuiſſima, nu.18
Quod præcedens rei acceptæ amiſſionē, inducat obligationem ad reſtitutionem, quæcumque ea ſit, cùm amittens rem accepit in ſuam tantùm vtilitatem, nu. 19. & 20
Sin accepit in dantis tantum vtilitatem, ſola lata inducit exceptis duobus caſibus, nu.21.& 22
Si autem rem accepit tam in dantis vtilitatem quàm ſuam obnoxius eſt reſtitutioni, ſi res amittatur ſua culpa lata, aut

aut leui, non item ſi ſolùm leuiſsima, num. 23
De Cuſtodum non deſerentium à ſede prehenſos, obligatione ad reſtitutionem, lib. 10. num. 96

Debitum pecuniarium Lib. 10.

Non liberatur ab obligatione ſoluendi debitum pecuniariū, qui illius remiſsionem obtinuit per vim vel fraudem. Secus ſi eam obtinuerit per precesiniſi circunſtātiæ adeſſent indicantes inuoluntariam eſſe, num. 217 & 218
Voluntas debitoris non reſtituendi, de ſe non obſtat, quin valeat remiſsio debiti illi facta, nu. 219
Quando Principis authoritate, remiſsio debiti fieri poſsit, num. 220
Vbi reſtituenda ſit res debita ex contractu, aut alia quæ poſſidetur bona fide. Et cuius expenſis reſtitui debeat res habita bona fide, nu. 230. & 231
Quæ detinetur mala fide, reſtituenda eſt ſumptibus detinentis nu. 232. Quibus nonnulla addita paucis pro praxi habentur, nu. 233

Decalogus.

Decalogi præcepta qualiter ſint propoſitiones legis naturalis, & ſpecialiter notanda de 9. & 10. præceptis, lib. 13. nu. 36. & duobus ſequentibus.
Decalogi præcepta quatenus ſcienda ab homine Chriſtiano, lib 2. nu. 29.

Decentia.

Decentia tam à Confeſſario, quam à Pœnitente ſeruanda dū fit confeſſio, lib. 2. nu. 4. & tribus ſequentibus.

Defunctus.

An defunctus excommunicationem incurrat ob mandatum quod viuens dederat percutiendi Clericum vel Monachum, lib 1. nu. 217
Quatenus poſsit abſolui ab excommunicatione. lib. 9. nu 43. & 44
Excommunicari non poteſt, eod. lib. nu. 136. & 137
Capax eſt indulgentiarum, & quomodo, vide verbum Indulgentia 4 ſub finem.

Delicati & debiles ſeu infirmi.

Delicati & magnates Clerici percuſſores, quatenus poſsint ab Epiſcopo ſuo abſolui, lib. 1. nu. 249
Debilitas ob quam Clerici percuſſor poteſt à ſuo Epiſcopo abſolui, lib. 1. nu 345
Infirmitas percuſſorem Clerici liberans ab obligatione adeundi Romam pro ſua abſolutione, lib. 1. num. 250

Delegatio.

Delegatio iuriſdictionis in foro interno, cui & à quo fieri poſsit, lib. 1. num. 45
Impediri poteſt à Superiore ne fiat ab inferiore: non contrà, num. 46
Habens iuriſdictionem præfatam, quando poſsit aut non poſsit eam ſubdelegare. lib. 1. nu. 50. & quatuor ſequentib.
Delegatio poteſtatis abſoluendi à reſeruatis non niſi audita confeſsione poteſt exerceri. lib 8. num. 94
Exceptio triplex, quam patitur generalis facultas delegata ad abſoluendum à caſibus reſeruatis, lib. 8 num. 106. Vide notata in verbo Confeſſarius 4.

Deliberatio.

Deliberatio importat duo. Quatuor modi eiuſdem, & illorum differentia, lib. 11 nu 1. 2. & 3
Iudicium intellectus quod deliberatio importat, eſt aut vniuerſale aut particulare, hócque triplex eſſe poteſt. Ac eſſe falſum ſub vniuerſali vero & quomodo. nu 4. & 5. ſequent.
Regula iudicandi de peccatis ex deliberatione: quæ duas patitur exceptiones, eod. lib. nu. 6 & 7
Quæ non ſunt deliberata in ſe, poſſunt eſſe in ſua cauſa ſufficienter ad rationem peccati. Et qualiter ſit iudicandum de malitia talis peccati. lib. 11. nu. 8 & 9

Detrimentum.

Detrimenta quæ capiuntur recedendo à via ſalutis & qua ratione reparentur, lib. 2. num. 159

Diſpenſatio. Lib. 13.

Authoritatem diſpenſandi in lege habet is à quo lata eſt, & eius ſucceſſor, nu 190
Quid tenendum ſit de diſpenſatione facta cum damno tertij, num. 191
Caſus in quibus Inferior diſpenſare poteſt in lege Superioris, num 192
Tres ſpeciales caſus in quibus poteſt Epiſcopus diſpenſare in generali conſtitutione Papæ, vel Concilij, nu 193
Ad diſpenſationem, cum legitima authoritate debet concurrere cauſa rationabilis iudicio prudentis. nu 194
Sine cauſa diſpenſatus, qua ratione, tutus non ſit in conſcientia. nu. 195
Non valet diſpenſatio in lege Superioris ab Inferiore data ſine iuſta cauſa. nu 196
In diſpenſatione quærenda, vitari debent ſurreptio & obreptio, nu. 197

Diſpoſitio ad ſpiritalem profectum.

Diſpoſitiones ad diuinæ gratiæ & virtutum in nobis augmentum. Prima, earundem acceptarum bonus vſus. Secunda, non abuti illis, ſed ex eis proficere. Tertia, internorum quorumdam adiumentorum. Quarta adiumentorum quorumdam externorum, lib 2. nu. 145. & tribus ſequentibus.
Diſpoſitiones neceſſariæ in anima ad tenēdam viam ſalutis præcipuæ ſunt bona voluntas, coniunctio cum Chriſto, & proprius conatus, & in quibus eæ conſiſtant, eodem lib. nu 160. & 161

Documenta notanda à Confeſſario. Lib. 2.

Documenta deſumpta ex ſacris literis pro variis hominum ſtatibus. lib. 2 nu 196
Diſcretio & diligentia Confeſſarij in vtendo documentis traditis, parandiſque ſibi Sanctorum exemplis, ac in implorando auxilio diuino, nu 197. 198. 199
Documenta de ratione agendi cū periclitante de vita, nu. 205

Dominium voluntatis humanæ. Lib. 11.

Facultates dominio voluntatis ſubiectæ in homine, num 54
Qua ratione intellectus in agendo ſubijciatur voluntati, nu. 55
Quatenus hæc ſibi ipſi & quatenus eidem cæteræ facultates, nu. 57
Qui actus tanquam à voluntate imperati poſſint rationem peccati ſortiri, nu. 58

Dubium.

Dubium aliud proprie, aliud impropriè dictum, lib. 1. nu 101
Dubium de iuriſdictione Sacerdotis proprij, quando obſtet validitati ſacramenti Pœnitentiæ, nu. 102
Quod dubium impropriè dictum eidem validitati non obſtet, nu. 103
Cum dubitante, An Clericum percuſſerit, quid agendum reſpectu excommunicationis impoſitæ ob talem percuſſionem. lib 1. num 44
Cum Pœnitens dubius Confeſſarium interrogat, hic tenetur aperire illi veritatem, quidquid incommodi ſit inde ſecuturum, lib. 2 nu. 44
Dubium aliud ſpeculatiuum, aliud practicum: illúdque triplex, lib. 13. nu 79. & 80
De dubitante an in excommunicationē incurrerit vide lib. 9 nu 94 Alia vide in verbo Conſcientia dubia, & in verbo Opinio.

E

Eccleſiaſticus.

Eccleſiaſtici de quibus ſpecialiter interrogandi in confeſſione, lib 2. nu. 38 in principio.
Eccleſiaſtici nomine quæ perſonæ comprehendantur, lib. 9. num. 353. & duobus ſequentibus.

Electio.

In electione quando poſsit aut non poſsit Confeſſarius ſuffragium negare ei quem ex ſola confeſsione nouit indignum, lib. 3. num. 33

Eleemoſyna. Lib. 4.

Eleemoſynæ nomen variè accipitur, num. 237
Quid ſit Eleemoſyna, num 238
Stipendium quod Clericis datur pro celebratione Miſſæ nō eſt eleemoſyna, num. 240
Eleemoſyna quædam eſt corporalis & quædam ſpiritalis, quidque & quotuplex vtraque ſit, num 241 & duobus ſequentibus.

Eleemoſyna corporalis primò quoad obligationem ad illam. Lib. 4.

Eleemoſyna corporalis eſt in præcepto. num.244
Qui ab illius obligatione excuſentur, nu.245. & duobus ſequentibus.
Quod vt eidem obligationi ſit locus, requiratur in dante ſuperfluitas, & in recipiente neceſſitas, nec dicatur alius quam ille, qui huic ſuccurrat. Ac quæ ſuperfluitas requiratur & quæ neceſſitas, nu.248.& quinque ſequentibus.
Peccatum quod committitur corporalis eleemoſynæ omiſſione quando ſit, & quando non ſit mortale. Et quando ſuperfluum habere ſit peccatum. nu 254. & quinque ſeqq.
Eleemoſyna quando potius liberaliter ſit danda, & quando loco eius ſufficiat dare mutuo, nu.260. & tribus ſequetib.
Per eleemoſynæ omiſſionem diues non incurrit obligationē ad reſtitutionem. Et quando poſſit ad illam à iudice compelli vel de rebus illius capi poſſit priuata authoritate, nu. 264.& tribus ſequentibus
Qui de proprio neceſſitatem patienti poteſt ſubuenire ex toto, ne quidem ex parte facere debet eā ex alieno, n.268

Eleemoſyna corporalis ſecundò, quoad eos à quibus, & ea de quibus fieri debet. Lib. 4.

Qui poſſint eleemoſynam corporalem facere non patienti extremam neceſsitatem. nu.269
Quando id poſſint Tutores & Curatores de bonis eorum quorum curam gerunt. nu.270
Quatenus vxor filius, aut religioſus. nu 271. & tribus ſequen.
De quibus bonis filiusfamilias & vxor poſsint authoritate propria eleemoſynam facere. nu.275.& 276
Quando eleemoſyna facta ab inferiore ſine authoritate Superioris inducat obligationem ad reſtitutionem, nu.277
Quatenus poſſit vxor ex bonis ſibi cum marito communibus facere eleemoſynam num 278.& tribus ſequentibus.
Quando vxor ob mariti iniquum eorundem bonorum vſum, poſsit aliqua ex illis accipere. num.282
Quas eleemoſynas facere poſſit is qui religioſæ familiæ caput eſt. num.283
De bonis quæ in communi poſſidentur quatenus fieri poſsit eleemoſyna, num.285
Non poteſt fieri de bonis alienis, niſi conſtituto in extrema neceſsitate, num.286
Nec item de illicitè acquiſitis, quorum domini ſciuntur Cuius generis eſſe cenſenda ſint, tum acquiſita per vſuram, tum extorta ſupra iuſtum ſtipendium, nume.287 & tribus ſequentibus.
Quando acquiſita per ludum poſsint dari in eleemoſynam, num.29
Quando & illicitè acquiſita, no.292 & duobus ſequentibus.

Eleemoſyna corporalis tertiò, quoad eos quibus, & modo quo facienda eſt. Lib. 4.

Eleemoſyna corporalis facienda eſt omnibus eā indigentibus. Et quatuor caſus in quibus poteſt quis ad eam non teneri, nu.295.& duobus ſequentibus.
Conditiones cum quibus, & intentio cum qua fieri debet corporalis eleemoſyna. nu.298.& 299
Ordo in eadem ſeruandus. Et nouem rationes ob quas vnus debet alteri præferri ad duas reuocatæ. Quódque in particulari valde difficile ſit ſtatuere quis cui ſit præferendus, nu.300.& duobus ſequentibus.
Quæ neceſsitas cui ſit præferenda in eroganda eleemoſyna corporali: et quòd illius diſtributor poſsit ſe & ſuos præferre aliis non preſſis maiore neceſsitate, num.303 & 304
Iuſtus peccatori, & interdum conſanguineus præferri poteſt, num. 305 & 306
In extrema neceſsitate pater matri: & tam hæc quàm ille, tamque vxor quam filij interdum & fratres debent præferri cæteris, ac licet aliis aliquos nobis ipſis in eadem neceſsitate præferre. num.307.& aliquot ſequentibus.
Extra neceſſitatem extremam, vxor & filij præferri debent patri et matri: & in illa etiam vxor filiis, num.312. & 313
Pater corporalis præferendus patri ſpirituali in eroganda corporali eleemoſyna, nu.314. & 315
Quando parentes, vxor, filij & fortè fratres in extrema neceſſitate præferendi ſint creditori, nu. 316
Quando coniunctiores carne præferendi ſint coniunctioribus ſpiritu, num. 317
Ratio qua debet eleemoſyna corporalis eſſe larga, ſiue ex parte dantis, ſiue ex parte recipientis. nu. 318. & 319
De eleemoſyna accepta à ſimulante paupertatem, num.319. in fine.
Eleemoſynæ corporali aduerſatur auaritia. & quo modo eadem eleemoſyna potior ſit oratione & ieiunio: eiuſdemque vtilitas tum corporalis tum ſpiritalis, nu.320. & tribus ſequentibus.
Eleemoſyna corporalis vt ſit meritoria & ſatisfactoria debet facta eſſe propter Deum: quódque ſoli facienti meritoria eſſe poſſit: ſatisfactoria vero poſſit eſſe alteri, num. 324.& 325
Vnde habeat maioris meriti, aut maioris ſatisfactionis rationem. Et dictum Theologorum de peccatore ex infirmitate: cui familiaris eſt eleemoſynæ corporalis vſus, numer. 326.& 327
De eleemoſyna data ob laudem humanam, quatenus excuſari poſsit à peccato, habes lib 12.nu.32.& 33

Eleemoſyna ſpiritalis. Lib. 4.

Eleemoſynæ ſpiritalis ſeptem genera. Et quæ, ac quorum ſit obligatio eam faciendi, num 328.& 329
Quatenus ſit Inferiorum erga Superiores, nu.330
Materia præcipua, illius obligationis eſt peccatum pendens in futurum, num.332. & duobus ſequentibus.
Requiſita ad obligationem corripiendi peccantem, nu. 334 & duobus ſequentibus.
Quando ſit, vel non ſit omittenda correctio fraterna, nu.337. & quinque ſequentibus.
Opportunitatis tam ex parte perſonæ, quàm loci & temporis habenda eſt ratio in fraterna correctione, numer.343.& 344
Ordo eiuſdem correctionis quando ſit aut non ſit licita, num 345 & 346
De manſuetudine coniungenda cum prudentia, faciendo ipſam correctionem, num.347
Quatenus homo priuatus teneatur ſpiritali neceſſitati proximi ſubuenire, num.348.& 349
Non licet peccare ad ſubueniendum ſpiritali neceſſitati. Et quomodo intelligi debeat minus malum eligendum, ad vitandum maius, num.350. & 351
Ad ſubueniendum ſpiritali neceſſitati proximi, quatenus liceat ſe exponere peccandi periculo, aut patiendi iacturam aliquam de bonis noſtris ſpiritalibus, num.352. & duobus ſequentibus.
In omiſſione exercitiorum ſpiritalium cauendum eſt nobis ab affectu carnali: & quod à charitate & obedientia profecta, non impediat eorum fructum, nu 355.& 356
Neceſſitas ſpiritalis triplex: & quæ ſit ad vnamquamque earum ſubleuandam obligatio, nu.357
Pro ſpiritali proximi neceſſitate extrema, obligatio eſt communis omnibus exponendi vitam corporalem Pro graui autem eiuſmodi neceſſitate, eamdem exponendi particularis obligatio eſt eorum, quibus ex officio id incumbit, nu. 359 & 360
Laudabile valde eſt, citra obligationem exponere vitam corporalem ad ſubueniendum graui neceſſitati ſpiritali proximi. num.362

Epiſcopus. Lib. 1.

Epiſcoporum facultas eligendi ſibi Confeſſarium, & talem dandi ſuis familiaribus. nu.33.34 & 35
Epiſcopus poteſt abſoluere à caſibus Papæ reſeruatis, cum hunc adeundi impedimentum interuenit. num.155
Epiſcopus in quibus caſibus poteſt ab excommunicatione abſoluere percuſſorem Clerici: poteſt & cæteros alia excommunicatione reſeruata ſolutos, num. 260
Epiſcopus de quibus interrogari debeat in confeſſione, libro 1.num.38 §.4

Ἐπιείκεια ſeu æquitas. Lib. 13.

Quid ſit Ἐπιείκεια, num.116
Eā ordinarie vtendum eſt, legem interpretando: niſi lex præciperet rigorem ſeruari, aut talis interpretatio generaret ſcandalum. nu 117.& 118
Cuius ſit interpretationem huiuſmodi facere, num.119
Ad vitandum peccatum ſufficit legem ſeruare ſecundum illius ſenſum benignum. num. 120
Neque illa cenſenda eſt obligare ad nimis difficile: nec ad id quod merito faceret ridiculum. num. 121

Errans. Lib. 2.

Errantes ignorantes ignorantiā vincibili, Confeſſarios ſub mortali tenetur admonere. Non item ſub obligatione faciendi reſtitutionem ideo omiſſam, num.42 & 43.
Errantem ignorantem ignorantiā inuincibili quando Confeſſarius debeat aut non debeat monere, num.45.& 46
Exempla quibus declaratur non debere monere, quando nullus inde ſperatur fructus. num 48
Errante Pœnitens in confeſſione ex malitia potius, quàm ex ignorantia, expendere debet Confeſſarius, antequam abſoluat.49. Vide alia in verbo Conſtitutio erronea.

Quis

Eremita.

Quis Eremita gaudeat Clericali priuilegio canonis, lib. 1. num.214

Euagatio.

Ad euagationes in oratione ſuperandas adiumenta lib.4.n.92

Euchariſtia.

De Euchariſtia adminiſtranda aut neganda peccatori, libro 3.num., 51.& 52

Examen conſcientiæ. Lib. 4.

Examen conſcientiæ præmittendum confeſſioni à Pœnitente, nu. 5
Quæ ſit ratio illius inſtituendi, num 6
Quanta in eo inſtituendo diligentia ſit ponenda, num.7.& quatuor ſequentibus.
Quod defectus talis diligentiæ ſuppleri poſſit per Confeſſarij interrogationem, num.12.& 13
Quomodo procedendum ſit cùm quis inuenitur non adhibuiſſe diligentiam ſufficientem in examinanda conſcientia, num.14

Excommunicatio primò, quoad eius naturam & varietatem. Lib.9.

Definitio excommunicationis declarata, nu.95
Eiuſdem prima diuiſio, in generalem & ſpecialem, nu 96
Secunda, in eam quæ eſt à iure, & in eam quæ eſt ab homine: & in quo differant eæ duæ ſpecies, eodem lib.nu.97.& 98
Tertia in comminatoriam & latæ ſententiæ, num.100
Quarta in Papalem, Epiſcopalem, & communem, ibid.nu.101
Quinta in iuſtam, & iniuſtam. Et tres caſus in quibus cenſetur iniuſta, num 102.& 103
Sexta in validam & inualidam. Et quando aut ex parte excommunicantis, aut ex parte cauſæ propter quam fertur, aut ex parte modi quo fertur, ſit inualida, num.104 & tribus ſequent.
Septima in abſolutam, & conditionalem. Et de conditionali quæ imponitur ſi aliquid non fiat intra certum tempus: hocque prorogetur, num.108.& 109
Vltima in excommunicationem maiorem & minorem. Et ratio diſcernendi inter hanc & illam, num. 110.& 112
Peccatum mortale non eſt ſpecies excommunicationis, n.113
Excommunicationis Papalis varietatem habes lib. 8. num. 130 & trib.ſequen.

Excommunicatio ſecundò in ordine, tam ad eum à quo, quàm ad eum in quem ferri debet. Lib.9.

Ad validè excommunicandum, quæ iuriſdictio requiratur, ac quis capax eius ſit, aut non ſit, num. 113. & tribus ſequentibus.
Epiſcopus eíque ſuperiores excommunicare poſſunt ex officio. Nonnulli item inferiores, num. 118. & 119. Qui ex ordine ſecularium poſſint: quique ex ordine Regularium, num 120.& 123
Eadem iuriſdictio delegari poteſt. Et notanda de tali delegatione, nu.124 & 125
Nec maior excommunicatio (niſi ſit denunciata aut incurſa ob notoriam Clerici percuſſionem) nec irregularitas, propoſitæ iuriſdictionis vſum tollit: & quæ ſint eiuſdem vſus impedimenta, num.126.& tribus ſequentibus.
Idem vſus peccatum eſt de ſe mortale in eo, qui ad illum poteſtatem non habet, num.130
In illo Eccleſiaſtici non pendent à laicis. At de eo quod nonnunquam impediatur à poteſtate laica, nu 131 & 132
Excommunicari non poſſunt Angeli etiam mali, num. 133 Nec beſtiæ, nu.134. Nec homines nondum baptizati, nu. 135 Nec vita functi, num. 136 & 137 Nec vniuerſitates: etſi poſſint, qui de ea ſunt, & qua ratione, nu.138, ac duob. ſequent. Nec Papa, num.141
Quatenus nec Epiſcopus, num 142
Archiepiſcopus poteſt excommunicare ſuum Suffraganeum, non item eius ſubditos, num.143
Modi quibus contingit aliquem ſubiectum eſſe alicui excommunicationi. Quódque vnus idemque ſubditus poſſit pluribus excommunicationibus à ſuo Superiore ligari, num.144.& 145
Excommunicatio lata per ſtatutum Epiſcopi ob aliquod crimen, non incurritur à ſubditis illud committentibus extra territorium. Et quo modo ille poſſit eoſdem excommunicare, num 146. & duobus ſequentibus.
Committens crimen in alieno territorio, propter quod ibi per Epiſcopi ſtatutum impoſita eſt excommunicatio, in eam incurrit, num.150.& duobus ſequent.
An etiam incurrat ſi impoſita ſit per modum ſententiæ: aut ſi crimen propter quod impoſita eſt committatur intra territorium quidem excommunicantis, ſed in loco exempto. num.153.& 154
Quatenus poſſit quis excommunicari à proprio Epiſcopo exiſtente extra ſuam diœceſim num.155

Excommunicatio tertiò quoad cauſam ob quam, & quoad modum quo ferri debet. Lib.9.

Non niſi ob peccatum proprium poteſt quis excommunicari: & corollaria inde deducta, nu. 156 & 157
An ob peccatum internum poſſit excommunicatio imponi, num.158 & duobus ſequentibus.
Quatenus pro peccato per accidens occulto, poſſit ferri excommunicatio. Et quod ad ferendam nihil obſtet peccatorem eſſe occultum, nu.161.& tribus ſequent.
Quatenus excommunicatio lata ſecundùm allegata & probata ſit valida, num 165 & 166
Mortale debet eſſe peccatum propter quod excommunicatio imponitur, & quale, num.167.& ſex ſequentibus.
Idem habere debet contumaciam annexam, & quam. num. 174 & duobus ſequentibus.
In non contumacem lata excommunicatio eſt nulla, numer. 177
Excommunicatio non fertur pro culpa præterita aut præſenti, num.178
Excommunicatio lata ex inordinata affectione, ſi eſt iniuſta, vt non ſit eo ipſo inualida, num 179
Debet ferri cum intentione ligandi. Nec ligat exemptos intentione eam ferentis, aut eius in cuius gratiam fertur, num.180.181.& 182
Debet præterea fieri præmonito eo, in quem ferenda eſt. Et quæ requirantur in tali præmonitione, nu.183, & quatuor ſequentibus.
Quòd ea fieri debeat etiamſi crimen ſit notorium, cùm excommunicatio eſt ab homine. Et quid ſi is ſit tantum delegatus. Non item cùm excommunicatio eſt à iure. Et quid ſi lata ſit ab homine per modum ſtatuti, pro culpis futuris, nu.188.& tribus ſequentibus,
Nulla eſt excommunicatio lata ſine cauſæ cognitione, nec lata ſine præmonitione, exceptis duobus caſibus, num. 192
Sola intentio interior non ſufficit ad excommunicationem, ſed requiritur vt eadem exterius exprimatur: & quo modo, num.193.& duobus ſequentibus.
Formulæ verborum quibus eadem expreſſio poteſt, debétque fieri, num.196

Excommunicatio quartò, quoad cauſas excuſantes ab ea incurrenda: & quoad rationem cognoſcendi ſitne incurſa. Lib.9.

Ignorans, et & abſens, excommunicatione ligari poteſt, numero 197
Quæ ignorantia valeat excuſare ab excommunicatione, num. 198.& duobus ſequentibus.
Tractatio dubij, an ignorantia iuris communis excommunicationem imponentis ob factum non illicitum, ab eadem excommunicatione excuſet, nu. 201. & 202
Quid, quando ignorantia fuerit ſtatuti ſiue communis ſiue particularis excommunicationem imponentis ob factum illicitum damnatúmve diuina lege, num.203.& duob. ſequentibus.
Impoſſibilitas excuſans ab excommunicatione. num.206
Excluſio aliquorum à ſententia excommunicationis eoſdem excuſans, num.207
Excuſatio ab excommunicatione lata, vel vt aliquæ ſcripturæ proferantur in medium: vel vt bona aliena detenta reſtituantur: vel vt teſtimonium habeatur, nu. 208.& duobus ſequentibus.
Bona fides ab excommunicatione excuſans, num.211
Speciales cauſæ excuſantes ab excommunicatione lata ad habendam reuelationem, num.212
Conſideranda ad cognoſcendum, an quis in excommunicationem incurrerit, num.213
Conſideranda circa excommunicationem latam in aliquid facientes, num.214.& tribus ſequentibus.
Conſideranda circa latam ad extorquendam reuelationem, aut ſatisfactionem, num.218
Conſideranda, tum de tempore quod præfinitur in ſententia excommunicationis, tum de Iudice à quo ea fertur, num. 219
Conſideranda circa excommunicationem latam per Cameram Apoſtolicam pro ſolutione annuæ penſionis, num. 220

Excommunicatio lata in percuſſorem Clerici vel Monachi. Lib. 1.

Excommunicatio lata ob iniectionem manus in Clericum vel Monachum à quibus incurratur, num. 203 & quinque ſequentibus
Ad eamdem incurrendam requiritur animus afficiendi iniuria Clericum vel monachum, num 211
Quis Clerici nomine in hoc negotio intelligatur, num 212
Quando excommunicatio eiuſmodi incurratur percuſſione non geſtantis habitum & tonſuram clericalem, nu. 213
Quis intelligatur nomine Monachi, cuius percuſſione eadem excommunicatio incurritur, nu. 214
Eiuſmodi excommunicationis extenſio ad mãdantes talem percuſſionem, aut dantes auxilium vel conſilium, aut fauorem præſtantes exequentis illam, num. 215. & aliquot ſequentibus
Quando non impediendo percuſſionem Clerici vel Monachi, talis excommunicatio incurratur, nu. 228
An eamdem incurrat Clericus vel Monachus ſubiiciendo ſe percuſſioni in ſatisfactionem num 222
Varij caſus in quibus percutiens Clericum vel Monachum excuſatur ab excommunic. num 233. & plurib. ſequentibus.
Qui excuſentur adire ſedem Apoſtolicam pro abſolutione à tali excommunic. nu. 242. & aliquot ſequent.
Obſeruationes circa eamdem excommunicationem notandæ quoad abſolutionem per alium quam Papam, nu 256
Eandem abſoluendi poteſtatem ſibi à iure commiſſam, Epiſcopus delegare poteſt. Poſſunt & reliqui Prælati, num. 258
Quatenus talem abſolutionem debeat cum ſatisfactione præcedere iuramentum de parendo mandatis Apoſtolicis. num. 259
De ſpecialiter lata in lædentes S. R. E. Cardinalem vel Epiſcopum Vide verbum Bulla Cœnæ 6.
Aliæ excommunicationes iure communi reſeruatæ Papæ, referuntur lib 7. nu. 179, & quatuor ſequentib.

F

Facultas. Lib. 1.

Facultas Prælatis à iure conceſſa eligendi Confeſſarium & conceſſa Religioſis Mendicantibus audiendi confeſſiones quomodo ſit accipienda. num. 66
Circa eamdem Mendicantium facultatem difficultas enata, ibidem.
Quod Papa eam concedere potuerit ſine conſenſu Epiſcopi & Parochi. num 67
De facultate commiſſa ad abſoluendum à caſibus reſeruatis, vide verbum Abſolutio à reſeruatis.

Fama, Lib. 10.

Fama alteri ablata cum omnibus damnis inde ſecutis reſtituenda eſt ſub mortali & quomodo. lib 10. nu 335
Ad quid teneatur qui ſeipſum infamauerit, nu. 336
Requiſita ad obligationem reſtituendi famam, nu. 337
Condonatio infamiæ quatenus valida ſit, cum infamatio vergit in damnum aliorum, nu. 338. & 339
Caſus in quibus non eſt obligatio reſtituendi famam ablatam, nu. 340
Diuerſus modus faciendi reſtitutionem cum infamatio eſt de falſo crimine. & cum eſt de vero, ſed occulto num. 348
Probabile eſt infamatorem, cum nequit famam reſtituere, non teneri ad compenſationem in pecunia. nu 342
Quod intelligendum eſt cum moderatione, duos caſus continente, nu 343
Nonnunquam tanta (ne etiam interdum maior) reſtitutio facienda eſt ob læſam famam dicendo verum, quàm dicendo falſum. num. 344
Cum iactura rerum ſuperioris ordinis non eſt facienda reſtitutio rerum inferioris Eſt autem facienda cum iactura rerum eiuſdem ordinis, vno caſu excepto. nu 345 & 346
Quando poſſit vel non poſſit fama reſtitui laudando infamatum, num 347
Obligatio ad reſtitutionem famæ non tranſit ad hæredes infamatoris nu. 348
De crimine accuſatus aut denunciatus falsò, non tenetur ad reſtitutionem, ſi per ipſius negationem, accuſator aut denunciator infamiam contraxerit, nu. 349. & 350
De reſtitutione famæ per compenſationem mutuæ læſionis, quid ſentiendum ſit. nu. 351
Condonatio reſtitutionis famæ, non colligitur ſufficienter ex læſi familiaritate cum læſore, nu. 352
Ad quid teneatur infamator, quando ab ipſo orta infamia, effecta eſt publica. nu. 353
De fideiuſſoris obligatione ad reſtitutionem vide v. Reſtitutio 3.

Filiusfamilias.

Filiusfamilias quatenus poſſit eleemoſynam facere, lib. 4 nu. 271. & tribus ſequentib.
Filiusfamilias quatenus ſi Clericum percuſſerit, excuſetur Romam ire pro ſua abſolutione lib. 1. nu 252
Filiusfamilias de quibus interrogari debeat in confeſſione, lib. 2. nu. 38. §. 7.

Finis actuum humanorum. Lib. 12.

Requiſita ad rationem finis actuum humanorum, eiuſdemque varietas, in præfatione.
Actus humanus de ſe, alioqui bonus, peccatum eſt, ſi fiat malo fine, nu. 2
Finis in medium ordinatum ad eum, influit bonitatem vel malitiam, nu. 2
Peccatur quærendo bonum finem malo medio, nu 3
Cuius finis bonus eſt, ipſum quoque eſt bonum, quatenus vſurpari poſſit pro regula, nu. 4
Peccatur quærendo finem, qui non eſt aptus medio quo quæritur. & in quo conſiſtat eiuſmodi aptitudo, nu. 5. & 6
Finis actus humani quidam eſt principalis, quidam minus principalis, nu 7
Duplex diſcrimen inter finem malum, & finem non aptum medio, nu 8
Series & differentia actuum liberæ voluntatis noſtræ & intellectus practici ea dirigentis circa finem & media, nu. 9
De intentione debita in conſtitutione finis, vide verbum Intentio in conſtitutione finis.

Forum internum

Forum internum ſortitur quis peccando in alieno territorio, lib. 1. nu. 92

G

Gabella. Lib. 10.

Conditiones requiſitæ ad licitam gabellarum impoſitionem. nu. 372
De cauſa legitima ad eam requiſita, nu 373 & 374
Quando exactor gabellarum in dubio de cauſa eiuſmodi legitima teneatur ad reſtitutionem. nu 375
De iuſto modo ad eamdem impoſitionem requiſito, nu 376
De gabellis impoſitis ſuper rebus quæ ad neceſſarium familiæ vſum emuntur, nu. 377
Quando obligatio ſoluendi gabellas ſit ſub mortali, nu. 378
De gabellis quæ ſoluuntur ex conſuetudine & iis quæ interdum ceſſant, ceſſante cauſa. nu. 379
Quando fraudatio gabellarum non inducat obligationem ad reſtitutionem. nu. 380
Subditi non tenentur quærere exactorem gabellarum ad eas ſoluendas, niſi conſuetudo ſit in contrarium, nu. 381
Quando pauperes excuſari poſſint à ſolutione gabellarum, num. 382
Non obligatur ad reſtitutionem qui emit merces ab eo qui Principem gabellis iniuſtè fraudat. nu 383
De excommunicatione quæ reſpectu gabellarum & eas aſſicientium incurritur Vide verbum Bulla Cœnæ 4.

Gubernator.

Gubernatores ſeu præfecti de quibus interrogari debeant in confeſſione, lib. 2. nu. 38 §. 16

Gula.

Aduerſus gulam remedia, lib. 7. nu. 62

H

Hæretici.

Hæretici ac eorum credentes, receptatores, fautores, libróſque ipſorum legentes, retinentes, aut imprimentes excommunicantur Vide verbum Bulla Cœnæ 2.
De hæredũ obligatione ad reſtitutionem, lib. 10. nu. 59. & ſeq.
De ea quæ eſt hæredum vſurarij, in ſeq. nu. 397

Homicida. Lib. 10.

Homicida vel mutilator ad quam reſtitutionem teneatur, nu. 310 & duob. ſequentibus.
Obligatio illius habet locum, ſiue læſus ſit pauper, ſiue diues, nu. 313
Cum hæredes talis poſſint eſſe aut neceſſarij, aut non neceſ-

ſarij

Digitized by Google

ſati illis non item his. facienda eſt reſtitutio ſuſtentationis quam ab ipſo læſo incolumi accepiſſent. nu. 314
Homicida non tenetur creditoribus occiſi reſtituere, quæ is reſtituiſſet ſi ſuperuixiſſet. nu. 315
Nec tenetur aliquid hæredibus reſtituere pro vita ereptas Deo autem a defuncto tenetur reſtituere, & quid, nu. 316. & tribus ſequentibus.
Homicidæ obligatio tranſit ad hæredes ipſius ſi occiſio ſiat iniuſtè, ſiue priuata, ſiue publica authoritate: & ſiue commiſſione ſiue omiſſione: ac quantumcumque alius eam perpetraturus eſſet. nu. 120
Ex tuta occaſione non oritur obligatio ad reſtitutionem. & moderationes cum quibus id accipiendum eſt, nu. 321. & tribus ſequentibus.
Ad quid homicida teneatur innocenti, cui crimen ipſius imputatur. nu. 325

Honor. *Lib.* 10.

Reſtitutio honoris læſi condonari poteſt: oeque veniæ petitio ad eam de neceſſitate requiritur. nu. 354
Eá que debet fieri non tantùm ab inferiori vel æquali, ſed etiam à Superiori & quo modo. nu. 355
Interdum ad eamdem requiritur aliquid amplius, quam veniæ petitio. nu. 356
Talis reſtitutio facienda eſt priuatim cùm læſio honoris fuerit ſecreta: publicè verò, cum publica. nu. 357

Humilitas. *Lib.* 2.

* Humiliationis noſtræ coram Chriſto, neceſſitas ad tenendam viam ſalutis, & quæ ad eam iuuent, quódque recta, magna & fortis eſſe debeat. 174. & 175
Ratio eam exercédi intra nos, & iam in ordine ad nos, quàm in ordine ad proximum, nu. 176 & duob. ſequentib.

I

Ianitor.

Ianitor percutiens Clericum quomodo poſſit ab Epiſcopo ſuo abſolui. lib. 2. nu. 231.

Ieiunium Eccleſiaſticum primò quoad ſe & quoad neceſſaria ad illius impletionem. *Lib.* 4.

Nominis Ieiunij acceptiones variæ, nu. 122. & duobus ſequentibus.
Ieiunij Eccleſiaſtici definitio cum explicatione, num 125. & 126. Eiuſdem diuiſiones variæ, nu. 125. 126. & 127
Ieiunium quadrageſimale & præceptũ de eo datum ac eiuſdem inſtitutio, nu. 128 & duob. ſequent.
Ieiunium quatuor temporum & vigiliarum. & quam vim conſuetudo habeat inducendi aut tollendi ieiunium Eccleſiaſticum, nu. 131. & tribus ſequentibus.
Ieiunia conſueta ſeruant à ſecularibus, quando Religioſi, & aduenæ ſeruare teneantur, nu. 135. & 136
De diebus quibus ieiunari non ſolet, nu. 137. & 138
Neceſſaria ad implendũ præceptum Eccleſiaſticum de ieiunio: & ad quid proſit talis impletio, nu. 139. & duob. ſeq.
De ciborum delectu diebus ieiuniorum, nu. 142. & quinque ſequentibus.
De ratione ſeruandi aliud ieiunium quàm Eccleſiaſticum quatenus iudicetur ex conſuetudine. nu. 148. & 149
Non excuſantur ab eſu carnium qui excuſantur à ieiunio, num 150
Nec vinum nec alia quæ ſumuntur tantum in potum, niſi ſumantur in fraudem ieiunij prohibita cenſentur, nu. 151. & duobus ſequentibus.
De vnica refectione in die Ieiunij, déque hora ad eam requiſita, nu. 154. & quinque ſequentibus.

Ieiunium Eccleſiaſticum ſecundò, quoad illius violationem. *Lib.* 4

Ieiunium Eccleſiaſticum quomodo voluntate & quomodo opere violetur, nu 160. & duobus ſequentib.
Exceſſu in qualitate aut quantitate cibi, vnicæ refectionis non violatur ieiunium Eccleſiaſticum. nu 163 & 164
Neque eſt neceſſe tantam eſſe abſtinentiam à cibis vt affligat fame. nu. 165
Vſus cibi vetiti in die ieiunij quatenus excuſari poſſit, num. 166. & quatuor ſequentibus.
Quando is qui licentiam habet vtendi vno genere ciborum vetitorum poſſit vti cæteris, nu. 170
Facultas quæ conceditur vſus ciborum vetitorum, non tollit obligationem ad vnicam refectionem: nec impedit piſcium vſum. nu. 168 169. & 171
Odoratione nidoris carnium non frangitur ieiunium, nec vſu vini & electuariorum, ſi fraus abſit. nu. 172. & 173
Quando repetitione refectionis interruptæ frangatur ieiunium Eccleſiaſticum, nu 178. & duobus ſequentibus.
Numerus dierum quibus in Quadrageſima factum eſt ieiunium exprimi debet in confeſſione. nu. 181
Hora in die ieiunij determinata ſeruanda eſt, etiam ab eo qui facultatem habet bis tunc comedendi. nu. 182
Eam anteuertens non liberatur ab obſeruatione cæterorum ſpectantium ad ieiunium. nu 183
Veſpertina collatio permiſſa eſt de conſuetudine, & cum qua eius quantitate & qualitate, nu. 184. & 185
Quando poſſit manè fieri collatio & refectio ſero, nu. 186
Ieiunium Eccleſiaſticum vnus nõ poteſt implere per alium, nec excuſari per eleemoſynam: atque omiſſum vna die nõ eſt obligatio ſupplendi die ſequenti. nu. 187. 188
Quale peccatum ſit quod committitur in violatione ieiunij Eccleſiaſtici. nu. 189. 190
Tres modi quibus ipſum committitur. & ratio qua debet explicari in confeſſione. nu. 191 & 192
Modi quibus peccatur participando in ieiunij violatione. num. 193
Quid tenendum ſit de famulis aut ancillis parantibus menſam ieiunium violantibus: itémque de inuitantibus alios ad cœnam. nu 194. & 195
Quid de patribusfamilias, qui familiaribus; aut de hoſpitibus, qui hoſpitio exceptis dant cœnam, num. 196. & quatuor ſequentibus.
Quid de compellentibus famulos ieiunium violare: & quid de habentibus venales cibos vetitos in die ieiunij, num. 201 & 202

Ieiunium Eccleſiaſticum tertiò, quoad cauſas excuſantes à peccato violationem illius. *Lib.* 4.

Iuſta cauſa excuſat à peccato violationis ieiunij. nu. 204
Quatenus ea locum habeat in adoleſcentibus, num. 205. & tribus ſequentibus.
Quatenus in ſenibus & infirmis. nu. 209
Quatenus prægnantes & lactentes excuſentur à ieiunio, nu. 210
Quatenus pauperes & in operibus laborioſis occupati: de quorum numero qui artifices cenſendi ſint eſſe. nu. 221. & quatuor ſequentibus.
A Ieiunio excuſatur is qui ieiunans nequit præſtare quod ei incumbit. aut ſubire laborem ad quem tenetur, nu. 217. & 218
Excuſatio ab eodem ex cauſa pietatis: an aliqua ſit talis, voluntatè peregrinantis. nu. 219 & 220
Quando eiuſmodi excuſatio contingat ex cauſa amicitiæ vel metus. nu 221
De contingente ex cauſa exiſtimata, aut auctoritata, nu. 222. & 223
Relaxatio ieiunij Eccleſiaſtici per Papam vel Epiſcopum: & quatenus, tum ab hoc, tum à Parocho, tum à Prælatis Religionum fieri poſſit cum ipſum eſt vniuerſale totius Eccleſiæ, nu. 224 & tribus ſequentibus.
Quatenus in cauſa dubia Parochus poſſit ieiunium relaxare: & quod ne tunc quidem Confeſſarius vt talis poſſit relaxare, nu 228 & 229
Ad ieiunij obſeruationem præter præceptum de eo datum, vrget nos Chriſti, & Sanctorum exemplum. nu. 230
Eiuſdem honeſtas, & iucunditas, & vtilitas triplex: vitia cõprimere, mentem erigere, virtutem largiri & præmia, num. 231 & tribus ſequentibus.
Eidem coniungenda ut ſit meritorium: & quæ in eo ſeruari oporteat tanquã Deo, aut ſibi, aut proximo debita, num. 235. & 236

Ignorantia. *Lib.* 11.

Quæ ignorantia ſpectet ad morale inſtitutum. nu. 10.
Ea eſt aut iuris, aut facti. Hæcque vel facti in ſe, vel facti in ſua circunſtantia. nu. 11. & 12
Diſtinctio ignorantiæ in antecedentem, comitantem & conſequentem: ac quid quæque earum ſit, nu. 13
Conſequẽs duobus modis cõtingit & quãdo dicatur affectata, quando prauæ electionis, quãdo ſupina & craſſa, nu. 14
Quæ ignorantia ſit peccatum, nu 15
Quod talis includat incuriam voluntatis, nu. 16
Quæ ignorantia ſit cauſa peccati. Quæ augeat vel minuat peccatum. Quæ excuſet à peccato. Quæ relinquat peccatum in ſua natura, num. 17. & tribus ſequentibus.
Ignorantiam eſſe inuincibilem, poteſt duobus modis contingere: eamque poſſe eſſe tam iuris, quàm facti, præterquam iuris naturalis primarij, num. 21. & tribus ſequent.
Diligentia adhibenda ad ignorantiam depellendam vt cenſeatur inuincibilis, nu. 25
Exquiſitio conſilij quam eadem requirit, num 26 & tribus ſequentibus.

Digitized by Google

Quatenus ea ipſa requiratur diligentiam adhibitam in acquirenda cognitione illi contraria. Quódque ſit difficile diſcernere quando ſit adhibita ſufficiens, nu. 30. & 31
Vt quis ob defectum adhibitæ diligentiæ negari debeat à peccato excuſari per ignorantiam inuincibilem, neceſſarium eſt vt aliqua cogitatio de rei malitia interuenerit, num. 32.

Ignorantia pœna. Lib. 13.

Ignorantia inuincibilis pœnæ legis, niſi tollat cauſam, propter quam ea impoſita eſt, non obſtat quin ipſa pœna incurratur, nu. 270
Ignorantia excuſans à peccato, excuſat à pœna ob illud impoſita: niſi imponatur ob factum alienum, nu. 271 & 272
Pœna legis humanæ inuincibiliter ignorata cenſenda eſt excuſationem habere, etiamſi illud propter quod impoſita eſt cognoſcatur eſſe malum, nu. 273
Non item pœna eiuſdem legis vincibiliter tantùm ignorata. Quod patitur exceptionem cum pœna ipſa imponitur ſcienter facienti, aut præſumenti, nu. 274. & 275

Ignorantia Confeſſarij. Lib. 1.

Quatenus ignorãtia toleretur in Confeſſario. num. 146. 147
Ignaro facta confeſſio quatenus valida cenſeatur, nu. 148

Impedimentum.

Impedimentum ponens ne alter bonum aliquod conſequatur, lib 10. nu 150. & quatuor ſequen.

Incarceratio.

Incarceratio Clerici quatenus ſit vel non ſit cauſa incurrendæ excommunicationis, lib 2. nu. 217 & 218

Indulgentiæ primò, quoad ſi. Lib. 7.

Nomen indulgentiæ qua ratione accipiatur, cùm de indulgentiis agitur in ordine ad ſatisfactionem ſacramentalem, num. 94
Liberatus omnino à culpa, non liberatur eo ipſo omnino à pœna. num. 95
Quod nulla quidem (excepto Chriſto) bona opera aliter meritoria eſſe, ſatiſfactoria tamen eſſe poſſint. nu 96
In Eccleſia eſt theſaurus ſatiſfactionum non modo Chriſti, ſed etiam Sanctorum: quæ nobis applicari poſſint, & quatenus, nu. 97 & tribus ſequent.
Poteſtas eſt in Eccleſia concedendi indulgentias, à Chriſto data. Quódque eæ concedi poſſint extra pœnitentiæ ſacramentum nu. 101 & 102
Definitio indulgentiæ. & cur ipſa dicatur remiſſio. num. 103. & 104
Cur dicatur pœnæ remiſſio ſi aliqua detur à pœna, & à culpa, num. 105. & 106
Cuius pœnæ ſit remiſſio. Quódque ſit remiſſio extra ſacramentum, facta à Prælato Eccleſiaſtico ob rationabilem cauſam nu. 107 & 108
Indulgẽtiæ non ſunt piæ fraudes, prout dicunt hæretici. Eaſque quærere, perfectorum etiam eſt, nu 109. & 110
Ad legitimum ac fructuoſum indulgentiarum vſum requiruntur multa, quæ non facile concurrunt, nu. 112

Indulgentiæ ſecundò, quoad earum conceſſionem. Lib. 7.

Solus Papa indulgentias plenarias dare poteſt, nu. 112
Epiſcopis, & Prælatis ſuperioribus infra Papam quatenus competat indulgentias conferre, nu 113. & 114
Nullus Epiſcopo inferior poteſt ex officio indulgentias conferre, nu. 115
Poteſt ex commiſſione Papæ, vel Epiſcopi conferre quiuis Clericus, nu. 116
Quod poſſit & laicus commiſſione Papæ, improbabile non eſt. nu. 117
Confeſſarius nequit propria authoritate indulgentias conferre. Nec valent conceſſæ ab Epiſcopo excommunicato non tolerato, nu. 118
Quibus poſſit, & inquantum poſſit Epiſcopus indulgentias concedere. nu. 119 & 120
Facultas concedendi indulgentias, qualis ſit legati Apoſtolici, & Summi Pœnitentiarij. Quódque nulla ſit Vicarij Epiſcopi, aut capituli, Sede vacante, niſi ex commiſſione, num 121 & 122
Epiſcopus ante ſuam conſecrationem poteſt indulgentias concedere, confirmatus, vel prouiſus à Papa, nu. 123
Prælati religionum nequeunt indulgentias concedere, etiamſi poſſint facere participes bonorum operum quæ à ſe & à ſuis fiunt, nu. 124 & 125
Quæ cauſa neceſſaria cenſeatur ad validam indulgentiarum conceſſionem, nu. 126. & tribus ſequent.
Difficultas de proportione requiſita inter indulgẽtiam conceſſam & eiuſmodi cauſam, nu. 130
Quódque non ſit neceſſarium talem cauſam ipſi indulgentiæ æquiualere, nu. 131
Quæcumque cauſa pia ſufficit, vt indulgentia cenſeatur valida; non tamen vt cenſeatur diſcreta, nu. 132 & 133
Magnæ indulgentiæ conceſſæ pro cauſis quæ videntur paruæ, quomodo excuſentur. nu. 134. & 135

Indulgentiæ tertiò, quoad modum eas concedendi. Lib. 7.

Per indulgentiam remittitur pœna peccatis debita non ſolùm vt taxata à Confeſſario, vel à canonibus Eccleſiaſticis: ſed etiam vt à diuina iuſtitia, nu. 138
Indulgentia aliquot annorum, quomodo ſit accipienda. Et quo modo accipienda illius diſtinctio in plenam, pleniorem, & pleniſſimam, nu 140. 141
Quod conceſſio indulgentiæ ſit ſtricte interpretãda, nu. 142
Indulgentia plena, ſeu plenaria quænam ſit. Et quæ plenior, quæque pleniſſima: cum aliquot corollariis, num. 143. & duobus ſequentibus.
Indulgentia in forma Iubilæi quid amplius ſit, quàm pleniſſima: quidque Iubilæi nomine ſignificetur. Et quòd indulgentia non iuuet in foro externo: neque quidem pleniſſima, num 146 & 147
Tres modi concedendi indulgentiam, relaxando tantum partem pœnæ. Et quo modo accipiendum ſit quod ſimul cum plena, datur aliquot dierum indulgentia, num. 148. & 149
Indulgentia abſolutè data, extenditur tam ad pœnas iniungendas, quam ad iniunctas in confeſſione, nu. 150
Documentum vtile paranti ſe ad lucrandas indulgentias, num 151
Indulgentia datur tum viuis, tum defunctis, ſed differenter, num. 152
Quædam immediate datur à Papa, & quædam mandatur dari per alium. Quædam item datur cum determinatione ad certum tempus, vel locum: & quædam ſine tali determinatione. num. 153. & 154
Indulgentia perennis, ac longi temporis poteſt lucrifieri pluries: alia, tantùm ſemel, num. 155
Indulgentia conceſſa, aut commiſſa concedi pro articulo mortis, nu. 156 & 157
Indulgentiæ duratio, num. 158. & duobus ſequentibus.
Reuocatio indulgentiæ, nu. 161. & tribus ſequentibus.
Duratio indulgentiæ non ſequitur durationem cauſæ propter quam data eſt. num 165

Indulgentiæ quartò, quoad earum acquiſitionem. Lib. 7.

Requiſita ad indulgentiarum acquiſitionem, numero 166
Expeditio literarum conceſſionis, neceſſaria non eſt ad earum validitatem, num. 167
Status gratiæ neceſſarius eſt ad earum lucrationem, num. 168 & 169
Cùm nemo ſciat an ſit in ſtatu gratiæ: quomodo exiſtimare quis poſſit, ſe ob lucratam indulgentiam, liberum eſſe à ſatisfactione ſibi per Confeſſarium impoſita. nu. 170
Quatenus confeſſio ſacramentalis ſit neceſſaria ad lucrandam indulgentiam, num 171. & duobus ſequentibus.
Quomodo requiratur ſatisfactio ad lucrandas indulgentias, num. 174. & 175
Ad eaſdem lucrandas, neceſſaria eſt executio pij operis ob quod ſunt conceſſæ. Nec ſufficit voluntas exequendi: nec executio partis, etiam ad partem lucrandam, neque impedimentum excuſat. nu. 176. & 177
Non ante acquiritur indulgentia quàm totum opus ſit perfectum. Et tractatio dubitationis, An debeat totum perfici in gratia. nu. 178. & tribus ſequent.
Facultates quæ ſimul cum indulgentia conceduntur, ea non acquiſitã, acquiri poſſunt, nu. 182
Lucraturus indulgentiam debet opus pium ob quod ea conceditur, implere per ſeipſum, niſi aliud ſit à concedente expreſſum. Ac implere ſecundum formam in conceſſione expreſſam, nu. 183. & duob. ſequent.
Quid iuris, cùm quid ad indulgentiam conſequendam imponitur tantum exhortando: aut imponitur quid indeterminatum, nu. 186 & 187
Quando indulgentiam acquirere impediatur is, qui peccat exequendo opus ob quod conceſſa eſt, num. 188
Relaxatio pœnarum per indulgentias, ad quas pœnas ſe extendat, num. 189. & 190

Eadem

Digitized by Google

*Non acquiruntur indulgentiæ extra ſtatũ gratiæ. Et quòd ſolus Papa poſſit eas conferre defunctis. Idque tantùm per modum ſuffragij. & quidnam hoc ipſum ſit. nu. 192 & 193
Quando proſint defunctis indulgentiæ. Et quod non ſit neceſſe, facientem opus propter quod eæ illis conceduntur, in ſtatu gratiæ eſſe. Et quòd poſſint illis concedi propter opera bona quæ egerunt in vita, num. 194 & duobus ſequentibus.
Lucraturo indulgentiam expedit habere animum ſatisfaciendi Deo, num 197
Ob quæſitam defuncto indulgentiam non ſunt omittenda eccleſiaſtica ſuffragia pro eo facienda, & cur. num 198
Superior capax eſt acquirendæ indulgentię, quam concedit, num. 199.

Iniuria illata Clerico. Lib. 1.

Iniuriæ Clerico illatæ diſtinctio in grauem, mediocrem & leuem, num 239
Eiuſdem iniuriæ grauitas ſeu enormitas vnde ſit æſtimanda, num. 140
Quando eadem iniuria cenſenda ſit mediocris, & quando leuis, num. 141

Inimicitia.

Inimicitia quatenus excuſet percuſſorem Clerici, ne cogatur pro abſolutione recurrere ad Sedem Apoſtolicam, libri 1. num 247

Intentio in conſtitutione finis, Lib. 12.

Qualis eſt Intentio, talem eſſe actum humanum intentum: quatenus ſit verum. Et quòd præter finem actionis, detur finis agentis, num. 10. & 11
Requiſita vt intentio agentis ſit debita, num. 12
Intentio ea ſemper eſt debita, qua quis actionem neque ex obiecto, neque ex circunſtantia malam, in Deum refert vt in finem vltimum. Cuiuſmodi actio vt ſit meritoria, poteſt contenta eſſe virtuali intentione, num. 13. & 14
Actio non eſt eo ipſo mala, quod non referatur in Deum ex intentione agentis, num. 15. Mala eſt autem eo ipſo quòd in alium finem vltimum referatur, quàm in Deum: aut qua Deus poſtponatur alicui bono, num. 16
Intentio eſt debita, qua bonum honeſtum propter ſeipſum intenditur, aut aliud minus propter ipſum, nu. 17
Intentio eſt indebita qua contra honeſtatem agitur propter bonum delectabile. An, & quâ bonum honeſtum intenditur propter vtile, non relatum in aliud bonum honeſtum nobilius? num 18. & 19
Bonum vtile poteſt bona intentione conſtitui finis medius minus principalis, num. 20 & 21
Intentio eſt indebita qua bonum honorarium aut pecuniarium expetitur ſine relatione ad aliud, quod ſit finis eo aptus: duobus caſibus exceptis. nom. 26 & 27
Remedium aduerſus anxietatem animi circa defectum intentionis debitæ. num 29
Quomodo ſit debita intentio Superiorũ proponentium inferioribus ſuis præmia aut ſupplicia, vt inducant eos ad bonas actiones & auocent à malis, nu. 30

Interrogationes. Lib. 2.

Interrogare Pœnitentem, quatenus teneatur Confeſſarius & omittendo, quatenus peccet, num. 13 & 14
Interrogationis huiuſmodi obligatio quando contingat, nu. 13. & 16
De difficultate an interrogationes ſint præmittendæ confeſſioni, nu. 17
Interrogationes aliquot præmittendæ à Confeſſario, confeſſionis inchoationi, num 18
Faciendæ reſpectu habito ad contritionem neceſſariam in Pœnitente confitente, nu 19 & quinque ſequentibus.
Cum malente interrogari, quàm peccata ſua per ſe dicere qualiter ſit procedendum, num. 32
Qualiter interrogandus Pœnitens dum actu confitetur, & de quibus interrogandus, num. 33
De modo quo interrogationes fieri oportet, obſeruationes vtiles, num. 34
Interrogandi de peccatis carnis modus ſpecialis, num 35
Interrogationes faciendæ ſi opus videatur ad ſupplendũ in Pœnitente defectum integritatis ſuæ confeſſionis. nu. 36
Interrogationes ſpeciales faciendæ circa præcepta Decalogi, num. 37
Interrogationes faciendæ circa varios ſtatus hominum, numer. 38

Inuenta.

De inuentis vide verbum Bona incerta, in fine.

Inuidia.

Aduerſus inuidiam remedia, lib. 7. nu. 68

Ira. Lib. 7.

Aduerſus iracundiam remedia, nu 70
Ratio patienter ferendi iram alterius, nu. 71

Irregularis.

Irregulares cenſendi ſunt de numero toleratorum ab Eccleſia, lib. 1. nu. 163. ſub finem.

Ioculator.

Ioculator quando amittat priuilegium clericale, lib. 1. numer. 235

Iuriſdictio. Lib. 1.

Iuriſdictio in foro interno, nu. 13. & 14. ac nu. 19. cum aliquot ſequentibus.
Iuriſdictio ſpiritalis in foro externo. nu. 15. & tribus ſequentibus.
Iuriſdictionem habens in foro interno, ſiue ordinariam, ſiue delegatam, poteſt in ſuos ſubditos vbiuis eam exercere, nu 93
Inter iuriſdictionem Papalem, Epiſcopalem, & Parochialem differentia & conuenientia, nu. 29
Eiuſdem iuriſdictionis defectus quando reddat, & quando non reddat confeſſionem inualidam, num. 97. & quatuor ſequentibus.
Non habenti iuriſdictionem ſufficientem confeſſus bona fide, ad quid teneatur, num. 101
Impedire iuriſdictionis vſum in alio, quis poſsit aut non poſsit, nu. 109 Vide præterea verbum Confeſſarius, 1. & 3. Itemque verbum Commiſſio: ac verbum Excommunicatio 2. & verbum Neceſsitas.

Leuitas.

Leuitas percuſsionis Clerici, ratione cuius percuſſor poteſt per Epiſcopũ abſolui ab excommunicatione, lib. 1. nu. 255
Leuitas materiæ excuſat à mortali, lib. 15. num. 30

Lex æterna. Lib. 13.

Lex æterna attribuitur Deo tanquam moderatori vniuerſi. nu. 1. Cùm qua lege bonitas noſtra moralis conformitatem requirit, nu. 2. Eáque nobis manifeſtatur per reuelationem ſiue naturalem ſiue ſupernaturalem: & per iuſtam legem Superioris, num. 3. & duobus ſequentibus. Eadem quatenus cenſeri poſsit varia, nu. 6
Lex æterna non adfert quidem neceſsitatem agendi, adfert tamen patiendi pœnam debitam tranſgreſſori illius, nu. 7
Lex æterna immutabilis ex parte Dei, mutari poteſt ex parte materiæ, num. 8

Lex deriuata ab æterna. Lib. 13.

Theologorum ratio agendi de legibus, nu. 9
Legis nomen, nu. 10. Eiuſdem neceſsitas, nu. 11. & tribus ſequentibus. Definitio cum explicatione, nu 15
Differentia à conſilio: & obligatio tum ad culpam tum ad pœnam, nu. 16
Lex coagmentatur ex actu intellectus & voluntatis: & quo modo habeat rationem habitus, nu. 17. & 18
Inter leges, ſola humana obnoxia eſt iniuſtitiæ, nu. 19
Quæ poſsit eſſe legis materia, nu. 20. & 21
Promulgatio legis non eſt de illius natura, nu. 22
Quis ſit legis finis: & quæ cauſa efficiens, nu 23. & 24
Variæ legis qualitates. Quæ ſi communes ſint, quomodo aliæ aliis contrariæ inueniantur, num. 25. & 26
Eiuſdem officia ex D. Thoma, nu. 27. Et an illis ſit addendum præmio afficere. Et quo modo permittere illis addatur nu 28 & duobus ſequentibus.
Lex non obligat ad nimis difficile, nec ad id quod meritò faceret ridiculum, nu 122

Lex naturalis. Lib. 13.

Ordines & gradus propoſitionum legem naturalem conſtituentium, nu. 31 & duobus ſequentibus.
Eadem lex præcipiendo aut prohibendo obligat omnes homines ratione vtentes, nu. 42
Eam eſſe immutabilem qualiter intelligendum ſit. nu. 43

Quódque

Digitized by Google

Quódque non admittat exemptionem, ſed tantum declarationem: nec diſpenſationem niſi impropriè dictam, nu. 44. & tribus ſequentibus.
Ratio peccati reſpectu legis naturalis vnde contingat in actione humana, nu. 58
Quæ propoſitiones conſtituant ius gentium: & eiuſdem iuris cum naturali & humano collatio, nu. 39. & 40

Lex diuina poſitiua. Lib. 13.

Quadruplex neceſſitas diuinæ legis poſitiuæ & quid eadem lex ſit, nu. 125. & 126
Cur ante Chriſti aduentum data ſit ſolis Iudæis: & poſt, data ſit omnibus, nu 127
Quæ ſunt legis diuinæ poſitiuæ propria, quomodo iis quæ legis naturæ propria ſunt, proportione reſpondeat, nu. 128
Qualitates & effectus eiuſdem legis, nu. 129 & 130
Diuiſio illius in veterem & nouam, nu. 131
Cur ſoli populo Iſraelitico data ſit lex vetus, nu. 132. & 133
Et cæteris populis fuit tantum in conſilio, nu 134
Præcepta veteris legis diſtincta ſunt in moralia, ceremonialia, & iudicialia. nu 135
Ceremonialia & iudicialia nunc neminem obligant, nu 136
Ceremonialia ſunt mortifera, & cur, nu. 137 iudicialia non item, & cur, nu. 138
Cur Chriſtiani venerentur teſtamentum vetus. Et quatenus ſit vſus illius in iudicio de peccatis, nu 139 & 140
Lex noua cur ſic dicta, nu. 141. Differentia illius à veteri, nu. 142. In quo potiſſimum conſiſtat. nu. 143. Eiuſdem præcepta duplicia; & quæ ſub illa cadāt, quæque non cadant, nu 144
Præcepta moralia in noua lege ſunt eadem quæ in veteri, ſed facta auctiora. num. 145. Omniáque reuocantur ad præcepta Decalogi, & quomodo, nu. 146
Lex noua ad finem vſque ſeculi vigebit, nu. 147
Papæ circa eam poteſtas. Quódque ipſa non obliget ſemper ad mortale, nu. 148

Lex humana 1. quoad illius vim obligandi. Lib 13.

Lex humana non habet obligandi vim niſi ſit iuſta. Et duo modi quibus poteſt eſſe iniuſta. nu. 149. & 150
Debet item eſſe promulgata & poſt promulgationem elapſum eſſe aliquod tempus: etſi non in omni lege, nu. 151
Peccetúrne contrauenjendo legi antequam tempus id elapſum ſit. Et an in deſignatione eiuſdem tēporis ſit eadem ratio ſeruandi, quoad Papales conſtitutiones, ac quoad Imperatorias, nu 152. & 153
Quæ Papales conſtitutiones obligent, quæque non obligent ante earum promulgationem ſolemniter factam in prouincia, nu. 154 & 155
Quid ſit tenendum de obligatione conſtitutionum, quibus reuocantur priuilegia. Quidque de iis quibus contractus irritantur, nu. 156 & 157
Quid de nouis quibus antiquæ reuocantur, nu. 158
An ad obligationem legis humanæ requiratur vt ea ſit recepta, nu. 159 & 160
Quando peccetur non recipiendo legem iuſtam promulgatam, nu. 161
In quo conſiſtat non receptio legis, per quam amittit vim obligandi, nu. 162
Ea non requirit ſcriptum nec aliud ſignum externum: contenta vt legi contrauenīatur in caſibus in quibus ea obſeruari debuit nu. 163
Lex humana recepta tantùm in parte, obligat tantum ex ea parte, nu 164
Vt lex humana vim obligandi habeat, non requiritur vt ſit ſcripto tradita, nu. 165

Lex humana 2. quoad illos quos obligat, & quoad modos quibus obligat, ac quoad eos quibus eadem obligatio tollitur, Lib. 13.

Lex humana obligat omnes legiſlatoris ſubditos, etiam iuſtos: & quatenus ipſum quoque legiſlatorem, nu 167. & duobus ſequentibus.
De dubio, An lex obliget ſubditum legislatoris conſtitutum extra huius territorium, nu. 170
De altero dubio, An lex obliget non ſubditum legiſlatoris exiſtentem in huius territorio, nu. 171 & 172
Lex humana reſpectu præteritorum obligat in duobus caſibus, nu. 173
Quòd lex humana obliget non tantùm in foro externo, & ad pœnam: ſed etiam in interno, & ad culpam, nu. 174. & duobus ſequentibus.
Vt ea ratione lex humana obliget, quæ intentio legiſlatoris requiratur, nu. 177
Lex humana fundata ſuper præſumptione quando veritas eſt in contrarium non obligat in conſcientia, nu. 178
Nec item ceſſante illius ratione: quod poteſt duobus modis contingere. Et quid per rationem legis intelligendum ſit, nu 179. & duobus ſequentibus.
Quædam circa eamdem ceſſationem pro praxi notanda vide. lib. 15. nu. 59
Lex humana quando obliget cum mortis periculo, nu. 182
Excepto vno caſu, inualidæ ſunt in conſcientia quæ fiunt contra legem humanam illa irritantem, nu. 183
Quid ſi fiant contra legem non irritantem, nu 184. & 185
Quatuor per quæ tolli poteſt legis humanæ obligatio, nu. 186
De interpretatione legis: cuius ſit eam facere vniuerſalem & cuius particularem: & qua ratione ſit in ea procedendum, nu. 187. & duobus ſequentibus.
De diſpenſatione, nu. 190. & ſeptem ſequentib. vide verbum Diſpenſatio.
De abrogatione & de irritatione, nu. 198 & 199

Lex humana tertiò, prout libris iuris continetur, Eccleſiaſticáque eſt aut ciuilis. Lib. 13.

Principia iuris canonici ex Gratiano, nu. 200
Eiuſdem diuerſa acceptio. Et accepti prout traditur in ſcholis diſtinctio in quinque partes, nu 201. & 202
De prima parte quæ eſt decretum Gratiani, quo modo citari ſoleat: ac methodus qua ille in ea procedit, nu. 203 & 204
Modi citandi ea quæ pertinent ad reliquas, eiuſdē iuris partes Et methodus in illarum compilatione ſeruata, nu. 205, & 206
Quæ ſit obligatio Eccleſiaſticarum legum ſcriptarum in iiſdem partibus comprehenſarum, nu. 207
Lex Eccleſiaſtica quatenus feratur de actibus internis, nu. 21
Iuris ciuilis à canonico diſtinctio, nu. 209
Illúdque huic ſubeſt. Ac quis poſſit illud condere, num. 210. & 211
Eiuſdem præcipua diuiſio in conſtitutionem Principis, Senatuſconſultum, Ius prætorium, & Plebiſcitum, nu. 212
Alia diuiſio adhuc eiuſdem prout docetur in ſcholis, & modus quo citari ſolet, nu. 213. & 214
Idem continet quaſdam leges abrogatas & quaſdam non ſeruandas, nu. 215

Lex humana 4. prout eſt pœnalis. Lib 13.

A qua pœna lex pœnalis nomen & naturam accipiat & quatuor diuiſiones eiuſdem legis, nu 256. & 257
Regula diſtinguendi inter eam, quæ eſt latæ ſententiæ, & eam quæ eſt ſententiæ ferendæ. Ac modi deprehendendi in dubio ſitne latæ ſententiæ, num 258 & 259
Quomodo interpretanda ſit lex pœnalis. num. 260
Et documenta obſeruanda in eadem interpretatione, num. 261. Déque eo quòd interpretatio non ſit extendenda extra caſum in illa expreſſum, num 262
In eadem interpretatione quæ ſint attēdenda quoad verba, n. 263 Quæ quoad perſonas quibus pœna imponitur. 264. Quæ quoad actionem propter quam imponitur. nu. 265
Tractatio difficultatis. An detur legis pœnalis obligatio ad culpam. nu. 266 & duobus ſequentibus.
Quod lex pura pœnalis ſuperaddita morali non tollat obligationem eius ad culpam, nu. 269
Quando ob ignorantiam excuſatio ſit à pœna lege impoſita nu. 270 & quinque ſequentibus. Vide verbum, Ignorantia, verſus finem.
De difficultate. An lex pœnalis obliget ad pœnam ſubeundam ante Iudicis ſententiam nonnulla certa, nu. 276
Quid tenendum ſit ſi lex pœnalis humana includat diuinam, nu. 277
Quod ea vis ſit legis pœnalis, vt poſſit obligare nō expectata ſententia Iudicis, nu. 278
Quæ pœnæ ipſo iure, vel ipſo facto impoſitæ incurrantur non expectata Iudicis ſententia, nu. 279. & 280
Lex imponens pœnam tanquam conditionem, vel modum rei traditæ, obligat in conſcientia ante ſententiam Iudicis, nu. 281
Idem dicendum eſt de pœna teſtamentaria, & de impoſita collegialibus à fundatore Collegij, ac de ea quam Princeps imponit Magiſtratibus quibus ſoluit ſtipendium, numero 282
Quid tenendum de pœna conuentionis addita contractui, num. 283
Obligatio legis pœnalis ipſo iure vel facto imponentis pœnam, quæ requirit executionem, nu 284 & 285
Cur quædam pœnæ ipſo iure, vel facto impoſitæ requirant ſententiam Iudicis, & non aliæ, nu. 286
Pœnam ipſo etiam facto impoſitam non tenetur quis in ſe exequi, ſed tantùm pati executionem. num. 287
Quando præcipiente Iudice teneatur eam exequi, nu. 288
Difficultas de alienatione bonorum facta per eum qui crimen commiſerit, propter quod à lege eis priuatur ipſo facto, nu. 289

Digitized by Google

Difficultas, An quando crimen propter quod lex pœnam ipſo facto imponit, ita notum eſt, vt nulla tergiuerſatione celari poſſit, ſententia Iudicis requiratur, numero 290
Difficultas de beneficiario, An poſſit in conſcientia retinere beneficium, ſi commiſerit crimen propter quod à lege priuatur ipſo facto, num. 291
Difficultas, An ſimili modo priuatus officio ſuo publico, poſſit valde illud exercère. num. 292
Difficultas, An ſi reus iuridicè interrogatus neget ſuum crimen, teneatur ſoluere pœnam ad quam fuiſſet alioqui condemnatus, num. 293
Difficultas, An qui ex officio tenentur reos manifeſtare, aut ſententiam in eos proferre, ſi non faciant, teneantur ad ſolutionem pœnæ, qua ille mulctatus fuiſſet, num, 294

Lex humana vltimò, prout obligat ad mortale. Lib. 15.

Quòd detur aliqua lex humana obligans ad mortale, numer. 39
Quod lex humana poſſit diuinam includere dupliciter: indeque obligare ad mortale, num. 40
Lex humana ſub mortali obligat in materia graui: & Superiore intendente talem obligationem imponere, numer. 41
Sine grauitate materiæ voluntas Principis non ſufficit, vt lex obliget ad mortale, num 42. & 43
Quando ad obligationem legis humanæ ſub mortali cum grauitate materiæ requiratur legiſlatoris intentio taliter obligandi, ibid. num 44
Quod non modo Eccleſiaſtica, ſed etiam ciuilis lex humana poſſit ſub mortali, obligare, extra caſus contemptus & ſcandali, num 45
Intentio legiſlatoris obligandi ſub mortali quomodo cognoſcatur. num. 46. Quo modo ex conſuetudine, num 47. Quomodo ex verbis legis, num. 48
Ex pœnis ſpiritalibus quas lex imponit trãgreſſoribus, colligi poteſt obligatio ad mortale, numer. 49. non item ex ciuilibus, num. 50. & 51
Verba legis præceptiua non ſunt ſignum ſufficiens obligantis ad mortale, num 52
Exceptio cum ſua moderatione, num. 53. & 54
Quod verba præceptiua non obſtent quin lex Eccleſiaſtica admittat benignam interpretationem, qua cenſeatur non obligare ad mortale, num 55 & duobus ſequentibus.

Libertas Eccleſiaſtica. Lib. 9.

In lædentes libertatem eccleſiaſticam lata eſt excommunicatio, vide verbum, Bullæ cœnæ, octauò.
Quæ dicatur libertas eccleſiaſticæ: & quomodo lædatur per ſtatuta laicorum Quidque cenſendum ſit contra eam eſſe, num 357. & 358
Quod ſtatutum cenſeri debeat factum contra libertatem eccleſiaſticam, num. 359. & 360
Spectantia ad excuſationem à propoſita excõmunicatione, Et quatenus incurratur faciendo ſtatuta contra libertatem eccleſiaſticam. aut illa ſcribendo, num. 361. & duobus ſequentibus.
Quatenus excommunicationi ſubiiciantur Poteſtates, Conſules. Rectores, & Conſiliarij locorum in quibus ſtatuta, aut conſuetudines ſeruantur contra libertatem eccleſiaſticam, num. 364

Libertinus. Lib. 2.

Libertinis quæ ſcrupuloſorum medicinæ vtiles, quæ perniciosæ, num. 136
Vrgendi ſunt propoſitione grauitatis, & multitudinis pœnarum inferni, in quarum proinde conſideratione Confeſſarium verſatum eſſe oportet, num. 137 138 139
Ratio qua earumdem pœnarum propoſitione, libertinus videtur diſponi poſſe ad Dei timorem, num. 140
De eo quod libertinis eſt in ore, Quod Deus nouerit quid ſit de ipſis futurum, itaut nihil ſit cur ſe vexare debeant, numero 141
Libertino penitus parato ad malè agendum qualiter ſuaderi poſſit malum minus agere omiſſo maiori, num. 142

Licentia. Lib. 10.

Licentia alieno confitendi varia, num 68
Non modo per ſpecialem, ſed etiam per generalem licentiam expreſſam, acquiri poteſt iuriſdictio ad audiendas confeſſiones, num 71
Idemque per taciteam, & per implicitam, num. 70. & 72. & 73
Licentia petita nec obtenta, non ſufficit ad confitendum alieno, num 87
Licentia eligendi Confeſſarium, quatenus extinguatur mortuo concedente, num. 95
Quòd non finiatur per primam electionem, num 96
Quando licentia obtenta quidem, ſed nondum notificata obſtet, aut non obſtet validitati abſolutionis ſacramentalis, num. 104
Licentia audiendi confeſſiones non ceſſat per illius reuocationem, niſi intimatam legitimè, num. 105

Lignatio. Lib. 10.

Lignationem in ſylua communi ſub certis pœnis prohibere poteſt communitas, nu 367. Contra quam prohibitionem facientes qui ſunt de eadem communitate, tenentur quidem ad ſolutionem pœnæ impoſitæ: non tamen ad reſtitutionem acceptorum ſine graui damno. nu 368
Quod idem iudicandum eſt, cùm diuerſarum communitatum ciues vltro citróque, alij in aliorum ſyluis lignantur, nu. 369
Obligatur ad pœnam impoſitam, & ad reſtitutionem qui lignatur in ſylua alicuius priuati vel communitatis, cuius ciues non lignantur in ſylua alterius communitatis, cuius ille pars eſt. Excipe niſi interueniat conſenſus domini ſyluæ, lib. 10. nu. 170. Aut niſi conſuetudo rationabilis excuſet, nu. 171

Ludus. Lib. 10.

Quid ſit ludus, & vnde ſit illicitus, num. 384
Conditiones ex quibus ludus non modo illicitus eſt, ſed etiam iniuſtus, ideoque inducens obligationem ad reſtitutionem, nu. 385
Explicatio quæſtionis, An lucrata per ludum vetitum, poſſint tuta conſcientia retineri, nu. 386
Quando certus de victoria luſit, aut ludi pretium auxit: lucrum inde factum poſſit, aut non poſſit retinere. nu 387
Quando is qui ludo prohibito luſit promiſſa pecunia teneatur, aut non teneatur promiſſam ſoluere, num. 388
Explicatio quæſtionis, An non habens quod perdat in ludo, poſſit in eo lucrari. nu. 389

Luxuria. Lib. 7.

Aduerſus luxuriam puncta conſideranda, nu. 57
Et cautelæ aduerſus eamdem adhibendæ, nu. 58

M

Magiſter.

Magiſter, ſeu doctor de quibus interrogari debeat in confeſſione, lib. 2. nu. 38. §. 10

Maritus.

Maritus non eſt de numero eorum qui tanquam alieni iuris non tenentur adire Sedem Apoſtolicam pro abſolutione ab excommunicatione lata in percuſſorem Clerici, lib. 1. nu. 243

Medicus.

Medicus. & Chirurgus de quibus interrogari debeant in confeſſione. lib 2. nu. 38 §. 12
Medicis impoſita obligatio ægrotantes monendi de facienda confeſſione; lib. 6. nu. 23. & 24
Medici obligatio reſarciendi damnum, quod æger pertulit culpâ ipſius, lib. 10. nu. 98
Medicus, in dubio qualiter debeat ſe gerere circa ægrum, lib. 13 nu. 99

Mercator.

Mercator de quibus interrogandus ſit in confeſſione, lib. 2. nu. 38 §. 9

Meretrix. Lib. 10.

Publica meretrix non tenetur reſtituere pretium quod accepit pro ſua proſtitutione, nu. 191
De meretrice occulta, idem quod de publica dicendum eſt; & quomodo eadem poſſit magnum ſuæ proſtitutionis pretium acceptum retinere, nu. 192. Tale pretium filiafamilias, patri: & vxor, marito debet reſtituere, nu. 193

Metus. Lib. 11.

Metus non tollit liberum niſi tollat vſum rationis: quódque alius ſit leuis, alius grauis, nu. 69
Quorum malorum eſſe debeat, vt cenſeatur grauis, nu. 70
Metus etſi peccatum minuere poſſit, non tamen de mortali facere veniale, nu 71

Digitized by Google

Metus leuis regulariter non excuſat à mortali, no 72
Nec item grauis quando agitur contra præceptum naturale negatiuum, nu.73
Secus quando agitur contra præceptum affirmatiuum etiam naturale, nu.74 Et quando contra humanum negatiuum, exceptis duobus caſibus, nu.75.& 76
Actus humanus metu extortus inefficax, ac inualidus cenſendus eſt, nu.77

Miles.

Milites de quibus interrogari debeant in confeſſione, lib. 2. nu.38.§.18

Miſeratio Dei.

Miſerationes Dei in peccatorem ex quibus ille erigitur in ſpem veniæ, lib.2.nu.79.& quatuor ſequentibus.

Miſſa.

Miſſam in malo ſtatu celebranti miniſtrare non eſt de ſe illicitum, lib.1.nu.164

Mortis periculum.

In mortis periculo conſtitutus cum quanta prudentia iuuandus, lib.1.nu.200. Ad quæ hortandus, nu.201. De quibus interrogandus nu.202. De quibus monendus, nu.203
Circa morientes agenda, nu.204
Notanda à Confeſſario vocato ad conſtitutum in articulo mortis, Lib 8.nu 25.& tribus ſequentibus.
Mortis periculum eximens percuſſorem Clerici vel Monachi ab obligatione adeundi Sedem Apoſtolicam, lib. 1. nu.245

Mulier.

Mulier ratione ſexus eximitur ab obligatione adeundi Sedem Apoſtolicam pro excommunicatione incurſa ob percuſſorem Clerici, lib.1.nu.246
Mulier non eſt quidem capax iuriſdictionis Eccleſiaſticæ: eius tamen vſus aliquis illi committi poteſt, lib.9.nu.117

Mutus.

A muto qualiter facienda ſit ſacramentalis confeſſio. lib. 6. nu.82.& 155. vbi quoque de muto ſimul & ſurdo.

N

Neceſſitas. Lib.1.

Neceſſitas dans Iuriſdictionem ſufficientem ad audiendas confeſſiones, nu.58.59.& 60
Limitatio cum qua eſt accipienda Iuriſdictio, quam neceſſitas dat, nu.61
Non alia neceſſitas, quàm periculi mortis dat iuriſdictionem in foro interno. nu.63
Neceſſitas excuſans ab excõmunicatione percuſſoré Clerici, vel Monachi, lib 1.nu.224
An ea locum habeat cum quis poteſt vitare eam fugiendo, ibidem.
De obligatione ſubueniendi ſpiritali neceſſitati proximi, vide verbum Eleemoſyna ſpiritalis.

Neceſſitas extrema. Lib.10.

Non eſt peccatum in extrema neceſſitate rem alienam accipere. Nec obligatio illam reſtituendi, ſi ſit parui momenti, nu.155.& 156
Res accepta in extrema neceſſitate poſt hanc perdurans, reſtituenda eſt, nu.157
Ex re male acquiſita licet ſubuenire ſibi in eâdem neceſſitate, non ideo tamen tollitur obligatio ad reſtitutionem illius mala acceptione contracti, nu.158
Qui eſt in extrema neceſſitate ſolummodo per accidens, vtpote habens alibi ſufficientes diuitias. tenetur ad accepti reſtitutionem, nu.159
Explicatio difficultatis, An ſi is qui conſtitutus in extrema neceſſitate alienum accepit, veniés poſtea ad pinguiorem fortunam teneatur illud reſtituere, nu 160. & tribus ſequentibus.

Nocumentum. Lib. 14.

Doctrina D.Thomæ de nocumento, nu 33
Nec metum formaliter intentum auget peccatum, nu.34. Interpretatiuè volitum item auget. Et quãdo etiam non volitum augeat, nu 34
Qualiter ex nocumento ſecuto iudicari debeat de grauitate peccati. Et quomodo contingat nocumentum excuſari quoad Deum, non quoad homines, num 36
Triplex diſcrimen inter nocumentum ſibi, & nocumentum alteri allatum, nu.37
Quando nocumentum non præuiſum, nec intentum ſibi illatum perinde augeat peccatum, ac illatum alteri, nu.38

Notitia & Notorium. Lib 1.

Notitia requiſita vt excõmunicatio ob percuſſionem Clerici impediat executionem Iuriſdictionis, nu.150
Notorium aliud iuris aliud facti. & quale requirat Concilium Conſtant. in ſuo priuilegio de non vitandis cenſura innodatis, num.121. & 122

Nouitius.

Nouitius irretitus excommunicatione reſeruata à quo abſoluatur, & quatenus valeat abſolutio, lib 1 nu.245
Et quod abſolutus inita priuilegia religionis, ſi hanc deſerat, in illam recurrat, lib. 8.nu.38

O

Obiectum humanorum actuum. Lib.14

Ex obiecto actus humani, eius malitia eſſentialis deriuatur, nu. 1. Tres modi quibus talis deriuatio contingit, num. 2. Ac duæ generales regulæ de peccatis iudicandi ex obiecto, num.3
Ex obiecto actus humani quo modo iudicetur de peccati grauitate nu.5 Et quomodo ex contraria virtute, nu 6
Obiectum actus humani quas conditiones requirat ad conſtituendam circunſtantiam peccatum aggrauantem, no. 65.& 66
De eâdem aggrauatione doctrina D. Thomæ cum illius reſtrictione. nu.67 & 68
Quando eadem aggrauatio fiat mutando ſpeciem, & quando intra eamdem ſpeciem, num.69
De occaſione peccandi quando cenſenda ſit proxima, lib 8. nu.19.
De obſeruatione legis notanda vide in verbo [illegible].

Officiarius, Lib. 10.

Peccat quidem mortaliter officiarius aliquid accipiens ad agendum contra ſuum officium: ſed non tenetur eo ipſo ad reſtitutionem accepti, nu.139
Ad fungendum officio ſuo accipiens ſupra ſtipendium ſibi taxatum, peccat & tenetur ad reſtitutionem exceſſus: niſi liberaliter donetur, nu.140. Et duo caſus in quibus donatio eiuſmodi non eſt cenſenda interuenire, nu. 142
Liberaliter donatum quando ab officiario retineri poſſit aut non poſſit, nu.142
Quando poſſit officiarius licitè aliquid accipere ſupra ſtipendium ſibi taxatum: etiamſi lex ſui officij prohibeat quidpiam accipi liberaliter donatum, nu.143.& tribus ſequentibus
Quatenus officiarius, qui percutiendo Clericum in excommunic. incurrit, excuſetur Sedem Apoſtolicam adire pro abſolutione lib.1.nu.248

Opifex.

Opifex de quibus interrogandus ſit in confeſſione, libro 2. num.38.§ 8.

Opinio. Lib. 13.

Quæ opinio ſit habenda pro communiore, nu.92
Propria opinio bene fundata teneri poteſt contra communem, ibid. nu.93. Liberúmque eſt quam velis dubij partem eligere, ſi vtraque ſit æquè probabilis, nu.94
Minus probabilem ſequi licet relicta probabiliori, quando periculum eſt tantummodo turpitudinis moralis: non item quando periculum ſimul eſt irreuerentiæ erga res ſacras aut damni proprij vel alieni, numer. 95. & quatuor ſequentibus: in quibus quædam corollaria inferuntur praxi.
Quando liceat contra propriam ſententiam, ſequi alienam, num.101
Vnius doctoris auctoritas non facit probabilem opinionem communi contrariam, nu.102
Opinio ea probabilis non eſt quæ definitioni fidei, aut legi vel conſuetudini receptæ aduerſatur. nu. 103
In odioſis benignior, ut alias probabilior opinio eſt anteponenda. num.104
Quæ opinio tanquam communior, ſit præferenda, num. 205

Omiſ-

Omiſsio. *Lib.* 15.

Omiſſionis ordines ad actus quos impedit, aut ex quibus procedit, num 11
Regulæ iudicandi de actu qui cauſa omiſſionis malæ, inde vitiatur. nu 12. Omiſſio mala non vitiat actus qui comitantur cauſam ipſius, ſed non ſunt ipſius cauſa, num. 13
An voluntati omittendi adimpletionem præcepti ſuperaddere cauſam omiſſionis, ſit nouum peccatum, num. 14
Quando cum omiſſione cauſa illius ſit in confeſſione exprimenda, nu. 15
Difficultas de tempore quo committitur peccatum omiſſionis, nu. 16. & 17
Excuſatur à peccato omiſſionis exterioris is quem de omiſſione interiori pœnitet priuſquam illa contingeret, nu. 18. & 19
Ex quibus ſpectanda ſit grauitas peccati omiſſionis, num 20

Oratio primò, ſecundùm ſe, & quoad effectus illius, Lib. 4.

Orationis nomen & definitio, nu. 39. & 40
Orare quorum ſit proprium, nu 41. & quatuor ſequentibus.
Orationis diuiſiones, tum in mentalem, & vocalem, tum in bonam, & malam, tum in obſecrationem, & orationem propriè dictam, poſtulationem, & gratiarum actionem, nu. 46 & quinque ſequentibus.
Orationis effectus præcipuus quadruplex: deque merito & ſatisfactione, nu. 52. & 53
Vt oratio ſit impetratoria, quæ requirat, num 54. & 55. fides requiſita, nu. 56. item ſpes, nu. 57. itemque charitas, num. 58
Orationem peccatoris impetratoriam eſſe quibus modis contingat, & quæ peccata tali impetrationi peculiariter obſtent, nu. 59. & 60
Oratio vt impetratoria ſit, requirit adhuc tum humilitatem & deuotionem, tum etiam perſeuerantiam in petendo, num. 61 & 62
De conditionibus, vt petamus pro nobis: & vt petamus neceſſaria vel vtilia, nu 63. & 64
Oratio iuſti facta ſiue pro viuis ſiue pro defunctis, quando ſit fructuoſa. Et quando oratio peccatoris, nu. 65. & tribus ſequentibus.

Oratio ſecundò, quoad obligationem ea vtendi, & rationem debitè vtendi. *Lib.* 4.

De oratione datum præceptum diuinum obligat ſub mortali omnes Chriſtianos. nu. 69 & 70
Pro quo loco, & tempore, num. 71. & tribus ſequentibus. Et tempus neceſſitatis pro quo obligat, quando contingat, num. 75
Oratio Deo tantùm & Sanctis cum ipſo regnantibus in cœlo, eſt fundenda: & quæ ſpectent ad illius præparationem, ſiue remotam ſiue propinquam nu. 76. & duobus ſequentibus.
Ad bonam orationem requiritur tum reuerentia, tum deuotio, num. 79. & duobus ſequentib.
De attentione adhuc requiſita vide verbum Attentio.
Euagationes in oratione cohibendi adiumenta, nu. 92
Orationis bonæ obiectum: & quòd liceat quædam bona petere abſolutè, quædam verò ſolùm ſub conditione: ac quo modo bona temporalia, nu. 93 94. & 95
Depulſionem peccati licet abſolutè petere: aliorum malorum ſolùm ſub conditione, nu. 96
Oratio in qua non exprimitur id quod per eam petitur, nu. 97
Orationis bonæ finis debitus: & quando bonum honorarium ſit aut non ſit talis finis cenſendum, num. 98. & quatuor ſequentibus.
De orante lucri gratia quid tenendum ſit. num 103
In oratione mentali exercitatio memoriæ, intellectus, & voluntatis qualis eſſe debeat, nu. 104 & 105
In eadem conſiderandi ratio ſeruanda, ac ratio coniungendi exercitationem voluntatis cum exercitatione intellectus, nu. 106. & quinque ſequentibus.
Ad orationis vocalis debitum vſum requiſita, tum ex parte corporis tum ex parte animæ, nu. 112 & duobus ſequentibus.
Orationum iaculatoriarum vſus. num. 115
Orationis Dominicæ explicatio, num. 116. & tribus ſequentibus.
De recitatione Roſarij ac Coronæ B. Virginis, & modo recitandi, nu. 121

Ordinibus initiatus.

Ordinibus maioribus initiatus, ſi diſcipulus ſit quatenus poſſit à Magiſtro ſuo percuti ſine excõmunicatione, libro 1. numero 231

P

Papa.

Papa quo modo Eccleſiæ princeps dicatur, libro 1. num. 22
Quatenus obligetur præcepto confitendi, lib. 6. nu. 49
In Papam & ipſius familiares quis iuriſdictionem habeat in foro interno, lib. 1. n. 32
Papæ reſeruantur peccata ratione excommunicationis annexæ illis, lib. 1. num. 124
Pauper Clerici percuſſor quatenus excuſetur ab obligatione proficiſcendi Romam pro abſolutione, li. 1. n. 250

Pharmacopola.

Pharmacopola de quibus interrogari debeat in confeſſione lib. 2. num. 38. §. 13

Parochus.

Parochi obligatio miniſtrandi ſubditis Sacramenta, quanta ſit, lib. 1. nu. 81. & 82
Parochus recuſans audire confeſſionem ſubditi, non cenſetur eo ipſo illi concedere licentiam confitendi alteri, ibidem, num. 83. & tribus ſequentibus.
Intruſus non poteſt alteri iuriſdictionem committere ad audiendas confeſſiones, lib. 1 num. 57
Parochus de quibus interrogari debeat in confeſſione, lib. 2, num 38. §. 2
Parochus non habet ex officio poteſtatem excommunicandi, lib. 9. nu. 121. & 122
Parochiale beneficium habuiſſe non ſufficit ad audiendas confeſſiones ſine Epiſcopali approbatione, libro 1. num. 190
Parochi nomine qui comprehendantur, non habentes opus approbatione ad audiendas confeſſiones, num. ſequenti 191
De patientia vide verbum Chriſtus ſub finem.
Pauper ſimulans paupertatem, ideo acceptam eleemoſynam reſtituere tenetur, lib. 4. num. 319. in fine.

Peccatum primò vniuerſe. *Lib* 15.

Diuerſi modi quibus accipitur nomen peccati, num. 1
De diuiſione peccati, quod aliud ſit in Deum, aliud in proximum, & aliud in ſeipſos. nu. 2
Quæ dicantur peccata ex ignorantia, nu. 3. Quæ ex infirmitate, nu. 4. quæ ex malitia, num. 5
De diſtinctione peccati quòd aliud ſit cordis, aliud oris, & aliud operis, nu. 6 & 7
De diſtinctione eiuſdem in peccatum commiſſionis & peccatum omiſſionis, nu. 8. & 9
Omiſſio duplex: & de qua ſit ſermo in præmiſſa diuiſione nu. 10 Alia de omiſſione, vide in verbo Omiſſio.
Peccatum diſtinguitur in mortale & veniale ex obligatione ad pœnam ſequentem ex illo, nu. 21
Talis diſtinctio ſeu diuiſio quomodo analoga, & quomodo ſynonyma eſſe cenſeatur, nu. 28
Quæ dari poſſit regula diſtinguendi inter peccatum mortale & veniale, nu. 29
Similitudo qua illuſtratur quod dici ſolet, peccatum poſſe mortale & veniale eſſe, tum ex ſuo genere, tum ex accidenti, nu. 32
Regula iuris naturalis iudicandi de peccato, ſitne mortale an veniale, nu. 34
Regula idem iudicandi ex ſacris literis, nu. 37. Et alia idem iudicandi ex lege humana, nu 38
Traditio doctorum virorum, & vſus piorum haberi poteſt pro regula iudicandi de peccatis, nu. 60
Duo documenta notanda de iis quæ apud varios varia ſunt in vſu, nu. 61
Idem actus poteſt ſucceſſiue peccatum eſſe veniale & mortale. nu 68
De nomine & definitione peccati, vide ad eius intelligentiam dicta in præfatione præmiſſa, lib. vndecimo.

Peccatum ſecundò, prout mortale. *Lib.* 15.

Quatenus peccans mortaliter cenſeatur finem vltimum conſtituere in creatura, num. 22
Peccatum mortale quomodo includat contemptum Dei, veniale non item. nu. 24
Peccatum mortale ſuo genere, ſit ex accidenti veniale: tum per materiæ leuitatem, tum per deliberationis imperfectionem, num. 30. & qualis ſit talis imperfectio, qualiter-

que deprehendatur interueniſſe in peccato. nu.31
Quando contingat peccatum mortale, regula Richardi à S. Victore & illius confirmatio. nu 35
Quod nequeat dari generalis ratio ſtatuendi de grauitate iniuriæ ex qua peccatum ſit ſuo genere mortale: proindéque id prudentis arbitrio relinquatur. num 36
De legis humanæ obligatione ad mortale, vide verbum Lex humana vltimò.
Quamcumque legem Superioris tranſgrediens ex contemptu, peccat mortaliter: ac qua ratione id probetur, quáque reſtringatur. num.62.& 63
Quo modo intelligi debeat peccati mortalis diuiſio in ſuperbiam & reliqua capitalia, num 64
Peccatum ex ſuo genere mortale, fit veniale per detractionem, non per additionem. num.72
Quo modo ex cauſa veniali proueniens cogitatio vel delectatio genere ſuo mortalis, ſit venialis. num.73
Dictum in ea re de cogitatione vel delectatione, non habet locum in operatione & omiſſione, num.74
A mortali inaduertentia excuſat, & nonnumquam ſimpliciter à peccato. num.75
Peccatum non deſinit eſſe mortale ratione metus, etiam cadentis in conſtantem virum, num.76

Peccatum 3. prout veniale. Lib. 15.

Quomodo verum ſit peccatum veniale non eſſe contra legem Dei, num 25
Quod non excludat à regno cœlorum nec à Dei gratia & amicitia. Et qua ratione definitio peccati illi conueniat, num.26 & 27
Peccatum quod eſt genere ſuo veniale, poteſt ex accidenti mortale fieri quinque modis, num.32
Peccata venialia quantocumque ſint numero, nunquam æquiualent vni mortali, num 65.& 66
Modus quo contingit peccatum de ſe veniale, eſſe per iterationem mortale. num.67
Veniale ſuo genere, non fit intra eamdem ſpeciem, ex circumſtantia mortale. nu 69
Modi per ſe, & per accidens, non faciunt de veniali mortale, num 70
Peccatum ſuo genere veniale non fit mortale ex intenſione affectus voluntatis quo perpetratur, nu.71

Peccati venialis remiſſio. Lib. 5.

Venialis peccati remittendi modi, præter vſum ſacramenti pœnitentiæ. nu.43
Peccatum veniale non remittitur niſi diſpliceat, diſplicentia ſaltem virtuali: ac quænam hæc ſit, nu.44.& 45
Vnum veniale remitti poteſt ſine alio, nu.46
Quando veniale conſtituitur materia Sacramenti Pœnitentiæ, debet diſplicere cum propoſito illud vitandi, & quali, nu.47

Peccati continuatio. Lib. 14.

Quatenus peccatum cenſeatur continuari ex continuatione actus exterioris, etiamſi praua interior voluntas ceſſet, n 53
Quatenus continuari perſeuerante praua voluntate etiamſi interrumpantur actiones, quæ ad illam implendam exercentur, nu 54
Actiones, quæ tanquam præambula ordinantur ad aliquod peccatum, conſtituunt cum eodem vnum numero continuatum, nu.55
Vide verbum Circumſtantia 2.

Peccati adiuncta. Ex lib. 7.

Pœnæ grauitas quæ grauitati peccati reſpondet, eſt cum intenſionis, non extenſionis. nu.136
Grauitas intenſionis magis conuenit pœnæ luendæ in purgatorio, quàm grauitas extenſionis: non item pœnæ luendæ in hac vita. nu.137
Soli Deo notum eſt quantæ extenſionis eſſe debeat pœna pro peccatis luenda in hac vita: vt & quantæ intenſionis ſit futura in purgatorio, nu.139

Ex libro 2.

Peccati mortalis indignitas naturalis, nu. 60
Eiuſdem indignitas ex inobedientia erga Deum, nu.61
Ex odio, quo Deus illud proſequitur, nu. 62
Ex abuſu diuinæ erga nos voluntatis. nu.63
Ex Dei perfectione & ex noſtra nequitia, nu.64
Per peccatum mortale facimus iacturam præteritorum meritorum, nu.68
Cœlum nobis clauditur, num.69. Spoliamur diuinâ gratiâ num.70. In maxima miſeria conſtituimur, num.71
Per peccatum mortale infliguntur plagæ, 1. Corruptionis in ſubſtantia, 2. Cæcitatis in mente, 3. Obliuionis Dei in memoria, 4. Peruerſitatis in voluntate, 5. Debilitatis in facultatibus exequentibus, 5. Infirmitatis in corpore, numero 72
Per peccatum mortale contrahitur debitum æternæ damnationis: & quàm ea ſit horrenda, num.74.& 75
Nulla peccatorum grauitas & multitudo tanta eſt, cuius deſperanda ſit venia, & qualiter ad ſpem peccator excitetur, numero 83
Aduerſus peccandi affectus, victoria eſt quidem difficilis, ſed quæ obtineri poſſit iuuante Chriſto, & quomodo aduerſus eos pugna ſit ineunda, num.150.& 153
Aduerſus præſens periculum peccandi remedia: primum, oratio, num.184 Secundum, fides in Chriſtum, qua reſiſtamus diabolo, num.186. Tertium, recurſus ad Patrem ſpiritualem, num.189. Quartum, cuſtodia cordis, nu.197
De piratarum atque eorum qui naufragorum bona ſurripiunt. vide verbum Bulla Cœnæ 3.

Pœnitens ex libro 2.

Præparatio per orationem & ſanctos affectus, cum qua oportet accedere ad excipiendam Pœnitentis confeſſionem, num.1.2 & 3
Cum Pœnitente dum actu confitetur qua ratione ſit procedendum, num.18.& quatuor ſequentibus
Qua ſpecialiter ratione cum gerente inimicitias, num.19
Qua cum obligato ad reſtitutionem, num.20
Qua cum exiſtente in actu peccati mortalis, num.21.& 22
Qua cum diſſentiente ab ipſo Confeſſario de peccato, a quo tamquam mortali ille abſtinere debeat. num.23
Quid faciendum, ſi tam Confeſſarius, quàm Pœnitens dubitent, ſitne peccatum aliquod tamquam mortale vitandum, num.24
Interrogationes faciendæ habito reſpectu ad confeſſionem ſiue antea factam ſiue de præſenti faciendam, numer 25.& duobus ſequentibus.
Quid agi debeat ſi pœnitens pœnitentiam non impleuerit, aut circa integritatem confeſſionis inueniatur defeciſſe, numero 27
Si Pœnitens inueniatur non feciſſe ſufficiens conſcientiæ examen, quid agere debeat Confeſſarius, num 28
Interrogationes faciendæ Pœnitenti qui rerum diuinarum rudis apparet, num 29

Ex libro 4.

In Pœnitente facturo confeſſionem requiritur cum vſus rationis, tum baptiſmus ſuſceptus, tum notitia neceſſariorum ad ſalutem, tum demum intentio ſuſcipiendi pœnitentiæ ſacramentum, num 1.& tribus ſequentibus. Adde & examen conſcientiæ, de quo in verbo Examen.
Pœnitens qua ratione excitari poſſit ad vſum voluntarium ſacramenti pœnitentiæ, numero 15. & quatuor ſequentibus.
Pœnitens ad talem vſum debet concurrere cum dolore, pudore, & timore, num.20.& duobus ſequentibus.
Debet item cum propoſito non peccandi de cætero, numer. 23.& 24
Debet denique in confitendo ſeruare decentiam, ordinem, breuitatem, perſpicuitatem: & qua ratione, num.25. & tribus ſequentibus.
Pœnitens poſt ſuſceptum pœnitentiæ ſacramentum, debet facere fructus dignos pœnitentiæ: & quinam ij ſint, ac quorum operum vſum requirant, num.29 & quatuor ſequentibus.
De iis quibus Pœnitens iuuari poteſt ad executionem propoſiti emendandi ſe, concepti in ſuſceptione ſacramenti Pœnitentiæ, num 34.& ſequentibus.
De dubitante an Clericum percuſſerit, déque habente impedimentum adeundi Sedem Apoſtolicã, habes lib.6.nu. 254

Pœna.

Pœnã meritã Clericum aut monachum puniendo, quando incurratur excommunicatio, libr.1.nu 219 Pœnæ ſubeundæ non expectata Iudicis ſentẽtia & ſubeundæ tãtum poſt talem ſententiam, vide Lex humana 4. circa medium.

Poteſtas.

Poteſtas ordinis Sacerdotalis quid & quotuplex ſit, libro 1. num.4
Quid item & quotuplex ſit poteſtas iuriſdictionis, ibidem nu. 10. vide verbum Confeſſarius 1. & verbum Iuriſdictio

Google

Prælati, Principes, Præfecti.

Qui prælati Epiſcopo inferiores illi æquiparentur in facultate eligendi ſibi Confeſſarium, lib 1.num.36.37.& 38
Prælati omnium ſtellis, bona opera omnium ſubditorum communicant alijs, & eiuſdem communicationis comparatio cum indulgentia, lib 7.num.124 & 125
Prouinciales & ſub eodem conſtituti Prælati immediate Religioſorum exemptorum poſſunt eligere Confeſſarium, lib.1.num.18
Principes de quibus interrogari debeant in confeſſione, lib.2.num.38.§.14
Præfecti viri de quibus interrogari debeant in confeſſione, lib.2.num.38.§.17

Præſcriptio. Lib.10.

Præſcriptio, ſiue vſucapio à reſtitutione excuſans, in quo conſiſtat, numer. 291. Requirit poſſeſſionem, & quam, numero 292
Bona fides cum qua talis poſſeſſio debet eſſe, numero 293
Ignorantia inducens eiuſmodi fidem num.294
Titulum ad præſcriptionem ipſam requiſitum ſufficit eſſe præſumptum, num.295
Continuatio poſſeſſionis requiſita ad præſcribendum, n.296
Tempus talis continuationis, num 297.& 298.De præſcriptione immemoriali, num.299
Completa legitimè præſcriptione rei, non manet obligatio in conſcientia eam reſtituendi, num.300
Quomodo res tali ratione amiſſa, recuperari poſſit per reſtitutionem in integrum, num.301

Priuilegium, ex Lib.13.

De nomine, definitione, & diuiſione priuilegij, num.231. & duobus ſequentibus.
Qui poſſint priuilegium concedere, num.234
Quando priuilegium impetratum incipiat ſuam vim habere, num.235
A quo & qua ratione interpretandum ſit priuilegium, num. 236 Et aliquot regulæ in tali interpretatione conſiderandæ, num 237
Modi quibus ceſſat priuilegium, inualidúmque efficitur, numero 238
Reuocatio prioris priuilegij per poſterius, aut per ius commune, num.239
Ea non debet fieri ſine iuſta cauſa: nec fieri poteſt ab eo à cuius Superiore priuilegium ipſum factum eſt, aut confirmatum, num.240

Priuilegia varia Lib 1.

Priuilegium Canonis, ſi quis ſuadente &c. quatenus amittatur ob dimiſſionem habitus, & tonſuræ clericalis, num.233
Quatenus ob geſtationem armorum, & peccatum immiſcendi ſe criminalibus, num.234
Quatenus ob exercitium ioculatoris & mimi, num.255
Quatenus ob officiorum ſordidorum exercitium, num 256
Priuilegium Concilij Conſtantienſis communicandi cum innodatis cenſura Eccleſiaſtica: exceptis nominatim denunciatis & notoriis percuſſoribus Clericorum, nu.110, & tribus ſequentibus
Priuilegium Mendicantium audiendi confeſſiones, num.67. Et quatenus eo illi vti poſſint, num.104
Priuilegia Clericorum multa & varia, ac quæ, lib 9 num.368

Procurator & appartitor.

Procurator, & appartitor de quibus interrogandi ſint in confeſſione, lib.2.nom.38.§.20.& 21

Puer.

Puer percuſſor Clerici non obligatur adire Sedem Apoſtolicam pro abſolutione ab excommunicatione lib. 1.num. 247
Pueri obligatio ad confeſſionem ſacramentalem, libro 6. numero 50

R

Ratihabitio. Lib. 1.

Per ratihabitionem quomodo acquiratur licentia audiendi confeſſiones. num.7
Quæ ſpes ratihabitionis proprij Sacerdotis requiratur, vt aliquis valide abſoluat. num 89
Ratam habendo Clerici, vel monachi percuſſionem ſuo nomine factam, quando incurratur excommunicatio, libro primo num 218

Rationis iudicium.

Rationis iudicium aliud eſt ſuperioris & aliud inferioris rationis. Quæque ſit ratio ſuperior & quæ ratio inferior. Ac quæ voluntas ſuperior & quæ inferior illis reſpondens, lib. 11.num 7
De ratione legis vide lib 13.nu. 179 & duob. ſequen. De receptione legis humanæ vide verbum. Lex humana 1. poſt medium De recitatione Roſarij B V.g lib.4 nu.125

Relapſus in peccatum. Lib.2.

Recidiſſe in idem peccatum non eſſe ſufficiens ſignum impœnitentiæ impedientis abſolutionem ſacramentalem, num.101
Quod procedit etiamſi quis pluries recideritt, dummodo adſit ſaltem emendationis inchoatio, & quid de ea pro praxi Nauarrus tradiderit, num.102.& 103
Remedia aduerſus recidiuum, num.104
Remedia vndecim aduerſus malas propenſiones noſtras recidiuis certus, num.145 & 144

Religioſus.

Religioſi ante 21.annum expletum, quatenus ad ieiunium obligentur, lib.4.num.207
Religioſi quatenus poſſint eleemoſynam facere de præſumpto Prælati ſui conſenſu, eod.libro num.272.& duobus ſequentibus.
* Religioſus habens tantùm venialia, aut mortalia de quibus iam abſolutus fuit, aut in mortis articulo conſtitutus poteſt à ſimplici ſacerdote ſacramentaliter abſolui, lib.8. numero 35
* Epiſcopalis approbatio non eſt neceſſaria ad Religioſi ſacramentalem abſolutionem, ibid num.36
Per priuilegium Mendicantibus conceſſum abſoluendi quoſcunque ad ſe venientes, ab eis abſolui nequeunt Religioſi ordinis à ſuo diſceſſi, eod.lib.num 37
Epiſcopus religioſum quem ei Superior ipſius ſubiecerit poteſt abſoluere, ac cum eo diſpenſare in caſibus ſibi cõceſſis, num.38.& ſeq.
Religioſus per Papale priuilegium ſuæ religionis audiens confeſſiones: nequit ſuam illam poteſtatem alteri delegare, lib.5.num.54
Et quantum idem priuilegium operetur, eodem lib.num 94
Religioſus voto adſtrictus, ſi puellæ nuptias promiſerit, ad quid teneatur, lib.10.num.334
In quos illi poſſint iuriſdictionem ſuam exercere, libro 2, numero 93
Religioſi adepta approbatione Epiſcopali quatenus vti poſſint priuilegio ſuo Papali audiendi confeſſiones, eodem lib.num.104
Religioſorum Prælati etiam generales, cur non valeant illos approbare ſufficienter ad audiendas confeſſiones, lib.1. numero 182
Religioſi etiamſi doctores ſint, egent Epiſcopali approbatione ad audiendas confeſſiones, lib.1,nu.191
Religioſus qui alium Religioſum percuſſerit, à quo debeat abſolui ab excommunicatione quam ideo incurrit, lib. 1. nu 242.& tribus ſequentibus.
Religioſus de quibus interrogari debeat in confeſſione, lib. 2 nu.38 §.5.
Cum eo qui apparet ad religionem idoneus, quomodo confeſſarius debeat ſe gerere lib. 5.nu 149
De auertente alium ab ingreſſu religionis aut retrahente ingreſſum, lib. 10. nu. 306.& 309

Remiſſio peccatorum.

Remitti peccata à Sacerdotibus per claues quomodo accipiendum, lib.1.nu.4
Remittendi peccata triplex poteſtas, ibidem.
* De reſeruatione caſuum vide verbum, Abſolutio, à reſeruatis.

Reſtitutio primò quoad ſe. Lib. 10.

Inter reſtitutionem & ſatisfactionem ſacramentalem conuenientia & differentia. Ac reſtitutionis definitio cum declaratione in præfatione.
Neceſſitas reſtitutionis faciendæ ex ſacræ ſcripturæ libris. Et modus quo neceſſaria ſit reſtitutio, num. 1. & duobus ſequentibus.
Obligatio ad reſtitutionem de ſe eſt ſub mortali, nu. 4
Explicatio difficultatis. An id locum habeat, quando parum acceptum eſt quidem, ſed multis alijs ſimiliter accipientibus

tibus illatum eſt graue damnum. nu 5. & 6
Idem habere locum, ſi quis notabilem quantitatem acceperit a multis, quorum nulli damnum magnum intulit. Et quo modo reſtitutio ipſa ſit tunc facienda, nu. 7 & 8.
Habere item locum quando notabilis quantitas accepta eſt per modica forta commiſſa diuerſis temporibus, ſiue cum magno, ſiue cum modico interuallo, num 9
Quintuplex ſit cauſa, ſeu radix obligationis ad reſtitutionem, nu. 10
Vna eſt res iuſtè accepta; altera res iniuſte accepta: tertia acceptio iuſta; quarta acceptio iniuſta: & quinta participatio in iniuſta acceptione, num. 11. & 12. Quæ poſtrema nouem modis contingit, nu. 13

Reſtitutio 2. quoad obligationem illius faciendæ ratione rei alienæ acceptæ. Lib. 10.

Ad reſtitutionem tenetur qui rem alienam retinet inuito rationabiliter domino, etiamſi iuſte acceperit, num. 14
Non tenetur ad reſtitutionem ille apud quem res ab eo iuſte accepta periit, nu. 15. Niſi conuentio fuerit in contrarium aut interuenit mora culpabilis, nu. 16. aut etiam culpa iuridica, de quo vide verbum Culpa.
Reſtituenda eſt res iniuſte accepta, etiā ead. numero ſi extet, num 24. Idque ſtatim ac cognoſcitur res eſſe aliena, nec vendi poteſt etiam empta bona fide, num. 25. fructus etiā eiuſdem reſtituendi. num. 27
De eo qui rem alienam emit animo eam reddendi domino, reſtituendi pretium datum, numer. 26. & 27. Atque de eo qui bona fide vendit rem alienam. num 28. & 29
A reſtitutione excuſant præſcriptio & vſucapio. num. 30
Quatenus excuſet bona fides, num. 31
Mala fides obnoxium facit reſtitutioni non tantùm rei iniuſte acceptæ, ſed etiam damnorum ſecutorum ea acceptione, num 32
Quis cenſendus ſit mala fide accepiſſe, numer. 33. Et quod is adhuc teneatur ad reſtitutionem fructuum, 34
De reſtitutione rei iniuſte acceptæ, ad quam poſſeſſor bonæ fidei tenetur, numer. 35. & quatuor ſequentibus. Vide verbum Bona fides.
Tractatio difficultatis. An qui rem furtiuam emit, poſſit eam reddere furi ad recuperandum ſuum pretium, num. 40 & tribus ſequentibus
Quid ſi nec furem nec dominum, talis rei inuenire poſſit: quidque ſi eiuſmodi rem permittat ſibi auferri ab eo qui dedit, num 44 & 45
Quando malæ fidei poſſeſſor teneatur reſtitutionem facere in valore maximo totius temporis quo fuit in mora, num. 46. & 47
Ad reſtitutionem tenetur qui damnum infert, quod alius intuliſſet num. 48
Quid ſit tenendum de dubitante, An res accepta aliena ſit, num 49. & duobus ſequentibus
Quid de accipiente ab eo qui non eſt ſoluendo ſuis creditoribus. num. 51. & duobus ſequentibus.

Reſtitutio 3. quoad obligationem illius faciendæ, ratione acceptionis aut deſtructionis rei alienæ. Lib. 10.

Duæ generales regulæ de obligatione ad reſtitutionem, ratione iuſtæ acceptionis rei alienæ, num 45 & 46
Fideiuſſoris obligatio reſtituendi quanta ſit: & quod principalis debitor teneatur ei non tantùm de capitali, ſed etiam de omni damno quod ex ipſius culpa euenerit, num 57. & 58
De obligatione ad ſolutionem debitorum, nu. 59. & tribus ſequentibus. Vide verbum Solutio.
Duæ generales regulæ de obligatione ad reſtitutionem ratione iniuſtæ acceptionis rei alienæ num 63. & 64
Ex alio peccato quàm iniuſtitiæ oriri poteſt obligatio ad reſtitutionem, ſed cum aliquo diſcrimine, & quo, num. 65. & duobus ſequentibus
Damnum rebus proximi inferens ſine dolo & culpa peccatóque ſuo, non tenetur ad reſtitutionem nu. 68. Nec item qui cum culpa quidem, ſine peccato tamen, nu. 69 Aut etſi cum peccato, ex eo tamen opus damnoſum non prouenit. num. 70
Obligatio eſt ad reſtitutionem ſi opus damnoſum proueniat ex culpa & peccato, num 71. & 72
Qui ex lata culpa damnum intulit, tenetur ad reſtitutionem in ſolidum: non item qui ex leui aut leuiſſima culpa Et an is ipſe ad aliquid teneatur. num 73. & 74
Ad reſtitutionem quibus modis teneatur is qui per aliquid ſuum proximo intulit damnum Et quando contingat talis obligatio Atque ad quid ea ſit. num 75. & 76
Vide verbum Cauſa damni.

Reſtitutio 4. quoad obligationem illius faciendæ, ratione participationis in iniuſta acceptione. Lib. 50.

Nouem genera perſonarum obnoxiarum tali reſtitutioni. Et quid ſit tenendum de dubitante an ſit aliqua ex eis, num 81. & 82
Quis tanquam iubens ad eamdem reſtitutionem teneatur. Et quòd non teneatur quis ex eo tantùm, quod ratum habeat damnum ſuo nomine illatum eſſe, num. 83. & 84
Quando, & ad quam reſtitutionem teneatur, in iniuſta acceptione participans conſulendo, aut conſentiendo, aut adulando, aut recipiendo, aut auxilium ferendo, num 85
Quid agendum ſit, et ad quem fur cum ſpoliis refugit, numero 86
Qui immediate illationi damni cooperator, ſicut is qui mediatè obligationem reſtituendi incurrit, num 87
Quatenus ille qui conſilium damnoſum dedit teneatur ad reſtitutionem damni ſecuti, numer. 88. & tribus ſequentibus
De Confeſſario non procurante reſtitutionem à ſuo Pœnitente faciendam, quid ſit tenendum, Quidque de alio participante actu negatiuo in iniuſta proximi damnificatione, num. 92. & 93
Quid etiam de accipiente munus, ne detegat inferentem damnum, aut ne eum impediat, num. 94
Quatenus ſerui teneantur ad reſtitutionem, non impedientes damna dominorum. Et ad quam teneantur cuſtodes mercede conducti non deferentes eos qui damnum inferunt, aut aliquos malè deferunt, nu. 95 & duobus ſequentibus
Obligatio reſtituendi Principum non impedientium illationem damnorum. Itemque reſtium atque impedientium alium ne obuiet damnis, numer. 99 & duobus ſequentibus
De cauſa damni inducente obligationem ad reſtitutionem. Vide verbum Cauſa damni.
De obligatione ad reſtitutionem in ſolidum notata quædam, numer 121. Et quid ea ſit, num 127. Ac quando eadem, eſt plurium à quo debeat primo loco impleri, num. 122. & 123
Executoris obligatio ad reſtitutionem damni illati, ibidem num. 124. Et quos ipſum executoris nomen comprehendat: ac quando plures ſunt damni executores, quæ & quorum obligatio ſit ad reſtitutionem, num 125
Quatenus ad reſtitutionem teneatur qui ad illationem damni incurrit tanquam conſulens, adulator, receptator, mutus, non obſtans, aut non manifeſtans, numero 126
Quando plures ad idem damnum inferendum concurrerunt vno eorum reſtituente, ad quid cæteri teneantur, num 128. & tribus ſequentibus
Liberatio à reſtitutione facta vni ex iis qui concurrerunt ad illationem damni, non cenſetur pariter facta cæteris: niſi is cui illa facta eſt, cauſa ſit principalis, numer. 132 & duobus ſequentibus.

Reſtitutio 5. quoad circunſtantias illius quis, quid, & cui. Lib. 10.

Nouem circunſtantiæ ex quibus iudicandum eſt de obligatione ad reſtitutionem, num. 135
De eo qui ad reſtitutionem obligatur generalis regula, nu. 136. & quod varia ratione varij obligentur. num. 137
Qui ex officio damnum impedire tenetur nec impedit, quatenus ad reſtitutionem teneatur, num. 138
Quando ad reſtitutionem officiarius teneatur pro executione ſui officij accipiens quod non debet, numer. 139. & ſeptem ſequentibus. Vide verbum Officiarius.
De eo quod reſtituendum eſt generalis regula, num. 147
Et quando cum re accepta reſtituendi ſint illius fructus nu. 148. Ac quando reſarcienda damna ſecuta domino ex illius carentia. num. 149
Quando ad reſtitutionem: & ad qualem & quantam teneatur is qui impediuit alterum ab alicuius boni adeptione, num. 150. & quatuor ſequentibus
Quatenus rem alienam in neceſſitate accipiens teneatur ad reſtitutionem, nu. 155. & octo ſequentibus. Vide verbum Neceſſitas extrema.
Et à quo res accepta eſt, ſi iuſtus eius poſſeſſor fuerit, reſtituenda eſt num. 164. Quædam inde collecta, num. 165. & caſus excepti. num 166
Difficultas, An aliquando liceat rem acceptam reſtituere proprio domino, quando ab alio iuſto poſſeſſore accepta eſt, num. 167. Et cautio adhibenda vt tale quid bene fiat. numero 168
De reſtitutione rei facta creditori eius à quo accepta fuit.

quid

Digitized by Google

quid tenendum ſit, nu.169.& 170
De reſtitutione rei facienda vel non facienda ei qui creditur illa male vſurus, nu.171 & tribus ſequentibus.
Reſtituenda ſunt accepta de voluntate domini, quando lex annullat acquiſitionem ex tali acceptione, nu.175
Reſtituenda ſunt etiam accepta contra domini voluntatem, etiamſi lex non annullet acquiſitionem, nu.176
Item extorta per fraudem, aut metum, aut concuſſionem, numero 177
Itémque accepta ab aliquo vt id faciat, quod ex præcepto tenetur gratis facere. Et quæ in particulari inde deducantur, nu 178.& 179
Quatenus quis poſſit aliquando pretium accipere pro eo, quod debet facere gratis. lib. 10 nu.180
Ordinarie quod ſic acceptum fuerit, reſtituendum eſt, etiamſi non repetatur, num.181. Secus ſi donatum ſit liberaliter, num.182
Acceptum ob turpe factum non perpetratum reſtituendum eſt, num.183
Aliud videtur dicendum de accepto ob facti perpetrationem, niſi lex aliqua obſtet. nu.184.& 185
Quatenus id quod perpetraturo promiſſum fuit, exigi valeat, nu.186.& 187
Ac quando iurauit quis ſe non accepturum, poſſit acceptum retinere, nu. 188
Difficultas cui facienda ſit reſtitutio accepti ob turpem cauſam: quando ipſum eſt reſtitutioni obnoxium. nu. 189.& 190
De reſtitutione bonorum temporalium, quorum ignorantur domini, nu.194.& multis ſequentibus. Vide verbum Bona incerta.

Reſtitutio 6. quoad cæteras eius circumſtantias. Lib. 10.

Quantum ſit reſtituendum, num 213
Debitor ſoluens per alium qui infideliter egit, quando maneat aut non maneat obligatus ad reſtitutionem, nu 214
In periculo infamiæ reſtitutio fieri debet occulte. Nec liberum eſt per partes reſtituere quod ex toto debetur. num. 215. Et quando ſecus facienti negari poſſit abſolutio, numero 222
Difficultas, An qui Confeſſario tradidit quod reſtituere debuit, ſi ipſe ſibi retineat, ille ab obligatione reſtituendi liberetur, nu. 216
Debiti remiſſio quando liberet ab obligatione reſtituendi, nu.217 & tribus ſequentibus. Vide verbum Debitum pecuniarium.
Non licet pro arbitrio reſtitutionem faciendam differre, nu. 222. Et quæ mora in tali dilatione ſufficiat ad peccatum, nu.223. Ac quomodo intelligi debeat, quod reſtitutio ſit ſtatim facienda, nu.224
Malus ſtatus eſt nolentis reſtitutionem facere dum viuit quaſi ſufficiat ei, hæredibus committere, vt illam faciant numero 225
Quid Confeſſarius agere debeat cum eo qui promiſit reſtituere, nec reſtituit, quando potuit, nu 226
Peccatum quod committitur reſtitutionis omiſſione, augetur toto tempore quo hæc continuatur. Et modi quibus diſcontinuatur repetitaque facit numerum peccatorum in confeſſione declarandum ſicut & prædicta mora, num. 228.& 229
Quando anticipari poſſit reſtitutio ea recuſata & à creditore debitor ſit liber, nu.229
Vbi debitum ſit reſtituendum nu 230.& tribus ſequentibus. Vide verbum Debitum pecuniarium.
In reſtitutione facienda nullus ordo requiritur, cùm debitor eſt ſoluendo omnibus creditoribus, nu. 234
Aliàs hic ſeruari debet, Si res apud debitorem extet eadem numero, reddenda eſt ſoli domino, nu 235
Quod item tenendum eſt de empta per ipſum debitorem, qui nondum ſoluerit pretium, nu.236 & 237
Præponenda reſtitutio bonorum certorum reſtitutioni bonorum incertorum. Et reſtitutioni bonorum debitorum titulo oneroſo, reſtitutione debitorum titulo gratioſo, nu. 238 & 239
Ordo præſcriptus iure poſitiuo communi eſt, vt poſt dominum rei, cum ea extat eadem numero, ſuccedat hypothecarius huic vero ille cui debetur dos, deinde alij huic, ſuo ordine conſequenter, nu.240 & 241
Probabile eſt, non eſſe ordinem inter creditores quorum aliis debetur ex delicto & aliis ex contractu, nu.243
Expenſæ pro funere quatenus præferendæ. nu. 244
Quando plures creditores concurrunt, præferendi ſunt potiores iure, n 245 Siqúe pares ſint, præferri debent diligentiores in petendo, num. 246
Quod ſi plures tales ſimul petant, facienda eſt illis diuiſio pro rata, nu.247.& 248
Violatio ordinis præſcripti peccatũ eſt. & regulariter mortale, nu.249

Reſtitutio 7. quoad cauſas excuſantes ab ea. Lib 10.

Tales cauſæ aſſignantur variæ à variis, nu.250
Inopia quamdiu perſeuerat, nu.251
Remiſſio creditoris, ſi adſint conditiones requiſitæ. nu.252
Ceſſio bonorum quatenus. nũ.255
Vitæ periculum: reſtitutio facta creditori creditoris, interitus rei debitæ: Sententia iuris vel Iudicis, interueniente duplici conditione, nu.254
Ingreſſus religionis quatenus, nu.255
Excommunicatio quatenus, nu. 256
Incertitudo creditorum: compoſitio, nu 257
Compenſatio quæ vt licita ſit quas conditiones requirat, nu 258
Ignorantia quatenus, nu.259
Quatenus euentus quo res pari modo peritura erat apud verum dominum, nu. 260
Compenſatio per aliquod obſequium, & præſcriptio vel vſucapio, nu.261
Quamdiu cauſa excuſans durat, tamdiu perſeuerat excuſatio & à reſtitutione, & ab excommunicatione lata generaliter in retinentem aliquid. Et quid ſi lata ſit ſpecialiter, nu.262
Neceſſitas quatenus excuſet à reſtitutione, nu.263 & 264
De dilatione reſtitutionis licita ob notabile damnum quod emergeret ſtatim reſtituenti. nu 265.266 268.& 269
Periculum peccandi quando excuſet à reſtitutione ſtatim facienda, nu 267
Lucrum faciendum in alterius quàm creditoris vtilitatem, non excuſat à reſtitutione ſtatim facienda, nu. 270
Quando liceat dilatio reſtitutionis vergentis in detrimentum creditoris, facta cum firmo propoſito ſeruandi ipſum indemnem, nu.271
Quando ratione detrimenti famæ reſtitutio differri poſſit, nu.272.& 273
Et de adultero & adultera quid in ea re tenendum, nu.274 & quinque ſequentibus. Vide verbum Adulter & adultera.
Differri poteſt reſtitutio, cum quando debitum repetitur ad nocendum: quod tamen patitur aliquam exceptionem, num.280
Tum quando in damnum boni communis, nu.281
Tum etiam quando ad nocendum ſibi ſpirant ad peccatum perpetrandum, aliquot caſibus exceptis, numero 282. & 283
Quando poſſit, & quando non poſſit reſtitutio differri ſine facultate creditoris, nu. 284
Difficultas. An debitor teneatur ad reſtitutionem quam nequit facere niſi excidendo à ſuo ſtatu, num. 285. & tribus ſequentibus.
De præſcriptione & vſucapione excuſantibus à reſtitutione, numero 292. & decem ſequentibus. Vide verbum Præſcriptio.

Reſtitutio 8. quoad illius diuerſas ſpecies. Lib. 10.

Reſtitutio damni illati in bonis animæ num. 302.& ſeptem ſequentibus. Vide verbum Bona animæ.
Reſtitutio damni dati per occiſionem aut mutilationem hominis num. 310. & quindecim ſequentibus. Vide verbum Homicida.
Reſtitutio damni dati per puellæ ſtuprum, nu. 326. & octo ſequentibus Vide verbum Stuprator.
Reſtitutio damni dati in fama, nu.335 & octodecim ſequentibus. Vide verbum Fama.
Reſtitutio damni dati læſione honoris, nu. 354. & tribus ſequentibus. Vide verbum Honor.
Reſtitutio illicitè acquiſitorum aut damnorum datorum per venationem aut piſcationem, num. 359 & ſeptem ſequentibus. Vide verbum Venatio. Vbi indicata de venatione, intellige pari ratione de piſcatione.
Reſtitutio damni illicitè dati lignando aut depaſcendo, nu 367.& quatuor ſequentibus. Vide verbum Lignatio: vbi indicata de lignatione, intellige pariter dici de depaſtu.
Reſtitutio damni ex iniuſta impoſitione gabellarum, vel ex fraudatione iuſte impoſitarum, num. 372. & vndecim ſequentibus. Vide verbum Gabella.
Reſtitutio iniuſte acquiſitorum per ludum, nu. 384 & ſex ſequentibus Vide verbum Ludus.
Reſtitutio acquiſitorum per vſuram, nu 390. & ſequentibus vſque ad 429 Vide verbum Vſura
Reſtitutio acquiſitorum per ſimoniam, nu. 429. & ſequentibus ad finem vſque. Vide verbum Simonia.
De meritorum reſtitutione. Vide verbum Bona merita.

Reuocatio.

Reuocatio mandati de percutiendo Clerico vel Monacho dati, quando excuſet ab excommunicatione, lib. 1. nu. 216

Et quando à reſtitutione damni dati à mandatario aut conſultore, lib. 10. nu. 108.

Rudium inſtructio. Lib. 2.

Cum rudi rerum diuinarum qualiter debeat Confeſſarius procedere, nu. 50
Rudem in fide erudiendi modus familiaris, nu. 153. & tribus ſequentibus.
Ratio informandi eum paucis de iis quæ ſpectant ad viam ſalutis, num. 157. & duobus ſequentibus.

S

Sacerdos. Lib. 1.

Sacerdotum ſæcularium facultas eligendi ſibi Confeſſarium, num 40
Sacerdotibus ſæcularibus adhuc eſt quidem liberum eligere Confeſſarium, ſed non alium quàm approbatum, nu. 179
Sacerdos propriꝰ dicitur tripliciter vnde triplicis propoſitionis ſeu ꝑs declaratur, nu. 26. & 27

Sacramentum. Lib. 1.

Sacramentum adminiſtrans in peccato mortali, peccat mortaliter: & quid ſit ei agendum, vt tale peccatum vitet. numero 161
Sacramenti validitas non tollitur ea eo quòd adminiſtretur per eum qui eſt in peccato mortali, nu 162 & ſequent.
Sacramentum ſuſcipere, miniſtrante illud, non tolerato ab Eccleſia, peccatum eſt mortale regulariter, nu. 163
A tolerato ab Eccleſia quatenus ſacramentum ſuſcipere aut exigere liceat, nu. 164 & ſeq.
De habente ius exigendi, quid tenendum ſit: & quod non ſit neceſſarium petentem ſacramentum, ſcire quod miniſter ſit in bono ſtatu, nu. 166 & 167
Ad ſacramenti adminiſtrationem improbum miniſtrum nec paratum, nec ſe offerentem ad eam: non licet inducere, nu. 165
Sacramenti adminiſtratio in dubio de illius validitate, libro 13, nu. 99

Satisfactio ſacramentalis 1. quoad illius rationem propriam & neceſſitatem. Lib. 7.

Satisfactionis ſacramẽtalis definitio cum explicatione nu. 1
Ad reatum pœnæ manentis remiſsâ culpa delendum maxime inſtituitur: eidemque deletioni ſeruiunt etiam, contritio & ſacramenti ſuſceptio, nu. 2. & 3
Satisfactio fit per opera pœnalia, comprehenſa nominibus orationis, ieiunii & eleemoſynæ, nu. 4. & 5
Satisfactio ſacramentalis vnde dicatur pœnitentia, & qualiter ſit reſtauratio iuſtitiæ læſæ, nu 6 & 7
Satisfactionis ſacramẽtalis efficacia maior, quàm ſpontè ſuſceptæ quódque in peccato mortali perfecta, poſſit aliquid valere, & quo modo, nu. 8 & duobus ſequentibus
Satisfactionem Pœnitenti Confeſſarius debet de neceſſitate imponere, niſi ille nullã implere poſſit, aut iam ſufficientem fecerit, nu. 11
Quando ſatisfactionem à Confeſſario impoſitam. Pœnitens poſſit, aut non poſſit recuſare, nu. 12. & quatuor ſequentib.
Ad ſatisfactionem Confeſſarius ligare poteſt tantùm volentem: & quo modo cenſeatur eundem ligare, nu. 17. & 18

Satisfactio ſacramentalis 2. quoad illius impoſitionem. Lib. 7.

In ſatisfactionem imponi poſſunt non modo bona pœnalia, ſed etiam mala item pœnalia patienter tolerata, nu. 21
Itemque opera interna, nu 22
Ac omnia vitæ bona opera & mala tolerata patienter: & cur, nu. 23. & duobus ſequentibus
Origo conſuetudinis imponendi leues pœnitentias. Quódque magis ſatisfactoria ſint opera in ſatisfactionem impoſita particulariter, quàm impoſita generaliter, nu 26. & 27
In ſatisfactionem poſſunt imponi opera aliàs debita, nu. 28. & duobus ſequentibus
In imponenda ſatisfactione caueri debet: tum præiudicium tertij, tum manifeſtatio peccati in confeſſione expreſſi, tum ineptitudo ſeu ne impoſitio ineptè facta cenſeatur, nu 31. 32. 33
Satisfactio imponenda eſt Pœnitenti contraria peccatis ipſius, nu. 34. & quam credatur impleturus, nu 35
Nec nimis leuis, nec nimis grauis nu. 35
Nec niſi leuem admittere volens eſt reiiciendus nu. 37. & 38
Nec contra abſoluendus eſt, ſi aliquid recuſet ad quod ſub mortali tenetur, nu. 39
Modus agendi cum bene parato ad ſatisfactionem autãdus.
Et qua ratione in ea imponenda ſit agendum cum conſtituto in articulo mortis, nu. 40. & 41
Sacramentalis confeſſio debet præcedere impoſitionem ſatisfactionis. Quódque ſatisfactio vno tempore omiſſa, implenda ſit alio, nu 42. 43
Satisfactio eſt imponenda iuſta: ſi Deo nota quidem: de illius tamen quantitate & qualitate determinatio relicta eſt arbitrio Confeſſarij, & quatenus quodque minor quam iuſtitia exigat ab eo impoſita non liberet à tota pœna, nu. 44 & quatuor ſequentibus
Satisfactio & in remedium futuri, & in vindictam præteriti peccati eſſe debet, nu. 49
In arbitranda ſatisfactione conſideranda, ex parte pœnitentis, & ratio arbitrandi ea eadem parte, nu. 50 & 51
Conſideranda item, & ratio arbitrandi ea parte peccati, nu. 52. & 53
Canones Pœnitentiales conſiderandi, nu. 54
Conſideranda ex parte vnius in arbitranda ſatisfactione, nu 55
Aduerſus peccata remedia generalia quæ in ſatisfactionem imponi poſſunt, ibid nu. 56
Satisfactio imponenda luxurioſo, lib. 7. nu. 59
Guloſo imponenda in ſatisfactionem, nu. 60
Accidioſo imponenda, nu 63
Auaro imponenda, nu. 65
Superbo imponenda, nu. 67
Inuido imponenda, nu. 69
Iracundo imponenda, nu 72
Imponenda blaſphemis, nu. 73

Satisfactio ſacramentalis 3. quoad illius adimpletionem, diminutionẽ, aut mutationem. Lib. 7.

Duo caſus in quibus adimpletio ſatisfactionis ſacramentalis omittitur ſine peccato, nu 75
Pœnitentem non adimplere ſatisfactionem impoſitam à Confeſſario & a ſe acceptatam peccatum eſt ſuo genere mortale, nu. 76
Quatenus idipſum peccatum ſit ex accidẽti veniale: tum per ignorantiam, tum etiam per materiæ leuitatem, nu 77
Impoſitio ſacramentalis ſatisfactionis quæ non inducit obligationem ad peccatum, nu 78
Quando elapſo tempore pro quo impoſita eſt ſatisfactio obligatoria, ceſſet obligatio ad eam exequendam, nu 79
Quatenus ſatisfactio ſacramentalis impleri poſſit per alium, quàm eum cui eſt impoſita, nu. 80 & quatenus aliqua talis poſſit imponi à Confeſſario, ac eſſe fructuoſa, nu. 81. & duobus ſequentibus.
Satisfaciens pro alio, non ſatisfacit eadẽ operã pro ſe, nu. 84
Duo modi quibus per interpretationem poteſt ſatisfactio ſacramentalis ſe atari, nu. 85
Mutari aut diminui poteſt ſacramentalis ſatisfactio iuſta de cauſa, nu 86
Et quid amplius in eo poſſit Confeſſarius à quo impoſita eſt ſatisfactio ipſa quam alius. nu. 87
Præter ipſum, eandem ſatisfactionem iuſta de cauſa mutare aut diminuere poteſt, non modo Superior eiuſdem Confeſſarij, ſed etiã quiuis Confeſſarius Pœnitentis legitimus, nu. 88. & duobus ſequentibus
Caſus in quo talis mutatio aut diminutio reſeruata eſt Superiori, nu 91
De ſatisfactionis relaxatione per indulgentias notanda pro praxi, nu. 92
Quod ad relaxationem ſacramentalis ſatisfactionis legitimè impoſitæ, requiratur iteratio Confeſſionis peccatorum pro quibus ſatisfactio ipſa fuit impoſita, nu. 93

Scandalum. Lib. 14.

Definitio ſcandali & eiuſdẽ diuiſio in actiuũ & paſſiuũ. n. 22.
Quando dicatur actiuum, quando paſſiuum, quando mixtum, nu 23
Scandalum actiuum peccatum eſt ſuo genere mortale. nu. 24
Quando idem contingat eum fuerit actiuum ſolummodo per accidens, ſeu præter intentionem, nu. 25
Ad quod non ſufficit actio de ſe ſcandaloſa, niſi exerceatur coram iis qui inde accipient occaſionem ruendi, numero 26
Cùm fuerit actiuum per ſe, ſeu cum intentione inducendi aliquem ad peccatum quando excuſetur à mortali, numero 27

Scientia. Lib. 1.

Scientiæ neceſſitas in Sacerdote ad audiendas confeſſiones, nu. 138
Quod cum ſcientiæ neceſſariæ defectu audiens confeſſiones, peccet mortaliter, nec excuſetur, quod id faciat ex obedientia, nu 139

Quem

Digitized by Google

Quem Superiores poſſint tutâ conſcientiâ exponere ad id munus obeundum, num. 140
Quod ex eodem defectu confeſſio ſit inualida, numer. 141. & ſequent.
Ex ſcientiæ defectu inualidam fuiſſe confeſſionem, duplex ratio deprehendendi, nu. 142
Ad ſummam ſcientiam Confeſſarij quæ requirantur & quod de mediocri nequeat dari generalis regula, nu 143. & 144
Ad ſcientiam Confeſſario neceſſariam quæ peritia requiratur, num. 145
Quæ ſcire debeat Confeſſarius de peccatis, num 146 & ſeq.
Sciendâ a Confeſſario de eo cuius excipit confeſſionem, numero 149
De Schiſmatico. Vide verbum, Bulla Cœnæ, 2 in fine.

Scholaſticus.

De quibus debeat ſcholaſticus in confeſſione interrogari, lib. 2. num. 18 § 11

Scrupulus ex. Lib. 13.

Scrupulus eſt quid aliud, tum à ſyndereſi, tum à dubio. Et in quo differat à conſcientia, & à dubio, numer. 106. & 107
Cauſæ variæ ex quibus oriri poſſunt ſcrupuli, numer. 108 & duobus ſequentibus
Scrupulus proprie dictus contemni poteſt: non item dictus improprié, ſed eſt rationabiliter deponendus, num. 114. vide alia in verbo Conſcientia ſcrupuloſa.

Ex. lib. 2.

Scrupuli ſunt libertinis vtiles, timoratis pernicioſi: & quæ damna afferant, num. 105. & 106
Aduerſus eos medicina: tum præparatio ad diuinam gratiam, num. 107
Tum librorum piorum lectio, num. 108
Tum oratio cum ieiunio & aliis bonis operibus, num. 109
Tum pharmaca aduerſus humores iudicium debilitantes, numer. 110
Tum ſequi prudentiorum & bonorum iudicium, num. 111
Tum impugnatio eorumdem ſcrupulorum, num. 112
Tum eoſdem contemnere, num. 113
Tum eſt non cedere per puſillanimitatem: contra quam, qua ratione corroborandus ſit animus, num. 114. & 115
Ratio qua agendum eſt contra ſcrupulos, num. 116
Quales medicinæ qualibus ſcrupulis cenſeantur accommodatæ, num. 117
Scrupulorum duo prima genera, & duæ primæ cauſæ, numero 118
Scrupuli de cogitationibus & interioribus motibus illicitis quidem, ſed indeliberatis: & remedia aduerſus eoſdem, num 119. & tribus ſequentibus
Quando & qualiter de iis facienda ſit confeſſio: & quod confidenter ſit recurrendum ad Dei miſericordiam, ſi in eis contingat peccare mortaliter, num. 123. & 124
Scrupulus vexatorum inani ſuſpicione, quod in agendo peccarint mortaliter, nu. 125. 126
Scrupulus, An habeatur dolor ſufficiens de peccatis & ſufficiens propoſitum emendationis, num 127
Scrupulus de imperfectione confeſſionis, numer. 128 & tribus ſequentibus
Scrupulus de imperfectione orationis vocalis, numer. 132. & duobus ſequentibus
Scrupulus circa ſacroſanctæ Euchariſtiæ ſuſceptionem, numero 135

Secularis.

Secularis factam confeſſionem Sacerdoti non approbato nec habenti parochiale beneficium tenetur repetere, lib. 1. numero 172

Seruus.

Seruus ſi Clericum percuſſerit, quatenus excuſetur Romam adire pro ſua abſolutione, lib 1. num. 252
Seruus de quibus ſit interrogandus in confeſſione, libro 2. numero 38 §

Sigillum ſacramentale 1. quoad eius naturam & vim. Lib. 3.

Sigilli ſacramentalis definitio, diuiſio, inſtitutio & vis, num. 1. 2. & 3.
Illius violatio ſacrilegium eſt mortale ſuo genere, num 4
Ex quibus ipſum prouenire cenſeri debeat, num. 5. & tribus ſequentibus
Ea vis eſt ipſius, vt poſt mortem Pœnitentis ſeruari debeat nec ad vllius Prælati præceptum violari poſsit, aut ad vitandum quodcumque malum etiamſi non fieret confeſſio digna abſolutione, num. 9 & quatuor ſequentibus.
Poſsitne generaliter moneri Superior de graui damno, quod ſuis in munere ſeruus ex confeſsione. num. 14 & 15
An Abbas poſsit Monachum ab officio amouere, aut dominus ſeruum à ſe dimittere, ob intellectum ex ipſius confeſsione notabilis damni periculum, num. 16. & 17
Non modo ad vitandum quodcumque graue proximi periculum, ſed nec ad vitandam mortem propriam, aut ad aperiendum integrè ſtatum animæ ſuæ, licet frangere ſacramentale ſigillum, num. 18 19. 20
Sigillum ſacramentale quando Confeſſarius frangat imponendo pœnitentiam: & quatenus ad illud ſeruandum debeat reſpondere de auditis in confeſsione interrogatus: aut quæ ſunt ſui muneris exercere, numer 21. & duobus ſequentibus.

Sigillum ſacramentale 2. quoad eos qui illud ſeruare tenentur, & quoad ea quæ ſub ipſum cadunt. Libro 3.

Ad eiuſdem ſigilli obſeruationem tenentur quicumque quocumque modo audiuerint dicta in confeſsione, num. 25. & tribus ſequentibus.
Obſtat idem ſigillum, ne Iudex ſiue Eccleſiaſticus ſiue laicus ex notitia per confeſsionem habita, valeat in foro externo ad inquiſitionem procedere, etiamſi poſsit inde fieri vigilantior in ſuo officio, numer. 29 & tribus ſequentibus
Secretum naturale licet reuelare, id exigente bono publico, aut priuato, & cur, num. 37
Non tantum frangendo ſacramentale ſigillum: ſed etiam audiendo confitentem id neſcientem, graue peccatum committitur, num. 34
Quænam ſub ſacramentale ſigillum cadant, num. 38. & tribus ſequentibus
Quatenus liceat aut non liceat, audita in confeſsione prodere, num. 42 & tribus ſequentibus
De iiſdem & parcè & cautè loquendum, ac locutiones aliquot quibus frangitur ſigillum ſacramentale, num. 46. 47. 48. & 50
Quomodo ſine violatione ſacramentalis ſigilli Confeſſarius reſpondeat exprobrantibus: quòd audiat non emendantem ſe, aut inquirenti, an quis omiſerit certum peccatum confiteri, nu. 49
De nolente id ſciri, dicendum non eſt: Talis eſt mihi confeſſus, nu. 54
Sigilli ſacramentalis obligatio exceptionem patitur: tum per licentiam reuelandi à Pœnitente datam Confeſſario: & qualis eſſe debeat talis licentia, num 55. & quinque ſequentibus
Tum per reuelationem eidem Confeſſario factam independenter à confeſsione, nu. 61
Tum per ius petendi conſilium, abſque vlla detectione perſonæ, nu 62
Tum per notitiam aliam ab habita ex confeſsione, & quomodo, nu 63 & 64

Sigillum ſacramentale 3 quoad caſus in quibus ipſum non obſtat reuelationi auditorum in confeſsione, & quoad illius obſeruationem in ordine ad complices. Lib. 3.

Sigillum ſacramentale quando oriatur ex confeſsione facta ab habente peccatū quod emendare non vult, nu 65 & 66
Non ſufficit ad ipſum ſigillum, vt quis ad modum confeſſuri, ſe præſentet Confeſſario & dicat. Aperio tibi in confeſsione, nu. 67
Quid agendum Confeſſario ſi ei obiiciatur quod ſigillum ſacramentale violauerit, nu. 68
* Sub idem ſigillum cadit peccatum complicis in confeſsione detectum perinde ac proprium pœnitentis, de cuius licētia illud reuelare licet, ad correctionem eiuſdem complicis, nu 72 & duobus ſequentibus
Obſtat ſigillum ſacramentale ne Confeſſarius notitiam quærat complicum ad eos corrigendos: non item ne Pœnitens Confeſſarij operâ vtatur in eum finem, nu. 75. & duobus ſequentibus
Quando Confeſſarius teneatur complicem corrigere de licentia Pœnitentis & hic vti illius opera, nu. 78. & 79
Quando Confeſſario licet complicem de licentia Pœnitentis corrigere, licet & eumdem denunciare denunciatione paterna non iudiciali. Et quando licet vti eiuſdem operâ ad corrigendum, licet & ad euitandum aliquod malum, vel ad acquirendum aliquod bonum, nu 80. & 81

Sigillum

INDEX RERVM

Simonia lib. 10.

Simonia quædam mentalis quædam conuentionalis quædam realis:& quid quæque earum ſit, num.429
An acquiſitum per ſimoniam mentalem ſit reſtituendum, num.430.& 431
Acceptum per ſimoniam non eſt reſtituendum iure naturali,exceptis duobus caſibus, num.432
Reſtitui debet temporale datum pro ſpiritali, hoc non accepto, num.433
Non eſt quidem iure inualida, merito tamen in foro externo inualidatur collatio ſpiritalis, non recepto temporali, nu.434
Iure humano non item naturali reſtituendum eſt cum fructibus acquiſitum per quamcunque ſimoniam realem, num.435.& 436
Spiritale ſimoniacè acceptum reſignari debet in manibus Superioris,ſi reſignabile ſit, nu.437
Cui facienda ſit reſtitutio rei temporalis per ſimoniam perceptæ, nu.438.& 439

Sodalis.

Sodales Clerici ſe mutuò percutientes abſolui poſſunt ab Epiſcopo ſuo,niſi percuſſio fuerit enormis, lib.1.nu. 251

Solutio debiti. *Lib.* 10.

Ex parte hæres obligatur debita ſoluere tantùm pro parte hæreditatis, nu.59
Solutio debiti non poteſt pro arbitrio differri,maximè legatorum piorum: quæ illam requirunt vt ipſa proſint defunctis, nu.60
Difficultas. An obligatio ſit in conſcientia ſoluendi debita quando ſuperant hæreditatem, nu.61
Quando pater,filiorum:ſocius, ſocij:dominus,ſerui : mercator,proxenetæ debita ſoluere teneantur, nu.62
De ſpurio & ſuppoſito vide verbum Adulter.

Stuprator. *Lib.*10.

Stuprator nihil tenetur puellæ cuius ſtuprum peractum eſt de libero ipſius conſenſu, nu.326.Idque etiamſi precibus & blanditiis ad conſenſum inducta ſit, nu. 327. Niſi ſtuprator aduertere potuerit,eam non conſentire:ſed tantùm ex verecundia, aut metu non reſiſtere quantùm deberet, nu.328
Ad reſtitutionem tenetur qui per vim aut fraudem ſtuprum intulit puellæ,nu.329. Et ad quam teneatur quando non interceſſit promiſſio matrimonij, nu.330
Ad quam teneatur cùm talis promiſſio interceſſit. nu.331
Ad quid ſtuprator teneatur, cùm matrimonium promiſit tantum animo decipiendi,nu 332.Et an teneatur aliquid reſtituere patri puellæ ſtupratæ, nu.333
Quid ſit iudicandum in hac re, ſi ea quæ vulgò putabatur virgo non fuerit. Quid item de ſtupratore qui obſtrictus voto ingrediendi religionem, nuptias promiſit puellæ nu 334

Suffragium.

Dans ſuffragium ad opus iniuſtum,quando obligetur ad reſtitutionem, lib.10.nu.125

Superbia.

Aduerſùs ſuperbiam remedia, lib.7.nu.66

Synderesis. *Lib.*13.

Quid ſit ſynderesis, nu.48.Quódque nequeat principium eſſe peccati,nec errorem admittere, nu.49 & 50
Lumen eſt quod extingui non poteſt,impediri tamen poteſt ab effectu illuminandi,nu. 51 Et vnde proueniat tale impedimentum, num.53

T

Tempus ſacrum. *Lib.*14.

Peccatum commiſſum ex contemptu temporis ſacri inde aggrauatur mutando ſpeciem.num.57.Aggrauatur eodem modo cum id committitur quod tunc fieri prohibitum eſt ſpeciali præcepto, nu 58
Ex temporis ſacri circunſtantia peccatum aggrauatur quidem,non tamen mutando ſpeciem, nu.59.& tribus ſeqq.
Nomine operis ſeruilis in tempore ſacro prohibiti non comprehenditur peccatum, num.63.& 64
Theſaurus.lib.10.nu.207.

Turpitudo.

Turpitudo Clerici excuſat ab excommunicatione percutientem ipſum,in ea deprehenſum, lib.1.nu.225

Tutor.

Tutorem & teſtamenti executorem de quibus oporteat interrogare,in confeſſione, lib.2 nu.38.5.7

V

Vagus.

Vagorum libertas eligendi Confeſſarium, lib.5.num.64

Venatio. *Lib.* 10.

Animalium alia fera,alia manſueta,alia māſuefacta.Quódq; venatio etſi iure naturali & gentium ſit licita, aliquot modis tamen licitè prohibeatur, lib.10.nu.359
Venatio animalium non habentium dominum, nullam inducit obligationem ad reſtitutionem, num.360 Inducit autem venatio habentium dominum,& quando feræ deſinant habere dominum, nu 361
Quando ſint, aut non ſint reſtituenda animalia fera, in locis prohibitis capta, nu 362
Et quòd eſſe poſſit excuſatio à reſtitutione captorum per venationem;quamuis non ſit pariter à peccato:nec à reſtitutione damnorum illatorum venando, nu.363
Excuſatio à reſtitutione capti per venationem:ſiue ob conſuetudinem antiquam, ſiue ob feræ egreſſum ex loco in quo venari prohibitum eſt, nu.364
Quando fera reſtituenda ſit ei à quo vulnerata eſt, nu.365 Et quando laqueo innexa reſtitui debeat ei qui laqueum tetendit, nu.366

Via ſalutis. *Lib.* 2.

Salutis via in quibus conſiſtat, & ratio vitandi periculum in ea, nu.182.& 183
Aduerſus tale periculum remedia, vide verbum,Periculum peccandi.
Ad operationem boni(in quo altera ex parte conſiſtit eadem via) requiruntur bona memoria, ac bonus intellectus, nu.188
Itémque bona voluntas,nu.189.Atque bona executio:in qua quid curandum ſit, & quæ ad eam conferant num.190. & 191

Viator. *Lib.* 1.

Viatores habentes alicubi quaſi domicilium, vt Scholaſtici & præſidiarij milites ſubiiciuntur Parocho illius loci nu.79
Quid de aliis viatoribus, qui ad breue ſolummodo tempus domicilium relinquunt,ſit tenendum. nu.80
Viatores priuilegio Eugenij quam poſſunt obire ſacramenta in Paſchate vbi ſe inuenerint, num 79
Cui confiteri poſſint extra Paſcha viatores peregrinantes, & difficultas de peregrinantibus ſine Sacerdotis ſui licentia, num.77.& 78

Vicarius. *Lib.* 1.

Vicarius generalis Epiſcopi ponitur in numero ordinariorum & quis dicatur vicarius generalis, num.47
Vicarius foraneus Epiſcopi, non eſt ordinarius. Eſt autem Vicarius Parochi perpetuus. non item temporaneus, ibidem ſub finem.
Vicarij generalis Epiſcopi iuriſdictio quibus modis ceſſet num 48
Contra abuſum aſſumendi ignaros in Parochiarum Vicarios, num.152

Violentia. *Lib.* 11.

Violentia quædam eſt conditionata quædam abſoluta. hæcque voluntati inferri poteſt tantùm quoad actus ipſius externos, nu.59.& 60
Eadem excuſat à peccato,& à pœna ei debita, num 60
Exigit reſiſtentiam tum ex parte voluntatis, tum ex parte facultatum exteriorum. num 62
Qua ratione ſit de illa ipſa iudicandum, nu.63

Voluntas præſumpta.

Voluntas præſumpta proprij Sacerdotis, ſeu quòd non ſine indiciis & rationibus præſumatur gratum habere

ſuoi

ſuos apud alienum confiteri, non ſufficit ad acquirendam Iuriſdictionem in foro interno. lib.1.nu.95

Vſura. Lib. 10.

De nomine & definitione vſuræ, nu 390.& 391
Eiuſdem diuiſio & quid ſit vſura interior, quid exterior, & quid mentalis, num 392
Quid item vſura realis, eiuſdémque diuiſio in manifeſtam & in palliatam. num 393. Ac modi quibus vſura palliari ſolet, num 394
Obligatio reſtituendi accepta per vſuram locum habet quã tumuis ſoluens iurauerit ſe ea non repetiturum & extenditur ad hæredes vſurarij, & ad fructus acceptorum, num 395 & 396
De eadem obligatione hæredum notanda, num.397
Quando contingat vſura mentalis, num.398.& tribus ſequentibus.
Quatuor modi quibus contingere poteſt, vt mutuator aliquid a mutuatario accipiat ſupra ſortem, num.402
Difficultas, an quando mutuator lucrum prætendit ex mutuo, obligatio ſit ad reſtitutionem ſi mutuatarius liberaliter ei donet, nu 403 & 404
Generalis regula de obligatione ad reſtitutionem incurſa ob cooperationem in vſura exercenda, num 405
De obligatione conſulentis, iubentis, aut ſuadentis date ad vſuram, vel prohibentis ne gratis mutuo detur, nu 406
Quando apud vſurarium pecuniam ſuam deponẽs teneatur ad reſtitutionem acquiſitorum vſurariè, nu 407
Quando tanquam cooperatores ad vſurarum reſtitutionem teneantur domini temporales, iudices, aduocati. Quando notarij conficientes contractum, vel vſurarium inſtrumentum. Quando teſtes teſtificantes. Quando domini ſubſcribentes. Quando negotiorum geſtores. Quando tutores & curatores. Quando famuli vſurariorum Quando proxenetæ, num.408. & quinque ſequentibus.
Documenta quædam de cooperatoribus vſurariorum, num.414
Vſurarius non acquirit dominium rei acceptæ per vſuram: neque eiuſdem rei fructus num.415.& 416
Si ea non ſit fructifera, acquiſita ex illa non ſunt reſtitutioni obnoxia, num.417
Rem per vſuram acquiſitam vſurarius vendens non transfert dominium: & ad quid valeat talis venditio, num.418
Difficultas, An bona vſurarij ſint hypothecata pro reſtitutione vſurariè acceptorum. nu. 419.& 420
Difficultas. An vſurarius poſsit, & quatenus poſsit valide diſtrahere bona ſua. Quod autem non poſsit acquiſita per vſuram. num.421.& duobus ſequentibus.
Altera difficultas, An reſtitui debeat acceptum ab vſurario, qui non eſt ſoluendo ſuis creditoribus, nu.424
An acceptum in pretium aut mercedem, num. 425
An acceptum ab vxore & filiis, nu. 426
An acceptum a genero in dotem vxoris, num 427
An acceptum á creditore, qui ipſi vſurario pecuniam mutuam dederat, num. 428

Vxor.

Vxor quatenus poſſit eleemoſynam facere, libro 4. numero 272.& duobus ſequentibus, ac 276. & ſex ſequentibus

Deo IESV CHRISTO, æterni Dei æterno Filio, animarum noſtrarum ſponſo ſuauiſsimo: ac ipſius beatiſſimæ Matri Pœnitentium auxiliatrici miſericordiſſimæ, honor ſit & gloria in æterna ſecula, Amen.

Cornelio Jannacucci

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Digitized by Google